

TERTIA PARS SVMMAE SACRAE THEOLOGIAE Sancti Thomæ Aquinatis, Doctoris Angelici,

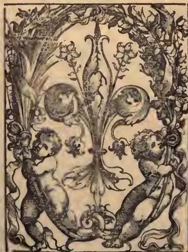
Reuerendiss. Domini THOMAE A' VIO, CAIETANI, tituli sancti Xisti, Presbyteri Cardinalis Commentarijs adaucta, atque illustrata.

CVI RECE'NS ACCESSERVNT SINGVLORVM *Articulorum conclusiones: quibus tota diui Thomæ doctrina paucis verbis comprehenditur. singularum item Quæstionum, quæ in Commentarijs deciduntur, Summæ, suis locis commodè in studiosorum gratiam adposita.*

ITEM, SVPPLEMENTVM EIVSDEM TERTIAE PARTIS, quam Diuus Thomas ob mortem præmaturam absoluere non potuit, ex eius scriptis excerptum, atque huic operi nunquam antehac additum.

Quæstionum præterea, earúmque singulorum Articulorum, ac rerum singularium in Textu & Commentarijs contentarum additi sunt locupletissimi Indices.

Mon.ij S.æ Crucis in Hierusalem

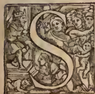

Lugduni,
APVD HAEREDES IACOBI IVNTAE.
M. D. LVIII.

AD ADRIANVM SEXTVM PONTIFICEM MAXIMVM, THOMAE DE VIO CAIETANI, CARDINALIS SANCTI *Xiſti, in Tertiæ Partis diui Thomæ Aquinatis Commentarios,*

* *
*

PRAEFATIO.

APIENTIA attingit à fine vſque ad finem fortiter, ac diſponit omnia ſuauiter. Sapientiæ VIII. Etſi diuinam hanc ſententiam beatiſsime pater in mundi adminiſtratione Deus Opt. Max. omni tempore veriſsimam eſſe oſtendit, dum ſua præpotente vi, hæc omnia pulcherrima opera effecit, quæ videmus, atque pro ſui incomprehenſibilis conſilii prudentia & benignitate, cum magno vſu & commoditate generis humani, in debitos fines dirigit vniuerſa: ſuperioribus tamen diebus ſingulari quadam ratione, altitudinem illã diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ ſuæ, qua fortiter & ſuauiter agit, ſeſe ad nos inclinaſſe, clarioribus omni luce, ſignis oſtendit. Nam quũ pro deligendo Pontifice Maximo in conclaui eſſemus: vndeq; illę comitiorum quodam quaſi æſtu efferueſcerent, tantóque impetu ſtudiorum, huc illuc incertæ ferrentur, ita vt nulla deinde iam ſpes in tanta patrum diſſenſione, creandi pontificis haberetur: ecce repẽte æterna ſapientia emiſſo in nos ſpiritu ſancto, qui quondam ſuper aquas ferebatur, fluctus varios, motúſque potentium ſedauit, atque humanos conatus deuicit fortiter. Ad vnius nanque vocem (vt de Ambroſio legitur) qua Cardinalis Derthuſenſis pontificatu maximo dignus oſtendebatur: ita, Deo agente, omnes commoti ſunt, vt ſine mora, omnium ſuffragiis, in ſummum pontificem deligereris. Quis verò digitum Dei hũc fuiſſe non videat? nam quum hominum conſilio & fauoribus ea res agitur, petitorũ pręſentia quę vrgeat, principum gratia & fauor, cæteráque id genus quamplurimum valere ſolent. Tantum verò abeſt, vt eiuſmodi tu rationibus fretus, quibus homines niti conſueuêre, hãc celſiſsimam apoſtolicæ dignitatis ſedem conſcẽderis, vt quum Hiſpaniam prouinciam Cæſaris nomine gubernares, patribus ferè omnibus ignotus: principúmque fauores ad alios accederent, à te vno vnus ſpiritus ſanctus non receſſerit, ſed omnes vicerit fortiter: vt nulla habita ratione abſentiæ tuæ, quę non parum detrimenti Chriſtianæ reipu. afferre poſſe videbatur, nulla, quòd nũquam Romę fuiſſes, id quod periclitanti eccleſię præſentaneo remedio indigẽti, obeſſe nõnihil ſuſpicari poteramus, nulla, quòd Cæſaris doctor & pater extitiſſes, quæ res factioſorum mentes quàm maximè perturbare potuiſſet, ſuffragantibus omnibus ad tanti honoris culmen euectus ſis. Præferebat certè noſtris oculis ſpiritus ille ſapientiæ & fortitudinis, lumen quoddam immenſum religionis, pietatis, prudentiæ, liberalitatis, integritatis & eruditionis tuæ, quibus excellentiſſimis virtutibus in tanti muneris functione adhibitis, & abſentiæ tuæ & nunquam viſæ à te Romæ, damna ſi qua forent cumulatiſſimè ſarcires: téque non Cæſari ſingularem, ſed cæteris etiam principibus omnibúſque alijs Chriſtianis populis paſtorem, doctorẽ & patrem communẽ exhiberes. Fortiter igitur nobiſcum egit Deus fortis, vt ſic itidem ſuauiter cũcta diſponeret. Quid enim ſuauius eccleſiæ euenire poterat hoc tempore, quod turpiſsimis moribus fœdata, bonis ſpiritalibus deſtituta, ignorantiæ tenebris obſeſſa, nouis hęreſum tempeſtatibus agitata, bellorum tumultibus inter Chriſtianos principes concuſſa, Turcarum impietate labefactata ac diminuta exiſtit, quid inquam ſuauius ſponſæ iſti eccleſiæ tot ac tantis malis afflictę euenire poterat, quàm te ſponſum datum diuinitus intueri? Qui innocentia & vitæ integritate veterem illam eccleſiæ ſanctimoniam in noſtram ætatem reuocaturus ſis: qui ſummo ſtudio ac diligentia nihil non inſtauratum relinques: qui ſanę doctrinæ ſplendore illo, qui tot libris, quos edidiſti lucet, omnem ignorantiæ caliginem diſsipabis. Qui clariſsima autoritate, diuino iudicio nunc tantum amplificata, & nationem Germanam, apud quam ſemper valuiſti quamplurimùm, omnibus hæreſum maculis, quæ nunc in illa fundũtur expurgabis, & inter Chriſtianos principes compoſitis rebus, ferocem Turcam magnis copijs Italiæ minitantem retardabis, exterminabíſque. Credo equidem (nec vana erit fides) optimum Deum, qui ſuis manibus te in hac Petri ſede collocauit, iſtam etiam tibi aduerſus Turcas felicem victoriam reſeruaſſe, vt priùs reformatis per te Chriſtianorum & ſacerdotum præcipuè moribus, barbaræ illæ nationes tum demum credere incipiant in Chriſti eccleſia veram eſſe religionem & pietatem, quod ob multorum vitæ turpitudinem hactenus illis incredi-

bile visum est. Quemadmodum igitur diuina sapientia in te deligendo attingit à fine vsque ad finem fortiter, ac suauiter vniuersa disposuit: ita & tu cùm primis religione, tum illa etiam, qua maximè fulges sapientia & consilio, in gubernanda republica Christiana, fines totius orbis attinges fortiter, suauitérque prophana & sacra dispones. Ita enim Christianorum omnium vota exposcunt: qui propè voce vna in te spem illam sese habere clamant, vt cuncta instaures ac reformes. Ita virtus tua & integritas requirunt, quibus res omnes quantęcunque sint, & quantumuis difficiles, te iampridem gerere & conficere posse probauisti. Ita demum mirabilis hæc tui electio, quæ ab illo qui facit mirabilia magna solus, profecta est, merito & optimo suo iure postulat, vt iustè iudices in nationibus, ruinas ecclesiæ impleas, auaritiæque tanquam hydræ capita renascentia, igne charitatis extirpes. Mihi verò in hoc cõmuni Christianorum gaudio, quo maximè itidem meæ lætitię signum aliquod & indicium exhiberem, oblata est occasio ista, disponente suauiter spiritu sancto vt hæc nostra in tertiam partem diui Thomæ Commentaria, licet superiori anno absoluta fuissent, vsque in præsens tamen in publicum non exirent, quo sic tibi nominatim illa dedicaremus.

Cui enim alij potius? Pulchrè siquidem congruit, vt has nostras de Christo elucubrationes, tibi Christi vicario consecremus, iudéxque illarum sis & censor, qui eruditissimus & ouium Christi pastor existis: vt cùm de tuo nutu Christianarum rerum summa pendeat, nihil eorum, quæ ad doctrinã pietatis pertinent, absque tua censura & comprobatione promulgetur. Illum igitur cui laboraui, quiq; non in furore, sed in benignitate sua te principem nobis dedit, precor, vt sanctitatem tuam quàm maximè longæuam esse velit: quo felici successu de tot malis subleuata ecclesia, in dignitatem pristinam restituatur.

Vale Pater beatissime.

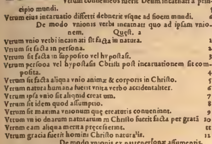
Romæ die decima Martij, Anno salutis 1522.

TERTIAE PARTIS SVMMAE DIVI THOMAE AQVINATIS QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM INDEX.

De conuenientia incarnationis Christi.

Quæstio Prima.

Articuli.

Vtrum

De forma

Indicis Quæſtionum & Articulorum
Tertiæ Partis finis.

QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM, QVI DISCVTIVNTVR IN D. THOMAE ADDITIONIBVS AD TERTIAM EIVS PARTEM,

INDEX.

Vtrum

††

Finis indicis Quæstionum & Articulorum, de quibus agitur in Diui Thomæ Additionibus ad Tertiam eius Partem.

TERTIAE PARTIS SVMMAE D. THOMAE AQVINATIS OMNIVM MEMORABILIVM, QVAE HABENTVR IN TEXTV, COPIOSISSIMVS

aanex.

†† 2

Corpus

Gratia

† † †

Ordinis

Et eorum

In scientia

Xp̄. fuit

Contentorum in commentariis tertiæ partis alphabetica annotatio.

Christus

Quare

Finis Indicis eorum, quæ habentur in Commentarijs.

Diuisio operis in Prologo.

LVS significat incarnari, quàm exprimat. quæstione prima. articulo primo. in III. pag. prima.

Quare vnionis mysterium nomine incarnationis significetur. Ibidem.

Conueniens claudit in se possibile, & addit super illud. Ibidem.

Diuus Thomas non inuestigauit hic possibilitatem incarnationis, & quia nulla scientia probat suum subiectũ, & quia sub titulo conuenientiæ satisfecit etiam materiæ de possibilitate. Nec tamẽ dissonat hic à seipso in tertio sentẽtiarum, à possibilitate inchoante: quia ibi non erat doctrinæ ordinator. Ibidem.

Aliud est loqui de ratione boni, & loqui de ratione talis boni. eodẽ artic. cor. pag. I.

Communicare se alijs importat perfectionẽ, ad minus in his quibus communicatur. Ibidem.

Communicare seipsum, pertinet ad boni rationem: non quidem determinatè per modum naturę aut liberè, sed communiter & indeterminatè ad vtrunque modum, & quomodo. Ibidem.

Tribus modis plusquam genere diuersis, Deus intelligi potest communicare seipsum creaturæ. Ibidem.

Dupliciter & catholicè contingit loqui de incarnatione eo. articulo. ad primum. pag. I.

Vniri Deo in persona, nec conueniens, nec inconueniens est carni humanæ secundum conditionem naturę, & quare. eodem articulo ad secundum. pag. I

Purus homo non potuit sufficienter, adęquando culpam commissam satisfacere pro peccato, formaliter loquendo de puro homine. ad Sco. artic. 2. ad 2. pag. 3

Infinitas offensę causat impossibilitatem satisfaciendi simpliciter, in puro homine formaliter loquendo de puro homine Ibidẽ. ad Sco.

Satisfactio Christi est perfecta & condigna secundum æqualitatem ad culpam commissam. Quum siquidem actiones Christi humanę possint cõsiderari, & vt sunt res quædam creatę ac proinde finitæ: & vt egrediuntur ac exercentur à diuino supposito, secũdo modo sunt infinita entia personaliter, & infinitę efficacię in genere meriti seu satisfactionis. Ibidem ad Duran.

Licet ad deos & parentes non possit reddi æquiualens à creatura, potest tamen reddi à diuina persona incarnata. Ibidem.

Charitas in Christo satisfaciente se tenet ex parte Dei. non vt cui satisfaciendum est, sed vt satisfactor est. Ibidem.

Omnis alia satisfactio efficax est participatiuè ex satisfactione Christi, ex duplici capite, primò, quia Christus &c. Ibidem.

Distinctio potentiæ in naturalem & obiectalem. articulo tertio, ad tertium. pagina 5.

Hæc propositio, prædestinatio præsupponit præscientiam futurorum, intelligitur sic. Prædestinatio vt respicit prędestinata, pręsupponit pręscientiam futurorum prædestinatorum, sed eorum quę pręsupponuntur vel ordinantur per prędestinationem. eodẽ artic. ad quartum. pag. 5

Quomodo dicta propositio sit ad propositum solutionis argumenti prędestinationem Christi necessariam absque peccato arguentis. Ibidem.

Duplices effectus prædestinationis. Ibidem.

Tres de facto in vniuerso inueniuntur ordines. Ibidem.

Ad Scotum probantem quòd incarnatio etiam sine peccato fuisset. Ibidem.

Quadruplex distinctio, prima inter volitum & volibile, secunda inter magis & prius natura volitum, tertia inter prius natura, vel à quo non conuertitur consequentia, vel prius causalitate, quarta inter prius natura volitum: prout prius est à quo non conuertitur consequentia, de facto vel possibli. Ibidem.

Quomodo intelligatur Christum deleuisse omnia peccata mundi. articulo 4 pagina 7

Quomodo intelligatur peccatum originale per se loquendo esse maius extensiuè quam actiuè. Ibidem.

Christus principalius venit abolere peccatum totius naturæ, quàm peccatum vnius personæ, est simpliciter & absolutè conclusio responsiua quęsito literæ. Ibidem.

Quomodo hæc Chrysostomi verba intelligantur, sed & qui pro omnibus se solum indicaret obnoxium. eod. articulo, ad tertium. pagina septima.

Quinque rationes quare non fuerit cõueniens Deum incarnari immediatè post peccatum. art. 5. pag. 8.

Duplex motus humanæ naturæ de imperfecto ad perfectum. articulo 6. pagina 9

Dupliciter potest intelligi aliquid conuerti in aliud, scilicet per transubstantiationem & per transmutationem. q. 2. art. I. pag. 9.

Duplex modus informandi. Ibidem.

Omnis natura composita ex materia & forma in se est communicabilis pluribus, & de facto potest inueniri in pluribus: nisi cõstet ex tota sua materia. Ibidem.

Similitudo Athanasij sicut anima rationalis & caro vnus est homo &c. intelligitur quantum ad vnitatem suppositi eo. ar. ad 2. pag. II

Distingui secundum rem contingit dupliciter. art. 2. pag. II

An differentia posita in litera inter suppositũ & naturam, habeat locum in angelis. Ibidem.

An illud quod suppositum dicitur addere supra naturam, oporteat esse ens reale. Ibidem.

An illud quod suppositum addit supra naturam, oporteat esse intrinsecum supposito. Ibidem.

Quid sit illud quod suppositum creatum addit intrinsecum sibi supra hanc naturam suam. Ibidem.

Quomodo verificetur quòd in Deo nihil inuenitur præter rationem suę speciei. Ibidem.

In ista maxima, omne quod inest alicui personæ siue pertineat ad naturam illius siue non, vnitur ei in persona, sumitur inesse personæ propriæ, vt inesse distinguitur contra extrinsecus adiacere. Ibidem pagina. II

An passiones nominum secundum modos significandi conuenienter non pro ratione, sed pro manifestatione differentię inter naturam & personam Dei secundum rationem, in litera afferantur. eod. art. ad primum. pag. II

Quomodo intelligatur similitudo in litera assignata inter sensitiuũ in homine & bruto, & humanam naturam in propria & aliena persona. eod. artic. ad secundum. pag. II

Distinctio inter per se existere, & per se separatim existere. eod. artic. ad tertium. pagina II

An distinctio vnionis in vnionem, in persona aut in natura, sit sufficiens. Ibidem.

Suppositum quare dicatur. artic. 3. tit. pag. I3

An conuenienter persona Christi distinguatur secundùm id quod in se est, & secundum rationem hypostasis. artic. 4. pag. I4

An in persona Christi sint duę rationes subsistendi in duabus naturis, & vnum subsistens duobus. Ibidem.

An sit simpliciter & formaliter verum, personam Christi esse compositam. Ibidem.

Ratio compositionis imperfectionem componentium formaliter importat. Ibidem.

Multiplex genus compositionis. Ibidem.

Ex vnione animæ & corporis in Christo non constituitur noua persona. articulo 5. ad primum pag. I6

Verbum Dama. assumpsit naturam humanam in atomo, dupliciter exponitur. eod. art. ad secundum. pag. I6

Si Christus naturali generatione aliquem produxisset, purum hominem produxisset. Ibidem.

Nihil in rebus creatis inuenitur vnioni Incarnationis tam simile, vt est vnio animæ intellectiuæ ad corpus. art. 6. ad I. & 2. pag. I7

Et quomodo hæc vnio sit secundum esse substantiale verbi, non vt est naturæ: sed vt est personæ. Ibidem.

Quid interlit inter vniri alicui in hypostasi, & vniri secundum hypostasim. eod. art. ad tertium. pag. I7

Vnio naturæ humanę ad verbum, non est formaliter loquendo per vnionem instrumenti definienda. eod. ar. ad 4. pag. I7

Distinctio de vnione, vel quantum ad relationẽ quam significat, vel quantum ad coniunctionem quam consequitur. art. 7. pag. I7

An hęc sit vera, homo dicitur & est Deus propter vnionem, inquantum terminatur ad hypostasim diuinam. eo. ar. ad 3. pag. 20

An prima differentia inter vnionem & assumptionem posita in litera sit vera. art. octauũ. pag. 20

Secunda differentia, scilicet quòd assumptio dicitur vt in fieri, vnio autem sicut in facto esse, ex parte rei posita est. Ibidem.

An relatio vnionis, sit relatio ęquiparantię. Ibidem.

Qualis sit differentia inter vnionem & assumptionẽ: an rationis tantum, an etiam realis. Ibidem.

Quid sit proprius terminus assumptionis, absolutúmne aliquod, an relatiuum. Ibidem ad Scot.

An distinctio in litera posita, scilicet coniunctionem posse accipi ex parte extremorum, vel ex parte termini, sit sufficiens. art. 9. pag. 22

An vnio incarnationis sit maxima post vnionem diuinæ trinitatis. Ibidem ad Duran.

Natura humana Christi se habet ad personam filij Dei, sicut se habet natura Sortis ad personam Sortis. art. I0. pag. 23

Gratia aliquando sumitur vt comprehendit sub se quencunque infusum habitum. Ibidem.

Duplex acceptio coniunctionis humanæ naturę, cum persona filij Dei. Ibidem.

Nulla operatio illius hominis, qui est Christus, potuit præcedere vnionem. art. II. pag. 24

An incom

An ex eo

Quomodo

An intel

FINIS.

TERTIA PARS SACRAE THEOLOGIAE S. THOMAE AQVINATIS, DOCTORIS ANGELICI,

ACVTISSIMIS COMMENTARIIS,

ANNOTATIONIBVS, ET QVAESTIONIBVS

à Reuerendißimo in Christo Patre D. D. Thoma de Vio Caietano, ordinis Prædicatorum, S. R. E. Tit. S. Xisti Presbytero Cardinali dignißimo, artium ac sacræ Theologiæ Doctore celeberrimo illustrata.

Qvia Saluator noster, &c. ¶Debitum diuo Tho. famulatum persoluere cupiens, expeditis commentationibus trium librorum suæ summæ, ad vltimum me confero, expositurus tertium multarum quæstionum secundum modum in commentariis primi libri inchoatum (vt petentibus hoc, morem geram) ac dicturus quod rationis fideique lumini consonũ apparebit, firmando semper ratione aut autoritate omnem sententiam, vt nullius nisi autoritati referuetur locus. Diuiditur igitur præsens liber (vt in illius apparet principio) in partes tres principales: quarum prima de domino nostro Iesu Christo vsque ad q. sexagesimam procedit: secunda verò de sacramẽtis inde inchoãs, imperfecta relicta est ob immaturam doctoris mortem: tertia autẽ de immortali vita resurgentiũ, omnino deficit. Nos autem si eam ope Deus dederit, quasdam adiungemus quæstiones circa vtilia ad animarum salutẽ, quæ opportunæ apparebũt, ne repetitio aliorum dicta contingat. Prima autẽ pars de Iesu Christo, in sex partes distinguitur: prima de vnione filij Dei & humanæ naturæ vsque ad quintamdecimam q inclusiuè: secunda de his quæ consequuntur vnionẽ, à sextadecima vsq; ad vigesimam sextam: tertia de ingressu Saluatoris in mundũ, à 27. vsq; ad 39 quarta de progressu Saluatoris in hoc mũdo, à quadragesima vsque ad 45. quinta de exitu Saluatoris ex hoc mundo, à 46 vsque ad 52. sexta demũ de exaltatione Saluatoris post hãc vitam, à quinquagesimatertia vsque ad 59. tractat. Secunda deinde principalis pars de sacramentis in octo distinguitur partes: quarum prima de sacramẽtis in communi, reliquæ septem de singulis septẽ sacramentis sigillatim tractant.

PROOEMIVM.

QVIA Saluator noster dominus Iesus Christus, teste Angelo, populũ suũ saluum faciẽs à peccatis eorũ, viam veritatis nobis in seipso demonstrauit, per quam ad beatitudinem immortalis vitæ resurgendo peruenire possimus: necesse est, vt ad cõsummationem totius Theologici negotij, post considerationem vltimi finis humanæ vitæ, & virtutum ac vitiorum, de ipso omnium Saluatore ac beneficiis eius humano generi præstitis, nostra consideratio subsequatur.

¶Circa quam primò considerãdum occurrit de ipso Saluatore. Secundò, de sacramentis eius, quibus salutem consequimur. Tertiò, de fine immortalis vitæ, ad quam per ipsum resurgendo peruenimus.

¶Circa primum duplex consideratio occurrit. Prima est de ipso Incarnationis mysterio, secundum quod Deus pro nostra salute factus est homo. Secunda de his, quæ per ipsum Saluatorem nostrũ, id est Deum incarnatum sunt acta & passa.

QVAESTIO PRIMA DE *conuenientia Incarnationis, in sex articulos diuisa.*

CIRCA primum tria consideranda occurrũt. Primò, quidem de conuenientia incarnationis Christi. Secũdò, de modo vnionis Verbi incarnati. Tertiò, de his, quæ consequuntur ad hanc vnionem.

¶Circa primum quæruntur sex.

¶Primò, vtrùm conueniens fuerit Deum incarnari.

¶Secundò, vtrùm fuerit necessarium ad reparationem generis humani.

¶Tertiò, vtrùm, si non fuisset peccatum, seu homo peccator, Deus incarnatus fuisset.

¶Quartò, vtrùm principalius sit incarnatus ad tollẽdum originale peccatum, quàm actuale.

¶Quintò, vtrùm conueniens fuerit Deum incarnari à principio mundi.

¶Sextò, vtrùm eius incarnatio differri debuerit vsque in finem mundi.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrùm conueniens fuerit Deum incarnari.*

AD PRIMVM Sic proceditur. Videtur quòd non fuerit conueniens, Deum incarnari. Cùm enim Deus ab æterno sit ipsa essentia bonitatis, sic optimum est ipsum esse sicut ab æterno fuit. Sed Deus ab æterno fuit absque omni carne. Ergo conuenientissimum est, ipsum nõ esse carni vnitum. Non ergo fuit conueniens, Deum incarnari.

¶Præterea, Quæ sunt in infinitum distantia, inconuenienter iunguntur: sicut inconueniens iunctura esset, si quis pingeret imaginem, in qua humano capiti ceruix iungeretur equina. Sed Deus & caro in infinitum distant, cũ Deus sit simplicissimus, caro autem maximè composita, & præcipuè humana. Ergo inconueniens fuit, quòd Deus carni vniretur humanæ.

¶Præterea, Sic distat corpus à summo Spiritu, sicut malitia à summa bonitate. Sed omnino inconueniens esset, quòd Deus, qui est summa bonitas, malitiam assumeret. Ergo non fuit conueniens, quòd summus Spiritus increatus corpus assumeret.

¶Præterea, Inconueniens est, vt qui excedit magna, contineatur in minimo: & cui imminet cura magnorum, ad parua se transferat. Sed Deum, qui totius mundi curam gerit, tota rerum vniuersitas capere non sufficit. Ergo videtur inconueniens, quòd intra corpusculum vagientis infantiæ lateat, cui parum putatur vniuersitas: & tandiu à sedibus suis absit ille Regnator, atque ad vnũ corpusculũ totius mundi cura transferatur, vt Volusianus scribit ad Augustinũ.

a ¶ *Super Quæstionis primæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo primi articuli primæ quæstionis nota duos terminos: scilicet ly incarnari, & ly conueniens. Nam ly incarnari plus significat quàm exprimat. Expressè siquidem nihil aliud quàm carnem assumere vel carnem fieri, significat autem hominem fieri etiam secundum carnem, ita quòd caro vt infimus terminus quicquid nobilius est in homine, concludit. & vt sic denominat naturam humanam integram. nam si Deus vsque adeò semetipsum exinaniuit vt conuenienter caro fieret humana, multo magis conueniens est, quod sit factus homo secundum animam & humanitatem integram. Meritò autem Theologi hanc diuinam exinanitionem vocabulo incarnationis significant: quia Ioannes Euangelista propter dictam rationem eodem docuit vocabulo, dicens, Et Verbũ caro factum est. Ly Conueniens cùm se habeat ad possibile, vt minus commune ad magis cõmune, claudit in se possibile, & addit super illud: omne siquidem conueniens est possibile, sed non econtra, vt patet de monstris. est enim monstrum possibile, sed non est conueniens. eo concluso igitur fuerit q Deũ incarnari est conueniens, monstratũ erit simul, quòd est possibile. Rursus si perpenderis q ly conueniens absq; quacunque determinatione in hoc titulo ponitur (idest nõ apponitur aliqua limitatio, puta ad hoc vel illud, secundum hanc vel illam rationem, aut aliquid huiusmodi) videbis q quæstio præsens de conuenientia incarnationis non ad hunc vel illum finem aut effectum, sed absolute est & propterea ex propriis Dei & incarnationis absolutè decidenda est quæstio ista. Cuius sensus est, an Deum fieri hominem, etiam secundum carnẽ fuerit conueniens.

¶In eodem titulo primi articuli dubium occurrit: quia Autor videtur incepisse saltando. nam ante istum articulum debebat inquiri, an Deum incarnari sit possibile. Tum quia ista quæstio non debet indiscussa relinqui, sed in proprio loco tractari: constat autem possibile esse naturaliter prius, quàm conueniẽs, tum sit cõmunius: & innata sit nobis via ex cõmunioribus procedẽdi, vt dicitur in primo Phy. Tum quia Autor ipse non solum in principio tertij Sen. inchoat à possibilitate: cur ergo non inde incepit in hoc opere?

¶Ad hoc dicitur, quod quia nulla scientia probat suum subiectum, sed supponit illud: vt patet in primo Post. & huius libri subiectum proprium est Iesus Christus, hoc est Deus incarnatus: ideo ars ipsa exegit, vt nõ quæreretur hic, an possibile sit Deum incarnari: hoc enim esset, librum illum nõ præsupponere Deum

3.di.1.q.1.art.2. Et 1.cõtra cap. 40.49.53.54.& 55. Et opusc. 2.cap.5.& 6.& opusc 3 c. 207.& 208.

Incarnatum. Nec tamen omnino indiscussa dubitatio hæc, relicta est: sed tractando cõuenientiam Incarnationis ex natura extremorum, scilicet Dei, & humanæ naturæ (vt in hac litera fit) excluditur impossibilitas Incarnationis, & manifestatur simul, vt dictum est, conuenientia eiusdem: ita quòd sub titulo cõuenientiæ satisfactũ est & materiæ de possibilitate Incarnationis et arte procedendi. Quod autem in textu sex. Autor inchoauerit à possibilitate, non obstat proposito: quia in illo opere non erat ipse ordinator doctrinæ, sed vt commentator quæstionum emergentium mouebat: hic autem ipse Autor est ordinis doctrinæ & ideo artificiosè procedens supponit Deum incarnatum, & quærit de illius conuenientia.

Comment. b ¶ In corpore eiusdem primi articuli vnica est cõclusio responsiua quæsito. Conueniẽs fuit Deo incarnari. Probatur. Vnicuique rei conueniẽs est quicquid cõpetit illi secundum rationẽ suæ naturæ: ergo Deo cõueniẽs est quicquid pertinet ad rationẽ boni: ergo Deo conueniẽs est summo modo se cõmunicare creaturæ. ergo conueniens fuit Deo incarnari. Antecedens manifestatur ex hoc quòd ratiocinari cõuenit homini, quia secundũ rationẽ suæ rationalis naturæ cõpetit. Prima verò [illegible] probatur, quia ipsa natura Dei est essentia bonitatis, vt Dion. dicit. Secunda autem consequentia probatur: quia ad rationẽ summi boni spectat [illegible] modo se communicare creaturæ. Quod probatur: quia ad rationẽ boni spectat se communicare alijs. Tertia denique consequentia probatur: quia hoc, quod est summum bonum, seu Deum summo modo se communicare creaturæ, maximè fit per hoc, quòd naturam creatam sic sibi coniungit, vt ex Verbo, anima, & carne vna fiat persona: vt Aug. dicit. Hic est planus processus literæ.

¶ SED CONTRA, Illud videtur esse conuenientissimum, vt per visibilia monstrentur inuisibilia Dei: ad hoc enim totus mundus est factus, vt patet per illud Apo. Roma. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciũtur. Sed sicut Damã. dicit in principio tertij lib. per Incarnationis mysteriũ monstratur simul bonitas, & sapientia, & iustitia & potentia Dei vel virtus. Bonitas quidem, quoniam non despexit proprij plasmatis infirmitatem. Iustitia verò, quoniã homine victo non alio quàm homine fecit vinci tyrannum, neque vi eripuit ex morte hominẽ. Sapientia verò, quoniam inuenit difficilimi decentissimam solutionem. Potentia verò siue virtus infinita, quia nihil est maius, quàm Deum fieri hominem. Ergo conueniens fuit, Deum incarnari.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Deus sit ipsa essentia bonitatis, decuit ipsum summo modo se creaturæ communicare: quod in opere Incarnationis impletum fuisse credẽdum est.

Annot. ¶ In antec[illegible] huius processus hoc solùm notandum occurrit, quod propter sui claritatẽ in litera manifestatur in vna sola natura, quum potuisset in [illegible] manifestari in omnibus: sat enim fuit inchoasse inductionẽ in re tã manifesta.

Annot. ¶ In primo consequenti, scilicet, Deo conueniens est quicquid pertinet ad rationem boni, memento distinguere quòd aliud est loqui de ratione boni, & aliud de ratione talis boni: puta angelici, cælestis, humani, leonini & aliorum specialium bonorum. Multa namque sunt, quæ spectant ad rationem talis boni, quæ non spectant ad rationem boni absolutè: ratiocinari siquidem ad bonitatem conuenit, ratiocinari ad bonitatem hominis, moueri ad bonitatem cæli, & sic de alijs proprijs bonis creaturarum spectant: & tamen nihil horum spectat ad rationem boni simpliciter, & propterea nihil horum conuenit Deo: sed quicquid pertinet ad rationem boni non limitati ad hanc vel illam naturam creatam, sed absolutè considerati, totum conuenienter est attribuere Deo: quia natura Dei est ipsa bonitas.

¶ Num communicare se alijs, spectet ad rationem boni.

Quæstio. ¶ Circa secundæ consequentiæ, scilicet, ergo Deo conueniens est summo modo se communicare creaturæ, probationem scilicet quia ad rationem boni pertinet, vt se alijs communicet, & dubium primò occurrit: quia communicare se alijs, nullam perfectionem importat: alioquin Deo ab æterno dum se non communicauit alijs, defuisset aliqua perfectio: quod est impossibile: quod autem nullam perfectionem importat, non spectat ad rationem boni, cum nihil præter aut extra boni [illegible] conueniat. falsum est igitur assumitur, quòd communicare se alijs pertinet ad rationem boni.

¶ Circa eiusdem sequelæ probationem eandem dubium secundò occurrit: quia inefficax inuenitur, quoniam transitur ex naturali conditione boni ad voluntariam boni conditionem. Quod non licere patet ex eo quòd voluntaria liberè à bono procedunt: non enim inferuntur ex naturalibus, vtpote necessarijs & alterius ordinis: non ergo ex quacunque Dei naturali conditione potest efficaciter inferri aliquod opus ipsius liberum: vt patet. Manifestatur autem, hunc errorem in hoc passu interuenire: quia ex spectantibus ad rationem boni infertur summum bonum, ac per hoc Deum communicare seipsum creaturæ. Constat enim quòd pertinentia ad rationem boni conueniunt ipsi bono & Deo naturaliter: & quòd communicare seipsum cõuenit Deo summo bono liberè: non rectè igitur processum est in litera.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd licet posset distingui communicare se alijs, secundum quod importat actionẽ, quæ est perfectio agentis in actu, quæ in Deo est sua substantia: & secundum quod importat illationem effectus ad extra. vt in primo libro patuit: quia tamen non oportet in proposito ad hæc recurrere, scito quòd falsum simpliciter est quòd communicare se alijs non importat perfectionem. & probatio eius non valet, ex eo, quod non ponit perfectionem in communicante, inferens ergo non importat perfectionem. stat enim quòd importet perfectionem, & non in communicante, sed in illis, quibus communicatur. Et verè sic est. nam bonum communicare seipsum alijs, dato quòd nullam addat perfectionem bono communicanti seipsum, necessariò tamen perfectionem ponit in illis alijs, quibus seipsum communicat: & ad naturam boni spectat communicare seipsum alijs, non vt ipsum communicans sit melius, sed vt alia bonificentur per ipsum: & propterea ratio literæ verum assumit, & optimè procedit ad intentum.

¶ Ad secundũ dubium dicitur, quòd cùm bonum sit vnũ transcendentiũ & comprehendat sub se non solùm bonũ secundũ [illegible] naturæ, sed etiã bonam voluntatem, ac per hoc abstrahat ab vtroque, essendi & causandi modo, scilicet per modũ naturæ vel voluntatis: consequens est quod, quod pertinere dicitur ad rationem boni, nõ minus quàm ipsum bonum & illius ratio abstrahat à modo naturæ vel libertatis: ac per hoc cõmunicare seipsum pertinere ad boni rationem, intelligendum est non determinatè per modum naturæ, aut liberè, sed cõmuniter & indeterminatè, vt in vnoquoque verificetur secundum illius modum. vnde & in litera non concluditur aliquis dictorum modorum communicandi se: sed absolutè, quòd communicare seipsum creaturæ supremo modo (siue hoc fiat naturaliter, siue liberè nõ exprimendo) spectat ad summum bonum: ea ratione, quia si bono conuenit communicare se, consequẽs est quòd magis bono conuenit magis communicare se: & consequenter summo bono conuenit summè communicare se, vnde patet, quòd non infertur voluntarium ex naturali: sed commune ex communi.

3. di. 1. q. 1. ar. 3. ad 3. & q. 2. ar. 1. ad 1. Et di. 4. q. 1. ar. 1. q. 1. cap. & 4.

b ¶ RESPONDEO dicendũ, quòd vnicuique rei cõueniens est illud quod competit sibi secundum rationem propriæ naturæ: sicut homini conueniens est ratiocinari, quia hoc conuenit sibi, inquãtum est rationalis secundum naturam suam. Ipsa autem natura Dei est essentia bonitatis, vt patet per Dionysiũ 1. cap. de diui. no. Vnde quicquid pertinet ad rationem boni, conueniẽs est Deo. pertinet autem ad rationem boni, vt se alijs communicet: vt patet per Dionysium, quarto cap. de diui. no. Vnde ad rationem summi boni pertinet, quòd summo modo se creaturæ cõmunicet: quod quidem maximè fit per hoc quòd naturam creatam sic sibi coniungit, vt vna persona fiat ex tribus, verbo, anima, & carne: sicut dicit Augu. 13. de Trinit. Vnde manifestum est quòd conueniens fuit Deum incarnari.

Annot. ¶ In tertia consequentia memento primò formaliter intelligere terminos, distinguẽdo de creatura tali, puta homine, angelo vel cælo, &c. nam nõ est hic sermo de creatura tali, sed de creatura absolutè, quũ assumitur, quòd summo bono conuenit summo modo se communicare creaturæ. Nota secundò verba, & signate mysteria: ex summo modo communicare se creaturæ, infertur incarnationis conuenientia. Tribus namque modis plusquam genere diuersis Deus, qui est ipsum summum bonum, intelligi potest communicare seipsum creaturæ. Primò, quasi naturaliter communicando seipsum: & sic communicauit seipsum vniuerso, creando & conseruando liberè vniuersum. Secundò supernaturaliter communicando seipsum & sic communicauit seipsum vniuerso eleuando omnes intellectuales & rationales substantias in consortium diuinæ naturæ per gratiam cuius non solùm capaces gratuita benignitate effecit, sed etiam a quolibet participet ab initio: vt in primo libro Autor ex Augustini autoritate docuit. Est autem inter hos duos modos tanta distantia, quòd iuxta primum modum distributæ sunt participationes, imitationes atque similitudines Dei sic, vt constituerentur illis substantiæ rerum, quas naturas entium dicimus, cum suis conditionibus naturalibus. Deus autem ipse extra & supra totum vniuersum in sibi soli propria excellentissima natura remanet solus in sui ipsius fruitione beatus. Iuxta secundum autem modum naturæ suæ propria Deus communicauit creaturæ, scilicet videre Deum, frui Deo viso per essentiam, esse consortem diuinæ naturæ per gratiam inchoatiuè, & per gloriam consummatè. Quæ quia non possunt sic communicari, vt naturalia aut connaturalia sint creaturæ, ideo supernaturaliter, ac ex superabundantiore gratia Deus, quod sibi soli ex naturali ordine remanserat proprium, commune fecit creaturæ vt consequeretur cum illo beata in illius quoque visione ac fruitione: ita quòd Dei communio, quæ impossibilis est naturali ordini, concessa est secundum supernaturalem ordinem gratiæ. Tam ex [illegible] ssimus autem est amor summi boni erga creaturã, vt non sat fuerit illi communicasse se secundum naturalem ordinem creaturæ, creando vniuersum, nec etiam sat fuerit eidem communicare se creaturæ secundum ordinem gratiæ eleuando ipsam ad consortium diuinæ naturæ: sed ad id vnum [illegible] tas & in[illegible] cogitabile [illegible] creaturam ad personalitatem scilicet diuinam, quod ad tertium & supremum modum communicandi se spectat: secundum siquidem hunc tertium modum communicat se Deus creaturæ non tribuendo illi similitudinem, aut donum aliquod creatum naturale vel supernaturale ordinis, sed propriam personam secundum suam propriam subsistentiam, quam in semetipsa habet, communicat creaturæ, atque sibi Deo & creatæ naturæ communem personam facit, vt creatura, hoc est homo sit secundum rem verbum Dei, quod est Deus. hic procul dubio est summus modus, quo summum bonum communicare se potest creaturæ: non est enim intelligibilis maior modus, quo possit communicari Deus creaturæ. hoc autem modo Deum communicasse se creaturæ, & non solùm creaturæ tali, ex hoc quòd incarnatus est, ex eo patet, quòd incarnatio est eleuatio totius vniuersi in diuinam personam: nam si pure spiritualis natura, vt est angelica, assumpta fuisset, creatura corporea eleuata non fuisset: & similiter si cælestis natura fuisset assumpta, sensitiua, vegetatiuaque creatura non fuisset huius eleuationis particeps: & similiter, si solam corpoream quamcunque naturam aut vegetatiuam, aut sensitiuam assumpsisset, intellectualis natura eleuata non fuisset. Assumendo autem naturam humanam, quod significatur per Incarnationem, totius vniuersi natura eleuata est ad diuinam personam. ita quòd Deus verè creaturæ absolutè se summo modo communicauit. quia toti vniuerso se summo modo communicauit, dum incarnatus est: quia, vt in litera ex Aug. dicitur, sic omnia coiuit in vnam personam caro, anima intellectiua, & verbum Dei: hæc enim ideo Autor attulit ad probandam vltimam sequelam, quia per hæc significatur totum vniuersum. ac per hoc communio Dei ad creaturam absolutè. habes ergo hinc potissimam rationem Incarnationis ex bonitate diuina erga vniuersum, si potissima ratio est, quæ ex communissimo bono, vtpote maximè diuino sumitur quam Dominus docuit Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.

Infrà q. 2. art. 6. Et 3. di. 1. q. 1. ar. 1. ar. 3.

c ¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Incarnationis mysterium non est impletum per hoc, quòd Deus sit aliquo modo à suo statu immutatus, in quo ab æterno fuit,

c ¶ In responsione ad primum eiusdem articuli primi, nota duplicem modum loquendi de Incarnatione, vel dicendo, Deus vniuit se creaturæ, vel dicendo, Deus vniuit creaturam sibi. Vterque sanus & catholicus, & ideo vterque in litera ponitur. sed secun[illegible], quia formalis. & ideo in litera primus corrigitur quodammodo per secundum. Et ratio est quia secundus modus dicendi mutabilitatem significat in creatura, tanquàm rem allatam ad Deum, & Deum significat vt terminum ac per hoc Deus significatur vt immutatus terminus

minus enim absque sui mutatione terminare potest. In primo autem modo significatur ecótra, quantum est ex modo dicendi, non quo ad rem dictam. Melius est ergo vti secundo modo loquendi: & dicere, Deus vniuit creaturam sibi.

d ¶In responsione ad secundum eiusdem ar. notā, in litera haberi negatiuā, scilicet vniri Deo in persona, non fuit cōueniens carni humanæ secūdum conditionem suæ naturæ. & non habetur affirmatiua incōuenientiæ. Et meritò. quia verè negatur de quacūque creatura cōuenientia, & quacunque naturalis potētia ad vnionem personalem cum Deo: falsò tamen affirmaretur repugnantia aut inconuenientia ad huiusmodi vnionē, quoniam neutrā partem sibi creatura vendicat. Creatura enim secundum naturæ suæ conditionē nō habet vnde sibi vendicet conuenientiā ad talem vnionē, nec habet vnde sibi vendicet inconuenientiam ad eādem, sed totus ordo creaturæ ad huiusmodi vnionem, ad excellentiam bonitatis & potestatis diuinæ spectat. sola logica & obedientiæ potentia in creatura saluatur.

a ¶ super Quæstionis primæ Articulum secundum.

IN titulo articuli secundi nota quòd in hoc articulo non quæritur absolutè, an Deum incarnari fuerit necessarium, vt in primo Artic. fuit quæstio de Incarnationis cōuenientia absolutè, sed quæritur hic de necessario ad certum finē, scilicet reparationem humanam: supponitur enim hic genus humanum salutem perdidisse salutē suam, & quæritur an ad reparationem ipsius necessarium fuerit Deum incarnari. Et scito, quòd quæstio ista tractatur à Magistro sententiarum in tertio sent. di. 20. respectu tamen passionis Christi.

3. di. 4. 93. art. 1. ad 3. Et 4. di. 20. artic. 2. ad 3. Et dist. 43. art. 3. q. 2. 2. Et 4. ch. ca. 35. 2. Et Psal. 45. ca. 6. Cōment.

b ¶In corpore articuli quatuor fiunt: primò ponitur distinctio bimembris de necessario ad aliquem finē. secūdò iuxta primū membrū ponitur prima conclusio negatiua, & probatur ex ratione diuinæ potētiæ: tertio iuxta secūdum membrū ponitur secunda conclusio affirmatiua: & probatur simul cū prima autoritate Augustini. quartò probatur sola secunda c[...]o tripliciter: primò de vtilitate ad promo[...]m ad bonum quintuplex, scilicet fidei, spei, charitatis, operis recti, & diuini consortij: secundò de vtilitate remotiua mali eiū quintuplicia, seruitutis

sed per hoc, quòd nouo modo se creaturæ vniuit, vel potius eam sibi. Est autem conueniens vt creatura, quæ secundum rationē sui mutabilis est, non semper eodem modo se habeat. Et ideo sicut creatura incepit esse, cùm prius non esset, ita conuenienter, cùm prius non esset vnita Deo in persona, postmodum ei fuit vnita.

¶Ad secūdum dicendum, quòd vniri Deo in vnitate personæ, non fuit conueniens carni humanæ secundum conditionem suæ naturæ, quia hoc erat supra dignitatem ipsius, conueniens tamen fuit Deo secundum infinitam excellentiam bonitatis eius, vt sibi eam vniret pro salute humana.

¶Ad tertium dicēdum, quòd quælibet alia conditio, secundum quam creatura quæcūque differt à creatore, à Dei sapientia est instituta, & ad Dei bonitatem ordinata: Deus enim propter suam bonitatē, cùm sit increatus, immobilis & incorporeus, produxit creaturas mobiles & corporeas. Et similiter malum pœnæ à Dei iustitia est introductum propter gloriam Dei: malū verò culpæ committitur per recessum ab arte diuinæ sapientiæ, & ab ordine diuinæ bonitatis: & ideo Deo conueniens esse potuit assumere naturam creatam, mutabilem, corpoream & pœnalitati subiectā: nō autem fuit ei conueniens assumere malum culpæ.

¶Ad quartum dicendum, quòd, sicut Aug. respondet in epistola ad Volusianum, non habet hoc Christiana doctrina, quòd ita sit Deus infusus carni humanæ, vt curam gubernandæ vniuersitatis vel deseruerit, vel amiserit, vel ad illud corpusculū quasi contractā transtulerit: hominū enim est iste sensus, nihil nisi corpora valētiū cogitare. Deus autem nō mole, sed virtute magnus est: vnde magnitudo virtutis eius, nullas in angusto sentit angustias. Nō est Incredibile, si verbū hominis transiens, simul auditur à multis & à singulis totum, quòd verbum Dei permanens, simul vbique sit totum. Vnde nullum inconueniens sequitur Deo incarnato.

ARTICVLVS II.

a Vtrum necessarium fuerit ad reparationem generis humani verbum Dei incarnari.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non fuerit necessarium ad reparationē humani generis verbū Dei incarnari. Verbo enim Dei, cùm sit Deus perfectus (vt in primo habitū est) nihil virtutis per carnem assumptam accreuit. Si ergo verbum Dei incarnatum humanam naturam reparauit, etiam absque carnis assumptione eam potuit reparare.

¶Præterea, ad reparationē humanæ naturæ, quæ per peccatū collapsa erat, nihil aliud requiri videbatur, quàm quòd homo satisfaceret pro peccato. Sed homo, vt videtur, satisfacere potuit pro peccato: nō enim Deus ab homine plus requirere debet, quàm possit: & cùm pronior sit ad miserendum, quàm ad puniendum, sicut homini imputat ad pœnam actum peccati, ita imputare debet ad meritum actū contrarium. Non ergo fuit necessariū ad reparationē humanæ naturæ, verbum Dei incarnari.

¶Præterea, Ad salutem hominis præcipuè pertinet, vt Deum reuereatur: vnde dicitur Malachiæ 1. Si ego pater, vbi honor meus? si dominus, vbi timor meus? Sed ex hoc ipso homines Deū magis reuerētur, quòd eum considerant super omnia eleuatū, & ab hominū sensib⁹ remotū: vnde in Psal. dicitur, Excelsus super omnes gētes dominus, & super cælos gloria eius, & postea subdit, Quis sicut dominus Deus noster? Quod ad reuerentiā pertinet. Ergo videtur nō conuenire humanæ saluti, quòd Deus nobis similis fieret per carnis assumptionem.

¶SED CONTRA, illud, per quod humanū genus liberatur à perditiōe, est necessariū ad humanam salutē. Sed mysteriū diuinæ Incarnationis est huiusmodi: secundum illud Ioan. 3. Sic Deus dilexit mūdum, vt filium suū vnigenitū daret, vt omnis, qui credit in ipsum, nō pereat, sed habeat vitam æternam. Ergo necessarium fuit ad humanam salutem, Deum incarnari.

CONCLVSIO.

¶Potuit Deus ex infinitate suæ diuinæ potentiæ, alio quàm opere incarnationis humanū genus reparare: sed vt homo facilius et melius suā cōsequeretur salutē, hoc necessarium fuit, vt Verbum eius caro fieret.

b ¶RESPONDEO dicendum, quòd ad finem aliquē dicitur aliquid esse necessariū dupliciter. Vno modo, sine quo aliquid esse non potest: sicut cibus est necessarius ad conseruationem humanæ vitæ. Alio modo, per quod melius & conuenientius peruenitur ad finē: sicut equus necessari⁹ est ad iter. Primo modo, Deū incarnari nō fuit necessarium ad reparationem humanæ naturæ. Deus enim per suā omnipotētem virtutem poterat humanā naturā multis alijs modis reparare. Secūdo autē modo necessariū fuit Deum incarnari ad humanæ naturæ reparationē. Vnde Augustinus dicit 13. de Trin. c. 10. Verum etiam ostendamus non alium modum possibilem Deo defuisse (cuius potestati omnia æqualiter subiacent) sed sanandæ miseriæ nostræ conuenientiorem alium modum non fuisse.

¶Et hoc quidē considerari potest quantum ad promotionē hominis in bonū. Primò quidem, quantum ad fidem: quæ magis certificatur ex hoc, quòd ipsi Deo loquenti credit. Vnde August. dicit 11. de Ciui. Dei, Vt homo fidētius ambularet ad veritatem, ipsa veritas Dei filius homine assumpto constituit atque fundauit fidem. Secundò, quantū ad spem: quæ per hoc maximè erigitur. Vnde Augu. dicit 13. de de Trin. Nihil tam necessarium fuit ad erigendam spem nostram, quàm vt demonstraretur nobis quantū diligeret nos Deus: quid verò huius rei isto indicio manifestius, quàm quòd Dei filius naturæ nostræ dignatus est inire cōsortium? Tertiò, quantū ad charitatem: quæ maximè per hoc excitatur. Vnde Aug. dicit in lib. de Catechizandis rudibus: Quæ maior est causa aduētus Dñi, nisi vt ostenderet Deus dilectionē suā in nobis? Et postea subdit: Si amare pigebat, saltē reamare nō pigeat. Quartò quantū ad rectā operationem: in qua nobis exēplū se præbuit. Vnde Aug. dicit in quodam sermone de Nati. Dñi, Homo sequendus nō erat, qui videri poterat: Deus sequēdus erat, qui videri nō poterat. Vt ergo exhiberetur homini, & qui videretur ab homine, & quē homo sequeretur, Deus fact⁹ est hō. Quintò, ad plenā participationē diuinitatis: quæ vera est hominis beatitudo & finis humanæ vitæ: & hoc collatum est nobis per Christi humanitatem. Dicit enim Aug. in quodam sermone Nat. Domini, Factus est Deus homo, vt homo fieret De⁹. Simi-

diabolicæ, delectionis propriæ, præsumptionis, superbiæ, seruitutis peccati tertio quia sunt plurimæ aliæ incōprehensibiles homini vtilitates. Et contextus literæ clarus est valde.

¶Num purus homo potuerit adæquando culpam commissam satisfacere.

c ¶In responsione ad secundum eiusdem secūdi articuli, dubia multa occurrunt circa multa ibi dicta. Dicuntur siquidem ibi quatuor. Primò, quòd purus homo nō potuit sufficiēter adæquando culpam commissam satisfacere pro peccato. Secundò, quod vna huius ratio est: quia peccatum contra Deum commissum habet quandam infinitatem ex offensa diuinæ maiestatis. Tertiò, quòd satisfactio Christi est perfecta secūdum adæquationem ad culpam commissam. Quartò, quòd omnis puri hominis satisfactio efficaciā habet à satisfactiōe Christi. Et horū singula suas habēt obiectiones.

¶Cōtra primum siquidem arguit Scotus in quarto senten. distinct. 15. quæstio. prima. Satisfactio est redditio æquiualentis pro æquiualenti: sed quātum malum fuit auersio à Deo per peccatum, tantum bonum est cōuersio ad Deū per charitatē: ergo purus homo potuit æquiualēs reddere. Præterea, quantum bonum natum fuit inesse actui meo, tantum bonum & nō plus abstulit peccatum meū, & tantum bonum potest inesse actui secundo: ergo per illum actū omnino æquiualēs redditur. Tertio, Deus de potētia absoluta potuisset dare peccatori post attritionē tanquam dispositionē & meritū de cōgruo gratiam, per quam motus eius fieret contritio: & sic per satisfactionē æquiualentem deleuisset peccatū: quia per illū actum redderetur Deo æquiualēs illi bono, quod abstulit peccatū. Affert quoque Capreol⁹ in lib. 4. di. 15. argumētū Aureoli: sed in idem redit cū dictis.

¶Nū infinitas offensæ causet impossibilitatem satisfaciendi in puro homine.

¶Cōtra secūdum dictū, quòd infinitas offensæ causat impossibilitatē satisfaciēdi puro homini, arguit Sco. ibidē. Si infinitas in peccato prohiberet satisfactionē possibilē, etiam prohiberet eā positā in passione Christi: quia passio Christi etiam accepta secundū totā rationē meriti in ea fuit bonū finitū: quia nō erat bonū increatū: nec per cōsequēs acceptatū à Deo infinitè ex parte obie-

ctū

liter & hoc vtile fuit ad remotionem mali. Primò enim per hoc homo instruitur, ne sibi diabolum præferat, & eũ veneretur, qui est actor peccati. Vnde Aug. dicit 13. de Trinit. Quandoquidem sic potuit Deo coniũgi humana natura, vt fieret vna persona, superbi illi maligni spiritus non ideo se audeant homini præponere, quia non habent carnem. Secundò per hoc instruimur quãta sit dignitas humanæ naturæ, ne eam inquinemus peccando. Vnde Augu. dicit in lib. de Vera relig. Demõstrauit nobis Deus quàm excelsum locum inter creaturas habeat humana natura, in hoc quòd hominibus in vero homine apparuit. Et Leo Papa dicit in sermone de natiui. Agnosce ò Christiane dignitatẽ tuam: & diuinæ consors factus naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri conuersatione redire. Tertiò, quia ad præsumptionẽ hominis tollẽdam gratia Dei nullis meritis præcedentibus in homine Christo in nobis cõmendatur, vt dicitur in 13. de Trinit. Quarto, quia superbia hominis, quæ maximè impedimento est, ne inhæreat Deo; per tantam Dei humilitatẽ redargui potest atq; sanari, vt dicit Aug. ibid.

Quintò, ad liberandũ hominem à seruitute peccati: quod quidẽ, vt Augu. dicit 13. de Trin. fieri debuit sic, vt diabolus iustitia hominis Iesu Christi superaretur: quod factum est Christo satisfaciẽte pro nobis. Homo autem purus satisfacere nõ poterat pro toto humano genere: Deus autem satisfacere non debebat: vnde oportebat Deum & hominem esse Iesum Christum. Vnde & Leo papa dicit in sermone de Natiui. Suscipitur à virtute infirmitas, à maiestate humilitas: vt quod nostris remedijs congruebat, vnus atque idem Dei & hominum mediator, & mori ex vno, & resurgere posset ex altero. Nisi enim esset verus Deus, non adferret remedium, nisi esset verus homo, non præberet exemplum. Sunt autem & aliæ plurimæ vtilitates, quæ consequutæ sunt, supra apprehensionem sensus humani.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit secundum primum modum necessarij, sine quo ad finem perueniri non potest.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliqua satisfactio potest dici dupliciter sufficiens. Vno modo perfectè: quia est condigna per quandam adæquationem ad recompensationem culpæ commissæ: & sic hominis puri satisfactio sufficiens esse non potuit pro peccato. Tum quia tota humana natura erat per peccatum corrupta: nec bonum alicuius personæ, vel etiam plurium poterat per æquiparantiã totius naturæ detrimentum recompensare. Tum etiam, quia peccatum contra Deum commissum, quandam infinitatem habet ex infinitate diuinæ maiestatis. tantò enim offensa est grauior, quantò maior est ille, in quem delinquitur. Vnde oportuit ad condignam satisfactionem vt actus satisfacientis haberet efficaciam infinitam, vt puta Dei & hominis existens. Alio modo potest dici satisfa-

---

ei; quia non fuit Deus beatus amando illam passionem, sicut est beatus amãdo essentiam suam. Arguitur etiam, quia infinitas offensæ non est infinitas simpliciter, sed secundum quid: ergo non satisfacientem infinitum simpliciter, vt est filius Dei, sed infinitum secũdum quid exigit. quilibet autẽ homo amans Deum ex gratia seu charitate, est sic operans infinitum secundum quid: vt patet. Non ergo ea infinitate offensæ Dei inferri potest efficaciter infinita efficacia satisfacientis, sic quòd sit suppositũ diuinum, ac per hoc infinitũ simpliciter. quod tamen in litera fit.

Quæstio. ¶ *Num Christi satisfactio sit infinita.*

¶ Contra tertium, scilicet quòd satisfactio Christi est condigna secũdum æqualitatem ad culpam commissam, occurrit Durandus in 4. senten. di. 20. q. 2. Christus inquantum homo vel ratione humanæ naturæ non potuit reddere æquiualens beneficijs omnibus ab ipso receptis: ergo nõ potuit reddere æquiualẽs pro peccatis humanæ naturæ, nec ipsiusmet si peccasset. Ans patet: quia Deo & parentibus non potest reddi æquiualẽs: vt dicitur 8. Ethic. Consequentia est nota: tum quia redditio æquiualentis oportet quòd fit de nõ aliàs debito illi, cui redditur: tum quia, si actus Christi non sufficit ad adæquandũ beneficia, cõstat quòd nihil superest sibi, quo possit aliorũ culpas adæquare. Et quia Durã. in verbis istis insinuat se loqui de Christo secundũ quòd homo, quasi abstrahendo à supposito diuino, patet oppositũ esse de mente eius, dum in quarto senten. dist. 15 quæst. 1. tam tertium, quàm quartum hic dictum impugnans dicit. Quidam dicunt, quòd licet homo ex se non possit satisfacere reddendo æquiualens: potest tamen ex hoc, quòd sibi communicatur meritum passionis Christi: quod fuit aliquo modo infinitũ: sed primum, scilicet quòd nullus possit reddere æquiualens simpliciter, videtur melius dictum. quia nec ipse Christus, secundum quòd homo, potuit Deo reddere æquiualens beneficijs accepeit. cùm ergo quicquid erat in Christo, secundum humanam naturam esset totum obligatum Deo, & ex debitum, non potuit esse satisfactio de condigno pro quocunque peccato, considerando naturam operis vel rei: sed solùm secundum gratuitam acceptationem Dei. Hæc ille. Vbi patet ex hoc ipso, quòd impugnat positionem dicentem, quòd satisfactio Christi est infinita, quòd non loquitur de Christo secundum quòd homo, abstrahendo à supposito diuino (quoniam positio illa tenet infinitatem esse in opere Christi, humano quidem, sed ratione suppositi, cuius est operari) sed loquitur de Christi satisfactione, quam mediante natura assumpta effecit, tam gratias agẽdo, quàm adæquando peccata.

Quæstio. ¶ *Num quæuis satisfactio efficaciam habeat à satisfactione Christi.*

¶ Contra quartum dictum, scilicet quòd omnis alia satisfactio efficax est ex satisfactione Christi, occurrit ipsemet Autor in quarto senten. dis. 15 quæst. 1. art. 2. ad primum, dicens: Alij dicunt, quòd etiam quantum ad auersionem, pro peccato satisfieri potest, virtutem meriti Christi, quod quodammodo infinitũ fuit. Et in hoc idem redit quod prius dictum est, scilicet quòd non potest satisfacere secundum æqualitatem, sed secundum acceptationem diuinam: quia per fidem Mediatoris gratia data est credentibus si tamen alio modo gratiam daret, sufficeret satisfactio per modum prædictum. Vbi patet quòd Autor idem dat iudicium de satisfactione mea, siue habeam gratiam per fidem Iesu Christi, siue aliunde haberem gratiam, ac per hoc non fit ex satisfactione Christi satisfacida simpliciter, sed solùm secundum acceptationem, cuius oppositum hic docere videtur. Et similiter non fit ex satisfactione Christi efficax: cuius oppositum expressè hic docet.

¶ Ad horum euidentiam aduertendum est, quòd quæstio de satisfactione pro peccato tria habet in hoc opere loca. primus est hic, vbi de necessitate Incarnationis pro reparando humano genere tractatur. secundus est interius, vbi de necessitate passionis Christi tractatur. Tertius est in tractatu de sacramento pœnitentiæ, vbi de tertia illius parte, quæ satisfactio est, tractandum est. Et in hoc vltimo loco de satisfactione pro peccato actuali directè tractandum est: in primis autem duobus communius tractatur quia de satisfactione etiam pro peccato originali tractatur. Vnde in præsenti litera duas rationes Autor assumit, ad ostendendum, quòd purus homo satisfacere non potuit pro peccato. quarum prima directè respicit peccatum originale, secunda autem communiter de peccato sub quo tam originale, quàm actuale, quod est simpliciter peccatum (quod constat solùm esse mortale) comprehenditur, loquitur. hinc fit, vt onus hoc in loco acceperim differendi de satisfactionis sufficientia. non enim rationem secundam literæ & conclusionem illius pertransire potui sine huiusmodi discussione. Et nisi obiectiones argumentium exigerent, conclusionem, vt ex illa secunda, quæ impugnatur, ratione tantùm tractarem: nec immiscerem

vinculum de debito gratitudinis vinculo satisfaciendi, sicut nec autor hic miscet: sed reseruarem hæc tractatui de pœnitentia. Vnde, vt obiectionibus fiat satis, dicetur & de hoc, quantum oportet his scire. Et quoniam in primo dubio Autor non videtur intellectus, ideo sensus literæ prædeclarandus est. Purus homo in hac quæstione intelligitur non solùm per exclusionem coniunctionis cum diuino supposito: sed etiam per exclusionem diuinæ misericordiæ gratificantis opus hominis ad hoc, quòd Deo acceptum fit. Probo singula ex litera. Exclusio diuini suppositi patet, quia purus homo distinguitur cõtra Christum Deum & hominẽ. Exclusio diuinæ misericordiæ gratificantis opus ad hoc, quod sit acceptum patet: quia satisfactio per æqualitatem distinguitur cõtra satisfactionem per gratiam acceptantis. Ex hac enim distinctione iuncta primo patet, quòd cùm dicitur, Purus homo satisfacere non potest secundum æqualitatem pro peccato, & similiter quòd Christus satisfacere potest pro peccato secundum æqualitatem: sensus est, quòd seclusa misericordia Dei acceptantis opus alicuius pro satisfactione, loquendo de viribus puri hominis & viribus Dei & hominis, purus homo nõ potest satisfacere: Deus & homo potest satisfacere. Et licet hic sensus sit sufficienter probatus ex litera, & manifestus fit ex hoc, quòd est verè formalis de puro homine, vt satisfactore ipsi Deo pro peccato, & de Deo & homine vt satisfactore Deo pro peccato: amplius etiam manifestatur autoritate Autoris in 4. senten. distin. 15. quæst. 1. artic. 2. ad primum. vbi habet hæc verba: Sicut offensa habuit quandam infinitatem ex infinitate diuinæ maiestatis, ita & satisfactio accipit quandam infinitatem ex infinitate diuinæ misericordiæ, prout est gratia informata, per quam Deo acceptum redditur quod homo reddere potest. Hæc ille. Vbi clarè vides quòd diuina misericordia gratificans satisfactionem, è regione ponitur contra id, quod homo reddere potest, & quod constat per misericordem gratiam satisfactionis vim assequi, & satisfactionem etiam infinitam quodammodo esse. Confirmaturque idem sensus ex diuino Theologiæ compendio ad fratrem Rainaldum in secunda Parte, in cap. 16. Vnde patet primò, quòd omnia argumenta inferentia, quod homo concurrente gratia seu charitate potest satisfacere pro peccato, non sunt contra Autorem intellectum, sed contra ipsum non verè, nec formaliter intellectum. Patet secundò differentia aliorum ab Autore: nam alij doctores charitatem seu gratiam ad satisfactionem concurrentem, ex parte hominis satisfactoris posuerunt: & ideo dixerunt purum hominem posse pro peccato satisfacere. Autor verò gratiam & charitatem ex parte diuinæ misericordiæ gratificantis, ac per hoc acceptantis opus humanum posuit, hominemque purum cum suis viribus, & similiter Deum & hominem cum suis viribus ex parte satisfactoris posuit: & ideo dixit illum non posse, Christum verò posse satisfacere. Et salua illorum reuerentia, dupliciter reprehensibiles sunt: & quia contra positionem Autoris apposuerunt suam vt contrariam, in quo monstrarunt non penetrasse eos hanc positionem: & quia non formaliter de puro homine, & de Deo homine vt satisfactoribus simpliciter vel secundum acceptationem diuinæ misericordiæ locuti sunt, vt Autor fecit: & propterea tanquam claram sententiam non aliter probauit quoniam clarissima verè est formaliter intellecta.

¶ Ad primũ ergo dubij obiectionem ex Sco. dicitur quòd antecedens est verum: vt patet ex allegatis verbis Autoris ex quarto sentent. sed consequentia negatur: quia quæstio est de puro homine vt satisfactore per æqualitatem, excludendo diuinam gratificationem acceptantem: consequentia autem infert de homine, non excludendo, sed includendo diuinam misericordiam acceptantem per gratiam, vt patet. Ad secundam dicitur, quod formaliter loquendo, actus meus vt meus, natus est tollere longe maius bonum potens illi inesse, quàm possit secundò reponere in seipso. quoniam vt meus actus est peccatum mortale tollens charitatem: & vt meus actus nunquam potest charitate informari: iuxta illud Oseæ 13. Perditio tua ex te, salus autem ex me. Et propterea cùm dicitur, tantum bonum potest inesse actui secundo, negatur, loquendo de actu secundo, vt est hominis, vt distinguitur contra Deum gratificantem: nam loquendo de homine, vt includit actum gratificantem, satisfaceret quidem secundum acceptantis gratiam, & non secundum æqualitatem eius, quod reddit. Ad tertiam dicitur admittendo casum, & subiungendo quòd in tali casu, quia gratia se teneret ex parte Dei, cui satisfactio fieri debet, ideo non esset satisfactio ex parte hominis, sed ex parte Dei acceptantis per suam gratiam, vt dictum est. Et ratio est, quia satisfactio peccatoris sufficiens simpliciter, habet non pro principio, sed pro termino recuperationem diuinæ placationis: quoniam ad hoc constat satisfactionem pro offensa illata alicui ordinari, alioquin non repararetur amicitia per satisfa-

ctionem

tionem. Est ergo charitas per satisfactionem acquirenda ab ipso Deo, & non præsupponenda. & si eius aequationem misericordem præsupponat, iam non est satisfactio nisi ex misericordia præueniente, vt sit sufficiens satisfactio, huiusmodi autem satisfactio distinguitur contra satisfactionem per æqualitatem, vnde idem est, satisfactori concedere gratiam, qua actus suus fiat satisfactorius, & satisfactionem illius insufficientem, ex misericordia suppleri. Et est implicatio in adiecto, dicere, quòd homo possit satisfacere simpliciter Deo pro commisso peccato, & quòd hoc possit per charitatem ex diuina misericordia factam de autem contritionem: quia ipsum informari charitate ex gratia Dei constituit, non præsupponit satisfactionem: ac per hoc satisfactio talis non est sufficiens, nisi ex acceptatione diuina: quæ distinguitur contra satisfactionem simpliciter.

¶Ad secundi quoque dubij obiecta, ex eadem radice patet responsio. quantum ad sensum literæ (nam infinitas offensæ ex hoc, quòd Deus est offensus, causat impossibilitatem satisfaciendi simpliciter in puro homine (vt dictum est) scilicet vt excludit diuinum suppositum & diuinam misericordiam gratificantem. Quantum autem ad id, quod obiectio Scoti tangit de infinitate meriti seu satisfactionis Christi, in sequenti dubio explicabitur.

3. dist. 1. q. 1. arti. 3.
Et 4. di. 43. arti. 2. q. 1. 2.
Et vers. q. 29. ar. 4. ad 3.
Et 1. Ti. 1. lo. 1. f.

Ad alteram verò obiectionem directè contra rationem literæ respondetur, quòd infinitas offensæ licet sit infinitas non simpliciter, hoc est in genere entis, sed quædam, hoc est in genere mali: est enim offensa Dei malum infinitum, sicut linea infinita esset quantitas infinita. Et huiusmodi infinita si appellentur infinita secundum quid, quia distinguuntur contra ens infinitum simpliciter, quod est solus Deus, conceditur, quod infinitas offensæ est infinitas secundum quid, & quòd ipsam adæquaret infinitas etiam secundum quid actus charitatis in Deum, si satisfactor aliquis ex propriis viribus posset talem actum exhibere Deo offenso. Sed quoniam non solùm purus homo, sed nec quæcunque pura creatura ad hoc se potest extendere: ideo oportet satisfactorem esse infinitum simpliciter, qui scilicet ex propriis viribus possit actum infinitum secundum quid adæquantem offensam infinitam secundum quid, exhibere Deo. Et ideo optimè & efficaciter in litera ex infinitate offensæ Dei infertur, quòd oportet satisfactorem simpliciter esse non solùm hominem, sed etiam Deum: vt sic ex propriis viribus exhibeat actum infinitæ efficaciæ.

¶Ad tertium dubium respondetur, quòd actiones Christi humanæ, scilicet amare Deum, voluntariè pati & huiusmodi, habent duas conditiones. Altera est, quòd sunt res quædam creatæ. & sic sunt finita entia simpliciter: non enim sunt Deus. Altera est, quòd sunt res personæ diuinæ, vt proprij suppositi cuius sunt: & sic sunt infinita entia personaliter: & sunt infinitæ efficaciæ in tali genere, puta meriti seu satisfactionis, ex hoc ipso, quòd sunt opera ipsius Dei, vt propriæ personæ exercentis opera. Et ex hoc patet primò solutio obiectionis Scoti in dubio præcedenti: nam passio Christi licet fuerit bonum finitum essentialiter, fuit tamen bonum infinitum personaliter: & propterea fuit infinitæ efficaciæ in satisfaciendo: nullum autem cuiuscunque puræ creaturæ meritum est infinitum personaliter. Patet deinde huius tertij dubij veritas: quoniam ex hoc ipso, quòd persona Christi soluit pro peccato, satisfactio ipsa est infinita personaliter, ac per hoc adæquans offensam infinitam ex infinitate maiestatis offensæ. Et sicut adæquat offensas totius mundi contra diuinam maiestatem, ita adæquat beneficia collata toti vniuerso à Deo glorioso: ita quod actio Christi ex hoc ipso quod est infinita personaliter, sufficiens est ad adæquandum & excedendum omnia tam naturæ assumptæ, quàm reliquo vniuerso collata beneficia. & similiter ad excedendum offensas totius mundi in Deum: quoniam quantò maior est satisfactor, aut gratiarum actor, tantò efficacior est. Si ergo in infinitum excedit omnes peccatores & omnes creatas res, consequens est quòd efficax pro omnibus, & excedat omnia. Vnde Christus sufficienter gratias egit Deo pro omnibus beneficiis suæ humanitati collatis, & satisfecit pro peccatis totius mundi ex hoc ipso, quòd persona diuina agebat gratias, & satisfaciebat: quia persona diuina excedit in infinitum hæc omnia. Et nihil obstat, quòd persona diuina mediante humana natura hæc operabatur: nam humana opera, supra hominem operabatur, diuina scilicet, vt inferius clare patebit, cùm de infinitate operum Christi & modo operandi eiusdem erit sermo. Et licet ad Deum & parentes non possit reddi æquiualens à creatura, potest tamen reddi æquiualens à diuina persona incarnata. Et rursus licet quantò magis creatura gratias agit Deo, tantò magis Deo obligetur: quia ipsa gratiarum actio nouum est beneficium, quod tunc accrescit creaturæ ex diuina largitate: quia tamen in personam diuinam in se nullum redundat beneficium ex gratiarum actione, sic nec vllum est sibi à principio Incarnationis præstitum beneficium: iden ipsa ex hoc ipso, quòd humanos actus diuinos personaliter exhibet Deus omnia creata sufficienter adæquat & excedit. Vbi tertiò, quòd quia Verbum caro, ex propriis viribus suæ personæ habet charitatem & gratiam in anima informante carnem assumptam (iuxta illud, Quasi vnigeniti à Patre plenum gratiæ & veritatis) [illegible]

ctio hominis esse sufficiens, imperfectè scilicet secundum acceptationem eius, qui est ea contentus, quamuis non sit condigna. Et hoc modo satisfactio puri hominis est sufficiens. Et quia omne imperfectum præsupponit aliquid perfectum, à quo sustentetur: inde est quòd omnis puri hominis satisfactio efficaciam habet à satisfactione Christi.

¶Ad tertium dicendum, quòd Deus assumendo carnem, suam maiestatem non minuit: & per consequens non minuitur ratio reuerentiæ ad ipsum, quæ augetur per augmentum cognitionis ipsius. Ex hoc autem, quòd nobis appropinquare voluit per carnis assumptionem, magis nos ad se cognoscendum attraxit.

a Vtrùm si homo non peccasset, Deus incarnatus fuisset.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd si homo nō peccasset, nihilominus Deus incarnatus fuisset. Manente enim causa, manet effectus. Sed, sicut Augusti. dicit 13. de Trinit. alia multa sunt cogitanda in Christi Incarnatione præter absolutionem à peccato, de quibus dictum est. Ergo etiam si homo non peccasset, Deus incarnatus fuisset.

¶Præterea, Ad omnipotentiam diuinæ virtutis pertinet, vt opera sua perficiat, & se manifestet per aliquem infinitum effectum. Sed nulla pura creatura potest dici infinitus effectus, cùm sit finita per suam essentiã. In solo autem opere Incarnationis videtur præcipuè manifestari infinitus effectus diuinæ potentiæ (per quam in infinitum distantia coniunguntur, inquantum factum est, quòd homo esset Deus) in quo etiam opere maximè videtur perfici vniuersum, per hoc quòd vltima creatura, scilicet homo primo principio coniungitur, scilicet Deo. Ergo etiam si homo non peccasset, Deus incarnatus fuisset.

¶Præterea, Humana natura per peccatum non est facta capacior gratiæ. Sed post peccatum capax est gratiæ vnionis, quæ est maxima gratia. Ergo si homo non peccasset, humana natura huius gratiæ capax fuisset. Neque Deus subtraxisset humanæ naturæ bonum, cuius capax erat. Ergo si homo non peccasset, Deus incarnatus fuisset.

¶Præterea, Prædestinatio Dei est æterna. Sed dicitur Roman. 1. de Christo, Qui prædestinatus est filius Dei in virtute. Ergo etiam ante peccatum necessarium erat filium Dei incarnari, ad hoc quòd Dei prædestinatio impleretur.

¶Præterea, Incarnationis mysterium est primo homini reuelatum: vt patet per hoc, quod dixit, Hoc nunc os ex ossibus meis, &c. quod Apostolus dicit esse magnum sacramentum in Christo & in Ecclesia: vt patet Ephes. 5. Sed homo non potuit esse præscius sui casus, eadem ratione qua nec Angelus: vt August. probat super Gene. ad literam. Ergo etiam si homo non peccasset, Deus incarnatus fuisset.

[illegible] veritatis. [illegible] in Christo à parte Dei, vt cui satisfactum est, sicut in cæteris hominibus ei cui est copulatus: sed se tenet ex parte personæ satisfacientis, hoc est, ipsius Dei, vt satisfaciens est. Et propterea non potest de Christi satisfactione dici, quòd est æquiualens per acceptationem, & non per æqualitatem: sicut de aliorum satisfactionibus dictum est.

¶Ad quartum dubij [illegible] est veritas, & deinde ad verba Autoris descendendum est. Christus dominus secundum veritatem duplicem causat satisfactioni nostram: primò, vt causans charitatem & gratiam in nobis, qua satisfactio nostra acceptatur: secundò, vt satisfactor perfectè pro peccatis totius mundi. Et ex hoc satisfactio mea habet ex duobus capitibus efficaciam: primò ex charitate in me, qua in, & est Deo accepta, secundo, ex hoc quod innititur super satisfactione Christi. Et ideo neutro modo satisfactio mea est sufficiens simpliciter, sed secundùm acceptationem, quia charitas se tenet ex parte Dei acceptantis & communicatae satisfactionis Christi [illegible] transferendo æqualitatē simpliciter in meam satisfactionem, sed plus & minus participantem Christi satisfactionē constituendo: ideo non est sensus huius literæ, quòd satisfactio mea habeat efficaciam æqualitatis simpliciter ex satisfactione Christi, vt obiectum est: sed est sensus, quod habet ex satisfactione Christi efficaciam, sicut imperfecta participatiuè habent à perfectis esse & posse: sicut ignita habent ab igne efficaciam. Nec in quarto ienitur Autor contrarium dicit: sed dicit hoc quoniam docet, quòd quantum ad hoc, quod est, satisfactionem meam non esse sufficientem simpliciter, sed per acceptationem diuinam, in idem redit, dicere, quòd satisfactio mea est ex charitate & communione passionis Christi. Et hoc verum est: quia ex neutro capite redditur sufficiens in se simpliciter. Considerauit quoque ibidem Autor satisfactionē meam, vt est ex merito Christi per communionem gratiæ & charitatis: & ideo dixit, quòd si aliunde gratiam quis haberet, eodem modo, scilicet secundum acceptationem satisfaceret. hic autem altius & formaliter contemplatus est satisfactionem Christi, vt perfectam simpliciter in ordine satisfactionum. & addidit priori doctrinæ, quod hinc omnis puri hominis satisfactio sustentatur super satisfactione Christi. ita quòd si quis aliunde gratiam haberet nō vt membrum Christi, satisfactio eius esset secundum acceptationem ex diuina misericordia per charitatem gratificante illam. sed non haberet efficaciam ex satisfactione Christi: & ideo imperfectior esset. Mea autem satisfactio, quia membrum Christi sum, efficax est & ex charitate, & ex satisfactione Christi. Et quia ex Christi capite & nobis membris constituitur vna persona mystica, ideo satisfactio mea coniuncta satisfactioni Christi fit æqualis simpliciter, vt est satisfactio mysticæ personæ: imò & quandoque superexcedit: iuxta illud ad Colossen. 1. Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesia.

a ¶Super Quæstionis primæ Articulum tertium.

IN articulo tertio eiusdem quæstionis duo fiunt: primò referuntur diuersæ opiniones circa quæsitum: secundò respondetur quæsito, præferendo secundam opinionem duabus conclusionibus: altera de facto, directè responsiua quæsito negatiuè, altera de possibili asserente partem affirmatiuam. Prima conclusio est: Peccato non existente Incarnatio non fuisset. Probatur: In sacra Scriptura vbique Incarnationis ratio ex peccato primi hominis assignatur: ergo Incarnationis opus ordinatum esse à Deo in remedium peccati, conuenientius dicitur: ergo peccato non existente, Incarnatio non fuisset. Antecedens pro euidenti assumitur. Prima consequentia probatur: quia ea quæ ex sola Dei voluntate supra omne debitum creaturæ proueniunt, nobis non innotescunt, nisi quatenus in sacra Scriptura (in qua diuina nobis voluntas manifestatur) traduntur. Secunda conclusio est: Deus potuisset, peccato non existente incarnari. Probatur: quia potentia Dei non limitatur ad hoc, scilicet quòd Incarnatio sit in remedium peccati. Comment.

¶Circa verba literæ nota duo: primò quòd ly conuenientius comparationem exercet respectu alterius opinionis contrariæ: ita q. ex reuelatis in sacra Annot.

SED CONTRA est quod August. dicit in lib. de verbis Domini, exponens illud quod habetur Luc. 19. Venit filius hominis quærere & saluum facere quod perierat. Ergo si homo non peccasset, Filius hominis non venisset. Et 1. ad Timot. primo, super illud verbum, Christus venit in hunc mundum, vt peccatores saluos faceret, dicit gl. Nulla causa veniendi fuit Christo domino, nisi peccatores saluos facere. Tolle morbos, tolle vulnera, & nulla est medicinæ causa.

CONCLVSIO.

¶Quanquam Deus peccato non existente potuerit incarnari, conuenientius tamen dicitur, quòd si homo non peccasset, Deus incarnatus non fuisset.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliqui circa hoc diuersimodè opinantur. Quidam enim dicunt, quòd etiam si homo non peccasset, Dei filius incarnatus fuisset.

Alij verò contrarium asserunt. Quorum assertioni magis assentiendum videtur. Ea enim quæ ex sola Dei voluntate proueniũt supra omne debitum creaturæ, nobis innotescere non possunt, nisi quatenus in sacra Scriptura traduntur, per quam diuina voluntas nobis innotescit. Vnde cùm in sacra Scriptura vbique Incarnationis ratio ex peccato primi hominis assignetur, conuenientius dicitur Incarnationis opus ordinatum esse à Deo in remedium contra peccatum, ita quòd peccato non existente Incarnatio non fuisset: quamuis potentia Dei ad hoc non limitetur, potuisset enim etiam peccato non existente incarnari.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes aliæ causæ, quæ sunt assignatæ, pertinent ad remedium peccati. Si enim homo non peccasset, perfusus fuisset lumine diuinæ sapientiæ: & iustitiæ rectitudine perfectus à Deo ad omnia necessaria cognoscenda & agenda. Sed quia homo deserto Deo, collapsus erat ad corporalia, conueniens fuit, vt Deus carne assumpta etiam per corporalia ei salutis remedium exhiberet. Vnde dicit August. super illud Ioann. Verbum caro factum est, Caro te obcæcauerat, caro te sanat: quoniam sic venit Christus, vt de carne, carnis vitia extingueret.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd in ipso modo productionis rerum ex nihilo diuina virtus infinita ostenditur. Ad perfectionem etiam vniuersi sufficit, quòd naturali modo creatura ordinetur in Deum sicut in finem, hoc autem excedit limites perfectionis naturæ vt creatura vniatur Deo in persona.

b ¶Ad tertium dicendum, quòd duplex capacitas attendi potest in humana natura. Vna quidem secundum ordinem potentiæ naturalis, quæ à Deo semper impletur, qui dat vnicuique rei secundum suam capacitatem naturalem. Alia verò secundum ordinem diuinæ potentiæ, cui omnis creatura obedit ad nutum: & ad hoc pertinet ista capacitas. Non autem Deus omnem talem capacitatem naturæ implet: alioquin Deus non posset facere in creatura nisi quod facit: quod falsum est, vt in primo habitum est. Nihil autem prohibet ad aliquid maius humanam naturam productam esse post peccatum: Deus enim permittit mala fieri, vt inde aliquid melius eliciat. Vnde dicitur Roma. 5. Vbi abundauit delictũ, superabundauit & gratia. Vnde & in benedictione cerei Paschalis dicitur, O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere redemptorem.

c ¶Ad quartum dicendũ, ꝙ prædestinatio præsupponit præscientiam futurorum. Et ideo sicut Deus prædestinat salutem alicuius hominis per orationes aliorum implendam, ita etiam prædestinauit opus Incarnationis in remedium humani peccati.

---

scriptura de diuina voluntate, conuenientius dicitur pars negatiua, quàm affirmatiua. secundo, quòd Autor loquitur de opere Incarnationis vt sic, & non vt redemptiuo & liberatiuo: vt Scotus glossandas dicit autoritates dicentes, quòd sine peccato non fuisset Incarnatio.

Annot. b ¶In responsione ad tertium, nota distinctionem de potentia naturali & de potentia obedientiali hinc sumi, & quomodo distinguuntur: quòd naturalis intra ordinem naturalium sistit, obedientialis verò secundum ordinem ad diuinam potentiam attenditur: illa semper impletur, ista quandoque impletur & quandoque non impletur.

¶Non prædestinatio præsupponat præscientiam futurorum.

Quæstio. c ¶In responsione ad quartum eiusdem articuli tertij, dubium occurrit, primò circa illam propositionẽ, prædestinatio præsupponit præscientiam futurorũ: quia falsa est. Nam prædestinatio Petri nõ præsupponit præscientiam Petri prædestinandi aut saluandi, sed econtra, præscientia Petri saluãdi præsupponit prædestinationem Petri: vt patet ex hoc, quòd ideo scit Deus Petrum saluãdum, quia prædestinauit eum, & non ideo prædestinauit Petrum quia præuidit Petrum saluandum: vt patet ex prima parte, quæst. 23. artic. 5. vbi determinatum est, quòd præscientia meritorum nõ est causa prædestinationis.

¶Dubium secundò occurrit: quia impertinẽs est solutioni argumenti de prædestinatiõe Christi, quòd supponatur præscientia futurorum: quia siue præsupponatur, siue non, oportet ex voluntate diuina reddere rationem, quare prædestinatus est per talem medium vel sub tali ratione, vt in corpore huius articuli fit: & non ex parte intellectus præuidentis: præuisio enim non est ratio futuri effectus, vt patet.

¶Num si homo non peccasset, Deus incarnatus fuisset.

Quæstio. ¶Dubiũ est tertiũ ex Scoto in tertio senten. distinc. 7. quæst. 3. ex ratione prædestinationis animæ Christi inferente, sine præiudicio tamen, quòd Incarnatio etiam sine peccato fuisset. Probatque hoc multipliciter. Primò, Prædestinatio cuiuscunque ad gloriam præcedit ex parte obiecti naturaliter præscientiam peccati vel damnationis cuiuscunque: ergo multò magis hoc est verum de prædestinatione illius animæ ad summam gloriam. Secundò, Ordinatè volens, per prius vult finem, & post hoc, quod est fini propinquius: ergo sicut prius vult alicui gloriam, quàm gratiam: ita inter prædestinatos quibus vult gloriam ordinate, prius vult gloriam illi, quem vult esse proximum fini: ac per hoc prius animæ Christi, quàm alteri vult gloriam, & prius cuilibet vult gloriam & gratiam, quàm præuideat illi opposita istorum habituum, scilicet gratiæ & gloriæ: ergo prius vult animæ Christi gloriam, quàm præuideat Adam casurum. Tertiò, Redemptio siue gloria animæ redimendæ non est tantum bonum, quantum est gloria animæ Christi: ergo non propter solam istam causam videtur Deus prædestinasse illã animam ad tantã gloriam. Quartò: Quia nõ est verisimile tantum summũ bonum in entibus esse tantum occasionatũ, scilicet propter minus bonũ.

Quintò. Non est verisimile Deum prius præordinasse Adam ad tantum bonum, quàm Christum: quod tamen sequeretur. Imò vlterius sequeretur absurdius: scilicet quod Deus prædestinando Adam ad gloriam, prius præuidisset ipsum casurum in peccatum, quàm prædestinasset Christum ad gloriam, si prædestinatio illius animæ tantum esset pro redemptione aliorum, quia redemptio non fuisset, nisi casus & delictum præcessisset. Et hoc sit sextum Scoti argumentum. Ex quibus cõcludit Scotus, quòd prius naturali, quàm aliquid præuidebatur circa peccatorem, siue de peccato, siue de pœna, Deus elegit ad cælestem curiam omnes, quos habere voluit, siue angelos, siue homines in certis & determinatis gradibus, & nullus est prædestinatus tantum, quia alius præuisus est casurus, vt sic nullum oporteat gaudere de lapsu alterius. Et hoc pro septimo argumento.

¶Ad euidentiam horum sciendum est, quòd hæc propositio, prædestinatio supponit præscientiam futurorum, potest intelligi: primo respectu omnium futurorum, & sic videtur non intelligibilis: nam prædestinatio Petri non præsupponit præscientiam futuræ gloriæ Petri: quod patet sic, Præscientia futuri præsupponit futurum sub ratione futuri: quoniam, vt dicitur in primo Po. quod ad est, non potest sciri. gloria autem Petri est primò futura per prædestinationem, vt patet. est igitur secundum naturæ ordinem primò prædestinatio Petri ad gloriam, & ex hoc gloria Petri est futura & sic præuidetur à Deo. Supponit ergo præscientia alicuius futuri prædestinationem: ac per hoc prædestinatio non præsupponit præscientiam omnium futurorum. Secundò potest intelligi de prædestinatione quo ad contenta per prædestinationem, & præscientiam respectu aliorum futurorum: & ita quòd sensus sit, prædestinatio, vt respicit prædestinata, præsupponit præscientiam futurorũ non prædestinatorum, sed eorum, quæ præsupponuntur vel ordinantur per prædestinationem. Et sic propositio est vera. Quam vt clarius intelligas, distingue inter effectus prædestinationis: quodam quidem sunt nõ solùm ordinati, sed constituti per prædestinationẽ vt gloria & gratia, & vniuersaliter finis & media vt sic: quidam autem sunt solùm ordinati contra prædestinationem: vt anima illius hominis, qui est sanctus Petrus, & reliqua spectãtia ad naturalem ordinem vniuersi: hæc enim futuri rationem habent ab æterno ex prouidentia diuina, & non ex prædestinatione diuina: sed prædestinatio quasi superueniens, sicut ordo gratiæ superueniens ordini naturæ, ordinat animam sancti Petri in gloriam æternam mediante gratia, &c. Et quoniam inter præsupposita à prædestinatione non solùm sunt res naturales constituentes vniuersum secundum naturalem ordinẽ, sed etiam defectus in puris naturalibus, vt monstra: & in animalibus, vt ægritudines & in rationalibus, vt ignorantia, & malum moralem quod est peccatum. ideo sicut, simpliciter loquendo, prædestinatio præsupponit prouidentiam vniuersi naturalis, ita simpliciter loquendo, præsupponit præscientiam futurorum pertinentium ad ordinem vniuersi naturalẽ, & defectuum in illo futurorum. Inter quæ constat contineri peccata hominum: quoniam non spectat nostrum peccare ad originem gratiæ, sed ad ordinem naturæ: quia ex nobis solis peccamus, vt patet: & autoritate Scripturæ firmatur Oseæ 13. Perditio tua ex te, Israël. Et hinc patet falsum esse Scoticam imaginationem, quòd prius Petrus prædestinetur ad gloriam, quàm præuideatur peccaturus: quoniam sicut prius præuidetur Petrus secundum ea, quæ secluso ordine gratiæ sibi conueniunt, quàm prædestinetur (quia prius præuidetur secundum futura sibi secundum ordinẽ simplicis prouidentiæ diuinæ, quàm secundũ futura sibi secũdũ ordinẽ diuinæ prædestinationis) ita prius præuidetur peccaturus quàm prædestinetur, eadẽ ratione: quia scilicet Petrũ peccare spectat ad ordinẽ diuinæ prouidentiæ, & per superuenientem ordinem diuinæ prædestinationis vel reprobationis ordinatur secundum ordinem gratiæ ad redemptionem, vel æternam punitionem. Et si perspicacius tres, qui de facto in vniuerso inueniuntur, ordines considerauerimus, videlicet ordinem naturæ, ordinem gratiæ & ordinem Dei & creaturæ simul, videbimus quòd secundus supponit primum, & tertius supponit vtrũque. & similiter præordinatio & præuisio primi præsupponitur à præordinatione & præuisione secũdi: & similiter præordinatio & præuisio tertij præsupponit præordinationem & præuisionem vtriusq;. Ita quòd Deus primò ordinauit vniuersum secundũ ordinẽ naturæ & quoniã vniuersum secundũ talem ordinem non attingit ad fruitionem diuinam, superaddidit ordinem gratiæ: & quoniam talis ordo non pertingit ad vnionem summo modo possibilẽ cũ Deo, præordinauit creaturam ad vnionem personalem cũ Deo. Quocirca cùm peccata pertineãt partim ad ordinem naturæ, & partim ad ordinem gratiæ, vt opposita illi: consequens est, quòd prædestinatio Iesu Christi, vt sit filius Dei, præsupponat præuisionem futurorum peccatorum, vtpote spectantium ad præsuppositos ordines in genere causæ materialis.

¶Vnde ad singula dubia deueniendo, ad primũ dubiũ dicitur, ꝙ propositio illa est vera, vt declaratũ est. & est ad propositũ argumenti, ꝙ prædestinationẽ Christi necessariã absq; peccato arguebat. Responsio namq; ad hoc non exigit, ꝙ prædestinatio Christi supponat præscientiam gloriæ Christi, sed sequirebat, ꝙ præsupponat præscientiam peccatorum, in quorum remedium Christus est prædestinatus ordinatio namq; medicinæ præsupponit notitiam morbi.

¶Ad secundũ verò dubiũ dicitur, ꝙ in hac responsione ad quartũ argumentũ,

¶Ad quintum dicendum, quòd nihil prohibet alicui reuelari effectum, cui non reuelatur causa. potuit igitur primo homini reuelari Incarnationis mysterium, sine hoc quòd esset præscius sui casus. Non enim quicunque cognoscit effectum, cognoscit & causam.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm principalius Christi Incarnatio facta fuerit ad tollẽdum peccatũ originale, quàm actuale.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus principalius incarnatus fuerit in remedium actualium peccatorũ, quàm in remedium originalis peccati. Quantò enim peccatum est grauius, tantò magis humanæ saluti aduersatur: propter quã Deus est incarnatus. Sed peccatũ actuale est grauius, quàm originale peccatum: minima enim poena debetur originali peccato: vt August. dicit contra Iulianum. Ergo principalius Incarnatio Christi ordinatur ad deletionem actualium peccatorũ, quàm ad deletionem originalis peccati.

¶Præterea, Peccato originali non debetur poena sensus, sed solùm poena damni: vt in secũdo habitum est. Sed Christus venit pro satisfactione peccatorum, poenam sensus pati in cruce, non autem poenam damni: quia nullum defectũ habuit diuinæ visionis aut fruitionis. Ergo principalius venit ad deletionem peccati actualis quàm originalis.

¶Præterea, Sicut Chrys. dicit in 2. de compunctione cordis, Hic est affectus serui fidelis, vt beneficia domini sui quæ communiter omnibus data sunt, quasi sibi soli præstita reputet: quasi enim de se solo loquens Paulus ita scribit ad Gal. 2. Dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Sed propria peccata nostra sunt actualia: originale enim est commune peccatũ. Ergo hunc affectum debemus habere, vt existimemus eũ principaliter propter actualia peccata venisse.

¶SED CONTRA est quod Ioã. 1. dicitur, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi, quod exponens Beda dicit, Peccatum mundi dicitur originale peccatum, quod est commune totius mundi.

CONCLVSIO.

¶Quamuis Deus pro omnibus peccatis venerit in hunc mundum, principalius tamen venit ad tollendum originale, quàm actuale peccatum, quod maioris boni impedimentum fuit.

a ¶RESPONDEO dicendũ, quòd certum est, Christum venisse in hunc mundum non solùm ad delendum illud peccatũ, quod traductum est originaliter in posteros, sed etiam ad deletionem omnium peccatorum, quæ postmodum superaddita sunt. Non quod omnia deleantur (quod est propter defectum hominum, qui Christo non inhærent, secundum illud Ioan. 3. Venit lux in mundum: & dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem) sed quia ipse exhibuit quod sufficiens fuit ad omnium peccatorum deletionem. Vnde dicitur Roman. 5. Non sicut delictum, ita & donum: nam iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Tantò autem principalius ad alicuius peccati deletionem Christus venit, quantò illud peccatũ maius est. Dicitur autẽ aliquid maius dupliciter. Vno modo intensiuè: sicut est maior albedo, quæ est intẽsior. Et per hunc modũ maius est peccatũ actuale, quàm originale: quia plus habet de ratione voluntarij, vt in secũdo habitũ est. Alio modo dicitur aliquid maius extẽsiuè: sicut dicitur maior albedo, quæ est in maiori superficie. Et hoc modo peccatũ originale (per quod totũ genus humanũ inficitur) est maius peccato actuali, quod est propriũ singularis personæ. Et quantũ ad hoc Christus principalius venit ad tollẽdũ originale peccatũ: inquantũ bonum gentis diuinius & eminẽtius est quàm bonum vnius, vt dicitur primo Ethic.

3. dist. 1. q. 1. art. 2. 6. — In opu. 11. artic. 28. — In opu. 11. artic. 23. — In opu. 23. 28.

quæ nunc discutitur, non erat reddenda ratio prædestinationis Incarnationis in remedium peccati. Sed sustinendum erat, quòd cum prædestinatę Incarnationis necessitate stat, quod prædestinata sit in remedium peccati. Et hoc manifestatur ratione: quia prædestinatio præsupponit præscientiam saltem antecedentium: qualia sunt peccata, vt declaratum est. Et exemplo prædestinationis alicuius, puta Pauli mediante oratione alterius, puta Stephani: quod exẽplũ si cum quo ad præscientiam medij intelligẽdum creditur, exponendum est quòd prędestinatio Pauli quo ad conuersionis effectũ præsupponit præscientiam orationis Stephani: & sic de alijs. vt sic sit simile etiam quo ad hoc, quòd prædestinatio Incarnationis præsupponit præscientiam peccati humani.

¶Ad tertiũ ex Scoto dubiũ dicitur, quòd multiplici vtendo distinctione. Prima est inter volitũ & volibile: nã aliud est aliquid esse magis volibile, & aliud est illud esse magis volitũ: salus enim omniũ hominum est magis volibilis secundũ se, quàm salus aliquorũ tantùm, vt patet: quia longè maius bonũ est: non tamen est magis volita à Deo: qui licet velit voluntate antecedẽte, omnes homines saluos fieri, nõ tamen vult voluntate beneplaciti salutẽ omniũ, sed quorundã tantũ hominũ: vt patet. Nõ potest ergo ex hoc, quòd aliquid ex parte obiecti secundũ se est maius bonũ, ac per hoc magis volibile, inferri, ergo est magis volitũ à Deo. Secunda inter magis & prius natura volitũ. Tertia est inter prius natura, vel à quo nõ conuertitur consequentia, vel prius causalitate. Quarta est inter prius natura volitũ, prout prius est à quo nõ conuertitur consequentia, de facto vel possibili: accipiẽdo enim prius natura, hoc est prius causalitate secundũ aliquod genus causæ, coincidunt prius & magis secundũ illud genus causæ: volumus enim prius & magis sanitatẽ, quàm purgationẽ secundum genus causæ finalis: è contra autẽ secundum genus causæ materialis locando dispositiones ex parte materiæ: & quia causa finalis est simpliciter & absolute prior, ideo volumus simpliciter & absolutè prius & magis sanitatem. Sed si sumatur prius natura, à quo nõ conuertitur consequentia (vt Scotus sumit in proposito) venitur ad quartã distinctionem inter sic prius volitum de facto, vel prius volitũ de possibili. Et dicito quòd multorum ordinatè volitorum, quorũ vnum se habet vt finis, aliud vt medium, aliud vt effectus illud, quod est finis, constat esse magis prius natura, hoc est, causalitate volitũ & respectu diuinę voluntatis loquendo, constat, quòd est prius natura de possibili volitum, nõ autem quòd sit prius natura volitum de facto: hoc est, constat, quòd potest esse volitum illud sine medio, & effectu, nõ tamen constat, quòd de facto sit à Deo volitum illud sine tali medio, effectu & occasione. Et hoc est in quo deficiunt argumenta Scotica: quia ea magis & prius causalitate & prius natura secundũ consequentiã volito de possibili à Deo, infert volitum esse à Deo de facto. At si assumas, quod finis est magis & prius natura secundũ consequentiam de facto à Deo volitus, petitio principij committitur, quia assumitur probandum, hoc enim cum ratione probari non possit (quia nemo nouit quæ sunt Dei, nisi spiritus Dei) oportet ad Scripturas sacras deuenire, si nosse volumus quòd de facto Deus ordinauit Incarnationem futuram, siue Adam peccet, siue non. Nos enim, quia ex Scriptura non habemus Incarnationem nisi redemptiuã, dicimus quòd licet potuisset Deus velle Incarnationem etiã sine redemptione, futuram de facto, tamen noluit eam nisi sic: quia ipse non aliter reuelauit suam voluntatẽ, quæ ex sola ipsius reuelatione cognosci potest. Cùm ergo primò arguitur: Prædestinatio cuiuscunque ad gloriam præcedit ex parte obiecti, &c. dicitur quòd propositio est simpliciter falsa, loquendo de præuisione peccati (vt patet ex dictis) quia prędestinatio ad gloriã præsupponit ordinem prouidentiæ, in quo præuidentur peccata.

¶Ad secundũ dicitur quòd ordinatè volẽs prius natura, hoc est causalitate finali, & prius natura, hoc est secundũ non consequentiam, de possibili tamẽ vult magis & propinquius fini: non autẽ de facto: quia stat cum illo ordine, quod simul de facto velit connexionem illorũ, ita quòd nõ velit finem sine tali medio & occasione: quia sic ei cõplaceat. Et ideo nihil valent illationes de facto, inferentes, quòd prius natura Deus gloriam velit sine peccati remedio.

¶Ad tertium etiam patet ex dictis, quòd stat Deum nolle de facto maximum bonũ nisi connexum tali minori bono.

¶Et similiter ad quartum dicitur, quòd non dedecet diuinam sapientiam disposuisse tam excellens bonũ se facturũ, non nisi occasionaliter, peccato suam misericordiam ad id prouocante.

¶Ad quintum negatur sequela: quoniã, vt Apostolus dicit, prędestinauit alios cõformes fieri imaginis Filij sui. Christus est ergo primus prędestinatus de facto.

¶Ad sextum dicitur, quòd nõ est absurdum Deum prius prępuidisse casum Adę, quàm prędestinasse Christũ: sicut non est absurdum, Deum prius prępuidisse leporem currentẽ, & monstra futura, & reliqua ad naturę ordinẽ spectantia, quàm prędestinasse Christũ.

¶Ad septimũ restat dicendũ, quòd cùm dicitur, Nullus est prædestinatus, quia alius præuisus est casurus, propositio est vera. quia præuisio futuri casus Adæ nõ est sufficiens causa prędestinationis Christi: sed si supra præuisionẽ futuri casus Adę apponatur misericordia Dei volentis casum illũ, vt suum cõpensare, & per seipsum satisfacere, iam habebitur, quòd ideo Christus est prędestinatus filius Dei, quia Deus vult satisfacere pro casu humano. Nec ex hoc oportet gaudere de lapsu alterius, sed de misericordia Dei: qui alterius lapsum prçuisum conuertit in alterius bonum.

¶Super Quæstionis primæ Articulum quartum.

IN articuli quarti eiusdem primę quęst. corpore tria hum. Primo manifestatur id quod quęstio hæc supponit, scilicet Christum delesse omnia peccata mundi. Cùm enim hęc quęstio sit cõparatiua, (scilicet an principalius pro originali, quàm pro actualibus peccatis Deus incarnatus sit) pręsupponit positiuã certã, scilicet quòd pro vtrisque peccatis incarnatus sit. & hoc est quod primò in littera d[icitur]. Vbi nota quòd nõ est sermo de omnibus peccatis simpliciter, sed de omnibus peccatis hominũ: quoniã non venit Christus pro peccatis angelorũ: & hoc denotat littera cùm dicit, sed ad deletionẽ omniũ peccatorũ, quę postmodũ, scilicet post originale superaddita sunt. Secundò mõstratur modus, quo Deus incarnatus deleuit omnia peccata, scilicet nõ secundũ effectũ, sed secundũ sufficientiam remedij: ita quòd duæ ponuntur hic cõclusiones. Prima negatiua. Non omnia peccata hominũ delentur per Christum. Et ratio huius est defectus hominũ. Probatur auctoritate Domini, Ioan. 3. Secunda affirmatiua: Christus exhibuit quod sufficiẽs fuit ad omnium peccatorum deletionẽ. Probatur ex Apostolo. Vbi nota, quòd quia actus actiuorũ sunt in patiẽte disposito, & non his, quę agentis actionẽ non suscipiunt: ideo quantumcunque ignis sit sufficiens causa calefaciendi aliquem, nisi ille proximus sit igni, non calefit: non ex defectu ignis, sed hominis, qui nõ accedit ad ignem. Attulit Christus medicinã sufficientissimam pro omnibus. & nisi iungamur Christo per fidẽ & obedientiam, in peccatis nostris remanemus: non ex defectu remedij, sed ex defectu nostro: dum magis amamus tenebras sensibilium bonorum, quàm lucem intelligibilis diuiniq. boni. Tertiò in littera respondetur quęstio duabus cõclusionibus: altera implicitè, altera explicitè. Prima, quę non explicatur, est: Quantũ ad magnitudinem peccati intensiuam, Christus principalius venit ad tollendum peccatum actuale, quàm originale. Secunda, quę explicatur, est: Quantum ad magnitudinem extẽsiuam peccati, Christus principalius venit ad tollendum peccatum originale, quàm actuale. Vtraq; conclusio assumit vnam & eandẽ maiorem, scilicet, Tantò principalius ad alicuius peccati deletionem Christus venit, quantò illud peccatũ maius est. Sed subsumit diuersam minorẽ: nam pro prima subsumitur, peccatum actuale esse maius intensiuè: pro secunda verò, peccatum originale esse maius extensiuè.

¶Num originale peccatum sit maius extensiuè, quàm actuale. Quæstio.

¶Vbi duæ statim occurrunt dubitationes. Prima est: quia falsum est, quòd regulariter loquendo, peccatũ originale sit maius extensiuè, quàm actuale. quoniam omnes infecti originali sunt etiã infecti actuali peccato, regulariter loquẽdo, & sublatis impedimentis: quod dico propter beatã Virginẽ, & infantes mortuos antequàm possint actualiter peccare.

¶Secunda dubitatio est: quia ex littera nõ habetur cõclusio simpliciter responsiua quęstio, sed solùm secundũ quid. nõ enim habetur an absolutè dicendũ sit, quod Christus principalius pro originali venit: & similiter nõ habetur an dicendũ sit, quòd Christus

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de intensiua magnitudine peccati.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd peccato originali in futura retributione nõ debetur pœna sensus: pœnalitates tamẽ, quas sensibiliter in hac vita patimur, sicut famẽ, sitim, mortẽ, & alia huiusmodi, ex peccato originali procedunt. Et ideo Christus, vt plene pro peccato originali satisfaceret, sensibilem dolorem pati voluit, vt mortem, & alia huiusmodi in seipso consumeret.

b ¶ Ad tertiũ dicendũ, q sicut Chrys. ibidem dicit, verba illa dicebat Apostolus, nõ quasi diminuere volẽs amplissima & per orbem terrarũ diffusa Christi munera: sed vt pro omnibus se solum indicaret obnoxium. Quid enim interest si & alijs præstitit, cùm quæ tibi sunt præstita, ita integra sunt, & ita perfecta, quasi nulli alij ex his aliquid fuerit præstitũ? Ex hoc ergo, q aliquis debet reputare sibi beneficia Christi præstita esse, non debet existimare, q nõ sint alijs præstita. Et ideo nõ excluditur quin principalius venerit abolere peccatũ tot' naturæ, quàm peccatum vnius personæ. Sed illud peccatum naturæ ita perfecte curatũ est in vnoquoq;, ac si in vno solo esset curatũ. Et ideo propter vnionem charitatis, totum quod omnibus est impensum, vnusquisque debet sibi ascribere.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrùm conueniens fuerit Deum incarnari ab initio mundi.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videt' q cõueniẽs fuisset Deũ incarnari à principio humani generis. Incarnationis enim opus ex immẽsitate diuinæ charitatis processit, secũdũ illud Ephe. 2. Deus, qui diues est in misericordia, propter nimiã charitatẽ suam, qua dilexit nos, cùm essemus mortui peccatis, cõuiuificauit nos in Christo. Sed charitas non tardat subuenire amico necessitatẽ patienti: secũdũ illud Prouer. 3. Ne dicas amico tuo, vade, & reuertere: cras dabo tibi, cũ statim possis dare. Ergo Deus Incarnationis opus differre nõ debuit, sed statim à principio p suã Incarnationẽ humano generi subuenire.

¶ Præterea, 1. Tim. 1. dicitur, Christus venit in hũc mundũ pctõres saluos facere. Sed plures saluati fuissent, si à principio humani generis De' incarnat' fuisset: plurimi enĩ ignorãtes Deũ, in suo pctõ perierũt in diuersis seculis. Ergo cõuenientius fuisset, q à principio humani gñis Deus incarnatus fuisset.

¶ Præterea, Opus gratiæ non est minus ordinatum, quàm opus naturæ. Sed natura initium sumit à perfectis: vt dicit Boet. in lib. de cõso. ergo opus gratiæ à principio debuit esse perfectũ. Sed in opere Incarnatiõis consideratur perfectio gratiæ secundum illud, Verbũ caro factũ est: & postea subdit, Plenũ gratiæ & veritatis. Ergo Christus à principio humani generis debuit incarnari.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gal. 4. At vbi venit plenitudo tẽporis, misit Deus filiũ suũ factũ ex muliere, factũ sub lege. Vbi dicit gl. q plenitudo tẽporis est quod præfinitũ fuit à Deo patre, quando mitteret filiũ suũ. Sed Deus sua sapiẽtia omnia diffinit. Ergo cõuenientissimo tẽpore Deus est incarnatus. Et sic cõueniẽs nõ fuit, q à principio humani generis Deus incarnaretur.

CONCLVSIO.

¶ *Non decuit à principio humani generis ante peccatum Deum incarnari, nec statim post peccatum, sed in plenitudine tẽporis, quod ab æterno disposuit.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, q cùm opus Incarnatiõis principaliter ordinet' ad reparationem humanæ naturæ per peccati abolitionem, manifestum est quod non fuit conueniens a principio humani generis ante peccatum Deum incarnatum fuisse: non enĩ datur medicina nisi iam infirmis. Vnde ipse dñs Matth. 9. dicit, Nõ est opus valẽtibus medico, sed male habentibus: non enim veni vocare iustos, sed peccatores.

¶ Sed nec etiã statim post peccatum conueniens fuit Deũ incarnari. Primò quidem propter conditionẽ humani peccati, quod ex superbia prouenerat: vnde eo modo erat homo liberandus, vt humiliatus recognosceret se liberatore indigere. Vñ super illud Gal. 3. Ordinata per angelos in manu Mediatoris, dicit gl. Magno Dei cõsilio factum est, vt post hominis casum non illico Dei filius mitteretur. Reliquit enĩ Deus prius hominẽ in libertate arbitrij in lege naturali vt sic vires naturæ suæ cognosceret: vbi cùm deficeret, legem accepit, qua data inualuit morbus nõ legis, sed naturæ vitio. Vt ita cognita sua infirmitate, clamaret ad medicũ, & gratiæ quæreret auxiliũ. Secundò propter ordinẽ promotionis in bonũ, secundum quẽ ab imperfecto ad pfectũ proceditur. Vnde Apostolus dicit primæ Cor. 15. Nõ prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spũale: primus homo de terra terren', secũdus homo de cælo cælestis. Tertiò propter dignitatem verbi incarnati: qa super illud Gal. 4. At vbi venit plenitudo tpis, dicit gl. Quantò maior iudex veniebat, tãtò præconũ series lõgior pcedere debebat. Quartò, ne feruor fidei tẽporis prolixitate tepesceret: qa circa finẽ mundi refrigescet charitas multorũ. Vnde Luc. 18 dicitur, Cùm Filius hominis veniet, putas inueniet fidẽ in terra?

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q charitas nõ differt amico subuenire, salua tñ negotiorũ opportunitate & psonarũ cõditione. Si enĩ Medicus statim à principio ægritudinis medicinã daret infirmo, minus proficeret, vel magis læderet, quàm iuuaret. Et ideo etiam Dominus nõ statim à principio Incarnationis remediũ humano generi exhibuit, ne illud contemneret ex superbia, si prius suã infirmitatem non cognosceret.

b ¶ Ad secũdũ dicendũ, q Aug. ad hoc respõdet in lib. de sex quæstionib' Paganorũ, dicẽs q. 2. q tunc voluit Christus hoĩbus apparere, & apud eos prædicari suã doctrinã, quãdo & vbi sciebat esse, q in eũ fuerãt credituri: his enim tẽporibus & his in locis tales omnes in eius prædicatione futuros esse præsciebat, quales non quidem omnes, sed tamẽ multi in eius corporali præsentia fuerunt, qui nec in eum suscitatis ab eo mortuis credere voluerunt. Sed hanc responsionem reprobans idem August. in lib. de per-

principalius p actuali peccato venit, vt patet. Sed habetur, q secundũ hoc, id est intẽsiuã, & scd̃m illud, id est extẽsiuã magnitudinẽ venit principali' p hoc vt illo.
¶ Ad primum dicitur, q p se loquẽdo inter originale & actuale pctm̃ hæc est differẽtia, q actuale, vt in litera dicitur, est peccatũ propriũ singularis personæ, quæ facit illud. originale autem est peccatũ propriũ naturæ humanæ, ab Adam seminariè pcedentis. Et ideo originale p se loquẽdo est cõmune infinitis hominib', p quãto natura humana põt sic infinitis cõmunicari: & ideo tollit bonum generis humani per se loquẽdo, tollẽdo bonũ in natura cõmuni generi humano. Peccatũ autẽ actuale nõ nisi bonũ huius personę tollit: & accedit pctõ isto, q alter etiam peccet & sic de alijs. Stãdo igitur in sra latitudinẽ sermonis per se, opinio sonat differẽtia posita: nõ enim accidit peccato naturæ esse in toto gñe, sicut accidit pctõ personæ.
¶ Ad secundũ dicitur, q Autor explicãdo secundam cõclusionẽ, & non primã, & addẽdo secũdæ cõclusioni rationẽ, scilicet qa bonũ gentis diuinius & eminentius est, quàm bonũ vnius: insinuauit conclusionẽ respõsiuã quæstio simpliciter & absolutè illã esse, quam expressit in responsione ad tertium, principalius venit abolere peccatũ totius naturæ, quàm peccatum vnius personæ.
b ¶ In responsione ad tertiũ aduerte, q illorũ verborũ, scilicet, Sed vt qui pro omnibus, se solũ indicaret obnoxiũ, sensus vnica subaudita coniunctione (dicendo se etiã solum indicaret obnoxiũ) clarus adeò est, vt nihil restet obscuritatis. Paulus enim ita se obligatum omnibus Christi beneficijs aiebat, vt non solùm vnã cũ alijs, sed etiã ipse tantum pro omnib': tũ propter perfectã illorũ adeptionẽ in seipso, ac si pro ipso solo cõcessa fuissẽt, tũ pp̃ter charitatis vnionẽ cũ alijs, qua omniũ bona sua putabat. Hęc enim duo in litera tanguntur, vt patet.

V. 3. quæ. 98. arti. 6. c.
Et 3. di. 1. q. 1. ar tic. 4.
Et 4. cõ tra c. 55. 9.
Et Isa. 2. col. 1.
Et Gal. 4. col. 3. f.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulũ 5.*

IN articuli quinti eiusdẽ primæ quęstionis corpore duæ sunt conclusiones, iuxta duplicẽ statũ humani generis in sui principio: scilicet, innocẽtiæ & lapsus. Vertitur enim in quæstionẽ, an in principio humani generis debuerit Incarnatio esse: & pp̃terea iuxta duplicẽ statu in principio, duplici respõdetur conclusione, vtraq; negatiuè. prima est, Nõ fuit cõueniens à principio humani gñis ante pctm̃ Deũ incarnatum fuisse. Probatur: Op' Incarnationis principaliter ordinatur ad reparationẽ naturę p abolitionẽ peccati: ergo nõ fuit cõueniens ante pctm̃ Deum incarnari. Probatur sequela ratione: qa medicina nõ datur nisi infirmis & autoritate Dñi duplici. Secũda est: Nõ fuit cõueniens Deũ incarnari statim post peccatũ. Probatur quadrupliciter. Primò ex cõditione peccati. Humanum pctm̃ prouenerat ex superbia hoĩs: ergo eo erat modo liberandus, vt humiliatus recognosceret se liberatore indigere: sed hoc cõuenienter fit relinquẽdo hominẽ primo in statu naturę, deinde sub iugo legis, vt expertus secundũ vtrunq; vires defectum suũ, clamaret pro gratia. ergo. Omnia clara sunt in litera. Et firmatur magis ea respõsiõe ad primũ, ducendo ad incõueniẽs superbię, scilicet cõtemptũ, si statim Incarnatio post pctm̃ fuisset. Secũdò ex ordine pmotiõis in bonũ. quę ratio in respõsiõe ad tertiũ magis explicatur, ita q sic est formãda: Hũanã naturã lapsam cõuenit pcedere de imperfecto ad pfectũ: ergo cõsummata ei' pfectio in vnione ad Deũ nõ statim habẽda erat. Añs probatur Apl̃i autoritate in litera. Cõsequentia autẽ, vt manifesta relinquitur. Et methodo: qa nõ procederet de imperfecto ad pfectũ quasi pgrediẽdo p media, & appropinquãdo ad Diuinã vnionẽ, si statim Incarnatio fuisset: nã de iussu vnio scd̃m intellectũ magis ac magis illustrarũ, secũdũ successionẽ tẽporũ: & similiter media vnio p charitatẽ Patriarcharũ ac pphetarũ: & similiter media vnio p diuturnũ famulatũ vnius populi exhibitum Deo in sacrificijs, q̃bus instabat humanũ gen' ad futurũ illud Iesu Christi in ara crucis sacrificiũ. Tertiò ex dignitate Verbi incarnati. & patet. & similiter quarto ex vitãdo tepore fidei. Et in adde quintũ ex soliditate fidei: nã si statim fuisset incarnatus, fictio putaretur antiquorũ. Nũc aũt, ex quo Christi Incarnationẽ tot non solùm verba, sed Scripturę Prophetarũ pręcesserũt, tãta expectatio tot seculorũ fuit de Messia, mẽs nostra in fide solidatur. Quã fidei securitatẽ tetigit Apostolus primæ ad Cor. 15. bis, de Christo replicans, scd̃m Scripturas. Et pp̃terea Ecclesia in Symbolo post articulum resurrectiõis Christi, apposuit ly scd̃m Scripturas, q̃d refertur ad oẽs pręcedẽtes de Incarnatione articulos: Ita quòd sensus est: Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cælis, incarnatus, homo factus, crucifixus, passus, sepult', & resurrexit secundum Scripturas, ne videantur Incarnationis mysteria omnem humanã capacitatẽ excedentia, nouiter confic̃ta.
b ¶ In respõsione ad secũdum perspice, q respõsio cõsistit in hoc, q ratio ex pluralitate saluãdorum non est efficax, quia saluandi ex diuina prædestinatiõe sunt misericorditer saluandi, prout ipse magis hos, quàm illos eligit. Cuius nulla est ratio nisi diuina voluntas.

Infrà q. 4. arti. 1. c. Et q. 43. arti. 3. secundum.
Et quæs. 4. 4. arti. 3. c. Et vers. q. 29. arti. 4. ad 5.
Aug.

¶ Super

a ¶ *super Quaestionis primae Articulum sextum.*

Comment. IN art. 6. vnicā primæ q. vnica est conclusio negatiue respondens quæstio: Non fuit conueniens Incarnationem differri in finem mundi. Probatur triplici ratione in litera. Vbi pro clariori intelligētia primæ rationis, nota ꝙ duplex est motus humanæ naturæ de imperfecto ad perfectū: vnus respectu ipsius naturę, vt distinguitur cōtra suppositū. alter respectu naturæ in suppositis propriis. Secundū primū motum Incarnatio se habet vt terminus: quoniam in opere Incarnatiōis natura humana in Deū assumpta est. Iuxta autē secundū motū gloria animæ & corporis in futuro mūdo se habet vt terminus, quādo homines glorificabūtur cōsummatè. Et in hoc secūdo motu mysteriū incarnationis non se habet vt terminus, sed vt principium effectiuū: quoniā Christus dux omniū hominū ad gloriā cōsummatam per suā resurrectionem, &c. est. ꝓpter primū motum, non decuit Incarnari Deū in principio mūdi: vt prędictū est. propter secūdū motum nō decuit differri Incarnationē in finem mundi. Ex ipsa igitur vnione duarū naturarū, diuinæ scilicet & humanæ in Christo, neutrum cōueniens esse patet: qa primū aduersatur progressui humanę naturæ de imperfecto ad perfectū: secundū aduersatur autoritati diuini Verbi incarnati, ad deducēdū de potētia ad actū consummatū naturā humanam in propriis suppositis iuxta secūdū motū. Cætera sunt clara.

Locis supra citatis.

¶ *super Quaestionis secunda Artic. primū.*

IN ar. 1 q. 2. declarādus esset titulus nisi in corpore articuli declararetur.

seuerātia dicit: Nūquid possumus dicere Tyrios & Sidonios talibus apud se virtutibus factis credere noluisse, aut credituros non fuisse, si fierent: cū ipse Deus attestetur eis, ꝙ acturi essent magnæ humilitatis pœnitentiam, si in eis facta essent diuinarū illa signa virtutū? proinde, vt ipse soluens subdit, sicut Apostolus ait. Non est volentis, neq; currētis, sed miserentis Dei, qui his quos præuidit, si apud eos facta essent, suis miraculis credituros, quibus voluit, subuenit: aliis autē non subuenit, de quibus in sua prædestinatione occultè quidem, sed aliud iustè iudicauit: ita misericordiam eius in his, qui liberantur, & veritatem in his, qui puniuntur, sine dubitatione credamus.

¶ Ad tertium dicendū, ꝙ perfectum quidē est prius imperfecto, in diuersis quidē tempore & natura (oportet enim ꝙ perfectū sit quod alia ad perfectionē adducit) sed in vno & eodem imperfectū est prius tēpore, etsi sit posterius natura. Sic ergo imperfectionē naturæ humanæ duratione præcedit æterna Dei perfectio: sed sequitur ipsam consummata perfectio eius in vnione ad Deum.

[a]ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrùm incarnatio differri debuerit vsque ad finem mundi.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur ꝙ incarnatiōis opus differri debuerit vsq; in finē mūdi. Dicitur enim in Ps. Senectus mea in misericordia vberi, id est, in nouissimo: vt glo. dicit. Sed tēpus incarnationis est maximè tempus misericordiæ secundū illud Psal. Quoniam venit tēpus miserendi eius. Ergo incarnatio differri debuit vsque in finem seculi.

¶ Præterea, Sicut dictū est, perfectū in eodē tempore est posterius imperfecto: ergo illud quod est maximè perfectū, debet esse omnino vltimū in tempore. Sed summa perfectio humanæ naturæ est in vnione ad verbum: quia in Christo complacuit, omnem plenitudinē diuinitatis inhabitare, vt Apost. dicit Col. 1. Ergo incarnatio differri debuit vsque in finem mundi.

¶ Præterea, Non est cōueniens fieri per duo quod per vnū fieri potest. Sed vnus Christi aduentus sufficere poterat ad salutē humanæ naturæ: quæ erit in fine mundi. Ergo nō oportuit, ꝙ antea veniret per incarnationē. Et ita incarnatio differri debuit vsque in finem mundi.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Abac. 3. In medio annorū notū facies. Non ergo debuit incarnationis mysterium, per quod mundo innotuit, vsque in finem mundi differre.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut non decuit diuinam maiestatem à mundi primordio incarnari, ita nec in fine mundi.*

a ¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ sicut nō fuit cōueniens Deū incarnari à principio mūdi, ita nō fuit cōueniens, ꝙ incarnatio differretur vsq; in finē mūdi. Quod quidē apparet, primò ex vnione diuinæ & humanæ naturæ. Sicut enim dictū est, perfectū vno modo tēpore præcedit imperfectū, alio modo ecōuerso, imperfectū tēpore præcedit perfectū. In eo enim ꝙ de imperfecto fit perfectū, imperfectū tēpore præcedit perfectū: in eo verò qđ est causa perfectiōis efficiēs, perfectū tēpore præcedit imperfectū. In opere autē incarnationis vtrūq; cōcurrit, qa natura humana in ipsa incarnatiōe est perducta ad summā perfectionem. Et ideo nō decuit ꝙ à principio humani generis incarnatio facta fuisset. Sed ipsum Verbū incarnatū est perfectiōis humanę naturæ causa efficiēs, secundū illud Io. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus, & ideo nō debuit incarnationis opus vsq; in finē mundi differri, sed perfectio gloriæ, ad quā perducenda est vltimò natura humana per Verbū incarnatū, erit in fine mūdi.

Secūdò ex effectu humanæ salutis. Vt enim dicitur in lib. de q. ve. & no. Test. in potestate dantis est, quando vel quantum velit misereri. Venit ergo quādo & subueniri debere sciuit, & gratum futurū beneficiū. Cùm enim lāguore quodā humani generis, abolescere cœpisset cognitio Dei inter homines, & mores immutarētur, eligere dignatus est Abrahā, in quo forma esset renouatæ notitiæ Dei & morū: & cùm adhuc reuerētia segnior esset, postea per Moysen legē literis dedit. Et qa eā gētes spreuerūt, nō se subiiciētes ei, neq; hi qui acceperūt, eā seruauerunt, motus misericordia Dominus, misit filiū suū, qui data omnibus remissione peccatorū, Deo patri illos iustificatos offerret. Si autē hoc remediū differretur vsq; in finē mundi, totaliter Dei notitia & reuerentia & morum honestas abolita fuisset in terris. Tertiò apparet hoc fuisse cōueniēs ad manifestationē diuinæ virtutis: quæ pluribus modis homines saluauit, non solùm per fidem futuri, sed etiā per fidem præsentis & præteriti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ glo. illa exponit de misericordia perducente ad gloriā. Si tamen referatur ad misericordiam exhibitam humano generi per incarnationem Christi, sciendū est, ꝙ sicut Aug. dicit in lib. retracta. tēpus incarnationis potest cōparari iuuētuti humani generis, propter vigorē feruorémq; fidei, quæ per dilectionē operatur: senectuti autē, quæ est sexta ætas, propter numerū tēporū, quia Christus venit in sexta ætate. Et quāuis in corpore nō possit simul esse iuuētus & senectus, potest tamē simul esse in anima, illa propter alacritatē, ista ꝓpter grauitatē. Et ideo in li. 83. q. alicubi dicit Aug. ꝙ nō oportuit diuinitus venire Magistrū, cuius imitatiōe humanū genus in mores optimos formaretur, nisi tēpore iuuētutis. Alibi autē dicit Christū in sexta ætate humani generis tanq̃ in senectute venisse.

¶ Ad secūdum dicendū, ꝙ opus incarnationis nō solùm est considerandum vt terminus motus de Imperfecto ad perfectum, sed etiam vt principiū perfectionis in humana natura, vt dictū est.

¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ sicut Chry. dicit super illud Io. Non misit Deus filiū suū, vt iudicet mundū: duo sunt Christi aduētus. Primus quidē, vt remittat peccata: secūdus, vt iudicet mūdū: si enim hoc non fecisset, vniuersi simul perdiri essent: omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Vnde patet, quòd non debuit aduentum misericordiæ differre vsque in finem mundi.

QVAESTIO SECVNDA DE MODO *vnionis Verbi incarnati, in duodecim articulos diuisa.*

DEINDE considerādum est de modo vnionis Verbi incarnati. Et primò, quantum ad ipsam vnionem. Secundo, quantum ad personam assumētem. Tertiò, quantum ad naturam assumptam.

¶ Circa primum quæruntur duodecim. ¶ Primò, vtrùm vnio Verbi incarnati sit facta in natura. ¶ Secundò, vtrùm sit facta in persona. ¶ Tertiò, vtrùm sit facta in supposito vel hypostasi. ¶ Quartò, vtrùm persona vel hypostasis Christi post incarnationem sit cōposita. ¶ Quintò, vtrùm sit facta aliqua vnio animæ & corporis in Christo. ¶ Sextò, vtrùm natura humana fuerit vnita verbo accidētaliter. ¶ Septimò, vtrùm ipsa vnio sit aliquid creatū. ¶ Octauò, vtrùm sit idē quod assumptio. ¶ Nonò, vtrùm sit maxima vnionū. ¶ Decimò, vtrùm vnio duarū naturarum in Christo fuerit facta per gratiā. ¶ Vndecimò, vtrùm eam aliqua merita præcesserint. ¶ Duodecimò, vtrùm gratia vnionis fuerit homini Christo naturalis.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm vnio Verbi incarnati sit facta in natura.*

AD PRIMVM Sic proceditur. Videtur ꝙ vnio Verbi incarnati sit facta in vna natura. Dicit enim Cyrillus, & inducitur in gestis cōcilij Chalcedonen. Non oportet intelligere duas naturas, sed vnā naturā Dei verbi incarnatā. Quod quidem nō esset, nisi vnio fieret in natura. Ergo vnio Verbi incarnati facta est in natura.

¶ Præterea, Ath. dicit: Sicut anima rationalis, & caro vnus est homo: ita Deus & homo vnus est Christus, sed anima rationalis & caro conueniunt in cōstitutione vnius naturæ humanæ. Sic ergo Deus, & homo conueniunt in constitutione alicuius naturæ, ergo vnio facta est in natura.

¶ Præterea, duarū naturarū vna nō denominatur ex altera, nisi aliquo modo inuicē trāsmutētur. Sed diuina natura & humana in Christo abinuicē denominātur: dicit enim Cyrillus diuinā naturā esse incarnatā; & Greg. Nazanzenus dicit humanā naturā

infr. art. 5 & 6. c. et 12. ad 1. & q. 50. ar. 1. a. Et 3. di. 1. q. 2. art. 1. & di. 5. q. 1. art. 2. & 3. Et 4. cō. 1 r ca. 35. 37. & 41. Et veri. q. 20. ar. 1. a. Et vnio. art. 1. Et opusc. 3 c. 211. 212. & 215.

esse deificatā, vt patet p Dam. Ergo ex duabus naturis videtur esse facta vna natura.

¶SED CONTRA est quod dicitur in determinatione concilij Chalcedoñ. Confitemur in nouissimis diebus filium Dei vnigenitū in duabus naturis incōfusè, immutabiliter, indiuisè, inseparabiliter agnoscendū, nunquam sublata differentia naturarū propter vnionem. Ergo vnio nō est facta in natura.

CONCLVSIO.

¶Impossibile est diuini & incarnati Verbi vnionē factam esse in natura.

a ¶RESPONDEO dicendum, quòd ad huius quęstionis euidentiam oportet cōsiderare quid sit natura. Sciendum est ergo quòd nomen naturæ à nascendo est dictum: Vnde primò est impositum hoc nomen ad significandum generationem viuētium: quę natiuitas vel pullulatio dicitur, vt dicatur natura quasi nascitura. Deinde translatum est nomen naturæ ad significandum principium huius generationis. Et quia principium generationis in rebus viuentibus est intrinsecum, vlterius deriuatum est nomen naturæ, ad significandum quodlibet principium intrinsecum motus: secundum q Philosophus dicit in 2. Physi. q natura est principium motus in eo, in quo est per se & non secundū accidens. Hoc autem principiū vel forma est, vel materia: vnde quandoq; natura dicitur forma, quandoq; verò materia. Et quia finis generatiōis naturalis est in eo qđ generatur, essentia speciei, quā significat diffinitio: inde est q huiusmodi essentia speciei vocatur etiam natura. Et hoc modo Boetius naturam diffinit in lib. de Duabus na. dicēs, natura est vnamquanq; rem informans specifica differentia: quæ scilicet cōplet diffinitionem speciei. Sic ergo nunc loquimur de natura, secundū q natura significat essentiā, vel quod quid est, siue quiditatē speciei. Hoc autē modo accipiēdo naturā, impossibile est vnionē Verbi incarnati esse factā in natura.

¶Tripliciter enim aliquid vnū ex duobus vel pluribus cōstituitur. Vno modo ex duobus integris, perfectis remanētibus. Qđ quidē fieri nō potest nisi in his, quorū forma est cōpositio, vel ordo, vel figura: sicut ex multis lapidibus absq; aliquo ordine adunatis, per solā cōpositionē fit aceruus, ex lapidibus aūt & lignis secūdū aliquē ordinē dispositis, & etiā ad aliquā figurā redactis, fit domus. Et secūdū hoc posuerūt aliqui vnionē esse per modū cōfusionis, quæ scilicet est sine ordine: vel cōmassationis, quæ scilicet est cū ordine. Sed hoc nō potest esse. Primò quidē: quia cōpositio vel ordo vel figura nō est forma substātialis, sed accidētalis. Et sic sequeretur q vnio incarnationis non esset per se, sed per accidēs: qđ infra improbabitur. Secundò, quia ex huiusmodi nō fit vnū simpliciter, sed secundū quid: remanent enim plura actu. Tertiò, quia forma talium non est natura, sed magis ars: sicut forma domus. Et sic non cōstitueretur vna natura in Christo, vt ipsi volunt.

¶Alio modo fit aliquid vnum ex perfectis, sed trāsmutatis: sicut ex elementis fit mixtū. Et sic aliqui dixerunt vnionem incarnationis esse factam per modum complexionis. Sed hoc non potest esse. Primò quidē, quia natura diuina est omnino immutabilis, vt in prima Parte dictum est. Vnde nec ipsa potest conuerti in aliud, cùm sit incorruptibilis: nec aliud in ipsam, cùm ipsa sit ingenerabilis. Secūdò, quia id quod est commixtū, nulli miscibiliū est idem specie: differt enim caro à quolibet elementorum specie. Et sic Christus non esset eiusdem naturæ cum patre nec cum matre. Tertiò, quia ex his quæ plurimum distant, non potest fieri commixtio: soluitur enim species vnius eorum, puta si quis guttā aquæ amphoræ vini apponat. Et secundū hoc cū natura diuina in infinitum excedat humanā naturam, nō potest esse mixtio: sed remanebit sola natura diuina.

¶Tertio modo fit aliquid ex aliquibus non permixtis vel permutatis, sed imperfectis: sicut ex anima & corpore fit homo: & similiter ex diuersis membris vnum corpus constituitur. Sed hoc dici non potest de incarnationis mysterio. Primò quidē, quia vtraque natura est secundum rationem suā perfecta, diuina scilicet & humana. Secundò, quia diuina natura & humana non possunt constituere aliquid per modum partiū quātitatiuarum, sicut membra constituunt corpus: qa natura diuina est incorporea. Neq; per modū formæ & materiæ: qa diuina natura nō potest esse forma alicuius, pręsertim corporei. Sequeretur enim q species resultās esset communicabilis pluribus: & ita essent plures Christi. Tertiò, qa Christus nō esset humanæ naturæ, neq; diuinæ naturæ. Differentia enim addita variat speciē: sicut vnitas numerum, sicut dicitur in 8. Metaphy.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd autoritas Cyrilli exponitur in quinta Synodo sic: Si quis vnā naturam Verbi Dei incarnatam dicens, non sic accipiat, sicut Patres docuerunt, quia ex diuina natura & humana vnione secundū subsistentiā facta: sed ex talibus vocibus naturā vnam siue substātiā diuinitatis & carnis Christi introducere conetur: talis anathema sit. Non ergo sensus est, q in incarnatione ex duabus naturis sit vna natura cōstituta: sed q natura verbi Dei, carnem vniuit sibi in persona.

b ¶Ad secundum dicendum, quòd ex anima & corpore constituitur in vnoquoque nostrum duplex vnitas, naturæ & personæ. Naturæ quidem secundū quòd anima vnitur corpori, formaliter perficiēs ipsum, vt ex duobus fiat vna natura, sicut ex actu & potētia, vel materia & forma. Et quantū ad hoc nō attenditur similitudo: quia natura diuina nō potest esse corporis forma: vt in primo probatū est. Vnitas verò personæ cōstituitur ex eis, inquantū est vnus aliquis subsistēs in carne & anima. Et quātum ad hoc attēditur similitudo: vnus enī Christus subsistit in diuina natura & humana.

a ¶In corpore articuli sunt duæ partes principales: in prima declaratur titulus, declarando quid significet in proposito ly natura. Vbi nota quòd Autor discurrendo per diuersas significationes ordine quodam conuenientes nomini naturæ, decreuit in hac quæstione naturam significare essentiam rei: & ex hac determinatione vt clarificatum reliquit titulum articuli. Et verè sic est: quoniam ex hoc ipso, quòd Naturæ nomine essentiam intelligimus, clarè constat quid est vniri in natura, scilicet vniri ad essentiæ integritatem, vt expressè Autor deduxit ex eodem præsupposito in 4. contra Gen. ca. 41. Quęrere igitur an vnio Verbi incarnati sit facta in natura, est quęrere an verbum & humana natura sint vnita in vna essentia, an conuenerint ad integrandā vnā essentiā. In secūda parte corporis respōdetur quæsito negatiuè vnica cōclusione: Impossibile est vnionē Verbi incarnati esse factam in natura. Hæc autem conclusio tali modo & ordine in litera probatur. Primò ponitur distinctio trimembris de modo, quo aliquid vnum ex pluribus cōstitui potest: primus modus est, quòd aliquid vnū fiat ex pluribus perfectis, remanētibus in sua integritate: secundus modus est, q aliquid vnū fiat ex pluribus perfectis quidem, sed non permanētibus, sed trāsmutatis: tertius est, q aliquid vnū fiat ex pluribus permanentibus quidē, sed imperfectis. Et iuxta singulos modos, ordine quo recitati sunt, pbat cōclusionē propositam tripliciter: vt patet clarè in litera.

Annot. ¶Circa illam literæ rationem, qua probatur, nō posse aliquid cōuerti in diuinam naturam: quia est ingenerabilis: aduerte quòd dupliciter potest intelligi aliquid conuerti in aliud. Primo per transsubstātiationē: sicut panis in sacramento altaris conuertitur in corpus Christi: secundò per trāsmutationē: sicut alimentū conuertitur in corpus animalis, quod nutritur: & similiter elemēta cōuertuntur in mixtū, secundum opinionē tenentium elementa non remanere secundū suas substantias in mixto. Non est in præsenti ratione sermo de conuersione primo modo: quoniam nō valeret ratio: quia ex hoc, q aliquid est ingenerabile, nō sequitur q non possit diuina virtute trāsubstātiari in ipsum quin potius de facto in corpus Christi gloriosum, qđ est incorruptibile & ingenerabile, conuertitur panis i Eucharistia. sed est sermo de cōuersione secūdo modo qa de tali disputatur in secundo modo, quo ex pluribus pfectis transmutatis fit vnū: vt patet in litera.

Annot. ¶Circa rationem illam, quia diuina natura & humana non possunt constituere aliquid per modum formæ & materiæ: nota duo. Primum est ly præsertim corporei: dicit enim hoc Autor ad præseruandum sermonem suum ab informatione secundum esse intelligibile. Dictum est enim in 1. lib. q. 12. quòd diuina essentia potest esse forma intelligibilis intellectus creati: sed alterius rationis ac ordinis est esse formam in esse intelligibili intellectus creati, & conuenire cum aliquo corporeo per modum formæ & materiæ ad constituendum aliquam naturam. hoc enim maximam imperfectionem & informationem sei secundum esse materiale poneret in diuina natura: illud autem nullam imperfectionē aut informationem secundū esse ponit in diuina essentia: vt ibi patuit. Secūdum est, quòd sequela in litera subiūcta, scilicet, sequeretur enim q species resultās esset cōmunicabilis pluribus, fundatur super illa propositione: Omnis natura cōposita ex materia & forma, est cōmunis pluribus: quæ ex primo Cæli sumitur. Quæ ppositio vera dicitur, quantū est ex se: potest enim aliunde, puta ex hoc, q cōstat ex tota sua materia nō inueniri nisi in vno naturalia vt de mūdo ibidē dicit. Est igitur omnis natura ex materia & forma cōposita, secūdū se cōmunis pluribus & de facto potest inueniri in pluribus, nisi cōstet ex tota sua materia. Et quia natura illa resultans in Christo & diuina natura, vt forma, & humana, vt materia non constaret ex tota sua materia (vt patet: quia multæ aliæ naturæ humanæ singulares inueniuntur vltra illam, quæ est in Christo) sequitur q de facto posset natura alia resultās plurificari: ac p hoc possent esse plures, imò infiniti Christi eiusdem speciei specialissimæ.

b ¶In eodem primo articulo in responsione ad secundū circa similitudinē ab Athanasio datam, perspice q similitudo dicitur tenere quātū ad hoc, scilicet quantū ad vnitatē suppositi vtrobique. Nec aliud sonant verba Athanasij nisi similitudinē, quo ad vnitatem suppositi dicēdo, sicut anima rationalis & caro vnus est homo: nam vnus homo vnum suppositum manifestè significat, & non ponit similitudinē quo ad vnitatem naturæ nec quo ad modum constituendi vnum suppositum: neq. enim illo modo vnum suppositū Christi constat ex diuina & humana natura, sicut vnus homo constituitur ex anima & corpore: quoniā vnus homo, puta Petrus, cōstituitur ex anima & corpore, vt veris partibus componētibus ipsum Petrum: est enim persona Petri cōposita ex hac anima & hoc corpore, vt partibus suis: Christi autem nō constituitur in suo esse personali per vtranque naturā, diuinā scilicet & humanā: vt infrà patebit. Intellige igitur similitudinē quantū ad ipsam vnitatē suppositi, vtrobiq; subsistentis in duobus: ibi in natura rōnalis & carnis, hic in natura Dei & hominis: diuersimodè tamen iuxta diuersas cōditiones coniūctē. Diligenter autē pēsato illa verba literæ: Vnitas verò personæ cōstituitur ex eis, scilicet anima & corpore vnitis, inquantū est vnus aliqs subsistēs in carne & anima: oportet nanq; hæc scrutari in quæstio. quarta, artic. 2. vbi inquiretur, & diffiniendum est quid persona humana, puta Petrus, addit supra suam, hoc est singularem, humanitatem, quia est hic homo.

¶Super

¶ Super Quaestionis secundae Articulum secundum.

IN articulo secundo eiusdem secundae quaestionis praedeclarandus esset titulus, nisi in corpore articuli declararetur.

¶ In corpore igitur articuli tria fiunt: primò declaratur ly persona. Secūdò ly vnio in persona. per hoc enim duo titulus patet. Tertiò respondetur quaesito vnica cōclusione affirmatiua: Vnio Verbi incarnati est facta in persona, ita quòd non in natura.

¶ Primum sit declarando differentiā inter personam & naturam, ex diuersa significatione nominū naturae, & personae. Vbi scito quòd personae & naturae nominibus nō intelligimus hęc vocabula, natura & persona, quę important naturā & personā in actu signato: sed nomina, quae significant naturā & personam in actu exercito: vt humanitas, & hic homo, seu Sortes, & sic de aliis. Ita quod sensus sit quod aliud significat humanitas, & similia nomina naturarū, & aliud significat Sortes, & alia nomina personarum, monstratam differentiam in nobis significatis, scilicet natura & persona. Procedit autē litera ex differētia inter naturā & suppositū ad differētiā inter naturā & personā à cōmuniore secundum doctrinā. Suppositum enim cùm idem sit quod prima substātia, cōmune est omni naturę generis substātiae, persona aūt in sola rationali seu intellectuali natura inuenitur: ita quod sicut suppositū significat primā substātiā, in quacūque specie substātię sit, ita persona significat primā substātiā in genere intellectualis substātiae. Et propterea in litera dicitur quod differētia assignata inter naturā & suppositū, intelligēda est etiā inter naturā & personā: cōtrahitur enim per ly persona. ly natura ad rationalem. & perinde est ac si diceretur suppositum naturae rationalis.

¶ Et quoniam diuersimodè in diuersis inuenitur aliud & aliud, quod significatur nominibus Naturae & Personae: quia in quibusdam inuenitur aliud secundum rem, in quibusdā aliud secundū rationē tantùm: ideo in litera post propositā differētiā significati per naturā à significato per personā, quatuor facit. Primò ostēdit quare in quibusdā secundū rem distinguūtur natura & suppositū: dicens hoc ideo esse, quia naturae potest inueniri aliquid cōiunctū praeter id quod de ratiōe sua formali est. Et hāc rationē ita ponderat Autor, vt ex affirmatione affirmationem, & ex negatione negatiuā inferat. hoc est, quod in illis substantiis, in quibus inuenitur aliquid vltra naturā specificam, suppositū & natura distinguuntur secundum rem: & in illis, in quibus nihil inuenitur praeter naturam specificam, suppositum & natura nō distinguuntur secundum rem. Secūdò explanat in quibus substantiis manifestè subsumi potest distinctio talis secundū rem vel nō distinctio. & dicit, quod in substantiis compositis ex materia & forma, in quibus inueniuntur & accidentia & principia indiuiduantia praeter naturam specificam, suppositū & natura distinguuntur secūdū rem. Tertiò declarat qualiter distinguuntur secundum rem & dicit, Distinguuntur nō tanquam duae res separatae, sed tanquam eadē superaddens aliqua alia. Vbi nouitiis distinguant, quòd distingui secundū rem cōtingit dupliciter: primò, sicut duae res, quarū vna nihil est alterius: vt albedo & dulcedo, vt Sortes & Plato, &c. Alio modo sic, vt vna res includat totam aliam, & superaddat ei aliquid aliud: & hoc modo suppositū distinguitur à natura secundū rē quia scilicet includit naturā, & addit aliqua alia. Et ne hoc voluntariè dici videatur, ex duobus effectibus hoc probat, primò ex modo significādi, quia hinc prouenit, quod significatur suppositū per modum totius, & natura per modū partis formalis perspectiuè suppositi. Secundò, ex negatiua praedicatione, quia hic homo nō est sua humanitas: ex hoc enim quòd Sortes est vt totū quoddam respectu naturae & aliorum superadditorum, prouenit vtrūque. scilicet quòd sic significetur vt totum, & natura vt pars, constituatiua tamen ipsius, & quod falsa sit affirmatio naturae de Sorte, vtpote partis de toto. Quartò sub alio membro subsumit substantiam diuinam, in qua natura & suppositum sola ratione distinguuntur: quia nihil in Deo vltra suam naturam inuenitur.

¶ Num suppositum & natura in Angelis secundum rem distinguantur.

Quaestio. ¶ Sed occurrunt circa haec multa dubia. Primum est, an differentia realis posita hic inter suppositum & naturā, habeat locum in Angelis. Et est ratio dubij: quia in prima par. q. 3. ar. 3. dicit Autor in substantiis separatis suppositum esse idē secundū rem, quod naturam: ita quod Gabriel est sua Gabrielitas: cuius oppositū dicitur hic de Sorte, quod scilicet nō est sua humanitas. In oppositū autē est: quia hic dicitur, quod in quibus inuenitur aliquid praeter naturā speciei, suppositū differt secundū rē à natura, quia in supposito includitur natura speciei, & quaedam alia quae sunt praeter naturam speciei. Constat autē in angelis inueniri multa praeter naturā speciei: vt existentia actualis, & alia accidentia, quamuis non inueniantur in eis principia indiuiduantia. ergo.

¶ Num suppositum addat aliquid reale supra naturā, à qua distinguitur.

Quaestio. ¶ Secundum dubium est an illud, quod suppositum dicitur addere supra naturam, oporteat esse ens reale, an sufficiat quòd sit negatio aliqua secundum doctrinam Autoris.

¶ Num suppositum addat supra naturam aliquid intrinsecum.

Quaestio. ¶ Tertiū dubium est, an illud, quod addit suppositum supra naturā, oporteat esse intrinsecum supposito an sufficiat quod sit extrinsecum. Et est sermo de supposito & natura singulari: hoc est de Sorte & hac sua humanitate. Et est ratio dubij difficultas videndi quid est illud intrinsecum, & diuersitas opinionum, & nostrum etiam dictum in Commentariis Primae partis in loco allegato, vbi diximus quod non differunt intrinsecè.

¶ Ad tertiū dicendum, quod sicut Damas. dicit. Natura diuina dicitur incarnata: quia est vnita carni personaliter: nō quòd sit in naturā carnis cōuersa. Similiter & caro dicitur deificata (vt ipse dicit) non per conuersionem, sed per vnionē ad Verbū saluis suis proprietatibus naturalibus, vt intelligatur caro deificata: quia facta est Dei verbi caro, nō quia facta sit Deus.

ARTICVLVS II.

a *¶ Vtrùm vnio Verbi incarnati sit facta in persona.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod vnio Verbi incarnati non sit facta in persona. Persona enim Dei non est aliud à natura ipsius: vt habitū est in primo. Si ergo vnio non est facta in natura, sequitur quòd non sit facta in persona.

¶ Praeterea, Natura humana nō est minoris dignitatis in Christo, quàm in nobis. Personalitas autem ad dignitatem pertinet, vt in primo habitū est. Cùm ergo natura humana in nobis propriam personalitatem habeat, multò magis habuit propriam personalitatem in Christo.

¶ Pręterea, Sicut Boët. dicit in lib. de dua. na. Persona est rationalis naturę indiuidua substantia. Sed verbū Dei assumpsit naturā humanā indiuiduam: natura enim vniuersalis nō subsistit secūdū se, sed in nuda contēplatione consideratur: vt Damas. dicit. Ergo humana natura habet suā personalitatem. Nō ergo videtur quòd sit facta vnio in persona.

¶ SED CONTRA est quod in Chalcedon. synodo legitur, Non in duas personas partitum aut diuisum, sed vnū & eundē filium vnigenitum Deum verbū, dominum nostrum Iesum Christum confitemur. Ergo facta est vnio Verbi in persona.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Verbum diuinum naturā sibi vniuerit humanam, nō ad naturā suam attinentē, necessariò ea vnio nō in natura, sed in persona facta est.

¶ Quid nam sit quod sibi suppositum addit supra suam naturam.

Quaestio. ¶ Quartum dubium est quid sit illud, quod suppositum creatum addit intrinsecū sibi supra hanc naturam suam. Et est ratio dubij quia hinc non apparet quid sit illud & propter rei obscuritatem & propter varias opiniones. Inde autem cogitamus aliqui dicere: quoniam dicimus & affirmamus Verbū Dei non assumpsisse personam humanam, sed assumpsisse hanc humanitatem: & dicimus quòd persona humana est inassumptibilis: haec autē natura assumpta est.

¶ Num quippiam in Deo inueniatur praeter rationem suae speciei.

Quaestio. ¶ Quintum dubium est circa illud, quòd in Deo nihil inuenitur praeter rationem suae speciei: quoniam in Deo confitemur personales proprietates realiter inter se distinctas, praeter vnicam, absolutam ac communem omnibus diuinis personis essentiam.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd sententia literae istius procul dubio locum habet in angelis: vt patet inferius in q. 4. articu. primo ad tertium: vbi natura angeli absque angeli personalitate assumptibilis à diuina poni tur persona (quod constat non esse intelligibile si suppositum & natura essent omnino idem secundum rem) & quod in angelis propter hanc literae rationem quam Autor etiam in Quolib. 2. quaest. 2. artic. 2. tractat, suppositum differt secundum rem à natura. non tamen omni modo quo differunt haec in compositis ex materia & forma, vt ibidem dicitur: quia suppositum in substantiis materialibus differt à natura etiam, quia includit singularitatem naturae, quam non includit natura. Talis autem differentia non saluatur inter suppositum & naturā in substantiis separatis: sed illa differentia, quae ponitur hic, communis est omnibus substantiis creatis, scilicet quòd suppositum includit naturam etiam hāc, & addit quaedam alia: natura autem etiam haec non includit illa. Nec obstat doctrina habita in Prima parte: quoniam ibi est sermo de identitate reali & intrinseco reali designatiuo naturae, ita quòd cùm pluribus modis possit contingere distinctio suppositi à natura, ibi non est sermo nisi de illo modo, quo differunt penes aliquid reale intrinsecum designatiuum naturae. Quomodo clarè patet suppositum differre ab essentia per diffinitionem significatam in substātiis materialibus: Sortes enim manifestè differt ab humanitate: quia includit principia indiuiduantia, quae determinant naturam, scilicet humanitatem, constituendo humanitatem esse hanc, quamuis non differat per hoc solùm Sortes ab humanitate: sic enim in angelis non differunt suppositum & natura. Nec propterea Autor fuit ibi diminutus, aut falsus excluso illo modo distinctionis suppositi à natura, concludens identitatem suppositi & naturae in substantiis immaterialibus, & consequenter in Deo: quoniam etsi processus iste solus reprehendi possit, iunctus tamen articulis sequentibus irreprehensibilis fuit: quoniam ex sequentibus in illa met q. articulis excluduntur à Deo (de quo est principalis quaestio) alij modi, quibus potest suppositum secundum rem distingui à natura: excludēdo enim compositionem ex essentia & esse & quocunque accidente & quacunque componibilitate, satis clarè patet quod essentia illi nihil praeter rationē speciei iunctum est, ac per hoc omnes modi, quibus suppositum potest distingui à natura, exclusi ibi inueniuntur à Deo, non autem ab angelis, de quibus non erat tunc quaestio. Sensus ergo doctrinae illius est, quòd in substantiis immaterialibus suppositum & natura sunt idem, secundum rem intrinsecè. ita quòd ly intrinsecè, referatur ad naturam etiam hanc: an autem referatur etiam ad suppositum, sub dubio relinquatur: quoniam inferius discutiendum est.

¶ Ad secundū dubiū dicitur, quod procul dubio oportet esse ens reale quod suppositum addit supra naturā. quia est illud, quo differt secūdū rem à natura. Cōstat enim quod differētia secundum rē inter aliqua nō est nisi ratione alicuius entis realis: in hac autē litera dicit, quod est differētia secundum rē. igitur oportet quod sit secundum aliquā realitatē.

¶ Ad tertiū & quartū dubiū respondendū est in q. 4. ar. 2. vbi melius intelligi poterunt dicenda, postquam tot de persona interim discussa apertaque fuerint.

¶ Ad quintū dubiū dicitur, quod in Deo praeter rationē suae naturae nihil aliud inuenitur: aliud autē dico nō solum realiter, sed formaliter loquēdo de formalitate diuinę naturę, prout ipsa in se ex se est Deitas. nāque si diffiniretur secundum sua merita, clauderet in ratione sua formalissima & simplicissima nō solum quid est sapientię, intellectus, volūtatis, & reliquarum absolutarū perfectionū: sed quid est paternitatis, filiationis, ac processionis. Sed quia noster intellectus nō potest illius celsitudinem capere, more nostro distinctas rationes formales essentiae & personalis proprietatis formamus, fultas in re vnica, excellentiore, & quidditate, virtualiter continente has distinctas rationes, quas formamus.

¶ Secundū autē, quid scilicet est vniri in persona, declarat ponēdo vnā vniuersalem, Omne quod inest alicui personae, siue pertineat ad naturam eius, siue non, vnitur ei in persona. Vbi scito latitudinē vnionis in persona habere triplicē gradum. Ad cuius clarificationem recolendū est, quòd alicui personae quatuor attribuuntur. primò extrinseca, vt vestis & locus secundò accidentia inhaerentia, vt albedo & huiusmodi. tertiò, partes, vt manus & reliqua membra: quartò, essentia ipsa etiam singularis: vt haec humanitas. habet enim Sortes vestē, albedinē, manū & hanc suam humanitatē. Sed primum horū non est vniri Sorti in persona: quia constat aliud esse suppositū vestis & aliud suppositū personae vestitae illa veste: suppositū enim vestis est substātia panni, nō homo qui vestitur. Reliqua vero tria vniuntur Sorti in persona: nā subiectū accidētiū Sortis est ipse Sortes & similiter Sortes est qui integratur ex suis membris: & qui constituitur in esse suo specifico indiuiduato per hanc suā humanitatem. Est autem inter istos tres modos vnionis in persona diuersitas magna. quoniā accidētia vniuntur quidem Sorti in persona,

sona, sed non ut partialis ad integritatē personæ: ut patet. Partes verò uniuntur in persona Sortis, ut integrantes ipsius personā. Natura autem singularis unitur personæ Sortis, ut constitutiua ipsius Sortis: ita quod tam partes, quàm natura uniuntur Sorti in personam substantialiter, sed partes secundum esse substātiale partiale: natura vero secundū esse substantiale totius naturæ. Et quia in hoc articulo sola quæstio de unione in persona tractatur, & inferius discutienda est in artic. 6. an huiusmodi unio in Christo sit substantialis vel accidentalis: ideo præsenti proposito sufficit indistincte determinare, quod unio est in persona nō curando de modo seu gradu unionis personalis. Et propterea in litera dicitur, quod omne quod inest alicui personæ, siue pertineat ad naturā eius, siue nō, unitur ei in persona. Et per hæc patet titulus articuli.

¶Conclusio responsiua probatur sic: Verbū habet naturam humanam sibi unitam, & non ad suam naturam diuinam pertinentem: ergo unio est facta in Verbi persona & nō in natura. Antecedens patet ex fide. Consequentia probatur: quia si non unitur ei in persona, nullo modo unitur ei: ac per hoc tota fides subuertitur. Assumptū fundatur super illa maxima Omne quod inest alicui personæ, siue pertineat ad naturā eius, siue non, unitur illi in persona. Ex hoc enim patet, quòd negare unionem naturæ humanæ in persona Verbi Dei est negare naturā humanam inesse verbo Dei: quod est negare Incarnationem.

¶ *Num unio in persona necessarium sit omne illud, quod inest alicui personæ, siue pertineat, siue non ad naturam illius.*

Quæstio. ¶Sed est circa processū huius quæstio: quoniam maxima illa, Omne, quod inest alicui personæ, siue pertineat ad naturam illius siue nō, unitur ei in persona aut intelligitur, quod ly inest, verificetur pro quocunque modo inessendi, aut de aliquo seu aliquibus modis inessendi. Si intelligitur infinitè pro quocunq. modo inessendi, falsa cōprobatur: quia etiā vestis dicantur esse in persona vestita, quā constat non uniri in persona. Si intelligitur restricta ad aliquem vel ad aliquos essendi modos (puta ut forma in subiecto, aut pars in toto, aut secundū esse substātiale vel accidētale) probanda esset Minor: scilicet quod verbum Dei habeat naturam humanam unitam sibi tali modo. Processus ergo iste aut deficit in illa maxima, aut in probatione subsumptorum.

¶Ad hoc dicitur quod in illa maxima: Omne quod inest alicui personæ, &c. sumitur inesse personæ propriè, ut inesse distinguitur contra extrinsecus adiacere: quemadmodū vestis, locus, tempus, & alia huiusmodi adiacent nobis, & nō sunt secundum veritatem in nobis. Unde nō oportet descendere ad determinatos modos essendi in persona: sed sufficit quod verè insit personæ quocūque modo illud verificetur. Et quia secundum fidei doctrinam verbum Dei factus est homo secundum rem, ideo nō oportet probare, sed supponere veritatem subsumpti, scilicet quòd natura humana inest verbo Dei secundū rem. Existit siquidē humanitas Christi nō per seipsam, sed in verbo Dei: qualis modus, quo existit in illo, nō sit manifestus. Procedit igitur ratio literæ efficaciter ad conclusionem intentam.

¶ *Num magis in personam, quàm in naturam factam fuisse unionem dicendum sit ex eorum formali distinctione.*

Quæstio. b ¶In responsione ad primum eiusdē secundi articuli dubiū occurrit: quoniā quæstio & argumentum est de rebus, scilicet de unione naturæ humanæ ad diuinam personā vel naturā: responsio autē recurrit ad distinctionē rationis secundū modum significādi. Hoc autē nō licere patet ex eo, quod abstrahendo ab omnibus modis significandi, qui ad voces spectant, & contemplando intellectualiter mysterium Incarnationis sicut angeli constat quod unio secundum rē intelligitur facta in persona, & nō natura Verbi. Nō erat igitur ad modos significandi recurrendū pro ratione, quare unio est facta in persona Verbi & nō in illius natura.

¶Ad hoc dicitur, quod Autor altissimam reddit rationē, quare unio est in persona & nō in natura & est adeò profunda ac formalis, ut nō solùm cōprehendat quare unio est in persona Verbi, & nō in illius natura, sed etiam comprehendat quare unio est in persona Dei, & non in Dei natura ita quod dato quod Deus non esset trinitas, sed deitas ipsa per seipsam persona esset (ut Philosophi intelligunt Deum subsistere) Responsio ista inuenitur satisfactiua argumento, cui non satisfaciunt responsiones recurrentium ad distinctionem inter essentiam diuinam &

¶RESPONDEO dicendum, quòd persona aliud significat, quàm natura. Natura enim, ut dictum est, significat essentiam speciei, quam significat diffinitio. Et siquidem his, quæ ad rationem speciei pertinent, nihil aliud adiunctum inueniri posset, nulla necessitas esset distinguendi naturam à supposito naturæ, quod est indiuiduum subsistens in natura illa: quia unū quodq; indiuiduum subsistens in natura aliqua, esset omnino idem cum sua natura. Contigit autem in quibusdam rebus subsistentibus inueniri aliquid, quod nō pertinet ad rationem speciei, scilicet accidentia & principia indiuiduantia (sicut maximè apparet in his, quæ sunt ex materia & forma cōposita) & ideo in talibus etiam secundum rem differt natura & suppositum: non quasi omnino aliqua separata: sed quia in supposito includitur ipsa natura speciei, & superadduntur quædam alia, quæ sunt præter rationem speciei: unde suppositum significatur ut totum, habēs naturam sicut partem formalem & perfectiuam sui: & propter hoc in compositis ex materia & forma, natura nō prædicatur de supposito: non enim dicimus, quòd hic homo sit sua humanitas. Siqua verò res est, in qua omnino nihil aliud est præter rationem speciei vel naturæ suæ (sicut est in Deo) ibi non est aliud secundum rem suppositum & natura, sed solùm secundum rationē intelligendi: quia natura dicitur secundum quod est essentia quædam: eadem verò dicitur suppositum secundum quòd est subsistens. Et quod est dictum de supposito, intelligendum est de persona in creatura rationali vel intellectuali: quia nihil aliud est persona, quàm rationalis naturæ indiuidua substātia, secūdum Boëtium. Omne igitur quod inest alicui personæ, siue pertineat ad naturam eius siue non, unitur ei in persona. Si ergo humana natura verbo Dei nō unitur in persona, nullo modo ei unitur: & sic totaliter tollitur Incarnationis fides: quod est subruere totam fidem Christianam. Quia ergo verbum habet naturam humanam sibi unitam, nō autem ad suam naturam diuinam pertinētem: consequēs est quod unio sit facta in Verbi persona, non autem in natura.

b ¶AD PRIMVM ergo dicendū, quod licet in Deo non sit aliud secundum rem natura & persona: differt tamen secundum modū significandi (sicut dictū est) quia persona significat per modū subsistētis. Et quia natura humana sic unitur Verbo, ut Verbum in ea subsistat, nō autē ut aliquid addatur ei ad rationem suæ naturæ, vel ut eius natura in aliud transmutetur: ideo unio humanæ naturæ ad Verbum Dei, facta est in persona, non in natura.

¶Ad secundum dicendum, quòd personalitas intantum pertinet ad dignitatem alicuius rei & perfectionē, inquantū ad dignitatem alicuius rei & perfectionem eius pertinet, quod per se existat: quod in nomine personæ intelligitur. Dignius autem est alicui, quod existat in aliquo se digniori, quàm quod existat per se. Et ideo ex hoc ipso humana natura dignior est in Christo, quàm in nobis, quod in nobis quasi per se existens propriam personalitatem habet, in Christo autem existit in persona Verbi. Sicut etiam esse completiuum speciei pertinet ad dignitatem formæ: tamen sensitiuū nobilius est in homine propter cōiunctionem ad nobiliorem formam completiuam, quàm sit in bruto animali, in quo est forma completiua.

c ¶Ad tertiū dicendū, quod Verbū Dei non assumpsit humanā naturā in uniuersali, sed in atomo, id est in indiuiduo (sicut Da. dicit) alioquin oporteret quod cuilibet homini cōueniret esse Dei verbū: sicut cōuenit Christo.

formale constitutiuum personæ & alia huiusmodi dicendum: ut patet. Mouit autem Autor hoc fecit, quia argumentum ex identitate naturæ Dei cum Dei persona procedit quocunque modo persona in Deo ponatur, siue secundū philosophos, siue secundum veritatem reuelatam. Stat igitur responsio in hoc, quod quia natura diuina habet rationem naturæ, & persona diuina habet rationem subsistentis in natura, & hanc differentiam manifestat diuersus modus significandi, & unio naturæ humanæ in mysterio Incarnationis non addit aliquid rationi naturæ, sed bene addit aliquid rationi personæ, quia addit subsistere in natura humana: ideo unio facta est nō in natura, sed in persona. Et quòd nō adiūctū fuerit aliquid ad naturā Dei, probatur in litera: quia nec per appositionē, nec transmutationē. Quòd verò adiunctū fuerit aliquid personæ Dei, probatur: quia humana natura unitur personæ Dei ut persona Dei in natura humana subsistat: eo enim quod personæ, ut distinguitur contra naturam, est subsistere in natura, sequitur manifestè quòd apponendo personæ, quòd in aliqua alia natura subsistat, unio sit in persona. Unde patet, quòd positiones nominum secundum modos significandi, non pro ratione, sed pro manifestatione differentiæ inter naturam & personam Dei secundum rationem, afferuntur & ratio realis aliter fitur ad realem conclusionem aliter manifestāus, quod etiam cū omnimoda identitate formali naturæ & personæ diuinæ stat, quòd unio sit facta in persona & nō in natura Dei.

¶ *Num sensitiuum in bruta sit forma completiua.*

Quæstio. ¶In responsiuna ad secundum, dubium occurrit circa similitudinem in litera assignatam inter sensitiuum in homine & bruto, & humanam naturam in propria & aliena persona. nam falsum assumitur, quod sensitiuum in bruto est forma completiua: est enim velut forma generica tam in homine quàm in bruto: ut patet. Et propterea non est mirum si est nobilius in homine, ad quem trahitur per nobilissimam differentiam sui generis, scilicet rationale.

¶Ad hoc dicitur, quod similitudo in litera optima est, & optimè declarat propositū: sed supponit inter animā intellectiuā & animas aliorū animalium tantam esse diuersitatē, quod istæ sunt in genere formarū materialiū, illa verò est in genere formarum immaterialiū. Ac per hoc sensitiuū ad formas brutorum se habet ut ad res infra latitudinē sui generis: ad animā verò intellectiuā, quæ est hominis forma, & ea qua radicaliter sumitur propria hominis differētia, se habet ut ad formā nobilioris ordinis. Hoc enim supposito, quod cōstat esse verū, patet quod sensitiuū in bruto, quia per propriā sui generis formā est, habet infra sui generis latitudinem, hanc dignitatem, quæ est esse completiuum in specie. In homine verò, quia nō per propriam sui ordinis formā est, nō habet infra sui generis latitudinem, hanc dignitatē, quæ est esse completiuū in specie. Et similiter natura humana in cæteris hominibus habet infra propriæ speciei latitudinē dignitatē propriæ personalitatis: in Christo verò nō habet propriæ personalitatis dignitatem. Sed sicut sensitiuo dignius est habere esse specificum completum per formam nobilioris ordinis, scilicet per animam intellectiuam: ita natura humana in Christo maiori donata est dignitate ex hoc, quòd ad personalitatem diuinam assumpta est. Ex quibus clarè patet sensus literæ & similitudinis sine ulla dissonantia.

Annot. c ¶In responsione ad tertium nota ly separatim: apposuit siquidem Autor ly separatim, ut sciant nouitii discernere inter per se existere, & per se separatim existere. cuilibet namque substantiæ siue completæ, siue incōpletæ conuenit per se existere: nam per hoc distinguitur contra accidens: cui conuenit non per se, sed in subiecto existere: accidentis enim esse est inesse: substantiæ autem est esse per se. Sed per se separatim existere, nulli substātiæ, quæ est pars alterius, conuenit: quia nō existit separatim à suo toto. Et similiter non conuenit humanitati Christi, quamuis non sit pars: quia non existit separatim à verbo Dei, sed in verbo Dei: sed si separaretur à verbo Dei, per se separatim existeret, sicut si pars aliqua separetur à suo toto, per se separatim existeret.

¶ *Num unionem oporteat factam fuisse vel in personam vel in naturam.*

Quæstio. ¶Occurrit in hoc loco, ubi primò distinguimus unionem in persona ab unione in natura, transeundo cum communi cursu doctorum, quòd unio Incarnationis aut est in natura, aut in persona seu hypostasi, ut patet in tertio sent.

Occurrit

Sciendum est tamen quod nō quodlibet indiuiduū in genere substantiæ etiam in rationali natura habet rationē personæ: sed solum illud quod per se existit, nō autē quod existit in alio perfectiori. Vnde manus Sortis quāuis sit quoddā indiuiduū, nō tamē est persona: quia nō per se existit: sed in quodā perfectiori, scilicet in suo toto. Et hoc etiā potest significari in hoc quod persona dicitur substātia indiuidua: nō enim manus est substantia, sed pars substantiæ. Licet ergo hæc humana natura sit quoddam indiuiduum in genere substantiæ, quia tamen non per se separatū existit, sed in quodam perfectiori, scilicet in persona Dei verbi, consequens est quòd nō habeat personalitatem propriam. Et ideo facta est vnio in persona.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum vnio Verbi incarnati facta sit in supposito vel hypostasi.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd vnio Verbi incarnati non sit facta in supposito siue in hypostasi. Dicit enim Augu. in Enchi. Diuina substantia & humana vtraque est vnus Dei filius, sed aliud propter Verbum, & aliud propter hominem. Leo Papa etiam dicit in epistola ad Flauianum, vnum horum coruscat miraculis: aliud succumbit iniuriis. Sed aliud & aliud differt supposito. ergo vnio verbi incarnati nō est facta in supposito.

¶ Preterea, Hypostasis nihil aliud est, quàm substantia particularis, vt Boet. dicit in lib. de Dua. na. Manifestum est autem, quòd in Christo est quædam alia substantia particularis præter hypostasim Verbi, scilicet corpus & anima & compositū ex eis. Ergo in ipso est alia hypostasis præter hypostasim Verbi.

¶ Præterea, Hypostasis Verbi non continetur in aliquo genere, neque sub specie, vt patet ex his, quæ in prima Parte dicta sunt. Sed Christus, secundum quòd est factus homo, cōtinetur sub specie humana: dicit enim Diony. 1. c. de Diui. no. Intra naturæ nostræ terminos venit, qui omnem totius naturæ ordinem supereminenter excedit. Non autē continetur sub specie humana, nisi sicut hypostasis quædam humanæ speciei. Ergo in Christo est alia hypostasis præter hypostasim verbi Dei. Et sic idem quod prius.

b ¶ SED CONTRA Est quod Damas. dicit in 3. lib. In domino Iesu Christo duas naturas cognoscimus, vnam autē hypostasim.

CONCLVSIO.

¶ *Incarnati Verbi vnionem factam esse in hypostasi & diuino supposito credendum est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam ignorantes habitudinem hypostasis ad personam, licet concederent in Christo vnam solam personam, posuerunt tamē aliam hypostasim Dei, & aliam hominis: ac

Occurrit inquam quæstio non facilis de sufficientia distinctionis dictæ, scilicet aut in natura, aut in persona: & cōsequenter de processu huius articuli & aliorū. Est autem ratio dubii: quia aliter in communi loquendo de natura & supposito, & aliter in speciali loquendo in diuinis secundum fidem reuelatis inuenimus: nam in communi loquendo substantia non dicitur nisi de duobus, scilicet natura & habēte naturā, hoc est prima substantia: vt patet ex 5. Met. & in hoc articulo. In diuinis autē inuenimus tria, scilicet naturā habētem naturā vt indiuiduū naturæ, & habētē naturā vt hypostasim. Ita quod inter Deū & creaturas hæc est differentia in proposito, quod in creatis substantiis indiuiduum naturæ & hypostasis solo nomine distinguuntur, & idē est inuenire aut deesse indiuiduū naturæ & hypostasim: vt patet in natura humana assumpta à verbo Dei. Est enim assumpta natura hæc, scilicet hæc humanitas: & quia nō est ibi ppria hypostasis humanæ naturæ (nā humanitas illa nō habet ppriā personalitatem) deficit quoque ibi ppriū indiuiduū naturæ humanæ: nullus enim hic homo ibi inuenitur nisi filius Dei: sicut nulla persona, nulla hypostasis ibi inuenitur, nisi filii Dei. Solo igitur nomine distinguuntur hic homo & hypostasis, suppositū seu persona humana, puta Sortes: & propterea in creaturis duo tantū inueniuntur, natura scilicet & suppositū. In Deo autē magna inuenitur differentia inter indiuiduū naturæ diuinæ, hoc est hunc Deū, & hypostasim: nam hic Deus cōmunis est, secūdum rem Patri & Filio & Spiritui sancto: & consequenter nō significat hypostasim: de cuius ratione constat esse incommunicabilitatem: tam Pater autem, quàm Filius quā Spiritus sanctus personam seu hypostasim diuinā significat. Et propterea tria cūm inueniamus in Deo, scilicet hæc deitas, hic Deus, & persona, puta verbū Dei, insufficientia primò arguitur distinctiō facta, aut vnio est facta in natura, aut in persona: nā posset dici, quod est facta nec in natura nec in persona, sed in indiuiduo naturæ diuinæ, scilicet in hoc Deo. Ruit quoque processus literæ: quod si vnio Verbi incarnati nō est facta in persona, nullo modo natura humana vnitur ei. Ruit & illa maxima, Omne quod inest alicui personæ, siue pertineat ad naturam eius, siue nō, vnitur ei in persona: quoniam si natura humana assumpta esset ab hoc Deo, nō vniretur in persona: sed in indiuiduo naturæ: & tamen inesset personæ Verbi quia verbū est hic Deus.

¶ Ad hoc dubiū quadrupliciter respōdetur. primò negādo quod inueniatur in diuinis præter hypostases indiuiduū naturæ, scilicet hic Deus, licet inueniatur hæc deitas: quia hoc esset ponere quaternitatem in diuinis. Sed hæc responsio falsa est: tum quia in diuinis omne abstractū habet suū proprium cōcretū, nec inuenitur differentia ibi inter abstractum & concretum nisi in modo significandi. Constat autē quod ibi inuenitur nō solūm deitas, sed deitas hæc. igitur nō solum inuenitur Deus, sed Deus hic, & quia hoc, quod significat, dicendo Deus hic, sit cōmune secūdum rem Patri & Filio & Spiritui sancto, sequitur quod præter hypostases inuenitur ibi hic Deus significans indiuiduum naturæ diuinæ cōmune tribus personis. Tum quoniam in diuinis inuenitur Deus vnus numero: communis Patri & Filio & Spiritui sancto, ergo inuenitur Deus hic cōmunis Patri & Filio & Spiritui sctō. Consequentia patet: quia idē addit ly vnus numero supra ly Deus quod addit ly hic supra ly Deus. Antecedens patet ex fidei sententia, qua cōfitemur Pat. & filium & Spiritū sanctū esse vnū numero Deū: dū dicimus Deus pat. Deus fil. Deus Spiritus sanctus, & tamē nō tres dii, sed vnus est Deus: est enim procul dubio sermo de vnitate numerali. Nec hoc est ponere quaternitatem, sicut nec ponendo hoc côcretum Deus ponitur quaternitas: significat enim habentē deitatem, sicut hic Deus: vtroque siquidē nomine ponitur vnus numero habēs deitatē, cōmunis tribus personis: quāuis ly Deus nō explicet vnitatē numeralē quā explicat ly hic Deus. Secūdò respondetur, quod quāuis ponatur in diuinis indiuiduū naturæ, scilicet hic Deus, quia tamen nullus est hic Deus nisi pater aut Filius aut Spiritus sanctus, & assumptio oportet quod fiat ad hunc Deū determinatē, scilicet vel Patrē, vel Filiū, vel Spiritū sanctū, ideo hic Deus nō posset assumere naturā nisi vt est persona, & ideo vnio aut est in natura aut in persona. Sed hæc responsio ambigua vel falsa est & eius dicta examinanda sunt in q. 3. ar. 3. vbi tractabitur, an abstracta per intellectū personalitate in Deo possit fieri assumptio naturæ humanæ. Tertiò respondetur distinguēdo ly vnio, dicēdo quod æquiuocatur de vnione quoniā alterius rationis est vnio Verbi incarnati, ab vnione, qua hic Deus esset incarnatus. In hoc autē articulo quæstio est de vnione Verbi incarnati vt patet in illius titulo: ideo quod supponitur hic vnio Verbi incarnati, & quæritur qualitas vnionis, supponitur, personam filii Dei, quā Verbū significat, esse incarnatā, esse vnitam carni: & quæritur modus quo est facta hæc vnio, an scilicet in persona. Vbi autem hic Deus incarnatus esset, nō supponeretur Verbū incarnatū, sed supponeretur hunc Deū incarnatū, & quæreretur modus vnionis an in natura, an in persona, an in sola indiuiduo naturæ. Patet autē vniones has esse diuersarum rationū. ex eo quod vnio Verbi incarnati est ad incōmunicabilē terminū. Verbū enim incōmunicabile est cuique suppositum: vnio autē huius Dei incarnati si esset, ad cōmunicabilem esset terminū: est enim hic Deus cōmunis omnibus psonis diuinis. Sed hæc respōsio licet veritatē dicat quo ad id, quod de facto inuenitur in vnione Verbi incarnati, quia secundū veritatē vnio terminatur ad incōmunicabilē terminum vt sic, nō satisfacit tamē difficultati motæ formaliter, quoniā in hoc articulo esti supponitur Verbū incarnatū: nō tamē supponitur, vnionē hāc esse in persona, ac per hoc nō supponitur, vnionē esse ad terminū incōmunicabilē. Imò quum Verbū incarnatū sit secundū se & naturæ diuinæ & subsistēs in natura diuina, & persona (est enim ipsa Deitas & Deus, & est hic Deus, & est Verbum) sicut in primo articulo quæsitum est, an vnio Verbi incarnati sit facta in natura: ita deinde debebat inquiri, an sit facta in indiuiduo naturæ: & demum quæri an sit facta in persona: vt sic discussus esset omnis modus vnionis, quo Verbū incarnatum vnitū intelligi potest carni: etenim sicut si Verbū incarnatū vnitum esset carni in natura: vnitum diceretur ipsum Verbū carni: ita si Verbū incarnatū vnitum esset carni, quatenus est indiuiduū naturæ, quatenus est hic Deus, diceretur Verbū incarnatū vnitū carni.

Vnde quarto respōdetur, distinguēdo ly persona, quod persona sumitur dupliciter: primò secūdū cōpletā rationē personæ seu hypostasis & sic significat singulare habēs naturā substātialem incōmunicabiliter: ita quod incōmunicabilitatē denotauerit Boetius in diffinitione personæ per ly indiuidua substātia, quoniā æquiualet ad ly substantia prima, quæ alio noīe dicitur hypostasis. Alio modo sumitur secundū rationē quidē personæ, sed imperfectā. & sic significat singulare habens substantialem naturam: ita quod sola incōmunicabilitas illi deest ad perfectā rationem personæ. Et hac distinctione stante dicitur, quòd nomen personæ seu hypostasis aut suppositi potest sumi dupliciter. Primo simpliciter: & sic appellatione personæ in diuinis nō venit hic Deus: quia non habet cōpletam rationē personæ, sed solum Pater aut Filius vel Spiritus sanctus. Alio modo vt persona distinguitur cōtra naturā: ita quod ex vno extremo ponatur natura vt sic, & ex alio extremo ponatur persona: sicut cūm distinguimus naturam contra habentē naturā & sic appellatione personæ venit nō solum persona cōpletē, sed persona incompletē: venit non solum Pater aut filius aut Spiritus sanctus, sed etiā hic Deus. Et quia in hoc articulo sermo est de persona vt distinguitur contra naturā vt sic, vt patet in processu articuli ex cōmunibus Deo & reliquis substantiis: ideo persona hic sumitur vt cōprehēdit etiā hunc Deū: & propterea optimè dictū est, quod si nō vniretur in persona, nullo modo vniretur. Et reliqua dicta solida sunt. Patet autē hanc esse intētionē Autoris, ex eo quod in litera in corpore articuli, pro eodē habetur indiuiduū subsistēs in natura, & suppositū: cōstat autē hunc Deū esse indiuiduū subsistens in natura diuina, & nō habere cōpletam rationē suppositi. Et rursus dicitur in corpore articuli loquēdo de Deo, quod natura diuina dicitur suppositū, secūdū quod est subsistēs Quid clarius. Cōstat enim, hunc Deū significare naturā diuinam, secundū quod est subsistēs: est enim hic Deus subsistēs in natura diuina: vt patet ex modo significandi. Cōstat igitur suppositi seu personæ ratio hic sumitur vt scilicet significat hoc subsistens in natura. Et ideo hæc quarta responsio amplectenda est, vtpote literæ consona, & omnem ambiguitatem tollens.

a ¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum tertium.*

IN titulo articuli tertii duo declaranda sunt, quæ tamen in corpore articuli habentur. primò declarandi sunt termini, scilicet suppositum & hypostasis. Secundò declaranda est ratio quæstionis. Suppositum (vt in litera dicitur) ea ratione vocatum est: quia supponitur vniuersis, quæ in aliquo sunt siue sint substantialia, siue accidentalia. supponitur autem per hoc, quòd illorum prædicationem recipit. Vnde suppositum hominis est hic homo. puta Sortes: quia hic homo est, de quo prædicantur tam esse hominē, quàm esse album, quātum, filiū, locatum, agens, &c. Et quia suppositum est nomen secundæ intentionis sicut genus, ideo suppositū significat propriā denominationē primæ substātiæ, puta huius hominis seu Sortis & propterea non inuenitur suppositum in aliis prædicamentis, sed in solo prædicamento substātiæ. Hypostasis autē Græcū est vocabulū, & idē significat quod apud nos substātia, loquendo de substantia, quæ propriè, principaliter & maximè dicitur, vt habetur in prædicamentis, hoc est significat primā substātiā. Ratio huius quæstionis nō habet ortū à re, sed ab opinione. quoniā secundū rē in quæstione præcedētis articuli de vnione in persona, tractādum est de vnione in hypostasi seu supposito, quoniā in natura rationali seu intellectuali loquēdo synonyma sunt persona, hypostasis & suppositū: quodlibet enim horum nihil aliud importat quàm primā substātiā in natura rationali. Sed ignorantia (vt in litera dicitur) quorundam propriā vocem ignorantiū, distinguētiū intellectu hæc, & dicendo quod vnio est facta in persona & non hypostasi, abciruit, vt post articulum de vnione in persona, inquireretur de vnione in hypostasi.

b ¶ In corpore articuli non opus est distinctione, sed annotatione. quod in determinatione huius articuli patet, tam primam, quàm tertiam opinionem relatam

3. dist. 6. q. 1. art. 1. & dist. 7. q. 1. art. 1. & dist. 10. q. 1. art. 2. q. 3. Et 4. cōtra 1. 34. pl. et 39. Et vnio. art. 1. 2. & 3. ad 4. & 5. ad 9. Et quolibet. 4. ar. 1. & quolibet 9. q. 2. ar. 1. & 3. Et opusc. 1. c. 211. & 212. & opusc. 3. c. 217. 218. 219. & 220.

inf. art. 6. c. & q. 16. ar. 1. c.

Annot.

relatam à Magistro Sen. in 6. dist. tertij sent. esse hæresim olim ab ecclesia damnatam. Nam prima ponit duas in Christo hypostases. tertia autem non solum duas ponit hypostases, sed etiam negat vnionem in persona, propriè loquendo, vt patet ibi.

Annot. c ¶In eodem articulo in responsione ad secundum sunt illa verba de humanitate Christi notanda, scilicet, quia tamen venit in vnionem cuiusdam completi, scilicet totius Christi, prout est Deus & homo, &c. ingerunt siquidem hæc verba difficultatem de compositione Christi: de qua quia sequens tractat articulus, transeamus.

a ¶*Super Quæstionis secundæ Articulum quartum.*

Annot. IN titulo quarti articuli difficillimi hoc solùm aduertẽdum occurrit, quòd ratio huius quæstionis est multiplex antiquorum doctorũ autoritas, exprimens Christi personam compositam: vt hic & in tertio senten. à Magistro in dist. 6. habes.

b ¶In corpore articuli ponitur vna distinctio bimembris de persona Christi: & iuxta singula membra singulæ apponuntur conclusiões. Distinctio est, Persona dicitur dupliciter: primò secundum id quod in se est: secundo secundum rationem hypostasis. Prima conclusio est: Persona Christi secundũ illud quod in se est, est omnino simplex. Probatur quia natura verbi Dei est omnino simplex. Secũda cõclusio est: Persona Christi secundũ rationẽ hypostasis est cõposita. Probatur: Persona Christi secundũ rationẽ personæ seu hypostasis subsistit in duabus naturis: ergo est ibi vnum subsistẽs. & duæ rationes subsistẽdi: ergo sic persona est cõposita. Antecedẽs probatur: quia ratio hypostasis cõsistit in hoc, quod est subsistens in aliqua natura: ex hoc enim manifestè habetur, ꝙ verbũ Dei secũdum personæ seu hypostasis rationẽ subsistit in duabus naturis. Prima vero ibi consequentia quo ad primam partem euidens est ex dictis: quo ad secundam ex vi antecedẽtis apertè sequitur. quòd si subsistit in duabus naturis, oportet quamlibet naturã esse rationem subsistendi in illa secunda verò sequela probatur: quia vnum duobus subsistit. ex hoc nanque quòd duæ subsistendi rationes sic coeunt in vnam personam, vt vnũ duobus subsistat, consequẽs est quòd persona sic, hoc est secundum rationem hypostasis est composita.

¶ *Vtrum persona Christi distinguatur in se simplicem, & vt duabus subsistat naturis.*

Quæstio. ¶Circa dicta hic, multa occurrunt dubia. Primum est circa distin-

si vnio sit facta in persona, nõ in hypostasi.
¶Quod quidem apparet erroneum triplici-
ter. Primò, ex hoc, quòd persona super hypo
stasim non addit nisi determinatam naturã,
scilicet rationalem, secundum quòd Boët. 1
dicit in lib. de Dua. na. quòd persona est ra-
tionalis naturæ indiuidua substãtia, & ideo
idem est attribuere propriam hypostasim
humanæ naturæ in Christo, & propriã per-
sonã. Quod intelligẽtes sancti Patres, vtrũq;
in concilio quinto apud Constantinopolim
celebrato damnauerunt, dicentes: Si quis in-
troducere conetur in mysterio Christi duas
subsistẽtias, seu duas personas, anathema sit:
nec enim abiectionẽ personæ vel subsistẽtiæ 2
suscepit sancta Trinitas, incarnato vno de
sancta Trinitate Deo verbo. Subsistentia
autẽ idem est quod res subsistens, quod est
proprium hypostasis, vt patet per Boetium
in lib. de Dua. na. Secundò, quia si detur,
quòd persona aliquid addat super hyposta-
sim, in quo possit vnio fieri; hoc nihil aliud
est quàm proprietas ad dignitatẽ pertinens:
secundũ ꝙ à quibusdã dicitur, ꝙ persona est
hypostasis proprietate distincta, ad digni- 3
tatẽ pertinente. Si ergo facta sit vnio in per-
sona, & non in hypostasi, consequens erit ꝙ
nõ facta sit vnio, nisi secũdũ dignitatẽ quã-
dam. Et hoc est approbante synodo Ephesi-
na dãnatũ à Cyrillo sub his verbis: Si quis
in vno Christo diuidit subsistentias post a-
dunationem sola copulans eas cõiunctione,
quæ secundũ dignitatẽ quandam, vel auto-
ritatẽ est vel secundũ potentiam, & nõ ma-
gis concursu secundũ adunationẽ naturalẽ: 4
anathema sit. Tertiò: quia tantũ hyposta-
sis est cui attribuuntur operationes & pro-
prietates naturæ, & ea etiã quæ ad naturæ
rationẽ pertinent in concreto: dicimus enim
ꝙ hic homo ratiocinatur, & est risibilis, &
est animal rationale. Et hac ratione hic ho-
mo dicitur esse suppositũ: quia scilicet sup-
ponitur his, quæ ad hominẽ pertinẽt, eorum
prædicationẽ recipiẽs. Si ergo sit alia hypo-
stasis in Christo præter hypostasim verbi, se- 5
quitur ꝙ de aliquo alio quã de verbo veri-
ficẽtur ea, quæ sunt hominis: puta esse natũ
de virgine, passum, crucifixũ, & sepultũ. Et
hoc etiã damnatũ est approbante concilio
Ephesi. sub his verbis: Si qs personis dua-
bus vel subsistentijs eas, quæ sunt in Euan-
gelicis & apostolicis scripturis, impartitur
voces, aut de Christo à Sãctis dictas, aut ab
ipso de se: & quasdam quidẽ velut homini 6
præter illud ex Deo verbũ specialiter intel-
lecto applicat, quasdã verò velut Deo deci-
biles, soli ex Deo patre verbo, anathema sit.
Sic ergo patet esse hæresim olim ab ecclesia
damnatã, dicere ꝙ in Christo sunt duę hy-
postases, vel duo supposita: siue ꝙ vnio nõ
sit facta in hypostasi vel supposito. Vnde in
eadẽ synodo legitur, Si qs nõ confitetur car-
nis secundũ subsistentiã vnitũ ex Deo patre
verbũ, vnũq; esse Christũ cũ sua carne eun- 7
dem, scilicet Deũ & hominẽ, anathema sit.
¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ
sicut accidẽtalis differẽtia facit alterũ, ita dif
ferẽtia essentialis facit aliud. Manifestũ est
autẽ ꝙ alteritas, quæ prouenit ex differẽtia
accidẽtali, potest ad eandẽ hypostasim vel
suppositũ pertinere in rebus creatis: eo ꝙ idẽ
numero põt diuersis accidẽtibus subesse: nõ
autẽ cõtingit in rebus creatis, ꝙ idẽ numero
subsistere possit diuersis essentijs vel naturis,
sed vnus & idẽ Christus subsistit in duabus
naturis. Vnde sicut qđ dicitur alterũ & alte
rum in creaturis, nõ significat diuersitatem
suppositi, sed solùm diuersitatẽ formarũ acci
dẽtaliũ: ita ꝙ dicitur Christ⁹ aliud & aliud,
nõ importat diuersitatẽ suppositi vel hypo
stasis, sed diuersitatẽ naturarũ. Vnde Greg.
Nazãzenus dicit in epistola ad Didymum,
Aliud & aliud sunt ea, ex quibus Saluator
est, nõ autẽ alius & alius: dico verò aliud &
aliud ecõtrario, ꝙ in Trinitate habet: ibi e-
nim Alius & alius dicimus, vt nõ subsistẽ-
tias confundamus, nõ autẽ Aliud & aliud.
c ¶Ad secũdũ dicẽdũ, ꝙ hypostasis signi
ficat substantiã particularẽ, nõ quocumque
modo, sed prout est in suo cõplemẽto. Secũdũ
verò ꝙ venit in vnionẽ alicuius magis con-
pleti, nõ dicitur hypostasis, sicut manus vel
pes. Et similiter humana natura in Christo
quãuis sit substãtia particularis: qa tamen
venit in vnionẽ cuiusdã cõpleti, scilicet to-
tius Christi, prout est Deus & homo, nõ po-
test dici hypostasis vel suppositũ. Sed illud
cõpletum ad quod cõcurrit, dicitur esse hy-
postasis vel suppositum.
¶Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ in rebus creatis res a-
liqua singularis nõ ponitur in genere vel in
specie ratione eius qđ pertinet ad eius indi-
uiduationẽ: sed ratione naturæ, quæ secundũ
formã determinatur: cũ indiuiduatio magis
sit secundũ materiam in rebus compositis.
Sic ergo dicendũ est, ꝙ Christus est in spe-
cie humana ratione naturæ assumptæ; non
ratione ipsius hypostasis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrùm persona vel hypostasis Christi post incarnationem sit composita.*

AD QVARTVM sic proce-
ditur. Videtur ꝙ persona Christi
non sit composita. Persona enim
Christi nõ est aliud quã persona
vel hypostasis Verbi: vt ex dictis patet. Sed
in Verbo nõ est aliud persona & natura, vt
patet ex dictis in prima parte. Cũ ergo natu
ra Verbi sit simplex (vt in primo ostẽsũ est)
impossibile est ꝙ psona Christi sit cõposita.
¶Prçterea, Omnis cõpositio videtur esse ex
partibus. Sed diuina natura nõ põt habere
rationẽ partis: qa omnis pars habet rationẽ
imperfecti. Ergo impossibile est, ꝙ persona
Christi sit composita ex duabus naturis.
¶Preterea, Quod cõponitur ex aliquibus,
videtur esse homogeneũ eis: sicut ex corpo-
ribus nõ cõponitur nisi corpus. Si ergo ex
duabus naturis aliquid sit in Christo cõpo-
situ, cõsequens erit, ꝙ illud nõ erit persona,
sed natura: & sic in Christo erit facta vnio
in natura: quod est contra prædicta.
¶SED CONTRA est quod Dama.
dicit tertio lib. In domino Iesu Christo duas
naturas cognoscimus, vnam autem hypo-
stasim ex vtraq; compositam.

CONCLVSIO.

¶*Tametsi persona christi ex se sit simplex, vt subsistens tamen in duabus naturis, compositum esse sentiendum est.*

b ¶RESPONDEO dicendũ, quòd
persona siue hypostasis Christi dupliciter

ctionem in litera positam: nam non apparet sensus illius. Tum quia membra distinctionis coincidunt, quoniam persona Christi secundum id quod in se est, habet rationem personæ: implicat enim dicere oppositum. Et rursus persona Christi secundum rationem personæ est illud, quod in se est, quum personaliter, formaliter & realiter sit vnum verbum Dei. Tum quia in prima distinctione distinguitur verbũ Dei aut contra suam personalitatem, vt vnita est humanæ naturæ, aut contra personalitatem in communi. Non potest dici primum: quia æquè simplex est verbũ Dei vt sua personalitas: vt patet. Nec secundũ quia hic sensus non cõsonat verbis, quibus distinctionis membra significantur in litera: nam secundum membrum explicatur in litera per rationem hypostasis simpliciter & absolutè, & non per rationem hypostasis contractæ seu determinatæ, quatenus subsistit in natura humana: vt patet in litera. Iuxta hunc autem sensum oportet dicere quòd secundum membrum est persona Christi, quatenus hypostasis humana. Neque tertium quia sic etiam secundum in litera membrum clauderetur in primo, & asseret implicationem cõtradictoriorum: nam quod de facto in re conuenit alicui secundum rationem prædicati superioris, conuenit illi secundum id quod in se est: vt patet inductiuè: quicquid enim de facto in re conuenit Sorti secundum rationem animalis, cõuenit Sorti secundum id quod in se est: vt sentire, moueri, & huiusmodi. Sortes enim secundum illud quòd in se est mouetur & sentit: ac per hoc quicquid cõuenit personæ Christi seu Verbi secũdum cõmunem rationem personæ, de facto & in re conuenit illi secundum quòd in se est. Persona enim seu hypostasis in communi prædicatum superius est respectu Christi seu Verbi: vt patet. Et hinc vlterius inferunt duo cõtradictoria, scilicet quòd persona Christi secundum quòd in se, est omnino simplex, & est composita. 3. dist. q. 2. artic. 3.

¶Secundum dubium est circa illas literæ propositiones, scilicet, est ibi, hoc est in persona Christi alia & alia ratio subsistendi, & similiter vnum duobus subsistit. Videntur enim ambæ falsæ, & contra doctrinam Autoris. Falsæ quidem: quia in persona Christi non est secundum fidem catholicam nisi vna subsistentia, quæ scilicet est ex natura diuina, ad quam trahitur per assumptionem natura humana. sola ergo diuina natura est personæ Christi ratio subsistendi: ac per hoc falsum est, quòd habeat aliam & aliam rationem subsistendi. Et eadem

dam ratione falsum est, quòd vnum subsistat duobus: quia ly duobus denotat duas rationes subsistendi, quamuis verum sit, quòd vnum subsistat in duobus.

Contra Autorem verò: quia in quarto contra Gent. ca. 49. in solutione secundæ obiectionis dicit, Verbum Dei non habet subsistentiam ex natura humana, sed magis naturam humanam ad suam subsistentiam trahit: non enim per illã, sed in illa subsistit. Hæc ibi. Quæ sub aliis verbis repetit ibidem in solutione quintæ obiectionis. Non possunt enim hæc simul stare: nã si natura humana, vt hic dicitur, est ratio subsistendi personæ Christi, sequitur quòd persona Christi per naturam humanam, & ex natura humana, subsistat: & si nõ subsistit per naturã humanã, neque ex natura humana, sequitur quòd natura humana non sit illi ratio subsistendi.

potest considerari. Vno modo secundum illud, quod est in se: & sic est omnino simplex, sicut & natura Verbi. Alio modo secundum rationem personæ vel hypostasis, ad quam pertinet subsistere in aliqua natura, & secundum hoc persona Christi subsistit in duabus naturis. Vnde licet sit ibi vnum subsistens, est tamen ibi alia & alia ratio subsistendi, & sic dicitur persona composita, inquantũ vnum duobus subsistit.

¶Et per hoc patet responsio ad primum.

c ¶Ad secundum dicendum, quòd illa compositio personæ ex naturis, non dicitur esse ratione partium, sed potius ratione numeri: sicut omne illud, in quo duo cõueniũt, potest dici ex eis compositum.

¶Ad tertium dicendum, quòd non in omni compositione hoc verificatur, quòd illud quod componitur, sit homogeneũ componentibus, sed solùm in partibus continui. Nam continuum non componitur nisi ex continuis: animal verò componitur ex anima & corpore: quorum neutrum est animal.

¶ *Num persona Christi sit simpliciter & formaliter composita.*

Quæstio. ¶Tertium dubium est, an sit simpliciter & formaliter verum, personam Christi esse compositam. Et quidem quòd sit formaliter verũ, apparet ex eo, quòd compositio conuenit personæ Christi secundum ipsam rationem personæ: vt in litera hac dicitur. Quod autem conuenit alicui secundum aliquam rationem formalem, conuenit illi sub nomine illius rationis formaliter. Verbi gratia quia congregare visum conuenit substantiæ secundum rationem nigri, si substantia sub nomine nigri significetur propositio enuncians congregare visum de illa, erit vera formaliter, quamuis denominatiuè vt si dicam, Æthiops est cõgregatiuus visus. Est ergo formaliter vera ista enunciatio, persona Christi est composita ex quo esse compositum attribuitur Christo ratione personæ vt dictum est. Et ex hoc vlterius sequitur, quòd sit simpliciter vera, retenta identitate subiecti.

¶Ad primum dubium dicitur, quòd distinctionis membra contra se inuicem distinguuntur per hoc, quòd ly in se est, denotat verbum Dei secundùm illud quod conuenit sibi ad intra sub quo constat comprehendi esse Deum, esse filium Dei, esse substantiam, sapientiam, & reliqua, quæ conueniunt ei ex natura vel proprietate personali. Ita quòd loqui de persona Christi secundum illud quod in se est, est loqui de persona Christi secundum illud quod conuenit sibi ad intra: loqui verò de persona Christi secundum rationem hypostasis, est loqui de persona Christi indefinitè secundum illud quod conuenit illi ad intra, & secundum illud quod conuenit eidem ad extra: nam persona Christi est persona naturæ diuinæ, & est persona naturæ humanæ. Ita quòd vbi in primo membro indistinctè comprehenduntur quæcunque conueniunt verbo Dei ad intrà. In secundo membro distinctè vnum eorum sumitur, scilicet esse personam seu hypostasim. Et quoniam esse hypostasim seu personam de facto comprehendit indistinctè: & esse hypostasim ad intrà respectu diuinæ naturæ, & esse hypostasim ad extrà respectu humanæ naturæ: ideo distinctio cum suis membris solida inuenitur nec vnum membrum includit distinctè aliud. Et simile est acsi distingueretur diuina sapientia dupliciter, secundum quod est in se, & secundum rationem sapientiæ: & similiter diuina paternitas secundum quòd in se est, & secundum rationẽ paternitatis & sic de similibus. Manifestè namque apparet ex his, quòd membra non coincidunt quia licet esse sapientem conueniat sapientiæ secundum quòd est in se, alia tamen est consideratio sapientiæ secundum rationem sapientiæ, & alia consideratio eius secundum quòd est in se, vt est ipsa Deitas, &c. Et sic est in proposito, quòd licet esse personam seu hypostasim conueniat verbo Dei secundum illud quòd in se est, alia tamen est consideratio eius, quum in eo consideratur illud quod est ad intrà, & alia consideratio eius, quum consideratur in eo ratio hypostasis, quæ non solùm ad intrà, sed ad extrà extendit se. Non est ergo distinctio ista in membris aliter separata: sed in primo includitur aliquid secundi, & in secundo aliquid primi vt patet ex dictis, & in exemplis allatis.

Vnde ad quæsitum secundæ obiectionis dicendum est tertium: scilicet quòd in hac distinctione verbum Dei distinguitur contra personalitatem in communi, hoc est absolutè sumptam vt ipsa textus verba sonant, dicendo alio modo secundum rationem personæ vel hypostasis, ad quam pertinet subsistere in aliqua natura. Vbi clarè perspicere potest secundum membrum consistere in ratione hypostasis sine additione vlla. Et quum contra hoc obiicitur primò, quia secundum in litera membrum clauderetur in primo, respondetur quòd hoc nõ est verum simpliciter, hoc est totaliter: sed secundum aliquid, vt patet ex dictis: quod non esse inconueniens monstratum est. Et quum obiicitur secundò: quia hic inferuntur duo contradictoria simul, scilicet quòd persona Christi secundum illud quod in se est [illegible] est composita, & est composita: quia quod de facto & in re conuenit alicui secundum rationem prædicati superiorem, conuenit illi secundum illud quòd in se est, &c. respondetur quòd quasi in æquiuoco laboratur: aliud siquidẽ est conuenire aliquid Sorti secundum illud quod in se est, hoc est conuenire [illegible] in se est Sortes & aliud est aliquid conuenire Sorti secundum illud quòd in se est, hoc est, esse de numero eorum, quæ conueniunt Sorti secundum suam substantiam. Currere enim conuenit Sorti secundum illud quòd in se est in primo sensu, & non conuenit Sorti secundum illud quòd in se est in secundo sensu quia currere conuenit illi rei, quæ est Sortes, sed non est de numero intrinsecorum Sorti. Similis quid accidit in proposito: quoniam esse personam tam ad intrà, quam ad extra, conuenit verbo Dei secundum illud quòd in se est, hoc est illi rei, quæ vere est in se verbum Dei: ipsa enim persona filii Dei Deus verus, est persona diuinæ & humanæ naturæ. Et non conuenit verbo Dei secundum illud quod in se est in secundo sensu, hoc est, non est de numero eorum quæ conueniunt verbo Dei ad intrà, vt patet: iuxta hunc namque sensum conuenit verbo Dei secundũ id quod in se est, esse personã ad intrà, scilicet in diuina natura. [illegible] ergo Maior assumpta sit in primo sensu sumatur, vera est: sed [illegible] patet, nõ obstat huic doctrinæ: quia in litera verbũ Dei secundũ quod in se est, sumitur [illegible] secundo sensu. Nec infert contradictoria, sed infert verbũ Dei esse secundum quod in se est, hoc est illam rem, quæ est verbũ Dei esse & omnino simplicem & esse compositam: quod secundum diuersa est verum vt in litera patet. Si [illegible] sumatur in primo sensu, falsa est, vt patet in exemplis de currere & moueri.

¶Ad [illegible] dubium, dicitur, distinguendo simpliciter vel in tali natura. Vbi nota quod licet propriè loquendo non possit fieri distinctio ista, nisi in naturis partialibus [illegible] considerando naturalem ordinem rerum vniuersi: quia non inuenitur vna hypostasis subsistens in pluribus naturis simpliciter, sed solùm in pluribus naturis partialibus, vt Sortes subsistit in natura animæ rationalis & in natura carnis. Quia singularissimum [illegible] est in incarnationis mysterium, distinctione dicta opus est, verbum siquidem Dei subsistit simpliciter & in natura diuina & in natura humana, sed subsistere simpliciter & in natura diuina, ex vno & eodem habet, scilicet ex hoc quod est esse verbum Dei, nam ex hoc dicitur & subsistens in diuina natura, & dicitur sine additione aliqua, subsistens. Subsistere autem in humana natura aliunde habet: nã hoc conuenit ei ex tempore & non constituunt ipsum in subsistere simpliciter: quia præsupponunt ipsum subsistere. Si loquamur ergo de subsistere simpliciter, vna est ratio subsistendi in persona Christi, quia vnum est ibi subsistere simpliciter, sicut vnica subsistentia, & vnicum subsistens. Sed si sit sermo de subsistere in tali natura, duæ sunt in persona Christi rationes subsistẽdi tam in fieri, quàm in facto esse: altera subsistẽdi in natura diuina, altera subsistẽdi in natura humana. Et ratio quidem subsistendi in natura diuina est in fieri generatio æterna, in facto esse autem esse Deum: ratio verò subsistendi in natura humana in fieri est assumptio humanæ naturæ, in facto esse autem esse hominem. Ex hoc enim quòd Verbum factum est caro, hoc est homo, ita quod verè est homo, subsistit verbum in humana natura, in qua prius non subsistebat. Sunt ergo in persona Christi duæ rationes subsistendi in duabus naturis, diuina scilicet & humana: licet sit ibi vnum subsistens simpliciter, & vna ratio subsistendi simpliciter. Et similiter vnum subsistit duobus vt rationibus subsistendi in duobus, scilicet in esse diuino & esse humano. Et per hæc patet quo pacto non dissonent à se inuicem diuersæ dicta Autoris quoniam dicta hic vera sunt de subsistere in tali natura: dicta alibi vera sunt de subsistere simpliciter. Et si instetur, quòd Autor hic ponit duas rationes subsistendi sine additione aliqua, & nõ dicit, quòd est alia & alia ratio subsistendi in tali & tali natura, respondetur, quod quia iam præmiserat ibidem pro fundamento, ad hypostasim spectare subsistere in aliqua natura: ideo absque repetitione subintelligi voluit, quòd de ratione subsistendi in aliqua natura sermo suus est.

¶Ad tertium dubium habita ratione eorum, quæ Autor in tertio sent. dist. 6. dicit (quamuis non tam alta sint vt hæc) respondetur quòd quia apud nos compositio absque imperfectione componentium intelligi non potest, salua sua ratione formali: ideo non simpliciter, neque formaliter admittenda videtur in persona Christi, sed cum determinatione aliqua tollente imperfectionem vnius componentis admitti potest & admissa est simpliciter & formaliter ab Antiquis & ab Autore. Ad cuius aliqualem cognitionem (quoniam, vt Dio. dixit, est ineffabilis) considerandum est multos esse compositionis modos vt in q. 3. primæ par. habitum est: compositio namque alia est ex partibus, quantitatiuis, alia ex materia & forma, alia ex natura & supposito, alia ex essentia & esse, alia ex genere & differentia, alia ex subiecto & accidente. & omnes importanti imperfectionem vtriusque componentis: vt patet discurrendo. Sed si ab vna illarũ, hoc est à compositione ex natura & supposito, auferatur quod est imperfectionis ex parte suppositi, saluari potest in persona Christi compositio ex natura humana & supposito & secundum hoc persona Christi esset composita. Et quoniam iste modus compositionis conuenit personæ Christi secundum rationem personæ seu hypostasis, inquantum scilicet persona Christi subsistit in natura humana: ideo hoc modo persona Christi potest dici composita. Et iuxta eum inuenitur huiusmodi compositio in persona Christi, et dicat Autor in lib. 4 contra Gent. cap. 49 in solutione sextæ obiectionis, quòd natura humana est simplicior, quã Verbum inquantum verbum est hic homo. Et postea in solutione decimæ obiectionis declarat quid significatur & supponitur per ly hic homo dicẽs id quod in natura humana subsistit, est hic homo. & hoc quo ad significationem: vnde ipsum Verbum supponitur, cum dicitur, hic homo, & hoc quo ad suppositionem. Et in quæst. de vnione Verbi Incarnati arti. primo ad 13. dicit, quod natura humana est simplicior, & formalior illo homine, qui est Verbum caro factum, & non verbum secundum se. Sed quoniam talis compositio est compositio vnius cum alio seu alteri, & vnius ex alio seu alteris: & in litera solùm tractari videtur compositio ex his: quoniam tractatur cũpositio personæ Christi, quasi subsistat ex duabus naturis: vt patet in literæ processu: ideo vtroque compositionis modo persona Christi secundum personæ rationem composita inuenitur scilicet & compositione ex his, inquantum in duobus esse, diuino scilicet & humano ex duabus subsistit naturis. De diuina quidem natura patet, quòd ex illa subsistit: de humana autem in symbolo Athanasii habetur, dum dicitur Perfectus homo ex anima rationali & humana carne subsistens vbi expresse Christus vt perfectus homo dicitur subsistens ex anima rationali & humana carne, & non solùm in anima rationali & humana carne. Magister quoque Sen. in 3. dist. 6. & 7. plorice affirmat Christi personam ex duabus subsistere naturis, exponendo secundam opinionem, quæ est determinatio, quam his docemur quam omnes catholici amplectuntur. In professione quoque Episcoporum, quando ordinantur, dicitur, Credis vnicum & verum filium Dei in duabus & ex duabus naturis? & respondetur, Credo: vt patet in Pontificali ecclesiæ Romanæ. Et compositionem cum his inquantum persona Verbi coniungitur cum hoc, quod est esse hunc hominem: nõ quòd assumpserit hunc hominem, sed quia facta est hic homo assumendo hanc humanitatem. Sed quomodo hoc sit, excedit humanam mentem: satis sit nobis nosse, quæ est, dum reuelatum est quòd Verbum est ille homo, qui vocatur Christus. Quo homine vt sic, natura humana ideo simplicior dicitur quia ad hunc hominem spectant & principia indiuiduantia & accidentia, quæ habet, quæ vniuntur illi [illegible] in natura, & in persona, quæ non clauduntur in natura humana. Ad quartum ergo dicitur, quod duo obstant compositioni personæ Christi simpliciter & formaliter enunciandæ. Alterum est ratio compositionis, quæ quia imperfectionem componentium formaliter importat, non potest formaliter & simpliciter [illegible] tribui personæ Christi. Alterum est generalis regula seruanda in attribuendis Christo, si sunt communia naturæ & personæ, & oppositum conuenit personæ vt inferius patebit de hoc, quod est esse creaturam, & incipere esse, ne denotetur quòd persona Christi in se sit composita, sit creatura, inceperit esse, & huiusmodi. Vnde ad primam obiectionem dicitur, quod defectus prædicationis formalis hic est ex parte prædicati, quod formaliter

maliter sumpsi non conuenit personæ. Defectus autem prædicationis simplicitet est ex parte communitatis prædicati respectu talis subiecti, scilicet personæ Christi vendicantis sibi in se oppositum, scilicet omnimodam simplicitatẽ: & propterea meritò Autor illas duas conditiones, quæ arguenda ad alteram partem tanguntur, apposuisse videtur. & doctores posteriores non vtuntur Compositionis nomine in mysterio Incarnationis. Quo tamen vtendum puto cum aliquo adiectiuo: puta quod est cõpositio ineffabilis, quod sine quacunque imperfectione alterius componentis vel aliquo huiusmodi. Et hoc ad denotandum, quod coniunctio ista intima est substãtialis, quia in veritate est talis, qualis supra intellectum nostrum. Propter hoc enim antiqui doctores Dionysius, Augustinus, Damascenus, & Autor cum sexta Synodo (vt in corpore articuli sexti inferius recitat) cõpositionis nomine vsi sunt, quamuis explicare eam non potuerint.

Infrà q. 16. ar. 1. Et 3. di. 6. q. 3. artic. 1. Et 4. cõtra Gen. c. 37 & 41. & opu. 3. c. 225.

Annot. c ¶In responsione ad secundum eiusdem quarti articuli, aduerte quòd Autor non dicit quòd cõpositio personæ Christi ex naturis est ratione numeri, vt prima facie apparet: sed comparatiuam dicit, quòd potius est ratione numeri, quàm ratione partium. Quod est dicere, quòd natura illa potius habet rationem duorum cõuenientium in vnum, quam rationem partiũ conuenientium in vnum. Hoc autem constat esse verissimum: quia ratio partis repugnat diuinitati & quodammodo humanitati: ratio autẽ duorum conuenientium in vnum nõ repugnat eisdem. Cum quo tamen stat quòd compositio ista longè maior sit, quam duorum conuenientiũ in vnam personam, vt patet ex dictis & dicendis, specialiter in hac quæstione secunda.

3. dist. 2. q. 1. artic. 3. q. 3. & dis. 7. q. 1. ar. 1. & princip.

a ¶*Super Quæstionis secunda Articulum quintum.*

Annot. Titulus articuli 5. clarus est in se. Et oritur quæstio hæc cum ex difficultate rei in se, quia in Christo non est propria hypostasis, quæ consurgere deberet ex vnione animę & corporis tum ex erroribus eorum, qui negauerunt in Christo talem vnionem.

b ¶In corpore 5. articuli vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, cum suo corollario. Cõclusio est ista: Necesse est dicere, quod in Christo fuerit anima vnita corpori. Probatur: Ad rationem speciei humanæ pertinet, quòd anima corpori vniatur, ergo necesse est quòd in Christo anima fuerit vnita corpori. Antecedens probatur dupliciter. Primò quia forma non constituit speciem nisi per hoc quòd est actus materiæ: ex hoc enim patet quòd non est species humana nisi anima sit actus corporis: quod est esse vnita corpori: actus enim est vnitus materiæ, cuius est actus. Secundò quia hoc, scilicet animã esse in corpore, est terminus generationis ordinatæ à natura ad speciem: ex hoc nanq. quòd natura per generationẽ tendit ad speciem, & terminatur ad vnionem animæ & corporis, manifestè patet quòd species constituitur ex coniunctione animæ & corporis. Et sic patet antecedens. Consequentia verò probatur: quia Christus dicitur homo vniuocè cũ aliis hominibus. Probatur: quia est eiusdem speciei. Probatur: quia est in similitudinem hominum factus. Et est proculdu-

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrùm sit facta aliqua vnio animæ & corporis in Christo.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo nõ fuerit vnio animę & corporis. Ex vnione enim animæ & corporis in nobis causatur persona vel hypostasis hominis. Si ergo anima & corpus fuerunt in Christo vnita, sequitur quòd fuerit ex vnione aliqua hypostasis constituta. Non autem hypostasis verbi Dei, quæ est æterna. Ergo in Christo erit aliqua persona vel hypostasis præter hypostasim Verbi: quod est contra prædicta.

¶Præterea, Ex vnione animæ & corporis cõstituitur natura humanæ speciei. Dam. autem dicit in 3. lib. quòd in Domino Iesu Christo nõ est communem speciẽ accipere. Ergo in eo non est facta animæ & corporis vnio.

¶Præterea, Anima non coniungitur corpori, nisi vt viuificet ipsum. Sed corpus Christi poterat viuificari ab ipso verbo Dei, quod est fons & principium vitæ. Ergo in Christo non fuit vnio animæ & corporis.

¶SED CONTRA est, quòd corpus non dicitur animatum nisi ex vnione animæ. Sed corpus Christi dicitur animatum: secundum illud, quod Ecclesia cantat, Animatum corpus sumẽs, de Virgine nasci dignatus est. Ergo in Christo fuit vnio animæ & corporis.

CONCLVSIO.

¶*Cùm Christus fuerit eiusdem speciei cum aliis hominibus, in ipso opere incarnationis fuit verè anima corpori mista: & contrarium dicere, hæreticum est.*

b ¶RESPONDEO dicendũ, quòd Christus dicitur homo vniuocè cum aliis hominibus, vtpote eiusdem speciei existẽs: secundum illud Apostoli Philip. 2. In similitudinem hominum factus. Pertinet autem ad rationem speciei humanæ, quòd anima corpori vniatur: non enim forma constituit speciem, nisi per hoc, quòd fit actus materiæ. Et hoc est, ad quod generatio terminatur, per quam natura speciem intendit. Vnde necesse est dicere quòd in Christo fuerit anima corpori vnita, & contrarium est hæreticum: vtpote derogans veritati humanitatis Christi.

c ¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ex hac ratione moti videnẽ illi, qui negauerũt vnionẽ animę & corporis in Christo: ne per hoc scilicet cogerẽtur personam nouã vel hypostasim in Christo inducere: quia videbãt, quòd in puris hominibus ex vnione animæ ad corpus constituitur persona. Sed hoc ideo in puris hominibus accidit: quia anima & corpus sic in eis coniunguntur, vt per se existant. Sed in Christo vniuntur adinuicem, vt adiuncta alteri principaliori, quod subsistit in natura ex eis composita: & propter hoc ex vnione animæ & corporis in Christo non constituitur noua hypostasis, seu persona, sed aduenit ipsum coniunctum personæ seu hypostasi præexistenti. Nec propter hoc sequitur quòd sit minoris efficaciæ vnio animæ & corporis in Christo, quàm in nobis: quia ipsa coniunctio ad nobilius non adimit virtutem aut dignitatem, sed auget: sicut anima sensitiua in animalibus constituit speciem, quia consideratur vt vltima forma, non autem in hominibus, quamuis in nobis sit virtuosior & nobilior: & hoc propter adiunctionem vlterioris & nobilioris perfectionis, scilicet animæ rationalis, vt etiam suprà dictum est.

d ¶Ad secundum dicendum, quòd verbum Dam. potest intelligi dupliciter. Vno modo vt referatur ad humanam naturam: quæ quidem non habet rationem communis speciei, secundum quòd est in vno solo indiuiduo: sed secundum quòd est abstracta ab omni indiuiduo, prout in nuda contemplatione consideratur: vel secundum quòd est in omnibus indiuiduis. Filius autem Dei non assumpsit humanam naturam, prout est in sola consideratione intellectus, quia sic non assumpsisset ipsam rem humanæ naturæ: nisi fortè diceretur, quòd humana natura est quædam idea separata, sicut Platonici posuerunt hominem sine materia: sed tunc filius Dei nõ assumpsisset carnem: contra illud quod dicitur Luc. vlt. Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Similiter etiam nõ potest dici quòd filius Dei assumpserit humanam naturam, prout est in omnibus indiuiduis eiusdem speciei: quia sic omnes homines assumpsisset. Relinquitur ergo, vt Dama. postea dicit in eodem lib. quòd assumpserit naturam humanam in atomo, id est, in indiuiduo: non quidem in alio indiuiduo, quod sit suppositum vel hypostasis illius naturæ, quàm in persona filij Dei. Alio modo potest intelligi dictum Dama. vt non referatur ad naturam humanam, quasi ex vnione animæ & corporis non resultet vna communis natura, quæ est humana. sed est referendum ad vnionem duarum naturarum, diuinæ & humanæ, ex quibus non componitur aliquid tertium quod sit quædam natura cõmunis: quia sic illud esset natum prædicari de pluribus: & hoc ibi intendit. Vnde subdit: Neque enim generatus est, neque vnquam generabitur alius Christus, ex deitate & humanitate, in deitate & humanitate Deus perfectus, idem & homo perfectus.

bio sermo de similitudine substantiali: quia est sermo de similitudine hominum non de similitudine hominum quantorum, aut quomodolibet aliter se habentium: homo enim substantiæ speciei humanæ & non quantitatis aut qualitatis nomen est. Ex hoc namque modo, quòd eiusdem est speciei Christus, quatenus homo, cum aliis hominibus, sequitur manifestè quòd si species humanæ naturæ in aliis constituitur ex vniõe animę & corporis, in Christo quoque talis vnio exigatur. Corollarium est, quòd cõtrarium dicere est hæreticum. Probatur: quia derogat veritati humanitatis Christi: vt patet ex dictis.

Annot. c ¶In responsione ad primum eiusdem articuli, disce hinc apertum ac clarum loquendi modum in hoc mysterio: scilicet quòd ex vnione animæ & corporis in Christo non constituitur noua persona, sed ad præexistentem personam Dei, composita natura singularis ex anima & corpore adiũcta est. Oportet ergo ex hac anima & hoc corpore vnitis aut constitui nouã personam humanam, aut antiquam personam constitui in hoc quod sit persona humana. Et hoc secundum verificatur in Christo, hypostasis enim verbi Dei inquantum est hic homo, per naturam humanam hanc constituitur: vt Autor in quarto contra Gent. ca. 49. in solutione septimæ obiectionis dicit. Quod est dicere, personã Verbi cõstitui in hoc quod est esse personam humanam per hãc naturam humanam: hic enim homo personã humanam significat.

Annot. d ¶In responsione ad secundum eiusdem articuli aduerte, quòd Damasceni verbũ tantum, scilicet, Verbum assumpsit naturam humanam in atomo, dupliciter exponitur. Primò, quòd ly In atomo, importet ly in indiuiduo: & sic exponitur litteræ præsentis. Et quia propriè loquendo, natura humana in indiuiduo est idem quod natura humana in hoc homine (nã hic homo est indiuiduum naturæ humanæ, & hic homo est hypostasis naturæ humanæ & consequenter hæc verba insinuant, quòd Verbum assumpserit naturam humanam iam in hoc homine, iam in hypostasi, iam personatam: quia quod assumitur, præsupponitur assumptioni secundũ naturæ ordinem) ideo Autor ad excludendum talem sensum addidit. Non in alio indiuiduo, quod sit suppositum vel hypostasis illius naturę, quàm in persona filij Dei. Iuxta quem modum exponuntur similes locutiones in 6. & 7. di. 3. sent. vt patet ibi. Secundò exponitur facilius: ita quòd ly in atomo, importet ly singulariter: & sic clarus sensus est, quòd Verbum assumpsit naturam humanam singulariter: quia assumpsit naturam humanam hanc. Et iuxta hũc sensum est valde tritum: nec eget glossa.

¶In eadem responsione ad secundum circa verba, Neque enim generatus est, neque vnquam generabitur alius Christus, &c. aduerte quòd si Christus esset natura composita ex deitate & humanitate, natura illa esset communis Christo & filiis suis, quos naturaliter ex virtute illius naturæ generasset: ita quòd genuisset filium eiusdem naturæ, scilicet compositæ ex deitate & humanitate & sic genuisset alium Christum. Sed quia hoc est impossibile, arguit Damascenus à destru

¶ Ad tertium dicendum, quòd duplex est principium vitæ corporalis. Vnũ quidem effectiuum: & hoc modo verbum Dei est principium omnis vitæ. Alio modo est aliquid principium vitæ formaliter: cùm enim viuere viuentibus sit esse (vt dicit Philosophus 2. de anima) sicut vnũquodq; formaliter est per formã suam: ita corpus viuit per animam. & hoc modo non ponitur corpus viuere per verbum quod nõ potest esse corporis forma.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrùm natura humana fuerit vnita verbo Dei accidentaliter.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd humana natura fuerit vnita verbo Dei accidentaliter. Dicit enim Apost. Phil. 1. de filio Dei, quod habitu inuẽtus est vt homo. Sed habitus accidentaliter aduenit ei, cuius est: siue accipiatur habitus, prout est vnum de decem prædicamentis, siue prout est species qualitatis. Ergo humana natura accidentaliter vnita est filio Dei.

¶ Præterea, Omne quod aduenit alicui post esse completum, aduenit ei accidentaliter: hoc enim dicimus accidens, quod potest & adesse & abesse alicui præter subiecti corruptionem. Sed natura humana aduenit ex tempore filio Dei, habenti esse perfectum ab æterno. Ergo aduenit ei accidentaliter.

¶ Præterea, Quicquid non pertinet ad naturam seu essentiam alicuius rei, est accidẽs eius: quia omne quod est, aut est substantia, aut accidens. Sed humana natura non pertinet ad essentiam vel naturam diuinam filij Dei: quia non est facta vnio in natura, vt supra dictum est. Ergo oportet quòd natura humana accidentaliter filio Dei aduenerit.

¶ Præterea, Instrumentum accidentaliter aduenit. Sed humana natura in Christo fuit diuinitatis instrumentum. Dicit enim Damasc. in tertio libro, quòd caro Christi instrumẽtum diuinitatis existit. Ergo videtur quòd humana natura fuerit filio Dei vnita accidentaliter.

¶ SED CONTRA est, quòd illud, quod accidentaliter prædicatur, non prædicat quid, sed quantum vel quale, vel aliquo alio modo se habens. Si ergo humana natura accidentaliter adueniret, cùm dicitur, Christus est homo, non prædicaretur quid: sed quale, aut quãtum, aut aliquo alio modo se habens. Quod est contra decretalem Alex. Papæ dicentis, Cùm Christus sit perfectus Deus & perfectus homo, qua temeritate audent quidam dicere, quod Christus secundum quòd est homo, nõ est quid?

CONCLVSIO.

¶ *Vnita humana natura fuit verbo Dei non accidentaliter, sed per se, & secundum subsistentiam ad diuinam personam, vt persona diuina vtraque natura subsisteret.*

b ¶ RESPONDEO dicendũ quòd ad huius quæstionis euidentiam sciendum est, quòd circa mysterium vnionis duarum naturarum in Christo, duplex hæresis insurrexit. Vna quidem confundentium naturas: sicut Euthicetis & Dioscori, qui posuerunt quòd ex duabus naturis est constituta vna natura, ita quòd confitentur Christum esse ex duabus naturis, quasi ante vnionem distinctis: nõ autem in duabus naturis, quasi post vnionem naturarum distinctione cessante.

Alia verò fuit hæresis Nestorij & Theodori Mosuesteni, separantiũ personas: posuerunt enim aliam esse personã filij Dei, & filij hominis. Quas dicebant sibi inuicem esse vnitas. Primò quidẽ secũdum inhabitationem: inquãtum scilicet verbũ Dei habitauit in illo homine sicut in templo. Secundò per vnitatem affectus, inquantũ scilicet volũtas illius hominis est semper cõformis voluntati verbi Dei. Tertiò, secundũ operationem: prout scilicet dicebãt hominẽ illũ esse verbi Dei instrumẽtum. Quartò secundum dignitatem honoris, prout omnis honor, qui exhibetur filio Dei, coexhibetur filio hominis propter coniunctionem ad filium Dei. Quintò secundũ æquiuocationẽ, id est cõmunicationẽ nominũ: prout scilicet dicimus illũ hominẽ esse Deum & filium Dei. Manifestũ est autẽ istos omnes modos accidẽtalẽ vnionem importare. Quidam autẽ posteriores magistri, putantes se has hæreses declinare, in eas per ignorantiam inciderunt. Quidam enim eorum concesserunt vnam Christi personam, sed posuerunt duas hypostases siue duo supposita, dicentes hominem quẽdam compositũ ex corpore & anima à principio suæ cõceptionis esse assumptum à Dei verbo. Et hæc est prima opinio, quã Magister ponit in 6. dist. tertij lib. sententiarum. Alij verò volẽtes seruare vnitatem personæ posuerunt Christi animã nõ esse corpori vnitam: sed hæc duo separata abinuicem, esse vnita verbo accidentaliter: vt sic nõ cresceret numerus personarum. Et hæc est tertia opinio, quã magister ibidem ponit. Vtraque autem harum opi. incidit in hæresim Nestorij. Prima quidem: quia idẽ est ponere duas hypostases, vel duo supposita in Christo, quod ponere duas personas, vt supra dictum est. Et si fiat vis in nomine Persona, cõsiderandum est, quòd etiam Nestorius vtebatur vnitate personæ propter vnitatem dignitatis & honoris. Vnde etiam sexta Synodus diffinit anathema eum, qui dicit vnam personam secũdum dignitatem & honorem & adorationem, sicut Theodorus & Nestorius insanientes conscripserunt. Alia verò opinio incidit in errorem Nestorij, quantum ad hoc, quòd posuit vnionem accidentalem: non enim differt dicere, quòd verbum Dei vnitum est homini Christo secundum inhabitationem, sicut in templo suo (sicut dicebat Nestorius) & dicere quòd vnitum fuit verbum Dei homini secũdum indutionem, sicut vestimento: sicut dicit tertia opinio, quæ etiam peius dicit aliquid, quàm Nestorius, scilicet quòd anima & corpus non sunt vnita. Fides autem catholica medium inter prædictas positiones tenens, non dicit vnionem factam Dei & hominis secundum essentiam vel naturam, neque etiam secundum accidens: sed medio modo secundum subsistentiam seu hypostasim. Vnde in sexta Synodo dicitur, Cùm multis modis vnitas intelligatur, qui iniquitatem Apollinarij & Euthicetis sequũtur, interemptionem eorum, qui conuenerunt colentes, id est interimentes vtranque naturam, vnionem secundum confusionem dicunt: Theodori autem & Nestorij sequaces, diuisione gaudentes, affectualem vni-

à destructione cõsequentis ad destructionem antecedentis, scilicet ex hoc, quod nõ potest generari alius Christus ex deitate & humanitate cõpositus, quòd in Christo non est natura composita ex deitate & humanitate. Nunc autem, quia persona tantum Christi ponitur composita modo prius dicto, si Christus naturali generatione aliquẽ produxisset, quum virtute humanæ naturæ innocentis generasset, purũ hominẽ produxisset, generans enim generat sibi simile, nõ in persona, sed in natura.

a ¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, nota illa verba, Vnum quodque formaliter est per formã suam: quoniã in q. 17. quũ tractabitur, an in Christo sint plura esse, discutienda sunt: & quomodo stat doctrina illic data cum ista.

14. 17. art. 2. Et 3. dist. 6. q. 3. a. 2. Et 4. cõtra g. c. 37. 41. & 49. Et vnio. ar. 1. c. & 13. Et opusc. 3. c. a. 215 Et Phil. 2. col. 5.

a ¶ *Super Quæstione secunda. Articulus sextus.*

IN titulo articuli 6 ly accidentaliter sumitur, vt distinguitur cõtra substantialiter. ita quòd modus coniunctionis in quæstionem vertitur, an substantialis, an accidentalis sit. Vbi aduerte quòd postquã determinatũ est, quod humana natura est coniuncta filio Dei in persona, quæritur an sit coniuncta ei substantialiter, vel accidentaliter. Et hoc quia vt patet ex superius assignata secundũ [illegible] vnitatẽ alicui in persona aliquid vnitur Sorti in persona accidentaliter, vt albedo & reliqua accidentia, quæ sunt in Sorte. & aliquid vnitur Sorti in persona substantialiter, vt membra sua & natura sua. Hæc autem quæ dicimus, patent ex eo, quod dicendo, Sortes est albus aut magnus, enunciamus esse accidentale Sortis. dicẽdo autem, Sortes est corporatus aut homo, enunciamus verobique esse substantiale Sortis. Quia igitur plura possunt aliquid in persona vnire tam substantialiter, quàm accidẽtaliter: ideo merito postquàm conclusum est, naturã humanam esse vnitam filio Dei in persona, quæritur an sit illi vnita substantialiter, an accidentaliter. Hic est sensus tituli.

[illegible] b ¶ In corpore articuli duæ sunt principales partes: in prima narrantur duæ hæreses extremæ circa quæsitum. In secunda ad alteram earum reducuntur duæ opiniones extremæ positæ à Magistro sent. in 6. dist. tertij sent. In tertia ponitur sententia fidei.

¶ Quo ad primum, clarè constat, illas hæreses esse extremas, dum Euthicetis error coniunctionem in Christo naturarum substantialem esse dicit, quid ex substantiis duabus composita est vna natura: Nestorij autem error cõiunctionem istam intantum accidentalem posuit, quòd separauit personam filij Dei à persona filij hominis. Ille confudit naturas, & vnam tam naturã, quàm personam posuit esse in Christo: iste separauit & naturas & personas, dicens in Christo duas esse & naturas & personas, coniunxit autem eas accidẽtali vnione prædictis quinque, vt in littera clare habetur. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum posteriorũ magistrorũ errores tractantur: qui putantes se catholice dicere, opiniones duas introduxerunt extremas apud Magistrũ sen. scilicet primã & tertiã: quarum autẽ ambæ ex parte vnius extremi, hoc est Nestorianæ erroris se tenent. nam vtraque conueniunt in hoc, quod ponunt in Christo diuersas hypostases. ita quòd alia est hypostasis filij Dei & alia hypostasis filij hominis, ac per hoc vtraque separant in Christo & naturas & hypostases seu supposita. Et accidentalem proinde vnionem ponit humanæ naturæ ad personam filij Dei. Quamuis diuersimode: quia primi ponunt sub nomine personæ, dicendo hypostases duas vniri in persona: quod monstratum est non esse intelligibile, nisi personæ nomen accidens significet. Alij verò ponunt vniri per modum vestis: cõstat nanque quòd esse vestitum, accidentale tantum esse ponit in persona, quæ vestita est. Et consulta clarè patet in littera.

¶ Quo ad tertium primò ponitur sententia fidei, quæ verè est media: scilicet quòd vnio est secundum substantiam, vt substantia importatur per personã, hypostasim, vel suppositum: & hoc contra Nestoriũ & posteriores magistros, & quod non est secundum substantiam, vt substantia importatur per essentiam, naturam seu quidditatẽ: & hoc contra Euthicetem & Dioscorũ. Probaturque autoritate sextæ Synodi: vbi patet, Vnionem carnis ad verbum Dei secũdum compositionẽ, quæ est secundum substantiã, confessam esse. Secundò modum loquendi docet circa recitatas sententias à Magistro sen. in 6. distin. tertij. quod scilicet nulla earum vocanda est opinio: sed secunda dicenda est sententia doctrinaque fidei: tam prima quàm tertia hæresis à concilio damnata appellanda est. Vbi scito quòd licet tempore Magistri sen. & illorum magistrorum, quorum hic Author meminit, iam essent damnatæ ambæ istæ hæreses: quia tamen occultum erat comprehendi positiones istas sub illis damnatis, & putabantur istas ab illis tantum distare vt separata essent ab illis. ideo excusati sunt

tatem introducunt: sancta verò Dei Ecclesia, vtriusque perfidiæ impietatem reijciens, vnionem verbi Dei ad carnem secundum compositionem confitetur: quod est secundum subsistentiam. Sic ergo patet, quòd secunda trium opinionum, quas Magister ponit, quæ asserit vnam hypostasim Dei & hominis, non est dicenda opinio, sed sententia catholicæ fidei: similiter etiam prima opinio, quæ ponit duas hypostases, & tertia quę ponit vnionem accidentalem, non sunt dicendæ opiniones, sed hæreses in concilijs ab Ecclesia damnatæ.

c ¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd, sicut Damasc. dicit in tertio lib. non necesse est omnifariam & indefectiuè assimilari exẽpla: quod enim est in omnibus simile, idem vtique erit, & non exemplum, & maximè in diuinis: impossibile enim est similiter exemplum inuenire in omnibus, & in Theologia, id est in deitate personarum, & in dispẽsatione, id est in mysterio Incarnationis. Humana ergo natura in Christo assimilatur habitui, id est vestimento, non quidem quantum ad accidentalem vnionẽ: sed quantum ad hoc quòd Verbum videtur per humanam naturam, sicut homo per vestimentum. Et etiam quãtum ad hoc, quòd vestimentum mutatur: quia scilicet formatur secũdum figuram eius, qui induit ipsum, qui à sua forma non mutatur propter vestimẽtum. Et similiter humana natura assumpta à verbo Dei est meliorata, ipsum autem verbum Dei non est mutatum: vt August. exponit in lib. 83. quęstio.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd illud quod aduenit post esse completum, accidentaliter aduenit, nisi trahatur in communionem illius esse completi: sicut in resurrectione corpus adueniet animæ præexistenti: non tamẽ accidentaliter, quia ad idem esse assumetur, vt scilicet corpus habeat esse vitale per animam. non est autẽ sic de albedine: quia aliud est esse albi, & aliud est esse hominis, cui aduenit albedo. Verbum autem Dei ab æterno esse completum habuit secundum hypostasim, siue personam: ex tempore autem aduenit ei natura humana non quasi sumpta ad vnum esse, prout est naturæ, sicut corpus assumitur ad esse animæ, sed ad vnum esse, prout est hypostasis vel personæ. Et ideo humana natura non vnitur accidentaliter filio Dei.

d ¶ Ad tertium dicendum, quòd accidens diuiditur contra substantiam. Substantia autem (vt patet 5. Meta.) dupliciter dicitur. Vno modo pro essentia siue natura: alio modo pro supposito siue hypostasi. Vnde sufficit ad hoc, quòd non sit vnio accidentalis, quod sit facta vnio secundum hypostasim, licet non sit facta vnio secundum naturam.

---

runt & autores & sequaces earum, & qui tanquam opiniones illas habuerunt. Sed ex quo tanta concessa est posterioribus perspicacitas, vt viderent & discernerent inter illas, & vnicuique locum suum darent, non amplius excusantur qui huiusmodi positiones vt opiniones assererent.

c ¶ In responsione ad primum & ad secundum aduerte primò, quòd commune est vtrique, scilicet habitui & accidenti vniri & accidentaliter. Sortiri namque indumentum nõ nisi accidentale esse ponit in Sorte: esse enim vestitum accidentale esse est & albedo accidentale esse ponit in Sorte. Differentia autem inter ipsa est, quòd indumentum est in se substantia quædam, puta pannus laneus, albedo autem est in se accidens, ita quòd albedo & est in se accidens, & accidentaliter coniungitur Sorti. Indumentum autem est in se substantia: sed accidentale tantùm esse confert Sorti, scilicet esse vestitum. Et quia natura humana est in se substantia, & aduenit verbo Dei post eius esse completum, ideo accidentaliter coniuncta verbo Dei æstimata est: quemadmodum habitus seu indumentum accidentaliter iungitur Sorti.

¶ Sed assimilationem hanc esse falsam non solum manifestant ex antedictis, quia scilicet vnio vestis ad Sortem, non est in persona, quia alia est hypostasis vestis, & alia hypostasis Sortis vestiti: sed etiam quia talis vnio vt terminatur ad Sortem, est secundũ esse accidentale: quoniam non ponit in Sorte nisi esse vestitum quod constat esse de genere accidentis. Natura autem humana sic est coniuncta verbo Dei vt conferat verbo Dei esse substantiale: quoniam confert illi esse hominem: constat autem quod esse hominem, est in genere substantiæ, & non in genere accidentis: filius siquidem Dei sic homo factus est, vt verissimè sit homo. Vnde fingendo quòd vestis sit nomẽ substantiale, pro claritate doctrinæ, coniunctio vestis ad personam vestitam est secundum esse accidentale: quia non confert vestitæ personæ, quòd sit vestis, sed quod sit vestita: sed humana natura coniungitur personæ diuinæ secundum esse substantiale: quia confert verbo Dei, quòd sit homo secundum rei veritatem simpliciter, & non intellectu aut imaginatione aut repræsentatione, aut secundum quid. Et hoc est quod Autor in quarto contra Gen. cap. 49 in solutione vltimæ obiectionis explicauit: hoc est quòd extra de hære. in ca. quum Christus, Alexander tertius explicauit. Vbi sub anathemate inhibens, ne quis audeat dicere, quod Christus, secundum quòd homo, non est aliquid, quia est verus homo. contra eos loquitur, qui dicebant quòd Christus secundum quòd homo non est aliquid, sed ad aliquid seu aliqualis: hoc enim sequitur ad omnes ponẽtes vnionem naturæ humanæ ad hypostasim filij Dei esse accidentalem. Nam secundũ huiusmodi positiones, sicut Sortem esse vestitum, aut esse magnum, aut honorabilem, & super alios, non est Sortem esse aliquid, sed ad aliquid, aut aliqualem, &c. ita filium Dei esse hominem, non esset esse aliquid, sed ad aliquid aut aliqualem, &c. Vnde Autor optimè in hoc articulo induxit decretalem illam ad probãdam vnionem humanæ naturæ ad Verbum esse substantialem. Et Scotus in vltima quæst. 6 distin. 3. sen. dicit quòd per istam decretalem cõdemnata est tertia opinio illic à Magistro sen. recitata: scilicet quòd humana natura vnita est Verbo vt habitus: per hæc manifestans quòd ly aliquid, sumitur in dicta Decretali vt distinguitur contra ad aliquid, aliquale, aliquantum, & reliqua accidentium genera. Quæ solum conuenire Christo, secundum quod homo, dicebat positio illa, & quæcunque alia ponens vnionem istam accidentalem.

¶ Aduerte secundò propter exemplũ quod in litera datur, de vnione animæ ad corpus, quòd dicentes vnioni Verbi & naturæ humanæ maximè similem esse vnionem substantiæ & accidentis sublato hoc, quòd substantia informatur per accidens sicut potentiale per actuale, aberrant isti valde. quoniam sublata informatione nõ remanet inter substantiam & accidens nisi vnio accidentalis: vt patet ex hoc quòd de facto sunt ibi duo: primum, quòd substantia iungitur accidenti substentando illud. secundum quòd informatur per illud. Constat autem quòd de facto non ratione neutrius inter accidens & substantiã est coniunctio substantialis, sed solùm accidentalis: ergo si tollatur secundum, scilicet informatio, non nisi accidentalis vnio remanet. Non ergo similitudinem exemplum hoc, sed abducens ab vnione substantiali inter verbum & naturam humanã. Quòd autem quidam dicunt, huic vnioni maximè similem esse insitionem, eo quòd ramus insitus cum ramo naturali arboris vnitur in vnitatẽ suppositi: quia eadem vtriusque rami arbor est: & non vnitur ei in vnitatem naturæ, quãdo ramus insitus alterius naturæ est. Nec obstat quòd insitio fiat per contactum seu continuationem: quoniam quod facit in corporibus situs, hoc facit in spiritualibus ordo secundum Augu. Consonat autẽ hæc similitudo doctrinæ sacræ Scripturæ Apoc. 5. Vicit leo de tribu Iuda radix Dauid: & 22. Ergo radix Dauid: per hæc enim patet filiũ Dei se habere ad Dauid, hoc est ad naturam suam ex Dauid, vt radix. hoc tamquã magis ad metaphoricam, quàm ad propriam theologiam spectat: nam falsum est quòd ramus naturalis, & ramus insitus sint vniti in vno supposito secundum veritatẽ. Quod ex 5. Meta. patet. vbi dicitur quòd quæcunque sunt vnum numero, sunt vnum specie, quamuis non econtra: constat autem ad sensum, quòd ramus insitus & ramus naturalis distinguuntur spec. vt patet ex fructibus. sunt igitur distincti numero in genere substantiæ. Quod est distingui suppositaliter secundum veritatem. quamuis secundũ apparentiam appareat suppositum arboris: habet enim se arbor suscipiens insitionem quasi terra alimentum ex se præstans ramo insito. Ita quòd inter ramum insitum & plantatum differentia consistit in primo alimento: nam ramus plantatus in terra, inde primum habet alimẽtum impurum, & digerit illud: ramus verò insitus ex arbore habet primum alimentum iam depuratum in trunco arboris, habile ad sui nutritionem, augmentationem & fructificationem. Vnde ramus insitus ponit quasi radices in arbore, vnde nutritur. sicut plantatus ponit radices in terra, vnde alitur. & propterea non cuiuscunque naturæ ramus potest cuilibet arbori inseri: sed oportet proportionẽ esse inter alimentũ decoctum pro arbore, & alimentum ramealis naturæ.

At si quispiam diceret maximam positam similitudinẽ insitionis ad Incarnationem, quãdo ramus insitus est eiusdem speciei cum trunco: quia tũc fit vnum suppositum vtriusque: quia continuatur ramus insitus arbori: aduertat hæc dicẽs, quòd iam exit ab vnione insitionis, quatenus insitus est: quoniã insitio ad ramos alterius speciei extẽditur, & declinat ad insitionẽ talẽ. scilicet per vnitatem cõtinuitatis. Quod, formaliter loquẽdo, nihil aliud est dicere, quàm dicere, vnitatẽ adueniẽtis partis alicui toti continuo, maximè esse similẽ vnioni Incarnationis: quod est ridiculum. Reuereantur ergo antiquos doctores, & dicant cum Autore in quarto contra Gen. cap. 41. nihil in omnibus creatis inueniri huic vnioni tam simile, sicut est vnio animæ intellectiuæ ad corpus: quod etiam hic confirmatur, dum similitudo ista affertur, & explanatur. Vbi aduerte, quòd similitudo ista quantum ad vnum non tenet: quantum scilicet ad hoc quòd anima vnitur corpori vt forma materiæ, ac per hoc vt pars comparti vnitur humanæ naturæ ex eis compositæ: vt tam hic, quàm ibi expressè dicitur, sub alijs tamen verbis. Sed tenet quantum ad hoc, quòd anima vnitur corpori vt instrumento coniuncto vt ibi dicitur. vel, & in idem redit, quantum ad hoc, quod corpus assumitur ad esse proprium animæ prout est personæ seu subsistentis. Et de vnione quidem per modum instrumenti in loco proprio, hoc est in responsione ad quartum erit sermo. hic autẽ declaranda vtcunque est vnio ad esse, vt est personæ. Ad cuius aliqualem perceptionem fingamus animam rationalem per se subsistere ante corpus, sicut de facto ita est in animabus defunctorum ante resurrectionẽ: subsistunt enim interim per seipsas absque corpore aliquo. hoc sic considera, quod anima per se subsistens, adueniente sibi duo communicat corpori, scilicet esse & subsistere, vel dupliciter communicat suum esse corpori. Primò, per modum naturæ & hoc facit informando corpus: ex hoc enim quòd informat ipsum, dat ei esse specificum, quod natura significat. Secundò per modum personæ & hoc facit communicando suum subsistere corpori: ita quòd non solùm ipsa anima per suum subsistere subsistat, sed corpus subsistat per illudmet subsistere: subsistit enim corpus adueniens non per nouum subsistere, sed per antiquam animæ subsistẽtiam. Quocirca si in vnione rationalis animæ & corporis consideretur secundus tantum modus, abstrahendo à primo, habebitur exemplum in rerum natura inter reliqua similitudinis quomodo vnio est humanæ naturæ ad Verbum secundum esse substantiale ipsius Verbi: nõ vt est naturæ, sed vt est personæ, vt in litera dicitur. Nam sicut anima rationalis corpus sibi vnitum in resurrectione trahit secũdum quòd informat one ad esse suum, prout est personæ, hoc est prout est subsistere: & non trahit ad esse suum, prout est naturæ, hoc est, prout est conferens esse specificum: ita verbum Dei naturam humanam sibi vnitam trahit ad esse suum, vt est personæ, hoc est vt est subsistere: quia natura humana in Christo non per se separatum existit, sed in verbo Dei, ac per hoc subsistere Verbi est subsistere humanæ naturæ: ille enim homo qui vocatur Iesus Christus, verè est subsistens, & non alia subsistentia, quàm increata & æterna subsistentia filij Dei & non trahit ad esse suum, vt est naturæ, hoc est vt confert naturam deitatis. nõ enim humana natura in Christo ad naturam deitatis transijt, aut aliquam aliam naturam ex illa acquisiuit: sicut corpus ex vnione ad esse animæ vt est naturæ, nouam ex illa naturam ac speciem acquirit. Et hæc non solùm pro exempli similitudine sed pro expositione responsionis ad secundum sufficiant pro nunc.

d ¶ In responsione ad tertium cautè & perspicaciter considera, quòd propriè seu propriissimè loquendo, vniri alicui in hypostasi, communius est, quàm vniri illi secundum hypostasim: nam quicquid pertinet ad hypostasim, siue substantiale, siue accidentale sit, vnitur Sorti in hypostasi seu persona: vt in art. 3 huius q. Autor dixit: sed non omne tale vnitur Sorti secundum hypostasim. Et hoc dico sumendo ly in, vt denotat solùm inesse personæ: & ly secundum, vt addit modum coniunctionis inter personam & illud quod vnitum est illi secundum personam, scilicet per modum subsistendi. Est enim videre in Sorte esse album, & esse capitatum: & vtrunque est vnum Sorti in persona: quia, vt patet in 5. Meta. ca. de vno. quæcunque sunt in aliquo indiuisa, sunt vnum in illo. Sortes autem & sua albedo non sunt diuisi subiecto seu hypostasi: quoniam vna & eadem est substantia prima, quæ est Sortes, & alba, & similiter quæ est Sortes & quæ est capitata. Sed esse album, non est vnum Sorti secundum hypostasim: quia nec Sortes subsistit ex albedine aut albedine, nec esse album subsistit per subsistere Sortis. hoc enim album, quod est in Sorte, non subsistit: quia natura accidentis neque per seipsam, neque per aliud nata est subsistere. Sed esse capitatum est vnum Sorti secundum hypostasim, quamuis particulare, quia caput pars est Sortis. quia & Sortes subsistit secundum esse capitatum, vtpote substantiale. & esse capitatum

capitatum subsistit per Sortem: quia hoc capitatum subsistit Sortis subsistentia. Quia igitur natura humana vnita est filio Dei, vt non solum insit illi, & praedicetur de illo (sicut esse album inest filio Dei, & praedicatur de eo, dum dicitur, Christus seu filius Dei est albus) sed vt filius Dei subsistat ex humana natura, & in humana natura, quãuis diuersimode, vt praedeclaratum est: quoniam subsistere ex humana natura intelligitur, inquantum est persona humana: subsistere verò in humana natura absolutè admittitur de verbo Dei. Et similiter humana natura constituit verbum Dei in hoc, quod est esse personam humanam: in hoc est, quòd est esse hypostasim humanae naturae: in hoc, quòd est esse hunc hominem. Et sic natura humana loco propriae subsistentiae fortitur subsistentiam propriam filii Dei: & per illam subsistit, non per seipsam. Quia inquam per modum subsistentiae vnio est inter personã filii Dei & naturam humanam, ideo dicitur quòd est vnio secundum hypostasim: & dicitur in littera hac, quòd vnio secundum hypostasim sufficit ad hoc, quòd non sit vnio accidentalis. Vbi clarè videre potes quod diximus: nam si vnio secundum hypostasim excludit vnionẽ esse accidentalem, consequẽs clarè est, quòd vnio secundum hypostasim, non est tantùm coniungi hypostasi per inesse hypostasi: quoniam coniungi hypostasi per inesse tantum, nõ excludit vnionem esse accidentalem: vt patet de albedine cõiuncta hypostasi Sortis per inesse tantùm. Plus ergo exigit vnio secundum hypostasim. Et cùm proprium hypostasis sit subsistere in natura, consequens est quòd vnio secundum hypostasim, exigat communionem secundum subsistentiam in proposito inuenirí declaratum est.

¶In responsione ad quartum eiusdem 6. articuli, aduerte duo, primo veritatem rei, deinde processum Autoris. Quo ad primum: quia instrumentum est nomen causae vnitae alicui, vt instrumentum, non transcendit vnionem comprehensam infra genus seu latitudinem causarum. & ideo est talis vnio in causando. Et quia vnio humanae naturae ad Verbum (de qua est sermo) non est in causando, sed in essendo secundum esse substantiale subsistentiae: ideo Cyrillus in littera allatus reprobat Christum tanquam instrumenti officio assumptum. Si enim prima seu summa vnio humanae naturae ad Verbum esset vnio instrumenti, iam non esset vnio in persona nec secundum personam nec in essendo, sed in causando: quod maximi erroris est. Inter verbum siquidem Dei & naturam humanam vnio est hypostatica & non secundum aliquod genus vel modum causae, sed secundum aliquod genus seu modum entis per se, quod est substantia: quia est secundum subsistentiam, quae non dicit causam seu causalitatem, sed subsistentiam. Patet autem hoc nouiter ex hoc, quòd vnio filii Dei cũ natura humana propria est filio: ita quod nec Patri nec Spiritui sancto communis: omnis autem causalitas filii Dei respectu naturae assumptae communis est toti trinitati, quoniam indiuisa sunt trinitatis opera ad extra: non est ergo definienda vnio naturae humanae ad Verbum per vnionem instrumenti. Si tamen non formetur sententia super ratione instrumenti vt sic, sed super ratione instrumenti talis, hoc est coniuncti, hoc est spectantis ad hypostasim, iam ab ordine causandi ad ordinem essendi, & ab vnione in causando ad vnionem in essendo venitur: & ad iam dictam vnionem secundum substantiam recurritur, & resolutio fit: & patet quod prima & maxima ratio vnionis non ponitur in vnione instrumenti, sed in vnione coniunctionis, qua instrumentum spectat ad hypostasim. Quocirca licet sententia ista de vnione per modum instrumenti coniuncti sit vera, minus tamen formalis est quia nõ attenditur ratio instrumenti vt sic, sed coniunctionis personalis: in qua pendent Lex & Prophetae. hoc quo ad veritatem. In processu vero Autoris video ipsum scripsisse aliterem: nam in quarto contra Gen. cap. 41. vnionem Verbi incarnati declarauit secundum vnionem instrumenti coniuncti: & hoc fecit. quasi à posterioribus, & notioribus nobis, manu ducens ad tam excelsam Vnionem. In hoc autem loco altius contemplatus instrumenti vt sic rationem & vnionem hypostaticam, statim in principio responsionis instrumenti vnionem ab vnione hypostatica separauit, dicens, Non omne quod assumitur vt instrumentum. &c. & ad vnionem personalem reducendam dixit. Et Nestorium inde confundit, atque Damascenum exponit. Processit siquidem hic non à posterioribus, sed à priori, ex vnione hypostatica, saluans vnionem instrumenti talis: dum ex hoc quòd instrumentum aliquod pertinet ad esse hypostasis, saluat naturam humanam posse dici vnitam Verbo, vt instrumentum coniunctum. Tu ergo vtrinque profice, hinc resolutionem, inde manuductionem sectans.

Infrà ar. 8. c. Et 3. di. 2. quaest. 3. artic. 2. q. 3. 2. & di. 5. q. 1. ar. 1. q. 1. & di. 7. q. 2. artic. 1 ca. Et 4. cõtra c. 39. & 41. Amot.

¶Ad quartum dicendum, quòd non omne quod assumitur vt instrumentum, pertinet ad hypostasim assumentis, sicut patet de securi & gladio, nihil tamen prohibet, illud quod assumitur ad vnitatem hypostasis, se habere vt instrumentum: sicut corpus hominis vel membra eius. Nestorius ergo posuit quòd natura humana est assumpta à Verbo solùm per modum instrumenti, non autem ad vnitatem hypostasis. Et ideo non concedebat quòd homo ille verè esset filius Dei, sed instrumentum eius. Vnde Cyrillus dicit in Epistola ad Monachos Aegypti, Hunc Emmanuelem, id est Christum, non tanquam instrumenti officio assumptum dicit Scriptura, sed tanquam Deum verè humanatum, id est hominem factum. Damascenus autem posuit naturam humanam in Christo esse, sicut instrumentum ad vnitatem hypostasis pertinens.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrùm vnio naturae diuinae & humanae sit aliquid creatum.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd vnio naturae diuinae & humanae, non sit aliquid creatum. Nil enim creatum in Deo potest esse: quia quicquid est in Deo, Deus est. Sed vnio est in Deo: quia ipse Deus est humanae naturae vnitus. Ergo videtur, quòd vnio non sit aliquid creatum.

¶Praetereà, Finis est potissimum in vnoquoque. Sed finis vnionis est diuina hypostasis, siue persona, ad quam terminata est vnio. Ergo videtur, quod huiusmodi vnio maximè debeat iudicari secundum conditionem diuinae hypostasis, quae non est aliquid creatum. Ergo nec ipsa vnio est aliquid creatum.

¶Praetereà, Propter quod vnumquodque, & illud magis. Sed homo dicitur esse creator propter vnionem. Ergo multò magis ipsa vnio non est aliquid creatum, sed creator.

¶SED CONTRA, Omne quod incipit esse ex tempore, est creatum. Sed vnio illa ab aeterno non fuit, sed incepit esse ex tempore. Ergo vnio est aliquid creatum.

CONCLVSIO.

¶Cùm vnio diuinae & humanae naturae sit relatio, quae Deo ex mutatione creaturae innascitur, necesse est aliquid creatum esse.

a ¶RESPONDEO dicendũ, quòd vnio, de qua loquimur, est relatio quaedam, quae cõsideratur inter diuinam naturam & humanam, secundum quòd conueniunt in vna persona filii Dei. Sicut autem in prima parte dictum est, omnis relatio quae consideratur inter Deũ & creaturã, realiter quidem est in creatura (per cuius mutationem talis relatio innascitur) non autem est realiter in Deo, sed secundum rationem tantùm: quia non innascitur secundum mutationem Dei. Sic ergo dicendum est, quòd haec vnio, de qua loquimur, non est in Deo realiter, sed secundum rationem tantùm: in humana autem natura, quae creatura quaedam est, realiter est: & ideo oportet dicere quòd sit quiddam creatum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd haec vnio non est in Deo realiter, sed secundum rationem tantùm, dicitur enim Deus vnitus creaturae, ex hoc quòd creatura est vnita Deo absque eius mutatione.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio relationis sicut & motus dependet ex fine vel termino, sed esse eius dependet à subiecto. Et quia vnio talis non habet esse reale nisi in natura creata (vt dictum est) consequens est quòd habeat esse creatum.

¶Super Quaestionis secunda Articulum septimum.

Titulus articuli septimi eiusdem 2. quaestio in corpore articuli statim declaratur.

a ¶In corpore articuli duo facit: primò declarat quid sit Vnio, de qua est quaestio: secundò respondet quaesito conclusione affirmatiua. Quo ad primum dicit, quòd Vnio de qua est quaestio, est relatio quaedam inter duas naturas cõiunctas in vna persona filii Dei. Ita quòd tria de vnione dicit: primò quòd quid est dicendo, quòd est relatio quaedam: secundo extrema dictae relationis, dicendo inter diuinam naturam & humanam: tertiò fundamentum dictae relationis dicendo, secundum quòd conueniunt in vna persona filii Dei. Vbi nota quod est hic quaestio de vnione, quantum ad relationem, quam significat: & non de vnione, quantum ad fundamentum, ad quod consequitur, quòd est coniunctio naturarum in persona filii Dei: quam conclusum est esse vnionem substantialem, & non secundum esse relatiuum. Et sic patet titulus articuli.

¶Quo ad secundum cõclusio est, Vnio pro relatione est aliquid creatum. Probatur: Omnis relatio inter Deum & creaturam est realiter in creatura, & non in Deo: ergo ista vnionis relatio non est in Deo realiter, sed in natura humana est realiter: ergo est aliquid creatum. Antecedens & ex dictis in prima parte assumitur, & probatur: quia innascitur per mutationem creaturae, & non per mutationẽ Dei. Consequentia prima ex declaratione tituli patet: secunda autem relinquitur per se nota: quia quicquid realiter est in creatura, est creatum.

¶In hoc articulo cautissimè aduerte distinctionem praedictam de vnione, vel quantum ad relationem, quam significat, vel quantum ad coniunctionem in persona, ad quam consequitur: quoniam plus differunt haec duo quàm caelum & terra. Vnio enim pro relatione est in genere relationis, & est ens reale creatum: vt in littera dicitur. Vnio autem pro coniunctione naturae humanae in persona diuina cùm consistat in vnitate, quae est inter naturam humanam & personam filii Dei, est in genere seu ordine substantiae & non est aliquid creatum, sed creator. Quod ex eo constat, quòd vnum non addit supra ens naturam aliquam: & vnumquodque per illudmet, quod est ens, est & vnum: quod enim est ens accidentale per aliquã formam, est vnum accidentale per illam: & quod est ens relatiuum, habet vnitatem secundum esse relatiuum: & quod est ens per formam substantialem, habet vnitatem secundum esse substantiae. Ac per hoc natura humana in Christo, quia per esse substantiale subsistentiae personae filii Dei est iuncta naturae diuinae, oportet quòd illud vnum esse, in quo indiuisae sunt natura diuina, & humana in Christo, sit esse vnum substantiale & diuinum. Et verè sic est: quia esse subsistentiae filii Dei, in quo non distinguuntur ambae naturae, substantia est, Deus est. quia verbum Dei est: vna & eadem quippe subsistentia subsistit filius Dei in natura diuina & in natura humana: & consequenter diuina & humana natura Christi sunt indiuisae in illa subsistentia vtrique communi, quamuis inter se valde distinguantur. Et si contra hanc doctrinam obiiciatur, quod huiusmodi coniunctio incipit esse ex tempore, & consequenter est aliquid creatum: respondendum est, quòd haec coniunctio, quantum ad illud, quod ponit in ipso esse secundum se, non incipit esse ex tempore, sed est ab aeterno. sed quantum ad hoc, quòd natura humana sortita sit illud subsistere, incipit esse ex tempore. Verbi gratia, si anima rationalis fuisset ab aeterno sine corpore, quãdo fuisset in tempore iuncta corpori: nec esse corporis incepisset in tempore. quia non est aliud esse corporis, quàm illud aeternum esse animae. Nec vnũ esse substantiale corporis cũ anima, incepisset ex tempore, quantum ad illud quod ponit illa vnitas in esse secundum se, quia ens & vnũ quamuis multipliciter dicantur, quòd propriè est actus, est, vt dicitur in 2. de anima. Sed benè incepisset ex tempore illud vnum esse quantum ad hoc, quòd corpori illud aeternum esse communicaretur: quod fieret per generationem, qua corpus traheretur ad esse animae. Ita enim accidit in proposito, dum per assumptionem natura humana trahitur ad esse subsistentiae filii Dei: ex hac enim assumptione subsistentia, qua filius Dei in sola subsistebat natura diuina, cõmunicatur naturae humanae ita vt etiam ipsa natura humana per illam subsistat, & filius Dei in humana natura subsistat: hoc autem est vnum esse in persona ambas naturas. Vbi patet, nihil creatum interuenire, nisi passionem, qua natura humana trahitur ad esse Verbi. Super hanc autem coniunctionem, super hoc vnum esse fundatur consecutiuè vnio pro relatione:

ficut fuper coniunctionem fubftãtialem corporis & animæ, fundatur relatio vnionis inter animã & corpus. Eft igitur, vt vnico verbo dicatur, vnio naturarum in Chrifto relatio creata quædam, hoc eft, confequens earum vnitatem perfonalem increatam.

Et quia argumẽta contra à Capreolo allata in 3. dift. vi. q. prima, procedunt contra dicentes nõ effe aliam vnionem, quàm relationem inter humanam naturam in Chrifto & Deum (quod longè eft à doctrina Autoris, exprefsè ponentis, vnionẽ, quo ad relationẽ, confequi vnionem fecũdum vnitatem perfonalẽ, ita q; vnio fignificat relationem, nõ qualemcunque, fed cõfequẽtem naturarũ vnitatẽ perfonalem) ideo nõ cenfui ipfa aliter afferenda & foluẽda, vtpote nõ contra doctrinã Autoris in veritate: & quæ ex hac vnica dicta refpõfione confutantur.

b ¶Ad tertium dicendum, quòd homo dicitur, & eft Deus propter vnionem, inquãtum terminatur ad hypoftafim diuinã. Non tamẽ fequitur quòd ipfa vnio fit creator vel Deus: quia q; aliquid dicatur creatum, hoc magis refpicit effe ipfius, quàm rationem.

ARTICVLVS VIII

a ¶*Vtrùm vnio Verbi incarnati fit idem quod affumptio.*

AD OCTAVVM fic proceditur. Videtur quòd idem fit vnio quod affumptio. Relationes enim ficut & motus fpecificantur fecundum terminum. Sed idem eft terminus affumptionis & vnionis, fcilicet diuina hypoftafis. Ergo videtur quòd non differant vnio & affumptio.

¶Præterea, In myfterio Incarnationis idẽ videtur effe vniens & affumens, vnitum & affumptum. Sed vnio & affumptio videntur fequi actionem & pafsionem vnientis & vniti, vel affumentis & affumpti. Ergo videtur idem effe vnio quod affumptio.

¶Præterea, Damafc. dicit in 3. libro, Aliud eft vnio, aliud incarnatio: nam vnio folam demonftrat copulationem, ad quem autem facta eft non adhuc: humanatio autem & Incarnatio determinant, ad quem fit facta copulatio. Sed fimiliter affumptio non determinat, ad quem facta fit copulatio. Ergo videtur vnio idem effe quod affumptio.

¶SED CONTRA eft, quòd diuina natura dicitur vnita, non autem affumpta.

CONCLVSIO.

¶*Non idem, fed diuerfa eft ab ipfa Affumptione Vnio. quòd Vnio ad relationis genus, affumptio ad actionis & pafsionis genus fpectat.*

b ¶RESPONDEO dicendum, quòd ficut dictum eft, vnio importat relationem quandam diuinæ naturæ & humanæ fecundum quòd conueniunt in vna perfona. Omnis autem relatio, quæ incipit effe ex tempore, ex aliqua mutatione caufatur. Mutatio autem confiftit in actione & pafsione.

¶Sic ergo dicendum eft, quòd prima & principalis differentia inter affumptionem & vnionem eft, quòd vnio importat ipfam relationem: affumptio autem actionem, fecundum quam dicitur aliquis affumens: vel pafsionem, fecundum quam dicitur aliquid affumptum.

¶Ex hac autem differentia accipitur fecundò alia differentia: nam affumptio dicitur ficut in fieri, vnio autem ficut in facto effe:

3. di. q. 5. artic. 1. quæft. 3. ¶*Num homo dicatur, & fit Deus propter vnionem vt terminatur ad diuinam hypoftafim.*

Quæftio. b ¶In refponfione ad tertiũ eiufdem 7. articuli dubium occurrit circa illius principiũ, Homo dicitur, & eft Deus propter vnionem, inquãtum terminatur ad hypoftafim diuinam. Tum quia falfum eft, quòd vnum extremum vnionis fit reliquũ, q̃a vnio terminatur ad reliquum extremum: non enim corpus eft anima, propterea quia vnio corporis terminatur ad animam. Vnde malè dicitur, q; homo eft Deus propter vnionem, quia vnio terminatur ad hypoftafim diuinam. Tum quia dato, q; effet verum, fequeretur, q; homo non effet Deus fubftantialiter, fed relatiuè: quod iam reprobatum eft. Et tenet fequela: quia effe aliquid propter terminum relationis non eft effe illud fubftantialiter, fed relatiuè. vt patet. Et fi ad hæc dicatur, quòd Autor loquitur de vnione, quantum ad fundamentum, non quantum ad relationem, contra hanc refponfionem litera clamat, appertè fubdens: non tamen fequitur quòd ipfa vnio fit creator vel Deus: quia quòd aliquid dicatur creatum, hoc magis refpicit effe ipfius, quàm rationem. Conftat enim hæc verba de vnione quantum ad relationem dici: de qua in refponfione ad fecundum dixit, quòd rationem habet ex termino, effe verò habet ex fubiecto, ficut motus.

¶Ad hoc dicitur, q; fecundum rem homo eft Deus propter vnionem fecũdum vnitatem perfonalem, quam importat, ad quam cõfequitur relatio vnionis: & hoc non eft vertendum in dubium. Sed quoniam in idem redit dicere, homo eft Deus propter vnitatem perfonalem duarum naturarũ, quam cõfequitur vnionis relatio: & dicere, homo eft Deus, propter vnionem, inquantum terminatur ad hypoftafim diuinam: ideo verba Autoris calumnianda non funt. Manifeftatur autem quod dicimus aduertendo, quod relatio vnionis eft nõ folùm inter naturas duas, diuinam fcilicet & humanã, fed etiam eft inter naturam humanam & hypoftafim diuinam: nam & vna natura vnita eft alteri, & humana natura vnita perfonæ diuinæ, & econtra diuina perfona vnita eft humanæ naturæ. Seruatur autem differentia in loquendo, dum de vnione inter naturas, aut inter perfonam & humanam naturam eft fermo: quia quando de vnione inter naturas eft fermo, exprimimus naturas pro terminis vnionis, & vnitatẽ perfonalem vtriufque naturæ ponimus non pro termino, fed caufa feu fundamento relationis vnionis. Vt clarè videre potes in principio corporis huius articuli, vbi declarando titulum, dicitur quòd vnio, de qua loquimur eft relatio quædam, quæ confideratur inter diuinam naturam & humanam, fecundùm quòd conueniunt in vna perfona filij Dei. Quando verò loquimur de eadem relatione vnionis inter naturam humanam & perfonam filij Dei, ponimus ex parte termini vnitatem perfonalem filij Dei in vtraque natura, quoniam relatio ifta vnionis non eft quæcunque vnionis relatio, nec ad hypoftafim diuinam quomodolibet, fed ad hypoftafim filij vnam perfonaliter in vtraque natura. Sicut enim vnionis relatio inter corpus & animam nõ eft ad animã quomodolibet fe habentem, fed ad animam communicantem fubftantiale fuum effe corpori, ita relatio vnionis humanæ naturæ ad hypoftafim diuinam, non eft ad hypoftafim filij Dei qualitercunque fe habentem, fed ad filij Dei hypoftafim vnam perfonaliter fecum, hoc eft cum humana natura. Et quia Autor in hac refponfione ad tertium loquitur de relatione vnionis inter naturam humanam & perfonam filij Dei (vt clarè fonãt verba literæ, dicentis, inquãtum terminatur ad hypoftafim diuinam) non dixit, ad naturam diuinam, vt prius dixerat, fed dixit, ad hypoftafim diuinam: ideo coniunctionem perfonalem, feu, quod idem eft, vnitatem perfonalem ex parte termini relationis vnionis pofuit. Et perinde valet, ac fi dixiffet, Homo eft Deus propter vnionem, inquãtum in illa inuenitur fecundum rem vnitas perfonalis diuinæ hypoftafis cum humana natura. Et fi expofitionem ad verbum defideras, dicito, Homo eft Deus propter vnionem, hoc eft relationem vnionis, non fimpliciter, fed cum ifta conditione explanante quomodo apponimus ly propter, ad relationem vnionis: fcilicet inquantum terminatur ad hypoftafim diuinam, ita quòd ly inquãtum terminatur ad hypoftafim, diminuit caufalitatem rationis: imò adimit caufalitatem à relatione, & transfert caufalitatem illam ad terminum. Sicut enim quum dicimus, quòd generationis effectus, inquantum terminatur ad fubftantiam, eft in genere fubftantiæ, intendimus quòd generatio ratione termini fortitur, & dat effe fubftantiale: ita dum dicitur, quòd relatio vnionis inquantum terminatur ad hypoftafim diuinam, hoc eft ratione hypoftafis diuinæ, ad quam terminatur, dat quòd homo eft Deus. Et eft fermo de hypoftafi diuina, non qualitercunque fe habente, fed terminante in rerum natura relationem vnionis naturæ humanæ ad ipfam: hypoftafis fiquidem diuina terminans relationem realem vnionis ad ipfam, eft hypoftafis diuina (vt dictum eft) non qualitercunque fe habens, fed vna perfonaliter cum humana natura. Conftat autem euidentiffimè, quòd ratione talis termini homo eft Deus, ac per hoc admitti potuit, q; relatio vnionis ratione talis termini dat, q; homo eft Deus: & confequenter dici verè potuit, q; Deus eft homo propter vnionem, inquantum terminatur ad diuinam hypoftafim.

¶Ad primam igitur obiectionem dicitur, quòd falfum fupponit: quòd fcilicet ideo homo propter vnionem fit Deus, quia verum eft in cõmuni loquẽdo, vnum extremum vnionis eft reliquũ, quia vnio terminatur ad reliquum: hãc enim vniuerfalem nec fomniauimus. Sed, vt declaratũ eft, fundatur veritas dicti in litera fup hoc: quia hoc extremum vnionis huius eft tale, fcilicet hypoftafis diuina vna perfonaliter cũ natura humana.

¶Ad fecundam quoque dicitur, quòd homo eft Deus fecundum fubftantiam: effe nãque Deum, quod communicatur homini, nõ eft effe relatiuũ, fed in genere feu ordine fubftantiæ. Et quãuis effe aliquid in communi loquendo, propter terminum relationis præcisè, fit effe relatiuum: effe tamen aliquid ratione talis termini, fcilicet perfonæ diuinæ, vnius perfonaliter cũ natura humana, nõ eft effe relatiuum, fed effe diuinum. Et fic patet, quòd non extorquendo literam, fed de vnione quo ad relationem loquendo, vera eft litera.

a ¶*Super Quæftionis fecundæ Articulum octauum.*

IN titulo articuli 8. funt tres termini, Vnio, Affumptio, & Idem. Et primus quidem terminus declaratus eft in præcedenti articulo: fecundus in corpore declarabitur: tertius autem abfolute fumendus eft, ficut iacet. In calce autem articuli foluendo exprimatur qua diuerfitate feu differentia funt non idem: puta reali, vel rationis, vel vtraque. Conti.

b ¶In corpore articuli refpondetur quæfito vnica conclufione: Inter vnionem, & affumptionem triplex eft differentia. Declaratur manifeftando fingula membra figillatim & ordinatè: ita vt proceffus clarus fit in litera. Comment.

¶Et prima quidem ac principalis differentia eft in re formaliter fignificata: nam vnio fignificat relationem, affumptio actionem vel pafsionem: & fic funt in diuerfo genere, ficut relatio diuerfum eft genus ab actione & pafsione. Et quòd vnio fignificat relationem, in litera non probatur: fed affumitur ex præcedenti articulo. Ex quo ad manifeftandam dictam differentiam, primò probatur, in hoc myfterio inueniri fecundum rem duo, fcilicet ipfam relationem vnionis, & actionem & pafsionem: quia omnis relatio recipiens effe reale ex tempore, caufatur ex aliqua mutatione: mutatio autem in actione & pafsione confiftit. Relatio igitur vnionis inter naturam humanam & diuinam in Chrifto, quum inceperit effe fecundum rem in natura humana ex tempore, oportet quòd ex aliqua caufata fit mutatione, quæ in aliquo patiente ex aliqua actione fit. Duobus igitur inuentis in hoc myfterio, fcilicet relatione vnionis & actione, & pafsione, quum vnio fignificet relationem: confequens eft quòd affumptio fignificat actionem vel pafsionem. Et manifeftatur confequentia: quia affumptione aliquis dicitur affumens tanquam agens, & aliquid dicitur affumptum tanquam patiens.

¶Secunda autem differentia eft: quia affumptio dicitur ficut in fieri, vnio autem ficut in facto effe. Probatur ex figno feu effectu: quia vniens dicitur effe vnitum, affumens autem non dicitur effe affumptum: hoc eft, vnitum prædicatur de vniente, dicendo, hoc eft illud: affumptum autem non fic prædicatur de affumente. Et quòd hoc deriuetur ex d[illegible] differentia, manifeftatur: quia inter ly homo, & ly natura humana, hæc eft differentia in myfterio Incarnationis, quòd homo fignificat naturam humanam, vt in termino affumptionis: conftat autem terminum affumptionis fpectare ad Incarnationem, vt in facto effe: natura verò humana fignificat naturam humanam, vt quæ affumitur: quod conftat fpectare ad Incarnationem, vt in fieri. Dicimus autem quòd vniens, fcilicet filius Dei eft homo: & non dicimus quòd idem affumens eft natura affumpta.

¶Tertia verò differentia eft, quòd affumptio determinat terminum à quo, & ad quẽ: vnio autem nihil horum determinat. Huius differentiæ primò redditur ratio ex prima: quia relatio æquiparantiæ non magis fe habet ad vnum extremum, quàm ad aliud: actio autem & pafsio diuerfimodè fe habẽt ad agens & patiens, & ad diuerfos terminos. Ex hoc enim fequitur, q; cùm vnio fit relatio æquiparãtiæ, nullum extremorum determinet: affumptio autem, quia eft actio vel pafsio, determinare poteft fibi terminos à quo, & ad quem. Secunda manifeftatur de affumptione ex etymologia nominis. Tertiò manifeftatur ex figno: fcilicet q; indifferenter vnum extremum dicitur vnitum alteri: non autem affumptum, vt patet in litera clarè.

¶*Num vnio actionem fignificet.*

Quæftio. ¶Circa hæc dubium primò occurrit de prima differentia. Nam non folùm affumptio, fed etiam vnio fignificat actionem. Quod etiam ex litera probaturus dicitur, quòd vniens dicitur effe vnitum: & filius eft vniens fibi naturam humanam: & in refponfione

sponsione ad secundum, quod persona Patris vniuit naturam humanam Filio. Certum est enim, quod vnire est agere: & ideo commune est Patri & Filio & Spiritui sancto: & similiter quod vniens est agens. Stat igitur differentia prima.

quàm in Vnire per modum actionis significat illam relationem. Concedimus ergo, quòd in communi Vnio verbum significat actionem, hoc est, vnionem facere: sed quia in proposito ly facere non dicit actionem propriam ipsius relationis distinctam contra actionem significatam per ly assumere, ideo & vera est differentia prima assignata in proposita materia, quod vnio significat formaliter relationem, assumptio actionem vel passionem. & verum similiter est, quod vnire significat actionem eandem, vt terminantem ad relationem: significat enim vnionem facere: ac propterea soli Trinitati attribuitur Vnire, & esse vnientem: vt in litera dicitur.

¶ Num Assumere dicatur vt in fieri, Vnire autem vt in facto esse.

Quaestio. ¶ Dubium secundo occurrit de secunda differentia: quia aut intelligitur quo ad rem significatam, aut quo ad modum significandi. Non quo ad modum significandi: quia tam vnire quàm assumere significat per modum verbi. omne autem verbum significat per modum fluentis, & fieri. Nec quo ad rem significatam: quia natura humana, de qua verificatur, quòd est vnita, non praedicatur de quocunque valentesquia nec Deus nec Filius est natura humana.

& ideo vniens dicitur esse vnitum, assumens autem non dicitur esse assumptum. Natura enim humana significatur, vt in termino assumptionis ad hypostasim diuinam, per hoc quod dicitur homo. vnde verè dicimus, quòd filius Dei, qui est vniens sibi humanam naturam, est homo. Sed humana natura in se considerata, id est in abstracto, significatur vt assumpta: non autem dicimus quòd filius Dei sit humana natura.

¶ Ex eadem etiam sequitur tertia differentia, quòd relatio praecipuè aequiparantiae non magis se habet ad vnum extremum, quàm ad aliud, actio autem & passio diuersimodè se habent ad agens & patiens, & ad diuersos terminos. Et ideo assumptio determinat terminum à quo, & ad quem: dicitur enim assumptio quasi ab alio ad se sumptio. Vnio autem nihil horum determinat: vnde indifferenter dicitur, quòd humana natura est vnita diuinae, & econuerso. Non autem dicitur diuina natura assumpta ab humana, sed econuerso: quia humana natura adiuncta est ad personalitatem diuinam, vt scilicet persona diuina in humana natura subsistat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnio & assumptio non eodem modo se habent ad terminum, sed diuersimode: sicut dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vniens & assumens non omnino sunt idem: nam omnis persona assumens est vniens, non autem econuerso. Nam persona Patris vniuit naturam humanam Filio, non autem sibi: & ideo dicitur vniens, non assumens, quasi ad se sumens. Persona autem Filij, quae sibi humanam naturam vniuit, est vniens & assumens. Et similiter non est idem vnitum & assumptum: nam diuina natura dicitur vnita, & non assumpta.

¶ Ad tertium dicendum, quòd assumptio determinat, cui facta est copulatio ex parte assumentis, inquantum assumptio dicitur quasi ad se sumptio: sed Incarnatio & humanatio ex parte assumpti, quod est caro vel natura humana. Et ideo assumptio differt ratione & ab vnione & ab Incarnatione seu humanatione.

Ad secundum. ¶ Ad secundum dubium dicitur, quod differentia secunda intelligitur quo ad rem significatam: quia scilicet res significata per Vnire, hoc est facere relationem vnionis, non est nisi vt in facto esse: quia non est nisi in termino Assumptionis intelligi: etiam oportet prius naturam terminari assumptione, quàm consurgat assumpti relatio vnionis: quoniam non vnitur nisi per assumptionem: et oportet prius naturam terminari dealbationem, quàm consurgat vnio albedinis cum subiecto. Quia igitur assumere vt assumere est efficax in via, & assumere vt est facere vnionem, etc., non nisi in termino inuenitur: ideo ex parte rei differentia secunda posita est, quod assumere dicitur vt in fieri, vnire autem vt in facto esse. Nec effectus allatus hic in litera, intelligendus est vniuersaliter vt obiectio opponit: quoniam constat ex litera non esse verum vniuersaliter, quod vniens est vnitum. Pater enim est vniens, & non est vnitum: quia non est homo. Sed est intelligendus permissiuè, hoc est, quod hinc prouenit, quod permittitur aliquod vniens esse vnitum si tamen significatur vt in facto esse, vt in termino: & propterea in litera caute dicitur. Vnde verè dicimus, quod filius Dei, quia est vniens sibi naturam humanam, est homo. Assumens autem nec vniuersaliter, nec particulariter est assumptum: quoniam assumptum oportet ratione naturae praeexistere: nulla autem persona diuina aut natura est id, quod praeexistit assumptioni: quod per naturam in abstracto significatur.

¶ Num vnio sit relatio aequiparantiae.

Quaestio. ¶ Dubium tertiò occurrit de eo quod in tertia differentia dicitur, vnionem hanc esse relationem aequiparantiae: quia constat ex praecedenti articulo esse relationem in, & ex altero tantum extremo, quoniam in sola natura humana habet esse: relatio autem aequiparantiae, vt ipsum nomen sonat, aequè se habet ad vtrunque extremum.

Ad tertium. ¶ Ad tertium dubium dicitur, quod relatio vnionis dupliciter considerari potest, scilicet realiter, & formaliter. Et si consideretur secundum esse formale, hoc est, secundum suam rationem formalem, sic procul dubio est relatio aequiparantiae, sicut similitudo, aequalitas, & identitas. Si verò consideretur secundum esse reale, sic non est relatio aequiparantiae, vt obiectio probat. Vnde secundum diuersas considerationes, diuersimodè contingit loqui de huiusmodi relationibus inter creaturam & Deum: quia quandoque negant esse relationes aequiparantiae, & verum est realiter: & quandoque affirmant, & verum est formaliter. Sanè igitur ac diuersè intellige diuersa, quae contraria apparent, dicta, vt non sint contraria.

¶ Num vnio & assumptio ratione distinguantur.

Quaestio. ¶ Dubium quartò occurrit, qualis sit differentia inter vnionem & assumptionem, an rationis tantum, an etiam realis. Et est ratio dubij: quia in litera in calce responsionis ad tertium concluditur, quòd assumptio differt ratione ab vnione & Incarnatione: clarúmque videtur quod assumptio non differt realiter, sed ratione tantùm ab Incarnatione. cum ergo simul contraponantur assumptioni, sola rationis differentia apparet. In oppositum autem est: quia actio & passio distinguuntur realiter à relatione consequente coniunctionem, quod per actionem & passionem fit: sed assumptio & vnio sic se habent. ergo.

Ad quartum. ¶ Ad quartum dubium dicitur, quòd assumptio differt & re & ratione ab vnione & ab vnire: quantum sola ratione differt ab Incarnatione & humanatione. Et quidem quod distinguatur realiter ab vnione, patet ex hoc, quòd tam actio, quàm passio significata Assumptionis nomine, distinguitur realiter à relatione vnionis consequente. Et ne ambiguitas aliqua restet de assumptione passiua probamus: quia assumptio passiua importat relationem causalitatis passiuae, & denotat, vt ita dixerim, hominem Deum fieri, vt ab hoc: ita quod relatio importata per assumptionem passiuam est ly ab hoc: quoniam secundum rem est relatio, qua natura humana à tota Trinitate educta est ad esse diuinum. Relatio autem vnionis est naturae humanae ad filium Dei primo, & ad naturam diuinam consequenter, & non est relatio causalitatis passiuae: alioquin communis esset ad totam Trinitatem. Quòd vero distinguatur realiter ab vnire, ideo dixi, & verificatur non secundum ipsas actiones, sed secundum terminos: quoniam proprius terminus eius actionis, qui est assumere realiter, differt à proprio termino actionis, quae est facere relationem vnionis vt fiet vt in sequenti patebit dubio. Quamuis vnum & idem sit facere quod per assumere & vnire importatur (vt praedictum est) quod per se primo terminatur ad proprium terminum Assumptionis, & ex consequenti ad vnionis relationem: vt nunc patebit. Quòd vero sola ratione differat ab humanatione & Incarnatione, patet: quia eadem est actio, atque terminus diuersimodè, vt in litera dicitur, explicatus. Ex hoc autem quod in litera dicitur quod vnio differt ratione ab assumptione, aut econuerso, non habetur quòd differant sola ratione sicut reliqua, quibus connumeratur. Ad veritatem siquidem literae sufficit, quod differant ratione, & non exigitur quod sola.

¶ Num relatio assumptionis terminetur ad aliquid absolutum, vel respectiuum.

Quaestio. ¶ Dubium quintò est de termino Assumptionis, ad quid scilicet terminatur: ac quis sit proprius terminus assumptionis, an absolutum aliquid vel relatiuum. Et est ratio dubij ex parte rei: quia per illam actionem nullum absolutum fit in persona diuina: & similiter nullum absolutum ponitur in natura humana: sed nec etiam in persona diuina realis relatio acquiritur: sed in sola natura humana fit de nouo solummodo relatio realis vnionis ad personam Filij. Constat autem quod terminus actionis proprius est illud ens, quod fit per actionem illam: sola igitur relatio realis vnionis huius naturae humanae ad personam Filij est terminus proprius actionis & passionis, Assumptionis nomine importatae.

¶ Ratio vero dubij ex parte nostra est, quia Doctorum aliqui hoc dicunt. Scotus enim in tertio sen. dist. prima, q. 1. tenet huiusmodi assumptionem terminari ad relationem vnionis: quia nullum est ibi absolutum nouum tam in natura, quam in persona, ponit hanc relationem non spectare ad genus relationis, sed esse de genere respectuum extrinsecus aduenientium, qui scilicet non necessario sequuntur fundamentum etiam posito termino. Quales dicit esse vnionis respectus inter animam & corpus, & praesentiam seorsum vnientium de nouo, & panis & quantitatis Sacramenti vnientium, nullum enim absolutum in huiusmodi vnionibus acquireretur, fundans vnionis relationem, sed ad solam vnionis relationem terminaretur actio vniens.

¶ Durandus quoque in tertio sen. dist. 5. q. 1. tenet actionem, quae Assumptionis nomine significatur, proprie loquendo, terminum intrinsecum esse respectum vnionis, quem dicit esse non relationem genericam, sed modum quendam ita intrinsecum inhaerere, vt est modus realis consequens naturam accidentis. Ad huiusmodi itaque respectus dicit posse esse motum & actionem naturalem: quamuis ad vnionem naturae humanae in persona diuina, sola diuina actio possit terminari.

¶ In oppositum autem est quod Autor hic dicit in calce corporis articuli, quòd assumptio determinat pro termino ad quem personalitatem diuinam: vt scilicet persona diuina in humana natura subsistat. Constat autem hoc non esse respectiuum, sed esse absolutum, vt pote de genere seu ordine substantiae. ergo.

Ad primum. ¶ Ad primum dubium dicitur, quod prima differentia optima est quantum ad formale significatum. Ad cuius euidentiam considerandum est fundamentum in litera positum scilicet quod in mysterio Incarnationis quantum ad propositum spectat, duo tantum inueniuntur, scilicet actio & passio, & relatio vnionis, & quòd relatio vnionis non sit alia actione & passione ab illa actione & passione, quam significat assumptio, sed illa actio, quae est assumere, factio est vnionis: non curando pro nunc de modo, quo fit vnionis relatio per actionem illam. hoc enim ad quintum dubium spectat. Huic enim fundamento si supponas, quòd ly vnio, est & nomen dum declinatur, haec Vnio, vnionis: est & verbum, dum dicimus, Vnio, vnis, vnire, vniendi: & quod idem formaliter significat vt nomen, & vt verbum, sicut similitudo & assimilare videbis, quod quia nomen Vnionis formaliter significat relationem, etiam verbum Vniendi significat formaliter relationem: significat enim Vnire, Vnionem facere, sicut Assimilare, similitudinem facere. Si itaque diligentius ad positum fundamentum respexeris significationem hoc, scilicet facere vnionem, clare perspicies, quod quum ly facere, illam supponat ethocquam assumptio significat, inter vnionem & assumptionem hanc primo inuenies differentiam, quod assumptio actionem & passionem formaliter explicat, quae in Incarnatione inueniuntur: Vnio verò & Vnire inde deriuatum, formaliter relationem explicat.

Ad quintum. ¶ Ad quintum dubium dicitur, quod assumptio habet pro termino suo, propriissimè loquendo, ens absolutum, super quod fundatur relatio vnionis: est autem illud ens absolutum non persona filij Dei sola, nec haec natura humana sola, sed filium Dei esse hominem: quoniam nec persona diuina, nec haec natura humana fit per assumptionem, quamuis fuerit simul facta cum assumptione. Sed filium Dei esse hominem fit per assumptionem, & ita hoc est per se primò esse quod per assumptionem fit, & ad quod assumptio per se primò terminatur: fit enim filius Dei per assumptionem esse hominem, quod est esse in genere substantiae, & non in genere relationis aut cuiuscunque respectus. Et ad hoc esse per se primò Incarnationem ordinari, patet ex Symbolo fidei, dum dicitur de filio Dei, Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine, & homo factus est. Hinc enim clare patet, quod tam actio, quam passio, quae in Incarnatione interuenit, ad hoc per se primò ordinata & terminata sit, quod filius Dei factus est homo. procul dubio non relatiuè, sed substantialiter: alioqui non esset homo: non enim est verè homo qui non est substantialiter homo: quia esse hominem est esse substantiam animatam sensibilem rationalem, & non sit relatiuè tantum se habere ad substantiam animatam sensibilem rationalem. Et quia constat praesupposito hoc esse absoluto, relationem vnionis fundari super hoc esse: ideo dicendum est, quod ad relationem vnionis in hoc mysterio, nulla actio aut passio, nulla mutatio per se primò terminatur, vt Autor expressè dicit in 3. sent. dist. 2. q. 2. ar. 3. q. 3. sed est vera relatio, more aliarum relationum, non producta per seipsam, iuxta doctrinam quinti Phy. sed consurgens ex nouo esse absoluto

absoluto facto ex assumptione. Vnde negare relationem vnionis habere fundamentum absolutum, ita q; per Incarnationem nullum ens absolutum factũ est, & cum hoc dicere q; filius Dei est factus homo, & est verè homo secundum rem, est ignorare propriam vocem: & confiteri cum sententia fidei verbis solis q; Deus est homo substantialiter, cum Nestorio autem consentire secũdum rem, q; Deus est homo accidentaliter, & secũdum esse relatiuum. Est & amplectĩ secũdum verba Decretalẽ, damnantem dicẽtes Christum, secundum quòd homo, nõ esse aliquid, & refutare eã secũdum rem: quia si solum esse relatiuum fit de nouo in mysterio Incarnationis, filium Dei, secundum quod homo, nõ aliquid, sed ad aliquid est.

3. dist. 5. q. 1. arti. 3. q. 3. Et contra gen. c. 41.

¶ Vt autem negantium vnionis relationẽ habere nouum esse absolutũ factum per Incarnationem pro fundamento, & similiter assumptionem terminari ad nouum esse absolutum substantiæ, scilicet filium Dei esse hominẽ, error cõuincatur, ex fundamentis eorum in philosophia mõstratur. Manifestum siquidem est, q; si albedo & subiectũ seorsum præexisterent, & similiter panis & quãtitas, & similiter materia & corpus, & postea vnirentur, relatio vnionis inter ea super nouo esse absoluto cõsurgeret, cuius oppositũ ab aduersariis assumitur ad propositum. Nec hoc, quod dicimus, eget probatione, sed manifestatione: constat enim q; subiectum in primo exemplo acquireret de nouo esse album, & in secundo esse quãtum, & in tertio esse viuum; nec potest inficiari quin quodlibet horum esse sit & esse absolutum, & de nouo per actionem vnitiuam factum. Patet igitur quòd relatio vnionis est verè relatio de genere relationis, conueniens cum aliis in modo essendi & fiendi. Et ex his patet solutio omnium obiectorum.

¶ Et si contra prædictam sententiam afferantur duæ rationes Scoti ibidem, cõtra absolutum fundans relationẽ vnionis. Primò quia illud absolutum necessariò esset vnitum Verbo, si esset: nulla enim videtur talis entitas in creatura. Secundò quia talis entitas aut esset substantialis aut accidentalis: non accidentalis, vt patet: nec substantialis, quia esset eadem materiæ aut formæ aut compositæ substantiæ. Sed quicquid est idẽ alicui substantiæ, manet manẽte illa. natura igitur assumpta, si dimitteretur à verbo, retineret illud: ac per hoc esset fundamẽtum vnionis absque vnione. Respõdendum ex dictis est q; vt dicitur 7. Meta. non fit sphæra, non fit æs, sed fit sphæra ærea: & similiter in proposito non fit filius Dei, non fit humana natura: sed fit filius Dei homo. Et similiter sicut si albedo & Sortes vnirentur, acquireret de nouo Sortes esse album: & si postea separarentur, tam Sorte, quàm albedine seorsum conseruatis, amitteret Sortes esse album: ita quòd licet non corrumperetur albedo, corrumperetur tamẽ esse album. sicut in vnione nõ generaretur albedo, sed esse album. Esse enim album significat esse absolutum in compositione consistens, quod generatur & corrumpitur per vnionem & separationem. Et similiter si corpus & anima separatim existentia vnirẽtur, acquireret corpus esse viuum: & si postea separaretur, vtroque seorsum conseruato, amitteret corpus esse viuum: quod est esse substantiale in compositione consistens. Ita in proposito: quia filius Dei acquisiuit per assumptionem esse hominẽ: proportionaliter loquẽdo: si separaretur natura humana à filio, amitteret filius Dei esse hominem, quod acquisierat: quod constat esse absolutum ens substantiale in compositione consistens. Et loquor nõ de compositione animæ, & corporis, quam esse præsupponit: sed de compositione naturæ & suppositi, in qua consistit esse hominẽ: oportet enim aliquem hominem esse hominem: & impossibile est etiam fingere esse hominem in rerum natura, nisi aliquem hominem. Ita igitur, quãtum ad propositum spectat, se habet esse hominem ad filium Dei, qui verè est homo, sicut se habet esse viuum ad corpus: seu esse album ad subiectum; & similiter ita se habet natura humana ad eundem Dei filium, sicut anima ad corpus & albedo ad subiectum. Et propterea, vt iam dictum est, quemadmodum generatur ex vnione, & corrumpitur ex separatione non albedo nec subiectum, sed esse album, & similiter nõ anima nec corpus, sed esse animatum, & esse viuum: ita ex vi assumptionis nõ fit filius Dei, non fit natura humana, sed fit esse hominem non in communi, sed hunc: & similiter si separaretur natura humana, corrumperetur non natura humana, sed esse hominem hunc. Nam si sibi relinqueretur natura humana, non esset idem homo, sed alius homo fieret, qui in natura illa subsisteret: non enim Christus subsisteret in illa natura, sed alius homo. Vnde si verbaliter etiam desiderãs respondere, habes, quòd esse hominem, est illa entitas absoluta, quæ fundat relationem vnionis in mysterio Incarnationis, & quòd illa entitas, si est, necessariò est vnita Verbo. Impossibile est siquidem inueniri idem esse hominem separatum à Verbo: quamuis possit inueniri eadem natura humana separata à Verbo: quoniam esse hominem, numeratur ad numerationem individuorum hominis. Si enim natura humana separaretur à Verbo, eo ipso quod fieret, & esset alius homo, esset aliud numero esse hominem, quo ille alius esset homo, & aliud quo nũc verbum Dei est homo, quoniam, vt iam dictum est, esse hominem in compositione naturæ & suppositi consistit: ac per hoc variato supposito, variabitur numeraliter. Sicut si albedo migraret de subiecto in subiectum, esset aliud & aliud numero esse album: iuxta numerum subiectorum: & similiter si anima migraret de corpore in corpus, esset aliud, & aliud numero esse viuum, iuxta numerationem corporum eadem ratione: quia in compositione hæc omnia consistunt. & diuersitas numeralis diuersitatem subiectorum seu suppositorum comitatur. Et sic patet, quòd est aliqua entitas absoluta, quæ quodammodo est in natura creata, scilicet humana natura Christi, scilicet esse hominem: quæ si est eadem numero, necessariò est vnita personæ diuinæ.

¶ Ad secundam autem obiectionem dicitur, quòd illa entitas est substantialis, & identificatur substantiæ compositæ, hoc est huic homini: non autem huic naturæ humanæ. Et ideo si hæc natura assumpta dimitteretur, non remaneret relatio vnionis: quia nec remaneret hic homo idem numero. Et sicut stat, quòd remaneret hæc eadem numero natura humana, & non remaneret idem hic homo, sed esset alius numero homo, alia numero substantia composita, de prima substantia, non de qualitate loquendo: sic stat, quòd natura assumpta possit dimitti non remanente eodem hoc homine, immò implicat contradictionem remanere eundem hunc hominem, & naturam assumptam dimitti; quia tunc in natura dimissa subsisteret alius homo, & non Christus, & subsisteret Christus, & non alius homo. Et error processus Scoti est ex eo, quòd substantia composita est duplex, scilicet natura, & individuum, scilicet hæc humanitas & hic homo. Nec oportet illud, quod est idem substantiæ compositæ, hoc est, huic homini, esse idẽ huic humanitati. & ideo non oportet remanente humanitate hac, si dimitteretur, remanere id quod est idem huic homini: quale est esse hominem inuentum in hoc homine, qui est Christus. Et hæc dicta sint, loquendo de termino Assumptionis secundum rem, hoc est, actionis & passionis intellectæ per nomen assumptionis: nam loquendo de termino Assumptionis, vt importatur in vocabulo Assumendi, sermo est ad literam, quòd natura humana est vt terminus à quo, & persona diuina est vt terminus ad quem. Quæ ideo pro nouitiis dixerim, vt non putent doctrinam datam à verbis Autoris discrepare: sed attendant quòd secundum varias considerationes variè assignari possunt termini. Nos autem ad rem spectantes, vt actioni reali & effectus tam excellenti suum proprium ac primò terminum in re realem assignaremus. Et licet nõ manifestauerimus quomodo quod dictum est, sit: manifestauimus tamen ex fidei doctrina, quòd ita est. Et hoc sufficere debet in tanto mysterio, quod, vt Aug. dicit, si rationem haberet, nõ esset admirabile: & si exemplum haberet, non esset singulare. Et ideo ex vi exempla accipienda sunt, vt scilicet vtcunque percipiamus mysterii altitudinem, nec moliamur illud viribus ingenioli humani.

ARTICVLVS IX.

a ¶ *Virùm vnio duarum naturarum in Christo sit maxima vnionum.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur q; vnio duarum naturarum in Christo non sit maxima vnionum. Vnitum enim deficit in ratione vnitatis ab eo quod est vnum: eo q; vnitum dicitur per participationem, vnum autem per essentiam. Sed in rebus creatis aliquid dicitur simpliciter esse vnũ: sicut præcipuè patet de vnitate ipsa, quæ est principium numeri. Ergo huiusmodi vnio, de qua loquimur, nõ importat maximã vnitatem.

¶ Præterea, Quantò ea, quæ vniũtur, magis distãt, tantò minor est vnio. Sed ea quæ secũdum hanc vnionem vniuntur, maximè distant, scilicet natura diuina & humana: distant enim in infinitum. Ergo huiusmodi est minima vnio.

¶ Præterea, Per vnionem fit aliquid vnum. Sed ex vnione animæ & corporis in nobis fit aliquid vnum in persona & natura, ex vnione autem diuinæ & humanæ naturæ fit aliquid vnum solum in persona. Ergo maior est vnio animæ ad corpus, quàm diuinæ naturæ ad humanam. Et sic vnio, de qua loquitur, non importat maximam vnitatem.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit primo de Tri. quòd homo potius est in filio Dei, quàm Filius in Patre. Filius autem est in Patre per vnitatem essentiæ, homo vero est in Filio per vnionem Incarnationis. Ergo maior est vnio incarnationis, quàm vnitas diuinæ essentiæ, quæ tamen est maxima vnionum. Et sic per consequens vnio Incarnationis importat maximam vnitatem.

CONCLVSIO.

¶ *Tametsi ex parte naturarum, quæ vniuntur, Vnio diuinæ, & humanæ naturæ maxima nõ est, attamen ea maxima est ex parte diuinæ personæ, in qua coniunguntur.*

b ¶ RESPONDEO dicendũ, quòd vnio importat coniunctionem aliquorum in aliquo vno. Potest ergo vnio Incarnationis dupliciter accipi. Vno modo, ex par-

a ¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum nonum.*

IN titulo articuli 9. aduerte primò, quòd quum iam distinctum sit de vnione vel pro relatione vnionis, vel pro coniunctione, ad quam consequitur relatio vnionis: hoc in loco non sumitur vnio pro relatione, sed pro coniunctione ipsa, vt patet in principio corporis articuli, & ex conditione, quæ de ipsa inquiritur: scilicet de excellentia eius respectu reliquarum coniunctionum. Ridiculum enim hoc est, quærere de relatione, nisi ratione fundamenti: nam seclusa ratione fundamenti, nulla vnionis relatio est maior altera: sed ideo vnio materiæ & formæ est maior vnione substantiæ & accidentis, quia fundamentum est magis indiuisum: vt patet. — Annot.

¶ Aduerte secundò, quòd non quæritur explicitè de vnione naturæ & personæ, vtrum sit maxima: sed de vnione naturarum in persona: veruntamen & hoc in responsione ad vltimum tractabitur.

b ¶ In corpore articuli duo fiunt: primò ponitur distinctio bimembris: deinde respondetur quæsito cum distinctione iuxta membra propositæ distinctionis. Est autem distinctio ista: Vnio Incarnationis dupliciter consideratur, vel ex parte naturarum coniunctarum, vel ex parte eius in quo coniunguntur. Probatur distinctio: quia vnio claudit in se duo: primò extrema, quæ iunguntur: secundò, vnum in quo coniunguntur: est enim vnio coniunctio aliquorum in aliquo vno. Principalis conclusio responsiua quæsito est. Vnio naturarum in Christo ex parte eius, in quo vniuntur, est maxima. Probatur: quia vnitas diuinæ personæ in qua vniuntur, est maxima. Secundaria conclusio est: Huiusmodi vnio ex parte naturarum, quæ coniunguntur non est maxima: nec aliter probatur.

¶ *Num quæuis coniunctio consideranda sit vel ex parte coniunctorum, vel eius, in quo coniunguntur.*

¶ Circa distinctionem in litera assignatam, dubium non dissimulandum occurrit. — Quæstio.

Quoniam videtur deficiens: quia coniunctio aliquorum in aliquo vno, potest accipi non solùm ex parte eorum, quæ coniunguntur, vel ex parte eius, in quo coniunguntur: sed etiam ex parte coniunctionis extremorum in illo vno. Verbi gratia coniunctio corporis & animæ in Sorte, potest accipi ex parte animæ & corporis, vel ex parte Sortis, vel ex parte coniunctionis illorum in Sorte. Et in litera hoc tertium membrum deficit. & tamen hoc est principalius membrum in proposito considerandum: quoniam non dicitur, propriè loquendo, vnio maior ex parte extremorum, nec ex parte termini, sed ex parte coniunctionis extremorum in termino. Coniungi siquidem in Sorte contingit multa accidentia, quæ licet ex parte eius in quo cõiunguntur, scilicet persona Sortis, habeant maximam vnitatem: non tamen propterea sunt maximè vnita: quia coniunctio ipsa in Sorte non est maxima, sed minima.

¶ *Num vnio Incarnationis sit maxima, quia id, in quo vniuntur natura, maximè vnum est.*

¶ Dubium secundò oritur hinc circa conclusionem principalem: quoniam non aliis habitis saluatur, ex illa vnionem incarnationis esse maximam post vnionem trinitatis diuinæ: quod tamen & Autor saluare nititur in litera: & Bernardus in libro de consideratione, asserit. Et probatur sequela: quoniam non nisi absolutè diceretur, quòd vnio creaturarum vniuersi est maxima: quia ex parte eius, in quo vniuntur, est maxi — Quæstio.

est maxima: quia vnitas Dei, in quo vniuntur, est maxima vnitas. In eo ergo dicitur in litera, quòd diuinæ humanæque naturæ vnio in Christo est maxima ex parte eius, in quo vniuntur: quia vnitas diuinæ personæ, in qua vniuntur, est maxima. Et similiter non solum vnitas naturarum diuinæ & humanæ esset maxima: sed etiam vnio accidentium Christi, puta visus & auditus, esse albi & crispi, esset maxima ex parte eius, in quo vniuntur: quia vniuntur in persona diuina, cuius vnitas est maxima: hoc enim non est saluare vnionem Incarnationis esse maximam, nisi abusiuè, vt patet. Et multiplicatur dubium ex Durando in 3. dist. 13. q. prima, dicente vnionem Incarnationis esse maximam, quantum ad dignitatem, & non quantum ad intrinsecam rationem vnionis. Et hoc secundum probat: quia illa vnio est, quantum ad rationem vnionis, maxima, cuius extrema magis & indiuisius efficiunt, vel efficiuntur vnum, sed extrema multarum vnionum, & nō Incarnationis sunt talia, ergo. Maior probatur quia vnione vt sic, aliqua fiunt vnum: ratio autem vnius est ratio indiuisi. Minor verò, quia materia & forma constituunt vnum per essentiam, & vnum est inseparabile ab alio manente consistentia, non sic autem constat esse extrema Incarnationis. Vnde glossat Durandus Bernar. quòd intelligitur de maxima vnione quantum ad dignitatem.

¶Ad hanc quæstionem respondetur, quòd distinctio malè intelligitur: nā neutrū distinctionis membrum accipiendum est secundum sensum, quòd quā distinguitur, coniunctionem posse accipi ex parte extremorum vel ex parte termini, non intelligitur ex parte extremorum secundum se, & similiter non intelligitur ex parte termini secundum se: sed quemadmodum primum membrum intelligitur ex parte extremorum inter se, ita secundum intelligitur ex parte termini vt coniungentis. Et sic non deficit tertium membrum: sed tertium membrum est id quod distinguitur in primum & secundum. Nam coniunctio ipsa duorum in aliquo vno, distinguitur: quia accipi potest ex parte extremorum inter se, vel ex parte eius, in quo coniunguntur vt sic. Verbi gratia, Coniunctio animæ & corporis in homine, potest dupliciter accipi: primò ex parte animæ & corporis, non secundum se (sic enim valde distant) sed inter se: quia inter se iunguntur, vt actus substantialis & potentia. Alio modo ex parte eius, in quo iunguntur, quatenus iunguntur in illo: puta inquantum sunt in vna natura composita, puta humanitate: vel inquantum sunt in vna persona, puta Sorte. Et hic est verus sensus distinctionis literæ: obiectiones autem procedunt contra alium sensum, quo sumuntur extrema, quæ iunguntur secundum se: & id in quo iunguntur secundum se. Et ideo non est magnum si deficit, si deducit ad inconuenientia, & si non saluat intentum nisi abusiuè.

¶Ex his patet solutio secundi dubij: nam sensus literæ est, quòd naturæ diuinæ & humanæ, quæ in mysterio Incarnationis vniuntur, coniunctio dupliciter potest accipi, vel ex parte naturarum inter se: & sic per se nota relinquitur pars negatiua, sicut verè est per se nota: quia inter se non vniuntur, nisi sicut causa & instrumentum causæ: vbi constat non esse maximam vnionem. Vel ex parte eius, in quo vniuntur, hoc est ex parte personalis coniunctionis, quam obtinet in vna persona diuina: hoc enim idem est ac dicere, ex parte personæ diuinæ, in qua coniunguntur vt sic, ac dicere, ex parte personæ diuinæ, inquantum est persona vtriusque naturæ: hoc enim est accipere coniunctionem ex parte eius, in quo iunguntur vt sic, hoc est, formaliter loquendo. Quocirca, quia, vt patet ex prius dictis, vniuntur in persona diuina substantialiter & non accidentaliter, vt accidentia Christi, & vniuntur substantialiter, non vt partes (vt manus & caput) sed vt totum, vt natura ipsa, vt hæc humanitas vnitur Sorti: & vniuntur non solum substantialiter absque partium imperfectione, sed sic substantialiter vniuntur in vna simplicissima & indiuisibilissima ac incomponibili vnitate substantiali personali communi vtrique naturæ, vt superet incomparabiliter omnem aliam vnionem quamcunque in alio vt sic. Ita quòd licet anima & corpus Sortis vniantur substantialiter, & in vna natura humanitate, & in vna persona Sortis, non tamen magis, sed pluribus modis vniuntur, quàm natura diuina & humana in Christo: quia vniuntur & in natura & in persona, istæ autem vniuntur tantum vno modo, scilicet in persona. Sed vnio hæc in isto vno modo est maior, quàm sit illa in vtroque: quia in mysterio Incarnationis vnitas communis extremis, secundum quam propriissimè & formaliter quantificatur coniunctio, in tertio est vnitas personalis simplicissima & incomponibilis & indiuisibilissima: ad quam constat, quod nec vnitas personalis Sortis, nec vnitas essentialis humanitatis, nec ambæ simul ascendunt vt patet. Notantur autem dixi,

vnionem in aliquo: dixi enim hoc ad præstruendam doctrinam hanc ab vnione aliquorum inter se: quoniam, vt in litera patet, non ex hac parte, sed solum ex parte vnionis in aliquo vnio naturarum in Christo est maxima. Si tamen vnio hæc Incarnationis perspiciatur, vt est duorum inter se, scilicet personæ diuinæ & humanæ naturæ, sic etiam inuenitur maxima, & excedens omnes alias vniones propter dictam rationem.

Aquinas, main text (left column):

te eorum, quæ coniunguntur. Alio modo ex parte eius, in quo coniunguntur. Et ex hac parte, huiusmodi, vnio habet præeminentiā inter alias vniones: nam vnitas personæ diuinæ, in qua vniuntur duæ naturæ, est maxima. Non autem habet præeminentiam ex parte eorum, quæ coniunguntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnitas diuinæ personæ est maior, quā vnitas numeralis, quæ scilicet est principiū numeri. Nā vnitas diuinæ personæ, est vnitas increata, per se subsistens, non recepta in aliquo per participationem. Est etiam in se completa, habens in se quicquid pertinet ad rationem vnitatis: & ideo non competit sibi ratio partis, sicut vnitati numerali, quæ est pars numeri, & quæ participatur in rebus numeratis. Et ideo quantum ad hoc, vnio incarnationis præeminet vnitati numerali, ratione scilicet vnitatis diuinæ personæ, non autem ratione naturæ humanæ, quæ non est ipsa vnitas diuinæ personæ, sed est ei vnita.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte coniunctorum: non autem ex parte personæ, in qua est facta vnio.

¶Ad tertium dicendum, quòd vnitas diuinæ personæ est maior vnitas, quàm vnitas & personæ & naturę in nobis. Et ideo vnio Incarnationis est maior, quàm vnio animæ & corporis in nobis.

¶Quia verò illud quod in cōtrarium obijcitur, falsum supponit, scilicet quòd maior sit vnio Incarnationis quàm vnitas personarum diuinarum in essentia: dicendum est ad authoritatem Augu. quod humana natura non est magis in filio Dei, quàm filius Dei in Patre, sed multò minus. Sed ipse homo quantum ad aliquid est in Filio magis, quàm Filius in Patre: inquantum scilicet idem supponitur in hoc quod dico homo, prout sumitur pro Christo, & in hoc quod dico, filius Dei: non autem est idem suppositum Patris & Filij.

ARTICVLVS X.

¶*Vtrum vnio duarum naturarum in Christo sit facta per gratiam.*

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd vnio incarnationis nō sit facta per gratiam. Gratia enim est accidens quoddam; vt in secunda parte habitum est. Sed humanæ naturæ vnio ad diuinam, nō est facta per accidens: vt suprà ostensum est. Ergo videtur quòd vnio incarnationis non sit facta per gratiam.

¶Præterea, Gratiæ subiectum est anima. Sed sicut dicitur Collos. 2. in Christo habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter. ergo videtur quòd illa vnio non sit facta per gratiam.

¶Præterea, Quilibet Sanctus Deo vnitur per gratiam. Si igitur vnio Incarnationis fuit per gratiam, videtur quòd non aliter dicatur Christus esse Deus, quàm alij Sancti homines.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. de Prædest. Sanctorum, Ea gratia fit ab initio fidei suæ homo quicunque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus. Sed homo ille factus est Christus per vnionem ad diuinam naturam. Ergo vnio illa fuit per gratiam.

CONCLVSIO.

¶*Facta est diuinæ & humanæ naturæ, Vnio in Christo, non quidem secūdum aliquam gratiam habitualem, sed gratuito Dei dono, & voluntate, & nō ex aliquibus præcedentibus meritis.*

a ¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in secunda parte dictum est, gratia dupliciter dicitur. Vno modo voluntas Dei gratis aliquid dantis. Alio modo ipsum gratuitū donum Dei. Indiget autem

Commentary (right column):

secundum quid excedit vnionem Trinitatis, vt dicitus in responsione ad vltimum ex Aug. quia homo potius est in filio Dei, quàm Filius in Patre: quia scilicet idem est suppositum hominis & Filij Dei, non est autem idem suppositum Patris & Filij. Appellatur autem secundum quid maior hæc illa vnitate: quia homo importat vtrunque, naturam scilicet humanam & suppositum: & non quo ad naturam significatam, sed quo ad suppositū tantū est magis in Filio quàm Filius in Patre: merito autem, quod secundum aliquid sui est magis vnum, & secundum aliquid minus vnū appellatur secūdum quid, & non simpliciter magis vnum. Et per hæc patet expositio literæ totius articuli.

¶Ad Durandum autem dicitur quòd extorquet Bernardi sententiam, & vilificat eam: de vnione enim, inquantum vnio, secundum ipsam rationē vnionis loquitur Bernardus, præponens vnionem Trinitati: quæ non esset præponenda quo ad dignitatem: quia tota Trinitas non est dignior persona filij. formaliter igitur Bernardus, formaliter & Autor loquitur, formaliter & nos intelligimus, atque talis tam, vnionem Incarnationis esse post vnitatem Trinitatis maximā simpliciter. Et quod dicitur, illa sunt magis vnum, quorum extrema magis & intimius constituunt vnum, dicitur quod addendum est huic propositioni, vel inter se, vel in tertio quum negetur, quia voluntaria est. Nam ex intrinseca ratione vnionis & vnius nihil aliud habetur, quàm quòd vnita non sunt aut sunt vnum, hoc est indiuisa inter se vel in tertio: personæ enim diuinæ non sunt, sed sunt vnum in tertio, hoc est in diuina essentia. Et similiter in proposito duæ naturæ sunt vnum in persona diuina, & natura humana est vna personaliter cum persona diuina. Et sic negatur Minor, scilicet quòd materia & forma magis, & intimius sunt vnum in essentia humanitatis: non enim est minus vnum, vnum in persona substantialiter & simplicissima, quàm vnum in substantia & persona composita. Et quum probatur ex inseparabilitate, respondetur quòd etiam hic non potest fieri separatio, salua consistentia omnium extremorum: quoniam si humana natura separaretur à Verbo, non esset idem, sed alius homo: & similiter persona diuina amitteret esse hominē. Constat autem quod tam esse hominē, est esse substantiale, quàm esse alium hominē, est esse aliam substantiā. Etsi hæc appareant mirabilia & incōprehensibilia nobis, non propterea sunt reijcienda, sed credenda & veneranda.

¶*Super Quæstionis secundæ Articulum decimum.*

Titulus articuli decimi clarus est.

a ¶In corpore articuli duo fiunt, primò ponitur distinctio bimembris de gratia, secundo respōdetur quæstio tribus cōclusionibus. Distinctio est, Gratia, pro voluntate Dei gratuita, vel pro gratuito dono. Comment.

¶Vbi nota duo: primum est, quod in vtroque membro fit mentio de gratuito: quia voluntas quandoque est debita, quandoque gratuita: voluntas enim iustitiam nomine tacta est voluntas ex debito dantis vnicuique quod suum est: voluntas autem non ex debito, nec mercenaria, nec vi, aut metu dantis, sed amore beneuolentiæ gratuita est. & similiter donum gratuitum est quod ex tali voluntate datur. Secūdum est, quod appellatione doni gratuiti non solum venit habitualis gratia, sed etiam quodcunque donum gratis cōcessum, siue illud sit actuale aliquod auxilium, siue quæcunque alia res. Vnde quia hoc membrum subdiuiditur in litera, quamuis non sub forma subdiuisionis, ideo numerum conclusionum excedere videtur membra diuisionis: quum tamen in veritate iuxta tria membra in litera posita, scilicet gratuitam voluntatem Dei, & gratuitum donum habitualis gratiæ, & gratuitum donum ipsius vnionis, tres sint conclusiones. Annot.

¶Prima igitur conclusio est, sumendo gratiam pro gratuita Dei voluntate, Vnio Incarnationis facta est per gratiam, sicut & vnio Sanctorum ad Deum per cognitionem & amorem. Probatur: quia ad hoc quòd natura humana eleuetur in Deum siue per esse personale, siue per operationē, eget Dei voluntate gratuita: quia vtrunque est supra facultatem naturæ suæ. Secunda conclusio est sumendo gratiam pro gratuito Dei dono, hoc est gratia habituali, Vnio Incarnationis non est facta per gratiam, vnio vero Sanctorum Comment.

Marginal references (main text): Infra q. 6. art. 6. — Et verò q. 29. artic. 2. — Et 3. di. 13. q. 3. artic. 1. — 3. dist. 13. q. 3. ar. 1.

humana natura gratuita Dei voluntate ad hoc, ꝙ eleuetur in Deũ, cùm hoc sit supra facultatem suæ naturæ. Eleuatur autem humana natura in Deum dupliciter. Vno modo per operationem, qua scilicet Sancti cognoscunt & amant Deum. Alio modo per esse personale. Qui quidem modus est singularis Christo: in quo humana natura assumpta est ad hoc, ꝙ sit persona filij Dei. Manifestum est autem ꝙ ad perfectionem operationis requiritur ꝙ potentia sit perfecta per habitum: sed ꝙ natura habeat esse in supposito suo, non fit mediante aliquo habitu.

¶ Sic ergo dicendum est, ꝙ si gratia accipiatur ipsa Dei voluntas gratis aliquid faciẽs, vel gratum seu acceptum aliquem habens, vnio Incarnationis facta est per gratiam: sicut & vnio Sanctorum ad Deum per cognitionem & amorem. Si verò gratia dicatur ipsum gratuitum Dei donum, sic ipsum, quod est, humanam naturam esse vnitam personæ diuinæ, potest dici quædam gratia, inquantum nullis præcedentibus meritis hoc est factum, non autem ita quòd sit aliqua gratia habitualis, qua mediante talis vnio fiat.

a ¶ AD PRIMVM Ergo dicendũ, quòd gratia, quæ est accidens, est quædam similitudo diuinitatis participata in homine. Per Incarnationem autem humana natura non dicitur participasse similitudinem aliquam diuinæ naturæ, sed dicitur esse coniuncta ipsi diuinæ naturæ in persona filij. Maius autem est ipsa res, quàm similitudo eius participata.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ gratia habitualis est solùm in anima. Sed gratia, id est gratuitum Dei donum, quod est vniri diuinæ personæ, pertinet ad totam naturam humanam, quæ componitur ex anima & corpore. Et per hunc modum dicitur plenitudo diuinitatis in Christo corporaliter habitasse: quia est vnita diuina natura nõ solùm animæ, sed etiam corpori. Quãuis etiam possit dici, quòd dicitur habitasse in Christo corporaliter, id est non vmbraliter, sicut habitauit in sacramẽtis veteris legis, de quibus ibidem subditur, ꝙ sunt vmbra futurorum, corpus autẽ est Christus: prout scilicet corpus cõtra vmbrã diuiditur. Dicunt etiam quidam, ꝙ diuinitas dicitur in Christo habitasse corporaliter, id est tribus modis: sicut corpus habet tres dimensiones. Vno modo, per essentiam, præsentiam, & potentiã: sicut in cęteris creaturis. Alio modo, per gratiam gratũ facientem: sicut in Sanctis. Tertiò, per vnionẽ personalem: quod est proprium sibi.

¶ Vnde patet respõsio ad tertium: quia scilicet vnio Incarnationis non est facta solùm per gratiã habitualẽ, sicut alij Sancti vniuntur Deo, sed secũdũ subsistẽtiã siue personã.

ARTICVLVS XI.

a ¶ *Vtrùm vnionem Verbi incarnati aliqua merita præcesserint.*

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ vnio Incarnationis fuerit aliqua merita subsecuta. Quia super illud Psal. Fiat misericordia tua super nos, quemadmodum, &c. dicit glo. Hic insinuatur desiderium Prophetæ de Incarnatione, & meritum impletionis. Ergo Incarnatio cadit sub merito.

¶ Præterea, Quicunq; meretur aliquid, meretur illud, sine quo illud haberi nõ potest. Sed antiqui Patres merebantur vitam æternam, ad quã peruenire nõ poterant nisi per Incarnationẽ. dicit enim Gre. in lib. 13. mor. Hi qui ante Christi aduẽtum in hunc mundum venerunt, quãtamlibet iustitiæ virtutem haberẽt, ex corporibus educti, in sinum cælestis patrię statim recipi nullo modo poterãt: quia nõdum ille venerat, qui Iustorũ animas in perpetua sede collocaret. Ergo videtur quòd meruerint Incarnationem.

¶ Pręterea, De beata Virgine cãtatur, quòd Dominum omnium meruit portare. Quod quidem factum est per Incarnationem. Ergo Incarnatio cadit sub merito.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. de Prędę. San. Quisquis in capite nostro præcedẽtia merita singularis illius generationis inuenerit, ipse in nobis præcedentia merita multiplicatæ regenerationis inquirat. Sed nulla merita præcesserunt regenerationem nostram: secundum illud Ti. 3. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Ergo nec illam Christi generationem aliqua merita præcesserunt.

CONCLVSIO.

¶ *Non aliqua Christi merita, vel aliorum, diuinã Verbi vnionem præcesserunt, cùm ea sit supra omnem Beatorum Vnionem, & principium omnis meriti: potuerunt tamen sanctorum Patrum aliqua merita ex congruo ipsam præcedere.*

b ¶ RESPONDEO dicendũ, quòd quantum ad ipsum Christum, manifestum est ex pręmissis, ꝙ nulla eius merita potuerunt præcedere vnionem. Non enim ponimus, ꝙ antè fuerit purus homo, & postea per meritum bonę vitę obtinuerit esse filius Dei, sicut posuit Photinus: sed ponimus ꝙ à principio suæ cõceptionis ille homo verè fuerit filius Dei, vtpote nõ habẽs aliam hypostasim, quã filij Dei: secundũ illud Luc. 1. Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei. Et ideo omnis operatio illius hominis subsecuta est vnionẽ. Ergo nulla eius operatio potuit esse meritum vnionis.

¶ Sed neq; etiã opera alterius cuiuscunque hoĩs potuerunt esse meritoria huius vnionis ex condigno. Primò quidẽ: quia opera meritoria hoĩs propriè ordinantur ad beatitudinem, quę est virtutis prę mium, & cõsistit in plena Dei fruitione. Vnio autẽ Incarnationis cũ sit in esse personali, transcendit vnionẽ beatę mẽtis ad Deum, quæ est per actum fruẽtis. Et ideo nõ potest cadere sub merito.

¶ Secũdò, quia gratia nõ põt cadere sub merito: quia est merẽdi principiũ. Vnde multò minus incarnatio cadit sub merito, quæ est principiũ Gratię: secundum illud Io. primo. Gratia & veritas p Iesum Christũ facta est.

¶ Tertiò, quia incarnatio Christi est reformatiua totius humanæ naturę. Et ideo non cadit sub merito alicuius hominis singularis: quia bonum alicuius puri hominis non potest esse causa boni totius naturæ.

ctorum ad Deum fit per gratiam. Probatur: quia in communi loquendo formaliter ad perfectionem operationis requiritur quòd potentia sit perfecta per habitum: ad hoc autem ꝙ natura sit in suo supposito, non exigitur habitus aliquis. Differentia autem inter has duas vniones in hoc consistit, ꝙ vnio Sanctorum ad Deum est per eleuationem ad operationes cognitionis & amoris: vnio autem Christi est per eleuationem naturæ humanæ ad esse personale filij Dei: nulla ergo gratia hic mediat, sed ibi.

Annot. ¶ Vbi nota primò, quòd hinc habes apud Autorẽ, eodẽ se habere modo naturã humanã Christi ad personam filij Dei, sicut se haberet ad personã propriã, & sicut se habet natura Sortis ad personam Sorticinam. hinc habes ꝙ & eo quod formaliter loquẽdo, inter naturam & proprium suppositũ nullum exigitur habitus: ideo inter naturam humanam & psonã filij Dei in Christo nullus exigitur habitus: fundatur enim hic processus super illa proportionalitate, vt patet. Nota secundò, ꝙ gratia habitualis in proposito nomẽ nõ restringitur ad gratiam, quæ ponitur in essentia animæ, vt distinguitur à charitate & aliis habitibus infusis: sed communiter sumitur vt comprehendit sub se quẽcunque infusum habitum. Et hoc habes in litera ex eo, quòd habitum ad perfectionem operationis requisitum, in potentia operatiua ponit: quod non verificatur de gratia restricta ad habitum in essentia: vt patet.

3. di. 4. q. 3. ar. 1. 2. & q. 2. Et Col. 2. L. 2. co. 3.

Cõment. ¶ Tertia conclusio est, sumendo gratiam pro gratuito Dei dono, quicquid sit illud: Vnio incarnationis est gratia. Probatur: quia est donum Dei concessum humanitati Christi nullis præcedentibus meritis.

Annot. ¶ Vbi nota primò, quòd hoc modo loquendo de gratia, ipsa vnio appellatur gratia modaliter: quia scilicet gratuitè facta est, & licet absque vllo merito: & hinc fit vt in Christo ponatur vltra habitualem gratiam, gratia vnionis, quæ est ipsa vnio gratuito concessa. Nota secundò ꝙ eadẽ Autor loquutus, non dixit, ꝙ hoc modo sumendo gratiam, vnio sit facta per gratiã, sicut dixit in præcedentibus conclusionibus, & sicut quæsitum est in titulo articuli: sed dixit ꝙ ipsa vnio est gratia. Et ratio est: quia ly per, denotat causalitatem gratiæ super vnione: eiusdem autem ad seipsum non est causalitas.

Annot. b ¶ In responsione ad primum eiusdem articuli nota ex supradictis in articulo 7. eiusdem q. ꝙ coniunctio humanæ naturæ cũ persona filij Dei (quę nihil aliud est, quàm vtriusque induitio in esse personali ipsius filij Dei) potest dupliciter accipi: scilicet vel secundum illam entitatem positiuã, qua est illud esse personale ipsius naturæ creatæ, vel secundum mutationem & relationem, qua vnitur, & vnita relatiue dicitur humana natura personæ illi: nullum si-

3. 2. q. 98. arti. 4. c. Et 3. di. 4. q. 3. arti. 1. Et Ro. 1. L. 3. col. 3. fi. Et Heb. 1. l. 4. col. 3.

quidem illud ens reale apparet interuenisse, aut inueniri in hoc mysterio, vltra extrema. Et siquidem vnionis gratia pro gratuito dono sumatur secundo modo, sic est donum creatum: quoniam tam mutatio passiua, quàm natura humana eleuata est ad esse personale Dei, quàm relatio vnionis, mere creatã res est. Si verò vnionis gratia similiter pro dono gratuito sumatur primo modo, sic quo ad rem datam increatum donum est, quia data est personalitas diuina naturæ creatæ: quo ad substantialem verò compositionẽ seu coniunctionem personalitatis cum natura, donum creatum est: vt patet. Et quia vnionis gratia, hæc omnia concludit, ideo quandoque res increata ponitur: vt in hac litera, dum dicitur, maius autem est ipsa res, quàm ipsa similitudo eius participata, & est sermo de re diuinæ naturæ & personæ, in qua vnionis gratia consistit. Quandoque autem ponitur res creata, dum ex voluntate Dei gratuita facta dicitur in hac litera, & diffusè infra in artic. 12. huiusmet q. & verum est quantum ad communionem illius esse diuini ad naturã humanam, quæ per assumptionẽ facta est, & ad quã relatio vnionis cõsequitur.

a ¶ *Super Quæstionis secũdæ Articulum vndecimum.*

Annot. IN titulo articuli 11. vide quòd in præcedenti, & hoc, atque sequenti articulo quæstio est de causa vnionis. Et quoniam triplex illius causa assignatur, scilicet gratia, merita & natura, ideo expedito decimo articulo de gratia, in hoc 11. quæritur de meritis, an scilicet vnio hæc est meritis fuerit: & demum in 12. quæritur an sit naturalis Christo, &c. hoc est à natura.

b ¶ In corpore articuli Cõment. sunt tres conclusiones. Prima est: Nulla Christi opera fuerunt meritoria vnionis. Probatur: ille homo, qui est Christus, à principio suæ conceptionis fuit filius Dei hypostaticè: ergo omnis illius hominis operatio subsequuta est vnionem: et ꝙ nulla eius operatio potuit esse meritum vnionis. Antecedens declaratur primò, & differentia inter sententiam fidei & hæresim Photini. Et probatur secundò autoritate Angeli Luc. primo. Consequentiæ autem relinquuntur, vt per se notæ. Et verè sic est: quoniam prima patet ex hoc ipso, ꝙ omnis operatio cuiuscunque hominis præsupponit illum hominem: oppositũ enim nõ est intelligibile. Idem autem est dicere, quòd omnis operatio Christi præsupponit vnionem, & dicere quòd præsupponit personam illius hominis: quoniam nõ nisi per vnionem habetur persona illius hominis quoniã est ipsa persona filij Dei. Ex hoc igitur quòd persona illius hominis est persona filij Dei per vnionem naturæ humanæ ad personã filij Dei, optimè & euidenter sequitur, ꝙ omnis

Ex congruo tamen meruerunt sancti Patres Incarnationem, desiderando & petendo: congruum enim erat vt Deus exaudiret eos, qui ei obediebant.

¶Et per hoc patet responsio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd hoc est falsum, quòd sub merito cadit omne illud, sine quo praemium esse non potest: quaedam enim sunt, quae non solùm requiruntur ad praemium, sed etiam praexiguntur ad meritum, sicut diuina bonitas, & eius gratia, & ipsa hominis natura. Et similiter Incarnationis mysterium est principium merendi: quia de plenitudine Christi omnes acceperunt: vt dicitur Ioan. 1.

¶Ad tertium dicendum, quòd beata Virgo dicitur meruisse portare Dominum omnium: nõ quia meruerit ipsum incarnari. Sed quia meruit ex gratia sibi data, illum puritatis & sanctitatis gradum, vt congruè posset esse mater Dei.

ARTICVLVS XII.

a ¶*Vtrum gratia vnionis fuerit homini Christo naturalis.*

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd gratia vnionis non fuerit homini Christo naturalis. Vnio enim Incarnationis non est facta in natura, sed in persona: vt dictum est: sed vnumquodque denominatur à termino. Ergo gratia illa magis debet dici personalis, quàm naturalis.

¶Praeterea, Gratia diuiditur contra naturam: sicut gratuita, quae sunt à Deo, distinguuntur contra naturalia, quae sunt à principio intrinseco. Sed eorum, quae ex opposito diuiduntur, vnum non denominatur ab alio. Ergo gratia Christi non est ei naturalis.

¶Praeterea, Naturale dicitur quod est secundum naturam. Sed gratia Vnionis non est naturalis Christo secundum naturam diuinam (quia sic conueniret aliis personis) nec etiam naturalis est ei secundum naturam humanam: quia sic conueniret omnibus hominibus, qui sunt eiusdem naturae cum ipso. Igitur videtur, quòd nullo modo gratia Vnionis sit Christo naturalis.

¶SED CONTRA est quod August. dicit in Enchir. In humanae naturae susceptione fit quodammodo ipsa gratia illi homini naturalis, quae nullum possit admittere peccatum.

CONCLVSIO.

¶*Cùm humana natura à principio conceptionis fuerit diuinae personae vnita, animaq; eius habituali gratia repleta, non fuit in ipso vnionis, vel habitualis gratia naturalis, quasi ex naturae principijs exorta, sed vtraque gratia sic in illo naturalis fuisse dicitur, quòd à natura diuina, & ab illius natiuitate in eo fuerit.*

b ¶RESPONDEO dicendũ, quòd secundùm Philosophum in quinto Metaphys. natura vno modo dicitur ipsa natiuitas, alio modo essentia rei. Vnde naturale potest aliquid dici dupliciter. Vno modo, quod est tantùm ex principijs essentialibus rei: sicut igni naturale est sursum ferri. Alio modo dicitur esse homini naturale, quod ab ipsa natiuitate habet: secundùm illud Eph. 2. Eramus natura filij irae. Et Sap. 12. Neque est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum.

Gratia igitur siue Vnionis, siue habitualis, non potest dici naturalis, quasi causata ex principijs humanae naturae in Christo: quamuis possit dici naturalis, quasi proueniens in naturam humanam Christi, causante diuina natura ipsius.

¶Dicitur autem naturalis vtraque gratia in Christo, inquãtum eam à natiuitate habuit: quia ab initio conceptionis fuit natura humana diuinae personae vnita, & anima eius fuit munere gratiae repleta.

¶AD PRIMVM dicendum, quòd licet Vnio non sit facta in natura, est tamen causata ex virtute diuinae naturae, quae est verè natura Christi. Et etiam cõuenit Christo à principio suae natiuitatis.

¶Ad secundum dicendum, quòd non secundum idem dicitur gratia & naturalis: sed gratia quidem dicitur, inquantum non est ex merito: naturalis autem dicitur, inquantum est ex virtute diuinae naturae in humanitate Christi ab eius natiuitate.

---

omnis operatio illius hominis praesupponit vnionem: quia praesupponit illum hominem. Secunda quoque patet ex hoc, quòd meritum praecedit saltem naturae ordine praemium: vt patet.

Annot. ¶Dubium hoc in loco nonnullis occurrit: quia licet hinc habeatur, quòd omnis operatio illius hominis subsequuta est vnionem: non tamen hinc habetur, quòd omnis operatio illius naturae humanae subsequuta est vnionẽ. Et diceret quispiam, quòd illa natura humana sicut secundum se praesupponitur naturae ordine vnioni (quia assumptio praesupponit quod assumitur) ita secundum aliquod opus eius, puta intelligere & velle, quae sunt instantanea: praesupponitur ordine naturae assumptioni: & per illud velle informatum charitate natura illa meruit assumi in eodem instanti temporis, & prius natura.

¶Ad hoc dubium non oportet aliud, quàm ex literae fundamento responderetur: tamen vt non sit sermo de potentia diuina absolutè: quum dicitur, quòd non potuit aliqua operatio praecedere vnionem: sed de potentia, quam ordo rerum habet simpliciter, & in mysterio Incarnationis. Quum enim natura humana in Christo assumatur ad esse personale Dei, idem est ordo naturae humanae Christi ad personam filij Dei, qui est naturae humanae Sortis, ad personam Sortis. Et ideo sicut natura Sortis prius natura personatur per Sortem, quàm operetur: tum quia esse personale, vtpote substantiale, est prius, quàm operari: tum quia primus terminus vt quod generationis, est ipse Sortes, & deinde naturae ordine consequuntur operationes etiam naturalissimae. vt si sol fieret, primò fieret suppositum solis, & deinde luceret, quamuis in eodem instanti. Ita prius natura humanitas Christi personatur per verbum Dei, quàm operetur propter vtranque dictam rationem: quia scilicet personari spectat ad esse substantiale (confert enim subsistere, quod primae substantiae solius est) & quia primus terminus generationis Christi, vt quod, fuit persona filij Dei. dicente Angelo. Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur (proculdubio cum rei veritate) filius Dei. Nõ potest ergo poni, quòd anima Christi prius natura, quàm vniretur, intelligeret aut amaret.

Infrà q. 7. ar. 13. & q. 34. ar. 1. Sup. 3. d. 13. q. 3. artic. 2. q. 2.

Comment. ¶Secunda conclusio est: Nulla opera cuiuscunque alterius hominis potuerit esse meritoria huius vnionis ex condigno. Probatur tripliciter, primò, quia vnio ista superat vnionem beatitudinis, quae propriè cadit sub merito. Secundò, quia vnio ista est principium gratiae, quae non potest cadere sub merito. Tertiò, quia vnio ista est reformatiua totius humanae naturae, cuius totius bonum, constat non posse à singulari puro homine causari.

¶Tertia conclusio est. Sancti patres meruerunt Incarnationem de congruo, desiderando & petendo. Probatur: quia congruum est, Deum exaudire sibi obedientes. Ex hoc etiam modo exponi potest, quòd beata Virgo meruit Christum portare, scilicet merito congrui.

¶*Super Quaestionis secundae Articulum duodecimum.*

Annot. IN titulo articuli duodecimi nota quod ideo in titulo apponitur ly homini: ita quod non quaeritur vtrùm gratia vnionis sit Christo naturalis: sed an sit naturalis Christo homini: vt denotaretur, quòd difficultas huius dubij ex parte eius, quod est esse hominem, se tenet. Non enim est quaestio de Christo, secundum quòd Deus sed secundum quòd est homo, an gratia vnionis sit illi naturalis.

Comment. b ¶In corpore articuli duo fiunt: primò ponitur vna distinctio de ly naturalis: secundò respondetur quaesito tripliciter. Distinctio est secundum naturale dupliciter, vel quod causatur ex principijs essentialibus rei: sicut passio ex principijs subiecti, sicut moueri deorsum ex principijs corporis grauis, vel quod ab ipsa natiuitate habetur. Probatur primò distinctio: quia natura dicitur dupliciter, 5 Met. scilicet de essentia & de natiuitate. Probatur secundò secundũ membrũ autoritate duplici sacrae Scripturae.

¶Nota hic quòd secundum membrum, scilicet naturale à natiuitate, dupliciter intelligi potest: vno modo, vt denotetur sola coaeuitas, quia scilicet inceperunt simul tempore: sicut de caeco à natiuitate dicimus: quia caecitas simul incepit cum homine, qui est caecus. Alio modo, vt denotetur non sola coaeuitas, sed etiam causalitas, ita quòd ex vi natiuitatis habeat illud: sicut dicimus, quòd sextus digitus est naturalis ex natiuitate in vtero, quia scilicet ex vi talis natiuitatis abundantis in materia, &c. iste sortitus est sextum digitum. In proposito intelligitur secundum membrum vtroque modo: & ad secundum membrum spectat autoritas Apostoli, Eramus natura filij irae: quoniam ex vi natiuitatis nostrae per propagationem ex Adã sumus filij irae, dum ex vi natiuitatis nostrae in vtero inficimur peccato originali. Ad primũ autem modũ spectat autoritas Sapientiae: quoniam Cananaei, de quibus loquitur, non ex vi natiuitatis contrahebant peccata parentum, sed malitia illorum ita cito incipiebat, vt dicatur in vtero incepisse, iuxta consuetũ modum loquendi sermone emphatico.

Comment. ¶Prima conclusio est: Gratia siue vnionis, siue habitualis non est naturalis Christo, vt causata ex principijs humanae naturae. Secunda conclusio est: Gratia vtraque potest dici naturalis Christo, quasi proueniens ex natura diuina Christi in naturam humanam eiusdẽ. Tertia conclusio est. Gratia vtraque est naturalis Christo, sumendo naturale à natiuitate. Probatur in primo sensu: hoc est secundum coaeuitatẽ: quia ab initio conceptionis fuit natura humana diuinae personae vnita, & hoc quo ad gratiã vnionis: & anima eius fuit munere gratiae repleta, & hoc quo ad gratiã habitualem. In secundo autem sensu, hoc est ex vi natiuitatis, probatur in responsione ad tertium ex proprietate natiuitatis Christi: quia sic conceptus est ex Spiritu sancto vt esset idem naturalis filius Dei & hominis: testante hanc natiuitatis vim Angelo dicente, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi, &c. subdit, Idéoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Illa enim causalis, Idéoque & quod nascetur ex te, erit filius Dei, manifestat ad hoc esse ordinatam actionem Spiritus sancti, vt ex vi talis natiuitatis natum esse filius Dei: quod in ipsa gratia vnionis consistit. Gratia autem habitualis, vt in proprio tractatu patebit, est in Christo velut proprietas, consequens gratiam vnionis, sicut splendor solem.

Annot. ¶Nota hic tria: primò, quòd quamuis in litera diuisa sint explanationes & probationes tertiae conclusionis secundùm duos assignatos in secundo membro sensus: quia tamen veri sunt, in litera ponuntur, & breuius vtrique clarent nouitijs: ideo adunaui dicta in responsione ad tertiũ, & iunxi corpori articuli. Secundò, quòd Autor plus donauit, quàm promisit, dum quaesiuit de gratia vnionis, & respondit de gratia vnionis & habituali. Tertiò, quòd dum in secunda cõclusione dicitur, quòd gratia Christi potest dici naturalis ex diuina natura. Autor tamẽ apposuit duo vocabula: primò, potest dici: secundò, quasi proueniens. Est siquidẽ considerandũ, quòd ad hoc, vt aliquid dicatur propriè naturale à natura pro essentia, duo concurrũt: primum est causalitas: secundũ modus causandi: oportet enim, vt causetur à natura, & quòd naturali modo nõ liberè causetur à natura: sic enim passio à principijs naturae: sic ferri sursum à leuitate causatur, sic naturale distinguitur contra liberũ. In proposito autem, quia omnis causalitas Dei, ad extrà est libera, & nulla est naturalis: ideo gratia in Christo ex diuina natura causata deficit à naturali in modo quo fit: & potest dici naturalis, quo ad primũ, quia ex diuina causatur natura. Quo ad secundũ verò potest dici naturalis non formaliter: quia in veritate nõ naturaliter, sed liberè causatur, sed quasi virtualiter seu cõditionaliter: hoc est, quia si diuinae naturae cõpeteret ad extrà, vterque modus causandi, scilicet naturaliter vel liberè, vtraq; gratia in Christo naturaliter causaretur: quia gratia vnionis spectat ad esse personale ipsius diuinae naturae, ac per hoc ad causalitatem naturalem pertineret, si ibi inueniretur: gratia verò habitualis in Christo spectaret ad proprietatem humanae naturae iunctae iam secundũ esse diuinae naturae. Et propterea Autor dixit, Dici potest naturalis quasi proueniens, significans per hoc quasi naturalem modum, quo gratia in Christo fieri dici potest: quamuis in veritate non sit modus naturalis. hoc autẽ singulariter de gratia Christi dici potest: quia reliquis hominibus & etiam Angelis constat, quod non solùm dat, sed daret Deus gratiam suam prout vult: vtpote non cõmunicans suum esse personale, nec iunctis sibi secundum esse influens.

Super

¶ Ad tertium dicendum, quòd gratia Vnionis non est naturalis Christo secundum humanam naturam, quasi ex principiis humanæ naturæ causata: & ideo non oportet quòd conueniat omnibus hominibus. Est tamen naturalis ei secundum humanam naturam, propter proprietatem natiuitatis ipsius: prout sic conceptus est ex Spiritu sancto, vt esset idem naturalis filius Dei & hominis. Secũdum verò diuinam naturam est ei naturalis, inquantum diuina natura est principium actiuum huius gratiæ. Et hoc conuenit toti Trinitati, scilicet huius gratiæ esse actiuum principium.

QVAESTIO TERTIA
de modo unionis ex parte personæ assumentis, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de vnione ex parte personæ assumentis.

¶ Et circa hoc quæritur octo.

¶ Primò, vtrùm assumere conueniat personæ diuinæ.

¶ Secundò, vtrùm cõueniat naturæ diuinæ.

¶ Tertiò, vtrùm natura possit assumere abstracta personalitate.

¶ Quartò, vtrùm vna persona possit assumere sine alia.

¶ Quintò, vtrùm quælibet persona possit assumere.

¶ Sextò, vtrùm plures personæ possint assumere vnam numero naturam.

¶ Septimò, vtrùm vna persona possit assumere duas numero naturas.

¶ Octauò, vtrùm magis fuerit conueniens de persona filij Dei, quòd assumpserit humanam naturam, quàm de alia persona diuina.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrùm persona diuina conueniat assumere naturam creatam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd personæ diuinæ non conueniat assumere naturam creatam. Persona enim diuina significat aliquid maximè perfectum. Perfectum autem est, cui non potest fieri additio. Cùm igitur assumere sit quasi ad se sumere: ita quòd assumptum addatur assumenti, videtur quòd personæ diuinæ non conueniat assumere naturam creatam.

¶ Præterea, Illud, ad quod aliquid assumitur, communicatur quodammodo ei, quod in ipsum assumitur: sicut dignitas communicatur ei, qui in dignitatem assumitur. Sed de ratione personæ est, quòd sit incommunicabilis: vt in Prima parte dictum est. Ergo personæ diuinæ non conuenit assumere, quod est ad se sumere.

¶ Præterea, Persona constituitur per naturam. Sed inconueniens est, quòd constitutum assumat constituens: quia effectus non agit in suam causam. Ergo personæ nõ conuenit assumere naturam.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit de Fide ad Petilianum. Formam, id est naturam, serui in suam accepit Deus ille, scilicet Vnigenitus, personam. Sed Deus vnigenitus est persona. Ergo personæ cõpetit accipere naturam, quod est assumere.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm Assumere propriè sit Ad se sumere, soli Diuinæ personæ assumere conuenit.*

a ¶ RESPONDEO dicendũ, quòd in verbo Assumptionis duo importantur, videlicet principium actus & terminus: dicitur enim assumere quasi ad se sumere. Huius autem sumptionis persona est & principium & terminus. Principium quidẽ, quia personæ propriè competit agere: huiusmodi autem sumptio carnis per actionem diuinam facta est. Similiter etiam persona est huius sumptionis terminus: quia sicut suprà dictum est, Vnio facta est in persona non in natura. Et sic patet quòd propriissimè competit personæ, assumere naturam.

b ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod cùm persona diuina sit infinita, nõ potest ei fieri additio. vnde Cyrillus dicit in Epistola synodali Ephe. conci. Non secundum appositionem coniunctionis intelligimus modum: sicut etiam in vnione hominis ad Deum, quæ est per gratiam adoptionis, non additur aliquid Deo: sed illud quod diuinum est, apponitur homini. Vnde non Deus, sed homo perficitur.

c ¶ Ad secundum dicendum, quòd persona dicitur incommunicabilis, inquantum non potest de pluribus suppositis prædicari: nihil tamen prohibet plura de persona prædicari. Vnde non est contra rationem personæ sic communicari, vt subsistat in pluribus naturis: quia etiam in personam creatam possunt plures naturæ concurrere accidentaliter: sicut in persona vnius hominis inuenitur quantitas & qualitas. Hoc autem est proprium diuinæ personæ, propter

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum primum.*

Comm. Titulus articuli primi Quæstionis tertiæ clarus est.

a ¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua quæsito: Persona competit propriissimè assumere naturam. Probatur: Persona est principium & terminus assumptionis: ergo sibi cõuenit propriissimè assumere. Antecedens quo ad primam partem probatur, quia assumere est actio diuina: agere autem propriè est personæ. Quo ad secundam vero, quia vnio facta est non in natura, sed in persona: vt patet ex suprà dictis. Consequentia autem probatur: quia in verbo Assumptionis importantur tria, principium, actus & terminus: quoniam assumere dicitur quasi ad se sumere. Ex hoc nanque quòd assumere importat hæc tria, & hæc omnia competunt personæ, quia ipsa est principium & terminus actus talis, vt in antecedente dicitur, consequens manifestè est, quod assumere propriissimè competat personæ.

Annot. ¶ Vbi nota tria: primò, quòd exponendo assumere quasi ad se sumere, quia ly se est pronomen reciprocum, dupliciter seu bis denotat illud, pro quo stat concurrere ad actionem illam: vno modo seu semel vt principium, & semel seu alio modo vt terminum. Et propterea Autor ex hoc, quòd assumere dicitur quasi ad se sumere, dixit quòd importat principium & terminum: [illegible] enim ly se, vtrũque denotaret, non esset ad se sumere, sed esset sumere ad alium. Secundò, quòd in litera in conclusione additur ly propriissimè: quia, vt infrà patebit, non soli personæ conuenit assumere, sed soli personæ conuenit propriissimè. Tertiò, quòd hic est sermo de persona diuina vt sic, non curando vtrùm sit vna sola persona diuina, vel plures, vtrùm absoluta vel relatiua: eius siquidem est propriè agere vt quod agit: & eius est terminare vnionem personalem, vt quod subsistit in vtraque natura.

3 dist. 5. q. 2. artic. 1.

Annot. b ¶ In responsione ad primum eiusdem primi articuli, aduerte quòd tam mirabilis est hæc Incarnationis coniunctio, vt cum hoc, quòd fateamur Deum verè acquisiuisse esse hominem, quia verè factus est homo: quia tamen huiusmodi substantiale esse acquisiuit sine quacunque ipsius Dei mutatione, ac per hoc sine quacunque sui perfectione: ideo hic verè quoque dicitur, quòd nihil est per Incarnationem additum Deo: & quod non Deus, sed homo per Incarnationem perficitur. Et ad hoc tantum allatum esse exemplum de vnione adoptionis nostræ intelligo: quia sicut in vnione filiorum adoptiuorum non additur aliquid Deo, sed quod diuinum est, apponitur homini: ita proportionaliter in vnione naturalis filij nihil apponitur Deo, sed Deus iungitur homini, vt homo perfectus sit, hoc est, vt homo sit Deus: quod infinitam perfectionem apponit naturæ humanæ.

¶ *Num persona sit incõmunicabilis, quòd non possit de pluribus prædicari.*

Quæst. c ¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit circa incommunicabilitatem personæ, vt in litera describitur: scilicet penes hoc, quod non potest de pluribus suppositis prædicari. Videtur siquidem frustra huiusmodi assignatio incommunicabilitatis: quoniam talis incommunicabilitas conuenit cuilibet singulari creato, tam in genere accidentis, quàm in genere substantiæ: nam hoc album, & similiter hæc albedo, & hæc humanitas, non potest de pluribus suppositis prædicari, quia, vt in Antepraedicamentis dicitur, cuilibet singulari conuenit non dici de subiecto.

¶ Ad hoc dicitur, quòd in Theologia non potuit fortè breuius, clarius & formalius describi incommunicabilitas personæ, quàm descripta est in litera: quia apud Theologos omnis natura est communicabilis pluribus suppositis: quamuis diuersimodè, quia natura diuina cõmunis est per identitatem Patri & Filio & Spiritui sancto. Et hæc natura creata potest esse cõmunis per assumptionem (vt infrà patebit) Patri & Filio & Spiritui sancto. persona quoque cõmunis est pluribus naturis, vt patet de persona Filij Dei subsistentis in duabus naturis diuina & humana: & de persona Sortis communi pluribus, accidentalibus tamen naturis, vt in litera dicitur. Restat ergo, vt propria incõmunicabilitas personæ consistat in hoc quod non possit esse cõmunis pluribus suppositis, hoc est sibiipsi & alteri supposito. & hoc est quòd in litera exprimitur, per non posse prædicari de pluribus suppositis. Vnde doctrina est subtilissima: sed obiectio errat in hoc, quòd pro eodem accepit non prædicari de pluribus: de quo Aristot. loquitur in Antepraedicamentis: & non prædicari de pluribus suppositis: de quo Autor in litera loquitur, quum hæc distent valde: quoniam non posse prædicari de aliquo vel aliquibus, vt superius de inferiori, conuenit omni singulari, vt obiiciendo bene dicitur: sed nõ posse prædicari de pluribus suppositis, soli personæ conuenit, quia soli personæ repugnat. Nã & hæc humanitas, & quæ illi inest, hæc albedo, potest de pluribus suppositis prædicari, vt patet, si à tribus diuinis personis assumerentur.

¶ *Num subsistere in duabus naturis conueniat Diuinæ personæ ex eius infinitate.*

Quæst. ¶ In eadem responsione ad secundum, dubium occurrit circa illud: hoc autem est proprium diuinæ personæ, propter eius infinitatem, vt fiat in ea concursus naturarum non accidentaliter, sed secundum subsistentiam, & de conclusione & de ratione eius. Duo siquidem hic dicuntur: primò affirmatur hæc conclusio, scilicet quòd sola diuina persona potest subsistere in duabus naturis. Secundo assignatur ratio illius conclusionis, Infinitas diuinæ personæ. Vbi duæ quæstiones determinantur: prima est, an aliqua persona creata possit subsistere in duabus naturis. Asseritur siquidẽ hic pars negatiua, dum dicitur quòd propriũ est diuinæ personæ, vt fiat in ea concursus naturarũ secundũ subsistentiam. Secunda est, an hæc proprietas conueniat diuinæ personæ propter infinitatem ipsius: asseritur nanque in litera pars affirmatiua. Et primam quidem q. Scot. in 3 sent. dist. 1. q. 4. disputat, & dubiam relinquit. Secundam autem ibidem tractans oppositum tenet, arguitque dicens, Ista ratio non videtur concludere: quia Verbum non est infinitum secundum rationem personalitatis suæ, secundum quam substantificat naturam assumptã: igitur non requiritur infinitas in illo supposito quod sic substantificat. Antecedens patet, quia nulla perfectio formaliter deesset Patri quæ est in Filio.

¶ Ad horum euidentiam primò soluenda est obiectio Scoti: & exinde soliditas vtriusque dicti in litera monstranda. Ad obiectionem ergo Scoti negandum est antecedens: quamuis possit distingui, dicendo quod Verbum esse infinitum secundum rationem personalitatis suæ, potest dupliciter intelligi, scilicet radicaliter vel formaliter. & quòd Verbum est infinitum secundum rationem deitatis radicaliter, quia ex deitate quicquid est in Deo, infinitatem habet, sed secundum suam personalitatem est formaliter infinitum, quoniam personalitas diuina non est constitutiua

personæ

personam nisi infinita. Et quemadmodum personalitas Verbi, scilicet filiatio diuina, est formaliter subsistens, alioquin non esset constitutiua personæ, quæ formaliter est subsistens: ita est formaliter infinita: quia subsistentia formaliter inclusa in personalitate Verbi, nec est finita, nec abstrahens à finito & infinito: sicut relatio, inquantum relatio, quia subsistentia perfectionem sonat simpliciter: vt patet. Nec propterea sequitur, vt Scotus arguit, probando antecedens, quod aliqua perfectio formaliter deesset Patri, quæ est in Filio: quoniam eandem perfectionem, quam personalitas Verbi formaliter dicit in Filio, personalitas Patris dicit in Patre, vt patet de perfectione subsistentiæ. Sed cointingit hic errare si personalitates diuinas sic formaliter metiamur, vt eas nihil aliud formaliter esse putemus, quàm quod relatiuum realiter formaliter conuenit quod alicuius est à relatiuo: ad personalitatis diuinæ formaliter sumptæ quoniam, vt dictum est, conuenit illi formaliter subsistentia: alioquin non esset personalitas: quia non esset constitutiua illa tota persona. Constat autem quod filius Dei, quatenus subsistens, naturam humanam substantificat. Vnde patet, quod Verbum secundum illam suam personalitatem rationem, qua est subsistentiæ per hoc infinitæ subsistentiæ, vices humanæ personæ formaliter & eminenter in mysterio Incarnationis supplet: est enim Verbum persona humanæ naturæ. Et confirmatur, quia per illud idem, quo Verbum subsistit in duabus naturis, diuina scilicet, & humana, potest subsistere, quantum est ex parte sui in infinitis naturis: quoniam vbi pluralitas non facit differentiam, nec infinitas faceret differentiam, si infinitas impossibilis esset. Sed Verbum per suam personalitatem, quatenus est cõstitutiua personæ (quod est dicere, quatenus est constitutiuum subsistentis in diuina natura) habet quòd possit in duabus naturis subsistere: ergo per suam personalitatem vt subsistentem in diuina natura, potest subsistere in infinitis naturis. sed posse subsistere in infinitis naturis est subsistentiæ infinitæ: ergo, & subsistentia, qua Verbum de facto substantificat humanam naturam, exigit infinitatem. Eadem enim est conditio eius, qua nunc subsistit in duabus, & qua subsisteret in infinitis.

¶ Præterea, Verbi personalitas in sua formali ratione claudit subsistentiam: ergo perfectionem simpliciter: ergo est infinita formaliter. Antecedens probatum est. Prima consequentia probatur, primò: quia subsistentia non solum est perfectio, sed maxima perfectio. nullum namque diuinum esset perfectum nisi subsistens. Secundo, ex diffinitione perfectionis simpliciter, scilicet, quod in quolibet melius est ipsa, quàm non ipsa: arguitur sic. In quolibet erat vt sic, melior est subsistentia, quàm quodlibet sibi incompossibile: ergo est perfectio simpliciter. Tertia consequentia est euidens etiam apud Scotum, quoniam omnis perfectio simpliciter, est in Deo infinita formaliter. Ex dictis igitur si bene considerentur, fidelitas literæ tam in conclusione, quàm illius ratione apparet. nam ex hoc, quòd persona diuina ex sua personalitatis perfectione, quam illam subsistentia ponit, habet quòd possit in pluribus naturis subsistere, manifeste habetur, quod quum illa perfectio sit infinita, proprium erit diuinæ personæ ob eius infinitatem, quod in ea fiat concursus naturarum, secundum subsistentiam. Et per hoc solutio vtriusque quæstionis apparet.

¶ Nec ex his sequitur, vt Scotus ibidem quæst. 5. conatur deducere, diuinam naturam esse per se primò terminatiuam rationem, propterea quia infinitas primò est naturæ: quoniam infinitas Dei, vt est naturæ, dat perfectionem infinitam in essendo & in causando: vt autem est personæ, dat perfectionem infinitam in terminando. Quo fit, vt quia terminare naturam assumptam, nullam causalitatem dicit, consequenter infinitas in terminando, nullam causalitatem dicit. & tamen constat, quòd exigatur ad hoc, quod vna persona subsistat in infinitis naturis, si essent. Quando ergo obiicit Scotus, quod concurrentia virtualis in termino, quæ æquiualere possit tot personis, pertinet ad dependentiam inter causam & causatum vt sic, simpliciter negandum est. & dicendum est, quod quia terminare naturam alienam subsistendo in illa ex infinitate personæ, non in causando, sed in terminando, prouenit, ideoque vocatur quasi concurrentia virtualis personalitatum in persona diuina, non spectat ad dependentiam causæ & causati vt sic, sed ad dependentiam personæ finitæ in terminando ad personam infinitam in terminando. Et quia hoc conuenit cuilibet diuinæ personæ ratione suæ propriæ personalitatis: ideo, vt solùm patebit, propria personalitas Verbi, scilicet filiatio, est de facto per se primò terminus Incarnationis.

eius infinitatem, vt fiat in ea concursus naturarum: non quidem accidentaliter, sed secundum subsistentiam.

d ¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut suprà dictum est, natura humana non constituit personam diuinam simpliciter: sed constituit eam secundum quòd denominatur à tali natura. Non enim ex natura humana habet filius Dei quòd sit simpliciter, cùm fuerit ab æterno: sed solùm quòd sit homo. Sed secundum naturam diuinam constituitur persona diuina simpliciter. Vnde persona diuina non dicitur assumere diuinam naturam, sed humanam.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrùm diuinæ naturæ conueniat assumere.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd naturæ diuinæ non conueniat assumere. Quia, sicut dictum est, assumere dicitur quasi ad se sumere. Sed natura diuina non sumpsit ad se humanam naturam: quia non est facta vnio in natura, sed in persona: sicut suprà dictum est. Ergo naturæ diuinæ non competit assumere naturam humanam.

¶ Præterea, Natura diuina communis est tribus personis. Si ergo naturæ conuenit assumere, sequitur quòd conueniat tribus personis. Et ita Pater assumpsit naturam humanam, sicut & Filius: quod est erroneum.

¶ Præterea, Assumere est agere. Agere autem conuenit personæ, non naturæ, quæ magis significatur vt principiũ, quo agẽs agit. Ergo assumere non conuenit naturæ.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit in lib. de Fide ad Pet. Illa natura quæ semper genita manet ex Patre, id est, quæ est per generationem æternam accepta à Patre, naturam nostram à matre sine peccato suscepit.

CONCLVSIO.

¶ *Diuinæ personæ primò assumere humanam naturam conuenit, naturæ autem diuinæ secundariò.*

b ¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut dictũ est, in verbo Assumptionis duo significantur, scilicet principium actionis & terminus eius. Esse autem assumptionis principium, conuenit naturæ diuinæ secundum seipsam: quia eius virtute assumptio facta est. Sed esse terminum assumptionis non conuenit naturæ diuinæ secundum seipsam: sed ratione personæ, in qua consideratur. Et ideo primò quidem & propriissimè persona dicitur assumere: secundariò autem potest dici, quòd etiam natura assumpsit naturam ad sui personam. Et secundum etiam hunc modum dicitur natura incarnata: non quasi sit in carnem conuersa, sed quia naturam carnis assumpsit. Vnde Damascenus dicit, Dicimus naturam Dei incarnatam esse, secundum beatos Athanasium & Cyrillum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ly se, est reciprocum, & refert idem suppositum. Natura autem diuina non differt supposito à persona Verbi: & ideo inquantum natura diuina sumit naturam humanam ad personam Verbi, dicitur eam ad se sumere. Sed quamuis Pater sumat naturam humanam ad personam Verbi, non tamen propter hoc sumit eam ad se: quia non est idem suppositũ Patris & Verbi, & ideo non potest dici propriè, quòd Pater assumat naturam humanam.

c ¶ Ad secundum dicendum, quòd illud quod conuenit naturæ diuinæ secundũ se, cõuenit tribus personis: sicut bonitas, sapientia, & huiusmodi. Sed assumere conuenit ei

d ¶ In eodem primo articulo in responsione ad tertium, aduerte, vt cautè verbum Denominationis intelligas, quum legis quòd natura humana non constituit diuinam personam simpliciter, sed constituit eam, secundum quòd denominatur à tali natura. Non enim sumitur hic denominatio pro quacunque denominatione, quum denominentur aliqua ab extrinseco, vt Sortes dicitur locatus aut vestitus: aliqua ab accidente, vt Sortes dicitur albus: & aliqua à substantia, vt Sortes dicitur animatus vel corporeus. sed sumitur pro denominatione substantiali: neque restringitur hic denominatio ad denominationem in Antepredicamentis diffinitam, quamuis & de illa litera hæc verificetur, de denominatione substantiali loquendo. Nam persona filij Dei est verè persona humana: & inquantum est persona humana, constituitur per naturam humanam: ita quòd natura humana in Christo non constituit filij Dei personam, quatenus est persona, sed quatenus est persona humana. Et hoc intendit litera quoniam ly humana, denominationem substantialem à natura hominis importat. Et quoniam filij Dei persona sic facta est persona humana, vt ipse filius Dei verè sit homo: ideo dixi, quòd denominatio ista non sic restringitur, quin verificetur etiam substantialis vniuocatio: persona siquidem Verbi ita est humana, quòd est etiam homo vniuocè cum reliquis hominibus. Tanta est autem excellentia Incarnationis, vt non possis vnica via aut ratione dicibili oporteat multis viis ac modis mysterij illius cognitionem qualemcunque inuestigare. & ideo nunc per denominationem, nunc per vniuocationem incedimus.

¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum secundum.*

IN titulo articuli secundi nota omnes tres terminos: nam ly naturæ diuinæ, in hoc articulo sumitur, non vt sumitur per modum naturæ tantùm, vt significatur nomine Deitatis: sed etiam vt sumitur per modum subsistentis in natura vt sic, vt significatur nomine Dei seu Dei huius: ita quòd appellatione Naturæ diuinæ venit hoc in loco non solùm deitas, sed Deus & Deus hic. Nec hoc ego somnio, sed ex responsione ad tertium clarè habeo: vt ibi declarabitur. & nunc supponatur, ita quòd natura diuina sumitur hic vt distinguitur contra personam simpliciter, hoc est secundum completam rationem personæ.

¶ Ly Conueniat sumitur non de possibili, sed de facto: quoniam an natura possit assumere, in sequenti tractabitur articulo: sed an de facto verum sit, quod deitas, Deus, hic Deus assumpserit naturam, quæritur: vt patet ex responsione ad secundum, vbi dicitur, quòd assumere conuenit naturæ diuinæ ratione personæ Verbi.

¶ Ly Assumere, vniuocè sumitur, vt scilicet terminatur ad vnionem personalem Verbi: qualis descripta iam in antedictis est: vt ex responsione ad secundum iam allegata patet.

¶ Rursus aduerte, quòd quum quæritur hic an naturæ diuinæ conueniat assumere, intentio quæstionis est, an sic conueniat, quod possit verè dici, quod natura diuina assumpsit naturam humanam. Et in hoc clauditur, an naturæ diuinæ conueniat assumere, vt quod assumit: ita quòd non sufficit quæstioni dicere, quod natura diuina est, qua seu quo facta est assumptio: sed inquirimus an sit quod, seu quæ assumpsit naturam humanam. Hæc de titulo.

b ¶ In corpore articuli vnica est conclusio principalis: Naturæ conuenit secundariò assumere naturam. Probatur, Assumens est principium & terminus assumptionis: sed natura diuina est secundum se principium, & non secundum se, sed ratione personæ est terminus assumptionis: ergo natura diuina est secundariò assumens, scilicet ad sui personam. Maior probatur ex eo, quod in verbo Assumptionis importatur vtrunque, scilicet principium & terminum Assumptionis esse idem. Minor quo ad primam partem probatur, quia virtute naturæ diuinæ assumptio facta est: quo ad secundam verò, quia esse terminum assumptionis conuenit primò personæ, vt patet ex præcedenti articulo. Vbi, quia etiam dictum est quòd persona est etiam principium assumptionis, vt quod, ideo hic repetitur, quod propriissime & additur quòd primò conuenit personæ assumere. Secunda autem conclusio adiuncta propter clarificandam litera est, quod natura diuina per hunc modum, scilicet secundariò est incarnata, quia scilicet carnem ad sui personam assumpsit.

e ¶ In responsione ad secundum, quo ad omnes eius partes, nota pro sequenti articulo.

si articulo. Tria enim hic dicuntur: primum est de communitate conuenientiae naturae diuinae secundum se, vt distinguitur contra personam. Secundum, de assumere: quod de facto ei conuenit ratione verbi. Tertium de illa subiuncta causali: scilicet, & ideo illi soli personae conuenit. Ad haec enim in sequenti articulo occursus erit.

ratione personae Verbi, sicut dictum est. Et ideo soli illi personae conuenit.

d ¶Ad tertium dicendum, quod sicut in Deo idem est quod est, & quo est: ita etiam in eo idem est quod agit, & quo agit: quia vnumquodque agit, inquantũ est ens. Vnde natura diuina est illud, quo Deus agit, & est ipse Deus agens.

d ¶In responsione ad tertium eiusdem secundi articuli, aduerte, quod quia argumentum ad hoc tendebat, quod naturae diuinae non conueniebat assumere etiam vt principio assumptionis, hoc est vt principio, quod assumere dicitur: quia natura habet rationem principij vt quo, nõ vt quod: & Autor intendit quod naturae diuinae cõuenit assumere in ratione principij non solùm quo, sed quod: ideo in hac responsione dicit, sicut quo ad esse, idem est in Deo quo & quod, ita quo ad agere. Et ideo natura diuina est quo Deus agit assumptionem, & quod agit illam: quia est ipse Deus agens: quod nihil aliud est, quàm dicere, quia deitas haec est hic Deus, haec enim sunt abstracta & concreta naturae diuinae singulariter significata. Vbi clarè videre potes bene expositum fuisse titulum articuli. Habes quoque hinc sensum dictorum in corpore articuli de termino Assumptionis, quum dicitur quod naturae diuinae non conuenit esse Assumptionis terminum secundum se, sed ratione personae. Nam hinc patet & ex responsione ad secundum, quòd appellatione Personae hic intelligitur sola persona simpliciter & perfectè habens rationem personae, vt est verbum Dei, & appellatione Naturae intelligitur tam natura in abstracto, quàm in concreto, tam deitas, quàm Deus, tam haec deitas, quàm hic Deus. Habes enim hinc quòd ipse seu hic Deus, concurrit ad assumere, vt principium quod, & non vt terminus habes ex responsione ad secundum, quòd ideo soli personae Verbi conuenit assumere vt termino, quia esse terminum Assumptionis conuenit deitati ratione personae Verbi. Quid clarius? Restat igitur indubitatum apud autorem cõclusio, quòd per se primò terminus assumptionis in mysterio Incarnationis est persona Verbi vt sic, vt distinguitur contra naturam & indiuiduum naturae & alias personas: hoc est, est Verbum vt distinguitur à Deitate hac, & hoc Deo, & Patre & Spiritu sancto.

¶Num persona diuina conueniat assumere ratione naturae.

Quaest. ¶Quaestio non dissimulanda ex Duran. in tertio senten. distinct. prima, quaestio. secunda, occurrit, probante quòd personae diuinae conuenit primò ratione essentiae diuinae assumere terminatiuè: ita quod ad vnionem personalem Verbi cum natura humana non consequitur, sed praeexigitur vnio naturae diuinae cum natura humana. Praemittit autem suppositionem vnam, scilicet subsistere in diuinis, est vnicum & absolutum, ac per hoc competit omnibus personis diuinis ratione essentiae, sicut caetera essentialia. Hanc autem suppositionem probat dupliciter. Primò ratione: quia persona diuina, per aliud formaliter est subsistens, & per aliud formaliter est suppositum: quia per essentiam & non per proprietatem relatiuam est subsistens, & per proprietatem relatiuam est suppositum. Quia subsistere dicitur esse secundũ perfectissimum modum essendi: perfectissimus autem modus essendi est in se existere, non ad aliud esse: essentia autem facit formaliter in se existere, proprietas autem relatiua ad aliud esse: igitur subsistere in diuinis est per essentiam, & non per proprietatem relatiuam. Secundò autoritate Augustini in 5. de Trinit. Omnis res ad seipsam subsistit, quantò magis Deus? Probari quoque potest tertiò ad hominem, scilicet ad Sanctum Thom. quia apud ipsum in quaest. de pot. quaestione 9. art. 5. ad 3. essentia diuina non habet subsistere à proprietatibus personalibus, sed econtra proprietates personales habent, quòd subsistant ab essentia diuina. Hac igitur suppositione stante probat Durandus intentum sic, Persona diuina per illud, quo subsistit, primò terminat dependentiam naturae assumptae: ergo ratione essentiae diuinae primò terminat. Antecedens est per se notum. Consequentia autem ex suppositione probata patet: quia per essentiam diuinam & non per proprietatem personalem subsistit. Et sic patet, quod terminare assumptionem & vnionem primò conuenit naturae diuinae. Et directè sunt haec contra doctrinam praesentis articuli: vbi expressè dicitur, quòd esse terminum Assumptionis, non conuenit naturae diuinae secundum se, sed ratione personae.

¶Ad hanc quaestionem sic procedendum est, quod primò ostendendum est, quòd subsistere in diuinis est essentiale & personale sicut res: ita quòd sicut tam essentia quàm persona quaelibet est secundum seipsam formaliter res, & simul non quatuor, sed tres res sunt: ita tam essentia, quàm persona quaelibet est secundum seipsam formaliter subsistens, & simul non sunt quatuor, sed tres subsistentiae. Deinde ad quaesitum deueniendum est. Ad euidentiam autem primi non est procedendum ex significatione subsistentiae, quam iste vel illa assignat, sed ex his quae ab omnibus acceptantur. Et propterea, hinc inchoandum reor, quod infra latitudinem substantiae, vt semper sermonem hunc intelligere dixi, differentia manifesta inuenitur inter naturam etiã singularem & subsistens in natura in hoc, quòd ratio naturae etiam huius est, iura ratio naturae singularis: ratio verò subsistentis in natura est ratio habentis naturam illam, quod sub aliis verbis dicitur, natura est vt quo, subsistens est vt quod. Manifestatur differentia haec inductiuè in hac humanitate & hoc homine, hac deitate, & hoc Deo, &c. Probatur que sic esse in re ex ipso Incarnationis mysterio: in quo fatemur inueniri hanc humanitatem sine hoc homine proprio illi humanitati: quoniam non est ibi hic homo nisi filius Dei. Ex hoc enim, quòd huic humanitati nihil deest, nisi propria subsistentia, & nisi proprium subsistens in hac humanitate, & constat quòd non deest nisi proprium habens illam humanitatem: manifestè sequitur quod ratio subsistentis in natura, & ratio habentis naturam, vna & eadem est. Inter substantiam autem diuinam & creatas haec est in proposito differentia, quòd in creatis vnica tantum ratione, vnico tantum modo inuenitur habens naturam, scilicet vt hypostasis, seu vt prima substantia: quoniam in creaturis non est differentia inter indiuiduum naturae & primam substantiam seu hypostasim. In Deo autem inuenitur duplici ratione & modo habens naturam, scilicet habens naturam communiter, vt hic Deus, & habens naturam incommunicabiliter, vt pater: ac per hoc inuenitur subsistens in natura communiter, vt hic Deus & subsistens in natura incommunicabiliter, vt quaelibet diuina persona. Constat enim, quòd hic Deus vt sic, subsistit essentialiter, tam Pater autem, quàm Filius, & quàm Spiritus sanctus vt sic, subsistit personaliter: hic Deus subsistit formaliter deitate. Filius autem subsistit formaliter sua personalitate, quae est ipsa Filiatio. Alia ergo est ratio subsistendi huic Deo, & alia Filio, sicut alia est ratio deitatis & personalitatis. & similiter alius est modus subsistendi, quo hic Deus subsistit: quoniam subsistit essentialiter & communiter: & quo Filius subsistit, quoniam subsistit personaliter & incommunicabiliter.

¶Et ne quis me putet noua cudere, probatur ratione & autoritate, subsistere esse etiam personale in diuinis, & esse formaliter magis personale, quàm essentiale, quamuis radicaliter sit essentiale. Probantur singula. Quod subsistere sit personale, patet sic. Personalitas diuina est formaliter personalis: ergo subsistentia. Tenet sequela: alioquin personalitas non constitueret personam, sed relationem tantum: si enim paternitas non constituit ipsam quasi subiectum relationis paternae, constat quòd non constituit personam Patris. & si constituit personam Patris, constituit quasi subiectum paternae relationis: ipsum autem quasi subiectum paternae relationis constat esse substantiam indiuiduam, subsistentiam, hypostasim. Idem est ergo dicere, quòd subsistentia non est personalis, & dicere quòd personalitas non est personalis. quoniam personalitas subsistentia sit, quia cõstituere personam est constituere substantiam indiuiduam in natura intellectuali. Et confirmatur: quia etiam fingendi data licentia, impossibile est intelligere substantiam indiuiduam in natura intellectuali, & non intelligere subsistens in natura intellectuali. Constat autem luce clarius, quòd ly Substantia indiuidua, loco cuius ponimus subsistens, importat formaliter personalitatem: includit ergo personalitas in se formaliter subsistentiam: nec oppositum est intelligibile. Et confirmatur: quia nisi esset Trinitas subsistentium, non esset Trinitas personarum: sed esset sola Trinitas relationum vt sic, hoc est secundum esse & non secundum personalitates. quod à fidei doctrina alienum est, confitente quòd alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti. Autoritas ad hoc Autoris est in prima Parte, quaestione quadragesima. Vbi dicit articulo 3. in cor. proprietates personales non intelliguntur aduenire hypostasibus diuinis quasi formas subiecto praeexistenti, sed ferunt secum ipsas hypostases: & in responsione ad secundum, dicit, paternitate non solùm est Pater, sed quis seu hypostasis. Quid clarius? Et in quaestione nona, de po. Dei articulo quarto, dicit, persona diuina formali significatione significat distinctum subsistens in natura diuina.

¶Quòd autem subsistentia magis sit formaliter personale, quàm essentiale, ex duobus patet: primò quia persona in communi in formali suo significato includit subsistens, vt Autor expressè dicit in dicto articulo dictae quaest. de potentia Dei: & patet ex diffinitione Boe. quia in recto significat substantiam indiuiduam, hoc est substantiam primam, quam constat esse subsistens primum: natura autem in communi non significat subsistens. Secundò, ex eo quòd subsistens in natura diuina vt subsistens, habet rationem personae, quamuis incompletè: ex eo namque quòd etiam in natura diuina subsistens, quamuis communiter, induit quandam rationẽ personae appropinquando ad rationem personae, & habendo rationem personae incompletae, signum habetur, quod subsistere, quòd habeat rationem subsistentis magis conuenit formaliter personae, quàm naturae: magis ergo est formaliter personale quàm essentiale. Notanter autem dixi, formaliter: quia radicaliter constat diuinam essentiam habere primò rationem subsistentis: ita quod si sic loqui licet, personae diuinae mendicant subsistentiam ab essentia, & non econtrà. Et secundum hoc saluatur differentia inter Deum & creaturam, quòd in creaturis natura mendicat subsistere ab hypostasi: non enim subsistit haec humanitas, nisi per hypostasim: in diuinis verò deitas seipsa subsistit. Et ideo paternitas constituit hypostasim paternam, quia est eadem deitati: ita quod ex deitate habet quasi originaliter seu radicaliter: ex seipsa autem formaliter, quod substat, quòd constituat hypostasim: quod est constituere subsistens hypostaticè.

¶Ex his autem patet quid dicendum ad Durand. quòd sua positio scilicet quodammodo est vera, & quodammodo falsa. quoniam subsistere non vno modo dicitur, sed essentialiter vel personaliter: & si referatur ad subsistere essentiale, vera est: si autem ad personale, falsa est. sunt enim in diuinis tres subsistentiae personales, sicut tres primae substantiae, sicut tres personae.

¶Ad rationem autem Durandi dicitur distinguendo, quòd persona diuina per aliud est subsistens essentialiter, quia per essentiam: & per aliud suppositum, quia per proprietatem personalem: sed per hoc idem est subsistens personaliter: subsistit enim in persona & essentialiter, quia est hic Deus: & personaliter, quia est haec persona. Et quum dicitur, subsistere dicit esse secundum perfectissimum modum essendi, transeat: sed non valet, ergo non est per relationem diuinam, inquantum est forma personalis, sed bene valet, ergo non est per ea, inquantum est relatiua. & similiter valet, ergo non per ad aliud se habere vt sic: cum quo stat, quòd sit per ad aliud se habere, vt est forma hypostatica. Similiter nihil obstat quod subsumitur, sed perfectissimus modus essendi est in se, non ad aliud: conceditur siquidem totum, formaliter loquendo. Et dicitur quòd subsistere non dicit modum essendi ad aliud, formaliter loquendo: cum quo stat, quòd dicat modum essendi constitutum per ad aliud, non inquantum ad aliud, sed inquantum est forma hypostatica: vt latius in Commentariis Primae partis tractatum est.

¶Ad autoritatẽ Aug. dicitur, quod sicut substãtia indiuidua, formaliter loquendo, nõ est ad aliud, sed ad se, & similiter persona nõ est ad aliud, sed à se (nullum enim est persona aut substantia indiuidua ad aliud) ita subsistens est ad se, & non ad aliud. Et hoc solùm intendit Aug. vt patet ex discursu ipsius ex cõmunibus Deo & creaturis. Et hoc est verissimum, vt patet exercendo haec. nulla enim res dicitur substantia indiuidua, aut hypostasis, aut persona, aut subsistens ad aliud. Sed sicut cum his stat, quòd gratia materiae, substantia indiuidua & hypostasis & persona in diuinis significat relationem non ad aliud, sed vt rem hypostaticam: ita stat quòd subsistens & subsistentia significet relationem vt rem hypostaticam. Ad probationem ad hominem tertio allatam ex autoritate Autoris, iam dictum est.

¶Ex his quoque patet quid dicendum, in ad rationem Duran. contra propositum: nam tota ratio consistit in hoc: per illud primò persona terminat dependentiam naturae assumptae per quod subsistit. Et ad hoc dicendum est iuxta dicta, quòd si subsistit, stat pro subsistere essentialiter, falsum assumitur, si autem stat pro subsistere personaliter, verum dicitur. Sed Arguens in primo sensu loquitur, & probat minorem claris & ideo nihil contra Autoris solidam doctrinam concludit. Et haec responsio data est non faciendo difficultatem in verbo Dependentiae, quum Arguens dixit, terminat dependentiam naturae assumptae. quod ideo dico: quia dependentia non nisi inter causam & effectum vt sic, propriè saluari videtur. terminus autem Assumptionis vt sic, nullam causalitatem ad naturam assumptam habet: alioquin tota Trinitas necessariò esset terminus Assumptionis: quia indiuisa est causalitas Trinitatis ad extra. Et hoc magis manifestat, quod persona diuina ratione proprietatis personalis (cuius non est secundum se causare) primò terminat assumptionem, & non ratione naturae, cuius est secundum se causare. Nam & personae diuinae ratione proprietatis personalis conuenit per se primò terminare naturam vsqueadeo, vt etiam natura diuina interminata quodammodo sit secundum se, & ad proprietatem personalem vltimò terminetur: intelligimus enim hanc sicut quasi interminatum, donec determinemus Patrem aut Filium aut Spiritum sanctum. Ex hoc igitur, quòd personalitas diuina ipsam naturam diuinam terminat, ostenditur quòd Verbum ratione suae personalitatis, primò terminat naturam assumptam. vt sic vna Verbi persona terminet duas naturas, diuinam scilicet & humanam, sicut subsistit in duabus naturis, diuina scilicet & humana quamuis dissimode. Omnia igitur consonare veritati doctrinae articuli huius, dicentis quòd assumere terminatiuè conuenit primò personae, ita quod naturae non conuenit nisi ratione personae.

Super

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrùm abstracta personalitate per intellectum, natura possit assumere.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd abstracta personalitate per intellectum, natura non possit assumere. Dictum est enim quòd naturæ conuenit assumere ratione personæ. Sed quod conuenit alicui ratione alicuius, remoto eo, non potest ei conuenire: sicut corpus, quod est visibile ratione coloris, sine colore videri non potest. Ergo abstracta personalitate per intellectum, natura assumere non potest.

¶ Præterea, Assumptio importat terminum Vnionis, vt dictum est. Sed Vnio nõ potest fieri in natura, sed solùm in persona. Ergo abstracta personalitate, natura diuina non potest assumere.

¶ Præterea, In Prima parte dictũ est, quòd in diuinis abstracta personalitate, nihil manet. Sed assumens est aliquid. Ergo abstracta personalitate, non potest diuina natura assumere.

¶ SED CONTRA est, quòd in diuinis personalitas dicitur proprietas personalis: quæ triplex est, scilicet paternitas, filiatio & processio; vt in Prima parte dictũ est. Sed remotis his per intellectum, adhuc remanet Dei omnipotentia, per quam est facta incarnatio: sicut Angelus dicit Lucę primo, Non erit impossibile apud Deũ omne verbum. Ergo videtur, quòd remota personalitate, natura diuina possit assumere.

CONCLVSIO.

¶ *Abstracta per intellectum suo modo diuina apprehendentem personalitate, potest natura diuina intelligi, vt Assumens.*

b ¶ RESPONDEO dicendum, quòd intellectus dupliciter se habet ad diuina. Vno modo vt cognoscat Deum sicuti est: & sic impossibile est, quòd circumscribatur per intellectum aliquid à Deo, & quòd aliud remaneat: quia totum, quod est in Deo, est vnum, salua distinctione personarum. Quarum tamen vna tollitur sublata alia, quia distinguuntur solùm relationibus, quas oportet esse simul. Alio modo se habet intellectus ad diuina, non quidem quasi cognoscens Deum vt est, sed per modum suum, scilicet multipliciter & diuisim id quod in Deo est vnum. Et per hunc modum potest intellectus noster intelligere bonitatem & sapiẽtiam diuinam, & alia huiusmodi, quæ dicuntur essentialia attributa, non intellecta paternitate vel filiatione, quæ dicuntur personalitates. Et secundum hoc abstracta personalitate per intellectum, possumus adhuc intelligere naturam assumentem.

c AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd quia in diuinis idem est quo est, & & quod est, quicquid eorum, quę attribuuntur Deo in abstracto, secundũ se consideretur alijs circũscriptis, erit aliquid subsistens, & per consequens persona, cùm sit in natura intellectuali. Sicut igitur nunc positis proprietatibus personalibus in Deo dicimus tres personas: ita exclusis per intellectum proprietatibus personalibus, remanebit in consideratione nostra, natura diuina vt subsistens, & vt persona. Et per hunc modum potest intelligi, quòd assumat naturam humanam ratione suæ subsistentiæ vel personalitatis.

d ¶ Ad secundũ dicendum, quòd etiam circũscriptis per intellectum personalitatibus trium personarum, remanebit in intellectu vna personalitas Dei, vt Iudæi intelligũt: ad quam poterit terminari assumptio, sicut nunc dicimus eam terminari ad personam Verbi.

---

a ¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum tertium.*

Annot. Comment. Titulus articuli, quia in corpore articuli declaratur, pertranseundus est: eo tamen pacto, vt post declarationem literæ amplius declaretur.

b ¶ In corpore articuli duo sunt. Primò distinguitur ac declaratur vnus terminus quæstionis, scilicet ly Abstracta. Secundò respondetur quæsito vnica conclusione. Distinctio duplex in litera ponitur, vna explicitè de duplici modo, quo se habere potest intellectus ad diuina: vel cognoscendo Deum, sicuti est, vel cognoscendo Deũ per modum ipsius intellectus, scilicet multipliciter & diuisim. Altera implicitè de duplici abstractione: vel ex parte rei, vnde fit abstractio, vel ex parte intellectus tantum. prima enim abstractio spectat ad primum modum cognoscendi rem, scilicet sicuti est: secunda autem abstractio spectat ad secundum modum cognoscendi rem, scilicet multipliciter & diuisim, quod in re vnum est. Iuxta primum membrũ tam modi cognoscendi, quàm abstractionis dicitur, quod est impossibile aliquid abstrahi in Deo: quoniam omnia sunt ibi vnum, salua distinctione personarum, &c. Iuxta secundum modum tam cognitionis, quàm abstractionis dicitur, quòd possibile est aliquid abstrahi in Deo. quia potest cognosci vnum, non cognoscendo aliud: vt patet de attributis & proprietatibus personalibus. (3. dist. 5. q. 1. ar. 3)

Annot. ¶ Nota hic quòd præmissi modus cognitionis & abstractionis perspicientur impossibilis in diuinis, si videbis quare habet locum in creaturis, & in quibus. Quando enim in re inuenitur aliud & aliud esse siue in actu, siue in potentia, tunc inuenitur abstractio ex parte rei. humanam album ab homine, & econtra abstrahere possum ex parte rei: quia aliud est esse album, & aliud esse hominem. Formã quoque à materia, & econtra abstraho: quia aliud est materia, aliud forma, aliud enim est corpus, aliud anima. Animal quoque à rationali, & econtra abstraho ex parte rei: quia aliud est esse animal, aliud est esse rationale, quamuis in aliquo coincidant in vnam rem. & simile est de alijs huiusmodi iudicium. Et per oppositum si aliqua, quæ dicuntur plura, ita simpliciter coëant, vt nec actu, nec potentia distinctionem aliquam habeant, sed vna simplicissima res sit altioris ordinis æquiualens omnibus, non habet ibi locum abstractio ex parte rei: quoniam abstractio ex parte rei distinctionem aliquam ex parte rei pro fundamento ipsius exigit: aliquin ex parte rei non se tenet, quum abstractio distinctionem quandam ita includat, vt sine distinctione non sit intelligibilis. Eo namque ipso, quòd abstraho, distinguo, vel distinctionem suppono: & propterea si ex parte rei est abstractio, ex parte rei supponitur distinctio. Vnde quia Deus est simplicissima res altissimi ordinis, omnia præhabens in sua vnica re reali & formali: ideo nulla ibi ex parte rei potest fieri abstractio, saluа tamen personarum distinctione. Nec propterea censenda est fictitia abstractio ex parte intellectus tantum: quoniam talis abstractio licet non habeat in re distinctionem sibi correspondentem, habet tamen alterius rationis fundamentum in re, scilicet celsitudinem rei virtualiter præhabentis huiusmodi distinctioné. Et vt vnico verbo dicatur, abstractio ex parte rei & abstractio ex parte intellectus tantum differunt sicut effectus ex causa vniuoca, & ex causa æquiuoca: quoniam in prima distinctio abstractionis est ex distinctione inuenta in re: in secunda vero distinctio abstractionis est non ex distinctione inuenta in re, sed ex re virtualiter continente huiusmodi distinctionem. In nulla igitur huiusmodi abstractionum est mendacium, sed vtraque verè fit, quamuis difformiter ex parte rei.

¶ Et per hoc patet titulus articuli, sub quali abstractione, vertitur in dubium, quum quæritur, an abstracta personalitate, &c. Patet enim, quòd de abstractione ex parte intellectus tantum est quæstio: quoniam personalitas & deitas nullo modo distinguuntur ex natura rei, sed est ibi vna simplicissima res vniens in se simplicissime adeo excelsa ratione formalis, vt habeat formaliter & propria deitatis & propria personalitatis & propria substantiæ & propria relationis: & propterea virtualiter dicitur continere talium distinctionem: quod abusiue ab alijs vocatur distingui formaliter ex natura rei. Sed his omissis, & solùm intellecta abstractione personalitatis, quomodo exprimatur, dupliciter potest titulus articuli huius intelligi. Primò, vt abstractio personalitatis fiat à Deo. Secundò, vt abstractio personalitatis non fiat à Deo, sed ab actu Incarnationis eum terminante. Si enim personalitas abstrahi intelligitur à Deo, sensus est, an si Deus non haberet personalitatem, quam de facto habet, posset assumere, & præcipuè terminatiuè. Si verò abstractio fiat solùm ab actu Incarnationis, sensus est, an existente Deo, sicuti est, scilicet vno in substantia & trino in personis, possit hic Deus, inquantum hic Deus secundum se, non ratione Patris, aut Filij, aut Spiritus sancti assumere. hoc est, & facere & terminare assumptionem. Et in primo quidem sensu communiter à Doctoribus tractari videtur, & ab Autore hic tractatur: in secundo autem tangi quidem inuenio ab Autore aliqualiter, sed ordinatè discuti minimè. Absoluenda igitur est quæstio hæc primum in primo sensu, prosequendo expositionem literæ: & deinde in secundo tractanda est sensu. Hæc de primo.

Comment. ¶ Quo ad secundum conclusio responsiua quæsito affirmatiua est. Abstracta secundo modo personalitate, possumus intelligere naturam diuinam assumentem. Hæc conclusio non aliter probatur in litera, quia soluendo obiectiones in responsionibus argumentorum sufficienter manifestatur.

¶ *Num subsistentia inferat personalitatem.*

c ¶ In responsione ad primum, dubium nouiter occurrit, circa illud, Erit aliquid subsistens, & per consequens persona. quia non valet consequentia, In natura intellectuali est subsistens, ergo persona, vt patet ex antedictis: nam hic Deus est subsistens in natura intellectuali, & tamen non est persona. (Quæst.)

¶ Ad hoc dicitur, quòd in litera non infertur ex subsistentia personalitas, sed ex subsistentia circumscriptis alijs infertur personalitas. Hæc autem illatio optima est: quoniam circumscriptis alijs subsistens in natura intellectuali est incommunicabile, ac per hoc persona, ita quod circumscriptio sic accipienda est, vt apponat incommunicabilitatem. Et hoc clarius in responsione ad secundum patebit annotatione.

¶ *Num circumscriptis personalitatibus trium personarum, remaneat vna personalitas.*

d ¶ In responsione ad secundum, dubium simile præcedenti occurrit circa illud, Circumscriptis per intellectum personalitatibus trium personarum, remanebit intellectu vna personalitas Dei vt Iudæi intelligunt. Quoniam videtur hoc esse falsum: quia abstrahentium non est mendacium; constat autem in Deo non esse quatuor personalitates, vnam scilicet absolutam, & tres relatiuas, vt abstractis tribus personalitatibus, remaneat quarta: sed esse tres tantùm, quibus abstractis nulla remanet personalitas, nisi chimerica. Falsum ergo est, quòd abstractis per intellectum personalitatibus Patris & Filij & Spiritus sancti, remaneat vna personalitas, sed remanet tantùm hic Deus subsistens, vt patet. (Quæst.)

¶ Ad hoc dicitur, quòd dupliciter contingit abstrahere sine mendacio. Vno modo considerando id quod de facto est, aut intelligitur in re post abstractionem, sicut abstrahendo naturalitatem à quanto, consideramus quid conuenit quanto: & hoc modo abstractis personalitatibus trium personarum à Deo, non remanet intelligenda in Deo personalitas, sed subsistentia: quia solùm remanet hic Deus: vt optimè argumentum concludit. Alio modo considerando id quod consequenter esset, aut intelligeretur ex abstractione: sicut in exemplo dato dicimus, quod sphæra tangeret secundum rem planum in puncto: quod nunc de facto non videtur possibile: quum hæc in re non inueniantur. & quòd quantumcunque quantum diuideretur, actualiter semper remaneret idem numero: quod modò constat esse impossibile, quia saltem resolueretur in continens. Et hoc modo abstractis personalitatibus trium personarum à Deo, remaneret vna personalitas: quia scilicet si non essent in Deo personalitates trium personarum, essentia diuina esset vna tantum persona absoluta: vt Iudæi & Philosophi intelligunt: & hoc intendit Autor in litera. Et ad euitandum mendacium, in talibus abstractionibus non oportet respicere ad veritatem eius, quod in re est: sed ad veritatem eius, quod esset: hoc est ad veritatem conditionalis super abstractione fundatæ, puta si quantum esset sine naturalitate, &c. si diuina natura esset sine trinitate personarum, &c. & sic de similibus. Veritas enim huiusmodi conditionalium fugat mendacium ab abstractione. Et diligentius si contemplatus fueris verba literæ in responsione ad primum, inuenies ob dictum duplicem modum respondendi post abstractionem, scilicet de facto, vel consequenter, dictum esse sub disiunctione, his remanens in diuinis subsistens vel personam abstractis personalitatibus: de facto enim remanet subsistens: consequenter autem remaneret persona vna.

¶ Num

¶Ad tertium dicendum, quòd abstracta personalitate per intellectum, dicitur nihil remanere per modum resolutionis: quasi aliud sit quod subiicitur relationi, & aliud ipsa relatio: quia quicquid consideratur in Deo, cõsideratur vt suppositum subsistens. Potest tamen aliquid eorum, quæ dicuntur de Deo, intelligi sine alio, non per modum resolutionis, sed per modum iam dictum.

ARTICVLVS IIII.

a *¶Vtrùm vna persona possit sine alia naturam creatam assumere.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd vna persona non possit assumere naturã creatam alia non assumente. Indiuisa enim sunt opera Trinitatis: vt dicit August. in Enchir. sicut autem trium personarum est vna essentia, ita & vna operatio. Sed assumere est operatio quædam. Ergo non potest conuenire vni personæ diuinæ, quin conueniat alij.

¶Præterea, Sicut dicimus personam Filij incarnatam, ita & naturam: tota enim diuina natura in vna suarum hypostasum incarnata est: vt dicit Damasc. in 3. lib. Sed natura communis est tribus personis: ergo & assumptio.

¶Præterea, Sicut humana natura in Christo assumpta est à Deo, ita etiam & homines per gratiam assumuntur ab ipso, secundùm illud Rom. 14. Deus illum assumpsit. Sed hæc assumptio communiter pertinet ad omnes personas: ergo & prima.

¶SED CONTRA est, quòd Dionys. 2. cap. de Diui. no. Incarnationis mysterium dicit pertinere ad discretã Theologiam: secundum quam scilicet aliquid distinctim dicitur de diuinis personis.

CONCLVSIO.

¶Terminatiuè, non autem quo ad operationem, vna persona potest sine alia assumere, ita quòd vna assumere dicitur sine alia assumente.

b ¶RESPONDEO dicẽdum, quòd (sicut dictum est) assumptio duo importat, scilicet actum assumentis, & terminum assumptionis. Actus autem assumentis procedit ex diuina virtute, quæ communis est tribus personis, sed terminus Af-

¶Num abstractio per modum resolutionis sit in Diuinis aliquo pacto reperta.

e ¶In responsione ad tertium dubium occurrit quid intelligat Autor nomine Abstractionis per modum resolutionis. Et est ratio dubij hinc inde ex hac eius responsione quoniã ex principio huius responsionis apparet, quòd abstractio per modum resolutionis est abstractio, qua aut vniuersale à particularibus, aut forma à materia abstrahitur: quoniam hæc abstractio est, de qua loquutus est Autor in prima parte, quæstionis quadragesimæ artic. 3. quum dixit, abstracta personalitate nihil manere: quam hic arguendo explicitè asserit & respõdendo exponit, quod verum dictũ est, loquendo de abstractione per modum resolutionis. Ex calce autem huiusmet responsionis apparet oppositum, dum dicitur, potest tamen aliquid eorum, quæ dicuntur de Deo, intelligi sine alio, non per modũ resolutionis. Ex his enim verbis clarè habetur, quòd abstractio per modum resolutionis non habet locum in Deo. Tunc sic, Abstractio per modum vniuersalis & particularis, & similiter per modum formæ & materiæ, habet locum in Deo: sed abstractio per modum resolutionis non habet locum in Deo: ergo abstractio per modum resolutionis non est abstractio, qua vniuersale à particularibus aut forma à materia abstrahitur. Assumptum probatur: quia secundum abstractionem vniuersalis à particularibus, Deus abstrahit à Patre à Filio & Spiritu sancto: vt ibidem Autor dicit, & secundum abstractionem formæ à materia, communis spiratio abstrahit à Patre. Vnde abstractis personis, remanet Deus. & abstracta cõmuni spiratione, remaneret persona Patris, quamuis secundum neutram abstractionem abstractis personalibus proprietatibus remaneat hypostasis: vt ibi dicitur.

[margin: 3. dist. 1, q. 1. ar. 1]

¶Ad hoc dicitur, quòd sermo literæ huius formaliter est intelligendus de abstractione resolutiua, & non de hac vel illa specie abstractionis resolutiuæ. Pro cuius intellectu considerandum est, quod quia resolutio compositioni opponitur, cuius signum est, quod vnaquæque res in ea resoluitur, ex quibus composita est, & quòd vltimum in resolutione primum in compositione dicitur: ideo vbi nulla est compositio rerum vel intellectuum, ibi nulla resolutio formaliter & propriè loquendo, locum habet. Compositionem autem intellectuum dico, non ex parte intellectus tantum multipliciter intelligentis simplicissimum, sed ex parte rei, qualis est compositio ex genere & differentia, vbi non rerum, sed rationum compositio est ex parte tamen rei. Natura si quidem generis alia est à natura differentiæ, vnde & separatæ inueniuntur, quamuis in vnam rem coeant: & propterea ex natura rei oritur distinctio & compositio intellectuum generis & differentiæ, & consequenter resolutio. Ita quod abstractio resolutiua continet sub se abstractionem generis à differentiis, & vniuersalis à particularibus, & formæ à materia: quoniam in omnibus his propriè sumptis inuenitur compositio & resolutio rerum vel intellectuum ex parte rei. Et quoniam in Deo nulla est compositio siue secundum rem, siue secundum rationem ex parte rei: ideo optimè in litera dicitur, quòd in Deo non habet locum abstractio resolutiua: ita quòd hoc, quod in calce huius responsionis dicitur, est illudmet, quod dictum est in principio corporis huius articuli, quòd intelligendo Deum, sicuti est, non habet in eo locum abstractio. In cuius signum in calce huius responsionis contraponitur, id quod in corpore articuli contrapositum est, scilicet abstrahere ex parte intellectus tantum, multipliciter & diuisim intelligentis quod simplex est.

¶Ad id autem quod obiicitur ex prima parte, dicitur quòd Autor hic loquitur de illa abstractione, de qua ibi loquutus est: sed aliter, quia ibi loquutus est de speciebus abstractionis resolutiuæ, scilicet vniuersalis à particularibus, & formæ à materia: hic loquitur de ipsis in suo genere, scilicet abstractione resolutiua. Rursus ibi negat remanere personas admittendo in illa materia abstractionem non resolutiuam, sed quasi ad modum resolutiuæ: quoniam expressè ibi dicitur, quòd ibi nec vniuersale, nec particulare, nec forma, nec materia inuenitur, &c. hic, negat non solùm in illa materia, sed totaliter in diuina habere locum abstractionem resolutiuã propriè & formaliter sumptam. Quæ constat non obstare, si non resolutiua abstractio propriè & formaliter, sed ad modum ad imitationem resolutiuæ abstractionis, in diuinis admittitur abstractio & vniuersalis à particularibus & formæ à materia: vtraque enim sic admissa continetur sub abstractione non resolutiua, sed ex parte intellectus tantum. Vnde omnia consonant. & hæc de quæstione hac in primo sensu.

¶In secundo autẽ sensu, an scilicet abstractis personalitatibus ab actu Incarnationis posset natura diuina assumere humanã, prænotanda sunt duo. Primum est, quòd ista abstractio intelligitur quo ad hoc tantùm, quod est esse per se primò terminũ assumptionis: ita quòd quemadmodũ in causando abstrahimus de facto à personis, non simpliciter, sed tanquã à per se primo ratione causandi: quoniã indiuisa sunt opera Trinitatis, & diuinæ personæ causant per se primo, inquantum sunt hic Deus: quia causant per se primo ratione naturæ. Ita stando in ista hypothesi, abstractio fieret à per se primò terminare assumptionem, vt scilicet personæ non secundum se, sed ratione subsistentis naturæ, hoc est inquantũ sunt hic Deus, per se primo terminarent assumptionem, sicut de facto per se primò illam causant, inquantum sunt hic Deus.

¶Secundum est, quod disputatio & decisio quæstionis iuxta hunc sensum, non debet egredi ad aliquã conditionem, quæ de facto non remanet in Deo stante huiusmodi abstractione, sed cõsequenter esse, vt in priori sensu cõcessum est, & debet stare intra limites earũ conditionũ, quæ in Deo remanere de facto intelliguntur, stante huiusmodi abstractione. Et propterea quia abstrahendo personalitates à per se primò terminare assumptionem, non remanet personalitas per se primò terminans, sed remanet subsistẽtia naturæ per se primò terminãs, remanet hic Deus per se primò terminãs sicut modo de facto hic Deus est per se primo causans. Et rursus quia personalitates non abstrahunt à secundario terminare assumptionem, sicut nec modo abstrahunt à secundario, hoc est per naturam causare: quoniã oporteret personas per naturã terminare, sicut oportet modò per naturã causare: ideo secundũ hoc procedendum est. Et dicendũ est, quod Deus posset assumere naturam humanã: & terminaretur tunc illa assumptio per se primò non ad naturam diuinã, vt sic, sed ad indiuiduum naturæ diuinæ, hoc est ad subsistens in diuina natura, hoc est ad hunc Deũ. Constat enim tantã esse differentiã inter diuinã naturam, vt naturam, & subsistens in natura diuina, vt deitas nec generat, nec generãs sic in mysterio Trinitatis, Deus autem sit generans & genitus: & à fortiori in mysterio Incarnationis subsistens, vt subsistens terminaret, & non natura vt natura. Et quoniam subsistens in natura diuina habet rationem hypostasis seu personæ (incompletè tamen: vt patet ex superius dictis) ideo si hic Deus primò terminasset assumptionem, esset vnio nõ in natura, sed in persona seu hypostasi, completè tamen quo ad per se primò terminum. Quod ideo addo, quia quo ad secundariũ terminum esset etiam vnio in persona completissima: sicut hic Deus non inuenitur nisi Pater & Filius & Spiritus sanctus, ita esse hic Deus homo non inueniretur nisi Pater & Filius & Spiritus sanctus. Sicut enim nunc quicquid conuenit huic Deo secundũ se, conuenit Patri & Filio & Spiritui sancto: ita tunc esse hominẽ, quia conueniret huic Deo secundum se, hoc est non ratione trium personarum, conueniret cuilibet personæ diuinæ. Vt videndo hac ratione habere hoc potes ab Autore in ar. 2. huius q. in responsione ad secundum: & sic vnio terminata per se primò ad hunc Deum, determinaretur secundariò ad omnes & singulas personas diuinas: ac per hoc considerato vtroque termino, scilicet primario & secundario humanæ naturæ assumptæ personalitas propria, qua careret, suppleretur per se siue quo ad perfectam rationẽ personalitatis: qualem suppletionem nõ faceret primarius terminus assumptionis secundum se. Quocirca tam assumptio, quàm vnio huiusmodi si fieret, nõ esset omnino eiusdem rationis cum assumptione & vnione, quæ facta est: esset enim per se primò ad subsistens cõmune, quæ verò facta est per se primò ad subsistens incõmunicabile, esset per se primò ad personam incõpletè, quamuis excellentiorem omni persona creata, quæ facta est per se primò ad personam cõpletè etiam excellentiorem omni persona creata, esset secundariò ad omnes personas Trinitatis, quæ facta est ita per se primò ad vnam illarum, scilicet Verbũ, quòd nullo modo ad alias duas. Esset tamen eiusdem rationis aliqualiter, hoc est quo ad hoc, quod esset vnio similis vnioni in persona: & iudicanda secũdũ dicta de vnione in persona, incõpletè tamẽ. Et ad ostendendã hanc identitatẽ rationis in vtraq. vnione, scilicet si fiat ad subsistẽs in natura diuina, & si fiat per se primò ad personã, Autor in litera præsentis articuli distinctiuè bis dixit subsistẽtiã vel personalitatẽ: & superius in q. 2. vt ibi expositum est, vsus est hypostasis, suppositi, & personæ noĩe cõiter ad personã cõpletè & incõpletè. Vnde nullã video in hac materia dissensionẽ inter Autoris doctrinã & Sco. in 3. sen. di. 1. q. 2. Cauendus tamẽ videtur in re hac Durand. ibidẽ, q. 4. nõ vt contrarius nobis, sed vt cõtrarius veritati, & ignorãs propriã vocẽ, aut abutẽs vocabulis. Veritati quidẽ cõtrarius pro quãto negat sequi stante hac hypothesi, omnes personas, scilicet Patrẽ & Filiũ & Spiritũ sanctum incarnatas, quia ei tamẽ est vnã personã nõ posse incarnari sine alia. Nescio vnde iste somniauit errorem hunc, stante illa hypothesi, quũ euidenter pateat, quod stante positione ista, oporteret personas diuinas sic concurrere ad Incarnationem terminando mediante natura, sicut modò concurrũt causando illam mediante natura. Sed constat modo verum simpliciter, & absolutè esse, quòd Pater causauit assumptionem illam, & similiter Filius causauit, & similiter Spiritus sanctus causauit, quia causarũt illã inquantũ sunt hic Deus: ergo tũc esset similiter verũ simpliciter, quòd Pater & Filius & Spiritus sanctus terminarẽt assumptionem illã: & cõsequẽter quia causarẽt & terminarẽt, verè ac necessariò dicerentur incarnati. Quomodo autẽ vocabulis abutatur, aut propriã vocẽ ignoret, non est præsentis propositi ostendere: vbi non arguendi alios, sed exponendi diuum Tho. prouincia assumpta est, ad veritatis notitiã capessendã, sat sit cautum reddidisse lectorem.

a *Super Quæstionis tertiæ Articulum quartum.*

Titulus intelligendus est vt sonat, scilicet, vt de vna persona verificetur assumere, & de alia non.

b ¶In corpore articuli nõ ponitur formaliter, sed eliciture cõclusio responsiua: nã in corpore nõ habetur nisi ista conclusio. Vna persona potest assumere sine alia, nõ quo ad operationẽ, sed quo ad terminũ. Ex qua tamẽ habetur ista vera simpliciter. Vna persona potest assumere sine alia assumẽte. Et hãc principaliter intẽdit Autor. Pro hac ergo in litera cõclusio posita primò manifestatur, quare duas partes habet: quia assumptio importat duo, scilicet operationem & terminũ. Secundo probatur quo ad partẽ negatiuã, scilicet non quo ad operationẽ: quia actus assumentis est virtute diuina cõmunis tribus personis. Tertio probatur, quo ad partem affirmatiuam, scilicet quo ad terminũ: quia terminus est persona. Quarto manifestatur tota cõclusio, quia tres personæ fecerunt naturam vnitã vni personæ. Ex hac autẽ cõclusione & ista

& eius probatione manifestè sequitur principaliter minora conclusio tacta: nam ex eo quòd assumere importat vtrunque, scilicet operationem & terminum, oportet vtrunque inueniri in illo, de quo verè enunciandū est assumere & non alterum tantùm. Et quia in nulla persona diuina inueniatur vtrunque, nisi in vna tantùm, ideo vni personæ conuenit assumere sine alia assumente.

Annot. ¶ In responsione ad primum perspice doctrinā datam, in prece denti articulo de quæstione nomine mota cōsonam esse Autori hic dicenti quòd ratio illa, scilicet sicut est secunda est cōmunis, &c. procedit ex parte operationis: & subiungens, & sequeretur cōclusio, si solam illā operationē importaret assumptio absque termino, quæ est persona. Vnde habes, quòd si assumptio non importaret personam pro termino, quòd assumptio esset cōmunis tribus personis: sed in hypothesi seu abstractione posita, assumptio nō importaret personam pro per se scilicet termino (de tali enim termino sermo est) sed hic Deum: igitur in tali casu assumptio cōmunis esset tribus personis secundùm Autoris doctrinam.

a *Super Quæstionis tertiæ Articulum Quintum.*
3. dist. 1. q. 2. ar. 3

Annot. Titulus clarus est, nihil aliud apponendo, quàm titulus sonet quod dico, quia non quæritur an simul potuerit alia persona eandem naturam assumere, sed simpliciter, an potuerit assumere. Ad quod verificandum non requiritur simul, sed sufficit, quòd sicut solus filius est incarnatus, ita solus Pater fuisset incarnatus, aut solus Spiritus sanctus.

Comment. ¶ In corpore articuli, vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Pater vel Spiritus sanctus potuit carnem assumere, sicut & Filius. Probatur: Diuina virtus potuit naturam humanam vnire personæ Patris vel Spiritus sancti, sicut vniuit eā personæ Filij: ergo Pater vel Spiritus sanctus potuit carnē assumere. Antecedens probatur syllogisticè. Virtus indifferenter se habens ad plura potest ad quodlibet eorum suam actionem terminare. Sed virtus diuina indifferenter se habet ad omnes personas. ergo. Maior manifestatur ex potentia rationali: Minor verò & ex parte virtutis quia virtus diuina cōmuniter & indifferenter se habet ad omnes personas: & ex parte personarum, quia communis ratio personalitatis omnium personarū eadem est hoc est vna est ratio, quoniam quælibet diuina per vnā est persona diuina hac ratione, quia subsistit incommunicabiliter in diuina natura: licet proprietates personales, quibus subsistunt, sint distinctæ: sicut qualibet homo vna & eadē ratione est persona, qua scilicet subsistit in natura humana, quamuis alia sit personalitas mea & alia illius. Consequentia adde probatur. quia quum assumptio duo importet scilicet actum & terminum, principium actus est virtus diuina, terminus verò persona: et hoc enim quod vtrunque concurrere possit in qualibet persona, antecedens dicit, consequens est quòd quælibet persona potest assumere quod conclusio dicit. Vbi nota, quòd hoc quod pro probatione consequentiæ ex principio corporis assumptum est, potest aliter introduci, vt scilicet volut suppositio quædam monstrans requisita ad posse assumere, & ad quæ resolui oportet potentiam assumendi, scilicet in virtutem diuinam & personalitatem: & sic formatur syllogismus vt supra ad probandum antecedens, & consequentia relinquatur per se nota.

Assumptionis est persona, sicut dictum est. Et ideo id quod est actionis in assumptione, cōmune est tribus personis: sed id quod pertinet ad rationem termini, conuenit ita vni personæ, quòd non alij. Tres enim personæ fecerunt, vt humana natura vniretur vni personæ Filij.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte operationis. Et sequeretur conclusio, si solam illam operationem importaret absque termino, qui est persona.

¶ Ad secundum dicendum, quòd natura dicitur incarnata, sicut & assumenta ratione personæ, ad quam terminata est vnio (sicut dictum est) non autem prout est communis tribus personis. Dicitur aūt tota natura diuina incarnata: nō quia sit incarnata in omnibus personis, sed quia nihil deest de perfectione diuinę naturæ, personæ incarnatæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd assumptio quæ fit per gratiam adoptionis, terminatur ad quandam participationem diuinæ naturæ secundum assimilationem ad bonitatem illius: secundum illud 2. Pet. 1. Vt diuinę consortes naturæ, &c. Et ideo huiusmodi assumptio cōmunis est tribus personis, & ex parte principij, & ex parte termini. Sed assumptio, quæ est per gratiam Vnionis, est communis ex parte principij, non autem ex parte termini: vt dictum est.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrùm qualibet persona diuina potuerit humanam naturam assumere.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd nulla alia persona diuina potuerit humanam naturam assumere, præter personam Filij. Per huiusmodi enim assumptionem factum est, quòd Deus sit filius hominis. Sed inconueniens esset, quòd esse Filium hominis conueniret Patri vel Spiritui sancto: hoc enim vergeret in confusionem diuinarum personarum. Ergo Pater vel Spiritus sanctus carnē assumere non potuit.

¶ Præterea, Per Incarnationem diuinā homines assecuti sunt adoptionem filiorum: secundum illud Rom. 8. Non accepistis spiritum seruitutis, iterum in timore, sed Spiritum adoptionis filiorū. Sed filiatio adoptiua est participata similitudo filiationis naturalis, quæ non conuenit nec Patri nec Spiritui sancto: vnde dicitur Rom. 8. Quos pręsciuit, & prædestinauit cōformes fieri imagini Filij sui. Ergo videtur, quòd nulla alia persona potuerit incarnari, præter pſonā Filij.

¶ Præterea, Filius dicitur missus & genitus natiuitate temporali, secundùm quòd incarnatus est. Sed Patri non conuenit mitti, qui etiam est innascibilis: vt in Prima parte habitū est. ergo saltem persona Patris non potuit incarnari.

¶ SED CONTRA est, quòd quicquid potest Filius, potest Pater & Spiritus sanctus: alioquin non esset eadem potentia trium personarū. Sed Filius potuit incarnari. Ergo similiter Pater & Spiritus sanctus.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm vna sit trium personarum potestas, potuit quæuis persona Diuina humanā assumere naturam.*

b ¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut dictum est, assumptio duo importat, scilicet ipsum actum assumentis, & terminum Assumptionis: principiū autem actus est virtus diuina: terminus autem est persona. Virtus autem diuina cōmuniter & indifferenter se habet ad omnes personas: eadem etiam est cōmunis ratio personalitatis in tribus personis, licet proprietates personales sint differentes. Quādocunque autem virtus aliqua indifferenter se habet ad plura, potest ad quodlibet eorum suam actionem terminare: sicut patet in potentijs rationalibus, quæ se habēt ad opposita, quorum vtrunque agere possunt. Sic ergo diuina virtus potuit naturam humanam vnire personæ Patris vel Spiritus sancti, sicut vniuit eā personæ Filij. Et ideo dicēdum, quòd Pater vel Spiritus sanctus potuit carnem assumere, sicut & Filius.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd filiatio temporalis, qua Christus dicitur filius hominis, non constituit personam ipsius, sicut filiatio æterna: sed est quiddam consequens natiuitatem temporalem. Vnde si per hunc modū nomen Filiationis ad Patrem vel Spiritū sanctū transferretur, nulla sequeretur confusio diuinarum personarū.

¶ Ad secundum dicendum, quòd filiatio adoptiua est quædam participata similitudo filiationis naturalis. Sed fit in nobis appropriatè à Patre, qui est principium naturalis filiationis: & per donum Spiritus sancti, qui est amor Patris & Filij: secundùm illud Gal. 4. Misit Deus Spiritum Filij sui in corda vestra clamantem, Abba pater. Et ideo sicut filio incarnato, adoptiuam filiationem accipimus ad similitudinē filiationis naturalis eius: ita Patre incarnato adoptiuā filiationē reciperemus ab eo, tanquā à principio naturalis Filiationis, & à Spiritu sancto tāquam à nexu cōmuni Patris & Filij.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Patri conuenit esse innascibilem secundùm natiuitatem æternam: quod nō excluderet natiuitas temporalis. Mitti autem dicitur filius Dei secundùm Incarnationem, eo quòd est ab alio: sine quo Incarnatio non sufficeret ad rationem missionis.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrùm plures personæ diuinæ possunt assumere vnam numero naturam.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd duæ personæ diuinæ non possint assumere vnam & eandem numero naturam. Hoc enim supposito, aut essent vnus homo vel plures. Sed non plures: sicut enim vna natura diuina in personis pluribus non patitur esse plures Deos, ita vna natura humana in pluribus personis non patitur esse plures homines. Similiter etiam non possent esse vnus homo: quia vnus homo est iste homo, qui demonstrat vnam personam: & sic tolleretur distinctio trium personarum diuinarū: quod est inconueniens. Non ergo duę aut tres personę possunt accipere vnam naturam humanam.

¶ Præterea, Assumptio terminatur ad vnitatem personę: vt dictum est. Sed nō est vna persona Patris & Filij & Spiritus sancti. Ergo nō possunt tres personę assumere vnam naturam humanam.

¶ Preterea, Damasc. dicit in 3. lib. & August. in 1. de Trin. quòd ex incarnatione Filij Dei consequitur, quòd quicquid dicitur de filio Dei, dicitur de filio hominis, & econuerso.

a ¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum sextum.*

Annot. Titulus articuli et iam dictis potest intelligendus de personis diuinis, secundum suas personalitates proprias, vt abinuicem distinguuntur. Potest siquidem dupliciter intelligi an plures personæ diuinæ possunt vnam & eandem naturam assumere. Primò loquendo de personis, vt conueniunt in natura diuina, hoc est secundum quòd sunt vnus Deus: & in hoc sensu quæstio superius discussa est & hic non quæritur. Secundo, loquendo de personis, vt ab inuicem proprijs personalitatibus distinguuntur: ita quòd quælibet persona trahat naturam illam ad suam propriam personalitatem, sic vt non personetur in alia ex hoc, quòd personatur in vna, & econtra, sed personetur in vna, vt distinguitur ab alia. Cuius oppositū accideret, si hic Deus primò incarnatus esset: quoniam vna & eadem ratione quælibet persona diceretur incarnata, scilicet ratione indiuidui naturæ. Et vt vnico verbo dicatur, quæstio hic est, an plures personę possint vnam numero naturam assumere, vt per se primò diuersi termini assumptionis: sic enim non quælibet persona diuina, sed quælibet persona diuina assumens, per se primò terminaret assumptionem. Et ad hoc denotandum Autor non quærit an omnes personæ diuinæ possint assumere, sed an duæ, vt ex dualitate

3. dist. 1. q. 2. artic. 4.

num

Si ergo tres personæ assumerent vnam naturam humanam, sequeretur quòd quicquid dicitur de qualibet trium personarum, diceretur de illo homine: & econuerso, quæ dicerentur de illo homine, possent dici de qualibet trium personarum. Sic ergo id quod est proprium Patris, scilicet generare filium ab æterno, diceretur de illo homine: & per consequens diceretur de filio Dei, quod est inconueniens. Nõ ergo est possibile, quòd tres personæ diuinæ assumant vnam naturam humanam.

¶SED CONTRA, Persona incarnata subsistit in duabus naturis, diuina scilicet & humana. Sed tres personæ possunt subsistere in vna natura diuina. Ergo etiam possunt subsistere in vna natura humana, ita scilicet, quòd sit vna natura humana à tribus personis assumpta.

CONCLVSIO.

¶ Non est impossibile personis diuinis vt duæ vel tres assumant vnam naturam humanam, sed tamen impossibile est vt assumerent vnam hypostasim, seu humanam personam.

b ¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, ex vnione animæ & corporis in Christo, non fit neque noua persona, neque noua hypostasis: sed fit vna natura assumpta in personam vel hypostasim diuinam. Quod quidem nõ fit per potentiam naturæ humanæ, sed per potentiam diuinæ personæ. Est autem talis diuinarum personarum conditio, quòd vna earum non excludit aliam à cõmunione eiusdem naturæ, sed solùm à cõmunione eiusdẽ personæ. Quia igitur in mysterio Incarnationis tota ratio facti, est potentia facientis (vt Aug. dicit in Epistola ad Volusianum) magis circa hoc est iudicandum secundum conditionem diuinæ personæ assumentis, quàm secundum conditionem naturæ humanæ assumptæ. Sic ergo non est impossibile diuinis personis, vt duæ vel tres assumant vnam naturam humanam. Esset tamen impossibile vt assumerent vnam hypostasim, vel vnam personam humanam: sicut & Ansel. dicit in lib. de Conceptu virginali, quòd plures personæ non possunt assumere vnũ eundemque hominem: scilicet in vnitatem personæ.

rem intelligas, quòd non est sermo de personis, vt conueniunt, sed vt distinguuntur: & per hoc quælibet sit per se primò terminus assumptionis.

b ¶In corpore articuli sunt duæ conclusiones. Prima est, Non est impossibile diuinis personis, vt duæ vel tres assumant vnam naturam humanam. Secunda est, Esset tamen impossibile, vt assumerent vnam hypostasim vel personam humanam. Probatur vtraque simul. Ex vnione animæ & corporis in Christo non fit noua hypostasis neque persona: sed natura vna assumpta in diuinam hypostasim, non per potentiam naturæ humanæ, sed per potentiam diuinæ personæ: ergo magis est hoc iudicandũ secundũ conditionem diuinæ personæ assumentis, quàm secundum cõditionem naturæ assumptæ: ergo non est impossibile diuinis personis, &c. Antecedẽs est ex se euidens. Prima consequentia probatur: quia tota ratio facti in mysterio Incarnationis est potentia facientis secundum Aug. Secunda verò consequentia probatur: quia conditio diuinarum personarum talis est, quòd vna earum non excludit aliam à cõmunione eiusdem naturæ, sed solùm à cõmunione eiusdem personæ. Vbi vides, quòd ex hoc, quòd non se excludunt à communione eiusdem naturæ, tenet consequentia quo ad primam conclusionem. & ex hoc quòd se excludunt à cõmunione eiusdem personæ. Tenet consequentiam quo ad secundam conclusionem: quæ autoritate Anselmi confirmatur.

Annot. ¶Aduerte in hoc processu, quòd Autor vnico verbo excludit obiectiones argumentũ ex conditione naturæ dicendo, quòd natura cõmunis pluribus suppositis est infinita seu illimitata: quoniam hoc soli diuinæ conuenit naturæ, & similiter quòd quælibet natura finita est terminabilis totaliter vnico supposito. Hæc enim & similia in litera soluuntur, dum dicitur, quòd non per potentiam naturæ assumptæ, sed per potentiã personæ assumentis hoc mysterium iudicandum est. Concedatur ergo quod vna numero natura siue per natura cõmunis pluribus suppositis, est illimitata ac infinita. & quòd nulla natura nisi diuina est huiusmodi. Et si assumeretur ad plures personalitates, non propterea esset super natura cõmunis pluribus, sed ex potentia facientis. Similiter omnis vna numero forma substantialis siue per natura vnica, totaliter terminatur personalitate propria: sed ex hoc non habetur, quin diuina potentia possit pluribus alienis personalitatibus terminari: quoniam hoc non per potentiam naturæ, sed per potentiam assumentis personæ fit. Et est semper sermo de naturali potentia naturæ, & non de potentia obedientiali eiusdem: potentia enim obedientialis est quę respondet potentiæ personæ assumentis: & secundum illam natura potest assumi ab vna & pluribus diuinis personis.

¶ Num possibile sit duas vel plures personas diuinas vnã assumere naturã.

Quæst. ¶Circa primam conclusionem dubium ex Sco in 3. dist. 1. q. 1 occurrit: vbi tenens oppositum fundat se super hac ratione: In omni dependentia essentiali vnum dependens non dependet præcisè nisi ad vnum quod totaliter terminat eius depẽdentiam: sed in ista vnione est dependentia essentialis vnius naturæ, & vna persona terminat totaliter eam: ergo. Maior probatur in omni dependentia causati ad causam. Et simile, inquit, videtur in omnibus dependentiis, quæ non sunt causatorum ad causam quòd quarum dependentia alicuius fuerit totaliter terminata ad aliquid, ipsum nõ potest dependentia eiusdem rationis dependere ad aliud. Et confirmatur hoc de accidente respectu plurium subiectorum primorum. Minor probatur: quia personalitas creata totaliter terminaret ipsum, & alia stante non posset simul esse in alia persona creata vel increata: non minus enim terminat naturam & dependentiam eiusdem personalitas cuiuscunque personæ diuinæ, quàm terminaretur ista, sequitur, &c.

¶Ad hanc Scoti rationem respondendum est singula discutiendo, & sic etiam principalem materiam declarando. Maior igitur propositio assumpta à Sco non est vera, nisi triplici quasi glossa subintellecta: prima est supra ly dependentia, quòd intelligatur de dependentia propriè & hoc dico: quoniam dependentia propriè non inuenitur sine causalitate: quamuis enim aliquid sit alteri sine causalitate annexum, non tamen dependentia propriè inter illa est: vt patet inter correlatiua, quorum neutrum vt sic ab altero dependet in quocunque genere causæ: & inter differentias diuisiuas ex opposito eiusdem generis quarum neutra ab altera dependet, & tamen iam correlatiua, quia huiusmodi differentias simul esse oportet. Scotus autem Dependentiæ nomine vtitur & cum causalitate, & sine causalitate: vt patet. Et propterea sic extenso nomine vtendo dependentia, Maior non est vera nisi apponatur altera glossa supra ly Non dependet, quod intelligatur de dependentia omnino eiusdem rationis, ita quòd sit dependentia eiusdem speciei specialissimæ: & in hoc Scotus consentit. Et altera supra ly Totaliter quod intelligatur tam intensiuè, quàm extensiuè: quoniam dato quod vnum terminaret totaliter intensiuè, non propterea habetur quòd illud vnum terminaret totaliter extensiuè. Exemplum, album vt quatuor similitudinem terminat totaliter intensiuè aliud album, vt quatuor, non tamen terminat totaliter extensiuè: quia potest tertium poni simile. Oportet autem ad verificandam maiorem illam, hanc apponere glossam: alioquin non est vera de dependentia essentiali non causali. Quoniam ex naturali rationis lumine nulla apparet maior dependentia essentialis non causalis, quàm ea, quæ est vnius relatiui ad proprium correlatiuum, quin diffinitur & essentialiter constituitur per esse ad aliud. Constat autem quod vnum relatiuum sic essentialiter dependet ab vno totaliter intensiuè terminante illud, quod non totaliter extensiuè terminat illud, vt patet de duplo & dimidio, & æquali & simili, & aliis huiusmodi: idem enim duplum eadem numero duplicitate duplum est non solum ad A dimidium, sed ad B, & C. & vnũ æquale eadem numero æqualitate æquale est omnibus sibi æqualibus. At si quis dicat Scotum tenere, quòd non eadem æqualitate vnum æquale est æquale omnibus: & propterea in sua via propositionem esse veram: facilè obuiatur quod ad concludendum aliquid impossibile, etiam per diuinam potentiam (vt nunc procedimus) non est ex opinatis, & reiectis ab aliis & cõmuni schola Peripatetica ineundo procedendum: qualis est ista opinio ponens plura accidentia eiusdem rationis in eodem subiecto secundum idem. Neganda est igitur ista Maior non acceptans dictam glossam.

¶Ad probationem autem istius Maioris pro quanto probat ipsam in dependentia essentiali causali, non oportet respondere, quia vera ac bona videtur secundum ordinem sodalium causæ & causatis & disputatio nostra extra dependentiam causalem versatur. Sed cùm subiungat Scotus, quòd ita etiam videtur in omnibus dependentiis, quæ non sunt causatorũ ad causas, respondetur quòd non est idem de vtrisque dependentiis iudicium: & patet instantia de dependentia vnius relatiui totaliter intensiuè terminati ab vno, & tamen ab altero eiusdem rationis omnino terminabili. Et suffragatur huic responsioni ratio, quoniam dependentia causalis ponit imperfectionem & indigentiam in causato, quæ si sublata totaliter est ab vna causa, implicat, quòd remaneat indigẽs altera causa. Sed dependentia non causalis potest sine imperfectione & indigentia inueniri: vt patet in relatiuis, quæ in diuinis sine omni imperfectione & indigentia inueniuntur: ac per hoc potest aliunde, puta ex alterius conditione prouenire quod etiam terminet, quod iam terminatum ab alio est. Et sic est in proposito: quod non ex eo quòd filius Dei imperfectè terminet personaliter naturam humanam, neque ex eo quòd natura humana assumpta à Filio Dei remaneat imperfecta personaliter, prouenit quòd Pater potest ad illam propriam etiam personalitatẽ assumere: sed ex conditione personæ Patris, hoc est ex infinitate suæ sufficientiæ prouenit, quod etiam possit illam etiam personare.

¶Ad confirmationem de accidente respectu plurium subiectorum primorum, dicitur primo quòd nulla apparet implicatio contradictionis, quòd Deus accidenti alicui det vnitatem numeralem in se, & conseruando illam ponat illud accidens in pluribus subiectis primis secundum se, & quòd in tali casu neutrum esset subiectum primum extensiuè, nisi secundum se hoc est quantum est ex parte sui esset subiectum primum extensiuè, & daret vnitatem numeralem: sed diuina potentia aliter de facto operatur. Dicitur secundò, quòd dependentia accidentis à subiecto primo est dependentia causalis: est enim subiectum primum causa accidentis, vt patet: & ideo non confirmatur per hoc Maior illa quo ad dependentiam non causalem. Hæc de Maiore.

¶Ad Minorem autem dicitur, quòd in ista vnione est dependentia essentialis non causalis: ac per hoc nõ propriè dependentia. Sed transferendo hoc ad bonum sensum, neganda sunt duo: primo quod in ista vnione sit dependentia vnius omnino rationis: secundo quod vna persona, puta Verbum, totaliter eam terminet intensiuè & extensiuè. Ratio primæ negationis est, quia personæ diuinæ personaliter sumptæ sunt quodammodo vnius & quodammodo diuersarum rationum: nam secundum communem rationem personalitatis sunt vnius rationis, vt in præcedenti articulo patet: secundum verò proprias rationes suarum personalitatum sunt diuersarum rationum: paternitas enim & filiatio & processio diuersarum sunt rationũ. Constat autem ex hoc, quòd humanitas Christi ita iuncta est Filio quòd nõ Patri nec Spiritui sancto, assumptionem terminari per se primò ad personalitatem Filii secundum sibi propriam rationem: alioquin terminaretur primo ad commune Filio & Patri & Spiritui sancto. Concurrerent igitur diuinæ personæ ad assumptionem, vt sunt diuersarum inter se rationum. Et consequenter naturam assumptam à Verbo vniri, & posse vniri alteri, Patri aut Spiritui sancto, alterius est rationis ab vniri Filio, & posse vniri Filio: sicut Arist. verum dicit 3. Phy. quòd posse sanari & posse infirmari sunt diuersarum rationum, alioquin sanari & infirmari essent idem. Ex hoc igitur, quod personalitates, quæ sunt termini vnionum, sunt diuersarum rationum, habetur quòd potentia obedientialis qua natura assumpta potest vniri personæ Patris, alterius est rationis ab illa, qua vnita est Filio, & qua potest vniri Spiritui sancto. Et consequenter habetur, quod in istis vnionibus non esset dependentia vnius rationis simpliciter & absolutè, vt Arguens assumit, sed diuersarũ rationum simpliciter propter diuersas rationes terminorum per se primorum: vnius autem rationis secundum communem rationem personalitatis. Ratio secundæ negationis iam patet, quòd licet Filius totaliter intensiuè terminet naturam humanam, & eius dependentiam ad personam non tamen totaliter extensiuè, nec secundum omnem obedientialẽ potentiam alterius rationis.

¶Ad probationem minoris, quum dicitur, Personalitas creata totaliter terminaret ipsam, & illa stante non posset simul esse in alia persona creata vel increata, ergo personalitas increata: respondetur concedendo antecedens pro vtraque parte: sed negando sequelam.

¶Et ad probationem sequelæ, quum dicitur, Quia non minus terminaret naturam & dependentiam eiusdem personalitas quæcunque diuinæ personæ, quàm terminaretur in te, posset negari hoc quantum ad non minus extensiuè. Verumtamen propriè loquendo, respondendum est, quòd non minus, sed alio modo & alia ratione terminat persona diuina. & ideo negatur hoc in ista assumptio sequela: quoniam peccat ratio secundum non causam vt causam. Non enim ideo quia minus terminet persona diuina, relinquit naturam adhuc assumptibilem, vt argumentum ponit, sed quia alio modo & alia ratione terminat, ideo relinquit naturam assumptam adhuc assumptibilem ab alia persona diuina.

¶Ad cuius clariorem perceptionem scito, quòd hæc humanitas, si propriam personalitatem haberet, modus habendi propriam personam esset, quia ipsa humanitas esset

c ¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd hac positione facta, scilicet quod tres personæ assumerēt vnam humanam naturam, verū esset dicere ꝙ tres personæ essent vnus homo, propter vnam naturā humanam. Sicut enim nunc verū est dicere, ꝙ tres personæ sunt vnus Deus, ꝓpter vnā diuinā naturā, sic verū esset dicere ꝙ essent vnus homo propter vnā naturam humanā. Nec ly vnus, importaret vnitatē personæ, sed vnitatem in natura humana. Nō enim posset argui ex hoc, ꝙ tres personæ sunt vnus homo, ꝙ essent vnus simpliciter: nihil enim prohibet dicere, ꝙ homines, qui sunt plures simpliciter, sint vnus quantū ad aliquid: puta vnus populus. Et sicut Aug. dicit 6. de Tri. diuersum est natura Spiritus Dei & spiritus hominis, sed inhærendo fit vnus Spiritus: secundum illud 1. Cor. 6. Qui adhæret Deo, vnus Spiritus est.

¶Ad secundum dicendū, ꝙ illa positione facta, humana natura esset assumpta in vnitate, non vnius personæ, sed in vnitatem singularū personarū: ita, scilicet quòd sicut diuina natura habet naturalē vnitatē cū singulis personis: ita natura humana haberet vnitatem cum singulis per assumptionem.

¶Ad tertiū dicendū, ꝙ circa mysteriū Incarnationis fit cōicatio ꝓprietatū pertinētium ad naturā: quia quæcūq; cōueniūt naturæ, pōt prædicari de persona subsistēte in natura illa, cuiuscūq; naturæ nomine significetur. Prædicta igitur positione facta, de persona Patris potuisset prędicari & ea quæ sunt humanæ naturæ, & ea quæ sunt diuinæ: & similiter de persona Filij & Spiritus sancti. Nō autē id quod cōueniret personæ Patris ratione propriæ personæ, posset attribui personæ Filij aut Spiritui sancto, propter distinctionē personarū, quæ remaneret. Posset ergo dici, ꝙ sicut Pater est ingenitus, ita homo esset ingenitus, secūdū ꝙ ly homo supponeret ꝓ persona Patris. Si quis autē vlterius procederet, Homo est ingenitus, Filius est homo, ergo Filius est ingenitus: esset fallacia figuræ dictiōis vel accidētis. Sicut & nūc dicimus Deū esse ingenitū, quia Pater est ingenitus: nec tamē possumus concludere, quòd Filius sit ingenitus, quamuis sit Deus.

ARTICVLVS VII.

a Vtrùm vna persona diuina possit assumere duas naturas humanas.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd vna persona diuina nō possit assumere duas naturas humanas. Natura enim assumpta in mysterio Incarnationis non habet aliud suppositū pręter suppositū personæ diuinæ: vt ex supradictis patet. Si ergo ponatur esse vna persona diuina assumens duas humanas naturas, esset vnū suppositū duarum naturarū eiusdē speciei. Quod videtur implicare contradictionem: non enim natura vnius speciei multiplicatur nisi secūdum distinctionem suppositorum.

¶Præterea, Hac suppositione facta, non posset dici, ꝙ persona diuina incarnata, esset vnus homo: quia non haberet vnam naturam humanam. Similiter non posset dici, ꝙ esset plures: quia plures homines sunt supposito distincti, & ibi esset tantū vnum suppositum. Ergo prædicta positio est omnino impossibilis.

¶Præterea, Incarnationis mysterio tota natura diuina est vnita toti naturæ assumptę, id est cuilibet parti eius: est enim Christus perfectus Deus & perfectus homo, totus Deus & totus homo: vt Damas. dicit in 3. lib. Sed duæ humanæ naturæ non possent totaliter sibiinuicē vniri: quia oporteret quòd anima vnius esset vnita corpori alterius: & quòd etiam duo corpora essent simul: quod confusionem induceret naturarum. Non ergo est possibile, quòd vna persona diuina duas humanas naturas assumat.

¶SED CONTRA est, quòd quicquid potest Pater, potest Filius. Sed Pater post Incarnationē Filij potest assumere naturam humanam aliā numero ab ea, quam Filius assumpsit: in nullo enim per Incarnationem Filij est diminuta potētia Patris vel Filij. Ergo videtur quòd Filius post Incarnationem possit aliam humanam naturam assumere præter eam, quam assumpsit.

CONCLVSIO.

¶Potest persona diuina præter humanā naturam, quam assumpsit, aliam numero humanam naturam assumere.

b ¶RESPONDEO dicendū, quòd illud quod potest in vnum, & non in amplius, habet potētiam limitatam ad vnum. Potentia autem diuinæ personæ est infinita, nec potest limitari ad aliquid creatum. Vnde non est dicendum, quòd persona di-

sic, quia ipsa humanitas esset principium constitutiuum suæ personæ: ex vnione enim animæ & corporis constitueretur non solum vna natura singularis, sed etiam vna persona: ratio quoque habendi propriam personam esset sua substantialis ac perfecta natura extra causas suas in rerum natura sibi dimissa. Et quia hæc humanitas suapte natura non se extendere potest nisi ad constituendam vnam personā sibi propriam, & personæ repugnat assumi ab alia persona in vnitate personali (interuenit siquidē hic manifesta implicatio cōtradictoriorum) ideo hæc humanitas sic personatur ex propria persona in Sorte, ꝙ terminatur in illa intensiuè & extensiuè. Nec potest stare illa vniri personaliter cū quacunque alia persona creata vel increata: quia essent duo contradictoria simul vera: essent enim vna persona, & nō essent vna persona cū assumēte: vt patet. Sed hæc humanitas alio modo & alia ratione personatur per assumptionē: quoniā non constituēdo personam personatur: vt patet in humanitate Christi quæ personatur per personā Verbi, quæ nō cōstituitur per illā humanitatē, sed fuit ab æterno. Et hinc prouenit differentia inter hanc humanitatem personatam propria pſonalitate, & personatam personalitate Verbi, ꝙ illa remanet in se inassumptibilis, ista remanet in se assumptibilis: quoniam illa non potest assumi stante sua personalitate, nisi assumeretur sua personalitate, quæ non est assumptibilis: ista verò quia in aliena personalitate subsistit, potest assumi absq; hoc, ꝙ illa aliena sibi appropriata personalitas assumatur. Ex diuerso ergo modo terminandi, ꝓpria vel aliena pſonalitate, patet quare natura personata propria personalitate non potest assumi, & quare personata aliena potest assumi: quia scilicet per propriā terminatur, cōstituēdo illam, per alienam non constituendo illā. Diuersa quoque ratio est vtrobiq; terminandi: nā & diuina persona terminat ex sua infinitate, vtpote aliena persona subsistens in alia natura (dictum est enim supra ꝙ proprium est diuinæ personæ ob sui infinitatē subsistere simul in diuersis naturis) & natura humana nō naturali, sed obedientiæ potentia personatur per alienam personā: persona autem Sortis nō ex aliqua excellētia, sed ex naturali adæquatione terminat personaliter naturam suā, & ecōtra natura sua naturaliter est per illam adæquabilis personaliter. Et hinc etiā prouenit, ꝙ cùm quælibet persona diuina sit infinita, quælibet personare potest humanitatem hanc nō ex indigentia naturæ (vt dictū est) sed ex sufficiētia personæ potentiæ cōmunicare illi naturæ etiā suam personalitatē. Ex his autē habes, quòd nō solùm depēdentia huius humanitatis respectu singularū personarum diuinarum quo ad assumi, est diuersarum rationum inter se: sed etiā ꝙ dependentia seu terminatio huius humanitatis respectu diuinæ personæ & respectu personæ propriæ, sunt diuersarū rationum: licet omnes cōueniant in vna communi ratione termini, quia scilicet sunt ad personā. Ruit ergo à fundamentis vndiq; fabrica Scotica. & meritò: quoniā hanc humanitatē personari simul à pluribus personis diuinis, nihil aliud est, quam cōmunicare huic humanitati plures personalitates alienas infinitas, appropriādo illas illi. Et ꝑ hæc patet quare repugnat hāc humanitatē habere simul plures personalitates creatas, aut creatā & increatā: quia scilicet vtrobiq; esset implicatio cōtradictoriorū: dū natura hæc ex propria personalitate poneretur vna persona cū alia pſona. Et non repugnat, habere simul plures personalitates increatas: quia per hoc nō ponitur vnā personam assumi in vnitatē personalē alterius personæ. Et hæc pro nunc sufficiāt de hac quæstione.

Annot. ¶In eodem articulo in calce corporis circa autoritatē Anselmi, aduerte, quod Durandus in tertio senten. distinctio. prima, quæstione tertia latenter arguit Autorem quasi exponentē per ly Vnū eundémq; hominē, personā humanam, dicens cōtra hanc expositionē, Anselmus concedit ꝙ vna persona assumpsit hominem, & negat plures personas posse assumere vnū hominem: non intelligitur igitur persona per hæc. Sed quoniā Durandus ipse postmodum dicit Anselmum dicere sic, impossibile est plures personas diuinas esse vnam personam cū vno eodémq; homine, ex seipsomet conuincendus est. Anselmus volebat excludere aliquid quod posset sub apparenti quæstione cadere: nō posset autē aliter cadere sub apparenti quæstione, ꝙ plures personæ diuinæ sint vna persona, nisi quia vnirentur in vna persona humana. Et sic exponit Autor: nō enim potest intelligi, quod sint plures personæ diuinæ in vna persona diuina. quia hoc statim offert apparentē valde cōtradictionem. Exponendo igitur sententiā Anselmi, optimè in litera dictum est, siue præponatur ly Vna persona cum vno eodémq; homine, siue nō præponatur ly Vna persona, & dicatur, Impossibile est assumere vnū eundémq; hominē: sensus enim semper est idem, scilicet quòd impossibile est plures personas assumere vnā personā. Nec id quod obicit Durand. vbi stat: quia aliud est dicere, assumit hominē, & aliud, assumit vnum eūdémq; hominem. Nam prima propositio etsi est aliqualiter impropria: glossatur tamen, quod intelligitur quo ad naturam, vt patet ex Magistro in tertio senten. distinc. 6. Secūda autem propter ly Vnum eundémq;, trahitur ad indiuiduū subsistens in natura humana, quod cōstat esse suppositū: nullus enim vnus homo inuenitur in natura humana assumpta nisi filius Dei.

3 dist. 1. quæst. 2. art. 5.

Annot. b ¶In eodem 6. artic. in responsione ad primū aduerte diligenter verba Autoris, dū hac positione facta dicit, ꝙ tres personæ essent vnus homo, & tamē non propterea essent vnus homo simpliciter, aut nō propterea esset vnus homo simpliciter. Dicit enim hęc ambo ꝓpter differentiā, quæ esset inter vnū Deū & vnū hominē in tribus personis: quoniā tres personæ sic sunt vnus Deus, ꝙ sunt vnus numero Deus, & est ibi vere vnus Deus simpliciter: sed tres personæ sic essent vnus homo, ꝙ nō essent vnus numero homo: quia nullus esset ibi vnus numero homo cōmunis Patri & Filio & Spiritui sancto: sicut est vnus numero Deus cōmunis Patri & Filio & Spiritui sancto. Et similiter nō esset ibi vnus homo simpliciter: quia nō esset homo vnus secundū naturā & personam, quam vnitatem importat vnus homo simpliciter: sed essent tres homines numero in vna natura humana quia essent plures personæ humanæ secundum vnā naturam humanā. Sed quoniā hoc ad vocabula spectat, parui refert, si sciatur quid esset in re, qualitercūq; exprimeretur.

a ¶Super Quæstionis tertiæ Articulum septimum.

Annot. IN titulo articu. 7. aduerte ꝙ istæ quæstiones, quæ hic mouentur de possibili, non ideo mouentur, vt discutiatur Dei potētia, sed vt exinde mysterium Incarnationis factæ magis innotescat. Manifestatur siquidē ex his, quæ discutiēdo has quæstiones, dicūtur, quale, quantum, &c. sit per se primò terminus Incarnationis, scilicet persona Verbi, & qualis est huiusmodi vnio ex respectu ad alias personas, & naturas magis ac magis explicatur.

Coment. b ¶In corpore articuli vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Persona diuina præter naturam, quam assumpsit, potest aliam numero naturam assumere. Vbi antequam afferatur probatio, nota quòd quia Assumens, principium & terminum Assumptionis importat, ideo conclusio probatur primò ex parte principii, scilicet potentiæ diuinæ in diuina persona: secundò ex parte termini, scilicet personalitatis diuinæ. Vnde quo ad primum probatur sic: Quod potest in vnum, & nō in amplius, habet potentiam limitatam ad vnum: sed potentia diuinæ personę est infinita, nec limitabilis ad aliquid creatū: ergo.

uina ita assumpserit vnā naturam humanā, quòd non potuerit assumere aliā. Videretur enim ex hoc sequi q̄ personalitas diuinæ naturæ esset ita cōprehensa per vnā naturam humanā, quòd ad eius personalitatē alia assumi nō possit. Quid est impossibile: nō enī increatū à creato comprehendi potest. Patet ergo quòd siue cōsideremus personā diuinā secundū virtutem, quæ est principium vnionis, siue secundum suam personalitatē, quæ est terminus Vnionis, oportet dicere quòd persona diuina præter naturam humanam, quam assumpsit, possit aliam numero naturam humanam assumere.

c ¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd natura creata perficitur in sua ratione per formā, quæ multiplicatur secundū diuisionem materiæ. Et ideo si cōpositio materię & formæ constituat nouū suppositū, consequens est quòd natura multiplicetur secundum multiplicationem suppositorū. Sed in mysterio Incarnationis vnio formæ & materiæ, idest animę & corporis, nō constituit nouum suppositum, vt suprà dictum est. & ideo posset esse multitudo secundum numerum ex parte naturæ propter diuisionem materiæ absque distinctione suppositorū.

d ¶ Ad secundum dicendū, quòd posset videri dicendū q̄ prędicta positione facta, sequeretur q̄ essent duo hoīes propter duas naturas absq; hoc, quòd essent ibi duo supposita: sicut econuerso tres personæ dicerentur vnus homo, propter vnā naturā assumptam, vt suprà dictū est. Sed hoc nō videtur esse verū: quia nominibus est vtendū, secundum quòd sunt ad significandum imposita: quod quidē est ex consideratione eorū, quæ apud nos sunt. Et ideo oportet circa modū significandi & cōsignificādi considerare ea, quæ apud nos sunt: in quibus nunquam nomen ab aliqua forma impositū pluraliter dicitur, nisi propter pluralitatē suppositorum. Homo enī, q est duobus vestimētis indutus, nō dicitur duo vestiti, sed vnus vestitus duobus vestimentis: & qui habet duas qualitates, dicitur singulariter aliqualis secundum duas qualitates. Natura autē assumpta quātum ad aliquid, se habet per modū indumēti, licet nō sit similitudo, quātū ad omnia: vt suprà dictū est. Et ideo si persona diuina assumeret duas naturas humanas, ꝓpter vnitatem suppositi, diceretur vnus homo, habens duas naturas humanas. Cōtingit autē quòd plures homines dicuntur vnus populus, propter hoc q̄ cōueniūt in aliquo vno: non autem propter vnitatem suppositi. Et similiter si duæ personæ diuinæ assumerent vnam numero humanam naturā, dicerentur vnus homo (vt suprà dictum est) non vnitate suppositi, sed inquantum conueniūt in aliquo vno.

e ¶ Ad tertium dicendum, quòd diuina & humana natura non eodē ordine se habēt ad vnā personā diuinam: sed per prius comparatur ad ipsam diuina natura, vtpote quę est vnū cū ea ab ęterno. Sed natura humana cōparatur ad personā diuinā per posterius, vtpote assumpta ex tēpore à diuina ꝑsona: nō quidē ad hoc q̄ natura sit ipsa ꝑsona, sed q̄ persona in natura subsistat: filius enim Dei est sua deitas, sed nō est sua humanitas. Et idō ad hoc, quòd natura humana assumatur à diuina persona, requiritur quòd diuina natura vnione personali vniatur toti naturæ assumptæ, idest secūdū omnes partes eius. Sed duarū naturarum assumptarū esset vniformis habitudo ad personā diuinā, nec vna assumeret aliā. Vñ nō oporteret q̄ vna earum totaliter alteri vniretur, idest omnes partes vnius omnibus partibus alterius.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrùm fuerit magis conueniens, quòd persona Filij assumeret humanam naturam, quàm alia persona diuina.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q̄ non fuerit magis conueniens filium Dei incarnari, quàm Patrē, vel Spiritū sanctum. Per mysterium enim Incarnationis, homines ad veram Dei cognitionē sunt perducti: secundum illud Ioan. 18. In hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testim. perhi. veritati. Sed ex hoc, quòd persona filij Dei est incarnata, multi impediti fuerunt à vera Dei cognitione, ea quæ dicuntur de Filio secūdum humanā naturā referentes ad ipsam Filij personam: sicut Arrius, qui posuit inæqualitatem personarū propter hoc, quod dicitur Ioan. 14. Pater maior me est. Qui quidem error non prouenisset, si persona Patris incarnata fuisset: nullus enim æstimasset Patrem Filio minorē. Magis ergo videtur fuisse conueniens, quòd persona Patris incarnaretur quàm persona Filij.

¶ Præterea, Incarnationis effectus videtur esse recreatio quædam humanæ naturæ: secundum illud Gal. vlti. In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, nec pręputium, sed noua creatura. Sed potentia creādi appropriatur Patri. Ergo magis decuisset Patrem incarnari, quàm Filium.

¶ Præterea, Incarnatio ordinatur ad remissionem peccatorum: secundū illud Matth. 1. Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorū. Remissio autem peccatorū attribuitur Spiritui sancto, secundum illud Ioan. 20. Accipite Spiritum sanctum, quorum remis. pec. re. eis. Ergo magis congruebat personam Spiritus sancti incarnari, quàm personam Filij.

¶ SED CONTRA est quod Dam. dicit in tertio lib. In mysterio Incarnationis manifestata est sapientia & virtus Dei: sapientia quidem, quia inuenit difficillimi solutionem pretij, quàm decentissimam: virtus autem, quia victum fecit rursus victorem. Sed virtus & sapientia appropriantur Filio: secundum illud primæ Corint. primo, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Ergo conueniens fuit personam Filij incarnari.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Verbo Dei ad humanam naturam maxima sit similitudo, conuenientissimum fuit, ex diuinis personis ipsam Verbum humanam assumere naturam.

a ¶ RESPONDEO dicendū, quòd conuenientissimum fuit, personam Filij incarnari. Primò quidem ex parte vnionis. Conuenienter enim ea, quæ sunt similia,

Quo ad secundum probatur sic: Si non posset assumere aliam naturam, sequeretur quòd personalitas diuinæ naturæ esset ita comprehensa per vnam naturam, quòd ad eius personalitatem alia assumi non posset: sed hoc est impossibile, quia increatum à creato comprehendi non potest. ergo.

Annot. ¶ Circa illam propositionem, Quod potest in vnum & non in amplius, habet potētiam limitatam ad vnū, aduerte quod est intelligēda formaliter, scilicet si quantum est ex parte potentiæ, potest in vnū & nō in amplius: nā si aliunde proueniret, quod posset in vnum & nō in amplius, puta ex modo agendi, quia agit per modum naturæ, quæ est determinata ad vnum, non argueret limitationem potentiæ. Sed si ex ipsa potentia est, quòd possit in vnum tantùm, limitationē in illa arguit: quoniam potentia, vt potentia, extendit se ad possibile, quod non cōprehenditur vnitate: ita q̄ excludat multitudinē. Vnde in ar. vi. q. 41. in 1. par. dictū est, q̄ non ex impotētia Patris est q̄ vnus tantùm Filius genitus & gēnabilis in diuinis. Et quia hæc propositio procedit ex parte potentiæ, ideo simpliciter & absolutè assumpta est propositio illa. ¶ Circa probationem ex parte termini, nota

Annot. diligētissimè, Amocem habere ꝓ inconuenienti ac impossibili, personā diuinam vt terminum comprehendi à natura creata. Hoc enim nihil aliud est dicere, quàm docere (quod iam prælibauim⁹ respōdēdo Scoto) hoc, q̄ persona diuina nō solum est infinita in essendo & causādo ratione naturę diuinę, sed est infinita in terminādo ratione suæ personalitatis: incōprehensibilitas siquidē increatę ꝑsonæ vt termini à natura creata, vt assūptā nihil aliud significat, q̄ infinitatē in terminando increatæ personæ. Et, vt excelsa Dei balbutiēdo, vt possumus, resonem⁹, dicendum est, quòd infinitas diuina, vt est naturæ seu naturalis, constituit infinitū ens & infinitam causam: vt autem est personę seu personalis, constituit infinitam personam vt sic: quod claudit in se infinitatem in terminādo. Et ideo potest quælibet diuina persona subsistere non solùm in pluribus naturis, scilicet naturali & assumpta: sed etiam in pluribus assumptis: & eadem ratione in infinitis, si infinitę inuenirentur simul.

¶ Num nomen aliquod de pluribus dicatur absque suppositorū multiplicatione.

Quæstio. c ¶ In responsione ad primū perspice, q̄ cōsistit in hoc, q̄ natura substātiæ creatę multiplicatur multiplicato supposito constituto ꝑ ipsam: nō aūt multiplicato supposito nō cōstituto per ipsam vt patet in litera.

d ¶ In responsione ad secundū obiectio Scoti, 3. sent. dist. 1 q. 3. occurrit dicentis cōtra hoc, q̄ sequeretur quòd possemus dicere, quòd plures personę sunt plures dij. Probatur: Secundum hoc tale cōcretū habet vnitatem vel pluralitatem ex vnitate vel pluralitate suppositi.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ in litera non dicitur affirmatiuè multiplicari cōcretū multiplicato supposito: vt Argues fortè accipit. Sed ponitur vniuersalis regula negatiuè, scilicet nūquām nomē ab aliqua forma impositum pluraliter dicitur, nisi propter pluralitatē suppositorū. Et ista regula est vera tā in cōcretis adiectiuis, quàm substantiuis, tā substantialibus, quàm accidentalib⁹. Ita q̄ semper ad pluralitatem concretorum exigitur pluralitas suppositorum. Sed cum hoc stat, q̄ pluralitas suppositorū nō sufficiat quādoq; & exigitur etiam pluralitas formæ significatæ vt de cōcretis substātiuis in ar. 3. q. 39. primæ par. patet. Et propterea licet vnitas suppositi, optimè infe159rat singularitatē cōcreti substantiui (quale est ly homo) nō tamē multitudo suppositorū infert pluralitatem nominis substātiui. Et ꝓpterea nō sequitur, ergo tres personę sunt dij: nec ergo tres personæ homines in casu precedentis articuli: vt in hac etiam litera dicitur. & tamen bene sequitur in casu huius articuli, ergo verbū Dei non est homines, sed vnus homo.

Infrà q. 39. ar. 3. tertium. Et 3. di. 1. q. 2. ar ticu. 2. Et 4. cōtra cap. 39. 5. & 42.

e ¶ In responsione ad tertiū ꝑspice rationem, quare præsentis articuli positione facta, hęc humana natura sic assūpta non assumeret aliā naturam hūanā, quę post assumeretur, cū qua sibi cōcurreret in eadē numero ꝑsonalitatē, & natura diuina assumeret quācunq; naturā hūanā, quæ vniretur ꝑsonaliter verbo Dei. Rō inquā est, q̄ filius Dei est sua deitas, nō aūt est sua hūanitas: hic enim fit, vt cuicūq; ꝑsonaliter vniatur filius Dei ꝑ se primò, eidē secundario vniatur deitas: vniatur, dico, & naturæ assumptæ & cuilibet eius parti: vt patet ex auctoritate Da. Et hinc fit, q̄ vna hūanitas nō esset vnita alteri, ita q̄ nec ipsi naturæ post assumptę ꝑcedēs vniretur, nec alicui eius parti, sed per accidēs coinciderēt i vnā personā, inter se distātę sitū loco. Et ex hoc sequeretur, q̄ nō esset cōio cōuenientiū illi ꝑsonæ scd̄m vnā naturā assumptā cū conuenientibus sibi scd̄m aliā assumptā, imò posset simul mori secūdum vnā, & viuere secūdum aliā. Et si verbū Dei scd̄m primā naturā vocaretur Christus, & scd̄m secūdā vocaretur Ioānes, mortuo Christo, nō posset dici mortuus Ioānes: sed bñ diceret mortuus De⁹ & Dei filius: & similiter viuo Ioāne tūc, nō verè diceret viu⁹ Christus, sed viu⁹ De⁹ & Dei filius: & sic de similib⁹.

¶ Super Quæstionis tertiæ Artic. octauū. Comment.

Titulus octaui articuli clarus est. a ¶ In corpore vna

vnitur. Ipsius autem personæ Filij, qui est verbũ Dei, attenditur vno quidẽ modo cõmunis cõuenientia ad totam creaturam: q̃a verbũ artificis, id est conceptus eius, est similitudo exẽplaris eorũ, quæ ab artifice fiunt. Vnde verbum Dei, quod est æternus conceptus eius, est similitudo exẽplaris totius creaturæ. Et ideo sicut per participationẽ huius similitudinis, creaturæ sunt in proprijs speciebus institutæ, sed mobiliter: ita per vnionem Verbi ad creaturam, nõ participatam, sed personalem, cõueniens fuit reparari creaturam in ordine ad æternam & immobilem perfectionem. Nam & artifex per formam artis conceptam, qua artificiatum condidit, ipsum si collapsum fuerit, restaurat. Alio modo habet cõuenientiã specialiter cum humana natura, ex eo q̃ Verbũ est conceptus æternæ Sapientiæ, à qua omnis sapientia hominũ deriuaẽ. Et ideo p̃ hoc homo in sapientia perficitur, quę est propria eius perfectio, prout est rationalis, quòd participat verbũ Dei: sicut discipul⁹ instruitur per hoc quòd recipit verbũ magistri, vnde Eccles. primo dicitur, Fons sapientiæ verbũ Dei in excelsis. Et ideo ad consummatam hominis perfectionem conueniens fuit, vt ipsum verbum Dei humanæ naturæ personaliter vniretur.

Secundò potest accipi ratio huius congruentiæ ex fine vnionis, qui est impletio prędestinationis, eorum scilicet, qui præordinati sunt ad hæreditatem cælestẽ, quæ non debetur nisi filijs eius: secundũ illud Rom. 8. Si filij, & hæredes. Et ideo cõgruum fuit, vt per eũ, qui est filius naturalis, homines participarent similitudinem huius filiationis secundum adoptionem: sicut Apostolus ibidem dicit, Quos præsciuit, & prædestinauit confor. fieri ima. fi. sui. Tertiò potest accipi ratio huius congruẽtiæ ex peccato primi parentis, cui per Incarnationem remediũ adhibetur. Peccauerat enim primus homo, appetendo scientiam: vt patet ex verbis Serpentis promittentis homini sciẽtiam boni & mali. Vnde conueniẽs fuit vt per Verbum veræ sapientiæ homo redduceretur in Deum, qui per inordinatum appetitum scientiæ recesserat à Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil est, quo humana malitia nõ possit abuti: quando etiam ipsa Dei bonitate abutitur, secundum illud Roma. 2. An diuitias bonitatis eius cõtemnis? Vnde etiam si persona Patris fuisset incarnata, potuisset ex hoc homo alicuius erroris occasionem sumere: quasi Filius sufficere non potuisset ad humanam naturam reparandam.

¶Ad secũdum dicendũ, quòd prima rerum creatio facta est à potentia Dei patris per Verbum. Vnde & recreatio per Verbum fieri debuit à potentia Dei patris, vt recreatio creationi responderet: secundum illud 2. Corint. 5. Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi.

¶Ad tertiũ dicendũ, q̃ Spiritui sancto propriũ est q̃ sit donũ Patris & Filij. Remissio autẽ peccatorũ fit p̃ Spiritũ sanctũ tanquam per donũ Dei. Et ideo conuenientius fuit ad iustificationẽ hominum, q̃ incarnaretur Filius, cuius Spiritus sanctus est donum.

QVAESTIO QVARTA

De Modo unionis ex parte Naturæ humanæ assumptæ, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de Vnione ex parte assumpti. Circa quod primò considerandum occurrit de his, quæ sunt à Verbo assumpta. Secũdò, de coassumptis, quæ sunt perfectiones & defectus. Assumpsit autem Dei filius humanã naturam & partes eius.

¶Vnde circa primũ triplex cõsideratio occurrit. Prima est quantum ad ipsam naturã humanam. Secunda est quantum ad partes ipsius. Tertia quantum ad ordinem assumptionis.

¶Circa primum quæruntur sex.

¶Primò, vtrùm humana natura fuerit magis assumptibilis à filio Dei, quàm aliqua alia natura.

¶Secundò, vtrùm assumpserit personam.

¶Tertiò, vtrùm assumpserit hominem.

¶Quartò, vtrùm fuisset cõueniẽs, q̃ assumpsisset naturam humanam à singularibus separatam.

¶Quintò, vtrùm fuisset cõueniens, quòd assumpsisset humanam naturam in omnibus eius singularibus.

¶Sextò, vtrùm fuerit conueniens, q̃ assumeret humanã naturam in aliquo homine ex stirpe Adæ progenito.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm natura humana fuerit magis assumptibilis à filio Dei, quàm aliqua alia natura.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd humana natura non fuerit magis assumptibilis à filio Dei, q̃ quælibet alia natura. Dicit enim Augu. in Epist. ad Volusianũ, In rebus mirabiliter factis tota ratio facti, est potentia faciẽtis. Sed potentia Dei facientis Incarnationẽ, quæ est opus maximè mirabile, non limitatur ad vnã naturã: cùm potẽtia Dei sit infinita. Ergo natura humana nõ est magis assumptibilis à Deo, quàm aliqua alia creatura.

¶Præterea, Similitudo est ratio faciẽs ad cõgruitatem Incarnationis diuinæ personę: vt suprà dictũ est. Sed sic vt ĩ creatura rationali inueniẽ similitudo imaginis, ita in creatura irrationali inuenitur similitudo vestigij. Ergo creatura irrationalis assumptibilis fuit, sicut humana natura.

¶Præterea, In natura angelica inueniẽ expressior Dei similitudo, q̃ in natura humana: sicut Greg. dicit in hom. de centũ ouib⁹, introducens illud Ezech. 28. Tu signaculũ similitudinis. Inuenitur etiam in angelo peccatũ, sicut in homine: secundum illud Iob 4. In angelis suis reperit prauitatẽ. ergo natura angelica fuit ita assumptibilis, sicut natura hominis.

¶Præterea, Cùm Deo cõpetat summa perfectio, tãtò magis est Deo aliq̃d simile, quantò est magis perfectũ. Sed totum vniuersum est magis perfectũ, quàm partes ei⁹, inter quas est humana natura. ergo totũ vniuersum est magis assumptibile, quàm hũana natura.

¶SED CONTRA est quod dicitur Prouer. 8. ex ore Sapiẽtię genitæ, Delicię meæ esse cũ filijs hominũ. Et ita videtur esse quædam congruentia vnionis filij Dei ad humanam naturam.

CONCLVSIO.

¶Cùm humana natura intellectualis existẽs apta sit, verbũ Dei per cognitionẽ & amorẽ attingere, & originali peccato obnoxia magis reparatiõe indigeat, ea sola ex naturis assumptibilis à Verbo fuit.

b ¶RESPONDEO dicẽdum, quòd

vna est conclusio respõsiua quæsito affirmatiua, Conuenientissimum fuit personam Filij incarnari. Probatur tripliciter: primò ex parte vnionis. Similia conuenienter vniuntur: persona filij & humana natura sunt secundũ conuenientiam creaturæ rationem, quàm propriam rationem sunt similes: ergo. Minor quo ad primam partem & probatur simpliciter, q̃a verbum Dei est exemplaris similitudo omnis creaturæ: q̃a verbũ artificis est exemplaris similitudo eorũ, quæ fiunt ab artifice: & probatur, applicando ad deducendã inde conuenientiã Incarnationis primò in cõmuni, q̃a artifex per conceptã formã, qua cõdidit restaurat collapsum: secundò in speciali ex tribus inuẽtis in depẽdẽtia creaturarũ à Verbo: primũ est, participatio similitudinis exẽplaris, secũdũ, cõstitui in proprijs naturis: tertium, mod⁹, quòd mobiliter cõstãt. Quibus cõuenienter adiunguntur tria perfectiona, scilicet super participationẽ vnio nõ participatiua, sed personalis: super cõstitutionem in proprijs reparatio in diuinis, scilicet gratia, gloria, & vita cęlestis: super mobilitatem, æternę & immutabiliter vitã felicitatẽmq. habere: quo ad secũdã verò partẽ probaẽ similiter primo modo similitudo simpliciter quo ad duo se habẽtia, vt causa & effectus primò, quia Verbũ est conceptus æternæ sapientiæ: & oĩs sapientia hominum ab æterna sapiẽtia deriuatur. Secũdò ex hoc, quia propria perfectio hoĩs vt rationalis, quæ est sapiẽtia, cõsistit in participãdo verbũ Dei. Quod p̃baẽ exẽplo, sicut pfectio discipuli in participando verbũ magistri: & auctoritate, Fons sapiẽtię &c. Probaẽ deinde applicãdo, q̃ supra participationem diuini verbi, in qua p̃pria pfectio hominis secũdum mentẽ cõsistit, cõuenientissimẽ apponiẽ vt ipsum verbũ Dei personaliter vniaẽ naturæ humanæ, vt consummata sit hoĩs pfectio: vt scilicet, quæ inchoatur in participatione ipsius verbi humana perfectio, cõsummetur non in participatione, sed in personali adeptione ipsius Verbi. Reliquæ rationes clarè patent in litera.

a *Super Quæstionis quarta Artic. primũ.*

Titul⁹ articuli primi q. 4. 3. corporis principio declaraẽ, quod intelligitur de assumptibili nõ secũdũ potẽtiã passiuã naturalẽ: & in respõsione ad primũ nec secundũ potentiã obiectiuè ad omnipotentiã Dei, sed secundũ potẽtiam cõgruitatis ad vnionẽ personalẽ. Et ratio omnnũ in locis suis patebit.

b ¶In corpore articuli est vnica cõclusio: Sola natura hũana est assumptibilis. Probatur, Hæc duo, scilicet cõgruentia dignitatis & necessitatis, soli naturæ humanæ cõueniunt: ergo sola natura humana est assumptibilis. Antecedẽs quo ad exponẽtem affirmatiuam probatur: quo ad dignitatẽ quidẽ, q̃a natura humana nata est attingere p̃ p̃priã operationem, cognoscẽdo & amãdo verbũ Dei: quo ad necessitatem verò, quia subiacens peccato originali indigebat reparatiõe. Quo ad exponẽtem autẽ negatiuam probatur: q̃a creaturæ irrationali deest dignitas naturæ: aũt angelicæ deest cõgruitas necessitatis. Consequentia probatur: q̃a assumptibile dicit aptũ natũ assumi à diuina persona nõ per potentiã passiuã naturalẽ. ergo per potentiã cõgruitatis ad vnionẽ personalẽ diuinam. Hoc vltimo assumpto p̃batur: q̃a potẽtia passiua naturalis nõ se extẽdit ad id, quod trãscendit cõditionem naturalem.

¶Circa hæc duæ dubitationes sunt, quæ ex dictis literæ in respõsionibus argumẽtorum soluuntur. Primũ dubium est circa consequẽtiam illam, Assumptibile nõ attenditur secundũ potentiã passiuã naturalẽ: ergo secundũ cõgruẽtiã, quia possit videri, cõsequẽtia nõ valet: q̃m potest attẽdi secundũ potentiam obedientiæ.

¶Ad hoc ex responsione ad primum in litera respondetur, quòd creaturæ denominantur aliquales ex eo quod conuenit eis secundum propria, & non ex eo quòd conuenit eis secundum primas & vniuersales causas: potentia autem obediẽtiæ cõuenit creaturæ in ordine ad primã causam, vt patet. potentia autẽ cõgruitatis attẽditur secũdũ p̃pria ipsius creaturæ: & ideo creaturæ denominantur aliquales, hoc est assumptibiles secundũ cõgruitatẽ, nõ secũdũ obedientiã. Sed hæc respõsio nõ videtur soluta, tũ quia etiã secundũ Autorẽ humana natura dicitur assumptibilis per potẽtiã obedientiæ. Tũ quia assumptibilis est denominatio conueniens creaturæ solum ex ordine ad Deum causam vniuersalissimam: quẽ iam dictum sit proprium esse diuinæ personæ subsistere in pluribus naturis. Tum quia creaturæ denominantur aliquales ex eo quod conuenit illis secundum causas primas & vniuersales: dicuntur enim creatæ & conseruatæ ac cõseruabiles ex prima causa: dicuntur

Cõment.

3. dist. 2. q. 1. art. 1. Et 4. cõtra ge. 53. tertio et 4.

aliquid assumptibile dicitur quasi aptū assumi à diuina psona. Quæ quidē aptitudo nō potest intelligi secūdū potentiā passiuā naturalē: quæ nō se extēdit ad id quod transcēdit ordinē naturalē, quem transcēdit vnio personalis creaturæ ad Deū. Vñ relinquitur q̄ assumptibile aliquid dicatur, secundū cōgruentiā ad vnionē prædictā. Quæ quidē cōgruentia attēditur secūdū duo in humana natura, scilicet secūdū eius dignitatē & necessitatē. Secūdū dignitatē quidē, quia humana natura, inquantū est rationalis & intellectualis, nata est cōtingere aliqualiter ipsum Verbū per suam operationē, cognoscēdo scilicet, & amando ipsū. Secūdū necessitatē autē, quia indigebat reparatione, cùm subiaceret originali pctō. Hæc autē duo soli humanæ naturæ cōueniūt: nā creaturæ irrationali deest cōgruitas dignitatis: naturę aūt angelicæ deest cōgruitas pdictæ necessitatis. Vñ relinquitur quod sola natura humana sit assumptibilis.

c ¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ creaturæ denominātur aliquales ex eo q̄ cōpetit eis secūdū proprias causas: non autē ex eo q̄ conuenit eis secundū causas primas & vniuersales: sicut dicimus aliquē morbū incurabilē, nō quia nō potest curari à Deo, sed quia per propria principia subiecti curari non potest. Sic ergo dicitur aliqua creatura non esse assumptibilis, non ad subtrahendum aliquid potentiæ diuinæ, sed ad ostendendum conditionem creaturæ, quæ ad hoc aptitudinem non habet.

d ¶ Ad secundum dicendum, quòd similitudo imaginis attenditur in natura humana secundum quòd est capax Dei, scilicet ipsum attingēdo propria operatione cognitionis & amoris. Similitudo autem vestigij attēditur solùm secundū repræsentationem aliquam, ex impressione diuina in creatura existentem: nō autem ex eo q̄ creatura irrationalis, in qua est sola talis similitudo, possit Deum attingere per solam suam operationem. Quod autem deficit à minori, non habet cōgruitatem ad id quod est maius: sicut corpus, quod non est aptum perfici anima sensitiua, multò minus est aptum perfici anima intellectiua. Multò autem maior & perfectior est vnio ad Deum secundum esse personale, quàm quæ est secundum operationem. Et ideo creatura irrationalis, quæ deficit ab vnione ad Deū per operationem, non habet cōgruitatem, vt vniatur ei secundum esse personale.

e ¶ Ad tertium dicendum, quòd quidam dicunt angelū non esse assumptibilem: quia à principio suę creationis est in sua personalitate perfectus, cùm non subiaceat generationi & corruptioni. Vnde nō posset in vnitatem diuinæ personæ assumi, nisi eius personalitas destrueretur: quod neq; cōuenit incorruptibilitati naturæ eius, neq; bonitati assumētis: ad quam non pertinet, q̄ aliquid perfectionis in creatura assumpta corrumpat. Sed hoc non videtur excludere totaliter congruitatem assumptionis angelicæ naturæ: potest enim Deus producendo nouā angelicam naturam, copulare eam sibi in vnitate personæ: & sic nihil præexistens ibi corrumperetur. Sed, sicut dictum est, deest congruitas ex parte necessitatis: quia etsi natura angelica in aliquibus peccato subiacet, est tamen eius peccatum irremediabile, vt in Prima parte habitum est.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ perfectio vniuersi, non est perfectio vnius personæ, vel suppositi. Sed eius qd' est vnū positione vel ordine, cuius plurimę partes, nō sunt assumptibiles, vt dictum est. Vnde relinquitur, q̄ solùm natura humana sit assumptibilis.

sed dicitur etiam natura reparata ea prima & vniuersalissima causa Deo, &c. ¶ Ad hæc dicitur, q̄ ppositio in recip. sione ad primū allata, scilicet creaturæ denominantur aliquales ex eo q̄ cōuenit eis secundū proprias causas, non autem ex eo q̄ cōuenit eis secundum primas & vniuersales causas, intelligēda est cum grano salis, scilicet quādo oppositæ denominationes cōueniūt illis secūdū proprias & primas causas. Et hāc glossam manifestat Autor esse suę intentionis in subiuncto exemplo de morbo qui secūdū ppria dicitur incurabilis, quāuis secūdum Deum oppositam denominationē habeat, & dicatur curabilis. Ita quòd intendit Autor, q̄ quādo denominatio aliqua sic se habet ad creaturas, quòd secundum propria affirmatiuè & secundum primā causam negatiuè, vel econtra secundū propria negatiuè & secūdum primā causam affirmatiuè sunt denominandæ: tūc creaturæ denominātur aliquales simpliciter secundū propria, & non secundū primā causam, sed cum additione, vt patet in exēplo literæ, morbus denominari potest curabilis & incurabilis secundum propria & secundū primam causam curabilis. & idō simpliciter dicitur curabilis vel incurabilis, attēdendo ad propria, secūdum primam autē causam dicitur cum additiōe curabilis, per Dei potētiam. Et simile est in proposito: creaturæ simpliciter dicuntur assumptibiles, quæ congruitatem habent ad vnionē personalem, & inassumptibiles, quæ illa carent. cum quo tamen stat quòd omnes naturæ dicantur assumptibiles cum additiōe, scilicet per Dei potentiam.

¶ Ad primam ergo obiectionē dicitur, q̄ potentia obedientiæ, quia respondet omnipotentiæ diuinæ, clauditur in pposito sub denominatione ex omnipotentia Dei. eiusdem enim rationis est, quod denominetur natura assumptibilis ex potētia Dei, & ex potentia obedientiæ, qua creatura subditur Dei potētiæ absolute: & ideo prætermissa est in hoc processu, sicut potentia Dei.

¶ Ad secundā dicitur, quòd licet assumptibile dicatur solummodo in ordine ad Deū attendi tū potest etiā ex parte congruētiæ naturæ secūdū illius propria, & ex parte omnipotētię Dei. & secūdū hoc opposito modo natura aliqua est denominabilis: & ideo scd̄m ppria dicitur congruè assumptibilis vł inassumptibilis.

¶ Ad tertium conceditur, quòd creaturæ denominantur simpliciter aliquales ex Dei potentia, quando ex propriis nō sunt opposito modo denominabiles. Nec oppositum habetur ex litera sanè intellecta.

Quæstio. ¶ *Num angeli reparatione indiguerint sicut homo.*

¶ Dubium secundum est, quomodo verum est, quòd in angelis deficiat necessitas reparationis: quum angelica natura adhuc reparatione indigeat.

¶ Ad hoc dicitur quòd non intēdit Autor excludere ab angelica natura indigentiam seu necessitatem reparationis, sed congruentiam necessitatis. Ita quòd licet in angelica natura sit maior indigentia, quia irreparabilis est illius lapsus: quia tamen necessitas illa non habet congruitatem ad reparationem, quia est necessitas non viæ sed termini: ideo notanter dicitur, quòd deest angelicæ naturæ congruitas ex parte necessitatis tam in corpore articuli, quàm in responsione ad tertium.

Annot. ¶ Nota in dictis huius articuli illam propositionem de potētia passiua naturali, quòd non se extēdit ad id quod transcendit naturalem ordinem: quoniam verissima est, & formalis & propria, & secundū illa iudicāda, quæ hîc in q. illic inueniuntur dicta. Secundū quā patet, q̄ potentia naturalis intellectus nostri non se extendit ad visionē Dei, &c. Vnde & hîc dicitur de natura humana quatenus intellectualis, q̄ nata est aliqualiter cōtingere per operationē verbum Dei.

Annot. e ¶ In responsione ad primū eiusdē primi articuli notandū est, q̄ hanc apparet Autorē non cōtradicere suis dictis in 3. senten. di. 2. q. prima, art. 1. nec retractare illa, sed altiꝰ ac Theologo dignius loquutus est de assumptibili, sententiā eandē seruans, & sermonē quasi cohibēs. Vnde & pertransiundo in hac responsione prętermittit discussionē cōsequentiū, vt ad effectum diuinę omnipotētiæ si assumeret angelū, aut lapidem. Vnde & nos Autoris vestigia sectantes, quæstionem illam, an Deus posset assumere lapidis naturā, tanquam cōmuniter acceptam & sufficienter discussam, & quasi offensiuam piarū aurium, in illius discussione relinquēdā duximꝰ. Vide hęc si vis in Autore eo loco allegato, & in Capreolo ibidē.

Quæstio. ¶ *Num maius sit vniri Deo in persona, quàm secundum operationem.*

¶ In responsione ad secundū, dubiū occurrit circa illud, Multò autē maior & perfectior est vnio ad Deū secundum esse personale, quàm quæ est secundū operationē: quoniā non caret scrupulo propositio ista, & multi glossant, aut negāt eā. Est autē ratio scrupuli: quia seorsum ista sumpta, vnio personalis cōmunis est rationalibus & irrationalibus, vnio secundū operationē propria est rationalibus. Et rursus vnio personalis cōuenit rationalibus secundū id, in quo cōmunicat cū omnibus substātiua: qua cōuenit eis, in quātum sunt naturæ potentes subsistere: vnio autē secundum operationē perfectæ felicitatis conuenit eis, inquantū sunt consortes diuinæ naturæ per adoptionē. Maior ergo & perfectior est vnio secūdū operationē fruitionis beatæ, quàm secundū esse personale: & propterea ista propositio negatur, seorsum accepta cæteris. Et cōfirmatur. quia maius est assumere lapidem in filium Dei adoptiuum, quàm ad vnionē personalem: quoniā illud implicat cōtradictionem, hoc non. Glossatur autē, quod vera est in natura capaci vtriusq; vnionis. Et aliqui de veritate illius etiam sic intellectæ dubitant: quia melius est cōcipere Deū mēte, quàm carne. vt dicitur in libro de sancta Virginitate: & de beata Virgine dicitur, quòd beatior fuit concipiendo fidem Christi, q̄ carnē Christi.

¶ In oppositum autē est literæ autoritas ex Augu. super illud, Verbum caro factum est.

¶ Ad hanc quæstionem dicendū est, q̄ procul dubio, maius, nobiliꝰ, excellentius, perfectiusq; est vniri Deo in persona, quàm per gratiā & gloriam cōsummatam. Et ratio habita est in vltimo articulo præcedētis q. quia scilicet vnio personalis non est vnio participatiua, sed p substantiam Dei, cōferens non similitudinem aut participationem Dei, sed ipsum esse personale Deitatis vt persona Dei fiat persona naturæ assumptæ. Vnio autem per fruitionem vnio participatiua Dei est, conferens non esse Dei, sed similitudinem & adoptionem filialem. Est igitur vnio personalis maior: quia confert maius, scilicet esse Deū nō participatiuè, sed personaliter: quantò enim maius est esse Deū personaliter, quàm participatiuè, tantò maior est vnio personalis, quàm participatiua. Est & perfectior: quia confert perfectius, scilicet esse Deū secundū substantiam, hoc est hypostasim: nō secundū accidentia, vt sunt operationes, quibus fruimur Deo: quantò enim perfectius est esse Deum personaliter, quàm accidentaliter, tantò perfectior est vnio personalis, quàm per operationem. Et ideo simpliciter & absolutè cum August. & Autore teneamus, lōgè maius esse vniri Deo in persona, quàm per gratiam & gloriam.

¶ Ad primam autem & secundam obiectionem dicitur, quòd dato q̄ maius sit illud, quod natū est ex parte entium creatorum conuenire intellectualibus solùm, & similiter intellectualibus vt intellectualia sunt, quàm communia: longè tamen maius est quod ex parte Dei potest cōferri naturis substantialibus, vt cōmunicans in natura substātiali, quàm id quod est eis donabile secundum earum operatiōes: quoniā potest naturis cōferri esse Dei personale in seipso, vt sit esse personale earum, quod nō conferri potest per operationes. Rationes enim istæ non inferunt, quod vnio per operationē sit maior aut nobilior: sed bene inferunt, quod plus nobilitatis & perfectionis ex parte creaturæ exigitur ad vnionē per operationem: quia exigitur & natura & operatio intellectualis & gratia seu gloria, quæ nō exiguntur ad naturam, vt vnibilem personaliter. Sed cū hoc stat, q̄ ex parte accepti doni longe maior & perfectior sit vnio personalis, qua non Deus participatiuè, sed in propria ipsius persona habetur à natura vnita.

¶ Ad confirmationē dicitur q̄ falsum assumitur & ad pbationē respōdetur, q̄ falsissimū est, q̄ implicās cōtradictoria sit maiꝰ: quoniā implicās cōtradictoria nō est aliqd, nō est ens, nec nō ens, sed ens & nō ens sil. Scd̄m huiusmodi enī argumēta maius esset albedinē esse nigredinē, q̄ esse Deū: quia illud implicat, hoc non.

¶ Ad rationem dubij multorum, quia melius est concipere fidē, &c. respondetur negādo cōsequentiam: quoniā nō est eadē vtrobiq; ratio: quoniā in cōceptione carnali Dei non sit vt cōcipiens sit Deus, sicut sit in vnione personali, vt homo sit Deꝰ: & propterea non arguitur à simili, sed à longe alieno. Maximum ergo bonum, quod Christus habet, est, quòd sum Ego est verus Deus: & super ac post hoc habet, quòd sit creata fruitione Dei beatus.

a ¶ In responsione ad tertiū eiusdē art. nota præsequētis articuli quæstione, q̄ hîc habetur, q̄ si Angelus iam creatus assumeretur, personalitas eiꝰ corrūperetur: ac p hoc aliqd perfectiōis in creatura assumpta corrūperetur. Ex hoc enī insinuatur, q̄ personalitas Angeli aliquid pfectionis addit supra naturā Angeli: quod etiā innuitur de omni supposito, & persona sentiendum, dum in responsione ad

quartum

quartū dicitur, Perfectio vniuersi nō est perfectio vnius personæ, vel suppositi.

a ¶ *Super Quæstionem quartam articulum secundum.*

Titulus articuli 2. satis clarus est quo ad quid nominis personæ humanæ: sed quo ad quid rei, longo tractatu in hoc articulo perscrutandus est.

Comment.

ARTICVLVS II.

a *Vtrùm filius Dei assumpserit personam.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd filius Dei assumpserit personam. Dicit enim Damasc. in 3. lib. quod filius Dei assumpsit humanam naturā in atomo, id est in indiuiduo. Sed indiuiduum rationalis naturæ est persona: vt patet per Boet. in lib. de Dua. natura. Ergo filius Dei, personam assumpsit.

¶ Præterea, Damasc. dicit, quòd fili⁹ Dei assumpsit quæ natura nostra plantauit. Plantauit autem ibi personalitatem. Ergo fili⁹ Dei assumpsit personam.

¶ Præterea, Nihil cōsumitur nisi qđ est. Sed Innocē. terti⁹ dicit in quadam Decre. quòd persona Dei consumpsit personam hominis. Ergo videtur quòd persona hominis fuerit prius assumpta.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit in lib. de fide ad Pe. quòd Deus naturam hominis assumpsit, non personam.

CONCLVSIO.

¶ *Filius Dei nullo modo humanam assumpsit personam.*

b ¶ RESPONDEO dicendū, quòd aliquid dicitur assumi ex eo quòd ad aliquid sumitur. Vnde illud, quod assumitur, oportet præintelligi assumptioni: sicut illud, quod mouetur localiter, præintelligitur ipsi motui. Persona autem nō præintelligitur in humana natura assumptioni, sed magis se habet vt terminus assumptionis, vt suprà dictum est. Si enim præintelligeretur, vel oporteret quod corrumperetur: & sic frustra esset assumpta, vel quod remaneret post vnionē: & sic essent duæ personæ, vna assumēs, & alia assumpta. Quod est erroneū, vt supra ostensum est. Vnde relinquitur, quòd nullo modo filius Dei assumpsit humanam personam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd naturam humanā assumpsit Filius in atomo, id est in indiuiduo: quod nō est aliud à supposito increato, quod est persona filij Dei. Vnde non sequitur, quòd persona sit assumpta.

¶ Ad secundū dicendum, quòd naturæ assumptæ non deest propria personalitas propter defectū alicuius, quod ad perfectionem humanæ naturæ pertineat: sed propter additionem alicuius, quod est supra humanā naturam: quod est vnio ad diuinam personā.

¶ Ad tertium dicendum, quòd consumptio ibi non importat destructionem alicuius, quod prius fuerat, sed impeditionem eius, quod aliter esse posset. Si enim humana natura non esset assumpta à diuina persona, natura humana propriam personalitatem haberet: & pro tanto dicitur persona consumpsisse personam, licet impropriè: quia persona diuina sua vnione impediuit, ne humana natura propriam personalitatem haberet.

b ¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua quæsiti negatiua: Fili⁹ Dei nullo modo assumpsit personam humanam. Probatur, illud quod assumitur, oportet præintelligi assumptioni: persona nō præintelligitur in humana natura assumptioni: igitur persona nō assumitur. Maior & probatur, quia assumi aliquid dicitur, qđ ad aliquid sumitur: & declaratur exemplo, sicut illud quod mouetur localiter, oportet præintelligi ipsi motui. Minor probatur ducendo ad impossibile, si persona præintelligeretur, oporteret ipsam vel corrumpi: & sic frustra esset assumpta: vel remanere, & sic essent duæ personæ: quod est erroneum, quia non esset vnio in persona.

Locis argu. ti. sequi. & intentio. nis.

¶ *Num persona vel hypostasis addat aliquid supra suam naturam singularem.*

Quæstio.

¶ In hoc articulo quæstio difficilima occurrit, quòd persona seu hypostasis addat supra naturam singularem. Et hoc tam in substātiis cōpositis, puta quid addit Sortes supra suam hāc humanitatē compositam ex hac anima & hoc corpore: & similiter quid addit Gabriel supra suam naturā singularem. Et est specialiter ex verbis huius articuli hinc & inde ratio dubij: quia tam in corpore articuli, quam in responsione ad tertiū, habetur, quòd addit aliquid positiuū, dum dicitur, quod personā oporteret corrumpi, si præexisteret assumptioni: quod in præcedenti quoq; articulo de Angeli persona dictū est, cum adiunctione, quòd aliquid perfectionis corrumperetur. Et rursus dicitur, quòd persona diuina sua vnione impediuit, ne natura humana propriam personalitatē haberet: si enim nihil adderet, impedimentum nihilo præstitum esset. In oppositū autem sonat responsio ad secundum, dicens quòd naturæ assumptæ non deest propria personalitas propter defectum alicuius, quod ad perfectionem humanæ naturæ pertinet: sed propter additionem, &c. si enim persona adderet aliquid positiuum supra hanc naturam, oporteret illud deesse naturæ assumptæ. Et sic falsum esset, quòd personalitas deest non propter defectum alicuius, quod ad perfectionē spectat. constat enim quòd si personalitas positiuum aliquid addit, illud ad perfectionē spectaret. cùm persona significet perfectissimū quid in genere substantiæ. Simpliciter autē & generaliter ratio dubij magni est circa diuersitas opinionum, & obscuritas rei. Clauduntur autem in quæstione ista quatuor quæsita: primū est, an persona supra hāc naturam addat in se aliquid, an solùm secundū rationē. secūdum, an supposito quòd addat aliquid in se, an illud sit positiuum, vel negatiuū: tertiū, an illud sit intrinsecū personæ an extrinsecū & quartū, quid est illud positiuū vel negatiuū, intrinsecū vel cōnotatū. Quæ ad euitandā replicationē similiter tractabuntur. Est igitur prima opinio quòd suppositū & natura hæc in omnib⁹ substantiis sunt idem re, & differunt solomodo intelligēdi, vt quod est, & quo est: ita quòd idem est quo & quod diuersa ratione. Natura enim est, vt qua Sortes est homo, Sortes verò est ipsa sua natura, vt participans seu habens illam ab agente. Et huius opinionis est Henricus de Gandauo in quolib. 2. quæst. 3. Secūda autem opinio est, quòd suppositū & natura sunt idē re quoad intrinseca, sed differunt realiter, quantū ad cōnotata, quæ attenduntur ex modo significandi: cōnotata autē huiusmodi sunt illa, quæ simul cum natura habent, sine quibus natura nō potest esse. Verbi gratia, Sortes est ipsa sua humanitas in concreto, vt significans habēre reliqua, sine quibus humanitas non habet in rerū natura. Et huius opinionis est Herueus in quolibet 9. q. 6. Tertia opinio est, quòd suppositū & natura differūt realiter medio modo inter extrinsece & intrinsecè: ita quòd suppositū addit supra naturam affectionē, qua natura subest accidentibus: ita quòd Sortes non est sua humanitas: quia Sortes significat humanitatem vt affectam accidentibus, humanitas verò non. Ab Herueo & Ioan. de Neap. recitatur hæc opinio, & improbatur. Quarta opinio est, quòd suppositū differt realiter à natura, sicut totum à parte: quia dicit cōpositum ex natura & esse existentiæ. hæc etiā recitatur ab vtroq. dictorū, & improbatur. Quinta opinio est, quòd suppositū differt à natura per vnū cōnotatū extrinsecum, scilicet actum essendi: ponit enim hæc opinio actū essendi non claudi in suppositi ratione (in quo differt à præcedente: & bene dicit in hoc) sed connotari per suppositū: quia esse est proprius actus suppositi, vt quod est. & hæc est opinio Capreoli in tertio senten. dist. 5. quæst. 3. Sexta opinio est, quòd persona addit supra naturā hanc aliquid intrinsecum cōstitutiuū personæ, negatiuū tamē. Et hæc est opinio Scoti in 3. sent. distinc. prima, 1. quæst. quæ verbis ipsius vtendo. addit duplicem negationē: scilicet dependētiæ actualis à persona diuina, & dependentiæ aptitudinalis respectu eiusdē termini, scilicet personæ diuinæ. hæc est nō dependere etiā secundū aptitudinē à persona diuina vt sic: ita quòd hæc humanitas est persona per hoc quòd nec apta nata est terminari ad personalitatē diuinā, nec actualiter terminatē per eam.

Septima opinio propinqua huic est, quòd persona addit supra naturā hanc solam negationem annexā extrinseci possi sui & intrinsecæ vnionis ad illud: ita quòd suppositū significat illāmet rem, quā significat natura: sed significat eam vt habet hanc duplicē negationem, scilicet quòd in nullo extrinseco sustinetur. Et huius opinionis est Ioannes de Neapoli in quolibet quæst. 9. Omnium harū opinionū conuenientiā in hoc, quòd suppositū nihil positiuum intrinsecū addit supra naturā personalē singularē, fundamentum est: quia illud intrinsecū cōstat nō posse esse accidens, nec substātiā, quæ est forma aut materia, aut cōpositū ex vtraq. Accedit ad hoc autoritas Aristote. in septimo Metaph. tractātis hanc quæstionē, & dicētis quòd in his, quæ sunt per se, idem est quod quid est, & id cui⁹ est: cōstat enim substantiā esse de numero eorū quæ sunt, & dicuntur per se. Ponendi autem aliquid superadditum negatiuū vel positiuū, cogit & modus significandi, & assumptio singularis humanitatis à Christo sine sua personalitate. Præter oēs autē dictas opiniōes recitata alia opinio à Scoto & Ioāne de Neapoli, si ratione vna & eadem ab vtroq. recitatur, tenens suppositum addere supra naturā singularē entitatē positiuā intrinsecā supposito cōstitutiuāmq. ipsius. Sicut hæc, inquit Scotus, humanitas addit supra humanitatē, vel sicut modus essendi, vt inquit Ioannes de Neapo. addit supra naturā, cuius est, & reducitur entitas ista ad gen⁹ substātiæ, sicut esse quale ad genus qualitatis, & punctus ad genus quantitatis. Improbaturq. ab vtroq. opinio ista. Omissa aferre opinionē dicentē suppositū differre à natura, quia Sortes dicit cōpositum ex materia & forma, humanitas verò formā: quia nō esset ad propositū quæstionis: in qua supponimus filiū Dei assumpsisse singularem humanitatē cōpositam ex hac anima & hoc corpore (iuxta illud, Perfect⁹ homo ex anima rationali & humana carne subsistens) & tamen non assumpsisse hypostasim humanam.

¶ Examinanda igitur discutiēdáq; sunt hæc secundum & doctrinā diui Thomæ, & simpliciter. Ex doctrina diui Tho. habetur inter naturam & suppositū in creaturis, talem, tantámq; esse differētiā, vt suppositū sit primum subiectum actus essendi in rerū natura, natura nō: & similiter quòd suppositū sit subiectū filiationis realis, natura nō: ita quòd si natura sine suo supposito poneretur, non esset subiectum actus essendi, nec esset subiectū filiationis. Et primū quidē dicit Autor inferius in quæst. 17. artic. 2. per totū. vbi in responsione ad primū dicit hæc verba, Esse consequitur naturā nō sicut habentē esse, sed qua aliquid est: personā autem siue hypostasim sicut habentem esse. Secundū autē dicit inferius, q. 35. art. 5. per totū: vbi in responsione ad primū dicit hæc verba, Natiuitas temporalis causaret in Christo tēporalem filiationē realem, si esset ibi subiectum huiusmodi filiationis capax, &c. ex hoc autē, quòd hæc humanitas & hic homo, sic differūt, quod illa secundum rem neque actus essendi neq. filiationis realis est capax nisi ratione huius hominis, vt per se primò subiecti vtriusq;, oportet dicere quòd aliqua realis differentia sit inter hanc humanitatē & hūc hominē. ita quod aliquid reale includat hic homo, quod nō includit hæc humanitas qua realitate hic homo habeat quod sit susceptiuū tā actus essendi, quàm filiationis realis: cuiusq; realitatis defectu hæc humanitas deficiat ab hoc quod est esse susceptiuū per se primò actus essendi & filiationis temporalis. Nam hæc differentia in rerū natura est & secundum constitutiuū per se primò subiecti filiationis realis siue actus essendi. Et propterea non potest reduci ad differentiā secundum modos intelligendi, aut significandi. nec ad differentiam secūdum extra cōnotata, quæcunq. sint illa (quoniā hæc differētia præuenit omnia extrinseca & modos intelligendi & significandi) nec ad differentiam penes negationes: quoniam negatio non est constitutiua subiecti entitatis realis: quamuis sit concomitans & circumloquens constitutiuum illud quandoque. quoniam subiectum entitatis realis vt sic, purum ens reale esse in se sufficit: negatio enim quum nihil formaliter sit, non dat formaliter alicui enti esse capax entitatis realis. Sed si hæc humanitas & hic homo ita se habent, quòd huic humanitati in rerum natura repugnat esse per se primò susceptiuum harum extrinsecarum entitatum realium, scilicet actus essendi vel filiationis, & huic homini conuenit, oportet aliquid positiuum reale claudi in hoc homine, quod non clauditur in hac humanitate, quo fiat per se primò susceptiuū huius rei, cuius illa non est capax. Hæc ratio videtur conuincere intentum huius dispositum stantibus fundamentis. De quibus scito quòd quamuis Thomistæ aliqui videantur negare fundamentum hoc, quantum ad per se primò subiectum actus essendi (quorum phantasia in quæstione 17. ostendetur aliena à doctrina Auctoris) nullus tamen inficiari potest, fundamentum hoc esse diui Thom. quo ad per se primò subiectum filiationis realis. Et hoc sufficit efficaciæ huius rationis: quoniam tota vis rationis consistit in hoc, quod constitutiuum rei in hoc quod est esse per se primò susceptiuum entitatis realis, oportet esse realitatem aliquam: sed hic homo in hoc differt ab hac humanitate, quòd claudit in se aliqd quo est per se primò susceptiuus alicuius entitatis realis repugnātis huic humanitati: ergo claudit in se realitatem constitutiuam in esse quo differt

ab hac humanitate: sed non differt nisi in esse personali, quo hic homo est hypostasis siue persona, hæc humanitas non: ergo personalitas huius hominis addit aliquam realitatem intrinsece constitutiuam personæ humanæ, supra hanc humanitatem. Hæc ratio non nisi ad manifestandum quid sentiat Autor de differentia inter suppositum & naturam allata est apud alios nanque scio non valere: quia ponunt in Christo non solum plura esse, sed etiam nouam filiationem realem. Et hoc ipsum magis attestatur, quòd sententia Autoris est quæ dicta est: quoniam consequenter loquendo, ponentes personam nõ constitui intrinsecè aliquo positiuo super hanc naturam, consequenter ex negatione personalitatis humanæ nihil reale debent auferre ab homine Christo, quod est in aliis: quia nihil reale conuenit hominibus ratione negationis, aut huiusmodi. Et per oppositum tollentes aliquã realitatem à Christo homine, propterea quia aliqua realitas est personæ & aliqua naturæ, debent consequenter loquendo dicere, quòd personalitas aliquam realitatem constitutiuam intrinsecè personæ, vt distinguitur ab hac natura, dicit, quæ in Christo non fuit: & ad cuius impeditionẽ sequuta est impeditio reliquarum realitatum personalium. Consonat autẽ hæc sententia his, quæ in præcedenti & hoc articulo dicuntur de corruptione personalitatis, & impedimento eiusdem: & his quæ in quarto cõtra Gen. cap. 41 dicuntur, dum asseritur quòd si hypostasis humana non remaneret in ea natura, in qua assumenda à Verbo præextitisset, hoc sine corruptione accidere non potuisset: nullum enim singulare desinit esse hoc quod est nisi per corruptionem. Hæc ille.

¶Simpliciter autem & absolutè loquendo, monstratur positio ista rationi consentanea: tam secundum ea, quæ sunt ex lumine naturali, quàm secundum ea, quæ sunt ex lumine fidei nota. Rationabile siquidẽ est, vt dupliciter dicta substantia in 5. Meta. scilicet de essentia & de prima substãtia, sicut substãtia pro essentia est res, cui debetur talis modus essendi, quẽ circũloquimur per esse per se, hoc est nõ in alio, sicut accidẽs est in subiecto: ita substãtia pro substantia prima sit res, cui debetur talis modus essendi, quẽ circũloquimur per esse per se separatim: ita quòd repugnet ei esse in alio, vt in quod, siue vt quo, in quod, siue vt pars aut quasi pars in toto. Sic enim ponẽdo quẽadmodum substantia pro essentia non ex modo essendi affirmatiuo vel negatiuo constituitur, sed ex cõstitutiua intrinsecè realitate, cui debetur esse tali modo: ita substãtia pro hypostasi non actu essendi tali modo, sed ex realitate constitutiua ipsius intrinsecè, cui debetur actus essendi tali modo constituitur. Nec tacita à Philosopho huiusmodi realitas, sed expressa est in proprio constituto per ipsam: dum in 5. Meta. substantia distincta est in substantiam pro hypostasi, & substãtiam pro essentia substantiali: & in Prædicamentis substantia prima propriè, principaliter & maximè substantia dicitur: idem autẽ significatur per substãtiam primam, hypostasim, suppositum, & personam: nisi quòd persona in solis rationalibus locum habet, vt patet ex antedictis. Accedit ad hæc, quòd nomẽ Hypostasis, aut personæ, & similiter nomina propria naturarum cũ pronominibus, vt hic homo, hic bos, & similiter pronomina demonstratiua personaliter, vt ego, tu, ille, omnes cõfitemur significare formaliter substantiam & nõ negationem, aut accidẽs, aut extranea. Si oẽs hoc fatemur, cur ad quid rei significatæ perscrutãtes diuertimus à communi cõfessione? & si personalitatẽ negationẽ esse formaliter dicere licet, cur non statur in sententia ergò probabiliori, quãtò magis cõsona cõmuni confessioni? Theologi quoq; ponentes personalitatẽ in diuinis positiuã rem, qua ex illa personalitate omnis personalitas in cælo & in terra nominetur, sicut ex illo Patre omnis paternitas iuxta Apostoli sententiam: ducẽt nos ad diuinæ personalitatis aliqualem imitationem, etiam in creaturis personalitatem positiuam rem esse. Amplius, dicentes personam Verbi in Christo supplere personam humanã: constat quod non dicũt, quòd supplet nihil, negatio autem est nihil formaliter: sed intendunt quòd supplet substantiam, quam significat persona humana seu hic homo. non igitur personalitas negatio aut modus significandi aut extraneũ quid est, sed substantia: loco cuius in Christo est persona Verbi, quæ verè est hic homo & persona humana. Amplius, Si natura assumpta à Verbo, desereretur ab eo in suis propriis naturalibus, esset tunc alia persona verbi Dei, & alia persona illiusmet naturæ humanæ: ergo esset tunc alia substantia illiusmet humanitatis: quoniam Alia est relatiuum diuersitatis in substantia: ergo personalitas addit super illam singularem naturam substantiam intrinsecè constitutiuam formaliter personæ in esse personali. Nec potest dici ad primam consequentiam, quòd esset alia persona negatiuè tantum: quoniam constat quod nõ solum non esset eadem persona cũ persona Verbi, sed poneret in numerum cũ illa: quoniam essent duę personæ, non minus quàm modò sunt persona Verbi & persona mea. Est igitur personalitas realitas constitutiua personæ vt sic. & ideo ad eam consequuntur negationes ac repugnãtiæ ad esse quo, & esse partem, & capacitates ad personales realitates, vt sunt actum essendi & filiatio, & quod est & habẽs esse & reliqua, quæ hypostasi attribuuntur. Est autẽ huiusmodi realitas in genere substantiæ reductiuè, sicut reliquæ realitates constitutiuæ substantiarũ, vt rationale, & huiusmodi: quãuis nõ sit differentia, propriè loquendo: sed est terminus vltimus, ac vt sic purus naturæ substantiæ. Vbi tria dico: primò, quòd est terminus naturæ: quod probatur ex hoc, quòd naturã personari, est naturã terminari, & personare est terminare naturã. exponimus enim naturã humanam in Christo personari per Verbum, quia terminatur per illum personam: & econtra, Verbum personare naturã illam quia terminat illã. Secundò, quòd est vltimus: quoniam natura nunquã est vltimatè terminata, donec personetur: quæcunque enim individuetur, nisi personetur, nõ est vltimatè terminata: vt patet de humanitate Christi, quæ est secundum se in se singularis & terminabilis per personam Verbi, aut propriã, terminata autẽ per personam Verbi. Constat autẽ, quòd si terminata est personalitate propria vel aliena, stãte illa nõ est terminabilis vltrà, nisi fortè extẽsiuè: nõ ex parte sui, sed ex omnipotentia alterius potẽtia etiã seipsum terminum illum efficeret vt superius dictũ est, si vna natura assumeretur à duabus personis diuinis. Sed hoc non tollit quin prima persona assumens terminauerit vt vltimus terminus: sed terminos multiplicat extensiuè. est igitur personalitas terminus vltimus naturæ. Quòd autẽ tertiò addidi, vt sic purus, ad maiorem explicationẽ, nõ ad necessitatem appositũ est ad instruendũ nouitios, quòd terminare vt terminare, nullã dicit causalitatẽ, & explanandũ, quòd personalitas vt terminãs naturam, nullã causalitatem dicit respectu naturæ terminatæ: ita quòd non solùm est extra genera causarũ extrinsecarũ, sed etiam extra causas intrinsecas: quoniam nec in genere causæ formalis, nec in genere causæ materialis se habet ad naturam, sed vt terminus eius. Vnde & in mysterio Incarnationis dictũ est, quòd vnio personalis secundũ nullũ genus causæ attenditur. Nec hoc est figmentũ, sed testimonium habet ex terminis quãtitatis: punctũ enim est ita terminus lineæ, quòd nulla causa est illius. Et quod hoc nõ voluntariè sed rationabiliter dixerim, declaro ex authoritate & ratione. autoritas est diui Tho. in 3. senten. di. 5. q. 1. art. 3. dicẽtis, Quod assumitur, trahitur ad aliquid cõpletius ipsum incompletum existens. & hoc est extra rationẽ personæ quæ maximã cõpletionẽ importat. Hæc ille. Vbi clarè habes naturã singularẽ sine personalitate esse incompletã, & personã maximam cõpletionem importare: hoc enim nihil aliud est, quã dicere, quòd natura singularis nõ est vltimatè terminata, & personã vltimã terminũ naturæ importare. Ratio prima Theologicè manifestata, iam dicta est, quia scilicet personare & personari sunt terminare & terminari vltimatè: igitur psonalitas est vltimus terminus. Antecedẽs manifestatur quia idẽ quãuis aliter facit personalitas propria naturæ, & personalitas aliena, quoniã aliena supplet propriã: sed inter alienam & naturã est terminare & terminari: vt patet in mysterio Incarnationis ergo. Ratio altera est ex apparẽtibus in naturalibus substãtiis homogeneis: videmus enim, quòd ex sola diuisione res multorũ Prædicamẽtorũ simul actu absq; alia generãtione fiunt. ex sola enim ligni vel aquæ diuisione quælibet pars acquirit nouũ terminũ in genere quãtitatis: quoniam ex illa parte, qua continuabãtur, quælibet pars proprio termino actu terminatur de nouo: acquirit nouã relationẽ, quoniam quælibet fit actu totũ, vt patet: acquirit esse in actu propriũ, quum prius esset in potẽtia in toto, vt pote pars eius: acquiritur noua hypostasis, quoniã quælibet pars est hypostasis seu prima substãtia quæ prius nõ esset prima substãtia, sed primæ substantiæ pars. Existẽte siquidẽ hypostasi vna in actu & multis in potentia, cõsequens est secundũ doctrinã Arist. in 2. de Anima, vt sola diuisione fiant duę substãtię in actu: quæ prius erãt vna in actu, & duæ in potẽtia nõ minus quàm in animalibus imperfectis, existente vna anima in actu & duabus in potẽtia, sola diuisione fiũt duę animæ. Ex modo igitur, quo videmus multiplicari hypostases, rationi cõsentaneũ apparet quòd terminationẽ naturæ singulari superaddat: quoniã termino rũ talis est generatio. Et cõfirmat hoc autoritate diui Tho. vbi suprà ad tertiũ argumentũ, si verbũ Dei deponeret assumptã humanitatẽ, dicentis, Separatio dat vtrique partiũ totalitatẽ, totalitas autem & completio idẽ sonãt, eo quòd vltimata terminatione cõsummãtur. Et quia vero omnia cõsonãt, & ex quod quid est soluũtur omnes difficultates rei, idẽ tantò rationabilior hæc positio mõstratur, quãto omnia cõsona ostẽdentur & soluent difficultates. Ex hoc nanq;, quòd realitas personalitatis est terminus vltimus naturæ, patet primò difficultas de identitate & diuersitate eius à natura singulari: est enim quodãmodo idem & quodãmodo non idẽ: sicut terminus est terminato quasi idẽ & quasi nõ idẽ: est enim aliquid eius, scilicet terminus, & nõ est illud: vt patet de puncto & linea.

¶Patet secundo de separabilitate: nam potest natura fieri sine suo termino in actu, non autem econuerso, sicut potest linea esse sine omni puncto in actu, vt patet de linea circulari: non autem econuerso, quia implicat punctum esse sine linea vt pote habens & non habens positionem.

¶Patet tertiò de cõpositione. inter terminatũ enim & terminũ nulla est cõpositio: nõ enim linea cõponitur ex punctis aut ex linea & puncto: & sic inter personalitatẽ & naturam nulla est compositio, sed se habent vt terminus & terminatum.

¶Patet quarto, quòd non fingimus nouã substantiam vltra materiã, formã, & cõpositũ: quoniã appellatione Cõpositi intelligitur in substãtiis materialibus vtraq; substãtia posita in 5. Meta. scilicet essentia & hypostasis: nam ex materia & forma cõponitur nõ solum essentia Sortis (siue cõmuniter sumpta, vt humanitas: siue singulariter, vt hæc humanitas) sed etiã ipse Sortes, vt patet. Sed quoniã substãtia distincta est in naturã & substãtiam primã, & substãtia prima inuenitur in solis substãtiis cõpletis, siue sint cõpositæ siue simplices formæ, in lucẽ protulimus quid substantia prima seu hypostasis formaliter importat in communi.

¶Patet quintò sensus verborũ diui Tho. qui dixit pluries, quòd personalitas corrumperetur, si Verbũ assumpsisset Angelũ, aut hominẽ præexistentẽ: corrũpi enim nõ est nisi entis, nihil enim moritur nisi viuẽs: & sic nihil corrũpitur nisi ens. Et cum dixit, quòd persona Verbi impediuit, ne humanitas illa haberet suã propriã personalitatẽ: quod Innocẽtius vocauit cõsumptionẽ personæ, nõ enim impedita est à nihilo: negationum autem oẽs formaliter sunt nihil, sed ab aliquo. & similiter persona Verbi non consumpsit nihil, sed aliquid: quod enim nihil est, consumptibile non est.

¶Patet sextò sensus doctrinæ Augu. & sententię Ecclesiæ, quũ dicitur, quòd persona Verbi assumpsit naturam & non personam: si enim persona negationẽ addit formaliter, dicendo, non assumpsit personam, dictum est, non assumpsit nihil.

¶Patebit & septimo solutio obiectionũ. Sco. enim in 3. sent. dist. 1. q. 1. arguit cõtra hãc positionẽ quadrupliciter. primò, quia tunc esset aliqua entitas positiua in natura humana, quæ esset inassumptibilis à Verbo: hoc est incõueniẽs. Tũ quia secũdũ Dama. quod est inassumptibile, est incurabile: tũ quia omnis entitas positiua creatura neque est in potẽtia obedientiali respectu personæ diuinæ. Secundò, quia sequeretur, quòd humanitas assumpta à Verbo, careat illa entitate positiua, quæ tamẽ ponitur vltima & quasi actualissima & determinatissima in natura tali: & sic nõ esset homo vniuocè. Et si reputatur nõ incõueniẽs, quòd careat illa, arguo quòd ista natura nõ posset dimitti sibi, quia oporteret sibi dari nouã realitatẽ, vel remanere nõ personã. Tertiò, quia sequitur quòd ista natura nõ posset dimitti vel esse personata: quia talis realitas nõ est realitas naturæ, nec potest conferri per identitatem in aliqua natura, quæ non est eadem sibi. Quartò sequeretur quòd natura intellectualis posset fieri actu existẽs & in nulla persona. Patet sequela: quia natura, quæ assumitur, est prius scipsa, vt est sub realitate personalitatis, quę non est eadem realiter aut formaliter naturæ. & tunc si non assumeretur, sed relinqueretur sibi, non esset personata personalitate creata vel increata. Deinde arguit Anselm apud Capreolũ in 3. sen. di. 5. q. 3. Primò ex autoritate Damasceni: Assumpsit Verbum quicquid in natura nostra plantauit. Et si dicatur, quòd assumpsit totũ, quod pertinet ad naturam: nõ totũ, quod pertinet ad suppositũ: cõtrà, Terminus humanitatis est aliquid humanitatis. ergo assumpsit etiã terminũ humanitatis. Antecedens probatur: quia punctũ est aliquid lineę. Secundò, Si terminatio & personalitas est aliqua realitas: ergo ens, ergo quidditas & quid: vt patet 7. Meta. ergo natura aliqua: ergo est assumptibilis à Verbo. Et confirmatur: quia si distinguitur realiter à natura, posset deus ipsam separare realiter, & separatim assumere. Tertiò, quia ex hoc sequuntur multa inconuenientia: primum est, quòd Verbum non posset supplere vicem illius termini, quum sit quid subsistens, & non solùm terminus. Secundum, quòd Verbum non esset homo, quia terminatio illa si poneretur, non esset homo. Tertium, quòd Angelus non posset assumi à Verbo, quum in eo non differat quod quid est ab eo, cuius est, secundum Philosophum. Quartũ est, quod prima substantia non haberet rationem primæ substantiæ per essentiam, sed per istam realitatem: & sic secunda substantia esset magis substantia, quia prima, inquantum prima, non esset substantia. Quintum est, quod nulla res subsisteret per se, sed per aliud: sicut corpus non terminatur per se, sed per superficiem: & tamen concedimus, quòd substantia subsistit per se. Sextũ est, quòd natura haberet magis rationem suppositi: quoniam natura subsistit realitati personalitatis. Septimum est, quòd suppositum esset quarta substantia ex tribus constituta: scilicet materia, forma, & illa realitate. Cum igitur ista sint absona, non potest illa positio poni.

¶Ad primũ Scoti dicitur, nullum incõueniẽs esse, quòd aliqua realitas creata sit assumptibilis. Pro cuius clara resolutione distinguendũ est, quòd sicut substãtia dicitur dupliciter, scilicet de hypostasi & de natura: ita entitas seu realitas dicitur dupliciter, scilicet de realitate hypostatica seu personali, & de realitate naturali, hoc est spectante ad naturam, vt natura distinguitur cõtra hypostasim, & econtrà. Et quoniã secundũ Damascenũ, in Christo naturalia duplicantur, quia duas

habet Christus naturas, diuinam scilicet & humanã, personalia autẽ non multiplicantur, sed in vnitate sistunt, quia vnica tantũ in Christo persona, scilicet hypostasis Verbi: ideo in Christo, sequendo Damasceni doctrinã atq; Ecclesię sententiã, si consequenter loqui debemus, quicquid spectat ad naturã humanã, vt distinguitur cõtra hypostasim humanã, est, & assumptũ est, & assumptibile fuit. Quicquid autẽ spectat ad personalitatẽ humanam, vt distinguitur contra naturã humanam, nõ est assumptibile, nõ est assumptũ, nõ fuit nec est in Christo. Et sub mẽbro hoc continentur multæ entitates reales, quãuis diuersimodè, scilicet personalitas, actus essendi, & filiatio realis temporalis, vt infrà in suis patebit locis. Et ideo nihil horum est assumptibile, diuersimodè tamen: quia personalitati repugnat contradictoriè assumi: actui vero essendi repugnat secundum ordinem rerum vt infrà q. 17. patebit. Et omnes autoritates sonantes aliquam integritatẽ seu vniuersalitatem assumptorum vel assumptibilium intelligendæ sunt in genere naturalium, vt distinguuntur contra personalia.

¶ Et propterea cùm primò obiicit Scotus, quia quod est inassumptibile, est incurabile: intelligitur sic, Quod haec naturalia est inassumptibile, est incurabile. Et probatur glossa ex ipsius Damasc. doctrina, ponentis personalia nõ esse assumpta. Ad secundum eiusdem probationẽ negatur illa propositio, Quælibet creata entitas est æquè in potentia obedientiæ ad assumptionem: quoniam alicui creatæ rei repugnat assumi: vnde in litera dicitur, quòd oporteret personalitatem corrumpi, si natura angelica, vel humana præexistens assumeretur.

¶ Ad secundum Scoti conceditur, quòd in Christo non est realitas creatæ personalitatis: sed falsum est, quòd ista realitas sit actualissima, quum sit constitutiua subiecti actus essendi. Et similiter falsum est quòd sit determinatissima: imo non est determinata, sed terminus: terminus enim non est terminatus, sicut nec albedo est alba. Adiuncta autem sequela, quòd Christus non esset homo vniuocè, nihil valet: vt dictus Tho. docet, quia vniuocatio in nomine Hominis attenditur, secundum naturæ humanæ rationem, & non secundum personalitatẽ: ratio autẽ naturæ humanæ eadem omnino est in Christo & aliis hominibus, quamuis personalitas sit diuersa. Et cùm contra concessum defectum realitatis personalis creatæ in Christo arguitur, quia sequeretur q; sibi dimissæ humanitati assumptæ oporteret nouam dari realitatem: respondetur, q; oporteret nouam realitatem adesse, sed non de nouo per aliquam nouam actionem dari: sola enim separatio (vt Autor dixit) dat cõplementum, sublato impedimẽto illius perfectionis: sicut sublato impedimento, grauis descendit deorsum. Id enim patet ex litera præsenti, q; persona diuina assumẽdo impedit naturã assumptam à propria personalitate.

¶ Ad tertium Scoti, negatur sequela, nec probatio aliqua probat illã, quia cõcesso, q; talis realitas nec est natura, nec per identitatem cõtinetur in natura, negatur sequela: & dicitur quod talis realitas ex natura separata à Verbo, haberetur: est enim separatio reductiua de potentia ad actum, illorum quæ coniunctio impediebat (vt patet in continuis) huiusmodi autem realitas continetur in natura quasi in potentia, pro quanto natura est terminabilis ac se tali realitate, non vt actu, sed vt termino proprio.

¶ Ad quartum dicitur, q; si est sermo de potentia naturali, negatur sequela: quæ non probatur, quia si humanitas non assumeretur, personaretur propria personalitate: nõ enim omne prius potest naturaliter fieri sine posteriori. Si verò sit sermo de potentia diuina, fateor nullam me videre impossibilitatis rationem, quare nõ possit deus naturã absq; omni personalitate conseruare: cũ actu tamen essendi miraculosè consequente absq; personalitate, quæ est proprium illius subiectum secundũ naturæ ordinem, cui diuina nõ est alligata potentia. Et scito q; sicut cùm de integritate & perfectione ac nõ defectu hominis in Christo est sermo, intelligitur quo ad naturalia, vt distinguũtur cõtra personalia: testante etiã Athanasio, Perfectus homo ex anima rationali & humana carne subsistens: vbi exprimit perfectionem hominis in Christo, in constare ex anima rationali & humana carne posuit: clarum est autem perfecto nihil deesse: nihil ergo deesse perfecto homini Christo asseritur, si ex anima rationali & humana carne cõstare dicitur: cum qua perfectione liquet stare defectum personalitatis, quicquid sit illa. Ita quãdo est sermo de nouitate aut acquisitis seu acquisibilibus per humanitatem assumptam, si sibi dimitteretur, & dicitur nihil noui acquisitum aduenire, sed per seipsam subsistere, intelligitur de his, quæ non ex ipsa separatione consequuntur: & q; dimissa sibi per seipsam dimissam subsisteret, in quo claudo id, quod ex separatione datur seu consequitur in ipsa natura: negatio enim & exclusio & exceptio non cadunt super concomitantibus ipsam separationem, quæ ponitur. Constat autem ex dictis ab Autore, q; separatio dat totalitatem, seu cõplementum, quo seu quo hypostasis differt à natura & q; natura assumpta impedita est à propria personalitate, quæ ad ipsam consequeretur separatam: quoniã cessaret vnio, quæ impedit. Et si ad has duas glossas te resolueris, perspicies omnia soluta, clara & consona.

¶ Ad Aureoli primum, respondetur primò, quòd quicquid in natura plantatum est, assumpsit Verbum in natura, dixit Dama. nõ in persona. veruntamẽ quia personalitas plantata est in natura, ad quã sequeretur, si non esset impedita per assumptionem. dicitur secundo, q; ly quicquid, distribuit pro plantatis in natura, ita q; conueniant sibi, vt distinguitur contra personam. Et si contra hoc applicetur instãtia allata, scilicet, terminus humanitatis est aliquid humanitatis, respõdetur q; terminus vltimus, de quo solo est sermo, sit aliquid humanitatis, potest dupliciter intelligi. Primò, q; ita sit aliquid humanitatis indistinctæ contra personam, q; conueniat sibi absq; personalitate: & sic negatur, quia implicat duo contradictoria simul, quoniam est constitutiuum personalitatis. Alio modo, quòd sit aliquid humanitatis totaliter completæ: & hoc est verũ, quia est terminus eius: & vltra hoc est aliquid in potentia ipsius humanitatis, quæ secundum se est terminabilis termino proprio.

¶ Ad secundum negatur, propriè loquendo, prima sequela: quoniam huiusmodi entitates & realitates constitutiuæ non sunt ipsa entia, quæ sunt, sed sunt, quibus aliqua sunt: hoc enim modo actus essendi & vniuersaliter constitutiua entium entia dicuntur. Vnde secunda sequela nihil valet, nec habetur 7. Meta. Ad confirmationem negatur illa conditionalis, Si distinguuntur realiter, possunt separari & separatim assumi: quoniam non omnia distincta realiter sunt separabilia, saluis vtrisque.

¶ Ad tertium negatur sequela multorum inconuenientium: & ad primum inconueniens negatur sequela: probatio autem & assumit falsum, & est pro nobis. Assumit quidem falsum, dicendo quod Verbum nõ est terminatio: quoniam Verbum est sua personalitas, quæ est vltima terminatio naturæ diuinæ. sicut personalitas humana est terminatio naturæ humanæ, salua semper differentia, quæ subintelligitur inter diuina & creata. Est autem pro nobis: quia ex hoc q; Verbum est terminatio subsistẽs, sequitur quòd potest supplere vices terminationis creatæ, quæ non est suum terminatum, vtpote præhabens quicquid est in huiusmodi creatis terminationibus. Ad secundum inconueniens similiter negatur sequela: nec probatur per hoc, quia terminatio illa non est homo: quia nõ oportet quòd terminatio illa sit homo, sed quòd constitutum per terminationem illam sit homo. Quod est verum: quia persona humana, quæ constituitur illa terminatione, est homo. Et patet nullitas huiusmodi arguendi ex differentiis: ex hoc enim quòd rationalitas non est animal, non sequitur, ergo constitutum per rationalitatem, non est animal. Ad tertium inconueniens negatur similiter sequela: quoniam in Angelis etsi non distinguatur natura ab hac natura (quoniam seipsa est hæc: & hoc intendit Philosophus) distinguitur tamẽ natura à persona: de qua distinctione vel indistinctiõe Philosophus nihil dixit: Philosophus enim indistinctè vtitur nomine indiuidui & hypostasis, & solùm pertractat de distinctione quidditatis & eius, cuius est, secundum principia naturæ & indiuiduationis. Nec mirum, cùm etiam Autor in Prima parte, q. 3 ita indistinctè & tractet & decidat quæstionem de distinctione naturæ & suppositi: puto autẽ in causa fuisse, quòd vsq; hodie non fuissent excitata ingenia humana ad perscrutãdas subtilitates inter personam & indiuiduam naturã, nisi mysterium Trinitatis & incarnationis reuelatum ad hoc inuitasset. Ad quartum dicitur, exponendo sensum propositionis, substantia prima est prima substantia per essentiam, quoniã potest dupliciter intelligi: primò per essentiam completam: & sic est verissima, & sequitur ex positione nostra. Alio modo per essentiam absque termino proprio: & sic est falsa, quia non sufficit ad rationem primæ substantiæ esse sine termino. Nec est verum, quòd prima substantia non sit substantia inquantum prima: sicut non est verum q; homo, inquantum homo, non est animal: quãuis nec rationalitas sit animal, nec personalitas sit ipsa substantia. Ad quintũ negatur sequela: quoniam substantia dicit subsistere per se: quia per suam essentiam completam seu terminatam subsistit. Sed verum est quod sequitur, q; substãtia interminata seu incompleta non per se subsistat, sed oportet q; sit terminata proprio termino. Nec subsistere per proprium terminum distinguitur contra subsistere per se, quoniã proprius terminus aliquid sui est (sicut lineam terminari per punctum, & corpus per superficiem distinguitur contra terminari per se) quoniam non sic est aliud terminus proprius, quin sit aliquid terminati: corpus enim de genere quantitatis non est aliter terminabile, quàm per superficiem propriam.

Ad sextum negatur sequela, & probatio assumit falsum: quoniam terminarĩ non substat termino aliud est enim subesse alicui, & aliud terminari per illud: natura autem terminatur, per personalitatem, sicut linea terminatur puncto.

Ad septimum negatur, propriè loquendo, sequela: quoniam terminus non cõponit cum terminato, sed bene sequitur, quòd vltra substantiam pro essentia, quæ resoluitur in materiam & formam, & ponit substãtiam compositam etiam singularem, inuenio aliter substãtia pro hypostasi, simplex vel composita: quæ quia nihil addit supra singularem essentiam nisi terminum, non ponit in numerum cum illa & suis partibus. Et hanc distinctionem iam accepimus ab Aristotele in 5 Meta.

¶ Restat nunc satisfacere obiectioni in oppositum in principio allatæ ex verbis Autoris in responsione ad secundum eiusdem articuli. & dicendum est quòd si subtiliter inspiciamus, litera supponit defectum propriæ personalitatis in humanitate assumpta. Et causam reddit non defectum alicuius (quod pertinet ad perfectionem naturæ, vt distinguitur contra personam) sed additionem alicuius, quod est supra naturam, scilicet personalitatis diuinæ. Vbi clarè patet secundum planum literæ sensum, quòd defectus personalitatis supponitur, & causa illius defectus redditur: & non dicitur simpliciter nihil deficere, sed nihil deficere spectans ad perfectionem naturæ. Cuius oppositum non diximus: sed hoc exposuimus ex ipsomet, quòd intelligitur de natura, vt distinguitur contra hypostasim: vt clarius etiam patet hic in responsione ad tertium: quum dicitur quòd natura, quæ assumitur, impeditur à propria personalitate: aliquid ergo illi deficit non pertinens ad perfectionem naturæ, sed ad personam, quæ impeditur.

¶ *Num humana natura in Christo inclinetur ad propriam personalitatem.*

¶ In eodem articulo in responsione ad tertium, circa illud, Persona diuina sua vnione impedit, ne humana natura propriam personalitatem haberet. dubiũ primò occurrit. An humana natura in Christo inclinetur ad propriam personalitatem. Et est ratio dubii quia quòd inclinatur, apparet ex hoc, quòd impeditur ab illa: nihil enim impeditur nisi ab eo, in quod tendit. quòd verò nõ inclinetur, apparet ex hoc: quia si inclinaretur naturaliter in propriam personalitatem, quiesceret violenter in aliena persona, qualis est persona diuina: nullum autem violentum perpetuum. *Quæstio.*

¶ *Num persona diuina, & quomodo impediens humanam naturam à propria personalitate.*

¶ Dubium secũdò occurrit, quo pacto verificatur, quòd persona diuina impedierit naturam humanam à propria personalitate: obscurum quippe valde est, quia non apparet quomodo personalitas humana nata est cõsequi ad naturã humanam, aut fluere ab illa, quum non ponatur in natura humana causalitas aliqua respectu personalitatis. *Quæstio.*

¶ Ad primum dubium dicunt quidam, quòd humanitas Christi habet naturalẽ inclinationem ad propriam personam: probántque hoc quatuor. Primò, quia natura carens aliquo sibi debito, solo diuino miraculo, naturaliter inclinatur in illud: sicut ignis carens actu comburẽdi pueros, Dani. 3. naturaliter inclinabatur ad comburendum. Secundò, quia humanitas Christi est eiusdẽ conditionis quãtum ad naturales potentias & habilitates, cum cæteris humanitatibus: sed reliquæ naturaliter inclinantur in proprias hypostases: ergo. Tertiò, quia sicut accidens quantumcunque separatum habet semper aptitudinem naturalem ad inhærendum: ita essentia substantiæ habet semper aptitudinem naturalem ad per se existendum. Et tenet sequela, quia sic diffinitur substantia, quòd est res per se existens. Quartò: quia magis inseparabiliter, & per se consequitur naturã substantiæ propria suppositatio, qua non potest nisi miraculosè carere: quàm potentiam naturalem, puta intellectum, proprius actus: sed potentia naturalis quantumcunque careat actu, semper naturaliter inclinatur in actum: ergo. Sed hæc opinio intellecta, vt sonat, falsa est. & aliter dicendum est, distinguendo, quod humanitas Christi potest considerari & iudicari dupliciter: primò secundum se, hoc est abstrahendo à personalitate diuina, cui actu iuncta est: & sic verum est, quod habet naturalem inclinationem ad propriã personalitatem, sicut reliquæ humanitates secundum se sumptæ, quum sint eiusdem rationis. Et hinc prouenit, quòd si separaretur à Verbo, quòd propriam personalitatem haberet, quoniam ipsa separatio in re conferret id quod sibi in abstractione consideratæ natum est conuenire. Nec est opus probare, quòd humanitas secundum se naturaliter inclinatur ad propriam personalitatem: quoniam hoc est per se notum ex eo, quòd naturaliter quælibet humanitas inuenitur propria personalitate personata, excepta Christi humanitate ex maximo miraculo. Constat autem ex secundo Phy. quòd vnumquodque sicut naturaliter agitur, ita aptum natum est agi. Et in hac conclusione per se nota, scilicet, humanitas quælibet secundum se

ra liter naturaliter in propriam personalitatem, potest argui quòd personalitas non solam negationem, sed positiuum addat naturæ, ad quod concomitatur negatio: quoniam nulla naturalis habilitas est per se primò ad negationé, sed ad positiuum, cui quandoque annectitur negatio: quia naturalis inclinatio est per se primò ad aliquid, & non ad nihil formaliter: negatio autem nihil formaliter est. Nec est vera responsio eorum ad hoc, dicendo q corpora naturalia quia naturaliter possunt nõ esse, habent inclinationé ad non esse, & q aër ex sua diaphaneitate est naturaliter habilis, vt sit tenebrosus: quoniam corpora naturalia ideo possunt non esse, quia materia eorum appetit per se primò aliud esse, cui annexa est negatio prioris corporis: & similiter diaphaneitas est per se primò ad lumé, cum lumen sit actus diaphani: & non est ad negationé luminis, nisi per accidens: quia scilicet deest illi propria perfectio, scilicet lumen. Nihil autē horum potest dici de habilitate naturæ ad personalitatem propriam, si ponitur negatio: quia per se primo ponitur ad negationem, cùm ad nihil aliud sit, quàm ad negationé, quæ ponitur personalitas. Alio autem modo consideratur & iudicatur humanitas Christi, vt est, hoc est vt de facto est vnita personæ diuinæ: & sic iudicanda est secundum id quod sortita est ex vnione ad diuinā personam. Et sic dicendum est, quòd nõ inclinatur ad propriam personalitatem habendam: quia regulare est, vt potentia naturalis ad aliquid, si perficiatur per aliud perfectius sic, quòd contineat quicquid est in illo, ad quod nata est aliter inclinari, non inclinetur amplius in illud, vtpote iam satiato appetitu suo naturali ex perfectiori continente etiam illud, ad quod naturaliter tendebat: neque enim minus est satiatus appetitus ex acquisitione illius perfectioris, quàm fuisset satiatus ex acquisitione illius imperfectioris, ad quod tendebat: sed si acquisiuisset illud imperfectum, iam fuisset expletus appetitus, ne amplius appeteret, sed quiesceret in illo, absque alterius appetitu: ergo si ponitur, q acquisierit id, in quo continetur quicquid in alio est, quiescet in illo absque alterius appetitu. Sic autē est in proposito, vtendo potentia & actu, prout locum habere possunt inter terminabile & terminum: quoniam persona diuina continet excellēter in se etiam in terminando, quicquid habet personalitas creata, quum sit infinita & in essendo & in terminando. Et propterea humanitas Christi assumpta ad personalitatē diuinam, totum appetitum personalitatis plusquam satiatum ac consummatum habet: & consequenter quiescit absque appetitu quocunque alterius personalitatis. Sicut si materia alicuius generabilis haberet vnam formam continentem quicquid in qualibet forma generabili esse potest, quiesceret in illa ita q nullā aliam appeteret: quamuis secundum se, hoc est abstrahendo ab illa forma considerata, naturaliter inclinaretur ad propriam formam generabilem. Et quoniā humanitas Christi differenter cōsideratur in assumptione, & iam assumpta: quia in assumptione consideratur secundum se: quia quod assumitur, præintelligitur assumptioni: iam autem assumpta iudicatur, secundum quod est vnita personæ diuinæ: ideo cautè loquendo, dicendum est q persona diuina impediuit naturā humanam à propria personalitate, & non est dicendum, q persona diuina impedit humanitatem à propria personalitate. Per impedimentum enim in præterito denotatur naturalis inclinatio humanitatis secundum se per negationem: per impedimentum autem in præsenti, denotatur consummatio omnis appetitus personalitatis in illa natura. Et propterea patet, q impeditio præterita, quia annexa est actioni consummatiuæ excellentem illius appetitus, non inducit violentiam in actione, aut passione, aut quieté sequentem: quum etiam passum conferat vim obedientiæ huiusmodi actioni, quam significat assumptio: & propterea in litera dicitur in præterito, quòd impediuit, & non dicitur quòd impedit.

3. dist. 6. q. 1. arti. 2. & dist. 7. b. 2. Et opusc. 1. ca. 21. Et opusc. 3. 215. Et Ro. 1. lec. 3. in. 5. fin. Et Phil. 2. col. 4. fin.

¶Ad rationes aūt alterius opinionis respondendo dicitur, quòd magni refert loqui de humanitate solummodo suspensa per diuinam potentiam à sua personalitate (vt si Deus humanitaté aliquam sine vlla personalitate faceret) & loqui de humanitate terminata per personalitatem diuinam & carētem propria: nam de humanitate primo modo, verum est, quòd naturaliter inclinatur ad suā personalitatem & hoc tantum probat argumentum, loquens tantum de carēte sibi debita per diuinum miraculum. De humanitate verò secundo modo, falsum est quòd inclinetur in propriam personalitaté: quia appetitus eius quiescit in personalitate diuina. Et quia huiusmodi humanitas non est tantùm carens propria personalitate, sed terminata ac satiata aliena: ideo argumentum non habet in ea locum.

¶Ad secundum dicitur, q humanitas Christi quo ad naturales potentias & habilitates humanæ naturæ secūdum se, est eiusdem rationis cum aliis: sed quo ad terminationem & satietaté suæ personalitatis, est alterius rationis ab aliis. quia terminatur & satiatur aliena diuinaque personalitate: personæ reliquæ propriis personalitatibus terminantur & satiantur.

¶Ad tertium dicitur, q æquiuocat de per se esse: quoniam esse per se, dupliciter sumitur, scilicet vt distinguitur contra esse in alio, vt accidens est in subiecto & de tali verum est, q ita se habet ad substantiam sicut inesse ad accidēs. Alio modo sumitur vt distinguitur contra esse in alio vt in quo: & sic non diffinit substantiam, nec cōuenit substātiæ nisi ratione hypostasis, cui per se primò cōuenit. Et ideo non est mirum si humanitas Christi ex vnione ad diuinam personam consummatum habens appetitum personalitatis, nec actu nec aptitudine naturali nisi cum illa adiectione, secūdum se, inclinatur ad propriam personalitatem: potest enim, iam non esse simile de ipsa & de accidente & separato: sed esset simile de humanitate suspensa ab omni personalitate, si suspendi intelligatur per miraculum, aut per conditionem.

¶Ad quartū dicitur sicut ad primum, q aliud est loqui de inclinatione naturali priuata vel carente actu vel termino: & aliud de eadem consummata per actum vel terminum eminenter continentem actum vel terminū propriū, & ideo priuata vel carēte proprio termino vel actu: quoniā in prima semper exstat naturalis aptitudo ad proprium, in secunda non propter rationé dictam. Et ideo si intellectus poneretur cōsummari actu aliquo supernaturali eminēter continente actum proprium, nō inclinaretur amplius in proprium.

¶Ad secundū dubium dicitur, q, vt Autor superius dicit in q. 2. ar. 2. ad secundum, ex anima & corpore constituitur in vnoquoque nostrum duplex vnitas, naturæ scilicet, & personæ. naturæ quidem, secundum q ex materia & forma, vt formaliter illā perficit, componitur natura vna composita: personæ verò, in quantū est vnus aliquis subsistēs in carne & anima. Vbi primò vide, q quia ens & vnū conuertuntur, ita per hoc vbi est duplex vnitas, ibi est duplex entitas, quum vnitas super entitatem, solam indiuisioné addat: & propterea dicendo, q ex anima & corpore cōstituitur duplex vnitas, naturæ & personæ, dictum est q constituitur duplex entitas, naturæ scilicet, & personæ. Et hoc habes q opinio antedicta de personalitate, cōsonat doctrinæ Autoris. Vide secundò, q vnitas & entitas personæ non excluditur à causalitate naturæ, dum dicitur, quod ex principiis naturæ cōstituitur ex anima & corpore. Et ideo vtendum occurrit regula communium Deo & creaturis: puta esse sapientiæ, scientiæ, & huiusmodi. quæ dicimus trāsferri in Deum formaliter, sublato eo qđ imperfectionis est in creaturis, Ita q licet in creaturis personare & personari nō nihil causalitatis habeat annexum: formaliter tamé (vt superius de eo communiter diximus, sine causalitate comparari ad naturam) sublato omni eo quod imperfectionis est, vt in diuinis inuenitur, nullam causalitaté includit. & sic interuenit in mysterio Incarnationis, q secūdum nullam causalitatem dictū est esse inter personā & naturam humanā: alioquin communis esset toti Trinitati. Veruntamen natura seu naturæ principia nō ita causant personalitatem, vt interueniat media actio: sed per modum naturalis sequelæ personalitas adest naturæ: non sicut propria passio naturaliter cōsequitur subiectum iam cōstitutum: quoniam non ea ratione personalitas adest, quasi q data forma, detur consequentia ad formam, sed sicut perfectio seu cōplementum effectus, naturaliter sequitur effectum, cuius est complemētum. Natura siquidem vt prior causalitate, incompleta est quo ad vltimum sui complementum: vt Autor dicit, & vt personatur, vltimum complementum assequitur. Quo fit, vt actio, qua fit hic homo, inchoata & deducta vsque ad terminum inclusiuè, sit quādo fit natura personata, quā significat hic homo seu Sortes: quando vero sic ante cōsideratur vt inchoata, & deducta est vsque ad naturam humanam, abstrahendo à personatione, incōsummata est, quoniam est vsque ad terminum exclusiuè. Modus ergo quo personalitas sequitur naturam vel naturæ principia, est quo terminus actionis & rei factæ, naturaliter adest in fine actionis rei factæ, nisi adsit impedimentum: impediuntur enim in composito substantiæ principia naturæ, constituta iam natura à constitutione sui termini: vt ex litera habetur præsentis articuli iuncta litera allata in quæst. 2. & similiter in substantiis angelicis natura ipsa, quæ fit, impeditur in suo fieri à consequutione sui termini. Et propterea sublato impedimento, non oportet quærere aliam causam donantem complementum: quoniam ipsa natura secundum se habet in se sufficiens consequutiuum sui termini.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum persona diuina assumpserit hominem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd persona diuina assumpserit hominem. Dicitur enim in Psal. Beatus, quem elegisti & assumpsisti. quod gl. exponit de Christo. Et Aug. dicit in lib. de Agone Christiano, q filius dei hominem assumpsit, & in illo humana perpessus est.

¶Præterea, Hoc nomen homo significat naturam humanam. Sed filius dei assumpsit humanā naturam, Ergo assumpsit hominē.

¶Præterea, Filius dei est homo. Sed non est homo, quē non assumpsit: quia sic esset pari ratione Petrus vel quilibet alius homo. Ergo est homo, quem assumpsit.

¶SED CONTRA est autoritas Felicis Papæ & Martyris, quæ introducitur in Ephesina synodo. Credimus in dominum nostrū Iesum Christū de virgine Maria natū: quia ipse est Dei sempiternus filius & verbum: & nō homo à Deo assumptus, vt alter sit præter illum: neque enim hominem assumpsit Dei filius, vt aliter sit præter ipsum.

CONCLVSIO.

¶Non propriè filius Dei hominem assumpsit, cùm hominem assumere sit assumere hominem in supposito existentem.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd sicut suprà dictum est, illud quod assumitur, non est terminus Assumptionis, sed assumptioni præintelligitur. Dictum est autem q indiuiduum, in quo assumitur humana natura, nõ est aliud quàm diuina persona, quæ est terminus Assumptionis. Hoc autem nomen homo significat humanam naturam, prout nata est in supposito esse: quia, vt dicit Dam. sicut hoc nomē Deus significat eū, qui habet diuinam naturam: ita hoc nomē homo significat eum, qui habet naturam humanam. Et ideo non est propriè dictum, q filius Dei assumpsit hominem, supponendo (sicut rei veritas se habet) q in Christo sit tantùm vnum suppositum, & vna hypostasis. Sed secundum illos, qui ponunt in Christo duas hypostases, vel duo supposita, conueniēter & propriè dici posset, q filius Dei hominem assumpsisset. Vnde & prima opinio, quæ ponitur in sexta dist. tertij lib. Sententiarū, cōcedit hominē esse assumptū: sed illa opinio erronea est, vt suprà dictum est.

¶Super Quæstionis quartæ Articulum tertium.

TItulus tertij articuli directè quærit de homine, vt distinguitur contra naturam humanam. *Annot.*

¶In corpore articuli duo sunt: primò respondetur quæsito negatiuè. secundò excluditur error contrarius. *Clement.* Conclusio responsiua est, Non est propriè dictum, quòd filius Dei assumpsit hominem. Probatur: Homo significat humanam naturam in supposito: ergo non est propriè dictum, quòd filius Dei assumpsit hominem. Antecedens probatur ex autoritate Damasc. Sicut Deus significat eum, qui habet deitatem: ita homo eum, qui habet humanitatem. Consequentia probatur, illud quod assumitur, non est terminus assumptionis, sed præintelligitur illi. indiuiduum autem, in quo natura humana assumitur, est terminus, scilicet diuina persona: igitur si homo significat humanam naturam in supposito, non assumitur. Vbi nota, quod congenita Autori reuerentia ad sacros doctores effecit, vt minus expresserit in conclusione, quàm probauerit in præmissis: probauit enim, quòd filius Dei non assumpsit hominem, expressit tantùm, quòd non est propriè dictum, quòd filius Dei assumpsit hominem: quia hæc inuenitur quandoque affirmatum in Sacris literis, cum grano salis intelligendum. Error qui excluditur in litera concedentium in Christo plura supposita, satis patet.

¶In respon

¶AD PRIMUM ergo dicendum, quòd huiusmodi locutiones non sunt extendendę tanquam propriæ: sed piè sunt exponendæ vbicunque à sacris doctoribus ponuntur: vt dicamus hominem assumptũ, quia eius natura est assumpta, & quia assumptio terminata est ad hoc, vt filius Dei sit homo.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc nomẽ homo significat naturam humanam in concreto, prout scilicet est in aliquo supposito: & ideo sicut nõ possumus dicere, quòd suppositum sit assumptum, ita nõ possumus dicere, quòd homo sit assumptus.

¶Ad tertium dicendum, quòd filius Dei nõ est homo, quem assumpsit, sed cuius naturam assumpsit.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm filius Dei debuerit assumere humanam naturam abstractam ab omnibus indiuiduis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd filius Dei debuerit assumere humanam naturam abstractam ab omnibus indiuiduis. Assumptio enim humanæ naturæ facta est ad communem omnium hominum salutem: vnde dicitur primæ ad Timot. 4. de Christo, quòd est Saluator omnium hominum, maximè fidelium. Sed natura prout est in indiuiduis, recedit à sua cõmunitate. Ergo filius Dei debuit humanam naturã assumere, prout est ab omnibus indiuiduis abstracta.

¶Præterea, In omnibus id, quod est nobilissimum, est Deo attribuendum. Sed in vnoquoque genere illud, quod est per se, potissimũ est. Ergo filius Dei debuit assumere hominem per se. Qui quidẽ secundum Platonicos est humana natura ab indiuiduis separata. Hanc igitur debuit filius Dei assumere.

¶Præterea, Humana natura nõ est assumpta à filio Dei, prout significatur in cõcreto per hoc nomen homo, vt dictum est. Sic autẽ significatur, prout est in singularibus, vt ex dictis patet. Ergo filius Dei assumpsit naturã humanã, prout est ab indiuiduis separata.

¶SED CONTRA est, quod dicit Damasc. in 3. lib. Deus Verbum incarnatum non eam, quæ nuda contemplatione consideratur, naturam assumpsit: non enim incarnatio hoc, sed deceptio & fictio Incarnationis esset. Sed humana natura, prout est ab indiuiduis separata vel abstracta, in nuda contemplatione cogitatur: quia secundum seipsam non subsistit, vt ibidem Damasc. dicit. Ergo filius Dei nõ assumpsit humanam naturam, secundum quòd est à singularibus separata.

CONCLVSIO.

¶Inconueniens fuit filium Dei assumere humanã naturam, vel per se separatim secundum esse, vel in quocunque intellectu diuino, vel humano habentem esse.

¶RESPONDEO dicendum, quòd natura hominis vel cuiuscunque alterius rei sensibilis, præter esse, quod in singularibus habet, dupliciter potest intelligi. Vno modo quasi per seipsam esse habeat, sicut Platonici posuerunt. Alio modo sicut in intellectu existens, vel humano vel diuino. Per se quidem subsistere non potest, vt Philosophus probat in 7. Meta. quia ad naturam speciei rerum sensibilium pertinet materia sensibilis, quæ ponitur in eius diffinitione: sicut carnes & ossa in diffinitione hominis. Vnde nõ potest esse, quòd natura humana sit præter materiam sensibilem.

¶Si tamen esset hoc modo subsistens natura humana, nõ fuisset conueniens, vt à verbo Dei assumeretur. Primò quidem quia assumptio ista terminatur ad personã: hoc autem est contra rationẽ formæ cõmunis vt sit in persona: quia in persona indiuiduatur. Secundò quia naturæ cõmuni nõ possunt attribui nisi operationes cõmunes & vniuersales: secundũ quas homo nõ meretur, nec demeretur. Cùm tamen illa assumptio ad hoc facta sit, vt filius Dei natura assumpta nobis mereretur. Tertiò quia natura sic existẽs non est sensibilis, sed intelligibilis. Filius autem Dei assumpsit humanã naturam, vt hominibus in ea visibilis appareret, secundum illud Baruch 3. Post hęc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Similiter

Annot. ¶In responsione ad primum nota duas glossas, quibus piè possunt exponi dicta sanctorum prima, vt exponatur homo, quo ad naturam: & hanc dederat Magister sen. in litera tertii sen. dist. 6. Secunda est, vt exponatur assumptio non in fieri, sed in facto esse: quia assumptio in facto esse habet hominẽ pro termino: quia hoc effecit assumptio & ad hoc terminata est, quod filius Dei est homo.

Annot. ¶In responsione ad secundum, dubiũ occultũ est occurrit: quia videtur cõcedendum, quòd filius Dei assumpsit hominẽ, quia prædicata tenentur formaliter: constat autẽ quòd filius Dei assumpsit hominem, quo ad formã seu naturam. ¶Ad hoc dicitur, quòd nõ est hic quæstio de propositione, in qua homo est prædicatum: quoniã sub hac non quæstione cadit, an homo sit assumptus à Filio Dei, vbi est subiectũ: sed est quæstio de re, an scilicet res significata nomine hominis sit assumpta à Verbo Dei. Et quia res significata est habẽs humanitatem, & habens humanitatẽ non est nisi suppositum, quod nõ est assumptum: ideo in litera dicitur, quòd sicut non potest dici suppositum assumptũ, ita nõ potest dici homo assumptus.

Sup. q. 2. ar. 2. ad 3. & 5. ad 2. & q. 4. ar. 3. ad 5. & 3 c. Et 3. di. 5. q. 3. ar. 3. ad 1. & di. 6. q. 1. ar. 1. q. 3. ad 1. ¶In responsione ad tertium, quod legis nouitie, quòd filius Dei est homo, cuius naturã assumpsit, caue ne fallaris, puta, quasi sit: quidã alius homo, cuius naturam assumpsit. Sed intellige, quòd filius Dei ideo est homo, cuius naturam assumpsit, quia ipse est ille homo, cuius naturã assumpsit: ita quòd & ly homo, non pro alio, quàm filio Dei supponit, indistinctè tamen: & ly cuius, refert nõ alium hominem, quàm filium Dei, qui est suppositum diuinũ habens humanam naturam.

¶Super Quæstionis quartæ Artic. quartum.

Annot. IN titulo ly debuit, denotat debitũ congruentiæ, vt in principio huius q. 4. vbi distinguitur articuli eius, patet. Ly abstracta, in corpore articuli declaratur.

Comment. ¶In corpore articuli tria facit: primò declaratur titulus, quantum ad ly abstracta à singularibus, distinguendo, quod dupliciter potest intelligi. Primò quòd habeat esse secundũ rem separatum à singularibus materialibus: secundò, quòd habeat esse obiectiuũ in intellectu, quicunque sit ille intellectus, diuinus vel humanus. Secundo tractatur quæstio in primo sensu. Tertio tractatur in secundo sensu. In primo autem sensu an fuerit conueniens filium Dei assumere humanitatem per se separatã secundũ esse, dupliciter tractatur in litera: primò per interemptionẽ eius quod præsupponitur, scilicet quòd humanitas possit sic inueniri in rerũ natura, & hoc afferẽdo rationem Arist. Secundò, sub conditionali, si esset humanitas sic separata, & respondetur negatiuè ad quæstionẽ quòd si esset sic, nõ fuisset cõueniens, quòd assumeretur à filio Dei. Et hoc probatur tripliciter: primò, quia humanitas communis nõ est personabilis: quia non est indiuiduabilis. persona enim indiuiduũ quoddam est, assumptio autem ad personalem vnionem terminatur.

¶Num communi formæ repugnet esse persona.

Quæstio. ¶Vbi statim occurrit dubiũ de veritate illius propositionis: Est cõtra rationem formæ cõmunis, vt sit in persona. Et ratio dubij est: quia si humanitas esset subsistens (vt Platonici dicuntur finxisse) non esset excellentior aliis substantiis separatis, quales sunt angeli: sed non est contra rationem angelicæ naturæ esse in persona, immò de facto natura angelica est personata: ergo non esset contra rationem humanitatis separatæ personari. Amplius. Aliud est iudicium de natura communi in exemplari participatione, singulari tamen in essendo (qualis esset humanitas per se) & aliud est iudicium de natura communi in essendo: qualis intelligitur naturæ humana, vt est vniuersalis in prædicando de omnibus hominibus: qualis non esset humanitas per se: contra rationem enim naturæ communis in essendo est indiuiduatio, non autem naturæ communis in participatione exemplari: humanitas autem per se non ponitur communis in essendo. Et confirmatur: quia humanitas subsistens proculdubio esset res singularis in essendo: alioquin nõ subsisteret: sicut nec deitas subsisteret, nisi esset res singularis.

¶Ad hoc dicitur, quòd quia ratio ista non affertur ad monstrandam impossibilitatem assumptionis, sed incongruentiam: ideo propositiones eius intelligendæ sunt in plano sensu, quo seruata vniuocatione terminorum, scilicet ly persona hominis, & ly indiuiduum hominis, monstrat apertè incongruentiam humanitatis separatæ ad assumptionem. Est igitur sensus illius propositionis, Contra rationem naturæ communis est, quod sit in persona, scilicet humana, vt sunt personæ humanæ, quas scimus. Et hoc manifestat, quia in persona indiuiduatur, relinquente pro per se non, quòd contra rationẽ talis humanitatis est indiuiduari: quod est verum, vniuocè loquẽdo de indiuiduatione, vt natura apud nos indiuiduatur. Ex hac namque propositione & ratione optimè infertur, quòd humanitas per se incongrua est assumptioni: natura enim repugnans personis & indiuiduis suæ speciei, nõ cõgrua est ad hoc, quòd trahatur ad alienam personã. Et per hoc patet responsio ad duo vltima.

¶Ad primum autẽ dicitur, quòd si humanitas esset separata, sequeretur & quòd non esset persona: quæ ponitur quòd sit tãtùm humanitas: equinitas enim, vt dicit Auic. est tantùm equinitas. Et ideo propositio literæ est absolutè vera, quod cõtra rationem naturæ cõmunis esset personalitas: nõ sic autem est de naturis angelicis, quæ non ponuntur tantùm ipsæ, sed ponuntur habentes naturas suas. Et sequeretur, quòd haberet personã, pro quanto per se separatim subsisteret naturaliter: nec mirum, quia antecedens implicat incõpossibilia. Secũda ratio est: quia naturæ cõmuni nõ possunt attribui nisi operationes cõmunes & vniuersales, secundum quas homo non meretur nec demeretur: assumptio autẽ facta est ad hoc vt ille homo mereretur nobis.

¶Sed occurrit hic dubitatiões duæ. Altera est: quia in prima parte propositionis Maior est sermo de operatione communi & vniuersali ex parte subiecti: & hoc non, quia hoc est cõtra hypothesim, qua ponimus naturam cõmunem per se existere, ac per hoc esse singulare quoddam in essendo, & cõsequenter operatio sua ex parte subiecti esset singularis. Aut ex parte termini seu effectum, puta quia extendit se ad omnes homines: & sic ratio est ad oppositum, quia Christus meruit nobis vt causa vniuersalis, vt infrà patebit: ac per hoc congruebat eius merito natura humana operans communiter & vniuersaliter.

Altera est: quia secunda pars dictæ propositionis est falsa: quoniã homo meretur si est in gratia, secundum omnes suas operationes, siue sint communes, siue propriæ: quoniam siue comedat, siue bibat, siue generet, siue dormiat, omnia in gloriam Dei facit, iuxta Apostolicum præceptum.

¶Ad primã dubitationẽ dicitur, quòd sermo est de operatione cõmuni & vniuersali ex parte subiecti, quia scilicet nõ haberet operationes nisi, quæ cõsequũtur naturam cõmunem omnibus hominibus. Tales enim operationes dicũtur cõmunes & vniuersales ex parte subiecti: quæ sequuntur naturam secundũ se, non vt in hoc aut illo: natura autẽ secundũ se cõmunis & vniuersalis dicitur. Natura autẽ congrua assumptioni debet sic se habere, vt operationes personales, & nõ solùm naturales congruè sibi attribuantur.

¶Ad secundam dicitur quòd operationẽ aliquam esse meritoriã, cõtingit dupliciter, scilicet ex suo genere vel ex parte operantis tantùm. Operationes enim naturales ex suo genere nõ sunt meritoriæ: & ideo dicitur quòd naturalibus nõ meremur nec demeremur, possunt tamẽ esse meritoriæ ex parte operantis, in Deum obiectũ supernaturalis beatitudinis illas referentis. Operationes autẽ liberæ ac moraliter bonæ ex suo genere sunt meritoriæ quoniam ex suo genere habiles sunt, vt charitate informentur. In litera ergo est sermo de meritoriis ex suo genere, ita quòd ratio literæ cõsistit in hoc. Natura humana illo modo essendi est incõgrua assumptioni, quæ nõ est nata, vt conueniant sibi operationes meritoriæ ex suo genere: quia assumptio ad hoc tendit, vt mediante natura assumpta, filius Dei mereatur nobis: sed naturæ communi non attribuuntur nisi operationes communes, &c. ergo. Tertia ratio expositione non eget.

¶In secundo autem sensu tractatur quæstio secundum esse in duplici intellectu: primò diuino, deinde humano. Et quidè, quòd natura humana, secundum quòd est in intellectu diuino, nō potuit assumi, probat dupliciter: primò, quia natura humana sic nihil aliud est, quàm natura diuina: secundò, quia natura humana ab æterno esset in filio Dei per hunc modū. Vbi nota pro primæ rationis euidentia, quòd esse obiectiuū rerū respectu intellectus diuini nō est esse diminutum, vt Sco. in 17. dist. 1. sen. somniauit: nec est esse relatiuū rationis, quasi quodlibet respectiuū esse acquirat ex hoc, quòd obiiciuntur diuino intellectui: quoniam Deus secundū veram Philosophiā & altissimam Theologiam nihil intelligit extra se, non quòd aliquid illum lateat, sed quia intuendo seipsum tantùm, intuetur omnia: quoniam omnia & cognoscibilia & cognita à Deo sunt ipse Deus, iuxta illud Ioā. 1. Quod factū est, in ipso vita erat. Quia ergo humanitas in intellectu diuino nihil aliud est, quàm deitas secundū id, quo humanitatē cōtinet: ideò optimè ratio literæ concludit, quòd assumere humanitatē, vt est in intellectu diuino, esset assumere naturam diuinā, quæ nō est assumptibilis. Et quia deitas est in Filio ab æterno: sequitur quòd natura humana per hūc modū essendi est in filio Dei ab æterno, & nō ex tēpore coniuncta. vt secunda ratio subiūgit. Potest tamē aliter induci hæc secūda ratio per se seorsum: vt sic sensus, quòd quicquid sit illud esse obiectiuū humanitatis in intellectu diuino, humanitas per hunc modum, scilicet secundum quòd est obiectū intellectus diuini, ab æterno est in filio Dei, vtpote qui est ipse intellectus diuinus: nō ergo erat opus vt assumeret humanitatem sic: nullus enim assumit aliquid illo modo, quo habebat. Et hic sensus in responsione ad secūdum explicatur. Quòd autē natura humana, secūdùm quòd est in intellectu humano, nō debeat assumi, probatur deducēdo ad impossibile. Assumere humanitatem in esse obiectiuo intellectus humani, nihil aliud est, quàm intelligi assumere naturā humanā: ergo nō est assumere naturā humanā in rerum natura: ergo esset intellectus falsus: ergo etiā fictio quędam Incarnationis. Et affertur testimoniū Dam. ad hoc. Vbi nota pro euidentia literæ, quòd quia humanitas obiecta intellectui nostro non habet sic esse in rerum natura, sed habet solummodo esse intelligibiliter relatiuè, quo dicitur repræsentata intellectui & terminatiua actus intelligendi: consequens est quòd ad humanitatem sic, nulla actio transiens realis potest terminari, sicut nec ad Cęsarē repræsentatū in statuam memoriæ: sicut ad ipsam statuam vel memoriam potest actio realis trāsiens terminari: vt patet. Et quia assumptio significat actionem realem transeuntem in humanitatem, quæ assumitur: ideò assumptio non potest terminari ad humanitatem sic: actiones autem tales immanentes possunt terminari ad res sic: possum enim imaginari & amare Cæsarem repræsentatum. Sed & actiones tales transeuntes possunt dupliciter, sicut & ipsa humanitas potest dupliciter accipi, scilicet secundum quòd sunt in rerum natura, & secundum quòd intelliguntur, verbi gratia, Secare lignum, vt est in rerum natura, & est verè secare, & secare lignum, prout aliquis imaginatur aut intelligit secare lignum: & hoc non est verè secare lignum, sed est intelligi, aut imaginari, quòd lignum secatur. Primo siquidem modo, quo solo sunt veræ actiones reales transeuntes, non possunt terminari ad naturam sic. Secundo autem modo possunt: sed tunc non ipsæ actiones in veritate terminantur ad naturam sic, sed imaginatio seu intellectus earum. Et ideo optimè in litera pro antecedente, & quod quid est assumptionis naturæ sic, dicitur, quòd assumere humanitatem sic, nihil aliud est, quàm intelligi assumere naturam humanam. Et verè sic esse patet, sicut occidere Cæsarem repræsentatum, nihil aliud, est quàm intelligi seu imaginari occidere Cæsarem, & facere Sortem imaginatum tantùm Regem, nihil aliud, quàm imaginari facere Sortem Regem. Et quoniā ex huiusmodi actiones imaginatas aut intellectas terminari ad res, nō sequitur quòd sic sit in rerum natura (non enim inuenitur propterea lignum sectū aut Cęsar occisus aut Sortes Rex) ideo optimè deducitur in litera, quòd non assumeret humanitatem in rerum natura. Et quòd esset intellectus falsus, quia ab eo, quòd res est, vel non est, intellectus dicitur verus vel falsus. Et quòd esset fictio Incarnationis, nō Incarnatio ipsa, vt clarè iam patet: sicut fictio comestionis panis est, comedere panem in imaginatione tantùm.

¶Dubium restat hic, quare quum humanitas in intellectu triplici esse habeat, scilicet diuino, angelico, & humano, de duobus tantùm, intellectibus Autor loquutus est, omittens humanitatem secundum esse quod habet in intellectu angelico. — Annot.

¶Ad hoc dici facilè prima facie potest, quòd quia intellectus angelicus medius est inter diuinum & humanum, per extrema dedit intelligēdum medium. Subtilius autem & verius dicitur, quòd quia esse obiectiuum in intellectu, sufficienter per hos duos essendi modos distinctum est, scilicet quod aut est idem quod esse naturale intelligentis, aut est esse relatiuum rationis, quo dicitur, & est repræsentatiuum & terminatiuū, &c. Et vtroque modo exclusum ab assumptione iam est, vt neutro modo humanitas verè assumeretur: sed vel natura intelligentis illam assumeretur, vel esset fictio assumptionis: ideo non oportuit solicitum esse doctorem de humanitate secundum esse, quod habet in intellectu angelico: quoniam incidit in alterum dictorum.

etiam nō potuit assumi humana natura à filio Dei, secundum quòd est in intellectu diuino: quia sic nihil aliud est, quàm natura diuina: & per hunc modum ab æterno esset in filio Dei humana natura. Similiter nō conuenit dicere, quòd filius Dei assumpsit humanam naturā, prout est in intellectu humano: quia hoc nihil aliud esset, quàm quòd intelligeretur assumere naturam humanā. Et sic si nō assumeret eam in rerū natura, esset intellectus falsus. Nec esset aliud ista naturæ humanæ assumptio, quàm fictio quædam Incarnationis: vt Damas. dicit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd filius Dei incarnatus est cōmunis omnium Saluator, nō cōmunitate generis vel speciei, quæ attribuitur naturæ ab indiuiduis separatæ: sed cōitate causæ, prout filius Dei incarnatus, est vniuersalis causa salutis humanæ.

¶Ad secundū dicendum, quòd per se homo, nō inuenitur in rerum natura, ita quòd sit præter singularia, vt Platonici posuerunt. quāuis quidam dicant, quòd Plato non intellexit hominem separatū esse nisi in intellectu diuino. Et sic non oportuit quòd assumeretur à Verbo, cùm ab æterno sibi affuerit.

¶Ad tertium dicendum, quòd quamuis natura humana non sit assumpta in concreto, vt suppositum præintelligatur Assumptioni: sic tamē assumpta est in indiuiduo, quia assumpta est, vt sit in indiuiduo.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm filium Dei naturam humanam assumere debuerit in omnibus indiuiduis.

sup. q. 2. artic. 5. ad 1. Et 3. di. 2. q. 1. ar. 2. q. 1

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd filius Dei humanam naturam assumere debuerit in omnib⁹ indiuiduis. Illud enim, quod prius & per se assumptū est, est natura humana. Sed quod conuenit per se alicui naturæ, conuenit omnibus in eadē natura existentibus: ergo cōueniens fuit, vt natura humana assumeretur à Dei verbo in omnibus suis suppositis.

¶Præterea, Incarnatio diuina processit ex diuina charitate, vnde dicitur Io. 3. Sic Deus dilexit mundū, vt filiū suum vnigenitū daret. Sed charitas facit vt aliquis se cōmunicet amicis, quantum est possibile. Possibile autem fuit filio Dei, vt plures naturas hominum assumeret (vt suprà dictū est) & eadem ratione omnes. Ergo conueniens fuit, quòd filius Dei assumeret naturam humanam in omnibus suis suppositis.

¶Prǽterea, Sapiens operator perficit opus suum breuiori via, qua potest. Sed breuior via fuisset, si omnes homines assumpti fuissent ad naturalem filiationem, quàm quòd per vnum filium naturalem multi in adoptionem filiorum adducantur: vt dicitur Gal. 4. Ergo humana natura debuit à filio Dei assumi in omnibus suppositis.

¶SED CONTRA est quod Dam. dicit in 3. lib. quòd filius Dei non assumpsit humanā naturā, quæ in specie cōsideratur: neque enim omnes hypostases eius assumpsit.

CONCLVSIO.

¶Non decuit filium Dei humanam naturam in omnibus suis indiuiduis assumere, ita quòd assumeret in singulis suppositis distributas humanitates.

¶RESPONDEO dicendum, quòd non fuit conueniens quòd humana natura in omnibus suis suppositis à Verbo assumeretur. Primò, quia tolleretur multitudo suppositorum humanæ naturæ quæ est ei connaturalis. Cùm enim in natura assumpta non sit considerare aliud suppositum præter personarum assumentem (vt suprà dictum est) si non esset humana natura, nisi assumpta, sequeretur quòd non esset nisi vnum suppositum humanæ naturæ, quod est persona assumens. Secundò, quia hoc derogaret dignitati filij Dei incarnati, prout est primogenitus in multis fratribus secundum humanam naturam, sicut est primogenitus omnis creaturæ secundum diuinam: essent enim tunc omnes homines æqualis dignitatis. Tertiò, quia conueniens est, quòd sicut vnum suppositū diuinū est incarnatū: ita vnam solam naturam humanam assumpserit, vt ex vtraque parte vnitas inueniatur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd assumi conuenit secundum se humanæ naturæ: quia scilicet non conuenit ei ratione personæ, sicut naturæ diuinæ conuenit assumere ratione personæ. Non autem conuenit ei secundum se, sicut pertinens ad principia essentialia eius, vel sicut naturalis eius proprietas; per quem modum conueniret omnibus eius suppositis.

¶Ad secundum dicendum, quòd dilectio Dei ad homines, manifestatur non solùm in ipsa assumptione humanæ naturæ, sed præcipuè per ea quæ passus est in humana natura pro alijs hominibus: secundum illud Roma. 5. Commendat autem Deus suam charitatem in nobis: quia cùm inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est: quod locum non haberet, si in omnibus hominibus naturam humanam assumpsisset.

¶Ad tertium dicendum, quòd ad breuitatem viæ, quam sapiens operator obseruat, pertinet, quòd non faciat per multa quod sufficienter potest fieri per vnum. Et ideo conuenientissimum fuit, quòd per vnum hominem omnes alij saluarentur.

¶Super Quæstionis quintæ Articulum quintum.

Titulus articuli intelligendus est in sensu, in quo sit magis, quàm in sensu, quē faciunt per naturā humanā in omnibus suis indiuiduis, intendit Autor singulas humanitates, quę inueniuntur quādoque in rerum natura. Licet hæc verba, Natura humana in omnibus suis indiuiduis, significent singulas humanitates in suis proprijs suppositis: quas quia vt sic implicat, assumi putauit Autor sensum intentū percipi absque ambiguitate aliqua. Ita quòd exponenda sunt hæc verba, pro humana natura, nō quæ est, sed quæ esset in omnibus suis indiuiduis. — Annot.

¶In corpore articuli vnica est conclusio responsiua quæsito negatiuè. Non fuit conueniens quòd humana natura, in omnibus suis suppositis, hoc est, quòd singulæ humanitates, quæ distribuerentur per omnia supposita humana, assumerentur à filio Dei. Probatur tripliciter. primò, quia tolleretur multitudo suppositorum in humana natura. secundò, quia tolleret filio Dei dignitatem primoge- — Comment.

ARTICVLVS VI.

¶*Vtrùm conueniens fuerit quòd filius Dei humanam naturam assumeret ex stirpe Adæ.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd nõ fuerit conueniens vt filius Dei naturã humanam assumeret ex stirpe Adæ. Dicit enim Apost. ad Heb. 7. Decebat vt esset nobis Põtifex segregatus à peccatoribus. Sed magis esset à peccatoribus segregatus si nõ assumpsisset naturam humanam ex stirpe Adæ peccatoris. Ergo videtur quòd non debuerit de stirpe Adæ naturam humanam assumere.

¶ Præterea, In quolibet genere principium nobilius est eo, quod est à principio. Si igitur assumere voluit humanam naturã, magis debuit eam assumere in ipso Adam.

¶ Præterea, Gentiles fuerũt magis peccatores quàm Iudæi. vt dicit gl. ad Gal. 2. super illud, Nos natura Iudęi, & nõ ex Gentibus peccatores. Si ergo ex peccatoribus naturã humanam assumere voluit, debuit eam magis assumere ex Gentibus, quàm ex stirpe Abrahæ, qui fuit iustus.

¶SED CONTRA est, quòd Luc. 3. Generatio Domini reducitur vsq; ad Adã.

CONCLVSIO.

¶*Quanquam Deus aliunde hominem suscipere potuisset, quàm ex Adam, conueniens tamen fuit ad plenam pro peccato satisfactionem, & maiorẽ hominum dignitatem, & diuinam potentiam ostendẽdam, vt ex illo hominem assumeret.*

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit in 13. de Tri. Poterat Deꝰ hominẽ aliunde suscipere, nõ de genere istius Adæ, qui suo peccato obligauit genus humanum: sed melius iudicauit de ipso, quod victũ fuerat, genere assumere hominẽ Deus, per quẽ generis humani vinceret inimicum.

¶ Et hoc propter tria. Primò quidem, quia hoc videtur ad iustitiã pertinere, vt ille satisfaciat, qui peccauit. & ideo de natura per peccatũ corrupta debuit assumi id per quod satisfactio erat implenda pro tota natura.

Secũdò, quia hoc etiam pertinet ad maiorẽ hominis dignitatẽ, dũ ex illo genere victor diaboli nascitur, quod per diabolũ fuerat victum. Tertiò, quia per hoc etiã Dei potentia magis ostenditur, dũ de natura corrupta & infirma assumpsit id quod in tantã virtutem & dignitatem est promotum.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Christus debuit esse à peccatoribus segregatus quantum ad culpam, quam venerat destruere: nõ quantũ ad naturam, quam venerat saluare: secũdũ quam debuit per omnia fratribus assimilari, vt idem Apost. dicit ad Heb. 2. Et in hoc etiã mirabilior est eius innocentia, ꝙ de massa peccato subiecta, natura assumpta tantam habuit puritatem.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ (sicut dictum est) oportuit eum, qui peccata venerat tollere, esse à peccatoribus segregatũ, quantũ ad culpam, cui Adam subiacuit, & quem Christus à suo delicto eduxit: vt dicitur Sap. 10. Oportebat autẽ eũ, qui mundare omnes venerat, nõ esse mũdandũ, sicut & in quolibet genere motus primũ mouens est immobile secundum illũ motũ, sicut primũ alterãs est inalterabile. Et ideo nõ fuit cõueniens, vt assumeret humanam naturam in ipso Adam.

¶ Ad tertiũ dicendum, ꝙ quia Christus maximè debebat esse à peccatoribus segrega-

primogenitus inter multos fratres. tertiò, quia vnico supposito vnica assumpta natura congruit.

Annot. ¶ In responsione ad primum responsio consistit in distinguendo per se, vt distinguitur contra per aliud, scilicet personam, vt distinguitur contra per accidẽs: primo modo humanitati conuenit per se assumi, non secundo.

Infrà q. 31. ar. 1. Et 3 di. 3. q. 1. art. 1. q. 1. Et opusc. 3. c. 224.

Annot. ¶ In responsione ad secundũ & tertiũ responsio consistit in hoc, ꝙ nõ vno solo modo conuenit & cõmendari charitatem Dei erga nos, & beatitudinẽ viæ sapientis obseruare: & ideo conuenientiorem decuit eligere.

¶*Super Quæstionis quartæ Articulum sextum.*

Annot. TItulus clarus est, & ideo quæsitum, ꝙ poterat Deus creare vnam naturã humanã in supposito Verbi, sicut creauit Adam non per propagationẽ: poterat etiam aliquem alium hominem cum sua vxore creare innocentes & in innocentia perseuerantes, sicut creauit Adam & Euã: & ex illa innocente stirpe humanam naturam assumere, & nõ ex stirpe Adæ poterat & vnã solam Virginẽ creare innocentem, ex qua nasceretur, sicut natus est de Maria virgine filia Adæ. Cùm igitur multis aliis modis incarnatio fieri potuisset, quæsitum est an conuenienter sit facta ex stirpe Adæ.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, probata triplici ratione & autoritate Augustini præposita. Et omnia clarè patent. Siste tamen paululum in secunda ratione: & intellige minimũ quod de nostra dignitate explicari, per hoc, quòd nobis peccatoribus victor collatum est vincere per caput ex nobis sumptum: longè enim dignior sum, quòd Dei filiationem per adoptionem quam spreuissem peccando, factus sum Dei filius in persona, factus sum Deus in persona. Multum enim mihi dignitatis collatum fateor, quòd ex inimico factus sum amicus Dei: quòd qui offendi, satisfeci: quòd demerui, merui: qui victus sum, vici etiam diabolum, & triumphaui de ipso: qui etiam in regione longinqua, & vulneratus à latronibus, &c. factus sum dominus Angelorum. Sed omnes superat dignitates, quod factus sum Deus personaliter: ꝙ mei generis tam inimici atque corrupti ac Deo inimici, mei inquam generis vnus es-

tus, quantũ ad culpam quasi summã innocẽtiæ obtinens, conueniens fuit, vt à primo peccatore vsq; ad Christũ perueniretur, mediantibus quibusdã iustis, in quibus præfulgerent quædam insignia futuræ sanctitatis. Et propter hoc etiã in populo, ex quo Christus erat nasciturus, instituit Deus quædam sanctitatis signa, quæ inceperunt in Abraham, qui primus promissionem accepit de Christo, & circuncisionem signum fœderis consummandi: vt dicitur Gene. 17.

QVAESTIO QVINTA

de modo Vnionis ex parte partium humanæ Naturæ, in Quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de assumptione partium humanæ naturæ.

¶ Et circa hoc quæritur quatuor.

¶ Primò, vtrùm filius Dei debuerit assumere verum corpus.

¶ Secũdo, vtrùm assumere debuerit corpus terrenum, scilicet carnem & sanguinem.

¶ Tertiò, vtrùm assumpserit animam.

¶ Quartò, vtrùm assumere debuerit intellectum.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrùm Dei filius debuerit assumere verũ corpus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd filius Dei non assumpserit verum corpus. Dicitur enim Phil. 2. quòd in similitudinẽ hominum factus est. Sed quod est secũdum veritatem, non dicitur esse secundum similitudinem. ergo filius Dei non assumpsit verum corpus.

¶ Præterea, Assumptio corporis in nullo derogauit dignitati diuinitatis: dicit enim Leo Papa in sermone de Nati. quòd nec inferiorem naturam consumpsit glorificatio, nec superiorem minuit assumptio. Sed hoc ad dignitatem Dei pertinet, quòd sit omnino à corpore separatus. Ergo videtur quòd per assumptionem nõ fuerit Deus corpori vnitus.

¶ Præterea, Signa debent respondere signatis. Sed apparitiones vet. Test. quæ fuerũt signa apparitionis Christi, nõ fuerũt secũdum corporis veritatem, sed secundum imaginariam visionem: sicut patet Isa. 6. Vidi Dominum sedentem, &c. Ergo videtur ꝙ etiam apparitio filij Dei in mundo, non fuerit secundum corporis veritatem, sed solùm secundum imaginationem.

¶SED CONTRA est quod dicit August. in lib. 83. q. Si phantasma fuit corpus Christi, fefellit Christus. Et si fallit, veritas non est. Est autem veritas Christus. Ergo non fuit phãtasma corpus eius. Et sic patet, quòd verum corpus assumpsit.

CONCLVSIO.

¶*Cùm Christus fuerit verè homo, pro hominum salute mortuus, & à Deo à morte reuocatus, impossibile fuit verum non assumpsisse corpus.*

¶RESPONDEO dicẽdum, ꝙ sicut dicitur in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, natus est Dei filius, non putatiuè, quasi imaginatum corpus habens, sed corpus verum.

¶ Et huius ratio potest tripliciter assignari. Quarum prima est ex ratione humanæ naturæ: ad quam pertinet verum corpus habere. Supposito igitur ex præmissis, quòd conueniens fuerit filium Dei assumere humanam naturam, consequens est ꝙ verum corpus assumpserit. Secunda ratio sumi potest ex his, quæ in mysterio Incarnationis sunt acta. Si enim non fuit verũ corpus eius, sed phantasticum, ergo nec veram mortem sustinuit: nec aliquid eorum quæ Euangelistæ de eo narrant, secundum veritatẽ gessit, sed solùm secundum apparentiam quandam. Et sic etiam sequeretur, quòd non fuerit vera salus hominis subsecuta: oportet enim effectum causæ proportionari. Tertia ratio potest sumi ex ipsa dignitate personæ assumentis: quæ cùm sit veritas, nõ decuit, vt in eius opere aliqua fictio esset. Vnde & Dominus hunc errorẽ per seipsum excludere dignatus est, Luc. vlti. cùm Disci-

puli

go verus est Deus, non participatiuè, sed substantialiter. Ad maximam ergo peccatoris hominis dignitatem spectat, quòd de stirpe peccatrice carnem assumpsit Deus.

¶*Super Quæstionis quintæ Articulum primum.*

Comment. TItulus articuli per se clarus est, & propter Manichæorum errorem motus. vt habes in 4. cõtra Gen. cap. 29.

¶ In corpore articuli conclusio vnica est responsiua quæsito affirmatiuè, præposita autoritate, & probata triplici ratione. Omnia clara sunt in litera.

¶ Nota hoc in loco allatam August. autoritatem ex libro 83. quæstio. quoniam in ea habetur illa conditionalis, Si fefellit, veritas non est. & loquitur de Christo. Nota autem hoc propter veteniet io dubium, an Deus possit fallere: nam si conditionalis dicta est vera, patet solutio quæstionis, quòd scilicet non potest fallere: quia non potest esse verum quod fallat: quia si fefellit, veritas non est: sed est veritas, ergo non fefellit. Si conditionalis negatur, Augustinus negatur.

Infr. ar. 2. c. et q. 14. art. 1. c. Et 3. di. 2. q. 1. ar ti. 3. q. 1. c. & q. 2. c. Et 4. cõtra c. 29. 30. et 34. princ. et 35. col. 2. fin. Et Po. q. 6. art. 7. cor. co. 1. Et opusc. 3. c. 213. & 227.

¶*Super Quaestionis quintae Articulum secundum.*

Annot. Titulus clarus est, & motus propter errorem Valentini: vt patet in 4. contra Gent. cap. 30.

¶In corpore articuli vnica est conclusio responsiua quaesito, Christum habuit corpus terrestre, non caeleste. Et probatur triplici ratione & autoritate.

¶*Num Christus de caelo caelestis, Adā de terra terrenus dici debeat.*

Quaestio. ¶Omnia clara sunt: aliud quòd in responsione ad primum circa glossam Augustini & Hilarij dubium occurrit, scilicet quod Christus sit homo caelestis, quia de Spiritu sancto conceptus: quoniam si ex virtute caelesti seu formatiua corporis homo est caelestis secundum corpus, Adam quoque esset homo caelestis: quia est immediatè diuina virtute corpus eius formatum. Et sic Apostolus nō rectè posuisset differentiam inter primum hominem & Christū, in hoc quòd ille terrestris, iste caelestis, ad corpus referendo rationem virtutis formatiuae.

¶Ad hoc dicitur, quòd quia expositio ista non est secundum sensum literalem, non potest ex illa argumentum contra verba Apostoli sumi. Ad literam namque Apostolus loquitur de primo initio vtriusque hominis, scilicet Adae & Christi: constat autem initium Adae ex terra esse, cui dispositè iuncta est anima: initium verò Christi ex hypostasi diuina, quae materiam sibi disposuit, formauit, animauit, vniuit, &c. Per hoc enim probat Apostolus illum in animam viuentem, istum in Spiritum viuificantem. illum terrenū (quia verè persona terrena secundum substantiam & secundum qualitatem fuit Adam) istum caelestem, & secundum substantiā personae & secundum qualitatē superioris ordinis. Vnde sunt dotes corporis, de quibus loquitur. Allata tamē expositio nō est respuenda, sed reuerenter amplectenda, ita vt etiam saluet differentiam corporum secundū virtutē formatiuam. Tum quia Adam fuit immediatè à Deo secundum debitum naturae ordinem: exigit siquidem rerum ordo supposita nouitate mundi, vt primae indiuidua perfectarū specierum fiant nō ex semine, sed immediatè à Deo: quoniā, vt dicitur 12. Met. perfecta sunt naturaliter priora imperfectis. Christus autē iuxta iam naturalem modum generationis humanae per cōmixtionem maris & foeminae, miraculosè supra naturae leges cōceptus est diuina virtute absq; semine humano. Tūq; Adā à Deo immediatè factus (sicut & boues & leones secūdum suas naturas) dicitur: Christi verò cōceptio specialiter appropriatur Spiritui sancto, vt intelligeretur ad hoc à Deo immediatè factus homo, vt spiritualis sit. Ita q; nō ex sola negatione humani seminis, sed ex hoc quod supra naturae leges ex Spiritusancto dicitur conceptus, differētia posita est inter Christum & Adam quoad corpus, q; Christus de caelo caelestis, ille de terra terrestris.

Infr. q. 31. ar. 3. ca. & q. 37. ar. 1. c. & q. 54. art. 3. c. Et 3. dis. 2. qō. 1. ar. 3. q. 1. c. & q. 3. c. Et 4. contra c. 30. & 34. co. 3. Et opusc. 3. c. 214.

puli conturbati & conterriti, putabant se spiritum videre, & non verū corpus: & ideo se eis palpandum praebuit, dicens, Palpate & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q similitudo illa exprimit veritatem humanae naturae in Christo, per modum, quo omnes qui verè in natura humana existunt, similes specie esse dicuntur: nō autem intelligitur similitudo phantastica. Ad cuius euidentiam Apostolus subiungit, quòd factus est obediens vsq; ad mortem, mortem autē crucis. Quod fieri non potuisset, si esset sola similitudo phantastica.

¶Ad secundum dicendū, q per hoc q filius Dei verū corpus assumpsit, in nullo est eius dignitas diminuta. Vnde Aug. dicit in lib. de fi. ad Pe. Exinaniuit seipsum, formā serui accipiens, vt fieret seruus: sed formę Dei plenitudinem non amisit. Non enim filius Dei sic assumpsit verum corpus, vt forma corporis fieret. Quod repugnat diuinae simplicitati & puritati. Hoc enim esset assumere corpus in vnitatem naturae. Quod est impossibile, vt ex supra dictis patet. Sed salua distinctione naturae assumpsit corpus in vnitatem personae.

¶Ad tertium dicēdū, quòd figura debet respondere rei, quantū ad similitudinem, non quantum ad rei veritatem. Si enim secundū omnia esset similitudo, iam nō esset signum, sed ipsa res: vt Damas. dicit in 3. lib. Conueniens ergo fuit, vt apparitiones vet. Test. essent secundum apparentiam, quasi figurae: apparitio autem filij Dei in mundo, esset secundum corporis veritatem, quasi res figurata per illas figuras. Vnde dicit Apostolus secundae Colos. 1. Quae sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrùm Dei filius debuerit assumere corpus terrenum, scilicet carnem & sanguinem.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q Christus non habuerit corpus carnale siue terrestre, sed caeleste. dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 15. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de caelo caelestis. Sed primus homo, scilicet Adā fuit de terra, quantum ad corpus, vt patet Gen. 1. Ergo etiam secundus homo, scilicet Christus fuit de caelo, quantum ad corpus.

¶Praeterea, Primae ad Cor. 15. dicitur, Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Sed regnum Dei principaliter est in Christo. Non ergo in ipso est caro & sanguis, sed magis corpus caeleste.

¶Praeterea, Omne quod est optimum, est Deo attribuendum. Sed inter omnia corpora nobilissimum est corpus caeleste. Ergo tale corpus debuit Christus assumere.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Luc. vlti. Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Caro autem & ossa non sunt ex materia caelestis corporis, sed ex inferioribus elementis. Ergo corpus Christi non fuit corpus caeleste, sed carneum & terrenum.

CONCLVSIO.

¶*Sicut verum corpus Christum assumpsisse, ita terrenum, non caeleste assumpsisse corpus credendum est.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd eisdem rationibus apparet, quare corpus Christi non debuit esse caeleste, quibus ostēsum est quòd non debuit esse phantasticum.

Primo enim, quia sicut veritas humanae naturae non saluaretur in Christo, si corpus eius esset phantasticum (vt posuit Manichaeus) ita etiam nō saluaretur si poneretur caeleste: sicut posuit Valentinus. Cùm enim forma hominis sit quaedam res naturalis, requirit determinatam materiam, scilicet carnes & ossa, quae in hominis diffinitione poni oportet: vt patet per Philosophū 7. Met.

Secundò, quia hoc etiam derogaret veritati eorum, quae Christus in corpore gessit. Cùm enim corpus caeleste sit impassibile & incorruptibile (vt probatur in primo de Caelo) si filius Dei corpus caeleste assumpsisset, non verè esurisset, nec sitisset, nec etiam passionem, & mortem sustinuisset. Tertiò etiam derogaret veritati diuinae. Cùm enim filius Dei se hominibus ostenderit, quasi corpus carneum & terrenū habens, fuisset falsa demonstratio, si corpus caeleste habuisset. Et ideo in libro de Ecclesiasticis dogmatibus dicitur, Natus est Dei filius carnem ex Virginis corpore trahens, & non de caelo secum afferens.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus dicitur de caelo descendisse dupliciter. Vno modo ratione diuinę naturae: non ita quòd natura diuina in caelo esse desierit, sed quia in infimis nouo modo esse coepit, scilicet secūdum naturam assumptā: secundum illud Io. 3. Nemo ascendit in cęlū, nisi qui descēdit de caelo Filius hominis, qui in caelis est. Alio modo ratione corporis: nō quia ipsum corpus Christi secundum suam substantiā de caelo descenderit, sed quia virtute caelesti, id est Spiritu sancto est eius corpus formatū. Vnde Aug. dicit ad Orosium, exponens autoritatem inductam, Caelestem dico Christum: quia non ex humano conceptus est semine. Et hoc etiam modo Hilarius exponit in lib. de Trin.

¶Ad secundū dicendū, q caro & sanguis nō accipiuntur ibi pro substantia carnis & sanguinis, sed pro corruptione carnis & sanguinis. Quae quidem in Christo non fuit quantum ad culpam: fuit tamen ad tempus quātum ad poenam, vt opus nostrae redemptionis expleret.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc ipsum ad maximam Dei gloriam pertinet, quod corpus infirmum & terrenum ad tantam sublimitatem prouexit. Vnde in Ephesina synodo legitur verbum sancti Theophili dicentis, Qualiter artificum optimi non in pretiosis tantùm materiebus artem ostendentes, in admiratione sunt, sed vilissimum lutum & terram dissolutam plerunque assumentes, suae disciplinae demonstrantes virtutem, multò magis laudantur: ita omnium optimus artifex Dei verbum, non aliquam pretiosam materiam corporis caelestis apprehendens, ad nos aduenit, sed in luto magnitudinem suae artis ostēdit.

¶*Num sanguis in Christo fuerit diuinitati vnitus.*

Quaestio. ¶In hoc sc'do art. dubiū occurrit de assumptione sanguinis: an scilicet sanguis, q erat in corpore Christi, erat vnitus diuinitati. Et est ratio dubij ex philosophia, q sanguis nō est pars corporis humani, sed alimentum eius, quod constat nō esse actu, sed potētia corpus. quod aliter est enim sanguis alimenti decocti, conuertendū, nō cōuersum in mēbra. Et cōfirmatur autoritate non solùm Arist. 2. de Partib. animal. sed diui Tho. in multis locis, & singulariter inferius in q. 31. ar. 5. ad primū. Vbi ponit differētiā inter ossa & carnes ex vna parte, & sanguinem ex alia parte, in hoc, q caro & ossa sunt actu partes corporis humani, sanguis autem nō est actu pars, sed est potētia solū. Et ideo caro & ossa non possunt absq; corruptione & diminutione corporis auferri: sanguis autē sine corruptiōe cōmunicat.

¶Ad hoc dicitur secūdū Autoris doctrinā in 4. sen. dis. 44. q. 1. q partes humani corporis sunt duplices: quaedā sic sunt actu partes, q intransmutabiles in alias partes, vt carnes, ossa, nerui, & membra, vt manus, pedes, &c. Quaedā verò sic sunt actu partes, q sunt in potētia etiā ad alias partes & tales videntur esse quatuor humores, ex quibus sumus, inter quos est sanguis. Vnde quae huiusmodi habent aliquo modo rationem partis in actu, & aliquo modo partis in potentia. ideo diuersa de eis dicuntur. nā inquātum sunt partes in actu, verificatur q corpus nostrū cōpositum ex eis, vt in principio dicti lib. Aristoteles testatur: vt verò sunt in potētia ad alias partes, verificatur quòd est alimentū corporis. Et per hoc patet responsio ad rationē in oppositū: dicēdo, q sanguis est corporis alimentum, sed nō tantùm: quia est ita alimētum, vt etiam sit secundum se pars corporis. Ad autoritatem diui Tho. dicitur, quòd loquitur de parte totaliter in actu, quā dicit q non potest sine corruptione aut diminutione subtrahi: non autem de parte partim in actu & partim in potētia, qualis est sanguis. Absque dubio igitur credendū est, filiū Dei assumpsisse corpus terrestre, hoc est carnem & sanguinem, vt diuidēdo quaestionē Autor titulū explicat.

¶Super

¶ Super Quaestionis quinta Artic. tertium.

Annot. 3 dist. 2. q. 1. ar. 3 q. 2. Et 4. contra c. 32. 34 prin. 35. col. 2. & 37 & 41 in 1. Et 3 vers. q. 20. ar. 1. 2. Et vnio. ar. 1. c. 2. Et opusc. 3. c. 211.

Titulus clarus est, intelligendus vt sonat: & quaesitus propter Arriū & Apollinarem (vt in litera dicitur) negantes in Christo animam propriam. ¶ In corpore articuli duo sunt. Primò recitatur error Arrij & Apollinaris. Secundo reprobatur tripliciter. Quo ad primum ponitur positio ista in se, & sua sequela. In se quidē: quia negatur anima in Christo, sed ponitur Verbū loco animae. In sua verò sequela, quia negantur duae naturę in Christo: quoniam non est ibi natura humana: vel quoniam ex anima & corpore vna natura constituitur, ac per hoc ex eo quòd est loco animae & corporis, vna esset tantùm natura, prima expositio tamen literae consonat, de natura humana loquenti. Quo ad secundum afferuntur tres rationes: prima ex autoritate Scripturae: secunda ex ratione deducente ad inconueniens ex August. tertia ex ratione conuincente, quòd ignorat propriam vocem positio ipsa: quia ponēdo carnem, negat carnem, & per hoc veritati Incarnationis contrariatur. Vide de his in quarto contra Gen. capi. 31.

¶ Super Quaestionis quinta Artic. quartum.

Titulus clarus propter Apollinarē motus, conuictū ad confitendum in Christo animam & confitentem animam sensitiuam in Christo, sed non mentem, sed loco mentis Verbum: vt habes in 4. contra Gent. cap. 33. & in litera.

¶ In corpore articuli duo fiunt, primò ponitur error Apollinistarum. secūdò excluditur tripliciter: & rationes videntur satis clarę. In prima tamen aduerte, quòd non dicit Autor admirationem esse actum rationis: sed quòd exigit rationem, dum absque ratione cognitus effectus eius causa esse nō potest. ¶ In responsione ad secundum perspice, quòd lux maior dicitur offuscare minorē, nō quo ad substantiam lucis, sed quo ad effectū quia facit nō apparere effectū minoris, quum nihil tollat à luce minore. Quoad substantiam verò lux maior perficit minorē, augēdo effectum illius: aër enim illuminatus à candela, cùm superilluminatur à sole, nō perdit prius lumen, sed acquirit maius lumen. auge
tur enim lumē ex praesentia maioris lucis quod in litera vocatur perfici. Vnde nō sunt duo lumina in eodem, sed idē perfectum.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm filius Dei assumpserit animam.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd filius Dei animam nō assumpserit. Ioānes enim Incarnationis mysterium tradens dixit, Verbū caro factum est: nulla facta de anima mentione. Non autem dicitur caro factum, eo quòd sit in carnē conuersum, sed quia carnem assumpsit. Non ergo videtur assumpsisse animam.

¶ Praeterea, Anima necessaria est corpori ad hoc, quòd per eā viuificetur. Sed ad hoc nō fuit necessaria corpori Christi, vt videtur: quia ipsum Verbū Dei est, de quo dicitur in Ps. Domine apud te est fons vitae. Superfluū ergo fuisset animam adesse, Verbo praesente. Deus autē & natura nihil frustra faciunt: vt etiā Philosophus dicit in primo de Cę. Ergo videtur quòd filius Dei animā nō assumpserit.

¶ Praeterea, Ex vniōe animae ad corpus, cōstituitur natura cōmunis, quae est species humana. In domino autem Iesu Christo nō est cōmunem speciem accipere, vt Dam. dicit in 3. lib. Non igitur assumpsit animam.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. de Agone Christiano, Nō eos audiamus, qui solū humanū corpus dicūt esse susceptū à Verbo Dei: & sic audiunt quod dictū est, Verbū caro factū est, vt negent illum hominē, vel animam, vel aliquid hominis habuisse, nisi carnem solam.

CONCLVSIO.

¶ Sicut Christum assumpsit veram carnē, & verum hominem, animā quoque illum assumpsisse credēdū est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dicit Aug. in li. de hęresibus, opinio fuit primò quidē Arrij, & postea Apollinaris, quòd filius Dei solā carnē assumpsit absque anima, ponentes quòd Verbū fuerit carni loco animae. Ex quo sequebatur, quòd in Christo nō fuerint duae naturę, sed vna tantùm: ex anima enim & carne, vna natura humana constituitur.

Sed haec positio stare non potest propter tria. primò quidē: quia repugnat autoritati Scripturę in qua Dominus de sua anima facit mentionē Mat. 26. Tristis est anima mea vsque ad mortem. & Ioā. 10. Potestatē habeo ponēdi animā meā. Sed ad hoc respondebat Apollinaris, quòd in his verbis aīa metaphoricè sumitur: per quēmodū in vet. Testa. Dei anima cōmemoratur, Isa. 1. Calēdas vestras odiuit anima mea. Sed sicut dicit Aug. in lib. 83. q. Euangelistae in euangelica narratione narrant, quòd miratus est Iesus, & iratus & cōtristatus, & quòd esurijt. Quae quidem ita demonstrant eū veram animam habuisse: sicut ex hoc, quòd comedit, & dormiuit, & fatigatus est, demonstratur eū habuisse verum corpus humanū. Alioquin si & haec ad metaphorā referantur, cùm similia legantur in vet. Test. de Deo, peribit fides Euangelicae narrationis. Aliud enim est quod Propheticè nūtiatur in figuris, aliud quod secundū rerū proprietatem ab Euangelicis historicè scribitur. Secundò derogat praedictus error vtilitati Incarnationis, quae est liberatio hominis. Vt enim argumentatur August. in lib. contra Felicianum: Si accepta carne filius Dei animam omisit, aut innoxiam sciens, medicinae indigentem non credidit, aut à se alienam putans, redemptionis beneficio nō donauit, aut ex toto insanabilem iudicans, curare nequiuit, aut vt vilem, & quae nullis vsibus apta videretur, abiecit. Horū duo blasphemiam important in Deum. quomodo enim diceretur Omnipotens, si curare nō potuit desperatam? aut quomodo omnium Deus, si non ipse fecit animā nostram? Duobus autē alijs, in vno animae causa nescitur, in altero meritū nō tenetur. Aut intelligere causam putandus est animae, qui eam ad accipiendam legem habitu insitae rationis instructā à peccato voluntariae transgressionis nititur separare. Aut quomodo eius generositatem nouit, qui ignobilitatis vitio dicit esse despectam? Si originem attēdas, pretiosior est animae substantia: si transgressionis culpam, propter intelligentiam, peior est carne. Ego autem Christum & perfectā sapientiā scio, & piissimū esse nō dubito, quorū primò meliorem & prudentiae capacem nō despexit. secundò, eam, quae magis fuerat vulnerata, suscepit. Tertiò verò haec positio est cōtra ipsam Incarnationis veritatem: caro enim & caeterae partes hominis per animam speciem sortiuntur. Vnde recedente anima, non est os, aut caro, nisi aequiuocè, vt patet per Philosophum in 2. de Anima & 7. Metaphy.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd cùm dicitur, Verbū caro factum est, caro ponitur pro toto homine: acsi diceret, Verbum homo factum est: sicut & Isa. 40. Videbit omnis caro pariter, quòd os Domini loquutum est. Ideo autem totus homo per carnem significatur: quia, vt dicitur in autoritate inducta, per carnem filius Dei visibilis apparuit. Vnde subditur, Et vidimus gloriam eius. Vel ideo: quia vt Aug. dicit in lib. 83. q. in tota illa vnitate susceptionis principale Verbum est, extrema autē atque vltima caro. Volens itaque Euangelista cōmendare pro nobis dilectionē humilitatis Dei, Verbū & carnem nominauit, omittens animam, quae est Verbo inferior, carne praestantior. Rationabile etiam fuit, vt nominaret carnem: quae propter hoc, quòd magis distat à Verbo, minus assumptibilis videbatur.

¶ Ad secundū dicendū, quòd verbū est fons vitae, sicut prima causa vitae effectiua. Sed anima est principiū vitę corpori tanquam forma ipsius: forma autē est effectus agētis. Vnde ex pręsentia Verbi magis concludi posset, quòd corpus esset animatum: sicut ex praesentia ignis potest concludi, quòd corpus, cui ignis adhaeret, sit calidū.

¶ Ad tertium dicendū, quòd nō est inconueniens, imò necessariū dicere, quòd in Christo fuerit natura, quae constituitur per animam corpori aduenientem Damas. autem negat, in domino Iesu Christo esse communem speciem, quasi aliquid tertium resultās ex vnione diuinitatis & humanitatis.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm filius Dei assumere debuerit intellectum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd filius Dei non assumpserit mentem humanam siue intellectum. Vbi enim est praesentia rei, non requiritur eius imago. Sed homo secundum mentem est ad imaginem Dei, vt Aug. dicit in lib. de Tri. Cùm ergo in Christo fuerit praesentia ipsius diuini Verbi, nō oportuit ibi esse mentē humanam.

3. dist. 2. q. 1. art. 3. q. 2. Et 4. contra c. 33. Et vers. q. 20. ar. 1. c. Et vnio. ar. 1. c. Et opusc. 3. c. 211.

¶ Praeterea, Maior lux offuscat minorē. Sed verbū Dei, quod est lux illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum (vt dicitur Io. 1.) comparatur ad mentem, sicut lux maior ad minorem: quia & ipsa mens lux quaedam est, quasi lucerna illuminata à prima luce. Prouer. 20. Lucerna Domini spiraculū hominis. Ergo in Christo, qui est verbum Dei, non fuit necessarium esse mentem humanam.

¶ Praeterea, Assumptio humanae naturae à Dei verbo, dicitur incarnatio eius. Sed intellectus siue mens humana neque est caro, neque est actus carnis, quia nullius corporis actus est: vt probatur in 3. de Anima. Ergo videtur quòd filius Dei humanā mentem non assumpserit.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit in lib. de fi. ad Pe. Firmissimè tene, & nullatenus dubites Christum filium Dei habere veram nostri generis carnem & animam rationalem, qui de carne sua dicit, Palpare & videte: quia spiritus carnē & ossa nō habet, sicut me videtis habere, Luc. vlt. Animā quoque se habere ostendit dicēs, Ego pono animā meam, & iterum sumo eam. Io. 10. Intellectū quoque animae ostēdit se habere dicēs, Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Mat. 11. Et de ipso per Prophetam Deus dicit, Ecce intelliget puer meus. Isa. 52.

CONCLVSIO.

¶ Vt veram animam & corpus Christum habuisse certum est, mente quoque & intellectu non caruisse credendum est.

a ¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut Aug. dicit in lib. de haeresibus, Apollinaristae de anima Christi à catholica ecclesia dissen-

dissenserunt, dicentes, sicut Arriani, Deum Christũ carnẽ solã sine anima suscepisse. In qua quæstione testimonijs Euãgelicis victi, mentem defuisse animæ Christi, sed pro hac ipsum verbũ in ea fuisse dixerũt. Sed hæc positio eisdẽ rationibus cõuincitur, sicut & prædicta. Primò enim hoc aduersatur narrationi Euãgelicæ, quæ cõmemorat eũ fuisse miratũ, vt patet Matth. 8. Admiratio autẽ absq; ratione esse non potest: quia importat collationẽ effectus ad causam: dũ scilicet aliquis videt effectũ, cuius causam ignorat, & quærit: vt dicitur in principio Metaphysicæ. Secundò repugnat vtilitati Incarnationis, quæ est iustificatio hominis à peccato. Anima enim humana nõ est capax peccati nec gratiæ iustificãtis, nisi per mentẽ. Vnde præcipuè oportuit mentẽ humanã assumi. Vnde dicit Damasc. in 3. li. quòd Dei verbũ assumpsit corpus & animã intellectualẽ & rationalẽ. Et postea subdit, Totus toti vnitus est, vt toti mihi salutem largiretur: quod enim inassumptũ est, incurabile est. Tertiò hoc repugnat veritati Incarnationis: cũ enim corpus proportionetur animæ, sicut materia propriæ formæ, non est verè caro humana, quæ nõ est perfecta anima humana, scilicet rationali. Et ideo si Christus animã sine mẽte habuisset, nõ habuisset verã carnẽ humanam, sed bestialẽ: quia per solã mentẽ, anima nostra differt ab anima bestiali. Vnde dicit Aug. in lib. 83. q. quòd secundũ hunc errorẽ sequeretur, quod filius Dei beluã quandam cum figurã humani corporis suscepisset. Quod iterum repugnat veritati diuinæ, quæ nullam patitur fictionis falsitatem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vbi est ipsa res per sui præsentiã, nõ requiritur eius imago ad hoc, q supplear locũ rei: sicut vbi est imperator, milites non venerãtur eius imaginẽ. Sed tamen requiritur cũ præsentia rei imago ipsius, vt perficiatur ex ipsa rei præsentia, sicut imago in cera perficitur p impressionẽ sigilli, & imago hominis resultat in speculo per eius præsentiã. Vnde ad perficiendam mentem humanã, necessariũ fuit, quòd eã sibi verbum Dei vniuerit.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd lux maior euacuat lucẽ minorẽ alterius corporis illuminãtis, nõ tamẽ euacuat, sed perficit lucẽ corporis illuminati: ad præsentiã enim solis, stellarum lux obscuratur, sed aëris lumen perficitur. Intellectus autem seu mens hominis est quasi lux illuminata à luce diuini Verbi: & ideo per præsentiã Verbi non euacuatur mens hominis, sed magis perficitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet potentia intellectiua non sit alicuius corporis actus: ipsa tamen essentia animæ humanæ, quæ est forma corporis, requiritur quòd sit nobilior ad hoc, quòd habeat potentiam intelligendi: & ideo necesse est vt corpus melius dispositum ei respondeat.

QVAESTIO SEXTA DE *modo Assumptionis quantum ad ordinem, in sex articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de ordine Assumptionis prædictæ.

¶ Circa quod quæruntur sex.

¶ Primò, vtrùm filius Dei assumpserit carnem mediante anima.

¶ Secundò, vtrùm assumpserit animam mediante spiritu siue mente.

¶ Tertiò, vtrũ anima fuerit prius assumpta, quàm caro.

¶ Quartò, vtrùm caro Christi fuerit prius à Verbo assumpta, quàm animæ vnita.

¶ Quintò, vtrùm tota humana natura sit assumpta mediantibus partibus.

¶ Sextò, vtrùm sit assumpta mediãte gratia.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrùm filius Dei assumpserit carnem mediante anima.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd filius Dei non assumpserit carnem mediãte anima. Perfectior enim est modus, quo filius Dei vnitur humanæ naturæ & partibus eius, quàm quo est in omnibus creaturis. Sed in creaturis est immediatè per essentiã, potentiam & præsentiam. Ergo multò magis filius Dei immediatè vnitur carni, & nõ mediante anima.

¶ Præterea, Anima & caro vnitæ sunt Dei verbo in vnitate hypostasis seu personæ. Sed corpus immediatè pertinet ad personam siue hypostasim hominis, sicut & anima: quinimò magis videtur se de propinquo habere ad hypostasim corpus, quod est materia, quàm anima, quæ est forma: quia principium indiuiduationis, quæ importatur in nomine Hypostasis, videtur esse materia. Ergo filius Dei non assumpsit carnem mediante anima.

¶ Præterea, Remoto medio separantur ea, quæ per mediũ coniunguntur: sicut remota superficie, cessaret color à corpore, qui inest corpori per superficiem. Sed separata per mortem anima, adhùc remanet vnio Verbi ad carnem: quod infra patebit. Ergo Verbũ non coniungitur carni mediante anima.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in Epist. ad Volusianum: Ipsa magnitudo diuinæ virtutis, animam sibi rationalem, & per eandem corpus humanum, totúmq; omnino hominem in melius mutandum coaptauit.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm anima media inter Deum & carnẽ ex sua nobilitate existens carnis causa sit vt assumatur, oportuit filium Dei humanam carnem assumere mediante anima.*

b ¶RESPONDEO dicendũ, quòd medium dicitur respectu principij & finis. Vnde sicut principium & finis important ordinem, ita & medium. Est autem duplex ordo. Vnus quidem temporis, alius autem naturæ. Secundum autem ordinẽ temporis non dicitur in mysterio Incarnationis aliquid medium: quia totam humanam naturam simul, sibi Verbum Dei vniuit: vt infrà patebit. Ordo autem naturæ inter aliqua potest attendi dupliciter. Vno modo secundum gradũ dignitatis, sicut dicimus angelos esse medios inter homines & Deũ. Alio modo secũdũ rationẽ causalitatis: sicut dicitur media causa existere inter primã causam & vltimũ effectũ. Et hic secũdus ordo aliquo modo cõsequitur primum: sicut enim dicit Dion. 11. c. de Diu. no. Deus per substantias magis sibi propinquas agit in ea, quæ sunt magis remota. Sic ergo, si attendamus gradum dignitatis, anima media inuenitur inter Deum & carnem. & secundum hoc potest dici, quòd filius Dei vniuit sibi carnem

a ¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum primum.*

Annot. Titulus primi articuli quæst. 6. intelligendus est vt sonat: quoniam in corpore distinguetur: & motus est occasione verborum August. & Magistri statim in 2. distinct. tertij sent. ponentium ordinem in ista assumptione.

b ¶ In corpore articuli duo sũt. primò declaratur ille terminus Mediante in titulo positus, secundò respondetur quæsito ibi, Sic ergo, si attendimus. primum fit declarando, distinguendo, excludendo, subdistinguendo, & conferendo membra distincta inter se. Declaratur in primis, quòd medium importet ordinem. quod probatur: quia dicitur respectu principij & finis: quorum vtrunque importat ordinem aliquẽ, ad quem spectat, secũdum quem dicitur principium aut finis. Vnde & medium secundum aliquem ordinem oportet quòd sit medium: nec oppositum intelligi potest. Distinguitur præterea ordo in ordinem temporis vel naturæ. & excluso ordine temporis à mysterio Assumptionis (vt in hac eadẽ quæstiõe patebit) subdiuiditur ordo naturæ in ordinem dignitatis & causalitatis. Exempla patent in litera. Conferuntur autem hi duo naturæ ordines inter se secundum connexionem pro quanto: secundus ordo consequitur aliquo modo primum. Et dicitur, aliquo modo: quia non oportet vniuersaliter, quod dignius est, esse causam minus digni: non enim leonina natura est causa naturæ formicæ, licet sit formica longè dignior.

Infr. q. 9. art. 1. ad 2.

¶ Quo ad secundum respondetur quæsito duabus conclusionibus iuxta duplicem modum medij secundum dictos duos naturæ ordines: scilicet medium dignitatis & medium causalitatis. Prima est. Filius Dei vniuit sibi carnem mediante anima, loquendo secundum ordinem dignitatis. Probatur: quia anima inuenitur media inter Deũ & carnem, secundum dignitatis gradum. Secunda est. quod secundum ordinem causalitatis filius Dei vniuit sibi carnem mediante anima. Probatur, Anima est aliqualiter causa carnis vniendæ filio Dei: ergo est medium in causando vnionem carnis ad filium Dei. Antecedens probatur dupliciter primò, quia caro non esset assumptibilis nisi per ordinem, quem habet ad animã

Et 3. di. 13. q. 1. ar. 1. ad 3. & di. 14. ar. 1. q. 1. ad 2

rationalẽ. secũdò, quia caro per ordinem ad animam rationalem habet, quòd sit caro humana: sola autẽ natura humana est assumptibilis, vt patet ex prius dictis.

¶ *Num sit aliquis ordo naturæ inter partes assumptæ naturæ.*

¶ Antequã ad vlteriora progrediamur, declarandum censeo qd sentit Autor in hac materia, & in quo impugnatur. Scito igitur q sunt hic duæ principales difficultates: Prima est circa ordinẽ partiũ inter se nõ absolutè, sed relatas ad assumptionẽ: & hæc tractatur hic quo ad partes essentiales, scilicet animam & corpus: & in sequenti arti. quo ad partes potentiales, scilicet mentem & sensum. Altera est circa ordinem inter partes & totum, scilicet animam & corpus, & naturam humanam. & hæc tractatur in arti. 5. huius q. Et in vtraque quæstione sunt variæ opiniones. Durãdus nãque in 3. sen. di. 2. q. 2. negat omnem naturæ ordinem in mysterio Assumptionis, tam in partibus inter se, quàm in partibus & toto relatis ad assumptionẽ. Scotus verò in 3. sen. dist. 2. q. 1. aliquo modo negat vtrobique ordinẽ naturæ, & aliquo modo affirmat. Negat siquidem vnam partẽ esse mediũ, vt quod assumitur respectu alterius, & similiter partes esse mediũ, vt quod assumitur respectu totius naturæ humanæ. Affirmat autem vnã partem esse mediũ, vt quo & respectu totius, & respectu alterius partis: quia anima est cõstitutiua & naturæ & carnis, vt sit assumptibilis. Doctrina autẽ Autoris media via incedit: quoniã & concedit naturæ ordinem vtrobiq., scilicet tam in partibus inter se, quàm in partibus & toto inter se, relatis semper ad Assumptionem & partim concedit secundum naturæ ordinẽ medium vt quod. & partim nõ concedit mediũ vt quod, & vniuersaliter concedit medium vt quo in hoc Assumptionis mysterio. Declaro singula, præsupposita distinctione iam dicta, quòd mediate secundum naturæ ordinem vt causa Assumptionis ex parte assumpti, contingit dupliciter. Vno modo, quòd sic sit causa, quòd aliud assumatur, quòd ipsa causa præassumi intelligatur: quasi sit progressus quidam in his quæ assumuntur. & prius secundum naturæ ordinem assumatur anima, & deinde caro: sicut dicimus q prius generatur homo, quàm risibile, secundũ naturæ ordinem, quamuis simul tem

Quæsita 3. di. 2. art. 1. & di. 3. q. 5. art. 2. & art. 4. cõtra G. 44. Et similiter art. 3.

Infr. art. 3. & q. 13. art. 3. Et 3. di. 2. q. 1. art. 3.

nem mediante anima. Sed & secundum ordinem causalitatis ipsa anima est aliqualiter causa carnis vniendæ filio Dei: nõ enim esset assumptibilis, nisi per ordinem quem habet ad animam rationalem, secundũ quẽ habet ꝙ sit caro humana. Dictum est enim suprà, quod natura humana præ cæteris est assumptibilis.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ duplex ordo considerari potest inter creaturam & Deum. Vnus quidem secundũ quòd creaturæ causantur à Deo, & dependent ab ipso, sicut à principio sui esse. & sic propter infinitatem suæ virtutis Deus immediatè attingit quamlibet rem, causando & conseruando. Et ad hoc pertinet, quòd Deus immediatè est in omnibus per essentiam, præsentiam & potentiam. Alius autem ordo est secundum quòd res reducuntur in Deũ, sicut in finem. Et quantum ad hoc inuenitur medium inter creaturam & Deum: quia inferiores creaturæ reducũtur in Deũ per superiores: vt dicit Diony. in li. Cæle. hierar. Et ad hũc ordinem pertinet assumptio humanæ naturæ à Verbo Dei, quod est terminus assumptionis: & ideo ꝑ animã vnitur carni.

c ¶Ad secundũ dicendum, quòd si hypostasis Verbi Dei constitueretur simpliciter per humanam naturam, sequeretur ꝙ corpus esset ei vicinius: cùm sit materia, quæ est indiuiduationis principium: sicut & anima, quæ est forma specifica, propinquius se habet ad naturam humanam. Sed quia hypostasis Verbi est prior & altior, quàm humana natura, tantò id quod est in humana natura, propinquius ad eam se habet, quantò est altius: & ideo ꝑpinquior est verbo Dei anima, quàm corpus.

d ¶Ad tertium dicendũ, quòd nihil prohibet, aliquid esse causam alicuius quantum ad aptitudinem & congruitatem, quo tamẽ remoto, illud nõ tollitur: quia etsi fieri alicuius dependet ex aliquo, postquàm tamen est in facto esse, ab eo nõ dependet. Sicut si inter aliquos amicitia causatur aliquo mediãte, eo recedente adhuc amicitia remanet: & si aliqua in matrimonium ducitur propter pulchritudinem (quæ facit cõgruitatem in muliere ad copulam coniugalem) tamẽ pulchritudine cessante, adhuc durat copula cõiugalis. Et similiter separata anima, remanet vnio Verbi ad carnem.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrùm Dei filius assumpserit animam mediãte spiritu siue mente.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd filius Dei nõ assumpserit animam mediãte spiritu. Idem enim nõ cadit medium inter seipsum & aliquid aliud. Sed spiritus siue mens non est aliud in essentia ab ipsa

tempore: quia risibile præsupponit hominem, vt quod est genitum. Et hoc modo Autor concedit partes naturæ, animam scilicet, & corpus prius natura assumi, quàm totam naturam: prius tamen natura secundum quid, hoc est secundũ ordinem exequutionis vt in 5. patebit articulo. Vbi afferẽtur argumenta Sco. & Duran. contra hoc, & soluentur. Alio modo, quòd sit causa vt aliud sit assumptibile, siue vt quo, siue vt quod, nõ curando. & hoc modo affirmat Autor vtrobique esse mediũ, scilicet & inter partes inter se, & inter partes, & totũ. Et explicãdo distinctè sententiam suam, sentit ꝙ anima est medium, vt quo tãtùm respectu carnis: & quòd anima est etiam medium vt quo partiale tantùm respectu totius, & ꝙ anima & corpus sunt mediũ, vt quod respectu totius secundum exequutionis ordinem: & quòd totũ est medium, vt quo & vt ꝙ respectu partiũ secundum intentionis ordinem.

¶Quocirca primo afferenda sunt argumenta Durand. contra naturæ ordinem inter animam & carnem relatas ad assumptionẽ: deinde declaranda est positio Autoris de mediatione animæ ad carnem, tam quo ad mediationem causalem, quàm quo ad modũ, scilicet vt quo, & nõ vt quod & demũ respondebitur obiectis. Reliqua quinto reseruanda sunt articulo: nõ enim oportet Scotica argumenta contra mediationẽ animæ respectu carnis afferre: quia contra modũ vt quod fiunt. quod nos non tenemus, comparando partes inter se ad Assumptionem: simul enim nõ solùm tẽpore, sed natura animam & carnem assumi dicimus, vt quod assumitur: ita quòd neutra mediante altera, vt quod, sed quòd caro assumatur mediante anima vt quo: vt claré patebit.

¶Arguit ergo Duran. Si in assumptione esset ordo naturæ, aut esset ex parte assumptionis aut ex parte assumptorum: sed non ex parte assumptionis: quia ponitur assumptio vnica: vnius autem ad seipsum nõ est ordo naturæ. Nec ex parte assumptorũ comparando partes inter se quia quãdo vniuntur duobus, nõ vt duo sunt, sed vt vnum, neutrum eorum est medium: quoniam mediũ distinctionem exigit ad illud, cuius est medium: sed filius Dei vnitus est per se animæ & carni, non vt plura sunt, sed vt vnum sunt: quia vnitur eis inquantum sunt partes vnius naturæ humanæ: ergo non assumpsit carnem mediante anima secundum ordinem naturæ ex parte rei.

¶Quòd autem verè secundum rem naturæ ordo intersit inter animã & carnem in assumptione, ex hoc ipso patet, ꝙ est ibi vera causalitas realis. Ad cuius clariorem notitiam afferenda est differentia inter animam & carnem respectu assumptionis: cõparando siquidem hæc duo ad assumptionẽ, manifestè cõstabit, ꝙ inter actionem assumptiuam & actionem creatiuam vtriusque hæc inuenitur differentia, ꝙ respectu animæ nulla alia actio mediat: sed respectu carnis mediat actio animatiua carnis. Nam præsupposita actione creatiua carnis non est caro assumptibilis secundum congruitatem (sic enim de assumptibili est sermo) nisi sit animata seu humana: animata autem aut humana non est materia illa nisi per actionem animatiuam illius: actio autem animatiua cõstat ꝙ animam ponit in ante: quæ realiter faciendo illam in esse animato & humano, verè vt causa media causat carnis assumptibilitatem. Præsupposita autẽ actione creatiua animæ, nõ expectatur alia actio, qua aliquid superaddatur animæ, per qđ fiat assumptibilis: sed statim est assumptibilis. Est igitur anima per actionem assumptiuã attingibilis absque actione media, caro autẽ siue materia nõ nisi media actione animatiua. est igitur inter carnẽ & animam inter se relatas ad assumptionem, ordo naturæ secundum causalitatẽ in re. Et quoniam ex hoc ꝙ anima fit, causat carnẽ assumptibilem, nõ sequitur, ergo anima prius natura assumitur: sed bene sequitur, ergo est ratio, quod caro assumatur. & vt in litera dicitur, non est nisi in fieri ratio: id autem quod se habet ad carnem vt ratio quòd assumatur, se habet vt quo. & nõ oportet quòd se habeat vt quod, ideo ex hac doctrina Autoris non plus habeo, quam quod anima mediat vt causa media vt qua, seu quo. ita quod non prius natura anima est vt quod assumitur, sed prius natura anima vt quo assumitur & simul natura vtrumque vt quod assumitur. Ita quod referendo animam & carnem inter se ad assumi vt quod, nullus est naturæ ordo: quia neutrum est alteri medium vt quod. Et si ad hoc tendebat Duran. non contradico: sed quia non inuenio se sic declarasse, vt Scotus fecit, ideo, &c. Mouent autem ad negandum quòd anima est mediũ vt quo respectu carnis in assumptione: quia nulla apparet ratio quare debeat hoc concedi: quamuis enim tam anima, quàm caro sit assumpta vt quod assumitur, partialiter tamen seu vt pars: quia tamen anima non intelligitur prius assumpta, quàm animet carnem (quod per creatiuã actionem sortitur eo modo suæ creationis, quia scilicet creatur in corpore) nec caro prius assumatur, quàm sit animata. ideo inter animam & carnem vt sunt quæ assumuntur, nullum video ordinem naturæ aut intellectus: sed solùm, vt dictũ est, quod anima est causa carni vt quo, quòd assumatur.

¶Ad obiectionem autem Durandi dicitur, quod in assumptione est naturæ ordo ex parte assumptorum. Et cum contra hoc arguitur, quia vnitum pluribus, non inquantum sunt plura, sed vnum, &c. negatur Minor: quoniam filius Dei assumpsit animam & corpus vt sunt plura. quia assumpsit illa vt sunt duæ partes essentiales realiter distinctæ inter se. Ad probationem dicitur, quòd aliud est concedere affirmatiuam, scilicet assumpsit partes vt sunt vnum & aliud est cum dicta affirmatiua concedere etiam negatiuam, scilicet non assumpsit partes, vt sunt plures res. Affirmatiua namque importat, quod partes sunt assumptæ vt vnitæ in toto. & hoc est dictum, quòd partes sunt assumptæ vt sunt in toto: negatiua autẽ importat, quòd partes non sunt assumptæ secundum seipsas, sed ꝙ assumptio terminatur ad totum tantùm, & ad partes non nisi vt sunt in toto. Constat autem ex Doctrina sacra, filiũ Dei assumpsisse ita partes in toto, quod tamẽ ad ipsas partes in seipsis terminata est assumptio: alioquin oportuisset in morte Christi fieri nouas assumptiones animæ in se, & corporis in se: quoniam in toto nõ erant. Dicito igitur, quòd filius Dei assumpsit animam & carnem, inquantum sunt partes vnius naturæ, sed ex hoc nõ sequitur, ergo inquantum sunt vnũ, & non inquantum sunt plures: quia & assumpsit, inquantũ sunt vnũ in natura vnica, & inquantum sunt in se plures res, partiales tamẽ.

Lectio supra art. 1. notatis.

e ¶In responsione ad secundum eiusdem primi articuli, nota primò hanc doctrinam, quòd scilicet non eodem ordine se habent partes naturæ humanæ ad personalitatem alienam, scilicet Verbi Dei, quo se haberẽt ad personalitatem propriam, scilicet personæ humanæ. Et ratio in litera redditur ex altitudine diuinæ personæ. Et hæc bene retineto, & applicato, quum discutitur Assumptionis mysterium quo ad ordinem assumptorũ. & non fundes te super ordine eorundem ad propriam personalitatem, vt in 5. articulo ratio Scoti super hoc fundamento afferetur. *Annot.*

¶Nota secundò, quod prima verba litteræ, scilicet corpus est vicinius personæ propriæ, anima autem naturæ humanæ, non carent scrupulo. Quoniam etsi vera sunt secundum communia homini, & aliis substantiis sensibilibus: quoniam in eis anima vicinior est naturæ & corpus personæ. quia anima constituit formaliter naturam, & materia indiuiduat, personæ autem constat indiuiduum maxime appropinquare: vnde & creduntur idem omnino quo ad rem apud multos) secundum tamen propria principia hominis videtur oppositum. quoniam anima intellectiua, quia est ex se subsistens, & defert secum subsistentiam, quam communicat supposito, propinquior est personæ, cuius proprium est subsistere, adeo vt ipsi personæ primò conueniat. Sed hoc non obstat. quia anima intellectiua in suo fieri mendicat hæcceitatem à corpore, licet occasionaliter: nec defert secum subsistentiam propriam sibi, vt quod subsistit, nisi in potentia, sed vt proprium illius principium vt quo. Vnde licet aliquid plus propinquitatis habeat ad hypostasim, quam aliæ animæ, quia ex proprio ordine defert, vt quo tamen, actum subsistendi: non tamen propinquior est, quàm corpus, quod ipsam animam & suum essendi actum indiuiduat. Stant ergo solida verba literæ.

d ¶In respõsione ad tertium eiusdem articuli, claré habes quo pacto apud Autorem intelligitur animam mediare in assumptione carnis: scilicet cum tribus conditionibus. Prima est secundùm aptitudinem. quia scilicet reddit carnẽ aptã ad assumi, faciendo ipsam animatam & humanam. Secunda est secundùm congruitatem. quia hæc aptitudo non est necessitatis, sed congruitatis. nam & Deus posset sine illa assumere carnem, & caro sic apta non necessitat ad assumptionẽ: sed ex hoc ipso, ꝙ caro est humana, est habilis de cõgruo, vt assumatur, hoc est, assumptibilis est de cõgruo. Tertia est in fieri: quia conditio ista, qua caro est de cõgruo assumptibilis, nõ mediat in facto esse, sed in fieri tãtùm. Et propterea cessante tali conditione actualiter (vt de facto cessauit in morte Christi: quia caro Christi in triduo nõ erat animata nec humana, nec etiam caro, nisi æquiuocè) nõ propterea desinit vnio assumptæ carnis ad diuinam hypostasim. quã oportuisset desinere, si anima esset mediũ in facto esse sicut quia est medium in fieri, ideo in principio assumptionis caro non nisi animata ac humana assumitur. Et hinc habes, quod caro ipsa in se terminat assumptiuam actionem & non solùm vt animata & vt humana, licet non attingeret eam, nisi esset animata aut humana. sicut aliquis accipit in vxorem mulierem pulchram, secundum seipsam mulierẽ, licet non acciperet eam nisi esset in principio, quum eam accipit, pulchra: vt in litera dicitur. Et propterea in morte Christi desinente humanitate per mortem, non de nouo Verbum Dei assumpsit animam & corpus, sed quæ in principio facta est assumptio & terminata ad totum & partes etiam secundum se non desijt terminari ad partes deficiente toto: quia nec ipsum totum est mediũ in assumptione, nisi in fieri secundum ordinem intentionis: vt infrà patebit. *Annot.*

a ¶*Super Quæstionis sextæ Articulum secundum.*

IN titulo nota, quod si termini prædeclarati sint, vt in conclusione sumuntur, non restat locus argumentis primo & tertio: sed si in titulo relinquuntur indistincti (ita tamen vt nomine Spiritus intelligatur mens seu pars intellectiua) *Annot.*

quàm locus relinquitur argumentis & responsionibus.

Cõment. ¶In corpore articuli vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Filius Dei assumpsit animam mediante spiritu. Probatur dupliciter. Primò ratione: assumpsit cæteras partes animæ mediante intellectu, tam secundum ordinē dignitatis, quàm secundum ordinem ad congruentiam assumptionis: ergo assumpsit animam mediante spiritu. Antecedēs pro prima parte probatur: quia intellectus est dignior. Pro secūda, quia anima non est assumptibilis nisi per illud, quo est ad imaginem Dei. Consequentia probatur ex præcedenti articulo ex simili ratione. Secundo probatur conclusio Autoritate Damasc.

Annot. ¶Aduerte hîc duo: primò, quòd hîc est comparatio partium potentialium, scilicet partis superioris, quę vocatur spiritus, siue mens, siue intellectus: & partis inferioris, quæ est pars sensitiua, & vegetatiua, quæ vocatur anima. Et quãuis oēs istę partes sunt assumptæ à Verbo, & distinguuntur etiam genere inter se, & ordine quodam se habent ad Verbum, tum quo ad dignitatem, tum quo ad assumptibilitate, quia pars sensitiua nō est assumptibilis, nisi quia coniuncta est intellectiuæ, sicut nec caro, nisi quia est pars hominis: ideo Aug. dixit, & Autor declarauit, quòd assumpsit animam, id est partē sensitiuam mediāte spiritu, id est parte intellectiua. Et scito quòd si considerentur istæ duæ partes nō secundum quòd vniuntur in vna substātia animæ (quia sensitiuum est in intellectiuo, vt trigonū in tetragono: vt dicitur in secundo de Anima) sed obstrahendo ab illo vel alio modo cōiunctionis, & cōsiderētur ipsę partes diuersæ, & quòd coniunctę sunt in homine, non curādo de modo, quo sunt coniunctæ: simile est iudicium de illa propositione, Assumpsit carnem mediante anima, & assumpsit animam mediante spiritu. Et propterea Aug. simul vtranque posuit, & in litera similis dicitur vtraque mediatio: saluantur enim vtrobique & gradus dignitatis & causa & causatū, dum pars intellectiua ex hoc, quod coniungitur parti sensitiuæ, perficit illam & est illi ratio quòd sit assumptibilis. Quocirca nō requiras hîc causalitatem, sicut pars essentialis, quę ast forma, est causa alterius cōstitutiua, sed proportionaliter causalitatem, sicut pars potentialis formalior & superioris ordinis est causa partis inferioris: oportet enim proportionaliter inquirere & intelligere causalitatem, sicut proportionaliter sunt partes, quæ dicuntur partes essentiales, & quæ dicuntur partes potentiales.

anima: vt in prima parte habitum est. Ergo filius Dei non assumpsit animam mediante spiritu siue mente.

¶Præterea, Illud, quo mediante facta est assumptio, videtur esse magis assumptibile. Sed spiritus siue mens non est magis assumptibilis, quàm anima: quod patet ex hoc, quòd spiritus angelici non sunt assumptibiles: vt suprà dictum est. Ergo videtur, quòd filius Dei non assumpserit animam mediante spiritu.

¶Præterea, Posterius assumitur à primo mediante priori. Sed anima nominat ipsam essentiam, quæ est prior naturaliter, quàm ipsa potētia eius, quæ est mens. Ergo videtur quòd filius Dei non assumpserit animā mediante spiritu siue mente.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit in lib. de Agone Christiano. Inuisibilis & incommutabilis veritas, per spiritū animam, & per animam corpus accepit.

CONCLVSIO.

¶Sicut filius Dei carnem assumpsit anima mediāte, ita animam assumpsisse mediante mente & intellectu credendum est.

b ¶RESPONDEO dicendū, quòd sicut dictū est, filius Dei dicitur assumpsisse carnem anima mediante tum propter ordinem dignitatis, tum etiā propter congruitatem assumptionis. Vtrunque autem horū inuenitur, si comparemus intellectum, qui spiritus dicitur, ad cæteras animæ partes: nō enim anima est assumptibilis secundū congruitatem, nisi per hoc, quòd est capax Dei ad imaginem eius existens: quod est secundū mentem, quæ spiritus dicitur: secūdum illud Ephes. 4. Renouamini spiritu mentis vestræ. Similiter etiā intellectus inter cæteras partes animæ, est superior, & dignior, & Deo similior. Et ideo, vt Dam. dicit in 3. lib. vnitum est carni per medium intellectum, verbum Dei: intellectus enim est quod est animæ purissimum, sed & Deus est intellectus.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd si intellectus non sit aliud ab anima secundum essentiam: distinguitur tamen ab aliis partibus animæ secundum rationem potentiæ. Et secundum hoc competit sibi ratio medij.

¶Ad secundum dicēdum, quòd spiritui angelico non deest cōgruitas ad assumptionē, propter defectum dignitatis: sed propter irreparabilitatem casus. Quod non potest dici de spiritu humano: vt patet ex his, quæ in prima parte dicta sunt.

¶Ad tertium dicendum, quòd anima inter quam & Dei verbum ponitur medium intellectus, non accipitur pro essentia animæ, quæ est omnibus potentijs communis: sed pro potentija inferioribus, quæ sunt omni animæ communes.

a ¶*Super Quæstionem sextam Articulum tertium.*

Annot. IN titulo ly prius, sumitur secundum tempus: ita quòd quæstio est de prioritate temporis. Et occasio huius est positio Origenis.

Cōment. b ¶In corpore articuli hunt tria. primò ponitur positio Origenis: secundò reprobatur in vno sensu: tertiò reprobatur in alio sensu. Distinctio partium clara est in litera. Quo ad primum positio Orig. refertur quo ad duo, scilicet & quo ad animas omnium hominum, & quo ad animam Christi, scilicet quòd omnes fuerunt è principio simul creatæ. De qua Origenis positione vide, si vis, in 2. contra Gen. cap. 83. quoniam hîc non tractatur, nisi quo ad animam Christi in ordine ad assumptionem. Quo ad secundum, quia dupliciter poni potest, animam Christi ab initio mundi creatam fuisse: vel creatam, & non simul assumptam à filio Dei, vel tunc creatam, & simul assumptam à filio Dei, sed postea in vtero Virginis carni vnitam: ideo in litera vterque modus excluditur.

¶Et contra primū ponitur conclusio hæc, Inconueniens est animam Christi ab initio creatā esse, & non simul assumptam. Probatur ducendo ad inconueniēs: quia sic fuisset aliquādo per se subsistens, & vel corrupta fuisset illius subsistētia in assumptione, quod est inconueniēs: vel remāsisset, quod est impossibile: quia non fuisset vnio secundum subsistentiam.

¶Vbi nota primò, quòd Autor loquitur hîc de subsistentia tanquam si loqueretur de personalitate: quia anima separata differt à persona solum per hoc, quòd est incōpleta species: quia non est species, sed pars speciei. Quia enim eadem est ratio de personalitate & subsistentia quo ad sumi, & non assumi (quia scilicet vtrisque eadē in ratione repugnat) ideo eadem vtitur ratione Autor contra subsistentiam animę separatę: qua vsus est superius contra personalitatem substantiæ separatæ, quæ est Angelus. Nam sicut implicat personam assumi in vnitatem personalem alterius personæ: quia pertineret ad esse personale assumentis personæ, quia assumpta esset, & non pertineret ad esse personale assumētis personæ, quia esset secundum se in persona alia: ita implicat substantē animā assumi ad aliud subsistens: quia simul per se separatim existeret, & non per se separatim existeret. Ex eo namque, quòd ponitur subsistens secundum se, ponitur per se separatim existere: nam hoc ipsum significat subsistere secundum se. & ex eo quòd ponitur assumi ad alterius subsistentiam, ponitur quòd nō per se, sed per illud aliud subsistat: alioquin ad illius alterius subsistentiam non esset tracta.

Annot. ¶Nota secundò, quòd subsistentiā animæ præexistentem corrumpi, potest intelligi dupliciter. primò quo ad actū subsistendi: quia nihil aliud est quam actus essendi ipsius animæ, vt est ipsius solum: hoc est, vt est alius vt quod est: & hoc modo videntur Thomistæ, iuxta superius recitata, de personalitate intelligere hunc locum. Alio modo non solum quo ad actum subsistendi, sed quo ad id quod subijcitur actui subsistendi, ita vt corrupto subiecto actus, ex consequenti sequatur corruptio actus: & hoc modo intelligendus videtur hic textus conformiter, ad prędeterminata de personalitate. Imaginandum est enim quòd anima separata est semipersona, & non solum seminatura: nam vnita carni est seminatura, quum sit pars essentialis humanæ naturæ: sed non subsistit per seipsam vt quod, sed per hypostasim, cui vt anima, vt ratio subsistendi ex proprio genere, scilicet immateriali ordine defert actum essendi & subsistendi: sed statim vt separata est à corpore, ex hoc ipso, quo constituitur in esse separato, constituitur in quadam totalitate & completione, vt scilicet sit quod subsistit: inadęquatè tamē ad suum esse, in quo natum est etiā corpus

ARTICVLVS III.

a *Vtrùm anima à Dei filio prius fuerit assumpta, quàm caro.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd anima Christi fuerit prius assumpta à Verbo quàm caro. Filius enim Dei assumpsit carnem mediante anima: vt dictum est. Sed prius peruenitur ad medium, quàm ad extremum. Ergo filius Dei assumpsit prius animam, quàm corpus.

¶Præterea, Anima Christi est dignior angelis: secundum illud Psal. Adorate eum omnes Angeli eius. Sed Angeli creati sunt à principio: vt in primo habitum est. Ergo & anima Christi. Quæ non fuit antè creata, quàm assumpta: dicit enim Dam. in 3. lib. quòd nunquam neque anima neq; corpus Christi propriam habuerunt hypostasim, præter Verbi hypostasim. Ergo videtur quòd anima fuerit antè assumpta, quàm caro, quę est concepta in vtero Virginis.

¶Præterea, Ioan. 1. dicitur, Vidimus eū plenum gratiæ & veritatis: & postea subditur, quòd de plenitudine eius nos omnes accepimus, id est, omnes fideles quocunque tēpore: vt Chrysost. exponit. Hoc autem non esset nisi anima Christi habuisset plenitudinem gratiæ & veritatis ante omnes sanctos, qui fuerunt ab origine mundi: quia causa nō est posterior causato. Cùm igitur plenitudo gratiæ & veritatis fuerit in anima Christi ex vnione ad Verbum, secundum illud quod ibidem dicitur, Vidimus gloriam eius quasi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis: consequens videtur, quòd à principio mundi anima Christi fuerit à Verbo Dei assumpta.

¶SED CONTRA est quod Dam. dicit in 3. lib. Non, vt quidā mentiuntur, ante eam, quæ est ex Virgine Incarnationem, intellectus est vnitus Deo verbo, & extunc vocatus est Christus.

CONCLVSIO.

¶Quanquam Dei filius animam prius natura ordine assumpserit, quàm carnem: tempore tamen non prius anima fuit creata, quàm assumpsit.

b ¶RESPONDEO dicendū, quòd Origenes posuit in suo Peri Archōn, omnes animas à principio fuisse creatas, inter quas etiam posuit animam Christi creatam. Sed hoc quidem est inconueniens, si ponatur quòd fuerit tunc creata, sed nō statim Verbo vnita: quia sequeretur quòd anima illa aliquando habuisset propriam subsistētiam sine Verbo: & sic cùm fuisset à Verbo assumpta, vel non esset facta vnio secūdum subsistentiam, vel corrupta fuisset subsistentia animæ præexistens. Similiter etiā est inconueniens, si ponatur quòd anima illa fue-

Infra art. 4. & q. 33. art. 1. ad 1. & 3. & q. 35. art. 4. Et 3. d. 2. q. 1. a. 3. & d. 3. q. 5. a. 3. Et 4. contra G. c. 33. 44. & 45.

rit à principio Verbo vnita, & postmodum in vtero Virginis incarnata: quia sic eius anima videretur esse non eiusdem naturae cum nostris: quae simul creantur, dum corporibus infunduntur. Vnde Leo Papa dicit in Epistola ad *Iulianũ, quod non alterius naturae erat caro eius, quam nostra: nec alia illi quàm caeteris hominibus anima est à principio inspirata.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut suprà dictum est, anima Christi dicitur esse mediũ in vnione carnis ad Verbum secundum ordinem naturę: non autem oportet ex hoc, quòd fuerit medium ex ordine temporis.

c ¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Leo Papa in eadem Epistola dicit, anima Christi excellit nostras animas non diuersitate generis, sed sublimitate virtutis: est enim eiusdem generis cum nostris animabus, sed excellit etiam angelos secundùm plenitudinem gratiae & veritatis. Modus autem creationis respondet animae secundum proprietatem sui generis: ex quo habet, cùm sit corporis forma, vt creetur simul, dum corpori vnitur. Quod nõ competit angelis, qui sunt substantiae omnino à corporibus absolutae.

¶ Ad tertium dicendum, quod de plenitudine Christi omnes homines acciperũt secundum fidem, quam habent in ipsum: dicitur enim Rom. 3. quod iustitia Dei est per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in ipsum. Sicut autem nos in ipsum credimus vt in iam natũ; ita antiqui crediderunt in ipsum vt in nasciturum: habentes enim eundem spiritum fidei credimus: vt dicitur secundae ad Cor. 4. Habet autem fides quae est in Christum, virtutem iustificãdi ex proposito gratiae Dei: secundum illud Rom. 4. Ei qui non operatur, credenti autẽ in eum, qui iustificat impium, fides reputatur ad iustitiam secundum propositum gratiae Dei. Vnde quia hoc propositum est aeternũ, nihil prohibet per fidem Iesu Christi aliquos iustificari, etiam antequam eius anima esset plena gratia & veritate.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrùm caro Christi fuerit prius à Verbo assumpta, quàm animae vnita.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd caro Christi fuerit prius à Verbo assumpta, quàm animae vnita. Dicit enim Aug. in lib. de Fide ad Pet. Firmissimè tene, & nullatenus dubites, non carnẽ Christi sine diuinitate conceptam in vtero Virginis, priusquam susciperetur à Verbo. Sed caro Christi videtur prius fuisse cõcepta, quàm animae rationali vnita: quia materia vel dispositio prior est in via generationis, quam forma cõpletiua. Ergo prius fuit caro Christi assumpta, quam animae vnita.

¶ Praeterea, Sicut anima est pars naturę humanae, ita & corpus. Sed anima humana nõ habuit aliud principium sui esse in Christo, quàm in alijs hominibus, vt patet ex autoritate Leonis Papae suprà inducta. Ergo videtur quod nec corpus Christi aliter habuerit principium essendi, quàm in nobis, sed in nobis antè concipitur caro, quàm adueniat anima rationalis, ergo etiam ita fuit in Christo. Et sic caro prius fuit à Verbo assumpta, quàm animae vnita.

¶ Praeterea, Sicut dicitur in lib. de Causis, causa prima plus influit in causatũ: & prius vnitur ei, quàm causa secunda. Sed anima Christi comparatur ad Verbum, sicut causa secunda ad primam. Prius ergo Verbum est vnitum carni, quàm anima.

¶ SED CONTRA est quod Damas. dicit in 3. lib. Simul Dei verbi caro, simul caro animata rationalis & intellectualis. Non ergo vnio Verbi ad carnẽ, praecessit vnionem ad animam.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut anima non prius fuit à Verbo assumpta, quam caro, ita nec caro prius fuit assumpta, quam anima vnita.*

b ¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd caro humana est assumptibilis à Verbo, secundum ordinem, quem habet ad animam

corpus & totus homo subsistere. Iam enim dictum est, quòd separatio dat quandã totalitatem & complementum: & ideo tamen separata anima est semipersona. ac per hoc proprio termino terminatur, quae in corpore existens terminabatur termino totius hominis. Et ideo sicut si assumeretur prae existens Angelus, corrumperetur primò terminatio naturae angelicae, quae est illius personalitas, ita si assumeretur anima prius separatim existens, corrumperetur ipsius terminatio, qua constituitur in esse quod est & semipersonae & subsistentis. Sed si anima assumatur non praeexistens separata (sicut etiam vnitur de facto corpori non praeexistens separata) tunc solum vt *Alias Vulsianum.* humana assumitur, & vnitur: quia non adhuc terminata intelligitur proprio termino, quem in sui à corpore & ab hypostasi separatione nata est habere. Notanter autem dico, non solum à corpore, sed ab hypostasi: quia si anima separaretur à corpore, & non ab hypostasi (quod in solo Christo accidit in triduo) non sub vt seminatura separata à tota natura quae desinet, remanere subsistens non per se, sed per hypostasim aliennam, puta filij Dei, cui semper est vnita.

Quaest. Infrà q. 61 ar. 1. & 3. dis. 14. art. 1. q. 3. 1. & 3. & verit. q. 29 ar. 4. 5. ¶ *An anima separata in resurrectione retineat propriam terminationem.*

¶ Sed insurgit tunc quaestio, an in cõmuni resurrectione anima separata homini vel illius reuersa ad corpus retineat suam propriam terminationẽ, an perdat illã, & terminetur personalitate totius.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia aliter se habet anima rationalis in sui principio, quam in corpore sit, & aliter quando ad corpus per resurrectionẽ redit, quod ex hoc habetur quòd anima in sui principio individuatur ex corpore, quantum occasionaliter: in resurrectione autem anima individuat potius corpus, quàm individuetur ex ipso: vt patet in his, in quibus diuina virtute materia corporis supplebitur, puta qui mutilati per multas generationes & generationes ex solis carnibus humanis nutriti sunt. Sicut ergo individuationem semel in corpore adeptam nunquã deserit anima rationalis, sed ex illa individuat, si opus est, corpus (ita vt idem numero sit resurgens homo, qui prius fuit) ita rationabile est, vt ad propriam terminationem aliter se habeat in corpore, & extra, ac in reditu. Nam non acquirit illam in corpore constituendo naturam, non acquirit individuationem: sed acquirit illam in corpore constituendo personam, hoc est, ad hoc pertinet, quòd in principium constitutiuum propriae personae, & non solùm propriae naturae: & ideo in Christo non acquisiuit proprium terminum, quia non constituit propriam personam. Sed nec constituendo propriam personam, videtur acquirere illum consummate, sed medio modo inter actum & potentiam: quoniam aliquo modo est, quòd subsistit & operatur, & aliquo modo non. Sed in separatione à corpore & corruptione hypostasis, quae simul in alijs à Christo hominibus fiunt, anima proprium terminum consummate acquirit: quem semel adeptum retinebit etiam in reditu ad corpus, & in statu perfectiori possessura illum reuersa corpori, quàm si separata esset, eo quod tunc erit in naturalissimo suo esse. Vt sic differentia quo ad propriam terminationem inter animam in sui principio, & in resurrectione sit, quod in sui principio de foris venit, vt quo etiã quo ad personalitatem: & ideo impediri contingit illam & à propria & totius personalitate, vt patet in mysterio Assumptionis: in regressu autem venit, vt quod est, licet partialiter. & ideo sicut individuat & communicat suum esse homini, & glorificat illum in Sanctorum subsistentiam, terminationem, seuque personalitatem, ad perfectionem huius suae subsistentiae & personalitatis adducit.

Comment. ¶ Quo ad tertium refertur Origenis positio intellecta secundo modo, scilicet quòd anima illa in sui creatione ab initio fuerit vnita, & postmodum in vtero Virginis incarnata: primò deducendo ad inconueniens, quòd scilicet anima Christi non videretur esse eiusdem naturae cum nostris: secundo autoritate Leonis.

Annot. ¶ Circa rationem hanc dubium ex duplici capite occurrit. Primò, quoniam valeat simpliciter. nam ex hoc, quod homo vel bos creatur ante omnia secula vel post, non variatur natura eius, sed mensura secundum durationem: nihil ergo videtur valere ratio inferens alterationem naturae ex prioritate secundum durationem productionis. Secundo, quoniam valeat ad hominem: quia Origenes ponebat non solùm Christi, sed omnium hominum animas ab initio creatas: vnde magis, si ratio valet, sequitur quòd anima Christi sit eiusdem naturae cum nostris, ex quo simul ab initio omnes creatae ponuntur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd ratio non est ad hominem, sed simpliciter & ideo non oportet ipsum saluare ad hominem, sed simpliciter. Fundatur autem ratio super hoc, quòd naturalis modus productionis animae rationalis in prius hoc, quod est productio in corpore, vel extra, & ante corpus, monstrat diuersitatem naturae rei productae. Nec eget multa probatione haec propositio, sed est quasi per se nota: *Locis suprà art. 3. citatis* quoniam si res aliquae ita se habent, quod ex naturis suis vendicant sibi tam diuersos modos suae naturalis productionis, non nisi ex diuersitate formalitatum, quae producuntur, procedunt: puta, quia vna naturaliter est in corpore, & alia non: & propterea vna naturaliter exigit fieri in corpore, & alia ante corpus: vna naturaliter est forma corporis, & ideo fit in corpore: alia non est naturaliter forma corporis, & ideo fit extra, & ante corpus. Vnde supponit haec ratio animas nostras secundum suum naturalẽ modum fiendi, creando infundi & infundẽdo creari: quia sunt naturaliter formae corporum: & ex hac suppositione arguit, quòd anima Christi non fuit ab initio creata, & assumpta. Supponit etiam quòd in prima constitutione vniuersi non attenditur (vt Aug. docet) quid Deus potuerit facere, sed quid naturae rerum earumque ordo exigat.

Annot. ¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli nota bene resolutionem claram, vnde fides Christi est iustificatiua, scilicet ex proposito diuinae gratiae, iuxta eundemque autoritatem Apostoli ad Rom. 4.

¶ *Super Quaestionis tertiae Articulum quartum.*

Titulus de prioritate temporis intelligitur. Et est ratio quaestionis: quia in conceptione aliorum hominum inuenitur prius tempore caro, quàm adueniat anima rationalis: quia prius viuit vita plantae, deinde vita sensitiua, & postremò animatur anima rationali. Et constat, quod Deus assumpsit carnem ab initio conceptionis sui corporis.

h ¶ In corpore vnica est conclusio respondens quaesito negatiuè, Caro Christi non *Comment.* prius assumpta est à Verbo, quam animae vnita. Probatur dupliciter, primò sic. Caro humana non est assumptibilis antequam sit propria materia animae rationalis & humanae: ergo non est prius assumpta, quam animae rationali vnita. Antecedens habet duas partes, quae in idem redeunt: nec differunt, nisi sicut expressum in communi & proprio vocabulo. quoniam materia propria animae rationalis & caro humana idẽ sunt: sed differunt, quia vt materia propria sonat id, quod commune est omnibus materijs propriis, vt caro humana specificat id, quod est in ordine ad animam rationalem. Ex vtraque ergo parte probatur in litera consequentia. Primo ex proprietate materiae: quia materia simul, dum recipit formam, fit propria illius formae. Quod probatur: tum quia materia non prius habet ordinem ad formam vt propriam formam, quàm habeat ipsam formam: tum quia simul terminatur generatio & alteratio praeuia. Ex secunda verò parte, quia caro non est humana ante aduentum animae rationalis: Antecedens vero pro secunda parte relinquitur per se notum. Pro prima vero parte probatur: quia caro humana non est assumptibilis, nisi per ordinem, quem habet ad animam rationalem, vt propriam formã. Secundo probatur conclusio ex proportionali adiunctã huic rationi similitudine de anima: sicut anima rationalis non prius assumpta, quàm vnita carni, ita nec caro prius assumpta, quam vnita animae rationali. Et vtrobique ratio proportionalis: quia id contra naturam animae, hoc contra naturam carnis humanae.

¶ *Num materia propria formae fit ante aduentum formae.*

Quaest. ¶ Circa hanc processum, vnum dubium occurrit: quia videtur quòd materia propria formae sit ante aduentum formae: quoniam materia non est propria nisi propter dispositiones ad talem formam. materia autem plene disposita est immediatè ante instans introductionis formae. prius igitur tempore est materia propria animae rationalis & vniuersaliter formae, quàm adsit ipsa forma. Praeterea, minus est materia propria animae rationalis, & minus habet ordinem ad ipsam caro mortua, quàm caro immediatè ante instans introductionis animae rationalis: quoniam illa naturaliter necessitat

rationalem, sicut ad propriam formã. Hunc autem ordinem nõ habet antequam anima rationalis ei adueniat: quia simul dum aliqua materia fit propria alicuius formae, recipit illam formam: vnde in eodem instanti terminatur alteratio, in quo introducitur forma substantialis. Et inde est, quòd caro non debuit antè assumi, quam esset caro humana, quod factum est anima rationali adueniente. Sicut igitur anima non est prius assumpta, quàm caro, quia contra naturã animae est, vt prius sit quàm corpori vniatur: ita caro non debuit prius assumi, quàm anima: quia non prius est caro humana, quàm habeat animam rationalem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd caro humana sortitur esse per animã. Et ideo ante aduentum animae, non est caro humana, sed potest esse dispositio ad carnẽ humanam. In cõceptione tamen Christi spiritus, scilicet qui est agens infinitae virtutis, simul & materiam disposuit, & ad perfectum perduxit.

c ¶ Ad secundum dicẽdũ, quòd forma actu dat speciem: materia autem quantum est de se, est in potentia ad speciem. Et ideo contra rationem formae esset, quod praeexisteret naturae speciei, quae perficitur per vnionem eius ad materiam: non autem est contra naturam materiae, quòd praeexistat naturae speciei. Et ideo dissimilitudo, quae est inter originem nostram & originem Christi secundum hoc, quòd caro nostra prius cõcipitur, quàm animetur, non autem caro Christi est secundum illud quod praecedit naturae complementum: sicut & quòd nos concipimur ex semine viri, non autem Christus. Sed differentia, quae esset quantum ad originem animae, redundaret in diuersitatem naturae.

d ¶ Ad tertium dicendum, quòd verbum Dei per prius intelligitur vnitũ carni, quàm anima per modum cõmunem, quo est in caeteris creaturis, per essentiam, potentiam & praesentiam. Prius tamen dico, non tempore, sed natura: prius enim intelligitur caro vt quoddam ens, quod à Verbo habet, quàm vt animata, quod habet ab anima. Sed vnione personali prius secundum intellectum oportet, quòd caro vniatur animae, quàm Verbo: quia ex vnione ad animam, habet quòd sit vnibilis Verbo in persona: praesertim, quia persona nõ inuenitur nisi in rationali natura.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm tota humana natura sit assumpta mediantibus partibus.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd filius Dei assumpserit totam naturam humanam mediantibus partibus eius. Dicit enim Aug. in lib. de Agone Christiano, quòd inuisibilis & incõmutabilis veritas per spiritum animam, & per animã corpus, & sic totum hominem assumpsit. Sed spiritus, anima & corpus sunt partes totius hominis. Ergo totum assumpsit mediantibus partibus.

3. dist. 2. q. 2. art. 1. q. 3. & art. 3. q. 1. c. & dist. 3. q. 5. art. 2. c. & dist. 6. q. 2. art. 3.

¶ Praeterea, Ideo filius Dei carnem assumpsit mediante anima, quia anima est Deo similior, quàm corpus. Sed partes humanae naturae cùm sint simpliciores, quàm corpus, videntur esse similiores Deo, qui est simplicissimus, quàm totum. Ergo assumpsit totũ mediantibus partibus.

¶ Praeterea, Totum resultat ex vnione partium. Sed vnio intelligitur vt terminus Assumptionis, partes autem praeintelliguntur assumptioni. Ergo assumpsit totũ per partes.

¶ SED CONTRA est quod Dam. dicit in 3. lib. In domino nostro Iesu Christo non partes partium inuenimus, sed quae proximè cõponuntur, id est, deitatem & humanitatem. Humanitas autem est quoddam totum, quod componitur ex anima & corpore sicut ex partibus. Ergo filius Dei assumpsit partes mediante toto.

CONCLVSIO.

¶ Sic verbum Dei partes humanae naturae mediante toto assumpsisse dicitur, quòd quemadmodum corpus assumpsit, vt ad animam ordinatur, ita assumpsisse animam & corpus dicatur, vt ordinantur ad totum, quod est ad naturam humanam.

a ¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm dicitur aliquid medium in assumptione Incarnationis, non designatur ordo tem-

---

cessitat ad formam, illa naturaliter magis ac magis recedit à forma exclusa: sed caro Christi mortua habet ordinem ad animã Christi, propter quem remanet assumpta, vt propria materia illius: igitur & caro in vltima dispositione habet illum ordinem, & est propria materia animae rationalis.

¶ Ad primum dicitur, quòd propria materia alicuius formae dupliciter dicitur: scilicet in fieri tantum vel in facto esse. In proposito autem sermo est de materia propria in facto esse: obiectio autem procedit de materia propria in fieri.

¶ Ad secundum conceditur, quòd secundum naturae ordinem caro vltimo disposita habet magis rationẽ propriae materiae, quàm caro mortua: sed in ordine ad resurrectionem, quae sola diuina potest potentia fieri, caro mortua habet magis materiae propriae rationem: quia illa iam in facto esse fuit propria materia istius animae, & reddit huic animae indiuiduationem, & reunienda est illi ad reconstituendum eundem numero hominem. Vnde in aequiuoco laboramus: quoniam aliter sumitur propria materia in generatione, vbi naturae ordo attenditur, & aliter in resurrectione, vbi diuinus ordo consideratur. Quia tamen apud Theologum vtraque dicitur propria materia, ideo cautè Autor in littera non dixit, hunc ordinem non haberi nisi praesente anima rationali corpori: sed dixit non haberi antequã anima adueniat: cum hoc enim stat, quòd habeat etiam post mortem, ex quo iam semel anima affuit corpori: cum primo autem dicto non staret, q. haberetur post mortem propria materia.

Annot. c ¶ In responsione ad secundum eiusdem articuli, vide rationem naturalem, quare non arguit diuersitatem naturae auferre à Christo naturalem modum producendi carnem, & argueret diuersitatem naturae, si anima producta esset ante corpus: quia scilicet in carnis productione varietas esset penes antecedentia tantum, in anima verò productione, varietas poneretur in ipsis constitutiuis intrinsecis. Et ratio assignatur: quia materia nata est esse ante formam, & disponi ad illã: forma autem non est nata esse ante materiam. hanc tamen rationem intelligito pro ratione conuenientiae, quare scilicet conueniens fuit, carnem Christi non natam aliter, hoc est aliorũ hominum more fieri per dispositiones praeuias, sed miraculose simul in conceptu perfectam: animam verò conueniens fuit non miraculose ante corpus, sed naturaliter, hoc est secundũ aliarum cursum fieri, scilicet creando infundi, & infundendo creari. Quoniam, vt ex antedictis patet, diuersus modus producendi animam, scilicet in corpore vel extra, & ante corpus, in diuersitatem naturae non redũdaret, si miraculosè aliqua anima fieret extra & ante corpus: sed si naturaliter fieret extra & ante corpus, quod scilicet naturaliter factum fuisse oporteret ponere illos, qui in cõstitutione mundi sic factũ putant, vt praedictũ est.

Annot. ¶ In responsione ad tertiũ distingue & ordina notitiae, vnam & eandem carnem secundum diuersa praedicata substantialia, praeponendo magis cõmune minus cõmuni (Verbi gratia, secundum quod est corpus secundum quod est animal, &c.) & per species, quod caro prius natura attingitur à Verbo effectiuè per essentiam, potentiã, & praesentiam, quàm terminatiue per vnionem personalẽ: quia prius natura est quoddam ens, puta corpus, quàm animata. Sed prius natura est animata, quàm vnita Verbo personaliter tum quia constituitur in esse assumptibili per esse animatũ, tum quia caro constituitur in natura rationali per esse animatum anima rationali. Constat autem, quod non est assumptibilis nisi vt pars naturae rationalis: non solùm ex parte sui, sed etiam ex parte personae, quae significat non quamlibet hypostasim, sed hypostasim naturae rationalis.

¶ Super Quaestionis sextae Articulum quintum.

Cõment. Titulus articuli intelligendus est vt sonat.

a ¶ In corpore articuli duo facit: primo declarat, quomodo intelligitur ly Mediante in mysterio Assumptionis. Secundo respõdens quaesito vna conclusione. Quo ad primum dicit vnam propositionem multarum partium, scilicet in mysterio Assumptionis medium intelligitur non temporis, sed naturae ex parte agentis & simpliciter. Vbi quatuor conditiones medij in hoc mysterio ponuntur.

¶ Prima est, quòd non est medium secundum tempus. Quae probatur, quia simul tempora omnia assumpta sunt.

¶ Secunda, quòd est medium secundum ordinem naturae. Et haec ex dictis supponitur.

¶ Tertia est, quòd est ibi talis ordo naturae, scilicet ex parte agentis. Et haec declaratur: quia in cõmuni ordo naturae, quo aliquid est prius, & aliquid posterius in natura, dupliciter inuenitur, vel ex parte agentis, vel ex parte materiae. Et redditur ratio, quare secundum has duas causas inuenitur, quia sunt causae praeexistentes ante effectum: agens enim & materia praeexistunt, formam autem oportet non praeexistere. Et similiter finem generationis, cùm coincidat cum forma. In speciali autem hoc est in Assumptionis mysterio, quia tota ratio facti est potentia facientis.

¶ Quarta conditio est, ly simpliciter, ad denotandum quòd medium simpliciter in hoc mysterio attenditur secundum ordinem naturae ex parte agentis non quemcunque, quia non secundũ quid, sed simpliciter. Est siquidem duplex naturae ordo ex parte agentis, vel secundum ordinem intentionis, vel secundum ordinem executionis. Et differunt hi ordines inter se in hoc, quòd illud, quod est prius secundum intentionem, est prius simpliciter: quod verò est prius secundum executionem, est prius secundum quid. Et ratio est, quia intentio prior est simpliciter executione vt patet. Quo ad secundum conclusio responsiua quaesito est ista. Verbum Dei assumpsit partes humanae naturae mediante toto. Probatur dupliciter: primo, quia secundum ordinem naturae ex parte intentionis agentis prius est completum, quàm incompletũ & cõsequenter prius est totum, quàm partes. Secundo ex proportionalitate, s. vt assumpsit corpus mediante anima (quia assumpsit corpus propter ordinem, quem ad animam habet) ita assumpsit partes, mediante toto: quia assumpsit animã & corpus propter ordinem, quem habent ad humanam naturam.

¶ Sed occurrunt hic litteralia multa inquirenda. primò, cur existente naturae ordine secundum quodlibet genus causae, ordinem naturae duobus eorum appropriat?

Annot. ¶ Secundo, cur ordinẽ naturae ex parte materiae in hoc mysterio Autor pertransiuit, quum prius natura ex parte causae materialis corpus Christi fuerit conceptum, quàm animatum: passio enim praesupponitur actui, qui in eo fit.

¶ Tertio, cur Autor in hoc mysterio, de medio secundum naturae ordinem ex parte agentis secundum ordinem operationis respondendo tacuit, quum tamen in responsione ad primum, postmodum de illo tractet?

¶ Ad primum dicitur, quòd quia ordo naturae secundum genus causae formalis & finalis reducitur ad ordinem naturae secundum genus causae agentis, tanquam in quo clarius relucet. quoniam secundum ordinem agentium ordinantur & fines generationum & formae genitorum: & res natura priores secundum ordinem finis, aut formae in his, quae fiunt sunt posteriores in esse: quoniam & forma & finis quanto vltimior in aliquo ordine, tanto prior quia perfectior. Res vero, vt sunt tam in materiae transmutatione quàm in intentione aut executione agentis priores, sunt etiam priores secundum esse aliquod reale. scilicet, vel secundum ipsam intentionem eo tempore, quo domus est in intentione artificis, vel secundum quid, (aliam in inchoata transmutatione sunt, sicut alteratio est prior generatione) vel secundum se, vt ab ipsa incipit executio: vt fundamentum est prius parietibus. Meritò igitur naturae ordinem duobus appropriauit Autor generibus causarum quae sunt priora in esse, tum quia clarius relucet prioritas naturae in istis: tum quia prioritas aliorum apud generabilia reducuntur ad ista.

¶ Ad secundum dicitur, quod in mysterio Incarnationis nulla fuit transmutatio materiae nisi instantanea formatio corporis ab infinita virtute Spiritus sancti. & illa instantanea formatio quantum natura ordine prior secundum genus causae materialis fit, quàm animae rationalis aduentus in eam: neque anima rationalis non debuit secundum corpus,

corpus, sed suppositum corpus organicum, in quo reciperetur, cuius esset actus, in quo fieret. Quia tamen in illo priori naturæ non erat assumptibile (vt ex dictis patet) quia constituta est in esse assumptibili per esse animatum: ideo Autor loquens hic de prioritate & posteriore secundùm naturam in ordine ad assumptionē, nihil de prioritate ex parte materiæ, vtpote extra ordinē ad assumptionem dixit, sed tanquam impertinens ad propositū dimisit.

poris: quia simul facta est assumptio totius & omnium partium: ostensum est enim quòd simul anima & corpus sunt adinuicē vnita ad constituendam naturam humanā in Verbo. Designatur autem ibi ordo naturæ, vnde per id quod est prius in natura, assumitur id quod est posterius. Est autem aliquid prius in natura dupliciter. Vno modo, ex parte agentis, alio modo ex parte materiæ: hæ enim duæ causæ præexistunt rei. Ex parte quidem agentis est simpliciter primū illud, quod primò cadit in eius intentione: sed secundùm quid prius est illud, à quo incipit eius operatio. Et hoc ideo, quia intentio est prior operatione. Ex parte verò materiæ est prius illud, quod prius existit in transmutatione materiæ. In Incarnatione aūt oportet maximè attendere ordinē, qui est ex parte agentis: quia vt Aug. dicit in Epistola ad Volusianum, in talibus rebus tota ratio facti est potentia facientis. Manifestum autem est, quòd secundùm intentionem facientis prius est completum, quàm incompletum, & per consequens totum, quàm partes. Et ideo dicendum est, quòd verbum Dei assumpsit partes humanæ naturæ mediante toto: sicut enim assumpsit corpus propter ordinem, quem habet ad animam rationalem, ita assumpsit corpus & animam, propter ordinem, quem habent ad humanam naturam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex verbis illis nihil aliud datur intelligi, nisi quòd Verbum, assumendo partes humanæ naturæ, assumpsit totam humanā naturam: & sic assumptio partium est prior in via operationis, intellectu, non tempore. Assumptio autem naturæ est prior in via intentionis: quod est esse prius simpliciter, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus ita est simplex, quòd etiā est perfectissimus: & ideo totum est magis simile Deo, quàm partes, inquantum est perfectius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnio personalis est, ad quam terminatur assumptio: nō autem vnio naturæ, quæ resultat ex coniunctione partium.

¶ Ad tertiū dicitur quòd ista propter causā est, quia tertio respondendo quæstio incidit ordinē exequutionis: quia scilicet respondendum est quæstioni simpliciter, de medio simpliciter, & nō de medio secundum quid: ac per hoc de medio, secundū ordinem simpliciter, & non secundum ordinē secundum quid. Vnde merito medium secundū quid, relinquit responsionibus argumentorum, soluta quæstione de mediatione simpliciter, & absolutè.

¶ *Num assumpserit totum mediantibus partibus.*

Dub. ¶ In eodem articulo in responsione ad primum, dubium occurrit ex Sco. & Duran. arguētibus in tertio Sent. dist. 2. contra hāc doctrinam: quòd scilicet non assumpserit totum mediantibus partibus. Arguit ergo Sco. primò in q. 2. sic. Primò assumptum non est natura humana, sed pars seu partes eius: ergo assumens non est primò homo. Et cōfirmatur: quia sicut in instāti assumptionis se habuit ad totū & partes, ita & modò: igitur & modò non est primò homo, sicut Sortes est primò homo: quod videtur inconueniens. Amplius, videtur sequi, quòd Christus non sit homo. Probatur: quia denominatio à parte vel partibus nō dat denominationē à toto. Præterea, propter duas vniones Verbi ad partes naturæ humanæ non est homo: ergo requiritur tertia, quæ sit totius per se: modò propter quam tertiam Verbum est homo: sed ista sufficit sine aliis duabus: igitur illæ duæ superfluunt. Demum probat ostensiue, quòd natura tota est primò sine medio assumpta. Quod est in se primò personale, si sibi dimitteretur, hoc in alio primò personatur, quando assumitur: sed tota natura & nō pars vel partes, est primò & immediatè hoc modo personabilis in se, si sibi dimittatur: ergo. Probatur Maior: quia in eodē instanti naturæ in quo in se personaretur, si sibi dimitteretur, personatur in alio vel ab alio: quia nihil ante illud instans est natū assumi, quia non prius fuit natura singularis: nec post illud instans assumitur, quia tunc esset persona in se. Minor probatur: quia in eodem instanti naturæ in quo partes præcedunt totū, neutra nata est esse persona, sed tunc primo quando ex istis vnitis est tota natura: quia tunc ipsa tota est persona in se, si non impediatur ab assumente.

¶ Duran. autem in q. quoque 2. arguit dupliciter, destruendo totaliter ordinem naturæ in assumptione totius & partiū. Primò, quia totū & partes vnitæ (sic enim assumptæ sunt) omnino sunt idem re. Secundò, quia assumptio vna est vnius ad vnū: sed assumptio humanæ naturæ est vna ad vnū, quia ad personalitatē Filii: ergo est vnius, scilicet naturæ integræ ex suis partibus cōstās: enim eā esse assumptā: ergo tā naturæ quàm partes sunt assumptæ vt vnū: nō est igitur ordo realis inter totū & partes in assumptione.

¶ Ad euidentiam positionis, quæ in hac litera explicatur, sciendū est, quòd quilibet ordo operationis seu exequutionis nō & eodem modo intelligatur habere media, si est secundum naturā tantùm, & si est secundùm progressum operationū. Verbi gratia, domum siue fiat per multas operationes, vt ab arte successiuè fit, siue fiat tota simul à Deo, eadem media pertransit, puta fundamentū, parietes, tectum, & similiter eodē modo, hoc est, quòd quodlibet eorum est vt medium quod. Nam sicut successiuè operando, prius tempore fit fundamentum, vt quod partiale, & mediante fundamento fit paries, tiā vt quod partiale, & posteà tectū vt quod partiale, & omnibus mediātibus vt q partialibus fit domus vt q totale. Ita simul omnia operādo, operatio illa prius natura secūdùm exequutionis ordinē attingere intelligē fundamentū, & postea parietē, &c. vt dictū est: habet enim operatio illa vnica vnū per se primò terminū ordine intentionis, scilicet totum, qui esset vltimus ordine exequutionis, & multos partiales terminos ordine exequutionis priores, vno per se primò tanquam termino, scilicet toto. Simile enim quid accidit in mysterio Incarnationis, in quo simul tota natura & omnes partes eius confectæ & assumptæ sunt. nisi quod ad assumptionem referendo totū & partes, non inuenitur ordo inter partes (vt prædictum est) sic vt vna prius natura assumpta sit vt quod, quàm altera: quia simul natura anima & corpus assumpta sunt. Sed bene inuenitur talis ordo inter partes simul & totū: quòd scilicet secundum exequutionis ordinem prius natura terminata est assumptio ad partes simul (hoc est animā & corpus, vt terminos partiales) quàm ad totū: ad quod primo, vt primò intentū, vltimò terminata est: & ratione huius primò inuenti terminata præintelligitur ad partes, sicut ratione domus terminata præintelligeretur creatio domus ad partes eius, ex quibus constat domus. Negantes autem hunc exequutionis ordinem inter partes & totū in assumptione, imaginantur quod assumptio eiū exequutioē terminata est prius ad totum, quàm ad partes: ita quod diffusa seu quasi extensa est assumptio à toto ad partes, ita vt non oportuerit de nouo in morte Christi assumere partes: sed remāserit respectu partium. Et quàuis primo aspectu hæc positio non solū probabilis, sed probabilior videatur, quàm posita in litera, quia assumptio per se primò respicit totū, nec est vt factio totius, sed quasi præexistentis eleuatio: quæ etiam in operando incipere debet à per se primò intento, ex quo supponi illud est: si tamen perspicacius intuiti fuerimus, quòd ordo resolutionis verax testis est ordinis cōpositionis, quia primū in resolutione fuit vltimum in compositione, & constare nos meminerimus quod in morte Christi assumptio quasi resolui incepit, dum natura ipsa ab assumptione desiit, partes autem naturæ assumptæ remanserunt, percipiemus quod ex hoc ipso facto reuelauit Deus, quod assumentio inchoauit ab exequutionis ordine à partibus, & quod velut priorum in cōpositione assumptionis, fuit assumptio partium: vt sic diuina sapientia disponeret etiam similiter assumptionem iuxta vtramque exequutionem & resolutionē. Quo fit, vt probabilior sit positio in litera posita, salua Aug. fauore.

¶ Vnde ad primum Sco. distingui potest quod primò assumptum dupliciter, vt quod totale, & quod non totale siue partiale: & similiter primum assumptum terminata totaliter assumptione, vel non terminata totaliter: & dico quod natura humana est primò assumpta vt quod totale, vel terminata totaliter assumptione: partes autem sunt secundum operationis ordinem prius assumptæ non terminata totaliter assumptione, non vt quod totale. Cùm ergo dicitur, Primò assumptum non est natura humana, negatur loquendo de primo assumpto, terminata totaliter assumptione: & similiter de primo assumpto, vt totale passiuum assumptionis: in quo tamen sensu oportet verificari tale antecedens, si consequentia sua debeat valere, & inconueniens sequi. Ad confirmationē negatur, quod simili modo omnino se habeat Verbū assumens tunc & semper: quia pro illo instanti assumptio erat dupliciter, scilicet in fieri & in facto esse, quia tunc erat verum dicere, nunc est vnita, & immediatè ante hoc non erat vnita: quod deinceps falsò diceretur: quoniā assumptio remanet non in fieri, sed in facto esse. Et propterea conceditur, quòd quantum ad factum esse eodem modo se habuit tunc, & habet modo: & sic tunc filius Dei verè fuit primò homo, sicut Sortes est primò homo ex primo assumpto terminata totaliter assumptione, & similiter ex primo assumpto vt totali passiuo assumptionis, & nunc & in æternum.

¶ Ad alia duo simul dicitur, quòd nec somniamus Verbum dici hominem à partialibus assumptis, & non totaliter terminata assumptione: nec esse ibi tres assumptiones, sed vnam tantum, secundùm naturæ ordinem exequendo progredientem prius ad partes, quàm ad totum: quia sumus certi, quòd quasi resoluendo desiit à toto, & non à partibus.

¶ Ad rationem autem ostensiuā, quæ est fundamentum opinionis suæ, respōdetur ex Autoris doctrina prænotata in ar. primo huius q. in responsione ad secundum, quòd scilicet non est similis ordo assumptorū ad personam assumentem, qui esset eorundē ad propriā personalitatem: cuius oppositum pro fundamento Sco. assumit. Et ratio Autoris ibidem est, quia persona assumēs est altioris ordinis, quàm esset persona propria. Et ne inuoluatur intellectus, distinguitur, quòd quia quæstio est de ordine assumptionis & non de ordine personationis, ideo ne æquiuocetur, dicatur quòd per esse personale, & similiter per personari, potest intelligi posse fieri, vel fieri personam, vel quasi constitutiuū personæ: vel potest intelligi posse fieri vel fieri aliquid personæ. Si primum intelligatur, concedatur totū, absque declinatione tamen tanquam impertinens, quia nō est quæstio de prius natura personali, illo modo, vt sit persona aut quasi constitutiuū personæ, sed de prius natura assumptibili ad vnitatem personalem. Si autē secundo modo intelligātur dicti termini, ad propositum quidem sunt, sed minus proprij. Verūtamen non fiat vis in vocabulis & supposita distinctione, quæ in litera habetur de prius assumptibili ordine naturæ secundùm intentionem & secundùm exequutionem, respondeatur quod Maior est vera de primo secundum ordinē intentionis, non autē de primo secundū ordinem exequutionis. Illud enim quod est in se per se primo personabile, illud primo ordine intentionis nō primo ordine exequutionis personatur in alio: hoc est, fit aliquid alienæ personæ, à qua assumitur: pars enim vel partes eius sunt, quod prius secundum exequutionem fiunt vel fiant aliquid alienæ personæ, quàm tota natura, quæ est in se per se primò personabilis, si sibi dimitteretur. Probatio autē Maioris ad hunc sensum applicata, nihil valet: quia secundum exequutionis ordinem illud totum non in se totū, sed in parte vel partibus eius prius personaretur, hoc est, fieret aliquid assumentis personæ, quàm esset in seipso toto personale, si sibi dimitteretur. Et cùm contra hoc affertur, quia in illo priori illud totum non est natū assumi, quia non est natura singularis: respondetur, quòd verum est quòd non est natum assumi in seipso toto ante illud naturæ instans, sed est natum assumi secundū suā partem vel partes ante illud instans secundū exequutionis ordinem: quoniam quælibet pars nata est assumi, vt sit aliquid personæ assumentis: quāuis solum natura integra nata sit assumi, vt sit velut constitutiuū personæ, quia ipsa sola est sic personabilis, scilicet vt sit vel persona, vel quasi constitutiua personæ: partes autē eius sunt personabiles, hoc est assumptibiles ad vnitatē personalem, antequam secundum exequutionē assumi intelligatur totum. Vbi scito, quòd licet respectu personæ propriæ prius secundum exequutionem intelligantur personari tota natura, quàm partes: quia partes, puta anima & corpus ad personandū concurrunt, mediante tota natura constituta per illas, ad assumptibilitatem tamen à diuina persona prius secundum exequutionē concurrunt partes, scilicet anima & corpus, quàm natura integra. Quia ad exequendam assumptionem non oportuit mediare exequutioē, sed secundum intentionem tantùm, totam naturā: quoniam cōstat diuinam personam posse inchoare assumptionē à partibus quasi progrediendo ad totum: & rationabiliter cōstat, quòd de facto sic fecit, vt probatum est: respectu personæ propriæ non nisi naturalis ordo partium ad propriā personam attenditur, qui est eiusdē exequutionē mediante toto. Et ideo non habet solidū fundamentum (vt ex Autore allatū est) ratio Sco. eodem ordine partes naturæ humanæ & totam ordinans ad propriam & ad diuinam personam.

¶ Ad primam autem Duran. rationē negatur, quod natura humana sit omnino idem secundum rem, quod suæ partes etiam simul sumptæ. Et quoniā quæstio hæc supponenda potius, quàm discutienda hic est: ideo non moror.

¶ Ad secundam dicitur, quòd assumptionem esse vnius, contingit dupliciter: scilicet vnius simplicis, vel vnius cōpositi. Et rursus vnius cōpositi, secundū quod vnū tantū est, vel non solùm secundū quod est in se vnum, sed etiam secundum suas partes. Et subiungitur, quòd Incarnatio est assumptio vna & ad vnū, & vnius vltimo modo ex-

possetquia sic filius Dei assumpsit vnã naturã humanã cõpositam ex anima & corpore, vt erat simul tempore & prius natura secundũ nos ordine exequutionis, vel posterius natura secundum alios, assumpserit animam & corpus in seipsis, & nõ solum secũdũ quòd sunt vna totalis natura: quod nihil aliud est, quàm assumere totã naturam. Et quòd hoc oporteat fateri, patet ex eo, quòd alioqui oporteret filium Dei in morte de nouo assumpsisse corpus & animã, quod Sco Insolubil dicit. & Duran. malè videtur posse euadere. Nihil igitur valet illatio illa. Natura integra est assumpta ergo partes assumptæ sunt vt vnum, intelligẽdo cum præcisione, hoc est, vt sunt vnum præcisè. & non etiam vt sunt in se diuersæ.

3. dist. 2. q. 2. art. 2. & dis. 23. c. 3. ar. 1. c. Et veri. q. 29. ar. 2. Et opus. 3. c. 222.

¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum sextum.*

Titulus articuli 6. intelligendus est, vt sonat.

Cõment. b ¶ In corpore art. vnica est cõclusio responsiua quæsito, Gratia non potest intelligi vt mediũ in assumptione humanæ naturæ. Et probatur sic. Gratia triplicitèr dici potest:duplicitèr quidem in Christo, scilicet gratia vnionis, & gratia habitualis: & tertio modo ipsa voluntas Dei gratis donans. Sed nullius istorum modorũ habet rationem medij in assumptione naturæ humanæ: ergo. Probatur singillatim: primò de gratia vnionis, quia est ipsum esse personale gratis datum: quod in assumptione se habet vt terminus, non vt medium. Secundò de gratia habituali: quia se habet vt effectus consequens vnionẽ, vt patet Ioã. 1. Tertiò de voluntate diuina: quia se habet vt causa efficiens, non vt medium.

Autor ¶ Nota hic primo, quòd gratia potest dupliciter intelligi: scilicet formaliter vel effectiuè. & quia gratia primis duobus modis dicitur formaliter, tertio autem effectiuè, ideo in litera Autor duplicem tantùm in Christo in principio corporis ar. dicit, scilicet vnionis & habitus: vtraque enim est formaliter in Christo. Diuina autem voluntas est gratia effectiuè, ac per hoc velut extrinseca causa. & propterea non est in litera cõnumerata inter gratias in Christo: illas siquidem præposito Io. denotat esse in Christo formaliter, sicut forma est in subiecto.

¶ Nota secundò, quòd cùm quis gratiosè dat seipsum alicui, tunc ipse met vocatur, & est gratia, iuxta cõmunem vsum loquendi, quo concessum gratiosè donũ gratia vocatur, vt dicimus, Iste fecit mihi hanc gratiã. &c. Et hoc modo, quia res data hu-

ARTICVLVS VI.

a *Vtrùm humana natura sit assumpta mediante gratia.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd filius Dei assumpserit humanã naturam mediante gratia. Per gratiam enim vnimur Deo. Sed humana natura in Christo maximè fuit Deo vnita. Ergo illa vnio facta fuit per gratiam.

¶ Præterea, Sicut corpus viuit per animã, quæ est eius perfectio, ita anima per gratiã. Sed humana natura redditur congrua ad assumptionem per gratiã. Ergo filius Dei assumpsit animam mediante gratia.

¶ Præterea, Aug. in 15. de Trin. dicit, quòd Verbum incarnatũ est sicut verbũ nostrum in voce. Sed verbum nostrum vnitur voci mediante spiritu. Ergo verbum Dei vnitur carni mediãte Spiritu sancto, & ita mediante gratia, quæ Spiritui sancto attribuitur: secundum illud primæ ad Cor. 12. Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus.

¶ SED CONTRA est, quòd gratia est quoddam accidens animæ, vt in secunda parte habitum est. Vnio autẽ Verbi ad humanam naturam est facta secundum subsistentiam, & non secundum accidẽs, vt ex supradictis patet. Ergo natura humana non est assumpta mediante gratia.

CONCLVSIO.

¶ Nullo modo filius Dei humanam assumpsit naturam mediante gratia, nisi per modum efficientis, prout ipsa gratuita Dei voluntas, ea ipsa gratia existit, quæ eam sibi vnauit.

b ¶ RESPONDEO dicendũ, quòd in Christo ponitur gratia vnionis & gratia habitualis. Gratia ergo non potest intelligi, vt mediũ in assumptione humanæ naturæ, siue loquamur de gratia vnionis, siue de gratia habituali. Gratia enim vnionis est ipsum esse personale, quod gratis Diuinitus datur humanæ naturæ in persona Verbi: quod quidem est terminus Assumptionis. Gratia autẽ habitualis pertinens ad spiritualem sanctitatem illius hominis, est effectus quidẽ consequens vnionem: secundùm illud Ioan. 1. Vidimus gloriam eius quasi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ, & veritatis. Per quod datur intelligi, quòd ex hoc ipso, quòd ille homo est Vnigenitus à Patre, quod habet per vnionem, habet plenitudinem gratiæ & veritatis. Si verò intelligatur gratia, voluntas Dei, aliquid gratis faciens vel donans, sic vnio facta est per gratiam, non sicut per medium, sed sicut per causam efficientem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnio nostra ad Deum est per operationem, in quantũ scilicet eum cognoscimus & amamus, & ideo talis vnio est per gratiã habitualem, in quantum operatio perfecta procedit ab habitu. Sed vnio naturæ humanæ ad verbum Dei, est secundum esse personale: quod non dependet ab aliquo habitu, sed immediatè ab ipsa natura.

¶ Ad secundum dicendum, quòd anima est perfectio substantialis corporis, gratia verò est perfectio animæ accidentalis. Et ideo gratia non potest ordinare animam ad vnionẽ personalem (quæ non est accidentalis) sicut anima & corpus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd verbum nostrum vnitur voci mediãte spiritu: non quidẽ sicut medio formali, sed sicut per mediũ mouens. Nam ex verbo concepto interius procedit spiritus, ex quo formatur vox. Et similiter ex verbo æterno procedit Spiritus sanctus, qui formauit corpus Christi: vt infra patebit. Non autem ex hoc sequitur, quòd gratia Spiritus sancti sit formale medium in vnione prædicta.

QVAESTIO SEPTIMA,

De Gratia Christi, vt quidam singularis est homo, in tredecim articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de coassumptis à filio Dei in humana natura. Et primò de his, quæ pertinent ad perfectionem. Secundò, de his, quæ pertinent ad defectum.

¶ Circa primum consideranda sunt tria. Primò, de gratia Christi: secundò, de scientia eius: tertiò, de potentia ipsius.

¶ De gratia autem Christi considerandum est dupliciter. Primò quidem de gratia eius, secundum quòd est quidam singularis homo. secundò, de gratia eius, secundum quòd est caput Ecclesiæ. nam de gratia vnionis iam dictum est.

¶ Circa primum quæruntur tredecim.

¶ Primò, vtrùm in anima Christi sit aliqua gratia habitualis.

¶ Secũdò, vtrùm in Christo fuerint virtutes

¶ Tertiò, vtrùm in eo fuerit fides.

¶ Quartò, vtrùm fuerit in eo spes.

¶ Quintò, vtrùm in Christo fuerint dona.

¶ Sextò, vtrùm in Christo fuerit timoris donum.

¶ Septimò, vtrùm in Christo fuerint gratiæ gratis datæ.

¶ Octauò, vtrùm in Christo fuerit, ꝓphetia.

¶ Nonò, vtrùm in eo fuerit plenitudo gratiæ.

¶ Decimò, vtrùm talis plenitudo sit propria Christi.

¶ Vndecimò, vtrũ Christi gratia sit infinita.

¶ Duodecimò, vtrùm potuerit augeri.

¶ Decimotertiò, qualiter hæc gratia se habeat ad vnionem.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm in anima Christi sit aliqua gratia habitualis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in anima assumpta à Verbo non fuerit gratia habitualis. Gratia enim est quædam participatio diuinitatis in creatura rationali: secũdùm illud 2. Pet. primo, Per quem magna & pretiosa promissa nobis donauit, vt diuinæ simus consortes naturæ. Christus autem est Deus, non participatiuè, sed secundum veritatem. Ergo in eo non fuit gratia habitualis.

¶ Præterea. Gratia ad hoc est necessaria homini, vt per eam bene operetur (secundùm illud primæ Cor. 15. Abundantius omnibus laboraui, nõ ego autem, sed gratia Dei mecum) & etiam ad hoc, quòd homo cõsequatur vitam æternam: secũdùm illud Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Sed Christo ex hoc solo quòd erat naturalis filius Dei, debebatur et hæreditas vitæ æternæ: ex hoc etiam quòd erat Verbum, per quod facta sunt omnia, aderat ei facultas omnia bene operãdi. Non ergo secundùm humanam naturã indigebat alia gratia nisi vnione ad Verbum.

manæ naturæ in mysterio Assumptionis est esse personale filij Dei, ideo ipsum esse personale, vt induit rationẽ doni gratiosè cõcessi vocatur gratia vnionis aut, quia per vnionem habetur à natura, cui donũ est. De hac tamen vnionis gratia propter varia, quæ de ipsa dici videntur in art. vlt. 7. q. erit latior sermo.

¶ Nota tertiò, quòd Autor seipso doctior, opinionem, quam in tertio Sẽt. sequutus est, dist. 2. q. 2. ar. 2. q. 1 de gratia habituali, quòd erat medium congruentiæ respectu assumptionis, hic confutat autoritate Ioan. Euang. Et sic tene, quòd prius naturæ humanitas Christi assumpta est, quàm gratia habituali donata, vt ex personalitate eius fluentia gratiæ in homine illo est, vt pleno gratiæ & veritatis.

¶ *Super Quæstionẽ 7.*

Autor. IN diuisione quæstionum de gratia Christi aduerte, quod triplicitèr gratia in Christo ponitur, scilicet gratia vnionis, gratia singularis, & gratia capitalis. Et quia gratia vnionis est ipsa cõiunctio personalis Dei ad naturam humanam (de qua tractatũ est) ideo Autor dicit, quòd de ipsa tractatũ est: quia & si nõ sub nomine Gratiæ, sed rei quæ est gratia: & propterea de aliis duabus tractandum est.

¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum primum.*

Autor. Titulus artic. primi intelligẽdus est vt sonat: ita quod nõ oportet quòd ly gratia limitetur ad gratiam singularis hominis: quoniã statim, vt dicetur, gratia habitualis sufficiẽter exprimitur, quòd de perfectione animæ in seipsa est quæstio: habitus enim est perfectio eius, cùm est habitualis perfectio. Et ne idem sæpius repetatur, hoc eodẽ modo intelligendi sunt tituli sequentium articulorũ de virtutibus. & donis.

Cõment. ¶ In corpore articuli est vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiua: Necesse est ponere in Christo gratiam habitualem. Probatur tripliciter: primò, quia anima illa maximè propinqua est principio gratiæ. Secundò, quia anima illa nobilissimas operationes videndi & amandi Deum habet. Tertiò quia Christus mediante gratiam in alios redundãtem habere debet. Vbi nota quòd ly necesse, in cõclusione positũ, non denotat necessitatem logicam, hoc est, quod impossibile omnino est aliter se habere: quoniã non est hic quæstio de tali necessitate, nec rationes in litera allatæ ad hoc tendunt: sed est sermo de necessario secundum ordinem rebus conuenientem, seu secundum potẽtiam Dei ordinatam

3 dist. 13. q. 1. ar. 1. Et veri. q. 29. art. 1. Et opus. 3. c. 215. Et Ioã. 3 l. 6. co. 2.

naturam. Ita quòd impossibile est aliter se habere stante ordine à diuina sapientia statuto. sicut dicimus in naturalibus necessarium esse, quòd homo fiat ab homine, & leo à leone, & in artificialibus, quòd domus fiat ab artifice, &c. & hoc concludit rationes illa erg. Verùm autem id quod in secunda ratione dicitur, scilicet quòd necesse est rationalem creaturam per gratiam eleuari ad videndum & amandum Deum dicat necessitatem simpliciter, non est praesentis propositi, cui satis est, quòd dicat necessitatem secundum ordinem rebus statutum & confirmatum: cuius animae Christi condonationes exquisimus, & non semper de diuina omnipotentia disserimus.

¶ *Non gratia habitualis in Christo conueniat ei, vt quidem singularis homo est.*

Quaest. ¶ In eodem articulo circa rationem tertiam dubium occurrit: quoniam quaestio ista tota proposita est de gratia Christi secundum quòd est singularis homo: ratio autem ista procedit de Christo, secundum quod est caput aliorum hominum. Diuertere igitur videtur à gratia singulari ad gratiam capitalem.

¶ Ad hoc dicitur primò, quòd quia alia est ratio mediatoris, alia ratio capitis. Ideo, quod in littera sit sermo de Christo, secundum quòd est mediator, non sequitur quòd diuertatur ad Christum, secundum quòd est caput. Dicitur secundò, & melius, quòd gratia Christi in ordine ad genus humanum, siue secundum ordinem mediationis, siue capitis, siue aliquo alio simili modo, habet in se duo.

¶ Primo est bonum habentis: quoniam idoneum ac dignum formaliter reddit ipsum, vt sit mediator, vel caput, &c.

¶ Secundò est bonum aliorum mediat, & influit, &c. Et licet secundo modo spectet ad gratiam capitalem, primo tamen modo spectat ad gratiam singularem. Et propterea optimè in littera concluditur ex effectu mediationis vel influxus in alios, esse habitum in Christo dignificantem ipsum formaliter, & constituentem in tali eminentia, vt ex ipso in alios redundet gratia. Constat enim bonitatem & dignitatem hanc magnam esse bonum singularis hypostasis vel animae: sicut si et necessitate illuminandi alios. Infertur, quòd illud in se valde lucidum oportet esse. Nulla ergo est diuisio sed gratia singularis ex effectu concluditur.

Annot. Infrà art. 3. ad 2. Et q. 21. artic. 2. c. Et 3 dist. 13 q. 1. art. 1. c.

¶ *Super Quaestionis septimae Articulum secundum*

IN titulo secundi articuli q. 7. aduerte, quòd quaestio est de virtutibus, quae simpliciter vocantur virtutes, quales in Philosophia & in

¶ Praeterea, Illud, quod operatur per modum instrumenti, non indiget habitu ad proprias operationes, sed habitus fundatur in principali agente. Humana autem natura in Christo fuit sicut instrumentum diuinitatis: vt dicit Damasc. in 3. lib. Ergo nō debuit in Christo esse aliqua gratia habitualis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 11. Requiescet super eum spiritus Domini. Qui quidem in homine esse dicitur per gratiā habitualem, vt in Prima parte dictū est. Ergo in Christo fuit gratia habitualis.

CONCLVSIO.

¶ *Necessarium fuit in christo habitualem gratiam fuisse, cùm fuerit anima eius Verbo vnita, & per ipsum in alios gratia effluat.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere in Christo gratiam habitualem, propter tria. Primò quidem propter vnionem animae illius ad verbum Dei. Quantò enim aliquod receptiuū est propinquius causae influenti, tātò magis participat de influentia ipsius. Influxus aūt gratiae est à Deo: secundū illud Psal. Gratiam & gloriā dabit Dominus. Et ideo maximè fuit conueniens, vt anima illa reciperet influxum diuinae gratiae. Secundò, propter nobilitatem illius animae, cuius operationes oportebat propinquissimè attingere ad Deū per cognitionem & amorē: ad quod necesse est eleuari rationalem naturam per gratiā. Tertiò, propter habitudinē ipsius Christi ad genus humanū. Christus enim, inquantū homo, est mediator Dei & hominū, vt dicitur primae ad Tim. 2. & ideo oportebat quòd haberet gratiam etiam in alios redundantē: secūdum illud Ioan. primo, De plenitudine eius omnes accepimus, & gratiam pro gratia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Christus est verus Deus secundum personā & naturā diuinā: sed quia cū vnitate personae remanet distinctio naturarum (vt ex supradictis patet) anima Christi nō est p suā essentiā diuina: vnde oportet quòd fiat diuina p participationē, quae est secūdū gratiā.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd Christo, inquātum est naturalis filius Dei, debetur haereditas aeterna, quę est ipsa beatitudo increata, per increatum actum cognitionis & amoris Dei, eundem scilicet quo Pater cognoscit & amat seipsum, cuius actus anima capax non erat propter differentiam naturę. Vnde oportebat, quòd attingeret ad Deū per actū fruitionis creatū: qui quidem esse nō potest nisi per gratiam. Similiter etiā, inquantū est verbum Dei, habuit facultatem omnia benè operādi operatione diuina: sed quia praeter operationē diuinam oportet poni in eo operationē humanā (vt infrà patebit) oportuit in eo esse habitualē gratiā, per quam huiusmodi operatio in eo esset perfecta.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd humanitas Christi est instrumentū diuinitatis, non quidē sicut instrumentū inanimatū, quod nullo modo agit, sed solùm agitur, sed tanquā instrumentum animatum anima rationali, quod ita agit, quòd etiā agitur. Et ideo ad conuenientiam actionis oportuit, eum habere gratiam habitualem.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm in christo fuerint virtutes.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo nō fuerint virtutes. Christus enim habuit abundātiam gratiae. Sed gratia sufficit ad omnia rectè agendum, secundū illud secundae ad Cor. 12. Sufficit tibi gratia mea. Ergo in Christo nō fuerūt virtutes.

¶ Praeterea, Secūdùm Philosophum 7. Eth. virtus diuiditur contra quendam heroicum siue diuinū habitum, qui attribuitur hominibus diuinis. Hic autem maximè conuenit Christo. Ergo Christus nō habuit virtutes, sed aliquid altius virtute.

¶ Praeterea, Sicut in Secūda parte dictū est, virtutes omnes simul habentur. Sed Christo non fuit conueniens habere omnes virtutes, sicut patet de liberalitate & magnificentia: quę habent actum suum circa diuitias, quas Christus cōtempsit, secundùm illud Matth. 8. Filius hominis non habet vbi caput suū reclinet. Temperantia etiam & continentia sunt circa concupiscentias prauas, quae in Christo non fuerunt. Ergo Christus non habuit virtutes.

¶ SED CONTRA est quod super illud Psal. Sed in lege Domini voluntas eius, dicit gloss. Hîc ostenditur Christus plenus omni bono. Sed bona qualitas mētis est virtus. Ergo Christus fuit plenus omni virtute.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm in Christo fuerit omnis gratiae plenitudo, necessarium fuit, in ipso omnes virtutes esse.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in Secunda parte dictum est, sicut gratia respicit essentiam animae, ita virtus respicit potētiam eius. Vnde oportet quòd sicut potentiae animae deriuātur ab eius essentia, ita virtutes sint quaedam deriuationes gratiae. Quantò autem aliquod principium est perfectius, tantò magis imprimit suos effectus. Vnde cùm gratia Christi fuerit perfectissima, consequens est quòd ex ipsa processerint virtutes ad perficiendum singulas potētias animae, quātū ad omnes animę actus. Et ita Christus habuit omnes virtutes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd gratia sufficit homini, quantùm ad omnia, quibus ordinatur ad beatitudinem. Horum tamē quędam perficit gratia immediatè per seipsam, sicut gratum facere Deo, & alia huiusmodi: quaedam aūt mediantibus virtutibus, quae ex gratia procedunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd habitus ille heroicus vel diuinus, non differt à virtute cōmuniter dicta, nisi secundum perfectiorē modum: inquantū scilicet aliquis est dispositus ad bonum quodam altiori modo, quàm cōmuniter omnibus cōpetat. Vnde per hoc non ostenditur, quòd Christus non habuerit virtutes, sed quòd habuerit eas perfectissimè vltra cōmunem modū. Sicut etiam Plotinus posuit quendā sublimē modum virtutū, quas esse dixit animi purgati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd liberalitas & magnificentia cōmendantur circa diuitias, inquantū aliquis nō tantùm appretiatur diuitias, quòd velit eas retinere, praetermittendo id quod fieri oportet. Ille aūt minimè diuitias appretiatur, qui penitus eas contēnit, & abiicit propter perfectionis amorem. Et ideo in hoc ipso, quòd Christus omnes diuitias cōtempsit, ostēdit in se summū gradum liberalitatis & magnificentiae. Licet etiā liberalitatis actum exercuerit, secūdum quòd sibi cōueniens erat, faciendo pauperibus erogari quae sibi dabantur. Vnde cùm Dominus Iudae dixit, Ioan. 13. Quod facis, fac citius: discipuli intellexerunt Dominū man-

Theologia simul sūt morales, & sicut in Theologia sunt Theologales. Hae enim bonum faciunt habentem. Intellectuales aūt virtutes non simpliciter bonum, sed secundum intellectum faciunt hominem bonū: nō enim dicitur homo bonus ex hoc, quòd est doctus, sed ex hoc quod iustus, temperatus, fortis, &c. Vnde de illis postea erit quaestio, quę scilicet de scientia animae Christi tractabit.

Comment. ¶ In corpore artic. vnica est conclusio responsiua quaesito affirmatiua: Christus omnes virtutes habuit. Probatur. Gratia Christi fuit perfectissima, ergo ex ipsa processerunt virtutes ad perficiendum singulas potētias animae, quantū ad omnes animae actus: ergo Christus habuit omnes virtutes. Antecedens supponitur. Cōsequentia patet quantū ad duo in ea cōtenta probatur: primū est, quod ex gratia procedant virtutes. secundū est, quòd ex perfectissima procedāt virtutes ad perficiendum ad omnes actus animae. Primum probatur, Sicut gratia est in essentia animę: ita virtus in potentia: ergo sicut ab essentia fluūt potentiae, ita à gratia virtutes. Secūdum verò probatur: quia quantò aliquod principiū est perfectius, tantò magis imprimit suos effectus.

Annot. ¶ Nota hîc circa eandem conclusionem, quòd inferius explicandum restat, quomodo cu hoc, quòd Christus habuit omnes virtutes, stat quòd nō habuerit virtutem fidei, nec spei. Et stat resolutio in hoc, quòd Christus habuit omnes virtutes non ponentes ex sui ratione defectum aliquem in anima Christi, qui simul erat viator & cōprehensor. Caetera huius rationis discussa sunt superius quum de gratia tractatum est.

Annot. ¶ In responsione ad secūdum eiusdem articuli habes ab Autore solutionē illius quaestionis, An virtus heroica differat specie à virtute cōmuniter dicta. hinc enim apertè habes partem negatiuā: dum dicitur, quod non differt nisi secundū perfectiorem modum. Est ergo excellentia heroica in modo, nō in formali differentia sim. Et hoc Autor quasi probat ex simili apud Plotinū. Vbi patet non esse differentiam formalē, sed maioris & minoris perfectionis tantùm. Et cōsonat rationi, fugienti ad instar naturae pluralitatē, vbi vnū sufficit. Constat enim, quòd ad actum fortitudinis quātumcunque celsum, sufficit fortitudinis latitudo: sicut in naturalibus videmus, quod ad quantācunque illuminationis actum sufficit latitudo luminis, & ad actū frigefactionis, latitudo frigoris: & sic de aliis.

Annot. ¶ In responsione ad tertium

dasse, quòd egenis aliquid daret. Concupiscẽtias autem prauas Christus omnino non habuit, sicut infrà patebit: nec propter hoc, tamen excluditur quin habuerit temperantiam, quæ tantò perfectior est in homine, quantò magis prauis concupiscentiis caret. Vnde secundum Philosophum 7. Ethi. temperatus in hoc differt à cõtinente, quòd temperatus non habet prauas concupiscentias, quas continens patitur. Vnde sic accipiẽdo continentiam, sicut Philosophus accipit, ex hoc ipso, quòd Christus habuit omnem virtutem, non habuit continentiam, quæ nõ est virtus, sed aliquid minus virtute.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm in Christo fuerit fides.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo fuerit fides. Fides enim est nobilior virtus, quàm virtutes morales: puta temperantia, & liberalitas. Huiusmodi autẽ virtutes fuerũt in Christo, vt dictũ est. Multò ergo magis fuit in eo fides.

¶Præterea, Christus non docuit virtutes, quas ipse non habuit, secundum illud Act. 1. Cœpit facere, & docere. Sed de Christo dicitur Hebr. 12. quòd est actor & consummator fidei. Ergo in eo maximè fuit fides.

¶Præterea, Quicquid est imperfectiõis, excluditur à beatis. Sed in beatis est fides: nam super illud Rom. 1. Iustitia Dei reuelatur in eo ex fide in fidem, dicit glos. de fide verborum & spei in fidem rerum & speciei. Ergo videtur quòd etiam in Christo fuerit fides, cùm nihil imperfectionis importet.

¶SED CONTRA est quod dicitur Hebr. 11. quòd fides est argumentum nõ apparentium. Sed Christo nihil fuit non apparens: secundum illud quod dixit ei Petrus Ioan. vlt. Tu omnia nosti. Ergo in Christo non fuit fides.

CONCLVSIO.

¶Cùm Christus à primo instanti conceptionis suæ plenè per essentiam Deum viderit, nullo modo fides in eo esse potuit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in Secunda parte dictum est, obiectum fidei est res diuina non visa. Habitus autem virtutis sicut & quilibet alius recipit speciẽ ab obiecto. Et ideo excluso, quòd res diuina sit non visa, excluditur ratio fidei. Christus autem à primo instanti suæ conceptionis plenè vidit Deũ per essentiam, vt infrà dicetur. Vnde in eo fides esse non potuit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fides est nobilior virtus virtutibus moralibus: quia est circa nobiliorem materiam, sed tamen importat quendam defectum in comparatione ad illam materiam, qui defectus in Christo non fuit. Et ideo non potuit in eo esse fides, licet fuerint in eo virtutes morales, quæ in sui ratione huiusmodi defectũ non important per comparationem ad suas materias.

¶Ad secundum dicendum, quòd meritum fidei consistit in hoc, quòd homo ex obedientia Dei assentit illis, quæ non videt: secundum illud Rom. primo. Ad obediẽdum fidei in omnibus Gẽtibus pro nomine eius. Obedientiam autem ad Deum plenissimè habuit Christus: secundum illud Philipp. 2. Factus est obediens vsque ad mortem. Et sic nihil ad meritũ pertinens docuit, quod ipse excellentius non impleret.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut glossa ibidem dicit, fides propriè est, qua creduntur quæ non videntur. Sed fides, quæ est rerũ visarum, impropriè dicitur, & secundũ quandam similitudinem, quantũ ad certitudinẽ, aut firmitatem adhæsionis.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm in Christo fuerit spes.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo fuerit spes. Dicitur enim in Psal. ex psona Christi, In te Domine speraui. Sed virtus spei est, qua homo sperat in Deum. Ergo virtus spei fuit in Christo.

¶Præterea, Spes est expectatio futuræ beatitudinis, vt in Secunda parte habitum est. Sed Christus aliquid expectabat ad beatitudinem pertinens, videlicet gloriam corporis. Ergo videtur quòd in eo fuerit spes.

¶Præterea, Vnusquisque potest sperare illud quod ad eius perfectionem pertinet, si sit futurum. Sed aliquid erat futurum quod ad perfectionem Christi pertinet: secundùm illud Eph. 4. Ad consummationem Sanctorũ in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi. Ergo videtur, quòd Christo cõpetebat habere spem.

¶SED CONTRA est quod dicitur Rom. 8. Quod videt quis, quid sperat? Et sic patet, quòd sicut fides est de non visis, ita & spes. Sed fides non fuit in Christo, sicut dictum est, ergo nec spes.

CONCLVSIO.

¶Cùm Christus à principio suæ conceptionis plenè fruitionem diuinam habuerit, impossibile fuit, in ipso fuisse spem, nisi eorum, quæ non plenè fuerat adeptus, vt sui corporis immortalitatem & gloriam.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut de ratione fidei est, quòd aliquis assentiat his, quę non videt, ita de ratione spei est quòd aliquis expectet id quod nondum habet. Et sicut fides, inquantum est virtus theologica, non est de quocunque non viso, sed solùm de Deo: ita etiã spes, inquantũ est virtus theologica, habet pro obiecto ipsum deum: cuius fruitionem homo principaliter expectat per spei virtutẽ. Sed ex consequenti ille qui habet virtutẽ spei, potest etiã in alijs diuinum auxiliũ expectare: sicut & ille qui habet virtutem fidei, non solùm credit Deo de rebus diuinis, sed de quibuscunque alijs diuinitus sibi reuelatis. Christus autem à principio suæ conceptionis plenè habuit fruitionem diuinã (vt infrà dicetur) & ideo virtutem spei non habuit. Habuit tamen spem respectu aliquorum, quæ nondum erat adeptus: licet non habuerit fidem respectu quorumcunque: quia licet plenè cognosceret omnia, per quod totaliter fides excludebatur ab eo: non tamen adhuc plenè habebat omnia, quæ ad eius perfectionem pertinebant, puta immortalitatem & gloriam corporis, quam poterat sperare.

tium aduerte, quod in virtutibus, quæ sunt passionũ moderatiuæ (vt sunt istæ, de quibus est sermo hic) duo inueniri possunt. Primũ est totum in animo, & hoc est interior dispositio appetitus humani, vt sic sit dispositus, ne abduci possit à recto propter passiones, & hoc est simpliciter necessarium haberi per virtutem. Et quo ad hoc omnes morales virtutes moderatiuæ passionũ optime saluantur in Christo, dum animũ sic habituatum totus habuit, tam circa diuitias, quàm circa Venerea vt penitus abiecerit illa à se, secundum rectam rationẽ: & ideo summè in eo commẽdatur & liberalitas & magnificentia & temperantia. Secundum est quo ad actus exercitiũ. Et sic non oportet Christũ omnis virtutis proprio actu exteriori vsumquoniã nunquam fuit tempus, quo conueniens esset personæ suæ, quòd vteretur omnibus, sed aliquibus tãtum. Nunquã enim fuit tẽpus vtendi magnificẽtia, quæ est circa magnos sumptus, quia nunquam fuit conueniens, vt esset diues, & haberet vnde magnos sumptus faceret, qui quum esset dominus omnium, factũ est egenus propter nos. Et ideo in lectu actu liberalitatis dicitur vsus non autem actu magnificentiæ.

¶In eadem responsione ad tertium attende, quòd ibi Autor loquitur negando in Christo continentiã, dum limitat continentiæ rationem ad Aristo. vltimam sumendo Continentiæ nomen & rationẽ communiori vsu, nihil prohibet Christum continentem appellare.

¶Super Quæstionis septima Articulum tertium.

Titulus tertij articuli clarus est, de fide, quæ est virtus theologica, inquirens an fuerit in Christo.

¶In corpore articuli vnica est conclusio responsiua quæstio negatiuè. In Christo non potuit esse fides. Probatur: Obiectũ fidei est res diuina non visa: ergo excluso, quòd res diuina sit non visa, non remanet ratio fidei: ergo in Christo non potuit esse fides. Antecedẽs ex priori patet libro. Prima consequentia probatur: quia habitus virtutis recipit speciem ab obiecto, sicut etiam quilibet alius habitus. Secunda verò consequentia probatur: quia Christus ab instanti suæ conceptionis plenè vidit Deum per essentiam.

¶Num eo quòd in Christo non fuit fidei materia, in eo propterea fides habitus non fuerit.

¶Sed occurrit statim hic dubium, quum obiectum habeat rationem materiæ circa quam versatur habitus, quo pacto ex defectu materiæ, circa quã potest inferri defectus habitus: quum contingat pauperem esse magnificum, & de Christo hoc iam affirmatũ est: & tamen defectus diuitiarum seu magnorũ sumptuũ (circa quos est magnificẽtia) inuenitur. Cur nõ potest similiter dici, quòd in Christo fuit fidei habitus, quamuis defuerit illius materia, circa quam, scilicet res diuina nõ apparens, sicut fuit in eo magnificentia: quamuis illius defuerit materia circa quam.

¶Ad hoc dicitur, quòd quamuis materia, circa quam versatur virtus, & obiectũ coincidere inueniantur: alia tamen est ratio formalis obiecti & alia ratio propria materiæ. Et ideo si deficiat aliquid sub ratione materiæ, non propterea oportet deficere habitũ: sed si deficit sub ratione formali obiecti, oportet habitus illius rationem formalẽ deficere. Et si impossibile fuit, & est obiectum aliquod, formaliter locum habere respectu alicuius impossibile quoque est, & fuit in illo locũ habere habitum illũ. In proposito aũt totum oppositum inuenitur respectu magnificentiæ & fidei: quia respectu fidei, res, quæ sunt materia, quæ creduntur, inueniuntur apud intellectũ Christi, vt Trinitas, &c. sed non sub illa ratione formali, qua creduntur, quia non vt non visæ, quia huiusmodi ratio formalis ponit imperfectionem in Christi anima, & ideo nec fuit, nec esse potuit in Christo habitus fidei. Respectu aũt magnificentiæ, res quæ sunt materia magnificentiæ, vt diuitię, defuerunt: sed ratio formalis earum, quomodo scilicet, quando, vbi, si eis pro quo, &c. oportet exponendæ essent: non deerat animo Christi: quia hæc nullam imperfectionem ponit in eius anima eius, sicut nec etiã defectus materiæ magnificentiæ redundabat in aliquam imperfectionẽ animæ. Et ideo optimè ex defectu obiecti formalis defectus fidei conclusus est: ex defectu autem materiæ magnificentiæ nõ sequitur defectus magnificentiæ interioris.

¶In responsione ad secundum eiusdem articuli, nota glossam aliam, quomodo omnes virtutes, includendo etiam fidẽ & spem, fuerunt in Christo, scilicet quantũ ad meritum. Impleuit siquidẽ excellẽtius quicquid meritorij actus est, tam credendo, quàm sperando, quamuis non eodem modo, quia non credendo aut sperando: sicut quicquid cognoscit sensus, cognoscit intellectus, sed non eodem modo.

¶Super Quæstionis septima Articulum quartum.

Titulus clarus, de spe, quæ est virtus theologica, quærens.

¶In corpore artic. duo fiunt: primò respondetur quæstio negatiuè, scilicet in Christo non fuit spes: secundo ponitur differẽtia inter defectũ fidei & defectum spei in Christo, quantũ ad hoc, quòd fides nullo modo fuit in Christo, spes aũt quantũ ad secundaria sperata, in Christo fuit. Primum probatur sic, Spes est de Deo non habito vt obiecto: ergo in Christo non fuit spes. Antecedẽs probatur quo ad duo scilicet & quòd

Infrà artic. 4. 6. Et ar. 8. ad 2. & ar. 9. ad 1. & 1. 2. q. 65. ar. 3. ad 3. Et 3 dis. 33. q. 1. ar. 2. q. 1 ad 1. Et dist. 36. art. 2. ad 3. Et veri. q. 29. art. 4. ad 15. Et veri. q. 4. ar. 1. ad 11.

Annot. Comment. Quest.

Infrà ar. 6. ad 1. & ar. 1. ad 2. & ar. 9. ad 1. Et 1. 2. q. 65. art. 5. ad 3. Et 2. 2. q. 18. ar. 2. ad 1. Et 3. dis. 26. q. 2. art. 5. q. 1. & dis. 36. ar. 2. ad 3.

Annot. Coment.

& quòd spes sit de non habito vt obiecto. & quòd sit de Deo non habito vt obiecto. Primò probatur ex proportionalitate fidei in assentiendo, & spei in expectando. Secundum etiã probatur ex conuenientia theologicarũ virtutum: quia omnes sunt de Deo vt obiecto. Consequentia aūt probatur: quia Christus ab initio conceptionis suæ, plenè fruitionem diuinam habuit. Differentia aūt secundo loco proposita inter fidem & spem in Christo, declaratur, ponendo primò conuenientiã extensiuã fidei & spei: quia scilicet vtraque est de solo Deo vt obiecto: & extenditur ad alia à Deo secundariò, & subiungendo deinde differentiam cum sua ratione, quod fides nec quantũ ad principale creditum, nec quantũ ad secundariò credita, locum habet in Christo: quia hoc poneret imperfectionem cognitionis in vita in anima Christi. Spes aūt quantum ad secundariò tantùm sperata, in Christo locũ habuit: quia non omnia sperata habebat actu à principio, vt patet de immortalitate corporis, & eiusdẽ gloria: quibus tamen carere nullam imperfectionem posuit in anima Christi: sed spectat ad assumptionẽ defectuũ corporaliũ, quos dispensatiuè ob immensam suam misericordiã, pro nobis assumpsit.

quantò minus spei habetur, tantò magis ab imperfectio receditur. Vtraque responsio clara sit, si ad Beatos aspexeris, in quibus spes est, & non est sicut in Christo respectu eorum corporis gloriam immortalem.

¶ Ad secundũ dicitur, quòd actus potest dici theologicus dupliciter, vel ex parte elicitiui principij, vel ex parte principalis obiecti. Et quod actualis illa spes corporis immortalis licet ex parte elicitiui principij non sit de facto actus theologicus (quia non est actu à virtute theologica) est tamen quantum est ex suo genere actus, secũdarius tamen virtutis theologicæ. Ex parte verò obiecti formaliter, est magis theologicus actus, quàm si esset à virtute theologica: quoniam si esset à virtute theologica, scilicet spe, obiectum formale esset Deus habendus: quia in ordine ad Deũ habendum speratur gloriam corporis. In Christo aūt sicut & in Beatis ratio formalis obiecti est Deus habitus: hæc enim ratio succedit sperato principali, quòd formale obiectum est spei: ac per hoc respectu sperantis Christi & Beatorũ, loco obiecti formalis suæ spei succedere videtur: & consequenter actum secundarium spei remanentẽ magis theologicũ reddit.

¶ Nun. & quæ spes in Christo fuerit habitus.

Quæst. 18. 4. 1. 2. 3. ad. 2.

¶ Occurrit hic statim dubium, an spes in Christo respectu secundario speratorum, fuerit habitus aliquis, an solus actus sperandi, & an theologicus, an moralis, siue actus, siue habitus fuerit. Et est ratio dubij, quia nihil prohibet fuisse habitum, quia potius si nõ fuit habitus, videtur quòd actus ille sperandi fuit imperfectus: vpote natus elici per habitum (vt patet in nobis) & de facto elicitus sine habitu. Quòd sit etiã theologicus, videtur ex eo, quòd actus sperandi respectu secundario speratorum est ex suo genere actus theologicus (vt patet in nobis) ergo si est ab habitu, oportet quòd sit ab habitu, qui virtus est theologica.

¶ In oppositũ autem est, quia si est habitus, oportet quòd sit habitus spei: sed non est habitus spei: quia deficit ratio formalis obiecti: ergo. Et per idem patet, quòd nõ est habitus theologicus: quia scilicet non est virtus theologica, quæ est spes. Et quòd etiam non sit actus theologicus, apparet: quia deficiente ratione formali obiecti theologici, deficit quoque actus theologicus, sed constat hic deesse rationem formalem obiecti theologici (quia non est hic Deus non habitus) ergo actus sperandi gloriam corporis, non est actus theologicus. Par si quidem ratio est actus & habitus, quo ad specificari ex ratione formali obiecti: mea quòd cessante ratione obiecti, cessat specificatio tam habitus, quàm actus ex obiecto.

¶ Ad primũ horũ dicitur, quòd in Christo nullus fuit habitus spei respectu secundario speratorum: quia nullus habitus infusus fuit in ipso, qui in similis fuerit ut hominibus sanctis vel viatoribus: quũ constet quòd etiam habitus gratiæ capitalis sit secundum essentiã idem, quod habitus gratiæ (vt infrà patebit) certum est autem, in hominibus non esse talem habitum spei, diuersum à spe virtute theologica: ergo nec in Christo fuit huiusmodi habitus.

¶ Et quod obijcitur, quòd actus spei in Christo fuisset imperfectus sine habitu, negatur. Et ad probationẽ, Omnis actus natus informari habitu, est sine habitu imperfectus, respondetur dupliciter, & vtroque modo bene. Primò, quod ista propositio nõ est vera. In actu non omnino eiusdem rationis, qualis est actus spei in Christo. Nam actus, quo speratur immortalitas & gloria corporis, non est omnino eiusdẽ rationis ex parte obiecti in nobis & Christo: quia in nobis habet rationẽ ardui gloria illa, in Christo autẽ nõ. Et ratio est, quia habẽti gloriã animæ, gloria corporis paruũ quid est, & videtur.

Secundò, quòd ista propositio non est vera, quando principiũ elicitiuũ actus est melius dispositũ ad actũ illũ, quàm si esset habituatũ. Sic autẽ est in proposito: quoniã voluntas Christi fruens Deo non in spe, sed in re, est melius disposita ad expectandũ secundariò sperata, quàm si haberet habitũ spei, quantò certior & excellentior est res, quàm spes. Quocirca expectatio, qua voluntas Christi ferebatur in secundariò sperata, deficit à ratione actualis spei, & ex parte obiecti, & ex parte subiecti: & magis habet rationem desiderij, quàm spei. Nec mirum: quia cum spes sit de genere imperfectorum,

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc non dicitur de Christo secundum spem, quę est virtus theologica: sed eo quòd quædam alia sperauit nondum habita: sicut dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd gloria corporis non pertinet ad beatitudinem, sicut in quo principaliter beatitudo consistat, sed per quandam redundantiam à gloria animæ: vt in Secunda parte dictum est. Vnde spes secundũ quòd est virtus theologica, nõ respicit beatitudinem corporis: sed beatitudinẽ animæ, quæ in diuina fruitione cõsistit.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd ædificatio Ecclesiæ per conuersionem fidelium, nõ pertinet ad perfectionem Christi, qua in se perfectus est: sed secundùm quòd alios ad participationem suæ perfectionis inducit. Et quia spes dicitur propriè respectu alicuius, quod expectatur ab ipso sperante habendũ, non propriè potest dici, quòd virtus spei Christo ratione inducta conueniat.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm in Christo fuerint dona.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo non fuerint dona. Sicut enim cõmuniter dicitur, dona dantur in adiutorium virtutum. Sed id quod est in se perfectũ, non indiget exteriori auxilio. Cùm igitur in Christo fuerint virtutes perfectè, videtur quòd in eo non fuerint dona.

¶ Præterea, Non videtur esse eiusdem dare dona & recipere: quia dare est habẽtis, accipere autem non habentis. Sed Christo conuenit dare dona: secundum illud Psal. Dedit dona hominibus. Ergo Christo non conuenit accipere dona Spiritus sancti.

¶ Præterea, Quatuor dona videntur pertinere ad contemplationem viæ, scilicet sapientia, scientia, intellectus, & consilium, quod pertinet ad prudentiam: vnde & Philosophus in 6. Ethic. numerat ista inter virtutes intellectuales. Sed Christus habuit cõtemplationem patriæ. Ergo non habuit huiusmodi dona.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 4. Apprehendent septem mulieres virũ vnum. Glossa, id est, septem dona Spiritus sancti, Christum.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Christus perfectissimè à Spiritu sancto moueretur, in ipso quoque excellentissimè Spiritus sancti dona fuerunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in Secunda parte dictum est, dona propriè sunt perfectiones quædam potentiarũ animæ, secundùm quòd sunt natæ moueri à Spiritu sancto. Manifestum est autem, quòd anima Christi perfectissimè à Spiritu sancto mouebatur: secundum illud Luc. 4. Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est à Iordane, & agebatur à Spiritu in desertum. Vnde manifestum est, quòd in Christo fuerunt excellentissimè dona.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd illud quod est perfectum secundũ ordinẽ suę naturæ, indiget adiuuari ab eo quod est altioris naturæ: sicut homo, quantuncunque perfectus indiget adiuuari à Deo. Et hoc modo virtutes, quæ perficiũt potentias animæ, secundum quòd ducũtur ratione, quantumcunque sint perfectæ, indigent adiuuari per dona, quæ perficiunt potẽtias animæ, secundum quod sunt motæ à Spiritu sancto.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Christus non secundum idem est recipiens & dãs dona Spiritus sancti: sed dat, secundum quòd Deus, & accipit, secũdum quòd homo. Vnde Greg. dicit in secũdo Moralis, quòd Spiritus sanctus humanitatẽ Christi nunquam deseruit, ex cuius diuinitate procedit.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd in Christo non solùm fuit cognitio patriæ, sed etiam cognitio viæ: vt infrà dicetur. Et tamen etiam in patria sunt per aliquem modum dona Spiritus sancti, vt in Secunda parte dictum est.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm in Christo fuerit donum timoris.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo non fuerit donum timoris. Spes enim videtur potior, quàm timor: nam spei obiectum est bonum, timoris verò malum: vt in Secunda parte habitum est. Sed in Christo non fuit virtus spei, vt suprà habitũ

¶ super Quæstionis septimæ Articulum quintum.

Titulus articuli quæ et clarus est.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. In Christo fuerũt excellentissimè dona. Probatur. Anima Christi perfectissimè à Spiritu sancto mouebatur: ergo in Christo fuerunt excellentissimè dona. Antecedens probatur ex duplici autoritate Euangelij. Consequentia probatur ex quidditate donorum: scilicet quòd sunt propriæ perfectiones potentiarum animæ, secundũ quod sunt natæ moueri à Spiritu sancto. *Comment.*

¶ super Quæstionis septimæ Articulum sextum.

infrà q. 15. ar. 7. Et 3. dist. 15. q. 2. ar. 2. q. 3.

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua quæsito: In Christo fuit timor Dei, non respectu mali, sed respectu eminentiæ Dei præ cæteris hominibus. hæc conclusio in litera primùm declaratur quo ad terminos duos, distinguendo duo obiecta timoris, scilicet malum terribile, & eminentiam potentis infligere malum. Quæ probantur quia nisi esset eminens, non timeretur. Deinde declaratur quid sit in Christo iste affectus timoris eminentiæ, dicendo quòd est affectus reuerentialis tãtùm eminẽtię. Deinum probatur quo ad primam partem affirmatiuam autoritate Apostoli ad Hebræos: & quo ad cõparatiuam autoritate Isaiæ, Replebit eũ Spiritus timoris Dñi. *Comment.*

¶ Quanã ratione in Christo fuerit timor reuerẽtialis ad diuinã maiestatẽ.

¶ Occurrit hic dubiũ circa timorem reuerentialem Christi: ex eo quòd eminentia Dei potentis infligere malũ, aut habuit rationem reuerendi, quatenus eminentia Dei absolutè, aut quatenus eminentia est potentis infligere malum. Non potest dici primũ: tum quia eminentia Dei, vt sic venerandũ adorandũque sonat, non timendũ, quũ non dicat ordinem ad malum. Tum quia expressè Autor in artic. primo q. 42. Primæ secundæ dixit, quod tam Deus, quàm quilibet alius potens, est obiectũ timoris, vt causa mali: ac per hoc Deus obiectũ timoris vt eminens, non absolutè, sed vt eminentia est causatiua mali, intelligitur. Quod etiam in hac litera cõfirmatur, vbi eminentia ponitur ratio, quòd timeatur, quia superarius est ad causandũ malum. Nec potest dici secundum: quia Christus nullum malũ pœnæ pro culpa, aut separationem à Deo timebat, vt in litera dicitur. In idem autem redit timere malum aliquod, & timere potentiã inflictiuam mali. Nec differunt nisi sicut per se & per aliud: quia scilicet malũ per se timetur, potentiã autẽ inflictiuam per aliud, hoc est propter malũ: quia in ordine ad possibile malũ ab illa potentia timor insurgit. Vnde si subtrahatur ab eminentia potentia ordo ad malũ, nulla restat ratio timoris. Et quia sic fuit in Christo, quoniã certus ac securus erat, quòd nullũ poterat à Deo sibi prouenire malũ fugiendum per donum timoris: consequens est quod nec respectu diuinæ eminentiæ fuit in Christo timor reuerentialis: nam timor reuerentialis quidam timor est.

¶ Ad hoc dicitur, quod procul dubio Deus non est obiectũ timoris nisi in ordine ad

malū: quia bonum non timetur nisi in ordine ad malū, quod est per se primò timoris obiectum. Et ideo eminentia diuina in proposito ponitur timoris obiectum, non absolutè, sed vt causa mali. Verum duplicem habet diuina eminentia ordinem ad malum, vt causa ad effectum: primò absolutè, secundò vt subest diuinæ voluntati. Si consideretur diuina eminentia secundū suū posse, quod habet ad causandū malū, sic procul dubio, timendi rationem retinet: quia secundum se habet posse causare malū. Si verò consideretur diuina eminētia, vt stat sub determinatione diuinæ voluntatis ad non causandū exequendū malum, sic non habet rationē timendi: quia hæc conditio reddit creaturā securam & certā de impossibilitate mali in effectu. Potest ergo diuina eminētia non solùm absolutè, quomodo non est obiectum timoris, sed vt causa mali abstrahere à possibili exequendi malū & sic esse obiectū timoris absque ordine ad malum possibile euenire: sed non potest vt causa mali, abstrahere ab hoc quòd ipsa secundum se est potens causare malum. Et quia sic erat in Christo: ideo vtrumque de Christo dicitur, scilicet, & quòd non erat in eo timor mali possibilis fugiendi, scilicet per donū timoris, & quòd erat in eo timor eminentiæ diuinæ potentiæ infligere malum. Contemplando siquidem diuinam eminētiam vt causam potētem, quantū ex se est infligere malum, insurgebat timor reuerentialis ad illam: quamuis sciendo eminentiam illā esse causam determinatam ad nō causandum in se huiusmodi malū, securus esset absque suspicione cuiuscunque huiusmodi mali.

¶ Et per hæc patet solutio obiectorum, & quod omnia consonant.

¶ In responsione ad primum eiusdē articuli fundi distinctionem iam dictam de duplici ordine causæ ad effectum, applicans ad literam, videbis differentiam inter timoris donū & spei virtutem in litera positā. Habet siquidē actor siue boni siue mali duplicē ordinem ad suū effectum: primo secundū, pro se quāto est potens causare bonum siue malū: etiā mihi secundo, vt præparatus est ad exequutionem boni vel mali. Tunc aūt tantum timetur malum vel speratur bonū ex actore, quando vterque ordo interuenit: quādo aūt primus tantum, nec actor tantùm respicitur.

¶ In litera igitur ponitur differentia inter virtutē spei & donū timoris, in hoc quòd spes est respectu boni in exequutiōe, & respectu actoris boni vtroque modo. Timor verò non est respectu mali, nec respectu actoris vt exequentis, sed respectu actoris potentis, se vnde se malū causare. Et ratio redditur in litera ex cōmuni ratione doni & virtutis: quia scilicet communis est virtuti & dono per se primò respicere bonum: quia virtus per [illegible] bonum facit. Hinc

est. Ergo etiam nō fuit in eo donum timoris.

¶ Præterea, Dono timoris timet aliquis vel separationē a Deo, quod pertinet ad timorē castū: vel puniri ab ipso, quod pertinet ad timorem seruilem: vt Aug. dicit super Cāt. 10. Sed Christus non timuit separari à Deo per peccatū, neque etiā puniri ab eo propter suā culpam, quia impossibile erat ei peccare: vt infra dicetur. Timor aūt non est de impossibili. Ergo in Christo non fuit donū timoris.

¶ Præterea, Primæ Ioā. 4. dicitur quòd perfecta charitas foras mittit timorem. Sed in Christo fuit perfectissima charitas, secundū illud Eph. 3. Supereminentem scientiæ charitatem Christi. Ergo in Christo non fuit donum timoris.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 11. Replebit eū spiritus timoris Domini.

CONCLVSIO.

¶ Quanquam in Christo nullus fuerit culpæ, vel pœnæ timor, fuit tamen in illo præ cæteris hominibus timor, quo diuinam reuerebatur maiestatem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in Secunda parte dictum est, timor respicit duo obiecta, quorū vnum est malum terribile, aliud est illud, cuius potestate malum potest inferri: sicut aliquis timet Regē, inquantū habet occidendi potestatem. Non aūt timeretur ille, qui potest nocere, nisi haberet quandā eminentiam potestatis, cui de facili resisti non posset: ea enim quæ in promptu habemus, repellere non timemus. Et sic patet, quòd aliquis non timetur nisi propter suam eminentiam. Sic igitur dicendū est, quòd in Christo fuit timor Dei: non quidem secundum quòd respicit malū separationis à Deo per culpā, neque etiā secundū quòd respicit malum punitionis pro culpa, sed secundum quod respicit ipsam diuinam eminentiam: prout scilicet anima Christi quodā affectu reuerentiæ mouebatur in Deū, à Spiritu sancto acta. Vnde Hebr. 5. dicitur, quòd in omnibus exauditus est pro sua reuerentia. Hūc enim affectū reuerentiæ ad Deum, Christus secundum quod homo præ cæteris habuit pleniorē. Et ideo ei attribuit Scriptura plenitudinem timoris Domini.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd habitus virtutū & donorū, propriè & per se respiciunt bonū: malum aūt ex consequēti. Pertinet enim ad rationem virtutis vt opus bonū reddat, vt in secundo Ethic. dicitur. Et ideo de ratione doni timoris nō est illud malum, quod respicit timor, sed eminētia illius boni, scilicet diuini, cuius potestate aliquod malum infligi potest. Sed spes, secundum quòd virtus est, respicit non solùm actorem boni, sed etiam ipsum bonū, inquantum est non habitum. Et ideo Christo, qui iam habebat perfectum beatitudinis bonū, non attribuitur virtus spei, sed donum timoris.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de timore, secundum quòd respicit obiectum, quod est malum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd perfecta charitas foras mittit timorem seruilem, qui respicit principaliter pœnam. Sic autē timor non fuit in Christo.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm in Christo fuerint gratiæ gratis datæ.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo nō fuerint gratiæ gratia datæ. Ei enim qui habet aliquid secundū plenitudinem, nō cōpetit illud habere secundū participationē. Sed Christus habuit gratiā secundū plenitudinē: secundū illud Ioā. 1. Plenum gratiæ & veritatis. Gratiæ aūt gratia datæ videntur esse quędā participationes diuisim, & particulariter diuersis attributæ: secundū illud primæ ad Cor. 12. Diuisiones gratiarum sunt. Ergo videtur quòd in Christo non fuerint gratiæ gratis datæ.

¶ Præterea, Quod debetur alicui, nō videtur esse gratia ei datū. Sed debitum erat homini Christo, quòd sermone sapiētiæ & sciētiæ abundaret, & potēs esset in virtutib⁹ faciēdis, & in alijs huiusmodi, quæ pertinent ad gratias gratis datas: cū ipse sit Dei virtus & Dei sapiētia, vt dicitur 1. ad Cor. 1. Ergo Christo nō fuit cōueniēs habere gratias gratis datas.

¶ Præterea, Gratiæ gratia datę ordinātur ad vtilitatē fideliū: secūdū illud primæ ad Cor. 12. Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatē. Nō aūt videt ad vtilitatē aliorum pertinere habitus aut quæcunque dispositio, si homo nō vtatur: secūdū illud Eccl. 20. Sapiētia abscōdita & thesaurus inuisus, quę vtilitas in vtrisque? Christus aūt nō legit vsus omnibus gratijs gratis datis, præsertim quantùm ad genera linguarum. Non ergo in Christo fuerunt omnes gratiæ gratis datæ.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in epistola ad Dardanum, quòd sicut in capite sunt omnes sensus, ita in Christo fuerunt omnes gratiæ.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Christus fuerit primus & principalis fidei doctor, in eo oportuit omnes gratias gratis datas fuisse.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut in Secunda parte habitū est, gratiæ gratis datæ ordinantur ad fidei & spiritualis doctrinæ manifestationē: oportet enim eū, qui docet, habere ea, per quæ sua doctrina manifestetur: alias sua doctrina esset inutilis. Spiritualis autem doctrinæ fidei primus & principalis doctor est Christus: secundùm illud Heb. 2. Cùm initium accepisset enarrari per Dominū, per eos, qui audierunt, in nos cōfirmata est, cōtestāte Deo signis & portētis, &c. Vnde manifestū est, quòd in Christo excellentissimè fuerunt oēs gratiæ gratis datę, sicut ī primo & principali fidei doctore.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd sicut grā gratū faciēs, ordinatur ad actus meritorios tā interiores quā exteriores, ita grā gratis data ordinat ad quosdā act⁹ exteriores, fidei manifestatiuos: sicut est operatio miraculorū, & alia huiusmodi. In vtraque aūt grā Christus plenitudinē habuit: inquātū enim diuinitati vnita erat eius aīa, plenā efficaciā habebat ad oēs prædictos actus perficiēdos. Sed alij Sancti, qui mouētur à Deo sicut instrumēta nō vnita, sed separata, particulariter efficaciam recipiunt ad hos vel ad illos actus perficiendos. Et ideo in alijs Sanctis huiusmodi gratiæ diuidūtur, non aūt in Christo.

¶ Ad secūdum dicēdū, quòd Christus dicitur Dei virtus & Dei sapiētia, inquantū est æternus Dei fili⁹. Sic aūt nō cōpetit sibi habere gra-

enim sequitur, quòd spes, quæ non solùm inquantum donum, sed secundum propriā rationem spei directè respicit bonum, omnia quæ consequuntur nata sunt spei, retineat: ac per hoc, quòd sit boni habendi seu non habiti. Timor autem, quia secundum propriam rationem timoris directè respicit malum, sed quatenus eleuatus est in celsitudinem doni, propter & per se respicit bonum, non retinet ea quæ se tenent ex parte mali, sed ad id, quod se tenet ex parte boni, tendit. Et ideo minimum retinuit de aspectu ad malum, timorem donum in Christo dum in solum tendebat actorem mali, non vt exequentem, sed vt in se potentem causare malum. Quo fit, vt virtus spei in Christo non fuerit, vtpote ponēs Deū non haberi ab anima Christi: timoris autem donum in eo fuerit, vtpote solam reuerentiam actoris mali ponens in Christi anima.

3. contra 44. 154. fin. Et ver. 4. 27. ar. & 5. Et opu 1. c. 22. Et Ro. l. 3. co. Et Eph. 1. l. 2. co. 1.

¶ Super Quæstionis septimæ Articulum septimum.

Tituli articuli clarus, vt sonat, intelligitur.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiua: In Christo fuerunt excellentissimæ omnes gratiæ gratis datæ. Probatur. Oportet eum, qui docet, habere ea per quæ sua doctrina manifestetur: ergo oportet in Christo excellentissimè fuisse omnes gratias gratis datas. Antecedens probatur: quia aliàs sua doctrina esset inutilis. Cōsequentia verò probatur: quia Christus est primus & principalis doctor fidei: & gratiæ gratis datæ sunt ea, per quæ fides Spiritusque doctrina manifestatur.

¶ Vbi nota, quòd Christus dicitur primus & principalis fidei doctor, vel quia persona illa habet etiā tempore primatum in docendo, vel quia non obumbrat, sed reuelatæ fidei doctor primus tempore & principalis autoritate fuit Christus, secundum quòd homo, prout de ipso est sermo hic. Et hoc autoritati Apostoli ad Hebræos 2. consonat. Vbi salus initium manifestè narrationis à Christo, in quo Deus nouissimè loquutus est, sumpsisse dicitur.

¶ Super hoc autem, quòd Christus est primus ac principalis doctor, fundatur consequentia, non solùm gratiarum, sed etiam excellentissimo modo gratiarum in Christo. Decet enim primum ac præcipuum doctorum, excellentius aliis se habere in doctrina, & requisitis ad illam: propter quod in litera in calce corporis, huius sequelæ ratio tangitur dicēdo, Sicut in primo & principali fidei doctore.

¶ In responsione ad primum eiusdem septimi articuli quum legis differentiam inter Christum & alios Sanctos, in hoc quod in aliis Sanctis gratiæ gratis datæ diuiduntur, non autem in Christo, intellige non de diuersitate & vnitate, quasi in Christo & omnes gratiæ gratis datæ sint vna

vna gratia. In aliis verò Sanctis alia sit gratia prophetiæ, alia gratia sanitatum, alia gratia miraculorum, &c. quoniam sicut virtutes innatæ, quæ spectant ad gratiam gratum facientem, multiplicantur in Christo, sicut in aliis Sanctis, & non omnes virtutes in Christo sunt vna virtus: ita multiplicantur tam in Christo, quàm aliis Sanctis gratiæ gratis datæ. Sed intellige de diuisione totius & partium. hoc est, quod in Christo fuit tota plenitudo gratiarum gratis datarum, in aliis verò Sanctis fuit particulariter: quia vni Sancto vna gratia, & alteri alia, iuxta doctrinam Apostoli. Et rursus vni Sancto talis gratia (puta Prophetiæ aut miraculorum secundùm talem mensuram) in Christo autem tota plenitudo. &c. Et ratio assignatur in litera: quia humanitas Christi erat organum coniunctum diuinitati. alij verò Sancti mouentur à Deo vt instrumenta separata. Quod si plenius non intelligis, vide vbi prius dicta, in quarto contra Gentiles capitulum decimumquartum.

¶ Super Quæstionis septimæ Articulum octauum.

Infra q. 31. ar. 2. Et 2. 2. q. 174. artic. 5. Et Psal. 44. col. 2. Et Mat. col. 2. Et Ioan. 4. l. 6. col. 2. fi. Et 1. Co. 13. l. 2. col. 1. Clement.

Titulus octaui articuli intelligitur, vt sonat.

¶ In corpore arti. vna est cõclusio responsiua quæsito affirmatiue, scilicet in Christo fuit prophetia. Probatur. Christus fuit nõ solùm comprehensor, sed viator. & cognoscebat ac dicebat quæ procul ab aliorum erant notitia: ergo fuit Propheta. Consequentia probatur: quia ad Prophetiam requiritur, q cognita sint procul ab aliis, cum quibus cognoscens & annuncians est. Quod probatur ex differentia secundum locum & secundum tempus. & consequenter ex differentia inter purè comprehensores & viatores.

Annot. ¶ Vbi nota primò ex libro præcedenti, quæst. 171. articulo primo, & ex quæst. 174. articulo quinto, quòd cognitio prophetica dupliciter sortitur esse procul, scilicet vel ex parte cognitionis (& penes hoc distinguitur cognitio prophetica communiter dicta, à visione Dei per essentiã) vel ex parte cognoscentis & penes hoc distinguitur prophetia Moysi & Christi à cognitione Beatorum: quoniam Beati non sunt procul, quia comprehensores tantum. Moyses autem fuit simpliciter viator, Christus verò comprehẽsor & viator. Et propterea Autor hoc in loco prophetiam in Christo inuestigat: & cõcludit ex parte cognoscentis, quia scilicet Christus erat viator. ¶ Nota secundò nouitie, quòd probatio literæ secundum locum & tempus, repetitione eiusdem loci, & similiter temporis respectu dicentis & aliorum eget: ita quod in exemplo de loco ad partem negatiuam, scilicet, Si verò aliquis in Syria existens, ea quæ sunt ibi annuntiaret, subaudi exi stentibus in Gallia, cum quibus non est, à quibus tamẽ procul sunt gesta in

tiã, sed esse potius datorẽ gratię. Cõpetit aũt sibi habere gratiã secũdum humanã naturã.

¶ Ad tertium dicendum, q donum linguarum datum est Apostolis, quia mittebantur ad docendas omnes gentes. Christus autem in vna sola gente Iudęorum voluit personaliter prædicare, secundũ q ipse dicit Math. 15. Non sum missus nisi ad oues, quæ perierũt domus Israel. Et Apostolus dicit Rom. 15. Dico Christum Iesum ministrum fuisse circuncisionis. Et ideo non oportuit, q loqueretur pluribus linguis. Nec tamen defuit ei omnium linguarum notitia: cùm etiã occulta cordium ei non essent abscondita (vt infrà dicetur) quorum voces quæcunque sunt signa. Nec tamen inutiliter hanc notitiã habuit: sicut non inutiliter habet habitum, qui eo nõ vtitur quãdo non est opportunũ.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum in Christo fuerit Prophetia.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo non fuerit Prophetia. Prophetia enim importat quandam obscuram & imperfectam notitiam: secundum illud Numeri 12. Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, per somnium aut in visione loquar ad eum. Sed Christus habuit plenam & apertam notitiam multò magis quàm Moyses, de quo ibi subditur, q palam & nõ per ænigmata videt Deũ. Non ergo in Christo debet poni Prophetia.

¶ Præterea, Sicut fides est eorum, quæ non videntur, & spes eorum, quæ non habentur, ita Prophetia est eorum, quæ non sunt præsentia. sed distantiũ. Propheta dicitur quasi procul fans. Sed in Christo non ponitur fides nec spes, vt suprà dictum est. Ergo Prophetia etiam non debet poni in Christo.

¶ Præterea, Propheta est inferioris ordinis, quàm Angelus: vnde & de Moyse, qui fuit supremus Prophetarum (vt in secunda Parte dictum est) dicitur Act. 7. q locutus est cũ Angelo in solitudine. Sed Christus non est minoratus ab Angelis secundum notitiam animæ, sed solùm secundum corporis passionem, vt habetur Heb. 2. Ergo videtur q Christus non fuit Propheta.

¶ SED CONTRA est quod de eo prædicitur Deutero. 18. Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris. Et ipse de se dicit Matth. 13. & Ioan. 4. Non est Propheta sine honore nisi in patria sua.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Christus fuerit simul comprehensor & viator, in ipso fuisse Prophetiæ lumen, necesse fuit respectu eorum, quæ eos latebant, apud quos fuerat.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd Propheta dicitur quasi procul fans, vel procul videns: inquantum scilicet cognoscit & loquitur ea, quæ sunt procul ab hominum sensibus: sicut etiã Aug. dicit 16. contra Faustum. Est autem considerandum, q non potest dici aliquis Propheta ex hoc q cognoscit & annuntiat ea quę sunt aliis procul, cũ quibus ipse non est. Et hoc manifestum est secundum locum & secũdum tẽpus: si enim aliquis in Gallia existẽs, cognosceret & annuntiaret aliis in Gallia existentibus ea, quę tunc in Syria agerentur, propheticum esset:

Syria, non esset propheticum: alioquin scribentes literas ex Syria de gestis ibi, essent Prophetæ. Et similiter in exemplo de tempore. non fuit propheticum, quod Esdras scripsit posteris, cum quibus non fuit, & à quibus procul fuit, ædificationem templi: alioquin omnes historici essent Prophetæ. Exigitur ergo ad Prophetiam vtriusque simul concursus conditionis, scilicet quòd cognoscat ea quæ sunt procul ab aliis, cum quibus ipse est: & ideo nec Deus nec Sancti, aut Angeli sunt Prophetæ, sed viatores.

sicut Helisæus ad Giezi dixit, 4. Reg. 5. quomodo vir descẽderat de curru, & occurrerat ei. Si verò aliquis in Syria existẽs, ea quæ sunt ibi annuntiaret, non esset propheticum. Et idem apparet secundũ tempus. Propheticũ enim fuit quod Isaias prænũtiauit, q Cyrus rex Persarum tẽplum Dei esset reædificaturus, vt patet Isa. 44. Non autẽ fuit propheticum, q Esdras hoc scripsit, cuius tẽpore factum est. Si igitur Deus aut Angeli vel etiã Beati cognoscunt & annũtiant ea, quæ sunt procul à nostra notitia, hoc non pertinet ad prophetiam: quia in nullo nostrũ statum attingunt. Christus autem ante passionem nostrum statũ attingebat: inquantũ non solùm erat comprehẽsor, sed etiam viator. Et ideo propheticũ erat, q ea quæ erant procul ab aliorum viatorum notitia, & cognoscebat & annuntiabat. Et hac ratione dicitur in eo fuisse prophetia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q per illa verba nõ ostenditur esse de ratione prophetiæ ænigmatica cognitio, quę scilicet est per somnũ & in visione: sed ostẽditur cõparatio aliorũ Prophetarũ, qui per somnũ & in visione perceperunt diuina, ad Moysem, qui palã & nõ per ænigmata Deũ vidit. Qui propheta est dictus: secundum illud Deute. vlti. Non surrexit vltrà Propheta in Israel, sicut Moyses. Potest tamẽ dici q etsi Christus habuit plenã & apertã notitiam, quãtũ ad partẽ intellectiuã: habuit tamẽ in parte imaginatiua quasdã similitudines, in quibus etiã poterat speculari diuina: inquãtum nõ solũ erat cõprehẽsor, sed etiã viator.

¶ Ad secundũ dicendũ, q fides est eorũ, quæ nõ vidẽtur ab ipso credẽte, & similiter spes est eorũ, quæ nõ habentur ab ipso sperante: sed prophetia est eorũ quæ sunt procul à cõmuni hominũ sensu, cũ quibus propheta cõuersatur, & cõmunicat in statu vitæ. Et ideo fides & spes repugnant perfectioni beatitudinis Christi: non autem Prophetia.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q Angelus cùm sit cõprehensor, est supra Prophetam, qui est purus viator: non autem supra Christum, qui fuit simul viator & comprehensor.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrùm in Christo fuerit plenitudo gratiæ.

AD NONVM sic proceditur. Videtur q non fuerit in Christo gratiæ plenitudo. A gratia enim deriuantur virtutes, vt in Secũda parte dictum est. Sed in Christo non fuerũt omnes virtutes: nõ enim fuit in eo fides neque spes: vt ostensum est. ergo in Christo nõ fuit gratiæ plenitudo.

¶ Præterea, Sicut patet ex his, quæ in secunda parte dicta sunt, gratia diuiditur in operantem & cooperantem. Operãs autem gratia dicitur, per quam iustificatur impius. Quod quidem non habuit locum in Christo, qui nunquam subiacuit alicui peccato. ergo in Christo non fuit plenitudo gratiæ.

¶ Præterea, Iac. 1. dicitur. Omne datũ optimum, & omne donum perfectũ, desursum est descendens à Patre luminum. Sed quod descẽdit, habetur particulariter & nõ plenè. Ergo nulla creatura nec etiã anima Christi potest habere plenitudinem donorũ gratiæ.

¶ Nota tertiò quòd dupliciter ratione Christus, inquantum viator, potest dici Propheta. Primò, vt ly inquantum viator, denotet conditionem tam cognitionis, quàm cognoscentis: quia scilicet prophetia conuenit Christo ratione cognitionis spectantis ad viam, siue intellectus, siue imaginarium (vt dicitur hic in responsione secunda ad primum) & conuenit sibi ratione conditionis cognoscentis, quia erat viator. Secundò, vt ly inquantum viator, denotet conditionẽ cognoscentis tantum: ita quod Christus quacunque cognitione nouerit occulta aliis, Propheta est: quia cognitio illa viatoris est, quamuis non inquantum viatoris est, ibi conuenit. Nec propterea sequitur, Christus ratione cognitionis comprehensiuæ est propheta, ergo inquantum comprehensor est propheta: quoniam ratione cognitionis comprehensiuæ, non in quocunque, sed in viatore est propheta Christus. Valeret autem, si ratione cognitionis comprehensiuæ absolute Christus esset propheta: quod non dicimus. Et ad hoc tendit responsio prima ad primum cum toto corpore arti. dum de cognitionis conditione nulla est cura: sed de conditione cognoscentis.

¶ Nota nouitie quartò, quod quum dicitur. Christus, inquantum viator, est propheta, ly inquantum, non reduplicatiuè tenetur: alioquin omnis viator esset propheta, sed specificatiuè: quoniã denotat conditionẽ in Christo, quæ suscipit prædicationẽ Prophetæ. Est enim Propheta, quia est viator: sicut Sortes est crispus, inquantum capillatus: quia crispitudinem habere non nisi quia capillatus.

¶ Super Quæstionis septimæ Articulum nonum.

Infrà ar ti. 10. & 12. c. & 3. dist. 13. q. 1. ar. 2 qõ. 1. & di. 15 q. 1. arti. 2. quintũ. Et opus. 3. c. 221. Et opus. 62. ca. 3. col. 9.

Titulus articuli noni ab Autore in principio corporis declaratur, quod plenitudo importat totalitatem & perfectionem: ita q habere gratię plenitudinem, est habere gratiam totaliter & perfectè. Et quia totaliter & perfectè dupliciter intelliguntur, vel in genere aliquo, vel simpliciter, intellige hîc, q est sermo de totalitate & perfectione simpliciter: ita quòd quæstio est, an in Christo fuerit gratiæ plenitudo simpliciter.

Annot.

¶ In corpore articuli tria *Cõmẽt.* tuntur

fiunt: primò declarantur termini & distinguuntur. secundò respondetur vnica cõclusione de plenitudine intensiua. tertiò rñdetur vnica cõclusiõe de plenitudine extẽsiua. ¶Declarans in primis ly plenitudo, & distinguitur vel intensiue vel virtualiter. Prima autem conclusio est: In Christo fuit plenitudo gratiæ intensiuæ. Probatur habuit gratiam in summo: ergo Consequentia relinquitur per se nota. Antecedens vero probatur dupliciter: primò ex causa: quia anima Christi erat propinquissima causæ gratiæ, quia personaliter coniuncta. quãtò aut propinquior, tãtò magis gratiæ recipit: ergo in summo propinqua est in summo gratię. Secũdo ex effectu: Anima Christi accepit gratiã. vt ex ea trãsfunderetur in alios: ergo habuit summã gratiam. Et patet sequela in exemplo de calore in igne.

Annot. ¶Nota hic primo, quòd expresse litera loquitur de quantitate intensiua gratiæ. dicit q Christus habuit eam in summo. Et hoc diligentissimè nota contra attribuentes Autori, quòd non datur summum possibile in gratia: non enim haberet Christus gratiam in summo intensiuè, nisi haberet summum possibile: sicut non habetur albedo in summo, si possibile esset dare albedinẽ intensiorem: vt patet.

¶Nota secũdò, quod Autor non dixit animam Christi recipere gratiam, vt esset ut aliis gratiæ causa absolute & simpliciter, sed cùm additione apposuit enim ly quodammodo, dicens, Vt ex ea quodammodo transfunderetur in alios. Deus enim ipse est gratiæ causa simpliciter & absolute: anima autem Christi quodammodo De quo modo inferius erit sermo diffusus in loco proprio.

Comment. ¶Secunda conclusio est: Christus habuit plenitudinem gratiæ, quantũ ad virtutem. Probatur: quia habuit gratiam ad omnes effectus gratiæ, scilicet virtutes, dona, & cætera Probatur. Christus habuit gratiã vt vniuersale principium in genere habentiũ gratiam: ergo. Probatur sequela: quia virtus primi principij alicuius generis, vniuersaliter se extendit ad omnes effectus illius generis: vt patet de sole respectu generationis.

¶Num, & quomodo christus fuerit vniuersale principium habentium gratiam.

Quæstio. ¶Vbi nota, q hic nõ occurrit quæstio de conclusione, sed ratio eius nõ caret scrupulo: quoniã Christum esse principiũ vniuersale generis habentium gratiam, dupliciter potest intelligi: primò, vt principium contentũ in genere tali, scilicet habentiũ gratiam. vel vt principium vniuersale talis generis nõ cõtentum in tali genere, sed supra illud. Si primo modo intelligatur, dato q sit vera, nõ tamẽ sic probatur in litera: quoniã in litera subsumitur sub illa Maiore de principio vniuersali extra genus: sicut si sol poneretur causa generis eorum quæ generantur & corrumpuntur, ipse extra genus corruptibilium generabiliumque existens. Si secundo modo intelligatur, propositio nõ apparet vera: nam Christus est vnus habentium gratiam, & nõ est extra genus habentium gratiam: iuxta illud, Plenũ gratiæ & veritatis, Ioan. 1. Aut igitur Maior de vniuersali principio, vt sol respectu generabilium, intellecta nõ ad propositũ: aut Minor de Christo, quòd sit vniuersale principium, sic est falsa.

¶Ad hoc dicitur q propositio illa, Christus habuit gratiam vt vniuersale principiũ in genere habentiũ gratiam, intelligitur de principio vniuersali, nõ contento in tali genere: ita q cõcedendum est, q Christus non est in genere, sed supra genus habẽtium gratiam: quoniã est supra generationẽ habentiũ gratiã in esse gratię. Nec propterea sequitur, Christũ nõ habere gratiã, sed nõ habere gratiã per generationẽ qua fiunt habentes gratiã. Est siquidẽ inter Christũ & alios habẽtes gratiã hæc differentia, q alij habent gratiã per adoptionẽ: Christus autẽ nõ per adoptionẽ, sed per naturã. Nam cæteri filij sunt adoptiui, Christus autẽ nõ sed de eo Luc. 1. ad beatã Virginẽ dictũ est, Quod ex te nascetur sanctũ. Quũ ergo legis genus habentium gratiã, intellige perinde ac si legeres, genus filiorũ adoptiuorũ Dei: quoniã genus habentium gratiam per adoptionẽ est. Et quia Christus est vniuersale principiũ generis habẽtiũ gratiã, sicut si sol poneretur vniuersale principium generabilium secundũ naturam: ideo oportet quòd gratia Christi extẽdat se ad omnes gratiæ effectus, sicut virtus solis ad omnia generabilia in natura se extenderet.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 1. Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis.

CONCLVSIO.

Cùm anima Christi à principio suæ conceptionis fuerit diuinitati vnita, & vniuersale principium fuerit omnium habentium gratiam, in ea fuisse plenitudinem omnium gratiarum, necessarium fuit.

¶RESPONDEO dicendum, q plenè dicitur haberi quod perfectè & totaliter habetur. Totalitas autẽ & perfectio potest attendi dupliciter. Vno modo quantum ad quantitatem eius intensiuam: puta si dicam aliquem plenè habere albedinem, si habeat eam, quantumcumque nata est haberi. Alio modo secundum virtutem: puta si aliquis dicatur plenè habere vitam: quia habet eam secundum omnes effectus vel opera vitæ. & sic habet plenè vitam homo, nõ autem brutum animal, vel planta. Vtroque autem modo Christus habuit gratiæ plenitudinem. Primò quidem, quia habuit eam in summo secundum perfectissimum modum, quo haberi potest. Et hoc quidem apparet, primò ex propinquitate animæ Christi ad causam gratiæ: dictũ est enim q quãtò aliquod receptiuũ propinquius est causæ influenti, abũdantius recipit. Et ideo anima Christi, quæ propinquius coniungitur Deo inter omnes creaturas rationales, maximã recipit influẽtiam gratiæ eius. Secundò ex comparatione eius ad effectum. Sic enim recipiebat anima Christi gratiã, vt ex ea quodãmodo trãsfunderetur in alios. Et ideo oportuit q haberet maximam gratiam: sicut ignis, qui est causa caloris in omnibus calidis, est maximè calidus. Similiter etiam quantum ad virtutem gratiæ plenè habuit gratiam: quia habuit eã ad oẽs operatiões vel effectus gratiæ. Et hoc ideo, quia cõferebatur ei gratia tãquã cuidã vniuersali principio in genere habentiũ gratiam. Virtus autem primi principij alicuius generis vniuersaliter se extendit ad omnes effectus illius generis: sicut sol, qui est vniuersalis causa generatiõis (vt Dio. dicit. 4. ca. de Diui. no.) eius virtus se extendit ad omnia, quæ sub generatione cadunt. Et sic secunda plenitudo gratiæ extenditur in Christo, inquantum se extendit eius gratia ad omnes gratiæ effectus, qui sunt virtutes & dona, & alia huiusmodi.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q fides & spes nominãt effectus gratię in quodam defectu, qui est ex parte recipiẽtis gratiam, inquãtum scilicet, fides est de non visis, & spes de nõ habitis. Vnde non oportet, q in Christo, qui est actor gratię, fuerint defectus, quos importãt fides & spes: sed quicquid est perfectionis in fide & spe, in Christo est multò perfectius. Sicut in igne non sunt omnes modi caloris defectiui ex defectu subiecti, sed quicquid pertinet ad perfectionem caloris.

¶Ad secundum dicendum, quòd ad gratiã operantem per se, pertinet facere iustum: sed q iustum faciat ex impio, hoc accidit ei ex parte subiecti, in quo peccatum inuenitur. Anima Christi igitur iustificata est per gratiam operantem, inquantum per eam facta est iusta & sancta à principio suæ cõceptionis, non quòd antè fuerit peccatrix, aut etiã non iusta.

¶Ad tertium dicendum, q plenitudo gratię attribuitur animæ Christi secundum capacitatem creaturæ: non autem per comparationem ad plenitudinem infinitam bonitatis diuinæ.

ARTICVLVS X.

¶Vtrùm plenitudo gratiæ sit propria christi.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur q plenitudo gratiæ non sit propria Christi. Quod enim est proprium alicuius, sibi soli cõuenit. Sed esse plenum gratia, quibusdã alijs attribuitur: dicitur enim Luc. 1. beatæ Virgini, Aue gratia plena. dicitur etiam Act. 7. Stephanus plenus gratia & fortitudine. Ergo plenitudo gratiæ non est propria Christo.

¶Præterea, Illud quod potest communicari alijs per Christum, non videtur esse proprium Christo. Sed plenitudo gratiæ potest communicari per Christum alijs: dicit enim Apo. Ephe. 3. Vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. Ergo plenitudo gratiæ non est propria Christo.

¶Præterea, Status viæ proportionari videtur statui patriæ. Sed in statu patriæ erit quædam plenitudo: quia in illa cælesti patria, vbi plenitudo est omnis boni, licet quędam data sint excellenter, nihil tamen possidetur singulariter, vt patet per Gregorium in homil. de centum ouibus. Ergo in statu viæ habetur gratiæ plenitudo à singulis hominibus. Et ita plenitudo gratiæ nõ est propria Christi.

Annot. ¶In responsione ad tertium eiusdẽ articuli aduerte, q aliud est loqui de gratia formaliter, hoc est sub ratione gratiæ, & aliud de ipsa re, imò ipsis rebus, quæ sunt gratia & dona gratiæ. Nam gratia non inuenitur in Deo secundum se formaliter (quum creatæ rei nomen sit, sicut beneficium) dona verò gratiæ in deo sunt etiam formaliter, vt patet de sapientia, intellectu, charitate, iustitia, &c. Et propterea quia argumentum tertium in litera esse de donis gratię, Autor non ad rationem gratiæ, sed donorum gratiæ aspiciens, dixit duo: primò, q plenitudo gratiæ, hoc est donorum gratię, attenditur in Christo secundum capacitatem creaturę. Secundò, q non attenditur per comparationẽ ad plenitudinẽ infinitam bonitatis diuinæ, & non dixit, gratiæ diuinæ. descendũt enim gratiæ creaturæ nõ à gratia in Deo, sed à bonitate in Deo licet q inter gratiam formaliter. & res quæ sunt dona gratiæ, tantum interest, q dona gratiæ, quia communia sunt Deo & creaturę, si dicuntur plenè inesse creaturæ, intelligitur secundũ capacitatẽ creaturę, & nõ secũdũ suas rationes formales absolute, secundũ quas in sola diuina sunt bonitate. Gratia verò si ponitur plenè, simpliciter, & absoluté in creatura, nõ oportet q limitatio dicta subintelligatur: quia secundum suã rationem creatæ rei nomen est proprium. Quocirca ideo in litera responsionis huius distincta est plenitudo secundum capacitatem creaturæ, & secundum q in deo: quia de donis gratiæ, quæ descendunt à Patre luminũ, agebatur. *3. distin. 13. q. 1. artic. 2. q. 2.*

¶Super Quæstionis septimæ Articulũ decimum.

Annot. TItulus occasionẽ sumit ex eo quòd multis in sacra Scriptura attribuitur plenitudo gratiæ: vt patet de beata Virgine & Stephano.

Comment. ¶In corpore est vna distinctio bimembris cum duabus conclusionibus responsiuis secundum singula membra. Distinctio est hæc. Plenitudo gratiæ duplex est vel ex parte gratię, vel ex parte subiecti. Prima conclusio responsiua est. Plenitudo gratiæ ex parte gratiæ, propria est Christo. Secunda est. Plenitudo gratiæ ex parte subiecti, non est propria Christo, sed communis est multis per Christum. Prima cõclusio probatur: quia solus Christus pertingit ad summum gratiæ tam intensiuè, quantum ad essentiam, quàm extensiuè quantum ad virtutem. Probatur quia solus habet gratiam in maxima excellentia, qua potest haberi, & in maxima extensione ad omnes gratię effectus. Secunda autem probatur: quia alijs gratia datur intensiuè, secundum mensuram eis à Deo præfixam, iuxta Apostoli autoritatem. Et similiter datur virtus gratiæ ad omnia, quæ pertinẽt ad suum officium, vel statum, iuxta aliam Apostoli autoritatem.

Annot. ¶Nota hic primò, quod distinctio in præcedenti articulo posita de plenitudine gratiæ intensiuæ vel extensiuæ, diuidit quodlibet membrum distinctionis in hoc articulo factæ. Nam plenitudo gratiæ secundum se attenditur hic tam intensiuè, quàm extensiuè: & similiter plenitudo gratiæ ex parte subiecti attenditur tam intensiuè, quàm extensiuè. Quocirca in articulo præcedenti plenitudo gratiæ absolutè, hoc est sine additione, considerata distincta que est. Hic verò cum explicata additione vel ex parte sui, vel ex parte subiecti, considerata & distincta est. Vnde in Christo est plenitudo gratiæ simpliciter intensiuè & extensiuè, iuxta præcedentem articulum. Et in eodem solo est plenitudo gratiæ & parte gratia tam intensiuè, quã extensiuè: & in eodẽ & alijs

¶SED CONTRA est, quòd plenitudo gratię attribuitur Christo, inquantum est vnigenitus a Patre: secundum illud Ioan. 1. Vidimus eum quasi vnigenitum à Patre plenum gratiæ & veritatis. Sed esse vnigenitum à Patre, est proprium Christo. Ergo & sibi proprium est, esse plenum gratiæ & veritatis.

CONCLVSIO.

¶Proprium fuit Christo secundum relationem ad ipsam gratiam, eius plenitudinem intensiuè & extensiuè habere: non tamen ei propriũ fuit secundum mensuram, sibi gratiæ plenitudinem largiri, cùm hoc Sanctorum nonnullis concessum fuit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd plenitudo gratiæ potest attendi dupliciter. Vno modo ex parte ipsius gratiæ, alio modo ex parte habentis gratiã. Ex parte quidẽ ipsius gratiæ dicitur esse plenitudo, ex eo q aliquis pertingit ad summũ gratię, & quãtũ ad essentiã & quãtũ ad virtutẽ, quia scilicet habet gratiã & in maxima excellentia, qua pōt haberi, & in maxima extensione ad oẽs gratiæ effectus. & talis gratiæ plenitudo est propria Christo. Ex parte verò subiecti dicitur gratiæ plenitudo, qñ quis habet plenè gratiã secundũ suã conditionẽ, siue secũdum intensionẽ, prout in eo est intensa gratia vsq; ad terminũ præfixũ ei à Deo: secũdum illud Ephe. 4. Vnicuiq; nostrũ data est gratia secũdum mẽsurã donationis Christi. Siue etiam secundum virtutem: inquantum scilicet habet facultatem gratiæ ad omnia, quæ pertinẽt ad suum officium siue statũ, sicut Apostolus dicebat Ephe. 3. Mihi enim omnium Sanctorum minimo data est gratia hæc illuminare omnes, &c. Et talis gratiæ plenitudo non est propria Christo, sed communicatur aliis per Christum.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q beata Virgo dicta est plena gratia, non ex parte ipsius gratiæ: quia nõ habuit gratiã in summa excellentia, qua pōt haberi, nec ad oẽs effectus grãæ, sed dicitur fuisse plena grã per cõparationẽ ad ipsam: q̃a scilicet habebat gratiã sufficientẽ ad statũ illũ, ad quem erat electa à Deo, vt esset scilicet mater Vnigeniti eius. Et similiter Stephanus dicitur plenus gratia: quia habebat gratiã sufficiẽtem ad hoc, q esset idoneus minister & testis Dei, ad qđ erat electus. Et idẽ dicendũ est de aliis. Harũ tamẽ plenitudinũ vna est plenior altera, secundũ q aliquis est diuinitus præordinatus ad altiorẽ, vel inferiorem statum.

¶Ad secundũ dicẽdum, q Apostolus ibi loquitur de illa plenitudine gratiæ, quæ accipitur ex parte subiecti, in comparatione ad id, ad quod homo est diuinitus præordinatus. Quod quidẽ est vel aliquid cõmune, ad quod præordinãtur oẽs Sancti: vel aliquid speciale, quod pertinet ad excellẽtiã aliquorum. Et secundum hoc quædam plenitudo gratiæ est omnibus Sanctis cõmunis, vt scilicet habeant gratiam sufficientẽ ad merendum vitam æternam, quæ in plena Dei fruitione consistit: & hanc plenitudinem optat Apo. fidelibus, quibus scribit.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd illa dona, quæ sunt communia in patria, scilicet visio, comprehensio, & fruitio, & alia huiusmodi, habent quædam dona sibi correspondentia in statu viæ, quæ etiam sunt communia omnibus Sanctis. Sunt tamen quædã prærogatiuæ Sanctorum in patria, & in via, quæ non habentur ab omnibus.

ARTICVLVS XI.

¶Vtrùm Christi gratia sit infinita.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd gratia Christi sit infinita. Omne enim immensum, est infinitum. Sed gratia Christi est immensa: dicitur enim. Ioan. 3. Non enim ad mensuram dat Deus Spiritũ Filio, scilicet Christo. Ergo gratia Christi est infinita.

¶Præterea, Effectus infinitus demonstrat virtutem infinitam, quæ nõ potest fundari, nisi in essentia infinita. Sed effectus gratiæ Christi est infinitus: extendit enim se ad salutem totius humani generis: ipse enim est propitiatio pro peccatis nostris & totius mundi: vt dicitur primæ Ioan. 2. ergo gratia Christi est infinita.

¶Præterea, Omne finitum, per additionem finiti potest peruenire ad quãtitatem cuiuscunque finiti. Si igitur gratia Christi esset finita, posset alterius hominis gratia tantùm crescere, q perueniret ad æqualitatem gratiæ Christi, cõtra quod dicitur Iob 28. Non æquabitur ei aurum vel vitrum: secundum quòd Gregorius ibi exponit. Ergo gratia Christi est infinita.

¶SED CONTRA est, quòd gratia est quiddam creatum in anima. Sed omne creatum est finitum: secundum illud Sapien. 11. Omnia in numero & pondere & mensura disposuisti. Ergo gratia Christi non est infinita.

CONCLVSIO.

¶Gratia vnionis in Christo fuit infinita, gratia verò habitualis vt ens quoddam fuit in anima eius, finitum quiddam fuit: vt gratia autem, extitit in ipso infinita.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut ex suprà dictis patet, in Christo potest duplex gratia considerari. Vna quidem est gratia vnionis: quæ sicut suprà dictũ est, est ipsum vniri personaliter filio Dei: quod est gratis concessum humanæ naturæ. & hanc gratiam cõstat esse infinitã, secundum quòd ipsa persona Verbi est infinita. Alia verò est

& aliis per ipsum est plenitudo gratiæ ex parte subiecti, iuxta hunc articulum. Sed in Christo plenitudo ex parte subiecti concurrit cum plenitudine gratiæ secundũ se: quoniam Vnigenitum à Patre decet plenitudo gratiæ secũdum se. In aliis autẽ est plenitudo ex parte subiecti limitarum q non est plenitudo ex parte gratiæ secundũ se, quoniam hæc est propria Vnigeniti à Patre vt prima huius articuli conclusio dicit.

¶Nota secũdò diligentissimè, q Autor de quantitate intẽsiua gratiæ secũdum se, loquẽs in hoc articulo, dicit q inuenitur de facto in summo data animæ Christi, vt patet in primo membro distinctionis, & prima conclusione. Et declarat tale summum esse quantũ ad essentiã, distinguẽdo cõtra virtutem: & quantum ad excellentiam, distinguendo contra extensionem, quæ ad virtutem spectat, dicendo q est in maxima excellẽtia, qua haberi potest. Vbi impersonaliter loquitur, & ex parte gratiæ, & non ex parte subiecti: vt clarè adeò possit in litera, q non possit inficiari.

¶Et hæc ideo notanda duxi, vt videant Thomistæ secũdum Autoris doctrinam dari summã charitatem summum gratiarumnon solùm ex parte subiecti secundum mensuram, quã vnicuique præfixit deus, sed ex parte ipsius charitatis & gratiæ secũdum se: vt infrà amplius clarificabitur.

¶In responsione ad primum, nota sobrietatem doctrinæ præsentis circa plenitudinẽ gratiæ in beata Virgine, scilicet vt sit plena gratia tam intensiuè, quã extensiuè, nõ plenitudine gratiæ secundũ se (quia illa est propria Vnigenito à Patre) sed plenitudine tam intẽsiuè, quã extẽsiuè requisita ad matrem Dei. Et hic nota cõtra loquaces, & gratis beatæ Virginis extendentes ad omnes effectus gratiæ, quasi mareis Dei laus indigeat nostris pro voluntate nõ ratione laudibus sub quadam pietatis spe. ¶Siste igitur vir verè deuote ac docte, in laudibus virginis felicis, vt scilicet sit gratia plena, non ex parte gratiæ, sed subiecti: nec in summo intensiuè, aut extensiuè ex parte gratiæ. Lauda in ea gratiam, sed in summo ex parte subiecti supra omnẽ purã creaturam: hæc enim plenitudo matrẽ Dei decet, quæ sup omnes est puras creaturas exaltata.

¶Super Quæstionis septima Articulũ vndecimum.

Diuinæ vt non degener [illegible] gratiæ, par est vt corporum opus prosequamur: & quantò amplius Dei sanctissimique Domini nostri Leonis decimi Pontificis Maximi gratia, Cardinalis me dignitate attollente abundauit: tantò magis debeo Iesu Christi mysteria, Ecclesiæque sacramenta scrutari, in lucémque proferre.

¶Hoc igitur eodem anno Salutis quidem millesimo quingentesimo decimoseptimo, ætatis autem propriæ nono supra quadragesimum, inchoatum opus die duodecima Cardinalatus simul & mensis Iulii prosequẽdo, titulum huius vndecimi articuli quæstionis septimæ intelligendum, vt sonat, dicimus.

¶In corpore articuli respondetur quæsito, diuidendo & subdistinguendo sic, quòd iuxta tria membra distinctionis tribus conclusionibus respondetur. Diuisio est, Gratia Christo duplex, vel vnionis, vel habitualis. Subdistinctio est, Gratia habitualis dupliciter consideratur, vel secundum rationem entis, vel secundum rationem gratiæ. Vnde consurgunt tria membra: videlicet gratia vnionis, gratia habitualis vt ens, gratia habitualis vt gratia. Prima cõclusio iuxta primum membrum est, Gratia vnionis est infinita. Probatur, Vniri personaliter filio Dei, est infinitum, secundum quòd ipsa persona Verbi est infinita. ergo gratia vnionis est infinita. Vbi autem prosequenda reiectã canitem vltimi articuli præsentis quæstionis. Secunda conclusio est, Gratia habitualis Christi, inquantum ens, est finita. Probatur, Est in anima Christi sicut in subiecto: ergo est ens finitũ. Probatur sequela: quia nõ excedit suũ subiectũ, qđ est finitæ capacitatis, quia creatura quædã.

¶Nota hic, quòd quia finiti & infiniti ratio quantitati soli congruit (vt dicitur in primo Physicorum) iuxta multiplicem quãtitatem rei, multiplex finitas vel infinitas considerari potest. Vnde gratia, in linea iuxta duplicẽ quãtitatem, scilicet molis vel perfectionis, dupliciter potest dici finita vel infinita: nam si esset linea aliqua infinitæ longitudinis, esset finita secundum perfectionem (esset enim accidens: ac per hoc imperfectius ens, quàm substantia quæcunque) & esset infinita secundum rationem lineæ.

¶Et simile accidit in habentibus tantũ quantitatẽ perfectionis: multarũ tamen rationum. quod scilicet possunt iuxta multiplicem perfectionis quãtitatem, multipliciter dici finita vel infinita. Ita q secundum quãtitatem talis perfectionis sunt finita, & secundum quãtitatem alterius rationis perfectionis sunt infinita. vt si esset albedo infinita intẽsiuè secundum latitudinem albedinis, esset infinita secundum rationem albedinis: esset tamen finita secundum quantitatem perfectionis simpliciter, quoniam esset accidens, ac per hoc imperfectius ens qualibet substãtia quantumcunque finitæ perfectionis.

¶In litera igitur Autor gratiam considerat, & secundum quãlitatem perfectionis conuenientis sibi secundũ propriam gratiæ rationem, & secundũ quantitatem perfectionis conuenientis sibi secundum communem rationem entis. Quod est considerare ipsum, sicut & quodlibet aliud ens secundum communem rationem perfectionis: nã qđ est finitæ perfectionis, est finitæ entitatis: & econtra. Et similiter quod est infinitæ entitatis, est infinitæ perfectionis. & econtra. Et dicit in secunda cõclusione, q gratia habitualis Christi est finita secundũ rationem entis hoc est ens finitum.

¶In tertia autem, q eadẽ est infinita secundum rationem gratiæ: hoc est, est gratia infinita. Quæ tertia conclusio in litera primò exponitur, deinde probatur. Explanatur quidẽ & quantũ ad vim nominis, scilicet q est infinita, quia nõ est limitata secũdũ aliquã certam mẽsurã. & quantũ ad reliqua habet quicquid potest pertinere ad rationẽ gratiæ. Et quãtũ ad exemplũ de luce solis. Probatur autẽ. Anima Christi cõfertur gratia sicut cuidã vniuersali principio gratificationis in humana natura: ergo animę Christi gratia est infinita secũdũ rationẽ gratię. Antecedẽs pbatur ex autoritate Apostoli ad Ephe. 1.

¶Nota hic, q ly in humana natura, determinat subiectum necessitatis, non extensionis hoc est, quia Christus est vniuersale principium gratificationis, humanæ necessitatis est tãquam causã necessitatis ad habendum Christum principium gratificationis, humana natura est. Sed licet necessitas ex humana occasionem sumpserit natura,

3. dist. 13. q. 1. ar. 2. q̃ō 2. & dist. 14. art. 1. q. 1. ca. Et veri. q. 29. ar tic. 3. Et opus. 3. c. 221. Et opus. 60. ca. 3. col. 9. Et Ioan. 3. lect. 6. col. 2. & 3.

Contra.

Nota.

Autor.

gratia habitualis. Quę quidem potest dupliciter considerari. Vno modo, secundum quòd est quoddam ens. Et sic necesse est quòd sit ens finitum. Est enim in anima Christi sicut in subiecto. Anima autem Christi est creatura quædam habens capacitatẽ finitã: vnde esse gratiæ cùm non excedat suum subiectũ, non potest esse infinitũ. Alio modo potest cõsiderari secundum propriam rationem gratiæ. Et sic gratia Christi potest dici infinita, eo q non limitatur: quia scilicet habet quicquid potest pertinere ad rationem gratiæ: & nõ datur ei secundum aliquã certam mensuram id, quod ad rationem gratiæ pertinet: eo quòd secũdum propositum Dei, cuius est gratiam mensurare, gratia confertur animæ Christi, sicut cuidã vniuersali principio gratificationis in humana natura: secundũ illud Ephe. 1. Gratificauit nos in dilecto filio suo. Sicut si dicamus lucem solis esse infinitam: non quidem secundum suum esse, sed secundum rationẽ lucis, quia habet quicquid ad rationem lucis pertinere potest.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd id quod dicitur, Pater nõ ad mensurã dat Spiritum Filio, vno modo exponitur de dono quod Deus pater ab æterno dedit Filio, scilicet diuinam naturã, quæ est donum infinitum. Vnde quædam glo. dicit ibidem, Vt tãtus sit filius, quãtus & Pater. Alio modo potest referri ad donum quod datum est humanæ naturæ, vt vniatur diuinæ personę: quod etiam est donum infinitum. Vnde glo. dicit ibidem, Sicut Pater plenũ & perfectum genuit Verbũ, sic & plenum & perfectum est vnitum humanæ naturæ. Tertio modo potest referri ad gratiam habitualem, inquantũ gratia Christi se extẽdit ad omnia quæ sunt gratię. Vnde Aug. hoc exponẽs dicit, Mẽsura, diuisio quædam donorũ est: alij enim datur per Spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ: sed Christus, qui dat, nõ ad mensuram accepit.

¶Ad secundum dicendum, q gratia Christi habet infinitum effectum: tũ propter infinitatẽ prædictam gratiæ, tum propter vnitatẽ diuinæ personę, cui anima Christi vnita est.

¶Ad tertiũ dicẽdum, q minus per augmentum potest peruenire ad quãtitatẽ maioris, in his, quæ habent quãtitatẽ vnius rationis: sed gratia alterius hominis comparatur ad gratiam Christi, sicut quædam virtus particularis ad vniuersalem. Vnde sicut virtus ignis, quãtumcunq; crescat, non potest adæquare virtutẽ solis: ita gratia alterius hominis, quãtumcunque crescat, non potest adæquare gratiam Christi.

ARTICVLVS XII.

¶Vtrùm gratia Christi potuerit augeri.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd gratia Christi potuerit augeri. Omni enim finito potest fieri additio. Sed gratia Christi fuit finita: vt dictum est. Ergo potuit augeri.

¶Præterea, Augmentũ gratiæ fit per virtutem diuinam: secundum illud 2. ad Corin. 9. Potens est autẽ Deus omnẽ gratiã abundare facere in nobis. Sed virtus diuina, cùm sit infinita, nullo termino coarctatur. Ergo videtur, q gratia Christi potuerit esse maior.

¶Præterea, Luc. 2. dicitur, quòd puer Iesus proficiebat sapientia & ætate & gratia apud Deum & homines. Ergo gratia Christi potuit augeri.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 1. Vidimus eum quasi vnigenitũ à Patre plenum gratiæ & veritatis. Sed nihil põt esse aut intelligi maius, quàm q aliquis sit vnigenitus à Patre. Ergo etiam non potest esse vel intelligi maior gratia, quàm illa, qua Christus fuit plenus.

CONCLVSIO.

¶Cùm in Christo fuerit omnis gratiæ plenitudo, & fuerit simul comprehensor ac viator, impossibile fuit aliquo modo in illo gratiam augeri.

¶RESPONDEO dicẽdum, q aliquã formã nõ posse augeri, cõtingit dupliciter. Vno modo ex parte ipsi[us] subiecti: alio

---

extenditur tamen hoc principium nõ solùm ad homines, sed ad Angelos, vt infrà patebit: ea quod Christus est vniuersale principium gratificationis etiam Angelorũ, extendit enim sua capitali gratia etiam ad Angelos.

¶In responsione ad secundum eiusdem articuli, perspice quòd gratia habitualis Christi habet effectum infinitũ ob duplicem (vt dicitur in littera) causam. Hinc enim habes & meritum & satisfactionem Christi infinitum habere.

¶Num & quomodo vnius singularis personæ gratia habeat quãtitatem alterius rationis, à quantitate gratiæ Christi, & sit vt quædam particularis virtus.

Quæstio. ¶In responsione ad tertium, dubium occurrit: primò, quomodo verum sit, quòd gratia cuiuslibet singularis personæ habeat quãtitatem alterius rationis à quãtitate gratiæ Christi: secundò, quomodo verum sit, quòd gratia cuiuslibet singularis personæ sit velut virtus particularis, & gratia Christi velut virtus vniuersalis. Et est ratio vtriusque dubij: quia gratia est eiusdẽ speciei specialissimæ in quacunque sit creatura: vt patet de charitate. Impossibile est autẽ, quòd in vna specie specialissima inueniatur vere tanta diuersitas, vt vnum illius individuum sit virtus vniuersalis, & alterũ particularis: quum virtus vniuersalis & particularis, loquendo per se, distinguantur ad minus specie, vt patet in duobus ... communicatur ratione ex diuersitate ... propriorum virtutis vniuersalis & virtutis particularis.

¶Ad hoc dicitur, q gratia habitualis Christi (de qua est sermo) & aliorũ, licet sit eiusdẽ speciei specialissimæ quo ad essentiam, tamẽ diuersarũ rationum quantum ad modum essendi. Est siquidem gratia in Christo vt in subiecto adæquante ipsam secundum se: est autẽ in omnibus alijs vt in partibus inadæquatis ipsi secundum se gratiæ. Et propterea est in Christo vt in subiecto & principio vniuersali gratiæ: in alijs vero vt in particulariter participantibus. Et ideo quantumcunque crescat aliorum gratia: nunquam peruenire potest ad quantitatem intensiuam vel extensiuam gratiæ Christi.

¶Et vt hæc doctrina facilius intelligatur dicatur sub exemplo. Calor eiusdem est in se speciei siue in igne, siue in aëre, siue in mixto: verũtamen ignis adæquat calorem secundum se: quia tam extensiuè, quàm intensiuè est susceptiuus caloris, qualitas nata est esse secundum se calor. Aër autẽ siue mixtum quodcunque, calorem participat: ita q illa ita vt calor in alio quàm igne poni intelligitur, limitatus & deficiens à perfectione, quã natus est calor secũdum se habere, intelligitur ex hoc enim ipso q calor in subiecto inadæquate calorem secundũ seipsum ponitur, limitatus ac deficiens ponitur. Et propterea quãtumcunq; cresceret ponatur calor in tali subiecto inadæquante, nunquàm perueniret ad quantitatem perfectionis caloris in igne adæquato subiecto: eo quòd tale nunquam etiam si infinitum ponatur, contineretur, & sisteret infra latitudinem subiecti participantis, cuius tota latitudo succumbet subiecto adæquato.

¶Ad propositum igitur hinc redeundo dicimus iuxta prius habitam doctrinam, gratiam habitualem esse in Christo secundum totam perfectionem, quam nata est habere gratia secundum seipsam: & in nullo alio esse gratiam secundum totam perfectionẽ, quã nata est habere gratia secundum seipsam: & propterea in Christo fuisse gratiam, vt in subiecto totali: in alijs vero vt in subiectis partialibus. Et hoc est gratiã esse diuersarum rationũ quãtitatiuarum & perfectionũ, nõ secundum essentiam, sed secundum modum. Et hanc propter q gratia Christi cõparatur ad gratias aliorum, vt virtus vniuersalis ad virtutes particulares: exponit spectando ad differentiã, quæ est penes dictos modos essendi, clarè liquet, gratiam Christi habere quicquid perfectionis natum est cõuenire gratiæ secundum seipsam, ac per hoc omnem illius perfectionem intensiuam & extensiuam: vtranque enim perfectio gratiæ secundum seipsam exigit: & consequenter gratiam Christi esse vniuersalis virtutis (vigore qua omnem gratiæ perfectionem intensiuam & extensiuam in se continet) aliorum verò gratiam esse particularis virtutis vigore partem intensiuæ, & partem extensiuæ perfectionis gratiæ in se continentis: plus tamen vel minus iuxta cuiuscunque mensuram, qua mensus est illi Deus.

¶Quo fit, vt quantumcunque quæcunque pura creatura crescat in gratia, nunquã peruenire possit ad quantitatem æqualem gratiæ Christi: sicut nunquàm pars adæquare potest totum, sub partis rationem manens. Et hoc est quod in litera dicitur, reddendo rationem, quare subiectum crescendo non potest adæquare aliud subiectum: quia scilicet habent quantitates diuersarum rationum penes hoc, quòd Christi gratia est virtutis & quãtitatis vniuersalis, aliorum verò gratia est perfectionis & virtutis particularis: quia in illo est gratia cum perfectione debita sibi secũdum seipsam gratiam: in alijs vero est gratia cum perfectione moderata & mẽsurata secundum tale subiectum particulare. Et propterea in Clemen. ad nostram de hæret. damnatur error Beguinorum dicentium hominem in via posse peruenire ad talem gratiæ gradum, vt nõ posset vltrà proficere, eo q aliter excedi posset gratia Christi. Vtrunque etenim erroneum esse ex dictis iam patet, & amplius patebit.

¶Super Quæstionis septimæ Articulũ duodecimum.

TItulus articuli duodecimi clarus est.

¶In corpore articuli duo sunt: proponitur siquidem vna distinctio: & ponuntur deinde duę conclusiones responsiuæ quæsito. Distinctio est, Formam susceptiuam magis & minus posse vel nõ posse augeri contingit dupliciter, primò ex parte formæ, secundò ex parte subiecti. Exempla clara sunt in litera. Et ex hac distinctione radicis posse vel nõ posse augeri in cõmuni, subintellige in speciali, quod gratiam non posse vel posse augeri cõtingit dupliciter, vel ex parte gratiæ vel ex parte subiecti. Et probatur primũ membrum, scilicet ex parte gratiæ quãtum ad negatiuã partem, quæ est prima conclusio (scilicet gratiam Christi ex parte gratiæ non posse augeri) quia sicut aliarum formarum, ita & gratiæ Christi propria mensura secundum q est ex diuina sapientia: ergo propria gratiæ mensura determinata est penes finem: ergo penes rationalis creaturæ vnionem ad Deum: ergo gratia Christi pertingit ad summam mensurã gratiæ: ergo gratia Christi nõ põt augeri ex parte ipsius gratiæ. Antecedẽs probatur autoritate Scripturę. Prima consequentia probatur: quia mensura vniuscuiusque formæ præfigitur in comparatione ad finem: quod declaratur exemplo in terræ grauitate. Secunda autem, quia finis gratiæ est vnio creaturæ rationalis ad Deum. Tertia verò, quia nec esse nec intelligi potest maior ad Deum vnio, quàm personalis.

¶Nota hoc in loco lector, & perspice primò quòd in præcedentis libri Commentarijs, quum de charitate tractaretur, scripsimus, non somniasse nos, sed ab Autore didicisse, scilicet gratiam, ac per hoc charitatem in creaturis habere secundum se terminum in summo, ita quòd non sunt amplius augmentabiles: & verba Autoris in illo loco, quæ videntur sonare oppositum nõ esse falsa aut correcta seu retractata hic, sed sunt exponẽda, vt ibi exposuimus: & sentiendum cum Autore hoc in loco est, q gratia habitualis Christi est vere in summo, ad quod potest gratia ex parte sui perduci: & hoc iam in præcedentibus huius libri plures habuimus.

¶Ad claritatem tamen doctrinæ præsentis intellige mensuram formæ perfectam esse penes relationem ad finem, non sic quòd mensura penes extrinsecum sit (quoniam mensura formæ intrinseca est formæ, cuius est mensura) sed sic, quod quum omne agens agat propter finem, ac per hoc id quod substantialiter est propter finem, oportet commensuratum esse fini: sicut quod secundum aliquam figuram est propter finem, oportet vt figuratum, esse commensuratum illi fini: propterea quum graue sit propter esse deorsum, oportet graue vt sic commensuratum esse fini, vt scilicet in infimo deorsum commensuretur sola summa grauitas, & supremo sursum sola summa leuitas: ita summæ vnioni creaturæ rationalis ad Deum commensurari oportet solum summam gratiam.

¶Num Finis gratiæ sit vnio personalis.

¶Sed est hic locus quæstioni, quo pacto finis gratiæ habitualis (de qua est sermo) est vnio personalis, quum secundum antedicta, & in sequenti articulo ex proposito diffinita, vnio personalis non sequatur, sed præcedat gratiam habitualem, finis autem posterior sit generationis ordine, eo quod est propter finem. Quæstio.

¶Ad hoc dicitur, q finis nõ dicitur ibi de fine cõsequẽdo, sed de fine præexistente, qui exaltatur, nõ vt sit, aut bene sit, sed qa est sicut Deus, q nec est nec cõseruatur, aut quolibet augetur p creaturas, finis earũ dicitur. Quocirca vnio personalis finis est gratiæ habitualis.

Comment. 1 distin. 15 q. 1. arti. 1. q. 4. et di. 17. q. 2. artic. 4. ad 3. Et 3 di. 13. q. 1. art. 2. q. 3. & 18 artic. 2. q. Et Ioan. 1. 2. prolo. ... Nota.

uitalis, non assequibilis per eam, sed quia ipsa emanat ab vnione personali ordinata ad vnionē personalem vt ad finē, quia est sicut creatura ā Deo propter Deum vt finem earū, quia est. Nec est hoc remotū ab ordine, quem in rebus generabilibus videmus, quoniā in illis perspicimus, q nō solum antecedētes dispositiones, sed cōsequētia etiam accidentia ordinātur ad substantiam per naturam genitam, vt ad finē assequi disciplinabilē, quod consequitur ad formā hominis, ordinatur ad hominē, vt ad finem. Stat ergo solida literæ doctrina, tradens gratiam habitualē Christi esse in summo, quia cōsonat, & cōmensuratur summæ vnioni vt fini.

aliquid ordinari, quātum est ex parte rei ordinatæ ad vnionē personalem filij Dei, vel per se, vt perfectio gratiæ secundū se, vel per accidens, vt humana natura. Per accidēs siquidem euenit, quātum est ex parte humanæ naturæ, vt complaceret Deo illā eligere ad vnionē personalem sinquā ipsa natura humana secundū se nullā habet proportionem, aut cōmensurationē ad assumptibilitatē, quia nullā habet potentiā passiuā ad ea, quæ omnem naturalem ordinem transcēdunt, sed diuina charitas ac sapientia eleuauit illam, ordinando ipsam, vt assumeretur. Gratia autem secundum se totaliter perfecta, quia ex proprijs ordinis vigore supernaturalis ac diuini ratione, ad supernaturale ac diuinū quod ordinatur, par est, vt summe natura ad vnionē personalē in suā summa plena perfectione ordinetur ac cōmensuretur: ac per hoc nō per accidēs, sed per se à diuina sapiētia ad vnionē personalē ordinatur. Et ideo in litera dicitur, q vnioni personali correspōdet sufficienter talis mēsura gratiæ, hoc est, gratia in summo secundū se, secundū diuinæ sapiētiæ ordinē, quo oia disponit ab æterno suauiter. Quocirca quātumcunq, aliquod ens in se secundū suā intrinsecam entitatē melius gratia quæ est in Christo, heretnō tamen sit ens supernatura ordinatū per se ad melius, quàm ordinetur perfectio, quæ in Christo est gratiæ: & hoc apertè insinuat litera per se intellecta.

modo ex parte ipsius formę. Ex parte quidē subiecti, quādo subiectū attingit ad vltimū gradū in participatione illius formę secūdū suum modum: sicut si dicatur, q aër nō potest crescere in caliditate, quādo pertingit ad vltimū gradū caloris, qui potest saluari in natura aëris: licet possit esse maior calor in rerū natura, q est calor ignis. Ex parte autē formæ excluditur possibilitas augmenti, quā aliquod subiectū attingit ad vltimā perfectionē, quā potest talis forma habere in natura: sicut si dicamus, q calor ignis non pōt augeri, quia non pōt esse perfectior gradus caloris, q ille, ad quem pertingit ignis. Sicut aūt aliarū formarū est ex diuina sapiētia determinata ppria mēsura, ita & gratiæ: secūdū illud Sap. 11. Omnia in numero & pondere & mēsura disposuisti. Mēsura aūt vnicuique formæ præfigitur per cōparationem ad suū finē. sicut nō est maior grauitas, quā grauitas terræ, quia nō pōt esse inferior locus loco terræ. Finis aūt gratiæ est vnio creaturæ rationalis ad Deum. non pōt aūt esse, nec intelligi maior vnio creaturæ rationalis ad Deum, quàm quæ est in persona. & ideo gratia Christi ptingit ad summā mēsurā gratiæ. Sic igitur manifestū est, q gratia Christi nō pōt augeri ex parte ipsius gratię. Sed nec etiā ex parte subiecti: quia Christus, secūdū q homo à primo instāti suę cōceptionis fuit verus & plenus cōprehensor. Vnde in eo nō potuit esse gratiæ augmētū, sicut nec in alijs Beatis: quorū gratia augeri non potest, eo q sunt in termino. Hominū verò qui sunt purè viatores, gratia potest augeri, & ex parte formæ, quia nō attingunt summum gratiæ gradum: & ex parte subiecti, quia nōdum peruenerunt ad terminum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q si loquamur de quantitatibus mathematicis, cuilibet finitæ quātitati potest fieri additio: quia ex parte quātitatis finitæ, non est aliquid qd' repugnet additioni. Si verò loquamur de quātitate naturali, sic potest esse repugnātia ex parte formę, cui debetur determinata quātitas, sicut & alia accidentia determinata. Vnde Philosophus dicit in secundo de anima, q oīm natura cōstantium est terminus & ratio magnitudinis & augmenti. Et inde est, quòd quātitati totius cæli non potest fieri additio. Multò igitur magis in ipsis formis cōsideratur aliquis terminus, vltra quē nō progrediuntur. Et propter hoc nō oportet, q gratię Christi possit fieri additio, quāuis sit finita secundū suā essentiam.

¶ Ad secundū dicendum, q virtus diuina licet possit facere aliquid maius & melius, q sit habitualis gratia Christi: nō tamē posset facere, quòd ordinaretur ad aliquid maius, quàm sit vnio personalis ad Filiū vnigenitum à Patre. Cui vnioni sufficienter correspondet talis mensura gratiæ, secundum diffinitionem diuinæ sapientiæ.

¶ Ad tertium dicēdum, q in sapiētia & gratia aliquis potest proficere dupliciter. Vno modo secundū ipsos habitus sapiētiæ & gratiæ augmentatos: & sic Christus in eis non proficiebat. Alio modo secundum effectus: inquantū scilicet aliquis sapientiora & virtuosiora opera facit. Et sic Christus proficiebat sapiētia & gratia, sicut & ætate: quia secundum processum ætatis perfectiora opera faciebat: vt se verum hominem demonstraret, & in his quæ sunt ad Deum, & in his quæ sunt ad homines.

ARTICVLVS XIII.

¶ Qualiter gratia Christi habitualis se habeat ad vnionem.

AD TERTIVMDECIMUM sic pceditur. Videtur quòd gratia habitualis in Christo non subsequatur vnionē. Idē enim nō sequitur ad seipsum. Sed hæc gratia habitualis videtur eadē esse cum gratia vnionis: dicit enim Aug. in li. de Prædest. Sanctorum, Ea gratia fit ab initio fidei suæ homo quicunq Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus. Quorū duorū primū pertinet ad gratiam habitualē, secūdum ad gratiā vnionis. Ergo videtur, q gratia habitualis non subsequatur vnionem.

¶ Præterea, Dispositio pręcedit perfectionē tēpore, vel saltem intellectu. Sed gratia habitualis videtur esse sicut quędā dispositio humanæ naturæ ad vnionem personalem. Ergo videtur, q gratia habitualis non subsequatur vnionem, sed magis præcedat.

¶ Præterea, Cōmune est prius proprio. Sed gratia habitualis est cōis Christo & alijs hominibus, gratia aūt vnionis est ppria Christo. Ergo prior est secūdū intellectū gratia habitualis, q ipsa vnio. Non ergo sequitur eam.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 42. Ecce seruus meus, suscipiā eum: & postea sequitur, Dedi Spiritū meum super

Comment. ¶ Secunda conclusio est, Gratia Christi non potuit augeri ex parte subiecti. Probatur ratione: quia Christus ab initio fuit plenè comprehensor, ac per hoc in termino. Et à simili: quia nec Beatorum in patria gratia potest ob dictam rationē augeri. Et à dissimili tam hæc quàm præcedens cōclusio manifestatur: quia purè viatorū gratia potest augeri & ex parte gratiæ (quia non pertingunt ad summum secundum se) & ex parte subiecti: quia adhuc sunt in via, & non peruenerunt ad viæ terminum.

Annot. ¶ Vbi nota, q, licet absque alia probatione in litera asseratur, nullum purè viatorē attingere ad summū gratiæ ex parte gratiæ: quia consequuntur se hæc duo, videlicet summū gratiæ ex parte gratiæ, & gratia virtutis vniuersalis. ad gratia secundū se summa ad quæcūq; potest spectare. ad rationem gratiæ se extēdit & ad quālibet perfectionis gratiæ se extendit. summa gratia est. Et quoniam vtrunq; cōstat esse plenitudinis propriæ Vnigeniti à Patre, quem ipsa plenitudo gratię constituit ab initio cōprehēsorem, idcò absque hæsitatione aliqua asserēdum est, nullam puram creaturam siue in via, siue in patria ad summum gratiæ ex parte gratiæ pertingere.

Annot. ¶ In responsione ad primū eiusdem 12. articuli considera perspicaciam responsionis, nō solum propositionē obiectæ satisfacientis, sed ex radice oppositum monstrantis: propositionē siquidem illam, Omni finito potest fieri additio, quam finitum & infinitum quātitate primò sit, distinguit secundum posse, dupliciter, quantum finitum considerari, Mathematicè (hoc est abstrahendo à materia sensibili, vt loquimur de linea, superficie, vel corpore absolutè) vel Physicè, hoc est, vt ad specificas naturas rerū naturalium est determinatū, vt quātitas humana, vel cælestis. Primo modo vera est propositio illa, secundo autem falsa, vt patet de quātitate cæli. Et quia ratio, quare quantitati determinatæ ad naturam aliquā, repugnat additio, est forma naturalis (vt patet ex secundo de Anima) ideo litera radicem attingens, subdit, quod multò magis ipsi formę naturali quātitas finitæ repugnat additio: quoniam si forma naturalis efficit, vt quantitas, cui secundum se non repugnat additio, excludat additionem, multò magis efficit, vt à seipsa excludat additionem. Quo fit, vt quia gratia eiusdem est rationis quo ad finitatem vel infinitatem cum formis naturalibus (quum sit illarum vna, de quibus scriptum est, Omnia in numero, pondere & mensura disposuisti) ideo gratia Christi & finita & excludens additionem simul est.

Annot. ¶ In responsione ad secundū eiusdem 12. articuli aduerte, q, quia in litera gratia Christi relata ad propriam finē, excludo melius se, & tamē cōpatitur aliquid maius seu melius secundo manifestè litera ista docet gratiam Christi dupliciter posse cōsiderari. Primò, secūdū id quod in se est: hoc est secūdū propriā intrinsecā entitatē, qua est tale ens inter entia vniuersi. & sic potest aliquid esse nobilius ens, quam ipsa sicut oīs substantia est nobilior secundū sui generis rationē illa, quæ sit essentialiter accidens. Alio modo, secundū id, ad quod ipsa sua entitas tantæ perfectionis ordinatur, vt ad propriū finem. Et sic nō potest fieri aliquid maius aut melius illa: quia suapte natura cōmensurata est vnioni personali Dei, vt proprio fini, qua nihil esse potest melius. Et vt melius percipias quæ in litera subiunguntur, perspicaciter attendendum est, à diuina sapientia dupliciter

3. dist. 13 q. 3. ar. 2 q. 3. Et opus. 3. capite 222. Et opus. 6. capite 3. col. 9.

Annot. ¶ In responsione ad tertiū aduerte, q similitudo plenitudinis Christi, quo ad sapientiam, gratiam, & ætatem, in litera asseritur quo ad partē affirmatiuā, scilicet q proficiebat quo ad effectus ætatis, sicut quo ad effectus sapientiæ & gratiæ: & hoc cōstat esse verissimum, quia opera sua cōsona ætati faciebat. Sed nō asseritur quo ad partē negatiuam, scilicet q non proficiebat secundū ætatem ipsam sicut nō proficiebat secundū ipsam sapientiam seu gratiā: quia cōstat q esset tantum homo, Christum verè proficiebat ipsā ætate: quoniā secundū ætatem in Christo corporalis progressus est: constat enim Christū verè primo infantem, deinde puerum, inde adolescentē, atque virū tandē perfectū extitisse (sicut cæteros homines) sensim & p incrementa, scilicet augente naturali virtute mēbra, roburq; viribus ministrante.

¶ Super Quæstionis septimæ Articulum decimumtertium.

Titulus clarus.

¶ In corpore vnica est cōclusio responsiua quæsito, Gratia vnionis in Christo præcedit gratiam habitualem eius, non ordine temporis, sed naturæ & intellectus. Probatur tripliciter. Primò, Missio Filij est prior naturæ ordine missione Spiritus sancti: ergo gratia vnionis, &c. Antecedens probatur: quia Spiritus sanctus procedit naturæ ordine à Filio, & dilectio à sapientia. Consequētia verò: quia secundum ipsam vnionem attenditur missio Filij, & secundum gratiam habitualem attenditur missio Spiritus sancti.

Annot. ¶ Vbi nota, q tamē loquitur in litera Auctor, dum missiones ordinat secundū prius & posterius naturæ: processiones aūt Filij & Spiritus sancti ordinat quidem naturæ ordine, sed nō secundū prius & posterius: quia, vt in secunda dist. primi sen. dicitur, in diuinis est ordo naturæ, nō quo alter est prior altero, sed quo alter est ab altero. Missiones autē ad ea, quæ sunt extra Trinitatē, respicientes, prioritatem aūt & posterioritatē naturæ in suis rationibus ac rebus admittunt. Secundò præsentia deitatis est prior splēdore eius: sed vnio est ipsa præsentia, gratia habitualis splendor eius: ergo. Tertiò, Actio & gratia ad ipsam ordinata præsupponit hypostasim: ergo gratia habitualis præsupponit vnionem. Antecedens probatur: quia actiones sunt suppositorum. Consequentia verò: quia gratia vnionis facit hypostasim in natura humana.

¶ Vbi cautè perspice, q aliud est dicere, nō præsupponit hypostasim, & aliud est dicere, nō præsupponit hypostasim in natura humana. Gratia enim vnionis præsupponit, nō facit hypostasim Verbi Dei, quę sola in Christo hypostasis est: sed eadē gratia vnionis non præsupponit,

præsupponit, sed facit in Christo hypostasim in humana natura, dum facit q persona filii Dei sit non solum persona diuina, sed etiam persona humana, dum facit quod subsistat non solùm in natura diuina, sed etiam in natura humana. Et hoc est quod in litera dicitur, & super hoc ratio fundatur, intendens quòd actio humana supponit hypostasim humanam, &c.

Annot. ¶In responsione ad secundum eiusdem 13. articuli habet, q gratia in Christo non habet rationem dispositionis respectu vnionis, sed habet ratione naturalis proprietatis, sicut calor consequēs formam ignis. Et hoc bene nota.

Annot. ¶In responsione ad 3. occurrit reddenda ratio tot dictorum de gratia vnionis. Dicitur enim de ipsa in hoc articulo in principio corporis, quòd gratia vnionis est ipsa vnio: & in hac responsione, q est supra omne genus. & in articulo 11. huiusmet quæstionis, q est infinita, secundum q ipsa persona Verbi est infinita: & in art. 6. q sextæ in corpore dictū est, q gratia vnionis est ipsum esse personale, q gratis diuinitus datur humanæ naturæ in persona Verbi: & in art. 11. q. 3. ad tertium, dicitur q gratia vnionis est causata à tota Trinitate, quod & hic replicatur in corpore articuli, dum principium appropriatū gratiæ vnionis, ponitur persona Filii.

¶Hæc siquidem dicta licet dissonare inter se videantur: facilè tamen distinctè perspicientibus, q gratia vnionis duo in se claudit, scilicet esse Verbi, personaliter terminans humanitatem Christi. & compositionē seu coniunctionem vtriusq: nec in quot de terminatione, cōiunctione, aut vnione, quæ est relatio, sed de fundamento, quod est esse Deum & hominē, quod constat esse substantiā, & prædicta duo in se claudere, scilicet personā vnitā & ipsam cōiunctionē: de huiusmodi enim vnione in litera dicitur, q est esse personale, q est infinita simpliciter, sicut ipsa persona diuina, q est supra omne genus: quia hoc fundamentum relationis vnionis nihil aliud est, quàm vnū esse Deum & hominem in esse diuino personali. Vnum autem, quum nihil positiui addat super ens, quod vnū dicitur (vt dicitur in 4. Met.) consequēs est q nihil in proposito addat super esse personale Verbi: ac per hoc vnio pro suo principali sumpta, scilicet pro ipsa re, in qua vniuntur, & sunt vnū ens, vna persona, ambæ naturæ, infinita est, supra omne genus est, esse Verbi est, esse personale est: pro eo vero, q addit, ipsa vnio super rem, in qua est vnio temporale quid est, causatū à tota Trinitate secundū rem, & per appropriationē à Filio, gratis concessum humanæ naturæ est.

¶De quo quid sit, superius declaratum est, halbuciendo tamen. Consona igitur sunt omnia Autoris dicta de vnione seu vnionis gratia, sanè intellecta.

eum, quod quidē pertinet ad donum gratiæ habitualis. Vnde relinquitur, q susceptio naturæ humanæ in vnitatem personæ, præcedat gratiam habitualem in Christo.

CONCLVSIO.

¶*Gratiam vnionis in Christo habitualem præcessisse gratiam naturæ, & intellectus, non autem temporis ordine, certum est.*

¶RESPONDEO dicēdum, q vnio humanæ naturæ ad diuinā personā (quam suprà diximus esse ipsam gratiam vnionis) præcedit gratiā habitualem in Christo: non ordine temporis, sed naturæ & intellectus.

Et hoc triplici ratione: primò quidē secūdum ordinē principiorū vtriusq. Principiū enim vnionis est persona Filii, assumens humanam naturam, quæ secūdum hoc dicitur missa esse in mundū, q humanā naturā assumpsit. Principium autē gratiæ habitualis, quę cū charitate datur, est Spiritus sanctus, qui secūdum hoc dicitur mitti, q per charitatē mētem inhabitat. Missio aūt Filii secūdum ordinē naturæ, prior est missione Spiritus sancti, sicut ordine naturæ Spiritus sanctus procedit à Filio, & à sapientia dilectio. Vnde & vnio personalis, secundū q intelligitur missio Filii, est prior ordine naturæ habituali gratia, secundū q intelligitur missio Spiritus sancti. Secūdò accipitur ratio huius ordinis ex habitudine gratiæ ad suā causam. Gratia enim causatur in hoīe ex præsentia diuinitatis, sicut lumē in aëre ex præsentia solis. vnde dicitur Ezech. 43. Gloria Dei Israel ingrediebatur per viā Orientalē, & terra splēdebat à maiestate eius. Præsentia autē Dei in Christo intelligitur secundū vnionē humanæ naturæ ad diuinā personam. vnde gratia habitualis Christi, intelligitur vt cōsequens hanc vnionem, sicut splēdor solem.

Tertiò ratio huius ordinis sumi potest ex fine gratiæ: ordinatur enim ad bene agendū. Actiones aūt sunt suppositorū & indiuiduorum. Vnde actio, & per cōsequēs gratia ad ipsam ordinans præsupponit hypostasim operantē. Hypostasis aūt nō præsupponitur in humana natura ante vnionē: vt ex suprà dictis patet. Et ideo gratia vnionis secundū intellectum præcedit gratiam habitualem.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q Aug. ibi gratiam nominat gratuitā Dei voluntatē, gratis beneficia largiētē. Et propter hoc eadem gratia dicit hoīem quēcunq fieri Christianum, qua gratia factus est homo Christus: quia vtrunq gratuita Dei voluntate absque meritis factum est.

¶Ad secundū dicēdum, q sicut dispositio in via generationis pręcedit perfectionē, ad quā disponit in his, quæ successiuè perficiuntur: ita naturaliter perfectionē sequitur, quā aliquis iam cōsecutus est: sicut calor qui fuit dispositio ad formā ignis, est effectus profluēs à forma ignis iam pręexistētis. Humana autem natura in Christo vnita est psonæ Verbi à principio, absque successione. Vnde gratia habitualis non intelligitur vt præcedens vnionem, sed vt cōsequēs eam, sicut quædā proprietas naturalis. Vnde & Aug. dicit in Enchi. quòd gratia est quodammodo Christo homini naturalis.

¶Ad tertium dicēdum, q cōmune est prius pprio, si vtrūq sit vnius generis. Sed in his, quę sunt diuersorū generū, nihil prohibet pprium esse prius cōmuni. Gratia aūt vnionis nō est in genere grãæ habitualis: sed est supra omne genus, sicut & ipsa diuina persona.

¶Vnde hoc pprium nihil prohibet esse prius cōi: quia nō se habet p additionē ad cōe, sed potius est principiū & origo eius, qđ est cōe.

QVAESTIO OCTAVA DE *Gratia Christi, secundum quòd est caput Ecclesiæ, in octo articulos diuisa.*

DEINDE considerādum est de gratia Christi, secūdum quòd est caput Ecclesiæ.

¶Et circa hoc quęruntur octo.

¶Primò, vtrùm Christus sit caput Ecclesię.

¶Secundò, vtrùm sit caput hominū, quantū ad corpora: vel solùm quantū ad animas.

¶Tertiò, vtrùm sit caput omniū hominum.

¶Quartò, vtrùm sit caput Angelorum.

¶Quintò, vtrùm gratia, secūdum quam est caput Ecclesiæ, sit eadē cū gratia habituali eius, secundū q est quidam homo singularis.

¶Sextò, vtrùm esse caput Ecclesiæ, sit proprium Christo.

¶Septimò, vtrùm diabolus sit caput omnium malorum.

¶Octauò, vtrùm Antichristus etiam possit dici caput omnium malorum.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrùm Christus sit caput Ecclesiæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q Christo secundū q est homo, nō competat esse caput Ecclesiæ. Caput enim influit sensum & motū in mēbra. Sensus aūt & motus spiritualis, qui est per gratiam, non influitur nobis à Christo hoīe: quia sicut Aug. dicit in 15. de Tri. nec etiam Christus, secūdum quòd est homo, dat Spiritum sanctum, sed solùm inquātum est Deus. Ergo ei, secūdum quòd est homo, non competit esse caput Ecclesiæ.

¶Pręterea, Capitis nō videtur esse aliud caput. Sed Christi, secundum q est homo, est caput Deus: secundum illud primæ ad Corinth. 11. Caput Christi Deus. Ergo ipse Christus non est caput.

¶Præterea, Caput in hoīe est quoddā particulare membrū, influentiam recipiens à corde. Sed Christus est vniuersale principiū totius Ecclesiæ. Ergo non est Ecclesiæ caput.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ephe. 1. Ipsum dedit caput sup oēm Ecclesiā.

CONCLVSIO.

¶*Non propriè, sed ex translatione Christus totius Ecclesiæ caput est, inquātum in ipso est gratiarum omnium plenitudo, ex quo etiam ad omnes gratia deriuatur, sicut in membra ex capite vigor & influxus.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut tota Ecclesia dicitur vnū corpus mysticum per similitudinē ad naturale corpus hominis, quod secundum diuersa mēbra habet diuersos actus (vt Apo. docet Ro. 12. & primæ ad Cor 12.) ita Christus dicitur caput Ecclesiæ secundum similitudinem humani capitis. In quo tria possumus considerare, scilicet ordinem, perfectionem, & virtutem. Ordinē quidem: quia caput est pri-

¶*Super Quæstionis octaue Articulum primum.*

TItulus primi articuli clarus est.

¶In corpore articuli primò respondet Autor directè quæstioni vnica conclusione: secundò declarat terminū vnum cōclusionis. Est igitur conclusio respōsiua, *Concl.* Christus caput Ecclesiæ dicitur secundū similitudinem humani capitis. Probatur. Sicut tota Ecclesia dicitur vnum corpus ad Ro. 12. secundum similitudinē corporis humani: ita cōsequens est, q Christus dicatur caput Ecclesiæ secundum similitudinem humani capitis.

¶Vbi nota, q esse caput non dicitur de Christo propriè, sed metaphoricè: sicut etiam esse vnum corpus dicitur metaphoricè de Ecclesia, & propterea non multa opus est discussione in re hac. Terminus autem in conclusione positus, qui declaratur in litera, est ly secundum similitudinē ad humanum caput. Declaratur siquidem: quòd similitudo ista attenditur quo ad tria, scilicet ordinem, perfectionem, & virtutem.

Annot. ¶Vbi scito primò, q in corpore humano consideratur ordo, non originis, sed situs: & ideo in litera dicitur, q caput est primum membrum, incipiendo à superiori, procul dubio secundum situm quāuis etiam possit intelligi de superiori secūdum naturales differentias positionis animalium: prout in animali distinguuntur sex naturales differentiæ, scilicet sursum & deorsum, antè & retrò, dextrū & sinistrum: nam sursum in homine, est ipsum caput vnde trahit alimentum. Et quoniam vtroque modo caput humanum est sursum, scilicet secundum situm simpliciter, & secundum differentiam naturalem animalis: ideo vtroque modo intelligi potest. Primo tamen modo manifestius sensui patet: & ideo magis consonat literæ, quæ in responsione ad virtutum euidentiam sensibilem considerationem in hoc similitudine dicit, dū Capitis magis quàm Cordis nomen Christus suscepisse dicitur.

¶Scito secundò, quòd virtus attribuitur capiti humano respectu virtutum & motuum reliquorū membrorum: non tanquam primo inter mēbra principio, sed tanquam cum principio primi simpliciter membri, scilicet cordis: ex corde siquidem mediante capite omnis vis & motus membrorum pendere. Et similiter Christus homo cum principium est Spiritus sancti, qui est cor Ecclesiæ, ad vim & motum reliquorum membrorum Ecclesiæ. Et ideo Christus, ad Coloss. 2. caput Ecclesiæ dicitur: ex quo tanquam ex compaginatio corpus Ecclesię per nexus & coniunctiones subministratum & constructum, crescit in augmentum Dei.

¶Scito tertiò, q gratia Christi dicatur prima, quia aliter,

altior & prior: hoc est secundum ordinem causæ formalis simpliciter & exemplariter. Nam ex eo quòd altior est prior secundum ordinem causæ formalis, in quo quantò quid est intensius altius, tantò formatiue. Et ex eo autem quòd ad conformitatem ipsius alia grati[illegible] [illegible] tanquam exemplar [illegible] gratiarum: & vt in litera dicitur, [illegible] tempore [illegible] in intentione, ut [illegible]

[illegible] sunt, quæ in cælis & in terris sunt.

[illegible]

ma pars hominis, incipiendo à superiori. Et inde est, quòd omne principiũ cõsueuit vocari caput: secundum illud Ezech. 16. Ad omne caput viæ posuisti lupanar tibi. Perfectionem autem: quia in capite vigent omnes sensus & interiores & exteriores, cùm in cæteris membris sit solus tactus: & inde est quod dicitur Isa. 9. Senex & honorabilis ipse est caput. Virtutem vero: quia virtus & motus cæterorum membrorum, & gubernatio eorum in suis actibus, est à capite, propter vim sensitiuam & motiuam ibi dominantem: vnde & rector dicitur caput populi, secundum illud 1. Reg. 15. Cùm esses paruulus in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es. Hæc autem tria competunt Christo spiritualiter. Primò enim secundum propinquitatem ad Deum gratia eius altior est & prior, etsi non tempore: quia omnes alij acceperunt gratiã per respectum ad gratiam ipsius: secundum illud Ro. 8. Quos præsciuit, hos & prædestinauit cõformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Secũdò verò perfectionẽ habet, quantum ad plenitudinẽ omnium gratiarum: secundum illud Ioan. 1. Vidimus eum plenum gratię & veritatis: vt etiam supra ostẽsum est. Tertiò virtutem habet influendi gratiam in oĩa mẽbra Ecclesiæ: secundum illud Ioan. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Et sic patet, quòd Christus cõueniẽter dicitur Ecclesiæ caput.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dare gratiã aut Spiritum sanctum cõuenit Christo, secũdũ quòd Deus, autoritatiuè: sed instrumentaliter conuenit etiam ei, secũdum quòd homo, inquãtum scilicet eius humanitas instrumentum fuit diuinitatis eius. Et ita actiones ipsius ex virtute diuinitatis fuerunt nobis salutiferæ: vtpote gratiam in nobis causantes, & per meritum & per efficiẽtiam quãdam. Aug. autem negat Christum, secundum quòd homo est, dare Spiritum sanctum per autoritatem: instrumentaliter autem, siue ministerialiter etiam alij Sancti dicuntur dare Spiritumsanctum: secundum illud Galat. 3. Qui tribuit vobis Spiritũ, &c.

¶Ad secundum dicendum, quòd in metaphoricis locutionibus non oportet attendi similitudinem quãtum ad omnia: sic enim non esset similitudo, sed rei veritas. Capitis igitur naturalis non est caput aliud: quia corpus humanum non est pars alterius corporis. Sed corpus similitudinariè dictũ, id est aliqua multitudo ordinata, est pars alterius multitudinis: sicut multitudo domestica est pars multitudinis ciuilis: & ideo paterfamiliâs, qui est caput multitudinis domesticæ, habet supra se caput rectorem ciuitatis. Et per hunc modum nihil prohibet, caput Christi esse Deum, cùm tamen ipse Christus sit caput Ecclesiæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd caput habet manifestam eminentiam respectu exteriorum membrorum: sed cor habet quandam influentiam occultam. Et ideo cordi comparatur Spiritus sanctus, qui inuisibiliter Ecclesiã viuificat & vnit: capiti cõparatur ipse Christus secundum visibilem naturã, secundum quã homo hominibus præfertur.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum Christus sit caput hominum, quantum ad corpora, vel solùm quantum ad animas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non sit caput hominum, quo ad corpora. Christus enim dicitur caput Ecclesiæ, inquantum influit spiritualem sensum & motum gratiæ in Ecclesiam. Sed huius spiritualis sensus & motus capax non est corpus. ergo Christus non est caput hominum secundum corpora.

¶Præterea, Secundum corpora communicamus cum brutis. Si ergo Christus esset caput hominũ quantum ad corpora, sequeretur quòd etiam esset caput brutorum animalium: quod est inconueniens.

¶Præterea, Christus corpus suum ab alijs hominibus traxit: vt patet Matt. 1. & Luc. 3. Sed caput est primum inter cætera membra, vt dictum est. ergo Christus non est caput Ecclesiæ quantum ad corpora.

¶SED CONTRA est quod dicitur Philippens. 3. Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.

CONCLVSIO.

¶Tota humanitas Christi in omnes influit homines & quantùm ad animam, & quãtùm ad corpus, etsi non principaliter, sed secundariò.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd corpus humanum habet naturalem ordinẽ ad animam rationalem, quæ est propria forma eius & motor. Et inquãtum quidem est forma eius, recipit ab anima vitam & cæteras proprietates conuenientes humano corpori secundum suam speciem: inquantum verò anima est motor corporis, corpus instrumentaliter seruit animæ. Sic ergo dicendum est, quòd habet vim influendi humanitas Christi, inquantum est coniuncta Dei verbo, cui corpus vnitur per animam, vt suprà dictũ est. Vnde tota Christi humanitas, secundum scilicet animã & corpus, influit in homines, & quãtum ad animã, & quantum ad corpus: sed principaliter quãtum ad animam, secundariò quantum ad corpus. Vno modo inquãtum mẽbra corporis exhibentur arma iustitiæ in anima existẽti per Christum, vt Apo. dicit Ro. 6. Alio modo inquãtum vita gloriæ ab anima deriuatur ad corpus, secundum illud Ro. 8. Qui suscitauit Christum Iesum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitãtem Spiritum eius in vobis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensus spiritualis gratiæ non peruenit quidẽ ad corpus primò & principaliter: sed secundariò & instrumentaliter: vt dictũ est.

[illegible] effectus ille, qui est animam gratificari, ex illa parte, qua interuenit, quodammodo creatio est immediatè à Deo: sed ex illa parte, qua interuenit animæ [illegible] [illegible] suum obedientialem potentiam ad cælestem beatitudinem, est à Deo mediante humanitate Christi instrumentaliter. Hoc enim non est creaturæ communicari potentiam creandi instrumentaliter, sed immutandi instrumentaliter, ad instaurandam [illegible]

[illegible] vita anima iustificatur mouet membra corporis ad [illegible] tuendam augendamque animæ iustitiã. & sic corpus nostrum secundariò vt instrumentum animæ mouetur à iustificante animã. Quãdo verò in resurrectione aia gloriosa vincta erit corpori, ex gloria aiæ deriuabitur gloria in corpus: & sic à glorificante [illegible] diuinaque vita animã, glorificabitur secundariò corpus, redundante gloria aiæ in corpus.

¶Super

[illegible]

¶ super Quaestionem octaua Articulum tertium.

¶Ad secundum dicendum, quòd corpus animalis bruti nullam habitudinem habet ad animam rationalem, sicut habet corpus humanum. Et ideo non est simile.

¶Ad tertium dicendum, quod licet Christus traxerit materiā corporis ab alijs hominibus: vitā tamen immortalē corporis omnes homines trahunt ab ipso, secundum illud 1. ad Cor. 15. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm Christus sit caput omnium hominum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Christus nō sit caput omnium hominū. Caput enim nō habet relationem nisi ad membra sui corporis. Infideles autem nullo modo sunt mēbra Ecclesiae, quae est corpus Christi: vt dicitur Ephe. 1. Ergo Christus nō est caput omnium hominum.

¶ Praeterea, Apostolus dicit ad Ephe. 5. quod Christus tradidit semetipsum pro Ecclesia, vt ipse exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, nō habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi. Sed multi sunt etiam fideles, in quibus inuenitur macula aut ruga peccati. Ergo nec etiam omnium fidelium Christus est caput.

¶ Praeterea, Sacramēta veteris legis comparātur ad Christum, sicut vmbra ad corpus: vt dicitur Coloss. 2. Sed patres veteris Testamenti sacramentis illis suo tempore seruiebant: secundum illud Hebraeo. 8. Qui exemplari & vmbrae deseruiunt caelestium. Non ergo pertinebant ad corpus Christi. & ita Christus non est caput omnium hominum.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. Timoth. 4. Est Saluator omniū hominum, & maximè fidelium. Et 1. Io. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nō pro nostris tantùm, sed etiam pro totius mundi. Saluare autem homines, & propitiationem esse pro peccatis eorum, competit Christo, secūdum quòd est caput. Ergo Christus est caput omnium hominum.

CONCLVSIO.

¶ Quanquàm non eodem modo, omnium tamen hominum Christus caput est.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd haec est differētia inter corpus hominis naturale & corpus Ecclesiae mysticū, quod mēbra corporis naturalis sunt omnia simul, mēbra autē corporis mystici nō sunt omnia simul, neque quātū ad esse naturae, quia corpus Ecclesiae cōstituitur ex hominibus, qui fuerunt à principio mūdi vsque ad finem ipsius. Neque etiam quantum ad esse gratiae: quia eorum etiā, qui sunt in vno tēpore, quidam gratia carēt, postmodum habituri, alijs eā iam habentibus. Sic igitur mēbra corporis mystici accipiuntur, nō solùm secundū quòd sunt in actu, sed etiā secūdū quod sunt in potētia. Quędam tamē sunt in potētia, quae nūquā reducuntur ad actū. Quaedā vero sunt, quae quādoque reducūtur ad actū. Et hoc secundū triplicē gradū, quorū primus est per fidē, secūdus per charitatē viae, tertius per fruitionē patriae. Sic ergo dicēdum est, quod accipiēdo generaliter secundū totū tempus mundi, Christus est caput omnium hominū: sed secundū diuersos gradus. primo enim & principaliter est caput eorū, qui actu vniuntur sibi per gloriā: secundò eorū, qui actu vniuntur sibi per charitatē: tertiò eorū, qui actu vniuntur sibi per fidē: quartò verò eorū, qui sibi vniūtur solùm in potentia nondum reducta ad actū, quae tamē est ad actū reducēda secūdū diuinā praedestinationē: quintò verò eorū, qui in potētia sunt sibi vniti, quae nūquā reducetur ad actū. sicut homines in hoc mundo viuentes, qui nō sunt praedestinati, qui tamen ex hoc seculo recedentes, totaliter desinunt esse membra Christi: quia iam nec sunt in potentia, vt Christo vniantur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod illi qui sunt infideles, etsi actu non sint de Ecclesia, sunt tamē de Ecclesia in potentia. Quae quidē potentia in duobus fundatur. Primò quidem & principaliter in virtute Christi, quae est sufficiens ad salutem totius humani generis: secundariò in arbitrij libertate.

¶Ad secundum dicēdum, quòd esse Ecclesiam gloriosam nō habentem maculam neque rugam, est vltimus finis, ad quem perducimur per passionem Christi. Vnde hoc erit in statu patriae, non autem in statu viae, in quo si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, vt dicitur primae Ioannis primo. Sunt tamen quaedam, scilicet mortalia, quibus carent illi, qui sunt mēbra Christi per actualem vnionem charitatis. Qui verò his subduntur, nō sunt membra Christi actualiter, sed potentialiter, nisi fortè imperfectè, per fidem informem: quae vnit Christo secundum quid, & non simpliciter, vt scilicet per Christum homo cōsequatur vitam gratiae. Fides enim sine operibus mortua est, vt dicitur Iac. 2. Percipiunt tamen tales à Christo quendam actum vitae, qui est credere: sicut si membrum mortificatum moueatur aliqualiter ab homine.

¶Ad tertium dicendum, quod sancti Patres non insistebant sacramentis legalibus tanquam quibusdam rebus, sed sicut imaginibus & vmbris futurorum. Idem autem est motus in imagine, inquantum est imago, & in rem, vt patet per Philosophum in lib. de Memo. & remi. Et ideo antiqui Patres seruādo legalia sacramenta, ferebantur in Christum per fidem & dilectionem eandem, qua & nos in ipsum ferimur. Et ita Patres antiqui pertinebant ad idem corpus Ecclesiae, ad quod nos pertinemus.

Comment. Titulus clarus est.

¶In corpore articuli duo fiunt: primò declaratur modus quo corpus Christi mysticum habet membra: secundo respondetur quaesito. Ex differentia autem inter corpus naturale & mysticum, quo ad modū habendi membra simul vel successiuè, declaratur modus quo corpus Christi mysticum habet mēbra, scilicet non solum in actu, sed in potentia. Et potentia quidem in proposito dupliciter inuenitur: quae scilicet quandoque reducetur, & quae nunquam reducetur ad actum. Actus vero tripliciter, vel secūdum fidem, vel secūdum charitatem viae, vel secundum fruitionem patriae.

Annot. ¶ Vbi nota primò, quòd non distinguitur potētia in potētiam reducibilem, vel non reducibilem ad actum: sed in potentiam, quae de facto quandoque reducetur ad actū, & in potentiā quae de facto nūquàm reducetur ad actū, quamuis reducibilis fuerit ad actum: alioquin non fuisset in potentia.

Infrà q. 19. ar. 3. ca. & q. 19. arti. 4. ca. & 8. Et 3. di. 23. q. 2. arti. 1. q. 2. & 3.

¶Nota secundò, quod licet fides (vt in respōsione ad secundum habet) constituat mēbrum Christi imperfectè & secundū quid: quia tamē infra latitudinem actus consistit, ideo hic primus gradus actus in esse gratiae in membris Christi assignatur fidei.

Comment. ¶Conclusio respōsiua est, Christus est caput omniū hominum, diuersimodè tamen loquēdo, generaliter secundū totum mūdi tempus. Probatur deducendo per quinque gradus, secundum quos homines vniuntur Christo.

Annot. ¶ Vbi nota Autorē in sex status omnes hoīes distinxisse, & omnes differentias eorū comprehēdisse. In primo Beatis: in secūdo viatores in charitate: in tertio viatores in fide tantùm: in quarto viatores sine fide, praedestinati tamē: in quinto viatores sine fide non praedestinati, qui in statu damnati sunt. Et primus quidē gradus licet hodie omnino sit clarus, relatus tamen ad totū mūdi tempus comprehēdit sub se Beatos, etiā impeditos, quàuis in termino, vt erant sancti Patres in Lymbo ante mortem Christi. Comprehendūtur siquidē in primo gradu omnes actu Christo coniuncti immutabiliter seu in termino, quales nūc erāt sancti Patres, quibus solùm praemium caeli deerat.

¶Secundus verò gradus vniformiter distinguitur: nam continet tam existētes in Purgatorio, (qui adhuc extra viam totaliter non sunt) quàm existentes in charitate hic praedestinatos, quàm existētes in charitate secundùm praesentem iustitiam tantum, quos cōstat esse praescitos. Hi enim omnes, quia sunt in via & charitate, computantur inter membra Christi actualiter: sed primi duo simpliciter, tertij secundum praesentem tantùm iustitiam.

¶Tertius quoque gradus, qui etiam secundum actum licet imperfectum attenditur, duo continet genera hominum, scilicet fide tantùm praeditos, & tamen praedestinatos & fideles non praedestinatos. Vtrique enim inter membra Christi actualiter ratione fidei computantur mortificata tamen. Sed primi vt membra permansura, secundi vt membra abscindenda.

¶Quartus gradus, qui secundum potentiam attenditur, assignatus est in litera in ordine ad actum simpliciter: hoc est in terminum patriae, sicut & quintus: sed quartus secundum ordinem positiuum ad dictum actum: quintus secundum negationem ordinis ad eundem actum. Et quoniam dictum est, vt potentias ad actus secundum quid reducibiles ad potētiā ad actū simpliciter, ideo quartum gradum comprehēdit omnes viatores sine fide praedestinatos, & reductiuè illos etiā sine fide, qui quandoque reducuntur in actum fidei tantùm, vel etiam charitatis viae tantum. Hi enim modò status potētiae, quae quandoque reducetur ad actum simpliciter vel primi, vel secūdum quid, vt reliqui quarū constituūt gradum, iuxta distinctionem praemissam in litera ante conclusionē. Et propterea quinto gradui illi soli relinquuntur, qui sic in vita ista degunt in potentia ad actum simpliciter, vel secūdum quid, quod nūquàm assequuntur aliquem eorum: qui scilicet non solùm praesciti sunt, sed nūquàm ad charitatē viae, nunquam ad fidem informem perueniunt: vt sunt semper infideles.

¶ Extra omnia autē Christi membra constituitur sextus status hominum, hoc est status aeternae damnationis qui etiam continet duo genera hominū. cū damnatorū ad poenam sensus & damni (quales sunt omnes adulti damnati) & ad poenam damni tātùm, quales sunt infantes & perpetuò amētes qui sine sacramēto fidei decesserunt. Hi namque vt sic, quia nec actu nec potētia inter mēbra Christi sunt, aliena omnino ponuntur à capite Christo. Est tamen inter istos latitudo, dum quidam eorū decidunt à potentia tantùm, vt semper infideles, & qui nūquàm vsum liberi arbitrij habuerunt, de quibus tantùm fit mentio in litera. Quidam autem decidunt ab actu, vel fidei tantùm, vel etiam charitatis viae vt Christiani damnati, qui membra verè abscisa à corpore Christi sunt: quoniam illius fuerunt secundum praesentē iustitiam vel fidei sacramenta membra.

Annot. ¶In responsione ad primū eiusdem articuli, aduerte pro intellectu literae & praedictorū, quod dupliciter possumus loqui de potentia, vt patet 5. Meta. scilicet Logicè vel Physicè. hoc est, vel de potentia, prout termini non implicant contradictionem, vel de potētia actiua vel passiua existente in natura, ad agendum vel patiendum actum aliquem ordinata. In praesenti materia non est sermo de potētia Logicè, sed Physicè, vt patet ex hac litera. In qua Autor fundat potentiam ecclesiasticā, hoc est posse esse membrum Ecclesiae, quae est corpus Christi mysticū, super reali virtute Christi, & reali facultate liberi arbitrij humani in statu viae. Secūdum enim has duas potestates dicitur aliquis Physicè in potentia vel nō in potētia ad esse membrum Christi. Et propterea damnati omnes licet sint in potētia Logicè, vt sint mēbra Christi: quia tamē non sunt in potētia Physicè ad esse inter membra Christi (quoniā nec virtus Christi est ordinata ad redemptionem damnatorum: scriptum est enim, quod de inferno nulla est redemptio: nec illorū liberum arbitrium vertibile est amplius ad Christum quia sunt in termino) ideo simpliciter

[illegible] & Autor [illegible], hoc est [illegible] de [illegible].

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum Christus sit caput Angelorum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus, secũdum quòd homo, nõ sit caput Angelorum. Caput enim & membra sunt vnius naturæ. Sed Christus, secundum quod est homo, nõ est conformis in natura cum Angelis, sed solùm cum hominibus: quia, vt dicitur Hebr. 2. Nunquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Ergo Christus, secundum quod homo, non est caput Angelorum.

¶ Præterea, Illorum Christus est caput, qui pertinent ad Ecclesiam, quę est corpus eius, vt dicitur Ephe. 1. Sed Angeli non pertinẽt ad Ecclesiam: nam Ecclesia est congregatio fidelium: fides autem non est in angelis: non enim ambulant per fidem, sed per speciem: alioquin peregrinarentur à Domino: secundum quod Apost. argumentatur 2. ad Corinth. 5. Ergo Christus, secundum quòd homo, non est caput Angelorum.

¶ Præterea, August. dicit super Ioan. quòd sicut Verbum, quod erat in principio apud Patrem, viuificat animas: ita Verbum caro factum viuificat corpora, quibus Angeli carent. Sed Verbum caro factum est Christus, secundum quòd homo. Ergo Christus secundũ quòd homo, non influit vitã Angelis. Et ita secundum quòd homo, nõ est caput Angelorum.

¶ SED CONTRA est quod Apost. dicit Colo. 2. Qui est caput omnis principatus & potestatis. Et eadem ratio est de Angelis aliorum ordinum. Est ergo Christus caput Angelorum.

CONCLVSIO.

¶ Cùm homines & Angeli ad gloria diuinæ fruitionem ordinentur, sicut hominum Christum caput est, ita & Angelorum esse necesse est.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd, sicut dictum est, vbi est vnum corpus, necesse est ponere vnum caput. Vnũ autem corpus similitudinariè dicitur vna multitudo ordinata in vnum secundum distinctos actus siue officia. Manifestum est autem, quòd ad vnum finem, qui est gloria diuinæ fruitionis, ordinantur & homines & Angeli. Vnde corpus Ecclesiæ mysticum, nõ solùm consistit ex hominibus, sed etiam ex Angelis. Totius autem huius multitudinis Christus, est caput: quia propinquius se habet ad Deum, & perfectius participat dona ipsius, non solùm quàm homines, sed etiam quàm Angeli: & de eius influentia non solùm homines recipiunt, sed etiam Angeli. Dicitur enim Ephes. 1. quòd constituit eum, scilicet Christum Deus pater ad dexterã suam in cælestibus supra omnẽ potestatẽ & principatum & virtutem & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solùm in hoc seculo, sed etiam in futuro, & omnia subiecit sub pedibus eius. Et ideo Christus non solùm est caput hominũ, sed etiam Angelorum: vnde & Matth. 4. legitur, quod accesserunt Angeli, & ministrabant ei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd influentia Christi super homines, principaliter quidem est quantum ad animas, secundum quas homines conueniunt cum Angelis in natura generis, licet nõ in natura speciei. Et ratione huius cõformitatis Christus potest dici caput Angelorum, licet deficiat cõformitas quantum ad corpora.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd Ecclesia secundum statum viæ est congregatio fideliũ: sed secundum statũ patriæ est congregatio comprehendentium. Christus autem non solùm fuit viator, sed comprehẽsor. Et ideo non solùm fidelium, sed etiam comprehendentium est caput: vtpote plenissimè habens gratiam & gloriam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Augu. ibi loquitur secundum quandam assimilationem causæ ad effectum: prout scilicet res corporalis agit in corpus, & res spiritualis in res spirituales. Tamẽ humanitas Christi ex virtute spiritualis naturę, scilicet diuinæ, põt aliquid causare non solùm in spiritibus hominum, sed etiam in spiritibus Angelorũ, propter maximam cõiunctionem eius ad Deũ, scilicet secundum vnionem personalem.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum gratia Christi, secũdum quam est caput Ecclesiæ, sit eadem cum gratia habituali eius, secundum quòd est quidam homo singularis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit eadem gratia, qua Christus est caput Ecclesiæ, cum gratia singulari illius hominis. Dicit enim Apost. Ro. 5. Si vnius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei, & donum, in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit. Sed aliud est peccatũ actuale ipsius Adę, & aliud peccatum originale, quod traduxit in posteros. Ergo alia est gratia personalis, quæ est propria ipsius Christi, & alia est gratia eius, inquantum est caput Ecclesiæ, quæ ab ipso ad alios deriuatur.

¶ Super Quæstionis octauæ Artic. quartũ.

Titulus clarus est.

[illegible] quia [illegible] est Deo, & [illegible] habet dona Dei & influit in homines & Angelos secundo autoritate Apost. [illegible] Angeli ministrabant Christo, Matth. 4. hoc enim signum est subiectionis [illegible].

¶ [illegible] ad primum eius [illegible] articuli, aduerte nouitie quòd non apponitur [illegible] conditionibus capitis quarta conditio, puta conformitas naturæ. Sed [illegible] sermo de conditionibus propriis [illegible] quibus [illegible] & [illegible] loquimur de conditione communi [illegible], & [illegible] membris [illegible] poterit siquidem [illegible] membra corporis [illegible] naturæ, puta humanæ, vel [illegible], vel taurinæ, &c. Vnde conditio [illegible] conformitatis [illegible] ad caput [illegible] sicut communis [illegible] propterea in litera dicitur quod propter conformitatem Christi cum Angelis in natura generis potest [illegible] influere super Angelorum: non quod conformitas sit ratio Christo, quod sit caput [illegible] Christi & Angelorum [illegible], quòd [illegible] communis conditio capitis & membris & ideo [illegible] Christus habens proprias capitis conditiones potest dici caput Angelorum.

[illegible] quod corpus [illegible] spiritum separatum [illegible] Peripateticè loquẽdo [illegible] & ẽge inferioris, [illegible] corpus quodcunque [illegible] fub[illegible] omnino [illegible] separatum à materia, quales supponimus Angelos esse.

¶ [illegible] dicitur, quòd [illegible] hoc mirum appareat [illegible] phantasma sub lumine intellectus agẽtis posse in animam intellectuam agere, nõ est incredibile, quòd aliqua res corporea virtute diuinitatis, cui iuncta est personaliter, possit in substantiam separatã agere: vt sic quod [illegible] phantasma ex naturali vinculo est animæ [illegible] humanitas Christi ex supernaturalissima & maxima coniunctione ad diuinitatem adepta sit excellentiori modo: quia potest liberè, instrumentaliter tamen, causare in Angelis, & animabus nostris aliquid spirituale. Non intelligo tamen hunc causandi modum excedere modum, quo ponimus, sacramenta causare in animabus nostris spirituales gratias.

¶ Super Quæstionis octauæ Artic. quintũ.

Titulus clarus est: de identitate enim reali quæritur.

¶ In corpore articuli vnica est cõclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Gratia personalis, qua anima Christi iustificata est, & gratia eius, secundum quam est caput Ecclesię iustificãs alios, est eadem secundum essentiam: differunt tamen secundum rationem. Probatur. Quoniam quid est actu, & quo agit, est vnus actus oportet tamen ad hoc vt sit quo agat in alia, quod actus secundum eminentiam quandam habeatur: ergo gratia Christi habet etiam, quod sit actiua in alios, quod pertinet ad rationem capitis: ergo gratia personalis, qua anima Christi iustificata est, & gratia eiusdem, qua est caput Ecclesiæ iustificans alios, est eadem. Antecedens quo ad primam partem probatur ratione (quia vnumquodque agit secundum quod est ens actu) & exemplo in calore ignis. Quo ad secundam vero partem, quia agens oportet præstantius patiente, vt Augu. & Aristo. testantur. Consequentia vero prima probatur quia in anima Christi recepta est gratia secundum maximam eminentiam. Secunda autem est per se euidens.

3. di. 13. q. 3. art. 1. q. 2. q. 1. & 2. Et 4. di. 5. quæst. 1. art. 3. quæst. 2. ad 3. Et veri. q. 29. ar. 5. & sextum. Et opu. 3. c. 222. & 223. Et Io. 3. l. 6. co 2.

¶ Sed occurrit [illegible] dubium quantum [illegible] processus iste ex hoc quòd actus habetur secundum quandam eminentiam, inferens quod sit actiuus aliorum eiusdem rationis. Supponimus enim, habitualem gratiam in anima Christi & in alijs, esse virtus speciei specialissimæ secundum essentiam. Et est ratio dubij quia [illegible] hoc [illegible] actus aliquis eminet, & præstat, habeat quod sit actiuus sibi similis, non tamen ex hoc sibi vendicat, quod sit caput omnium aliorum sibi similium, hoc est quod sit actiuum omnium sibi similium, vt patet inductiuè: alioquin quodlibet actiuum esset actiuum omnium sibi similium. Peccat ergo processus iste, quia aliud est probare, quod actus sit actiuus sibi similis (quod probatur in litera) & aliud, quod sit actiuus omnis sibi similis, quod erat probandum: quia hoc importatur nomine Gratiæ capitalis.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia sermo literæ formalis est, non spectat ad locum

[illegible] gratiam [illegible] & p[illegible] [illegible] . quia supplunt.

tiæ. Ex quo hoc secundum carnem fuit in Adam ex [illegible] si actus personalis [illegible] natura [illegible] In nobis autem [illegible] & quem cum natura contraxit [illegible] per Baptismum separatur, & in peccatum a[illegible]

¶ Præterea [illegible] habitus distinguuntur secundum actus. Sed ad [illegible] actum ordinatur in Christo [illegible] personalis, scilicet ad sanctificationem [illegible] animæ, & ad alium actum ordinatur gratia capitis, scilicet ad sanctificandum alios. Ergo alia est gratia personalis ipsius Christi & alia est gratia eius, inquantum est caput Ecclesiæ.

¶ Præterea, Sicut suprà dictum est, in Christo distinguitur triplex gratia, scilicet gratia vnionis, gratia capitis, & gratia singularis illius hominis: sed gratia singularis Christi est alia [illegible] gratia vnionis: ergo etiã est alia [illegible] capitis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. primo, De plenitudine eius nos omnes accepimus. Secundum hoc autem est caput nostrum quod ab eo accipimus Ergo secundum hoc, quod habuit plenitudinem gratiæ, est caput nostrum. Plenitudinem autem gratiæ habuit, secundũ quod perfectè fuit in illo gratia personalis, vt suprà dictũ est. Ergo secundum gratiam personalem est caput nostrum & ita non est alia gratia capitis, & alia gratia personalis.

CONCLVSIO.

¶ Eadem prorsus est gratia [illegible] personalis, qua anima eius iustificata est, tum [illegible] secundum quam totius Ecclesiæ caput est, & alios iu[illegible], quanquã secundum rationem diuersa.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quod quia vnumquodque agit, inquantum est ens actu, oportet quod idem sit actus, quo aliquid est actu, & quo agit, sicut idem est calor, quo ignis est calidus, & quo calefacit. Nõ tamẽ omnis actus, quo [illegible] quid est actu, sufficit ad hoc, quod [illegible] principium agendi in alia: cùm enim agens [illegible] præstantius patiẽte (vt Aug. dicit [illegible] super [illegible] ad literam: & Philosophus in [illegible] de [illegible] oportet quòd agens in alia habeat actum secundũ eminentiam quandam. [illegible] autem [illegible] suprà [illegible] in anima Christi recepta est gratia secundũ maximam eminentiam: & ideo ex eminentia gratiæ, quam accepit, competit sibi quod gratia illa ad alios deriuetur: quod pertinet ad rationẽ capitis. Et ideo eadem est secundum essentiam gratia personalis, qua anima Christi est iustificata, & gratia eius, secundum quam est caput Ecclesiæ, iustificans alios: differt tamen secundum rationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccatum originale in Adam, quod est peccatum naturæ, deriuatum est à peccato actuali ipsius, quod est peccatum personale: quia in eo persona corrupit naturam: qua corruptione mediãte, peccatum primi hominis deriuatur ad posteros, secundum quod natura corrupta corrumpit personam. Sed gratia non deriuatur à Christo in nos mediãte natura humana, sed per solam personalem actionem ipsius Christi. Vnde nõ oportet in Christo distinguere duplicem gratiam: quarum vna respondeat naturæ, alia personæ, sicut in Adam distinguitur peccatum naturæ & personæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd diuersi actus, quorum vnus est ratio, & causa alterius, nõ diuersificant habitum. Actus autem personalis gratiæ, qui est sanctum facere formaliter habentem, est ratio iustificationis aliorum, quæ pertinet ad gratiam capitis. Et inde est quod per huiusmodi differentiam nõ diuersificatur essentia habitus.

¶ Ad tertium dicendum, quod gratia personalis & gratia capitis ordinantur ad aliquẽ actum: gratia autem vnionis non ordinatur ad actum, sed ad esse personale. Et ideo gratia personalis & gratia capitis cõueniũt in essentia habitus, non autem gratia vnionis. Quamuis personalis gratia possit quodammodo dici gratia vnionis: prout facit congruitatem quandam ad vnionem. Et secundum hoc vna per essentiam est gratia vnionis & gratia capitis & gratia singularis personæ, sed differentes sola ratione.

ARTICVLVS VI.

¶ [illegible] caput Ecclesiæ sit proprium Christo.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd esse caput Ecclesiæ non sit proprium Christo. Dicitur enim 1. Reg. 15. Cùm esses paruulus in oculis tuis, caput in tribub⁹ Israel factus es. Sed vna est Ecclesia in nouo & veteri Testamento. Ergo videtur quòd eadem ratione aliquis alius homo præter Christum poterit esse caput Ecclesiæ.

¶ Præterea, Ex hoc Christus dicitur esse caput Ecclesiæ, quòd gratiam influit Ecclesiæ membris. Sed etiam ad alios pertinet gratiam alijs præbere: secundum illud Ephe. 4. Omnis sermo malus ab ore vestro non procedat: sed si quis bonus est ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Ergo videtur quod etiam alijs quàm Christo competat esse Ecclesiæ caput.

¶ Præterea, Christus ex eo quòd præest Ecclesiæ, nõ solùm dicitur caput, sed etiam Pastor & fundamentum Ecclesiæ. Sed non sibi solum Christus retinuit nomen Pastoris, secundum illud 1. Petri 5. Cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam. Nec etiam nomen fundamenti, secundum illud Apoc. 21. Murus ciuitatis habẽs fundamenta duodecim. ergo videtur quòd nec etiam nomen Capitis sibi soli retinuerit.

¶ SED CONTRA est quod dicitur, Colos. 2. [illegible] caput Ecclesiæ est, ex quo corpus per nexus & cõiunctiones subministratum & constructum, crescit in augmentum Dei. Sed hoc soli Christo conuenit. Ergo solus Christus est caput Ecclesiæ.

CONCLVSIO.

¶ Esse caput Ecclesiæ secundum interiorem influxum, proprium est Christo: secundum gubernationem [illegible] exteriorem, commune fuit Christo & alijs esse caput Ecclesiæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd caput in alia membra influit dupliciter. Vno modo quodam intrinseco influxu: prout scilicet, virtus motiua & sensitiua, à capite deriuatur ad cætera membra. Alio modo secundum quandam exteriorem gubernationem: prout scilicet secũdum visum & alios sensus, qui in capite radicantur, dirigitur homo in exterioribus actibus. Interior autem influxus gratiæ, non est ab aliquo, nisi à solo Christo: cuius humanitas ex hoc, quòd est diuinitati coniuncta, habet virtu-

[illegible]

nem, an soli Christo conueniat.

Comment. ¶In corpore articuli vnica est distinctio bimembris cum duabus conclusionibus responsiuis iuxta singula membra. Distinctio est de esse caput, vel secundum influxum interiorem, vel secundum exteriorem gubernationem. Prima conclusio est, Esse caput Ecclesiæ secundum interiorem influxum est proprium Christo. Probatur: quia sola humanitas Christi habet virtutem iustificandi, quia sola coniuncta est personaliter diuinitati. Secunda conclusio est, Esse caput Ecclesiæ secundum exteriorem gubernationem est commune Christo & aliis, differenter tamen. Prima pars conclusionis vtpote clara, manifestatur autoritate Amos. secunda autem pars ex duplici differentia: prima secundum extensionem vel restrictionem: quia gubernatio Christi extenditur ad omne tempus, omnem locum, omnemque statum, scilicet viæ & termini: aliorum vero restringitur vel ad certum locum, vel certum tempus, vel certum statum. Secunda, secundum virtutem propriam vel vicariam: qua Christus propria autoritate est caput: alij vt vicesgerentes Christi, vt patet autoritatibus.

Annot. ¶In responsione ad tertium eiusdem articuli discerne nouitie inter ostium & ostiarium, quia licet esse ostium Ecclesiæ ac regni cælorum sibi soli Dominus reseruauerit: esse tamen ostiarium aliis communicauit, claues regni cælestis tribuendo, & Petrum ianitorem cæli instituendo.

¶Super Quæstionis octaua Articulum septimum.

Comment. T Itulus clarus est. ¶In corpore articuli repetitur primo suprà posita distinctio de capite, secundum interiorem influxum & secundum gubernationem exteriorem. Exponitur deinde conclusio responsiua quæstio iuxta alterum membrum distinctionis: Diabolus est caput omnium malorum secundum exteriorem gubernationem. Probatur dupliciter: primò autoritate Iob, Ipse est Rex, &c. Secundò, ratione, Finis diaboli est auersio à Deo: ergo inquantum quicunque abducuntur peccando in hunc finem, sub diaboli gubernatione cadunt: ergo diabolus est omnium malorum caput secundum gubernationem. Antecedens probatur primò, ex hoc quòd tentauit ab initio à diuinis abducere. Ma-

Infrà ar tic. 8. c.

tem iustificandi. Sed influxus in membra Ecclesiæ, quantum ad exteriorem gubernationem, potest alijs conuenire. Et secundum hoc aliqui alij possunt dici capita Ecclesiæ: secundum illud Amos 6. Optimates capita populorum. Differenter tamen à Christo: primo quidem quantum ad hoc, quòd Christus est caput omnium eorum, qui ad Ecclesiam pertinent, secundum omnem locum & tempus & statum: alij autem homines dicuntur capita, secundum quædam specialia loca, sicut Episcopi suarum Ecclesiarum: vel etiam secundum determinatum tempus, sicut Papa est caput totius Ecclesiæ, scilicet tempore sui pontificatus: & secundum determinatum statum, prout scilicet sunt in statu viatoris. Alio modo, quia Christus est caput Ecclesiæ propria virtute & autoritate. Alij vero dicuntur capita, in quantum vicem gerunt Christi: secundum illud 1. ad Corinth. 2. Nam & ego quod donaui, si quid donaui propter vos in persona Christi. & secundum illud secundæ ad Corinth. 5. Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum illud intelligitur, secundum quòd ratio capitis consideratur exteriori gubernatione: prout dicitur Rex caput regni sui.

¶Ad secundum dicendum, quòd homo nõ dat gratiam interius influendo, sed exterius persuadendo ad ea, quæ sunt gratiæ.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd sicut Aug. dicit super Ioã. Si præpositi Ecclesiæ Pastores sunt, quomodo vnus pastor est, nisi quia sunt illi omnes vnius membra pastoris? Et similiter alij possunt dici fundamenta & capita, inquantum sunt vnius capitis & fundamẽti membra. Et tamen sicut August. ibidem dicit, pastorem esse dedit membris suis: ostium verò nemo nostrum se dicit: hoc sibi ipse proprium tenuit. Et hoc ideo, quia in ostio importatur principalis autoritas, inquantum ostium est, per quod omnes ingrediuntur in domum: & ipse solus Christus est per quem accessum habemus in gratiam istam, in qua stamus. Per alia verò nomina prædicta potest importari autoritas, non solùm principalis, sed etiam secundaria.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrùm diabolus sit caput omnium malorum.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd diabolus nõ sit caput malorum. Ad rationem enim capitis pertinet, quòd influat sensum & motũ in membra: vt dicit quædam glo. super illud ad Ephes. 1. Ipsum dedit caput, &c. Sed diabolus non habet virtutem influendi malitiam peccati: quod ex voluntate peccantis procedit. Ergo diabolus non potest dici caput malorum.

¶Præterea, Per quodlibet peccatum fit homo malus. Sed nõ omnia peccata sunt à diabolo. Quod quidem manifestum est de peccatis dæmonum, qui non ex persuasione alterius peccauerunt. Similiter etiã nec omne peccatum hominis ex diabolo procedit; dicitur enim in li. de Ecclesiasticis dogmatibus, Non omnes cogitationes nostræ malæ, semper diaboli instinctu excitantur: sed aliquoties ex motu arbitrij nostri emergunt. ergo diabolus non est caput omnium malorum.

¶Præterea, Vnum caput vni corpori præficitur. Sed tota multitudo malorum non videtur habere aliquid, in quo vniantur: quia malum malo contingit esse contrariũ: contingit etiam ex diuersis defectibus, vt Dionysius dicit 4. cap. de Diuinis nominibus. Non ergo diabolus potest dici caput omnium malorum.

¶SED CONTRA est quod super illud Iob 18. Memoria illius pereat de terra. dicit glossa, De vnoquoque iniquo dicitur, vt ad caput, id est diabolũ reuertatur.

CONCLVSIO.

¶Diabolus caput est omnium malorum, quantùm ad exteriorem gubernationem.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut suprà dictum est, caput non solùm interius influit membris, sed etiam exterius gubernat, eorum actus dirigẽdo ad aliquem finem. Sic ergo potest dici aliquis caput alicuius multitudinis, vel secundum vtrunque, scilicet secundum interiorem influxum & exteriorem gubernationem: & sic est Christus caput Ecclesiæ, vt dictum est. Vel secundum exteriorem gubernationem: & sic quilibet princeps vel prælatus est caput multitudinis sibi subiectæ. Et per hunc modum dicitur diabolus caput omnium malorum: nam, vt dicitur Iob 41. ipse est Rex super vniuersos filios superbiæ. Pertinet autem ad gubernatorem, vt eos quos gubernat, ad suum finem adducat. finis autem diaboli est auersio rationalis creaturæ à Deo: vnde & à principio hominem ab obedientia diuini præcepti remouere tentauit. Ipsa autem auersio à Deo, habet rationem finis, inquantum appetitur sub specie libertatis: secundum illud Hierem. 2. A seculo confregisti iugum, rupisti vincula, & dixisti, non seruiam. Inquantum igitur ad hunc finem aliqui adducuntur peccando, sub diaboli regimine & gubernatione cadunt: & ex hoc dicitur eorum caput.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet diabolus interius non influat rationali menti: tamen suggerendo inducit ad malum.

¶Ad secundum dicendum, quòd gubernator non semper suggerit singulis, vt suæ voluntati obediant, sed proponit omnibus signum suæ voluntatis: ad cuius sequelam aliqui excitantur inducti, alij propria sponte. Sicut patet in duce exercitus, cuius vexillum sequuntur milites etiam nullo persuadente. Sic igitur primum peccatum diaboli (qui ab initio peccat, vt dicitur 1. Ioan. 3.) propositum est omnibus ad sequendum: quod quidam imitãtur per suggestionem ipsius, quidam propria sponte absque vlla suggestione. Et secundum hoc omnium malorum caput est diabolus, inquantum ipsum imitantur: secundũ illud Sap. 2. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarũ: imitantur autem illum qui sunt ex parte illius.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnia peccata conueniunt in auersione à Deo, licet ab inuicem differant, secundum conuersionem ad diuersa commutabilia bona.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrùm Antichristus possit etiam dici caput omnium malorum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd Antichristus nõ sit caput malorum. Vnius enim corporis non sunt diuersa capita.

nifestatur deinde quomodo auersio potest habere rationem finis, scilicet sub specie libertatis. Probatur autoritate Hiere. Consequentia verò prima probatur: quia ad gubernatorem pertinet adducere quos gubernat, in suum finem. Altera autem sequela est per se nota.

Annot. ¶Coniunge huic doctrinæ responsionem ad secundum. & perspice, quòd ad gubernatorem spectat, ad suum finem alios adducere, non vno tantùm modo, sed diuersis, scilicet vel impellẽdo, vel solùm ex proposito signo sui regni. Et sic videbis primam consequentiam tenere, dum ex fine diaboli, omnes ad illum finem tendentes sub diaboli regimine concludi infertur, tanquam diabolus ipse omnium militũ dux fuerit, hos vel illo modo ad suum vexillũ.

¶Super Quæstionis octaua Articulum octauum.

Comment. T Itulus clarus est. ¶In corpore articuli est vnica conclusio responsiua quæsitos: Antichristus est omnium malorum hominum caput secundum perfectionem tantùm. Hæc conclusio habet tres partes, vnam affirmatiuè, quòd est omnium caput secundum perfectionem: & duas negatiue, & quòd non est caput secundum ordinẽ, nec secundum virtutem, tam interiorem quàm exteriorem iuxta tres modos, quibus potest dici caput, secundum similitudinem ad tres conditiones capitis, scilicet ordinem, virtutẽ, & perfectionẽ. Et propterea in littera probat processu diuisiuo, sic, quòd primò repetitur trimembris ac sufficiens diuisio conditionum, secundum quarum similitudinem caput dicitur in Sacris literis mysticè. Deinde excludit sigillatim duo membra, scilicet secundum ordinem & secundum virtutem, tam intus quàm extrà. & sic concludit tertium membrum, scilicet secundum perfectionem. ¶Vbi, quia processus clarè patet in littera, nota quod Autor licet quærat, an Antichristus sit caput omnium malorum hominum, quia tamen hoc ex autoritate cõstat sic esse, respõdet ad id quod est obscurum in hoc quæsito, scilicet qua ratione sit caput omnium hominum malorum. & dicit, quòd ratione perfectionis. Nec hoc exorbitat ab arte: quoniam, vt patet 2. Post. omnis quæstio est quæstio medij: constat autẽ quod quid est, esse medium ad omnem quæstionem soluendam.

Annot. Prima Secunda q. 3. 4. articul. 3. & 4. Et 3. dist. 13. q. 2. artic. 1. c. Et veri. q. 29. artic. 4. c. Et mal. q. 8. articulo 1. c. Et opusc. 3. c. 223. Et 1. Corint. 11. col. 3. & 4.

Sed diabolus est caput multitudinis malorum. Non ergo Antichristus est eorũ caput.

¶ Præterea, Antichristus est membrum diaboli. Sed caput distinguitur à membris. ergo Antichristus non est caput malorum.

¶ Præterea, Caput habet influentiã in membra. Sed Antichristus nullam habet influentiam in malos, qui eum præcesserunt. Ergo Antichristus non est caput malorum.

¶ SED CONTRA est quod Iob 21. super illud, Interrogate quemlibet de viatoribus, dicit glos. Dum de omnium malorum corpore loqueretur, subito ad omnium iniquorum caput Antichristũ verba cõuertit.

CONCLVSIO.

¶ Antichristus omnium malorum hominum caput est: non quidem secundum ordinem, vel virtutem, sed secundum malitiæ perfectionem.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut suprà dictum est, in capite naturali tria inueniuntur, scilicet ordo, perfectio & virtus influendi. Quantùm igitur ad ordinem temporis, non dicitur Antichristus esse malorum caput, quasi eius peccatum præcesserit, sicut præcessit peccatum diaboli. Similiter etiam non dicitur esse caput malorum propter virtutem influẽdi: etsi enim aliquos sui temporis ad malum sit conuersurus, exterius inducẽdo: nõ tamen illi, qui ante eum fuerunt, ab ipso sunt in malitiam inducti, nec etiam eius malitiam sunt imitati, dum secundum hoc non posset dici caput omnium malorum, sed aliquorum. Relinquitur ergo, quòd dicatur caput omnium malorum propter malitiæ perfectionem. Vnde super illud secundæ ad Thessal. 2. Ostendẽs se tanquam sit Deus, dicit glossa, Sicut in Christo omnis plenitudo diuinitatis inhabitauit, ita in Antichristo omnis malitiæ plenitudo: nõ quidem ita quòd humanitas eius sit assumpta à diabolo in vnitatem personæ, sicut humanitas Christi à filio Dei: sed quia diabolus suam malitiam eminentius ei influet suggerẽdo, quàm omnibus alijs. Et secundũ hoc omnes alij, mali qui præcesserũt, sunt quasi quædam figura Antichristi: secundum illud 2. ad Thess. 2. Mysterium iam operatur iniquitatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd diabolus & Antichristus non sunt duo capita, sed vnum, quia Antichristus dicitur esse caput, inquantum plenissimè inuenitur in eo impressa malitia diaboli. Vnde super illud secũdæ ad Thessa. 2. Ostẽdens se tanquam sit Deus: dicit glos. In ipso erit caput omnium malorum, scilicet diabolus, qui est Rex super omnes filios superbiæ. Non autem dicitur in eo esse per vnionem personalem, nec per intrinsecam inhabitationem (quia sola Trinitas menti illabitur, vt dicitur in lib. de Ecclesi. doc.) sed per malitiæ effectum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut caput Christi est Deus, & tamen ipse est caput Ecclesiæ (vt suprà dictum est) ita Antichristus est membrum diaboli, & tamen est caput malorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Antichristus non dicitur caput omnium malorum propter similitudinem influentiæ, sed propter similitudinem perfectionis. In eo enim diabolus quasi malitiam suam ducet ad caput, per modum, quo dicitur aliquis ad caput sui propositũ ducere cùm illud perfecerit.

QVAESTIO NONA

De scientia Christi in communi, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de scientia Christi. Circa quam duo consideranda sunt. Primo, quam scientiam Christus habuerit. secũdò de vnaquaque scientiarum ipsius.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrùm Christus habuerit aliquam scientiam præter diuinam.

¶ Secundo, vtrùm habuerit sciẽtiam, quam habent Beati, vel comprehensores.

¶ Tertiò, vtrùm habuerit sciẽtiam inditam vel infusam.

¶ Quarto, vtrùm habuerit aliquam scientiam acquisitam.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm Christus habuerit aliquam scientiam præter diuinam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo non fuerit aliqua scientia præter diuinã. Ad hoc enim necessaria est scientia, vt per eam aliqua cognoscantur. Sed Christus per scientiam diuinam cognoscebat omnia. Superfluum igitur fuisset, quòd in eo esset alia scientia.

uendam. Ratio autem, qua Antichristus est caput omnium malorum, est quòd quid est esse capitis in Antichristò respectu omnium malorum. Confirmat autem litera conclusionem illatam ex autoritate Glossæ, quam etiam declarat, tollens falsum sensum, qui posset ex illa accipi. Et clare patet omnia. Et demum declarat quo pacto mali præcedentes Antichristo secundùm tempus, se habent ad ipsum, scilicet vt figura quædam: vt ex glossa super illud, Nam mysterium iam operatur iniquitatis, dicet.

¶ Vbi perspicere potes, esse inter Antichristum & alios malos ipsum præcedẽtes non solùm simplicem habitudinẽ perfecti ad imperfectum (quia ille perfectionem omnis malitiæ, isti minus mali) sed esse talem modũ habitudinis imperfectionis: quia scilicet figura est imperfectior figurato: ita quòd Antichristus est caput præcedẽtium malorum ratione perfectionis: & quia in ipso est plenitudo malitiæ, in alijs pars aliqua malitiæ, & quia ipse est vt veritas malitiæ, illi, vt figura tantæ futuræ malitiæ. Et propterea dicitur operari iam mysterium iniquitatis, quia iniqui operantur malum, non solùm secundum se, sed vt figura malitiæ sui capitis. Figura enim mysterium est respectu figurati: & figuratum operari dicitur non secundum se, sed secundũ figurantes, quando ad ipsum figurandum operantur. vt contingit quando mali iniquè agunt.

¶ Memento hic doctrinæ acceptæ in 5. Metaphy. quòd perfectum & imperfectum transferimus etiam ad mala, dũ dicimus perfectum latronem, & perfectũ tyrannum, & huiusmodi. Sic namque hic dicimus Antichristum esse caput ratione perfectionis, quia scilicet perfectè malus.

¶ Num Antichristus sit caput omnium malorum tam dæmonum, quàm hominum.

Quæstio. ¶ Occurrit hic dubiũ, an Antichristus dicitur caput omnium malorum, tam dæmonum, quàm hominũ, an hominum tantùm. Et est ratio dubij: quia in litera nunquam restringuntur membra Antichristi ad malos homines, sed absolutè dicitur caput malorum. & quod plus est, dum in litera distinguuntur articuli huius quæstionis, post locatũ articulum septimum, an diabolus sit caput omnium malorum, locando hunc octauũ, dicitur, an Antichristus etiam possit dici caput omnium malorum. Vbi apponendo ly etiã, ostendit quòd ad eosdem omnes malos refert Antichristum, ad quos retulerat diabolum. constat autem diabolum esse caput omnium malorum, tam dæmonum, quàm hominum. ergo Antichristus etiam erit caput eorundem. Et confirmatur ratione ex autoritate glo. 2. ad Thessa. 2. Sicut in Christo plenitudo diuinitatis, ita in Antichristo plenitudo malitiæ. Si enim in Antichristo habitabit plenitudo malitiæ Luciferi, sequitur quòd erit perfectior in malitia, quàm quicunque alij mali tam dæmones, quàm homines: & consequenter est caput ratione perfectionis, tam dæmonum quàm hominum malorum. In oppositum est, & quia absurdum est ponere Antichristum caput dæmonum: & quia Antichristus, quum sit viator purus, non potest poni caput malorum in termino, quales sunt dæmones: quum quilibet damnatus vtpote omnino pertinax & inflexibilis ad bonum sit peior quocunque viatore: sicut econtra, quilibet Beatus melior est quocunque puro viatore: iuxta illud Matth. 11. Qui autẽ minor est in regno cælorũ, maior est illo, scilicet Ioan. Bapt.

¶ Ad hoc dicitur, quòd proculdubio Antichristus non est caput dæmonum malorum, sed hominum tantum. quia nec ordine, nec virtute, nec perfectione illos excedet in malitia, quum sit futurus purus viator, ac per hoc non habiturus sic malam voluntatem, sicut habent dæmones, qui in quolibet opere suo sunt mali, adeò quod etiã naturalibus actibus appendit circunstantias malas. Antichristum autẽ nihil prohibet operaturum aliquid de genere suo bonũ sine mala operis circunstantia, puta quia honorabit parentes, & huiusmodi. Vnde & Angelũ custodem habebit, persuasurum quandoq;, vt ab aliquo desistat malo. De diabolo autem aliud est dicendum absolutè, & aliud infra expositionem præsentis literæ: nam absolutè verum est, quòd Lucifer est caput omnium malorum, tam dæmonũ, quàm hominum: quod facilè deduci potest vtendo ratione septimi articuli. Secundũ præsentem autem literã diabolus dicitur caput omniũ malorum hominum: ita quod tam in 7. quàm in 8. artic. non est sermo nisi de malis hominibus. Et ly diabolus, nõ sumitur pro aliquo vno diabolo solo, sed pro toto ordine diabolico, vel melius pro Lucifero, vt continet totũ ordinem diabolicum: ita quòd sensus est, quòd diabolus, hoc est Lucifer cum suis, vel ordo diabolicus, est caput omnium malorũ hominum. Et huic sensui attestantur rationes humanum, quæ nõ ab aliquo vno diabolo fiũt.

Vnde patet responsio ad duas primas obiectiones.

¶ Ad tertiam autem dicitur, quòd in Antichristo ponitur plenitudo malitiæ nõ simpliciter, nec Luciferi, sed inter homines ea ratione quia in eo est diabolus, hoc est diabolicus ordo, secũdum plenum effectũ malitiæ.

¶ In responsionibus ad primum & secũdum simul, dubium occurrit: quia in responsione ad primum dicitur, diabolum & Antichristũ non esse duo capita, sed vnũ caput: in responsione autem ad secundum, dicitur, Antichristum esse membrum diaboli. Hæc enim sibiinuicem aduersantur: quia si Antichristus est membrum diaboli, oportet diabolũ esse caput Antichristi, ac per hoc Antichrist⁹ est caput subordinatũ alteri capiti, scilicet diabolo: & sic Antichristus & diabol⁹ sunt duo capita.

¶ Ad hoc dicitur quòd diabolus potest dupliciter considerari, scilicet secundum se, vel vt est in Antichristo. Si secundũ se, sic Antichrist⁹ & diabolus sunt duo capita, quorũ vnum subordinatur alij, scilicet Antichristus diabolo & hoc dicit responsio ad secundũ. Si autẽ consideretur diabolus, vt est in Antichristo, sic ambo sunt vnum caput & sic verificatur respõsio ad primum. Vel. & melius respondetur, quòd diabolus & Antichristus dupliciter considerari possunt: primò in ordine ad multitudinẽ malorum hominum (de quibus est sermo) & sic ambo sunt caput vnum corporis vnius. Et hoc directè intendit responsio ad primum, dum duo capita vnius & eiusdem omnino corporis mystici excludit. Secundò considerantur inter se: & sic Antichristus respectu diaboli est membrum, diabolus autẽ caput eius, sicut Deus caput Christi. Cum quo stat, quòd respectu multitudinis malorum hominum Antichristus est caput: & sic Antichristus est caput subordinatũ alteri capiti, quòd diabolus est. Et hoc dicit respõsio ad secũdũ.

3. d. 14. ar. 1. q. 1. Et ver. q. 20. ar. 1. & opusc. 1. 223.

¶ Super Quæstionem nona Articulum primum.

Titulus clarus est.

Conclu. ¶ In corpore tria fiunt. Primo repetitur integritas naturæ assumptæ pro ra[...]e conclusionis. Secundò respo[...]etur quæsito vnica affirmatiua cõclusione (scilicet oportet in Christo esse sciẽtiam creatam) tribus rationibus super dicto fundamento fabricatis, probando illam. Tertiò confirmatur conclusio autoritate sacri Concilij, reddendo illius rationem. Omnia clara sunt in litera.

Annot. ¶ In responsione ad primum eiusdem articuli, dubia duo occurrunt circa illud, Vnde hic actus non potuit esse animæ humanæ Christi, quum sit alterius naturæ. Primum quidem circa id, quod dicitur de impossibilitate actus intelligendi diuini, quòd sic actus intelligendi animæ Christi, nam multi reputant hoc esse possibile.

¶Praeterea, Lux minor per maiorem offuscatur. Sed omnis scientia creata comparatur ad sciētiam Dei increatam, sicut lux minor ad maiorem. Ergo in Christo non refulsit alia scientia, quàm diuina.

¶Praeterea, Vnio humanae naturae ad diuinā, facta est in persona, vt ex supradictis patet. Ponitur autē in Christo secundū quosdā quaedam scientia vnionis: per quam scilicet Christus ea quae ad mysterium Incarnationis pertinent, plenius sciuit, quàm aliquis alius. Cùm ergo vnio personalis contineat duas naturas, videtur quòd in Christo non sint duae scientiae, sed vna scientia pertinens ad vtranque naturam.

¶SED CONTRA est quod Ambrosius dicit in lib. de Incarn. Deus in carne perfectionē naturae assumpsit humanae, suscepit sensum hominis, nō sensum carnis inflatū. Sed ad sensum hominis pertinet sciētia creata. Ergo in Christo fuit scientia creata.

CONCLVSIO.

¶ *Necessarium fuit, in Christo fuisse aliquā scientiam creatam.*

¶RESPONDEO dicēdum, quòd sicut ex supradictis patet, filius Dei humanam naturam integram assumpsit, id est, nō solùm corpus, sed etiam animam, non solùm sensitiuam, sed etiam rationalem. Et ideo oportuit quòd haberet scientiam creatam propter tria. Primò quidem propter animae perfectionem. Anima enim secundum se considerata est in potentia ad intelligibilia cognoscenda: est enim sicut tabula, in qua nihil est scriptum, & tamen possibile est in ea scribi per intellectum possibilem, in quo est omnia fieri, vt dicitur in tertio de Anima. Quod autem est in potentia, est imperfectum, nisi reducatur ad actum. Non autem fuit conueniens, quòd filius Dei humanam naturam imperfectam assumeret, sed perfectam, vtpote qua mediante, totum humanum genus ad perfectum erat reducendum. Et ideo oportuit, quòd anima Christi esset perfecta per aliquam scientiam, quę esset propria perfectio eius. Et ideo oportuit in Christo esse aliquam scientiam praeter scientiam diuinorum, alioquin anima Christi esset imperfectior animabus aliorum hominum. Secundò, quia cùm quaelibet res sit propter suam operationem, vt dicitur in secundo de Cae. frustra haberet Christus animam intellectiuam si non intelligeret secundum illam, quod pertinet ad scientiam creatam. Tertiò, quia aliqua scientia creata pertinet ad animae humanae naturam, scilicet illa, per quam naturaliter cognoscimus prima principia: scientiam enim hîc largè accipimus pro qualibet cognitione intellectus humani. Nihil autem naturalium Christo defuit: quia totam humanam naturam suscepit, vt suprà dictum est. Et ideo in sexta Synodo damnata est positio negātiū in Christo esse duas scintias, vel duas sapiētias.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus cognouit omnia per sciētiam diuinam operatione increata, quae est ipsa Dei essentia: Dei enim intelligere est sua substantia, vt probat Philosophus 12. Metaph. Vnde hic actus non potuit esse animae Christi cùm sit alterius naturae. Si igitur nō fuisset in anima Christi aliqua alia scientia praeter diuinam, nihil cognouisset: & ita fuisset frustra assumpta, cùm omnis res sit propter suam operationem.

¶Ad secundum dicendum, quòd si duo lumina accipiantur eiusdem ordinis, minus offuscatur per maius, sicut lumen solis offuscat lumen candelae, quorum vtrumque accipitur in ordine illuminantis. Si verò accipiātur duo lumina, ita quòd maius sit in ordine illuminantis, & minus in ordine illuminati, minus lumen non offuscatur per maius, sed magis augetur: sicut lumen aëris per lumen solis. Et hoc modo lumen scientiae non offuscatur, sed clarescit in anima Christi per lumen scientiae diuinae, quae est lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, vt dicitur Ioan. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex parte vnitorum ponitur scientia in Christo, & quātum ad naturā diuinam, & quantum ad humanā: ita quòd propter vnionem, secūdum quam est eadē hypostasis Dei & hominis, id quod est Dei, attribuitur homini, & id quod est hominis, attribuitur Deo, vt suprà dictum est. Sed ex parte ipsius vnionis non potest poni in Christo aliqua scientia: nam vnio illa est ad esse personale, scientia autem non conuenit personae, nisi ratione alicuius naturae.

possibile. Secundum circa dictā rationem, scilicet quum sit alterius naturae: quoniam non apparet quantum valeat.

¶Circa primum igitur habes in tertio senten. Ioānis Capreoli distin. 14. quaest. 1. argumenta multa, Ioannis de Ripa, & aliorum quae quoniam procedunt ex extraneis, aut transmiscent illa (puta quod visio sit species, aut differentiam inter matutinam & vespertinam cognitionem, aut cognitionē creaturarū in verbo, aut differentiā inter cognitionem aenigmaticam & facialem, aut intuitiuam, aut etiam magis extranea, eut illa, quae in litera hoc soluuntur) & scientia debet tradi ex propriis, non ex extraneis, resecareq; debet superflua: ideo omittēda censui, allatis tantùm duobus motiuis. Primum est, Deus respectu Beatorum se habet vt species intelligibilis. ergo multò magis potest se habere, vt intellectio. Antecedens patet. Et cōsequentia probatur: quia magis repugnat Deo ratio habitus seu habitualis formae, quàm actus seu formae actualis: sed species habet rationem habitus seu habitualis formae. Intelligere autē habet rationem actus: ergo. Secundum est ex auctoritate August. 4. de Trinitat. cap. vlti dicētis de visiōe beata duo. primò, quòd illa Deus est bonus & beatus: secundò, quòd ipsa sola est summum bonum, cuius adipiscendi gratia percipimus agere quicquid ratione agimus. Ex his enim patet, quòd visio Beatorū est quid increatum: alioquin Deus esset bonus & beatus aliquo creato, & aliquid creatū esset summum bonum & finis vltimus, &c.

¶Circa secundum autē occurrit statim obiectio, quòd alietas naturae, licet inferat, intellectionem diuinam non posse esse naturalem animae humanae: non tamen infert non posse communicari animae humanae. Magna enim differentia est inter conuenire vt naturale, & conuenire vt communicatum: proprietas siquidem ignis non conuenit rei ignitae, vt naturalis illi rei, puta ferro, sed vt communicata ferro. Et ad diuina ascendendo, personalitas Verbi non conuenit humanitati Christi, vt naturalis sibi, sed vt communicata. Quocirca sicut personalitas Verbi est ipsa Dei substantia, & tamen conuenit animae humanae Christi, quae est alterius naturae, non vt naturalis animae humanae, sed vt communicata sibi: ita intelligere diuinum, quod est essentia Dei, potest animae humanae alterius naturae conuenire, non vt naturale animae humanae, sed vt communicatum. Alietas siquidem naturae (vt monstratum est) non prohibet proprietatis communionem, sed naturalitatem. Vana igitur est haec ratio. Et si haec ratio non valet, voluntariè conclusio asseritur: quum inueniantur tenentes oppositum Philosophi: vt patet de Auerroi in tertio de Anima, Comm. 36. dicente, quod in statu intellectus adepti, intelligemus per substantiam intellectus agentis, ac non apparet, quòd possibile est actum proprium naturae superioris, qui est illius substantia, communicari inferiori.

¶Ad huius quaestionis solutionem euidentem, sciendum est, duplici via posse procedi ad videndum impossibilitatem propositam, scilicet quòd intelligere substantiae superioris, non potest communicari: sic vt intelligere quo formaliter intelligit substantia inferior. Altera via est ex dependentia intellectionis ab intelligente: quia scilicet intelligere est operatio vitalis intelligentis: de ratione autem operationis vitalis est, quòd sit ab eo, cuius est operatio vitalis: alioquin viuere actualiter non esset à viuente substantialiter. Quod non videtur intelligibile: quia sic anima non esset principium vegetandi, sentiendi, appetendi, intelligendi, & secundum locum mouendi: & sic anima non esset anima. Et confirmatur: quia sicut non est intelligibile, quòd Sortes generet Platonem, & actus generandi non sit à Sorte, & similiter quod Sortes motu animali progrediatur, & motus eius non sit ab ipso: & similiter quòd appetat aut velit, & appetitus eius non sit ab anima. ita nō est intelligibile quòd viuat vita intellectuali actuali, quae nihil aliud est, quam ipsum intelligere, & quòd tale intelligere, tale viuere non sit ab intelligente. Constat autem quòd diuinum intelligere, non potest dependere ab aliqua creatura. impossibile est igitur quòd actus intelligendi, quo Deus intelligit, sit actus intelligēdi quo creatura formaliter intelligat. Ex hac igitur via, quòd actus vitalis cuiusque viuentis aut est ipsa substantia viuentis, aut est ab ipsa, concluditur per mò impossibilitas proposita. Quia tamen multi ignorantes propriam vocem, nō sunt capaces dictae rationis, offert se secunda via, & haec. quòd operatio est actus operātis secundum esse naturale. Haec propositio habet duas partes. prima est, quòd operatio, est actus operantis. Et quo ad istam partem sobriè intellecta, hoc est proportionaliter de operatione transeunte & immanente, per se nota est: nam operatio transiens est actus agentis, vt à quo saltem: operatio autem immanens est actus operantis, vt cuius saltem. Secunda verò pars est, quòd secundum esse naturale: quae etiam est per se nota inducendo: nam generare est à generante, secūdum esse naturale & sentire est in sentiente, secundum naturale esse & similiter desiderare in desiderante, & intelligere in intelligēte. Et ex terminis patet, quia operans, inquantum operans, secūdum suum naturale esse operatur, sicut & est. Sub hac autem propositione subsumendum est, quòd diuina substantia non potest esse actus secundum esse naturale alicuius creaturae, vt patet. igitur non potest diuinam intelligere esse intelligere, quo formaliter intelligat creatura. Dico autem naturale esse, ad differentiam actus secundum esse intelligibile: vt obiectum intellectus est perfectio, & actus intellectus, secundum esse intelligibile. nihil enim prohibet, substātiam aliquā, quae est actus, non solùm in genere entis, sed in ordine intelligibili, esse perfectionem, ac per hoc actum alterius secundum esse intelligibile. Hoc siquidem modo ponunt Theologi diuinam essentiam esse, vt speciem intelligibilem intellectus creati beati & similiter Philosophi ponentes inferiorem intelligentiam intelligere per superiorem. Et hac via processit Auctor in litera afferēs pro ratione alietatem naturae: quia enim operatio est actus operātis in esse naturae, impossibile est, quòd operatio, quae est substantia vnius, conueniat alienae naturae, nisi substantia illa in esse naturae iungatur alienae naturae: quod in proposito esse impossibile clarè liquet. Et per haec patet responsio ad primam obiectionem in primo dubio. Nam patet iam non esse idem aut par iudicium de specie intelligibili & actu intelligendi: quia illa potest esse alterius actus in genere intelligibili, iste non nisi in genere naturae. Nec ratio allata de actu & habitu obstat. quia licet species intelligibiles secundum communem viam sint formae habituales (quod tamen Auicenna negauit) diuina tamen substantia non supplet vicem speciei intelligibilis, quatenus est forma habitualis: quae habitus claudit in se imperfectionem potentiae, quam in sua ratione admixtam habet, sed quatenus est forma actualis tantum, & hoc in esse intelligibili tantùm: vt dictum est.

¶Ad auctoritatem primam August. dicitur, quòd non intendit August. eandem numero visionem esse beantem Deum & nos, sed eandem obiectiuè & modaliter: quia idem obiectum & idem modus est vtrinsque, dum Deus per seipsum à se, & nobis videtur.

¶Ad secundam dicitur, quòd non inconuenit aliquam operationem creatam esse summum bonū, non simpliciter, sed inter creata, & similiter esse vltimum finem. Idem & in idem redit, dum dicitur summum bonum inter concupiscibilia simpliciter: & vltimus finis vt concupiscibilis simpliciter.

¶Ad secundi autem dubij obiecta respondetur, quòd processus literae est effi-

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm Christus habuerit scientiam, quam habent Beati vel comprehensores.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo non fuerit scientia Beatorum vel comprehensorum. Scientia enim Beatorum est per participationem diuini luminis: secundum illud Psalm. In lumine tuo videbimus lumen. Sed Christus non habuit lumen diuinum tanquàm participatum, sed ipsam diuinitatem in se habuit substantialiter manentem: secundum illud Colos. 2. In Christo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ergo in Christo non fuit scientia Beatorum.

¶Præterea, Scientia Beatorum eos beatos facit, secundum illud Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscãt te solũ verum Deum: & quem misisti Iesum Christum. Sed homo ille fuit beatus ex hoc ipso, quòd fuit Deo vnitus in persona: secundum illud Psalm. Beatus quem elegisti & assumpsisti. Nõ ergo oportet ponere in ipso scientiã Beatorũ.

¶Præterea, Scientia duplex homini competit, vna secundum suam naturam, alia supra naturam. Scientia autẽ Beatorum, quæ in diuina visione consistit, non est secũdum naturam hominis, sed supra eius naturam. In Christo autem fuit alia supernaturalis scientia multò altior, scilicet scientia diuina. Non ergo oportuit in Christo esse scientiam Beatorum.

¶SED CONTRA, Scientia Beatorum in Dei cognitione consistit. Sed ipse plenè cognouit Deum, etiam secundum quòd homo: secundum illud Ioan. 8. Scio eum, & sermonem eius seruo. Ergo in Christo fuit scientia Beatorum.

CONCLVSIO.

¶Cùm homines per Christi humanitatem ad beatitudinis finem perducantur, oportuit beatam cognitionem, quæ in Dei visione consistit, excellentissimè homini Christo conuenire.

¶RESPONDEO dicendum, quòd illud, quod est in potentia, reducitur in actum per id, quod est actu: oportet enim esse calidum id, per quod alia calefiunt. Homo autem est in potentia ad scientiam Beatorum (quæ in Dei visione consistit) & ad eam ordinatur sicut ad finem: est enim creatura rationalis capax illius beatæ cognitionis, inquantum est ad imaginem Dei. Ad hunc autem finem beatitudinis homines reducuntur per Christi humanitatem, secundum illud Hebr. 2. Decebat eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, autorem salutis eorum per passionem consummari. Et ideo oportuit quod cognitio beata in Dei visione consistens excellentissimè Christo homini conueniret: quia semper causam oportet esse potiorem causato.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd diuinitas vnita humanitati Christi secundum personam, non secundum essentiam vel naturam: sed cum vnitate personæ remanet distinctio naturarum. Et ideo anima Christi, quę est pars humanę naturæ, per aliquod lumen participatum à natura diuina, perfecta est ad scientiam beatam qua Deus per essentiam videtur.

¶Ad secundum dicendum, quòd ex ipsa vnione homo ille est beatus beatitudine increata, sicut ex vnione est Deus. Sed præter beatitudinem increatam oportuit in natura humana Christi esse quãdam habitudinem creatam, per quam anima eius in vltimo fine humanæ naturæ constitueretur.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd visio seu scientia beata est quodammodo supra naturam animæ rationalis, inquantum scilicet propria virtute ad eam peruenire non potest. Alio verò modo est secundum naturam ipsius, inquantum scilicet secundum naturam suam est capax eius, prout scilicet est ad imaginem Dei facta: vt suprà dictum est. Sed scientia increata, est omnibus modis supra naturam animæ humanæ.

---

tur ad probandum, quòd intelligere diuinum non potest esse actus animæ Christi ex eo quòd est alterius naturæ, & cùm dicitur, quòd alietas naturæ compatitur habere actum alienum per communionem: respondetur quòd licet hoc, in communi verum sit (quia in quibusdam potest natura ipsa alteri naturæ communicari, vt forma communicatur materiæ, & ignis ferro) in tali tamen natura, quæ est incommunicabilis alteri naturæ, in esse naturę falsum est, quia alietas naturæ excludit alienum actum à se: non solùm vt naturalem, sed vt communicatum sibi, ita quòd sit actus eius. Et quia diuina natura est incommunicabilis secundum esse naturæ cuicunque naturæ: ideo efficaciter loquens, explicitè de ipsa Autor conclusit, quòd non potest ipsius intelligere esse actus animæ humanæ Christi.

Infrà artic. 3. cor. Et opusc. 3. c. 223.

¶Quod autem obiicitur, quasi à simili, de personalitate diuina cõmunicata naturę humanæ, facilè soluitur ex eo quod personalitas non communicatur vt actus creatæ naturę: Autoris autem ratio de actu loquitur, dum ex eo quòd intelligere Dei est actus, qui natura est diuina, infert quod nõ potest esse actus animę: quia est alterius naturę. Non est ergo similis ratio de cõmunione personalitatis, vt personalitas, & actu intelligendi, vt actus intelligendi: quia personalitas diuina potest fieri personalitas humanæ naturæ, sine hoc quòd sit actus eius: actus autem intelligẽdi diuinus non potest fieri actus intelligendi humanæ animæ, nisi fiat actus animæ humanæ: quod est impossibile. Rationabiliter igitur conclusio literæ assertum.

¶Philosophi autem ponentes inferiores intelligẽtias intelligere per substãtias superiorum intelligentiarum, non aduersantur doctrinæ huic, quoniam ea hoc non habetur, quòd ponãt intelligere superioris communicari inferiori idem numero: sed solùm quòd substantia superioris se habet respectu inferioris, vt forma seu species intelligibilis vt nos dicimus de essentia diuina respectu Beatorum. Vnde nihil obstant eorum dicta, siue vera, siue falsa sint in se.

Annot. ¶In responsione ad tertium eiusdem articuli aduerte, quòd Autor ad rem spectãs, monstrat non dari scientiam vnionis, vt distinguitur contra vnita: hoc est, non dari ex parte vnionis aliquam scientiam, sed solùm ex parte naturarum vnitarum, diuinæ scilicet & humanæ. Et loquitur de his subiectiuè: isti autem, qui allegantur in argumento, posuerunt scientiam vnionis obiectiuè: & ideo non curauit de illis Autor.

¶Appellatur autem scientia vnionis vel vnitorum subiectiuè, quæ scilicet consequitur ad vnitas naturas (vt diuina ad diuinam, & humana ad humanam) & quæ consequeretur ad ipsam vnionem naturarum: quam Autor monstrat non dari.

¶Scientia autem vnionis vel vnitorum obiectiuè vocatur, quæ de vnione vel vnitis est, vt obiectio. Et talis scientia vnionis datur in Christo, quia scitur à Christo vnio, vt illi dicebant: sed non nisi scientia diuina, vel humana: vt Autor in litera explanat.

¶Super Quæstionis nonæ Articulum secundum.

Coment. Titulus clarus est.

¶In corpore articuli vna est conclusio, In Christo est scientia beata consistens in visione Dei excellentissimè. Conclusio ista habet duas partes: prima est, quòd in Christo est scientia beata: secunda, quòd excellentissimè. Probatur in litera primò prima pars: Omne quod est in potentia, reducitur in actum per aliquod ens actu: homo est in potentia, ad scientiam beatam in Dei visione consistentem: & reducitur in actum istum per Christi humanitatem: ergo in Christo est scientia beata. Maior probatur in calido. Minor quo ad primam partem probatur: quia homo est capax illius beatitudinis: quia est ad imaginem Dei, & ad illam ordinatur, vt ad finem. Quo ad secundam verò, autoritate Apostoli: Decebat eum, &c. Deinde in calce corporis articuli probatur secunda pars conclusionis, scilicet quòd excellentissimè: quia semper causam oportet esse perfectiorem causato.

Annot. ¶Aduerte nouitie, quòd quia propositiones euidentes ac vsitatæ, tanquam statim perceptæ truncatæ quandoque dicuntur: ideo Autor Maiorem sic attulit, non curans limitare eam, vt debet intelligi: scilicet si reducitur ad actum. Neque enim omne quod est in potentia, reducitur ad actum (quum multa sint in potentia quæ nunquam erunt) sed omne quod est in potẽtia, si reducitur ad actũ, oportet quòd reducatur ad actum per aliquod ens actu: hoc enim intendit litera, & hoc solùm est ad propositum. Et propterea in Minore ponuntur tot cõditiones, scilicet quod homo est in potẽtia, & quòd ordinatur ad illam vt finem. Ex hoc enim ostenditur necessitatem, quòd potentia est reducenda ad actum, licet non in singulis hominibus: quia impossibile est, quod potentia ad finem sit frustra in tota vniuersali specie.

¶Nam ex eo quòd Christus efficit beatitudinem nostram, sequatur ipsum actu esse beatum.

Quæstio. ¶Circa hanc literæ processum, dubium occurrit, quia propositio illa fundamentalis, Reducens aliquid de potentia in actum, est in actu, quamuis sit verissima in causis principalibus, non tamen est vera in causis instrumentalibus, vt ex Alexand. patet. 12. Metaphys. Et ad sensum patet, instrumenta non esse talia in actu, qualia fiunt ab ipsis: vt semina in naturalibus, & organa artificum testantur. Humanitas autem Christi non est efficiens principale, sed instrumentale respectu nostrę beatitudinis: non igitur sequitur ex sua efficientia, quòd sit actu beata, quamuis de facto beata sit: non est ergo efficax processus literæ.

¶Ad hoc dicitur, quòd instrumentorum est duplex, quoddam purũ instrumentum, vt organa artium & semina, & huiusmodi. Quoddã vero instrumentorum, quòd est etiam causa sui, sicut seruus est organum domini: ita tamen quòd libero arbitrio suorum motuum causa est. Quamuis autem primum instrumentorum genus non habeat actu quod instrumentaliter efficit: secundum tamen instrumentorum genus, quatenus sui dominium habet administrum, actu habet quod in aliis efficit. Et quia Christus homo sic est instrumentum Dei, vt liber sit, liberè cooperetur, & efficiat nos beatos: ideo in litera illatum est, quòd ipse est actu beatus.

Annot. ¶In probatione secundæ partis conclusionis, nota nouitie, quòd Autor plus concludit, quàm probet explicitè ratio allata: quia ratio non probat explicitè nisi quod Christus est perfectius beatus, quàm alij homines, & tamen concluditur, quòd est beatus excellentissimè. Licuit autem hoc gratia materiæ: quoniam iam declaratum est, Christum esse caput omnium Beatorum, tam hominum, quàm Angelorum. ac per hoc subintelligendo nunc, quòd Christus est causa efficiens beatitudinem nostrã, vt caput Beatorum, optimè infertur, quòd est excellentissimè beatus: vtpote causa, vt caput.

Annot. ¶In responsione ad tertiũ eiusdem articuli nota distinctionẽ de supra naturam vel secundũ naturã: quoniã hinc habes intellectum diuersorũ dictorũ de beatitudine nostra, quum inuenies quòd est naturalis, aut quòd est supernaturalis. Veruntamen esto cautus, vt bene notes in secundo membro ly Inquantũ, scilicet secundum naturam suam est capax eius, quoniam est conditio hæc diminuens à simpliciter ad secundum quid. non enim quia homo est capax illius visionis, sequitur, ergo est illi naturalis, aut habet ad illam potentiam naturalem: quia plus requiritur ad naturalitatem simpliciter, & ad potentiam naturalem, scilicet naturalis inclinatio in illum actum: sed solùm sequitur, quòd habet naturam, quæ potest eleuari in illum actum. In hoc enim differt homo ab animalibus, scilicet ex hoc ipso, quod est intellectualis animæ, quòd bruta non possunt eleuari in actum videndi Deum, homo autem potest eleuari in illum. Quod hinc prouenit, quia intellectualitas est capax visionis illius: pars autem sensitiua tantum non est illius capax. Quocirca visio Dei est aliquo modo naturalis animæ nostræ, sed secundum quid, quia est capax ex sua natura illius: non est autem simpliciter naturalis illi aut alteri cuicunque creaturæ, sed soli Deo.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrùm Christus habuerit scientiam inditam vel infusam.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo non sit alia scientia indita, vel infusa praeter scientiam beatam. Omnis enim alia scientia comparatur ad scientiam beatam, sicut imperfectum ad perfectum. Sed praesente cognitione perfecta, excluditur cognitio imperfecta: sicut manifesta visio faciei excludit ęnigmaticam visionem fidei, vt patet primae ad Corinth. 13. Cùm igitur in Christo fuerit scientia beata (vt dictum est) videtur quòd non potuerit in eo esse alia scientia indita.

¶ Praeterea, Imperfectior modus cognitionis disponit ad perfectiorem: sicut opinio, quę est per syllogismũ dialecticum, disponit ad scientiam, quę est per syllogismũ demonstratiuum. Habita autem perfectione non est vlterius necessaria dispositio: sicut habito termino, non est necessarius motus. Cùm ergo cognitio quaecunque alia creata comparetur ad cognitionem beatam, sicut imperfectum ad perfectũ, & sicut dispositio ad terminum: videtur quòd cùm Christus habuerit cognitionem beatam, quòd non fuerit ei necessarium habere aliam cognitionem.

¶ Praeterea, Sicut materia corporalis est in potentia ad formam sensibilem, ita intellectus possibilis est in potentia ad formam intelligibilem. Sed materia corporalis non potest simul recipere duas formas sensibiles, vnã perfectiorem, & aliam minus perfectam: ergo neque anima potest simul recipere duplicem scientiam, vnam perfectiorem, & aliam minus perfectam: & sic idem quod prius.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Collossen. 2. quòd in Christo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae absconditi.

CONCLVSIO.

¶ *Praeter diuinam & increatam scientiam, quae fuit in Christo, necessarium fuit esse scientiam inditam, vel infusam animae eius, qua omnia sibi nota fierent, vt sunt in propria natura per species intelligibiles intellectui proportionatas.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, decebat, vt natura humana assumpta à verbo Dei, imperfecta non esset. Omne autem quod est in potentia, est imperfectum, nisi reducatur ad actum. Intellectus autem possibilis humanus est in potentia ad omnia intelligibilia. Reducitur autem in actum per species intelligibiles, quae sunt quaedam formae completiuae ipsius, vt patet ex his, quae dicuntur in tertio de Anima. Et ideo oportet in Christo ponere scientiam inditam, inquantum per verbum Dei, animae Christi sibi personaliter vnitae, impressae sunt species intelligibiles ad omnia, ad quae intellectus possibilis est in potentia. Sicut etiam per verbum Dei impressae sunt species intelligibiles menti angelicae in principio creationis rerum: vt patet per Augustinum 2. super Gen. ad literam. Et ideo sicut in Angelis secundum eundem August. ponitur duplex cognitio (vna scilicet matutina, per quam cognoscunt res in verbo: & alia vespertina, per quam cognoscunt res in propria natura per species sibi inditas) ita praeter scientiam diuinam increatam, est in Christo secundum eius animam scientia beata, qua cognoscit verbum & res in verbo: & scientia infusa siue indita, per quam cognoscit res in propria natura per species intelligibiles humanae menti proportionatas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd visio imperfecta fidei, in sui ratione includit oppositum manifestae visionis, eo quòd de ratione fidei est, vt sit de non visis, vt in Secunda parte dictum est. Sed cognitio, quae est per species inditas non includit aliquid oppositum cognitioni beatę. Et ideo non est eadem ratio vtrobique.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dispositio se habet ad perfectionem dupliciter. Vno modo sicut via ducẽs ad perfectionem, alio modo sicut effectus à perfectione procedẽs. Per calorem enim disponitur materia ad suscipiendam formam ignis, qua tamẽ adueniente, calor non cessat, sed remanet quasi quidam effectus talis formę. Et similiter opinio ex syllogismo dialectico causata, est via ad scientiam, quae per demonstrationem acquiritur: qua tamen acquisita, potest remanere cognitio, quae est per syllogismum dialecticum, quasi consequens scientiam demonstratiuam, quae est per causam. Quia ille, qui cognoscit causam, ex hoc etiam magis potest cognoscere signa probabilia, ex quibus procedit dialecticus syllogismus. Et similiter in Christo, simul cum scientia beatitudinis manet scientia indita, non quasi via ad beatitudinem, sed quasi per beatitudinem confirmata.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cognitio beata non fit per speciem, quae sit similitudo diuinae essentiae, vel eorum, quae in diuina essentia cognoscuntur: vt patet ex his, quae in Prima parte dicta sunt. sed talia cognitio est ipsius diuinae essentiae immediatè per hoc, quód ipsa essentia diuina vnitur menti beatae, sicut intelligibile intelligenti, quae quidem essentia diuina est forma excedens proportionem cuiuslibet creaturae. Vnde nihil prohibet, quin cum hac forma superexcedente, simul insint rationali menti species intelligibiles proportionatae suae naturae.

¶ *Super Quaestionis nonae Articulum tertium.*

Annot. IN titulo tertij articuli ponitur disiunctio terminorum illorum, videlicet, indita vel infusa, vt satisfiat diuersimodè illam appellantibus. Scientia siquidem ista, quia simul cum natura animae datur, indita vocatur. Quia verò non acquiritur, nec ex vi naturae animae, ipsam comitatur, sed Deo alia actione creante animã, & alia actione influente scientiam, quamuis simul tempore habetur: ideo infusa nuncupatur. Et tamen infusa vocanda est, si propriè loquendum est. Angelorum autem scientia indita propriè vocatur, quia comes est naturę vt illius proprietas naturalis: eademque actione, qua verbũ Dei creat angelicam naturã, imprimit in illã species intelligibiles perfectiuas intellectus angelici. Potest nihilominus gratia materiae, scilicet animę Christi dici scientia indita: pro quanto comitatur naturaliter animam Christi, nõ vt creatam, sed vt assumptam à Verbo, sicut & gratia habitualis: est enim Vnigenitus à Patre plen⁹ nõ solùm gratia, sed veritatis.

Infrà q. 12 ar. 1. & 2. ar. Et 3. dist. 14. art. 1. q. 5. Et verit. q. 20 ar. 3 c fin. & ar. 1. Et opusc. 3. c. 223. Et opusc. 2. q. 82.

Comm. ¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua quaesito, dupliciter probata. Conclusio est. Oportet in Christo ponere scientiã inditam. Probatur primò ex vitanda imperfectione naturae assumptae. Decebat, vt natura humana assumpta à verbo Dei, imperfecta non esset. ergo oportet in Christo ponere scientiam inditam. Probatur consequentia: quia aliter intellectus eius possibilis fuisset imperfect⁹. Probatur hoc, quia omne qđ est in potẽtia, est imperfectum, nisi reducatur in actũ. sed intellectus possibilis humanus est in potentia, & reducitur in actum per species intelligibiles: ergo esset imperfectus, si non haberet species intelligibiles, quod est habere scientiam inditam. Et hoc explanatur in litera apponẽdo conclusionem, inquantum per verbũ Dei impressae sunt species intelligibiles, &c. & declaratur ex subiuncto exemplo in Angelis. Deinde probatur à simili ex auctoritate August. Sicut in Angelis ponitur duplex cognitio, matutina & vespertina, ita in Christo vtraque. Litera clara est.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd natura humana assumpta à Verbo, debet absque imperfectione poni ex parte animae: nam ex parte corporis nihil prohibet imperfectionẽ assumere in illa, in sui principio: quia minoratum est paulò minus ab Angelis, propter corpus passibile: scientia autem ad animam spectat.

Annot. ¶ Circa probationem conclusionis, dubium occurrit: quia ratio allata procedit de potentia naturali intellectus possibilis quae perficitur per species intelligibiles naturales (de quibus allata autoritas Philosophi loquitur) ac per hoc de imperfectione naturali. Conclusio autem loquitur de scientia tam naturali, quàm reuelata: vt patet in primo articulo, quaest. 11. inferius, vbi de illa scientia tractatur. excedit ergo conclusio rationem, imò nec consonat conclusioni: quia, vt in sequenti habetur articulo, alterius rationis est scientia infusa Christo, ab illa, quae est naturalis: de qua loquitur autoritas allata Aristotelis.

¶ Ad hoc dicitur, quod proculdubio litera non arctatur ad imperfectionem & potentiam naturalem intellectus possibilis: sed in communi loquitur de potentia intellectus nostri ad actum sibi commensuratum: & similiter de imperfectione priuatiua actus proportionali intellectui humano possibili: & hoc siue secundum statum naturę, siue secundum statum gratiae. Ita quòd intendit litera, quòd quia in intellectu humano secundum esse naturae est potentia naturalis ad sciendum omnia naturalia per actus commẽsuratos sibi, & similiter secundum esse gratiae ad sciendum omnia ecclesiastica per actus commensuratos sibi, & omne quod est in potentia est imperfectum, nisi reducatur in actũ: ideo esset imperfectus, nisi ponatur reductus in actum omnium intelligibilium tam spectantium ad ordinem naturae, quàm spectantium ad ordinem Ecclesiae, siue militantis, siue triumphantis, per actus proportionatos ipsi humano intellectui. Autoritas autem Aristotelis est allata directè ad monstrãdum quòd intellectus humanus est in potentia ad sciẽdum omnia per speciem intelligibilia, vt actus commensuratos sibi: vt per hoc habeatur intentum, quòd sicut in esse naturali esset imperfect⁹ intellectus, nisi esset reductus in actum commensuratum sibi (scilicet scientiam per speciem, quantuncunque illa metscitur in Verbo actu omnino superexcedente omnem facultatem naturae) ita in esse ecclesiastico esset imperfect⁹ nisi nosset omnia per actus commensuratos sibi, quantumcunque eadem nouerit in Verbo. Consonat ergo ratio conclusioni: & probat eam, siue ista scientia infusa cum suis speciebus, sit alterius, siue eiusdem rationis cum illa, de qua loquitur Aristoteles. quoniam, vt patet ex dictis, non arctatur ad naturalem scientiam & multò minus ad talem modum naturalitatis, qualis est in scientia de qua loquitur Arist. Hoc autem dixerim, quia anima habet duplicem scientiam naturalem, alteram secundum statum coniunctionis ad corpus: de qua loquutus est Arist. Alteram secundum statum separationis à corpore, quam non nouit Aristo. Praesens autem tam ratio, quàm conclusio non arctatur ad actum commensuratum naturae intellectus possibilis secundum illum vel illum statum: sed in communi indistinctéque de potentia intellectus possibilis humani ad actum sibi commensuratum loquitur, quem esse species intelligibiles ex eo, quòd in isto apparet statu, ex autoritate Arist. probat.

¶ In responsione ad secundum discerne verba literae ex industria mutata, dum primò proponitur cognitio ex dialectico syllogismo acquisita, vt via sub nomine opinionis: & deinde resumitur eadem cognitio vt consequens, non Annot.

sub nomine Opinionis, sed sub nomine Cognitionis. Oportuit autem sic dicere: quia cùm scientia alicuius conclusionis non potest simul stare in eodem subiecto, & opinio eiusdem: sed bene potest cognitio eiusdem per medium probabile stare in eodem subiectu. Addit siquidem opinio super cognitionem per medium probabile, formidinem in subiecto respectu alterius partis, quæ repugnat subiecto excludenti formidinem, quale est sciens demonstratiuè. Vnde cognitio dialectica ente demonstratiuem habēs rationem opinionis, post demonstratiuam scientiam nō habet rationem opinionis, sed remanet solùm cognitio dialectica, cessante illa cōditione formidinis ex parte subiecti.

Infrà q. 12. arti. 12. & q. 15. ar. 8. Et upus. 3.1. 225. Et 3. di. 14. arti. 3. q. 5. 3. Et di. 8. art. 3. 5. Et veri. q. 20 ar. 3. 5.

¶In responsione ad tertium eiusdem articuli, nota, quòd qualiter species infusæ sint humanæ menti commensuratæ, inferius patebit: qualiter autem diuina essētie sit species supercaedens, clarum est.

ARTICLVS IIII.

¶Vtrùm Christus habuerit aliquam scientiam acquisitam.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo non fuerit aliqua scientia experimētalis acquisita. Quicquid enim Christo conueniens fuit, excellentissimè habuit. Sed Christus non habuit excellentissimè scientiam acquisitam: non enim institit studio literarum, quo perfectissimè scientia acquiritur: dicitur enim Ioan. 7. Mirabantur Iudæi dicentes, Quomodo hic literas scit, cùm non didicerit? Ergo videtur quòd in Christo non fuerit aliqua scientia acquisita.

¶Præterea, Ei quod est plenū, nō potest aliquid superaddi. Sed potentia animæ Christi fuit impleta per species intelligibiles diuinitus inditas, vt dictum est. Ergo non potuerunt superuenire eius animæ aliquæ species acquisitæ.

¶Præterea, In eo qui iam habet habitum scientiæ, per ea, quæ à sensu accipit, non acquiritur nouus habitus (quia sic duæ formæ eiusdem speciei simul essent in eodem) sed habitus qui prius inerat, confirmatur & augetur. Ergo cùm Christus habuerit habitum scientiæ inditæ, non videtur ꝙ per ea, quæ sensu percepit, aliquam aliam scientiam acquisierit.

¶SED CONTRA est quod Heb. 5. dicitur: Cùm esset filius Dei, didicit ex his, quæ passus est, obedientiam. Glossa, id est, expertus est. Fuit ergo in Christo aliqua experimentalis scientia, quæ est scientia acquisita.

CONCLVSIO.

¶Præter scientiam inditam vel infusam animæ Christi, fuit vlterius in illo scientia acquisita lumine naturali intellectus agentis, per abstractionem scilicet à phantasmatibus.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd vt ex suprà dictis patet, nihil eorum, quæ Deus in nostra natura plantauit, defuit humanæ naturæ assumptæ à Dei verbo. Manifestum est autem, quòd in humana natura Deus plantauit non solùm intellectum possibilem: sed etiam intellectum agentem. Vnde necesse est dicere, quòd in anima Christi fuit non solùm intellectus possibilis, sed etiam intellectus agens. Si autem in aliis Deus & natura nihil frustra faciunt (vt Philosophus dicit in 1. de Cæl.) multò minus in anima Christi aliquid fuit frustra. Frustra autem est quod nō habet propriam operationem, cùm omnis res sit propter suam operationem: vt dicitur in secūdo de Cæ. Propria autem operatio intellectus agentis, est facere species intelligibiles actu, abstrahēdo eas à phātasmatibus: vnde dicitur in 3. de Anima, quòd intellectus agēs est, quo est omnia facere. Sic igitur necesse est dicere quòd in Christo fuerint aliquæ species intelligibiles, per actionem intellectus agentis in intellectu possibili eius receptæ: quod est esse in ipso scientiam acquisitam, quam quidam experimentalem nominant.

Et ideo quamuis aliter alibi scripserim, dicendum est, in Christo fuisse scientiam acquisitam: quæ propriè est scientia secundum modum humanum, non solùm ex parte subiecti recipientis, sed etiam ex parte causæ agentis. Nam talis scientia ponitur in Christo secundū lumen intellectus agentis: quod est animæ humanæ connaturale. Scientia autem infusa attribuitur animæ humanæ secundum lumen desuper infusum: qui modus cognoscendi est proportionatus naturæ angelicæ. Scientia verò beata, per quam ipsa Dei essentia videtur, est propria & connaturalis soli Deo: vt in prima Parte dictum est.

Annot. *¶Super Quæstionis nonæ Articulū quartum.*

Annot. IN titulo aduerte, ꝙ aliud sonat, & aliò tendit. Nam sonat scientiam experimentalem acquisitam, quæ communiter se habet ad actualem experientiam, quam quis acquirere potest: vel ad habitualem scientiam intellectus experiētia acquisitam. Tendit autem ad perscrutationem huius secundi membri: quia de hoc tantùm est difficultas.

Comment. ¶In corpore articuli est vnica conclusio respōsiua quæsito: In Christo est sciētia acquisita. Probatur duplicirer. primò, Nihil eorum, quæ Deus in humana natura plantauit defuit humanitati assumptæ à verbo Dei: ergo in anima Christi fuit non solùm intellectus possibilis, sed etiam intellectus agens: ergo non fuit in Christo intellectus agēs frustra: ergo habuit propriam operationem: ergo in Christo fuerunt aliquæ species intelligibiles, per actionem intellectus agentis in intellectu eius possibili receptæ: ergo in ipso fuit scientia acquisita. Prima consequentia probatur: quia in humana natura Deus plantauit non solùm intellectum possibilem, sed etiam intellectum agentem. Secunda vero: quia Deus & natura in aliis nihil faciunt frustra, ex primò Cæli. Tertia autem: quia frustra est quod non habet propriam operationem. probatur: quia omnis res est propter propriam operationem, ex 2. Cæli. Quarta deinceps: quia propria operatio intellectus agentis, est facere species intelligibiles in actu, abstrahendo eas à phantasmatibus. Quinta demum: quia hoc est esse in Christo scientiam acquisitam, quam quidam experimentalem nominant. Secundò probatur conclusio connaturalitate talis scientiæ, seu modi sciendi ad naturam humanam. Et consistit vis rationis in hoc, ex quo in Christo ponitur scientia connaturalis soli Deo, scilicet beata, & scientia connaturalis Angelis, scilicet infusa: consequens est, vt ponatur in illo scientia connaturalis vndique naturæ humanæ, scilicet scientia acquisita: quæ est connaturalis homini ex parte agentis & patientis: ac per hoc scientia propriè est secundum humanum modum, & totaliter humana.

¶Num frustra sit quod propria caret operatione.

Quæstio. ¶In hoc processu duo occurrunt dubia. Primum circa illam propositionem: Frustra est quod caret propria operatione: potest enim habere duplicem sensum, vel quòd intelligatur de genere vel specie, vel quòd intelligatur de quolibet indiuiduo. Nam si in primo intelligitur sensu, vera est: frustra enim esset potentia operatiua aliqua generica vel specifica, si secundum totam latitudinem generis vel speciei careret propria operatione: sed in hoc sensu non infert conclusionem literæ, quæ de vno indiuiduo humanitatis Christi est. Si autem in secundo sensu intelligatur, tunc est sensus, quòd frustra est potentia, quæ in quolibet indiuiduo suo caret propria operatione. Et sic est quidem ad propositum: sed est falsa, inquit Scotus in 3. quæstione 14. distinct. tertii senten. quoniam stat, quòd potentia in aliquo præueniatur ab alio superiore agente, & propterea careat propria operatione: & ipsa non est frustra, quia est ad integritatem perfectionemque naturæ. Affertque instantias in Beatis, in quibus est intellectus agens, & sic possent acquirere scientiam. Et similiter est potentia augmentatiua, & sic possent augeri, &c.

¶Num propria operatio intellectus agentis sit facere species intelligibiles in actu.

¶Secundum dubium est circa eandem propositionem dictam Minori: quoniam si vnum est sermo de omni propria operatione alicuius, ita quòd sensus sit, Frustra est quod caret omni propria operatione. Et tunc Minor est est falsa, scilicet quòd omnis propria operatio intellectus agentis est facere species intelligibiles in actu: quum præter hanc operationem habeat alias sibi proprias operationes, scilicet facere euidentiam propositionum per se notarū, & mediante ista euidentia facere euidētiam omnium, quæ per prima principia cognoscūtur. Si verò non est sermo de omni propria operatione, sed de quacunque, propria tamen (ita quòd sensus sit, Frustra est quod caret aliqua operatiōe sibi propria) tūc esset ad propositum; sed est falsa, quia nō est frustra, quod caret vna ꝓpria operatiōe, & habet aliā propriā operationem: esset enim propter illam, quam habet, operationem. Sicut anima non frustra habet os & linguā: quia quamuis non habeat loquutionem, habet aliam operationem, puta sumere & discernere alimentū. Quæstio.

¶Num indita vel infusa scientia in Christo fuerit vnius rationis à scientia acquisita.

Quæstio. ¶In eadem corpora circa conclusionem principalem, occurrunt primò obiectiones Scot. in loco allegato, deinde Durandi ibidem. Et Scotus quidem arguit dupliciter: primò ex dictis (vt ipse ait) opinantis, scilicet Amoris: secundò cōtra conclusionē in se. Sed quoniam omnes obiectiones eius consistunt in hoc, quòd scientia infusa, & acquisita sunt eiusdem rationis, aut distinguuntur sicut matutina & vespertina, aut secundum originē (quia vna à Deo, altera ab intellectu agente apud nos: sicut homo genitus & homo creatus) quorum nullum Autor etiam somniauit, vt expressè in hoc eodem articulo respondendo ad tertium docet, ideo omittendas censui. Durandus verò probat, probabile esse, scientiam infusam & acquisitam esse vnius rationis: quia oculi nati & oculi restituti vel dati à Deo, sunt vnius rationis. Probatque vlterius indignū esse Christo, quòd acquisierit scientiam à sensibilibus, sicut non decuit ipsum discere ab homine: quia æquiualent hæc duo: quum homo docens non se habeat nisi vt proponens obiectum.

¶Ad horum euidentiam scito, quòd scientiam esse & vocari infusam, contingit dupliciter, hoc est per se, vel per accidens. Scientia est, & vocatur infusa per se, cuius naturalis generatio est infusio: qualis est scientia Angelorum. Per accidens autem infusa est, cui accidit quòd habita sit per infusionem: vt scientia Adæ. Scientia autem acquisita non nisi per se inuenitur, cuius scilicet naturalis generatio est acquisitio; quoniā non potest sciētia ex suo genere infusa acquiri, sicut econtra potest scientia ex suo genere acquisita infundi: quia agens superius potest præuenire inferiorem causam, inferius autem agens non potest superioris ordinis effectū producere. Vnde scientia, quæ nata est haberi per lumen intellectus agentis, siue habeatur per acquisitionem, siue per infusionem, est, & vocatur, per se loquendo, scientia acquisita, quia ex suo genere est scientia acquisita. Et propterea scientia naturalium, quam habuit Adam, fuit scientia acquisita ex suo genere, & per se: quamuis ipse non acquisierit illam, sed fuerit sibi à Deo infusa. Scientia autem infusa in Christo conclusa, in præcedenti articu. est infusa ex suo genere: & non est sicut Adæ scientia, sed sicut scientia angelica: vt in hoc articulo dicitur.

¶Intellige igitur hunc titulum de scientia tam infusa, quàm acquisita ex suo genere seu per se, & non per accidens ab actu infusionis vel actualis acquisitionis: & tunc illucescet altitudo veritatis huius literæ tam malè intellectæ. Noli ergo proponere ante mētis oculos, Christū velut Adam plenū scientiæ acquisibilis ex suo genere, sed infusæ per accidens, quia si sic Christū imaginatus fueris, processus literæ corruet: & tamē sic est imaginatus Christus à non intelligētibus hāc literā, & obiicientibus. Nam enim in Adam frustra fuit intellectus agēs, sicut nec potētia augmētatiua. Sed imaginare Christū plenū scientiæ infusæ ex suo genere, est sicut imaginari tabulā rasam, quo ad scientiā acquisitā ex suo genere: &

tunc

¶AD PRIMVM ergo dicendum quòd cùm duplex sit modus acquirendi scientiam, scilicet inueniendo & addiscendo, modus qui est per inuentionem, est praecipuus: modus autem, qui est per disciplinam, est secundarius. Vnde dicitur in primo Ethicor. Ille quidem est optimus, qui omnia per seipsum intelligit: bonus autem rursus est ille, qui bene dicenti obedit. Et ideo Christo magis competebat habere sciētiam acquisitam per inuentionem, quàm per disciplinam, praesertim cùm ipse daretur à Deo omnibus in doctorem: secundum illud Ioel. 2. Laetamini in domino Deo vestro, quia dedit vobis Doctorem iustitiae.

¶Ad secundum dicendum, quòd humana mens duplicem habet respectum. Vnum quidem ad superiora: & secundum hunc respectum, anima Christi fuit plena per scientiam inditam. Alius autem respectus eius est ad inferiora, id est, ad phantasmata, quae sunt nata mouere mentem humanam per virtutem intellectus agentis. Oportuit autem, quòd etiam secundum hunc respectum scientia impleretur: non quin prima plenitudo menti humanae sufficeret secundum seipsam: sed oportebat eam perfici etiam secundū conformationem ad phantasmata.

¶Ad tertium dicendum, quòd alia ratio est de habitu acquisito, & de habitu infuso. Nam habitus scientiae acquiritur per comparationem humanae mentis ad phantasmata: vnde secundum eandem rationem nō potest alius habitus iteratò acquiri. Sed habitus scientiae infusae est alterius rationis: vtpote à superiori descēdens in animam, non secundum proportionem phantasmatum. Et ideo non est eadē ratio de vtroq; habitu.

tunc processa litera vere, dicendo quòd si in Christo nō esset scientia acquisita ex suo genere (dico autē, non esset omnino, scilicet nec per se, nec per accidens, hoc est neque per acquisitionem, quae est per se generatio eius: nec per infusionem quae est per accidens generatio eius) si inquam in Christo non esset omnino scientia acquisita, intellectus agens esset in ipso frustra: quia nihil esset impediens aut tollens quorum modo operationem suam, & tamen non posset habere operationē suam. In Adam siquidem caruit operatione sua principali: quia non erat ibi patiens dispositum ad excipiendum: quia erat iam in actu ab alio agente eductum, nec erat amplius in potentia ad recipiendum intelligibilia ab intellectu agente, sicut potentia augmentatiua non poterat augere, quia corpus suus iam erat actu perfectum in quantitate naturali.

¶Ad primum igitur dubium dicitur, quòd propositio illa, Frustra est quod caret propria operatione, non est intendenda ad genus, speciem, aut indiuiduum quodlibet vel aliquod, sed absolutè sumenda est. Et sanè debet intelligi, scilicet subintellectis conditionibus generalibus: quae quum de operibus est sermo, subintelliguntur, scilicet, quando, vbi, & in quo, &c debet operari. Ita quòd sensus est, quòd frustra est quod caret operatione, quando debet illam habere. Et sic propositio ista efficaciter in litera probatur, ex hoc quòd vnumquodque est propter suam operationem: frustra siquidem est quod finem suum non assequitur, quando debet. Et per hoc satisfit omnibus instantiis. Nam statim beatus habet, vt nunc non debeat abstrahere intellectus agens: quia homo est in termino. Et Adam fuit suppositum, in quo intellectus agens non debebat abstrahere species: quia intellectus possibilis plenus erat acquisita scientia. Et similiter potentia augmentatiua non fuit frustra quia caruit quidem operatione, sed non quando, & in quo debuit operari: quoniam constat, quòd operatio eius debet esse in subiecto imperfecto secundum quantitatem, & in statu augmenti, quorum nullum locum habuit in Adam creato perfecto, secundum quantitatem naturalem. Stat ergo solide prima literae propositio.

¶Ad secundum dubium dicitur, quòd non refert, vtro modo propositio intelligatur: quia vnius potentiae non est nisi vna operatio propria principalis, quae se habet ad ipsam vt finis, cuius priuatione dicitur frustra: quia potentia naturalis determinata est ad vnum, & rationalis alterum contrarium principaliter respicit. Et rursus omnis potentia natura quaedam est: & propterea vna est cuiusque principalis operatio, fundans reliquas ordine quodam. Ad literam tamen Autor loquitur de operatione principali, quae est finis. Et multò minus refert quo vis modo sumatur in proposito: quia si in Christo non est scientia ex suo genere acquisita, intellectus agens esset frustra: quia careret operatione principali, quae est finis. Et hoc intendit Autor, vt patet in articu. 2. quaestio. 12. Et nihilominus sequi videtur, quòd esset omnino frustra in ipso: quia careret & principali operatione, quae est facere species intelligibiles: & secundaria, quae est facere euidentiam primarum propositionum immediatè, & mediante illa facere aliorum euidentiam: quoniam tam cognitio primorum principiorum, quàm reliquorum ex illis, ad scientiam acquisitam ex suo genere spectat, quam supponimus in Christo non esse, sed infusam ex suo genere tantùm. Quocirca si in Christo supponeretur scientia ex suo genere acquisita, per infusionem habita (sicut ponitur in Adam) intellectus agens non careret omni operatione sibi propria, sed prima tantùm, scilicet abstractione specierum intelligibilium: fecisset namque, sicut de facto in Adam fecit, euidentiam primarū propositionum immediatè, & aliarum mediante illa. Nam eodem lumine fuerunt per se nota Adae prima principia & conclusiones per principia, quo modo sunt euidentia nobis, quamuis nos acquiramus nostra actione species, & studio nostro conclusiones: ille autem per infusionem habuit quicquid nos acquirimus, sub illo tamen lumine, quo acquirere nos possumus. Sed quia in Christo supponitur non esse quouis modo scientiam ex suo genere acquisitam, sed ex suo genere infusam, quae est supra lumen intellectus agentis, ideo omnino frustra poneretur, vtpote absque omni sua propria operatione intellectus agens in Christo. Et sic stat omnino solida & inconcussa propositio literae iuncta etiam subsumptis. Et haec intelligito, quantum est ex parte sui, hoc est intellectus agentis: quoniam ex libertate animae Christi potuisset cooperari ad illustrandum phantasmata ministrantia scientiae infusae, quando placuisset vti scientia illa, conuertendo se ad phantasmata: similiter ad intellectionem multorum intelligibilium.

¶Ad obiecta Scoti contra conclusionem ipsam, iam incipit petere quod in responsione ad tertium amplius explanabitur. Nam secundum Autorem scientia infusa ex suo genere seu per se, & scientia acquisita ex suo genere, seu per se, sunt diuersarum rationum. Et licet differant penes origines & agentia diuersarum rationum: non tamen differunt tantùm penes origines & agentia, sed penes formalia obiecta, ac per hoc per intrinsecas differentias vt patebit. Et ideo ridiculum est obiicere, quòd differunt, sicut homo natus & homo creatus, aut sicut oculi caeci nati, miraculosè illuminati, & oculi aliorum. Haec enim vera sunt de scientia acquisita, & scientia per accidens infusa, vt fuit scientia Adae, quae ex suo genere erat eiusdem rationis cum nostra: non autem de scientia ex suo genere infusa quoniam haec vltimis ordinis ex intrinseco est: & ideo non potest acquiri, & exigit infusionem. Et de hac Autor assueuit sermonibus formalibus, & per se, loquitur in hac litera. Isti autem ad per accidens declinarunt, dum ad scientiam cui fieri accidit, quòd sit infusio, diuerterunt.

¶Vnde patet Durandi suppositionem, non à probabilitate, sed à possibilitate alienam esse, loquendo per se. Sed ipse loquitur de infusa per accidens, & credit se opponere contra hanc literam. A qua aequiuocat: quum litera loquitur de per se acquisita & per se infusa, sciens quod ea quae sunt per accidens, relinquuntur

ab arte. Ad rationem autem Durandi ex dignitate Christi, respondetur quòd non eadem est ratio acceptionis sciētiae & à rebus à Doctore: quoniam res causant scientiam, quasi vt instrumenta Dei, qui fecit illas, vt exemplatas à sua sapientia: iuxta illud Eccles. 1. Effudit sapientiam super omnia opera sua. Doctor verò licet se habeat vt proponens obiectum: non tamen se habet sic tantùm, sed principalius se habet vt proponens conceptiones suas per voces, quae sunt signa notum, quae sunt in anima, & ordinando ac subordinando has cōceptiones illis, & deducēdo has ex illis: vt experimur quotidie: quod indignum erat Christo domino, qui vnus est magister totius generis humani. Et habes hanc responsionem inferius q. 12. artic. 3. ad 2.

¶In eodem art. 4. in responsionibus ad secundum & tertium perspicere facile potes quae diximus esse verè de intentione Autoris. Nam in responsionibus his habes tres differentias per se inter habitum infusum & acquisitum. Prima est secundū causae efficientes quia infusa à superiori, acquisita ab inferiori. Secunda sequens ad istam, secundum origines, scilicet infusionem & acquisitionem. Tertia est secundum obiecta. quia acquisita est commensurata & proportionata phantasmati: quod se habet ad intellectum, vt color ad visum (vt dicitur in tertio de Anima) infusa autem est superexcedens proportionem phantasmatum. Et haec est differentia intrinseca & essentialis, propter quam istae scientiae sunt diuersarum rationum. Et quum haec vltima differentia clarissimè habeatur in litera, mirum est quo modo Scotus ausus est imponere Autori oppositum. Et debes scire nouitie, quòd scientiam esse commensuratam phantasmati, nihil aliud est, quàm esse proportionatam & adaequatam obiecto, vt relucet in phantasmatibus qualis est scientia humana, vt fuit scientia Adę. Et per oppositum scientiam excedere commensurationē phantasmatum, est illam esse proportionatam obiecto excellentiori, & excellentiori modo, quàm sit obiectum phantasiabile. Et haec inferius clara erunt, quum de vtraque scientia tractabitur. & dicetur quòd scientia acquisita habet pro obiecto quod quid est, abstrahens à singularibus: & non omne quod quid est, sed sensibilium rerum tantùm. Et ideo illa scientia nō se extendit ad singularia, nec substantias separatas, sicut nec nostra scientia ad haec se extendit. Scientia autem infusa ex suo genere est, sicut angelica scientia, habens quiditatem pro obiecto, non abstrahentem, sed concretam singularibus: ita quòd extendit se ad essentiā & omnia illius tunc accidentia, &c. vt patuit in primo lib. Et similiter habet pro obiecto quiditatem non solùm rerum sensibilium, sed etiam intellectualium, citra actum purum, qui soli sibi ipsi est quiditatiuè notus, & beatis vt sic: vt ibidē monstratum est. Conclude ergo, sicut in communi loquendo, habitus per se infusi & habitus per se acquisibiles sunt diuersarum rationum intrinsecus & essentialiter (vt patet de charitate, fide, spe, & virtutibus intellectualibus & moralibus) ita in speciali de scientia dicēdum est, quòd scientia per se infusa seu ex suo genere, & per se, seu ex suo genere acquisibilis, sunt diuersarum rationum.

¶ Num in Christo fuerit scientia acquisibilis per infusionem.

¶Oritur autem ex dictis nouum dubium simpliciter & ad hominem, cur in Christo asseritur non fuisse scientiam ex suo genere acquisibilem, per infusionem, vt fuit in Adam. Et est ratio dubij simpliciter, quia melius est, vt Christus semper habuerit talem scientiam, quàm post lapsum temporis: actus enim melior est potentia in bonis, vt dicitur nono Meta. Et confirmatur: quia eadem ratio militat de Adam & Christo: scilicet quia datus est à Deo vterque doctor generis humani. Vnde si Adam quia creatus instructor succedentis generis habuit talem scientiam per infusionem, multò magis Christus, qui datus est in doctorem humani generis, debuit perfectè creari, quo ad animam: vt scilicet perfecta esset scientia acquisibili ex suo genere. Ad hominem verò, quia licet in litera probetur, in Christo fuisse scientiam acquisitam ex suo genere: non tamen probatur, quod fuit talis scientia in Christo, per talem viam, scilicet per acquisitionē. Stat enim, quòd talis scientia fuerit in Christo, & non per talem viam, sed per infusionem, vt patet in Adam: in quo quia fuit scientia acquisita ex suo genere, licet non per acquisitionem, sed per infusionem, non sequitur, intellectum agentem fuisse frustra: vt patet ex dictis. Et eadem ratione non fuisset in Christo intellectus agens frustra, si scientia acquisita ex suo genere, fuisset in ipso per infusionem. — Quaestio.

¶Ad hoc dicitur, quòd rationabiliter haec scientia in Christo ponitur per acquisitionem, & non per infusionem: tum ex parte scientiae, tum ex parte scientis, tum ex perfectione modi sciendi. Ex parte scientiae quoniam scientiae acquisitio est talis scientiae generatio per se (quoniam ipsa illius naturalis generatio est) infusio autem est talis scientiae generatio per accidens: accidit enim ex miraculo, quòd infundatur: generatio autem per se, praestat generationi per accidens. Ex parte verò scientis: quia nobilius est quod seipsum mouet, quàm quod ab alio mouetur (vt dicitur in octauo Phys.) sciens autem per inuentionem seipsum mouet, sciens per infusionem ab extrinseco mouetur, hoc est, reducitur de potentia ad actum: illud ergo est Christo attribuendum. Ex parte autem modi sciendi: quia sicut in Christo fuit scientia beata modo Beatorum, & scientia indita modo inditae, ita debuit esse scientia acquisita modo acquisitae, vt nullus modus sciendi conueniens potens Christo illi defuerit.

¶Ad obiectionem autem primam dicitur, quòd actus melior est potentia, caeteris paribus: in proposito autem caetera non sunt paria: nam esset motus ab alio, vbi nunc ponitur mouere seipsum, & careret connaturali & per se modo generationis talis scientiae, vt patet ex dictis: quae praeponderant illi praeuentioni actualis scientiae. Ad confirmationem dicitur, quòd non est similis ratio. quia Adam creatus est vt principium naturae humanae in naturalibus, tam secundum

corpus, quàm secundum animam: & quia perfecta sunt secundum naturæ ordinem priora imperfectis (vt 11. Meta. Arist. dicit) ideo Adam sicut secundum corpus creatus est perfectus in quantitate, ita & secundum animam creatur est perfectus in scientia. Christus autem non est productus vt principium hominum in esse naturæ, nec in naturalibus pro hoc statu, sed vt doctor mysteriorum Dei & regni cælestis. In cuius signum producitur est secundum corpus quantitatis imperfectę & similiter secundum animam in pura potentia, quo ad scientiam naturaliter acquisibilem. Et sicut creuit ætate, & vesè augmentum corporale habuit ita creuit sapientia: simul enim Euangelista hæc dicit. Nec docuit Mathematicam aut Astrologiam, & huiusmodi, sed arcanum Trinitatis, & viar ac secreta regni cælorum.

¶ Ad obiectionem contra literam dicitur, quòd licet illa ratio, quòd intellectus agens esset frustra, si absolutè sumatur, nõ concludat vtrumque, scilicet scientiam talem ex suo genere acquisibilem, & viam talem, scilicet per acquisitionem (vt instantia de Adam manifestat) contractè tamen sumpta, hoc est in Christo, infert vtrunque. Nam in Christo supponitur, nullam esse per accidẽs productam scientiam, sed omnem in illo scientiam esse cum suo proportionato naturaliter modo, tam in se quàm in sua origine: decet enim Christum perfectionem omnem suæ animæ per se habere, & non per accidens. In Christo igitur, in quo omnis suæ animæ conueniens perfectio per se ponenda est, frustra poneretur intellectus agens, si in eo non esset scientia acquisita, & per acquisitionem: quia careret propria principali operatione, scilicet causatione specierũ intelligibilium in illo, in quo debet talem operationem habere: hoc est, in Christo viatore, quem decet scientiam acquisitam habere, & modo humano habere.

Vnde in litera ad explicandum plenè probationẽ conclusionis, subiungitur cõnaturalitas cuiusque scientiæ innatæ in Christo, scilicet quòd beata est Deo connaturalis, infusa Angelo, acquisita homini. Et est sermo nõ solùm de ipsa scientia, sed de modo habendi ipsam: vt patet in litera, tanquam si diceret, quòd quia Christum decet habere humanam scientiam more humano, est secundum animam subiectum, in quo intellectus vterque debet habere propriam operationem more humano. Ac per hoc optimè dictum est, quòd frustra, vtpote carens propria operatione principali, quando & in quo debet esse intellectus agens, nisi causaret scientiam in Christo humanam. Nec obstat instantia de Adæ scientia, quia illum, vtpote principium naturæ humanæ, decebat esse ab initio perfectum, & scientia ex suo genere acquisita: quæ absolutè quidem sortitur infusionem pro generatione per accidens. In tali verò supposito, scilicet primo totius generis humani, sortitur infusionem pro productione quodammodo, quasi per se, pro quanto principia exigunt, quòd sint perfecta, quæ tamen perfecta sunt naturaliter priora imperfectis: vt dicitur 12. Metaphys.

3. di. 14. art. 1. q. 1. & 2. Et veri. q. 20. ar. 4. et 5. c. Et quol. 3. q. 2. ar. 1. c. Et opus. 3. c. 123. & 1. Timo. 6. lect. 3. co lum. 2.

QVAESTIO DECIMA
De scientia beata animæ Christi, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de qualibet prędictarum scientiarũ. Sed quia de scientia diuina dictũ est in Prima parte, restat nunc dicendum de aliis tribus, primò de scientia beata: secundò de scientia indita: tertiò de scientia acquisita.

¶ Sed quia etiam de scientia beata, quæ in Dei visione consistit, plura dicta sunt in prima parte: hîc illa sola videntur dicenda, quę propriè pertinent ad animam Christi.

¶ Circa hoc ergo quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrùm anima Christi comprehenderit Verbum siue diuinam essentiam.

¶ Secũdò, vtrùm in Verbo cognouerit omnia.

¶ Tertiò, vtrùm anima Christi in Verbo cognouerit infinita.

¶ Quartò, vtrùm videat Verbum siue diuinam essentiã clarius qualibet alia creatura.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm anima Christi comprehenderit Verbum siue diuinam naturam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima Christi comprehenderit & comprehẽdat Verbum siue diuinam essentiam. Dicit enim Isido. quòd Trinitas sibi soli nota est, & homini assumpto. Igitur homo assumptus communicat cum sancta Trinitate in illa notitia sui, quæ est sanctæ Trinitati propria. Huiusmodi autem est notitia comprehensionis. Ergo anima Christi comprehendit diuinam essentiam.

¶ Præterea, Magis est vniri Deo secundum esse personale, quàm secundum visionẽ. Sed sicut Damas. dicit in 3. lib. tota diuinitas in vna personarum est vnita humanæ naturæ in Christo. Multò ergo magis tota natura diuina videtur ab anima Christi: & ita videtur, quòd anima Christi comprehẽdat diuinam essentiam.

¶ Præterea, Illud, quod conuenit filio Dei per naturam, cõuenit filio hominis per gratiam: vt August. dicit in primo de Trini. Sed comprehendere diuinam essentiam, competit filio Dei per naturam. Ergo filio hominis competit per gratiam. Et ita videtur quòd anima Christi per gratiam Verbum comprehendat.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit in lib. 83. q. Quod se comprehendit, finitum est sibi. Sed essentia diuina non est finita in comparatione ad animã Christi, cùm in infinitum eã excedat. Ergo anima Christi non comprehendit Verbum.

CONCLVSIO.

¶ Anima Christi nullo modo comprehendit Verbum vel diuinam essentiam.

¶ Super Quæstionis decimæ Articulum primum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex suprà dictis patet, sic facta est vnio naturarum in persona Christi, quòd tamen proprietas vtriusque naturæ inconfusa permanserit, ita scilicet quòd increatum manserit increatum, & creatum manserit infra limites creaturæ: sicut Damasce. dicit in tertio lib. Est autem impossibile, quòd aliqua creatura comprehendat diuinam essentiam (sicut in Prima parte ostensum est) eo quòd infinitum non comprehenditur à finito. Et ideo dicendum, quòd anima Christi nullo modo comprehendit diuinam essentiam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo assumptus connumeratur diuinæ Trinitati in sui cognitione, non ratione comprehensionis, sed ratione cuiusdam excellentissimæ cognitionis præ cæteris creaturis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nec etiam in vnione, quæ est secundum esse personale, natura humana comprehendit Dei verbum siue naturam diuinam. Quæ quamuis tota vnita fuerit humanæ naturæ in vna persona Filij, non tamen fuit tota virtus diuinitatis ab humana natura quasi circunscripta. Vnde August. dicit in Epistola ad Volusianum, Scire te volo, non hoc Christianam habere doctrinam, quòd ita Deus infusus sit carni, vt curam gubernandæ vniuersitatis vel deseruerit, vel amiserit, vel ad illud corpusculum quasi contractam, collectámque transtulerit. Et similiter anima Christi totam Dei essentiam videt, non tamen eam comprehendit: quia non totaliter eam videt, id est, non ita perfectè sicut visibilis est: vt in Prima parte expositum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd verbum illud Augustin. est intelligendum de gratia vnionis, secundum quam omnia, quæ dicuntur de filio Dei secundum diuinam naturam, dicuntur de Filio hominis, propter identitatem suppositi. Et secundum hoc verè potest dici quòd filius hominis est comprehensor diuinæ essentiæ: non quidem secundum animam, sed secundum diuinam naturam. Per quem etiam modum potest dici quòd Filius hominis est creator.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm anima Christi in Verbo cognouerit omnia.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd anima Christi in Verbo nõ cognoscat omnia. Dicitur enim Marci 13. De die autem illa nemo scit, neque Angeli in cælo, neque Filius nisi Pater. Non ergo omnia scit in Verbo.

¶ Præterea, Quãtò aliquis perfectius cognoscit aliquod principiũ, tantò plura in illo principio cognoscit. Sed Deus perfectius videt essentiã suam, quàm anima Christi. Ergo plura

Titulus clarus ex dictis in Prima parte quęstio. 12. vbi de Dei comprehensione tractatũ est. Comprehendere nanque est cognoscere rem, quantùm cognoscibilis est, ita quòd nõ possit plus cognosci, quàm cognoscitur. *Comment.*

¶ In corpore est vnica cõclusio respõsiua quæsito negatiuè: Anima Christi non comprehẽdit diuinam essentiam. Probatur: Impossibile est, quòd aliqua creatura comprehendat diuinam essentiam: ergo impossibile est animam Christi comprehendere diuinam essentiam. Antecedẽs probatur: quia infinitum non comprehenditur à finito. Consequentia probatur: quia vnio naturarũ in persona Christi facta est sic, quòd salua est vtriusque naturæ proprietas, &c.

¶ In responsione ad secundum dubium occurrit: quia diuertere videtur Autor à virtute deitatis in personando, ad virtutem deitatis in operando. Respondendo siquidem Autor dicit, quòd licet tota deitas sit vnita humanitati Christi: non tota tamen deitatis virtus est quasi circumscripta. Quod de virtute personatiua directè & secundum planum literæ contextum intelligitur, quasi dixerit, quòd tota quidem deitas est coniuncta in vna persona Christi, non tamen comprehẽsa: quia potest in eadem persona coniungi aliis naturis, vt ex supradictis patet: & sic virtus personatiua illius non est comprehensa ab humanitate Christi. Allegãdo autem autoritatem Augu. ad virtutem operatiuam digreditur, ad quam spectat cura gubernandi mundum.

¶ Ad hoc dicitur, quòd Autor declarat à virtute operatiua non contracta, virtutem deitatis absolutè siue in personando (de qua directè erat dicendum) sive in operando, quia sub Deitatis virtute comprehenditur, non esse comprehensam ab humanitate Christi. Vnde nulla digressio commissa est, sed à notiori huiusmodi doctrina tradita est.

¶ Super Quæstionis decimæ Articulum secundum.

Titulus sumendus est vt sonat: in corpore nanque articuli distinguitur.

¶ In corpore sunt tres conclusiones, iuxta tria membra distinctionis, qua distinguitur quot modis potest distribuere ly Omnia. In litera igitur fit talis distinctio bimembris Ly omnia potest sumi vel propriè, & sic distribuit pro omnibus, quæ quandoque actu secundum aliquod tempus sunt, vel largè, & sic distribuit etiam pro his quæ sunt in potentia nunquam reducta ad actum. Et hoc

3. di. 14. art 1. q. 2. & 4. ad 3. & 4. Et veri. q. 8. art. 4. c. & q. 20. ar. 4. & 1. Et quol. 3. q. 2. ar. 1. c. Et opus. 3. c. 123. Et epis. 3. q. 4. 1.

cognoscit in Verbo, quàm anima Christi. Non ergo anima Christi in Verbo cognoscit omnia.

¶ Præterea, Quantitas scientiæ attenditur secundum quantitatem scibilium. Si ergo anima Christi sciret in Verbo omnia, quæ scit Verbum, sequeretur quòd scientia animæ Christi æquaretur scientiæ diuinæ, creata videlicet increatæ: quod est impossibile.

¶ SED CONTRA est quod super illud Apoc. 5. Dignus est agnus, qui occisus est accipere diuinitatem & sapientiã. Glos. dicit, id est, omnium cognitionem.

CONCLVSIO.

¶ Anima Christi omnia nouit in Verbo propriè, quæ quandoque actu sunt, fuerũt, vel erunt, & quæcunque sunt in potentia creaturæ: non tamen omnia ea cognouit, quæ sunt in potentia Dei creantis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm quæritur an Christus cognoscat omnia in Verbo, ly omnia, potest dupliciter accipi. Vno modo propriè, vt distribuat pro omnibus, quæ quocunque modo sunt vel erũt vel fuerunt vel facta vel dicta vel cogitata à quocunque, secundum quodcũque tempus. Et sic dicendum est, quòd anima Christi in verbo cognoscit omnia. Vnusquisque enim intellectus creatus, in Verbo cognoscit, non quidem omnia simpliciter, sed tantò plura, quantò perfectius videt Verbum. Nulli tamen intellectui beato deest, quin cognoscat in Verbo omnia quæ ad ipsum spectant. Ad Christum autem & ad eius dignitatem spectant quodammodo omnia, inquantum ei subiecta sunt omnia. Ipse etiam est omniũ iudex constitutus à Deo, quia filius hominis est: vt dicitur Ioan. 5. Et ideo anima Christi in Verbo cognoscit omnia existentia, secundum quodcunque tempus, & etiam hominum cogitatus, quorũ est iudex: ita vt quod de eo dicitur Io. 2. Ipse enim sciebat quid esset in homine, potest intelligi non solùm quantum ad scientiam diuinam, sed etiam quantum ad scientiam animæ eius, quam habet in Verbo. Alio modo ly omnia, potest accipi magis largè, vt extendatur non solùm ad omnia, quæ sunt actu secundum quodcunque tempus, sed etiam ad omnia quæcunque sunt in potentia nunquam reducta ad actum. Horum autem quædã sunt in sola potentia diuina: & huiusmodi non omnia cognoscit in Verbo anima Christi. Hoc enim esset comprehendere omnia, quæ Deus potest facere: quod esset comprehendere diuinam virtutem, & per consequens diuinam essentiã. Virtus enim quælibet cognoscitur per cognitionem omnium, in quæ potest. Quædam verò sunt non solùm in potentia diuina, sed etiam in potentia creaturæ: & huiusmodi omnia scit anima Christi in Verbo. Comprehendit enim in Verbo omnis creaturæ essentiam, & per consequens potentiam & virtutem, & omnia quæ sunt in potentia creaturæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud verbum intellexerunt Arrius & Eunomius, non quantùm ad scientiam animæ, quam in Christo non ponebant (vt supra dictum est) sed quantùm ad diuinam cognitionem filij, quem ponebant esse minorem Patre, quantùm ad scientiam. Sed istud stare non potest: quia per verbum Dei facta sunt omnia, vt dicitur Ioan. 1. Et inter alia, facta sunt etiam per ipsum omnia tempora. Nihil autẽ per ipsum factum est, quod ab eo ignoretur. Dicitur ergo nescire diem & horam iudicij, quia non facit scire. Interrogatus enim super hoc ab Apostolis Act. 1. hoc eis noluit reuelare. Sicut econtrario legitur Genes. 22. Nunc cognoui, quòd timeas Deum, id est nunc cognoscere feci. Dicitur autem Pater scire: quia huiusmodi cognitionem tradidit Filio. Vnde in hoc ipso, quòd dicitur, Nisi Pater, datur intelligi quòd Filius cognoscit, & non solùm quantùm ad diuinam naturam, sed etiam quantùm ad humanam: quia vt Chrysosto. argumentatur, si Christo homini datum est, vt sciat, qualiter oporteat iudicare quod est maius, multò magis datum est ei scire quod minus est, scilicet tempus iudicij. Origenes tamen hoc exponit de Christo secundum corpus eius, quod est Ecclesia, quę hoc tempus ignorat. Quidam autem dicunt hoc esse intelligendum de filio Dei adoptiuo, non de filio naturali.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus intantùm perfectius cognoscit suam essentiam, quàm anima Christi, quòd eam comprehendit. Et ideo cognoscit omnia non solùm quæ sunt in actu, secũdum quodcunque tempus, quæ dicitur cognoscere scientia visionis: sed etiam omnia quæcunque ipse facere potest, quæ dicitur cognoscere per simplicẽ intelligentiam, vt in primo habitũ est. Scit ergo anima Christi omnia, quæ Deus in seipso cognoscit per scientiã visionis: nõ tamẽ omnia, quæ Deus in seipso cognoscit per scientiã simplicis intelligentiæ. Et ita plura scit Deus in seipso, quàm anima Christi.

Et hoc subdistinguitur in duo membra: quia vel in potentia diuina sola, vel nõ in sola potentia diuina, sed etiam in potentia creaturæ. Ex quibus patet quod ex vniuersa distinctione & subdistinctione tria tantùm membra constituuntur: & sic iuxta mẽbrorum horum numerum tribus conclusionibus respondetur quæsito. Prima est, Anima Christi nouit in Verbo omnia propriè, hoc est quæ quandoque in actu sunt, erũt, aut fuerunt. Probatur primò absolutè: Licet inter intellectus beatos sit differentia, nulli intellectui beato deest cognoscere in Verbo omnia quæ ad ipsum spectant. sed ad Christũ & eius dignitatem spectant omnia: ergo anima Christi cognoscit in Verbo omnia. Probatur maiorum quia omnia Christo subiecta sunt: tum quia est omnium iudex constitutus à Deo. Probatur secundò quo ad cogitationes hominũ autoritate Ioan. 2.

¶ Num Beatus videat in Verbo quæcunque ad se spectant.

Quæstio. ¶ Circa hunc processum dubium occurrit: quoniam propositio dicẽs, cuilibet Beato cõuenire, quod videat in Verbo omnia spectãtia ad se, difficultatẽ patitur. Sequeretur enim ex ipsa coniuncta præcedenti propositioni in litera positæ, scilicet, Quilibet Beatus tanto plura in Verbo cognoscit, quantò perfectius videt Verbum, quòd aliquis sanctus minus beatus, puta sanctus Antonius, esset magis beatus altero beatiore se, puta sancto Petro: quod implicat cõtradictionem. Et patet sequela, posito, quòd plura singularia spectẽt ad sanctum Anto. quàm ad sanctum Petrũ: quia multò plures orationes emittuntur ad sanctum Anton. quàm sint singularia spectantia ad sanctum Petrum, quem nemo interpellat. Ad hoc dicitur, quod propositio dicens, quemlibet Beatum videre in Verbo omnia spectãtia ad se, potest dupliciter intelligi, scilicet, vel formaliter vel causaliter. Si formaliter, sensus est, quòd ipsa visio Verbi est etiam visio spectantiũ ad se. Et sic sumpta propositio intelligitur de spectantibus ad Beatum, tunc quum primò fit Beatus, & nõ de spectantibus postea ad ipsum, quoniam hæc per annuntiationem habẽt: vt patet de Angelis, qui spectantia ad ipsos de dispositione populorum sibi commissorum nesciebant: vt testatur eorum pugna viginti & vno diebus, Dan. 10. ca. Et sic ad obiectionem dicitur, quòd impossibile est plura singularia spectare ad minus Beatum: tunc, quando primo fit Beatus. quoniam ex hoc ipso quòd ponitur minus Beatus, ponitur quòd visio sua in Verbo ad pauciora se extendat, vt in litera dicitur. Si verò intelligatur siue formaliter, siue causaliter, sic est sensus, quòd quilibet Beatus videt vel formaliter vel causaliter in Verbo omnia ad se spectantia. Et est indubiè verum: quoniam vel ipsa visio Verbi est illorum visio, vel est causa visionis illorum: quoniam hoc ipso, quòd aliquis videt Verbum, debetur sibi, quòd suo tempore innotescant spectantia ad se: aliter visio illa non substantialiter cõstitueret Beatum: beatitudo enim est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Et secundum hoc patet, obiectionem cessare. quocunque autem modo intelligatur, in proposito infert intentum litera: tum quia omnia fuerunt subiecta Christo ab instanti conceptionis suæ in quo fuit beatus vidẽdo Verbum. & sic in primo sensu processus infert intentum: tum quia in Christo non habet locum noua notitia per reuelationem nouam, vt in aliis Beatis: ac per hoc quicquid aliis Beatis conuenit ex visione Verbi formaliter vel causaliter, Christo conuenit secundum ipsam visionem Verbi formaliter: & sic habetur intentum.

Annot. ¶ In eodem processu nota, quòd Auctor distinguendo ly Omnia, in omnia quandoque in actu, vel in omnia siue in actu siue in potentia, appellat primam distributionem propriè, & secundam largè ea ratione, quia quæ sunt in potentia, non sunt, & sicut excluduntur à numero entium, ita excluduntur à numero omnium. Fecit autem hoc ob dignificandos sermones de Christo, vt scilicet, simpliciter loquendo, affirmandum doceret, quòd Christus, inquantum homo, nouit omnia.

Comment. ¶ Secunda cõclusio est: Anima Christi non nouit in Verbo omnia, quæ sunt in sola potentia Dei. Probatur ducẽdo ad impossibile: quia nosse omnia, quæ sunt in sola Dei potentia, est comprehẽdere omnia, quæ Deus potest facere: ergo est comprehendere diuinam virtutẽ: ergo est comprehendere diuinam essentiam: quod est impossibile. Prima cõsequentia probatur: quia virtus quælibet comprehenditur per cognitionẽ omniũ, in quæ potest.

¶ Vbi nota omnes has propositiones loqui de notitia seu comprehensione omnium non in seipsis, sed in Verbo seu causa. Ex comprehensione enim omniũ effectuum in seipsis, nõ infertur cõprehensio causæ altioris ordinis, & præsertim in infinitum excedentis omnia, quæ sunt in potentia suæ qualis est Deus, quũ omnia sint entia limitata, ipse autem Deus sit infinitũ esse. Sed ex cõprehensione omnium possibiliũ in sua causa, infertur comprehensio illius virtutis causatiuæ, quæ in proposito est omnipotentia diuina: & consequenter comprehensio essentiæ diuinæ. Nam in tali modo cognoscendi, cognitio possibilium sequitur naturaliter cognitionem causæ: ac per hoc maior maiorem, & tandem maxima maximam. Maior autem possibiliũ cognitio haberi non potest in causa, quàm, vt omnia cõprehendantur in illa, vt patet in cognitione per notum principiorum: quantò enim aliquis perfectius illorum penetrat virtutem, tantò plura in illis, & ex illis cognoscit: adeò vt quũ omnia ex & in illis cognoscibilia quis comprehendit, tam perfectè illa nouit, vt perfectius cognosci nequeant: adæquat siquidem tunc cognitio cognoscibilitatem illorum. Et scito, quòd materia ista, an sit possibile, creaturam cognoscere omnia in Verbo, & an visio omnium in Verbo sit comprehensio, in articulo octauo quæstionis duodecimæ primi libri discussa est, vbi responsum est Scoto & aliis: nec repetenda duxi.

Comment. ¶ Tertia conclusio est: Anima Christi scit in Verbo omnia, quæ sunt in potentia creaturæ. Probatur: Anima Christi comprehendit in Verbo omnis creaturæ essentiam: ergo virtutem & potentiam: ergo omnia, in quæ potest. Omnia relinquuntur in litera pro constantibus: & verè constant præsupposito antecedente, quòd rationabiliter affirmatur de anima Christi, quia tribuendum ei est quicquid potest excellentiæ tribui.

Annot. ¶ In responsione ad secundum nota primò illud verbum, Anima Christi scit in verbo omnia, quæ Deus in seipso scit scientia visionis: habebit enim inferius quæstionem non paruam. Nota secundò, quòd aliud est dicere, animam Christi scire omnia nota Deo scientia visionis, & non scire omnia nota Deo simplici intelligentia: & aliud est dicere, animam Christi scire tantùm ea, quæ sunt nota Deo scientia visionis. quoniam hoc secundum dictũ aufert ab anima Christi quicquid notum est Deo simplici intelligentia. Quod constat esse falsum ex litera, dicente, quòd anima Christi nouit multa in potentia, nunquam in actu.

Vnde

¶Ad tertium dicendum, quòd quantitas scientiae non solùm attenditur secundum numerum scibilium, sed etiam secundum claritatem cognitionis. Quamuis igitur sciētiae animae Christi, quam habet in Verbo, parificetur scientiae visionis, quam Deus habet in seipso, quantum ad numerum scibiliū: scientia tamē Dei excedit in infinitū, quantū ad claritatē cognitionis, sciētiam animae Christi: quia lumē creatū diuini intellectus, in infinitum excedit lumen creatum, quodcunque receptum in anima Christi. Licet absolutè loquendo, scientia diuina excedat scientiam animae Christi, non solùm quantùm ad modum cognoscendi, sed etiam quantùm ad numerum scibilium, vt dictum est.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm anima Christi in Verbo cognouerit infinita.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd anima Christi non possit cognoscere infinita in Verbo. Quòd enim infinitum cognoscatur, repugnat diffinitioni infiniti, prout dicitur in 3. Phys. quòd infinitum est, cuius quantitatem accipientibus, semper est aliquid extrà accipere. Impossibile autē est diffinitionem à diffinito separari: quia hoc esset contradictoria esse simul. Ergo impossibile est, quòd anima Christi sciat infinita.

¶Praeterea, Infinitorum sciētia est infinita. Sed scientia animae Christi non potest esse infinita: est enim capacitas eius finita, cùm sit creatura. Non ergo anima Christi potest cognoscere infinita.

¶Praeterea; Infinito non potest esse aliquid maius. Sed plura continentur in scientia diuina, absolutè loquendo, quàm in scientia animae Christi, vt dictum est. Ergo anima Christi non cognoscit infinita.

¶SED CONTRA, Anima Christi cognoscit totam suam potentiam, & omnia quae potest. Potest autem in emundationem infinitorum peccatorum: secundum illud primae Ioan. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non autem pro nostris tantùm, sed etiam pro totius mundi. Ergo anima Christi cognoscit infinita.

CONCLVSIO.

¶Anima Christi non cognoscit infinita in actu, scit autem infinita in Verbo in potentia.

¶RESPONDEO dicendum, quòd scientia non est nisi entis, eo quòd ens & verum conuertuntur. Dupliciter autem dicitur aliquid ens. Vno modo simpliciter, quod scilicet est ens actu: alio modo secundum quid, quod scilicet est ens in potentia. Et quia, vt dicitur in 9. Meta. vnumquodque cognoscitur, secundum quòd est actu, non autem, secundum quòd est in potentia: scientia primò & principaliter respicit ens actu, secundariò autem respicit ens in potentia. quod quidem non secundum seipsum cognoscibile est, sed secundum quòd cognoscitur illud, in cuius potentia existit. Quantùm igitur ad primum modum scientiae, anima Christi non scit infinita, quia non sunt infinita in actu, etiam si accipiantur omnia quaecunque sunt in actu, secundum quodcunque tempus, eo quòd status generationis & corruptionis non durat in infinitū. Vnde est certus numerus non solùm eorum, quae sunt absque generatione & corruptione: sed etiam generabilium & corruptibilium. Quantùm verò ad alium modum sciendi, anima Christi in Verbo scit infinita: scit enim, vt dictum est, omnia quae sunt in potentia creaturae. Vnde cùm in potentia creaturae sint infinita, per hunc modum scit infinita, quasi quadam scientia simplicis intelligentiae, non autem scientia visionis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd infinitum (sicut in Prima parte dictum est) dupliciter dicitur. Vno modo secundum rationem formae. Et sic dicitur infinitum negatiuè, scilicet id quod est forma vel actus non limitatus per materiam vel subiectum, in quo recipiatur. Et huiusmodi infinitū, quantū est de se, est maximè cogno-

Vnde patet error Scoti, qui hoc videtur imponere Autori in q.2.14. di. tertij sen.

Annot. ¶In responsione ad tertium aduerte, quòd quia vnum & idem est lumen claritatis diuinae in scientia visionis & simplicis intelligentiae: ideo litera non subsumit, quòd scientia visionis in Deo est clarior, sed absolutè, quod scientia Dei excedit in infinitum, quantùm ad claritatem cognitionis. Quocirca excessus in numerum, conceditur simpliciter: parificatio autem non simpliciter, sed secundum quid, hoc est quo ad aliquid, hoc est quo ad numerum scitorum scientia visionis.

¶In eadem responsione dubium occurrit ex Durando in 3. sent. dist. 14. quaestio 2. articu. 2. tenētis, quòd anima Christi videt in Verbo quicquid videt Verbū, quo ad quaestionē quid est: & sic scientia animae Christi aequatur diuinae scientiae simplicis intelligentiae quo ad numerum scitorum, licet nō quo ad claritatem cognitionis. Probāt qd hoc sic: Videns Deum, videt visione beata quicquid naturaliter repraesentatur in diuina essentia: ergo videt quiditates omniū possibilium. Cōsequentia patet: quia diuina essencia naturaliter repraesentat omnem possibilem quiditatem. Antecedens verò probatur: quia nec ex parte repraesentatiuae aut repraesentationis est impedimentum, quum ex naturali necessitate sit huiusmodi repraesentatio: nec e a parte cognoscentis, quia potest ea longè, imò infinitè maius, scilicet essentiā diuinā: ergo & in omnia possibilia quiditatiuè, quae in infinitū minus sunt cognoscibilia.

(In margine: 1.q.14. art.12. Et 3.di. 14.ar.2 q.2.ad 2.& q. 4.ad 2. Et ver. q.20.ar. ar.4.c. & ad 1. 2.& 1. Et quo li.3.q.2. ar.2. Et opus. 9.q.81.)

¶Ad hoc dicitur, quòd antecedens est falsum. Et ad illius probationē dicitur, quòd impedimentum in proposito est, & apparet ex parte cognoscentis, qui non est capax totius repraesentationis naturalis diuinae essentiae, sicut nec comprehensionis illius. Et ad probationem inductam, scilicet potest in longè maius, &c. respondetur, quòd peccat secundum figuram dictionis, sub posse in maius & minus, subsumendo posse tali modo, hoc est posse videre quiditates possibiles in Verbo. Nam licet longè & infinitè maius sit videre Deum, quàm videre omnia alia: longè tamen maius est videre sic Deum, quòd in ipso viso videantur omnes quiditates possibiles, quàm videre Deum. Et hoc iam docuerat Autor, & tamen iste non erubuit concludere ex tali sophistica ratione.

¶Super Quaestionis decima Articulum tertium.

Cōment. Titulus clarus est.

¶In corpore articuli tria fiunt: primò ponitur distinctio bimembris de modo sciendi. Secundò respondetur quaesito, iuxta primum modū sciendi vnica negatiua conclusione. Tertiò respondetur quaesito, iuxta secundū modum sciendi, vna conclusione affirmatiua. Quo ad primum distinctio est, quòd dupliciter aliquid est cognoscibile, vel secundū seipsum, vt ens in actu: vel nō secūdū se, sed secundum illud, in cuius potentia existit, vt ens in potentia. Probatur distinctio: Ens dicitur dupliciter, scilicet simpliciter, vt ens in actu, & secundum quid, vt ens in potentia. ergo & scibile dicitur dupliciter: illud secundum se, hoc secundum quòd est in alio. Antecedens patet. & cōsequentia quo ad primā partem probatur: quia scientia nō est nisi entium. Quod probatur: quia ens & verum conuertuntur. Quo ad secundum verò: quia vnumquodque cognoscitur, secundū quòd est actu, & nō secundum quod est in potentia: ex hoc enim sequitur, quòd sciētia primò tendit ad ens in actu, & secundariò ad ens in potentia. hoc est, tendit ad ens in actu secundum se, & ad ens in potentia, vt est in alio: hoc enim est secundariò cognosci, & illud est primò cognosci.

¶Quo ad secundum conclusio negatiua est, Anima Christi non scit infinita in actu. Probatur: quia non sunt infinita in actu, sed est certus numerus non solùm incorruptibilium, sed etiam generabilium & corruptibilium. Probatur: quia status generationis & corruptionis non durat in infinitum.

¶Num filius Dei in Verbo cognouerit infinita.

Quaestio. ¶Occurrit hoc in loco dubium ad hominem, quo pacto stet doctrina haec cum antedicta. Dictum quippe in praecedenti articulo est, animam Christi scire quaecunque scit Deus scientia visionis. & in Prima parte, quaest. 14. artic. 12. Autor determinat Deum scientia visionis cognoscere infinita, & reprehendit ac confutat rationem hic allatam de finito statu generationis & corruptionis. Vnde videtur Autor suae oblitus doctrinae, & ponere contraria: dum dicit animam Christi nescire infinita in actu, & negat infinita in actu secundum quodcunque tempus, & ex alia parte dicit animam Christi scire omnia, quae scit Deus scientia visionis, & dicit illa esse infinita in actu, si sumantur omnia, quae sunt, erunt & fuerunt in actu. quia cogitationes & affectiones creaturarum rationalium, quae perpetuae sunt, in infinitum multiplicabuntur.

¶Ad hoc dicitur, quòd vtrunque dictum est verum diuersimodè intellectum. Nam dictū hoc in loco verificatur de simpliciter entibus in actu (quae sunt solae substantiae) quae sunt atque quandoque quae constat esse finita, secundū fidei sententiam decernentis mundum incepisse & generationem desituram. In prima autem parte, sermo de simpliciter vel secundum quid entibus in actu quodcunque est: quae etiam potest esse infinita. quia in infinitum actus intellectus multiplicabuntur etsi nō in tempore hoc continuo, in tēpore tamen discreto. Et quòd haec sit Autoris mens, patet ex tribus. Primò quia ab ente incipit corpus articuli, & ad ens simpliciter deuenit, distinguendo illud contra ens secundum quid, quod dicitur & de ente in potentia, & de accidentibus: sed solum ens in potentia explicauit quia solùm ens in potentia erat ad distinctionē modi cognoscendi necessarium. Secūdò, quia ex statu generationis & corruptionis probat, quod non comprehendit accidentia vniuersaliter, sed omnes substantias, & quaedam tantùm accidentia: vt patet de actibus nouis futuris post iudicium. Tertiò, quia in articulo praecedenti expressè ad omnia existentia secundum quodcunque tempus adiungit etiā hominum cogitationes. insinuans per hoc, quòd per existentia secundum quodcunque tempus intelligit hic ea sola, quae simpliciter existunt, quae sunt solae substantiae.

Est igitur doctrina Autoris, quòd omnia cognita scientia visionis, possunt dici & infinita & finita. Finita quidem, si ly Omnia distribuit pro entibus simpliciter. infinita verò, si ly Omnia distribuit tam pro entibus, quàm accidentibus eorum. Et propterea vtrunque est verū, scilicet quòd scientia visionis animae Christi est infinitorū, & quòd nō est infinitorum. Quo ad tertiū, secunda conclusio responsiua affirmatiua est: Anima Christi scit in Verbo infinita in potentia. Probatur primò: In potentia creaturae sunt infinita: ergo scit infinita. Probatur consequentia: quia scit omnia quae sunt in potentia creaturae. Declaratur secundo modum istum scientiae & dicitur quòd est ad modum simplicis intelligentiae & non per modum scientiae visionis. Omnia ex supradictis clara sunt.

¶In responsione ad primum vide notanter, quòd infinitum quantitatiuè, accipiendo partem post partem in actu. sicut est impertransibile tam realiter, quàm secundum designationem, ita est impertransibile secundum cognitionem. Et ideo dicitur, quòd vt sic est ignotum, & implicat, quòd pertransiendo cognoscatur. Cōment.

¶In responsione ad secundum nota, quòd responsio consistit in hac distinctione, Infiniti secundum essentiam scientia comprehensiua est infinita. infiniti autē alter, finiti tamen secundum essentiam, scientia comprehensiua non est infinita quia scientia est finita, vel infinita, ea finitate vel infinitate proprii obiecti, & non ea alia finitate vel infinitate. Proprium autem obiectū intellectus est, quod quid est, & ideo si quod quid est, hoc est essentia est infinita, scientia comprehensiua est infinita. & si quod quid est, seu essentia est finita, scientia est finita. Vnde quum infinita scita ab anima Christi sint finita secundum essentiā, licet infinita secundum multitudinem non infertur, scientiam animae Christi esse infinitam. Annot.

¶In hac responsione dubium occurrit ex Adam in 3. sen. probare conante quòd intellectus creatus non possit simul videre infinita, ita quòd distinctè cognoscat quodlibet eorum: eo quòd sequeretur, quòd visio illa esset infinitae perfectionis in genere cognitionis: quia aequipolleret infinitis cognitionibus etiam specie distinctis, quae ad infinita illa terminatae possent: & quia nō plus potest creatura simul videre, quàm Deus possit simul facere: & quia sequeretur, quod esset

odium

odium infiniti demeriti, puta si quis vellet ex odio Dei occidere infinitos homines visos simul: vel charitas infiniti meriti, puta si quis ex charitate illos infinitos diligeret.

¶Sed ex hac litera primum argumentum (quod extra propria materiæ non vagatur) facile soluitur, dicendo quod visio non est infinita, nisi essentia comprehensa sit infinita essentialiter. Et quia Arguens apponit ly in genere cognitionis, ideo ne in æquiuoco disputetur, distingue quòd si per hoc intendit, q sit cognitio infinita simpliciter, patet responsio ex litera hac, quod scilicet consequentia nihil valet. Nec ex eo quòd vna cognitio æquipollet infinitis in aliquo certo genere, sequitur quòd sit infinita simpliciter. sed satis est quòd sit altioris ordinis. vnà siquidem indiuiduum superioris ordinis excedit infinita inferioris ordinis, & vna species altioris ordinis excedit perfectioné infinitarú specierum inferioris ordinis: sol enim est perfectior omnibus generabilibus & corruptibilibus, etiam si mundus æternus esset. Vnde visio animæ Christi, qua videt Verbum, & in illo infinita, non solùm æquipollet, sed excedit infinitas cognitiones terminabiles ad infinita & tamen nó est infinita simpliciter. Nec illæ cognitiones essent infinitæ perfectionis simpliciter: etiá vt cognitione sua infinitas simpliciter cognitionis (vt in hac habes litera) nunquam haberet nisi essentia infinita essentialiter comprehendatur: quod constat non inueniri in infinitis cognitionibus infinitorú specie distinctorum, creatorum vel creabilium: quoniá & singula & omnia simul habent essentias finitas essentialiter, vt patet, si fingas infinitas species animalis. omnes enim simul ad animalis genus essentias limitatas haberent. Simile est etiam de tota latitudine passibilium. quoniá omnia simul nó essent actus purus, sed infra latitudiné habentium potentiam admixtá. Si autem impedit quod sit cognitio infinita secúdum quid, cum infinitas secúdum quid nó repugnet creaturæ, nihil omnino prohibetur.

¶Ad secundum autē ex extrane, scilicet ex potentia Dei, negandum est Maior: quia modus intelligendi arbitrario se habet ad modum, quo res in esse ponuntur. ná in intellectu adunantur diuisa. ad existentiá verò prudentia, ...ditur, quæ in causa erant non solum simul, sed vnum. ...hinc fit, quòd videri simul non repugnat infinitis. produci autem simul repugnat eis.

¶Ad tertium de merito & demerito, respondetur quòd neutrum sequitur infinitum, nisi secundum quid. & non simpliciter. Magnitudo siquidem simpliciter tá meriti, quàm demeriti, non ex multitudine obiectorum, sed ex quantitate essentiali sui pensatur.

¶In responsione ad tertium eiusdem tertii articuli, perspice quòd tota vis responsionis consistit in hoc, quòd proprietates infiniti, in quocunque ponatur infinitas, arctantur ad subiectum infinitatis: puta proprietates infiniti positi in lineas arctantur ad lineam: & positi in superficie, arctátur ad superficiem: & positi in numeris paribus, arctátur ad numerum parem: & positi in motibus Saturni, arctantur ad circulationes Saturni: & sic de aliis. Nec hoc dicitur voluntarié, sed cú sufficienti ratione: quia scilicet infinitum non est substantia, sed accidés. constat autem, accidés non excedere suú subiectum, sed arctari ad illud. & si accidens arctatur ad subiectum, multò magis proprietates consequentes accidentis naturam, arctantur ad idem subiectum: vt patet inductiué. Et hác responsionem perspicaciter serua. quoniam ex illa elucescent solutiones multarum quæstionum, & quòd non inconueniat vnum infinitum esse maius alio.

¶*Super Quæstionis decima Articulum quartum.*

Titulus clarus est. ¶In corpore articuli est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue: Anima Christi præ cæteris creaturis perfectius videt diuinam essentiá. Probatur, Visio diuinæ essentiæ conuenit omnibus Beatis secúdú participationem diuini luminis, deriuati in eos á fonte diuini Verbi: sed anima Christi coniungitur propinquius verbo Dei, & plenius recipit influxum luminis, in quo Deus videtur: ergo. Maior probatur Eccles. 1. Minor quo ad primam partem, quia coniungitur in persona. Quo ad secúdam, quia tanquam Vnigenitus est plenus veritatis. Io. 1. *Sup. q. 9. ar. 2. ca. Et infrà q. 11. ar. 5. ad 1.* *Comment.*

¶In responsione ad secundum, nota expositionem Maioris propositionis assumptæ in corpore articuli, in qua dictum est, q visio Dei attenditur secundú participationem diuini luminis. explanatur siquidé hic, quod visio Dei attenditur & secundum virtutem naturæ videntis, & secundum lumen gloriæ: sed magis secúdum lumen gloriæ, qd spectat ad ordiné gratiæ. & ideo Christi anima perfectius videt, quàm Angeli, præstantes virtute intellectus naturalis. Dicédo siquidem, quod magis attenditur gradus visionis secundum ordiné gratiæ, quàm secundú ordinem naturæ, sufficienter explicauit, quod secundum vtrunque ordiné attenditur. Et hoc bene notabis: quia hic habes, quòd pari existente lumine gloriæ in homine & Angelo, perfectius videt

scibile, propter perfectionem actus, licet nó sit comprehensibile à potentia finita creaturæ: sic enim dicitur Deus infinitus. Et tale infinitum anima Christi cognoscit, licet nó comprehendat. Alio modo dicitur infinitú secundum [a] rationem materiæ: quod quidé dicitur priuatiué, ex hoc scilicet, q nó habet formam quam natum est habere: & per húc modum dicitur infinitú in quantitate. Tale autem infinitum ex sui ratione est ignotum: quia scilicet est quasi materia cum priuatione formæ (vt dicitur 3. Phy.) omnis autem cognitio est per formam vel actú. Sic ergo si huiusmodi infinitum cognosci debeat secundum modum ipsius cogniti, impossibile est quòd cognoscatur: est enim modus ipsius vt accipiatur pars eius post partem, vt dicitur in 3. Phy. Et hoc modo verum est, q eius quantitatem accipientibus, scilicet parte accepta post partem, semper est aliquid extrà accipere. Sed sicut materialia possunt accipi ab intellectu immaterialiter & multa vnitè: ita infinita possunt accipi ab intellectu non per modum infiniti, sed quasi finité: vt sic ea quæ sunt in seipsis infinita, sint in intellectu cognoscétis finita. Et hoc modo anima Christi scit infinita: inquantú scilicet scit ea nó discurrendo per singula, sed in aliquo vno, puta in aliqua creatura, in cuius potentia existit infinita, & principaliter in ipso Verbo.

¶Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse infinitú vno modo, quod est alio modo finitum: sicut si imaginemur in quantitatibus superficiem, quæ sit secundú longitudinem infinita, secundum latitudiné autem finita. Sic igitur si essent infiniti homines numero, haberent quidem infinitaté secundum aliquid, scilicet secundú multitudinem: secundú tamen essentiæ rationé haberent finitaté, eo q omniú essentia esset limitata sub ratione vnius speciei. Sed id quod est simpliciter infinitum secundum essentiæ rationem, est Deus: vt in Prima parte dictú est. Proprium autē obiectum intellectus est quod quid est (vt dicitur 3. de anima) ad qd pertinet ratio speciei. Sic igitur anima Christi propter hoc, quod habet capacitatem finitam, id quod est simpliciter infinitum secundum essentiam, scilicet Deum, attingit quidem: sed non comprehendit, vt dictú est. Id autem infinitum, quod in creaturis est in potentia, potest cóprehendi ab anima Christi: quia comparatur ad ipsam secundum essentiæ rationem: ex qua parte infinitatem non habet. Nam etiam intellectus noster intelligit vniuersale, puta naturam generis vel speciei: quod quodammodo habet infinitatem, inquantum potest de infinitis prædicari.

¶Ad tertium dicendum, quòd id quod est infinitum omnibus modis, non potest esse nisi vnum. Vnde & Philosophus dicit in primo de Cœ. quod quia corpus est ad omnem partem dimensionatum, impossibile est esse plura corpora infinita. Si tamen aliquid esset infinitum vno modo tantùm, nihil prohiberet esse plura talia infinita: sicut si intelligeremus plures lineas infinitas secundum longitudinem, protractas in aliqua superficie finita secundum latitudinem.

Quia igitur infinitum non est substantia quædam, sed accidit rebus, quæ dicuntur infinitæ (vt dicitur 3. Phy.) sicut infinitú multiplicatur secundum diuersa subiecta, ita necesse est, quòd proprietas infiniti multiplicetur: ita quòd conueniat vnicuique illorú, secundum illud subiectum. Est autem quædam proprietas infiniti, quòd infinito non sit aliquid maius. Sic igitur si accipiamus vnam lineam infinitá, in illa non est aliquid maius infinito. Et similiter si accipiamus quancunque aliarum linearum infinitarú, manifestum est quòd vniuscuiusque earum partes sunt infinitæ. oportet ergo quòd omnibus illis partibus infinitis non sit aliquid maius in illa linea: tamen in alia linea & in tertia erunt plures partes etiam infinitæ præter illas. Et hoc etiam videmus in numeris accidere: nam species numerorum parium sunt infinitæ, & similiter species numerorú impariú, & tamen numeri pares & impares sunt plures quàm pares. Sic igitur dicédú est, quòd infinito simpliciter quo ad omnia, simpliciter nihil est maius: infinito autem secundum aliquid determinatum, non est maius in illo ordine: potest tamé accipi aliquid aliud maius extra illum ordinem. Per hunc igitur modum infinita sunt in potétia creaturæ, & tamen plura sunt in potentia Dei, quàm in potentia creaturæ & similiter anima Christi scit infinita scientia simplicis intelligentiæ, plura tamen scit Deus secúdum hunc scientiæ modum.

ARTICVLVS IIII.

¶*Vtrùm anima Christi videat Verbum, siue diuinam essentiam clarius qualibet alia creatura.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd anima Christi non perfectius videat Verbum quàm qualibet alia creatura. Perfectio enim cognitionis est secundum mediú cognoscendi: sicut perfectior est cognitio, quæ habetur per medium syllogismi demóstratiui, quàm quæ habetur per mediú syllogismi dialectici. Sed omnes Beati vident Verbum immediaté per ipsam diuinam essentiam, vt in Prima parte dictum est. Ergo anima Christi non perfectius videt Verbú, quàm qualibet alia creatura.

¶Præterea, Perfectio visionis non excedit potentiam visiuam. Sed potentia rationalis animæ, qualis est anima Christi, est infra potentiam intellectiuam Angeli: vt patet per Diony. 4. c. Cæl. hier. Ergo anima Christi non perfectius videt Verbú, quàm Angeli.

¶Præterea, Deus in infinitum perfectius videt Verbum suum quàm anima. Sunt ergo infiniti gradus medij possibiles, inter modú, quo Deus videt Verbum suum, & inter modum, quo anima Christi videt ipsum. Ergo non est asserédum quòd anima Christi perfectius videat Verbum vel essentiam diuinam, quàm qualibet alia creatura.

¶SED CONTRA est quod Apost. dicit ad Ephes. 1. quòd Deus constituit Christum ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationé, & omne nomé quod nominatur, non solùm in hoc sæculo, sed etiá in fu

videt Deum Angelus, quàm homo. Et meritò, quia visus acutior melius videt, quàm visus minus acutus, cæteris paribus. Et ex hoc vlterius sequitur, quòd si verbum Dei assumpsisset in vnitatem personalem angelicam aliquam naturam cum lumine gloriæ æquali illi, quod anima Christi de facto habet, Angelus ille perfectius videret diuinam essentiam, quàm modò videat anima Christi.

in futuro. Sed in illa cælesti gloria tantò aliquis est superior, quantò perfectius cognoscit Deum. Ergo anima Christi perfectius videt Deum, quàm quæuis alia creatura.

CONCLVSIO.

¶ Anima Christi, cùm perfectissimè coniuncta fuerit verbo Dei, cæteris quoque creaturis diuinam essentiam perfectius & clarius intuetur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd visio diuinæ essentiæ conuenit omnibus Beatis, secundum participationem luminis deriuati in eos a fonte Verbi Dei: secundum illud Eccles. 1. Fons sapientiæ, verbum Dei in excelsis. Huic autem verbo Dei propinquius coniungitur anima Christi, quæ est vnita Verbo in persona, quàm quæuis alia creatura. Et ideo plenius recipit influentiam luminis, in quo Deus videtur ab ipso Verbo, quàm quæcunque alia creatura. Et ideo præ cæteris creaturis perfectius videt ipsam primam veritatem, quæ est Dei essentia. Vnde dicitur Ioan. 1. Vidimus gloriam eius, quasi Vnigeniti à Patre, plenum non solùm gratiæ, sed etiam veritatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd perfectio cognitionis, quantùm est ex parte cogniti, attenditur secundum medium, sed quantùm est ex parte cognoscentis, attenditur secundum potentiam vel habitum. Et inde est, quòd etiam inter homines per vnum medium, vnus perfectius cognoscit aliquam conclusionem, quàm alius. Et per hunc modum, anima Christi, quæ abundantiori repletur lumine, perfectius cognoscit diuinam essentiam, quàm alij Beati: licet omnes ipsam Dei essentiam videant per seipsam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd visio diuinæ essentiæ excedit naturalem potentiam cuiuslibet creaturæ: vt in Prima parte dictum est. Et ideo gradus in ipso attenduntur magis secundum ordinem gratiæ, in quo Christus est excellentissimus, quàm secundum ordinem naturæ, secundum quem natura Angelica præfertur humanæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut suprà dictum est de gratia, quòd non potest esse maior gratia, quàm gratia Christi, per respectum ad vnionem Verbi: idem etiam dicendum est & de perfectione diuinæ visionis, licet absolutè considerando, possit esse aliquis gradus altior sublimiórque secundum infinitatem diuinæ potentiæ.

¶ Non absolutè dari gradus possit maior gratia Christi, & visione beata, seu luminis gloria.

Quæstio. ¶ In responsione ad tertium circa illa verba, licet absolutè considerando possit esse aliquis gradus sublimior secundum infinitatem diuinæ potentiæ, dubium occurrit, Quonam pacto stat cum supradictis, quòd gratia animæ Christi est in summo simpliciter, ita quòd non est dabilis maior gratia habitualis illa, quæ est in summo? Simile siquidem iudicium est de lumine gloriæ, quod est ipsa gratia consummata formaliter vel causaliter. Si enim lumen gloriæ est in anima Christi in summo, impossibile est secundum quamcunque potentiam inueniri gradum sublimiorem: sicut non potest inueniri sublimior gradus caloris, quàm sit calor in summo: esset enim implicare côtradictoria simul, vt patet.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quamuis in litera non dicatur, quòd posset esse sublimior gradus luminis gloriæ nec visionis diuinæ, sed sublimior gradus sine additione aliqua: nullam habet littera difficultatem, quia de facto multi sunt gradus perfectiores gradu diuinæ visionis, scilicet gradus substantiæ: quia quælibet substantia sit sublimior simpliciter quolibet accidente. Sed hæc responsio dissonat à litera, quæ gradum sublimiorem possibilem dicit secundum infinitatem diuinæ potentiæ: per hoc namque manifestè significauit quòd de sublimiori, de potentia non ordinaria, sed de potentia absolutè loquitur. Et contextus ipse planè intellectus sonat, quòd loquitur de sublimiori gradu diuinæ visionis, de cuius altitudine tractatur. Vnde & propter sensum plani contextus, & propter attributum sublimioris gradus infinitati diuinæ potentiæ, aliter respondetur, fatendo quòd litera loquitur de sublimiori gradu diuinæ visionis: verùm quia diuina visio graduatur vel ex parte luminis gloriæ, vel ex parte naturæ intellectiuæ, dupliciter assignatur sublimior gradus diuinæ visionis. Primò namque, sublimatur diuina visio ex lumine gloriæ sublimioris speciei: ita quòd lumen gloriæ ponatur genus ad speciem vnam luminis gloriæ inuenti de facto in Christo, & in aliis Beatis, & aliam vel alias species luminis gloriæ possibiles fieri. Sed hæc positio damnat, quod habet vnde formalem seu specificam differentiam inter lumina gloriæ ostendat: quum sit vnum obiectum formale, vnúsque medio: nec varietas speciei ex receptiuis, vt patet ex hoc, quod eiusdem speciei est in Angelis & hominibus.

QVAESTIO VNDECIMA

De scientia indita, vel infusa animæ Christi, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de scientia indita vel infusa animæ Christi.

¶ Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primò, vtrùm secundum hanc scientiam Christus sciat omnia.

¶ Secundò, vtrùm hac scientia vti potuerit, non conuertendo se ad phantasmata.

¶ Tertiò, vtrùm hæc sciẽtia fuerit collatiua.

¶ Quartò, de comparatione huius scientiæ ad scientiam Angelicam.

¶ Quintò, vtrùm fuerit scientia habitualis.

¶ Sextò, vtrùm fuerit distincta per diuersos habitus.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm secundum scientiam inditam vel infusam Christus omnia sciat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd secundũ hanc scientiam Christus non cognouerit omnia. Hæc enim sciẽtia indita est Christo ad perfectionem possibilis intellectus eius. Sed intellectus possibilis animæ humanæ nõ videtur esse in potentia ad omnia simpliciter, sed ad illa sola, in quæ potest reduci in actum per intellectũ agentem, qui est proprium actiuum ipsius, quæ quidem sunt cognoscibilia secundum rationem naturalem. Ergo secundum hanc sciẽtiam non cognouit Christus ea, quæ naturalem rationem excedunt.

¶ Præterea, Phantasmata se habent ad intellectum humanum, sicut colores ad visum: vt dicitur primo de Anima. Sed non pertinet ad perfectionem visiuæ potentiæ cognoscere ea, quæ sunt omnino absque colore. Ergo neque ad perfectionem intellectus humani pertinet cognoscere ea, quorum nõ possunt esse phantasmata, sicut sunt substantiæ separatæ. Sic ergo cùm huiusmodi scientia fuerit in Christo ad perfectionem animæ intellectiuæ ipsius, videtur quòd per huiusmodi scientiam non cognouerit substantias separatas.

¶ Præterea, Ad perfectionem intellectus nõ pertinet cognoscere singularia. Videtur ergo quòd per huiusmodi scientiam anima Christi singularia non cognouerit.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 11. quòd repleuit eum Spiritus sapientiæ & intellectus, scientiæ & consilij. Sub quibus comprehendũtur omnia cognoscibilia: nam ad sapientiã pertinet cognitio omnium diuinorum, ad intellectum autem pertinet cognitio omnium immaterialium: ad scientiam autem pertinet cognitio omnium conclusionum: ad consilium autem cognitio omnium agibilium. Ergo videtur quòd Christus secundum scientiã inditam sibi per Spiritum sanctũ, habuerit omnium cognitionẽ.

CONCLVSIO.

¶ Cùm decuerit animam Christi verbo Dei vnitam, omnino perfectam esse per scientiam inditam, vel infusam, omnia etiam necessariò cognouit, excepta diuina essentia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut prius dictum est, conueniens fuit vt anima Christi omnino esset perfecta, per hoc quòd omnis eius potẽtialitas sit reducta ad actũ. Est autem considerandum, quòd in anima humana, sicut in qualibet creatura, conside-

Secundò itaque, sublimatur diuinæ visionis gradus ex augmento in infinitũ luminis gloriæ: ita quod à formis terminabilibus ad summũ recipiunt lumen gloriæ, quod est tale, quòd quocunque lumine gloriæ posito, adhuc potest poni maius. Et in Christo est lumen gloriæ in summo, secundum Dei potentiam ordinatam: non secundum Dei potentiam absolutè, secundùm quam potest quocunque posito, semper poni maius. Et est ratio exceptionis singularis, quia solum lumen gloriæ est qualitas propria cælestis patriæ. Reliquæ namque qualitates supernaturales, aut sunt viæ, vt fides, aut sunt cõmunes viæ & patriæ, vt charitas. Sed huic positioni obstat: quia secundùm hoc maiori lumini gloriæ nõ responderet maior charitas in patria. Ac per hoc non quantò aliquis perfectius videret Deũ, tantò maiorẽ charitatem haberet, quia charitas ponitur in summo simpliciter in Christo: & sic lumen gloriæ posset poni maius, & charitas nõ posset poni maior.

¶ Relinquitur igitur, quòd alio modo sublimius gradus diuinæ visionis intelligatur possibilis: scilicet ex parte naturæ intellectiuæ: quia scilicet si ad æquale lumen gloriæ Angelus assumeretur à verbo Dei in vnitatem personæ, Angelus ille perfectius videret Deum, quàm anima Christi, & esset sublimior visionis diuinæ gradus nõ ex sublimiori lumine, aut gradu luminis, sed ex sublimiore intellectu illuminato æqualiter. Et rursus si Deus assumeret sublimiorem Angelũ in vnitatem personæ cum æquali lumine gloriæ, perfectius iste videret Deum quàm Christus, & prior Angelus: & iterum si alium sublimiorem, & sic deinceps assumeret cum æquali lumine, semper sublimior perfectius videret. Et sic secundùm infinitatem diuinæ potentiæ, infiniti gradus visionis diuinæ mediant inter perfectissimam visionẽ animæ Christi, & visionẽ, qua Deus seipsum videt. Et quia hæc responsio vbi antè dicta non dissonat, & clara est absque ambiguitatibus, idcirco amplectenda est.

Inf. q. 12. ar. 1. & 3. & 3. d. 14. art. q. 1. & 4. & q. 5. ad 3. Et in 3. q. 5. art. 4. Et opu. 3. c. 213.

¶ Super Quæstionis vndecimæ Articulum primum.

TItulus articuli clarus est; intelligitur quippe vt sonat.

¶ In corpore est vnica cõclusio: Anima Christi per scientiã inditã nouit omnia, excepta diuina essentia. Probatur. Conueniens fuit, vt anima Christi esset omnino perfecta, ita vt eius omnis potentialitas fuerit reducta ad actũ: sed in illa est potentia naturalis ad cognoscendum per humanas scientias nota, & potentia obedientiæ ad sciendum omnia, quæ reuelantur à Deo hominibus: ergo vtraque eius potentia est reducta ad actum. & consequenter omnia nouit per scientiam inditam, excepta essentia diuina. Hic est processus literæ.

¶ In quo primo recolendum est ex supradictis in art. 3. q. 9. quòd non intendit litera

ratur duplex potentia passiua. Vna quidem per comparationem ad agens naturale. Alia vero per comparationem ad agens primũ: quod potest quamlibet creaturam reducere in actum aliquem altiorem actu, in quẽ reducitur per agens naturale: & hæc consueuit vocari potentia obedientiæ in creatura. Vtraque autem potentia animæ Christi fuit reducta in actum, secundum hanc scientiam diuinitus inditam. Et ideo secundum eam anima Christi primo quidem cognouit quæcunque ab homine cognosci possunt per virtutem luminis intellectus agentis sicut sunt quæcunque pertinent ad scientias humanas. Secundo vero per hanc scientiam cognouit Christus omnia illa, quæ per reuelationem diuinam hominibus innotescunt: siue pertineant ad donum sapientiæ, siue ad donum prophetiæ siue ad quodcunque donum Spiritus sancti. Omnia enim ista abundantius & plenius cæteris cognouit anima Christi. Ipsam tamen Dei essentiam per hanc scientiam non cognouit, sed solùm per primam, de qua suprà dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd ratio illa procedit de potentia naturali animæ intellectiuæ, quæ scilicet est per comparationem ad agens naturale, quod est intellectus agens.

litera dicens, quòd omnis potentia obedi[illegible] in Christi anima sit reducta ad actum: quum potentia obedientiæ in qualibet creatura inexplebilis sit: quia secundum ordinem ad [illegible] quod potest creatura facere Deus attenditur. Sed intendit quòd omnis potentia obedientiæ ad actum naturæ animæ [illegible] pertinens, est reducta [illegible] actum. constat autem quòd cognoscere per reuelationes, est actus naturæ animæ in statu [illegible] via quàm patriæ locata proportionatus, [illegible]: vt patet [illegible] reuela[illegible] necessari[illegible], & [illegible] Ecclesiæ tam triumphãtis, quam militanti. Et si quis [illegible], potentiam hanc esse quidem respectu [illegible] naturæ humanæ, [illegible] potentiam obedientiæ respectu verò [illegible] naturæ diuinæ potentia [illegible] consequenter [illegible] Christus fuerit [illegible] viator & comprehensor simul, primò da[illegible] anima infertur, [illegible] vtraque [illegible] potentia reducta [illegible] actum. A[illegible], quod ideo essentiæ diuinæ cognitio [illegible] quia [illegible] naturalis [illegible] reuelatio[illegible] Reue[illegible] quen[illegible] species [illegible] intelligibiles, & [illegible] diuinæ essentiæ non quancunque cognitionem, sed visionem [illegible]. Nouit [illegible] anima Christi per scientiam inditam [illegible] naturam magis, quàm [illegible] quàm Philosophus, [illegible] quàm anima separata, imò quàm Angeli naturali cognitione [illegible] clara reuelatione cognouit Deum esse trinum in personis, & alia huiusmodi [illegible] spectantia ad gratiæ ordinem [illegible], quæ Angelorum naturalem cognitionem excedunt. Sed quia per eam non videbat diuinam essentiam, quam per scientiam beatam videbat: adeo excelsa est cognitio diuinæ essentiæ [illegible]. Sola autem essentia diuina excepta est, quia reliqua omnia [illegible] ad naturalem, aut ad reuelatam cognitionem spectant, quum [illegible] Angelis [illegible] reuelationem, hoc est per infusas species, ab anima nostra separata cognoscantur.

¶ In responsione ad secundum eiusdem articuli, nota primò, [illegible] cùm dicitur, animam [illegible] cognoscere substantias separatas per seipsas non est sensus, quod intelligantur per proprias substantias vt species intelligibiles ab anima separata: sed est sensus, quòd per seipsas, hoc est per proprias species intelligibiles, & non per species rerum sensibilium (vt in [illegible]) intelliguntur: sicut colo[illegible] videre seipsum, quando per propriam speciem videtur. Patet autem hunc esse sensum intentum, ex hoc quòd ad primam partem [illegible] articulo secundo quæstionis octuagesimæ nonæ, determinatum est, animam separatam cognoscere substantias separatas, per species diuinitus sibi influxas.

¶ Nota secundò, quòd quum de anima Christi dicitur, quòd cognouit substantias separatas per modum, quo cognoscit illas anima separata, communicatio hæc [illegible] modo cognoscendi intelligitur solum quo ad substantialia: [illegible] modi cognoscendi, & non quo ad perfectionem: hoc est, quòd anima Christi communicat cum anima separata in hoc, quod vtraque cognoscit substantias separatas per species influxas à Deo. Sed anima Christi tali modo cognoscens, perfectè & distinctè cognoscit substantias separatas vt in quarto articulo infrà patet. Anima verò separata imperfectè nouit substantias separatas, [illegible] prima parte patet. Et propterea in litera hac dicitur, quod anima [illegible] qualiter nouit substantias separatas, & non dicitur absolutè, quod nouit illas.

¶ Num Christus, & qua cognitione singularia nouerit.

¶ In responsione ad tertium, circa cognitionem singularium omnium, triplex dubium occurrit. Primum ex Scoto in tertio sententiarum distinctione 14. quæstione tertia, [illegible] infert quòd si in Christo ponitur cognitio abstractiua omnium singularium, concedendum est, cuiuslibet singularis esse propriam speciem in intellectu Christi, & consequenter duo alia, hoc est, & plures species eiusdem speciei simul in eodem, & infinitas species infinitorum singularium possibilium.

¶ Secundum dubium est etiam ex Scoto, ibidem probante, quod in Christo non fuit cognitio intuitiua per species infusas omnium singularium quæ sunt, fuerunt, & erunt. tum quia species infusa repræsentat obiectum, vt abstrahit ab actuali existentia, quia [illegible] modo repræsentat obiectum, siue existat, siue non existat: ac per hoc non est ratio cognoscendi existens, vt existens: tum quia ve[illegible] cognoscibiles cognitione intuitiua, sunt [illegible] contingentes, quæ nõ [illegible] cognosci per quascunque species innatas: quia ex cognitione terminorum contingentium non potest cognosci veritas complexorum contingentium [illegible] terminis quia [illegible] complexionum veritas non includitur in illis terminis, quemadmodum veritas necessaria complexionis scibilis clauditur in extremis.

¶ [illegible] dubium est, quia ex ratione litera malè videtur concludi, [illegible] anima [illegible] per scientiam infusam notitia omnium singularium. quia ex [illegible] prudentiæ in anima Christi non habetur cognitio omnium singularium, sed agibilium tantum, quum prudentia sit ratio agibilium, extra agibilia autem sunt

¶ Ad secundum dicendum, quod humana anima in statu huius vitæ, quo quodammodo est ad corpus obligata, vt sine phantasmate intelligere non possit, non potest intelligere substantias separatas. Sed post statum huius vitæ, anima separata poterit aliqualiter substantias separatas per seipsas cognoscere: vt in Prima parte dictum est. Et hoc præcipuè manifestum est, circa animas Beatorum. Christus autem ante passionem non solùm fuit viator, sed etiam comprehensor: vnde anima eius poterat cognoscere substantias separatas per modum, quo cognoscit anima separata.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cognitio singularium non pertinet ad perfectionem animæ intellectiuæ secundum cognitionem speculatiuam. Pertinet tamen ad perfectionem eius secundum cognitionem practicam, quæ non perficitur absque cognitione singularium, in quibus est operatio: vt dicitur in sexto Ethico. Vnde ad prudentiam requiritur memoria præteritorum, cognitio præsentium, & prouidentia futurorũ: vt Tullius dicit in sua Rhetorica. Quia igitur Christus habuit plenitudinem prudentiæ secundum donum consiliĩ, consequẽs est quod cognouerit omnia singularia præsentia, præterita & futura.

& singularia factibilia [illegible] & singularia nec agibilia nec factibilia, vt singularia speculabilium, vt [illegible] arenæ, hominum, animalium, & huiusmodi.

¶ Ad euidentiam horum sciendum [illegible] quod [illegible] intelligibiles infusæ non per accidens, sed ex suo genere, non solùm [illegible] alterius rationis [illegible] speciebus acquisitis quia habent aliud obiectum formale [illegible] attingit inter species creatas Angelis & [illegible] à nobis [illegible] longè altioris ac altioris ordinis [illegible] sunt similitudines naturæ, puræ [illegible], quæ repræsentant ea, in quacunque dispositione accidentali subsistat, quòd per vnam speciem potest intellectus cognoscere quidditatiuè leonem & [illegible] eius individua, secundum individuales conditiones, & omnes actu existentes.

Nec hoc est mirabile, ita quòd sit incredibile, sed ratione fultũ: quia scilicet huiusmodi species sunt exemplatæ à diuina essentia: quæ vna existens est similitudo ita cuiusque propria, vt nihil in quocunque præter eam [illegible] irrepere: etiam distinctissimum. Sic [illegible] hoc de facto fatemur inueniri in diuina essentia respectu omnium, cur non possibile fatemur in multis illius participationibus inueniri quòd quilibet earum repræsentat aliquam etiam naturam cum suis quomodolibet accidentibus vt quod vnitas præhabetur in essentia diuina super omnes ordines diuisim, participetur in aliquibus speciebus spectantibus ad supremum ordinem cognoscitiuorum, quales sunt substantiæ separatæ & animæ supernaturali lumine illustratæ.

¶ Vnde ad primam da[illegible] re[illegible], negando illationem primam, & dicendo quòd vna species superioris ordinis seu infusa ex suo genere, potest sufficere ad notitiam abstractiuam, hoc est quidditatiuam, tam speciei, quàm singularis, vt singulare est: nec [illegible] potest multiplicare [illegible] illa [illegible] numerum singularium. Reliquæ autem consequentiæ, quia illam primam supponunt, manifestè ruunt.

¶ Ad secundum verò dubium dicitur, quod quia Christi animæ attribuenda est scientia infusa absque diminutione [illegible] tendum est Christum notitia intuitiua infusa vidisse omnia indiuidua vt in hac litera dicitur.

¶ Et ad primam obiectionem respondetur, quod falsum est, speciem infusam ex suo genere, abstrahere necessariò ab actuali existentia: nam talis species potest repræsentare naturam puta leoninam, secundum omnia prædicata quidditatiua, & secundum indiuiduales conditiones & existentias, quas habet, ac coniuncta [illegible] accidentia [illegible] pore exemplata à diuina essentia. vt exemplari talis natura sit & sic indiuiduata, ac existentis. & qualificata ac quantificata.

Ad probationem [illegible], quia siue existat, siue non, eodem modo repræsentat, respondetur quòd repræsentare eodem modo contingit dupliciter, vel ex parte repræsentati: & sic falsum est, quòd eodem modo repræsentet leonem, siue existat, siue non: quia existente leone repræsentatur existens, non existente autem, non repræsentatur existens. Vel ex parte repræsentantis, & sic verum est quod eodem modo repræsentat: non enim mutatio fit in specie illa, per hoc quòd repræsentat naturam leoninam in hoc nunc de nouo existentem, sed eodem modo se habet ex parte sui etiamsi ipsa natura leonina in remutationem patitur.

Et breuiter ita respondetur de istis speciebus in anima Christi sicut de essentia diuina, vt repræsentat hæc eadem: de qua constat quòd repræsentat eodem modo ex parte repræsentantis, diuersimodè autẽ ex parte repræsentati. Et per hæc [illegible] responsio ad secundam obiectionem quia supponit hoc falsum, scilicet quòd species istæ sint species adæquatæ terminis incomplexis. Nos autem dicimus, quòd species istæ quæ in anima Christi sunt, sunt adeo altioris ordinis, vt intueantur diuinam essentiam, vt repræsentantem veritatem contingentium, & non solùm vt repræsentantem naturam quamlibet secundum se. Et propterea anima Christi intuitiuè perfectè per illas videt præterita, præsentia & futura.

¶ Ad tertium dubium notandum est, quantum seipso doctior fuerit Auctor hic: quoniam in 3 senten. distinctio. [illegible] quæstio. 1. arti. 3. quæstiun[illegible] & in quæst. de veri. quæst 20. art [illegible] modificant infusam Christo scientiam, eximit ab ea non solùm diuinam essentiam, sed singularia, vt cogitationes cordium: quia non pertinent hæc ad perfectionem humani intellectus, tam secundum naturæ, quam gratiæ statum. Hic autem perspicacius discernens intellectus practici perfectionem à perfectione intellectus speculatiui humani, probat per hanc scientiam, animam Christi nosse omnia singularia præterita, præsentia, & futura: quia pertinent ad perfectionem intellectus practici. Et vere sic est, non solùm de cogitationibus hominum, sed de omnibus singularibus, quia omnia subiecta sunt prouidentia Christi, inquantum homo, vt patet ex auctoritate Apostoli ad Hebræ 2. & ipsius Domini, Matthæ. vltimo. Data est mihi omnis potestas in cęlo, & in terra. Ex plenitudine igitur prudentiæ, non solùm monasticæ, sed politicæ, imò regalis, imò monarchicæ totius vniuersi (cuius prudentiæ constat partem esse prouidentiam) rectè concluditur, ad perfectionem intellectus practici humani in Christo, etsi non in aliis hominibus, spectare cognitionem

omnium

omnium singularium quæ sunt subiecta [illegible] fine. Constat autem ex [illegible] homini subiecta, præter eum, qui subiecit: [illegible] omnia ergo [illegible] clentia diuinæ visione [illegible] anima Christi per [illegible] futam [illegible] quæcunque, scit Deus [illegible] visionis. Et per hæc clar[illegible] ad obiecta.

¶ Super Quæstionis vndecimæ Articulum secundum.

Comment. Titulus clarus. [illegible] corpor[illegible] vni [illegible] An[illegible] sciẽ[illegible] in infusam po[illegible] terat intelligere absque conuersione ad phantasmata. Probatur: Con[illegible] animæ compre[illegible] hensoris est, vt nullo modo su[illegible] corpori aut ab eo dependeat: [illegible] animæ beatæ [illegible] & post resurrectionē intelligere possunt a[illegible] conuersione ad phantasmata. [illegible] anima Christi potuit intelligere ab[illegible] conuersione ad phantasmata. An[illegible] manifestatur: quia post resurrectionem, ex anima redundabit gloria ad corpus. Et prima consequẽtia probatur quia indigere cõuersione ad phantasmata, est ex hoc, quòd anima est corpori obligata & quodammodo ei subiecta, & ab eo dependens. Secunda verò cõsequentia probatur: quia Christus ante passionem fuit simul viator & comprehensor, comprehensor præcipuè ex parte animæ intellectiuæ, viator ex parte corporis.

Infr. ar. 4. fin. et q. 34. ar. 2. 3. Et 3. di. 1. q. 1. ar. 2. 2. & dist. 14. art. 3. q. 2. et 3. c. Et veri. q. 20. ar. 3. ad 1.

Annot. ¶ Circa efficaciam istius processus, dubium statim occurrit: quia concesso toto, non infertur propositæ quæstionis intenta conclusio. Nam conclusio inferẽda est, quòd anima Christi potest absque conuersione ad phantasmata intelligere secundũ [illegible] scientiam infusam. In litera autem infer[illegible] con[illegible] conclusio, sed absolute, quòd absque conuersione ad phãtasmata anima Christi potuit intelligere.

¶ Ad hoc dicitur, quòd Autor solicitus fuit nõ circa verba, sed circa illud, in quo consistit difficultas. Cõcurrentibus autem duobus simul ad propositam quæstionẽ, scilicet potentia intellectiua, & habitu scientiæ infusæ, & ex parte scientiæ ex suo genere infusæ, nulla habeatur ratio vinculi ad phantasmata, quia potius ex hac parte habetur eleuatio supra phãtasmata: restat vt tota difficultas ex parte intellectus, qui natura sua necessitudine deuinctus, ea[illegible] per[illegible] phãtasmatibus, se teneat, an scilicet naturale vinculum inter intellectum humanum & phãtasmata efficiat, vt non possit etiam infusa vti sciẽtia, nisi cõuertendo se ad phãtasmata. Et ideo difficultatis huius veritate aperta, monstrãdo quod intellectus comprehensorum, ac per hoc animæ Christi, non obligatur ad phantasmata, pro constanti & claro dimissum est, quid dicendum sit ad quæsitum, scilicet quòd potuit secundum infusam scientiam, Christi anima intelligere absque conuersione ad phantasmata.

ARTIC[illegible]S II.

¶ Vtrùm Christus hac scientia vti potuerit, nõ conuertendo se ad phantasmata.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd anima Christi non potuerit intelligere secũdum hanc scientiam, nisi conuertendo se ad phantasmata. Quia, vt dicitur in tertio de Anima, phantasmata cõparantur ad animam intellectiuam humanam, sicut colores ad visum. Sed potentia visiua Christi non potuit exire in actum, nisi conuertendo se ad colores. Ergo etiam neque anima intellectiua eius potuit aliquid intelligere, nisi conuertendo se ad phantasmata.

¶ Præterea, Anima Christi est eiusdem naturæ cum animabus nostris: alioquin ipse non esset eiusdem speciei nobiscum: contra id quod Apost. dicit Phil. 2. quod est in similitudinem hominum factus. Sed anima nostra non potest intelligere, nisi conuertendo se ad phantasmata. Ergo etiam neque anima Christi.

¶ Præterea, Sensus dati sunt homini, vt deseruiant intellectui. Si igitur anima Christi intelligere potuit absq; conuersione ad phãtasmata, quæ per sensus accipiuntur, sequeretur quod sensus frustra fuissent in anima Christi: quod est inconueniens. Videtur igitur quòd anima Christi non potuerit intelligere, nisi conuertendo se ad phantasmata.

¶ SED CONTRA est, quòd anima Christi cognouit quædã quæ per phantasmata cognosci non possunt, scilicet substantias separatas. Potuit igitur intelligere, non conuertendo se ad phantasmata.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Christus fuerit viator & comprehensor, per scientiam inditam potuit intelligere, nõ per conuersionem ad phantasmata.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Christus in statu ante passionem, fuit simul viator & comprehensor: vt infra magis patebit. Et præcipuè quidem conditiones viatoris habuit ex parte corporis, inquantum fuit passibile: conditiones vero comprehensoris maximè habuit ex parte animæ intellectiuæ. Est autem hæc conditio animæ cõprehẽsoris, vt nullo modo subdatur suo corpori, aut ab eo dependeat, sed totaliter ei dominetur. Vnde & post resurrectionem, ex anima gloria redundabit ad corpus. Ex hoc autem anima hominis viatoris indiget ad phantasmata conuerti, quòd est corpori obligata, & quodãmodo ei subiecta, & ab eo dependens. Et ideo animæ beatæ, & ante resurrectionẽ & post, intelligere possunt absq; conuersione ad phantasmata. Et hoc etiam oportet dicere de anima Christi, quæ plene habuit facultatem comprehensoris.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd similitudo illa, quam Philosophus posuit, non attẽditur quantùm ad omnia. Manifestum est enim, quòd finis potentiæ visiuæ est cognoscere colores: finis autem potentiæ intellectiuæ non est cognoscere phantasmata, sed cognoscere species intelligibiles, quas apprehendit [illegible] phantasmatibus, & in phantasmatibus secundum statum præsentis vitæ. Est igitur similitudo, quantùm ad hoc, ad quod aspicit vtraque potentia: non autem quantum ad hoc, in quod vtriusque potentiæ conditio terminatur. Nihil autem prohibet, secũdum diuersos status ex diuersis rem aliquam ad suum finem tendere: finis tamẽ proprius alicuius rei semper est vnus. Et ideo licet visus nihil cognoscat absq; colore, intellectus tamen secundum aliquem statum potest cognoscere absque phantasmate, sed non absque specie intelligibili.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod licet anima Christi fuerit eiusdem naturæ cum animabus nostris: habuit tamen aliquem statum, quem animæ nostræ non habent nunc in re, sed solùm in spe, scilicet statu cõprehẽsionis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet anima Christi potuerit intelligere, non conuertendo se ad phantasmata: poterat tamen intelligere, se ad phantasmata conuertendo. Et ideo sensus non fuerunt frustra in ipsa, præsertim cùm sensus non dentur homini solùm ad scientiam intellectiuam, sed etiam ad necessitatem vitæ animalis.

¶ Num Christus indiguerit conuerti ad phantasmata, vt sua vteretur infusa scientia.

¶ In eodem processu dubium o[illegible] ur[illegible] Durãn in 3. sent. dist. 14. [illegible] 2. tenẽte oppositam co[illegible] hoc est, quod Christus indigebat conuersione ad phantasmata in vsu [illegible] infusæ [illegible] ratio eius est: quia [illegible] infusa erat per[illegible] animæ Christi, secundum quod erat viator [illegible] autem cõ[illegible] viatoris est indigentia phã[illegible] ad visum [illegible] hęc ra[illegible] appare[illegible] quoniam scientia infusa [illegible] perfectio animæ Christi, aut absolute, [illegible] comunicate [illegible] Ani[illegible] [illegible] fam q[illegible] animæ humanæ non in via, sed [illegible] status sibi et separat[illegible] nis. Vtr[illegible] autẽ [illegible] liquet: quòd nõ est perfectio Christi, inquantum erat viat[illegible]. Et quoniam erat simul viator & comprehensor, ex litera hac habes rationem, quare magis vsus huius scientiæ sequitur [illegible] ditiones comprehensor[illegible] quàm [illegible] scilicet in Christo hæc [illegible] differe[illegible] [illegible] tiones viatoris [illegible] buit ex parte corporis: cõditiones [illegible] hẽsoris habuit maximè ex parte animæ [illegible] ad quam consta[illegible] sp[illegible] scientiam [illegible] sum. Falsum est ergo, sciẽ[illegible] infusam esse [illegible] fectionem animæ [illegible] sti inqua[illegible] viator erat qu[illegible] ducat ad oppositum.

¶ [illegible] ad [illegible] mum circa illud verbũ, Finis potentiæ intellectiuæ [illegible] cognoscere species intelligibiles, caueto quoniã sum[illegible] [illegible] species intelligibi[illegible] species intelligibiles, hoc est [illegible] repræ[illegible] hoc est secundũ repræsentata [illegible] [illegible] sunt secundũ se res quæ [illegible] sic eo[illegible] ad repræ[illegible] ordinẽ spectant finis enim intelle[illegible] potentiæ e[illegible] intelligere res intelligibiles, quæ [illegible] nisi per species intelligibiles aut earũ vices [illegible] repræsentantur. Quo circa differentia in litera posita inter phantasmata & species intelligibiles in hoc, quòd non illa, sed ist[illegible] cognoscere est finis intellectus, intelligitur etiã intendo vtraq; [illegible] repræsentando. Phantasmata enim sunt singularium: species autẽ quidditatũ. Finis autem intellectus nostri est, nosse quod quid est, vtpote proprium obiectum: & nõ est nosse materialia singularia, quorum tantùm sunt phantasmata, quæ nõ nisi reflexione aut extẽsione attinguntur ab intellectu.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm hæc scientia fuerit collatiua.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd anima Christi hanc scientiam non habuerit per modũ collationis. Dicit enim Damasc. in 3. lib. In Christo non dicimus consilium neque electionem. Non autem remouentur hæc à Christo, nisi inquãtùm important collationem & discursum. Ergo videtur quòd in Christo non fuerit scientia collatiua vel discursiua.

¶ Præterea, Homo indiget collatione & discursu rationis, ad inquirenda ea, quæ ignorat. Sed anima Christi cognouit omnia, vt suprà dictum est. Non ergo in ea fuit scientia discursiua vel collatiua.

¶ Præterea, Scientia animæ Christi se habuit per modum comprehensorum, qui Angelis conformantur: vt dicitur Matt. 22. Sed in Angelis non est scientia discursiua, seu collatiua: vt patet per Dio. 7. c. de Di. no. Ergo nec etiam in anima Christi fuit scientia discursiua seu collatiua.

¶ SED CONTRA est, quod Christus habuit animam rationalem, vt suprà habitum est. Propria autem operatio animę rationalis est conferre & discurrere de vno in aliud. Ergo in Christo fuit scientia discursiua vel collatiua.

CONCLVSIO.

¶ Cùm scientia fuerit animæ Christi infusa, qua cùm volebat vti, poterat, non fuit in ipso scientia indita collatiua, seu discursiua, nisi quo ad vsum, non autem quo ad acquisitionem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliqua scientia potest esse discursiua vel col-

¶ Super Quæstionis vndecimæ Articulum tertium.

Titulus, vt sonat, sumendus est.

¶ In corpore [illegible] di[illegible] io est bimembris, cum conclusionibus singulis, iuxta singula membra. Distinctio est, Scientia discursiua seu collatiua dicitur *Comment.*

[illegible] duplicitur, vel quo ad acquisitionem, vel quo ad vsum. Prima conclusio est Scientia [illegible] animæ Christi non est [illegible] secundum acquisitionem Probatur: quia [illegible] acquisita, sed diuinitus indita. Secunda conclusio est. Scientia huiusmodi potuit esse collatiua, quantum ad vsum. Probatur: quia poterat, vt sibi [illegible] manifestatum de facto in Christi discursu Matth. [illegible]. Omnia clara [illegible].

Autor ab essentiali [illegible] in 2. art. iam manifestata, declarauit interium hic ab auctoribus tradens doctrinam, reseruans proprio loco essentialem differentiam de particularitate specierum.

¶Circa doctrinam præd[illegible] essent duo dubia ex Scoto in 3 sent. dist. 14. quæst. 4. Alterum de perfectione seu nobilitate specierum infusarum animæ Christi, sed quoniam Autor ad sextum hoc differt articulum: ideo illuc tractandum reseruatur.

¶Super Quæstionis vndecimæ Articulum quartum.

latiua dupliciter. Vno modo, quantùm ad scientiæ acquisitionem: sicut accidit in nobis, qui procedimus ad cognoscendum vnum per aliud, sicut effectus per causas, vel econuerso. Et hoc modo scientia animæ Christi non fuit discursiua vel collatiua: quia hæc scientia, de qua nunc loquimur, fuit sibi diuinitus indita, non per inuestigationem rationis acquisita. Alio modo potest dici aliqua sciẽtia discursiua vel collatiua, quantùm ad vsum: sicut interdum scientes, ex causis concludunt effectus: non vt de nouo addiscant, sed volentes vti scientia, quam iam habent. Et hoc modo scientia animæ Christi poterat esse collatiua & discursiua: poterat enim ex vno aliud concludere, sicut sibi placebat. Sicut Matth. 17. cùm Dominus quæsi[uit] a Petro, à quibus Reges terræ tributum acciperent, à filijs suis, an ab alienis, Petro respondente, quod ab alienis, conclusit, Ergo liberi sunt filij.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd a Christo excluditur consilium, quod est cum dubitatione: & per consequens electio, quæ in sui ratione tale consilium includit. Non autem à Christo excluditur vsus consiliandi.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de discursu & collatione, prout ordinantur ad scientiam acquirendam.

¶Ad tertium dicendum, quod Beati conformantur Angelis, quantùm ad dona gratiarum: manet tamen differentia, quæ est secundum naturam. Et ideo vti collatione & discursu, est connaturale animabus Beatorum, non autem Angelis.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm hæc scientia in Christo fuerit maior scientia Angelorum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd huiusmodi scientia in Christo fuerit minor, quàm in Angelis. Perfectio enim proportionatur perfectibili. Sed anima humana secundum ordinem naturæ est infra naturam angelicam. Cùm igitur sciẽtia, de qua nunc loquimur, sit indita animæ Christi ad perfectionem ipsius, videtur quod huiusmodi scientia fuerit infra scientiam, qua perficitur natura angelica.

¶Præterea, Scientia animæ Christi fuit aliquo modo collatiua & discursiua: quod non potest dici de scientia angelica. Ergo scientia animæ Christi fuit inferior scientia Angelorum.

¶Præterea, Quanto aliqua scientia est magis immaterialis, tanto est potior. Sed scientia Angelorũ est immaterialior, quam sciẽtia animæ Christi: quia anima Christi est actus corporis, & habet conuersionem ad phantasmata: quod de Angelis dici non potest. Ergo scientia Angelorum est potior, quàm scientia Christi.

¶SED CONTRA est quod Apo. dicit Hebr. 2. Eum autẽ, qui modico quàm Angeli minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis, gloria & honore coronatum. Ex quo apparet, quòd propter solam passionem mortis dicatur Christus ab Angelis minoratus: non ergo propter scientiam.

CONCLVSIO.

¶Scientia indita vel infusa animæ Christi longè nobilior fuit secundum comparationem ad Deum influentem, quàm scientia Angelorum: secundum verò relationem recipientis inferior fuit Angelorum scientia.

¶RESPONDEO dicendum, quòd scientia indita animæ Christi, potest dupliciter considerari. Vno modo secundum illud, quod habuit à causa influente: alio modo secundum id, quod habuit ex subiecto recipiente. Quantùm igitur ad primum, scientia indita animæ Christi, fuit multò excellentior, quàm Angelorum scientia, & quantùm ad multitudinem cognitorum, & quãtùm ad scientiæ certitudinem: quia lumen spiritualis gratiæ, quod est inditum animæ Christi, est multò excellentius, quàm lumẽ, quod pertinet ad naturam angelicã. Quantùm autem ad secundum, scientia indita animæ Christi, est infra scientiam angelicam, scilicet quantùm ad modum cognoscendi, qui est naturalis animæ humanæ: qui scilicet est per conuersionem ad phantasmata, & per collationem & discursum. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm hæc scientia fuerit habitualis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo non fuerit habitualis scientia. Dictum est enim, quòd animæ Christi decuit maxima perfectio sciẽtiæ. Sed maior est perfectio scientiæ existentis in actu, quàm existentis in potentia vel habitu. Ergo conueniens fuisse videtur, quòd omnia sciret in actu. Non ergo habuit habitualem scientiam.

¶Præterea, Cùm habitus ordinetur ad actum, frustra videtur esse habitualis scientia, quę nunquàm in actum reducitur. Cùm autem Christus sciuerit omnia (sicut iam dictum est) non potuisset actu omnia illa cõsiderare, vnum post aliud cogitãdo: quia infinita non est enumerando pertransire. Frustra igitur fuisset in eo quorundam scientia habitualis: quod est inconueniens. Habuit ergo actualem scientiam omnium, quæ sciuit, & non habitualem.

Alterum de actualis ac [illegible] cognitionis perfectione, quã anima Christi habuit in [illegible] genere: quod hic tractandũ est. Tenet [illegible], quòd anima Christi imperfectius quocunque Angelo intuitiuè cognouerit in proprio genere quicquid intuet[ur] vtriq. datum est. Et ratio sua est quia obiectum est [illegible] vnusquisque [illegible] & intellectus animæ Christi est imperfectior, quàm intellectus Angeli. Reprimẽda vox, ponens os in cælum [illegible] quia ex errore in principijs procedit, excusanda venit. prouenit enim hic error ex illo falso principio, Notitia intuitiua in proprio genere non fit per speciem & [illegible]. Ad huiusmodi notitiam concurrit [illegible] intellectus cum obiecto [illegible] ex dictis patet esse falsum [illegible] secundum vero ex requisito lumine infuso ad cognitionem supernaturalem [illegible] in proprio genere, arguetur falsitatis. Et potest tunc hoc lapsu arguere principio hęc falsa, vt per deducta ad infundam de Christi anima [illegible] est namque secundum gratiam dona animæ intellectiuæ, non minoratus ab Angelis, sed super omnes Angelos sublimatus [illegible] paulò minus, hoc est, secundum corporis passionem [illegible] Apostolus ad Heb. 2. [illegible] minoratus ab angelis. Cognoscit ergo anima Christi tam abstractiuè, quàm intuitiuè per infusas species in proprio genere res longè perfectius, quàm quicunq. Angeli. & hoc ex excellentiori lumine gratiæ sibi collato, quò fu[illegible] natu[illegible] Angelorum, vt in lucida dictu. Et veri.

3. distin. 14. art. 1. q. 2. & 3. q. 2. ar. tic. 2.

¶Super Quæstionis vndecimæ Articulum quintum.

Titulus clarus est. Conclusio: Scientia indita animæ Christi fuit habitualis. Probatur: Modus sciẽtiæ indita animæ Christi fuit conueniens subiecto recipienti. & ergo scientia indita animæ Christi fuit habitualis. Antecedẽs probatur: quia receptum est in recipiente per modum recipientis, consequentia verò probatur: quia modus naturalis animæ humanæ est, recipiat scientiam per modum

[illegible] habitu. Probatur hoc: Modus connaturalis animæ humanæ est, vt quandoque sit intelligens in actu, & quandoque in potentia. ergo modus [illegible] naturalis eiusdem est, vt quandoque sit habitu. quia medium inter puram potentiã & actum completum est habitus: & medium est eiusdem generis cum extremis [illegible] naturalia, medium est naturale & si extrema sunt connaturalia, medium est connaturale. hoc enim [illegible] generis [illegible]: quia prius vnitatem [illegible] communis extremis & [illegible] medium [illegible]

tuale extremum non esset connaturalis. aut [illegible] medio extremis non habentibus medium, [illegible] rum vtrumque à natura ordine exorbitat.

Annot. ¶In responsione ad primum aduerte, quòd [illegible] eo cognitio animae Christi, qua videt Verbum, dicitur perfectissima simpliciter [illegible] tam negatiuè, quàm positiuè est perfectissima inter omnes [illegible] cognitiones. Est namque ita perfecta, quòd nulla est perfectior [illegible] & ipsa est omni alia perfectior quia non habet parem. Scientia autem [illegible] infusa dicitur perfectissima, non simpliciter, quia [illegible] modo est perfectissima sed in genere, hoc est in genere cognitionis [illegible] proprio genere. In hoc quidem genere est perfectissima, & negatiuè, quia nulla scientia [illegible] pro[illegible] genere inuenitur perfectior illa, quae data est animae Christi. & positiuè, quia ipsa est perfectior qualibet alia scientia in proprio genere inuenta, tam in hominibus, quàm in Angelis.

Annot. ¶In responsione ad secundum nota primò, quòd quia multipliciter possisset argumento secundo satisfieri, puta ex parte ipsius habitus, dicendo quòd licet non posset alio modo, hoc est numerando vnum post aliud ex[illegible] in actum cognitionis infinitorum, quae habitualiter nouit, potest tamen exire in actum cognitionis eorundem alio modo [illegible] licet simul cognoscendo actu quaecunque per vnam speciem repraesentantur: ita quòd cognitio sit successiua quo ad numerum specierum intelligibilium, quae sunt finitae, & non quo ad numerum per illas cognitorum, quae sunt infinita. Nec exigit habitualis cognitio infinitorum, vt possit exire in actum tali modo, scilicet numerando cognita vnum post aliud. quoniam non sic est in potentia ad actum consummandum, sed ad actum inconsummabilem. Maluit tamen Autor alia via soluere (hoc est ex parte voluntatis quae est reductiua habitus de otio in operationem) & docere, quòd quia voluntas indeterminatè se habet ad infinita, ad hoc deseruit infinitas habitualiter cognitorum, vt voluntas ad quodcunque infinitorum maluerit, habitu vtatur: quod non esset in potestate sua, si habitualis cognitio ad infinita se non extenderet. Quo fit, vt non frustra sit infinitas cognitorum habitualiter, licet non omnia actualiter in vsum cognitionis veniat, quia ad hoc est necessaria, vt ad quodcunque maluerit applicari possit habitus, pro loco, tempore, negotio, fine, & huiusmodi.

¶ Praeterea, Scientia habitualis est quaedam praefectio scientis. Perfectio autem est nobilior perfectibili. Si igitur in anima Christi fuisset aliquis habitus scientiae creatus, sequeretur quod aliquid creatum esset nobilius, quam anima Christi. Non igitur in anima Christi fuit scientia habitualis.

¶SED CONTRA, Scientia Christi, de qua nunc loquimur, vniuoca fuit scientiae nostrae: sicut & anima eius fuit vnius speciei cum anima nostra. Sed scientia nostra est in genere habitus. Ergo & scientia Christi fuit habitualis.

CONCLVSIO.

¶Cum scientia Christi fuerit notis rationis cum scientia nostra, & ea vti potuerit cum volebat, necessario fuit habitualis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum est, modus huius scientiae inditae animae Christi fuit conueniens ipsi subiecto recipienti: nam receptum est in recipiente per modum recipientis. Est autem hic modus connaturalis animae humanae, vt quandoque sit intelligens actu, quandoque in potentia. medium autem inter puram potentiam & actum completum, est habitus. eiusdem autem generis est medium & extrema: & sic patet quod modus connaturalis animae humanae est, vt recipiat scientiam per modum habitus. Et ideo dicendum est, quòd scientia indita animae Christi fuit habitualis, & poterat ea vti quando volebat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in anima Christi fuit duplex cognitio, & vtraque suo modo perfectissima. Vna quidem excedens modum naturae humanae: qua scilicet vidit Dei essentiam, & alia in ipsa: & haec fuit perfectissima simpliciter: & talis cognitio non fuit habitualis, sed actualis respectu omnium, quae hoc modo cognouit. Alia autem cognitio fuit in Christo secundum modum proportionatum humanae naturae: prout scilicet cognouit res per species sibi diuinitus inditas, de qua cognitione nunc loquimur. Et haec cognitio non fuit simpliciter perfectissima: sed perfectissima in genere humanae cognitionis: vnde non oportuit, quòd esset semper in actu.

¶Ad secundum dicendum, quòd habitus reducitur in actum ad imperium voluntatis: nam habitus est, quo quis agit, cùm voluerit. Voluntas autem indeterminatè se habet ad infinita. Nec tamen hoc est frustra, licet non in omnia actualiter tendat, dum modo tendat actualiter in id, quod conuenit loco & tempori. Et ideo etiam habitus non est frustra, licet non omnia reducantur in actum, quae habitui subiacent, dummodo reducatur in actum id, quod cōgruit ad debitum finem voluntatis, secundum exigentiam negotiorum & temporis.

¶Ad tertium dicendum, quòd bonum, sicut & ens, dupliciter dicitur. Vno modo simpliciter: & sic bonum & ens dicitur substātia, quae in suo esse & sua bonitate subsistit. Alio modo dicitur ens & bonum secundum quid: & hoc modo dicitur eps & bonum accidens: non quia ipsum habeat esse & bonitatem, sed quia eius subiectum est ens & bonum. Sic igitur scientia habitualis non est simpliciter melior, aut dignior, quàm anima Christi, sed secundum quid: cùm tota bonitas habitualis scientiae cedat in bonitatem subiecti.

¶ super Quaestionis vndecimae Articulum sextum.

Annot. TItulus clarus est. De scientia siquidē in[illegible]

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm haec scientia fuerit distincta per diuersos habitus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd in anima Christi non fuerit nisi vnus habitus scientiae. Quantò enim scientia est perfectior, tantò est magis vnita: vnde & Angeli superiores per formas magis vniuersales cognoscunt, vt in Prima parte dictum est. Sed scientia Christi fuit perfectissima: ergo fuit maximè vna. Non ergo fuit distincta per plures habitus.

¶ Praeterea, Fides nostra deriuatur a scientia Christi: vnde dicitur Heb. 12. Aspicientes in autorem fidei & consummatorem Iesum. Sed vnus est habitus fidei de omnibus credibilibus: vt in Secunda parte dictum est. Ergo multo magis in Christo non fuit nisi vnus habitus scientiae.

¶ Praeterea, Scientiae distinguuntur secundum diuersas rationes scibilium. Sed anima Christi omnia sciuit secundum vnam rationem, scilicet secundum lumen diuinitus infusum. Ergo in Christo fuit tantùm vnus habitus scientiae.

¶SED CONTRA est quod Zachariae 3. dicitur, quòd super lapidem vnū, id est Christum sunt septem oculi. Per oculum autem scientia intelligitur. Ergo videtur quod in Christo fuerint plures habitus scientiae.

CONCLVSIO.

¶ Scientia indita animae Christi distincta fuit in diuersos habitus, secundum varia scibilium genera.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, scientia indita animae Christi habuit modum connaturalem animae humanae. Est autem connaturale animae humanae, vt recipiat species [illegible] minori vniuersalitate, quàm Angeli, ita scilicet, quòd diuersas naturas specificas, per diuersas species intelligibiles cognoscat. Ex hoc autem contingit quod in nobis sint diuersi habitus scientiarum, quia sunt diuersa scibilium genera: in quantum scilicet, ea quae reducuntur in vnum genus, eodem habitu scientiae cognoscuntur. Sicut dicitur in primo Poste. quòd vna scientia est, quae est vnius generis subiecti. Et ideo scientia indita animae Christi, fuit distincta secundum diuersos habitus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut supra dictum est, scientia animae Christi est perfectissima, & excedens Angelorum scientiam, quantū ad id quod consideratur in ea ex parte Dei influentis: est tamen infra scientiam angelicam, quātum ad modum recipientis. Et ad huiusmodi modum pertinet, quod scientia illa per multos habitus distinguatur, quasi per species magis particulares existens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fides nostra innititur primae veritati: & ideo Christus est autor fidei nostrae secundum diuinam scientiam, quae est simpliciter vna.

¶ Ad tertium dicendum, quod lumen diui-

scientia quaeritur, an scientia Christo in vnica specie sit habitu, an in diuersis. Et est ratio dubij, excellentia magna talis scientiae infusae animae Christi.

Comment. ¶In corpore vnica est conclusio responsiua quaesito. Scientia indita animae Christi fuit distincta secundū diuersos habitus. Probatur. Habitus scientiae diuersificatur in nobis ex diuersitate gen[illegible] scibilis. Sed respectu scientiae inditae animae Christi inueniuntur diuersitas generis [illegible] ergo scientia indita animae Christi distinguitur in diuersos habitus. Maior [illegible] primo Posteriorum. Minor quae [illegible] te ex littera habetur, hoc est in sua probatione. probatur in litt. sic. Connaturale est animae humanae, vt recipiat species in minori vniuersalitate quàm Angelis, ita scilicet, diuersas naturas specificas per diuersas species intelligibiles cognoscat. Sed scientia indita animae Christi habuit modum connaturalem animae humanae: ergo scientia [illegible] Christi est distincta per species intelligibiles secundum diuersitatem naturarum [illegible] ficarū. [illegible] tem nihil aliud est, quàm scientiam talem respicere diuersa genera [illegible] bilium: si diuersificantur secundum diuersas naturas specificas, multo magis distinguitur secundum diuersa genera scibilium, quum minor sit distinctio per genera scibilia, quàm per specificas naturas. quoniam sub vno [illegible] scibili comprehenduntur multae naturae [illegible], vt patet ex supra d[illegible]

Annot. ¶[illegible] quum hic dicitur [illegible] intelligibiles [illegible] ficari secundum diuersas naturas specificas, intelligendum [illegible] de naturis proprie, hoc est substantiis [illegible] per vnam & eandem speciem infusam intelligit anima [illegible] substantiam & [illegible] accidens [illegible] non ita intelligas species intelligibiles [illegible] dens [illegible] naturas specificas, vt praecisè rep[illegible] & non primas in indiuiduo tantù, vt [illegible] species intelligibiles abstractę à phantasmatibus, & [illegible] tales fuerunt species infusae primo homini [illegible] et infusae animae Christi, fuit non per acci[illegible]s. sed ex suo genere [illegible] : & ita ad naturas substantiarum [illegible] vt simul indiuidua earum ostēdant [illegible] aut nō [illegible] hac [illegible] aut infinitę species ponerētur quorū vtrumque esse falsum monstratum est.

Annot. ¶[illegible] hanc doctrinam iunctam responsioni ad primum dubium superius tractatum ex Sco. in [illegible] fent. distin. 14. quaest. [illegible] volentis quod species intelligibiles infusae animae Christi fuerunt perfectissimam

sicut quia sicut ponitur, animae Christi collatam esse gratiam summam possibilem creaturae: ita probabile est animam esse sibi species perfectissimas, & nobilissimas, per quas perfectissime noster habemus res cognitionem abstractiua.

¶ Ad hoc dicitur, quod proportionalis similitudo assumpta est falsa. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod dono gratiae respondet directe donum gloriae: & consequenter sicut animae Christi collata ponitur summa gratia, ita collata est summa gloria, ad quam spectat cognitio beata, & nō cognitio infusa, de qua est quaestio. Vnde quia cognitio infusa non respondet gratiae, consequens est, vt malè assumpta sit similitudo proportionalis: vt sicut ponitur summam habere gratiam, ita ponendum est habere summas species infusas. Et si quaeratur, cur gratia, gloria, & visio beata non modificantur & articulantur iuxta modum naturalem animae humanae, scientiam autem infusam modificari ponitur in litera ad naturalem modum animae humanae, & ideo species eius intelligibiles esse minus vniuersales, ac per hoc minus perfectas, quam species angelorum: respondendum est ex responsione ad primum in antecedenti, quod visio beata, & huiusmodi, sunt de ordine connaturalium sola diuinae naturae, ac per hoc superexcedunt modum cuiuscunque naturae creatae. Et propterea non articulantur aut modificantur ex modo naturali animae vel Angeli. Scientia autem infusa est de ordine connaturalium creaturis, scilicet Angelis, & animabus nostris in statu separationis: ac per hoc est de ordine proportionatorum modo humanae naturae: & propterea meritò ponitur ipsam modificari & determinari, iuxta connaturalem modum humanae naturae: ac per hoc, vt in litera dicitur, ponitur, species ipsius esse minus vniuersales & imperfectiores, quam sint species angelicae. Cum quo tamen imperfectione specierum stat, quòd scientia infusa animae Christi, quo ad euidentiam, certitudinem multitudinéque cognitorum sit perfectior scientia angelica, propter excellentius lumen vt praedictum est.

Aduer. ¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli 6. nota, quòd sicut Aristoteles posuit, ad intellectionem nostram concurrere tria, scilicet obiectum in sua specie intelligibili, & intellectum possibilem eliciétem intellectionem, & lumen intellectus agentis, quo elucent immediatè principia, & illis mediantibus reliqua: concurrere enim intellectum agentem nō solùm ad generationem specierum intelligibilium, sed etiam ad faciendam euidentiam cognitorum ex eo patet, quòd ipse, vt inquit Auerroes in prooemio de Anima, est causa primarum propositionum procul dubio quo ad euidentiam, & consequenter reliquarum, mediantibus illis primis) ita proportionaliter Autor ponens scientiam alterius ordinis in anima humana, posuit species alterius ordinis & lumen alterius ordinis, sub quo clarè cognoscamus ea quae per species infusas repraesentantur. Et propterea vt in litera dicitur, illud lumen commune est omnibus reuelatis, sicut lumen intellectus agentis: & est medium sub quo. species autem intelligibilis est medium in quo res repraesentantur.

specie intellectus possibilis, & acquisitam respectu intellectus agentis: nam sicut illa ponitur propter perfectionem potentiae intellectus possibilis, ita ista propter conuenientiam potentiae actiuae intellectus agentis. Et ideo sicut illa se extendit ad omnia, ad quae se extendit possibilis intellectus potentia, ita ista ad omnia, quae potest intellectus agens facere.

nitus infusum, est communis ratio intelligendi, quae diuinitus reuelantur: sicut & lumen intellectus agentis eorum, quae naturaliter cognoscuntur. Et ideo oportuit esse in anima Christi proprias species singularum rerum ad cognoscendum cognitione propria vnumquodque. Et secundum hoc oportuit esse diuersos habitus scientiae in anima Christi, vt dictum est.

QVAESTIO DVODECIMA de Scientia animae Christi acquisita, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de scientia animae Christi acquisita, i. experimentali.

¶ Et circa hoc quaeritur quatuor.

¶ Primò, vtrùm secundum hanc scientiam cognouerit omnia.

¶ Secundò, vtrùm in hac scientia profecerit.

¶ Tertiò, vtrùm aliquid ab homine didicerit.

¶ Quartò, vtrùm acceperit aliquid ab Angelis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm secundum hanc scientiam Christus cognouerit omnia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd secūdum hanc scientiam Christus nō omnia cognouerit. Huiusmodi enim sciētia per experientiā acquiritur. Sed Christus nō omnia expertus est. Non igitur omnia secundum hanc scientiam sciuit.

¶ Praeterea, Homo scientiam per sensum acquirit. Sed nō omnia sensibilia sensibus corporalibus Christi fuerunt subiecta. Nō igitur secundum hanc scientiam omnia cognouit Christus.

¶ Praeterea, Quantitas scientiae attenditur secundum scibilia. Si igitur secundum hanc sciētiam Christus omnia sciuisset, esset in eo scientia acquisita aequalis scientiae infusae, & scientiae beatae: quod est inconueniens. Non ergo secundum hanc scientiam Christus omnia sciuit.

¶ SED CONTRA est, quòd nihil imperfectū fuit in Christo quantùm ad animā. Fuisset autem imperfecta haec eius scientia, si secundum eam nō sciuisset omnia: quia imperfectū est, cui potest fieri additio. Ergo secundum hanc scientiam Christus omnia sciuit.

CONCLVSIO.

¶ Sicut per scientiam inditam omnia cognouit, ad quae quocunque modo intellectus possibilis est in potentia: ita per scientiam acquisitam omnia attigit, ad quae se extendit virtus intellectus agentis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sciētia acquisita ponitur in anima Christi (vt suprà dictum est) propter cōuenientiam intellectus agentis, ne eius actio sit otiosa, quae facit intelligibilia in actu: sicut & sciētia indita vel infusa ponitur in anima Christi ad perfectionē intellectus possibilis. Sicut autē intellectus possibilis est, quo est omnia fieri, ita intellectus agens est quo est omnia facere: vt dicitur in tertio de Anima. Et ideo sicut per sciētiam inditam sciuit anima Christi omnia illa, ad quae intellectus possibilis est quocūque modo in potentia: ita per sciētiam acquisitam sciuit omnia illa, quae possunt sciri per actionem intellectus agentis.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd scientia rerum acquiri potest non solùm per experientiam ipsarum, sed etiam per experientiam quarundam aliarum rerum: cùm ex virtute luminis intellectus agentis possit homo procedere ad intelligendum effectus per causas, & causas per effectus, & similia per similia, & contraria per contraria. Sicut igitur licet Christus non fuerit omnia expertus: ex his tamen, quae expertus est, in omnium deuenit notitiam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet sensibus corporalibus Christi nō fuerint subiecta omnia sensibilia: fuerunt tamen sensibus eius subiecta aliqua sensibilia, ex quibus propter excellentissimam vim rationis eius potuit in aliorū notitiam deuenire per modum praedictum: sicut videndo corpora caelestia, potuit comprehēdere eorum virtutes, & effectus, quos habēt in istis inferioribus, qui eius sensibus non subiacebant. Et eadem ratione ex quibuscunque alijs, in aliorum notitiam deuenire potuit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum istam scientiam anima Christi nō simpliciter cognouit omnia: sed illa omnia, quae per lumē intellectus agentis homini sunt cognoscibilia. Vnde per hanc scientiam non cognouit essentias substantiarū separatarum, nec etiā singularia praeterita, praesentia, & futura, quae tamen cognouit per scientiam inditam: vt suprà dictum est.

¶ Super Quaestionem duodecimam Articulum primum.

Aduer. TItulus clarus est.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua quaesito. Anima Christi per scientiam acquisitam sciuit omnia illa, quae possunt per actionem intellectus agentis sciri. Probatur ex proportionali similitudine inter scientiam infusam respectu intellectus possibilis, & acquisitam respectu intellectus agentis.

Aduer. ¶ In responsione ad primum & secundum simul, dubium ex Durando in 3. sent. dist. 14. quaestio. 3. occurrit, arguente duplicitèr contra vtranque responsionem. Primò, contra secundā, dicens, quòd ex visione corporum caelestium nullus potest cōprehendere virtutes eorum, sed potius experientia effectuum. Deinde cōtra primam dicens, quòd ex scientia nō potest sciētiam nisi rerum expertarum & consimilium secundum speciem: quoniā sic ex multis sensibus fit memoria, & inde experimentum, & inde vniuersale: quod est principium artis & scientiae (vt dicitur in prooemio Meta.) non ergo ex quibusdam expertis Christus venit in notitiam omnium (vt in litera dicitur.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd Durandus voluit efficaciam tueri in litera non dicitur, quòd ex sola visione corporali corporum caelestium Christus comprehenderit caelestia: sed expressè praemittitur in hac ipsa responsione ad secundum ibi. Per modum praedictum, scilicet per experientiam. & subditur statim exemplariter, Sicut videndo, &c. Est ergo sermo literae de visione experimentali & non de visione absoluta.

¶ Ad secundum autem dicitur, quòd cōnexio specierum, causarum, effectuum, & huiusmodi, manifestat quòd experientia in quibusdā, puta in calidis, generat non solùm scientiam calidorum, sed excellenti existente ingenio, ex scientia calidorum generatur sciētia frigidorū, & ex his mediorum, & ex his omnibus elementorum & mixtorum, & ex his ad causas ascēditur superiores. Quocirca experientiam parere scientiam similium tantùm, potest intelligi dupliciter: scilicet vel in me illa tē, & sic est verum: vel quouis modo, & sic est falsum: vt in litera hac dicitur Scientia, inquit Autor, rerum nō solùm acquiri potest ex experientia ipsarum, sed etiam ex experientia quarundam aliarum. Et ratio assignatur: quia ex virtute luminis potest homo procedere, &c.

¶ Et scito quòd tota difficultas nostra consistit in comprehendendo substantiam vnam inferiorem: quoniam illa comprehensa, facilè reliqua comprehenderentur. Et similiter in comprehendendo vnum corpus caeleste, vno enim comprehenso, facilè omnia comprehenderentur ab excellentissimo ingenio, quale fuit illud animae Christi. Non est autem impossibile tali ingenio comprehendere vnum corpus caeleste, & vnum mixtum perfectum, puta hominem. non est igitur impossibile, quòd omnia quae possunt virtute intellectus agentis cognosci, cognouerit per inuentionem.

¶ At si quis dixerit, sensibus Christi omnia singularia opportuna ad perfectam per inuentionem scientiam omnium naturali ratione cognoscibilium oblata esse Angelorum ministerio supplente, non aberrare: quoniam si (Euangelista testante) esurienti Christo Angeli cibum corporalem ministrauerunt, Matth. 4. multò magis rationabile est, vt indigēti Christo spirituali cibo scientiae acquisitae ministrauerint Angeli singularia opportuna, ex quibus ipse suo ingenio adinueniret scientiam. Hoc enim nullum inconueniens habet annexum: nec est miraculum voluntarie fictum, sed super simili & minus necessario expresso in Euangelio fundatum: & propterea vt rationabile amplectendum est.

¶ *Super Quaestionis duodecimae Articulū secundum.*

Cōment. Suprà q. 9. ar. 12. 3. & infrà ar. 3. 3. & q. 15. ar. 8. Et 3. dis. 13 lit. in fi. et dis. 14. artic. 3. q. 3. Et veri. q. 20. ar. 6. 3. Et opus. 3. c. 223. Et Io. 1. li. 10 col. 2. fi. Et Heb. 5. col. 6.

Titulus clarus est. ¶ In corpore articuli tria fiunt. Primò ponitur distinctio bimembris. Duplex est profectus scientiae, aliter secundum ipsius essentiam, aliter secundum effectum. Secundò respondetur quaesito iuxta secundum membrum, Christus profecit secundum effectum in scientia gratia sicut & aetate. Probatur: qa iuxta aetatis augmentum maiora opera faciebat, quae maiorē scientiam & gratiam demonstrabāt. Tertiò respondetur quaesito iuxta primum membrū, quo ad quadruplicem Christi scientiam, scilicet infusam, beatam, diuinā, & acquisitam. Et de tribus primis quidem negatiuè: scilicet quod Christus non profecit. De acquisita verò recitatur primò aliorum & sua olim opinio, quòd non est augmētata secundum se, sed secundum experientiā, hoc est, cōuersionem seu applicationē illius ad phantasmata, quae ex sensibus & experientiis ab extrà veniebant. Deinde repetitur propria nunc opinio, quòd acquisita secūdum essentiā aucta fuit: quia inconueniens videtur, deesse Christo aliquā intelligibilem actionem. Vbi nota & modestiam Autoris, quòd opinantis personam induit, dum ait, Inconueniens videtur: & explanationem supradictorū de operatione intellectus agētis quod scilicet de principali illius operatione, cuius priuatione otiosus seu frustra poneretur, fuit sermo.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm Christus in hac scientia profecerit.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q secundū hanc scientiam Christus nō profecerit. Sicut enim secundum scientiam beatitudinis & secundū scientiam infusam Christus cognouit omnia: ita & secundum hanc scientiam acquisitam, vt ex dictis patet. Sed secundum illas scientias non profecit: ergo nec secundum istam.

¶ Praeterea, Proficere est imperfecti: qa perfectum additionem nō recipit. Sed in Christo nō est ponere sciētiam imperfectā. Ergo secundū hanc scientiā Christus nō profecit.

¶ Praeterea, Damas. dicit, Qui proficere dicunt Christum sapientia & gratia, vt additamentū sensus suscipientem, non venerantur vnionem, quae est secundū hypostasim. Sed impium est, illam vnionem non venerari. Ergo impium est dicere, quòd sciētia eius additamentum acceperit.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Luc. 2. q Iesus proficiebat sapientia & aetate & gratia, apud Deum & homines. Et Amb. dicit quòd proficiebat secundum sapientiam humanam. Humana autē sapientia est, quae humano modo acquiritur, scilicet per lumē intellectus agentis. Ergo Christus secundum hanc scientiam profecit.

CONCLVSIO.

¶ *Profecit Christus in scientia & gratia, sicut aetate, non quidem essentialiter, sed effectiuè siue significatiuè, & secundum experientiam.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est profectus scientiae. Vnus quidem secundū essentiā: prout scilicet ipse habitus scientiae augetur. Alius autē secundum effectum: puta si aliquis secūdū eundē & aequalem scientiae habitū, primò minora aliīs demonstret, & postea maiora & subtiliora. Hoc autē secundo modo manifestum est, q Christus in sciētia & gratia profecit, sicut & in aetate: quia scilicet secundū augmētū aetatis opera maiora faciebat, quae scilicet maiorem scientiam & gratiam demōstrabant. Sed quātum ad ipsum habitum sciētiae, manifestum est q habitus scientiae infusae in eo nō est augmentatus, cùm à principio plenariè fuerit sibi omnium sciētia infusa: & multò minus scientia beata in eo augeri potuit. De scientia enim diuina q nō possit augeri, suprà in prima parte dictū est. Si igitur praeter habitum sciētiae infusum, nō sit in anima Christi aliquis habitus sciētiae acquisitae (vt quibusdā videtur, & mihi aliquando visum est) nulla scientia in Christo augmētata fuit secundū essentiā, sed solùm per experiētiam id est conuersionē specierum intelligibiliū, inditarum ad phantasmata. Et secundū hoc dicunt, q scientia Christi profecit secundū experientiam: cōuertendo scilicet species intelligibiles inditas ad ea quae de nouo per sensum accepit. Sed quia inconueniens videtur q aliqua naturalis actio intelligibilis, Christo deesset, cùm extrahere species intelligibiles à phantasmatibus, sit quaedam naturalis actio hominis secundū intellectū agentē, cōueniens videtur hanc etiā actionē in Christo ponere. Et ex hoc sequitur q in anima Christi aliquis habitus scientiae fuerit, qui per huiusmodi abstractionē specierum potuerit augmentari: ex hoc scilicet, q intellectus agens, post primas species intelligibiles abstractas à phantasmatibus poterat etiam alias & alias abstrahere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q tam sciētia infusa animae Christi, q̄ scientia beata, fuit effectus agētis infinitae virtutis, qui potest simul totū operari: & ita in neutra sciētia Christus profecit, sed à principio ea perfectā habuit. Sed scientia acquisita causatur ab intellectu agēte, qui nō simul totū operatur, sed successiuè. Et ideo secundū hāc scientiā Christus nō à principio sciuit omnia, sed paulatim, & post aliquod tēpus, scilicet in perfecta aetate. Quod patet ex hoc, quòd Euangelista simul dicit eum profecisse scientia & aetate.

¶ Ad secundum dicēdum, q haec etiam scientia semper fuit perfecta secundum tempus: licet nō semper fuerit perfecta simpliciter & secundum naturam. Et ideo potuit habere augmentum.

¶ Ad tertium dicēdum, q verbum Damas. intelligitur quātū ad illos, qui dicunt simpliciter fuisse factā additionē scientiae Christi, scilicet secundum quācunq; eius scientiā: & praecipuè secundum infusam, quę causatur in anima Christi ex vnione ad Verbum. Non autem intelligitur de augmento scientiae, quae ex naturali agente causatur.

¶ *Super Quaestionis duodecimae Articulū tertium.*

Cōment. Titulus clarus. ¶ In corpore articuli vna est cōclusio respōsiua quaesito negatiuè. Christus nihil ab homine didicit. Probatur: Primum mouens in quolibet genere, non mouetur illa specie motus: Christus est primus doctor hominum omnium: ergo non docetur ab aliquo homine. Maior manifestatur in primo alterante. Minor autoritate Domini, Ioan. 18.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrùm Christus aliquid ab homine didicerit.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q Christus aliqd ab hominib' didicerit. Dicitur enim Luc. 2. q inuenerunt eum in tēplo in medio Doctorū interrogantē illos & respōdentem. Interrogare verò & respōdere est addiscētis. Ergo Christus aliquid didicit ab hominibus.

¶ Praeterea, Acquirere scientiā ab homine docente, videtur esse nobilius, quàm acquirere à rebus sensibilibus: quia in anima hominis docētis sunt species intelligibiles in actu, in rebus aūt sensibilibus sunt species intelligibiles solùm in potētia. Sed Christus accipiebat sciētiā experimētalē ex reb' sensibilibus, vt dictū est. Ergo multò magis poterat accipere sciētiā addiscēdo ab hoībus.

¶ Praeterea, Christus secundū sciētiā experimētalem nō omnia à principio sciuit, sed in ea profecit, vt dictū est. Sed quilibet audiens sermonem significatiuum alicuius, potest addiscere quod nescit. Ergo Christus potuit ab hominibus aliqua addiscere, quae secundum hanc scientiam nesciebat.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 55. Ecce testem populis dedi eum, ducem ac praeceptorē Gentibus. Praeceptoris autem non est doceri, sed docere. Ergo Christus non accepit aliquam scientiam per doctrinam alicuius hominis.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm Christus constitutus à Deo fuerit primus omnium hominum doctor, non congruit ipsum ab aliquo homine doceri.*

¶ RESPONDEO dicēdum, q in quolibet genere id qd' est primū mouēs, nō mouetur secundū illam speciē motus: sicut primū alterās nō alteratur. Christus aūt cōstitutus est à Deo caput Ecclesiae, quinimmo omniū hominū (vt suprà dictū est) vt nō solū omnes p ipsum gratiā acciperēt: sed etiā vt oēs ab eo doctrinā veritatis reciperēt. Vnde ipse dicit Ioan. 18. In hoc natus sum, & ad hoc veni in mundū, vt testimoniū perhibeam veritati. Et ideo nō fuit cōueniēs eius dignitati, vt à quocūq; hoīe doceretur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q sicut Origen. dicit super Luc. Dominus interrogabat, nō vt aliquid addisceret: sed vt interrogatus erudiret. Ex vno quippe doctrinae fonte manat & interrogare & respondere sapienter. Vnde & ibidem in Euāgelio sequitur, quòd stupebant omnes, qui eū audiebant, super prudentia, & responsis eius.

¶ Ad secundum dicēdum, q ille qui addiscit ab homine, nō accipit immediatè scientiam à speciebus intelligibilibus, quae sunt in mēte ipsius, sed mediantibus vocibus sensibilibus, tanquā signis intelligibilium conceptionū. Sicut aūt voces ab homine formatae sunt signa intellectualis scientiae ipsius, ita creaturę à Deo cōditae sunt signa sapientiae eius. Vnde dicitur Eccles. 1. q Deus effudit sapientiam super omnia opera sua. Sicut igitur dignius est doceri à Deo, quàm ab homine: ita dignius est accipere sciētiam per sensibiles creaturas, quàm per hominis doctrinam.

¶ Ad tertium dicēdum, q Iesus proficiebat in scientia experimētali, sicut & in aetate: vt dictum est. Sicut autem aetas opportuna requiritur ad hoc q homo accipiat scientiam per inuentionem: ita etiam ad hoc q accipiat scientiam per disciplinam. Dominus autem nihil fecit quod nō congrueret eius aetati: & ideo audiendis doctrinae sermonibus, non accommodauit auditum nisi illo tempore, quo poterat etiam per viam experientiae talem sciētiae gradum attigisse. Vnde Grego. dicit super Ezech. Duodecimo anno aetatis suae interrogare dignatus est homines in terra: quia iuxta rationis vsum doctrinae sermo non suppetit nisi in aetate perfecta.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm Christus aliquid acceperit ab Angelis.

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus ab Angelis scientiam acceperit. Dicitur enim Luc. 22. quòd apparuit Christo Angelus de cælo, confortans eum. Sed confortatio fit p verba cófortatoria docentis: secundum illud Iob, 4. Ecce docuisti plurimos, & manus lassas roborasti: vacillantes confirmauerunt sermones tui. Ergo Christus ab Angelis edoctus est.

¶Præterea, Diony. dicit 4. Cæl. hier. Video enim quòd & ipse Iesus, supercælestiũ substantiarũ supersubstãtialis substãtia, ad nostram intransmutabiliter veniens, obedienter subijcitur Patris & Dei per Angelos formationibus. Videtur igitur quòd ipse Christus ordinationi legis diuinæ subijci voluerit, per quam homines mediantibus Angelis erudiuntur.

¶Præterea, Sicut corpus humanũ naturali ordine subijcitur corporibus cælestibus: ita etiam humana mens Angelicis mentibus. Sed corpus Christi subiectum fuit impressionibus cælestium corporũ: passus est enim calorem æstate, & in hyeme frigus, sicut & alias humanas pasiones. Ergo etiam eius mens humana subiacebat illuminationibus supercælestium spirituum.

¶SED CONTRA est quod Dion. dicit 7. ca. Cæl. hierar. quòd supremi Angeli ad ipsum Iesum quæstionem faciunt, diuinique illius operis, & pro nobis assumptæ carnis scientiam discunt, & eos ipse Iesus sine medio docet. Non est autem eiusdem docere & doceri. Ergo Christus non accepit scientiam ab Angelis.

CONCLVSIO.

¶Anima Christi perfecta fuit experimentali scientia absque aliquo Angelorum ministerio, seu lumine, & scientia diuina, solo lumine diuino, quo fuit repleta.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut anima humana media est inter spiritualés substãtias & res corporales: ita duobus modis nata est perfici. Vno quidẽ modo per scientiam acceptam ex rebus sensibilibus: alio modo per sciẽtiam inditam siue impressam ex illuminatione spiritualium substantiarum. Vtroque autem modo anima Christi fuit perfecta: ex sensibilibus quidẽ secundum scientiam experimentalem, ad quam quidem nõ requiritur lumẽ Angelicum, sed sufficit lumen intellectus agentis: ex impressione verò superiori secundum scientiam infusam: quam est immediatè adeptus à Deo. Sicut enim supra communem modum creaturæ anima illa vnita est Verbo in vnitate personæ: ita supra communem modum hominum, immediatè ab ipso Dei verbo repleta est scientia & gratia. Non autem mediantibus Angelis, qui etiam ex influentia verbi, rerum scientiam in sui principio acceperunt, sicut in 2. super Genes. ad literam Augustin. dicit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa confortatio Angeli non fuit per modum instructionis, sed ad demonstrandã proprietatem humanæ naturæ. Vnde Beda dicit super Luc. In documentum vtriusque naturæ, & Angeli ei ministrasse, & eum confortasse dicuntur. Creator enim creaturæ suæ non eguit præsidio: sed homo factus, sicut propter nos tristis est, ita propter nos confortatur, vt scilicet in nobis fides Incarnationis ipsius confirmetur.

¶Ad secundum dicendum, quòd Diony. dicit Christum fuisse formationibus Angelicis subiectum: non ratione suipsius, sed ratione eorum, quæ circa eius incarnationem agebantur, & circa ministrationem eius in infantili ætate constituti. Vnde ibidem subdit, quòd per medios Angelos nuntiatur Ioseph à Patre dispensata Iesu ad Aegyptum recessio, & rursum ad Iudæam de Aegypto traductio.

¶Ad tertium dicendum, quòd filius Dei assumpsit corpus passibile (vt infrà dicetur) sed animam perfectam scientia & gratia. Et ideo corpus eius conuenienter fuit subiectum impressioni cælestium corporum: anima verò eius non fuit subiecta impressioni cælestium spirituum.

¶Super Quæstionis duodecimætertiæ Articulum quartum.

Comment. TItulus clarus. ¶In corpore articuli ponit duas conclusiones. Primò ponitur distinctio de duplici modo, quo anima nata est scientia perfici. Secundò respondetur quæsito. Quo ad primum dicitur, quòd anima dupliciter nata est scientia perfici, vel ex sensibilibus, vel ex substantiis immaterialibus. Et manifestatur distinctio: quia est media inter substãtias separatas & corporales. Quo ad secundum respõdetur duabus conclusionibus iuxta dictos duos modos. Prima est: Anima Christi perfecta est scientia experimentali ex sensibus, absq; Angelico lumine. Probatur: quia sufficit ad hanc lumen intellectus agentis. Secunda est. Anima Christi perfecta est ex impressione superiori, quo ad scientiam infusam à Deo immediatè. Probatur. Sicut anima illa supra communem creaturæ modũ vnita est Verbo in vnitate personæ, ita supra communem hominum modũ immediatè à Deo repleta est scientia. *Infrà q. 30. arti. 2. 1. Et 3. dis. 13. q. 2. art. 2. q. 1. & di. 14. arti. 3. q. 5.*

Annot. ¶Et scito, quòd hæc ratio non solùm est similitudinis proportionalis, sed etiam est redditiua veræ causæ, quare anima Christi immediatè repleta est scientia infusa à Deo. Indignum quippe fuisset, vt assumpta anima in sortẽ sapientiæ, vnde Angeli sapiunt, non ex ipso fonte, sed ex mediis riuulis deriuatis ad Angelos perfunderetur. Consonat autem valde, vt sicut in ratione creaturæ limites sunt excessi, ita in perfectione non creaturæ, sed humanæ naturæ limites excedantur.

Annot. ¶In responsione ad primum, nota quòd confortationem Christi ab Angelo fuisse testificationem naturæ humanæ, non aufert quin fuerit indigentiæ: non vt egeret instrui ab Angelo, sed quia egebat exteriori ac sensibili propositione obiecti consolatiui inferioris partis, ne plus cruciatus propassionis gauderet.

¶Ad cuius euidentiam oportet nunc supponere ex Damasceno, q. in Christo non fuit redundantia inferiorum virium in superiores, aut econuerso: sed vnicuique permissum fuit agere qđ suum erat, propter quod cruciatus propassionis Christi fuit valde magnus: vt sanguis decurreret in terram. Et quia pars superior non redundabat in inferiorem, processisset super natura in conatu cruciatus ille, vt mortem saltem abstulisset à corpore Christi, nisi fuisset impedita: sed prouidentia diuina suppleuit eum per exterius cóforationem: ac si homo aliquis confortasset eum. Ita quòd, sicut tentatus fuit à diabolo exterius proponendo obiecta inuitantia ad malum: ita confortatus est ab Angelo exterius proponente obiecta consolatoria: quæ naturaliter nata sunt proposita, confortare vires ac corpus. Vt sic quasi fomentum ex sensibiliter proposito, cruciatui propassionis appositum sit ab extrà: vt sic inferior pars haberet etiam in confortatione quod suum erat ab extrà. Et hoc maximè monstrat veritatem ac proprietatem humanæ naturæ in Christo.

QVAESTIO DECIMAtertia de potentia animæ Christi, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de potentia animæ Christi.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrum habuerit omnipotentiam simpliciter.

¶Secundò, vtrùm habuerit omnipotentiam respectu immutationis creaturarum.

¶Tertiò, vtrùm habuerit omnipotentiam respectu proprij corporis.

¶Quartò, vtrùm habuerit omnipotentiam respectu exequutionis suæ voluntatis.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm anima Christi habuerit omnipotentiam simpliciter.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima Christi habuerit omnipotentiam. Dicit enim Ambro. super Luc. Potentiam, quam Dei filius naturaliter habet, homo erat ex tempore accepturus. Sed hoc præcipuè videtur esse secundum animam, quæ est potior pars hominis. Cũ ergo filius Dei ab æterno omnipotentiam habuerit, videtur quòd anima Christi ex tempore omnipotentiam acceperit.

¶Præterea, Sicut potentia Dei est infinita, ita etiam & eius scientia. Sed anima Christi habet omnium scientiam, quæ scit Deus, quodammodò: vt suprà dictum est. Ergo etiam habet omnium potentiam, & ita est omnipotens.

¶Præterea, Anima Christi habet omnem scientiam. Sed sciẽtiarum quædam est practica, quædam speculatiua. Ergo habet eorum, quæ scit, scientiam practicam, vt scilicet faceret ea, quæ scit. Et sic videtur, quòd omnia facere possit.

¶SED CONTRA, Illud, quod est proprium Dei, non potest alicui creaturæ conuenire. Sed proprium est Dei esse omnipotentem: secundum illud Exod. 15. Iste Deus meus, & glorificabo eũ. Et postea subditur, Omnipotens nomen eius. Ergo anima Christi cùm sit creatura, non habet omnipotentiam.

¶Super Quæstionis decimætertiæ Articulum primum.

Comment. TItulus clarus est. ¶In corpore vnica est cóclusio responsiua quæsito: Impossibile est animæ Christi conuenire omnipotentiam. Probatur: In mysterio Incarnationis vnio facta est in persona, remanente distinctione naturarum, hoc est vtraque natura retinente quod sibi proprium est: ergo diuina natura retinuit sibi omnipotentiam: ergo impossibile est animæ Christi conuenire omnipotentiam. Prima consequentia probatur: quia omnipotentia est vt proprietas consequenter se habens ad naturam diuinam. Quod probatur: Potentia actiua cuiuslibet rei sequitur formam ipsius: ergo sequitur cuiusque naturam: ergo potentia actiua respectu omnium, quæ possunt habere rationem entis, consequitur naturã diuinam: ergo omnipotentia consequitur diuinam naturam. Antecedens huius prosyllogismi probatur: quia forma est principium agendi. Prima verò consequẽtia: quia natura aut est ipsa forma, aut constituitur per formam. Secunda autẽ probatur à priori, quia natura diuina est ipsum incircunscriptum esse, & à similibus, quia quælibet alia res habet potentiam actiuã respectu eorum, ad quæ se extendit perfectio suæ naturæ: sicut calidum ad calefaciẽdum. Tertia deinde consequentia per se nota ex terminis est. Secunda autem consequentia principalis probatur: quia anima Christi est pars humanæ naturæ non diuinæ. *Infrà tribus articulis huius q. Et q. 25. ar. 1. 2. Et 1. di. 43. q. 1. ar. 2. 2. Et 3. dis. 14. arti. 4.*

Annot. ¶Aduerte hic, quòd quælibet omnipotentia sequatur esse ipsum in se subsistens: ac per hoc illimitatum & infinitum supponimus ex doctrina Primi libri notum. Illa autem propositio, Quælibet res habet potentiam actiuam respectu eorum, ad quæ se extẽdit suæ naturę perfectio, cũ grano salis sumenda est hoc est, vt intelligatur in genere rerũ actiuarum. Quod dico propter formas, quæ non sunt ex suo genere actiuæ, vt quantitas, & relatio.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, aduerte, quòd Autor hic corrigit loquendi modum de scientia animæ Christi respectu omnium, quæ à Deo fiunt. In tertio nanque sent. dist. 14. ar. vlt. ad secundum, vocauerat practicã scientiam: quam hic probat non esse practicam, quia non est factiua. Et tu doctrinam hanc sequeris.

¶ Super Quæstionis decimatertiæ Articulum secundum.

Comment. Titulus, vt sonat, intelligendus est.

¶ In corpore tria sunt. Primò ponuntur duæ distinctiones: secundò ponuntur tres conclusiones: tertiò ex dictis conclusionibus respondetur quæstio negatiuè. Quo ad primum ponitur distinctio trimẽbris. Transmutationes sunt triplices, quædam naturales, quædam miraculosæ, quædã secundum vertibilitatem in nihil. Altera distinctio est bimembris. Anima Christi sumitur dupliciter vel secundum propriã virtutem siue naturalem, siue gratuitam, vel secundum quòd est instrumẽtum verbi Dei. Quo ad secundum prima conclusio est: Anima Christi secundum propriam virtutem habuit potentiam ad illos effectus faciendum, qui sunt animæ cõuenientes. Hæc conclusio nõ probatur, sed manifestatur quo ad effectus tres: hoc est gubernationem corporis, dispositionem humanorũ actuum, & illuminationẽ omniũ per gratiam & scientiam. Secunda conclusio est: Anima Christi, vt est instrumentum Verbi sibi personaliter vniti, habuit instrumẽtalem virtutem ad omnes immutationes miraculosas ordinabiles ad Incarnationis finem. Et hæc quoque conclusio non aliter probatur, sed manifestatur declarando Incarnationis finem esse instaurare omnia, siue quæ in cælis, siue quæ in terris sunt: quod consummabitur, quũ noua fient omnia, & Deus erit omnia in omnibus. Tertia conclusio est: Solus Deus potest creaturas in nihilum redigere. Probatur quia solus potest creare & conseruare: immutatio autem in nihil respondet creationi ex nihilo. Principalis conclusio est: Anima Christi nõ habet omnipotentiam respectu immutationis creaturarum. Et relinquitur clara, tanquam consequens ex anté dictis conclusionibus.

Annot. ¶ Et scito, quòd primæ duæ conclusiones intelliguntur cum præcisione aliorum, puta quòd secundum propriam virtutem habuit tantum potentiam ad gubernandũ, &c. & similiter vt instrumentum Verbi, habuit potẽtiam ad illa tantum, & non ad annihilandum

CONCLVSIO.

¶ Impossibile fuit, animam Christi habere omnipotentiam simpliciter, cum sibi retmenta natura diuinitatis.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut suprà dictum est, in mysterio Incarnationis ita facta est vnio in persona, quòd tamen remansit distinctio naturarum, vtraque scilicet natura retinente id quod sibi est proprium. Potentia autem actiua cuiuslibet rei, sequitur formã ipsius, quæ est principium agendi. Forma autem vel est ipsa natura rei, sicut in simplicibus: vel est constituens ipsam rei naturam, in his scilicet, quæ sunt composita ex materia & forma. Vnde manifestum est, quòd potentia actiua cuiuslibet rei, consequitur naturã ipsius. Et per hunc modum, omnipotentia consequẽter se habet ad diuinam naturam. Quia enim natura diuina est ipsum esse Dei incircunscriptum (vt patet per Dion. 5. c. de Di. no.) inde est quòd habet potentiam actiuam respectu omnium, quæ possunt habere rationem entis: quod est habere omnipotentiam. Sicut & quælibet alia res habet potentiam actiuam respectu eorum, ad quæ se extendit perfectio suæ naturæ: sicut calidum ad calefaciendum. Cùm igitur anima Christi sit pars humanæ naturæ, impossibile est, quòd omnipotentiam habeat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo accepit ex tempore omnipotentiam, quam filius Dei habuit ab æterno, per ipsam vnionem personæ: ex qua factum est, vt sicut homo dicitur Deus, ita dicatur omnipotens. Non quasi sit alia omnipotentia hominis, quàm filij Dei, sicut nec alia deitas: sed eo quòd est vna persona Dei & hominis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd alia ratio est de scientia & de potentia actiua: sicut quidam dicunt. Nam potentia actiua consequitur ipsam naturam rei, eo quòd actio consideratur vt egrediens ab agente. Scientia autem non semper habetur per ipsam essentiam scientis, sed potest haberi per assimilationem scientis ad res scitas, secundum similitudines susceptas. Sed hæc ratio non videtur sufficere: quia sicut aliquis potest cognoscere per similitudinem susceptam ab alio, ita etiam potest agere per formam ab alio susceptam: sicut aqua vel ferrum calefacit per calorem susceptum ab igne. Non ergo per hoc prohibetur, quin sicut anima Christi per similitudines omnium rerum sibi à Deo inditas, potest omnia cognoscere, ita per easdem similitudines possit ea facere.

Est igitur vlterius considerandum, quòd id quod à superiori natura in inferiori recipitur, habetur per inferiorem modum: non enim calor in eadem perfectione & virtute recipitur ab aqua, qua est in igne. Quia igitur anima Christi inferioris naturæ est, quàm natura diuina, similitudines rerum non recipiuntur in ipsa anima Christi secundum eandem perfectionem & virtutem, secundum quam sunt in natura diuina. Et inde est, quòd scientia animæ Christi est inferior scientia diuina, quantùm ad modum cognoscendi, quia Deus perfectius cognoscit res, quàm anima Christi: & quantum etiam ad numerum scitorum, quia anima Christi non cognoscit omnia, quæ Deus potest facere, quæ tamen Deus cognoscit scientia simplicis intelligentiæ, licet cognoscat omnia præsentia, præterita & futura, quæ Deus cognoscit scientia visionis. Et similiter similitudines rerum, animæ Christi inditæ, non adæquant virtutem diuinam in agendo, vt scilicet possint omnia agere, quæ Deus potest, vel etiam eo modo agere, sicut Deus agit: qui agit infinita virtute, cuius creatura non est capax. Nulla autem res est, ad cuius cognitionem aliqualiter habendam requiratur virtus infinita, licet aliquis modus cognoscendi sit virtutis infinitæ: quædam tamen sunt quæ non possunt fieri nisi à virtute infinita, sicut creatio, & alia huiusmodi: vt patet ex his, quæ in Prima parte dicta sunt. Et ideo anima Christi, quæ cùm sit creatura, est virtutis finitæ, potest quidem omnia cognoscere, sed non per omnem modum: non autem potest omnia facere: quòd pertinet ad rationem omnipotentiæ. Et inter cætera manifestum est, quòd non potest creare seipsam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd anima Christi habuit & scientiam practicam & speculatiuam: non tamen oportet, quòd omnium illorum habeat scientiam practicam, quorum habuit scientiam speculatiuam. Ad scientiam enim speculatiuam habendam, sufficit sola conformitas vel assimilatio scientis ad rem scitam: ad scientiam autem practicam requiritur, quòd formæ rerum, quæ sunt in intellectu, sint factiuæ. Plus autem est habere formam, & imprimere forma habitam in alterum, quàm solùm habere formam: sicut plus est lucere & illuminare, quàm solùm lucere. Et inde est quòd anima Christi habet quidem speculatiuam scientiam creandi (scit enim qualiter Deus creat) sed non habet huius rei scientiam practicam: quia non habet scientiam creationis factiuam.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm anima Christi habuerit omnipotentiam respectu immutationis creaturarum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd anima Christi habeat omnipotentiam respectu immutationis creaturarum. Dicit enim ipse Matth. vlti. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Sed nomine Cæli & terræ intelligitur omnis creatura: vt patet cùm dicitur Genesis primo, In principio creauit Deus cælum & terram. Ergo videtur quòd anima Christi habeat omnipotẽtiam respectu immutationis creaturarum.

¶ Præterea, Anima Christi est perfectior qualibet creatura: sed quælibet creatura potest moueri ab aliqua creatura: dicit enim August. in 3. de Trini. quòd sicut corpora crassiora & inferiora, per subtiliora & potentiora quodam ordine reguntur: ita omnia corpora per spiritum vitæ rationalem, & spiritus vitæ rationalis desertor atque peccator, per spiritum vitæ rationalem, pium & iustum. Anima autem Christi etiam ipsos supremos spiritus mouet, illuminando eos: vt dicit Diony. 7. ca. Cæl. hier. Ergo videtur quòd anima Christi habeat omnipotentiam respectu immutationis creaturarum.

¶ Præterea, Anima Christi habuit plenis-

aut creandum. Nec hunc sensum oportet probare, quia distinctio ipsa in litera facta probat, & in litera huius quæstionis claré habetur, vt patet inspicienti. Sed si quæritur, quare Autor non probauit primas conclusiones: respondetur, quòd prima ex natura animæ, & ex dictis de gratia Christi, quòd est caput hominum, & Angelorum &c. per se nota relicta est. Secunda autem sufficienter probata est ex fine monstrato: quia instrumentum ductiuum debet esse ad finem, commensuratũmque illi, vt instrumentum eius. Vnde ex hoc ipso, quod anima Christi est instrumentum proprium Verbi incarnati, & finis Incarnationis est instauratio omnium, habetur statim, quòd anima Christi instrumentaliter potest ad omnia miracula opportuna ad instaurationem omnium.

Annot. ¶ Nota diligentissimè, vt ex doctrina præsentis articuli discernas in speciali, quid sub quoque membro continetur, vt inde scias quid cadit sub instrumentali Christi potentia. Dico autem hoc specialiter: primò propter infusionem gratiæ gratum facientis, quam membra Ecclesiæ habere à Christo capite effectiuè instrumentaliter supra superius dixit. Et hinc apparet non comprehendi sub mutationibus, quæ conueniunt creaturæ, secundum vertibilitatem in nihil: quoniam quum peccator perdit gratiam, constat, gratiam non annihilari, quum Deus nunquam aliquid annihilet. Et consequenter patet, quòd gratiam peccatori concedere, non est creare, propriè loquendo. Et similiter Deum conseruare gratiam in anima, non est conseruare cõtinuans creationem, de quo dicitur, quòd omnia in nihilum redigerentur, nisi ea manus omnipotentis cõseruaret. Hæc enim tria, scilicet creatio, conseruatio, & annihilatio sibiinuicem ita respondent, vt creationi ac conseruationi nõ opponatur nisi annihilatio, & econtra. Clauditur ergo infusio gratiæ sub genere miraculosarum mutationum, quamuis non sit propriè miraculosa: quia est secundum ordinarium cursum ordinis supernaturalis ad patriam cælestem. Secundò dico hoc propter transsubstantiationem panis in corpus Christi: quoniam hoc quoq; sub genere eodem continetur, scilicet immutationũ miraculosarũ, & nõ sub mutatione creationis. Quod ex eo patet, quod creatio est ex nihilo, transsubstantiatio autem est ex pane: creatio facit totum nouum, transsubstantiatio transfert quod erat in aliud præexistens. Vnde & sancti Patres, & specialiter Ambrosius arguit

arguit ex transsubstantiationem possibilem ex creatione, tanquam magis difficili, dicens, Sermo Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, multò magis facere potest vt sit quod erat, in aliud transmutatum: vt patet de conse. distin. 2. cap. panis, & ca. reuera. Et hæc notata sint, vt aduertat lector hæc posse fieri à Deo mediantibus instrumentis, & non solùm immediatè: sicut etiam fieri potest resurrectio mortuorum, & ponit duo corpora in eodem loco, & quicquid eiusmodi est: quamuis requirat infinitam virtutem in agente principali.

simè gratiam miraculorum seu virtutum, sicut & cæteras gratias. Sed omnis immutatio creaturæ potest ad gratiam miraculorum pertinere, cùm etiā miraculosè cælestia corpora à suo ordine immutata fuerint: sicut Dionys. probat in Epistola ad Polycarpum. Ergo anima Christi habuit omnipotentiam respectu immutationis creaturarum.

¶ SED CONTRA est, quòd eiusdem est transmutare creaturas, cuius est eas conseruare. Sed hoc est solius Dei, secundum illud Heb. primo, Portans omnia verbo virtutis suæ. Ergo solius Dei est habere omnipotētiam respectu immutationis creaturarum. Non ergo hoc conuenit animæ Christi.

CONCLVSIO.

¶ Anima Christi respectu immutationis creaturarum non habet omnipotentiam, sed secundum propriam virtutem habuit potentiam ad eos effectus faciendum, qui eius animæ conueniebant: & vt fuit instrumentum Verbi, habuit potestatem quæcunque miracula faciēdi, quæ Incarnationis aduenientia erant, non tamen omnia redigendi in nihilum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hic duplici distinctione est opus. Quarum prima ex est parte trāsmutationis creaturarum: quæ triplex est. Vna quidem est naturalis quæ scilicet fit à proprio agente secundum ordinem naturæ. Alia verò est miraculosa: quæ fit ab agente supernaturali, supra consuetum ordinem & cursum naturæ: sicut resuscitatio mortuorum. Tertia autem est secundum quòd omnis creatura vertibilis est in nihil. Secunda autem distinctio est accipienda ex parte animæ Christi, quæ dupliciter considerari potest. Vno modo secundum propriam naturam & virtutem, alio modo prout est instrumentum verbi Dei, sibi personaliter vniti. Si ergo loquamur de anima Christi secundum propriam naturam & virtutem siue naturalem, siue gratuitam, potentiam habuit ad illos effectus faciendos, qui sunt animæ cōuenientes: puta ad gubernandum corpus, & ad disponendos humanos actus, & etiam ad illuminandum per gratiæ, & scientiæ plenitudinem, omnes creaturas rationales ab eius perfectione deficientes, per modum, quo hoc est conueniens creaturæ rationali. Si autem loquamur de anima Christi secūdum quòd est instrumentum Verbi sibi vniti, sic habuit instrumentalem virtutem ad omnes immutationes miraculosas faciēdas, ordinabiles ad Incarnationis finem: qui est instaurare omnia, siue quæ in cælis, siue quæ in terris sunt. Immutationes verò creaturarum, secundum quòd sunt vertibiles in nihil, correspondent creationi rerum: prout scilicet producuntur ex nihilo. Et ideo sicut solus Deus potest creare, ita solus potest creaturas in nihilum redigere: qui etiam solus eas in esse conseruat, ne in nihilum decidant. Sic ergo dicendum est, quòd anima Christi non habet omnipotentiam respectu immutationis creaturarum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Hiero. dicitur, Illi potestas data est, qui paulò ante crucifixus, qui sepultus in tumulo, qui postea resurrexit, id est Christo, secundum quòd homo. Dicitur autem sibi omnis potestas data, ratione vnionis: per quam factum est, vt homo esset omnipotens: vt suprà dictum est. Et quamuis hoc ante Resurrectionem innotuerit Angelis, post Resurrectionem tamen innotuit omnibus hominibus: vt Remigius dicit. Tunc autem dicuntur res fieri, quando innotescunt: & ideo post Resurrectionem dicit Dominus sibi datam omnem potestatem in cælo & in terra.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd licet omnis creatura sit mutabilis ab alia creatura præter supremum Angelum, qui tamen potest illuminari ab anima Christi, nō tamen immutatio omnis quæ potest fieri circa creaturam, potest fieri à creatura: sed quædam immutationes possunt fieri à solo Deo. Quæcunque tamen immutationes possunt

¶ Num anima Christi, & quomodo collata fuerit potestas instrumentaliter miracula faciendi.

Dubium. ¶ Circa doctrinam præsentis articuli dubium occurrit, pro quanto ponit in anima Christi virtutem instrumentalem ad omnia miracula. Est autem ratio dubij: quia vel Autor intelligit de causa instrumentali propriè, vel largè pro causa, sine qua non. Si propriè, obstat tunc & doctrina Autoris, & Durandus. Nam Autor superius in prima parte, quæst. 45. ar. 5. docet instrumentum oportere, secundum id quòd sibi proprium, aliquid operari dispositiuè ad effectum principalis agentis: constat autem quòd anima Christi nihil operatur faciens ad effectum miraculi: puta quum dixit, Lazare veni foras, intellectio, volitio, imaginatio, vox cum clamore nullum effectum ex propriis habuerunt circa cadauer, aut animam Lazari: sed delectatio virtute animæ vnita est corpori concurrentibus illis actibus humanis Christi vt medio, seu causa sine qua non: & sic de aliis. Et confirmatur: quia in 3. sent. distin. 16. quæstio 1. arti. 3. Autor dicit, quòd nec Angelo, nec animæ Christi impressa est aliqua virtus spiritualis ad facienda miracula, nisi per modum orationis aut intercessionis. Durandus quoque in 3. sent. distin. 14. quæstio. vlti. probare nititur quòd humanitas Christi faciebat miracula, nulla virtute supernaturali inhærente animæ aut corpori Christi, sed sola diuina virtute assistente sibi. Quia miracula faciebat Christus ad testificandam deitatem, sicut defectus subibat ad testificandam suam humanitatem: & propterea sicut defectus omnes sunt humanitatis, ita miracula omnia sunt diuinitatis. Si verò largè sumitur instrumentum, tunc obuiat litera præsens, attribuendo animæ Christi vt instrumento Verbi, operationem omnium mutationum, tam naturalium quàm miraculosarum, & reseruando soli Deo mutationes annihilationis & creationis. Nam largè de instrumento loquendo, potest oratione aut intercessione simili modo concurrere anima Christi ad creationem aut annihilationem, sicut concurrit ad miracula. Obuiat quoque doctrina Autoris in quæst. de Po. quæstio. 6. arti. 4. dicentis Angelos & homines non solùm oratione, sed ex potestate quandoque miracula facere: iuxta doctrinam Gregorij. Et declarat potestatem illam esse per modum intentionis seu motus in ipsis Angelis seu hominibus sanctis.

¶ Ad euidentiam horum, sciendum est secundum Autoris doctrinam indubitatum esse, quod anima Christi instrumentaliter non abusiuè, sed proprie loquendo de instrumento, concurrit ad miracula facienda. Hoc autem quid sit, & qualiter fiat accipi potest ex ipsa ratione agendi instrumenti. Instrumentum siquidem habet duplicem actionem, scilicet propriam & instrumentalem: vt scindere est propria operatio serræ: facere verò sedem secando, est ipsius operatio instrumentalis: & calefacere est propria operatio caloris, augere verò animal est instrumentalis illius operatio. Et sicut instrumenti est operatio duplex, ita etiam est duplex quo operatur. Alterum sibi proprium: vt dentatura ferrea, & acuta serra, qua scindit, & ipsa natura caloris, qua calidum calefacit. Alterum à principali agente participatum, quo extenditur, & facere dicitur principalem effectum. Et hoc est motus ipse, quo instrumentum mouetur à principali agente: vt testatur Autor inferius quæstio 62. artic. 1. dicens, Causa instrumentalis non agit per virtutem suæ formæ: sed solùm per motum, quo mouetur à principali agente. Qui quidem motus vocatur virtus instrumentalis quandoque, & quandoque virtus intentionalis, & virtus spiritualis quandoque, eo quòd est & motus rei, quæ assumitur in instrumentum, & ideo motus & constituit ipsum in esse factiuo, & ideo vis seu virtus.

¶ Vnde etiam quum lapidem baculo moueo, baculus ex hoc ipso quòd vtor eo, fit & est motor effectiue lapidis. Et quia diminuta quædam mediatio est inter principale agens & effectum, deferens principale agens ad effectum, ideo intentionalis: & quia insensibilis est, & ad spiritualem quandoque effectum, ideo spiritualis. Et est sermo de isto instrumenti motu, quo mouetur ab agente principali vt sic. Quod vt clarius intelligas, considera in instrumentis artis duplicem potentiam, alteram ad motum localem: alteram ad cooperandum arti, exequendo operationem ipsius artis. Verbi gratia. Instrumenta artis musicæ sunt in potentia, vt moueantur contactu digitorum, & sunt in potentia vt musicam sonent. Et constat quòd de prima potentia reduci possunt ad actum à quocunque sine arte potente illa commouere: sed de secunda potentia, non nisi ab arte reduci possunt ad actum. Quum autem mouere nihil aliud sit, quàm educere de potentia ad actum: & moueri sit educi de potentia ad actum, clarè constat quod instrumentum tunc mouetur à principali agente, quum educitur de secunda potentia ad actum, quum sit cooperans ipsi principali agenti, quum sit exequens operationem principalis agentis. Quod fit per hoc, quod principale agens vt sic, vtitur illo ad opus ipsius principalis agentis: puta quum ars musica vtitur instrumento musico ad sonum musicum. Ipse enim vsus est quidam ingressus artis in instrumenta, est quædam actuatio instrumentorum. Et propterea oportet certæ artis certa esse instrumenta: nunquam enim musica ingreditur instrumenta artis sutoris, aut econuerso. Et propterea habet rationem vis & virtutis & intentionis artis: & ad genus eius reducitur. Ex quibus ad propositum ascendendo dicimus, quod Deus omnipotens, qui potest sine causis secundis cooperantibus effectiuè, miracula facere: dignatur quandoque illa efficere per causas secundas, nō dando illis virtutes aliquas naturales, aut gratuitas permanentes: sed vtendo illis instrumentaliter ad opera miraculosa. Ita quod ex hoc ipso, quòd Deus vtitur aliqua re, vt instrumento ad opus miraculosum, eleuatur res illa in ordinem causæ instrumentalis: & ipse passiuus vsus, quo Deus illa vtitur ad hoc opus, est motus quo à principali agente instrumentum mouetur. Et ex hoc ipso est vis actuatiua atque constitutiua ipsius inesse instrumenti: ac per hoc inesse causæ effectiuæ instrumentaliter operis miraculosi. reducitur enim res illa de potentia obedientiali ad actum, quum de non instrumento fit instrumentum, quod fieri constat ex hoc solo, quòd Deus vtitur illa instrumentaliter ad opus miraculosum. Quod non esse impossibile constat: quum nulla sit ratio impossibilitatis, & quandoque de facto sic fuisse Gregorij autoritate patet in secundo Dial. ponentis, Sanctos ex potestate quandoque miracula facere. Et verè decet diuinam liberalitatem eleuare etiam in hoc quosdam amicos suos, vt etiam coefectores miraculorum efficiat: & non solum benemeritos aut intercessores. Et quia omnipotentia nō est alligata certis instrumentis, locis aut propinquitatibus: ideo non refert, quanam re vtatur Deus instrumentaliter ad quodcunque miraculum: nam sicut potest sine instrumento opus illud perficere: ita potest non solùm efficere per instrumentum, sed per quodcunque, & vbicunque existat, & quantumcunque distet. Neque enim minuitur aut arctatur omnipotentia diuina ad limites instrumenti, quod assumit, sed instrumentum eleuatur ad omnipotentiæ exequutionem in tali miraculo: ad quod efficiendum ordinatur ab ipsa. Et propterea Autor in Secunda Secundæ, quæstio. 178. artic. 1. ad primum de his loquens, dicit, quòd Deus vtitur instrumentaliter interiori actu hominis, vel eius loquutione, vel actu exteriori, vel contactu alicuius corporis etiam mortui. Quamuis ergo tunc minus perspicaciter textum illum exposuerim: non enim eluxerat mihi quod modò trado. Et quoniam homo Christus Iesus plenitudinem omnium gratiarum habuit: consequens est vt anima sua quatenus diuini Verbi instrumentum, non qualecunque, sed coniunctum: omnia possit miraculosa opera efficere. Nec opus est quærere aliunde modum, aut quid, & qualiter, nisi quòd verbum vtatur instrumentaliter anima seu humanitate coniuncta sibi ad opera miraculosa. Applicando enim dicta ad Ver-

bum & humanitatem Christi, perspicies quæ dicimus, quæ in hac litera ab Autore traduntur.

¶Dicendum est ergo ad quæstionem, quòd de instrumento propriè loquitur Autor & hic, & in Secunda Secundæ, loco allegato, & in Prima parte. Et ad obiectionem ex doctrina Primæ partis respondetur, quod ad instrumentum exigitur, quòd habeat propriam operationem vltra illam, quã participat à principali agente, & quod operatio propria sit præsupposita operationi participatæ: ita quòd prius intelligatur propria operatio terminari ad illud, in quod est actio, quàm operatio participata sicut præsuppositum prius intelligitur, quàm iunctum illi. Et huiusmodi præuiam operationem appellauit Autor operari dispositiuè, non quod oporteat illam operationem propriè disponere. Nec hanc ego fingo glossam: sed ex ipso Autore infertur in quæstio. 62. accept. Vbi Baptismum instrumentalem causam ponens, expressè docet sufficere, vt aqua secundum propriam operationem corpus tangat, abluendo, ad hoc vt participata operatione animam abluat. Et hoc sufficit proposito & intento in prima parte, quia per hoc concluditur efficaciter, quod nulla creatura potest instrumentaliter creare: quia nulla potest propriã operationem præuiam creationi circa creandum, ponere, quum nihil sit, vt ibi dicitur. In proposito autem, quum Deus vtitur creatura aliqua instrumẽtaliter ad opus miraculosum, opus proprium illius creaturæ se habet vt præuium operi miraculoso: quia se habet vt præsentans seu deferens diuinum imperium ad creaturam, in qua fit opus miraculosum, vt Autor docuit in loco allegato in quæst. de Potentia. Et hoc esse verum, ex eo coniicere potes, quia hinc vtriusque difficultatis solutio habetur: hoc est, quare operari miracula per modum meriti seu intercessionis, & ex potestate seu instrumentaliter distinguuntur, etiã si solus actus interior instrumentum ponatur: & quare opus creationis inter miraculosa non computatur. Prima siquidem quæstio soluitur ex hoc, quòd tam meritũ quàm oratio vt sic præcedit actionem diuinam ad miraculum: actus verò quicunque etiam interior, etiam ipsa oratio non vt oratio, sed vt instrumentum Dei: sequitur diuinam actionem, vt illius exequutio: ita quòd ex hoc ipso quòd Deus eleuat illum in suum instrumentum ad opus miraculosum, fit exequutor eius diuini imperii: tanquàm deferens (vt dictum est) illud creaturæ, in qua miraculum fit.

¶Quando igitur Sanctorum actus aut opera solùm meritoriè, aut intercessoriè se habent ad miracula, tunc dicuntur facere miracula impetrando quæ Deus per seipsum facit. Quando verò actus aliquis se habet vt exequens diuinum imperium (cui omnia obediunt) tunc dicuntur operari miracula ex potestate, instrumentali tamen, vt Autor declarauit.

¶Secundæ autem quæstionis solutio ex hoc habetur: quia delatio imperii non potest fieri ad nihil. oportet enim ens esse ad quod exequutiue delatio imperij fit: ad nihil namque nihil potest deportari.

¶Ad id verò quod ex 3. senten. affertur, dici potest, vel quòd Autor doctior factus correxit illud: vel quòd sub modo intercessionis vel orationis comprehendit etiam modum instrumentalem: quia conueniunt in hoc generali modo, quòd nõ sunt de genere permanentium, sed consistentium in motu. Et per hæc patet intellectus infinitorum dictorum de instrumentali efficientia attributa humanitati Christi, vel passioni, vel sacramentis Ecclesiæ, & aliis huiusmodi.

¶In responsione ad secundum eiusdem secundi articuli 13 quæstio. aduerte quòd hic Autor asseritiuè dicit, animam Christi vt instrumentum Verbi, posse in omnes mutationes, quas quæcunque creaturæ possunt facere: quod in 1. senten. non nisi credendo dixit.

¶In responsione ad tertium memento, gratiam Christi esse non solùm singularem, sed capitalem: ita quòd homini illi vt vniuersali capiti conuenit. Ac per hoc gratia miraculorum, vt vniuersali instrumento cõfertur duplici vniuersalitate, hoc est vniuersalitate miraculorum, quia poterat omnia miracula instrumentaliter efficere, & vniuersalitate generationis sibi similium, participatiuè tamen: quia poterat instrumentaliter efficere alios homines cooperatores miraculorum ex potestate instrumentali quoque participata: vt Euangelico testimonio in litera allato probatur. Nam sicut Verbum potest vti humanitate sibi iuncta, ad faciendum miracula. Ita & eadem ratione potest illa vti ad communicandum aliis potestatem faciendi miracula. Est siquidem huiusmodi communicatio miraculum quoddam, comprehensum sub vniuersalitate miraculorum.

fieri per creaturas, possunt etiam fieri per animam Christi, secundum quòd est instrumentum Verbi: non autem secundum propriam naturam & virtutem: quia quædam huiusmodi immutationum non pertinent ad animam, neque quantum ad ordinem naturæ, neque quantum ad ordinem gratiæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd (sicut dictum est in Secunda parte) gratia virtutum seu miraculorũ datur animæ alicuius Sancti, non vt propria virtute ei conueniat miracula facere, sed vt per virtutem diuinam huiusmodi miracula fiant. Et hæc quidem gratia excellentissimè data est animæ Christi, vt scilicet nõ solùm ipse miracula faceret, sed etiam vt hãc gratiam in alios transfunderet. Vnde dicitur Matth. 10. quòd conuocatis duodecim Discipulis, dedit eis potestatem spirituum immundorum, vt eiicerent eos, & curarent omnem langorem & omnem infirmitatem.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum anima Christi habuerit omnipotentiam respectu proprij corporis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd anima Christi habuerit omnipotentiam respectu proprij corporis. Dicit enim Damasc. 3. li. quòd omnia naturalia fuerunt Christo voluntaria: volens enim esuriuit, volens sitiuit, volens timuit, volens mortuus est, & c. Sed ex hoc Deus dicitur omnipotens, quia omnia quæcunque voluit fecit. Ergo videtur quòd anima Christi habuerit omnipotentiam respectu naturalium operationum proprij corporis.

¶Præterea, In Christo fuit perfectius humana natura, quàm in Adam. In quo secundum originalem iustitiam, quam habuit in innocentiæ statu, corpus habebat omnino subiectum animæ, vt nihil in corpore posset accidere contra animæ voluntatem. Ergo multò magis anima Christi habuit omnipotentiam respectu sui corporis.

¶Præterea, Ad imaginationem animæ, naturaliter corpus immutatur, & tantò magis, quantò magis anima fuerit fortis imaginationis, vt in Prima parte habitum est. Sed anima Christi habuit virtutem perfectissimam, & quantum ad imaginationem, & quantum ad alias vires. Ergo anima Christi fuit omnipotens in respectu ad corpus proprium.

¶SED CONTRA est quod dicitur Hebræ. 2. quòd debuit per omnia fratribus assimilari, & præcipuè in his, quæ pertinent ad conditionem naturę humanæ. Sed ad conditionem humanæ naturæ pertinet, quòd valetudo corporis, & eius nutritio & augmentum, imperio rationis seu voluntatis non subdantur: quia naturalia soli Deo qui est actor naturæ, subduntur. Ergo nec in Christo subiiciebantur. Non igitur anima Christi fuit omnipotens respectu proprij corporis.

CONCLVSIO.

¶Anima Christi secundum propriam virtutem respectu proprij corporis non habuit omnipotentiam, sed vt instrumentum Verbi fuit, omnipotentiam habuit sui corporis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, anima Christi potest dupliciter considerari. Vno modo secundum propriam naturam & virtutem. Et hoc modo sicut non poterat immutare exteriora corpora à cursu & ordine naturæ, ita etiam nõ poterat immutare proprium corpus à naturali dispositione: quia anima secundum propriam naturam, habet determinatam proportionem ad suum corpus. Alio modo potest considerari anima Christi, secundum quòd est instrumentum vnitum verbo Dei in persona. Et sic subdebatur eius potestati totaliter omnis dispositio proprij corporis. Quia tamen virtus actionis non propriè attribuitur instrumento, sed principali agenti: talis omnipotentia magis attribuitur ipsi verbo Dei, quàm animæ Christi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum Damasc. est intelligendum quantum ad voluntatem Christi diuinam: quia sicut ipse in præcedenti ca. dicit, beneplacito diuinæ voluntatis permittebatur carni pati, & operari quæ propria.

¶Ad secundum dicendũ, q non pertinebat hoc ad originalem iustitiam, quam Adam habuit in statu innocentiæ, quòd anima hominis haberet virtutem transmutandi proprium corpus in quancunque formam: sed quòd posset ipsum conseruare absque omni nocumento. Et hanc etiam virtutem Christus assumere potuisset, si voluisset. Sed cùm sint tres status hominum, scilicet innocentiæ, culpæ, & gloriæ: sicut de statu gloriæ assumpsit comprehensionem, & de statu innocẽtiæ immunitatem à peccato, ita & de statu culpæ assumpsit necessitatẽ subiacẽdi pœnalitatibus huius vitæ: vt infrà dicetur.

¶Ad tertium dicendum, quòd imaginationi, si fuerit fortis, naturaliter obedit corpus quantum ad aliqua: puta quantum ad casum de trabe in alto posita: quia imaginatio nata est esse principium motus localis: vt dicitur 3. de Anima. Similiter etiam quantum ad alterationem, quæ est secundum calorem & frigus, & alia consequẽtia: eo quòd ex imaginatione consequenter natæ sunt consequi animæ passiones, secundum quas mouetur cor, & sic per commotionem spirituum, totum corpus alteratur. Aliæ verò dispositiones corporales, quæ non habent naturalem ordinem ad imaginationem, non transmutantur ab imaginatione, quantumcunque sit fortis: puta figura manus vel pedis, vel aliquid simile.

¶Super Quæstionis decimatertiæ Articulum tertium.

Titulus clarus est.

¶In corpore vnica distinctio bimembris reperitur: & duabus conclusionibus iuxta duo distinctionis membra respondetur. Distinctio est de anima Christi, secundum propriam virtutem, vel secundum quòd est instrumentum Verbi. Prima conclusio est, Anima Christi secundum propriam virtutem non habuit omnipotentiam respectu proprij corporis. Probatur ex similitudine proportionali: quia sicut non poterat exteriora corpora immutare propria virtute, ita nec proprium. Et probatur ratione: quia anima Christi habebat determinatam proportionem ad suum corpus: ac per hoc non omnia, sed aliquid determinatum poterat respectu sui corporis.

¶Secunda conclusio est, Anima Christi vt instrumentũ Verbi habuit omnipotentiam respectu proprij corporis. Hæc cõclusio nõ aliter probatur, sed ex præcedenti articulo vt clara

vacánsa relinquitur. Et hoc intellige sobrié, hoc est de omnipotentia respectu & naturalium & miraculosarum transmutationum, non respectu constitutionis ex nihilo, aut annihilationis: vt in præcedenti articulo determinatū est. Subdit tamen Autor, vnde possis doctorum dicta intelligere absque dictæ conclusionis præiudicio, scilicet hac omnipotentia attributa inuenitur magis verbo Dei, quàm animæ Christi, instrumētaliter, vt inueniatur fortè negata ab anima Christi & attributam Verbo: quia virtus actionis factiua, principali agenti attribuitur simpliciter: instrumento autem, ignoto præfertim, aut non attribuitur, aut etiam aufertur.

¶Super Quæstionis decimætertiæ Articulum quartum.

Annot. Titulus clarus est intelligentibus terminos. Ille enim dicitur omnipotens respectu exequutionis propriæ voluntatis, qui potest exequi quicqd vult exequi: ita quòd potentia exequutiua æquiparetur in illo voluntati exequutionis.

Comment. ¶In corpore est vna distinctio bimembris cum duabus conclusionibus responsiuis quæsito, iuxta membra distinctionis. Distinctio est. Voluntas Christi dupliciter aliquid voluit, vel per seipsum exequendum, vel per virtutem diuinam.

¶Vbi nota, quòd ly per seipsum, significat per propriam virtutem naturalem vel gratuitam, immanentem scilicet in ipso: ita quòd distinguitur hoc membrum contra illa, quæ poterat Christus per virtutem instrumentalem vt patet in litera. Sumitur siquidem hic Per seipsum, sicut in secundo articulo sumptum est per propriam virtutē: vtrobique enim contra virtutem instrumentalem distinctio fit, vt patet in litera. Prima ergo conclusio est. Anima Christi quicquid voluit per seipsum exequendum, potuit. Probatur quia dedeceret sapientiam suā, vt aliquid vellet per seipsum efficere, quod non subiaceret virtuti suæ. Secunda conclusio est. Anima Christi quicquid voluit efficiendum diuina virtute, potuit instrumentaliter & non propria virtute: vt patet de operibus miraculosis.

¶In responsione ad primum perspice ex secunda responsione, quòd distinctio in corpore articuli posita, non fuit comprehensiua omnium quæ Christi humana voluntas voluit fieri: quoniam sub neutro membro comprehenduntur quæ Christus voluit per alios homines fieri, quæ non subiacebāt potestati eius naturali, aut gratuitæ (eorum exequutio ad humanam spectabat voluntatem). sed comprehendit omnes modos quibus anima Christi potest dici omnipotens, respectu exequutionis propriæ voluntatis, scilicet respectu exequendorum per ipsam, & exequendorum instrumentaliter tantùm per ipsum, Deo principaliter operante. Respectu siquidem reliquorum non ponitur omnipotens: iuxta hanc secundam responsionem autoritatis Agathonis sententiam.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum anima Christi habuerit omnipotentiam respectu exequutionis suæ voluntatis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd anima Christi non habuerit omnipotentiam respectu exequutionis propriæ voluntatis. Dicitur enim Marci 7. quòd ingressus domum, neminem voluit scire, & non potuit latere. Non ergo potuit in omnibus exequi propositum suæ voluntatis.

¶Præterea, Præceptum est signum voluntatis: vt in Prima parte dictum est. Sed Dominus quædam facienda præcepit, quorum contraria acciderunt: dicitur enim Matt. 9. quòd cæcis illuminatis, comminatus est Iesus dicens, Videte ne quis sciat: illi autem exeuntes, diffamauerunt illum per totam terrā illam. Non ergo in omnibus potuit exequi propositum suæ voluntatis.

¶Præterea, Id quod potest aliquis facere, non petit ab alio. Sed Dominus petiuit à Patre, orando illud quod fieri volebat: dicitur enim Luc. 6. quòd exijt in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Ergo non potuit exequi in omnibus propositum suæ voluntatis.

¶SED CONTRA est quod dicit August. in lib. de Quæstionibus veteris & noui Testamenti: Impossibile est, vt Saluatoris voluntas non impleatur: nec potest velle quod scit fieri non debere.

CONCLVSIO.

¶Anima Christi quicquid voluit per seipsum exequendum, potuit: quicquid voluit efficiendum diuina virtute, non nisi instrumentaliter potuit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd anima Christi dupliciter aliquid voluit. Vno modo quasi per se implendum. Et sic dicendum est, quòd quicquid voluit, potuit: non enim conueniret sapientiæ eius, vt aliquid vellet per se facere, quod suæ virtuti non subiaceret. Alio modo voluit aliquid vt implendum virtute diuina: sicut resuscitationis proprij corporis, & alia huiusmodi miraculosa opera. Quæ quidem non poterat propria virtute, sed secundum quòd erat instrumentum diuinitatis: vt dictum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Aug. dicit in lib. de Quæstionibus veteris & noui Test. Quod factum est, hoc voluisse dicendus est Christus. Aduertendum est enim, quòd illud in finibus gestum est Gentilium, quibus adhuc tempus prædicandi non erat: vltrò tamen venientes ad fidem, non suscipere inuidiæ erat. A suis ergo noluit prædicari, requiri autem se voluit: & ita factum est. Vel potest dici, quod hæc voluntas Christi non fuit de eo, quod per eam fiendum erat: sed de eo, quod erat fiendum per alios: quod non subiacebat humanæ voluntati ipsius. Vnde in Epistola Agathonis Papæ, quæ est recepta in sexta Synodo, legitur, Ergóne ille omnium Conditor ac Redemptor, in terris latere volens, non potuit, nisi hoc ad humanam eius voluntatem, quam temporaliter est dignatus assumere, redigatur?

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut Gregor. dicit 19 Mor. per hoc, quòd Dominus præcepit taceri virtutes suas, seruis suis se sequentibus exemplum dedit, vt ipsi quidem virtutes suas occultari desiderent: & tamen vt alij eorum exemplo proficiant, prodantur inuiti. Sic ergo præceptum illud designabat voluntatem ipsius, qui humanam gloriam refugiebat: secundum illud Ioan. 8. Ego gloriam meam non quæro. Volebat tamen absolutè præsertim secundum diuinam voluntatem, vt publicaretur miraculum factum, propter aliorum vtilitatem.

¶Ad tertium dicendum, quòd Christus orabat & pro his, quæ virtute diuina fienda erant, & pro his etiam, quæ humana voluntate erat facturus, quia virtus & operatio animæ Christi dependebant à Deo: qui operatur in nobis velle & perficere: vt dicitur Philip. 2.

¶Num Christus voluerit humana voluntate aliquid per alios homines fieri.

Quæst. ¶Sed dubio non caret hæc secunda responsio. Quomodo verificatur, quòd Christus voluerit humana voluntate aliquid fieri per alios homines: & non potuerit facere quod sic fieret: quum minus piè sonare hoc videatur. Posset dici, quòd verificatur de voluntate antecedente non consequēte. sed hæc responsio non consonat Agathoni: quia hoc commune est voluntati tam diuinæ quàm humanæ, vt contra voluntatē antecedentem agatur. Sententia autem Agathonis, secundum differentiam inter diuinam & humanam volūtatem in hoc, quòd diuina quæcunque voluit fecit, humana autem aliquid vult, & non potest: procedit vt patet in litera.

¶Dicendum est ergo, quòd non inconueniens, Christum humana voluntate verè voluisse aliquid per aliquos operandum, vel non operandum: cuius oppositum factum est, puta, potuit velle, quòd aliquis non peccaret, desiderando quòd ille non offenderet Deū, & tamen ille peccabat, Christo non permittente secundum humanam voluntatem: quia non erat in potestate virtutis eius, cohibere peccatum contra peccantis volūtatem. Et est sermo de Christo homine secundum propriam virtutem. Et hoc modo Agathon dicit, quòd voluit latere, & nō potuit, scilicet secundum propriam virtutem: potuisset tamen secundum instrumentalem virtutem. Nec hæc minus piè sonant apud discernentes inter subiacentia & non subiacentia Christo homini secundum propriam virtutem, quàm quòd deuerint humanā Christi voluntatem tecta dei fieri etiam sine opere.

Annot. ¶In responsione ad secundum, optimè vteris distinctione inter voluntatem antecedēter vel absolute, attribuēdo præceptum taciturnitatis voluntati etiā humanæ Christi antecedēter. Volebat siquidē, quantum ex se erat, gloriā fugere: & hāc voluntatem præcepto taciturnitatis significabat. Volebat tamen absolutè, hoc est omnibus consideratis, taceri: & ideo non peccabant publicantes illa miracula.

Annot. ¶In responsione ad tertium, considera quanta sit necessitas orandi, quā etiam ad ipsa opera quæ Christus sciebat se facturū, orationis mediū adhiberet: ea ratione, quia orationes causæ mediæ sunt ad operāda & consequenda: sine causis autem medijs velle effectum stulti est, sicut velle colligere frumenta sine seminatione.

QVAESTIO DECIMAQUARTA, *De defectibus corporis assumptis à filio Dei, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerādum est de defectibus, quos Christus in humana natura assumpsit. Et primò de defectibus corporis, secūdò de defectibus animæ.

¶Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrùm filius Dei assumere debuerit in humana natura corporis defectus.

¶Secūdò, vtrùm assumpserit necessitatem his defectibus subiacendi.

¶Tertiò, vtrùm hos defectus contraxerit.

¶Quartò, vtrùm omnes huiusmodi defectus assumpserit.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm filius Dei in humana natura assumere debuerit corporis defectus.

3. di. 15. q. 1. art. 1. & di. 22. q. 2. ar. 1. q. 6. Et 4. cōtra ge. 55. 81. Et opus. 3. c. 42. & 47.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd filius Dei non debuerit assumere humanam naturam cum corporis defectibus. Sicut enim anima vnita est personaliter verbo Dei, ita & corpus. Sed anima Christi habuit omnimodam perfectionem, & quantum ad gratiam, & quantum ad scientiam: vt suprà dictum est. Ergo etiam corpus eius

¶Super Quæstionis decimæquartæ Articulum primum.

Titulus articuli clarus est.

Comment. ¶In corpore vnica est conclusio. Conueniens fuit corpus assumptum à filio Dei, defectibus subiacere. Probatur tripliciter. Primo ex fine Incarnationis: secundò, ex fidei susceptione: tertiò ex exemplaritate patientiæ. Et omnia clara sunt in litera.

debuit esse omnibus modis perfectum, nullum in se habens defectum.

¶ Praeterea, Anima Christi videbat verbum Dei ea visione, qua Beati vident (vt suprà dictum est) & sic anima Christi erat beata. Sed ex beatitudine animae glorificatur corpus: dicit enim Augustinus in Epistola ad Dioscorum, Tam potenti natura Deus fecit animã, vt ex eius plenißima beatitudine redundet etiam in inferiorem naturam, quod est corpus, non beatitudo, quae fruentis & intelligentis est propria, sed plenitudo sanitatis, id est, incorruptionis vigor. Corpus igitur Christi fuit incorruptibile, & absque omni defectu.

¶ Praeterea, Poena consequitur culpam, sed in Christo non fuit aliqua culpa: secundum illud primae Pet. 2. Qui peccatum non fecit. Ergo nec defectus corporales, qui sunt poenales, in eo esse debuerunt.

¶ Praeterea, Nullus sapiens assumit id quod impedit ipsum à proprio fine. Sed per huiusmodi defectus corporales, multipliciter videtur impediri finis Incarnationis. primò quidem, quia propter huiusmodi infirmitates, homines ab eius cognitione impediebantur: secundum illud Isa. 53. Considerauimus eum despectum & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius & despectus: vnde nec reputauimus eum. Secundò, quia sanctorum Patrum desiderium non videtur impleri: ex quorum persona dicitur Isa. 51. Consurge, consurge, induere fortitudinem, brachium Domini. Tertiò, quia congruentius per fortitudinem, quàm per infirmitatem videbatur & potestas diaboli posse superari, & humana infirmitas posse sanari. Non ergo videtur conueniens fuisse, quòd filius Dei humanam naturam assumpserit cum corporalibus infirmitatibus, siue defectibus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Hebr. 2. In eo, in quo passus est & tentatus, potens est & eis, qui tentantur, auxiliari. Sed ad hoc venit, vt nos adiuuaret: vnde & Dauid dicebat, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Ergo conueniẽs fuit, vt filius Dei carnem assumpserit, infirmitatibus humanis subiacentem, vt in ea possit pati & tentari: & sic auxilium nobis ferre.

CONCLVSIO.

¶ Conueniens fuit, corpus humanum à filio Dei assumptum, corporalibus defectibus subiacere.

¶ RESPONDEO dicendum, conueniens fuisse, corpus assumptum à filio Dei humanis infirmitatibus & defectibus subiacere. & praecipuè propter tria. Primò quidẽ, quia ad hoc filius Dei, carne assumpta, venit in mundum, vt pro peccato humani generis satisfaceret. Vnus autem pro peccato alterius satisfacit, dum poenam pro peccato alterius debitam, in se suscipit. Huiusmodi autem defectus corporales, scilicet mors, fames, sitis, & huiusmodi, sunt poena peccati, quod est in mundum per Adam introductum: secundum illud Romanos 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors. Vnde conueniens fuit quantum ad finem Incarnationis, quòd huiusmodi poenalitates in nostra natura susciperet vice nostra, secundum illud Isa. 53. Verè languores nostros ipse tulit. Secundò, propter fidem Incarnationis astruendam. Cùm enim natura humana non aliter esset nota hominibus, nisi prout huiusmodi corporalibus defectibus subiacet, si sine his, defectibus filius Dei humanam naturam assumpsisset, videretur non fuisse verus homo, nec veram carnem habuisse, sed phantasticam, vt Manichaei posuerunt. Et ideo, vt dicitur Phil. 2. Exinaniuit semetipsum, formam serui accipiẽs, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Vnde & beatus Thomas per aspectum vulnerum est ad fidem reuocatus, vt dicitur Ioan. 20. Tertiò, propter exemplum patientiae, quod nobis exhibet, passiones & defectus humanos fortiter tolerando. vnde dicitur Hebr. 12. Sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt nõ fatigemini, animis vestris deficientes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd satisfactio pro peccato alterius, habet quidem quasi materiã poenas, quas aliquis pro peccato alterius sustinet: sed pro principio habet habitum animae, ex quo inclinatur ad volendum satisfacere pro alio, & ex quo satisfactio efficaciam habet. Non enim esset efficax satisfactio, nisi ex charitate procederet: vt infrà dicetur. Et ideo oportuit animam Christi & perfectam esse, quãtum ad habitus scientiarum & virtutum, vt haberet facultatem satisfaciendi: & quòd corpus eius esset subiectum infirmitatibus, vt ei satisfactionis materia non deesset.

¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum naturalem habitudinem, quae est inter animam, & corpus, ex gloria animae redundat gloria ad corpus. Sed haec naturalis habitudo in Christo subiacebat voluntati diuinitatis ipsius, ex qua factum est, quòd beatitudo remaneret in anima, & nõ deriuaretur ad corpus, sed caro pateretur quae conueniunt naturae passibili, secundũ illud quod Damas. dicit, quòd beneplacito diuinae voluntatis, permittebatur carni pati & operari quae propria.

¶ Ad tertium dicendum, quòd poena sequitur culpam actualem vel originalem: quandoque quidem eius qui punitur: quandoque autem alterius, pro quo ille, qui poenas patitur, satisfacit. Et ita accidit in Christo, secundum illud Isaiae 53. Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra.

¶ Ad quartum dicendum, quòd infirmitas assumpta à Christo non impediuit finem Incarnationis, sed maximè promouit: vt dictum est. Et quamuis per huiusmodi infirmitates absconderetur eius diuinitas: manifestabatur tamen humanitas, quae est via ad diuinitatem perueniendi: secundum illud Rom. 5. Accessum habemus per Iesum Christum ad Deum. Desiderabant autem antiqui Patres in Christo, non quidem fortitudinem corporalem, sed spiritualem, per quam & diabolũ vicit, & humanam infirmitatem sanauit.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm Christus necessitatem his defectibus subiacendi assumpserit.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non ex necessitate his defectibus subiacuerit. Dicitur enim Isa. 53. Oblatus est, quia ipse voluit, & loquitur de oblatione ad passionem. Sed voluntas opponitur necessitati. Ergo Christus non ex necessitate subiacuit corporalibus defectibus. Infrà q. 15. ar. 5. 1. & 3. dist. 3. 4. 1. art. 2. q. 1. c. 5.

¶ Praeterea, Damas. dicit in 3. lib. Nihil coactum in Christo cõsideratur, sed omnia voluntaria. Sed quod est voluntarium, non est necessarium. Ergo huiusmodi defectus non fuerunt ex necessitate in Christo.

¶ Vtr.

¶ Super Quaestionis decimaquarta Articulum secundum.

Comment. TItulus intelligendus est vt iacet. ¶ In corpore duo fiunt. Primò ponitur vna distinctio bimembris cũ conditionibus membrorum & multiplicitate vtriusque. Secundò respondetur quaestio tribus conclusionibus. Distinctio est, Necessitas est duplex, coactionis, vel naturalis. Conditio necessitatis coactionis est, quòd est ab extrinseco, multiplicitas eius est, quòd contrariatur quandoque naturae, quãdoque voluntati, quia tam natura, quàm voluntas est principium intrinsecum: illa autem est ab extrinseco. Conditio necessitatis naturalis est, quòd consequitur principium naturale: multiplicitas eius est, quia vel consequitur formam vel materiam. Prima conclusio est, Corpus Christi secundum necessitatem naturalem consequentem materiam subiectum fuit necessitati mortis, & aliorum huiusmodi defectuum. Probatur. Caro Christi permittebatur agere & pati, quae erant propria: sed necessitas horum defectuum causatur ex propriis carnis, ergo. Secunda conclusio est, Corpus Christi secũdum conditionem propriae naturae subiacuit necessitati coactionis repugnantis naturae corporali: vt patet de clauo perforante, & flagello percutiente. Tertia conclusio est, In Christo non fuit necessitas coactionis repugnantis voluntati diuinae aut humanae absolutè: sed solùm secundum naturalem motum voluntatis. Haec conclusio nõ aliter probatur: sed ex declaratione terminorum relinquitur euidens apud Theologos. Declaratur siquidem voluntas absoluta: hoc est cõsequens rationem deliberantem, & naturalis, prout naturaliter refugit mortem, corporisque nocumenta.

¶ Vbi nota primò, quòd apud Autorem hic deliberatio est actus rationis. Et voluntas dicitur deliberata denominatiuè à ratione deliberante, & consideranter: quia consequitur rationem deliberantẽ (quae scilicet ratio omnibus cõsideratis, concludit aliquid esse malum vel bonum, fugiendũ vel prosequendum) & sequitur motus voluntatis conformis tali rationi appetens vel fugiens, qui vocatur voluntas deliberata. Naturalis autem voluntas vocatur motus ille voluntatis, qui consequitur rationem apprehendentẽ bonum vel malum, non cõsideratis omnibus circũstantiis. sed ipsam nudam obiectum bonum (puta vitam, sanitatem) vel malum, puta mortem, infirmitatem, flagellari, & huiusmodi. ad huiusmodi enim apprehensionem, sequitur naturaliter motus voluntatis volens bonum, vel nolens malum. Et tamen, vt dictum est, superaddita rationi consideratione circunstantiarum (puta mori, propter bonum virtutis) sequitur in voluntate motus volitionis respectu mali, puta, mortis propter iustitiam, & nolitionis respectu boni, puta vitae cum detrimento virtutis. Recusat siquidem viuere cum defectu etiam negatiuo talis actus virtutis, puta redemptionis humanae.

Comment. ¶ In responsione ad tertium, vide quòd Autor necessitatem coactionis contrariae corpori (quam in corpore articuli respectu corporis Christi posuit) hic extendit etiam ad animam Christi secundum propriam naturam & virtutem: quia superius dictũ est, quòd anima Christi secundũ propriam naturam & virtutem non poterat mutare naturalem cursum rerum secundum quem cõstat, clauum esse potentiorem ad perforandum carnem humanam, quàm anima sit potens seruare corpus illaesum à perforatione: quoniam hoc non sine miraculo fieret. Et hoc est quod litera docet.

¶ Super Quaestionis decimaquarta Articulum tertium.

Annot. Titulus totus consistit in verbo Contractionis. Nihil enim aliud vertitur in dubium hic, nisi an defectus corporales, qui in Christo fuerunt, fuerint contracti, an non fuerint contracti, sed aliter habiti.

Comment. ¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua quaesito: Christus nõ contraxit defectus corporales, sed voluntariè suscepit. Probatur quo ad primam principaliémque partem: Contractio importat ordinem effectus ad causam: ergo illi propriè dicuntur contrahere defectus mortis, &c. qui ex debito peccati hos defectus incurrunt: ergo Christus hos defectus nõ contraxit. Antecedens probatur: quia contrahere est simul trahere: effectum scilicet cum causa sua. Prima consequentia probatur: quia causa mortis & horum defectuum in humana natura est peccatum. Probatur ex autoritate ad Rom. 5. Per peccatum mors, &c. Secunda verò conclusio probatur: quia Christus non habuit hos defectus ex debito peccati. Probatur autoritate Augustini. Vltima pars cõclusionis probatur: quia potuisset, si voluisset Christus assumere naturam absque poena, sicut assumpsit absque culpa.

¶ In responsione ad secundum, nota Autorem in Theologia theologicè loqui, quum dicit causam proximam mortis esse peccatum, remotam autem cõpositionem ex contrariis. Formaliter siquidem loquitur, vbi omnino theologica est materia, qualis est ista.

¶ Super Quaestionis decimaquarta Articulum quartum

Annot. Titulus consistit in vniuersalitate defectuum humanorum corporalium, an scilicet omnes assumi à Christo fuerit conueniens.

Comment. ¶ In corpore vna est conclusio responsiua quaesito: Non fuit conueniens, vt Christus assumeret omnes defectus seu infirmitates humanas. Probatur. Christus assumpsit defectus humanos ad satisfaciendum pro peccato humanae naturae: ergo illos tantùm defectus assumere debuit, qui consequuntur ex peccato communi totius humanae naturae, nec tamen repugnant perfectioni scientiae & gratiae: ergo non fuit conueniens vt omnes defectus seu infirmitates humanas assumeret. Antecedens patet. Et prima cõsequentia, quo ad primam partẽ, relinquitur clara. Quo ad secundam

3. di. 15. q. 1. art. 1. & di. 22. q. 1. art. 14. Et opus. 3. c. 223.

¶ Praeterea, Necessitas infertur ab aliquo potentiori. Sed nulla creatura est potentior, quàm anima Christi, ad quam pertinebat proprium corpus cõseruare. Ergo huiusmodi defectus seu infirmitates non fuerunt in Christo ex necessitate.

¶ SED CONTRA est quod Apost. dicit Rom. 8. Misit Deus filium suum in similitudinem carnis peccati. Sed cõditio carnis peccati est, quòd habeat necessitatẽ moriendi & sustinendi alias huiusmodi passiones. Ergo talis necessitas sustinendi hos defectus fuit in carne Christi.

CONCLVSIO.

¶ Corpus Christi naturali necessitate sequente materiam, ex qua fuit compositum, morti caeterisque corporalibus defectibus subiectum necessariò fuit, secundum autem propria natura conditionem necessitati coactionis repugnantis natura corporali similiter subditum fuit: nulla tamen erat in Christo coactionis necessitas repugnantis diuina, vel humana voluntati absolutè.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est necessitas. Vna quidem coactionis, quae fit ab agente extrinseco. Et haec quidem necessitas cõtrariatur & naturae & voluntati: quorum vtrumque est principiũ intrinsecum. Alia autẽ est necessitas naturalis, quae consequitur principia naturalia, puta formã, sicut necessarium est ignem calefacere: vel materiã, sicut necessarium est corpus ex necessariis cõpositum dissolui. Secundum igitur hanc necessitatẽ, quae consequitur materiã, corpus Christi subiectum fuit necessitati mortis & aliorũ huiusmodi defectuum, quia, sicut dictũ est, beneplacito diuinae voluntatis, carni Christi permittebatur agere & pati quae propria. Haec autẽ necessitas causatur ex principiis carnis humanae: vt dictum est. Si autẽ loquamur de necessitate coactionis, secundum quidem quòd repugnat naturae corporali, sic, iterũ corpus Christi secundum conditionẽ propriae naturae necessitati subiacuit & claui perforantis & flagelli percutientis. Secundum verò quòd necessitas talis repugnat voluntati, manifestũ est quod in Christo non fuit necessitas horũ defectuum, neque per respectũ ad diuinã voluntatem, neque per respectum ad voluntatem humanã Christi absolutè, prout sequitur rationem deliberantem, sed solùm secundum naturalem motũ voluntatis, prout scilicet naturaliter refugit mortem, & etiam corporis nocumenta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Christus dicitur oblatus, quia voluit & voluntate diuina, & voluntate humana deliberata: licet mors esset contra naturalẽ motum voluntatis humanae, vt Dam. dicit.

¶ Ad secundum patet responsio ex dictis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nihil fuit potentius, quàm anima Christi absolutè: nihil tamen prohibet aliquid fuisse potẽtius, quãtum ad hunc effectum: sicut clauus ad perforandum. Et hoc dico, secundum quòd anima Christi consideratur secundum propriã naturam & virtutem.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm Christus defectus corporales contraxerit.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Christus defectus corporales contraxerit. Illud enim contrahere dicimur, quod simul cũ natura ex origine trahimus. Sed Christus simul cum natura humana defectus & infirmitates corporales per suam originem traxit à matre, cuius caro huiusmodi defectibus subiacebat. Ergo videtur quòd hos defectus contraxerit.

¶ Praeterea, Id quod ex principiis naturae causatur, simul cũ natura trahitur, & ita contrahitur. Sed huiusmodi poenalitates causant ex principiis naturae humanae. Ergo eas Christus cõtraxit.

¶ Praeterea, Secundum huiusmodi defectus Christus aliis hominibus similatur: vt dicitur Hebr. 2. Sed alii homines huiusmodi defectus contrahunt: ergo videtur quòd etiam Christus huiusmodi defectus contraxerit.

¶ SED CONTRA est, quòd huiusmodi defectus contrahuntur ex peccato: secũdum illud Rom. 5. Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors. Sed in Christo non habuit locum peccatum. Ergo huiusmodi defectus Christus non contraxit.

CONCLVSIO.

¶ Christus non aliquo peccati debito corporales defectus contraxit, sed illos propria voluntate suscepit.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd in verbo Cõtrahendi intelligitur ordo effectus ad causam: vt scilicet illud dicatur contrahi, quod simul cum sua causa ex necessitate trahitur. Causa autem mortis & horum defectuum in humana natura est peccatum, quia per peccatũ mors intrauit in hunc mundum, vt dicitur Rom. 5. Et ideo illi propriè dicuntur hos defectus cõtrahere, qui ex debito peccati hos defectus incurrunt. Christus autem hos defectus non habuit ex debito peccati: quia vt Aug. dicit exponẽs illud Ioan. 3. Qui de sursum venit, super omnes est: desursum venit Christus, id est, de altitudine naturae humanae, quã habuit ante peccatũ primi hominis. Accepit enim naturam humanam absque peccato, in illa puritate, in qua erat in statu innocentiae: & simili modo potuisset assumere humanam naturam absque defectibus. Sic igitur patet, quòd Christus non cõtraxit hos defectus, quasi ex debito peccati eos suscipiens, sed ex propria voluntate.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd caro Virginis concepta fuit in originali peccato: & ideo hos defectus contraxit.[a] Sed Christus naturam ex Virgine assumpsit absque culpa. Et similiter potuisset naturã assumere absque poena: sed voluit suscipere poenã propter opus nostrae redemptionis implendum: vt dictum est. Et ideo habuit huiusmodi defectus, nõ contrahendo, sed voluntariè assumendo.

[a] Alias sed caro Christo ex Virgine sumpsit naturam absque culpa.

¶ Ad secundum dicendum, quòd causa mortis & aliorũ corporalium defectuum in humana natura, est duplex. Vna quidẽ remota, quae accipitur ex parte principiorũ materialium humani corporis, inquantum est ex contrariis compositum, sed haec causa impediebatur per originalem iustitiã. Et ideo proxima causa mortis & aliorum defectuum, est peccatum: per quod subtracta est originalis iustitia. Et propter hoc, quia Christus fuit sine peccato, dicitur non contraxisse huiusmodi defectus: sed voluntariè assumpsisse.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd Christus in huiusmodi defectibus, assimilatus est aliis hominibus, quantum ad qualitatem defectuum: non autem quantum ad causam. Et ideo Christus non contraxit huiusmodi defectus, sicut alii.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm Christus omnes defectus corporales hominum assumere debuerit.

Suprà q. 12 artic. 4. 3 Et infra q. 15. art. 1. c. & q. 46. art. 4. 3. Et 3. di. 1 q. 2. 1. & dist. 15 q. 1. art. 1. & dist. 22. q. 2. art. 1. q. 1. Et 4. cõtra. c. 55. 11. Et opus. 3. c. 223. & 238.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus omnes defectus corporales hominũ assumere debuerit. Dicit enim Dam. Quod est inassumptibile, est incurabile. Sed Christus venerat omnes defectus nostros curare. Ergo omnes defectus nostros assumere debuit.

¶ Praeterea, Dictum est, quòd ad hoc quòd Christus pro nobis satisfaceret, debuit habere habitus perfectiuos in anima & defectus in corpore. Sed Christus ex parte animae assumpsit plenitudinem omnis gratiae. Ergo ex parte corporis debuit assumere omnes defectus.

¶ Praeterea, Inter omnes defectus corporales, praecipuum locum tenet mors. Sed Christus mortẽ assumpsit. Ergo multò magis omnes alios defectus assumere debuit.

¶ SED CONTRA est, quod contraria non possunt simul fieri in eodem. Sed quaedã infirmitates sunt sibi ipsis cõtrariae: vtpote ex cõtrariis principiis causatae. Ergo nõ potuit esse, quòd Christus omnes infirmitates humanas assumeret.

CON

verò probatur, quia ad satisfaciendum pro peccato humanae naturae, requiritur satisfactor perfectus in anima, scientia, & gratia. Secunda autem, quia defectus sunt trifariam, quidam repugnantes perfectioni scientiae, vt ignorantia, vel gratiae, vt pronitas ad malum, & difficultas ad bonum: quidam particulares, vt varij morbi: quidam communes toti humanae naturae, vt fames, sitis, fatigatio, mors, &c.

Annot. ¶ Vbi nota tria. Primò, quòd quia rationis ordo poscit, vt satisfactio, quae poenalis est, respondeat culpae (& culpae communi respondeat poena communis) ideo litera ex eo, quòd Christus defectus poenales assumpsit ad satisfaciendum pro peccato naturae humanae, optimè, vt clarum inuenit, cõsequens quòd solos cõmunes humanae naturae defectus poenales assumere debuit. Secundò, quòd quia negatio particularium defectuum in Christo illata, non erat probata (quamuis fuerit probata affirmatio vniuersalium defectuum in eodem ex proportione poenae ad culpam) ideo litera subiungit rationem eximentem corpus Christi à specialibus defectibus ex negatione causarum eorundem ad negationem eorum procedentem: ex eo, quod defectus speciales aut sunt ex defectu principij vel principiorum, aut ex defectu progressus vitae: quorum neutrũ in Christo locũ habere potuit.

¶ Et si quis obiecerit, quòd possit esse aliquis horum defectuum ex tertia causa, puta ex caelo vel concursu elementi alicuius, sciat omnes huiusmodi concursus causatiuos morbi specialis, nihil aliud esse quàm defectum principij: concurrens enim causa impedit principia à naturali perfectione actionis vel passionis suae, & ideo reducitur huiusmodi causa ad defectum virtutis formatiuae, causam positam in litera.

¶ Tertiò, quòd Autor doctrinam suam conformem Damasceno ostendens, confirmat simul, & exponit illum.

¶ Non ignorantia ad animae vel corporis defectus spectet.

Quaest. ¶ Sed restat hic dubium quo pacto licuerit, vbi de defectibus corporis agitur, ignorantiam inter defectus communes cõputare: quum constet ignorantiam esse defectum animae.

¶ Ad hoc dicitur, quòd Autor licet tractet de defectibus corporis: inserit tamen vniuersalem doctrinam de defectibus humanis, qui non debuerũt assumi à Christo, vt ex vniuersali regula habeatur descriptio inter defectus etiam corporis, qui debuerunt vel non debuerunt assumi. Et hoc propter pronitatem ad malum & difficultatem boni: quoniam alia est lex in membris humanis repugnans legi mentis: secundum quam proni sunt sensus hominis ad malum, & non quod volumus bonum hoc agimus. id autem quod de ignorantia admiscetur, exempli gratia positum est.

¶ Sed quia haec responsio dicta secundum eundem contextum separat, dum ignorantiam vt exemplum, pronitatẽ verò ad malum, & difficultatem ad bonum verè interpremunt: aliter dicitur, quòd per ignorantiam hic intelligitur copulatio corporalis causa qua ignorantiae. Nascuntur siquidem aliqui inepti ad scientiam, sicut alij inclinati ad iram, & huiusmodi.

¶ Sed hoc minus consonat literae, diuidenti contra defectus repugnantes perfectioni scientiae vel gratiae, defectus corporis speciales: constat autem has copulationes exorbitantes à temperantia humanae mediocritatis, inter speciales computari defectus. Vnde dicendum est, quòd ignorantia dupliciter sumi potest: vel secundum se, & sic est defectus non corporis, sed animae, sicut scientia, contraria enim circa idem nata sunt fieri. Vel secundum suam causam occasionalẽ communem toti naturae humanae: & sic est defectus tenens se ex parte corporis: quoniam ex hoc ipso quòd anima sit in corpore, non recipit influxum scientiae à superioribus: & manet ignorãs. In cuius signum statim, quòd à corpore separatur anima, perficitur scientia infusa à superioribus. Christus autem licet susceperit animã in corpore, non suscepit tamen defectum scientiae concomitantem animã ex hoc, quòd sit in corpore: quoniam ab initio eius anima repleta est, & beata & infusa scientia: vt patet ex antedictis. Et ideo inter defectus corporis, hoc est se tenentes ex parte corporis, cõputata est hoc in loco ignorantia.

CONCLVSIO.

¶ Cùm oportuerit, vt pro omnibus Christus satisfaceret, illum esse scientia & gratia perfectum, non omnes corporales defectus assumere decuit, sed illos tantùm, qui totam naturam peccato lapsam, consecuti fuerant.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut dictum est, Christus defectus humanos assumpsit, ad satisfaciendũ pro peccato humanae naturae: ad quod requirebatur, quòd haberet perfectionem scientiae & gratiae in anima. Illos ergo defectus Christus assumere debuit, qui cõsequuntur ex peccato communi totius naturae, nec tamen repugnant perfectioni scientiae & gratiae. Sic igitur non fuit conueniens, vt omnes defectus seu infirmitates humanas assumeret. Sunt enim quidam defectus, qui repugnant perfectioni scientiae & gratiae: sicut ignorantia, pronitas ad malum & difficultas ad bonum. Quidam autem defectus sunt, qui non cõsequuntur cõmuniter totam humanam naturam, propter peccatum primi Parentis, sed causantur in aliquibus hominibus ex quibusdã particularibus causis: sicut lepra, & morbus caducus, & alia huiusmodi. Qui quidẽ defectus quandoque causantur ex culpa hominis, puta ex inordinato victu: quãdoque autem ex defectu virtutis formatiuę. Quorum neutrum cõuenit Christo: quia & caro eius de Spiritu sancto cõcepta est, qui est infinitae sapientię & virtutis, errare & deficere nõ potens: & ipse nihil inordinatum in regimine suae vitae exercuit. Sunt autem tertij defectus, qui in omnibus hominibus cõmuniter inueniuntur, ex peccato primi parentis: sicut mors, fames, sitis, & alia huiusmodi. Et hos defectus omnes Christus suscepit, quos vocat Dam. naturales & indetractibiles passiones. naturales quidem, quia cõsequũtur cõmuniter totam naturam humanam: indetractibiles autem, quia defectum sciẽtiae & gratiae non important.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd omnes particulares defectus hominũ, causantur ex corruptibilitate & passibilitate corporis superadditis quibusdam particularibus causis. Et ideo cùm Christus curauerit passibilitatem & corruptibilitatem corporis nostri, per hoc quòd eã assumpsit, ex consequẽti omnes alios defectus curauit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd plenitudo omnis gratiae & scientiae, animae Christi secundum se debebatur ex hoc ipso, quòd erat à verbo Dei assumpta: & ideo absolutè omnem plenitudinem sapientiae & gratiae Christus assumpsit. Sed defectus nostros dispensatiuè assumpsit, vt pro peccato nostro satisfaceret, non quia ei secundum se competerẽt. Et ideo non oportuit, quòd omnes assumeret, sed solùm illos, qui sufficiebant ad satisfaciendũ pro peccato totius humanae naturae.

¶ Ad tertium dicendum, quòd mors in omnes homines deuenit ex peccato primi Parentis: non autem quidam alij defectus, licet sint morte minores. Vnde non est similis ratio.

QVAESTIO DECIMAquinta, *De defectibus animae, à Christo assumptis, in decem articulos diuisa.*

DEINDE cõsiderãdũ est de defectibus pertinentibus ad animã.

¶ Et circa hoc quaeruntur decem.

¶ Primò, vtrùm in Christo fuerit peccatum.

¶ Secũdò, vtrùm in eo fuerit fomes peccati.

¶ Tertiò, vtrùm in eo fuerit ignorantia.

¶ Quartò, vtrùm anima eius fuerit passibilis.

¶ Quintò, vtrũ in eo fuerit dolor sensibilis.

¶ Sextò, vtrùm in eo fuerit tristitia.

¶ Septimò, vtrùm in eo fuerit timor.

¶ Octauò, vtrùm in eo fuerit admiratio.

¶ Nonò, vtrùm in eo fuerit ira.

¶ Decimò, vtrùm simul fuerit viator & cõprehensor.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm in Christo fuerit peccatum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo fuerit peccatũ. Dicitur enim in Psal. Deus deus meus respice in me, quare me dereliquisti, longè à salute mea verba delictorum meorum. Sed haec verba dicuntur ex persona ipsius Christi: vt patet ex hoc, quòd ipse ea in cruce protulit. Ergo videtur quòd in Christo fuerint delicta.

¶ Praeterea, Rom. 5. dicit Apostolus, quòd in Adam omnes peccauerunt: quia scilicet in eo originaliter fuerunt. Sed Christus etiam originaliter fuit in Adã. Ergo in eo peccauit.

¶ Praeterea, Apostolus dicit Hebr. 2. quòd in eo, in quo Christus passus est, & tentatus, potens est & his, qui tentãtur auxiliari. Sed maximè indigebamus auxilio eius contra peccatum. Ergo videtur quòd in eo fuerit peccatum.

¶ Praeterea, Secũdae ad Cor. 5. dicit quod Deus eum, qui non nouerat peccatũ, scilicet Christum, pro nobis peccatũ fecit. Sed illud verè est, quod à Deo factum est. Ergo in Christo verè fuit peccatum.

¶ Praeterea, Sicut Aug. dicit in lib. de Agone Christiano, in homine Christo se nobis ad exemplũ vitae praebuit filius Dei. Sed homo indiget exemplo non solùm ad rectè viuendum, sed etiã ad hoc, quòd poeniteat de peccatis. Ergo videtur, quòd in Christo debuerit esse peccatum, vt de peccatis poenitendo, poenitentiae nobis daret exemplum.

¶ SED CONTRA est quod ipse dicit Ioannis 8. Quis ex vobis arguet me de peccato.

CONCLVSIO.

¶ Cùm venerit Christus pro peccatis satisfacere, nullo modo peccatum assumpsit.

¶ In responsione ad secundum perspicaciter vide, quòd animae Christi secundũ se debebatur plenitudo omnis gratiae & scientiae, ex hoc ipso quòd erat assumpta à Verbo: est enim hoc sumptum ex Ioan. 1. Vidimus eum plenum gratiae & veritatis, quasi Vnigenitum à Patre. Et docemur ex hoc non solùm differentiam interiectam in litera inter scientiam ac gratiam, & defectus, quòd illa debebantur animae Christi secundum se, hoc est ob propriã perfectionem, isti verò solum propter aliud, hoc est satisfactionem & exemplaritatem, &c. sed etiam quòd non sunt duo miracula, gratia vnionis & gratia virtutum in anima Christi: sed sicut in naturalibus generans dat vnam generatione formam, & consequentia ad formã, ita in mysterio Incarnationis assumens dat gratiae & scientiae plenitudinem, vt consequentia assumptionem. Et propterea sicut debentur genito concomitantia formam, debito naturali: ita debetur assumptae animae plenitudo gratiae & scientiae, debito quasi naturali, suo connaturali ordine. Connaturalis quippe est assumptae animę plenitudo gratiae & scientiae.

Infrà q. 32. art. 7. Et 3. dist. 34. q. 1. & 3. dist. 12. q. 14. Ezequ. 4. q. 11. art. 4.

¶ Super Quaestionis decimaquintae Articulum primum.

TItulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore est vnica conclusio responsiua quaestioni: Christus nullo modo assumpsit defectum peccati. Probatur: Defectus assumpti à Christo sunt assumpti ad tria, hoc est ad satisfaciendum pro natura humana, ad comprobandam suam

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictum est, Christus suscepit defectus nostros, vt pro nobis satisfaceret, & vt veritatẽ humanæ naturę cõprobaret, & vt nobis fieret exemplũ virtutis. Secundũ quæ tria manifestũ est, quòd defectũ peccati assumere non debuit. primò quidẽ, quia peccatum nihil operatur ad satisfactionem: quinimo virtutẽ satisfactionis impedit: quia vt dicitur Eccl. 34. dona iniquorũ non probat Altissimus. Similiter etiam ex peccato non demonstratur veritas humanæ naturę: quia peccatũ non pertinet ad humanam naturã, cuius Deus est causa: sed magis est cõtra naturam, per seminationẽ diaboli introductũ: vt Dam. dicit. Tertiò, peccando exemplum virtutis præbere non potuit: cùm peccatum cõtrarietur virtuti. Et ideo Christus nullo modo assumpsit defectũ peccati, nec originalis nec actualis: secundum illud quod dicitur 1. Pet. 2. Qui peccatum non fecit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Dam. dicit in 3. lib. dupliciter dicitur aliquid de Christo. Vno modo secundũ proprietatẽ naturalẽ & hypostaticã: sicut dicitur quòd Deus factus est homo, & quòd passus est pro nobis. Alio modo secundum proprietatẽ personalem & habitualẽ: prout scilicet aliqua dicũtur de ipso in persona nostra, quæ sibi secundũ se nullo modo conueniunt. Vnde & inter septẽ regulas Ticonij, quas Aug. ponit in 3. de Doctr. Christiana, prima ponitur de Domino & eius corpore: cùm scilicet Christi & Ecclesię vna persona æstimatur. Et secundũ hoc Christus ex persona membrorum suorum loquens dicit, Verba delictorum meorum, non quòd in ipso capite delicta fuerint.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut dicit Aug. 10. super Gen. ad literã, non omni modo Christus fuit in Adam & in alijs Patribus, quo nos ibi fuimus. Nos enim fuimus in Adam secũdum seminalem rationem, & secũdum corpulentã substantiã: quia scilicet, vt ipse ibidẽ dicit, cùm sit in semine & visibilis corpulentia & inuisibilis ratio, vtrũque currit ex Adã. Sed Christus visibilẽ carnis substantiã de carne Virginis sumpsit: ratio verò cõceptionis eius nõ à semine virili, sed longè aliter, ac desuper venit. Vnde non fuit in Adam secundũ seminalem rationem, sed solùm secundũ corpulentã substantiam. Et ideo Christus nõ accepit actiuè ab Adã humanam naturã, sed solùm materialiter: actiuè verò à Spiritu sancto. Sicut & ipse Adã materialiter sumpsit corpus ex limo terræ, actiuè autem à Deo. Et propter hoc Christus non peccauit in Adam, in quo fuit solùm secundùm materiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Christus ex sua tentatione & passione nobis auxiliatus est, pro nobis satisfaciẽdo. sed peccatum nõ cooperatur ad satisfactionem, sed magis ipsam impedit: vt dictũ est. Et ideo non oportuit, quòd peccatũ in se haberet, sed omnino esset purus à peccato: alioquin poena, quã sustinuit, fuisset sibi debita pro proprio peccato.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Deus fecit Christum peccatũ: non quidem, vt in se peccatum haberet, sed quia fecit eum hostiã pro peccato. Sicut & Oseæ 4. dicitur, Peccata populi mei comedẽt, scilicet Sacerdotes, qui secundũ legẽ comedebant hostias pro peccato oblatas. Et secundũ hunc modum dicitur Isa. 53. quòd Dominus posuit in eo iniquitatem omniũ: quia scilicet eum tradidit, vt esset hostia pro peccatis omniũ hominũ. Vel fecit eum peccatũ, id est, habentem similitudinem carnis peccati: vt dicitur Rom. 8. & hoc propter corpus passibile & mortale, quod assumpsit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd poenitens laudabile exemplum dare potest, non ex eo quod peccauit: sed in hoc, quòd voluntariè poenam sustinet pro peccato. Vnde Christus dedit maximum exemplũ poenitẽtibus: dum non pro peccato proprio, sed pro peccatis aliorum voluit poenam subire.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm in Christo fuerit fomes peccati.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videt quòd in Christo fuerit fomes peccati. Ab eodem enim principio deriuatur fomes peccati & passibilitas corporis siue mortalitas, scilicet ex subtractione originalis iustitiæ: per quam simul inferiores vires animæ subdebantur rationi, & corpus animæ. Sed in Christo fuit passibilitas corporis & mortalitas. Ergo etiam in eo fuit fomes peccati.

Infrà q. 27. art. 3. & 1. &t 3. di. 17. art. 1. q. 2. 4. &t opus. 3. c. 231.

¶ Præterea, Sicut Dam. dicit in 3. lib. Beneplacito diuinæ voluntatis permittebatur carni Christi pati & operari quæ propria. Sed proprium est carni, vt concupiscat delectabilia sibi. Cùm igitur nihil aliud sit fomes, quàm concupiscentia (vt dicitur in Glos. Ro. 7.) videtur quòd in Christo fuerit fomes peccati.

¶ Præterea, Ratione fomitis peccati, caro concupiscit aduersus spiritum: vt dicitur Gal. 5. Sed tantò spiritus ostenditur fortior & magis dignus corona, quantò magis superat hostem, scilicet concupiscentiam carnis: secundum illud 2. ad Tim. 2. Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Christus autem habuit fortissimum & victoriosissimum spiritum, & maximè dignũ corona, secundum illud Apoc. 6. Data est ei corona, & exiuit vincẽs, vt vinceret. Videtur ergo quòd in Christo maximè debuerit esse fomes peccati.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matth. 1. Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Sed Spiritus sanctus excludit peccatũ, & inclinationem peccati, quæ importatur nomine Fomitis. Ergo in Christo non fuit fomes peccati.

CONCLVSIO.

¶ Cùm in Christo gratia fuerit secundum perfectissimũ gradum, nullo modo fuit in ipso fomes peccati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, Christus perfectissimè habuit gratiam & omnes virtutes. Virtus autem moralis, quæ est in * rationali parte animæ, eam facit esse rationi subiectã: & tantò magis, quantò perfectior fuerit virtus: sicut temperantia concupiscibilẽ, & fortitudo & mansuetudo irascibilem: vt in Secunda parte dictũ est. Ad rationem autem fomitis pertinet inclinatio sensualis appetitus in id, quod est contra rationem. Sic igitur patet, quòd quantò virtus in aliquo fuerit magis perfecta, tantò magis in eo debilitatur vis fomitis. Cùm igitur in Christo fuerit virtus secundum perfectissimum gradum, consequens est, quòd in eo fomes peccati non fuerit, cùm etiam iste defectus non sit ordinabilis ad satisfaciendũ: sed potius inclinet ad contrarium satisfactioni.

*Aliàs irrationali.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd inferiores vires pertinentes ad sensibilem appetitum, naturaliter sunt obedibiles rationi: non autem vires corporales, vel humorum corporalium, vel etiam ipsius animæ vegetabilis: vt patet in primo Ethic. Et ideo perfectio virtutis, quæ est secundum rationem rectam, non excludit passibilitatem corporis: excludit autem fomitem peccati, cuius ratio consistit in resistentia sensualis appetitus ad rationem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd caro naturaliter concupiscit id quod est sibi delectabile concupiscentia appetitus sensitiui: sed caro hominis (quæ est animal rationale) hoc concupiscit secundum modum & ordinem rationis. Et hoc modo caro Christi concupiscentia appetitus sensitiui, naturaliter appetebat escam & potum & somnum, & alia quæ secũdum rectam rationem appetuntur: vt patet per Dam. in 3. lib. Ex hoc autem non

sequitur,

---

tum humanitatem, & ad exemplum virtutis: sed defectus peccati ad nihil horum valet: ergo. Maior patet ex primo articulo praecedentis quæstionis. Minor singillatim quo ad singulas partes clarè probatur in litera, ut non sit opus exponere.

¶ Super Quæstionis decimaquinta Articulum secundum.

Comm. IN titulo fomes peccati importat inclinationem appetitus sensitiui in id, quod contrariatur rectæ rationi, puta in superfluam delectationem, in excessiuam cupiditatem, & similia.

Concl. ¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quæstio. In Christo nõ fuit fomes peccati. Probat dupliciter primò sic: Virtus moralis facit rationalem partẽ animæ, in qua est, rationi esse subiectam & tanto magis, quãto perfectior fuerit. ergo quanto virtus in aliquo fuerit magis perfecta, tãtò magis in eo debilitatur vis fomitis: ergo in Christo non fuit fomes peccati. Antecedens declaratur, in temperantia & mansuetudine. Prima consequentia probatur: quia ad rationem fomitis pertinet inclinatio appetitus sensualis in id, quod est contra rationem. Secunda verò, quia in Christo fuit virtus secundũ perfectissimum gradũ. Quod probatur: quia Christus perfectissimè habuit gratiam, & omnes virtutes morales. Secundò probatur conclusio principalis: quia iste defectus non est ordinabilis ad satisfaciendum, sed potius inclinat ad contrarium satisfactioni: ergo nõ debuit assumi à Christo. Et patet sequela ex præcedentibus.

¶ Occurrit hic dubium: quia secundũ primam rationem in litera allatam, sequitur, quod nõ solum in Christo, sed etiã in pluribus hominibus, puta Ioanne Baptista, non fuerit fomes peccati: quia in ipso à principio fuerunt virtutes perfectæ: nõ solum in habitu (vt sunt in paruulis baptizatis) sed in exercitio. quum fuerit tantæ perfectionis, vt iustitia appellatus sit, vt dicit Glos. in verbo. Iustitia, vbi scriptum est. Iustitia ante eum ambulabit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd differẽtia inter animam Christi & aliorũ est, quia anima Christi est, secundum quod erant animæ in statu innocentiæ, quãtum ad elongationem à peccato: animæ verò reliquorum quantumcumque sanctificatorum in vtero, in hac vita sunt sicut anima hominis, qui incidit in latrones & nõ solum spoliatus est gratuitis, sed vulneratus in naturalibus. Et ideo in anima Christi secundum se sola naturalis inclinatio partis sensitiuæ in bonum sibi consonum erat per virtutem subiicienda perfectæ rationi, vt nulla fomitis ratio maneret in eo: in alijs autem non solum est naturalis inclinatio partis sensitiuæ in bonum sibi consonum, sed talis inclinatio est vulnerata. Et propterea non sufficit in alijs ad tollendum fomitem, perfectio virtutis: sed specialiter est opus gratiæ, sic sanantis, vt extinctus sit fomes peccati: quod soli beatæ Virgini in hac vita concessum credimus. Non sequitur igitur ex processu literæ, quòd perfectio virtutis regulariter tollat fomitem, sed quòd perfectio virtutis in Christo infert in ipso non fuisse fomitem.

¶ Super Quaestionis decimaquinta Articulum tertium.

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore vna est conclusio: In Christo non fuit ignorantia. Probatur, Sicut in Christo fuit plenitudo gratiae & virtutis, ita fuit plenitudo omnis scientiae: ergo sicut prima plenitudo excludit fomitem peccati: ita secunda excludit ignorantiam: ergo in Christo non fuit ignorantia. Prima consequentia probatur: quia ignorantia opponitur plenitudini scientiae: secunda, quia non fuit fomes peccati in Christo.

3.di.17. ar.1.q. 3.5. ¶ In responsione ad tertium, aduerte nouitie, quod trium expositionum verborum Isaiae, quae in litera ponuntur, duae primae conueniunt in hoc, quod ly Antequam puer sciat, exponunt, antequam Deus sit puer sciens, hoc est, antequam incarnetur habens matrem & patrem putatiuum. In hoc enim sensu verificatur tam literalis expositio, quod rex Assyriorum auferret spolia ante incarnationem filij Dei, quàm spiritualis, quòd filius Dei ante incarnationem inuocatus saluaret populum suũ. Tertia autẽ post Incarnationem exponitur, quod ly Antẽ, dicat ordinem temporis, secundum aetatem infantilem Iesu Christi.

¶ Super Quaestionis decimaquinta Articulum quartum.

Annot. In titulo passibilitas, vt sonat, sumẽda est. ¶ In corpore articuli duo fiunt primò respondetur quaesito secundò declaratur responsio.

Cõment. ¶ Quo ad primũ primò distinguitur de passiõe animae cõiũctae corpori vel corporali, vel animali. ¶ Secundò declaratur terminus primus, quid scilicet est animam pati passione corporali. ¶ Tertio respondetur secundum talem passionẽ quaesito vna conclusione: Anima Christi fuit passibilis passione corporali. Probatur: Corpus Christi fuit passibile & mortale: ergo necesse fuit, animam esse passibilem. Patet consequentia ex terminis declaratis. ¶ Quartò declaratur alter terminus, quid scilicet est animam pati passione animali. & hic distinguitur, vel propriè, vel propriissimè. ¶ Quinto respõdetur iuxta talem passionem quaesito vnica conclusione: Anima Christi fuit passibilis passione animali. Probatur: Affectiones appetitus sensitiui fuerũt in Christo: ergo. Antecedẽs probatur dupliciter. primò quia pertinẽt ad naturã hominis: secundò, autoritate Augustini. ¶ Quo ad secundum declaratur secunda cõclusio responsiua, qualiter quales fuerint passiones animales in Christo. Et ponitur triplex differentia secundum triplicem modum, quo deordinantur passiones vel ex parte obiecti, vel principij, vel effectus: ita quod summa differentiae consistat inter passiones esse ordinatas vel inordinatas. Et illae quidem in hoc proposito vocantur passiones: istae autem propassiones. Et ideo quum de domino Iesu Christo sermo est (ne cuiusquam aures offendamus) animales passiones negamus: propassiones autem asserimus in Christo fuisse, Hieronymum imitantes, dicentem de Christi tristitia, Non passio, sed propassio est.

sequitur, quòd in Christo fuerit fomes peccati, qui importat concupiscentiam delectabilium, praeter ordinem rationis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fortitudo spiritus aliqualis ostenditur, ex hoc quòd resistit concupiscentiae carnia sibi cõtrarianti, sed maior fortitudo spiritus ostẽditur, si per eius virtutem totaliter caro comprimatur, ne contra spiritum concupiscere possit. Et ideo hoc competebat Christo: cuius spiritus summum fortitudinis gradum attigerat. Et licet non sustinuerit impugnationem interiorem ex parte fomitis, sustinuit tamen exteriorem impugnationem ex parte mundi & diaboli: quos superando victoriae coronam promeruit.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm in Christo fuerit ignorantia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo fuerit ignorantia. Illud enim verè fuit in Christo, quod sibi competit secundum humanam naturam, licet ei nõ competat secundum diuinam, sicut passio & mors Sed ignorantia conuenit Christo, secundum humanam naturam: dicit enim Damasc. in 3. lib. quòd ignorantem & seruilem assumpsit naturam. ergo ignorantia verè fuit in Christo.

¶ Praeterea, Aliquis dicitur ignorans per notitiç defectũ. Sed aliqua notitia defuit Christo: dicit enim Apoc. 2. ad Cor. 5. Eũ, qui non nouit peccatum, pro nobis peccatũ fecit. ergo in Christo fuit ignorantia.

¶ Praeterea, Isa. 8. dicitur, Antequam sciat puer vocare patrem suum & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci. Puer autem ille est Christus. Ergo in Christo fuit aliquarum rerum ignorantia.

¶ SED CONTRA, Ignorantia per ignorantiam non tollitur. Christus autem ad hoc venit, vt ignorantias nostras auferret: venit enim vt illuminaret his, qui in tenebris & in vmbra mortis sedent. ergo in Christo ignorantia non fuit.

CONCLVSIO.

¶ Sicut in Christo ex scientia & gratia plenitudine nullus fuit peccati fomes, ita nec ignorãtia esse potuit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in Christo fuit plenitudo gratiae & virtutis, ita in ipso fuit plenitudo omnis scientiae, vt ex praemissis patet. Sicut autem in Christo plenitudo gratiae & virtutis excludit fomitem peccati, ita plenitudo scientiae excludit ignorantiam, quae scientiae opponitur. Vnde sicut in Christo non fuit fomes peccati, ita non fuit in eo ignorantia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd natura à Christo assumpta potest dupliciter considerari. Vno modo, secundum rationem suae speciei: & secundũ hoc dicit Damascenus eam esse ignorantem & seruilem. Vnde subdit, Nam serua quidem est hominis natura eius, quae fecit ipsam, Dei scilicet, & non habet futurorum cognitionem. Alio modo potest considerari secundum id, quod habet ex vnione ad hypostasim diuinam, ex qua habet plenitudinem sciẽtiae & gratiae secundum illud Ioan. 1. Vidimus eum quasi vnigenitum à Patre, plenum gratiae & veritatis. Et hoc modo natura humana in Christo ignorantiam non habuit.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd Christus dicitur nõ nouisse peccatũ, quia nesciuit per experientiam, sciuit aũt per simplicẽ notitiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd loquitur ibi Propheta de scientia humana Christi. Dicit ergo, Antequam sciat puer, scilicet secundum humanitatẽ, vocare patrem suum, scilicet Ioseph (qui pater eius fuit putatiuus) & matrem suã, scilicet Mariam, auferetur fortitudo Damasci. Quod non est sic intelligendum, quasi aliquando fuerit homo, & hoc nesciuerit: sed antequã sciat, id est, antequam fiat homo scientiã habens humanã, auferetur: vel ad literã, fortitudo Damasci & spolia Samariae, per regem Assyriorũ: vel spiritualiter, quia nondũ natus, populum suum sola inuocatione saluabit, vt gl. Hier. ibi exponit. Aug. tamẽ in sermo. de Epi. dicit, hoc esse cõpletum in adoratione Magorum. Ait enim, Antequã per humanã carnem humana verba proferret, accepit virtutem Damasci, scilicet diuitias, in quibus Damascus praesumebat: in diuitijs autem principatus auro defertur. Spolia verò Samariae ijdem ipsi erant: Samaria nãque pro idololatria ponitur: illic enim populus ad idola colenda conuersus est. Haec igitur prima spolia puer idololatriae detraxit. Et secundum hoc intelligitur, antequam sciat, id est, antequam ostendat se scire.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm anima Christi fuerit passibilis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd anima Christi non fuerit passibilis. Nihil enim patitur nisi à fortiori: quia agens praestantius est patiente, vt patet per Aug. 12. super Gen. ad literam, & per Philosophum 3. de Anima. Sed nulla creatura fuit prçstãtior, quàm anima Christi. Ergo anima Christi non potuit ab aliqua creatura pati: & ita non fuit passibilis: frustra enim in ea fuisset potentia patiendi, si à nullo pati potuisset. 3.dist.15. art.2.q.1.2. & dist.15.q.2. art.1.q.1.& 2. & dist.33. In opu.3.ca.48. Et opu.60.ca.4.& 5.

¶ Praeterea, Tullius in lib. de Tusculanis quaestionibus dicit, quòd passiones animae sunt quaedam aegritudines. Sed in anima Christi non fuit aliqua aegritudo: nam aegritudo animae sequitur peccatũ: vt patet per illud Psal. Sana animam meam, quia peccaui tibi. Ergo in Christo non fuerunt animae passiones.

¶ Praeterea, Passiones animae videntur idẽ esse cum fomite peccati, vnde & Apostolus Rom. 7. vocat eas passiones peccatorũ. Sed in Christo non fuit fomes peccati: vt suprà dictum est. Ergo videtur quòd non fuerint in eo animae passiones: & ita anima Christi non fuit passibilis.

¶ SED CONTRA est quod in Psal. dicitur ex persona Christi, Repleta est malis anima mea. Non quidem peccatis, sed humanis malis, id est, doloribus: vt gl. ibi exponit. Sic ergo anima Christi fuit passibilis.

CONCLVSIO.

¶ Anima Christi passibilis fuit corporali passione, animali etiam, quòd in illo appetitus sensitiui affectiones fuerunt, quae magis propassiones, quàm passiones appellari digna sunt.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd animã in corpore cõstitutã dupliciter cõtingit pati. Vno modo passione corporali: alio modo passiõe animali. Passione quidẽ corporali patiẽ per corporis laesionẽ. Cùm enim anima sit forma corporis, cõsequẽs est quòd vnũ sit esse aiae & corporis: & ideo corpore perturbato per aliquã corporeã passionẽ, necesse est quòd aia per accidẽs perturbeẽ, scilicet quãtũ ad esse, quod habet in corpore. Quia igiẽ corpus Christi fuit passibile & mortale (vt supra habitũ est) necesse fuit, vt etiã eius aia hoc modo passibilis esset. Passione aũt animali pati dicitur anima secũdũ operationẽ, quae vel est propria aiae, vel principalius est animae, quàm corporis. Et quãuis etiã secũdũ intelligere & sentire dicaẽ hoc modo anima aliquid pati: tamẽ sicut in secũda parte dictũ est, propriissimè dicunẽ passiones aiae, affectiones appetitus sensitiui: quae in Christo fuerũt, sicut & caetera, quç ad naturã hominis pertinẽt. Vnde Aug. dicit in 14. de Ciuit. Dei, Ipse Dominus in forma serui vitã agere dignatus, humanitus adhibuit eas, vbi adhibendas esse iudicauit: neque enim in quo verũ erat hominis corpus, & verus hominis animus, falsus erat humanus affectus. Sciendũ tamẽ est, quòd huiusmodi passiones aliter fuerũt in Christo, quàm in nobis, quantũ ad tria. primò quidem quantũ ad obiectũ: quia in nobis plerunque huiusmodi passiones feruntur ad illicita: quod in Christo non fuit. Secundò quantũ ad principiũ: quia huiusmodi passiones frequẽter in no-

bis

¶ Super Quaestionis decimaquinta Articulum quintum.

T[illegible] clarum est.
¶ In corpore vni[illegible] In Christo fuit [illegible] dolor. Probat[illegible] qui[illegible] sit laesio [illegible] & sensus laesionis [illegible] Christo fuit vtrunque ergo [illegible] quia corpus Christi erat [illegible] & mortale [illegible] ad secundum vero [illegible] anima [illegible] sti perfectè habebat omnes potentias naturales.
¶ Nota [illegible] in [illegible] ex corporis laes[illegible] sensi[illegible] vnque cor[illegible] flagello [illegible] gladio, si non [illegible] con[illegible] vt patet, [illegible] laed[illegible] vt hi, ut [illegible] Et [illegible] [illegible] baturae [illegible] tamen [illegible] magna [illegible] Ex hoc [illegible]

Infrà q. 46. art.

¶ Nam peccatũ & contrarijs compositio causae sunt propinqua humanarum necessitatum.

¶ In responsione ad primum [illegible] homo vero, quia Augu[illegible] contrariis [illegible] remotam peccatum vero causam [illegible], & a[illegible] horum defectuum [illegible] dicit peccatum esse causam [illegible], & compositionem [illegible] causam propinquam horum defectuum. Quomodo stant haec simul? ¶ Ad hoc d[illegible] quod [illegible] verificantur. [illegible] causas defe[illegible] ad naturam humanam [illegible] autem dicta [illegible] referendo [illegible] singulares filios A[illegible]. Nam si ad naturam spectes humanã, inuenies [illegible] ex contrariis causam esse mortis & defectuum

bia praeueniũt iudicium rationis: sed in Christo omnes motus sensitiui appetitus oriebãtur secundum dispositionem rationis. Vnde August. dicit 14. de ciuit. Dei, quòd hos motus certissimę dispensationis gratia ita cùm voluit Christus suscepit animo humano, sicut cùm voluit, factus est homo. Tertiò quãtum ad effectum: quia in nobis quandoque huiusmodi motus nõ sistunt in appetitu sensitiuo, sed trahũt rationem. quod in Christo non fuit: quia motus naturaliter humanae carni cõuenientes, sic ex eius dispositione in appetitu sensitiuo manebant, quòd ratio ex his nullo modo impediebatur facere quae conueniebant. Vnde Hier. dicit super Matt. quod Dominus noster, vt veritatem assumptu probaret hominis, verè quidem contristatus est: sed ne passio in animo illius dominaretur per propassionem, dicitur quod coepit contristari: vt passio perfecta intelligatur, quãdo animo, id est, rationi dominatur: propassio aũt, quando est inchoata in appetitu sensitiuo, sed vlterius non se extendit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod anima Christi poterat quidẽ resistere passionibus, vt ei non superuenirent, praesertim virtute diuina: sed propria voluntate se passionibus subijciebat tam corporalibus quàm animalibus.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd Tullius ibi loquitur secũdum opinionem Stoicorũ, qui non vocabãt passiones quoscunque motus appetitus sensitiui, sed solùm inordinatos: tales autem passiones manifestum est in Christo non fuisse.

¶ Ad tertium dicendũ, quod passiones peccatorũ, sunt motus appetitus sensitiui in illicita tendentes: quod non fuit in Christo, sicut nec fomes peccati.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm in Christo fuerit dolor sensibilis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo non fuerit verus dolor sensibilis. Dicit enim Hilarius in 1[illegible]. de Tri. Cum pro Christo mori sit vita, quid ipse in mortis sacramento voluisse aestimandus est, qui pro se morientibus vitam rependit? Et infra dicit, Vnigenitus Deus hominem verum, non deficiens à se Deo sumpsit: in quo quamuis aut ictus incideret, aut vulnus descenderet, aut nodi concurrerent, aut suspensio eleuaret, afferrent quidem haec impetũ passionis, nõ tamen dolorem passionis inferrent. Nõ igitur in Christo fuit verus dolor.

¶ Praeterea, Hoc proprium videtur esse carnis in peccato conceptę, quod necessitati doloris subiaceat. Sed caro Christi nõ est cum peccato concepta, sed ex Spiritusancto in vtero virginali. Non ergo subiacuit necessitati patiendi dolorem.

¶ Praeterea, Delectatio contemplationis diuinorum diminuit sensum doloris: vnde & Martyres in passionibus suis tolerabilius sustinuerunt ex consideratione diuini amoris. Sed anima Christi summè delectabatur in contemplatione Dei, quem per essentiã videbat: vt suprà dictum est. Non ergo poterat sentire aliquem dolorem.

¶ SED CONTRA est quod Isa. 53. dicitur, Verè dolores nostros ipse tulit.

CONCLVSIO

¶ Cùm Christi corpus passibile & mortale fuerit, animáque eius habuerit omnes suas naturales potentias perfectas, in illo etiam dolor esse potuit.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd (sicut patet ex his, quae in secunda parte dicta sunt) ad veritatem doloris sensibilis, requiritur laesio corporis & sensus laesionis. Corpus autem Christi laedi poterat: quia erat passibile & mortale: vt suprà habitum est. Nec defuit ei sensus laesiõis: cùm anima Christi perfectè haberet omnes potentias naturales. Vnde nulli dubium debet esse, quin in Christo fuerit verus dolor.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd in omnibus illis verbis & similibus, Hilarius à carne Christi non veritatẽ doloris, sed necessitatem excludere intendit. Vnde post praemissa verba subdit, Neque enim cùm sitiuit, aut esuriuit, aut fleuit, bibisse Dominus aut manducasse, aut doluisse mõstratus est: sed ad demonstrandam corporis veritatem, corporis consuetudo suscepta est: ita vt naturae nostrae consuetudine, consuetudini sit corporis satisfactum: vel cùm potum & cibum accepit, non se necessitati corporis, sed cõsuetudini tribuit. Et accepit necessitatem per comparationem ad causam primam horum defectuum, quae est peccatum: vt suprà dictum est, vt s[illegible]licet ea ratione dicatur caro Christi non subiacuisse necessitati horũ defectuum, quia non fuit in ea peccatum. Vnde subdit, Habuit enim, scilicet Christus, corpus, sed originis suae proprium, neque ex vitijs humanae conceptionis existens, sed in forma corporis nostri, virtutis suae potestate subsistens. Quantum tamen ad causam propinquam horum defectuum, quę est compositio contrariorũ, caro Christi subiacuit necessitati horum defectuũ: vt suprà dictũ est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd caro in peccato concepta subiacet dolori, non solùm ex necessitate naturalium principiorum, sed etiam ex necessitate reatus peccati. Quae quidem necessitas in Christo non fuit: sed solùm necessitas naturalium principiorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut suprà dictum est, virtute diuinitatis Christi, dispẽsatiuè sic beatitudo in anima continebatur, quòd nõ deriuabatur ad corpus, vt eius passibilitas & mortalitas tolleretur. Et eadem ratione delectatio contemplationis, sic retinebatur in mente, quòd non deriuabatur ad vires sensibiles, vt per hoc dolor sensibilis excluderetur.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm in Christo fuerit tristitia.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod in Christo non fuerit tristitia. Dicitur enim de Christo, Isa. 42. Non erit tristis nec turbulentus.

¶ Praeterea, Prouer. 12. dicitur, Non contristabit iustũ quicquid ei acciderit. Et huius rationem Stoici assignabãt, quia nullus tristatur nisi de amissione suorum bonorũ: iustus autem non reputat bona sua nisi iustitiã & virtutem, quas nõ potest amittere: alioquin subijceretur iustus fortunae, si pro amissione bonorum fortunae tristaretur. Sed Christus fuit maximè iustus: secundùm illud Hier. 23. Hoc est nomen quod vocabũt eũ Dominus Iustus noster. Ergo in eo non fuit tristitia.

remotam: quia impediebatur à superueniente originali iustitia, vt in suum non posset effectum. ac per hoc peccatum tollens originalem iustitiam prohibentem defectus, fit mortis & defectuum proxima causa, non positiuè [illegible] compositio ex contrariis: sed remouendo prohibens: & hoc superius Autor docuit. Si verò ad singulos filios Adae spectes, inuenies peccatũ esse causam [illegible]mam (tanquam vniuersalem causam in suo, vt dictum est, ordine, sed vt remouentem prohibens) compositionem autem ex contrariis in hoc homine esse propinquã causam mortis & defectuum: quia haec sola sufficit ad causandam mortem & defectus corporales.

¶ Sed quoniam tam compositio ex contrariis, quàm peccatum est causa vniuersalis absolutè & particularis in hoc: ideo aliter dicitur, quòd prius dictum, verum est quo ad ipsas causas: nunc verò dictũ verum est quo ad executiones ipsarum causarum. Nam si ad cõpositionem ex contrariis & peccatum spectemus, inuenitur compositio prior, & peccatum tollens superuenientem iustitiam inuenitur posterior causa, & hoc superius docuit Autor dicens compositionem remotam: peccatum verò proximam causam. Si autem spectemus ad executiones causalitatum vtriusque, inuenimus peccatum esse priorem causam: quia prius peccatum sustulit iustitiã prohibentem mortem & defectus: & deinde compositio ex contrariis intulit defectus & mortem. Et [illegible] Autor hic dicit peccatum esse primam causam mortis & defectuum: quia ab ipso incl[illegible] [illegible] & defectus omni[illegible] compositio autem dicitur causa propinquas quia compositio ex contrariis post peccatũ exequuta est operationem suam, quae mortem defectúsque intulit. Et haec est vera expositio horum dictorum.

¶ Super Quaestionis decimaquinta Articulum sextum.

Infrà q. 46. ar. 8. Et 3. di. 15. q. 2. ar. 3. q. 3. c. & 5. Et opu. 3. ca. 239.

Titulus clarus.
¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quaesito. Sicut in Christo potuit esse verus dolor, sic potuit in eo esse vera tristitia. Probatur: Anima Christi potuit aliquid apprehendere ut nociuum: ergo potuit in eo esse vera tristitia, sicut & verus dolor. Antecedens manifestatur: quia & quantum ad se, & quantum ad alios potuit apprehẽdere aliquid vt nociuum: vt patet in exemplis. Consequentia verò

¶ Praeterea, Philosophus dicit in 7. Ethic. quòd omnis tristitia est malum & fugiendũ, Sed nullum malum fugiendum fuit in Christo. Ergo in Christo non fuit tristitia.

¶ Praeterea, Sicut August. dicit 14. de Ciuit. Dei. tristitia est de his quae nobis nolentibus accidunt. Sed nihil passus est Christus contra suam voluntatem. dicitur enim Isa. [illegible]. Oblatus est, quia voluit. Non ergo in Christo fuit tristitia.

¶ SED CONTRA est quod dicit Dominus Matth. [illegible]. Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et Amb. dicit in 3. de Trin. Vt homo tristitiam habuit: suscepit enim tristitiam meam confidenter: tristitiam nomino, qui crucem praedico.

CONCLVSIO.

¶ Cùm anima Christi potuerit interius aliquid apprehendere vt nociuum, sicut in illo potuit verus esse dolor: ita & tristitiam in eo aliquam potuisse esse, non inconueniens fuit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, delectatio diuinae contemplationis ita per dispensationem diuinae virtutis retinebatur in mente Christi, quod nõ deriuabatur ad vires sensitiuas, vt per hoc dolor sensibilis excluderetur. Sicut autẽ dolor sensibilis est in appetitu sensitiuo, ita & tristitia. Sed est differentia secundum motiuum siue obiectum: nam obiectum & motiuum doloris, est laesio sensu tactus percepta: sicut cùm aliquis vulneratur. Obiectũ autem & motiuum tristitiae, est nociuum seu malum interius apprehensum siue per rationem, siue per imaginationem (vt in Secũda parte habitum est) sicut cùm aliquis tristatur de amissione gratiae vel pecuniae. Potuit autem anima Christi interius apprehendere aliquid vt nociuum, & quantum ad se, sicut passio & mors eius fuit: & quantum ad alios, sicut peccatum Discipulorum vel etiã Iudaeorum occidentium ipsum. Et ideo sicut in Christo potuit esse verus dolor, ita potuit in eo esse vera tristitia. Alio tamen modo quàm in nobis: secundùm illa tria quae suprà assignata sunt, cùm cõmuniter de passionibus animae Christi loqueremur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd tristitia remouetur à Christo secundũ passionem perfectam: fuit tamen in eo initiata secũdum propassionem. Vnde dicitur Matth. 26. Coepit contristari & moestus esse. Aliud enim est contristari, aliud incipere cõtristari, vt Hier. ibidem dicit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Aug. dicit in 14. de Ciuit. Dei, pro tribus perturbationibus, scilicet, cupiditate, laetitia & timore, Stoici tres eupathias, id est, bonas passiones, in animo sapientis posuerunt, scilicet pro cupiditate voluntatem, pro laetitia gaudium, pro metu cautionem. sed pro tristitia negauerunt aliquid posse esse in animo sapientis: quia tristitia de malo est, quod iam accidit. nullum autem malũ existimant posse accidere sapienti. Et hoc ideo est: quia non credebant aliquid esse bonum nisi honestũ, quod homines bonos facit: nec aliquid esse malum nisi inhonestum, per quod homines mali fiunt. Quamuis aũt honestum sit principale hominis bonum, & inhonestũ principale hominis malum (quia haec pertinent ad ipsam rationem, quae est principalis in homine) sunt tamen quaedam secundaria hominis bona, quae pertinent ad ipsum corpus, vel ad exteriores res corpori deseruientes. Et secundum hoc potest in animo sapientis esse tristitia, quantùm ad appetitum sensitiuum, secundum apprehensionem huiusmodi malorum: non tamen ita quòd ista tristitia perturbet rationem. Et secundum hoc intelligitur, quòd non contristabit iustum quicquid ei acciderit: quia scilicet ex nullo accidente eius ratio perturbatur. Et secundũ hoc tristitia fuit in Christo secundum propassionem, non aũt secundum passionem.

¶ Ad tertium dicendum, quod omnis tristitia est malum poenae, non autem est semper malum culpae: sed solùm quando ex inordinato affectu procedit. Vnde Aug. dicit 14. de Ciuit. Dei. Cùm rectã rationem sequuntur istae affectiones, & quando, & vbi oportet, adhibentur, quis eas tunc morbidas seu vitiosas passiones audeat dicere?

¶ Ad quartum dicendum, quod nihil prohibet, aliquid esse contrarium voluntati secundum se, quod tamen est volitum ratione finis, ad quem ordinatur: sicut medicina amara non est secundum se volita, sed solùm secundum quòd ordinatur ad sanitatem. Et hoc modo mors Christi & eius passio fuit secundum se considerata inuolũtaria, & tristitiã causans: licet fuerit volũtaria in ordine ad finem, qui est redemptio humani generis.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm in Christo fuerit timor.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo nõ fuerit timor. Dicitur enim Prou. [illegible]. Iustus quasi leo cõfidens, absque terrore erit. Sed Christus fuit maximè iustus. Ergo in Christo non fuit aliquis timor.

¶ Praeterea, Hilarius dicit [illegible]. de Trin. Interrogo eos, qui hoc ita existimant, an ratione subsistat, vt mori timuerit, qui omnem ab Apostolis mortis timorem expellẽs, ad gloriam eos sit martyrij exhortatus. Non ergo in Christo rationabile est fuisse timorem.

¶ Praeterea, Timor non videtur esse nisi de malo, quod non potest homo vitare. Sed Christus poterat vitare & malum poenae, quod passus est, & malum culpae, quod alijs accidit. Ergo in Christo non fuit aliquis timor.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Marci 14. Coepit Iesus pauere & taedere.

CONCLVSIO.

¶ Fuit quidem timor in Christo respectu imminentis futuri mali, non fuit autem timor in illo quo ad euentus incertitudinem.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut tristitia causatur ex apprehensione mali praesentis, ita timor causatur ex apprehensione mali futuri. Apprehensio aũt mali futuri si omnimodam certitudinẽ habeat, nõ inducit timorem. vnde Philosophus dicit in 2. Rhet. quod timor non est nisi vbi est aliqua spes euadendi. Nam quando nulla spes est euadendi, apprehenditur malum vt praesens: & sic magis causat tristitiam, quàm timorẽ.

¶ Sic ergo timor potest considerari quãtum ad duo. Vno modo quantũ ad hoc quòd appetitus sensitiuus, naturaliter refugit corporis laesionem: & per tristitiam, si sit praesens, & per timorem, si sit futura. Et hoc modo timor fuit in Christo, sicut & tristitia. Alio modo potest considerari secũdum incertitudinem

Annot. probatur ex quod quid est tristitiae & doloris, & ex vna cõmuni vtriusque causa in Christo assignatur. Supradem vtriusque [illegible] & differentia vtriusque. [illegible] hoc namque, [illegible] quod sunt vna passio appetitus [illegible] in refutatione mali praesentis, & [illegible] obiectum (quia doloris obiectum est malum corporis praesens. sensu tactu perceptum, tristitiae ad malum praesens, [illegible] perceptum) [illegible] quod causa dol[illegible] in Christo fuit [illegible] dispensatio diuinae virtutis retinentis in parte superiori quae sunt gloriae, vt pars sensitiua propria delectatio careat [illegible] Christus potuit esse verus dolor, ita & vera tristitia. [illegible] Sicut, monstrat [illegible] seu [illegible] in causa propria Christo [illegible] & in proportionali ratione definitiua vtriusque & in modo cõmuni omnibus in Christo passionibus, scilicet per modum propassionis De quo tertio modo subditur in littera remittendo se ad dicta [illegible] 4 huius quaestionis.

Annot. ¶ In responsione ad secundum memento nouitie [illegible] principalium passionum, scilicet spei seu cupiditatis, delectationis, timoris & tristitiae: & intellige quare ad has quatuor spectabant Stoici.

¶ Super Quaestionis decimaquinta Articulum septimum.

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore duo fiunt primo declarantur cõditiones requisitae ad causandum timorem: secundò respondetur quaesito cum distinctione bimembri & conclusionibus duabus [illegible] ad primum conditiones sunt quatuor. apprehensio mali, futuri, incerti, seu possibilis euitari. Et in duabus primis conuenit cum tristitia: quia vtraque est ex apprehensione mali: in tertia differunt, quia illa est praesentis, ista futuri Sed hec differentia nõ sufficit: quia non est vtcunque differentia: quoniam futurum potest habere rationem praesentis & tunc non timor, sed tristitia causatur. Apprehenditur autem malum futurum sub ratione praesentis quando vt certum apprehenditur: & ideo incertum seu possibile vitari esse debet malum futurum, quod timorẽ ingerit. Et haec omnia [illegible] ex conuenientia & differentia inter tristitiã & timorẽ clare dicuntur.

Annot. ¶ Sed bene nota [illegible] si omnimodam certitudinem [illegible] ad [illegible] & [illegible] ad tempus [illegible] contingit [illegible] mortis (vt cõtingit damnatis [illegible]) quantum ad vitationem [illegible] spei euadendi & consequenter timoris. Nec potest propterea connumerare esse omnes timoris causas: quoniam sic fuit propositio eas conditiones afferre secundũ quas discernendum est qualis fuit, & qualis non fuit in Christo timor de timore enim diffuse in Prima secundae tractatum est.

Timor ¶ [illegible] secundum distinctio est. Timor potest considerari quantum ad duo primo, quantum ad [illegible] appetitum sensitiuum ex apprehensio mali futuri: secundo, quantum ad motum euidem ex apprehensio mali futuri incerto. Prima [illegible] est. In Christo fuit timor quo ad primum. Secunda conclusio est. In Christo non fuit timor quo ad secundum. Probatur autoritate Damasceni. Et patet vtraque conclusio ex dictis.

¶ Vtrum in Christo fuerit verè timor, & quis

Quaest. ¶ Sed dubium occurrit [illegible]

dinem futuri aduentus: sicut quando nocte timemus ex aliquo sonitu, quasi ignorantes quid hoc sit. Et quantum ad hoc timor non fuit in Christo, vt Damasc. dicit in tertio lib.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iustus dicitur esse absque terrore, secundum quòd terror importat perfectam passionẽ, auertentem hominem ab eo quod est rationis. Et sic timor non fuit in Christo, sed solùm secundum propassionem. Et ideo dicitur quòd Iesus cœpit pauere, quasi secũdum propassionem, vt Hierony. exponit.

¶Ad secundum dicendum, quòd Hilarius eo modo à Christo excludit timorem, quo excludit tristitiam, scilicet quo ad necessitatem timẽdi. Sed tamen ad comprobandam veritatem humanæ naturæ, voluntariè timorem assumpsit, sicut etiam & tristitiam.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet Christus potuerit vitare mala futura secundum virtutem diuinitatis: erant tamen meuitabilia vel non de facili vitabilia secundum infirmitatem carnis.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrùm in Christo fuerit admiratio.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod in Christo non fuerit admiratio. Dicit enim Philosophus in primo Metaph. quòd admiratio causatur ex hoc, quòd aliquis videt effectum, & ignorat causam. Et sic admirari non est nisi ignorantis. Sed in Christo non fuit ignorantia: vt dictum est. Ergo in Christo non fuit admiratio.

¶Præterea, Damasc. dicit in 2. lib. quòd admiratio est timor ex magna imaginatione, & ideo Philosophus dicit in 4. Ethic. quòd magnanimus nõ est admiratiuus. Sed Christus fuit maximè magnanimus. Ergo in Christo non fuit admiratio.

¶Præterea, Nullus admiratur de eo, quod ipse facere potest. Sed Christus facere poterat quicquid magnum erat in rebus. Ergo videtur quòd de nullo admirabatur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Matth. 7. Audiẽs Iesus, (scilicet verba Centurionis) miratus est.

CONCLVSIO.

¶Cùm Christo secundum diuinam & infusam scientiam, nihil nouum fuerit, non potuit in illo aliqua admiratio esse nisi secundum scientiam experimentalem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd admiratio propriè est de aliquo nouo & insolito. In Christo autem non poterat esse aliquid nouum & insolitum, quantum ad scientiam diuinam, neque etiam quantùm ad scientiam humanam, qua cognoscit res in Verbo, vel qua cognoscit res per species inditas, potuit tamen aliquid esse sibi nouũ & insolitum secundum scientiam experimentalem, secundum quam sibi poterant quotidie aliqua noua occurrere.

¶Et ideo si loquamur de ipso, quantùm ad scientiam diuinam, & scientiam beatam, vel etiam infusam, non fuit in Christo admiratio. Si autem loquamur de eo, quantùm ad scientiam experimentalem, sic admiratio in eo esse potuit. Et assumpsit hunc defectum ad nostram instructionẽ, vt scilicet doceat esse mirandum, quòd etiam ipse mirabatur. Vnde dicit August. in primo super Gen. contra Manichæos: Quòd mirabatur Dominus, nobis mirandum esse signi ficat: quibus adhuc opus est sic moueri. Omnes ergo tales motus eius nõ perturbati animi signa sunt, sed docentis magisterium.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet Christus nihil ignoraret, poterat tamẽ aliquid de nouo occurrere experimẽtali eius sciẽtiæ ex quo admiratio causaretur.

¶Ad secundum dicendum, quòd Christus non admirabatur de fide Centurionis, ea ratione, quòd esset magna quãtùm ad ipsum, sed quia erat magna quantum ad alios.

¶Ad tertium dicendum, quòd ipse poterat facere omnia secundum virtutem diuinam: secundum quam in eo admiratio non erat, sed solùm secundum humanam scientiam experimentalem, vt dictum est.

ARTICVLVS IX.

¶Vtrùm in Christo fuerit ira.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo non fuerit ira. Dicitur enim Iac. 1. Ira viri, iustitiam Dei non operatur. Sed quicquid fuit in Christo, ad iustitiam Dei pertinuit: ipse enim fact⁹ est nobis iustitia à Deo: vt dicitur 1. Cor. 1. Ergo videtur quòd in Christo non fuerit ira.

¶Præterea, Ira mansuetudini opponitur: vt patet in 4. Ethic. Sed Christus fuit mansuetus. Ergo in eo non fuit ira.

¶Præterea, Greg. dicit in 5. Moral. quòd ira per vitium, excæcat oculum mentis, ira verò per zelum, ipsum turbat. Sed in Christo mentis oculus non fuit excæcatus nec turbatus. Ergo in Christo non fuit nec ira per vitium, nec ira per zelum.

¶SED CONTRA est, quòd Ioã. 2. de eo dicitur esse impletum quod in Psalm. legitur, Zelus domus tuæ comedit me.

CONCLVSIO.

¶Cùm in Christo fuerit tristitia & vindictæ appetitus, non contra vel præter rationis ordinem, impossibile fuit in eo esse iram per vitium, sed per zelum diuini honoris.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut in Secunda parte dictum est, ira est effectus tristitiæ. Ex tristitia enim alicui illata, consequitur in eo circa sensitiuã partem, appetitus impellendi illatã iniuriã vel sibi vel aliis. Et sic ira est passio composita ex tristitia & appetitu vindictæ. Dictum est autem, quod in Christo tristitia esse potuit. Appetitus etiam vindictæ quandoq; est cũ peccato, quãdo scilicet aliquis vindictam quærit absque ordine rationis. & sic ira in Christo esse non potuit: huiusmodi enim dicitur ira per vitium. Quandoq; verò talis appetitus est sine peccato, imò est laudabilis: puta cùm aliquis appetit vindictam secundum ordinem iustitiæ: & hoc vocatur ira per zelum. Dicit enim August. super Ioan. quòd zelo dom⁹ Dei comeditur qui omnia peruersa, quæ videt, cupit emendare: & si emendare non potest, tolerat, & gemit. Et talis ira fuit in Christo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Greg. dicit. 5. Moral. ira dupliciter se habet in homine. Quandoque enim præuenit rationem, & trahit eam secum ad operãdum, & tunc propriè ira dicitur operari: nam operatio attribuitur principali agenti. Et secundum hoc intelligitur, quòd ira viri, iustitiam Dei non operatur. Quandoque verò ira sequitur rationem, & est quasi instrumẽtum ipsius: & tunc operatio,

homine simpliciter & absolutè, & non est de Christo, secũdum quid: ita quòd vtraque conclusio verificat de Christo secundum id quod conuenit Christo simpliciter. Constat autem, de Christo non dici simpliciter, quòd incert⁹ erat de euentu mali futuri: sed oppositum, scilicet q certus erat de euentu mortis & reliquorũ malorum futurorum: non solùm inquantum Deus, sed etiam inquantum homo: nec solùm vt comprehensor, sed etiam vt viator, quamuis secundum quid, hoc est secundum aliquam eius partem, possit euentus incertitudo, non priuatiuè, sed negatiuè intellectæ, illi attribui. Sed non propterea potest ratione partis attribui ipsi Christo absolutè: quia oppositum, vt dictum est, conuenit illi simpliciter: sicut Aethiops potest quidem dici albus dentes: non tamen propterea potest dici albus, quia, simpliciter loquendo, est niger. Timor igitur quo ad incertitudinem euentus, verè negatur in Christo simpliciter & absolutè: quia Christus erat certissimus de euentu malorum.

Quæst. 3. ca. 33 f. & Mag. the. 7 ro. ... 5 f.

¶Et hoc est quod docemur ex secunda conclusione literæ: cum quo tamen stat, quòd in Christo secũdum aliquam portionem potuit esse timor, etiam quo ad incertitudinem euentus. quod est, in Christo secũdum quid fuisse timorem, quo ad incertitudinem euentus, pro quanto potuit ratio inferior apprehendere malum futurum, nihil proponẽdo de certitudine, vel incertitudine euentus: ac per hoc apprehendebatur malum futurũ vt incertum negatiuè. remanebat siquidẽ malum futurum non certum ex hoc ipso, quòd non proponebatur certè euenturum. Et sic potuit esse in Christo timor, etiam quo ad incertitudinem euentus.

¶Ad primum igitur dubium dicitur, quòd motus appetitus sensitiui causatus ex apprehensione mali futuri, abstrahendo à certo vel incerto, est verè timor, non tristitia, requirens, quòd malum futurum apprehendatur, quasi præsens, quia certum. Et quoniam in litera nihil aliud dicitur, ponendo primam conclusionem, nisi quòd timor fuit in Christo, quatenus causatur ex apprehensione mali futuri: ideo sibi non obstant prius dicta ex Aristot. Nec obstat secunda conclusio: quæ non negat huiusmodi timorem à Christo, sed negat timorẽ quo ad incertitudinem contrariè

Mala effectu.

à Christo simpliciter.

¶Et hinc patet solutio secundi dubij: quoniam, vt dictum est, conclusio secunda asserit in Christo absolutè non fuisse incertitudinem euentus mali (quæ est ambiguitas quædam de malo futuro) hæc est enim incertitudo contrariè, ac per hoc non esse timorẽ quo ad huiusmodi incertitudinem. Obiectiones autem loquuntur & de incertitudine negatiuè, & de Christo secundum quid: quia, vt dictum est, verificatur de Christo simpliciter, quòd erat certissimus de euentu cuiusq; mali futuri.

¶Super Quæstionis decimaquinta Articulum octauum.

Tertij dist. 15. q. 2. art. 2. q. 2. Comment.

Titulus clarus est. ¶In corpore vnica est conclusio: In Christo solùm, quantum ad scientiam experimentalem potuit esse admiratio. Hæc conclusio primò probatur deinde redditur ratio, quare ista potentia posita est in actu. Probatio est: Admiratio est de nouo & insolito: sed Christo nec secundum scientiam diuinam, nec humanam in Verbo, nec inditam, sed tantum experimentalem, potuit occurrere aliquid nouum & insolitum: ergo. Ratio actus est instructio nostra. Confirmatur autoritate Augustini.

¶Super Quæstionis decimaquinta Articulum nonum.

Comment.

Titulus clarus est. ¶In corpore articuli sunt duæ cõclusiones respõsiuæ quæsito. Prima est: Ira per vitium non potuit esse in Christo. Secunda est: Ira per zelum fuit in Christo. Probatur conclusio vtraque simul, monstrando primò, ex quibus constat ira, (scilicet ex tristitia & appetitu vindictæ) & distinguendo duplicem appetitum vindictæ, vel non secũdum ordinem rationis, vel secundum ordinem rationis. Ille iram per vitium, iste iram per zelum constituit, vt August. dicit. Et sic relinquuntur ambæ conclusiones vt per se notæ prima: quia in Christo constat nõ fuisse peccatum. Secunda verò: quia Euãgelium expressè dicit de Christo, Zelus dom⁹ tuæ, &c.

Prima secundæ quæst. 46. artic. 3. ad 3. Et Secunda secundæ quæstio. 158. art. 1. 2. & 3. Et Mal. q. 12. ar. 1. & 2.

¶Nec potes notare, propriè cõpositam esse iram ex tristitia & appetitu vindictæ: quum illa sit in concupiscibili, hic in irascibili & rursus vterque ast qualitas simplex. Sed composita dicitur tanquam ex necessariò concurrentibus ad constitutionem ipsius, quæ formaliter est appetitus vindictæ

vindictæ: causaliter autem est tristitia, quia ex tristitia iniuria causatur. Et potes, si vis conclusiones deducere, syllogizare facilè. In Christo fuit tristitia & appetitus vindictæ, nō præter, sed secundum rationis ordinem: ergo in ipso ira nō per vitium, sed per zelū fuit.

¶ Super Quæstionis decimaequinta Articulum decimum.

Titulus in principio corporis clarificatur, dū termini declarantur, scilicet cōprehensor & viator, hoc est, habēs beatitudinem, & tēdens in beatitudinem.

¶ In corpore vna est cōclusio, Christus fuit simul comprehensor & viator. Probatur: Christus ante passionem secundum mentem plenè videbat Deum & cum hoc anima eius erat passibilis, & corpus passibile & mortale: ergo habebat beatitudinē, quātum ad id quod est proprium animæ, & deerat ei beatitudo, quantum ad alia: ergo erat simul comprehensor & viator. Antecedens patet ex antedictis. Prima consequentia probatur: quia beatitudo hominis perfecta consistit in anima & corpore, &c. Secunda autē: q̄ viator est, q tendit in beatitudinem cōprehensor, qui obtinet. Probatur autoritate duplici Apostoli.

3. distin. 14. arti. 2. & di. 18. ar. 3. Et veri. q. 26. ar. 10. & q. 29. ar. 6. Et quodli. 11. q. 3. arti. 1. Et opusc. 3. c. 238. Et opusc. 18. ca. 7.

¶ Super Quæstionem decimamsextam.

Annot. Hic incipit secunda pars primi tractatus de Christo, in qua expeditis his, quę de Vnionis mysterio erant dicenda, tractantur illa quæ ad vnionem consequuntur: vt patet in littera, in qua tota ista pars ducēs vsque ad quæstionem 26. distinguitur satis clarè.

¶ Super Quæstionis decimasexta Articulum primum.

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore articuli tria fiunt. Primò in communi recitatur, in quo conueniunt & differunt Christiani circa propositionem: & dicitur quòd conueniunt omnes in affirmatione istius propositionis: differunt autem in ratione affirmandi.

¶ Secundò referuntur tria genera erroris circa rationem affirmandi illam. Primum est circa veritatem prædicati, scilicet ly homo: & diuiditur in duos errores. Secundum est circa veritatem subiecti, scilicet ly Deus: & continet vnum errorem. Tertium est circa veritatē propositionis: hoc est circa esse significatum per

quæ est iustitiæ, nō attribuit iræ, sed rationi.

¶ Ad secundum dicendum, quod ira quæ transgreditur ordinem rationis, opponitur mansuetudini, non autem ira, quæ est moderata, & ad medium reducta per rationem: nam mansuetudo medium tenet in ira.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in nobis secundum naturalem ordinem, potentiæ animæ mutuò se impediunt: ita scilicet quòd cùm vnius potentiæ operatio fuerit intensa, alterius operatio debilitetur. Et ex hoc procedit, quòd motus iræ, etiam si sit secundum rationem moderatus, vtcunque impedit oculum animæ contemplantis. Sed in Christo per moderationem diuinæ virtutis, vnicuique potentiæ permittebatur agere quod erat ei proprium: ita quòd vna potentia ex alia non impediebatur. Et ideo sicut delectatio mentis contemplantis non impediebat tristitiam vel dolorem inferioris partis: ita etiam econuerso passiones inferioris partis, in nullo impediebant actum rationis.

ARTICVLVS X.

¶ Vtrùm Christus simul fuerit viator & cōprehensor.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christus nō fuerit simul viator & comprehensor. Viatori enim competit moueri ad finem beatitudinis, comprehensori autem competit in fine quiescere. Sed non potest eidem simul conuenire, quod moueatur ad finem, & quòd quiescat in fine. Ergo nō potuit simul esse, quòd Christus esset viator & comprehensor.

¶ Præterea, Moueri ad beatitudinem, aut eam obtinere, non competit homini secundum corpus, sed secundum animam: vnde Augustinus dicit in Epistola ad Dioscorū, quòd ad inferiorem naturam, quæ est corpus, redundat ab anima, non beatitudo, quę propria est fruentis & intelligētis, sed plenitudo sanitatis, id est, incorruptionis vigor. Sed Christus, licet haberet corpus passibile, tamen secundum mentē plenè Deo fruebatur. Non igitur Christus fuit viator, sed purus comprehensor.

¶ Præterea, Sancti, quorum animæ sunt in cælo, & corpora in sepulchris, fruuntur quidem beatitudine secundum animam, quamuis eorum corpora morti subiaceant: tamen non dicuntur viatores, sed solùm comprehensores. Ergo pari ratione licet corpus Christi fuerit mortale: quia tamen mēs eius Deo fruebatur, videtur quòd fuerit purus comprehensor, & nullo modo viator.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Hier. 14. Quia colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manēdū.

CONCLVSIÓ.

¶ Christus fuit simul comprehensor vt propriam animæ beatitudinem habuit, viator autem vt secundum corpus in illam tendebat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquis dicitur viator, ex eo quòd tendit in beatitudinem: comprehensor autem dicitur ex hoc, quòd iam beatitudinem obtinet, secundū illud 1. Cor. 9. Sic currite vt comprehendatis. & Philip. 3. Sequor autem, si quomodo comprehendam. Hominis autem beatitudo perfecta cōsistit in anima & corpore: vt in secūda parte habitum est. In anima quidē quātum ad id quod est ei propriū, secundū quòd mens videt, & fruitur Deo. In corpore verò, secundū q corpus resurgit spirituale & in virtute, & in gloria, & in incorruptione: vt dicitur 1. Cor. 15. Christ⁹ autem ante passionē secūdum mentem plenè videbat Deū: & sic habebat beatitudinē, quantùm ad id qd' est propriū animæ. sed quantùm ad alia deerat ei beatitudo: quia & anima ei⁹ erat passibilis, & corpus passibile & mortale: vt ex suprà dictis patet. Et ideo simul erat cōprehensor, in quantum habebat beatitudinem propriam animæ: & simul viator, in quantum tendebat in beatitudinē, secundum id quod ei de beatitudine deerat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q impossibile est moueri ad finem, & quiescere in fine secundū idem. Sed secūdū diuersa nihil hoc prohibet: sicut aliquis homo simul est sciens, quantū ad ea quæ iam nouit: & addiscēs, quantū ad ea, quæ nōdū nouit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd beatitudo principaliter & propriè consistit in anima & secundū mētem: secundariò tamē & quasi instrumentaliter requirūtur ad beatitudinē corporis bona. Sicut etiam Philosophus dicit in primo Eth. quòd exteriora bona organicè deseruiunt beatitudini.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nō est eadem ratio de animabus Sanctorū & de Christo, propter duo: primò, quidē quia animæ Sanctorum non sunt passibiles, sicut fuit anima Christi. secūdò, quia corpora nō agūt aliqd per quod in beatitudinē tendant, sicut Christus secūdum corporis passiones, in beatitudinē tendebat, quantum ad gloriā corporis.

QVAESTIO SEXTADECIMA

De consequentibus Vnionē quantum ad ea, quæ conueniunt Christo quantū ad esse & fieri, in duodecim articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his, quæ cōsequuntur vnionem. Et primò quantum ad ea, quæ conueniūt Christo secundum se. Secūdò, de his, quæ conueniunt Christo per comparationem ad Deū patrem. Tertiò, de his quæ conueniūt Christo per comparationem ad nos.

¶ Circa primū duplex cōsideratio occurrit, prima quidē de his, quę conueniūt Christo, secundū esse & fieri. Secūda de his, quæ conueniunt Christo secundū rationē vnitatis.

¶ Circa primum quæruntur duodecim.

¶ Primò, vtrùm hæc sit vera, Deus est homo.

¶ Secundò, vtrùm hæc sit vera, Homo est Deus.

¶ Tertiò, vtrùm Christus possit dici homo Dominicus.

¶ Quartò, vtrùm ea quæ cōueniunt Filio hominis, possint prædicari de filio Dei, & econtrario.

¶ Quinto, vtrùm ea, quę conueniunt Filio hominis, possint prędicari de diuina natura: & de hūana ea, quę cōueniunt filio Dei.

¶ Sextò, vtrùm hæc sit vera, Filius Dei factus est homo.

¶ Septimò, vtrùm hæc sit vera, Homo factus est Deus.

¶ Octauò, vtrùm hæc sit vera, Christus est creatura.

¶ Nonò, vtrùm hæc sit vera, Iste homo, demōstrato Chhristo, incepit esse, vel fuerit semper.

¶ Decimò, vtrùm hæc sit vera, Christus, secundum quòd homo, est creatura.

¶ Vndecimò, vtrùm hæc sit vera, Christ⁹, secūdum q homo, est De⁹.

¶ Duodecimò, vtrùm hæc sit vera, Christus, secūdum quòd homo, est hypostasis vel persona.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm hæc sit vera, Deus est homo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q hæc sit falsa, Deus est homo. Omnis enim propositio affirmatiua in materia remota est falsa. Sed hæc propositio, Deus est homo.

3. di. q. 1. ar. 1. Et ver. ar. 4. ca. fin.

ly est copulam verbalem dictæ propositionis, & diuiditur in duos errores, computando illos quatuor modos, scilicet dignitatis, autoritatis, affectiōis vel inhabitationis pro vnico & reliquum duarum hypostasium pro altero. Ita quod vniuersi errores hi sunt quinque: qui satis clarè patent in littera ex prius dictis.

¶ Tertio respondetur quæstio vnica conclusione. Hæc propositio, scilicet, Deus est homo, est vera, & propria supposito Incarnationis mysterio cum fide catholica. Probatur, Hoc nomen Deus ex modo suæ significationis potest supponere pro persona filij Dei: ergo potest supponere pro supposito humanæ naturæ: ergo de Deo pōt prædicari homo. Antecedēs probatur: quia nomen significās naturam cōmunem in concreto, potest supponere p quolibet contentorum sub natura communi, vt patet in individuo in homine, &c. Consequentia autem prima probatur: quia persona filij Dei est verè & propriè suppositum humanæ naturæ. Secunda autem probatur: quia de quolibet supposito alicuius naturæ, potest verè & propriè prædicari nomen significans illam naturam in concreto.

Annot. ¶ Vbi nota diligentissimè, quòd in ista propositione, Deus est homo, Deus supponit pro persona humana. quia supponit pro persona filij Dei, quæ tunc est persona humana. Hinc enim littera infert, quòd homo verè & propriè prædicatur de Deo: quia nomen Naturæ humanæ in concreto verè & propriè prædicatur de quolibet suo supposito: oportet enim subsumere, sed Deus pro persona Verbi, est verè & propriè suppositum naturæ humanæ: ergo.

¶Et scito quòd ista propositio, Deus est homo, est quasi vna indefinita: & ideo ad veritatem eius sufficit, quòd vna persona diuina sit homo, & ad proprietatem ipsius sufficit prædicatũ esse æquale aut maius subiecto, vt Porphyrius dixit, & se habere ad subiectum quasi per modum informantis, vt euitentur implicata subiecta, quæ oportet subintelligi in propositionibus indirectis: puta risibile est ho. hoc est, ille q est risibilis, est homo.

¶Vnde sicut ista est vera & propria, Homo est crispus. quia Sortes est crispus. ita ista est vera & propria, Deus est homo, quia vna persona diuina est homo. habet enim se homo ad verbum, vt est persona humana, tanquam formale: vt Autor docuit in 4. contra Gen. cap. 49. in solutione sextæ obiectionis.

¶In responsione ad primum, collige copiam doctrinæ ibi contentæ. Duo siquidem ad Metaphysicam, & tria ad Logicam spectãtia, ibi docemur. Primum Metaphysicũ mixtum Logicæ est, quòd non formarum diuersitas, sed incompossibilitas cõfundi, est quæ fundat materiam remotam.

¶Alterum mistũ fidei est, q supposito diuino

homo, est in materia remota: quia formæ significatæ per subiectum & prædicatum, sunt maximè distantes. Cùm ergo propositio prędicta sit affirmatiua, videt q sit falsa.

¶Præterea, Magis conueniunt tres personę diuinæ adinuicem, quàm humana natura & diuina. Sed in mysterio Trinitatis vna persona non prædicatur de alia: non enim dicimus, quòd pater est filius, vel econtrario. Ergo videtur q nec humana natura possit pdicari de Deo, vt dicat q Deus est homo.

¶Præterea, Athanasius dicit, q sicut anima & corpus vnus est homo: ita Deus & homo, vn^s^ est Christus. Sed hæc est falsa, Anima est corpus. ergo etiã hæc est falsa, Deus est homo.

¶Præterea, Sicut in Prima parte habitum est, quod prædicatur de Deo non relatiuè, sed absolutè, conuenit toti Trinitati & singulis personis. Sed hoc nomen homo non est relatiuum, sed absolutum. Si ergo verè prædicatur de Deo, sequeretur quod tota

nostra natura, diuina scilicet & humana, inest per accidens, sed per se. Primũ Logicum supposito Incarnationis mysterio est, hæc propositio, Deus est homo, non est in materia remota neque in cõtingenti, sed naturali. Secundum est, Homo prædicatur de Deo, non per accidens, sed per se. Tertium est, quòd homo prædicatur de Deo sicut species de sua hypostasi. Et declaratur qua ratione, subiungendo, non ratione formæ significatæ per hoc nomen Deus, quod est subiectum propositionis, sed ratione suppositi, quod est hypostasis humanæ naturæ. Et prima quidem duo ab omnibus accepta videmus: quoniam sine his Incarnationis mysterium saluari nequit & de his superius multa dicta sunt. sed tria vltima non carent quæstione, & singula discutienda sunt.

¶*Num hæc propositio, Deus est homo, sit in materia naturali, & vera per se.*

Quæstio. ¶Circa primum igitur horum, scilicet hæc propositio, Deus est homo, est in materia naturali, dubium occurrit. quia omnis propositio in materia naturali est necessaria alioquin non distinguerentur contra propositionem in materia contingenti: sed ista non est necessario (non enim Deus necessario est homo) ergo non est in materia naturali.

¶Circa secundum, scilicet quòd dicta propositio est per se, ex Scoto & Durando in 3. di. terti sententiarum dubium occurrit. Scotus quidem probat tripliciter hanc propositionem esse veram non per se, sed per accidens, Logicè loquendo. Tum quia prædicatum non est de intellectu subiecti. Tum quia si sic, prædicaretur de quolibet contento sub subiecto & sic Spiritus sanctus & Pater esset homo. Tum quia in prædicationibus per se, subiectum supponit determinatè quia si indeterminatè tantum supponeret, hæc esset per se, animal est homo quia potest verificari pro Petro vel Paulo. sed hoc subiectum Deus, non includit determinatè plus Filium quàm Patrem.

¶Durãdus verò loquit, Puto q magis propriè potest dici vera p accidẽs, quàm per se quia omnis propositio vera per se, est vera cum reduplicatione termini supra se homo enim, secundum quod homo, est animal, & est risibilis. In propositio autem, Deus, secundum quod Deus, est homo, est falsa, quia non forma significata per subiectũ est ratio inhærẽtiæ prædicati ad subiectũ: sed sola vnitas suppositi, quæ etiã in propositionibus per accidẽs, est tota causa verificationis earũ. Et ideo hæc propositio magis est dicenda per accidens, quàm per se.

¶Circa tertiũ, scilicet homo prædicat de Deo sicut species de sua hypostasi, Scot^9^ vbi suprà, occurrit dicens, q quia ista vnio non habet similẽ, nullum est prædicatũ sicut in proposito: sed hæc prędicatio ex parte prędicati est species: ex parte vero modi se habendi prædicati respectu subiecti, est sicut accidens quantum prædicabile: quia non est de ratione subiecti & aduenit temporaliter subiecto existenti in actu completo æternaliter & per hoc aduenit, ita vt possit abesse.

¶Ad horum euidentiam oportet tria prænotare. Primum est, quòd ly Deus, potest, quantum ad propositum spectat, dupliciter considerari: primò absolutè: secundò, vt contractum vel determinatum per prædicatum: scilicet esse hominem. potest enim supponere ly Deus, secundum suam naturalem suppositionem pro habente deitatem, absque determinatione huius vel illius habentis deitatem, sicut homo pro habente humanitatem. & sic consideratur absolutè, sicut quũ dicitur, De^9^ charitas est. Potest quoq; supponere pro certo supposito diuinæ naturæ: quoniam talia sunt, quo ad suppositionem subiecta, qualia permittunt prædicata. Sicut quum in Symbolo dicitur, Deum de Deo. ly Deum, supponit pro Filio. & ly Deo, pro Patre. Et si in hac propositione, Deus est homo, accipiatur ly Deus absolutè, constat propositionem istam esse veram per accidens: sicut constat, hanc esse per accidens, animal est homo. Accidit enim Logicè loquendo (ut nunc loquimur) animali esse hominem, ratione alicuius animalis, quod est homo: & similiter accidit Deo esse hominem, ratione alicuius hypostasis diuinæ, quæ est homo. Si autem accipiatur ly Deus, vt substat determinationi prædicati, sic supponit pro persona Filii, quæ sola est homo: sicut quum dicitur, quod homo peccando spoliauit genus humanum stola innocentiæ, supponit pro vno singulari, scilicet Adam. & sic sumit in hac propositione, clarè Autor affirmat in litera in calce corporis articuli.

¶Sed quia hoc non sufficit, sciendum est secundò, quòd ly Deus, supponendo pro persona Filii, dupliciter potest considerari, vel quo ad formam significatam, quæ est Deitas, vel quo ad ipsam personã suppositam. Et quia extre-

ma infiniment medium, hic subintelligas, vel quo ad vtrunque. Et siquidem in hac propositione sumeretur Deus supponens pro Filio quo ad formam significatam: similiter clare constat, quòd propositio esset per accidens: accidit enim deitati ratione hypostasis Verbi esse hominem. Et idem est iudicium, si sumeretur quo ad vtrunque. Et propterea in proposito sumitur ly Deus, vt supponit pro persona Filii quo ad hypostasim: & hoc habes etiam clarè in litera in calce responsionis ad primum.

¶Verum quia persona Filii Dei habet hoc singularissimum, quod est persona subsistẽs in duabus naturis, diuina scilicet & humana: ideo tertiò excolẽdum, quod est hypostasis, pro qua supponit in hac propositione ly Deus, habet conditiones æternas, & habet conditiones ex tempore: est enim persona diuina ab æterno, & est persona humana ex tempore. Et si supponeret pro persona Filii, vt est hypostasis diuina præcisè, tunc etiam propositio esset per accidens quoniam filio Dei, non inquantum hypostasis diuinæ naturæ, sed inquantum hypostasis humanæ naturæ, homini prædica

Trinitas & quælibet persona sit homo. qd' patet esse falsum.

¶SED CONTRA est quod dicitur Philip. 2. Qui cùm in forma Dei esset, exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, Et sic ille qui est in forma Dei, est homo. Sed ille qui est in forma Dei, est Deus. Ergo Deus est homo.

CONCLVSIO.

¶*Ista propositio, Deus est homo, est sempiterna veritatis, vbi Deus pro supposito diuino, quod est Verbum, supponere necesse est.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd ista propositio, Deus est homo, ab omnibus Christianis conceditur: non tamen ab omnibus secũdum eandem rationem. Quidam enim hanc propositionem concedunt, non secũdum propriã acceptionem horum terminorum. Nam Manichæi verum Deũ dicũt esse hominem, non quidem verum, sed similitudinarium, inquantum dicunt

tionem recipit: sed ponendo, quòd supponat pro persona Filii quoad hypostasim, secundum quòd de facto est, postquam Verbum caro factum est. vere habebimus quòd homo prædicatur de sua hypostasi, quum dicitur, Deus est homo. Et hoc esse intentum ab Autore, euidenter patet. ex eo quòd tractatus iste intitulatur, de his, quæ consequuntur vnionem. Supposito ergo Incarnationis mysterio, de persona Filii est sermo præsentis literæ, quum dicitur quod Deus hic supponit pro persona Filii: imò & clarè in litera dicitur, quòd in dicta propositione, Homo prædicatur de Deo vt species de sua hypostasi. Supponit ergo Deus pro hypostasi humana, si homo prædicatur de Deo, vt species de sua hypostasi: speciei siquidem humanæ nulla hypostasis est sua, nisi humana, quæ in Christo est ab æterno diuina. Clarissimè autem hoc supponi explicatur in principio corporis sequentis articuli, quum dicitur supposita veritate vtriusque naturæ diuinæ & humanæ, & vnione in persona & hypostasi, hæc est vera & propria, Homo est Deus: sicut & ista, Deus est homo.

¶Hic enim explicatur, quod vtraque propositio supponit conditionem de facto inuentam in persona Verbi. His prælibatis ad singula dicendum est.

¶Ad primum igitur dubium dicitur, quòd hæc propositio est necessaria & quãuis Deus absolutè non sit necessario homo, Deus tamen pro persona Verbi Incarnati est necessariò homo. constat enim euidenter, quòd persona humana quælibet est necessariò homo. Deus autem in hac propositione determinatur ad supponendum pro persona humana. Et propterea ista propositio, etsi non quo ad significatum, tamen quo ad suppositũ per nomen subiecti, est necessaria.

¶Ad secundum verò dubium, respondendo ad primum Scoti, dicitur quòd ista propositio est per se respectu suppositi, & quod prædicatum est de intellectu subiecti quo ad suppositum per illud: quamuis non sit de intellectu eius quo ad formam significatam per idem: est enim homo de intellectu hypostasis humanæ, ita quòd oppositum nequit intelligi.

¶Ad secundum negatur sequela, loquendo de Deo quo ad suppositum: illud enim quod per se prædicatur de Deo ratione formæ significatæ per ly Deus, prædicatur de quolibet contento sub Deo. Sed illud quod per se prædicatur de Deo ratione suppositalis, pro quo supponit exigente prædicato huiusmodi suppositionem, non prædicatur de quolibet contento sub hoc nomine Deus.

¶Ad tertium dicitur per eandem distinctionem, quòd in prædicationibus per se ratione formæ significatæ per subiectum, subiectum ipsum supponit indeterminatè quo ad suppositum, & determinatè quo ad naturam. Sed in prædicatione per se ratione certi suppositi, pro quo prædicatum facit supponere subiectum, secus oportet esse: quia necesse est subiectum supponere pro determinato supposito: & sic est in proposito, vt patet ex dictis.

¶Ad Durandum autem ex eadem distinctione respondetur, dicendo quòd illa Maior, Omnis propositio per se vera, est vera cum reduplicatione termini subiecti supra se, licet admittatur in propositionibus per se veris de subiecto ratione formæ significatæ, negatur tamen in propositione per se vera de subiecto ratione certi suppositi tantum. Et ratio diuersitatis est: quia reduplicatio transfert terminum subiectum in naturam prædicati, quod constat teneri formaliter: quum enim dico, homo, inquantum homo, est animal vel risibile, perinde est acsi dicerem, homo, inquantum est homo, est animal, vel &c.

¶Vbi patet, quòd ly homo repetitur vt prædicatum & propterea denotat humanitatem esse rationem coniunctionis prædicati cum subiecto. Et ideo ista est falsa, Deus, inquantum Deus, est homo. significat enim deitatem esse rationem necessariam coniunctionis prædicati cum subiecto Nec solùm ipsa est falsa, sed etiam ista, Verbum, inquantum Verbum, est homo: quia ly inquantum, reduplicatiuè sumptum, denotat formam significatam: hoc est proprietatem hypostaticam Verbi constitutiuam, esse rationem necessariam connexionis prædicati cum subiecto. Secus autem dicendum esset, si ly inquantum, teneretur specificatiuè quoniam sic ista est vera, Verbũ, inquantum Verbum, est homo quoniã esse hominem cõuenit Verbo secundũ propriam personalitatẽ. Sed quia hoc non spectat ad proprietatẽ Logicam, de qua est sermo. Ideo reuertemur ad subiuncta per Durandum dicentem, q quando sola vnitas suppositi est ratio coniunctionis extremorũ, propositio est vera per accidens, respõdemus q sola vnitas suppositi extrinseci ab altero saltem extremorum verificans propositionem, constituit illã verã per accidens: sed vnitas suppositi intrinseci vtrique extremo, cõstituit propositionẽ directã & formalẽ, verã per se de altero extremo

filium Dei corpus phantasticum assumpsisse: vt sic dicatur Deus homo, sicut cuprū figuratum dicitur homo, quia habet similitudinem hominis. Similiter etiam illi, qui posuerunt, q in Christo anima & corpus non fuerunt vnita, non possunt dicere quod Deus sit verus homo: sed quòd dicatur homo figuratiuè ratione partium. Sed vtraque harum opinionum suprà improbata est. Alij verò econuerso ponunt veritatem ex parte hominis: sed negant veritatem ex parte Dei. Dicunt enim Christum, qui est Deus & homo, esse Deū non naturaliter, sed participatiuè, scilicet per gratiam: sicut & omnes sancti viri dicuntur dij excellētius tamen Christus præ alijs, propter gratiam abundantiorem. Et secundum hoc, cùm dicitur, Deus est homo, ly Deus, non supponit verum & naturalem Deum. Et hæc est hæresis Photini, quæ suprà improbata est. Alij verò concedūt hanc propositionem cū veritate vtriusque termini, ponentes Christum & verum Deum esse, & verū hominē: sed tamen veritatem prædicationis nō saluant. Dicūt enim quod homo prædicatur de Deo, per quandam coniunctionem vel dignitatis, vel autoritatis, vel etiam affectionis aut inhabitationis. Et sic posuit Nestorius Deū hominem esse: vt per hoc nihil aliud significetur, quam quòd Deus est homini cōiunctus tali coniunctione, quòd homo inhabitetur à Deo, & vniatur ei secūdū affectum, & secundū participationem autoritatis & honoris diuini. Et in similem errorem incidunt quicunque ponūt duas hypostases vel duo supposita in Christo: quia non est possibile intelligi, quòd duorum, quę sunt secūdum suppositum vel hypostasim distincta, vnū propriè prædicetur de alio, sed solùm secundum quandam figuratiuā locutionem, inquantum in aliquo coniunguntur: puta si dicamus Petrum esse Ioannem, quia habēt aliquam coniunctionem adinuicem. Et hæ etiā opiniones suprà improbatæ sunt. Vnde supponendo secundum veritatem catholicæ fidei, quòd vera natura diuina, vnita est cum vera natura humana non solùm in persona, sed etiam in supposito vel hypostasi, dicimus hanc propositionem esse veram & propriam, Deus est homo, non solùm propter veritatem terminorum (quia scilicet Christus est verus Deus & verus homo) sed etiam propter veritatem prædicationis. Nomen enim significans naturam communem in concreto, potest supponere pro quolibet contentorum sub natura communi: sicut hoc nomen homo potest supponere pro quolibet homine singulari. Et ita hoc nomen Deus ex ipso modo suæ significationis potest supponere pro persona filij Dei, vt etiam in Prima parte habitum est. De quolibet autem supposito alicuius naturæ, potest verè & propriè prędicari nomen significans illam naturam in concreto: sicut de Sorte & Platone propriè & verè prædicatur homo. Quia ergo persona filij Dei (pro qua supponit hoc nomen Deus) est suppositum naturæ humanæ, verè & propriè hoc nomen homo, potest prędicari de hoc nomine Deus, secundum quod supponit pro persona filij Dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quando formæ diuersæ non possunt conuenire in vnum suppositum, tunc oportet quod propositio sit in materia remota, cuius subiectum significat vnam illarū formarum & prædicatum aliam. Sed quando duæ formæ possunt conuenire in vnum suppositum, non est materia remota, sed naturalis vel contingens: sicut cùm dico, album est musicum. Natura autem diuina & humana, quamuis sint maximè distantes: tamen conueniunt per Incarnationis mysterium in vno supposito: cui neutra illarum inest per accidens, sed per se. Et ideo hæc propositio, Deus est homo, non est neque in materia remota, neque in materia cōtingenti: sed in materia naturali. Et prędicatur homo de Deo, non per accidens, sed per se, sicut species de sua hypostasi: non quidē ratione formæ significatæ per hoc nomen Deus, sed ratione suppositi, quod est hypostasis humanæ naturæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd tres personæ diuinæ conueniunt in natura, distinguuntur tamē in supposito: & ideo nō prædicantur de inuicem. In mysterio autem Incarnationis naturæ quidē q̃a distinctæ sunt, de inuicem nō prædicātur, secundū q significantur in abstracto (nō enim natura diuina est humana) sed quia conueniunt in supposito, prædicantur de inuicem in concreto.

¶ Ad tertium dicendum, quòd anima & caro significātur vt in abstracto, sicut diuinitas & humanitas. In cōcreto verò dicuntur animatum & carneum, siue corporeum, sicut & ex alia parte Deus & homo. Vnde vtrobique abstractum nō prædicatur de abstracto: sed solùm concretum de concreto.

¶ Ad quartum dicēdum quòd hoc nomen homo prædicatur de Deo ratione vniōis in persona: quæ q̃dē vnio relationē importat. Et ideo non sequitur regulā eorum nominū quæ absolutè prædicātur de Deo ab ęterno.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm hæc sit vera, Homo est Deus.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd hæc sit falsa, homo est Deus. Deus enī est nomen incōmunicabile. Sed Sap. 13. reprehēduntur idololatræ, de hoc q hoc nomen De⁹, quod est incōmunicabile, lignis & lapidibus imposuerūt. Ergo pari ratione videtur esse incōueniens, q hoc nomen Deus prædicetur de homine.

non respectu formæ significatæ, sed respectu suppositi. Sic autem est in proposito. nam in vtroque termino, scilicet, Deus & homo, clauditur intrinsece, quamuis indeterminatè hypostasis Verbi incarnati, vtpote verissimè & propriissimè persona diuina & humana. Non sic autem est in propositionibus per accidens: puta. Homo est albus quoniam in istis suppositum per hominem copulatur tantum, & extrinseca importatur per album quod per qualitatē significat. Et hæc iam docuerat Autor in 3 sentent. distinct. 7 q. 1. artic. 1.

¶ Ad tertiū dubium dicitur, quòd Scotus videtur accepisse pro subiecto Deum seu hypostasim Verbi absolutè: & ideo non inuenit quale sit hoc prædicatum cum sua prædicatione. Sed Autor inuenit talia esse subiectū, quo ad suppositionem, qualia exigūt [illegible] supponendo Incarnationis mysteriū, supponendo [illegible] catholica, Deum esse quandam hypostasim humanam, & pro illa in hac propositione supponere ly Deus. Et propterea [illegible] inuenit, non solùm quòd prædicatū [illegible] species, sed etiam quòd prædicatur vt species de propria hypostasi. Nec hoc aliquam habet difficultatem, nisi illam, quam ex [illegible] supponimus, scilicet, per [illegible] Dei esse verè & propriè personam humanam hac nāque suppositione facta, clarè liquet, quòd sicut species prædicatur de sua hypostasi, quum dicitur, A, est homo, si ly A, supponit pro certa persona humana: ita in proposito ex quo ly Deus, supponit pro quadam certa persona humana. Et hinc patet, quòd ista propositio, Deus est homo, dum ly Deus, supponit pro illa persona humana, quæ est Verbū incarnatum, est per se in primo modo dicendi per se respectu suppositi (vt toties dictū est) & non respectu formæ significatæ per ly Deus. Et est prædicatio essentialis & vniuoca, vt patet ex diffinitione vniuocorum & Autor in allegatis locis explanat. Et tu potes ex notioribus monstrare explicatam doctrinam esse veram, mutando nomen subiectū: ita quòd loco ly Deus, ponatur nomen proprium illius personæ, quæ etiam est persona humana, & dicendo, Iesus est homo. Constat enim, quod ly Iesus supponit pro persona filij Dei, vt est hypostasis humana, pro qua dictum est etiam supponere ly Deus in hac propositione, Deus est homo. Nec est differentia inter has propositiones, Deus est homo, Iesus est homo, quo ad suppositum: sed quo ad significatum per nomina subiecta. Quocirca sicut ista, Iesus est homo, est per se in primo modo & essentialis, & prædicat speciem de propria persona: ita ista, Deus est homo, restringēdo ly Deus, ad Iesum, vt vnico verbo dicatur. Et sicut nō vertitur in opinionē, an ista sit per se & essentialis vniuoca &c. Iesus est homo: ita non debet in diuersas trahi opiniones ista, Deus est homo, intellecta quo ad suppositum [illegible] quo supponit pro Iesu. Et hinc patere potest, quòd etiam ista propositio, Christus est homo respectu suppositi, est per se in primo modo.

¶ Nec obstat quod Scotus vbi suprà obiicit dicens, Quòd quia Christus, Damascene teste, significat hypostasim duarum naturarum, nihil per se vnum prædicatur de illo per se, vtpote de non per se vno in se: sicut enim apud Aristo. primo Metaphysicæ, ratio in se falsa, de nullo est vera: ita ratio per se non vna, nihil per se vnum de se verificat. Et simile est de ista, Christus est homo, & ista, Homo albus est coloratus. Hæc inquam non obstant: quia quo ad rem, Christus significat vnā per se & in se hypostasim: homo alb⁹ autem significat hypostasim vnam per accidens: accidit enim subiecto albedinis esse hominem, & econtra. Quo ad propositionem quoque, iam dictum est, quòd istæ propositiones dicuntur per se respectu suppositi, & nō respectu formæ deitatis significatæ. Suppositum autem est in se per se vnum: quia non est nisi hypostasis æterna filij Dei, quæ ex tempore est ipsamet immutata omnino hypostasis humana: & ideo optimè per se de illo prędicatur tā Deus, quàm homo, nihil minus, quàm si esset vnius illarum naturarum tantùm hypostasis: extensio siquidem seu communitas ipsius ad duas naturas, nihil tollit de proprietate eiusdem respectu singularium.

¶ In responsione ad quartū, dubium occurrit, quoniam responsio ista videtur cōtradicere doctrinę iam habitę, & eneruare illam: nam si homo prædicatur de Deo ratione relationis, vt in hac responsione dicitur: sequitur quòd non prædicatur essentialiter, sicut species de sua hypostasi, vt in responsione ad primū dictum est. Prædicatio nāque speciei humanæ de sua hypostasi, est & essentialis & substantialis, nō relatiua, vt patet.

¶ Ad hoc dicitur, q Autor nō dixit, q vnio, ratione cuius est ista prædicatio, est relatio aut relatiua: sed dixit, quòd relationē importat, hoc est connotat: importatur enim non solùm res significata, sed connotata. Et propterea licet vnio naturæ humanæ ad Deum sit substātialis: quia tamen connotat relationem, ideo nomen prædicatum secundum illam, non sequitur regulam absolutorum ab æterno.

¶ Altius posset exponi hæc responsio, dicendo quòd homo prędicatur de Deo ratiōe vnionis in persona, quam vnionē constat ex supradictis fundamentaliter esse substātialem, formaliter relatiuam. Sed prædicatio est ratiōe vnionis fundamentalis, quæ significatur per vnionem formaliter, vt differentia per proprietatē consequens significatur. Et quia illa fundamentalis vnio, quæ fundat prædicationem istam, habet modum relatiuum quo ad hoc, quòd de nouo posita in persona diuina, nullā in illa immutationem ponit nisi relatiuam relatione non reali, sed rationis: ideo dictum est, quòd relationem importat. Et ideo non sequitur regulam absolutorum ab æterno, quæ si de nouo apponerentur, aut tollerentur à Deo, mutationem in ipso ponerent.

¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua quæsito. Hæc est vera & propria, Homo est Deus, supposito Incarnationis mysterio. Probatur. Deus

Deus prædicatur verè & propriè de persona filij Dei. ergo prædicatur verè & propriè de homine. Probatur consequentia: quia homo potest supponere pro persona filij Dei. Probatur hoc. Homo potest supponere pro qualibet hypostasi humanæ naturæ: sed quædam hypostasis humanæ naturæ est persona filij Dei: ergo homo potest supponere pro persona filij Dei. ¶In hac materia recolenda sunt dicta in priore articulo quoniã ista propositio, de qua est sermo, est etiam per se in primo modo respectu suppositi per subiectum, non respectu naturæ significatæ & subiectum [illegible] tur ad supponendum pro te[illegible] suppositio ex prædicato, sicut de sua conuertente & conuersa dictum est in præcedenti articulo. Et per hoc patet tam corpus articuli, quàm responsio ad primum. ¶In responsione ad secundum dubium occurrit circa illud dictũ: In ista propositione, Deus est Pater, ly Deus, supponit pro persona Patris. Nam ly Deus, quãtum est ex naturali sua suppositione, supponit pro habente deitatẽ indistinctè sicut homo pro habẽte humanitatem: ex parte autem prædicati nõ restringitur, ad supponendum pro persona Patris. quoniam stando in sua naturali suppositione, vera est propositio, Deus est Pater: quoniam habens deitatem est Pater, vt patet. Minus ergo bene dictũ videt, quòd supponit pro Patre hoc nomẽ Deus: quum nomen Patris de illo prædicatur. ¶Ad hoc dicitur, quòd quia argumẽtũ de prædicatione per se procedit fundatũ super illa regula: Quicquid prædicatur de prædicato, &c. ideo Autoris verba de prædicatione per se intelligenda sunt. Ista siquidẽ propositio. Deus est Pater, potest esse per se & per accidẽs. Logicè loquẽdo Nã prædicatio per se exigit prædicari æqua de æquis, aut maiora de minoribus Minus autem de maiori non nisi per accidens prædicatur: vt patet dicendo, animal est homo. Hoc autẽ nomen Deus, si secundũ suam naturalem sumatur suppositionẽ, maius, hoc est cõmunius, est quàm nomen Patris aut Trinitatis: quoniã extenditur etiam ad filiũ, & Spiritũ sanctũ quorum neuter est Pater aut Trinitas & propterea sic sumptũ, reddit prædicationẽ per accidẽs, dicẽdo, Deus est Pater aut Trinitas. Quo fit vt si cõstituenda sit propositio per se prædicãs Patrẽ de Deo, oportet Deum restringi ad supponẽdũ pro persona Patris: vt sic

3. di. 7. q. 1. ar. 2.

¶Præterea, Quicquid prædicatur de prædicato, prędicatur de subiecto. Sed hæc est vera, Deus est Pater, vel, Deus est Trinitas. Si ergo hęc sit vera, Homo est Deus, videtur quòd hæc etiã sit vera, homo est Pater, vel, homo est Trinitas. Quas quidem patet esse falsas. ergo & primam.

¶Præterea, In Psalm. dicitur. Nõ erit in te Deus recens. Sed homo est quiddam recens: non enim Christus semper fuit homo. Ergo hæc est falsa, Homo est Deus.

¶SED CONTRA est quod dicitur Roma 9. Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Sed Christus secundũ carnem est homo. Ergo hæc est vera, Homo est Deus.

CONCLVSIO.

¶Sicut hæc est vera, Deus est homo, ita & ista, homo est Deus.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd supposita veritate vtriusque naturę, diuinæ scilicet, & humanæ, & vnione in persona & hypostasi, hæc est vera & propria, Homo est Deus, sicut & ista, Deus est homo. Hoc enim nomen homo, potest supponere pro qualibet hypostasi humanæ naturæ: & ita potest supponere pro persona filij Dei, quam dicimus esse hypostasim humanæ naturæ. Manifestum est autem quòd de persona filij Dei verè & propriè pręd icatur hoc nomen Deus, vt in prima parte habitum est. Vnde relinquitur quòd hæc sit vera & propria, Homo est Deus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd idololatræ attribuebant nomen Deitatis lapidibus & lignis, secundum quòd in sua natura considerantur: quia putabant in illis aliquid numinis esse. Nos autem nõ attribuimus nomen Deitatis homini secundũ humanam naturam: sed secundum suppositum æternum, quod est etiam per vnionem suppositum humanæ naturæ: vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc nomen Pater, prædicatur de hoc nomine Deus secundum quòd hoc nomen Deus supponit pro persona Patris. sic autem non prædicatur de persona Filij: quia persona Filij non est persona Patris. Et per consequens non oportet, quòd hoc nomen Pater, prędicetur de hoc nomine homo, de quo prædicatur hoc nomen Deus: inquantum ly homo supponit pro persona Filij.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet humana natura in Christo sit quiddam recens: tamen suppositum humanæ naturæ non est recens, sed æternum. Et quia hoc nomen Deus, non prædicatur de homine ratione humanæ naturæ, sed ratione suppositi, non sequitur quòd ponamus Deum recentem. Sequeretur autem, si poneremus, quòd homo supponit suppositum creatum, secundum quòd oportet dicere eos, qui in Christo ponunt duo supposita.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm Christus possit dici homo dominicus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Christus possit dici homo dominicus. Dicit enim Augusti. in lib. 83. q. Monendum est, vt illa bona expectentur, quæ fuerunt in illo homine dominico. Loquitur autẽ de Christo. Ergo videtur quòd Christus sit homo dominicus.

¶Præterea, Sicut dominium cõuenit Christo ratione diuinæ naturæ, ita etiã humanitas pertinet ad humanã naturam. Sed Deus dicitur humanatus: vt patet per Damas. in 3. lib. vbi dicit quòd humanationem, quæ ad hominẽ copulationem demõstrat. Ergo pari ratiõe potest dici denominatiuè, quod homo ille sit dominicus.

¶Præterea, Sicut dominicus denominatiuè dicitur à domino, ita diuinus denominatiuè dicitur à Deo. Sed Dio. Christũ nominat diuinissimum Iesum. Ergo pari ratione potest dici quòd Christus sit homo dominicus.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. Retrac. Nõ video verũ rectè dicatur, homo dominicus Iesus Christus, cùm sit vtique dominus.

CONCLVSIO.

¶Non propriè & verè ille homo, scilicet christus, est homo dominicus, sed dominus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictũ est, cùm dicitur homo Christus Iesus, designatur suppositum æternum, quod est persona filij Dei: propter hoc, quòd est vnum suppositum vtriusque naturæ. De persona autẽ filij Dei prædicatur Deus & Dominus essentialiter. & ideo non debet prædicari denominatiuè: quia hoc derogat veritati vnionis. Vnde cùm Dominicus dicatur denominatiuè à Domino, non potest verè & propriè dici, quòd homo ille sit dominicus, sed magis quòd sit dominus. Si autem per hoc, quod dicitur, homo Christus Iesus, designaretur suppositum aliquod creatũ, secundum illos, qui ponunt in Christo duo supposita, posset dici homo ille dominicus, inquantum assumitur ad participationẽ honoris diuini: sicut Nestoriani posuerunt. Et hoc etiã modo humana natura nõ dicitur essentialiter dea, sed deificata: nõ quidem per cõuersionem ipsius in diuinam naturã, sed per coniunctionem ad diuinã naturam in vna hypostasi, vt patet per Damas. in tertio lib.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. verba illa & similia retractat in lib. Retracta. Vnde post verba præmissa in lib. Retracta. subdit, Vbicunque hoc dixi, scilicet quòd Christus Iesus sit homo dominicus, dixisse me nollem: postea quippe vidi non esse dicendum. Quamuis nonnulla ratione posset defendi. quia scilicet posset aliquis dicere quòd dicitur homo dominicus ratione humanæ naturæ, quam significat hoc nomen homo: non autem ratione suppositi.

¶Ad secundum dicendũ, quòd illud vnũ suppositum, quod est humanæ & diuinæ naturæ, primò quidẽ fuit diuinæ naturæ, scilicet ab æterno: postea autem ex tempore per incarnationem factum est suppositum humanæ naturæ. Et hæc ratione dicitur humanatum: non quia assumpserit hominem, sed quia assumpsit humanam naturam. Non autem sic est econuerso, quòd suppositũ humanę naturæ assumpserit diuinam naturam: vnde non potest dici homo deificatus vel dominicus.

¶Ad tertiũ dicendum, quòd hoc nomen diuinum, consueuit prædicari etiam de his, de quibus prędicatur essentialiter hoc nomen Deus. Dicimus enim, quòd diuina essentia est Deus, ratiõe idẽtitatis: & quòd essentia est Dei siue diuina, propter diuersum modum significandi, & verbum diuinum, cùm tamẽ verbũ sit Deus. Et similiter dicimus personam diuinam sicut & personam Platonis, propter diuersum modum significãdi. Sed dominicus nõ dicitur de his, de quibus do-

æquale de æquali prędicetur per se, sicut si Trinitas prędicari per se intelligitur de Deo, oportet Deũ restringi ad supponendum quasi simpliciter: vt sic æquale de æquali prædicetur. Et sic patet sensus literæ.

¶Super Quæstionis decimasexta Articulum tertium.

Titulus clarus est, originem habẽs ab Augustini varia diuersis temporibus sententia, & Magistri Sententiarum distinctio [illegible] tertij libri.

¶In corpore articuli Cõment. vnica est [illegible] positiua quæsito. Nõ potest verè & propriè [illegible] homo ille sit domi[illegible]: [illegible] quòd est [illegible] hac primò dicto. Homo ille, scilicet Christus Iesus, designat personã filij Dei: ergo de illo prędicatur dominus essentiali [illegible] non debet de illo præ[illegible] denominatiuè. Antecedens probatur: quia vnum est suppositũ diuinæ & humanæ naturę in Christo. prima consequẽtia est clara. Secunda verò probatur: quia derogaret veritati vnionis si prædicaretur denominatiuè. Firmatur deinde conclusio ac ratio allata ex opposito: quia scilicet hæc prędicatio propriè est Nestorianis & quia similis prędicatio propria est naturæ assumptæ. Nestoriani siquidẽ, ponendo duo in Christo supposita, propriè dicunt Christũ hominem dominicũ: quia verè esset ibi suppositũ participatiuè dominicum. Nos quoque propriè dicimus naturam assumptã esse deificatam nõ deam: quia enim diuersa est assumpta natura à deitate, nõ deam dicimus. At quia iuncta est deitati in vnitatem personæ, ideo deificata. Suppositũ autem, quia vnicum est filij Dei: ideo Deũ & dominũ, non dominicũ, aut deificatum dicimus.

¶Circa rationẽ conclusionis dubiũ occurrit Augu. quia videtur falsa. Tum quia ex affirmatione prędicationis essentialis, infert negationẽ denominatiuæ. Constat enim, illationem hanc non tenere ea forma, vt manifestat instãtia de Deo & diuino. neque ex materia: quia dominicus nomẽ est cõmune supposito & naturæ: potest enim dici natura assumpta, natura dominica, sicut & caro eius, dicitur caro dominica. Tũ quia hæc prędicatio nõ derogat veritati vnionis. quoniam affirmare Christũ hominẽ dominicũ. nõ est negare Christũ esse verũ dñm: sicut affirmare Verbũ esse diuinũ. nõ est negare ipsum esse verum Deum.

¶Ad hoc dicitur, quòd ratio veritati [illegible], & est

minus prædicatur non enim consueuit dici, quod aliquis homo, qui est dominus, sit dominicus. Sed illud quod qualitercunque est domini, dominicum dicitur: sicut dominica voluntas, vel dominica manus vel dominica passio. Et ideo ipse homo Christus, qui est dominus, non potest dici dominicus: sed potest caro eius dici caro dominica, & passio eius potest dici passio dominica.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm ea, quæ conueniunt Filio hominis, possint prædicari de filio Dei, & econuerso.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ea, quæ sunt humanæ naturæ, non possint dici de Deo. Impossibile enim est opposita de eodem prædicari. Sed ea quæ sunt humanæ naturæ, sunt contraria his, quæ sunt propria Dei: Deus enim est increatus, immutabilis & æternus: ad humanã autem naturam pertinet, vt sit creata, temporalis & mutabilis. Ergo ea quæ sunt humanæ naturæ, non possunt dici de Deo.

¶ Præterea, Attribuere Deo ea, quæ ad defectum pertinent, videtur derogare diuino honori, & ad blasphemiam pertinere. Sed ea, quæ sunt humanæ naturæ, defectũ quendam continent: sicut pati, mori & alia huiusmodi. Ergo videtur quod nullo modo ea, quę sunt hũanę naturæ, possint dici de Deo.

¶ Præterea, Assumi conuenit humanæ naturæ. Non autem hoc conuenit Deo. Nõ ergo ea quæ sunt humanæ naturæ, de Deo dici possunt.

¶ SED CONTRA est quod Damasc. dicit in 3. lib. quòd Deus suscepit ea quæ sunt carnis idiomata, id est, proprietates: dũ Deus passibilis nominatur, & Deus gloriæ crucifixus est.

CONCLVSIO.

¶ Quæcunque Filio hominis conueniunt, conuenire & prædicari possunt de filio Dei.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hanc quæstionem diuersitas fuit inter Nestorianos & Catholicos. Nestoriani enĩ voces, quæ dicuntur de Christo, diuidere volebant hoc modo, vt ea quæ pertinẽt ad humanam naturam, nõ dicerentur de Deo: nec ea quæ pertinent ad diuinam naturam, dicerẽtur de homine. Vnde Nestorius dixit, Siquis Dei verbo tentat passiones tribuere, anathema sit. Si qua verò nomina sunt quæ pertinere possunt ad vtranque naturam, de talibus prędicabant ea quæ sunt vtriusque naturæ: sicut hoc nomen Christus vel Dominus. Vnde concedebant Christũ esse natum de Virgine, & fuisse ab æterno: non tamen dicebant vel Deũ natũ de Virgine, vel hominem ab æterno fuisse. Catholici verò posuerunt huiusmodi quæ dicuntur de Christo, siue secundum diuinam naturam, siue secundum humanam, dici posse tam de Deo, quàm de homine. Vnde Cyrillus dicit, Si quis duabus personis seu substantijs, id est hypostasibus eas quæ in Euangelicis & Apostolicis conscriptionibus sunt diuidit voces, vel ea quæ de Christo à Sanctis dicuntur, vel ab ipso Christo de semetipso, & aliquas quidẽ ex his homini applicãdas crediderit, aliquas verò soli Verbo deputauerit, anathema sit. Et huius ratio est: quia cùm sit eadem hypostasis vtriusque naturę, eadẽ hypostasis supponitur nominę vtriusque naturæ. siue ergo dicatur homo, siue Deus, supponitur hypostasis diuinæ & humanæ naturæ. Et ideo de homine possunt dici ea quæ sunt diuinæ naturæ, tanquam de hypostasi diuinæ naturę: & de Deo possunt dici ea quæ sunt humanæ naturæ, tanquam de hypostasi humanæ naturæ. Sciendum tamẽ, quòd in propositione, in qua aliquid de aliquo prædicatur, nõ solùm attenditur quid sit illud, de quo prædicatur prędicatũ: sed etiam secũdum quid de illo prædicetur. Quamuis ergo non distinguantur ea quæ prædicãtur de Christo: distinguũtur tamẽ secundũ id, secũdũ quod vtrunque prædicatur. Nã ea quæ sunt diuinæ naturæ, prædicãtur de Christo secundũ diuinã naturam: ea autẽ quæ sunt humanæ naturæ, prædicantur de eo secũdum humanam naturam. Vnde August. dicit in primo de Trin. Distinguamus quid in Scripturis sonet, Secundũ formam Dei, & quid secũdum formam serui. Et infrà quid & propter quid, & quid secundum quid dicatur, prudens & diligens & pius lector intelliget.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd opposita prædicari de eodem secundum idem, est impossibile: sed secundum diuersa nihil prohibet. Et hoc modo opposita prædicantur de Christo, non secundum idẽ, sed secundum diuersas naturas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si ea quæ ad defectum pertinent, Deo attribuerentur secundũ diuinam naturã, esset blasphemia, quasi pertinens ad diminutionem honoris ipsius: non autem pertinet ad Dei iniuriam, si attribuantur ei secũdum naturam assumptam. Vnde in quodam sermone Ephesini Concilij dicitur, Nihil putat Deus iniuriã, quod est occasio salutis hominibus: nihil enim abiectorum quæ elegit propter nos, iniuriam facit illi naturæ, quæ non potest esse subiecta iniurijs, propria verò facit inferiora, vt saluet naturam nostrã. Quando ergo abiecta & vilia sunt, diuinam naturam non iniuriantur, sed salutem hominibus operantur. Quomodo dicis ea quæ causa nostræ salutis sunt, iniuriæ occasionem Deo fuisse?

¶ Ad tertium dicendum, quòd assumi conuenit humanæ naturæ, non ratione suppositi, sed ratione suiipsius: & ideo non conuenit Deo.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm ea quæ conueniunt Filio hominis, possint prædicari de diuina natura: & de humana, ea quæ conueniunt filio Dei.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ea quæ sunt humanæ naturæ, possint dici de natura diuina. Ea enim quæ sunt humanæ naturæ, prædicantur de filio Dei & de Deo. Sed Deus est sua natura. Ergo ea quæ sunt naturæ humanæ, possunt prædicari de diuina natura.

¶ Præterea, Caro pertinet ad naturam humanam. Sed sicut dicit Damasc. in 3. lib. dicimus naturam Verbi incarnatam esse, secundum beatos Athanasium & Cyrillum. Ergo videtur quòd pari ratione ea quæ sunt humanæ naturæ, possint dici de diuina natura.

¶ Præterea, Ea quæ sunt diuinæ naturæ, cõueniũt humanæ naturæ in Christo: sicut cognoscere futura, & habere salutiferã virtutẽ. Ergo videtur quòd pari ratiõe ea quæ sunt humanę naturæ, possint dici de diuina natura.

---

est efficax. Nã quæstio ista de nominibus est, nominibus autem vtendum est, vt plures vtuntur, secundum Philosophum: communis autẽ vsus illud dominicum vocat quod est domini, non quod dominus est: vt in responsione ad tertium littera explicat: & propterea ex affirmatione prædicationis eius ... istius termini Dominus, bene illata est nega... denominationis. Et similiter dicendo homo dominicus, secundum communem vsum intelligitur homo domini, et per hoc aliquis ... domini, & ... intelligant ... ibi ... ly Aliquis homo, & ... ly Dominus, ac per hoc tolli veritas vnionis diuinæ & humanæ naturæ in vno eodemque ... posito. Et propterea Aug. hanc loquutionem Nestorianam dixit. Non est autem simile de Deo & diuino, vt in litera dicitur quia diuinum dicitur consuetissimè frequẽter vsu non ... autem dominicum.

¶ Super Quæstionis decimasextæ Articulum quartum.

Annot. Titulus, vt iacet, intelligendus est de conuenientibus humanæ naturæ existẽti in Christo: puta passibilitate, morte, & alijs huiusmodi, quę de Christo ratione illius naturæ humanæ dicuntur, dum dicimus Christum crucifixum, mortuum, sepultum, &c.

Comment. ¶ In corpore articuli tria sunt. primò refertur differẽtia inter Nestorium & Catholicos in hac quæstione. Secũdo redditur ratio catholicæ doctrinæ. Tertiò subiungitur oppositũ documentum circa hãc catholicã doctrinam.

¶ Quo ad primum, Nestoriani duabus distinctionibus vtebantur in proposito. Altera bimembris e parte prædicatorum: quædam enim sunt prædicata propria diuinæ naturæ (vt esse omnipotentem, æternum, & similia) quędã sunt prædicata propria humanæ naturæ: vt esse mortalem, corporeum, filium hominis, & huiusmodi. Altera ex parte subiectorum trimembris: potest enim dici ... prædicatis subiici in enuntiatione vel nomen proprium Dei, vt Deus, vel nomen proprium hominis, vt homo: vel nomen commune vtrique naturæ, diuinæ scilicet & humanæ, vt Christus. Et subiungebant duas cõclusiones: primã de subiectis proprijs, dicendo, quod nec de nomine proprio Dei dicuntur prædicata propria homini, nec de nomine proprio hominis, dicuntur prædicata propria Dei. Et propterea negabat Deũ esse, natum ex Virgine, aut mortuum, aut aliquid passum: & similiter hominem esse creatorem cæli & terræ, & huiusmodi. Secunda de subiecto cõmuni, dicẽdo, de nomine cõmuni Deo & homini prædicari verè tam ea quæ sunt pprĩa Deo, quàm ea quæ sunt propria homini. Et propterea Christus verè dicitur omnipotẽs, æternus, creator, & verus ex Virgine, crucifixus, mortuus & sepultus. Hoc fuit dogma Nestorij.

¶ Catholici autem affirmant vniuocè vtraque prædicata verè enuntiari de quocunque nomine subiecto siue proprio siue communi: vt patet ex Cyrilli autoritate.

¶ Quo ad secundum ratio catholicæ assertionis est, identitas hypostasis vtriusque naturæ in Christo. Hinc enim fit, vt vna eademq. hypostasis supponatur vtrisque nominibus, & quòd pprĩa Deo inuenilãter prædicari de hypostasi diuina & propria homini de hypostasi humana. Nec oportet hic immorari quia ex supradictis patet, nomina communia cõcreta posse pro qualibet sua hypostasi supponere.

¶ Quo ad tertium, documentum catholicũ est, quòd licet nõ distinguendum sit cum Nestorio subiectum, de quo diuina & humana prædicãtur, distinguẽda tamen est ratio subiecti, qua diuina de ipso dicũtur, à ratione, qua humana de eodem enuntiantur: nam vna eademque est hypostasis in diuersis naturis subsistẽs. Et propterea discernẽdũ cautè est non id de quo dicuntur, sed id, secũdum quod dicuntur. Et hoc confirmatur autoritate Augustini.

¶ Super Quæstionis decimasextæ Articulum quintum.

Annot. IN titulo vide diuersitatem huius à præcedenti titulo: nam hic quęstio refertur ad diuinam naturam, ibi verò ad Deum: nã hic quæritur an humana prædicentur de natura diuina: ibi, an humana prædicẽtur de Deo. Vnde quum inter Deum & diuinam naturam sola sit differentia secundum modum significandi, omnis ista quęstio ad rem diuinã spectat, nõ vt res est absolutè, sed vt res est significata nomine abstracto, puta deitas est diuinitas: vel æqualiaẽm, puta, natura diuina, essentia diuina, & huiusmodi.

¶ In corpore articuli duæ sunt conclusiones simul probatæ. Altera est; In Christo pa quæ sun.

funt vnius naturæ, non possunt prædicari de alia in abstracto significata. Alterum est: in Christo ea quæ sunt vtriusque naturæ, possunt indifferenter de nominibus concretis vtriusque naturæ prædicari. Probantur simul. Ea quæ sunt propria vnius, non possunt verè prædicari de alio nisi de eo quod est idem illi: ergo ea quæ sunt vnius naturæ, &c. Antecedens manifestatur quia risibile nō conuenit nisi ei, quod est hom. Cōsequētia verò probatur primò q a nomina cōcrete a supponūt hypostasim naturæ. Et confirmatur deinde secunda conclusio auctoritate Leonis.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd abstracta & cōcreta nomina quamuis conueniant in significato formali quoniam tam deitas, quàm Deus deitatē significat: & similiter tā humanitas, quam homo humanam significat naturam ex differenti tamen significandi modo inuento in illis, alia oritur differentia quo ad supposita per illa: nam abstractū nomen & significat naturam & supponit pro natura: deitas enim pro deitate supponit. Concretum verò significat quidem naturam, sed aliam supponit pro habente naturam, ac per hoc pro hypostasi naturæ, hypostasis enim est habens naturam: Deus enim supponit pro habente deitatem, pro hypostasi diuinæ naturæ: & similiter homo pro habente humanam naturam, pro hypostasi humanæ naturæ. Et similiter risibilitas & significat & supponit ipsam risibilitatem: sed risibile supponit pro habēte risibilitatem. Et ideo risibilitas non prædicatur de humanitate: sed risibile verè prædicatur de homine: quoniā idem est habēs humanitatem & risibilitatem. Ex his igitur patet in primis assumptum in litera antecedēs, cum sua manifestatiōe exemplari de risibili. Verissimè siquidem dicitur, propria vnius non verificari de alio, nisi illud aliud sit idem huic, cui sunt propria: quemadmodum propria risibilitatis nō verificātur de humanitate, quia nihil est idem vtrique, sed verificātur de homine, quia homo est id humanæ naturæ, quod est idem habenti risibilitatē: idem enim subiecto est hypostasis humana & subiectum risibilitatis. Patet deinde vis consequentiæ quoniam dum explicatur in litera proprietas cōcretorum in supponendo, insinuatur differentia, quam explicauimus inter suppositionē concretorum & abstractorum. Ex qua fit vt abstractum nomen vnius naturæ pateat importare omnino aliud ab his quæ sunt alterius naturæ, scilicet ipsam solam naturam secundum se: ac per hoc optime inferri, quòd non prædicantur de abstracta ea quæ sunt alterius naturæ. Et similiter patet concretum cuiusq. in Christo naturæ importare id quod idem est, quod commune est omnibus ad quamcunque naturam spectantibus, scilicet vnam eandēmque hypostasim & ideo optimè inferri, quod indifferenter ea quæ sunt vtriusque naturæ, de concretis vtriusque naturæ prædicantur.

¶ SED CONTRA est quod Damasc. dicit in 3. lib. Deitatem, quòd dicentes nō nominamus de ea, quæ humanitatis idiomata, id est proprietates: non enim dicimus deitatem passibilem, vel creabilem. Deitas autem est diuina natura. Ergo ea, quæ sunt humanæ naturæ, non possunt dici de diuina natura.

CONCLVSIO.

¶ Quæcunque Filio hominis conueniunt, non possunt de diuina natura in abstracto prædicari, sed in concreto.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd ea quæ sunt propria vnius, non possunt verè de alio prædicari, nisi de eo quod est idem illi: sicut risibile nō conuenit nisi ei quod est homo. In mysterio autem Incarnationis nō est eadem natura diuina & humana, sed eadem est hypostasis vtriusque naturæ: & ideo ea, quæ sunt vnius naturæ, non possunt de alia prædicari, secundum quòd in abstracto significatur. Nomina verò concreta supponunt hypostasim naturæ: & ideo indifferenter prædicari possunt ea quæ ad vtrāq; naturam pertinent, de nominibus concretis. Siue illud nomen de quo dicuntur, det intelligere vtranque naturam: sicut hoc nomen Christus: in quo intelligitur & diuinitas vngēs, & humanitas vncta. Siue solùm diuinam naturam: sicut hoc nomen Deus vel filius Dei. Siue solùm naturam humanam, sicut hoc nomen homo vel Iesus. Vnde Leo Papa dicit in Epistola ad Palæstinos, Non interest, ex qua Christus substātia nominetur: cùm inseparabiliter manente vnitate personæ, idē sit & totus hominis filius, propter carnem, & totus Dei filius, propter vnam cum Patre deitatem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in diuinis realiter est idem persona cū natura: & ratione huius identitatis diuina natura prædicatur de filio Dei. Non tamen est idem modus significandi: & ideo quædam dicuntur de filio Dei, quæ non dicuntur de diuina natura: sicut dicimus quòd filius Dei est genitus, non tamen dicimus q natura diuina sit genita: vt in Prima parte habitum est. Et similiter in mysterio Incarnatiōis dicimus, quòd filius Dei passus est: non autē dicimus q diuina natura sit passa.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Incarnatio magis importat vnionem ad carnem, quàm carnis proprietatem. Vtraque autem natura in Christo, est vnita alteri in persona: ratione cuius vnionis & diuina natura dicitur incarnata, & humana natura deificata; vt suprà dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea quæ sunt diuinæ naturæ, dicūtur de humana natura, non secundum quòd essentialiter competūt diuinæ naturæ: sed secundum quòd participatiuè deriuātur ad humanam naturam. Vnde ea quæ participari non possunt à natura humana (sicut esse increatū, aut omnipotentem) nullo modo de humana natura dicuntur. Diuina autē natura nihil participatiuè recipit ab humana natura: & ideo ea quæ sunt humanæ naturæ, nullo modo possunt dici de diuina natura.

¶ Super Quæstionis decimasexta Articulum sextum.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm hæc sit vera, Deus factus est homo.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd hæc sit falsa, Deus factus est homo. Cùm enim homo significet substantiam fieri hominem, est fieri simpliciter. Sed hæc est falsa, Deus factus est simpliciter. Ergo hæc est falsa, Deus factus est homo.

¶ Præterea, Fieri hominem est mutari. Sed Deus nō potest esse subiectum mutationis: secundum illud Malach. 3. Ego dominus, & non mutor. Ergo videtur quòd hæc sit falsa, Deus factus est homo.

¶ Præterea, Homo secūdū quòd de Christo dicitur, supponit personā filij Dei. Sed hæc est falsa, Deus factus est persona filij Dei. Ergo hæc est falsa, Deus factus est homo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 1. Verbum caro factum est. Et sicut Athanasius dicit in Epistola ad Epictetum, quòd dixit, Verbum caro factum est, simile est ac si diceretur, q homo factus est.

CONCLVSIO.

¶ Hæc propositio est vera, Deus factus est homo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vnūquodq; dicitur esse factum illud quod de nouo incipit prædicari de ipso. Esse autē hominem, verè prædicatur de Deo (sicut dictum est) ita tamen quòd non conuenit Deo esse hominem ab æterno, sed ex tēpore per assumptionē humanæ naturæ. Et ideo hæc, est vera, Deus factus est homo. Diuersimodè tamen intelligitur à diuersis, sicut & hæc Deus est homo, vt suprà dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fieri hominem, est fieri simpliciter in omnibus, in quibus humana natura incipit esse in supposito de nouo creato. Deus autem dicitur factus homo: eo quòd humana natura incepit esse in supposito diuinæ naturæ, ab æterno præexistēte. Et ideo Deū fieri hominem, nō est Deū fieri simpliciter.

¶ Ad secundum dicendū, quòd sicut dictum est, fieri importat, quòd aliquid prædicetur de nouo de altero. Vnde quandocunq; aliquid de nouo prædicatur de altero cum mutatiōe eius, de quo dicitur, tūc fieri est mutari. Et hoc cōtingit in omnibus quę absolutè dicuntur: non enim potest albedo aut magnitudo de nouo aduenire alicui, nisi per hoc, quòd de nouo mutatur ad albedinē vel magnitudinem. Ea verò quæ relatiuè dicuntur, possunt de nouo prædicari de aliquo absque eius mutatione: sicut homo de nouo fit dexter absque sua mutatione, per motum illius, qui fit ei sinister. Vnde in talibus non oportet omne quod dicitur fieri, esse mutatum, quia hoc potest accidere per mutationem alterius. Et per hunc modum ad Deum dicimus, Domine refugium factus es nobis. Esse autem hominem, cōuenit Deo ratione vnionis, quæ est relatio quædam. & ideo esse hominem prædicatur de nouo de Deo absque eius mutatione per mutationem humanæ naturæ quæ assumitur in in diuinam personam. Et ideo cùm dicitur, Deus factus est homo, non intelligitur ali-

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore articuli primò respondetur quæsito vnica conclusione. Hæc est vera, Deus factus est homo. Probatúrque syllogismo satis clare posito & ordinato in litera: ita vt non sit opus [illegible] mare illum.

Infrà q. 33. artic. 3. c. Et 3. dis. 3. q. 5. artic. 3 c. & d. quæst. Et 1 ca. Et opu 2. 8. Et Rom. 1. l. 2. co. 3.

¶ Deinde aperitur q hæc propositio à diuersis diuersimode intelligitur iuxta dicta in primo huius quæstionis articulo de ista propositione, Deus est homo.

Annot. ¶ In responsione ad secundum, si dubitas, vide scripta in articulo primo in responsione ad vltimum. Et si tibi illa non sufficiunt, nec quiescis ex relatiua declaratione tam profundæ factionis, dico quòd licet fieri hominē absolutè importet mutationē in subiecto acquirēte humanam naturam, puta in materia, attamen personam aliquam fieri hominem, non importat mutationem in persona acquirente naturam humanam. Et ratio diuersitatis est, quia subiectum quod fit homo, g transmutatione sui acquirit esse humanum: sed persona quæ fit homo, sola noua personatione humanæ naturæ fit homo. Personare autē naturam humanam, non est mutari, sed subsistere nunc primò in illa. Et ideo filius Dei prius nō erat homo, quia non personabat naturam humanam. & in tempore factus est homo, quia incepit quādoque personare naturam vnam humanam. & per hoc acquisiuit primò esse substātiale humanæ naturæ, & non tantum esse relatiuum: factus est homo, factus est substantia animata sensibilis rationalis, & non ad aliquid, non ad humanam naturam. Et est non solum subiectum propositionis ly Deus, quum dicitur, Deus factus est homo: sed vt subiectū factionis, hoc est personationis nunc primo. Hoc enim fieri nihil aliud est, quàm personare nunc primo. Et sic habes substantialem factionem & terminum & subiectum absque mutatione subiecti. Et si tibi apparet mirabile, memento q nihil est mirabilius, quàm Verbum caro factum est, post Trinitatis arcanum.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, si formalem responsionem nouitius optas, dicito quod ista est vera, Deus factus est subsistēs in humana natura: hoc enim formaliter supponit ly Homo. Et si ad materialiter sub

sitet subtractum [illegible] est en [illegible] vera quòd hæc etiam est vera, Deus factus est persona filij Dei subsistens in humana natura. Sicut etiam quum paries fit albus, vere dicitur, quòd paries [illegible] est paries albus: et patet in septimo Metaphys. & ad propositum in tertio Senten. distinct. 7.

¶ *Super Quæstionem decimamsextam Articulum septimum.*

Clement. Titulus clarus est. [illegible] hunt. [illegible] ponitur duplex propositionis sensus improprius & iuxta vtrumque respondetur. Secundò ponitur tertius sensus, qui [illegible] est proprius: & respondetur quæstio. ¶ Q[illegible] vide [illegible], qu[illegible] in primo sensu [illegible] verbalis est, [illegible] factus [illegible] vel [illegible] hic [illegible], [illegible] homo fa[illegible] [illegible] Deus, vel [illegible] homo est De⁹ [illegible] [illegible] falsa & [illegible] secunda [illegible] non est dubium. Prima autem fa[illegible] quia ly Homo, in [illegible] stat [illegible] suppositione [illegible] dicendo, homo fa[illegible] [illegible] de persona humana facta, quod est Deus: constat autem, nullam esse personam siue humanam, siue diuinam factam quæ sit Deus. nam persona humana, quæ est Deus, est non facta, sed genita ab æterno, Deus de Deo.

qua mutatio ex parte Dei, sed solùm ex parte humanæ naturæ.

¶ Ad tertium dicendum, quod homo supponit personam filij Dei, non nudam, sed prout subsistit in humana natura. Et ideo quamuis hæc sit falsa, Deus factus est persona filij Dei: est tamen hæc vera, Deus factus est homo, ex eo quòd est vnitus humanæ naturæ.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrùm hæc sit vera, Homo factus est Deus.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd hæc sit vera, Homo factus est Deus. Dicitur enim Rom. primo, Quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis, de Filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Sed Christus, secundum quòd homo, est ex semine Dauid secundum carnem. Ergo homo factus est filius Dei.

¶ Præterea, August. dicit in primo de Trin. Talis erat illa susceptio, quæ Deum hominem faceret, & hominem Deum. Sed ratione [illegible] susceptionis hæc est vera, Deus factus est homo. Ergo similiter hæc est vera, Homo factus est Deus.

¶ Præterea, Gregorius Nazanzenus dicit in Epi. ad Elidonium, Deus quidem humanatus est, homo autem deificatus, vel quolibet aliter nominauerit. Sed Deus ea ratione dicitur humanatus, qua est homo factus. Ergo homo ea ratione dicitur deificatus, qua est factus Deus. Et ita hæc est vera, Homo factus est Deus.

¶ Præterea, Cùm dicitur, Deus factus est homo, subiectum factionis vel mutationis non est Deus: sed humana natura, quam significat hoc nomen homo. Sed illud videtur esse subiectum factionis, cui factio attribuitur. Ergo hæc magis est vera, Homo factus est Deus, quàm ista, Deus factus est homo.

¶ SED CONTRA est quod Damas. dicit in 3. lib. Non hominem deificatum dicimus, sed Deum humanatum. Idem autem est fieri Deum quod deificari. Ergo hæc est falsa, Homo factus est Deus.

CONCLVSIO.

¶ *Tametsi hæc est vera, Deus est factus homo: hæc tamen, Homo factus est Deus, falsa est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ista propositio, Homo factus est Deus, tripliciter potest intelligi. Vno modo, ita quod hoc participium Factus, determinet absolutè vel subiectum, vel prædicatum. Et in hoc sensu est falsa: quia neque homo ille de quo Deus prædicatur, est factus, neque Deus est factus: vt infrà dicetur. Et sub eodem sensu hæc est falsa, Deus factus est homo. Sed sub hoc sensu non quæritur hîc de istis propositionibus. Alio modo potest intelligi, vt ly Factus determinet compositionem: vt sit sensus, Homo factus est Deus, id est, factum est, vt homo sit Deus.

¶ In secundo autem, quæstionis improprio sensu, dicuntur quinque. Primò ponitur modus, quo sumitur ly Factus & dicitur sumi vt modus determinans compositionem, sicut in propositionibus modalibus ly possibile, aut necessarium determinare dicitur compositionem. ita quòd propositio ista, Homo factus est Deus, sonat istam, Hominem esse Deum, factum est. Et propterea secundo in litera explicatur dictus sensus eiusdem, scilicet, [illegible] um est vt homo sit Deus, & similiter Deus factus est homo, factum est v[illegible] Deus sit homo. Tertiò dicitur quòd propositio vtraque est vera in hoc sensu. Quartò, quòd hic sensus non est proprius harum propositionum. Et ratio quidem Logi[illegible] est quia ly factus, non [illegible] modus determinatiuus compositionis, sicut ly Possibile aut necessarium. Ratio verò realis ad sensum respiciens, quæ in li[illegible] te redditur: quum quinto subiungitur, quomodo sensus iste potest proprietatem sortis habere, est quia hic homo, de quo enunciatur factum esse Deum, non est factus Deus. Ita quòd neque ab æterno, neque ex tempore factum est ei homo, hoc est [illegible] homo, esset Deus. Constat enim, quod ly homo, suppositio hac enunciatione pro [illegible] homine, quæ supponit personaliter & determinatè & quod hic homo est Deus ab æterno genitus, non factus, est hypostasis filij Dei. Non est igitur proprius sensus harum loquutionum, dicere, Factum est vt homo esset Deus. Posset tamen, vt quinto dicitur, in litera saluari, vt proprius sensus, subiiciendo quòd homo habeat suppositionem simplicem, [illegible] est, supponat pro natura humana in concreto communiter: nam factum est, quod homo sit Deus: quamuis non sit factum, quod aliquis singularis homo sit Deus. quia ille singularis homo, qui est Deus, est naturaliter, & ab æterno Deus.

¶ *Num in ista, Homo factus est Deus, sit simplex, vel personalis suppositio.*

Quæstio. ¶ Occurrit hic autem circa duo quæstio. Primò circa suppositionem simplicem, & proprietatem propositionis [illegible]. Secundo, circa personalem, an iste homo sit factus Deus. Est autem dubitandi ratio circa primum: quia dicendo, homo est factus Deus, ly homo supponit pro habente naturam humanam indeterminatè: aliud enim est dicere, hic homo est factus Deus: & aliud est dicere, homo est factus Deus. quoniam homo supponit communiter pro habente naturam humanam, hic homo autem determinatè.

¶ Et hinc fit primò, vt ratio literæ nihil valeat, reprobando illam. Homo factus est Deus: quia ista est falsa, iste homo factus est Deus.

¶ Fit secundò, vt non Logicè dicatur in litera, quod supponat simpliciter ly Homo, stando pro homine communiter: quoniam supponit personaliter, confusè tamen: non naturalis suppositio terminus communis [illegible] est supponere pro habente naturam indeterminatè.

¶ Fit tertio, vt quia ista propositio, Homo factus est [illegible] in personali suppositione propria [illegible] quia in veritate homo est Deus, & non semper fuit Deus, sed per vnionis gratiam [illegible] in litera arguatur falsitatis.

¶ Fit quarto, vt Scotus in tertio [illegible] distinctione septima, quæstione secunda, tertius [illegible] homo factus est Deus, est simpliciter vera & propria [illegible] quia homo per actionem agentis est Deus, & non semper fuit Deus. [illegible] factus est homo.

¶ Ad euidentiam [illegible] per [illegible] suppositionem hæc est [illegible] prædicatum [illegible] alicui personæ humanæ quod cuius [illegible] nulla persona

humana, nec de omnibus simul verificatur, de homine personaliter sumpto non verificatur, vt patet discurrenti, tam in propositionibus per se, quàm per accidens. Si vero supponit simpliciter, prædicatum conuenit homini abstrahendo à suis suppositis ita quòd verificatur de homine communiter, & de nullo homine, nec de omnibus simul verificatur.

¶ Ad propositum autem descendendo, considerandum est, quod in ista propositione, Homo factus est Deus, ly homo supponit personaliter propriè loquendo: quia ly factus est, non permittit hominem supponere nisi personaliter. sicut quum dicitur, Homo factus est albus. quoniam fieri reale, non est hominis communiter, sed hominis singularis. Et propterea ad veritatem istius, Homo factus est Deus, oportet veram esse istam, Aliquis homo factus est Deus. sicut ad veritatem istius, Homo factus est albus, oportet quod aliquis homo sit factus albus. Sed si ly homo, supponat simpliciter: veritas eius non exigit, quod aliquis homo sit factus Deus: sed sufficit quod per actionem alicuius agentis factum sit, vt de homine absolute verificetur de nouo esse Deum. Et quia potest dici quod iste sensus est proprius sensus istius propositionis à doctoribus positus (ita quòd de homine absolute dixerunt quod factus est Deus) nec hæc proprietas est vsquequaque clara. Ideo Autor dixit, Nisi fortè, &c.

¶ Ad obiecta igitur respondendo dicitur, concedendo quòd homo, propriè loquendo, supponit pro habente naturam humanam indeterminatè. & quòd alia est propositio, Homo factus est Deus, & alia, Hic homo factus est Deus. Sed quum infertur primò, ergo ratio literæ nihil valet, respondetur quod efficax est: quia licet sint diuersæ propositiones, negatio tamen illius singularis, scilicet, hic homo est factus Deus, infert negationem illius indefinitæ, Homo factus est Deus: quoniam gratia materiæ vnum singulare in proposito æquiualet omnibus singularibus: constat enim vnum tantum hominem esse Deum. Et propterea sicut à negatione omnium singularium infertur negatio indefinitæ, ita in proposito à negatione vnius singularis destruitur indefinita.

¶ Ad secundum dicitur, quod quia talia sunt subiecta, qualia permittuntur à prædicatis, & prædicatum integrum, scilicet factum esse Deum, verificandum est: & non potest verificari de homine personaliter siue confusè, siue determinatè: Ideo ad suppositionem simplicem recursum est. Logicum quippe est, vt homo supponat simpliciter pro habente naturam abstrahendo à singularibus, non solum quo ad significationem, sed quo ad id quod prædicato supponat. & hæc non est eius naturalis suppositio, sed quum personaliter supponit pro habente naturam indeterminatè.

¶ Ad tertium dicitur, quòd iam patet, falsum esse, quòd personaliter sumpta illa propositio, Homo factus est Deus, sit vera: nec est verum de homine personaliter sumpto, quòd per gratiam vnionis est Deus.

¶ Vnde ad quartum et Scoti dictum, quòd si Scotus vtitur suppositione simplici, verum dicit & affirmat proprietatem sensus, quam Autor in litera sub dubio relinquit. Sed in veritate ly Factus est, transit in impersonale: hoc est, factum est, vt homo esset Deus. Quod non videtur de intentione Scoti, colentis istam, Homo factus est Deus, sequi per conuersionem ad illam, Deus factus est homo. oportet enim personaliter supponere hominem, si per conuersionem sequitur ad illam. Et propterea si (vt apparet) vtitur suppositione, personali directe dicit contra Autorem sed falsum dicit quoniam personaliter sumpta propositio illa, Homo factus est Deus, est falsa. Et quum probatur: quia istæ sunt veræ, Homo per actionem agentis est Deus: &, Homo non prius erat Deus: respondetur quod prima est falsa: quia veritas eius exigit veritatem alicuius suæ singularis, scilicet quod aliquis homo per actionem agentis est Deus, qui prius non fuit Deus. Constat autem, quod nullus homo per actionem cuiuscunque agentis est de nouo Deus: quia ille homo, scilicet Iesus Nazarenus, qui solus inter homines est Deus, non est de nouo Deus, sed ab æterno: nec per actionem alicuius agentis, sed æterna Natiuitate à Patre est Deus. Nec est verum, quòd ista, Deus factus est homo, conuertens sit, Homo factus est Deus: sed illa, Qui factus est homo, est Deus. sicut ista, Paries factus est albus, non conuertitur in istam, Album factum est paries: sed in istam, Quod factum est album est [illegible]

¶ [illegible] dubium occurrens est: quia videtur quòd etiam factum sit, quod [illegible] sit Deus nam ly iste homo, stat pro supposito æterno, non quatenus [illegible] æternum, seu hypostasis diuinæ naturæ. sed quatenus est ex tempore hypostasis humanæ naturæ. Constat autem, quòd factum est per gratiam diuinam, vt hypostasis diuinæ naturæ, esset hypostasis humanæ naturæ, & quòd hypostasis humanæ naturæ, esset ipsa Verbi hypostasis. Et sic propositio esset vera, & sensum proprium habet secundum personalem suppositionem.

¶ Ad hoc dicitur, quod in hac vltima particula literæ non est sermo de veritate, sed de

sed de proprietate sensus. Et propterea licet assignatus sensus obiciendo sit verus, non tamen est proprius [illegible] propositionis: quia ly homo ex parte subiecti personaliter ac determinate supponens debet sumi pro illa hypostasi absolute, & non pro illa, vt abstrahit à [illegible] materialiter constat autem quod abstrahit sumpta hypostasi illa, falsum est quod factum sit, illam esse Deum. Vbi tamen [illegible] di[illegible]stu inueniuntur, pie interpretanda sunt, non extendenda.

¶Quo ad secundum tertiam sensus ponit, quod hoc totum, Factus est, ponitur pro copula verbali: [illegible] enim factus est, ponit circa hominem vt subiectum fieri, non absolute, sed in ordine ad Deum, vt terminum factionis ita quod sensus proprius est, quod homo effectus est Deus. Et in hoc sensu proprie respondetur quaesito, quod propositio est falsa & manifestatur, & probatur. Manifestatur quidem & ex supposita sententia fidei falsificante dictam propositionem, & ex contraria haeresi Nestorianorum verificante eandem. Ponendo enim vnam tantum in Christo hypostasim, quam illa sit genita Deus ab aeterno, & supponatur per ly homo, non potest dici quod factus est Deus. Ponendo autem cum [illegible] duas in Christo hypostases, optime verificatur, quod homo factus est Deus, quia ille homo coniunctus est Deo, sicut econtra, Deus factus est homo, id est coniunctus est illi homini secundum hos haereticos. Probatur autem sic. Esse Deum verificatur de homine non ratione naturae, sed suppositi: ergo fieri Deum, de supposito quoque verificari debet, si propositio est vera. Sed de supposito non potest verificari fieri Deum. Probatur, quia ab aeterno est Deus nec vnquam coepit esse Deus, aut fieri Deus, aut quod factus sit Deus: ergo. Antecedens patet. Consequentia vero probatur quia eiusdem est fieri & esse, sicut quum fieri terminetur ad esse.

Et sub hoc sensu vtraque est vera, Homo factus est Deus, &, Deus factus est homo. Sed hic non est proprius sensus harum locutionum: nisi forte intelligatur secundum quod ly homo, non habet personalem suppositionem, sed simplicem. Licet enim hic homo non sit factus Deus, quia hoc suppositum, scilicet persona filij Dei, ab aeterno fuit Deus: tamen homo, communiter loquendo, non semper fuit Deus. Tertio modo proprie intelligitur, secundum quod hoc participium factus, ponit fieri circa hominem in respectu ad Deum sicut ad terminum factionis. Et in hoc sensu, supposito quod in Christo sit eadem persona, & hypostasis, & suppositum Dei & hominis (vt supra ostensum est) ista propositio est falsa: quia cum dicitur, Homo factus est Deus, ly homo, habet personalem suppositionem. Non enim esse Deum, verificatur de homine ratione humanae naturae, sed ratione suppositi sui: suppositum autem illud humanae naturae, de quo verificatur esse Deum, est idem quod hypostasis seu persona filij Dei, quae semper fuit Deus. Vnde non potest dici, quod iste homo incepit esse Deus, vel quod fiat Deus, aut quod factus sit Deus. Si vero esset alia persona vel hypostasis Dei & hominis, ita quod esse Deum, praedicaretur de homine, & econuerso, per quandam coniunctionem suppositorum, vel dignitatis personalis, vel affectionis vel inhabitationis (vt Nestoriani dixerunt) tunc pari ratione posset dici, quod homo factus est Deus, id est, coniunctus Deo, sicut & quod Deus factus est homo, id est, coniunctus homini.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod in verbis illis Apostoli hoc relatiuum Qui, quod refert personam filij Dei, non debet intelligi ex parte praedicati, quasi aliquis existens ex semine Dauid secundum carnem sit factus filius Dei: in quo sensu obiectio procedebat. sed debet intelligi ex parte subiecti: vt sit sensus, quod filius Dei factus est, scilicet homo, ad honorem Patris (vt Gloss. exponit) existens ex semine Dauid secundum carnem. Ac si diceret, filius Dei factus est habens carnem ex semine Dauid, ad honorem Dei.

¶Ad secundum dicendum, quod illud verbum Augustin. est intelligendum in illo sensu, secundum quod ex illa susceptione Incarnationis factum est, vt homo esset Deus, & Deus esset homo. In quo sensu ambae locutiones sunt verae: vt dictum est.

¶Et similiter dicendum est ad tertium: nam deificari idem est quod fieri Deum.

¶Ad quartum dicendum, quod terminus in subiecto positus tenetur materialiter, id est pro supposito: positus vero in praedicamento, tenetur formaliter, id est pro natura significata. Et ideo cum dicitur, Homo factus est Deus, ipsum fieri, non attribuitur humanae naturae, sed supposito humanae naturae, quod est ab aeterno Deus, & ideo non conuenit ei fieri Deum. Cum autem dicitur, Deus factus est homo, factio intelligitur terminari ad ipsam humanam naturam. Et ideo proprie loquendo, haec est vera, Deus factus est homo: sed haec est falsa, Homo factus est Deus. Sicut si Sortes cum prius fuerit homo, postea factus est albus, demonstrato Sorte, haec est vera, Hic homo hodie factus est albus: haec tamen est falsa, Hoc album hodie factum est homo. Si tamen ex parte subiecti poneretur aliquod nomen significans naturam humanam in abstracto, posset hoc modo significari vt subiectum factionis: puta si dicatur, quod natura humana facta est filij Dei.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum haec sit vera, Christus est creatura.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod haec sit vera, Christus est creatura. Dicit enim Leo Papa, Noua & inaudita conuentio: Deus qui est & erat, fit creatura. Sed illud potest praedicari de Christo, quod filius Dei factus est per Incarnationem. Ergo haec est vera, Christus est creatura.

¶Secundum est, quod cum hic fiat, quod [illegible] in hoc mysterio mutatio relatiua secundario tamen [illegible] quod quum de hoc mysterio loquendum est, di[illegible] quod in eo [illegible] duo, scilicet factio, & mutatio. Et quod factio quidem est substantialis qua Verbum caro factum est: & locum subiecti [illegible] in hac factione substantiali Verbum, quia secundum rei veritatem & proprietatem conuenit in [illegible] fieri verbum, vt hypostasis, quae naturae subiicitur, naturam substantificans, in natura subsistens. Et natura ipsa humana quae [illegible] sermo tenet locum termini, quantum non tantum, vt dicetur. Mutatio autem est [illegible] relatiua & respectu huius natura humana tenet locum subiecti, Verbum [illegible] locum termini quia Verbum non refertur [illegible] nisi quia natura refertur ad Verbum [illegible] mutat one, de factione est sermo [illegible] istis propositionibus: ideo illa est simpliciter vera, Deus factus est homo in ea [illegible] de [illegible] quod est [illegible] subiectum factionis [illegible] factum est homo quod constet esse verissimum, & propositum [illegible]. Ista vero, Homo [illegible] est Deus, est simpliciter falsa quoniam in ea enuntiatur vt terminus factionis Deus, qui nec ratione naturae, nec ratione suppositi potest terminare factionem circa suppositum hominis ex significatione propositionis positam, qua dicitur, Homo factus est Deus.

¶In responsione ad primum aduerte nouitie, quod tota vis argumenti consistit in [illegible] pronomine, Et quasi diceret Apostolus De filio suo, quia factus est ei, hoc est Deo filius, &c. Et propterea responsio consistit in hoc, quod ly Ei, idem significat quod ad honorem eius & construitur sic, Qui factus est ad Dei honorem ex semine Dauid secundum carnem.

¶In responsione ad secundum & tertium habet plane interpretationem Graecorum in Gregorio, & Latinorum in Augustino.

¶In responsione ad quartum vide in calce responsionis quod natura humana dicitur subiectum factionis, non solum ea ratione, qua est subiectum mutationis relatiuae sed quia substantiale fieri in mysterio Incarnationis [illegible] conuenit humanae naturae passiue: quoniam hoc fieri non est, nisi Verbo vniri naturam humanam in vnitatem hypostaticam vbi constat Verbum personare naturam, & naturam personari in Verbo. Et licet Verbum personare naturam, non sit agere (quum non sit commune toti Trinitati, cui omnis actio ad extra communis est sed soli Verbo conueniat) & consequenter naturam à Verbo personari, non sit pati: quia tamen hoc fieri, Physice loquendo, non est nisi personatio humanae naturae in Verbo, vt nunc primum dependens à tota Trinitate, vt causa efficiente, & Verbi in ipsa personatione concurrat vt hypostasis, & natura humana vt patiens ipsam factionem suae personalitatis in Verbo, tam Verbum quam natura humana potest significari vt subiectum factionis in hoc mysterio. Et propterea in litera dicitur, quod dici potest, Humanitas facta est Dei, non autem, quod homo factus est Deus.

¶Aduerte circa haec, quod quum in omni factione, qua vnum fit aliud, non solum concurrat terminus, sed subiectum seu quasi subiectum, & in hac factione, vt in litera dicitur, Deus significetur vt terminus per hanc propositionem, Homo factus est Deus, restat vt homo significetur vt subiectum. & ideo, vt in litera dicitur, est falsa propositio ista, Homo factus est Deus. Et tamen si relatiue iudicetur ista factio, verissimum est, quod Deus est terminus, & homo formaliter est subiectum: quia secundum terminum mutatio ponitur in homine formaliter, & in Deo non nisi vt in termino. Quinimo, vt ad rem spectando, deberet ista propositio, Homo factus est Deus, dici vera, & magis vera quam illa Deus factus est homo quia in illa subiectum factionis ponitur subiectum, & [illegible] terminus ponitur terminus in ista autem, econtra: & tamen [illegible] oppositum affirmatur quia ista, Deus factus est homo, affirmatur & in Euangelio, Verbum caro factum est, & in Symbolo Et homo factus est. Illa autem, Homo factus est Deus, communiter dicitur falsa.

¶Quorsum haec? Propter duo. Primum est, vt [illegible] factione relatiua, sed intelligat in hoc mysterio fieri illud, quo dicitur, Verbum caro factum est, & homo factum est, esse non fieri relatiuum quia non caro, [illegible] homo factus esset Dei filius, sed ad carnem, [illegible] minem & militarent multum argumenta allata. Sed fieri substantiale, non quale est fieri, quo materia transmutatur in [illegible] autem, [illegible] humanam naturam [illegible] qua [illegible] fieri quo fingeretur Sortem fieri hominem. [illegible] sicut alio modo se habet esse inter Sortem & humanam naturam [illegible] pars & inter materiam & humanam [illegible] ex altera parte, ita dissimiliter se habet fieri inter haec & illa quod enim dicimus, Sortes est homo, non d[illegible] praedicari, & aliud [illegible] sed quod dicitur, Materia est humana [illegible] denotatur materiae, & aliud humanitatis. Et ideo fieri medians inter ma[illegible] & esse humanum [illegible] substantiale quidem, sed mutationis est ipsius [illegible] Sortem autem & humanam naturam non mediat fieri mutatio [illegible] aut sine mutatione. Et ad hoc [illegible] spectat fieri illud, quo Verbum [illegible] fieri ad [illegible] esse [illegible] modum spectat esse illud, quo Verbum est homo [illegible] modo dicendi per se, vt patet ex supradictis.

¶Super Quaestionis decimaseptimae Articulum octauum.

Titulus de propositione est, an [illegible] enunciatio ista, Christus est creatura, sit vera. ¶In [illegible] corpore duae sunt conclusiones. Prima est directe responsiua quaesito. Non est absolute dicendum Christus est creatura sed cum determinatione, scilicet secundum humanam naturam. Probatur. Cum haereticis nec nomina debemus [illegible] communia [illegible] etiam [illegible] debemus conuenire in dicendo Christum creaturam. Antecedens probatur & ex Hieronymo quia ex verbis [illegible] haeretici & [illegible] haereticorum error fauere videantur. [illegible] probatur quia Arriani [illegible] Christum creaturam [illegible] simpliciter quia [illegible] vtramque naturam [illegible] quod est damnatum haereticum.

¶N[illegible] nouitie [illegible] ex verbis [illegible] protulit incurrit in haeresim, non formaliter [illegible] errore [illegible] in significatio verbo[illegible] errore [illegible] fidei importantis, vel apparenter, dum incedi[illegible]

G [illegible]

Infra q. 20. ar. 1. ad 1.
Et 1. q. 41 ar. 3. c. & 4.
Et 3. dist. 4. q. 1. ar. 2. ad 4. et dist. 11. q. 1. ar. 2. & dist. 11. q. 1. art. 3. ad 2.
Et 4. contra c. 48.
Et veri. c. 29. ar. 1. ad 1.
Et opusc. 3. c. 223.
Et 1. Cor. 15. l. 2. col. 1. fin.

Annot. Annot. Annot. Comment. Annot.

nata verba speciē hæresis præ se ferūt. Sicut etiā in aliis vitiis incurritur ex aliqua inordinatione species mali, à qua vniuersaliter abstinendū esse iubet Apostolus. ¶ Nota secundò, q; quia quæstio ista est de nominibus, quę diuersimodè à diuersis intelligi possunt, ideo sufficiens ratio abstinēdi ab aliqua loquutione est fuga apparentiæ, ne videamur fauere hæreticis, etiam si in veritate non faueremus.

¶ Nota tertiò, q; communicare cū hæreticis in vocabulis, prohibitum est quo ad propria, nō autē quo ad cōmunia: nam in his quę bene cū [illegible] dicunt, non nō cōmunicamus cū illis: sed ipsi cōmunicant nobiscū. Sed in iis vocib⁹, quas cōtra Ecclesiā leuant, vtpote ipsis propriis, cōmunicare non debemus. Talis autē est vox ista, Christus est creatura. Vbi patuit si[illegible] Arr[illegible] hanc de Christo secun[illegible] quod [illegible] & n[illegible] secundū partam: qui secundū veritatem non nisi ratione partis, h[illegible] humanę naturę creatus sit. Et propterea in hac [illegible] Christus est creatura, vtpote hæret[illegible] contra ecclesiæ & vocē & veritatē, non est cōmunicandum cum Arrianis. & ideo est simpliciter neganda.

¶ *Num hæc vox, Christus est creatura, propria sit hæreticis.*

Quæstio. ¶ Occurrit hic dubium: quia vox ista nō Arriana, sed euāgelica esse: [illegible] nō propria hæreticis, sed cōmunis & frequentanda. Probatur assumptum Ioan. 14. ex verb[illegible] Domini dicētis sine determinatione aliqua, Pater maior me est. Si enim Christus absolutè & simpliciter dixit, Pater maior me est (q̄d est dicere, ego sum minor Patre) & idē est iudiciū de ista & de illa, Christus est creatura, vt in litera dicitur, consequens est, vt dicere hęc, non sit communicare in vocabulis cum hæreticis, sed sectari Euangelica verba, declinando tamē sensum hæreticorū. Non enim prohibemur loqui & frequentare loquutiones sacræ Scripturæ, malè exposi[illegible] ab hæreticis: alioquin oporteret nouum semper modum loquendi inuenire. quod est tantum.

¶ Præterea, Proprietates vtriusque naturæ, possunt prædicari de hypostasi communi vtriusque naturæ quocunq; nomine significetur, vt supra dictum est. Sed proprietas humanæ naturæ est esse creaturā: sicut & proprietas diuinæ naturæ est esse creatorē. Ergo vtrunque potest dici de Christo, scilicet q; sit creatura, & q; sit increatus & creator.

¶ Præterea, Principalior pars hominis est anima, quàm corpus. Sed Christus ratione corporis, quod de Virgine traxit, dicitur esse simpliciter natus de Virgine. Ergo ratione animæ, quæ creata est à Deo, debet simpliciter dici quòd Christus sit creatura.

¶ SED CONTRA est quod Ambro. dicit in lib. de Trin. Nunquid dicto factus est Christus? nunquid mandato creatus est Christus? quasi dicat, non. Vnde subdit, Quomodo autem creatura in Deo esse potest? etenim Deus naturę simplicis est, nō coniunctæ. Ergo hæc non est concedenda, Christus est creatura.

CONCLVSIO.

¶ *Non absoluté dicendum est, Christus est creatura, nisi secundum quòd homo.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Hiero. dicit, ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis. Vnde cum hæreticis nec nomina debemus habere communia, ne eorum errori fauere videamur. Arriani autem hæretici Christum dixerunt esse creaturam, & minorem Patre, non solùm ratione humanæ naturæ, sed etiam ratione diuinæ personæ. Et ideo non est absolutè dicendum, quòd Christus sit creatura vel minor Patre, sed cum determinatione, scilicet secundum humanam naturam. Ea verò, de quibus suspicari non potest, quòd diuinæ personæ conueniant secundum seipsam, possunt simpliciter dici de Christo ratione humanæ naturæ: sicut simpliciter dicimus Christum esse passum, mortuum & sepultum. Sicut etiam in rebus corporalibus & humanis, ea quæ in dubitationem venire possunt, an conueniant toti vel parti, si insunt alicui parti, non attribuimus toti simpliciter, id est, sine determinatione: non enim dicimus quòd Aethiops est albus, sed quòd est albus secundum dentes. Dicimus autem absque determinatione, quòd est crispus: quia hoc non potest ei conuenire nisi secundum capillos.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquando sancti Doctores causa breuitatis determinatione omissa, nomine Creaturæ vtuntur circa Christum: est tamen in eorum dictis subintelligenda.

¶ Ad secundum dicendū, quòd omnes proprietates humanæ naturæ, sicut & diuinæ possunt aliqualiter dici de Christo. Vnde & Damasc. dicit in 3. lib. quòd Christus, qui Deus est & homo, dicitur & creabilis & increabilis, partibilis & impartibilis. Sed tamen illa quæ dubitationem habent circa alterutram naturam, non sunt dicenda absque determinatione. Vnde ipse postea alibi subdit, Ipsa vna hypostasis, scilicet Christi, & increata est deitate, & creata est humanitate. Sicut & econuerso non esset dicendum sine determinatione, Christus est incorporeus vel impassibilis ad euitandum errorē Manichæi, qui posuit Christum verū corpus non habuisse, nec verè passum esse: sed dicendum est cum determinatione, q; Christus secundum deitatem est incorporeus & impassibilis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd de natiuitate ex Virgine, nulla dubitatio potest esse, quòd conueniat personæ filij Dei, sicut potest esse de creatione. Et ideo non est similis ratio vtrobique.

ARTICVLVS IX.

¶ *Vtrùm hæc sit vera, Iste homo, demonstrato Christo, incœpit esse.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd ille homo, demonstrato Christo inceperit esse. Dicit enim Aug. super Ioan. Priusquam mūdus esset, nec nos eramus, nec ipse mediator Dei & hominū, homo Iesus Christus. Sed illud quod non semper fuit, incœpit esse. Ergo ille homo, demonstrato Christo, incœpit esse.

¶ Præterea, Christus incœpit esse homo. Sed esse hominem est esse simpliciter. Ergo ille homo incœpit esse simpliciter.

¶ Præterea, Homo importat suppositū humanæ naturæ. Sed Christus nō semper fuit suppositum humanæ naturæ. Ergo ille homo incœpit esse.

& parti à propriis parti. Et cōmunis si secūdum partē tātū insunt, nō simpliciter enunciantur de toto: nō enim dicimus q; Aethiops est albus, sed q; est albus dētes, sed bene dicimus q; est crispus, quāuis solos capillos habeat crispos. Et ideo hic neutrā obiectionē Durand. in 3. sen. di. 11. militare cōtra præsentē doctrinā: quia [illegible] ipsam spectant ambæ. Autor autē ad dubitationē & errorē vitādum, ædidit, & super hoc fundat doctrinam [illegible] patet in litera. Et propterea nec obstat, q; Christus dicitur absolutè genitus ex Maria virgine: nec obstat q; humana & diuina natura aut suppositū nō se habent vt partes, sicut capilli & dentes: nec prædicantur de Christo, sicut crispū aut album e[illegible]. Argumentū enim à simili, optimè seruit admodū loquēdi cōprobandū: quicquid sit de rerū disparitate.

Annot. ¶ In responsione ad primum aduerte responsionem nō voluntariā sed sumptam ex textu Magistri sen. in 3. dist. 11. vbi hæc tractatur materia.

¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum nonum.*

Titulus, vt iacet, clarus est de hac propositione, Iste homo incœpit esse.

Comment. ¶ In corpore vnica est cōclusio responsiua quæsito, Iste homo nō incœpit esse. Probatur dupliciter. Primò: quia propositio est simpliciter falsa, quia demonstrat suppositū æternū. Nec obstat, q; ly homo, significat naturā: quia terminus in subiecto positus tenetur nō formaliter pro natura, sed materialiter pro subiecto.

¶ Circa hunc processum occurrit primò Durandus in 3. di. 11. q. 1. reprehendens concludentem ex eo q; subiectum stat materialiter pro supposito, istā esse falsam, Iste homo, id est, Christus, incœpit esse. Ex hoc enim, inquit, q; subiectū tenetur materialiter, licet habeat q; aliquid potest sibi verè attribui, q̄d non attribuitur illi ratione formæ (sicut quū dicimus, albū currit) nō tamen habetur, quin etiā attribui sibi verè possit quod conuenit illi ratione formæ: vt patet dicendo, hoc albū disgregat: Ac per hoc, quum incipere esse cōueniat Christo ratione humanæ naturæ, sicut illa est vera, Hic homo (demonstrato Christo) est visibilis, ita ista, Hic homo incœpit esse, si nihil aliud obstat nisi q; subiectū tenetur materialiter. Vtrobiq; enim supposito attribuitur quod ratione formæ conuenit.

¶ *Num hæc sit falsa, Hic homo, demonstrato Christo, quia subiecto stat pro supposito æterno.*

¶ Ad hoc dicitur q; Saluator nō dixit sine determinatione, Pater maior me est: quoniam apposuit hanc loquutionē vt rationē præcedentis, de seipso secundum assumptam naturā loquentis: ait enim, Gauderetis vtiq; quia vado ad Patrem: quia Pater maior me est. Constat enim liquidò q; secundū humanam naturā vadit ad Patrē, quia Pater maior est ipso pro illo duntaxat secundū illā naturam, secundum quam vadit ad Patrē: alioquin maioritas nō esset ratio eundi ad Patrem. Ex contextu igitur literæ quo maioritas Patris ratio eundi ad Patrem ponitur, determinatur maioritas ipsa Patris ad filium secundum humanam na[illegible] secundum quam vadit ad Patrem. non est ergo euangelica, sed Arriana vox, Christus est minor Patre, Christus est creatura.

Comment. ¶ Secūda conclusio seu potius regula vniuersalis est: Ea quæ nō possunt suspicari cōuenire personæ Christi, secundum se absolutè affirmantur de Christo, quāuis solum ratione naturæ humanæ illi conueniant.

Annot. ¶ Vbi nota multùm Autorem in hac litera distinguere ea, quæ conueniūt Christo ratione humanæ naturæ in duo genera, nā quædā sunt, quæ in dubitationē venire possunt an cōueniant personæ secun[illegible] quædā [illegible] quæ clar[illegible] intelliguntur solum ratione naturæ. Et de secūdo genere [illegible] regula, q; simpliciter & absolutè [illegible] vt esse crucifixū, mortuū, &c. D[illegible] mo autē genere tradità [illegible] regula contraria, scilicet q; no[illegible] simpliciter, se[illegible] determinatio[illegible] [illegible] do secūdi generis regulā dicit Ea v[illegible] de quibus [illegible] hanc [illegible] cōmunicationē [illegible] minor Pa[illegible] ta, omnia similis generis [illegible] regulā. Probatur autē in litera vtraq; regula [illegible] in illis differē [illegible] huiusmod[illegible] [illegible] distinguitur [illegible] illis omnia tot [illegible]

Quæstio. ¶ Occurrit deinde Scotus in 3. sen. dist. 11. q. 2. obiiciens, quòd stare pro supposito contingit dupliciter, scilicet secundum se, vel vt habeat aliquid aliud sicut Sortes albus stat pro supposito generis substantiæ: non secundum se, sed vt habet albedinem. similiter hic homo, id est, Christus stat pro supposito diuino, nō secundum se sed vt est suppositum humanæ naturæ. Debuit ergo processus literæ, non distinguendo modos, quibus potest pro supposito accipi hic homo, seu Christus. [illegible] processum pro qua[illegible] funda[illegible] super h[illegible] q; ista propositi[illegible] [illegible] esse, significat in supposito æterno aliqd repugnās illius æternitati, scilicet incipere esse. Durādus quoq; ibidē occurrit, arguēs q; nec istud videtur valere [illegible] ponendo in Christo vnū esse tantum valet et nō tam[illegible] ponēdo in ipso plura esse, sicut oportet aliquo modo ponere. Quoniam nō sequitur q; non [illegible] habēdo, sed q; nō semper fuerit, secundum [illegible] secundum quod incœpit esse cum quo stat, q; semper fuerit secundum aliud esse.

¶ *An [illegible] concedi possit, Christus incœpit esse.*

Quæstio. ¶ Circa cō[illegible] Scotus primò vbi supra occurrit, volēs q; ista possit concedi, Christus [illegible] incœpit esse. Et ratio eius est, q; ly est [illegible] esse simpliciter [illegible] Christū incœpit esse hominē, q; est esse [illegible] Tertio [illegible] hāc sua positi[illegible] et p[illegible] ly homo seu Christus stat p Verbo, vt est suppositū humanæ naturæ. Fouetq; si, tum quia

¶SED CONTRA est quod dicitur Hebr. xiii. Iesus Christus heri & hodie, ipse & in secula.

CONCLVSIO.

¶Hæc propositio, Hic homo, demonstrato Christo, incepit esse, est simpliciter falsa.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ non est dicēdum, ꝙ ille homo, demōstrato Christo, inceperit esse, si nihil addatur. & hoc duplici ratione. Primò quidem: quia hæc locutio est simpliciter falsa, secundū sententiā catholicæ fidei: qua ponimus in Christo vnū suppositū & vnā hypostasim, sicut & vnā personā. Secundū hoc enim oportet, quòd in hoc qđ dicitur, iste homo, demōstrato Christo, designetur suppositū æternū: cuius æternitati repugnat incipere esse. Vnde hæc est falsa, hic homo incepit esse. Nec obstat quòd incipere esse conuenit humanæ naturæ, quę significatur, per hoc nomē homo: quia terminus in subiecto positus nō tenetur formaliter pro natura, sed magis materialiter pro supposito, vt suprà dictū est. Secundò, quia etiam si esset vera, nō tamen esset ea vtendū absq; determinatione, ad euitandū hæresim Arrij: quia sicut personæ filij Dei attribuit, ꝙ esset creatura, & quòd esset minor Patre, ita attribuit ei quòd esse inceperit, dicens ꝙ erat, quando non erat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ autoritas ista est intelligenda cum determinatione: vt scilicet dicamus quòd homo Iesus Christus non fuit ante quam mundus esset, secundum humanitatem.

¶Ad secundum dicendum, quòd cum hoc verbo Incipit, nō sequitur argumentum ab inferiori ad superius: non enim sequitur, hoc incipit esse albū, ergo incipit esse coloratū. Et hoc ideo, quia incipere, importat nunc esse, & non prius: non autem sequitur, hoc nō erat prius albū, ergo non erat prius coloratum. Esse autē simpliciter, est superius ad esse hominē: vnde nō sequitur, Christus incepit esse homo, ergo incepit esse.

¶Ad tertiū dicendū, ꝙ hoc nomē homo, secundū ꝙ accipitur pro Christo, licet significet humanā naturam, quæ incepit esse: tamē supponit suppositum æternum, quod esse nō incepit. Et ideo quia secundum quòd ponitur in subiecto, tenetur pro supposito, secūdum autem quòd ponitur in prædicato, refertur ad naturam, ideo hæc est falsa, Homo Christus esse incepit: sed hæc est vera, Christus incepit esse homo.

ARTICVLVS X.

¶Vtrùm hæc sit vera, Christus, secundum quòd homo, est creatura.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ hæc sit falsa, Christus, secūdū ꝙ homo, est creatura, vel incepit esse. Nihil enim in Christo est creatū nisi humana natura. Sed hæc est falsa, Christus, secundum quòd homo, est humana natura. Ergo hæc etiam est falsa, Christus, secundū quòd homo, est creatura.

¶Præterea, Prædicatū magis prędicatur de termino in reduplicatione posito, quàm de ipso subiecto propositionis: sicut si dicā, corpus, secūdū ꝙ coloratū, est visibile, sequitur ꝙ coloratum sit visibile. Sed hæc nō est absolutè (sicut dictum est) concedenda, homo Christus est creatura. Ergo neq; hæc, Christus, secundū quòd homo, est creatura.

¶Præterea, Quicquid prædicatur de quocūq; homine, secūdū ꝙ homo, prędicatur de eo per se & simpliciter: idē enim est per se, & secundum ꝙ ipsum, vt dicitur 5. Meta. Sed hæc est falsa, Christus est per se & simpliciter creatura. Ergo etiam hæc est falsa, Christus, secundum quòd homo, est creatura.

quia quod generatur, incipit esse, 5. Phys. tum quia Verbum incepit esse homo; ergo Christus incepit esse. Probatur consequentia. Quod de aliquo dicitur incipere determinatum per aliquod prædicatum, de illo toto dicitur incipere: sicut si Sortes incipit esse albus, Sortes albus incipit esse, ergo similiter est in proposito.

¶Occurrit deinde Durandus, concludens, distinguendum esse, & nō simpliciter respondendū, an Christus inceperit esse: quoniam vtraq; pars contradictionis est vera, ad diuersa referendo, naturam scilicet vel suppositum.

¶Ad primò obiecta ex Durando, dicitur quòd non militāt contra processum literam. Concedimus siquidem omnia quæ obiiciendo dicuntur in cōmuni de subiecto stante materialiter: scientes, ꝙ aliud est cōuenire supposito ratiōe suppositi, & aliud conuenire supposito, quacunq; aliud ratione cōueniat. Vnde nec formaliter Autor, quod quia subiectū tenetur materialiter, ideo oporteat quicquid illi attribuitur, vt ē conuenire illi ratiōe suppositi. Sed documet ꝙ oportet illud nō repugnare supposito: ita quod fundatur processus literæ super hoc, ꝙ quia subiectū tenetur materialiter pro supposito, ideo oportet attributū supposito non repugnare supposito: nec sufficit non repugnare naturæ seu formæ. Per hoc enim exclusit Autor obiectionem dicentium, quod quia dicendo, iste homo incepit esse, incipere esse, non repugnat naturæ humanæ Christi significatæ per ly homo, consequēs est quòd sit vera. Excluditur siquidem: quia oportet quòd incipere esse non repugnet supposito importato per ly iste homo: quia ly homo ex parte subiecti stat pro habente naturam hypostaticè: significat enim istum habentem naturam humanam: constat enim quòd iste habens humanitatem est suppositum. Et quia in Christo non est aliud suppositum nisi æternum, cui repugnat incipere esse, ideo propositio concluditur falsa.

¶Ad obiecta deinde contra eundem processum ex Scoto dicitur ꝙ processus nō peccat ea prætermissa distinctione inter suppositum diuinū secundū se, & vt suppositū humanæ naturæ: quia illa distinctio superflua est in proposito: quoniam quæstio nō est de propositione aliqua, in qua subiectū est suppositū diuinum secundum se: nō enim vertitur hic in dubium, An verbū seu filius Dei incepit esse, præsupponimus enim suppositum diuinum ęternum esse. Sed quæstio est de propositione, in qua subiicitur suppositum æternum habens humanam naturam: vt est ista, iste homo, demonstrato Christo, incepit esse & similiter ista, Christus incepit esse. Et propterea non oportuit distinguere: sed infra terminos quæstionis stādo procedere. Et sic factum est in litera procedēte ex eo ꝙ si de hoc homine negatur fuisse, negatur fuisse de supposito æterno, quia negatio totū destruit significatum per hunc hominem, & non solam rationem, quæ est homo. Ista siquidē propositio, iste homo demonstrato Christo incepit esse, claudit in se duas propositiones alteram affirmatiuam, iste homo quandoque fuit: alteram negatiuam, & iste homo immediatè ante illud non fuit. Hæc autem negatiua est de secundo adiacente & negat pro tempore præcedente ab isto homine esse. Negans autem hunc hominem esse non negat directè hunc esse hominem, vt Scotus & aduersarij exponunt, vt patet ergo negat totum, scilicet hunc hominem esse. Et quia hic homo ex parte subiecti principaliter importet ly hunc (quia subiecta materialiter tenentur) consequens est quòd principaliter negatur esse de supposito demonstrato per ly hic: ac per hoc propositio est simpliciter falsa.

¶Ad obiecta secundo loco Durandi & Scoti, scito quòd esse, quando est secundum adiacens, dicitur importare esse simpliciter: non vt esse simpliciter vocatur esse substantiale: vt patet ex eo, quòd de accidentibus formatur propositio de secundo adiacente, vt albedo est: & hinc ruit fabrica Scotica: sed vt esse simpliciter significat esse sine additione, seu determinatione aliqua, iuxta illud secundi Topicorum, Simpliciter dico quod nullo addito dico. Et hinc fit, vt siue in Christo sit vnum siue plura esse, nihil referat ad quæstionem hanc de propositione, non de re. Et similiter siue esse hominem ponat esse substantiale [illegible] Christo, siue non, nihil ad propositum, de propositione veritatis quærens. Dicendo igitur, iste homo incepit esse: quia claudit in se istam negatiuam de [illegible] te, iste homo non fuit: & ly non fuit, tollit esse absque determina[illegible] quacunque, consequens euidenter est, quòd significat subiectum non [illegible] & [illegible] significat non fuisse substantiam aut hominem, aut secundum primarium aut secundarium esse. Et sic iam obiectio Durandi super duo esse fundata, quam po-

sitio Scoti super esse simpliciter, hoc est substantiale fundata. Vterque enim oportet quòd determinet ly non fuit, ad aliquod esse saltē substantiale: propositio autē ipsa negat fuisse, absque determinatione ad esse substantiale vel accidentale, primū vel secundū simpliciter vel secundum quid & ideo ex virtute sermonis propositio est simpliciter falsa: vt Autor optime in litera intulit.

¶Ad rationē ergo Scoti dicitur, ꝙ licet esse substantiale sit esse simpliciter, vt distinguitur cōtra esse accidentale: nō tamen est esse simpliciter, vt distinguitur contra esse determinatum. Esse autē secundū adiacēs, est esse simpliciter, vt distinguitur contra esse determinatū. quum enim dicimus, A est, vel nō est, nō dico esse substantiale, aut accidētale: sed esse absq; determinatione substantialitatis aut accidentalitatis, &c.

¶Ad primū fomentū, quia qđ generatur, incipit esse, dicitur, ꝙ hoc est verū cōmuniter: sed nō est verum, quando quod generatur, suppositaliter præcellit: vt accidit in proposito.

¶Ad secundum negatur cōsequentia. Et ad probationē dicitur, ꝙ Maior est vera de toto, vt totum est categorematicè: & similiter de composito seu cōiuncto. Et similiter de nomine per se primò significāte totum seu compositū aut coniunctum categorematicè, & supponente per se primò pro illo: vt si æs incepit esse sphęricū, sequitur, ergo sphęra ænea incepit esse: quia & significat & supponit per se primò pro toto, id est, sphæra ænea. Secus autē est de termino importante quidē totum, sed principaliter alteram partem: & supponente pro illa, cōnotando tantùm reliquā: tunc enim quāuis præcedēs pars incipiat esse altera, non infertur tamen, ꝙ nomen supponens pro prima parte: & connotando tantùm in suppositione alteram, incipiat esse, quia denotaretur per hoc, ꝙ ipsa prima pars, pro qua supponit, inciperet esse. Sic autem est in proposito: quoniam tam ly Christus, quàm iste homo, licet importet totum, scilicet suppositum & naturam humanam: supponit tamē pro supposito, & in supponendo ex parte subiecti connotat tantùm naturam humanā: quia subiecta tenētur materialiter. Et propterea quāuis iste incipiat esse homo, nō sequitur, ergo iste homo incipit esse: quia denotaretur ꝙ persona illa inceperit esse.

¶Ad Durandū vltimò distinguendū censentem, dicitur ꝙ si cautelę opera datur, distinguendo tutior cum Magistro sen. in 3. dist. 2. eligitur pars, vt ibi patet. Sed si accusatur falsitatis, negans istam propositionē, iste homo, seu Christus, incepit esse, vtinam nō studeatur calūniæ: quoniā, vt iam ex dictis persuaderi potest, locutio ista simpliciter & absolute est falsa. Vnde dānata nuper est Parisiis: & quū appellatū esset ad apostolicam sedem, reprobata dicitur sub Alexandro sexto.

¶Secundò in litera probatur conclusio proposita, scilicet, non est dicēdum quòd iste homo incepit esse: quia dato, quòd esset vera, non esset ea vtendum, ad euitandam hæresim Arrij, attribuentis Christo non solùm, quòd sit creatura, & minor Patre: sed etiam ꝙ incepit esse, dicendo, quòd erat, quando non erat, vt patet in Nicena synodo. Et est sensus, Erat duratio, in qua non erat Christus: quia non est ab æterno. Contra Apostolum dicentem, Iesus Christus heri & hodie, ipse & in secula & Ioannem dicentem, In principio erat Verbum. Cōment.

¶In responsione ad secundum, habes quod diximus de esse simpliciter, vt distinguitur contra esse substantię, puta hominis, & similiter accidentis. quum ponitur superius ad esse hominem, & pari ratione ad esse substantiam, & esse accidens. Annot.

¶Super Quæstionis decimasexta Articulum decimum.

Titulus clarus, vt sonat.

¶In corpore articuli duo fiunt. Primò dicitur quid potest dici distinguendo hoc est [illegible] vtraq; pars sustineri potest cum distinctione quia ly homo, potest stare vel pro natura, vel pro supposito. Secundò in quam partē sit potius declinandum. Et duo dicuntur. Primum circa propositam pr[illegible]positionem scilicet Christus, secundum quòd homo [illegible] creatura, vel incepit esse & dicitur quòd [illegible] m declinandum est, quia ly homo, tenetur formaliter, quia habet vim prædicati. Secundum circa alteram propositionem, [illegible] Christus, se[illegible]dum ꝙ h[illegible]mo, est creatura, aut incepit esse. Et [illegible]ur, quòd in partem negatiuam [illegible]eclinandum est quia ly h[illegible], trahit hominem ad suppositum. Cōment.

¶[illegible] nunc aduerte, ꝙ quia ista propositio, Christus est c[illegible]tura, nō est reprobata quia omnino falsa, sed quia Arrianos sonās: ideo quod de [illegible] m[illegible] est quæstio, Christus secundum ꝙ homo, est creatura, minor quæstio est & nulla de falsitate, Annot.

sed de

3. dist. 4. q. 1. art. 2. q. 1. c. & q. 2. ad 1. Et dist. 10. q. 1. ar. 1. q. 2. & dist. 11. art. 3.

ſed de vſu. Et iſta quidem vti licet, illa non. quia in illa cum Ario communicamus, in iſta non. Verùm aduerte, quod quum de Chriſto ſermo ſacer loquitur, & diſtinguit ea quæ conueniunt illi ratione naturæ aſſumptæ, ſemper vtitur ly inquantum, aut ly ſecundum ſpecificatiue: dicimus enim quòd Chriſtus, ſecundum quòd homo, crucifixus, ſepultus, deſcendit ad inferos, prædicauit, aſcendit in templum, circuncisus eſt, &c. Conſtat namque quòd in his & ſimilibus ly inquantum, nõ tenetur reduplicatiuè, quoniam natura humana non eſt per ſe ratio talium, ſed multa per accidens inſunt: vt patet. ſed tenetur ſpecificatiuè quoniam ſpecificat eam partem ſeu conditionem, quæ inſunt hæc ſicut quum dicitur, Aethiops, ſecundum quòd habet dentes, eſt albus. Vnde & in propoſito licet poſſit teneri reduplicatiuè quia eſſe hominem, eſt per ſe ratio, quòd ſit creatura: à Sanctis tamen aſſumptum videtur principaliter, vt teneatur ſpecificatiuè: vt denotetur quòd eſſe creaturam, non conuenit Chriſto ſecundum ſuppoſitum, ſed ſecundum naturam aſſumptam: & ſimiliter incipere eſſe. Verùm inter has duas ex prædictis patet differentia, quòd illa reprobata eſt vt male ſonans, iſta vt falſa: ita quòd dicimus iſtam eſſe falſam, Chriſtus incepit eſſe: iſtam autem veram, Chriſtus, inquantum homo, incepit eſſe.

¶SED CONTRA, Omne quod eſt, vel eſt creator vel creatura. Sed hæc eſt falſa, Chriſtus ſecundum quòd homo, eſt creator. Ergo hæc eſt vera, Chriſtus ſecundum quòd homo, eſt creatura.

CONCLVSIO.

¶Hæc propoſitio, Chriſtus ſecundum quòd homo, eſt creatura, ſimpliciter vt vera concedenda eſt: hæc verò, Chriſtus ſecundum quòd hic homo, eſt creatura magis neganda, quàm concedenda eſt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm dicitur, Chriſtus, ſecundum quòd homo, hoc nomen homo, poteſt reſumi in reduplicatione, vel ratione ſuppoſiti, vel ratione naturæ. Si quidem reſumatur ratione ſuppoſiti, cùm ſuppoſitum humanæ naturæ in Chriſto, ſit æternum & increatum, hæc erit falſa, Chriſtus, ſecundum quòd homo, eſt creatura. Si verò reſumatur ratione humanæ naturæ, ſic eſt vera: quia ratione humanæ naturæ, ſiue ſecũdum humanam naturam, cõuenit ſibi eſſe creaturam, vt ſuprà dictum eſt. Sciendum tamen, quòd nomẽ ſic reſumptũ in reduplicatione, magis propriè tenetur pro natura, quàm pro ſuppoſito: reſumitur enim in vi prædicati, quod tenetur formaliter. Idem enim eſt dictu, Chriſtus ſecundum quòd homo, ac ſi diceretur, Chriſtus ſecundum quòd eſt homo. Et ideo hæc magis eſt concedenda quàm neganda, Chriſtus, ſecundum quòd homo, eſt creatura. Si tamen adderetur aliquid, per quod traheretur ad ſuppoſitum, eſſet propoſitio magis neganda, quàm concedenda: puta ſi diceretur, Chriſtus, ſecundum quòd hic homo, eſt creatura.

¶Num hæc ſit vera reduplicatiuè, Chriſtus ſecundum quòd homo, incepit eſſe. Quæſtio.

¶Occurrit autẽ ſtatim hic Scotus in queſtio. 2. diſtinctio. 11. 3 ſenten. obiiciens, quòd propoſitio affirmatiua falſa ex repugnantia terminorum, nunquam fit vera per additam reduplicationem, vel determinationem non tollentem illam repugnantiam. Sed reduplicatio propriè ſumpta, non diminuit alterũ extremum, quia eſt determinatio extremi ad extremum: ergo ipſa non verificat aliquam propoſitionem, quæ ſine reduplicatione ſuit falſa. Si igitur iſta eſt falſa, Chriſtus incepit eſſe, iſta non eſt vera, Chriſtus, inquantum homo, incepit eſſe. & hoc loquendo de reduplicatiua propria. Et addit quòd loquendo de ipſa ſpecificatiuè, quamuis ſit vera, eſt tamen impropria: quoniam deberet ſpecificatio ſe tenere ex parte prædicati, puta, Chriſtus incepit eſſe ſecundum hominem ſicut non eſt propria iſta, Aethiops, ſecundum quòd habet dentes, eſt albus: ſed iſta, Aethiops eſt albus ſecundum dentes. Et hæc ſunt allata quoad illam propoſitionem, Chriſtus, inquantum homo, incepit eſſe: quia apud nos iſta eſt vera, & ſua præiacens falſa. qualis Scotus ſubſumat de iſta Chriſtus, inquantum homo, eſt creatura: quia ipſe tenet illius præiacentem eſſe falſam.

¶Ad hæc dicitur ſuſtinendo etiam hanc eſſe veram & propriè reduplicatiuam. Chriſtus, ſecundum quòd homo, incepit eſſe ita tamen quòd non ſit difficultas circa inceptionem eſſe [illegible] an per ſe conueniat homini, an ſolùm de facto. quia nõ eſt ab æterno: quoniam ad propoſitũ non refert. Et propterea ſuppoſito quòd per ſe conueniat [illegible] incipere eſſe [illegible] per ſe [illegible] eſſe creaturam, dicitur quòd Maior Scoti eſt vera. ſed Minor [illegible], ſed nulla reduplicatio tollit illam repugnantiam. eſt [illegible] probationem expreſſam quia ſcilicet reduplicatio nõ minuit extremum, ſi propriè loquimur de cõditione diminuente, conceditur totũ quod aſſumitur. Sed negatur ſequela: quoniam conditio diminuens tollit terminum, quem diminuit ſicut homo in potentia nõ eſt homo, & homo mortuus, nõ eſt homo conſtat enim quòd reduplicatio extremi nõ tollit illud. Sed ſi latiori vocabulo minuit minuere, prout vtẽs aliquo vtitur, & non vtens aliquo eatenus, minuit illud (pro quanto non totaliter, ſeu ſecundum totum, ſed ſecundũ aliquid eius illo vtitur) ſic concedimus quòd reduplicatio minuit quandoque, quia reduplicat terminum ratione naturæ ſeu formæ & non ratione ſuppoſiti. Et propterea tollit repugnantiam inuentam in præiacente propoſitione inter extrema ſua reduplicatione propter ſuppoſitum, ſic enim eſt in propoſito. Nam iſta, Chriſtus incepit eſſe, eſt falſa ex repugnantia extremorum quia incipere eſſe repugnat ſuppoſito per ly Chriſtus in ſubiecto, vt prædictum fuit. Sed quia aliquid aliud Chriſti reduplicatur, ſcilicet natura humana, vt contingit in iſta, Chriſtus, inquantum homo, incepit eſſe: repugnantia tollitur hoc eſt incipere eſſe, non ſignificatur cõuenire ſuppoſito abſolutè, ſed ratione naturæ humanæ: ratione cuius in veritate conuenit illi ſuppoſito incipere eſſe. Et propterea iſta reduplicatiua dicitur vera, & illa falſa. Nã ex hoc quòd reduplicatio eſt determinatio extremi ad extremũ, ſequitur quòd nõ minuat prædicto modo: quoniam conſtat, quòd poteſt eſſe determinatio vnius extremi ſecundum ſui formale ad alterum, & non ſecundũ ſuum materiale: vt contingit in propoſito. Ad id vero quod ſubditur, quòd ſpecificatiuè ſumendo ly inquantũ, propoſitio eſt vera, ſed impropria dicitur, & quòd eſt vera & propria. quoniam ſpecificatio nõ denotat ſpecificatũ terminum eſſe rationem inhærentiæ prædicati ad ſubiectũ, & propterea ſpecificatiua poteſt eſſe vera in materia cõtingenti, vt eſt iſta, Sortes, inquantum capillatus, eſt criſpus, & ens, inquantum ens, eſt ſubiectũ Metaphyſicæ. Sed denotat illud, ſecũdum quod, ſeu mediãte quo prædicatũ ineſt ſubiecto, ſiue per ſe, ſiue per accidẽs prædicatũ inſit ſiue ſubiecto, ſiue cõditioni ſpecificatæ. Signũ autem, quòd huiuſmodi enũtiatiões ſunt nõ ſolùm veræ, ſed propriæ, defert ſecquẽs vſus earũ quum de his quę cõueniunt Chriſto, diſcretè ac cautè loquimur, dicentes Chriſtũ, ſecundum quòd erat homo, paſſum, natũ, ſepultũ, reſurrexiſſe. Cũ his tamẽ omnibus, quia in littera cõparatiuè dicitur, magis cõcedendã, quàm negandũ, vel ecõuerſo: dũſit declinare quẽ in alterã partẽ, ſed nõ pertinaciter cõtẽdere.

¶In reſponſione ad tertium vide nouitie, quòd ſuſtinendo propoſitionem reduplicatiuam [illegible] eſſe, reſpondet Autor ad maiorem diſtinguendo illã, quòd verum eſt prędicari de quocũque homine, qui ſolũmodo eſt ſuppoſitũ humanę naturæ: ſecus autẽ eſt de illo homine, qui eſt ſuppoſitũ diuinæ prius, & pòſt humanæ naturæ. Autor.

ra, ſed etiam diuinæ, ſecundũ quã habet eſſe increatum: & ideo nõ ſequitur, ſi ſecundũ quòd homo, eſt creatura, quòd ſit ſimpliciter creatura.

ARTICVLVS XI.

¶Virùm hæc ſit vera, Chriſtus, ſecundum quòd homo, eſt Deus.

AD VNDECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd Chriſtus, ſecundum quòd homo, ſit Deus. Chriſtus enim eſt Deus per gratiam vnionis. Sed Chriſtus, ſecundum quòd homo, habet gratiam vnionis. Ergo Chriſtus, ſecundum quod homo, eſt Deus.

¶Præterea, Dimittere peccata, eſt propriũ Dei, ſecũdum illud Iſa. 43. Ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas propter me. Sed Chriſtus, ſecundum quòd homo, dimittit peccata: ſecundum illud Matth. 9. Vt autem ſciatis, quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, &c. Ergo Chriſtus ſecundum quòd homo, eſt Deus.

¶Præterea, Chriſtus non eſt homo communis, ſed eſt homo iſte particularis. Sed Chriſtus, ſecundum quòd eſt iſte homo, eſt Deus: quia in iſto homine deſignatur ſuppoſitum æternum, quod naturaliter eſt Deus. Ergo Chriſtus, ſecundum quòd homo, eſt Deus.

¶SED CONTRA, Illud quod conuenit Chriſto, ſecundum quòd homo, conuenit cuilibet homini. Si ergo Chriſtus, ſecũdum quòd homo, eſt Deus, ſequitur quòd omnis homo ſit Deus: quod patet eſſe falſum.

CONCLVSIO.

¶Tametſi hæc, Chriſtus ſecundum quòd homo, eſt Deus, concedi poſſit vt vera, dummodo homo teneatur pro ſuppoſito, non autem pro natura: magis tamen neganda eſt, quàm concedenda.

¶RESPONDEO dicendum, quòd iſte terminus, homo, in reduplicatione poſitus, poteſt dupliciter accipi. Vno modo quantũ ad naturam: & ſic non eſt verũ, quòd Chriſtus, ſecundũ quòd homo ſit Deus: quia humana natura eſt diſtincta à diuina ſecundum differentiam naturæ. Alio modo poteſt accipi ratione ſuppoſiti: & ſic cùm ſuppoſitũ naturæ humanæ in Chriſto, ſit perſona filij Dei, cui per ſe conuenit eſſe Deum, verũ eſt quòd Chriſtus, ſecũdum quòd homo, ſit Deus. Quia tamen terminus in reduplicatione poſitus magis propriè tenetur pro natura, quàm pro ſuppoſito (vt ſuprà dictũ eſt) ideo magis eſt iſta neganda, Chriſtus, ſecundũ quòd homo, eſt Deus, quàm ſit affirmanda.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet Chriſtus non ſit humana natura: eſt tamen habens humanã naturam. Nomẽ autem creaturæ, natum eſt prædicari non ſolùm de abſtractis, ſed etiam de concretis: dicimus enim quòd humanitas eſt creatura, & quòd homo eſt creatura.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ly homo, ſecundum quòd ponitur in ſubiecto, magis reſpicit ſuppoſitum: ſecundum autem quòd ponitur in reduplicatione, magis reſpicit naturam, vt dictũ eſt. Et quia natura eſt creata, ſuppoſitum verò increatum: ideo licet nõ concedatur iſta ſimpliciter, Homo Chriſtus eſt creatura: conceditur tamen iſta, Chriſtus ſecundum quòd homo, eſt creatura.

¶Ad tertium dicendum, quòd cuilibet homini, qui eſt ſuppoſitum ſolius naturæ humanæ, cõpetit quòd nõ habeat eſſe, niſi ſecũdũ humanam naturã, & ideo de quolibet tali ſuppoſito ſequitur, ſi ſecundum quòd homo eſt creatura, quòd ſit creatura ſimpliciter. Sed Chriſtus nõ ſolùm eſt ſuppoſitũ humanæ natu-

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non ſecundum idem conuenit alicui moueri ad aliquid, & eſſe illud: nam moueri conuenit alicui ratione materiæ vel ſubiecti, eſſe autẽ in actu, ratione formę. Et ſimi-

3. diſt. 10. q. 1. ar. 1. q. 1. & q. 3. 4.

¶Super Quæſtionis decimaſexta Articulum vndecimum.

Titulus, vt ſonat, clarus.

¶In corpore duo primò diſtinguendo, vtranque partem dicit poſſe teneri: quia terminus reduplicatus poteſt vel ratione naturæ, vel ſuppoſiti reduplicari. Secundò [illegible], quòd in partem negatiuam declinandum eſt. quia magis tenetur formaliter terminus reduplicatus. Et omnia clara ſunt ex præcedẽtibus. Cõmẽ.

¶In reſpon

¶In responsione ad tertium, percipe errorem consistere in hoc, quòd licet secundum eum Christus non sit homo communis, sed iste, in propositione tamen illa, Christus, secundum quòd homo est, &c ly homo, non trahitur ex reduplicatione nota ad suppositum: ad quod trahitur ex pronomine. Et ideo ista conceditur, Christus, secundū quòd iste homo, est Deus: & non illa, Christus, secundum quòd homo, est Deus.

¶Super Quaestionis decimaesextae Articulum duodecimum.

Comment. Titulus clarus, vt sonat.

¶In corpore articuli cum distinctione respondetur triplici conclusione. Distinctio est, quod ly homo reduplicatū potest ratione suppositi vel naturae. Et hoc dupliciter, vel quod natura exigat personam, vel quod natura exigat personam propriam. Conclusio prima iuxta primum membrum est: Christus, secundum quòd homo, est persona: tum quia suppositum Christi est persona: tum quia suppositum humanae naturae in Christo est persona filii Dei. Conclusio secunda iuxta secundum membrum est. Christus, secundum quòd homo, est persona: quia humana natura exigit personari: est enim substantia rationalis perfecta: omnis autem substantia huiusmodi subsistentiam exigit, qua persona est. Conclusio tertia iuxta tertium membrum est: Christus, secundū quòd homo, non est persona: quia humana natura in Christo caret propria subsistentia seu personalitate, vtpote non per se seorsum, sed in persona diuina existens.

3. di. 10. q. 1. ar. 2. Et Ro. 7. le. 3. col.

¶Super Quaestionis decimaeseptimae Articulum primum.

Annot. IN titulo fige oculos mentis in neutrum genus: quum legis, an Christus sit vnum, vel duo: ita quòd ly duo, in neutro etiam genere sumitur. Et tertiò, vt dixisti opponatur ad ly vnum. Nec addendus est aliquis alius terminus, puta ens, an scilicet sit vnum ens, vel duo entia, sed absolutè, vt sonat, discutienda est quaestio, an Christus sit vnum vel duo. Sic enim promissus rectè que ordo de consequentibus Incarnationis mysterium, secundum dum discussis his quae ad veritatem esse vel nesci spectāt in praecedenti quaestione, in

liter non secundum idem conuenit Christo ordinari ad hoc, quòd sit Deus, per gratiā vnionis, & esse Deum. Sed primum couenit sibi secundum humanam naturam, secundū verò secundum diuinam. Et ideo haec est vera, Christus secundum quod homo, habēt gratiam vnionis: non tamen ista, Christus secūdum quod homo, est Deus.

¶Ad secundum dicendū, quòd filius hominis habet in terra potestatem dimittēdi peccata, non virtute humanae naturae, sed virtute naturae diuinae. In qua quidē natura consistit potestas dimittendi peccata per autoritatem: in humana autem natura consistit instrumentaliter & per ministerium. Vnde Chrysost. super Mat. hoc exponens dicit: Signanter dixit, In terra dimittendi peccata: vt ostenderet, quòd humanae naturae potestatem diuinitatis vniuit indiuisibili vnione: quia etsi factus est homo, tamen Dei verbum permansit.

¶Ad tertium dicendum, quòd cùm dicitur, iste homo, pronomen demonstratiuum, hoc nomen homo trahit ad suppositum. Et ideo magis est haec vera, Christus, secundū quod iste homo, est Deus: quàm ista, Christus, secundum quòd homo, est Deus.

ARTICVLVS XII.

¶Vtrùm haec sit vera, Christus secundum quòd homo, est hypostasis, vel persona.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christus secundum quòd homo, sit persona. Illud enim quod cōuenit cuilibet homini, conuenit Christo, secūdum quòd est homo: est enim aliis hominibus similis: secūdum illud Phil. 2. In similitudinem hominū factus. Sed omnis homo est persona. Ergo Christus, secundum quòd homo, est persona.

¶Praeterea, Christus, secundum quòd homo, est substantia rationalis naturae, non autē substantia vniuersalis: ergo substantia indiuidua. Sed nihil aliud est persona quàm rationalis naturae indiuidua substantia, vt Boëtius dicit in lib. de duab. nat. Ergo Christus, secundum quòd homo, est persona.

¶Praeterea, Christus, secundum quòd homo, est res humanae naturae, & suppositū & hypostasis eiusdem naturae. Sed omnis hypostasis & suppositum & res humanae naturae, est persona. Ergo Christus, secundum quòd homo, est persona.

¶SED CONRTA, Christus, secundum quòd homo, non est persona aeterna. Si ergo Christus, secundum quòd homo, sit persona, sequeretur quòd in Christo sint duae personae, vna temporalis & alia aeterna. Quod est erroneum, vt suprà dictum est.

CONCLVSIO.

¶Christus secundum quòd homo, est hypostasis, vel persona, si ly homo, teneatur pro supposito, vel pro natura cui debetur personari non propria, sed aliena personalitate.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, iste terminus homo, in reduplicatione positus, potest accipi vel ratione suppositi, vel ratione naturae. Cùm ergo dicitur, Christus secundum quod homo, est persona, si accipiatur ratione suppositi, manifestum est quod Christus secundum quòd homo, est persona, quia suppositum humanae naturae nihil est aliud, quàm persona filii Dei. Si autem accipiatur ratione naturae, sic potest intelligi dupliciter. Vno modo vt intelligatur, quod naturae humanae competat esse in aliqua persona. Et hoc etiam modo verū est: omne enim quod subsistit in humana natura, est persona. Alio modo potest intelligi, vt naturae humanae in Christo propria personalitas debeatur, causata ex principiis humanae naturae. Et sic Christus secundum quòd homo, nō est persona: quia humana natura non est per se seorsum subsistens a diuina natura: quod requirit ratio personae.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod omni homini conuenit esse personam, secundum quòd omne subsistens in humana natura est persona. Sed hoc est proprium homini Christo, quod persona subsistens in humana natura eius, non sit causata ex principiis humanę naturę, sed sit aeterna. Et ideo vno modo est persona, secundum quòd homo, alio modo non, sicut dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quod substantia indiuidua, quae ponitur in diffinitione personae, importat substātiam completam, per se subsistentem separatim ab aliis, alioquin manus hominis posset dici persona, cùm sit substantia quaedam indiuidua: quia tamen est substantia indiuidua sicut in alio existēs, non potest dici persona. Et eadem ratione nec humana natura in Christo: quae tamen potest dici indiuiduū vel singulare quoddā.

¶Ad tertium dicendum, quod sicut persona significat quid completum, & per se subsistēs in natura rationali, ita hypostasis, suppositum & res naturae in genere substantiae significant quiddam per se subsistens. Vnde sicut humana natura non est per se persona seorsum à persona filii Dei, ita etiam non est per se hypostasis vel suppositum vel res naturae. Et ideo in sensu, in quo negatur ista. Christus secundum quòd homo, est persona, oportet etiam negari omnes alias.

QVAESTIO DECIMASEptima, *De pertinentibus ad unitatem in Christo quantum ad esse, in duos articulos diuisa.*

DEINDE considerādum est de his quae pertinent ad vnitatem in Christo in cōmuni. Nam de his, quae pertinent ad vnitatem, vel pluralitatem in speciali, suis locis determinandum est: sicut suprà determinatum est, quòd in Christo non est vna tantùm scientia, & infrà determinabitur quòd in Christo non est vna tantùm natiuitas.

¶Considerandum est ergo primò de vnitate Christi quantum ad esse. secundò quantū ad velle. tertiò, quantum ad operari.

¶Circa primum quaeruntur duo.

¶Primò, vtrùm Christus sit vnum vel duo.

¶Secundò, vtrùm in Christo sit tantùm vnum esse.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm Christus sit vnum, vel duo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christus nō sit vnum, sed duo. Dicit enim Augu. in primo de Tri. quia forma Dei accepit formam serui, vtrūque Deus propter accipientem Deum: vtrunque autem homo propter acceptum hominem. Sed vtrunque dici non potest, nisi vbi sunt duo. Ergo Christus est duo.

hac veritas indaganda est eorum, quae spectāt ad vnitatem: inter quae coostat primum locum tenere vnitatē aut dualitatem simpliciter & absolute, & deinde vnitatem vel dualitatem talem. Est igitur quaestio in hoc articulo, an Christus sit vnum vel duo simpliciter & absolute sine determinatione aliqua.

¶In corpore duo fiunt. Primò respondetur secundum quid attendatur esse vnum vel duo in Christo: secundo respondetur determinatè quaestio vnica conclusione. Quo ad primum conclusio est ista: Christus est vnum vel duo, non secundum dualitatem naturarum, sed secundum vnitatem vel dualitatē suppositi seu personae. Probatur conclusio haec quo ad primam partem. quia de Christo non praedicantur ambae naturae in abstracto [illegible] tum, scilicet diuina, quod probatur ex differentia inter Deum & alia in hoc, quod [illegible] natura secundū se praedicatur de supposito: hinc enim sequitur, quòd humana natura nō praedicatur de Christo. Quo ad secundam verò partem, quia ambae naturę vt in supposito, praedicantur de Christo, siue significentur in supposito indeterminatè, siue determinatè.

¶Vbi nota, quòd licet diuersimodè possit formari haec prima pars corporis articuli, puta praemittendo differentiē habitudinē Christi ad naturas secundum se, vel vt in supposito significatae & subdendo conditionalem processum, si ambae naturae, &c. vis tamen rationis consistit in hoc. Ad esse duo exigitur, quòd Christus sit aliqua praedicata ponentia in numerū: deitas autem & humanitas ponunt in numerum: sunt enim duae naturae. & ideo si Christus esset sua humanitas, sicut est sua deitas, Christus verè esset duo. Et hoc est quod in litera dicitur, quòd quia numerus dualitatis in Christo ponitur circa ipsas naturas, ideo si ambę naturę, &c. Sed praedicata, quae verè affirmantur de Christo, nō ponunt in numerū: Deus enim & homo in Christo non ponunt in numerū: non enim sunt duo habentia deitatem & humanitatem, sed vnum & idem numero est habens humanitatem & habens diuinitatem & similiter filius Dei, & hic homo, Iesus, non ponunt in numerum, vt patet. In hoc consistit tota vis h[illegible] articuli. Et in hac quidem prima parte c[illegible] deue[illegible] vt que ad hoc, quod si natura v[illegible] praedica[illegible] tetur

Annot.

3. dist. 6. q. 2. art. 1. & di. 21. q. 1. art. 1. q. 2. 6. Et 4 contra c. 38. fin. Et vnio. art. 2. 2. & 7. & ar. 3. et. 4 per totū, & art. 5. & 4.

verum de Christo, esset duo Christus: quia natur, posuit in numerum; sed quia non prędicatur, non constituit Christum duo: & quia prędicatur vt in supposito, ideo secundum rationem suppositi numerati vel non numerati dicendus est Christus vnum vel duo.

Annot. ¶ Vbi occurrit dubium. Primum est circa illud: In solo Deo natura prędicatur de supposito. habet enim instantiam, in Angelis suppositum non differt à natura.

¶ Alterum est circa processum literę conditionalem: quoniam procedit à destructione antecedentis, quod nō licet. Ait enim, Si ambę naturę in abstracto prędicarentur de Christo, sequeretur quod Christus esset duo: sed quia duę naturę non prędicantur &c.

¶ Ad primum facilè patet responsio: quòd quia aliquo modo differt suppositum à natura in Angelis, quamuis in illis non differat indiuiduum à natura, ideo solida stat litera.

¶ Ad secundum dicitur, quod quia in propositis argumentum à destructione antecedentis nō est prohibitū, ideo quia ex propositis hic procedatur (vt patet ex declaratione) absque vitio processum est.

¶ Quo ad secundā partem corporis conclusio est: Christus est & vnus & vnum. Deducitur conclusio ex pręmissis, subiunctis tribus modis dicendi de supposito seu persona Christi. Primus est dicentiū in Christo duo supposita & vnam personam: secundus est dicentium in Christo duo supposita & duas personas: tertius est dicentium in Christo vnū suppositum & vnā personam. Iuxta primum, Christus est duo, in neutro genere, & vnus. Iuxta secundum, Christus est duo, tam neutraliter quàm masculinè. Iuxta tertiū Christus est vnū & vnus. Et quia tertius modus solus est sententia fidei, ideo concluditur, quòd Christus est vnum & vnus.

Annot. ¶ In responsione ad tertium aduerte nouitie, quòd quum in medio responsionis dicitur, nō tamē sequitur quòd sit aliquid aliud, quàm homo, &c. Ista aduersatiua non respicit ad propositionem immediatè positam in litera, sed ad propositionem negatiuam in arguendo assumptam, scilicet Christus non est tantum homo. Autor siquidem in hac responsione primò mōstrat hanc assumptam propositionē esse verā, mōstrando suam contradictoriam affirmatiuam esse falsam, scilicet Christus est tantum homo, quia prędicata

¶ Prętерea, Vbicūque est aliud & aliud, ibi sunt duo. Sed Christus est aliud & aliud: dicit enim Aug. in Enchi. Cùm in forma Dei esset, formam serui accepit, vtrunque vnus, sed aliud propter Verbū, aliud propter hominem. Ergo Christus est duo.

¶ Prętеrea, Christus non est tantùm homo: quia sic purus homo esset. Ergo est aliquid aliud, quàm homo: & ita in Christo est aliud & aliud. Ergo Christus est duo.

¶ Prętеrea, Christus est aliquid quod est Pater, & est aliquid quod non est Pater. Ergo Christus est aliquid & aliquid. Ergo Christus est duo.

¶ Prętеrea, Sicut in mysterio Trinitatis sunt tres personæ in vna natura: ita in mysterio Incarnationis sunt duæ naturæ in vna persona. Sed propter vnitatem naturæ, non obstante distinctione personæ, Pater & Filius sunt vnum: secundum illud Ioan. 10. Ego & Pater vnum sumus. Ergo non obstante vnitate personæ, propter dualitatem naturarum, Christus est duo.

¶ Prętеrea, Philosophus dicit in tertio Physico. quòd vnum & duo denominatiuè dicuntur. Sed Christus habet dualitatem naturarum. Ergo Christus est duo.

¶ Prętеrea, Sicut forma accidentalis facit alterū, ita forma substātialis aliud: vt Porphyrius dicit. Sed in Christo sunt duæ naturæ substantiales, humana scilicet & diuina. Ergo Christus est aliud & aliud. Ergo Christus est duo.

¶ SED CONTRA est quod Boet. dicit in lib. de duab. natu. Omne quod est, inquantum est, vnum est. Sed Christum esse confitemur. Ergo Christus est vnum.

CONCLVSIO.

¶ Cùm in Christo sit vnum suppositū & vna persona, ipsum esse vnum & vnus dici potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd natura secundū se considerata prout in abstracto significatur, non verè potest prædicari de supposito seu persona nisi in Deo, in quo nō differt quod est, & quo est: vt in Prima parte habitum est. In Christo autē cùm sint duæ naturæ, diuina scilicet & humana, altera earū, scilicet diuina, potest de eo prædicari, & in abstracto & in cōcreto: dicimus enim quòd filius Dei, qui supponitur in hoc nomine Christus, & est diuina natura, & est Deus. Sed humana natura non potest prædicari de Christo secundum se in abstracto, sed solùm in concreto, prout scilicet significatur in supposito. Non enim verè potest dici, quòd Christus sit humana natura: quia natura humana non est nata prædicari de suo supposito. Dicitur autem, quòd Christus est homo, sicut & quòd Christus est Deus. Deus autem significat habentē deitatem: & homo significat habentem humanitatem. Aliter tamen habens humanitatem significatur per hoc nomen homo, & aliter per hoc nomen Iesus, vel Petrus. Nam hoc nomen homo importat habentem humanitatem indistinctè, sicut & hoc nomen Deus, indistinctè importat habētem deitatem: hoc autem nomen Petrus vel Iesus, importat distinctè habentem humanitatem, scilicet sub determinatis indiuidualibus proprietatibus: sicut & hoc nomen filius Dei, importat habentē deitatē sub determinata proprietate personali. Numerus autem dualitatis in Christo ponitur circa ipsas naturas, & ideo si ambæ naturæ in abstracto prædicarentur de Christo, sequeretur, quòd Christus esset duo. Sed quia duę naturę nō prędicantur de Christo, nisi prout significantur in supposito, oportet secundū rationē suppositi prædicari de Christo vnū vel duo. Quidam autē posuerunt in Christo duo supposita, sed vnam personam, quæ quidē videtur se habere secundū eorū opinionē tanquam suppositum cōpletum vltima completione. Et ideo quia ponebant in Christo duo supposita, dicebāt Christū esse duo neutraliter, sed quia ponebant vnam personā, dicebant Christū vnū masculinè. Nā neutrū genus designat quiddam informe & imperfectum: genus autem masculinū designat quiddā formatū & perfectū. Nestoriani autē ponentes in Christo duas personas, dicebant Christū non solùm esse duo neutraliter, sed etiam duos masculinè. Quia vero nos ponimus in Christo vnā personam & vnum suppositū (vt ex suprà dictis patet) sequitur, quòd dicamus quòd non solùm Christus est vnus masculinè, sed etiam quòd est vnum neutraliter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum illud Aug. non est sic intelligendū, quòd ly vtrūque teneatur ex parte prędicati: quasi dicat, quòd Christus sit vtrūque: sed tenetur ex parte subiecti. Et tūc ly vtrunque ponitur non quasi pro duobus suppositis, sed pro duobus nominibus significātibus duas naturas in cōcreto. Possum enim dicere, quòd vtrūque, scilicet Deus & homo, est Deus propter accipientē Deū: & vtrunque, scilicet Deus & homo est homo propter acceptum hominē.

¶ Ad secundum dicendū, quòd cùm dicitur, Christus est aliud & aliud, locutio est exponenda, vt sit sensus, habens aliam & aliā naturam. Et hoc modo exponit Aug. in lib. cōtra Felicianum. Vbi cùm dixisset, In mediatore Dei & hominum, aliud Dei filius, aliud hominis filius, subdit, Aliud inquam pro discretione substantiæ, non alius pro vnitate personæ. Vnde Greg. Nazanzenus in Epistola ad Elidonium dicit, Si oportet compēdiosè dicere, aliud quidē & aliud, ea, ex quibus Saluator est: siquidem nō idem est inuisibile visibili, & quòd absque tempore ei, quod sub tempore, non autem alius & alius, absit: hæc enim ambo vnum.

¶ Ad tertium dicendū, quòd hęc est falsa, Christus est tantùm homo: quia non excludit aliud suppositum, sed aliā naturam: eo quòd termini in prędicato positi, formaliter tenētur. Si verò adderetur, aliquid per quod traheretur ad suppositū, esset vera locutio: puta, Christus est tātùm id quod est homo. Nō tamē sequitur, quòd sit aliqd aliud, quàm homo: quia ly aliud cùm sit relatiuū diuersitatis substātiæ, propriè refertur ad suppositū (sicut & omnia relatiua faciētia personalē relationē) sequitur autē, ergo habet aliā naturam.

¶ Ad quartū dicendū, quòd cùm dicitur, Christus est aliquid quod est Pater, ly aliquid, tenetur pro natura diuina: quæ etiam in abstracto prædicatur de Patre & Filio. Sed cùm dicitur, Christus est aliquid quod nō est Pater, ly aliqd tenetur nō pro ipsa natura humana, secūdū quòd significatur in abstracto, sed secūdū quòd significatur in cōcreto: nō quidē secūdū suppositū distinctū, sed secundum suppositū indistinctū, prout scilicet substat naturæ, nō autē proprietatibus indiuiduātibus. Et ideo nō sequitur, quòd Christus sit aliud, & aliud, vel quòd sit duo: quia suppositū humanæ naturæ in Christo, quod est persona filij Dei, non ponit in numerū cum natura diuina, quæ prædicatur de Patre & Filio.

¶ Ad quintū dicēdū, quòd in mysterio diuinæ Trinitatis natura diuina prædicatur etiā in abstracto de tribus personis: & ideo simpliciter potest dici quòd tres personæ sint vnū. Sed in mysterio Incarnationis non prædicātur ambæ naturæ in abstracto de Christo: & ideo non potest simpliciter dici, quòd Christus sit duo.

¶ Ad

naturas formaliter. Et interponit ad bonitatem doctrinæ qualiter posset fieri affirmatiua vera, scilicet Christus est tantùm id, quod est homo. Deinde redit ad respondendum argumento. Et quia concessit antecedens assumptū, scilicet Christus nō est tantùm homo, respōdet ad cōsequentiā, ergo est aliquid aliud, quàm homo, dicens. Non tamen sequitur quòd sit aliqd aliud quàm homo, &c. quasi diceret, licet antecedēs sit verum, sequela tamen non valet.

¶ In respōsione ad quartū, vide nouitie, quòd quum in litera conceditur, quod Christus est aliquid, quod nō est Pater, &c. sensus est quòd Christus est homo, hoc est suppositum humanę naturę, quod est esse aliquid quod nō est Pater: quia est esse substantiā, vt substantia dicitur hypostasis. quæ substātia secundum se in Christo est hypostasis Filij, quæ nō est Pater. Quāuis nō significetur nomine hominis ipsa hypostasis Filij distinctè, sed indistinctè. Quia igitur ex his duobus dictis, Christus est aliquid quod est Pater, Christus est aliquid quod nō est Pater, nihil aliud habetur, nisi quòd Christus est deitas & suppositū humanæ naturæ, & hæc duo, scilicet deitas & suppositum humanæ naturæ in Christo non ponunt in numerum (quia suppositū humanæ naturæ in Christo est filius Dei, quod nō ponit in numerum cum deitate) ideo nō sequitur quod Christus sit duo.

Annot. ¶ Attende vir docte, ex hoc articulo collato cū articulo 1. in quæstionibus disputatis de vnione Verbi incarnati, quātùm teipso doctior factus sit hic Autor, quantum distent fundamenta doctrinæ huius ab illis, vt sciat oēm autoritatē huic operi deferre.

¶ *Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum secundum.*

Annot. TItulus, vt sonat, sumendus est de esse simpliciter & absolutè. Vertitur enim in quæstionem, an sicut dicimus in Christo simpliciter & absolutè duas naturas, ita dicere possimus, in Christo duo esse simpliciter & absolutè: an verò sicut in Christo nõ est, nisi vnum suppositum, vna persona: ita non est nisi vnum esse. Et notandum est, quod non quæritur de propositione, sed de re: non enim quæritur, an illa propositio sit vera, Christus habet duo esse: sed an Christo sint duo esse. Et licet ista quæstio videatur prima facie locanda inter quæstiones substantiales de Incarnatione, & nõ inter consequentes (vt ab Autore locata est) si quis tamen profundius consideret, suo loco posita est quoniam vnum sequitur: entitas autem latitudo tractatorũ ante illam quæstionẽ, spectat ad esse vel fieri Incarnationis in se, vel enuntiatum. Vnde meritò modò de vno vel multis tractatur. Nos propterea à substantialibus recedit, quia vnũ vel multa non addit naturam aliquam supra ens, hoc est illud quod vnum vel multa dicitur secundum veram Metaphysicam. Vna enim albedinis natura, nullam entitatem addit supra albedinis naturam, & sic de aliis.

¶ In corpore duo principaliter fiunt, primò præmittuntur tria fundamenta ad veritatem: secundò proceditur ex duabus conditionalibus, & infertur conclusio responsiua quæsito, quòd in Christo est vnum esse tantùm.

3. dist. 6. q. 1. art. 2. q. 1. ad sec. & dist. 6. q. 2. ar. 1. Et vnio. art. 4. Et quol. 9. q. 2. ar. 1. Et opusc. 3. c. 226. & 239. Clement.

¶ Ad sextum dicendum, quòd duo dicitur, quasi habens dualitatem: nõ quidem in aliquo alio, sed in ipso, de quo duo prędicatur. Fit autem prędicatio de supposito, quod importatur per hoc nomen Christus. Quantuis igitur Christus habeat dualitatem naturarũ: quia tamen nõ habet dualitatẽ suppositorum, non potest dici Christus esse duo.

¶ Ad septimum dicendum, quòd alterum importat diuersitatem accidentis: & ideo diuersitas accidentis sufficit ad hoc, quòd aliquid simpliciter dicatur alterum. Sed aliud importat diuersitatem substantiæ: substantia autem dicitur non solùm natura, sed etiã suppositum, vt dicitur in quinto Meta: & ideo diuersitas naturæ non sufficit ad hoc, quòd aliquid simpliciter dicatur aliud, nisi adsit diuersitas secundum suppositum. Sed diuersitas naturæ facit aliud secũdum quid, scilicet secundum naturam, si non adsit diuersitas suppositi.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm in Christo sit tantùm vnum esse.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo non sit tantùm vnum esse, sed duo. Dicit enim Damasce. in 3. libro, quòd ea quæ consequuntur naturam, in Christo duplicantur. Sed esse consequitur naturã: esse enim est à forma. Ergo in Christo sunt duo esse.

¶ Præterea, Esse filij Dei est ipsa natura diuina, & est æternum. Esse autem hominis Christi nõ est diuina natura: sed est esse tẽporale. Ergo in Christo nõ est tãtùm vnũ esse.

¶ Præterea, In Trinitate quamuis sint tres personæ, est tamen vnum esse propter vnitatem naturæ. Sed in Christo sunt duæ naturæ, quamuis sit vna persona. Ergo in Christo non est tantùm vnum esse, sed duo.

¶ Præterea, In Christo anima dat aliquod esse corpori, cùm sit forma eius. Sed non dat sibi esse diuinum, cùm sit increatum. Ergo in Christo est aliud esse, præter esse diuinum: & sic in Christo non est tantùm vnum esse.

¶ SED CONTRA, Vnumquodque secundum hoc dicitur ens, secundum quod dicitur vnum: quia vnum & ens conuertuntur. Si ergo in Christo essent duo esse, & non tantùm vnum, Christus esset duo, & non vnum.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm humana natura adiuncta sit filio Dei in persona & non accidentaliter, fuit tantùm vnum esse personale in Christo.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quia in Christo sunt duæ naturę & vna hypostasis, necesse est quòd ea quæ ad naturã pertinent in Christo, sint duo: quæ autem pertinẽt ad hypostasim in Christo, sint vnũ tantùm. Esse autem pertinet & ad naturam & ad hypostasim. Ad hypostasim quidem, sicut ad id quod habet esse: ad naturam autem, sicut ad id quo aliquid habet esse. Natura enim significatur per modum formæ, quæ dicitur ens ex eo, quòd ea aliquid est, sicut albedine est aliquid album, & humanitate est aliquis homo. Est autem considerandum, quòd si est aliqua forma vel natura, quæ non pertineat ad esse personale hypostasis subsistentis, illud esse non dicitur esse illius personæ simpliciter, sed secundum quid, sicut esse album, est esse Sortis, non inquantum est Sortes, sed inquantum est albus. Et huiusmodi esse nihil prohibet multiplicari in vna hypostasi vel persona: aliud enim est esse, quo Sortes est albus, & quo Sortes est musicus. Sed illud esse, quod pertinet ad ipsam hypostasim vel personam secundum se, impossibile est in vna

¶ Quo ad primum præmittuntur tria. Vnum ex parte subiecti, quod est Christus & duo ex parte prædicati, quod est habere esse vnum vel plura. Ex parte siquidem subiecti præmittitur generalis regula, quod quæ sunt naturæ, multiplicantur in Christo, quæ sunt hypostasis, non multiplicantur. Et ratio redditur: quia in Christo sunt duæ naturæ & vna persona. Ex parte vero prædicati præmittitur primò, quod esse est de numero spectantium & ad naturam & ad personam: diuersimodè tamen, quia personæ vt habentis seu quod est, naturæ autem vt principium, seu quo aliquid est. Et hoc probatur à signo: quia natura significatur per modum formæ, qua aliquid est ens vel tale: vt patet de albedine & humanitate. Deinde præmittitur aliud ex parte prædicati: scilicet quòd esse est duplex, quoddam à forma vel natura pertinente ad esse personale: quoddam à forma vel natura non pertinente ad esse personale. Exemplum primi in homine, est esse quod homo habet ab anima. Exemplum secundi est esse quod habet ab albedine, & vniuersaliter ab accidentali forma: nam anima spectat ad personalitatem Sortis, albedo non. Ponitur autem in litera duplex inter hæc duo esse, differentia. Prima est penes simpliciter vel secundum quid: quia primum esse, est esse Sortis simpliciter & absolutè: secundum autem est esse Sortis non simpliciter, sed vt est talis, puta inquantum albus. Secunda est penes vnitatem vel pluralitatem: quia secundum potest in vna & eadem persona multiplicari (vt patet) primum autem impossibile est in vna & eadem persona multiplicari: quia impossibile est, quòd vnius rei non sit vnum esse.

¶ Quo ad secundum, prima conditionalis est: Si natura humana aduenisset filio Dei non hypostatice, sed accidentaliter, oporteret in Christo ponere duo esse: vnum, secundum quòd est Deus, & aliud, secundum quòd est homo. Hæc conditionalis nõ aliter probatur in litera, nisi quod deducitur ex præmissis, exemplum afferendo in Sorte de esse ipsius, secũdum quòd est homo, & secundũ quod est albus: & rationem applicando, quia esse album, non spectat ad esse personale Sortis.

¶ Secunda conditionalis est. Si natura humana coniungitur filio Dei personaliter, secundum naturam humanam non aduenit sibi nouum esse personale, sed solùm noua habitudo præexistentis esse personalis ad naturam humanam. Circa quam conditionalem quatuor apponit: nam primò narrat, quòd quæcunque sunt integrantia personam, non nisi vnum esse constituunt. Et hoc declarat in partibus integralibus, per ly esse autem, capitatum: & in partibus essentialibus materialibus per ly & esse corporeum, & in partibus essentialibus formalibus per ly & esse animatum. Secundo declarat, quòd si pars aliqua personalis adueniret præexistenti personæ, idem afferret indicium quo ad vnitatem ipsius esse: ita quod de adueniente noua parte non adueniret nouum esse. Ita quòd manifestauit, quod spectantia quæcunque ad personalitatem, siue simul cum persona coæua sint (vt quum Sortes integer nascitur) siue aliquid eorum de nouo adueniat præexistenti personæ, vnum tantùm esse semper est. Et ratio est in promptu: quia non meliores sunt conditionis personalia ex hoc, quod aduenium post, quàm si essent congenita seu coæua personæ: sed si essent congenita seu coæua, non nisi vnum esse constituerent: ergo si adueniunt, non deferunt nouum esse. Tertio declaratur, quod noui personæ adueniat ex superaduentu personalium, & dicitur quòd est relatio ad nouam partem personalem. Et huius quoque in promptu causa est, quia sicut personalia congenita non dant personæ singula propria esse, sed persona vnum esse habet relatum ad omnia personalia (Sortes enim non habet vnum esse partiale à manu, & vnum à capite, & vnum ab hepate, & vnũ ab oculis, &c. quasi ex his conficitur vnum esse totale, sed Sortes habet suum proprium esse, quod est primò esse ipsius Sortis, & illo refertur ad omnia personalia, cum illo dicitur esse & ipse, & dicitur esse secundum caput, manus, pedes, &c.) ita si sunt aduenitia, sola relatio præexistenti esse acquiritur ad illa. Demum posita ipsa conditionali declaratur sensus huiusmodi relationis in Christo vt scilicet persona illa dicatur subsistere non solùm secundum diuinã, sed etiam secundum humanam naturam.

¶ *Vnum in Christo sit aliud esse actualis existentia creatum, præter increatum pertinens ad diuinam personam.*

Quæstio. ¶ Hæc sunt in corpore articuli in quibus mouentur sunt quæstiones. Prima domestica est de intentione & sensu Autoris, an scilicet Autor intendat docere, quòd in Christo nullum est esse actualis existentiæ de genere substantiæ creatum, sed sola existentia increata. Secunda quæstio, an ita sit in veritate, quòd in Christo nulla existentia substantialis sit nisi diuina.

¶ Quæstionis primæ ratio est varietas verborum ipsius Autoris: nam in quæstionibus disputatis de vnione Verbi incarnati, Autor clarè dicit, in Christo inueniri duo esse, vnum æternum, quod est esse principale suppositi: & vnum temporale, inquantum Verbum est factum homo & hoc esse est esse secundarium illius suppositi. In hac etiam litera non concludit Autor, quòd Christo secundum humanam naturam non adueniat nouum esse, sed apposuit ly personale, vt patet quum infertur conclusio circa calcem corporis articuli: quasi præseruauerit se Autor ab existentia actuali vt est naturæ humanæ, non vt est personæ. In responsione quoque ad primum nõ negatur totaliter dualitas esse: sed tum comparatiuo magis dicitur, quod esse magis retinet vnitatem secundũ vnitatẽ hypostasis, quàm habeat dualitatem secundum dualitatem naturæ. In quibus verbis dualitas esse, minus quidem affirmatur, non autẽ negatur totaliter, quasi tanquã quid secundarium, non nisi secundum quid affirmandum. In responsione quoque ad tertium duplex esse insinuatur, dum soluitur argumentum ex identitate naturæ & personæ in diuinis. & affirmatur conditionalis, quòd si ibi esset aliud esse naturæ, & aliud esse personæ, esset triplex esse. Hæc enim solutio insinuat, quòd quia in humanis & in Christo, persona non est idem cum natura assumpta, aliud est esse personæ, & aliud naturæ: ac per hoc duo sunt in Christo esse.

In oppositum autem est processus articuli secundum planum illius sensum.

¶ Ad hoc dicitur, quod proculdubio sensus literæ huius & doctrina Autoris est, in Christo non inueniri aliquod esse actualis existentiæ substantiale, nisi esse existentiæ diuinum. Clarè siquidem patet ex processu huius articuli, tolli à Christo omne esse, quod à quacunque re personali in Christo est, nisi à deitate. Fundatur enim vis rationis literæ super hoc, quòd siue forma siue materia siue pars siue natura quæcunque sit spectans in personalitatem alicuius, non affert suum esse. & propterea oportet alterum duorum dicere, aut quòd natura humana non spectet ad personalitatem Christi, aut quòd non attulerit Christo esse quod dedisset personæ humanæ quam constituisset, si non fuisset assumpta. Ad hoc namque fundauit se Autor super pertinentia vel impertinentia formæ ad personalitatem alicuius, vt pertinentia ad personalitatem alicuius, priuata fore singulis propriis esse, ex hoc ipso quod ad alterius personalitatem spectant monstraret: quoniam in hoc differunt personales à non personalibus formis: quod non personales habent singulæ singula propria esse (vt patet de albedine, dulcedine, quantitate, &c.) personalia autem carent singulari esse: propterea si, pro quia, humanitas in Christo personalis res est, oportet quod careat suo proprio esse: quod constat vocari esse actualis existentiæ, natura

hypostasi vel persona multiplicari: quia impossibile est, quod vnius rei non sit vnum esse. Si igitur humana natura aduenir et filio Dei non hypostaticè vel personaliter, sed accidentaliter (sicut quidam posuerunt) oporteret ponere in Christo duo esse: vnum quidem, secundum quòd est Deus, aliud autem, secundum quod est homo. Sicut in Sorte ponitur album esse, secundum quòd est albus, & aliud, secundum quòd est homo, quia esse album, non pertinet ad ipsum esse personale Sortis. Esse autem capitatum, & esse corporeum, & esse animatum, totum pertinet ad vnam personam Sortis: & ideo ex omnibus his non fit nisi vnum esse in Sorte. Et si contingeret, quòd post constitutionem personæ Sortis, aduenirent Sorti manus vel pedes vel oculi (sicut accidit in cæco nato) ex his non accresceret Sorti aliud esse, sed solùm relatio quædam ad huiusmodi, quia scilicet diceretur esse non solùm secundum ea, quæ prius habebat, sed etiam secundum ea, quæ sibi postmodum adueniunt. Sic igitur cùm humana natura coniungatur filio Dei hypostaticè vel personaliter (vt suprà dictum est) & non accidentaliter, consequens est quòd secundum humanam naturam nõ aduenit ei sibi nouum esse personale, sed solùm noua habitudo esse personalis præexistentis ad naturam humanã, vt scilicet persona illa iam dicatur subsistere, non solùm secundum diuinam naturam, sed etiam secundum humanam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd esse consequitur naturam: nõ sicut habentem esse, sed sicut qua aliquid est: personam autem siue hypostasim consequitur, sicut habẽtem esse. Et ideo magis retinet vnitatem secũdum vnitatem hypostasis, quàm habeat dualitatem secundum dualitatem naturæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud esse æternum filij Dei, quòd est diuina natura, fit esse hominis, inquantum humana natura assumitur à filio Dei in vnitatẽ personæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in Prima parte dictum est, quia persona diuina est idem cum natura, in personis diuinis non est aliud esse personæ præter esse naturæ: & ideo tres personæ non habent nisi vnũ esse. Haberent autem triplex esse, si in eis esset aliud esse personæ, & aliud esse naturæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd anima in Christo dat esse corpori, inquantum facit ipsum actu animatum: quod est dare ei complementum naturæ & speciei. Sed si intelligatur corpus perfectum per animam absque hypostasi habente vtrunque, hoc totum compositum ex anima & corpore (prout significatur nomine humanitatis) non significatur vt quod est, sed vt quo aliquid est. Et ideo ipsum esse est personæ subsistentis, secũdum quòd habet habitudinem ad talem naturam: cuius habitudinis causa est anima, inquantum perficit humanam naturam, informando corpus.

natum principium ab humanitate, seu natum esse humanitatis vt principij quo. Vnde perinde esset dicere humanitatem in Christo habere propriam existentiam, sed illam non esse simpliciter, aut principalem existentiam Christi, sed secundariam aut secundum quid (puta inquantum est homo) & collocare humanitatem Christi in ordine formarum seu naturarum non pertinentium ad personalitatem, quibus conuenit afferre secum sua singula esse & propterea multiplicare illa in vna & eadem persona. Quum tamen euidenter in litera clarum sit, humanitatem Christi locatam esse inter spectantia ad personalitatem. Et ideo nõ afferre proprium esse: quia si afferret illud, multiplicaretur in vna & eadẽ persona esse personale: quoniam esse proprium naturæ humanæ est esse personale, est enim esse Sortis aut Platonis, &c.

¶ Ad obiecta autem in oppositum respondendo ad primum dicitur, quòd opinio illa posita in q. illa de vnione Verbi, vt retractata censenda est, nisi quis adeò desipiat, vt putet doctrinam in hoc vltimo libro traditam, & in Autenticis libris etiã prius probatam, (scilicet in 3. sen. dis. 6. q. 2. & in quodlib. 9. q. 2.) reducendam esse ad quæstiunculam vix cognitam inter opera Autoris, & longè antè factam. Quæ rationabilius creditur colligendo condita, inter schedulas disputationum, quàm vnquàm edita à diuo Thoma: constat enim quæstionem illam de tali re, hoc est de vnione Verbi incarnati, imperfectissimè materiam vnionis tractare: & per hoc dissonare ab aliis quæstionibus disputatis eiusdem. & rationibus multùm debilibus vti: vt patet conferenti illos articulos similibus in hoc opere: & quinque tantum articulis rem tantam absoluere. Præ se ferunt siquidem hæc quod diximus.

¶ Ad secundum sumptum ex corpore huius articuli dicitur, quòd nihil obstat: quoniam esse personale & esse substantiæ personalium, apud Autorem idem est: & iam declaratum erat in hacmet litera hoc, quando illatum est, Christo non aduenire nouum esse personale. Vnde ly personale sumitur ibi, vt distinguitur contra accidentale: quia enim hæc duo tantum essendi genera in persona declarauerat: & filio Dei ex humanitate assumpta non aduenit nouum esse accidentale, sub quo substantiale esse existentiæ claudi oportet (quoniam humana natura non nisi substantiale esse existentiæ secum affert: quod accidentale esset filio Dei) ideo ad differentiam huiusmodi accidentalis esse addidit ly personale: alioquin conclusio nouum terminum apposuisset, & non sequeretur ex præmissis.

¶ Ad tertium sumptum ex responsione ad primum, dicitur quòd comparatio cadit supra causas, & non supra effectus: vnitas enim personæ, & dualitas naturæ sunt causæ, vnitas vel dualitas esse est effectus. Docet ergo litera quod quia esse ad naturam se habet vt ad principiũ quo: ad personam verò se habet vt ad proprium subiectum quod. ideo magis viget vnitas personæ ad vnitatẽ esse, quàm dualitas naturæ ad duo esse. ac per hoc quia causa efficaciorem effectum habere debet, ponenda est vnitas, & non dualitas esse in Christo. Hic est verus & intentus sensus literæ: & responsio satisfacit argumento, vt patet: & consonat corpori articuli, nec vllam habet dissonantiam. Et si vis etiam Grammaticè literam construere, dispone constituendo ly magis, supra ly secundum vnitatem hypostasis. & similiter ly quàm, supra ly secundum dualitatem naturæ, & exponito, & ideo magis secundum vnitatem hypostasis retinet vnitatem, quàm secundum dualitatem naturæ habeat dualitatem, & videbis, quòd comparatio sit ad causas, & non ad effectus.

¶ Ad quartum sumptum ex responsione ad tertium dicitur quòd responsio ista supponit vnum singularissimum verum in prima parte habitum: scilicet quòd in solo Deo esse est naturæ proprium, vt quod ipsius est & vt quo, & vt quod est: in cæteris namque esse est naturæ vt quo, personæ autem, quæ est aliud quid à natura, est vt quod. Hinc enim sequitur responsio literæ scilicet quod quia persona in diuinis est idem quod natura, non est aliud esse personæ [illegible] esse naturæ.

Annot. ¶ Et bene nota ly præter, quia ex hoc verbo insinuat, quòd suppositum quod esse sit naturæ. Et quum dixit, Non est aliud, intendit de illa alietate, qua persona est aliud à natura. In iis enim, in quibus persona & natura secundum rem differunt, sicut persona est aliud à natura, ita esse personæ debitum est aliud ab esse naturæ. Aliud autem non per positionem duorum esse, quorum vnũ sit aliud ab alio, sed per alietatem (vt ita dixerim) naturalem, quia alterius naturæ est [illegible] quod non debetur naturæ, nisi per personam, cui primo conuenit: & alterius naturæ esse: esse, quod conuenit naturæ absque expectatione à persona, quod [illegible] solo Deo inuenitur. Quia igitur in diuinis persona est idem cum natura vendicante sibi esse vt proprium, ideo non est aliud [illegible] conueniens personæ quàm esse proprium naturæ, & ideo tres personæ non habent nisi vnum esse, & haberent triplex esse, sicut est ibi triplex persona, si per[illegible] esse [illegible] distingueretur ab esse naturæ: hoc est, si personæ deberetur proprium esse alterius rationis ab eo quod debetur naturæ, quando esse est proprium naturæ. Et hoc esse intentum sensum, valere potes, tum ex eo quòd nec in creaturis apud Autorem esse duplex ponitur, vnũ naturæ, & aliud personæ. Tum ex eo, quod non triplex [illegible] quadruplex esse haberent diuinæ personæ, si esse personæ esset aliud ab esse naturæ per positionem plurium esse in persona & in natura: quia inueniretur præter esse naturæ, in quo communicarent personæ, triplex esse personæ triplicis. In litera autem non nisi triplex infertur esse, si aliud esset esse naturæ ab esse personæ. Tum quia hunc sensum argumẽto, quòd non est eadem ratio de vnitate vel pluralitate ipsius esse penes naturam, vel personam in Trinitate, & in mysterio incarnati Verbi: quia in Trinitate esse est naturæ proprium & ideo eius vnitatẽ sequitur, & nõ pluralitatem personarũ, existente persona idem cũ natura: in assumpta autem natura à Verbo, esse est proprium personæ: quia persona aliud est à natura. Sicut in cæteris hominibus esse quibus sit à natura, non est tamẽ naturæ, sed personæ proprium: & propterea ad vnitatem personæ sequitur vnitas esse, & ad pluralitatem naturæ nõ sequitur pluralitas ipsius esse. Nec satisfieret argumento, si exponeretur litera, quòd vbi persona est aliud à natura, ibi sunt duo esse, vnum naturæ & aliud personæ: sed potius argumẽti via firmaretur, & concederentur, in Christo duo esse, vnum naturæ & personæ simul diuinæ, & aliud naturæ humanæ: quoniam persona Christi aliud est à natura humana assumpta.

Est igitur indubiè tenendum secũdum Autoris doctrinam, in Christo nullum esse actualis existentiæ substãtialis inueniri, nisi esse actualis existentiæ filij Dei: quod est æternum, & ipse Deus.

¶ Circa secundam autem quæstionem multiplex dubium occurrit: nam primò dubitatur de præmissis, deinde de modo, quo ponitur Christus existentiam humanam habere: tertiò, de ipsa conclusione: quartò, de sua contradictoria.

¶ Scotus in primis in 3. sent. dist. 6. q. 1. arguit proc[illegible] istum quo ad fundamentum, scilicet quòd vnum & idem est esse personæ & pertinentium ad personam: tam quo ad personam respectu naturæ, tum quo ad personam respectu partium.

Ex primo enim arguit non sequi intentum, sic: Esse naturæ & personæ est idẽ, quando est in proprio supposito. quia suppositum non addit rem super naturam, sed negationem. ergo si a natura tollatur ratio suppositi, tollendo illas negationes, non propterea tollitur esse naturæ, sed remanet eum suo esse: ac per hoc in alia persona posita, haberet & suum esse, & esse illius personæ: non est ergo idem iudicium de natura in proprio vel alieno supposito, quo ad vnum vel plura esse.

Et confirmatur: quia sicut persona assumens non supplet identitatem personæ humanæ cum natura humana: ita esse personæ assumentis non supplet identitatem ipsius esse personæ humanæ & naturæ humanæ.

¶ Contra secundum verò de partibus personæ arguit: Pars adueniens toti non dat esse toti, sed recipit quia perficitur à forma totius. Quod probatur: quia si remaneret distincta sicut prius, non reciperet esse totius, sed vel haberet proprium esse, vel nullum: sed natura humana vnita Verbo, non habet rationem partis, nec istam rationem partis: quia non informatur à Verbo: sed remanet simpliciter distincta. igitur vel nullum esse habet, vel aliquod esse proprium.

¶ Contra modum, quo ponitur Christum habere esse, secundum naturam humanam (scilicet quòd Verbum nouo modo relatiuè se habet secũdum illam) arguit: Si verbum tantùm habeat respectum nouum ad naturam, & ille est respectus rationis tantùm, quum per respectum rationis non dicatur subiectum formaliter esse aliquid. ergo Verbum, inquantum homo, non erit formaliter aliquid. Consequens est contra illud extra de hæreti. quum Christus. ergo, &c.

¶ Contra conclusionem ipsam, scilicet, in Christo nullum est esse existentiæ substantiale creatum, arguit septem vel octo mediis. Primò, Terminus per se generationis habet esse acquisitum per generationem: filius Dei homo, est per se terminus generationis ex matre: ergo. Si dicatur, inquit Durandus, quod generatio terminatur ad esse diuinum, non secundum se sed relatum ad humanam naturam contrà, illud est per generationem acceptum, quod est per corruptionem mortis perditum. sed per mortem Christi non est amissa relatio Verbi ad naturam assumptam. sed esse vitale secundum naturam humanã. ergo illud non est per generationem acquisitum, sed hoc.

¶ Secundò, In Christo fuit duplex viuere, vt patet ex hoc, quòd vnum per mortem perdidit: ergo in ipso fuit duplex esse. Et tenet sequela ex secundo de Anima: Viuere viuentibus est esse.

¶ Tertiò, Anima Christi creabatur: ergo habuit creatam existentiam. Probatur sequela: quia creatio terminatur ad existentiam.

¶ Quartò, Humanitas Christi est effecta & conseruata à tota Trinitate: ergo secundum existere creatum. Probatur consequentia: quia non secundum existere increatum. Probatur: quia nihil efficit se.

¶ Quintò, Si natura assumpta à Verbo dimitteretur, non oporteret acquirere sibi nouum esse per generationem nec per creationem. & tamen ipsa ex hoc quòd dimissa,

missa, non esset annihilata, nec esset ens in potentia (vt anima Antichristi ante creationem) ergo haberet aliquod esse in actu, & non nouum: quia per nullam mutationem posuisset, ergo idem quod modo habet: igitur, &c. Et si dicatur, inquit Durandus, quod habet esse nouum, ergo est corrupta. Probatur dupliciter sequela: tum quia perdidit esse simpliciter, & acquisiuit aliud esse simpliciter. Tum quia nisi hoc sufficiat ad corruptionem simpliciter naturae, sed requiratur quod nullum aliud esse recipiat, sequeretur quod nunquam posset esse corruptio sine annihilatione.

¶Sextò. Natura Angeli posset assumi à Verbo, & illa non potest manere eadem, nisi maneat sua existentia eadem secundum illos, ergo nec natura humana modò posset manere eadem in Christo, nisi maneret sua existentia. Consequentia est manifesta: quia ita est intrinseca sua existentia vni sicut alteri.

¶Septimò, Fundamentum relationis naturaliter praecedit relationem: & secundum esse actuale, praecedit rationem relationis actualis. vnio ista fuit relatio actualis. ergo eius fundamentum praecessit naturaliter secundum esse actuale fundamentum illud erat ipsa natura totalis, igitur, &c. Confirmatur, Prius naturaliter anima perfecit corpus, quàm tota natura esset nata assumi. In illo priori forma fuit actus materiae. & per consequens dabatur esse sibi quod non corrumpebatur per assumptionem.

¶Octauo arguitur ex doctrina Autoris in prima parte, q. 5. art. 5 ex proposito probantis esse non posse separari à forma, sicut nec rotunditas potest separari à circulo, quia esse conuenit formae secundum se, sicut rotunditas circulo. Ex hoc enim arguitur sic. Esse non potest separari à forma, ergo nec ab anima Christi. igitur anima Christi habet proprium esse.

¶A Durando quoque in 3 sent. dist. 6 q. 2 vltra praeallegata arguitur: quia agere est vtium suppositi sicut & esse, & praesupponit esse: & multiplicatur in Christo, ergo.

¶Aureolus etiam & Ioan. de Neapo. apud Capreolum in 6. dist. tertij sent. arguunt, Ille quidem quia esse existentiae est actus quo formaliter essentia est, esse diuinum non actuat essentiam humanam: ergo humanitas Christi vel est actuata suo esse, vel adhuc perseuerat potentialis ad essentiam esse diuinum non supplet vicem causae formalis inhaerentis. Iste autem tum quia secundum Damascenum quod est in assumptibile, est incurabile. Tum quia Christus homo perfectus est, nihil minus habens iam in diuinitate, quàm in humanitate. Et qui oppositum dixerit, plenus diabolo spiritu, seipsum gehennae filium demonstrabit, vt Damasus dixit in Epistola recitata in lib. 9. ca. 15. Historiae tripartitae.

¶Decimum pro contradictoria conclusionis arguit Scotus, tenens illam. Tum quia humanitas Christi est extra causam suam: ergo habet necessariò propriam existentiam actualem sicut habet proprium esse quidditatiuum, licet non habeat propriam subsistentiam, quae nihil positiui addit. Tum quia Verbum subsistit in natura humana, sicut suppositum in natura, propter quod propriè dicitur homo. & ideo est existens existentia huius naturae. Sicut per oppositum, quia ergo non sum per meum, nec subsisto respectu pedis, sicut respectu naturae, ideo existentia pedis mei non est existentia mei, quamuis sit in me, sed econuerso magis pes existit per existentiam mei. Nec est, inquit Scotus, existentia humanitatis Christi existentia secundum quid, sed simpliciter, tam in se (quia est existentia de genere substantiae, quae est ens simpliciter) quàm respectu Christi: quia qualis est existentia in se, tale esse dat cuicunque existenti per ipsam sed Verbum existit existentia illa, scilicet naturae humanae: ergo existit simpliciter per existentiam naturae humanae: & sic sunt duae existentiae simpliciter, non solùm in Christo, sed Christi. Tum quia in Christo sunt duae voluntates & duo velle secundum Damasc. c. 61. sed esse intimius seu immediatius se habet ad essentiam, quàm velle ad voluntatem, ergo magis necesse est plurificari esse, secundum pluralitatem naturarum. Vel formetur sic, Natura vt distinguitur contra suppositum, est principium operandi, ergo est etiam principium essendi in actu, quia esse immediatius se habet, &c.

¶Ad euidentiam horum non sunt alia fundamenta iacenda, sed supra positum in litera fundamentum solidè fabricandum: quamuis enim dum non curamus de distinctione inter personam & naturam, dicamus esse actualis existentiae, de quo est sermo esse actualitatem naturae cuiusque creatae: quum tamen exactè discernitur persona à natura, dicimus (vt in hac litera habetur) quòd esse est actus naturae, vt principij quo, personae autem vt subiecti seu quod habet ipsum esse. Ita quod natura est principium quo immediatum ipsius esse, sed non est receptiuum immediatum ipsius esse sed mediante persona: ita quod oportet naturam personari ad hoc vt ab ea principietur actualiter ipsum esse Non ex defectu naturae principiantis vt quo: sed quia deforet susceptiuum primum ipsius esse si non esset personata: persona enim est, cui primo conuenit esse vt subiecto, seu quod habet esse, seu quod est. Et si his adiunxeris, quòd natura nunquam est quod est sed semper est quo est (inuenitur siquidem natura existens, non vt quae existit, sed vt qua aliquis existit) perspicies duo. Primùm, quòd ad hoc quòd natura existat, non exigitur quòd ipsa actuetur per existentiam, vt subiectum actuatur per formam in eo, sed sufficit quod ipsa sit, qua aliquis existit. Nec mirum est scientibus, quod non omnia vno eodémque modo sunt, sed sat est vnicuique eo suo esse modo sibi conuenienti: sunt enim multi essendi modi. Et naturae quidé ac formis consonus essendi modus est, non vt sint tanquam quod est, sed vt sint tanquam quo est: nec plus eis debetur sicut apud Peripateticos principium est indubitatum, quòd formae sunt & non sunt absque sui generatione & corruptione. Aliud est, quòd quia prius natura personatur quàm existentiam propriam constituat, intimior est persona naturae, quàm existentia: ac per hoc si potest praeueniri, ne constituat propriam personam, multò magis potest praeueniri, ne constituat existentiam: ordine siquidem quodam, personalitas prius, & existentia deinde à natura constituuntur propter antedictam rationem.

Et ex his sequitur tertium, quòd natura carens propria personalitate, quia praeuenitur ab aliena, oportet consequenter quod careat propria existentia. si enim existentia propria non prouenit ab ipsa actualiter, nisi in propria persona, ex hoc ipso quod ad alienam trahitur personam, sequitur quòd ad alienam trahitur existentiam: illius scilicet personae praeuenientis ipsam. Et rursus, si existentia non debetur naturae, vt quod est, sed vt quo est, personae autem vt quod, ex hoc ipso quòd natura trahitur ad alienam personam vt sit quo est: sequitur quòd sufficienter consequuta est existentiam: quia consequuta est existentiam illius personae, modo conuenienti ipsi naturae, scilicet vt quo: hoc enim ipsum, quod est, naturam aliquam esse naturam alicuius personae actu existentis, est naturam illam existere, siue persona illa sit constituta per illam naturam siue non. Sicut igitur in Christo (vt inferius patebit) vnam tantùm filiationem relationem realem ponimus ex defectu subiecti, ita in Christo ex defectu subiecti proprij vnum tantùm esse ponimus: primum enim substantialis existentiae subiectum est persona. Repugnat autem diuinae personae existentia creata duplici ratione. Prima est ex diuinitate, quia diuina persona non potest recipere in se creatum aliquid. Secunda est ex communi ratione personae, quia personae vnius non est nisi vnum esse substantiale. Et haec ratio in litera ponitur. Quocirca quia humanitas Christi praeuenta est in mysterio Incarnationis, vt propriam non sortiretur personalitatem, sed ad personalitatem Verbi assumpta est, ideo quasi impedita est à proprio esse. A est forma esse personae diuinae, ex hoc ipso, quòd est diuinae personae natura dicta de illa vt quo. Habet enim ex hoc suum essendi modum, scilicet esse vt quo, natura enim personae est vt quo, nec plus sibi debetur.

¶Ad prima ergo obiecta contra fundamentorum processus, quia idem est esse naturae & personae, respondetur, praemittendo tamen, quòd fundamentum Autoris est quidem identitas ipsius esse respectu naturae & personae, sed non sola identitas, sed adiuncta modi diuersitate respectu vniusque, quia scilicet illud idem esse est naturae, vt quo: personae vt quod. Ex identitate enim esse cum hac modi diuersitate, procedit litera, vt patet. Sed Scotus contra solam identitatem affert pro causa, & hoc est primum, in quo argumentum deficit. Veruntamen quia identitas quoque causa est, respondetur quod illa ratio redditur, quare esset vnum vtriusque, quia scilicet non differunt re aliqua, quoniam, vt patet ex superius discussis persona addit rem aliquam supra naturam: addit enim terminationem ipsius. Vnde argumentum Sco. assumit & non causam pro causa, & falsum. Vera autem causa est, quia esse vnicuique rei sufficit suo modo: propterea enim personae & personalibus omnibus sufficit vnum esse: quia eodem esse persona est, vt quod personalis vt quo, vel secundum quod, vel alio simili modo.

Et per idem patet responsio ad confirmationem: non oportet enim personam supplere identitatem cum natura, sed sufficit quòd suppleat personalitatem illius naturae. Ex hoc enim, quòd Verbum supplet humanitatis personam, supplet etiam illius esse: quia fit ipsum quod est humanitatis, ac per hoc humanitas existit, vt quo est personae, quae est humanitatis quod est.

¶Ad obiecta verò eiusdem, contra vnum esse partis & personae, respondetur quòd si vis fiat in verbis, assumitur non causa vt causa, non enim ideo pars est contenta ipso esse totius, quia perficitur per formam totius, sed quia spectat ad integritatem totius. Ex hoc enim fit, vt sit contenta modo essendi congruo ac debito integralibus personarum, scilicet vt existant per existentiam totius, ex hoc ipso, quòd totius integratiua sunt. Et proportionaliter in proposito dicitur quòd quia humanitas Christi pertinet ad personalitatem Christi, quia est assumpta quasi ad integritatem personae Christi (non quasi suppleat defectum aliquem in persona Christi, sed vt sit persona Christi persona illius humanitatis) ideo humanitas Christi non dat nouum esse Christo: sed contenta est consono sibi essendi modo, vt scilicet existat ex hoc ipso, quòd est natura Christi.

¶Ad probationem autem, quia si pars maneret distincta à toto, vt prius, & caetera, dicitur quòd ista conditionalis non probat probandum: quoniam cum ipsius veritate stat falsitas causalis assumptae, quae negata est. Veruntamen ad rem dicendo non faciendo vim in verbis, respondetur quòd si pars remanet distincta & omnino diuersa à toto, dum tamen esset toti vnita pars personaliter, non afferret nouum esse, sed existeret per esse sui totius. Et in proposito humanitas Christi non sic aduenit personae diuinae, vt sit distincta ab illa sicut prius, sed est indiuisa à persona secundum esse personalitatis, quod non est sicut pars separata, sed est sicut pars coniuncta secundum esse substantiale, est enim assumpta ad personalitatem positiuam verbi Dei. Et ex hac personalitate communicata humanitati Christi, perfecta est humanitas illa, multò plus, quàm quaecunque pars perficiatur per hoc, quòd aduenit suo toti, acquisiuit enim perfectionem infinitam, acquirendo personalitatem infinitam. Quo fit, vt quia humanitas Christi non remanet distincta, sed indistincta secundum esse substantiale à Verbo, consequens sit, vt non det Verbo nouum esse, sed ipsa sit per esse infinitum ipsius Verbi.

¶Ad obiecta deinde eiusdem Scoti contra modum, respondetur, quòd ex malo intellectu literae procedit. Interpretatur siquidem arguens, Autorem dicere, inter Verbum & naturam humanam non esse coniunctionem nisi relatiuam relatione rationis ex parte Verbi: & ideo arguit. Si tantum habet relationem, &c. Hic autem sensus longè est à vero, plus quàm terra à coelo: quoniam secundum doctrinam Autoris saepe ipse etiam, inter Verbum & humanitatem assumptam est coniunctio substantialis, quam comitatur vnio relatiua. Sed quia coniunctio ista substantialis non est secundum nouum esse ipsius humanitatis, sed secundum aeternum esse ipsius Verbi: ideo Autor ad excludendam acquisitionem noui esse, dixit quòd solùm aduenit sibi noua relatio & non dixit hoc ad excludendam coniunctionem substantialem secundum personalitatem & alium esse, vt clarè patet in litera. Quin potius, dum dictio exclusiua non excludat à concomitantibus nec fundamentum à relatione, ponendo solum nouam relationem acquiri, intelligitur praeacquiri fundamentum illius, quod est personalis coniunctio, super qua fundatur relatio noua personae ad naturam. Vnde patet argumentum totaliter ruere.

¶Ad obiecta contra conclusionem, respondendo ad primum Scoti dicitur, negando Maiorem ad sensum Arguentis: generationis enim terminus habet esse nouum acquisitum vel antiquum nouo modo se habens.

¶Vnde ad obiectionem Durandi contra hanc responsionem, dicitur, quòd si Maior intelligatur cum praecisione, falsa est. nam licet illud per generationem sit acceptum quod est per corruptionem mortis amissum, non tamen illud praecisè. Sed si ad terminum formalem generationis propositio restringatur conceditur: sed terminus formalis est natura, vel anima in corpore: & per mortem humanitas ipsa corrupta est per separationem animae à corpore. Quanam etiam dici possit, falsam esse Minorem: quia desinente per mortem humanitate Christi, quae est ipsa natura humana resultans ex partibus vnitis, oportuit quoque desinere vnionem Verbi ad illam secundum se, quae vt remansisset ad illam secundum vtranque sui partem, animam scilicet & corpus.

¶Ad secundum Scoti dicitur, quòd verbum Philosophi verum est de viuere essentiali & de esse essentiali: viuere autem est esse essentiale. Et hoc in Christo duplex fuit: & vnum eorum quod in coniunctione animae & corporis consistit, corruptum est per mortem. & non intelligitur de esse actualis existentiae.

¶Ad tertium dicitur, negando sequelam: & ad probationem, quòd creatio terminatur ad rem, quae creatur sub existentia noua simpliciter vel illi rei, quae creatur. Et sic anima Christi creata est, vt existat existentia noua sibi non noua simpliciter.

¶Ad quartum dicitur, quòd humanitas Christi effectiuè conseruatur, & facta est à tota Trinitate secundum esse existentiae increatum communicatum sibi. Nec sequitur quòd Deus efficiat idem se, aut suum esse, sed quòd effecerit, & conseruet se & suum esse communicatum humanae naturae personaliter.

¶Ad quintum dicitur, quòd si humanitas Christi dimitteretur à verbo, sortiretur nouam personalitatem & nouam existentiam, non per aliquam nouam actionem, sed per antiquam actionem, quae à principio effecta fuit. Illa enim actio tanquam impedita à complemento proprij effectus, ob praeuenientem personalitatem Verbi non est hactenus consequuta effectum propriae personalitatis & propriae existentiae. Modò autem dimissio ipsa esset tanquam remotio prohibentis: & sic sortiretur effectum nouae personalitatis & noui esse. Et probatur sic esse dicendum: quia perinde se haberet humanitas dimissa, ac si non fuisset assumpta: sed constat quòd si non fuisset assumpta, ex sua generatione propriam personalitatem & propriam existentiam habuisset, igitur si dimitteretur, acquireret propriam personalitatem & propriam existentiam à generante, per se loquendo, & à dimittente per accidens, tanquam à remouente prohibens. Et per haec patet ad formam argumenti, quòd haberet esse nouum per nouam mutationem simpliciter per accidens, tanquam remotionem prohibentis & per antiquam per se, soluto impedimento, sicut graue impeditum mouetur à generante per se à remouente prohibens per accidens. Habet enim à generante humanitas plus ad personalitatem propriam & propriam existentiam, quàm graue ad motum deorsum, quum illa se ipsa ad hoc tendat intimè: hoc autem per grauitatem & extrinsecè. In cuius signum illa per solam omnipotentiam diuinam potest impediri. hoc autem à naturalibus & voluntariis impeditur passim.

¶ Ad obiectionem autem Durandi dicitur, quòd talis dimissio esset nonnulla corruptio: quoniam corrumperetur humanitas non in se, sed secundum esse communicatum Verbo, & perderet duo, scilicet personalitatem diuinam sibi, & existentiam diuinam sibi & acquireret personalitatem propriam, non solùm sibi sed simpliciter: & similiter existentiam propriam & sibi & simpliciter, sic esset secundum rem. Ad rationem autem terminorum spectendo, dicitur quòd corruptio simpliciter naturæ compositæ (qualis est humanitas Christi) non attenditur penes esse actualis existentiæ, sed penes esse essentiæ. Quod ex eo clarè patet, quòd humanitas Christi per mortẽ corrupta est, ex hoc quòd anima separata est à corpore. Et in hoc omnes conueniunt, quamuis secundum Autorem & multos, nullum esse actualis existentiæ fuerit per Christi mortẽ corruptum. Quum igitur ex perditione esse, corruptio simpliciter infertur, nisi sit sermo de esse essentiæ, aut de esse, vt includit esse essentiæ, negetur sequela. Et per hoc patet quòd subiuncta probatio nihil valet dicendo, Si non sufficit perdere vnum esse existentiæ, & acquirere aliud, sed oportet etiam nullum aliud acquirere, ergo annihilatio. Stat enim quòd perdat vnum, & nullum aliud acquirat, & non annihiletur, sed corrumpatur per expoliationem materiæ ab illa forma. Si enim in ipsa dimissione humanitatis à Christo, anima illa separaretur à corpore, tunc humanitas Christi perderet vnum esse, & nullum aliud acquireret, quia non esset. & tamen non annihilata esset, quia remaneret, & materia cum forma cadaueris, & anima intellectiua cum noua existentia modo præexposito.

¶ Ad sextum Scoti negatur, quòd apud nos natura Angeli non esset eadem nisi sit eadem existentia.

¶ Ad septimum conceditur, quòd fundamentum est prius secundũ actualem existentiam relatione, & in proposito. dicimus enim quòd humanitas Christi fuit prius existens, quàm relata ad Verbum. Sed negatur sequela ista, Fuit existens, ergo propria existentia: stat enim quod fuerit existens existentia Verbi. Et hæc responsio satisfacit omnibus argumentis, quæ sunt de agere, quòd supponit existere: & de accidentibus, quòd supponunt subiectum existere, & similibus: conceditur enim semper, quòd hæc omnia in Christo supponunt humanitatem existere: sed ab existentia ad existentiam propriam, non valere constat argumentum: stat enim quòd præcedat existentia communicata sibi cum personalitate Verbi sibi communicata.

¶ Ad confirmationem dicitur, quòd anima Christi informabat corpus, & dabat ei esse animatum: esse dico essentiæ essentialiter, siquidem constituebat animatum corpus, non autem esse existentiæ proprium, sed antequam daret hoc, præuenta fuit ex assumptione ad personam Verbi.

¶ Ad octauum ex doctrina Autoris dicitur, quòd doctrina Autoris intelligitur de separabilitate naturali, quod scilicet impossibile est naturaliter formam separari à suo esse. Et ex hoc concludit efficaciter formas subsistentes per se absque materia, esse incorruptibiles anima autem Christi absque proprio esse est diuina omnipotentiæ præuentione. Nec obstat exemplum de circulo & rotunditate: quia exempla & similia nõ currunt in omnibus. Et si exigat para exactam responsionem ad singula, dico quòd hæc propositio, Formæ conuenit per se proprium esse, potest intelligi dupliciter. Primò quòd per se conueniat formæ vt principio: & sic est vera: sed quia prioritas principii est impedibilis per superiorem causam, ideo cum hoc propositionis veritate, stat quòd in Christo anima præuenitur à proprio esse, cuius per se esset principium. Alio modo intelligitur, quod per se conueniat formæ vt principio & subiecto, sicut propria passio conuenit subiecto proprio. Et sic hæc propositio non est vera, nisi de forma, propria personalitate seu substantia terminata, qualis non est anima Christi quæ non nisi per Verbum subsistit. Vnde Autor ibi ex prima propositione, Forma, inquantum forma, subsumpta secunda de forma per se subsistente, concludit Angelos incorruptibiles. Et verè sic est, quia implicat formam per se subsistere absque proprio esse, nõ minus quàm circulum absque rotunditate inueniri.

¶ Ad Durandum dicitur, quòd licet esse & agere conueniant in hoc, quòd vtrunque est suppositi: quia tamen diuersimodè sunt suppositi, ideo non est similis de illis ratio quo ad vnitatem vel pluralitatem. Esse enim est suppositi immediatè vt subiecti: agere autem non suscipitur in supposito, nisi mediante natura & potentia eius. & idcirco agere multiplicatur cum pluralitate naturæ: esse verò vnum est cum persona vna.

¶ Ad Aureolum dicitur, quòd esse existentiæ non actuat essentiam nisi terminatam, hoc est personatam seu per se subsistentem: & quia humanitas Christi non est terminata propria personalitate, sed personalitate Verbi, ideo non conuenit sibi actuari per existentiam. Et hæc intellige, loquendo de Actuare & Actuari per modum inhæsionis. Nam si de Actuare & Actuari infra totam latitudinem suorum modorum sermo sit, non est remotum à philosophia diuina, Deum posse actuare rem creatam. In cuius signum diuinam essentiam esse actum cuiusque intellectus videntis ipsam, & Theologi & Philosophi fatentur. Quum ergo naturam humanam in Christo ex diuina personalitate & esse diuino perfici fateamur, non est absonum fateri etiam, quòd actuatur aliquo etiam modo per personalitatem, & esse diuinum. Quocirca quum dicitur, aut est actuata proprio esse, aut remanserat potentialis ad propriũ esse, dicitur quòd propriè loquendo, vtraque pars disiunctiue est falsa quoniã ex assumptione ad diuinum esse, perfecta est potentialitas ad existentiam longè excellentius, quàm fuisset perfecta per propriam existentiam: sicut posse personari in propria persona, longè excellentius perfectum est per personam Verbi, quàm fuisset perfectum per propriam personalitatem. Et quia potentiæ perfectio actuatio vocatur, ideo dicere potes, quòd potentia ad propriam existentiam est actuata non per proprium, sed per diuinum esse, longè excellentius & perfectius, quàm fuisset actuata per proprium esse. Et ideo nõ remanet humanitas Christi potentialis, hoc est in statu potentiali ad propriam existentiam, ad quem statum rediret, si dimitteretur à Verbo cessante tam excellenti actuatione prohibente naturam ab imperfectionibus sibi propriis & connaturalibus, personalitate scilicet & existentia propria.

¶ Ad Ioannem de Neapoli dicitur, quòd vtraque autoritas cum sibi similibus loquitur de naturalibus, vt distinguuntur contra personalia. ita quòd Christus habuit omnia hominis naturalia, non personalia. & quod de naturalibus est inassumptibile, est incurabile: secus est de personalibus. Probatur hæc glossa ex fidei catholicæ sententia, dicentis in Christo non esse personam nisi diuinam: non est ergo in Christo personalitas humana: quam tamen constat in reliquis hominibus inueniri. Idem est etiam iudicium de personalitate & propriis personæ, vt distinguitur contra naturam. Aut igitur dicant isti personam nostram esse incurabilem, quia persona est inassumptibilis & similiter Christum non perfectum hominem, quia caret personalitate humana: quorum vtrunque alienum esse à veritate constat. Aut vniuersaliter sic fateantur, quòd nõ de personalibus hominis, sed de naturalibus est sermo, quorum Christus perfectus homo dicitur & assumpsisse omnia humana & similia. Attestante hoc Symbolo Athanasii, explicante naturalia sufficere ad hoc, quòd Christus sit perfectus homo, dũ dicit de Christo, Perfectus homo ex anima rationali & humana carne subsistens.

¶ Ad obiecta demum Scoti pro contraria positione, respondendo dicitur ad primũ, quòd consequentia nihil valet: quia esse actualis existentiæ, realiter distinguitur ab esse essentiæ seu quidditatiuo. Et diuina præuentione factum est, vt humanitas Christi extra causam suam sit per existentiam Verbi, & non per propriam. Vbi aduerte pro clariori intellectu, quòd non est imaginandum (vt isti putant) quòd additio partis ad personam, sit velut additio quanti ad quantum, siue per modum continuationis, puta quum aqua aquæ continuatur: vbi ex duabus quantitatibus partialibus fit vna totalis quantitas, pariter inhærens partibus totius aquæ: siue per modũ aggenerationis, puta quum alimentum auget hominem, qui alitur ex illo: vbi non remanet quantitas cibi potiúsque alentis: sed sic adiungitur alteri, vt subindeat quantitatem ipsius, quæ aliter extendente illam animat: vt in secundo de anima dicitur. Nam si oculus adueniret de nouo Sorti, neque existentiam propriam partialem adiungeret existentiæ Sortis, quum existentia Sortis sit indiuisibilis, non extensa per se aut per accidens: quia de genere est immateriali, vtpote propria animæ intellectiuæ, quæ incorporata est omnino in corpore. Nec adueniens oculus subinduceret existentiam Sortis, tanquam formam ad se extensam per inhæsionem sibi, ita quod existentia Sortis inciperet inhærere oculo nouo: quoniam huiusmodi inhæsio non debetur parti: sed sufficienter prouisum est parti de existentia in hoc ipso, quod est pars personæ existentis. Nec videtur etiam intelligibile quòd secus possit esse: quomodo nanque existentia indiuisibilis propria alicui, intelligetur actuare quantum aliquod, seu etiam non quantum adiunctum, nisi mediante illo, cui est propria? Et quia idem est iudicium de oculo adueniente de nouo & oculo congenito, & de hac & reliquis partibus, ideo humanitas Christi, quæ quasi pars quædam est personæ Verbi (quia ad personalitatẽ propriam Verbi assumpta est) inuenitur sufficienter posita extra causam suam existens absque propria existentia, & absque hoc, quòd actuetur per informationem inhæsiuã ab existentia Verbi, sibi enim non debetur existentia nisi per personam, cuius est.

¶ Ad secundum dicitur, quòd ex hoc, quòd Verbum subsistit in natura humana, sicut suppositum in natura, non sequitur quòd existat per existentiam illius naturæ: sed bene sequitur econtra, quòd natura illa subsistat per existentiam Verbi. Ad probationem autem ex opposito de pedis existentia, dicitur quòd peccat secundum non causam vt causam. Neque enim, quia Christus est homo, causa est quòd existat humana existentia: neque quia non est pes, causa est quòd non existat existentia pedis: sed ratio propria est, quia personæ soli debetur esse, vt subiecto quod est. Ad id verò quod subditur de qualitate existentiæ humanæ in Christo, scilicet quòd est existentia simpliciter & in se & Christo: non oportet aliter respõdere, quoniam negata in Christo existentia humana, vana est disputatio de qualitate existentiæ humanæ in ipso. Ad tertium dicitur, negando sequelam, esse est intimius seu immediatius, ergo magis multiplicatur. Melius tamen dicitur, quòd intimius seu immediatius alicui dupliciter, vel vt principio, vel vt subiecto. Et subditur, quòd esse est intimius naturæ vt principiũ, quàm velle voluntati: sed velle est immediatius voluntati vt subiecto quàm esse naturæ vt subiecto: quia esse non naturæ, sed personæ est, vt subiecti proprii: velle autem est voluntatis vt proprii subiecti. Et propterea non sequitur, quòd si velle plurificatur ad pluralitatem voluntatum, quòd esse plurificetur ad pluralitatem naturarum. Ad vltimam formationem argumenti, concedi potest totum, & dici quòd non ex defectu naturæ immediatæ principiantis esse, sed ex defectu susceptiui, scilicet personæ propriæ fit, vt natura non principiet actualiter actum essendi, & principiet actualiter actum operandi: quia non deest proximum susceptiuum operationis. Concede ergo, quòd natura, vt distinguitur contra suppositum, est principium & operandi & existendi. Sed negetur sequela implicita, ergo actualiter principiat existere in Christo, sicut actualiter principiat operari: quia natura, vt distinguitur contra suppositum, est non solùm principium, sed etiam susceptiuum proximum operandi: sed existentiæ est solùm principium, & non est susceptiuum proprium. Natura enim humana est principium existendi personæ propriæ, vt proprio subiecto, quæ in Christo non est: & ideo non principiat existentiam in Christo, sed operandi est principium sibi ipsi vt proprio subiecto, distinguendo naturam contra suppositum, vt dictum est. Et ideo in Christo principiat proprium operari: & propterea operari multiplicantur secundum naturas, esse autem non.

¶ Attende diligenter & cautè nouitie quòd ista decisio pendet ex duabus quæstionibus communibus. Altera est. An existentia & essentia distinguantur realiter. Altera, An existentia substantialis sit personæ vt proprii susceptiui, an cõmuniter sit personæ vel naturæ. Præsupponit enim doctrina ista, & esse aliam rem esse ab essentia & esse deberi personæ vt proprio subiecto. Et quoniam variæ sunt opiniones circa hæc, quũ de Christi existentia humana quæstio est, noli hæc intelligere quasi sint fidei. Noli pertinax esse in conclusione, nisi euidentiam prius habeas de cõmunibus quæstionibus, sed vt rationabilia ac consona hæc amplectere.

¶ In eodem art. 2. q. 17. in responsione ad secundum, intellige perspicaciter, quòd quia vnio diuinorum humanorúmque in Christo est in persona & non in natura (conuenerunt nanque diuina & humana in vnam personam, non in vnam naturam) ideo quum audis, quòd esse diuinum factum est esse hominis, quia natura humana assumpta est in vnitatem personæ, distinctionem de ipso esse in communi penetra, quatenus ipsum esse est vel personæ vel naturæ. Quamuis enim vnum idémque sit esse naturæ ac personæ, alia tamen ratione est naturæ, & alia personæ: nam naturæ est vt principii, personæ vt susceptiui, vt dictum est. Quocirca conuenire in esse, quatenus est naturæ est conuenire ad integritatem principii ipsius esse, hoc est, fieri partes naturæ, quæ est principium essendi: & sic materia & forma conueniunt in vno esse, vt esse est naturæ. Conuenire autem in vno esse, quatenus est personæ est conuenire seu spectare ad integritatem personalitatis. & sic caput & pedes & reliquæ partes, & natura ipsa cum suis partibus conueniunt in esse, vt est personæ. Vnde patet quòd esse diuinum, non quatenus est naturæ, communicatum est humanitati Christi: quoniam constat humanitatem Christi non concurrere cum deitate ad integrandum quasi principium ipsius esse. Sed est communicatum vt est personæ: quoniam humanitas Christi assumpta est ad personalitatem Verbi: ita quòd est de numero spectantium ad personalitatem filii Dei, modo nostram intelligentiam excedente. Et propterea non sequitur, quòd vnio sit facta in natura, aut quòd vnio sit facta cum Patre & Filio: cõmunicatum siquidem est humanæ naturæ esse diuinum nõ vt est naturæ, nec vt est cuiuscunque personæ diuinæ, sed vt est personæ Filii: quia assumpta est ad personalitatem Filii tantùm.

¶ In responsione ad quartum eiusdem articuli, habes clarè responsionem de effectu formali intrinseco, quem formam oportet ponere in sua materia, quod est esse essentiæ. Ita quòd forma substantialis dat materiæ substantiale esse essentiæ, constituendo substantiam naturam seu essentiam cõpletam: & similiter anima dat esse animati (quod alio nomine dicitur esse viuum) constituendo essentiam viuam seu animalis & sic de aliis. In hoc enim consistit effectus formalis, à quo non potest separari etiã per intellectum forma in materia. Et si non intelligis formæ vlteriorem processum, nõ habes adhuc (vt in litera dicitur) illud quod est, sed solùmmodo naturã, quia aliquid est: quæ scilicet est essendi principium, non subiectum. Et ideo ex hoc quòd forma seu anima necessariò dat esse corpori nõ habetur quòd esse sit naturæ vt subiecti quod, sed quia cõstituit naturam, quæ est quo: relinquitur subsequi vltimum illud quod est quod: & ideo esse est personæ in ordine ad naturam, &c. vt prædeclaratum fuit. Superius quoque, quum tractatum fuit, an corpus mediante anima assumptum fuerit: declaratum est quod in calce huius responsionis subditur, scilicet quod anima in formando corpus, atque in esse perfecto constituendo naturam humanam, est causa habitudinis vnionis humanæ naturæ ad Verbum.

¶ Super

QVAESTIO DECIMA octaua, *De pertinentibus ad unitatem in Christo quantum ad uoluntatem, in sex articulos diuisa.*

DEINDE considerãdum est de vnitate quantùm ad volũtatem.
¶ Et circa hoc quæruntur sex.
¶ Primò, vtrùm in Christo sit alia voluntas diuina, & alia humana.
¶ Secundò, vtrùm in humana natura Christi, sit alia voluntas sensualitatis, & alia rationis.
¶ Tertiò, vtrùm ex parte rationis fuerint in Christo plures voluntates.
¶ Quartò, vtrùm in Christo fuerit liberum arbitrium.
¶ Quintò, vtrùm volũtas humana Christi, fuerit omnino conformis diuinæ voluntati in volito.
¶ Sextò, vtrùm in Christo fuerit aliqua contrarietas voluntatum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm in Christo sint dua voluntates.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo non sint duæ voluntates, vna diuina, & alia humana. Volũtas enim est primum mouens & imperans in vnoquoque volente. Sed in Christo primum mouẽs & imperans fuit voluntas diuina: quia omnia humana in Christo mouebantur secundum voluntatem diuinam. Ergo videtur quòd in Christo non fuerit nisi vna voluntas, scilicet diuina.

¶ Præterea, Instrumentũ non mouetur propria voluntate, sed voluntate mouentis. Sed natura humana fuit in Christo, sicut instrumentum diuinitatis eius. Ergo natura humana in Christo non mouebatur propria voluntate, sed diuina.

¶ Præterea, Illud solum multiplicatur in Christo quod pertinet ad naturam. Voluntas autem non videtur ad naturam pertinere: quia ea quæ sunt naturalia, sunt ex necessitate. Quod autem est voluntarium, non est necessarium. Ergo voluntas est vna tantùm in Christo.

¶ Præterea, Damasc. dicit in 3. lib. quòd aliqualiter velle non est naturæ, sed nostræ intelligentiæ, scilicet personalis. Sed omnis voluntas est aliqualis volũtas: quia nihil est in genere quod non sit in aliqua eius specie. Ergo omnia voluntas ad personam pertinet: sed in Christo fuit, & est vna tantùm persona. Ergo in Christo est vna tantùm volũtas.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Luc. 22. Pater, si vis, transfer calicem istum à me: verũtamen non mea voluntas, sed tua fiat. Quod inducẽs Amb. ad Gratianum Imperatorem dicit, Sicut susceperat volũtatem meam, suscepit tristitiam meam. Et super Luc. dicit, Volũtatem suam ad hominem retulit, Patris ad diuinitatem: voluntas enim hominis est temporalis, volũtas diuinitatis æterna.

CONCLVSIO.

¶ Cùm filius Dei humanam naturam perfectam assumpserit, & per hoc nihil diuinæ eius naturæ ademptum fuerit, duas in ipso volũtates fuisse necessarium est, diuinam scilicet & humanam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt in Christo esse vnam solam voluntatem: sed ad hoc ponendum diuersimodè moti esse videntur. Apollinarius enim non posuit animam intellectualem in Christo: sed quòd Verbũ esset loco animæ, vel etiam loco intellectus. Vnde cùm voluntas sit in ratione (vt Philosophus dicit in 3. de Anima) sequebatur quòd in Christo nõ esset voluntas humana: & ita in eo non esset nisi vna voluntas. Et similiter Euthices, & omnes qui posuerunt vnam naturam cõpositam in Christo, cogebantur ponere vnam voluntatem in eo. Nestorius etiam, quia posuit vnionem Dei, & hominis esse factam solùm secundum affectum & voluntatem, posuit vnam voluntatem in Christo. Postmodum verò Macharius Antiochenus patriarcha, & * Ciprus Alexandrinus, & Sergius Constãtinopolitanus, & quidam eorum sequaces, posuerunt in Christo vnam voluntatem, quamuis ponerent duas naturas in Christo secundum hypostasim vnitas: quia opinabantur, quòd humana natura in Christo nunquam mouebatur proprio motu, sed solùm secundum quòd erat mota à diuinitate: vt patet ex epistola synodica Agathonis Papę. Et ideo in sexta Synodo apud Constantinopolim celebrata, determinatum est oportere dici, quòd in Christo sint duæ volũtates. Vbi sic eligitur: Iuxta quod olim Prophetæ de Christo, & ipse nos erudiuit, & sanctorum Patrum nobis tradidit Symbolum, duas naturales voluntates in eo, & duas naturales operationes prædicamus. Et hoc necessarium fuit dici. Manifestum est enim quòd filius Dei assumpsit humanam naturam perfectam: sicut suprà ostensum est. Ad perfectionem autem humanæ naturæ pertinet voluntas, quæ est naturalis eius potentia, sicut & intellectus: vt patet ex his quæ in Prima parte dicta sunt. Vnde necesse est dicere, quòd filius Dei humanam voluntatem assumpserit in humana natura. Per assumptionem autem humanæ naturæ, nullam diminutionem passus est filius Dei in his quæ pertinent ad diuinam naturam: cui competit voluntatem habere, vt in Prima parte habitũ est. Vnde necesse est dicere, quòd in Christo sint duæ voluntates, vna scilicet diuina, & alia humana.

*Aliàs Cyrus, seu Tyrus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quicquid fuit in humana natura Christi, mouebatur nutu voluntatis diuinæ. non tamen sequitur quòd in Christo non fuerit motus voluntatis proprius naturæ humanæ: quia etiam aliorum Sanctorũ pię voluntates mouentur secundum voluntatem Dei qui operatur in eis velle & perficere: vt dicitur Philip. 2. Licet enim volũtas non possit interius moueri ab aliqua creatura: interius tamẽ mouetur à Deo, vt in Prima parte dictum est. Et sic etiam Christus secundum voluntatem humanam, sequebatur voluntatem diuinam: secundum illud Psal. Vt facerem voluntatem tuam, Deus meus, volui. Vnde Aug. dicit contra Maximinum, Vbi dixit Filius Patri, Non quod ego volo, sed quod tu vis, quid te adiuuat, quòd tua verba subiungis, & dicis. Ostendit verè suam voluntatem subiectam suo genitori: quasi nos negemus hominis voluntatem, voluntati Dei debere esse subiectam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd proprium est instrumẽti, quòd moueatur à principali agente: diuersimodè tamen secundũ proprietatem naturæ ipsius. Nam instrumentum inanimatum, sicut securis aut serra, mouetur ab artifice per solum motum corporalem. Instrumentum verò animatũ anima sensibili, mouetur per appetitum sensitiuũ: sicut equus à sessore. Instrumentũ verò animatum anima rationali, mouetur per voluntatem eius: sicut per imperiũ domini mouetur seruus ad aliquid agendũ, qui quidem seruus est sicut instrumentum animatũ: vt Philosophus dicit in 1. Politicę. Sic ergo humana natura in Christo fuit instrumẽtum diuinitatis, vt moueretur per propriam voluntatem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ipsa potentia voluntatis est naturalis, & cõsequitur naturam ex necessitate. Sed motus vel actus huius potentiæ (qui etiam voluntatis dicitur) quãdoque quidẽ est naturalis & necessarius, puta respectu felicitatis: quandoque autem ex libero arbitrio rationis prouenien, & nõ necessarius neque naturalis (sicut patet ex his, quæ in Secunda parte dicta sunt) & tamen etiam ipsa ratio, quæ est principium huius motus, est naturalis. Et ideo præter volũtatem diuinam, oportet in Christo ponere voluntatem humanam: non solùm, prout est potentia naturalis, aut prout est motus naturalis, sed etiam prout

¶ Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum primum.

Titulus clarus est. ¶ In corpore duo sunt. primò recitantur errores positio tenentium partem negatiuam: secundò respondetur secundum veritatem.

Quo ad primum refert ut. q. in hac cõmuniẽ cõclusionẽ multi errantes conuenerunt, scilicet in Christo non sunt duæ voluntates. Quadrifariã autem hi diuisi sunt. Apollinaris enim ex negatione animæ intellectiuæ in Christo, negat voluntatem humanam. Euthices ex vnitate naturæ compositæ, vnam quoque voluntatem ponit. Nestorius solam creatam naturam in Christo ponens, vnitam Deo secundum conformitatem affectus, negat diuinam voluntatem in Christo. Macharius autem ex negatione proprij motus in humanitate Christi voluntatem humanam in Christo negauit. Vbi vides quòd omnes conueniunt in negatione duarum in Christo volũtatum, dum aliqui diuinam, aliqui humanam à Christo tollunt, aut vtranque tollere coguntur, & ponere vnam tertiam naturæ cõpositæ. Sed de Macharij positione nõ satis liquet, de voluntate, quæ est naturalis potentia, sed de voluntate, hoc est actu volendi: quoniam non negat potentiam, sed motum proprium humanæ naturæ in Christo. Verùm quia frustra fuisset voluntas sine vllo velle semper, ideo dicitur quòd negauit humanam in Christo voluntatem.

3. de 14. art. 1. q. 1. ser. & dist. 17. art. 1. q. 1. Et 4. cõtra gen. c. 36. Et po. q. 10. art. 4. & 13. Et opus. 3. c. 218. Et Ioan. 6. l. 4. c. 3. 6.

¶ Quo ad secundum respondetur affirmatiuè: in Christo sunt duæ voluntates, diuina & humana. Probatur dupliciter. Primò autoritate Synodi, quæ propter huiusmodi errores extirpandos hoc determinauit. Secundò ratione talis: Filius Dei assumpsit naturam humanã perfectam: & nihil illi propterea desuit de perfectione naturæ diuinæ: ergo habet duas voluntates, diuinam scilicet & humanam. Probatur cõsequẽtia, pro prima quidem parte: quia ad perfectionem humanæ naturæ pertinet voluntas, quia est naturalis illius potentia, sicut & intellectus. Pro secunda verò parte: quia ad diuinam naturam spectat voluntatem habere: vt ex dictis in Prima parte hæc ambo patent.

¶ Responsiones argumentorum non expositione, sed annotatione egent. Et secunda specialiter responsio applicanda est ad diuersas & valde multas quæstiones, in quibus est sermo de instrumentis: & specialiter quam voluntas hominis, Dei instrumentum dicatur ad aliquid operandum, siue animatum, siue non. Ex tertia autem responsione habes collectam quadruplicem voluntatem in Christo poni, duplicem quasi potentiam, diuinam scilicet & humanam, & duo genera actuum, in humana, scilicet voluntatem naturalem, & voluntatem rationalem, & e quibus superius discussæ sunt difficultates, & inferius in hac quæstione, clarior erit sermo in littera.

est motus rationalis.

¶Ad quartum dicendũ, quòd per hoc quòd dicitur aliqualiter velle, designatur determinatus modus volendi: determinatus autem modus ponitur circa ipsam rẽ, cuius est modus. Vnde cùm voluntas pertineat ad naturam ipsam, etiam quod est aliqualiter velle, pertinet ad naturam: nõ secundum quòd est absolutè cõsiderata, sed secundum quòd est in tali hypostasi. Vnde etiam voluntas humana Christi habuit quendam determinatum modum, ex eo quòd fuit in hypostasi diuina, vt scilicet moueretur semper secũdum nutum diuinæ voluntatis.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm in Christo fuerit aliqua voluntas sensualitatis, præter rationis voluntatem.

AD SECVNDVM sic pceditur. Videt̃ q̃ in Christo nõ fuerit aliqua voluntas sensualitatis præter rationis volũtatem. Dicit enim Philosophus in 3. de Anima, q̃ voluntas in ratione est, in sensitiuo aũt appetitu est irascibilis & cõcupiscibilis. Sed sensualitas significat appetitum sensitiuũ. Ergo non fuit in Christo voluntas sensualitatis.

¶Præterea, Secundum Aug. 12. de Trin. sensualitas significatur per serpentem. Sed nihil serpentinum fuit in Christo: habuit enim similitudinem animalis venenosi sine veneno: vt Aug. dicit super illud Ioã. 3. Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto. Ergo in Christo non fuit voluntas sensualitatis.

¶Præterea, Voluntas sequitur naturã, vt dictũ est. Sed in Christo nõ fuit nisi vna natura præter diuinam. Ergo in Christo nõ fuit, nisi vna voluntas humana.

¶SED CONTRA est quod Ambr. dicit in 2. ad Gratianum, Mea est voluntas, quam suam dixit, quia vt homo suscepit tristitiam meam. Ex quo datur intelligi, quòd tristitia pertinet ad humanam voluntatem in Christo. Sed tristitia pertinet ad sensualitatem, vt in Secũda parte habitum est. Ergo videtur quòd in Christo sit voluntas sensualitatis, præter voluntatem rationis.

CONCLVSIO.

¶Præter rationalem appetitum volũtatis, qui fuit in Christo, alius fuit appetitus sensualis, qui participata voluntas dicitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut prædictum est, filius Dei humanam naturam assumpsit cum omnibus, quæ pertinent ad perfectionem ipsius naturæ. In humana autem natura includitur etiam natura animalis, sicut in specie includitur genus. Vnde oportet quòd filius Dei assumpserit cùm humana natura, etiam ea quæ pertinẽt ad perfectionem naturæ animalis, inter quæ est appetitus sensitiuus, qui sensualitas dicitur: & ideo oportet dicere, quòd in Christo fuit sensualitas. Sciendum est etiã, quòd sensualitas, siue sensualis appetitus, inquantum est natus obedire rationi, dicitur rationale per participationem, vt patet per Philosophum in 1. Eth. Et quia volũtas est in ratione (vt dictum est) pari ratione potest dici q̃ sensualitas sit volũtas per participationem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de voluntate essentialiter dicta, quæ non est nisi in parte intellectiua. Sed voluntas participatiuè dicta, potest esse in parte sensitiua, inquãtum obedit rationi.

¶Ad secundum dicendum, quòd sensualitas signatur per serpentem: nõ quantum ad naturam sensualitatis: quam Christus assumpsit, sed quantum ad corruptionem fomitis, quæ in Christo non fuit.

¶Ad tertium dicendum, quòd vbi est vnum propter alterum, ibi vnum tãtum esse videtur: sicut superficies, quæ est visibilis per colorem, est vnum visibile cum colore. Et similiter quia sensualitas non dicitur voluntas, nisi quia participat voluntatẽ rationis: sicut est vna natura humana in Christo, ita etiam ponitur vna voluntas humana in Christo.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm in Christo fuerint duæ voluntates, quantum ad rationem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo fuerint duæ voluntates quantum ad rationem. Dicit enim Dam in 2. lib. quòd duplex est hominis voluntas, scilicet naturalis, quæ vocatur thelisis: & voluntas rationalis, quæ vocatur bulisis. Sed Christus in humana natura habuit quicquid ad perfectionem humanæ naturæ pertinet. Ergo vtraque prædictarum voluntatum fuit in Christo.

¶Præterea, Vis appetitiua diuersificatur in homine secundum diuersitatem virtutis apprehensiuæ: & ideo secundum differentiam sensus & intellectus diuersificatur in homine appetitus sensitiuus & intellectiuus. Sed similiter quãtum ad apprehensionem hominis ponitur differẽtia rationis & intellectus, quorum vtrumque fuit in Christo. Ergo fuit in eo duplex voluntas, vna intellectualis, & alia rationalis.

¶Præterea, A quibusdam ponitur in Christo voluntas pietatis, quæ non potest poni nisi ex parte rationis. Ergo in Christo ex parte rationis sunt plures voluntates.

¶SED CONTRA est, q̃ in quolibet ordine est vnum primum mouens. sed voluntas est primum mouens in genere humanorum actuum. Ergo in vno homine nõ est nisi vna voluntas propriè dicta, quæ est voluntas rationis: Christus autem est vnus homo. Ergo in Christo est vna tantùm voluntas humana.

CONCLVSIO.

¶Vna tantùm fuit in Christo essentialiter voluntas, duæ autem in ipso secundum actum voluntates distinguuntur quo ad voluntatis diuersos actus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, voluntas quandoque accipitur pro potentia, & quandoque pro actu. Si ergo volũtas accipiatur pro actu, sic oportet in Christo ex parte rationis ponere duas voluntates, id est duas species actuum voluntatis. Voluntas enim vt in Secũda parte dictum est, & est finis, & est eorum, quæ sunt ad finem, & alio modo fertur in vtrunque. Nam in finem fertur simpliciter & absolutè, sicut in id quod est secundùm se bonum. In id autem, quod est ad finem, fertur cum quadam comparatione, secũdum quòd habet bonitatem ex ordine ad aliud. Et ideo alterius rationis est actus voluntatis, secundum quòd fertur in aliquid, quod est secundùm se volitum: vt sanitas (quod à Damas. vocatur thelisis, id est, simplex voluntas: & à Magistris vocatur voluntas vt natura) & alterius rationis est actus voluntatis, secundum quòd fertur in aliquid quod est volitum solùm ex ordine ad alterum: sicut est sumptio medicinæ: quem quidem voluntatis actum Damas. vocat bulisim, id est, consiliatiuam voluntatem, à Magistris autem vocatur voluntas vt ratio. Hæc autem diuersitas actus non diuersificat potentiam: quia vterque actus attendit ad vnam communem rationem obiecti, quod est bonum. Et ideo dicendũ est, quòd si loquamur de potentia voluntatis, in Christo est vna sola voluntas humana, essentialiter, & non participatiuè dicta. Si

verò

¶Super Quæstionis decimaoctauæ Articulum secundum.

Annot. ¶Titulus singularis est non quæritur de appetitu sensitiuo, vt sic, sed de appetitu sensitiuo, vt habet rationem voluntatis: non simpliciter & absolutè, sed talis, hoc est sensualis. Puto autem rationem tituli huius fuisse euangelica verba, quibus motus appetitus sensitiui velle vocatur cùm dicitur, Verumtamen non sicut ego volo.

Comment. ¶In corpore art. vnica est conclusio: In Christo fuit voluntas sensualitatis, seu sensualitas dicta voluntas participatiuè. Probatur primò: In Christo fuit sensualis appetitus secundò, quòd iste fuit voluntas per participationem. Primò probatur. Filius Dei assumpsit naturam humanã cum omnibus pertinentibus ad ipsius naturæ perfectionem: ergo assumpsit cum ea omnia, quæ pertinent ad perfectionem naturæ animalis: ergo assumpsit sensualitatem. Prima cõsequentia probatur: quia in natura humana includitur natura animalis, sicut in specie includitur genus. Secunda autem probatur: quia appetitus sensitiuus, qui sensualitas dicitur, est vnum de pertinentibus ad perfectionem naturæ animalis. Secundũ probatur. Appetitus sensitiuus seu sensualitas, vt natus obedire rationi, vocatur & est rationalis participatiuè secundo Eth. ergo pari ratione vocari potest & est voluntas participatiuè. Probatur: quia voluntas in ratione est: nam sicut à ratione participante rationalis appetitur, ita à voluntate quoque participante voluntatis appetitus, qui voluntas vocatur, dici potest. Imò ex hoc ipso, quòd rationalis appetitus, appetitus dicitur, voluntas dicitur: quia rationalis appetitus nomẽ est proprium voluntatis, & participatiuè solùm communicatum sensualitati.

Infrà ar. 5. cor. Et 3. dis. 17. art. 1. q. 2. Et opus. 3. c. 239.

Annot. ¶Aduerte hic quòd quia omnis motus appetitus sensitiui in Christo fuit voluntarius, quoniã etiã motus proprij sensualitatis in propria obiecta, voluntariè erãt à voluntate electus, & vnamquanque virium propria exercere disposuit, ideo in Christo appetitus sensitiuus semper rationalis, & semper participatiuè voluntas in quolibet suo actu fuit.

¶Super Quæstionis decimaoctauæ Articulum tertium.

Annot. ¶Titulus clarus est, & sumitque habent ex distinctiõe voluntatis tam à Damasc. quàm alijs facta.

Comment. ¶In corpore articuli respondetur cum distinctione ad quæsitum. Distinctio est: Voluntas accipi potest vel pro potentia, vel pro actu. Prima conclusio iuxta primum membrũ. In Christo est vna tãtum voluntas humana essentialiter & non participatiuè dicta. Secunda conclusio iuxta secundum membrum est: In Christo sunt duæ voluntates, scilicet voluntas vt natura, & voluntas vt ratio. Probatur primò secunda conclusio: Voluntas est finis, & eorum quæ sunt ad finem alio & alio modo: ergo alterius rationis est actus volũtatis in finem & alterius rationis actus voluntatis in id quod est ad finem: ergo in Christo sunt duæ voluntates, id est, duæ species actuum voluntatis. Antecedens pro prima parte ex superioribus supponitur. Pro secunda probatur: quia in finem fertur simpliciter & absolutè, quia fertur vt in id quod est secundum se bonum, vt in sanitaté. In id verò quod est ad finem, fertur cum quadam comparatione: quia fertur in id, secundum quòd habet bonitatem ex ordine ad aliud, scilicet finem: vt patet de sumptiõe medicinæ propter sanitaté. Consequentia relinquitur pro euidenti gratia materiæ: nã talis modorum diuersitas, qualis scilicet consurgit ex proprijs rationibus finis & eius quod est ad finem, diuersam habet rationem in appetibus proprijs. Probatur deinde prima conclusio: quia talis diuersitas actuum non diuersificat potẽtiam. Probatur: Stat cum vna cõmuni ratione boni, quæ est obiectũ voluntatis: stante enim vnitate obiecti proprij voluntatis, quod est bonum in communi, non diuersificatur potẽtia voluntatis, quamuis diuersificentur genera actuum eius ex diuersa ratione generali actuum eiusmodi sunt motus ad bonũ in se, & motus ad bonum propter aliud.

Suprà ea. q. ar. 1. 2. Et infrà ar. 4. & 5. cor. Et 3. dis. 17. ar. 1. q. 3. Et opus. 3. c. 239.

verò loquamur de voluntate, quæ est actus, sic distinguitur in Christo voluntas, quæ est vt natura, quæ dicitur thelisis: & voluntas, quæ est vt ratio, quæ dicitur bulisis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illę duæ voluntates non diuersificantur secundum potentiam, sed solùm secundũ differentiam actus: vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd etiam intellectus & ratio non sunt diuersæ potentiæ: vt in Prima parte dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd voluntas pietatis non videtur esse aliud quàm voluntas, quæ consideratur vt natura, inquãtum scilicet refugit alienũ malũ absolutè cõsideratũ.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm in Christo fuerit liberum arbitrium.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo nõ fuerit liberum arbitrium. Dicit enim Damascen 3. lib. Gnomen autem, id est, sententiam vel mentem vel excogitationem, & prohæresim, id est electionẽ, in Domino dicere impossibile est, si propriè loqui volumus. Maximè autem in his, quæ sunt fidei, est propriè loquendum. Ergo in Christo non fuit electio, & per consequens nec liberum arbitriũ, cuius actus est electio.

¶Præterea, Philosophus dicit in 3. Ethic. q electio est appetitus præconsiliati. Sed consilium non videtur fuisse in Christo, quia non cõsiliamur, de quibus certi sumus: Christus autem de omnibus certitudinem habuit. Ergo in Christo non fuit electio, & sic nec liberum arbitrium.

¶Præterea, Liberum arbitrium se habet ad vtrũque. Sed voluntas Christi fuit determinata ad bonum: quia non potuit peccare, sicut suprà dictũ est. Ergo in Christo non fuit liberum arbitrium.

¶SED CONTRA est quod dicitur Isa. 7. Butyrum & mel comedet, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum: quod est actus liberi arbitrij. Ergo in Christo fuit liberum arbitrium.

CONCLVSIO.

¶Cum in Christo fuerit electio, necesse quoque fuit in illo esse liberum arbitrium.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictũ est, in Christo fuit duplex actus voluntatis. Vnus quidem quo eius volũtas ferebatur in aliquid, sicut secundum se volitum: quod pertinet ad rationem finis. Alius autem, secundum quem eius voluntas ferebatur in aliquid per ordinem ad aliud: quod pertinet ad rationẽ eius, quod est ad finem. Differt aũt, vt Philosophus dicit in 3. Ethic. electio à voluntate in hoc, quòd voluntas, per se loquendo, est ipsius finis: electio autẽ eorum quæ sunt ad finem. Et sic simpliciter voluntas, est idem quod voluntas vt natura. Electio autem est idem quod voluntas vt ratio: & est proprius actus liberi arbitrij: vt in Prima parte dictum est. Et ideo cùm in Christo ponatur voluntas vt ratio, necesse est etiam ponere electionem, & per consequens liberum arbitrium, cuius actus est electio: vt in Prima parte habitum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Damasc. excludit à Christo electionem, secundum quòd intelligit in nomine Electionis importari dubitationem. Hæc tamen dubitatio non est de necessitate electionis: quia etiam Deo conuenit eligere: secundum illud Ephes. 1. Elegit nos in ipso, &c. cùm tamen in Deo nulla sit dubitatio. Accidit tamen dubitatio electioni, inquantum est in natura ignorante. Et idem dicẽdum est de alijs, de quibus fit mentio in autoritate prædicta.

¶Ad secundum dicendũ, quòd electio præsupponit consilium: non tamen sequitur ex consilio nisi iam determinato per iudicium. Illud enim quod iudicamus agendum, post inquisitionem consilij eligimus: vt in 3. Eth. dicitur. Et ideo si aliquid iudicetur vt agendũ absque dubitatione & inquisitione præcedente, hoc sufficit ad electionem. Et sic patet quòd dubitatio siue inquisitio non per se pertinet ad electionem, sed solùm secundum quòd est in natura ignorante.

¶Ad tertium dicendũ, quòd voluntas Christi licet sit determinata ad bonum: non tamẽ est determinata ad hoc vel ad illud bonum. Et ideo pertinet ad Christum eligere per liberum arbitrium confirmatum in bono, sicut ad Beatos.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm voluntas humana Christi, fuerit omnino conformis diuinæ voluntati in volito.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas humana in Christo non voluerit aliud, quàm Deus vult. Dicitur enim in Psal. ex persona Christi, Vt facerem voluntatem tuam Deus meus, volui. Sed ille qui vult voluntatem alicuius facere, vult quod ille vult. Ergo videtur quòd voluntas humana Christi nihil aliud voluerit, quàm voluntas diuina ipsius.

¶Præterea, Anima Christi habuit perfectissimam charitatem, quæ etiam comprehensionem nostræ scientiæ excedit: secundum illud Eph. 3. Superuenientem scientiæ charitatem Christi. Sed charitatis est facere, quòd homo idem velit quod Deus. vnde & Philosophus in 9. Ethic. dicit, quòd vnum de amicabilibus est eadẽ velle & eligere. Ergo volũtas humana in Christo nihil aliud voluit, quàm diuina.

¶Præterea, Christus fuit verus comprehensor. Sed Sancti, qui sunt comprehensores in patria, nihil aliud volũt, quàm quod Deus vult: alioquin non essent Beati, quia non haberent quicquid vellẽt: Beatus enim est qui habet quæcunque vult, & nihil mali vult: vt Aug. dicit in lib. de Tri. Ergo Christus nihil aliud voluit secũdum voluntatem humanam, quàm voluerit voluntas diuina.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit contra Maximinum: In hoc quod Christus ait, Nõ quod volo, sed quod tu, aliud se ostendit voluisse, quàm Pater: quod nisi humano corde non posset, cùm infirmitatẽ nostram in suum, non diuinum, sed humanum transfiguraret affectum.

CONCLVSIO.

¶Christus secundum voluntatem sensualitatis, & rationis per modum naturæ aliud velle poterat quàm Deus: per modum autem rationis, semper idem voluit quod Deus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, in Christo secundum humanam naturam ponitur multiplex voluntas, scilicet voluntas sensualitatis, quæ participatiuè voluntas dicitur: & voluntas ratio-

¶Super Quæstionis decimaoctauæ Articulum quartum.

Titulus. vt sonat, clarus est.

¶In corpore articuli vnica est conclusio responsiua: In Christo fuit liberum arbitrium. Probatur: In Christo voluntas ponitur vt ratio: ergo electio, ergo liberũ arbitrium. Antecedens probatur: quia in Christo ponitur duplex voluntatis actus, scilicet respectu finis, & respectu eius quod est ad finẽ, &c. vt suprà dictum est. Prima consequentia probatur: quia electio est idem quod voluntas, vt ratio. Quod probatur ex differentia inter voluntatem & electionem ex tertio Ethicorum: quia illa finis, hæc eius quod ad finem: & propterea illa voluntas vt natura, hæc voluntas vt ratio. Secundã verò cõsequentia probatur: quia electio est proprius actus liberi arbitrij, hoc est voluntatis vt est liberum arbitrium, vt in Prima parte dictũ est.

3. di. 14. art. 1. q. 1. art. & dist. 17. art. 1. q. 3. 5. Et di. 18 art. 2. 5.

¶Super Quæstionis decimaoctauæ Articulum quintum.

Titulus clarus est de conformitate voluntatis Christi humanæ ad diuinam in volito. Nam de conformitate in modo volendi nulla est quæstio: quoniam impossibile sit voluntatem creatam velle eo modo, quo vult Deus. Sed an circa rem volitam fuerit conformitas, ita quod nihil voluerit secundũ appetitum humanũ, quod aliud sit à volito secundum diuinam voluntatem, in dubium vertitur: propterea quòd legimus Christum secundum hominem noluisse mortẽ propriam, quam tamen constat eundem voluisse voluntate diuina.

¶In corpore articuli respondetur cum distinctione quæsito duabus conclusionibus. Distinctio est de triplici in Christo humana voluntate, hoc est, voluntate sensualitatis, voluntate rationali, vt est natura: & voluntate rationali, vt est ratio. Prima conclusio est: Christus secundum voluntatem sensualitatis, & secundum voluntatẽ rationalem per modũ naturæ, poterat aliud velle, quàm Deus. Secũda conclusio est: Christus secundum voluntatẽ per modum rationis, semper idem voluit quod Deus. Probantur simul dupliciter, primò ratione, secundò autoritate. Ratio est ista: Voluntas sensualitatis naturaliter refugit & læsionem corporis & dolores sensibiles: & voluntas vt natura repudiat, & contraria fiant, & secundum se mala: & voluntas per modum rationis eligit quandoque hæc eadem ex ordine ad finem: & voluntas Dei erat, vt Christus mortem & omnia pateretur, non quod ista vellet secundum se, sed in ordine ad finem: ergo Christus secundum voluntatem sensualitatis, & secundum voluntatem per modum naturæ, poterat aliud velle, quàm Deus, & secundum voluntatẽ per modum rationis semper voluit idem quod Deus. Antecedens habet quatuor partes quo ad primas tres partes probatur, ex hoc, quòd videmus sensualitatem & voluntatem vt naturam refugere afflictionẽ: quam tamen voluntas per modum rationis quandoque eligit propter sanitatem acquirendam. Consequentia autem probatur: Filius Dei ex quadã dispensatione ante passionem suam permittebat omnibus viribus animæ agere quæ propria sunt eis: ergo permittebat in Christo voluntatem sensualitatis refugere læsionem absolutè, &c. & voluntatem vt naturam repudiare mortem absolutè: & voluntatem vt rationem acceptare eandem in ordine ad finẽ humanæ salutis. Vbi patet, primas duas voluntates aliud velle, quàm Deus, & tertiam velle idem, quod Deus. Assumptum ad probandã consequentiã probatur: quia supradictum est, quod Filius Dei ex quadã dispensatione permittebat carni agere & pati quę sunt ei propria. ex hoc enim sequitur per vim ac rationem simili, quod simil liter permisit viribus animæ agere quæ eis sunt propria. Deinde probantur ambæ conclusiones autoritate vnica Christi orantis ad Patrem, Non sicut ego volo, sed sicut tu. In his enim verbis duplex voluntas patet dissimilis diuinæ in ly non, humana conformis diuinæ, in ly sicut tu (quæ est voluntas per modum rationis) & humana aliud volẽs, quàm diuina in ly, non sicut ego volo. Et hæc est voluntas rationalis per modum naturæ, repudians mortem absolutè, & voluntas sensualitatis, refugiens dolores sensibiles, &c. Patet ergo ex hac autoritate vtraque conclusio.

¶Nota nouitèr, quòd, vt in responsione ad primum, clarius explanatur tam actus voluntatis per modũ naturæ, quàm actus sensualitatis ex propria natura habet obiectum absolutum ab ordine ad diuinam voluntatem: propterea quantum est ex parte obiecti, non spectat ad hos motus conformitas ad diuinam voluntatem. Dico autem, quantum est ex parte obiecti: quia ex parte subiecti etiam actus isti conformes sunt diuinæ voluntati in Beatis. Ita quòd inter Christũ ante mortem & Beatos, differt

3. dist. 17. art. 2. q. 1. Et 4. contra Gen. c. 36. Infrà q. 21. art. 3. & 4. Et 3. dist. 17. art. 2. q. 1. Et 4. contra Gen. 36. 5.

nalis, siue consideretur per modum naturae, siue per modum rationis. Dictum est autem supra, quod ex quadam dispensatione filius Dei ante suam passionem permittebat carni agere & pati quae sunt ei propria. Et similiter etiam permittebat omnibus viribus animae agere quae propria. Manifestum est autem, quod voluntas sensualitatis, refugit naturaliter dolores sensibiles & corporis laesionem. Similiter etiam voluntas vt natura, repudiat ea quae sunt naturae contraria, & quae sunt secundum se mala: puta mortem, & alia huiusmodi. sed haec tamen voluntas, quandoque per modum rationis eligere potest ex ordine ad finem. Sicut etiam in aliquo homine sensualitas eius, & etiam voluntas absolutè considerata refugit vstionem: quam tamen voluntas secundum rationem eligit propter finem sanitatis. Voluntas autem Dei erat, vt Christus dolores & passiones & mortem pateretur: non quod ista essent à Deo volita secundum se, sed ex ordine ad finem humanae salutis. Vnde patet, quod Christus secundum voluntatem sensualitatis, & secundum voluntatem rationis, quae consideratur per modum naturae, aliud poterat velle, quàm Deus. Sed secundum voluntatem, quae est per modum rationis, semper idem volebat quod Deus. Quod patet ex hoc ipso quod dicit, Non sicut ego volo, sed sicut tu. Volebat enim secundum rationem, voluntatem diuinam impleri; quamuis aliud dicat se velle secundum quandam aliam eius voluntatem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Christus per voluntatem rationalem voluit vt diuina voluntas impleretur: non autem per voluntatem sensualitatis, cuius motus non se extendit vsque ad voluntatem Dei: neque per voluntatem, quae consideratur per modum naturae, quae fertur in aliqua obiecta absolutè considerata, & nō in ordine ad diuinam voluntatem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd conformitas voluntatis humanae ad voluntatem diuinam, attenditur secundum voluntatem rationis: secundum quam etiam voluntates amicorum concordant, inquantum scilicet ratio considerat aliquod volitum in ordine ad voluntatem amici.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Christus fuit simul comprehensor & viator, inquantum scilicet per mentem fruebatur Deo, & habebat carnem passibilem. Et ideo ex parte carnis passibilis poterat in eo aliquid accidere, quod repugnaret naturali voluntati ipsius, & etiam appetitui sensitiuo.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm in Christo fuerit contrarietas voluntatum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo fuerit contrarietas voluntatum. Contrarietas namque voluntatum attenditur secundum contrarietatem obiectorum, sicut etiam contrarietas motuum attenditur secundum contrarietatem terminorum; vt patet per Philosophum in 5. Phy. Sed Christus secundum diuersas voluntates contraria volebat: nam secundum voluntatem diuinam volebat mortem, quam refugiebat secundum voluntatem humanam. Vnde Ath. dicit in lib. aduersus Apollinarium, Quando Christus dicit, Pater, si possibile est, transeat à me calix iste: & tamen non mea, sed tua voluntas fiat. & iterum, Spiritus promptus est, caro autem infirma: duas voluntates hic ostendit, humanam, quae propter infirmitatem carnis refugiebat passionem, & diuinam eius, promptam ad passionem. Ergo in Christo fuit contrarietas voluntatum.

¶ Praeterea, Ad Galat. 5. dicitur, quòd caro concupiscit aduersus spiritum: & spiritus aduersus carnem. Est igitur contrarietas voluntatum, quando spiritus vnum concupiscit & caro aliud. Sed hoc fuit in Christo: nam per voluntatem charitatis, quam Spiritus sanctus in eius mente faciebat, volebat passionem: secundum illud Isa. 53. Oblatus est, quia voluit: secundum autem carnem, passionem refugiebat. Ergo erat in eo contrarietas voluntatum.

¶ Praeterea, Luc. 22. dicitur, quòd factus in agonia, prolixius orabat. Sed agonia videtur importare quandam compugnationem animi in contraria tendentis. Ergo videtur, quòd in Christo fuerit contrarietas voluntatum.

¶ SED CONTRA est quod in determinatione sextae Synodi dicitur, Praedicamus duas naturales voluntates, non contrarias (iuxta quod impij asserunt haeretici) sed sequentem eius humanam voluntatem, & non resistentem vel reluctantem, sed potius subiectam diuinae eius atque omnipotenti voluntati.

CONCLVSIO.

¶ Nulla fuit in Christo contrarietas voluntatum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd contrarietas nō potest esse nisi oppositio attendatur in eodem, & secundum idem. Si autem secundum diuersa & in diuersis existat diuersitas, non sufficit hoc ad rationem contrarietatis, sicut nec ad rationem contradictionis, puta quòd homo sit pulcher aut sanus secundum manum, & non secundum pedem. Ad hoc ergo, quòd sit contrarietas voluntatum in aliquo, requiritur primò quidem, quòd secundum idem attendatur diuersitas voluntatum. Si enim vnius voluntas sit de aliquo fiendo secundum quandam rationem vniuersalem, & alterius voluntas sit de eodem non fiendo secundum quandam rationem particularem, nō est omninò contrarietas voluntatum. Puta, si Rex vult suspendi latronem propter bonum publicum, & aliquis eius consanguineus nolit eum suspendi propter amorem priuatum, non erit contrarietas voluntatum: nisi fortè intantum se extendat voluntas hominis priuati, vt bonum publicum velit impedire, vt conseruetur bonū priuatum: tunc enim circa idem attenditur repugnantia voluntatum. Secūdò autem requiritur ad contrarietatem voluntatis, quòd sit circa eandem voluntatem. Si enim homo vult vnum secūdum appetitum rationis, & vult aliud secundum appetitum sensitiuum, non est hîc aliqua contrarietas: nisi fortè appetitus sensitiuus intantùm praeualeat, quòd vel immutet vel retardet appetitū rationis: sic enim iam ad ipsam voluntatem rationis perueniret aliquid de motu contrario appetitus sensitiui.

¶ Sic igitur dicendum est, quòd licet voluntas naturalis & voluntas sensualitatis in Christo aliquid aliud voluerit, quàm voluntas diuina & voluntas rationis ipsius: non tamen fuit aliqua contrarietas voluntatum. Primò

differentia horum motuum in volito ex parte subiecti oritur: quia scilicet Christus animam & carnem passibilem habebat: Beati autem non. Hinc enim fit, vt Christi voluntati naturali & sensuali occurrerent aliqua vt contraria & laesiua, quae Beatis exemptis ab omni possibilitate mali occurrere nequeunt: & propterea Beati etiam secundum naturalem voluntatis motum & secundum appetitum sensitiuum conformantur diuinae voluntati in volito, Christus autem non.

Et scito, quod isti voluntatis motus, qui in aliud tendebant in Christo, nihil aliud sunt quam velleitates: vniuersaliter siquidem loquendo, actus voluntatis per modum naturae distinctus contra actum voluntatis per modum rationis contrarium eligentis, nihil aliud est, quàm velleitas, de qua dicitur in 3. Ethic. quod est etiam impossibilium. Ita quod in Beatis nec electio nec velleitas est ad aliud volitum, quàm quod Deus vult. In Christo autem electio omnis conformis Deo fuit in volito: sed non omnis velleitas eius fuit conformis Deo in volito: habuit enim Christus velleitatem non patiendi crucem, quam tamen elegit, quia Deus sic volebat. Et simile est in nobis, quum dolemus de morte iustè patientium, & plagis iustè à Deo nobis inflictis, & aliis huiusmodi. Vellemus enim haec non esse: verumtamen, fiat voluntas Dei, dicimus, & volumus si nō exorbitamus.

¶ Super Quaestionis decimaoctauae Articulum sextum.

Titulus. Titulus clarus quo ad quid nominis: in corpore autem manifestatur quid sit contrarietas voluntatum: & secundum quae attendatur, nempe secundum contrarietatem obiectorum, vt volendi, nolendi, & similium.

Comment. ¶ In corpore articuli duo fiunt, primo monstratur in communi in quo consistit contrarietas voluntatum, secundo respondetur quaesito.

3. dist. 17. art. 2. q. 2. & 3. Et opusc. 3. ca. 239 f.

¶ Quo ad primum conclusio est; Ad contrarietatem voluntatum in aliquo, requiritur, quod oppositio voluntatum sit & circa idem, & in eadem voluntate. Probatur primò conclusio haec in communi ratione contrarietatis, quam addit supra diuersitatem: contrarietas enim species est diuersitatis. Sed inter contrarietatem & diuersitatem hoc interest: quod contrarietas addit supra diuersitatem oppositionem, secundum idem & in eodem. Procedit ergo litera sic: Contrarietas exigit oppositionem in eodem secundum idem: ergo contrarietas voluntatum in aliquo exigit oppositionem voluntatum secundum idem & in eadem voluntate. Antecedens probatur: quia si diuersitas sit in diuersis, aut secundum diuersa, non est contrarietas. Probatur: quia non est contradictio: contrarietas namque contradictionem in se claudit. Deinde declaratur eadem conclusio quo ad illam particulam, secundum idem, ex diuersis rationibus volendi & nolendi vnum & idem (puta mortem Sortis propter commune vel priuatum bonum) dupliciter se habentibus, vel vt diuersis tantùm, vel non solùm vt diuersis sed oppositis, vt patet in exemplo literae, de voluntate principis circa mortem Sortis latronis propter bonum publicum, & voluntate parentis, vt non moriatur propter bonum priuatum. Quando enim sic sistunt ambae voluntates, diuersae quidem sunt, sed non contrariae: quia licet contraria velint (scilicet mori illum, & non mori illum) diuersa tamen est ratio volendi mortem & volendi non mortem: ac per hoc non est oppositio secundum eandem rationem volendi. Sed si non sistitur hîc, sed voluntas parentis circa non mori propter bonum proprium, opponit bonum proprium bono communi, iam non sola est diuersitas rationum volendi, scilicet communis & proprii, sed est oppositio earum, inquantum commune bonum vilius per proprium in ratione volendi. Vincit enim amor proprius amorem communis boni, & expellit illud à ratione volendi: & vult filium non mori, etiam contra commune bonum ob nimium amorem proprii boni. Demum declaratur eadem conclusio quo ad illam particulam, in eadem voluntate, ex diuersis appetitibus, dupliciter etiam dispositis, vel cum sola diuersitate, vel cum diuersitatem habentibus cum oppositionem. Verbi gratia. Appetitus rationalis vult bonum rationis, appetitus sensualis vult bonum delectabile secundum sensum. Si hîc sistitur, diuersitas appetituum est sola: sed si vlterius procedatur ex parte subiecti appetitus boni delectabilis, vt immutet appetitum vel ad tardandum, vel mutandum appetitum boni rationis, iam non sola diuersitas est appetituum, sed oppositio, quia opponit se appetitus delectabilis contra appetitum rationis, & vincit illum, dum immutat illum vel annullando, vel debilitando illum ex parte appetentis: vt scilicet vel non velit bonum rationis tunc, vel debiliter velit illud. Hoc ait quod diximus de oppositione appe-

quidem, quia neque voluntas naturalis, neque voluntas sensualitatis repudiabat illam rationē, scilicet qua diuina voluntas, & voluntas rationis humanæ in Christo passionem volebat. Volebat enim etiam voluntas absoluta in Christo salutem humani generis, sed eius non erat velle hoc in ordine ad aliud. Motus autem sensualitatis ad hoc se extendere non valebat. Secūdò, quia neque voluntas diuina neque voluntas rationis in Christo impediebatur aut retardabatur per voluntatem naturalem, aut per appetitum sensualitatis. Similiter etiam nec e contrario voluntas diuina vel voluntas rationis in Christo, refugiebat aut retardabat motū voluntatis naturalis humanæ, & motum sensualitatis in Christo. Placebat enim Christo secundum voluntatem diuinam, & etiam secundum voluntatem rationis, vt voluntas naturalis in ipso & voluntas sensualitatis, secundum ordinem suæ naturæ mouerentur. Vnde patet, quòd in Christo nulla fuit repugnantia vel contrarietas voluntatum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc ipsum, quòd aliqua voluntas humana in Christo aliud volebat, quàm eius voluntas diuina, procedebat ex ipsa voluntate diuina, cuius beneplacito natura humana motibus proprijs mouebatur in Christo, vt Damasc. dicit.

¶Ad secundum dicendum, quòd in nobis per concupiscentiam carnis impeditur aut retardatur concupiscentia spiritus, quod in Christo non fuit. Et ideo in Christo non fuit contrarietas carnis ad spiritū, sicut in nobis.

¶Ad tertium dicendum, quòd agonia non fuit in Christo, quantum ad partem animæ rationalem, secundum quòd importat concertationem voluntatum ex diuersitate rationum procedentem. Puta cùm aliquis, secundum quòd ratio considerat vnum, vult hoc: & secundum quod cōsiderat aliud, vult contrarium. Hoc enim cōtingit propter debilitatem rationis, quę non potest dijudicare quid sit simpliciter melius. Quod in Christo non fuit: quia per suam rationem iudicabat simpliciter esse melius, quòd per eius passionem impleretur voluntas diuina circa salutem generis humani. Fuit tamen in Christo agonia, quantùm ad partem sensitiuam, secundum quod importat timorem infortunij imminentis: vt dicit Damascen. in 3. libro.

QVAESTIO DECIMA nona, De pertinentibus ad uirtutem Christi quantum ad operationem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de vnitate operationis Christi.

¶Et circa hoc quęrūtur quatuor.

¶Primò, vtrùm in Christo sit vna operatio diuinitatis & humanitatis, vel plures.

¶Secundo, vtrùm in Christo sint plures operationes secundum humanam naturam.

¶Tertiò, vtrùm Christus secundum humanam operationem aliquid sibi meruerit.

¶Quartò, vtrùm per eam aliquid meruerit nobis.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm in Christo sit vna tantùm operatio diuinitatis & humanitatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo sit vna tantùm operatio diuinitatis & humanitatis. Dicit enim Dio. in 2. cap. de Di. no. Discreta autem est benignissima circa nos Dei operatio per hoc, quòd secundum nos ex nobis integrè veréque humanatum est Verbū, quod est supra substantiam, & operari & pati quæcunque humanæ eius diuinæque operationi congruunt. Vbi vnam operationem nominat humanam & diuinam, quæ in Græco dicitur theandrica, id est, Dei virilis. Videtur igitur esse vna operatio composita in Christo.

¶Præterea, Principalis agentis & instrumenti est vna sola operatio. Sed humana natura in Christo fuit instrumentum diuinæ, vt suprà dictum est. Ergo eadem est diuinæ & humanæ naturæ in Christo operatio.

¶Præterea, Cùm in Christo sint duæ naturæ in vna hypostasi vel persona, necessarium est vnum & idem esse, quod pertinet ad hypostasim vel personam. Sed operatio pertinet ad hypostasim vel personam: nihil enim operatur nisi supplementum subsistēs: vnde secūdum Philosophum actus sunt singularium. Ergo in Christo est vna & eadem operatio diuinitatis & humanitatis.

¶Præterea, Sicuti esse est hypostasis subsistentis, ita etiam operari. Sed propter vnitatem hypostasis est in Christo vnum esse: vt suprà dictum est. Ergo etiam propter candē vnitatem est in Christo vna operatio.

¶Præterea, Vbi est vnum operatum, ibi est vna operatio. Sed idem operatum erat diuinitatis & humanitatis: sicut sanatio leprosi, vel suscitatio mortui. Ergo videtur quòd in Christo sit vna tantùm operatio diuinitatis & humanitatis.

¶SED CONTRA est quod Ambros. dicit in 2. lib. ad Gratianum Imperatorem. Quemadmodum eadem operatio diuersæ est potestatis, nunquid sic potest minor quēadmodum maior operari, aut vna operatio potest esse, vbi diuersa substantia est?

CONCLVSIO.

¶Non vnam, sed duas operationes fuisse in Christo asserendum est, cùm fuerint in illo duæ naturæ, diuina scilicet & humana.

¶RESPONDEO dicendum, quòd supradicti hæretici, qui posuerunt in Christo vnam voluntatem, posuerunt etiam in Christo vnam operationem. Et vt eorum opinio erronea melius intelligatur, considerandum est, quòd vbicunque sunt plura agentia ordinata, inferius mouetur à superiori: sicut in homine corpus mouetur ab anima, & inferiores vires à ratione. Sic igitur actiones & motus inferioris principij sunt magis operata quædam, quàm operationes: id autem quod pertinet ad supremum principium, est propriè operatio. Puta, si dicamus in homine quòd ambulare, quod est pedum, & palpare, quod est manuum, sunt quædam hominis operata: quorum vnum operatur anima per pedes, aliud per manus. Et quia est eadem anima operās per vtrunque, ex parte ipsius operantis, quod est primum principium mouens, est vna & indifferens operatio: ex parte autem ipsorū ope-

oppositione ssensual ad rationalem, intelligendum quoque est hoc si haberet iter a. Similiter voluntatis per modum naturæ & actū electionis: nam quū in diuersa tendunt. si voluntas naturalis in tantum prætenditur, vt opponat se electioni, & vincat illā, contrarietas voluntatum est, vt si quis electurus dispendium honoris, famæ ac vitæ, ob bonū virtutis, à naturali voluntate vitæ, honoris gloriæque vincatur.

Annot. ¶Circa hanc conclusionem nota, quòd in cōclusione non dicitur ad contrarietatem voluntatum requiri hęc duo: sed dicitur, hæc duo requiri ad contrarietatem voluntatum in aliquo. Apposuit siquidē Autor ly in aliquo, ad insinuandum quòd de contrarietate voluntatum in vno & eodē homine loquitur. Et dixit hoc quia sciebat, imò etiam in hac litera docet, quòd ad contrarietatem voluntatū simpliciter & absolutè non requiruntur hæc duo: sed alterū tantùm sufficit: vt patet in exemplo literæ de voluntate principis, & voluntate parentis mortem filij amantis. Sunt enim vera tunc contrariæ voluntates: quamuis sint diuersorum hominum. Et hoc modo voluntas peccatorum est cōtraria voluntati diuinæ: & contra Dei voluntatem agere dicuntur. Est siquidem hęc contrarietas voluntatum obiectiuè, nō subiectiuè. Sed Autor in litera loquitur de voluntatū contrarietate & obiectiua & subiectiua: & ideo adiunxit ly in aliquo & dixit ad contrarietatem voluntatum in aliquo, hoc est obiectiuè & subiectiuè, exigi duo, scilicet oppositionem secundum idem, & oppositionem in eadem voluntate.

Conclusi. ¶Quo ad secundū, conclusio responsiua quæstionis est: In Christo nulla fuit contrarietas voluntatum. Probatur primò ex parte primæ conditionis requisitæ ad contrarietatem voluntatum, hoc est, oppositionis secundum idem seu eandem rationem. Probatur autē sic: In Christo nec voluntas naturalis nec voluntas sensualitatis repudiabat rationem volitam à diuina & humana electione: ergo in Christo non habuit locum repugnantia voluntatum secundum idem. Antecedens probatur quo ad voluntatē naturalem: quia etiam voluntas absoluta Christus volebat salutem humani generis, quamuis nō vellet hoc in ordine ad aliud: hoc est, quamuis non vellet eam vt tenentem volendi mortem propriā: quia ad voluntatem vt naturam, nō spectat velle aliquid in ordine ad aliud, sed solùm velle vel nolle aliquid absolutè. Deinde probatur antecedens quo ad voluntatem sensualitatis: quia omnino motus, nec ad acceptandum, nec ad repudiandum tam excelsum bonum (quod est bonū commune æternæ salutis generis humani) se extendit. Secundò probatur conclusio ex parte secundæ conditionis requisitæ ad contrarietatem voluntatum in aliquo: hoc est oppositionis in eadem voluntate. Probatur autem sic: Neutra voluntatum contingit ex altera impediebatur aut retardabatur: ergo in Christo nō habuit locum repugnantia voluntatum in eadem voluntate. Antecedens manifestatur & quo ad voluntatem diuinam humanámque electiuam: quia nec impediebatur, nec retardabatur ex voluntate naturali, aut sensualitatis, & econuerso, quia nec voluntas naturalis, nec sensualitatis impediebatur à diuina aut humana electiua. Placebat siquidem Christo secundum diuinam voluntatem & rationalem voluntatem, vt & voluntas sua humana per modum naturæ moueretur: hoc est, haberet suas naturales velleitates respectu vitæ, respectu integritatis corporis respectu honoris, respectu famæ, respectu gloriæ, &c. & appetitus sensitiuus timeret futurum, tristaretúrque de præsenti malo corporis, &c.

Infrà q. 21. art. 1 & 2. Et 3. dis. 10. q. 1. art. 2. q. 1. 3. Et dist. 16. ar. 1. Et 4. cō tra c. 36. Et veri. q. 20 ar. 1. 2. & 6. Et uerit. ar. 1. 16. & ar. 5. Et opus. 3. c. 219.

¶Super Quæstionis decimanonæ Articulum primum.

Annot. TItulus articuli præsentis & sequentis, accuratam exigit annotationem: sit sensus: nam quum vnum multipliciter dicatur, consequēs est vt operatio vna multipliciter dicatur. In proposito autem, vt Autor ipse in hoc articulo insinuat, & in sequenti apertè testatur, sermo est de operatione vnitate secundum principium actiuum, non quodcunque, sed proprium, hoc est virtute propria agēs. Ita quòd operatio vna appellatur, quæ est ab vno tantùm actiuo principio virtute propria: & si à pluribus actiuis principijs secūdum suas proprias virtutes est, non est operatio vna. Perinde ergo est quærere, an diuinitatis & humanitatis in Christo sit vna tantùm operatio, ac si quæreretur an in Christo sit vnū tantùm principiū operans virtute propria siue illud sit sola diuinitas, siue compositum quid ex humanitate & diuinitate siue sola humanitas. Quod tamen nullus vnquam opinatus est, credens incarnati Verbi mysterium. Est aūt mouendi hunc articulum ratio, hæresis ponētium in Christo vnam naturā compositam ex deitate & humanitate: quoniam consequenter ponebant vna

ratorum differentia inuenitur. Sicut autẽ in homine puro corpus mouetur ab anima, & appetitus sensitiuus à rationali, ita in Domino Iesu Christo humana natura mouetur & regitur à diuina. Et ideo dicebant, quòd eadẽ est operatio & indifferens ex parte ipsius diuinitatis operantis: sunt tamen diuersa operata, inquantũ scilicet diuinitas Christi aliud agebat per seipsam, sicut quòd portabat omnia verbo virtutis suæ: aliud autem per humanam naturã, sicut quòd corporaliter ambulabat. Vnde in sexta Synodo inducuntur verba Seueri hæretici, sic dicentis, Ea quæ agebantur & operabantur ab vno Christo, multùm differũt. Quædam enim sunt Deo decibilia: quædam humana: veluti corporaliter vadere super terram, profectò humanũ est: cruribus verò vexatis, & ambulare super terram penitus non valẽtibus, sanum gressum donare, Deo decibile est. Sed vnus, scilicet incarnatum Verbum hoc & illud operatus est: & nequaquam hoc quidem huius, hoc verò huius est naturæ: neque eo quòd diuersa sunt operamenta, ideo duas operatrices naturas atque formas iustè desferimus. Sed in hoc decipiebantur: quia actio eius quod mouetur ab altero, est duplex. Vna quidem, quam habet secundum propriam formã, alia autem, quam habet, secundum quòd mouetur ab alio. Sicut securis operatio secundum propriam formam, est incisio: secundum autem quòd mouetur ab artifice, operatio eius est facere scamnum. Operatio igitur, quæ est alicuius rei secundum suam formam, est propria eius: nec pertinet ad mouentem, nisi secundum quòd vtitur huiusmodi re ad suam operationem. Sicut calefacere est propria operatio ignis, nõ autem fabri, nisi quatenus vtitur igne ad calefaciendum ferrum. Sed illa operatio, quæ est rei solùm, secundum quòd mouetur ab alio, non est alia præter operationem mouentis ipsum: sicut facere scamnum, non est seorsum operatio securis ab operatione artificis, sed securis participat instrumentaliter operationem artificis. Et ideo vbicũque mouẽs & motum habent diuersas formas seu virtutes operatiuas, ibi oportet quòd sit alia operatio mouentis, & alia operatio propria moti: licet motum participet operationem mouentis, & mouens vtatur operatione moti. & sic vtrunque agat cum communione alterius. Sic igitur in Christo humana natura habet propriam formam & virtutem, per quam operatur, & similiter diuina. Vnde humana natura habet propriam operationem distinctam ab operatione diuinæ, & econuerso. Et tamen diuina natura vtitur operatione naturæ humanæ, sicut operatione sui instrumenti: & similiter humana natura participat operationem diuinæ naturę, sicut instrumentum participat operationem principalis agentis. Et hoc est quod dicit Leo papa in Epistola ad Flauianum: Agit vtraque forma, scilicet tam natura diuina, quàm humana in Christo cum alterius cõmunione, quod proprium est, Verbo scilicet operante quod Verbi est, & carne exequente quod carnis est. Si verò esset vna tantùm operatio diuinitatis & humanitatis in Christo, oporteret dicere, vel quòd humana natura non haberet propriam formam & virtutem (de diuina enim hoc dici est impossibile) ex quo sequeretur, quòd in Christo esset tantùm diuina operatio: vel oporteret dicere, quòd ex diuina virtute & humana esset conflata in Christo vna virtus, quorum vtrunque est impossibile. Nam per primum horum ponitur natura humana in Christo esse imperfecta: per secundum verò ponitur confusio naturarum. Et ideo rationabiliter in sexta Synodo hæc opinio est condemnata, in cuius determinatione dicitur: Duas naturales operationes indiuisè, inconuertibiliter, inconfusè, inseparabiliter, in eodem domino Iesu Christo vero Deo nostro glorificamus, hoc est, diuinam operationem, & humanam operationem.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Dion. ponit in Christo operationem theandricam, id est diuinam virilem, vel diuinam humanam, non per aliquam confusionem operationum seu virtutum vtriusque naturæ, sed per hoc, quòd diuina operatio eius vtitur humana, & humana eius operatio participat virtutem diuinæ operationis. Vnde sicut ipse dicit in quadam Epistola ad Caium: Super hominem operabatur ea quæ sunt hominis: quod monstrat Virgo supernaturaliter concipiens, & aqua instabilis, terrenorum pedum sustinens grauitatem. Manifestum est enim, quòd concipi est humanæ naturæ, similiter & ambulare, sed vtrunque fuit in Christo supernaturaliter. Et similiter diuina operabatur humanitus: sicut cùm sanauit leprosum tangendo. Vnde in eadem Epistola subdit: Non secundum Deum diuina faciens, non humana secundum hominem, sed Deo homine facto, noua quadam Dei & hominis operatione. Quòd autem intellexerit duas esse operationes in Christo, vnam diuinæ naturæ, aliam autem humanæ: patet ex his quæ dicit in 2. cap. de Di. no. vbi dicit, quòd his quæ pertinent ad humanam eius operationem, Pater & Spiritus sanctus nulla ratione cõmunicant, nisi quis dixerit secũdum benignissimam & misericordem voluntatem: inquantum scilicet Pater & Spiritus sanctus ex sua misericordia voluerunt Christum agere & pati humana. Addit autem & omnem sublimissimam & ineffabilem Dei operationẽ, quam homo pro nobis factus adimpleuit, immutabilia profectò Deus & Dei verbum. Sic igitur patet, quòd alia est operatio humana, in qua Pater & Spiritus sanctus non communicant nisi secundum acceptationem misericordiæ suæ: & alia est eius operatio, inquantum est Dei verbum, in qua communicant Pater & Spiritus sanctus.

¶Ad secundum dicendum, quòd instrumentum dicitur aliquid ex eo quòd mouetur à principali agente, quod tamen præter hoc potest habere propriam operationem secundum suam formam: vt de igne dictum est. Sic igitur actio instrumenti, inquantum est instrumentum, non est alia ab actione principalis agentis: potest tamen habere aliam operationem, prout est res quædam. Sic igitur operatio, quę est humanę naturę in Christo, inquantum est instrumentum diuinitatis, non est alia ab operatione diuinitatis: nõ enim est alia saluatio, qua saluat humanitas Christi & diuinitas eius. Habet tamen humana natura in Christo, inquantum est natura quædam, quandam propriam operationem: vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd operari est hypostasis subsistentis, sed secundum formam & naturam, à qua operatio speciem

vna tantùm confusa operatio in Christo: quia poneretur in eo vnũ tãtum principiũ virtute propria actiuũ, scilicet natura illa tertia confusa. Et multò magis hæresis poneretur in Christo solam deitatẽ esse actiuam virtute propria, humanitatem verò esse purũ instrumentum sine propria virtute (qua [illegible] Christo voluntatẽ humanam vel eius actũ) quoniã secundũ hoc in Christo cõsequenter poneretur deitatis & humanitatis vna tantùm operatio, iuxta vnitatẽ actiui principij ppri[j]. At si in Christo deitas agit virtute propria, & humanitas agit etiã virtute propria (quamuis coagat simul deitati) non est deitatis & humanitatis in Christo operatio vna tantùm, sed est vna & multiplex. Verbi gratia, dum Christus sanat infirmum tangendo, si sint in illo opere aliqua effectus causatus ab humanitate virtute propria, & aliquis causatus à diuinitate virtute propria: operatio illa non est vna tantùm, sed est vna & multiplex. Vna quidem quia sanatio, quia virtute propria deitatis, & ab humanitate instrumẽtaliter est: duæ verò, quia adiungitur dictæ operationi operatio, quæ est ab humanitate virtute propria: & sanationi cõiungitur voluntaria contactio [illegible] ... Si autẽ sola deitas, propria virtute operari poneretur, & humanitas solùm vt purũ exequens principalis agentis virtutem poneretur, vna tantùm operatio inueniretur in huiusmodi curatione. Hæc de sic.

¶In corpore articuli primò recitatur error & declaratur hæreticorum positio cum fundamento. secundò ostenditur radix erroris eorum. tertiò respondetur quæsito. Et ideo vbicunque mouens & motum.

¶Quo ad primum erroneus cõclusio est: In Christo est vna tantùm operatio, licet sint multa operata. Probatur: quia vnũ tantùm est in Christo principium actiuũ, scilicet deitas: humanitas autem instrumentaliter se habet. Declaratur hæc & in anima respectu organorum corporeorum, & respectu virium sensitiuarum.

¶Quo ad secundum radix erroris ponitur: quia nõ distinxerũt operationem instrumenti per propriam formã, vel per participationem agẽtis. Declaratur hæc in artificialibus, artifice & securi: & in naturalibus, scilicet igne respectu aeris. Quod potes declarare respectu animæ vegetatiuæ, cuius instrumentum ponitur ignis in augmentatione, vt pa-

tet in secundo de Anima contra Empedoclẽ. Indistinctio igitur operationum & cõmunio agentium, quia principale vtitur ppria operatione instrumenti, & instrumentum participat operationem propriã, principalis errandi occasio fuit.

¶Quo ad tertiũ cõclusio est: In Christo sunt duæ operationes. Probatur primò ratione ostensiua, secũdò auctoritate Leonis: tertiò ducẽdo ad impossibile: quartò definitione Synodi. Omnia clara sunt in litera.

¶In responsione ad quartum, aduerte & perspice positam literæ, ponentis differẽtiã inter esse & operari respectu naturę & personæ. Ponitur siquidẽ primò vtriusque cõuenientia in hoc, quòd vtrunque, hoc est tã esse, quàm operari, est personæ à natura: ratio quòd vtrunque habet naturã pro principio & personã pro subiecto, quod est quod operatur. Deinde subditur differẽtia inter vtrũque: quia in constitutione personæ à natura esse se habet vt terminus: quia spectat ad ipsam personæ constitutionẽ, vt propria actualitas eius: persona enim nihil aliud est, quàm natura deducta ad hoc, quòd sit propriè id quod est. Et hinc prouenit vt vnitas personæ exigat vnitatẽ esse: oportet nãque constitutionẽ vnius personæ ad vnum tantũmodo terminũ cõsideri. Operatio verò non sic se habet: nõ enim natura, cõstituendo personam, dat operari, sicut dat esse: sed persona iam existens profert, mediante natura, operationem. Et ideo vnitas personæ non exigit vnitatem operationis. Vbi vides quòd esse immediatè in persona à natura est: operari verò iam constituta persona habet à natura ipsa, mediante natura. habet enim operatio naturam & vt principium, & vt susceptiuum proximum [illegible] mediante potentia: personam autem vt primũ operans, vt quod. Esse verò naturam, habet vt principium quo constitutiuũ & personã vt immediatũ subiectũ quod est. Eadem ergo est doctrina hic & superius tradita: non enim docetur hic, quòd esse sit de intrinseco intellectu personæ, sed quòd pertinet ad constitutionem personæ. Et verè sic est, quoniã constitutio personæ est cõstitutio ipsius esse: nisi quia non alia cõstitutione sit persona, & alia sit esse, sed vna & eadem. Tum quia ad hoc constituitur persona, vt sit: quod est dictu, constitutionẽ personæ terminari ad esse, tanquã ad ipsi personæ propriũ, immediatũ, vltimũmque actualitatẽ infra latitudinem sui generis, scilicet substantiæ.

¶In responsione ad quintum vide nomine, quòd cum propriis operatis sing-

singularum operationum (diuinæ scilicet & humanæ) stare dicitur vnitatem operati respectu vtriusque: non per viam proprietatis, quia hoc repugnat his, quæ nunc immediatè dicta sunt, sed per viam concursus seu communionis. Nunquam enim operatum proprium vnius operationis est operatum proprium alterius: vt in principio responsionis docemur. Sed operatum proprium vnius potest esse operatum communicationis actu intellectus, qui est humanæ, & non à voluntate, nec ab aliqua harum partium. Vnde dupliciter potest intelligi litera proposita: primò vt sit sermo de genere operationis, ita quod sensus est, si quod genus operationis est conueniens homini, &c. Et tunc caret scrupulo litera: quia licet inueniatur in homine aliqua operatio non à voluntate, nec secundum illas partes numeratas in litera (vt primus actus intellectus, quem oportet esse naturalē, vtpote ante omnem actum voluntatis) non tñ inuenitur aliquod genus operationis in homine quod nõ sit à voluntate aut ab aliqua nominatarum partiũ. Intelligere enim hominis secundũ suum genus est à voluntate: quamuis prima intellectio sit excepta. Alio modo potest intelligi, vt litera intelligatur, vt sonat, scilicet quod operatio hominis nõ à voluntate, nõ est simpliciter humana, sed conuenit homini secundũ aliquam partẽ humanæ naturæ. Et hic tenetur sententia ita quod sequens distinctio nõ apponatur vt enumeratiua partis humanæ naturæ, sed vt narratiua partium humanæ naturæ opportunarum ad propositum. Dico autẽ hoc, quia inter partes humanæ naturæ est computanda intellectiua pars, vt naturæ, sicut sensitiua, vegetatiua, & elementaris. Et sic multò magis sine vlla glossa litera caret scrupulo, quia primus actus intellectus nõ est propriè humanus, & conuenit homini secundum partem intellectiuā humanæ naturæ: sequitur enim actus ille ad partem intellectiuam, vt natura quædam est, sicut ad grauem sequitur moueri deorsum: vterque enim motus est à generante, deductis impedimentis. Et pars intellectiua, vt natura simpliciter, optimè distinguitur contra rationem appetitus determinatam ad operandum: sicut agens naturale contra agens à proposito: vt patet.

filio & alteri operationi: vt sanatio leprosi est proprium operatum diuinæ operationis: & tamen hoc est commune operatum dictæ diuinæ operationis & humanæ contactui participanti diuinam operationem: vt in calce responsionis docemur.

¶ Super Quæstionis decimanonæ Articulum secundum.

Titulus ex præcedentis clarus est.

Comment. ¶ In corpore una sunt. primò declaratur in communi quid & quæ sit operatio humana, vel non humana, & similiter vna vel multæ. Secundò declaratur hæc eadem in puro homine, applicando ad purum hominem communiter prædicta. Tertiò, applicando ad Christum, respondetur quæstio vnica conclusione. In Christo est vna humana operatio multò magis, quàm in quocunque homine.

¶ Quo ad primum, quia ponit duos terminos clarè dicit, scilicet operationem humanam & vnitatem, vel pluralitatem: ideo Author primò operationem elucidat humanam: & deinde illius vnitatem vel multitudinem in communi. Dicit ergo tria. Primum: Operatio humana simpliciter est, quæ à ratione procedit secundum voluntatem: quia homo est homo per rationem. & per oppositum reliquas operationes attribuit homini nõ humanas nisi secundum partem suam & sunt triplicis ordinis, scilicet ex natura elementari, ex anima vegetatiua, ex anima sensitiua. Secundum: Differentia inter operationes hominis secundũ partem naturæ humanæ est, quod quædam sunt participatiuè quandoque humanæ, vt quæ sunt partis sensitiuæ: & quæ sunt non, vt quæ sunt partis vegetabilis & elementaris. Tertium, Subordinatorum agentium propriis virtutibus operationes sunt multæ, agentium verò vna virtute vna est operatio.

Annot. ¶ Nota hic duo primò, quod & quia ratio (vt dicitur 9. Metaph.) est ad opposita, & ab electione, quæ est actus voluntatis determinatur, ideo ratio & voluntas pro vnico principio operationis humanæ computatur: & idem est operationem esse à ratione, & à voluntate, quæ est appetitus rationis determinatiuus. Secundò, quod quia in litera dicitur operationem hominis non procedentem à voluntate conuenire homini secundum aliquam partem humanæ naturæ, & subdistinguitur pars humanæ naturæ in elementarem, vegetabilē & sensitiuam: dubium surgit de primo

recipit. Et ideo à diuersitate formarũ seu naturarum est diuersa species operationũ: sed ab vnitate hypostasis est vnitas secundum numerum, quãtum ad operationem speciei. Sicut ignis habet duas operationes specie differentes, scilicet illuminare & calefacere, secundum differentiam lucis & caloris: & tamen est vna numero illuminatio ignis semel illuminãtis. Et similiter in Christo oportet quod sint duæ operationes specie differẽtes secundum eius duas naturas. quælibet tamen operationum est vna numero in Christo semel facta, sicut vna ambulatio & vna sanatio.

¶ Ad quartum dicendum, quod esse & operari est personæ à natura, aliter tamen & aliter. Nam esse pertinet ad ipsam constitutionem personæ: & sic quantum ad hoc se habet in ratione termini. Et ideo vnitas personæ requirit vnitatem ipsius esse completi & personalis. Sed operatio est quidã effectus personæ secundum aliquam formam vel naturam: vnde pluralitas operationum nõ præiudicat vnitati personali.

¶ Ad quintum dicẽdum, quod aliud est propriũ operatum operationis diuinæ & operationis humanæ in Christo: sicut operatum proprium diuinæ operationis est sanatio leprosi, operatum autẽ proprium humanæ naturæ, est eius contactus. Cõcurrunt autem ambæ operationes ad vnum operatum, secundum quod vna natura agit cum cõmunione alterius: vt dictum est.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm in Christo sint plures operationes humanæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod in Christo sint plures humanæ operationes. Christus enim, inquãtum homo, cõmunicat cum plantis in natura nutritiua, cũ animalibus autem in natura sensitiua, cum Angelis autẽ in natura intellectiua, sicut & cæteri homines. Sed alia est operatio plantæ, inquantũ est planta: & alia animalis, inquãtum est animal. Ergo Christus, inquantum est homo, habet plures operationes.

¶ Præterea, Potẽtię & habitus distinguũtur secundum actus. Sed in anima Christi fuerunt diuersæ potẽtiæ & diuersi habitus. Ergo & diuersæ operationes.

¶ Præterea, Instrumẽta debent esse proportionata operationibus. Corpus autẽ humanum habet diuersa membra differentia secundum formam. Ergo diuersis operationibus debent esse accommodata. Sunt ergo in Christo diuersæ operationes secundum humanam naturam.

¶ SED CONTRA est, quòd sicut Damasc. dicit in 3. lib. operatio sequitur naturam. Sed in Christo est tantùm vna natura humana. Ergo in Christo fuit vna tantùm operatio humana.

CONCLVSIO.

¶ In Christo est vna humana operatio magis quàm in quocunque alio homine.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd quia homo est id quod est secundum rationem, illa operatio dicitur esse simpliciter humana, quæ à ratione procedit per voluntatem, quæ est rationis appetitus. Si qua autẽ operatio est in homine quæ nõ procedit à ratione & volũtate, nõ est simpliciter operatio humana: sed cõuenit homini secundum aliquã partem humanæ naturæ. Quãdoque quidem secundũ ipsam naturã elementi corporalis, sicut ferri deorsum. Quandoque vero secundũ virtutẽ animæ vegetabilis: sicut nutriri & augeri. Quandoque vero secundum partem sensitiuam, sicut videre & audire, imaginari & memorari, cõcupiscere & irasci. Inter quas operationes est differentia. Nam operationes animæ sensitiuæ sunt aliqualiter obedientes rationi, & ideo sunt aliqualiter rationales & humanæ, inquantum scilicet obediunt rationi, vt patet per Philosophum in 1. Ethi. Operationes verò quæ sequuntur animã vegetabilem, vel etiã naturam elementaris corporis, non subiiciuntur rationi, vnde nullo modo sunt rationales, nec humanæ simpliciter, sed solùm secũdum partem humanæ naturæ. Dictum est autem suprà, quod quando agens inferius agit per propriam formam, tunc est alia operatio inferioris agẽtis & superioris: quãdo verò agens inferius non agit, nisi secundum quod est motum à superiori agente, tunc est eadem operatio superioris agentis & inferioris.

Sic igitur in quocunque homine puro alia est operatio elementaris & animę vegetabilis ab operatione volũtatis, quæ est propriè humana. Et similiter etiam operatio animæ sensitiuæ, quãtum ad id quod non mouetur à ratione: sed quãtum ad id quod mouetur à ratione, est eadem operatio partis sensitiuæ & rationalis. Ipsius autem animæ rationalis est vna operatio, si attendamus ad ipsum principium operationis: quod est ratio vel voluntas. Diuersificatur autem secũdum respectum ad diuersa obiecta, quam quidem diuersitatem aliqui appellauerũt diuersitatem operatorum magis, quàm operationũ, iudicantes de vnitate operationis solum ex parte operatiui principii. Sic enim nũc quæritur de vnitate vel pluralitate operationũ in Christo. Sic igitur in quilibet puro homine est tantùm vna operatio, quæ propriè humana dicitur: præter quam tamen sunt in homine puro quædã aliæ operationes, quæ nõ sunt propriè humanæ, sicut dictum est. Sed in homine Iesu Christo nullus erat motus sensitiuæ partis, qui non esset ordinatus à ratione. Ipsæ etiam operationes naturales & corporales aliqualiter ad eius volũtatem pertinebãt, inquantùm voluntatis eius erat, vt caro eius ageret, & pateretur quæ sunt sibi propria, vt dictum est suprà. Et ideo multò magis est vna operatio in Christo, quàm in quocunque alio homine.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod operatio partis sensitiuæ & etiam nutritiuæ non est propriè humana: sicut dictum est. Et tamen in Christo huiusmodi operationes fuerunt magis humanæ, quàm in aliis.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd potentiæ & habitus diuersificantur per comparationem ad obiecta. Et ideo diuersitas operationum hoc modo respondet diuersis potentiis & habitibus, sicut etiam respondet diuersis obiectis. Talem autem diuersitatem opera-

¶ Quo ad secundum cõ- Comment. clusio est: In quolibet puro homine est tantùm vna operatio humana, multæ autem non humanæ. Declaratur discurrendo singulatim per quatuor enumeratas partes humanæ naturæ: scilicet elementarem, vegetabilem, sensitiuam & rationalem. Nam ex elementari & vegetabili patet secunda pars conclusionis: quia alia & alia est operatio harum partium & voluntaria. Ex sensitiua vero distinguendo proprium à participato, patet quòd secundum propria habet etiam aliam operationem: participatiuè autem vnam & est ipsius & voluntatis operatio. Ex rationali autem distinguendo seu replicando de quali vnitate operationis est sermo (scilicet penes vnitatem principii propriæ virtutis) habetur quod vna tantum est operatio humana in vno homine. Quæ est prima pars conclusionis quia vnum tãtum est humanum principium, scilicet voluntas, quãuis diuersitas sit operationũ humanarum

naturam penes obiecta quae vocantur penes operata à quibusdam. Ex quibus omnibus patet, quod sequitur conclusio, quo ad vtranque sui partem. nam ex hoc q nulla pars humanae naturae multiplicat operationem humanam in vno puro homine, habetur q vna tantum est operatio humana in vno homine: & ex eo quod in eodem secundum diuersas humanae naturae partes multiplicantur operationes nō humanae, habetur quod praeter humanam operationem sunt in vno puro homine multae operationes non humanae.

Annot. ¶ Notato hic, quod hic apparet non esse hic sermonē de vnitate numerali, aut purè specifica operationis: quum clarè constet, in vno eodémque homine esse diuersis temporibus humanas operationes multas secūdum numerum ab eodem principio actiuo humano: sed quia omnis humana operatio in vno homine ab eodē est humano principio, vna dicitur vnitate formali sui actiui principij, & vnitate nihilominus numerali in omni subordinato principio sibi obsequente: vna enim ratione est moderatio humani motus à voluntate, concupiscentia ac lingua seu manu: & simile est de aliis. Distinctio autem specifica vel etiam generica operationum humanarū penes obiecta (de qua in praecedentibus libris tractatum & discussum est in processu materiae moralis) extra praesens propositum est: vt patet in litera.

di. 18. art. 2. 3. 4. & 5. Et veri. q. 29. ar. 7. 6. Et opusc. 3c. 238.

Comment. ¶ Quo ad tertium, conclusio est. Multò magis est vna operatio in Christo, quàm in quocunque alio homine. Probatur: quia & operationes elementares & vegetatiuae aliqualiter voluntariae erant, & sensitiuae nullus erat motus nō ordinatus à ratione: quorū opposita in homine puro multiplicant operationes.

Annot. ¶ Aduerte hic primò, q omnis motus partis sensitiuae in Christo dicitur ordinatus à ratione, pro quanto voluntas rationalis in Christo volebat motus naturales partis sensitiuae in se esse vsque ad tales terminos, & non amplius.

Annot. ¶ Aduerte secundò, quod motus naturales partis vegetatiuae & elementaris dicuntur in Christo voluntarij voluntate humana, & approbatiuè (vt patet) & causaliter seu imperatiuè, pro quanto subditi erant voluntati humanae Christi, vt voluntas eius erat instrumentum diuinitatis. His enim duobus modis verificatur de voluntate humana Christi, q esuriit, sitiuit, &c. voluntariè.

Annot. ¶ Aduerte tertiò, quod Autor non concludit in Christo esse vnam tantùm operationē humanae naturae: sed quum mōstrasset in quolibet puro homine inueniri operationem quidem humanam vnam tantum, operationes autem naturae humanae secundum diuersas partes multas, induxit, in Christo non solùm esse operationem humanam vnam (sicut in caeteris hominibus) sed reliquas partium naturae humanae operationes in Christo ad illud vnū principium operationis humanae reducit, ostendendo eas esse voluntarias: ac per hoc ad vnitatem reducit non simpliciter: quia ex propriis actiuis principiis emanant vegetatiuae & elementares: sed quodammodo, quatenus scilicet sunt voluntariae. & ideo comparatiuam conclusit, Multò magis est vna operatio in Christo, quàm in quocunque alio homine.

operationum non intendimus excludere ab humanitate Christi, sicut nec eam, quae est secundum aliud & aliud instrumentum: sed solùm illam, quae est secundum primū principium actiuum, vt dictum est. Vnde patet etiam responsio ad tertium.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm actio humana Christi potuerit esse sibi meritoria.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q actio humana Christi non potuerit esse meritoria. Christus enim ante mortem fuit comprehensor, sicut & modò est. Sed comprehensoris nō est mereri. charitas enim comprehēsoris pertinet ad praemium beatitudinis, cùm secundum eam attendatur fruitio: vnde nō videtur esse principium merendi, cùm non sit idem meritum & praemium. Ergo Christus ante passionem non merebatur, sicut nec modò meretur.

¶ Praeterea, Nullus meretur id quod est sibi debitum. Sed ex hoc, q Christus est filius Dei per naturā, debetur sibi haereditas aeterna, quam alij homines per bona opera merentur. Nō ergo Christus aliquid sibi mereri potuit: quia à principio fuit filius Dei.

¶ Praeterea, Quicunque habet id quod est principale, non propriè meretur id quod ex illo habito sequitur. Sed Christus habuit gloriam animae, ex qua secundum communem ordinem sequitur gloria corporis: vt Augustin. dicit in Epistola ad Dioscorum: in Christo tamen dispensatiuè factum est, quòd gloria animae non deriuaretur ad corpus. Non ergo Christus meruit gloriam corporis.

¶ Praeterea, Manifestatio excellentiae Christi non est bonum ipsius Christi, sed eorum, qui eum cognoscunt: vnde & pro praemio promittitur dilectoribus Christi, vt eis manifestetur: secūdum illud Ioan. 14. Si quis diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Ergo Christus non meruit manifestationem suae altitudinis.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit Phil. 2. Factus est obediens vsque ad mortem: propter quod & Deus exaltauit illum. Meruit ergo obediēdo suam exaltationem: & ita aliquid sibi meruit.

CONCLVSIO.

¶ Potuit Christus sicut & caeteri homines per humanas actiones aliquid sibi mereri, sicut meruit gloriam exaltationis per obedientiae operationem.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd habere aliquod donum per se, est nobilius, quàm habere illud per aliud: semper enim causa, quae est per se, potior est ea, quae est per aliud: vt dicitur in 8. Phy. Hoc autem dicitur aliquis habere per seipsum, cuius est sibi aliquo modò causa. Prima autem causa omnium bonorum nostrorum per autoritatem est Deus. Et per hunc modum nulla creatura habet aliquid boni per seipsam: secūdum illud primae ad Corinth. 4. Quid habes quod non accepisti? Potest tamen secūdario aliquis esse causa sibi alicuius boni habendi: inquātum scilicet in hoc ipso Deo cooperatur. Et sic ille, qui habet aliquid per meritum proprium, habet quodammodo illud per seipsum. vnde nobilius habetur id quod habetur per meritum, quàm id quod habetur sine merito.

¶ Quia autem omnis perfectio, & nobilitas Christo est attribuenda, consequēs est quòd ipse per meritum habuerit illud quod alij per meritum habent: nisi sit tale quid, cuius carētia magis dignitati Christi & perfectioni praeiudicet, quàm per meritum accrescat. Vnde nec gratiam nec scientiam, nec beatitudinem animae, nec diuinitatē meruit. Quia cum meritum non sit nisi eius quod nōdum habetur, oporteret quòd Christus aliquando istis caruisset: quibus carere, magis diminuit dignitatem Christi, quàm augeat meritum. Sed gloria corporis, vel si quid aliud huiusmodi est, minus est quàm dignitas merendi, quae pertinet ad virtutem charitatis. Et ideo dicēdum est, q Christus gloriam corporis, & ea quae pertinent ad exteriorem eius excellentiam (sicut est ascensio, veneratio, & alia huiusmodi) habuit per meritum. Et sic patet, quòd aliquid sibi mereri potuit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q fruitio, quae est actus charitatis, pertinet ad gloriam animae, quam Christus non meruit: & ideo si per charitatem aliquid meruit, nō sequitur q idem sit meritum & praemium. Nec tamen per charitatem meruit, inquātum erat charitas comprehēsoris, sed inquantum erat viatoris: nam ipse fuit simul viator & comprehensor: vt suprà habitum est. Et ideo quia nunc non est viator, non est in statu merendi.

¶ Ad secūdum dicendum, q Christo, secundum q est Deus & Dei filius, per naturam debetur gloria diuina, & dominium omniū, sicut primo & supremo domino. Nihilominus tamē debetur ei gloria sicut homini beato, quam quantum ad aliquid debuit habere sine merito, & quantum ad aliquid cum merito: vt ex supra dictis patet.

¶ *Super Quaestionis decimanona Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duae sunt conclusiones. Prima est: Christus habuit per meritum quicquid alij habent per meritum, nisi sit tale cuius meritum derogat dignitati Christi. Secunda est directè responsiua quaesito: Christus potuit aliquid sibi mereri. Prima conclusio habet duas partes. Et quo ad primam probatur: Habere aliquod bonum per se, est nobilius, quàm habere illud per aliud: sed habere per proprium meritum, est habere illud per se: ergo habere per meritum, est nobilius quàm sine merito: ergo Christus habuit per meritum quicquid alij habent per meritum. Maior probatur: quia causa per se, potior est ea quae est per aliud. Minor probatur, sanè tamē exposita, quòd intelligatur per se aliquàm causam nō primam (quia illa est Deus, vt patet ex Apostolo) sed secundariam, quia est esse Dei cooperatorem. Consequentia autem vltima probatur: quia omnis perfectio & nobilitas est Christo attribuenda.

¶ Quo ad secundam verò partem probatur conclusio, distinguendo bona in duo genera: quædā quorum quandoque absentia maiorem adimit perfectionem, quàm dignitas merendi ponat: vt gloria animae, scientia, gratia, vnio personalis Verbi: quædam quorum carentia praesentia, melior est dignitas merendi: vt gloria corporis, ascensio, veneratio. Stante siquidē distinctione patet, quod probata restat conclusionis secunda pars ex illa radice, Omnis perfectio & nobilitas attribuenda est Christo. Hinc siquidem sequitur, & quod dignitas merendi attribuēda est sibi respectu bonorum tūc minorum dignitate merendi: & quod respectu maiorum bonorum tūc dignitate merendi, non habuerit meritum. Specificantur autem in litera vtraque bona: & probatur q quædam Christus meruit: quia minora sunt quàm dignitas merēdi, quae pertinet ad virtutem charitatis. Secunda autem conclusio responsiua directè quaesito, non aliter probatur: sed ex prima probata & explanata in specialibus bonis quae Christus meruit, relinquitur euidens.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd licet Autor potuisset vnico verbo expedire hanc quaestionem, dicendo quod supposita absentia quorundam bonorum quae de facto fuit in Christo, vt pateret ad dignitatem ipsius spectat quod habuerit illa per meritum: quia quod est per se, nobilius est, quā quod per aliud. Altius tamen Autor orsus, monstrare voluit quare quædam potuit mereri Christus, & quædam non. Et ad hoc mōstrandum accepit hinc modum habendi (scilicet per meritū vel sine merito) & inde bonū quod haberi debet: & appendit vtrunque in statera cum opposito alterius. posset enim in vna parte modum habendi per meritum cum absentia quandoque boni, & in altera parte contrariam praesentiam boni cum non merito. Et librando cuncta, quia inuenit modū habendi per meritū cum absentia exteriorū bonorū meliorē esse, quàm praesentiā eorundē sine merito, cōclusit in Christo fuisse meritū respectu exteriorum bonorū. Et quia inuenit praesentiam interiorū bonorum cum nō merito eorum, meliorē esse quàm meritum eorundem, q eorundem oportet habere absentiam, conclusit in Christo interiora bona fuisse sine merito. Hic processus est literae, vt patet.

¶ Sed remanet hic dubium circa rationem in litera redditam, quare Christus meruit exteriora bona: quia scilicet dignitas merendi, spectat ad charitatem, ac per hoc praestat exteriorem bonorum praesentiae contra. Nam secundum hanc rationem Christus etiam meruit scientiam: quia scientia inferior est charitate, ad quam spectat dignitas meriti. In litera autem comparatur scientia inter bona non sub merito Christi: quia derogaret dignitati Christi plus nescientia quandoque, quàm non meritum scientiae.

¶ Ad hoc

¶Ad hoc dicitur, quod scientia tam beata quàm infusa, quæ in Christo excluditur à merito, clauditur infra latitudinem gratiæ & de beata parte. De infusa autem persuadetur, ex eo quòd comprehendit ipse dona Spiritus sancti, intellectum, sapientiã, scientiam, & consimilia: vt patet ex superiori tractatu de scientia infusa Christi. Gratiæ autem plenitudinem defectus in Christo, maiorem tolleret à Christo perfectioné, quàm poneret modum habendi ex merito. Et propterea ratio litteræ stat solida respectu exteriorum bonorum: nec habet locum respectu scientiæ infusæ.

Abiit acceleri. Annot.

¶In responsione ad tertium eiusdem articuli ad tertiam responsionem consistere in distinctione Maiore argumeti assumpti, scilicet habito principali, accessorium non propterea cadit sub merito. Distinguitur enim accessorium dupliciter, vel absolutè, vel secundum congruentiam humanorum meritorum. De primo transeat Maior, sed de secundo negatur. gloria autem corporis est ad gloriam animæ accessoria, secundum congruentiam humanorum meritorum ex diuina ordinatione. & ideo sub merito cadere potest.

Infrà q. 48. art. 1. cor. & ar. 6. & q. 49. ar. 1. col. Et 2. dis. 20. q. 2. ar. 3 pro-pum. Et 3. dis. 18. ar. 6. Et veri. q. 26. ar. 6. 20. & q. 29. art. 7. Annot.

¶In responsione ad quartum, collige debitum nostrum erga Christum. Nã & parentibus & benefactoribus debemus, secundum esse quod habent in nobis, & opinionem bonam, & affectum beneuolum, & alias reuerentias, & verba honorabilia: quã tò magis Creatori ac Redemptori nostro debemus, vt in nobis esse habeat (tam in intellectu, quàm in affectu, quàm in verbis & actibus) conforme ad excellentiam suam, ad recepta beneficia, &c. Hoc enim est id solum quod retribuere illi possumus: quoniam secundum esse, quod habet in seipso, nihil possumus ei dare aut tollere. In hoc aliquo esse quod in nobis habet, omnis cultus diuinus consistit, & ad hoc ordinatus, in quo tota Dei gloria extra seipsum consistit.

¶Super Quæstionis decimanona Articulum quartum.

Titulus de merito condigni intelligitur, & clarus est ex terminis superius declaratis.

Annot.

¶In corpore est vnica conclusio responsiua: Meritum Christi extendit se ad alios vt membra ipsius. Probatur & declaratur. Primo probatur. In Christo fuit gratia non solùm vt in homine singulari, sed vt in capite totius Ecclesiæ: ergo meritũ ipsius. Antecedens patet ex superioribus. Consequentia patet: quia ex omnibus membris cõstituitur vna persona mystica cuius caput, hoc est principale.

¶Ad tertium dicẽdum, quod redundantia gloriæ ex anima ad corpus, est ex diuina ordinatione secundum congruentiam humanorum[*] meritorum, vt scilicet sicut homo meretur per actum animæ, quem exercet in corpore, ita etiam remuneretur per gloriam animæ, redũdantem ad corpus. Et propter hoc non solùm gloria animæ, sed etiã gloria corporis cadit sub merito: secundum illud Roma. 8. Viuificabit mortalia corpora nostra, propter inhabitantem Spiritum eius in nobis. Et ita potuit cadere sub merito Christi.

¶Ad quartum dicendum, quòd manifestatio excellentiæ Christi, pertinet ad bonum eius, secundum esse quod habet in notitia aliorum: quamuis principalius pertineat ad bonum eorum, qui eum cognoscunt, secundum esse quod habent in seipsis. Sed etiam hoc ipsum refertur ad Christum, inquãtum sunt membra eius.

ARTICVLVS IIII.

¶*Vtrùm Christus alijs mereri potuerit.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus alijs mereri non potuerit. Dicitur enim Ezech. 18. Anima, quæ peccauerit ipsa morietur. Ergo pari ratione anima quæ meretur, ipsa remunerabitur. Non ergo est possibile quod Christus alijs meruerit.

¶Præterea, De plenitudine gratiæ Christi omnes acceperunt: vt dicitur Ioan. primo. Sed alij homines habentes gratiam Christi, non possunt alijs mereri: dicitur enim Ezech. 14. quòd si fuerint in ciuitate Noe, Daniel & Iob, filium & filiam non liberabunt: sed ipsi iustitia sua liberabũt animas suas. Ergo nec Christus potuit aliquid nobis mereri.

¶Præterea, Merces, quam quis meretur, debetur secundum iustitiam, & non secundum gratiam: vt patet Rom. 4. Si ergo Christus meruit salutem nostram, sequitur quòd salus nostra non sit ex gratia Dei, sed ex iustitia: & quòd iniustè agat cum eis, quos non saluat, cùm meritum Christi, ad omnes se extendat.

¶SED CONTRA est quod dicitur Rom. 5. Sicut per vnius delictum in omnes homines in cõdemnationem, sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ. Sed demeritum Adæ deriuatur ad cõdemnationẽ aliorũ. Ergo multò magis meritum Christi ad alios deriuatur.

CONCLVSIO.

¶*Cùm in Christo fuerit gratia non solùm vt quodam singulari homine, sed vt in totius ecclesiæ capite, non sibi tantùm, sed alijs mereri potuit.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quod sicut suprà dictum est, in Christo non solùm fuit gratia, sicut in quodam homine singulari, sed sicut in capite totius Ecclesiæ, cui omnes vniuntur, sicut capiti mẽbra; ex quibus cõstituitur mysticè vna persona. Et exinde est, quòd meritum Christi se extẽdit ad alios, inquãtum sunt membra eius, sicut etiã in vno homine actio capitis aliqualiter pertinet ad omnia membra eius: quia nõ solùm sibi sentit, sed omnibus membris.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod peccatum singularis personæ non nocet nisi sibijpsi: sed peccatum Adæ, qui constitutus est à Deo principium totius naturæ, ad alios per carnis propaginem deriuatur. Et similiter meritum Christi, qui est à Deo cõstitutus caput omnium hominum, quãtùm ad gratiã, se extendit ad omnia eius mẽbra.

¶Ad secundum dicendum, quod alij de plenitudine Christi accipiunt, non quidem fontem gratiæ, sed quandam particularem gratiam. & ideo non oportet quòd alij homines possint alijs mereri, sicut Christus.

¶Ad tertium dicendum, quod sicut peccatum Adæ non deriuatur ad alios, nisi per carnalem generationem: ita meritum Christi non deriuatur ad alios, nisi per generationem spiritualem quæ fit in Baptismo, per quam homines Christo incorporantur: secundum illud ad Gal. 3. Omnes quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Et hoc ipsum est gratiæ, quòd homini conceditur regenerari in Christo: & sic salus hominis est ex gratia.

est Christus. Declaratur ex similitudine in homine: quia caput sentit sibi & omnibus membris.

Annot.

¶Aduerte hic, quòd priuilegium Christi est mereri aliis ex condigno. ita quòd sicut solus est caput Ecclesiæ, ita solus potest mereri ex condigno pro aliis. Sanctorum autem merita aliis prodesse possunt de congruo. Alios verò in responsione ad tertium, dixit quod sufficiebat ad solutionem argumenti, quod scilicet non oportet Sanctos mereri pro aliis: cum quo verum quoque est, quod nõ potest Sanctorum meritum esse pro alio ex cõdigno.

¶Super Quæstionis vicesima Articulum primum.

QVAESTIO VICESIMA,

De conuenientibus Christo, secundum quod Patri fuit subiectus, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ conueniunt Christo per comparationẽ ad Patrem. Quorum quædam dicuntur de ipso secundùm habitudinem ipsius ad Patrem: puta quod est ei subiectus, quòd ipsum orauit, quod ei in sacerdotio ministrauit. Quædam verò dicuntur vel dici possent secundum habitudinem Patris ad ipsum: puta si Pater eum adoptasset, & quòd eum prædestinauit.

¶Primo, igitur considerandum est de subiectione Christi ad Patrem. Secundò, de eius oratione. Tertiò, de ipsius sacerdotio. Quartò, de adoptione, an ei conueniat. Quintò, de eius prædestinatione.

¶Circa primum quæruntur duo.

¶Primò, vtrùm Christus sit subiectus Patri.

¶Secundò, vtrùm sit subiectus sibijpsi.

Titulus clarus.

Comment.

¶In corpore vna est cõclusio responsiua quæ sic: Christus est subiectus Patri tripliciter, scilicet secundum bonitatem, seruitutẽ & obedientiam. Probatur primò: Natura humana ex sui conditione habet triplicem hanc subiectionem ad Deum, ergo Christus est tripliciter subiectus Patri. Antecedens manifestatur in singulis tribus subiectionibus. Consequẽtia probatur: quia cuilibet habenti naturam conueniunt quæ propria sunt illi naturæ. Declaratur secũdò cõclusio auctoritatibus, singulas subiectiones attribuens esse Christo.

¶In responsione ad primum & secundum, habes rationem huius articuli, propter Arrij scilicet errorem motum videtur. Et ostẽdit quãta cautela loquẽdum est. & si sermoni cautela desit, non datur intellectui sanus sensus.

¶*Vtrùm dicẽdum sit, Christum esse subiectũ Patri.*

ARTICVLVS I.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nõ sit dicendum, Christum esse subiectum Patri. Omne enim quod subijcitur Deo patri, est creatura: quia, vt dicitur in li. de Ecclesiasticis dogmatibus, in Trinitate nihil est seruiens neque subiectum. Sed non est simpliciter dicẽdum quod Christus sit creatura, vt suprà dictum est. Ergo etiam non est simpliciter dicendum, quòd Christus sit Deo patri subiectus.

1. q. 42. ar. 4. primũ. & q. 43. arti. 7. primum. Et 3. dis. 11. art. 1. 2. & di. 17. ar. 3. q. 1. con. Et 1. Corint. 15. lec. 3 fin.

¶Præterea, Ex hoc dicitur aliquid Deo subiectũ, quod est eius dominio seruiẽs. Sed humanæ naturæ in Christo nõ potest attribui seruitus. Dicit enim Damascen 3. li. Sciendum est, quod neque seruã ipsam, scilicet humanã naturã Christi dicere possumus: seruitutis enim & dominationis nomina, nõ naturę sunt nomina cognitionisque signa, sed eorum, quæ ad aliquid, quemadmodum paternitatis & filiationis nomina. Ergo Christus secũdum humanam naturam non est subiectus Deo patri.

¶Præterea, Prioris ad Cor. 15. dicitur, Cùm autẽ subiecta illi fuerint oĩa, tunc ipse filius subiectus erit illi, qui sibi subiecit omnia. Sed sicut dicitur Hebræ. 2. Nunc necdum videmus oĩa subiecta ei. Ergo nondum ipse est subiectus Patri, qui ei subiecit omnia.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit. Ioan. 14. Pater maior me est. Et Aug. dicit in primo de Tri. Non immeritò Scriptura vtrunq; dicit, æqualẽ Patri Filium, & Patrem Filio maiorem: illud enim propter formã Dei, hoc autẽ propter formã serui sine vlla cõfusione intelligitur. Sed minor est subiectus maiori. Ergo Christus secundum formam serui est Patri subiectus.

CONCLVSIO.

¶*Christus Deo patri subiectus fuit secundum bonitatem, seruitutem, & obedientiam.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quod cuilibet habenti aliquam

naturam,

¶ Super Quaestionis vicesima Articulum secundum.

Annot. Titulus clarus est in se, et sua causa ex articulo colligitur, quod est diuersus loquendi modus Graecorum & Latinorum. Cyrillus enim & Damascenus cum Ephesina synodo negant Christum subiectum sibi. Augustinus verò Christum sibi subiectum secundum humanam naturam affirmat. Et quia vtraque sententia est vera, & ad diuersos sensus relata rationabiliter dicta ab vtrisque: ideo mota est quaestio haec.

Comment. ¶ In corpore duo fiunt. Primò respondetur quaesito secundum veritatem. Secundo docemur conuenientem loquendi modum in hac materia.

¶ Quo ad primum cum distinctione duplicis sensus huiusmodi loquutionum respondetur, quod scilicet possunt seruitus & dominium referri vel ad diuersitatem suppositorum vel ad solam diuersitatem naturarum in vna persona. Probatur haec distinctio: quia esse dominum vel seruum attribuitur personae secundum aliquam naturam: potest igitur referri diuersitas requisita inter dominum & seruum vel ad personarum & naturarum simul diuersitatem, vel ad diuersitatem naturarum tantum stante vnitate personae. Et prima conclusio iuxta primum sensum est: Christus non est subiectus sibi, aut dominus sui. Manifestatur, quia sic est haeresis Nestorij damnata in synodo, negata à Cyrillo & Damasc. Secunda verò conclusio iuxta secundum sensum est: Christus est sibi subiectus & sui dominus. Haec probatur ex diuersitate naturarum & auctoritate August.

¶ Quo ad secundum, modus loquendi congruus est vt de Christo ea quae sunt excellentiae, absolutè dicantur, ea verò quae sunt subiectionis, cum determinatione apposita dicantur, scilicet secundum humanam naturam. Et ratio est: quia Christus est nomen personae, quae in Christo est aeterna, & Deus verus.

¶ Nota hic, quod ea quae sunt excellentiae, dupliciter significari vel sine determinatione seu limitatione, vt esse dominum, praesidentem, maximum, &c. vel cum limitato termino suiipsius, puta quod est dominus sui, praesidet sibi &c. Author in litera loquitur de relationibus excellentiae simpliciter & absolutè: quum dicit quod de Christo sunt absolutè enuntianda. Et per oppositum ea quae sunt minorationis, non sunt simpliciter & absolutè enuntianda, puta quod est creatura, quod est seruus, quod subiectus. Et non loquitur de relationibus excellentiae respectu sui: nam tam relationes excellentiae, quàm relationes subiectionis respectu sui, cum determinatione dicenda sunt:

naturā, conueniunt ea quae sunt propria illi naturae. Natura autem humana ex sui conditione habet triplicem subiectionem ad Deum. Vnā quidem secundum gradū bonitatis: prout scilicet diuina natura est ipsa essentia bonitatis: vt patet per Diony. primo c. de Di. no. natura autē creata habet quandā participationē diuinę bonitatis quasi radijs illius bonitatis subiecta. Secundò, humanā natura subijcitur Deo, quantū ad Dei potestatē, prout scilicet natura humana, sicut & quaelibet creatura subiacet operationi diuinae dispositionis. Tertio modo specialiter humana natura Deo subijcitur, quantū ad propriū suum actū: inquantū scilicet propria volūtate obedit mādatis eius. Et hāc triplicē subiectionē ad Patrē Christus de seipso confitetur. Primā quidē Matth. 19. Quid me interrogas de bono? vnus est bonus Deus. Vbi Hiero. dicit, quod quia eū magistrū vocauerat bonū, & nō Deū vel Dei filiū cōfessus erat, dixit, hominem, quāuis sanctū, in cōparatione Dei non esse bonū. Per quod dedit intelligere, quod ipse secundū humanā naturā non pertingebat ad gradum bonitatis diuinae. Et quia in his quae non mole magna sunt, idē est esse maius quod melius: vt Aug. dicit in vlt. de Tri. ex hac ratiōe Pater dicitur maior Christo secundū humanā naturā. Secunda etiā subiectio Christo attribuitur, inquantū oīa, quae circa humanitatē Christi acta sunt, diuina dispositione gesta creduntur. vnde Diony. dicit 4. ca. Cęl. hierar. quod Christus subijcitur Dei patris ordinationib⁹. Et haec est subiectio seruitutis, secundū quod omnis creatura Deo seruit, eius ordinationi subiecta: secundum illud Sap. 16. Creatura tibi factori deseruiens. Et secundū hoc etiā filius Dei Philippens. 2. dicitur, formam serui accepisse.

Tertiā etiam subiectionem attribuit sibiipsi Ioan. 8. dicens, Quę placita sunt ei, facio semper. Et haec est subiectio obedientię. Vnde dicitur Philip. 2. quòd factus est obediens Patri vsque ad mortem.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quod sicut nō est simpliciter intelligendū, quod Christus sit creatura, sed solùm secundū humanā naturā, siue apponatur ei determinatio, siue nō (vt suprà dictū est) ita etiā nō est simpliciter intelligendum, quod Christus sit subiectus Patri, sed solùm secundum humanam naturam, etiam si haec determinatio non apponatur: quam tamen conuenientius est apponere, ad euitandum errorem Arrij, qui posuit filium minorem Patre.

¶ Ad secūdum dicēdum, quod relatio seruitutis & dominij fundatur super actione & passione: inquantum scilicet serui est moueri à domino secundum imperium. Agere autē non attribuitur naturae sicut agenti, sed personę: actus enim suppositorū sunt & singularium, secundum Philosophū. Attribuitur tamē actio naturę, sicut ei secundum quam persona vel hypostasis agit. Et ideo quāuis non propriè dicatur quod natura sit domina vel serua, potest tamē propriè dici quod quaelibet hypostasis vel persona sit domina vel serua, secundum hanc vel illam naturam. Et secundum hoc nihil prohibet, Christum dicere Patri subiectum, vel seruum secūdum humanam naturam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut August. dicit in primo de Trini. tunc Christus tradet regnum Deo & Patri, quando iustos, in quibus nunc regnat per fidem, perductu-rus est ad speciem: vt scilicet videant ipsam essentiam communem Patri & filio. Et tūc totaliter erit Patri subiectus nō solùm in se, sed etiam in membris suis, per plenam participationem diuinae bonitatis. Tunc etiam omnia erunt plenè ei subiecta per finalem impletionem suae voluntatis de eis: licet etiā modò sint omnia ei subiecta quātum ad potestatem: secundum illud Matth. vlti. Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm Christus sit subiectus sibijpsi.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Christus non sit subiectus sibijpsi. Dicit enim Cyrillus in Epistola synodica: quam scilicet synodus Ephesina recepit: Neque ipse Christus sibi seruus est nec dominus, fatuum enim est, magis autem & impium ita dicere & sapere. Et hoc etiam asserit Damas. in 3. lib. dicens: Vnum enim ens Christus non potest seruus esse suijpsius & dominus. Sed intantum Christus dicitur seruus Patris, inquantum est ei subiectus. Ergo Christus non est subiectus sibijpsi.

¶ Praeterea, Seruus refertur ad dominum. Sed relatio non est alicuius ad seipsum. vnde & Hilarius dicit in 1. de Tri. quòd nihil est sibi simile aut aequale. Ergo Christus nō potest dici seruus suiipsius, & per consequens nec sibi esse subiectus.

¶ Praeterea, Sicut anima rationalis & caro vnus est homo: ita Deus & homo vnus est Christus: vt Athanas. dicit. Sed homo non dicitur subiectus sibijpsi, vel seruus suijpsius, aut maior seipso propter hoc, quòd corpus eius subiectum est animae. Ergo neque Christus dicitur subiectus sibijpsi propter hoc, quòd eius humanitas subiecta est diuinitati ipsius.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit in primo de Tri. Veritas ostendit secundum istum modum, quo scilicet Pater maior est Christo secundum humanam naturam, & seipso minorem Filium.

¶ Praeterea, Sicut ipse argumentatur ibidem, sic accepta est à Filio Dei forma serui, vt non amitteretur forma Dei. Sed secundū formam Dei, quae est communis Patri, & Filio, Pater est filio maior secundum humanam naturam. Ergo etiam Filius est maior seipso secundum humanam naturam.

¶ Praeterea, Christus secundum humanam naturam est seruus Dei patris, secundum illud Ioan. 20. Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum. Sed quicunque est seruus patris, est seruus filij: alioquin non omnia quae sunt patris, essent filij. Ergo Christus est seruus suijpsius, & sibi subditus.

CONCLVSIO.

¶ Christus non est sibi subiectus, si dominium & subiectio ad diuinam referatur personam: est autem sibi subiectus secundum humanam naturam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) esse dominum & seruum attribuitur personae vel hypostasi secundum aliquam naturam. Cùm ergo dicitur Christus esse dominus vel seruus suijpsius, vel quòd verbum Dei est dominus hominis Christi: hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, vt intelligatur hoc esse dictum ratione alterius hypostasis vel personae, quasi alia sit persona verbi Dei dominantis, & alia hominis seruientis: quod pertinet ad haeresim Nestorij. Vnde in condemnatione Nestorij, dicitur in synodo Ephesina: Si quis dicit Deum vel dominum esse Christi ex Deo patre verbum, & non magis eundem confitetur simul Deum & hominem, vtpote verbum factum carnem, secundum Scripturas, anathema sit. Et hoc modo negatur à Cyrillo & Damas. Et sub eodem sensu negandum est, Christum esse minorem seipso, vel esse sibi subiectum. Alio modo potest intelligi secundum diuersitatem naturarum in vna persona vel hypostasi. Et sic dicere possumus secundum vnam earum, in qua cum Patre conuenit simul cum cum Patre praeesse, & dominari: secundum verò alteram naturam, in qua nobiscum conuenit, ipsum subesse & seruire. Et per hunc modum dicit Augustinus, Filium esse seipso minorem. Sciendum tamen, quòd cùm hoc nomen Christus sit nomen personae, sicut & hoc nomen Filius, illa per se & absolutè

possunt

sicut enim dicendum est, Christum sibi subiectum secundū humanā naturā, ita dicendū est Christū secundū deitatē, dominum sui secundū humanitatē. Et haec manifestè probantur ex responsionibus ad primū & secundū in litera: vbi habetur quod illa relatio nō simpliciter & absolutè dicuntur respectu sui: quoniā exigunt diuersitatē suppositorū, simpliciter loquendo: sed cū determinatione aliqua possunt respectu sui verificari, vt etiam ex Aristo. auctoritate in responsione ad tertium confirmatur.

¶ Super Quaestionis vicesimaeprimae Articulum primum.

Titulus clarus. ¶ In corpore vnica cōclusio: Christo, secundum quod est homo, conuenit orare. Probatur. Oratio est explicatio propriae voluntatis apud Deū, vt eam impleat: ergo si in Christo esset tantum voluntas diuina, nō cōpeteret ei orare: ergo Christo, secundum quod habet voluntatē humanam, conuenit orare. Antecedens patet ex auctoritate. Consequentia prima probatur: quia diuina voluntas est per seipsam efficax, iuxta Psal. Secunda verò probatur: quia in Christo praeter diuinā est humana voluntas, quae non per seipsam est efficax, sed ope diuinae virtutis eget.

Conclus.

¶ In responsione ad primum, vide notabile quod Autor primò loquitur de Christo ratione humanae naturae assumptae: & dicit necessitatē orandi, non omnipotentiā naturae suae humanae. Deinde loquitur de toto Christo: & assignat plures rationes orandi, scilicet fidei suae declarationis, & exempli nostri.

Annot.

¶ In responsione ad secundum vide curiose, quòd responsio stat in hoc, quòd Christus nesciuit Lazarū resuscitandum absolutè: sed sciuit Lazarum resuscitandum medio suo clamore, &c. & simile est de aliis. Et ideo vana est quaestio, ad quid oportet tot media apponere: eadem enim est praeuisio termini & mediorum, & eadem est quaestio & solutio omnium.

Annot.

¶ In responsione ad tertium vide notabile, quòd ascēsus est nomen motus propriè dicti. Translatum autem ad mentem potest dupliciter cōuenire menti, secundū propriam mentis actum, qui verè & propriè est actus perfecti, puta intelligere. Nā potest sibi conuenire ascēsus vel per modum motus, qui actus est imperfecti: & sic cōuenit nobis, qui nō sumus mēte coniuncti superno, sed tēdimus mente aliquo ad illa: sicut vapores ascēdūt sursum, qui de terra eleuātur & tendunt sursum. Et sic Christi mēti nō cōuenit ascensus: quia semper est cum Deo. Vel per modum motus, qui est actus perfecti: & sic conuenit Christo & Beatis ascēsus mētis in Deum quia sursū Deo contemplantur ipsum, vt super se perfectè contemplatione suum, sicut nos quum cōtemplamur aliquid, dicimur moueri secundū intellectum in illud.

Annot.

3. di. 17. ar. 3. q. 1 & 4. di. 15. q. 4. art. 6. q. 2 a primo. Et Ioan. 11. le. 6. ad. 3 f.

possum dici de Christo, quae conueniunt ei ratione suae personae, quae est aeterna: & maximè huiusmodi relationes, quae magis propriè videntur ad personam vel hypostasim pertinere. Sed ea quae conueniunt sibi secundum humanam naturā, sunt ei potius attribuēda cū determinatione, vt videlicet dicamus Christum esse simpliciter maximū, & dominū & praesidētē: q aūt sit subiectus vel seru⁹ vel minor, est ei attribuēdū cū determinatione, scilicet secūdū humanam naturam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q Cyrillus & Damasc. negāt Christum esse dominum suipsius, secūdum q per hoc importatur pluralitas suppositorū: quae requiritur ad hoc, quod aliquis simpliciter sit dominus alicuius.

¶ Ad secūdum dicendum, q simpliciter quidem oportet esse alium dominum, & alium seruum: potest tamen aliqua ratio dominij & seruitutis seruari, prout idē est Dominus & seruus suipsius, secundum aliud & aliud.

¶ Ad tertium dicendum, q propter diuersas partes hominis, quarum vna est superior & alia inferior, dicit etiam Philosophus in 5. Ethi. quòd est hominis ad seipsum iustitia, in quantum irascibilis & concupiscibilis obediunt rationi. Vnde per hunc modum etiam vnus homo potest dici sibi subiectus & seruiens secundum diuersas sui partes.

¶ Ad alia autem argumēta patet respōsio ex dictis. Nam Aug. asserit Filium seipso minorem esse, vel sibi subiectum, secūdum humanam naturam, non secundum diuersitatem suppositorum.

QVAESTIO VICESIMAPRIMA, *De oratione Christi, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de oratione Christi.

¶ Et circa hoc quaeritur quatuor.

¶ Primò, vtrùm Christo conueniat orare.

¶ Secundò, vtrùm conueniat sibi secundum suam sensualitatem.

¶ Tertiò, vtrum conueniat sibi orare pro seipso, an tantùm pro alijs.

¶ Quartò, vtrū oīs eius oratio sit exaudita.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm Christo competat orare.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q Christo non competat orare. Nā sicut Damasc. dicit, oratio est petitio decētium à Deo. Sed cùm Christus omnia facere posset, non videtur ei cōuenire, quòd aliquid ab aliquo peteret. Ergo videtur quòd Christo nō conueniat orare.

¶ Praeterea, Non oportet orādo petere illud, quod aliquis scit pro certo esse futurū (sicut nō oramus q sol oriatur cras) neq; est etiam conueniens q aliquis orādo petat, quod scit nullo modo esse futurum. Sed Christus sciebat circa omnia quid esset futurū. Ergo non conueniebat ei aliquid orando petere.

¶ Praeterea, Damasc. dicit in li. 3. q oratio est ascēsus intellectus in Deum. Sed intellectus Christi non indigebat ascensione in Deum: quia semper intellectus eius erat Deo cōiunctus, nō solùm secundum vnionem hypostasis, sed etiam secundum fruitionem beatitudinis. Ergo Christo non conueniebat orare.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Lucae 6. Factum est, in illis diebus exijt in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.

CONCLVSIO.

¶ Christo, secundum quòd est homo, cōuenit orare, & Deum deprecari vt suam voluntatem impleat.

¶ RESPONDEO dicēdum, q sicut dictū est in Secunda parte, oratio est quaedā explicatio propriae voluntatis apud Deum, vt eā impleat. Si igitur in Christo esset vna tantùm voluntas, scilicet diuina, nullo modo competeret sibi orare, quia voluntas diuina per seipsam est effectiua eorum, quae vult: secundū illud Psal. Omnia quaecunq; voluit Dominus, fecit. Sed quia in Christo est alia voluntas diuina, & alia humana, & voluntas humana non est per seipsam efficax ad implendum quae vult, nisi per virtutem diuinam: inde est quòd Christo, secūdum quòd est homo, & humanam voluntatem habens, competit orare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q Christus poterat perficere omnia quae volebat, secundum q Deus, nō autē secundum q homo: quia secundū q homo nō habuit omnipotētiā, vt supra habitū est. Nihilominus tū ipse idē Deus existēs & homo, voluit ad Patrē orationē porrigere: non q ipse esset impotēs, sed propter nostrā instructionē. Primò quidem, vt ostenderet se esse à Patre. Vnde ipse dicit Ioan. 11. propter populū qui circumstat, Dixi, scilicet verba orationis, vt credāt, quia tu me misisti. Vnde Hilarius in 10. de Tri. dicit, Nō prece eguit, pro nobis orauit, ne Filius ignoraretur. Secundò, vt nobis exemplū orandi daret. Vnde Amb. dicit super Luc. Noli insidiatrices aperire aures, vt putes filium Dei quasi infirmū rogare, vt impetret qd' implere non posit, potestatis enim actor, obedientiae magister, ad praecepta virtutis suo nos informat exemplo. Vnde & August. dicit super Ioan. Poterat Dominus in forma serui, si hoc opus esset, orare silentio: sed ita se Patri exhibere voluit precatorem, vt meminisset, nostrum se esse doctorem.

¶ Ad secūdum dicēdum, q inter alia, quae Christus sciuit futura, sciuit quaedam esse fienda propter suam orationem: & huiusmodi non inconuenienter à Deo petijt.

¶ Ad tertium dicendum, q ascēsio nihil est aliud, quàm motus in id quod est sursum. motus autē, vt habetur in 3. de Anima, dupliciter dicitur. Vno modo propriè, secundum q importat exitū de potentia in actū, prout est actus imperfecti: & sic ascēdere cōpetit ei quod est potētia sursum, & non actu. Et hoc modo, vt Damascen. dicit in 3. lib. intellectus humanus Christi nōn eget ascēsione in Deum: cùm sit semper Deo vnitus, & secūdum esse personale, & secundum contemplationem beatam. Alio modo dicitur motus qui est actu perfecti, id est existentis in actu: sicut intelligere & sentire dicuntur quidam motus. Et hoc modo intellectus Christi semper ascendit in Deum: quia semper contemplatur ipsum, vt suprà se existentem.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm Christo conueniat orare, secundum suam sensualitatem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q Christo conueniat orare secundum suam sensualitatē. Dicitur enim in Psal. ex persona Christi, Cor meū & caro mea exultauerūt in Deum viuum. Sed sensualitas dicitur appetitus carnis. Ergo sensualitas Christi potuit ascendere in Deum viuum, exultando, & pari modo orando.

¶ Praeterea, Eius videtur esse orare, cuius est desiderare illud qd' petitur. Sed Christus petiuit aliquid quod desiderauit eius sensualitas, cùm dixit, Transeat à me calix iste: sicut dicitur Matth. 26. Ergo sensualitas Christi orauit.

¶ Praeterea, Magis est vniri Deo in personā, quàm ascendere in Deum per orationem. Sed sensualitas fuit assumpta à Deo in vnitatem personae, sicut & quaelibet pars humanae naturae. Ergo multò magis potuit ascendere in Deum orando.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Philip. 2. quòd filius Dei secundum naturam quam assumpsit, in similitudinem hominum factus est. Sed alij homines non orant secundum sensualitatem. Ergo nec Christus orauit secundum sensualitatem.

Infra ar. 4. ad 2. & quartū. Et 3. dis. 17. arti. 3 q. 3. Et opus. 3. c. 240. Et opus. 7.

distinctio bimembris ex duabus cōclusionibus respondentibus singulis ad singula membra. Distinctio: Orare secundum sensualitatem dupliciter contingit: primò electiuè, secundo materialiter. Iuxta primum membrum conclusio est: Christus nō orauit secundum sensualitatem. Iuxta secundum cōclusio est: Christus orauit secundum sensualitatem. Probantur ambae conclusiones in litera satis clare: vt patet. Et tota materia est clara: quoniam & cōstat quòd oratio non potest esse sensualitatis actio, & quòd sensualitatis affectum potest esse materiam, quā oratio Deo offert.

¶ Super Quaestionis vicesimaesecundae Articulum secundum.

Annot. Titulus, vt sonat, formatur: quoniam in articulo distinguitur.

Conclus. ¶ In corpore vnica est.

¶ Respon

¶ *Super Quaestionis vicesimaeprimae Articulum tertium.*

Cõment. Titulus clarus. ¶ In corpore duae conclusiones. Prima est: Christus orauit pro se, sensualitatis & simplicis voluntatis affectũ explicando. Secunda est: Christus orauit pro se, explicando petendóque affectum voluntatis deliberatae. Prima conclusio relinquitur ex dictis clara & autoritate Euangelij. Transeat à me calix iste. Secunda autem probatur ratione simul & similitudine: Christus orauit pro exemplo, & pro fide, quòd ipse est à Patre, secũdum deitatem & humanitatẽ: sed ipse erat à Patre secũdum aliqua bona percepta in natura humana: & secundum aliqua percipienda: ergo sicut conueniẽ fuit gratias agere pro perceptis, ita petere percipienda. Et tenet sequela: quia sic vtrunque autor recognoscitur Pater. Et haec quo ad fidẽ. Quo ad exemplum verò infertur: ergo cõueniens fuit exemplũ dare, & gratias agendi, & petendi.

¶ Memento nouitie, quòd orationis multae sunt partes: quarum duae sunt gratiarum actio & petitio, de quibus hic est sermo. Et ideo petitionem probat littera, Christo conuenire à simili, sicut & gratiarum actionem.

¶ *Super Quaestionis vicesimaeprimae Articulum quartum.*

Cõment. Titulus clarus. ¶ In corpore articuli est vna cõclusio responsiua quaesito. Omnis oratio Christi fuit exaudita. Probatur: Omnis voluntas simpliciter Christi fuit adimpleta: ergo omnis oratio eius fuit exaudita. Antecedens & declaratur & probatur. Declaratur quidẽ distinguendo de volũtate simpliciter vel secundũ quid: illa rationis deliberatae, ista naturae & velleitas. Probatur verò quia omnis voluntas simpliciter Christi fuit Deo conformis: quia nihil sic volebat nisi quod sciuit Deum velle. Consequẽtia verò probatur dupliciter. Primò: Tunc alicuius oratio exauditur, quãdo eius voluntas impletur, quia oratio est, interpretatiua volũtatis. Secundò, quia conformitas voluntatis ad diuinã voluntatem, est ratio exauditionis aliorum orantiũ vt probatur ex autoritate Apostoli ad Rom 8.

Annot. 3. distin. 17. arti. 3. q̃ 2. Et opus 7. Et Io. 12. lect. 4. col. 2. ¶ Aduerte hic nouitie, quòd oratio est explicatiua voluntatis. Sc illius procuratiua: non solum autem voluntatis deliberatae, sed velleitatis & effectus, vt patet ex supradictis, & ex oratione Christi, Trãseat à me calix iste. Verum sicut voluntas distinguitur in simpliciter vel secundum quid, ita oratio, prout ad petitum, distinguitur in simpliciter vel secundum quid. Et vt petit seu procurat pro voluntate deliberata, est oratio simpliciter: vt autem pro velleitate & affectu humano, est oratio secũdum quid. Et propterea simpliciter de oratione loquẽdo, verum est, quòd omnis Christi oratio fuit exaudita: oratio nanque quam pro velleitate & affectu sensus obtulit, non simpliciter petebat, sed sub conditione: subdidit enim suae voluntati. Et ita exaudita est etiã haec oratio quo ad vltimũ petitum, quod deliberate volebat & desiderabat.

CONCLVSIO.

¶ *Non potuit Christus secũdum sensualitatem orare: ita quòd oratio fuerit sensualitatis actus, sed secũdum sensualitatem orauit, pro quanto sensualitatis affectus materia esse potuit orationis.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd orare secundum sensualitatem potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quòd ipsa oratio sit actus sensualitatis: & hoc modo Christus secundum sensualitatem nõ orauit: quia eius sensualitas eiusdẽ naturae & speciei fuit in Christo & in nobis. In nobis autem non potest sensualitas orare duplici ratione. Primò quidem: quia motus sensualitatis nõ potest sensibilia transcendere: & ideo non potest in Deum ascendere: quod requiritur ad orationem. Secundò, quia oratio importat quãdam ordinationẽ: prout scilicet aliquis desiderat aliquid quasi a Deo implendum: & hoc est solius rationis. Vnde oratio est actus rationis: vt in Secũda parte habitum est. Alio modo potest dici aliquis orare secundum sensualitatem, quia scilicet eius ratio orando Deo proponit quod est in appetitu sensualitatis ipsius. Et secundũ hoc Christus orauit secundum sensualitatem: inquãtum scilicet ratio eius exprimebat sensualitatis affectum, tanquã sensualitatis aduocata: & hoc vt nos de tribus instrueret. Primò quidem, vt ostẽderet, se veram naturam humanam suscepisse cũ omnibus naturalibus affectibus. Secundò, vt ostenderet quòd homini licet secũdum naturalem affectum aliquid velle, quod Deus non vult. Tertiò, vt ostendat quòd proprium affectum debet homo diuinae volũtati subijcere. Vnde August. in Enchi. dicit. Sic Christus hominem gerens ostendit priuatam quãdam hominis voluntatem, cùm dicit, Transeat à me calix iste. Haec enim erat humana voluntas, proprium aliquid & tanquam priuatum volens. Sed quia rectum vult esse hominẽ, & ad eum dirigi: subdit, Veruntamen nõ sicut ego volo, sed sicut tu. Ac si dicat, Vide te in me: quia potes aliquid proprium velle, etsi Deus aliud velit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd caro exultat in Deum viuum, nõ per actum carnis ascẽdentem in Deum: sed per redundantiam à corde in carnem: inquantum appetitus sensitiuus sequitur motum appetitus rationalis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet sensualitas hoc voluerit quod ratio petebat: hoc tamen adorando petere non erat sensualitatis, sed rationis: vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnio in persona est secundum esse personale: quod pertinet ad quamlibet partem humanae naturae. Sed ascensio orationis est per actum, qui non conuenit nisi rationi, vt dictum est. Vnde non est similis ratio.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrùm fuerit conueniens Christum pro se orare.*

AD TERTIVM sic proceditur videtur quòd Christo non fuerit cõueniens pro se orare. Dicit enim Hilar. in 10. de Tri. Cùm sibi non proficeret deprecationis sermo, ad profectum tamen nostrae fidei loquebatur. Sic ergo videtur quòd Christus non sibi, sed nobis orauerit.

¶ Praeterea, Nullus orat nisi pro eo quod vult: quia sicut dictũ est, oratio est quaedam explicatio volũtatis per Deum implendae. Sed Christus volebat pati ea, quae patiebatur: dicit enim August. 26. contra Faustum, Homo plerunque etsi nolit, contristatur: etsi nolit dormit, etsi nolit esurit, aut sitit. ille autem, scilicet Christus, omnia ista habuit, quia voluit. Ergo ei non competebat pro seipso orare.

¶ Praeterea, Cyprianus dicit in lib. de oratione Dominica: Pacis & vnitatis Magister noluit sigillatim & priuatim preces fieri, vt quis cùm precatur, pro se tantùm precetur. Sed Christus illud impleuit quod docuit, secũdum illud Actuum primo, Coepit Iesus facere & docere. Ergo Christus nunquàm pro se solo orauit.

¶ SED CONTRA est quod ipse Dominus orando dicit Ioan. 17. Clarifica filium tuum.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm voluntas Christi simpliciter Deo semper fuerit conformis, semper eius oratio à Deo patre fuit exaudita.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd Christus pro se orauit dupliciter. Vno modo, exprimendo affectum sensualitatis (vt supra dictum est) vel etiam voluntatis simplicis, quae consideratur vt natura, sicut cùm orauit à se calicem passionis transferri. Alio modo, exprimendo affectum voluntatis deliberatae, quae consideratur vt ratio: sicut cùm petijt gloriã resurrectionis. Et hoc rationabiliter. Sicut enim dictum est, Christus ad hoc voluit oratione ad Patrẽ, vt nobis daret exemplum orãdi, & ostenderet, Patrem suum esse autorem, à quo & aeternaliter processit secundum diuinam naturam, & secũdum naturam humanã ab eo habet quicquid boni habet. Sicut autem in humana natura, quaedam bona habebat à Patre iam percepta, ita etiam expectabat ab eo quaedam bona, nondum habita, sed percipienda. Et ideo sicut pro bonis iam perceptis in humana natura gratias agebat Patri, recognoscendo eum autorem (vt patet Matth. 26. & Ioan. 11.) ita etiam vt Patrem autorem recognosceret, ab eo orando petebat ea quae sibi deerant, secundum humanam naturam: puta gloriam corporis, & alia huiusmodi. Et in hoc etiam nobis dedit exemplum, vt de perceptis nobis muneribus gratias agamus, & etiam nondum habita orando postulemus.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Hilarius loquitur quantùm ad orationem vocalem, quae non erat ei necessaria propter ipsum, sed solùm propter nos. vnde signãter dicit quòd sibi non proficiebat deprecationis sermo. Si enim desiderium pauperũ exaudit Dominus (vt in Psal. dicitur) multò magis sola voluntas Christi habet vim orationis apud Patrem. Vnde ipse dicebat Ioan. 11. Ego sciebam, quoniam semper me audis, sed propter populum qui circunstat dixi, vt credant, quia tu me misisti.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Christus volebat quidem pati illa quae patiebatur, pro tẽpore illo: sed nihilominus volebat, vt post passionem, gloriam corporis consequeretur, quam nõdum habebat. Quã quidem gloriam expectabat à Patre sicut ab Autore, & ideo conuenienter ab ipso eam petebat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ipsa gloria, quam Christus orando petebat, pertinebat ad salutem aliorum, secundum illud Ro. 4. Resurrexit propter iustificationem nostram. Et ideo illa etiam oratio, quam pro se faciebat, erat quodammodo pro alijs. Sicut & quicunque homo aliquod bonum à Deo postulat, vt vtatur illo ad vtilitatem aliorum: non sibi soli, sed etiam alijs orat.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrùm oratio Christi semper fuerit exaudita.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd oratio Christi non semper fuerit exaudita. Petijt enim à se remoueri calicem passionis: vt patet Matth. 26. Qui tamen ab eo non fuit translatus. Ergo videtur quòd non omnis oratio eius fuerit exaudita.

¶ Praeterea, Ipse orauit, vt peccatũ crucifixoribus suis ignosceretur: vt patet Luc. 23. Non tamẽ omnibus peccatũ illud fuit di-

¶In responsione ad primum, vide nouitie, quòd Dionysij Alexādrini expositio habetur in Catena aurea. Lucæ 22. Et est illa quæ secundo loco ponitur in litera, scilicet quòd timor mortis eum non perturbaret, aut quòd mors eum non detineret. Loquitur enim Dionysius hic ad similitudinem alicuius nocui applicati nobis per modum transeuntis, puta, ignis vel aquæ, & huiusmodi. Tale enim quia applicatur mihi, nō est intactum, sed aliquatenus contingens me: quia verò pertransit, non permanet in me. Et sic volebat Christus vel mortis timore tangi, non comprimi, vel morte ipsa tangi: non detineri, sed resurgere. Modus igitur mali est qui sub petitione cadit, quum dicitur, Transeat calix, transfer calicem, &c. secundum istam expositionem. Reliqua clara sunt.

¶Super Quæstionis vicesimasecundæ Articulum primum.

Titulus clarus. ¶In corpore articuli est vnica cōclusio responsiua quæsiti: Christo maxime conuenit esse sacerdotē. Probatur: Propriè officium sacerdotis est esse mediatorem inter Deum & populum vtrinque: sed hoc maximè conuenit Christo: ergo. Maior declaratur quo ad vtramque partem officij. Minor similiter: & omnia clara sunt.

¶In responsione ad primum considera nouitie, quòd tota vita Christi in terra fuit oblatio pro humano genere: & propterea Angeli Christo post ieiunium & tentationem ministrantes in his quæ ad refectionem corporis spectabant, ministri sacerdotij Christi dicuntur.

missum: nam Iudæi fuerunt pro illo peccato puniti. Ergo videtur quòd nō omnis eius oratio sit exaudita.

¶Præterea, Dominus orauit pro his qui erant credituri, per verbum Apostolorum in ipsum, vt omnes in eo vnum essent, & vt peruenirent ad hoc, quòd essent cum ipso. Sed non omnes ad hoc perueniunt. Ergo nō omnis eius oratio est exaudita.

¶Præterea, In Psalm. dicitur in persona Christi: Clamabo per diem, & non exaudies. Non ergo omnis oratio Christi fuit exaudita.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Hebræ. 5. Cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia.

CONCLVSIO.

¶Cùm volūtas Christi simpliciter Deo semper fuerit conformis, semper eius oratio à Deo patre fuit exaudita.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd (sicut dictum est) oratio est quodammodo interpretatiua voluntatis humanæ. Tunc ergo alicuius orantis exauditur oratio, quādo eius voluntas adimpletur. Voluntas autem simpliciter hominis est rationis voluntas: hoc enim absolutè volumus, quod secūdum deliberatam rationem volumus. Illud autem quod volumus secūdum motum sensualitatis, vel etiā secundum motum voluntatis simplicis, quæ consideratur vt natura, non simpliciter volumus, sed secundū quid, scilicet si aliud nō obsistat, quod per deliberationem rationis inuenitur. Vnde talis voluntas magis est dicēda velleitas, quàm absoluta voluntas, quia scilicet hoc vellet, si aliud non obsisteret. Secundum autem voluntatem rationis, Christus nihil aliud voluit, nisi quod sciuit Deum velle. Et ideo omnis absoluta voluntas Christi, etiam humana, fuit impleta, quia fuit Deo cōformis: & per cōsequēs omnis eius oratio fuit exaudita. Nam & secundum hoc aliorū orationes implentur, quòd sunt eorum voluntates Deo conformes: secūdum illud Rom. 8. Qui autem scrutatur corda, scit, id est approbat, quid desideret spiritus, id est quid faciat Sanctos desiderare. quoniam secundum Deum, id est secūdum conformitatem diuinæ voluntatis, postulat pro Sanctis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa petitio de trāslatione calicis, diuersimode à Sanctis exponitur. Hilarius enim super Matth. dicit, Quod autem vt à se transeat, rogat. nō vt ipse prætereatur, orat: sed vt in alterum id quod à se transit, accedat: atque ideo pro his orat, qui passuri post se erant: vt sit sensus, Quomodo à me bibitur calix iste passionis: ita ab his bibatur sine spei diffidentia, sine sensu doloris, sine metu mortis. Vel secundum Hierony. Signāter dicit, Calix iste, hoc est populi Iudæorū: qui excusationem ignorantiæ habere non possunt, si me occiderint, habentes leges & Prophetas, qui me vaticinantur. Vel secundum Diony. Alexādrinum: Quòd dicit, Transfer calicem istum à me, non hoc est, non adueniat mihi: nisi enim aduenerit, transferri non poterit. Sed sicut quod præterit, nec intactum est nec permanēs, sic Saluator leuiter inuadentem tētationem flagitat pelli. Ambro. autem dicit & Orige. & Chry. quòd hoc petijt quasi homo, naturali voluntate mortem recusans.

¶Sic ergo si intelligatur quòd petierit per hoc alios Martyres suæ passionis imitatores fieri, secundum Hila. vel si petijt quòd timor bibendi calicis eum nō perturbaret, vel quòd mors eum nō detineret, omnino impletum est quod petijt. Si verò intelligitur petisse, quòd non biberet calicem mortis & passionis, vel quòd non biberet ipsum à Iudæis, non quidem est factum quod petijt: quia ratio quæ petitionem proposuit, nolebat vt hoc impleretur: sed ad instructionem nostram volebat demōstrare nobis suam voluntatem naturalem & motum sensualitatis, quē sicut homo habebat.

¶Ad secundum dicēdum, quòd Dominus non orauit pro omnibus crucifixoribus, neque etiam pro omnibus, qui erant credituri in eum: sed pro his solùm, qui erant prædestinati, vt per ipsum vitam consequerentur æternam.

¶Vnde patet etiam responsio ad tertium.

¶Ad quartum dicendū, quòd cùm dicit, Clamabo, & non exaudies, intelligēdum est quātum ad effectum sensualitatis, quæ mortem refugiebat. exauditur tamen quantum ad affectum rationis: vt dictum est.

QVAESTIO VICESIMASECVNDA de Sacerdotio Christi, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de sacerdotio Christi.

¶Et circa hoc quæruntur sex.

¶Primò, vtrùm conueniat Christo esse sacerdotem.

¶Secundò, de hostia huius sacerdotis.

¶Tertiò, de effectu huius sacerdotij.

¶Quartò, vtrùm effectus sacerdotij eius pertineat ad ipsum, vel solùm ad alios.

¶Quintò, de æternitate sacerdotij eius.

¶Sextò, vtrùm debeat dici sacerdos secundum ordinem Melchisedec.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm Christo conueniat esse sacerdotem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christo non conueniat esse sacerdotem. Sacerdos enim est minor Angelo: vnde dicitur Zach. 3. Ostendit mihi Deus sacerdotem magnū stantem coram Angelo Domini. Sed Christus est maior Angelis: secundum illud Hebr. primo, Tantò melior Angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit. Ergo Christo non conuenit esse sacerdotem.

Infrà q. 31. ar. 2. cor. & 2. & q. 59. art. 4. primum Et 4. cō tra c. 76. col. 2. Et opusc. 20. li. 3. ca. 12. §. Et Psal. 2. col. 6. & 7. Et Psalmo. 44. col. 10. Et Heb. 1. lect. 4. §.

¶Præterea, Ea quæ fuerūt in veteri Testamento, fuerunt figuræ Christi, secundum illud Colo. 2. Quæ sunt vmbra futurorū. Sed Christus nō traxit carnis originē ex sacerdotibus veteris Legis. dicit enim Apostolus ad Hebr. 7. Manifestum est, quòd ex Iuda ortus sit Dominus noster: in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est. Ergo Christo non conuenit esse sacerdotem.

¶Præterea, In veteri lege, quæ est figura Christi, nō fuit ibidem legislator & sacerdos, vnde dicit Dominus ad Moysem legislatorem Exo. 28. Applica Aaron fratrem tuum, vt sacerdotio fungatur mihi. Christus autem est lator nouæ legis: secundum illud Hierony. 31. Dabo legem meam in cordibus eorum. ergo Christo non conuenit esse sacerdotem.

¶SED CONTRA est quod dicitur Hebr. 4. Habemus Pontificem, qui penetrauit cælos, Iesum filium Dei.

CONCLVSIO.

¶Cùm Christus fuerit Dei & hominum mediator & quantùm ad reconciliationem, & per quem sunt hominibus diuina dona collata, maximè illi conuenit sacerdotem esse.

¶RESPONDEO dicendum, quòd propriè officium sacerdotis est esse mediatorē inter Deum & populum: inquātum scilicet diuina populo tradit (vnde dicitur sacerdos, quasi sacra dans) secūdum illud Malach. 2. Legem requirēt ex ore eius, scilicet sacerdotis: & iterum, Inquātum preces populi Deo offert, & pro eorum peccatis Deo aliqualiter satisfacit. Vnde Apostolus dicit ad Hebr. 5. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Hoc autē maximè cōuenit Christo: nam per ipsum diuina dona hominibus sunt collata: secūdū illud 2. Pet. 1. Per quem, scilicet Christum maxima & preciosa nobis promissa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ consortes naturæ. Ipse etiam humanum genus Deo reconciliauit: secundum illud Coloss. 1. In ipso, scilicet Christo, complacuit omnem plenitudinem habitare, & per eum reconciliare omnia. Vnde Christo maximè conuenit esse sacerdotem.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd potestas hierarchica cōuenit quidē Angelis, inquātum & ipsi sunt medij inter Deum & hominē, vt patet per Diony. in li. Cæ. hie. ita quòd ipse sacerdos, inquātū est medius inter Deum & populū, Angeli nomen habet: secūdū illud Malach. 2. Angelus Domini exercituū est. Christus autē maior Angelis fuit non solùm secundū diuinitatē: sed etiam

¶Super

secundum humanitatem, inquantum habuit plenitudinem gratiae & gloriae. Vnde etiam excellentiori modo hierarchicam seu sacerdotalem potestatem prae Angelis habuit: ita etiam quòd ipsi Angeli fuerunt ministri sacerdotii eius: secundum illud Matthaei 4. Accesserunt Angeli, & ministrabant ei. Secundum tamen passibilitatem carnis, modico ab Angelis minoratus est: vt Apostolus dicit Hebr. 2. Et secundum hoc conformis fuit hominibus viatoribus in sacerdotio constitutis.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut Damasc. dicit in 3. li. quod in omnibus est simile, idem vtique erit, & non extraneum. Quia igitur sacerdotium veteris legis erat figura sacerdotii Christi, noluit Christus nasci de stirpe figuralium sacerdotum, vt ostenderetur non esse omnino idem sacerdotium: sed differre sicut verum à figurali.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut suprà dictum est, alii homines particulatim habent quasdam gratias, sed Christus tanquam omnium caput habet perfectionem omnium gratiarum. Et ideo quantum ad alios pertinet, alius est Legislator, & alius Sacerdos, & alius Rex: sed haec omnia concurrunt in Christo tanquam in fonte omnium gratiarum. Vnde dicitur Isa. 33. Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus Rex noster: ipse veniet & saluabit nos.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm Christus simul fuerit sacerdos & hostia.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod ipse Christus nō fuerit simul sacerdos & hostia. Sacerdotis enim est hostiam occidere. Sed Christus nō seipsum occidit. Ergo ipse non fuit simul sacerdos & hostia.

¶ Praeterea, Sacerdotium Christi magis est simile sacerdotio Iudaeorum, quod erat à Deo institutum, quàm sacerdotio Gentilium, quo daemones colebantur. In veteri autem lege nunquàm homo in sacrificium offerebatur: quod maximè reprehenditur in sacrificiis Gentilium: secundum illud Psal. Effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quos sacrificauerunt sculptilibus Chanaan. Ergo in sacerdotio Christi nō debuit esse ipse homo Christi hostia.

¶ Praeterea, Omnis hostia ex hoc quod Deo offertur, Deo sanctificatur. Sed ipsa Christi humanitas à principio fuit sanctificata, & Deo coniuncta. Ergo nō conuenienter potest dici, quòd Christus, secundum quod homo, fuerit hostia.

¶ SED CONTRA est quod Apo. dicit ad Ephe. 5. Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis.

CONCLVSIO.

¶ Cùm per Christum fuerint hominum peccata deleta, et gratia donata, ac gloria perfectionem consecuti fuerimus, non modò sacerdos fuit, sed sacrificium & hostia perfecta, pro peccato videlicet, pacifica & holocaustum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Aug. dicit in 10. de Ci. Dei, omne sacrificium visibile, inuisibilis sacrificii sacramentum, id est sacrum signum est. Inuisibile autem sacrificium est, quo homo Deo spiritum suum offert: secundum illud Psal. Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Et ideo omne illud, quod Deo exhibetur ad hoc quòd spiritus hominis feratur in Deum, potest dici sacrificium.

¶ Indiget igitur homo sacrificio propter tria. Vno quidem modo ad remissionem peccati, per quod à Deo auertitur. & ideo Apo. dicit ad Hebr. 5. quòd ad sacerdotem pertinet, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Secundò, vt homo in statu gratiae conseruetur, semper Deo inhaerens, in quo eius pax & salus consistit. Vnde & in veteri lege immolabatur hostia pacifica pro offerentium salute: vt habetur Leui. 3. Tertiò ad hoc, quòd spiritus hominis perfectè Deo vniatur: quod maximè erit in gloria. Vnde & in veteri lege offerebatur holocaustum, quasi totum incensum: vt dicitur Leui. primo. Haec autem per humanitatem Christi nobis prouenerunt. Nam primò quidem nostra peccata deleta sunt: secundum illud Rom. 4. traditus est propter delicta nostra. Secundò gratiam nos saluantem per ipsum accepimus: secundum illud Hebr. 5. Factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis aeternae. Tertiò per ipsum perfectionem gloriae adepti sumus. Heb. 10. Habemus fiduciam per sanguinem eius in introitum Sanctorum, scilicet in gloriam caelestem. Et ideo ipse Christus inquantum homo, nō solùm fuit sacerdos, sed etiam hostia perfecta, simul existens hostia pro peccato, & hostia pacifica, & holocaustum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus non se occidit, sed seipsum voluntariè morti exposuit: secundum illud Isa. 53. Oblatus est, quia ipse voluit: & ideo dicitur seipsum obtulisse.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hominis Christi occisio potest ad duplicem voluntatem comparari. Vno modo ad voluntatem occidentium. Et sic non habet rationem hostiae: non enim dicuntur occisores Christi, hostiam Deo obtulisse, sed grauiter deliquisse. Et huius peccati similitudinem gerebant impia Gentilium sacrificia, quibus homines idolis immolabant. Alio modo potest considerari occisio Christi per comparationem ad voluntatem patientis, qui voluntariè se obtulit passioni. Et ex hac parte habet rationem hostiae, in quo non conuenit cum sacrificiis Gentilium.

¶ Ad tertium dicitur, quòd sanctitas humanitatis Christi à principio nō impedit, quin ipsamet humana natura, quum in passione oblata est Deo, sanctificata nouo modo fuerit, scilicet vt hostia actualiter tunc exhibita. Acquisiuit enim actualem hostiae sanctificationem tunc ex antiqua charitate & gratia vnionis sanctificante eandem absolutè.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm effectus sacerdotii Christi sit expiatio peccatorum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd effectus sacerdotii Christi non sit expiatio peccatorum. Solius enim Dei est peccata delere, secundum illud Isa. 43. Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me. Sed Christus non est sacerdos, secundum quod Deus, sed secundum quòd homo. Ergo sacerdotium Christi non est expiatiuum peccatorum.

¶ Praeterea, Apostolus dicit Hebr. 10. quòd hostiae veteris Testamenti nō poterant per-

¶ Super Quaestionis vicesimaesecundae Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua: Christus nō solùm sacerdos, sed simul fuit hostia perfecta, scilicet pro peccato, pacifica, & holocaustum. Haec conclusio quoad primam partem supponitur ex praecedente articulo, quoad secundam verò quod fuerit simul hostia, probatur: Omne quod Deo exhibetur ad hoc, vt spiritus hominis feratur in Deum, est hostia seu sacrificium: sed humanitas Christi est Deo exhibita ad hoc, vt spiritus hominum ferantur in Deum: ergo. Maior propositio probatur: Sacrificium visibile est sacramentum inuisibile, inuisibile autem est oblatio spiritus: ergo.

Annot. ¶ Aduerte quòd vis probationis consistit in hoc. Omne sacrificium aut est visibile, aut inuisibile: sed visibile ordinatur ad inuisibile, vt sacrum eius signum ad sanctum signatum, ac per hoc finem significatum enim finis est signi: omne igitur sacrificium exterius est sacrificium ex ordine ad interius, hoc est oblationem spiritus, & econtra, omne quod ad oblationem spiritus Deo offertur, sacrificium denominatiuè dicatur. Tertia verò pars conclusionis, hoc est perfecta pro peccato pacifica & holocaustum, probatur ex litera. Homo indiget sacrificio propter tria, scilicet remissionem peccati, gratiae conseruationem, & consummationem: sed haec tria per humanitatem Christi habuimus, ergo. Maior in litera & infertur ex priori syllogismo, quo probata est altera pars conclusionis. Nam si sacrificium externum dicitur ex relatione ad oblationem spiritus, & ad oblationem spiritus nostri concurrunt alia tria, scilicet remissio peccati, conseruatio vitae gratiae, & consummatio illius, consequens est vt ad haec tria homo indigeat sacrificio. Et declaratur quo ad singula singulis autoritatibus Scripturae. Minor verò probatur autoritatibus sacrae Scripturae etiam singulis ad singula.

Annot. ¶ Recolito hic ex Prima secundae quaestio 102. artic. 3. ad octauum, triplex fuisse sacrificii genus in veteri Testamento, holocaustum, hostiam pro peccato, & hostiam pacificam. Et holocaustum quidem perfectioni status consonare, quia totum comburebatur in honorem Dei, hostiam vero pacificam ad profectum status pertinere: quae ex Deo per ministros nobis cooperantibus est. In tres enim partes diuidebatur, vnam Deo incensam, aliam in vsum sacerdotum, tertiam in vsum offerentium, sue pro beneficiis recepis, siue recipiendis aliis. Hostia vero pro peccato, statum poenitentium substratis in duas secabatur partes, vnam Deo incensam, alteram in vsum sacerdotum: quia remissio peccatorum non à potestate nostra, sed à Deo per ministros est nisi pro peccatis sacerdotis vel populi peccatis offerretur, quia tunc nulla erat pars sacerdotum. Vnde quia humanitas Christi pro omnibus istis oblata fuit ab ipso: ideo dicitur in litera, quod fuit hostia perfecta, vtpote existens simul & hostia pro peccato, & hostia pacifica, & holocaustum.

Infrà q. 84. art. 7. quartum. Et opusc. 60. ca. 18 col. 6.

¶ Super Quaestionis vicesimaesecundae Articulum tertium.

Annot. IN titulo nota primò, quòd non quaeritur, an sola expiatio peccati sit effectus sacerdotii Christi. Nec quaeritur, an expiatio peccatorum sit à solo sacerdotio Christi, sed an sacerdotium Christi habeat hunc effectum, qui est expiare peccata.

Annot. ¶ Attende secundò, quòd non est hic quaestio de modo habendi hunc effectum, an scilicet effectiuè an meritoriè, an alio modo, sed in confuso illo, scilicet modo, quo sacerdotii actibus sacrificando, offerendo, hic effectus attribuuntur: & illo restat modo, quo sacrificio Christi naturam est conueniens quòd sit efficax.

Annot. ¶ Tertiò, quòd expiare secundum nominis proprietatem emundationem seu purgationem culpae significare videtur: & sic sumitur in proposito.

Conclu. ¶ In corpore vnica est conclusio: Christi sacerdotium habet plenam vim expiandi peccata. Probatur: Ad perfectam emundationem peccati duo requiruntur, dare gratiam & satisfacere. Sed Christi sacerdotium habet vtrunque: ergo. Maior probatur ex duobus inuentis in peccato, macula & reatu: quorum primum gratia, secundum satisfactione tollitur. Minor verò autoritate Ioannis & Isaiae.

Respōsio supple.

Annot. ¶ In responsione ad primum, quum dicitur quod inquantum Christi humanitas operabatur virtute diuinitatis, sacrificium Christi erat efficacissimum ad delenda peccata per gratiam, nō intelligas humanitatem Christi concurrere instrumentaliter ad creandam gratiam in anima. Sed intelligas quantum ad creationem spectat, concurrere instrumentaliter dispositiuè & meritoriè. Nota est enim gratia secundum illam viam creari in patiente dispositio sicut anima rationalis. Et propterea licet creatio absolutè refugit instrumentum, creatio tamen rei in patiente disposito non refugit instrumentum. Et sacrificium Christi inuenitur efficacissimum ad causandam gratiam

gratiam iustificantem: sicut semen humanum bene dispositum inuenitur efficax ad causandam animam rationalem producendi hominis. Verius tamen dicitur secundum Autoris doctrinam, humanitatem Christi operari vit tute diuinitatis instrumentaliter deletionem peccatorum per gratiã non creatione, sed infusione productam, vt superius monstratum est autoritate eius, & ratione.

Annot. ¶In responsione ad tertium, vide notitie, quòd Christus ex hoc ipso quod assimilatus est agno continuæ hostiæ, figuratus dicitur per cætera sacrificia, vt sacrificium omnium cõsummatiuum. Ita quod non negatur Christum comparari aliis: sed distinguitur quòd per assimilationem comparatur agno, per consummationem comparatur aliis: & ex hoc ipso quòd agno assimilatur, refert ad omnia: vt consummatio. Ratio nisi siquidem cõsonat vt momentanea ad continuum reducantur: & quod continuũ est consummatio, omnium sit consummatiuum. Reliqua enim sacrificia pro peccatis, hircus, capra vitulus, nunc vel tunc offerebantur, agnus autem continuè: & propterea verus agnus ad omnia comparatur sacrificia, vt omnium cõsummatiuum.

¶Super Quæstionis vicesimasecunda Articulum quartum.

Annot. Titulus clarus est, occasionem sumens ex diuersis autoritatibus, Apostoli scilicet, & Synodi: vt patet in articulo.

Annot. ¶In corpore articuli vnica est conclusio. Non conuenit Christo effectum sacerdotij sui recipere. Probatur dupliciter. primo ex conditione recipientis sacerdotij effectum: secũdo ex excellentia sacerdotij Christi. Prima ergo ratio est. Suscipiens sacerdotij effectum, nõ potest per seipsum accedere ad Deum, sed Christ⁹ per seipsum accedit ad Deum: ergo. Maior probatur: quia sacerdos est medius, ac per hoc suscipere effectum sacerdotij est suscipere effectum medij: hoc autem est solum impotẽtis per seipsum accedere ad Deum. qui enim potest per seipsum, nõ eget medio. Minor probatur autoritate Apostoli. Secunda ratio est: Primum agens in quolibet genere, est ita influens, quod non est recipiẽs in illo genere. Probatur inductiuè in primo alterante, in primo calefaciente: & posset afferri in primo alterante, scilicet calor

fectos facere: alioquin cessassent offerri, eo quod nullam haberent conscientiam peccati cultores sufficienter semel mundati, sed in ipsis cõmemoratio peccatorum per singulos annos fit. Sed similiter sub sacerdotio Christi fit cõmemoratio peccatorũ cùm dicitur, Dimitte nobis debita nostra. Matth. 6. offertur etiam continuè sacrificium in Ecclesia. vnde & ibidẽ dicitur, Panem nostrũ quotidianum da nobis hodie. Ergo per sacerdotium Christi non expiantur peccata.

¶Præterea, In veteri lege maximè immolabatur hircus pro peccato principis, vel capra pro peccato alicuius de populo, vel vitulus pro peccato sacerdotis, vt patet Leuit. 4. Sed Christus nulli horum comparatur, sed agno, secundum illud Hiere. 11. Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam. Ergo videtur quòd eius sacerdotium non sit expiatiuum peccatorum.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit Hebr. 9. Sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum seipsum obtulit immaculatũ Deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti. Opera autem mortua dicuntur peccata. Ergo sacerdotium Christi habet virtutem emundandi peccata.

CONCLVSIO.

¶Cùm virtute Christi collata fuerit nobis iustificationis gratia, & pro nobis satisfecerit, eius sacerdotium plenam vim peccati expiãdi habuisse certũ est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ad perfectam emũdationem duo requiruntur, secundum quòd duo sunt in peccato, scilicet macula culpæ, & reatus pœnæ. Macula quidem culpæ deletur per gratiam, qua cor peccatoris conuertitur in Deum: reatus autem pœnæ, totaliter tollitur per hoc, quòd homo Deo satisfacit. Vtrunque autem horum efficit sacerdotium Christi. Nam virtute ipsius gratia nobis datur, qua corda nostra conuertũtur ad Deum: secundum illud Roma. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu: quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. Ipse etiam pro nobis plenariè satisfecit, inquantum ipse languores nostros tulit, & dolores nostros ipse portauit. Vnde patet, quòd Christi sacerdotium habet plenam vim expiandi peccata.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet Christus nõ fuerit sacerdos secũdum quòd Deus, sed secũdum quòd homo: vnus tamen & idem fuit sacerdos & Deus. Vnde in synodo Ephesina legit: Siquis Põtificem dicit & Apostolũ nostrum fieri, non ipsum ex Deo Verbum, quando factum est caro, & secundum nos homo, sed tanquam alterum præter eum seorsum hominem ex muliere: anathema sit. Et ideo inquantum eius humanitas operabatur in virtute diuinitatis, illud sacrificium erat efficacissimum ad delẽda peccata. Propter quod Aug. dicit in 4. de Tri. Vt quoniã quattuor cõsiderantur in omni sacrificio, cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur: idẽ ipse vnus verúsque Mediator, per sacrificiũ pacis reconcilians nos Deo, vnum cũ illo maneret, cui offerebatur: vnũ in se faceret, pro quib⁹ offerebatur: vnus ipse esset, qui offerebat & quod offerebat.

¶Ad secundum dicendũ, quòd peccata non cõmemorantur in noua lege, propter inefficaciã sacerdotij Christi, quasi per ipsum nõ sufficienter expientur peccata: sed cõmemorantur quantũ ad illos, qui vel eius sacrificij nolunt esse participes (sicut sunt infideles) pro quorum peccatis oramus, vt conuertantur: vel etiam quantum ad illos, qui post participationem huius sacrificij, ab eo deuiant, qualitercunque peccando. Sacrificium autem quod quotidie in Ecclesia offertur, non est aliud à sacrificio, quod ipse Christus obtulit, sed eius cõmemoratio: vnde Augu. dicit in 10. de Ciui. Dei. Sacerdos ipse Christus offerens, ipse & oblatio: cuius rei sacramentum, quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Orig. dicit super Ioan. Licet diuersa animalia in veteri lege offerrentur, quotidianum tamẽ sacrificium, quod offerebatur mane & vespere, erat agnus: vt habetur Numeri 28. Vnde significabatur, quòd oblatio agni veri, id est Christi, esset sacrificium consummatiuum omniũ aliorum. Et ideo Ioan. 1. dicitur. Ecce agnus Dei, q tollit peccata mũdi.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm effectus sacerdotij Christi non solùm ad alios pertinuerit, sed etiam ad ipsum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q effectus sacerdotij Christi non solùm pertinuerit ad alios, sed etiam ad ipsum. Ad officium enim sacerdotis pertinet, pro populo orare: secundum illud 2. Macha. primo, Orationem faciebant sacerdotes, dum cõsummaretur sacrificiũ. Sed Christus non solùm pro alijs orauit, sed etiã pro seipso: secundum q supra dictum est, sicut expressè dicitur Hebr. 5. quòd in diebus carnis suæ, preces supplicationésque ad Deum, qui possit illum saluum facere à morte, cũ clamore valido & lachrymis obtulit. Ergo sacerdotium Christi effectum habuit nõ solùm in alijs, sed etiam in seipso.

¶Præterea, Christus sacrificium obtulit seipsum in sua passione. Sed per passionem suã non solùm alijs meruit, sed etiam sibi: vt suprà habitum est. Ergo sacerdotium Christi non solùm habuit effectum in alijs, sed etiam in seipso.

¶Præterea, Sacerdotium veteris legis fuit figura sacerdotij Christi. Sed sacerdos veteris legis nõ solùm pro alijs, sed etiam pro seipso sacrificiũ offerebat. Dicitur enim Leuit. 16. quòd Pontifex ingreditur Sanctuarium, vt roget pro se, & pro domo sua, & pro vniuerso cœtu filiorũ Israel. Ergo etiã sacerdotium Christi non solùm in alijs, sed in seipso effectum habuit.

¶SED CONTRA est quod in Ephesina synodo legitur: Si quis dicit Christum pro se obtulisse oblationem, & non magis pro nobis solùm (non enim indiguit sacrificio, qui peccatũ nescit) anathema sit. Sed in sacrificio offerendo, potissimè sacerdotis cõsistit officium. Ergo sacrificiũ Christi non habuit effectum in ipso Christo.

CONCLVSIO.

¶Cùm Christus per seipsum ad Deum accesserit, non decuit ipsum proprij sacerdotij effectum in se suscipere.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictũ est, sacerdos constituitur medius inter Deum & populũ. Ille autem indiget

& in primo mouente localiter, scilicet Deo, seu intelligentia. Sed Christus est fons totius sacerdotij. Probatur inductiuè, & respectu sacerdotij Legis veteris & nouæ.

Annot. ¶Occurrit autẽ statim dubium, quare omissum fuerit in hac inductiõe sacerdotium ante vtrãque Legem, scilicet Melchisedec & Patrũ. ¶Ad hoc dicitur, quòd quia erat eadem ratio de sacerdote legali: & ante legem quo ad propositum (quia vtrũque erat figura Christi) ideo exprimendo legalem cum eius ratione, scilicet quia figura erat sacerdotij Christi, etiam prædecessores comprehendit.

Annot. ¶In responsionibus argumẽtorum, vide quòd Autor non totaliter excludit Christum ab effectu sui sacerdotij. Sed docet loqui cautè, q secundum quid, scilicet quatenus passibilis, participauit sacerdotij sui effectum, simpliciter autem nõ: tum quia non habuit peccatum tum quia non indiguit (vt prima ratio in corpore articuli allata probat) tum quia nõ congruebat sibi, vt secunda ratio ibi allata probat. 4. di. 4. q. 1. arti. 3. q⁹. 5.

Annot. ¶In responsione ad secundum perspice, quòd dictum sacrificiũ offerri per modum satisfactionis, & effectum ipsius proprium esse quod ex vi ipsius, quatenus satisfactorium est fit. Ratio siquidem huius est quia sacrificium ex sua essentia & primaria institutione, nihil aliud est quàm quædã recognitio reuerentialis ipsius Dei: quę quia debita est Deo, quia Deus est, quia creator, conseruator, largitórque est omnium, satisfactionis cuiusdam rationem habet. Offertur ergo sacrificium per modum satisfactionis, nõ tantũ pœnæ debitæ peccatis, aut offensæ contra Deum: sed etiam beneficiorum, & (quod primum est) debiti Deo cultus, quia Deus est.

Annot. ¶Vnde habes, quòd effectus consequens ex vi sacrificij vt satisfactorij, est absolutio à pœna, aut reconciliatio ad Deum. Nam liberatio à gratiarum actione, aut debito cultu, non est effectus aliquis consequens sacrificium, propriè loquẽdo: sed communis est negatio omnem actum debitum, quando solutus est, comitans. Ipsum enim sacrificium est gratiarum actio, & cultus Dei: & non est exolutio pœnæ, sed solutionis causa, nisi sit pœnale, pœnæ propriæ nec est reconciliatio, sed gratiæ reconciliantis prouocatio.

¶Super

est motus rationalis.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd per hoc quòd dicitur aliqualiter velle, designatur determinatus modus volendi: determinatus autem modus ponitur circa ipsam rẽ, cuius est modus. Vnde cùm voluntas pertineat ad naturam ipsam, etiam quod est aliqualiter velle, pertinet ad naturam: nõ secundum quòd est absolutè cõsiderata, sed secundum quòd est in tali hypostasi. Vnde etiam voluntas humana Christi habuit quendam determinatum modum, ex eo quòd fuit in hypostasi diuina, vt scilicet moueretur semper secũdum nutum diuinæ voluntatis.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm in Christo fuerit aliqua voluntas sensualitatis, præter rationis voluntatem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videt q̃ in Christo nõ fuerit aliqua voluntas sensualitatis præter rationis volũtatem. Dicit enim Philosophus in 3. de Anima, q̃ voluntas in ratione est, in sensitiuo aũt appetitu est irascibilis & cõcupiscibilis. Sed sensualitas significat appetitum sensitiuũ. Ergo non fuit in Christo voluntas sensualitatis.

¶ Præterea, Secundum Aug. 12. de Trin. sensualitas significatur per serpentem. Sed nihil serpentinum fuit in Christo: habuit enim similitudinem animalis venenosi sine veneno: vt Aug. dicit super illud Ioã. 3. Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto. Ergo in Christo non fuit voluntas sensualitatis.

¶ Præterea, Voluntas sequitur naturã, vt dictũ est. Sed in Christo nõ fuit nisi vna natura præter diuinam. Ergo in Christo nõ fuit, nisi vna voluntas humana.

¶ SED CONTRA est quod Ambr. dicit in 2. ad Gratianum, Mea est voluntas, quam suam dixit, quia vt homo suscepit tristitiam meam. Ex quo datur intelligi, quòd tristitia pertinet ad humanam voluntatem in Christo. Sed tristitia pertinet ad sensualitatem: vt in Secũda parte habitum est. Ergo videtur quòd in Christo sit voluntas sensualitatis, præter voluntatem rationis.

CONCLVSIO.

¶ Præter rationalem appetitum volũtatis, qui fuit in Christo, alius fuit appetitus sensualis, qui participata voluntas dicitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut prædictum est, filius Dei humanam naturam assumpsit cum omnibus, quæ pertinent ad perfectionem ipsius naturæ. In humana autem natura includitur etiam natura animalis, sicut in specie includitur genus. Vnde oportet quòd filius Dei assumpserit cùm humana natura, etiam ea quæ pertinẽt ad perfectionem naturæ animalis, inter quæ est appetitus sensitiuus, qui sensualitas dicitur: & ideo oportet dicere, quòd in Christo fuit sensualitas. Sciendum est etiã, quòd sensualitas, siue sensualis appetitus, inquantum est natus obedire rationi, dicitur rationale per participationem, vt patet per Philosophum in 1. Eth. Et quia volũtas est in ratione (vt dictum est) pari ratione potest dici q̃ sensualitas sit volũtas per participationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de voluntate essentialiter dicta, quæ non est nisi in parte intellectiua. Sed voluntas participatiuè dicta, potest esse in parte sensitiua, inquãtum obedit rationi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sensualitas signatur per serpentem: nõ quantum ad naturam sensualitatis: quam Christus assumpsit: sed quantum ad corruptionem fomitis, quæ in Christo non fuit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vbi est vnum propter alterum, ibi vnum tãtum esse videtur: sicut superficies, quæ est visibilis per colorem, est vnum visibile cum colore. Et similiter quia sensualitas non dicitur voluntas, nisi quia participat voluntatẽ rationis: sicut est vna natura humana in Christo, ita etiam ponitur vna voluntas humana in Christo.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm in Christo fuerint duæ voluntates, quantùm ad rationem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo fuerint duæ voluntates quantum ad rationem. Dicit enim Dam. in 2. lib. quòd duplex est hominis voluntas, scilicet naturalis, quæ vocatur thelisis: & voluntas rationalis, quæ vocatur bulisis. Sed Christus in humana natura habuit quicquid ad perfectionem humanæ naturæ pertinet. Ergo vtraque prædictarum voluntatum fuit in Christo.

¶ Præterea, Vis appetitiua diuersificatur in homine secundum diuersitatem virtutis apprehensiuæ: & ideo secundum differentiam sensus & intellectus diuersificatur in homine appetitus sensitiuus & intellectiuus. Sed similiter quãtum ad apprehensionem hominis ponitur differẽtia rationis & intellectus, quorum vtrunque fuit in Christo. Ergo fuit in eo duplex voluntas, vna intellectualis, & alia rationalis.

¶ Præterea, A quibusdam ponitur in Christo voluntas pietatis, quæ non potest poni nisi ex parte rationis. Ergo in Christo ex parte rationis sunt plures voluntates.

¶ SED CONTRA est, q̃ in quolibet ordine est vnum primum mouens. Sed voluntas est primum mouens in genere humanorum actuum. Ergo in vno homine nõ est nisi vna voluntas propriè dicta, quæ est voluntas rationis: Christus autem est vnus homo. Ergo in Christo est vna tantùm voluntas humana.

CONCLVSIO.

¶ Vna tantùm fuit in Christo essentialiter voluntas, duæ autem in ipso secundum actum voluntates distinguuntur, quo ad voluntatis diuersos actus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, voluntas quandoque accipitur pro potentia, & quandoque pro actu. Si ergo volũtas accipiatur pro actu, sic oportet in Christo ex parte rationis ponere duas voluntates, id est duas species actuum voluntatis. Voluntas enim vt in Secũda parte dictum est, & est finis, & est eorum, quæ sunt ad finem, & alio modo fertur in vtrunque. Nam in finem fertur simpliciter & absolutè, sicut in id quod est secundùm se bonum. In id autem, quod est ad finem, fertur cum quadam comparatione, secũdum quòd habet bonitatem ex ordine ad aliud. Et ideo alterius rationis est actus voluntatis, secundum quòd fertur in aliquid, quod est secundùm se volitum: vt sanitas (quod à Damas. vocatur thelisis, id est, simplex voluntas: & à Magistris vocatur voluntas vt natura) & alterius rationis est actus voluntatis, secundum quòd fertur in aliquid quod est volitum solùm ex ordine ad alterum: sicut est sumptio medicinæ: quem quidem voluntatis actum Damas. vocat bulisim, id est, consiliatiuam voluntatem, à Magistris autem vocatur voluntas vt ratio. Hæc autem diuersitas actus non diuersificat potentiam: quia vterque actus attendit ad vnam communem rationem obiecti, quod est bonum. Et ideo dicendũ est, quòd si loquamur de potentia voluntatis, in Christo est vna sola voluntas humana, essentialiter, & non participatiuè dicta. Si

vero

¶ Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum secundum.

Annot. Titulus singularis est non quærit enim de appetitu sensitiuo, et sic, sed de appetitu sensitiuo, vt habet rationem voluntatis: non simpliciter & absolutè, sed talis, hoc est sensualis. Potest autem rationem tituli huius fuisse euangelica verba, quibus motus appetitus sensitiui velle vocatur cùm dicitur, Verumtamen non sicut ego volo.

Comment. ¶ In corpore art. vnica est conclusio: In Christo fuit voluntas sensualitatis, seu sensualitas dicta voluntas participatiuè. Probatur primò in Christo fuit sensualis appetitus, secundò, quòd ille fuit voluntas per participationem. Primò probatur. Filius Dei assumpsit naturam humanã cum omnibus pertinentibus ad ipsius naturæ perfectionem: ergo assumpsit cum ea omnia, quæ pertinent ad perfectionem naturæ animalis: ergo assumpsit sensualitatem. Prima consequentia probatur: quia in natura humana includitur natura animalis, sicut in specie includitur genus. Secunda autem probatur: quia appetitus sensitiuus, qui sensualitas dicitur, est vnum de pertinentibus ad perfectionem naturæ animalis. Secundũ probatur: Appetitus sensitiuus seu sensualitas, vt natus obedire rationi, vocatur & est rationalis participatiuè secundo Eth. ergo pari ratione vocari potest & est voluntas participatiuè. Probatur: quia voluntas in ratione est: itaque sicut à ratione participatum rationalis appellatur, ita à voluntate quoque participante voluntatis appetitus, qui voluntas vocatur, dici potest. Imò ex hoc ipso, quod rationalis appetitus, appetitus dicitur, voluntas dicitur: quia rationalis appetitus nomẽ est proprium voluntatis, & participatiuè solùm communicatum sensualitati.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd quia omnis motus appetitus sensitiui in Christo fuit voluntarius, quoniam nullus motus proprij sensualitatis in propria obiecta, voluntati rationem volunta(?) effugiebat, & vnumquemque virium propria exercere disposuit: ideo in Christo appetitus sensitiuus semper rationalis, & semper participatiuè voluntas in quolibet suo actu fuit.

¶ Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum tertium.

Annot. ¶ Titulus clarus est, ex simquis habuit ex distinctione voluntatis tam à Damasc. quàm aliis facta.

Comment. ¶ In corpore articuli respondetur cum distinctione ad quæsitum.

Infrà ar. 4. huius 5. cor. Et 3 dist. 17. art. 1. q. 2. Et opusc. 3. c. 239.

Distinctio est: Voluntas accipi potest vel pro potentia, vel pro actu. Prima conclusio iuxta primum membrum: In Christo est vna tãtùm voluntas humana essentialiter & non participatiuè dicta. Secunda conclusio iuxta secundum membrum est: In Christo sunt duæ voluntates, scilicet voluntas vt natura, & voluntas vt ratio. Probatur primò secunda conclusio: Voluntas est finis, & eorum quæ sunt ad finem alio & alio modo: ergo alterius rationis est actus volũtatis in finem & alterius rationis actus voluntatis in id quod est ad finem: ergo in Christo sunt duæ voluntates, id est, duæ species actuum voluntatis. Antecedens pro prima parte ex superioribus supponitur. Pro secunda probatur: quia in finem fertur simpliciter & absolutè: quia fertur vt in id quod est secundum se bonum, vt in sanitatẽ. In id verò quod est ad finem, fertur cum quadam comparatione: quia fertur in id, secundum quòd habet bonitatem ex ordine ad aliud, scilicet finem: vt patet de sumptione medicinæ propter sanitatẽ. Consequentia relinquitur pro euidenti gratia materiæ: nã talis modorum diuersitas, qualis scilicet consurgit ex propriis rationibus finis & eius quod est ad finem, diuersam habet rationem in appetibus propriis. Probatur deinde prima conclusio: quia talis diuersitas actuum non diuersificat potẽtiam. Probatur: Stat cum vna cõmuni ratione boni, quæ est obiectũ voluntatis: stante enim vnitate obiecti proprij voluntatis, quod est bonum in communi, non diuersificatur potẽtia voluntatis, quamuis diuersificentur genera actuum eius ex diuersa ratione speciali actuum eiusmodi, sunt motus ad bonũ in se, & motus ad bonum propter aliud.

Supra ea. q. ar. 1. ad 2. Et infra ar. 4. & 5. cor. Et 3. dist. 17. art. 1. q. 3. Et opusc. 3. c. 239.

verò loquamur de voluntate, quæ est actus, sic distinguitur in Christo voluntas, quæ est vt natura, quæ dicitur thelisis: & voluntas, quæ est vt ratio, quæ dicitur bulisis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illę duæ voluntates non diuersificantur secundum potentiam, sed solùm secundũ differentiam actus: vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd etiam intellectus & ratio non sunt diuersæ potentiæ: vt in Prima parte dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd voluntas pietatis non videtur esse aliud quàm voluntas, quæ consideratur vt natura, inquãtum scilicet refugit alienũ malũ absolutè cõsideratũ.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm in Christo fuerit liberum arbitrium.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo nõ fuerit liberum arbitrium. Dicit enim Damasc. in 3. lib. Gnomen autem, id est, sententiam vel mentem vel excogitationem, & prohæresim, id est electionẽ, in Domino dicere impossibile est, si propriè loqui volumus. Maximè autem in his, quæ sunt fidei, est propriè loquendum. Ergo in Christo non fuit electio, & per consequens nec liberum arbitriũ, cuius actus est electio.

¶Præterea, Philosophus dicit in 3. Ethic. quòd electio est appetitus præconsiliati. Sed consilium non videtur fuisse in Christo, quia non cõsiliamur, de quibus certi sumus: Christus autem de omnibus certitudinem habuit. Ergo in Christo non fuit electio, & sic nec liberum arbitrium.

¶Præterea, Liberum arbitrium se habet ad vtrũque. Sed voluntas Christi fuit determinata ad bonum: quia non potuit peccare, sicut suprà dictũ est. Ergo in Christo non fuit liberum arbitrium.

¶SED CONTRA est quod dicitur Isa. 7. Butyrum & mel comedet, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum: quod est actus liberi arbitrij. Ergo in Christo fuit liberum arbitrium.

CONCLVSIO.

¶Cùm in Christo fuerit electio, necesse quoque fuit in illo esse liberum arbitrium.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictũ est, in Christo fuit duplex actus voluntatis. Vnus quidem quo eius voluntas ferebatur in aliquid, sicut secundum se volitum: quod pertinet ad rationem finis. Alius autem, secundum quem eius voluntas ferebatur in aliquid per ordinem ad aliud: quod pertinet ad rationẽ eius, quod est ad finem. Differt autẽ, vt Philosophus dicit in 3. Ethic. electio à voluntate in hoc, quòd voluntas, per se loquendo, est ipsius finis: electio autẽ eorum quæ sunt ad finem. Et sic simpliciter voluntas, est idem quod voluntas vt natura. Electio autem est idem quod voluntas vt ratio: & est proprius actus liberi arbitrij: vt in Prima parte dictum est. Et ideo cùm in Christo ponatur voluntas vt ratio, necesse est etiam ponere electionem, & per consequens liberum arbitrium, cuius actus est electio: vt in Prima parte habitum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Damasc. excludit à Christo electionem, secundum quòd intelligit in nomine Electionis importari dubitationem. Hæc tamen dubitatio non est de necessitate electionis: quia etiam Deo conuenit eligere: secundùm illud Ephes. 1. Elegit nos in ipso, &c. cùm tamen in Deo nulla sit dubitatio. Accidit tamen dubitatio electioni, inquantum est in natura ignorante. Et idem dicẽdum est de alijs, de quibus fit mentio in autoritate prædicta.

¶Ad secundum dicendũ, quòd electio præsupponit consilium: non tamen sequitur ex consilio nisi iam determinato per iudicium. Illud enim quod iudicamus agendum, post inquisitionem consilij eligimus: vt in 3. Eth. dicitur. Et ideo si aliquid iudicetur vt agendũ absque dubitatione & inquisitione præcedente, hoc sufficit ad electionem. Et sic patet quòd dubitatio siue inquisitio non per se pertinet ad electionem, sed solùm secundum quòd est in natura ignorante.

¶Ad tertium dicendũ, quòd voluntas Christi licet sit determinata ad bonum: non tamẽ est determinata ad hoc vel ad illud bonum. Et ideo pertinet ad Christum eligere per liberum arbitrium confirmatum in bono, sicut ad Beatos.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm voluntas humana Christi, fuerit omnino conformis diuinæ voluntati in volito.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas humana in Christo non voluerit aliud, quàm Deus vult. Dicitur enim in Psal. ex persona Christi, Vt facerem voluntatem tuam Deus meus, volui. Sed ille qui vult voluntatem alicuius facere, vult quod ille vult. Ergo videtur quòd voluntas humana Christi nihil aliud voluerit, quàm voluntas diuina ipsius.

¶Præterea, Anima Christi habuit perfectissimam charitatem, quæ etiam comprehensionem nostræ scientiæ excedit: secundum illud Eph. 3. Superuenientem scientiæ charitatem Christi. Sed charitatis est facere, quòd homo idem velit quod Deus. vnde & Philosophus in 9. Ethic. dicit, quòd vnum de amicabilibus est eadẽ velle & eligere. Ergo volũtas humana in Christo nihil aliud voluit, quàm diuina.

¶Præterea, Christus fuit verus comprehensor. Sed Sancti, qui sunt comprehensores in patria, nihil aliud volũt, quàm quod Deus vult: alioquin non essent Beati, quia non haberent quicquid vellẽt: Beatus enim est qui habet quæcunque vult, & nihil mali vult: vt Aug. dicit in lib. de Tri. Ergo Christus nihil aliud voluit secũdum voluntatem humanam, quàm voluerit voluntas diuina.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit contra Maximinum: In hoc quod Christus ait, Nõ quod volo, sed quod tu, aliud se ostendit voluisse, quàm Pater: quod nisi humano corde non posset, cùm infirmitatẽ nostram in suum, non diuinum, sed humanum transfiguraret affectum.

CONCLVSIO.

¶Christus secundum voluntatem sensualitatis, & rationis per modum naturæ aliud velle poterat quàm Deus: per modum autem rationis, semper idem voluit quod Deus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, in Christo secundum humanam naturam ponitur multiplex voluntas, scilicet voluntas sensualitatis, quæ participatiuè voluntas dicitur: & voluntas ratio-

¶Super Quæstionis decimaoctauæ Articulum quartum.

Cõment. Titulus, vt sonat, clarus est.

¶In corpore articuli vnica est conclusio responsiua: In Christo fuit liberum arbitrium. Probatur: In Christo voluntas ponitur vt ratio: ergo electio, ergo liberũ arbitrium. Antecedens probatur: quia in Christo ponitur duplex voluntatis actus, scilicet respectu finis, & respectu eius quod est ad finẽ. &c. vt suprà dictum est. Prima consequentia probatur: quia electio est idem quod voluntas, vt ratio. Quod probatur ex differentia inter voluntatem & electionem ex tertio Ethicorum: quia illa finis, hæc eius quod ad finem: & propterea illa voluntas vt natura, hæc voluntas vt ratio. Secundã verò cõsequentia probatur: quia electio est proprius actus liberi arbitrij, hoc est voluntatis, vt est liberum arbitrium: vt in Prima parte dictũ est.

3. di. 14. ar. 1. q. 1. cor. & dist. 17. art. 1. q. 3. 5. Et dist. 18 art. 2. 3.

¶Super Quæstionis decimaoctauæ Articulum quintum.

Cõment. Titulus clarus est de conformitate voluntatis Christi humanæ ad diuinam in volito. Nam de conformitate in modo volendi nulla est quæstio: quum impossibile sit voluntatem creatam velle eo modo, quo vult Deus. Sed an circa eius volitum fuerit conformitas, sic quòd nihil voluerit secundũ appetitum humanũ, quod aliud sit à volito secundum diuinam voluntatem, in dubium venitur: propterea quòd legimus Christum secundum hominem noluisse mortẽ propriam, quam tamen constat eundem voluisse voluntate diuina.

Cõment. ¶In corpore articuli respondetur cum distinctione quæstiõ duabus conclusionibus. Distinctio est de triplici in Christo humana voluntate, hoc est, voluntate sensualitatis, voluntate rationali, vt est natura, & voluntate rationali, vt est ratio. Prima conclusio est: Christus secundum voluntatem sensualitatis, & secundum voluntatẽ rationalem per modũ naturæ, poterat aliud velle, quàm Deus. Secũda conclusio est: Christus secundum voluntatẽ per modum rationis, semper idem voluit quod Deus. Probantur simul duplicher primò ratione, secundò autoritate. Ratio est ista: Voluntas sensualitatis naturaliter refugit & læsionem corporis & dolores sensibiles: & voluntas vt natura repudiat, & contraria naturæ, & secundum se mala: & voluntas per modum rationis eligit: quandoque hæc eadem ex ordine ad finem: & voluntas Dei erat, vt Christus mortem & mala pateretur, non quod illa vellet secundum se, sed in ordine ad finem: ergo Christus secundum voluntatem sensualitatis, & secundum voluntatem per modum naturæ, poterat aliud velle, quàm Deus, & secundum voluntatẽ per modum rationis, semper volebat idem quod Deus.

Antecedens habet quatuor partes quo ad primas tres partes probatur, ex hoc, quòd videmus sensualitatem & voluntatem vt naturam refugere afflictionẽ: quam tamen voluntas per modum rationis quandoque eligit propter sanitatem acquirendam. Consequentia autem probatur: Filius Dei ex quadã dispensatione ante passionem suam permittebat omnibus viribus animæ agere quæ propria sunt eis: ergo permittebat in Christo voluntatem sensualitatis refutare læsionem absolutè, &c. & voluntatem vt naturam repudiare mortem absolutè: & voluntatem vt rationem acceptare eandem in ordine ad finẽ humanæ salutis. Vbi patet, primas duas voluntates aliud velle, quàm Deus, & tertiam velle idem quod Deus. Assumptum ad probandã consequentiã probatur: quia suprà dictum est, quod filius Dei ex quadã dispensatione permittebat carni agere & pati quę sunt ei propria. ex hoc enim sequitur per viam ac rationem similis, quod simi liter permisit viribus animæ agere quæ eis sunt propria. Deinde probantur ambæ conclusiones autoritate vnica Christi orantis ad Patrem, Non sicut ego volo, sed sicut tu. In his enim verbis triplex voluntas patet: scilicet diuina in ly tu: humana conformis diuinæ, in ly sicut tu (quæ est voluntas per modum rationis) & humana aliud volẽs, quàm diuina in ly, non sicut ego volo. Et hæc est voluntas rationalis per modum naturæ, repudians mortem absolutè: & voluntas sensualitatis, refutans dolores sensibiles. &c. Patet ergo ex hac autoritate vtraque conclusio.

Infrà q. 21. art. 3. & 4. Et 3. dist. 17. art. 2. q. 1. Et 4. contra gen. 36. §.

¶Nota noualde, quòd, vt in responsione ad primum, clarius explanatur tam actus voluntatis per modũ naturæ, quàm actus sensualitatis ex propria natura habere obiectum abstrahens ab ordine ad diuinam voluntatem: & propterea quantum est à parte obiecti, non spectat ad hos motus conformitas ad diuinam voluntatem. Dico autem, quantum est ex parte obiecti: quia ex parte subiecti etiam actus isti conformes sunt diuinæ voluntati in Beatis. Ita quòd inter Christũ ante mortem & Beatos, differt

differentia horum motuum in volito ex parte subiecti oritur: quia scilicet Christus animam & carnem passibilem habebat: Beati autem, non. Hinc enim fit, vt Christi voluntati naturali & sensuali occurrerent aliqua vt contraria & laesiua, quae Beatis exemptis ab omni possibilitate mali occurrere nequeunt: & propterea Beati etiam secundum naturalem voluntatis motum & secundum appetitum sensitiuum conformantur diuinae voluntati in volito, Christus autem non.

Et scito, quod isti voluntatis motus, qui in aliud tendebant in Christo, nihil aliud sunt quam velleitates: vniuersaliter siquidem loquendo, actus voluntatis per modum naturae distinctus contra actum voluntatis per modum rationis contrarium eligentis, nihil aliud est, quam velleitas, de qua dicitur in 3. Ethic. quod est etiam impossibilium. Ita quod in Beatis nec electio nec velleitas est ad aliud volitum, quam quod Deus vult. In Christo autem electio omnis conformis Deo fuit in volito: sed non omnis velleitas eius fuit conformis Deo in volito: habuit enim Christus velleitatem non patiendi crucem, quam tamen elegit, quia Deus sic volebat. Et simile est in nobis, quando dolemus de morte iusta parentum, & plagis iuste à Deo nobis inflictis, & aliis huiusmodi. Vellemus enim haec non esse: veruntamen, fiat voluntas Dei, dicimus, & volumus si non exorbitamus.

¶ *Super Quaestionis decimaoctauae Articulum sextum.*

Titulus. Titulus clarus quo ad quid nominis: in corpore autem manifestatur quid sit contrarietas voluntatum: & secundum quae attendatur, nempe secundum contrarietatem obiectorum, vt volendi, nolendi, & similium.

Comment. ¶ In corpore articuli duo sunt, primò monstratur in communi in quo consistit contrarietas voluntatum: secundò respondetur quaesito.

¶ Quo ad primum conclusio est: Ad contrarietatem voluntatum in aliquo, requiritur, quod
3. dist. oppositio voluntatis sit
17. art. & circa idem, & in ea-
2. q. 2. dem voluntate. Proba-
& 3. tur primò conclusio haec
Et opusc. ex communi ratione con-
3. ca. trarietatis, quam addit
239. fi. supra diuersitatem: contrarietas enim species est diuersitatis. Sed inter contrarietatem & diuersitatem hoc interest: quod contrarietas addit suprà diuersitatem oppositionem, secundum idem & in eodem. Procedit ergo litera sic: Contrarietas exigit oppositionem in eodem secundum idem:

nalis, siue consideretur per modum naturae, siue per modum rationis. Dictum est autem supra, quod ex quadam dispensatione filius Dei ante suam passionem permittebat carni agere & pati quae [illegible] ei propria. Et similiter etiam permittebat omnibus viribus animae agere quae propria. Manifestum est autem, quod voluntas sensualitatis, refugit naturaliter dolores sensibiles & corporis laesionem. Similiter etiam voluntas vt natura, repudiat ea quae sunt naturae cōtraria, & quae sunt secundum se mala: puta mortem, & alia huiusmodi. sed haec tamen voluntas, quandoque per modum rationis eligere potest ex ordine ad finem. Sicut etiam in aliquo homine sensualitas eius, & etiam voluntas absolutè considerata refugit vstionem: quam tamen voluntas secūdum rationem eligit propter finem sanitatis. Voluntas autem Dei erat, vt Christus dolores & passiones & mortem pateretur: non quòd ista essent à Deo volita secundum se, sed ex ordine ad finem humanae salutis. Vnde patet, quod Christus secundum voluntatem sensualitatis, & secundum voluntatem rationis, quae consideratur per modum naturae, aliud poterat velle, quàm Deus. Sed secūdum volūtatem, quae est per modum rationis, semper idem volebat quod Deus. Quod patet ex hoc ipso quod dicit, Non sicut ego volo, sed sicut tu. Volebat enim secundum rationem, voluntatem diuinam impleri; quamuis aliud dicat se velle secundum quandam aliam eius voluntatem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus per voluntatem rationalem voluit vt diuina voluntas impleretur: non autem per voluntatem sensualitatis, cuius motus non se extendit vsque ad volūtatem Dei: neque per voluntatem, quae consideratur per modum naturae, quae fertur in aliqua obiecta absolutè considerata, & nō in ordine ad diuinam voluntatem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd conformitas voluntatis humanae ad voluntatem diuinam, attenditur secundum voluntatem rationis: secūdum quam etiam volūtates amicorum concordant, inquantum scilicet ratio considerat aliquod volitum in ordine ad voluntatem amici.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Christus fuit simul comprehensor & viator, inquantum scilicet per mentem fruebatur Deo, & habebat carnem passibilem. Et ideo ex parte carnis passibilis poterat in eo aliquid accidere, quod repugnaret naturali voluntati ipsius, & etiam appetitui sensitiuo.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrùm in Christo fuerit contrarietas voluntatū.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo fuerit contrarietas voluntatum. Contrarietas nanque voluntatum attenditur secundum contrarietatem obiectorum: sicut etiam contrarietas motuum attenditur secundum contrarietatem terminorū: vt patet per Philosophū in 5. Phy. Sed Christus secundum diuersas voluntates contraria volebat: nam secundū voluntatem diuinam volebat mortem, quā refugiebat secundum voluntatem humanā. Vnde Ath. dicit in lib. aduersus Apollinariū, Quando Christus dicit, Pater, si possibile est, trāseat à me calix iste: & tamen non mea, sed tua voluntas fiat. & iterum, Spiritus promptus est, caro autem infirma: duas volūtates hîc ostendit, humanam, quae propter infirmitatē carnis refugiebat passionem, & diuinam eius, promptam ad passionem. Ergo in Christo fuit contrarietas voluntatum.

¶ Praeterea, Ad Galat. 5. dicitur, quòd caro cōcupiscit aduersus spiritum: & spiritus aduersus carnem. Est igitur contrarietas voluntatum, quando spiritus vnum cōcupiscit & caro aliud. Sed hoc fuit in Christo: nam per voluntatem charitatis, quam Spiritus sanctus in eius mente faciebat, volebat passionem: secūdum illud Isa. 53. Oblatus est, quia voluit: secundum autem carnem, passionem refugiebat. Ergo erat in eo contrarietas voluntatum.

¶ Praeterea, Luc. 22. dicitur, quòd factus in agonia prolixius orābat. Sed agonia videtur importare quandam cōpugnationem animi in cōtraria tendentis. Ergo videtur, quòd in Christo fuerit contrarietas voluntatum.

¶SED CONTRA est quod in determinatione sextae Synodi dicitur, Praedicamus duas naturales voluntates, non contrarias (iuxta quod impij asserunt haeretici) sed sequentem eius humanam voluntatem, & non resistentem vel reluctantem, sed potius subiectam diuinae eius atque omnipotenti voluntati.

CONCLVSIO.

¶ *Nulla fuit in Christo contrarietas voluntatum.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd contrarietas nō potest esse nisi oppositio attendatur in eodem, & secundum idem. Si autem secundum diuersa & in diuersis existat diuersitas, non sufficit hoc ad rationem contrarietatis, sicut nec ad rationem contradictionis, puta quòd homo sit pulcher aut sanus secundum manum, & non secūdum pedem. Ad hoc ergo, quòd sit cōtrarietas voluntatum in aliquo, requiritur primò quidem, quòd secundum idem attendatur diuersitas voluntatum. Si enim vnius volūtas sit de aliquo fiendo secundum quandam rationem vniuersalem, & alterius voluntas sit de eodem non fiendo secundum quandā rationem particularem, nō est omninò contrarietas voluntatum. Puta, si Rex vult suspendi latronem propter bonum publicum, & aliquis eius consanguineus nolit eum suspendi propter amorem priuatum, non erit contrarietas voluntatum: nisi fortè intantum se extendat voluntas hominis priuati, vt bonum publicum velit impedire, vt conseruetur bonū priuatum: tunc enim circa idem attenditur repugnantia voluntatum. Secūdò autem requiritur ad cōtrarietatem volūtatis, quòd sit circa eandem voluntatem. Si enim homo vult vnum secūdum appetitum rationis, & vult aliud secundum appetitum sensitiuum, non est hîc aliqua contrarietas: nisi fortè appetitus sensitiuus intantùm praeualeat, quòd vel immutet vel retardet appetitū rationis: sic enim iam ad ipsam voluntatem rationis perueniret aliquid de motu contrario appetitus sensitiui.

¶ Sic igitur dicendum est, quòd licet voluntas naturalis & volūtas sensualitatis in Christo aliquid aliud voluerit, quàm volūtas diuina & voluntas rationis ipsius: non tamen fuit aliqua contrarietas voluntatum. Primò

ergo contrarietas voluntatum in aliquo exigit oppositionem voluntatum secundum idem & in eadem voluntate. Antecedens probatur: quia si diuersitas sit in diuersis, aut secundum diuersa, non est contrarietas. Probatur: quia non est contradictio: contrarietas namque cōtradictionem in se claudit. Deinde declaratur eadem conclusio quo ad illam particulam, secundum idem ex diuersis rationibus volendi & nolendi vnum & idem (puta mortem Sortis propter commune vel priuatum bonum) dupliciter se habentibus, vel vt diuersis tantùm, vel non solùm vt diuersis sed oppositis. vt patet in exemplo literae, de voluntate principis circa mortem Sortis latronis propter bonum publicum, & voluntate parentis, vt non moriatur propter bonum proprium. Quando enim hic sistunt ambae voluntates, diuersae quidem sunt, sed non contrariantur, quia licet contraria velint (scilicet mori illum, & non mori illum) diuersa tamen est ratio volendi mortem & volendi non mortem: ac per hoc non est oppositio secundum eandem rationem volendi. Sed si non sistitur hîc, sed voluntas parentis est ea non mori propter bonum proprium, opponit bonum proprium bono communi, iam non sola est diuersitas rationum volendi, scilicet communis & proprii, sed est oppositio earundem, quia communi bono resistitur per proprium in ratione volendi. Vincit enim amor proprius amorem communis boni, & expellit illud à ratione volendi, & vult filium non mori, etiam contra commune bonum ob nimium amorem proprij boni. Deinde declaratur eadem conclusio quo ad illam particulam, in eadem voluntate ex diuersis appetitibus, dupliciter etiam dispositis, vel cum sola diuersitate, vel cum diuersitate habentibus etiā oppositionem. Verbi gratia. Appetitus rationalis vult bonum rationis, appetitus sensualis vult bonum delectabile secundum sensum. Si hic sistitur, diuersitas appetituū est sola: sed si vltrà progrediatur ex parte subiecti appetitus boni delectabilis, vt inclinet appetentem vel ad mutandum, vel retardandum appetitū boni rationis, iam non sola diuersitas est appetituum, sed oppositio: quia opponit se appetitus delectabilis contra appetitum rationis, & vincit illum, dum immutat illum vel annullando, vel debilitando illum ex parte appetentis: vt scilicet vel non velit bonum rationis tunc, vel debilius velit illud. Hoc est quod dicimus de oppositione appe-

quidem, quia neque voluntas naturalis, neque voluntas sensualitatis repudiabat illam rationē, scilicet qua diuina voluntas, & voluntas rationis humanæ in Christo passionem volebat. Volebat enim etiam voluntas absoluta in Christo salutem humani generis: sed eius non erat velle hoc in ordine ad aliud. Motus autem sensualitatis ad hoc se extendere non valebat. Secūdò, quia neque voluntas diuina neque voluntas rationis in Christo impediebatur aut retardabatur per voluntatem naturalem, aut per appetitum sensualitatis. Similiter etiam nec e contrario voluntas diuina vel voluntas rationis in Christo, refugiebat aut retardabat motū voluntatis naturalis humanæ, & motum sensualitatis in Christo. Placebat enim Christo secundum voluntatem diuinam, & etiam secundum voluntatem rationis, vt voluntas naturalis in ipso & voluntas sensualitatis, secundum ordinem suæ naturæ mouerentur. Vnde patet, quòd in Christo nulla fuit repugnantia vel contrarietas voluntatum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc ipsum, quòd aliqua voluntas humana in Christo aliud volebat, quàm eius voluntas diuina, procedebat ex ipsa voluntate diuina, cuius beneplacito natura humana motibus proprijs mouebatur in Christo, vt Damasc. dicit.

¶Ad secundum dicendum, quòd in nobis per concupiscentiam carnis impeditur aut retardatur concupiscentia spiritus, quod in Christo non fuit. Et ideo in Christo non fuit contrarietas carnis ad spiritū, sicut in nobis.

¶Ad tertium dicendum, quod agonia non fuit in Christo, quantum ad partem animæ rationalem, secundum quòd importat concertationem voluntatum ex diuersitate rationum procedentem. Puta cùm aliquis, secundum quòd ratio considerat vnum, vult hoc: & secundum quòd cōsiderat aliud, vult contrarium. Hoc enim cōtingit propter debilitatem rationis, quę non potest diiudicare quid sit simpliciter melius. Quod in Christo non fuit: quia per suam rationem iudicabat simpliciter esse melius, quòd per eius passionem impleretur voluntas diuina circa salutem generis humani. Fuit tamen in Christo agonia, quantùm ad partem sensitiuam, secundum quod importat timorem infortunij imminentis: vt dicit Damascen. in 3. libro.

QVAESTIO DECIMANONA, *De pertinentibus ad virtutem Christi quantum ad operationem, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de vnitate operationis Christi.

¶Et circa hoc quęrūtur quatuor.

¶Primò, vtrùm in Christo sit vna operatio diuinitatis & humanitatis, vel plures.

¶Secundo, vtrùm in Christo sint plures operationes secundum humanam naturam.

¶Tertiò, vtrùm Christus secundum humanam operationem aliquid sibi meruerit.

¶Quartò, vtrùm per eam aliquid meruerit nobis.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm in Christo sit vna tantùm operatio diuinitatis & humanitatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo sit vna tantùm operatio diuinitatis & humanitatis. Dicit enim Dio. in 2. cap. de Di. no. Discreta autem est benignissima circa nos Dei operatio per hoc, quòd secundum nos ex nobis integrè veréque humanatum est Verbū, quod est supra substantiam, & operari & pati quæcunque humanæ eius diuinæque operationi congruunt. Vbi vnam operationem nominat humanam & diuinam, quæ in Græco dicitur theandrica, id est, Dei virilis. Videtur igitur esse vna operatio composita in Christo.

¶Præterea, Principalis agentis & instrumenti est vna sola operatio. Sed humana natura in Christo fuit instrumentum diuinæ, vt suprà dictum est. Ergo eadem est diuinæ & humanæ naturæ in Christo operatio.

¶Præterea, Cùm in Christo sint duæ naturæ in vna hypostasi vel persona, necessarium est vnum & idem esse, quod pertinet ad hypostasim vel personam. Sed operatio pertinet ad hypostasim vel personam: nihil enim operatur nisi supplementum subsistēs: vnde secūdum Philosophum actus sunt singularium. Ergo in Christo est vna & eadem operatio diuinitatis & humanitatis.

¶Præterea, Sicuti esse est hypostasis subsistentis, ita etiam operari. Sed propter vnitatem hypostasis est in Christo vnum esse: vt suprà dictum est. Ergo etiam propter eandē vnitatem est in Christo vna operatio.

¶Præterea, Vbi est vnum operatum, ibi est vna operatio. Sed idem operatum erat diuinitatis & humanitatis: sicut sanatio leprosi, vel suscitatio mortui. Ergo videtur quòd in Christo sit vna tantùm operatio diuinitatis & humanitatis.

¶SED CONTRA est quod Ambros. dicit in 2. lib. ad Gratianum Imperatorem. Quemadmodum eadem operatio diuersæ est potestatis, nunquid sic potest minor quēadmodum maior operari, aut vna operatio potest esse, vbi diuersa substantia est?

CONCLVSIO.

¶Non vnàm, sed duas operationes fuisse in Christo asserendum est, cùm fuerint in illo duæ naturæ, diuina scilicet & humana.

¶RESPONDEO dicendum, quòd supradicti hæretici, qui posuerunt in Christo vnam voluntatem, posuerunt etiam in Christo vnam operationem. Et vt eorum opinio erronea melius intelligatur, considerandum est, quòd vbicunque sunt plura agentia ordinata, inferius mouetur à superiori: sicut in homine corpus mouetur ab anima, & inferiores vires à ratione. Sic igitur actiones & motus inferioris principij sunt magis operata quædam, quàm operationes: id autem quod pertinet ad supremum principium, est propriè operatio. Puta, si dicamus in homine quòd ambulare, quod est pedum, & palpare, quod est manuum, sunt quædam hominis operata: quorum vnum operatur anima per pedes, aliud per manus. Et quia est eadem anima operās per vtrunque, ex parte ipsius operantis, quod est primum principium mouens, est vna & indifferens operatio: ex parte autem ipsorū ope-

appetitus sensitiui ad rationalem, intelligendum quoque est hoc ò habere [illegible] actum voluntatis per modum naturæ & actū electionis [illegible] quē in di[illegible] tendunt. Si voluntas naturalis in tantum procederet, vt opponatur electioni, & vincat illā, contrarietas voluntatum est, vt si quis electum dispendium honoris, famæ ac vitæ, ob bonū virtutis, à naturali voluntate vitæ, honoris gloriæque vincatur.

Annot. ¶Circa hanc conclusionem nota, quòd in cōclusione non dicitur ad contrarietatem voluntatum requiri hęc duo: sed dicitur, hæc duo requiri ad contrarietatem voluntatum in aliquo. Apposuit siquidē Autor ly in aliquo, ad mōstrandum quòd de contrarietate voluntatum in vno & eodē homine loquitur. Et dixit hoc quia scribat, imò etiam in hac litera docet, quòd ad contrarietatem voluntatū simpliciter & absolutè non requiruntur hæc duo: sed alterū tantùm sufficit: vt patet in exemplis latrantis voluntate principis, & voluntate parentis [illegible] vitam filij amantis. Sunt enim veræ tunc contrariæ voluntates quamuis sint diuersorum hominum. Et hoc modo voluntas peccatorum est cōtraria voluntati diuinæ: & contra Dei voluntatem agere dicuntur. Est siquidem hęc contrarietas voluntatum obiectiuè, nō subiectiuè. Sed Autor in litera loquitur de voluntatū contrarietate & obiectiua & subiectiua: & ideo adiunxit ly in aliquo & dixit ad contrarietatem voluntatum in aliquo, hoc est obiectiuè & subiectiuè, exigi duo, scilicet oppositionem secundum idem, & oppositionem in eadem voluntate.

Cōment. ¶Quo ad secundū, conclusio responsiua quæstionis est: In Christo nulla fuit contrarietas voluntatum. Probatur primò ex parte primæ conditionis requisitæ ad contrarietatem voluntatum: hoc est, oppositionis secundum idem seu eandem rationem. Probatur autē sic: In Christo nec voluntas naturalis nec voluntas sensualitatis repudiabat rationem volitam à diuina & humana electione: ergo in Christo non habuit locum repugnantia voluntatum secundum idem. Antecedens probatur quo ad voluntatē naturalem, quia etiam voluntate absoluta Christus volebat salutem humani generis, quamuis nō vellet hoc in ordine ad aliud: hoc est, quamuis non vellet eam vt rationem volendi mortem propriā: quia ad voluntatem vt naturam, nō spectat velle aliquid in ordine ad aliud, sed solum velle vel nolle aliquid absolutè. Deinde probatur antecedens quo ad voluntatem sensualitatis: quia e[illegible] motus, nec ad acceptandum, nec ad repudiandum tam excellens bonum (quod est bonū commune æternæ salutis generis humani) se extendit. Secundò probatur conclusio ex parte secundæ conditionis requisitæ ad contrarietatem voluntatum in aliquo: hoc est oppositionis in eadem voluntate. Probatur autem sic: Neutra voluntatum coniugatio ex altera impediebatur aut retardabatur: ergo in Christo nō habuit locum repugnantia voluntatum in eadem voluntate. Antecedens manifestatur & quo ad voluntatem diuinam humanámque electiuam: quia nec impediebatur, nec retardabatur, ex voluntate naturali aut sensualitatis: & econuerso, quia nec voluntas naturalis, nec sensualitatis impediebatur à diuina aut humana electiua. Placebat siquidem Christo secundum diuinam voluntatem & rationalem voluntatem, vt & voluntas sua humana per modum naturæ moueretur: hoc est, haberet suas naturales velleitates respectu vitæ, respectu incolumitatis corporis, respectu honoris, respectu famæ, respectu gloriæ, &c. & appetitus sensitiuus timeret futurum, tristaretúrque de præsenti malo corporis, &c.

Infrà q. 21. art. 1 & 2. Et 3. dist. 18. q. 1. art. 2. q. 1. 3. Et dist. 18. ar. 1. Et 4. cōtra G. c. 36. Et veri. q. 20. ar. 1. 2. & 6 Et vnio. ar. 1. 16. & ar. 5. Et opus. 3. c. 219.

¶Super Quæstionis decimanonæ Articulum primum.

Annot. TItulus articuli præsentis & sequentis, accipitur [illegible] annotatione sub sensu [illegible] quum vtrum multipliciter dicatur, consequēs est vt operatio vnā multipliciter dicatur. In proposito autem, vt Autor ipse in hoc articulo insinuat, & in sequenti apertè testatur, sermo est de operationis vnitate secundum principium actiuum, non quodcunque, sed proprium, hoc est virtute propria agēs. Ita quòd operatio vna appellatur, quæ est ab vno tantùm actiuo principio virtute propria: & sā pluribus actiuis principijs secūdum suas proprias virtutes est, non est operatio vna, sed perinde ergo est quærere, an diuinitatis & humanitatis in Christo sit vna tantùm operatio, ac si quæreremus an in Christo sit vnū tantùm principiū operandi virtute propria siue illud sit sola diuinitas, siue compositum quid, ex humanitate & diuinitate siue sola humanitas. Quod tamen nullus vnquam opinatus est, credens incarnati Verbi mysterium. Est autē mouendi hunc articulum ratio, & hæresis ponentium in Christo vnam naturā compositam ex deitate & humanitate: quoniam consequenter ponerent vna

ratorum differentia inuenitur. Sicut autē in homine puro corpus mouetur ab anima, & appetitus sensitiuus à rationali, ita in Domino Iesu Christo humana natura mouetur & regitur à diuina. Et ideo dicebant, quòd eadē est operatio & indifferens ex parte ipsius diuinitatis operantis: sunt tamen diuersa operata, inquātū scilicet diuinitas Christi aliud agebat per seipsam, sicut quòd portabat omnia verbo virtutis suæ: aliud autem per humanam naturā, sicut quòd corporaliter ambulabat. Vnde in sexta Synodo inducuntur verba Seueri hæretici, sic dicentis, Ea quæ agebantur & operabantur ab vno Christo, multùm differūt. Quædam enim sunt Deo decibilia: quædam humana: veluti corporaliter vadere super terram, profectò humanū est: cruribus verò vexatis, & ambulare super terram penitus non valētibus, sanum gressum donare, Deo decibile est. Sed vnus, scilicet incarnatum Verbum hoc & illud operatus est: & nequaquam hoc quidem huius, hoc verò huius est naturæ: neque eo quòd diuersa sunt operamenta, ideo duas operatrices naturas atque formas iustè desinimus. Sed in hoc decipiebantur: quia actio eius quod mouetur ab altero, est duplex. Vna quidem, quam habet secundum propriam formā, alia autem, quam habet, secundum quòd mouetur ab alio. Sicut securis operatio secundum propriam formam, est incisio: secundum autem quòd mouetur ab artifice, operatio eius est facere scamnum. Operatio igitur, quæ est alicuius rei secundum suam formam, est propria eius: nec pertinet ad mouentem, nisi secundum quòd vtitur huiusmodi re ad suam operationem. Sicut calefacere est propria operatio ignis, nō autem fabri, nisi quatenus vtitur igne ad calefaciendum ferrum. Sed illa operatio, quæ est rei solùm, secundum quòd mouetur ab alio, non est alia præter operationem mouentis ipsum: sicut facere scamnum, non est seorsum operatio securis ab operatione artificis, sed securis participat instrumentaliter operationem artificis. Et ideo vbicunque mouēs & motum habent diuersas formas seu virtutes operatiuas, ibi oportet quòd sit alia operatio mouentis, & alia operatio propria moti: licet motum participet operationem mouentis, & mouens vtatur operatione moti. & sic vtrunque agat cum communione alterius. Sic igitur in Christo humana natura habet propriam formam & virtutem, per quam operatur, & similiter diuina. Vnde humana natura habet propriam operationem distinctam ab operatione diuinæ, & econuerso. Et tamen diuina natura vtitur operatione naturæ humanæ, sicut operatione sui instrumenti: & similiter humana natura participat operationem diuinæ naturę, sicut instrumentum participat operationem principalis agentis. Et hoc est quod dicit Leo papa in Epistola ad Flauianum: Agit vtraque forma, scilicet tam natura diuina, quàm humana in Christo cum alterius cōmunione, quod proprium est, Verbo scilicet operante quod Verbi est, & carne exequente quod carnis est. Si verò esset vna tantùm operatio diuinitatis & humanitatis in Christo, oporteret dicere, vel quòd humana natura non haberet propriam formam & virtutem (de diuina enim hoc dici est impossibile) ex quo sequeretur, quòd in Christo esset tantùm diuina operatio: vel oporteret dicere, quòd ex diuina virtute & humana esset conflata in Christo vna virtus, quorum vtrunque est impossibile. Nam per primum horum ponitur natura humana in Christo esse imperfecta: per secundum verò ponitur confusio naturarum. Et ideo rationabiliter in sexta Synodo hæc opinio est condemnata, in cuius determinatione dicitur: Duas naturales operationes indiuisè, inconuertibiliter, inconfusè, inseparabiliter, in eodem domino Iesu Christo vero Deo nostro glorificamus, hoc est, diuinam operationem, & humanam operationem.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Dion. ponit in Christo operationem theandricam, id est diuinam virilem, vel diuinam humanam, non per aliquam confusionem operationum seu virtutum vtriusque naturæ, sed per hoc, quòd diuina operatio eius vtitur humana, & humana eius operatio participat virtutem diuinæ operationis. Vnde sicut ipse dicit in quadam Epistola ad Caium: Super hominem operabatur ea quæ sunt hominis: quod monstrat Virgo supernaturaliter concipiens, & aqua instabilis, terrenorum pedum sustinens grauitatem. Manifestum est enim, quòd concipi est humanæ naturæ, similiter & ambulare, sed vtrunque fuit in Christo supernaturaliter. Et similiter diuina operabatur humanitus: sicut cùm sanauit leprosum tangendo. Vnde in eadem Epistola subdit: Non secundum Deum diuina faciens, non humana secundum hominem, sed Deo homine facto, noua quadam Dei & hominis operatione. Quòd autem intellexerit duas esse operationes in Christo, vnam diuinæ naturæ, aliam autem humanæ: patet ex his quæ dicit in 2. cap. de Di. no. vbi dicit, quòd his quæ pertinent ad humanam eius operationem, Pater & Spiritus sanctus nulla ratione cōmunicant, nisi quis dixerit secūdum benignissimam & misericordem voluntatem: inquantum scilicet Pater & Spiritus sanctus ex sua misericordia voluerunt Christum agere & pati humana. Addit autem & omnem sublimissimam & ineffabilem Dei operationē, quam homo pro nobis factus adimpleuit, immutabilis profectò Deus & Dei verbum. Sic igitur patet, quòd alia est operatio humana, in qua Pater & Spiritus sanctus non communicant nisi secundum acceptationem misericordiæ suæ: & alia est eius operatio, inquantum est Dei verbum, in qua communicant Pater & Spiritus sanctus.

¶Ad secundum dicendum, quòd instrumentum dicitur aliquid ex eo quòd mouetur à principali agente, quod tamen præter hoc potest habere propriam operationem secundum suam formam: vt de igne dictum est. Sic igitur actio instrumenti, inquantum est instrumentum, non est alia ab actione principalis agentis: potest tamen habere aliam operationem, prout est res quædam. Sic igitur operatio, quę est humanę naturę in Christo, inquantum est instrumentum diuinitatis, non est alia ab operatione diuinitatis: nō enim est alia saluatio, qua saluat humanitas Christi & diuinitas eius. Habet tamen humana natura in Christo, inquantum est natura quædam, quandam propriam operationem: vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd operari est hypostasis subsistentis, sed secundum formam & naturam, à qua operatio speciem

vna tantùm confusa operatio in Christo: quia poneretur in eo vnū tātum principiū virtute propria actiuū, scilicet natura illa tertia confusa. Et multò magis hæreticū ponerent in Christo solam deitatē esse actiuam virtute propria: humanitatem verò esse purū instrumentum sine propria virtute (quia hi fuerunt subtrahentes Christo voluntatē humanam vel eius actū) quoniā secundū hoc in Christo cōsequenter poneretur deitatis & humanitatis vna tantùm operatio, iuxta vnitatē actiui principij ppriȷ. At si in Christo deitas agit virtute ppria, & humanitas agit etiā virtute propria (quāuis coagat simul deitati) non est deitatis & humanitatis in Christo operatio vna tantùm, sed est vna & multæ. Verbi gratia, dum Christus sanauit infirmum tangendo, si sint in illo opere aliqui actus causati ab humanitate virtute propria, & aliquis causatus à diuinitate virtute propria: operatio illa non est vna tantùm, sed est vna & multæ. Vna quidem quia sanatio, quia virtute propria deitatis, & ab humanitate instrumētaliter est: duæ verò, quia adiungitur dictæ operationi operatio, quæ est ab humanitate virtute propria: distinctioni cōiunginē voluntaria contactio. sanatio enim vna operatio est à deitate per humanitatem contactus: at vero si tantum poneretur humana operatio à propria humanitatis virtute, si autem sola deitas, propria virtute operari ponatur, & humanitas solùm vt purū exequens principalis agentis virtutem poneretur, vna tantùm operatio inueniretur in huiusmodi curatione. Hæc de re.

Primum. ¶In corpore articuli primò recitatur simul & declaratur hęreticorum positio cum fundamento. secundò ostenditur radix erroris eorum. tertiò respondetur quæsito sic, Et ideo vbicunque mouens & motum.

¶Quo ad primam erroneam cōclusio est: In Christo est vna tantùm operatio, licet sint multa operata. Probatur: quia vnū tantùm est in Christo principium actiuū, scilicet deitas: humanitas autem instrumentaliter se habet. Declaratur hæc & in anima respectu organorum corporeorum. & respectu virium sensitiuarum.

¶Quo ad secundam radicem erroris ponitur: quia nō distinxerūt operationem instrumēti per propriam formā, vel per participationem agētis. Declaratur hæc in artificialibus, artifice & securi. & in naturalibus, scilicet igne respectu aeris. Quod potest declarari respectu animæ vegetatiuæ, cuius instrumentum ponitur ignis in augmento: vt patet in secundo de Anima contra Empedoclē. Indistinctio igitur operationum & cōmunio agentium, quia principale vtitur ꝓpria operatione instrumenti, & instrumentum participat operationem propriā principalis, errandi occasio fuit.

¶Quo ad tertiā cōclusio est: in Christo sunt duæ operationes. Probatur primo ratione ostensiua. secūdò auctoritate Leonis. tertiò ducēdo ad impossibile. quartò definitione Synodi. Omnia clara sunt in litera.

¶In responsione ad quartum, aduerte & perspice sensum literæ, ponentis differētiā inter esse & operari respectu naturę & personæ. Ponitur siquidē primò vtriusque conuenientia in hoc, quòd vtrunque hoc est tā esse, quàm operari, est personæ à natura: quòd vtrunque habet naturā pro principio & personā pro subiecto, quod est quod operatur. Deinde subditur differētia inter vtrūque: quia in constitutione personæ à natura esse se habet vt terminans, quia spectat ad ipsam personæ constitutionē, vt propria actualitas eius: persona enim nihil aliud est, quàm natura deducta ad hoc quòd sit propriè id quod est. Et hinc prouenit vt vnitas personæ exigat vnitatē esse: oportet namque constitutionē vnius personæ ad vnum tantūmodo terminū cōsideri. Operatio verò non sic se habet: nō enim natura cōstituendo personam, dat operari, sicut dat esse: sed persona iam existens profert, mediante natura, operationem. Et ideo vnitas personæ non exigit vnitatem operationis. Vbi vides quòd esse immediatè in persona à natura est: operari verò iam constituta persona habet à natura ipsa, mediante natura. habet enim operatio naturam & vt principium, & vt susceptiuum proximū saltem mediante potentia: personam autem vt primū operans, vt quod. Esse verò naturam, habet vt principium quo tantū, & personā vt immediatū subiectū quod est. Eadem ergo est doctrina hic & superius tradita: non enim docemus hic, quòd esse sit de intrinseco intellectu personæ, sed quòd pertinet ad cōstitutionem personæ. Et verè sic est, quoniā constitutio personæ est cōstitutio ipsius esse: tū quia non alia cōstitutione fit persona, & alia fit esse, sed vna & eadem. Tum quia ad hoc constituitur persona, vt sit: quod est dictu, constitutionē personæ terminari ad esse, tanquā ad ipsi personæ propriā, immediatā, vltimámque actualitatē infra latitudinem sui generis, scilicet substantiæ.

Aduert. ¶In responsione ad quartum, aduerte & perspice…

Aduert. ¶In responsione ad quintum vide nouiter, quòd cum propriis operatio sing

[illegible] operationum (diuinae scilicet & humanae) stare dicitur vnitatem operati [illegible] vtriusque: non per viam proprietatis, quia hoc repugnat his, quae nunc immediate dicta sunt, sed per viam concursus seu communionis. Nunquam enim operatum proprium vnius operationis est operatum proprium alterius: vt in principio responsionis docetur. Sed operatum proprium vnius potest esse operatum commune [illegible] & alteri operationi: vt sanatio leprosi est proprium operatum diuinae operationis, & cum hoc est commune operatum dictae diuinae operationis & humano contactui participanti diuinam operationem: vt in calce responsionis docetur.

[illegible] actu intellectus, qui est hominis, & non à voluntate, [illegible] tium. Vnde dupliciter potest intelligi litera praesens: [illegible] te operationis, ita quod sensus est, si quod genus operationis [illegible] al. &c. Et tunc caret scrupulo litera: quia licet [illegible] tio non à voluntate, nec secundum illas partes numeratas in litera [illegible]

¶Super Quaestionis decimaenonae Articulum secundum.

Titulus ex praecedenti clarus est. ¶In corpore tria facit: primò declaratur in communi quid & quae sit operatio humana, vel non humana, & similiter vna vel multae. Secundò declarantur haec eadem in puro homine, applicando ad purum hominem communiter praedicta. Tertiò, applicando ad Christum, respondetur quaestioni vnica conclusione: In Christo est vna humana operatio multò magis, quàm in quocunque homine. [illegible]

recipit. Et ideo à diuersitate formarum seu naturarum est diuersa species operationum: sed ab vnitate hypostasis est vnitas secundum numerum, quantum ad operationem speciei. Sicut ignis habet duas operationes specie differentes, scilicet illuminare & calefacere, secundum differentiam lucis & caloris: & tamen est vna numero illuminatio ignis semel illuminantis. Et similiter in Christo oportet quòd sint duae operationes specie differentes secundum eius duas naturas. quaelibet tamen operationum est vna numero in Christo semel facta, sicut vna ambulatio & vna sanatio.

¶Ad quartum dicendum, quòd esse & operari est personae à natura, aliter tamen & aliter. Nam esse pertinet ad ipsam constitutionem personae: & sic quantum ad hoc se habet in ratione termini. Et ideo vnitas personae requirit vnitatem ipsius esse completi & personalis. Sed operatio est quidam effectus personae secundum aliquam formam vel naturam: vnde pluralitas operationum non praeiudicat vnitati personali.

¶Ad quintum dicendum, quòd aliud est proprium operatum operationis diuinae & operationis humanae in Christo: sicut operatum proprium diuinae operationis est sanatio leprosi, operatum autem proprium humanae naturae, est eius contactus. Concurrunt autem ambae operationes ad vnum operatum, secundum quòd vna natura agit cum communione alterius: vt dictum est.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm in Christo sint plures operationes humanae.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo sint plures humanae operationes. Christus enim, inquantum homo, communicat cum plantis in natura nutritiua, cum animalibus autem in natura sensitiua, cum Angelis autem in natura intellectiua, sicut & caeteri homines. Sed alia est operatio plantae, inquantum est planta: & alia animalis, inquantum est animal. Ergo Christus, inquantum est homo, habet plures operationes.

¶Praeterea, Potentiae & habitus distinguuntur secundum actus. Sed in anima Christi fuerunt diuersae potentiae & diuersi habitus. Ergo & diuersae operationes.

¶Praeterea, Instrumenta debent esse proportionata operationibus. Corpus autem humanum habet diuersa membra differentia secundum formam. Ergo diuersis operationibus debent esse accommodata. Sunt ergo in Christo diuersae operationes secundum humanam naturam.

¶SED CONTRA est, quòd sicut Damasc. dicit in 3. lib. operatio sequitur naturam. Sed in Christo est tantùm vna natura humana. Ergo in Christo fuit vna tantùm operatio humana.

CONCLVSIO.

¶In Christo est vna humana operatio magis quàm in quocunque alio homine.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quia homo est id quod est secundum rationem, illa operatio dicitur esse simpliciter humana, quae à ratione procedit per voluntatem, quae est rationis appetitus. Si qua autem operatio est in homine quae non procedit à ratione & voluntate, non est simpliciter operatio humana: sed conuenit homini secundum aliquam partem humanae naturae. Quandoque quidem secundum ipsam naturam elementi corporalis, sicut ferri deorsum. Quandoque verò secundum virtutem animae vegetabilis: sicut nutriri & augeri. Quandoque verò secundum partem sensitiuam, sicut videre & audire, imaginari & memorari, concupiscere & irasci. Inter quas operationes est differentia. Nam operationes animae sensitiuae sunt aliqualiter obedientes rationi, & ideo sunt aliqualiter rationales & humanae, inquantum scilicet obediunt rationi, vt patet per Philosophum in 1. Ethi. Operationes verò quae sequuntur animam vegetabilem, vel etiam naturam elementaris corporis, non subijciuntur rationi, vnde nullo modo sunt rationales, nec humanae simpliciter, sed solùm secundum partem humanae naturae. Dictum est autem suprà, quòd quando agens inferius agit per propriam formam, tunc est alia operatio inferioris agentis & superioris: quando verò agens inferius non agit, nisi secundum quòd est motum à superiori agente, tunc est eadem operatio superioris agentis & inferioris.

Sic igitur in quocunque homine puro alia est operatio elementaris & animae vegetabilis ab operatione voluntaria, quae est propriè humana. Et similiter etiam operatio animae sensitiuae, quantum ad id quod non mouetur à ratione: sed quantum ad id quod mouetur à ratione, est eadem operatio partis sensitiuae & rationalis. Ipsius autem animae rationalis est vna operatio, si attendamus ad ipsum principium operationis: quod est ratio vel voluntas. Diuersificatur autem secundum respectum ad diuersa obiecta, quam quidem diuersitatem aliqui appellauerunt diuersitatem operatorum magis, quàm operationum, iudicantes de vnitate operationis solùm ex parte operatiui principij. Sic enim nunc quaeritur de vnitate vel pluralitate operationum in Christo. Sic igitur in quolibet puro homine est tantùm vna operatio, quae propriè humana dicitur: praeter quam tamen sunt in homine puro quaedam aliae operationes, quae non sunt propriè humanae, sicut dictum est. Sed in homine Iesu Christo nullus erat motus sensitiuae partis, qui non esset ordinatus à ratione. Ipsae etiam operationes naturales & corporales aliqualiter ad eius voluntatem pertinebant, inquantum voluntatis eius erat, vt caro eius ageret, & pateretur quae sunt sibi propria, vt dictum est suprà. Et ideo multò magis est vna operatio in Christo, quàm in quocunque alio homine.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd operatio partis sensitiuae & etiam nutritiuae non est propriè humana: sicut dictum est. Et tamen in Christo huiusmodi operationes fuerunt magis humanae, quàm in alijs.

¶Ad secundum dicendum, quòd potentiae & habitus diuersificantur per comparationem ad obiecta. Et ideo diuersitas operationum hoc modo respondet diuersis potentijs & habitibus, sicut etiam respondet diuersis obiectis. Talem autem diuersitatem opera-

[illegible]

¶ Præterea, Vbicunque est aliud & aliud, ibi sunt duo. Sed Christus est aliud & aliud: dicit enim Aug. in Enchi. Cùm in forma Dei esset, formam serui accepit, vtrunque vnus, sed aliud propter Verbũ, aliud propter hominem. Ergo Christus est duo.

¶ Præterea, Christus non est tantùm homo: quia sic purus homo esset. Ergo est aliquid aliud, quàm homo: & ita in Christo est aliud & aliud. Ergo Christus est duo.

¶ Præterea, Christus est aliquid quod est Pater, & est aliquid quod non est Pater. Ergo Christus est aliquid & aliquid. Ergo Christus est duo.

¶ Præterea, Sicut in mysterio Trinitatis sunt tres personæ in vna natura: ita in mysterio Incarnationis sunt duæ naturæ in vna persona. Sed propter vnitatem naturæ, non obstante distinctione personæ, Pater & Filius sunt vnum: secundum illud Ioan. 10. Ego & Pater vnum sumus. Ergo non obstante vnitate personæ, propter dualitatem naturarum, Christus est duo.

¶ Præterea, Philosophus dicit in tertio Physico. quod vnum & duo denominatiuè dicuntur. Sed Christus habet dualitatem naturarum. Ergo Christus est duo.

¶ Præterea, Sicut forma accidentalis facit alterũ, ita forma substãtialis aliud: vt Porphyrius dicit. Sed in Christo sunt duæ naturæ substantiales, humana scilicet & diuina. Ergo Christus est aliud & aliud. Ergo Christus est duo.

¶ SED CONTRA est quod Boet. dicit in lib. de duab. natu. Omne quod est, inquantum est, vnum est. Sed Christum esse confitemur. Ergo Christus est vnum.

CONCLVSIO.

¶ Cùm in Christo sit vnum suppositũ & vna persona, ipsum esse vnum & vnus dici potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd natura secundũ se considerata prout in abstracto significatur, non verè potest prædicari de supposito seu persona nisi in Deo, in quo nõ differt quod est, & quo est: vt in Prima parte habitum est. In Christo autẽ cùm sint duæ naturæ, diuina scilicet & humana, altera earũ, scilicet diuina, potest de eo prædicari, & in abstracto & in cõcreto: dicimus enim quòd filius Dei, qui supponitur in hoc nomine Christus, & est diuina natura, & est Deus. Sed humana natura non potest prædicari de Christo secundum se in abstracto, sed solùm in concreto, prout scilicet significatur in supposito. Non enim verè potest dici, quod Christus sit humana natura: quia natura humana non est nata prædicari de suo supposito. Dicitur autem, quòd Christus est homo, sicut & quòd Christus est Deus. Deus autem significat habentẽ deitatem: & homo significat habentem humanitatem. Aliter tamen habens humanitatem significatur per hoc nomen homo, & aliter per hoc nomen Iesus, vel Petrus. Nam hoc nomen homo importat habentem humanitatem indistinctè, sicut & hoc nomen Deus, indistinctè importat habẽtem deitatem: hoc autem nomen Petrus vel Iesus, importat distinctè habentem humanitatem, scilicet sub determinatis indiuidualibus proprietatibus: sicut & hoc nomen filius Dei, importat habentẽ deitatẽ sub determinata proprietate personali. Numerus autem dualitatis in Christo ponitur circa ipsas naturas, & ideo si ambæ naturæ in abstracto prædicarẽtur de Christo, sequeretur, quòd Christus esset duo. Sed quia duę naturę nõ prędicãtur de Christo, nisi prout significantur in supposito, oportet secundũ rationẽ suppositi prædicari de Christo vnũ vel duo. Quidam autẽ posuerunt in Christo duo supposita, sed vnam personam, quæ quidẽ videtur se habere secundũ eorũ opinionẽ tanquam suppositum cõpletum vltima completione. Et ideo quia ponebant in Christo duo supposita, dicebãt Christũ esse duo neutraliter, sed quia ponebant vnam personã, dicebant Christũ vnũ masculinè. Nã neutrũ genus designat quiddam informe & imperfectum: genus autem masculinũ designat quiddã formatũ & perfectũ. Nestoriani autẽ ponentes in Christo duas personas, dicebant Christũ non solùm esse duo neutraliter, sed etiam duos masculinè. Quia vero nos ponimus in Christo vnã personam & vnum suppositũ (vt ex suprà dictis patet) sequitur, quòd dicamus quòd non solùm Christus est vnus masculinè, sed etiam quòd est vnum neutraliter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum illud Aug. non est sic intelligendũ, quòd ly vtrũque teneatur ex parte prędicati: quasi dicat, quòd Christus sit vtrũque: sed tenetur ex parte subiecti. Et sic ly vtrunque ponitur non quasi pro duobus suppositis, sed pro duobus nominibus significãtibus duas naturas in cõcreto. Possum enim dicere, quòd vtrũque, scilicet Deus & homo, est Deus propter accipientẽ Deũ: & vtrunque, scilicet Deus & homo est homo propter acceptum hominẽ.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd cùm dicitur, Christus est aliud & aliud, locutio est exponenda, vt sit sensus, habens aliam & aliã naturam. Et hoc modo exponit Aug. in lib. cõtra Felicianum. Vbi cùm dixisset, In mediatore Dei & hominum, aliud Dei filius, aliud hominis filius, subdit, Aliud inquam pro discretione substantiæ, non alius pro vnitate personæ. Vnde Greg. Nazanzenus in Epistola ad Eledonium dicit, Si oportet compẽdiosè dicere, aliud quidẽ & aliud, ea, ex quibus Saluator est: siquidem nõ idem est inuisibile visibili, & quòd absque tempore ei, quod sub tempore, non autem alius & alius, absit: hæc enim ambo vnum.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd hæc est falsa, Christus est tantùm homo: quia non excludit aliud suppositum, sed aliã naturam: eo quòd termini in prędicato positi, formaliter tenẽtur. Si vero adderetur, aliquid per quod traheretur ad suppositũ, esset vera locutio: puta, Christus est tãtùm id quod est homo. Nõ tamẽ sequitur, quòd sit aliqd aliud, quàm homo: quia ly aliud cùm sit relatiuũ diuersitatis substãtiæ, propriè refertur ad suppositũ (sicut & omnia relatiua facientia personalẽ relationẽ) sequitur autẽ, ergo habet aliã naturam.

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd cùm dicitur, Christus est aliquid quod est Pater, ly aliquid, tenetur pro natura diuina: quæ etiam in abstracto prædicatur de Patre & Filio. Sed cùm dicitur, Christus est aliquid quod nõ est Pater, ly aliqd tenetur nõ pro ipsa natura humana, secũdũ quòd significatur in abstracto, sed secũdũ quòd significatur in cõcreto: nõ quidẽ secũdũ suppositũ distinctũ, sed secundum suppositũ indistinctũ, prout scilicet subsitat naturæ, nõ autẽ proprietatibus indiuiduãtibus. Et ideo nõ sequitur, quòd Christus sit aliud, & aliud, vel quòd sit duo: quia suppositũ humanæ naturæ in Christo, quod est persona filij Dei, non ponit in numerũ cum natura diuina, quæ prædicatur de Patre & Filio.

¶ Ad quintũ dicẽdũ, quòd in mysterio diuinæ Trinitatis natura diuina prædicatur etiã in abstracto de tribus personis: & ideo simpliciter potest dici, quòd tres personæ sint vnũ. Sed in mysterio Incarnationis non prædicãtur ambæ naturæ in abstracto de Christo: & ideo non potest simpliciter dici, quòd Christus sit duo.

¶ Ad

teretur de Christo, esset duo Christus: quia naturę ponuntur in numerum, sed quia non prędicantur, non concluditur Christum duo. & quia [illegible] prædicantur [illegible] in supposito, ideo secundum rationem suppositi numerati vel non numerati dicendus est Christus vnum vel duo.

¶ Vbi occurrit dubium. Primum est circa illud: In solo Deo natura prędicatur de supposito: habet enim instantiam, in Angelis suppositũ non differt à natura.

¶ Alterum est circa processum literę conditionalem [illegible] iam procedit à destructione antecedentis [illegible] quod nõ [illegible] cet. Ait enim, si ambę naturę in abstracto prędicarentur de Christo, sequeretur quòd Christus esset duo [illegible] quia duę naturę non prædicantur &c.

¶ Ad primum facile patet responsio: quòd quia aliquo modo differt suppositum à natura in Angelis, quamuis in illis non differat indiuiduum à natura, ideo [illegible]

¶ Ad secundum dicitur, quòd quia [illegible] argumentum à destructione antecedentis nõ est prohibitũ ideo quia ex [illegible] hic procedatur (vt patet ex declaratione) absque vitio processum est.

¶ Quoad secundã partem corporis conclusio est: Christus est & vnus & vnum. Deducitur cõclusio ex pręmissis, subiunctis tribus modis dicendi de supposito seu persona Christi. Primus est dicentiũ in Christo duo supposita & vnam personam: secundus est dicentium in Christo duo supposita & duas personas: tertius est dicentium in Christo vnũ suppositum & vnã personam. Iuxta primum, Christus est duo, in neutro genere, & vnus. Iuxta secundum, Christus est duo, tam neutraliter quàm masculinè. Iuxta tertiũ Christus est vnũ & vnus. Et quia tertius modus solus est sententia fidei ideo concluditur, quòd Christus est vnum & vnus.

¶ In responsione ad tertium aduerte nouitie, quòd quum in medio responsionis dicitur, nõ tamẽ sequitur quòd sit aliquid aliud, quàm homo, &c. illa aduersatiua non respicit ad propositionem immediatè positam in litera, sed ad propositionem negatiuam in argumẽto assumptam, scilicet Christus non est tantum homo. Autor siquidem in hac responsione primò notificat hanc assumptam propositionẽ esse verã, mouẽdo [illegible] contradictoriam affirmatiuam esse falsam [illegible] tantum homo quia prędicata te-

nentur formaliter. Et interponit ad bonitatem doctrinæ qualiter posset fieri affirmatiua vera, scilicet Christus est tantum id, quod est homo. Deinde redit ad respondendum argumento. Et quia concessit antecedens assumptũ, scilicet Christus nõ est tãtum homo, respõdet ad cõsequẽtiã, ergo est aliquid aliud, quàm homo, dicens, Non tamen sequitur quòd sit aliqd aliud quàm homo, &c. quasi dicat, licet antecedẽs sit verum, sequela tamen non valet.

¶ In respõsione ad quartũ, vide nouitie, quòd quum in litera conceditur, quod Christus est aliquid, quod nõ est Pater, & sensus est quòd Christus est homo, hoc est suppositum humanę naturę: quod est esse aliquid quod nõ est Pater quia est esse substantiã, vt substantia dicitur hypostasis, quæ substãtia secundum rẽ in Christo est hypostasis filij, quæ nõ est Pater. Quamuis nõ significetur nomine hominis ipsa hypostasis filij distinctè, sed indistinctè. Quia igitur ex his duobus dictis, Christus est aliquid quod est Pater, Christus est aliquid quod nõ est Pater, nihil aliud habetur, nisi quòd Christus est deitas & suppositũ humanæ naturæ, & hæc duo, scilicet deitas & suppositum humanæ naturæ in Christo non ponuntur in numerum (quia suppositũ humanæ naturæ in Christo est filius Dei, qui nõ ponitur in numerum cum deitate) ideo nõ sequitur quod Christus sit duo.

¶ Attende vir docte, ex hoc articulo collato cũ articulo 1. in quæstionibus disputatis de vnione Verbi incarnati, quantum ipsis doctior fuerit hic Autor, quarum distens fundamenta doctrinæ huius ab illis, vt ætas eius autoritatẽ huic operi deterre.

nouo adueniat praeexistenti personae, vnum nouum esse semper est. Et ratio est in promptu: quia non meliores sunt conditiones personalia ex hoc, quod adueniunt post, quàm si essent congenita seu coaeua personae: sed si essent congenita seu coaeua, non nisi vnum esse constituerent: ergo si adueniunt, non dederunt nouum esse. Tertiò declaratur, quid nulli personae adueniat ex superaduentu personalium & dicitur quòd est relatio ad nouam partem personalem. Et huius quoque in promptu causa est, quia sicut personalia congenita non dant personae singula propria esse, sed persona vnum esse habet relatum ad omnia personalia (Sortes enim non habet vnum esse partiale à manu, & vnum à capite, & aliud ab hepate, & vnd ab oculis, &c. quasi ex his conflatur vnum esse totale, sed Sortes habet suum proprium esse, quod est primò esse ipsius Sortis, & illo refertur ad omnia personalia, cum illo dicitur esse & ipse, & dicitur esse secundum caput, manus, pedes, &c.) ita si sunt aduenticia, sola relatio praeexistenti esse acquiritur ad illa. Demum posita ipsa conditionali, declaratur sensus huiusmodi relationis in Christo vt scilicet persona illa dicatur subsistere non solùm secundum diuinã, sed etiam secundum humanam naturam.

¶Ad sextum dicendum, quòd duo dicitur, quasi habens dualitatem: nõ quidem in aliquo alio, sed in ipso, de quo duo praedicatur. Fit autem praedicatio de supposito, quod importatur per hoc nomen Christus. Quanuis igitur Christus habeat dualitatẽ naturarũ: quia tamen nõ habet dualitatẽ suppositorum, non potest dici Christus esse duo.

¶Ad septimum dicendum, quòd alterum importat diuersitatem accidentis: & ideo diuersitas accidentis sufficit ad hoc, quod aliquid simpliciter dicatur alterum. Sed aliud importat diuersitatem substantiae: substantia autem dicitur non solùm natura, sed etiã suppositum, vt dicitur in quinto Meta: & ideo diuersitas naturae non sufficit ad hoc, quòd aliquid simpliciter dicatur aliud, nisi adsit diuersitas secundum suppositum. Sed diuersitas naturae facit aliud secũdum quid, scilicet secundum naturam, si non adsit diuersitas suppositi.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm in Christo sit tantùm vnum esse.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo non sit tantùm vnum esse, sed duo. Dicit enim Damasce. in 3. libro, quòd ea quae consequuntur naturam, in Christo duplicantur. Sed esse consequitur naturã: esse enim est à forma. Ergo in Christo sunt duo esse.

¶Praeterea, Esse filij Dei est ipsa natura diuina, & est aeternum. Esse autem hominis Christi nõ est diuina natura: sed est esse tẽporale. Ergo in Christo nõ est tãtùm vnũ esse.

¶Praeterea, In Trinitate quanuis sint tres personae, est tamen vnum esse propter vnitatem naturae. Sed in Christo sunt duae naturae, quanuis sit vna persona. Ergo in Christo non est tantùm vnum esse, sed duo.

¶Praeterea, In Christo anima dat aliquod esse corpori, cùm sit forma eius. Sed non dat sibi esse diuinum, cùm sit increatum. Ergo in Christo est aliud esse, praeter esse diuinum: & sic in Christo non est tantùm vnum esse.

¶SED CONTRA, Vnumquodque secundum hoc dicitur ens, secundum quod dicitur vnum: quia vnum & ens conuertuntur. Si ergo in Christo essent duo esse, & non tantùm vnum, Christus esset duo, & non vnum.

CONCLVSIO.

¶Cùm humana natura adiuncta sit filio Dei in persona & non accidentaliter, fuit tantùm vnum esse personale in Christo.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quia in Christo sunt duae naturę & vna hypostasis, necesse est quòd ea quae ad naturã pertinent in Christo, sint duo: quae autem pertinẽt ad hypostasin in Christo, sint vnũ tantùm. Esse autem pertinet & ad naturam & ad hypostasim. Ad hypostasim quidem, sicut ad id quod habet esse: ad naturam autem, sicut ad id quo aliquid habet esse. Natura enim significatur per modum formae, quae dicitur ens ex eo, quòd ea aliquid est, sicut albedine est aliquid album, & humanitate est aliquis homo. Est autem considerandum, quòd si est aliqua forma vel natura, quae non pertineat ad esse personale hypostasis subsistentis, illud esse non dicitur esse illius personae simpliciter, sed secundum quid, sicut esse album, est esse Sortis, non inquantum est Sortes, sed inquantum est albus. Et huiusmodi esse nihil prohibet multiplicari in vna hypostasi vel persona: aliud enim est esse, quo Sortes est albus, & quo Sortes est musicus. Sed illud esse, quod pertinet ad ipsam hypostasim vel personam secundum se, impossibile est in vna

¶Super Quaestionis decimaeseptimae Articulum secundum.

Annot. TItulus, vt sonat, sumendus est de esse simpliciter & absolutè. Vertitur enim in quaestionem, an sicut dicimus in Christo simpliciter & absolute duas naturas, ita dicere possimus, in Christo duo esse simpliciter & absolutè, an verò sicut in Christo nõ est, nisi vnum suppositum, vna persona: ita non est nisi vnum esse.

Et notandum est, quòd non quaeritur de perpositione, sed de re: non enim quaeritur, an illa propositio sit vera, Christus habet duo esse: sed an Christo sint duo esse. Et licet ista quaestio videatur prima facie locanda inter quaestiones substantiales de Incarnatione, & nõ inter cõsequentes (vt ab Autore locata est:) si quis tamen profundius consideret, suo loco posita est quoniam vnum sequitur ens: tota autem latitudo tractatorũ ante illam quaestionẽ, spectat ad esse vel fieri Incarnationis in se, vel enuntiationum. Vnde meritò modò de vno vel multis tractatur. Nec propterea à substantialibus receditur, eo quod vnũ vel multa non addit naturam aliquam supra ens, hoc est illud quod vnum vel multa dicitur secundum veram Metaphysicam. Vna enim albedinis natura, nullam entitatem addit supra albedinis naturam. & sic de alijs.

3. dist. 6. q. 1. art. 2. q. 1. ad 4. & 5. Et 2. q. 1. art. 4. Et quol. 9. q. 2. art. 3. Et opus. 3. c. 216. & 219. Clement.

¶In corpore duo principaliter fiunt, primò praemittuntur tria maxime conferentia ad veritatem: secundò proceditur ex duabus conditionalibus, & interim concluditur responsiua quaestio, quòd in Christo est vnum esse tantùm.

¶Quo ad primum praemittuntur tria. Vnum ex parte subiecti, quod est Christus & duo ex parte praedicati, quod est habere esse vnum vel plura. Ex parte siquidem subiecti praemittitur generalis regula, quod quae sunt naturae, multiplicantur in Christo, quae sunt hypostasis, non multiplicantur. Et ratio redditur: quia in Christo sunt duae naturae & vna persona. Ex parte verò praedicati praemittitur primo, quòd esse est de numero spectantium & ad naturam & ad personam: diuersimodè tamen, quia personae vt habenti seu quod est, naturae autem vt principium, seu quo aliquid est. Et hoc probatur à signo: quia natura significatur per modum formae, qua aliquid est ens vel tale. vt patet de albedine & humanitate. Deinde praemittitur aliud ex parte praedicati: scilicet quòd esse est duplex, quoddam à forma vel natura pertinente ad esse personale: quoddam à forma vel natura non pertinente ad esse personale. Exemplum primi in homine, est esse quod homo habet ab anima. Exemplum secundi est esse quod habet ab albedine, & vniuersaliter ab accidentali forma nam anima spectat ad personalitatem Sortis, albedo non. Ponitur autem in litera duplex inter haec duo esse, differentia. Prima est penes simpliciter vel secundum quid. quia primum esse, est esse Sortis simpliciter & absolutè secundum autem est esse Sortis non simpliciter, sed vt est talis, puta inquantum albus. Secunda est penes vnitatem vel pluralitatem: quia secundum potest in vna & eadem persona multiplicari (vt patet) primum autem impossibile est in vna & eadem persona multiplicari: quia impossibile est, quòd vnius rei non sit vnum esse.

¶Quo ad secundum, prima conditionalis est: Si natura humana aduenisset filio Dei non hypostatice, sed accidentaliter, oporteret in Christo ponere duo esse vnum, secundum quòd est Deus, & aliud, secundum quòd est homo. Haec conditionalis nõ aliter probatur in litera, nisi quòd deducitur ex praemissis, exemplum afferendo in Sorte de esse ipsius, secũdum quod est homo, & secundũ quòd est albus & rationem applicando, quia esse album, non spectat ad esse personale Sortis.

¶Secunda conditionalis est. Si natura humana coniungitur filio Dei personaliter secundum naturam humanam non aduenit sibi nouum esse personale, sed solùm noua habitudo praeexistentis esse personalis ad naturam humanam. Circa quam conditionalem quatuor apponuntur primò narrat, quòd quaecunque sunt integrantia personam, non nisi vnum esse constituunt. Et hoc declarat in partibus integralibus, per ly esse autem, capitatum. & in partibus essentialibus materialibus per ly & esse corporeum, & in partibus essentialibus formalibus per ly & esse animatum. Secundò declarat, quòd si pars aliqua personalis adueniret praeexistenti personae, idem esset iudicium quo ad vnitatem ipsius esse: ita quòd ex aduentitia noua parte non adueniret nouum esse. Ita quod manifestauit, quod spectantia quaecunque ad personalitatem, siue simul cum persona coaeua sint (vt quum Sortes integer nascitur) siue aliquid eorum de

¶Vnum in Christo sit aliud esse actualis existentiae creatum, praeter increatum pertinens ad diuinam personam.

¶Haec sunt in corpore articuli in quibus mouentur sunt quaestiones. Prima domestica est de intentione & sensu Autoris, an scilicet Autor intendat docere, quòd in Christo nullum est esse actualis existentiae de genere substantiae creatum, sed sola existentia increata. Secunda quaestio, an ita sit in veritate, quòd in Christo nulla existentia substantialis sit nisi diuina.

¶Quaestionis primae ratio est varietas verborum ipsius Autoris tam in quaestionibus disputatis de vnione Verbi incarnati. Autor claré dicit, in Christo inueniri duo esse. vnum aeternum, quod est esse principale suppositi. & vnum temporale, inquantum Verbum est factum homo & hoc esse est esse secundarium illius suppositi. In hac etiam litera non concludit Autor, quòd Christo secundum humanam naturam non adueniat nouum esse, sed apposuit ly personale, vt patet quum infertur conclusio circa calcem corporis articuli: quasi praeseruauerit se Autor ab existentia actuali, vt est naturae humanae, non vt est personae. In responsione quoque ad primum nõ negatur totaliter dualitas esse: sed cum comparatiuo magis dictum, quòd esse magis retinet vnitatem secundũ vnitatẽ hypostasis, quàm habeat dualitatem secundum dualitatem naturae. In quibus verbis dualitas esse, minus quidem affirmatur, non autẽ negatur totaliter, quasi tanquã quid secundarium, non nisi secundum quid affirmandum. In responsione quoque ad tertium duplex esse insinuatur, dum soluitur argumentum ex identitate naturae & personae in diuinis. & affirmatur conditionalis, quòd si ibi esset aliud esse naturae, & aliud esse personae, esset triplex esse. Haec enim solutio insinuat, quòd quia in humanis & in Christo, persona non est idem cum natura assumpta, aliud est esse personae, & aliud naturae: ac per hoc duo sunt in Christo esse. In oppositum autem est processus articuli secundum planum illius sensum.

¶Ad hoc dicitur, quòd procul dubio sensus literae huius & doctrina Autoris est, in Christo non inueniri aliquod esse actualis existentiae substantiale, nisi esse existentiae diuinum. Claré siquidem patet ex processu huius articuli, tolli à Christo omne esse, quod à quacunque re personali in Christo est nisi à deitate. Fundatur enim vis rationis literae super hoc, quòd siue forma siue materia siue pars siue natura quaecunque sit spectans ad personalitatem alicuius, non affert suum esse & propterea oportet alterum duorum dicere, aut quòd natura humana non spectet ad personalitatem Christi, aut quòd non attulerit Christo esse quod dedisset personae humanae quam constituisset, si non fuisset assumpta. Ad hoc namque fundauit se Autor super pertinentia vel impertinentia formae ad personalitatem alicuius, vt pertinentia ad personalitatem alicuius, priuata fore singulis propriis esse, ex hoc ipso quòd ad alterius personalitatem spectant monstraret quoniam in hoc differunt personales à non personalibus formis: quod non personales habent singulae singula propria esse (vt patet de albedine, dulcedine, quantitate, &c.) personalia autem carent singulis esse. Et propterea si, pro quia, humanitas in Christo personalis res est, oportet quòd careat suo proprio esse: quod constat vocari esse actualis existentiae,

natura

patum principiari ab humanitate, seu naturam esse humanitatis vt principij quo. Vnde perinde esset dicere humanitatem in Christo habere propriam existentiam, sed illam non esse simpliciter, aut principalem existentiam Christi, sed secundariam aut secundum quid (puta inquantum est homo) & collocare humanitatem Christi in ordine formarum seu naturarum non pertinentium ad personalitatem, quibus conuenit afferre secum sua singula esse & propterea multiplicare illa in vna & eadem persona. Quum tamen euidenter in litera clarum sit, humanitatẽ Christi locatam esse inter spectantia ad personalitatem. Et ideo nõ afferre proprium esse: quia si afferret illud, multiplicaretur in vna & eadẽ persona esse personale: quoniam esse proprium naturæ humanæ est esse personale, est enim esse Sortis aut Platonis, &c.

¶ Ad obiecta autem in oppositum respondendo ad primum dicitur, quòd opinio illa posita in q. illa de vnione Verbi, vt retractata censenda est, nisi quis adeò desipiat, vt putet doctrinam in hoc vltimo libro traditam, & in Autenticis libris eccl. prius probatam (scilicet in 3. sen. di. 6. q. 2. & in quolib. 9. q. 2.) rescindendam esse ad quæstionculam vix cognitam inter opera Autoris, & longè antè factam. Quæ rationabilius creditur colligendo condita, inter schedulas disputationum quàm vnquàm edita à diuo Thoma: continet enim quæstionem illam de tanta re, hoc est de vnione Verbi incarnati, imperfectissimè materiam vnionis tractare. & per hoc dissonare ab aliis quæstionibus disputatis eiusdem: & rationibus multum debilibus vti, vt patet conferenti illos articulos similibus in hoc opere: & quinque tantùm articulis rem tantam absoluere. Præ se ferunt siquidem hæc quod diximus.

¶ Ad secundum sumptum ex corpore huius articuli dicitur, quòd nihil obstat quoniam esse personale & esse substantiæ personalium, apud Autorem idem est: & iam declaratum erat in hac litera hoc: quando illatum est, Christo non aduenire nouum esse personale. Vnde ly personale sumitur ibi, vt distinguitur contra accidentale: quia enim hæc duo tantum essendi genera in persona declarauerat. & filio Dei ex humanitate assumpta non aduenit nouum esse accidentale, sub quo substantiale esse existentiæ claudi oportet: quoniam humana natura non nisi substantiale esse existentiæ secum afferret: quod accidentale esset filio Dei: ideo ad differentiam huiusmodi accidentalis esse addidit ly personale: alioquin conclusio nouum terminum apposuisset, & non sequeretur ex præmissis.

¶ Ad tertium sumptum ex responsione ad primum, dicitur quòd comparatio cadit supra causas, & non supra effectus: vnitas enim personæ, & dualitas naturæ sunt causæ, vnitas vel dualitas esse est effectus. Docet ergo litera quod quia esse ad naturam se habet vt ad principiũ quo: ad personam vero se habet vt ad proprium subiectum quod: ideo magis vrget vnitas personæ ad vnitatẽ esse, quàm dualitas naturæ ad duo esse: ac per hoc quia causa efficaciorem effectum habere debet, ponenda est vnitas, & non dualitas esse in Christo. Hic est verus & intentus sensus literæ. & responsio satisfacit argumento, vt patet & consonat corpori articuli, nec vllam habet dissonantiam. Et si vis etiam Grammaticè literam construere, dispone construendo ly magis, supra ly secundum vnitatem hypostasis: & similiter ly quàm, supra ly secundum dualitatem naturæ, & exponito, & ideo magis secundum vnitatem hypostasis retinet vnitatem, quàm secundum dualitatem naturæ habeat dualitatem, & videbis, quòd comparatio fit ad causas, & non ad effectus.

¶ Ad quartum sumptum ex responsione ad tertium dicitur quòd responsio ista supponit vnum singularissimum verum in prima parte habitum: scilicet quòd in solo Deo esse est naturæ proprium, tam quod ipsius est & vt quo, & vt quod est: In cæteris namque esse est naturæ vt quo, personæ autem, quæ est aliud quid à natura, est vt quod. Hinc enim sequitur responsio literæ: scilicet quod quia persona in diuinis est idem quod natura, non est aliud esse personæ præter esse naturæ.

¶ Et bene nota ly præter, quia ex hoc verbo insinuat, quòd supponitur quod esse sit naturæ. Et quum dixit, Non est aliud, intendit de illa alietate, qua persona est aliud à natura. In his enim, in quibus persona & natura secundum rem differunt, sicut persona est aliud à natura: ita esse personæ debitum est aliud ab esse naturæ. Aliud autem non per [illegible]ionem duorum esse, quorum vnũ sit aliud ab alio, sed per alietatem (vt ita dixerim) naturalem, quia alterius naturæ est esse, quod non debetur naturæ, nisi per personam, cui primo conuenit: & alterius naturæ esset esse, quod conueniret naturæ absque expectatione à persona, quod in solo Deo inuenitur. Quia igitur [illegible] diuinis persona est idem cum natura vendicante sibi esse vt proprium, ideo non est aliud esse conueniens personæ quàm esse proprium naturæ, & ideo tres personæ non habent nisi vnum esse, & haberent triplex esse, sicut est ibi triplex persona, si personæ esse distingueretur ab esse naturæ: hoc est, si personæ deberetur proprium esse alterius rationis ab eo quod deberetur naturæ, quando esse est proprium naturæ. Et hic esse intentum sensum, videtur

hypostasi vel persona multiplicari: quia impossibile est, quod vniusrei non sit vnum esse. Si igitur humana natura aduenirer filio Dei non hypostatice vel personaliter, sed accidentaliter (sicut quidam posuerunt) oporteret ponere in Christo duo esse: vnum quidem, secundum quod est Deus, aliud autem, secundum quod est homo. Sicut in Sorte ponitur aliud esse, secundum quod est albus, & aliud, secundum quod est homo, quia esse album, non pertinet ad ipsum esse personale Sortis. Esse autem capitatum, & esse corporeum, & esse animatum, totum pertinet ad vnam personam Sortis: & ideo ex omnibus his non fit nisi vnum esse in Sorte. Et si contingeret, quòd post constitutionem personæ Sortis, aduenirent Sorti manus vel pedes vel oculi (sicut accidit in cæco nato) ex his non accresceret Sorti aliud esse, sed solùm relatio quædam ad huiusmodi, quia scilicet diceretur esse non solùm secundum ea, quæ prius habebat, sed etiam secundum ea, quæ sibi postmodum aduenerunt. Sic igitur cùm humana natura coniungatur filio Dei hypostatice, vel personaliter (vt suprà dictum est) & non accidentaliter, consequens est quòd secundum humanam naturam nõ aduenit sibi nouum esse personale, sed solùm noua habitudo esse personalis præexistentis ad naturam humanã, vt scilicet persona illa iam dicatur subsistere, non solùm secundum diuinam naturam, sed etiam secundum humanam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd esse consequitur naturam: nõ sicut habentem esse, sed sicut quâ aliquid est: personam autem siue hypostasim consequitur, sicut habentem esse. Et ideo magis retinet vnitatem secundum vnitatem hypostasis, quàm habeat dualitatem secundum dualitatem naturæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud esse æternum filij Dei, quod est diuina natura, fit esse hominis, inquantum humana natura assumitur à filio Dei in vnitatẽ personæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in Prima parte dictum est, quia persona diuina est idem cum natura, in personis diuinis non est aliud esse personæ præter esse naturæ: & ideo tres personæ non habent nisi vnũ esse. Haberent autem triplex esse, si in eis esset aliud esse personæ, & aliud esse naturæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd anima in Christo dat esse corpori, inquantum facit ipsum actu animatum: quod est dare ei complementum naturæ, & speciei. Sed si intelligatur corpus perfectum per animam absque hypostasi habente vtrunque, hoc totum compositum ex anima & corpore (prout significatur nomine humanitatis) non significatur vt quod est, sed vt quo aliquid est. Et ideo ipsum esse est personæ subsistentis, secundum quòd habet habitudinem ad talem naturam: cuius habitudinis causa est anima, inquantum perficit humanam naturam, informando corpus.

putes, tum ex eo quòd nec in creaturis apud Autorem esse duplex ponitur, vnd naturæ, & aliud personæ. Tum ex eo, quod non triplex, sed quadruplex esse haberent diuinæ personæ, si esse personæ esset aliud ab esse naturæ per positionem plurium esse in persona & in natura: quia inueniretur esse præter esse naturæ, in qua communicarent personæ, triplex esse personæ triplicis. In litera autem non nisi triplex infertur esse, si aliud esset esse naturæ ab esse personæ. Tum quia hanc satisfit argumento, quòd non est eadem ratio de vnitate vel pluralitate ipsius esse penes naturam, vel personam in Trinitate, & in mysterio incarnati Verbi. quia in Trinitate esse est naturæ proprium & ideo eius vnitatẽ sequitur, & nõ pluralitatem personarũ, existente persona idem cũ natura: in assumpta autem natura à Verbo, esse est proprium personæ: quia persona aliud est à natura. Sicut in cæteris hominibus esse quibus fit à natura, non est tamẽ naturæ, sed personæ proprium. & propterea ad vnitatem personæ sequitur vnitas esse, & ad pluralitatem naturæ nõ sequitur pluralitas ipsius esse. Nec satisfieret argumento, si exponeretur litera, quod vbi persona est aliud à natura, ibi sunt duo esse, vnum naturæ & aliud personæ: sed potius argumentũ vis firmaretur, & concluderetur, in Christo duo esse, vnum naturæ & personæ simul diuinæ, & aliud naturæ humanæ: quoniam persona Christi aliud est à natura humana assumpta.

Est igitur indubiè tenendum secundum Autoris doctrinam, in Christo nullum esse actualis existentiæ substantialis inueniri, nisi esse actualis existentiæ filij Dei: quod est æternum, & ipse Deus.

¶ Circa secundam autem quæstionem multiplex dubium occurrit: nam primò dubitatur de præmissis, deinde de modo, quo ponitur Christus existentiam humanam habere: tertiò, de ipsa conclusione: quartò, de sua contradictoria.

¶ Scotus in primis in 3. sent. dist. 6. q. 1. arguit pro[illegible] istum quo ad fundamentum, scilicet quòd vnum & idem est esse personæ & pertinentium ad personam tum quo ad personam respectu naturæ, tum quo ad personam respectu partium.

Ex primo enim arguit non sequi intentum, sic: Esse naturæ & personæ est idẽ, quando est in proprio supposito quia suppositum non addit rem supra naturam, sed negationem. ergo si à natura tollatur ratio suppositi, tollendo illas negationes non propterea tollitur esse naturæ, sed remanet cum suo esse: ac per hoc in alia persona posita, haberet & suum esse, & esse illius personæ: non est ergo idem iudicium de natura in proprio vel alieno supposito, quo ad vnum vel plura esse.

Et confirmatur: quia sicut persona assumens non supplet identitatem personæ humanæ cum natura humana ita esse personæ assumentis non supplet identitatem ipsius esse personæ humanæ & naturæ humanæ.

¶ Contra secundum verò de partibus personæ arguit: Pars adueniens toti non dat esse toti, sed recipit quia perficitur à forma totius. Quod probatur quia si remaneret distincta sicut prius, non reciperet esse totius, sed vel haberet proprium esse, vel nullum: sed natura humana vnita Verbo, non habet rationem partis, nec illam rationem partis: quia non informatur à Verbo: sed remanet simpliciter distincta igitur vel nullum esse habet, vel aliquod esse proprium.

¶ Contra modum, quo ponitur Christum habere esse, secundum naturam humanam (scilicet quòd Verbum nouo modo relatiuè se habet secundum illam) arguit: Si verbum tantùm habeat respectum nouum ad naturam, & illa est respectus rationis tantùm, quum per respectum rationis non dicatur subiectum formaliter esse aliquid: ergo Verbum, inquantum homo, non erit formaliter aliquid. Consequens est contra illud extra de hæreti. quum Christus. ergo, &c.

¶ Contra conclusionem ipsam, scilicet, in Christo nullum esse esse existentiæ substantiale creatum, arguit septem vel octo mediis. Primò, Terminus per se generationis habet esse acquisitum per generationem: filius Dei homo, est per se terminus generationis ex matre: ergo. Si dicatur, inquit Durandus, quod generatio terminatur ad esse diuinum, non secundum se sed relatum ad humanam naturam: contrà, illud est per generationem acceptum, quod est per corruptionem mortis perditum: sed per mortem Christi non est emissa relatio Verbi [illegible] naturam assumptam, sed esse vitale secundum naturam humanã: ergo illud non est per generationem acquisitum, sed hoc.

¶ Secundò, In Christo fuit duplex viuere, vt patet ex hoc, quòd vnum per mortem perdidit: ergo in ipso fuit duplex esse. Et tenet sequela ex secundo de Anima: Viuere viuentibus est esse.

¶ Tertiò, Anima Christi creabatur: ergo habuit creatam existentiam. Probatur sequela: quia creatio terminatur ad existentiam.

¶ Quartò, Humanitas Christi est effecta & conseruata à tota Trinitate: ergo secundum existere creatum. Probatur consequentia, quia non secundum existere increatum. Probatur quia nihil efficit se.

¶ Quintò, Si natura assumpta à Verbo dimitteretur, non oporteret acquiri sibi nouum esse per generationem nec per creationem: & tamen ipsa ex hoc quod dimissa,

missa, non esset annihilata, nec esset ens in potentia (vt anima Antichristi ante creationem) ergo haberet aliquod esse in actu. & non nouum: quia per nullam mutationem positiuam: ergo idem quod modo habet: igitur. &c. Et si dicatur, inquit Durandus, quòd habet esse nouum: ergo est corrupta. Probatur dupliciter sequela: tum quia perdidit esse simpliciter, & acquisiuit aliud esse simpliciter. Tum quia nisi hoc sufficiat ad corruptionem simpliciter naturæ, sed requiritur quòd nullum aliud esse recipiat, sequeretur quod nunquam posset esse corruptio sine annihilatione.

¶Sexto. Natura Angeli posset assumi à Verbo. & illa non potest manere eadem, nisi maneat sua existentia eadem secundum illos. ergo nec natura humana modò posset manere eadem in Christo, nisi maneret sua existentia. Consequentia est manifesta: quia sua est intrinseca sua existentia vni sicut alteri.

¶Septimò. Fundamentum relationis naturaliter præcedit relationem: & secundum esse actuale, præcedit rationem relationis actualis. vnio ista fuit relatio actualis: ergo eius fundamentum præcessit naturaliter secundum esse actuale. fundamentum illud tunc ipsa natura totalis: igitur. &c. Confirmatur. Prius naturaliter anima perficit corpus, quàm tota natura esset nata assumi. In illa priori forma fuit actus materiæ. & per consequens dabatur esse sibi quod non corrumpebatur per assumptionem.

¶Octauo arguitur ex doctrina Autoris in prima parte, q. 5. art. 5. ea proposito probante esse non posse separari à forma: sicut nec rotunditas potest separari à circulo: quia esse conuenit formæ secundum se, sicut rotunditas circulo. Ex hoc enim arguitur sic. Esse non potest separari à forma: ergo nec ab anima Christi: igitur anima Christi habet proprium esse.

¶A Durando quoque in 3. sent. dist. 6. q. 2. vltra præallegata arguitur: quia agere est etiam suppositi sicut & esse, & præsupponit esse: & multiplicatur in Christo. ergo.

¶Aureolus etiam. & Ioan. de Neapoli apud Capreolum in 6. dist. tertij sent. arguunt. Ille quidem: quia esse existentiæ est actus quo formaliter essentia est. esse diuinum non actuat essentiam humanam: ergo humanitas Christi vel est actuata suo esse, vel adhuc perseuerat potentialis ad essentiam. esse diuinum non supplet vicem causæ formalis inhærentis. Iste autem tum quia secundum Damascenum quod est in assumptibile, est incurabile. Tum quia Christus homo perfectus est, nihil minus habens tam in diuinitate, quàm in humanitate. Et qui oppositum dixerit, plenus diabolico spiritu, ipsum gehennæ filium demonstrabit: vt Damasus dicit in Epistola recitata in lib. 9. tit. 15. Historiæ tripartitæ.

¶Demum pro contradictoria conclusionis arguit Scotus, tenens illam. Tum quia humanitas Christi est extra causam suam: ergo habet necessariò propriam existentiam actualem sicut habet proprium esse quidditatiuum: licet non habeat propriam subsistentiam, quæ nihil posuit addit. Tum quia Verbum subsistit in natura humana, sicut suppositum in natura, propter quod propriè dicitur homo: & ideo est existens existentia huius naturæ. Sicut per oppositum: quia ergo non sum pes meus, nec subsisto

Li. 3. c. 14. respectu pedis, sicut respectu naturæ: ideo existentia pedis mei non est existentia mei, quamuis sit in me: sed econuerso magis pes existit per existentiam mei. Nec est, inquit Scotus, existentia humanitatis Christi existentia secundum quid, sed simpliciter, tam in se (quia est existentia de genere substantiæ, quæ est ens simpliciter) quàm respectu Christi: quia qualis est existentia in se, tale existere dat cuicunque existenti per ipsam: sed Verbum existit existentia ista, scilicet naturæ humanæ: ergo existit simpliciter per existentiam naturæ humanæ. & sic sunt duæ existentiæ simpliciter, non solùm in Christo, sed Christi. Tum quia in Christo sunt duæ voluntates & duo velle secundum Damasc. c. 61. sed esse intimius seu immediatius se habet ad essentiam, quàm velle ad voluntatem: ergo magis necesse est plurificari esse, secundum pluralitatem naturarum. Vel formetur sic. Natura vt distinguitur contra suppositum, est principium operandi: ergo est etiam principium essendi in actu: quia esse immediatius se habet, &c.

¶Ad euidentiam horum, non sunt alia fundamenta iacenda, sed supra positum in litera fundamentum solidè fabricandum: quamuis enim dum non curamus de distinctione inter personam & naturam, dicamus esse actualis existentiæ, de quo est sermo esse actualitatem naturæ cuiusque creatæ: quum tamen exactè discernimus persona à natura, dicimus (vt in hac litera habetur) quòd esse est actus naturæ, vt principij quo, personæ autem vt subiecti seu quod habet ipsum esse. Ita quòd natura est principium quo immediatum ipsius esse, sed non est receptiuum immediatum ipsum esse sed mediante persona: ita quòd oportet naturam personari ad hoc vt ab ea principietur actualiter ipsum esse. Non ex defectu naturæ principiantis vt quo: sed quia deficeret susceptiuum primum ipsius esse si non esset personata: persona enim est, cui prius conuenit esse vt subiecto, seu quòd habet esse, seu quod est. Et si his aduerteris, quod natura nunquam est quod est, sed semper est quo est (inuenitur siquidem natura existens, non vt quæ existit, sed vt qua aliquis existit) perspicies duo. Primùm, quòd ad hoc quòd natura existat, non exigitur quòd ipsa actuetur per existentiam, vt subiectum actuatur per formam in eo: sed sufficit quod ipsa sit, qua aliquid existit. Nec mirum est scientibus, quod non omnia vno eodemque modo sunt, sed sat est vnicuique eorum esse modo sibi conuenienti: sunt enim multi essendi modi. Et naturis quidem ac formis conformis essendi modus est, non vt sint tanquam quod est, sed vt sint tanquam quo est: nec plus eis debetur sicut apud Peripateticos principium est indubitatum, quòd formæ sunt & non sunt absque sui generatione & corruptione. Aliud est, quòd quia prius natura personatur quàm existentiam propriam constituat, intimior est persona naturæ, quàm existentia: ac per hoc si potest præueniri, ne constituat propriam personam, multo magis potest præueniri, ne constituat existentiam: ordine siquidem quodam, personalitas prius, & existentia deinde à natura constituuntur propter antedictam rationem.

Et ex his sequitur tertium, quòd natura carens propria personalitate, quia præuenitur ab aliena, oportet consequenter quod careat propria existentia: si enim existentia propria non prouenit ab ipsa actualiter, nisi in propria persona, ex hoc ipso quod ad alienam trahitur personam, sequitur quòd ad alienam trahitur existentiam: illius scilicet personæ præuenientis ipsam. Et rursus, si existentia non debetur naturæ, vt quod est, sed vt quo est, personæ autem vt quod, ex hoc ipso quòd natura trahitur ad alienam personam vt sit quo est: sequitur quòd sufficienter consequuta est existentiam: quia consequuta est existentiam illius personæ, modo conuenienti ipsi naturæ, scilicet vt quo: hoc enim ipsum, quod est, naturam aliquam esse naturam alicuius personæ actu existentis, est naturam illam existere, siue persona illa sit constituta per illam naturam siue non. Sicut igitur in Christo (vt inferius patebit) vnam tantum filiationem relationem realem ponimus ex defectu subiecti, ita in Christo ex defectu subiecti primi vnum tantum esse ponimus: primum enim substantialis existentiæ subiectum est persona. Repugnat autem diuinæ personæ existentia creata duplici ratione. Prima est ex diuinitate: quia diuina persona non potest recipere in se creatum aliquid. Secunda est ex communi ratione personæ: quia personæ vnius non est nisi vnum esse substantiale. Et hæc ratio in litera ponitur. Quocirca quia humanitas Christi præuenta est in mysterio Incarnationis, vt propriam non sortiretur personalitatem, sed ad personalitatem Verbi assumpta est: ideo quasi impedita est à proprio esse: & est forma esse personæ diuinæ: ex hoc ipso, quòd est diuinæ personæ natura dicta de illa in quid: Habet enim ex hoc suum essendi modum, scilicet esse vt quo: natura enim personæ est vt quo, nec plus sibi debetur.

¶Ad prima ergo obiecta contra fundamentum processus, quia idem est esse naturæ & personæ, respondetur, præmittendo tamen, quòd fundamentum Autoris est quidem identitas ipsius esse respectu naturæ & personæ: sed non sola identitas, sed adiuncta modi diuersitate respectu vtriusque: quia scilicet illud idem esse est naturæ, vt quo: personæ vt quod. Ex identitate enim esse cum hac modi diuersitate, procedit litera, vt patet. Sed Scotus contra, solam identitatem affert pro causa, & hoc est primum, in quo argumentum deficit. Veruntamen quia identitas quoque causa est, respondetur quod talis ratio redditur, quare esse est vnum vtriusque: quia scilicet non differunt re aliqua, quoniam, vt patet ex superius discussis persona addit rem aliquam supra naturam: addit enim terminationem ipsius. Vnde argumentum Sco. assumit & non causam pro causa, & falsum. Vera autem causa est, quia esse vnicuique rei sufficit suo modo: propterea enim personæ & personalibus omnibus sufficit vnum esse: quia eodem esse persona est, vt quod personalis vt quo, vel secundum quod, vel alio simili modo.

Et per idem patet responsio ad confirmationem. non oportet enim personam supplere identitatem cum natura, sed sufficit quòd suppleat personalitatem illius naturæ. Ex hoc enim, quòd Verbum supplet humanitatis personam, suppleat etiam illius esse: quia fit ipsum quod est humanitatis, ac per hoc humanitas existit, vt quo est personæ, quæ est humanitatis quod est.

¶Ad obiecta verò eiusdem, contra vnum esse partis & personæ, respondetur quòd fit vis in verbis, assignatur non causa vt causa. non enim ideo pars est contenta ipso esse totius, quia perficitur per formam totius: sed quia spectat ad integritatem totius. Ex hoc enim fit, vt sit contenta modo essendi cõgruo ac debito integralibus personarum: scilicet vt existant per existere totius, ex hoc ipso, quòd totius integratiua sunt. Et proportionaliter in proposito dicitur quòd quia humanitas Christi pertinet ad personalitatem Christi, cui est assumpta quasi ad integrationem personæ Christi (non quasi suppleat defectum aliquem in persona Christi, sed vt sit persona Christi persona illius humanitatis) ideo humanitas Christi non dat nouum esse Christo: sed contenta est consono sibi essendi modo, vt scilicet existat ex hoc ipso, quòd est natura Christi.

¶Ad probationem autem: quia si pars maneret distincta à toto, vt prius. & cætera dicitur quòd ista conditionalis non probat probandum: quoniam cum ipsius veritate stat falsum antecedens assumptæ, quæ negata est. Veruntamen ad rem dicendo non faciendo vim in verbis, respondetur quòd si pars remaneret distincta & omnino diuersa à toto: dummodo tamen esset sola vnita pars personaliter, non afferret nouum esse, sed existeret per esse sui totius. Et in proposito humanitas Christi non sic adiuncta est personæ diuinæ, vt sit distincta ab illa sicut prius: sed est indiuisa à persona secundum esse personalitatis: quod non est sicut pars separata, sed est sicut pars coniuncta secundum esse substantiale: est enim assumpta ad personalitatem positiuam verbi Dei. Et ex hac personalitate cõmunicata humanitati Christi, perfecta est humanitas illa, multò plus, quàm quæcunque pars perficiatur per hoc, quòd adiungitur suo toti: acquisiuit enim perfectionem infinitam, acquirendo personalitatem infinitam. Quo fit, vt quia humanitas Christi non remanet distincta, sed indistincta secundum esse substantiale à Verbo: consequens fit, vt non det Verbo nouum esse, sed ipsa sit per esse infinitum ipsius Verbi.

¶Ad obiecta deinde eiusdem Scoti contra modum, respondetur, quòd ex malo intellectu literæ procedit. Interpretatur siquidem arguens Autorem dicere, inter Verbum & naturam humanam non esse coniunctionem nisi relatiuam relatione rationis ex parte Verbi: & ideo arguit, Si tantùm habet relationem. &c. Hic autem sensus longè est à nobis, plus quàm terra à cœlo: quoniam secundum doctrinam Autoris sæpe repetitam, inter Verbum & humanitatem assumptam est coniunctio substantialis, quam comitatur vnio relatiua. Sed quia coniunctio ista substantialis non est secundum nouum esse ipsius humanitatis, sed secundum æternum esse ipsius Verbi: ideo Autor ad excludendam acquisitionem noui esse, dicit quòd solùm aduenit sibi noua relatio & non dixit hoc ad excludendam coniunctionem substantialem secundum personalitatem & diuinum esse, vt clarè patet in litera. Quin potius, cùm dictio exclusiua non excludat à concomitantibus nec fundamentum à relatione, ponendo solum nouam relationem acquisitam intelligitur præacquisitum fundamentum illius, quod est personalis coniunctio, super qua fundatur relatio noua personæ ad naturam. Vnde patet argumentum totaliter cuere.

¶Ad obiecta contra conclusionem, respondendo ad primum Scoti dicitur, negando Maiorem ad sensum Arguentis: generationis enim terminus habet esse nouiter acquisitum vel antiquum nouo modo se habens.

¶Vnde ad obiectionem Durandi contra hanc responsionem dicitur, quòd si Maior intelligatur cum præcisione, falsa est: nam licet illud per generationem sit acceptum quod est per corruptionem mortis amissum: non tamen illud præcisè. Sed si ad terminum formalem generationis propositio restringatur conceditur: sed terminus formalis est natura, vel anima in corpore: & per mortem humanitas ipsa corrupta est per separationem animæ à corpore. Quamuis etiam dici possit, falsam esse Minorem: quia desinente per mortem humanitate Christi, quæ est ipsa natura humana resultans ex partibus vnitis oportuit quoque desinere vnionem Verbi ad illam secundum singularis remanserit ad illam secundum vtranque sui partem, animam scilicet & corpus.

¶Ad secundum Scoti dicitur, quòd verbum Philosophi verum est de viuere essentiali & de esse essentiali: viuere enim est esse essentiale. Et hoc in Christo duplex fuit: & vnum eorum quod in coniunctione animæ & corporis consistit, corruptum est per mortem. & non intelligitur de esse actualis existentiæ.

¶Ad tertium dicitur, negando sequelam: & ad probationem, quòd creatio terminatur ad rem, quæ creatur sub existentia noua simpliciter vel illi rei, quæ creatur. Et sic anima Christi creata est, vt existat existentia noua sibi non noua simpliciter.

¶Ad quartum dicitur, quòd humanitas Christi effectiuè conseruatur, & facta est à tota Trinitate secundum esse existentiæ increatæ communicatum sibi. Nec sequitur quòd Deus efficiat ideo se, aut suum esse, sed quòd effecerit, & conseruet se & suum esse communicatum humanæ naturæ personaliter.

¶Ad quintum dicitur, quòd si humanitas Christi dimitteretur à verbo sortiretur nouam personalitatem & nouam existentiam: non per aliquam nouam actionem, sed per antiquam actionem, qua à principio effecta fuit. Illa enim actio tanquam impedita à completione proprij effectus, ob præuenientem personalitatem Verbi non est hactenus consequuta effectum propriæ personalitatis & propriæ existentiæ. Modò autem dimissio ipsa esset tanquam remotio prohibentis: & sic iteraretur effectum nouæ personalitatis & noui esse. Et probatur sic esse dicendum: quia perinde se haberet humanitas dimissa, ac si non fuisset assumpta: sed constat quod si non fuisset assumpta, ex sua generatione propriam personalitatem & propriam existentiam habuisset: igitur si dimitteretur, acquireret propriam personalitatẽ & propriam existentiã à generante, per se loquendo. & à dimittente per accidens, tanquam à remouente prohibens. Et per hæc patet ad formam argumenti, quod habet esse nouum per nouam mutationem licet per accidens, tanquam remotionem prohibentis & per antiquam per se, sicut lapis impedimento sublato grauitate impeditum mouetur à generante per se à remouente prohibens per accidens. Habet enim à generante humanitas plus ad personalitatem propriam & propriam existentiam, quàm graue ad motum deorsum, quum illa se ipsa ad hoc tendat intrinsecè: hoc autem per grauitatem & extrinsecè. In cuius signum illa per solam omnipotentiam diuinam potest impediri, hoc autem à naturalibus & voluntariis impeditur passim.

¶ Ad obiectionem autem Durandi dicitur, quòd talis dimissio esset nonnulla corruptio: non enim corrumperetur humanitas non in se, sed secundum esse coniunctum Verbo, & perderet duo, scilicet personalitatem diuinam sibi & existentiam diuinam sibi & acquireret personalitatem propriam, non solùm sibi, sed simpliciter & similiter existentiam propriam & sibi & simpliciter, sic esset secundum rem. Ad rationes autem argumentorum spectando, dicitur quòd corruptio simpliciter naturæ compositæ (qualis est humanitas Christi) non attenditur penes esse actualis existentiæ, sed penes esse essentiæ. Quod ex eo clarè patet, quòd humanitas Christi per mortē corrupta est, ex hoc quod anima separata est à corpore. Et in hoc omnes conuenimus, quamuis secundùm Autorem & multos, nullum esse actualis existentiæ fuerit per Christi mortē corruptum. Quum igitur ex perditione esse, corruptio simpliciter infertur, nisi sit sermo de esse essentiæ, aut de esse, vt includit esse essentiæ, negatur sequela. Et per hoc patet quòd subiuncta probatio nihil valet dicendo, Si non sufficit perdere vnum esse existentiæ, & acquirere aliud, sed oportet etiam nullum aliud acquirere, ergo annihilatio. Stat enim quòd perdat vnum, & nullum aliud acquirat, & non annihiletur, sed corrumpatur per expoliationem materiæ ab illa forma. Si enim in ipsa dimissione humanitatis à Christo, anima illa separaretur à corpore, tunc humanitas Christi perderet vnum esse, & nullum aliud acquireret, quia non esset, & tamen non annihilata esset, quia remaneret, & materia cum forma cadaueris, & anima intellectiua cum sua existentia modo præexposito.

¶ Ad sextum Scoti negatur, quòd apud nos natura Angeli non esset eadem nisi sit eadem existentia.

¶ Ad septimum conceditur, quòd fundamentum est prius secundùm actualem existentiam relatione, & in proposito. dicimus enim quòd humanitas Christi fuit prius existens, quàm relata ad Verbum. Sed negatur sequela ista, Fuit existens, ergo propria existentia: stat enim quod fuerit existens existentia Verbi. Et hæc responsio sufficit omnibus argumentis, quæ fiunt de agere, quòd supponit existere: & de accidentibus, quæ supponunt subiectum existere, & similibus. conceditur enim semper, quòd hæc omnia in Christo supponunt humanitatem existere: sed ab existentia ad existentiam propriam, non valere constat argumentum: stat enim quòd præexistat existentia communicata sibi ex personalitate Verbi sibi communicata.

¶ Ad confirmationem dicitur, quòd anima Christi informabat corpus, & dabat ei esse animatum: esse dico essentiæ essentiale, siquidem constituebat animatum corpus: non autem esse existentiæ proprium, sed antequam daret hoc, præuenta fuit ex assumptione ad personam Verbi.

¶ Ad octauum ex doctrina Autoris dicitur, quòd doctrina Autoris intelligitur de separabilitate naturali, quòd scilicet impossibile est naturaliter formam separari à suo esse. Et ex hoc concludit efficaciter formas subsistentes per se absque materia, esse incorruptibiles: anima autem Christi absque proprio esse est diuinæ omnipotentiæ præuentione. Nec obstat exemplum de circulo & rotunditate: quia exempla & similia non currunt in omnibus. Et si exigas pure exactam responsionem ad singula, dicito quòd hæc propositio, Formæ conuenit per se proprium esse, potest intelligi dupliciter. Primò quòd per se conueniat formæ vt principio: & sic est vera: sed quia perseitas principii est impedibilis per superiorem causam, ideo cum huius propositionis veritate stat quòd in Christo anima præuentiat à proprio esse, cuius per se esset principium. Alio modo intelligitur, quòd per se conueniat formæ vt principio & subiecto, sicut propria passio conuenit subiecto proprio. Et sic hæc propositio non est vera, nisi de forma propria personalitate seu subsistentia terminata, qualis non est anima Christi quæ non nisi per Verbum subsistit. Vnde Autor ibi ex prima propositione, Forma inquantum forma, subsumpta secunda de forma per se subsistente, concludit Angelos incorruptibiles. Et verè sic est: quia implicat formam per se subsistere absque proprio esse, nō minus quàm circulum absque rotunditate inueniri.

¶ Ad Durandum dicitur, quòd licet esse & agere conueniant in hoc, quod vtrunque est suppositi: quia tamen diuersimodè sunt suppositi: ideo non est similis de illis ratio quo ad vnitatem vel pluralitatem. Esse enim est suppositi immediatè vt subiecti: agere autem non suscipitur in supposito, nisi mediante natura & potentia eius. & ideirco agere multiplicatur cum pluralitate naturæ: esse verò vnum est cum persona vna.

¶ Ad Aureolum dicitur, quòd esse existentiæ non actuat essentiam nisi terminatam, hoc est personatam seu per se subsistentem: & quia humanitas Christi non est terminata propria personalitate, sed personalitate Verbi, ideo non conuenit sibi actuari per existentiam. Et hæc intellige, loquendo de Actuare & Actuari per modum inhæsionis. Nam si de Actuare & Actuari infra totam latitudinem suorum modorum sermo sit, non est remotum à Philosophia diuina, Deum posse actuare rem creatam. In cuius signum diuinam essentiam esse actum cuiusque intellectus videntis ipsam, & Theologi & Philosophi fatentur. Quum ergo naturam humanam in Christo ex diuina personalitate & esse diuino perfici fateamur, non est absonum fateri etiam, quòd actuatur aliquo etiam modo per personalitatem, & esse diuinum. Quocirca quum dicitur, aut est actuata proprio esse, aut perseuerat potentialis ad proprium esse, dicitur quòd propriè loquendo neutra pars distinctionis est falsa: quoniam ex assumptione ad diuinum esse, perfecta est potentialitas ad existentiam longè excellentius quàm fuisset perfecta per propriam existentiam: sicut posse personari in propria persona, longè excellentius perfectum est per personam Verbi quàm fuisset perfectum per propriam personalitatem. Et quia potentiæ perfectio actuatio vocatur: ideo dicere potes, quòd potentia ad propriam existentiam est actuata non per proprium, sed per diuinum esse, longè excellentius & perfectius, quàm fuisset actuata per proprium esse. Et ideo nō remanet humanitas Christi potentialis, hoc est in statu potentiali ad propriam existentiam, ad quem statum rediret, si dimitteretur à Verbo cessante tam excellenti actuatione prohibente naturam ab imperfectionibus sibi propriis & connaturalibus, personalitate scilicet & existentia propria.

¶ Ad Ioannem de Neapoli dicitur, quòd vtraque autoritas cum sibi similibus loquitur de naturalibus, vt distinguuntur contra personalia, ita quòd Christus habuit omnia hominis naturalia, non personalia. & quod de naturalibus est inassumptibile, est incurabile: secus est de personalibus. Probatur hæc glossa ex fidei catholicæ sententia, dicentis in Christo non esse personam nisi diuinam: non est ergo in Christo personalitas humana, quam tamen constat in reliquis hominibus inueniri. Idem est autem iudicium de personalitate & propriis personæ, vt distinguitur contra naturam. An igitur dicant isti personam nostram esse incurabilem, quia persona est inassumptibilis & similiter Christum non perfectum hominem, quia caret personalitate humana, quorum vtrunque alienum esse à veritate constat. Aut vniuersaliter sic fateantur, quod nō de personalibus hominis, sed de naturalibus est sermo, quum Christum perfectum hominem dicimus & assumpsisse omnia humana & similia. Attestante hoc Symbolo Athanasii, explicante, naturam sufficere ad hoc, quod Christus sit perfectum homo, dum dicit de Christo, Perfectus homo ex anima rationali & humana carne subsistens.

¶ Ad obiecta demum Scoti pro contraria positione, respondendo dicitur ad primum, quòd consequentia non valet: quia esse actualis existentiæ, realiter distinguitur ab esse essentiæ seu quidditatiuo. Et diuina præuentione factum est, vt humanitas Christi extra causam suam [illegible] sit per existentiam Verbi, & non per propriam. Vbi aduerte pro clariori intellectu, quod non est imaginandum (vt isti putant) quòd additio partis ad personam, sic velut additio quanti ad quantum, siue per modum continuationis, puta quum aqua aquæ continuatur: vbi ex duabus quantitatibus partialibus fit vna totalis quantitas, partialiter inhærens partibus totius aquæ: siue per modum aggregationis, puta quum elementum ingerit hominem, qui aliam ex illis vbi non remanet quantitas cibi potiúsque alimenti: sed sic adiungitur alteri, vt subintret quantitatem ipsius qui alitur, extendens illam animatam vt in secundo de anima dicitur. Nam si oculus adueniret de nouo Sorti, neque existentiam propriam partialem adiungeret existentiæ Sortis, quum existentia Sortis sit indiuisibilis, non extensa per se aut per accidens quæ de genere est immateriali, vtpote propria animæ intellectiuæ, quæ inextensa est omnino in corpore. Nec adueniens oculum subinduceret existentiam Sortis, tanquam formam ad se extensam per inhæsionem sibi: ita quod existentia Sortis semper inhæreret oculo nouo: quoniam huiusmodi inhæsio non debetur parti: sed sufficienter prouisum est parti de existentia in hoc ipso, quod est pars personæ existentis. Nec videtur etiam intelligibile, quòd tecum possit esse quomodo namque existentia indiuisibilis propria alicuius intelligitur actuare quantum aliquod, seu etiam non quantum adiunctum, nisi mediante illo, cui est propria? Et quia idem est iudicium de oculo adueniente de nouo & oculo congenito, & de hac & reliquis partibus, ideo humanitas Christi, quæ quasi pars quædam est personæ Verbi (quia ad personalitatem propriam Verbi assumpta est) inuenitur sufficienter posita extra causam suam existens absque propria existentia, & absque hoc, quod actuetur per informationem inhæsiuè ab existentia Verbi, sibi enim non debetur existentia nisi per personam, cuius est.

¶ Ad secundum dicitur, quòd ex hoc, quòd Verbum subsistit in natura humana, sicut suppositum in natura, non sequitur quod existat per existentiam illius naturæ: sed bene sequitur econtra, quòd natura illa subsistat per existentiam Verbi. Ad probationem autem ex opposito de pedis existentia, dicitur quòd peccat secundum non causam vt causam. Neque enim, quia Christus est homo, causa est quòd existat humana existentia: neque quia non est pes, causa est quòd non existat existentia pedis: sed ratio propria est, quia personæ soli debetur esse, vt subiecto quod est. Ad id verò quod subditur de qualitate existentiæ humanæ in Christo, scilicet quòd est existentia simpliciter & in se & Christo non oportet aliter respondere, quoniam negata in Christo existentia humana, vana est disputatio de qualitate existentiæ humanæ in ipso. Ad tertium dicitur, negando sequelam esse est intimius seu immediatius, ergo magis multiplicatur. Melius tamen dicitur, quòd intimius seu immediatum alicui dupliciter, vel vt principio, vel vt subiecto. Et subditur, quòd esse est intimius naturæ vt principio, quàm velle voluntati: sed velle est immediatum voluntati vt subiecto quàm esse naturæ vt subiecto: quia esse non naturæ, sed personæ est, vt subiecti proprii: velle autem est voluntatis vt proprii subiecti. Et propterea non sequitur, quòd si velle plurificatur ad pluralitatem voluntatum, quòd esse plurificetur ad pluralitatem naturarum.

Ad vltimam formationem argumenti, concedi potest totum, & dici quòd non ex defectu naturæ immediatæ principiantis esse, sed ex defectu susceptiui, scilicet personæ propriæ sit, vt natura non principiet actualiter actum essendi, & principiet actualiter actum operandi: quia non deest proximum susceptiuum operationis. Concede ergo, quod natura, vt distinguitur contra suppositum, est principium & operandi & essendi. Sed negatur sequela implicita, ergo actualiter principiat existere in Christo, sicut actualiter principiat operari: quia natura, vt distinguitur contra suppositum, est non solùm principium, sed etiam susceptiuum proximum operandi: existentiæ autem est solum principium, & non est susceptiuum proprium. Natura enim humana est principium existendi personæ propriæ, vt proprio subiecto, quæ in Christo non est: & ideo non principiat existentiam in Christo, sed operandi est principium sibiipsi vt proprio subiecto, distinguendo naturam contra suppositum, vt dictum est. Et ideo in Christo principiat propriam operationem & propterea operationes multiplicantur secundum naturas, esse autem non.

¶ Attende diligenter & cauté nota, quòd ista decisio pendet ex duabus quæstionibus communibus. Altera est, An existentia & essentia distinguantur realiter. Altera, An existentia substantialis sit personæ vt proprii susceptiui, an communiter sit personæ vel naturæ. Præsupponit enim doctrina ista, & esse aliam rem esse ab essentia & esse deberi personæ vt proprio subiecto. Et quoniam variæ sunt opiniones circa hæc quæ de Christi existentia humana quæstio est, noli hæc intelligere quasi sint fidei. Noli pertinax esse in conclusione, nisi sententiam prius habeas de communibus quæstionibus: sed vt rationabilia ac consona hæc amplectere.

¶ In eodem art. 2. q. 17. in responsione ad secundum, intellige perspicaciter, quòd quia vnio diuinorum humanorúmque in Christo est in persona & non in natura (conueniunt nanque diuina & humana in vnam personam, non in vnam naturam) ideo quum audis, quòd esse diuinum factum est esse hominis, quia natura humana assumpta est in vnitatem personæ, distinctionem de ipso esse in communi penetra, quatenus ipsum esse est vel personæ vel naturæ. Quamuis enim vnum idémque sit esse naturæ ac personæ, alia tamen ratione est naturæ, & alia personæ: nam naturæ est vt principii, personæ vt susceptiui, vt dictum est. Quocirca conuenire in esse, quatenus est naturæ est conuenire ad integritatem principii ipsius esse: hoc est, fieri partes naturæ, quæ est principium essendi: & sic materia & forma conueniunt in vno esse, vt esse est naturæ. Conuenire autem in vno esse, quatenus est personæ: est conuenire seu spectare ad integritatem personalitatis: & sic caput & pedes & reliquæ partes, & natura ipsa cum suis partibus conueniunt in esse, vt est personæ. Vnde patet quòd esse diuinum, non quatenus est naturæ, communicatum est humanitati Christi: quoniam constat humanitatem Christi non concurrere cum deitate ad integrandum quasi principium ipsius esse. Sed est communicatum vt est personæ: quoniam humanitas Christi assumpta est ad personalitatem Verbi: ita quòd est de numero spectantium ad personalitatem filii Dei, modo nostram intelligentiam excedente. Et propterea non sequitur, quòd vnio sit facta in natura, nec quod vnio sit facta cum Patre & Filio: communicatum siquidem est humanæ naturæ esse diuinum nō vt est naturæ, nec vt est cuiuscunque personæ diuinæ, sed vt est personæ Filii: quia assumpta est ad personalitatem Filii tantum.

¶ In responsione ad quartum eiusdem articuli, habes clarè responsionem de effectu formali intrinseco, quem formam oportet ponere in sua materia, quod est esse essentiæ. Ita quod forma substantialis dat materiæ substantiale esse essentiæ, constituendo substantiam naturam seu essentiam completam. & similiter anima dat esse animari (quod alio nomine dicitur esse viuum) constituendo essentiam viuam seu animatā & sic de aliis. In hoc enim consistit effectus formalis, à quo non potest separari etiā per intellectum forma in materia. Et si non intelligis forma vlteriorem processum, nō habes adhuc (vt in littera dicitur) illud quod est, sed solummodo naturā, quia aliquid est, quæ scilicet est essendi principium, non subiectum. Et ideo ex hoc quòd forma seu anima necessariò dat esse corpori nō habetur quod esse sit naturæ & subiecti quod, sed quia cōstituit naturam, quæ est quodcunque subsequitur illud quod est quod: & ideo esse est personæ in ordine ad naturam, &c. vt prædeclaratum fuit. Superius quoque, quum tractatum fuit, an corpus mediante anima assumptum fuerit: declaratum est quod in calce huius responsionis subditur, scilicet quod anima in formando corpus, eiúsque in esse perfectio constituendo naturam humanam, est causa habitudinis Vnionis humanæ naturæ ad Verbum.

¶ Super

¶ super Quaestionis decimaeoctauae Articulum primum.

cime. Titulus clarus est. ¶ In corpore duo sunt. primò recitantur erronea positio tenentium partem negatiuam. secundò respondetur secundum veritatem.

Quoad primum tenetur, quòd in hac communi conclusione multi errantes conuenerunt, scilicet in Christo non sunt duae voluntates. Quadrifariam autem hi diuisi sunt. Apollinaris enim ex negatione animae intellectiuae in Christo, negat voluntatem humanam. Eutiches ex vnitate naturae compositae, vnam quoque voluntatem ponit. Nestorius solam creatam naturam in Christo ponens, vnitam Deo secundum conformitatem affectus, negat diuinam voluntatem in Christo. Macharius autem ex negatione proprij motus in humanitate Christi voluntatem humanam in Christo negauit. Vbi vides quòd omnes conuenientes in negatione duarum in Christo voluntatum, dum aliqui diuinam, aliqui humanam à Christo tollunt aut vtranque tollere coguntur, & ponere vnam tertiam naturae compositae. Sed de Macharij positione nò subtiliter de voluntate, quae est naturalis potentia, sed de voluntate, hoc est actu volendi: quoniam non negat potentiam, sed motum propeium humanae naturae in Christo. Verùm quia frustra fuisset voluntas sine vllo velle semper, ideo dicitur quòd negauit humanam in Christo voluntatem.

3. dist. 14. art. 1. q. 1. cor. & dist. 17. art. 1. q. 1. Et 4. contra c. 36. Et po. q. 10 art. 4. 13. Et opusc. 3 c. 218. Et Ioan. 6. l. 4. co. 3. 5.

¶ Quo ad secundum respondetur affirmatiuè: In Christo sunt duae voluntates, diuina & humana. Probatur dupliciter. Primo autoritate Synodi, quae propter huiusmodi errores extirpandos hoc determinauit. Secundò ratione talis: Filius Dei assumpsit naturam humanam perfectam: & nihil illi propterea defuit de perfectione naturae diuinae: ergo habet duas voluntates, diuinam scilicet & humanam. Probatur consequentia, pro prima quidem parte: quia ad perfectionem humanae naturae pertinet voluntas, quia est naturalis illius potentia, sicut & intellectus. Pro secunda verò parte: quia ad diuinam naturam spectat voluntatem habere: vt ex dictis in Prima parte hic ambo patent.

Anno. ¶ Responsiones argumentorum non expositione, sed annotatione egent. Et secunda specialiter responsio applicanda est ad diuersas & valde multas quaestiones, in quibus est sermo de instrumentis: & specialiter quam voluntas hominis, Dei instrumentum dicatur ad aliquid operandum, siue miraculum, siue non. Ex tertia autem responsione habes collectam quadruplicem voluntatem in Christo poni. duplicem quasi potentiam, diuinam scilicet & humanam, & duo genera actuum in humana, scilicet voluntatem naturalem, & voluntatem rationalem. De quibus superius discussae sunt difficultates, & inferius in hac quaestione, clarior erit sermo in littera.

QVAESTIO DECIMAOCTAVA,

De pertinentibus ad vnitatem in Christo quantum ad voluntatem, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de vnitate quantùm ad voluntatem.

¶ Et circa hoc quaeruntur sex.

¶ Primò, vtrùm in Christo sit alia voluntas diuina, & alia humana.

¶ Secundò, vtrùm in humana natura Christi, sit alia voluntas sensualitatis, & alia rationis.

¶ Tertiò, vtrùm ex parte rationis fuerint in Christo plures voluntates.

¶ Quartò, vtrùm in Christo fuerit liberum arbitrium.

¶ Quintò, vtrùm voluntas humana Christi, fuerit omnino conformis diuinae voluntati in volito.

¶ Sextò, vtrùm in Christo fuerit aliqua contrarietas voluntatum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm in Christo sint duae voluntates.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo non sint duae voluntates, vna diuina, & alia humana. Voluntas enim est primum mouens & imperans in vnoquoque volente. Sed in Christo primum mouens & imperans fuit voluntas diuina: quia omnia humana in Christo mouebantur secundum voluntatem diuinam. Ergo videtur quòd in Christo non fuerit nisi vna voluntas, scilicet diuina.

¶ Praeterea, Instrumentum non mouetur propria voluntate, sed voluntate mouentis. Sed natura humana fuit in Christo, sicut instrumentum diuinitatis eius. Ergo natura humana in Christo non mouebatur propria voluntate, sed diuina.

¶ Praeterea, Illud solum multiplicatur in Christo quod pertinet ad naturam. Voluntas autem non videtur ad naturam pertinere: quia ea quae sunt naturalia, sunt ex necessitate. Quod autem est voluntarium, non est necessarium. Ergo voluntas est vna tantùm in Christo.

¶ Praeterea, Damasc. dicit in 3. lib. quòd aliqualiter velle non est naturae, sed nostrae intelligentiae, scilicet personalis. Sed omnis voluntas est aliqualis voluntas: quia nihil est in genere quod non sit in aliqua eius specie. Ergo omnis voluntas ad personam pertinet: sed in Christo fuit, & est vna tantùm persona. Ergo in Christo est vna tantùm voluntas.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Luc. 22. Pater, si vis, transfer calicem istum à me: verùntamen non mea voluntas, sed tua fiat. Quod inducens Amb. ad Gratianum Imperatorem dicit, Sicut susceperat voluntatem meam, suscepit tristitiam meam. Et super Luc. dicit, Voluntatem suam ad hominem retulit, Patris ad diuinitatem: voluntas enim hominis est temporalis, voluntas diuinitatis aeterna.

CONCLVSIO.

¶ Cùm filius Dei humanam naturam perfectam assumpserit, & per hoc nihil diuinae suae naturae ademptum fuerit, duas in ipso voluntates fuisse necessarium est, diuinam scilicet & humanam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt in Christo esse vnam solam voluntatem: sed ad hoc ponendum diuersimodè moti esse videntur. Apollinarius enim non posuit animam intellectualem in Christo: sed quòd Verbum esset loco animae, vel etiam loco intellectus. Vnde cùm voluntas sit in ratione (vt Philosophus dicit in 3. de Anima) sequebatur quòd in Christo nõ esset voluntas humana: & ita in eo non esset nisi vna voluntas. Et similiter Eutiches, & omnes qui posuerunt vnam naturam compositam in Christo, cogebantur ponere vnam voluntatem in eo. Nestorius etiam, quia posuit vnionem Dei, & hominis esse factam solùm secundum affectum & voluntatem, posuit vnam voluntatem in Christo. Postmodum verò Macharius Antiochenus patriarcha, & * Ciprus Alexandrinus, & Sergius Constantinopolitanus, & quidam eorum sequaces, posuerunt in Christo vnam voluntatem, quamuis ponerent duas naturas in Christo secundum hypostasim vnitas: quia opinabantur, quòd humana natura in Christo nunquam mouebatur proprio motu, sed solùm secundum quòd erat mota à diuinitate: vt patet ex epistola synodica Agathonis Papae. Et ideo in sexta Synodo apud Constantinopolim celebrata, determinatum est oportere dici, quòd in Christo sint duae voluntates. Vbi sic eligitur: Iuxta quod olim Prophetae de Christo, & ipse nos erudiuit, & sanctorum Patrum nobis tradidit Symbolum, duas naturales voluntates in eo, & duas naturales operationes praedicamus. Et hoc necessarium fuit dici. Manifestum est enim quòd filius Dei assumpsit humanam naturam perfectam: sicut suprà ostensum est. Ad perfectionem autem humanae naturae pertinet voluntas, quae est naturalis eius potentia, sicut & intellectus: vt patet ex his quae in Prima parte dicta sunt. Vnde necesse est dicere, quòd filius Dei humanam voluntatem assumpserit in humana natura. Per assumptionem autem humanae naturae, nullam diminutionem passus est filius Dei in his quae pertinent ad diuinam naturam: cui competit voluntatem habere, vt in Prima parte habitum est. Vnde necesse est dicere, quòd in Christo sint duae voluntates, vna scilicet diuina, & alia humana.

* Alias Cyrus, seu Tyrus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quicquid fuit in humana natura Christi, mouebatur nutu voluntatis diuinae. non tamen sequitur quòd in Christo non fuerit motus voluntatis proprius naturae humanae: quia etiam aliorum Sanctorum piae voluntates mouentur secundum voluntatem Dei qui operatur in eis velle & perficere: vt dicitur Philip. 2. Licet enim voluntas non possit interius moueri ab aliqua creatura: interius tamẽ mouetur à Deo, vt in Prima parte dictum est. Et sic etiam Christus secundum voluntatem humanam, sequebatur voluntatem diuinam: secundum illud Psal. Vt facerem voluntatem tuam, Deus meus, volui. Vnde Aug. dicit contra Maximinum, Vbi dixit Filius Patri, Non quod ego volo, sed quod tu vis, quid te adiuuat, quòd tua verba subiungis, & dicis. Ostendit verè suam voluntatem subiectam suo genitori: quasi nos negemus hominis voluntatem, voluntati Dei debere esse subiectam?

¶ Ad secundum dicendum, quòd proprium est instrumenti, quòd moueatur à principali agente: diuersimodè tamen secundũ proprietatem naturae ipsius. Nam instrumentum inanimatum, sicut securis aut serra, mouetur ab artifice per solum motum corporalem. Instrumentum verò animatũ anima sensibili, mouetur per appetitum sensitiuũ: sicut equus à sessore. Instrumentũ verò animatum anima rationali, mouetur per voluntatem eius: sicut per imperiũ domini mouetur seruus ad aliquid agendũ, qui quidem seruus est sicut instrumentum animatũ: vt Philosophus dicit in 1. Politicę. Sic ergo humana natura in Christo fuit instrumẽtum diuinitatis, vt moueretur per propriam voluntatem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ipsa potentia voluntatis est naturalis, & cõsequitur naturam ex necessitate. Sed motus vel actus huius potentiae (qui etiam voluntatis dicitur) quãdoque quidẽ est naturalis & necessarius, puta respectu felicitatis: quandoque autem ex libero arbitrio rationis proueniens, & nõ necessarius neque naturalis (sicut patet ex his, quae in Secunda parte dicta sunt) & tamen etiam ipsa ratio, quae est principium huius motus, est naturalis. Et ideo praeter voluntatem diuinam, oportet in Christo ponere voluntatem humanam: non solùm, prout est potentia naturalis, aut prout est motus naturalis, sed etiam prout

¶ Super Quaestionis decimaoctauae Articulum secundum.

Annot. Titulus singularis est non quaeritur de appetitu sensitiuo. vt sic. sed de appetitu sensitiuo. vt habet rationem voluntatis: non simpliciter & absolutè, sed talis, hoc est sensualis. Puto autem rationem tituli huius fuisse euangelica verba, quibus motus appetitus sensibilis velle vocatur cùm dicitur, Verumtamen non sicut ego volo.

Comment. ¶ In corpore art. vnica est conclusio: In Christo fuit voluntas sensualitatis, seu sensualitas dicta voluntas participatiuè. Probatur primò in Christo fuit sensualis appetitus secundò, quòd iste sit voluntas per participationem. Primo probatur. Filius Dei assumpsit naturam humanā cum omnibus pertinentibus ad ipsius naturae perfectionem: ergo assumpsit cum ea omnia, quae pertinent ad perfectionem naturae animalis. ergo assumpsit sensualitatem. Prima consequentia probatur: quia in natura humana includitur natura animalis, sicut in specie includitur genus. Secunda autem probatur: quia appetitus sensitiuus, qui sensualitas dicitur, est vnum de pertinentibus ad perfectionem naturae animalis. Secundū probatur. Appetitus sensitiuus seu sensualitas, vt natus obedire rationi, vocatur, & est rationalis participatiuè secundo Eth. ergo pari ratione vocari potest & est voluntas participatiuè. Probatur: quia voluntas in ratione est: tum sicut à ratione participante rationalis appetitus, ita à voluntate quoque participante voluntas appetitus, qui voluntas vocatur, dici potest. Imò ex hoc ipso, quod rationalis appetitus, appetitus dicitur, voluntas dicitur: quia rationalis appetitus nomē est proprium voluntatis. & participatiuè solùm communicatum sensualitati.

Infrà ar 15. cor. Et 3 dis 17 art. 1. q. 2. Et opus. 3. c. 239.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd quia omnis motus appetitus sensitiui in Christo fuit voluntarius, & quoniā quia motus proprij sensualitatis in propria obiecta voluntas imperabat. voluntatē esuriuit, & vnamquamque virium propriis exercere disposuit: ideo in Christo appetitus sensitiuus semper rationalis, & semper participatiuè voluntas in quolibet suo actu fuit.

¶ Super Quaestionis decimaoctauae Articulum tertium.

Annot. Titulus clarus est. cor. utrumque habuit ex distinctiōe voluntatis tam à Damasc. quàm aliis facta.

Comment. ¶ In corpore articuli respondetur cum distinctione ad quaesitum.

est motus rationalis.

¶ Ad quartum dicendū, quòd per hoc quòd dicitur aliqualiter velle, designatur determinatus modus volendi: determinatus autem modus ponitur circa ipsam rē, cuius est modus. Vnde cùm voluntas pertineat ad naturam ipsam, etiam quod est aliqualiter velle, pertinet ad naturam: nō secundum quòd est absolutè cōsiderata, sed secundum quòd est in tali hypostasi. Vnde etiam voluntas humana Christi habuit quendam determinatum modum, ex eo quòd fuit in hypostasi diuina, vt scilicet moueretur semper secūdum nutum diuinae voluntatis.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm in Christo fuerit aliqua voluntas sensualitatis, praeter rationis voluntatem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo nō fuerit aliqua voluntas sensualitatis praeter rationis volūtatem. Dicit enim Philosophus in 3. de Anima, quòd voluntas in ratione est, in sensitiuo autē appetitu est irascibilis & cōcupiscibilis. Sed sensualitas significat appetitum sensitiuū. Ergo non fuit in Christo voluntas sensualitatis.

¶ Praeterea, Secundum Aug. 12. de Trin. sensualitas significatur per serpentem. Sed nihil serpentinum fuit in Christo: habuit enim similitudinem animalis venenosi sine veneno: vt Aug. dicit super illud Io. 3. Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto. Ergo in Christo non fuit voluntas sensualitatis.

¶ Praeterea, Voluntas sequitur naturā, vt dictū est. Sed in Christo nō fuit nisi vna natura praeter diuinam. Ergo in Christo nō fuit, nisi vna voluntas humana.

¶ SED CONTRA est quod Ambr. dicit in 2. ad Gratianum, Mea est voluntas, quam suam dixit, quia vt homo suscepit tristitiam meam. Ex quo datur intelligi, quòd tristitia pertinet ad humanam voluntatem in Christo. Sed tristitia pertinet ad sensualitatem: vt in Secūda parte habitum est. Ergo videtur quòd in Christo sit voluntas sensualitatis, praeter voluntatem rationis.

CONCLVSIO.

¶ Praeter rationalem appetitum volūtatis, qui fuit in Christo, alius fuit appetitus sensualis, qui participata voluntas dicitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut praedictum est, filius Dei humanam naturam assumpsit cum omnibus, quae pertinent ad perfectionem ipsius naturae. In humana autem natura includitur etiam natura animalis, sicut in specie includitur genus. Vnde oportet quòd filius Dei assumpserit cùm humana natura, etiam ea quae pertinēt ad perfectionem naturae animalis, inter quae est appetitus sensitiuus, qui sensualitas dicitur: & ideo oportet dicere, quòd in Christo fuit sensualitas. Sciendum est etiā, quòd sensualitas, siue sensualis appetitus, inquantum est natus obedire rationi, dicitur rationale per participationem, vt patet per Philosophum in 1. Eth. Et quia volūtas est in ratione (vt dictum est) pari ratione potest dici quòd sensualitas sit volūtas per participationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de voluntate essentialiter dicta, quae non est nisi in parte intellectiua. Sed voluntas participatiuè dicta, potest esse in parte sensitiua, inquātum obedit rationi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sensualitas signatur per serpentem: nō quantum ad naturam sensualitatis: quam Christus assumpsit: sed quantum ad corruptionem fomitis, quae in Christo non fuit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vbi est vnum propter alterum, ibi vnum tātum esse videtur: sicut superficies, quae est visibilis per colorem, est vnum visibile cum colore. Et similiter quia sensualitas non dicitur voluntas, nisi quia participat voluntatē rationis: sicut est vna natura humana in Christo, ita etiam ponitur vna voluntas humana in Christo.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm in Christo fuerint duae voluntates, quantùm ad rationem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo fuerint duae voluntates quantum ad rationem. Dicit enim Dam. in 2. lib. quòd duplex est hominis voluntas, scilicet naturalis, quae vocatur thelisis: & voluntas rationalis, quae vocatur bulisis. Sed Christus in humana natura habuit quicquid ad perfectionem humanae naturae pertinet. Ergo vtraque praedictarum voluntatum fuit in Christo.

¶ Praeterea, Vis appetitiua diuersificatur in homine secundum diuersitatem virtutis apprehensiuae: & ideo secundum differentiam sensus & intellectus diuersificatur in homine appetitus sensitiuus & intellectiuus. Sed similiter quantum ad apprehensionem hominis ponitur differētia rationis & intellectus, quorum vtrunque fuit in Christo. Ergo fuit in eo duplex voluntas, vna intellectualis, & alia rationalis.

¶ Praeterea, A quibusdam ponitur in Christo voluntas pietatis, quae non potest poni nisi ex parte rationis. Ergo in Christo ex parte rationis sunt plures voluntates.

¶ SED CONTRA est, quòd in quolibet ordine est vnum primum mouens. Sed voluntas est primum mouens in genere humanorum actuum. Ergo in vno homine nō est nisi vna voluntas propriè dicta, quae est voluntas rationis: Christus autem est vnus homo. Ergo in Christo est vna tantùm voluntas humana.

CONCLVSIO.

¶ Vna tantùm fuit in Christo essentialiter voluntas, duae autem in ipso secundum actum voluntates distinguuntur quo ad voluntatis diuersos actus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, voluntas quandoque accipitur pro potentia, & quandoque pro actu. Si ergo volūtas accipiatur pro actu, sic oportet in Christo ex parte rationis ponere duas voluntates, id est duas species actuum voluntatis. Voluntas enim vt in Secūda parte dictum est, & est finis, & est eorum, quae sunt ad finem, & alio modo fertur in vtrunque. Nam in finem fertur simpliciter & absolutè, sicut in id quod est secundùm se bonum. In id autem, quod est ad finem, fertur cum quadam comparatione, secūdum quòd habet bonitatem ex ordine ad aliud. Et ideo alterius rationis est actus voluntatis, secundum quòd fertur in aliquid, quod est secundum se volitum: vt sanitas (quod à Damas. vocatur thelisis, id est, simplex voluntas: & à Magistris vocatur voluntas vt natura) & alterius rationis est actus voluntatis, secundum quòd fertur in aliquid quod est volitum solùm ex ordine ad alterum: sicut est sumptio medicinae: quem quidem voluntatis actum Damas. vocat bulisim, id est, consiliatiuam voluntatem, à Magistris autem vocatur voluntas vt ratio. Haec autem diuersitas actus non diuersificat potentiam: quia vterque actus attendit ad vnam communem rationem obiecti, quod est bonum. Et ideo dicendū est, quòd si loquamur de potentia voluntatis, in Christo est vna sola voluntas humana, essentialiter, & non participatiuè dicta. Si

Distinctio est: Voluntas accipi potest vel pro potentia, vel pro actu. Prima conclusio iuxta primum membrū. In Christo est vna tātū voluntas humana essentialiter & non participatiuè dicta. Secunda conclusio iuxta secundum membrum est: In Christo fuerunt duae voluntates, scilicet voluntas vt natura, & voluntas vt ratio. Probatur primò secunda conclusio: Voluntas est finis, & eorum quae sunt ad finem alio & alio modo: ergo alterius rationis est actus volūtatis in finem & alterius rationis actus voluntatis in id quod est ad finem: ergo in Christo sunt duae voluntates, id est, duae species actuum voluntatis. Antecedens pro prima parte ex supe rioribus supponitur. Pro secunda probatur: quia in finem fertur simpliciter & absolutè: quia fertur vt in id quod est secundum se bonum, vt in sanitatē. In id verò quod est ad finem, fertur cum quadam comparatione: quia fertur in id, secundum quòd habet bonitatem ex ordine ad aliud, scilicet finem: vt patet de sumptione medicinae propter sanitatē. Consequentia relinquitur pro euidenti gratia materiae. talis modorum diuersitas, qualis scilicet consurgit ex propriis rationibus finis & eius quod est ad finem, diuersam habet rationem in appetibus propriis. Probatur deinde prima conclusio: quia talis diuersitas actuum non diuersificat potentiam. Probatur: Sunt cum vna communi ratione boni, quae est obiectū voluntatis: stante enim vnitate obiecti proprij voluntatis, quod est bonum in communi, non diuersificatur potentia voluntatis. quamuis diuersificentur genera actuum eius ex diuersa ratione generali actuum eiusmodi: sunt motum ad bonū in se, & motum ad bonum propter aliud.

Suprà ea. q. ar. 1. ad 2. Et infrà ar. 4. & 5. cor. Et 3. dis. 17. art. 1. q. 3. Et opus. 3. c. 239.

verò loquamur de voluntate, quæ est actus, sic distinguitur in Christo voluntas, quæ est vt natura, quæ dicitur thelisis: & voluntas, quæ est vt ratio, quæ dicitur bulisis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illę duæ voluntates non diuersificantur secundum potentiam, sed solùm secundū differentiam actus: vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd etiam intellectus & ratio non sunt diuersæ potentiæ: vt in Prima parte dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd voluntas pietatis non videtur esse aliud quàm voluntas, quæ consideratur vt natura, inquātum scilicet refugit alienū malū absolutè cōsideratū.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm in christo fuerit liberum arbitrium.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo nō fuerit liberum arbitrium. Dicit enim Damascen. 3. lib. Gnomen autem, id est, sententiam vel mentem vel excogitationem, & prohæresim, id est electionē, in Domino dicere impossibile est, si propriè loqui volumus. Maximè autem in his, quæ sunt fidei, est propriè loquendum. Ergo in Christo non fuit electio, & per consequens nec liberum arbitriū, cuius actus est electio.

¶Præterea, Philosophus dicit in 3. Ethic. q electio est appetitus præconsiliati. Sed consilium non videtur fuisse in Christo, quia non cōsiliamur, de quibus certi sumus: Christus autem de omnibus certitudinem habuit. Ergo in Christo non fuit electio, & sic nec liberum arbitrium.

¶Præterea, Liberum arbitrium se habet ad vtrunque. Sed voluntas Christi fuit determinata ad bonum: quia non potuit peccare, sicut suprà dictū est. Ergo in Christo non fuit liberum arbitrium.

¶SED CONTRA est quod dicitur Isa. 7. Butyrum & mel comedet, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum: quod est actus liberi arbitrij. Ergo in Christo fuit liberum arbitrium.

CONCLVSIO.

¶Cùm in christo fuerit electio, necesse quoque fuit in illo esse liberum arbitrium.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictū est, in Christo fuit duplex actus voluntatis. Vnus quidem quo eius volūtas ferebatur in aliquid, sicut secundum se volitum: quod pertinet ad rationem finis. Alius autem, secundum quem eius voluntas ferebatur in aliquid per ordinem ad aliud: quod pertinet ad rationē eius, quod est ad finem. Differt aūt, vt Philosophus dicit in 3. Ethic. electio à voluntate in hoc, quòd voluntas, per se loquendo, est ipsius finis: electio autē eorum quæ sunt ad finem. Et sic simpliciter voluntas, est idem quod voluntas vt natura. Electio autem est idem quod voluntas vt ratio: & est proprius actus liberi arbitrij: vt in Prima parte dictum est. Et ideo cùm in Christo ponatur voluntas vt ratio, necesse est etiam ponere electionem, & per consequens liberum arbitrium, cuius actus est electio: vt in Prima parte habitum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Damasc. excludit à Christo electionem, secundum quòd intelligit in nomine Electionis importari dubitationem. Hæc tamen dubitatio non est de necessitate electionis: quia etiam Deo conuenit eligere: secundum illud Ephes. 1. Elegit nos in ipso, &c. cùm tamen in Deo nulla sit dubitatio. Accidit tamen dubitatio electioni, inquantum est in natura ignorante. Et idem dicēdum est de alijs, de quibus fit mentio in autoritate prædicta.

¶Ad secundum dicendū, quòd electio præsupponit consilium: non tamen sequitur ex consilio nisi iam determinato per iudicium. Illud enim quod iudicamus agendum, post inquisitionem consilij eligimus: vt in 3. Eth. dicitur. Et ideo si aliquid iudicetur vt agendū absque dubitatione & inquisitione præcedente, hoc sufficit ad electionem. Et sic patet quòd dubitatio siue inquisitio non per se pertinet ad electionem, sed solùm secundum quòd est in natura ignorante.

¶Ad tertium dicendū, quòd voluntas Christi licet sit determinata ad bonum: non tamē est determinata ad hoc vel ad illud bonum. Et ideo pertinet ad Christum eligere per liberum arbitrium confirmatum in bono, sicut ad Beatos.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm voluntas humana Christi, fuerit omnino conformis diuinæ voluntati in volito.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas humana in Christo non voluerit aliud, quàm Deus vult. Dicitur enim in Psal. ex persona Christi, Vt facerem voluntatem tuam Deus meus, volui. Sed ille qui vult voluntatem alicuius facere, vult quòd ille vult. Ergo videtur quòd voluntas humana Christi nihil aliud voluerit, quàm voluntas diuina ipsius.

¶Præterea, Anima Christi habuit perfectissimam charitatem, quæ etiam comprehensionem nostræ scientiæ excedit: secundum illud Eph. 3. Superuenientem scientiæ charitatem Christi. Sed charitatis est facere, quòd homo idem velit quod Deus. vnde & Philosophus in 9. Ethic. dicit, quòd vnum de amicabilibus est eadē velle & eligere. Ergo volūtas humana in Christo nihil aliud voluit, quàm diuina.

¶Præterea, Christus fuit verus comprehensor. Sed Sancti, qui sunt comprehensores in patria, nihil aliud volūt, quàm quod Deus vult: alioquin non essent Beati, quia non haberent quicquid vellēt: Beatus enim est qui habet quæcunque vult, & nihil mali vult: vt Aug. dicit in lib. de Tri. Ergo Christus nihil aliud voluit secūdum voluntatem humanam, quàm voluerit voluntas diuina.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit contra Maximinum. In hoc quod Christus ait, Nō quod volo, sed quod tu, aliud se ostendit voluisse, quàm Pater: quod nisi humano corde non posset, cùm infirmitatē nostram in suum, non diuinum, sed humanum transfiguraret affectum.

CONCLVSIO.

¶Christus secundum voluntatem sensualitatis, & rationis per modum naturæ aliud velle poterat quàm Deus per modum autem rationis, semper idem voluit quod Deus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, in Christo secundum humanam naturam ponitur multiplex voluntas, scilicet voluntas sensualitatis, quæ participatiuè voluntas dicitur: & voluntas ratio-

¶Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum quartum.

Comment. Titulus, vt sonat, clarus est.

¶In corpore articuli vnica est conclusio responsiua: In Christo fuit liberum arbitrium. Probatur: In Christo voluntas ponitur vt ratio: ergo electio, ergo liberū arbitrium. Antecedens probatur: quia in Christo ponitur duplex voluntatis actus, scilicet respectu finis, & respectu eius quod est ad finē, &c. vt suprà dictum est. Prima consequentia probatur: quia electio est idem quod voluntas, vt ratio. Quod probatur ex differentia inter voluntatem & electionem ex tertio Ethicorum: quia illa finis, hæc eius quod ad finem: & propterea illa voluntas vt naturæ, hæc voluntas vt ratio. Secunda verò cōsequentia probatur: quia electio est proprius actus liberi arbitrij, hoc est voluntatis, vt est liberum arbitrium: vt in Prima parte dictū est.

1. p. q. 83. art. 4. Et q. 1. ar. & dist. 27. art. 1. q. 3. 5. Et d. 18 art. 2. 3.

¶Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum quintum.

Comment. Titulus clarus est de conformitate voluntatis Christi humanæ ad diuinam in volito. Nam de conformitate in modo volendi nulla est quæstio: quum impossibile sit voluntatem creatam velle eo modo, quo vult Deus. Sed an circa rem volitam fuerit conformitas, ita quòd nihil voluerit secundū appetitum humanū, quod aliud sit à volito secundum diuinam voluntatem, in dubium vertitur: propterea quod legimus Christum secundum hominem noluisse mortē propriam, quam tamen constat eundem voluisse voluntate diuina.

Comment. ¶In corpore articuli respondetur cum distinctione quæsito duabus conclusionibus. Distinctio est de triplici in Christo humana voluntate, hoc est, voluntate sensualitatis, voluntate rationali, vt est natura, & voluntate rationali, vt est ratio. Prima conclusio est: Christus secundum voluntatem sensualitatis, & secundum voluntatē rationalem per modū naturæ, poterat aliud velle, quàm Deus. Secūda conclusio est: Christus secundum voluntatē per modum rationis, semper idem voluit quod Deus. Probantur simul dupliciter primò ratione, secundò autoritate. Ratio est ista: Voluntas sensualitatis naturaliter refugit & læsionem corporis & dolores sensibiles: & voluntas vt natura repudiat, & contraria naturæ, & secundum se mala: & voluntas per modum rationis eligit quandoque hæc ... diuinæ ... voluntatis: & voluntas Dei erat, vt Christus ... & mala pateretur, non quod illa vellet secundum se, sed in ordine ad finem: ergo Christus secundum voluntatem sensualitatis, & secundum voluntatem per modum naturæ, poterat aliud velle, quàm Deus, & secundum voluntatē per modum rationis, semper voluit idem quod Deus. Antecedens habēs quatuor partes quo ad primas tres partes probatur, ex hoc, quòd voluntatis sensualitatem & voluntatem vt naturam refugere adustionē: quam tamen voluntas per modum rationis quandoque eligit propter sanitatem acquirendam. Consequentia autem probatur: Filius Dei ex quadā dispensatione ante passionem suam permittebat omnibus viribus animæ agere quæ propria sunt eis: ergo permittebat in Christo voluntatem sensualitatis refugere læsionem absolutè, &c. & voluntatem vt naturam repudiare mortem absolutè: & voluntatem vt rationem acceptare eandem in ordine ad finē humanæ salutis. Vbi patet, primas duas voluntates aliud velle, quàm Deus, & tertiam velle idem, quod Deus. Assumptum ad probandā consequentiā probatur: quia suprà dictum est, quòd filius Dei ex quadā dispensatione permittebat carni agere & pati quę sunt ei propria, ex hoc enim sequitur per viam ac rationem similis, quod simul permisit viribus animæ agere quæ eis sunt propria. Deinde probantur ambæ conclusiones autoritate vnica Christi orantis ad Patrem, Non sicut ego volo, sed sicut tu. In his enim verbis triplex voluntas patet. Scilicet diuina in ly tu. humana conformis diuinæ, in ly sicut tu (quæ est voluntas per modum rationis) & humana aliud volēs, quàm diuina in ly, non sicut ego volo. Et hæc est voluntas rationalis per modum naturæ, repudians mortem absolutè: & voluntas sensualitatis, refutans dolores sensibiles, &c. Patet ergo ex hac autoritate vtraque conclusio.

¶Nota nobile, quòd, vt in responsione ad primum, clarius explanatur tam actus voluntatis per modū naturæ, quàm actus sensualitatis ex propria natura habere obiectum absolutè abs ordine ad diuinam voluntatem: & propterea quantum est ex parte obiecti, non spectat ad hos motus conformitas ad diuinam voluntatem. Dico autem, quantum est ex parte obiecti: quia ex parte subiecti etiam actus isti conformes sunt diuinæ voluntati in Beatis. In quòd inter Christū ...

Infrà q. 21. art. 3. & 4. Et 3. dist. 17. art. 2. q. 1. Et 4. contra ge. 36. f.

nalis, siue consideretur per modum naturæ, siue per modum rationis. Dictum est autem supra, quòd ex quadam dispensatione filius Dei ante suam passionem permittebat carni agere & pati quæ sunt ei propria. Et similiter etiam permittebat omnibus viribus animæ agere quæ propria. Manifestum est autem, quòd voluntas sensualitatis, refugit naturaliter dolores sensibiles & corporis læsionem. Similiter etiam voluntas vt natura, repudiat ea quę sunt naturę cõtraria, & quę sunt secundum se mala: puta mortem, & alia huiusmodi. sed hæc tamen voluntas, quandoque per modum rationis eligere potest ex ordine ad finem. Sicut etiam in aliquo homine sensualitas eius, & etiam voluntas absolutè considerata refugit vstionem: quam tamen voluntas secũdum rationem eligit propter finem sanitatis. Voluntas autem Dei erat, vt Christus dolores & passiones & mortem pateretur: non quòd ista essent à Deo volita secundum se, sed ex ordine ad finem humanæ salutis. Vnde patet, quòd Christus secundum voluntatem sensualitatis, & secundum voluntatem rationis, quæ consideratur per modum naturæ, aliud poterat velle, quàm Deus. Sed secũdum volũtatem, quæ est per modum rationis, semper idem volebat quod Deus. Quod patet ex hoc ipso quòd dicit, Non sicut ego volo, sed sicut tu. Volebat enim secundum rationem, voluntatem diuinam impleri: quamuis aliud dicat se velle secundum quandam aliam eius voluntatem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus per voluntatem rationalem voluit vt diuina voluntas impleretur: non autem per voluntatem sensualitatis, cuius motus non se extendit vsque ad volũtatem Dei: neque per voluntatem, quæ consideratur per modum naturæ, quæ fertur in aliqua obiecta absolutè considerata, & nõ in ordine ad diuinam voluntatem.

¶Ad secundum dicendum, quòd conformitas voluntatis humanæ ad voluntatem diuinam, attenditur secundum voluntatem rationis: secũdum quam etiam volũtates amicorum concordant, inquantum scilicet ratio considerat aliquod volitum in ordine ad voluntatem amici.

¶Ad tertium dicendum, quòd Christus fuit simul comprehensor & viator, inquantum scilicet per mentem fruebatur Deo, & habebat carnem passibilem. Et ideo ex parte carnis passibilis poterat in eo aliquid accidere, quod repugnaret naturali voluntati ipsius, & etiam appetitui sensitiuo.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm in christo fuerit contrarietas voluntatũ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo fuerit contrarietas voluntatum. Contrarietas namque voluntatum attenditur secundum contrarietatem obiectorum, sicut etiam contrarietas motuum attenditur secundum contrarietatem terminorũ: vt patet per Philosophũ in 5. Phy. Sed Christus secundum diuersas voluntates contraria volebat: nam secundũ voluntatem diuinam volebat mortem, quã refugiebat secundum voluntatem humanã. Vnde Ath. dicit in lib. aduersus Apollinarũ, Quando Christus dicit, Pater, si possibile est, trãseat à me calix iste: & tamen non mea, sed tua voluntas fiat. & iterum, spiritus promptus est, caro autem infirma: duas volũtates hîc ostendit. humanam, quæ propter infirmitatẽ carnis refugiebat passionem, & diuinam eius, promptam ad passionem. Ergo in Christo fuit contrarietas voluntatum.

¶Præterea, Ad Galat. 5. dicitur, quòd caro cõcupiscit aduersus spiritum: & spiritus aduersus carnem. Est igitur contrarietas voluntatum, quando spiritus vnum cõcupiscit & caro aliud. Sed hoc fuit in Christo: nam per voluntatem charitatis, quam Spiritus sanctus in eius mente faciebat, volebat passionem secũdum illud Isa. 53. Oblatus est, quia voluit: secundum autem carnem, passionem refugiebat. Ergo erat in eo contrarietas voluntatum.

¶Præterea, Luc. 22. dicitur, quòd factus in agonia, prolixius orabat. Sed agonia videtur importare quandam cõpugnationem animi in cõtraria tendentis. Ergo videtur, quòd in Christo fuerit contrarietas voluntatum.

¶SED CONTRA est quod in determinatione sextæ Synodi dicitur, Prædicamus duas naturales voluntates, non contrarias (iuxta quod impij asserunt hęretici) sed sequentem eius humanam voluntatem, & non resistentem vel reluctantem, sed potius subiectam diuinæ eius atque omnipotenti voluntati.

CONCLVSIO.

¶Nulla fuit in christo contrarietas voluntatum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd contrarietas nõ potest esse nisi oppositio attendatur in eodem, & secundum idem. Si autem secundum diuersa & in diuersis existat diuersitas, non sufficit hoc ad rationem contrarietatis, sicut nec ad rationem contradictionis, puta quòd homo sit pulcher aut sanus secundum manum, & non secũdum pedem. Ad hoc ergo, quòd sit cõtrarietas voluntatum in aliquo, requiritur primò quidem, quòd secundum idem attendatur diuersitas voluntatum. Si enim vnius volũtas sit de aliquo fiendo secundum quandam rationem vniuersalem, & alterius voluntas sit de eodem non fiendo secundum quandã rationem particularem, nõ est omninò contrarietas voluntatum. Puta, si Rex vult suspendi latronem propter bonum publicum, & aliquis eius consanguineus nolit eum suspendi propter amorem priuatum, non erit contrarietas voluntatis: nisi fortè intantum se extendat voluntas hominis priuati, vt bonum publicum velit impedire, vt conseruetur bonũ priuatum: tunc enim circa idem attenditur repugnantia voluntatum. Secũdò autem requiritur ad cõtrarietatem volũtatis, quòd sit circa eandem voluntatem. Si enim homo vult vnum secũdum appetitum rationis, & vult aliud secundum appetitum sensitiuum, non est hîc aliqua contrarietas: nisi fortè appetitus sensitiuus intantùm præualeat, quòd vel immutet vel retardet appetitũ rationis: sic enim iam ad ipsam voluntatem rationis perueniret aliquid de motu contrario appetitus sensitiui.

¶Sic igitur dicendum est, quòd licet voluntas naturalis & volũtas sensualitatis in Christo aliquid aliud voluerit, quàm volũtas diuina & voluntas rationis ipsius: non tamen fuit aliqua contrarietas voluntatum. Primò

differentia horum motuum in volito ex parte subiecti oritur; quia scilicet Christus animam & carnem passibilem habebat: Beati autem, non. Hinc enim fit, vt Christi voluntati naturali & sensuali occurrerent aliqua vt contraria & læsiua, quæ Beati exempti ab omni possibilitate mali occurrere nequeunt: & propterea Beati etiam secundum naturalem voluntatis motum & secundum appetitum sensitiuum conformantur diuinæ voluntati in volito, Christus autem non.

Et scito, quòd isti voluntatis motus, qui in aliud tendebant in Christo, nihil aliud sunt quàm velleitates: vniuersaliter siquidem loquẽdo, actus voluntatis per modum naturæ distinctus contra actum voluntatis per modum rationis cõtrarium aliquando, nihil aliud est, quàm velleitas, de qua dicitur in 3. Ethic. quòd est etiam impossibilium. Ita quòd in Beatis nec electio nec velleitas est ad aliud volitũ, quàm quod Deus vult. In Christo autem electio omnis conformis Deo fuit in volito: sed non omnis velleitas eius fuit conformis Deo in volito: habuit enim Christus velleitatem non patiendi crucem, quam tamen elegit, quia Deus sic volebat. Et simile est in nobis, quum dolemus de morte iustè patientium, & plagis iustè à Deo nobis inflictis, & aliis huiusmodi. Vellemus enim hæc non esse: veruntamen, fiat voluntas Dei, dicimus, & volumus si nõ exorbitamus.

¶Super Quæstionis decimaoctaua Articulum sextum.

Anno. TItulus clarus quo ad quid nominis: in corpore autem manifestatur quid sit cõtrarietas voluntatum & secundum quę attendatur, nempe secundũ contrarietatem obiectorum, vt volendi, nolendi, & similium.

Summa. ¶In corpore articuli duo fiunt. primò monstratur in cõmuni in quo consistit contrarietas voluntatum: secundò respõdetur quæsito.

¶Quo ad primum conclusio est: Ad contrarietatem voluntatum in aliquo, requiritur, quòd oppositio voluntatum sit & circa idem, & in eadem voluntate. Probatur primò cõclusio hæc ex cõmuni ratione contrarietatis, quam addit supra diuersitatem: contrarietas enim species est diuersitatis. Sed inter contrarietatem & diuersitatem hoc interest: quòd contrarietas addit suprà diuersitatem oppositionem, secundum idem & in eodem. Procedit ergo litera sic: Contrarietas exigit oppositionem in eodem secundum idem: ergo contrarietas voluntatum in aliquo exigit oppositionem voluntatum secundum idem & in eadem voluntate. Antecedens probatur: quia si diuersitas sit in diuersis, aut secundum diuersa, non est contrarietas. Probatur: quia non est contradictio: contrarietas namque cõtradictionem in se claudit. Deinde declaratur eadem conclusio quo ad illam particulam, secundum idem: ex diuersis rationibus volendi & nolendi vnum & idem (puta mortem Sortis propter commune vel priuatum bonum) dupliciter se habentibus, vel vt diuersa tantùm, vel non solùm vt diuersis sed opposita. vt patet in exemplo literæ, de voluntate principis circa mortem Sortis latronis propter bonum publicum, & voluntate parentis, vt non moriatur propter bonum proprium. Quando enim sic sistunt ambæ voluntates, diuersæ quidem sunt, sed non contrariantur: quia licet contraria velint, scilicet mori illum, & non mori illum: diuersa tamen est ratio volendi mortem, & volendi non mortem: ac per hoc non est oppositio secundum eandem rationem volendi. Sed si non sistunt sic, sed voluntas parentis circa non mori propter bonum proprium, opponit bonum proprium bono communi, iam non solùm est diuersitas rationum volendi, scilicet cõtrariorum, sed propriè est oppositio contrariorum: quia commune bonũ subijcit per proprium in ratione volendi. Vincit enim amor proprius amorem communis boni, & expellit illud à ratione volendi: & vult filium non mori, etiam contra cõmune bonum ob nimium amorem proprij boni. Demum declaratur eadem conclusio quo ad illam particulam, in eadem voluntate: ex diuersis appetitibus, dupliciter etiam dispositis, vel cum sola diuersitate, vel cum diuersitate habentibus etiã oppositionem. Verbi gratia. Appetitus rationalis vult bonum rationis: appetitus sensualis vult bonum delectabile secundum sensum. Si hic sistunt, diuersitas appetituũ est sola: sed si vltrà progrediatur ex parte subiecti appetitus boni delectabilis, vt immutet appetitum vel ad tardandũ, vel mutandum appetitũ boni rationis, iam non sola diuersitas est appetituum, sed oppositum: quia opponit se appetitus delectabilis contra appetitum rationis, & vincit illum, dum immutat illum vel annullando, vel debilitando illum ex parte appetentis: vt scilicet vel non velit bonum rationis tunc, vel debiliter velit illud. Hoc ait quod dicimus de oppositione appet

quidem, quia neque voluntas naturalis, neque voluntas sensualitatis repudiabat illam rationē, scilicet qua diuina voluntas, & voluntas rationis humanæ in Christo passionem volebat. Volebat enim etiam voluntas absoluta in Christo salutem humani generis, sed eius non erat velle hoc in ordine ad aliud. Motus autem sensualitatis ad hoc se extendere non valebat. Secūdò, quia neque voluntas diuina neque voluntas rationis in Christo impediebatur aut retardabatur per voluntatem naturalem, aut per appetitum sensualitatis. Similiter etiam nec è contrario voluntas diuina vel voluntas rationis in Christo, refugiebat aut retardabat motū voluntatis naturalis humanæ, & motum sensualitatis in Christo. Placebat enim Christo secundum voluntatem diuinam, & etiam secundum voluntatem rationis, vt voluntas naturalis in ipso & voluntas sensualitatis, secundum ordinem suæ naturæ mouerentur. Vnde patet, quòd in Christo nulla fuit repugnantia vel contrarietas voluntatum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc ipsum, quòd aliqua voluntas humana in Christo aliud volebat, quàm eius voluntas diuina, procedebat ex ipsa voluntate diuina, cuius beneplacito natura humana motibus proprijs mouebatur in Christo, vt Damasc. dicit.

¶Ad secundum dicendum, quòd in nobis per concupiscentiam carnis impeditur aut retardatur concupiscentia spiritus, quod in Christo non fuit. Et ideo in Christo non fuit contrarietas carnis ad spiritū, sicut in nobis.

¶Ad tertium dicendum, quod agonia non fuit in Christo, quantum ad partem animæ rationalem, secundum quòd importat concertationem voluntatum ex diuersitate rationum procedentem. Puta cùm aliquis, secundum quòd ratio considerat vnum, vult hoc: & secundum quod cōsiderat aliud, vult contrarium. Hoc enim cōtingit propter debilitatem rationis, quæ non potest dijudicare quid sit simpliciter melius. Quod in Christo non fuit: quia per suam rationem iudicabat simpliciter esse melius, quòd per eius passionem impleretur voluntas diuina circa salutem generis humani. Fuit tamen in Christo agonia, quantùm ad partem sensitiuam, secundum quòd importat timorem infortunij imminentis: vt dicit Damascen. in 3. libro.

QVAESTIO DECIMAnona, *De pertinentibus ad uirtutem Christi quantum ad operationem, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de vnitate operationis Christi.

¶Et circa hoc quæritur quatuor.

¶Primò, vtrùm in Christo sit vna operatio diuinitatis & humanitatis, vel plures.

¶Secundò, vtrùm in Christo sint plures operationes secundum humanam naturam.

¶Tertiò, vtrùm Christus secundum humanam operationem aliquid sibi meruerit.

¶Quartò, vtrùm per eam aliquid meruerit nobis.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm in Christo sit vna tantùm operatio diuinitatis & humanitatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo sit vna tantùm operatio diuinitatis & humanitatis. Dicit enim Dio. in 2. cap. de Di. no. Discreta autem est benignissima circa nos Dei operatio per hoc, quòd secundum nos ex nobis integrè veréque humanatum est Verbū, quod est supra substantiam, & operari & pati quæcunque humanæ eius diuinæque operationi congruunt. Vbi vnam operationem nominat humanam & diuinam, quæ in Græco dicitur theandrica, id est, Dei virilis. Videtur igitur esse vna operatio composita in Christo.

¶Præterea, Principalis agentis & instrumenti est vna sola operatio. Sed humana natura in Christo fuit instrumentum diuinæ, vt suprà dictum est. Ergo eadem est diuinæ & humanæ naturæ in Christo operatio.

¶Præterea, Cùm in Christo sint duæ naturæ in vna hypostasi vel persona, necessarium est vnum & idem esse, quod pertinet ad hypostasim vel personam. Sed operatio pertinet ad hypostasim vel personam: nihil enim operatur nisi supplementum subsistēs: vnde secūdum Philosophum actus sunt singularium. Ergo in Christo est vna & eadem operatio diuinitatis & humanitatis.

¶Præterea, Sicuti esse est hypostasis subsistentis, ita etiam operari. Sed propter vnitatem hypostasis est in Christo vnum esse: vt suprà dictum est. Ergo etiam propter eandē vnitatem est in Christo vna operatio.

¶Præterea, Vbi est vnum operatum, ibi est vna operatio. Sed idem operatum erat diuinitatis & humanitatis: sicut sanatio leprosi, vel suscitatio mortui. Ergo videtur quòd in Christo sit vna tantùm operatio diuinitatis & humanitatis.

¶SED CONTRA est quod Ambros. dicit in 2. lib. ad Gratianum Imperatorem. Quemadmodum eadem operatio diuersæ est potestatis, nunquid sic potest minor quēadmodum maior operari, aut vna operatio potest esse, vbi diuersa substantia est?

CONCLVSIO.

¶Non vnam, sed duas operationes fuisse in Christo asserendum est, cum fuerint in illo duæ naturæ, diuina scilicet & humana.

¶RESPONDEO dicendum, quòd supradicti hæretici, qui posuerunt in Christo vnam voluntatem, posuerunt etiam in Christo vnam operationem. Et vt eorum opinio erronea melius intelligatur, considerandum est, quòd vbicunque sunt plura agentia ordinata, inferius mouetur à superiori: sicut in homine corpus mouetur ab anima, & inferiores vires à ratione. Sic igitur actiones & motus inferioris principij sunt magis operata quædam, quàm operationes: id autem quod pertinet ad supremum principium, est propriè operatio. Puta, si dicamus in homine quòd ambulare, quod est pedum, & palpare, quod est manuum, sunt quædam hominis operata: quorum vnum operatur anima per pedes, aliud per manus. Et quia est eadem anima operās per vtrunque, ex parte ipsius operantis, quod est primum principium mouens, est vna & indifferens operatio: ex parte autem ipsorū ope-

appetitus sensitiui ad rationalem, intelligendum quoque est locū habere inter naturalem voluntatem per modum naturæ & actū electionis nam quē eo diuersā tendunt. si voluntas naturalis in tantum protenditur, vt opponat se electioni, & vincat illā, contrarietas voluntatum est, vt si quis electiuum dispendium honoris, famæ ac vitæ, ob boni virtutis, à naturali voluntate vitæ, honoris gloriæque vincatur.

Annot. ¶Circa hanc conclusionem nota, quòd in conclusione non dicitur ad contrarietatem voluntatum requiri hæc duo, sed dicitur, hæc duo requiri ad contrarietatem voluntatum in aliquo. Apposuit siquidē Autor ly in aliquo, ad mōstrandum quòd de contrarietate voluntatum in vno & eodē homine loquitur. Et dixit hoc, quia sicebat, sicut clarè in hac litera docet, quòd ad contrarietatem voluntatū simpliciter & absolutè non requiruntur hæc duo: sed alterū tantùm sufficit: vt patet in exemplo literæ de voluntate principis, & voluntate parentis nimis viuere filij amantis. Sunt enim veræ tunc contrariæ voluntates, quamuis sint diuersorum hominum. Et hoc modo volitas peccatorum est contraria voluntati diuinæ, & contra Dei voluntatem agere dicuntur. Est siquidem hæc contrarietas voluntatum obiectiuè, nō subiectiuè. Sed Autor in litera loquitur de voluntatū contrarietate & obiectiua & subiectiua: & ideo adiunxit ly in aliquo, & dixit ad contrarietatem voluntatum in aliquo, hoc est obiectiuè & subiectiuè, exigi duo, scilicet oppositionem secundum idem, & oppositionem in eadem voluntate.

Conclus. ¶Quo ad secundā conclusionem responsiuam quæsito est: In Christo nulla fuit contrarietas voluntatum. Probatur primò ex parte primæ conditionis requisitæ ad contrarietatem voluntatum: hoc est, oppositionis secundum idem seu eandem rationem. Probatur autē sic: In Christo nec voluntas naturalis nec volitas sensualitatis repudiabat rationem volitam à diuina & humana electione: ergo in Christo non habuit locum repugnantia voluntatum secundum idem. Antecedens probatur quo ad voluntatē naturalem, quia etiam voluntate absoluta Christus volebat salutem humani generis, quamuis nō vellet hoc in ordine ad aliud: hoc est, quamuis non vellet eam vt rationem volendi mortem propriā: quia ad voluntatem vt naturam, nō spectat velle aliquid in ordine ad aliud, sed solùm velle vel nolle aliquid absolutè. Deinde probatur antecedens quo ad voluntatem sensualitatis: quia enim motus, nec ad acceptandum nec ad repudiandum tam excelsum bonum (quod est bonū commune æternæ salutis generis humani) se extendit. Secundò probatur conclusio ex parte secundæ conditionis requisitæ ad contrarietatem voluntatum in aliquo: hoc est oppositionis in eadem voluntate. Probatur autem sic: Neutra voluntatum coniugatio ex altera impediebatur aut retardabatur: ergo in Christo nō habuit locum repugnantia voluntatum in eadem voluntate. Antecedens manifestatur & quo ad voluntatem diuinam humanámque electiuam: quia nec impediebantur, nec retardabantur ex voluntate naturali, aut sensualitate: & econuerso, quia nec voluntas naturalis, nec sensualitatis impediebatur à diuina aut humana electiua. Placebat siquidem Christo secundum diuinam voluntatem & rationalem voluntatem, vt & voluntas sua humana per modum naturæ moueretur: hoc est, haberet suas naturales velleitates respectu vitæ, respectu integritatis corporis, respectu honoris, respectu famæ, respectu gloriæ, &c. & appetitus sensitiuus timeret futurum, tristaretúrque de præsenti malo corporis, &c.

Infrà q. 21. art. 1 & 2. Et 3. dist. 10. q. 1. art. 2. q. 1. 3. Et dist. 18. art. 1. Et 4. cōtra c. 36. Et vero. q. 20. art. 1. 2. & 6. Et vnio. art. 1. 16. & art. 5. Et opusc. 3. c. 219.

¶Super Quæstionē decimanonā Articulum primum.

Annot. TItulus articuli præsentis & sequentis, accuratā exigit annotationē sui sermonis: nam quum vnum multipliciter dicatur, consequēs est vt operatio vna multipliciter dicatur. In proposito autem, vt Autor ipse in hoc articulo insinuat, & in sequenti apertè testatur, sermo est de operatione vnitate secundum principium actiuum, non quodcunque, sed proprium, hoc est virtute propria agēs. Ita quòd operatio vna appelletur, quæ est ab vno tantùm actiuo principio virtute propria: & si à pluribus actiuis principiis secūdùm suas proprias virtutes est, non est operatio vna: sed inde ergo est quærere, an diuinitatis & humanitatis in Christo sit vna tantùm operatio, ac si quæreretur an in Christo sit vnū tantùm principium operandi virtute propria siue illud sit sola diuinitas, siue compositum quid, ex humanitate & diuinitate siue sola humanitas. Quod tamen nullus vnquam opinatus est, credens incarnati Verbi mysterium. Est aūt mouendi hunc articulum ratio, & hæresis ponentium in Christo vnam naturā compositam ex deitate & humanitate: quoniam consequenter ponerent vna

singularem operationum (diuinæ scilicet & humanæ) strictè dicitur vnitatem operati e (pectu vtriusque: non per viam proprietatis, quia hoc repugnat his, quæ nunc immediatè dicta sunt, sed per viam concursus seu communionis. Nunquam enim operatum propriam vnius operationis est operatum proprium alterius: vt in principio responsionis docetur. Sed operatum proprium vnius potest esse operatum commune sibi & alteri operationi: vt sana io leprosi est proprium operatum diuinæ operationis: & cum hoc est commune operatum dictæ diuinæ operationis & humano contactui participanti diuinam operationem: vt in calce responsionis dicitur.

¶ Super Quæstionis decimænonæ Articulum secundum.

Titulus ex præcedentibus clarus est.

Comment. ¶ In corpore tria sunt: primò declaratur in communi quid & quæ sit operatio humana, vel non humana, & sitne vna vel multa. Secundò declaratur hæc eadem in puro homine, applicando ad purum hominem communiter prædicta. Tertiò, applicando ad Christum, respondetur quæsito vnica conclusione: In Christo est vna humana operatio multò magis, quam in quocumque homine.

¶ Quo ad primũ, quia titulus duos terminos claudit, scilicet operationem humanam & vnitatem, vel pluralitatem: ideo Autor primo operationem elucidat humanam: & deinde illius vnitatem vel multitudinem in communi. Dicit ergo tria. Primum: Operatio humana simpliciter est, quæ à ratione procedit secundum voluntatem: quia homo est homo per rationem. & per oppositum reliquas operationes attribuit homini nõ humanas nisi secundum partem suæ: & sunt triplicis ordinis, scilicet ex natura elementali, ex anima vegetatiua, ex anima sensitiua. Secundum: Differentia inter operationes hominis secũdũ partem naturæ humanæ est, quòd quædam sunt participatiuæ quandoq; humanæ, vt quæ sunt partis sensitiuæ: & quędam non, vt quæ sunt partis vegetabilis & elementaris. Tertium, Subordinatorum agentium propriis virtutibus operationes sunt multæ, agentium verò vna virtute vna est operatio.

Annot. ¶ Nota hic duo primò, quòd quia ratio (vt dicitur 9. Metaph.) est ad opposita, & ab electione, quæ est actus voluntatis determinatur, ideo ratio & voluntas pro vnico principio operationis humanæ computantur: & idem est operationem esse à ratione, & à voluntate, quæ est appetitus rationis determinatiuus. Secundò, quod quũ in litera dicitur operationem hominis non procedentem à voluntate conuenire homini secundum aliquam partem humanæ naturæ, & subdistinguitur pars humanæ naturæ in elementarem, vegetabilẽ & sensibilem: dubium surgit de primo

recipit. Et ideo à diuersitate formarũ seu naturarum est diuersa species operationũ: sed ab vnitate hypostasis est vnitas secundum numerum, quãtum ad operationem speciei. Sicut ignis habet duas operationes specie differentes, scilicet illuminare & calefacere, secundum differentiam lucis & caloris: & tamen est vna numero illuminatio ignis semel illuminãtis. Et similiter in Christo oportet quòd sint duæ operationes specie differẽtes secundum eius duas naturas. quælibet tamen operationum est vna numero in Christo semel facta, sicut vna ambulatio & vna sanatio.

¶ Ad quartum dicendum, quòd esse & operari est personæ à natura, aliter tamen & aliter. Nam esse pertinet ad ipsam constitutionem personæ: & sic quantum ad hoc se habet in ratione termini. Et ideo vnitas personæ requirit vnitatem ipsius esse completi & personalis. Sed operatio est quędã effectus personæ secundum aliquam formam vel naturam: vnde pluralitas operationum nõ præiudicat vnitati personali.

¶ Ad quintum dicẽdum, quòd aliud est propriũ operatum operationis diuinæ & operationis humanæ in Christo: sicut operatum proprium diuinę operationis est sanatio leprosi, operatum autẽ proprium humanæ naturæ, est eius contactus. Cõcurrunt autem ambæ operationes ad vnum operatum, secundum quòd vna natura agit cum communione alterius: vt dictum est.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm in Christo sint plures operationes humanæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo sint plures humanæ operationes. Christus enim, inquãtum homo, cõmunicat cum plantis in natura nutritiua, cum animalibus autem in natura sensitiua, cum Angelis autẽ in natura intellectiua, sicut & cæteri homines. Sed alia est operatio plantæ, inquantũ est planta: & alia animalis, inquãtum est animal. Ergo Christus, inquantum est homo, habet plures operationes.

¶ Præterea, Potẽtię & habitus distinguũtur secundum actus. Sed in anima Christi fuerunt diuersæ potẽtiæ & diuersi habitus. Ergo & diuersæ operationes.

¶ Præterea, Instrumẽta debent esse proportionata operationibus. Corpus autẽ humanum habet diuersa membra differentia secundum formam. Ergo diuersis operationibus debent esse accommodata. Sunt ergo in Christo diuersæ operationes secundum humanam naturam.

¶ SED CONTRA est, quòd sicut Damas. dicit in 3. lib. operatio sequitur naturam. Sed in Christo est tantùm vna natura humana. Ergo in Christo fuit vna tantùm operatio humana.

CONCLVSIO.

¶ In Christo est vna humana operatio magis quàm in quocunque alio homine.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd quia homo est id quod est secundum rationem, illa operatio dicitur esse simpliciter humana, quæ à ratione procedit per voluntatem, quæ est rationis appetitus. Siqua autẽ operatio est in homine quæ nõ procedit à ratione & volũtate, nõ est simpliciter operatio humana: sed cõuenit homini secundum aliquã partem humanæ naturæ. Quãdoq; quidem secundũ ipsam naturã elementi corporalis, sicut ferri deorsum. Quandoq; vero secundũ virtutẽ animæ vegetabilis: sicut nutriri & augeri. Quandoque verò secundum partem sensitiuam, sicut videre & audire, imaginari & memorari, cõcupiscere & irasci. Inter quas operationes est differentia. Nam operationes animæ sensitiuæ sunt aliqualiter obedientes rationi, & ideo sunt aliqualiter rationales & humanæ, inquantum scilicet obediunt rationi, vt patet per Philosophum in 1. Ethi. Operationes verò quæ sequuntur animã vegetabilem, vel etiã naturam elementaris corporis, non subijciuntur rationi, vnde nullo modo sunt rationales, nec humanæ simpliciter, sed solùm secũdum partem humanæ naturæ. Dictum est autem suprà, quòd quando agens inferius agit per propriam formam, tunc est alia operatio inferioris agẽtis & superioris: quãdo verò agens inferius non agit, nisi secundum quòd est motum à superiori agente, tunc est eadem operatio superioris agentis & inferioris.

Sic igitur in quocunq; homine puro alia est operatio elementaris & animę vegetabilis ab operatione volũtatis, quæ est propriè humana. Et similiter etiam operatio animæ sensitiuæ, quãtum ad id quod non mouetur à ratione: sed quãtum ad id quod mouetur à ratione, est eadem operatio partis sensitiuæ & rationalis. Ipsius autem animæ rationalis est vna operatio, si attendamus ad ipsum principium operationis: quod est ratio vel voluntas. Diuersificatur autem secũdum respectum ad diuersa obiecta, quam quidem diuersitatem aliqui appellauerũt diuersitatem operatorum magis, quàm operationũ, iudicantes de vnitate operationis solùm ex parte operatiui principij. Sic enim nũc quęritur de vnitate vel pluralitate operationũ in Christo. Sic igitur in quilibet puro homine est tantùm vna operatio, quæ propriè humana dicitur: præter quam tamen sunt in homine puro quędã aliæ operationes, quæ nõ sunt propriè humanæ, sicut dictum est. Sed in homine Iesu Christo nullus erat motus sensitiuæ partis, qui non esset ordinatus à ratione. Ipsæ etiam operationes naturales & corporales aliqualiter ad eius volũtatem pertinebãt, inquantùm voluntatis eius erat, vt caro eius ageret, & pateretur quæ sunt sibi propria, vt dictum est suprà. Et ideo multò magis est vna operatio in Christo, quàm in quocunque alio homine.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd operatio partis sensitiuæ & etiam nutritiuæ non est propriè humana: sicut dictum est. Et tamen in Christo huiusmodi operationes fuerunt magis humanæ, quàm in alijs.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd potentiæ & habitus diuersificantur per comparationem ad obiecta. Et ideo diuersitas operationum hoc modo respondet diuersis potentijs & habitibus, sicut etiam respondet diuersis obiectis. Talem autem diuersitatem opera-

actu intellectus, qui est hominis, & non à voluntate, nec ab aliqua harum partium. Vnde dupliciter potest intelligi litera præsens. primò vt intelligatur de genere operationis, ita quod sensus est, si quod genus operationis est conueniens homini, &c. Et tunc caret scrupulo litera: quia licet inueniatur in homine aliqua operatio non à voluntate, nec secundum illas partes numeratas in litera (vt primus actus intellectus, quem oportet esse naturalẽ, vtpote ante omnẽ actum voluntatis) non tñ inuenitur aliquod genus operationis in homine quod nõ sit à voluntate aut ab aliqua nominatarum partiũ. Intelligente enim homine secundũ suum genus est à voluntate, licet quàm prima intellectio sit incepta. Alio modo potest intelligi, vt litera intelligatur, vt sonat, scilicet quòd operatio humana nõ à voluntate, nõ est simpliciter humana, sed conuenit homini secundũ aliquam partẽ humanæ naturæ, & hic tenemus sententia: ita quòd sequens distinctio nõ apponatur vt euacuatiua partis humanæ naturæ, sed vt narratiua partium humanæ naturæ opportunarum ad propositum. Dico autẽ has equaliter partes humanæ naturæ computanda: intellectiua pars, vt natura, sicut sensitiua, vegetatiua, & elementaris. Et sic multò magis sine vlla glossa litera caret scrupulo: quia primus actus intellectus nõ est propriè humanus & conuenit homini secundum partem intellectiuã humanæ naturæ: sequitur enim actus ille ad partem intellectiuam, vt natura, quędam est, sicut ad grauem sequitur motus deorsum: vterque enim motus est à generante, deductis impedimentis, & pars intellectiua, vt natura sumpta, optimè distinguitur contra rationem, appetitum determinatum ad operandum sicut agens naturale contra agens à proposito: vt patet.

Comment. ¶ Quo ad secundum cõclusio est: In quolibet puro homine est tantùm vna operatio humana, multæ autem non humanæ. Declaratur discurrendo singillatim per quatuor enumeratas partes humanæ naturæ: scilicet elementarem, vegetabilem, sensitiuam & rationalem. Nam ex elementari & vegetabili patet secunda pars conclusionis: quia alia & alia est operatio harum partium & voluntatis. Ex sensitiua vero distinguendo proprium à participato, patet quòd secundum propria habet etiam aliam operationem: participatiuè autem vnam & est ipsum & voluntatis operatio. Ex rationali autem distinguendo sine replicando de quasi vnitate operationis est sermo (scilicet penes vnitatem principij proprij virtute) habetur quod vna tantum est operatio humana in vno homine. Quæ est prima pars conclusionis: quia vnum tãtùm est humanum principium, scilicet voluntas, quãuis diuersificatur operationũ humanarum

natum penes obiecta quae vocatur penes operata à quibusdam. Ex quibus omnibus patet, quod sequitur conclusio, quo ad vtranque sui partem: nam ex hoc quod nulla pars humanae naturae multiplicat operationem humanam in vno puro homine, habetur quod vna tantùm est operatio humana in vno homine: & ex eo quod in eodem secundùm diuersas humanae naturae partes multiplicantur operationes nõ humanae, habetur quòd praeter humanam operationem sunt in vno puro homine multae operationes non humanae.

Annot. ¶ Notato hic, quòd hic apparet non esse hic sermonẽ de vnitate numerali, aut purè specifica operationis: quum clarè constet, in vno eodẽmque homine esse diuersis temporibus humanas operationes multas secũdum numerum ab eodem principio elicito humano: sed quia omnis humana operatio in vno homine ab eodẽ est humano principio, vna dicitur vnitate formali sui actiui principii, & vnitate nihilominus numerali in omni subordinato principio sibi obsequente: vna enim numero est moderatio humani motus à voluntate, concupiscentia ac lingua seu manu: & simile est de aliis. Distinctio autem specifica vel etiam generica operationum humanarũ penes obiecta (de qua in praecedentibus libris tractatum & discussum est in processu materiae moralis) extra praesens propositũ esse patet in litera.

3. d. 18. art. 2. 3. 4. & 5. Et vers. q. 29. ar. 7. 6. Et opusc. 3ot. 238. fin.

Comment. ¶ Quo ad tertium, cõclusio est: Multò magis est vna operatio in Christo, quàm in quocunque alio homine. Probatur: quia & operationes elementares & vegetatiuae aliqualiter voluntariae erant, & sensitiuae nullus erat motus nõ ordinatus à ratione: quorũ opposita in homine puro multiplicant operationes.

Annot. ¶ Aduerte hic primò, quòd omnis motus partis sensitiuae in Christo dicitur ordinatus à ratione, pro quanto voluntas rationalis in Christo volebat motus naturales partis sensitiuae in se esse vsque ad tales terminos, & non amplius.

Annot. ¶ Aduerte secundò, quòd motus naturales partis vegetatiuae & elementaris dicuntur in Christo voluntarii voluntate humana, & approbatiuè (vt patet) & causaliter seu imperatiuè, pro quanto subditi erant voluntati humanae Christi, vt voluntas eius erat instrumentum diuinitatis. His enim duobus modis verificantur de voluntate humana Christi, quod esuriit, sitiuit, &c. voluntariè.

Annot. ¶ Aduerte tertiò, quòd Autor non concludit in Christo esse vnam tantùm operationẽ humanae naturae: sed quum mõstrasset in quolibet puro homine inueniri operationem quidem humanam vnam tantum, operationes autem naturae humanae secundùm diuersas partes multas, insultat, in Christo non solùm esse operationem humanam vnam (sicut in caeteris hominibus) sed reliquas partium naturae humanae operationes in Christo ad illud vnũ principium operationis humanae reducit, ostendendo eas esse voluntarias: ac per hoc ad vnitatem reducit non simpliciter: quia ex propriis actiuis principiis emanant vegetatiuae & elementares: sed quodammodo, quatenus scilicet sunt voluntariae: & ideo comparatiuam conclusit, Multò magis est vna operatio in Christo, quàm in quocunque alio homine.

operationum non intendimus excludere ab humanitate Christi, sicut nec eam, quae est secundùm aliud & aliud instrumentum: sed solùm illam, quae est secundum primũ principium actiuum, vt dictum est. Vnde patet etiam responsio ad tertium.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm actio humana Christi potuerit esse sibi meritoria.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod actio humana Christi non potuerit esse meritoria. Christus enim ante mortem fuit comprehensor, sicut & modò est. Sed comprehensoris nõ est mereri. charitas enim comprehẽsoris pertinet ad praemium beatitudinis, cùm secundum eam attendatur fruitio: vnde nõ videtur esse principium merendi, cùm non sit idem meritum & praemium. Ergo Christus ante passionem non merebatur, sicut nec modò meretur.

¶ Praeterea, Nullus meretur id quod est sibi debitum. Sed ex hoc, quod Christus est filius Dei per naturã, debetur sibi haereditas aeterna, quam alij homines per bona opera merentur. Nõ ergo Christus aliquid sibi mereri potuit: quia à principio fuit filius Dei.

¶ Praeterea, Quicunque habet id quod est principale, non propriè meretur id quod ex illo habito sequitur. Sed Christus habuit gloriam animae, ex qua secundum communem ordinem sequitur gloria corporis: vt Augustin. dicit in Epistola ad Dioscorum: in Christo tamen dispensatiuè factum est, quòd gloria animae non deriuaretur ad corpus. Non ergo Christus meruit gloriam corporis.

¶ Praeterea, Manifestatio excellentiae Christi non est bonum ipsius Christi, sed eorum, qui eum cognoscunt: vnde & pro praemio promittitur dilectoribus Christi, vt eis manifestetur: secũdum illud Ioan. 14. Si quis diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Ergo Christus non meruit manifestationem suae altitudinis.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit Phil. 2. Factus est obediens vsque ad mortem: propter quod & Deus exaltauit illum. Meruit ergo obediẽdo suam exaltationem: & ita aliquid sibi meruit.

CONCLVSIO.

¶ Potuit Christus sicut & caeteri homines per humanas actiones aliquid sibi mereri, sicut meruit gloriam exaltationis per obedientiae operationem.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd habere aliquod donum per se, est nobilius, quàm habere illud per aliud: semper enim causa, quae est per se, potior est ea, quae est per aliud: vt dicitur in 8. Phy. Hoc autem dicitur aliquis habere per seipsum, cuius est sibi aliquo modò causa. Prima autem causa omnium bonorum nostrorum per autoritatem est Deus. Et per hunc modum nulla creatura habet aliquid boni per seipsam: secũdum illud primae ad Corinth. 4. Quid habes quod non accepisti? Potest tamen secũdariò aliquis esse causa sibi alicuius boni habendi: inquãtum scilicet in hoc ipso Deo cooperatur. Et sic ille, qui habet aliquid per meritum proprium, habet quodammodo illud per seipsum. vnde nobilius habetur id quod habetur per meritum, quàm id quod habetur sine merito.

¶ Quia autem omnis perfectio & nobilitas Christo est attribuenda, consequẽs est quòd ipse per meritum habuerit illud quod alij per meritum habent: nisi sit tale quid, cuius carẽtia magis dignitati Christi & perfectioni praeiudicet, quàm per meritum accrescat. Vnde nec gratiam nec scientiam, nec beatitudinem animae, nec diuinitatẽ meruit. Quia cum meritum non sit nisi eius quod nõdum habetur, oporteret quòd Christus aliquando istis caruisset: quibus carere, magis diminuit dignitatem Christi, quàm augeat meritum. Sed gloria corporis, vel si quid aliud huiusmodi est, minus est quàm dignitas merendi, quae pertinet ad virtutem charitatis. Et ideo dicẽdum est, quod Christus gloriam corporis, & ea quae pertinent ad exteriorem eius excellentiam (sicut est ascensio, veneratio, & alia huiusmodi) habuit per meritum. Et sic patet, quòd aliquid sibi mereri potuit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod fruitio, quae est actus charitatis, pertinet ad gloriam animae, quam Christus non meruit: & ideo si per charitatem aliquid meruit, nõ sequitur quod idem sit meritum & praemium. Nec tamen per charitatem meruit, inquãtum erat charitas comprehẽsoris, sed inquantum erat viatoris: nam ipse fuit simul viator & comprehensor: vt suprà habitum est. Et ideo quia nunc non est viator, non est in statu merendi.

¶ Ad secũdum dicendum, quod Christo, secundum quod est Deus & Dei filius, per naturam debetur gloria diuina, & dominium omniũ, sicut primo & supremo domino. Nihilominus tamẽ debetur ei gloria sicut homini beato, quam quantum ad aliquid debuit habere sine merito, & quantum ad aliquid cum merito: vt ex suprà dictis patet.

¶ Super Quaestionis decimanona Articulum tertium.

Titulus clarus est.

¶ In corpore duae sunt conclusiones. Prima est: Christus habuit per meritum quicquid alij habent per meritum, nisi sit tale cuius meritum deroget dignitati Christi. Secunda est directè responsiua quaesito: Christus potuit aliquid sibi mereri. Prima conclusio habet duas partes. Et quo ad primam probatur. Habere aliquod bonum per se, est nobilius, quàm habere illud per alium: sed habere per proprium meritum, est habere illud per se: ergo habere per meritum, est nobilius quàm sine merito: ergo Christus habuit per meritum quicquid alij habent per meritum. Maior probatur: quia causa per se, potior est ea quae est per aliud. Minor probatur, sanè tamẽ exposita, quod intelligitur per se aliquem causam nõ primam (quia illa est Deus, vt patet ex Apostolo) sed secundariam, quia est esse Dei cooperatorem. Consequentia autem vltima probatur: quia omnis perfectio & nobilitas est Christo attribuenda.

¶ Quo ad secundam verò partem probatur conclusio, distinguendo bona in duo genera, quaedã quorum quandoque absentia maiorem adimit perfectionem, quàm dignitas merendi ponat: vt gloria animae, scientia, gratia, vnio personalis Verbi: quaedam quorum contra praesentia, melior est dignitas merendi: vt gloria corporis, ascensio, veneratio. Stante siquidẽ distinctione patet, quod probata restat conclusionis secunda pars ex illa radice, Omnis perfectio & nobilitas attribuenda est Christo. Hinc siquidem sequitur, & quòd dignitas meriti attribuẽda est sibi respectu bonorum sic minorum dignitate merendi: & quod respectu maiorum bonorum sic dignitate merendi, non habuerit meritum. Specificatur autem in litera vtraque bona: & probatur quod quaedam Christus meruit: quia minora sunt quàm dignitas merẽdi, quae pertinet ad virtutem charitatis. Secunda autem cõclusio responsiua directè quaesito, non aliter probatur sed ex prima probata & explanata in specialibus bonis quae Christus meruit, relinquitur euidens.

Annot. ¶ Aduertẽ hic, quòd licet Autor potuisset vno verbo expedire hãc quaestionem, dicendo quod supposita absentia quorundam bonorum quae de facto sunt in Christo, vt pertinet ad dignitatem ipsius spectat, quod habuerit illa per meritum: quia quod est per se, nobilius est, quã quod per aliud. Altius tamen Autor orsus, monstrare voluit quare quaedam potuit mereri Christus, & quaedam non. Et ad hoc mõstrandum accepit hinc modum habẽdi scilicet per meritũ vel sine merito: & inde bonũ quod habetur deberẽ appendi vtrumque in statera cum opposito alterius. Posuit enim in vna parte modum habendi per meritum cum absentia quandoque boni, & in altera parte communem praesentiam boni cum non merito. Et librando cuncta, quia inuenit modũ habendi per meritũ cum absentia exteriorũ bonorũ meliorẽ esse, quàm praesentiã eorundẽ sine merito, cõclusit in Christo fuisse meritũ respectu exteriorum bonorũ. Et quia inuenit praesentiam interiorũ bonorum cum nõ merito meliorẽ fore quàm meritum eorundem, quod eorundem oporteret habere absentiam, conclusit in Christo interiora bona fuisse sine merito. Hic processus est literae, vt patet.

¶ Sed remanet hic dubium circa rationem in litera redditam, quare Christus meruit exteriora bona: quia scilicet dignitas merendi, spectat ad charitatem, ac per hoc praestat exteriorum bonorum praesentiae eorum. Nam secundum hanc rationem Christus etiam meruit scientiam: quia scientia inferior est charitate, ad quam spectat dignitas meriti. In litera autem computatur scientia inter bona non sub merito Christi: quia derogaret dignitati Christi plus inscientia quandoque, quàm non meritum scientiae.

¶ Ad hoc

¶Ad tertium dicēdum, q redundantia gloriæ ex anima ad corpus, est ex diuina ordinatione secundum congruentiam humanorum* meritorum, vt scilicet sicut homo meretur per actum animæ, quem exercet in corpore, ita etiam remuneretur per gloriam animæ, redūdantem ad corpus. Et propter hoc non solùm gloria animæ, sed etiā gloria corporis cadit sub merito: secundum illud Roma. 8. Viuificabit mortalia corpora nostra, propter inhabitantem Spiritum eius in nobis. Et ita potuit cadere sub merito Christi.

¶Ad quartum dicendum, quòd manifestatio excellentiæ Christi, pertinet ad bonum eius, secundum esse quod habet in notitia aliorum: quamuis principalius pertineat ad bonum eorum, qui eum cognoscunt, secundum esse quod habent in seipsis. Sed etiam hoc ipsum refertur ad Christum, inquātum sunt membra eius.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm Christus alijs mereri potuerit.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus alijs mereri non potuerit. Dicitur enim Ezech. 18. Anima, quæ peccauerit ipsa morietur. Ergo pari ratione anima quæ meretur, ipsa remunerabitur. Non ergo est possibile q Christus alijs meruerit.

¶Præterea, De plenitudine gratiæ Christi omnes accipiunt: vt, dicitur Ioan. primo. Sed alij homines habentes gratiam Christi, non possunt alijs mereri: dicitur enim Ezech. 14. quòd si fuerint in ciuitate Noe, Daniel & Iob, filium & filiam non liberabunt: sed ipsi iustitia sua liberabūt animas suas. Ergo nec Christus potuit aliquid nobis mereri.

¶Præterea, Merces, quam quis meretur, debetur secundum iustitiam, & non secundum gratiam: vt patet Rom. 4. Si ergo Christus meruit salutem nostram, sequitur quòd salus nostra non sit ex gratia Dei, sed ex iustitia: & quòd iniustè agat cum eis, quos non saluat, cùm meritum Christi, ad omnes se extendat.

¶SED CONTRA est quod dicitur Rom. 5. Sicut per vnius delictum in omnes homines in cōdemnationem, sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ. Sed demeritum Adæ deriuatur ad cōdemnationē aliorū. Ergo multò magis meritum Christi ad alios deriuatur.

CONCLVSIO.

¶Cùm in Christo fuerit gratia non solùm vt quodam singulari homine, sed vt in totius ecclesiæ capite, non sibi tantùm, sed alijs mereri potuit.

¶RESPONDEO dicēdum, q sicut supra dictum est, in Christo non solùm fuit gratia, sicut in quodam homine singulari, sed sicut in capite totius Ecclesiæ, cui omnes vniuntur, sicut capiti mēbra: ex quibus cōstituitur mysticè vna persona. Et exinde est, quòd meritum Christi se extēdit ad alios, inquātum sunt membra eius, sicut etiā in vno homine actio capitis aliqualiter pertinet ad omnia membra eius: quia nō solùm sibi sentit, sed omnibus membris.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q peccatum singularis personæ non nocet nisi sibijpsi: sed peccatum Adæ, qui constitutus est à Deo principium totius naturæ, ad alios per carnis propaginem deriuatur. Et similiter meritum Christi, qui est à Deo cōstitutus caput omnium hominum, quātùm ad gratiā, se extendit ad omnia eius mēbra.

¶Ad secundum dicendum, q alij de plenitudine Christi accipiunt, non quidem fontem gratiæ, sed quandam particularem gratiam. & ideo non oportet quòd alij homines possint alijs mereri, sicut Christus.

¶Ad tertium dicendum, q sicut peccatum Adæ non deriuatur ad alios, nisi per carnalem generationem: ita meritum Christi non deriuatur ad alios, nisi per generationem spiritualem quæ fit in Baptismo, per quam homines Christo incorporantur: secundum illud ad Gal. 3. Omnes quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Et hoc ipsum est gratiæ, quòd homini conceditur regenerari in Christo: & sic salus hominis est ex gratia,

QVAESTIO VICESIMA,

De conuenientibus Christo, secundum quòd Patri fuit subiectus, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ conueniunt Christo per comparationē ad Patrem. Quorum quædam dicuntur de ipso secundum habitudinem ipsius ad Patrem: puta quod est ei subiectus, quòd ipsum orauit, q ei in sacerdotio ministrauit. Quædam verò dicuntur vel dici possent secundum habitudinem Patris ad ipsum: puta si Pater eum adoptasset, & quòd eum prædestinauit.

¶Primo, igitur considerandum est de subiectione Christi ad Patrem. Secundò, de eius oratione. Tertiò, de ipsius sacerdotio. Quartò, de adoptione, an ei conueniat. Quintò, de eius prædestinatione.

¶Circa primum quæruntur duo.

¶Primò, vtrùm Christus sit subiectus Patri.

¶Secundò, vtrùm sit subiectus sibijpsi.

¶Vtrùm dicēdum sit, christum esse subiectū Patri.

ARTICVLVS I.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nō sit dicendum, Christum esse subiectum Patri. Omne enim qd' subijcitur Deo patri, est creatura: quia, vt dicitur in li. de Ecclesiasticis dogmatibus, in Trinitate nihil est seruiens neque subiectum. Sed non est simpliciter dicēdum q Christus sit creatura, vt suprà dictum est. Ergo etiam non est simpliciter dicendum, quòd Christus sit Deo patri subiectus. 1.q.42. ar.4. primō. & q.43. art.7. primum. Et 3.dist. 11.art.1. 2.& di. 17.ar.5. q.1. cor. Et 1.Corint.15. lec.3.fin.

¶Præterea, Ex hoc dicitur aliquid Deo subiectū, q est eius dominio seruiēs. Sed humanæ naturæ in Christo nō potest attribui seruitus. Dicit enim Damas. in 3. li. Sciendum est, q neque seruā ipsam, scilicet humanā naturā Christi dicere possumus: seruitutis enim & dominationis nomina, nō naturę sunt nomina cognitionisque signa, sed eorum, quæ ad aliquid, quemadmodum paternitatis & filiationis nomina. Ergo Christus secūdum humanam naturam non est subiectus Deo patri.

¶Præterea, Prioris ad Cor. 15. dicitur, Cùm autē subiecta illi fuerint oīa, tunc ipse filius subiectus erit illi, qui sibi subiecit omnia. Sed sicut dicitur Hebr. 2. Nunc necdum videmus oīa subiecta ei. Ergo nondum ipse est subiectus Patri, qui ei subiecit omnia.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit. Ioan. 14. Pater maior me est. Et Aug. dicit in primo de Tri. Non immeritò Scriptura vtrunq; dicit, æqualē Patri Filium, & Patrem Filio maiorem: illud enim propter formā Dei, hoc añt propter formā serui sine vlla cōfusione intelligitur. Sed minor est subiectus maiori. Ergo Christus secundum formam serui est Patri subiectus.

CONCLVSIO.

¶Christus Deo patri subiectus fuit secundum bonitatem, seruitutem, & obedientiam.

¶RESPONDEO dicēdum, q cuilibet habenti aliquam naturam,

¶Ad hoc dicitur, q scientia tam beata quàm infusa, quæ in Christo excluditur à merito, clauditur infra latitudinem gratiæ: & de beata patet. De infusa autem persuadetur, ex eo quòd comprehendit inter dona Spiritus sancti, intellectum, sapientiā, scientiam, & consimilia: vt patet ex superiori tractatu de scientia infusa Christi. Gratiæ autem plenitudinis defectus in Christo, maiorem tolleret à Christo perfectionē, quàm poneret modus habendi ex merito. Et propterea ratio litteræ stat solida respectu exteriorum bonorum: nec habet locum respectu scientiæ infusæ. *Aduer. scientiam.*

¶In responsione ad tertium eiusdem articuli ad tertie responsionem consistere in distinctione Maioris argumēti assumpti, scilicet habito principali, accessorium non propriè cadit sub merito. Distinguitur enim accessorium dupliciter, vel absolutè, vel secundum congruentiam humanorum meritorum. De primo transeat Maior, sed de secundo negatur, gloria autem corporis est ad gloriam animæ accessoria, secundum congruentiam humanorum meritorum ex diuina ordinatione. & ideo sub merito cadere potest. *Annot. Infrà q. 49. art. 1. ar. & 6. & q. 49. ... 3. dis. ...*

¶In responsione ad quartum, collige debitum nostrum erga Christum. Nā si parentibus & benefactoribus debemus, secundum esse quod habent in nobis, & opinionem bonam, & affectum beneuolum, & actus reuerentiæ, & verba honorabilia: quā to magis Creatori ac Redemptori nostro debemus, vt in nobis esse habeat (tam in intellectu, quàm in affectu, quàm in verbis & actibus) condignè ad excellentiam suam, ad recepta beneficia, &c. Hoc enim est id solum quod retribuere illi possumus: quoniam secundum esse, qd' habet in seipso, nihil possumus ei dare aut tollere. In hoc namque esse quod in nobis habet, omnis cultus diuinus consistit, & ad hoc ordinatū, in quo tota Dei gloria extra seipsum consistit. *Annot.*

¶Super Quæstionis decimænonæ, Articulum quartum.

Titulus de merito condigno intelligitur, & clarus est ex terminis superius declaratis.

¶In corpore est vnica cōclusio responsiua: Meritum Christi extēdit se ad alios vt membra ipsius. Probatur & declaratur. Primò probatur: In Christo fuit gratia non solùm vt in homine singulari, sed vt in capite totius Ecclesiæ: ergo meritū ipsius. Antecedens patet ex supradictis. Consequentia patet: quia ex omnibus membris cōstituitur vna persona mystica cuius caput, hoc est principale, est Christus. Declaratur ex similitudine in homine: quia caput sentit sibi & omnibus membris. *Comment.*

¶Aduerte hic, quod priuilegium Christi est mereri alijs ex condigno: ita quòd sicut solus est caput Ecclesiæ, ita solus potest mereri ex condigno pro alijs. Sanctorum autem merita alijs prodesse possunt de congruo. Auctor verò in responsione ad tertium, dixit quod sufficiebat ad solutionem argumenti, quod scilicet non oportet Sanctos mereri pro aliis: cum quo verum quoque est, quod nō potest Sanctorum meritum esse pro alio ex cōdigno. *Annot.*

¶Super Quæstionis vicesimæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna est cōclusio responsiua quæsiti: Christus est subiectus Patri triplicitèr, scilicet secundum suam bonitatem, seruitutē & obedientiam. Probatur primò: Natura humana ex sui conditione habet triplicem hanc subiectionem ad Deum, ergo Christus est triplicitèr subiectus Patri. Antecedens manifestatur in singulis tribus subiectionibus. Consequentia probatur: quia cuilibet habenti naturam conueniunt quæ propria sunt illi naturæ. Declaratur secūdò cōclusio auctoritatibus, singulas subiectiones attributas esse Christo. *Comment.*

¶In responsione ad primum & secundum, habes rationem huius articuli, propter Arrij scilicet errorem motus videtur. Et cū quadā cautela loquendum est, & si sermoni cautela deest, non deest intellectui sanus sensus.

naturā, conueniunt ea quæ sunt propria illi naioræ. Natura autem humana ex sui conditione habet triplicem subiectionem ad Deum. Vnā quidem secundum gradū bonitatis: prout scilicet diuina natura est ipsa essentia bonitatis: vt patet per Diony. primo c. de Di. no. natura autē creata habet quādā participationē diuinę bonitatis quasi radiū illius bonitatis subiecta. Secundò, humanā natura subijcitur Deo, quantū ad Dei potestatē, prout scilicet natura humana, sicut & quælibet creatura subiacet operationi diuinæ dispositionis. Tertio modo specialiter humana natura Deo subijcitur, quātū ad ppriū suum actū: inquātū scilicet ppriā volūtate obedit mādatis eius. Et hāc triplicē subiectionē ad Patrē Christus de seipso confitetur. Primā quidē Matth. 19. Quid me interrogas de bono? vnus est bonus Deus. Vbi Hiero. dicit, q quia eū magistrū vocauerat bonū, & nō Deū vel Dei filiū cōfessus erat, dixit, hominem, quāuis sanctū, in cōparatione Dei non esse bonū. Per qd' dedit intelligere, q ipse secundū humanā naturā non pertingebat ad gradum bonitatis diuinæ. Et quia in his quæ non mole magna sunt, idē est esse maius quod melius: vt Aug. dicit in vi. de Tri. ex hac ratiōe Pater dicitur maior Christo secundū humanā naturā. Secunda etiā subiectio Christo attribuitur, inquantū oīa, quæ circa humanitatē Christi acta sunt, diuina dispositione gesta creduntur. vnde Diony. dicit 4. ca. Cęl. hierar. q Christus subijcitur Dei patris ordinationib'. Et hæc est subiectio seruitutis, secundū q omnis creatura Deo seruit, eius ordinationi subiecta: secundum illud Sap. 16. Creatura tibi factori deseruiens. Et secundū hoc etiā filius Dei Philippens. 2. dicitur, formam serui accepisse. Tertiā etiam subiectionem attribuit sibiipsi Ioan. 8. dicens, Quę placita sunt ei, facio semper. Et hæc est subiectio obedientię. Vnde dicitur Philip. 2. quòd factus est obediens Patri vsque ad mortem.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, q sicut nō est simpliciter intelligendū, q Christus sit creatura, sed solùm secundū humanā naturā, siue apponatur ei determinatio, siue nō (vt suprà dictū est) ita etiā nō est simpliciter intelligendum, q Christus sit subiectus Patri, sed solùm secundum humanam naturam, etiam si hæc determinatio non apponatur: quam tamen conuenientius est apponere, ad euitandum errorem Arrij, qui posuit filium minorem Patre.

¶Ad secūdum dicēdum, q relatio seruitutis & dominij fundatur super actione & passione: inquantum scilicet serui est moueri à domino secundum imperium. Agere autē non attribuitur naturæ sicut agenti, sed personę: actus enim suppositorū sunt & singulariū, secundum Philosophū. Attribuitur tñ actio naturę, sicut ei secundum quam persona vel hypostasis agit. Et ideo quāuis non propriè dicatur q natura sit domina vel serua, potest tamē propriè dici q quælibet hypostasis vel persona sit domina vel serua, secundum hanc vel illam naturam. Et secundum hoc nihil prohibet, Christum dicere Patri subiectum, vel seruum secūdum humanam naturam.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut August. dicit in primo de Trin. tunc Christus tradet regnum Deo & Patri, quando iustos, in quibus nunc regnat per fidem, perductu-rus est ad speciem: vt scilicet videant ipsam essentiam communem Patri & filio. Et tūc totaliter erit Patri subiectus nō solùm in se, sed etiam in membris suis, per plenam participationem diuinæ bonitatis. Tunc etiam omnia erunt plenè ei subiecta per finalem impletionem suæ voluntatis de eis: licet etiā modò sint omnia ei subiecta quātum ad potestatem: secundum illud Matth. vlti. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm Christus sit subiectus sibiipsi.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Christus non sit subiectus sibiipsi. Dicit enim Cyrillus in Epistola synodica: quam scilicet synodus Ephesina recepit: Neque ipse Christus sibi seruus est nec dominus, fatuum enim est, magis autem & impium ita dicere & sapere. Et hoc etiam asserit Damas. in 3. lib. dicens: Vnum enim ens Christus non potest seruus esse suiipsius & dominus. Sed intantum Christus dicitur seruus Patris, inquantum est ei subiectus. Ergo Christus non est subiectus sibiipsi.

¶Præterea, Seruus refertur ad dominum. Sed relatio non est alicuius ad seipsum. vnde & Hilarius dicit in li. de Tri. quòd nihil est sibi simile aut æquale. Ergo Christus nō potest dici seruus suiipsius, & per consequens nec sibi esse subiectus.

¶Præterea, Sicut anima rationalis & caro vnus est homo: ita Deus & homo vnus est Christus: vt Athanas. dicit. Sed homo non dicitur subiectus sibiipsi, vel seruus suiipsius, aut maior seipso propter hoc, quòd corpus eius subiectum est animæ. Ergo neque Christus dicitur subiectus sibiipsi propter hoc, quòd eius humanitas subiecta est diuinitati ipsius.

¶SED CONTRA est quod August. dicit in primo de Tri. Veritas ostendit secundum istum modum, quo scilicet Pater maior est Christo secundum humanam naturam, & seipso minorem Filium.

¶Præterea, Sicut ipse argumentatur ibidem, sic accepta est à Filio Dei forma serui, vt non amitteretur forma Dei. Sed secundū formam Dei, quæ est communis Patri, & Filio, Pater est filio maior secundum humanam naturam. Ergo etiam Filius est maior seipso secundum humanam naturam.

¶Præterea, Christus secundum humanam naturam est seruus Dei patris, secundum illud Ioan. 20. Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum. Sed quicunque est seruus patris, est seruus filij: alioquin non omnia quæ sunt patris, essent filij. Ergo Christus est seruus suiipsius, & sibi subditus.

CONCLVSIO.

¶Christus non est sibi subiectus, si dominium & subiectio ad diuinam referatur personam: est autem sibi subiectus secundum humanam naturam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) esse dominum & seruum attribuitur personæ vel hypostasi secundum aliquam naturam. Cùm ergo dicitur Christus esse dominus vel seruus suiipsius, vel quòd verbum Dei est dominus hominis Christi: hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo, vt intelligatur hoc esse dictum ratione alterius hypostasis vel personæ, quasi alia sit persona verbi Dei dominantis, & alia hominis seruientis: quod pertinet ad hæresim Nestorij. Vnde in condemnatione Nestorij, dicitur in synodo Ephesina: Si quis dicit Deum vel dominum esse Christi ex Deo patre verbum, & non magis eundem confitetur simul Deum & hominem, vtpote verbum factum carnem, secundum Scripturas, anathema sit. Et hoc modo negatur à Cyrillo & Damas. Et sub eodem sensu negandum est, Christum esse minorem seipso, vel esse sibi subiectum. Alio modo potest intelligi secundum diuersitatem naturarum in vna persona vel hypostasi. Et sic dicere possumus secundum vnam earum, in qua cum Patre conuenit simul cum cum Patre præesse, & dominari: secundum verò alteram naturam, in qua nobiscum conuenit, ipsum subesse & seruire. Et per hunc modum dicit Augustinus, Filium esse seipso minorem. Sciendum tamen, quòd cùm hoc nomen Christus sit nomen personæ, sicut & hoc nomen Filius, illa per se & absolutè

possunt

¶Super quæstionis vicesimæ Articulum secundum.

Annot. TItulus clarus est in se, et sua causa ex articulo colligitur, q est diuersus loquendi modus Græcorum & Latinorum. Cyrillus enim & Dama. cum Ephesina synodo negant Christum subiectum sibi: Augustinus verò Christum sibi subiectum secundū humanitatē affirmat. Et quia vtraque sententia est vera, & ad diuersos sensus relata rationabiliter dicta ab vtrisque, ideo mota est quæstio hæc.

Commen. ¶In corpore duo sunt. Primò respōdetur quæsito secundum veritatē. Secundo docemur conuenientem loquēdi modum in hac materia.

¶Quo ad primū cum distinctione duplicis sensus huiusmodi loquutionum respōdetur, q scilicet possunt seruitus & dominiū referri vel ad diuersitatē suppositorū vel ad solam diuersitatē naturarum in vna persona. Probatur hæc distinctio: quia esse dominum vel seruū attribuitur personæ secundū aliquā naturā: ergo potest igitur referri diuersitas requisita inter dominū & seruū: vel ad personarū & naturarū simul diuersitatem, vel ad diuersitatē naturarū tantùm stante vnitate personæ. Et prima conclusio iuxta primum sensum est: Christus nō est subiectus sibi aut dominus sui. Manifestum: quia sic est hæresis Nestorij damnata in synodo negata à Cyrillo & Damas. Secunda verò cōclusio iuxta secundum sensum est: Christus est sibi subiectus & sui dominus. Hæc probatur ex diuersitate naturarū & auctoritate Augusti.

¶Quo ad secundū, modus loquēdi cōgruus est vt de Christo ea quę sunt excellētiæ, absolutè dicantur, ea verò quæ sunt subiectionis, cū determinatione apposita dicantur, scilicet secundum humanam naturā. Et ratio est: quia Christus est nomen personæ, quæ in Christo est æterna, & Deus verus.

¶Nota hic q ea quę sunt excellentiæ, dupliciter significari vel sine determinatione siue limitatione, vt esse dominū, præsidentem, maiorē &c. vel cū limitato termino suiipsius, puta q est dominus sui, præsidet sibi &c. Auctor in litera loquitur de relationibus excellentiæ simpliciter & absolutè: quum dicit q de Christo sunt absolutè enūcianda. Et per oppositum ea quæ sunt minorationis, non sunt simpliciter & absolutè enunciãda, puta q est creatura, q est seruus, q subiectum. Et nō loquitur de relationibus excellentiæ respectu sui: nam tam relationes excellētiæ, quàm relationes subiectionis respectu sui, cū determinatione dicēdæ sunt:

sicut enim dicendum est, Christum sibi subiectum secundū humanā naturā, ita dicendū est Christū secundū diuinā, dominū sui secundū hu... Et hęc manifestè probantur ex responsionibus ad primū & secundū in litera. vbi habetur q ista relatiua nō simpliciter & absolutè dicuntur respectu sui: quoniā exigunt diuersitatē suppositorū, simpliciter loquendo: sed cū determinatione aliqua possunt respectu sui verificari, vt etiam ex Aristo. auctoritate in respōsione ad tertium confirmatur.

possunt dici de Christo, quæ conueniunt ei ratione suæ personæ, quæ est æterna: & maximè huiusmodi relationes, quæ magis propriè videntur ad personam vel hypostasim pertinere. Sed ea quæ conueniunt sibi secundum humanam naturā, sunt ei potius attribuēda cū determinatione, vt videlicet dicamus Christum esse simpliciter maximū, & dominū & præsidētē: q̃ aūt sit subiectus vel seruꝰ vel minor, est ei attribuēdū cū determinatione, scilicet secūdū humanam naturam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Cyrillus & Damasc. negāt Christum esse dominum suijpsius, secūdum q̃ per hoc importatur pluralitas suppositorū: quæ requiritur ad hoc, quod aliquis simpliciter sit dominus alicuius.

¶Ad secūdum dicendum, q̃ simpliciter quidem oportet esse alium dominum, & alium seruum: potest tamen aliqua ratio dominij & seruitutis seruari, prout idē est Dominus & seruus suijpsius, secundum aliud & aliud.

¶Ad tertium dicendum, q̃ propter diuersas partes hominis, quarum vna est superior & alia inferior, dicit etiam Philosophus in 5. Ethi. quòd est hominis ad seipsum iustitia, in quantum irascibilis & concupiscibilis obediunt rationi. Vnde per hunc modum etiam vnus homo potest dici sibi subiectus & seruiens secundum diuersas sui partes.

¶Ad alia autem argumēta patet respōsio ex dictis. Nam Aug. asserit Filium seipso minorem esse, vel sibi subiectum, secūdum humanam naturam, non secundum diuersitatem suppositorum.

QVAESTIO VICESIMAPRIMA, De oratione Christi, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de oratione Christi.

¶Et circa hoc quæritur quatuor.

¶Primò, vtrùm Christo conueniat orare.

¶Secundò, vtrùm conueniat sibi secundum suam sensualitatem.

¶Tertiò, vtrum conueniat sibi orare pro seipso, an tantùm pro alijs.

¶Quartò, vtrū oīs eius oratio sit exaudita.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm Christo competat orare.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ Christo non competat orare. Nā sicut Damasc. dicit, oratio est petitio decētium à Deo. Sed cùm Christus omnia facere posset, non videtur ei cōuenire, quòd aliquid ab aliquo peteret. Ergo videtur quòd Christo nō conueniat orare.

¶Præterea, Non oportet orādo petere illud, quod aliquis scit pro certo esse futurū (sicut nō oramus q̃ sol oriatur cras) neq; est etiam conueniens q̃ aliquis orādo petat, quod scit nullo modo esse futurum. Sed Christus sciebat circa omnia quid esset futurū. Ergo non conueniebat ei aliquid orando petere.

¶Præterea, Damasc. dicit in li. 3. q̃ oratio est ascēsus intellectus in Deum. Sed intellectus Christi non indigebat ascensione in Deum: quia semper intellectus eius erat Deo cōiunctus, nō solùm secundum vnionem hypostasis, sed etiam secundum fruitionem beatitudinis. Ergo Christo non conueniebat orare.

¶SED CONTRA est quod dicitur Lucæ 6. Factum est, in illis diebus exijt in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.

CONCLVSIO.

¶Christo, secundum quòd est homò, cōuenit orare, & Deum deprecari vt suam voluntatem impleat.

¶RESPONDEO dicēdum, q̃ sicut dictū est in Secunda parte, oratio est quædā explicatio propriæ voluntatis apud Deum, vt eā impleat. Si igitur in Christo esset vna tantùm volūtas, scilicet diuina, nullo modo competeret sibi orare, quia voluntas diuina per seipsam est effectiua eorum, quæ vult: secundū illud Psal. Omnia quæcunq; voluit Dominus, fecit. Sed quia in Christo est alia voluntas diuina, & alia humana, & voluntas humana non est per seipsam efficax ad implendum quæ vult, nisi per virtutem diuinam: inde est quòd Christo, secūdum quòd est homo, & humanam voluntatem habens, competit orare.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Christus poterat perficere omnia quæ volebat, secundum q̃ Deus, nō autē secundum q̃ homo: quia secundū q̃ homo nō habuit omnipotētiā, vt supra habitū est. Nihilominus tñ ipse idē Deus existēs & homo, voluit ad Patrē orationē porrigere: non q̃ ipse esset impotēs, sed propter nostrā instructionē. Primò quidem, vt ostenderet se esse à Patre. Vnde ipse dicit Ioan. 11. propter populū qui circumstat, Dixi, scilicet verba orationis, vt credāt, quia tu me misisti. Vnde Hilarius in 10. de Tri. dicit, Nō prece eguit, pro nobis orauit, ne Filius ignoraretur. Secundò, vt nobis exemplū orandi daret. Vnde Amb. dicit super Luc. Noli insidiatrices aperire aures, vt putes filium Dei quasi infirmū rogare, vt impetret qđ implere non possit, potestatis enim actor, obedientiæ magister, ad præcepta virtutis suo nos informat exemplo. Vnde & August. dicit super Ioan. Poterat Dominus in forma serui, si hoc opus esset, orare silentio: sed ita se Patri exhibere voluit precatorem, vt meminisset, nostrum se esse doctorem.

¶Ad secūdum dicēdum, q̃ inter alia, quæ Christus sciuit futura, sciuit quædam esse fienda propter suam orationem: & huiusmodi non inconuenienter à Deo petijt.

¶Ad tertium dicendum, q̃ ascēsio nihil est aliud, quàm motus in id quod est sursum. motus autē, vt habetur in 3. de Anima, dupliciter dicitur. Vno modo propriè, secundum q̃ importat exitū de potentia in actū, prout est actus imperfecti: & sic ascēdere cōpetit ei quod est potētia sursum, & non actu. Et hoc modo, vt Damascen. dicit in 3. lib. intellectus humanus Christi nōn eget ascēsione in Deum: cùm sit semper Deo vnitus, & secūdum esse personale, & secundum contemplationem beatam. Alio modo dicitur motus qui est actu perfecti, id est existentis in actu: sicut intelligere & sentire dicuntur quidam motus. Et hoc modo intellectus Christi semper ascendit in Deum: quia semper contemplatur ipsum, vt suprà se existentem.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm Christo conueniat orare, secundum suam sensualitatem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ Christo conueniat orare secundum suam sensualitatē. Dicitur enim in Psal. ex persona Christi, Cor meū & caro mea exultauerūt in Deum viuum. Sed sensualitas dicitur appetitus carnis. Ergo sensualitas Christi potuit ascendere in Deum viuum, exultando, & pari modo orando.

¶Præterea, Eius videtur esse orare, cuius est desiderare illud qđ petitur. Sed Christus petiuit aliquid quod desiderauit eius sensualitas, cùm dixit, Transeat à me calix iste: sicut dicitur Matth. 26. Ergo sensualitas Christi orauit.

¶Præterea, Magis est vniri Deo in persona, quàm ascendere in Deum per orationem. Sed sensualitas fuit assumpta à Deo in vnitatem personæ, sicut & quælibet pars humanæ naturæ. Ergo multò magis potuit ascendere in Deum orando.

¶SED CONTRA est quod dicitur Philip. 2. quòd filius Dei secundum naturam quam assumpsit, in similitudinem hominum factus est. Sed alij homines non orant secundum sensualitatem. Ergo nec Christus orauit secundum sensualitatem.

¶Respon

Margin references (art. II): Infrà art. 4. co. & quartū. Et 3. dist. 17. arti. 1. q. 3. Et opus. 3. c. 240. Et opus. 7.

Margin references (art. I): 3. dis. 17. ar. 3. q. 1 & 4. d. 15. q. 4. art. 6. q. 2. primū. Et Ioan. 11. le. 6. ad 1. 5.

¶Super Quæstionis vicesimæprimæ Articulum primum.

Titulus clarus.

Comment. ¶In corpore vnica cōclusio: Christo, secundum quod est homo, conuenit orare. Probatur. Oratio est explicatio propriæ voluntatis apud Deū, vt eam impleat: ergo si in Christo esset tantum voluntas diuina, nō cōpeteret ei orare: ergo Christo, secūdum q̃ habet voluntatē humanam, conuenit orare. Antecedens patet ex antedictis. Consequentia prima probatur: quia diuina voluntas est per seipsam efficax, iuxta Psal. Secunda verò probatur: quia in Christo præter diuinā est humana voluntas, quæ non per seipsam est efficax, sed ope diuinæ virtutis eget.

Annot. ¶In responsione ad primum, vide notitiæ quod Autor primò loquitur de Christo ratione humanæ naturæ assumptæ: & dicit necessitatē orandi, non omnipotentiā naturæ suæ humanæ. Deinde loquitur de toto Christo: & assignat plures rationes orandi, scilicet fidei suæ declarationis, & exempli nostri.

Annot. ¶In responsione ad secundum vide curiose, quod responsio stat in hoc, q̃ Christus nesciuit Lazarū resuscitandum absolutè: sed sciuit Lazarum resuscitandum medio suo clamore, &c. & simile est de alijs. Et ideo vana est quæstio, ad quid oportet tot media apponere: eadem enim est prouisio terminorum & mediorum, & eadem est quæstio & solutio omnium.

Annot. ¶In responsione ad tertium vide notitiæ, q̃ ascēsus est nomen motus propriè dicti. Translatum autem ad mentem potest dupliciter cōuenire menti, secundū proprium mentis actum, qui verè & propriè est actus perfecti, puta intelligere. Nā potest menti conuenire ascēsus vel per modum motus, qui actus est imperfecti: & sic cōuenit nobis, qui nō sumus mēte coniuncti superne, sed tēdimus mentis actibus ad illa: sicut vapores ascēdūt sursum, qui de terra eleuantur & tendunt sursum. Et sic Christi menti nō cōuenit ascensus: quia semper est cum Deo. Vel per modum motus, qui est actus perfecti: & sic conuenit Christo & Beatis ascēsus mētis in Deum: quia iungūtur Deo contemplantes ipsum, vt super se perfectā contemplatione illum, sicut nos quum cōtemplamur aliquid, dicimus moueri secundū intellectum in illud.

¶Super Quæstionis vicesimæsecundæ Articulum secundum.

Annot. Titulus, vt sonat, formatur: quoniam in articulo distinguendo.

Comment. ¶In corpore vnica est distinctio bimembris cū duabus conclusionibus respondentibus singulis ad singula membra. Distinguit orare secundum sensualitatem dupliciter contingere: primò elicitiue, secundò materialiter. Iuxta primum membrum conclusio est: Christus nō orauit secundum sensualitatem. Iuxta secundum conclusio est: Christus orauit secundum sensualitatem. Probantur ambæ conclusiones in litera satis clarè vt patet. Et tota materia est clara: quoniam & cōstat q̃ oratio non potest esse sensualitatis actus, & q̃ sensualitatis affectus potest esse materia, quā oratio Deo offert.

¶ Super Quaestionis vicesimaprimae Articulum tertium.

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore duae conclusiones. Prima est: Christus orauit pro se, sensualitatis & simplicis voluntatis affectū explicando. Secunda est: Christus orauit pro se, explicando petendóque affectum voluntatis deliberatae. Prima conclusio relinquitur ex dictis clara & autoritate Euangelii, Transeat à me calix iste. Secunda autem probatur ratione simul & similitudine: Christus orauit pro exemplo, & pro fide, quòd ipse est à Patre, secundum deitatem & humanitatē: sed ipse erat à Patre secūdum aliqua bona percepta in natura humana: & secundum aliqua percipienda: ergo sicut consonū fuit gratias agere pro perceptis, ita petere percipienda. Et tenet sequela: quia sic vtrorunq; autor recognoscitur Pater. Et haec quo ad fidē. Quo ad exemplum verò infertur: ergo cō̄onum fuit exemplū dare, & gratias agendi, & petendi.

¶ Memoriae nostitie, quòd orationis multae sunt partes: quarum duae sunt gratiarum actio & petitio, de quibus hic est sermo. Et ideo petitionem probat litera, Christo conuenire à simili, sicut & gratiarum actionem.

CONCLVSIO.

¶ Non potuit Christus secūdum sensualitatem orare, ita quòd oratio fuerit sensualitatis actus, sed secūdum sensualitatem orauit, pro quanto sensualitatis affectum materia esse potuit orationis.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd orare secundum sensualitatem potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quòd ipsa oratio sit actus sensualitatis: & hoc modo Christus secundum sensualitatem nō orauit: quia eius sensualitas eiusdē naturae & speciei fuit in Christo & in nobis. In nobis autem non potest sensualitas orare duplici ratione. Primò quidem: quia motus sensualitatis nō potest sensibilia transcendere: & ideo non potest in Deum ascendere: quod requiritur ad orationem. Secundò, quia oratio importat quādam ordinationē: prout scilicet aliquis desiderat aliquid quasi a Deo implendum: & hoc est solius rationis. Vnde oratio est actus rationis: vt in Secūda parte habitum est. Alio modo potest dici aliquis orare secundum sensualitatem, quia scilicet eius ratio orando Deo proponit quod est in appetitu sensualitatis ipsius. Et secundū hoc Christus orauit secundum sensualitatem: inquātum scilicet ratio eius exprimebat sensualitatis affectum, tanquā sensualitatis aduocata: & hoc vt nos de tribus instrueret. Primò quidem, vt ostēderet, se veram naturam humanam suscepisse cū omnibus naturalibus affectibus. Secundò, vt ostenderet quòd homini licet secūdum naturalem affectum aliquid velle, quod Deus non vult. Tertiò, vt ostendat quòd proprium affectum debet homo diuinae volūtati subiicere. Vnde August. in Enchi. dicit. Sic Christus hominem gerens ostendit priuatam quādam hominis voluntatem, cùm dicit, Transeat à me calix iste. Haec enim erat humana voluntas, proprium aliquid & tanquàm priuatum volens. Sed quia rectum vult esse hominē, & ad eum dirigi: subdit, Verumtamen nō sicut ego volo, sed sicut tu. Ac si dicat, Videte in me: quia potes aliquid proprium velle, etsi Deus aliud velit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd caro exultat in Deum viuum, nō per actum carnis ascēdentem in Deum: sed per redundantiam à corde in carnem: inquantum appetitus sensitiuus sequitur motum appetitus rationalis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet sensualitas hoc voluerit quod ratio petebat: hoc tamen adorando petere non erat sensualitatis, sed rationis: vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnio in persona est secundum esse personale: quod pertinet ad quamlibet partem humanae naturae. Sed ascensio orationis est per actum, qui non conuenit nisi rationi, vt dictum est. Vnde non est similis ratio.

¶ Super Quaestionis vicesimaprimae Articulum quartum.

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore articuli est vna cōclusio responsiua quaesito: Omnis oratio Christi fuit exaudita. Probatur: Omnis voluntas simpliciter Christi fuit adimpleta: ergo omnis oratio eius fuit exaudita. Antecedens & declaratur & probatur. Declaratur quidē distinguendo de volūtate simpliciter vel secundū quid: illa rationis deliberata, illa naturae & velleitas. Probatur verò: quia omnis voluntas simpliciter Christi fuit Deo conformis: ergo nihil sic voluit nisi quod sciuit Deum velle. Consequētia verò probatur dupliciter. Primò: Tunc alicuius oratio exauditur, quādo eius voluntas impletur, quia oratio est interpretatiua volūtatis. Secundò, quia conformitas voluntatis ad diuinā voluntatem, est ratio exauditionis aliorum orantiū: vt probatur ex autoritate Apostoli ad Rom. 8.

Annot. 3. distin. 17. arti. 3. q̄ō 2. Et opus. 7. Et Io. 12. lect. 4. col. 2. ¶ Aduerte hic nouiter, quòd oratio est explicatiua voluntatis, & illius procuratiua: non solùm autem voluntatis deliberatae, sed velleitatis & affectus, vt patet ex supradictis, & ex oratione Christi, Transeat à me calix iste. Verum sicut voluntas distinguitur in simpliciter vel secundum quid, ita oratio, prout est petitio, distinguitur in simpliciter vel secundum quid. Et vt petit sive procurat pro voluntate deliberata, est oratio simpliciter: vt autem pro velleitate & affectu humano, est oratio secūdum quid. Et propterea simpliciter de oratione loquēdo, verum est, quòd omnis Christi oratio fuit exaudita: oratio namque quam pro velleitate & affectu sensus obtulit, non simpliciter petebat, sed sub conditione: subdidit enim, fiat voluntas tua. Et ita exaudita est etiā haec oratio quo ad vltimā petitionem, quod deliberatè volebat & desiderabat.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm fuerit conueniens Christum pro se orare.

AD TERTIVM sic proceditur videtur quòd Christo non fuerit cōueniens pro se orare. Dicit enim Hilar. in 10. de Tri. Cùm sibi non proficeret deprecationis sermo, ad profectum tamen nostrae fidei loquebatur. Sic ergo videtur quòd Christus non sibi, sed nobis orauerit.

¶ Praeterea, Nullus orat nisi pro eo quod vult: quia sicut dictū est, oratio est quaedam explicatio volūtatis per Deum implendae. Sed Christus volebat pati ea, quae patiebatur: dicit enim August. 26. contra Faustum, Homo plerunque etsi nolit, contristatur: etsi nolit dormit, etsi nolit esurit, aut sitit. ille autem, scilicet Christus, omnia ista habuit, quia voluit. Ergo ei non competebat pro seipso orare.

¶ Praeterea, Cyprianus dicit in lib. de oratione Dominica: Pacis & vnitatis Magister noluit sigillatim & priuatim preces fieri, vt quis cùm precatur, pro se tantùm precetur. Sed Christus illud impleuit quod docuit, secūdum illud Actuum primo, Coepit Iesus facere & docere. Ergo Christus nunquàm pro se solo orauit.

¶ SED CONTRA est quod ipse Dominus orando dicit Ioan. 17. Clarifica filium tuum.

CONCLVSIO.

¶ Cùm voluntas Christi simpliciter Deo semper fuerit conformis, semper eius oratio à Deo patre fuit exaudita.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd Christus pro se orauit dupliciter. Vno modo, exprimēdo affectum sensualitatis (vt suprà dictum est) vel etiam voluntatis simplicis, quae consideratur vt natura, sicut cùm orauit à se calicem passionis transferri. Alio modo, exprimendo affectum voluntatis deliberatae, quae consideratur vt ratio: sicut cùm petijt gloriā resurrectionis. Et hoc rationabiliter. Sicut enim dictum est, Christus ad hoc vti voluit oratione ad Patrē, vt nobis daret exemplum orādi, & vt ostenderet, Patrem suum esse autorem, à quo & aeternaliter processit secundum diuinam naturam, & secūdum naturam humanā ab eo habet quicquid boni habet. Sicut autem in humana natura, quaedam bona habebat à Patre iam percepta, ita etiam expectabat ab eo quaedam bona, nondum habita, sed percipienda. Et ideo sicut pro bonis iam perceptis in humana natura gratias agebat Patri, recognoscendo eum autorem (vt patet Matth. 26. & Ioan. 11.) ita etiam vt Patrem autorem recognosceret, ab eo orando petebat ea quae sibi deerant, secundum humanam naturam: puta gloriam corporis, & alia huiusmodi. Et in hoc etiam nobis dedit exemplum, vt de perceptis nobis muneribus gratias agamus, & etiam nondum habita orando postulemus.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd Hilarius loquitur quantùm ad orationem vocalem, quae non erat ei necessaria propter ipsum, sed solùm propter nos. vnde signāter dicit quòd sibi non proficiebat deprecationis sermo. Si enim desiderium pauperū exaudit Dominus (vt in Psal. dicitur) multò magis sola voluntas Christi habet vim orationis apud Patrem. Vnde ipse dicebat Ioan. 11. Ego sciebam, quoniam semper me audis, sed propter populum qui circumstat dixi, vt credant, quia tu me misisti.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Christus volebat quidem pati illa quae patiebatur, pro tēpore illo: sed nihilominus volebat, vt post passionem, gloriam corporis consequeretur, quam nōdum habebat. Quā quidem gloriam expectabat à Patre sicut ab Autore, & ideo conuenienter ab ipso eam petebat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ipsa gloria, quam Christus orando petebat, pertinebat ad salutem aliorum, secundum illud Ro. 4. Resurrexit propter iustificationem nostram. Et ideo illa etiam oratio, quam pro se faciebat, erat quodammodo pro alijs. Sicut & quicunque homo aliquod bonum à Deo postulat, vt vtatur illo ad vtilitatem aliorum: non sibi soli, sed etiam alijs orat.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm oratio Christi semper fuerit exaudita.

3. dis. 17. art. 3. q. 3. & 4. Et opus. & Psal. 3. & 14. Et opus. 7. & 8. 10. & 4. Et Ioan. 12. l. 4. col. 2. Et Heb. 5. col. 5.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd oratio Christi non semper fuerit exaudita. Petijt enim à se remoueri calicem passionis: vt patet Matth. 26. Qui tamen ab eo non fuit translatus. Ergo videtur quòd non omnis oratio eius fuerit exaudita.

¶ Praeterea, Ipse orauit, vt peccatū crucifixoribus suis ignosceretur: vt patet Luc. 23. Non tamē omnibus peccatū illud fuit dimissum.

¶In responsione ad primum, vide nouitie, quòd Dionysij Alexādrini expositio habetur in Catena aurea. Lucæ 22. Et est illa quæ secundo loco ponitur in litera, scilicet quòd timor mortis eum non perturbaret, aut q mors eum non detineret. Loquitur enim Dionysius hic ad similitudinem aliculus nociui applicari nobis per modum transeuntis, puta ignis vel aquæ, & huiusmodi. Tale enim quia applicatur mihi, nō est intactum, sed aliqualiter contingens me: quia verò pertransit, non permanet in me. Et sic volebat Christus vel mortis timore tangi, non comprimi, vel morte ipsa tangi: non detineri, sed resurgere. Modus igitur mali est qui sub petitione cadit, quum dicitur, Transfer calicem, &c secundum istam expositionem. Reliqua clara sunt.

missum: nam Iudæi fuerunt pro illo peccato puniti. Ergo videtur quod nō omnis eius oratio sit exaudita.

¶Præterea, Dominus orauit pro his qui erant credituri, per verbum Apostolorum in ipsum, vt omnes in eo vnum essent, & vt peruenirent ad hoc, quòd essent cum ipso. Sed non omnes ad hoc perueniunt. Ergo nō omnis eius oratio est exaudita.

¶Præterea, In Psalm. dicitur in persona Christi: Clamabo per diem, & non exaudies. Non ergo omnis oratio Christi fuit exaudita.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Hebræ. 5. Cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia.

CONCLVSIO.

¶Cùm volūtas Christi simpliciter Deo semper fuerit conformis, semper sua oratio à Deo patre fuit exaudita.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd (sicut dictum est) oratio est quodammodo interpretatiua voluntatis humanæ. Tunc ergo alicuius orantis exauditur oratio, quādo eius voluntas adimpletur. Voluntas autem simpliciter hominis est rationis voluntas: hoc enim absoluté volumus, quod secūdum deliberatam rationem volumus. Illud autem quod volumus secūdum motum sensualitatis, vel etiā secundum motum voluntatis simplicis, quæ consideratur vt natura, non simpliciter volumus, sed secundū quid, scilicet si aliud nō obsistat, quod per deliberationem rationis inuenitur. Vnde talis voluntas magis est dicēda velleitas, quàm absoluta voluntas, quia scilicet hoc vellet, si aliud non obsisteret. Secundum autem voluntatem rationis, Christus nihil aliud voluit, nisi quod sciuit Deum velle. Et ideo omnis absoluta voluntas Christi, etiam humana, fuit impleta, quia fuit Deo cōformis: & per cōsequēs omnis eius oratio fuit exaudita. Nam & secundum hoc aliorū orationes implentur, quòd sunt eorum voluntates Deo conformes: secūdum illud Rom. 8. Qui autem scrutatur corda, scit, id est approbat, quid desideret spiritus, id est quid faciat Sanctos desiderare. quoniam secundum Deum, id est secūdum conformitatem diuinæ voluntatis, postulat pro Sanctis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q illa petitio de trāslatione calicis, diuersimode a Sanctis exponitur. Hilarius enim super Matth. dicit, Quòd autem vt à se transeat, rogat, nō vt ipse prætereatur, orat: sed vt in alterum id quod à se transit, accedat: atq; ideo pro his orat, qui passuri post se erant: vt sit sensus, Quomodo à me bibitur calix iste passionis: ita ab his bibatur sine spei diffidentia, sine sensu doloris, sine metu mortis. Vel secundum Hierony. Signāter dicit, Calix iste, hoc est populi Iudæorū: qui excusationem ignorantiæ habere non possunt, si me occiderint, habentes leges & Prophetas, qui me vaticinantur. Vel secundum Diony. Alexādrinum: Quòd dicit, Transfer calicem istum à me, non hoc est, non adueniat mihi: nisi enim aduenerit, transferri non poterit. Sed sicut quod præterit, nec intactum est nec permanēs, sic Saluator leuiter inuadentem tētationem flagitat pelli. Ambro. autem dicit & Orige. & Chry. quòd hoc petijt quasi homo, naturali voluntate mortem recusans.

¶Sic ergo si intelligatur q petierit per hoc alios Martyres suæ passionis imitatores fieri, secundum Hila. vel si petijt q timor bibendi calicis eum nō perturbaret, vel q mors eum nō detineret: omnino impletum est quod petiuit. Si verò intelligatur petisse, q non biberet calicem mortis & passionis, vel q non biberet ipsum à Iudæis, non quidem est factum quod petijt: quia ratio quæ petitionem proposuit, nolebat vt hoc impleretur: sed ad instructionem nostram volebat demōstrare nobis suam voluntatem naturalem & motum sensualitatis, quā sicut homo habebat.

¶Ad secundum dicēdum, q Dominus non orauit pro omnibus crucifixoribus, neque etiam pro omnibus, qui erant credituri in eum: sed pro his solùm, qui erant prædestinati, vt per ipsum vitam consequerentur æternam.

¶Vnde patet etiam responsio ad tertium.

¶Ad quartum dicendū, q cùm dicit, Clamabo, & non exaudies, intelligēdum est quātum ad effectum sensualitatis, quæ mortem refugiebat. exauditur tamen quantum ad affectum rationis: vt dictum est.

QVAESTIO VICESIMASECVNDA de Sacerdotio Christi, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de sacerdotio Christi.

¶Et circa hoc quæruntur sex.

¶Primò, vtrùm conueniat Christo esse sacerdotem.

¶Secundò, de hostia huius sacerdotis.

¶Tertiò, de effectu huius sacerdotij.

¶Quartò, vtrùm effectus sacerdotij eius pertineat ad ipsum, vel solùm ad alios.

¶Quintò, de æternitate sacerdotij eius.

¶Sextò, vtrùm debeat dici sacerdos secundum ordinem Melchisedec.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm Christo conueniat esse sacerdotem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q Christo non conueniat esse sacerdotem. Sacerdos enim est minor Angelo: vnde dicitur Zach. 3. Ostendit mihi Deus sacerdotem magnū stantem coram Angelo Domini. Sed Christus est maior Angelis: secundum illud Hebr. primo, Tantò melior Angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit. Ergo Christo non conuenit esse sacerdotem.

¶Præterea, Ea quæ fuerūt in veteri Testamento, fuerunt figuræ Christi, secundum illud Colo. 2. Quæ sunt vmbra futurorū. Sed Christus nō traxit carnis originē ex sacerdotibus veteris Legis. dicit enim Apostolus ad Hebr. 7. Manifestum est, quòd ex Iuda ortus sit Dominus noster: in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est. Ergo Christo non conuenit esse sacerdotem.

¶Præterea, In veteri lege, quæ est figura Christi, nō fuit ibidem legislator & sacerdos, vnde dicit Dominus ad Moysem legislatorem Exo. 28. Applica Aaron fratrem tuum, vt sacerdotio fungatur mihi. Christus autem est lator nouæ legis: secundum illud Hierony. 31. Dabo legem meam in cordibus eorum. ergo Christo non conuenit esse sacerdotem.

Infrà q. 31. ar. 2. cor. & 2. & q. 59. arti. 4. primum. Et 4. contra c. 76. col. 2. Et opusc. 20. li. 3. ca. 12. fi. Et Psal. 2. col. 6. & 7. Et Psalmo. 44. col. 10. Et Heb. 8. lect. 4. fi.

¶SED CONTRA est quod dicitur Hebr. 4. Habemus Pontificem, qui penetrauit cælos, Iesum filium Dei.

CONCLVSIO.

¶Cùm Christus fuerit Dei & hominum mediator & quantùm ad reconciliationem, & per quem sunt hominibus diuina dona collata, maximè illi conuenit sacerdotem esse.

¶RESPONDEO dicendum, q propriè officium sacerdotis est esse mediatorē inter Deum & populum: inquātum scilicet diuina populo tradit (vnde dicitur sacerdos, quasi sacra dans) secūdum illud Malach. 2. Legem requirēt ex ore eius, scilicet sacerdotis: & iterum, Inquātum preces populi Deo offert, & pro eorum peccatis Deo aliqualiter satisfacit. Vnde Apostolus dicit ad Hebr. 5. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Hoc autē maximè cōuenit Christo: nam per ipsum diuina dona hominibus sunt collata: secūdū illud 2. Pet. 1. Per quem, scilicet Christum maxima & pretiosa nobis promissa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ consortes naturæ. Ipse etiam humanum genus Deo reconciliauit: secundum illud Coloss. 1. In ipso, scilicet Christo, complacuit omnem plenitudinem habitare, & per eum reconciliare omnia. Vnde Christo maximè conuenit esse sacerdotem.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q potestas hierarchica cōuenit quidē Angelis, inquātum & ipsi sunt medij inter Deum & hominē, vt patet per Diony. in li. Cæ. hie. ita q ipse sacerdos, inquātū est medius inter Deum & populū, Angeli nomen habet: secūdū illud Malach. 2. Angelus Domini exercituū est. Christus autē maior Angelis fuit non solùm secundū diuinitatē: sed etiam

¶Super Quæstionis vicesimæsecundæ Articulum primum.

Titulus clarus.

Conclus. ¶In corpore articuli est vnica cōclusio responsiua quæsito: Christo maximè conuenit esse sacerdotē. Probatur: Propriè officium sacerdotis est esse mediatorem inter Deum & populum vtrinque: sed hoc maximè conuenit Christo: ergo. Maior declaratur quo ad vtranque partem officij. Minor similiter: & omnia clara sunt.

Minor. ¶In responsione ad primum considera nouitie, quòd tota vita Christi in terra fuit oblatio pro humano genere: & propterea Angeli Christo post ieiunium & tentationem ministrantes in his quæ ad refectionem corporis spectabant, ministri sacerdotij Christi dicuntur.

¶Super

fectos facere: alioquin cessassent offerri, eo quod nullam haberent conscientiam peccati cultores sufficienter semel mundati, sed in ipsis cōmemoratio peccatorum per singulos annos fit. Sed similiter sub sacerdotio Christi fit cōmemoratio peccatorū cùm dicitur, Dimitte nobis debita nostra. Matth. 6. offertur etiam continuè sacrificium in Ecclesia. vnde & ibidē dicitur, Panem nostrū quotidianum da nobis hodie. Ergo per sacerdotium Christi non expiantur peccata.

¶Praeterea, In veteri lege maximè immolabatur hircus pro peccato principis, vel capra pro peccato alicuius de populo, vel vitulus pro peccato sacerdotis, vt patet Leuit. 4. Sed Christus nulli horum comparatur, sed agno, secundum illud Hiere. 11. Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam. Ergo videtur quòd eius sacerdotium non sit expiatiuum peccatorum.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit Hebr. 9. Sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum seipsum obtulit immaculatū Deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti. Opera autem mortua dicuntur peccata. Ergo sacerdotium Christi habet virtutem emundandi peccata.

CONCLVSIO.

¶Cùm virtute Christi collata fuerit nobis iustificationis gratia, & pro nobis satisfecerit, eius sacerdotium plenam vim peccati expiādi habuisse certū est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ad perfectam emūdationem duo requiruntur, secundum quòd duo sunt in peccato, scilicet macula culpae, & reatus poenae. Macula quidem culpae deletur per gratiam, qua cor peccatoris conuertitur in Deum: reatus autem poenae, totaliter tollitur per hoc, quòd homo Deo satisfacit. Vtrunque autem horum efficit sacerdotium Christi. Nam virtute ipsius gratia nobis datur, qua corda nostra conuertūtur ad Deum: secundum illud Roma. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quae est in Christo Iesu: quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. Ipse etiam pro nobis plenariè satisfecit, inquantum ipse languores nostros tulit, & dolores nostros ipse portauit. Vnde patet, quòd Christi sacerdotium habet plenam vim expiandi peccata.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet Christus nō fuerit sacerdos secūdum quòd Deus, sed secūdum quòd homo: vnus tamen & idem fuit sacerdos & Deus. Vnde in synodo Ephesina legit: Siquis Pōtificem dicit & Apostolū nostrum fieri, non ipsum ex Deo Verbum, quando factum est caro, & secundum nos homo, sed tanquam alterum praeter eum seorsum hominem ex muliere: anathema sit. Et ideo inquantum eius humanitas operabatur in virtute diuinitatis, illud sacrificium erat efficacissimum ad delēda peccata. Propter quod Aug. dicit in 4. de Tri. Vt quoniā quatuor cōsiderantur in omni sacrificio, cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur: idē ipse vnus verusq; Mediator, per sacrificiū pacis reconcilians nos Deo, vnum cū illo maneret, cui offerebatur: vnū in se faceret, pro quib° offerebatur: vnus ipse esset, qui offerebat & quod offerebat.

¶Ad secundum dicendū, quòd peccata non cōmemorantur in noua lege, propter inefficaciā sacerdotij Christi, quasi per ipsum nō sufficienter expientur peccata: sed cōmemorantur quantū ad illos, qui vel eius sacrificij nolunt esse participes (sicut sunt infideles) pro quorum peccatis oramus, vt conuertantur: vel etiam quantum ad illos, qui post participationem huius sacrificij, ab eo deuiant, qualitercunque peccando. Sacrificium autem quod quotidie in Ecclesia offertur, non est aliud à sacrificio, quod ipse Christus obtulit, sed eius cōmemoratio: vnde Augu. dicit in 10. de Ciui. Dei. Sacerdos ipse Christus offerens, ipse & oblatio: cuius rei sacramentum, quotidianum esse voluit Ecclesiae sacrificium.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Orig. dicit super Ioan. Licet diuersa animalia in veteri lege offerrentur, quotidianum tamē sacrificium, quod offerebatur mane & vespere, erat agnus: vt habetur Numeri 28. Vnde significabatur, quòd oblatio agni veri, id est Christi, esset sacrificium consummatiuum omniū aliorum. Et ideo Ioan. 1. dicitur. Ecce agnus Dei, q tollit peccata mūdi.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm effectus sacerdotij Christi non solùm ad alios pertinuerit, sed etiam ad ipsum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q effectus sacerdotij Christi non solùm pertinuerit ad alios, sed etiam ad ipsum. Ad officium enim sacerdotis pertinet, pro populo orare: secundum illud 2. Macha. primo, Orationem faciebant sacerdotes, dum cōsummaretur sacrificiū. Sed Christus non solùm pro alijs orauit, sed etiā pro seipso: secundum q supra dictum est, sicut expressè dicitur Hebr. 5. quòd in diebus carnis suae, preces supplicationésq; ad Deum, qui posset illum saluum facere à morte, cū clamore valido & lachrymis obtulit. Ergo sacerdotium Christi effectum habuit nō solùm in alijs, sed etiam in seipso.

¶Praeterea, Christus sacrificium obtulit seipsum in sua passione. Sed per passionem suā non solùm alijs meruit, sed etiam sibi: vt suprà habitum est. Ergo sacerdotium Christi non solùm habuit effectum in alijs, sed etiam in seipso.

¶Praeterea, Sacerdotium veteris legis fuit figura sacerdotij Christi. Sed sacerdos veteris legis nō solùm pro alijs, sed etiam pro seipso sacrificiū offerebat. Dicitur enim Leuit. 16. quòd Pontifex ingreditur Sanctuarium, vt roget pro se, & pro domo sua, & pro vniuerso coetu filiorū Israel. Ergo etiā sacerdotium Christi non solùm in alijs, sed in seipso effectum habuit.

¶SED CONTRA est quod in Ephesina synodo legitur: Si quis dicit Christum pro se obtulisse oblationem, & non magis pro nobis solùm (non enim indiguit sacrificio, qui peccatū nescit) anathema sit. Sed in sacrificio offerendo, potissimè sacerdotis cōsistit officium. Ergo sacrificiū Christi non habuit effectum in ipso Christo.

CONCLVSIO.

¶Cùm Christus per seipsum ad Deum accesserit, non decuit ipsum proprij sacerdotij effectum in se suscipere.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictū est, sacerdos constituitur medius inter Deum & populū. Ille autem indiget

gratiam iustificantem: sicut semen humanum bene dispositum iuuatur efficax ad causandam animam rationalem producendi hominis. Verum tamen dicitur secūdum Autoris doctrinam, humanitatem Christi operari virtute diuinitatis instrumentaliter deletionem peccatorum per gratiā non creatione, sed infusione productam, vt superius monstratum est autoritate, & ratione.

Annot. ¶In responsione ad tertium, vide nouum, quòd Christus ex hoc ipso quòd assimilatus est agno continuae hostiae, figuratus dicitur per caetera sacrificia, vt sacrificium omnium cōsummatiuum. Ita quod non negatur Christum comparari aliis: sed distinguitur quòd per assimilationem comparatur agno, per consummationem comparatur aliis: & ex hoc ipso quòd agno assimilatur, refert ad omnia: vt consummatio. Ratio ni siquidem cōsonat vt momentanea ad continuum reducantur: & quod continui est consummario, omnium sit consummatiuum. Reliqua enim sacrificia ꝓ peccato, hircus, capra vitulus, nunc vel nunc offerebantur, agnus autem continuè. & propterea verus agnus ad omnia comparatur sacrificia, vt omnium cō summatiuum.

¶Super Quaestionis vicesimaesecundae Articulum quartum.

Annot. Titulus clarus est, occasionem sumens ex diuersis autoritatibus, Apostoli scilicet & Synodi: vt patet in articulo.

Conclu. ¶In corpore articuli vnica est conclusio: Non conuenit Christo effectum sacerdotij sui recipere. Probatur dupliciter. primò ex conditione recipientis sacerdotij effectum secūdo ex excellentia sacerdotij Christi. Prima ergo ratio est. Suscipiens sacerdotij effectum, nō potest per seipsum accedere ad Deum, sed Christ° per seipsum accedit ad Deum: ergo. Maior probatur: quia sacerdos est medius, ac per hoc suscipere effectum sacerdotij est suscipere effectum medij: hoc autem est solum impotentis per seipsum accedere ad Deum. qui enim potest per seipsum, nō eget medio. Minor probatur autoritate Apostoli. Secunda ratio est: Primum agens in quolibet genere, est ita influens, quòd non est recipiēs in illo° genere. Probatur inductiuè in primo illuminante, in primo calefaciente: & posset afferri in primo alterante, scilicet caelo & in primo mouente localiter, scilicet Deo, seu intelligentia. Sed Christus est fons totius sacerdotij. Probatur inductiuè, & respectu sacerdotij Legis veteris & nouae.

Annot. ¶Occurrit autē statim dubium, quare omissum fuerit in hac inductiōe sacerdotium ante vtrāque Legem, scilicet Melchisedec & Patrū. ¶Ad hoc dicitur, quòd quia erat eadem ratio de sacerdote legali, & ante legem quo ad propositum (quia vtrunque erat figura Christi) ideo exprimendo legalem cum eius ratione, scilicet quia figura erat sacerdotij Christi, etiam praedecessores comprehendit.

Annot. ¶In responsionibus argumētorum, vide quòd Autor non totaliter excludit Christum ab effectu sui sacerdotij. Sed docet loqui cautè, q secundum quid, inquātum scilicet erat passibilis, participauit sacerdotij sui effectum, simpliciter autem nō: tum quia non habuit peccatum: tum quia non indiguit (vt prima ratio in corpore articuli allata probat) tum quia nō congruebat sibi, vt secunda ratio ibi allata probat. 4. di. 4. q. 1. art. 3. q. 5.

Annot. ¶In responsione ad secundum perspice, quòd dicitur sacrificiū offerri per modum satisfactionis, & effectum ipsius proprium esse quod ex vi ipsius, quatenus satisfactorium est, fit. Ratio siquidem huius est quia sacrificium ex sua essentia & primaria institutione, nihil aliud est quàm quaedā recognitio reuerentialis ipsius Dei: quę quia debita est Deo, quia Deus est, quia creator, conseruator, largitórque est omnium, satisfactionis cuiusdam rationem habet. Offertur ergo sacrificium per modum satisfactionis, nō tantū poenae debitae peccato, aut offensae contra Deum: sed etiam beneficiorum, & (quod primum est) debiti Deo cultus, quia Deus est.

Annot. ¶Vnde habes, quòd effectus consequens ex vi sacrificij vt satisfactorij, est absolutio à poena, aut reconciliatio ad Deum. Nam liberatio à gratiarum actione, aut debito cultu, non est effectus aliquis consequens sacrificium, propriè loquēdo: sed communis est negatio omnem actum debitum, quando solutus est, comitans. Ipsum enim sacrificium est gratiarum actio, & cultus Dei: & non est exolutio poenae, sed solutionis causa, vbi sit poenale, poenae propria: nec est reconciliatio, sed gratiae reconciliantis prouocatio.

medio ad Deum, qui per seipsum accedere ad Deum nō potest, & talis sacerdotio subijcitur, effectum sacerdotij participās. Hoc autē Christo nō competit: dicit enim Apostolus ad Heb. 7. Accedens per semetipsum ad Deū, semper viuens, ad interpellandum pro nobis. Et ideo Christo non cōuenit effectum sacerdotij in se suscipere, sed potius ipsum alijs communicare. Primum enim agens in quolibet genere, ita est influens, q non est recipiens in genere illo: sicut sol illuminat, sed nō illuminatur: & ignis calefacit, sed non calefit. Christus autem est fons totius sacerdotij: nam sacerdos legalis erat figura ipsius: sacerdos autē nouæ legis in persona ipsius operatur: secundum illud 2. ad Cor. 2. Nā & ego quod donaui, siquid donaui, propter vos in persona Christi. Et ideo non competit Christo effectum sacerdotij recipere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd oratio etsi conueniat sacerdotibus: nō tamen est eorū officio propria. Cuilibet enī conuenit & pro se & pro alijs orare: secundum illud Iac. vlt. Orate pro inuicem, vt saluemini. Et sic posset dici, q oratio qua Christus pro se orauit, non erat actus sacerdotij eius. Sed hæc responsio videtur excludi per hoc, quod Apostolus Heb. 5. cùm dixisset, Tu es sacerdos in æternum secūdum ordinem Melchisedec, subdit, Qui in diebus carnis suæ preces, &c. vt supra. Et ita videtur quòd oratio, qua Christus orauit, ad eius sacerdotium pertineat. Et ideo oportet dicere, quod alij sacerdotes effectum sacerdotij sui participant: non inquantum sacerdotes, sed inquantum peccatores, vt infrà dicetur. Christus autem, simpliciter loquendo, peccatum non habuit. Habuit tamen similitudinem peccati in carne: vt dicitur Rom. 8. Et ideo non simpliciter dicendum est, quòd ipse effectum sacerdotij participauerit, sed secundū quid, scilicet secundum passibilitatem carnis. Vnde signanter dicit: Qui posset illū saluum facere à morte.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd in oblatione sacrificij cuiuscunque sacerdotis, duo possunt considerari, scilicet ipsum sacrificiū oblatum, & deuotio offerentis. Proprius autē effectus sacerdotij est id quod sequitur ex ipso sacrificio. Christus autem consecutus est per suam passionem, non quasi ex vi sacrificij, quod offertur per modum satisfactionis: sed ex ipsa deuotione, qua secūdum charitatem humiliter passionem sustinuit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd figura non potest adæquare veritatem. Vnde sacerdos figuralis veteris legis non poterat ad hanc perfectionem pertingere, vt sacrificio satisfactorio nō indigeret: sed Christus non indiguit: vnde nō est similis ratio de vtroque. Et hoc est quod Apostolus dicit, Lex homines constituit sacerdotes, infirmitatē habentes: sermo autem iurisiurandi, qui post legem est, Filium in æternum perfectum.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum sacerdotium Christi permaneat in æternum.

AD QVINTVM sic proceditur, Videtur quòd sacerdotium Christi non permaneat in æternum. Quia (vt dictum est) illi soli effectu sacerdotij indigent, qui habent infirmitatem peccati: quæ per sacerdotis sacrificium expiari potest. Sed hoc erit in æternum: quia in Sanctis nulla erit infirmitas: secundū illud Isa. 60. Populus tuus omnes iusti. Peccatorum autem infirmitas inexpiabilis erit: quia in inferno nulla est redemptio. Ergo sacerdotium Christi frustra remaneret in æternum.

¶ Præterea, Sacerdotium Christi præcipuè manifestatum est in eius passione & morte: quando per proprium sanguinem introiuit in Sancta; vt dicitur Hebr. 9. Sed passio & mors Christi non erit in æternum: secundū illud Roma. 6. Christus resurgens à mortuis, iam non moritur. Ergo sacerdotium Christi non est in æternum.

¶ Præterea, Christus est sacerdos non secundum quòd Deus, sed secundum quòd homo. Sed Christus quandoque non fuit homo, scilicet in triduo mortis. Ergo sacrificium Christi, non est in æternum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Tu es sacerdos in æternum.

CONCLVSIO.

¶ Sacerdotium Christi æternū fuit quo ad eiusdem sacerdotij consummationem.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd in officio sacerdotis duo possunt considerari. Primò quidem ipsa oblatio sacrificij. Secundò, ipsa sacrificij consummatio. Quæ quidem consistit in hoc quòd illi, pro quibus sacrificium offertur, finem sacrificij consequuntur. Finis autem sacrificij, quod Christus obtulit, nō fuerunt bona temporalia, sed æterna, quæ per eius mortem adipiscimur (vnde dicitur Heb. 9. quòd Christus est assistens Pontifex futurorum bonorum) ratione cuius Christi sacerdotium dicitur esse æternum.

¶ Et hæc quidem consummatio sacrificij Christi, præfigurabatur in hoc ipso, quòd Pontifex legalis semel in anno cum sanguine hirci & vituli intrabat in Sancta sanctorum (vt dicitur Leuit. 16. cùm tamen hircum & vitulum non immolaret in Sanctis sanctorum, sed extra. Et similiter Christus in Sācta sanctorum, id est in ipsum cælum intrauit: & nobis viam parauit intrandi, per virtutē sanguinis sui, quem pro nobis in terra effudit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Sancti qui erūt in patria, non indigebunt vlterius expiari per sacerdotiū Christi: sed expiati iam indigebunt cōsummari per ipsum Christum, à quo gloria eorum dependet. Vnde dicitur Apocalyp. 21. quòd claritas Dei illuminat illam, scilicet ciuitatem Sanctorum, & lucerna eius est agnus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet passio & mors Christi de cætero non sit iteranda: tamen virtus illius hostiæ semel oblatæ, permanet in æternum.

¶ Et per hoc patet responsio ad tertium: quia, vt dicitur ad Heb. 10. vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos. Vnitas autem huius oblationis figurabatur in lege, per hoc quòd semel in anno legalis Pontifex cum solenni oblatione sanguinis intrabat in Sancta: vt dicitur Leuit. 16. Sed deficiebat figura à veritate in hoc, quòd illa hostia non habebat sempiternam virtutem: & ideo annuatim illæ hostiæ reiterabantur.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum sacerdotium Christi fuerit secundum ordinem Melchisedec.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd sacerdotium Christi non fuerit secundum ordinem Melchisedec. Christus enim est fons totius sacerdotij, tanquam principalis sacerdos. Sed illud quod est principale, non sequitur ordinem alterius, sed alia sequuntur ordinem ipsius. Ergo Christus non debet dici sacerdos secundum ordinem Melchisedec. *Infra q. 61. arti. 3 ad tertium. Et 4. d. 8. q. 1. ar. 2. q. 1.*

¶ Præterea, Sacerdotium veteris legis, propinquius fuit sacerdotio Christi, quàm sacerdotium quod fuit ante legē. Sed sacramenta tantò expressius significabant Christum, quantò propinquiora fuerunt Christo: vt patet ex his, quæ in Secunda parte dicta sunt. Ergo sacerdotium Christi magis debet denominari secundum sacerdotium legale, quàm secundum sacerdotium Melchisedec, quod fuit ante legem.

¶ Præterea, Hebr. 7. dicitur, quòd est Rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia, neque numerum dierum, neque finem vitæ habens. Quæ quidem conueniunt soli filio Dei.

Ergo

¶ Super Quæstionem vicesimasecunda Articulum quintum.

Coment. TItulus clarus est. ¶ In corpore vnica est conclusio: Sacerdotium Christi est æternū quo ad consummationem. Declarantur primò termini, distinguendo in sacerdotis officio duo, scilicet oblationem & consummationē. Probatur deinde, quia consummatio sacerdotij Christi cōsistit in bonis æternis. Probatur autoritate Apostoli. Christus Pontifex futurorum bonorum. Manifestatur que demum ipsa conclusio ex figura legalis sacerdotis, ita quod introitus Pontificis legalis semel in anno in Sancta sanctorū cum sanguine immolatorū extra. Quia Pontifex in Sancta sanctorum significat Christū totum, hoc est in se & membris intrantem in cælum secre: vni æternorum bonorum, quia cum sanguine immolatorum extra significat modum, quo Christus totus cælos intrauit, scilicet per sanguinē suū, quem effudit extra cælos, immolādo seipsum in terra, quia semel in anno, hoc est integro cursu solis, significat vnitatem sacrificij Christi imperfecto cursu solis iustitiæ: hoc est in æternum, vt in responsione ad tertiū dicitur.

Est figura cōsummationis sacerdotij Christi.

¶ Super Quæstionem vicesimasecunda Articulum sextum.

Coment. TItulus clarus est. ¶ In corpore articuli, vnica est cōclusio: Sacerdotiū Christi est secundum ordinem Melchisedec. Probatum Sacerdotiū Christi fuit præfiguratum per legale sacerdotium & per sacerdotium Melchisedec: sed per illud defectiuè: per hoc quātum ad excellentiam ipsius supra legale: ergo est secundum ordinem Melchisedec.

¶ Antecedēs habet tres partes. Prima supponitur, quod, sacerdotium Christi præfiguratum fuerit in vtroque. Secūda, quòd defectiuè in legali, probatur, tum quia nō mundabat peccatum, tum quia non æternum. Tertia, q excellentia figurata esset per Melchisedec, probatur: quia excellentia istius per excellentiam illius repræsentata fuit. Quòd autem illud fuerit excellentius legali, probatur, qa sacerdos legalis decimatus fuit in lumbis Abrahæ, decimas soluētis Melchisedec: cōstat enim excellere illum cui decimæ dantur. Hanc materiam diffusè tractat Apostolus ad Heb. 7 vnde sumpta est hæc ratio.

Art. sequē. cor. & q. 6. 3. ar. 5. cor. Et Prima secūda, quæstio. 106. artic. 4. Et 3. di. 22. q. 1. articu. 1. ad 4.

Ergo non debet dici Christus secūdum ordinem Melchisedec, tanquam cuiusdam alterius, sed secundum ordinem sui ipsius.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psalmo, Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec.

CONCLVSIO.

¶Christi sacerdotium fuit secundum ordinem Melchisedec, secundum excellentiam veri sacerdotij ad figurale sacerdotium legis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, legale sacerdotium fuit figura sacerdotij Christi: non quidem quasi adæquans veritatem, sed multum ab ea deficiens. Tum quia sacerdotium legale non mundabat peccata: tum etiam quia non erat æternum, sicut sacerdotium Christi. Ipsa autem excellētia sacerdotij Christi ad sacerdotiū Leuiticum fuit figurata in sacerdotio Melchisedec, qui ab Abraham decimas sumpsit: in cuius lumbis decimatus est quodammodo ipse sacerdos legalis. Et ideo sacerdotium Christi dicitur esse secundum ordinem Melchisedec, propter excellentiam veri sacerdotij ad figurale sacerdotium legis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus non dicitur esse secundum ordinem Melchisedec, quasi principalioris sacerdotis, sed quasi præfigurantis excellentiam sacerdotij Christi ad sacerdotium Leuiticum.

¶Ad secundum dicendum, quòd in sacerdotio Christi duo possunt considerari: scilicet ipsa oblatio Christi, & participatio eius. Quantùm ad ipsam oblationem, expressius figurabat sacerdotium Christi sacerdotium legale per sanguinis effusionem, quàm sacerdotiū Melchisedec, in quo sanguis nō effundebatur. sed quantùm ad participationem huius sacrificij & eius effectū (in quo præcipuè attēditur excellētia sacerdotij Christi ad sacerdotium legale) expressius præfigurabatur per sacerdotiū Melchisedec, qui offerebat panem & vinum, significātia (vt Augustinus dicit) ecclesiasticam vnitatem, quam constituit participatio sacrificij Christi. Vnde etiam in noua lege verum Christi sacrificium communicatur fidelibus sub specie panis & vini.

¶Ad tertium dicendū, quòd Melchisedec, dictus est sine patre, & sine matre, & sine genealogia, & quòd non habet initiū dierum neque finem: non quia ista non habuerit, sed quia in Scriptura sacra ista de eo non leguntur. Et per hoc ipsum (vt Apostolus ibidē dicit) assimilatus est filio Dei: qui in terris est sine patre & in cælis sine matre, & sine genealogia; secundum illud Isa. 53. Generationem eius quis enarrabit? & secundum diuinitatem neque principium neque finem dierum habet.

QVAESTIO VICESIMA tertia de Adoptione Christi, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, an adoptio Christo conueniat.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrùm Deo conueniat adoptare filios.

¶Secūdò, vtrùm hoc cōueniat soli Deo pr̄i.

¶Tertiò, vtrùm sit proprium hominum adoptari in filios Dei.

¶Quartò, vtrùm Christus possit dici filius adoptiuus.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm Deo conueniat filios adoptare.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deo non conueniat filios adoptare. Nullus enim adoptat nisi extraneam personam in filium: secundum quòd Iuristæ dicūt. Sed nulla persona est extranea à Deo, qui est omnium creator. Ergo videtur quòd Deo non conueniat adoptare

¶Præterea, Adoptio videtur esse introducta in defectum filiationis naturalis. Sed in Deo inuenitur naturalis filiatio: vt in Prima parte habitum est. Ergo non conuenit Deo filios adoptare.

¶Præterea, Ad hoc aliquis adoptatur, vt in hæreditate adoptantis succedat. Sed in hæreditate Dei non videtur aliquis posse succedere: quia ipse nunquam decedit. Ergo Deo non conuenit adoptare.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ephe. primo. Prædestinauit nos in adoptionem filiorum Dei. Sed prædestinatio Dei non est irrita. Ergo Deus aliquos sibi adoptat in filios.

CONCLVSIO.

¶Cùm Deo ex sua essentiali bonitate conueniat homines ad diuinæ beatitudinis hæreditatem admittere, ipsi etiam conuenire homines in filios adoptare necesse est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquis homo adoptat alium sibi in filium, inquātum ex sua bonitate admittit eum ad participationem suæ hæreditatis. Deus autem est infinitæ bonitatis: ex qua contingit, quòd ad participationem bonorum suorum suas creaturas admittit. Et præcipuè rationales creaturas: quæ inquantum sunt ad imaginem Dei factæ, sunt capaces beatitudinis diuinæ. Quæ quidem consistit in fruitione Dei: per quam etiam ipse Deus beatus est, & per seipsum diues, inquātum scilicet seipso fruitur. Hoc autem dicitur hæreditas alicuius, ex quo ipse est diues. Et ideo inquantum Deus ex sua bonitate admittit homines ad beatitudinis hæreditatem, dicitur eos adoptare. Hoc autem plus habet adoptatio diuina, quàm humana: quia Deus hominem, quem adoptat, idoneum facit per gratiæ munus ad hæreditatem cælestem percipiendam. Homo autem nō facit idoneum eum, quē adoptat, sed potius eum iam idoneū eligit adoptādo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod homo in sua natura consideratus, non est extraneus à Deo, quantum ad bona naturalia quæ recipit: est tamen extraneus, quantū ad bona gratiæ & gloriæ, & secundum hoc adoptatur.

¶Ad secundum dicendū, quòd hominis est operari ad supplendam suam indigentiam; non autem Dei, conuenit operari ad communicandam suæ perfectionis abundantiam. Et ideo sicut per actum creationis communicatur bonitas diuina omnibus creaturis secūdum quandam similitudinem, ita per actum adoptionis communicatur similitudo naturalis filiationis hominibus, secundū illud Rom. 8. Quos præsciuit conformes fieri imaginis Filij sui.

¶Ad tertium dicendum, quòd bona spiritualia possunt simul à pluribus possideri, non autem bona corporalia. Et ideo hæreditatem corporalem nullus potest percipere, nisi succedens decedenti: hæreditatem autem spiritualem simul omnes ex integro accipiunt sine detrimento Patris semper viuentis. Quamuis posset dici, quòd Deus decedit, secundum quòd est in nobis per fidem, & incipiet in nobis esse per speciem: sicut glossa dicit Roman. 8. super illud, Si filij, & hæredes.

¶Aduerte hîc, quòd sacrificium Christi sumitur dupliciter. Primò secundum seipsum, vt ab ipso Christo oblatū est in ara crucis. Et sic consideratur dupliciter, vel formaliter secūdum id quod in se est: & hoc modo Christus, quum dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedec, intelligitur secundum ordinem dignitatis & excellentiæ respectu sacerdotij legalis. Vel causaliter secūdum suum effectum, vnitatem scilicet membrorum Christi in charitate & pace: & hoc modo quum Christus dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedec, intelligitur secūdum ordinem proportionalis similitudinis inter res oblatas à Melchisedec (panem scilicet & vinum) & vnitatem Ecclesiæ: quoniam sicut tam panis, quàm vinum fit ex multis concurrentibus in vnum (vt Augustinus dicit, & in litera habetur) ita ex multis vnum Christi corpus mysticum cōficitur: quod est Ecclesia, &c.

¶Secūdo modo sumitur, sacrificium Christi, secundum suum memoriale sacrificium: quod scilicet Christus instituit in sua Ecclesia, in suæ passionis mortisque memoriam offerēdum: vt quotidie fit in Eucharistiæ sacrificio. Et sic quum Christus dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedec, intelligitur de ordine assimilationis in materia sacrificij: nam panem & vinum assumi instituit in suo memoriali sacrificio pro materia Eucharistiæ, sicut Melchisedec panem & vinum obtulerat in sacrificium.

¶Super Quæstionis vicesimatertia Articulum primum.

Annot. TItulus clarus est. Adoptare enim significat facere sibi filium adoptiuum.

Comment. ¶In corpore vnica est conclusio, Deo conuenit adoptare. Probatur & declaratur: probatur quidem sic, Deus ex sua bonitate admittit homines ad diuinæ beatitudinis hæreditatem: ergo Deo conuenit adoptare. Antecedens continet tria: primò causam, scilicet quòd ex bonitate: secundò terminum, scilicet diuinam beatitudinem: tertiò modum seu formam, scilicet hæreditatem. Et quo ad singula in litera probatur. Quo ad causam: quia Deus ex sua bonitate admittit omnes creaturas ad suæ bonitatis participationem, & præcipuè rationales. Quo ad terminum: quia creaturæ rationales sunt capaces diuinæ beatitudinis, quia sunt ad imaginem Dei factæ. Quo ad formam hæreditatis: quia diuina beatitudo, est qua Deus est beatus: ac per hoc per seipsum diues, ac per hoc hæreditas. Prima sequela in litera non probatur. Secunda autem probatur: quia illud est alicuius hæreditas, quo est diues. Consequentia verò principalis probatur. Humana adoptio, ad cuius similitudinem diuina dicitur, est qua aliquis ex sua bonitate constituit alium in successione suæ hæreditatis. Declaratur autem ex differentia inter humanam & diuinam adoptionem: quia diuina significat, idoneū faciendo hæreditate, humana autem idoneum præsupponit, quē hæredem facit.

3. di. 10. q. 2. art. 1. q. 1. Et 4. cōtra cap. 17. fo.

Annot. ¶Et nota hîc responsiones ad singula argumenta: quia necessariæ valde sunt ad intellectū materiæ huius.

¶Vnum tamen restat hîc dubium circa illud: Beatitudo est, qua Deus est diues: quoniam beatitudo spectat ad mentem, diuitiæ verò ad potētiam: constituuntur enim diuitiæ potentem vel affluenter rebus ad possessionē pertinentibus.

¶Sed hoc facilè soluitur, dicendo, vel quòd beatitudo facit causaliter diuitē. Vnde Beato promissum est, Super omnia bona sua constituet eū. Vel quòd beatitudo sumitur collectiuè seu integraliter, vt ex suis omnibus partibus constat. Ad felicitatem enim requiritur potētia plena: alioquin non esset qs simpliciter felix.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm adoptare conueniat toti Trinitati.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd adoptare non conueniat toti Trinitati. Adoptatio enim dicitur in diuinis ad similitudinem rerum humanarum. Sed in rebus humanis soli illi conuenit adoptare, qui potest filios generare: quod in diuinis conuenit soli Patri. Ergo in diuinis solus Pater potest adoptare.

¶ Præterea, Homines per adoptionem efficiuntur fratres Christi: secundum illud Roma. 8. Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Fratres autem dicuntur, qui sunt filij vnius patris. vnde & Dominus dicit Ioan. 20. Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum. Ergo solus Pater Christi habet filios adoptiuos.

¶ Præterea, Gal. 4. dicitur, Misit Deus Filium suum, vt adoptionem filiorum reciperemus: quoniam autem estis filij Dei, misit Deus spiritum Filij sui in corda vestra, clamantem, Abba, pater. Ergo eius est adoptare, cuius est Filium, & Spiritum sanctum habere. Sed hoc est solius personæ Patris. Ergo adoptare conuenit soli personæ Patris.

¶ SED CONTRA, Eius est adoptare nos in filios, quem nos patrem possumus nominare. vnde dicitur Roma. 8. Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater. Sed cùm Deo dicimus, Pater noster, hoc pertinet ad totam Trinitatem: sicut & cætera nomina, quæ dicuntur de Deo relatiuè ad creaturã, vt in Prima parte habitum est. Ergo adoptare conuenit toti Trinitati.

CONCLVSIO.

¶ Adoptare homines in filios Dei conuenit toti Trinitati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hæc est differentia inter filium Dei adoptiuum & naturalem, quòd filius Dei naturalis est genitus, non factus: filius autem adoptiuus est factus, secundum illud Ioan. primo, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Dicitur tamen quandoq; filius adoptiuus esse genitus propter spiritualem regenerationem: quæ est gratuita, non naturalis: vnde dicitur Iaco. primo, Voluntariè genuit nos Verbo veritatis. Quamuis autem generare in diuinis, sit proprium personæ Patris, tamen facere quęcunque effectum in creaturis, est cõmune toti Trinitati propter vnitatem naturæ: quia vbi est vna natura, oportet quòd sit vna virtus & vna operatio. vnde Dominus dicit Ioan. quinto, Quæcunq; Pater facit, hæc & Filius similiter facit. Et ideo adoptare homines in filios Dei, conuenit toti Trinitati.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes personæ humanæ non sunt vnius naturæ secundum numerum, vt oporteat vnam esse omnium operationem & vnum effectum: sicut accidit in diuinis. Et ideo, quantùm ad hoc, non potuit attendi similitudo vtrobique.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nos per adoptionem efficimur fratres Christi quasi eundem patrem habentes cum ipso: qui tamen alio modo est pater Christi, & alio modo est pater noster. Vnde signanter Dominus Ioan. 20. seorsum dixit, Patrem meũ, & seorsum dixit, Patrẽ vestrũ: est enim Pater Christi, naturaliter generando: quod est proprium sibi. Est autem pater noster, voluntariè aliquid faciendo, quod est cõmune sibi & Filio & Spiritui sancto. Et ideo Christus nõ est filius totius Trinitatis, sicut nos.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dictum est, filiatio adoptiua est quædam similitudo filiationis æternæ: sicut omnia quæ in tẽpore facta sunt, similitudines quædam sunt eorum quæ ab æterno fuerunt. Assimilatur autem homo splendori æterni filij, per gratiæ claritatem, quæ attribuitur Spiritui sancto. Et ideo adoptatio licet sit cõmunis toti Trinitati: appropriatur tamẽ Patri vt actori, Filio vt exẽplari, Spiritui sancto vt imprimẽti in nobis huius similitudinẽ exẽplaris.

¶ Super Quæstionis vicesimæsecundæ Articulum secundum.

Comment. 3. di. 10. q. 2. art. 1. q. 1. & 3.

TItulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio: Adoptare homines in filios Dei, conuenit toti Trinitati. Probatur: Facere quemcunq; effectum in creaturis commune est toti Trinitati: sed filius adoptiuus est factus non genitus naturali generatione à Deo, ergo adoptare est commune toti Trinitati. Maior tripliciter probatur: Primò ex opposito, quia generare naturaliter in diuinis proprium est Patri. Secundò, quia vna est substantia Trinitatis: vbi autẽ est vna substantia, est vnica virtus & operatio. Tertiò autoritate, Quæcunq; facit Pater. Minor declaratur ex differentia inter filium Dei naturaliter & adoptiuum: quia ille genitus, non factus. Ille factus, non genitus naturaliter. Et notanter apponitur ly naturaliter: quia generatio est duplex, naturalis & gratuita, illa propria est filio: hæc conuenit adoptiuis, & ad facere spectat: est enim faciendi quædam species.

Annot. ¶ In responsionibus argumẽtorum memento differentiæ inter proprium & appropriatum: & videbis adoptionem nostram, nõ propriam alicui personæ diuinæ, sed communem tribus: appropriatã autem Patri, vt actori (& ideo peculiariter dicitur ipse pater noster) Filio, vt exemplari (& ideo frater noster, quasi similia communicãs in Patre) Spiritui sancto, vt quasi executori in suo appropriato, quod est charitas, qua sumus filij Dei: & ideo Spiritus sanctus dicitur spiritus adoptionis filiorum.

ARTICVLVS III.

Vtrùm adoptari sit proprium rationalis creaturæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd adoptari non sit proprium rationalis creaturæ. Nõ enim dicitur Deus pater creaturæ, nisi per adoptionem. Dicitur autem pater creaturæ etiam irrationalis: secundum illud Iob 38. Quis est pluuiæ pater, & stillas roris quis genuit? Ergo adoptari nõ est proprium rationalis creaturæ.

¶ Præterea, Per adoptionem dicuntur aliqui filij Dei. Sed esse filios Dei, in Scriptura propriè videtur attribui Angelis, secundum illud Iob primo, Quadam autem die cùm assisterent filij Dei coram Domino. Ergo non est proprium creaturæ rationalis adoptari.

¶ Præterea, Quod est proprium alicui naturæ, conuenit omnibus habentibus naturam illam: sicut risibile conuenit omnibus hominibus. Sed adoptari non conuenit omni rationali naturæ. Ergo adoptari non est proprium rationalis creaturæ.

¶ SED CONTRA est, quòd Filij adoptati sunt hæredes Dei, vt patet Romanorum octauo. Sed talis hæreditas cõuenit soli rationali creaturæ. Ergo proprium est creaturæ rationalis adoptari.

CONCLVSIO.

¶ Rationali Creaturæ tantum conuenit in filios Dei adoptari, at non omni, sed charitatem habenti.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, filiatio adoptionis est quædam similitudo filiationis naturalis. Filius autem Dei naturaliter procedit à Patre, vt verbum intellectuale, vnum cum ipso Patre existens. Huic ergo Verbo tripliciter potest aliquid assimilari. Vno quidem modo secundum rationem formæ, non autem secundum intellectualitatem ipsius: sicut forma domus exterius constitutæ assimilatur verbo mentali, artificis secundum speciem formæ, non autem secundum intelligibilitatem: quia forma domus in materia nõ est intelligibilis, sicut erat in mente artificis. Et hoc modo Verbo æterno assimilatur quælibet creatura, cùm sit facta per Verbum. Secundo modo assimilatur creatura Verbo nõ solùm quantum ad rationem formæ, sed etiam quantum ad intellectualitatem ipsius, sicut etiam scientia, quæ fit in mente discipuli, assimilatur Verbo quod est in mẽte magistri. Et hoc modo creatura rationalis etiam secundum suam naturam assimilatur verbo Dei. Tertio modo assimilatur creatura verbo Dei æterno, secundum vnitatem quam habet ad Patrem, quod quidem fit per gratiam & charitatem, vnde Dominus orat Ioan. 17. Sint vnum in nobis, sicut & nos vnum sumus. Et talis assimilatio perficit rationem adoptionis, quia sic assimilatis debetur hæreditas æterna. Vnde manifestum est, quòd adoptari conuenit soli creaturæ rationali, non tamen omni, sed solùm habenti charitatem, quæ est diffusa in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, vt dicitur Roman. 5. Et ideo Rom. 8. Spiritus sanctus dicitur spiritus adoptionis filiorum.

¶ Super Quæstionis vicesimæsecundæ Articulum tertium.

Comment. TItulus clarus, vt sonat.

¶ In corpore vnica est conclusio: Adoptari conuenit creaturæ rationali soli, nõ omni. Probatur: Filius Dei naturaliter procedit à Patre, vt verbum intellectuale vnum cũ ipso Patre existens, & filiatio adoptionis, est similitudo filiationis naturalis, non tantùm secundum formam, aut gradum intelligibilitatis, sed secundum vnitatem: ergo adoptari cõuenit creaturæ rationali soli, nõ omni. Antecedens quo ad primam propositionẽ includit tres conditiones ad propositum filij Dei. prima est, quòd Verbum: secunda, quòd intellectuale: tertia, quòd vnum cum Patre.

¶ Et ideo ex ipsa propositione deducitur triplex modus ac gradus assimilationis ad filium Dei, seu ad Verbũ. Primus per imitationem formæ, quam habet in Verbo, quòd est omnium eminentissima similitudo, & hic communis omnibus est, quæ per Verbum facta sunt. Secundus per imitationem etiam gradus immaterialitatis, & hic proprius rationalibus est, quæ sola sunt immaterialia. Tertius per imitationem etiam vnitatis ad Deum, & hic est proprius gratiam charitatis habẽtibus. Secunda autem propositio antecedentis, ex præmissis clarificata quo ad terminos est. Et quo ad vltimã partem dupliciter probatur. Primò: quia assimilatio secũdum huiusmodi vnitatem, fit per gratiam charitatis, et patet ex autoritate Domini, Ioan. 17. Secundò: quia talis assimilatio pficit rationẽ adoptionis, sicut rationale pficit rationem hominis. Probatur quia sic similibus filiis Dei debetur hæreditas æterna.

¶ Cõsequẽtia verò quo ad ly soli, euidens ex se est: quia talis similitudo in sola rationali natura inueniri põt. Quo ad ly verò, sed nõ omni, probatur, quia nõ omnium rationalium est charitas per Spiritum sanctum.

3. di. 10. quæst. 2. artic. 2. q. 2. ar. 2. Et 4. d. 2a. c. 17 f. & in fin.

AD

¶ *Super Quaestionis vicesimatertiae Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio: Christus nullo modo potest dici filius Dei adoptiuus. Probatur hæc conclusio dupliciter. Primo: Christus est naturalis filius Dei: ergo non potest dici filius Dei adoptiuus. Antecedens probatur: quia filiatio conuenit nõ naturæ, sed personæ: vt patet ex antedictis: persona autem Christi vnica & increata est. Consequentia probatur præsupposita ratiõe termini, scilicet quòd filiatio adoptiua est quædã participatio filiationis naturalis: quod ex dictis patet. Probatur ergo: quia quod dicitur per se, nõ dicitur participatiue.

¶ Aduerte hîc, quòd Autor. firmmatè scribens, plus probat quàm exprimat. Huic enim conclusioni & rationi nõ potest nisi dupliciter obstari, vel recedendo à sententia fidei, ponẽdo in Christo plures personas vel hypostases. Et hoc Autor tangit in his quæ subiungit. Vel ponendo quòd filiatio potest denominare Christum ratione solius naturæ, sicut passio, crucifixio, natiuitas & huiusmodi. Secundum hoc enim posset Christus ratione naturæ humanæ assumptæ, in gratia & gloria beatitudinis participatæ dici filius adoptiuus: sicut dicitur beatus beatitudine participata, ratione naturæ assumptæ. Et hoc Autor excludit in principio corporis, per hoc, quòd filiatio non naturæ, sed personæ cõuenit: & propterea non potest Christo conuenire filiatio adoptiua ratione naturæ humanæ. Excluso autẽ, quòd non conueniat Christo adoptiua filiatio ratione naturæ humanæ (quia fit filius Dei per se seu naturalis) cõsequens est, quòd non possit dici Dei filius participatiuè. Id enim quod per se dicitur, nõ participatiuè dicitur: & hoc solo modo posset participatiuè dici, si ratione naturæ assumptæ filiatio adoptiua ei conueniret: quod exclusum est.

Infrà q. 32. ar. 3. et quæst. 43. arti. 2. cor. Et 3. dis. 10. q. 2. ar. 2. q. 3. & 4. cõtra gen. cap. 4. Et veri. q. 29. ar. 1. ad 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus dicitur pater creaturæ irrationalis, non propriè per adoptionem, sed per creationem, secundum primam participationem similitudinis.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd Angeli dicuntur filij Dei filiatione adoptionis: non quia ipsis primò conueniat, sed quia ipsi primò adoptionem filiorum receperunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd adoptio non est proprium consequens naturam, sed consequens gratiam, cuius natura rationalis est capax. Et ideo non oportet quòd omni rationali creaturæ conueniat, sed quòd omnis rationalis creatura sit capax adoptionis.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrùm Christus, secundum quòd homo, sit filius Dei adoptiuus.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus, secundum quòd homo, sit filius Dei adoptiuus. Dicit enim Hilarius de Christo loquens, Potestatis dignitas non amittitur, dum carnis humanitas adoptatur. Ergo Christus, secundum quòd homo, est filius adoptiuus.

¶ Præterea, Aug. dicit in lib de Prædestin. Sanct. quòd eadẽ gratia ille homo est Christus, qua gratia ab initio fidei quicunque homo est Christianus. Sed alij homines sunt Christiani per gratiam adoptionis. Ergo & ille homo est Christus per adoptionem, & ita videtur esse filius adoptiuus.

¶ Præterea, Christus, secundum quòd homo, est seruus. Sed dignius est esse filiũ adoptiuum, quàm seruum. Ergo multò magis Christus, secundum quòd homo, est filius adoptiuus.

¶ SED CONTRA est quod Ambr. dicit in lib. de Incarn. Adoptiuum filium, non dicimus filium esse natura, sed eum dicimus natura esse filium, qui verus est filius. Christus autem est verus & naturalis Dei filius, secundum illud 1. Ioan. vlti. Vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Ergo Christus secundum quòd homo, non est filius adoptiuus.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm Christus sit Dei naturalis filius, impossibile est ipsum esse filium adoptiuum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd filiatio propriè conuenit hypostasi, vel personæ, non autem naturæ, vnde & in prima parte dictum est, quòd filiatio est proprietas personalis. In Christo autem nõ est alia persona vel hypostasis, quàm increata, cui conuenit esse filium per naturam. Dictum est autem suprà, quòd filiatio adoptionis est participata similitudo filiationis naturalis. Non autẽ recipitur, aliquid dici participatiuè, quod per se dicitur. Et ideo Christus qui est filius Dei naturalis, nullo modo potest dici filius adoptiuus. Secundum autẽ illos, qui ponũt in Christo duas pesonas, vel duas hypostases, seu duo supposita, nihil rationabiliter prohiberet Christũ hominem dici filium adoptiuum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut filiatio nõ propriè cõuenit naturæ, ita nec adoptio. Et ideo cùm dicitur quòd carnis humanitas adoptatur, impropria est locutio. Et accipitur ibi adoptatio pro vnione humanæ naturæ ad personam filij.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd similitudo illa Aug. est intelligẽda, quantùm ad principiũ, quia scilicet sicut sine meritis quilibet homo habet vt sit Christianus, ita iste homo sine meritis habuit vt esset Christus. Est tamen differentia, quantùm ad terminũ: quia scilicet Christus per gratiã vnionis est filius naturalis, alius autẽ per gratiam habitualem est filius adoptiuus. Gratia autẽ habitualis in Christo nõ facit de nõ filio filium adoptiuum, sed est quidam effectus filiationis in anima Christi, secundũ illud Ioan. 1. Vidimus gloriam eius quasi Vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis.

¶ Ad tertiũ dicẽdum, quòd esse creaturam, & etiam seruitus vel subiectio ad Deũ, non solùm respicit personam, sed etiam naturã: quod non potest dici de filiatione. Et ideo non est similis ratio.

Autor. ¶ Nota hic pro clariori intellectu ex responsione ad secundum, quòd sicut in humanis is qui est filius naturalis, &c. nõ adoptatur in filium, sed hæreditas sibi debetur, quia filius: ita Christus vt homo habet quidem omnia bona patriæ & viæ: quæ debemus filiis adoptiuis: sed non ex vi seu iure adoptionis, sed ex hoc quòd est filius Dei naturalis, habet in natura assumpta hæreditatem Dei. Ita quòd non fuit opus Christo ad hoc, vt natura sua humana haberet dona patriæ & viæ, vt adoptaretur à Deo, quoniam ex hoc ipso quòd erat Dei naturalis filius, debebatur sibi, vt natura assumpta haberet illã, testante hoc Ioanne. Vidimus, inquit, gloriam eius, scilicet Verbi incarnati, gloriam quasi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis.

¶ Et hinc patet, quòd non est eadem ratio de beatitudine duplici in Christo (scilicet diuina & participata) & de filiatione duplici, scilicet naturali & adoptiua. Illa enim dualitas necessaria est, vt natura assumpta sit perfecta: sed ista non est necessaria, nec conueniens dignitati Christi, quoniam derogat dignitati filij veri, quòd hæres fiat adoptione. Demum Autor ex opposito errore confirmat conclusionem & probationem, dicens quòd opposita conclusio consonat errori ponentium in Christo plures hypostases.

QVAESTIO VICESIMAQVARTA, de Prædestinatione Christi, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de prædestinatione Christi.

¶ Et circa hoc quærũtur quatuor.

¶ Primò, vtrùm Christus sit prędestinatus.

¶ Secundò, vtrùm sit prædestinatus, secundum quòd homo.

¶ Tertiò, vtrùm eius prædestinatio sit exemplar nostræ prædestinationis.

¶ Quartò, vtrùm sit causa prædestinationis nostræ.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm Christo conueniat prædestinatum esse.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christo non conueniat prædestinatũ esse. Terminus enim prædestinationis videtur esse adoptio filiorum, secundum illud Ephes. primo, Prædestinauit nos in adoptionem filiorum. Sed Christo non conuenit esse filium adoptiuum: vt dictum est. Ergo Christo non conuenit prædestinatum esse.

¶ *Super Quæstionis vicesimaquartæ Articulum primum.*

Titulus, vt iacet, sine additione aliqua sumendus est.

Comment. ¶ In corpore vna est conclusio: Christus est prædestinatus. Probatur: Prædestinatio propriè est diuina ab æterno præordinatio eorum, quæ per gratiam sunt fienda in tempore. Sed Deũ esse hominem, & econuerso, est quoddam factũ in tẽpore per gratiam vnionis, & præordinatum à Deo ab æterno: aliquin aliquid noui diuinæ menti accideret: ergo vnio illa est prædestinata. ergo Christus est prædestinatus.

Autor. ¶ Aduerte sensum literæ intentum ab Autore. & vt discernas doctrinam Autoris ab aliorũ sententiis, recolito quòd prædestinationis nomẽ in sacris literis dupliciter venit in vsum. Vel simpliciter, hoc est sine additione aliqua: vt quũ dicimus, Sanctus Petrus fuit prædestinatus. Vel cũm determinatiõe aliqua vt quum dicimus, quòd Magdalena fuit prædestinata ad lauandum Christi pedes lacrymis: Latro ad confitendũ regnũ Christi pendẽns in cruce. & similia. Et quoniam communi vsu prædestinatio absolutè respicit æternam felicitatem vt terminum (est enim ratio ordinis Electorum in vitam æternam: vt in Prima parte habitum est. ideo Durandus in 1. sent. distin. 7. dicit, quòd prædestinatiò absolutè est respectu beatitudinis, distinguens prædestinationẽ Christi, qua prædestinatus est filius Dei, à prædestinatione absolutè, & dicens eam esse prędestinationẽ ad hoc scilicet esse filium Dei. Scotus quoque ibidem prædestinationẽ Christi ponit in ordine ad beatitudinem, quasi gratia vnionis fuerit medium in Christo ad gratiam summæ beatitudinis animæ suę. Diuus autem Autor sentiens gratiam vnionis esse excellentius quid gratia summę beatitudinis creatæ, quanto maius est esse Deũ, quàm frui Deo, & gratiam summę beatitudinis cõsequi ad gratiam vnionis (non vt finis sequitur ad medium, sed vt proprietas ad substantiam, vt calor ad ignem) posuit prædestinationem absolute communiter quidem respicere gratiam vitæ æternæ vt terminũ: singulariter autẽ in Christo respicere gratiã vnionis, vt in responsione ad primum litera monstrat.

1. dist. 40. q. 2. cor. fin. & ad 5. Et 3. di. 7. q. 3. art. 2. q. 2. & q. 3. ar. 2. q. 3. Et 4. cõtra ge. ca. 9. ad 2. Ad Ro. 1. l. 3. co. 4.

¶ Et si perspicaciter consideraueris, videbis tria: scilicet gratiam vitæ æternæ, gratiam vnionis, & gratiam in communi. Et quia gratia æternæ felicitatis, communis est omnibus Electis in Dei filios adoptatos, penes illam diffinita fuit prædestinatio filiorum adoptionis: de qua in Prima parte tractatum est. Quia verò gratia vnionis propria est naturali Dei filio, & longè eminentior prima: ideo penes istam concluditur prædestinatio Christi. Consonat namque rationi, vt excellentior gratia, termini simpliciter rationem habens, magis terminet prædestinationem simpliciter, si minor illam terminat.

¶ Quia autem gratia beatitudinis patriæ, includit in se rationem gratiæ & rationem gratiæ per se primò summi & vltimi termini, vt species claudit in se rationem generis, & tam gratia æternæ vitæ, quàm gratia vnionis conuenit in ratione per se primo termini summi & vltimi, quamuis est ea propria generationibus) quod adeo apposuerim: quia si beatitudo alicuius non

¶Præterea, In Christo duo est cõsiderare, scilicet naturam humanã & personam. Sed non potest dici, quòd Christus sit prædestinatus ratione humanæ naturæ, quia hęc est falsa, humana natura est filius Dei. Similiter etiam neque ratione personæ, quia illa persona non habet ex gratia quòd sit filius Dei, sed ex natura. prædestinatio autẽ est eorum quæ sunt ex gratia: vt in Prima parte dictum est. Ergo Christus nõ est prædestinatus filius Dei.

¶Præterea, Sicut illud quod est factum, nõ semper fuit: ita & illud quod est prædestinatum, eo quòd prædestinatio antecessionem quandam importat. Sed quia Christus semper fuit Deus & filius Dei, nõ propriè dicitur quòd homo ille sit factus filius Dei. Ergo pari ratione nõ debet dici quòd Christus sit prædestinatus filius Dei.

¶SED CONTRA est quod Apostol. dicit Rom. primo de Christo loquens, Qui prædestinatus est filius Dei in virtute.

CONCLVSIO.

Cùm Deum esse hominem, & econtra factum fuerit in tempore per vnionis gratiã, & à Deo ab æterno præordinatũ, necessariò Christus fuit prædestinatus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut patet ex his, quæ in Prima parte dicta sunt, prædestinatio propriè accepta, est quædam diuina præordinatio ab æterno, de his quæ per gratiam Dei sunt fienda in tempore. Est autẽ hoc in tempore factum per gratiam vnionis à Deo, vt homo esset Deus, & Deus esset homo. Nec potest dici, quòd Deus ab æterno non præordinauerit hoc se facturum in tempore: quia sequeretur quòd diuinæ menti aliquid de nouo accideret. Et ideo oportet dicere, quòd ipsa vnio naturarum in persona Christi cadat sub æterna Dei prædestinatione: & ratione huius Christus dicitur esse prædestinatus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apost. ibi loquitur de prædestinatione, qua nos prædestinamur vt simus filij adoptiui. Sicut autẽ Christus singulari modo præ alijs est Dei filius naturalis: ita quodam singulari modo est prædestinatus.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut dicitur in Gl. Rom. primo, quidam dixerũt prędestinationẽ intelligendã ęsse de natura, non de persona: quia scilicet humanæ naturæ facta est hæc gratia, vt vniretur filio Dei in vnitate personæ. Sed secundum hoc locutio Apostoli est impropria, propter duo. Primò quidem ratione communi. Nõ enim dicimus naturam alicuius prædestinari, sed ipsum suppositum: quia prædestinari est dirigi in salutem, quod quidem est suppositi agentis propter beatitudinis finem. Secundo ratione speciali: quia esse filium Dei, non cõuenit humanæ naturæ: est enim hęc falsa, Humana natura est fili⁹ Dei: nisi forte quis velit sic exponere extorta expositione. Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, id est prædestinatum est, vt humana natura vniretur filio Dei in persona. Relinquitur ergo, quòd prædestinatio attribuatur personæ Christi: non quidem secundum se, vel secũdũ quòd subsistit in diuina natura, sed secũdum quòd subsistit in humana natura. Vnde cùm prædixisset Apostolus, Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, subiunxit, Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, vt daret intelligere, quòd secundum hoc, quòd est factus ex semine Dauid secundum carnem, est prædestinatus filius Dei in virtute. Quãuis enim sit naturale illi personæ secũdũ se consideratæ, quod sit filius Dei in virtute: nõ tamẽ est ei naturale secundum humanã naturam, secũdum quam hoc sibi conuenit per gratiã vnionis.

¶Ad tertium dicendum, quod Origenes super Epistolã ad Rom. dicit hanc esse literã Apostoli, Qui prædestinatus est filius Dei in virtute: ita quòd nõ designetur aliqua antecessio: & sic nihil habet difficultatis. Alij vero antecessionem, quæ designatur in hoc participio Prædestinatus, referunt, non ad id quod est esse filiũ Dei, sed ad ei⁹ manifestationem: secundum illum consuetum modum loquendi in Scripturis, quo res dicuntur fieri, quando innotescunt, vt sit sensus, quod Christus prędestinatus est manifestari filius Dei. Sed sic non propriè prædestinatio accipitur: nam aliquis dicitur propriè prædestinari, secundũ quòd dirigitur in finem beatitudinis: beatitudo autẽ Christi non depẽdet ex nostra cognitione. Et ideo melius dicendũ est, quòd illa antecessio, quam importat hoc participiũ Prædestinatus, nõ refertur ad personam secũdum seipsam, sed ratione humanæ naturæ: quia scilicet persona illa etsi ab æterno fuerit filius Dei, hoc tamen nõ fuit semper, quòd subsistens in natura humana, fuerit filius Dei. Vnde Aug. dicit in lib. de Præde. San. Prædestinatus est Iesus, vt qui futurus erat secundum carnem filius Dauid, esset in virtute filius Dei.

Et est considerandum quòd licet hoc participium Prædestinatus, importet antecessionem, sicut & hoc participium Factus: aliter tamen & aliter. Nam fieri pertinet ad ipsam rem, secundum quòd in se est: prædestinari autem pertinet ad aliquem, secundum quòd est in apprehẽsione alicuius pręordinãtis. Id autem quod subest alicui formæ vel naturæ secundum rem, potest apprehendi, vel prout est sub forma illa, vel etiam absolutè. Et quia absolutè non conuenit personæ Christi, quòd inceperit esse filius Dei, conuenit autem ei, secundum quòd intelligitur vel apprehenditur vt in natura humana existens (quia scilicet hoc aliquando incepit esse, quòd in natura humana existẽs esset filius Dei) ideo magis est hęc vera, Christus est prædestinatus filius Dei, quàm ista, Christus est factus filius Dei.

propria generatione fieret, sed consequutiuè haberetur, non haberet rationem per se primò termini, sed consequentis ad terminum: vt in Christo dictum est contigisse) quia inquam hoc in se claudit ideo Autor in litera & prædestinationem propriè acceptã dicit respicere gratiam & hoc haberi ex antedictis in prima parte. Verissimum siquidem est hoc, non solùm vt sonat, sed vt inducit ad excellentius genus gratiæ, & termini gratuiti. Si enim gratia consummata sufficit ad terminum prædestinationis simpliciter (vt dictum est) multò magis gratia vnionis quæ parit gratiam consummatam vt proprietatem, sufficiens est vt terminet prædestinationem etiam absolute. Et propterea litera dicit quòd ratione gratiæ vnionis Christus dicitur esse prędestinatus, non ad hoc vel illud, sed prædestinatus.

Annot. ¶In responsionibus ad secundum & tertium, attende primò, quòd secundum rem nulla est inter catholicos quæstio de prædestinatione Christi ad filiationem Dei per gratiam vnionis naturæ humanæ ad filium Dei, sed quæstio est de verificatione sermonis Pauli Apostoli propriè vel impropriè, in hoc vel illo sensu. Autor supponens loquutionem Apostoli esse propriã, & intelligi non de aliqua consequente ad filium Dei (puta manifestatione) difficilem suscepit prouinciam verificandi illam de persona Christi. Vltra expositionem namque illam referentem prædestinationem ad naturam, & alteram Ambrosij referentem ad manifestationem Christi, referri quoque potest prædestinatio Christi ad filium Dei in virtute actuali ita quòd filius Dei ex semine Dauid secundum carnem, prædestinatus est filius Dei in virtute actualis operationis sanctificatiuę & reparatiuę mũdi: ita quòd totum coniunctum, scilicet filius Dei in virtute actuali, est terminus prædestinationis.

¶Et licet hæc expositio satis consonet literæ Apostoli, subiungentis opera sanctificationis & resurrectionis mortuorum: quia tamen exponitur etiam quòd filius Dei absolutè sit terminus prædestinationis (vt Autor cum Glossa ibidem sustinet) ideo hanc prosequendo, aduerte secundò, quòd Autor ponit Christum prædestinatum ratione naturæ: ita quòd ipsa persona Christi ratione assumptæ naturę, denominatur prædestinata ad Dei filiationẽ. Considerat quippe æternam Christi personam dupliciter. Vel secundum se seu absolutè. Et sic negat ipsam prædestinatam ad filiationem Dei: quia est ipsa Dei filiatio per essentiam. Vel secundum quòd induta est humanitatem. Et sic affirmat ipsam prędestinatã ad filiationem Dei. quia vt sic per gratiam vnionis assequuta est filiationem Dei.

¶Quod vt clarius percipias, vtere positionibus hæreticorum, & ex differentia illarum ad sententiam fidei, videbis veritatem, necessitatem, proprietatemque huius sensus. Si enim verbum induisset carnem (vt hæretici fingunt) vel per inhabitationẽ, aut affectionem, aut quouis modo non personaliter, falsum esset quòd Verbum secundum carnem prædestinatũ est, vt sit filius Dei per gratiam vnionis: quoniam secundum carnem non esset personaliter vnitum sibi Dei filio. Sed si, pro quia, Verbum secundum carnem est personaliter vnitum sibiipsi, ideo verum est dicere de filio Dei, qui ex semine Dauid est secundum carnem, quòd prædestinatus est filius Dei. significat enim hic sermo quòd ab æterno prædestinatum est de filio Dei naturali, vt secundum carnẽ sit per gratiam vnionis filius Dei. quod est carnem esse personaliter vnitam filio Dei.

Annot. ¶Occurrit hic dubium ex Durando in 3. sent. distin. 7. q. 1. dicẽte hãc loquutionem esse impropriam, propter defectum duarum conditionum requisitarum ad prædestinationem.

¶Prædestinatio enim primò est ad ea quę excedunt virtutem prædestinati: nihil autem est quod excedat virtutem Verbi incarnati.

¶Prædestinatio rursus est ad id quod est posterius natura saltem prædestinato, quia est ad gratuitum aliquod. gratia autem supponit naturam. Constat autem quod esse filiũ Dei per gratiam vnionis, non est posterius natura aut intellectu Verbo incarnato. Nõ est igitur propria hæc loquutio, Christus prædestinatus est filius Dei.

¶Ad hæc dicitur, quòd satis saluatur prima prędestinationis conditio, si id, ad quod quis prædestinatur, excedit virtutem prædestinati, vel absolutè, vel quatenus prędestinatum est. Sic autẽ est in proposito: quoniam vnio personalis ad filium Dei, etsi non excedit propriam virtutem Verbi absolutè, excedit tamẽ virtutem ipsius secundum carnẽ, secũdum quam est prædestinatum.

¶Secunda autem conditio de prioritate naturæ distinguitur vel secundum rem, vel secũdum intellectum. Et dicitur quòd licet non sit prius natura Verbum incarnatum, quàm Verbum incarnatum esse filium Dei per gratiam vnionis: tamen secundum considerationem abstractiuam intellect⁹, prius natura est Verbũ incarnatum, quàm modus incarnationis: scilicet per vnionem personalẽ. Manifestatur autẽ tertialis prioritas ex cõuenientia & differẽtia inter nos & hæreticos. Nã Verbum incarnari intelligitur vt commune quid apprehensum à nobis & illis. & differentia est circa speciales vnionis modos, dum illi per modum templi vel habitus, &c. nos autem per personalem vnionem Verbum incarnatum dicimus. Quocirca licet secũdum rẽ nullus sit ibi ordo: secũdum apprehensionem tamen intellectus (qui natus est non solùm coniuncta diuidere, sed etiam vnum & idem à seipso abstrahere) inter Verbũ vt habens carnem, & seipsum vt habens carnem personaliter iunctam, ordo est naturæ, sicut inter cõmune & propriũ. Et propterea prædestinatio, quæ actus est mẽtis & ad rẽ sub certa apprehẽsione tendit, ex hoc ipso quòd ad Verbũ cum carne terminatur, determinat ad vnionẽ personalem, excludendo cæteros alios modos, quibus Verbum cũ carne præordinari potuisset. Et ob hoc filius Dei naturalis, fact⁹ ex semine Dauid filius hominis, prædestinatus dicitur, & est fili⁹ Dei.

¶In respon

Autor. ¶ In responsione ad tertium, ... eram Apostol. apud Origenem esse punctuatam sic, quod . . . . . ut, . ad cetiuum subiectu: & non est pars copulae seu praedica . . . q . . . dix . . . Qui praedesti . . . tanquam subsisset, qui omnipotens. vel quoniam aliud appositu . . . subiectu & subdit copulam cum praedicato, Est filius Dei in virtute. Est . . littera . . . habe difficultatis. quoniam verum est, qu . . . hristus est praedestinatus, & quod est . . ius dei in virtute.

Autor. ¶ Nota secundò, quod Autor . . . paratiue de harum propositionum, scilicet, C . . istus praedestinatus est filius Dei, Christus factus est filius Dei. in veritate loquitur, dicendò quod prima est magis vera: ac per hoc vtraque fatetur esse veram. Christus enim significat suppositum duarum naturarũ. & ratione humanae naturae, vtranque suscepit praedicationẽ, & quòd praedestinatus est, & q factus est filius Dei: quoniam vtrunque ei secundum humanã naturam conuenit per gratiam vnionis. Magis tamen prima conceditur, quia abstractio Christi secundum naturam humanam à seipso secundum vnionem personalem, magis intelligitur suppponere ipsum praedestinationi, quae est mentis actus, quàm factioni reali, quum ibi sufficiat ordo naturae secundum intellectum, qui minus sufficit ad factionem.

3. dist. 10. q. 1. ar. 2. q. 3. Et 4. contra ca. 9. ad 2.

¶ Cum his tamen retine, quòd ista est impropria, Christus factus est filius Dei, multò plus quàm illa, Homo est factus Deus, quia homo potest habere suppositionem simplicem (vt superius patuit) Christus autem pro persona supponit. Et propterea locutiones istae non sunt extendẽdae, sed piè exponendae. Et quo ad sensum, reducendu ad sensum simplicis suppositionis pro humana natura in concreto, iuxta hoc quod in litera dicitur. Aliquando incepit esse, quòd existẽs in natura humana esset filius Dei ho. enim verissimum est de existente in natura humana, communiter loquẽdo. Quamuis hic existens in natura humana nunquã inceperit esse Deus propter falsitatem exponentis negatiuè, hic existens in natura humana immediatè antè nõ fuit Deus: hic enim est Deus heri, hodie & in secula.

¶ Super Quaestionis vicesimaquarta Articulum secundum.

Comment. Titulus vt iacet sanatur.

¶ In corpore articuli vna est conclusio responsiua quaesito. Christus, secũdũ q homo est praedestinatus esse filius Dei. Probatur. Hoc conuenit alicui, secundum quòd homo, quod cõuenit . . ratione humanae naturae: sed praedestinatio conuenit Chri-

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum haec sit falsa Chri . . us, secundum quòd homo est praedestinatus esse filius Dei.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod haec sit falsa, Christus, secundũ quòd homo, est praedestinatus esse filius Dei. Hoc enim est vnusquisq; secũdum aliquod tempus, quod est praedestinatus esse, eo q praedestinatio Dei nõ fallitur. Si ergo Christus, secundum quod homo, est praedestinatus esse filius Dei, videtur sequi quòd sit filius Dei, secũdum quod homo. Hoc autem est falsum: ergo & primum.

¶ Praeterea, Illud quod conuenit Christo, secundum quòd homo, conuenit cuilibet homini, eo quòd ipse est vnius speciei cũ alijs hominibus. Si ergo Christus, secundũ quod homo, est praedestinatus esse filius Dei, sequeretur, quòd cuilibet homini hoc conueniat. Hoc autẽ est falsum: ergo & primum.

¶ Praeterea, Hoc ab aeterno praedestinatur, quod est aliquãdo fiendum in tempore. Sed magis haec est vera, Filius Dei factus est homo, quàm ista, Homo factus est filius Dei: vt supra habitum est. Ergo magis haec est vera, Christus, secũdum quòd est filius Dei, praedestinatus est esse homo, quàm econuerso, Christus, secundum quòd est homo, est praedestinatus esse filius Dei.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit in lib. de Praede. San. Ipsum Dominum gloriae, inquantum homo factus est Dei filius, praedestinatum esse dicimus.

CONCLVSIO.

¶ Cùm humana natura non semper verbo Dei fuerit vnita, & ei hoc per gratiam collatum fuerit: necessariò fuit filius Dei, secundũ illam praedestinatus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in praedestinatione duo possunt considerari. Vnum quidem ex parte ipsius praedestinationis aeternae, & secundum hoc importat antecessionem quandam respectu eius, quod sub praedestinatione cadit. Alio modo potest considerari secundum effectum temporalem: qui quidem est aliquod gratuitum Dei donum. Dicendum est ergo, q secundum vtrunq; istorum attribuitur praedestinatio Christo, ratione solius humanae naturae. Nam humana natura non semper fuit Verbo vnita: & ei etiã hoc per gratiam est collatum, vt filio Dei in persona vniretur. Et ideo solùm ratione humanae naturae praedestinatio competit Christo, vnde Augustinus dicit in lib. de Praede. San. praedestinata est ista humanae naturae tãta & tam excelsa subiectio, vt quo attolleretur altius non haberet. Hoc autem dicimus conuenire alicui, secundum quòd homo, quod ei conuenit ratione humanae naturae. Et ideo dicendum est, quòd Christus secundum quòd homo, est praedestinatus esse filius Dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cùm dicitur, Christus secũdum quòd homo, est praedestinatus esse filius Dei, haec determinatio, secundum quòd homo, potest referri ad actum significatum per participium dupliciter. Vno modo ex parte eius, quod materialiter cadit sub praedestinatione: & hoc modo est falsa. Est enim sensus, quòd praedestinatum sit, vt Christus, secundum q homo, sit filius Dei: & in hoc sensu procedit obiectio. Alio modo potest referri ad ipsam propriã rationẽ actus: prout scilicet praedestinatio importat in sui ratione antecessionem & effectum gratuitũ. Et hoc modo conuenit Christo ratione humanae naturae: vt dictũ est. Et secundũ hoc dicitur praedestinatus, secundum q homo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquid potest cõuenire alicui homini ratione humanae naturae dupliciter. Vno modo sic, q humana natura sit causa illius sicut esse risibile cõuenit Sorti ratione humanae naturae, ex cuius principiis causatur. Et hoc modo praedestinari non conuenit nec Christo nec alteri homini ratione humanae naturae, & in hoc sensu procedit obiectio. Alio modo dicitur cõuenire aliquid alicui ratione humanae naturae, cuius humana natura est susceptiua. & sic dicimus Christum esse praedestinatũ ratione humanae naturae: quia praedestinatio refertur ad exaltationẽ humanae naturae in ipso, vt dictum est.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q sicut Aug. dicit in li. de Praedesti. Sanc. Ipsa est illa ineffabiliter facta hominis à Deo verbo susceptio singularis, vt filius hominis simul propter susceptũ hominẽ, & filius Dei propter suscipientem vnigenitũ Deũ veraciter & propriè diceretur. Et ideo quia illa susceptio sub praedestinatione cadit, tanquã gratuita, vtrũq; potest dici, scilicet q & filius Dei praedestinatus sit esse homo & filius hominis praedestinatus sit esse filius Dei. Quia tamen gratia non est facta filio Dei vt esset homo, sed potius humanae naturae, vt filio Dei vniretur: magis propriè potest dici, q Christus secundũ q homo, est praedestinatus esse filius Dei, quàm quòd Christus secundum quòd filius Dei, sit praedestinatus esse homo.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm praedestinatio Christi sit nostrae praedestinationis exemplar.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q praedestinatio Christi nõ sit exẽplar nostrae praedestinationis. exẽplar enim praeexistit exẽplato. Nihil autẽ praeexistit aeterno. Cũ igitur praedestinatio nostra sit aeterna, videtur q praedestinatio Christi nõ sit exẽplar nostrae praedestinationis.

¶ Praeterea, Exẽplar ducit in cognitionem exẽplati. Sed non oportuit q Deus duceretur in cognitionẽ nostrae praedestinationis ex aliquo alio, cùm dicatur Rom. 8. Quos praesciuit, hos praedestinauit. Ergo praedestinatio Christi non est exemplar nostrae praedestinationis.

¶ Praeterea, Exẽplar est cõforme exẽplato. Sed alterius rationis videtur esse praedestinatio Christi quã praedestinatio nostra: quia nos praedestinamur in filios adoptiõis, Christus autẽ est praedestinatus filius Dei in virtute, vt dicitur Ro. 1. Ergo eius praedestinatio nõ est exemplar nostrae praedestinationis.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in li. de praedest. San. Est praeclarissimũ lumẽ praedestinationis & gratiae ipse Salua-

fio ratione solius humanae naturae: ergo Probatur Minor distinguendo duo importata in praedestinatione, sc. . . . . ordinem & effectum, gratuitum scilicet . . . m, & manifestando vtrunque conuenire humanitati Christi, adducta auctoritate Augusti . . .

¶ In responsione ad primum vide, & perspice cautelam Autoris: nam quia ista propositio, Christus, secundum quod homo, est filius D . i, simpliciter est falsa, vt ex quaestio 16. su. eius patet & sic simpliciter & absolutè sequeretur ex ista, Christus, secundum q homo, praedestinatus est esse filius dei, si quis ad materiale praedestinationis poneret. ut haec vers. ideo Autor sustinet antecedens, exponit illud limitatè.

Autor. ¶ Posset tamẽ dici absque antecedentis limitatione, quòd in consequente apponenda secũdum intellectum est gratia vnionis. ita q ex isto antecedente, Christus secundum q homo, praedestinatus est filius Dei sequitur, ergo Christus, secundum quod homo est filius Dei, subintelligẽdo vel exprimẽdo per gratiam vnionis. Ita q licet ista sit falsa, Christus, secundum quòd homo, est filius Dei (quia significat Christum secundum naturam humanam esse naturalem filium Dei) ista tamen est vera, Christus, secundum quòd homo, est per gratiam vnionis filius Dei. & quia in antecedente illo, Christus, secundum quòd homo, est praedestinatus filius Dei, subintelligitur per gratiã vnionis, ideo in consequente quoque potest subintelligi. Et sic concedimus, q illud vnusquisque quãdoque est, quod praedestinatus est esse, & quòd Christus, secundum quòd homo, praedestinatus est esse filius Dei, non per naturam, sed per gratiam vnionis. Et ideo Christus, secũdum quòd homo, est filius Dei per gratiam vnionis. Vnde Glossa interlinearis ad Roma. 1. dicit, Secundũ q homo gratia solis per electus, vt sit filius Dei in eadẽ potẽtia & eternitate diuinitatis cũ Patre, per vnionẽ Verbi.

3. di. 7. q. 3. art. 1. & ar. 2. q. 2.

3. di. 10. q. 3. ar. 3. Et Rom. 1 l. 3. colũ 2. f.

¶ In responsione ad secũdũ collige hinc ex Autore illã distinctionẽ de ly secũdũ q. seu inquã. vel reduplicatiuè, vel specificatiuè. Primũ est enim ẽbrũ literae exponit reduplicatiuè, denotãdo causam. Secũdũ autẽ specificatiuè, determinando conditionẽ, qua subiectum recipit praedicatum. Et hoc modo, scilicet specificatiuè tenetur, quũ dicitur, Christus secũdũ quòd homo, est praedestinatus filius Dei: sic quum dicitur, Sortes, secundum quòd habet capillos, est crispus.

¶ Super Quaestionis vicesimaquarta Articulum tertium.

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore vnica est distinctio bimem

tor ipse Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Dicitur autem lumen prædestinationis & gratię, inquantum per eius prædestinationem & gratiam manifestatur nostra prædestinatio: quod videtur ad rationem exemplaris pertinere. Ergo prædestinatio Christi est exemplar nostræ prædestinationis.

CONCLVSIO.

¶ *Christi prædestinatio secundum actum prædestinãtis non fuit nostræ prædestinationis exemplar, sed quo ad terminum prædestinationis.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, quod prędestinatio dupliciter potest cõsiderari. Vno modo secundum ipsum actum prædestinantis: & sic prædestinatio Christi non potest dici exemplar nostræ prędestinationis: vno enim modo, & eodem actu æterno prædestinauit Deus nos & Christum. Alio modo potest prædestinatio considerari secundum illud, ad quod aliquis prædestinatur: quod est prædestinationis terminus & effectus. Et secũdũ hoc prędestinatio Christi est exẽplar nostræ prædestinatiõis. & hoc dupliciter. Primo quidẽ quantũ ad bonũ, ad quod prædestinamur. Ipse enim est prędestinatus ad hoc, quod esset Dei filius naturalis: nos autẽ prædestinamur ad filiationem adoptionis, quæ est quædam participata similitudo filiationis naturalis. Vnde dicitur Roma. 8. Quos præsciuit, hos prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui. Alio modo quantum ad modum consequendi istud bonum: quod est per gratiam, quod quidem in Christo est manifestissimũ: quia natura humana in Christo nullis suis pręcedentibus meritis est vnita filio Dei. Et de plenitudine gratiæ eius nos oẽs accepimus: vt dicitur Ioan. 1.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod illa ratio procedit ex parte illius actus prædestinãtis. Et similiter dicendũ ad secundũ.

¶ Ad tertium dicendum, quod nõ est necessarium, quod exemplatum exemplari quantũ ad omnia cõformetur, sed sufficit quod exẽplatũ aliqualiter imitetur suum exemplar.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrùm prædestinatio Christi sit causa nostræ prædestinationis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd prædestinatio Christi nõ sit causa nostræ prędestinationis: æternũ enim nõ habet causam. Sed prædestinatio nostra est æterna. Ergo prędestinatio Christi nõ est causa nostræ prædestinationis.

¶ Præterea, Illud quod dependet ex simplici Dei voluntate, non habet aliam causam nisi Dei volũtatẽ. Sed prædestinatio nostra ex simplici voluntate Dei dependet: dicitur enim Ephes. 1. Prædestinati secundum propositum eius, qui omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ. Ergo prædestinatio Christi non est causa nostræ prædestinationis.

¶ Præterea, Remota causa, remouetur effectus. Sed remota prædestinatione Christi, non remouetur nostra prædestinatio: quia etiã si filius Dei nõ incarnaretur, erat alius modus possibilis nostræ salutis, vt Aug. dicit in lib. de Tri. Prædestinatio ergo Christi non est causa nostræ prædestinationis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ephe. primo. Prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum.

CONCLVSIO.

¶ *Non fuit nostra prædestinationis causa Christi prædestinatio quo ad actum prædestinantis, sed secundum prædestinationis terminum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd si cõsideretur prædestinatio secundũ ipsum prædestinationis actũ, prędestinatio Christi non est causa nostræ prędestinationis, cum vno & eodẽ actu Deus prædestinauerit ipsum & nos. Si autẽ cõsideretur prędestinatio secundũ terminũ prędestinationis, sic prædestinatio Christi est causa nostræ prædestinationis. Sic enim Deus pręordinauit nostram salutẽ, ab æterno prædestinãdo, vt per Iesum Christũ compleretur. Sub prædestinatione enim æterna nõ solùm cadit id, quod est fiẽdum in tẽpore, sed etiam modus & ordo, secundum quem est complendũ in tempore.

¶ AD PRIMVM ergo & secundum dicẽdum, quod rationes illę procedũt de prędestinatione secũdum prædestinantis actum.

¶ Ad tertiũ dicendum, quod si Christus non fuisset incarnandus, Deus pręordinasset homines saluari per aliã causam: sed quia pręordinauit incarnationẽ Christi, simul cũ hoc pręordinauit, vt esset nostræ salutis causa.

QVAESTIO VICESIMAquinta, de adoratione Christi, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de his quæ pertinent ad Christũ in cõparatione ad nos. Et primò de adoratione Christi: qua scilicet nos eum adoramus. secundò, de hoc quòd est Mediator noster ad Deum.

¶ Et circa primum quæruntur sex.

¶ Primò, vtrùm vna & eadẽ adoratione sit adorãda diuinitas Christi & eius humanitas.

¶ Secundò, vtrùm caro Christi sit adoranda adoratione latrię.

¶ Tertiò, vtrùm adoratio latriæ sit exhibẽda imagini Christi.

¶ Quartò, vtrùm sit exhibẽda cruci Christi.

¶ Quintò, vtrùm sit exhibenda matri eius.

¶ Sextò, de adoratione reliquiarum Sanctorum.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm vna & eadem adoratione sit adoranda diuinitas Christi & eius humanitas.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non eadẽ adoratione adorãda sit humanitas Christi, & eius diuinitas. Diuinitas enim Christi est adorãda: quia est cõmunis Patri & Filio, vnde dicitur Ioan. 5. Omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. Sed humanitas Christi nõ est cõmunis ei & Patri. Ergo non eadẽ adoratione adoranda est humanitas Christi & ęius diuinitas.

¶ Præterea, Honor est propriẽ præmiũ virtutis, vt Philosophus dicit in 4. Ethi. Meretur autem virtus suum præmium per actũ. Cùm igitur in Christo sit alia operatio diuinæ & humanæ naturæ (vt supra habitũ est) videtur quod alio honore sit veneranda humanitas Christi & alio eius diuinitas.

¶ Præterea, Anima Christi si non esset verbo vnita, esset venerãda propter excellentiam sapientiæ & gratiæ, quam habet. Sed nihil dignitatis est ei subtractum per hoc, quòd est vnita Verbo. Ergo natura humana in Christo est quædam propria

himẽbris, & duæ cõclusiones respõdẽtes singulis distinctionis mẽbris. Distinctio est: Prædestinatio dupliciter sumi, vel ex parte actus vel ex parte [illegible]. Prima conclusio est: Prædestinatio Christi ex parte actus nõ est exẽplar nostræ. Probatur: quia ex parte actus vno actu & modo æterno Deus Christum & nos prædestinauit. In actu siquidem diuino & modo ex parte Dei, nulla est differẽtia, quum sint omnia vnum et eius ipsa scilicet deitas. Secunda conclusio: Prædestinatio Christi est nostræ exemplar ex parte termini, quo ad duo hoc est quo ad bonũ terminans, & quo ad modũ consequendi illud bonum. Probatur primum, quia Christus ad filiationem naturalem, nos ad adoptiuã. Probatur secundũ: quia Christus per gratiam, excludentem omne meritũ, nos per gratiam, includentem meritum Christi: quia de plenitudine eius nos accepimus.

Annot. ¶ Memento nouiter, quod Christus dicitur prædestinatus vt sit filius Dei naturalis modo exposito, [illegible] ratione humanæ naturæ per gratiam vnionis personalis [illegible].

¶ *Super Quæstionis vicesimæ quartæ Articulum quartum*

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore est vnica distinctio, cũ duplici conclusione sicut præcedenti articulo. & quia similiter clara sunt, pertransimus.

¶ *Super quæstionis vicesimaquinta Articulum primum.*

Annot. Titulus nõ de qualitate [illegible] vel diuersitate adorationis quæritur, scilicet an vna eademque adoratione [illegible] sit vna illa terminetur ad Christi humanitatẽ, quæ ad illius terminatur diuinitatẽ. Et est ratio dubij huius vsus Ecclesiæ, & decretum quintæ synodi, quod in littera affertur. [illegible] hæc materia in 3. sen. dist. 9.

9. di. 10. q. 5. ar. 3.

Comment. ¶ In corpore articuli duo sunt. primò distinguuntur termini [illegible], deinde respõdetur quæstio. Distinguitur ergo primò [illegible] honoratus, secundò vnitas vel pluralitas honoris. Distinguitur igitur in honorato [illegible] honoris & causa honoris: & dicitur, quod res honorata est tantũ persona seu totũ subsistẽs. & probatur ex eludẽdo partes, ex vsu loquendi quia nõ dicimus manũ honorari. Et quia hoc videtur pati calumniã, soluitur obiectio, quod partes quæ dicuntur honorari nõ secundũ se, sed vt totũ honoretur. Et declaratur à simili, vestis [illegible] &c. ¶ Vbi habes aliã distinctionẽ honorati, scilicet secũdũ se, vel secundum aliud. Tota enim honoratur secundum se, pars autẽ, imago & nuntius, secundũ aliud, hoc est totũ in parte, repręsentatũ in se imagine, mittẽtem in se nuntio. Causa autẽ honoris est id, vnde habet honoratus excellentiã. Probatur, quia honor est reuerentia exhibita alicui propter sui excellẽtiã. Vnitas verò & pluralitas honoris distinguitur: quod potest attẽdi vel secundũ causam honoris, vel secundum terminũ per se proprium adorationis. Et propterea si cõtingit in vno eodẽ homine inueniri diuersas causas honoris, erit illius honor vnus & multiplex. Vnus ex parte personæ quæ terminus est, multiplex ex parte causæ multiplicis, vt patet de [illegible] homine honorato & propter scientiam, & propter virtutem moralẽ seu theologalem. ¶ Conclusio responsiua quæstio est. Adoratio Christi est vna ex parte personæ adoratæ, & plures ex parte causæ diuinæ, scilicet vel humanæ. Probatur primò cõclusio quo ad primam partem: quia in Christo vna tantũ est hypostasis. Quo ad secundã, quia alia ratio honoris est sapientia diuina, alia sapiẽtia humana. Deinde probatur ex opposito: quia scilicet si essent plures hypostases in Christo, adoratio eius non esset vna, etiam ex parte adorati: sed totaliter adoratio Christi non esset vna, sed diuersa, & hoc est damnatũ in Synodis, &c. ¶ Circa primã distinctionẽ nota cautissimè, quod honorari vt causam honoris, nõ est honorari simpliciter, sed cũ tali determinatione diminuente: ita quod vt cã honoris est cõditio diminuẽs honoratũ, ita quod nõ valet argumentũ, Sapiẽtia honoratur vt cã honoris, ergo honoratur. Et hoc propriè loquẽdo: quia honorari nõ est nisi terminare passiuè actũ honoris: & diminuẽs terminat actũ honoris actũ, nisi persona cui exhibetur honor. Et hinc oritur quod Christo debet simpliciter vna adoratio & quod humanitas eius, vt abstrahitur ab hypostasi, est inadorabilis, sicut cæteræ causæ adorãdi, inadorabiles sunt, propriè loquẽdo. Quia tamen inuenimus quandoque dictum de huiusmodi, quod honorantur vel adorantur, ideo nõ incidendo vim in vocabulis, loquere vt plures loquuntur, & intellige quod si Ecclesia Christũ vna adoratione adorat, dicẽdo ei, Miserere nobis & nõ dicẽdo ei, Miserearis, & Miseremini, quæ ad vnitatẽ personæ respiciẽt. Et hu-

Annot. q. 1. [illegible] ar. 1 & 3. [illegible] art. 1. Et [illegible] q. 39. [illegible]

adoratione veneranda, præter venerationem, quæ exhibetur diuinitati ipsius.

¶SED CONTRA est, quod in capitulis quintæ Synodi sic legitur, Si quis duabus naturis adorari dicit Christum (ex quo duæ adorationes introducuntur) sed nō vna adoratione Deum verbū incarnatum cum propria ipsius carne adorat, sicut ab initio Dei Ecclesiæ traditū est, talis anathema sit.

CONCLVSIO.

¶Cum fuerit vna in Christo hypostasis, vel persona diuina, diuersaque fuerint in illo duarum naturarum attributa, vnam quoque fuisse Christi adorationem ex parte diuinæ personæ, plures autem secundum causas diuinæ, seu humanæ naturæ, haud dubium fuit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in eo qui honoratur, duo possumus considerare, scilicet eū cui honor exhibetur, & causam honoris. Propriè autem honor exhibetur toti rei subsistenti: non enim dicimus q manus hominis honoretur, sed q homo honoretur. Et si quandoq; cōtingat, q dicatur honorari manus vel pes alicuius, hoc non dicitur ea ratione, q huiusmodi partes secūdum se honorētur: sed quia in istis partibus honoratur totum, per quem etiam modum aliquis homo potest honorari in aliquo exteriori: puta in veste, aut in imagine, aut in nuntio. Causa autē honoris est id, ex quo ille qui honoratur, habet aliquam excellentiam. Nam honor est reuerentia alicui exhibita propter sui excellentiā, vt in Secunda parte dictum est. Et ideo si in vno homine sunt plures causæ honoris (puta prælatio, scientia & virtus) erit quidē illius hominis vnus honor ex parte eius qui honoratur, plures tamen secundū causas honoris: homo enim est qui honoratur, & propter sciētiam & propter virtutem. Sic ergo cùm in Christo sit tantùm vna persona diuinæ & humanæ naturæ, & etiam vna hypostasis & vnū suppositum: est quidē eius vna adoratio & vnus honor ex parte eius qui adoratur. Sed ex parte causæ qua honoratur, possunt dici esse plures adorationes, vt scilicet alio honore honoretur propter sapientiam increatam, & alio propter sapientiam creatam. Si autē ponerentur in Christo plures personæ seu hypostases, sequeretur quòd simpliciter essent plures adorationes. Et hoc est quod in Synodis reprobatur. Dicitur enim in capitulis Cyrilli, Si quis audet dicere assumptum hominē coadorari oportere Deo verbo, quasi alterum alteri, & non potius vna adoratione honorificat Emanuelem, secundum quòd factum est caro Verbum: anathema sit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod in Trinitate sunt tres qui honorantur, sed est vna causa honoris. In mysterio autem Incarnationis est econuerso. Et ideo alio modo est vnus honor Trinitatis, & alio modo est vnus honor Christi.

¶Ad secundum dicendum, quod operatio non est quæ honoratur, sed est ratio honoris. Et ideo per hoc quòd in Christo sunt duæ operationes, non ostenditur quòd sint duæ adorationes, sed quòd sint duæ adorationis causæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd anima Christi, si nō esset vnita Dei verbo, esset id quod est principalissimum in homine illo: & ideo sibi præcipuè deberetur honor: quia homo est id quod est potissimū in eo. Sed quia anima Christi est vnita personæ digniori, illi personæ præcipuè debetur honor, cui anima Christi vnitur. Nec per hoc tamen diminuitur dignitas animæ Christi, sed augetur, vt etiam supra dictum est.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm humanitas Christi adoranda sit adoratione latriæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd humanitas Christi non sit adoranda adoratione latriæ. Quia super Psalm. Adorate scabellū pedum eius, quoniā sanctum est, dicit Glos. Caro à verbo Dei assumpta, sine impietate adoratur à nobis: qa nemo carnem eius spiritualiter manducat, nisi prius adoret: non illa dico adoratione quæ latria est, quæ soli Creatori debetur. Caro autem Christi est pars humanitatis. Ergo humanitas Christi non est adoranda adoratione latriæ.

¶Præterea, Cultus latriæ nulli creaturę debetur: ex hoc enim reprobantur Gentiles q coluerunt & seruierunt creaturæ: vt dicitur Rom. 1. Sed humanitas Christi est creatura. Ergo non est adoranda adoratione latriæ.

¶Præterea, Adoratio latriæ debetur Deo in recognitionem maximi dominij: secundum illud Deutero. 6. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Sed Christus, secundum quòd est homo, est minor Patre. Ergo humanitas eius non est adoratione latriæ adoranda.

¶SED CONRTA est quod Damas. dicit in 3. lib. Adoratur autem caro Christi incarnato verbo Deo, nō propter seipsam, sed propter vnitum ei secundum hypostasim verbum Dei. Et super illud Psal. Adorate scabellum pedum eius, dicit Glos. Qui adorat corpus Christi, non terram intuetur: sed illum potius, cuius scabellum est, cuius in honore scabellum adorat. Sed Verbū incarnatum adoratur adoratione latrię. Ergo & corpus eius, siue eius humanitas.

CONCLVSIO.

¶Humanitas Christi vt res, adoranda est latriæ adoratione, vt ratio autem, non nisi duliæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictū est, honor adorationis propriè debetur hypostasi subsistenti: tamē ratio honoris potest esse aliquid non subsistēs, propter quod honoratur persona, cui illud inest. Adoratio igitur humanitatis Christi dupliciter potest intelligi. Vno modo, vt sit eius sicut rei adoratæ: & sic adorare carnem Christi, nihil est aliud, quàm adorare Verbum Dei incarnatum, sicut adorare vestē Regis, nihil est aliud quàm adorare Regē vestitum. Et secundum hoc adoratio humanitatis Christi est adoratio latriæ. Alio modo potest intelligi adoratio humanitatis Christi, quæ fit ratione humanitatis Christi perfectæ omni munere gratiarū, & sic adoratio humanitatis Christi non est adoratio latriæ, sed adoratio duliæ. Ita scilicet q vna & eadem persona Christi adoretur adoratione latriæ, propter suam diuinitatem, & adoratione duliæ propter perfectionem humanitatis.

¶Nec hoc est inconueniens: quia ipsi Deo patri debetur honor latriæ propter deitatē, & honor duliæ propter dominiū quo gu-

hinc [illegible] anathema processit contra adorantes Christum duabus adorationibus: propter enim loquuti sunt de honorato eu adoratio.

Annot.

¶Rursus circa eandē distinctionem nota, quòd causa honoris dicitur id quo persona excellit. Hoc autē contingit dupliciter. Vel per modum formæ, vt sapientia, v[illegible], status. Vel per modum operationis: vt creare, gubernare, vincere, docere, misereri, &c. Vtrunq; enim est, vnde quis excellit: excellunt enim homines nō solùm sapientia, potentia, virtute, dignitate, sed etiam quia vicerunt, quia docuerunt, quia ordinarunt, &c. Et vtrunque in litera habes, primū in corpore, secundum in responsione ad secundum.

¶Circa distinctionē alteram ex litera sumptā de modo duplici, quo res adorata adoratur, vel secūdum se vel secundum aliud in se, aduerte primò ex litera illam haberi, dum dicitur de partibus, q nō secundum se honorantur, sed totū in illis honoratur. Et subdit per quē modum potest aliquis honorari in exteriori, puta veste, imagine vel nuntio. Ex his enim clarè habetur dicta distinctio dum totum secundum se honoratur, & quando partes honorantur, totum honoratur in partibus. Hoc enim est partē honorari, secundū q totum est in parte. Et similiter vestis honoratur secundū q persona est sub illa. Imago quoq; veneratur, secūdū q repræsentata persona est in illa. Et similiter nūtius honoratur, secundū quòd princeps est in illo.

¶Aduerte secundò, q quia ista quodammodo honorantur, & quodāmodo nō: quia secundū se nō honorātur, secundū verò aliud in ipsis honorantur: [illegible] de eis & affirmatiua & negatiua verificantur. Dicitur enim q partes & huiusmodi nō honorātur: scilicet [illegible] quia non secun[illegible] & q honorantur, scilicet secundum aliud in ipsis. Et quoniā clauis est vna istius tractatus, sententia hæc di[illegible]danda amplius est, discutiendo illam.

¶Scito igitur tertio duplicem esse opinionem circa honorationē personę in suis extrinsecis, puta imagine, &c. Altera est, q persona honoratur in istis, q habet quodda esse in illis. Altera est, q persona honoratur in illis, nō quia habet esse in illis, sed quia per illa excitātur, conuertūturq; homines ad personā illā honorādam. Ita q inter has opiniones tanta est distātia, q prima ponit extrinseca hæc terminare honorationē, nō secundum se, sed secundū q persona est in illis. secūda autem ponit extrinseca hæc nō terminare honorationem vllo modo. Et hanc dictam secundo, q secundū primam extrinseca dicuntur honorari, iuxta secundam autē extrinseca non nisi abusiue, & cōmunicando in nominibus cū vulgo dicūtur honorari. Quod autem [illegible] eius patebit. Sed hinc quantū a nō habeatur ab Autore prima opinio de verbo ad verbū: satis tamen insinuatur, qud dicitur, q totum honoratur in partibus & quid per hunc modū homo honoratur in exteriori, vt veste, imagine, aut nuntio. Clare autē apertius hæc sententia, quū non solum dicatur q imago aut crux adoranda est, sed exprimitur terminatiuè, dicendo motum in imaginē & personam esse vnum: si enim motus est in imaginē, imago ipsa nonnullus terminus est motus. Est ergo prima opinio Autoris, inferius discutiendas: nunc autem prælibata hæc sint, vt scias dubitare & discernere.

3. dist. 9. q. 1. ar. 2. q. 1. et q. 4. ad 1.

a ab his tonebis.

¶Super Quæstionis vicesimaquinta Articulum secundum

Titulus clarus.

¶In corpore articuli cum distinctione respōdetur duabus conclusionibus. Prima est: Humanitas Christi vt res adorata est adoranda adoratione latriæ. Probatur: q ipsam sic adorari, nihil aliud est quàm Verbū incarnatum adorare. Probatur hoc a simili, sicut adorare vestem Regis, est adorare Regem vestitum. Secunda est: Humanitas Christi vt ratio adorandi, non est adoranda adoratione latriæ, sed duliæ: hoc est, persona Christi honoranda est dulia ratione humanitatis plenæ gratiæ, &c. Declaratur hoc non esse inconueniens ex persona Patris, quæ latria & dulia adoratur.

Comment.

¶Aduerte hic duo. Primum est, quod adorari vt rem adoratam, contingit dupliciter, [illegible] per se, vel per aliud. Et propterea persona Christi per se adoratur latria, quia per deitatem, quæ est ipsa personalitas. Per aliud vero dulia, quia per humanitatem, quæ est aliud ab ipsa. Et econtra humanitas Christi per aliud adoratur latria: per se autem non, sed dulia, vt ratio tamen adorandi. Et hæc omnia in litera habentur, quamuis dicta distinctio non formaliter explicetur, sed ipsa Autor vtatur.

¶Secundum est quod licet dulia, qua persona Patris honoratur vtpote

bernat creaturam. Vnde super illud Psalm. Domine Deus meus in te speraui, dicit Glo. Dominus omnium per potentiam, cui debetur dulia: Deus omnium per creationem, cui debetur latria.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod Gl. illa nō est sic intelligenda, quasi seorsum adoretur caro Christi ab eius diuinitate: hoc enim cōtingeret solùm hoc modo, si esset alia hypostasis Dei & hominis. Sed quia, vt Damas. dicit, si diuidas subtilibus intelligentijs quod videtur, ab eo quod intelligitur, inadorabilis est vt creatura, scilicet adoratione latriæ. Et tunc si intellectæ, vt separatæ à Dei Verbo deberetur sibi adoratio duliæ: non cuiuscunque (puta quæ communiter exhibetur alijs creaturis) sed cuiusdam excellentioris, quam hyperduliam vocant.

¶Et per hoc etiā patet responsio ad secundum & tertium: quia adoratio latriæ non exhibetur humanitati Christi ratione suiipsius, sed ratione diuinitatis, cui vnitur, secundū quam Christus nō est minor Patre.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm imago Christi sit adoranda adoratione latriæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd imago Christi nō sit adorāda adoratione latriæ. Dicitur enim Exo. 20. Nō facies tibi sculptile, neque omnem similitudinē. Sed nulla adoratio est facienda contra Dei præceptum. Ergo imago Christi non est adorāda adoratione latriæ.

¶Præterea, Operibus Gentiliū non debemus cōmunicare, vt Apost. dicit Eph. 5. Sed Gentiles de hoc præcipuè inculpantur, quod commutauerunt gloriā incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, vt dicitur Rom. 1. Ergo imago Christi non est adoranda adoratione latriæ.

¶Præterea, Christo debetur adoratio latriæ ratione diuinitatis, nō ratione humanitatis. Sed imagini diuinitatis eius, quæ est animæ rationali impressa, nō debetur adoratio latriæ. Ergo multò minus imagini corporali, quæ repræsentat humanitatem ipsius.

¶Præterea, Nihil videtur esse in cultu diuino faciendū, nisi quod est à Deo institutum. vnde & Apo. 1. ad Cor. 11. traditurus doctrinam de sacrificio Ecclesiæ, dicit, Ego accepi à Domino quod & tradidi vobis. Sed nulla traditio in Scriptura inuenitur de adorandis imaginibus. Ergo imago Christi non est adoranda adoratione latriæ.

¶SED CONTRA est, quod Damas. inducit Basilium dicentem, Imaginis honor ad prototypum peruenit, id est exēplar. Sed ipsum exēplar, scilicet Christus, est adorandus adoratione latriæ. Ergo & eius imago.

CONCLVSIO.

¶Cùm Christus latria adoratione sit honorandus, imago quoque eius eadem adoratione adoranda est.

¶RESPONDEO dicendū, quod sicut Philosophus dicit in lib. de Memoria & reminiscentia: duplex est motus animæ in imaginē. Vnus quidē in ipsam imaginē, secūdū quod res quædā est. alio modo in imaginē, inquantū est imago alterius. Et inter hos duos motus est hæc differētia: quia primus motus, quo quis mouetur in imaginē, vt est res quædā, est alius à motu, qui est in rem: secundus autē motus qui est in imaginem, inquantū est imago, est vnus & idem cū illo qui est in rē. Sic ergo dicēdū est, quod imagini Christi, inquantū est res quædam (puta lignum sculptum vel pictū) nulla reuerentia exhibetur: quia reuerētia nō nisi rationali naturæ debetur. Relinquitur ergo quod exhibeatur ei reuerētia solùm, inquātū est imago. & sic sequitur quod eadē reuerētia exhibeatur imagini Christi & ipsi Christo. Cùm ergo Christus adoretur adoratione latriæ, cōsequēs est quod eius imago sit adoratione latriæ adoranda.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non prohibetur illo præcepto facere quancunque sculpturam vel similitudinē,

per potentiam, & dulia, qua persona Filij ratione humanitatis adoratur, non omnino sint eadem (quia illa est dulia communiter sumpta ad speciem duliæ & latriæ: ista vero est species duliæ [illegible] latriam, sicut dispositio est genus ad dispositionem & habitum) licet inquam ita sit, non obstat tamen processui literæ persuasiuo ex verbis Glossarum, ad tollendam admirationem. Maxima enim hæc de se clarissima est: quamuis quæ personam Christi ratione diuersarum naturarum diuersimodè honorandam. Sed vt nonnulla consonantia veritatis huius ad priscos monstraretur, allatum est illud quasi simile de persona Patris.

¶In hoc articulo, & spacialiter in responsione ad primum, vide quòd accipiunt communionem sacrā, aut sacrificio missæ assistentes, tā corpus, quàm sanguinem Domini adorare non expetimur adoratione latriæ nam vt [illegible] eū suam mè honoramus, nō distinguēdo inter corpus & eū, cuius est corpus: dicendo, Domine, non sum dignus, & alias similes orationes. Adorationem siquidem duliæ Christo debitam ratione humanæ naturæ, Ecclesia in mente semper, non in vsu, ad euitandos (vt dictum est) errores.

¶Super Quæstionis vicesimæquintæ Articulum tertium.

Concurrent. Secunda secundæ, q. 81. ar. 3. ad 3. & q. 94. art. 2. ad 1. Et infra art. 4. eiusdem ar. 5. ad 2. Et 3. dis. 9. q. 1. ar. 2. q. 2.

Titulus clarus est. ¶In corpore articuli duo sunt. Primum in communi determinatur de duplici motu in imaginē. secundò, in speciali respondetur quæsito vna cōclusione. ¶Quo ad primum ex Aristotelis autoritate distinguitur motus animæ in imaginem duplex: vnus vt in rem, alter [illegible] imaginem. Primus est alius à motu in rem repræsentatam: secundus est vnus & idē cum motu in rem repræsentatam. Quo ad secundum conclusio responsiua est: Imago Christi est adoranda adoratione latriæ. Probatur, Imagini Christi exhibetur reuerentia, & non vt est res quædam: ergo vt imagini: ergo eadem reuerentia, quæ Christo exhibetur: ergo est adoranda adoratione latriæ. Antecedens pro prima parte experientia testatur. Pro secunda probat litera, quia reuerentia non nisi rationali naturæ debetur. Prima cōsequentia probatur ex sufficienti distinctione motus animæ in imaginem: destructo enim altero membro reliquum optimè infertur. Secunda autem consequentia probatur ex eadem Aristotelis doctrina. quia motus in imaginem vt sic, est vnus cum motu in rem repræsentatam. Tertia demum consequentia probatur: quia Christus adoratur adoratione latriæ.

¶Num imago Christi sit latria adoratione adoranda, & qua ratione.

Quæstio. ¶Circa radicem processus, propositionem scilicet illam ex Arist. Motus in imaginem, inquantum imago, est idem cum motu in rem: dubium ex multiplici capite occurrit. Primò enim obijcitur ex parte motus: secundò ex parte imaginis: tertiò ex parte vnitatis. Ex parte siquidem motus dicitur, quòd propositio est vera de motu apprehensiuo in quo illa vtitur Aristoteles, vt est motus intellectus & memoriæ. Non est autem vera de motu appetitiuo, in quo vtitur illa hic Autor. Adoratio enim actus est moralis virtutis: ac per hoc appetitiuæ partis. Eadem quippe intellectione cognoscitur imago & imaginatum: quia vnum relatiuorum diffinit reliquum. Et si quis diffinitè nouit vnum correlatiuum, diffinitè nouit reliquum, vt dicitur in Prædicamentis. Quicunque autem amat Patrem, non propterea amat filium.

¶Ex parte vero imaginis: quia imago vt imago, est relatio: nulla autem relatio realis creata aut rationis, adoranda est adoratione latriæ.

¶Ex parte autem vnitatis: quia vel intelligitur de motu vno simpliciter, vel secūdum partem seu aliquid. Non de motu vno simpliciter: quia falsum diceretur. Nam motus in rem secundum se immediatè, & in illam et mediante sua imagine, non est omnino idem, vt patet. Si secundum aliquid, tunc ex hac propositione non infertur propositum: quia ex motus vnitate secundum quid nō sequitur vnitas specifica adorationis imaginis & exemplaris: quæ tamen in litera infertur: quia latria adoranda imago Christi dicitur, qua Christus adoratur.

¶Dubium rursus circa processum eiusdem ex Durand. in 3. sen. dist. 9. q. 2. occurrit,

Nam primò i[illegible] proc[illegible] hanc ex eo quod aliud est, motum in imaginem & rem [illegible] vnum. & aliud imaginem & rem esse vnum. Primum enim est verū, [illegible] nam [illegible], quæ licet simul apprehendantur, dicuntur tamen & sunt diuersa. relatiui enim esse est ad aliud se habere. Ad propositū autem oporteret imaginem & rem esse eadē, seu vnius rationis, si adoratio rei debet exhiberi imagini.

¶Deinde dicit, quod imago Christi nec vt res nec vt imago, propriè loquendo adoranda est latria: quia latria soli Deo debetur per se, & coniunctis sibi (vt humanitati Christi) per accidens: imago autem, est vt imago creatura, est extrinseca à Deo: & ideo nec per se, nec per accidens, terminus est adorationis latriæ.

¶Tertiò dicit, quod commune dictū quod Autor in litera tradit, est impropriè dictum. & exponendum est, quia res cogitata seu rememorata per imaginem, ad præsentiā imaginis adoratur, ac si esset in se præsens: nō quod adoratio ad imaginē aliquo modo terminetur.

¶Ad horum euidentiā, sciendū est, quod distinctio in litera posita ex Arist. de imagine vt est res quædā, & vt est imago, pōt dupliciter intelligi. ¶Primò vt distinguatur imago in imaginem materialiter, vel formaliter, puta in aurum, vel figuram seu relationē. Et cōsequenter quod dicamus adorari imaginem Christi nō secundū materiam, sed secundū formā: hoc est figurā Christi vel relationē ad Christum. Et hic sensus acceptus videtur cōmuniter, quantum memini. Et quoniam tam figura quàm relatio, longè est à creatoris natura idea aut falsò non [illegible] impropriè dictum putatur, quod imago Christi sit adoranda adoratione latriæ.

¶Sed hunc sensum longè esse à vero sensu Aristotelis & Autoris, patet ex duobus. Primò, quia imago vt res quædā comprehendit imaginem & secundū materiam & secundum formam. vt quædam res est: imago enim Cæsaris sumitur vt res quædam ex parte materiæ si sumatur vt marmorea, aut aurea. Et similiter sumitur vt res quædam ex parte formæ si sumatur vt secundum talia lineamēta, colores, &c. vel vt est relatio quædam siue realis, siue rationis. Hæc enim omnia sub vno membro distinctionis cōprehenduntur, scilicet sub imagine, vt res quædam est, licet exempla dentur de materia: quia manifestiùs habet rationem cuiusdam rei. Secundo, ex eo quod motus in imaginē vt est figura quædā vel relatio, non est vnus cū motu in rem, sed diuersus ab illo. Sistit enim intellectus & affectus in figuræ & relationis consideratione & complacentia: vt patet, dum alicui forma ipsius figuræ placet, velletque illam relationem habere ad se, vel aliquem suorum, ex quo est ita pulchra. Est enim tunc motus animi in imaginem formaliter, & tamen non in rem. imò oppositum motum habet quandoque versus rem, puta quia displicet, quod imago tam pulchra, sit imago illius, cuius est.

¶Est igitur secūdo modo intelligendū, quod res cōtra imaginē distinguitur quo ad vtriusque propriū actū: ita quod imago terminat motū vt res, quatenus exercet actū rei cuiusdā, vt res est: & similiter terminat motū inquantū imago, quatenus exercet actū imaginis. Et quia res vt res in se, est quædā entitas: ideo sic terminat vt res, quādo ratione sui siue formaliter, siue materialiter terminat. Et quia imago tunc tantùm exercet actū imaginis, quādo ratio eius actus est exēplar, ipsa autē est conditio agentis (sic enim tantùm motus tam apprehensiuus quàm appetitiuus in ipsam, ad exēplar suū terminatur) ideo motus in imaginem, quatenus est imago, est in ipsam quidem, sed secundum aliud in ipsa. In ipsam quidem: quia ipsa aliquo exercet actum terminādi motum: quia in ipsa est exēplar ad quod ducit. Secundū aliud verò in ipsa: quia ratio terminādi est exēplar quod est aliud ab ipsa: & cōstat quod est in ipsa. Ex his autē est facilè perspicere & efficaciā processus literæ, & veritatē doctrinæ eius, & causam defectus aliorū doctorū. habetur siquidē hinc, quod motus adorationis, quo imago Christi veneratur, terminatur ad imaginē Christi, & verè & propriè loquēdo. Et quia terminatur ad ipsam, nō quatenus est res (hoc est nō quatenus exercet actū rei in se, siue secūdū rē, quæ est forma, siue secūdū rē quæ est materia) sed quatenus est imago, hoc est, quatenus exercet actū imaginis, ideo Christus, cuius est imago, est ratio, quod imago eius adoratur: & esse Christū in imagine, est cōditio, in qua ratio adorādi mouet ad adorādū, & terminat adorationē. Et propterea nō exhibetur adorationis honor creaturæ, sed creatori

sed facere adorandam. Vnde subdit, Non adorabis ea, neque coles. Et quia, sicut dictum est, idem est motus in imaginem & in rem, eo modo prohibetur adoratio imaginis, quo prohibetur adoratio rei: cuius imago est. Vnde ibi intelligitur prohiberi adoratio imaginum, quas Gentiles faciebant in venerationem deorum suorum, id est daemonum. Et ideo praemittitur, Non habebis deos alienos coram me. Ipsi autem vero Deo cùm sit incorporeus, nulla imago corporalis poterat poni: quia, vt Damasc. dicit, insipientiae summae est & impietatis, figurare quod est diuinum. Sed quia in nouo Testamento Deus factus est homo, potest in sui imagine corporali adorari.

¶Ad secundum dicendum quòd Apostolus prohibet operibus infructuosis Gentilium communicare, communicare autem vtilibus eorum operibus Apostolus non prohibet. Adoratio autem imaginum est inter infructuosa opera computanda quantum ad duo. Primò quidem quantum ad hoc, quòd quidam eorum adorabant ipsas imagines vt res quasdam, credentes in eis esse aliquod numen propter responsa quae daemones in eis dabant, & alios huiusmodi effectus mirabiles. Secundò, propter res, quarum erant imagines: statuebant enim huiusmodi imagines aliquibus creaturis, quas in eis veneratione latriae venerabantur. Nos autem adoramus adoratione latriae imaginem Christi qui est verus Deus: non propter ipsam imaginem, sed propter rem, cuius imago est, sicut dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd creaturae rationali debetur reuerentia propter seipsam: & ideo si creaturae rationali, in qua est imago Dei, exhiberetur adoratio latriae, posset esse erroris occasio, vt scilicet motus adorantis sisteret in homine, inquantùm est res quaedam, & non ferretur in Deum, cuius est imago. Quod non potest contingere de imagine sculpta vel picta in materia sensibili.

¶Ad quartum dicendum, quòd Apostoli familiari instinctu Spiritus sancti quaedam Ecclesiis tradiderunt seruanda, quae non reliquerunt in scriptis, sed in obseruatione Ecclesiae per successionem fidelium. Vnde ipse dicit 2. ad Thessalon. 2. State, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, scilicet ore prolatum, siue per Epistolam, scilicet scripto transmissam. Et inter huiusmodi traditiones est imaginum Christi adoratio. Vnde & beatus Lucas dicitur depinxisse Christi imaginem, quae Romae habetur.

creatori: quia non exhibetur conditioni adorantis rei, sed rationi adorandi, quae est ipse Christus. Et hoc est quod in litera dicit Autor, quod per hunc modum, scilicet quo totum in parte honoratur, adoratur etiam quae in imagine. Habes & falsum intellectum Aristotelicae propositionis, causam, fuisse errandi.

¶Ad obiecta contra dictam propositionem ex parte motus, iam patet quòd vera est de vtroque motus genere, scilicet appetitiui & apprehensiui: quoniam impossibile est intelligere aut colere imaginem, vt exercet imaginis actum, nisi terminetur apprehensione vel appetitu sit res repraesentata: quia ipsa est tunc ratio terminandi vtrumque motum. In aequiuoco quoque laborant obiecta ex parte imaginis: quoniam, vt iam patet, ignorant imaginem vt exercet imaginis actum: quae cùm adoratur, non relatio nec figura, sed persona adoratur repraesentata in imagine, vt in conditione in qua adoratur.

¶Ad obiecta ex parte vnitatis dicitur, quòd est sermo de vnitate simpliciter, hoc est, specifica: quia est sermo de vnitate motus secundum se primò terminati, ex quo vnitas specifica motus sumitur. Nec obstat differentia penes esse sine medio vel cum medio: quia non inuenitur hic medium ex parte termini, sed solùm secundum conditionem diuersam eiusdem termini: eadem siquidem persona repraesentata, terminat formaliter motum vel in seipsa, vel in sua imagine. Conditiones autem quia non variant speciem termini, consequenter nec speciem motus in terminum.

¶Ad obiecta autem Durandi dicitur, quod sanè intellecta imagine vt imagine, imago & repraesentata res sunt idem, quo ad formalem rationem terminandi motum (quod ipse non vidit) & ideo optimè infertur, quòd honor exhibitus rei, exhibendus est imagini. Errant enim sunt: quia non est intellectum quid importat imago vt imago in actu exercito.

¶Ad aliam obiectionem eiusdem dicitur, quòd imago Christi, propriè loquendo, est adoranda adoratione latriae, quae soli Creatori debetur. Distinctio autem ab obiiciente inducta, de per se vel per accidens coniunctio refutanda est vt insufficiens. Distinguitur siquidem in primo articulo huius quaestio. honorari vt rem honoratam dupliciter, vel secundum se vel secundum aliud. Et ad secundum modum (vt ibi dicitur, & declaratum est) spectat adorari personam in sua imagine. Exhibetur siquidem Christi imagini latria vt termino secundum Christum in ipsa vel Christo in sua imagine quorum neutrum est aliud, quàm exhibere latriam Creatori Iesu Christo.

¶Ad tertium eiusdem dicitur, quòd Autoris & commune dictum est propriè dictum, & non est ob ignorantiam quorundam, inter impropria locandum, vt obiiciens facit. Cuius error ex hoc potest conuinci, quòd si imago Christi non nisi quia ad memoriam aut cognitionem reducit Christi, adorari dicitur, posset pari ratione quaelibet res, quatenus reducit in memoriam Christi, adorari adoratione latriae. Et si hoc pones in practica, percipies, & videbis quòd Ecclesia non ideo imaginem Christi adorat, quia fecit sibi iam figuram rememoratiuam Christi: sed quia imago Christi adoranda latria est, ideo eam adorat. Si autem esset huiusmodi adoratio, nostra lege aut consuetudine posita, fictis istiusmodi rememoratiuis, quae Ecclesiam à Iudaeorum priscorúmque quorundam imaginum cultui detrahentium moribus eripuisset, quis iustè damnasset Iusae malitia insanantes imaginibus principium? Manifestant haec imagines, quia imagines, honorandas aut dehonorandas esse.

¶*Num imagines Dei, & daemonum absque errore ab hominibus effingi possint.*

Dubium. ¶In responsione ad primum eiusdem artic. circa imagines Dei, dubium occurrit, an sint licitae. Et est ratio dubij quia ad literam Damasceni in litera damnat illas insipientiae & impietatis. Et eadem est ratio nunc de deitate, quae erat in veteri lege quo ad rem figurabilem vel non secundum se: constat autem in veteri lege imagines Dei esse prohibitas: occasio quoque falsae opinionis de Deo ex imaginibus eadem vtrobique est. Vnde nõ desunt doctores reprehendentes imagines sanctae Trinitatis.

¶In oppositum autem est Ecclesiae vsus, admittens Trinitatis imagines, repraesentantes non solùm Filium incarnatum, sed Patrem ac Spiritum sanctum. Adsunt & literae huius verba sonantia quòd postquam Deus est incarnatus, potest adorari in imagine.

¶Ad huius rei euidentiam aduertendum est, tripliciter posse formari imagines Dei, secluso incarnationis mysterio. Primò vt res diuina figuretur per imagines. Et sic insipientiae quo ad partem apprehensiuam, & impietatis secundum partem appetitiuam, est figurare quod diuinum est, vt Damasc. dicit. Et hac ratione damnantur imagines Dei, vt Deus est: & ingerunt erroneam de Deo opinionem. Et hoc modo in Ecclesia Dei constat non haberi imagines Dei.

¶Secundò, vt species Dei in Scripturis traditae figurentur: sicut cùm depingitur Spiritus sanctus in forma columbae, non vt Spiritus sanctus figuratus lineamentis columbae monstretur: sed vt species in qua apparuit Spiritus sanctus, figurata monstretur. Et hoc frequenti vsu Ecclesia passim efficit & de Deo, & de Christo, & de Angelis, & de Sanctis: vt patet quum Deus depingitur imaginibus specierum, in quibus visus dicitur in Testamento veteri, vt in forme senis antiqui, scilicet dierum, Dani. 7. & Christus in forma agni, & Angeli, cum sex alis, & Euangelistae in forma quatuor animalium. Et haec non solum pinguntur, vt ostendantur (sicut Cherubim olim in templo) sed vt adorentur, vt frequens vsus Ecclesiae testatur.

¶Tertiò, vt ex similitudinibus apud nos etiam fictis, ad infigurabilia ascendamus: sicut Angelorum imaginem, facimus iuuenem pulchrum, alatum, cum diademate: non quod talis sit Angelus, sed vt vel ex similitudine sibi naturae, scilicet humana (apposita sanctitate per diadema, & iuuentute pro perfectione, & alis concitatione pro celeritate) vel sic ex sensibilibus ad insensibilia veneranda ascendamus. Et hoc modo alicubi Spiritus sanctus in forma senis, orbem pugillo concludentis, &c. figuratur. Hic autem tertius modus satis propinquus est ritui Paganorum, figurantium Deum diuersimode, prout causa est diuersorum effectuum, vt in forma Mineruae ratione sapientiae, & huiusmodi.

¶His praemissis sciendum est, quod figurare diuinum primo modo, est actus ex suo genere malus moraliter, quia radix sua per repugnantiam maiestati, repugnat siquidem deitati, figurabilem esse. Figurare autem Deum secundo vel tertio modo ad actum instructionis, est actus ex suo genere bonus: quoniam naturale est homini per sensibilia discere insensibilia. Vnde picturae codices sunt populorum: sicut libri, in quibus per haec sensibilia docemur intelligibilia contemplari, propter eruditos sunt. & sic Moyses statuas constituit Angelorum in templo. Sed ad actum cultus figurare haec, actus est solitariè sumptus, non bonus nec eligibilis, sed declinabilis: sicut occidere hominem, si solitariè proponatur, non est actus eligibilis aut laudabilis: sed si nihil addatur, malus & vituperabilis. Sed si figurare Deum ad actum cultus, vestiatur quibusdam circumstantiis (puta autoritate Ecclesiasticae consuetudinis, securitate ab errorum occasione, pietatéque colentium) redditur actus iste honestus, sicut si occidere hominem, induatur circumstantias publicae potestatis, actum percipientis propter iustitiam ac commune bonum, erit occidere hominem, actus honestus.

¶Cauere ergo oportet, ne facilis sit sententia contra quancunque partem habenda: siquidem in primis est ratio errorum. Nam si ex falsa aliqua opinione de Deo aut Angelis, &c. aliqua processit aut perseuerat imago tertij modi, vel secundi insensata, abolenda esset, & instruendus populus. Dico autem vel secundi insensata: quia etsi ad repraesentationem historiae Deus depingitur in forma rubi ardentis, loquentis Moysi, & similium visionum: quia tamen Ecclesia non consueuit omnia figuralia proponere vt colenda, ideo cauendum est ne noua abusio introducta sit, puta si petra adoraretur pro Christo, quia scriptum est, Petra autem erat Christus. Si verò nulla falsa opinio aut praesumptio interuenit, sed antiquus Ecclesiae vsus seruatur, nullúsque occasionem errandi accipit (quia plebs est bene instructa in fide, & credit Deum spiritum esse, & in omnibus rectè cum Ecclesia sentiunt) non video peccatum aliquod in huiusmodi cultu imaginum tam secundi, quàm tertij modi. Et secundum quidem autoritatem habet ex sacra Scriptura & Ecclesiae vsu manifestè.

¶Tertius autem: quia originaliter secundum partes est ex sacra Scriptura (quamuis non tota imago) & Ecclesiae vsu approbatur, non solùm tolerabilis, sed licitus mihi videtur. Ex eo enim quòd cultus Deo exhibetur in imagine, non impiae aut praesumptuosae, sed ab Ecclesia propositae, actus adorationis circa debitam materiam versatur: ac pro hoc nullam peccati rationem habet. Et si sic est, non videntur cassandae Trinitatis imagines in forma senis, crucifixum sustinentis, columba intermedia. partes enim imaginis huius ex sacra sunt Scriptura. Et de Filij & Spiritus sancti imaginibus constat. De Patris autem ex Daniele habetur cap. 7. cùm dicitur de Filio, quod peruenit ad antiquum dierum, hoc est Deum Patrem. Et hic, vt dictum est, vbi nulla est occasio erroris.

¶Non laudo tamen huiusmodi multiplicationem imaginum Trinitatis aut deitatis, aut Dei Patris, aut Spiritus sancti, nisi in specie columbae & igneae linguae super discipulos: sed potius tanquam infigurabilis, tanquam supra nubem aliquam auream latens, pingendus esset Deus: vnde effectus creationis prouenirent. Vt vel sic erudiretur plebs, quòd Deus est spiritus infigurabilis, sicut Moyses absque sedente sedem impositam Angelis statuens, Deum intelligi & coli super omnia quiescentem, regnantem, prospicientem ac iudicantem ordinauit sapientissimè. imagines enim codices sunt populorum. & propterea à multis reprehenduntur, tanquam occasionem errandi praebentes, quantum est ex se. Et verum dicerent, nisi conditiones praedictae excusarent actum, vt dictum est.

¶Et per haec patet responsio ad obiecta: quoniam aliqualiter omnia verum concludunt, dum Dei imagines, solitariè propositae dissonant. & autoritate fultae ecclesiasticae consuetudinis, securitatéque ab errore concurrente, cum origine à sacra Scriptura in toto vel parte, honestantur.

¶Super

¶ Super Quaestionem vicesimaquintam Articulum quartum.

Secunda secundae q. 103. arti. 4. ad 3. Et 3. dist. 9. quaest. 1. art. 2. q. 4. Comment.

TItulus de cruce Christi loquitur, siue illa in qua passus est Christus, siue quacunque alia, vt est crux Christi.

¶ In corpore articuli duae sunt partes. Primò, determinatur, in communi de se honorata & qualitate adorationis. Et dicuntur quatuor. Primum est, Soli rationali naturae debetur honor, intellige ratione sui. Secundum est, Creaturae insensibili non debetur honor nisi ratione rationalis naturae. Tertium est, Dupliciter creaturae insensibili ratione naturae rationalis honor debetur, vel ratione repraesentationis, vel ratione coniunctionis quomodolibet. Declaratur hoc exemplis imaginis & vestis regiae. Quartum est, Vtroq. modo eadem exhibetur reuerentia, quae exhibetur & Regi. In secunda parte respondetur in speciali de cruce Christi, distinguendo, vel de cruce illa, in qua Christus pependit, vel de quacunque alia. Et de prima quidem respondetur vna conclusione habente duas partes, quod est veneranda vtroq. modo, & adoratione latriae, qua Christus adoratur, & declaratur quo ad singula clarè. De cruce verò Christi in quacunque alia materia respondetur quod est adoranda etiam latria, inquantum repraesentatiua Christi, sicut Christi crucifixi imago. Omnia clare patent in litera, aduertendo quod allocutio crucis pro effectu affertur adorationis eiusdem, qua Christus adoratur: ex eo enim quod ipsam alloquimur quasi Christum, signum est quod ad ipsam vt Christum nos recurrimus. Et propterea allocutio fit etiam ad crucem in omni materia, & non ad illam tantùm, in qua Christus pependit.

¶ Aduerte hic, quod Durand. vbi suprà, & Ioan. Capreolus crediderunt Autorem retractasse hic quod in tertio senten. dixerat, scilicet crucem illam, in qua pependit Christus, esse adorandam non solum vt imaginem Christi latria, sed vt quandam rem Christi hyperdulia, quasi crux illa Christi non sit capax adorationis, vt est quaedam res Christi. Parcant mihi Domini isti: non retractauit, sed magnificauit hic Autor doctrinam ibi traditam: quoniam crucem illam vt quandam Christi rem per contactum, ibi hyperdulia, hic latria adorandam dicit. Hoc enim patet non esse reuocationem dicti, quòd crux illa vt quaedam Christi res, est veneranda: sed magnificationem

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum crux Christi sit adoranda adoratione latriae.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod crux Christi non sit adoranda adoratione latriae. Nullus enim pius filius veneratur contumeliam patris sui: puta flagellum quo flagellatus esset, vel lignum in quo fuisset suspensus: sed magis illud abhorreret. Christus autem in ligno crucis opprobriosissimam mortem passus est secundum illud Sap. 2. Morte turpissima condemnemus eum. Ergo non debemus crucem venerari, sed magis abhorrere.

¶ Praeterea, Humanitas Christi adoratione latriae adoratur, inquantum est vnita filio Dei in persona. Quod de cruce dici non potest. Ergo crux Christi non est adoranda adoratione latriae.

¶ Praeterea, Sicut crux Christi fuit instrumentum passionis eius & mortis, ita etiam & multa alia (puta clauus, corona & lancea) quibus tamen non exhibemus latriae cultum. Ergo videtur quòd crux Christi non sit adoratione latriae adoranda.

¶ SED CONTRA est, quòd illi exhibemus latriae cultum, in quo ponimus spem salutis. Sed in cruce Christi ponimus spem salutis: cantat enim Ecclesia, O crux, aue spes vnica, hoc passionis tempore auge piis iustitiam, reisque dona veniam. Ergo crux Christi est adoranda adoratione latriae.

CONCLVSIO.

¶ Cùm in cruce Christi fuerit tota nostra salutis spes adoratione latria, pro tanto adoranda est, quod in ea affixus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, honor seu reuerentia non debetur nisi rationali naturae: creaturae autem insensibili non debetur honor vel reuerentia nisi ratione rationalis naturae. Et hoc dupliciter. Vno modo inquantum repraesentat rationalem naturam. alio modo, inquantum ei quocunque modo coniungitur. Primo modo consueuerunt homines venerari Regis imaginem: secundo modo eius vestimentum. Vtrunque autem venerantur homines eadem veneratione qua venerantur & Regem. Si ergo loquamur de ipsa cruce, in qua Christus crucifixus est, vtroque modo est à nobis veneranda: vno scilicet modo inquantum repraesentat nobis figuram Christi extensi in ea: alio modo ex contactu ad membra Christi, & ex hoc quòd eius sanguine est perfusa. Vnde vtroque modo adoratur eadem adoratione cum Christo, scilicet adoratione latriae. Et propter hoc etiam crucem alloquimur & deprecamur quasi ipsum crucifixum. Si verò loquamur de effigie crucis Christi in quacunque alia materia (puta lapidis vel ligni, argenti vel auri) sic veneramur crucem tantùm, vt imaginem Christi, quam veneramur adoratione latriae: vt suprà dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in cruce Christi quantum ad intentionem vel opinionem infidelium consideratur opprobrium Christi: sed quantum ad effectum nostrae salutis consideratur virtus diuina ipsius, quae de hostibus triumphauit: secundum illud Colloss. 2. Ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, & spolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Et ideo dicit Apostolus 1. ad Corin. 1. Verbum crucis pereuntibus quidem stultitia est, his autem, qui salui fiunt, id est nobis, virtus Dei est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd crux Christi, licet non fuerit vnita verbo Dei in persona: fuit tamen ei vnita aliquo alio modo, scilicet per repraesentationem & contactum. Et hac sola ratione exhibetur ei reuerentia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quantum ad rationem contactus membrorum Christi, adoramus non solùm crucem, sed etiam omnia quae sunt Christi. Vnde Damasc. dicit in 4. lib. pretiosum lignum vt sanctificatum tactu sancti corporis & sanguinis, decenter adorandum, clauos, indumenta, lanceam, & sacra eius tabernacula, quae sunt praesepe, spelunca, & huiusmodi. Ista tamen non repraesentant imaginem Christi, sicut crux, quae dicitur signum filij hominis, quod apparebit in caelo: vt dicitur Matth. 24. Ideòque mulieribus dixit Angelus, Iesum quaeritis Nazarenum crucifixum: non dixit lanceatum, sed crucifixum. Et inde est quòd crucem Christi veneramur in quacunque materia, non autem imaginem clauorum, vel quorumcunque huiusmodi.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum mater Christi sit adoranda adoratione latriae.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd mater Dei sit adoranda adoratione latriae. Videtur enim idem honor esse exhibendus matri Regis, & Regi: vnde dicitur 3. Reg. 2. quòd positus est thronus matri Regis, quae sedet ad dexteram eius. Et Aug. dicit in sermone de Assumptione, Thronum Dei, & thalamum Domini caeli, atque tabernaculum Christi dignum est ibi esse, vbi est ipse. Sed Christus adoratur adoratione latriae, ergo & mater eius.

¶ Praeterea, Damasc. dicit in 4. lib. quod honor Matris refertur ad filium. Sed filius adoratur adoratione latriae, ergo & Mater.

¶ Praeterea, Coniunctior est Christo mater eius quàm crux. Sed crux adoratur adoratione latriae, ergo & mater Christi est adoratione latriae adoranda.

¶ SED CONTRA est, quòd mater Dei est pura creatura. Non ergo ei debetur adoratio latriae.

CONCLVSIO.

¶ Beata Virgo, cùm sit creatura rationalis, non latria, sed hyperdulia, adoranda est.

¶ RESPONDEO dicendum, quod quia latria soli Deo debetur, nulli creaturae debetur latria, prout creaturam secundum se veneramur. Licet autem creaturae insensibiles non sint capaces venerationis secundum seipsas, creatura tamen rationalis est capax venerationis secundum seipsam: & ideo nulli purae creaturae rationali debetur cultus latriae. Cùm igitur beata Virgo sit pura creatura rationalis, non debetur ei adoratio latriae: sed solùm veneratio duliae, eminentius tamen quàm caeteris creaturis, inquantum ipsa est mater Dei. Et ideo dicitur quòd debetur ei non qualiscunque dulia, sed hyperdulia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod matri Regis non debetur equalis honor honori, qui debetur Regi: debetur tamen ei quidam honor consimilis ratione cuiusdam excellentiae. Et hoc significant autoritates inductae.

¶ Ad

illius, dum ab hyperdulia ad latriam ascenditur.

¶ Super Quaestionem vicesimaquintam Articulum quintum.

Comment.

IN corpore art. vnica est conclusio, habens duas partes: Beata virgo est adoranda non latria, sed hyperdulia. Probatur primò pars negatiua. Nulli rei venerabili secundum se, nisi soli Deo debetur latria: ergo nulli purae creaturae rationali: ergo beatae Virgini non debetur latria. Antecedens in illa particula, venerabili secundum se, excludit & creaturas insensibiles (quales sunt imagines & cruces, quae non sunt secundum se venerabiles) excludit & humanitatem Christi, quae secundum se non est venerabilis vt sit adorata, vt patet ex dictis superius. Ambo enim adorantur latria: vt patet ex antedictis. & ideo in litera apponitur ly purae, cum dicitur purae creaturae. Consequentia prima probatur quia creatura rationalis est capax secundum se honoris. secunda autem, quia beata Virgo est pura creatura rationalis. Secunda autem pars probatur quia veneranda est eminentius creaturis caeteris: quia est mater Dei.

Secunda secundae quaest. 103. art. 4. Et 3. dist. 9. q. 1. art. 3.

¶ In hoc articulo & specialiter in responsione ad tertium dubium occurrit: quia non debet esse minoris conditionis res veneranda secundum se & secundum aliud, quàm si esset solùm veneranda secundum aliud: quoniam venerabilitas secundum se, non est conditio diminuens rationem venerabilitatis: sed beata Virgo si non esset venerabilis secundum se, sed solùm ratione Christi vt crux, adoraretur latria non minus quàm crux Christi quia intrinsecè fuit illi coniuncta: ergo etiam nunc vt res coniuncta Christo, adoranda est latria, & secundum seipsam, hyperdulia. Et confirmatur: quia iam dictum est, quod non inconuenit vnam & eandem personam adorari duplici adoratione.

¶ Ad hoc dicitur, quòd licet venerabilitas secundum se, non distrahat rationem venerabilitatis immò est perfectior differentia eius, distrahit tamen rationem venerabilitatis ratione alterius: ita quod venerabile ratione alterius, distrahitur per venerabile secundum se. Exemplum, per se subsistere non distrahit rationem entis, sed est perfectior illius modus, sed distrahit rationem entis in alio, puta accidentis. Et ideo quum latria inter creaturas debeatur soli venerabili ratione alterius, consequens est quòd

¶ Ad secundum dicendum, q̀ honor matris refertur ad filiũ, quia ipsa mater est propter filiũ adoranda. Non tamẽ eo modo quo honor imaginis refertur ad exẽplar: quia ipsa imago prout in se consideratur vt res quædam, nullo modo est veneranda.

¶ Ad tertium dicendum, q̀ crux non est capax venerationis prout in se consideratur, vt dictum est: sed beata Virgo secundum seipsam est venerationis capax. Et ideo non est similis ratio.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum reliquiæ sanctorum sint adorandæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̀ Sanctorũ reliquię nullo modo sint adorandæ. Non enim est aliquid faciendũ, quod possit esse occasio erroris. Sed adorare mortuorũ reliquias, videtur ad errorẽ Gentiliũ pertinere, qui mortuis hominibus honorificentiam impendebant. Ergo non sunt Sanctorum reliquiæ adorandæ.

¶ Præterea, Stultum videtur rẽ insensibilẽ venerari. Sed Sanctorũ reliquiæ sunt insensibilia corpora. Ergo stultũ est eas venerari.

¶ Præterea, Corpus mortuũ nõ est eiusdem speciei cum corpore viuo: & per consequẽs non videtur esse numero idem. Ergo videtur quòd post mortem alicuius Sancti, corpus eius non sit adorandum.

¶ SED CONRTA est quod dicitur in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, Sanctorum corpora, & præcipuè beatorũ Martyrum reliquias, ac si Christi membra, sincerissimè honoranda, scilicet credimus. Et postea subditur. Si quis contra hanc sententiam voluit esse, nõ Christianus, sed Eugnomianus & Vigilantianus creditur.

CONCLVSIO.

¶ Cum sanctos Dei veneremur, eorum quoq; corpora, & reliquias venerari nos oportet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Aug. dicit in lib. de Ci. Dei. Si paterna vestis & annulus, ac si quid est huiusmodi, tãtò carius est posteris, quantò erga parẽtes est maior affectus, nullo modo ipsa spernẽda sunt corpora, quæ vtiq; multò familiarius atq; coniunctius quàm quælibet indumenta gestamus. hæc enim ad ipsam naturã hominis pertinent. Ex quo patet, q̀ qui habet affectũ ad aliquẽ, etiam ea quæ de ipso post mortem relinquuntur, veneratur: non solùm corpus aut partes corporis eius, sed etiam aliqua exteriora, puta vestes, & similia. Manifestum est autem, q̀ Sanctos Dei in veneratione habere debemus, tanquam mẽbra Christi, Dei filios, & amicos, & nostros intercessores. Et ideo eorum reliquias qualescunq;, honore congruo in eorum memoriam venerari debemus, & pręcipuè eorum corpora, quæ fuerunt templa & organa Spiritus sancti in eis habitantis & operantis, & sunt corpori Christi configurãda per gloriosam Resurrectionẽ. Vnde & ipse Deus huiusmodi reliquias conuenienter honorat, in eorum * præsentiam miracula faciendo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hæc fuit ratio Vigilantij, cuius verba introducit Hiero. in lib. quem contra eum scribit, dicentis, Propè ritum Gentilium videmus sub prætextu religionis introductũ, puluisculum nescio quem in modico vasculo, pretioso linteamine circumdatum osculantes adorant. Contra quem Hiero. dicit in Epistola ad Riparium: Nos non dico Martyrum reliquias, sed nec Solem nec Lunam nec Angelos adoramus, scilicet adoratione latriæ, honoramus autem reliquias Martyrum, vt eũ cuius sunt Martyres, adoremus: honoramus seruos, vt honor seruorũ redundet ad dominum. Sic ergo honorando reliquias Sanctorum, non incidimus in errorẽ Gentilium, qui cultum latriæ mortuis hominibus exhibebant.

¶ Ad secundum dicendum, quòd corpus illud insensibile non adoramus propter seipsum, sed propter animam, quæ fuit ei vnita, quæ nũc fruitur Deo: & propter Deum, cuius fuerunt ministri.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpus mortui alicuius Sancti non est idem numero quod primò fuit dum viueret, propter diuersitatem formæ, quæ est anima: est tamen idem identitate materiæ, quæ est iterum suæ formæ vnienda.

QVAESTIO VICESIMASEXTA, De eo, quòd Christus Mediator Dei & hominum dicitur, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de hoc, quòd dicitur Christus Dei & hominum mediator.

¶ Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primò, vtrùm esse mediatorem Dei, & hominum, sit proprium Christo.

¶ Secundò, vtrùm hoc conueniat ei secundum humanã naturã.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum esse mediatorem Dei & hominum, sit proprium Christo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd esse mediatorem Dei & hominũ, non sit propriũ Christo. Sicut enim Sacerdos, ita & Propheta videtur esse mediator inter Deum & homines: secũdum illud Deut. 5. Ego illo tempore sequester fui & medius inter Deum & vos. Sed esse Prophetam & Sacerdotem, non est proprium Christo. Ergo nec etiam esse mediatorem. *3. di. 19. artic. 5. q. 3. Et opusc. 3. ca. 22. Et opusc. 60. c. 18. Et Gal. 3. le. 7. f.*

¶ Præterea, Illud quod conuenit Angelis bonis & malis, non potest dici esse proprium Christo. Sed esse medium inter Deũ & homines, conuenit Angelis bonis vt Dionysius dicit 4. cap. de Diui. nom. cõuenit etiam Angelis malis, id est dęmonibus: habent enim quædam communia cum Deo, scilicet immortalitatem, quædam cum hominibus, scilicet quòd sunt animo passiui, & per consequens miseri: vt patet per Augu. in 9. de Ciuit. Dei. Ergo esse mediatorem Dei & hominũ non est propriũ Christo.

¶ Præterea, Ad officiũ mediatoris pertinet interpellare ad vnũ eorum, inter quos est mediator pro altero. Sed Spiritus sanctus sicut dicitur Rom 8. interpellat pro nobis ad Deum gemitibus inenarrabilibus. Ergo Spiritus sanctus est mediator inter Deum & homines. Non ergo est proprium Christo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur primæ ad Timot. 2. Vnus est mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus.

CONCLVSIO.

¶ Soli Christo conuenit esse mediatorẽ simpliciter & perfectiuè, cum nõ obstet multos alios esse secũdũ quid mediatores, scilicet dispositiuè & ministerialiter.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad Mediatoris officium propriè pertinet, coniungere & vnire eos inter quos est mediator. Nam extrema vniuntur in medio. Vnire autem homines Deo perfectiuè, quod conuenit Christo, per quem homines sunt reconciliati Deo, secundum illud 2. ad Corint. 5. Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Et ideo solus Christus est perfectus Dei & hominum mediator, inquantum per suam mortem humanum genus Deo recõciliauit. vnde cùm Apostolus dixisset, Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, subiunxit, Qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus. Nihil tamen prohibet aliquos alios secundum quid, dici mediatores inter Deum & homines; prout scilicet cooperantur ad

---

est quòd quodcunque creatum est secundũ se venerabile, non sit ratione alterius venerabile latria.

¶ Et si contra hoc instetur, q̀ distinctio ista est vera in essentialibus, nõ autẽ in accidentalibus cõiunctis, qualiter tamen iunctæ duæ rationes adorabilitatis in vna persona: respondeatur q̀ nos nõ dicimus oppositũ, sed respõdemus argumento ex conditione distrahente.

¶ Ad materiam autẽ dicimus cũ Autore in art. 2. ad 3. q̀ occasio erroris vitanda. *Secunda secundæ, q. 94. ar. 4. 3.* facit vt rationalis creatura nõ adoretur vt imago Dei & pari ratione vt res cõiuncta Christo, ne scilicet motus adorationis sistat in rationali natura secundũ se. Quocirca sicut personã Christi nõ nisi latria veneramur, ad euitandũ errorẽ recurrentiũ ad Christum, vt purã creaturam: ita personam beatæ Virginis sola hyperdulia honoramus, ad euitandũ errorẽ eorũ, qui latriã terminarent ad beatam Virginẽ secundũ se. Nõ enim plebs tantùm penetraret vt adoraret latria Christum in beata Virgine: & seorsum adoraret hyperdulia ipsam secundũ se beatã Virginem, sine qua discretione error accideret: & ideo simpliciter dicitur q̀ non est adoranda latria, sed hyperdulia.

¶ super Quæstionem vicesimaquinta Articulum sextum.

Omnes. TItulus hic clarissimus est.

¶ In corpore articuli, vnica est conclusio dupliciter probata. Conclusio est, Reliquias Sanctorum qualescũq; congruo honore venerari debemus, & præcipuè eorũ corpora. Probatur primò: Affectum alicui, veneramur etiam illa quæ de ipso post mortem relinquuntur, sed Sanctos Dei veneramur: ergo eorum reliquias venerari debemus, & præcipue eorũ corpora. Maior probatur autoritate Aug. Minor probatur ex quatuor: quia Sancti sunt Christi mẽbra, quia Dei filij, quia amici, quia nostri intercessores. Pars autem specificata in conclusione, scilicet pręcipuè eorum corpora, manifestatur ex tribus: quia templa Spiritus sancti inhabitantis: quia organa Spiritus sancti operantis per ea fuerunt, quia sunt corpori Christi configuranda. Secundò probatur conclusio, quia Deus Sanctorum reliquias honorat miraculis: ergo & nos debemus honorare.

** Alias præsentia.*

¶ super Quæstionem vicesimasexta Articulum primum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore articuli sunt duę conclusiones. Prima est, Esse mediatorem inter Deũ & homines, simpliciter seu perfectiuè, est proprium Christo. Secũda est, Nihil prohibet alios dici mediatores secundum quid, scilicet dispositiuè vel ministerialiter. Prima cõclusio probatur. Vnire homines Deo perfectiuè, conuenit soli Christo, ergo solus Christus est perfectus mediator Dei & hominũ. Antecedẽs probatur quia per mortem suam mundum Deo reconciliauit, & Apostolus dicit, Deus erat in Christo mũdum sibi reconcilians. Consequentia verò probatur & ratione: quia mediatoris officiũ est mediare inter eos, inter quos est mediator. probatur: quia in medio vniuntur extrema. Et autoritate Apost. quia cum dixisset, Mediator, &c subiunxit, Qui dedit, &c. Secunda conclusio vt clara relinquitur quia coöperantur aliqui ad vnionem,

** alidi, mortuo.*

¶ Super Quaestionis vicesimasexta Articulum secundum.

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore duo fiunt: primò ponuntur duæ cõditiones mediatoris, secundò applicantur ad Christum dupliciter, & secundum ꝙ Deus negatiuè, & secũdum quòd homo affirmatiuè & sic respondetur quæsito. Christus verissimè dicitur mediator Dei & hominum secundum quòd homo. Omnia clara sunt in littera: consistit enim eius processus in hoc: Mediator secundum duo quæ habet (scilicet esse medium & officiũ coniungendi extrema inter se) duas exigit conditiones: prima est distantia ab extremis, secũda est delatio ad extrema vtrinque ex altero. Sed Christus, secundũ quòd Deus, neutram habet, quia nõ distat à Deo in natura aut dominio: nec aliquid Dei nõ suũ deferre potest: at per hoc nihil potest deferre ex Deo tanquam extremo. Sed secundum quòd homo, habet vtramque: quia distat à Deo natura, & ab hominibus puris dignitate gratiæ & gloriæ: defert quoque præcepta donaque Dei ad homines, & satisfactionem ac interpellationem ex hominibus ad Deum, non quasi hæc ab hominibus accipiat, sed quia hæc vice hominum ipse Deo offert, quod vocatur pro hominibus offerre ac satisfacere. Nihilominus satisfactionẽ ex hominibus quodammodo accipit, pro quanto ex massa peccatrice, carne scilicet humana ab Adam genita, naturam passibilem in qua satisfaceret assumpsit.

Annot. ¶ In responsione ad primum & tertium simul considera discernendo rationem specificantẽ id quo Christus mediat, aut satisfacit & radicem vnde illud, quo efficax originaliter redditur ad mediandum, & satisfaciendum, & merendum pro omnibus. Nam si specificare aut determinare quæris naturam, qua Christus meretur, mediat, & satisfacit, proculdubio natura humana est: creatæ quippe naturæ sunt actus isti. Sed si quæris, vnde natura creata tanti est, vt mediet, mereatur, & satisfaciat pro toto mũdo, ex gratia vnionis, ex hypostasi est diuina: quia enim Christus vnigenitus est Patris, ideo per naturam assumptam satisfacit, meretur & mediat. Et hoc est quod in responsione ad primũ, docemur & doctrina superius habita de efficacia satisfactionis & meriti Christi sic applicanda est in responsione ad tertium. Et sic omnia consonant.

3.di.19. ar.5.q.2 Et 4.di. 43.art. 2.q&.1. cor. Et dist. 48.q.1. art.2. Et veri q.29.ar. 5.ad.5. Et 1.Timot.2.l. 1 fin. Et 2.Ti mo.2.co lum.2.

tur ad vnionem hominum cum Deo dispositiuè vel ministerialiter.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Prophetæ & Sacerdotes veteris Testamenti, dicti sunt mediatores inter Deum & homines dispositiuè, & ministerialiter, inquantũ scilicet prænuntiabant & præfigurabant verum & perfectum Dei & hominum mediatorem. Sacerdotes verò noui Testamenti possunt dici mediatores Dei & hominum, inquantum sunt ministri veri Mediatoris, vice ipsius salutaria sacramenta hominibus exhibentes.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd Angeli boni, vt Aug. dicit in 9. de Ciu. Dei, non rectè possunt dici mediatores inter Deum & homines. Cùm enim vtrunque habeant commune cum Deo & beatitudinẽ & immortalitatẽ, nihil autẽ horũ cum hominibus miseris & mortalibus, quomodo nõ potius remoti sunt ab hominibus, Deóq; coniuncti, quàm inter vtrosq; medij constituti? Diony. tamen dicit eos esse medios, quia secundum gradum naturæ sunt infra Deũ & supra homines constituti: & mediatoris officiũ exercent, non quòd principaliter & perfectiuè, sed ministerialiter & dispositiuè. Vnde Matthæ. 4. dicitur, ꝙ accesserunt Angeli, & ministrabãt ei, scilicet Christo. Dæmones autem habent cõmunem cum Deo immortalitatem, cum hominibus autẽ miseriam: ad hoc enim se interponit mediũ dæmon immortalis & miser, vt ad immortalitatẽ beatam transire non sinat, sed perducat ad miseriam immortalẽ. Vnde est sicut malus medius, qui separat amicos. Christus autẽ habuit cõmunem cum Deo beatitudinẽ, cum hominibus autẽ mortalitatẽ. & ideo ad hoc se interposuit mediũ vt mortalitate trãsacta & ex mortuis faceret immortales (quod in se resurgendo mõstrauit) & ex miseris beatos, vnde nunquã ipse decessit. Et ideo ipse est bonus mediator, qui recõciliat inimicos.

¶Ad tertium dicendum, quòd Spiritus sanctus cùm sit per omnia Deo æqualis, non potest dici medius vel mediator inter Deũ & homines, sed solus Christus, qui licet secundum diuinitatem æqualis sit Patri, tamen secundum humanitatem minor est Patre, vt suprà dictum est. Vnde semper illud ad Gal. 3. Christus est mediator. dicit Glos. Non Pater nec Spiritus sanctus. Dicitur autẽ Spiritus sanctus interpellare pro nobis, quia ipse interpellare nos facit.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm Christus, secundum quòd homo, sit mediator Dei & hominum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ Christus non sit mediator Dei & hominũ, secundũ ꝙ homo. Dicit enim Aug. in li. cõtra Felicianũ: Vna est Christi persona, ne sit nõ vnus Christus, nõ vna substãtia, ne mediatoris dispẽsatione submota, aut Dei tantùm dicatur aut hominis filius. Sed non est Dei & hominis filius, secundũ ꝙ homo, sed simul secundũ ꝙ Deus & homo. Ergo neq; dicendum est, quòd sit mediator Dei & hominum solùm secundum quòd homo.

¶Præterea, Sicut Christus, inquantum est Deus, cõuenit cũ Patre & Spiritu sancto, ita inquantum est homo, conuenit cum hominibus. Sed propter hoc, ꝙ inquantum est Deus, cõuenit cũ Patre & Spiritu sancto, nõ potest dici mediator, inquantũ est Deus: gasuper illud 1. ad Tim. 2. Mediator Dei & hominum, &c. dicit glos. Inquantũ est Verbum, nõ medius est: quia æqualis est Deo, & Deus apud Deũ, & simul vnus Deus. Ergo nec etiam inquantum est homo, potest dici mediator, propter conuenientiam quã cum hominibus habet.

¶Præterea, Christus dicitur mediator, inquantum reconciliauit nos Deo: quod quidem fecit, auferẽdo peccatum, quod nos separabat à Deo. Sed auferre peccatũ, conuenit Christo, non inquantum est homo, sed inquantum est Deus. Ergo Christus, inquantum est homo, non est mediator, sed inquantum est Deus.

¶ Prima partis de Christo tractatus tertium.

Hic incipit tertius tractatus primæ partis, quæ de Christo est, tractatq; hæc vsque ad q. 59. de spectantibus ad ingressum Christi in mundũ: vt clarè patet in litera.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. 9. de Ciu. Dei. Non ob hoc mediator est Christus, quia est verbũ: maximè quippe immortale & maximè beatum Verbũ, longè à mortalibus miseris: sed mediator secundum quòd homo.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Christus, secundum quòd Deus, nulla modo à Deo ipso distet, nec quippiam non suum alteri deferat, nullo pacto conuenit sibi esse mediatorem, inquantum Deus est, sed inquantum homo.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ in mediatore duo possumus considerare. Primò quidem rationem medij: secundo, officium coniungendi. Est autẽ de ratione medij, ꝙ distet ab vtroq; extremorum: cõiungit autem mediator per hoc, ꝙ ea quæ vnius sunt, defert ad alterũ. Neutrum autẽ horũ potest cõuenire Christo secũdum ꝙ Deus, sed solùm secundũ ꝙ homo. Nam secundũ ꝙ Deus, nõ differt à Patre & Spiritu sancto in natura & potestate dominij. Nec etiã Pater & Spiritus sanctus aliquid habẽt quod non sit filij: vt sic posit id quod est Patris vel Spiritus sancti quasi qđ est aliorũ, ad alios deferre. Sed vtrunq; conuenit ei, inquantũ est homo: quia secundum ꝙ est homo, distat & à Deo in natura, & ab hominibus in dignitate & gratiæ & gloriæ. Inquantum etiam est homo, cõuenit ei coniungere homines Deo, præcepta & dona Dei, hominibus exhibendo, & pro hominibus Deo satisfaciendo, & interpellando. Et ideo verissimè dicitur mediator secundum quòd homo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ si subtrahatur diuina natura à Christo, subtrahetur per consequens ab eo singularis plenitudo gratiarum, quæ conuenit ei, inquantũ est vnigenitus à Patre: vt dicitur Ioã. 1. Ex qua quidam plenitudine habet, vt sit super omnes homines constitutus: & propinquius ad Deum accedens.

¶Ad secundum dicendũ, ꝙ Christus, secũdũ ꝙ Deus, est per omnia æqualis Patri, sed etiã in humana natura excedit alios homines. Et ideo secundum ꝙ homo, potest esse mediator, non autem secundum ꝙ Deus.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ licet autoritatiuè peccatum auferre conueniat Christo secundum ꝙ est Deus, tamen satisfacere pro peccato humani generis conuenit ei, secundum quòd est homo: Et secundum hoc dicitur Dei & hominum mediator.

QVAESTIO VICESIMASEPTIMA

de Beatæ Virginis Mariæ sanctificatione, in sex articulos diuisa.

POST prædicta, in quibus de vnione Dei & hominis, & de his quæ vnionem consequuntur, tractatum est: restat considerandum de his, quæ filius Dei incarnatus, in natura humana sibi vnita gessit vel passus est. Quæ quidem cõsideratio quadripartita erit. Nam primò considerabimus de his quæ pertinent ad ingressum eius in mundũ. Secũdò, de his quæ pertinent ad progressum vitæ ipsius in hoc mũdo. Tertiò, de exitu ipsius ab hoc mundo. Quartò, de his quæ pertinent ad exaltationem ipsius post huiusmodi vitam.

¶Circa primum quatuor consideranda occurrunt. primò quidẽ de conceptione Christi. secundò, de eius natiuitate. tertiò, de eius circuncisione. quartò, de eius baptismo.

¶ Circa conceptionem autem eius oportet primò aliqua considerare quantũ ad matrem concipientem: secundò quantũ ad modum conceptionis. tertiò, quantum ad perfectionem prolis conceptæ.

¶Ex parte

¶Ex parte autem Matris occurrit considerandum. primò quidem de sanctificatione eius: secũdò de virginitate eius: tertiò de desponsatione eiusdem: quartò de annũtiatione ipsius. quintò, de præparatione ipsius ad concipiendum.

¶Circa primum quæruntur sex.

¶Primò, vtrùm beata Virgo mater Dei, fuerit sanctificata ante natiuitatẽ ex vtero.

¶Secundò, vtrùm fuerit sanctificata ante animationem.

¶Tertiò, vtrùm per huiusmodi sanctificationem fuerit sibi totaliter sublatus fomes peccati.

¶Quartò, vtrùm per huiusmodi sanctificationem fuerit cõsecuta, vt nũquã peccaret.

¶Quintò, vtrùm per huiusmodi sanctificationem adepta fuerit plenitudinẽ gratiarũ.

¶Sextò, vtrùm sic sanctificari, fuerit proprium sibi.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm beata Virgo mater Dei, fuerit sanctificata ante natiuitatem ex vtero.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd beata Virgo non fuerit sanctificata ante natiuitatem ex vtero. Dicit enim Apostolus 1.ad Cor.15. Non prius quod spirituale est, sed prius quod est animale, deinde quod est spirituale. Sed per gratiam sanctificantẽ nascitur homo spiritualiter in filium Dei, secundum illud Ioan. 1. Ex Deo nati sunt. Natiuitas autem ex vtero, est natiuitas animalis. Non ergo beata Virgo fuit prius sanctificata, quàm ex vtero nasceretur.

¶Præterea, Aug. dicit in Epistola ad Dardanum: Sanctificatio qua efficimur templũ Dei, nõ nisi renatorum. Nemo autem renascitur nisi prius nascatur. Ergo beata Virgo non fuit prius sanctificata, quàm ex vtero nasceretur.

¶Præterea, Quicunque est sanctificatus per gratiam, est mundatus à peccato originali & actuali. Si ergo beata Virgo fuit sanctificata ex vtero, consequens est quòd tũc fuerit emundata ab originali peccato. Sed solùm originale peccatum poterat eam impedire ab introitu regni cælestis. Si ergo tunc mortua fuisset, videtur quòd ianuam regni cælestis introisset. Quod tamen fieri nõ potuit ante passionem Christi: habemus enim fiduciam in introitum Sanctorum per sanguinem eius: vt dicitur Heb.10. Videtur ergo quòd beata Virgo non fuerit sanctificata antequam ex vtero nasceretur.

¶Præterea, Peccatum originale contrahitur ex origine, sicut peccatum actuale ex actu. Sed quandiu aliquis est in actu peccandi, non potest à peccato actuali mundari. Ergo etiam nec beata Virgo à peccato originali mũdari potuit, dũ esset adhuc in ipso actu originis, in materno vtero existens.

¶SED CONTRA est, quòd Ecclesia celebrat natiuitatem beatæ Virginis, nõ autem celebratur festũ in Ecclesia nisi pro aliquo Sancto. Ergo beata Virgo in ipsa sua natiuitate fuit sancta. Fuit ergo in vtero sanctificata.

CONCLVSIO.

¶Rationabiliter creditur, beatam Virginem Mariam fuisse in vtero sanctificatam, sicut sanctificati in vtero multi leguntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd de sanctificatione beatæ Mariæ, quòd scilicet fuerit sanctificata in vtero, nihil in Scriptura canonica traditur: quæ etiam nec de eius natiuitate mentionem facit. Sic tamen August. in sermone de Assumptione ipsius Virginis, rationabiliter argumẽtatur, quòd cum corpore sit assumpta in cælum (quod tamen Scriptura non tradit) ita etiam rationabiliter argumentari possumus, quòd fuerit sanctificata in vtero. Rationabiliter enim creditur, quòd illa quæ genuit Vnigenitum à Patre, plenum gratiæ & veritatis, præ omnibus alijs maiora priuilegia gratiæ acceperit. Vnde, vt legitur Luc.1. Angelus ei dixit, Aue Maria gratia plena. Inuenimus autem quibusdam alijs hoc priuilegialiter esse concessum, vt in vtero sanctificarẽtur, sicut Hieremiæ, cui dictum est, Hieremiæ 1. Antequam exires de vulua, sanctificaui te. & sicut Ioãnes Baptista, de quo dictum est Luc.1. Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. Vnde rationabiliter creditur quòd beata Virgo sanctificata fuerit, antequam ex vtero nasceretur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etiam in beata Virgine prius fuit id quod est animale, & pòst id quod est spirituale: quia prius fuit secũdum carnem concepta, & postea secundum Spiritum sanctificata.

¶Ad secundum dicendum, quòd Augu. loquitur secũdum legem communem, secundum quam per sacramenta non regenerantur aliqui nisi prius nati. Sed Deus huic legi sacramentorum, potentiam suam non alligauit, quin aliquibus ex priuilegio gratiam suam conferre possit, antequam nascantur ex vtero.

¶Ad tertiũ dicendũ, quòd beata Virgo sanctificata fuit in vtero à peccato originali, quãtum ad maculam personalẽ: non tamen fuit liberata à reatu, quo tota natura tenebatur obnoxia, vt scilicet nõ intraret in paradisum nisi per *ostium Christi, sicut & de sanctis Patribus dicitur, qui fuerunt ante Christũ.

¶Ad quartum dicendum, quòd peccatum originale trahitur ex origine, in quãtũ per eam communicatur humana natura, quam propriè respicit peccatũ originale: quod quidẽ fit quãdo proles concepta animatur. Vnde post animationẽ nihil prohibet prolem conceptam sanctificari: postea enim nõ manet in materno vtero ad accipiendam humanam naturam, sed ad aliqualem perfectionem eius, quod iam accepit.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm beata Virgo fuerit sanctificata ante animationem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd beata Virgo sanctificata fuerit ante animationem. Quia (vt dictum est) plus gratiæ est collatũ Virgini matri Dei, quàm alicui Sanctorũ. Sed quibusdã videtur esse concessum, quòd sanctificarentur ante animationẽ: quia vt dicitur Hiere.1. Priusquam te formarem in vtero, noui te. Non autem infunditur anima ante corporis formationem. Similiter etiam de Ioan. Bapt. dicit Amb. super Luc. quòd nondum inerat ei spiritus vitæ, & iam inerat ei Spiritus gratiæ. Ergo multò magis beata Virgo ante animationem sanctificari potuit.

¶Præterea, Conueniens fuit (sicut Ansel. dicit in lib. de cõceptu Virginali) vt illa Virgo ea puritate niteret, qua maior sub Deo nequit intelligi. Vnde & Canticor.4. dicitur, Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Sed maior puritas fuisset beatæ

¶Super Quæstionis vicesimaseptima Articulum primum.

Cõment. IN corpore duo facit, primò qualis notitia de hoc quæsito haberi potest, dicitur: ac per hoc mõstratur via ad inuestigandam veritatem conclusionis. secundò per monstratam viam incedendo, respõdetur quæsito vna conclusione affirmatiuè. Quo ad primũ via scilicet non est ex sacra Scriptura autoritate in spẽ, sed ex rationabilibus sacræ Scripturæ cõsonis: vt Aug. de Assumptione arguit. Quo ad secũdum conclusio est: Rationabiliter creditur beatam Virginem sanctificatam in vtero probatur: Maiora gratiæ priuilegia beatæ Virgini cõcessa credũtur, quàm alijs Sanctis sed quibusdam sanctis cõcessũ est sanctificatio in vtero. ergo. Maior probatur tum quia mater futura erat Vnigeniti à Patre pleni gratia tum quia Angelus dixit eam plenam gratia. Minor probatur de Hiere. & Ioan. Baptista.

3. dist. 3. q. 1. art. 1. q. 3. Et quol. 6. q. 5. ar. 1. cor. Et opus. 32. 238. Et Psal. 45. ca. 3.

¶Super Quæstionis vicesimaseptima Articulum secundum.

Annot. TItulus clarus est de animatiõe secundò animã rationalem intellectus.

Cõment. ¶In corpore art. est vna conclusio cum vno corollario. Conclusio est responsiua quæsito directè: Beata Virgo non fuit sanctificata ante animationẽ. Corollariũ est Beata Virgo fuit sanctificata post animationem. Conclusio probatur dupliciter: primò sic, Sanctificatio de qua loquimur, est emundatio à peccato originali: ergo est per gratiã: ergo in sola creatura rationali, ergo nõ ante infusionem animæ rationalis. Antecedens declaratur ex Dion. Sãctitas est perfecta munditia. Prima cõsequẽtia probatur, quia culpa non emundatur nisi per gratiam. secunda verò, quia sola creatura rationalis est subiectum gratiæ. secũdò, ducẽdo ad inconueniens sic: Proles concepta ante infusionem animæ rationalis nõ est culpæ obnoxia: ergo quocunque modo ante animationẽ beata Virgo sanctificata fuisset, nõ incurrisset originalis peccati maculã: ergo nõ indiguisset redẽptione & salute, quæ est facta per Christum sed hoc est inconueniens: ergo. Antecedens probatur: quia sola creatura rationalis est susceptiua culpæ prima consequentia vt clara relinquitur. secunda autem probatur autoritate angeli Matth.1. Ipse saluum faciet à peccatis populum suum. inconueniẽs cõsequẽtis probatur autoritate Apost. 1. ad Timo. 4.

Annot. ¶Aduerte hinc primò, quòd sanctificatio potest dupliciter sumi: Primò, vt est de contrario in contrariũ, de immunditia ad munditiam, & sic constat quòd est de peccato in gratiam. Secundò, vt est de negato in affirmatũ, de nõ sancto in sanctũ, de nõ gratia in gratiam. Et sic nõ supponit peccatũ, & inuenitur in Christo & angelis: angeli enim sanctificati sunt à Deo, qui nunquã peccauerunt & de seipso dicit Christus, Quem Pater sanctificauit, &c. In prima autem ratione hic allata sumitur sanctificatio primò gratia materiæ: quoniã sermo est de sanctificatione hominis descendẽtis ex commixtione maris & fœminæ: supponimus enim omnẽ huiusmodi hominẽ peccatum originale contrahere, iuxta superius determinata de peccato originali. Et propterea in litera dicitur, quòd sanctificatio, de qua loquimur, est emũdatio à peccato originali. Et ex autoritate Dion. accipiẽdo munditiã à contrario probatur in ratione materiæ probatur: quia perfecta munditia in tali materia esse mũdatum à peccato originali.

¶Aduerte secundò, quòd licet sanctificatio propriè sumpta, vt scilicet pertingit ad propriũ terminum ad quẽ, qui est gratia reddẽs creaturã impeccabilem aut minus mortaliter, sumatur duobus antedictis modis: extenditur tamẽ Sancti* ficationis nomen (sicut etiam extenduntur alia nomina multiplicia) ad ea quæ ad sanctitatem præparatoria faciũt, & huiusmodi. Et propterea Autor in secũda ratione hic allata extẽsa Sãctificationis nomine vtitur dicens, Quocunque modo ante animationẽ beata Virgo sanctificata fuisset. Ea autẽ necessitas secundæ rationis fuit, quia excluso per primam rationem, quòd ante infusionẽ rationalis animæ sanctificata fuit propriè (quia non erat capax gratiæ) supererat excludere, quòd tunc etiã, scilicet ante animationẽ nõ fuit sanctificata illo modo quo ille fœtus erat sanctificationis capax: puta quòd mũdaretur ab infectione seu contagione, quæ erat futura circa animã rationalẽ sibi infundendã. Et hoc per secundã rationẽ directè excluditur: vt patet.

** Aliâs hostium.*

3. di. 3. q. 1. ar. 1. Et quol. 6. q. 5. ar. 1. 1. cor. Et opus. 3. c. 23 &.

beatæ Virginis, si nunquam anima eius fuisset inquinata contagio originalis peccati. Ergo hoc ei præstitum fuit, vt antequã animaretur caro eius, sanctificaretur.

¶ Præterea, Sicut dictum est, non celebratur festum nisi de aliquo Sancto. Sed quidã celebrant festum conceptionis beatæ Virginis. Ergo videtur quòd in ipsa sua cõceptione fuerit sancta, & ita quòd ante animationem fuerit sanctificata.

¶ Præterea, Apostolus dicit Rom. 11. Si radix sancta, & rami: radix autem filiorũ sunt parentes eorũ. Potuit ergo beata Virgo sanctificari etiam in suis parentibus ante animationem.

¶ SED CONRTA est, quòd ea, quę fuerunt in veteri Testamento sunt figura noui, secundum illud 1. ad Corinth. 10. Omnia in figura contingebant illis. Sed per sanctificationem Tabernaculi, de qua dicitur in Psal. Sanctificauit tabernaculum suum Altissimus, videtur significari sanctificatio matris Dei, quæ tabernaculum Dei dicitur: secundum illud Psal. In sole posuit tabernaculum suum. De Tabernaculo autem dicitur Exod. vlti. Postquam cuncta perfecta sunt, operuit nubes Tabernaculum testimonij, & gloria Domini impleuit illud. Ergo etiam beata Virgo non fuit sanctificata nisi postquam cuncta eius perfecta sunt, scilicet & corpus & anima.

CONCLVSIO.

¶ Non fuit beata Virgo ante animationem sanctificata, sed post.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sanctificatio beatæ Virginis, non potest intelligi ante eius animationem, duplici ratione. Primò quidẽ, quia sanctificatio, de qua loquimur, non est nisi emundatio à peccato originali, sanctitas enim est perfecta munditia, vt Diony. dicit 12. cap. de Diui. no. Culpa autem non potest emundari nisi per gratiam, cuius subiectum est sola creatura rationalis. Et ideo ante infusionem animæ rationalis beata Virgo sanctificata non fuit. Secundò, quia cùm sola creatura rationalis sit susceptiua culpæ, ante infusionem animę rationalis proles concepta non est culpæ obnoxia. Et sic quocunque modo ante animationem beata Virgo sanctificata fuisset, nunquam incurrisset maculam originalis culpæ: & ita non indiguisset redemptione & salute, quæ est per Christum, de quo dicitur Matth. 1. Ipse saluum faciet populũ suum à peccatis eorum. Hoc autem inconueniens est, quòd Christus non sit saluator omnium hominum, vt dicitur primæ ad Timoth. 4. Vnde relinquitur ꝙ sanctificatio beatæ Virginis fuerit post eius animationẽ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus dicit, ante formationem in vtero, se Hieremiam nouisse, notitia scilicet prædestinationis: sed sanctificasse dicit eum non ante formationem, sed antequam exiret de ventre. Quod autem Ambros. dicit, quòd Ioanni Baptistæ nondum inerat spiritus vitæ, cùm iam haberet Spiritum gratiæ, non est intelligendum, secundum quòd spiritus vitæ dicitur anima viuificãs: sed secundum quòd spiritus vitæ dicitur aër exterius respiratus. Vel potest dici, ꝙ nondum inerat ei spiritus vitæ, idest anima, quantum ad manifestas & completas operationes ipsius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si nunquã anima beatæ Virginis fuisset contagio originalis peccati inquinata, hoc derogaret dignitati Christi, secundum quam est vniuersalis omnium saluator. Et ideo sub Christo, qui saluari non indiguit, tanquam vniuersalis saluator, maxima fuit beatæ Virginis puritas. Nam Christus nullo modo contraxit originale peccatum, sed in ipsa sui conceptione fuit sanctus, secundum illud Luc. 1. Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei. Sed beata Virgo cõtraxit quidem originale peccatum, sed ab eo fuit mundata, antequam ex vtero nasceretur. Et hoc signatur Iob 3. vbi de nocte originalis peccati dicitur: Expectet lucem, id est Christũ, & non videat (quia nihil inquinatum incurrit in illam: vt dicitur Sapien. 7.) nec ortum surgentis auroræ, id est beatæ Virginis, quæ in suo ortu à peccato originali fuit immunis.

¶ Ad tertium dicendum quòd licet Romana Ecclesia conceptionem beatæ Virginis non celebret, tolerat tamen consuetudinem aliquarum Ecclesiarum illud festum celebrantium. Vnde talis celebritas non est totaliter reprobanda. Nec tamen per hoc ꝙ festum conceptionis celebratur, datur intelligi, quòd in sua conceptione fuerit sancta: sed quia quo tempore sanctificata fuerit ignoratur, celebratur festum sanctificationis eius potius quàm conceptionis in die conceptionis ipsius.

¶ Ad quartum dicendum, quòd duplex est sanctificatio. Vna quidem totius naturæ, inquantum scilicet tota natura humana ab omni corruptione culpæ & poenæ liberatur: & hæc erit in resurrectione. Alia verò est sanctificatio personalis, quæ non transit in prolem carnaliter genitam: quia talis sanctificatio non respicit carnem, sed mentem. Et ideo si parentes beatæ Virginis fuerunt mundati à peccato originali, nihilominus beata Virgo peccatum originale contraxit: cùm fuerit concepta secundum carnis concupiscentiam ex commixtione maris & foeminæ, dicit enim Augusti. in lib. de nuptiis & concupiscentia, omnem, quæ de concubitu nascitur, carnem esse peccati.

¶ Nam, si beata Virgo maculam originalis culpæ non incurrisset, indiguisset, Christi pretioso sanguine redimi.

Quæstio. ¶ Circa secundam rationem dubium occurrit de illa consequentia, ergo non indiguisset redemptione Christi. Nam videtur non valere, ex eo quod multi quũ sint modi, quibus redemptio & salus per Christũ fit etiam à peccato, ratio ista vnum tantum modum excludẽs, quasi omnes excluserit, infert negatiuam totaliter, ꝙ non indiguisset redemptiõe Christi. Quòd autem non sit vnicus tantum modus quo redemptio à peccato fit per Christum, ex eo patet quòd vltra illum communem modũ, quo saluatur, delendo inuentam peccati maculam in animã, datur alius, quo tollendo contagionis labem à carne susceptura animam, præseruat à peccato animã, ne incurrat in illud. Ac per hoc licet beata Virgo nõ indiguisset illo modo, scilicet per deletionẽ maculæ incursæ, redimi & saluari per Christum, indiguit tamẽ redimi & saluari per eundem, alio modo, scilicet per emundationem infectionis foetus, vt sic præseruaretur à culpa.

¶ Ad huius euidentiam aduertendum est, quòd aliud est personã beatæ Virginis indiguisse redimi à peccato p Christum, & aliud est foetum illum ante animæ infusionem indiguisse sanctificari per Christum. Nam personam ipsam indigere saluari à peccato est liberari à peccato, quod habet vel habere: oportet enim aut quòd habeat peccatũ, vel quòd sit in procinctu seu periculo habẽdi peccatum quisquis eget saluari à peccato. Si enim peccatum non habet, nec est in periculo habendi peccatum, saluatore peccati non indiget. [illegible] autem egere sanctificatione, est quia nisi sanctificetur, immundus erit. Si beatę igitur Virginis foetus sanctificatus fuisset ante infusionẽ animæ rationalis, quũ foetus nõ sit homo nisi per animã rationalem, non ipsa beata Virgo, quæ non erat adhuc sed foetus illa indiguisset sanctificari per Christum, sed ipsa beata Virgo fuisset cõcepta sine peccato originali absque quacunque alia gratia. Ita quòd ex hoc ipso, quòd anima sua infusa esset materiæ mundæ, originale peccatum nõ contraxisset, etiã si nulla superapposita fuisset gratia. ac per hoc ipsa beata Virgo non indiguisset gratia redẽptionis seu saluationis à peccato per Christum factæ. Exemplum Apostolus Paulus quia natus est ciuis Romanus, nunquam indiguit Cæsarea gratia ad ciuilitatem Romanam, quamuis aliqui ex patribus suis hac gratia indiguerint. Simile est in proposito, quia licet caro antecedens personam beatæ Virginis indiguerit redimi tali modo per Christum, ipsa tamen beata Virgo, quia nata in vtero esset expers peccati absque [illegible] sibi gratia præseruante, ne incurreret, non indiguisset simpliciter & absolute [illegible] seu saluari à peccato per Christũ. Et hinc habes, quòd si dicatur quòd beata Virgo indiguisset in carne præcedente redimi à peccato, quamuis non in se, hæc distinctio non obstat dictis. quoniam indigere in antecedentibus non est ipsam indigere, ita quòd ly in antecedentibus, est condicio diminuens ratione indigentiæ personalis. Et propterea non valet consequentia, indiguisset in sui tenus carne, ergo ipsa beata Virgo indiguisset. Est ergo simpliciter vera doctrina in litera tradita, quòd si beata Virgo fuisset ante infusionem animæ sanctificata, quod non eguisset redemptione & salute à peccato facta per Christum. Et bene nota, ꝙ non dicitur, quòd non indiguisset gratiæ aut gloriæ facta per Christum, sed salute à peccato, à qua dictus est Iesus, hoc est saluator, vt Angelus reuelauit Ioseph, dicens Matth. 1. Vocabis nomẽ eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

Et per hæc patet responsio ad obiectionẽ quoniam beatam Virginem in præcedẽte se vel parte, &c. indigere redemptione, non est ipsam beatam Virginem indigere, sicut Paulum in suis parentibus indiguisse gratia ciuitatis Romanę, nõ est Paulum illa indiguisse sed maiores suos indiguisse illa.

¶ Nam si beata Virgo non fuit ante animationem sanctificata, sequatur, ipsam fuisse sanctificatam post animationem. Quæstio.

¶ Circa corollariũ, dubium occurrit: quia nõ videtur sequi ex præmissis. Nam ex hoc quod beata Virgo nõ fuit sanctificata ante animationem, nõ sequitur quòd sanctificatio eius fuerit post animationem: stat enim ꝙ nec ante nec post: sed in ipso instanti infusionis animę fuerit sanctificata: vt multi moderni tenent.

¶ Ad hoc dicitur, quòd aliud est discutere materiam hanc absolutè, & aliud, inquantum ex hac litera infertur talis conclusio corollarii. Nam absolutè loquendo, inter illas duas positiones extremas, scilicet quòd fuerit sanctificata vel ante infusionem animę, vel post infusionem animæ, est positio media quòd fuit sanctificata in instanti infusionis animę. Cuius opinionis Autor hic nõ meminit: quia tempore suo, non erat adinuenta, omnibus communiter tenentibus beatam Virginem conceptam in peccato originali, & ideo vt videtur, reprobantibus sanctificationẽ carnis eius ante infusionem animę: vt in hac litera patet. Et propterea loquendo secundum præsentis literæ contextũ, consequẽtia tenet quia à negatione sanctificationis anterioris cum sua ratione, quia scilicet contraxit peccatum originale, infertur quòd fuerit sanctificata post animationẽ. Et clarè patet quòd sequela hæc est efficax: quoniam impossibile est in vno eodémque instanti contrahere peccatum originale, & sanctificari ab illo. Stat ergo litera solida, quamuis non solicita de illa media opinione, tunc inopinabili. Quæ hodie mulieribus vulgò affectúque nonnullorum pio, multorum autem industria ac quæstus ogentibus ita præualuit, vt doctrina Sanctorum æstimata pietas præferatur, & quod in communi afferitur, in his scilicet, quæ credenda sunt, secũdos magis esse antiquos doctores quàm modernos, in hoc particulari posthabetur, dum moderni antiquis, & non Sancti Sanctis præferuntur. Testatur autem erraticus hic processus, similes esse istos peccantibus ex ignorantia electionis: dum in vniuersali sciẽtes, applicando ad particulare, ab vniuersali declinãt.

Verum

Verùm opinio illa media quàuis nota, quāuis aliena à doctrina antiquorum Doctorum, & à doctrina Sanctorum communiter: quia tamen nihil cōtra fidem sustinet, & Apostolica sedes decreuit donec fuerit decisum, absque haeresis criminisque labe vtranque contradictionis partē teneri posse, vnaquaeque prouincia in suo sensu abundet, modo prompta sit Ecclesiae sanctae diffinitioni subesse.

¶Scripsimus de hac materia tractatulum quendam ad Leonem X. Pon. Max. qui viuit & regnat. & ideo sat sit hic monuisse omnes de re hac differentes àm praedicantes vt meminerint se non de fidei necessariis, sed de probabilibus tractare: neutra siquidem pars fidei documentis aduersatur. Nam si tenetur beatam virginē contraxisse originale peccatum (vt Sancti & antiqui Doctores tenent) stat omnia cum sua inueniri. Si autem tenetur beatam Virginem nō ex vi conceptionis, sed ex gratia singularissima in ipso instāti infusionis animae infusa illi animae praeseruata ab originali peccato, quod tunc incurrisset, nisi illa gratia affuisset, nihil contra fidem ponitur: sed specialis modus redimendi ac saluandi à peccato originali, Christo attribuitur respectu suae matris. sic enim ipsa beata Virgo indiguit redimi & saluari à peccato per Christū: quoniam ipsa tunc incurrisset peccatum, nisi munus gratiae praeuenientis non tempore, sed natura affuisset. Et ita puritas eius fuit maxima sub Christo, qui nullo modo indiguit redimi, qui ex vi suae conceptionis fuit sanctus. Fuitque in beata Virgine, quòd animale est prius natura nō tempore, quàm quod spirituale est, quoniam infusio gratiae in ipsius animam supponit productionem animae: quanuis, vt dictum est, praeueniat peccati maculam, quae tunc incurrenda erat nisi gratia illam impedisset. probabilis profectò opinio, nisi Sanctorum antiquorum autoritas obstaret, lōgè probabiliorem reddens contrariam positionem.

3. dist. 3. q. 1. arti. 2. Et ibi dē in expositione primae partis textus. Et opusc. 36. & 31.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm per sanctificationem fuerit beatae Virgini fomes totaliter sublatus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd beata Virgo non fuerit emundata ab infectione fomitis. Sic enim poena originalis peccati est fomes, qui consistit in inferiorũ virium rebellione ad rationem, ita etiam poena originalis peccati est mors & caeterae penalitates corporales. Sed beata Virgo fuit subiecta huiusmodi penalitatibus. Ergo etiam fomes ab ea totaliter remotus nō fuit.

¶Praeterea, Secundae ad Corinth. 12. dicitur, Virtus in infirmitate perficitur: & loquitur ibi de infirmitate fomitis, secundum quam patiebatur stimulum carnis. Sed nihil, quod pertinet ad perfectionem virtutis, fuit beatae Virgini subtrahendum. Ergo non fuit beatae Virgini totaliter subtrahendus fomes.

¶Praeterea, Damasc. dicit quòd in beatam Virginem superuenit Spiritus sanctus purgans eam ante conceptionem filij Dei. Quod non potest intelligi nisi de purgatione à fomite: nam peccatum non fecit, vt Aug. dicit in lib. de Natura & gratia. Ergo per sanctificationem in vtero non fuit liberè mundata à fomite.

¶SED CONTRA est quod dicitur Cant. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Fomes autem ad maculam pertinet, saltē carnis: ergo in beata Virgine fomes non fuit.

CONCLVSIO.

¶Remansit fomes in beata Virgine post sanctificationem secundum essentiam, ligatus tamen quo ad exercitium, siue operationem vsque ad filij Dei conceptionem, in qua fuit totaliter sublatus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc sunt diuersae opiniones. Quidam enim dixerunt quòd ipsa sanctificatione beatae Virginis, qua fuit sanctificata in vtero, totaliter fuit ei fomes subtractus. Quidam verò dicunt, quòd remansit fomes quantum ad hoc, quòd facit difficultatem ad bonum, sublatus tamen fuit quantum ad hoc, quòd facit pronitatem ad malum. Alij verò dixerunt quòd sublatus fuit fomes, inquantum pertinet ad corruptionem personae, prout impellit ad malum, & difficultatem facit ad bonum: remansit tamen inquātum pertinet ad corruptionem naturae, prout scilicet est causa traducendi originale peccatum in prolē. Alij verò dicunt, quòd in prima sanctificatione remansit fomes secūdum essentiam, sed ligatus, in ipsa autem conceptione filij Dei fuit totaliter sublatus.

¶Ad horum autē intellectū oportet cōsiderare, quòd fomes nihil est aliud, quàm inordinata concupiscentia sensibilis appetitus, habitualiter tamē, quia actualis cōcupiscētia est motus peccati. Dicitur autē concupiscētia sensualitatis esse inordinata, inquantū repugnat rationi, quod fit inquantū inclinat ad malum, vel difficultatem facit in bono. Et ideo ad ipsam rationem fomitis pertinet, quòd inclinet ad malum, vel difficultatem faciat in bono. Vnde ponere quòd remanserit fomes in beata Virgine nō inclinans ad malū, est ponere duo opposita simul. Similiter etiam videtur oppositionem implicare, quòd remanserit fomes, inquātum pertinet ad corruptionem naturae, nō autem inquātum pertinet ad corruptionem personae. Nam secundum Aug. in li. de Nup. & cōcupiscentia, libido est quae peccati originalem transmittit in prolē. Libido autē importat inordinatā cōcupiscentiā, quae nō totaliter subditur rationi. Et ideo si totaliter fomes subtraheretur, inquātū pertinet ad corruptionem personae, nō posset remanere, inquātum pertinet ad corruptionem naturae.

¶Restat ergo vt dicamus, quòd vel totaliter fomes fuerit ab ea sublatus per primā sanctificationem: vel quòd remanserit ligatus. Posset enim intelligi quòd totaliter fuerit sublatus fomes hoc modo, quòd praestitū fuerit beatae Virgini ex abundantia gratiae, descendentis in ipsam, vt talis esset dispositio virium animae in ipsa, quòd inferiores vires nunquā mouerentur sine arbitrio rationis: sicut dictum est fuisse in Christo, quē constat peccati fomitem nō habuisse, & sicut fuit in Adam ante peccatū, per originalem iustitiā. Ita quòd quantum ad hoc, gratia sanctificationis in Virgine habuit vim originalis iustitiae. Et quāuis haec positio ad dignitatem Virginis matris pertinere videatur, derogat tamen in aliquo dignitati Christi, absque cuius virtute nullus à prima damnatione liberatur. Et quanuis per spiritualē fidē Christi, aliqui ante Christi incarnationem sint secundū spiritum ab illa damnatione liberati: tamē quòd secundum carnē aliquis ab illa damnatione liberetur, non videtur fieri debuisse nisi post incarnationem eius, in qua primò debuit immunitas damnationis apparere. Et ideo sicut ante immortalitatem carnis Christi resurgentis nullus adeptus fuit carnis immortalitatē, ita inconueniens videtur dicere, quòd ante Christi carnem, in qua nullum fuit peccatum, caro Virginis matris eius, vel cuiuscūque alterius, fuerit absque fomite, qui dicitur lex carnis, si-

¶Super Quaestionis vicesimaseptimae Articulum tertium.

Autor. Titulus clarus recolentibus fomitis rationē ex dictis in praecedentibus: est enim fomes appetitus sensitiui deordinatio, ex subtractione originalis iustitiae destituti, qua deordinatione caro cōcupiscit aduersus spiritum.

Cōment. ¶In corpore et duo fiunt: primò recitātur quatuor opiniones circa quaesitum, deinde singulae examinantur, & sola quarta approbatur: sicque respondetur quaesito.

¶Quo ad primū opiniones patent. prima quòd totaliter est ablatus: secunda, quòd ablatus quantum ad pronitatē in malū, nō autem quātum ad difficultatem in bonū, tertia, quòd ablatus quātum ad personam, non quātum ad naturam: quarta, quòd remanet secundum essentiā ligatus quo ad actum. Et haec quarta videtur coincidere cum secunda opinione posita à Magistro sent. in 3. distin. sequ. Duas tantum ibi ponit, scilicet primam & quartam sub aliis verbis: vide ibi.

¶Quo ad secundum examinatur primò secunda opinio, dicens quòd fomes remāsit quo ad difficultatem ad bonum, sed nō quo ad pronitatem ad malum. Cōtra quam obijcitur sic: Fomes est inordinata habitualis concupiscentia appetitus sensitiui, & inordinatio haec attenditur penes repugnantiam ad rationem: ergo ponere quòd remanserit, & non inquantū inclinat ad malum, est ponere duo opposita. Et tenet sequela, quia repugnātia ad rationē in appetitu est inquātum inclinat ad malum, vel difficultat in bono.

Autor. ¶Circa hanc rationem duo sunt dubia: alterum commune, qualiter fomes sit inordinata concupiscentia habitualis, quum nullus sit habitus malus in prole: quia nec acquisitus, nec infusus.

¶Alterum proprium huic textui: quia haec ratio nō videtur efficax: quoniam inordinata concupiscentia (vt litera testatur) habet duos effectus sub disiunctione, vel inclinare ad malum, vel difficultare ad bonum. Et positio contraria dicit, quòd fomes manet cum vno tantum istorum effectuum. Autor autē ex positione causae habentis plures effectus, scilicet inordinatae concupiscentiae natae habere vtrunque dictorū effectuum, infert positionē vtriusque effectus. Quod constat nō licere ex 2. Post. sed econuerso: ex quolibet enim effectu communis causae potest inferri causa, sed ex positione cōmunis causae nō potest inferri determinate iste effectus: vt in litera fit, dum ex inordinata concupiscētia infertur pronitas ad malū, & non solùm difficultas ad bonum, quam opinio illa ponebat.

¶Ad primū dubium dicitur quòd concupiscētia habitualis dicitur nō quia sit habitus, sed quia est priuatio habitus. priuatio enim ad genus sui oppositi spectat. Non homo enim ad substantiam: & nō album ad quale reducitur: est siquidem appetitus sensitiuus humanus priuatus gratia, habituali originalis iustitiae, qua proprius subesse rationi: destitutus siquidē tali dono dicitur concupiscentia inordinata habitualis: quia sic est etiam si nihil actualiter concupiscat.

¶Ad secundum dubium dicitur dupliciter. Primò quòd doctrina Arist. loquitur de causa cōmuni ad disparatos effectus: non autem de causa cōmuni effectuum mutuò se inferentium: quales sunt isti. Nam pronitas ad malū, difficilem facit ad bonū, & difficultas ad bonum, pronum monstrat animū ad malum, nisi enim animus inclinaretur ad contrariū bono rationis, non esset difficilis ad bonum: sicut si corpus non inclinaretur ad motum deorsum, nō difficultaretur ad ascēdendum. Et similiter ex hoc quòd inclinatur ad bonū sensibile cōtrarium bono rationis, prouenit quòd difficultatē patiatur ad motū secundum rationē in bonum. Nullus ergo error, nulla debilitas in processu huius literae est.

Secundò dici potest, quòd licet ex positione causae cōmunis nō possit determinatè inferri positio alterius determinatè effectus, vel positio vtriusque simul: potest tamen inferri potētia ad alterum determinatè & ad vtrūque simul: quia ex hoc ipso quòd causa cōmunis est vtriusque, in potentia habet vtrunque. Ac per hoc licuit Autori ex hoc, quòd fomes est cōcupiscentia contraria rationi habitualiter inferre quòd fomes necessariò est inclinatiuus ad malum & difficultatiuus in bono, & nō intulit quòd actualiter inclinaret ad malum. Ipsa siquidem inordinatio quia rationi contraria, sonat pronitatem ad malum nō actualem, sed habitualem: vt declaratum est. Et propterea rectè illatum est quòd duo simul ponūtur contraria, dum ponitur fomes & negatur habitualis pronitas ad malum: quia ipsa inordinata concupiscentia est pronitas ad malum, quia est contraria rationi. Et haec responsio magis literam assequitur.

Cōment. ¶Examinatur deinde tertia opinio, dicens fomitem remansisse quātum ad corruptionem naturae, nō quantum ad corruptionem personae. Contra hanc in litera similiter proceditur quòd ponat duo opposita simul, arguendo sic: Fomes vt corruptio naturae est libido transmittens peccatum in prolem. libido autem est suprà dicta concupiscentia rationi cōtraria: ergo fomes vt corruptio naturae infert seipsum vt corruptionem personae. Antecedens est Aug. Altera propositio accipitur vt per se nota: quia aut est sermo de libidine actuali, & habetur intentum: quia haec nō compatitur liberum rationis vsum. Sed de hac non est sermo: quia quantūcunque parētes absque delectatione coirent, proles cōciperetur in peccato originali. Si autem est sermo de libidine habituali, vt in veritate est sermo de illa: constat quòd ipsa non nisi habitualis est concupiscentia inordinata, quam declarauimus. Consequētia autem est per se euidens: quia inordinata concupiscentia, ideo inordinata est, quia contraria rationi habitualis illam: ac per hoc

¶ *Super Quaestionis vicesimaesecundae Articulum secundum.*

Comment. *3. dis. 10. q. 2. art. 1. q. 2. & 3.*

Titulus clarus est. ¶In corpore vnica est conclusio: Adoptare homines in filios Dei, conuenit toti Trinitati. Probatur: Facere quemcunque effectum in creaturis commune est toti Trinitati: sed filius adoptiuus est factus non genitus naturali generatione à Deo, ergo adoptata est commune toti Trinitati. ¶ Maior tripliciter probatur: Primò ex opposito, quia generare naturaliter in diuinis proprium est Patri. Secundò: quia vna est substantia Trinitatis: vbi autem est vna substantia, est vnica virtus & operatio. Tertiò autoritate, Quaecunque facit Pater. Minor declaratur ex differentia inter filium Dei naturaliter & adoptiuum: quia ille genitus, non factus, iste factus, non genitus naturaliter. Et notantes apponitur ly naturaliter: quia generatio est duplex, naturalis & gratuita, illa propria est filio: haec conuenit adoptiuis, & ad facere spectat: est enim faciendi quaedam species.

Annot. ¶In responsionibus argumentorum memento differentiae inter proprium & appropriatum: & videbis adoptionem nostram, nō propriam alicui personae diuinae, sed communem tribus: appropriatā autem Patri, vt actori: & ideo peculiariter dicitur ipse pater noster: Filio, vt exemplari: & ideo frater noster, quasi similis communicās in Patre: Spiritui sancto, vt quasi accentui in suo appropriato, quod est charitas, qua sumus filii Dei: & ideo Spiritus sanctus dicitur spiritus adoptionis filiorum.

¶ *Super Quaestionis vicesimaesecunda Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus, vt sonat. ¶In corpore vnica est conclusio: Adoptari conuenit creaturae rationali soli, nō omni. Probatur: Filius Dei naturaliter procedit à Patre, vt verbum intellectuale vnum cū ipso Patre existens, & similitudo adoptionis, & est similitudo filiationis naturalis, non tantùm secundum formam, sed gradum intelligibilitatis, sed secundum vnitatem: ergo adoptari cōuenit creaturae rationali soli, nō omni. Antecedens quo ad primam propositionē includit tres conditiones ad propositum filii Dei. prima est, quòd Verbum: secunda, quòd intellectuale. tertia, quòd vnum cum Patre. ¶Et ideo ex ipsa propositione deducitur triplex modus ac gradus assimilationis ad filium Dei, seu ad Verbū. Primus per imitationem formae, quae habet in Verbo, quòd est omnium eminentissima similitudo, & hic communis omnibus est, quae per Verbum facta sunt. Secundus per imitationem etiam gradus immaterialitatis, & hic proprius rationalibus est, quae sola sunt immaterialia. Tertius per imitationem etiam vnitatis ad Deum. & hic est proprius gratiam charitatis habētibus. Secunda autem propositio antecedentis, ex premissis clarificata quo ad terminos est. Et quo ad vltimā partem dupliciter probatur. Primò: quia assimilatio secūdam huiusmodi vnitatem, fit per gratiam charitatis, vt patet ex autoritate Domini, Ioan 17. Secundò quia talis assimilatio pficit rationē adoptionis, sicut rationale pficit rationem hominis. Probat quia sic similibus filio Dei debetur hereditas aeterna. ¶Cōsequētia verò quo ad ly soli, euidens ex se est: quia talis similitudo in sola rationali natura inueniri pōt. Quo ad ly verò, sed nō omni, probat quia nō omnium rationaliū est charitas per Spiritum sanctum.

3. di. 10. quaest. 2. artic. 2. q. 2. ad 2. Et 4. ad ... ira c. 17 ... fi. & ... fin.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm adoptare conueniat toti Trinitati.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd adoptare non conueniat toti Trinitati. Adoptatio enim dicitur in diuinis ad similitudinem rerum humanarum. Sed in rebus humanis soli illi conuenit adoptare, qui potest filios generare: quod in diuinis conuenit soli Patri. Ergo in diuinis solus Pater potest adoptare.

¶Praeterea, Homines per adoptionem efficiuntur fratres Christi; secundum illud Roma. 8, Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Fratres autem dicuntur, qui sunt filii vnius patris. vnde & Dominus dicit Ioan. 20. Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum. Ergo solus Pater Christi habet filios adoptiuos.

¶Praeterea, Gal. 4. dicitur, Misit Deus Filium suum, vt adoptionem filiorum reciperemus: quoniam autem estis filii Dei, misit Deus spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem, Abba, pater. Ergo eius est adoptare, cuius est Filium, & Spiritum sanctum habere. Sed hoc est solius personae Patris. Ergo adoptare conuenit soli personae Patris.

¶SED CONTRA, Eius est adoptare nos in filios, quem nos patrem possumus nominare. vnde dicitur Roma. 8. Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, pater. Sed cùm Deo dicimus, Pater noster, hoc pertinet ad totam Trinitatem: sicut & caetera nomina, quae dicuntur de Deo relatiuè ad creaturā, vt in Prima parte habitum est. Ergo adoptare conuenit toti Trinitati.

CONCLVSIO.

¶ *Adoptare homines in filios Dei conuenit toti Trinitati.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd haec est differentia inter filium Dei adoptiuum & naturalem, quòd filius Dei naturalis est genitus, non factus: filius autem adoptiuus est factus, secundum illud Ioan. primo, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Dicitur tamen quandoque filius adoptiuus esse genitus propter spiritualem regenerationem: quae est gratuita, non naturalis: vnde dicitur Iaco. primo, Voluntariè genuit nos Verbo veritatis. Quamuis autem generare in diuinis, sit proprium personae Patris, tamen facere quęcunque effectum in creaturis, est cōmune toti Trinitati propter vnitatem naturae: quia vbi est vna natura, oportet quòd sit vna virtus & vna operatio. vnde Dominus dicit Ioan. quinto, Quaecunque Pater facit, haec & Filius similiter facit. Et ideo adoptare homines in filios Dei, conuenit toti Trinitati.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes personae humanae non sunt vnius naturae secundum numerum, vt oporteat vnam esse omnium operationem & vnum effectum: sicut accidit in diuinis. Et ideo, quantùm ad hoc, non potuit attendi similitudo vtrobique.

¶Ad secundum dicendum, quòd nos per adoptionem efficimur fratres Christi quasi eundem patrem habentes cum ipso: qui tamen alio modo est pater Christi, & alio modo est pater noster. Vnde signanter Dominus Ioan. 20. seorsum dixit, Patrem meū, & seorsum dixit, Patrē vestrū: est enim Pater Christi, naturaliter generando: quod est proprium sibi. Est autem pater noster, voluntariè aliquid faciendo, quod est cōmune sibi & Filio & Spiritui sancto. Et ideo Christus nō est filius totius Trinitatis, sicut nos.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut dictum est, filiatio adoptiua est quaedam similitudo filiationis aeternae: sicut omnia quae in tēpora facta sunt, similitudines quaedam sunt eorum quae ab aeterno fuerunt. Assimilatur autem homo splendori aeterni filii, per gratiae claritatem, quae attribuitur Spiritui sancto. Et ideo adoptatio licet sit cōmunis toti Trinitati: appropriatur tamē Patri, vt actori, Filio vt exēplari, Spiritui sancto vt imprimēti in nobis huius similitudinē exēplaris.

ARTICVLVS III.

Vtrùm adoptari sit proprium rationalis creaturae.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd adoptari non sit proprium rationalis creaturae. Nō enim dicitur Deus pater creaturae, nisi per adoptionem. Dicitur autem pater creaturae etiam irrationalis: secundum illud Iob 38. Quis est pluuiae pater, & stillas roris quis genuit? Ergo adoptari nō est proprium rationalis creaturae.

¶Praeterea, Per adoptionem dicuntur aliqui filii Dei. Sed esse filios Dei, in Scriptura propriè videtur attribui Angelis, secundum illud Iob primo, Quadam autem die cùm assisterent filii Dei coram Domino. Ergo non est proprium creaturae rationalis adoptari.

¶Praeterea, Quod est proprium alicui naturae, conuenit omnibus habentibus naturam illam: sicut risibile conuenit omnibus hominibus. Sed adoptari non conuenit omni rationali naturae. Ergo adoptari non est proprium rationalis creaturae.

¶SED CONTRA est, quòd Filii adoptati sunt haeredes Dei, vt patet Romanorum octauo. Sed talis haereditas cōuenit soli rationali creaturae. Ergo proprium est creaturae rationalis adoptari.

CONCLVSIO.

¶ *Rationali Creaturae tantum conuenit in filios Dei adoptari, at non omni, sed charitatem habenti.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, filiatio adoptionis est quaedam similitudo filiationis naturalis. Filius autem Dei naturaliter procedit à Patre, vt verbum intellectuale, vnum cum ipso Patre existens. Huic ergo Verbo tripliciter potest aliquid assimilari. Vno quidem modo secundum rationem formae, non autem secundum intellectualitatem ipsius: sicut forma domus exterius constitutae assimilatur verbo mentali, artificis secundum speciem formae, non autem secundum intelligibilitatem: quia forma domus in materia nō est intelligibilis, sicut erat in mente artificis. Et hoc modo Verbo aeterno assimilatur quaelibet creatura, cùm sit facta per Verbum. Secundo modo assimilatur creatura Verbo nō solùm quantum ad rationem formae, sed etiam quantum ad intellectualitatem ipsius, sicut etiam scientia, quae fit in mente discipuli, assimilatur Verbo quod est in mēte magistri. Et hoc modo creatura rationalis etiam secundum suam naturam assimilatur Verbo Dei. Tertio modo assimilatur creatura verbo Dei aeterno, secundum vnitatem quam habet ad Patrem, quod quidem fit per gratiam & charitatem, vnde Dominus orat Ioan. 17. Sint vnum in nobis, sicut & nos vnum sumus. Et talis assimilatio perficit rationem adoptionis, quia sic assimilatis debetur haereditas aeterna. Vnde manifestum est, quòd adoptari conuenit soli creaturae rationali, non tamen omni, sed solùm habenti charitatem, quae est diffusa in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, vt dicitur Roman. 5. Et ideo Rom. 8. Spiritus sanctus dicitur spiritus adoptionis filiorum.

AD

¶ *Super Quæstionem vicesimatertiam Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio: Christus nullo modo potest dici filius Dei adoptiuus. Probatur hæc conclusio dupliciter. Primò. Christus est naturalis filius Dei, ergo non potest dici filius Dei adoptiuus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus dicitur pater creaturæ irrationalis, non propriè per adoptionem, sed per creationem, secundum primam participationem similitudinis.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd Angeli dicuntur filij Dei filiatione adoptionis: non quia ipsis primò conueniat, sed quia ipsi primò adoptionem filiorum receperunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd adoptio non est proprium consequens naturam, sed consequens gratiam, cuius natura rationalis est capax. Et ideo non oportet quòd omni rationali creaturæ conueniat, sed quòd omnis rationalis creatura sit capax adoptionis.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrùm Christus, secundum quòd homo, sit filius Dei adoptiuus.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus, secundum quod homo, sit filius Dei adoptiuus. Dicit enim Hilarius de Christo loquens, Potestatis dignitas non amittitur, dum carnis humanitas adoptatur. Ergo Christus, secundum quòd homo, est filius adoptiuus.

¶ Præterea, Aug. dicit in lib de Prædestin. Sanct. quòd eadē gratia ille homo est Christus, qua gratia ab initio fidei quicunque homo est Christianus. Sed alij homines, sunt Christiani per gratiam adoptionis. Ergo & ille homo est Christus per adoptionem, & ita videtur esse filius adoptiuus.

¶ Præterea, Christus, secundum quòd homo, est seruus. Sed dignius est esse filiū adoptiuum, quàm seruum. Ergo multò magis Christus, secundum quòd homo, est filius adoptiuus.

¶ SED CONTRA est quod Ambr. dicit in lib. de Incarn. Adoptiuum filium, non dicimus filium esse natura, sed eum dicimus natura esse filium, qui verus est filius. Christus autem est verus & naturalis Dei filius, secundum illud 1. Ioan. vlti. Vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Ergo Christus secundum quòd homo, non est filius adoptiuus.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm Christus sit Dei naturalis filius, impossibile est ipsum esse filium adoptiuum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd filiatio propriè conuenit hypostasi, vel personæ, non autem naturæ, vnde & in prima parte dictum est, quòd filiatio est proprietas personalis. In Christo autem nō est alia persona vel hypostasis, quàm increata, cui conuenit esse filium per naturam. Dictum est autem suprà, quòd filiatio adoptionis est participata similitudo filiationis naturalis. Non autē recipitur, aliquid dici participatiuè, quod per se dicitur. Et ideo Christus qui est filius Dei naturalis, nullo modo potest dici filius adoptiuus. Secundum autē illos, qui ponūt in Christo duas personas, vel duas hypostases, seu duo supposita, nihil rationabiliter prohiberet Christū hominem dici filium adoptiuum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut filiatio nō propriè cōuenit naturæ, ita nec adoptio. Et ideo cùm dicitur quòd carnis humanitas adoptatur, impropria est locutio. Et accipitur ibi adoptatio pro vnione humanæ naturæ ad personam filij.

¶ Ad secūdum dicendum, quòd similitudo illa Aug. est intelligēda, quantùm ad principiū, quia scilicet sicut sine meritis quilibet homo habet vt sit Christianus, ita iste homo sine meritis habuit vt esset Christus. Est tamen differentia, quantùm ad terminū: quia scilicet Christus per gratiā vnionis est filius naturalis, alius autē per gratiam habitualem est filius adoptiuus. Gratia autē habitualis in Christo nō facit de nō filio filium adoptiuum, sed est quidam effectus filiationis in anima Christi, secundū illud Ioan. 1. Vidimus gloriam eius quasi Vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis.

¶ Ad tertiū dicēdum, quòd esse creaturam, & etiam seruitus vel subiectio ad Deū, non solùm respicit personam, sed etiam naturā: quod non potest dici de filiatione. Et ideo non est similis ratio.

Antecedens probatur: quia filiatio conuenit nō naturæ, sed personæ: vt patet ex antedictis: persona autem Christi vnica & increata est. Consequentia probatur præsupposita ratione termini, scilicet quòd filiatio adoptiua est quædā participatio filiationis naturalis: quod ex dictis patet. Probatur ergo quia quod dicitur per se, nō dicitur participatiuè.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd Autor summariè scribens, plus probat quàm exprimat. Huic enim conclusioni & rationi nō potest nisi dupliciter obstari, vel recedendo à sententia fidei, ponēdo in Christo plures personas vel hypostases. Et hoc Autor tangit in his quæ subiungit. Vel ponendo quòd filiatio potest denominare Christum ratione solius naturæ, sicut passio, crucifixio, natiuitas & huiusmodi. Secundum hoc enim posset Christus ratione naturæ humanæ assumptæ, in gratia & gloria beatitudinis participatæ dici filius adoptiuus: sicut dicitur beatus beatitudine participata, ratione naturæ assumptæ. Et hoc Autor excludit in principio corporis, per hoc, quòd filiatio non naturæ, sed personæ cōuenit: & propterea non potest Christo conuenire filiatio adoptiua ratione naturæ humanæ. Excluso autē, quòd non conueniat Christo adoptiua filiatio ratione naturæ humanæ (quia sit filius Dei per se seu naturalis) ex cōsequenti est, quòd non possit dici Dei filius participatiuè. Id enim quod per se dicitur, nō participatiuè dicitur: & hoc solo modo posset participatiuè dici, si ratione naturæ assumptæ filiatio adoptiua ei conueniret: quod exclusum est.

Infrà q. 32. ar. 3. & quæst. 43. arti. 1. cor. Et 3. di. 10. q. 2. ar. 1. q. 3. & 4. cōtra cap. 4. Et veri. q. 29. ar. 1. ad 1.

Annot. ¶ Nota hic pro clariori intellectu ex responsione ad secundum, quòd sicut in humanis is qui est filius naturalis, &c. nō adoptatur in filium, sed hæreditas sibi debetur, quia filius: ita Christus vt homo habet quidem omnia bona patriæ & viæ: quæ debentur filiis adoptiuis: sed non ex vi seu iure adoptionis, sed ex hoc quòd est filius Dei naturalis, habet in natura assumpta hæreditatem Dei. Ita quòd non fuit opus Christo ad hoc, vt natura sua humana haberet dona patriæ & viæ, vt adoptaretur à Deo, quoniam ex hoc ipso quòd erat Dei naturalis filius, debebatur sibi, vt natura assumpta haberet illā, teste hoc Ioanne: Vidimus, inquit, gloriam eius, scilicet Verbi incarnati, gloriam quasi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis.

¶ Et hinc patet, quòd non est eadem ratio de beatitudine duplici in Christo (scilicet diuina & participata) & de filiatione duplici, scilicet naturali & adoptiua. illa enim dualitas necessaria est, vt natura assumpta sit perfecta: sed ista non est necessaria, nec conueniens dignitati Christi, quoniam derogat dignitati filij veri, quòd hæres fiat adoptione. Demum Autor ex opposito errore confirmat conclusionem & probationem, dicens quòd opposita conclusio consonat errori ponentium in Christo plures hypostases.

QVAESTIO VICESIMA-quarta, de Prædestinatione Christi, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerādum est de prædestinatione Christi.

¶ Et circa hoc quęritur quatuor.

¶ Primò, vtrùm Christus sit prędestinatus.

¶ Secundò, vtrùm sit prædestinatus, secundum quòd homo.

¶ Tertiò, vtrùm eius prædestinatio sit exemplar nostræ prædestinationis.

¶ Quartò, vtrùm sit causa prædestinationis nostræ.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm Christo conueniat prædestinatum esse.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christo non conueniat prædestinatū esse. Terminus enim prædestinationis videtur esse adoptio filiorum, secundum illud Ephes. primo, Prædestinauit nos in adoptionem filiorum. Sed Christo non conuenit esse filium adoptiuum: vt dictum est. Ergo Christo non conuenit prædestinatum esse.

¶ *Super Quæstionem vicesimaquarta Articulum primum.*

Titulus, vt iacet, sine additione aliqua sumendus est.

Comment. ¶ In corpore vna est conclusio: Christus est prædestinatus. Probatur: Prædestinatio propriè est diuina ab æterno præordinatio eorum, quæ per gratiam sunt fienda in tempore: sed Deū esse hominem, & econuerso, est quoddam factū in tēpore per gratiam vnionis, & præordinatum à Deo ab æterno: aliquin aliquid noui diuinæ menti accideret: ergo vnio illa est prædestinata: ergo Christus est prædestinatus.

Annot. ¶ Aduerte sensum literæ intentum ab Autore: & vt discernas doctrinam Autoris ab aliorum sententiis, recolito quòd prædestinationis nomē in sacris literis dupliciter venit in vsum. Vel simpliciter, hoc est sine additione aliqua: vt quū dicimus, Sanctus Petrus fuit prædestinatus. Vel cùm determinatiōe aliqua vt quum dicimus, quòd Magdalena fuit prædestinata ad lauandum Christi pedes lacrymis: Latro ad ad confitendū regnū Christi pendēns in cruce: & similia. Et quoniam communi vsu prædestinatio absolutè respicit æternam felicitatem vt terminum (est enim eorum ordinis Electorum in vitam æternam. vt in Prima parte habitum est. ideo Durandus in 3. sent. distin. 7. dicit, quòd prædestinatiō absolutè est respectu beatitudinis, distinguens prædestinationē Christi, qua prædestinatus est filius Dei, à prædestinatione absolute, & dicens eam esse prędestinationē ad hoc scilicet esse filium Dei. Scotus quoque ibidem prædestinationē Christi ponit in ordine ad beatitudinem, quasi gratia vnionis fuerit medium in Christo ad gratiam summæ beatitudinis animæ suę. Diuus autem Autor intuens gratiam vnionis esse excellentius quid gratia summę beatitudinis creatæ, quanto maius est esse Deū, quàm frui Deo, & gratiam summę beatitudinis cōsequi ad gratiam vnionis (non vt finis sequitur ad medium, sed vt proprietas ad substantiam, vt calor ad ignem) ponit prædestinationem absolute communiter quidem respicere gratiam vitæ æternæ vt terminū: singulariter autē in Christo respicere gratiā vnionis, vt in responsione ad primum litera monstrat.

3. distin. 40. q. 2. cor. fin. & ad 5. Et 3. di. 7. q. 3. art. 2. q. 2. & q. 3. ar. 2. q. 3. Et 4. cōtra ca. 9. ad 2. Et Ro. 8. l. 3. lo. 4.

¶ Et si perspicaciter consideraueris, videbis tria: scilicet gratiam vitæ æternæ, gratiam vnionis, & gratiam in communi. Et quia gratia æternæ felicitatis, communis est omnibus Electis in Dei filios adoptiuos, penes illam distincta fuit prædestinatio filiorum adoptionis: de qua in Prima parte tractatum est. Quia verò gratia vnionis propria est naturali Dei filio, & longè eminentior prima: ideo penes istam concluditur prædestinatio Christi. Consonat namque rationi, vt excellentior gratia, termini simpliciter rationem habens, magis terminet prædestinationem simpliciter, si minor illam terminat.

¶ Quia autem gratia beatitudinis patriæ, includit in se rationem gratiæ & rationem gratiæ per se primò summi & vltimi termini, vt species claudit in se rationem generis, & tam gratia æternæ vitæ, quàm gratia vnionis conuenit in ratione per se primò termini summi & vltimi, quantum est ex propriis generationibus) quod ideo apposuerim: quia si beatitudo alicuius non

¶Præterea, In Christo duo est cõsiderare, scilicet naturam humanã & personam. Sed non potest dici, quòd Christus sit prædestinatus ratione humanæ naturæ, quia hęc est falsa, humana natura est filius Dei. Similiter etiam neque ratione personæ, quia illa persona non habet ex gratia quòd sit filius Dei, sed ex natura. prædestinatio autẽ est eorum quæ sunt ex gratia: vt in Prima parte dictum est. Ergo Christus nõ est prædestinatus filius Dei.

¶Præterea, Sicut illud quod est factum, nõ semper fuit: ita & illud quod est prædestinatum, eo quòd prædestinatio antecessionem quandam importat. Sed quia Christus semper fuit Deus & filius Dei, nõ propriè dicitur quòd homo ille sit factus filius Dei. Ergo pari ratione nõ debet dici quòd Christus sit prædestinatus filius Dei.

¶SED CONTRA est quod Apostol. dicit Rom. primo de Christo loquens, Qui prædestinatus est filius Dei in virtute.

CONCLVSIO.

Cùm Deum esse hominem, & econtra, factum fuerit in tempore per vnionis gratiã, & à Deo ab æterno præordinatũ, necessariò Christus fuit prædestinatus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut patet ex his, quæ in Prima parte dicta sunt, prædestinatio propriè accepta, est quædam diuina præordinatio ab æterno, de his quæ per gratiam Dei sunt fienda in tempore. Est autẽ hoc in tempore factum per gratiam vnionis à Deo, vt homo esset Deus, & Deus esset homo. Nec potest dici, quòd Deus ab æterno non præordinauerit hoc se facturum in tempore: quia sequeretur quòd diuinæ menti aliquid de nouo accideret. Et ideo oportet dicere, quòd ipsa vnio naturarum in persona Christi cadat sub æterna Dei prædestinatione: & ratione huius Christus dicitur esse prædestinatus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apost. ibi loquitur de prædestinatione, qua nos prædestinamur vt simus filij adoptiui. Sicut autẽ Christus singulari modo præ alijs est Dei filius naturalis, ita quodam singulari modo est prædestinatus.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut dicitur in Glo. Rom. primo, quidam dixerũt prędestinationẽ intelligendã ęsse de natura, non de persona: quia scilicet humanæ naturæ facta est hæc gratia, vt vniretur filio Dei in vnitate personæ. Sed secundum hoc locutio Apostoli est impropria, propter duo. Primò quidem ratione communi. Nõ enim dicimus naturam alicuius prædestinari, sed ipsum suppositum: quia prædestinari est dirigi in salutem, quod quidem est suppositi agentis propter beatitudinis finem. Secundo ratione speciali: quia esse filium Dei, non cõuenit humanæ naturæ: est enim hęc falsa, Humana natura est filius Dei: nisi forte quis velit sic exponere extorta expositione. Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, id est prædestinatum est, vt humana natura vniretur filio Dei in persona. Relinquitur ergo, quòd prædestinatio attribuatur personæ Christi: non quidem secundum se, vel secũdũ quòd subsistit in diuina natura, sed secũdum quòd subsistit in humana natura. Vnde cùm prædixisset Apostolus, Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, subiunxit, Qui prædestinatus est filius Dei in virtute, vt daret intelligere, quòd secundum hoc, quòd est factus ex semine Dauid secundum carnem, est prædestinatus filius Dei in virtute. Quãuis enim sit naturale illi personæ secũdũ se consideratæ, quòd sit filius Dei in virtute: nõ tamẽ est ei naturale secundum humanã naturam, secũdum quam hoc sibi conuenit per gratiã vnionis.

¶Ad tertium dicendum, quòd Origenes super Epistolã ad Rom. dicit hanc esse literã Apostoli, Qui prædestinatus est filius Dei in virtute: ita quòd nõ designetur aliqua antecessio: & sic nihil habet difficultatis. Alij vero antecessionem, quæ designatur in hoc participio Prædestinatus, referunt, non ad id quod est esse filiũ Dei, sed ad eius manifestationem: secundum illum consuetum modum loquendi in Scripturis, quo res dicuntur fieri, quando innotescunt, vt sit sensus, quod Christus prędestinatus est manifestari filius Dei. Sed sic non propriè prædestinatio accipitur: nam aliquis dicitur propriè prædestinari, secundũ quòd dirigitur in finem beatitudinis: beatitudo autẽ Christi non depẽdet ex nostra cognitione. Et ideo melius dicendũ est, quòd illa antecessio, quam importat hoc participiũ Prædestinatus, nõ refertur ad personam secũdum seipsam, sed ratione humanæ naturæ: quia scilicet persona illa etsi ab æterno fuerit filius Dei, hoc tamen nõ fuit semper, quòd subsistens in natura humana, fuerit filius Dei. Vnde Aug. dicit in lib. de Prædc. San. Prædestinatus est Iesus, vt qui futurus erat secundum carnem filius Dauid, esset in virtute filius Dei.

Et est considerandum quòd licet hoc participium Prædestinatus, importet antecessionem, sicut & hoc participium Factus: aliter tamen & aliter. Nam fieri pertinet ad ipsam rem, secundum quòd in se est: prædestinari autem pertinet ad aliquem, secundum quòd est in apprehẽsione alicuius pręordinãtis. Id autem quod subest alicui formæ vel naturæ secundum rem, potest apprehendi, vel prout est sub forma illa, vel etiam absolutè. Et quia absolutè non conuenit personæ Christi, quòd inceperit esse filius Dei, conuenit autem ei, secundum quòd intelligitur vel apprehenditur vt in natura humana existens (quia scilicet hoc aliquando incepit esse, quòd in natura humana existẽs esset filius Dei) ideo magis est hęc vera, Christus est prædestinatus filius Dei, quàm ista, Christus est factus filius Dei.

propria generatione fieret, sed consequentiuè haberetur, non haberet rationem per se primò termini, sed consequentis ad terminum: vt in Christo dictum est contigisse) quia inquam hoc in se est laudis, ideo Autor in litera & prædestinationem propriè acceptã dicit respicere gratiam: & hoc haberi ex antedictis in prima parte. Verissimum siquidem est hoc, non solùm vt sonat, sed vt inducit ad excellentius grouę gratiæ, & termini gratuiti. Si enim gratia consummata sufficit ad terminum prædestinationis simpliciter (vt dictum est) multò magis gratia vnionis quæ parit gratiam consummatam vt proprietatem, sufficiẽs est vt terminet prædestinationem etiam absolutè. Et propterea litera dicit quòd ratione gratiæ vnionis Christus dicitur esse prędestinatus, non ad hoc vel illud, sed prædestinatus.

¶In responsionibus ad secundum & tertium, attende primò, quòd secundum rem nulla est inter catholicos quæstio de prædestinatione Christi ad filiationem Dei per gratiam vnionis naturæ humanæ ad filium Dei, sed quæstio est de verificatione sermonis Pauli Apostoli propriè vel impropriè, in hoc vel illo sensu. Autor supponens loquutionem Apostoli esse propriã, & intelligi non de aliquo consequente ad filium Dei (puta manifestatione) difficilem suscepit prouinciam verificandi illam de persona Christi. Vtramque expositionem namque illam referentem prædestinationem ad naturam, & alteram Ambrosij referentem ad manifestationem Christi, referri quoque potest prædestinatio Christi ad filium Dei in virtute actuali: ita quòd filius Dei ex semine Dauid secundum carnem, prædestinatus est filius Dei in virtute actualis operationis sanctificationis & reparationis mũdi: ita quòd totum coniunctum, scilicet filius Dei in virtute actuali, est terminus prædestinationis.

¶Et licet hæc expositio satis consonet literæ Apostoli, subiungentis opera sanctificationis & resurrectionis mortuorum: quia tamen exponitur etiam quòd filius Dei absolutè sit terminus prædestinationis (vt Autor cum Glossa ibidem sustinet) ideo hanc prosequendo, aduerte secundò, quod Autor ponit Christum prædestinatum ratione naturæ: ita quòd ipsa persona Christi ratione assumptæ naturę, denominatur prædestinata ad Dei filiationẽ. Considerat quippe æternam Christi personam dupliciter. Vel secundum se seu absolutè. Et sic negat ipsam prædestinatam ad filiationem Dei: quia est ipsa Dei filiatio per essentiam. Vel secundum quòd induta est humanitatem. Et sic affirmat ipsam prędestinatã ad filiationem Dei: quia vt sic per gratiam vnionis assequuta est filiationem Dei.

¶Quod vt clarius percipias, vtere positionibus hæreticorum, & ex differentia illarum ad sententiam fidei, videbis veritatem, necessitatem, proprietatémque huius sensus. Si enim verbum indutum esset carnem (vt hæretici fingunt) vel per inhabitationẽ, aut affectionem, aut quouis modo non personaliter, falsum esset quòd Verbum secundum carnem prædestinatũ est, vt sit filius Dei per gratiam vnionis. quoniam secundum carnem non esset personaliter vnitum sibi Dei filio. Sed si, pro ut est, Verbum secundum carnem est personaliter vnitum sibipsi, ideo verum est dicere de filio Dei, qui ex semine Dauid est secundum carnem, quòd prædestinatus est filius Dei. significat enim hic sermo quòd ab æterno prædestinatum est de filio Dei naturali, vt secundum carnẽ sit per gratiam vnionis filius Dei. quod est carnem esse personaliter vnitam filio Dei.

¶Occurrit hic dubium ex Durando in 3. sent. distin. 7. q. 3. dicẽte hãc loquutionem esse impropriam, propter defectum duarum conditionum requisitarum ad prædestinationem.

¶Prædestinatio enim primò est ad ea quę excedunt virtutem prædestinati: nihil autem est quod excedat virtutem Verbi incarnati.

¶Prædestinatio rursus est ad id quod est posterius natura saltem prædestinato, quia est ad gratuitum aliquod: gratia autem supponit naturam. Constat autem quod esse filiũ Dei per gratiam vnionis, non est posterius natura aut intellectu Verbo incarnato. Nõ est igitur propria hæc loquutio, Christus prædestinatus est filius Dei.

¶Ad hæc dicitur, quòd satis saluatur prima prędestinationis conditio, scilicet, ad quod quis prædestinatur, excedit virtutem prædestinati, vel absolutè, vel quatenus prędestinatus est. Sic autẽ est in proposito: quoniam vnio personalis ad filium Dei, etsi non excedit propriam virtutem Verbi absolutè, excedit tamẽ virtutem ipsius secundum carnẽ, secũdum quam est prædestinatum.

¶Secunda autem conditio de prioritate naturæ distinguitur vel secundum rem, vel secũdum intellectum. Et dicitur quòd licet non sit prius natura Verbum incarnatum, quàm Verbum incarnatum esse filium Dei per gratiam vnionis: tamen secundum considerationem abstractiuam intellect⁹, prius natura est Verbũ incarnatum, quàm modus incarnationis: scilicet per vnionem personalẽ. Manifestatur autem talis prioritas ex cõuenientia & differẽtia inter nos & hæreticos. Nã Verbum incarnatũ intelligitur vt commune quid apprehensum à nobis & illis. & differentia est circa speciales vnionis modos, dum illi per modum templi vel habitus, &c. nos autem per personalem vnionem Verbum incarnatum dicimus. Quocirca licet secundum rẽ nullus sit ibi ordo: secundum apprehensionem tamen intellectus (qui natus est non solùm coniuncta diuidere, sed etiam vnum & idem à seipso abstrahere) inter Verbũ vt habens carnem, & seipsum vt habens carnem personaliter iunctam, ordo est naturæ, sicut inter cõmune & proprium. Et propterea prædestinatio, quæ actus est mẽtis & ad rẽ sub certa apprehẽsione tendit, ea hoc quòd ad Verbũ cum carne terminatur, determinat ad vnionẽ personalem, excludendo cæteros alios modos, quibus Verbum est carne præordinari potuisset. Et ob hoc filius Dei naturalis, fact⁹ ex semine Dauid filius hominis, prædestinatus dicitur, & est filius Dei.

¶In respon

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum haec sit falsa, Christus, secundum quòd homo, est praedestinatus esse filius Dei.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod haec sit falsa, Christus, secundū quod homo, est praedestinatus esse filius Dei. Hoc enim est vnusquisq; secūdum aliquod tempus, quod est praedestinatus esse, eo q; praedestinatio Dei nō fallitur. Si ergo Christus, secundum quod homo, est praedestinatus esse filius Dei, videtur sequi quòd sit filius Dei, secūdum quod homo. Hoc autem est falsum: ergo & primum.

¶ Praeterea, Illud quod conuenit Christo, secundum quòd homo, conuenit cuilibet homini, eo quòd ipse est vnius speciei cū alijs hominibus. Si ergo Christus, secundū quod homo, est praedestinatus esse filius Dei, sequeretur, quòd cuilibet homini hoc conueniat. Hoc autē est falsum: ergo & primum.

¶ Praeterea, Hoc ab aeterno praedestinatur, quod est aliquādo fiendum in tempore. Sed magis haec est vera, Filius Dei factus est homo, quàm ista, Homo factus est filius Dei: vt suprà habitum est. Ergo magis haec est vera, Christus, secūdum quòd est filius Dei, praedestinatus est esse homo, quàm econuerso, Christus, secundum quòd est homo, est praedestinatus esse filius Dei.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit in lib. de Praede. San. Ipsum Dominum gloriae, inquantum homo factus est Dei filius, praedestinatum esse dicimus.

CONCLVSIO.

¶ Cùm humana natura non semper verbo Dei fuerit vnita, & ei hoc per gratiam collatum fuerit: necessariò fuit filius Dei, secundū illam praedestinatus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in praedestinatione duo possunt considerari. Vnum quidem ex parte ipsius praedestinationis aeternae, & secundum hoc importat antecessionem quandam respectu eius, quod sub praedestinatione cadit. Alio modo potest considerari secundum effectum temporalem: qui quidem est aliquod gratuitum Dei donum. Dicendum est ergo, q; secundum vtrunq; istorum attribuitur praedestinatio Christo, ratione solius humanae naturae. Nam humana natura non semper fuit Verbo vnita: & ei etiā hoc per gratiam est collatum, vt filio Dei in persona vniretur. Et ideo solùm ratione humanae naturae praedestinatio competit Christo, vnde Augustinus dicit in lib. de Praede. San. praedestinata est ista humanae naturae tāta & tam excelsa subiectio, vt quo attolleretur altius non haberet. Hoc autem dicimus conuenire alicui, secundum quòd homo, quod ei conuenit ratione humanae naturae. Et ideo dicendum est, quòd Christus secundum quòd homo, est praedestinatus esse filius Dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cùm dicitur, Christus secūdum quòd homo, est praedestinatus esse filius Dei, haec determinatio, secundum quòd homo, potest referri ad actum significatum per participium dupliciter. Vno modo ex parte eius, quod materialiter cadit sub praedestinatione: & hoc modo est falsa. Est enim sensus, quod praedestinatum sit, vt Christus, secundum q; homo, sit filius Dei: & in hoc sensu procedit obiectio. Alio modo potest referri ad ipsam propriā rationē actus: prout scilicet praedestinatio importat in sui ratione antecessionem & effectum gratuitū. Et hoc modo conuenit Christo ratione humanae naturae: vt dictū est. Et secundū hoc dicitur praedestinatus, secundum q; homo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquid potest cōuenire alicui homini ratione humanae naturae dupliciter. Vno modo sic, q; humana natura sit causa illius sicut esse risibile cōuenit Sorti ratione humanae naturae, ex cuius principiis causatur. Et hoc modo praedestinari non conuenit nec Christo nec alteri homini ratione humanae naturae, & in hoc sensu procedit obiectio. Alio modo dicitur cōuenire aliquid alicui ratione humanae naturae, cuius humana natura est susceptiua. & sic dicimus Christum esse praedestinatū ratione humanae naturae: quia praedestinatio refertur ad exaltationē humanae naturae in ipso, vt dictum est.

¶ Ad tertiū dicendū, q; sicut Aug. dicit in li. de Praedest. Sanc. Ipsa est illa ineffabiliter facta hominis à Deo verbo susceptio singularis, vt filius hominis simul propter susceptū hominē, & filius Dei propter suscipientem vnigenitū Deū veraciter & propriè diceretur. Et ideo quia illa susceptio sub praedestinatione cadit, tanquā gratuita, vtrunq; potest dici, scilicet q; & filius Dei praedestinatus sit esse homo & filius hominis praedestinatus sit esse filius Dei. Quia tamen gratia non est facta filio Dei vt esset homo, sed potius humanae naturae, vt filio Dei vniretur: magis propriè potest dici, q; Christus secundū q; homo, est praedestinatus esse filius Dei, quàm quòd Christus secundum quòd filius Dei, sit praedestinatus esse homo.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm praedestinatio Christi sit nostrae praedestinationis exemplar.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q; praedestinatio Christi nō sit exēplar nostrae praedestinationis. exēplar enim praeexistit exēplato. Nihil autē praeexistit aeterno. Cū igitur praedestinatio nostra sit aeterna, videtur q; praedestinatio Christi nō sit exēplar nostrae praedestinationis.

¶ Praeterea, Exēplar ducit in cognitionem exēplati. Sed non oportuit q; Deus duceretur in cognitionē nostrę prędestinationis ex aliquo alio, cùm dicatur Rom. 8. Quos praesciuit, hos praedestinauit. Ergo praedestinatio Christi non est exemplar nostrae praedestinationis.

¶ Praeterea, Exēplar est cōforme exēplato. Sed alterius rationis videt esse praedestinatio Christi quā praedestinatio nostra; quia nos prędestinamur in filios adoptiōis, Christus autē est praedestinatus filius Dei in virtute, vt dicitur Ro. 1. Ergo eius prędestinatio nō est exemplar nostrae praedestinationis.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in li. de praedest. San. Est praeclarissimū lumē pręd estinationis & gratię ipse Salua-

Autor. ¶ In responsione ad tertium, ti... pice ... ... Apostoli apud Origenem esse punctus ... sic, q... ... ... est ad ... ... & non ... pars copulae seu praedica ... qu... ... . Qu... ... ... nunquam ... ... enim. ei quo ... ... & ... ... copulam cum praedicato, Est filius Dei in virtute. Et ... ... nil habet du... ... tatis: quoniam verum est, quod Christus est praedestinatus, & quod est filius dei in virtute.

Autor. ¶ Nota secundò, quod Autor comparatiue de harum propositionum, scilicet, Christus praedestinatus est filius Dei, & Christus factus est filius Dei, in veritate loquitur, dicendo quòd prima est magis vera: ac per hoc vtraque fatetur esse veram. Christus enim significat suppositum duarum naturarū. & ratione humanae naturae, vtranque suscepit praedicationē, & quòd praedestinatus est, & q; factus est filius Dei: quoniam vtrunque ei secundum humanā naturam conuenit per gratiam vnionis. Magis tamen prima conceditur: quia abstractio Christi secundum naturam humanam à seipso secundum vnionem personalem, magis intelligitur supponere ipsum praedestinationi, quae est mentis actus, quàm factioni reali, quum ibi sufficiat ordo naturae secundum intellectum, qui minus sufficit ad factionem.

3 dist. 10. q. 1. ar. 2. q 3. Et 4. cō tra ca. 9. ad 2.

¶ Cum his tamen teneme, quòd ista est impropria, Christus factus est filius Dei, multò plus quàm illa, Homo est factus Deus. quia homo potest habere suppositionem simplicem (vt superius patuit) Christus autem pro persona supponit. Et propterea loquutiones istae non sunt extendēdae, sed piè exponendae. Et quo ad sensum, reducendae ad sensum simplicis suppositionis pro humana natura in concreto, iuxta hoc quod in litera dicitur. Aliquando incepit esse, quòd existēs in natura humana esset filius Dei: hoc enim verissimum est de existente in natura humana, communiter loquēdo. Quamuis hic existens in natura humana nunquā inceperit esse Deus propter falsitatem exponentis negatiuē, hic existens in natura humana immediatè antè nō fuit Deus. hic enim est Deus heri, hodie & in secula.

¶ Super Quaestionis vicesimaquarta Articulum secundum.

Comment. TItulus vt iacet formatur.

¶ In corpore articuli vna est conclusio responsiua quaesito. Christus, secūdū q; homo est praedestinatus esse filius Dei. Probatur: Hoc conuenit alicui, secundum quòd homo, quod cōuenit ei ratione humanae naturae: sed praedestinatio conuenit Christo ratione solius humanae naturae: ergo. Probatur Minor distinguenda duo importata ... praedestinatione, scilicet ordinem & effectum, gratuitum ... ... & manifestando vtrunque conuenire humanitati Christi, adducta authoritate Augusti.

¶ In responsione ad primum vide, & perspice cautelam Autoris. nam quia ista propositio, Christus, secundum quod homo, est ... Dei, simpliciter est falsa, vt ex quaestio 16. ... etiam patet: & sic simpliciter & absolutè sequeretur ex ista, Christus, secundum q; homo, praedestinatus est esse filius dei, si quo ad materiale praedestinationis poneretur hęc vera, ideo Autor instituens antecedens, apposuit illud limitatē.

Autor. ¶ Posset tamē dici absque antecedentis limitatione, quòd in consequente apponenda secūdum intellectum est gratia vnionis: ita q; ex isto antecedente, Christus secundum q; homo, praedestinatus est filius Dei sequitur, ergo Christus, secundum quod homo, est filius Dei, sub... intelligēdo vel exprimēdo per gratiam vnionis. Ita q; licet ista sit falsa, Christus, secundum quòd homo, est filius Dei (quia significat Christum secundum naturam humanam esse naturalem filium Dei) ista tamen est vera, Christus, secundum quòd homo, est per gratiam vnionis filius Dei. & quia in antecedente illo, Christus, secundum quòd homo, est praedestinatus filius Dei, subintelligitur per gratiā vnionis, ideo in consequente quoque potest subintelligi. Et sic concedimus, q; illud vnusquisque quandoque est, quod praedestinatus est esse, & quòd Christus, secundum quòd homo, praedestinatus est esse filius Dei, non per naturam, sed per gratiam vnionis. Et ideo Christus, secūdum quod homo, est filius Dei per gratiam vnionis. Vnde Glossa interlinearis ad Roma. 1. dicit, Secundū q; homo gratia sola pręelectus, vt sit filius Dei in eadē potētia & virtute diuinitatis cū Patre, per vnionē Verbi.

3 dis. 7. q. 3. art. 1. & ar. 2. q. 1.

3. di. 10. q. 3. ar. 3. Et Rom. 1 l. 3. col. 2. f.

¶ In responsione ad secundū collige hinc ex Autore illā distinctionē de ly secūdū q;, seu inquā, vel reduplicatiuè, vel specificatiuè. Primū enim mēbrū literae exponit reduplicatiuè, denotādo causam. Secūdū autē specificatiuè, determinando conditionē, qua subiectum recipit praedicatum. Et hoc modo, scilicet specificatiuè tenetur, quū dicitur, Christus secundū quòd homo, est praedestinatus filius Dei, sicut quum dicitur, Sortes, secundum quòd habet capillos, est crispus.

¶ Super Quaestionis vicesimaquarta Articulum tertium.

TItulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore vnica est distinctio humana

tor ipse Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Dicitur autem lumen prædestinationis & gratię, inquantum per eius prædestinationem & gratiam manifestatur nostra prædestinatio: quod videtur ad rationem exemplaris pertinere. Ergo prædestinatio Christi est exemplar nostræ prædestinationis.

CONCLVSIO.

¶ Christi prædestinatio secundum actum prædestinantis non fuit nostræ prædestinationis exemplar, sed quo ad terminum prædestinationis.

¶RESPONDEO dicendum, quod prędestinatio dupliciter potest cōsiderari. Vno modo secundum ipsum actum prædestinantis: & sic prædestinatio Christi non potest dici exemplar nostræ prędestinationis: vno enim modo, & eodem actu æterno prædestinauit Deus nos & Christum. Alio modo potest prædestinatio considerari secundum illud, ad quod aliquis prædestinatur: quod est prædestinationis terminus & effectus. Et secundū hoc prędestinatio Christi est exemplar nostræ prædestinationis. & hoc dupliciter. Primo quidē quantū ad bonū, ad quod prædestinamur. Ipse enim est prędestinatus ad hoc, quod esset Dei filius naturalis: nos autē prædestinamur ad filiationem adoptionis, quæ est quædam participata similitudo filiationis naturalis. Vnde dicitur Roma. 8. Quos præsciuit, hos prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui. Alio modo quātum ad modum consequendi istud bonum: quod est per gratiam, quod quidem in Christo est manifestissimū: quia natura humana in Christo nullis suis pręcedentibus meritis est vnita filio Dei. Et de plenitudine gratiæ eius nos oēs accepimus: vt dicitur Ioan. 1.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quod illa ratio procedit ex parte illius actus prædestinātis. Et similiter dicendū ad secundū.

¶ Ad tertium dicendum, quod nō est necessarium, quod exemplatum exemplari quātū ad omnia cōformetur, sed sufficit quod exēplatū aliqualiter imitetur suum exemplar.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm prædestinatio Christi sit causa nostræ prædestinationis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd prædestinatio Christi nō sit causa nostræ prędestinationis: æternū enim nō habet causam. Sed prædestinatio nostra est æterna. Ergo prędestinatio Christi nō est causa nostræ prædestinationis.

¶ Præterea, Illud quod dependet ex simplici Dei voluntate, non habet aliam causam nisi Dei volūtatē. Sed prædestinatio nostra ex simplici voluntate Dei dependet: dicitur enim Ephes. 1. Prædestinati secundum propositum eius, qui omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ. Ergo prædestinatio Christi non est causa nostræ prædestinationis.

¶ Præterea, Remota causa, remouetur effectus. Sed remota prædestinatione Christi, non remouetur nostra prædestinatio: quia etiā si filius Dei nō incarnaretur, erat alius modus possibilis nostræ salutis, vt Aug. dicit in lib. de Tri. Prædestinatio ergo Christi non est causa nostræ prædestinationis.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ephe. primo. Prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum.

CONCLVSIO.

¶ Non fuit nostræ prædestinationis causa Christi prædestinatio quo ad actum prædestinantis, sed secundum prædestinationis terminum.

¶RESPONDEO dicendum, quod si cōsideretur prædestinatio secundū ipsum prædestinationis actū, prędestinatio Christi non est causa nostræ prędestinationis, cum vno & eodē actu Deus prædestinauerit ipsum & nos. Si autē cōsideretur prędestinatio secundū terminū prędestinationis, sic prædestinatio Christi est causa nostræ prædestinationis. Sic enim Deus prçordinauit nostram salutē, ab æterno prædestinādo, vt per Iesum Christū compleretur. Sub prædestinatione enim æterna nō solùm cadit id, quod est fiēdum in tēpore, sed etiam modus & ordo, secundum quem est complendū in tempore.

¶AD PRIMVM ergo & secundum dicēdum, quod rationes illę procedūt de prędestinatione secūdum prædestinantis actum.

¶ Ad tertiū dicendum, quod si Christus non fuisset incarnandus, Deus prçordinasset homines saluari per aliā causam: sed quia prçordinauit incarnationē Christi, simul cū hoc prçordinauit, vt esset nostræ salutis causa.

QVAESTIO VICESIMA-quinta, de adoratione Christi, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de his quæ pertinent ad Christū in cōparatione ad nos. Et primò de adoratione Christi: qua scilicet nos eum adoramus. secundò, de hoc quod est Mediator noster ad Deum.

¶ Et circa primum quæruntur sex.

¶ Primò, vtrùm vna & eadē adoratione sit adorāda diuinitas Christi & eius humanitas.

¶ Secundò, vtrùm caro Christi sit adoranda adoratione latrię.

¶ Tertiò, vtrùm adoratio latriæ sit exhibēda imagini Christi.

¶ Quartò, vtrùm sit exhibēda cruci Christi.

¶ Quintò, vtrùm sit exhibenda matri eius.

¶ Sextò, de adoratione reliquiarum Sanctorum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm vna & eadem adoratione sit adoranda diuinitas Christi & eius humanitas.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non eadē adoratione adorāda sit humanitas Christi, & eius diuinitas. Diuinitas enim Christi est adorāda: quia est cōmunis Patri & Filio, vnde dicitur Ioan. 5. Omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. Sed humanitas Christi nō est cōmunis ei & Patri. Ergo non eadē adoratione adoranda est humanitas Christi & eius diuinitas.

¶ Præterea, Honor est propriè præmiū virtutis, vt Philosophus dicit in 4. Ethi. Meretur autem virtus suum præmium per actū. Cùm igitur in Christo sit alia operatio diuinæ & humanæ naturæ (vt supra habitū est) videtur quod alio honore sit veneranda humanitas Christi & alio eius diuinitas.

¶ Præterea, Anima Christi si non esset verbo vnita, esset venerāda propter excellentiam sapientiæ & gratiæ, quam habet. Sed nihil dignitatis est ei subtractum per hoc, quòd est vnita Verbo. Ergo natura humana in Christo est quædam propria

[Left margin commentary:] himēbris, & duas cōclusiones respōdē. [illegible] distinctiōis [illegible] Distinctio est: Prædestinatio dupliciter sumi[tur], vel ex parte actus vel ex parte [illegible] conclusio est. Prædestinatio Christi ex parte actus nō est exēplar nostra. Probatur. quia ex parte actus vno actu & modo æterno Deus Christum & nos prædestinauit. In actu siquidem diuino & modo ex parte Dei nulla est differētia, quem sine omnia vnam [illegible] scilicet deitas. Secunda conclusio. Prædestinatio Christi est nostræ exemplar ex parte termini, quo ad duo hoc est quo ad boni terminū, & quo ad modū consequendi illud bonum. Probatur primum, quia Christus ad filiatiōem naturalem, nos ad adoptiuā. Probatur secundum quia Christus per gratiam, exclusis [illegible] nos per gratiam, includentem [illegible] Christi qua de plenitudine eius [illegible].

Aduer. ¶ Memento notare, quod [illegible] prædestinatus vt sit filius Dei naturalis [illegible] expositio, [illegible] humanæ naturæ per gratiam vnionis personalis [illegible].

¶ Super Quæstionis vicesime quarte Articulum quartum.

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore est vnica distinctio, cū duplici conclusione sicut in præcedenti articulo. & quia similiter clara sunt, [illegible].

¶ Super quæstionis vicesimaquinta Articulum primum.

Aduer. Titulus de qua [illegible]

3. dist. 10. q. 3. ar. 3. [illegible]

Comment. ¶ In corpore [illegible] duo sunt. primò distinguuntur termini [illegible] de respōdetur quæstio. Distinguuntur ergo primò [illegible] honoratur, secundò [illegible] honoris. Distinguuntur igitur hi honorata res honorata & causa honoris: & dicitur, quod res honorata [illegible] persona seu totū subsistēs. & probatur ex [illegible] quia nō dicimus manū honorari. Et quia hoc videtur [illegible] subditur obiectioni, quod partes [illegible] dicuntur honorari, nō secundùm se, sed vt totū ho-

[Right margin commentary:] noretur. Et declaratur [illegible]. ¶ Vbi habes aliā distinctionē honorari, [illegible] secundùm se, vel secundum aliud [illegible]. Totum enim honoratur secundum se, pars autē, imago & nuntius, secundū aliud, hoc [illegible] totū in sua parte, repræsentatū in sua imagine, [illegible] in suo nuntio. Causa autē honoris est id, vnde habet honoratus excellentiā. Probatur: quia honor est reuerentia exhibita alicui propter suā excellentiā. Vnitas verò & pluralitas honoris distinguitur: quod potest attendi vel secundū causam honoris, vel secundum terminū per se proprie adorationis. Et propterea si cōtingit in vno eodē homine inueniri diuersas causas honoris, erit illius honor vnus & multiplex. Vnus ex parte personæ quæ terminat, & multiplex ex parte causæ multiplicis, vt patet de [illegible] homine honorato & propter scientiam, & propter virtutem moralē seu theologicam.

¶ Conclusio responsiua quæstio est: Adoratio Christi est vna ex parte personæ adoratæ, & [illegible] plures ex parte causæ diuinæ, scilicet & humanæ. Probatur primò cōclusio quo ad primam partem quia in Christo vna tantū est hypostasis. Quo ad secūdā, quia alia ratio honoris est sapientia diuina, alia sapiētia humana. [illegible] probatur ex opposito quia scilicet si essent plures hypostases in Christo, adoratio eius non esset vna, etiam ex parte adorati [illegible] adoratio Christi non esset vna [illegible] in Synodis, &c.

Aduer. ¶ Circa primā distinctiōe nota [illegible] honorari [illegible] [illegible]

adoratione veneranda, præter venerationem, quæ exhibetur diuinitati ipsius.

¶SED CONTRA est, quod in capitulis quintæ Synodi sic legitur, Si quis duabus naturis adorari dicit Christum (ex quo duæ adorationes introducuntur) sed nõ vna adoratione Deum verbũ incarnatum cum propria ipsius carne adorat, sicut ab initio Dei Ecclesiæ traditũ est: talis anathema sit.

CONCLVSIO.

¶Cùm fuerit vna in Christo hypostasis, vel persona diuina, diuersáque fuerint in illo duarum naturarum attributa, vnam quoque fuisse Christi adorationem ex parte diuinæ personæ, plures autem secundum causas diuinæ, seu humanæ naturæ, haud dubium fuit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in eo qui honoratur, duo possumus considerare, scilicet eũ cui honor exhibetur, & causam honoris. Propriè autem honor exhibetur toti rei subsistenti: non enim dicimus quòd manus hominis honoretur, sed quòd homo honoretur. Et si quandoque cõtingat, quòd dicatur honorari manus vel pes alicuius, hoc non dicitur ea ratione, quòd huiusmodi partes secũdum se honorẽtur: sed quia in istis partibus honoratur totum, per quem etiam modum aliquis homo potest honorari in aliquo exteriori: puta in veste, aut in imagine, aut in nuntio. Causa autẽ honoris est id, ex quo ille qui honoratur, habet aliquam excellentiam. Nam honor est reuerentia alicui exhibita propter sui excellentiã, vt in Secunda parte dictum est. Et ideo si in vno homine sunt plures causæ honoris (puta prælatio, scientia & virtus) erit quidẽ illius hominis vnus honor ex parte eius qui honoratur, plures tamen secundũ causas honoris: homo enim est qui honoratur, & propter sciẽtiam & propter virtutem. Sic ergo cùm in Christo sit tantùm vna persona diuinæ & humanæ naturæ, & etiam vna hypostasis & vnũ suppositum: est quidẽ eius vna adoratio & vnus honor ex parte eius qui adoratur. Sed ex parte causæ qua honoratur, possunt dici esse plures adorationes, vt scilicet alio honore honoretur propter sapientiam increatam, & alio propter sapientiam creatam. Si autẽ ponerentur in Christo plures personæ seu hypostases, sequeretur quod simpliciter essent plures adorationes. Et hoc est quod in Synodis reprobatur. Dicitur enim in capitulis Cyrilli, Si quis audet dicere assumptum hominẽ coadorari oportere Deo verbo, quasi alterum alteri, & non potius vna adoratione honorificat Emanuelem, secundum quòd factum est caro Verbum: anathema sit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod in Trinitate sunt tres qui honorantur, sed est vna causa honoris. In mysterio autem Incarnationis est econuerso. Et ideo alio modo est vnus honor Trinitatis, & alio modo est vnus honor Christi.

¶Ad secundum dicendum, quod operatio non est quæ honoratur, sed est ratio honoris. Et ideo per hoc quòd in Christo sunt duæ operationes, non ostenditur quòd sint duæ adorationes, sed quòd sint duæ adorationis causæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd anima Christi, si nõ esset vnita Dei verbo, esset id quod est principalissimum in homine illo: & ideo sibi præcipuè deberetur honor: quia homo est id quod est potissimũ in eo. Sed quia anima Christi est vnita personæ digniori, illi personæ præcipuè debetur honor, cui anima Christi vnitur. Nec per hoc tamen diminuitur dignitas animæ Christi, sed augetur, vt etiam supra dictum est.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm humanitas Christi adoranda sit adoratione latriæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd humanitas Christi non sit adoranda adoratione latriæ. Quia super Psalm. Adorate scabellũ pedum eius, quoniã sanctum est, dicit Glos. Caro à verbo Dei assumpta, sine impietate adoratur à nobis: quia nemo carnem eius spiritualiter manducat, nisi prius adoret: non illa dico adoratione quæ latria est, quæ soli Creatori debetur. Caro autem Christi est pars humanitatis. Ergo humanitas Christi non est adoranda adoratione latriæ.

¶Præterea, Cultus latriæ nulli creaturę debetur: ex hoc enim reprobantur Gentiles quòd coluerunt & seruierunt creaturæ: vt dicitur Rom. 1. Sed humanitas Christi est creatura. Ergo non est adoranda adoratione latriæ.

¶Præterea, Adoratio latriæ debetur Deo in recognitionem maximi dominij: secundum illud Deutero. 6. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Sed Christus, secundum quòd est homo, est minor Patre. Ergo humanitas eius non est adoratione latriæ adoranda.

¶SED CONRTA est quod Damas. dicit in 3. lib. Adoratur autem caro Christi incarnato verbo Deo, nõ propter seipsam, sed propter vnitum ei secundum hypostasim verbum Dei. Et super illud Psal. Adorate scabellum pedum eius, dicit Glos. Qui adorat corpus Christi, non terram intuetur: sed illum potius, cuius scabellum est, cuius in honore scabellum adorat. Sed Verbũ incarnatum adoratur adoratione latrię. Ergo & corpus eius, siue eius humanitas.

CONCLVSIO.

¶Humanitas Christi vt res, adoranda est latria adoratione, vt ratio autem, non nisi dulia.

¶RESPONDEO dicendum, quod sicut suprà dictũ est, honor adorationis propriè debetur hypostasi subsistenti: tamẽ ratio honoris potest esse aliquid non subsistẽs, propter quod honoratur persona, cui illud inest. Adoratio igitur humanitatis Christi dupliciter potest intelligi. Vno modo, vt sit eius sicut rei adoratæ: & sic adorare carnem Christi, nihil est aliud, quàm adorare Verbum Dei incarnatum, sicut adorare vestẽ Regis, nihil est aliud quam adorare Regẽ vestitum. Et secundum hoc adoratio humanitatis Christi est adoratio latriæ. Alio modo potest intelligi adoratio humanitatis Christi, quæ fit ratione humanitatis Christi perfectæ omni munere gratiarũ, & sic adoratio humanitatis Christi non est adoratio latriæ, sed adoratio duliæ. Ita scilicet quòd vna & eadem persona Christi adoretur adoratione latriæ, propter suam diuinitatem, & adoratione duliæ propter perfectionem humanitatis.

¶Nec hoc est inconueniens: quia ipsi Deo patri debetur honor latriæ propter deitatẽ, & honor duliæ propter dominiũ quo gu-

hinc [illegible] anathema proc[illegible] adorãtes Christum duabus adorationibus: propria enim loquuti sunt de honoratio seu adoratio.
Annot.
¶Rursus circa eandẽ distinctionem nota, quòd causa honoris dicitur id vno persona excellit. Hoc autẽ inuenitur dupliciter [illegible] per modum formæ, vt sapientia, virtus, status. Vel per modũ operationis vt creare, gubernare, vincere, docere, misereri, &c. Vtrũq. enim est, vnde quis excellit: excellunt enim homines nõ solum sapientia, potentia, virtute, dignitate, sed etiam quia vicerunt, quia docuerunt, quia ordinarunt, &c. Et vtrunque in litera hac habes, primũ in corpore, secundum in responsione ad secundum.
¶Circa distinctionẽ alteram ex litera sumptã de modo duplici, quo res adorata adoratur (vel secũdum se vel secundum aliud in se) aduerte primò ex litera illam haberi, dum dicitur de partibus, quòd nõ secundum se honorentur, sed totũ in illis honoratur. Et subdit per quẽ modum potest aliquis honorari in exteriori, puta veste, imagine vel nuntio. Ex his enim clarè habetur dicta distinctio dum totum secundum se honoratur, & quando partes honorantur, totum honoratur in partibus. Hoc enim est partẽ honorari, secundũ q. totum est in parte. Et similiter vestis honoratur secundũ q. persona est sub illa. Imago quoq. veneratur, secũdũ q. repræsentata persona est in illa. [illegible] similiter nuntius honoratur secundũ quòd princeps est in illo.
¶Aduerte secũd[illegible], q. ista quodammodo honorantur, & quodãmodo nõ: quia secundũ se nõ honorãtur, secundũ [illegible] aliud in ipsis honorantur [illegible] de eis & affirmatiua & negatiua verificantur. Dicitur enim q. partes & huiusmodi [illegible] honorãtur, scilicet propriè: quia non secundũ se; & q. honorãtur, scilicet secundum aliud in ipsis. Et quoniã clauis est vna istius tractatus, sententia hæc dilucidanda amplius est, di[illegible] illam.
¶Scito igitur tertio duplicem esse opinionem circa honorationẽ personę in suis extrinsecis, puta imagine, &c. Altera est, q. persona honoratur in istis: quia habẽt quodda esse in illis. Altera est, q. persona honoratur in illis: nõ quia habet esse in illis, sed quia per illa exoratur, acuestiturq: homines ad personã illã honorandam. Ita q. inter has opiniones tanta est distantia, q. prima ponit euidenter hæc terminare honorationẽ, nõ secundum se, sed secundũ q. persona est in illis. secũda autem ponit extrinseca hæc [illegible] terminare honorationem quouis modo. Et hinc distant secundo, q. secundũ primam extrinseca dicuntur honorari, iuxta secundam autẽ extrinseca non nisi abusiue, & cõmunicando in nominibus cũ vulgo dicũtur honorari. Quod autem [illegible] inferius patebit. Sed hinc quantũ habeatur ab Autore prima opinio de verbo ad verbũ: satis tamen insinuatur, quũ dicitur, q. totum honoratur in partibus & quòd per hunc modũ homo honoratur in exteriori, vt veste, imagine, aut nuntio. Clare autẽ aperitur inferius hæc sententia, quũ non solum dicitur q. imago aut crux adoranda est, sed exp[illegible] dicendo motum in imaginẽ & personam esse vnum [illegible] mo[illegible] imag[illegible] imago ipsa nonnul ut terminus est motus. Est ergo prima opinio Autoris, inferius di[illegible] nunc autem prælibata hæc sint, vt scias dubitare & discernere.
3. dist. 9. q. 1. ar. 2. q. 1. et q. 4. ad 1.
¶ In additionibus.

¶Super Quæstionis vicesimæquintæ Articulum secundum

Comment.
Titulus clarus. ¶In corpore articuli cum distinctione respondetur duabus conclusionibus. Prima est: Humanitas Christi vt res adorata est adoranda adoratione latriæ. [illegible] quia ipsam sic adorar[illegible] aliud est quàm Verbũ incarnatum adorari. Probatur hoc à simili, sicut adorare vestem Regis, est adorare Regem vestitum. Secunda est: Humanitas Christi vt ratio adorandi, non est adoranda adoratione latriæ, sed duliæ: hoc est, persona Christi honoranda est dulia ratione humanitatis plenæ gratiæ, &c. Declaratur hoc non esse inconueniens ex persona Patris, quæ latria & dulia adoratur.
¶Aduerte hic du[illegible] mum est, quod adorari vt rem adoratam, contingit dupliciter, vel per se, vel per aliud. Et propterea persona Christi per se adoratur latria: quia per deitatem, quæ est ipsa personalitas. Per aliud vero dulia, quia per humanitatem, quæ est aliud ab ipsa. Et econtra humanitas Christi per aliud adoratur latria, per se autem non, sed dulia, vt ratio tamen adorandi. Et hæc omnia in litera habentur, quamuis dicta distinctio non formaliter explicetur, sed ipsa Autor vtatur.
¶Secundum est quod licet dulia, qua persona Patris honoratur propter

pter potentiam, & dulia, qua persona Filij ratione humanitatis adoratur, non omnino sint eadem; quia illa est dulia communis et sumpta ad speciem duliae & latriae: ista vero est species duliae distincta contra latriam, sicut dispositio est genus ad dispositionem & habitum, [illegible] non obstat [illegible] sui literae persuasiuo ex verbis Glossarum, ad tollendam admirationem. Materia enim haec de se clarissima est. Nunc si quis personam Christi ratione diuersarum naturarum diuersimode honorandam. Sed vt nonnulla consonantia veritatis humanae ad priscos monstraretur, allatum est illud quasi simile de persona Patris.

¶ In hoc articulo, & specialiter in responsione ad primum, vide quod accepturi communionem sacram, aut sacrificio missae assistentes, tam corpus, quam sanguinem Domini adorare non experimus adoratione latriae. nam vt Deum summè honoramus, nō distinguēdo inter corpus & [illegible], cuius est corpus: dicendo, Domine, non sum dignus. & alias similes orationes. Adorat [illegible] siquidem duliae Christo debitam ratione humanae naturae, Ecclesia in mente retinens [illegible] in vsu, ad euitandos (vt dictum est) errores.

bernat creaturam. Vnde super illud Psalm. Domine Deus meus in te speraui, dicit Glo. Dominus omnium per potentiam, cui debetur dulia: Deus omnium per creationem, cui debetur latria.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Glossa nō est sic intelligenda, quasi seorsum adoretur caro Christi ab eius diuinitate: hoc enim cōtingeret solùm hoc modo, si esset alia hypostasis Dei & hominis. Sed quia, vt Damas. dicit, si diuidas subtilibus intelligentijs quod videtur, ab eo quod intelligitur, inadorabilis est vt creatura, scilicet adoratione latriae. Et tunc si intellectae, vt separatae à Dei verbo deberetur sibi adoratio duliae: non cuiuscunque (puta quae communiter exhibetur alijs creaturis) sed cuiusdam excellentioris, quam hyperduliam vocant.

¶ Et per hoc etiā patet responsio ad secundum & tertium: quia adoratio latriae non exhibetur humanitati Christi ratione suiipsius, sed ratione diuinitatis, cui vnitur, secundū quam Christus nō est minor Patre.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm imago Christi sit adoranda adoratione latriae.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd imago Christi nō sit adorāda adoratione latriae. Dicitur enim Exo. 20. Nō facies tibi sculptile, neque omnem similitudinē. Sed nulla adoratio est facienda contra Dei praeceptum. Ergo imago Christi non est adorāda adoratione latriae.

¶ Praeterea, Operibus Gentiliū non debemus cōmunicare, vt Apost. dicit Eph. 5. Sed Gentiles de hoc praecipuè inculpantur, quod commutauerunt gloriā incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, vt dicitur Rom. 1. Ergo imago Christi non est adoranda adoratione latriae.

¶ Praeterea, Christo debetur adoratio latriae ratione diuinitatis, nō ratione humanitatis. Sed imagini diuinitatis eius, quae est animae rationali impressa, nō debetur adoratio latriae. Ergo multo minus imagini corporali, quae repraesentat humanitatem ipsius.

¶ Praeterea, Nihil videtur esse in cultu diuino faciendū, nisi quod est a Deo institutum. vnde & Apo. 1. ad Cor. 11. traditurus doctrinam de sacrificio Ecclesiae, dicit, Ego accepi à Domino quod & tradidi vobis. Sed nulla traditio in Scriptura inuenitur de adorandis imaginibus. Ergo imago Christi non est adoranda adoratione latriae.

¶ SED CONTRA est, quod Damas. inducit Basilium dicentem, Imaginis honor ad prototypum peruenit, id est exēplar. Sed ipsum exēplar, scilicet Christus, est adorandus adoratione latriae. Ergo & eius imago.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Christus latriae adoratione sit honorandus, imago quoque eius eadem adoratione adoranda est.

¶ RESPONDEO dicendū, quod sicut Philosophus dicit in lib. de Memoria & reminiscentia: duplex est motus animae in imaginē. Vnus quidē in ipsam imaginē, secūdū quod res quaedā est. alio modo in imaginē, inquantū est imago alterius. Et inter hos duos motus est haec differētia: quia primus motus, quo quis mouetur in imaginē, vt est res quaedā, est alius à motu, qui est in rem: secundus autē motus qui est in imaginem, inquantū est imago, est vnus & idem cū illo qui est in rē. Sic ergo dicēdū est, quod imagini Christi, inquantū est res quaedam (puta lignum sculptum vel pictū) nulla reuerentia exhibetur: quia reuerētia nō nisi rationali naturae debetur. Relinquitur ergo quod exhibeatur ei reuerētia solùm, inquātū est imago. & sic sequitur quod eadē reuerētia exhibeatur imagini Christi & ipsi Christo. Cùm ergo Christus adoretur adoratione latriae, cōsequēs est quod eius imago sit adoratione latriae adoranda.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non prohibetur illo praecepto facere quamcunque sculpturam vel similitudinē,

¶ Super Quaestionis vicesimaquinta Articulum tertium.

Clement. Secunda secundae, q. 81. ar. 3. ad 3. & q. 49. art. 2. ad 1. Et infra art. 4. eiusdem. 3. ad 2. Et 3. dis. 9. q. 1. ar. 2. q. 2.

Titulus clarus est. ¶ In corpore articuli duo fiūt. Primò [illegible] determinatur de duplici motu in imaginē: secundò, in speciali respondetur quaesito vna cōclusione. ¶ Quo ad primum ex Aristotelis autoritate distinguitur motus animae in imaginem duplex: vnus vt in rem, alter vt in imaginem. Primus est alius à motu in rem repraesentatam: secundus est vnus & idē cum motu in rem repraesentatam. Quo ad secundum conclusio responsiua est: Imago Christi est adoranda adoratione latriae. Probatur. Imagini Christi exhibetur reuerentia, & non vt est res quaedam: ergo vt imaginis: ergo eadem reuerentia, quae Christo exhibetur: ergo est adoranda adoratione latriae. Antecedens pro prima parte experientia testatur. Pro secunda probat litera, quia reuerentia non nisi rationali naturae debetur. Prima cōsequentia probatur ex sufficienti distinctione motus animae in imaginem. destructo enim altero membro, reliquum oportet inferri. Secunda autem consequentia probatur ex eadem Aristotelis doctrina: quia motus in imaginem vt sic, est vnus cum motu in rem repraesentatam. Tertia demum consequentia probatur: quia Christus adoratur adoratione latriae.

¶ Num imago Christi sit latria adoratione adoranda, & qua ratione.

Quaestio. ¶ Circa radicem processus, propositionem scilicet illam ex Arist. Motus in imaginem, inquantum imago, est idem cum motu in rem. dubium ex multiplici capite occurrit. Primò enim obijcitur ex parte motus: secundò ex parte imaginis: tertiò ex parte vnitatis. Ex parte siquidem motus dicitur, quòd propositio est vera de motu apprehensiuo in quo illa vtitur Aristoteles, vt est motus intellectus & memoriae. Non est autem vera de motu appetitiuo, in quo vtitur illa hic Autor. Adoratio enim actus est moralis virtutis: ac per hoc appetitiuae partis. Eadem quippe intellectione cognoscitur imago & imaginatum: quia vnum relatiuorum diffinit reliquum. Et si quis diffinitè nouit vnum correlatiuum, diffinitè nouit reliquum, vt dicitur in Praedicamentis. Quicunque autem amat Patrem, non propterea amat filium.

¶ Ex parte vero imaginis: quia imago vt imago, est relatiua: nulla autem relatio realis creata, aut rationis, adoranda est adoratione latriae.

¶ Ex parte autem vnitatis: quia vel intelligitur de motu vno simpliciter, vel secundum partem seu aliquid. Non de motu vno simpliciter, quia falsum diceretur. Nam motus in rem secundum se immediatè, & in illam et mediante sua imagine, non est omnino idem vt patet. Si secundum aliquid, tunc ex hac propositione non infertur propositum. quia ex motus vnitate secundum quid nō sequitur vnitas specifica adorationis imaginis & exemplaris: quae tamen in litera infertur: quia latria adoranda imago Christi dicitur, qua Christus adoratur.

¶ Dubium rursus circa processum eiusdem ex Durand. in 3. sen. dist. 9. q. 1. occurrit. Nam primò impugnat processum hunc ex eo quod aliud est, motum in imaginem & [illegible] & [illegible] imaginem & [illegible] esse vnum. Primum enim est verū, secundum falsum, nam sunt correlatiua, quae licet simul apprehendantur, dicuntur tamen [illegible] esse est ad aliud se habere. Ad propositū autem oporteret imaginem & rem esse vnū, seu vnius rationis, si adoratio rei debet exhiberi imagini.

¶ Deinde dicit, quod imago Christi nec vt res nec vt imago, propriè loquendo adoranda est latria: quia latria soli Deo debetur per se, & coniunctis sibi (vt humanitati Christi) per accidens. imago autem, est vt imago creatura, est extrinseca à Deo: & ideo nec per se, nec per accidens, terminus est adorationis latriae.

¶ Tertiò dicit, quod commune dictū quod Autor in litera tradit, est impropriè dictum. & exponendum est, quia res cogita seu rememorata per imaginem, ad praesentiā imaginis adoratur, ac si esset in se praesens: nō quod adoratio ad imaginē aliquo modo terminatur.

¶ Ad horum euidentiā, sciendū est, quod distinctio in litera posita ex Arist. de imagine vt est res quaedā, & vt est imago, pōt dupliciter intelligi. ¶ Primò vt distinguatur imago in imaginem materialiter, vel formaliter, puta in aurum, vel figuram seu relationē. Et cōsequenter quod dicamus adorari imaginem Christi nō secundū materiam, sed secundū formā: hoc est figurā Christi vel relationē ad Christum. Et hic sensus acceptus videtur cōmuniter, quantum memini. Et quoniam tam figura quàm relatio, longè est à creatorie natura: ideo non falsò aut impropriè dictum putatur quod imago Christi sit adorāda adoratione latriae. ¶ Sed hunc sensum longè esse à vero sensu Aristotelis & Autoris, patet ex duobus. Primò, quia imago vt res quaedā comprehendit imaginem & secundū materiam & secundum formam, vt quaedam res est: imago enim Caesaris sumitur vt res quaedam ex parte materiae si sumatur vt marmorea, aut aurea. Et similiter sumitur vt res quaedam ex parte formae si sumatur vt secundum talia lineamēta, colores, &c. vel vt est relatio quaedam siue realis, siue rationis. Haec enim omnia sub vno membro distinctionis cōprehenduntur, scilicet sub imagine, vt res quaedam est, licet exempla dentur de materia: quia manifestius habet rationem cuiusdam rei. Secundo, ex eo quod motus in imaginē vt est figura quaedā vel relatio, non est vnus cū motu in rem, sed diuersus ab illo. Sistit enim intellectus & affectus in figurae & relationis consideratione & complacentia: vt patet, dum alicui forma ipsius figurae placet, vel quòd illam relationem habere ad se, vel aliquem suorum, ex quo est ita pulchra. Est enim tunc motus animi in imaginem formaliter, & tamen non in rem. Imò oppositum motus habet quandoque versus eā, puta quia displicet, quod imago tam pulchra, sit imago illius, cuius est.

¶ Est igitur secūdo modo intelligendū, quod res cōtra imaginē distinguitur quo ad vtriusque proprium actū: ita quod imago terminat motū vt res, quatenus exercet actū rei [illegible], vt res est. & similiter terminat motū inquantū imago, quatenus exercet actū imaginis. Et quia res vt res in se, est quaedā entitas: ideo sic terminat vt res, quādo ratione sui siue formaliter, siue materialiter terminat. Et quia imago tunc tantùm exercet actū imaginis, quādo ratio eius actus est exēplar, ipsa autē est conditio agentis (sic enim tantum motus tam apprehensiuus quàm appetitiuus in ipsam, ad exēplar sua terminatur) ideo motus in imaginem, quatenus est imago, est in ipsam quidem, sed secundum aliud in ipsa. In ipsam quidem: quia ipsa est quae exercet actum terminādi motum: quia in ipsa est exēplar ad quod ducit. Secundū aliud verò in ipsa: quia ratio terminādi est exēplar quod est aliud ab ipsa, & cōstat quod est in ipsa. Ex hic autē est facilè perspicere & efficaciā processus literae, & veritatē doctrinae eius, & causam defectus aliorū declinantiū. habetur siquidē hinc, quod motus adoratiōis, quo imago Christi veneratur, terminatur ad imaginē Christi, & verè & propriè loquēdo. Et quia terminatur ad ipsam, nō quatenus est res: hoc est nō quatenus exercet actū rei in se, siue secūdū rē, quae est forma, siue secūdū rē quae est materia, sed quatenus est imago, hoc est, quatenus exercet actū imaginis: ideo Christus, cuius est imago, est ratio, quod imago eius adoratur: & esse Christū in imagine, est cōditio, in qua ratio adorādi mouet ad adorādū, & terminat adorationē. Et propterea nō exhibetur adorationis honor creaturae, sed creatori

sed facere adorandam. Unde subdit, Non adorabis ea, neque coles. Et quia, sicut dictum est, idem est motus in imaginem & in rem, eo modo prohibetur adoratio imaginis, quo prohibetur adoratio rei cuius imago est. Unde ibi intelligitur prohiberi adoratio imaginum, quas Gentiles faciebant in venerationem deorum suorum, id est daemonum. Et ideo praemittitur, Non habebis deos alienos coram me. Ipsi autem vero Deo cùm sit incorporeus, nulla imago corporalis poterat poni: quia, ut Damasc. dicit, insipientiae summae est & impietatis, figurare quod est divinum. Sed quia in novo Testamento Deus factus est homo, potest in sui imagine corporali adorari.

¶Ad secundum dicendum quòd Apostolus prohibet operibus infructuosis Gentilium communicare, communicare autem utilibus eorum operibus Apostolus non prohibet. Adoratio autem imaginum est inter infructuosa opera computanda quantum ad duo. Primò quidem quantum ad hoc, quòd quidam eorum adorabant ipsas imagines ut res quasdam, credentes in eis esse aliquod numen propter responsa quae daemones in eis dabant, & alios huiusmodi effectus mirabiles. Secundò, propter res, quarum erant imagines: statuebant enim huiusmodi imagines aliquibus creaturis, quas in eis veneratione latriae venerabantur. Nos autem adoramus adoratione latriae imaginem Christi qui est verus Deus: non propter ipsam imaginem, sed propter rem, cuius imago est, sicut dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd creaturae rationali debetur reverentia propter seipsam: & ideo si creaturae rationali, in qua est imago Dei, exhiberetur adoratio latriae, posset esse erroris occasio, ut scilicet motus adorantis sisteret in homine, inquantum est res quaedam, & non ferretur in Deum, cuius est imago. Quod non potest contingere de imagine sculpta vel picta in materia sensibili.

¶Ad quartum dicendum, quòd Apostoli familiari instinctu Spiritus sancti quaedam Ecclesiis tradiderunt servanda, quae non reliquerunt in scriptis, sed in observatione Ecclesiae per successionem fidelium. Unde ipse dicit 2. ad Thessalon. 2. State, & tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, scilicet ore prolatum, sive per Epistolam, scilicet scripto transmissam. Et inter huiusmodi traditiones est imaginum Christi adoratio. Unde & beatus Lucas dicitur depinxisse Christi imaginem, quae Romae habetur.

creatori: quia non exhibetur conditioni adoratae rei, sed rationi adorandi, quae est ipse Christus. Et hoc est quod in litera dicit Author, quòd per hunc modum, scilicet quo totum in parte honoratur, adoratur etiam quae in imagine. Habes & falsum intellectum Aristotelicae propositionis, causam fuisse errandi.

¶Ad obiecta contra dictam propositionem ex parte motus, iam patet quòd vera est de utroque motus genere, scilicet appetitivi & apprehensivi: quoniam impossibile est intelligere aut colere imaginem, ut exercet imaginis actum, nisi terminus apprehensionis vel appetitus sit res repraesentata: quia ipsa est tunc ratio terminandi utrunque motum. In aequivoco quoque laborant obiecta ex parte imaginis: quoniam, ut iam patet, ignorant imaginem ut exercet imaginis actum: quae cùm adoratur, non relatio nec figura, sed persona adoratur repraesentata in imagine, ut in conditione in qua adoratur.

¶Ad obiecta ex parte unitatis dicitur, quòd est sermo de unitate simpliciter, hoc est, specifica quae est sermo de unitate motus secundum per se primò terminum, ex quo unitas specifica motus sumitur. Nec obstat differentia penes esse sine medio vel cum medio: quia non invenitur hic medium ex parte termini, sed solùm secundum conditionem diversam eiusdem termini: eadem siquidem persona repraesentata, terminat formaliter motum vel in seipsa, vel in sua imagine. Conditiones autem quia non variant speciem termini, consequenter nec speciem motus in termino.

¶Ad obiecta autem Durandi dicitur, quòd sanè intellecta imagine ut imagine, imago & repraesentata res sunt idem, quo ad formalem rationem terminandi motum (quod ipse non vidit) & ideo optimè infertur, quòd honos exhibitus rei, exhibendus est imagini. Error enim fuit: quia non est intellectum quid importat imago ut imago in actu exercito.

¶Ad aliam obiectionem eiusdem dicitur, quòd imago Christi, propriè loquendo, est adoranda adoratione latriae, quae soli Creatori debetur. Distinctio autem ab obiiciente inducta, de per se vel per accidens coniunctio retractanda est ut insufficiens. Distinguitur siquidem in primo articulo huius quaestio. honorari vel rem honoratam dupliciter, vel secundum se vel secundum aliud. Et ad secundum modum (ut ibi dicitur, & declaratum est) spectat adorari personam in sua imagine. Exhibetur siquidem Christi imagini latria ut termino secundum Christum in ipsa vel Christo in sua imagine quorum neutrum est aliud, quàm exhibere latriam Creatori Iesu Christo.

¶Ad tertium eiusdem dicitur, quòd Autoris & commune dictum est propriè dictum, & non est ob ignorantiam quorundam, in ut imperitia locandum, ut obiiciens facit. Cuius error ex hoc potest convinci, quòd si imago Christi non nisi quia ad memoriam aut cognitionem reducit Christi, adorari dicitur, posset pari ratione quaelibet res, quae [illegible] reducit in memoriam Christi, adorari adoratione latriae. Et si hoc pones in practica, percipies, & videbis quòd Ecclesia non ideo imaginem Christi adorat, quia fecit sibi eam signum rememorativum Christi: sed quia imago Christi adoranda latria est, ideo eam adorat. Si autem esset huiusmodi adoratio, nostra lege aut consuetudine posita, fictis istiusmodi rememorativis, quae Ecclesiam à Iudaeorum priscorumque quorundam imaginum cultui detrahentium moribus eripuisset? quae iustè damnasset laesae maiestatis, imitatores imaginibus principium? Monstrans haec imagines, quia imagines, honorandas aut dehonorandas esse.

¶Num imagines Dei, & daemonum absque errore ab hominibus effingi possint.

Dubium. ¶In responsione ad primum eiusdem artic. circa imagines Dei, dubium occurrit, an sint licitae. Et est ratio dubii quia authoritas Damasceni in litera damnat illas insipientiae & impietatis. Et eadem est ratio nunc de deitate, quae erat in veteri lege quo ad eam figurabilem vel non secundum se: constat autem in veteri lege, imagines Dei esse prohibitas: occasio quoque falsae opinionis de Deo ex imaginibus eadem utrobique est. Unde non desunt doctores reprehendentes imagines sanctae Trinitatis.

¶In oppositum autem est Ecclesiae usus, admittens Trinitatis imagines, repraesentantes non solùm Filium incarnatum, sed Patrem ac Spiritum sanctum. Adsunt & literae huius verba sonantia quòd postquam Deus est incarnatus, potest adorari in imagine.

¶Ad huius rei evidentiam advertendum est, triplices posse formari imagines Dei, secluso Incarnationis mysterio. Primò ut res divina figuretur per imagines. Et sic insipientiae quo ad partem apprehensivam, & impietatis secundum partem appetitivam, est figurare quod divinum est, ut Damasc. dicit. Et hac ratione damnantur imagines Dei, ut Deus est, & ingerunt erroneam de Deo opinionem. Et hoc modo in Ecclesia Dei constat non haberi imagines Dei.

¶Secundò, ut species Dei in Scriptura traditae figurentur sicut cùm depingitur Spiritus sanctus in forma columbae, non ut Spiritus sanctus figuratus lineamentis columbae monstretur: sed ut species in qua apparuit Spiritus sanctus, figurata monstretur. Et hoc frequenti usu Ecclesia passim efficit & de Deo, & de Christo, & de Angelis, & de Sanctis: ut patet quum Deus depingitur imaginibus specierum, in quibus visus dicitur in Testamento veteri, ut in forma senis antiqui, scilicet dierum, Dan. 7. & Christus in forma agni, & Angeli, cum sex alis, & Evangelistae in forma quatuor animalium. Et haec non solùm pinguntur, ut aliquando (nam Cherubim olim in templo) sed ut adorentur, ut frequens eius Ecclesiae testatur.

¶Tertiò, ut ex similitudinibus apud nos etiam fictis, ad infigurabilia ascendamus sicut Angelorum imaginem, scilicet iuvenem pulchrum, alatum, cum diademate: non quòd tales sint Angeli, sed ut vel ea similitudine sibi nota, scilicet humana (a propria sanctitate per diadema, & iuventute pro perfectione, & alis conditis pro celeritate) vel sic ex sensibilibus ad insensibilia veneranda ascendamus. Et hoc modo aliquando Spiritus sanctus in forma senis, orbem pugillo concludentis, &c. figuratur. Hic autem tertius modus satis propinquus est ritui Paganorum, figurantium Deum diversimode, prout causa est diversorum effectuum, ut in forma Minervae ratione sapientiae, & huiusmodi.

¶His praemissis sciendum est, quod figurare divinum primo modo, est actus ex suo genere malus moraliter: quia cadit super repugnantem materiam: repugnat siquidem deitati, figurabilem esse. Figurare autem Deum secundo vel tertio modo ad actum instructionis, est actus ex suo genere bonus: quoniam naturale est homini per sensibilia discere insensibilia. Unde picturae codices sunt populorum: sicut libri, in quibus per haec sensibilia docemur intelligibilia contemplari, propter eruditos sunt. & sic Moyses statuas constituit Angelorum in templo. Sed ad actum cultus figurare haec, actus est solitariè sumptus, non bonus nec eligibilis, sed declinabilis. sicut occidere hominem, si solitariè proponatur, non est actus eligibilis aut laudabilis. sed si nihil adderetur, malus & vituperabilis. Sed si figurare Deum ad actum cultus, vestiatur quibusdam circumstantiis (puta autoritate Ecclesiasticae consuetudinis, securitate ab errorum occasione, pietateque colentium) redditur actus iste honestus. sicut si occidere hominem induatur circumstantiis publicae potestatis, actum praecipientis propter iustitiam ac commune bonum, erit occidere hominem, actus honestus.

¶Cavere ergo oportet, ne facilis sit sententia contra quancunque partem: habenda siquidem in primis est ratio erroris. Nam si ex falsa aliqua opinione de Deo aut Angelis, &c. aliqua processit aut perseverat imago tertii modi, vel secundi insinuata, abolenda esset, & instruendus populus. Dico autem vel secundi insinuata: quia etsi ad repraesentationem historiae Deus depingitur in forma rubi ardentis, loquentis Moysi, & similium visionum: quia tamen Ecclesia non consuevit omnia figuralia proponere ut colenda, ideo cavendum est ne nova abusio introducta sit, puta si petra adoraretur pro Christo, quia scriptum est, Petra autem erat Christus. Si verò nulla falsa opinio aut praesumptio intervenit, sed antiquus Ecclesiae usus servatur, nullúsque occasionem errandi accipit (quia plebs est bene instructa in fide, & credit Deum spiritum esse, & in omnibus rectè cum Ecclesia sentiunt) non video peccatum aliquod in huiusmodi cultu imaginum tam secundi, quàm tertii modi. Et secundus quidem autoritatem habet ex sacra Scriptura & Ecclesiae usu manifestè.

¶Tertius autem quia originaliter secundum partes est ex sacra Scriptura (quamvis non tota imago) & Ecclesiae usu approbatur, non solùm tolerabilis, sed licitus mihi videtur. Ex eo enim quòd cultus Deo exhibetur in imagine, non impiae aut praesumptuosae, sed ab Ecclesia propositae actus adorationis circa debitam materiam versatur: ac per hoc nullam peccati rationem habet. Et si sic est, non videntur castandae Trinitatis imagines in forma senis, crucifixum sustinentis, columba intermedia: partes enim imaginis huius ex sacra sunt Scriptura. Et de Filii & Spiritus sancti imaginibus constat. De Patris autem ex Daniele habetur capit. 7. cùm dicitur de Filio, quòd pervenit ad antiquum dierum, hoc est Deum Patrem. Et hoc, ut dictum est, ubi nulla est occasio erroris.

¶Non laudo tamen huiusmodi multiplicationem imaginum Trinitatis aut deitatis, aut Dei Patris, aut Spiritus sancti, nisi in specie columbae & igneae linguae super discipulos: sed potius tanquam infigurabilis, tanquam supra nubem aliquam auream latens, pingendus esset Deus: unde effectus creationis provenirent. Ut vel sic erudiretur plebs, quòd Deus est spiritus infigurabilis, sicut Moyses absque sedente sedem impositam Angelis statuens, Deum intelligi & coli super omnia quiescentem, regentem, prospicientem ac iudicantem ordinavit sapientissimè. Imagines enim codices sunt populorum: & propterea à multis reprehenduntur, tanquam occasionem errandi praebentes, quantum est ex se. Et verum dicerent, nisi conditiones praedictae excusarent actum, ut dictum est.

¶Et per haec patet responsio ad obiecta: quoniam aliqualiter omnia verum concludunt, dum Dei imagines, solitariè propositae damnant. & autoritate saltem ecclesiasticae consuetudinis, securitatéque ab errore concurrente, cum origine à sacra Scriptura in toto vel parte, honestantur.

¶Super

¶Super Quaestionis vicesimaquinta Articulum quartum.

Secunda secundae q. 103. art. 4. ad 3.
Et 3. dist. 9. q. 1. art. 2. q. 4.
Comment.

Titulus de cruce Christi loquitur, siue illa in qua passus est Christus, siue quacunque alia, vt est crux Christi.

¶In corpore articuli duae sunt partes. Primò, determinatur, in communi de re honorata & qualitate adorationis. Et dicuntur quatuor. Primum est, Soli rationali naturae debetur honor, intellige ratione sui. Secundum est, Creaturae insensibili non debetur honor nisi ratione rationalis naturae. Tertiũ est, Dupliciter creaturae insensibili ratione naturae rationalis honor debetur, vel ratione repraesentationis, vel ratione coniunctionis quomodolibet. Declaratur hoc exẽplis imaginis & vestis regiae. Quartum est, Vtroq; modo eadẽ exhibetur reuerentia, quae exhibetur & Regi. In secunda parte respondetur in speciali de cruce Christi, distinguendo, vel de cruce illa, in qua Christus pependit, vel de quacunq; alia. Et de prima quidẽ respondetur vna conclusione habente duas partes, quòd est veneranda vtroq; modo, & adoratione latriae, qua Christus adoratus, & declaratur quo ad singula clarè. De cruce verò Christi in quacunq; alia materia respondetur quòd est adorãda etiã latria, inquantũ repraesentatiua Christi, sicut Christi crucifixi imago. Omnia clarè patent in litera, aduertendo quòd allocutio crucis per effectu affertur adorationis eiusdem, qua Christus adoratur. ex eo enim quòd ipsam alloquimur quasi Christum, signũ est quòd ad ipsam vt Christũ nos recurrimus. Et propterea allocutio fit etiam ad crucem in omni materia, & nõ ad illam tantùm, in qua Christus pependit.

¶Aduerte hic, quòd Durand. vbi suprà, & Ioan. Capreolus crediderunt Autorem retractasse hic quod in tertio senten. dixerat, scilicet crucem illã, in qua pependit Christus, esse adorandam non solum vt imaginem Christi latria, sed vt quandam rẽ Christi hyperdulia, quasi crux illa Christi non sit capax adorationis, vt est quaedam res Christi. Parcant mihi Domini isti: non retractauit, sed magnificauit hic Autor doctrinam ibi traditã: quoniam crucem illam vt quandam Christi rẽ per contactum, ibi hyperdulia, hic latria adorandam dicit. Hoc enim patet non esse reuocationem dicti, quòd crux illa vt quãdã Christi res, est veneranda: sed magnificationem

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm crux Christi sit adoranda adoratione latria.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd crux Christi non sit adoranda adoratione latriae. Nullus enim pius filius veneratur contumeliam patris sui: puta flagellum quo flagellatus esset, vel lignũ in quo fuisset suspensus: sed magis illud abhorreret. Christus autem in ligno crucis opprobriosissimam mortem passus est secundum illud Sap. 2. Morte turpissima condemnemus eũ. Ergo non debemus crucem venerari, sed magis abhorrere.

¶Praeterea, Humanitas Christi adoratione latriae adoratur, inquantum est vnita filio Dei in persona. Quod de cruce dici nõ potest. Ergo crux Christi non est adoranda adoratione latriae.

¶Praeterea, Sicut crux Christi fuit instrumentum passionis eius & mortis, ita etiam & multa alia (puta claui, corona & lancea) quibus tamen non exhibemus latriae cultũ. Ergo videtur quòd crux Christi non sit adoratione latriae adoranda.

¶SED CONTRA est, quòd illi exhibemus latriae cultum, in quo ponimus spem salutis. Sed in cruce Christi ponimus spem salutis: cantat enim Ecclesia, O crux, aue spes vnica, hoc passionis tempore auge piis iustitiam, reisque dona veniam. Ergo crux Christi est adoranda adoratione latriae.

CONCLVSIO.

¶Cùm in cruce Christi fuerit tota nostra salutis spes adoratione latria, pro tanto adoranda est, quòd in ea affixus est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, honor seu reuerentia non debetur nisi rationali naturae: creaturae autem insensibili nõ debetur honor vel reuerentia nisi ratione rationalis naturae. Et hoc dupliciter. Vno modo inquantum repraesentat rationalem naturam. alio modo, inquantum ei quocunque modo coniungitur. Primo modo consueuerunt homines venerari Regis imaginem: secundo modo eius vestimentum. Vtrunque autem venerãtur homines eadem veneratione qua venerantur & Regem. Si ergo loquamur de ipsa cruce, in qua Christus crucifixus est, vtroq; modo est à nobis veneranda: vno scilicet modo inquantum repraesentat nobis figuram Christi extensi in ea: alio modo ex contactu ad membra Christi, & ex hoc quòd eius sanguine est perfusa. Vnde vtroq; modo adoratur eadem adoratione cum Christo, scilicet adoratione latriae. Et propter hoc etiam crucem alloquimur & deprecamur quasi ipsum crucifixum. Si verò loquamur de effigie crucis Christi in quacunque alia materia (puta lapidis vel ligni, argenti vel auri) sic veneramur crucem tãtùm, vt imaginem Christi, quam veneramur adoratione latriae: vt suprà dictum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in cruce Christi quãtum ad intentionem vel opinionem infidelium consideratur opprobrium Christi: sed quãtùm ad effectum nostrae salutis cõsideratur virtus diuina ipsius, quae de hostibus triũphauit: secundũ illud Colloss. 2. Ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, & spolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Et ideo dicit Apostolus 1. ad Corin. 1. Verbũ crucis pereuntibus quidem stultitia est, his autem, qui salui fiunt, id est nobis, virtus Dei est.

¶Ad secundum dicendum, quòd crux Christi, licet nõ fuerit vnita verbo Dei in persona: fuit tamen ei vnita aliquo alio modo, scilicet per repraesentationem & contactũ. Et hac sola ratione exhibetur ei reuerentia.

¶Ad tertium dicendũ, quòd quantũ ad rationem contactus mẽbrorum Christi, adoramus non solùm crucem, sed etiam omnia quae sunt Christi. Vnde Damas. dicit in 4. lib. pretiosum lignum vt sanctificatũ tactu sancti corporis & sanguinis, decenter adorandum, clauos, indumenta, lanceam, & sacra eius tabernacula, quae sunt praesepe, spelunca, & huiusmodi. Ista tamen non repraesentant imaginem Christi, sicut crux, quae dicitur signũ filij hominis, quod apparebit in caelo: vt dicitur Matth. 24. Ideóq; mulieribus dixit Angelus, Iesum quaeritis Nazarenum crucifixum: non dixit lanceatum, sed crucifixum. Et inde est quòd crucem Christi veneramur in quacunque materia, non autem imaginem clauorum, vel quorumcunque huiusmodi.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm mater Christi sit adoranda adoratione latria.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd mater Dei sit adoranda adoratione latriae. Videtur enim idem honor esse exhibẽdus matri Regis, & Regi: vnde dicitur 3. Reg. 2. quòd positus est thronus matri Regis, quae sedet ad dexteram eius. Et Aug. dicit in sermone de Assumptione, Thronum Dei, & thalamum Domini caeli, atq; tabernaculum Christi dignum est ibi esse, vbi est ipse. Sed Christus adoratur adoratione latriae, ergo & mater eius.

¶Praeterea, Damas. dicit in 4. lib. quòd honor Matris refertur ad filium, Sed filius adoratur adoratione latriae, ergo & Mater.

¶Praeterea, Cõiunctior est Christo mater eius quàm crux. Sed crux adoratur adoratione latriae, ergo & mater Christi est adoratione latriae adoranda.

¶SED CONTRA est, quòd mater Dei est pura creatura. Non ergo ei debetur adoratio latriae.

CONCLVSIO.

¶Beata Virgo, cùm sit creatura rationalis, non latria, sed hyperdulia, adoranda est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quia latria soli Deo debetur, nulli creaturę debetur latria, prout creaturã secundũ se veneramur. Licet autẽ creaturę insensibiles nõ sint capaces venerationis secũdũ seipsas: creatura tamẽ rationalis est capax venerationis secundũ seipsam: & ideo nulli purae creaturae rationali debetur cultus latriae. Cùm igitur beata Virgo sit pura creatura rationalis, nõ debetur ei adoratio latriae: sed solùm veneratio duliae, eminentius tamen quàm cęteris creaturis, inquantùm ipsa est mater Dei. Et ideo dicitur quòd debetur ei non qualiscũque dulia, sed hyperdulia.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd matri Regis nõ debetur ęqualis honor honori, qui debetur Regi: debetur tamẽ ei quidam honor cõsimilis ratione cuiusdã excellẽtiae. Et hoc significant autoritates inductae.

¶Ad

illius, dum ab hyperdulia ad latriam ascenditur.

¶Super Quaestionis vicesimaquinta Articulum quintum.

Comment.

IN corpore art. vnica est conclusio, habens duas partes. Beata virgo est adorãda non latria, sed hyperdulia. Probatur primò pars negatiua: Nulli rei venerabili secundũ se, nisi soli Deo debetur latria: ergo nulli purae creaturae rationali: ergo beatae Virgini nõ debetur latria. Antecedens in illa particula, venerabili secundum se, excludit & creaturas insensibiles (quales sunt imagines & crux, quae nõ sunt secundum se venerabiles) excludit & humanitatem Christi, quae secundũ se non est venerabilis vt ter adorata, vt patet ex dictis superius. Ambo enim adorãtur latria, vt patet ex antedictis. & ideo in litera apponitur ly purae, cum dicitur purae creaturae. Consequentia prima probatur: quia creatura rationalis est capax secundũ se honoris. secunda autem, quia beata Virgo est pura creatura rationalis. Secunda autem pars probatur quia veneranda est eminẽtius creaturis caeteris: quia est mater Dei.

Secunda secundae q. 103. ar. 4. Et 3. dist. 9. q. 1. art. 4.

¶In hoc articulo & specialiter in responsione ad tertium dubium occurrit: quia non debet esse minoris conditionis res veneranda secũdum se & secũdum aliud, quàm si esset solùm veneranda secundum aliud quoniã venerabilitas secundũ se, non est conditio diminuens rationem venerabilitatis: sed beata Virgo si non esset venerabilis secundum se, sed solùm ratione Christi vt crux, adoraretur latria non minus quàm crux Christi: quia latria secũ fuit illi coniuncta: ergo etiam nunc vt res coniuncta Christo, adoranda est latria, & secũdum seipsam, hyperdulia. Et confirmatur: quia iam dictum est, quòd non inconuenit vnã & eandem personam adorarĩ duplici adoratione.

¶Ad hoc dicitur, quòd licet venerabilitas secundũ se, non distrahat rationẽ venerabilitatis: immò est perfectior differentia eius: distrahit tamẽ rationẽ venerabilitatis ratione alterius. ita quòd venerabile ratione alterius, distrahitur per venerabile secundum se. Exẽplũ, per se subsistere non distrahit rationem entis, sed est perfectior illius modus. sed distrahit rationem entis in alio, puta accidentis. Et ideo quum latria inter creaturas debeatur soli venerabili ratione alterius, consequens est quòd

¶ Ad secundum dicendum, quòd honor matris refertur ad filiũ, quia ipsa mater est propter filiũ adoranda. Non tamẽ eo modo quo honor imaginis refertur ad exẽplar: quia ipsa imago prout in se consideratur vt res quædam, nullo modo est veneranda.

¶ Ad tertium dicendum, quòd crux non est capax venerationis prout in se consideratur, vt dictum est: sed beata Virgo secundum seipsam est venerationis capax. Et ideo non est similis ratio.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm reliquiæ sanctorum sint adorandæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd Sanctorũ reliquiæ nullo modo sint adorandæ. Non enim est aliquid faciendũ, quod possit esse occasio erroris. Sed adorare mortuorũ reliquias, videtur ad errorẽ Gentiliũ pertinere, qui mortuis hominibus honorificentiam impendebant. Ergo non sunt Sanctorum reliquiæ adorandæ.

¶ Præterea, Stultum videtur rẽ insensibilẽ venerari. Sed Sanctorũ reliquiæ sunt insensibilia corpora. Ergo stultũ est eas venerari.

¶ Præterea, Corpus mortuũ nõ est eiusdem speciei cum corpore viuo: & per consequẽs non videtur esse numero idem. Ergo videtur quòd post mortem alicuius Sancti, corpus eius non sit adorandum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, Sanctorum corpora, & præcipuè beatorũ Martyrum reliquias, acsi Christi membra, sincerissimè honoranda, scilicet credimus. Et postea subditur, Si quis contra hanc sententiam volit esse, nõ Christianus, sed Eugnominianus & Vigilantianus creditur.

CONCLVSIO.

¶ Cum sanctos Dei veneremur, eorum quoq; corpora, & reliquias venerari nos oportet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Aug. dicit in lib. de Ci. Dei. Si paterna vestis & annulus, ac si quid est huiusmodi, tãtò carius est posteris, quantò erga parẽtes est maior affectus, nullo modo ipsa spernẽda sunt corpora, quæ vtiq; multò familiarius atq; coniunctius quàm quælibet indumenta gestamus. hæc enim ad ipsam naturã hominis pertinent. Ex quo patet, quòd qui habet affectũ ad aliquẽ, etiam ea quæ de ipso post mortem relinquuntur, veneratur: non solùm corpus aut partes corporis eius, sed etiam aliqua exteriora, puta vestes, & similia. Manifestum est autem, quòd Sanctos Dei in veneratione habere debemus, tanquam mẽbra Christi, Dei filios, & amicos, & nostros intercessores. Et ideo eorum reliquias qualescunq;, honore congruo in eorum memoriam venerari debemus, & præcipuè eorum corpora, quæ fuerunt templa & organa Spiritus sancti in eis habitantis & operantis, & sunt corpori Christi configurãda per gloriosam Resurrectionẽ. Vnde & ipse Deus huiusmodi reliquias conuenienter honorat, in eorum * præsentiam miracula faciendo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hæc fuit ratio Vigilantij, cuius verba introducit Hiero. in lib. quem contra eum scribit, dicentis, Propè ritum Gentilium videmus sub prætextu religionis introductũ, puluisculum nescio quem in modico vasculo, pretioso linteamine circundatum osculantes adorant. Contra quem Hiero. dicit in Epistola ad Riparium: Nos non dico Martyrum reliquias, sed nec Solem nec Lunam nec Angelos adoramus, scilicet adoratione latriæ, honoramus autem reliquias Martyrum, vt eũ cuius sunt Martyres, adoremus: honoramus seruos, vt honor seruorũ redundet ad dominum. Sic ergo honorando reliquias Sanctorum, non incidimus in errorẽ Gentilium, qui cultum latriæ mortuis hominibus exhibebant.

¶ Ad secundum dicendum, quòd corpus illud insensibile non adoramus propter seipsum, sed propter animam, quæ fuit ei vnita, quæ nũc fruitur Deo: & propter Deum, cuius fuerunt ministri.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corp * mortui alicuius Sancti non est idem numero quod primò fuit dum viueret, propter diuersitatem formæ, quæ est anima: est tamen idem identitate materiæ, quæ est iterum suæ formæ vnienda.

est quòd quodcunque creatum est secundũ se venerabile, non sit ea ratione alterius venerabile latria.

¶ Est contra hoc instetur, quòd distractio ista est vera in essentialibus, nõ autẽ in accidentaliter cõiunctis, qualiter sunt quoniam duæ rationes adorabilitatis in vna persona: respondeatur quòd nos nõ dicimus oppositũ, sed respõdemus argumento de conditione distrahente.

¶ Ad materiam autẽ dicimus cũ Autore in art. 3. ad 3. quòd occasio erroris vitanda, facit rationalem creaturam nõ adoretur vt imago Dei: & pari ratione vt res cõiuncta Christo, ne scilicet motus adorationis sistat in rationali natura secundũ se. Quocirca sicut personã Christi nõ nisi latria veneramur, ad euitandũ errorẽ recurrentiũ ad Christum, vt purã creaturam: ita personam beatæ Virginis sola hyperdulia honoramus, ad euitandũ errorẽ eorũ, qui latriã terminarent ad beatam Virginẽ secundũ se. Nõ enim plebs tantùm penetraret vt adoraret latria Christum in beata Virgine: & seorsim adoraret hyperdulia ipsam secundũ se beatã Virginem, sine qua discretione error accideret: & ideo simpliciter dicitur quòd non est adoranda latria, sed hyperdulia.

Secunda secundæ, q. 94. ar. 4. 3.

¶ Super Quæstionis vicesimaquinta Articulum sextum.

Titulus hic clarissimus est.

¶ In corpore articuli, vnica est conclusio dupliciter probata. Conclusio est, Reliquias Sanctorum qualescũq; congruo honore venerari debemus, & præcipuè eorũ corpora. Probatur primò: Affectos alicui, venerantur etiam illa quæ de ipso post mortem relinquuntur, sed Sanctos Dei veneramur: ergo eorum reliquias venerari debemus, & præcipuè eorũ corpora. Maior probatur autoritate Aug. Minor probatur ex quatuor: quia Sancti sunt Christi mẽbra, quia Dei filij, quia amici, quia nostri intercessores. Pars autem specificata in conclusione, scilicet præcipuè eorum corpora, manifestatur ex tribus: quia templa Spiritus sancti inhabitantis: quia organa Spiritus sancti operantis per ea fuerunt, quia sunt corpori Christi configuranda. Secundò probatur conclusio, quia Deus Sanctorum reliquias honorat miraculis: ergo & nos debemus honorare.

Mineat. * Aliàs præsentia.

¶ Super Quæstionis vicesimasexta Articulum primum.

QVAESTIO VICESIMASEXTA, *De eo, quòd Christus Mediator Dei & hominum dicitur, in duos articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de hoc, quòd dicitur Christus Dei & hominum mediator.

¶ Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primò, vtrùm esse mediatorem Dei, & hominum, sit proprium Christo.

¶ Secundò, vtrùm hoc conueniat ei secundum humanã naturã.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm esse mediatorem Dei & hominum, sit proprium Christo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd esse mediatorem Dei & hominũ, non sit propriũ Christo. Sicut enim Sacerdos, ita & Propheta videtur esse mediator inter Deum & homines: secũdum illud Deut. 5. Ego illo tempore sequester fui & medius inter Deum & vos. Sed esse Prophetam & Sacerdotem, non est proprium Christo. Ergo nec etiam esse mediatorem.

3. di. 19. artic. 5. q. 3. Et opus. 3. ca. 22. Et opus. 60. c. 18. Et Gal. 3. le. 7. f.

¶ Præterea, Illud quod conuenit Angelis bonis & malis, non potest dici esse proprium Christo. Sed esse medium inter Deũ & homines, conuenit Angelis bonis vt Dionysius dicit 4. cap. de Diui. nom. cõuenit etiam Angelis malis, id est dæmonibus: habent enim quædam communia cum Deo, scilicet immortalitatem, quædam cum hominibus, scilicet quòd sunt animo passiui, & per consequens miseri: vt patet per Augu. in 9. de Ciuit. Dei. Ergo esse mediatorem Dei & hominũ non est propriũ Christo.

¶ Præterea, Ad officiũ mediatoris pertinet interpellare ad vnũ eorum, inter quos est mediator pro altero. Sed Spiritus sanctus sicut dicitur Rom. 8. interpellat pro nobis ad Deum gemitibus inenarrabilibus. Ergo Spiritus sanctus est mediator inter Deum & homines. Non ergo est proprium Christo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur primæ ad Timot. 2. Vnus est mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus.

CONCLVSIO.

¶ Soli Christo conuenit esse mediatorẽ simpliciter & perfectiuè, cui nõ obstat multos alios esse secũdũ quod mediatores, scilicet dispositiuè & ministerialiter.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad Mediatoris officium propriè pertinet, coniungere & vnire eos inter quos est mediator. Nam extrema vniuntur in medio. Vnire autem homines Deo perfectiuè, quod conuenit Christo, per quem homines sunt reconciliati Deo, secundum illud 2. ad Corint. 5. Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Et ideo solus Christus est perfectus Dei & hominum mediator, inquantum per suam mortem humanum genus Deo recõciliauit. vnde cùm Apostolus dixisset, Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, subiunxit, Qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus. Nihil tamen prohibet aliquos alios secundum quid, dici mediatores inter Deum & homines: prout scilicet cooperantur ad

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli sunt duæ conclusiones. Prima est: Esse mediatorem inter Deũ & homines, simpliciter seu perfectiuè, est proprium Christo. Secũda est: Nihil prohibet alios dici mediatores secundum quid, scilicet dispositiuè vel ministerialiter. Prima cõclusio probatur: Vnire homines Deo perfectiuè, conuenit soli Christo, ergo solus Christus est perfectus mediator Dei & hominũ. Antecedẽs probatur, quia per mortem suam mundum Deo reconciliauit, & Apostolus dicit, Deus erat in Christo mũdum sibi reconcilians. Consequentia verò probatur & ratione: quia mediatoris officiũ est mediare inter eos, inter quos est mediator. probatur: quia in medio vniuntur extrema. Et autoritate Apost. quia cum dixisset, Mediator, &c. subdidit, Qui dedit, &c. Secunda conclusio vt clara relinquitur quia cooperantur aliqui ad vnionem,

* aliàs, mortuo.

tur ad vnionem hominum cum Deo dispositiuè vel ministerialiter.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Prophetæ & Sacerdotes veteris Testamenti, dicti sunt mediatores inter Deum & homines dispositiuè, & ministerialiter, inquantũ scilicet prænuntiabant & præfigurabant verum & perfectum Dei & hominum mediatorem. Sacerdotes verò noui Testamenti possunt dici mediatores Dei & hominum, inquantum sunt ministri veri Mediatoris, vice ipsius salutaria sacramenta hominibus exhibentes.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd Angeli boni, vt Aug. dicit in 9. de Ciui. Dei, non rectè possunt dici mediatores inter Deum & homines. Cùm enim vtrunque habeant commune cum Deo & beatitudinẽ & immortalitatẽ, nihil autẽ horũ cum hominibus miseris & mortalibus, quomodo nõ potius remoti sunt ab hominibus, Deóq; coniuncti, quàm inter vtrosq; medij constituti? Diony. tamen dicit eos esse medios, quia secundum gradum naturæ sunt infra Deũ & supra homines constituti: & mediatoris officiũ exercent, non quòd principaliter & perfectiuè, sed ministerialiter & dispositiuè. Vnde Matthæ. 4. dicitur, ꝙ accesserunt Angeli, & ministrabãt ei, scilicet Christo. Dæmones autem habent cõmunem cum Deo immortalitatem, cum hominibus autẽ miseriam: ad hoc enim se interponit mediũ dæmon immortalis & miser, vt ad immortalitatẽ beatam transire non sinat, sed perducat ad miseriam immortalẽ. Vnde est sicut malus medius, qui separat amicos. Christus autẽ habuit cõmunem cum Deo beatitudinẽ, cum hominibus autẽ mortalitatẽ. & ideo ad hoc se interposuit mediũ vt mortalitate trãsacta & ex mortuis faceret immortales (quod in se resurgendo mõstrauit) & ex miseris beatos, vnde nunquã ipse decessit. Et ideo ipse est bonus mediator, qui recõciliat inimicos.

¶Ad tertium dicendum, quòd Spiritus sanctus cùm sit per omnia Deo æqualis, non potest dici medius vel mediator inter Deũ & homines, sed solus Christus, qui licet secundum diuinitatem æqualis sit Patri, tamen secundum humanitatem minor est Patre, vt suprà dictum est. Vnde semper illud ad Gal. 3. Christus est mediator. dicit Glos. Non Pater nec Spiritus sanctus. Dicitur autẽ Spiritus sanctus interpellare pro nobis, quia ipse interpellare nos facit.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm Christus, secundum quòd homo, sit mediator Dei & hominum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ Christus non sit mediator Dei & hominũ, secundũ ꝙ homo. Dicit enim Aug. in li. cõtra Felicianũ: Vna est Christi persona, ne sit nõ vnus Christus, nõ vna substãtia, ne mediatoris dispẽsatione submota, aut Dei tantùm dicatur aut hominis filius. Sed non est Dei & hominis filius, secundũ ꝙ homo, sed simul secundũ ꝙ Deus & homo. Ergo neq; dicendum est, quòd sit mediator Dei & hominum solùm secundum quòd homo.

¶Præterea, Sicut Christus, inquantum est Deus, cõuenit cũ Patre & Spiritu sancto, ita inquantum est homo, conuenit cum hominibus. Sed propter hoc, ꝙ inquantum est Deus, cõuenit cũ Patre & Spiritu sancto, nõ potest dici mediator, inquantũ est Deus: vnde super illud 1. ad Tim. 2. Mediator Dei & hominum, &c. dicit glos. Inquantũ est Verbum, nõ medius est: quia æqualis est Deo, & Deus apud Deũ, & simul vnus Deus. Ergo nec etiam inquantum est homo, potest dici mediator, propter conuenientiam quã cum hominibus habet.

¶Præterea, Christus dicitur mediator, inquantum reconciliauit nos Deo: quod quidem fecit, auferẽdo peccatum, quod nos separabat à Deo. Sed auferre peccatũ, conuenit Christo, non inquantum est homo, sed inquantum est Deus. Ergo Christus, inquantum est homo, non est mediator, sed inquantum est Deus.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. 9. de Ciuit. Dei. Non ob hoc mediator est Christus, quia est verbũ: maximè quippe immortale & maximè beatum Verbũ, longè à mortalibus miseris: sed mediator secundum quòd homo.

CONCLVSIO.

¶Cùm Christus, secundum quòd Deus, nullo modo à Deo ipso distet, nec quippiam non suum alteri deferat, nullo pacto conuenit sibi esse mediatorem, inquantum Deus est, sed inquantum homo.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ in mediatore duo possumus considerare. Primò quidem rationem medij: secundò, officium coniungendi. Est autẽ de ratione medij, ꝙ distet ab vtroq; extremorum: cõiungit autem mediator per hoc, ꝙ ea quæ vnius sunt, defert ad alterũ. Neutrum autẽ horũ potest cõuenire Christo secũdum ꝙ Deus, sed solùm secundũ ꝙ homo. Nam secundũ ꝙ Deus, nõ differt à Patre & Spiritu sancto in natura & potestate dominij. Nec etiã Pater & Spiritus sanctus aliquid habẽt quod non sit filij: vt sic possit id quod est Patris vel Spiritus sancti quasi qđ est aliorũ, ad alios deferre. Sed vtrunq; conuenit ei, inquantũ est homo: quia secundum ꝙ est homo, distat & à Deo in natura & ab hominibus in dignitate & gratiæ & gloriæ. Inquantum etiam est homo, cõuenit ei coniungere homines Deo, præcepta & dona Dei, hominibus exhibendo, & pro hominibus Deo satisfaciendo, & interpellando. Et ideo verissimè dicitur mediator secundum quòd homo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ si subtrahatur diuina natura à Christo, subtrahetur per consequens ab eo singularis plenitudo gratiarum, quæ conuenit ei, inquantũ est vnigenitus à Patre: vt dicitur Ioã. 1. Ex qua quidam plenitudine habet, vt sit super omnes homines constitutus: & propinquius ad Deum accedens.

¶Ad secundum dicendũ, ꝙ Christus, secũdũ ꝙ Deus, est per omnia æqualis Patri, sed etiã in humana natura excedit alios homines. Et ideo secundum ꝙ homo, potest esse mediator, non autem secundum ꝙ Deus.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ licet autoritatiuè peccatum auferre conueniat Christo secundum ꝙ est Deus, tamen satisfacere pro peccato humani generis conuenit ei, secundum quòd est homo: Et secundum hoc dicitur Dei & hominum mediator.

QVAESTIO VICESIMASEPTIMA

de Beatæ Virginis Mariæ sanctificatione, in sex articulos diuisa.

POST prædicta, in quibus de vnione Dei & hominis, & de his quæ vnionem consequuntur, tractatum est: restat considerandum de his, quæ filius Dei incarnatus, in natura humana sibi vnita gessit vel passus est. Quæ quidem cõsideratio quadripartita erit. Nam primò considerabimus de his quæ pertinent ad ingressum eius in mundũ. Secũdò, de his quæ pertinent ad progressum vitæ ipsius in hoc mũdo. Tertiò, de exitu ipsius ab hoc mundo. Quartò, de his quæ pertinent ad exaltationem ipsius post huiusmodi vitam.

¶Circa primum quatuor consideranda occurrunt. primò quidẽ de conceptione Christi. secundò, de eius natiuitate. tertiò, de eius circumcisione. quartò, de eius baptismo.

¶Circa conceptionem autem eius oportet primò aliqua considerare quantũ ad matrem concipientem: secundò quantũ ad modum conceptionis. tertiò, quantum ad perfectionem prolis conceptæ.

¶Ex parte

¶Super Quæstionis vicesimasextæ Articulum secundum.

Comment. TItulus clarus. ¶In corpore duo sunt: primò ponuntur duæ cõditiones mediatoris, secundò applicantur ad Christum dupliciter, & secundum ꝙ Deus negatiuè, & secũdum quòd homo affirmatiuè & sic respondetur quæsito. Christus verissimè dicitur mediator Dei & hominum secundum quòd homo. Omnia clara sunt in litera: consistit enim eius processus in hoc: Mediator secundum duo quæ habet (scilicet esse medium & officiũ coniungendi extrema inter se) duas exigit conditiones: prima est distantia ab extremis, secũda est delatio ad extrema vtrinque ex altero. Sed Christus, secundũ quòd Deus, neutram habet, quia nõ distat à Deo in natura aut dominio: nec aliquid Dei nõ suũ deferre potest: ac per hoc nihil potest deferre ex Deo tanquam extremo. Sed secundum quod homo, habet vtramque: quia distat à Deo natura, & ab hominibus puris dignitate gratiæ & gloriæ: defert quoque præcepta donáque Dei ad homines, & satisfactionem ac interpellationem ex hominibus ad Deum, non quasi hæc ab hominibus accipiat, sed quia hęc vice hominum ipse Deo offert. quod vocatur pro hominibus offerre ac satisfacere. Nihilominus satisfactionẽ ex hominibus quodammodo accipit, pro quanto ex massa peccatrice, carne scilicet humana ab Adam genita, naturam passibilem in qua satisfaceret assumpsit.

Annot. ¶In responsione ad primum & tertium simul considera discernendo rationem specificantẽ id quo Christus mediat, aut satisfacit & radicem vnde illud, quo efficax originaliter redditur ad mediandum, & satisfaciendum, & merendum pro omnibus. Nam si specificare aut determinare quæris naturam, qua Christus meretur, mediat, & satisfacit, proculdubio natura humana est: creatæ quippe naturæ sunt actus isti. Sed si quæris, vnde natura creata tanti est, vt mediet, mereatur, & satisfaciat pro toto mũdo, ex gratia vnionis, ex hypostasi est diuina: quia enim Christus vnigenitus est Patris, ideo per naturam assumptam satisfacit, meretur & mediat. Et hoc est quod in responsione ad primũ, docemur & doctrina superius habita de efficacia satisfactionis & meriti Christi sic applicanda est in responsione ad tertium. Et sic omnia consonant.

3. di. 19. ar. 5. q. 2. Et 4. di. 43. art. 2. qõ. 1. cor. Et dist. 48. q. 1. art. 2. Et veri q. 29. ar. 5. ad 5. Et 1. Timot. 2. l. 1 fin. Et 2. Th mo. 2 co lum. 2.

¶Prima partis de Christo tractatus tertius.

HIc incipit tertius tractatus primę partis, quæ de Christo est, tractãs ab hac vsque ad q. 59. de spectantibus ad ingressum Christi in mundũ: vt clarè patet in litera.

¶ *Super Quæstionis vicesimæseptimæ Articulum primum.*

Comment. IN corpore duo facit, primò qualis noticia de hoc quæsito haberi potest, dicitur: ac per hoc mõstratur via ad inuestigandam veritatem conclusionis. secundò per monstratam viam incedendo, respõdetur quæsito una conclusione affirmatiuè. Quoad primũ via sciẽdi non est ex sacræ Scripturæ autoritate in spẽ, sed ex rationabilibus sacræ Scripturæ cõsonis, vt Aug. de Assumptione arguit. Quo ad secũdum: conclusio est: Rationabiliter creditur beatam Virginem sanctificatam in vtero. probatur; Maiora gratiæ priuilegia beatæ Virgini cõcessa creduntur quàm alijs Sanctis. sed quibusdam sanctis cõcessa est sanctificatio in vtero. ergo. Maior probatur tum quia mater futura erat Vnigeniti à Patre pleni gratia, tum quia Angelus dixit eam plenam gratia. Minor probatur de Hiere. & Ioan. Baptista.

3. dist. 3. q. 1. art. 3. 4. 3. Et quol. 6. quæ. 5. art. 1. cor. Et opus. 3. c. 225. Et Psal. 45. co. 2.

¶ *Super Quæstionis vicesimæseptimæ Articulum secundum.*

Annot. TItulus clarus est de animatiõe secundũ animã rationalem intellectus.

Comment. ¶ In corpore art. est vna conclusio cum vno corollario. Conclusio est responsiua quæsito directè: beata Virgo non fuit sanctificata ante animationẽ. Corollariũ est: Beata Virgo fuit sanctificata post animationem. Conclusio probatur dupliciter: primò sic, Sanctificatio de qua loquimur, est emundatio à peccato originali: ergo est per gratiã. ergo in sola creatura rationali, ergo nõ ante infusionem animæ rationalis. Antecedens declaratur ex Dion. Sãctitas est perfecta mundiria. Prima cõsequẽtia probatur, quia culpa non emundatur nisi per gratiam secunda verò, quia sola creatura rationalis est subiectum gratiæ. Secũdò, ducẽdo ad incõueniens sic: Proles concepta ante infusionem animæ rationalis nõ est culpæ obnoxia: ergo quocunque modo ante animationẽ beata Virgo sanctificata fuisset, nõ incurrisset originalis peccati maculã: ergo nõ indiguisset redẽptione & salute, quæ est facta per Christum: sed hoc est inconueniens: ergo. Antecedens probatur: quia sola creatura rationalis est susceptiua culpæ: prima consequentia vt clara relinquitur. secunda autem probatur autoritate angeli Matth. 1. Ipse saluũ faciet à peccatis: inconueniẽs cõsequentis pro-

¶ Ex parte autem Matris occurrit considerandum. primò quidem de sanctificatione eius: secũdo de virginitate eius: tertiò de desponsatione eiusdem: quartò de annunciatione ipsius. quinto, de præparatione ipsius ad concipiendum.

¶ Circa primum quæruntur sex.

¶ Primò, vtrùm beata Virgo mater Dei, fuerit sanctificata ante natiuitatẽ ex vtero.

¶ Secundò, vtrùm fuerit sanctificata ante animationem.

¶ Tertiò, vtrùm per huiusmodi sanctificationem fuerit sibi totaliter sublatus fomes peccati.

¶ Quartò, vtrùm per huiusmodi sanctificationem fuerit cõsecuta, vt nũquã peccaret.

¶ Quintò, vtrùm per huiusmodi sanctificationem adepta fuerit plenitudinẽ gratiarũ.

¶ Sextò, vtrùm sic sanctificari, fuerit proprium sibi.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm beata Virgo mater Dei, fuerit sanctificata ante natiuitatem ex vtero.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd beata Virgo non fuerit sanctificata ante natiuitatem ex vtero. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 15. Non prius quod spirituale est, sed prius quod est animale, deinde quod est spirituale. Sed per gratiam sanctificantẽ nascitur homo spiritualiter in filium Dei, secundum illud Ioan. 1. Ex Deo nati sunt. Natiuitas autem ex vtero, est natiuitas animalis. Non ergo beata Virgo fuit prius sanctificata, quàm ex vtero nasceretur.

¶ Præterea, Aug. dicit in Epistola ad Dardanum: Sanctificatio qua efficimur templũ Dei, nõ nisi renatorum. Nemo autem renascitur nisi prius nascatur. Ergo beata Virgo non fuit prius sanctificata, quàm ex vtero nasceretur.

¶ Præterea, Quicunque est sanctificatus per gratiam, est mundatus à peccato originali & actuali. Si ergo beata Virgo fuit sanctificata ex vtero, consequens est quòd tũc fuerit emundata ab originali peccato. Sed solùm originale peccatum poterat eam impedire ab introitu regni cælestis. Si ergò tunc mortua fuisset, videtur quòd iam iam regni cælestis introisset. Quod tamen fieri nõ potuit ante passionem Christi: habemus enim fiduciam in introitum Sanctorum per sanguinem eius: vt dicitur Heb. 10. Videtur ergo quòd beata Virgo non fuerit sanctificata antequam ex vtero nasceretur.

¶ Præterea, Peccatum originale contrahitur ex origine, sicut peccatum actuale ex actu. Sed quandiu aliquis est in actu peccãdi, non potest à peccato actuali mundari. Ergo etiam nec beata Virgo à peccato originali mũdari potuit, dũ esset adhuc in ipso actu originis, in materno vtero existens.

¶ SED CONTRA est, quòd Ecclesia celebrat natiuitatem beatæ Virginis, nõ autem celebratur festũ in Ecclesia nisi pro aliquo Sancto. Ergo beata Virgo in ipsa sua natiuitate fuit sancta. Fuit ergo in vtero sanctificata.

CONCLVSIO.

¶ *Rationabiliter creditur, beatam Virginem Mariam fuisse in vtero sanctificatam, sicut sanctificati in vtero multi leguntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de sanctificatione beatæ Mariæ, quòd scilicet fuerit sanctificata in vtero, nihil in Scriptura canonica traditur: quæ etiam nec de eius natiuitate mentionem facit. Sic tamen August. in sermone de Assumptione ipsius Virginis, rationabiliter argumẽtatur, quòd cum corpore sit assumpta in cælum (quod tamen Scriptura non tradit) ita etiam rationabiliter argumentari possumus, quòd fuerit sanctificata in vtero. Rationabiliter enim creditur, quod illa quæ genuit Vnigenitum à Patre, plenum gratiæ & veritatis, præ omnibus alijs maiora priuilegia gratiæ acceperit. Vnde, vt legitur Luc. 1. Angelus ei dixit, Aue Maria gratia plena. Inuenimus autem quibusdam alijs hoc priuilegialiter esse concessum, vt in vtero sanctificarẽtur, sicut Hieremię, cui dictum est, Hieremiæ 1. Antequam exires de vulua, sanctificaui te. & sicut Ioãnes Baptista, de quo dictum est Luc. 1. Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. Vnde rationabiliter creditur quòd beata Virgo sanctificata fuerit, antequam ex vtero nasceretur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etiam in beata Virgine prius fuit id quod est animale, & pòst id quod est spirituale: quia prius fuit secũdum carnem concepta, & postea secundum Spiritum sanctificata.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Augu. loquitur secũdum legem communem, secundum quam per sacramenta non regenerantur aliqui nisi prius nati. Sed Deus huic legi sacramentorum, potentiam suam non alligauit, quin aliquibus ex priuilegio gratiam suam conferre possit, antequam nascantur ex vtero.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd beata Virgo sanctificata fuit in vtero à peccato originali, quãtum ad maculam personalẽ: non tamen fuit liberata à reatu, quo tota natura tenebatur obnoxia, vt scilicet nõ intraret in paradisum nisi per ostium Christi, sicut & de sanctis Patribus dicitur, qui fuerunt ante Christũ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd peccatum originale trahitur ex origine, inquãtũ per eam communicatur humana natura, quam propriè respicit peccatũ originale: quod quidẽ fit quãdo proles concepta animatur. Vnde post animationẽ nihil prohibet prolem conceptam sanctificari: postea enim nõ manet in materno vtero ad accipiendam humanam naturam, sed ad aliqualem perfectionem eius, quod iam accepit.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm beata Virgo fuerit sanctificata ante animationem.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd beata Virgo sanctificata fuerit ante animationem. Quia (vt dictum est) plus gratiæ est collatũ Virgini matri Dei, quàm alicui Sanctorũ. Sed quibusdã videtur esse concessum, quòd sanctificarentur ante animationẽ: quia vt dicitur Hiere. 1. Priusquam te formarem in vtero, noui te. Non autem infunditur anima ante corporis formationẽ. Similiter etiam de Ioan. Bapt. dicit Amb. super Luc. quòd nondum inerat ei spiritus vitæ, & iam inerat ei Spiritus gratię. Ergo multò magis beata Virgo ante animationem sanctificari potuit.

¶ Præterea, Conueniens fuit (sicut Ansel. dicit in lib. de cõceptu Virginali) vt illa Virgo ea puritate niteret, qua maior sub Deo nequit intelligi. Vnde & Canticor. 4. dicitur, Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Sed maior puritas fuisset

beatæ

batur autoritate Apostoli 1. ad Timo. 4.

Annot. ¶ Aduerte hinc primò, quod sanctificatio potest dupliciter sumi. Primò, vt est de contrario in contrariũ, de immunditia ad munditiam. & sic constat quòd est de peccato in gratiam. Secundò, vt est de negato in affirmatũ, de nõ sancto in sanctũ, de nõ gratia in gratiam. Et sic nõ supponit peccatũ, & inuenitur in Christo & angelis: angeli enim sanctificati sunt à Deo, qui nunquã peccauerunt: & de seipso dixit Christus, Quem Pater sanctificauit, &c. In prima autem ratione hic allata sumitur sanctificatio primò gratiã materiæ quoniã sermo est de sanctificatione hominis descendẽtis ex commixtione maris & feminę: supponimus enim omnẽ huiusmodi hominẽ peccatum originale contrahere, iuxta superius determinata de peccato originali. Et propterea in litera dicitur, quòd sanctificatio, de qua loquimur, est emũdatio à peccato originali. Et ex autoritate Dion. accipiẽdo munditiã à contrario probatur in ratione materia probatur: quòd perfecta mũditia in tali materia esse mũdatum à peccato originali.

¶ Aduerte secundò, quòd si hæc sanctificatio, propriè sumpta, vt scilicet pertingit ad propriũ terminum ad quẽ, qui est [illegible] tia reddẽs [illegible] peccabilem [illegible] minus moraliter, sumatur duobus antedictis modis: extenduntur tamẽ Sanctificationis nomen (sicut etiam extenduntur alia nomina multiplicia) ad ea quæ ad sanctitatem præparant [illegible] & huiusmodi [illegible] propterea Autor [illegible] ratione hic allata exclũso Sãctificationis nomine vtitur dicens, Quocunque modo ante animationẽ beata Virgo sanctificata fuisset: ea autẽ necessitas secundæ rationis fuit, quia excluso per primam rationem, quòd ante infusionẽ rationalis animæ sanctificata fuit propriè (quia non erat capax gratiæ) superest excludere, quòd tunc etiã, scilicet añ animationẽ nõ fuit sanctificata illo modo quo ille, sertus erat sanctificationis capax: pura quòd mũdaretur ab infectione seu inquinatione, quæ erat infectura animã rationalẽ sibi infundendã. Et hoc per secundã rationẽ directè excluditur, vt patet.

Aliàs hostium.

3. di. 3. q. 1. ar. 1. Et quol. 6. q. 5. ar. 1. 1. cor. Et opus. 3. c. 225. &.

Verùm opinio ista media quãuis noua, quãuis abeat à doctrina antiquorum Doctorum, & à doctrina Sanctorum communiter, quia tamen nihil cõtra fidem sustinet, & Apostolica sedes decreuit donec fuerit decisum, absque hæresis criminisque labe vtranque contradictionis partẽ teneri posse, vnaquæque prouincia in suo sensu abundet, modo prompta sit Ecclesiæ sanctæ diffinitioni subesse.

¶Scripsimus de hac materia tractatulum quondam ad Leonem x. Pon. Max. qui viuit & regnat. & ideo sat sit hic monuisse omnes de re hac differentes aut prædicantes vt meminerint se non de fidei necessariis, sed de probabilibus tractare: neutra siquidem pars fidei documentis aduersatur. Nam si teneatur beatam virginẽ contraxisse originale peccatum (vt Sancti & antiqui Doctores tenent) sat omnia consona inuenies. Si autem teneatur beatam Virginem nõ ex vi conceptionis, sed ex gratia singularissima in ipso instãti infusionis animæ infusa illi animæ præseruata ab originali peccato, quod tunc incurrisset, nisi illa gratia affuisset, nihil contra fidem sentitur: sed specialis modus redimendi ac saluandi à peccato originali, Christo attribuitur respectu suæ matris. sic enim ipsa beata Virgo indiguit redimi & saluari à peccato per Christũ: quoniam ipsa tunc incurrisset peccatum, nisi munus gratiæ præuenientis non tempore, sed natura affuisset. Et hæc puritas eius fuit maxima sub Christo, qui nullo modo indiguit redimi, qui ex vi suæ conceptionis fuit sanctus. Fuisseque in beata Virgine, quòd animale est prius natura ac tempore, quàm quod spirituale est: quoniam infusio gratiæ in ipsius animam supponit productionem animæ: quamuis, vt dictum est, præueniat peccati maculam, quæ tunc incurrenda erat nisi gratia illam impediisset. probabilis profectò opinio, nisi Sanctorum antiquorum autoritas obstaret, longè probabiliorem reddens contrariam positionem.

3. dist. 3. q. 1. arti. 2. & ibi in expositione primæ partis textus. Et opusc. 54. 231.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm per sanctificationem fuerit beatæ Virgini fomes totaliter sublatus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ beata Virgo non fuerit emundata ab infectione fomitis. Sic enim pœna originalis peccati est fomes, qui consistit in inferiorũ virium rebellione ad rationem, ita etiam pœna originalis peccati est mors & cæteræ pœnalitates corporales. Sed beata Virgo fuit subiecta huiusmodi pœnalitatibus. Ergo etiam fomes ab ea totaliter remotus nõ fuit.

¶Præterea, Secundæ ad Corinth. 12. dicitur, Virtus in infirmitate perficitur: & loquitur ibi de infirmitate fomitis, secundum quam patiebatur stimulum carnis. Sed nihil, quod pertinet ad perfectionem virtutis, fuit beatæ Virgini subtrahendum. Ergo non fuit beatæ Virgini totaliter subtrahendus fomes.

¶Præterea, Damas. dicit quòd in beatam Virginem superuenit Spiritus sanctus purgans eam ante conceptionẽ filij Dei. Quod non potest intelligi nisi de purgatione à fomite: nam peccatum non fecit, vt Aug. dicit in lib. de Natura & gratia. Ergo per sanctificationem in vtero non fuit liberè mundata à fomite.

¶SED CONTRA est quod dicitur Cant. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Fomes autem ad maculam pertinet, saltẽ carnis: ergo in beata Virgine fomes non fuit.

CONCLVSIO.

¶Remansit fomes in beata Virgine post sanctificationem secundum essentiam, ligatus tamen quo ad exercitium, siue operationem vsque ad filij Dei conceptionem, in qua fuit totaliter sublatus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones. Quidam enim dixerunt q̃ ipsa sanctificatione beatæ Virginis, qua fuit sanctificata in vtero, totaliter fuit ei fomes subtractus. Quidam verò dicunt, q̃ remansit fomes quantum ad hoc, quòd facit difficultatem ad bonum, sublatus tamen fuit quantum ad hoc, quòd facit pronitatem ad malum. Alij verò dixerunt quòd sublatus fuit fomes, inquantum pertinet ad corruptionem personæ, prout impellit ad malum, & difficultatem facit ad bonum: remansit tamen inquãtum pertinet ad corruptionem naturæ: prout scilicet est causa traducendi originale peccatum in prolẽ. Alij verò dicunt q̃ in prima sanctificatione remansit fomes secũdum essentiam, sed ligatus, in ipsa autem conceptione filij Dei fuit totaliter sublatus.

¶Ad horum autẽ intellectũ oportet cõsiderare, q̃ fomes nihil est aliud, quàm inordinata concupiscentia sensibilis appetitus, habitualis tamẽ, q̃a actualis cõcupiscẽtia est motus peccati. Dicitur autẽ concupiscẽtia sensualitatis esse inordinata, inquãtum repugnat rationi, quod fit inquantũ inclinat ad malum, vel difficultatem facit in bono. Et ideo ad ipsam rationẽ fomitis pertinet, q̃ inclinet ad malum, vel difficultatẽ faciat in bono. Vnde ponere q̃ remanserit fomes in beata Virgine nõ inclinans ad malũ, est ponere duo opposita simul. Similiter etiam videtur oppositionem implicare, q̃ remanserit fomes, inquãtum pertinet ad corruptionẽ naturæ, nõ autem inquãtum pertinet ad corruptionem personæ. Nam secundum Aug. in li. de Nup. & cõcupiscentia, libido est quæ peccatũ originale transmittit in prolẽ. Libido autẽ importat inordinatã cõcupiscentiã, quæ nõ totaliter subditur rationi. Et ideo si totaliter fomes subtraheretur, inquãtũ pertinet ad corruptionem personæ, nõ posset remanere, inquãtum pertinet ad corruptionem naturæ.

¶Restat ergo vt dicamus q̃ vel totaliter fomes fuerit ab ea sublatus per primã sanctificationem: vel q̃ remanserit ligatus. Posset enim intelligi q̃ totaliter fuerit sublatus fomes hoc modo, q̃ præstitũ fuerit beatæ Virgini ex abundantia gratiæ, descendentis in ipsam, vt talis esset dispositio virium animæ in ipsa, q̃ inferiores vires numquã mouerentur sine arbitrio rationis: sicut dictum est fuisse in Christo, quẽ constat peccati fomitem nõ habuisse, & sicut fuit in Adam ante peccatũ, per originalem iustitiã. Ita q̃ quantum ad hoc, gratia sanctificationis in Virgine habuit vim originalis iustitiæ. Et quãuis hæc positio ad dignitatem Virginis matris pertinere videatur, derogat tamen in aliquo dignitati Christi, absq; cuius virtute nullus à prima damnatione liberatur. Et quanuis per spiritualẽ fidẽ Christi, aliqui ante Christi incarnationem sint secundũ spiritum ab illa damnatione liberati: tamẽ q̃ secundum carnẽ aliquis ab illa damnatione liberetur, non videtur fieri debuisse nisi post incarnationem eius, in qua primò debuit immunitas damnationis apparere. Et ideo sicut ante immortalitatem carnis Christi resurgentis nullus adeptus fuit carnis immortalitatẽ, ita inconueniens videtur dicere, q̃ ante Christi carnem, in qua nullum fuit peccatum, caro Virginis matris eius, vel cuiuscũq; alterius, fuerit absq; fomite, qui dicitur lex carnis, si-

¶Super Quæstionis vicesimaseptima Articulum tertium.

Annot. Titulus clarus recolentibus fomitis rationẽ ex dictis in præcedentibus: est enim fomes appetitus sensitiui deordinatio, ex subtractione originalis iustitiæ destituti, qua deordinatione caro cõcupiscit aduersus spiritum.

Comment. ¶In corpore ad duo sunt: primò recitãtur quatuor opiniones circa quæsitum, deinde singulæ examinãtur, & sola quarta approbatur: sicque respondetur quæsito.

¶Quo ad primũ opiniones patent. prima q̃ totaliter ablatus: secunda, q̃ ablatus, quantum ad pronitatẽ in malũ, nõ autem quãtum ad difficultatem in bonũ, tertia, q̃ ablatus quãtum ad personam, non quãtum ad naturam: quarta, quòd remanet secundum essentiã ligatus quo ad actum. Et hæc quarta videtur coincidere cum secunda opinione posita à Magistro sent. in 3 distin. tertia sen. Duas tantum ibi ponit, scilicet primam & quartam sub aliis verbis: vide ibi.

¶Quo ad secundum examinatur primò secunda opinio, dicens q̃ fomes remãsit quo ad difficultatem ad bonum, sed nõ quo ad pronitatem ad malum. Cõtra quam obijcitur sic: Fomes est inordinata habitualis concupiscentia appetitus sensitiui, & inordinatio hęc attenditur penes repugnantiam ad rationem: ergo ponere quòd remanserit, & non inquantũ inclinat ad malum, est ponere duo opposita. Et tenet sequela, quia repugnãtia ad rationẽ in appetitu, est inquãtum inclinat ad malum, vel difficultat in bono.

Annot. ¶Circa hanc rationem duo sunt dubia: alterum commune, qualiter fomes sit inordinata concupiscentia habitualis, quum nullus sit habitus malus in prole: quia nec acquisitus, nec infusus.

¶Alterum proprium huic instantiæ, quia hæc ratio nõ videtur efficax: quoniam inordinata concupiscentia (vt litera testatur) habet duos effectus sub disiunctione, vel inclinare ad malum, vel difficultare ad bonum. Et posita contraria dicit, quòd fomes manet cum vno tantum istorum effectuum. Autor autẽ ex positione causæ habentis plures effectus, scilicet inordinatæ concupiscentiæ natæ habere vtrunque dictorũ effectuum, infert positionẽ vtriusque effectus. Quod constat nõ licere ex 2. Post. sed econuerso: ex quolibet enim effectu communis causæ potest inferri causa, sed ex positione cõmunis causæ nõ potest inferri determinatè iste effectus: vt in litera fit, dum ex inordinata concupiscẽtia infertur pronitas ad malũ, & non solùm difficultas ad bonum, quam opinio illa ponebat.

¶Ad primũ dubium dicitur quòd concupiscẽtia habitualis dicitur nõ quia sit habitus, sed quia est priuatio habitus. priuatio enim ad genus sui oppositi expectat. Non homo enim ad substantiam: & nõ album ad quale reducitur: est siquidem appetitus sensitiuus humanus priuatus gratia, habituali originalis iustitiæ, qua propter subera rationis ordini destitutus siquidẽ tali dono dicitur concupiscentia inordinata habitualis: quia sic est etiam si nihil actualiter concupiscat.

¶Ad secundum dubium dicitur dupliciter. Primò q̃ doctrina Arist. loquitur de causa cõmuni ad disparatos effectus: non autem de causa cõmuni effectuum mutuò se inferentium qualis sunt isti. Nam pronitas ad malũ, difficilem facit ad bonũ, & difficultas ad bonum, pronum monstrat animũ ad malum, nisi enim animus inclinaretur ad contrarium bono rationis, non esset difficilis ad bonum: sicut si corpus non inclinaretur ad motum deorsum, nõ difficultaretur ad ascẽdendum. Et similiter ex hoc q̃ inclinatur ad bonũ sensibile cõtrarium bono rationis, prouenit q̃ difficultatẽ patiatur ad motũ secundum rationẽ in bonum. Nullus ergo error, nulla debilitas in processu hoc literæ est.

Secundo dici potest, q̃ licet ex positione causæ cõmunis nõ possit determinatè inferri positio alterius determinatè effectus, vel positio vtriusque simul: potest tamen inferri potentia ad alterum determinatè & ad vtrunque simul: quia ex hoc ipso quòd causa cõmunis est vtriusque, in potentia habet vtrunq;. Ac per hoc licuit Autori ex hoc, q̃ fomes est cõcupiscentia contraria rationi habitualiter inferre, quòd fomes necessariò est inclinatiuus ad malum & difficultatiuus in bono, & nõ intulit q̃ actualiter inclinaret ad malum. Ipsa siquidem inordinatio quia rationi contraria, sonat pronitatem ad malum nõ actualem, sed habitualem: vt declaratum est. Et propterea rectè illatum est q̃ duo simul ponuntur contraria, dum ponitur fomes & negatur habitualis pronitas ad malum: quia ipsa inordinata concupiscentia est pronitas ad malum, quia est contraria rationi. Et hæc responsio magis literam assequitur.

Comment. ¶Examinatur deinde tertia opinio, dicens fomitem remansisse quãtum ad corruptionem naturæ, nõ quantum ad corruptionem personæ. Contra hanc in litera similiter proceditur, q̃ ponat duo opposita simul, arguendo sic: Fomes vt corruptio naturæ est libido transmittens peccatum in prolem, libido autem est supra dicta concupiscentia rationi cõtraria: ergo fomes vt corruptio naturæ infert seipsum vt corruptionem personæ. Antecedens est Aug. Altera propositio accipitur vt per se nota: quia aut est sermo de libidine actuali, & habetur intentum: quia hæc nõ compatitur liberum rationis vsum. Sed de hac non est sermo: quia quantãcunque pateret absque delectatione coireut, proles cõciperetur in peccato originali. Si autem est sermo de libidine habituali, vt in veritate est sermo de illa: constat q̃ ipsa non nisi habitualis est concupiscentia inordinata, quam declarauimus. Consequentia autem est per se euidens: quia inordinata concupiscentia, ideo inordinata est, quia contraria rationi habentis illam: ac per hoc

CONCLVSIO.

¶*Fatendum simpliciter est beatam Virginem tantum diuina gratiæ lumine perfusam, vt nullũ mortale nec veniale vnquam commiserit crimen.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd illos, quos Deus ad aliquid eligit, ita præparat & disponit, vt ad id ad quod eliguntur, inueniantur idonei, secundum illud secundæ ad Corinth. 3. Idoneos nos fecit ministros noui Testamẽti. Beata autẽ Virgo fuit electa diuinitus, vt esset mater Dei: & ideo non est dubitandum q Deus per suã gratiam eam ad hoc idoneam reddidit, secũdum q Angelus ad eam dicit, Inuenisti gratiã apud Deum: ecce concipies, &c. Non autem fuisset idonea mater Dei, si peccasset aliquando: tum quia honor parentum redundat in prolem, secundum illud Prouer. 17. Gloria filiorum, patres eorum: vnde & per oppositum ignominia matris ad filium redundasset. Tum etiam, quia singularem affinitatem habuit ad Christum, qui ab ea carnem accepit. dicitur autem secundę ad Corinth. 6. Quæ cõuentio Christi ad Belial? Tum etiam, quia singulari modo Dei filius, qui est Dei sapientia, in ipsa habitauit: nõ solùm in anima, sed etiam in vtero, dicitur autem Sap. 1. In maleuolam animã non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Et ideo simpliciter fatendum est, q beata Virgo nullum actuale peccatum commisit, nec mortale, nec veniale: vt sic in ea impleatur quod dicitur Cant. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q in beata Virgine post sanctificationem in vtero remansit quidem fomes peccati, sed ligatus: ne scilicet prorumperet in aliquẽ motum inordinatum, qui rationem præueniret. Et licet ad hoc operaretur gratia sanctificationis: nõ tamen ad hoc sufficiebat: alioquin virtute illius gratiæ hoc ei fuisset præstitum, vt nullus motus posset esse in sensualitate eius, nisi ratione præuẽtus: & sic fomitẽ non habuisset. quod est contra supradicta. Vnde oportet dicere, quòd complementum illius ligationis fuit ex diuina prouidentia, quę non permittebat aliquem motum inordinatum ex fomite prouenire.

¶Ad secundum dicendum, q illud verbum Simeonis Origenes, & quidã alij doctores exponunt de dolore, quẽ passa est in Christi passione. Ambrosius autẽ per gladiũ dicit significari prudentiam Mariæ, nõ ignaram mysterij cælestis: viuũ est enim verbum Dei & validũ, & acutius omni gladio acutissimo.

Quidam verò per gladiũ dubitationẽ intelligunt, quæ tamẽ nõ est intelligẽda dubitatio infidelitatis, sed admirationis & discussionis: Dicit enim Basilius in Epistola ad Optimum, q beata Virgo assistens cruci, & aspiciẽs singula, post testimoniũ Gabrielis, post ineffabilem diuinæ conceptionis notitiam, post ingentem miraculorum ostensionem, animo fluctuabat: ex vna scilicet parte videns eum pati abiecta, & ex alia parte considerans eius mirifica.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd in verbis illis Chrysostomus excessit. Possunt tamen exponi, vt intelligatur in ea Dominum cohibuisse non inordinatum inanis gloriæ motum quãtum ad ipsam, sed id quod ab aliis posset æstimari.

ARTICVLVS V.

¶*Virùm beata Virgo per huiusmodi sanctificationem adepta fuerit plenitudinẽ omnium gratiarum.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q beata Virgo per sanctificationẽ in vtero, non obtinuerit gratiæ plenitudinẽ siue perfectionẽ. Hoc enim videtur pertinere ad priuilegium Christi: secũdum illud Ioan. 1. Vidimus eũ quasi vnigenitum à Patre, plenũ gratię & veritatis. Sed ea quæ sunt propria Christi, nõ sunt alteri attribuẽda. Ergo beata Virgo plenitudinem gratiarum non accepit in sanctificatione.

¶Præterea, Ei quod est plenũ & perfectũ, nõ restat aliquid addẽdum: quia perfectum est cui nihil deest: vt dicitur in tertio Phy. Sed beata Virgo postmodũ additionẽ gratię suscepit, & quãdo Christũ cõcepit (dictũ est enim Luc. 1. Spiritus sanctus superueniet in te) & iterũ quãdo in gloria est assumpta. Ergo videtur q non habuerit in sua prima sanctificatione plenitudinem gratiarum.

¶Præterea, Deus non facit aliquid frustra: vt dicitur in 1. de Cælo. Frustra autẽ habuisset quasdã gratias cùm earũ vsum nunquã exercuerit: nõ enim legitur aut docuisse, qđ est actus sapiẽtiæ: aut miracula fecisse, quod est actus gratiæ gratis datæ. Non igitur habuit plenitudinem gratiarum.

¶SED CONTRA est quod Angelus ad eam dixit Luc. 1. Aue gratia plena. Quod exponẽs Hierony. in sermone de Assumptione dicit, Bene gratia plena: quia cæteris per partes præstatur, Mariæ verò se totam simul infundit gratiæ plenitudo.

CONCLVSIO.

¶*Maiorem beata virgo Maria gratiæ præ cæteris plenitudinem à Christo obtinere debuit, quæ mater illius esse meruit, qui est omnis gratiæ origo et principium.*

¶RESPONDEO dicẽdum, q quãtò aliquid magis appropinquat principio in quolibet genere, tantò magis participat effectum illius principij, vnde Dion. dicit 4. c. Cæl. hiera. quòd Angeli qui sunt Deo propinquiores, magis participant de bonitatibus diuinis, quàm homines. Christus autem est principium gratiæ, secundũ diuinitatem quidẽ autoritatiuè, secundũ humanitatẽ verò instrumentaliter: vnde & Ioan. 1. dicitur, Gratia & veritas per Iesum Christũ facta est. beata autẽ virgo Maria propinquissima Christo fuit secundum humanitatẽ: quia ex ea accepit humanam naturam. Et ideo præ cæteris maiorẽ debuit à Christo gratiæ plenitudinem obtinere.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q vnicuique à Deo datur gratia secũdum hoc ad quod eligitur. Et quia Christus, inquãtũ est homo, ad hoc fuit prædestinatus & electus vt esset filius Dei, in virtute sanctificãdi, hoc fuit sibi propriũ vt haberet talẽ plenitudinẽ gratiæ, q redundaret in omnes: secundũ quod dicitur Ioan. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Sed beata virgo Maria tantam gratiæ obtinuit plenitudinẽ, vt esset propinquissima Autori gratiæ: ita quod eum qui est plenus omni gratia, in se reciperet, & eum pariendo, quodammodo gratiam ad omnes deriuaret.

¶Ad secundum dicẽdum, q in rebus naturalibus, primò quidẽ est perfectio dispositionis: puta cùm materia est perfectè ad formã disposita. Secundò autẽ est perfectio formæ, quę est potiorã: & ipse calor est perfectior,

sufficere ad tollendum infallibiliter omnem sensualitatis motum præter rationem, & tollere fomitem: & propterea vsq; ad conceptionem Christi (in qua gratia abstulit fomitem) nõ sufficit gratia sanctificans, sed opus fuit diuina prouidentia: vt perinde declaratum fuit.

¶In responsione ad secundum notate garrulũ prædicatorem passionis Christi, vt feminarum clamores, motus, &c. attribuenti beatæ Virgini in dolore passionis. Pẽsate verba Basilij in litera allata, & percipite ipsam cõtemplationi admiratiuę tunc vacasse, conferendo diuina prius visa & sibi certa humanis, quæ tunc videbat, summam infirmis, & contraria: & consequenter affectũ cogitationibus consonum, secundũ rectam rationem habitum, vt condoleret, vt compateretur quum tam excelsum tam vilibus, &c. subiectum ex charitate propria, p ipsius matris & mundi salute perspicerent.

Annot. ¶In responsione ad tertiũ considera reuerentiã, modestiam sapientiãmq; tanti doctoris: inuenit Chry. in hac materia cõtrarium Aug. rationisque, non clamauit accusando, exaggerando (vt hodie faciunt multi) modestissimè dixit, excessit sapientissimè subiunxit verba ipsa reduci posse ad sanum sensum quicquid Autor senserit subiectum. sequitur enim Autor sicut in philosophia Arist. vt philosophi exponit, quicquid ipse Ari. senserit: ita in Theologia Doctores vt Theologos, quicquid illi autores senserint, exponere conatur, vt in sano sensu eorum verba sonent.

¶*Super Quæstionis vicesimæseptimæ Articulum quintum.*

Titulus, vt sonat, dicitur de plenitudine, vt extenditur ad plenitudinem intensiuam & extensiuam.

Comment. ¶In corpore vna est conclusio. Beata Virgo maiorem præ cæteris gratiæ plenitudinẽ à Christo obtinuit. Probatur: Quantò magis appropinquat aliquid principio in quolibet genere, tantò plus effectum illius participat: sed beata Virgo maximè appropinquauit principio: ergo. Maior ex Diony. Minor probatur: quia Christo maximè appropinquauit: qui secundũ deitatem autoritatiuè & secundum humanitatẽ instrumentaliter est principiũ gratiæ. Quod probatur Ioan. 1. Gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

Annot. ¶Aduerte ergo, q cùm in litera cõcluditur, beatam Virginẽ præ cæteris gratiam habuisse, non fit cõparatio ad Angelos, sed homines tantum: tũ quia est sermo de gratia data beatæ Virgini in vtero matris quã constat fuisse minorẽ gratia Angelorũ beatorũ. Tum quia sermo est de viatorum gratia: vt patet ex respõsione ad secundũ vbi in beata Virgine perfectissima gratia ponitur, gratia quæ hic inter cõprehensores. Tum quia ratio literæ disparata est ab Angelis à ratione: dũ illi propinquiores Deo secundũ deitatem inueniuntur, illa autem propinquior Deo secundum humanitatem. Nec hęc ideo dicta sunt, quasi Angeli habeant in cælo maiorẽ gratiã quàm beata Virgo: hoc enim est falsum: quoniã ipsa est domina Angelorũ. Sed ideo dicta sunt vt hęc litera exponatur ad literã de gratia sanctificationis in vtero post quam deinde multis proprio merito gratiæ acquisiuit crescens vsq; ad perfectum æternitatis diem. Ita quod propinquissima fuit, & est Christo & secundum deitatem in esse gratiæ, quamuis nõ in esse naturæ, & secundum humanitatem in esse naturæ.

¶In eodẽ ar. in respõsione ad tertium aduerte q cùm Autor dicit, non tamẽ accepit, vt haberet omnes vsus harũ & similium gratiarum, sicut habuit Christus, ly omnes non distribuit pro omnibus simpliciter vsibus gratiarum: quia nec Christus habuit omnes vsus gratiarum: quoniam nõ est loquutus variis linguis: vt superius in q. 7. artic. 7. ad vltimum Autor dixit. Sed distribuit pro quasi omnibus, quæ in moralibus appellare licet omnia. Christus enim habuit omnes vsus gratiarũ: quia modicum pro nihilo reputatur. Beata autẽ virgo non habuit omnes vsus: quia multi sibi defuerũt, qui scilicet impertinentes erant suæ conditioni: non enim fecit miracula, &c. Vel distribuit pro omnibus vsibus limitatis ad illos quos habuit Christus vt nõ sit dictum in litera, non habuit omnes vsus: sed, nõ habuit omnes vsus sicut Christus: tanquã ly sicut, limitet ly omnes vsus. Et quouis modo exponatur sententia, in idem redit: prima tamen expositio magis cõsonat literę.

Annot. ¶In eodem articulo quo ad actum doctrinæ ortgatum à beata Virgine, aduerte q quia Theologia solida fundatur sup Scriptura sacra, & nullibi in ea reperitur beatam Virginem docuisse, sicut nec Christum loquutum linguis: ideo sicut affirmamus Christum non vsum gratia linguarũ in loquẽdo, eadẽ ratione affirmãdum est, beatã Virginem nõ docuisse: præsertim cũ apostolica autoritas hoc interdictum mulieribus comprobet. Quod autem dicitur, ipsam instruxisse discipulos Christi de annunciatione sua & natiuitate Filij, & Magorum aduentu, & similibus, ex Scriptura nõ habetur. sed habetur q Spiritus sanctus docuit Apostolos omnem veritatem de Spe-

3. di. 3. q. 1. art. 2. q. 3. c. & di. 13. q. 1. art. 2. q. 1. c. Et opusc. 8. Et op. 60. ca. 3. co. 2. Et Ioan. 16. co. 3. Et Ro. 8. li. 5. co. 1. f.

nialiter: alijs autẽ sanctificatio creditur præstitum esse, vt decætero mortaliter non peccarent, diuina eos gratia protegente.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quantum ad alia potuerunt Sancti esse Christo coniunctiores quàm Hieremias & Ioannes Baptista, qui tamẽ fuerunt ei coniunctissimi quãtum ad expressam figuram sanctificationis ipsius: vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd miseratio, de qua ibi Iob loquitur, nõ significat virtutem infusam, sed quandam inclinationem naturalem ad actum huius virtutis.

QVAESTIO VICESIMA-octaua de Virginitate Beatæ Mariæ, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de virginitate matris.

¶ Et circa hoc quęrũtur quatuor.

¶ Primò, vtrùm fuerit virgo in concipiendo.

¶ Secundò, vtrùm fuerit virgo in partu.

¶ Tertiò vtrùm, permanserit virgo post partum.

¶ Quartò, vtrùm votũ virginitatis emiserit.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm beata Maria fuerit virgo in concipiendo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd mater Dei non fuerit virgo in cõcipiendo Christum. Nulla enim proles, quæ habet patrem & matrẽ, ex virgine matre concipitur. Sed Christus nõ solùm dicitur habere matrẽ, sed etiam patrẽ: dicitur enim Luc. 2. Erant pater eius & mater mirantes super his, quæ dicebantur de illo, & infrà, eadem mater dicit, Ecce enim pater tuus, & ego dolentes, quærebamus te. Ergo Christus nõ est conceptus ex virgine matre.

¶ Præterea, Mat. primo probatur quòd Christus fuerit filius Abrahę & Dauid, per hoc quòd Ioseph ex Dauid descendit. Quæ quidem ꝓbatio nulla esset, si Ioseph pater Christi non fuisset. Ergo videtur quòd mater Christi eum ex semine Ioseph conceperit, & ita non videtur fuisse virgo in concipiendo.

¶ Præterea, Gal. 4. dicitur, Misit Deus filiũ suum factum ex muliere. Mulier autem cõsueto modo loquendi dicitur quæ est viro cognita: ergo Christus non fuit conceptus ex Virgine matre.

¶ Præterea, Eorum quæ sunt eiusdẽ speciei, est idem modus generationis, quia generatio recipit speciẽ à termino, sicut & cæteri motus. Sed Christus est eiusdem speciei cũ alijs hominibus, secundũ illud Phil. 2. In similitudinẽ hominum factus, & habitu inuẽtus vt homo. Cùm ergo alij homines generẽtur ex cõmixtione maris & fœminæ, videtur quòd etiam Christus simili modo fuerit generatus: & ita non videtur fuisse conceptus ex Virgine matre.

¶ Præterea, Quælibet forma naturalis habet materiam sibi determinatã, extra quam esse non potest. Materia autem formæ humanæ videtur semen maris & fœminæ. Si ergo corpus Christi nõ fuerit conceptum ex semine maris & fœminæ, non verè fuit corpus humanum, quod est inconueniens. videtur igitur non fuisse conceptus ex virgine matre.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 7. Ecce, virgo concipiet.

CONCLVSIO.

¶ Confitẽdum simpliciter est Christi matrem Virginem concepisse.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd simpliciter confitendum est matrem Christi virginem concepisse: contrarium enim pertinet ad hæresim Hebionitarum & Cherinti: qui Christum purum hominem arbitrabantur, & de vtroque sexu eum natum putauerunt. Quòd enim Christus sit conceptus ex Virgine, conueniens est propter quatuor.

¶ Primò propter mittentis Patris dignitatem conseruandam: cùm enim Christus sit verus & naturalis Dei filius, non fuit conueniens quòd alium patrem haberet, quàm Deum, ne dignitas Dei patris transferatur ad alium. Secundò, hoc fuit conueniens proprietati ipsius Filij, qui mittitur, qui quidem est verbum Dei. Verbum autem absque omni corruptione cordis concipitur: quinimmo cordis corruptio perfecti verbi conceptionem non patitur. Quia ergo caro sic fuit à verbo Dei assumpta, vt esset caro verbi Dei, conueniens fuit quòd etiam ipsa sine corruptione matris conciperetur. Tertiò hoc fuit conueniens dignitati humanitatis Christi, in qua locum peccatum habere non debuit per quam peccatũ mundi tollebatur: secundum illud Ioan. primo. Ecce agnus Dei, scilicet innocens, qui tollit peccatum mundi: non poterat autem esse, quòd in natura iam corrupta ex concubitu, caro nasceretur sine infectione originalis peccati. Vnde August. dicit in li. de Nuptijs & concupiscentia. Solus nuptialis cõcubitus ibi non fuit, scilicet in matrimonio Mariæ & Ioseph: quia in carne peccati fieri non poterant sine vlla carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato: sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato. Quartò propter ipsum finem incarnationis Christi: quæ ad hoc fuit, vt homines renascerentur in filios Dei, non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo, id est Dei virtute. Cuius rei exemplar apparere debuit in ipsa conceptione Christi. Vnde August. dicit in li. de sancta Virginitate. Oportebat caput nostrum insigni miraculo secundum corpus nasci de Virgine: vt significaret membra sua de virgine Ecclesia secundum spiritum nascitura.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Beda dicit super Lucam, pater Saluatoris appellatur Ioseph, non quòd verè iuxta Photinianos pater fuerit ei: sed quòd ad famam Mariæ conseruandam pater sit ab omnibus æstimatus. Vnde & Luc. 3. dicitur, Vt putabatur filius Ioseph. Vel sicut August. dicit in li. de Bono coniugali,

ficationis gratia ordinatur ad vtilitatem: sed est, huiusmodi priuilegia gratiæ, quæ dantur aliquibus, præter communem legem, ordinantur ad vtilitatem. Ex quibus verbis dupliciter responderi potest, primò quòd sicut priuilegia materialia alicui à principe concessa, sub specie manifestationis continentur, ita priuilegium gratię est manifestatio Spiritus, & concessi in ipsa gratia infusa, & cõcedentis Spiritus sancti specialiter diligentis illum, cui gratiã dedit: ac per hoc litera probãs priuilegia gratię per manifestationem Spiritus, nõ dicitur ad extraneã. Et si obiiciatur, quòd tunc ratio illa supponit sanctificationẽ in vtero semper fuisse cum priuilegio: cõcedit quòd sic est secundum hanc responsionẽ. Et suppositio est satis rationabilis, quoniã sicut secũdum rem sanctificatio in vtero est actus priuilegialis, ita etiam debet esse secũdum cognitionem.

¶ Secũdò, quòd quia tam singularis gratiæ superexcedunt cõmunẽ legem diuinæ prouidentiæ: ac per hoc harum cõcessio spectat ad diuina miracula. constat autem miracula ordinari ad aliorum vtilitatem. ideo non solùm priuilegia, sed ipsa sanctificatio in vtero, ex hoc ipso quòd præter legem cõmunem fit, cõtinetur sub gratia, quæ datur ad aliorum vtilitatẽ: & cõsequẽter sub Spiritus manifestãdo. Nam ex hoc ipso quòd ad Ecclesiæ vtilitatem ordinatur, ad Ecclesię quoque notitiam necesse est ordinetur: alioqui diuina sapientia non disponeret omnia suauiter: dum rationalibus creaturis ex quibus Ecclesia constat: nõ per rationis actum de suo bono prouideret: sed velut animalibus brutis incognitas vtilitates ingereret. Et confirmatur ex dictis in primo libro, scilicet quòd Deus in Ecclesia triumphante nũquã præter cõmunẽ ibi legẽ operatur, quia nulla vtilitas esset. quam igitur in militanti Ecclesia præter cõmunẽ legem operatur, ad Ecclesiæ vtilitatem operatur ob cuius vtilitatẽ communẽ legem prętermisit. Quia igitur assumptũ in litera de gratia contenta sub Spiritus manifestando loquitur, ideo probãdum merito fuit, per autoritatẽ Apostoli de manifestatione Spiritus. Et hæc responsio est directè secundum literam, nihil præsupponens, & solida.

4. cõtra gen. c. 45. Et opusc. 4. c. 232. Et opusc. 61. c. 4.

¶ Ad dubiũ secũdum dicitur, quòd sanctificatio beatæ Virginis in vtero matris, etsi non est tradita in sacra Scriptura explicitè: est tamen tradita implicitè. hoc ipso quòd in sacris literis inuenitur alicui sancto concessa gratia sanctificationis in vtero. hinc enim, vt ex superius dictis patet, habetur, beatam Virginem fuisse sanctificatam: quia habet quicquid gratiæ cæteris collatum est. Vnde hæc ratio meretur Autorem suum, sed tenetur eum.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quod loquendo de Ecclesiæ fide simpliciter necessaria, cõcedendum est consequens. Sed non si fit sermo de Ecclesię fide ex tali suppositione vel

accessoria (puta quæ post talem approbationem extensa est ad tale miraculum: vt si Ecclesia credendum traderet tale miraculum) vel probabili (vt est fides de miraculis factis in canonizationibus Sanctorum) credenda sunt miracula quæ in sacra Scriptura non continentur. Nec oppositum sequitur ex ratione literæ, quæ de fide Ecclesiæ simpliciter & absolute & non præsupposita tali decretali loquitur: docuitque per hoc Autor, quod nec necessario, nec probabiliter credendum est aliquem alium esse sanctificatum in vtero, simpliciter & absolutè loquendo. An autem Deus aliquem deinceps sanctificauerit & Ecclesiæ reuelauerit, alterius est quæstionis: quia tamen non est expectanda Ecclesia melior, quàm fuerit: nec Apostoli ipsi primitias Spiritus habentes sanctificati sunt in vtero (quamuis Ioannes Euangelista virginitatis priuilegio, & beatæ Euangelistæ singularis quoque officij erga matrem domini gratia donatus fuerit) credendum est quod nullus simpliciter in toto tempore decursu fuit, est, aut erit sanctificatus in vtero, nisi qui in litera explicantur. Non desistit tamen an illatum temeritatem modernã cuiusdam mulierculæ sanctificatam se in vtero profitentis: & forte fuit verè sanctificata in vtero non materno, sed proprio, velut Bersabee, Deo puniente superbiam illius.

¶ Deinde rationem reddit Autor quare isti duo, Hieremias & Ioannes Baptista sanctificati sunt in vtero, præmissa exclusione rationis necessitatis, subdens rationem congruentiæ, quia scilicet præfigurationes fuerunt sanctificationis per Christum faciendæ: alium præmonstrarunt media * sanctificantia, alter passionem, alter baptismum: his enim duobus mediis Christus sanctificauit mundum, passione vt coniuncto instrumento: Baptismo, vt instrumento separato.

** Vel sanctificanda.*

¶ Nota hic, quòd duorum propositorum, scilicet quòd isti duo sunt sanctificati in vtero, & quòd nullus alius, Autor primi tantùm rationem reddere nititur: quoniam ad affirmationem certa potest consonantia inueniri: ad tam latam autem & altam ac profundam negationem, quæ consonantia fit erit?

¶ Super Quæstionis vicesimaoctauæ Articulum primum.

TItulus de virginitate carnali intelligitur.

¶ In corpore duo sunt: primò respondetur quæstio affirmatiuè: Mater Christi concepit virgo. probatur ex contrario: quia contrarium est heresis, &c. Secundò assignatur ratio quadruplex conuenientiæ, quod sic fuerit, & omnia clarè patent in litera. Si tamen nouitius nõ intelligit corruptionem cordis, cuius meminit secunda ratio, sciat cor pro mente seu intellectu sumi, corruptio

Eo modo pater Christi dicitur Ioseph, quo & vir Mariæ intelligitur, sine commixtione carnis, ipsa copulatione coniugij: multò valet coniunctius, quàm si esset aliunde adoptatus. Neque enim propterea non erat appellandus Ioseph pater Christi: quia non eum genuerat concũbendo: quandoquidem pater esset etiam ei, quem non ex sua coniuge procreatum aliunde adoptasset.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd sicut Hiero. dicit super Matth. cùm Ioseph non sit pater Domini saluatoris, ordo generationis eius vsque ad Ioseph deducitur. Primò quidem, quia non est consuetudinis Scripturarum, vt mulierum in generationibus ordo texatur. Deinde ex vna tribu fuit Ioseph & Maria: vnde & lege eam accipere cogebatur vt propinquam. Et vt August. dicit in lib. de Nuptijs & cõcupiscẽtia, fuit generationum series vsque ad Ioseph perducenda: ne in illo coniugio virili sexui vtique potiori fieret iniuria, cùm veritati nihil deperiret: quia ex semine Dauid & Ioseph erat & Maria.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Glo. dicit ibidem, mulierem pro fœmina posuit, more locutionis Hebræorum: vsus enim Hebrææ locutionis mulieres dicit non virginitate corruptas, sed fœminas.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ratio illa habet locum in his quæ procedunt in esse per viam naturæ: eo quòd natura sicut est determinata ad vnum effectum, ita etiam est determinata ad vnum modum producendi illum. Sed virtus supernaturalis diuina cùm sit infinita: sicut non est determinata ad vnum effectum, ita non est determinata ad modum producendi quem vnque effectum. Et ideo sicut virtute diuina fieri potuit, vt primus homo de limo terræ formaretur: ita etiam fieri potuit, vt diuina virtute corpus Christi formaretur de Virgine absque virili semine.

¶ Ad quintum dicendum, quòd secundum Philosophum in li. de generatione animalium, semen maris non est sicut materia in conceptione animalis, sed solùm sicut agens: sola autem fœmina materiam subministrat conceptui. Vnde per hoc quòd semen maris defuit in conceptione corporis Christi, non sequitur quòd defuerit ei debita materia. Si tamen semen maris esset materia fœtus concepti in animalibus: manifestum est quòd non est materia permanens in eadem forma, sed materia transmutata. Et quamuis virtus naturalis non possit transmutare ad certam formã nisi determinatam materiam: virtus tamen diuina, quæ est infinita, potest transmutare omnem materiam in quamcunque formam. Vnde sicut transmutauit limum terræ in corpus Adæ, ita in corpus Christi transmutare potuit materiam à matre ministratam, etiam si non esset sufficiens materia ad naturalem conceptum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm mater Dei fuerit virgo in partu.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd mater Christi non fuerit virgo in partu. Dicit enim Ambr. super Lucã, Qui vuluam sanctificauit alienam, vt nasceretur Propheta, hic est qui aperuit matris suæ vuluam, vt immaculatus exiret. Sed apertio vuluæ virginitatem excludit. ergo mater Christi non fuit virgo in partu.

¶ Præterea, Nihil in mysterio Christi esse debuit, per quod corpus eius phantasticum appareret. Sed hoc non videtur vero corpori, sed phãtastico conuenire, vt possit per clausa transire: eo quòd duo corpora simul esse non possunt. Non igitur debuit ex matris vtero clauso corpus Christi prodire, & ita non decuit quòd esset virgo in partu.

¶ Præterea, Sicut Greg. dicit in homil. Octauarum Paschæ, per hoc quòd ianuis clausis ad discipulos post resurrectionem intrauit Dominus, ostendit corpus suum esse eiusdem naturæ & alterius gloriæ. Et sic per clausa transire, videtur ad gloriam corporis pertinere. Sed corpus Christi in sua conceptione non fuit gloriosum, sed passibile, habens similitudinem carnis peccati: vt Apostolus dicit Rom. 8. Non ergo exiuit per Virginis vterum clausum.

¶ SED CONTRA est quod in quodam sermone Ephesini concilij dicitur: Natura post partum nescit vlterius virginem: gratia verò & parientem ostendit, & matrem fecit, & virginitati non nocuit. Fuit ergo mater Christi virgo in partu.

CONCLVSIO.

¶ Non modò Dei matrem Virginem concepisse, sed & in partu virginem extitisse asserendum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd absque omni dubio asserendum est matrem Christi etiam in partu virginem fuisse. Nam Propheta non solùm dicit, Ecce virgo concipiet: sed etiam addit, Et pariet filium. Et hoc quidem conueniens fuit propter tria.

Primò quidem, quia hoc competebat proprietati eius, qui nascebatur, qui est verbum Dei. Nam verbum non solùm in corde absque corruptione concipitur, sed etiam absque corruptione ex corde procedit. Vnde vt ostenderetur, quòd illud esset corpus ipsius verbi Dei, conueniens fuit vt de incorrupto virginis vtero nasceretur. Vnde in sermone quodam Ephesini concilij legitur, Quæ parit carnem puram, à virginitate cessat: sed quia natum est carne Verbum, Deus custodit virginitatem, seipsum ostendens per hoc Verbum. Neque enim nostrum verbum cùm paritur, corrumpit mentem: neque Deus verbum, substantialem partem eligens, peremit virginitatem.

Secundò, hoc est conueniens quantum ad effectum incarnationis Christi. Nam ad hoc venit vt nostrã corruptionem tolleret. Vnde non fuit conueniens vt virginitatem matris, nascendo corrumperet. Vnde August. dicit in quodam sermone de natiuitate

autem intellectus non secundum substantiam, sed secundum operationem attenditur: omnis enim defectus in intelligendo, corruptio quædam intellectus est, sicut omnis deperditio alicuius rei corruptio quædam in natura est. Quia igitur defectus intellectus in intelligendo esset, ut intellectus defectuosum quoque verbum formet, concipiendo illud quod sic defectiuè intelligit (qui enim imperfectè intelligit lapidis naturam, perfectum quoque verbum de natura lapidis exprimere non nequit) ideo in litera dicitur, quòd cordis corruptio impedit perfectionem verbi.

¶ In responsione ad primum habes Ioseph patrem dici Christi vere duplicitur: vel putatiuè vel officio: quamuis non fuerit pater generatione.

¶ In responsione ad tertium, adiunge ad glossam, quòd nec secundum Latinæ linguæ proprietatem mulier est nomen corruptionis, sed naturalis proprietatis fœminæ humanæ. dicta est enim mulier quasi mollier à mollicie & animi & corporis.

¶ Vnum vnius naturæ sit vnus generationis modus.

Quæstio. ¶ In responsione ad quartum, dubium magnum in philosophia occurreret, si philosophia nunc traderetur, quantum veritatis habeat litera hæc dicens, Ratio illa habet locum in his quæ procedunt in esse per viam naturæ, eo quòd natura sicut est determinata ad vnum effectum, ita est determinata ad vnum modum producendi illum. habet siquidẽ instantias in elementaribus, in vegetabilibus, & in animalibus: Auctoris autẽ propositio sic est quòd non habet locum in potentia diuina. Absque multa tamen digressione pro literæ expositione aduerte qui philosopharis, quòd illa propositio, de qua est tanta quæstio, scilicet vnius naturæ vnus est modus generationis, probatur in litera hac dupliciter. scilicet ex parte termini, quia generatio recipit speciem à termino: & hæc probatio affirmatur arguendo. Et ex parte agentis: quia natura sicut est determinata ad vnum effectũ, ita est determinata ad vnum modum producendi effectum illum. Et probatio quidem ex parte termini ex vnitate termini vnitatem generationis inferens debilis videtur: quoniam videmus ignem generari diuersis generationibus, scilicet ab igne & non ab igne, sed à sole: & mures videmus generari per semen, & sine semine. Et quod hæc omnia sint eiusdem speciei, ex hoc patet, quod hæc tam genita quàm alia producta generant sibi similia in specie: eiusdem ergo speciei est productum inde per propagationem cum mure patre suo, quàm sine propagatione productum est: vna ergo natura pluribus potest generationibus acquiri. In motibus quoque idem apparet: nam idem secundum speciem vbi in circumferentia signatum potest diuersis secundum speciem motibus acquiri, puta per motum super chordam & per motum super arcum semicirculi: & similiter in naturalibus idem locus potest acquiri per volutum & per ambulationem. Propter quæ fortè Auctor non propter illam probationem, sed propter probationem secundam, quam respondendo apposuit, acceptauit illam rationem, dicens cum redditione causæ, eo quod natura, &c. Secunda igitur probatio in se quidem vera est. nam quodlibet naturale agens sicut ad vnum terminum, ita quod non ad oppositum nec disparatum, est determinatũ ex vnitate suæ naturalis actionis ad vnũ modum determinatum. In cuius signum fermẽ plantæ non generat plantam, si inferatur, & oculus plantæ nõ generat plantam, si seminatus fuerit, vt videmus exercitari. Sed quamuis hæc probatio in se vera, sit efficax ad probandum illam conclusionem, non apparet, nisi præsupposita vnitate naturalis agentis ad vnum effectum. Et quoniam in animalibus perfectis (quale est homo, leo, bos, & huiusmodi) supponitur vnitas agentis naturalis: ideo ratio pro efficaci admittitur. Si quis aut negare cum Auctore suppositionem illam, in campum magnum disputãdi oportet ingrediatur, ad quem nunc egrediendi non est tempus, quando de beatissimæ matris Dei virginitate tractatur: sat sit nosse Auctoris intẽtionem & literæ discussionem.

¶ In responsione ad quintum aduerte quòd propositio illa, quamuis virtus naturalis non possit trãsmutare ad certam formam nisi determinatam materiam, si vniuersaliter, vt iacet, intelligatur, vel aduersatiuè permissa intelligitur: quasi diceret, quicquid sit de transmutatione per virtutem naturalem, diuina tamen virtus, &c. & hoc sufficit literæ. Vel affirmatiuè de vnica transmutatione sumitur: nullum enim agens naturale etiam vniuersale, vt cælum potest vnica trãsmutatione ad certam formam trãsmutare nisi determinatã materiam, aliam actus aliquorũ sed oportet in patiente dispositio. Et hoc etiam illustrat litera: quia vnica transmutatione vt potè in instanti Spiritus sanctus sanguinem beatæ Virginis transmutauit in corpus Christi. Et consonat philosophiæ, tradenti quòd illud propriè dicitur agens posse, vt proprium effectum, & vt in propriam materiam, quod vnica trãsmutatione potest educere de potentia in actum vt patet 9. Meta. Si verò affirmatiuè quoque, sed secundum subiectam materiam, puta in materia animatorum intelligitur: constat euidenter veram esse: sed argumento vniuersali non satisfacit particularis responsio: quamuis satisfaciat materiæ particulari, de qua est quæstio. Et ideo hæc responsio indigna Auctore videtur.

¶ Super Quæstionis vicesimaeoctauæ Articulum secundum.

Concil. IN corpore duo. primò respondetur quæsito: Beata virgo fuit virgo in partu. Probatur auctoritate Isaiæ. Secundò triplicem rationem conuenientiæ assignat: quæ clarè patent in litera. Nostis tamen percipiant pro prima ratione, quid conceptio

Opusc. 3. ca. 232.

Domini, Fas nō erat, vt per eius aduentum violaretur integritas, qui venerat sanare corrupta. Tertiò fuit cōueniens, ne matris honorem nascēdo diminueret, qui parentes præceperat honorandos.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Ambr. dicit hoc, exponens illud quod Euāgelista de lege inducit, Omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur. Quod quidem vt Beda dicit, consuetæ natiuitatis more loquitur: non quòd Dominus sacri ventris hospitium, quod ingressus sanctificauerat, egressus deuirginasse credendus sit. Vnde illa adapertio non significat reserationem communem claustri pudoris virginei: sed solùm exitum prolis de vtero matris.

¶Ad secundum dicendum, quòd ita Christus voluit veritatem sui corporis demonstrare, quòd etiam eius diuinitas declararetur: & ideo permiscuit mira humilibus. Vnde vt corpus eius verum ostenderetur, nascitur ex fœmina: sed vt ostenderetur eius deitas, processit ex virgine: talis enim partus decet Deum: vt Ambro. dicit in hymno Natiuitatis.

¶Ad tertium dicēdum, quòd quidam dixerunt Christum in sua natiuitate dotem subtilitatis assumpsisse, sicut quando ambulauit siccis pedibus super mare, dicunt eum assumpsisse dotem agilitatis: sed hoc non conuenit his quæ supra determinata sunt. huiusmodi enim dotes corporis gloriosi, proueniunt ex redundantia gloriæ animæ ad corpus, vt infra dicetur, cùm tractabitur de corporibus gloriosis. Dictum est autem suprà, quòd Christus ante passionem permittebat carni suæ agere & pati quæ propria: nec fiebat talis redundantia gloriæ ab anima ad corpus. Et ideo dicendum est quòd omnia ista facta sunt miraculosè per virtutem diuinam. Vnde Augustin. dicit super Ioan. Moli corporis vbi diuinitas erat, ostia clausa non obstiterunt: ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo nascente virginitas matris inuiolata permansit. Et Dionysius dicit in quadā Epistola, quòd Christus super hominem operabatur ea quæ sunt hominis: & hoc monstrat Virgo supernaturaliter concipiens, & aqua instabilis, terrenorum pedum sustinens grauitatem.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm mater Dei permāserit virgo post partum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd mater Christi non permanserit virgo post partum. Dicitur enim Matth. 1. Antequam conuenirent Ioseph & Maria, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto. Non autem Euangelista diceret, antequam conuenirent, nisi de conuenturis: quia nemo dicit de non pransuro, antequam pranderet. Ergo videtur quòd beata virgo quandoque conuenerit carnali copula cum Ioseph, & ita non permanserit virgo post partum.

¶Præterea, Ibidem subditur ex verbis angeli loquentis ad Ioseph, Ne timeas Mariam accipere coniugem tuam. Coniugium autem consummatur per carnalem copulam. Ergo videtur quòd quandoque carnalis copula interuenerit inter Mariam & Ioseph, & ita videtur quòd non permanserit virgo post partum.

¶Præterea, Ibidem post pauca subditur: Et accepit coniugem suam, & non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum. Hoc autem aduerbium, Donec, consueuit determinatum tempus signare, quo impleto fiat id quod vsque ad illud tempus non fiebat. Verbum autem cognoscendi ibi ad coitum refertur: sicut & Genes. 4. dicitur quòd Adam cognouit vxorem suam. Ergo videtur quòd post partum beata virgo fuerit carnaliter à Ioseph cognita. ergo videtur quòd non permanserit virgo post partum.

¶Præterea, Primogenitus non potest dici nisi qui habeat fratres subsequentes: vnde & Rom. 8. dicitur, Quos præsciuit conformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Sed Euāgelista nominat Christum primogenitum matris eius. Ergo habuit alios filios post Christum: & ita videtur quòd mater Christi non manserit virgo post partum.

¶Præterea, Ioan. 2. dicitur, Post hæc descendit Capharnaum ipse, scilicet Christus, & mater eius & fratres eius. Sed fratres dicuntur qui ex eodem parente geniti sunt. Ergo videtur quòd beata Virgo habuerit alios filios post Christum.

¶Præterea, Matthæ. 27. dicitur, Erant ibi, scilicet iuxta crucem Christi, mulieres multæ à longè, quæ secutę erant Iesum à Galilæa, ministrantes ei: inter quas erat maria Magdalene, & Maria Iacobi & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedæi. Videtur autem hæc Maria, quæ hîc dicitur Iacobi & Ioseph mater, esse etiam mater Christi: dicitur enim Ioan. 19. quòd stabat iuxta crucem Iesu Maria mater eius. ergo videtur quòd mater Christi non permanserit virgo post partum.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ezech. 44. Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & vir non transibit per eam, quoniam dominus Deus Israël ingressus est per eam. Quod exponens August. in quodam sermone dicit, Quid est porta in domo Domini clausa, nisi quòd Maria semper erit intacta? Et quid est, homo non transibit per eam, nisi quòd Ioseph non cognoscet eam? Et quid est, Dominus solus intrat, & egreditur per eam, nisi quòd Spiritus sanctus prægnabit eam, & Angelorum dominus nascetur per eam? Et quid est, clausa erit in æternum, nisi quòd Maria virgo est ante partum & virgo in partu, & virgo post partum?

CONCLVSIO.

¶Sicut Dei mater virgo concepit, & peperit, ita simpliciter asserendum est, quòd virgo in æternum permanserit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd absque omni dubio detestandus est error Eluidij, qui dicere præsumpsit matrem Christi post partum à Ioseph esse carnaliter cognitam, & alios filios genuisse: Hoc enim primò derogat Christi perfectioni: qui sicut secundum diuinam naturam vnigenitus est Patris, tanquam perfectus per omnia filius eius: ita decuit vt esset vnigenitus matris tanquàm perfectissimum germen eius. Secundò hic error iniuriam facit Spiritui sancto, cuius sacrarium fuit vterus virginalis: in quo carnem Christi formauit, vnde non decebat quòd de cætero violaretur per commixtionem virilem. Tertiò derogat dignitati & sanctitati matris Dei, quæ ingratissima videretur, si tanto filio contenta non esset: & si virginitatem, quæ in ea miraculosè conseruata fuerat, sponte perdere vellet per carnis concubitum. Quartò etiam ipsi Ioseph esset ad maximam præsumptionem imputādum, si eam quam reuelante angelo de Spiritu sancto Deum concepisse cognouerat, polluere attentaret. Et ideo simpliciter est asserendum, quòd mater Dei sicut virgo cōcepit, & virgo peperit, ita etiam & virgo post partum in sempiternum permansit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd (sicut Hieronymus dicit in li. contra Eluidium) intelligendum est, quòd hæc propositio Ante, licet sæpe consequentia indicet, tamen nonnunquam ea tantùm quæ prius cogitabantur ostendit: nec necesse est vt cogitata fiant, cùm ideo aliud interuenerit, ne ea quæ cogitata

conceptio verbi in corde, processio verbi ex corde, non sunt duo progressus. Sed ad exprimendas diuersas conditiones habitudinis verbi ad intellectum diuersæ adhibentur rationes: verbum enim cordis, hoc est conceptus, quem format intellectus, quum rem aliquam intelligit, & manet intus in intellectu, dum res actu intelligitur & distinguitur ab intellectiua, quò emanat. Dum enim ego intelligo me ad imaginem Dei esse, formo simulacrum de meipso ad imaginem Dei: & similiter quò intelligo me peccatorem, formo simulacrum de meipso peccatore: & sic de aliis. Illud autem simulacrum quod conceptum, quod verbum appellatur, non extra mentem meam, sed in mente mea manet. Et similitudinariè dicitur concipi in corde & nasci ex corde: quia proles, dum in vtero concipitur, in vtero manet: & dum ex vtero nascitur, à matre distinguitur perfectè. Simili siquidem modo, quia verbum cordis in corde prolatum manet, concipi dicitur: & quia à corde prolatum perfectè distinguitur accidentis sublata natura, ideo nasci dicitur ex corde. Vbi videre potes quòd conceptio natiuitásque verbi in & ex corde vnus processus est diuersis nominibus diuersa ratione appellatus, & quòd nec in conceptu nec in ortu suo mentem in qua & ex qua procedit corrumpit: vt in Synodo allata in litera dicitur.

Aduert. ¶In responsione ad tertium aduerte quòd Author Dotis nomine appellat & ipsam rem, quę dos dicitur, & modum eiusdem, hoc est rem tali modo: puta per modum immanentis, vt ipsemet inferius manifestabit, quæst. 45. artic. 2. Et quum ex duplici capite potuisset reprehendi positio Hugonis de sancto Victore: scilicet ex hoc quòd non spectat ad subtilitatis dotem, duo corpora esse simul in eodem loco: vnde nec corpora gloriosa ex sua proprietate poterunt simul esse in eodem loco. Et ex hoc quòd in corpore animali non inueniuntur dotes, quum non inueniatur animæ gloriosæ redundantia simpliciter ad corpus: quamuis, vt inferius in allegato loco dicitur, inueniri possit miraculosè redundantia secundum quid. Maluit tamen Author ex ipsa dotis ratione hic procedere, quàm in illam disputationem aliam introire.

Opus. 3 ca. 232.

¶Super Quæstionis vicesimaoctauæ Articulum tertium.

Summa. Titulus clarus est. ¶In corpore vnica conclusio contra errorem Eluidij, quatuor rationibus firmata. Omnia clara sunt.

Aduert. ¶In responsione ad tertium, nota pro sensu literali responsionem Hieronymi, quia verissima est & ad literam: & fulta autoritatibus Scripturæ, & allata in litera & alibi. Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos, &c. Non enim denotatur, quòd post suppositos inimicos desinet sedere à dextris: sed quia posset dubitari an interim, quòd ponantur suppedaneū inimici, sedeat hoc est regnet quiete à dextris Dei: ideo ad tollendam dubitationem dictum est, Sede à dextris meis, donec ponam, &c. vt per hoc sapiens quisque intelligeret, quòd tanto magis post sedebit à dextris Dei.

¶In responsione ad sextum, vide quòd etiam diuersas in Euangelio sitas describens matris Iesu & Mariæ Iacobi, distinguit illas: nam ista à longè, illa iuxta crucem describitur.

sunt fierent. Sicut si aliquis dicat, Antequàm in portu pranderem nauigaui: non intelligitur quòd in portu prãdeat postquam nauigauerit: sed quia cogitabatur in portu pransurus. Et similiter Euãgelista dicit, Antequã conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto; nõ quia postea conuenerint: sed dum viderentur conuẽturi, præuenit cõceptio per Spiritum sanctum: ex quo factũ est, vt vlterius non conuenirent.

¶Ad secundum dicendum, q; sicut August. dicit in li. de Nup. & concupiscẽtia. Coniux Ioseph, vocatur mater Dei ex prima despõsationis fide, quam per concubitum non cognouerat nec fuerat cogniturus. Vt enim Ambro. dicit super Lucam: non virginitatis ereptio, sed cõiugij testificatio & nuptiarum celebratio declaratur.

¶Ad tertium dicendum, q; quidam dixerũt hoc nõ esse intelligẽdum de cognitione coitus, sed de cognitione notitiæ. Dicit enim Chry. q; non cognouit eam Ioseph, antequã pareret, cuius fuerit dignitatis: sed postquã peperit, tũc cognouit eã: quia * speciosior & dignior facta fuerat quã totus mundus: quia quem totus mundus capere non poterat, in angusto cubiculo vteri sui sola suscepit.

Quidam verò hoc referunt ad notitiam visus: sicut enim Moysi cum Deo colloquẽtis glorificata est facies, vt nnn possent intẽdere in eum filij Israel, sic Maria claritate virtutis Altissimi obumbrata, cognosci nõ poterat à Ioseph, donec pareret: post partũ autem à Ioseph agnita inuenitur specie faciei, non tactu libidinis. Hierony. autem concedit hoc esse intelligendum de cognitione coitus: sed dicit quòd vsque vel donec, in Scripturis dupliciter potest intelligi. Quandoque enim designat certum tempus: secundum illud Gal. 3. Propter transgressionem lex posita est, donec veniret semen, cui promiserat. Quandoque verò signat infinitum tempus: secundum illud Psal. Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri. ex quo non est intelligendum, quòd post impetratam misericordiam, oculi auertantur à Deo. Et secundum hunc modum loquendi significantur ea, de quibus posset dubitari, si scripta non fuissent: cætera verò nostræ intelligentiæ derelinquuntur. Et secundum hoc Euangelista dicit matrem Dei non esse cognitam à viro vsque ad partum: vt multò magis intelligamus cognitam non fuisse post partum.

¶Ad quartum dicendum, quòd mos diuinarum Scripturarum est, vt primogenitum vocent nõ solùm eum quem fratres sequuntur, sed eum, qui primus natus sit. Alioquin si non est primogenitus nisi quem sequuntur fratres, tandiu * secundum legem primogenita non debentur, quandiu & alia fuerint procreata. Quod patet esse falsum: cùm intra vnum mensem primogenita redimi mandentur secundum legem.

¶Ad quintum dicendum, quòd quidam, sicut Hierony. dicit super Matth. fratres Domini de alia vxore, Ioseph filios suspicantur. Nos autem fratres Domini, non filios Ioseph, sed consobrinos Saluatoris, sororis Mariæ matris Domini filios intelligimus. Quatuor enim modis in Scripturis fratres dicuntur, scilicet natura, gente, cognatione, & affectu. Vnde fratres Domini dicti sunt, non secundum naturam, quasi ab eadem matre nati: sed secundum cognationem quasi consanguinei eius existentes. Ioseph autem, sicut Hieronymus dicit contra Eluidium, magis credendus est virgo permansisse; quia aliam vxorem habuisse non scribitur, & fornicatio in sanctum virum non cadit.

¶Ad sextum dicendum, quòd Maria, quæ dicitur Iacobi & Ioseph mater, non intelligitur esse mater Domini: quæ in Euangelio non consueuit nominari, nisi cum cognominatione huius dignitatis, quòd sit mater Iesu. Hæc autem Maria esse intelligitur vxor Alphæi: cuius filius est Iacobus minor, qui dictus est frater Domini.

ARTICVLVS IIII.

¶*Vtrùm mater Dei virginitatem vouerit.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd mater Dei virginitatem non vouerit. Dicitur enim Deuterono. 7. Non erit apud te sterilis vtriusque sexus. Sterilitas, autem sequitur virginitatem. Ergo seruatio virginitatis erat contra præceptum veteris legis. Sed adhuc lex vetus habebat statum antequàm Christus nasceretur, ergo non potuit licitè beata Virgo vouere pro tempore illo. 4. dis. 30. q. 2. art. 1. q. 1. Et Mat. 1. col. 18. f.

¶Preterea, Apostolus primæ ad Corinth. 7. dicit, De virginibus autem præceptum Domini nõ habeo, consilium autem do. Sed perfectio consilij à Christo debuit inchoari, qui est finis legis: vt Apostolus dicit Rom. 10. Non ergo conueniens fuit quòd beata Virgo votum virginitatis emitteret.

¶Præterea, Apostolus dicit primæ ad Timoth. 5. quòd vouentibus castitatem, non solùm nubere, sed etiam velle nubere, damnabile est. Sed mater Christi nullum peccatum damnabile commisit: vt suprà habitum est. Cùm ergo desponsata fuerit (vt habetur Luc. 1.) videtur quòd ipsa virginitatis votum non emiserit.

¶SED CONTRA est quod August. dicit in li. de sancta Virginitate: Annunciãti angelo Maria respondit, Quomodo fiet istud, quoniam virum nõ cognosco? Quod profectò non diceret, nisi prius se virginem Deo vouisset.

CONCLVSIO.

¶*Ante desponsationem mater Dei non simpliciter virginitatem vouit, sed post decuit, vt virginitatem suam Deo perpetuò per votum consecraret.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in Secunda parte habitum est, perfectionis opera magis sunt laudabilia si ex voto celebrentur. virginitas autem in matre Dei præcipuè debuit pollere, vt ex suprà dictis rationibus patet, & ideo cõueniens fuit vt virginitas eius ex voto esset Deo consecrata. Verùm quia tempore Legis oportebat generationi insistere tam mulieres quàm viros (quia secundum carnis originem, cultus Dei propagabatur antequàm ex illo populo Christus nasceretur) mater Dei non creditur antequàm desponsaretur Ioseph, absolutè virginitatem vouisse: sed licet eam in desiderio habuerit, super hoc tamen voluntatem suam diuino commisit arbitrio. Postmodum verò accepto sponso, secundum quòd mores illius temporis exigebant, simul cum eo votum virginitatis emisit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia videbatur esse lege prohibitum, non dare operam ad relinquendum semen super terram, ideo non simpliciter virginitatem vouit Dei genitrix: sed sub conditione, si Deo placeret. Postquam autem ei innotuit hoc esse Deo acceptum, absolutè vouit antequàm ab Angelo annuntiaretur.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut gratiæ plenitudo perfectè quidem fuit in Christo, & tamen aliqua eius inchoatio præcessit in matre: ita etiam obseruatio consiliorum, quæ per gratiam Dei fit, perfectè quidem incepit in Christo, sed aliquo modo fuit inchoata in Virgine matre eius.

¶Ad tertium dicendum, quòd Verbum illud Apostoli est intelligendum de illis quæ absolutè castitatem vouent. Quod quidem mater Dei non fecit antequam Ioseph desponsaretur: sed post desponsationem ex communi voluntate simul cum sponso suo votum virginitatis emisit.

¶ *Super Quæstionis vicesimæoctaua Articulum quartum.*

Annot. TItulus clarus est. Et ratio dubij est: quia nihil legitur de voto beatæ Virginis, & ipsa etiam desponsatio contrariari videtur voto virginitatis.

Comment. ¶In corpore duo sunt. primò tractatur de ipsius voto, secundò, de tempore voti. Quo ad primum vnica est conclusio: Conueniens fuit beatæ Virginis virginitatem esse Deo consecratam voto. Probatur: quia laudabilior est virginitas voto dicata, sicut reliqua perfectionis opera. Quo ad secundum distinguuntur duo tempora ante annunciationem primũ ante desponsationem secundum inter desponsationem & annunciationem, & secundum singula tempora sigillatim respõdetur. Iuxta primũ conclusio est: Beata virgo ante desponsationem nõ simpliciter, sed sub conditione virginitatem vouit. Probatur: quia tunc virginitas erat prohibita à lege & desiderata à persona beatæ Virginis: & quia prohibita non simpliciter vouit, quia desiderata vouit sub conditione si Deo placeret: vt in respõsione ad primum explicatur.

Aliàs speciosior.

Annot. ¶Iuxta secundum cõclusio est: Beata virgo votum virginitatis cum viro suo simul emisit simpliciter.

¶Vbi scito quòd conclusio non aliter in litera probatur. sed ex iam dictis consequens relinquitur: ex eo enim quòd ante desponsationem non vouit simpliciter, quia prohibitum erat: & virginitatem quandoque vouit simpliciter, quia laudabilior virginitas est matri Dei tribuenda: & ante annunciationem vouit simpliciter: quia aliter non dixisset, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? nec actu nec potentia, propter votum (vt August. hinc accipit) & coniugata non potest vouere virginitatẽ sine consensu viri sui. nisi post Christum dissoluẽdo matrimonium non consummatũ, per religionis professionem, quod tunc locum non habuit: sequitur quòd beata Virgo ante annunciationem & cognouit Deo placere, quòd virginitatem voueret simpliciter, & de consensu Ioseph virginitatem vouerit. Valde autem rationi consentaneum est, vt Sanctus spõsus concedẽs sponsæ, q; manente coniugio, virginitatem vouere t. ipse quoque virginitatem simul voueat. presertim diuina prudentia, quæ hoc inspirare ipsi Ioseph quasi debebat. Vt virgo virginẽ, virginem quoque comitem scrutatoremque sui habere. alioquin nõ fuisset plena gratia: cui hæc gratia in suo coniuge defuisset: quam ipsa maximè secundum rectam rationem desiderare debebat. Et propterea in litera dicitur, quòd cum Ioseph ante annũciationem virginitatem simpliciter vouit.

Aliàs secũdum legem sacerdotibus, &c.

QVAESTIO VICESIMA-nona, de matris Dei desponsatione, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de desponsatione matris Dei.

¶ Et circa hoc quęruntur duo.

¶ Primò, vtrùm Christus debuerit de desponsata nasci.

¶ Secundo, vtrùm fuerit verum matrimonium inter Mariam matrem Domini & Ioseph.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm Christus nasci debuerit de Virgine desponsata.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christus nõ debuerit de Virgine desponsata nasci. Desponsatio enim ad carnalem copulã ordinatur. Sed mater Domini nunquam voluit carnali copula viri vti: quia hoc derogaret virginitati mẽtis ipsius. Ergo non debuit esse desponsata.

¶ Præterea, Quòd Christus ex Virgine nasceretur, miraculum fuit. vnde August. dicit in Epistola ad Volusianum: Ipsa Dei virtus per inuiolata matris virginea viscera, membra infantis eduxit: quæ postea per clausa ostia, membra iuuenis introduxit: hîc si ratio quæritur, non erit mirabile: si exemplum poscitur, non erit singulare. Sed miracula fiunt ad confirmationem fidei, vnde debent esse manifesta. Cùm igitur per desponsationem hoc miraculum fuerit obumbratum, videtur non fuisse conueniens, quòd Christus de desponsata nasceretur.

¶ Præterea, Ignatius martyr, vt Hiero. dicit super Matt. hanc causam assignauit desponsationi matris Dei, vt partus eius diabolo celaretur, dum eum putat non de Virgine, sed de vxore generatum. Quæ quidem causa nulla esse videtur: tum quia diabolus ea quæ corporaliter fiunt, perspicacitate sui sensus cognoscit: tum etiam quia postmodum per multa euidentia signa dæmones aliqualiter Christum cognouerunt. vnde dicitur Mat. 1. quòd homo in spiritu immundo exclamauit dicens, Quid nobis & tibi Iesu Nazarene, venisti ante tẽpus perdere nos? scio quòd sis sanctus Dei. Non ergo videtur conueniens fuisse, quòd mater Dei esset desponsata.

¶ Præterea, Aliam rationem assignat Hieron. ne lapidaretur mater Dei à Iudæis, sicut adultera. Hæc autem ratio nulla esse videtur: si enim non esset desponsata, non posset de adulterio condemnari. Et ita non videtur rationabile fuisse, quòd Christus de desponsata Virgine nasceretur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matth. 1. Cùm esset desponsata mater eius Maria Ioseph. & Luc. 1. Missus est Gabriel Angelus ad Mariam virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph.

CONCLVSIO.

¶ Decuit Christum ex desponsata Virgine nasci.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd cõueniens fuit Christum de desponsata Virgine nasci tum propter ipsum, tum propter matrem, tum etiam propter nos. Propter ipsum quidem Christum quadruplici ratione. Primò quidem, ne ab infidelibus tanquã illegitimè natus abijceretur. Vnde Ambros. dicit super Luc. Quid Iudæis, quid Herodi posset ascribi, si natum viderentur ex adulterio persequuti? Secundò, vt consueto modo eius genealogia per virum describeretur. Vnde dicit Ambr. super Luc. Qui in seculum venit, seculi debuit more describi. viri autem persona quæritur, qui in senatu & reliquis curijs ciuitatum generis asserit dignitatem. Consuetudo etiam nos instruit Scripturarum, quæ semper viri originem quærit. Tertiò ad tutelam pueri nati, ne diabolus contra eum vehementius nocumenta procurasset. Et ideo Ignatius dicit ipsam fuisse desponsatam, vt partus eius diabolo celaretur. Quartò, vt à Ioseph nutriretur: vnde & pater eius dictus est, quasi nutritius. Fuit etiã conueniens ex parte Virginis. Primò quidem: quia per hoc redditur immunis à pœna, ne scilicet lapidaretur à Iudæis tanquàm adultera: vt Hieronym. dicit.

Secundò, vt per hoc ab infamia liberaretur. Vnde dicit Ambr. super Luc. quòd desponsata est, ne temeratæ virginitatis aduretur infamia, cui grauis aluus corruptelæ videretur insigne præferre. Tertiò, vt ei à Ioseph ministerium exhiberetur: vt Hieronym. dicit.

¶ Ex parte etiam nostra hoc fuit conueniẽs: Primò quidem: quia testimonio Ioseph cõprobatum est Christum ex Virgine natum. Vnde Amb. dicit super Luc. Locupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui posset & dolere iniuriam, & vindicare opprobriũ, si non agnosceret sacramentum. Secundò, quia ipsa verba Virginis matris magis credibilia redduntur, suam virginitatem asserẽtis. Vnde Amb. dicit super Luc. Fides Mariæ verbis magis adsciscitur, & mẽdacij causa remouetur. Videretur enim culpã obumbrare voluisse innupta mendacio prægnãs: causam autem mentiendi desponsata non habuit, cùm coniugij præmium & gratia nuptiarum partus sit fœminarum. Quæ quidem duo pertinent ad firmitatem fidei nostræ. Tertiò, vt tolleretur excusatio virginibus quæ propter suam incautelam non vitant infamiam. Vnde Ambrosius dicit, Non decuit virginibus sinistra opinione viuentibus, velamen excusationis relinqui, quòd infamata mater quoque Domini videretur.

Quartò, quia per hoc significatur vniuersa Ecclesia: quæ cùm virgo sit, desponsata tamen est vni viro Christo, vt Augustinus dicit in lib. de sancta Virginitate. Potest etiam & quinta ratio esse, quòd mater Domini fuit desponsata virgo: quia in persona ipsius & virginitas & matrimonium honoratur, cõtra hæreticos alteri horum detrahentes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd beata Virgo mater Dei, ex familiari instinctu Spiritus sancti credenda est desponsari voluisse, confidens de diuino auxilio, quòd nunquam ad carnalem copulam perueniret. Hoc tamen diuino commisit arbitrio, vnde in nullo detrimentum passa est virginitas.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Ambrosius dicit super Lucam: maluit Dominus aliquos de suo ortu quàm de matris pudore dubitare. Sciebat enim teneram esse Virginis verecundiam & lubricam famam pudoris: nec putauit ortus sui fidem, matris iniurijs astruendam. Sciendum tamen, quod miraculorum Dei quædam sunt, de quibus est fides: sicut miraculum virginei partus, & resurrectionis Domini, & etiam Sacramenti altaris. Et ideo Dominus voluit ista occultiora esse, vt fides

eorum

¶ Super Quæstionis vicesimanonæ Articulum primum.

IN corpore vnica est conclusio, ex tribus capitibus comprobata. Conclusio est: Conueniens fuit Christum de desponsata Virgine nasci. Probatur primò ex parte Christi quadrupliciter. secundò, ex parte beatæ Virginis tripliciter. tertiò ex parte nostri quintupliciter. Omnia clara sunt in litera.

Annot. ¶ In responsione ad primum, perspice in litera ambo capita, quæ videntur posse obstare virginitati mentali, scilicet consensum in copulam coniugalem, & consensum conditionatum, scilicet si Deo placeret, in copulam carnalem, non obstare in veritate purissimæ mentali virginitati beatæ Virginis. Et ratio quidem, quòd consensus in copulam coniugalem præcisè nõ præiudicat mentali virginitati. est: quia in copula coniugali non continetur copula carnalis, nisi in potentia, quia potentia autem est conditio diminuens (coniunctio enim in potentia non est coniunctio: sicut nec res in potẽtia est res) sequitur quòd consensus in copulã coniugalem non sit consensus in copulam carnalem. Ratio verò, quare consensus sic conditionatus in copulam carnalem, non præiudicat mentali virginitati, est, quia consensus iste tam formaliter, quàm materialiter est ad obediendum Deo, & copulam carnalem, non nisi pro materia remota & tali conditione vallatam habet, vt oppositum non liceat habere in proposito.

4. dist. 30. q. 2. art. 1. q. 2. & 3. Et Mat 8. 10. 23.

¶ Ad cuius euidentiam scire oportet, quòd dupliciter intelligi potest illa conditio, si Deo placuerit. primò secundum communem loquendi vsum: & sic sola negatione beneplacitum Dei expectatur, scilicet quòd Deus sinat illud fieri: & sic loquitur Apostolus Iacobus in sua Canonica, cap. quarto. Vt dicatis, si Dominus voluerit. Et talis conditio, quia communissima est, habetur pro non adiecta. virginitatemque mentalem aufert procul dubio à sic consentiente in copulam carnalem, & propterea non sic intelligitur in proposito beatæ Virginis, si Deo placuerit secundò sumitur Placere pro Iubere, ac si dictum esset, si Deus iusserit: & sic sumitur in proposito. Rationabile siquidem est, vt quòd contra propositum virginitatis votum diuina inspiratione ante desponsationem, nõ nisi diuino iussu conceperit quoque soluendum. Experta siquidem in tota vita anteriore, tã familiarem Spiritus sancti curam ac solicitudinem de vita ac operibus eius, vtpote quæ nunquã rem venialiter peccabat: certè sibi pollicerі poterat perficiendam inspirationem de virginitate cũ à lege Moysi, nisi Deus aliud inspirando vel mandando iuberet. Talis autem conditio subdens propositum suum oppositũ diuino præcepto, transfert consensum in oppositum sui propositi, vt patet exemplariter. Quicunque enim pater consentit in occisionem proprij filij, si Deus iusserit, non propterea consensit in mortem filij: & si sanctimonialis Virgo consentit in nuptias, si Deus iusserit, non propterea consentit in nuptias. Sic autem beata Virgo consensit conditionaliter in carnalem copulam, si Deo placuerit beneplacito præcepti. Credendum quoque nihilominus est, quod etiã hunc sic conditionatum cõsensum in carnalem copulam, non actualem habuit tamen, sed uerit in beata Virgine. Et ratio est, quia nullus actus superfluus fuit in ea: hic autem consensus in actu superfluus fuisset, vtpote carens necessitate & proutate. Nam ad mentis iustitudinem satis erat habere hunc actum in habitu, hoc est in præparatione animi, & secundum animi præparationem intelligendum est quicquid à sacris doctoribus dicatur de beatæ Virginis consensu conditionato in copulam carnalem, committendo suam causam diuino arbitrio. Præsens enim pro virginitatis perseuerantia actualiter tendebat, sed ad oppositum præparatio sola animi conditionata (vt dictum est) erat absque actuali consensu quantumcunque conditionato. Et hæc sint etiam pro sequenti articulo, vbi explicatur consensus ille sic

eorum magis meritoria esset. Quædam verò miraculosa sunt ad fidei comprobationem: & ista debent esse manifesta.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Aug. dicit in 3. de Trin. diabolus multa potest virtute suæ naturæ, à quibus tamē prohibetur virtute diuina. Et hoc modo potest dici quòd virtute naturæ suæ diabolus cognoscere poterat matrem Dei non fuisse corruptam, sed virginem: prohibebatur tamen à Deo cognoscere modum partus diuini. Quòd autē post modum eum aliqualiter cognouit diabolus esse filium Dei, non obstat: quia iam tempus erat vt Christus suam virtutem contra diabolum ostenderet, & persecutionem ab eo concitatam pateretur. Sed in infantia oportebat impediri malitiam diaboli, ne eū acrius persequeretur, quando Christus nec pati disposuerat, nec virtutem suam ostēdere: sed in omnibus alijs infantibus se similem exhibebat. Vnde Leo papa in sermone de Epiphania dicit, quòd Magi inuenerūt puerum Iesum quantitate paruum, alienæ opia indigentem, fandi impotentem, & nulla ab humanæ infantiæ generalitate discretū. Ambros. tamē super Luc. videtur hoc magis referre ad mēbra diaboli. Præmissa enim hac ratione, scilicet de fallendo principem mundi, subdit, Sed tamen magis fefellit principes seculi: dæmonum enim malitia facilè etiam occultata deprehendit: at verò qui secularibus vanitatibus occupantur, scire diuina non possunt.

¶Ad quartum dicendum, quòd iudicio adulterarum lapidabatur secundum legem non solùm illa quæ iam erat desponsata vel nupta, sed etiam illa quæ in domo patris custodiebatur, vt virgo quādoque nuptura. Vnde dicitur Deuter. 22. Si non est in puella inuenta virginitas, lapidibus obruent eam viri ciuitatis illius, & morietur: quia fecit nefas in Israel, vt fornicaretur in domo patris sui.

Vel potest dici secundum quosdam, quòd beata Virgo erat de stirpe Aaron: vnde erat cognata Elisabet, vt dicit Luc. 1. Virgo asit de genere sacerdotali, propter stuprum occidebatur. legitur enim Leuit. 21. Sacerdotis filia, si deprehensa fuerit in stupro, & violauerit nomen patris sui, flammis exuretur.

Quidam referunt verbum Hiero. ad lapidationem infamiæ.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm inter Mariam & Ioseph fuerit verum matrimonium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd inter Mariam & Ioseph non fuerit verum matrimonium. Dicit enim Hier. contra Eluidiū, quòd Ioseph Mariæ custos fuit potius, quàm maritus eius. Sed si fuisset verum matrimonium, verè Ioseph maritus eius fuisset. Ergo videtur quòd non fuerit matrimonium inter Mariam & Ioseph.

¶Præterea, Super illud Matth. 1. Iacob genuit Ioseph virum Mariæ, dicit Hieronymus, Cùm virum audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum: sed recordare consuetudinis Scripturarum, quòd spōsi viri, & sponsæ vxores vocantur. Sed verum matrimonium non efficitur ex sponsalibus, sed ex nuptijs. Ergo non fuit matrimonium inter beatam Virginem & Ioseph.

¶Præterea, Matth. 1. dicitur, Ioseph vir eius cùm esset iustus, & nollet eam traducere, scilicet in domum suam ad cohabitationem assiduam, voluit eam occultè dimittere, id est tempus nuptiarum mutare: vt Remigius exponit. Ergo videtur quòd nondum nuptijs celebratis, nondum esset matrimonium: præsertim cùm post matrimonium contractum non liceat alicui sponsam dimittere.

¶SED CONTRA est quod Augustinus dicit in lib. de consensu Euangelistarum, Non est fas, vt Ioseph ob hoc à coniugio Mariæ separandum Euangelista putaret, quòd non ex eius concubitu, sed Virgo peperit Christum. Hoc enim exemplo magnificè insinuatur fidelibus coniugatis, etiam seruata pari consensu continētia, posse permanere vocarique coniugium, nō permixto corporis sexu.

CONCLVSIO.

¶Inter Christi matrem & Ioseph fuit verum & legitimum matrimonium, non quidem quòd consenserint in copulam carnalem simpliciter, seu concubitu, sed quantum ad consensum mutuæ fidelitatis, & educandæ prolis debitum

¶RESPONDEO dicēdum, quòd matrimonium siue coniugium dicitur verum ex hoc quòd suam perfectionem attingit. Duplex est autem rei perfectio, prima & secunda. Prima quidē rei perfectio consistit in ipsa forma, ex qua speciem sortitur. secunda verò perfectio consistit in operatione rei, per quam res aliqualiter suum finem attingit. Forma autem matrimonij consistit in quadam indiuisibili coniunctione animorum, per quam vnus coniugum indiuisibiliter alteri fidem seruare tenetur. Finis autem matrimonij est proles generanda & educanda. Ad quorum primum peruenitur per concubitum coniugalem: ad secundum per alia opera viri & vxoris, quibus sibi inuicem obsequuntur ad prolem nutriendam.

Sic igitur dicendum est, quòd quantum ad primam perfectionem, omnino verum fuit matrimonium Virginis matris Dei & Ioseph: quia vterque consensit in copulam coniugalem: non autem expressè in copulam carnalem, nisi sub cōditione, si Deo placeret. Vnde & Angelus vocat Mariam coniugem Ioseph, dicens ad Ioseph, Matth. 1. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Quod exponens August. in lib. de Nuptijs & concupiscentia dicit: Coniunx vocatur ex prima desponsationis fide: quam concubitu nec cognouerat, nec fuerat cogniturus. Quantum verò ad secundā perfectionem, quæ est per actum matrimonij, si hoc referatur ad carnalem concubitum, per quē proles generatur, non fuit illud matrimonium consummatū. Vnde Ambr. dicit super Luc. Non te moueat, quod frequēter Mariā Scriptura vocat coniugem: non enim virginitatis ereptio, sed cōiugij testificatio, & nuptiarum celebratio declaratur. Habuit tamen illud matrimonium etiam secundā perfectionem quātum ad prolis educationem. Vnde Aug. dicit in lib. de Nuptijs & concupiscentia, Omne nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides & sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum dominum Iesum: fidem, quia nullum adulterium: sacramētum, quia nullum diuortiū, solus ibi nuptialis concubitus non fuit.

conditionatum in copulam carnalem.

¶Super Quæstionis vigesimanona Articulum secundum

Sument. IN corpore duo fiunt. Primò declaratur in communi vnde & quotupliciter matrimonium dicatur verum: secundò respondetur in particulari de hoc coniugio. Quo ad primum, dicitur cōiugium verum ex sua perfectione: & quia perfectio est duplex prima & secunda: ideo dupliciter dicitur coniugium verum, vel secundum primam, vel iuxta secundam perfectionem. Et declaratur in littera, quid sit prima perfectio coniugij scilicet forma, & quæ sit forma eius. & quid sit secunda & ponitur duplex, generatio & educatio. Et media ad hæc ponitur clarè. Quo ad secundum respondetur quæstio tribus conclusionibus, vel vnica trimembri. Coniugium inter matrem Dei & Ioseph fuit verum quo ad primam perfectionē: & quo ad secundam perfectionem, si referatur ad educationem, nō autem si referatur ad generationem. Prima pars probatur ratione: quia vterque consensit in copulā coniugalem. quod probatur autoritate Angeli in Euangelio exposita ab Augustino. Quo ad tertiam affertur autoritas Ambrosij quo ad secundam & omnes simul denique affertur autoritas Aug.

Ambro. ¶In responsione ad tertium aduertendum est, quòd ex Euangelio bene perspecto habetur, quòd nondum erat nuptiarum solemnitas celebrata, quā beata Virgo inuēta est ha bens in vtero: quoniā ibi habetur, quòd beata Virgo non solùm non erat cognita à viro, sed etiam quòd non erat adhuc accepta à Ioseph coniuge suo. Ex eo enim quòd affirmatur coniunx, & negatur non solùm cognita, sed accepta, & post monitionem Angeli affirmatur accepta, & perseuerat incognita: consequens est quòd acceptio huiusmodi fuerit acceptio solennitatis nuptialis: qua scilicet coniuges efficiuntur simpliciter & absolutè domestici consortes. Et de hoc nulla est habenda quæstio: sed an prius quàm ista acceptio fieret, beata Virgo fuerit retenta, secundum quid in domo Ioseph, dubium est. Sicut sub dubio quoque relinquitur, de qua traductione Euangelista loquitur: aut de traductione simpliciter ad domesticum consortium, quæ cum solennitate nuptiali fieri solet, an de traductione in infamiam iudicij. Euangelista enim duo dicit, & quòd nolebat eam traducere. & quòd volebat occultè dimittere eā. Constat autem quòd cogitatum remedium dimittendi illam occultè, vtrique traductioni obuiabat: & quòd negatio vtriusque traductionis ex iusta hominis mente procedere potest. Quia tamen ad iustitiam viri spectat magis non communicare alieno crimini. & Angelus ad Ioseph loquens ex timore accipiendi Mariam suam coniugem. Ioseph mens monstrat: & iubet illam accipere, quia de Spiritu sancto concepit, apertè apparet quòd Ioseph timuit cōmunicare adulterij peccatum. ideo voluit occultè dimittere eā. Et quia didicit ab Angelo, quòd non ex adulterio, sed ex Spiritu sancto cōcepit, accepit eam: vt Euangelista subdit. Et hæc licet sint certa: sub dubio tamen relinquitur, an cum hac voluntate occultè dimittendi eam, cogitasset explicitè, ac deliberasset nolle illam in infamiam traducere, ita quòd de hac deliberatione loquatur Euangelista dicens, Nollet eā traducere.

4. dist. 30. q. 2. art. 2. Et opusc. 69. ca. 2. co. 3 Et Mat. 1. co. 20. fin. ¶De primo autem dubio fundet ratio, vt siue in paterna, siue in coniugis domo, siue in vtraque, siue alibi habitauerit, talis tamē que fuerit secundum illius temporis morem inter Mariam & Ioseph conuersatio, vt licita absque omni nota potuerit inter eos interuenire si voluissent consummatio matrimonij: alioquin non fuisset sufficienter prouisum famæ beatæ Virginis, quam inuenta est in vtero habens. De alibi autem, siue alibi, quoniam non irrationabiliter apparet, quòd post annunciationem beata Virgo cum coniuge suo Ioseph, iuerit ex Nazaret Galilææ in ciuitatem Iuda, in montana visitatura Elisabet, & quòd post reuersionem in Nazaret, quum esset grauida mensibus tribus ad minus (quoniā mansit apud Elisabet quasi mensibus tribus) inuenta est habens in vtero. Et alij quidem putabant quòd esset grauida ex Ioseph, cum quo fuerat mensibus tribus domesticè in domo Zachariæ. Ipse autem Ioseph sciens se non cognouisse illam, & videns illam grauidam, quum esset iustus, & nollet eam traducere, siue in infamiam, siue simpliciter in domesticum consortium, siue in vtrumque, quod verius est, voluit occultè dimittere eā. Et hæc interpretatio magis cōsonat Euangelio: quoniam expressè Lucas subdit de beata Virgine, quòd post discessum eius quo mansit apud Elisabet, reuersa est in domum suam: & nō dixit, in domum spōsi sui.

Ex quo igitur Euangelista in domo sua eam habitasse testatur, & inuenta dicitur in vtero habens, nulla facta de sponsi domo mentione, nec consuetudo de sponsa in domo coniugis retenta ex Scripturæ testimoniis habetur, usurpandum est. & rationi cõsentaneũ est, quòd in propria domo inuenta est in vtero habẽs, sed absque infamiæ nota apud domesticos & alios: quia tribus mensibus simul fuerat in domo Elisabeth cum Ioseph. Quod non voluntate dicimus, sed ex Euangelio accepimus: dicente quòd beata Virgo adhuc desponsata vxor Ioseph, ascendit de Nazaret in Bethleem, quando exiit edictum à Cæsare Augusto. Simili siquidẽ ratione debuit eadem desponsata vxor ascendere in montana cum eodem Ioseph suo sponso. Autor autem in litera dicens magis consonare Euangelio beatam Mariam in domo sponsi habitasse: intelligendum est comparatiuè ad opinionem extremã, quòd nec simpliciter nec secũdum quid cum sponso habitauit: non enim prouidet opinio illa famæ beatæ Virginis sufficienter: & non cõparando ad hanc mediam expositionẽ, cuius Autor non meminit: quæ magis cõsonat Euãgelio, quàm ambæ extremæ, vt patet ex dictis.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Hier. accipit ibi maritum ab actu matrimonij consummati.

¶Ad secundũ dicẽdum, quòd nuptias Hier. vocat nuptialem concubitum.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Chryſ. dicit super Matth. beata Virgo sic fuit desponsata Ioseph, quòd etiam esset domi habita. Nam sicut in ea quæ in domo viri concipit, intelligitur conceptio naturalis: sic in ea quæ extra domum concipit, est suspecta cõiunctio. Et ita non esset sufficienter prouisum famæ beatę Virginis per hoc, quòd fuit desponsata, nisi etiam fuisset domi habita. Vnde quod dicitur, Et nollet eam traducere, melius intelligitur, id est, nollet eam diffamare in publicum, quàm quòd intelligatur de traductione in domum. Vnde & Euangelista subdit, quòd voluit occultè dimittere eam. Quãuis tamen esset domi habita propter primam desponsationis fidem, nõdum tamen interuenerat solennis celebratio nuptiarum, propter quod etiam nondũ carnaliter cõuenerant. Vnde sicut Chrysost. dicit, Non dicit Euangelista, antequam duceretur in domum sponsi: etenim intus erat. Consuetudo enim fuit veteribus, multoties in domo desponsatas habere. Et ideo etiam Angelus dicit Ioseph, Ne timeas accipere Mariã coniugem tuam, id est, non timeas nuptias eius solẽniter celebrare. Licet alij dicãt, quòd nondum erat in domum inducta, sed solùm desponsata. Primum tamen magis consonat Euangelio.

QVAESTIO TRICESIMA,

De beatæ Mariæ virginis annuntiatione, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de annuntiatione beatæ Virginis.

¶ Et circa hoc quærũtur quatuor.

¶ Primò, vtrùm conueniens fuerit ei annuntiari quod in ea generandũ erat.

¶ Secundò, per quem erat ei hoc annuntiandum.

¶ Tertiò, per quem modum ei annuntiari debebat.

¶ Quartò, de ordine annuntiationis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm necessarium fuerit annuntiari beatæ Virgini quod in ea erat generandum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non fuerit necessarium beatæ Virgini annuntiari quod in ea fiendum erat. Annuntiatio enim ad hoc solum necessaria esse videbatur, vt Virginis consensus haberetur. Sed consensus eius non videtur necessarius fuisse: quia conceptus Virginis prænuntiatus fuit prophetia prædestinationis, quæ sine nostro completur arbitrio: vt dicit quædam glos. Matt. 1. Non ergo necessariũ fuit quòd talis annuntiatio fieret.

¶ Præterea, Beata virgo Incarnationis fidem habebat, sine qua nullus esse poterat in statu salutis: quia vt dicitur Romanor. 3. Iustitia Dei per fidem est Iesu Christi. Sed de eo, quòd aliquis per certitudinem credit, non indiget vlterius instrui. Ergo beatę Virgini non fuit necessarium, vt ei Incarnatio filij Dei annuntiaretur.

¶ Præterea, Sicut beata Virgo corporaliter Christum concepit, & ita quælibet sancta anima concipit ipsum spiritualiter. vnde Apostol. dicit Galat. 4. Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Sed illis, qui spiritualiter debent Christum concipere, talis conceptio non annuntiatur. Ergo nec beatæ Virgini fuit annuntiandum, quòd esset in vtero conceptura filium Dei.

¶ SED CONTRA est quod habetur Luc. 1. quòd Angelus dixit ei, Ecce, concipies in vtero, & paries filium.

CONCLVSIO.

¶ Decuit beatæ Virgini annũtiari, quòd esset Christum conceptura.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd congruum fuit beatæ Virgini annuntiari quòd esset Christum conceptura. Primò quidem, vt seruaretur congruus ordo coniunctionis filij Dei ad Virginem: vt scilicet prius mens eius de ipso instrueretur, quàm carne eum conciperet. Vnde August. dicit in lib. de Virginitate, Beatior est Maria percipiendo fidem Christi, quàm concipiendo carnem Christi. Et postea subdit, Materna propinquitas nihil Mariæ profuisset, nisi felicius Christum corde quàm carne gestasset. Secundò, vt posset esse certior testis huius sacramenti, quando super hoc diuinitus erat instructa. Tertiò, vt voluntaria sui obsequij munera Deo offerret: ad quod se promptam obtulit dicens, Ecce ancilla Domini. Quartò, vt ostenderetur esse quoddam spirituale matrimonium inter filium Dei & humanam naturam: & ideo per annuntiationem expectabatur consensus Virginis, loco totius humanæ naturæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prophetia prædestinationis completur sine nostro arbitrio causante: non tamen sine nostro arbitrio consentiente.

¶ Ad secundum dicendum, quòd beata Virgo expressam fidem habebat Incarnationis futuræ: sed cùm esset humilis, non tam alta de se sapiebat: & ideo super hoc erat instruenda.

¶ Ad tertium dicendum, quòd spiritualem conceptionem Christi, quæ est per fidem, præcedit annuntiatio, quæ est per fidei prædicationem, secundum quòd fides est ex auditu: vt dicitur Roman. 10. Nec tamen propter hoc aliquis pro certo scit se gratiam habere, sed scit veram fidem esse, quam accepit.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm annuntiatio beatæ Virgini fieri debuerit per Angelum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd beatę Virgini non debuerit annuntiatio fieri per Angelum. Supremis enim Angelis fit reuelatio immediatè à Deo: vt

¶ Super Quæstionis tricesimæ Articulum primum.

Annot. IN titulo sermo est de necessario ad finem, sine quo non bene peruenitur ad finem: sicut equus necessarius est homini debili ituro ex Germania Romam: & non de necessario simpliciter vel necessario, sine quo non potest perueniri ad finem. Nam cõstat quòd neque simpliciter necessaria est annuntiatio, quia oppositum non implicat contradictoria: neque sicut nauis ad trãseundum mare, quia poterat incarnari verbũ Dei absque præuia annuntiatione. Sed an fuerit necessaria annuntiatio, ita quòd sine illa non bene fuisset facta Incarnatio, quæritur.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio: Congruũ fuit beatæ Virgini annuntiari, quòd esset Christum conceptura. Vbi nota, quòd necessitas congruitatis respondet quæsito. Probatur conclusio quadrupliciter. Et omnia in litera clara sunt, duobus notatis.

¶ Primum est in prima ratione: quod quia diuina prouidentia disponit omnia suauiter, quẽadmodum conceptio naturalis hominum præuenitur à mentis opere, quo homines ad concipiendum per generationis actum conueniunt, ita beata Virgo in vtero conceptura de Spiritu sancto, in mente erat prius monenda, vt prius conciperet in mente, quàm in ventre. sicut etiam aliæ matres prius concipiunt in affectu, quàm in vtero.

3. dist. 3. q. 3. art. 1. & 3. dist. 30. art. 4.

¶ Alterum est in secunda ratione, quòd maior certitudo huius mysterij in beata Virgine causata est ex præuia annuntiatione, quàm si non, aut post fuisset de hoc instructa: quia præcisa annuntiationis attentam illam reddebat ad actum primum huius mysterij, ad quod non aduertisset, aut non ita aduertisset si non fuisset prius sibi nunciatum. Attentio autem & eleuatio mentis maior certiorem reddit.

Annot. ¶ In responsione ad primum, cum audis prophetiam prædestinationis compleri sine nostro arbitrio causante, non intelligas omnem ab arbitrio nostro excludi causalitatem circa rem prædestinatam: quoniam hoc falsum esset: causamus siquidem nostro arbitrio multa prædestinata opera. Sed excludi causalitatem propriam respectu complementi per oppositum ad prophetiam comminationis: nam prophetia comminationis non dicit causam, quòd compleatur, sed relinquit nostro arbitrio veram partem velle. qui enim comminatur, non causat: sed si nos perseueramus in malo, nos, si acceperimus comminata. & ideo nostro arbitrio prophetia comminationis compleri dicitur. Sed qui prædestinat, perducit ad destinatum terminum: & ideo prophetia prædestinationis causam in se importat complementi, & non relinquit illud opus nostri arbitrij: & propterea nostrum arbitrium, licet liberè cõcurrat ad prædestinationis complementum, quia tamen non est causa huius complementi, sicut in cõminationibus, sed est concausa & subcausa respectu prædestinantis, ideo sine nostro arbitrio causante compleri dicitur prophetia prædestinationis.

¶ In responsione ad secundum, distingue inter fidem Incarnationis futuræ absolutè, & ex Maria. Et vide quòd beata Virgo habebat expressam fidem futuræ Incarnationis: sed nõ habebat fidem explicitè, quòd ex se futura esset Incarnatio, sicut modò credimus explicitè quòd incarnatus est ex Maria. Communis autem ratio ex parte rei creditur. quare tunc non erat fides huius conditionis, explicita est, quia nondum erat apertè promulgatum, quòd ex ipsa Maria futura esset Incarnatio. Singularis autem ratio ex parte ipsius beatæ Virginis fuit: quia ipsa erat humillima: nec tam celsa de se cogitabat: vt in litera dicitur.

¶ Super Quæstionis tricesimæ Articulum secundum.

Comment. IN corpore vnica est conclusio: Conueniens fuit annuntiari per Angelũ &c. Probatur tripliciter. Omnia clara sunt in litera.

Annot. ¶ In responsionibus ad primum & secundum aduerte distinctionem dum quoad ordinem instructionis humanæ mediãtibus Angelis, beata Virgo legi communi subijcitur: quo ad ordinem verò instructionis mulierum à viris beata Virgo à communi lege excipi

3. dist. 3. q. 3. art. 2. q. 1. & 2.

Dion. dicit 7. c. Cæl. Hier. Sed mater Dei est super omnes Angelos exaltata. Ergo videtur quòd immediatè à Deo debuerit sibi annuntiari Incarnationis mysterium, & non per Angelum.

¶ Præterea, Si in hoc oportebat seruari communem ordinem, secundũ quem diuina hominibus per Angelos reuelantur, similiter diuina ad mulierem per virum deferũtur. vnde & Apostolus dicit 1. ad Corint. 14. Mulieres in Ecclesijs taceant: si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Ergo videtur quòd beatæ Virgini debuerit annuntiari mysterium Incarnationis per aliquem virum: præsertim quia Ioseph vir eius super hoc fuit ab Angelo instructus: vt legitur Matth. 1.

¶ Præterea, Nullus potest congruè annũtiare quod ignorat. Sed etiam supremi Angeli non plenè cognouerunt Incarnationis mysterium. vnde dicit Dion. 7. Cæl. Hier. ex eorum persona esse intelligendam quæstionẽ, quæ ponitur Isa. 63. Quis est iste qui venit de Edom? Ergo videtur quòd per nullũ Angelum potuit conuenienter annuntiatio Incarnationis fieri.

¶ Præterea, Maiora sunt per maiores nũtios annuntiãda. Sed mysterium Incarnationis est maximũ inter omnia quæ per Angelos sunt hominibus annuntiata. Ergo videtur quòd si per aliquem Angelũ debuit annuntiari, quòd ille debuerit esse de supremo ordine. Sed Gabriel non est de supremo ordine, cùm sit de ordine Archangelorum, qui est penultimus, vnde Ecclesia cantat, Gabrielem Archangelum scimus diuinitus te esse affatum. Non ergo huiusmodi annuntiatio per Gabrielem archangelum conuenienter facta est.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Luc. 1. Missus est Gabriel Angelus à Deo, &c.

CONCLVSIO.

¶ Mysterium diuinæ Incarnationis cõueniens fuit, vt matri Dei per Angelum annuntiaretur.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd conueniens fuit matri Dei annuntiari per Angelum diuinę Incarnationis mysterium, propter tria. Primò quidem, vt in hoc etiam seruaretur diuina ordinatio: secundum quam mediantibus Angelis diuina ad homines perueniunt. Vnde Dion. dicit 4. ca. Cæl. Hier. quòd diuinum Iesu benignitatis mysterium Angeli primò edocti sunt: postea per ipsos ad nos cognitionis gratia transiuit. Sic ergo diuinissimus Gabriel Zachariã quidẽ docuit, prophetam Ioãnem ex ipso nasciturum: Mariã aũt quomodo in ipsa fieret thearchicum ineffabilis Dei formationis mysterium. Secũdò hoc fuit cõueniens reparationi humanæ, quæ futura erat per Christũ. Vnde Beda dicit in hom. Aptum humanæ restaurationis principium, vt Angelus à Deo mitteretur ad Virginem partu consecranda diuino: quia prima perditionis humanæ fuit causa, cùm serpens à diabolo mittebatur ad mulierem spiritu superbiæ decipiendam. Tertiò, quia hoc congruebat virginitati matris Dei. Vnde Hier. dicit in sermone Assumptionis, Bene Angelus ad Virginem mittitur: quia semper est Angelis cognata virginitas. Profectò in carne præter carnem viuere, non terrena vita est, sed cælestis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mater Dei superior erat Angelis, quãtum ad dignitatem, ad quam diuinitus eligebatur: sed quantum ad statum præsentis vitæ, inferior erat Angelis. Quia & ipse Christus ratione passibilis vitæ, modico ab Angelis minoratus est: vt dicitur Heb. 2. Sed tamen quia Christus simul fuit viator & comprehensor, quãtum ad cognitionem diuinorum non indigebat ab Angelis instrui. Sed mater Dei nõdum erat in statu comprehensorum, & ideo de diuino conceptu per Angelos instruenda erat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd (sicut August. dicit in sermone de Assumptione) beata virgo Maria vera æstimatione à quibusdam generalibus excipitur: quia nec conceptus multiplicauit, nec sub viri, id est mariti, potestate fuit, quæ integerrimis visceribus de Spiritu sancto Christum suscepit. Et ideo non debuit mediante viro instrui de mysterio Incarnationis, sed mediãte Angelo. Propter quod etiã ipsa est prius instructa, quàm Ioseph: nam ipsa instructa est ante conceptum, Ioseph autem post eius conceptum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut patet ex autoritate Dio. inducta, Angeli Incarnationis mysterium cognouerunt: sed tamẽ interrogabant: perfectius scire cupientes à Christo huius mysterij rationes, quæ sunt incomprehensibiles omni creato intellectui. Vnde Maximus dicit, Quòd Angeli nouerint futuram Incarnationem, ambigere non oportet. Latuit autẽ eos inuestigabilis Domini conceptio atque modus, qualiter totus in genitore, totus manebat in omnibus nécnon & in virginea cellula.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ quidam dicunt Gabrielem fuisse de supremo ordine angelorum: propter quod Greg. dicit summum angelum venire dignum fuerat, qui summũ omnium nuntiabat. Sed ex hoc non habetur quòd fuerit summus inter omnes ordines, sed respectu Angelorum: fuit enim de ordine Archãgelorum. Vnde & Ecclesia eum Archangelum nominat: & Greg. ipse dicit in hom. de centum ouibus, quòd Archangeli dicuntur, qui summa annunciant. Satis est ergo credibile, quòd sit summus in ordine Archangelorum. Et sicut Gregor. dicit, hoc nomen officio suo congruit: Gabriel enim Dei fortitudo nominatur. Per Dei ergo fortitudinem nuntiandus erat, qui virtutũ dominus & potens in prælio, ad debellandas potestates aëreas veniebat.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm Angelus annuntiãs debuerit beatæ Virgini visione corporali apparere.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Angelus annuntians non debuerit Virgini apparere visione corporali. Dignior enim est intellectualis visio quàm corporalis: vt Augustinus dicit 12. super Genes. ad literam. Et præcipuè ipsi Angelo est magis conueniens: nam visione intellectuali videtur Angelus in sui substantia, visione autem corporali videtur in assumpta figura corporea. Sed sicut ad annuntiandum conceptum diuinum decebat venire summum nuntiũ, ita etiam videtur, quòd decuerit esse summum genus visionis. Ergo videtur quòd angelus

excipitur. Oportet ergo prudẽtem esse doctorem ad occurrentium rationes discernendas. vt sciat in quo cõmunicat cum aliis, & in quo eximitur ab his, quę omnibus aliis communia sunt.

Annot. ¶ In respõsione ad quartum aduerte, quòd quanuis si ad magnitudinem annunciandæ personę filij Dei incarnandæ spectetur, supremus Seraphinus debuisset annunciare: quia tamen annunciare Dei verbum infra limitationem officij annunciandis clauditur, nõ debuit aliquis extra deputatos ad annunciandũ mitti, ad annunciandum vt omnia suauiter à diuina prouidentia disponerentur & propterea non debuit primus Seraphinus annunciare, sed supremus inter Archangelos.

¶ Super Quæstionis tricesimæprimæ Articulum tertium.

Annot. Titulus huius quæstionis, quia & propter quid de corporali apparitione, an scilicet fuerit, & quare fuerit apparitio visibilis: vtrunque enim importat titulus quærens an debuerit apparere corporaliter.

Comment. ¶ In corpore ad vtrũque simul respondetur. Angelus apparuit corporaliter, & hoc cõuenienter. Probatur tripliciter. Omnia clara sunt in litera. Quia tamen moderno tempore audax est noua quædam præsumptio, dicens apparitionem istam nõ esse visibilem, sed intelligibilem tantum fuisse: aduertendum quòd vtra Ambrosij, Aug. Chrysost. Autoritasque autoritatem (vt in litera dicitur) Euangelij textus præ se fert corporalem visionẽ fuisse. Tum ex descriptione de Angelo quoniam describit primò ipsum Zachariæ apparuisse stantem à dextris altaris: constat autem quòd stare à dextris altaris, corporalem situm dicit. Et consequenter subdit quòd missus est in ciuitatem Galilææ, & ingressus est ad Virginem. exercitati autem in Sacris literis sciunt quòd huiusmodi verba, Ingressus est ad Regẽ, ad talem, &c. corporalem motum significare consueuerunt. Et subditur de sermone eius & colloquio cũ beata Virgine, & tãdem quòd discessit ab ea: quod etiam corporalem motũ significat. Tum ex descriptione de beata Virgine: quoniam describitur turbata turbatione timoris: et patet ex eo, quòd Angelus dixit ei post, Ne timeas Maria: turbatio autẽ timoris ad partem spectat sensitiuã: & tamen turbatio illa timoris in sermone Angeli describitur accidisse. Et enim si intelligibilis tantùm fuisset sermo, quem audiens mẽte tantùm intelligibilem spiritualis substantiæ sermonem elevata supra se sic, non timuisset in parte inferiori. Tum ex progressu in ipsa descriptos dicitur enim primò audisse, deinde turbari, tertiò cogitare, & quartò sanari ab Angelo nominatim confortãte. Ne timeas Maria hic enim ordo, hic progressus ad corporales actus, auditus, affectus sensitiui, & cogitatus partis simul cum intellectu, & natura le remedium materialiũ nostrarum passionũ clarissimè spectat. Sunt etiã ad hoc rationes in litera allatæ multum vrgentes secundum subiectam materiã, ad disciplinatæ quippe mentis est, quærere in similibus certitudinẽ mathematicam: vt Philosophus docuit, certitudo enim quæ & tot autoritatibus, rationibus & plano sensu textus habetur, sufficientissima est in hoc & similibus quæstiis certitudo apud sanè dispositas mentes.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, aduerte primò, ꝙ Autor turbationem, quę in corporalibus aut imaginariis superiorum visionibus accidit, reducit in necessitate materiæ. Apparitiones siquidem huiusmodi eleuatiuę sunt supra seipsum: ita quòd eleuatio ab inferiori cõmota parte inchoat, ducens admirando hominem supra seipsum. hanc autem finem quia est eleuari tali modo supra seipsum annexa est debilitatio partis inferioris, quia intentio vehemens animam ad superiora trahens debilem deserat oportet inferiorem partẽ: commotam autem istam partem in sui deserendæ turbari consequens est, quasi carentem confortante sorti. Et hoc in cõmuni dicta accipe secũdum naturæ humanæ necessitatem ex qua Autor docet huiusmodi turbationem non esse tam nociuam, vt propter minuenda sit ob eam vitandam angelica apparitio: sicut nullus sapiens prætermittit ad finẽ operari propter vitãda mala emergentia ex necessitate materiæ: vt patet in artificialibus & naturalibus.

¶ Aduerte secũdò, quòd signũ in litera positũ ex vita beati Antonij ad discretionẽ spirituũ est intelligẽdũ per sequentiã scilicet est ex natura bonorũ & malorũ spirituũ. Communis siquidẽ est vtriusque apparẽtibus est humana turbatio propter nostrã naturã: bonorum tamen apparitio ad Deũ animum ducens securitatem parit menti. malorum autẽ, quia à Deo auersus est, vnde securum reddere posse, turbatam animã nõ habet. Verùm per accidẽs potest euenire oppositum: dum Satanas transformans se in Angelum lucis, ad hanc conditionem Angeli lucis efficiendam studet. Post fiet im- post

post turbationem etiam tunc phantasmata inferioremque partem animae ad materiam aliquam gaudij, & auertere materiam timoris: vt sic humanus animus sensuales motus sequens absque timore laetus reddatur. Et propterea noli in dicto signo pedem iudicij figere: sed memento, quod in his quae fiunt per accidens, contigit etiam sapientem falli.

¶ *Super Quaestionis tricesima Articulum quartum*

Titulus quaerit de ordine dictorum ab Angelo annunciante.

¶ In corpore vna conclusio: Annuntiatio cōgruo ordine per Angelum est perfecta. Probatur: quia tria intenta, scilicet attentio, instructio & consensus, conuenienter ordinata, facta procurataque sunt. Omnia clara patent in litera.

¶ In responsione ad primum, perspice naturam humilitatis reddere, scilicet animam admirabilem suarum laudū: quia assiduè animus humilis circa imperfectiones suas condignāmque illis mercedē versatur: quo fit vt magnum de se audire, vt nouum, insolitū, celsum atque occultum admirationem sibi pariat. Hinc autem habemus vnde nosipsos cognoscere, an vere possumus, si verè humiles sumus: nam ad nostras laudes si nullus admirationis motus consurgit, percipere possumus quantum ab humili animo longè sumus.

Amb.

Angelus annuntians apparuerit Virgini visione intellectuali.

¶ Praeterea, Visio imaginaria videtur etiā esse nobilior quàm visio corporalis: sicut imaginatio est altior potentia, quàm sensus. Sed Angelus apparuit Ioseph in somnis secūdū imaginariam visionem: vt patet Mat. 1. & 2. Ergo videtur quòd etiam apparere debuerit beatae Virgini imaginaria visione, & non corporali.

¶ Praeterea, Corporalis visio spiritualis substantiae, videntes stupefacit: vnde & de ipsa Virgine cātatur, Expauescit Virgo de lumine. Sed melius fuisset quòd à tali turbatione mens eius esset praeseruata. Nō ergo fuit conueniens quòd huiusmodi annuntiatio fieret per visionem corporalem.

¶ SED CONTRA est, quòd Aug. in quodam sermone inducit beatam Virginem sic dicentem, Venit ad me Gabriel archangelus, facie rutilans, veste coruscans, incessu mirabilis. Sed haec non possunt pertinere nisi ad corpoream visionem. ergo corporea visione Angelus annuntians beatae Virgini apparuit.

CONCLVSIO.

¶ *Angelus annuntians beatae Virgini conceptionem filij Dei, corporali visione illi apparuit.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd angelus annuntiās apparuit matri Dei corporea visione: & hoc conueniens fuit. Primò quidem quantum ad id quod annuntiabatur: venerat enim Angelus annuntiare incarnationem inuisibilis Dei. Vnde etiā conueniens fuit, vt ad huius rei declarationem, inuisibilis creatura formā assumeret, in qua visibiliter appareret: cùm etiam omnes apparitiones veteris Testamenti ad hanc apparitionem praeordinētur, qua filius Dei in carne apparuit. Secundo fuit congruū dignitati matris Dei, quae non solùm in mēte, sed in corporeo ventre erat Dei filium receptura. & ideo non solùm mens eius, sed etiā sensus corporei erant visione angelica refouendi. Tertiò congruit certitudini eius, quod anuntiabatur: ea enim, quae sunt oculis subiecta, certius apprehendimus, quàm ea quae imaginamur. Vnde Chrys. dicit super Matt. quòd Angelus non in somnis, imò visibiliter Virgini astitit: nam quia magnā valde * reuelationem accipiebat ab Angelo, egebat ante tantae rei euentum, visione solenni.

* Alias videtur magnā accipiebat ab Angelo, egebat tantae rei euentu visione solenni.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd intellectualis visio est potior, quàm visio imaginaria vel corporalis, si sit sola. Sed ipse Aug. dicit quòd excellētior est prophetia, quae habet simul intellectualem & imaginariā visionē, quàm illa quae habet alterā tantùm. beata aūt Virgo non solùm percepit visionē corporalem, sed etiā intellectualem illuminationē, vnde talis apparitio nobilior fuit. Fuisset tamē nobilior si ipsum Angelū intellectuali visione in sua substātia vidisset: sed hoc nō patiebatur status hominis viatoris, quòd Angelum per essentiam videret.

¶ Ad secundum dicendum, quòd imaginatio est quidē altior potentia, quàm sensus exterior: quia tamē principiū humanae cognitionis est sensus, in eo cōsistit maxima certitudo: quia semper oportet quòd principia cognitionis sint certiora. Et ideo Ioseph, cui Angelus in somnis apparuit, non ita excellentem apparitionem habuit, sicut beata Virgo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Amb. dicit super Luc. perturbamur & à nostro alienamur affectu, quādo restringimur alicuius superioris potestatis occursu. Et hoc cōtingit nō solùm in visione corporali, sed etiā in visione imaginaria. Vnde Gen. 15. dicitur, quòd cùm sol occubuisset, sopor irruit super Abrahā, & horror magnus & tenebrosus inuasit eū. Talis tamē perturbatio hominis, nō tantùm homini nocet, vt propter eā debeat angelica apparitio praetermitti. Primò quidem, quia ex hoc ipso quòd homo supra seipsum eleuatur (quod ad eius pertinet dignitatem) pars eius inferior debilitatur, ex quo prouenit perturbatio praedicta: sicut etiam calore naturali ad interiora reducto, exteriora tremunt. Secundo, quia sicut Orig. dicit super Luc. Angelus apparens, sciens hanc esse humanā naturam, primū perturbationi humanae medetur, vnde tam Zachariae quàm Mariae post turbationē dixit, Ne timeas. Et propter hoc, vt legitur in vita Antonij, non difficilis est beatorum spirituum malorūmque discretio. Si enim post timorem successerit gaudiū, à Domino venisse sciamus auxiliū: quia securitas animę, praesentis maiestatis indiciū est. Si aūt incussa formido permanserit, hostis est qui videtur. Ipsa etiā turbatio Virginis, cōueniens fuit verecundię virginali: quia vt Amb. dicit super Lucā, trepidare virginum est, & ad omnes viri ingressus pauere, omnes viri affatus vereri. Quidam tamen dicunt, quòd cùm beata Virgo assueta esset visionibus Angelorum, non turbata fuit in visione Angeli: sed in admiratione eorum, quae ei ab Angelo dicebantur, quia de se tam magnifica nō cogitabat. Vnde & Euangelista non dicit, quòd turbata fuerit in visione Angeli, sed in sermone eius.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrùm annuntiatio conuenienti fuerit ordine perfecta.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Annuntiatio eius non fuerit conuenienti ordine perfecta. Dignitas enim matris Dei dependet ex prole concepta: sed causa prius debet manifestari, quàm effectus. ergo primò debuit Angelus Virgini anuntiare cōceptum prolis, quàm eius dignitatem exponere, eam salutando.

¶ Praeterea, Probatio aut praetermitti debet in his quae dubia non sunt, aut praetermitti in his, quae dubia esse possunt, sed Angelus primò videtur annunciasse id de quo Virgo dubitaret, & dubitando quaereret, dicens, Quomodo fiet istud? & postea probationem adiunxit, tum ex exemplo Elisabet, tum ex Dei omnipotentia, ergo in conuenienti ordine annuntiatio per Angelum est effecta.

¶ Praeterea, Maius non potest probari sufficienter per minus. Sed maius fuit Virginem parere, quàm vetulam. Ergo non fuit sufficiens probatio Angeli, probantis conceptum Virginis ex conceptu senis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Rom. 13. Quae à Deo sunt, ordinata sunt. Angelus autem missus est à Deo ad hoc quòd Virgini annuntiaret: vt dicitur Luc. 1. ergo ordinatissimè fuit annuntiatio per Angelum completa.

CONCLVSIO.

¶ *Congruo ordine perfecta fuit per Angelum annuntiatio Dominica.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd annuntiatio congruo ordine per Angelum est perfecta. Tria enim Angelus intēdebat circa Virginem. Primò quidem, reddere mentem eius attentam ad tantae rei cōsiderationem: quod quidem fecit, eam salutando quadam noua & insolita salutatione. Vnde Origenes dicit super Lucam, quòd si sciuisset ad alium quempiam similem esse factū sermonem (vtpote quae habebat legis scientiam) nunquam eam quasi peregrina talis salutatio terruisset. In qua quidem salutatione praemisit idoneitatem eius ad conceptum, in hoc quòd dixit, Gratia plena: & expressit conceptū, in hoc quòd dixit, Dominus tecum: & praenuntiauit honorem cōsequentem, cùm dixit, Benedicta tu in mulieribus. Secundò autem intendebat eam instruere de mysterio Incarnationis, quod in ea erat implendum: Quod quidem fecit in praenuntiando conceptum & partum, dicens, Ecce, concipies in vtero, &c. & ostendendo dignitatem prolis conceptae, cùm dixit, Hic erit magnus: & etiam demonstrando modum conceptionis, cùm dixit, Spiritus sanctus superueniet in te. Tertiò intendebat animum eius inducere ad consensum. quod quidem fecit exemplo Elizabet, & ratione ex diuina omnipotentia sumpta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd animo humili nihil est mirabilius quàm auditus suae excellentiae, admiratio autem maximè attentionem animi facit. Et ideo Angelus volens mentem Virginis attentam reddere ad auditum tanti mysterij, ab eius laude incepit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Ambr. expressè dicit super Lucam, quòd beata Virgo de verbis Angeli non dubitauit. Dicit enim, Tēperantior est Mariae responsio, quàm verba sacerdotis. Haec ait, Quomodo fiet istud? ille respondit, Vnde hoc sciam? Negat ille se credere, qui negat se scire. ista non dubitat esse facie-

dum

¶ Super Quaestionis tricesimaeprimae Articulum secundum.

Comment. TExtus clarus. ¶ In corpore vna conclusio: Conueniens fuit vt Christus carnem sumeret ex Maria ex Adam deriuata. Probatur. Christus assumpsit naturam humanam, vt eã à corruptione purgaret: ergo assumpsit eã, secundum quòd erat ex origine vitiata ex Adã: ergo conueniens fuit vt assumeret carnẽ ex Maria ex Adam deriuata. Prima consequẽtia probatur: quia natura humana non aliter indigebat purgatione. Secundo verò probatur, vt sic per assumptionem curaretur humana natura.

¶ Nota hîc, quòd assumptio qua verbum Dei incarnatum est, potest referri ad tria, scilicet ad naturam humanam vel ad naturam humanam infectam, vel ad humanitatem quae vnita est Verbo. Et si quidem referatur ad naturam humanam, nulla est quaestio: & similiter si referatur ad hanc humanitatem. nam filius est & homo & hic homo. Sed si referatur ad humanam naturam infectam, aliter oportet dicere: quoniam Christus non est nec vnquam fuit homo infectus. Et propterea non possumus dicere quod Verbum assumpsit naturam infectam: sed dicimus quod assumpsit naturam humanam ex vitiata origine descendentem: ita quod infectio non determinat naturam assumptam, sed originem eius. Ex hoc enim Christus infectam in reliquo humano genere naturam curauit, quòd naturam ex infecta illa origine descẽdentem, non tamen infectã assumpsit: vt sic sanans Christi natura esset expers omnis morbi, sicut primum alterans est inalterabile, &c.

¶ Nota secundo, quòd quia alius est morbus naturae, alius personae (persona enim actualibus peccatis inficitur, natura autem solo originali) per se loquẽdo, ideo Autor de naturae reparatione loquens per se, dixit quòd natura humana non indigebat reparatione nisi secundum quòd infecta erat per originem vitiatam.

¶ Super Quaestionis tricesimaeprimae Articulum secundum.

Comment. TExtus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio: Christus specialiter dicitur filius Abrahae & Dauid. Probatur triplici ratione conuenientiae quare specialiter. Omnia clara sunt: & plus respõdetur quàm fuerit quaesitum, vt patet.

dum, quod quomodo fieri posset inquirit. Aug. tamen videtur dicere quòd dubitauerit. Dicitur enim in lib. Quaestionum veter. & noui Testamenti: Ambigenti Mariae de cõceptu, possibilitatem Angelus praedicat. Sed talis dubitatio magis est admirationis, quàm incredulitatis. Et ideo probationem Angelus inducit non ad auferendam infidelitatem, sed magis ad remouendam eius admirationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Ambr. dicit in Hexameron, ob hoc multae steriles praeuenerunt, vt partus credatur Virginis. Et ideo conceptus Elisabet sterilis inducitur, non quasi sufficiens argumentum, sed quasi quoddam figurale exemplum. Et ideo ad confirmationem huius exempli subditur argumentũ efficax ex omnipotentia diuina.

QVAESTIO TRICESIMAprima, *De conceptione Saluatoris quo ad materiam de qua corpus eius conceptum est, in octo articulos diuisa.*

DEINDE considerãdum est de ipsa conceptione Saluatoris, primò, quantum ad materiã, de qua eius corpus conceptum est. Secundò, quãtum ad cõceptionis autorẽ. Tertiò, quantũ ad modũ & ordinem conceptionis.

¶ Circa primum quaeruntur octo.

¶ Primò, vtrùm caro Christi fuerit sumpta de Adam.

¶ Secundò, vtrùm fuerit sumpta de Dauid.

¶ Tertiò, de genealogia Christi, quę in Euangelio ponitur.

¶ Quartò, vtrùm decuerit Christum nasci de foemina.

¶ Quintò, vtrùm fuerit de purissimis sanguinibus Virginis corpus eius formatum.

¶ Sextò, vtrùm caro Christi fuerit in antiquis Patribus, secundum aliquid signatum.

¶ Septimò, vtrùm caro Christi in Patribus fuerit peccato obnoxia.

¶ Octauò, vtrùm fuerit decimata in lumbris Abrahae.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm caro Christi fuerit sumpta de Adam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd caro Christi nõ fuerit sumpta ex Adam. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 15. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de caelo caelestis. Primus autem homo est Adam, secundus est Christus. ergo Christus non est ex Adam, sed habet ab eo distinctam originem.

¶ Praeterea, Conceptio Christi debuit esse maximè miraculosa. Sed maius est miraculum formare corpus hominis ex limo terrę, quàm ex materia humana, quae de Adam trahitur. ergo videtur quòd non fuerit conueniens Christum ab Adam carnem sumpsisse. ergo videtur quòd corpus Christi nõ debuerit formari de massa humani generis deriuata ab Adã, sed de aliqua alia materia.

¶ Praeterea, Peccatum in hunc mundum intrauit per vnum hominem, scilicet per Adã: quia omnes in eo originaliter existẽtes, peccauerũt: vt patet Rom. 5. Sed si corpus Christi fuisset ab Adam sumptum, ipse etiam in Adam originaliter fuisset, quando peccauit. ergo peccatum originale cõtraxisset, quod nõ decebat Christi puritatem. Non ergo corpus Christi est formatum de materia sumpta ab Adam.

¶ SED CONTRA est quod Apost. dicit ad Hebr. 2. Nusquam Angelos apprehendit, scilicet filius Dei: sed semen Abrahae apprehendit. Semen autem Abrahae sumptũ est ex Adã. Ergo corpus Christi fuit formatũ de materia ex Adam sumpta.

CONCLVSIO.

¶ Cum Christus naturã assumpserit humanã vt eam à corruptione purgaret, fuit conueniens vt carnem ex Maria sumeret ex Adam deriuata.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Christus humanã naturam assumpsit, vt eam à corruptione purgaret. Non autem purgatione indigebat natura humana, nisi secundum quòd infecta erat per originem vitiatam, qua ex Adam descendebat. Et ideo conueniens fuit, vt carnem sumeret ex materia ab Adã deriuata, vt ipsa natura per assumptionem curaretur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundus homo, id est, Christus, dicitur esse de caelo, non quidem quantũ ad materiam corporis: sed vel quantum ad virtutem formatiuam corporis eius, vel etiam quantum ad ipsam eius diuinitatẽ. Secundum autem materiam corpus Christi fuit terrenum, sicut & corpus Adae.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut suprà dictum est, mysterium Incarnationis Christi est quiddã miraculosum: non sicut ordinatum ad confirmationem fidei, sed sicut articulus fidei. Et ideo in mysterio Incarnationis nõ requiritur quid sit maius miraculum, sicut in miraculis quae fiunt ad confirmationem fidei: sed quid sit diuinae sapientiae conuenientius, & magis expediens humanę saluti: quod requiritur in omnibus quę fidei sunt. Vel potest dici, quòd in mysterio Incarnationis non solùm attenditur miraculum ex materia conceptus: sed magis ex modo conceptionis partus: quia scilicet Virgo concepit * & peperit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut suprà dictum est, corpus Christi fuit in Adam secundum corpulentam substantiam: quia scilicet ipsa materia corporis Christi deriuata est ab Adam. Non autem fuit ibi secundum seminalem rationem: quia nõ est concepta ex virili semine. Et ideo non contraxit originale peccatũ: sicut cęteri, qui ab Adam per viam virilis seminis deriuantur.

* Aut & pepe- rit Dei.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm caro Christi fuerit sumpta de Dauid.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Christus non sumpserit carnẽ de semine Dauid. Matthaeus enim genealogiã Christi texens, eam ad Ioseph perducit. Ioseph autem non fuit pater Christi: vt suprà dictum est. Non ergo videtur, quòd Christus de genere Dauid descenderit.

¶ Praeterea, Aaron fuit de tribu Leui: vt patet Exo. 6. Maria autem mater Christi cognata dicitur Elisabet, quae est filia Aaron: vt patet Luc. 1. Cùm ergo Dauid fuerit de tribu Iuda (vt patet Matt. 1.) videtur quòd Christus de semine Dauid nõ descẽderit.

¶ Praeterea, Hier. 22. dicitur de Iechonia. Scribe istum virũ sterilẽ, nec enim erit de semine eius vir, qui sedeat super soliũ Dauid. Sed de Christo dicitur Isa. 9. Super solium Dauid sedebit. Ergo Christus non fuit de semine Iechoniae, & per consequens nec de genere Dauid: quia Matthaeus à Dauid per Iechoniam seriem generationum perducit.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Rom. 1. Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem.

CONCLVSIO.

¶ Christus secundum carnem filius fuit Abrahae & Dauid, cùm in salutem venerit & Circuncisionis, & electionis Gentilium.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Christus specialiter duorũ antiquorũ Patrũ filius dicitur esse, Abrahę scilicet & Dauid: vt patet Matth. 1. Cuius est multiplex ratio: prima quidem quia ad hos specialiter de Christo promissio facta est: dictũ est enim Abrahae Gen. 22. Benedicẽtur in semine tuo omnes gentes terrae. Quod Apost. de Christo exponit, dicẽs Gal. 3. Abrahę dictę sunt promissiones, & semini eius: nõ dicit & seminibus, quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo, qui est Christus. Ad Dauid autẽ dictum est, De fructu vẽtris tui ponam super sedem tuam. Vnde & populus Iudaeorum, vt Regem honorificè suscipientes, dicebant Matt. 21. Osanna filio Dauid. Secunda ratio est, quòd Christus futurus erat Rex, Propheta, & Sacerdos: Abraham autem sacerdos fuit: vt patet ex hoc quod Dominus dixit ad eum Gen. 15. Sume tibi vaccam triennem, &c. Fuit etiam Propheta, secũdum illud quod dicitur Gen. 20. Propheta est, &

¶ super Quæstionis trigesimaprimæ Articulum tertium.

Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio: Genealogia Christi est conuenienti ordine ab Euangelistis scripta: probatur ex conuenientissimo: Quæ diuinitus fiunt, ordinatissimè fiunt: Euangelium est diuinitus factum: ergo Maior ad Rom. 13. Minor 2. ad Tim. 3. *clement.*

¶ In responsione ad secundum, vide Autoris conatum tendere ad duo, & quòd Ioseph per Salomonem descendit à Dauid: & quòd beata Virgo similiter per Salomonem descendit à Dauid. Et ratione primi refutat expositionem dicentem binomios: quoniam, constat Nathan, non illum prophetam, sed alium, per quem Lucas Heli patrem Ioseph reducit in Dauid, fratrem fuisse Salomonis: per quem Matthæus Iacob patrem Ioseph reducit in Dauid. Ratione verò secundi ad occultam aliquam originem, vel ipsius Melchi, vel alicuius mulieris, ex qua carnaliter genita est beata Virgo, recurrit, vt beata Virgo inueniatur carnaliter genita ex aliquo descendente ex Iechonia: vt sic & Damascenus & Ambrosius saluetur.

orabit pro te. Dauid autē Rex fuit & Propheta. Tertia ratio est: quia in Abraham primò incepit circuncisio: in Dauid autem maximè manifestata est Dei electio: secundum illud quod dicitur 1. Reg. 13. Quæsiuit Dominus sibi virum iuxta cor suū. Et ideo vtriusque filius Christus specialissimè dicitur: vt ostendatur esse in salutem & circuncisionis, & electionis Gentilium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hæc obiectio fuit Fausti Manichæi, volentis probare Christum non esse filium Dauid, quia non est conceptus ex Ioseph, vsque ad quem seriem generationis Matth. perducit. Contra quem Aug. respondet 23. lib. contra Faustum, quod cùm idem Euangelista dicat & virum Mariæ esse Ioseph, & Christi matrem virginem esse, & Christū esse ex semine Dauid, quid restat nisi credere Mariam non fuisse extraneam à cognatione Dauid: & eam Ioseph cōiugem non frustra appellatam, propter animorum confœderationem, quamuis ei non fuerit carne commixtus: & quod potius propter dignitatem virilem ordo generationum vsque ad Ioseph perducitur: sic ergo nos credimus etiā Mariam fuisse de cognatione Dauid: quia Scripturis credimus, quæ vtrunque dicunt, & Christum ex semine Dauid secundum carnem, & eius matrem Mariam, non cum viro concubendo, sed Virgine. Vt enim dicit Hier. super Matth. Ex vna tribu fuit Ioseph & Maria: & secundum legem eam accipere cogebatur vt propinquam. propter quod & simul cēsentur in Bethleem quasi de vna stirpe generati.

¶ Ad secundum dicendum, quòd huic obiectioni Greg. Nazan. respondet dicens, quòd hoc nutu superno contigit, vt regiū genus sacerdotali stirpi iungeretur, vt Christus, qui Rex est & sacerdos, ab vtrisque nasceretur secundū carnem. Vnde & Aaron qui fuit primus sacerdos secundum legem, duxit ex tribu Iuda cōiugem Elisabet filiam Aminadab. Sic ergo potuit fieri, vt pater Elisabet aliquam vxorem habuerit de stirpe Dauid: ratione cuius beata virgo Maria, quæ fuit de stirpe Dauid, esset Elisabet cognata. Vel potius econuerso, quòd pater beatæ Mariæ de stirpe Dauid existens, vxorem habuerit de stirpe Aaron. Vel sicut Aug. dicit 26. contra Faustum, si Ioachim pater Mariæ de stirpe Aaron fuit (vt Faustus hereticus per quasdam scripturas apocryphas assererebat) credendum est quòd mater Ioachim fuerit de stirpe Dauid vel etiam vxor eius: ita vt per aliquē modum Mariam dicamus fuisse de stirpe Dauid.

¶ Ad tertium dicendum, quòd per illam autoritatem propheticam (sicut Amb. dicit super Lucam) non negatur ex semine Iechoniæ posteros nascituros, & ideo de semine eius Christus est. Et quòd regnauit Christus, non contra prophetiā est: non enim seculari honore regnauit. Ipse enim dixit, Regnum meum non est de hoc mundo.

ARTICVLVS III.

¶ Virùm conuenienter genealogia Christi ab Euangelistis texatur.

Matt. 1. Luc. 3. 3. & 4.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd genealogia Christi inconuenienter ab Euangelistis taxatur: Dicitur enim Isa. 53. de Christo, Generationem eius quis enarrabit? Ergo non fuit generatio Christi enarranda.

¶ Præterea, Impossibile est vnum hominem duos patres habere. Sed Matth. dicit, quòd Iacob genuit Ioseph virum Mariæ. Luc. autem dicit Ioseph fuisse filium Heli. ergo contraria sibi inuicem scribunt.

¶ Præterea, Videntur in quibusdam à se inuicem diuersificari. Matthæus enim in principio libri incipiens ab Abrahā, descendendo vsque ad Ioseph, quadraginta duas generationes enumerat. Lucas autem post Baptismum Christi, generationem Christi posuit, incipiens à Christo, & perducens generationum numerum vsque ad Deum, ponens generationes septuaginta septem vtroque extremo cōputato. Videtur igitur quòd inconuenienter generationem Christi describant.

¶ Præterea, Quarti Reg. 8. legitur quòd Ioram genuit Ochoziā: * cui successit Ioas filius eius: huic autē successit filius eius Amasias, postea regnauit filius eius Azarias, qui appellatur Ozias, cui successit Ioathan filius eius. Matthæus autē dicit, quòd Ioram genuit Oziam, ergo videtur inconuenienter generationē Christi describere, tres Reges in medio prætermittens. *4. Re. cap. 11. ubi suprà cap. 12. ubi suprà cap. 14. ubi suprà cap. 15.*

¶ Præterea, Omnes qui in Christi generatione describuntur, patres habuerunt & matres, & plurimi etiam ex eis fratres habuerunt: Matth. autem in generatione Christi tres tantum enumerat matres, scilicet Thamar, Ruth, & vxorem Vriæ, fratres autē nominat Iudæ & Iechoniæ, & iterum Pharea & Zaram. Quorum nihil posuit Lucas. Ergo videntur Euangelistæ inconuenienter genealogiam Christi descripsisse.

¶ SED CONTRA est autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶ Conuenienti ordine Christi genealogia ab Euangelistis scripta est.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut dicitur 2. ad Tim. 3. Omnis scriptura sacra est diuinitus inspirata. Quæ autem diuinitus fiunt, ordinatissimè fiunt: secundum illud Rom. 13. Quę à Deo sunt, ordinata sunt. Vnde conuenienti ordine genealogia Christi est ab Euangelistis scripta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sicut Hier. dicit super Matth. Isaias loquitur de generatione diuinitatis Christi: Matth. autem enarrat generationem Christi secundum humanitatem. Non quidem explicans modum Incarnationis, quia hoc etiam est ineffabile: sed enumerans Patres, ex quibus Christus secundum carnem processit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ad hanc obiectionem, quā mouit Iulianus Apostata, diuersimodè ab aliquibus respondetur. Quidam enim (vt Greg. Nazan. dicit) dicunt eosdem esse, quos vterque Euangelista enumerat: sed sub diuersis nominibus, quasi binomios. Sed hoc stare nō potest: quia Matthæus ponit vnum filiorum Dauid, scilicet Salomonem, Lucas autem ponit alium, scilicet Nathan: quos secundum historiam libri Regum constat fratres fuisse. Vnde alij dixerunt, quòd Matthæus veram genealogiam Christi tradidit: Lucas autem putatiuam, vnde incepit, Vt putabatur filius Ioseph. Erāt enim aliqui ex Iudæis, qui propter peccata Regum credebant Christum ex Dauid nō per Reges, sed per aliam eius stirpem hominum priuatorum, esse nasciturum. Alij verò dixerūt, quòd Matthæus posuit patres carnales, Lucas verò posuit patres spirituales, scilicet iustos viros, qui dicuntur patres propter similitudinem honestatis. In lib. verò de Quæstionibus veteris & noui Testamenti respōdetur, quòd non est intelligendum, quòd Ioseph à Luca dicatur esse filius Heli, sed quòd Heli & Ioseph fuerunt * patres Christi diuersimodè à Dauid descendentes. Vnde de Christo dicitur, quòd putabatur filius Ioseph, & quòd ipse etiam Christus fuit Heli: quasi diceret quòd Christus ea ratione qua dicitur filius Ioseph, potest dici filius Heli, & omnium eorum, qui ex stirpe Dauid descenderunt: sicut Apost. dicit Rom. 9. Ex quibus, scilicet Iudęis, Christus est secundum carnem. ** Aliàs tempore.*

¶ August. verò in lib. de Quæstionibus Euang. tripliciter soluit dicens, Tres causæ occurrunt: quarum aliquam Euangelista secutus est. Aut enim vnus Euangelista patrem Ioseph, à quo genitus est, nominauit: alter verò vel auum maternū, vel aliquem de cognatis maioribus posuit. Aut vnus erat Ioseph naturalis pater & alter eum adoptauerat. Aut more Iudæorum, cùm sine filijs vnius decessisset, eius vxorem propinquus accipiens, filium quem genuit, propinquo mortuo deputauit. Quod etiam quoddam genus adoptionis legalis est, vt ipse Aug. dicit in 2. de consensu Euang. Et hæc vltima causa est verior, quam & Hierony. super Matthæum ponit: & Eusebius Cæsariensis in Ecclesiastica historia ab Aphricano Historiagrapho * traditam asserit. Dicunt enim quòd Matham & Melchi diuersis temporibus da vna eadémque vxore * Iesca nomine singulos filios procreauerunt: quia Mathan, qui per Salomonem descendit, vxorem eam primùm ceperat, & relicto filio vno Iacob nomine, defunctus est: post cuius obitum (quoniam lex viduam alij viro non vetat nubere) Melchi qui per Nathan genus ducit, cùm esset ex eadem tribu, sed non ex eodem genere, relictam Mathan accepit vxorem: ex qua etiam ipse suscepit filium nomine Heli. Et sic ex diuerso patrum genere efficiuntur Iacob & Heli ** Aliàs traditū. * Aliàs Escha.*

vteri-

¶ Super Quaestionis tricesimaeprimae Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vnica conclusio: Conuenientissimum fuit vt de foemina carnem assumeret filius Dei. Probatur triplicater. Omnia clara sunt.

¶ In responsione ad tertium vide quod dupliciter excluditur immunditia, & ab humanitate prima responsione, & à verbo Dei secunda responsione.

* *Aliàs germanus cõmune.*

vterini fratres: quorum alter, id est Iacob fratris sui Heli sine liberis defuncti, ex mandato legis accipiens vxorem, genuit Ioseph: natura quidem generis * suum filium, secundũ verò legis praeceptum Heli efficitur filius. Et ideo Matthaeus dicit, Iacob genuit Ioseph: sed Lucas, quia legalem generationem describit, nullum nominat aliquẽ genuisse.

Et quamuis Damasc. dicat, quòd beata virgo Maria Ioseph attinebat secundum illam originem, qua pater eius dicitur Heli, quia dicit eam ex Melchi descendisse: tamen credendum est, quòd etiam ex Salomone originem duxerit secũdum aliquem modum per illos Patres, quos enumerat Matthaeus, qui carnalem Christi generationem dicitur enarrare, praesertim cùm Ambr. dicat Christum de semine Iechoniae descendisse.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dicit August. in lib. de consensu Euang. Matt. regiam in Christo instituerat insinuare personam, Luc. autem sacerdotalem. Vnde in generationibus Matthaei significatur nostrorum susceptio peccatorum à domino Iesu Christo: inquãtum scilicet per carnis originem similitudinem carnis peccati assumpsit. In generationibus autem Luc. signatur nostrorum * ablutio peccatorũ, quę est per sacrificiũ Christi. Et ideo generationes Matthęus descendens enumerat, Lucas autem ascendens. Inde etiam est, quòd Matthaeus ab ipso Dauid per Salomonem descendit, in cuius matre ille peccauit: Lucas verò ad ipsum Dauid per Nathan ascendit, per cuius nominis Prophetam Deus peccatum illius expiauit. Et inde est etiã, quòd quia Matthaeus ad mortalitatem nostram Christum descendentem voluit signare, ipsas generationes ab Abraam vsque ad Ioseph, & vsque ad ipsius Christi natiuitatem descẽdende commemorauit ab initio Euangelij sui. Lucas autem non ab initio sed à Baptismo, Christi generationem narrat, nec descendendo, sed ascendendo tanquam sacerdotem in expiandis peccatis magis assignans, vbi testimonium Ioannes perhibuit dicens, Ecce qui tollit peccatum mundi. Ascendendo autem transit ab Abraam, & peruenit ad Deum: cui mundati & expiati reconciliamur. Meritò etiam adoptionis originem ipse * suscepit: quia per adoptionem efficimur filij Dei: per carnalem verò generationem filius Dei filius hominis factus est. Satis autem demonstrauit non se ideo dixisse Ioseph filium Heli, quòd de illo sit genitus: sed quòd ab illo fuerit adoptatus, cùm & ipsum Adam filium Dei dixerit, cùm sit factus à Deo. Numerus etiam quadragenarius ad tempus praesentis vitę pertinet, propter quatuor partes mundi: in quo mortalem vitam ducimus sub Christo regnante. Quadraginta autem quater habent decem, & ipsa decem ab vno vsque ad quatuor progrediẽte numero cõsummantur. Posset etiam denarius ad decalogum referri, & quaternarius ad praesentem vitam, vel etiã ad quatuor Euangelia, secundum q Christus regnat in nobis. Et ideo Matth. regiã personam Christi cõmendans, quadraginta personas posuit, excepto ipso.

* *Aliàs ablutio.*

* *Aliàs suscepit.*

Sed hoc intelligendum est, si sit idem Iechonias, qui ponitur in fine secundi quaterdenarij & in principio tertij, vt August. vult. Quod dicit factum esse ad significandum, quòd in Iechonia facta est quaedam deflexio ad extraneas gentes, quando in Babyloniam transmigratum est: quod praefigurabat Christum à circũcisione ad praeputium migraturum. Hieron. autem dicit duos fuisse, Ioachin, id est Iechoniam, patrem scilicet & filium, quorum vterque in generatione Christi assumitur, vt constet distinctio generationum, quas Euangelista per tres quaterdenarios distinguit, quòd ascẽdit ad quadraginta duas personas. Qui etiam numerus sanctae conuenit Ecclesiae. Hic enim numerus consurgit ex senario, qui signat laborem praesentis vitae: & septenario, qui significat quietem vitae futurae. Sexies enim septẽ sunt quadraginta duo. Ipse etiam quaterdenarius: quia ex denario & quaternario constituitur per aggregationem, ad eandem significationem pertinere potest, quae attributa est quadragenario, qui consurgit ex eisdem numeris secundum multiplicationem.

Numerus autem quo Lucas vtitur in generationibus Christi, significat vniuersitatem peccatorum. Denarius enim tanquã iustitiae numerus in decem praeceptis legis ostenditur. Peccatum autem est legis transgressio. Denarij verò numeri transgressio est vndenarius. Septenarius autem significat vniuersitatem: quia vniuersum tempus septenario dierum numero voluitur: septies autẽ vndecim sunt septuaginta septẽ, & ita per hoc significatur vniuersitas peccatorum, quae per Christum tolluntur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut Hier. super Matth. dicit, quia Ioram rex generi se miscuerat impijssimae Iezabelis: idcirco vsque ad tertiam generationem, eius memoria tollitur, ne in sanctae natiuitatis ordine poneretur. Et ita vt Chrys. dicit, quãta benedictio facta est super Ieu, qui vindictã fecerat super domũ Achab & Iezabel, tanta est maledictio super domum Iorã, propter filiam iniqui Achab & Iezabel, vt vsque ad quartam generationem praecidantur filij eius de numero Regum: sicut scriptum est Exod. 20. Reddam peccatum parentum in filios vsque ad tertiam & quartam generationem.

¶ Est etiam attendendum, quòd & alij Reges fuerũt peccatores, qui in genealogia Christi ponuntur: sed non fuit eorum cõtinua impietas. Nam vt dicitur in lib. Quaestionũ veteris & noui Testamenti, Salomon merito patris sui dimissus in regno est, Roboam merito Asa filij sui. horum aũt trium cõtinuauit impietas.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut dicit Hier. super Matth. In genealogia Saluatoris nulla sanctarum mulierum assumitur, sed eas quas Scriptura reprehendit: vt qui propter peccatores venerat, de peccatoribus nascens, omnia peccata deleret. Vnde ponitur Thamar, quae reprehenditur de socerino cõcubitu: & Raab, quae fuit meretrix: & Ruth, quae fuit alienigena: & Bersabee vxor Vriae, quae fuit adultera. Quae tamen proprio nomine non ponitur, sed ex nomine viri designatur: tum propter peccatum ipsius, quae fuit adulterij & homicidij conscia: tum etiam vt nominato viro, peccatũ Dauid ad memoriam reuocetur. Et quia Lucas Christum designare intendit vt peccatorum expiatorem, talium mulierum mentionem non facit. Fratres autem Iudae commemorat, vt ostendat eos ad Dei populum pertinere: cùm tamen Ismael frater Isaac, & Esau frater Iacob à populo Dei fuerint separati, propter quod in generatione Christi non cõmemorantur, & etiam vt superbiam de nobilitate excludat. Multi enim fratrum Iudae ex ancillis nati fuerunt: sed omnes similiter erant Patriarchae & tribuum principes. Phares autem & Zaram simul nominantur (vt Ambros. dicit super Lucam) quia per eos gemina describitur vita populorum, vna secũdum legem, quae significatur per Zaram: altera secundum fidem, quę significatur per Phares. Fratres autẽ Iechoniae ponit: quia omnes regnauerant diuersis temporibus, quod in alijs Regibus non acciderat, vel quia eorum similis fuit & iniquitas & miseria.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum decuerit Christum nasci de foemina.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd materia corporis Christi non debuerit esse assumpta de foemina. Sexus enim masculinus est nobilior quam sexus foemineus. Sed maximè decuit vt Christus assumeret id quod est perfectum in humana natura. Ergo videtur quòd non debuerit de foemina carnem assumere, sed magis de viro: sicut & Eua de costa viri formata est.

3. dist. 12. q. 3. art. 2. q. 2. Et opusc. ca. 221.

¶ Praeterea, Quicũque ex foemina concipitur, vtero foeminae includitur. Sed Deo qui coelum & terram implet (vt dicitur Hieremiae 23.) non competit quòd paruo foeminę vtero includatur. Ergo videtur quòd non debuerit concipi de foemina.

¶ Praeterea, Illi qui concipiuntur ex foemina, quandam immunditiam patiuntur. Vnde dicitur Iob 25. Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Sed in Christo nulla immunditia esse debuit: ipse enim est Dei sapientia: de qua dicitur Sapien. 7. Nihil inquinatum in illam, incurrit. Ergo non videtur quòd debuerit carnem assumere de foemina.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Galat. 4. Misit Deus filium suum factum ex muliere.

CONCLVSIO.

¶ Quanquam filius Dei humanam potuisset sumere carnem ex quacunque voluisset materia, decuit tamen vt de foemina susciperet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd licet filius Dei carnem humanam assumere potuerit de quacũque materia voluisset: conuenientissimum tamen fuit vt de foemina carnem acciperet. Primò quidem, quia per hoc tota humana natura nobilitata est. Vnde August. dicit lib. 83. Quaestionum, Hominis li-

beratio in vtroque sexu debuit apparere. Ergo, quia virum oportebat suscipere, qui sexus honorabilior est, conueniens erat vt foeminei sexus liberatio hinc appareret, quod ille vir de foemina natus est. Secundò, quia per hoc veritas incarnatiōis astruitur. Vnde Amb. dicit in lib. de incar. Multa in Christo secundum naturam inuenies, & vltra naturā. secundum conditionē etenim naturæ in vtero foeminei, scilicet corporis fuit, sed supra conditionem virgo concepit, virgo generauit; vt crederes, qa Deus erat qui innouabat naturam, & homo erat, qui secundum naturam nascebatur ex homine. Et Aug. dicit in Epistola ad Volusia. Si omnipotens Deus hominem vbicunq; formatum, non ex materno vtero crearet, sed repentinū inferret aspectibus, nónne opinionem confirmaret erroris, nec hominem verum suscepisse, vllo modo crederetur, & dum omnia mirabiliter facit, auferret quod misericorditer fecit? Nunc verò ita inter Deum & hominem mediator apparuit vt in vnitate personæ copulans vtranq; naturam, & solita sublimaret insolitis, & insolita solitis temperaret. Tertiò, quia per hunc modum completur omnis diuersitas generationis humanæ. Nam primus homo productus est ex limo terræ sine viro & foemina: Eua verò producta est ex viro sine foemina: alij verò homines nascuntur ex viro & foemina. Vnde hoc quartū quasi Christo proprium relinquebatur, vt produceretur ex foemina sine viro.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ quia sexus masculinus est nobilior quàm foemineus, ideo humanam naturam in masculino sexu assumpsit: ne tamen sexus foemineus contēneretur, congruum fuit vt carnem assumeret de foemina. Vnde Aug. dicit in libr. de Agone Christiano: Nolite vosipsos cōtēnere viri, filius Dei virum suscepit: nolite vosipsas cōtēnere foeminæ, filius Dei natus ex foemina est.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit. 23. lib. cōtra Faustum (qui hac obiectione vtebatur) Non planè, inquit, catholica fides, quæ Christum Dei filium, natum secundum carnem credit ex Virgine, vllo modo eundem Dei filium sicut in vtero mulieris includit, quasi extrà non sit, quasi cæli & terræ administrationem deseruerit, quasi à Patre recesserit: sed vos Manichæi corde illo, quo nihil potestis nisi corporalia phantasmata cogitare, ista omnino non capitis. Vt enim dicit in Epistola ad ad Volusia. Hominū iste sensus est nihil nisi corpora valentium cogitare: quorum nullum potest esse vbiq; totum: quoniam per innumerabiles partes aliud alibi habeat necesse est. Lōgè alia est animæ natura quàm corporis: quantò magis Dei, qui creator est animæ & corporis, & nouit vbiq; totus esse & nullo contineri loco: nouit venire, non recedendo vbi erat: nouit abire, non deserendo quò venerat?

¶Ad tertium dicendum, quòd in conceptione viri ex foemina non est aliquid immundum, inquantum est opus Dei: vnde dicitur Act. 10. Quod Deus creauit, tu ne commune dixeris, id est immundum. Est ibi tamen aliqua immunditia ex peccato proueniens prout cum libidine quis concipitur ex commixtione maris & foeminę, quod tamen in Christo non fuit, vt suprà ostensum est.

¶Si tamen aliqua esset ibi immunditia, ex ea non inquinaretur Dei verbum quod nullo modo est immutabile vel alterabile. Vnde Augstinus dicit in lib. contra quinque hæret. Dicit Deus creator hominis, Quid est quod te permouet in mea natiuitate? non sunt libidinis conceptus cupiditate: ego matrem de qua nascerer feci. Si solis radius cloacarum sordes siccare nouit, eis inquinari non nouit: quātò magis splendor lucis æternæ, quocunq; radiauerit mūdare potest, & ipse pollui non potest?

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm corpus Christi de purissimis sanguinibus Virginis formatum fuerit.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd caro Christi non fuerit concepta ex purissimis sanguinibus Virginis. Dicitur enim in collecta, quòd Deus verbum suum de Virgine carnem sumere voluit. Sed caro differt à sanguine Virginis. Ergo corpus Christi non est sumptum de sanguine Virginis.

¶Præterea, Sicut mulier formata est miraculosè de viro, sic corpus Christi miraculosè formatum est de Virgine. Sed mulier nō dicitur esse formata de sanguine viri, sed magis de carne & ossibus eius, secundum illud quod dicitur Gene. 2. Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea. Ergo videtur quòd nec etiam corpus Christi formari debuerit de sanguine Virginis, sed de carnibus & ossibus eius.

¶Præterea, Corpus Christi fuit eiusdem speciei cum corporibus aliorum hominum: sed corpora aliorum hominum nō formantur ex purissimo sanguine, sed ex semine & sanguine menstruo. Ergo videtur quòd nec etiam corpus Christi fuerit conceptum ex purissimis sanguinibus Virginis.

¶SED CONTRA est quod Damas. dicit. in 3. lib. quòd filius Dei construxit sibijpsi ex castissimis & purissimis sanguinibus Virginis carnem animatam anima rationali.

CONCLVSIO.

¶Conceptum fuit Christi corpus ex purissimis & castissimis virginis sanguinibus ad ampliorem digestionem per virtutem generatiuam beatæ virginis reductis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, in conceptione Christi fuit secūdum conditionem naturæ, quòd est natus ex foemina, sed supra conditionem naturæ, quòd est natus ex Virgine. Habet autem hoc naturalis conditio, quòd in generatione animalis foemina materiam ministret, ex parte autem maris sit principium actiuum in generatione, sicut probat Philosophus in lib. de Generatione animalium. Foemina autem quę ex mare concipit, non est virgo. & ideo ad supernaturalem modum generationis Christi pertinet, quòd actiuum principium in generatione illa fuerit virtus supernaturalis diuina. Sed ad naturalem modum generationis eius pertinet, quòd eius materia, de qua corpus eius conceptum est, sit conformis materiæ quam aliæ foeminæ subministrant

¶Super quaestionis tricesimaeprimae Articulum quintum.

Annot. TItulo duo ponit, ly ex sanguine & ly purissimo. Et sanguis quidem positum ad differentiam carnis, ossis, nerui, & huiusmodi partium. puritas autem apponitur ad excludēdā admixtionē seminū, quæ videtur in aliorum hominum formatione cōcurrere.

Comment. ¶In corpore articuli vnica est conclusio: Corpus Christi fuit conceptum ex purissimo sanguine beatæ Virginis ad ampliorem digestionem perductō per virtutem eius generatiuā. Probatur: Generatio Christi habuit naturalem modum generationis quo ad hoc ꝙ ex foemina est, & supernaturalem quo ad hoc quòd est ex Virgine: ergo habet materiam ex natura similē aliis, principium verò actiuum diuersum: ergo habet pro materia sanguinem matris non quēcunque, sed perductum naturali matris virtute ad hoc quòd materia sit apta conceptui. Antecedens patet ex autoritate Ambr. in præcedenti articulo. Prima cōsequentia probatur: qa ad naturalem modū generationis spectat conformitas materiæ, sicut conformitas matris: qa naturaliter mater materiam ministrat. ad supernaturalem verò modum spectat difformitas principij actiui: qa foemina ex viro concipiens nō est virgo: principium autem actiuum naturaliter ad virū spectat. Secunda verò consequētia probatur autoritate Philosophi, communē materiam mulierum ponentis sanguinem talem.

Annot. ¶Hoc in loco aduerte nouum errorem diebus nostris exortū, dicentem Christū conceptum ex sanguine beatæ Virginis purissimo non quocunq; , sed in corde existēte ita quod ex tribus guttis sanguinis circa cor beatæ Virginis cōceptus est Christus. Repugnat autē hic error & dictis hic & Ambrosij suprà dictę autoritati (secundum conditionē naturę in vtero foeminęo fuit) & sacræ Scripturæ ex voce Angeli dicentis, Ecce concipies in vtero, non in corde. Et ꝙ propriè de vtero loquatur, ex beatæ Virginis verbis habetur. quæ optimè intellexit verba Angeli: & respōdēs dixit, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Si in corde cōceptura erat, male allegata fuisset causa quæstionis. Quoniam virum non cognosco: cōceptio enim in corde non fit ex semine viri: de modo ergo concipiēdi in vtero illo quæsiuit, in quo ex semine concipi consueuit. Amplius, beata Virgo in Euangelio dicitur prægnans, & quod peperit filium, & quod est mater: quæ omnia falsa essent. Nam habens infantem in corde, non est prægnans, sicut nec si haberet infantem in stomacho, aut in ventriculo cerebri: prægnans enim sola illa dicitur, quæ in loco naturali infantem conceptum habet. Similiter nec mater aut pater dici potest, sicut nec Adam fuit pater aut mater Euæ, licet ex eius parte vna factū fuerit formata Eua. tollit ergo veritatē maternitatis beatæ Virginis respectu Christi error iste. Vnde & statim dānatus fuit Romæ me præsente. 3. di. 3. q. 2. articu. 5.

Annot. ¶In responsione ad tertium aduerte diligenter vim argumenti, vt ex notitia modi intelligas solutionē. Obicit duo tertium argumentum, scilicet semen & menstruum esse ex quibus aliorum hominum corpora formantur, tanquàm ea materia: constat enim vtrunque opponi puro sanguini: ac propterea Christi corpus ex eisdem formatum, si eiusdem est speciei nobiscum. Respondet Autor sigillatim ad singula. Et de semine quidem mulieris quatuor dicit: primum, quòd non est aptum generationi: secundum quòd est in genere seminis imperfectū quid. tertium, quòd non est materia necessaria ad conceptum. quartum quod cum quadam cōcupiscentia resoluitur. Et infert Autor tertiū ex primo & secundo: coohermans illud autoritate Arist. in speciali autē dicit corpus Christi non fuisse ex tali materia, tum propter tertium dictum, tum propter quartum: & confirmat illud autoritate Damasc. habes hinc Autorem firmare sententiam dicētium id, quod semen mulieris vocatur, esse verè in seminis genere, licet vt imperfectum quid. Ineptum autem esse ad generationem intellige, vt semē quod in genere causæ efficientis locari nostri, in 5. Met. & propterea non infert Autor talem exclusionem illius à conceptu, sed necessariam concursus tantummodo excludit.

¶De hac materia multa scripsimus in præcedēti libro: & ideo nunc pertransio, præmonendo nouitios, ne sic sectentur dictam sententiam à Damasc. sumptam, quasi articulum fidei, aut tanquam oppositum erroneum putent. Tenētes enim materiam humani fortus proxi

nistrant ad conceptionem prolis. Hæc autem materia secũdum Philosophum in lib. de generatione animalium, est sanguis mulieris non quicunque, sed perductus ad quandam ampliorem digestionem per virtutem generatiuam matris, vt sit materia apta ad conceptum, & ideo ex tali materia fuit corpus Christi conceptum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod cùm beata virgo fuerit eiusdem naturæ cum alijs fœminis, consequens est quòd habuerit carnem & ossa eiusdem naturæ. Carnes autem & ossa in alijs fœminis sunt actuales corporis partes, ex quibus constituitur integritas corporis, & ideo subtrahi non possunt sine corruptione corporis vel diminutione. Christus autem, qui venerat corrupta reparare, nullam corruptionem aut diminutionem integritati matris eius inferre debuit, vt suprà dictum est. Et ideo non debuit corpus Christi formari de carne vel ossibus Virginis, sed de sanguine, qui nondum est actu pars, sed est potentia totum, vt dicitur in lib. de Generatione animalium. Et ideo dicitur carnem de Virgine sumpsisse; non quòd materia corporis eius fuerit actu caro, sed sanguis, qui est potentia caro.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut in prima parte dictum est, Adam, quia institutus erat, vt principium quoddam humanæ naturæ, habebat in suo corpore aliquid carnis & ossis, quod non pertinebat ad integritatem personalem ipsius, sed solùm inquantum erat naturæ humanæ principium: & de tali formata est mulier absque viri detrimento. Sed nihil tale fuit in corpore Virginis ex quo corpus Christi posset formari sine corruptione materni corporis.

¶Ad tertium dicendum, quòd semen fœminæ non est generationi aptum, sed est quoddam imperfectum in genere seminis, quod non potuit perduci ad perfectum seminis complementum, propter imperfectionem virtutis fœmineæ. Et ideo tale semen non est materia, quæ de necessitate requiratur ad conceptum: sicut Philosophus dicit in lib. de Generatione animalium. Et ideò in conceptione corporis Christi non fuit: præsertim quia licet sit imperfectum in genere seminis, tamen cum quadam concupiscẽtia resoluitur, sicut & semẽ maris. In illo autem conceptu virginali, concupiscentia locum habere non potuit. & ideo Damasce. dicit quòd corpus Christi non seminaliter conceptum est. Sanguis autem menstruus, quem fœminæ per singulos menses emittunt, impuritatem quandam naturalem habet corruptionis: sicut & cæteræ superfluitates, quibus natura non indiget, sed eas expellit. Ex tali autem menstruo corruptionem habente, quod natura repudiat, non formatur conceptus: sed hoc est purgamentum quoddam illius puri sanguinis, qui digestione quadam est præparatus ad conceptum: quasi purior & perfectior alio sanguine. Habet tamen impuritatem libidinis in conceptione aliorum hominum: inquantum ex ipsa commixtione maris & fœminæ, talis sanguis ad locum generationi congruum attrahitur. Sed hoc in conceptione Christi non fuit: quia operatione Spiritus sancti talis sanguis in vtero Virginis adunatus est & formatus in prolem. Et ideo dicitur corpus Christi ex castissimis & purissimis sanguinibus Virginis formatũ.

proximam esse mulieris semen: absque fidei iniuria dicerent, quòd sicut ad virginitatem matris Christi spectat, quòd sanguis eius ad locũ naturalem generationis alterius fuerit absque concupiscentia: ita ad eiusdem Virginalis conceptus miraculum spectat quòd absque libidinis æstu resolutum semen habitum fuerit. Et propterea instruens Angelus Virginem de modo conceptus, non dixit tantùm, Spiritus sanctus superueniet in te, sed addidit, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: ab æstu procul dubio concupiscentiæ: vmbra enim opus non est nisi propter æstum, qui esset nõ protegente vmbra. ¶Nec obstat integerrimæ virginitati mentis & corporis, talis concursus seminis fœminei ad conceptum: quoniam naturalis ac voluntaria resolutio seminis virginitatem tollit mulieris, non autem miraculosa supra naturæ cursum: & nõ voluntaria in seipsa, sed tantùm in sua causa. Vt verba beatæ Virginis ad Angelum monstrant. Ecce ancilla Domini (vbi totam se Domino subijciendo obtulit) fiat mihi secundum verbum tuum. vbi consensum non ad seminandum sed ad Spiritus sancti superuentum & obumbrationẽ, filiique Dei conceptum virginem attribuit hęc enim Angelus annuntiabat. Constat nanque cõsensum illum ad consumandam virginitatem tam mirabilem pertinere, de qua sollicita fuerat interrogando, Quomodo fiet istud: quoniam virum non cognosco? Secura siquidem reddita per subsequentẽ Angeli responsionem de virginitate non solum seruanda, sed mirabili conceptu & diuina prole magnificanda, nullum mentali virginitati detrimentum intulit, dicendo, Fiat mihi secundum verbum tuũ, etiam si semen suum miraculosè ad conceptum hunc concursurum nouisset.

¶Super Quæstionis trecesimæprimæ Articulum sextum.

Annot. Tituius occasionẽ habet ex errore putantium corpus Christi formatum ex certa determinata portione transfusa successiuè de persona in personam ab Adam vsque ad beatam virginem: siue hoc sit opinatum esse commune omnibus hominibus, siue Christo proprium.

Comment. ¶In corpore articuli vnica e... conclusio. ... corpus Christi non fuit in

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm corpus Christi in antiquis Patribus fuerit secundum aliquid signatum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd corpus Christi fuerit secundum aliquid signatum in Adam & in alijs Patribus. Dicit enim August. 10. super Gene. ad literam quòd caro Christi fuit in Adam & Abraam secundum corpulentam substantiam. Sed substantia corpulenta est quiddam signatum. Ergo caro Christi fuit in Adam & Abraam & alijs Patribus secundum aliquid signatum.

¶Præterea, Rom. 1. dicitur quòd Christus factus est ex semine Dauid secundum carnem. Sed semen Dauid fuit aliquid signatum in ipso. Ergo Christus fuit in Dauid secundum aliquid signatum, & eadem ratione in alijs Patribus.

¶Præterea, Christus ad humanum genus affinitatem habet, inquantum ex humano genere carnem assumpsit. Sed si caro illa non fuit secundum aliquid signatum in Adam, nullam videtur habere affinitatem ad humanum genus, quod ex Adam deriuatur: sed magis ad alias res, vnde materia carnis eius assumpta est. Videtur ergo quòd caro Christi fuerit in Adam & in alijs Patribus secundum aliquid signatum.

Adam & alijs Patribus secundum aliquid signatũ. Probatur: Quicquid fuit in beata Virgine à parentibus acceptum, fuit actu pars beatæ Virginis. ergo illud non fuit materia corporis Christi. ergo corpus Christi nõ fuit in Adam & alijs secundum aliquid signatum. Antecedens per se constat: relinquitur quia sic est in alijs hominibus. Prima enim & præcipua pars geniti est id quod à parentibus habetur, secũdũ omnes. Prima cõsequentia probatur quia materia corporis Christi non fuit caro aut os aut quæcunque pars actu beatæ Virginis, sed sanguis, vt patet in præcedenti articulo. Secunda verò cõsequentia probatur: quia corpus Christi nõ habet originis relationem ad Adam & alios Patres nisi mediante corpore matris suæ.

3.d.3.q.4 ar.2.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit. 10. super Gen. ad literã: Quocunque modo Christus fuit in Adam & Abraam & alijs Patribus, alij homines etiam ibi fuerunt, sed non conuertitur. Alij autem homines non fuerũt in Adam & Abraam, secundum aliquam materiam signatam, sed solùm secundum originem, vt in Prima parte habitum est. ergo neque Christus fuit in Adam & Abraam secundum aliquid signatum, & eadem ratione nec in alijs Patribus.

CONCLVSIO.

¶Cùm Christi corpus originis relationem ad Adam & cæteros Patres non habuerit, nisi medio matris suæ corpore, non fuit in illis secundum aliquid signatum & determinatum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, materia corporis Christi non fuit caro & os beatæ Virginis, nec aliquid, quod fuerit actu pars corporis eius, sed sanguis, qui est potentia caro. Quicquid autem fuit in beata Virgine à parentibus acceptum, fuit actu pars corporis beatæ Virginis. Vnde illud quod fuit in beata Virgine à parentibus acceptum, non fuit materia corporis Christi. Et ideo dicendum est quòd corpus Christi non fuit in Adam & alijs Patribus secundum aliquid signatum, ita scilicet quòd aliqua pars corporis Adæ vel alicuius alterius posset designari determinatè, vt diceretur quòd ex hac materia determinatè formabitur corpus Christi: sed fuit ibi secundum originem, sicut & caro aliorum hominum. Corpus enim Christi habet relationem ad Adam & alios Patres mediãte corpore matris eius. Vnde nullo alio modo fuit in Patribus corpus Christi quàm corpus matris eius. quòd non fuit in Patribus secundum materiam signatam, sicut nec corpora aliorum hominum: vt in prima parte dictum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cùm dicitur Christus fuisse in Adam secundum corpulentam substãtiam, non est intelligendum hoc modo, quòd corpus Christi in Adam fuerit quædam corpulenta substantia: sed quia corpulenta substãtia corporis Christi, id est, materia, quam sumpsit ex Virgine, fuit in Adam, sicut in principio actiuo, non autem sicut in materiali principio: quia scilicet per virtutem generatiuam Adæ & aliorum ab Adam descendentium vsque ad beatam Virginem, factum est vt illa materia præpararetur ad conceptum corporis Christi. Non autem fuit materia illa formata in corpus Christi, per virtutem seminis ab Adam deriuatam. Et ideo Christus dicitur fuisse in Adam originaliter, secundum corpulentam substantiam: non autem secundum seminalem rationem.

¶Ad secundum dicendum, quòd quamuis corpus Christi non fuerit

¶ Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulum septimum.

Annot. Titulus, vt sonat, propter quosdã ponẽtes, carnem Christi in Patribus non subiectam fuisse peccato, sed immunẽ seruatã.

Comment. ¶ In corpore tria: primò duo supponuntur: secundò duo excluduntur errores: tertiò respondetur quæsito. Quo ad primum supponitur primò, quòd est sermo comparatiuus Christi ad Patres. supponitur secundò, quòd diuersa est conditio Christi & Patrum quo ad peccatum, quia illi subiecti peccato, Christus immunis à peccato. Quo ad secũdum primus error esset conditionem Patrũ attribuere Christo: secundus esset conditionem Christi attribuere patribus seu alicui particulæ eorũ. Et quia primus opinantes non habet, secundus verò habet, contra secundum dupliciter arguitur: primò, quia caro Christi non fuit in Patribus secundum aliquid signatum. secũdò, quia non pars, sed tota caro Patrum ex concupiscentia concipit. Quo ad tertium cõclusio responsiua est: Tota caro Patrũ fuit peccato obnoxia, ita quòd nihil fuit in eis liberũ, vnde caro Christi formaretur. Infertur hæc conclusio ex antedictis.

¶ Vbi aduerte, Autorẽ non intulisse, Christi carnẽ in Patribus peccato obnoxiam, sed nihil carnis in Patribus exemptum fuisse à culpa. Dixerit autem propterea, ne quasi fateretur, Christũ subiecisse peccato: & cum hoc satisfaceret rationi difficultatis: quæ ex hoc erat, q in Patribus aliquid exemptũ à peccato putabatur, ex quo caro Christi in Patribus immunis à peccato dicebatur.

¶ Potest nihilominus verè dici, q caro Christi in Patribus, vt in Patribus erat, fuit subiecta peccato: & cũ hoc etiã verè dici, q caro Christi in Patrib. vt ad Christũ deducenda, nõ erat peccato obnoxia: quia mũda ad Christum per Spiritum sanctum & nõ ex virili semine deducenda erat. Simpliciter autẽ affirmatiua est vera, scilicet caro Christi in Patrib. fuit obnoxia peccato: quoniam non de carne Christi in se, sed in Patrib. enuntiatur peccatum: & inde filio Dei maiores debemus gratias, quòd ex massa peccatrice carnem suã deduci voluit.

fuerit in Adam & in aliis Patribus, secundum seminalem rationem: corpus tamen beatæ Virginis, quod ex semine maris est conceptum, fuit in Adam & in aliis Patribus secũdum rationem seminalem. Et ideo mediante beata Virgine, Christus secũdum carnem dicitur esse ex semine Dauid per modum originis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Christus habet affinitatem ad humanum genus secundum similitudinem speciei. Similitudo autem speciei attenditur, non secundum materiam remotam: sed secundum materiam proximam, & secundum principium actiuum, quod generat sibi simile in specie. Sic igitur affinitas Christi ad humanum genus sufficienter conseruatur: per hoc quòd corpus Christi formatum est ex sanguinibus Virginis, deriuatis secundum originem ab Adam, & aliis Patribus. Nec refert ad hãc affinitatem vndecunque materia illorum sanguinum sumpta fuerit: sicut nec hoc refert in generationem aliorum hominum, sicut in Prima parte dictum est.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm caro Christi in Patribus fuerit peccato obnoxia.

3.di.3.q.4.art.1.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd caro Christi in antiquis Patribus peccato infecta non fuerit. Dicitur enim Sapiẽ.7. quòd in diuinam sapientiam nihil inquinatum incurrit. Christus autem est Dei sapientia, vt dicitur 1. ad Corinth. primo. Ergo caro eius nunquam peccato inquinata fuit.

¶ Præterea, Dama. dicit in tertio lib. quòd Christus primitias nostræ naturæ assumpsit. Sed in primo statu caro humana non erat peccato infecta. Ergo caro Christi non fuit infecta, nec in Adam nec in aliis Patribus.

¶ Præterea, Aug. dicit 10. super Gene. ad literam, quòd natura humana semper habuit cum vulnere vulneris medicinam. Sed id quod est infectum, non potest esse vulneris medicina, sed magis ipsum indiget medicina. Ergo semper in natura humana fuit aliquid non infectum, ex quo postmodum est corpus Christi formatum.

¶ SED CONTRA est, quòd corpus Christi non refertur ad Adam & ad alios Patres, nisi mediante corpore beatæ Virginis de qua carnem assumpsit. Sed corpus beatæ Virginis totũ fuit in originali peccato conceptum, vt suprà dictũ est: & ita etiã secundum q fuit in Patribus, fuit peccato obnoxium. Ergo caro Christi, secundum q fuit in Patribus, fuit peccato obnoxia.

CONCLVSIO.

¶ Tametsi tota caro Patrum peccato obnoxia fuit, Christi tamen caro, vt ad Christum Spiritus sancti opere est, non virili semine deducenda, immunis à peccato extitit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm dicimus Christũ secũdum carnem eius fuisse in Adam & in aliis Patribus, comparamus ipsum vel carnem eius ad Adam & ad alios Patres. Manifestum autẽ est quòd alia fuit conditio Patrum, & alia Christi: nam Patres fuerunt subiecti peccato, Christus autem fuit omnino à peccato immunis. Dupliciter ergo in hac comparatione errare contingit. Vno modo vt attribuamus Christo vel carni eius conditionem, quæ fuit in Patribus, puta si dicamus, quòd Christus in Adam peccauit: quia in eo aliquo modo fuit, quod est falsum: quia non eo modo in eo fuit, vt ad Christum peccatum Adæ perueniret: quia non deriuatur ab eo secundum concupiscentiæ legem, siue secundum rationem seminalem, vt suprà dictum est. Alio modo contingit errare, si attribuamus ei, quod actu fuit in Patribus, conditionẽ Christi vel carnis eius, vt scilicet, quia caro Christi, secundum q in Christo fuit, non fuit peccato obnoxia: ita etiam in Adam & in aliis Patribus fuerit aliqua pars corporis eius, quæ non fuit peccato obnoxia, ex qua postmodũ corpus Christi formaretur: sicut quidã posuerunt. Quod quidẽ esse nõ potest. Primò, quia caro Christi non fuit secundum aliquid signatum in Adam & in aliis Patribus, quod posset distingui à reliqua eius carne, sicut purum ab impuro, sicut iam suprà dictũ est. Secũdò, quia cùm caro humana peccato inficiatur ex hoc, q est per concupiscentiã cõcepta: sicut tota caro alicuius hominis per concupiscentiã concipitur, ita tota peccato inquinatur. Et ideo dicẽdum est, q tota caro antiquorũ Patrũ fuit peccato obnoxia, nec fuit in eis aliquid à peccato immune, de quo postmodum corpus Christi formaretur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus non assumpsit carnẽ humani generis subiectã peccato, sed ab omni infectione peccati mundatam. Et ideo in Dei sapientiam nihil inquinatum incurrit.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd Christus dicitur primitias nostræ naturæ assumpsisse quãtum ad similitudinem conditionis: quia scilicet assumpsit carnem peccato non infectam, sicut fuerat caro hominis ante peccatum. Non autem hoc intelligitur secundum continuationem puritatis: ita scilicet quòd illa caro puri hominis conseruaretur à peccato immunis, vsque ad formationem corporis Christi.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd in humana natura ante Christum erat vulnus, id est, infectio originalis peccati in actu: medicina autem vulneris non erat ibi actu, sed solùm secundum virtutem originis: prout ab illis Patribus propaganda erat caro Christi.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrùm Christus in lumbis Abrahæ fuerit decimatus.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd Christus fuerit in lũbis Abrahæ decimatus. Dicit enim Apostolus ad Heb. 7. quòd Leui pronepos Abrahæ decimatus fuit in Abraam, quia eo decimas dante Melchisedec, adhuc Leui erat in lumbis eius. Sed similiter Christus erat in lumbis Abrahæ, quando decimas dedit. Ergo ipse etiam Christus fuit decimatus in Abraam. 3.dist.3.q.4.art.3.quæ.2. Et 4.d.1.quæ.2.art.2.q.3.ad 2. Et di.2.q.1.art.2.ad 4.

¶ Præterea, Christus est ex semine Abrahæ secundum carnem, quã de matre accepit. Sed mater eius fuit decimata in Abraam. Ergo pari ratione Christus.

¶ Præterea, Illud in Abraam decimabatur, quod curatione indigebat, vt Aug. dicit 10. super Gene. ad literam. Curatione autẽ indiget omnis caro peccato obnoxia. Cùm igitur caro Christi fuerit peccato obnoxia (sicut dictum est) videtur quod caro Christi in Abraam fuerit decimata.

¶ Præterea, Hoc non videtur aliquo modo derogare dignitati Christi: nihil enim prohibet patre alicuius Pontificis decimas dante alicui sacerdoti, filium eius Pontificem maiorem esse simplici sacerdote. Licet ergo dicatur Christus decimatus Abraam decimas dante Melchisedec, non tamen propter hoc excluditur, quin Christus sit maior quàm Melchisedec.

¶ SED CONTRA est qđ Aug. dicit 10. super Gen. ad literã, q Christus ibi, scilicet in Abraam, decimatus nõ est: cuius caro inde nõ feruorẽ vulneris, sed materiã medicaminis traxit.

CONCLVSIO.

¶ Cùm caro Christi nullo modo fuerit peccato obnoxia, non fuit etiam decimatus in lumbis Abrahæ.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd secũdum intentionem Apostoli oportet dicere q Christus in lumbis Abrahæ nõ fuerit decimatus. Probat enim Apostolus, maius esse sacerdotium, qđ est secundũ ordinem Melchisedec, sacerdotio Leuitico, per hoc q Abraam decimas dedit Melchisedec, adhuc Leui existẽte in lumbis eius, ad quem pertinet legale sacerdotium. Si autẽ Christus etiam in Abraam decimatus esset, eius sacerdotium nõ esset secundum ordinem Melchisedec, sed minus sacerdotio Melchisedec. Et ideo dicendũ est, q Christus non est decimatus in lumbis Abrahæ, sicut Leui. Quia enim ille qui decimas dat, nouẽ sibi

¶ Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulum octauum.

Annot. Titulus ex verbis Apostoli ad Hebr. & Augustini

retinet, & decimam alij tribuit, qđ est perfectionis signũ (inquantum est quodammodo terminus omnium numerorũ, qui procedũt vsque ad decẽ) inde est, φ ille, qui decimas dat, protestatẽ se imperfectum, & perfectionem alij tribuere. Imperfectio aũt humani generis est propter peccatum, quod indiget perfectione eius, q à peccato curat. Curare autem à peccato, est solius Christi: ipse enim est agnus, qui tollit peccatũ mundi, vt dicit Ioan. 1. Figurã autem eius gerebat Melchisedec, vt Apostolus probat Heb. 7. Per hoc ergo, φ Abraam Melchisedec decimas dedit, præfigurauit se velut in peccato conceptum: & omnes qui ab eo descensuri erãt, ea ratione, vt peccatum originale contraherẽt, indigere curatione, quæ est per Christum. Isaac autẽ & Iacob & Leui & omnes alij sic fuerũt in Abraam, vt ex eo deriuarẽtur, non solùm secũdum corpulentã substantiã, sed etiam secundum rationẽ seminalem, per quam originale peccatũ cõtrahitur. Et ideo omnes in Abraam sunt decimati, id est, pręfigurati indigere curatione, quæ est per Christũ. Solus autẽ Christus sic fuit in Abraam, vt ab eo deriuaretur non secundum rationẽ seminalem, sed secundũ corpulentam substantiã. Et ideo non fuit in Abraam sicut curatione indigẽs, sed magis sicut vulneris medicina, & ideo nõ fuit in lũbis Abraę decimatus. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicendum, φ quia beata Virgo fuit in originali concepta, fuit in Abraam sicut curatione indigẽs: & ideo fuit ibi decimata, velut inde descendens secundũ seminalẽ rationẽ. De corpore autem Christi non est sic, vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum, φ caro Christi dicitur fuisse in antiquis Patrib⁹ peccato obnoxia, secundum qualitatem, quam habuit in suis parentibus, qui fuerunt decimati: nõ autẽ secũdum qualitatẽ, quam habet, prout est actu in Christo, qui non est decimatus.

¶Ad quartũ dicendum, φ sacerdotium Leuiticum secundum carnis originẽ deriuabatur: vnde non minus fuit in Abraam, quàm in Leui. Vnde per hoc φ Abraam decimas dedit Melchisedec tanquam maiori, ostenditur sacerdotium Melchisedec, inquantum gerit figuram Christi, esse maius sacerdotio Leuitico. Sacerdotium autẽ Christi nõ seqẽ carnis originem, sed gratiam spiritualem. Et ideo potest esse φ pater det decimas alicui sacerdoti tanquam minor maiori: & tamen filius eius si sit pontifex, est maior illo sacerdote nõ propter carnis originẽ, sed propter gratiam spiritualẽ, quam habet à Christo.

QVAESTIO TRICESIMA-
secunda, de conceptione Christi, quoad actiuum principium, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de principio actiuo in conceptione Christi.

¶Et circa hoc quęrunẽ quatuor.

¶Primò, vtrùm Spiritus sanctus fuerit principium actiuum conceptionis Christi.

¶Secundò, vtrùm possit dici quòd Christus sit conceptus de Spiritu sancto.

¶Tertiò, vtrùm possit dici, quòd Spiritus sanctus sit pater Christi secundum carnem.

¶Quartò, vtrùm beata Virgo aliquid actiuè egerit in conceptione Christi.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm Spiritus sanctus fuerit principium actiuum conceptionis Christi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd efficere conceptionem Christi, non debet attribui Spiritui sancto. Quia vt August. dicit in primo de Tri. Indiuisa sunt opera Trinitatis, sicut & indiuisa est Trinitatis essentia. Sed efficere conceptionem Christi, est quoddam opus diuinum. Ergo videtur quod non magis sit attribuendum Spiritui sancto quàm Patri vel Filio.

¶Præterea, Apostolus dicit Galat. 4. Cùm venit plenitudo tẽporis, misit Deus filium suũ factũ ex muliere. Quod exponens Aug. in 4. de Tri. dicit: Eo vtique missum, quo factũ ex muliere. Sed missio Filij attribuitur præcipuè Patri, vt in Prima parte habitum est. Ergo & cõceptio secundũ quã factus est ex muliere, debet præcipuè Patri attribui.

¶Præterea, Prouerb. 9. dicitur: Sapientia ædificauit sibi domum. Est autem sapientia Dei ipse Christus: secundum illud 1. ad Corinth. 1. Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Domus autem huius sapientię est corpus Christi, quod etiam dicitur templũ eius, secundũ illud Ioan. 2. Hoc autẽ dicebat de templo corporis sui. Ergo videtur φ efficere cõceptionẽ corporis Christi, debet pręcipuè attribui Filio, nõ ergo Spiritui sancto.

¶SED CONTRA est quod dicit Luc. 1. Spiritus sanct⁹ superueniet in te, &c.

CONCLVSIO.

¶Christi corpus quanquam à tota fuerit Trinitate, rationabiliter tamen attribuitur Spiritui sancto.

¶RESPONDEO dicendum, quòd conceptionem corporis Christi tota Trinitas est operata: attribuitur tamen hoc Spiritui sancto triplici ratione. Primò quidẽ quia hoc congruit causæ incarnationis, quę consideratur ex parte Dei. Spiritus enim sanctus est amor Patris & Filij, vt in Prima parte habitum est. Hoc autem ex maximo Dei amore prouenit, vt filius Dei carnẽ sibi assumeret in vtero virginali. Vnde dicitur Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filiũ suum vnigenitum daret. Secũdò quia hoc congruit causæ incarnationis ex parte naturæ assumptæ. Per hoc enim datur intelligi, quòd humana natura assumpta est à filio Dei in vnitatem personæ, non ex aliquibus meritis, sed ex sola gratia: quæ Spiritui sancto attribuiẽ, secũdũ illud 1. ad Corin. 12. Diuisiones gratiarũ sunt, idem autẽ Spiritus. Vnde Aug. dicit in Enchi. Iste modus quo est natus Christus de Spiritu sancto, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis præcedẽtibus meritis, in ipso primo exordio naturæ suæ quo esse cœpit, verbo Dei copularetur in tantã personæ vnitatẽ, vt idem ipse esset filius Dei. Tertiò quia hoc cõgruit termino Incarnationis. Ad hoc enim terminata est Incarnatio, vt homo ille qui concipiebatur, esset sanctus & filius Dei. Vtrunq; autẽ horum attribuiẽ Spiritui sancto. Nam per ipsum efficiuntur homines filij Dei: secũdum illud Gala. 4. Quoniam estis filij Dei, misit Deus Spiritũ filij sui in corda vestra, clamantem Abba, pater. Ipse est etiam Spiritus sanctificationis: vt dicitur Rom. 1. Sicut ergo alij per Spiritũ sanctum sanctificãtur spiritualiter, vt sint filij Dei adoptiui: ita Christus per Spiritum sanctum est in sanctitate conceptus, vt esset filius Dei naturalis. Vnde Rom. 1. secũdum vnam glos. quod præmittitur, scilicet, Qui prędestinatus est filius Dei in virtute, manifestatur per id quod immediatè sequitur, Secundum Spiritum sanctificationis, id est, per hoc quòd est conceptus de Spiritu sancto. & Angelus annuntians ex hoc quod præmiserat, Spiritus sanctus

superueniet

---

accasiunẽ habet. Et significat esse decimarũ, soluisse decimas per ministerium Abrae.

Comment. ¶In corpore est vna cõclusio: Christus nõ fuit in lumbis Abrae decimatus. Probatur dupliciter: primò autoritate Apostoli: secundò ratione. Et ex autoritate quidẽ Apostoli arguit ducẽdo ad impossibile sic: Si Christus fuisset decimatus in lumbis Abrae, eius sacerdotiũ non esset secundum ordinem Melchisedec, sed minus ipso, sicut Leui. Probatur sequela, quia per hoc φ Leui existẽs in lũbis Abrae, Abraam dedit decimas Melchisedec. Probatur ab Apostolo sacerdotium Leui esse minus sacerdotio Melchisedec. Ex ratione autem mystica probat: Dant decimas prestantes, se imperfectũ, & perfectionẽ alij tribuere: ergo Abraam dando decimas, protestatus est se & suos contracturos originale peccatũ, curatione indigere à Christo: ergo oẽs qui fuerunt in lumbis Abrae, non solùm secundũ corpulentã substantiam, sed etiã secundum rationem seminalem, fuerunt decimati: ergo Christus non fuit decimatus. Antecedens probatur: quia dans decimas, nouem sibi retinet, & decimam perfectionis signũ alij tribuit. Probatur signum perfectionis: quia decimus est quodammodo termin⁹ numerorum: nã numerando, vsque ad decem procedimus: & inde replicamus vnum supra decem, vndecim, &c. prosequẽdo. Prima consequẽtia probatur quo ad primam partem: quia imperfectio humani generis est propter peccatum indigẽs curatione: & solus Christus curator est peccati: iuxta illud, Ecce qui tollit peccatum mundi & ipsum præfigurabat Melchisedec: vt patet ex Apostolo. Et hæc quo ad secundam partẽ. Secunda verò cõsequentia probatur: quia per rationẽ seminalẽ originale peccatum cõtrahitur. Tertia autem consequentia probatur: quia solus Christus non fuit secundum rationem seminalem in Patribus.

¶Super Quæstionis tricesimæsecundæ Articulum primum.

Comment. TItulus clarus est, sumens occasionem ex Symbolo: Qui conceptus est de Spiritu sancto.

Comment. ¶In corpore vnica conclusio: Conceptio corporis Christi, licet à tota sit Trinitate: attribuiẽ tamen Spiritui sancto. Probatur secunda [illegible], de qua est quæstio, triplici ratione & rationes in litera clarè patent.

Comment. ¶Duo tamen pro nouitate occurrunt. Primum est, φ aliter attribuitur personæ Spiritus sancti efficere carnẽ Christi: & aliter Filio assumere eandem: nam Spiritui sancto attribuitur conceptionis causalitas, vt appropriatum, sicut bonitas & amor. Filio autem attribuitur assumere carnem vt propriũ. Ita φ corpus Christi, ita conceptum est de Spiritu sancto appropriatè, φ etiam conceptum est de Patre & Filio (indiuisa enim sunt opera Trinitatis ad extra) sicut Spiritus sanctus ita est amor appropriatè, quòd tam Pater, quàm Filius est etiam amor. Sed corpus Christi ita est assumptum à Filio, quòd nec à Patre nec à Spiritu sancto est assumptũ: & propterea incarnatum esse nõ appropriatũ, sed propriũ est Filio. ratio autem superius dicta est.

2. dist. 4. ar. 2. q. 2. Et 4. cõtra cap. 45. & 46. Et opu. 3. c. 216. Et Ioã. 12. l. 4. col. 2.

¶Num Spiritus Filios Dei efficiat.

¶Secundò dubium occurrit in 3. ratione circa probationẽ ex Apostolo ad Galat. 4. non enim infert intentum, scilicet quòd Spiritus sanctus efficiat filios Dei: sed quòd faciat eos clamare Abba, Pater. Quæstio.

¶Ad hoc dicitur, quòd licet in naturalibus filiis hominum aliud sit principium naturæ, & aliud principiũ operationis: in filiis tamen adoptiuo per liberum arbitrium, quo ferimur in Deum, idẽ est principium filiationis, & operationis propriæ filiorum: quia ad suauem Dei dispositionem spectat, vt rationales creaturas per rationale vinum ad se trahat. Et propterea ex eo, quòd Spiritus efficit proprium operationem filiorũ Dei, quæ est, clamare Abba, Pater, optimè infert, à posteriori tamen, quòd ipse est effector filiorum Dei, quos cùm efficit, facit clamantes ad Deum, Pater pater.

superueniet in te, concludit, Ideóq; & quod nascetur ex te sanctũ, vocabitur filius Dei.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod opus conceptionis cõmune quidem est toti Trinitati, secundum tamen modũ aliquem attribuitur singulis personis. Nã Patri attribuitur autoritas respectu personæ filij, qui per huiusmodi cõceptionem sibi assumpsit humanam naturam. Filio autem attribuitur ipsa carnis assumptio. Sed Spiritui sancto attribuitur formatio corporis, quod assumitur à Filio. Nam ipse Spiritus sanctus est spiritus Filij, secundũ illud Galat. 4. Misit Deus Spiritum filij sui. Sicut autem virtus animæ, quæ est in semine, per spiritum qui in semine includitur, format corpus in generatione aliorum hominũ: ita virtus Dei, quæ est ipse filius (secundum illud 1. ad Corint. 1. Christum Dei virtutem) per Spiritum sanctum corpus formauit, quod assumpsit. Et hoc etiam verba Angeli demonstrant, dicentis, Spiritus sanctus superueniet in te, quasi ad præparandam & formãdam materiam corporis Christi, & virtus Altissimi, id est, Christus obumbrabit tibi, id est, corpus in te humanitatis, accipiet incorporeum lumen diuinitatis. Vmbra enim à lumine formatur & corpore: vt Grego. dicit 18. Mora. Altissimus autem intelligitur Pater, cuius virtus est Filius.

¶Ad secundum dicendum, quòd missio refertur ad personam assumentem, quæ à Patre mittitur: sed conceptio refertur ad corpus assumptum, quod operatione Spiritus sancti formatur. Et ideo licet missio & conceptio sint idem subiecto: quia tamen differunt ratione, missio attribuitur Patri, efficere autem cõceptionem Spiritui sancto: sed carnem assumere attribuitur Filio.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Augu. dicit in lib. de Quæstionibus veteris & noui Testamenti, quæstio ista gemina ratione potest intelligi. Primùm enim domus Christi Ecclesia est, quam ædificauit sibi sanguine suo. Deinde potest & corpus eius dici domus ipsius, sicut dicitur templum eius. Factum autẽ Spiritus sancti factũ filij Dei est, propter naturæ & volũtatis vnitatem.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm Christus debeat dici conceptus de Spiritu sancto.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Christus non debeat dici conceptus de Spiritu sancto. Quia super illud Roman. 1. Ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, dicit glo. Aug. Attendendũ, quòd nõ ait de ipso, sed ex ipso: ex ipso enim cælum sunt & terra, quia facit ea: non autem de ipso, quia non de substantia sua. Sed Spiritus sanctus non formauit corpus Christi de substantia sua. Ergo Christus non debet dici conceptus de Spiritu sancto.

¶Præterea, Principium actiuum, de quo aliquid concipitur, se habet sicut semen in generatione. Sed Spiritus sanctus non se habuit sicut semen in conceptione Christi. Dicit enim Hieron. in expositione Catholicæ fidei, Non sicut quidam sceleratissimi opinantur, Spiritum sanctum dicimus fuisse pro semine, sed potentia ac virtute Creatoris dicimus esse operatum, id est, formatum corpus Christi. Non ergo debet dici quòd Christus sit conceptus de Spiritu sancto.

¶Præterea, Nihil vnũ de duobus formatur, nisi aliquo modo cõmixtis. Sed corpus Christi formatum est de virgine Maria. Si ergo Christus dicatur conceptus de Spiritu sancto, videtur quòd facta sit commixtio quædã Spiritus sancti & materiæ, quã Virgo ministrauit: quod patet esse falsũ. Nõ ergo Christus debet dici conceptus de Spiritu sancto.

¶SED CONTRA est quod dicitur Matth. primo, Antequam conuenirẽt, inuẽta est in vtero habẽs de Spiritu sancto.

CONCLVSIO.

¶Filius Dei conuenienter de Spiritu sancto conceptus in Scripturis dicitur, quia eius opere corpus formatum est, & ei æqualis in substantia conceptus est.

¶RESPONDEO dicendũ, quod cõceptio nõ attribuitur soli corpori Christi, sed etiã ipsi Christo ratione ipsius corporis. In Spiritu autem sancto duplex habitudo consideratur respectu Christi. Nam ad ipsum filium Dei, qui dicitur esse conceptus, habet habitudinem cõsubstantialitatis: ad corpus autem eius habet habitudinẽ causæ efficientis. Hæc autem præpositio De, vtrãq; habitudinem designat, sicut cùm dicimus hominem aliquẽ esse de suo patre. Et ideo conuenienter dicere possumus Christũ esse conceptum de Spiritu sancto, hoc modo, quod efficientia Spiritus sancti referatur ad corpus assumptum: consubstãtialitas verò ad personam assumentem.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quod corpus Christi, quia non est consubstantiale Spiritui sancto, nõ propriè potest dici de Spiritu sancto conceptũ, sed magis ex Spiritu sancto. Sicut Ambr. dicit in lib. de Spiritu sancto, quod ex aliquo est, aut ex substantia, aut ex potestate eius est. Ex substãtia, sicut filius, qui à patre est: ex potestate, sicut ex Deo omnia: quomodo & in vtero habuit Maria ex Spiritu sancto.

¶Ad secundum dicendum, quòd super hoc videtur esse quædam diuersitas Hieron. ad quosdam alios doctores, qui asserunt Spiritũ sanctum in conceptione Christi fuisse pro semine. Dicit enim Chrysosto. super Matt. Vnigenito Dei in Virginem ingressuro præcessit Spiritus sanctus, vt præcedente Spiritu sancto in sanctificationẽ, nascatur, scilicet Christus secundũ corpus, diuinitate ingrediente pro semine. Et Damas. dicit in 3. lib. Obumbrauit super ipsam Dei sapientia & virtus, velut diuinum semen.

¶Sed hoc de facili soluitur: quia secundũ quòd in semine intelligitur virtus actiua, sic Chrys. & Damasc. cõparant semini Spiritũ sanctũ: vel etiam Filium qui est virtus Altissimi. Secundum autẽ quod in semine intelligitur substãtia corporalis, quæ in cõceptione trãsmutatẽ, negat Hiero. Spiritũ sanctũ fuisse pro semine.

¶Ad tertiũ dicendũ, quod sicut Aug. dicit in Enchi. non eodẽ modo dicitur Christus cõceptus aut natus de Spiritu sancto & de Maria virgine, sed de Maria virgine materialiter, de Spiritu sancto verò effectiuè. Et ideo non habuit hîc locum commixtio.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm Spiritus sanctus dici debeat pater Christi secundum carnem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod Spiritus sanctus debeat dici pater Christi secũdũ humanitatẽ. Quia secũdũ Philosophũ in lib. de Generatione animaliũ, pater dat principiũ actiuũ in generatione, mater verò ministrat materiã. Sed beata Virgo dicitur mater Christi propter materiã quã in cõceptione eius ministrauit. Ergo videtur quòd etiam Spiritus sanctus possit dici pater eius, propter hoc, quòd fuit principium actiuum in conceptione ipsius. (3. di. 4. q. 1. art. 2. q. 1. et q. 2. ad 1. 4. & in expo lit. ad 3. Et 4. cõtra cap. 47. Et opusc. 3. c. 210.)

¶Præterea, Sicut mẽtes aliorũ sanctorũ formãtur per Spiritũ sanctũ, ita etiã corpus Christi est per Spiritũ sanctũ formatũ. Sed alij sancti propter prędictã formationem dicũtur filij totius Trinitatis, & per consequẽs Spiritus sancti. Videtur ergo quod Christus debeat dici filius Spiritus sancti, inquantum corpus eius est Spiritu sancto formatum.

¶Præterea, Deus dicitur pater noster secũdũ hoc, quod nos fecit se-

 cundum

¶Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum secundum.

Annot. Titulus circa proprietatem loquutionis versatur: & propterea an dici debeat, quæritur. & consistit tota quæstio hæc in illa præpositione De.

Comment. ¶In corpore articuli vna est conclusio: Conuenienter dicere possumus Christũ cõceptum esse de Spiritu sancto. Probatur & declaratur. Probatio est: In Spiritu sancto duplex est habitudo ad Christũ conceptũ, scilicet cõsubstantialitatis & causalitatis effectiuæ: ergo cõuenienter potest dici cõceptus de Spiritu sancto. Antecedens probatur: quia cõceptio attribuitur non solùm corpori Christi, sed etiam ipsi Christo ratione corporis. Consequentia probatur: quia præpositio De vtranq; denotat habitudinem: vt patet exemplariter, quia filius Dei de Patre genitus dicitur. Declaratio est quod consubstantialitas ad personã Christi: efficientia ad corpus Christi referenda est.

¶Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum tertium.

Cõment. Titulus clarus.

¶In corpore articuli tria sunt. primò præmittitur ratio paternitatis & filiationis tã perfectę quàm imperfectæ secundum quid. Attenditur secundo cõmunis regula de prædicatione vnius respectu eiusdem perfectę & imperfectę. Tertiò ex his respõdetur quæsito.

¶Quo ad primum duo de his dicuntur. Primò penes quid attendãtur: secundo distinguuntur in perfectæ vel imperfectę rationis membra. Paternitas igitur & filiatio in animalium generatione secundum similitudinẽ propriè dicuntur. Omnes particulæ in litera sigillatim & clarè declarant. Distinguuntur autẽ paternitas & filiatio secundum perfectã vel imperfectã rationem, iuxta diuersę rationis similitudinem: nam animal ex animali aut excellẽtius viuẽte, quàm animal procedẽs si perfectè accipit similitudinem producẽtis, perfectè ibi est pater & filius, si imperfecta est similitudo, imperfecta quoq; est patris & filiatio. Declarat itaque exẽplis Patris secundũ creationem & secundum adoptionem gratiæ.

¶Quo ad secũdum, regula est: De aliquo dictum secũdum perfectã rationem, non dicitur de eodem secũdum imperfectam rationẽ. De ea autẽ exẽplo de homine secũdum rationẽ veri & secundũ rationẽ picti hominis respectu lentis, & patet litera.

(3. dist. 4. q. 1. art. 1. q. 4. Et 4. cõtra cap. 46. Et opusc. 3. c. 226.)

Annot. ¶Vbi aduerte, quòd regula intelligitur de prędicatione simpliciter & absolute, hoc est sine additione aliqua. Et in promptu eius ratio est: quia nomẽ quodcunq; simpliciter enunciatum de aliquo perfecta ratione illud habente, nõ significatur diminutè illi conuenire: ac per hoc non secundum imperfectam, sed secundũ perfectam rationem.

¶Et scito quòd super ista regula fundatur intellectus sacræ Scripturæ, quum de Iesu Christo loquens affirmat ipsum esse Dei filium: ex hoc enim quòd esse filium Dei, Christo conuenit secundum perfectam filiationis Dei rationem (quia est natura lis filius Dei) consequens est, vt nunquam Christus intelligendus sit filius adoptiuus (sicut cæteri sancti) cùm dicitur filius Dei.

Cõment. ¶Quo ad tertium, conclusio est, Christus nullo modo debet dici filius Spiritus sancti, aut totius Trinitatis. Probatur: Christus est filius Dei secundum perfectã rationem filiationis: ergo neque ratione creationis neque iustificationis, sed solius æternæ generationis debet dici filius Dei: ergo nec Spiritus sancti, nec Trinitatis debet dici filius. Antecedens patet. Prima consequentia probatur ex regula præsupposita. Secunda verò probatur: quia secundum æternam generationem solius Patris est Filius.

¶ super Quaestionis trigesimasecunda Articulum quartum.

Annot. Titulus clarus, notando quod non est quaestio, an actiuè egerit, sed an actiuè egerit in ipso actu conceptionis corporis Christi: de actione enim circa illum actum est quaestio.

Comment. ¶In corpore articuli quatuor sunt: primò refertur opinio quaedam habens duas partes: secundò improbatur prima pars illius: tertiò secunda: quartò respondetur quaestio.

¶Quo ad primum opinio dicit beatam Virginē operatam in conceptiōe Christi actiuè dupliciter scilicet naturali & supernaturali virtute. Et primae partis ratio est cōmunis de inchoatione formarū in materia per aliquod cooperatiuum principiū in materia: in hoc enim ponitur differentia inter transmutationem naturalem & [illegible] quia naturalis habet aliquod principium in materia, & ideo naturalis: artificialis verò habet solam materiā purè passiuam.

¶Quo ad secundum tripliciter arguit contra hoc Author. Primò infirmando fundamentum, quia ad mutationem naturalem sufficit principium materiale esse passiuum ex authoritate Aristo. Secundò: quia impossibile est quod materia agat ad sui formationem, quia nō est actu, agere enim est actu: non potentia, semper enim estimabitur species mouere, vt dicitur 8 Phys. Tertiò, quia impossibile est aliquid nō diuisum in duas partes (vt animata) mouere seipsum: ex 8 Phys.

Annot. ¶Aduerte hic, quod oportere digredi ad quaestiones mul[illegible] examinādae essent hae rationes. Nam & de inchoatione formarum & de motu grauiū & leuium, & de maxima atque vetustissima ambiguitate, an aliquid seipsum mouere possit, tractare oporteret & nō Theologiam, sed Philosophiā puram tradere opere longo: propterea extra librū hūc tractāda haec relinquā.

Comment. ¶Quo ad tertium ponitur primò ratio secūdae partis. Et assumit ratio haec duo. Alterum naturale scilicet quòd mater concurrit ad generationem per propriū semen, actiuè concurrens ad generationem. Alterum supernaturale, scilicet quòd beatae Virgini data est miraculosè virtus illa actiua, quam aliae matres habent per semen, vt scilicet sine semine posset quod per semen [illegible] huius miraculi ratio est integerrima virginitas, cui repugnat seminis [illegible] Deinde ponitur improbatio istius opinionis quo ad radicem eius, & ipsam bipe[illegible] ratio ista: Distinctio sexus est à natura propter diuersam operationem ad generationem [illegible] & potentiam, tota virtus actiua est ex parte maris, passio ex parte foeminae. An[illegible] probatur ex secundo [illegible] ad generationem ergo diuersitas eius est propter diuersam o[illegible] opportuna ad generati[illegible] & [illegible] est ex primo Cal. Vnumquodque est propter [illegible] onem. [illegible] probatur [illegible] agens & pati[illegible] conclusionem firmandam [illegible] signum [illegible] um & passiu[illegible] penes actiuum & [illegible]

¶[illegible] Beata Virgo

cundum illud, Deute. 32. Nónne ipse est pater tuus qui possedit, & fecit, & creauit te? Sed Spiritus sanctus fecit corpus Christi, vt dictū est. Ergo Spiritus sanctus debet dici pater Christi secūdum corpus ab ipso formatū.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit in Enchi. Natus est Christus de Spiritu sancto non sicut filius, & de Maria virgine sicut filius.

CONCLVSIO.

¶Christus, cùm sit filius Dei secundum perfectam filiationis rationem, nullo modo filius Spiritus sancti, vel totius Trinitatis dicēdus est, sed solius Dei patris.

¶RESPONDEO dicendū, quod nomina paternitatis & maternitatis & filiationis generationē cōsequuntur, nō tamen quālibet, sed propriè generationē viuentiū, & praecipuè animaliū. Nō enim dicimus, quod ignis generatus sit filius ignis generantis, nisi fortè secundū metaphorā, sed hoc dicimus in animalibus, quorū generatio est magis perfecta. Nec tamē omne quod in animalibus generatur, filiationis accipit nomē, sed solùm illud quod generatur in similitudinē generantis. Vnde, sicut Aug. dicit, non dicimus quod capillus qui nascitur ex homine, sit filius hominis: nec etiā dicimus quod homo qui nascitur, sit filius seminis: quia nec capillus habet similitudinē hominis, nec homo qui nascitur ex semine, habet similitudinē seminis, sed hominis generantis. Et si quidē perfecta sit similitudo, erit perfecta filiatio, tā in diuinis quàm in humanis. Si autē sit similitudo imperfecta, erit etiam filiatio imperfecta. Sicut in homine est quędā similitudo Dei imperfecta, & inquantum creatus est ad imaginē Dei: & inquantū recreatus est secundū similitudinē gratiae. Et ideo vtroque modo pōt homo dici filius Dei: & quia scilicet est creatus ad imaginē eius: & quia est ei assimilatus per gratiam. Est autē considerandū, quod illud quod de aliquo dicitur secundū perfectā rationē, non est dicendum de eo secundū rationē imperfectam, sicut quia Sortes dicitur naturaliter homo secundū propriā rationē hominis, nunquam dicitur homo secundū illā significationē, qua pictura hominis dicitur homo, licet fortè ipse assimiletur alteri homini. Christus autē est filius Dei secundum perfectam rationē filiationis, vnde quāuis secundū humanā naturam sit creatus & iustificatus, nō tamē debet dici filius Dei, neque ratione creationis, neque ratione iustificationis, sed solùm ratione generationis aeternae, secundū quā est filius Patris solius. Et ideo nullo modo debet dici Christus filius Spiritus sancti, nec etiam totius Trinitatis.

accepit à Spiritu sancto, vt esset pater Christi, sed mater: ergo non accepit potentiam actiuam [illegible] conceptione. Demum duae viae secundum hanc opinionem exclu[illegible] quod virtute illa supernaturali beata Virgo via est a[illegible] do conceptionem Christi & sic fuisset pater Christi. [illegible] dictum, quòd virtute illa beata Virgo non est vsa, & sic frustra collata ei fuisset v[illegible] tutaltius illa.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod Christus conceptus est de Maria virgine materiam ministrāte in similitudinē speciei: & ideo dicitur filius eius. Christus autem secundum quòd homo conceptus est de Spiritu sancto sicut de actiuo principio, nō tamen secundum similitudinē speciei, sicut homo nascitur de patre suo: & ideo Christus non dicitur filius Spiritus sancti.

¶Ad secundū dicendū, quod homines, qui spiritualiter formātur à Spiritu sancto, non possunt dici filij Dei secūdū perfectā rationem filiationis. Et ideo dicūtur filij Dei secundū filiationē imperfectā, quae est secundū similitudinē gratiae, quę est à tota Trinitate. Sed de Christo est alia ratio: vt dictū est. Et similiter dicendum est ad tertium

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm beata Virgo aliquid actiuè egerit in conceptione corporis Christi.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod beata Virgo aliquid actiuè egerit in conceptione corporis Christi. Dicit enim Damas. in 3. lib. quod Spiritus sanctus superuenit Virgini, purgans ipsam, & virtutem susceptiuam verbi Dei tribuens, simul autem & generatiuam. Sed virtutē generatiuam passiuam habebat à natura, sicut & quaelibet foemina. Ergo dedit ei virtutē generatiuam actiuam, & sic aliquid actiuè egit in conceptione Christi.

Praeterea, Omnes virtutes animae vegetabilis sunt virtutes actiuae: sicut Commen. dicit in 2. de Anima. Sed potentia generatiua tam in mare quàm in foemina pertinet ad animam vegetabilem. ergo tam in mare quàm in foemina actiuè operatur ad conceptionem prolis.

¶Praeterea, Foemina ad cōceptione prolis materiam ministrat, ex qua naturaliter corpus prolis formatur. Sed natura est principium motus intrinsecū. ergo videtur quòd in ipsa materia quam beata Virgo ministrauit ad cōceptum Christi, fuerit aliquod principium actiuum.

¶SED CONTRA est, quòd principium actiuum in generatione dicitur ratio seminalis. Sed sicut Augustinus dicit 10. super Genet. ad literam, corpus Christi in sola materia corporali, per diuinam conceptionis formationisque rationem de Virgine assumptum est, non autem secundum aliquam rationem seminalem humanam. Ergo beata Virgo nihil actiuè fecit in conceptione corporis Christi.

¶Non tota ratio actiui principij in generatione ex parte maris attenditur, possiuè verò ex parte foeminae.

Quaesito. ¶Circa processum istū duo occurrunt dubia. Primum est circa consequentiam principalem allatae rationis, non enim apparet illius efficacia quoniam fundatur [illegible] illa vniuersali. Omnis diuersitas operationum ad generationem, quae est secundum diuersitatem actiui & passiui: quae non videtur vera, nec in litera habetur. Et quidem quod oporteat illam vniuersaliter veram ad probandam dictam consequentiam, patet clarissimè: quia nisi sit vniuersaliter vera, faciliè negabitur consequentia, concedendo omnia [illegible] assumpta: scilicet & quod distinctio sexuum est propter diuersam operationem & quòd distinctio operationis aliqua est penes actiuum & passiuum. Tunc enim patet dabilitas consequentiae: quia et hoc quòd aliqua distinctio operis ad generationē est penes actiuum & passiuum, non sequitur determinatè, ergo distinctio sexus est penes actiuum & passiuum. Sed si omnis distinctio operationis ad generationem est penes actiuum & passiuum, optimè sequitur, ergo distinctio sexuum est penes actiuum & passiuū: quia ipsa est manifestè ad diuersū opera ad generationem requisita.

¶Secūdum dubium est circa secundam consequentiam, scilicet, ergo tota vis actiua se tenet ex parte patris. Nā plus infertur, quàm sequatur. licet enim sequatur, ergo vis actiua se tenet ex parte patris nō tamen sequitur, ergo tota se tenet ex illa parte. Et cōfirmatur: quia secundum multos concedētes marē & foeminā distingui penes actiuū & passiuū: patet etiā cōcurrit aliqualiter passiuè, pro quanto pars foeminae potenti naturaliter concurrit ad generationē. igitur e[illegible] aliquid ex parte maris nō inchoatiuè cōcurrere ad [illegible] qualis principalis cōcurrat passiuè. & si talis est, tota vim actiuā ex parte maris, & totam passiuā ex parte foeminae se tenere.

¶Antequam ad haec dicatur dubia, est terminandus progressus articuli, vt mo[illegible] alt[illegible] propinquus dubiis possit simul responderi.

Comment. ¶[illegible] no ad [illegible] tur quaesit[illegible] duabus conclusionibus. Prima est, Beata Vi[illegible] in conceptione Christi nihil actiuè operata est sed solam materiam m[illegible] Secunda conclusio est: Ante cōceptionem operata est aliquid actiuè præparando materiam, vt esset apta conceptui, & p[illegible] clusio non aliter [illegible] probatur, quàm e[illegible] supradictis illam intelligendo. Si enim tota vis [illegible] ua [illegible] rationis est ex parte maris, restat vt foemina passiuè solum concurrat. [illegible] conclusio tanquā manifesta relinquuntur, quasi. Sequēter[illegible] se habēs.

Annot. ¶[illegible] quod aliud est loqui de ipso actu concep[illegible] & aliud d[illegible] ip[illegible] ali[illegible] In [illegible] quod beata Virgo nihil actiuè operata est in mensura actus conceptionis [illegible] quod nihil act[illegible] operata est in ipso actu conce[illegible] Nā beata [illegible] ceptionis materiā ministrauit: & per hoc actiuè operata est quia materiā ministrare, agere [illegible] est [illegible] in certo tēpore praece[illegible] instans cōceptionis, beata Virgo actiuè praepar[illegible] mater[illegible]

materiam, vt in secunda conclusione [illegible] & in ista [illegible] inate tempus il-
lud, quod inter ista [illegible] tionis, præparatâ materiam m[illegible] cuit, vt in prima
conclusione [illegible] quasi ad term[illegible] actiu[illegible] peruenient. Ad ipsum autem
co[illegible] onis actiu[illegible] ed passiue, suscipiendo in materia mini-
strata actionem agentis Spiritus sancti [illegible].

no sexui propria ad agendũ apta conspicimus, membra verò fœmineo sexui pro-
pria ad recipiendum facta videmus, & fœminas recipere semen à maribus effu-
s[illegible] ad constat. Recipere autem includitur in eo quod est pati, vt etiã
in substantiis imm[illegible]elibus, in quibus non manifestè apparet potentia passiua,
dicamus eas tamen pati quatenus recipiunt. Quo fit, vt alienus à Philosophia
vilis sit, qui negat fœminas pati in cõceptione, experientia testante eas recipere semen virile.

CONCLVSIO.

Quanquam beata Virgo ante filij Dei conceptionẽ aliquid egerit, materiam præparando, nihil tamen in illius conceptione egit, sed solam materiam ministrauit, cùm à spiritu sancto acceperit vt illius tantùm mater esset.

RESPONDEO dicendum, quòd quidam dicũt beatã Virginem aliquid actiuè operatam esse in cõceptione Christi, & naturali virtute, & supernaturali. Naturali quidem virtute, quia ponunt quòd in qualibet materia naturali est aliquod actiuũ principium: alioquin credũt, quòd non esset transmutatio naturalis. In quo decipiũtur: quia trãsmutatio dicitur naturalis propter principium intrinsecũ, non solùm actiuũ, sed etiã passiuum. Expressè enim dicit Philosophus in 8 Phy. quòd in grauibus & leuibus est principium passiuũ motus naturalis & nõ actiuum. Nec est possibile, quòd materia agat ad sui formationẽ: quia non est actu. Nec est etiã possibile, quòd aliquid moueat seipsum, nisi diuidatur in duas partes, quarũ vna sit mouens, & alia sit mota: quod in solis animatis cõtingit: vt probatur 8. Phy. Supernaturali autem virtute: quia dicunt ad matrẽ requiri, quòd non solùm materiã ministret (quæ est sangus menstruus) sed etiam semen, quod commixtũ virili semini habet virtutẽ actiuam in generatione. Et quia in beata Virgine nulla fuit facta resolutio seminis propter integerrimam eius virginitatẽ, dicunt quòd Spiritus sanctus supernaturaliter ei tribuit virtutem actiuã in conceptione corporis Christi, quã aliæ matres habẽt per semẽ resolutũ.

¶Sed hoc nõ potest stare, quia cùm quælibet res sit propter suam operationem (vt dicitur secundo de Cælo, natura nõ distingueret ad opus generationis sexũ maris & fœminæ, nisi esset distincta operatio maris ab operatione fœminæ. In generatione autem distinguitur operatio agentis & patientis. Vnde relinquitur quòd tota virtus actiua sit ex parte maris: passio autẽ ex parte fœminæ. Propter quod in plantis, in quibus vtraque vis cõmiscetur, nõ est distinctio maris & fœminæ.

¶Quia igitur beata Virgo nõ hoc accepit, vt esset pater Christi, sed mater, consequẽs est quòd non acceperit potentiã actiuam in cõceptione Christi: siue aliquid egerit, ex quo sequitur ipsam fuisse patrem Christi: siue nihil egerit (vt quidam dicunt) ex quo sequitur, huiusmodi potentiam actiuam sibi frustra fuisse collatã. Et ideo dicendum est quòd in ipsa cõceptione Christi beata Virgo nihil actiuè operata est, sed solam materiã ministrauit. Operata tamen est ante conceptionẽ aliquid actiuè, præparando materiam, vt esset apta conceptui.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa conceptio tria priuilegia habuit, scilicet quòd esset sine peccatõ originali: quòd esset non puri hominis, sed Dei & hominis: item quòd esset cõceptio Virginis. Et hæc tria habuit à Spiritu sancto. Et ideo dicit Damasc. quãtum ad primum, quòd Spiritus sanctus superuenit Virgini purgans ipsam, id est præseruans, ne cum peccato originali conciperet. Quantum ad secundũ dicit, & virtutem susceptiuã verbi Dei tribuens, id est vt conciperet verbum Dei. Quantũ autem ad tertium dicit, simul autem & generatiuam: vt scilicet manens virgo posset generare, non quidem actiuè, sed passiuè: sicut aliæ matres hoc consequuntur ex semine viri.

¶Ad secundum dicendum, quòd potentia generatiua in fœmina est imperfecta respectu potẽtiæ generatiuæ, quæ est in mare. Et ideo sicut in artibus ars inferior disponit materiam: ars autẽ superior inducit formã, vt dicitur in 2. Phy. ita etiam virtus generatiua fœminæ præparat materiam, virtus autem actiua maris format materiam præparatã.

¶Ad tertium dicendũ, quòd ad hoc quòd trãsmutatio sit naturalis, non requiritur, quòd in materia sit principium actiuum, sed solùm passiuum: vt dictum est.

QVAESTIO TRICESIMAtertia De Modo & Ordine cõceptionis Christi, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de modo & ordine conceptionis Christi.

¶Et Circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrùm corp⁹ Christi in primo instanti conceptionis fuerit formatum.

¶Secundò, vtrùm in primo instanti conceptionis fuerit animatum.

¶Tertiò, vtrùm in primo instanti conceptionis fuerit à Verbo assumptum.

¶Quartò, vtrùm conceptio illa fuerit naturalis vel miraculosa.

¶Num Mater actiuè concurrat in generatione.

Expositio. ¶Occurrit circa cõclusionem dubium ex Sco. in sent. di. 4. q. 1. directè cõtra doctrinã præsentis articuli arguẽte, primò de matribus in cõmuni. Tum primò: quia formas eiusdẽ speciei consequuntur potentiæ naturales eiusdẽ speciei. mas & fœmina sunt eiusdẽ speciei 10. Meta. ergo si formam maris sequitur potẽtia vegetatiua actiua, similiter & formam fœminæ. Et confirmatur: quia anima vegetatiua maris & fœminæ differet si. cut actiua & passiua: & ita esset potẽtia omnino alterius rationis. Tũ secundò, quia mater magis naturaliter plus diligit filium quàm pater vt patet 8. Ethic. ergo filius est opus matris. Et probatur cõsequentia: quia pater diligit filiũ vt op⁹ suum. Tum tertiò. quia filius assimilatur magis quandoque matri, quàm patri: ergo in matre est virtus actiua. Probatur sequela. quia agentis est assimilare sibi effectum. Item effectus nulli assimilatur, nisi propter aliquam actionem eius. Tum quartò: quia matrem tantùm esse quasi vas, in quo sicut in loco conuenienti generatur proles, & de aliquo ei⁹ vt materia: nõ videtur plus dare matri quàm terræ in generatione mineræ, si de aliquo eius generatur minera. & sic talis terra esset mater mineræ: imò homo esset mater vermis in eo geniti loco cõuenienti ex aliquo hominis. Et si dicatur quòd vermis non est eiusdem speciei, obijcietur quòd asina est mater mulæ: & tamen nõ est eiusdem speciei.

Lib. 3. cap. 2. ¶Secũdo principaliter obijcitur de hac matre in speciali per illud Damascen. cap. 48 virtutem tribuens susceptiuam, simul autem & generatiuam. si enim ipsa esset tantùm principiũ passiuum, non videretur quare copulauit vis[illegible] susceptiuæ virtutem generatiuam.

¶Hæc prælibatis, ad primũ dubiũ cõtra processum literæ dicitur, quod fermo literæ est de prima distinctione per se operationis ad generandum, ita quòd intentio literæ est, quòd prima per se diuersitas operationis ad generandũ est secundum rationem actiui & passiui. Et hæc propositio nõ eget probatione: quia ad sensum est per se nota: quia cõstat quòd est secundum rationem immissionis & receptionis. Et super hac propositione optimè fundatur sequela: quia mas & fœmina per se diuersificantur penes diuersa per se [illegible] hoc à natura distinctio sexus ordinatur [illegible].

¶Ad secundum vero dubium cõtra eiusdẽ processus alteram cõ[illegible] respõdetur, quòd secunda consequentia, scilicet, ergo tota vis actiua ex parte maris se tenet, rationabilis est: quia ex eo quòd è regione diuersificantur per se primò opera generationis penes actiuum & passiuum, consentaneũ est, vt tota latitudo actiui in generatione se teneat ex parte primi actiui. Quòd autem opiniones diuersæ sint de semine maris, non obstat, quia rationabilis sit positio cõtraria Peripateticorum principijs, quæ sequitur Autor. Nõ est alienum à doctrina sana credere, quòd rationi consonat, licet demonstrationem mathematicam non habeatur, licet alij oppositũ sentiant. Ex dictis siquidem quilibet percipere potest, quòd ex apparentibus membris & operationibus cõstanter arguendo ad ea quæ sensui nõ subiacent, cõsentaneũ rationi est, vt prima distinguendi inter marem & fœminam ratio sit penes agere & pati, procul dubio generatione: propter quam per se primò est sexus, & eius diuersitas.

¶Ad euidentiam motarum quæstionum, sciendum est quòd veritas quæstionis huius sicut & multarum aliarum in me[illegible] consistit. Et ideo extrema sectantes errauerunt: & quia medium extremorũ naturas sapit, veritatis aliquid attigerunt. Fœminarum enim potentiæ ad partem vegetatiuam spectantes actiuæ procul dubio sunt: sed res facta ab actiua potẽtia fœminæ materiale est nõ actiuũ generationis principium, ita quòd mas & fœmina conueniunt in hoc, quòd vtriusque potentiæ sunt actiuæ: sed differunt in re factã per illas potentias: nam factum à mare, semen est actiuum generationis principium: factu vero à fœmina, quicquid sit illud mẽstruum aut semen, materiale est generationis principiũ. Hæc est Peripateticorum, quos Autor sequitur, sententia, consonãque primæ philosophiæ. quoniã sic ponẽs marem & fœminam vnius speciei saluatur & in forma & in potentia, & differentia ponitur [illegible] parte corporis seu materiæ, dum penes res factas nõ penes potentias animæ, diuersitas formalis actiui & passiui [illegible] locatur. res enim facta e[illegible] parte corporis se tenet. Consonat quoque speciei diuersitati maris & fœminæ in genere sexus: differentia siquidem maris & fœ[illegible] formalis est in genere sexus, materialis autem in genere animalis: vnde [illegible] specifica differentia ex parte materiæ [illegible] consequens animalis genus rationa[illegible] inter[illegible] ipsis progenie [illegible] sectibus maris & fœminæ diuersarum rationum cor[illegible] tiones Aris[illegible] dispositio membrorum ad suis propriis operationibus apparentibus manifestè: vbi bea liquidè nullo[illegible]

¶Ad obiecta Scoti contra doctrinam articuli huius de matribus in cõmuni respondetur. & ad primum dicitur quòd mirũ est de isto homine assumente articulũ Autoris in litera secundũ, & videnre responsionẽ & tamen arguente, quasi Autor nõ respondeat. Dicimus ergo, vt iam dictum est quòd nec somniauimus potentiam vegetatiuã in muliere esse passiuam: actiua enim est: sed materiæ, in quam semen viri agit, sicut etiã in vno & eodem homine digestiua virtus est actiua materiæ, in quam nutritiua agit, conuertendo in substãtiam aliti. Nec accipias propriè, sed exempli gratia dictum in litera in responsione ad secundum, quòd potentiæ generatiuæ in mari & fœmina sint sicut ars superior & inferior. sunt enim nõ diuersæ, sed eiusdem rationis in se: quãuis si ad res effectas ab eis [illegible]teratur, diuersarũ rationum inueniuntur secundum diuersam rationem actiui & passiui agendi & patiendi vt dictu[illegible] est. Dic ergo, quòd potentia generatiua fœminæ est actiua non generationis, sed materiæ proximæ & propriæ ipsius generationis & geniti.

¶Ad secundum dicitur, quòd mater diligit filium suũ vt proprium opus est. siuè, secundum propriam materiam seu propriũ corpus ipsius filij: est enim ipsa effectiua causa materiæ proximæ. vt dictum est.

¶Et ex hoc patet responsio ad tertiũ, cõcedendo quòd quia mater est causa effectiua materiæ primæ filij, ideo fili⁹ assimilatur matri [illegible] d [illegible] arguẽtes à negata efficientia respectu actiu[illegible] conceptionis seu generationis in vtero, ad inferendum negari omnem efficientiam respectu filij.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm corpus Christi fuerit formatum in primo instanti conceptionis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd corpus Christi non fuerit formatum in primo instanti suæ conceptionis. Dicitur enim Ioan. 2. Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc. Quod exponens August. in 4. de Tri. dicit, Hic numerus perfectioni Dominici corporis aperte cõgruit. Et in lib. 83. Quæstionum dicit, Non absurdè 46. annis dicitur fabricatũ esse templum, quod corpus ei⁹ figurabat, vt quot anni fuerunt in fabricatione templi, tot dies fuerint in corporis Dominici perfectione. Nõ ergo in primo instanti corpus Christi fuit perfectè formatum.

¶Præterea, Ad formationẽ corporis Christi requirebatur motus localis quo purissimi sanguines de corpore Virginis ad locũ generationi congruum peruenirẽt. Nullum autem corpus potest moueri localiter in instanti: eo quòd tempus motus diuiditur secundum diuisionem mobilis: vt probatur in 6. Phy. Ergo corpus Christi non fuit in instanti formatum.

¶Præterea, Corpus Christi formatum est ex purissimis sanguinibus Virginis, vt supra habitum est. Non autem potuit esse materia illa in eodem instanti sanguis & caro: quia sic materia simul fuisset sub duabus formis. Ergo aliud fuit instans, in quo vltimò fuit sanguis, & aliud in quo primò fuit caro formata. Sed inter qualibet duo instantia est tempus medium. ergo corpus Christi non fuit in instanti formatũ, sed per aliquod tempus.

¶Præterea, Sicut potentia augmẽtatiua requirit determinatum tempus in suo actu, ita etiam & virtus generatiua: vtraque enim est potẽtia naturalis, ad vegetatiuam animam pertinens. Sed corpus Christi fuit determinato tempore augmentatũ, sicut & aliorum hominum corpora: dicitur enim Lucæ 2. quòd proficiebat sapientia & ætate. ergo videtur quòd pari ratione formatio corporis eius, quæ pertinet ad vim generatiuam, non fuerit in instãti, sed determinato tempore, quo aliorum hominum corpora formantur.

¶SED CONTRA est quod Grego. dicit 18. Moralium, Angelo nuntiante, & Spiritu sancto adueniẽte, mox Verbum in vtero, mox intra vterum Verbum caro.

CONCLVSIO.

¶Cùm Spiritus sancti opere conceptum fuerit filij Dei corpus, quod assumpsit, decuit vt in instanti eodem conceptum formaretur, & à filio Dei assumeretur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in conceptione corporis Christi tria est considerare. Primò quidem motum localem sanguinis ad locum generationis: secundò formationẽ corporis ex tali materia. tertiò autem augmentum, quo perducitur ad quãtitatem perfectam. In quorum medio ratio conceptionis cõsistit, nam primum est conceptioni præambulum, tertium autem conceptionem consequitur. Primum autem non potuit esse in instanti: quia hoc est cõtra ipsam rationem motus localis corporis cuiuscunque, cuius partes successiuè subintrant locum. Similiter & tertium oportet esse successiuum: tum quia augmentum non est sine motu locali, tum etiam quia procedit ex virtute animæ iam in corpore formato operantis, quæ non operatur nisi in tempore. Sed ipsa formatio corporis, in qua principaliter ratio conceptionis consistit, fuit in instanti, duplici ratione. Primò quidem propter virtutem agentis infinitam, scilicet Spiritus sancti, per quem corpus Christi est formatum, vt suprà dictum est. Tantò enim aliquod agens citius potest materiam disponere, quantò maioris virtutis est. Vnde agens infinitæ virtutis potest in instanti materiam disponere ad debitam formam. Secundò ex parte personæ Filij, cuius corpus formabatur: non enim erat congruum vt corpus humanum assumeret nisi formatum. Si autem ante formationem perfectam aliquod tempus cõceptionis præcessisset, non posset tota conceptio attribui filio Dei, quæ non attribuitur ei nisi ratione assumptionis. Et ideo in primo instanti quo materia adunata peruenit ad locum generationis, fuit perfectè formatum corpus Christi & assumptum. Et per hoc dicitur ipse filius Dei conceptus: quod aliter dici non posset.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum August. vtrobique non refertur ad solam formationẽ corporis Christi, sed ad formationem simul cum determinato augmento vsque ad tempus partus. Vnde secundum rationem illius numeri dicit perfici tempus nouem mensium, quo Christus fuit in vtero Virginis.

¶Ad secundum dicendum, quòd motus ille localis non cõprehenditur infra ipsam conceptionem, sed est conceptioni præambulus.

¶Ad tertium dicendum, quòd non est assignare vltimum instans, in quo materia illa fuit sanguis, sed est assignare vltimum tempus, quod continuatur nullo interueniente medio ad primum instans, in quo fuit caro Christi formata. Et hoc instans fuit terminus temporis motus localis materiæ ad locum generationis.

¶Ad quartum dicendum, quòd augmentum fit per potentiam augmẽtatiuam ipsius quod augetur. Sed formatio corporis fit per potentiam generatiuã, non eius qui generatur, sed ipsius generantis ex semine, in quo operatur vis formatiua ab anima Patris deriuata. Corpus autẽ Christi nõ fuit formatum ex semine viri (sicut suprà dictum est) sed ex operatione Spiritus sancti, & ideo talis debuit esse formatio, vt Spiritum sanctum deceret. Sed augmentum corporis Christi fuit factum secundum potentiam augmentatiuam animæ Christi, quæ cùm sit specie conformis animæ nostræ, eodem modo debuit corpus illud augmentari, sicut & alia hominum corpora augmentantur, vt ex hoc ostenderetur veritas humanæ naturæ.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm corpus Christi fuerit animatum in primo instanti suæ conceptionis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd corpus Christi non fuerit animatum in primo instanti suæ conceptionis. Dicit

---

¶Ad quartũ dicitur, quòd nos nõ dicimus matrẽ esse vt vas seu locũ, &c. ambæ enim opiniões erãt extremæ, & quòd mater cõcurrat actiue ad generationẽ, & quòd mater sit purè receptiue, & passiuũ principium filij. Media siquidẽ est Peripatetica sententia, matrẽ esse principiũ actiuũ materiæ filij, & passiuum generationis eiusdem.

3 dist. 3. q. 5. art. 2. Et 4. contra Gen. c. 45.

¶Ad obiecta ex Damasceni autoritate respondetur in litera ad primũ, quòd ideo generatiuã adiunxit Damascenus susceptiuæ, quia diuersas cõditiones indicãt. susceptiua quidẽ potentia ad filium Dei refertur, generatiua autẽ ad virginitatem matris: virgo enim manens virgo non potest generare quia generatio tunc tantũ naturaliter fieri potest à fœmina, quãdocunque fœcũda, quæ concipere põt: concipere autẽ passiuẽ non potest sine virili semine quod si fit, iam non virgo conciperet. Quia ergo beatæ Virgini tributum est, vt manens virgo posset concipere, ideo ad hoc describendũ Damasc. addidit generatiuã. potentia enim passiuæ generatiua, proculdubio potentia generatiua est, multũm distãs à ratione potentiæ susceptiuæ verbi Dei, vt patet.

¶Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum primum.

Aduert. Titulus de mẽsura formationis, qua corp⁹ figuratum in mẽbrorũ interiorum & exteriorũ formas est, quærit, an scilicet mensura durationis ipsius formationis fuerit instans cõceptionis, an sicut in aliis hominibus fuerit tẽpus consequẽs conceptionem.

Aduert. ¶In corpore articuli primò distinctio trimembris fit: secundò singula tractantur membra & sic respondetur quæsito.

Distinctio est, Tria in conceptione cõsiderantur &c. quæ clarè patent in litera.

Aduert. ¶Tractando autẽ tertiũ membrũ, scilicet de augmento, aduerte quòd cum dĩ augmẽtũ nõ esse sine motu locali, intelligendũ motu locali formaliter vel virtualiter, hoc est vel quia motui augmẽtationis iungitur verè localis motus corporis quãti ad maiorẽ locũ. vel ipse motus augmenti afferẽs intrinsecè quãtitatẽ maiorẽ, est cõnaturaliter vnũ sequelæ maioris loci: ac si motus ibi interueniret localis. vtroautẽ modo fit, ratio litteræ currit: quia vtroque modo tẽpore mensuratur acquisitio maioris loci. Non est autẽ locus iste consonus distinctioni de hac quæstione.

¶Tractatu secundi membri, in quo tituli quæstionis conclusio est ... positiua. Formatio corporis Christi fuit in instãti. Probatur dupliciter primò, ex infinitate virtutis actiuæ, secũdò ex parte personæ Filij.

Aduert. ¶Clara sunt in litera, aduertendũ quòd prima ratio cõcludit de possibili, secũda verò de facto. Nã ex infinitate virtutis actiuæ, agẽtis tamẽ secundũ liberũ arbitriũ, non infertur efficaciter, quòd fecit, sed quòd fecere potuit in instãti: & hoc expressè sonãt verba literæ. Ex necessitate autẽ cõsistẽdi, quòd filius Dei conceptus est, nisi dependentia, quòd nõ nisi formatum corpus assumendũ erat, infert quòd de facto idem fuit instans conceptionis formationis & assumptionis, vt patet.

Aduert. ¶In responsione ad primũ aduerte quòd Magister sentẽt. in 3. dist. 3. exponit Augu. autoritatẽ nõ de formatione in se, sed in sua manifestatione. Et in idẽ redit responsio Autoris obscurior, quæ de augmento illius formationis exponit: augmẽtatio enim formatorum manifestauit formationẽ latentẽ prius ob paruitatẽ. Confonat autem expositio hæc Augustini verbis, qui de perfectione Dominici corporis loquitur: quamuis enim ipsa formatio Dominici corporis in primo instanti fuerit perfecta essentialiter, nõ tamen fuit perfecta quãtitatiuè. Hoc est, quòd licet habuerit in primo instanti omnia mẽbra & lineamenta, nõ tamen in ea quantitate, qui habuisset, si in quadraginta & sex diebus fuisset corpus illud formatũ. sed ad tantam quantitatẽ peruenit spatio quadraginta sex dierũ: & propterea tot dies in Dominici corporis perfectiõe interuenisse dicuntur. Verũ est enim hoc de perfectione quãtitatiua formationis corporis, & nõ de perfectione essentiali ipsius formationis: vt dictũ est. Et ideo licet inter formationẽ corporis Christi & aliorũ sit differentia temporis: quia Christi corpus in instanti formatũ est: aliorum verò in 46 diebus: inter perfectionem tamen quãtitatiuam solitam fieri in quadraginta sex diebus in corporibus masculorum, respectu corporis Christi & aliorũ nulla est differentia: quia in Christi corpore sicut in aliorum humanorum corporibus perfectio quadraginta sex dies consummati sunt. Et hoc Augu. tradidit Autor & Magister sententiarum. ... suppoluerunt.

¶Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum secundum.

Titulus de animatione ... tus anima quærit ...

¶Incor

enim Leo Papa in Epistola ad Iulianum: Nō alterius naturæ erat caro Christi quàm nostræ, nec aliq illi quàm cæteris hominibus anima est inspirata principio. Sed aliis hominibus nō infunditur anima in primo instanti suæ conceptionis, ergo nec corpori Christi anima debuit infundi in primo instanti suæ conceptionis.

¶ Præterea, Anima sicut quælibet forma naturalis requirit determinatā quantitatē in sua materia. Sed in primo instāti cōceptionis corpus Christi non habuit tantam quātitatem, quantam habent corpora aliorum hominum, quando animantur: alioquin si continuè fuisset postmodum augmētatum, vel citius fuisset natum: vel in sua natiuitate fuisset maioris quantitatis, quàm alij infantes. Quorum primum est contra August. 4. de Tri. vbi probat eum spatio nouem mensium in vtero Virginis fuisse. secundum autem est contra Leonem Papam, qui in sermone Epiphaniæ dicit, quòd Magi inuenerunt puerum Iesum in nullo ab humanæ infantiæ generalitate discretum. Non ergo corpus Christi fuit animatum in primo instanti suæ conceptionis.

¶ Præterea, Vbicunque est prius & posterius, oportet esse plura instantia. Sed secundum Philosophum in lib. de Generatione animalium, in generatione hominis requiritur prius & posterius: prius enim est viuum, & postea animal, & postea homo. Ergo non potuit animatio Christi perfici in primo instanti suæ conceptionis.

¶ SED CONRTA est quod Damas. dicit in 3. lib. Simul caro, simul Dei verbi caro, simul caro animata anima rationali & intellectuali.

CONCLVSIO.

¶ Cùm filius Dei conceptus fuerit ex spiritu sancto, ita quòd corpus mediante anima assumpsit, corpus eius in instanti suæ conceptionis animatum fuit anima rationali.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad hoc quòd conceptio ipsi filio Dei attribuatur (vt in Symbolo confitemur, dicentes, Qui conceptus est de Spiritu sancto) necesse est dicere, quòd ipsum corpus Christi, dum conciperetur, esset à verbo Dei assumptum. Ostensum est autem suprà quòd verbum Dei assumpsit corpus mediante anima, & animam mediante spiritu, id est intellectu. Vnde oportuit quòd in primo instanti conceptionis corpus Christi esset animatum anima rationali.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principium inspirationis animæ, potest considerari dupliciter. Vno modo secūdum dispositionem corporis: & sic non ab alio principio inspirata est anima corpori Christi, & corporibus aliorum hominum, sicut enim statim formato corpore alterius hominis, infunditur anima: ita fuit in Christo. Alio modo potest considerari dictum principium solùm secundum tempus: & sic quia prius tempore formatum fuit perfectè corpus Christi, prius tempore fuit etiam animatum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd anima requirit debitam quantitatem in materia, cui infunditur, sed ista quantitas quandam latitudinem habet: quia & in maiori & in minori quantitate saluatur. Quantitas autem corporis, quā habet cum primo, sibi infunditur anima, proportionatur quātitati perfectæ, ad quam per augmentum perueniet: ita scilicet quòd maiorum hominum maiorem quantitatem corpora habent in prima animatione. Christus autem in perfecta ætate habuit decentem & mediocrem quātitatē, cui proportionabatur quantitas quā corpus eius habuit in tempore, quo aliorū hominum corpora animantur: minorem tamen habuit in principio suæ cōceptionis. Sed tamen illa parua quantitas non erat tam parua, vt in ea non posset ratio animati corporis conseruari, cùm in tali quantitate quorundam paruorum hominum corpora animentur.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd in generatione aliorum hominum locum habet quod dicit Philosophus, propter hoc quòd successiuè corpus formatur & disponitur ad animam. Vnde primò, tanquam imperfectè dispositum, recipit animam imperfectam: & postmodum quando perfectè est dispositum, recipit animam perfectam. Sed corpus Christi propter infinitatem virtutis agentis fuit perfectè dispositum in instanti, vnde statim in primo instanti recepit formam perfectam, id est animam rationalem.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm corpus christi in primo instanti suæ conceptionis fuerit à Verbo assumptum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd caro Christi prius fuerit concepta, & postmodum assumpta. Quod enim non est, non potest assumi. Sed caro Christi per conceptionem esse incepit. ergo videtur quòd fuerit assumpta à verbo Dei, postquam fuit concepta. *3. dist. 2. q. 2. ar. 3. Et dist. 5. q. 3. art. 2.*

¶ Præterea, Caro Christi fuit assumpta à verbo Dei mediante anima rationali. Sed in termino conceptionis accepit animam rationalem: ergo in termino conceptionis fuit assumpta, sed in termino conceptionis dicitur iam concepta: ergo prius fuit concepta & postmodum assumpta. *Et 4. contra gen. cap. 44. & 45.*

¶ Præterea, In omni generato prius tempore est id quod est imperfectum, eo quod est perfectum: vt patet per Philosophum in 9. Metaphy. Sed corpus Christi est quiddam generatū. Ergo ad vltimam perfectionem, quæ consistit in vnione ad verbum Dei, non statim in primo instanti conceptionis peruenit, sed primò fuit caro concepta, & postmodum assumpta.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit in lib. de fide ad Petrum: Firmissimè tene & nullatenus dubites, carnē Christi non fuisse conceptam in vtero Virginis, priusquam susciperetur à Verbo.

CONCLVSIO.

¶ Non prius caro christi in vtero concepta fuit, quàm à verbo Dei assumpta.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd (sicut suprà dictum est) propriè dicimus Deum factum esse hominem, non autem propriè dicimus, quòd homo factus sit Deus: quia scilicet Deus assumpsit sibi id quod est hominis: non autem præextitit id quod est hominis, quasi per se subsistens antequam susciperetur à Verbo. Si autem caro Christi fuisset concepta, antequam susciperetur à Verbo, habuisset aliquādo aliquam hypostasim, præter hypostasim verbi Dei, quod est contra rationem Incarnationis: secundum quam ponimus verbum Dei esse vnitum humanæ naturæ, & omnibus partibus eius in vnitate hypostasis. Nec fuit conueniens quòd hypostasim præexistentem humanæ naturæ vel alicuius partis eius, verbum Dei sua assumptione destrueret. Et ideo contra fidem est dicere, quòd caro Christi prius fuerit concepta & postmodum assumpta à verbo Dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si caro Christi non fuisset in instanti formata, seu concepta, sed per temporis successionem, oporteret alterum duorum sequi, vel quòd assumptum nondum esset caro, vel quòd prius esset conceptio carnis, quàm eius assumptio. Sed quia ponimus, conceptionem in instanti esse perfectam, consequens est quòd in illa carne simul fuit concipi & conceptum esse. Et sicut August. dicit in lib. de fide ad Petrum, dicimus ipsum Dei verbum suæ carnis acceptione conceptum, ipsámque carnem Verbi incarnatione conceptā.

turam secundum se, & eius essentiales partes. Ac per hoc in triduo mortis Christi, quando caro erat separata ab anima, non fuisset verum dicere, quòd filius Dei est in sepulchro: quia hypostasis corporis non fuit hypostasis filij Dei.

¶ In corpore vna est cōclusio: corpus Christi in primo conceptionis instanti animatum fuit anima rationali. Probatur: Filius Dei conceptus est ex Spiritu sancto: ergo dum conciperetur, assumpsit corpus: ergo animatum anima intellectiua. Antecedēs est in Symbolo. Prima consequētia probatur: quia aliter non attribui posset filio Dei conceptum esse: secunda vero, quia assumpsit corpus mediante anima, & animam mediante spiritu, id est intellectu: vt patet ex superioribus.

¶ super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum tertium.

Titulus prima facie superfluitatē præ se fert: quia iam in præcedenti articulo assumptū & probatum est, quòd dū conciperetur corpus Christi, assumptum est. Verumtamen si conspectū fuerit modi propriè habet difficultates propositio ista, quæ manifestata est ad sua tandem antedicta, non superflui tati, sed perfectioni doctrinæ attribuitur, quòd specialiter mota sit quæstio de articulo isto.

Simul. ¶ In corpore articuli vnica est conclusio: Caro Christi est simul concepta & assumpta à Verbo. Probatur dupliciter: primò ex proprietate loquendi suprà definita, secundò deducendo ad inconueniens. Probatio prima est: quia illa est propria, Deus factus est homo, non autem illa, Homo factus est Deus. Hæc enim loquēdi proprietas significat id quod est hominis nō præextitisse, ac per hoc carnem non prius fuisse quàm assumptā esse. Ratio autem ad inconueniēs est: Si caro Christi fuisset prius concepta quàm assumpta, habuisset aliquando propriam hypostasim, præter Verbi hypostasim: & sic aut vnio Incarnationis non fuisset secundum hypostasim: aut destructa fuisset propria carnis hypostasis in assumptione. Hoc secundum est inconueniens, primum autem est contra mysterium Incarnationis: ergo cōtra fidem est dicere, carnem Christi prius conceptam, quàm assumptam.

¶ Aduerte hic, quòd quia fides nullum inducit inconueniens afferendum, ideo seclusis incōuenientibus responsionibus (quæ semper pro exclusis habendæ sunt) Autor concludit positionem hanc esse contra fidem. vtpote talē, ex qua sequitur aliquid contra fidem Incarnationis. sequitur enim nō esse factam vnionem hypostaticam inter Verbum & hum. naturam na-

¶ Et per

¶ super Quæstionem trigesimatertia Articulum quartum.

Annot. Titulus quarti, an simpliciter & absolutè conceptio Christi fuerit naturalis vel miraculosa. Constat enim q in conceptione aliquid fuerit naturale & aliquid miraculosum: sed quæritur, an fuerit simpliciter & absolutè miraculosa.

Annot. ¶ In corpore vna est cõclusio habens duas partes. Conceptio est simpliciter miraculosa, secundum aliquid naturalis. Declaratur & probatur. Declaratio est ex auctoritate Ambrosii, quæ exponitur: quia ex parte materię ministratæ à matre est naturalitas: ex parte virtutis actiuæ est supernaturalitas. Probatio est, quodque magis iudicatur secundum formam & agens, quàm materiam & patiens: ergo conceptio Christi est simpliciter miraculosa & secundum quid naturalis.

¶ Aduerte hic, q. quia vt in secundo traditur Phy forma ex parte agentis se tenet, ideo Autor formam agenti coniunxit in probatione: licet in declaratione solius actiuæ virtutis meminerit. Rursus aduertẽ quòd Autor ad rem spectans, non curauit dicere tertium membrũ scilicet quòd ista conceptio nec naturalis nec miraculosa simpliciter est, sed secundum aliquid miraculosa & secundum aliquid naturalis. Ratio enim allata in litera nõ solùm concludit quòd magis est miraculosa, quàm naturalis: sed sufficiens est ad concludendũ, quòd est simpliciter miraculosa: quoniam iudicid simpliciter & absolutè habendum de re, secundum formale sumitur: vt in litera fit. Et ideo ad rem, hoc est ad vim medij spectando, Autor intulit quòd simpliciter est miraculosa, licet secundum verba assumptis concludẽdum q est magis miraculosa, quàm naturalis, dum assumpsit, Vnumquodque magis iudicatur secundum formam, &c. vnde patet efficacia processus literæ.

¶ Et per hoc patet etiam responsio ad secundum. Nam simul dum caro illa concipitur, concepta est, & animatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in mysterio Incarnationis, non consideratur ascensus quasi alicuius præexistentis proficientis vsque ad vnionis dignitatem: sicut posuit Photinus hæreticus, sed potius consideratur ibi descensus secundum quod perfectum Dei verbum imperfectionem naturæ nostræ sibi assumpsit, secundum illud Io. 6. Descendit de cælo.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm conceptio Christi fuerit naturalis vel miraculosa.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd conceptio Christi fuerit naturalis. Secundum enim conceptionem carnis, Christus dicitur filius hominis. Est autem verus & naturalis filius hominis, sicut verus & naturalis Dei filius: ergo eius conceptio fuit naturalis.

¶ Præterea, Nulla creatura producit operationem miraculosam. Sed conceptio Christi attribuitur beatæ Virgini, quæ est pura creatura: dicitur enim quod Virgo Christũ concepit. Ergo videtur quòd non sit miraculosa conceptio, sed naturalis.

¶ Præterea, Ad hoc quòd aliqua transmutatio sit naturalis, sufficit quòd principium passiuum sit naturale: vt suprà habitum est. Sed principium passiuũ ex parte matris in cõceptiõe Christi fuit naturale: vt ex dictis patet. Ergo cõceptio Christi fuit naturalis.

¶ SED CONTRA est quod Dionysius dicit in Epistola ad Caium monachũ: Super hominem operabatur Christus ea, quæ sunt hominis: & hoc monstrat Virgo supernaturaliter concipiens.

CONCLVSIO.

¶ Quanquam à parte materiæ fuerit Christi conceptio naturalis, miraculosa tamen & supernaturalis simpliciter fuit, ex parte Dei operantis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Ambro. dicit in libro de Incarnatione, multa in hoc mysterio & secundum naturam inuenies, & vltra naturã. Si enim consideremus id quod est ex parte materiæ conceptus quam mater ministrauit, totum est naturale. Si verò consideremus id quod est ex parte virtutis actiuæ, totum est miraculosum. Sed quia vnumquodque magis iudicatur secundum formam, quam secũdum materiam, & similiter secundum agens, quàm secundum patiens: inde est, quòd conceptio Christi debet dici simpliciter miraculosa & supernaturalis, sed secundum aliquid naturalis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus dicitur naturalis filius hominis, inquantum habet naturam humanam verã, per quam est filius hominis: licet eam miraculosè habuerit. Sicut cæcus illuminatus, videt naturaliter per potentiam visiuã, quam miraculosè accepit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd conceptio attribuitur Virgini beatæ, non tanquam principio actiuo: sed quia ministrauit materiam conceptui, & in eius vtero est conceptio celebrata.

¶ Ad tertium dicendum, quòd principium passiuum naturale sufficit ad transmutationem naturalem, quando naturali & consueto modo mouetur a principio actiuo proprio. Sed hoc in proposito nõ habet locum. Et ideo conceptio illa non potest dici simpliciter naturalis.

QVAESTIO TRICESIMA quarta, *De perfectione prolis conceptæ, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerãdum est de perfectione prolis conceptæ.

¶ Et circa hoc quæritur quatuor.

¶ Primò, vtrùm in primo instanti conceptionis Christus fuerit sanctificatus per gratiam.

¶ Secundo, vtrùm in eodem instanti habuerit vsum liberi arbitrij.

¶ Tertiò, vtrùm in eodem instanti potuerit mereri.

¶ Quartò, vtrùm in eodem instanti fuerit plenè comprehensor.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm Christus in primo instanti suæ conceptionis fuerit sanctificatus per gratiam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non fuerit sanctificatus in primo instanti suæ conceptionis. Dicitur enim primæ ad Corinth. 15. Non prius spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale est. Sed sanctificatio gratiæ pertinet ad spiritualitatem. Non ergo statim à principio suæ conceptionis Christus percepit gratiam sanctificationis, sed post aliquod spatium temporis.

¶ Præterea, Sanctificatio videtur esse à peccato, secundum illud primæ ad Corinth. 6. Et hoc quidem fuistis aliquando, scilicet peccatores, sed abluti estis, sed sanctificati estis. Sed in Christo nũquam fuit peccatum: ergo non conuenit sibi sanctificari per gratiam.

¶ Præterea, Sicut per verbum Dei omnia facta sunt, ita per Verbum incarnatũ sunt omnes homines sanctificati, qui sanctificantur: Heb. 2. Qui sanctificat, & qui sanctificantur ex vno omnes. Sed verbum Dei, per quod facta sunt omnia, non est factum, vt August. dicit in primo de Trin. ergo Christus per quem sanctificantur omnes, non est sanctificatus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Luc. 1. Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei. Et Ioan. 10. Quem Pater sanctificauit, & misit in mundum.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Christi corpus in primo instanti suæ conceptionis animatum fuerit, & à Dei verbo assumptũ, necessariò habuit in eodem instanti plenitudinem omnium gratiarum, qua sanctificaretur anima, & corpus eius.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) abundantia gratiæ sanctificantis animam Christi, deriuatur ex ipsa Verbi vnione, secundũ illud Ioan. 1. Vidimus gloriã eius quasi Vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis. Ostensum est autẽ suprà, quòd in primo instanti suæ conceptionis corpus Christi animatum fuit, & à verbo Dei assumptum. vnde consequens est quòd in primo instanti conceptionis Christus habuerit plenitudinem gratiæ sanctificantis animam & corpus eius.

¶ super Quæstionis tricesimaquarta Articulum primum.

Titulus clarus est, intellectus vt sonat.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio: Christus fuit sanctificatus in primo suæ conceptionis instanti. Probatur. Abundantia gratiæ sanctificantis animam Christi deriuatur ex ipsa Verbi vnione: ergo in primo instanti cõceptionis Christus habuit plenitudinẽ gratiæ sanctificantis animã & corpus suum. Antecedens probatur Ioann. Consequẽtia probatur ex suprà dictis, quòd corpus Christi animatum & assumptum, in primo suæ conceptionis instanti fuit.

¶ Aduerte hic & in responsione ad primum, vt ipsum originis ordinẽ & iunxeris, vt perspicias esse non solùm originis, sed causalitatis ordinem inter gratiam vnionis & gratiã habitualem in Christo: hæc enim Autor hic docet ex doctrina Euangelica, Vidimus eum plenum gratia quasi vnigenitum à Patre. Nota autem hoc: quia priora ordine generationis tantùm, sunt imperfectiora, vtpote ordinata ad posteriora vt ad finem: vt artificialium ordo in exequutione testatur. Sed priora ordine generationis & causalitatis simul non imperfectiora, sed perfectiora sunt & fines posteriorum: vt patet de substantia & accidente proprio: homo enim prius generatur, quàm risum ac. idẽo proprium, quod ipsum cõcomitatur: perfectior tamẽ est homo eisque non solùm origine, sed causalitate præcedit tale accidens, est enim illius causa effectiua & finalis. Et similiter accidit in mysterio Christi: prius enim exequutionis ordine est gratia vnionis & posterius consequens gratia habitualis sanctificans animam Christi. sed nõ propterea est imperfectior, vt Scotus in 3. sent. dist. 7. q. 5. dubio secundo somniauit vel finxit, ponens, prius ordine intentionis esse summam gratiam seu gloriã, & propterea vnionem intentam propter dictam rationem defectuam, scilicet prius in exequutione est posterius in intentione. Debebat apponere ly tantùm, & dicere, prius ordine exequutionis tantùm, est posterius ordine intentionis: alioquin propositio non est vniuersaliter vera. & tunc subsumendo, sed vnio personalis est prior ordine exequutionis tantùm, aduertisset minorem hanc esse falsam, & deposuisset illam inopinabilem phãtasiam cõfutatã ab Euangelio, & ab vniuersis parũ meditãtibus circa excellẽtiã mysterii vnionis personalis. Et si quidem nõ solùm prior exequutione, sed causalitate omni possibili: est enim finis & efficiens reliquorum donorum in Christo. Et ideo ex ipsa vnione cõcludimus & gratiam & gloriam summam: adeò, vt Ioan. Euang. describens plenitudinem gloriæ in Christo, nesciens quomodo melius describeret, vt ad radicem altissimã se conuer-

condixeret, qui dixisset, Vidimus gloriam eius, subdidit, Gloriam quasi vnigeniti à Patre, plenum, &c. Nō solùm vniuersa humana natura, sed dæmones & Angeli stupent de mysterio Vnionis personalis. Et ad ipsam omnia à principio mūdi ordinata cōspicimus, tanquam maximum omnium factibilium, sicut & verè est eorum maximum. non potest siquidem maius fieri, quàm quòd homo sit verè personaliter Deus. Et iste homo nō erubuit dicere eam esse posteriorem ordine intentionis.

¶ *Super Quæstionis tricesimæquartæ Articulum secundum.*

Conclus. Titulus clarus. ¶ In corpore vna est conclusio: Christus in primo instāti suæ conceptionis habuit vsum liberi arbitrii. Probatur. Humanæ naturæ assumptæ conuenit spiritualis perfectio à principio: ergo Christus in primo suæ conceptionis instanti habuit illam operationem, quæ potest in instanti haberi: ergo habuit tunc vsum liberi arbitrii. Antecedens habetur ex supra dictis, quòd Christus nō profecit in spirituali perfectione. Cōsequētia prima probatur: quia perfectio vltima nō in potētia, vel habitu, sed operatione consistit, in cuius signū secundò de Anima, operatio actus secundus dicitur. Consequentia secunda probatur: quia operatio intellectus & voluntatis, in qua vsus arbitrii liberi consistit, potest haberi in instāti. Quod declaratur à minori ex operatione visus. Et probatur ratione, quia est motus qui est actus perfecti, ad differentiā motus, qui perficitur successiuè, vt dicitur in tertio de anima.

Veri. q. 29. ar. [illegible] ad. ¶ *Non anima Christi profecerit secūdum aliquem actum secundum.*

Quæstio. ¶ Circa assumptum huius processus dubiū occurrit. quoniam æquiuocare videtur de perfectiōe. Nam perfectio actus secundi nō est inconueniens, quòd de nouo aduenerit animæ Christi secundum scientiam infusam. alioquin anima Christi semper fuisset in actu secundo respectu omnium, quæ possunt cognosci per scientiam infusam: quod patet esse falsum. Proficere ergo animam Christi in perfectione spirituali, potest intelligi dupliciter. Primò secundū perfectionem actus secundi. & sic non inconuenit, animam Christi profecisse. Alio modo secūdum perfectionem actus primi. & sic dato,

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ille ordo quem ponit ibi Apostolus pertinet ad eos, qui per profectum ad spiritualem statum perueniunt. In mysterio autem Incarnationis magis consideratur descensus diuinæ plenitudinis in naturam humanam, quàm profectus humanæ naturæ, quasi præexistentis in Deum: & ideo in homine Christo à principio fuit perfecta spiritualitas.

¶ Ad secundum dicendū, quòd sanctificari, est aliquid fieri sanctum. Fit autem aliquid nō solùm ex contrario, sed etiā ex negatiuè vel priuatiuè opposito, sicut album fit ex nigro, & etiam ex non albo. nos autem ex peccatoribus sancti efficimur, & ita sanctificatio nostra est ex peccato. Sed Christus quidem secundum hominem factus est sanctus, quia hanc gratiæ sanctitatem nō semper habuit: non tamen factus est sanctus ex peccatore: quia peccatum nunquam habuit, sed factus est sanctus ex non sancto secundū hominē, nō quidem priuatiuè, vt scilicet aliquando fuerit homo & non fuerit sanctus: sed negatiuè, quia scilicet quando nō fuit homo, non habuit sanctitatem humanā, & ideo simul factus fuit homo & sanctus homo. Propter quod Angelus dicit Luc. 1. Quod nascetur ex te sanctum. Quod exponens Gregor. 18. Moral. dicit: Ad distinctionem nostræ sanctitatis Iesus sanctus nasciturus asseritur, nos quippe si sancti efficimur, non tamē nascimur: quia ipsa naturæ corruptibilis conditione constringimur: ille autem solus veraciter sanctus natus est, qui ex coniunctione carnalis copulæ conceptus non est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliter operatur Pater creationem rerum per Filiū, aliter tota Trinitas sanctificationem hominū per hominem Christum. Nam verbum Dei est eiusdem virtutis & operationis cū Deo Patre: vnde Pater nō operatur per Filiū sicut per instrumentum, quod mouet motū. Humanitas autē Christi est sicut instrumentum diuinitatis: vt suprà dictū est: & ideo humanitas Christi est sanctificās & sanctificata.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm Christus in primo instanti suæ conceptionis habuerit vsum liberi arbitrij.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd Christus secundum hominem non habuerit vsum liberi arbitrij in primo instanti suę creationis. Prius est enim esse rei, quàm agere vel operari. Vsus autem liberi arbitrij est quædam operatio. Cùm ergo anima Christi esse inceperit in primo instāti conceptionis (vt ex prædictis patet) videtur esse impossibile quòd in primo instanti conceptionis habuerit vsum liberi arbitrij.

¶ Præterea, Vsus liberi arbitrij est electio. Electio autem præsupponit deliberationē consilij: dicit enim Philosophus in 10. Ethic. quòd electio est appetitus præconsiliati. ergo videtur impossibile, quòd in primo instanti suæ conceptionis Christus habuerit vsum liberi arbitrij.

¶ Præterea, Liberum arbitrium est facultas volūtatis & rationis (vt in Prima parte habitum est) & ita vsus liberi arbitrij est actus voluntatis & rationis siue intellectus. Sed actus intellectus præsupponit actū sensus, qui esse nō potest sine conuenientia organorū, quæ nō videtur fuisse in primo instāti conceptionis Christi. Ergo videtur quòd Christus nō potuerit habere vsum liberi arbitrij in primo instanti suæ conceptionis.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. de Tri. Mox vt Verbum venit in vterum, seruata veritate propriæ naturę factum est caro & perfectus homo. Sed perfectus homo habet vsum liberi arbitrij, ergo Christus habuit in primo instanti suæ conceptionis vsum liberi arbitrij.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm Christus in primo instanti suæ conceptionis fuerit secundum animam perfectus, in eodem quoque instanti habuit vsum liberi arbitrij.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictū est) humanæ naturæ, quā Christus assumpsit, cōuenit spiritualis perfectio, in qua non profecit, sed eam statim à principio habuit. Perfectio autē vltima nō consistit in potētia vel in habitu, sed in operatione. Vnde in 2. de Anima dicitur, quòd operatio est actus secundus. Et ideo dicendū est, quòd Christus in primo instanti suæ cōceptionis habuit illam operationē animæ, quæ potest in instanti haberi. Talis autē est operatio voluntatis & intellectus, in qua cōsistit vsus liberi arbitrij. Subitò enim & in instāti perficitur operatio intellectus & voluntatis, multo magis quàm visio corporalis, eo quòd intelligere, velle & sentire, non est motus qui sit actus imperfecti (quod successiuè perficitur) sed est actus iam perfecti: vt dicitur in 3. de Anima. Et ideo dicendū est quòd Christus in primo instanti suæ conceptionis habuit vsum liberi arbitrij.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse est prius natura quàm agere: nō tamē est prius tempore, sed simul cùm agens habet esse perfectum, incipit agere, nisi sit aliquid impediens, sicut ignis simul dum generatur, incipit calefacere & illuminare. Sed calefactio non terminatur in instāti, sed per temporis successionem: illuminatio autem perficitur in instanti. Et talis operatio est vsus liberi arbitrij, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd simul cùm terminatur cōsilium vel deliberatio, potest esse electio. Illi autem qui deliberatione consilij indigent, in ipsa terminatione consilij primò habent certitudinem de eligendis. & ideo * statim eligunt. Ex quo patet quòd deliberatio consilij non præexigitur ad electionem, nisi propter inquisitionem incerti. Christus autem in primo instanti suæ conceptionis, sicut habuit plenitudinem gratiæ sanctificantis, ita habuit plenitudinem veritatis cognitæ: secundum illud, Plenum gratiæ & veritatis. Vnde quasi habens omnium certitudinem, potuit statim in instanti eligere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd intellectus Christi secundum scientiam infusam poterat intelligere, etiam non conuertendo se ad phantasmata: vt suprà habitum est. vnde poterat in eo esse operatio voluntatis & intellectus absque operatione sensus. Sed tamen potuit in eo esse etiam operatio sensus in primo instanti suæ conceptionis, maximè quantum ad sensum tactus, quo sensu proles concepta sentit in matre, etiam antequam animam rationalem obtineat, vt dicitur in libro de Generatione animalium. Vnde cùm Christus in primo instan

quòd sit inconueniens, est extra propositū: quia de perfectione actus secundi quæritur & tractatur: vt patet. Et sic antecedēs ruit, ac per hoc totus processus literæ.

¶ Ad hoc dicitur, quòd aliud est acquirere simpliciter actū secundū: & aliud est trāsire de vno actu secundo in alium: quia in acquisitiōe simpliciter actus secundi, quando scilicet anima ex nō operante fit operans, consistit profectus ipsius animæ: proficit enim acquirendo suam perfectionē & finē, propter quē est. vnūquodque enim est propter suā operationem, vt dicitur 2. Cæl. Transeūdo verò de vno actu secundo in alium, non consistit profectus ipsius animæ: vt patet ex eo quòd quandoq. ad imperfectiorem actum secundum contingit ex perfectiori transire: vbi nō proficere, sed deficere potius inuenitur. Et propterea licet nullum inconueniens sit ponere in Christi anima nouos multos actus secundos per successum temporis: inconueniens tamen esset ponere animam ipsius totaliter caruisse quandoque actu secundo: quia fuisset simpliciter imperfecta, tunc & verè profecisset, non secundum hanc vel illam perfectionem, sed simpliciter. quod excellentiæ animæ assumptę nō consonat. Et quia processus literæ fundatur non super hac vel illa perfectione actus secundi, sed super perfectione spirituali simpliciter, & super profectu secundū spiritualem perfectionem simpliciter: ideo verè assumit, & efficaciter concludit. Oportet enim ponere animā Christi à principio ita perfectam simpliciter, vt non profecerit simpliciter. ad hoc autem manifestè constat sequi & quòd à principio fuit in actus secundi perfectione, & quòd oppositum, scilicet quòd fuerit in principio totaliter absque secundo actu repugnat perfectioni simpliciter ipsius animæ à principio. Et propterea optime illatum est, quod habuit in primo instanti illas operationes, quas potuit in illo instanti habere, seruato, intellige tu, naturæ & decentiæ ordine. Quod dico ne confusionem seruando, quæ est maioris ratio de ista quàm de illa operatiōe, quod habita fuerit in illo primo instanti. absque dubio enim constat, primum operum nostrorum, quo reliquis vtimur, consistere in libero arbitrio: & ideo optime conclusum in litera non solùm de possibili, sed de facto in anima Christi tunc.

* Alias non statim.

¶ Super

¶ Super Quaestionis tricesimaquarta Articulum tertium.

Annot. Titulus clarus est de merito proprie dicto intelligitur.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio: Christus in primo suae conceptionis instanti meruit. Probatur: Christus in primo suae conceptionis instanti per gratiam sanctificatus fuit sanctificatione perfectissima, ergo secundum proprium motum liberi arbitrij in Deum fuit sanctificatus: ergo in primo instanti suae conceptionis meruit. Antecedens probatur quia sanctificatus est, vt esset aliorum sanctificator. Consequentia verò prima probatur, distinguendo duplicem sanctificationem modum, & comparando eos. Distinctio est: Sanctificatio duplex, vel per proprium sanctificati actum, vel non per proprium, sed Ecclesiae fidem. Comparatio est: Prima est perfectior: tum quia actus est perfectior habitu, tum quia per se est perfectius eo quod est per aliud. Secunda autem consequentia probatur quia motus liberi arbitrij in Deum est meritorius.

3. dist. 18. q. 1. art. 3. q. 3. Et dist. 14. art. 3. q. 6. & dist. 18. art. 3. & 5. 6. Et veri. q. 29. art. 8. Et opusc. 3. c. 223. & 224.

Annot. ¶ Aduerte & diligenter hic, qui sacramenta Ecclesiae saepius frequentas, quod sanctificatio adultorum est per proprium actum liberi arbitrij tendentis in Deum: & similiter augmentum sanctificationis est per augmentum actus liberi arbitrij tendentis in Deum, hinc enim fit, vt cum frequentatione sacrorum mysteriorum non crescat sanctificatio hominis quia scilicet homo per proprium liberi arbitrij actum non concurrit eo augmento, quod sanctificatio, quae fieri deberet, exigeret. Hinc fit, vt suscipientes sacramenta in ipso susceptionis actu maximè debeant actualiter in Deum actu dilectionis consurgere.

Annot. ¶ In responsione ad primum aduerte, quod in actu liberi arbitrij propriè loquitur Autor, vt patet tum ex eo quod sermo eius est formalis, & liberum arbitrium saepe nominat: tum ex eo quod in praecedenti ar. in responsione ad secundum expressè ad actum electionis descendit. Et hoc ideo diximus, vt percipias, tam in Angelis, quam in Christi anima, primum actum meritorium verè fuisse actum liberum quamuis non indifferentem ad bonum & malum, sed ex natura sua naturae ordine (vt in litera dicitur) determinatum ad bonum. Nam non solùm voluntas, sed liberum arbitrium (vt in litera dicitur) per se & naturaliter se habet ad bonum, ad malum autem per aliud, hoc est per bonum, à quo deficiendo, malum incurrit, & praeter naturam: malum enim abscissio ab eo, quod est secundum naturam, alioquin malitiae rationem non haberet.

ti suae conceptionis habuerit animam rationalem, formato iam & organizato corpore eius, multo magis in eodem instanti poterat habere operationem sensus tactus.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Christus in primo instanti suae conceptionis mereri potuerit.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Christus in primo instanti suae conceptionis mereri non potuerit. Sicut enim se habet liberum arbitrium ad merendum, ita ad demerendum. Sed diabolus in primo instanti suae creationis non potuit peccare, vt in prima parte habitum est. Ergo neque anima Christi in primo instanti suae creationis (quod fuit primum instans conceptionis Christi) potuit mereri.

¶ Praeterea, Illud quod homo habet in primo instanti suae conceptionis, videtur ei esse naturale: quia hoc est ad quod terminatur sua generatio naturalis. Sed naturalibus nõ meremur, vt patet ex his quae dicta sunt in Secunda parte. Ergo videtur quòd vsus liberi arbitrij, quem Christus habuit secundum hominem in primo instanti suae conceptionis, non fuerit meritorius.

¶ Praeterea, Id quod semel aliquis meruit, iam fecit quodammodo suum: & ita nõ videtur quòd iterum possit illud mereri, quia nullus meretur quod suum est. Si ergo Christus in primo instanti suae conceptionis meruit, sequitur quòd postea nihil meruerit. quod patet esse falsum. Non ergo Christus in primo instanti suae conceptionis meruit.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit super Exo. Non habuit omnino Christus ex parte animae meritũ, quo potuisset proficere. Potuisset autem proficere in merito, si in primo instanti suae conceptionis non meruisset: ergo in primo instanti suae conceptionis meruit Christus.

CONCLVSIO.

Cùm Christus in primo instanti suae conceptionis fuerit sanctificatus, vt aliorum sanctificator esset, eodem quoque instanti eum meruisse dicendum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) Christus in primo instanti suae conceptionis sanctificatus fuit per gratiam. Est autem duplex sanctificatio: vna quidem adultorum, qui secundum proprium actum sanctificantur. Alia autem puerorum, qui non sanctificantur secundum proprium actum fidei, sed secundum fidem parentum vel Ecclesiae. Prima autem sanctificatio est perfectior, quàm secunda: sicut actus est perfectior, quàm habitus: & quod est per se, eo quod est per aliud. Cùm ergo sanctificatio Christi fuerit perfectissima (quia sic sanctificatus est vt esset aliorum sanctificator) consequens est quòd ipse secundum proprium motum liberi arbitrij in Deum, fuerit sanctificatus. qui quidẽ motus liberi arbitrij est meritorius. Vnde consequens est quòd in primo instanti suae conceptionis, Christus meruerit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd liberum arbitrium non eodem modo se habet ad bonum & ad malum. Nam ad bonum se habet per se & naturaliter, ad malum autem se habet per modum defectus & praeter naturam. Sicut autẽ Philosophus dicit in secundo de Caelo, Posterius est quod est praeter naturam, eo, quod est secundum naturam: quia id quod est praeter naturam, est quaedam excisio ab eo quod est secundũ naturam. Et ideo liberum arbitrium creaturae in primo instanti creationis potest moueri ad bonum merendo, non autem ad malum peccando, si tamen natura sit integra.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod illud, quod homo habet in principio suae creationis secundum communem naturae cursum, est homini naturale: nihil tamen prohibet quin aliqua creatura in principio suae creationis, aliquod beneficium gratiae à Deo consequatur. Et hoc modo anima Christi in principio suae creationis consecuta est gratiã, qua posset mereri. & ea ratione gratia illa, secundum quandam similitudinem dicitur fuisse illi homini naturalis: vt patet per August. in Enchir.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet idem esse alicuius ex diuersis causis. Et secundum hoc Christus gloriam immortalitatis, quam meruit in primo instanti suae conceptionis, potuit etiam posterioribus actibus & passionibus mereri, non quidem vt esset sibi magis debita, sed vt sibi ex pluribus causis deberetur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum Christus fuerit perfectus comprehensor in primo instanti suae conceptionis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus nõ fuerit perfectus comprehensor in primo instanti suae conceptionis. Meritum enim praecedit praemium, sicut & culpa poenam. Sed Christus in primo instãti suae conceptionis meruit: sicut dictũ est. Cùm ergo status comprehensoris sit principale praemium, videtur quòd Christus in primo instanti suae conceptionis non fuerit comprehensor.

¶ Praeterea, Dominus dicit Luc. vlt. Haec oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. Sed gloria pertinet ad statum comprehensoris. Ergo Christus non fuit in statu comprehensoris in primo instanti suae conceptionis, quando adhuc nullam sustinuerat passionem.

¶ Praeterea, Illud quod non conuenit nec homini nec Angelo, videtur esse proprium Deo, & ita nõ conuenit Christo secundũ quod homo. Sed semper esse beatum, nõ cõuenit nec homini nec Angelo: si enim fuissent cõditi beati, postmodum non peccassent. Ergo Christus secundum quod homo, non fuit beatus in primo instanti suae conceptionis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Beatus, quẽ elegisti & assumpsisti, quod secundũ gl. refertur ad humanam naturam Christi, quae assumpta est à verbo Dei in vnitatẽ personae. Sed in primo instãti cõceptionis fuit assumpta humana natura à verbo Dei in vnitatem personae. Ergo in primo instanti suae cõceptionis Christus, secundum quòd homo, fuit beatus, quod est esse comprehensorem.

CONCLVSIO.

¶ Christus in primo instanti suae conceptionis fuit actu comprehensor, Deum per essentiam caeteris clarius videndo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut ex dictis patet) non fuit conueniens, vt Christus in sua conceptione acciperet gratiam habitualem tantùm absque actu

¶ Super Quaestionis tricesimaquarta Articulum quartum.

Titulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore vna est conclusio: Christus in primo instanti suae cõceptionis fuit actu comprehensor, videndo Deũ per essentiã clarius caeteris creaturis. Probatur, & primò, quod habuerit gratiã maiorẽ omnibus cõprehensoribus: secundò, quod actu viderit plus caeteris. Primũ probatur: Christus accepit nõ gratiam nõ ad mensuram: ergo accepit gratiam, & quantum habẽt comprehensores, & maiorem omnibus. Antecedens ex Euangelio. Consequentia probatur: quia gratia viatoris minorẽ habet mensuram respectu gratiae cõprehensoris probatur: quia deficit ab illa. ex hoc enim sequitur, quod habeat gratiam quantam comprehensores, & rursus sequitur, quòd maior est omnibus: quia aliter fuisset mensurata ad aliam maiorem vel aequalem. Secunda verò pars probatur, quia gratia non fuit sine actu, probatur: quia inconueniens esse iam dictũ est, in Christo ponere gratiam habitualem sine actu.

Luc. 4. pro an. 3. add.

¶ Aduerte hic, quòd ex hoc loco apparet quid videatur sensisse Autor de illa quaestione in praecedente libro tacta, an gratia viatoris sit minor gratia comprehensoris secundũ suã quantitatẽ, an solùm ratione modi: quia scilicet comprehensor videt & viator non. Expressè siquidem hoc in loco est, ex hoc quod viatoris gratia deficit à gratia comprehensoris, infertur quod minorem habet mensurã. Et ne dubites, quòd de quantitate loquatur, subditur tanta & quanta. Et vt accipias hoc de ipsa essentia gratiae, & nõ de modo actus, subdit, & quia gratia illa non fuit sine actu: vbi monstrat se de ipsa essentia habitualis gratiae loquutum, ex hoc ipso quòd postea ad illius actum descendit. Et si sic est, consequens est, vt minimus comprehensor habuerit actualiter maiorem gratiam, quàm Ioan. Bap. & sanctus Petrus: & quicunque alius viator, dum in hac fuerunt vita. Et propterea gratia hic est sicut semen: ita quod quantò maior est hic gratia, tantò in patria erit maior gloria proportionaliter. Nunquam tamen gratia est in via, quanta est gratia consummata,

quae est gloriosior nec semen est, quanta est arbor sua, quantumcúque minima, nec animal suum quantumcunque paruum.

accepit enim gratiam non ad mensuram, vt supra habitū est. Gratia autē viatoris cùm sit deficiēs à gratia cōprehēsoris, habet mensurā minorē respectu gratiae cōprehensoris. Vnde manifestum est, quod Christus in primo instanti suae conceptionis, accepit non solùm tantam gratiam quantam comprehensores habent, sed etiam omnibus comprehensoribus maiorem. Et quia gratia illa non fuit sine actu, consequēs est quòd actu fuerit comprehensor, videndo Deum per essentiam clarius caeteris creaturis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd (sicut supra dictum est) Christus non meruit gloriam animae, secundum quam dicitur comprehensor, sed gloriam corporis ad quam per suam passionem peruenit.

¶ Vnde patet responsio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Christus ex hoc quòd fuit Deus & homo, in sua humanitate habuit aliquid prae caeteris creaturis: vt scilicet statim à principio esset beatus.

QVAESTIO TRICESIMAquinta, De natiuitate Christi, in octo articulos diuisa.

CONSEQVENTER post Christi conceptionem agendum est de eius natiuitate. Et primò, quantum ad ipsam natiuitatem. secundò quantum ad natiuitatis manifestationem.

¶ Circa primum quaeruntur octo.

¶ Primò, vtrùm natiuitas sit naturae vel personae.

¶ Secundò, vtrùm Christo sit attribuenda alia natiuitas praeter aeternam.

¶ Tertiò, vtrùm secundum natiuitatē temporalem beata Virgo sit mater eius.

¶ Quartò, vtrùm debeat dici mater Dei.

¶ Quintò, vtrùm Christus secūdum duas filiatiōes sit filius Dei patris & Virginis matris.

¶ Sextò, de modo natiuitatis.

¶ Septimò, de loco.

¶ Octauò, de tempore natiuitatis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm natiuitas sit naturae vel personae.

3. dist. 8. art. 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd natiuitas naturae conueniat magis, quàm personae. Dicit enim August. in lib. de fide ad Petrum, Natura aeterna atque diuina, non posset concipi & nasci ex humana natura, nisi secundum veritatem humanae naturae. Si igitur diuinae naturae conuenit concipi & nasci ratione humanae naturae, multò magis conuenit humanae naturae.

¶ Praeterea, Secundum Philosophum in 5. Meta. nomen naturae à nascendo sumptum est. Sed denominationes fiunt secundū similitudinis conuenientiam, ergo videtur, quòd natiuitas magis pertineat ad naturā, quàm ad personam.

¶ Praeterea, Illud propriè nascitur quod per natiuitatem incipit esse. Sed per natiuitatem Christi non incepit esse persona Christi, sed eius humana natura ergo videtur quòd natiuitas propriè pertineat ad naturam, non ad personam.

¶ SED CONTRA est, quòd Dam. dicit in 3. lib. Natiuitas hypostasis est, nō naturae.

CONCLVSIO.

¶ Natiuitas vt subiecto, quod nascitur, attribuitur diuinae personae, naturae verò vt termino.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd natiuitas potest attribui alicui dupliciter. vno modo sicut subiecto: alio modo sicut termino. Sicut subiecto quidem attribuitur ei quod nascitur. hoc autē propriè est hypostasis, nō natura. Cū enim nasci sit quoddā generari, sicut generatur aliquid ad hoc quòd sit, ita nascitur aliquid ad hoc quòd sit. Esse autem propriè est rei subsistentis: nam forma, quae nō subsistit, dicitur esse solùm, quia ea aliqd est. Persona autem vel hypostasis significatur per modum subsistentis: natura autem significatur per modū formae, in qua aliquid subsistit. Et ideo natiuitas tāquam subiecto nascēti, propriè attribuitur personae vel hypostasi, nō naturae. Sed sicut termino attribuitur natiuitas naturae. terminus enim generationis & cuiuslibet natiuitatis est forma: natura autem per modum formae significatur. Vnde natiuitas dicitur esse via in naturam, vt patet per Philosophū 2. Phys. terminatur enim naturae intentio ad formā seu naturam speciei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd propter identitatē, quae in diuinis est inter naturā & hypostasim, quandoque natura ponitur pro persona vel hypostasi. Et secundū hoc dicit Aug. naturā diuinā esse conceptā & natā: quia scilicet persona Filij est concepta & nata secundum humanam naturam.

¶ Ad secundū dicendū, quòd nullus motus seu mutatio denominatur à subiecto quod mouetur: sed à termino motus, à quo speciē habet. Et propter hoc natiuitas nō denominatur à persona quae nascitur, sed à natura, ad quam natiuitas terminatur.

¶ Ad tertium dicendū, quòd natura propriè loquēdo, nō incipit esse, sed magis persona incipit esse in aliqua natura: quia (sicut dictū est) natura significatur, vt quo aliquid est: persona autem significatur, vt quae habet esse subsistens.

¶ Super Quaestionis tricesimaquinta Articulum primum.

Annot. PRo hac quaestione in tit. primi arti. notandi sunt termini omnes. & primò, quòd natiuitas sumitur propriè & formaliter, vt continet natiuitatem in vtero & natiuitatem ex vtero, ita quòd non tractabitur solùm de natiuitate ex vtero, sed etiam de natiuitate in vtero: vt testantur quinque primi articuli huius quaestionis. Est autem differentia inter conceptionem & natiuitatem in vtero formalis, quia conceptio attenditur penes captionem rei ad concipientem: ex hoc enim dicitur mulier cōcipere, quòd simul apud se capit quod generandum est. Natiuitas autem attenditur penes egressum à parente: ex hoc enim res nasci dicitur, quòd ad naturā pergit, est enim via in naturam. Vnde natiuitas tunc perfectè consummata est, quādo ex vtero proles exit: quia tunc primò adipiscitur propriam naturam, vt res omnino separata à matre. Quandiu enim est in vtero proles, est aliquid matris. & propterea tunc simpliciter & absolutè dicimus quòd homo natus est.

¶ Tractauit ergo Autor prius de Christi conceptione, & nunc de natiuitate: nō quia prius consideranda fuit ratio conceptionis, & postea natiuitatis in vno & eodē opere, quo conceptus & natus est in vtero. Tum quia natiuitas simpliciter & absolutè nūcupata: quae scilicet est ex vtero (vnde tractatus iste denominatur) posterior est omnino conceptione & sic fuit vt in principio tractatus de natiuitate inchoaretur ratione natiuitatis suā in vtero.

¶ Notandum est deinde, quòd cōparatio distinctionem comparatorū exigit: & propterea natura & persona inter quae fit hic comparatio in ordine ad natiuitatem, sumuntur in hoc articulo vt abinuicem distinguuntur: hoc est natura secundum rationē naturae, vt scilicet actū naturae seu formae exercet, quae exprimitur per ly vt quo, & similiter persona secundum rationem hypostasis: vt scilicet actum personae exercet, qui significatur per ly vt quod. Distinguuntur siquidem natura & persona vt quo & quod: est enim natura qua hypostasis est id quod est.

¶ Notandum demum est, quod in hoc primo arti. non est quaestio de persona Christi & natura eius, sed in communi de natura & persona, vt titulus ipse sonat. In sequenti siquidem art. an Christo conueniat temporalis natiuitas, quaeritur. & ideo ad vniuersalissimam distinctionem inter naturam & personam (quae illis est dicta differentia) recurrendum est: vt etiam ex Autore in corpore articuli percipere potes, dum ex distinctione secundum modum significandi inter naturam & personam, differentiam inter naturam & personam aperuit.

Comment. ¶ In corpore arti. ponitur primò vna distinctio bimembris: deinde respondetur quaesito duabus conclusionibus singulis iuxta singula distinctionis membra. Distinctio est: Natiuitas potest alicui dupliciter attribui, vel sicut subiecto, vel sicut termino. Prima conclusio est: Natiuitas attribuitur nō naturae, sed personae vt subiecto nascenti. Secunda: Natiuitas naturae attribuitur vt termino.

Annot. ¶ Aduertendū est hoc in loco cautissimè quòd distinctio ista nō est intelligenda vt sonat. nam dupliciter potest intelligi, vel de subiecto inhaesionis: vt scilicet illi dicatur attribui natiuitas vt subiecto in quo subiectiuè est natiuitas, sicut motus vel mutatio est in subiecto, cui inhaeret seu inest motus seu mutatio: quemadmodum si manus calefiat, calefactio est subiectiuè in manu, & si ex aqua fit aër, generatio aëris est subiectiuè in materia prima, quae transmutatur in aërem. Et sic non sumitur in proposito: tū quia natiuitas hac in litera dicitur esse in persona, vt in subiecto: constat autem personā non esse subiectum inhaesionis respectu natiuitatis, quia natiuitas est subiectiuè in materia prima, quum sit species generationis substātialis: & quia natiuitas quandiu durat, nō est adhuc persona, quae nascitur, & quàm primùm persona est, natiuitas desinit. Tum quia in litera insinuatur exclusio istius sensus: dum concludendo dicitur quòd natiuitas tanquā subiecto nascenti propriè attribuitur personae: non enim frustra addidit ly nascēti, sed vt monstraret quòd nō loquitur de subiecto inhaesionis. Vel potest intelligi de subiecto denominationis: vt scilicet illi attribuatur natiuitas vt subiecto, quod denominatur propriè à natiuitate nascēs & natum. Et sic sumitur in proposito. Tū quia medius terminus probans, & declarans conclusionem primam, est, quòd id quod nascitur, est vt subiectum: & similiter cōclusio, vt dictum est, dicit vt subiecto nascēti. Tum quia sic omnia quae in litera dicuntur, absque scrupulo vera inueniuntur & consona. Tū quia Autor tam in distinctione, quàm in probatione, quàm etiā in conclusione, nunquā loquitur de subiecto & termino natiuitatis: sed loquitur de sicut subiecto & de sicut termino natiuitatis, vt patet in litera: praeponendo siquidem semper ly sicut, aut ly tanquam, manifestauit quod non de subiecto aut termino propriè loquebatur, sed de his quae se habent vt subiectum & vt terminus. Et hic est procul dubio verus & formalis sensus istius literae: persona siquidem est subiectum propriū denominationis respectu natiuitatis. nam propriè loquendo, Sortes est qui nascitur, & postea natus est.

Comment. ¶ Conclusio ergo prima quoad vtranque sui partem sic probatur. Quod nascitur est tanquam subiectū natiuitatis: ergo quod est, ergo subsistens, ergo persona & non natura. Antecedens pro euidēti relinquitur, & verè euidēs est cognitis terminis. Prima consequentia probatur quia quod nascitur, nascitur ad hoc quòd sit. Quod probatur, quia nasci est quoddam generari: quod generatur autem, generatur ad hoc quod sit. Secūda verò cōsequentia probatur: quia esse est propriè subsistētis. Quod probatur: quia forma nō subsistens nō dicitur esse vt quae est, sed vt qua aliquid est. Tertia autē consequentia probatur, quia persona significatur per modū subsistentis: natura autē per modū formae. Perspice in hac deductione quae diximus, quòd de subiecto denominationis intendit: quia ex modis significandi probat conclusionem. Modus enim significandi variat non solùm proprietatem, sed veritatem enunciationis: dictum est enim in 1. lib. propter eum istam esse falsam, Deitas generat deitatem: & istam veram, Deus generat Deum. Et conformiter hic dicitur, quòd natura nō nascitur, nec est nata: sed persona est quae nascitur, & est

& est nata: hoc enim sit personã & nõ naturam esse subiectũ denominationis respectu natiuitatis, hoc est, esse cui vt subiecto attribuitur natiuitas. Et simile q̃ est videre in probatione secundæ conclusionis, dũ ipsa etiam ex modo significandi probatur.

3. dist. 14. q. 1. artic. 2. ad 4. Et 3. dis. 8. ar. 4. q. 1. Et de veno art. 2. ad 16.

¶ Secũda cõclusio probatur primò: Terminus natiuitatis est forma: ergo natura. Antecedẽs patet: quia terminus cuiuslibet generatiõis est forma. Cõsequentia probatur: quia natura significatur per modũ formæ. Confirmatur secũdò: quia natiuitas dicitur via in naturã, ex 2. Physi. & exponitur: q̃a intentio naturæ ad formã seu naturam terminatur.

Annot. ¶ Aduerte hic, q̃ natura nõ solùm se habet vt terminus in denominãdo ipsam natiuitatẽ (à terminis enim denominantur generatiões) sed & secundũ rem natura habet termini rationẽ: quoniã ad naturã terminatur secũdũ rẽ generatio. Et propterea Autor ex parte rei etiã rationẽ attulit ex intentione naturæ vtentis generatione vt via in naturã, ad quam tendit.

¶ *Super Quæstionis trecesimaquinta Articulum secundum.*

Commẽt. Titulus clarus.

¶ In corpore vna est cõclusio. Necessè est Christo attribuere duas natiuitates. vnã qua æternaliter natus est à Patre: aliã, qua tẽporaliter natus est à matre. Probat. In Christo sunt duæ naturæ: quarũ vnã ab æterno à Patre, alterã tẽporaliter à matre habet: ergo Christo attribuẽdę sunt duæ natiuitates, &c. Antecedens ex fide. Consequẽtia probatur: q̃a natura se habet ad natiuitatẽ vt terminus ad motum. motus autẽ diuersificatur secũdũ diuersitatẽ terminorũ, 5. Phy. Ex hoc enim manifestè sequitur q̃ diuersitas naturarũ terminantiũ, inferat diuersas natiuitates: ac per hoc duæ naturæ inferunt duas natiuitates.

¶ In respõsione ad vltimũ habes in litera satisfactionẽ ad rẽ. Si ad formã instantis q̃ bis exigit interruptionẽ mensuræ inter primũ actum & secundũ respondere captis, dicito q̃ est verũ, si primus & secũdus actus mẽsurãtur mẽsura durationis vnius rationis, puta q̃ tempus sit vtriusq; mẽsura, aut æternitas sit vtriusq; mẽsura. Oportet enim interrupto tẽpore curreret, qui bis currit in tempore & similiter oporteret interrupta æternitate nasci, q̃ bis in æternitate diceretur natus. Sed diuersarũ rationũ existentibus mensuris,

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm attribuenda sit Christo aliqua natiuitas temporalis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Christo non sit attribuenda aliqua natiuitas temporalis. Nasci enim est velut quidam motus rei non extantis, antequam nascatur, id agẽs beneficio natiuitatis, vt sit. Sed Christus ab æterno fuit: ergo nõ potuit temporaliter nasci.

¶ Præterea, Illud quod est in se perfectum, natiuitate non indiget. Sed persona filij Dei ab æterno fuit perfecta. Non ergo indiget temporali natiuitate. Et ita videtur quòd nõ sit temporaliter natus.

¶ Præterea, Natiuitas propriè personæ conuenit. Sed in Christo est vna tantùm persona. ergo in Christo est tãtùm vna natiuitas.

¶ Præterea, Quod duabus natiuitatibus nascitur, bis nascitur. Sed hæc videtur esse falsa, Christus est bisnatus, quia natiuitas eius, qua de Patre est natus, interruptionem non patitur, cùm sit æterna: quod tamen requiritur ad hoc aduerbium bis. ille enim dicitur bis currere, qui cum interruptione currit. Ergo videtur quòd in Christo non sit ponenda duplex natiuitas.

¶ SED CONRTA est quod Damasc. dicit in 3. lib. Confitemur duas Christi natiuitates: vnam, quæ est ex Patre, æternam, & vnam, quæ est in vltimis temporibus propter nos.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm duæ fuerint in Christo naturæ, necesse est duas illi attribuere natiuitates. vnam æternam, qua æternaliter à Patre processit, aliam temporalem, qua temporaliter à matre natus est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) natura comparatur ad natiuitatem, sicut terminus ad motum vel mutationem. Motus autem diuersificatur secundum diuersitatem terminorum: vt patet per Philosophum in 5. Physi. In Christo autem sunt duæ naturæ, diuina scilicet & humana: quarum vnam accepit ab æterno à Patre, alteram accepit temporaliter à matre. Et ideo necesse est attribuere Christo duas natiuitates: vnam, qua æternaliter natus est à Patre: aliam, qua temporaliter natus est à matre.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hæc fuit obiectio cuiusdam Feliciani hæretici: quam Aug. in lib. contra Felicianũ sic soluit, Fingamus, inquit, sicut plerique volunt, esse in mundo animam generalem, quæ sic ineffabili motu semina cuncta viuificet, vt non sit concreta cum genitis, sed vitam præstet ipsa gignendis. Nempe cùm hæc in vterum, passibilem materiam ad vsus suos formatura peruenerit, vnam facit secum esse personam eius rei, quam non eandem constat habere substantiam: & fit operante anima, & patiente materia, ex duabus substantiis vnus homo. Sicque animam nasci fatemur ex vtero, non quia antequam nasceretur, quantum ad se attinet, ipsa penitus non fuisset. Sic ergo, imò sublimius natus est de matre filius Dei secundum hominem, eo pacto quo cum corpore nasci docetur & animus: non quia vtriusque sit vna substantia: sed quia ex vtraque fit vna persona. Non tamen ab initio carnis incepisse dicimus Dei filium, ne temporalem credas aliquis deitatem, non ab æterno filij Dei nouimus carnem, ne non veritatem humani corporis, sed quandam eum suscepisse putemus imaginem.

¶ Ad secundum dicendum quòd hæc fuit ratio Nestorij, quam soluit Cyrillus in quadam Epistola dicens, Non dicimus, quòd filius Dei indiguerit necessariò propter se secunda natiuitate post eam, quæ ex Patre est. est enim fatuum & indoctum, existentem ante omnia secula, & consempiternum Patri indigere dicere initio, vt sit secundò. Quoniam autem propter nos & propter nostram salutem vniens sibi secundum subsistentiam, quod est humanum, processit ex muliere, ob hoc dicitur nasci carnaliter.

¶ Ad tertium dicendum, quòd natiuitas est personæ vt subiecti, naturæ autem vt termini. Possibile est autem vni subiecto plures transmutationes inesse, quas tamen necesse est secundum terminos variari. Quod tamen non dicimus, quasi æterna natiuitas sit transmutatio aut motus, sed quia significatur per modum mutationis, aut motus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Christus potest dici bis natus secundum duas natiuitates. Sicut enim dicitur bis currere, qui currit duobus temporibus, ita potest dici bis nasci, qui semel nascitur in æternitate, & semel in tempore: quia æternitas & tempus multò magis differunt quàm duo tempora, cùm tamen vtrunque designet mensuram durationis.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrùm secundum temporalem Christi natiuitatem, beata Virgo possit dici mater eius.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd secundum temporalem natiuitatẽ Christi beata Virgo non possit dici mater eius. Vt enim suprà dictum est, beata virgo Maria nihil actiuè in generatione Christi operata est, sed solam materiam ministrauit. Sed hoc non videtur sufficere ad rationem matris: alioquin lignum diceretur esse mater lecti aut scamni. Ergo videtur quòd beata Virgo non possit dici mater Christi.

¶ Præterea, Christus ex beata Virgine miraculosè natus est. Sed miraculosa generatio non sufficit ad rationem maternitatis vel filiationis: non enim dicimus Euam fuisse filiam Adæ. Ergo videtur quòd nec Christus debeat dici filius beatæ Virginis.

¶ Præterea, Ad matrem pertinere videtur decisio seminis. Sed sicut Damasc. dicit in 3. lib. corpus Christi non seminaliter, sed conditiuè à Spiritu sancto formatum est. ergo videtur quòd beata Virgo non debeat dici mater Christi.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matthæi primo, Christi generatio sic erat: Cùm esset desponsata mater Iesu Maria, Ioseph, &c.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm Christi corpus de Virgine matre sumptum ex purissimis eius sanguinibus formatum fuerit, verè beata Virgo mater illius dicitur.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ beata Virgo est vera & naturalis mater Christi. Sicut enim suprà dictum est, corpus Christi non est de cælo allatum, sicut Valentinus

actus (puta intellectionis, volitionis, natiuitatis, dũ vna intellectio, aliquis est in æternitate, & altera in tempore, & sic de aliis) potest dici ille bis intellexit ipsũ, dũ semel in æternitate & semel in tẽpore absq; æternitatis interruptione. & ratio in litera assignatur: q̃a plus differũt etiã vt mensuræ durationis æternitas, & tẽpus, quàm duo tẽpora interrupta; puta hodie & post cras. Nõ oportet igitur natiuitatẽ Christi diuinã interruptionẽ habere respectu natiuitatis Christi humanę: & ad hoc vt Christus verè dicatur bis natus q̃a plus differt mẽsura diuinæ natiuitatis à mẽsura humanæ natiuitatis, quàm si vna fuisset ante mille annos, & alia hodie.

¶ *Super Quæstionis trecesimaquinta Articulum tertium.*

Annot. Titulus, an beã Virgo verè possit dici mater Christi.

Comm. ¶ In corpore vna cõclusio: Beata virgo est verè mater Christi. Probatur: Corpus Christi nõ est de cęlo allatũ, sed de Virgine matre sumptũ, & ex purissimis sanguinibus eius formatũ: ergo beata Virgo est verè mater Christi. Antecedẽs quo ad primã partẽ ex opposita hæresi Valẽtini patet, quo ad reliquas patet ex autoritate. Cõsequẽtia probatur: q̃a hoc solũ requiritur ad rationẽ matris.

3. dist. 4. q. 2. ar. 2.

¶ Circa probationẽ hanc dubiũ nouitiorũ occurrit: q̃a arguit vitiũ petitionis principalis in ea, dũ assumitur q̃ corpus Christi sumptum est ex Virgine matre: nã probandũ erat q̃ illa mulier esset mater. Nec valet dicere q̃ assumitur corpus Christi sumptũ ex matre: & cõcluditur, Christi esse matrẽ: quoniã tota quęstio de Christo est ratione corporis, an sit beata Virgo mater eius, & in vnã veniunt quęstionẽ an ratione corporis, an Christi beata Virgo sit mater.

Et 4. di. 4. q. 3. ar. 2. & 4. Et opus. 3. c. 2. & 23. Et opusc. 4. cap. 4.

Annot. ¶ Ad hoc dicitur, q̃ ly ex matre, in præmissis assumptũ breuitatis causa assumptũ est, vt vno vocabulo exprimeret modus, quo corpus Christi sumptũ est ex beata Virgine, ac si dixisset, Corpus Christi sumptũ est ex beata Virgine in loco naturali generationis, & per operationẽ naturalẽ mulieris ad cõceptionẽ, & ex materia naturali, quam explanauit subdẽdo, & ex purissimis sanguinibus, &c. vbi patet nullã incidere suspicionẽ petitionis principij.

Annot. ¶ In respõsione ad tertiũ, aduerte ad crebrã repetitionem nõ necessariã esse virtus seminis ... ad generationẽ & intellige Autorẽ nõ sensisse,

ꝙ semen

hæreticus posuit: sed de Virgine matre sumptum, & ex purissimis sanguinibus eius formatum. Et hoc solum requiritur ad rationē matris: vt ex suprà dictis patet. Vnde beata Virgo verè est mater Christi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) paternitas siue maternitas & filiatio, non cōpetunt in quacunque generatione, sed in sola generatione viuentium. Et ideo si aliqua inanimata ex aliqua materia fiant: non propter hoc consequitur in eis relatio maternitatis & filiationis: sed solùm in generatione viuentium, quæ propriè natiuitas dicitur.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut Damas. dicit in 3. lib. natiuitas temporalis, qua Christus est natus propter nostram salutē, est quodammodo secundum nos: quoniam natus est homo ex muliere: & tempore conceptionis debito. Super nos autem, quoniā non ex semine, sed ex Spiritu sancto & sancta Virgine, supra legem conceptionis. Sic igitur ex parte matris natiuitas illa fuit naturalis, sed ex parte operationis Spiritus sancti fuit miraculosa. vnde beata Virgo est vera & naturalis mater Christi.

¶Ad tertium dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) resolutio seminis fœminæ, non pertinet ad necessitatem conceptus. & ideo resolutio seminis non ex necessitate requiritur ad matrem.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm beata Virgo debeat dici mater Dei.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd beata Virgo non debeat dici mater Dei. Non enim dicendum est circa diuina mysteria, nisi quod ex sacra Scriptura habetur. Sed nunquam in sacra Scriptura legitur, quòd sit mater aut genitrix Dei, sed quòd sit mater Christi vel mater pueri: vt patet Matth. 1. Ergo non est dicendū quòd beata Virgo sit mater Dei.

¶Præterea, Christus dicitur Deus secundū diuinam naturam. Sed diuina natura non accepit initium essendi ex Virgine. ergo beata Virgo non est dicenda mater Dei.

¶Præterea, Hoc nomen Deus, communiter prædicatur de Patre & Filio & Spiritu sancto. Si ergo beata Virgo est mater Dei, videtur sequi quòd beata Virgo sit mater Patris & Filij & Spiritus sancti, quod est inconueniens. Non ergo beata Virgo debet dici mater Dei.

¶SED CONTRA est quod in capitulis Cyrilli approbatis in Ephesina synodo, legitur: Si quis non confitetur Deum esse secundum veritatem Emanuel, & propter hoc Dei genitricem sanctam Virginē (genuit enim carnaliter carnem factam ex Deo Verbum) anathema sit.

CONCLVSIO.

¶Beata Virgo verè fuit mater Dei, & cōtrarium asserere, hæreticum est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) omne nomen significans in concreto naturam aliquam, potest supponere pro qualibet hypostasi illius naturæ. Cùm autem vnio, Incarnationis sit facta in hypostasi (sicut suprà dictum est) manifestum est quòd hoc nomen Deus, potest supponere pro hypostasi habente humanā naturam & diuinam. Et ideo quicquid conuenit diuinæ naturæ vel humanæ, potest attribui illi personæ: siue secundum quòd pro ea supponit nomen significans diuinam naturam, siue secundum quòd pro ea supponit nomen significans humanam naturā. Concipi autem & nasci, personæ attribuitur & hypostasi, secundum naturam illam, in qua concipitur & nascitur. Cùm igitur in ipso principio conceptionis fuerit humana natura assumpta à diuina persona (sicut prædictum est) consequens est quòd verè possit dici Deum esse conceptum & natum de Virgine, ex hoc autem dicitur aliqua mulier alicuius mater, quòd eum concepit & genuit: vnde consequens est quòd beata Virgo verè dicatur mater Dei. solùm enim sic negari posset, beatam Virginem esse matrem Dei, si vel humanitas prius fuisset subiecta cōceptioni & natiuitati, quàm homo ille fuisset filius Dei (sicut Photinus posuit) vel humanitas non fuisset assumpta in vnitatem personæ vel hypostasis verbi Dei, sicut posuit Nestorius. Vtrumque autem horum est erroneum, vnde hæreticum est negare beatam Virginem esse matrem Dei.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hæc fuit obiectio Nestorij. Quæ quidem soluitur ex hoc, quòd licet non inueniatur expressè in Scriptura dictum, quòd beata Virgo sit mater Dei: Inuenitur tamen expressè in Scriptura quòd Iesus Christus est verus Deus, vt patet 1. Ioan. vlt. & quòd beata Virgo est mater Iesu Christi, vt patet Matthæ. 1. vnde sequitur ex necessitate ex verbis Scripturæ, quòd sit mater Dei. Dicitur etiam Roma. 9. quòd ex Iudæis est secundū carnem Christus, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Non autem est ex Iudæis nisi mediante beata Virgine. Vnde ille, qui est super omnia Deus benedictus in secula, est verè natus ex beata Virgine, sicut ex sua matre.

¶Ad secundum dicendum, quòd illa est obiectio Nestorij, sed Cyrillus in quadam epistola contra Nestoriū, eam soluit, sic dicens, Sicut hominis anima cum proprio corpore nascitur, & tanquam vnum reputatur, & si voluerit quispiam dicere, quòd est genitrix carnis, non tamen & animæ genitrix, nimis superfluè loquitur. Tale aliquid gestum percipimus in generatione Christi: natum est enim ex Dei Patris substantia, Dei verbum: quia verò carnem assumpsit, necessarium est confiteri, quia natum est secundū carnem ex muliere. Dicendū est ergo quòd beata Virgo dicitur mater Dei, non quia sit mater diuinitatis, sed quia personæ habentis diuinitatem & humanitatem est mater secundum humanitatem.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc nomen Deus, quamuis sit cōmune tribus personis: tamen supponit quandoq; pro sola persona Patris, quandoque pro sola persona Filij, vel Spiritus sancti: vt suprà habitum est. Et ita cùm dicitur, beata Virgo est mater Dei, hoc nomen Deus supponit pro sola persona Filij incarnata.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm in Christo sint duæ filiationes.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd in Christo sint duæ filiationes. Natiuitas enim est causa filiationis. Sed in Christo sunt duæ natiuitates, ergo etiam in Christo sunt duæ filiationes.

---

quòd semē mulieris sit excrescentia viri (vt Aristoteles putauit) sed quòd concurrat ad generationem, non necessariò tamen. Et propterea apud Autorem ex hoc ipso, quòd semen mulieris ordinatū est ad generationem, licet non necessariò, habetur ratio peccati mollicìei in muliere voluntariè seminante sola: abutitur enim semine ad generationem ordinato.

¶Super Quæstionis tricesimaquinta Articulum quartum.

Titulus clarus vt sonat.

Comment. ¶In corpore duę sunt conclusiones. Prima est: beata virgo verè dicitur mater Dei. Secunda est. Hæreticū est negare beatam Virginē esse matrem Dei. Prima conclusio probatur: Omne nomen significans in concreto aliquā naturam, potest supponere pro qualibet hypostasi illius naturæ ergo ly Deus, potest supponere pro hypostasi diuinæ & humanæ naturæ: ergo personæ illi supposite vel nomine Dei, vel hominis potest attribui quicquid ratione diuinæ vel humanæ naturæ conuenit: ergo verè potest dici Deum conceptum & natū de Virgine ergo beata Virgo verè potest dici mater Dei. Antecedens patet: prima consequētia probatur: qa vnio Incarnationis facta est in hypostasi. Secunda ex eisdem est euidens. Tertia probatur: quia concipi & nasci attribuitur hypostasi secundum naturam illam, in qua cōcipitur & nascitur: iam autē ex dictis patet, hypostasim Verbi à principio conceptionis vnitam naturæ humanæ. Quarta probatur: quia ex hoc aliqua mulier dicitur alicuius mater, quòd eum cōcepit & genuit. ¶Secunda cōclusio probatur: Solis duobus modis hæreticis posset negari, beatam Virginem esse matrem Dei: ergo hæreticum est, &c. Antecedēs phatur & quo ad modos & quo ad hæresim. quo ad modos quidam: quia alter est quo poneretur homo ille prius cōceptus, quàm fuerit filius Dei, alter verò est, quo ille homo poneretur non esse filius Dei personaliter Quo ad hæresim verò: quia primum fuit Photini: secundum Nestorij. Omnia clara sunt.

3. dist. 4. q. 2. art. 2. Et 4. sen. ca. 34. 43. & 45. Et opusc. 3. c. 229.

¶Super Quæstionis tricesimaquinta Articulum quintum.

Titulus de filiationibus realibus, hoc est, an ambæ sint reales relationes, intelligitur.

Comment. ¶In corpore quatuor sunt. primò ponuntur duæ circa quæsitū opiniones. secundò tractatur in communi, penes quæ attēduntur vnitas, vel pluralitas relatiōis realis. tertiò applicatur ad Christi filiationē, quartò respōdetur quæsito. ¶Quoad primum, prima opinio ponit duas reales in Christo filiationes, propter plures natiuitates, quæ sunt causæ: secunda ponit vnam tantùm propter vnitatem personæ, quæ est subiectum.

¶Quo ad secundum aduertendum est, quòd tria concurrunt ad realem relationem, scilicet causam non quæcunque, sed ea quæ fundat relationem (vt albedo respectu similitudinis, & quantitas respectu qualitatis, & generatio actiua respectu paternitatis, & similia) subiectū, in quo scilicet est subiectiuè ipsa relatio, vt paternitas in persona Patris. & sic de aliis. Et terminus ad quem vt ad correlatiuū relatio est, vt filiatio est ad quem, dicitur paternitas: & sic de aliis. Et quia hæc inueniuntur concurrere ad esse relationis, & vnitas aut pluralitas ad esse rei spectant, ideò Autor in communi tractare volens hic de vnitate vel pluralitate relatiōis realis, de qua est sermo, ab istis tribus inchoauit, & per hæc tria discurrit, proponendo, quòd penes causam vel subiectum & nō penes terminū relatio plurificatur, excludendo primò terminum, asserens penes quem vnitas aut pluralitas relationis realis attenditur. Probat autem hoc, ex eo quòd si ad pluralitatem terminorū multiplicaretur realis relatio, sequeretur quòd Sortes esset filius duabus filiatiōibus realibus specie differētibus: quia est filius patris & matris. quod est inconueniens: quia vna natiuitate est vtriusque filius. Et hoc secundo infert penes vnitatem causæ attēdi vnitatem specificam relatiōis, & manifestat hoc primò in filiatione penes natiuitatem, secundò in magistro penes vnam doctrinam, & in domino penes vnū dominium. Et inde tertiò prosequitur pluralitaté specificam attendi penes specificam pluralitatem causæ: quod manifestat in magisterio Grammaticæ & Logicæ: & sic de aliis. Et demum vnitatem numeralem relationis non penes causam, sed subiectum ponit: & manifestat in patre respectu multorum filiorum, in quo nec plures species paternitatis, quia generationes sunt eiusdem speciei, nec plures numero, quia forma eiusdem rationis, non potest multiplicari in eodem subiecto.

3. dist. 8. art. 5. Et quol. 9. art. 2. Et quol. 9. q. 2. art. 3. Et opusc. 3. c. 229.

¶Ad tertium duo de filiatione

¶Præterea, Filiatio, qua quis dicitur filius alicuius, vt matris vel patris, dependet aliqualiter ab ipso, quia esse relationis est ad aliud aliqualiter se habere: vnde & interempto vno relatiuorum, interimitur aliud. Sed filiatio æterna, qua Christus est filius Dei, patris, non dependet à matre: quia nullum æternum dependet à temporali. ergo Christus nõ est filius matris filiatione æterna. Aut ergo nullo modo est filius eius (quod est contra prædicta) aut oportet quòd sit filius eius quadam alia filiatione temporali. Sunt ergo in Christo duæ filiationes.

¶Præterea, Vnum relatiuorum ponitur in diffinitione alterius, ex quo patet quod vnum relatiuorum specificatur ex alio. Sed vnum & idem non potest esse in diuersis speciebus. ergo impossibile videtur quòd vna & eadem relatio terminetur ad extrema omnino diuersa. Sed Christus dicitur filius Patris æterni, & matris temporalis, qui sunt termini omnino diuersi ergo videtur quòd nõ possit eadem relatione Christus dici filius Patris & matris. Sunt ergo in Christo duæ filiationes.

¶SED CONTRA est, quod sicut Damas. dicit in lib. 3. Ea quæ sunt naturæ, multiplicantur in Christo, & non ea quæ sunt personæ. Sed filiatio maximè pertinet ad personam: est enim proprietas personalis, vt patet ex his quæ in Prima parte dicta sunt. Ergo in Christo est vna tãtùm filiatio.

CONCLVSIO.

¶Cùm duæ fuerint in Christo natiuitates, duas quoque eadem ratione filiationes esse necesse est, vnam æternam, aliam verò temporalem: quia autem vnum tantùm est filiationis subiectum, persona scilicet diuina, vna quoque in illo filiatio est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones. Quidam enim attendentes ad causam filiationis, quę est natiuitas, ponunt in Christo duas filiationes, sicut & duas natiuitates. Alij verò attendentes ad subiectum filiationis, quod est persona vel hypostasis, ponunt in Christo vnam tãtùm filiationem, sicut & vnam hypostasim vel personam. Vnitas enim relationis vel eius pluralitas, non attenditur secundum terminos, sed secundum causam vel subiectum. Si enim secundum terminos attenderetur, oporteret quod quilibet homo in se duas filiationes haberet: vnã, qua refertur ad Patrem, & aliam qua refertur ad matrem. Sed rectè consideranti apparet eadem relatione referri vnumquodque ad suum patrem & matrem, propter vnitatẽ causæ, eadem enim natiuitate homo nascitur ex patre & matre, vnde eadem relatione ad vtrunque refertur. Et eadem ratio est de magistro, qui docet multos discipulos eadem doctrina: & de domino, qui gubernat diuersos subiectos eadem potestate. Si verò sint causæ diuersæ specie differentes, ex consequenti videntur etiam relationes specie differre. vnde nihil prohibet, plures tales relationes eidem inesse: sicut si aliquis est aliquorum magister in Grammatica, & aliorum in Logica, alia est ratio magisterij vtriusque. & ideo relationibus diuersis vnus & idẽ homo potest esse magister, vel diuersorum, vel eorundem secundum diuersas doctrinas. Contingit autem quandoque, quòd aliquis habet relationem ad plures secundum diuersas causas, eiusdem tamẽ speciei: sicut cùm aliquis est pater diuersorum filiorum secundum diuersos generationis actus: vnde paternitas non potest specie differre, cùm actus generationum sint ijdem specie. Et quia plures formæ eiusdem speciei non possunt simul inesse eidem subiecto: non est possibile quòd sint plures paternitates in eo, qui est pater plurium filiorum, generatione naturali. Secus autem esset, si esset pater vnius generatione naturali, & alterius per adoptionem. Manifestũ autem est quod non vna & eadem natiuitate Christus est natus ex patre ab æterno & ex matre ex tempore, nec natiuitas est vnius speciei. vnde quantum ad hoc oporteret dicere in Christo esse diuersas filiationes, vnã temporalem, & aliam æternam. Sed quia subiectum filiationis nõ est natura, aut pars naturæ, sed solùm persona vel hypostasis, in Christo autẽ non est hypostasis vel persona nisi æterna: non potest in Christo esse aliqua filiatio nisi quę sit in hypostasi æterna. Omnis autem relatio, quæ ex tempore de Deo dicitur, non ponit in ipso Deo æterno aliquid secundum rem, sed secundum rationem tantùm: sicut in prima parte habitũ est. Et ideo filiatio, qua Christus refertur ad matrem, non potest esse realis relatio: sed solùm secundum rationem. Et sic quantum ad aliquid vtraque opinio verum dicit. nam si attendamus ad perfectas rationes filiationis, oportet dicere duas filiationes, secũdum dualitatem natiuitatum. Si autem attẽdamus ad subiectum filiationis, quod non potest esse nisi suppositũ æternũ, non potest in Christo esse realiter nisi filiatio æterna.

filiatione Christi deducit. primum ex parte causæ, scilicet quòd quia duæ sunt Christi natiuitates, & sunt diuersarum rationum, consequens est quòd duæ sunt in Christo filiationes. Secundum ex parte subiecti. quod quia vna tantum est persona, & subiectum filiationis non est natura nec pars naturæ, sed persona: cõsequens est quòd in Christo non sit filiatio temporalis, nisi cuius capax est persona diuina & sic filiatio temporalis in Christo non est relatio realis, sed rationis tantùm.

¶Ad quartum respondetur primò quæsito, distinguendo & concedendo opiniones ambas: quia aut sermo est de filiationibus secundum perfectas rationes filiationis: & sic affirmãdæ sunt duæ in Christo filiationes iuxta duas natiuitates, aut secundum filiationis subiectum: & sic in Christo non est nisi filiatio æterna: quia solùm est suppositum æternũ. Secundò excludit obiectionem, quomodo scilicet Christus dicitur filius matris: & dicit quod dicitur relatione filiationis cointellecta maternitati. Tertiò excludit aliam obiectionẽ, quomodo Christus dicitur realiter filius matris: & dicit quòd dicitur realiter filius ex reali maternitate ad ipsum.

¶Num relationes plurificentur secũdum terminos.

Quæstio. ¶Occurrunt hoc in loco quinque ex Scoto in 8 dist. 3. Sent. dubitãda: arguit enim contra quinque hic dicta. primũ est circa illud, quòd relationes non plurificãtur secundum terminos. secũdũ est circa illud, impossibile est in eodem subiecto esse duas formas eiusdem rationis. tertium est circa illud, Pater vnica paternitate refertur ad plures filios. quartum est circa rationẽ literæ pro principali cõclusione. quintũ est circa ipsam principalem conclusionem.

Quæstio ¶Contra primum ergo dictum, scilicet relationem non plurificari secundum terminos, arguit Scotus: Si ad duos terminos esset eadem relatio, tunc eadem relatio, simul esset & non esset.

¶Num pater vnica paternitate refertur ad plures filios.

¶Contra tertium dictũ, quod est propinquum huic primo (scilicet quod pater vnica paternitate refertur ad plures filios) arguit Scotus primò Pater hac paternitate primò respicit hunc filium hac filiatione: ergo hæc paternitas non est ad plures filios. Antecedens probatur: quia sicut paternitas fundatur super genuisse ita hæc paternitas super hoc genuisse.

¶Secundò, correlatiua sunt simul natura: ita quòd vno destructo, destruitur & reliquum. ergo destructa hac filiatione in hoc filio, destruitur quoque hęc paternitas in hoc patre. ergo paternitas remanens ad alium filium, est alia paternitas. nisi aut idem simul esset corruptum, & remaneret, quod est impossibile: aut noua paternitas tunc aduenisset sine noua generatione quod est etiam impossibile.

¶Tertiò: quia quando aliquid est aliquo vltimatè tale, non potest illud manere in ipso, nisi ipsum habens illud sit ipso tale: sicut non potest albedo manere in superficie, nisi ipsa superficies sit alba. Sed relatio est qua habens illam, est vltimate ad aliud: igitur non potest manere eadem in eo, nisi illud in quo manet, sit illa ad idem aliud igitur non manet eadem paternitas destructo illo termino, ad quem habens paternitatem dicitur pater paternitate illa.

¶Quartò, Pater aliquo modo aliter respicit hunc filium, & illum. si alia relatione, habetur propositum: si non alia relatione, sed alio respectu eiusdem relationis, iterum habetur propositum.

¶Contra secundum dictum quia illi respectus erunt eiusdem rationis propter fundamenta eiusdem rationis. Et propterea respectus isti aut sunt aliud à relatione: & hoc est superfluum multiplicare tot entia, aut sunt idẽ relationi: & tunc sequitur, quod est idem dicere, respectum plurificari, & relationem plurificari: ergo habetur propositum.

¶Quinto, multiplicato priori, multiplicatur posterius: sed fundamentum est prius relatione: puta generatio paternitate: ergo multiplicata generatione actiua, multiplicatur paternitas.

¶Num duæ formæ eiusdem speciei possint esse in eodem subiecto.

Quæstio. ¶Contra secundum dictum, scilicet formas eiusdem speciei nõ posse simul esse in eodem subiecto, arguit Scotus primò. In omni ordine essentiali cum vnitate prioris essentialiter potest stare pluralitas posterioris naturaliter: & per se, nec adæquatè inhærentis priori: sed subiectum est prius essentialiter illa dispositione, quæ ponitur sibi inhærens nec per se ei inhæret nec adæquatè: ergo. Maior probatur per simile in causa & in effectu: quia nec subiectum est causa intrinseca dispositionis.

¶Secundò: quia plures species phantasticæ eiusdem speciei sunt simul in eodem organo phantasiæ secundum eandẽ partem organi: ergo. Antecedens probatur. Et quidem quòd plures simul sint, patet ex eo, quia aliter deleta vna specie, non posset quis imaginari, nisi de nouo acquireret. Quòd vero sint eiusdẽ speciei, probatur ex obiectis: quia obiecta sunt eiusdẽ speciei. Quòd autẽ sint in eadẽ parte organi, probatur: quia organũ non potest in tot partes minimas diuidi quot sunt species imaginabiles, quæ simul sunt in organo phantasiæ.

¶Contra quartum (scilicet, rationem illam, filiatio est ita suppositi vt subiecti, quod nõ natura, ergo in Christo non est filiatio temporalis realis) arguit Scotus primò: Si filiatio est tantùm personæ, ita quod non potest nisi plurificata persona plurificari, aut hoc conuenit filiationi, a vnde relatio, aut vnde relatio talis originis. non primum vt patet: nec secundò, quia non magis repugnat vni personæ pluralitas talis relationis, quàm pluralitas originationis fundãtis tales relationes: sed Christus habuit duas origines: ergo.

a Alias vt relatio originis, aut vt relatio, &c.

¶Secundò quia pater æternus habet duas reales relationes originis, scilicet ad Filium: & Spiritum sanctum super vno fundamento, scilicet essentia. ergo à fortiori Filius super duo fundamenta, scilicet duas naturas & natiuitates, habet duas filiationes reales.

¶Tertiò: Christus habet duas operationes, ergo duas filiationes. Probatur consequentia. quia relatio originis non magis quàm operatio respicit suppositum: quia suppositi est operari, primo Meta.

¶Quartò: Christus si genuisset plures filios, habuisset duas paternitates ad illos ergo nunc habet duas filiationes propter duas natiuitates. Quintò: si filiatio tantummodo diceretur de Christo secundum rationalem personalitatis æternæ, sequeretur quòd hæc esset falsa, Christus, inquantum homo, est filius. Probatur sequela: quia quod præcisè Christo conuenit secundum rationem personalitatis æternæ non dicitur de eo, inquantum homo: propterea enim ista est falsa, Christus, inquantum homo, est persona.

¶Num relatio filiationis temporalis sit realis.

¶Contra quintum (scilicet filiatio temporalis Christi nõ est relatio realis) arguit Scotus probando vltimam particulam, de qua sola est quæstio, scilicet quod sit realis. Primò, illa relatio est realis, quæ consequitur extrema ex natura extremorum Quæstio.

Dicitur tamē relatiuè filius ad matrem relatione, quę cointelligitur relationi maternitatis ad Christum. Sic etiam Deus dicitur dominus relatione, quæ cointelligitur reali relationi, qua creatura subijcitur Deo. Et quāuis relatio dominij non sit realis in Deo: dicitur tamen realiter dominus ex reali subiectione creaturæ ad ipsum. Et similiter Christus dicitur realiter filius virginis matris, ex relatione reali maternitatis ad Christum.

¶AD PRIMVM ergo dicitur, quòd natiuitas temporalis causaret in Christo temporalem filiationem realem, si esset ibi subiectum huiusmodi filiationis capax. Quod quidem esse non potest. ipsum enim suppositum æternum non potest esse susceptiuum relationis temporalis: vt dictum est. Nec potest dici quòd sit susceptiuum filiationis temporalis ratione humanæ naturæ, sicut etiam & temporalis natiuitatis: quia oporteret naturam humanam aliqualiter esse subiectam filiationi: sicut est aliqualiter subiecta natiuitati, cùm enim Æthiops dicitur albus ratione dentis: oportet quòd Æthiopis dens sit albedinis subiectum. Natura autem humana nullo modo potest esse subiectum filiationis: quia hæc relatio directè respicit personam.

¶Ad secundum dicendum, quòd filiatio æterna non dependet à matre temporali: sed huic filiationi æternæ cointelligitur quidam respectus temporalis dependens à matre secundum quam Christus dicitur filius matris.

¶Ad tertium dicendum, quòd vnum & ens se consequuntur: vt dicitur in 4. Met. Et ideo sicut contingit, quòd in vno extremorum relatio sit quoddam ens, in alio autem non sit ens, sed ratio tantùm (sicut de scibili & scientia Philosophus dicit in 5. Met.) ita etiam contingit quòd ex parte vnius extremi est vna relatio, ex parte autem alterius extremi sunt multæ relationes. Sicut in hominibus ex parte parentū inuenitur duplex relatio, vna paternitatis, & alia maternitatis, quæ sunt specie differentes, propter hoc quòd alia ratione pater, & alia mater est generationis principium. Si verò essent plures eadem ratione, principium vnius actionis (puta cùm multi simul trahunt nauem) in omnibus esset vna & eadem relatio. Ex parte autem prolis est vna sola filiatio secundum rem: sed duplex secundum rationem, inquantum correspondet vtrique relationi parentum, secundum duos respectus intellectus. Et sic etiam quantum ad aliquid in Christo est vna tantùm filiatio realis, quæ respicit patrem æternum: est tamen ibi alius respectus temporalis, qui respicit matrem temporalem.

merū sine actu intellectus. sed posita matre generante & supposito habēte naturā per generationē ex natura extremorū sine actu intellectus, sequitur hic filiatio, sicut ibi maternitas, ergo. Quod si quis fingat intellectū operari ad causandum relationē, hoc nihil operatur: quia si Maria genuisset purū hominē, fuisset ille verè filius relatiuè realiter: ergo cū Christus nō minus acceperit naturā à matre quàm purus homo accepisset, eque realis erit in eo relatio, sicut in puro homine fuisset.

¶Ad hęc dubia mota, secundū ordinē dictorū in littera respōdendum est, nō eodē ordine, sed prout doctrinæ ordo exigit, vt prius scilicet e dementiora, quàm minus communia tractentur. vt ex notis generibus ad species cognoscendas trāseatur. Et propterea ad dubiū triceūsimtertiū, quod inter illa cōmunissimū est, vt ponitur in cōmuni disputādo de formis vnius speciei in eodē subiecto, dicēdū est primò, præmonēdo quòd ratio quare formas vnius speciei multiplicari in eodem dicimus impossibile, est illa radicabilis propositio Peripatetica: Omnis distinctio aut est secundum formā, aut secundum quantitatem. De qua propositione quum de principio indiuiduationis tractaretur diffusè dictum est. hinc enim oritur quòd implicat dicere, formas vnius speciei duas esse ponere in eodem subiecto, quia si in eodē subiecto sunt, ergo non distinguuntur secundum quātitatem: ac per hoc quū non distinguuntur, etiā formaliter nō sunt duæ.

¶Ad primam ergo obiectionē respōdēdo dicit. quòd Maior est vniuersaliter falsa & distinguēda propterea ad claritatē solutionis. potest siquidem intelligi de vnitate formali vel de vnitate numerali. si de vnitate formali, vera est tāquā impertinens. si de vnitate numerali, falsa est vniuersaliter. Ratio est, quia in aliis à quātitate vnitas numeralis posterioris inhærētis dependet per se ab vnitate numerali prioris hoc est subiecti. ita q. licet albedo per accidens se habeat ad hoc quantum: hæc tamen albedo inquantū hæc per se dependet ab hoc quāto. ita q. si hæc albedo, vt hæc definiretur, in definitione eius poneretur hoc quantū, quod est subiectum: vnde cum vnitate numerali subiecti prioris non stat pluralitas numeralis accidentis posterioris: quod secundum suam speciem non per se inhæret quod secundum vnitatem numeralem vendicat sibi per se & adæquate hoc subiectū. per se quidem: quia hoc subiectū poneretur in diffinitione accidentis, inquantū hoc. adæquatè autē, quia vnitas numeralis huius accidentis subiecti alteri huic subiecto conuenienter extra illud inueniri aut intelligi potest. Vnde probatio à simili nulla est: quoniam vnitas numeralis effectus non dependet ab vnitate numerali causæ, vt illam distinctam: sicut vnitas numeralis accidentis diffinienda est per hoc subiectum.

¶Ad secundam obiectionem de speciebus in phantasia, respondetur tripliciter. primò, quòd non probatur ab arguente esse aut eiusdem speciei species simul in vna phantasia, quòd non possint esse in diuersis organi partibus. præsertim quum huiusmodi intentionalia entia videantur quasi in puncto saluari vt apparet videntibus per minimū foramen, etc. & multa sunt similia in phantasia non per proprias species, sed per species aliquarum totorum, quorum illa occurrerunt vt partes.

¶Secundò dicitur negando, in eadem phantasia inueniri plures species eiusdē rationis: & ad probationem, obiecta sunt eiusdem rationis: ergo species eorū dicitur, quòd obiecta sumuntur dupliciter: scilicet, in esse naturæ: & sic duo alba sunt eiusdem rationis, vel in esse sensibili: & sic duo alba sunt diuersarum rationū. Quod sic manifestatur ab ipsis repræsentationibus: nam sicut in esse naturæ illa manifestè dicuntur vnius speciei, quorum quicquid habet essentialiter vnum, habet essentialiter aliud: ita in repræsentando illa tantùm dicuntur vnius speciei, quorū quicquid repræsentat vnum totum illud, idē repræsentat reliquum. Sicut si vnum albū videatur à duobus vel pluribus, omnes illæ species sunt vnius speciei: non enim differunt in repræsentando quia idem repræsentant, sed solo numero differunt: quia hæc in isto, & illa in illo est. Sed duorum alborū species non sunt vnius speciei: quia species vnius non repræsentat aliud, vt patet. Vnde cùm in vna phantasia negemus plures species eiusdem obiecti, consequēter negamus plures species eiusdem rationis: quoniam, vt dictum est, species diuersorū indiuiduorum sunt diuersarum specierum: quia ipsa indiuidua diuersa, sunt diuersarum rationum in esse sensato.

¶Tertiò dicitur, quòd sicut lumen generatum in eodem diaphano à secunda candela non est aliud numero à lumine genito à prima sed concidit in idē dependens à duobus, vt partialibus agentibus. Ita quum in phantasiæ organum secundum eandē partem occurrit obiectum eiusdem rationis, non fit alia species, sed præexistens fit dependens à duobus partialibus, conuertente anima speciem illam ad nouum obiectū: ita quòd præcedens species perficitur & firmitate & extensione. Hæc responsio sustinēda est ab illis, qui diuersorū indiuiduorū nō admitterent diuersarū rationū esse species: & in eadē parte organi recipi. Ergo magis traho in secūdā responsionē. Quæ potest confirmari, quia alia & maiori ratione differūt species imaginatæ Sortis & Plat. quàm differūt duę species imaginatę Sortis. Sed duæ species Sortis differunt ratione differētiæ numeralis: ergo species Sortis & Plat. differūt differētia maiori, quàm cōstat esse specificā.

¶Ad primum dubium dicitur, quòd ex hoc quòd relatio vna est ad plures terminos inadequatè: non sequitur eam simul esse & non esse, quamuis sequeretur si esset ad plures adæquatos terminos, quod non est intelligibile: sunt enim duo inadæquati termini quasi partiale terminū. & propterea vno sublato, potest remanere eadem relatio ad alium, quasi partialem terminum.

¶Ad secundum dubium de vnica paternitate ad plures filios respondendo dicitur, quòd maior seu antecedens illud. Pater hac paternitate primò respicit hunc filium hac filiatione, distinguendum est. Nam si ly primò, sumatur pro adæquatè, negatur: si verò sumatur primò, pro principaliter, conceditur sed tunc negatur sequela. Nec antecedēs in primo sensu probatur ex allata probatione, quoniā nihil aliud probat, nisi quòd hæc paternitas habet propria causa, hoc genuisse: sed ex hoc negatur, ergo adæquatè respicit hūc filium.

¶Vbi pro claritate doctrinæ scito, quòd hæc paternitas, si secundū proprias causas indicaretur, esset proculdubio ad solum hunc filium: sed si secundum merita subiecti indicatur, oportet quòd sit ad hunc & alium filium: propter hoc scilicet quòd secunda paternitas cedit in identitatem primæ ratione subiecti: quia non habet vnde differat solo numero ab illa. Sicut lumē genitū à secunda candela in eodem diaphano, per se primò est ab hoc agente: vt patet 12. Met. sed propter subiecti identitatem concidit in idem numero lumen prius genitum à prima candela ibi illuminante. Et quia huiusmodi concidentiæ sunt per accidens, hoc est per aliud, hoc est per subiectū: ideo non ex rationibus formarum aut causarū arguendum est, sed ad identitatē spectandum est subiecti.

¶Et per hoc patet responsio ad secundum, scilicet quòd destructo vno correlatiuorū destruitur & reliquum, nisi per accidens contingat illud remanere: propositiones enim sunt de eo quod secundum proprias rationes conuenit correlatiuis non de his, quæ per accidens contingunt. Sicut autem est in proposito, destructo enim hoc filio, secundo vel primo, destruitur hæc paternitas, nisi per accidens remaneat ratione identitatis ad paternitatem ad reliquum: sicut destructo vno albo, destruerentur similitudines omnium aliorum ad illud, nisi per accidens remanerent inter se. Album enim vna similitudine refertur ad omnia alba, nisi quasi infinitas relationes reales distinctas realiter etiam ab hac albedine ponat Scot. in hoc albo fundari: quod est ridiculum absurdum & superfluum. Et hæc est altera responsio à superius data de termino adæquato vel inadæquato.

¶Ad tertium dicitur quod maior est vera per se, potest tamen esse falsa per accidens vt dictum est. Licet enim Sortes sit pater hac paternitate ad hunc filium, & non possit per se remanere hæc paternitas sine hoc filio: potest tamen per accidens remanere absque hoc, quòd dicatur ad hunc filium. Et ratio est reddita ex parte subiecti, & ex parte termini: quia est inadæquatus.

¶Ad quartum dicitur, quod pater eadem relatione & eodem respectu reali respicit vtrunque filium. Et quum apud Auctores inuenitur quod respectus sunt diuersi, non intelligitur de diuersitate reali, sed rationis: quia vnica illa realis relatio duorum respectuum rationem induit, dum cointelligitur respicere diuersos terminos. Ita quod in re nō est diuersitas respectuum, sed respectus, sub quibus illa vna relatio quasi duplex cointelligitur. Et sic ruit tota fabrica argumenti, quod de respectibus realibus loquitur.

¶Ad quintum negatur assumptum vniuersaliter, vt assumitur & specialiter etiam de fundamentalis causæ successiua multitudine numerali in eodem subiecto permanente. Possunt enim successiuè generationes actiuè multiplicari. & tamen permanētia consequentia oportet in identitatem cedere, propter identitatem subiecti, non compatientis permanentium numeralem distinctionem in se vno.

¶Ad quartum dubium de proprio filiationis subiecto dicitur, quòd filiatio nec ex eo quòd relatio nec ex eo quòd relatio originis, habet quòd non pluraficetur nisi pluraficata persona, sed hoc habet ex eo quod sola persona capax est filiationis, sicut & paternitatis: nulla enim natura, nulla pars naturæ aut personæ capax est paternitatis aut filiationis, vt patet ex eo quòd nihil horū potest dici pater vel filius. Vnde patet quòd nō est ad propositū pluralitas relationū originis in Patre æterno: nec pluralitas generationū, quoniā generatio est subiectiuè in parte naturæ, hoc est materia. Filiatio autē immediatè est in persona alioquin illud membrū posset dici filius, sicut superficies dicitur alba: quia mediat inter subiectū et albedinē, et sic de aliis. Et per hoc patet respōsio ad secūdū: quoniam ex parte fūdamētali sed subiecti, quòd ista filiatio temporalis non est realis.

¶Ad tertium negatur sequela. ad probationem dicitur quòd aliter operatio & aliter filiatio est suppositi: nam filiatio est suppositi vt subiecti immediati: operatio autem est suppositi mediante natura & potentia & subiecto, vt patet.

¶Ad quartū dicitur, quòd si Christus genuisset, nullā paternitatē realē ea filio genito esse acquisiuisset: quia paternitas est subiectiuè immediatè in persona, non minus quā filiatio.

¶Ad quintum dicitur quòd antecedens potest habere duos sensus, prout ly secundū rationem personalitatis æternæ, dupliciter teneri potest. Primo reduplicatiuè: & tunc conceditur totum, vtpote impertinens: quia antecedens non est nostrum: & est falsum, quia Christo conuenit esse filium hominis, non secundum rationem personalitatis æternæ: hoc est non ex hoc quòd est persona æterna. Secundò potest teneri specificatiuè: & sic antecedens quidem est nostrum & verū: sed consequētia nihil valet, quia procedit secundum primum sensum. Constat enim quòd omnia personalia siue humana, siue diuina conueniunt Christo secundum rationem personalitatis æternæ, si ly secundum tenetur specificatiuè: Christus enim secundum suam personam est hic homo & Filius hominis, vt patet.

¶Ad quintum dubium de realitate filiationis temporalis in Christo, dicitur negando maiorem: quoniā oportet addere quod suppositum sit capax nouæ filiationis realis propter

propter excellentiã siquidem personæ Christi prouenit, quòd non consurgat in eo filiatio realis noua. Nec oportet fingere intellectũ cooperantem filiationem realem, sed ad filiationem rationis non fingitur: sed necessariò concurrit cointellecta filiatio ad quã terminatur. Et quum dicitur, Si Maria genuisset purũ hominem, &c. ergo, negatur sequela: quia in puro homine fuisset persona capax filiationis realis nouæ: in Christo autem licet æquè acceperit naturã à matre: non tamen est æquè subiectum filiationis: quia nõ est in Christo suppositum capax filiationis realis nouæ, ob defectum subiecti propter excellentiã suppositi, vt enim in litera dicitur, omnia requisita ad filiationem realem (nuerimus in Christo nato, excepto subiecto, quod quia persona est, & illa est Deus, ideo subiectum realis filiationis nouæ esse non potest. Cum quibus tamen stat, quòd Christus refertur ad matrem reali relatione causati ad causam, & similis ad simile: & sic de aliis relationibus realibus, quę non immediatè sunt in supposito subiectiuè.

¶ In responsione ad vltimum nota duo. primò, quòd de vnitate specifica, & non de vnitate numerali est sermo in litera dicente, In omnibus trahentibus nauem est vna relatio, nam specificæ diuersitati paternitatis & maternitatis, quia sunt diuersa ratione principia, ecõtrà ponitur vnitas eadem ratione principiantium tractum nauis. Et verum est, quòd multi trahentes nauem, multis actionibus vnam passiuè nauis tractũ inferẽ, quilibet enim sua propria actione concurrit. Et propterea multis relationibus solo modo differẽtibus referuntur ad nauem, quæ trahitur: quilibet enim sua propria relatione cõsequente propriã actionem refertur qualis nauis, quæ vno numero motu trahitur, vna relatione numero ad omnes trahẽtes refertur. Nota secundò, quòd filiatio singulorum hominum dicitur vna secundũ rem, & duplex secundũ rationem secundum duos respectus intellectus, in hoc sensu, quod sicut albedo vna secũdũ rem est multiplex secundum rationẽ, puta vt visibilis, vt terminatiua alterationis, vt extremitas perspicui, &c. ita filiatio Socratis est vna res respectiua & multiplex secundum multas rationes respectiuas, ita quòd intellectus non facit in illa filiatione respectum ad patrẽ aut ad matrem, sed facit distinctionẽ rationis in illo vno respectu secundũ rem: dum cointelligit illum vt respõdet patri, & iterũ vt respondet matri.

2.2. q. 164. ar. 2. ad 3.

ARTICVLVS VI.

¶ Virùm Christus fuerit natus sine dolore matris.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd Christus non fuerit natus sine dolore matris. Sicut enim mors hominum subsecuta est ex peccato primorum parentum (secundum illud Gen. 2. Quacunque die comederitis ex eo, morte moriemini) ita etiam dolor partus, secundum illud Genes. 3. In dolore paries filios. Sed Christus mortem subire voluit, ergo videtur quòd pari ratione eius partus esse debuerit cum dolore.

¶ Præterea, Finis proportionatur principio. Sed finis vitæ Christi fuit cum dolore, secundum illud Isa. 53. Verè dolores nostros ipse tulit. Ergo videtur quòd etiã in sua natiuitate fuerit dolor partus.

¶ Præterea, In lib. de ortu Saluatoris narratur, quòd ad Christi natiuitatem obstetrices occurrerunt, quæ videntur esse necessariæ parienti propter dolorem, ergo videtur quòd beata Virgo peperit cum dolore.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit in Sermone de Natiuitate, alloquens Virginem matrem. Nec in conceptione, inquit, inuẽta es sine pudore, nec in partu inuenta es cum dolore.

CONCLVSIO.

¶ Non modò dolorem beata Virgo non sensit in pariendo Christum, sed maxima est iucunditate affecta, cùm Deum & hominem se peperisse conspexit.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd dolor parientis causatur ex apertione meatuum, per quos proles egreditur. Dictum est autem suprà, quòd Christus est egressus ex clauso vtero matris: & sic nulla violentia apertionis meatuum ibi fuit, & propter hoc in illo partu nullus fuit dolor, sicut nec aliqua corruptio. Sed fuit ibi maxima iucunditas, ex hoc quòd homo Deus est natus in mundum, secundum illud Isa. 35. Germinans germinabit, & exultabit lætabunda & laudans.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dolor partus consequitur in muliere commixtionem virilem. Vnde Gen. 3. postquam dictum est, In dolore paries, subditur, Et sub viri potestate eris. Sed sicut dicit August. in sermone de Assumptione beatę Virginis, ab hac sententia excipitur virgo mater Dei: quæ quia sine peccati colluuione & sine virilis admixtionis detrimento Christum suscepit, sine dolore genuit: & sine integritatis violatione, pudore virginitatis integra permãsit. Christus autem mortem suscepit spontanea voluntate, vt pro nobis satisfaceret, non quasi ex necessitate illius sententiæ: quia ipse mortis debitor non erat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Christus moriendo destruxit mortem nostram, ita suo dolore nos à doloribus liberauit: & ideo mori voluit cum dolore. Sed dolor parientis matris non pertinebat ad Christum, qui pro peccatis nostris satisfacere veniebat: & ideo non oportuit, quòd mater eius pareret cum dolore.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Luc. 2. dicitur, quòd beata Virgo ipsum puerũ, quem pepererat, pãnis inuoluit, & posuit in præsepio. Et ex hoc ostenditur narratio illius libri, qui est apocryphus, esse falsa. Vnde Hieronym. dicit contra Eluidium: Nulla ibi obstetrix, nulla muliercularum sedulitas intercessit: & mater & obstetrix fuit. Pannis, inquit, inuoluit infantem, & posuit in præsepio. Quæ sententia apocryphorum deliramenta conuincit.

¶ Super Quæstionis tricesimaquintæ Articulum sextum.

Conclus. TItulus clarus est. ¶ In corpore duæ sunt cõclusiones, prima est. Christus est natus sine dolore matris. probatur. Christus est egressus ex clauso vtero matris, ergo nulla apertionis meatuum violentia ibi fuit: ergo in illo partu nullus fuit dolor. Prima consequentia patet. secunda verò probatur: quia dolor parientis causatur ex apertione meatuũ, per quos proles egreditur. Et confirmatur conclusio: quia ibi nulla fuit corruptela. Secunda conclusio est: In illo partu fuit maxima iucunditas. Probatur dupliciter primò ratione: quia homo Deus natus est in mundo. secundò auctoritate Isa. 35. Omnia clara sunt.

¶ In responsione ad tertium, aduerte, quòd Euangelista tres actus beatæ Virginis in partu dicit, scilicet quòd peperit, inuoluit pannis, reclinauit in præsepio. Et ex primo quidem docet illum infantem per genitalia membra & non per os, aut quæcunque aliã partem corporis maternæ egressum, parere namque est per naturalia generationis membra prolem edere. Ex secundo verò, quòd ipsa mater sustinuit nascentem ex se infantem. ex hoc enim quòd ipsa extremos actus, scilicet parere & inuoluere, exercuisse dicitur, sicut excluditur obstetricum obsequium ad matris solatium, ita excluditur ad prolis susceptionem, & reliquos à due intermedios, vt sunt ablutio, & alia quæ solẽt fieri. Rationabile autem est, vt mirabilem partum angelica ministeria fouerint, ita vt Angelorum ministerio tam nascens filius, quàm pariens mater omnia, quæ etiam in statu innocentiæ opportuna fuissent, quæ non ex peccato, sed ex natura sunt, habuerint, quamuis alio modo, puta absque ablutione munditiam, &c. quoniã à ratione remotum non sit, vt mater ipsa edocta ab Angelis omnia perfecerit. Primum tamen rationabilius videtur, vt & manus virginea ab huiusmodi obscuris seruarentur immunes, & mens ipsius ad tanti gaudij fructum magis vnita esset, & cùm omnia expedirentur, & Ioseph fidus tam citò, tam mundè, tam expeditè cernens venerem concursum & infantem editum, impletum esse experiretur: quia quod in ea natum est, de Spiritu sancto est, & cum expedita matre adoraret natum mundi dominum. Et licet publica miracula ab infante fieri non deberent, ne phantasma putarentur illius humanitas, secreta tamen quæ ab hac suspicione aliena sunt, non dedecet ipsum effecisse ad Virginis matris obsequium: vt sicut sit semper omnium dispositio à diuina procedens sapiẽtia.

Infra q. 46. art. 10. 1. Et Mat. 2 to 6. Et opus. 60. c. 4. 60. 3.

ARTICVLVS VII.

¶ Virùm Christus debuerit in Bethleem nasci.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non debuerit in Bethleem nasci. Dicitur enim Isa. 2. De Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem. Sed Christus est verè verbum Dei, ergo de Hierusalem debuit prodire in mundum.

¶ Præterea, Matth. 2 dicitur scriptum esse de Christo, quòd Nazarenus vocabitur: quod sumitur ex eo quod scribitur Isa. 11. Flos de radice eius ascendet. Nazareth enim flos interpretatur. Sed maximè aliquis denominatur à loco suæ natiuitatis. ergo videtur quod in Nazareth nasci debuerit, vbi etiam fuit conceptus & nutritus.

¶ Præterea, Ad hoc Dominus natus est in mundo, vt veritatis fidem annuntiaret: secundum illud Ioan. 18. In hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Sed hoc facilius fieri potuisset, si natus fuisset in ciuitate Romana, quæ tunc dominatum orbis habebat. Vnde & Paulus Romanis scribens dicit Roman. primo: Fides vestra annuntiatur in vniuerso mundo. Ergo videtur, quòd non debuerit in Bethleem nasci.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Michææ 5. Et tu Bethleem Ephrata, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel.

CONCLVSIO.

¶ Christus nasci voluit in Bethleem, sicut pati voluit in Hierusalem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Christus in Bethleem nasci voluit duplici ratione. Primò quidem, quia factus est ex semine Dauid secundum carnem, vt dicitur Roman. 1. Cui etiam facta fuerat repromissio specialis de Christo, secundum illud 2. Reg. 23. Dixit vir cui constitutum de Christo Dei Iacob. Et ideo in Bethleem, de qua natus fuit Dauid, nasci voluit, vt ex ipso loco natiuitatis, promissio ei facta impleta ostenderetur, & hoc designat Euangelista dicens, Eo quod esset de domo & familia Dauid. Secundò, quia (vt Gregor. dicit in Hom.) Bethleem domus panis interpretatur. Ipse autẽ Christus est qui ait, Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Dauid in Bethleem natus est, ita etiã Hierusalem elegit, vt in ea sedem regni construeret, & templum Dei ibi ædificaret, & sic Hierusalem elegit, vt esset ciuitas simul regalis & sacerdotalis. Sacerdo-

¶ Super Quæstionis tricesimaquintæ Articulum septimum.

Conclus. TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio: Christus in Bethleem nasci voluit. Probatúrque dupliciter. primò ad literam. secundò mysticè.

Aduert. ¶ Aduerte hic, quòd Auctor reddit rationem ex parte loci volẽdi, quare Christus voluerit nasci ibi

Ibi: quæ ratio est mihi ratio quare prophetari fecerit se ibi nasciturum. & propterea non affertur ibi litera ratio ex parte prophetiæ implendæ.

Aduert. ¶ In responsione ad secundum, nota quòd ad literam ideo in diuersorio nasci elegit Christus, vt sacramentum virginei partus occultum absque matris consanguineis, eisque notis maneret. Si enim in ciuitate peperisset, oportuisset obstetricem vocare & consanguineas: & sic aut virginitas matris fuisset manifestata, aut reprehensa mater fuisset, quòd non vocasset, imò sorores eius obstetricem etiam ad sanctam matrem conuocassent. Nec obstat, quòd in Bethleem natus dicitur: quoniã Bethleem appellatione veniunt etiam suburbanæ domus. In cuius signum Herodes audito quòd in Bethleem nasceretur, iussit occidi in Bethleem & in omnibus finibus eius infantes, intelligens per locum natiuitatis Christi, totum infra fines Bethleem. Similiter ergo omnia diuina dispositus sapientia, dum nasci in diuersorio elegit: vbi nullius cura vel incuria censorem haberet: vbi & à Magis adorandus erat absque arbitris ciuibus, scilicet admirantibus eorum ingressum absque indice in domum Ioseph. propter quod diuersorium hoc non intra ciuitatem, sed extra videtur fuisse, vt ipsum diuersorij nomen sonat: nam si intra fuisset, potuissent Herodi insinuari multi, quo Magi in Bethleem ingressi essent, &c. sed vbi per viã in diuersorio domo celebrata est adoratio, latuit ipsa adoratio.

Aduert. ¶ In responsione ad tertium, nota quòd ipse Christus Romæ caput Ecclesiæ suæ statuit, non solùm ratione cõmuni, quia facta Apostolorum sunt facta Christi (iuxta illud, Sine me nihil potestis facere) sed quia volentem Petrum ex Roma recedere, sicut olim ex Antiochia recesserat, ipse Christus obuiauit iubens vt reuerteretur. & Romæ sedes Apostolica stabiliatur, dum dixit. Venio Romam iterum crucifigi. si enim Petrus alibi sedem elegisset, non Romæ, sed in loco illo vbi postremò sedisset, caput Ecclesiæ fuisset. Et sicut necnon Antiochena, sed Romana ecclesia caput est, quia Romanus pontifex successor est Petri. similiter in illo casu, non Romanus, sed illius alterius loci pontifex successor fuisset Petri, ac Christi vicarius. Ipse ergo Christus præcipiendo regressum & crucem Romæ statuit caput Ecclesiæ. quocirca non potest humana auctoritate mutari & fieri, vt alius quàm successor Petri Romanus Pontifex sit caput Ecclesiæ.

Romanus pontifex est caput Ecclesiæ, & Christi vicarius.

tium autem Christi & eius regnum, præcipuè consummatum est in eius passione: & ideo conuenienter Bethleem elegit natiuitati, Hierusalem verò passioni. Similiter etiam per hoc hominum gloriam confutauit, qui gloriantur de hoc, quòd ex ciuitatibus nobilibus originem ducunt, in quibus etiam præcipuè volunt honorari. Christus autem econuerso, in ciuitate ignobili nasci voluit, & in ciuitate nobili pati opprobriũ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Christus florere voluit secundum virtuosam conuersationem, non secundum carnis originem. Et ideo in ciuitate Nazareth educari voluit & nutriri, in Bethleem autem voluit quasi peregrè nasci. Quia, vt Gregor. dicit, per humanitatem, quam assumpserat, quasi in alieno nascebatur: non secundum potestatem, sed secundum naturam. Et etiam (vt Beda dicit) in diuersorio loco egebat, vt nobis multas mansiones in domo Patris sui præpararet.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in quodam sermone Ephesini cõcilij, Si maximam Romam elegisset ciuitatem, potentiam ciuium, mutationem orbis terrarum putarent, si filius fuisset Imperatoris, potestati vtilitatem ascriberent. Sed vt diuinitas cognosceretur orbem transformasse terrarum, pauperculam elegit matrem, & pauperiorem patriam. Elegit autem Deus infirma mundi, vt confundat fortia, sicut dicitur primæ ad Corinth. 1. Et ideo vt suam potestatem magis ostenderet in ipsa Roma, quæ caput mundi erat, etiam caput Ecclesiæ suæ statuit, in signũ perfectæ victoriæ. Vt exinde fides deriuaretur ad vniuersum mũdum: secundum illud Isa. 26. Ciuitatem sublimem humiliabit: & conculcabit eam pes pauperis, scilicet Christi, gressus egenorum, id est, Apostolorum Petri & Pauli.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrùm Christus fuerit tempore congruo natus

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non fuerit congruo tempore natus. Ad hoc enim Christus venerat, vt suos in libertatem reuocaret. Natus est autem tempore seruitutis, quo scilicet totus orbis præcepto Augusti describitur, quasi tributarius factus: vt habetur Luc. 2. Ergo videtur quòd non congruo tempore Christus fuerit natus.

¶ Præterea, Promissiones de Christo nascituro Gentibus non fuerant factæ: secũdum illud Roman. 9. Quorum sunt promissa. Sed Christus natus est tempore, quo Rex alienigena dominabatur: sicut patet Matt. 2. Cùm natus esset Iesus in diebus Herodis regis. Ergo videtur quòd non fuerit congruo tempore natus.

¶ Præterea, Tempus præsentiæ Christi in mundo diei comparatur, propter id, quòd ipse est lux mundi; vnde ipse dicit Ioan. 9. Me oportet operari opera eius, qui misit me donec dies est. Sed in æstate sunt dies longiores, quàm in hyeme, ergo cùm natus fuerit in profundo hyemis XVIII. Calendas Ianuarij, videtur quòd non fuerit conuenienti tempore natus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Galat. 4. Cùm venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factũ ex muliere, factum sub lege.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Christus secundum diuinæ sapientiæ dispositionem natus fuerit, conuenientissimo etiam tempore natus dicitur.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd hæc est differentia inter Christum & alios homines, quòd alij homines nascuntur subiecti necessitati temporis. Christus autem tanquam dominus & conditor omniũ temporum elegit sibi tempus, in quo nasceretur, sicut & matrem & locum. Et quia quæ à Deo sunt, ordinata sunt, & conuenienter disposita: consequens est quòd conuenientissimo tempore Christus nasceretur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus venerat nos in statum libertatis reducere de statu seruitutis. Et ideo sicut mortalitatem nostram suscepit, vt nos ad vitam reduceret, ita (vt Beda dicit) eo tempore dignatus est incarnari, quo mox natus, * censu Cæsaris ascriberetur, atque ob nostri liberationẽ ipse seruitio subderetur.

Tempore etiam illo quo totus orbis sub vno principe viuebat, maxima pax fuit in mundo, & ideo decebat vt illo tẽpore Christus nasceretur, qui est pax nostra faciens vtraque vnum: vt dicitur Ephes. 2. Vnde Hieron. dicit super Isa. Veteres si reuoluamus historias, inueniemus vsque ad vigesimum octauũ annũ Cæsaris Augusti, in toto orbe terrarum fuisse discordiam: orto aũt Domino, omnia bella cessauerunt, secundum illud Isa. 2. Non leuabit gens contra gentem gladium. Congruebat etiam vt in illo tempore quo vnus princeps dominabatur in mundo, Christus nasceretur, qui venerat congregare suos in vnum, vt esset vnum ouile & vnus pastor, vt dicitur Ioan. 10.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ideo Christus, Regis alienigenæ tempore nasci voluit, vt impleretur prophetia Iacob dicentis Genes. penult. Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est. Quia vt Chrysost. dicit super Matth. quandiu Iudaica gens sub Iudaicis regibus, quamuis peccatoribus, tenebatur, Prophetæ mittebantur ad remedium eius. Nunc autem quando lex Dei, sub potestate Regis iniqui tenebatur, nascitur Christus: quia magna desperabilis infirmitas, medicum artificiosiorem quærebat. a

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in lib. de q. veter. & noui Testam. tunc Christus nasci voluit, quando lux diei crementum incipit accipere: vt ostenderetur quòd ipse venerat vt homines crescerent in lucem diuinam, secundum illud Luc. primo, Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent. Similiter etiam asperitatem hyemis elegit ad natiuitatem: vt ex tunc carnis afflictionem pateretur pro nobis.

QVAESTIO TRICESIMASEXTA, DE *manifestatione Christi nati, in octo articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de manifestatione Christi nati.

¶ Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primò, vtrùm natiuitas Christi debuerit esse omnibus manifesta.

¶ Secundò, vtrùm debuerit aliquibus manifestari.

¶ Tertiò, quibus manifestari debuerit.

¶ Quartò, vtrùm debuerit ipse se manifestare, vel potius manifestari per alios.

¶ Quintò, per quæ alia manifestari debuerint.

¶ Sextò, de ordine manifestationum.

¶ Septimò, de stella per quam manifestata fuit eius natiuitas.

¶ Octauò, de veneratione Magorum, qui per stellam, Christi natiuitatem cognouerunt.

¶ Super Quæstionis trigesimæquintæ Articulum octauum

Comment. TItulus clarus. ¶ In corpore vnica est conclusio. Christus conuenientissimo tempore est natus, probatur: Christus tanquam dominus & conditor omnium temporũ, elegit sibi tempus, quo nasceretur, ergo conuenientissimo tempore natus est. Antecedens manifestatur dupliciter: primò ex differentia inter Christum & alios homines. Secundò ex simili: quia elegit sibi & locum & matrem. Cõsequentia probatur: quia quæ à Deo sunt, ordinata sunt, & conuenienter disposita. Vbi nota, quòd plus infertur quàm probetur, propter materiam & eius claritatem: probatur enim, quòd cõuenienti tempore. infertur autem, quòd conuenientissimo tẽpore: quia si omnia à Deo sunt cõuenienter disposita, ea quæ sunt circa propriã ipsius Dei personam, oportet conuenientissimè esse disposita. Et hoc clarum erat: quia de ipso Christo est sermo in conclusione.

* *Alias censu.*

¶ Super Quaestionis tricesimasexta Articulum primum.

Cóment. Titulus clarus.

¶ In corpore vnica conclusio: Natiuitas Christi non debuit esse communiter omnibus manifesta. Probatur tripliciter: primò ex mysterio passionis implendo: secundò ex fidei merito: tertiò ex humanitatis assumptae testificanda veritate.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm natiuitas Christi debuerit esse omnibus manifesta.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christi natiuitas debuerit esse omnibus manifesta. Impletio enim promissioni debet respondere. Sed de promissione aduentus Christi dicitur in Psal. Deus manifestè veniet. Venit autem per carnis natiuitatem. ergo videtur quòd eius natiuitas debuerit esse toti mundo manifesta.

¶ Praeterea, Primae ad Tim. primo dicitur: Christus in hunc mundum venit peccatores saluos facere. Sed hoc non fit, nisi inquantum eis gratia Christi manifestatur, secundùm illud Tit. 2. Apparuit gratia Dei & Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & piè, & iustè viuamus in hoc seculo. Ergo videtur quòd Christi natiuitas debuerit esse omnibus manifesta.

¶ Praeterea, Deus super omnia pronior est ad miserandum, secundùm illud Psal. Miserationes eius super omnia opera eius. Sed in secundo aduentu, quo iustitias iudicabit, veniet omnibus manifestus: secundum illud Matt. 24. Sicut fulgur exit ab Oriẽte, & paret vsque in Occidentem, ita erit aduentus Filij hominis. Ergo multò magis primus, quo natus est in mundo, secundum carnem, debuit esse omnibus manifestus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 45. Verè tu es Deus absconditus, sanctus Israel saluator. Et Isa. 53. Quasi absconditus est vultus eius & despectus.

CONCLVSIO.

¶ Christi natiuitas non debuit cõmuniter esse omnibus manifesta.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd natiuitas Christi non debuit esse cõmuniter omnibus manifesta. Primò quidem: quia per hoc impedita fuisset humana redẽptio, quae per crucem eius peracta est. Quia, vt dicitur primae ad Corinth. 2. Si cognouissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent.

Secundò, quia hoc diminuisset meritũ fidei, per quam venerat homines iustificare: secundum illud Rom. 3. Iustitia Dei, per fidem Iesu Christi. Si enim manifestis indicijs Christo nascente eius natiuitas omnibus appareret, iam tolleretur ratio fidei: quae est argumentum non apparentium, vt dicitur Hebr. 11. Tertiò, quia per hoc venisset in dubiũ veritas humanitatis ipsius: vnde August. dicit in Epistola ad Volusianum, Si nullas ex paruulo in iuuẽtutem mutaret aetates, nullos cibos, nullos caperet somnos, nónne opinionem confirmaret erroris, nec hominẽ verum nullo modo suscepisse crederetur? & dum omnia mirabiliter facit, auferret quod misericorditer fecit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd autoritas illa intelligitur de aduentu Christi ad iudicium: secundum quòd glossa ibidem exponit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd de gratia Dei saluatoris erudiendi erant omnes homines ad salutem, non in principio natiuitatis eius, sed postea tempore procedente, postquam operatus est salutem in medio terrae. Vnde post passionem & resurrectionem suã dicit discipulis suis, Matth. vlt. Euntes docete omnes Gentes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad iudicium requiritur quòd autoritas iudicis cognoscatur: & propter hoc oportet, quòd aduentus Christi ad iudicium sit manifestus. Sed primus aduentus fuit ad omnium salutem, quae est per fidem, quae quidem est de non apparentibus: & ideo primus Christi aduentus debuit esse occultus.

¶ Num si Christi natiuitas omnibus manifestaretur, tolleretur fidei meritum.

Quaest. Infrà q. 39. art. 8. 3.

¶ Clara que sunt omnia, nisi quòd secunda ratio non caret scrupulo: quia aut est sermo de Christi natiuitatis manifestatione per visionem, aut per attestationem. Si enim est sermo de manifestatione per visionem, tolleretur procul dubio meritum fidei: quia tolleretur ipsa fides respectu visi: nemo enim credit quod videt. Sed huic sensui obstat: quia manifestatio negata omnibus est facta quibusdam puta Pastoribus & Magis: quibus nõ per visionem, sed per attestationem Angelorum & stellae manifestata est Christi natiuitas. Si verò est sermo de manifestatione per attestationem, non sequitur quòd tollatur meritum fidei. & similiter si in litera diceretur, si manifestis indicijs, Christo nascente, eius natiuitas omnibus appareret, iam tolleretur ratio fidei. Vnde & magis manifestis indicijs natiuitas Christi apparuit: & tamẽ nõ est ratio fidei ablata respectu natiuitatis Christi.

¶ Ad hoc dicitur, quòd sermo literae est de manifestatione tali, qualis facta est Pastoribus, Magis, Simeoni & Annae. Et Pastoribus quidem & Magis, nullam constat manifestationem factam nisi attestationem: Angeli enim testificati sunt ad Pastores, & stella ad Magos. Simeoni autem & Annae qualis fuerit reuelatio facta (an scilicet testificatiua tantùm, an illuminatiua ad videndũ) licet in Euangelio nõ exprimatur: ex ipso tamen insinuari videtur, quòd testificatiua tantùm fuerit. Quoniam vltra promissionem Christi domini, inspiratio describitur impulsiua ad videndũ corporalibus oculis Christũ: dũ dicitur quòd Simeon in Spiritu venit in templum, & minus de Anna dicitur vt patet in textu Euangelij. Et propterea in cõclusione istius articuli sermo est de manifestatione per attestationẽ talem, qualis facta creditur Pastoribus, Magis, Simeoni & Annae. Intendit quoque Autor, quòd non debuit Christi natiuitas manifestari sic omnibus. Et secunda ratio nõ tendit ad hoc quòd talis manifestatio abstulisset fidẽ: sed ad hoc, quòd talis manifestatio minuisset meritum fidei: sic enim in litera dicitur, quia hoc diminuisset meritũ fidei. probatur autẽ in litera, quòd talis manifestatio fiẽda omnibus diminuisset meritũ fidei ex hoc quòd manifestatio faciẽs euidentiã tolleret totaliter fidem. Tanquã si dixisset, signũ quòd talis manifestatio minueret fidẽ, est quia si manifestatio creuisset vsque ad euidentiam, tolleret totaliter fidẽ. hoc enim ostendit manifestationem talẽ esse propinquam manifestationi euidẽti: ac per hoc diminuere meritũ fidei, vtpote propinquã tollenti totaliter fidem: propinquum enim calido est tepidum. Vnde in illa cõditionali: Si manifestis indicijs Christo nascẽte, eius natiuitas omnibus appareret, iam tolleretur ratio fidei, loquitur de indicijs ita manifestis, vt natiuitatem Christi redderẽt apparentẽ, hoc est euidẽtem: sic enim fides est argumentum non apparentium, hoc est non euidentium. Duplicia siquidem possunt esse indicatiua rerum, quaedã reddentia rẽ illam credibilem. Et tamen haec est magna latitudo: & in hoc genere sunt omnia testimonia siue Angelorum, siue miraculorum, siue hominum, necnon ipsius Dei, si vltra attestationẽ nõ procedunt: & sic fuit manifestata Christi natiuitas supradictis. Quaedam verò sunt indicatiua rem sic, quòd reddant illam euidentẽ: vt in demonstratiuis, essectus per discursum demõstratiuum indicat causam, reddit enim illã euidentem notã, & in diuinis lumen clarũ mentis Angelicae, vel humanae, beatificum tollit fidem respectu illius. Prima ergo indicia quando fiunt manifesta, vt per miracula & Angelos, &c. licet non tollant, minuunt tamen meritũ fidei propter propinquitatem ad apparentiam. Quod ex eo potest percipere quòd Dominus Thomae dixit, tanquam arguens ipsum de talibus indicijs quaesitis: Quia vidisti, scilicet indicia manifesta in me, credidisti me Deum, &c. & cõmendando ab opposito Angelorum fidem subdidit: Beati qui non viderũt & crediderunt: nunquam enim Dominus ex opposito cõmendasset credentes qui non viderũt, nisi ipsum videre minueret meritũ credendi. Et si instetur, ergo Magi & Pastores minus meruerunt credendo: respõdetur quòd quantũ est ex parte manifestationis, minus meruerũt credendo: hoc est minorẽ occasionẽ merẽdi in credẽdo habuerũt. Sed cũ hoc stat, quòd magis meruerunt credendo ex parte ipsorũ credentium. Et hoc praepõderat: quia meritũ ex parte merentis maximè pensatur. Cum hoc quoque stat, quòd alios etiã nihil meruisse credendo natiuitatẽ Christi, puta si vidissent: attamen multò plus meruissent amando, quàm alij credendo & amando, propter maiorẽ delectationem ex visu, quàm ex fide productam.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm natiuitas Christi debuerit aliquibus manifestari.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd natiuitas Christi nulli debuerit manifestari. Quia, vt dictũ est, hoc erat congruũ humanae saluti, vt primus Christi aduentus esset occultus. Sed Christus venerat, vt omnes saluaret, secũdum illud primae ad Tim. 4. Qui est saluator omnium, maximè fidelium. Ergo natiuitas Christi nulli debuit manifestari.

¶ Praeterea, Ante natiuitatem Christi, manifestata erat beatae Virgini & Ioseph futura Christi natiuitas. Nõ ergo erat necessariũ Christo nato, eandem alijs manifestari.

¶ Praeterea, Nullus sapiens manifestat id ex quo turbatio nascitur, & detrimentum aliorũ. Sed manifestata Christi natiuitate, subsecuta est turbatio, dicitur enim Matth. 2. quòd audiens Herodes Christi natiuitatem, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Cessit etiam hoc in detrimentum aliorũ: quia ex hac occasione, Herodes occidit pueros in Bethleem, & in omnibus finibus eius, à bimatu, & infra. Ergo videtur quòd non fuerit conueniens Christi natiuitatẽ aliquibus manifestari.

¶ SED CONTRA est, quòd Christi natiuitas nulli fuisset proficua, si omnibus esset occulta. Sed oportebat Christi natiuitatem esse proficuam: alioquin frustra natus fuisset. ergo videtur quòd aliquibus manifestari debuerit Christi natiuitas.

CONCLVSIO.

¶ Sicut non decuit Christum resurgentem manifestum fieri omnibus, sed tantùm testibus praeordinatis à Deo, ita non debuit eius natiuitas omnibus, sed quibusdam manifestari, ex quibus alij manifestarentur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Apostolus dicit Roma. 13. Quae à Deo sunt, ordinata sunt. Pertinet autem ad diuinae sapientiae ordinem, vt Dei dona & secreta sapientiae eius, non aequaliter ad omnes, sed immediatè ad quosdam perueniant, & per eos ad alios deriuentur. Vnde & quantum ad resurrectionis mysterium, dicitur Act. 10. quòd Deus dedit Christum resurgentem manifestum fieri non omni populo, sed testibus praeordinatis à Deo. Vnde & hoc etiam debuit circa ipsius natiuitatem

¶ Super Quaestionis tricesimasexta Articulum secundum.

Cóment. Titulus clarus est.

¶ In corpore vna cõclusio: Natiuitas Christi debuit quibusdã manifestari. Probatur

bantur. Ad diuinæ sapientiæ ordinem pertinet, vt Dei dona & secreta non æqualiter ad omnes, sed immediate ad quosdam & per eos ad alios deriuentur: ergo in mysterio natiuitatis hoc debuit obseruari. Antecedēs declaratur ex autoritate Act. 10. de mysterio resurrectionis Christi. Consequentia probatur ex autoritate ad Rom. 13. Omnia ex se & antedicta sunt clara.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, de morte innocentium ab Herode, habes etiam Gentilium testimonium. Macrobius enim in Saturnalibus narrat Augustum audita, aliam necē, dixisse, Malle porcum, quàm filium fuisse Herodis: fuit enim etiam vnus infans Herodis filius cū aliis interfectus. porcos autem Iudæi nō interficiunt: quia non vescuntur carne suilla. Est enim hoc velut testimonium ab hostibus de aduentu Magorum ad quærēdum Christū nati.

¶ *Super Quæstionis trigesimasexta Articulum tertium.*

Comm. Titulus clarus. ¶ In corpore vnica est conclusio subintellecta. Conuenienter electi sunt illi, quibus est Christi natiuitas manifestata. Probatur: Salus futura per Christum ad omnem hominum diuersitatem pertinebat: ergo Christum manifestari omnibus conditionibus hominum est conueniens: ergo Pastoribus, Magis, Simeoni & Annæ conuenienter. Antecedens probatur ex autoritate Apostoli. Consequentia probatur: quia hoc, scilicet salus tot diuersorum, in Christi natiuitate debuit præfigurari, vt nulla hominum conditio à Christi salute excluderetur. Secunda vero cōsequentia declaratur ex sex diuersitatibus inter illos inuentis: prima inter Iudæos & Gentiles: secunda inter propinquos & distantes: tertia inter sapientes & simplices: quarta inter potentes & viles: quinta inter peccatores & iustos. sexta inter mares & fœminas. Omnia clara sunt.

obseruari, vt non omnibus Christus manifestaretur, sed quibusdam, per quos posset ad alios deuenire.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd sicut fuisset in præiudicium salutis humanæ, si omnibus hominibus Dei natiuitas innotuisset, ita etiam etsi nulli nota fuisset. Vtroque enim modo tollitur fides: tam scilicet per hoc quòd aliquid est totaliter manifestum, quàm etiam per hoc, quod à nullo cognoscitur, à quo possit testimoniū audiri, Fides enim est ex auditu, vt dicitur Rom. 10.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Maria & Ioseph instruendi erant de Christi natiuitate antequam nasceretur: quia ad eos pertinebat reuerentiam exhibere proli conceptę in vtero, & etiam obsequi nascituræ. Eorum autem testimonium propter hoc quod erat domesticum, fuisset habitum suspectum circa magnificentiam Christi, & ideo oportuit vt aliĳs manifestaretur extraneis, quorum testimonium suspectum esse non posset.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ipsa turbatio subsecuta ex natiuitate Christi manifestata, congruebat Christi natiuitati. primò quidem, quia per hoc manifestatur cælestis Christi dignitas. Vnde Gregor. dicit in Homi. Cæli Rege nato, Rex terræ turbatus est: quia nimirùm terrena altitudo confunditur, cùm celsitudo cælestis aperitur. Secundò, quia per hoc figurabatur iudiciaria Christi potestas. Vnde August. dicit in quodam sermone Epiphaniæ, Quid erit tribunal iudicantis, quando superbos Reges cuna terrebat infantis? Tertiò, quia per hoc figurabatur deiectio regni diaboli: quia vt Leo Papa dicit in sermone Epiphanię: Non tantùm Herodes in semetipso turbabatur, quātùm diabolus in Herode: Herodes enim terrenum hominem æstimabat, sed diabolus Deum, & vterque regni sui successorem timebat, diabolus cælestem, sed Herodes terrenum. Superfluè tamen: quia Christus non venerat regnum in terra habere. Vnde Leo Papa dicit Herodi loquēs, Non capit Christum regia tua: nec mundi Dominus, potestatis tuæ scepteri est contentus angustĳs.

Quòd autem Iudæi turbabantur, qui tamen magis gaudere debuerant, aut hoc est, quia, vt Chrysostom. dicit, de aduentu iusti non poterant gaudere iniqui, aut volentes fauere Herodi quem timebant: populus enim plus iustò fauet eis, quos crudeles sustinet. Quod autem pueri ab Herode sunt interfecti, non cessit in eorum detrimentum, sed in eorum profectum. Dicit enim Augustinus in sermone quodam de Epiphania: Absit, vt ad liberandos homines Christus veniens, de illorum præmio, qui pro eo interficiūtur, nihil egerit, qui pendēs in ligno, pro eis à quibus interficiebatur, orauit.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrùm fuit conuenienter electi illi, quibus est Christi natiuitas manifestata.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non fuit conuenienter electi illi, quibus est Christi natiuitas manifestata. Dominus enim Matth. 10. mandauit discipulis, In viam Gentium ne abieritis, vt scilicet prius manifestaretur Iudæis quàm Gentibus. Ergo videtur quòd multò minus à principio fuerit reuelanda Christi natiuitas Gentilibus, qui ab Oriente venerunt: vt habetur Mat. 2.

¶ Præterea, Manifestatio diuinæ veritatis præcipuè debet fieri ad Dei amicos: secundum illud Iob 36. Annuntiat de ea amico suo. Sed Magi videntur esse Dei inimici: dicitur enim Leuit. 19. Non declinetis ad Magos, nec ab Ariolis aliquid sciscitemini. Non ergo debuit Christi natiuitas Magis manifestari.

¶ Præterea, Christus venerat totum mundum à potestate diaboli liberare: vnde dicitur Malac. 1. Ab Ortu solis vsque ad Occasum, magnum est nomen meum in Gentibus. Non ergo solùm in Oriente positis debuit manifestari, sed etiam vbique terrarum.

¶ Præterea, Omnia sacramenta veteris legis erant Christi figura. Sed sacramenta veteris legis dispensabantur per ministerium sacerdotum legalium. Ergo videtur quod magis debuerit Christi natiuitas manifestari sacerdotibus in templo, quàm pastoribus in agro.

¶ Præterea, Christus ex Virgine matre natus est, & ætate paruulus erat. Conuenientius igitur videtur fuisse, quòd Christus manifestaretur iuuenibus & virginibus, quàm senibus & coniugatis, vel viduis: sicut Simeoni & Annæ.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 13. Ego scio quos elegerim. Quæ autem fiunt secundum Dei sapiētiam, conuenienter fiunt. Ergo conuenienter sunt electi illi, quibus est manifestata Christi natiuitas.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm salus per Christum futura ad hominum omnium diuersitatem pertineret, congruit omnibus hominum conditionibus eius natiuitatem manifestari, scilicet, Magis, Simeoni, & Annæ, ac Pastoribus.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd salus, quæ erat futura per Christum, ad omnem diuersitatem hominum pertinebat, quia sicut dicitur Colos. 3. In Christo Iesu non est masculus & fœmina, Gentilis & Iudæus, seruus & liber, & sic de aliĳs huiusmodi. Et vt hoc in ipsa Christi natiuitate præfiguraretur, omnibus conditionibus hominum est manifestatus, quia vt Augustinus dicit in sermone de Epiphania: Pastores fuerunt Israelitæ, Magi Gentiles, illi propè, isti longè: vtrique tamen ad angularem lapidem concurrerunt. Fuit etiam inter eos alia diuersitas: nam Magi fuerunt sapientes & potentes: Pastores autem simplices & viles. Manifestatus etiam est iustis, Simeoni & Annæ, & peccatoribus, scilicet Magis. Manifestatus est etiam & viris * & mulieribus: vt per hoc ostenderetur, nullam conditionem hominum excludi à Christi salute. * *Aliàs & mulieri, scilicet Annæ.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa manifestatio natiuitatis Christi fuit quædam prælibatio plenæ manifestationis quæ erat futura. Et sicut in secunda manifestatione primò annuntiata est gratia Christi per Christum & eius Apostolos Iudæis, & postea Gentilibus: ita ad Christum primò peruenerunt Pastores, qui erant primitiæ Iudæorum, tanquā propè existentes: & postea venerunt Magi à remotis, qui fuerūt primitiæ Gentium: vt August. dicit.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut August. dicit in sermo. de Epipha. Sicut præualet imperitia in rusticitate Pastorum, ita præualet impietas in sacrilegĳs Magorum: vtrosque tamen sibi lapis ille angularis attribuit, quippe qui venit stulta eligere, vt confunderet sapientes: & non vocare iustos, sed peccatores: vt nullus magnus superbiret, nullus infirmus desperaret. Quidam tamen dicunt, quòd isti Magi non fuerunt malefici, sed sapiētes Astrologi: qui apud Persas vel Chaldæos Magi vocātur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Chrysost. dicit, Ab Oriente venerunt Magi, quia vnde dies nascitur, inde initium fidei processit: quia fides lumen est animarum. Vel quia omnes qui ad Christum veniunt, ab ipso & per ipsum veniunt, de quo dicitur Zachar. 6. Ecce vir, Oriens nomen eius. Dicuntur autem ab Oriente, ad literam, venisse: vel quia de vltimis Orientis partibus venerunt, secundum quosdam, vel quia de aliquibus vicinis partibus Iudææ venerunt, quæ tamen sunt regioni Iudæorum ad Orientem. Credibile tamen est, etiam in aliĳs partibus mundi aliqua indicia natiuitatis Christi apparuisse, sicut Romæ fluxit oleum, & in Hispania apparuerunt tres soles, paulatim in vnum coëuntes.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut Chrysost. dicit, Angelus manifestans Christi natiuitatem, non iuit Hierosolymam, non requisiuit Scribas & Pharisæos: erant enim corrupti & præ inuidia cruciabantur. Sed pastores erant synceri antiquam conuersationem Patriarcharum & Moysi colētes. Per hos etiam

¶ Super Quaestionis trigesimasexta Articulum quartum

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vnica conclusio. Christus non per seipsum, sed per alias creaturas suam natiuitatem manifestare debuit. Probatur. Natiuitas Christi ordinata est ad humanam salutẽ per fidem: ergo oportebat ita manifestari, vt fides demum fidei humanitatis non praeiudicaret: ergo non per seipsum, sed per alias creaturas debuit manifestari. Prima consequentia probatur: quia fides salutaris est circa vtranque, scilicet diuinitatem & humanitatẽ Christi. Secunda probatur: quia fides humanitatis, dum Christus in seipso humanitatem infirmam sicut alij exhibuit: fides verò deitatis, dum per creaturas, Angelos scilicet & stellam Pastoribus, Magis, Simeoni, Annaeque virtutem deitatis manifestaret.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, collige vltra Chrysostomi autoritatẽ, quòd ad literam miraculum vini fuit initium signorum Christi simpliciter, & non limitatè in illo loco. Et hoc optima ratione litera probat ex verbis Ioan. Baptistae: miraculum quippe vini factum est post baptismũ Christi per annum, secundum Ecclesiae traditionem, tria mysteria vno die diuersis annis contigisse attestantem, scilicet Magorum adorationẽ, baptismum Christi, & conuersionem aquae in vinum.

¶ Super Quaestionis trigesimasexta Articulum quintum.

Annot. Titulus minus explicat breuitatis causa, quam quaestio. Non, vt patet in distinctione articulorum in principio huius quaestionis facta in litera, quintus articulus inquirit per quae alia debuerit manifestari: vbi patet non solùm de Angelis (vt hic explicatur) sed vniuersaliter de omnibus creaturis, per quas debuerit manifestari Christi natiuitas loquitur. Idẽ quoque euidenter apparet in processu articuli: vbi non solum quare per Angelos pastoribus, sed diffusè quoque quare per stellam Magis, & per inspirationem interiorem Simeoni & Annae manifestata est Christi natiuitas redditur.

Comment. ¶ In corpore articuli vna est conclusio responsiua quaesito: Christi natiuitas conuenienter manifestata est per Angelos, stellam & inspirationem, Pastoribus Iudaeis, Magis & iustis Simeoni & Annae. Probatur primo. Manifestatio per signa debet fieri per familiaria illis, quibus manifestatio fit: ergo conuenienter, &c. Antecedens probatur ex simili de manifestatione syllogistica. Consequentia autem probatur: quia iustis, scilicet perfectis, familiare est per inspirationem, alijs corporalibus deditis per visibilia, & rursus inter istos alios Iudaeis per Angelorum visionem, Gẽtilibus per astrorum signa instrui. Confirmatur secundò quo ad hoc, quod omnia signa fuerunt caelestia, ex hoc quod caelestem natiuitatem enarrabant. Confirmatur tertiò quo ad differentiam inter Angelos & stellam respectu pastorum & Magorum: & hoc triplici ratione, vt patet in litera. Confirmatur quartò quo ad stellam, ex spirituali genere Abrahae, sicut stellarum numerus.

pastores significabantur doctores Ecclesiae, quibus Christi mysteria reuelantur, quae latebant Iudaeos.

¶ Ad quintum dicendum, quod sicut Ambrosius dicit, generatio Domini non solùm à iuuenibus, sed etiam à senioribus & iustis accipere debuit testimonium, quorum etiam testimonio propter iustitiam magis credebatur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum Christus per seipsum natiuitatem suã manifestare debuerit.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus per seipsum natiuitatem suam manifestare debuerit. Causa enim quae est per se, semper est potior ea quae est per aliud: vt dicitur in 8. Phys. Sed Christus suã natiuitatem manifestauit per alios, puta pastoribus per Angelos, & Magis per stellam. Ergo multò magis per seipsum debuit suam natiuitatem manifestare.

¶ Praeterea, Ecclesiastici 20. dicitur, Sapientia abscondita & thesaurus inuisus, quae vtilitas in vtrisque? Sed Christus à principio suae conceptionis plenè habuit sapientiae & gratiae thesaurum. Nisi ergo hanc plenitudinem manifestasset per opera & verba, fuisset frustra ei data sapiẽtia & gratia: quod est inconueniens: quia Deus & natura nihil frustra facit; vt dicitur in primo de Caelo.

¶ Praeterea, In lib. de Infantia Saluatoris legitur, quòd Christus in sua pueritia multa miracula fecit. Et ita videtur quòd suam natiuitatem per seipsum manifestauerit.

¶ SED CONTRA est quod Leo Papa dicit, quòd Magi inuenerunt puerum Iesum nulla ab humanae infantiae generalitate discretum. Sed alij infantes non seipsos manifestant. Ergo neque decuit, quòd Christus per seipsum suã natiuitatẽ manifestaret.

CONCLVSIO.

¶ Decuit Christum non per seipsum, sed per alias creaturas natiuitatem suam manifestare, ne fidei propagandae derogaretur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd natiuitas Christi ad humanam salutem ordinabatur, quae quidem est per fidem. Fides autem salutaris diuinitatem & humanitatem Christi confitetur. Oportebat igitur ita manifestari natiuitatem Christi, vt demonstratio diuinitatis eius, fidei humanitatis ipsius non praeiudicaret. Hoc autem factum est, dum Christus in seipso natiuitatem similem infirmitati humanae exhibuit, & tamen per Dei creaturas diuinitatis virtutem in se monstrauit. Et ideo Christus nõ per seipsum suam natiuitatẽ manifestauit, sed per quasdam alias creaturas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in via generationis & motus oportet per imperfecta ad perfectum peruenire. Et ideo Christus prius manifestatus est per alias creaturas: & postea manifestauit se per seipsum manifestatione perfecta.

¶ Ad secundum dicendum, quod licet sapientia abscondita sit inutilis: non tamen ad sapientem pertinet, vt quolibet tempore manifestet seipsum, sed tempore congruo. Dicitur enim Ecclesiast. 20. Est tacens non habens sensum loquelae, & est tacens sciens tẽpus apti temporis. Sic ergo sapientia Christo data non fuit inutilis, quia seipsum tempore congruo manifestauit: & hoc ipsum, quòd tempore congruo abscondebatur, est sapientiae iudicium.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd liber ille de infantia Saluatoris est apocryphus. Et Chrysostom. dicit super Ioan. quod Christus non fecit miracula antequam aquam conuerterit in vinum, secundum illud quod dicitur Ioan. 2. Hoc fecit initium signorum Iesus. Si enim secundum primam aetatem miracula fecisset, non indiguissent Israelitae alio manifestante eum: cum tamen Ioannes Baptista dicat Ioan. primo, Vt manifestetur in Israel, propterea veni in aqua baptizans. Decenter autem non incepit facere signa in prima aetate: existimassent enim phantasma esse Incarnationem, & ante opportunum tempus cruci eum tradidissent liuore liquefacti.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm natiuitas Christi debuerit per Angelos & stellam manifestari.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd non debuerit manifestari per Angelos Christi natiuitas. Angeli enim sunt spirituales substantiae secundum illud Psal. Qui facit Angelos suos spiritus. Sed Christi natiuitas erat secundum carnem, non autem secundum spiritualem eius substantiam. Ergo non debuit per Angelos manifestari.

¶ Praeterea, Maior est affinitas iustorum ad Angelos quàm ad quoscunque alios, secundum illud Psal. Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Sed iustis, scilicet Simeoni & Annae, nõ est manifestata Christi natiuitas per Angelos. Ergo nec pastoribus per Angelos manifestari debuit.

¶ Praeterea, Videtur quòd nec magis debuerit manifestari per stellam. Hoc enim videtur esse erroris occasio, quantum ad illos, qui aestimant sydera natiuitatibus hominum dominari. Sed occasiones peccandi sunt hominibus auferendae. Non ergo fuit conueniens, quòd per stellam Christi natiuitas manifestaretur.

¶ Praeterea, Signum oportet esse certum ad hoc, quòd per ipsum aliquid manifestaretur. Sed stella non videtur esse signum certum natiuitatis Christi. Ergo inconuenienter fuit Christi natiuitas per stellam manifestata.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Deuter. 32. Dei perfecta sunt opera. Sed talis manifestatio fuit opus diuinum. ergo per conuenientia signa fuit effecta.

CONCLVSIO.

¶ Cùm diuino quodam opere manifestata fuerit Christi natiuitas, congruè per Angelos Pastoribus, per stellam Magis manifestari debuit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut manifestatio syllogistica fit per ea quae sunt magis nota ei, cui est aliquid manifestandum: ita manifestatio quae fit per signa, debet fieri per ea quae sunt familiaria illis, quibus manifestatur. Manifestum est autem, quòd viris iustis est familiare & consuetum interiori Spiritus sancti instinctu edoceri, absque signorum sensibilium demonstratione, scilicet per Spiritum prophetiae. Alij verò corporalibus rebus dediti, per sensibilia ad intelligibilia adducũtur. Iudaei autem consueti erant diuina responsa per Angelos accipere, per quos etiam legem acceperant: secundum illud Act. 7. Accepistis legem in dispositione Angelorum. Gentiles verò & maximè Astrologi consueti sunt stellarum cursus inspicere. Et ideo iustis, scilicet Simeoni & Annae, manifestata est Christi natiuitas per interiorem instinctum Spiritus sancti: secundum illud Luc. 2. Responsum acceperat à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christũ Domini. Pastoribus autem & Magis tanquam rebus corporalibus deditis manifestata est Christi natiuitas per visibiles apparitiones. Et quia natiuitas non erat purè terrena, sed quodammodo caelestis, ideo per signa

caelestia

¶ super Quaestionis tricesimasextae Articulum sextum.

Comment. Titulus de ordine temporis quaerit, quo prius pastoribus, deinde Magis, demum Simeoni & Annae manifestata est Christi natiuitas.

¶ In corpore Autor duo facit: primò ordinem manifestationum ex Euangelij autoritate aperit, scilicet quòd ipso die natalis pastoribus, decimatertia die Magis, quadragesima Simeoni & Annae. Secundo rationem reddit optimam ex significatis. Omnia clara sunt in litera.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, de tempore occisionis Innocentium nō multum constat. Ex Euangelio siquidem habetur, quòd non statim occisi sunt nati post adorationem Magorū in domo diuersoria intra Bethleē (in qua natus est Christus) oblatus est Dominus in templo, & postea portatus à parentibus in Nazareth, vbi Angelus dixit ad Ioseph. Fuge in Ægyptum. futurum est enim vt Herodes quaerat puerum ad perdendum eum. Hoc enim oportet fuisse, postquam ex Ierusalem venerunt parentes eius in Nazareth, vt Lucas narrat. si enim antè fuisset, non venisset in Ierusalem, nec inde in Nazareth. Vnde certum relinquitur, quòd non statim Herodes saeuit in pueros, sed incertum est quanto tempore pòst saeuierit in eos. Satis rationabile est illud impedimentum ex Romano itinere: quia pro historia habetur quòd Romam fuerit à filiis accusatus.

caelestia vtrisque Christi natiuitas reuelatur. Vt enim Aug. dicit in sermo. de Epipha. Caelos Angeli habitant, & sydera ornant, vtrisque ergo caeli enarrant gloriam Dei. Rationabiliter autem pastoribus tanquam Iudaeis, apud quos frequenter factae sunt apparitiones Angelorum, reuelata est natiuitas Christi per Angelos. Magis autem assuetis in consideratione caelestium corporum, manifestata est per signum stellae: quia (vt Chrys. dicit, per consueta eos Dominus vocare voluit, eis condescendens. Est autem alia ratio: quia vt Greg. dicit, Iudęis tāquam ratione vtentibus rationale animal, id est Angelus praedicare debuit. Gentiles verò, quia vti ratione nesciebant ad cognoscendum Dominum, non per vocem, sed per signa perducūtur. Et sicut Dominum iam loquentem annuntiauerūt Gentilibus praedicatores loquentes, ita eum nondum loquentem elementa muta praedicauerūt. Est etiam & alia ratio: quia vt Aug. dicit in sermo. Epipha. Abrahae innumerabilis fuerat promissa successio non carnis semine, sed fidei foecunditate generanda. Et ideo stellarum multitudini est comparata, vt caelestis progenies speraretur. Et ideo Gentiles in syderibus designati, ortu noui syderis excitantur, vt perueniant ad Christum, per quem efficimur semen Abrahae.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud manifestatione indiget, quod de se est occultum: non autem illud quod de se est manifestum. Caro autem eius, qui nascebatur, erat manifesta, sed diuinitas erat occulta. Et ideo conuenienter manifestata est illa natiuitas per Angelos, qui sunt Dei ministri. Vnde & cùm claritate Angelus apparuit, vt ostenderetur quòd ille qui nascebatur, erat splendor paternae gloriae.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iusti non indigebant visibili apparitione Angelorū: sed eis sufficiebat interior instinctus Spiritus sancti propter eorum perfectionem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd stella natiuitatem Christi manifestans, omnem occasionem erroris subtraxit. Vt enim August. dicit contra Faustum, nulli astrologi ita constituerunt nascentium hominum facta sub stellis, vt aliquam stellarum homine aliquo nato circuitus sui ordinem reliquisse, & ad eum, qui natus est, pertexisse assererent: sicut accidit circa stellam, quae demonstrauit natiuitatem Christi. Et ideo per hoc non confirmatur error eorum, qui sortem nascentium hominum astrorum ordini colligari arbitrantur, non autem credunt astrorum ordinem ad hominis natiuitatem posse mutari. Similiter etiam, vt Chrysost. dicit, Non est hoc astronomiae opus, à stellis scire eos qui nascuntur: sed ab hora natiuitatis futura praedicere. Magi autem tempus natiuitatis non cognouerunt: vt hinc sumentes initium, à stellarum motu futura cognoscerent, sed potius econuerso.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut Chrysost. refert, in quibusdam scripturis apocryphis legitur, quòd quaedam gens in extremo Orientis iuxta Oceanum, scripturam quandam habebat ex nomine Seth de hac stella, & muneribus huiusmodi offerendis, quae gens diligenter obseruabat huius stellae exortum, positis exploratoribus duodecim, qui certis temporibus deuotè ascendebant in montem, in quo postmodum eam viderunt, habētem in se quasi paruuli formam, & super se similitudinem crucis.

Vel dicendum, quòd sicut dicitur in lib. de Quaestionibus veter. & noui Testam. Magi illi traditionem Balaam sequebātur, qui dixit, Orietur stella ex Iacob. Vnde videntes stellam extra ordinem mundi, hanc esse intellexerunt, quam Balaam futuram indicem Regis Iudaeorum prophetauerat. Vel dicendum, sicut August. dicit in sermo. de Epipha. quòd ab Angelis, aliqua admonitione reuelationis audierunt Magi, quòd stella Christū natum significaret, & probabile videtur quòd à bonis, quando in Christo adorando salus eorum iam quaerebatur. Vel sicut Leo Papa dicit in sermone de Epiphania: praeter illam speciem, quae corporeum incitauit obtutum, fulgentior veritatis radius eorum corda perdocuit, quod ad illuminationē fidei pertinebat.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm natiuitas Christi ordine conuenienti fuerit manifestata.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienti ordine Christi natiuitas fuerit manifestata. Illis enim debuit primò manifestari Christi natiuitas, qui Christo propinquiores fuerunt, & qui magis Christum desiderabant: secundum illud Sapien. 6. Praeoccupat eos, qui se concupiscunt, vt se priorem illis ostēdat. Sed iusti propinquissimi erant Christo per fidem, & maximè eius aduentum desiderabant: vnde dicitur Luc. 2. de Simeone, quòd erat homo iustus & timoratus, expectans redemptionem Israel. Ergo prius debuit manifestari Christi natiuitas Simeoni, quàm pastoribus, vel Magis.

¶ Praeterea, Secundum August. Magi fuerunt primitiae Gentiū Christo crediturarum. Sed primò plenitudo Gentium intrat ad fidem, & postmodū omnis Israel saluus fiet: vt dicitur Romanor. 11. Ergo primò debuit manifestari Christi natiuitas Magis, quàm pastoribus.

¶ Praeterea, Matt. 2. dicitur, quòd Herodes occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem & in omnibus finibus eius, à bimatu & infrà, secundum tempus quod exquisierat à Magis. Et sic videtur quòd per duos annos post Christi natiuitatem Magi ad Christum peruenerint. Inconuenienter igitur post tantum tempus, fuit Gentilibus Christi natiuitas manifestata.

¶SED CONTRA est quod dicitur Dan. 2. Ipse mutat tempora & aetates. Et ita tempus manifestationis natiuitatis Christi videtur congruo ordine esse dispositum.

CONCLVSIO.

¶ Conuenientissimo fuit manifestata ordine Saluatoris nostri natiuitas, vt ipso die natiuitatis Pastoribus, decimatertia verò die Magis, quadragesima verò Simeoni & Annae manifestaretur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Christi natiuitas primo quidem manifestata est pastoribus ipso die natiuitatis Christi. vt enim dicitur Luc. 2. Erant in regione eadem vigilantes & custodientes vigilias noctis super gregem suum: & vt discesserunt ab eis Angeli in caelum, loquebantur adinuicem, trāseamus vsque Bethleem, & venerunt festinantes Secundò autem Magi peruenerunt ad Christum decimatertia die natiuitatis eius: quo die festum Epiphaniae celebratur. Si enim reuoluto anno, vel etiam duobus annis venissent, non inuenissent eum in Bethleem: cùm scriptum sit Luc. 2. quòd postquam perfecerunt omnia secundum legem Domini (offerentes scilicet puerum Iesum in templum) reuersi sunt in Galilaeam in ciuitatem suam Nazareth. Tertiò manifestata est iustis in templo quadragesimo die à natiuitate Christi: vt habetur Luc. 2. Et huius ordinis ratio est: quia per pastores significantur Apostoli & alij credentes ex Iudaeis, quibus primò manifestata est fides Christi: inter quos non fuerunt multi potentes, nec multi nobiles: vt dicitur 1. ad Corint. 1. Secundò autem fides Christi peruenit ad plenitudinem Gentium, quae est praefigurata per Magos. Tertiò autem peruenit ad plenitudinem Iudaeorum, quae est praefigurata per iustos: vnde & in templo Iudaeorum est eis Christus manifestatus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Apost. dicit Rom. 9. Israel sectando legem iustitiae, in legem iustitiae non peruenit, sed Gentiles qui non quaerebant iustitiam, Iudaeos cōmuniter in iustitia fidei praeuenerunt. Et in huius figuram Simeon, qui expectabat cōsolationem Israel, vltimò Christum natum cognouit, & praecesserunt eum Magi & pastores, qui Christi natiuitatem non ita sollicitè expectabant.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet plenitudo Gentium prius intrauerit ad fidem, quàm plenitudo Iudęorum: tamen primitię Iudaeorum praeuenerunt in fide primitias Gentium, & ideo pastoribus primò manifestata est Christi natiuitas, quàm Magis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd de apparitione stellae, quae apparuit Magis, est duplex opinio. Chrys. enim super Matt. & Aug. in sermo. Epipha. dicunt quòd stella Magis apparuit per bien-

¶ super Quæstionis trigesimasexta Articulum septimum

Comment. IN corpore duo sunt. Primò ex Chrysost. respondetur quæstioni vna conclusione: Stella non fuit ex cælestibus. Et afferuntur quinque rationes ex eodem. Secundò tractatur quid fuit illa stella. primò secundum Chrysost sub cuius opinione afferuntur duo modi dicendi: deinde secundum propriam opinionem autoritate Leonis firmatam. Omnia patent in litera.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, perspice Autorem commune verbum de significatione cometarum adulterando respondere: non quòd propterea sic ipsum sensisse putandum sit, sed esto quòd sic respondisse intelligendum est. Cometes enim non magis regis, quàm pauperis rustici mortem significat. sed quia mortes principum notantur, pauperum autem ratio non habetur, ideo vulgatum est, quòd significat mortem principum, si magno credimus Alberto.

¶ Super Quæstionis tricesimasexta Articulum octauum.

Annot. TItulus de conuenientia seu rationabilitate actus quærit.

Comment. ¶ In corpore vnica conclusio: Credendum est Magos à Spiritu sancto inspiratos sapienter Christū adorasse. Probatur: Magi fuere primitiæ Gentium in Christum credentium: ergo credendum est &c. Antecedens manifestatur: quia in ipsis sicut in quodam præsagio fides deuotióque Gētium à remotis ad Christum venientium monstrabatur. Consequentia probatur: quia sicut fides deuotióque Gētium est absque errore per inspirationem Spiritus sancti, &c.

Opusc. 60. cap. 7.

Et Mat. 2. *& co. 4.*

nium ante Christi natiuitatem: & tūc præmeditantes & se ad iter præparantes, à remotissimis partibus Orientis peruenerunt ad Christum terdecima die à sua natiuitate. Vnde & Herodes statim post recessum Magorum, videns se ab eis illusum, mandauit occidi pueros à bimatu & infra, dubitās ne tunc Christus natus esset quando stella apparuit, secūdum quòd à Magis audierat.

Alij verò dicunt stellam apparuisse primò, cùm Christus natus est: & statim Magi visa stella iter arripientes, longissimum iter in tredecim diebus peregerunt, partim quidem adiuti diuina virtute, partim autem dromedariorum velocitate. Et hoc dico si venerunt ex extremis partibus Orientis. Quidam tamen dicunt eos venisse de regione propinqua, vnde fuerat Balaam, cuius doctrinæ sectatores fuerunt. Dicuntur autem ab Oriente venisse: quia terra illa est ad Orientalem partem terræ Iudæorum. Et secundum hoc Herodes non statim recedentibus Magis, sed post biennium pueros interfecit. Vel quia dicitur interim accusatus Romam iuisse: vel aliquorum periculorum terroribus agitatus, à cura interficiendi puerum interim destitisse. Vel quia potuit credere Magos fallacis stellæ visione deceptos, postquam non inuenerunt quem natum putauerunt, erubuisse ad se redire: vt August. dicit in lib. de Consensu Euangelistarū. Ideo autem non solùm bimos pueros interfecit, sed etiam infrà: quia (vt Aug. dicit in quodam sermone Innocentiū) timebat ne puer, cui sydera famulantur, speciem suam paulò supra ætatem vel infra transformaret.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm stella quæ Magis apparuit, fuerit vna de cælestibus stellis.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd stella quæ Magis apparuit fuerit vna de cælestibus stellis. Dicit enim August. in quodam sermone Epiphaniæ, Dum pendet ad vbera, & vilium patitur Deus inuolumenta pannorum, repente nouum de cælo sydus effulsit. Fuit igitur stella cælestis, quæ Magis apparuit.

¶ Præterea, August. dicit in sermone quodam Epiphaniæ: Pastoribus Angeli, Magis stella Christum demonstrat, vtrisque loquitur lingua cælorum: quia lingua cessauit Prophetarum. Sed Angeli pastoribus apparentes, fuerunt verè de cælestibus Angelis. Ergo & stella Magis apparens, fuit verè de cælestibus stellis.

¶ Præterea, Stellæ quæ non sunt in cælo, sed in aëre, dicuntur stellæ comatæ, quæ non apparent in natiuitatibus Regum, sed magis sunt indicia mortis eorum. Sed illa stella designabat Regis natiuitatem: vnde Magi dicunt Matth. 2. Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? vidimus enim stellam eius in Oriente. Ergo videtur quòd fuerit de cælestibus stellis.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit in lib. contra Faustum, Non ex illis erat stellis, quæ ab initio creaturæ itinerum suorum ordinem sub Creatoris lege custodiunt, sed nouo virginis partu nouum sydus apparuit.

CONCLVSIO.

¶ Consonum valde rationi esse videtur, vt stella, quæ Magos ad Christum natum perduxit, non fuerit vna cælestium stellarum, sed ad hoc à Deo de nouo creata.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Chrysost. dicit super Matt. quòd illa stella, quæ Magis apparuit, non fuerit vna cælestium stellarum, multipliciter manifestum est. Primò quidem, quia nulla alia stellarum hac via incedit. hæc enim stella ferebatur à Septētrione in Meridiem: sic enim Iudæa iacet ad Persidem, vnde Magi venerunt. Secūdò apparet hoc ex tempore: non enim solùm apparebat in nocte, sed etiam in media die, quod non est virtutis stellæ, sed nec etiam lunæ. Tertiò, quia quandoque apparebat, & quandoque occultabatur. Cùm enim intrauerunt Hierosolymam, occultauit seipsam: deinde vbi Herodem reliquerunt, seipsam monstrauit. Quartò, quia non habebat continuum motum, sed cùm oportebat ire Magos, ibat, cùm oportebat stare, stabat, sicut & de colūna nubis erat in deserto. Quintò, quia nō sursum manens, partum Virginis demonstrabat, sed deorsum descendens, hoc faciebat. Dicitur enim Matt. 2. quòd stella, quam viderant Magi in Oriente, antecedebat eos, vsquedum veniens staret supra vbi erat puer. Ex quo patet quòd verbum Magorum dicentiū, Vidimus stellam eius in Oriente: non est sic intelligendum, quasi ipsis in Oriente positis stella apparuerit existens in terra Iuda, sed quia viderunt eam in Oriente existentem, & præcessit eos vsque in Iudæam, quamuis hoc à quibusdam sub dubio relinquatur. Non autem potuisset distinctè domum demonstrare, nisi esset terræ vicina. Et sicut ipse dicit, hoc non videtur proprium stellæ, sed virtutis rationalis cuiusdam. Vnde videtur hæc stella virtutis inuisibilis fuisse in talem apparentiam transformata. Vnde quidam dicunt, quòd sicut Spiritus sanctus descēdit super baptizatum Dominum in specie columbæ: ita apparuit Magis in specie stellæ. Alij verò dicunt, quòd Angelus qui apparuit pastoribus in humana specie, apparuit magis in specie stellæ.

Probabilius tamen videtur, quòd fuerit stella de nouo creata, non in cælo, sed in aëre vicino terræ, quæ secundum diuinam voluntatem mouebatur. Vnde Leo Papa dicit in sermone Epiphaniæ: Tribus Magis in regione Orientis, stella nouæ claritatis apparuit: quæ illustrior cæteris pulchriórque syderibus, in se intuentium oculos animósque conuerteret, vt confestim aduerteretur, non esse otiosum quod tam insolitum videbatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cælum in sacra Scriptura quandoque dicitur aër: secundum illud, Volucres cæli, & pisces maria.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ipsi Angeli cælestes ex suo officio habent, vt ad nos descendant in ministerium missi: sed stellæ cælestes suum situm non mutant. Vnde non est similis ratio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut stella illa non est sequuta modum stellarum cælestium, ita nec etiam stellarum cometarū, quæ nec de die apparent, nec cursum ordinatum mutant. Et tamen non omnino aberat significatio cometarum, quia cæleste regnum Christi cōminuit, & consumit vniuersa regna terræ, & ipsum stabit in æternum: vt dicitur Dan. 2.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrùm Magi conuenienter ad Christum adorandum venerint.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd Magi non conuenienter ad Christum venerandum venerint. Vnicuique enim Regi reuerentia debetur à suis subiectis: Magi autem non erant de regno Iudæorum. Ergo cùm ex visione stellæ cognouerunt natum esse Regem Iudæorum, videtur quòd inconuenienter venerint ad eum adorandum. *Mat. 2. prae.*

¶ Præterea, Stultum est viuente Rege aliquo, extraneum Regem annuntiare. Sed in regno Iudææ regnabat Herodes. Ergo stultè fecerunt Magi, alterius Regis natiuitatem annuntiantes.

¶ Præterea, Certius est cæleste indicium, quàm indicium humanum. Sed Magi ducatu cælestis indicij ab Oriente venerant in Iudæam. Stultè ergo egerunt, præter ducatum stellæ, humanum indicium requirendo, dicentes, Vbi est qui natus est Rex Iudæorum?

¶ Præterea, Munerum oblatio & adorationis reuerentia, non debetur nisi Regibus iam regnantibus. Sed Magi non inuenerunt Christum regia dignitate fulgentem. Ergo inconuenienter ei munera & reuerentiam regiam exhibuerunt.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 60. Ambulabunt Gentes in lumine tuo. & Reges in splendore ortus tui. Sed qui diuino lumine ducuntur, non errant. Ergo Magi absque errore, Christo reuerentiam exhibuerunt.

CON

CONCLVSIO.

¶ Credendum est, Magos à Spiritu sancto inspiratos, sapienter ad adorandum Christum natum venisse.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, Magi sunt primitiæ Gentium in Christum credentium: in quibus apparuit sicut in quodam præsagio fides, deuotio Gentium venientium à remotis ad Christũ. Et ideo sicut deuotio & fides Gentium est absque errore per inspirationem Spiritus sancti, ita etiam credendum est, Magos a Spiritu sancto inspiratos, sapienter Christo reuerentiam exhibuisse.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut August. dicit in sermone Epiphaniæ, cùm multi Reges Iudæorum nati fuissent atque defuncti, nullum eorum Magi adorandum quæsierunt. Non itaque Regi Iudæorum, quales illic esse solebant, hunc tam magnum honorem longinqui alienigenæ, & ab eodem regno prorsus extranei, à se deberi arbitrabantur: sed talem natum esse didicerunt, in quo adorando, se salutem, quæ secundum Deum est, consecuturos minimè dubitauerunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per illam annunciationem Magorum præsignabatur constantia Gentium, Christum vsque ad mortem confitentium. Vnde Chryso. dicit super Matth. quòd dum cõsiderabant Regem futurũ, nõ timebant Regẽ præsentem: adhuc non viderant Christum, & iam parati erant pro eo mori.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut August. dicit in sermo. Epiphaniæ: Stella quæ magos perduxit ad locum, vbi erat cum matre Virgine Deus infans, poterat eos ad ipsam perducere ciuitatem Bethleem, in qua natus est Christus: sed tamen subtraxit se, donec de ciuitate, in qua Christus nasceretur, etiam Iudæi testimonium perhiberent: vt sic geminato testimonio confirmati (sicut Leo Papa dicit) attentiori fide expeterent, quem & stellæ claritas & prophetiæ manifestabat autoritas. Et ita ipsi annuntiant Iudæis Christi natiuitatem & interrogant locum, credunt & quærunt, tanquam significantes eos qui ambulant per fidem, & desiderant speciem: vt August. dicit in sermo. Epiphaniæ. Iudæi autem indicantes eis locum natiuitatis Christi, similes facti sunt fabris arcæ Noe, qui alijs vbi euaderent præstiterunt, & ipsi diluuio perierunt. Audierunt & abierunt inquisitores, dixerunt & remanserunt doctores similes lapidibus miliarijs, qui viam ostẽdunt, nec ambulant. Diuino etiam nutu factum est, vt aspectu stellæ subtracto, Magi humano sensu in Hierusalem irent, quærentes in ciuitate regia Regem natum, vt in Hierusalem primò Christi natiuitas publicè annuntiaretur (secundum illud Isa. 2. De Sion exibit lex, & verbum domini de Hierusalem) & vt etiam studio Magorum de longè venientium, damnaretur Iudæorum pigritia propè existentium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Chrysost. dicit super Matt. Si Magi terrenum regem quærentes venissent, fuissent confusi: quia tanti itineris laborem sine causa suscepissent, vnde nec adorassent, nec munera obtulissent. Nunc autem quia cælestem regem quærebant, etsi nihil regalis excellentiæ in eo viderent: tamen solius stellæ testimonio contenti eum adorauerunt: vident enim hominem & agnoscunt Deum. Et offerunt munera dignitati Christi congruentia: aurum quidem, quasi Regi magno: thus quod in Dei sacrificio ponitur, immolatur vt Deo: myrrha, qua mortuorum corpora conduntur, præbetur tanquam pro salute omnium morituro. In quo etiam vt Gregor. dicit, instruimur, vt nato Regi aurum (per quod significatur sapientia) offeramus, in conspectu eius, sapientiæ lumine splendentes. Thus autem, per quod exprimitur orationis deuotio, offerimus Deo: si per orationum studia Deo redolere valeamus. Myrrham autem, quæ significat mortificationem carnis, offerimus, si carnis vitia per abstinentiam mortificemus.

QVAESTIO TRICESIMASEPTIMA

De legalibus circa puerum Iesum seruatis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de circuncisione Christi. Et quia circuncisio est quædam professio legis obseruandæ (secundum illud Gal. 5. Testificor homini circuncidenti se, quoniam debitor est vniuersę legis faciendæ) simul cum hoc quærendum est de alijs legalibus circa puerum Iesum obseruatis.

¶ Vnde quæruntur quatuor.

¶ Primò, de eius circuncisione.

¶ Secundò, de nominis impositione.

¶ Tertiò, de eius oblatione.

¶ Quartò, de matris purgatione.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm Christus debuerit circuncidi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non debuerit circũcidi. Veniẽte enim veritate, cessat figura. Sed circuncisio fuit Abrahæ præcepta, in signum fœderis quod erat de semine nascituro: vt patet Genes. 17. Hoc autem fœdus fuit in Christi natiuitate completum. Ergo circuncisio statim cessare debuit.

¶ Præterea, Omnis Christi actio, nostra est instructio, vnde dicitur Ioan. 13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Sed nos non debemus circuncidi: secundum illud Gal. 5. Si circuncidimini, Christus vobis nihil proderit. Ergo videtur quòd nec Christus debuerit circuncidi.

¶ Præterea, Circuncisio est ordinata in remedium originalis peccati. Sed Christus non contraxit originale peccatum: vt ex suprà dictis patet. Ergo Christus non debuit circuncidi.

¶SED CONTRA est quod dicitur Luc. 2. Consummati sunt dies octo vt circuncideretur puer.

CONCLVSIO.

¶ Debuit Christus circuncidi, ad comprobandam carnis suæ veritatem, & ad exemplum omnium, qui legibus parere recusant, ad nostram liberationem, quam ipse fuerat paraturus, significandam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd

¶ Super Quæstionis tricesimæseptimæ Articulum primum.

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore vnica conclusio: Christus debuit circũcidi. Probatur septem rationibus, quæ clarè patent in littera.

¶ Nota quis circuncidi debeat ad Christi imitationem.

Quæstio. Comment. ¶ In responsione ad secundum (vbi de imitatione Christi, quo ad circuncisionem corporalem agitur) dubium occurrit de circuncisione Christianorum Iudæorum, dicentium se circuncidi vt conformentur Christo, an sit licita. Videtur enim quòd non. Primò ex autoritate Apostoli, Si circuncidimini, Christus nihil vobis proderit, ad Gal. 5. & ex autoritate Ecclesiæ, quæ in cõcilio Florẽ. sub Eugenio IIII. determinauit circuncisionem & alia legalia, post publicationẽ Euangelij esse non solum mortua, sed mortifera. Secũdo quia circũcisio facta ad imitationẽ Christi, non effugit quin fiat etiam ad imitationem Abrahæ & Iudæorũ quoniam quicquid fit ad imitationem imitantis terminatur ad imitationem illius, ergo per hoc circuncisio facta ad imitationem Christi est circuncisio legalis & contaminatur: quia fieri ad imitationem alicuius mediatè vel immediatè, nõ variat naturam actus: sed circuncisio facta ad similitudinem Christi immediatè, fit mediatè ad similitudinem legalis circũcisionis, quia Christus legalem circuncisionem suscepit: ergo circuncisio ad similitudinem Christi facta est legalis. Tertiò, quia secundum Apostolum ab omni specie mali abstinẽdum est: inficiari autẽ nõ potest, quin circuncisio ista habeat speciem mali: nam constat quòd habet speciem Iudaismi igitur illicita est. In oppositum autem est: quia damnare totam illam patriam Christianam, & tam eius antiquum tot Ecclesiarum, præsumptuosum videtur.

¶ Ad euidentiam huius quæstionis sciendum est, quòd non vertitur in dubium an circuncisio legalis sit al cubi licita. Determinata siquidem est in dicto concilio hæc quæstio & damnatum est circũcisionem legalem, siue in ea ponatur spes, siue nõ esse illicitam. Sed quia ista circũcisio negatur, quod sit legalis (dicitur enim quòd non fit ad obseruandam legem Moisi vel præceptum datum Abrahæ de circuncisione) propterea in dubium vertitur, an sit licita vel illicita. Vt autem ad solutionem accedendo circuncisio facta præcisè ad conformandum hominẽ Christo, duo in se continet, ipsam corporale circuncisionem voluntariã, & conformitatẽ ad Christum circuncisum. Ex primo autem constat actum non esse de genere malorum: quoniam actus malus ex suo genere, nõ potest rectè fieri ex adiuncto bono fine: quia non sunt facienda mala vt veniant bona. circuncidere autem licitè potest se homo ob sanitatem, & nõ igitur est ex suo genere mala corporalis circuncisio voluntaria. Ex secundo autem, inquantum conformitatẽ ad Christum, constat quod malus non redditur. Conformitas siquidem ad Christum de genere bonorum est secundum se: bonum autem adiunctum nõ malo actui, non habet vnde reddat actum illum malum: sed potius habet vnde bonificet actum illum. Inquantum vero connectit circuncisum (non enim addam conformitas ad Christum absolutè, sed ad Christum circuncisum) põt reddere actum malum: nam Christus vt circuncisus, significat & circuncisionem corporalem & legalem: quoniam circũcisio eius fuit & corporalis & legalis: imò ideo ad literam corporaliter circuncidi voluit, vt legalem circuncisionem susciperet. Et propterea si cõformitas ad Christum circuncisum, intelligatur ad circuncisum materialiter & formaliter, actus circuncisionis redditur malus pro tempore Euangelij publicati: quia talis circuncisio nihil aliud est quàm circuncisio legalis: est enim imitatio eius, vt patet. & rationes secundo & tertio loco arguendo probant. Si verò conformitas referatur ad Christum circuncisum corporaliter tantùm ratione similitudinis in patiendo (quia scilicet vult sequi Christum in dolore circuncisionis) non malus, sed laudabilis redderetur actus circuncisionis. Ratione verò similitudinis in hoc quod est esse circuncisum corporaliter: quia Christus fuit corporaliter circuncisus (quum in corporalibus secundum se non sit vitium nec virtus) nec vnde malus, nec vnde bonus redderetur actus circuncisionis propter huiusmodi corporalem similitudinẽ factæ video, nisi quòd pro tanto malus esset, pro quanto vanus efficeretur cum necessitate & pia vtilitate, si solum pro corporea assimilatione fieret. Et si pro quadam veneratione Christi hoc fieret an actus sit religiosus, an superstitiosus, considerãdum est. Et quidem quòd sit superstitiosus testatur, quia corporalem cæremoniam inducens contra communem Ecclesiæ morem, habenem mali speciem exercet. Sed quòd cæremonia hæc licet sit corp

Infrà q. 40. arti. 4. co. Et 4. di. 1. q. 2. artic. 2. q. 3. Et opus. 60. ca. 5.

sit corporea, non sit vana aut inanis. inde apparet quòd nonnulla veneratio est vacare assimilatio nal ad principem. In honorem siquidem principum vocamus filios nostros ipsorum principum nominibus: vt Iulios à Iulio, & Leones à Leone. Nec superstitiose similis honor in Sanctos transfertur: sed ad venerationem Sanctorum spectare credimus, quòd filios nostros Sanctorum nominibus appellemus. Et propterea sicut assimilari velle Sanctis in nominibus, extra religionem non est, sed ad venerationē quandam spectatam honorem hunc exhibere Christo, vt etiam corporaliter assimiletur sibi circūcisus homo. nō superstitionis vanitas, sed veneratio quædam est, ab hominibus humano more exhibita, & licet sit non secundum cōmunem Ecclesiæ morem: est tamen secundum illarum Ecclesiarum, quæ sunt Indiæ sub rege Dauid (qui vulgariter dicitur Prete Ioann) antiquum vetustúmque morem: qui & nunquàm ab vniuersali aut Romana Ecclesia damnatus apparet, & propterea licet alibi circuncisio ista esset • superstitiosa: non tamen vbi est cōsueta. De mali autem specie, quam præ se ferre circuncisionem hoc tempore negari nisi non potest: dicitur tamen quòd ab omni specie mali cauendum est quando & vbi speciem mali habet. Verùm vbi & quando actus aliquis cessat habere mali speciem, potest exerceri licitè: nam comedere immolata idolis, speciem mali habet, & secundum Apostoli doctrinam, 1. ad Corin. 8. & 10. quandoque est licitum & quandoque illicitum: nam præsentibus infirmis est illicitum: quando autē & vbi scandalum infirmorum non timetur, licitum est. Et secundum hoc circuncisio huiusmodi, quia in Ecclesijs illis non est in scandalum infirmorum neque mali occasio, cessat habere ibi mali speciem. Et si obijciatur quòd licet tollatur per hoc ratio scādali apud illos: nō tamē tollitur per hoc ratio scādali apud innumeras Christi Ecclesias, quæ de Indorū circuncisione scandalizātur (vt pote Iudaismi speciem habente, non hic vel ibi, sed simpliciter & absolutè post perfectā Euāgelij publicationem) consulendum credo per Romanam ecclesiam esse: vt vel non toleraretur circuncisio tali ratione consueta: vel si toleranda iudicaretur, vt secundum se licita toleraretur, ratione scandali apud Ecclesias alias. Et per hæc patet solutio omniū obiectorum. Hæc sunt quæ de hac quæstione nunc mihi occurrunt: in qua libenter audirem Apostolicæ sedis sententiam.

• Alias Aug.

Opus. 60. ca. 6.

pluribus de causis Christus debuit circumcidi. Primo quidem, vt ostendat veritatem carnis humanæ, contra Manichæum, qui dixit eum habuisse corpus phantasticum: & contra Apollinarium, qui dixit corpus Christi esse diuinitati consubstantiale: & contra Valentinum, qui dixit Christum de cælo corpus attulisse. Secundò, vt approbaret circuncisionem, quam olim Deus instituerat. Tertiò, vt comprobaret se esse de genere Abrahæ, qui circuncisionis mandatum acceperat in signum fidei, quam de ipso habuerat. Quartò, vt Iudæis excusationem tolleret, ne eum reciperent si esset incircuncisus. Quintò, vt obediendi virtutem nobis suo commendaret exemplo. Vnde & octaua die circuncisus est, sicut in lege erat præceptum. Sextò, vt quia in similitudinem carnis peccati aduenerat, remedium quo caro peccati cōsueuerat mundari, non respueret. Septimò, vt legis onus in se sustinens, alios à legis onere liberaret, secundum illud Gal. 4. Misit Deus Filium suum factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd circuncisio per remotionem carnalis pelliculæ in membro generationis facta, significabat spoliationem vetustę generationis, à qua quidem vetustate liberamur per passionem Christi. Et ideo veritas huius figuræ non fuit plenè impleta in Christi natiuitate, sed in eius passione, antequam circuncisio suam virtutem & statum habebat. Et ideo decuit Christum ante suam passionem tanquam filium Abrahę circuncidi.

¶Ad secundum dicendum, quòd Christus circuncisionem suscepit eo tempore quo erat sub præcepto. Et ideo sua actio in hoc est nobis imitanda, vt obseruemus ea, quæ sunt nostro tempore in præcepto: quia vnicuique negotio est tempus, & opportunitas: vt dicitur Eccle. 8. Et præterea, vt Orig.• dicit, sicut mortui sumus cum illo moriente, & consurreximus Christo resurgenti: ita circuncisi sumus spirituali circuncisione per Christum, & ideo carnali circuncisione non indigemus. Et hoc est quod Apostolus dicit Colos. 2. In quo, scilicet Christo, circumcisi estis circuncisione non manufacta, in expoliatione corporis carnis, sed in circuncisione domini nostri Iesu Christi.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Christus propria voluntate mortem nostram suscepit, quæ est effectus peccati (nullum in se habens peccatum) vt nos à morte liberaret, & spiritualiter nos faceret mori peccato, ita etiam & circuncisionem, quæ est remedium originalis peccati, suscepit absque hoc quòd haberet originale peccatum: vt nos à legis iugo liberaret, & vt in nobis spiritualem circuncisionem efficeret: vt scilicet suscipiendo figuram, impleret veritatem.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm conuenienter fuerit Christo nomen impositum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter fuerit Christo nomen impositum. Veritas enim euangelica debet prænuntiationi propheticæ respondere. Sed prophetæ aliud nomen de Christo prænuntiauerunt: dicitur enim Isa. 7. Ecce, virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. Et 8. Voca nomen eius, accelera, spolia detrahe, festina prædari. Et 9. Vocabitur nomen eius Admirabilis, Consiliarius, Deus fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis. & Zacha. 6. dicitur, Ecce, vir, Oriens nomen eius. Ergo inconuenienter vocatum est nomen eius Iesus.

¶Præterea, Isa. 62. dicitur, Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. Sed hoc nomen Iesus non est nomen nouum, sed pluribus fuit in veteri Testamento impositum: vt patet etiam ex ipsa genealogia Christi Luc. 3. ergo videtur quòd inconuenienter vocatum est nomen eius Iesus.

¶Præterea, Hoc nomen Iesus salutem significat: vt patet per id quod dicitur Matt. 1. Pariet filium, & vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Sed salus per Christum non est facta solùm in circuncisione, sed etiam in præputio: vt patet per Aposto. Rom. 4. Inconuenienter ergo hoc nomen fuit Christo impositum in sua circuncisione.

¶SED CONTRA est autoritas Scripturæ: in qua dicitur Luc. 2. quòd postquam consummati sunt dies octo, vt circunciderετur puer, vocatum est nomen eius Iesus.

CONCLVSIO.

¶Cùm Christo hoc diuina gratia munus collatum fuerit, vt omnium saluator esset, conuenienter ei nomen Iesus ab Angelo impositum fuit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nomina debet proprietatibus rerum respondere. Et hoc patet in nominibus generum & specierum: quia, vt dicitur 4. Meta. ratio, quam significat nomen, est diffinitio, quæ designat propriam rei naturam. Nomina autem singularium hominum semper imponuntur ab aliqua proprietate eius, cui nomen imponitur. Vel a tempore, sicut imponuntur nomina aliquorum sanctorum his, qui in eorum festis nascuntur. Vel cognatione: sicut cùm filio imponitur nomen patris. Vel alicuius de cognatione eius: sicut propinqui Ioannis Baptistæ volebant eum vocare nomine patris sui Zachariam, non autem Ioannem: quia nullus erat in cognatione eius, qui vocaretur hoc nomine, vt dicitur Luc. 1. Vel etiam ab euentu: sicut Ioseph vocauit primogenitum suum Manassem, dicens, Obliuisci fecit me Deus omnium laborum meorum. Gene. 41. Vel etiam ex aliqua qualitate eius, cui nomen imponitur: sicut Gene. 25. dicitur quòd quia qui primus egressus est de vtero matris, ruffus erat, & totus in morē pellis hispidus, vocatum est nomen eius Esau, quod interpretatur rubeus.

Nomina autem quæ imponuntur aliquibus diuinitus, semper significant aliquod gratuitum donum eis diuinitus datum: sicut Gene. 17. dictum est Abrahæ, Appellaberis Abrahā, quia patrē multarum gentium constitui te. Et Matth. 16. dictum est Petro, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Quia igitur Christo hoc munus gratiæ collatum erat, vt per ipsum omnes saluarentur: ideo conuenienter vocatum est nomē eius Iesus, id est Saluator, Angelo hoc nomē prænuntiante, non solùm matri, sed etiam Ioseph, qui erat futurus eius nutritius.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd in omnibus illis nominibus quodammodo significatur hoc nomen Iesus, quod est significatiuum salutis. Nam in hoc quòd dicitur, Emanuel, quod interpretatur, nobiscum Deus, designatur causa salutis, quæ est vnio diuinæ & humanæ naturæ in persona Filij Dei, per quam factum est vt Deus esset nobiscum, quasi particeps nostræ naturæ. Per hoc autem quod dicitur, Voca nomen eius, accelera, spolia, detrahe, &c. designatur à quo nos saluauit, quia à diabolo, cuius spolia abstulit, secundum illud Coloss. 2. Expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter. In hoc autem quod dicitur, Vocabitur nomen eius Admirabilis, &c. designatur via & terminus nostræ salutis, inquantum scilicet admirabili diuinitatis consilio & virtute, ad hæreditatem

quàm propriam perfectam opinionem.

¶Super Quæstionis tricesimaseptima Articulum secundum.

Titulus clarus est. ¶In corpore triplex ratio imponendi nomina relatur. Deinde respondetur quæstio. Nomina debent imponi à proprietatibus rerum, vel imponuntur à circunstantiis quomodolibet, vel significant aliquod gratuitum donum diuinitus illis datum. Primum declaratur in nominibus generum & specierum. secundum in singularium nominibus. tertium in nominibus diuinitus impositis.

¶Conclusio respōsiua est: Conueniēter vocatum est nomē Christi Iesus, id est saluator: quia fuit impositū diuinitus Angelo nunciante, & Christo hoc munus gratię collatum est, esse saluator omnium.

ditatem futuri seculi perducimur, in quo erit pax perfecta filiorum Dei, sub ipso principe Deo. Quod verò dicitur, Ecce, vir, Oriens nomen eius, ad idem refertur ad quod primũ, scilicet ad Incarnationis mysterium, secundum quod exortum est in tenebris lumen rectis corde.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd his qui fuerunt ante Christum, potuit conuenire hoc nomen Iesus secundum aliquam aliam rationem, puta quia aliquam particularem & temporalem salutem attulerunt. Sed secundum rationem spiritualis & vniuersalis salutis hoc nomen proprium est Christo: & secundum hoc dicitur esse nomen nouum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Genes. 17. legitur, simul Abraam suscepit nominis impositionem à Deo, & circuncisionis mandatum. Et ideo apud Iudæos cõsuetum erat vt ipso die circuncisionis nomina pueris imponerentur: quasi ante circuncisionem perfectum esse non habuerint. Sicut etiam nũc pueris in Baptismo nomina imponuntur. Vnde sup illud Prouer. 4. Ego filius fui patris mei, tenellus & vnigenitus coram matre mea, dicit glos. Quare Salomon se vnigenitum coram matre nominat, quem fratrem vterinum præcessisse Scriptura testatur, nisi quia ille mox natus, sine nomine quasi nunquam esset, de vita decessit? Et ideo Christus simul cùm fuit circuncisus, nominis impositionem accepit.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm Christus conuenienter fuerit in templo oblatus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd incõuenienter fuerit Christus in templo oblatus. Dicitur enim Exode. 13. Sãctifica mihi omne primogenitũ quod aperit vuluam in filijs Israel. Sed Christus exiuit de clauso Virginis vtero: & ita matris vuluam non aperuit. Ergo Christus ex hac lege non debuit in templo offerri.

¶ Præterea, Illud quod est semper præsens alicui, non potest ei præsentari. Sed Christi humanitas semper fuit Deo maximè præsens, vtpote ei coniuncta in vnitate personæ. Ergo non oportuit, quòd coram Domino sisteretur.

¶ Præterea, Christus est hostia principalis, ad quam omnes hostiæ veteris legis referuntur, sicut figura ad veritatem. Sed hostiæ non debet esse alia hostia. Ergo non fuit conueniens, vt pro Christo alia hostia offerretur.

¶ Præterea, Inter legales hostias præcipua fuit agnus, qui erat iuge sacrificium: vt habetur Numeri 28. vnde etiam Christus dicitur agnus, Ioan. 1. Ecce agnus Dei. Magis ergo fuit conueniens quòd pro Christo offerretur agnus, quàm par turturum, vel duo pulli columbarum.

¶ SED IN CONTRARIVM est autoritas Scripturæ, quæ hoc factum esse testatur, Luc. 2.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Christus voluerit sub lege fieri, & ex matre fuerit primogenitus natus, congruum fuit, vt in templum præsentaretur cum oblationibus in Lege præceptis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, Christus voluit sub lege fieri vt eos qui sub lege erant, redimeret: & vt iustificatio legis in suis membris spiritualiter impleretur. De prole autem nata duplex præceptum in lege traditur. Vnum quidem generale quo ad omnes: vt scilicet completis diebus purificationis matris offerretur sacrificium pro filio, siue pro filia: vt habetur Leui. 12. Et hoc quidem sacrificium erat & ad expiationem peccati, in quo proles erat concepta & nata, & ad cõsecrationem quandam ipsius: quia tunc primò præsentabatur in templo, & ideo aliquid offerebatur in holocaustum, & aliquid pro peccato. Aliud autem præceptum erat speciale in lege de primogenitis tam in hominibus, quam in iumentis. Sibi enim Dominus deputauerat omne primogenitum filiorum Israel: pro eo quod ad liberationem populi Israel percusserat primogenita Aegypti, ab homine vsque ad pecus, primogenitis filiorum Israel reseruatis. Et hoc mandatum ponitur Exod. 13. in quo etiam præfigurabatur Christus, qui est primogenitus in multis fratribus, vt dicitur Roma. 8. Quia igitur Christus ex muliere natus, erat quasi primogenitus, & voluit fieri sub lege, hæc duo Euangelista Lucas circa eum fuisse obseruata ostendit. primò quidem id quod pertinet ad primogenitos, cùm dicit, Tulerunt illum in Hierusalem, vt sisterent eum Domino: sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur. secundò, illud quod pertinet communiter ad omnes, cùm dicit, Vt darent hostiam, secundum quòd dictum erat in lege Domini, par turturum aut duos pullos columbarum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Gregor. Nicenus dicit, Illud legis præceptum in solo incarnato Deo singulariter & ab alijs differenter impleri videtur. Ipse nanque solus ineffabiliter conceptus ac incomprehensibiliter editus, virginalem vterum aperuit, non antea connubio reseratum, seruans post partum inuiolabiliter signaculum castitatis. Vnde quòd dicit, adaperiens vuluam, designat, quòd nihil antea inde intrauerat vel exierat. Et per hoc etiam specialiter dicitur masculinus, quia nihil de fœmineitate culpæ portauit. Singulariter etiam sanctus, quia terrenæ contagia corruptelæ, immaculati partus nouitate non sensit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut filius Dei non propter seipsum factus est homo & circuncisus in carne, sed vt nos per gratiam faceret deos, & vt spiritualiter circuncidamur: sic propter nos sistitur Domino, vt discamus Deo præsentare nosmetipsos. Et hoc post circuncisionem eius factum est, vt ostendat neminem nisi circuncisum vitijs, dignum esse diuinis conspectibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd propter hoc ipsum voluit hostias legales pro se offerri, qui erat vera hostia, vt figura veritati coniungeretur, & per veritatem figura approbaretur: contra illos, qui Deum legis negant à Christo fuisse in Euangelio prædicatum. Non enim putandum est (vt Origen. dicit) quòd filium suum bonus Deus sub lege inimici fecerit, quam ipse non dederat.

¶ Super Quæstionem tricesimaseptimam Articulum tertium.

Clarum. Titulus clarus est. ¶ In corpore vna [illegible] conclusio re sponsiua quæsito. Christus conuenienter in templo oblatus est, cum oblatione. Probatur. Christus voluit sub lege fieri, & ex muliere natus primogenitus est: [illegible] conuenienter, & antecedens quo ad primam partem declaratur ex fine: quia vt eos qui sub lege erant redimeret, & iustificationem spiritualem in membris suis impleret. Quo ad secundam est per se euidens. Consequentia probatur: quia in lege erant circa primogenitum duo præcepta alterum inquantum genitum, & alterum inquantum primogenitum, & vtrunque in Christo seruatum est. Litera est clara.

¶ Num sacrificium offerretur in lege pro peccato prolis.

Quæstio. ¶ Sed circa rationem in litera redditam de sacrificio præcepto Leuit. 12. quia scilicet pro peccato prolis offerebatur, dubiũ occurrit. Tum quia peccatum originale prolis iam expiatum erat octauo die per circuncisionem. Tum quia in textu illo expresse dicitur, Et orabit pro ea sacerdos [illegible] & mundabitur & non dicitur Orabit [illegible] ergo in [illegible] dicitur: quòd offerebatur pro peccato prolis. ¶ Ad huius euidentiam considerandum est [illegible] litera illius textus, vt glo. ex August. dicit, duplicem [illegible] pro filio vel [illegible] ad oblationem [illegible] hunc sensum sequitur [illegible] Auctor, sequens August. probans hunc sensum, ex verbis scilicet Lucæ, dicentis, Cum inducerent puerum Iesum parentes eius, vt facerent secundum consuetudinem legis pro eo. Ex hoc enim quod dixit pro eo, & non pro matre, ostendit quod illud quod tunc faciebant, pro puero faciebant: constat autem quòd tunc offerebant, vt prædixerat Euangelista ergo. Alio modo ly pro filio aut filia, refertur ad purgationis terminationem: & secundum hunc sensum ab alijs exponitur, & remanet indeterminatum pro quo fiat oblatio, an pro filio an pro matre: quamuis mundari dicatur. Et quia litera illa vtriusque expositionis est capax (quia potest cum [illegible] oratione, tam [illegible]) [illegible] oblatione [illegible] filio vel filia [illegible] medio [illegible] ambiguum est hunc sensum. quoniam est in litera illa. Litera videtur [illegible] sua opinio, quod vel pro peccato prolis vel matris offerebatur. Et quidẽ quod pro peccato oblatio [illegible] textus clare dicit. Et ideo dicere, quod pro sola irregularitate corporea hoc fieret, alienum à litera est, dicente animal vnũ pro peccato & aliud pro holocausto offerri. Dicere autem quod pro peccato matris quod nõ pariendo, sed concumbendo commisit (quia communiter aliquod veniale peccatum in actu illo interuenit) omnino irrationabile non est, in litera tamen non habemus: quæ orationem quidem pro matre fieri mandat, oblationem autem non dicit fieri pro matre. Habetque contra se hæc opinio verbum inductum [illegible] Euangelista quod ponit glossa [illegible] quod intelligatur ratione præsentationis primogeniti, & oblationis pro holocausto. Cum inducerent eum vt facerent pro eo hæc secundum consuetudinem legis: vt hæc oblatio pro peccato remaneat dubia pro quo fiat.

Et licet hæc glosa non appareat cõuincibilis de falsitate, si tamen Patrum regulas sequendo, in rationem declinare debemus partem, dicendum est, quod pro filio seu filia oblatio fiebat & in holocaustum & pro peccato. Tum quia Euangelistæ autoritas indistincte tradit, quod pro puero hæc fiebant. Tum quia August. tanti facit hæc Euãgelistæ verba, vt dicat conuinci ex his verbis oblationem fieri pro filio seu filia. Tum quia hoc etiam sentit glo. [illegible] ibidem, [illegible] ex August. [illegible] Tho. accedit non posthabita autoritas pro matris autẽ peccato oblationem fieri nulla tradit Scripturæ autoritas, dicẽte expresse textu oblationem matris esse corporaliter mundandam dicit. Et rogabit pro ea sacerdos & sic mundabitur à profluuio sanguinis sui, & non dicit à peccato. pro quo tamen offerri mandatur.

¶ Ad obiectionem autem, quòd originale peccatum iam expiatum erat per circuncisionem, dicitur, quòd quia peccatum originale plura in se continet, scilicet maculam cũ reatu [illegible] pœnæ damni, & fomitem: non inconueniens per peccato originali remisso quo ad maculam cũ reatu æternæ pœnæ damni, offerre vt expietur aliqualiter quo ad fomitem, vt scilicet proclivitas prona sit ad malum. Et tanto magis hoc erat tunc necessarium, quanto per circuncisionem minor gratia conferebatur, quàm nunc per Baptismum: vt sic adiunctum hoc sacrificium circuncisioni, accederet ad gratiam baptismalem, vel propius ad illam, nõ ex opere aliquo sacramentali, sed ex deuotione & inde oblati sacrificij, parte mittitudinem largiente.

¶ Super

¶ *Super Quaestionis tricesimaseptima Articulum quartum.*

Titulus clarus.

Coment. ¶ In corpore vna conclusio. Matrem Christi conuenienter purganda accessit. Probatur: Sicut gratia à Christo in matrem, ita & humilitas: ergo sicut Christus sub lege, ita & mater. Antecedens probatur: quia humilibus datur gratia. Consequentia est euidens: quia ad humilitatem matris spectare constat purgationem matris.

¶ *Super Quaestionis tricesimaoctaua Articulum primum.*

Titulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio: Conueniens fuit Ioannem baptizare. Probatur quadrupliciter. Litera ordinata est & clara.

¶ Ad quartum dicendum, quod Leuiti. 12. praecipitur, vt qui possent, agnum pro filio aut filia, simul & turturem siue columbam offerrent: qui verò non sufficerent ad offerendum agnum, duos turtures, vel duos columbarum pullos offerrent. Dominus ergo qui cùm diues esset, propter nos egenus factus est, vt illius inopia diuites essemus: vt dicitur 2. ad Corint. 8. pro se pauperum hostiam voluit offerri: sicut & in ipsa natiuitate pannis inuoluitur, & reclinatur in praesepio. Nihilominus tamē huiusmodi aues figurae congruunt, turtur enim quia est auis loquax, praedicationem & confessionem fidei significat: quia verò est animal castum, significat castitatem: quia verò est animal solitarium, significat contemplationem. Columba verò est animal mansuetum & simplex, mansuetudinem & simplicitatem significans. Est etiam animal gregale: vnde significat vitam actiuam. Et ideo huiusmodi hostia figurabat perfectionem Christi & membrorum eius. Vtrunque etiam animal propter consuetudinem gemendi, praesentes Sanctorum luctus designat: sed turtur, quae est solitaria, significat secretas orationum lachrymas. Columba verò, quae est gregalis, significat publicas orationes Ecclesiae. Vtrunque verò animal duplicatum offertur, vt sanctitas sit non solùm in anima, sed etiam in corpore.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrùm mater Dei conuenienter ad templum purganda accesserit.*

Opusc. 60. ca. 3. co. 1

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter mater Dei purganda ad templum accesserit. Purgatio enim non videtur esse nisi ab immunditia. Sed in beata Virgine nulla fuit immunditia, vt ex supra dictis patet. Ergo non debuit vt purganda ad templum accedere.

¶ Praeterea, Leuit. 12. dicitur: Mulier quae suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus: & ideo praecipitur quòd nō ingrediatur Sanctuarium, donec impleantur dies purgationis eius. Sed beata Virgo peperit masculum sine virili semine. Non ergo debuit ad templum venire purganda.

¶ Praeterea, Purgatio ab immunditia non fit nisi per gratiam. Sed sacramenta veteris legis gratiam non conferebant, sed ipsa potius secum gratiae actorem habebat. Non ergo conueniens fuit, vt ad templum purganda veniret.

¶ SED CONTRA est autoritas Scripturae, qua dicitur Luc. 2. quòd impleti sunt dies purgationis Mariae, secundum legem Moysi.

CONCLVSIO.

¶ *Quanquam beata Virgo peccato non fuerit obnoxia, decuit tamen ex humilitatis sua gratia, vt in templo vt purganda praesentaretur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut plenitudo gratiae à Christo deriuatur in matrem, ita decuit vt mater humilitati filij conformaretur: humilibus enim Deus dat gratiam, vt dicitur Iacobi 4. Et ideo sicut Christus licet non esset legi obnoxius, voluit tamen circumcisionem & alia legis onera subire, ad demonstrandum humilitatis & obedientiae exemplum, & vt approbaret legem, & vt calumniae occasionem Iudaeis tolleret: propter eandem rationem voluit & matrem suam implere legis obseruantias, quibus tamen non erat obnoxia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet beata Virgo nullam haberet immunditiam, voluit tamen purgationis obseruantiam implere: non propter indigentiam, sed propter legis praeceptum. Et ideo signanter Euangelista dicit, quod completi sunt dies purgationis eius secundum legem: ipsa enim secundum se purgatione non indigebat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd signanter Moyses videtur fuisse locutus ad excipiendam ab immunditia matrem Dei, quae non peperit suscepto semine. Et ideo patet quòd non obligabatur ad impletionē illius praecepti, sed voluntariae purgationis obseruantiam adimpleuit, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd legalia sacramenta non purgabant ab immunditia culpae, quae fit per gratiam, sed hanc purgationem praefigurabāt. Purgabant autem purgatione quadam carnali ab immunditia irregularitatis cuiusdam: sicut in Secunda parte dictum est. Neutram tamen immunditiam beata Virgo contraxerat: & ideo non indigebat purgari.

QVAESTIO TRICESIMAOCTAVA de Baptismo Ioannis, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de Baptismo, quo Christus baptizatus est. Et quia Christus baptizatus est baptismo Ioannis, primò considerandum est de baptismo Ioannis in communi. secundò, de baptizatione Christi.

¶ Circa primum quaeruntur sex.

¶ Primò, vtrùm conueniens fuerit quòd Ioannes baptizaret.

¶ Secundò, vtrùm ille baptismus fuerit à Deo.

¶ Tertiò, vtrùm contulerit gratiam.

¶ Quartò, vtrùm alij praeter Christum illo baptismo debuerint baptizari.

¶ Quintò, vtrùm baptismus ille cessare debuerit Christo baptizato.

¶ Sextò, vtrùm baptizati baptismo Ioan. essent postea baptizandi baptismo Christi.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm fuerit conueniens Ioannem baptizare.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nō fuerit conueniens Ioannem baptizare. Omnis enim ritus sacramentalis ad aliquam pertinet legem. Sed Ioannes non introduxit nouam legem. Ergo inconueniens fuit quòd nouum ritum baptizandi introduceret. 4. di. 2. q. 2. art. 2. 4.

¶ Praeterea, Ioannes fuit missus à Deo in testimonium tanquā propheta: secundum illud Luc. primo, Tu puer propheta Altissimi vocaberis. Sed prophetae qui fuerunt ante Christum, nō introduxerunt nouum ritum, sed ad obseruantiam legalium rituum inducebant, vt patet Malach. vlti. Memētote legis Moysi serui mei. ergo nec Ioannes nouum ritum baptizandi introducere debuit.

¶ Praeterea, Vbi est alicuius rei superfluitas, non est ad illud aliquid addēdum. Sed Iudaei excedebāt in superfluitate baptismatū. dicitur enim Matt. 7. q Pharisaei & omnes Iudaei nisi crebrò lauent manus, non manducant, & à foro nisi baptizentur nō comedunt. & alia multa sunt quae tradita sunt illis seruare, baptismata calicum & vrceorum & aeramentorum & lectorum. Ergo inconueniens fuit, quòd Ioannes baptizaret.

¶ SED CONTRA est autoritas Scripturae Matt. 3. vbi praemissa sanctitate Ioannis, subditur, Quòd exibant ad eum multi, & baptizabantur in Iordane.

CONCLVSIO.

¶ *Conueniens fuit, vt Ioannes baptizaret, vt Christus baptizaretur, & manifestaretur, & vt homines ad Christi baptismum assuefacti, faciliores ad poenitentiam, & baptismi sacramenta idonei redderentur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd conueniens fuit Ioannem baptizare propter quatuor. Primò quidem, quia oportebat Christum à Ioanne baptizari, vt baptismum consecraret, vt August. dicit super Ioannem. Secundò, vt Christus manifestaretur. Vnde ipse Ioannes Baptista dicit Ioannis primo, vt manifestetur, scilicet Christus in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans, concurrentibus enim turbis ad baptismum annunciabat Christum: quod quidem facilius sic factum est, quàm si per singulos discurrisset, vt Chrys. dicit super Ioan. Tertiò, vt suo baptismo assuefaceret homines ad baptismum Christi. Vnde Greg. dicit in quadam Homil. q ideo Ioannes baptizauit, vt praecursionis suae ordinem seruans, qui nasciturū Dominum nascēdo praeuenerat, baptizando quoq; baptizaturū praeueniret. Quarto, vt ad poenitētiam homines inducens, homines praepararet ad dignè suscipiendum baptismum Christi. Vnde ibidem Beda dicit q quantū catechuminis nondum baptizatis prodest doctrina fidei, tantū profuit baptisma

Ioannis ante baptisma Christi. Quia sicut ille praedicabat poenitentiam, & baptismum Christi praenuntiabat, & in cognitionem veritatis quae mundo apparuit attrahebat: sic ministri Ecclesiae primò erudiunt, post peccata eorum redarguunt, demum in baptismo Christi remissionem promittunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd baptismus Ioannis non erat per se sacramentum: sed quasi quoddam sacramentale disponens ad baptismum Christi. Et ideo aliqualiter pertinebat ad legem Christi, non autem ad legem Moysi.

¶Ad secundum dicendum, quòd Ioannes non solùm fuit propheta, sed plusquam propheta, vt dicitur Matth. 11. fuit enim terminus legis & initium Euangelij. Et ideo magis pertinebat ad eum, verbo & opere inducere homines ad legem Christi, quàm ad obseruantiam veteris legis.

¶Ad tertium dicendum, quòd baptismata illa Pharisaeorum erant inania, vtpote ad solam munditiam carnis ordinata. Sed baptismus Ioannis ordinabatur ad munditiam spiritualem: inducebat enim homines ad poenitentiam: vt dictum est.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm baptismus Ioannis fuerit à Deo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod baptismus Ioannis non fuerit à Deo. Nihil enim sacramẽtale quod est à Deo, denominatur ab homine puro, sicut baptismus nouae legis non dicitur Petri vel Pauli, sed Christi. Sed ille baptismus denominatur à Ioanne: secundum illud Matth. 21. Baptismus Ioannis vnde erat, è caelo an ex hominibus? Ergo baptismus Ioannis non fuit à Deo.

¶Praeterea, Omnes doctrina de nouo à Deo procedens, aliquibus signis confirmatur. vnde & Dominus Exo. 4. dedit Moysi potestatem signa faciendi. Et Hebr. 2. dicitur, Cùm fides nostra principium accepisset enarrari à Deo, per eos qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis & prodigijs. Sed de Ioanne Baptista dicitur Ioan. 10. Ioannes signum fecit nullum. Ergo videtur quòd baptismus quo baptizauit, non esset à Deo.

¶Praeterea, Sacramenta quae sunt diuinitus instituta, aliquibus sacrae Scripturae praeceptis continentur. Sed baptismus Ioannis non praecipitur aliquo praecepto sacrae Scripturae. Ergo videtur quòd non fuerit à Deo.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. primo, Qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum, &c.

CONCLVSIO.

¶Baptismus Ioannis quo ad ritum fuit à Deo, non autem quo ad effectum, cùm nihil efficeret quod homo non efficere posset.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in baptismo Ioannis duo possunt considerari, scilicet ipse ritus baptizandi, & effectus baptismi. Ritus quidem baptizandi non fuit ex hominibus, sed à Deo: qui familiari Spiritus sancti reuelatione Ioannem ad baptizandum misit. Effectus autem illius baptismi fuit ab homine: quia nihil in illo baptismo efficiebatur quod homo facere non posset. Vnde non fuit à solo Deo, nisi inquantum Deus in homine operatur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod per baptismum nouae legis homines interius per Spiritum sanctum baptizantur: quod facit solus Deus. Per baptismum autem Ioannis, solùm corpus mundabatur aqua. Vnde dicitur Matthaei 3. Ego baptizo vos in aqua, ille vos baptizabit in Spiritu sancto. Et ideo baptismus Ioannis denominatur ab ipso: quia scilicet nihil in eo agebatur quod ipse non ageret. Baptismus autem nouae legis non denominatur à ministro, qui principalem baptismi effectum non agit, scilicet interiorem emundationem.

¶Ad secundum dicendum, quòd tota doctrina & operatio Ioannis ordinabatur ad Christum, qui multitudine signorum, & suam & Ioannis doctrinam confirmauit. Si autem Ioannes signa fecisset, homines ex aequo Ioanni & Christo attendissent. Et ideo vt homines principaliter Christo intenderent, non est datum Ioanni, vt faceret signum: Iudaeis tamen quaerentibus quare baptizaret, confirmauit suum officium autoritate Scripturae, dicens, Ego vox clamantis in deserto, &c. vt dicitur Ioan. 1. Ipsa etiam austeritas vitae, eius officium commendabat: quia, vt Chrys. dicit super Matth. mirabile erat, in humano corpore tantam patientiam videre.

¶Ad tertium dicendum, quòd baptismus Ioannis non fuit ordinatus à Deo, nisi vt modico tempore duraret, propter causas praedictas. Et ideo non fuit commẽdatus aliquo praecepto communiter edito in sacra Scriptura, sed familiari quadam reuelatione Spiritus sancti, vt dictum est.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm in baptismo Ioannis, gratia daretur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in baptismo Ioannis gratia daretur. Dicitur enim Marc. primo, Fuit Ioannes in deserto baptizans, & praedicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum. Sed poenitentia & remissio peccatorum est per gratiam. Ergo baptismus Ioannis gratiam conferebat. 4. dis. 2. q. 2. ar. 1 quaes. 1. cor.

¶Praeterea, Baptizandi à Ioanne, confitebantur peccata sua, vt habetur Matth. 3. & Marc. primo. Sed confessio peccatorum ordinatur ad peccatorum remissionem, quae fit per gratiam. Ergo in baptismo Ioannis, gratia conferebatur.

¶Praeterea, Baptismus Ioannis propinquior erat baptismo Christi, quàm circuncisio. Sed per circuncisionem remittebatur peccatum originale: quia, vt Beda dicit, idem salutiferae curationis auxilium, circuncisio in lege contra originales peccati vulnus agebat quod nunc baptismus agere reuelatae gratiae tempore consueuit. Ergo multò magis baptismus Ioannis remissionem peccatorum operabatur, quod sine gratia fieri non potest.

¶SED CONTRA est quod Matth. 3. dicitur, Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam. Quod exponens Gregor. in quadam Homil. dicit, Ioannes non in Spiritu, sed in aqua baptizat: quia peccata soluere non valebat. Sed gratia est à Spiritu sancto, & per eam peccata tolluntur. Ergo baptismus Ioannis gratiam non conferebat.

CONCLVSIO.

¶Baptismus Ioannis gratiam non conferebat, sed ad illa disponebat, per doctrinam ad fidem & baptismum, & poenitentiam inducentem, & disponentem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, tota doctrina & operatio Ioannis praeparatoria erat ad Christum: sicut ministri & inferioris artificis est praeparare materiam ad formam, quam inducit principalis artifex. Gratia autem conferenda erat hominibus per Christum: secundum illud Ioan. primò, Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Et ideo baptismus Ioannis gratiam non conferebat, sed solùm ad gratiã praeparabat tripliciter. Vno quidem modo per doctrinã Ioannis inducentem homines ad fidem Christi. Alio modo assuefaciendo homines ad ritũ baptismi Christi. Tertio modo per poenitentiam,

¶ super quaestionis trigesimaoctauae Articulum secundum.

Annot. Titulus quaestionis à Domino Pharisaeis propositam mouet.

Comment. ¶ In corpore vnica est distinctio bimembris cũ conclusione bimembri. Distinctio est: Baptismus Ioannis vel quo ad eius ritum, vel quo ad eius effectum. Conclusio est: Baptismus Ioannis quo ad ritum erat à Deo: quo ad proprium effectum fuit ab homine. Probatur quo ad primam partem: quia ex instinctu Spiritus sancti baptizabat: dicente ipso Ioan. primo, Qui me misit baptizare in aqua. Quo ad secundam partem: quia nihil efficiebat quod homo efficere non potuisset. hoc est quia nõ conferebat aliquod spirituale.

¶ super quaestionis trigesimaoctauae Articulum tertium.

Titulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore vnica conclusio trimembris. Baptismus Ioannis non conferebat gratiam, sed praeparabat ad eam tripliciter. Probatur conclusio, primò quo ad primam partem simul: Tota doctrina & operatio Ioannis, erat praeparatoria ad Christum, per quẽ conferenda erat gratia: ergo baptismus Ioannis non conferebat gratiam, sed praeparabat ad illam. Antecedens quo ad primam eius partem ex dictis patet, quo ad secundam verò Ioan. primo, Gratia per Iesum Christum facta est. Consequentia verò probatur, quia ministri ac inferioris artificis, non est inducere formam principalis artificis, sed praeparare ad illam. Deinde conclusio declaratur quo ad vltimam partem triplicem: scilicet per doctrinam ad fidem, per baptizationem ad ritum baptismi, per poenitentiam ad gratiam effectus Baptismi. 4. dist. 2. q. 2. art. 1. q. 1.

Annot. ¶ In responsione ad primum, differentia inter expositionem primam ex Beda & tertiam ex Hieronymo est: quia in prima ad duo baptismata referuntur illa duo verba Baptizare & Praedicare. primum ad baptismũ Ioannis: secundum ad baptismum Christi. In tertia verò ad idem Baptisma, scilicet Ioannis referuntur ambo. & verificatur quòd disponebat in remissionẽ peccatorum baptizabat, & praedicabat ad perfectionem gratiae per Christũ. Et si quaeras in quo ergo differt tertia à secunda expositione, respondeatur quòd tertia ordinẽ Ioannis ad Christum aspicit: & ideo illud idem quod Christus perfecturus erat, Ioannes inchoasse fuerat dictum. Secunda autem ordinem baptismi dati à Ioanne ad poenitentiam respicit: & ideo dicitur quod & baptizabat & praedicabat baptismum suum poenitentiae, hoc est inducentem ad poenitentiam, per quam fit remissio peccatorum.

¶ *Super Quaestionis tricesimaoctaua Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio: Baptismo Ioannis alij debuerunt baptizari. Probatur dupliciter. litera clara est.

¶ *Super Quaestionis tricesimaoctaua Articulum quintum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio: Baptismus Ioannis non debuit cessare Christo baptizato. Probatur quadrupliciter.

Comment. ¶ In prima ratione ex Chrys. aduerte nouiter, q si Christo baptizato Ioannes cessasset, putari potuisset, quod tam excellentiae Christi excellentia in baptismo monstratae inuidisset Ioannes & cessando à baptismo vel dedignaretur subministrare Christo amplius per baptismum praeparando ad ipsum, vel ipsa cessatio vindicaret suam minoritatem apparentem ex tanta manifestata Christi excellentia in baptismo. Vtrumque siquidem motum, inuidiae scilicet & irae poterat constituere, & ad cessationem inducere. Reliqua sunt clara.

poenitentiam, praeparando homines ad suscipiendum effectum baptismi Christi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in illis verbis (vt Beda dicit) potest intelligi duplex baptismus. Vnus quidem, quem Ioannes baptizando conferebat, qui dicitur baptismus poenitentiae; quia scilicet ille baptismus erat quoddam inductiuum ad poenitentiam: & quasi quaedam protestatio, qua profitebantur homines se poenitentiam acturos. Alius autem est baptismus Christi, per quem peccata remittuntur: quẽ Ioannes dare non poterat: sed solùm praedicabat, dicens, Ille vos baptizabit in Spiritu sancto. Vel potest dici, quòd praedicabat baptismum poenitentiae, id est inducentem ad poenitentiam: quae quidem poenitentia ducit homines in remissionem peccatorum. Vel potest dici, quòd per baptismum Christi (vt Hierony. dicit) gratia datur, qua peccata gratis dimittuntur: quod autem consummatur per sponsum, initiatur per paranymphum, scilicet per Ioannem. Vnde dicitur, quòd baptizabat & praedicabat baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum: non quia hoc ipse perficeret, sed quia praeparando ad hoc homines disponebat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa confessio peccatorum, non fiebat ad remissionem peccatorum statim per baptismum Ioannis exhibendam: sed consequendam per poenitentiam consequentem, & per baptismum Christi, ad quem poenitentia illa praeparabat.

¶Ad tertium dicendum, quòd circumcisio instituta erat ad remedium originalis peccati. Sed baptismus Ioannis ad hoc non erat institutus: sed solùm erat praeparatorius ad baptismum Christi: vt dictum est. Sacramenta autem ex vi institutionis, suum habent effectum.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrùm alij praeter Christum, baptismo Ioannis baptizari debuerint.*

4. dist. 2. q. 2. artic. 3. q. 2.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd baptismo Ioannis solus Christus debuerit baptizari. Quia sicut dictum est, ad hoc Ioannes baptizauit, vt Christus baptizaretur: sicut August. dicit super Ioannem. Sed quod est proprium Christo, non debet alijs conuenire. Ergo nulli alij debuerunt illo baptismo baptizari.

¶ Praeterea, Quicunque baptizatur, aut accipit aliquid à baptismo, aut baptismo aliquid confert. Sed à baptismo Ioannis nullus aliquid accipere poterat (quia in eo gratia non conferebatur, vt dictum est) nec aliquis baptismo aliquid conferre poterat, nisi Christus, qui tactu mundissimae suae carnis aquas sanctificauit. Ergo videtur quòd solus Christus baptismo Ioannis debuerit baptizari.

¶ Praeterea, Si alij illo baptismo baptizabantur, hoc non erat nisi vt praepararentur ad baptismum Christi: & sic conueniens videbatur, quòd sicut baptismus Christi omnibus confertur, & magnis & paruis, & Gentilibus & Iudaeis, ita etiam & baptismus Ioannis conferretur. Sed non legitur quod ab eo pueri baptizarentur, nec etiam Gentiles: dicitur enim Mar. 1. quòd egrediebantur ad illum Israelitae vniuersi, & baptizabantur ab illo. Ergo videtur quòd solus Christus à Ioanne debuerit baptizari.

¶SED CONTRA est quod dicitur Luc. 3. Factum est, cùm baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato & orante, aperti sunt caeli.

CONCLVSIO.

¶ *Non modò Christum, sed alios oportuit baptismo Ioannis baptizari.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd duplici de causa oportuit alios à Christo baptizari baptismo Ioannis. Primò quidem (vt August. dicit super Ioan.) quia si solus Christus baptismo Ioannis baptizatus esset, non defuissent qui dicerent baptismum Ioannis, quo Christus est baptizatus, digniorem esse baptismo Christi, quo alij baptizantur. Secundò, quia oportebat per baptismum Ioannis alios ad baptismum Christi praeparari: sicut dictum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non propter hoc solum fuit Ioannis baptismus institutus, vt Christus baptizaretur, sed etiam propter alias causas, vt dictum est. Et tamen si ad hoc solùm esset institutus, vt Christus eo baptizaretur: oportebat praedictum inconueniens vitari, alijs hoc baptismo baptizatis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd alij qui ad baptismum Ioannis accedebant, non poterant quidem baptismo aliquid conferre, nec tamen à baptismo gratiam accipiebant, sed solùm poenitentiae signum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia ille baptismus erat poenitentiae, quae pueris non conuenit, ideo baptismo illo pueri non baptizabantur. Conferre autem Gentibus viam salutis, soli Christo reseruabatur: qui est expectatio Gentium, vt dicitur Genes. penul. Sed & ipse Christus Apostolis inhibuit Gentilibus Euangelium praedicare, ante passionem & resurrectionem. vnde multò minus conueniebat per Ioannem Gentiles ad baptismum admitti.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrùm baptismus Ioannis debuerit cessare Christo baptizato.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd baptismus Ioannis cessare debuerit postquam Christus fuit baptizatus. Dicitur enim Ioan. 1. Vt manifestetur in Israel, propterea veni in aqua baptizans. Sed Christo baptizato sufficienter fuit manifestatus: tum per testimonium Ioannis, tum per descensum columbae, tum etiam testimonio paternae vocis. Ergo videtur quòd non debuerit postea baptismus Ioannis durare.

4. di. 2. q. 1. ar. 1. q. 3. 1. & q. 4. per tot.

¶ Praeterea, August. dicit super Ioan. Baptizatus est Christus, & cessauit Ioannis baptismus. Ergo videtur quòd Ioannes post Christum baptizatum, non debuerit baptizare.

¶ Praeterea, Baptismus Ioannis erat praeparatorius ad baptismum Christi. Sed baptismus Christi incepit statim Christo baptizato: quia tactu suae mundissimae carnis vim regeneratiuam contulit aquis, vt Beda dicit. Ergo videtur quòd baptismus Ioannis cessauerit Christo baptizato.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 3. quòd venit Iesus in Iudaeam terram & baptizabat, erat autem & Ioannes baptizans. Sed Christus non baptizauit nisi postquam fuit baptizatus. Ergo videtur quòd postquàm Christus fuit baptizatus, adhuc Ioannes baptizabat.

CONCLVSIO.

¶ *Non debuit Christo baptizato, cessare Ioannis baptismum.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd baptismus Ioannis cessare non debuit Christo baptizato. Primò quidem: quia (vt Chrysost. dicit) si cessasset Ioannes baptizare Christo baptizato, existimaretur quòd zelo vel ira hoc faceret. Secundò: quia si cessasset à baptizando, Christo baptizante, discipulos suos in maiorem zelum immisisset. Tertiò: quia persistens in baptizando, suos auditores mittebat ad Christum. Quartò: quia (vt Beda dicit) adhuc permanebat vmbra veteris legis: nec debuit praecursor cessare, donec veritas manifestaretur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nondum Christus erat plenè manifestatus eo baptizato: & ideo adhuc necessarium erat, quòd Ioannes baptizaret.

¶ Ad secundum dicendum, quòd baptizato Christo cessauit baptismus Ioannis: non tamen statim, sed eo incarcerato. Vnde Chrysost. dicit super Ioannem, Aestimo propter hoc permissam esse mortem Ioannis, & eo sublato de medio, Christum maximè praedicare coepisse, vt omnis multitudinis affectio ad Christum transiret, & non vltrà his, quae de vtroque erant, sententijs scinderetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd baptismus Ioannis praeparatorius erat, non solùm ad hoc quòd Christus baptizaretur, sed etiã ad hoc quòd alij ad Christi baptismum accederent. Quod nondum fuit impletum Christo baptizato.

¶ Vtrùm

a super Quaestionis tricesimaoctauae Articulum sextum.

Titulus clarus.

Coment. ¶ In corpore duo sunt. Primo recitatur opinio Magistri sen. secundo respondetur quaesito. Opinio Magistri distinguit duplicem dispositionem baptizatorum à Ioanne (vt patet in litera) & quosdam rebaptizandos baptismo Christi, & quosdam non dicit.

Infrà q. 66. art. 9. ad 2. & in 4. dist. 2. q. 2. art. 4.

¶ Quo ad secundum Autor simpliciter dicit quòd omnes baptizati à Ioanne baptizandi erant baptismo Christi: & propterea pro vna parte consentit Magistro, pro alia contradicit. & probat vniuersalem dupliciter. Primo ex parte effectus inseparabilis per fidem, spem & charitatem, scilicet characteris, qui per Christi baptismum imprimitur. Secundo ex parte essentialis partis ipsius baptismi, deficientis scilicet Spiritus. Omnia patent in litera.

Aduer. ¶ In responsione ad secundum & tertium, aduerte quòd de baptismo Christi materiali passiuè accepto à Ioanne & Apostolis, non habetur clarè in Scriptura pars affirmatiua. Sed rationabile est, quòd baptizati à Christo fuerint, vt Ioannes impleret debitum suum, Ego à te debeo baptizari: & Apostoli baptizantes Christi baptismo, primò fuerint baptizati: vt Augusl. arguit, & bene. Nec aliquid apparet obstare: nisi fortè verbum Christi Act. primo, Ioannes baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto. Sed reuera hoc non obstat, tum quia per hoc nõ excluditur, eos baptizatos esse baptismo Christi. Item de Ioannis baptismo tantùm mentio fiat. Tum quia in prõptu ratio est, quare Ioannis baptismi solius meminit Christus quum scilicet donum Spiritus sancti non distinguitur contra baptismum Christi qui fit in aqua & Spiritu, Ioan. 3. sed contra baptismum Ioannis, qui fiebat solum in aqua: ipso Ioanne teste distinguente baptismum suum contra baptismum in Spiritu sancto, Matth. 3.

Aduer. ¶ In responsione ad quintum, dubium occurrit: quia aliud est loqui de gratia futura, & aliud de Christo venturo: potuit enim gratia praesens esse ex fide Christi venturi: vt patet in Sanctis illis, qui praecesserunt Christi aduentum: litera autem pro eodem habet Christum venturum & gratiam futuram: incompacta ergo videtur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd litera est intelligenda iuxta subiectam materiam, de qua est sermo, scilicet de sacramentis. Ex illa siquidem differentia ab August. posita inter sacramenta nouae & veteris legis, quod nostra praesentis, vetera futurae gratiae sunt signa: manifestè sequitur quod nostra praesentis Christi, per quem gratia facta est, Ioan. primo, illa véturi Christi signa erant. Et propterea Ioannis baptisma supplebat in hoc sacramẽta veteris legis, quod in nomine venturi Christi dabatur. vnde & Paulus iussit in nomine domini nostri Iesu Christi simpliciter & absolutè, & non venturi illos baptizari, qui Ioannis baptismum susceperant, Actuum 19.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm baptizati baptismo Ioannis, essent postea baptismo Christi baptizandi.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd baptizati baptismo Ioannis, non fuerint baptizandi baptismo Christi. Ioannes enim non fuit minor Apostolis: cùm de eo scriptum sit Matth. 11. Inter natos mulierũ non surrexit maior Ioanne Baptista. Sed illi qui baptizabantur ab Apostolis, non iterum baptizabantur, sed solummodo addebatur eis impositio manuum. Dicitur enim Act. 8. quòd aliqui baptizati tantùm erant à Philippo in nomine domini Iesu: tunc Apostoli, scilicet Petrus & Ioannes, imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum. Ergo videtur quòd baptizati à Ioanne, non debuerint baptizari baptismo Christi.

¶ Praeterea, Apostoli fuerunt baptizati baptismo Ioannis: fuerunt enim quidam eorum discipuli Ioannis, vt patet Ioan. 1. Sed Apostoli non videntur esse baptizati baptismo Christi: dicitur enim Ioan. 4. quòd Iesus non baptizabat, sed discipuli eius. Ergo videtur quòd baptizati baptismo Ioannis, non erant baptizandi baptismo Christi.

¶ Praeterea, Minor est qui baptizatur, quàm qui baptizat. Sed ipse Ioannes non legitur baptizatus baptismo Christi. Ergo multò minus illi qui à Ioanne baptizabantur, indigebant baptismo Christi.

¶ Praeterea, Act. 19. dicitur, quòd Paulus inuenit quosdam de discipulis, dixitque ad eos, Si spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum, Sed neque si Spiritus sanctus est, audiuimus. Ille verò ait, In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt, In Ioannis baptismate. Et sequitur quòd baptizati sunt iterum in nomine domini nostri Iesu Christi. Sic ergo videtur quòd quia Spiritum sanctum nesciebant, oportuit eos iterum baptizari: sicut Hieronymus dicit super Ioelem, & in Epistola de viro vnius vxoris. & Ambro. in lib. de Spiritu sancto. Sed quidam fuerunt baptizati baptismo Ioannis, qui habebant plenam notitiam Trinitatis. Ergo non erant baptizandi iterum baptismo Christi.

¶ Praeterea, Roma. 10. super illud, Hoc est verbum fidei, quod praedicamus, dicit glos. August. Vnde est ista tanta virtus aquae, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente Verbo, non quia dicitur, sed quia creditur? Ex quo patet quòd virtus baptismi dependet ex fide. Sed forma baptismi Ioannis significauit fidem Christi, in qua nos baptizamur: dicit enim Paulus Actuum 19. Ioannes baptizabat baptismo poenitentiae populum, dicens, In eum qui venturus est post ipsum, vt crederent, hoc est in Iesum. Ergo videtur quòd non oportebat baptizatos baptismo Ioannis, iterum baptizari baptismo Christi.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit super Ioan. Qui baptizati sunt baptismate Ioannis, oportebat vt baptizarentur baptismate Christi.

CONCLVSIO.

¶ Omnes baptizatos baptismo Ioannis Christi rursum baptismo rebaptizari oportuit, quo solo & character, & salutis gratia confertur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum opi. Magistri in 4. distin. 2. senté. illi, qui baptizati sunt à Ioanne, nescientes Spiritum sanctum esse, ac spem ponentes in illius baptismo, postea baptizati sunt baptismo Christi. Illi verò qui spem non posuerunt in baptismo Ioannis, & Patrem & Filium & Spiritum sanctum credebant, nõ fuerunt postea baptizati, sed impositione manuum ab Apostolis super eos facta, Spiritum sanctum receperunt. Et hoc quidem verum est, quantum ad primam partem, quod multis autoritatibus confirmatur. Sed quantum ad secundam partem est penitus irrationabile quod dicitur. Primò quidem: quia baptismus Ioannis, neque gratiam conferebat, neque characterem imprimebat, sed erat solùm in aqua, vt ipsemet dicit Matth. 3. Vnde baptizatis fides vel spes, quam habebant in Christum, non poterat hunc defectum supplere.

Secundò: quia quando in sacramento omittitur quod est de necessitate sacramenti, non solùm oportet suppleri quod fuerat omissum, sed oportet totaliter innouari. Est autem de necessitate baptismi Christi, quòd fiat non solùm in aqua, sed etiam in Spiritu sancto: secundum illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Vnde illis qui tantùm in aqua baptizati erant baptismo Ioannis, non solùm erat supplendum quod deerat (vt scilicet daretur eis Spiritus sanctus per impositionem manuum) sed erant iteratò totaliter baptizandi in aqua & Spiritu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut August. dicit super Ioan. ideo post Ioannem baptizatum est: quia non dabat baptismum Christi, sed suum: quod autem dabatur à Petro, & si quod datum est à Iuda, Christi erat. Et ideo si quos baptizauit Iudas, non sunt iterum baptizandi. baptisma enim tale est, qualis est ille, in cuius potestate datur, non qualis ille, cuius ministerio datur. Et inde est etiam quòd baptizati à Philippo diacono, qui baptismum Christi dabat, non sunt iterum baptizati: sed acceperunt manus impositionem per Apostolos: sicut baptizati per sacerdotes, confirmantur per Episcopos.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut August. dicit ad Seleucianum, Intelligimus discipulos Christi fuisse baptizatos, siue baptismo Ioannis (sicut nonnulli arbitrantur) siue, quod magis credibile est, baptismo Christi: neque enim ministerio baptizandi defuit, vt haberet baptizatos seruos, per quos caeteros baptizaret, qui non defuit humilitatis ministerio, quando eis pedes lauit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Chrys. dicit super Matth. per hoc quod Christus Ioanni dicenti, Ego à te debeo baptizari, respondit, Sine modo: ostenditur quòd postea Christus baptizauit Ioannem. Et hoc dicit in quibusdam libris apocryphis manifestè scriptum esse. Certum tamen est, vt Hieronymus dicit super Matthae. quòd sicut Christus fuit baptizatus in aqua à Ioanne, ita Ioannes à Christo erat in Spiritu baptizandus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non est tota causa quare illi fuerunt baptizati post baptismum Ioann. quia Spiritum sanctum non cognouerant, sed quia non erant baptismo Christi baptizati.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut dicit August. contra Faustum, Sacramenta nostra sunt signa praesentis gratiae: sacramenta verò veteris legis fuerunt signa gratiae futurae. Vnde ex hoc ipso quòd Ioannes baptizauit in nomine venturi, datur intelligi quòd non dabat baptismum Christi, qui est sacramentum nouae legis.

QVAESTIO TRICESIMANONA

de Baptizatione Christi in octo articulos diuisa.

DEINDE cõsiderandũ est de baptizatione Christi.

¶ Et circa hoc quaeruntur octo.

¶ Primò, vtrùm Christus debuerit baptizari.

¶ Secundò, vtrùm debuerit baptizari baptismo Ioannis.

¶ Tertiò

¶ Super Quaestionis trigesimanona Articulum quartum.

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio: Conueniés fuit vt Christus in Iordane baptizaretur, quia per hoc significatur ingressus per baptismum in regnũ Dei. Declaratúrque hoc duplici figura: scilicet trãsitu filiorũ Israël in terram promissiõis & Heliæ in cælum. Et scito, quòd ratio ista mystica est, nec alia potest reddi magis literalis, nisi quia Deus elegit magis Iordané, quàm alias aquas.

¶ Super Quaestionis trigesimanona Articulum quintum.

Annot. Comment. Titulus clarus ex Euangelij historia ortus. ¶ In corpore responde tur quæsito vnica conclusione: Christo baptizato & orante, conuenienter aperti sunt cæli. Et duo sunt: quia declaratur conuenientia respectu ly baptizato: secundo respectu ly & orante. Quo ad primum probatio est: Christus baptizat⁹ est, vt nostrũ baptisma consecraret: ergo in illius baptismo illa mõstrari debuerũt, quæ ad nostri efficaciã baptismi spectãt: ergo virtus cælestis, fides cælestium introitúsq́; cæli monstrari debuerũt per cælos apertos. Prima cõsequentia est clara. Secũda declaratur ex tribus, scilicet causa, & fide, & effectu, inuentis in efficacia baptismi.

Quo ad secũdum declaratur⁹: quia oratio vel ad exẽplum vel ad causam aperitionis cæli nobis refertur, & vtroq; est conueniens.

¶ In responsione ad secundum, vide duo declarari. Primum, quòd cæli aperti dicuntur in non seipsis, sed secundum visionem Christi. Secundum est, qualis fuerit ista visio: corporalis, imaginaria vel intellectualis. Et licet quælibet possibilis dicatur — llectualis tamẽ conuenientior videtur, vtpote excellentior.

• Alias post baptismum munditiam, id custodire.

• Alias rationẽ.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Luc. 3. Factum est cùm baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato, & orãte: & infrà, Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta.

CONCLVSIO.

¶ Congruit vt Christum trigesimo ætatis suæ anno baptizaretur, vt idoneus docere & prædicare existimaretur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Christus conuenienter fuit in trigesimo anno baptizatus. Primo quidem, quia Christus baptizabatur quasi ex tunc incipiens docere & prædicare. Ad quod requiritur perfecta ætas: qualis est triginta annorum. Vnde legitur Gen. 41. quod triginta annorũ erat Ioseph, quando accepit regimen Aegypti. Similiter etiã 2. Reg. 5. legitur de Dauid, quòd triginta annorũ erat cùm regnare cœpisset. Ezechiel etiã in trigesimo anno cœpit prophetizare, vt habetur Ezech. 1. Secundò, quia sicut Chys. dicit super Mat. futurũ erat vt post baptismum Christi, lex cessare inciperet. Et ideo hac ætate Christus ad baptismum venit, qui potest omnia peccata suscipere, vt lege seruata, nullus dicat, quòd ideo eam soluit, quia implere non potuit. Tertiò, quia per hoc quòd Christus in ætate perfecta baptizatur, datur intelligi quòd baptismus parit viros perfectos: secundum illud Ephe. 4. Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Vnde & ipsa proprietas numeri ad hoc pertinere videtur, consurgit enim trigenarius numerus ex ductu ternarij in denarium. Per ternarium autem intelligitur fides Trinitatis, per denarium autem impletio mãdatorum legis, & in his duobus perfectio vitæ Christianæ consistit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Grego. Nazanzenus dicit, Christus nõ est baptizatus quasi indigeret purgatione, nec quòd aliquod illi imminerer periculum differẽdo baptismum, sed cuiuis alij non in paruum redundat periculum, si exeat ex hac vita, non inductus veste incorruptionis, scilicet gratia. Et licet bonum sit *baptismi, munditiam custodire, potius tamen est (vt ipse dicit) interdum paulisper maculari, quàm gratia omnino carere.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vtilitas, quæ à Christo prouenit hominibus, præcipuè est per fidem & humilitatem, ad quorum vtrunque valet, quòd Christus in pueritia, vel adolescentia non cœpit docere, sed in perfecta ætate. Ad fidem quidem: quia per hoc apparet in eo vera natura humanitatis, quòd per temporum incrementa corporaliter profecit, & ne huiusmodi profectus putaretur esse phantasticus, noluit sapientiam suam vel virtutem manifestare ante perfectã corporis ætatem. Ad humilitatem verò, ne ante perfectam ætatem aliquis præsumptuosè prælationis gradum, & docendi officium assumat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Christus proponebatur hominibus in exemplum omnium. Et ideo oportuit in eo ostendi id quod competit omnibus secundũ legem cõmunem: vt scilicet in ætate perfecta doceret. Sed sicut Greg. Nazan. dicit, nõ est lex communis quod raro contingit, sicut nec vna hirundo ver facit. Aliquibus enim ex quadam speciali dispensatione, secundum diuinæ sapientiæ * ordinem concessum est præter legem communem, vt ante perfectam ætatem, officium vel præsidendi, vel docendi haberent: sicut Solomon, Dan. & Hieremias.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Christus nec primus nec vltimus debuit a Ioanne baptizari: quia vt Chryso. dicit super Matth. Christus ad hoc baptizabatur, vt confirmaret prædicationem & baptismum Ioannis: & vt testimonium acciperet à Ioanne. Non autem creditum fuisset testimonio Ioannis, nisi postquam fuerunt multi baptizati ab ipso. Et ideo non debuit primus à Ioanne baptizari. Similiter etiam nec vltimus: quia (sicut ipse ibidem subdit) sicut lux Solis non expectat occasum Luciferi, sed eo procedente egreditur, & suo lumine obscurat illius candorem: sic & Christus non expectauit, vt cursum suum Ioannes impleret, sed adhuc eo docente & baptizante, apparuit.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum Christus debuerit in Iordane baptizari.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non debuerit baptizari in Iordane. Veritas enim debet respondere figuræ. Sed figura baptismi præcessit in transitu maris Rubri: vbi Aegyptij sunt submersi, sicut peccata delentur in baptismo. Ergo videtur quòd Christus magis debuerit baptizari in mari, quàm in flumine Iordanis. *Matth. 3. co. 4. fin.*

¶ Præterea, Iordanis interpretatur descensus. Sed per baptismum aliquis ascendit magis, quàm descendat: vnde etiam Matth. 3. dicitur quod baptizatus Iesus confestim ascendit de aqua. Ergo videtur inconueniens fuisse, quòd Christus in Iordane baptizaretur.

¶ Præterea, Transeuntibus filijs Israël, aquæ Iordanis conuersæ sunt retrorsum, vt legitur Iosuæ 4. & sicut etiam in Psalm. dicitur. Sed illi qui baptizantur, non retrorsum, sed in antea progrediuntur. Non ergo fuit conueniens quòd Christus in Iordane baptizaretur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Marci 1. quòd baptizatus est Iesus à Ioanne in Iordane.

CONCLVSIO.

¶ Conueniens fuit, Christum baptizari in Iordanis fluuio, quo in regnum Dei designaretur ingressus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd fluuius Iordanis fuit, per quem filij Israël in terram promissionis intrauerunt. Hoc autem habet baptismus Christi speciale præ omnibus baptismatibus, quòd introducit in regnum Dei: quod per terram promissionis significatur. Vnde dicitur Ioannis 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Ad quod etiam pertinet quòd Helias diuisit aquas Iordanis, quando erat in curru igneo rapiendus in cælum, vt dicitur 4. Reg. 2. quia scilicet transeuntibus per aquam baptismi, per ignem Spiritus sancti patet aditus in cælum. Et ideo conueniẽs fuit, vt Christus in Iordane baptizaretur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd transitus maris Rubri præfigurauit baptismum, quantum ad hoc quòd baptismus delet peccata. Sed transitus Iordanis quantum ad hoc, quòd aperit ianuam regni cælestis, qui est principalior effectus baptismi, & per solum Christũ impletur. Et ideo cõuenientius fuit, quòd Christus in Iordane, quàm in mari baptizaretur.

¶ Ad secundum dicendum, quod in baptismo est ascensus per profectum gratiæ, qui requirit descensum humilitatis: secũdum illud Iaco. 4. Humilibus autẽ dat gratiam. Et ad talem descensum referendum est nomen Iordanis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Augu. dicit in ser. de Epiph. Sicut antea aquæ Iordanis retrorsum conuersæ fuerant, ita modo Christo baptizato retrorsum peccata conuersa sunt. Vel etiam per hoc significatur, quòd cõtra descensum aquarum, benedictionem fluuius sursum ferebatur.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum Christo baptizato, cæli debuerint aperiri.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Christo baptizato nõ debuerint cæli aperiri. Illi enim aperiendi sunt cæli, qui indiget intrare in cælum, quasi extra cælum existens. Sed Christus semper erat in cælo: secundum illud Ioan. 3. Filius hominis, qui est in cælo. Ergo videtur quòd non debuerint ei cæli aperiri. *Infrà q. 49. arti. col. 5. 3. Et 3. di. 18. ar. 6. q. 3. 2. & dist. 22. q. 3. arti. co. 4. Et opus. 60. ca. 9.*

¶ Præterea, Apertio cælorum aut intelligitur spiritualiter, aut corporaliter. Sed non potest intelligi corporaliter: quia corpora cælestia sunt impassibilia, & infrangibilia: secundum illud Iob 37. Tu forsitan cum eo fabricatus es cælos, qui solidissimi,

¶ super Quaestionis trecesimanona Articulum sextum.

Titulus clarus ex Euangelio etiam ortus.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio. Conueniens fuit vt super baptizatum Christum Spiritus sanctus descenderet. Probatur, quod in Christi baptismo factum est, pertinet ad mysterium nostri baptismi: ergo. Antecedens est Christi Consequentia probatur quia omnes baptizati non ficti, accipiunt Spiritum sanctum Matthæ. 3.

Aduert. ¶ Aduerte lector, quod minus respondendo determinatur, quàm fuerit quæsitum. nam quæsitum est de descensu Spiritus sancti in specie columbæ, & respondetur de descensu Spiritus sancti solum, nihil dicendo de specie columbæ. Et hoc ideo, quia reseruauit hoc secundum responsioni ad argumenta.

simi, quasi ære fusi sunt. Similiter etiam nec potest intelligi spiritualiter: quia ante oculos filij Dei cæli antea clausi non fuerant. Ergo videtur inconuenienter dici, quòd baptizato Christo, aperti fuerint ei cæli.

¶ Præterea, Fidelibus cælum apertum est per Christi passionem, secundum illud Hebræorum 10. Habemus fiduciam in introitu Sanctorum in sanguine Christi. Vnde etiam nec Christi baptismo baptizati, si qui ante eius passionem decesserunt, cælos intrare potuerunt. Ergo magis debuerunt aperiri cæli Christo patiente, quam eo baptizato.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Lucæ 3. Iesu baptizato & orãte, apertum est cælum.

CONCLVSIO.

¶ Christo baptizato & orante, conuenienter aperti sunt cæli.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut dictũ est, Christ⁹ baptizari voluit, vt suo baptismo cõsecraret baptismũ, quo nos baptizaremur. Et ideo in baptismo Christi ea demõstrari debuerunt, quæ pertinẽt ad efficaciã nostri baptismi. Circa quã tria sunt cõsideranda. Primo quidem principalis virtus, ex qua baptismus habet efficaciam. Quæ quidem est virtus cælestis. Et ideo baptizato Christo, apertum est cælum, vt ostenderetur quòd de cætero cælestis virtus baptismũ sanctificaret.

Secundò operatur ad efficaciam baptismi fides Ecclesiæ, & eius qui baptizatur, vnde & baptizati fidem profitentur, & baptismus fidei dicitur sacramentum. Per fidem autem inspicimus cælestia, quæ sensum & rationem humanam excedunt. Et ad hoc significandum Christo baptizato aperti sunt cæli.

* Aliàs spiritualiter.

Tertiò, quia per baptismum Christi * specialiter aperitur nobis introitus regni cælestis: qui primo homini præclusus fuerat per peccatũ. Vnde baptizato Christo, aperti sunt cæli: vt ostenderetur quòd baptizatis patet via in cælum. Post baptismum autem necessaria est homini iugis oratio, ad hoc quòd cælum introeat. Licet enim per baptismum remittantur peccata, remanet tamen fomes peccati, nos impugnãs interius, & mundus, & dæmones, qui impugnant exterius. Et ideo signanter dicitur Luc. 3. quòd Iesu baptizato & orante, apertum est cælum: quia scilicet fidelibus necessaria est oratio post baptismum. Vel vt detur intelligi, quod hoc ipsum quòd per baptismum cælum aperitur credentibus, est ex virtute orationis Christi. Vnde signanter Matth. 3. dicitur, quod apertum est ei cælum, id est omnibus propter eum: sicut si Imperator alicui pro alio petenti dicat, Ecce, hoc beneficium non illi do, sed tibi, id est propter te illi: vt Chrysost. dicit super Matth.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut Chryso. dicit super Matth. sicut Christus secundum dispensationem humanam baptizatus est, quamuis ipse propter se baptismo non indigeret: sic etiam secundum humanam dispensationem aperti sunt ei cæli, secundum autem naturam diuinam semper erat in cælis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Hiero. dicit super Matth. cæli aperti sunt Christo baptizato, non reseratione elementorũ, sed spiritualibus oculis: sicut & Ezechiel in principio voluminis sui cælos apertos esse commemorat. Et hoc probat Chrysost. super Matth. dicens, Quod si ipsa * creatura, scilicet cælorum, rupta fuisset, non dixisset, aperti sunt ei: quia quod corporaliter aperitur, omnibus est apertum. Vnde etiam Marci primo expressè dicitur, quod Iesus statim ascendens de aqua, vidit apertos cælos: quasi ipsa apertio cælorum ad visionem Christi referatur. Quod quidem aliqui referunt ad visionem corporalem, dicentes, quod circa Christum baptizatum tantus splendor fulsit in baptismo, vt viderentur cæli aperti. Potest etiam referri ad imaginariam visionem: per quem modum Ezechiel vidit cælos apertos. Formabatur enim ex virtute diuina & voluntate rationis, talis visio in imaginatione Christi: ad designandum, quòd per baptismum, cæli aditus hominibus aperitur. Potest etiam & ad visionem intellectualem referri, prout scilicet Christus vidit iam baptismo sanctificato, apertum esse cælũ hominibus: quod tamen etiam antè viderat fiendum.

* Aliàs cataracta.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd per passionem Christi aperitur cælũ omnibus, sicut per causam cõmunem apertionis cælorũ. Oportet tamen hanc causam cõmunem apertionis cælorum, singulis applicari ad hoc quòd cælum introeant. Quod quidẽ fit per baptismum: secundũ illud Rom. 6. Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et ideo potius fit mentio de apertione cælorũ in baptismo, quàm in passione Christi.

Vel sicut Chry. dicit super Matth. baptizato Christo, cæli tantùm sunt aperti: postquam verò tyrannũ vicit per crucẽ, quia non erant necessariæ portæ cælo, nunquã claudendo: nõ dicunt Angeli, Aperite portas, iam enim erant apertæ, sed, Tollite portas. Per quod dat intelligere Chry. quòd obstacula, quib⁹ prius obsistentibus animæ defunctorum introire nõ poterãt cælos, sunt totaliter per passionem Christi ablata: sed in baptismo Christi sunt aperta, quasi manifestata iam via, per quam homines erãt in cælum intraturi.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum conuenienter Spiritus sanctus super Christum baptizatum descenderit in specie columbæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter Spiritus sanctus super Christũ baptizatum dicatur descendisse in specie columbæ. Spiritus enim sanctus habitat in homine per gratiam. Sed in homine Christo fuit plenitudo gratiæ à principio suæ conceptionis, quo fuit vnigenitus à patre: vt ex supradictis patet. Non ergo debuit Spiritus sanctus ad eum mitti in baptismo. Infra q. 46. ar. 4.1. Et opus. 60. ar. 3.

¶ Præterea, Christus dicitur in mundum descendisse per mysteriũ Incarnationis, quia exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens. Sed Spiritus sanctus nõ est incarnatus. Ergo inconuenienter dicitur, quòd Spiritus sanctus descenderit super eum.

¶ Præterea, In baptismo Christi ostendi debuit, sicut in quodam exemplari id quod fit in nostro baptismo. Sed in nostro baptismo non fit aliqua missio visibilis Spiritus sancti. Ergo nec in baptismo Christi debuit fieri visibilis missio Spiritus sancti.

¶ Præterea, Spiritus sanctus à Christo in omnes alios deriuatur: secundum illud Ioan. primo, De plenitudine eius nos omnes accepimus. Sed super Apostolos Spiritus sanctus descendit, nõ in specie columbæ, sed in specie ignis. Ergo nec super Christum debuisset descendere in specie columbæ, sed in specie ignis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Luc. 3. Descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba in ipsum.

CONCLVSIO.

¶ Cùm omnes baptismo Christi baptizati, sint per ipsum Spiritus sancti gratiam recepturi, nisi fictè accedant, conueniens fuit vt super illum baptizatum Spiritus sanctus in columba specie appareret.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd hoc quod circa Christum factum est in eius baptismo (sicut Chryso. dicit super Matthæ.) pertinet ad mysterium omnium, qui postmodum fuerant baptizandi. Omnes autem qui baptismo Christi baptizantur, Spiritũ sanctũ recipiunt, nisi ficti accedant, secundũ illud Matthæ. 3. Ipse vos baptizabit Spiritu sancto. Et ideo conueniens fuit, vt super Christũ baptizatum Spiritus sanctus descẽderet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut August. dicit 15. de Trini. absurdissimũ est dicere, quòd Christus cùm iam triginta esset annorum, acceperit Spiritum sanctum, sed venit ad baptismum, sicut sine peccato, ita non sine Spiritu sancto. Si enĩ de Ioanne scriptum est, quòd Spiritu sancto replebitur ab vtero matris suæ, quid de homine Christo dicendum est, cuius carnis ipsa conceptio non carnalis, sed spiritualis fuit? Tunc ergo, id est in baptismo, corpus suum, id est Ecclesiam, præfigurare dignatus est, in qua baptizati præcipuè accipiunt Spiritum sanctum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Augustinus dicit in 2. de Trinit. Spiritus sanctus descẽdisse dicitur super Christum corporali specie, sicut columba: non quia ipsa substantia Spiritus sancti videretur, quæ est inuisibilis, neque ita quòd illa visibilis creatura in vnitatem personæ diuinæ assumeretur: neque enim dicitur, quòd Spiritus sanctus sit columba, sicut dicitur, quòd filius Dei est homo ratione vnionis. Neque etiam hoc modo Spiritus sanctus visus est in specie columbæ, sicut Ioannes vidit agnum occisum in Apocalypsi: vt habetur Apoc. 5. Illa enim visio facta fuit in Spiritu per spirituales imagines corporum: de illa verò columba nullus vnquam dubitauit, quin oculis

¶ Super Quæstionis trigesimanona Articulum septimum.

Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio: Columba illa fuit verum animal. Probatur: Sicut veritas verum hominem, ita Spiritus veritatis verum columbam, in qua appareret, &c. & confirmatur hoc autoritate Augustini.

¶ Aduerte hic, quòd tantam habuit Autor reuerentiam ad Augustinum, vt absque trepidatione aliqua affirmauerit, columbam illam verum fuisse animal, propter Augustini autoritatem potius, quàm illius rationem: qua Autor vtitur contra Scotum in primo sent. dist. 16. ar. 3. ad tertiam opinionem, quæ tenuit, columbam illam non fuisse verum animal. Et certè ratio allata nō cogit: quoniam in nullo Spiritui veritatis præiudiciū fit, si per speciem columbę & nō ipsam columbam apparuerit: sicut in Apostolis apparuit non in vero igne, sed similitudine ignis & sicut ibi dicitur, Tanquam ignis, ita hîc dicitur, Sicut columba. Nec est simile de mysterio Incarnationis: quia de eo scriptū est, Verbū caro factum est, & ideo oportet veram esse carnem: hîc autem dicitur, sicut columba. Et quoniam omnes Euangelistæ conueniunt in similitudine columbæ, & nullus dicit columbam (Matthæus siquidem & Lucas dicūt, sicut columba: Marcus dicit, tanquam columba: Ioannes dicit, quasi columba) ideo rationabilius ingeniolo meo videtur ad literam sequi textum omnium Euangelistarum, quàm dicere quòd fuerit verum animal cum etiam Scripturæ adsit autoritas de Spiritu sancto in igne misso, quòd non verus ignis, sed tanquā ignis fuerit: sicut non fuerit veræ linguæ, sed similitudines linguarū. Quo circa sicut absque fallacia Spirit⁹ sanctus in igneis linguis apparuit non veris, sed specie tenus (& de hoc nullus dubitat) ita in specie columbæ, & non columba ipsa apparuit: eisdē enim vocabulis Scriptura vtitur vtrobique.

oculis visa sit. Nec etiam hoc modo in specie columbæ Spiritus sanctus apparuit, sicut dicitur primæ ad Corint. 10. Petra autem erat Christus. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata est nomine Christi, quem significabat: illa autem columba ad hoc tantùm significandum repente extitit, & postea cessauit, sicut flamma, quæ in rubo apparuit Moysi.

Dicitur ergo Spiritus sanctus descēdisse super Christum, non ratione vnionis ad columbam: sed vel ratione ipsius columbæ significantis Spiritum sanctum, quæ descēdendo super Christum venit. Vel etiam ratione spiritualis gratiæ, quæ à Deo per modum cuiusdam descensus in creaturam deriuatur: secundum illud Iac. primo, Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est descendens à Patre luminum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Chrys. dicit super Matth. in principiis spiritualium rerum semper sensibiles apparent visiones, propter eos qui nullam intelligentiã incorporalis naturæ suscipere volunt: vt si postea non fiant, ex his quæ semel facta sunt, recipiant fidem. Et ideo circa Christum baptizatum corporali specie Spiritus sanctus visibiliter descēdit, vt super omnes baptizandos, inuisibiliter postea credatur descēdere.

¶ Ad quartum dicendū, quod Spiritus sanctus in specie colūbæ apparuit super Christum baptizatū propter tria. Primò quidem propter dispositionem quæ requiritur in baptizato, vt scilicet non fictus accedat: quia sicut dicitur Sap. primo, Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum. Columba autem est animal simplex, astutia & dolo carens: vnde dicitur Matth. 10. Estote simplices sicut columbæ. Secundò ad designandum septem dona Spiritus sancti, quæ columba suis proprietatibus significat. Columba enim secus fluenta habitat, vt inde viso accipitre, mergat se, & euadat: quod pertinet ad donum sapientiæ, per quam sancti secus Scripturæ diuinæ fluenta resident, vt incursum diaboli euadant. Item columba meliora grana eligit: quod pertinet ad donum scientiæ, qua Sancti sententias sanas, quibus pascantur, eligunt. Item columba alienos pullos nutrit, quod pertinet ad donum consiliĳ, quo sancti homines, quę fuerunt pulli, id est, imitatores diaboli, doctrina nutriunt & exemplo. Item columba non lacerat rostro: quod pertinet ad donum intellectus, quo sancti bonas scientias lacerando non peruertunt, hæreticorum more. Item columba felle caret: quod pertinet ad donum pietatis, per quam sancti ira irrationabili carent. Item columba in cauernis petræ nidificat: quod pertinet ad donum fortitudinis, qua Sancti in plagis mortis Christi, qui est petra firma, nidum ponũt, id est, suum refugium & spem. Item columba gemitum pro cãtu habet: quod pertinet ad donum timoris, quo sancti delectantur in gemitu pro peccatis. Tertiò apparuit Spiritus sanctus in specie columbæ propter effectum proprium baptismi, qui est remissio peccatorum & reconciliatio ad Deum, columba enim est animal mansuetum. Et ideo sicut Chrysost. dicit super Matthæ. in diluuio apparuit hoc animal, ramum ferens oliuæ, & cõmunem orbis terrarum trãquillitatem annuntians, & nunc etiam columba apparet in baptismo, liberationem nobis demõstrans. Quartò apparuit Spiritus sanct⁹ in specie columbæ super Dominum baptizatum, ad designandum communem effectum baptismi, qui est constructio ecclesiasticæ vnitatis. vnde dicit Ephe. 5. quòd Christus tradidit semetipsum, vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, lauans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Et ideo conuenienter Spiritus sanctus in baptismo demonstratus est in specie columbæ, quæ est animal amicabile & gregale: vnde & Cant. 5. dicitur de Ecclesia, Vna est columba mea. Super Apostolos autē in specie ignis Spiritus sanctus descendit propter duo. Primò quidem ad ostendendum feruorem, quo corda eorũ erant cõmouenda, ad hoc quòd Christum vbiq; inter pressuras prædicarent: & ideo etiam in igneis linguis apparuit. Vnde Augusti. dicit super Ioan. Duobus modis ostēdit visibiliter Dominus Spiritum sanctum, per columbam super Dominum baptizatũ, & per ignem super discipulos congregatos: ibi simplicitas, hîc feruor ostenditur. Ergo ne Spiritu sanctificati dolum habeant, in columba demonstratus est: & ne simplicitas frigida remaneat, in igne demonstratus est. Nec te moueat, quia linguæ diuisæ sunt, vnitatē in columba cognosce.

Secũdò: quia sicut Chryso. dicit, cùm oportebat delictis ignosceꝛe (quod fit in baptismo) mãsuetudo necessaria erat, quæ demonstratur in columba: sed vbi adepti sumus gratiam, restat iudicĳ tempus, quod significatur per ignem.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm illa columba, in qua apparuit spiritus sanctus, fuerit verum animal.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd illa columba, in qua Spiritus sanctus apparuit, non fuerit verum animal. Illud enim videtur specie tenus apparere, quod secundum similitudinem apparet. Sed Lucæ 3. dicitur quòd descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum. Non ergo fuit vera columba, sed quædam similitudo columbæ. *Ioã. 1. 1. 20. co. 2. Et opus. 60. ca. 9.*

¶ Præterea, Sicut natura nihil facit frustra: ita nec Deus, vt dicitur in primo de Cælo. Sed cùm columba illa non aduenerit nisi vt aliquid significaret, atque præteriret (vt August. dicit in 2. de Trinit.) frustra fuisset vera columba: quia hoc ipsum fieri poterat per columbæ similitudinem. Non ergo illa columba fuit verum animal.

¶ Præterea, Proprietates cuiuslibet rei ducunt in cognitionem naturæ illius rei. Si ergo fuisset illa columba verum animal, proprietates columbæ significassent naturam veri animalis, non autem effectus Spiritus sancti. Non ergo videtur quòd illa columba fuerit verum animal.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit in lib. de agone Christiano, Neque hoc ita dicimus, vt dominum Iesum Christum dicamus solùm, verum corpus habuisse, Spiritum autem sanctum fallaciter apparuisse oculis hominum, sed ambo illa corpora vera esse credimus.

CONCLVSIO.

¶ Sicut veritas verum hominem, ita columba illa, quæ apparuit in Christi baptismo, accepit verum animal.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut supra dictum est) non decebat vt filius Dei, qui est veritas Patris, aliqua fictione vteretur: & ideo non phantasticum, sed verum corpus accepit. Et quia Spiritus sanctus dicitur spiritus veritatis, vt patet Ioan. 16. ideo etiam ipse veram columbam formauit, in qua appareret: licet nõ assumeret ipsam in vnitatem personæ. Vnde post prædicta verba Augusti. subdit, Sicut non oportebat vt hómines falleret filius Dei, sic etiam non oportebat vt falleret Spiritus sanctus: sed omnipotenti Deo, qui vniuersam creaturam ex nihilo fabricauit, nõ erat difficile, verum corpus columbæ sine aliorum columborum ministerio figurare, sicut non fuit ei difficile verum corpus in vtero Mariæ sine virili semine fabricare. cùm creatura corporea & in visceribus fœminæ ad formandum hominem, & in ipso mundo ad formandum columbam, imperio Domini voluntatiq; seruiret.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quód Spiritus sanctus dicitur descendisse in specie vel similitudine columbæ: non ad excludendam veritatem columbæ, sed ad ostendendum quòd ipse non apparuit in specie suæ substantiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quód non fuit superfluum formare veram columbam, vt in ea Spiritus sanctus appareret: quia per ipsam veritatem columbæ significatur veritas Spiritus sancti, & effectuum eius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd proprietates columbæ eodē modo ducunt ad significandum naturam columbæ, & ad significādos effectus Spiritus sancti. Per hoc enim quòd columba habet tales proprietates,* contingit q columba significat Spiritū sanctum.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrùm conuenienter Christo baptizato fuerit vox Patris audita, filium protestantis.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter Christo baptizato fuerit vox Patris audita, Filium protestantis. Filius enī & Spiritus sanctus secundum hoc quòd sensibiliter apparuerūt, dicuntur visibiliter esse missi. Sed Patri nō conuenit mitti, vt patet per Aug. in secūdo de Trinit. Ergo etiam nec apparere.

¶ Præterea, Vox est significatiua verbi in corde concepti. Sed Pater non est verbum. ergo inconuenienter manifestatur in voce.

¶ Præterea, Homo Christus nō incœpit esse filius Dei in baptismo, sicut quidam hæretici putauerunt, sed a principio suæ cōceptionis fuit filius Dei. Magis ergo in natiuitate debuit vox Patris protestari Christi diuinitatem, quàm in eius baptismo.

¶ SED CONTRA est quod Matthæ. 3. dicitur, Ecce vox de cælis dicens, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

CONCLVSIO.

¶ *Conueniens fuit, vt Christo baptizato, Patris vox audiretur Filium protestantis.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd (sicut suprà dictū est) in baptismo Christi, qui fuit exemplar nostri baptismi, demonstrari debuit quod in nostro baptismo perficitur. Baptismus autem quo baptizantur fideles, cōsecratur in inuocatione & virtute Trinitatis, secundum illud Matth. vltimo: Euntes docete omnes Gentes baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Et ideo in baptismo Christi (vt Hieron. dicit) mysterium Trinitatis demonstratur: Dominus enī in natura humana baptizatur, Spiritus sanctus descendit in habitu columbæ, Patris vox testimoniū Filio perhibentis auditur. Et ideo cōueniens fuit, vt in illo baptismo Pater declararetur in voce.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q missio visibilis addit aliquid super apparitionē, scilicet autoritatē mittentis. Et ideo Filius & Spiritus sanctus, qui sunt ab alio, dicuntur mitti visibiliter, & non solùm apparere: Pater autē, qui non est ab alio, apparere quidem potest, visibiliter autem mitti non potest.

¶ Ad secundum dicendū, q Pater non demōstratur in voce nisi sicut actor vocis, vel loquens per vocē. Et quia proprium est Patri, producere verbū, quod est dicere vel loqui: ideo cōuenientissimè Pater per vocem manifestatus est, quæ significat verbū. Vnde & ipsa vox à Patre emissa, filiationem Verbi protestatur. Et sicut species colūbæ, in qua demonstratus est Spiritus sanctus, non est ipsa natura Spiritus sancti, nec species hominis, in qua demonstratus est ipse Filius, est ipsa natura filij Dei: ita etiam ipsa vox nō pertinet ad naturam verbi vel Patris loquentis. Vnde Ioannis 5. Dominus dicit: Neque vocē eius, id est patris vnquā audistis, neq; speciem eius vidistis. Per quod (sicut Chrys. dicit super Ioan.) paulatim eos in philosophicum dogma inducēs, ostendit, qm̄ neq; vox circa Deū est, neq; species, sed superior est & figuris & loquelis talibus. Et sicut columbā, & etiā humanam naturam a Christo assumptā tota Trinitas operata est, ita etiam & formationem vocis. Sed tamē in voce declaratur solus Pater, vt loquēs, sicut naturā humanā solus Filius assumpsit, & sicut in columba solus Spiritus sanctus demonstratus est, vt patet per Augu. in lib. de Fide ad Petrum.

¶ Ad tertium dicendum, q diuinitas Christi nō debuit omnibus in eius natiuitate manifestari: sed magis occultari in defectibus infantilis ætatis. Sed quando iam peruenit ad perfectam ætatē, in qua oportebat eum docere, & miracula facere, & homines ad se conuertere, tunc testimonio Patris erat eius diuinitas manifestanda: vt eius doctrina credibilior fieret. vnde & ipse dicit Ioā. 5. Qui misit me Pater, ipse testimoniū perhibet de me. Et hoc præcipuè in baptismo, per quem homines renascuntur in filios Dei adoptiuos. Filij autē Dei adoptiui instituuntur ad similitudinem filij naturalis: secundū illud Rom. 8. Quos præsciuit, hos & prædestinauit conformes fieri imaginis Filij sui. Vnde Hilarius dicit super Matt. quòd super Iesum baptizatū descēdit Spirit⁹ sanctus, & vox Patris audita est, dicentis, Hic est filius meus dilectus: vt ex his, quę cōsummabantur in Christo, cognosceremus post aquæ lauacrum, & de cælestibus portis sanctū in nos Spiritū inuolare, & paternæ vocis adoptione, Dei filios fieri.

QVAESTIO QVADRAGESIMA *De modo conuersationis Christi, in quatuor articulos diuisa.*

CONSEQVENTER post ea quæ pertinēt ad ingressum Christi in mundū, vel ad eius principiū, cōsiderandum restat de his quæ pertinent ad progressum ipsius.

¶ Et Primò considerandū est de modo cōuersationis ipsius: secūdò, de tentatione eius: tertiò, de doctrina: quartò, de miraculis.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrùm Christus debuerit solitariam vitam ducere, an inter homines conuersari.

¶ Secundò, vtrùm debuerit austeram vitam ducere in cibo & potu & vestitu, an alijs communem.

¶ Tertiò, vtrùm debuerit abiectè viuere in hoc mundo, an in diuitijs & honore.

¶ Quartò, vtrùm debuerit secundum legem viuere.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm conueniens fuerit, Christum inter homines conuersari.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q Christ⁹ non debuerit inter homines conuersari, sed solitariam vitam agere. Oportebat enim quòd Christus sua conuersatione non solùm se hominem ostenderet esse, sed etiam Deum. Sed Deum non conuenit cum hominibus conuersari: dicitur enim Dan. 2. Exceptis dijs, quorum non est cum hominibus conuersatio. Et Philosophus dicit in primo Politicæ, quòd ille qui solitarius viuit, aut est bestia, si scilicet propter sæuitiam hoc faciat: aut est Deus, si hoc faciat propter contemplandam veritatem. Ergo videtur quòd non fuerit conueniens Christum inter homines conuersari.

¶ Præterea, Christus dum in carne mortali vixit, debuit perfectissimam vitam ducere. Perfectissima autem vita est contemplatiua, vt in Secunda parte habitum est. Ad vitam autem contemplatiuam maximè competit solitudo: secundum illud Oseæ 2, Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. ergo videtur

Infrà a. 2. co. & ad 3. & 2. 2. q. 188. ar. 8. ad 5.

¶ *Super Quæstionem trigesimanonam Articulum octauum.*

Titulus clarus ortus etiam ex Euāgelio.

¶ In corpore vna conclusio: Cōueniens fuit, vt in illo baptismo Pater declararetur in voce. probatur: In baptismo Christi demonstrari debuit quod in nostro baptismo perficitur: ergo in baptismo Christi, mysterium Trinitatis demōstrari debuit. ergo conueniens fuit, vt Pater declararetur in voce. Antecedēs probatur: quia baptismus Christi fuit exemplar nostri. Prima consequētia probatur: quia noster baptismus consecratur in inuocatione & virtute Trinitatis, Matth. vlti. Secunda verò consequētia probatur: quia persona filij baptizatur, Spiritus sanctus in columba, restabat ergo persona Patris manifestāda, & apponitur hic autoritas Hieronym.

¶ *Tractatus quartus huius voluminis*

Hic incipit quartapars huius libri. in qua agitur de progressu Domini nostri Iesu Christi in hoc mundo, vsque ad quæstionem quadragesimasquintam inclusiuè.

¶ *Super Quæstionem quadragesima Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio: Christus cōuenienter vitam socialē assumpsit. Probatur: Christus debuit talem viuendi modum assumere, qui conueniret fini Incarnationis: sed finis Incarnationis exigit vitam socialem. ergo. Minor declarat. quia triplex est finis Incarnationis. primò, testimonium veritatis. Secundò, saluare peccatores. Tertiò, adducere homines ad Deum. Omnia clara sunt litera.

¶ Aduerte hic, quod cōuersatio Christi post Ioannis baptisma tractatur ab Autore: conuersatio autem Christi ante illud tempus tacetur. Et quoniam à multis quæritur quid fecerit illa ætate Christus, respondendum est quòd exercuit artem fabrilem in ciuitate Nazareth. Nam non solum ex Euāgelio, Matth. 13. habetur, quòd fuit filius fabri: sed ex Euangelio, Mar. 6 habetur q ipse Christus fuit faber. Et nisi exercuisset ipsam artē in Nazareth, non admirati ibi fuissent de doctrina eius. Nā si alibi Christus habitasset, aut in Nazareth vacasset literis, non fuissent admirati cōpatriotæ, vnde huic sapiētia tamē? Vt etiā Hierosolymis Iudæi dicerent, Quomodo hic literas scit, quū nō didicerit? Ioan. 7. Quocirca oportet dicere aut Christū ibi artem suam fabrilem continuè exercuisse, & propterea constare, q literas nō didicit, &c. aut inertē otiosumq; vagatū se per Nazareth. Quod dedecet Christū, filium pauperis adeo, vt non potuisset agnum q.. offerre: vt habetur Luc. 2. & pauperē insuper, vt nō haberet vbi reclinaret caput suū, Matt. 8. ¶ Et confirmatur: quia Mar. 3 dicitur, Quū audissent sui, exierunt tenere eū: dicebant enim quia in furorem versus est. Ex eo namq; quòd vsq; ad ætatē illam fabrilē arti viderāt Iesum operā dantē, & repentē audiuerunt q prædicabat, & turba conuenit ad eum, &c. dixerūt illum versum in furorē. Hæc enim omnia simul iuncta testimonia sunt ab hostib⁹, & q Christi doctrina non erat humana, nec aliquo modo acquisita, & quòd Christus inter eos vsq; ad illud tempus cum suis conciuibus cōuersatus est sine offensa & sine scandalo proculdubio quod non contigisset, si inuenis fuisset, si iuuenis faber pauper inertē se in opere exhibuisset.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ Articulum secundum.

[Concl.] Titulus clarus.

¶ In corpore vnica conclusio. Conueniens fuit vt Christus in cibo & potu sicut alij se haberet, probatur primo: Congruum erat Incarnationis fini, vt Christus socialem vitã duceret ergo côueniētissimum fuit, &c. Probatur sequela: quia qui cum aliis conuersatur, conuenientissimum est, vt conformet se aliis. Quod probatur etiam primæ ad Cor. 9. Factus sum omnia omnibus. Probatur secũdò autoritate Augu. imò Domini, Matth. 11.

[Annot.] ¶ In responsione ad primum, nota & fige animo doctrinam hanc scilicet, Christus exemplũ fuit perfectionis in omnibus, quæ per se pertinent ad salutem. hinc enim habes quòd in his, quæ non per se pertinēt ad salutem (quæ scilicet non sunt secundum se bona, sed solùm relata ad aliquem finem: vt abstinentia, paupertas, & alia huiusmodi) non oportet inquirere in Christo austeriora tanquam perfectiora: sed ea quæ magis côsonant Incarnationis fini, siue sint austera, siue non.

go videtur, quòd Christus debuerit solitariam vitam ducere.

¶ Præterea, Conuersatio Christi debuit esse vniformis: quia semper in eo debuit apparere id quod optimum est. Sed quandoq; Christus solitaria loca quærebat, turbas declinans. Vnde Remigius dicit super Matth. Tria refugia legitur Dominus habuisse, nauim, montem, & desertum: ad quorum alterum quotiescunque à turbis comprimebatur, côscendebat. Ergo & semper debuit solitariam vitam agere.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Baruch 3. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Christus in hunc mũdum venerit manifestare veritatem, & vt peccatores saluos faceret, & per ipsum haberemus accessum ad Deum, decuit vt socialem vitam in mundo duceret, & solitariam non nisi ad tempus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd conuersatio Christi talis debuit esse vt conueniret fini Incarnationis, secundum quam venit in mundum. Venit autem in mundum, primò quidem ad manifestandum veritatem: sicut ipse dicit Ioan. 18. In hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Et ideo non debebat se occultare, vitam solitariã agens: sed in publicum procedere, publicè prædicando. Vnde Luc. 4. dixit illis, qui volebant eũ detinere, Quia & aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum. Secundò venit ad hoc, vt homines à peccato liberaret: secundum illud primæ ad Timo. 1. Christus Iesus venit in hũc mundum, peccatores saluos facere. Et ideo vt Chryso. dicit, in eodem loco manẽdo posset Christus ad se omnes attrahere, vt ei[9] prædicationem audirent: nõ tamen hoc fecit, præbens nobis exemplum, vt perambulemus & requiramus pereuntem: sicut pastor ouem perditam, & medicus accedit ad infirmum.

¶ Tertiò venit, vt per ipsum habeamus accessum ad Deum: vt dicitur Rom. 5. & ideo familiariter cum hominibus conuersando, conueniẽs fuit, vt hominibus fiduciam daret ad se accedandi. Vnde dicitur Matth. 9. Factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores discumbebant cum Iesu & discipulis eius. Quod exponens Hiero. dicit, Viderant publicani, à peccatis ad meliora conuersum, locum inuenisse pœnitentiæ: & ob id etiam ipsi non desperant salutem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus per humanitatẽ suam, voluit manifestare diuinitatem. Et ideo conuersando cum hominibus (quod est proprium hominis) manifestauit omnibus suam diuinitatem, prædicando, & miracula faciendo, & innocenter & iustè inter homines conuersando.

¶ Ad secundum dicendum, quòd (sicut in secũda parte dictum est) vita contemplatiua simpliciter est melior quàm actiua, quæ occupatur circa corporales actus. Sed vita actiua secundum quam aliquis prædicando, & docẽdo, contemplata aliis tradit, est perfectior quàm vita, quæ solùm contemplatur: quia talis vita præsupponit abundantiam côtemplationis. Et ideo Christus talem vitam elegit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actio Christi fuit nostra instructio. Et ideo vt daret exemplum prædicatoribus, quòd nõ semper se darent in publicum, ideo quandoq; Dominus se à turbis retraxit. Quod quidem legitur fecisse propter tria. Quandoque quidẽ propter corporalem quietem. Vnde Marci 6. dicitur, quòd Dominus dixit discipulis, Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum: erant enim qui veniebant & redibant multi, & nec spatium mãducandi habebant. Quãdoque verò causa orationis. Vnde dicitur Luc. 6. Factum est in in illis diebus, exiit in mõtem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Vbi ait Ambro. quòd ad præcepta virtutis suo nos informat exemplo. Quandoque verò, vt doceret fauorem humanum vitare, vnde super illud Matth. 5. Videns Iesus turbas, ascendit in montem. dicit Chrysost. Per hoc quòd nõ in ciuitate & foro, sed in monte & solitudine sedit & erudiuit nos, nihil ad ostentationem facere, & à tumultibus abscedere, & maximè, cùm de necessariis disputare oporteat.

ARTICVLVS II.

¶ Virùm Christus austeram vitam in hoc mundo ducere debuerit.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Christus debuerit austeram vitam ducere in hoc mũdo. Christus enim multo magis prædicauit perfectionem vitæ quàm Ioannes. Sed Ioãnes austeram vitam duxit, vt suo exemplo homines ad perfectionem vitæ prouocaret: dicitur enim Matth. 3. quòd ipse Ioannes habebat vestimẽtum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos, esca autem eius erat locustæ & mel syluestre. Quod exponens Chry. dicit, Erat mirabile in humano corpore, tantam patientiam videre: quod & Iudæos magis attrahebat. Ergo videtur quòd multò magis Christum decuerit austeritas vitæ. *Infrà q. 41. art. 3. ad 1.*

¶ Præterea, Abstinentia, ad continentiam ordinatur: dicitur enĩ Oseæ 4. Comedent, & non saturabuntur: fornicati sunt, & non cessauerunt. Sed Christus continentiam in se seruauit, & aliis seruandam proposuit, cùm dixit Matth. 19. Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum cælorum: qui potest capere capiat. Ergo videtur quòd Christus in se & in suis discipulis austeritatem vitæ seruare debuerit.

¶ Præterea, Ridiculum videtur, vt aliquis districtiorem vitam incipiat, & ab ea in laxiorem reuertatur: potest enim dici contra eum quod habetur Luc. 14. Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare. Christus autem districtissimam vitam incepit post baptismum, manens in deserto, & ieiunans quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Ergo videtur non fuisse congruum, quòd post tantam vitæ districtionem ad communem vitam rediret.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matth. 11. Venit Filius hominis manducans & bibens.

CONCLVSIO.

¶ Decuit Christum, vt non solitariam & austeram nisi ad tempus, sed communem cum aliis vitam duceret, & cum illis conuersaretur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) congruum erat Incarnationis fini, vt Christus non ageret solitariam vitam, sed cum hominibus conuersaretur. Qui autem cum aliquibus côuersatur, conuenientissimũ est, vt se eis in conuersatione conformet, secundum illud Apostoli primæ ad Corinth. 9. Omnibus omnia factus sum. Et ideo côuenientissimum fuit, vt Christus in cibo & potu cômmuniter se sicut alij haberet. Vnde Augustin. dicit contra Faustum, quòd Ioannes dictus est non manducans neq; bibens, quia illo victu quo Iudæi vtebãtur, non vtebatur. Hoc ergo nisi Dominus vteretur, non in eius comparatione, manducans bibẽnsque diceretur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus in sua conuersatione exemplum perfectionis dedit omnibus, quæ per se pertinent ad salutem. Ipsa autem abstinentia cibi & potus, non per se pertinet ad salutem: secũdũ illud Rom. 14. Nõ est regnũ Dei esca & potus. Et Aug. dicit in lib. de Quæstionibus Euang. exponens illud Matth. 11. Iustificata est sapientia à filiis suis: quia scilicet sancti Apostoli intellexerunt regnum Dei non esse in esca & potu, sed in æquanimitate tolerandi: quos nec copia subleuat, nec deprimit egestas. Et in tertio de doctrina Christiana dicit, quòd in omnibus talibus non vsus rerum, sed libido vtentis in culpa est. Vtraque autem vita est licita & laudabilis: vt scilicet aliquis à consortio hominum segregatus abstinentiam seruet, & vt in societate aliorum positus, communi vita vtatur. Et ideo Dominus voluit vtriusque vitæ exemplũ dare hominibus. Ioannes autẽ (sicut Chryso. dicit super Matt.) nihil plus ostendit præter vitam & iustitiam: Christus autem & à miraculis testimonium habebat: dimittens ergo Ioannem ieiunio fulgere, ipse contrariam incessit via, ad mensam intrans Publicanorum, & manducans & bibens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut alij homines per abstinentiam consequuntur virtutem continendi, ita etiam Christus in se & in suis discipulis per virtutem suæ diuinitatis car-

¶ Super Quaestionem quadragesimam Articulum tertium.

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio: Decuit Christum in hoc mundo pauperem vitam ducere. Probatur quatuor rationibus, quae clarè patent in litera.

Annot. ¶ Circa quartã primam & tertiam notate Omnes praedicatores, & quod oportet praedicatores à curis temporalium rerum absolutos esse, & nec appareat quòd lucri causa praedicent. Et hoc quidem cõtra multos militat, qui stipendio praedicant: qui locum praedicandi, non vbi maior animarũ fructus, sed vbi maius stipendium praebetur, aut maior eleemosyna speratur pro se vel conuentu suo, eligunt. Primũ autem quãtum noceat, experiẽtia testatur: paulatim enim praedicatio deseritur à religiosis habentibus possessiones, quae iam ab Episcopis, Abbatibus, alijsque illustribus clericis ac religiosis deserta videtur: Secundum autem Iesu Christi ac Ecclesiae praecipuum officiũ, ad mercedem atque quaestum abducit.

Annot. ¶ In responsione ad primum, vbi habes differẽtiam inter voluntariam & necessariam paupertatẽ, quo ad occasionẽ peccandi, aduerte quòd non vocatur paupertas voluntaria, quae solo voto firmata est, sed quae habet perseuerantiam voluntariam: parũ enim prodest vouisse paupertatem & ægrè ferre illam: recidit enim paupertas ista in necessariam paupertatem, & transit de voluntaria in inuitam. Nec sufficit voluntas perseuerans ad paupertatem: ita tamen vt non desint opportunae commoditates: est enim voluntas haec ad paupertatis nomen & nõ ad paupertatis rem. Velle siquidem paupertatem & nihil sibi deesse, quod non sit velle paupertatem, ex eo patet, quòd Solomõ tria proponit, diuitias, paupertatem, & victui necessaria, & inter duo extrema medium petit: quod appetit secundum rem ille qui nihil vult sibi deesse sub paupertatis nomine. Oportet enim pauperem voluntariè, velle & nomen & rem paupertatis pro loco & tempore, vt velit etiam cùm caret opportunis, libenter penuriam pati, sic enim nullius erit peccati occasio paupertas. Et quoniam hoc paucorum videtur esse: inde tanta videtur orta aut nutrita religiosorum imperfectio.

4. distinct. 15. ad ... 16. Et opus. 17. c. 15. Et opus. 20. 1. 3. ...

...nem comprimebat. Vnde sicut Matth. 9. dicitur, Pharisaei & discipuli Ioannis ieiunabant, non autem discipuli Christi. Quod exponens Beda dicit, quòd Ioãnes vinum & siceram non bibit: quia illi abstinentia meritum auget, cui potentia nulla inerat naturae. Dominus autem, cui naturaliter suppetebat delicta donare, cur eos declinaret, quos abstinentibus poterat reddere puriores?

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Chrys. dicit super Matth. Vt discas quàm magnũ bonum est ieiunium, & quale scutũ est aduersus diabolum, & quoniam post baptismum non lasciuiae, sed ieiunio intendere oportet: & ipse ieiunauit, non eo indigens, sed nos instruẽs. Non autem vltra processit ieiunando, quàm Moyses & Helias, ne incredibilis videretur carnis assumptio. Secundum mysterium autem, vt Grego. dicit, quadragenarius numerus exemplo Christi in ieiunio custoditur: quia virtus decalogi per libros quatuor sancti Euangelij impletur: denarius enim quater ductus, in quadragenarium surgit. Vel quia in hoc mortali corpore ex quatuor elementis subsistimus: per cuius voluntatem, praeceptis dominicis contraimus quae per decalogũ sunt accepta. Vel secundum Aug. in lib. 83. Quaestionũ, omnis sapientiae disciplina est Creatorem creaturamque cognoscere. Creator est Trinitas, Pater & Filius & Spiritus sanctus. Creatura verò partim est inuisibilis, sicut anima, cui ternarius numerus attribuitur: diligere enim Deum tripliciter iubemur, ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente. Partim visibilis, sicut corpus: cui quaternarius debetur, propter calidum, humidum, frigidum, & siccum. Denarius ergo numerus, qui totam insinuat disciplinam, quater ductus, id est numero qui corpori tribuitur, multiplicatus, quadragenarium conficit numerum. & ideo tẽpus quo ingemiscimus & dolemus, quadragenario numero celebratur. Nec tamen incongruum fuit, vt Christus post ieiunium & desertum, ad cõmunem vitam rediret: hoc enim conuenit vitae, secundum quam aliquis contemplata alijs tradit, quam Christus dicitur assumpsisse, vt primò contemplationi vacet, & postea ad publicũ actionis descendat, alijs conuiuendo. Vnde & Beda dicit super Marc. Ieiunauit Christus, ne praeceptum declinaret: manducauit cum peccatoribus, vt gratiam cernens, agnosceres potestatem.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm Christus in hoc mundo debuerit pauperem vitam ducere.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Christus in hoc mundo non debuerit pauperem vitam ducere. Christus enim debuit eligibilissimam vitam assumere. Sed eligibilissima vita est quae est media inter diuitias & paupertatem: dicitur enim Prouerb. 30. Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, tribue tantùm victui meo necessaria. Ergo Christus non debuit pauperem vitam ducere, sed moderatam.

¶ Praeterea, Exteriores diuitiae ad vsum corporis ordinantur, quantum ad victum & vestitum. Sed Christus in victu & vestitu communem vitam duxit, secundum modum aliorum, quibus conuiuebat. Ergo videtur quod in diuitijs & paupertate communem modum seruare debuerit, & non vti maxima paupertate.

¶ Praeterea, Christus maximè homines inuitauit ad exemplum humilitatis: secundum illud Matth. 11. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Sed humilitas maximè commendatur in diuitibus. vnde dicitur primae ad Timothe. vltim. Diuitibus huius seculi praecipe, non altum sapere. Ergo videtur quod Christus non debuerit ducere pauperem vitam.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matthae. 8. Filius hominis non habet vbi caput reclinet, quasi dicat, secundum Hieronym. Cur me propter diuitias & seculi lucra cupis sequi, cùm tantae sim paupertatis vt nec hospitiolum quidem habeam, & tecto vtar non meo? Et super illud Matthae. 17. Vt non scandalizemus eos, vade ad mare, dicit Hierony. Hoc simpliciter intellectum aedificat auditorem, dum audit tantae Dominum fuisse paupertatis, vt vnde tributa pro se & Apostolo redderet non haberet.

CONCLVSIO.

Decuit Christum, qui omnibus salutem praedicaturus aduenerat, pauperem ducere vitam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Christum decuit in hoc mundo pauperem vitam ducere. Primò quidem: quia hoc erat cõgruum praedicationis officio, propter quod venisse se dicit Marc. 1. Eamus in proximos vicos, & ciuitates, vt & ibi praedicem: ad hoc enim veni. Oportet autem praedicatores verbi Dei, vt omnino vacent praedicationi, omnino à secularium rerum curã esse absolutos: quod facere non possunt qui diuitias possident. Vnde & ipse Dominus Apostolos ad praedicandum mittens, dicit eis Matth. 10. Nolite possidere aurum neque argentum. Et ipsi Apostoli dicunt, Act. 6. Nõ est aequum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Secundò, quia sicut mortem corporalem assumpsit, vt nobis vitam largiretur spiritualem: ita corporalem paupertatẽ sustinuit, vt nobis diuitias spirituales largiretur: secundum illud secundae ad Corinth. 8. Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, vt illius inopia diuites essetis. Tertiò, ne si diuitias haberet, cupiditati eius praedicatio ascriberetur. Vnde Hierony. dicit super Matthae. Quòd si discipuli eius diuitias habuissent, viderẽtur non causa salutis hominum, sed causa lucri praedicasse. & eadem ratio est de Christo. Quartò, vt tantò maior virtus diuinitatis eius ostenderetur, quantò per paupertatem videbatur abiectior. Vnde dicitur in quodam sermone Ephesini concilij: Omnia paupera & vilia elegit, omnia mediocria & pluribus obscura, vt diuinitas cognosceretur orbem trãsformasse terrarum, propterea pauperculam elegit matrem, pauperiorem patriam, egens fit pecunijs: & hoc tibi exponat praesepe.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd superabundantia diuitiarum & mendicitas, vitanda videntur ab his qui volunt viuere secundum virtutem, inquantum sunt occasiones peccandi. Abundantia nanque diuitiarum est superbiendi occasio: mendicitas autem est occasio furandi & mentiendi, aut etiam periurandi. Quia verò Christus peccati capax non erat, propter hanc causam, ex qua Salomon hoc vitabat, Christo vitanda non erant. Neque tamen quaelibet mendicitas est furandi & periurandi occasio, vt ibidem Salomon subdere videtur, sed sola illa quae est contraria voluntati, ad quam vitandam homo furatur & periurat. Sed paupertas voluntaria hoc periculum non habet: & talem paupertatem Christus elegit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd communi vita vti, quantum ad victum & vestitum, potest aliquis non solùm diuitias possidendo: sed etiam à mulieribus, & diuitibus necessaria accipiendo. Quod etiam circa Christum factum est: dicitur enim Lucae 8. quòd mulieres quaedam sequebantur Christum, quae ministrabant ei de facultatibus suis. Vt enim Hierony. dicit contra Vigilantium, consuetudinis Iudaicae fuit, nec ducebatur in culpam more gentis antiquo, vt mulieres de substantia sua victum atque vestitum praeceptoribus suis ministrarent. Sed quia hoc scandalum facere poterat in nationibus, Paulus se abiecisse commemorat. Sic ergo communia victus poterat esse sine solicitudine impediente praedicationis officium; non autem

¶ Super Quaestionis quadragesimae Articulum quartum.

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vnica cõclusio. Christus in omnibus secundum legis praecepta cõuersatus est. Haec autem conclusio primò probatur quo ad factum: deinde quo ad conuenientiam. Quod enim Christus in omnibus secundum legem de facto conuersatus fuerit, probatur ex illo facto, in quo tanquam in principio comprehenduntur reliqua legalia, scilicet ex circuncisione, vt patet ex autoritate Apostoli. Conuenientiam autem quare Christus seruare voluit, ostendit ex quatuor causis in litera.

Supra q. 37. per totum. Et infra q. 47. ar. 2. ad primum. Et 3. dis. 14. art. 3. q. 6. ad tertium. Et 4. dis. 1. q. 2. ar. 2. q. 3. Et opusc. 60. c. 13.

¶ Super Quaestionis quadragesimaeprimae Articulum primum.

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna cõclusio: Christus tentari voluit. Probatur quadrupliciter. Vbi in prima ratione conspicere libet, quòd victoriosa contra nostras tentationes tentatio Christi fuit: ita quòd nõ solùm exemplo (quod ad tertiam spectat rationem) sed efficacia auxilium nobis contra tentationes tentatus Dominus conferendo profuit: sicut mortuus nos contra mortem muniuit. Modus autem quo hoc confertur auxilium, quum de efficacia mortis eius inferius tractabitur, patebit: pro nunc sufficiat, quòd saltem meritoriè, tentatus Dominus opẽ contulit nobis.

Annot. ¶ In tertia autem ratione percipe, quod modus vincendi tentationes est recursus ad diuinas Scripturas, & eadem ratione ad Sanctorum exempla: hoc enim Dominus in sua pugna ac victoria docuit, dum sic pugnauit & vicit.

Annot. ¶ In responsione ad primum circa notitiam daemonum de Christo, duo sunt videnda. Primum, quid daemones scierunt de Christo, quod inferius tractabitur in quaest. de miraculis Christi. Secundum est, quorsum ab Autore hic affertur notitia habita à daemone de Christo, cuius Lucas meminit cap. 4. quum manifestè pateat Euangelistam loqui post visa miracula: hic autem est sermo ante miracula: nam post regressum à deserto, cœpit Christus praedicare & miracula facere.

¶ Ad hoc dicitur, quòd conclusit fuit Autor ex tentationis actu de ingenti ordine notitiae de Christo apud daemonea

tem diuitiarum possessio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in eo qui ex necessitate pauper est, humilitas non multùm commendatur: sed in eo, qui voluntariè pauper est (sicut fuit Christus) ipsa paupertas est maximae humanitatis indicium.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm Christus in hac vita secundum legem conuersatus fuerit.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non fuerit conuersatus secũdum legem. Lex enim praecipiebat vt nihil operis in sabbato fieret: sicut Deus die septimo requieuit ab omni opere quod patrarat. Sed ipse in sabbato curauit hominem, & ei mandauit vt tolleret lectum suum. ergo videtur quod non fuerit secundum legem conuersatus.

¶ Praeterea, Eadem Christus fecit & docuit, secundum illud Act. primo, Cœpit Iesus facere & docere. Sed ipse Matth. 15. docuit, quòd omne quod intrat in os, non coinquinat hominem, quod est contra praeceptum legis, quae per esum & contactum quorundam animalium dicebat hominem immundum fieri: vt patet Leuit. 11. Ergo videtur quòd ipse non fuerit secundum legem conuersatus.

¶ Praeterea, Idem iudicium videtur esse facientis & consentientis: secundũ illud Rom. 1. Non solùm illi qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus. Sed Christus consensit discipulis suis soluentibus legem, in hoc quòd sabbato spicas vellebant, excusando eos: vt habetur Matthae. 12. Ergo videtur quòd Christus non conuersatus fuerit secundum legem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matth. 5. Nolite putare quoniam veni soluere legem, aut prophetas. Quod exponens Chryso. dicit, Legem impleuit, primò quidem, nihil transgrediendo legalium. secundò iustificando per fidem, quod lex per literam facere non valebat.

CONCLVSIO.

¶ Christus secundum legis praecepta in hoc mundo conuersatus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Christus in omnibus secundum legis praecepta conuersatus est. In cuius signum etiã voluit circumcidi: circuncisio enim est quędam protestatio legis implendae: secundum illud Gal. 5. Testificor omni homini circũcidenti se, quoniam debitor est vniuersae legis faciendae. Voluit autem Christus secundum legem conuersari, primò quidem, vt legem veterem approbaret. Secundò, vt eam obseruando, in seipso consummaret & terminaret, ostendens quòd ad ipsum erat ordinata. Tertiò, vt Iudaeis occasionem calumniandi subtraheret. Quartò, vt homines à seruitute legis liberaret: secũdum illud Gal. 4. Misit Deus Filium suum factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus super hoc se excusat à trãsgressione legis tripliciter. Vno quidem modo, quia per praeceptum de sanctificatione sabbati non interdicitur opus diuinum, sed opus humanum: quamuis enim Deus die septimo cessauerit à nouis creaturis condendis, semper tamen operatur in rerum conseruatione & gubernatione. Quòd autem Christus miracula faciebat, erat operis diuini. Vnde ipse dicit Ioannis quinto, Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Secundo, excusat se per hoc, quòd illo praecepto non prohibentur opera quae sunt de necessitate salutis etiam corporalis. Vnde ipse dicit Luc. 13. Vnusquisque vestrum sabbato non soluit bouem suum aut asinũ à praesepio, & ducit ad aquare. Et infra 14. Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbati? Manifestum est autem, quòd opera miraculorum, quae Christus faciebat, ad salutem corporis & animae pertinebant. Tertio, quia illo praecepto non prohibentur opera, quae pertinent ad Dei cultum. Vnde dicitur Matthaei duodecimo, An non legistis in lege, quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, & sine crimine sunt? Et Ioannes septimo dicitur, quod circuncisionem accipit homo in sabbato. Quòd autem Christus paralytico mandauit vt lectum suum sabbato portaret, ad cultum Dei pertinebat, id est ad laudem virtutis diuinae. Et sic patet quòd sabbatum non soluebat: quãuis hoc ei Iudaei falsò obiicerent, dicentes Ioannis 9. Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Christus voluit ostendere per illa verba, quòd homo non redditur immundus secundum animam ex vsu ciborum quorumcũque secundum suam naturam, sed solùm secundum quandam significationem. Quòd autem in lege quidam cibi dicuntur immundi, hoc est per quãdam significationem, Vnde Augustinus dicit. contra Faustum. Si de porco & agno requiratur, vtrũ natura mundus est, dicimus quòd omnis creatura Dei bona est: quadã verò significatione agnus mundus, porcus immundus est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam discipuli, qui esurientes, spicas sabbato vellebant, à transgressione legis excusantur propter necessitatem famis. Sicut & Dauid non fuit transgressor legis, quando propter famis necessitatem comedit panes, quos ei edere non licebat.

QVAESTIO QVADRGAESIMAprima De tentatione Christi, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de tentatione Christi.

¶ Et circa hoc quaeruntur quatuor.

¶ Primò, vtrùm fuerit conueniens Christum tentari.

¶ Secundò, de loco tentationis.

¶ Tertiò, de tempore.

¶ Quartò, de modo & ordine tentationis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm conueniens fuerit, Christum tentari.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christo tentari non conueniebat. Tentare enim est experimentum sumere, quod quidem non fit nisi de re ignota. Sed virtus Christi erat nota etiam daemonibus: dicitur enim Lucae 4. quòd non sinebat daemones loqui, quia sciebant eum esse Christum. Ergo videtur quod non decuerit Christum tentari.

Opusc. 60. c. 11. principio.

¶ Praeterea, Christus ad hoc venerat, vt opera diaboli dissolueret: secundum illud Ioannis 3. In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Sed non est eiusdem dissoluere opera alicuius, & ea pati. Et ita videtur inconueniens fuisse, quòd Christus pateretur se tentari à diabolo.

¶ Praeterea, Triplex est tentatio, scilicet à carne, à mundo, & à diabolo. Sed Christus non fuit tentatus nec à carne, nec à mundo. Ergo nec etiam debuit tentari à diabolo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matthae. 4. Ductus est Iesus à Spiritu in desertum, vt tentaretur à diabolo.

CONCLVSIO.

¶ Christus vt nobis contra tentationes exemplum, & auxilium praestaret, & qualiter eas superare valeremus instrueret, tentari voluit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Christus tentari voluit,

voluit. Primò quidem, vt nobis contra tentationes auxilium ferret. Vnde Grego. dicit in homil. Non erat indignum Redemptori nostro, quòd tentari voluit, qui venerat occidi: vt sic tentationes nostras suis tentationibus vinceret, sicut mortem nostram sua morte superauit.

¶Secundò, propter nostram cautelam, vt nullus quãtumcunque sanctus se æstimet securum & immunem à tentatione. Vnde & post baptismum tentari voluit: quia, sicut Hilarius dicit super Matthę. in sanctificatis maximè diaboli tentamẽta grassantur: quia victoria magis est ei exoptata de sanctis. Vnde & Eccles. 2. dicitur, Fili, accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem.

¶Tertiò, propter exemplum, vt scilicet nos instrueret qualiter diaboli tentationes vincamus. Vnde August. dicit in quarto de Trinit. quòd Christus diabolo se tentãdum præbuit: vt ad superandas tentationes eius mediator esset, non solùm per adiutorium, verùm etiam per exemplum.

¶Quartò, vt nobis fiduciam de sua misericordia largiretur. Vnde dicitur Heb. 4. Non habemus põtificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autẽ per omnia pro similitudine absque peccato.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augu. dicit in 9. de ciui. Dei. Christus tantùm innotuit dæmonibus, quantum voluit: non per id quòd est vita æterna, sed per quædam temporalia suæ virtutis effecta: ex quibus quandam coniecturam habebant Christum esse filium Dei. Sed quia rursus in eo quædam signa humanæ infirmitatis videbat, non pro certo cognoscebat eum esse filium Dei: & ideo eũ tentare voluit. Et hoc signatur Matth. 4. vbi dicitur, quòd postquam esuriit, accessit Tentator ad eum: quia, vt Hilarius dicit, tẽtare Christum diabolus nõ fuisset ausus, nisi in eo per esuriei infirmitatem, quæ sunt hominis, recognosceret. Et hoc etiam patet ex ipso modo tentãdi, cùm dixit, Si filius Dei es. Quod exponens Greg. dicit, Quid sibi vult talis sermonis exorsus, nisi quia cognouerat Dei filium esse venturum, sed venisse per infirmitatem corporis non putabat?

¶Ad secundum dicendum, quòd Christus venerat dissoluere opera diaboli, non potestatiuè agẽdo, sed magis ab eo & eius membris patiendo, vt sic diabolum vinceret iustitia, non potestate. sicut August. dicit 13. de Trin. quòd diabolus non potentia Dei, sed iustitia superandus fuit. Et ideo circa tentationem Christi considerandum est, quid propria voluntate fecit, & quid à Diabolo passus fuit. Quòd enim Tentatori se offerret, fuit propriæ voluntatis. Vnde dicitur Matth. 4. Ductus est Iesus in desertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo. Quod Grego. intelligendum dicit de Spiritu sancto: vt scilicet illuc eum Spiritus suus duceret, vbi eum ad tentandum spiritus malignus inueniret. Sed à diabolo passus est, vt assumeretur, vel supra pinnaculum templi, vel etiam in montem excelsum valde. Nec est mirum (vt Grego. dicit) si se ab illo permisit in montem duci, qui se permisit à membris ipsius crucifigi. Intelligitur autem à diabolo assumptus non quasi ex necessitate: sed quia (vt Origen. dicit super Luc.) sequebatur eum ad tentationem, quasi athleta sponte procedens.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Apostolus dicit, Christus in omnibus tentari voluit absque peccato. Tẽtatio autem quæ est ab hoste, potest esse sine peccato: quia fit per solam exteriorẽ suggestionem. Tentatio autẽ quę est à carne, nõ potest esse sine peccato: quia huiusmodi tentatio fit per delectationem & concupiscentiam. Et sicut August. dicit, nonnullũ peccatum est quando caro concupiscit aduersus spiritum. Et ideo Christus tentari voluit ab hoste, sed non à carne.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm Christus in deserto tentari debuerit.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non debuerit tentari in deserto. Christus enim tentari voluit propter exemplum nostrum: vt dictum est. Sed exemplum debet manifestè proponi illis, qui sunt per exemplum informandi. Non ergo debuit in deserto tentari.

¶Præterea, Chrys. dicit super Matth. quòd tunc maximè instat diabolus ad tentãdum, cùm viderit solitarios: vnde & in principio mulierem tentauit, sine viro eam inueniẽs. Et sic videtur per hoc, quòd in desertum iuit, vt tentaretur, quòd tentationi se exposuit. Cùm ergo eius tentatio sit nostrum exemplum, videtur quòd etiam alij debeant se ingerere ad tentationes suscipiẽdas; quod tamen videtur esse periculosum, cùm magis tentationũ occasiones vitare debeamus.

¶Præterea, Matth. 4. ponitur secunda Christi tentatio, qua diabolus Christum assumpsit in sanctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi. Quod quidem non erat in deserto. Non ergo tentatus est solùm in deserto.

¶SED CONTRA est quod dicitur Marc. 1. quòd erat Iesus in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana.

CONCLVSIO.

¶Christum decuit in deserto tentari, vt hominem de deserto, hoc est de mundo liberaret.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) Christus propria voluntate se diabolo exhibuit ad tentandum, sicut etiam propria voluntate membris eius se exhibuit ad occidendum, alioquin diabolus venire ad eum non auderet. Diabolus autem magis attentat aliquem, cùm est solitarius: quia, vt dicitur Ecclesiast. 4. si quispiam præualuerit cõtra vnum, duo resistunt ei. Et inde est quòd Christus in desertum exiuit, quasi ad campum certaminis, vt ibi à diabolo tẽtaretur. Vnde Amb. dicit super Lucam, quod Christus agebatur in desertum consilio, vt diabolum prouocaret: nam nisi ille certasset, scilicet diabolus, non iste vicisset, id est Christus. Addit autem & alias rationes, dicens hoc Christum fecisse mysterio, vt Adam de exilio liberaret, qui scilicet de paradiso in desertum eiectus est: & exemplo, vt ostenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus inuidere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus proponitur omnibus in exemplum per fidem: secundum illud Hebr. 12. Aspicientes in Autorem fidei & consummatorem Iesum. Fides autem (vt dicitur Rom. 10.) est ex auditu: non autem ex visu. Quinimo Ioan. 20. dicitur, Beati qui non viderunt & crediderũt. Et ideo ad hoc quòd tentatio Christi esset nobis in exemplum, nõ oportuit quòd ab hominibus videretur, sed sufficiens fuit quòd hominibus narraretur.

¶Ad secundum dicendum, quòd duplex est tentationis occasio. Vna quidem ex parte hominis, puta cùm aliquis se peccato propinquum facit, occasiones peccandi non euitans. Et talis occasio tentationis est vitanda, sicut dictum est Lot. Gen. 19.

Ne.

loqui. Instruit autem verbum Lucæ Euangelistæ de scientia dæmonum in principio prædicationis Christi: quoniam licet Lucas dicat illa verba inter narrandum de miraculis Christi: non tamen dicit quòd tunc primò didicerunt dæmones filium esse Christum. Et propterea illud Lucæ verbum, quia sciebant illum esse Christum, ad præteritum tempus inculpabiliter & rationabiliter ab Autore relatum videtur. Viderunt siquidem dæmones, & quæ ab Angelis in die natiuitatis Christi dicta sunt, & quæ à pastoribus gesta, & quæ à Magis duce stella, & quæ à Simeone & Anna dicta sunt: & postea Christi verba ad matrem in templo, de Patre suo, & dicta à Ioanne Baptista de Christo. Ex quibus facile erat cognoscere illũ esse Christum absque vlterioribus miraculis: collatione præsertim facta cum prophetiis. Vnde visa tam longa inedia, & quòd esuriit, tentauit nosse, si filius Dei esset.

Quæstio.

¶Num tentari ab intrinseco peccatum sit.

¶In responsione ad tertium, dubium occurrit, an verum sit omnem tentationem ab intrinseco, esse peccatum: videtur quòd non: quia naturalibus non meremur nec demeremur: concupiscentia autem carnis & illius delectatio naturalis est, nullum ergo peccatum est concupiscentia aut delectatio carnis.

¶Et confirmatur: quia certum est in Christo fuisse carnalẽ delectationem secundum gustum vel tactum, quum comedebat aut bibebat aliquid delectabile: puta bonum panem, bonum vinum, &c. non ergo omnis delectatio sensibilis est peccatum.

¶Ad hoc dicitur, quòd nullus mentis compos dicit quòd omnis delectatio secundum carnẽ, seu sensum sit peccatũ: oporteret enim naturam ipsam esse malam, si delectatio naturalis esset mala. Vnde in statu innocentiæ fuissent delectationes naturales absque peccato vllo & in Christo non est dubium quòd quum fatigatus ex itinere sedebat supra puteum, quies illa erat delectabilis fesso corpori: & similiter panis suo sano palato erat suauis, & oculis lux solis amabilis, & sic de aliis. Sed aliud est loqui de concupiscentia & delectatione naturali, & aliud est loqui de concupiscentia & delectatione aduersus spiritum: naturalia siquidem vt sic, non exorbitant à recta ratione, & per hoc non tendunt aduersus spiritum: sed à ratione necesse est declinare eas, quæ contrariæ spiritui sunt. Quocirca concedendum est, quòd nonnullum peccatũ est cùm caro concupiscit aduersus spiritum, ratione concupiscentiæ seu delectationis aliquid præter rationem habentis, & nõ ratione naturalis appetitus aut delectationis. Tentatio autem ab intrinseco, quia aduersus spiritum est, non importat naturales motꝰ absolutè, sed præter rationem.

¶Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum secũdum.

Cõment.

Titulus clarus.

¶In corpore vnica cõclusio: Christus cõuenienter tentatus est in deserto. Probatur tripliciter. primò ratione solitudinis: secũdò ratione mysterii, vt scilicet hominem de mundo deserto liberaret: tertiò ratione instructionis, vt scilicet doceremur ad meliora tẽdentibus diabolũ inuidere. Omnia clara sunt.

Anno

¶In responsione ad tertium perspice diligenter Euangelistas, & inuenies manifestè figurata esse hæc, quæ in litera recitantur de imaginario mõte & templo. Dicitur autem ad literam Christus tentatus in deserto, quia ibi incœpit tentari, vbi & prima tentatio consummata est.

¶ *Super Quaestionis quadragesimaeprimae Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio. Conueniëter post ieiunium Christus tentari voluit. Probatur tripliciter. Omnia clara sunt.

¶ In responsione ad secundum noli despicere expositionem Bedae de tentationibus aliis ante illas tres nominatas quoniã potuit saepe diabolus varias corporeas similitudines formare ad tentandum Christũ, sicut legimus, quòd ad tentandum Antonium tot formauit.

¶ In responsione ad tertium, habes duas responsiones. Alteram ex Ambro. quòd diabolus recessit vsque ad tempus passionis per sua membra apertè pugnaturus. Alteram, quod per sua membra pugnando, redit etiam tentans de tristitia & odio proximorum excitatio quippe tot aduersantium & quaerentium eius mortem, tentatio erat Christi ad odio habendum illos, & contristandum de illis prosequentibus.

Ne steteris in omni regione circa Sodomam. Alia verò tentationis occasio est ex parte diaboli, qui semper inuidet ad meliora tendentibus: vt Ambros. dicit. Et talis tentationis occasio non est vitanda. Vnde dicit Chrysostomus super Matth. quod non solùm Christus ductus est in desertum à Spiritu, sed omnes filij Dei habentes Spiritum sanctum. Non enim sunt contenti sedere otiosi, sed Spiritus sanctus vrget eos aliquod magnum apprehendere opus. Quod est esse in deserto, quantum ad diabolum: quia non est ibi iniustitia, in qua diabolus delectatur. Omne etiam bonum opus est desertum quantum ad carnem & mundum: quia non est secundum voluntatem carnis & mundi. Talem autem occasionem tentationis dare diabolo, non est periculosum: quia magis est auxilium Spiritus sancti, qui est perfecti operis actor, quàm impugnatio diaboli inuidentis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quidam dicunt omnes tentationes factas fuisse in deserto. Quorum quidam dicunt, quòd Christus ductus est in sanctam ciuitatem, non realiter, sed secundum imaginariam visionem. Quidam autem dicunt, quòd etiam ipsa ciuitas sancta, id est Hierusalem, desertum dicitur: quia erat derelicta à Deo. Sed hoc non est necessarium: quia Marcus dicit quòd in deserto tentabatur à diabolo: non autem dicit quòd solùm in deserto.

¶ *Super Quaestionis quadragesimaeprimae Articulum quartum.*

Comment. Titulus de modo & ordine. Ordo ad ipsas tentationes inter se respicit, quae prima, quae secunda, quae tertia. Modus & ordo simul, ad singulas respiciunt tentationes, quo ad modum proponendi, ordinemque deducendi ad interitum.

¶ In corpore sunt quatuor. Primò, in cõmuni modus ac ordo tentatiõis ab hoste ponitur: & modus est per viam suggestionis eorum, ad quae homo est affectus: ordo est, vt à leuioribus incipiat spiritualis tentare, & inde ad grauiora, inde ad grauissima. Probaturq. autoritate Greg. Secundò declaratur haec seruata in tentatione primi hominis. Tertiò applicantur haec ad tentationem Christi, & redditur inde ratio quare in primis dicit, Si filius Dei es, & in tertia non. Quartò modus resistendi ponitur, & laudatur, & ex honore humani generis, & ex hostis maiore poena.

¶ Circa has Christi tentationes aduertendum est, quòd tentationes erant & incitationes ad peccatum, vt in litera [illegible] ponitur: & explorationes deitatis in Christo, [illegible] verba tentationis monstrant, Si filius Dei es ita quòd in ordine ad filium Dei sunt explorationes, in ordine [illegible] verum hominem inductiones sunt ad peccatũ. V[illegible]oque autẽ modo sunt tentationes vel

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrùm Christi tentatio debuerit esse post ieiunium.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Christi tentatio non debuerit esse post ieiunium. Dictum est enim suprà, quòd Christum non decebat conuersationis austeritas. Sed maximè austeritatis fuisse videtur, quòd quadraginta diebus & quadraginta noctibus nihil comederit: quia scilicet in illis diebus nullum omnino cibum sumpsit: vt Gregor. dicit. Ergo non videtur quòd debuerit huiusmodi ieiunium tentationi praemittere.

¶ Praeterea, Mar. primo dicitur, quòd erat in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana. Sed quadraginta diebus & quadraginta noctibus ieiunauit. ergo videtur quòd non post ieiunium, sed simul dum ieiunaret, sit tentatus à diabolo.

¶ Praeterea, Christus non legitur nisi semel ieiunasse. Sed non solùm semel fuit tentatus à diabolo. dicitur enim Lucae quarto, quòd consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo vsque ad tempus. Sicut ergo secundae tentationi non praemisit ieiunium, ita nec primae praemittere debuit.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matthaei quarto, Cùm ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt, & tunc accessit ad eum Tentator.

CONCLVSIO.

¶ *Conuenienter Christus post ieiunium tentari voluit ad exemplum & constructionem nostram, quatenus humiles esse discamus vbi in nobis aliquid boni esse conspicimus.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd conuenienter Christus post ieiunium tentari voluit. Primo quidem propter exemplum: quia cùm omnibus (sicut dictum est) immineat se contra tentationes tueri, per hoc quòd ipse ante tentationem futuram ieiunauit, docuit quòd per ieiunium nos oportet contra tentationes armari. vnde inter arma iustitiae Apostolus ieiunia connumerat, secundae ad Corinthiorum sexto. Secundo, vt ostenderet, quod etiam ieiunantes diabolus aggreditur ad tentandum, sicut alios, qui bonis operibus vacant: & ideo sicut post baptismum, ita post ieiunium Christus tentatur. Vnde Chrysostomus dicit super Matthaeum, Vt discas quàm magnum bonum est ieiunium, & qualiter scutum est aduersus diabolum, & quoniam post baptismum non lasciuiae, sed ieiunio intendere oportet: ideo Christus ieiunauit non ieiunio indigens, sed nos instruens. Tertiò, quia post ieiunium secuta est esuries, quae dedit diabolo audaciam eum aggrediendi: sicut dictum est. Cùm autem esurijt Dominus (vt Hilarius dicit super Matthae.) non fuit ex surreptione inediae, sed naturae suae hominem dereliquit: non enim erat à Deo diabolus, sed à carne vincendus. Vnde etiam vt Chrysost. dicit, non vltra processit in ieiunando quàm Moyses & Helias, ne incredibilis videretur carnis assumptio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christum non decuit conuersatio austerioris vitae, vt se communem exhiberet illis quibus praedicauit. Nullus autem debet assumere praedicationis officium, nisi prius fuerit purgatus & in virtute perfectus, sicut & de Christo dicitur Actuum primo, quòd coepit Iesus facere & docere. Et ideo Christus statim post baptismum austeritatem vitae assumpsit, vt doceret post carnem edomitam, oportere alios ad praedicationis officium transire: secundum illud Apostoli, Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cùm alijs praedicauero, ipse reprobus efficiar.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verbum illud Marci, potest sic intelligi, quòd erat in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, quibus scilicet ieiunauit. Quod autem dicitur, Et tentabatur à Satana, intelligendum non est in illis quadraginta diebus & quadraginta noctibus, quibus ieiunauit, sed post illos: eo quod Matth. dicit, Quòd cùm ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt: ex quo sumpsit Tentator occasionem accedendi ad ipsum. Vnde & quod subditur, Et Angeli ministrabant ei, consecutiuè intelligendum esse, ostenditur ex hoc quod Matthae. quarto dicitur, Tunc reliquit eum diabolus, scilicet post tentationem, & ecce angeli accesserunt & ministrabant ei. Quod verò interponit Mar. Eratque cum bestiis, inducitur, secundum Chrysostom. ad ostendendum quale erat desertum, quia scilicet erat inuium hominibus, & bestijs plenum. Tamen secundum expositionem Bedae Dominus tentabatur quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Sed hoc intelligendum est non de illis tentationibus visibilibus, quas narrant Matthae. & Lucas, quae manifestè factae sunt post ieiunium: sed de quibusdam alijs impugnationibus, quas fortè illo ieiunij tempore Christus est à diabolo passus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Ambrosius dicit super Lucam, recessit diabolus à Christo vsque ad tempus, quia postea non tentaturus, sed apertè pugnaturus aduenit: tempore scilicet passionis. Et tamen per illam impugnationem videbatur. Christum tentare de tristitia & odio proximorum: sicut in deserto de delectatione gulae & contemptu Dei per idololatriam.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrùm fuerit conueniens ordo & modus tentationis Christi.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non fuerit conueniens tentationis modus & ordo. Tentatio enim diaboli ad peccandum inducit. Sed si Christus subuenisset corporali fami, conuertendo lapides in panem, non peccasset: sicut non peccauit, cùm panes multiplicauit (quod non fuit minus miraculum) vt turbae esurienti subueniret. Ergo videtur quòd nulla fuerit illa tentatio. Opusc. 60. c. 11. circa medium.

¶ Praeterea, Nullus persuasor conuenienter suadet contrarium eius, quod intendit. Sed statuens Christum supra pinnaculum templi

templi, intendebat, cum de superbia seu vana gloria tentare. Ergo inconuenienter persuadet ei vt se mittat deorsum: quod est contrarium superbiæ vel vanæ gloriæ, quæ semper quærit ascendere.

¶Præterea, Vna tentatio conueniens est, vt sit de vno peccato. Sed in tentatione, quæ fuit in monte, duo peccata persuasit, scilicet cupiditatem & idololatriam. Non ergo conueniens videtur fuisse tentationis modus.

¶Præterea, Tentationes ad peccata ordinantur. Sed septem sunt vitia capitalia: vt in Secunda parte habitum est. Non autem tentauit nisi de tribus, scilicet gula, vana gloria & cupiditate. non ergo videtur sufficiens tentatio.

¶Præterea, Post victoriam omnium vitiorum, remanet homini tentatio superbiæ vel vanæ gloriæ: quia superbia etiam bonis operibus insidiatur, vt pereant: sicut dicit Augustin. Inconuenienter ergo Matth. vltimam ponit tentationem cupiditatis in monte, mediam autem inanis gloriæ in templo: præsertim cùm Luc. ordinet econuerso.

¶Præterea, Hieronymus dicit super Matthæum, Quòd propositum Christi fuit diabolum humilitate vincere, non potestate. Ergo non imperiosè & obiurgando, eum repellere debuit, dicens, Vade retro Satana.

¶Præterea, Narratio Euangelij videtur falsum continere. Non enim videtur possibile, quòd Christus supra pinnaculum templi statui potuerit, quin ab alijs videretur: neque aliquis mons tam altus inuenitur, vt inde totus mundus inspici possit, vt sic ex eo potuerint Christo omnia regna mundi ostendi. Inconuenienter ergo videtur descripta Christi tentatio.

¶SED CONTRA est Scripturæ sacræ autoritas.

CONCLVSIO.

¶Conuenienti ordine ab Euangelistis descripta est Domini trina in deserto tentatio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd tentatio, quæ est ab hoste, fit per modum suggestionis: vt Gregor. dicit. Non autem eodem modo potest aliquid omnibus suggeri, sed vnicuique suggeritur aliquid ex his, circa quæ est affectus. Et ideo diabolus hominem spiritualem non statim tentat de grauibus peccatis: sed paulatim à leuioribus incipit, vt postmodum ad grauiora perducat. Vnde Gregor. 31. moral. exponens illud Iob. 39. Procul odoratur bellum, exhortationem ducum & vlulatum exercitus, dicit: Bene duces exhortari dicti sunt, exercitus vlulare: quia prima vitia, deceptæ menti quasi sub quadam ratione se ingerunt: sed innumera quæ sequuntur, dum hanc ad omnem insaniam pertrahunt, quasi bestiali clamore confundunt. Et hoc idem diabolus obseruauit in tentatione primi hominis. nam primò sollicitauit mentem primi hominis de ligni vetiti esu, dicens Genes. 3. Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno paradisi: secundò, de inani gloria, cùm dixit, Aperientur oculi vestri. tertiò perduxit tentationem ad extremam superbiam, cùm dixit, Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Et hunc etiam tentandi ordinem seruauit in Christo. Nam primò tentauit ipsum de eo quod appetunt quantumcunque spirituales viri, scilicet de sustentatione corporalis naturæ per cibum: secundò processit ad id, quo spirituales viri quandoque deficiunt: vt scilicet aliqua ad ostentationem operentur, quod pertinet ad inanem gloriam. tertiò perduxit tentationem ad id quod iam non est spiritualium virorum, sed carnalium, scilicet vt diuitias & gloriam mundi concupiscant vsque ad contemptum Dei. Et ideo in primis duabus tentationibus dixit, Si filius Dei es, non autem in tertia, quæ non potest conuenire spiritualibus viris (qui sunt per adoptionem filij Dei) sicut duæ primæ. His autem tentationibus Christus resistit testimonijs legis, non potestate virtutis: vt hoc ipso & plus hominem honoraret, & aduersarium plus puniret: cùm hostis generis humani non quasi à Deo, sed quasi ab homine vinceretur: sicut dicit Leo Papa.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vti necessarijs ad sustentationem, non est peccatum gulæ: sed quod ex desiderio huius sustentationis homo aliquid inordinatum faciat, ad vitium gulæ pertinere potest. Est autem inordinatum, quòd aliquis, vbi potest recursus haberi ad humana subsidia, pro solo corpore sustentando, miraculosè sibi cibum quærere velit. Vnde & Dominus filijs Israël miraculosè manna præbuit in deserto, vbi aliunde cibus haberi non poterat, & similiter Christus in deserto turbas pauit miraculosè, vbi aliter cibi haberi non poterant. Sed Christus ad subueniendum fami, poterat aliter sibi prouidere quàm miracula faciendo: sicut & Ioannes Baptista fecit (vt legitur Matthæi tertio) vel etiam ad loca proxima properando. Et ideo reputabat diabolus quòd Christus peccaret, si ad subueniendum fami miracula facere attentaret si esset purus homo.

¶Ad secundum dicendum, quòd per humiliationem exteriorem, frequenter quærit aliquis gloriam, qua exaltetur circa spiritualia bona. Vnde Augustinus dicit in lib. de sermone Domini in monte. Animaduertendum est, non in solo rerum corporearum nitore atque pompa, sed etiam in ipsis sordibus luctuosis esse posse iactantiam. Et ad hoc significandum diabolus Christo suasit, vt ad quærendum gloriam spiritualem, corporaliter mitteret se deorsum.

¶Ad tertium dicendum, quòd diuitias & honores mundi appetere peccatum est, quando huiusmodi inordinatè appetuntur. Hoc autẽ præcipuè manifestatur ex hoc, quòd pro huiusmodi adipiscendis homo aliquid inhonestum facit. Et ideo non fuit contentus diabolus persuadere cupiditatem diuitiarum & honorum: sed induxit ad hoc quòd propter huiusmodi adipiscenda Christus eum adoraret, quod est maximum scelus, & contra Deum. Nec solùm dixit, Si adoraueris me, sed addidit, Si cadens: quia vt dicit Ambros. habet ambitio domesticum periculum: vt enim dominetur alijs, prius seruit, & curuatur obsequio, vt honore dominetur: & dum vult esse sublimior, fit remissior. Et similiter etiam in præcedentibus tentationibus, ex appetitu vnius

dabatis cognoscendæ vel peccato polluendi. Vnde glos. Matth. 4. dicit, Sic tentat, vt exploret quod veretur: sic explorat, vt tentando decipiat. Et suitus suadet statim pane de lapidibus facto reuelare, vt ex mutatione cognoscat virtutem. & si potius homo esset, panis oblectamento illuderet esurientem patienti.

¶Et quia vt sunt suggestiones ad peccandũ, in litera tractatur, expedit de eis loqui vt sunt exploratoriæ deitatis. Memorans siquidem diabolus Tentator sibi cæterisque Angelis reuelata per fidem ante casum & inde coactè credens Patrem & Filium & Spiritum sanctũ vnũ esse Deũ, sicut adhuc Christianis damnatis nũc credunt, quũ audisset à Gabriele archangelo, Filius altissimi vocabitur: & in baptismo Christi, Hic est filius meus dilectus: videnique Christum post ieiunium esurire, quod de deitate audierat, ex superbia ei in dubium venit, vt glos. ibidem dicit. & etiam quia filius Dei non solùm consubstantialiter, sed alio modo dici potuisset. Exploraturus autem deitatem Christi, ab actu deitatis proprio, scilicet, Dixit & facta sunt, inchoauit, Dic vt lapides isti panes fiant. Ita quòd non solùm ex substantia facti, scilicet lapidis in pane mutatione, sed ex modo faciẽdi proprio soli Deo, deitatẽ exploraret: nec ex opere hoc modo tãtùm, sed ex ipso apposito in testificationem, quòd filius Dei esset. Cogitabat enim quòd si pro testimonio quòd esset filius Dei, diceret Christus vt lapis fieret panis, aut fieret panis, aut non. Et si quidem fieret, iam explorata esset Christi deitas apud dæmonem, qui perspiciebat suo intellectu an lapis fuisset conuersus in panem verè, an apparenter, ex solo imperio, an applicando actiua passiuis (vt magi coram Pharaone serpentem fecerunt) quia Deus non posset esse testis mendacij. Si autem non fieret, induxisset Christum ad peccatum, quo attentasset facere miraculum sine necessitate, & non potuisset.

¶Et quoniam delusa est eius exploratio & deiecta suggestio inopinata via, per autoritatem Scripturæ: ideo secundò tentat, explorando similiter & suggerendo, si filius Dei es, mitte te deorsum, apposita autoritate Scripturæ, ex quo videbat quòd Christus Scripturæ autoritate vtebatur. Similiter cogitans si id efficeret illæsus ad testandum se filiũ Dei, exploratam fore illius deitatem: vtpote absque vlla necessitate pro solo nutu miracula in testimonium suæ deitatis facientis. Si verò læderetur, iam peccatum haberet in anima & in corpore, & inuentum esset quòd non esset Dei filius.

¶Sed Dominus autoritate Scripturæ omnem eius machinationẽ delusit: propter quod diabolus ad occultiorem explorandi modum se transtulit, proponendo apertissima mala sub specie regni. Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me. Hæc enim, quantum ex parte explorationis se tenẽt, non ea ratione proposuit, vt si filius Dei esset hoc faceret, sciebat enim valde contrariari filio Dei hanc adorationem. Sed ea ratione proposuit, vt si filius Dei esset, nõ ferret tam nephãdam propositionem: sed respõderet autoritatiuè: Ego debeo à te adorari & tu præsumis suggerere, sic adens adoraueris me: & vel sic exploratam ex eius ore haberet suam deitatem. Et propterea in tertia tentatione non proposuit, si filius Dei es, sed in mente retinuit, quòd si filius Dei es, autoritatiuè refellẽdo proposita manifestabit te filium Dei. Sed Dominus increpationem eius non omittens, ad Scripturã de Deo adorando, tacens de seipso se contulit. & sic explorationem omnẽ delusit: & constantiam, inquantum homo, seruauit ex proposito totius mundi regno, non declarando ad quod suggestio illa vt incitatiua ad malum tẽdebat: sciebat enim quòd regnandi gratia etiam religio violanda à mortalibus est credita.

¶Nec rationi consonum videtur, vt narrationes istæ, quas visibiliter apparens dæmon exercuit, vt colloquutiones manifestantibus solis verbis, quæ Matthæus Euangelista narrat, fuerint cõtentæ: sed multa essent fulta ornatuque verbis omissis ab Euãgelistis, substantialia tãtum narrãtibus.

¶Circa rationẽ ordinis harum tentationum in litera ex Gregorio assignatam, dubium occurrit: quia ratio illius ordinis, scilicet vt à leuioribus ad grauiora procedat tentatio spiritualiũ locũ habet quãdo paulatim hostis vincit spiritualem virum. Ex quo enim vicit in minoribus, tẽtat ad grauiora sed vbi in minoribus succubuit hostis, non patet sibi aditus ad maiora. & quia dæmon fuit in prima tentatione separatus à Christo, non videtur ad alias processisse ex ratione assignata.

¶Ad hoc

¶Ad hoc dicitur, quòd ratio illius ordinis ad tentandū spirituales viros, non est solùm præsupposito casu in prima tentatione, sed simpliciter & absolutè: nā si casus interuenit, clarè patet ratio processus ad grauiora. Si vero casus non interuenit, nihilominus eadem ratione progredi debet tētatio: quia multi sunt qui in his, quæ minoris sunt culpæ ex suo genere (vt peccata carnis) exhibēt se constantes, qui tamē in peccatis spiritualibus vt vana gloria, debiles inueniūtur. Et rursum qui gloriā non affectant, ad oblatum regnum mouentur, iuxta illud Iulij Cæsaris, Si iusiurandum violandū est, regnādi gratia violandum est. Non dissonat ergo reddita ratio ordinis tentationum, ab ipsa Christi victoria.

¶ *Num christus peccasset conuertendo in panes lapides, vt comederet.*

Quæstio. ¶In responsione ad primum dubium occurrit quoniam non rectè videtur opinatum, quòd si Christus miraculum fecisset, conuertendo lapidem in panem edendum à seipso, quòd peccasset. Nam scriptū est, quòd de facto miraculosè completa tētatione pastus est, Angelis ministrantibus: ex hoc enim apparet quòd sicut absque peccato miraculum fecit de ministerio Angelorum: ita potuisset de conuersione lapidis in panem.

¶Ad hoc dicitur, quòd aliud est loqui de Christo & aliud loqui de puro homine. Nā de puro homine loquendo, verificatur quod in litera dicitur, scilicet inordinatū esse, vt aliquis miraculosè cibum habere velit, vbi ad humana subsidia recursus potest haberi. Et ex hac communi ratione putauit diabolus, ꝙ Christus si purus homo esset, peccatum incurreret ad miraculum recurrendo de conuersione lapidis in panem. Sed loquēdo de Christo, qui est vniuersorum dominus, absque omni peccato poterat & cōuertendo lapidem in panem, & ministerio Angelorum, & quouis alio sibi grato modo, cibum habere.

Annot. ¶In respōsione ad quintum nota, cur Aug. dixerit incertum esse ordinem istarum tentationum: quum Lucas licet tertiam apud Matthæū, secundo recitet, & secundam vltimò referat, non dicit tamen quæ illarū prior fuerit: & propterea ex Luca nullus istarum tentationū ordo temporis habetur. Matthæus autē expressè earum ordinem secundum tempus explicat,

peccati in aliud peccatum inducere est conatus, sicut ex desiderio cibi, conatus est inducere in vanitatem, sine causa miracula faciendi: & ex cupiditate gloriæ, conatus est ducere ad tentandum Deum, per præcipitium.

¶Ad quartum dicendum, quòd (sicut dicit Ambr. super Luc.) non dixisset Scriptura quòd consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo, nisi in tribus præmissis esset omnium materia delictorum: quia causæ tentationum, causæ sunt cupiditatum, scilicet carnis oblectatio, spes gloriæ, & auiditas potentiæ.

¶Ad quintum dicendum quòd sicut Augustin. dicit in lib. de consensu Euangel. incertum est quid prius factum sit, vtrùm regna terræ prius demonstrata sint ei, & postea in pinnaculum templi locatus sit, an hoc prius, & illud postea. nihil tamen ad rem, dum omnia facta esse manifestum sit. Videntur autem Euangelistæ diuersum ordinem tenuisse: quia quandoque ex inani gloria venitur ad cupiditatem, quandoque econuerso.

¶Ad sextum dicēdum, quòd Christus cùm passus fuisset tentationis iniuriam, dicente sibi diabolo, Si filius Dei es, mitte te deorsum, non est turbatus, nec diabolum increpauit. Quando verò diabolus, Dei sibi vsurpauit honorem, dicens, Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me, exasperatus est, & repulit eum dicens, Vade Satana. Vt nos illius discamus exemplo nostras quidem iniurias magnanimiter substinere, Dei autem iniurias nec vsque ad auditum sufferre.

¶Ad septimum dicendū, quòd sicut Chrysost. dicit, diabolus sic Christum assumebat in pinnaculum templi, vt ab omnibus videretur, Ipse autem nesciente diabolo sic agebat, vt à nemine videretur. Quod autem dicit & ostendit ei omnia regna mundi & gloriam eorum, non est intelligendum, quòd videret ipsa regna, vel ciuitates eorum, vel populos, vel aurum vel argentum. Sed partes terræ, in quibus vnumquodque regnum vel ciuitas posita est, diabolus Christo digito demonstrabat: & vniuscuiusque regni honores & statum verbis exponebat. Vel secundum Origenem, ostendit ei quomodo ipse per diuersa vitia regnabat in mundo.

QVAESTIO QVADRAGEsima secunda, De doctrina Christi, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de doctrina Christi.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, vtrùm Christus debuerit prædicare solùm Iudæis, an etiam Gentilibus.

¶Secundò, vtrùm in sua prædicatione debuerit turbationem Iudæorum vitare.

¶Tertiò, vtrùm debuerit prædicare publicè, vel occultè.

¶Quartò, vtrùm debuerit docere solùm verbo, vel etiam scripto.

¶De tempore autem, quo docere incepit, suprà dictum est, cùm de baptismo eius ageretur.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrùm conueniens fuerit christum Iudæis & non Gentibus prædicare.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ Christus nō solùm Iudæis, sed etiam Gentilibus debuerit prædicare. Dicitur enim Isa. 49. Parum est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Israël, & fæces Iacob conuertendas, dedi te in lucem Gentium, vt sis salus mea vsque ad extremū terræ. Sed lumen & salutem Christus præbuit per suam doctrinam: ergo videtur parum fuisse si solùm Iudæis & non Gentilibus prædicauit.

¶Præterea, Sicut dicitur Matth. 7. erat docens eos sicut potestatē habens. Sed maior potestas doctrinæ ostēditur in instructione illorum, qui penitus nihil audierunt, quales erat Gētiles. vnde Apostolus dicit Rom. 15. Sic prædicaui Euangeliū, nō vbi nominatus est Christus, ne super alienū fundamentum ædificarē. Ergo multò magis Christus prædicare debuit Gentibus, quàm Iudæis.

¶Præterea, Vtilior est instructio multorū, quàm vnius. Sed Christus aliquos Gentiliū instruxit: sicut mulierem Samaritanam, Ioan. 4. & Chananæam, Matth. 15. Ergo videtur quòd multò fortius Christus debuerit multitudini Gentium prædicare.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Matth. 15. Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Sed Rom. 10. dicitur, Quomodo prædicabūt nisi mittantur: ergo Christus non debuit prædicare nisi Iudæis.

CONCLVSIO.

¶*Conueniens fuit vt christus tam per se, quàm per Apostolos suos, salutem in principio Iudæis solis prædicaret, vt in ipso adimpletas fuisse ostenderet patrum promissiones.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd cōueniens fuit prædicationem Christi tam per ipsum quàm per Apostolos à principio solis Iudæis exhiberi. Primò quidē, vt ostēderet per suū aduentum impleri promissiones antiquitus factas Iudæis, nō autē Gētilibus. Vnde Apostolus dicit Rom. 15. Dico Christum Iesum ministrū fuisse circumcisionis (id est Apostolū & prædicatorē Iudæorū) propter veritatē Dei, ad confirmandas promissiones Patrū. Secundò, vt eius aduētus ostēderetur esse à Deo. Quæ enim à Deo sunt, ordinata sunt: vt dicitur Rom. 13. Hoc autē debitus ordo exigebat, vt Iudæis, qui Deo erant propinquiores per fidē & cultum vnius Dei, prius doctrina Christi proponeretur, & per eos trāsmitteretur ad Gentes. Sicut etiā in cælesti hierarchia, per superiores Angelos ad inferiores, diuinæ illuminationes deueniunt. Vnde super illud Matth. 15. Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël, dicit Hiero. Non hoc dicit, quin & ad Gētes missus sit: sed quòd primum ad Israël missus est. Vnde & Isa. vlt. dicitur: Mittam ex eis, qui saluati fuerint (scilicet ex Iudæis) ad Gentes, & annuntiabunt gloriam meam Gentibus. Tertiò, vt Iudæis auferret calumniandi materiam. vnde super illud Matthæi. 10. In viam Gentium ne abieritis, dicit Hierony. Oportebat primùm aduentum Christi nuntiari Iudæis, ne iustam haberent excusationem, dicentes, ideo se Dominum reiecisse, quia ad Gentes & Samaritanos, Apostolos miserit. Quartò, quia Christus per crucis victoriam, meruit potestatem & dominium super Gentes. Vnde dicitur Apoc. 2. Qui vicerit dabo illi potestatem super Gentes, sicut & ego accepi à Patre meo. & Phil. 2. dicitur. ꝙ quia factus est obediens vsque ad mortem crucis, Deus exaltauit illum, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, & omnis lingua ei confiteatur. Et ideo ante passionem suam noluit Gentibus prædicari suam doctrinam: sed post passionem dixit discipulis, Matth. vlt. Euntes docete omnes Gentes. Propter quod, vt legitur Ioan. 12. Cùm imminente passione quidā Gentiles vellēt Iesum videre, respon

vbi dicit, Iterum assumpsit eū diabolus in montem excelsum. Quum enim semel dixisset, Tūc, scilicet cōsummata prima tentatione, assumpsit eū diabolus in sanctam ciuitatē, & postea subdidit, Iterum assumpsit in montem: apertè monstrauit per ly iterum, quòd secundò assumpsit in mōtem, qui primo assumpserat in sanctam ciuitatem. Ac per hoc patet, ꝙ ordo rei gestæ fuit quòd primò tentatus fuit in deserto: ad quod non est assumptus à diabolo, sed ductus est à Spiritu sancto, vt tentaretur à diabolo secūdò tentatus supra templū, quò assumptus est à diabolo. Et tertiò in monte excelso, quò iterum assumptus est à diabolo: nā si hæc in monte præcessisset illā supra tēplū, nō dixisset Matthæus, Iterū assumpsit eū diabolus in montem. — 3. dist. 1. in expositione lit. circa medium.

¶Cùm autem audis assumptum Dominum à diabolo, non intelligas portatū super dorsum aut collum diaboli, sed ductum à diabolo. Sic enim etiam Christus assumpsit Petrum & Iacobū & Ioannē in montē: & trāsfiguratus est ante eos, vt dicitur Matt. 17.

¶*Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

Commento. ¶In corpore vnica cōclusio: Conueniēs fuit Christū per se & Apostolos in principio, hoc est ipso mortaliter viuente, solis Iudæis prædicare. Probatur quadrupliciter. Omnia clara sunt.

respondit, Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Et, sicut Aug. dicit ibidem, se dicebat granum mortificandum in infidelitate Iudæorum, & multiplicandum in fide populorum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus fuit in lumen & salutẽ Gentium per discipulos suos, quos ad prædicandum Gentibus misit.

¶Ad secundum dicendum, q non est minoris potestatis, sed maioris facere aliquid per alios, quàm per seipsum. Et ideo in hoc maximè potestas diuina in Christo monstrata est, quòd discipulis suis tantam virtutẽ contulit in docendo, vt Gentes, quæ nihil de Christo audierant, conuerterent ad ipsum. Potestas autem Christi in docendo attenditur & quantum ad miracula, per quæ doctrinam suam confirmabat, & quantum ad efficaciam persuadendi, & quantũ ad autoritatem loquẽtis: quia loquebatur quasi dominium habens super legem, cùm diceret, Ego autem dico vobis: & etiam quantũ ad virtutem rectitudinis quam in sua conuersatione monstrabat, sine peccato viuendo.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd sicut Christus non debuit à principio indifferenter Gentilibus suam doctrinam communicare, vt Iudæis tanquam primogenito populo deditus obseruaretur: ita etiam non debuit Gentiles omnino repellere, ne spes salutis eis præcluderetur. Et propter hoc aliqui Gentilium particulariter sunt admissi, propter excellentiam fidei & deuotionis eorum.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm Christus debuerit Iudæis sine eorum offensione prædicare.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Christus debuerit Iudæis sine eorum offensione prædicare. Quia, vt August. dicit in lib. de Agone Christiano, in homine Iesu Christo se nobis ad exemplum vitæ præbuit filius Dei. Sed nos debemus vitare offensionem non solùm fidelium, sed etiam infidelium: secundum illud primæ ad Corint. 10. Sine offensione estote Iudæis & Gentibus & ecclesiæ Dei. Ergo videtur q etiam Christus in sua doctrina offensionem Iudæorum vitare debuerit.

¶Prçterea, Nullus sapiens debet facere vnde effectum sui operis impediat. Sed per hoc quòd sua doctrina Christus Iudæos turbauit, impediebatur effectus eius, doctrinæ. dicitur enim Lucæ 11. quòd cùm Dominus Pharisæos & Scribas reprehenderet, cœperunt grauiter insistere, & os eius opprimere de multis, insidiantes ei, & quærentes aliquid capere ex ore eius, vt accusarent eum. Non ergo videtur conueniens fuisse, quòd eos in sua doctrina offenderet.

¶Præterea, Apostolus dicit primæ ad Timoth. 5. Seniorem ne increpaueris, sed obsecra vt patrem. Sed sacerdotes & principes Iudæorum erãt illius populi seniores. Ergo videtur quòd non fuerant duris increpationibus arguendi.

¶SED CONTRA est, quòd Isa. 8. fuerat prophetizatum, quòd Christus esset in lapidem offensionis & Petram scandali duabus domibus Israel.

CONCLVSIO.

¶Cùm Scribæ & Pharisæi, Iudæorùmque principes communem omnium aduersarentur salutem, debuit Dominus non obstante eorum offensione, publicè veritatem docere, & durè eorum redarguere errores.

¶RESPONDEO dicendum, quòd salus multitudinis est præferenda paci quorumcunque singularium hominum. Et ideo quando aliqui sua peruersitate, multitudinis salutem impediunt, non est timenda eorum offensio à prædicatore vel doctore, ad hoc quòd multitudinis saluti prouideat. Scribæ autem & Pharisæi & principes Iudæorum, sua malitia plurimùm impediebant populi salutem: tum quia repugnabãt Christi doctrinæ, per quam solam poterat esse salus: tum etiam quia prauis suis moribus vitam populi corrumpebant. Et ideo Dominus non obstante offensione eorum, publicè veritatem docebat, quam illi odiebant, & eorum vitia arguebat. Et ideo dicitur Matth. 15. quòd discipulis Domino dicentibus, Scis quia Iudæi audito hoc verbo, scandalizati sunt: respondit, Sinite illos, cæci sunt, ducésque cæcorum; cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo sic debet esse sine offensione omnibus, vt nulli det suo facto vel dicto minus recto occasionem ruinæ. Sed cùm de veritate scandalum oritur, magis est sustinẽdum scandalum, quàm veritas relinquatur: vt Grego. dicit.

¶Ad secundum dicendum, quòd per hoc q Christus publicè Scribas & Pharisæos arguebat, non impediuit, sed magis promouit effectum suæ doctrinç, quia cùm eorum vitia populo innotescebant, minus auertebatur à Christo propter verba Scribarum & Pharisæorũ, qui semper doctrinæ Christi obsistebant.

¶Ad tertium dicendum, quòd illud verbũ Apostoli est intelligendum de illis senioribus, qui non solùm ætate vel autoritate, sed etiam honestate sunt senes, secundum illud Numeri 11. Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint. Si autem autoritatem senectutis in instrumentum malitiç vertant, publicè peccando, sunt manifestè & acriter arguendi: sicut & Daniel dixit Dan. 13. Inueterate dierum malorum, &c.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm Christus omnia publicè docere debuerit.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non omnia publicè docere debuerit. Legitur enim multa seorsum discipulis dixisse: sicut patet in sermone Cœnæ. Vnde & Matth. 10. dixit, Quod in aure audistis in cubilibus, prædicabitur in tectis. Nõ ergo omnia publicè docuit.

¶Præterea, Profunda sapiẽtiæ nõ sunt nisi perfectis exponenda: secundum illud 1. ad Corin. 2. Sapientiam loquimur inter perfectos. Sed doctrina Christi continebat profundissimam sapientiam. Non ergo erat imperfectæ multitudini communicanda.

¶Præterea, Idem est, veritatẽ aliquam occultare silentio, & obscuritate verborum. Sed Christus veritatem, quam prçdicabat, occultabat turbis obscuritate verborũ: quia

Annot. ¶In responsione ad secundũ. tetigit illa quatuor penes quæ potestas Christi in docendo attenditur, scilicet secundum miracula, secundum efficaciã in persuadendo, secundũ autoritatem in modo loquẽtis, secundũ rectitudinẽ vitæ. & adde quartum, secundũ excellentiã doctrinæ. & fecit, secundum irreprehensibilitatem moralis vitç quam docuit. Excellentia doctrinæ eius, & manifestando Trinitatis imperium (Pater manifestaui nomen tuũ hominibus) & in aperiendo cælestia de felicitate cælesti, de resurrectione, &c. patet, Moralis autẽ vita Mat. 5. de actibus excellentissimis virtutum (qui beatitudines vocantur) & de desiderabilibus ab homine in oratiõe dominica & de modo viuendi, talis tantáq; habetur, & deinde per parabolas aliósque Euangelistas, &c. vt experiẽtia teste videamus Christianam vitam plenam omnis boni moris, inimicam omni vitio. nec in aliquo culpabilem, in nullo superstitiosam, in nullo phantasticam, si secundum Christi doctrinã instituta fuerit.

¶Super Quæstionis quadragesimæsecundæ Articulum secũdum.

Annot. Titulus motus est est propter publicas reprehensiones exhibitas à Christo Scribis & Pharisæis, cũ eorum scandalo: vt patet in Euangelio.

Comment. ¶In corpore vnica est conclusio. Dominus nõ obstante Iudæorum offensione publicè docebat & vitia eorum redarguebat. Probatur dupliciter. Primo ratione: Quando aliqui sua peruersitate multitudinis salutem impediunt, non est à prædicatore vel doctore eorum timenda offensio, vt multitudinis saluti prouideat: sed Scribæ, Pharisæi & principes Iudæorum, sua malitia plurimum impediebant populi salutem: ergo. Maior probatur: quia salus multitudinis præponẽda est paci quorumcunque singularium hominum. Minor probatur, tum quia contra doctrinam Christi per, quam solam salus esse poterat: tum quia prauis moribus, populi vitam corrumpebant. Secundò probatur autoritate ipsius Christi. Matth. 15. Sinite illos, &c.

Annot. ¶Aduerte diligentissimè & cautissimè quòd tota ratio publicæ reprehensionis maiorum assignatur salus multitudinis: & propterea vbi maiores essent pessimi, & ex eorum reprehensione publica non separatur populi salus, locum non habet imitatio Christi. vana enim esset huiusmodi publica correctio.

¶Et hoc bene aduertant prædicatores, antequam ponant os in cælum, nec omittant distinguere inter maiores corrumpentes multitudinis vitam malis moribus, vel exemplariter tantùm, vel incitatiuè. Nam maiores, qui palàm vel sub aliquo colore adulterantes vel fornicantes, multitudinem ad hæc patranda sollicitarent, sub dicto comprehenduntur canone vt scilicet si sit spes salutis ipsius multitudinis publicè arguantur. Hi enim sunt, de quibus in responsione ad tertium dicitur, quòd autoritatem senectutis in instrumentum malitiæ vertunt, publicè peccando.

¶Illi verò maiores, qui suis contenti sunt peccatis publicis, vt concubinatu & huiusmodi, tenera non simpliciter, sed quatenus est ex suo exemplo, aliorum mores corrumpunt, an sint publicè arguendi, considerandum est. Nam si ex eorum exemplo multitudo similia facit, essent publicè arguendi, si spes est emendationis ipsorum vel plebis, postquam moniti ad partem nollent cessare. quod dico quia isti nõ ex malitia, sed ex infirmitate peccant. Sed si moniti, cognita ruina populi ex suo exemplo non curarent, arguendi cum populo essent publicè, cũ tali modestia vt saltem verisimiliter populi sequi possit. Ita tamen vt si prædicationis officiũ sibi incumbit ex prælatione debito super illos, nõ timeat illorum scãdalũ: quoniam quasi paria sunt, corrumpere populi mores sic, & ex malitia. Si autẽ prælatus eorũ nõ est, superiorem illorũ deberet prius cõsulere. Et hæc dico si in specie deberet maiores reprehendere publicè, ex infirmitate publicè concubinas tenentes. Et eorum ratio est: quia hic non agitur ex proposito ad malum multitudinis: & multitudini plerunque sufficienter prouidetur, si in genere peccatũ illud reprehẽditur, & q nõ excusantur sequẽtes mala exẽpla, & huiusmodi. Si autẽ ex eorum publico peccato salus non periclitatur multitudinis, relinquẽdi sunt superioribus suis, si habent, vel sibiipsis corrigendi in speciali, cessat enim ratio publicæ correctionis agendç cum offensiõe maiorũ. Opusc. 60. cap. 64.

¶Super Quæstionis quadragesimæsecundæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpore est distinctio trimembris quo ad principalia mẽbra: quia tamen primum Comment.

fine parabolia non loquebatur ad eos:vt dicitur Matth.13. ergo pari ratione poterat occultare filentio.

¶SED CONTRA eft, quòd ipfe dicit Ioan.18. In occulto locutus fum nihil.

CONCLVSIO.

¶ Non fuit Chrifti doctrina occulta, vel quòd eam communicare noluerit, vel quia mala, fed qua ad modum, refpectu quorundam quos latere illam voluit, plebis videlicet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd doctrina alicuius poteft effe in occulto tripliciter. Vno modo quantum ad intentionem docentis, qui intendit fuã doctrinã non manifeftare multis, fed magis occultare, Quod quidẽ cõtingit dupliciter, quandoq; ex inuidia docentis:qui vult per fuã fcientiam excellere, & ideo fcientiã fuã non vult aliĵs cõmunicare. Quod in Chrifto locũ nõ habuit : ex cuius perfona dicitur Sapien.7. Quã fine fictione didici, & fine inuidia communico, & honeftatem illius nõ abfcondo. Quãdoq; verò hoc contingit propter inhoneftatẽ eorum, quæ docentur:ficut Aug.dicit fuper Ioan.q; quædã funt mala quæ portare nõ poteft qualifcunq; pudor humanus. vnde de doctrina hereticorum dicitur Prouer.9. Aquæ furtiuæ dulciores funt. Doctrina autem Chrifti non eft neque de errore, neq; de immunditia. & ideo Dominus dicit Mar.4. Nunquid venit lucerna, id eft vera & honefta doctrina, vt fub modio ponatur, Alio modo aliqua doctrina eft in occulto, quia paucis proponitur. & fic Chriftus etiam nihil docuit in occulto:quia Chriftus omnem doctrinã fuã vel turbæ toti propofuit, vel omnibus fuis difcipulis in cõmuni. Vnde Aug.dicit fuper Ioan. Quis in occulto loquitur, qui corã tot hominibus loquitur, præfertim fi hoc loquitur paucis, quod per eos velit innotefcere multis? Tertio modo aliqua doctrina eft in occulto quantum ad modũ docendi. Et fic Chriftus quędam turbis loquebatur in occulto, parabolis vtens ad annunciãda fpiritualia myfteria, ad quæ capienda non erant idonei vel digni. Et tamẽ melius erat eis, vel fic fub tegumento parabolarum, fpiritualiũ doctrinam audire, quàm omnino ea priuari. Harũ tamen parabolarum apertam & nudã veritatem Dominus difcipulis exponebat, per quos deueniret ad alios, qui effent idonei: fecundum illud 2.ad Timoth.2. Quæ audifti à me per multos teftes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Et hoc fignatum eft Numeri 4. vbi mandatur quòd filiĵ Aaron inuoluerent vafa Sanctuariĵ, quæ Leuitę inuoluta portarent.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd (ficut Hilarius dicit fuper Matth. exponens illud verbum inductum) non legimus Dominum folitum fuiffe noctibus fermocinari, & doctrinã tradidiffe in tenebris: fed hoc dicit, quia omnis fermo eius carnalibus tenebræ funt, & verbum eius infidelibus nox eft. Itaque quod ab eo dictum eft inter infideles, cum libertate fidei & confefsionis eft loquendum. Vel fecundum Hiero. comparatiuè loquitur: quia videlicet erudiebat eos in paruo Iudææ loco refpectu totius mundi:in quo erat per Apoftolorum prædicationem doctrina Chrifti publicanda.

¶Ad fecundum dicendum, quod Dominus non omnia profunda fuæ fapientiæ fua doctrina manifeftauit, non folùm turbis, fed nec etiam difcipulis:quibus dixit Ioan.16. Adhuc multa habeo vobis dicere, quæ non poteftis portare modò. Sed tamen quæcunque dignum duxit aliĵs tradere de fua fapientia, non in occulto, fed palàm propofuit:licet non ab omnibus intelligeretur. Vnde Auguft.dicit fuper Ioan. Intelligendum eft ita dixiffe Dominum, palàm locutus fum mundo, ac fi dixiffet, Multi me audierunt. & rurfus non erat palàm, quia non intelligebant.

¶Ad tertium dicendum, quòd turbis Dominus in parabolis loquebatur (ficut dictũ eft) quia non erant digni nec idonei nudam veritatem accipere, quam difcipulis exponebat. Quòd autem dicitur, quòd fine parabolis non loquebatur eis, fecundũ Chryfoft. intelligendum eft quantum ad illum fermonem:quamuis aliàa fine parabolis multa turbis locutus fuerit. Vel fecundum Auguft. in lib. de Quæftionibus Euang. hoc dicitur, non quia nihil propriè locutus eft, fed quia nullum ferè fermonem explicauit, vbi non per parabolam aliquid fignificauerit:quamuis in eo aliqua propriè dixerit.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm Chriftus debuerit doctrinam fuam fcripto tradere.

AD QVARTVM fic proceditur. Videtur quòd Chriftus doctrinam fuam debuerit fcripto tradere. Scriptura enim inuenta eft ad hoc, quòd doctrina commendetur memoriæ in futurum. Sed doctrina Chrifti duratura erat in æternum:fecundum illud Luc.21. Cælum & terra tranfibunt, verba autem mea non tranfibunt. Ergo videtur quòd Chriftus debuerit fuam doctrinam fcripto mandare.

¶Præterea, Lex vetus in figura Chrifti pręceffit:fecundum illud Heb.10. Vmbram habet lex futurorum bonorum. Sed lex vetus à Deo fuit defcripta:fecundum illud Exod.24. Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ fcripfi. Ergo videtur quòd etiam Chriftus doctrinam fuam fcribere debuerit.

¶Præterea, Ad Chriftum qui venerat illuminare his, qui in tenebris & vmbra mortis fedent (vt dicitur Lucæ primo) pertinebat erroris occafiones excludere, & viam fidei aperire. Sed hoc feciffet, doctrinam fuam fcribendo : dicit enim Auguft. in primo de confenfu Euangel. quòd folet nonnullos mouere, cur ipfe Dominus nihil fcripferit, vt aliĵs de illo fcribentibus neceffe fit credere. Hoc enim illi, & maximè Pagani quæruntur, qui Chriftum culpare aut blafphemare non audent, eique tribuunt excellentifsimam fapientiam, fed tamen tanquam homini. Difcipulos verò eius dicunt magiftro fuo amplius tribuiffe, quàm erat: vt eum filium Dei dicerent, & verbum Dei, per quod facta funt omnia. Et poftea fubdit, Videntur parati fuiffe hoc de illo credere, quod de fe ipfe fcripfiffet, non quod aliĵ de illo pro fuo arbitrio prædicaffent. Ergo videtur quòd Chriftus ipfe doctrinam fuam fcripto tradere debuerit.

prima fubdiftinguetur, côfurgunt quatuor mébra, ac per hoc quatuor conclufiones fingulæ iuxta fingula membra. Diftinctio eft: Doctrina poteft effe in occulto tripliciter, vel quo ad intentionem (& hoc dupliciter, aut ratione inuidiæ, aut ratione immunditiæ) vel quo ad difcipulos, vel quo ad modum. Prima conclufio eft. Doctrina Chrifti nõ fuit occulta, fecundum intentionẽ ratione inuidiæ. Secunda, Non fuit occulta ratione immunditiæ. Tertia, Non fuit occulta quo ad paucitatem difcipulorũ. Quarta, Fuit occulta quo ad modũ in quibufdã refpectu quorundã, fcilicet plebis immediatè: quia mediantibus Apoftolis reuelãda. Omnia clara funt in litera.

Annot. ¶Et aduerte, quòd ad literam Chriftus palàm docuit & in occulto nihil (vt ipfe teftatur eft) tum quia quicquid docuit, voluit palàm fieri : tum quia nihil alienum ab his quæ publicè docuit, ad partem tradidit. Et fic omnia ad literam confona inueniuntur, fcilicet fermo Cœnæ, & domi pluries, & in monte transfigurationis &, Quod in aure audiftis, & Nicodemo, & Samaritanæ, & huiufmodi. Sic enim fecundum communem hominum intellectum verificantur verba Domini ad pontificem interrogantem de doctrina eius. & fic cognita doctrina eius publicè tradita, nihil reftabat examinandum : quia nihil alienum à publicè tradita doctrina docuit.

¶ fuper Quæftionis quadragefimæfecundæ Articulum quartum.

Dinerd. TItulus clarus.
¶In corpore duo. Primo refpõdetur quæfito vnica conclufione: fecundò referuntur quædam ex Augu. Conclufio eft: Conueniens fuit Chriftum doctrinam fuam non fcripfiffe. Probatur tripliciter.

Annot. ¶Vbi aduerte in prima ratione ex dignitate doctoris digniffimum modum docendi concludentis duo. Primum eft, quòd modus docendi diftinguitur in duo, fcilicet verbo vel fcripto. Et excellentior ponitur modus docẽdi folo verbo, ea ratione, quia immediatius perducit ad finem : cùm enim finis doctoris fit imprimere doctrinam fuam in cordibus auditorum, qui folo verbo id facit, excellentiori modo efficit, quàm qui verbo in fcriptis redacto, idem efficeret. Secundum eft, quod Socratem nihil fcripfiffe, fub proprio nomine intelligendum eft : quoniam traditur ipfum fub Aefopi nomine, Aefopi fabulas fcripfiffe, coactus (vt ipfe aiebat) ad hoc à fuo dæmone in cuius fignum Plato in Phædone Socratem introducit morituram, non fe continuiffe ab Aefopo cõftructo fabulam.

¶Sed occurrit hic dubium: quia tertia ratio aduerfatur primæ: nam tertia fundatur fuper ordine quo Chrifti doctrina peruenire debet ad omnes, fcilicet mediantibus quibufdam: prima autem fundatur fuper immediatione inter doctorem & difcipulum. Hoc enim fibi inuicem aduerfari patet:nam fi immediatè, ergo nõ ordine quodam: & fi ordine quodam, ergo non immediatè.

Annot. ¶Ad hoc dicitur, quòd vtraq; ratio vera & efficax eft ad diuerfos relata. Nam prima ratio refpicit doctrinã Chrifti refpectu difcipulorũ, qui ex proprio Chrifti ore edocti funt. tertia autem refpicit doctrinã Chrifti refpectu vniuerforum, quocunque tempore à Chrifto difcunt. Et refpectu illorum immediatio excellentior eft (vt prima ratio fonat) refpectu autem vniuerforum ordo excellentior eft, vt ad alios mediantibus quibufdã perueniat doctrina: vt tertia affumit ratio. Nulla ergo eft controuerfia inter rationes fanè intellectas.

Ad membra 3 in Clé. ¶In hac conclufione aduerte, quòd non minima eft conclufionis ratio, vt Chriftus etiam in docendi modo monftraret fe effe verũ Deũ. Solius quippe effe Dei comprobatur experientia & autoritate, docere vniuerfum orbem ea quæ religionis atque morum totiúfque vitæ etiam poft corporis mortem futuræ abfque Scriptura propria, reuelando ac tradendo quæ ab aliis fcribenda funt. Sic enim videmus Deum & naturalia per lumen naturale nos docere (iuxta illud: Multi dicunt, Quis oftendit nobis bona? & refpondetur, Signatum eft fuper nos lumen vultus tui Domine, &c. quo lumine funt illuftrati qui bene de natura, de moribus, & huiufmodi fcripferunt) & fupernaturalia nobis tradere per lumen infufum, vt credimus de Prophetis, qui fcripferunt. Similiter enim Iefus Chriftus per feipfum & exterius & interius docuit Apoftolos qui lumine infufo fibi fcripferunt: aperuit enim illis fenfum, vt intelligerent Scripturam. & Spiritus fancti lumine mentes eorum illuftrauit vt docerent verbo & fcripto reliquos. Decuit ergo Chriftũ nihil fcribere,

vt ex

vt ex hoc sua doctrina Dei doctrina monstraretur.

¶Est etiam ex eodē declaratis capite alia ratio: vt scilicet comprobaret se Deum ex modo docendi: scribendo in cordibus hominum. & non in tabulis materialibus (iuxta illud Hiere. 30. Ecce, dies veniunt, &c. & scribam in cordibus eorum) & comprobaret doctrinam suam esse doctrinam Spiritus & vitæ. & non literæ & mortis. Reseruatum sibi quippe Dominus Iesus docēdi modum per internū lumen gratiæ tanquam Deo propeium sciens, nō debebat Scripturæ doctrinam suam credere, quasi scriptura illa perdita, doctrina sua perisset: quam ipse seruaturus per internū est lumen vsque in æternum.

¶Deinde ex Aug. quorundam Gentilium cæcam opinionem refert de scriptis à Christo, tribus adiunctis opinionibus. Prima est ex contentis in libro: quia contraria sunt Christianæ disciplinæ. Secunda est ex virtibus ipsis libris: quia non illa quæ Christus fecit facere possit. Tertia est ex titulo: quia ad Paulum, qui nō erat discipulus.

¶SED CONTRA est, quòd nulli libri ab eo scripti habentur in canone Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶Conueniens fuit vt alij, non ipse suam doctrinam scriberet.

¶RESPONDEO dicendum, conueniens fuisse Christum doctrinam suam non scripsisse. Primò quidem propter dignitatem ipsius. Excellentiori enim doctori excellentior modus doctrinæ debetur. & ideo Christo tanquam excellentissimo doctori hic modus competebat, vt doctrinam suam auditorum cordibus imprimeret. Propter quod dicitur Matth. 7. quòd erat docens eos sicut potestatem habens. Vnde etiam apud Gentiles Pythagoras & Socrates, qui fuerunt excellentissimi doctores, nihil scribere voluerūt. Scriptura enim ordinatur ad impressionem doctrinæ in cordibus auditorū, sicut ad finem. Secundò propter excellentiam doctrinæ Christi, quæ literis comprehendi non potest: secundum illud Ioan. vlti. Sunt & alia multa quæ fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt libros. Quos sicut Aug. dicit, non spatio locorum credendum est mūdum capere nō posse: sed capacitate legentium comprehendi non posse. Si autem Christus scripto doctrinam suam mandasset, nihil altius de eius doctrina homines æstimarent, quàm quod Scriptura contineret. Tertiò, vt ordine quodam ab ipso doctrina ad omnes perueniret, dum ipse scilicet discipulos suos immediatè docuit, qui postmodum alios verbo & scripto docuerunt. Si autem ipsemet scripsisset, eius doctrina immediatè ad omnes peruenisset. Vnde & de sapientia Dei dicitur Prouerb. 9. quòd misit ancillas suas vocare ad arcem. Sciendum tamen est (sicut August. dicit in primo de consensu Euange.) aliquos Gentiles existimasse Christum quosdam libros scripsisse, continentes quædam magica, quibus miracula faciebat, quæ disciplina Christiana condemnat. Et illi tamen, qui Christi libros tales se legisse affirmant, nulla talia faciunt, qualia illum libris talibus fecisse mirantur. Diuino enim iudicio sic errant, vt eosdem libros ad Petrum & Paulum dicant tanquàm epistolari titulo prænotatos, eo quòd in pluribus locis simul eos cum Christo pictos viderunt. Nec mirum si à pingentibus fingentes decepti sunt: toto enim tempore quo Christus in carne mortali cum suis discipulis vixit, nondum erat Paulus discipulus eius.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd (sicut August. dicit in eodem libro) omnibus discipulis suis tanquam membris sui corporis Christus caput est. Itaque cùm illi scripserunt quæ ille ostendit & dixit, nequaquam dicendum est quòd ipse non scripserit: quandoquidem membra eius id operata sunt, quod dictante capite cognouerunt. Quicquid enim ille de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperauit.

¶Ad secundum dicendum, quòd quia lex vetus in sensibilibus figuris dabatur, ideo etiam conuenienter sensibilibus signis scripta fuit. Sed doctrina Christi quæ est lex Spiritus vitæ, scribi debuit non attramento, sed Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus: vt Apost. dicit 2. ad Corinth. 3.

¶Ad tertium dicendum, quòd illi qui Scripturæ Apostolorum de Christo credere noluerūt, nec ipsi Christo scribenti credidissent: de quo opinabantur, quòd magicis artibus fecisset miracula.

¶super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum primum.

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio: Conuenientissimum fuit Christum miracula facere. Probatur: Miracula fiūt & ad confirmationem doctrinæ supernaturalis & ad testificandum Deum in faciente miracula: sed hæc præcipuè habent locum in Christo: ergo. Et confirmatur autoritate Ioan. 5. & 10. Omnia clara sūt.

QVAESTIO QVADRAGESIMATERTIA, De Miraculis à Christo factis in generali, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de miraculis à Christo factis: & primò in generali. secundò, in speciali de singulis miraculorum generibus. tertiò, in particulari de transfiguratione ipsius.

¶Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrùm Christus debuerit miracula facere.

¶Secundò, vtrùm fecerit ea virtute diuina.

¶Tertiò, in quo tempore inceperit miracula facere.

¶Quartò, vtrùm per miracula, fuerit sufficienter ostensa eius diuinitas.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm Christus debuerit facere miracula.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christus miracula facere nō debuerit. Factum enim Christi, verbo ipsius debuit cōcordare. Sed ipse dicit Matthæ. 16. Generatio mala & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ. Non ergo debuit miracula facere.

¶Præterea, Sicut Christus in secundo aduentu venturus est in virtute magna & maiestate (vt dicitur Matth. 25.) ita in primo aduentu venit in infirmitate: secundum illud Isa. 53. Virum dolorum & scientem infirmitatem. Sed operatio miraculorū magis pertinet ad virtutem quàm ad infirmitatem. Ergo non fuit conueniens quòd in primo aduentu miracula faceret.

Opusc. 2. cap. 7. Et opusc. 3. c. 215. Et opusc. 11. art. 17. Et opusc. 60. cap. 25. pun.

¶Præterea, Christus venit ad hoc vt homines saluaret: secundū illud Hebræ. 12. Aspicientes in autorem fidei & consummatorē Iesum. Sed miracula diminuunt meritum fidei. vnde Dominus Ioan. 4. dicit, Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Ergo non videtur quòd Christus debuerit miracula facere.

¶SED CONTRA est quod ex persona aduersariorum dicitur Ioan. 11. Quid facimus, quia hic homo multa signa facit?

CONCLVSIO.

¶Cùm fuerit hominibus manifestandum Deum fuisse in Christo non per adoptionis, sed vnionis gratiam, & eius doctrinam fuisse à Deo, conueniens fuit vt in terris miracula faceret.

¶RESPONDEO dicendum, quòd diuinitus conceditur homini miracula facere propter duo. Primò quidem & principaliter ad confirmandam veritatem, quam aliquis docet: quia enim ea quæ sunt fidei, humanam rationem excedunt, nec possunt per rationes humanas probari: sed oportet quòd probētur per argumentum diuinæ virtutis, vt dum aliquis facit opera, quæ solus Deus facere potest, credantur ea quæ dicuntur esse à Deo, sicut cùm aliquis defert literas anulo Regis signatas, creditur ex volūtate Regis processisse quod in illis continetur. Secundò, ad ostendendam præsentiam Dei in homine per gratiam Spiritus sancti: vt dum scilicet homo facit opera Dei, credatur Deus habitare in eo per gratiā. Vnde dicitur Gal. 3. Qui tribuit nobis Spiritum sanctum, operatur virtutes in nobis. Vtrūque autem circa Christum erat hominibus manifestandū, scilicet quòd Deus esset in eo per gratiam, non adoptionis, sed vnionis: & quòd eius supernaturalis doctrina esset à Deo. Et ideo conuenientissimum fuit vt miracula faceret. Vnde ipse dicit Ioannis decimo, Si mihi non vultis credere, operibus credite. Et Ioan. 5. Opera quæ dedit mihi pater, vt faciam, ipsa sunt quæ testimonium perhibent de me.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quod dicit, Signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ, intelligendum est, vt Chrysost. dicit quòd tunc non acceperunt tale signum quale petebant, scilicet de cælo: non quòd nullum signū eis dederit, vel quia signa faciebat, non propter eos, quos sciebat lapideos esse, sed vt alios emendaret. & ideo non eis, sed alijs illa signa dabantur.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet Christus venerit in infirmitate carnis, quod manifestatur per passiones: venit tamen in virtute Dei, quod erat manifestandum per miracula.

¶Ad tertium dicēdum, quòd miracula intantū diminuunt meritum

ritum fidei, inquo totum per hoc ostenditur duritia eorum, qui nolunt credere ea quæ scripturis diuinis probantur, nisi per miracula. Et tamen melius est eis, vt vel per miracula conuertantur ad fidẽ, quàm quòd omnino in infidelitate permaneant: dicitur enim primæ ad Corinth. 14. quòd signa data sunt infidelibus, vt scilicet conuertantur ad fidẽ.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm Christus fecerit miracula diuina virtute.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non fecerit miracula diuina virtute. Virtus enim diuina est omnipotens. Sed videtur quòd Christus nõ fuerit omnipotẽs in miraculis faciendis: dicitur enim Mar. 6. quòd nõ poterat ibi, scilicet in patria sua virtutẽ vllam facere. Ergo videtur quòd non fecerit miracula virtute diuina.

¶Præterea, Dei non est orare. Sed Christus aliquando in miraculis faciendis orabat: vt patet in suscitatione Lazari Ioan. 11. & in multiplicatione panum, vt patet Matthæ. 14. Ergo videtur quòd non fecerit miracula virtute diuina.

¶Præterea, Ea quæ virtute diuina fiunt, non possunt virtute alicuius creaturæ fieri. Sed ea quæ Christus faciebat, poterant fieri in virtute alicuius creaturæ: vnde & Pharisæi dicebant, quòd in Beelzebub principe dæmoniorum eijciebat dæmonia. Ergo videtur quòd Christus non fecerit miracula virtute diuina.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Ioan. 14. Pater in me manens, ipse facit opera.

CONCLVSIO.

¶Christus quæcunque miracula fecit, diuina virtute facta fuere, cùm vera miracula essent.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in Prima parte habitum est, vera miracula sola virtute diuina fieri possunt: quia solus Deus potest mutare naturæ ordinem: quod pertinet ad rationem miraculi. Vnde Leo Papa dicit in Epistola ad Flauianum, quòd in Christo sunt duæ naturæ: vna scilicet diuina, quæ fulget miraculis: altera scilicet humana, quæ succumbit iniurijs. Et tamen vna earum agit cum communicatione alterius, inquantum scilicet humana natura est instrumentum diuinæ actionis, & actio humana, virtutem accepit à natura diuina, sicut suprà habitum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quod dicitur, non poterat ibi vllam virtutem facere, non est referendum ad potentiam absolutam: sed ad id quod potest fieri congruenter: non enim congruum erat, vt inter incredulos operaretur miracula. Vnde subditur, Et mirabatur propter incredulitatem eorum: secundum quem modum dicitur Gen. 18. Num celare potero Abraam quæ gesturus sum? & 19. Non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc.

¶Ad secundum dicendum, quòd (sicut Chrys. dicit super illud Matth. 14. Acceptis quinque panibus & duobus piscibus, aspiciens in cœlum, benedixit & fregit) oportebat credi de Christo quoniam à Patre est, & quòd ei æqualis est. Et ideo vt vtrunque ostendat, nunc quidem cum potestate, nunc autem orans miracula fecit: & in minoribus quidem respicit in cælum, puta in multiplicatione panum, in maioribus autem, quæ sunt solius Dei, cum potestate agit: puta quando peccata dimisit, mortuos suscitauit. Quod autem dicitur 11. quòd in suscitatione Lazari oculos sursum leuauit, non propter necessitatem suffragij, sed propter exemplum hoc fecit. Vnde dicit, Propter populum qui circunstat dixi, vt credãt, quia tu me misisti.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd Christus alio modo expellebat dæmones, quàm virtute dæmonũ expellãtur. Nam virtute superiorum dæmonum ita dæmones à corporibus hominum expelluntur, quòd tamen remanet dominium eorum quantum ad animam: non enim contra regnum suum diabolus agit. Sed Christus dæmones expellebat non solùm à corpore, sed multò magis ab anima. Et ideo Dominus blasphemiam Pharisæorum dicentium eum in virtute dæmoniorum dæmonia eijcere, reprobauit primò quidem per hoc, quòd Satanas contra seipsum non diuiditur. secundò exemplo aliorum qui dæmonia eijciebant per Spiritum Dei. tertiò, quia dæmonium expellere non posset, nisi ipsum vicisset virtute diuina. quartò, quia nulla conuenientia in operibus nec in effectu erat sibi & Satanæ: cùm Satanas dispergere cuperet quod Christus colligebat.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm Christus inceperit facere miracula in nuptijs.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non inceperit miracula facere in nuptijs, mutando aquam in vinum. Legitur enim in lib. de infantia Saluatoris, quòd Christus in sua pueritia multa miracula fecit. Sed miraculum de conuersione aquæ in vinum fecit in nuptijs tricesimo vel tricesimoprimo anno suæ ætatis. Ergo videtur quòd non inceperit tunc miracula facere.

¶Præterea, Christus faciebat miracula secundum virtutem diuinam. Sed virtus diuina in eo à principio suæ conceptionis erat: ex tunc enim fuit Deus & homo. Ergo videtur quòd à principio miracula fecerit.

¶Præterea, Christus post baptismum & tentationem cœpit discipulos congregare: vt legitur Matth. 4. & Ioan. 1. Sed discipuli præcipuè congregati sunt ad ipsum propter miracula, sicut dicitur Lucæ 5. quòd Petrum vocauit obstupescentem propter miraculum quod fecerat in captura piscium. Ergo videtur quòd ante miraculum quod fecit in nuptijs, fecerit alia miracula.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 2. Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ.

CONCLVSIO.

¶Cùm quæ miracula Christus fecit, ad confirmandam eius doctrinam, & diuinitatis testimonium essent facta, non decuit nisi in ætate perfecta post prædicationem suam miracula facere, vt in nuptijs fecit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd miracula facta sunt à Christo propter confirmationem doctrinæ eius, & ad ostendendam virtutem diuinam in ipso. Et ideo quantum ad primum non debuit ante miracula facere, quàm docere inciperet. Non autem debuit incipere docere ante perfectam ætatem, vt suprà habitum est, cùm de baptismo eius ageretur. Quãtum autem ad secundum, sic debuit per miracula deitatem ostendere, vt crederetur veritas humanitatis ipsius. Et ideo sicut dicit Chrysosto. super Ioan. decenter non incepit signa facere in prima ætate: existimassent enim phantasma esse Incarnationem, & ante opportunum tempus cruci eum tradidissent.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Chrysost. dicit super Ioan. ex verbo Ioannis Baptistæ dicentis, Vt manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans, manifestum est quòd illa signa quæ quidam dicunt in pueritia à Christo facta, mendacia & fictiones sunt. Si enim à prima ætate miracula fecisset Christus, nequaquam neque Ioannes eum ignorasset, neque reliqua multitudo indiguisset magistro ad manifestandum eum.

¶Ad secundum dicendum, quòd Dei virtus operabatur in Christo, secundum quòd erat necessarium ad salutem humanam, propter quam carnem assumpserat. Et ideo sic miracula fecit

---

¶Super Quæstionis quadragesimatertiæ Articulum secundum.

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore duo sunt. primo respondetur quæsito: Christus fecit miracula virtute diuina. Probatur: quia vera miracula sola virtute diuina fieri possunt: & confirmatur autoritate Leonis. Secundò respondet tacitæ quæstioni, Quid de humanitate Christi, nunquid faciebat miracula: & dicit quòd vtraque natura agebat miracula cum communione tamẽ alterius, scilicet diuinæ. Et declarat modum & quo ad naturas, quia humanitas erat instrumẽtum diuinitatis: & quo ad actionem: quia humana actio virtutẽ accepit à natura diuina.

¶Quæ ex superius explanatis clara sunt.

¶Responsionẽ quoque ad tertium, ex Lucæ textu habes.

3. dist. 15. q. 1. art. 3. ar. 3. Et dist. 16. q. 1. ar. 3. cor. et ad 4. Et 4. dist. 5. q. 1. art. 1. Et opusc. 11. c. 17.

¶Super Quæstionis quadragesimatertiæ Articulum tertium.

TItulus clarus, occasionem ex Euangelij verbis habens.

Comment. ¶In corpore vna conclusio: Christus incepit miracula facere in nuptijs. Probatur: Miracula Christi sunt vel ad confirmandam doctrinam eius, vel ad monstrandam eius deitatem facta: sed propter vtrunque debuit in ætate perfecta incipere miracula ergo. Assumptum ex primo articulo patet. Minor quo ad vtranque partem probatur clarè & sigillatim in litera.

¶Vbi scito, quòd ex huiusmodi ratione licet non habeatur nisi quòd miracula Christi inceperunt in ætate perfecta, quando incepit docere: hoc est post baptismum Ioãnis, iuxta verbum Petri Actu. primo, Incipiẽs à baptismo Ioannis. Quia tamen nullum legitur miraculum ante nuptias factum, & Ioannes Baptista toto illo primo anno monstrauit eum, & Ioannes Euangelista in annunciatio die quo nuptias celebramus credit Ecclesia. dicit, Hoc initium signorũ fecit Iesus, &c. satis rationabiliter affirmatur, quòd illud fuit primum miraculũ simpliciter, quod Christus fecit.

¶Quod etiam confirmatur ex eo quòd Ioannes Euangelista nõ est prosequutus secundum & tertium miraculum in Cana Galilææ: quod prosequendum erat, si primum non simpliciter, sed in Cana Galilææ scribere se proposuisset, & non potius initium signorum ab omnibus circunstantijs describere se monstrasset. ¶Et hoc idem patet, ex eo quod subiungit Euãgelista: Et manifestauit gloriam suam. non dicit in Cana Galilææ: sed simpliciter & absolutè, Et manifestauit gloriam suam: procul dubio prius latentem: quia miraculis adhuc non claruerat illius natura diuina, quæ tunc cœpit miraculis coruscare.

4. dist. 44. in expositione lit. Et opusc. 11. ar. 18. Et Io. 2. le. 21. col. 1. et c. 2. l. 1. fin. Et c. 15. le. 5. fin.

cùm propria virtute miracula facere sit solius Dei, sufficienter ostensum est Christum esse Deum, ex quocunque miraculo quod propria virtute fecit.

QVAESTIO QVADRAGESIMA QUARTA

de singulis miraculorum speciebus, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de singulis miraculorũ speciebus.

¶Et primò de miraculis quæ fecit circa spirituales substantias.

¶Secundò, de miraculis quæ fecit circa cælestia corpora.

¶Tertio, de miraculis quæ fecit circa homines.

¶Quartò, de miraculis quæ fecit circa creaturas irrationales.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm miracula facta per Christum circa spirituales substantias fuerint conuenientia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd miracula quæ fecit Christ⁹ circa spirituales substantias, non fuerint conuenientia. Inter spirituales enim substantias sancti Angeli præpollent dæmonibus: quia, vt August. dicit in 3. de Trinit. spiritus vitæ rationalis desertor atq; peccator, regitur per spiritum vitæ rationalem pium & iustum. Sed Christus nō legitur aliqua miracula fecisse circa Angelos bonos. Ergo nec etiam circa dæmones aliqua miracula facere debuit.

¶Præterea, Miracula Christi ordinabantur ad manifestandam diuinitatẽ ipsius. Sed diuinitas Christi non erat dæmonibus manifestanda, quia per hoc impeditum fuisset mysterium passionis eius, secundum illud 1. Corin. 2. Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Ergo non debuit circa dæmones aliqua miracula facere.

¶Præterea, Miracula Christi ad gloriam Dei ordinabantur, vnde dicitur Matth. 9. quòd videntes turbæ paralyticum sanatum à Christo, timuerunt, & glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus. Sed ad dæmones non pertinet glorificare Deum, quia non est speciosa laus in ore peccatoris, vt dicitur Ecclesiast. 15. Vnde & sicut dicitur Marc. 1. & Lucæ 4. non sinebat dæmonia loqui ea quæ ad gloriam ipsius pertinebant. Ergo videtur non fuisse conueniens quòd circa dæmones aliqua miracula faceret.

¶Præterea, Miracula à Christo facta, ad salutem hominum ordinantur. Sed quædam dæmonia ab hominibus eiecta fuerũt cum hominum detrimento, quandoque quidem corporali, sicut dicitur Marci 9. quòd dæmon ad præceptum Christi exclamans, & multùm discerpens hominem, exijt ab eo, & factus est sicut mortuus: ita vt multi dicerent, quia mortuus est. Quandoque etiam cum damno rerum: sicut quando dæmones ad eorum preces missi in porcos, quos præcipitauerunt in mare. Vnde ciues illius regionis rogauerunt eum, vt transiret à finibus eorum, vt legitur Matthæ. 7. Ergo videtur inconuenienter fecisse huiusmodi miracula.

¶SED CONTRA est, quòd Zacha. 13. hoc prænuntiatum fuerat vbi dicitur, Spiritum immundum auferam de terra.

CONCLVSIO.

¶Conueniens fuit vt Christus à dæmone omnes obsessos diuinitatis virtute liberaret.

¶RESPONDEO dicendum, quòd miracula quæ Christus fecit, argumenta quædam fuerunt fidei, quam ipse docebat. Futurum autem erat vt per virtutem diuinitatis eius excluderet dæmonum potestatem ab hominibus credituris in eum: secundum illud Io. 12. Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Et ideo conueniens fuit quòd inter alia miracula etiam obsessos à dæmonibus liberaret.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homines sicut per Christum erant à potestate dæmonum liberandi, ita per eum erant Angelis consociandi: secundum illud Col. 1. Pacificãs per sanguinem crucis eius, quæ in cælis & quæ in terris sunt. Et ideo circa Angelos alia miracula hominibus demonstrare non conueniebat, nisi vt Angeli hominibus apparerent, quod quidem factum est in natiuitate ipsius, & in resurrectione & ascensione eius.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut August. dicit 9. de Ciuit. Dei, Christus tantum innotuit dæmonibus, quantum voluit: tantum autem voluit, quantum oportuit. Sed innotuit eis non sicut Angelis sanctis per id quòd est vita æterna: sed per quædam temporalia suæ virtutis effecta. Et primò quidem videntes Christum esurire post ieiunium, æstimauerunt eum non esse filium Dei. Vnde super illud Lucæ 4. Si filius Dei es, &c. dicit Ambros. Quid sibi vult talis sermonis exorsus, nisi quia cognouerat Dei filium esse venturum, sed venisse per infirmitatem corporis non putauit? Sed postmodum visis miraculis, ex quadam suspicatione coniecturauit eum esse filium Dei. Vnde super illud Marci 1. Scio quòd sis sanctus Dei, dicit Chrysost. quòd non certam aut firmã aduentus Dei habebat notitiam, sciebat tamen ipsum esse Christum in lege promissum. Vnde dicitur Luc. 4. Quia sciebant ipsum esse Christum. Quòd autem ipsum confitebantur esse filium Dei, magis erat ex quadam suspitione quàm ex certitudine. Vnde Beda dicit super Luc. Et dæmonia filium Dei confitentur. Et sicut postea dicitur, Sciebant eũ esse Christum: quia cùm ieiunio fatigatum eum diabolus videret, verum hominem intellexit. Sed quia tentando non præualuit, vtrùm filius Dei esset dubitabat. Nunc autem per signorum potentiam, vel intellexit, vel potius suspicatus est esse filium Dei. Non ideo igitur Iudæis eum crucifigere persuasit, quia Christum Dei filium non esse putauit: sed quia se morte illius nō præuidit esse damnãdum. De hoc enim mysterio à seculis abscondito, dicit Apostolus quòd nemo principum huius seculi cognouit: si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.

¶Super Quæstionem quadragesimamquartam Articulum primum.

Comment. Titulus clarus est.

In corpore vna conclusio. Conueniens fuit Christum dæmones ab obsessis eijcere. Probatur: Miracula Christi sunt argumentum fidei, ergo cõuenientes fuerunt argumẽtum dæmones expellendi à genere humano, ergo conueniens fuit, &c. Probatur consequentia prima: quia futurũ erat vt dæmones à credentibus, spiritualiter pellerentur. Ioã. 12. Secunda consequentia est clara: quia sensibile est argumentum spiritualis.

Annot. ¶Vide hic notitie, quòd Autor figurali ratione contentus, non curauit literalem pro principali ponere, vtpote manifestiorem, vt scilicet potestatem suam supra & contra dæmones monstraret.

¶In responsione ad secundum, tractatur, an Christus fuerit cognit⁹ à dæmonib⁹, & duæ tanguntur quæstiones: an scilicet cognouerint ipsum esse Christum seu Messiã in lege promissum, & an cognouerint ipsum esse verum Deũ. Et de prima quæstione monstratur pars affirmatiua autoritate Lucæ Euãgelistæ dicentis ea propria persona quòd dæmones sciebant ipsum esse Christũ. De secunda autem quæstione pertinendo nō habetur: quia ex persona dæmonum dicitur ibidẽ, scilicet Lucæ 4. Tu es filius Dei: dæmon autem & mendax est, & exploratiuè loquutus videtur. Ad hoc sunt autoritates doctorum. Bedæ autem autoritas caute legenda est, quia in gl. ord. truncata assertum integra autẽ in catena aurea. Ita quòd ex Beda vnum tantum assertum habemus, scilicet quòd verbũ Apostoli primæ ad Corin. 2. Si cognouissent, nō refertur ad Christum nec Dei filium, sed ad mysterium efficaciæ passionis & resurrectionis Christi, scilicet quòd eijciendus ipse diabolus esset, & hominibus quòd Christo danda esset omnis potestas in cælo & in terra. Et tenere textus Apostoli capax est istius sensus, vt patet intuenti contextum.

¶Num dæmon incitare potuerit Iudæos vt in Christum sæuirent.

Quæstio. ¶Sed occurrit tunc dubium, quo pacto diabolus aut sciens aut multũ dubitans Christum esse verum Deum potuit rationabiliter incitare Iudæos ad mortem Christi, sciebat enim quòd si esset verus Deus, actũ esset de regno ipsius dæmonis.

¶Sed si superbia diaboli consideretur, consentaneũ rationi superbia eius apparebit, quòd etiam sciuisset Iesum Christum esse verum Deum, adhuc procurasset ipsi⁹ mortem, vt fecit. Ex eo enim quòd scientia illa nō est

scientia euidentiæ, sed fidei coactæ ex Scripturis & miraculis: ac per hoc vnã sic sciuit non generat scientiã alterius, puta effectuũ, nō enim est in hoc sciẽdi modo sicut in scientia demonstratiua, in qua ex vna causa cognita deducuntur omnes illius effectus) cognita Deitate restabat incognitum, quid futurum esset. Nec habebat ratio deducendi pro certo multa excellentia sequẽda, quia experientia testabatur multa valde vilia illi deitati adiungi, si ille homo vere erat De⁹. Vnde rationabiliter secundũ superbiam suã agẽs dæmon, cogitauit pugnare contra ipsum, auferẽdo illi vitam, honorẽ, famã, discipulos, &c. cogitãs quòd si non est De⁹, sed Messias pur⁹ homo, iã prostrauit eum. & si est ver⁹ Deus nō parũ feci, habere hãc victoriã cõtra ipsum Deũ, & postea videbitur quid Deus faciet, attinentem enim partẽ se putauit eligere, habẽdo primã victoriã vincere Deũ in hoc mũdo, nesciens quid postea se quæreretur. Et propterea bene venerabilis Beda dixit, quòd si cognouissent latẽs mysterij sequẽtis fructus, nũquam Dñm gloriæ crucifixissent, nõ quia etiã ipsum Deũ auderet aggredi (quod scriptũ est, Superbia eorũ qui te oderũt, ascẽdit semper) sed quia proprium dãnũ vitare voluisset, & noluisset Deũ habere tantã gloriã, vt vinceret ipsum diabolum iustitia, vt esset redemptor ac saluator, vt est. Hæc de Beda.

¶Sed de quæstione ipsa parti affirmatiuæ multũ fauet cõtrario procedẽdo articuli: ita quòd & simpliciter & ad hominem nõ parua cõsurgit quæstio, quo pacto si miracula Christi simul cũ illius doctrina iũcta, sufficienter illius probant deitatẽ, dæmones omnium scrutatores & intelligẽtia vigentes, in dubio deitatis ipsius persistebant. Ad hoc dicitur, quòd quia miracula atq; doctrinæ Christi iuncta, non erant, sufficiẽtia ad causandam notitiam euidẽtiæ, sed fidei coactæ vel voluntariæ, deitatis Christi potuit permanere dubiũ apud dæmones, ex hoc quòd non penetrabatur habitudo miraculorum ac doctrinæ ad gratiam vnionis personalis in Christo.

¶Quod ex aliquo triũ prouenire potuit, vel ex opinione pluriũ causarũ, ex quibus procedere possent & miracula & doctrina, tunc non plenè manifestata, quæ ad sensum verum, qui post apertus est, ita quòd licet ipsa miracula ex se sufficerent, nõ penetranti tamen non erant sufficientia. Latebat autem dæmonem huiusmodi habitudo, quia miracula poterãt ex alia gratia, quàm vnionis procedere. Et similiter Dei proprietates & nomina, quæ de se Christus dicebat, poterat putari quòd secundum aliã gratiã, quàm vnionis verificarentur, habitudo enim miraculorum & doctrinæ Christi non erat habitudo euidẽtiæ, sed solius fi

¶ Ad tertium dicendum, quòd miracula in expulsione dæmonum non fecit Christus propter vtilitatem dæmonum, sed propter vtilitatem hominum, vt ipsi eum glorificarent. Et ideo prohibuit eos loqui ea quæ ad laudem ipsius pertinebant. primò quidem propter exemplum: quia, vt dicit Athanasius, compescebat eius sermonem, quamuis vera fateretur: vt nos etiam assuefaciat ne curemus de talibus, etiam si vera loqui videantur. Nefas est enim vt cùm adsit nobis Scriptura diuina, instruamur à diabolo. Est enim hoc periculosum: quia veritati frequẽter dæmones immiscent mendacia. Secundò, quia (sicut Chrysost. dicit) non oportebat eos surripere officiũ Apostolici gloriã, nec decebat Christi mysterium lingua fœtida publicari: quia non est speciosa laus in ore peccatorum. Tertiò, quia (vt Beda dicit) nolebat ex hoc inuidiam accendere Iudæorum. Vnde etiam ipsi Apostoli iubentur reÿcere de ipso, ne diuina maiestate prędicata, passionis dispensatio differatur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Christus specialiter venerat docere & miracula facere propter vtilitatem hominum, principaliter quantum ad animæ salutem. Et ideo permisit dæmones quos eÿciebat, hominibus aliquod nocumẽtum inferre vel in corpore vel in rebus propter animæ humanæ salutem, ad hominũ scilicet instructionem. Vnde Chrysost. dicit super Matthæ. quòd Christus permisit dæmonib⁹ in porcos ire, non quasi à dæmonibus persuasus: sed primò quidem, vt instruat magnitudinem nocumenti dæmonũ, qui hominibus insidiantur. secundò, vt omnes discerent, quoniam nec aduersus porcos auderent aliquid facere, nisi ipse consenserit. tertiò, vt ostenderet quòd grauiora in illos homines operati essent, quàm in illos porcos, nisi essent diuina prouidẽtia adiuti. Et propter easdem etiam causas permisit eum, qui à dæmonibus liberabatur, ad horam grauius affligi, à qua tamen afflictione eum continuò liberauit. Per hoc etiam ostenditur (vt Beda dicit) q̃ sæpe dum conuerti ad Deum post peccata conamur, maioribus nouisque antiqui hostis pulsamur insidÿs. Quod facit, vel vt odium virtutis incutiat, vel expulsionis suæ vindicet iniuriam. Factus est etiam homo sanatus velut mortuus (vt Hieronym. dicit) quia sanatis dicitur, Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm conuenienter facta fuerint miracula per Christum circa cælestia corpora.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter fuerint à Christo facta miracula circa cælestica corpora. Vt enim Diony. dicit 4. cap. de Diui. no. diuinæ prouidentiæ non est naturam corrumpere, sed saluare. Corpora autem cælestia secundum suam naturam sunt incorruptibilia & inalterabilia: vt probatur in primo de cælo. Ergo non fuit conueniens, vt per Christum fieret aliqua immutatio circa ordinem cælestium corporum.

¶ Præterea, Secundum motum cælestium corporum, temporum cursus designantur, secundum illud Gene. 1. Fiant luminaria in firmamento cæli, & sint in signa & tempora & dies & annos. Sic ergo mutato cursu cælestium corporum, mutatur temporum distinctio & ordo. Sed non legitur hoc esse perceptum ab Astrologis, qui contemplantur sidera, & computant menses: vt dicitur Isa. 47. Ergo videtur quòd per Christum non fuerit aliqua mutatio facta circa cursum cælestium corporum.

¶ Præterea, Magis competebat Christo facere miracula viuens & docens, quàm moriens: tum quia, vt dicitur secundæ ad Corinth. vltimo, Crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei, secundum quam miracula faciebat: tum etiam quia eius miracula confirmatiua erant doctrinæ ipsius. Sed in vita sua nõ legitur, Christũ aliquod miraculum circa cælestia corpora fecisse: quinimo Pharisæis petẽtibus ab eo signum de cælo, eis dare renuit: vt habetur Matth. 12. & 16. Ergo videtur quòd nec in morte circa cælestia corpora aliquod miraculum facere debuerit.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Lucæ 23. Tenebræ factæ sunt in vniuersa terra vsque ad horam nonam: & obscuratus est sol.

CONCLVSIO.

¶ Decuit Christum nõ modò circa inferiores creaturas, sed & circa cælestia corpora miracula facere, vt magis suam diuinitatem comprobaret.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut supra dictum est) miracula Christi tãlia esse debebant, vt sufficienter eum esse Deum ostenderent. Hoc autem non ita euidenter ostenditur per transmutationes corporum inferiorum, quæ etiam ab aliÿs causis moueri possunt, sicut per transmutationem cursus cælestium corporum, quæ à solo Deo sunt immobiliter ordinata. Et hoc est quod Diony. dicit in Epistola ad Polycarpum, Cognoscere oportet non aliter aliquando posse aliquid peruerti cælestis ordinationis & motus, nisi causam haberet ad hoc mouentem, quæ facit omnia, & mutat secundum suum sermonem. Et ideo conueniens fuit, vt Christus miracula faceret etiam circa cælestia corpora.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut inferioribus corporibus naturale est moueri à cælestibus corporibus (quæ sunt superiora secundum naturæ ordinem) ita etiam naturale est cuilibet creaturæ, vt transmutetur à Deo secundum eius voluntatem. Vnde Aug. dicit 22. contra Faustum, & habetur in gl. Rom. 11. super illud, Contra naturam insertus es, &c. Deus creator & conditor omnium naturarum nihil contra naturam facit, quia id est cuiq; rei natura, quod facit. Et ita non corrumpitur natura cælestium corporum, cùm eorum cursus immutatur à Deo: corrumperetur autem, si ab aliqua alia causa immutaretur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per miraculum à Christo factum, non est peruersus ordo temporum. Nam secundum quosdam illæ tenebræ vel solis obscuratio, quæ in passione Christi accidit, fuit propter hoc, quòd sol suos radios retraxit, nulla immutatione facta circa motum cælestium corporum, secundum quem tempora mensurantur. Vnde Hiero. dicit super Matth. Videtur luminare maius retraxisse radios suos, ne aut pendentem videret Dominum, aut impÿ blasphemantes sua luce fruerẽtur. Talis autem retractio non est sic intelligenda, quasi sol in sua potestate habeat radios emittere vel retrahere (nõ enim ex electione, sed ex natura radios emittit: vt dicit Dion. 4. cap. de Diui. no.) sed sol dicitur retraxisse radios, inquantum diuina virtute factũ est, vt solis radÿ ad terrã nõ peruenirẽt. Origenes autem dicit hoc accidisse per interpositionẽ nubiũ. Vnde super Matth. dicit, Conueniens est intelligere quasdam tenebrosissimas nubes multas & magnas concurrisse super Hierusalem & terram Iudææ: & ideo factæ sunt tenebræ profundę à sexta hora vsque ad nonam. Arbitror enim sicut cætera signa quæ facta sunt in passione, scilicet quòd velũ est scissum, quòd terra tremuit, &c. in Hierusalem tantũmodo facta sunt, ita & hoc. Aut si latius voluerit quis extendere ad terram Iudææ, propter hoc quòd

dicitur

illas fidei mater secundum naturalem cognitionem: & propterea locus semper suspitioni de opposito ignoto relinquitur. Sicut si videremus mortuum resuscitari, sciremus ex supernaturali quadã virtute hoc fieri. sed qualiter se habeat Deus ad illam virtutem illiusq; resuscitatẽ nesciremus, & sub dubio hoc relinquentes miraremur. Vel ex deprauato appetitu dæmonũ affectione superbiæ & inuidiæ: quamuis enim tentaret & scrutaretur diabolus ob proprium amorem, an esset Deus: quia tamẽ quod nimis vellẽt, hoc facilè credunt, incredibile credebat diabolo, quòd humana natura supra angelicam etiam beatã eleuaretur, ita vt vnus homo esset verè Deus: præsertim quia nulla naturali tam humana quàm angelica ratione hoc possibile apparebat, vnde tanquam quoddam inopinabile, à sui adhæsione intellectus hoc mercebat. Vel quia Seraphim habens alas ad volandum: vt dicitur Isa. 6. diuina prouidentia velatum sic remansit vniuersale mysterium, vt non certiores de eo redderẽtur dæmones, donec cõsummatum esset mysterium redemptionis humanæ, ne semper impedirent aut differrẽtur. Et si omnes tres dictæ rationes simul iunctæ fuerint, manifestius apparebit ratio dubitãdi in dæmonibus.

¶ Super Quæstionis quadragesimaquarta Articulo secundum.

Annot. TItulus clar⁹ propter obscurationem solis tempore passionis.

Comment. ¶ In corpore vnica conclusio: Conueniens fuit vt Christus miracula faceret etiã circa corpora cælestia. Probat̃ Miracula Christi debebant esse talia, vt sufficienter ostenderent eum esse Deum: & non ita euidenter per miracula circa corpora inferiora sicut circa cælestia hoc monstratur: ergo conueniens fuit, &c. Secunda pars assumpti manifestatur ex differentia inter causas actiuas in corpora inferiora, & actiuas in cælestia, & autoritate Dion.

Annot. ¶ In responsione ad pri mũ intellige verba Autoris cum grano salis. & sic quòd sicut corpora elemẽtaria habẽt plures motus naturales, ita quòd vnus motus est eis naturalis secundum propriam naturã particularem, & alius est eis naturalis, secũdũ quod mouentur à superiori, quasi secundum naturã vniuersalem (vt patet de igne qui vltra naturalem motum, quo fertur sursum, mouet etiã naturaliter motu circulari, sequendo cælum: & similiter terrã vltra naturalem motum, quo fertur deorsum, naturaliter mouetur ad adamantem, quasi superiorem sequens naturam.) Ita corpora cælestia vltra naturalem inclinationem ad suos cursus, naturaliter hoc est secundum potentiã obedientialem ad vniuersalem fontem totius naturæ, possunt immutari in illud quod Autor naturæ facit. Vtrobiq; enim est pœtio inferioris particularis naturæ ad superiorẽ vniuersalem naturã, quamuis diuersimodè. quia ibi cursus ordóque naturæ inditus sequitur: hic autem, quia ad naturam naturãtem ascẽditur, noua adiiciuntur quæ à Theologo diuersis respectibus & miraculosa & naturalia appellantur, pro quanto enim actori naturæ obediunt, naturalia vocantur: pro quanto supra naturæ cursum potestatẽmque sunt, in miraculorum ordine sunt.

¶ super Quaestionem quadragesimamquartam Articulum tertium.

Titulus clarus est. ¶In corpore vna conclusio. Conuenienter Christus circa homines miracula fecit. Probatur. Ea quae sunt ad finem, debent consonare fini: sed aduentus, miracula doctrinaque Christi sunt ad salutem humanam, vt finem. ergo debuerunt ei consonare. ergo quaedam salutifera circa homines conuenerunt miracula ad finem vniuersalis salutis. Minor patet, Ioan. 3. & omnia clara sunt.

¶Hic, sicut in mille locis, nota. Autorem nihil sibi arrogare de sanctorum doctrina: sed singula quum potuisset complecti proprio nomine, maluit singulis doctoribus tribuere: vt vtrunque doceret, & miracula Christi & humilitatem.

dicit, Tenebrae factae sunt in vniuersa terra. Quod intelligitur, de terra Iudaeae, sicut in tertio lib. Reg. dixit Abdias ad Eliam, Viuit dominus Deus tuus, quia non est gens aut regnum, vbi non miserit dominus meus quaerere te, ostendens quòd eum quaesierat in gentibus quae sunt circa Iudaeam. Sed circa hoc magis credendum est Diony. qui oculata fide inspexit hoc accidisse per interpositionem lunae inter nos & solem. Dicit enim Epistola ad Polycarpum, Inopinabiliter soli lunam incidentem videbamus, in Aegypto scilicet existentes: vt ibidem dicitur. Et designat ibi quatuor miracula.

Quorum primũ est, quòd naturalis eclipsis solis, per interpositionẽ lunae, nunquam accidit nisi tempore coniunctionis solis & lunae: tunc autem erat luna in oppositione ad solem, decimaquinta existens: quia erat Pascha Iudaeorum. Vnde dicit, Non enim erat coniunctionis tempus. Secundum miraculum est, quòd cum circa horam sextam luna visa fuisset simul cũ sole in medio caeli, in vesperis apparuit suo loco, id est in Oriẽte opposita soli. Vnde dicit, Rursus ipsam vidimus, scilicet lunam, à nona hora (in qua scilicet recessit à sole cessantibus tenebris) vsq; ad vesperam supernaturaliter restitutam ad diametrum solis, id est vt diametraliter esset soli opposita. Et sic patet quòd non est turbatus consuetus temporum cursus: quia diuina virtute factum est, & quòd ad solem supernaturaliter accederet praeter tempus debitum, & quòd à sole recedens, in locum proprium restitueretur tempore debito. Tertium miraculum est, quod naturalis eclipsis semper incipit ab Occidentali parte solis, & peruenit vsque ad Orientalem. Et hoc ideo: quia luna secundum proprium motum, quo mouetur ab Occidente in Orientem, est velocior sole in suo proprio motu. & ideo luna ab Occidente veniens attingit solem, & pertransit ipsum, ad Orientem tendens. Sed tunc luna iam pertransiuerat solem, & distabat ab eo quasi per medietatem circuli, in oppositione existens. vnde oportuit quòd reuerteretur ad Orientem versus solem, & attingeret ipsum primò ex parte Orientali, procedens versus Occidentem. Et hoc est quod dicit, Eclipsim etiam ipsam ex Oriẽte vidimus inchoatam, & vsque ad solarem terminum veniẽtem (quia totum solem eclipsauit) postea regredientem. Quartum miraculum fuit, quòd in naturali eclipsi ex eadem parte incipit sol prius reapparere, ex qua parte incipit prius obscurari: quia scilicet luna se soli subijciens, naturali suo motu solem pertransit versus Orientem: & ita partem Occidentalẽ solis quam primò occupat, primò etiam derelinquit. Sed tunc luna miraculosè ab Oriente versus Occidentem rediens, non pertransiuit solem, vt esset eo orientalior: sed postquam peruenit ad terminum solis, reuersa est versus Orientem: & ita partem solis, quam vltimò occupauit, primò etiam dereliquit. Et sic ex parte Orientali inchoata fuit eclipsis: sed in parte Occidentali prius incepit claritas apparere. Et hoc est quod dicit, Et rursus vidimus non ex eodem, id est non ex eadem parte solis & defectum & purgationem, sed econuerso secundum diametrum factam. Quintum miraculum addit Chrysosto. super Matth. dicens, quòd tribus horis tunc tenebrae permanserunt, cùm eclipsis solis in momento pertranseat. non enim habet moram, vt sciunt illi qui considerauerunt. Vnde datur intelligi quòd luna quieuerit sub sole, nisi fortè velimus dicere quòd tempus tenebrarum computatur ab instanti, quo sol incepit obscurari, vsque ad instans in quo totaliter fuit repurgatus. Sed sicut Origenes dicit super Matthae. aduersus hoc filij seculi huius dicunt, Quomodo hoc factum tam mirabile nemo Graecorum aut Barbarorum scripsit? Et dicit, quòd quidam nomine Phlegon in chronicis suis scripsit hoc in principatu Tiberij Caesaris factum: sed non significauit quòd fuerit in luna plena. Potuit ergo hoc contingere, quia Astrologi vbique terrarum tunc temporis existentes non sollicitabantur de obseruanda eclipsi, quia tempus non erat; sed illam obscuritatem ex aliqua passione aëris accidere putauerunt. Sed in Aegypto, vbi rarò nubes apparent propter aëris serenitatem permotus est Dion. & socij eius, vt praedicta circa illam obscuritatem obseruarent.

¶Ad tertium dicendũ, quòd tunc praecipuè oportebat in Christo diuinitatem per miracula ostendere, quando in eo maximè apparebat infirmitas secundum humanam naturam. Et ideo in Christi natiuitate stella noua in caelo apparuit. Vnde Maximus dicit in sermone natiuitatis, Si praesepe despicis, erige parumper oculos: & nouam in caelo stellam, protestantem mundo natiuitatem Dominicam, contuere. In passione autem adhuc maior infirmitas circa humanitatem Christi apparuit. & ideo oportuit vt maiora miracula ostẽderentur circa principalia mũdi luminaria. Et sicut Chrysost. dicit super Matth. hoc est signũ quod petentibus promittebat dare, dicens, Generatio praua & adultera signum quaerit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionae prophetae, crucem significans & resurrectionem. Etenim multo mirabilius est in eo qui crucifixus erat, hoc fieri, quam ambulante eo super terram.

ARTICVLVS III.

¶Virùm conuenienter Christus circa homines miracula fecerit.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter Christus circa homines miracula fecerit. In homine enim potior est anima quàm corpus. Sed circa corpora multa miracula Christus fecit, circa animas verò nulla miracula legitur fecisse: nam neq; aliquos incredulos ad fidem virtuosè conuertit, sed admonendo & exteriora miracula ostendendo, neque etiam aliquos fatuos sapiẽtes legitur fecisse. Ergo videtur quòd non conuenienter sit circa homines miracula operatus.

¶Praeterea, Sicut supra dictum est, Christus faciebat miracula virtute diuina, cuius proprium est subitò operari & perfectè absque adminiculo alicuius. Sed Christus non semper subitò homines curauit quantum ad corpus: dicitur enim Marc. 8. quòd apprehensa manu caeci, eduxit eum extra vicum, & expuens in oculos eius, impositis manibus, interrogauit eum si quid videret: & aspiciens ait, Video homines velut arbores ambulantes. Deinde iterum imposuit manus super oculos eius, & coepit videre, & restitutus est ei visus, ita vt clarè videret omnia. Et sic patet quòd non subitò eum curauit: sed primò quidem imperfectè & per sputum. Ergo videtur non conuenienter circa homines miracula fecisse.

¶Praeterea, Quae se inuicem non consequuntur, non oportet quòd simul tollantur. Sed aegritudo corporalis non semper ex peccato causatur: vt patet per illud quod Dominus dicit Ioan. 9. Neq; hic peccauit neque parentes eius, vt caecus nasceretur. Non ergo oportuit vt hominibus corporum curationem quaerentibus peccata dimitteret: sicut legitur fecisse circa paralyticum, Matthae. 9. praesertim quia sanatio corporalis cùm sit minus, quàm remissio peccatorum, non videtur esse sufficiens argumentum, quòd possit peccata dimittere.

¶Praeterea, Miracula Christi facta sunt ad confirmationem doctrinae ipsius, & testimoniũ diuinitatis eius: vt supra dictum est. Sed nullus debet impedire finem operis sui. Ergo videtur inconuenienter Christus quibusdam miraculosè curatis praecepisse, vt nemini dicerent: vt patet Matth. 9. & Marc. 8. praesertim quia quibusdam alijs mandauit, vt miracula circa se facta publicarent: sicut Mar. 5. legitur, quòd dixit ei, quem à daemonibus liberauerat, Vade in domum tuam ad tuos, & enuntia eis quanta tibi Dominus fecerit.

¶SED CONTRA est quod dicitur Marci 7. Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.

CONCLVSIO

¶Vt Christus omnium Deum & saluatorem se esse ostenderet, decuit vt circa homines miracula faceret.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ea, quae sunt ad finem, debent fini esse proportionata. Christus autem ad hoc in mundum venerat & docebat, vt homines saluos faceret; secundum illud Ioan. 3. Non enim misit Deus filium suum in mundum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Et ideo conueniens fuit, vt Christus particulariter homines miraculosè curando, ostenderet se esse vniuersalem & spiritualem hominum saluatorem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea quae sunt ad finem, distinguuntur ab ipso fine. Miracula autem à Christo facta ordinabantur sicut ad finem, ad rationalis partis salutem

¶ Super Quæstionem quadragesimaquarta Articulum quartum.

cōment. Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio: Conuenienter Christus fecit miracula in creaturis irrationalibus. Probatur. Miracula Christi fuerūt ad monstrandam illius deitatem pro salute hominum. sed ad deitatis virtutem spectat subiectio omnium: ergo conueniens fuit, vt in omnibus generibus creaturarum Christus miracula faceret: ergo in irrationalibus. Omnia clara sunt.

quæ consistit in sapientiæ illustratione & hominum iustificatione: quorum primum præsupponit secundum: quia, vt dicitur Sapien. primo, in maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Iustificare autem homines, non conueniebat nisi eis volentibus: hoc enim esset & contra rationem iustitiæ, quæ rectitudinem voluntatis importat, & etiam cōtra rationem humanæ naturæ, quæ libero arbitrio ad bonum ducenda est, non autem per coactionem. Christus ergo virtute diuina interius homines iustificauit, nō tamen eis inuitis: nec hoc ad miracula pertinet, sed ad miraculorum finem. Et similiter etiam virtute diuina simplicibus discipulis diuinam sapientiam infudit. Vnde dicit eis Luc. 21. Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Quod quidem quantum ad interiorem illuminationem inter visibilia miracula non numeratur: sed solùm quantum ad exteriorem actum, inquantum scilicet videbant homines eos qui fuerant illiterati & simplices, tam sapienter & constanter loqui. Vnde dicitur Act. 4. Videntes Iudæi Petri constantiam & Ioannis, comperto quòd homines essent sine literis, & idiotæ, admirabantur. Et tamen huiusmodi spirituales effectus, etsi à miraculis visibilibus distinguuntur, sunt tamen quædam testimonia doctrinæ & virtutis Christi, secundum illud Heb. 2. Contestante Deo signis & portentis & varijs virtutibus & Spiritus sancti distributionibus. Sed tamen circa animas hominum, maximè quantum ad immutandas inferiores vires, Christus aliqua miracula fecit. Vnde Hieronym. super illud Matth. 9. Surgens secutus est eum, dicit, Fulgor ipse & maiestas diuinitatis occultæ, quæ etiam in facie relucebat humana, videntes ad se trahere poterat ex primo aspectu. Et super illud Matthæ. 21. Eijciebat omnes vendentes & ementes, &c. dicit idem Hieron. Mihi inter omnia signa quæ fecit Dominus, hoc videtur esse mirabilius, quòd vnus homo & illo tempore contemptibilis, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam eijcere multitudinem. Igneum enim quiddam atque sydereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie eius. Et Origen. dicit super Ioan. Hoc est maius miraculum eo, quo aqua conuersa est in vinum: eo quòd illic inanimata subsistit materia, hîc verò tot millium hominum domantur ingenia. Et super illud Ioan. 18. Abierunt retrorsum & ceciderunt in terram, dicit Augu. Vna vox turbam odijs ferocem, armisque terribilem sine telo vllo percussit, repulit, strauit: Deus enim latebat in carne. Et ad idem pertinet quod dicitur Luc. 4. quòd Iesus transiens per medium illorum ibat. Vbi dicit Chrysost. quod stare in medio insidiantium & non apprehendi, diuinitatis eminentiam ostendebat. Et quod dicitur Ioan. 8. Iesus abscōdit se & exiuit de templo. vbi August. dicit, Non abscondit se in angulo templi quasi timens, vel post murum aut columnam diuertens: sed diuina potestate se inuisibilem insidiantibus constituens, per medium illorum exiuit. Ex quibus omnibus patet quòd Christus quando voluit, virtute diuina animas hominum immutauit: non solùm iustificando, & sapientiam infundendo, quod pertinet ad miraculorū finem: sed etiam exterius alliciendo, vel terrēdo, vel stupefaciēdo, quod p̄tinet ad ipsa miracula.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd Christus venerat saluare mundum, non solùm virtute diuina, sed per mysterium Incarnationis ipsius. Et ideo frequenter in sanatione infirmorum non sola potestate diuina vtebatur, curando per modum imperij, sed etiam aliquid ad humanitatem ipsius pertinens apponendo. Vnde super illud Luc. 4. Singulis manus imponēs, curabat omnes, dicit Cyrillus, Quamuis vt Deus potuisset omnes verbo pellere morbos: tangit tamen omnes, ostendens propriam carnē efficacem ad præstanda remedia. Et super illud Marc. 8. Exspuens in oculos eius impositis manibus, &c. dicit Chry. Spuit quidem & manus imponit cæco, volens ostendere quòd verbum diuinum operationi adiunctum miracula perficit: manus enim operationis est ostensiua, sputum sermonis ex ore prolati. Et super illud Ioan. 9. Fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos cæci, dicit August. De saliua sua lutum fecit, quia verbum caro factum est. Vel etiam ad significandum, quòd ipse erat qui ex limo terræ hominem formauerat: vt Chrysosto. dicit. Est autem circa miracula Christi considerandum, quòd communiter perfectissima opera faciebat. Vnde super illud Ioan. 2. Omnis homo primùm bonum vinum ponit, dicit Chrysost. Talia sunt Christi miracula, vt multo his quæ per naturam fiunt, speciosiora & vtiliora fiant. Et similiter in instanti infirmis perfectam sanitatem conferebat. Vnde super illud Matth. 8. Et surrexit, & ministrabat illis, dicit Hieronym. Sanitas quæ confertur à Domino, tota simul redit. Specialiter autem in illo cæco contrarium fuit propter infidelitatem ipsius: vt Chrysost. dicit. Vel sicut Beda dicit, Quem vno verbo totum simul curare poterat, paulatim curat, vt magnitudinē humanæ cæcitatis ostendat: quæ vix & quasi per gradus ad lucem redeat, & gratiam suam nobis indicet, per quam singula perfectionis incrementa adiuuat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut suprà dictum est, Christus miracula faciebat virtute diuina. Dei autem perfecta sunt opera, vt dicitur Deuteron. 32. Non est autem aliquid perfectum, si finem non consequatur. finis autem exterioris curationis per Christum factæ, est curatio animæ, & ideo non conueniebat Christo, vt alicuius corpus curaret, nisi eius curaret animam. Vnde super illud Ioan. 7. Totum hominem sanum feci in sabbato, dicit August. quòd curatus est, vt sanus esset in corpore: & credidit, vt sanus esset in anima. Specialiter autem paralytico dicitur, Dimittuntur tibi peccata: quia vt Hieronym. dicit super Matthæ. datur ex hoc nobis intelligentia propter peccata plerisque euenire corporum debilitates: & ideo forsitan prius dimittuntur peccata, vt caussis debilitatis ablatis, sanitas restituatur. Vnde & Ioan. 5. dicitur, Iam noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Vbi dicit Chrysosto. Discimus quòd ex peccatis nata erat ei ægritudo. Quamuis autem, vt Chrysosto. dicit super Matthæ. quantò anima est potior corpore, tantò peccatum dimittere maius sit, quàm corpus sanare: quia tamen illud non est manifestum, facit minus quod est manifestius: vt demonstraret maius, & non manifestum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd super illud Matthæ. 9. Videte ne quis sciat, dicit Chrysosto. Non est hoc contrarium quod hîc dicitur, ei quod alteri dicit, Vade & annuncia gloriam Dei. Erudit enim nos prohibere eos qui volunt nos propter nos laudare: si autem ad gloriam Dei refertur, non debemus prohibere, sed magis iniungere, vt hoc fiat.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm conuenienter Christus fecerit miracula circa creaturas irrationales.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter fecerit Christus miracula circa creaturas irrationales. Bruta enim animalia sunt nobiliora plantis. Sed Christus fecit aliquod miraculum circa plantas: puta cùm ad verbum eius est siccata ficulnea: vt dicitur Matthæ. 21. Ergo videtur quòd etiam circa animalia bruta miracula facere debuisset.

¶ Præterea, Poena non iustè infertur nisi pro culpa. Sed nō fuit culpa ficulneæ, quòd in ea Christus fructum non inuenit, quando non erat tempus fructuum. Ergo videtur quòd inconuenienter eam siccauerit.

¶ Præterea, Aqua & aër sunt in medio cæli & terræ. Sed Christus aliqua miracula fecit in cælo (sicut suprà dictum est) similiter etiam in terra, quando in eius passione terra mota est. Ergo videtur quòd etiam in aëre & aqua aliqua miracula facere debuerit, vt mare diuideretur, sicut fecit Moyses: vel etiam flumen, sicut fecerunt Iosue & Helias, & vt fierent in aëre tonitrua, sicut factum est in monte Sinai, quando lex dabatur: & sicut Helias fecit 3. Reg. 18.

¶ Præterea, Opera miraculosa pertinent ad opus gubernationis mundi per diuinam prouidentiam. Hoc autem opus præsupponit creationē. Inconueniens ergo videtur quòd Christus in suis miraculis vsus est creatione, quando scilicet multiplicauit panes. Non ergo conuenientia videntur fuisse eius miracula circa irrationales creaturas.

¶ SED CONTRA est, quòd Christus est Dei sapientia, de qua dicitur Sapient. 8. quòd disponit omnia suauiter.

CONCL

¶ Super Quaestionem quadragesimaquinta Articulum primum.

Romanis. Titulus ex Euangelio clarus est. In corpore vnica est conclusio. Conueniens fuit Christū transfigurari. Probat primò, Oportet finē aliqualiter praecognosci ad directè procedendū in via, praesertim difficili, aspera & laboriosa, ad finē iucundum: sed via discipulorum Christi per passionem est: & finis gloria est similis gloriae Christi, ad quam peruenit per passionē Christus. ergo conueniens fuit monstrari gloriam Christi: quod est ipsum transfigurari. Maior declaratur dupliciter, & exemplo sagittatoris, & verbo Thomae. Minor autem quo ad Christum Luc. vltim. quo ad discipulos Act. 4. & ad Philip 3. Et confirmatur authoritate Bedę. Omnia clara sunt.

CONCLVSIO.

¶ Non modò in hominibus, sed circa irrationales etiam creaturas oportuit Christum miracula facere, vt eius magis ostenderetur diuinitas, cui omnia subiecta sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) miracula Christi ad hoc ordinabantur, quod virtus diuinitatis cognosceretur in ipso ad hominum salutem. Pertinet autem ad virtutem diuinitatis, vt omnis creatura sit ei subiecta. Et ideo in omnibus creaturarum generibus miracula eum facere oportuit, & non solùm in hominibus, sed etiam in irrationalibus creaturis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd animalia bruta propinquè se habent secundum genus ad hominem. vnde & in eodem die cum homine facta sunt. Et quia circa corpora humana multa miracula fecerat, non oportebat quòd circa corpora brutorum animalium aliqua miracula faceret: praesertim quia quantum ad naturam sensibilem & corporalem, eadem ratio est de hominibus & de alijs animalibus, praecipuè terrestribus. Pisces autem cùm viuant in aqua, magis à natura hominum differũt, vnde & alio die sunt facta. In quibus miraculum Christus fecit in copiosa piscium captura: vt legitur Luc. 5. & Ioan. vltim. & etiam in pisce, quem Petrus cepit: & in eo inuenit staterē. Quòd autem porci in mare praecipitati sunt, non fuit operatio diuini miraculi: sed operatio daemonum ex permissione diuina.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Chrys. dicit super Matt. cùm in plantis vel brutis aliquid tale Dominus operatur, non quaeras qualiter iustè siccata est ficus, si tempus non erat. Hoc enim quaerere est vltimae dementiae: quia scilicet in talibus non inuenitur culpa & poena: sed miraculū inspice, & admirare miraculi factorem. Nec facit creator iniuriam possidenti, si creatura sua suo arbitrio vtatur ad aliorum salutem: sed magis (vt Hilar. dicit super Matth.) in hoc bonitatis diuinae argumentum reperimus. Nam vbi afferre voluit procurare per se salutis exemplum, virtutis suae potestatem in humanis corporibus exercuit. vbi verò in contumaces formam seueritatis constituebat, futuri speciem damnatio arboris indicauit, & praecipuè (vt Chrysostom. dicit) in ficulnea, quae est humidissima, vt miraculum maius appareat.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd Christus etiam in aqua & in aëre fecit miracula quae sibi conueniebant: quando scilicet, vt legitur Matth. 8. imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. Non autem conueniebat ei qui omnia in statum pacis & tranquillitatis reuocare venerat, vt vel turbationem aëris vel diuisionem aquarum faceret. Vnde Apostolus dicit Hebr. 12. Non accessistis ad tractabilem & accessibilem ignem, & turbinem & caliginem & procellam. Circa passionem tamē diuisum est velum, ad ostendendum reserationem mysteriorum legis. Aperta sunt monumenta, ad ostendendum quòd per eius mortem, mortuis vita daretur. Terra mota est & petrae scissae sunt, ad ostendendum quòd lapidea hominum corda per eius passionem emollirentur, & quòd totus mũdus virtute passionis eius erat in melius commutandus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd multiplicatio panum non est facta per modum creationis, sed per additionem extraneae materiae in panes conuersae. Vnde August. super Ioan. dicit, Vnde multiplicat de paucis granis segetes, inde in manibus suis multiplicauit quinque panes. Manifestum est autē quòd per conuersionem grana multiplicantur in segetes.

QVAESTIO QVADRAGESIMAQUINTA de Transfiguratione Christi, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de transfiguratione Christi.

¶ Et circa hoc quaeruntur quatuor.

¶ Primò, vtrùm conueniens fuerit Christum transfigurari.

¶ Secundò, vtrùm claritas transfigurationis fuerit claritas gloriosa.

¶ Tertiò, de testibus transfigurationis.

¶ Quartò, de testimonio Paternę vocis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm fuerit conueniens Christum transfigurari.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nō fuerit conueniens Christum transfigurari. Non enim competit vero corpori vt in diuersas figuras mutetur, sed corpori phantastico. Corpus autem Christi non fuit phantasticum, sed verum: vt suprà habitum est. Ergo videtur quòd transfigurari non debuerit. Opus. 60. cap. 16.

¶ Praeterea, Figura est in quarta specie qualitatis, claritas autem est in tertia, cùm sit sensibilis qualitas. Assumptio ergo claritatis à Christo transfiguratio dici non debet.

¶ Praeterea, Corporis gloriosi sunt quatuor dotes (vt infrà dicetur) scilicet impassibilitas, agilitas, subtilitas & claritas. Non ergo debuit transfigurari magis secundum assumptionem claritatis, quàm secundum assumptionem aliarum dotium.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matthae. 17. quòd Iesus transfiguratus est ante tres discipulorum suorum.

CONCLVSIO.

¶ Conueniens fuit vt Christus transfiguratione gloriam suae & aliorum resurrectionis ostenderet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Dominus discipulos suos praenuntiata sua passione, induxerat eos ad suae passionis sequelam. Oportet autem ad hoc quòd aliquis directè procedat in via, quòd finem aliqualiter praecognoscat, sicut sagittator non rectè iaciet sagittam, nisi prius signum prospexerit in quod iaciendum est. Vnde & Thomas dixit Ioan. 14. Domine, nescimus quò vadis, & quomodo possumus viam scire? Et hoc praecipuè necessarium est, quando via est difficilis & aspera, & iter laboriosum, finis verò iucundus. Christus autem per suam passionem ad hoc peruenit, vt gloriam obtineret non solùm animae, quam habuit à principio suae conceptionis, sed etiam corporis, secũdum illud Luc. vlt. Haec oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. Ad quam etiam perducit eos, qui vestigia suae passionis sequuntur, secundum illud Act. 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum caelorum. Et ideo conueniens fuit, vt discipulis suis gloriam suae claritatis ostenderet, quod est ipsum transfigurari. Cui suos configurabit, secundum illud Phil. 3. Reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae. Vnde Beda dicit super Matthae. Pia prouisione factum est, vt contemplatione semper manentis gaudij ad breue tempus delibata, fortius aduersa tolerarent.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Hieron. dicit super Matthae. nemo putet Christum per hoc quòd transfiguratus dicitur, pristinam formam & faciem perdidisse, vel amisisse corporis veritatem, & assumpsisse corpus spirituale vel aëreum. Sed quomodo transformatus sit, Euangelista demonstrat dicens, Resplenduit facies eius sicut sol: vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Vbi splendor faciei ostenditur, & candor describitur vestium: non substantia tollitur, sed gloria commutatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd figura circa extremitatem corporis consideratur: est enim figura quae termino vel terminis comprehenditur. Et ideo omnia illa quae circa extremitatem corporis considerantur, ad figuram quodammodo pertinere videntur. Sicut autem color, ita & claritas corporis non transparentis, in eius superficie attenditur. Et ideo assumptio claritatis, transfiguratio dicitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd inter praedictas quatuor dotes sola claritas est qualitas ipsius personae in seipsa: aliae verò tres dotes non percipiuntur nisi in aliquo actu, vel motu seu passione. Ostendit igitur Christus in seipso aliqua illarum trium dotium indicia, puta agilitatis, cùm supra vndas maris ambulauit: subtilitatis, quando de clauso vtero Virginis exiuit: impassibilitatis, quando de manibus Iudaeorum vel praecipitare vel lapidare eum volentium illaesus exiuit. Nec tamen propter illa transfiguratus dicitur, sed propter solam claritatem quae pertinet ad aspectum personae ipsius.

ARTICVLVS II.

Vtrum claritas Christi in transfiguratione fuerit claritas gloriosa.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd illa claritas nõ fuerit claritas gloriosa. Dicit enim quædã glo. Bedæ super illud Matt. 17. Trãsfiguratus est corã eis. In corpore, inquit, mortali, ostendit non immortalitatem, sed claritatem similem futuræ immortalitati. Sed claritas gloriæ est claritas immortalitatis. Non ergo illa claritas, quam Christus discipulis ostendit, fuit claritas gloriæ.

¶ Præterea, Super illud Lucæ 9. Non gustabunt mortem, nisi videant regnum Dei, dicit glo. Bedæ, id est glorificationem corporis in imaginaria repræsentatione futuræ beatitudinis. Sed imago alicuius rei non est ipsa res. Ergo claritas illa non fuit claritas beatitudinis.

¶ Præterea, Claritas gloriæ non est nisi in corpore humano. Sed claritas illa trãsfigurationis apparuit nõ solùm in corpore Christi, sed etiam in vestimentis eius, & in nube lucida, quæ discipulos obumbrauit. Ergo videtur quòd illa claritas non fuerit claritas gloriæ.

¶ SED CONTRA est quod super illud Matth. 17. Transfiguratus est ante eos, dicit Hieronym. Qualis futurus est tempore iudicij, talis Apostolis apparuit. Et super illud Matth. 16. Donec videant Filium hominis venientem in regno suo, dicit Chryso. Volens mõstrare quid est illa gloria, in qua postea venturus est, eis in præsenti vita reuelauit, sicut possibile erat eos discere: vt neque in Domini morte tam doleant.

CONCLVSIO.

¶ Claritas, quam Christus in sua transfiguratione ostendit, fuit gloriæ claritas essentialiter, licet non secundum modum, cùm erit per modum transeuntis qualitatis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd claritas illa, quam Christus in transfiguratione assumpsit, fuit claritas gloriæ quãtum ad essentiam, non tamen quantum ad modum essendi. Claritas enim corporis gloriosi deriuatur ab animæ claritate: sicut Augustinus dicit in Epistola ad Dioscorum. Et similiter claritas corporis Christi in transfiguratiõe deriuata est & à diuinitate ipsius (vt Damasce. dicit) & à gloria animæ eius. Quòd enim à principio conceptionis Christi, gloria animæ non redundaret ad corpus, ex quadam dispensatione diuina factũ est, vt in corpore passibili nostræ redẽptionis expleret mysteria: sicut suprà dictum est. Non tamen per hoc adempta est Christo potestas deriuandi gloriam animæ ad corpus. Et hoc quidem fecit quantum ad gloriæ claritatem in transfiguratione. Aliter tamen quàm in corpore glorificato. nam ad corpus glorificatum redundat claritas ab anima, sicut qualitas quædam permanens, corpus afficiens: vnde fulgere corporaliter, non est miraculosum in corpore glorioso. Sed ad corpus Christi in transfiguratione deriuata est claritas à diuinitate & anima eius, non per modũ qualitatis immanentis & afficientis ipsum corpus, sed magis per modum passionis transeuntis: sicut cùm aër illuminatur à sole. Vnde ille fulgor tunc in corpore Christi apparens, miraculosus fuit: sicut & hoc ipsum quòd ambulauit super vndas maris. Vnde Diony. dicit in Epistola 4. ad Caium, Super hominem operabatur Christus ea quæ sunt hominis: & hoc monstrat Virgo supernaturaliter concipiẽs, & aqua instabilis, materialium & terrenorum pedum sustinens grauitatem. Vnde non est dicẽdum (sicut Hugo de sanct. Vic. dicit) quòd Christus assumpsit quatuor dotes: claritatis in transfiguratione: agilitatis, ambulando super mare: subtilitatis, egrediẽdo de clauso vtero Virginis: & impassibilitatis in cœna, quãdo dedit corpus suum ad edendum, sine hoc quòd diuideretur, quia dos nominat quandam qualitatem immanentem corpori glorioso. Sed miraculosè habuit ea quæ pertinent ad dotes. Et est simile quantum ad animam de visione, qua Paulus vidit Deum in raptu: vt in Secunda parte dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex illo verbo non ostenditur quòd claritas Christi non fuerit claritas gloriæ, sed quòd non fuit claritas corporis gloriosi: quia corpus Christi nondum erat immortale. Sicut enim dispensatiuè factum est, vt in Christo gloria animæ non redundaret ad corpus, ita fieri potuit dispensatiuè, vt redundaret quantum ad dotem claritatis, & non quantum ad dotem impassibilitatis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa claritas dicitur imaginaria fuisse, non quin esset vera claritas gloriæ: sed quia erat quædam imago repræsentans illam gloriæ perfectionem, secundum quam corpus erit gloriosum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut claritas quæ erat in corpore Christi, repræsentabat futuram claritatem corporis eius, ita claritas vestimentorum eius designat futuram claritatem Sanctorum, quæ superabitur à claritate Christi, sicut candor niuis superatur à splendore solis. Vnde Gregor. dicit 32. Moralium, quòd vestimenta Christi facta sunt splendentia: quia in supernæ claritatis culmine Sancti omnes, ei luce iustitiæ fulgentes adhærebunt. vestium enim nomine iustos quos sibi adiunget significat:

¶ Super Quæstionis quadragesimaquarta Articulum secundum.

Annot. Titulus quæstionis an illa claritas, quæ apparuit in Christo, fuerit claritas quæ ponitur vna ex quatuor dotibus [illegible] poris gloriosi. hoc est enim quærere, an fuerit claritas gloriosa. Et quæritur hoc ad differentiam claritatis, quæ aliàs apparere potest, vt in natiuitate Domini dicitur, quòd claritas Dei circumfulsit illos: & in resurrectione Domini, Angeli [illegible] te candida apparuerũt. Constat enim huiusmodi claritates nõ esse claritates corporum gloriosorum. & propterea hic in quæstionem vertitur, an [illegible] claritas Domini in transfiguratione fuerit sicut dictæ claritates, an fuerit claritas [illegible] gloriosi.

3. dist. 16. q. 2. articu. 1.

Comment. ¶ In corpore duo fiunt. Primò ponitur conclusio, & probatur: secundò ex illa excluditur opinio Hugonis de sancto Victore.

¶ Conclusio est habens duas partes. Claritas illa fuit claritas gloriæ quantum ad essentiam, & non quantum ad modum essendi. Probatur primum. Claritas gloriæ deriuatur ab anima in corpus: claritas Christi deriuata est à deitate & anima in corpus: ergo. Maior est Augu. ad Dioscorum. Minor est Damas. quo ad deitatem. Quo ad animam verò probatur: quia non est adempta Christo potestas deriuandi gloriam animæ ad corpus ex dispẽsatione, ne redũdaret. Secũda pars probatur ex differentia inter claritatis modos essendi diuersos, scilicet vel per modum qualitatis permanentis, vel per modum passionis transeuntis: nam primo modo est claritas gloriæ etiã quo ad modum essendi, non secundo. Quod manifestat ex alia differẽtia quia corpora gloriosa sunt affecta claritate, ita vt naturaliter fulgeant: hoc autem miraculosè. Et declaratur modus essendi, sicut lumen in aëre. Declaratur miraculũ: sicut ambulare super aquas, & authoritate Dio. confirmatur.

¶ Deinde excluditur opinio Hugonis de sancto Vict. qui in hoc secũdo differt quo ad verba: quia Dotis nomine vsus est, quæ quid fixum sonare videtur. Sed fortè quo ad sententiam sentit, scilicet quòd assumpsit dotẽ secundũ essentiam, non secundũ modum essendi, id est, non per modum dotis. Omnia clara sunt in litera.

¶ Num gloria quæ apparuit in corpore Christi, deriuata sit à gloria animæ.

Quæstio. ¶ Circa rationem literæ dubium occurrit. Tum quia inualida videtur, ex hoc quòd non est adempta [illegible] Christo potestas deriuandi gloriam animæ ad corpus, inferendo, ergo gloria illa deriuata est ab anima: à posse namque ad esse non valet argumentum. Tum quia si gloria illa deriuata est ab anima in corpus, ergo non est miraculosa, sed naturalis: quoniam pro illo tempore redundantia prius prohibi[illegible] natural[illegible] [illegible] tum oppositũ videtur, scilicet quòd non esse clarum Christi corpus, erat miraculosum: quia miraculo [illegible] suspendebatur redundantia naturæ ad corpus fulgere autem erat naturale: quia sibi derelictum fulgebat.

¶ Ad hoc dicitur, quod [illegible] dispensa[illegible] est [illegible] quandam [illegible] generali vt pa[illegible] secundum communem vsum [illegible] claritas [illegible] ta glorificat corpus [illegible] animæ, vt Augu[illegible] per hoc [illegible] anima Christi [illegible] ab [illegible] sua [illegible] debebat regulariter ipsius [illegible] gloriam esse ex naturali redundantia animæ beatæ ad corpus, quod vbi [illegible] Sed quia Christus voluit [illegible] & in [illegible] pec[illegible] [illegible] und[illegible] corpus [illegible] est [illegible] ge[illegible] ne[illegible] tia [illegible] suspensione a [illegible] dundantiæ. [illegible] corpus [illegible] passibile, vt [illegible] dotarum [illegible] hoc ab animæ glo[illegible] & [illegible] potesta[illegible] in se [illegible] quàm si redund[illegible] a[illegible] ctua iter c[illegible] ter corpori suo [illegible] Nihil enim ex hoc animæ ademptum est, [illegible] actus et redundantia ad tempus: ex quo [illegible] stat non minus ipsius animæ secundum se [illegible] testatem propterea in litera dicitur qu[illegible] non est per dispensationem adempta Christo potestas deriuandi gloriam animæ ad corpus. Et quia de facto apparuit gloria [illegible] corpore [illegible] Christi, mõstrata ad hoc vt Apostoli viderẽt [illegible] modicũ futuræ gloriæ post resurrectionem [illegible] consequens est, vt [illegible] non alia fuerit, quàm illa quæ est ipsius Christi propria, quam constat ab anima [illegible] alioqui non ostendisset illis gloriam suam, sed aliam: quod tamen Io[illegible] qui [illegible] dic[illegible] Vidimus gloriam eius. Quocirca quia posita potestate deriuand[illegible] ubi non est quin deriuatio sequuta fuerit: ideò sufficit Autori potestatem deriuandi declara[illegible] manifesto relinquẽs quòd actualiter deriuata est.

¶ Et licet claritas illa relata ad animam Christi fuerit non miraculosa, sed naturalis (vt obijciẽdo dicitur, quia beata erat anima Christi) relata tamen ad [illegible] pus Christi miraculosa [illegible] quia corpus illud etiam tũc erat passibile [illegible] quòd enim [illegible] corpus passi[illegible] fulgeat sicut sol miraculosum est. Verum si [illegible] totaliter [illegible] set gloria ab anima Christi in corpus [illegible] fuisset gloria miraculosa sed [illegible] tali [illegible] differ siquidem [illegible] totaliter gloriosum, [illegible] modò est post resurrectionem: sed quoniam non nisi per modum cuiusdam passionis claritas illa à naturali quidem fonte animæ beatæ, in corpus d[illegible] it, ideo corpus non reddidit gloriosum simpliciter: & ideo miraculosum fuit, vt corpus [illegible] gloriosum fulgeret. Concede ergo quòd vtrunque [illegible] raculosum fuit, scilicet & [illegible] corpus Christi non fulgere, & sic fulgere in transfiguratione. Sed primum spectat ad primum, & quasi vniuersale autem quod [illegible] lum in Incarnatione factum [illegible] quo suspensum est redundantia gloriæ ab anima in corpus Christi, vt haberet corpus passibile, pro nostra salute moriẽ[illegible] o, &c. Secundum autem spectat ad speciale miraculũ, quo [illegible] actualiter corpori passibili, &c. [illegible] est, vt fulgeret: & ratione huius in litera d[illegible] fuit fulgor Christi miraculosus.

¶ Et per

Et per hæc patet solutio obiectorum.

Annot. ¶In responsione ad tertium, Autor ad mysticam transfiguratiońem, relinquens pro manifesto nihil officere claritati gloriosi corporis Christi, si causa est quòd etiam splendidas vestes efficiat, & nubes lucidas reddat, per radiorum suorum emissionem. Hæc enim non ad ipsam spectant claritatem, sed ad ipsius effectus: in hoc enim magnitudo lucis corporis Christi ostenditur, & graduata illius participatio, dum vestes propinquiores splẽdent, nubes autem remotior lucida fit.

¶Super Quæstionis quadragesimaquinta Articulum tertium.

Concl. Titulus clarus est. ¶In corpore vnica conclusio: Cõuenienter inducti sunt testes transfigurationis. Probatur. Ad gloriam æternã, per Christum adducuntur homines præcedentes ipsum, & sequentes: ergo conuenientes homines duo ex præcedentibus, & tres ex sequentibus inducti sunt transfigurationis testes. Antecedẽs licet sit clarum, manifestatur tamen ex mysterio turbarum clamantium, &c. Consequentia autem quo ad transfigurationem probatur: quia transfiguratio nihil aliud fuit, quàm quædam demonstratio gloriæ inuitatiua ad ipsam. Quo ad numerum testium probatur: quia in ore duorum vel trium, &c.

¶Super Quæstionis quadragesimaquinta Articulum quartum.

Concl. In corpore vnica conclusio: Conuenienter testimonium naturalis Christi filiationis paterna voce auditum est in transfiguratione, sicut & in baptismo. Probatur: Adoptio filiorum Dei est per conformitatem imaginis diuinæ ad naturalem filium, & hoc vel secundum gratiam vel gloriam: ergo conueniens fuit testimonium naturalis filiationis Christi, &c. Antecedens quo ad primam partem relinquitur clarum: & patet ad Rom. 8. Quos prædestinauit conformes fieri imaginis Filij sui. Quo ad secundam & tertiam manifestatur autoritate Ioannis Euangelistæ. Consequentia probatur, quia in baptismo datur gratia, in transfiguratione gloria monstrata est. Et manifestatur simul conue- *Alias &* nicatia testimonij ex persona Patris, quia solus nouit. Omnia clara sunt iuxta subiectam materiam.

secundum illud Isa. 49. His omnibus velut ornamento vestieris. Nubes autem lucida significat Spiritus sancti gloriam vel virtutem paternam (vt Orige. dicit) per quam Sancti in futura gloria protegentur. Quanuis etiam conuenienter significare possit claritatem mundi innouati, quæ erit Sanctorum tabernaculum. Vnde Petro disponente tabernacula facere, nubes lucida discipulos obumbrauit.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm testes trãsfigurationis conuenienter fuerint inducti.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non conueniẽter inducti fuerint testes transfigurationis. Vnusquisque enim maximè potest perhibere testimonium de notis. Sed qualis esset futura gloria, tempore transfigurationis Christi nulli homini per experimentum erat adhuc notum, sed solis Angelis. Ergo testes transfigurationis magis debuerũt esse Angeli quàm homines.

¶Præterea, Testes veritatis non decet aliqua fictio, sed veritas. Moyses autem & Helias non ibi verè affuerunt: sed imaginariè: dicit enim quædam glos. super illud Luc. 9. Erant autem Moyses & Helias, &c. Sciẽdum est, inquit, non corpora vel animas Moysi & Heliæ ibi apparuisse, sed in subiecta creatura illa corpora fuisse formata. Potest etiam credi angelico ministerio hoc factum esse, vt Angeli eorum personas assumerẽt. Non ergo videtur quòd fuerint conuenientes testes.

¶Præterea, Act. 10. dicitur, quòd Christo omnes Prophetæ testimonium perhibent. Ergo non soli Moyses & Helias debuerunt adesse tanquam testes, sed etiam omnes Prophetæ.

¶Præterea, Gloria Christi omnibus Christi fidelibus repromittitur: quos per suam transfigurationem ad illius gloriæ desiderium accendere voluit. Non ergo solos Petrum & Iacobum & Ioannem in testimonium suæ transfigurationis assumere debuit, sed omnes discipulos.

¶IN CONTRARIVM est Euangelicæ scripturæ autoritas.

CONCLVSIO.

¶Congruum fuit, vt hi testes transfigurationis vocarentur, quos euangelica prodit historia, de præcedentibus sanctus Moyses & Helias: de sequentibus Petrus, Iacobus, et Ioãnes, vt omnes se esse per gloriam suam glorificaturum ostenderet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Christus transfigurari voluit, vt gloriam suam hominibus ostenderet, & ad eam desiderãdam homines prouocaret: sicut suprà dictum est. Ad gloriam autem æternæ beatitudinis adducũtur homines per Christum, non solùm qui post eum fuerunt, sed etiam qui eum præcesserunt. Vnde eo ad passionem properante, tam turbæ, quæ sequebãtur, quàm quæ præcedebant, ei clamabant Hosanna: vt dicitur Matth. 21. quasi salutem ab eo petentes. Et ideo conueniens fuit vt de præcedentibus ipsum testes adessent, scilicet Moyses & Helias, & de sequentib. ipsũ, scilicet Petrus & Iacobus & Ioãnes, vt in ore duorum * vel trium testium staret hoc verbum.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Christus per suã trãsfigurationẽ manifestauit discipulis corporis gloriã quæ ad solos homines ptinet. Et ideo cõueniẽter nõ Angeli, sed homines ad hoc pro testibus inducũtur.

¶Ad secundum dicendum, quòd glos. illa dicitur esse sumpta ex libro, qui intitulatur de Mirabilibus sacræ Scripturæ, qui non est liber autenticus, sed falsò ascribitur August. & ideo illi glossæ non est standum. Dicit enim expressè Hiero. super Matthæ. Considerandum est, quòd Scribis & Pharisæis de cælo signa poscentibus dare noluit. hîc verò vt Apostolorum augeat fidem, dat signum de cælo: Helia inde descendente, quò cõscenderat, & Moyse ab inferis resurgente. Quod non est sic intelligẽdum, quasi anima Moysi suum corpus resumpserit: sed quòd anima eius apparuit per aliquod corpus assumptum, sicut Angeli apparent. Helias autem apparuit in proprio corpore, non quidem de cælo empyreo allato, sed de aliquo eminenti loco, in quod fuerat in curru igneo raptus.

¶Ad tertium dicendum, quòd (sicut Chrysostom. dicit super Matth.) Moyses & Helias in medium adducuntur propter multas rationes. Prima est hæc: quia enim turbæ dicebant eum esse Heliam, vel Hieremiam, aut vnum ex Prophetis: capita Prophetarum secũ ducit, vt saltem hinc appareat differentia seruorum & Domini. Secunda ratio est: quia Moyses legem dedit, Helias pro gloria Domini æmulator fuit. Vnde per hoc quòd simul cum Christo apparent, excluditur calumnia Iudæorum accusantium Christum tanquã transgressorem legis, & blasphemum, Dei sibi gloriam vsurpantem. Tertia ratio est, vt ostendat se habere potestatem mortis & vitæ, & esse iudicem mortuorum & viuorum: per hoc quòd Moysem iam mortuum & Heliam adhuc viuentem, secum ducit. Quarta ratio est: quia sicut Lucas dicit, Loquebãtur cum eo de excessu, quem completurus erat in Hierusalem, id est de passione & morte sua. Et ideo vt super hoc discipulorum animos confirmaret inducit eos in medium, qui se morti exposuerunt pro Deo. Nam Moyses cum periculo mortis se obtulit Pharaoni: Helias vero Regi Achab. Quinta ratio est: quia volebat vt discipuli sui æmularentur Moysi mansuetudinem, & zelum Heliæ. Sextam rationem addit Hilar. vt ostẽderet, scilicet se per legem quam dedit Moyses, & per Prophetas, inter quos fuit Helias præcipuus, esse prædicatum.

¶Ad quartum dicendum, quòd alta mysteria non sunt omnibus exponenda immediatè: sed per maiores suo tempore ad alios debent deuenire. Et ideo, vt Chrysosto. dicit, assumpsit tres tanquam potiores. Nã Petrus excellens fuit in dilectione, quam habuit ad Christum, & iterum in potestate sibi commissa. Ioã. verò in priuilegio amoris, quo à Christo diligebatur propter suam virginitatem: & iterum propter prærogatiuam euangelicæ doctrinæ. Iacobus autem propter prærogatiuam martyrij. Et tamen hos ipsos noluit hoc quod viderant, alijs annuntiare ante Resurrectionem, ne (vt Hieronym. dicit) & incredibile esset pro rei magnitudine, & post tantam gloriam, sequens crux scandalum faceret, vel etiam totaliter impediretur à populo: & vt cùm essent Spiritu sancto repleti, tunc gestorum spiritualium testes essent.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm conuenienter auditum fuerit testimonium paternæ vocis in transfiguratione.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter auditum fuerit testimonium paternæ vocis dicentis, Hic est filius meus dilectus. Quia, vt dicitur Iob 33. semel loquitur Deus, secundò idipsum nõ repetit. Sed in baptismo hoc ipsum paterna vox fuerat protestata. Non ergo fuit conueniens, quòd hoc iterum protestaretur in transfiguratione. *In cat. au. Matthæ. 17. lib. 2. & Mar. 9. lib. 2.*

¶Præterea, In baptismo simul cum voce paterna affuit Spiritus sanctus in specie columbæ, quod in trãsfiguratione factum non fuit. Non ergo conueniens videtur fuisse Patris protestatio.

¶Præterea, Christus docere incepit post baptismum, & tamen in baptismo vox Patris ad eum audiendum homines non induxerat, ergo nec in transfiguratione inducere debuit.

¶Præterea, Non debẽt aliquibus dici ea, quæ ferre nõ possunt, secundum illud Ioan. 16. Adhuc habeo vobis multa dicere, quæ nõ potestis portare modò. Sed discipuli vocem Patris ferre non poterant, dicitur enim Matthæ. 17. quòd audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde. ergo non debuit paterna ad eos fieri.

¶Quinta pars principalis.

Consequenter. &c. ¶Hic incipit tractatus quintus, de exitu Christi ex hoc mundo.

¶Super Quaestionis quadragesimasexta Articulum primum.

Annot. Titulus vt sonat, sumatur: quoniã in corpore articuli distinguitur.

Comment. ¶In corpore distinctio vna ponitur cum tribus conclusionibus. Distinctio est de necessario duplíciter, vel simpliciter, vel extrinseco. & hoc vel coactionis, vel suppositionis: & hoc vel sine quo non, vel non ita bene. Vbi vides, quòd membra principalia distinctionis sunt tria, scilicet necessariũ secundum se, vel coactionis, vel suppositionis. Si tamen vltimum membrum subdiuidatur, erunt quatuor, numerando duos modus necessarij ex suppositione, scilicet vel quia sine ipso nõ potest peruenir ad finem, vt nauigatio est necessaria ad perueniendum in insulam, vel sine quo non ita bene: vt equitare est necessarium ad eundem ex Bononia Romam, ad quam minus bene pedes posset quis ire. In litera omnes isti modi tanguntur distinguendo: sed conclusiones, ponendo tria tantùm principalia membra, confidecantur: quia, vt patebit, sequentibus articulis reseruatur discussio subdistinctorum modorum, ad praesentem applicata materiam. Ponuntur ergo in litera iuxta tria principalia distinctionis membra praedicta, tres conclusiones. Prima est: Christum pati non fuit necessarium absolutè. Probatúrque statim: quia tam ex parte Dei quàm ex parte hominis possibile fuit aliter se habere. Secunda conclusio est: Christum pati, non fuit necessarium necessitate coactionis. Probatur: quia Deus, qui diffiniuit Christum pati, non potest cogi: & ipse Christus qui passus est, voluntariè passus est: oblatus est enim quia voluit. Tertia conclusio est: Christum pati, fuit necessarium necessitate suppositionis. Probatur & ex parte nostri, vt habeamus vitam aeternam, Ioannis 3. & ex parte Christi, vt intraret in gloriam suam, Lucae vltimo: & ex parte Dei, vt impleretur diffinitio eius, Lucae vigesimosecundo, & vltimo. Omnia sunt clara.

¶IN CONTRARIVM est autoritas Euangelicae Scripturae.

CONCLVSIO.

¶Quanquã alio modo, quàm per passionẽ potuerit Deus humanũ genus liberare, supposita tamen diuina praescientia, fuit impossibile alio modo quàm per passionem hoc tantum bonũ humano generi praestari.

¶RESPONDEO dicendum, quòd adoptio filiorum Dei est per quandam conformitatem imaginis ad filium Dei naturalem. Quod quidẽ fit dupliciter. primò quidem fit per gratiam viae, quae est conformitas imperfecta. Secundò, per gloriam, quae erit conformitas perfecta, secundum illud primae Ioan. 3. Nũc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus: scimus quoniã cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Quia igitur gratiam per baptismum consequimur, in transfiguratione autem praemonstrata est claritas futurae gloriae, ideo tam in baptismo, quàm in transfiguratione conueniens fuit manifestari naturalem Christi filiationem testimonio Patris, quia solus est perfectè conscius illius perfectae generationis simul cum Filio & Spiritu sancto.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud verbum referẽdum est ad aeternam Dei locutionẽ qua Deus pater verbũ vnicũ protulit sibi coaeternũ. Et tamen põt dici quòd licet idẽ corporali voce Deus protulerit: nõ tamen propter idẽ, sed ad ostendendũ diuersum modũ, quo homines participare possunt similitudinem filiationis aeternae.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd sicut in baptismo vbi declaratum fuit mysterium primae regenerationis, ostensa est operatio totius Trinitatis per hoc quòd fuit ibi filius incarnatus, apparuit Spiritus sanctus in specie columbae, & Pater fuit ibi declaratus in voce: ita etiam in transfiguratione, quae est sacramentum secundae regenerationis, tota Trinitas apparuit, Pater in voce, Filius in homine, Spiritus sanct⁹ in nube clara. Quia sicut in baptismo dat innocentiam, quae per simplicitatem columbę designatur, ita in resurrectione dabit electis suis claritatem gloriae & refrigerium ab omni malo, quae designantur in nube lucida.

¶Ad tertium dicendum, quòd Christus venerat gratiam actualiter dare: gloriam verò promittere verbo. Et ideo conuenienter in transfiguratione inducuntur homines, vt ipsum audiant, non autem in baptismo.

¶Ad quartum dicendum, quòd conueniens fuit discipulos voce paterna terreri & prosterni, vt ostenderetur quòd excellentia illius gloriae, quae tunc demonstrabatur, excedit omnem sensum & facultatẽ mortalium, secundum illud Exod. 33. Non videbit me homo, & viuet. Et hoc est quod Hierony. dicit super Matth. quòd humana fragilitas cõspectũ maioris gloriae ferre non sustinet. Ab hac autẽ fragilitate sanãtur homines per Christũ, eos in gloriã adducẽdo: quod significatur per hoc quod dixit eis, Surgite, nolite timere.

QVAESTIO QVADRAgesimasexta de Passione Christi, in duodecim articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de his, quae pertinẽt ad exitũ Christi de mũdo. Et primò de passione eius. secũdò de morte. tertiò, de sepultura. quartò, de descensu ad inferos.

¶Circa passionem occurrit triplex consideratio. prima de ipsa passione. secũda de efficiẽte passionis. tertia de fructu passionis.

¶Circa primum quaeruntur duodecim.

¶Primo, vtrùm necesse fuerit Christum pati pro liberatione hominum.

¶Secũdò, vtrùm fuerit alius mod⁹ possibilis liberatiõis hũanae.

¶Tertiò, vtrùm ille modus fuerit conuenientior.

¶Quartò, vtrùm fuerit conueniens quòd in cruce pateretur.

¶Quintò, de generalitate passionis eius.

¶Sextò, vtrùm dolor, quẽ in passione sustinuit, fuerit maximus.

¶Septimò, vtrùm tota anima eius pateretur.

¶Octauò, vtrùm passio eius impediuerit gaudium fruitionis.

¶Nonò, de tempore passionis.

¶Decimò, de loco.

¶Vndecimò, vtrùm conueniens fuerit, ipsum cum latronibus crucifigi.

¶Duodecimo, vtrùm passio ipsius Christi sit diuinitati attribuenda.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm fuerit necessarium Christum pati pro liberatione humani generis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nõ fuerit necessarium Christum pati pro humani generis liberatione. Humanum enim genus liberari non poterat nisi à Deo: secundum illud Isa. 45. Nunquid non ego Dominus, & non est vltrà Deus absque me? Deus iustus & saluans non est praeter me. In Deo autem non cadit aliqua necessitas: quia hoc repugnaret omnipotentiae ipsius. Ergo nõ fuit necessarium Christum pati. *2 di. 22. ar. 1. q. 3. & ar. 4. quaest. 1. Et opusc. 3. c. 7.*

¶Praeterea, Necessarium voluntario opponitur. Sed Christus propria voluntate est passus: dicitur enim Isa. 53. Oblatus est, quia ipse voluit, non ergo necessarium fuit eum pati.

¶Praeterea, Sicut in Psalm. dicitur, Vniuersae viae Domini misericordia & veritas. Sed non videtur necessarium, quòd pateretur ex parte misericordie diuinę: quae sicut gratis dona tribuit, ita videtur quòd gratis debita relaxet absque satisfactione, neque etiam ex parte diuinae iustitiae, secundum quam homo aeternam damnationem meruerat. Ergo videtur non fuisse necessarium quòd Christus pro liberatione hominum pateretur.

¶Praeterea, Angelica natura est excellentior, quàm humana, vt patet per Diony. 4. ca. de di. no. sed pro reparatione angelicae naturae, quae peccauerat, Christ⁹ nõ est passus. Ergo videtur quòd nec etiã fuerit necessarium eum pati pro salute humani generis.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioã. 3. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto: sic oportet exaltari Filium hominis, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. Quod quidem de exaltatione in cruce intelligitur. ergo videtur quòd Christum oportuerit pati.

CONCLVSIO.

¶Quanquam necessarium non fuerit Christum pati aliqua coactionis necessitate vel ex parte Dei, qui ipsum pati diffinierat, nec ipsius, qui voluntariè passus fuit: necessarium tamen, & expediens fuit, vt sibi, & nobis vitam promereretur aeternam, pro nobis Patri satisfaciens, & vt omnem in hoc impleret Scripturam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut Philosophus docet in quinto Meta.) necessarium multipliciter dicitur. Vno quidem modo, quod secundum sui naturam impossibile est aliter se habere, & sic manifestum est, quòd non fuit necessarium Christum pati, neque ex parte Dei, neque ex parte hominis. Alio modo dicitur aliquid necessariũ ex aliquo exteriori. Quod quidem si sit causa efficiens vel mouens, facit necessitatem coactionis: vtputa cùm aliquis nõ potest ire propter violentiã detinentis ipsum. Si verò illud exterius, quod necessitatẽ inducit, sit finis, dicetur aliquid necessariũ ex suppositione finis: quando scilicet finis aliquis aut nullo modo potest esse, aut non potest esse cõuenienter nisi tali fine praesupposito. Non ergo fuit necessariũ Christũ pati necessitate coactiõis, neque ex parte Dei, qui Christũ diffiniuit pati, neque etiã ex parte ipsius Christi, qui voluntariè passus est. Fuit autẽ necessarium necessitate finis: qui quidẽ potest tripliciter intelligi. Primò quidẽ ex parte nostra, qui per eius passionẽ liberati sumus: secundũ illud Ioã. 3. Oportet exaltari Filiũ hominis, vt omnis qui credit in eũ, non pereat, sed habeat vitã aeternã. Secũdò, ex parte ipsius Christi, qui per humilitatem passionis meruit gloriam exaltationis. Et ad hoc pertinet quod dicitur

Lucae

Lucæ vltimo, Hæc oportuit Christum pati, & sic intrare in gloriam suam. Tertiò, ex parte Dei: cuius diffinitionem circa passionem Christi prænuntiatam in Scripturis, & præfiguratam in obseruantia veteris Testamenti, oportebat impleri. Et hoc est quod dicitur Luc. 22. Filius hominis, secundum quòd diffinitum est, vadit. Et Luc. vlt. Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos, cùm adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt, in lege Moysi & Prophetis & Psalmis de me. * Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati & resurgere à mortuis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de necessitate coactionis ex parte Dei.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de necessitate coactionis ex parte hominis Christi.

¶Ad tertium dicendum, quòd hominem liberari per passionem Christi, conueniens fuit & misericordiæ, & iustitiæ eius. Iustitiæ quidem: quia per passionem suam Christus satisfecit pro peccato humani generis: & ita homo per iustitiam Christi liberatus est. Misericordiæ verò: quia cùm homo per se satisfacere nõ posset pro peccato totius humanæ naturæ (vt supra habitum est) Deus ei satisfactorem dedit filiũ suum, secundũ illud Rom. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorẽ per fidẽ in sanguine ipsius. Et hoc fuit abundantioris misericordiæ, quàm si peccata absque satisfactione dimisisset. Vnde dicitur Ephes. 2. Deus, qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo.

¶Ad quartũ dicendũ, q peccatum Angeli non fuit remediabile sicut peccatum hominis, vt ex supradictis in Prima parte patet.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm fuerit possibilis alius modus liberationis humanæ, quàm per passionem Christi.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non fuerit possibilis alius modus liberationis humanæ, quàm per passionẽ Christi. Dicit enim Dominus Io. 12. Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autẽ mortuum fuerit, multum fructum affert. vbi dicit Augustin. q seipsum granum dicebat. Nisi ergo mortem passus esset, aliter fructum nostræ liberationis non fecisset.

¶Præterea, Mat. 26. Dominus dicit ad Patrem, Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Loquitur autem ibi de calice passionis. ergo passio Christi præteriri non poterat. Vnde & Hilarius dicit, Ideo calix transire non potest nisi illum bibat: quia reparari nisi ex eius passione non possumus.

¶Præterea, Iustitia Dei exigebat, vt homo à peccato liberaretur, Christo per passionẽ satisfaciẽte. Sed Christus suã iustitiã nõ potest præterire: dicitur enim 2. ad Timo. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum nõ potest. Seipsum autẽ negaret, si iustitiã suã negaret, cùm ipse sit iustitia. ergo videtur quòd non fuerit possibile alio modo hominẽ liberari, quàm per passionẽ Christi.

¶Præterea, Fidei nõ potest subesse falsum. Sed antiqui Patres crediderunt Christum passurum. ergo videtur quòd non potuerit esse, quin Christus pateretur.

¶SED CONTRA est qđ Aug. dicit 13. de Tri. Modũ quo nos per mediatorẽ Dei & hominũ, hominem Christum Iesum, Deus liberare dignatur, asserimus bonum & diuinæ cõgruũ dignitati: verùm etiã ostẽdamus, nõ aliũ modũ possibilẽ Deo defuisse, cuius potestati cũcta æqualiter subiacẽt.

CONCLVSIO.

¶Quanquam alio modo, quàm per passionẽ potuerit Deus humanũ genus liberare, supposita tamen diuina præscientia, fuit impossibile alio modo quàm per passionẽ hoc tantum bonum humano generi præstari.

¶RESPONDEO dicendũ, q aliqd potest dici possibile vel impossibile dupliciter. Vno modo simpliciter & absolutè, alio modo ex suppositione. Simpliciter igitur & absolutè loquendo, possibile fuit Deo alio modo hominẽ liberare, quàm per passionẽ Christi: quia nõ est impossibile apud Deum omne verbũ, vt dicitur Luc. 1. Sed ex aliqua suppositione facta fuit impossibile: quia enim impossibile est Dei præscientiam falli, & eius voluntatẽ seu dispositionẽ cassari, supposita præsciẽtia & præordinatiõe Dei de passione Christi, nõ erat simul possibile Christũ nõ pati, vel hominẽ alio modo, q per eius passionẽ liberari. Et est eadem ratio de omnibus his quæ sunt præscita & præordinata à Deo, vt in Prima parte habitum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q Dominus ibi loqtur supposita præsciẽtia & præordinatione Dei, secundũ quam erat ordinatũ, vt fructus humanæ salutis nõ sequeretur, nisi Christo patiente. Et similiter intelligendũ est quod secundo obijcitur, Si nõ potest hic calix trãsire nisi bibam illum, scilicet propter hoc, quòd tu ita disposuisti. vnde subdit, Fiat voluntas tua.

¶Ad tertiũ dicendũ, q hæc etiã iustitia dependet ex volũtate diuina, ab humano genere satisfactionẽ exigẽte pro peccato. nã si voluisset absq; omni satisfactione hominẽ à peccato liberare, cõtra iustitiã non fecisset. Ille enim iudex nõ potest salua iustitia culpã sine pœna dimittere, q habet punire culpã in aliũ cõmissam: puta vel in aliũ hominem, vel in totam rempublicam, siue in superiorem principẽ. Sed Deus nõ habet aliquẽ superiorẽ, sed ipse est supremum & commune bonum totius vniuersi. Et ideo si dimittat peccatũ, quod habet rationẽ culpæ ex eo q contra ipsum cõmittitur, nulli facit iniuriã: sicut quicũq; homo remittit offensam in se cõmissam absq; satisfactiõe, misericorditer & nõ iniustẽ agit. Et ideo Dauid misericordiã petẽs, dicebat, Tibi soli peccaui: quasi dicat, potes sine iniustitia mihi dimittere.

¶Ad quartum dicẽdum, q fides humana, & etiam Scripturæ diuinæ, quibus fides instruitur, innituntur præscientiæ & præordinationi diuinæ. Et ideo eadem ratio est de necessitate, quæ prouenit ex suppositione eorum, & de necessitate, quæ prouenit ex præscientia & voluntate diuina.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm fuerit aliquis modus conuenientior ad liberationẽ humani generis, quàm per passionẽ Christi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd alius modus conuenientior fuisset liberationis humanæ, quàm per passionem

Ooo 5

¶Super Quæstionis quadragesimæsextæ Articulum secundum.

Titulus statim affert secum quæstionem: quia videtur præposterus ordo. nam prius erat quærendum si erat alius modus possibilis, postea quærenda erat necessitas alterius eorum. Post necessitatem siquidem conclusam vnius modi, quid ad rem de aliis modis possibilibus. ¶Ad hoc dicitur, quòd licet possibile absolutè sit communius ac prius necessario, & propterea quærenda prius esset possibilitas, quàm necessitas absolutè: possibile tamen, vt medium ad finem, non est prius necessario ad finẽ communiter sumpto, hoc est comprehẽdente necessarium ad finẽ, tam sine quo nõ, quàm propter melius, sed est posterius eo, vtpote species illius. nam omne medium possibile ad finem, aut est sine quo nõ, aut propter melius: boni enim aliquid in via ad finẽ afferre oportet medium omne possibile. Quocirca postquam Autor conclusit, necessariam esse Christi passionem ad salutem humanam, merito nunc inquirit, an fuerit sic necessaria quòd sine illa non potuerit haberi libertas humana à peccato: hoc est quærere an fuerit possibilis alius modus liberationis humanæ. Nam si nõ fuerit possibilis alius modus, passio Christi fuit ad libertatem humanam necessaria, sicut nauigatio ad transeundum in insulam: quia aliter non potest trãsiri. Et si fuit possibilis alius modus, passio Christi non fuit necessaria ad liberandũ genus humanum, sicut nauigatio ad insulam: quia per illum alium modum potuit nostra liberatio fieri. Vbi videre clarè potes, quòd ordo rectissimus articulorum seruatus est: vt primò quæsitum sit an passio Christi fuerit ad salutem nostram necessaria. Secundò, quomodo necessaria, an scilicet sine qua non potuisset haberi libertas humana. Et quoniam in hoc articulo concluditur quòd passio Christi non est sic necessaria (quoniam potuit alio modo humanum genus liberari) ideo consequenter in tertio articulo quæritur an passio Christi fuerit cõuenientius medium ad libertatem humanam, quàm aliquis alius modus possibilis.

3. di. 20. artic. 4. q. 1. Et opusc. 3. ca. 17.

¶In corpore articuli est vna distinctio bimembris cum duabus conclusionibus iuxta duo membra. Distinctio est: Possibile vel impossibile dupliciter vel absolutè, vel ex suppositione. Prima conclusio est: Alio modo quàm per passionẽ Christi hominem liberari fuit possibile simpliciter. Probatur: quia nõ est impossibile apud Deum omne verbũ. Secũda conclusio est. Alio modo, quàm per passionem Christi, hominem liberari, fuit impossibile supposita præsciẽtia & diffinitione Dei facta. Probatur: quia impossibile est diffinitionem & præscientiam Dei falli.

¶Super Quæstionis quadragesimæsextæ Articulum tertium.

Titulus monstrat euacuatam iam esse distinctionẽ factam in primo articulo de necessario. Nam illorum duorũ modorum ibi indiscussorum (scilicet necessarium sine quo nullo modo potest haberi finis, & sine quo non ita conuenienter) primum in secundo articulo discussum est, vt patuit in illo: reliquũ autem in præsenti articulo discutitur. Cõparatur siquidem in hoc titulo passio Christi ad quodcunque aliud medium possibile pro libertate humana, secundum conuenientiam: an scilicet ipsa passio Christi sit conuenientius medium, quàm alia. Ex quo enim conclusum fuit, quòd non est mediũ necessarium sine quo nõ oportebat discutere, an sit mediũ necessariũ propter melius: quod nunc fit. Et scito, quòd quemadmodum articulus secundus motus est simpliciter & absolutè de medio alio possibili ad talem finẽ, & nõ præsupposita diffinitione Dei de medio hoc, scilicet passionis Christi: & propterea responsum est cum distinctione, ita hic quoque inter media ad talem finem possibilia simpliciter & absolutè, quæritur quod eorum sit conuenientius. Et est quasi quærere rationes, quare tale medium, scilicet passionis Christi, sit potius præelectum ad talẽ finem (scilicet liberationis humanæ) quàm quodcunque aliud medium Deo possibile. Dixi autem, quasi: quia hic nõ discutitur diuinæ voluntatis ratio, sed ratio seu proportio & conueniẽtia maior medij ad finem.

¶In corpore vnica conclusio: Modus liberationis humanæ per passionem Christi est conuenientior, quàm per solam Dei voluntatem. Probatur: Tantò modus aliquis est conuenientior, quantò per ipsum plura concurrunt expedientia ad finem illum, sed per modum istum multa concurrunt, quæ non concurrerẽt, si per

3. di. 18. art. 6. q. 3. cor. Et disp. 10. arti. 4. q. 2. Et quodl. 2. art. 2.

si per solam Dei voluntaté liberaremur: ergo. Probatur minor ex quaque clatis in litera.

Annot. Vbi nota quòd alij modi liberationis humanæ aut essent per creaturam aliquam, aut per solam Dei voluntatem. Et si quidem per aliquam creaturam mediam liberaremur, clare & euidenter constat quòd remotius fuisset mediū ab efficacia perducendi ad finé, quàm passio Christi: quoniam est passio suppositi diuini efficacissimi ad omnia, & quia hoc erat per se euidens, derelictum est ab Autore. Si verò esset per solam Dei voluntatem, expeditius quidem fuisset, vtpote sola voluntate Dei concurrente. sed non suauis tótque bonis fultus fuisset modus liberandi hominem: vt patet ex tot bonis in litera positis. Et propterea Autor comparauit modum passionis Christi ad modum ex sola Dei volūtate, tanquam præ se ferentem aliquid difficultatis.

Annot. ¶Circa rationes redditus in litera maioris conuenientiæ ad liberandum genus humanum per Christi passionem, aduerte, quòd ad duo capita primario vniuersæ reduci videntur, vel ad suauitatem dispositionis, vel ad humanam dignitaté. Nam duci nos in salutem ex commendata Dei charitate & exemplo Christi, & merito & pretiositate, & huiusmodi, ad suauem spectat dispositionem nostræ consequendæ salutis: quòd autem homo seipsum saluet, redimat, pro se pugnet, mereatur, vincat, satisfaciat, triumphet, regnet, iudicet, & huiusmodi, ad nostram spectat dignitatem, vt facile patet dilatando.

¶In responsione ad secundū circa illud Chrysostomi, Sed & si absq; morte corpus alicubi deposuisset: aduerte, quòd si, vt sonat, sumitur, nō videtur intelligibile: quoniam sine morte corpus non deponitur: nam si occultaretur à sensibus nostris, non propterea esset depositum, sed occultatum. Et propterea non de morte, vt est separatio animæ à corpore, sed de morte, vt est resolutio corporis terminata ad separationem animæ à corpore, intelligo: quoniā de huiusmodi morte præloquutus est, dicens inconueniens fuisse, si ægrotauisset corpus eius, & in conspectu omniū solueretur, quasi diceret, quòd tam si naturali resolutione obijsset, quàm si miraculosè ex diuina potestate absque præuia dissolutione, subitò separasset animam à corpore, alicubi deponens.

Christi. Natura enim in sua operatione imitatur opus diuinum, vtpote à Deo mota & regulata. Sed natura non facit per duo quod per vnum potest facere. Cùm ergo Deus potuerit hominem liberare sola propria voluntate, non videtur cōueniens fuisse, quòd ad liberationem humani generis Christi passio adderetur.

¶Præterea, Ea quæ fiunt per naturam, conuenientius fiunt, quàm ea quæ fiūt per violentiam: quia violentia est quædam excisio seu casus ab eo quod est secūdum naturam: vt dicitur in lib. 3. de Cælo. Sed passio Christi mortem violentam induxit. ergo conuenientius fuisset, vt Christus naturali morte moriendo, hominem liberaret, quàm quòd pateretur.

¶Præterea, Conuenientissimum videtur, quòd ille qui violenter & iniustè detinet, per superioris potentiam spolietur. vnde Isa. 52. dicit, Gratis venundati estis, & sine argento redimemini. Sed diabolus nullum ius in homine habebat: quem per fraudem deceperat, & per quandam violentiam seruituti subiectum detinebat. Ergo videtur conuenientissimum fuisse, quòd Christus diabolum per solam potentiam spoliaret absque sua passione.

¶SED CONTRA est quod August. dicit 13. de Trin. Sanandæ nostræ miseriæ cōuenientior modus alius nō fuit, quàm per Christi passionem.

CONCLVSIO.

¶Conuenientius fuit hominem liberari per passionem Christi, cùm maiora & potiora bona per eam consecuti fuerimus, quàm per Dei voluntatem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd tantò aliquis modus conuenientior est ad assequendum finem, quantò per ipsum plura concurrunt, quæ sūnt expediētia fini. Per hoc autem, quòd homo per Christi passionem est liberatus, multa cōcurrerunt ad salutem hominis pertinētia præter liberationem à peccato. Primò enim per hoc homo cognoscit, quantùm Deus hominem diligat, & per hoc prouocatur ad eum diligendum, in quo perfectio humanæ salutis consistit. Vnde Apost. dicit Rom. 5. Commendat suā charitatem Deus in nobis: quoniā cùm inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est. Secundò, quia per hoc dedit nobis exēplum obedientiæ, humilitatis, constantię, iustitiæ, & cęterarū virtutū in passione Christi ostēsarum: quæ sunt necessariæ ad humanam salutē. Vnde dicitur primæ Pet. 2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplū, vt sequamini vestigia eius. Tertiò, quia Christus per passionem suam non solùm hominē à peccato liberauit, sed etiam gratiam iustificantem & gloriā beatitudinis ei promeruit, vt infrà dicetur. Quartò, quia per hoc est homini inducta maior necessitas, se immunem à peccato conseruandi, qui se sanguine Christi redemptum cogitat à peccato: secundum illud primæ Cor. 6. Empti enim estis pretio magno: glorificate & portate Deū in corpore vestro. Quintò, quia hoc ad maiorem dignitatem hominis cessit: vt sicut homo victus fuerat & deceptus à diabolo, ita etiam homo esset qui diabolum vinceret: & sicut homo mortem meruit, ita homo moriendo, mortem superaret, vnde dicitur primæ ad Corinth. 5. Deo gratia, qui dedit nobis victoriam per Iesum Christum. Et ideo conuenientius fuit, quòd per passionem Christi liberaremur, quàm per solam Dei voluntatem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd natura etiam vt aliquid conuenientius faciat, plura ad vnum assumit, sicut duos oculos ad videndum. Et idem patet in alijs.

¶Ad secundum dicēdum, quòd sicut Chrysosto. dicit, Christus non sui mortem, quam non habebat, cùm sit vita: sed hominum mortem venerat consumpturus. Vnde non propria morte corpus deposuit, sed ab hominibus illatam sustinuit. Sed etsi ægrotauisset corpus eius, & in conspectu omnium solueretur, inconueniens erat eum, qui sanaret aliorum languores, habere proprium corpus affectum languoribus. Sed & si absque morte corpus alicubi seorsum deposuisset, ac deinde se offerret, non crederetur ei de resurrectione differenti. Quomodo enim pateret Christi in morte victoria, nisi coram omnibus eam patiens, per incorruptionem corporis probasset extinctam?

¶Ad tertium dicendum, quòd licet diabolus iniustè inuaserit hominem: tamen homo propter peccatum, iustè erat sub seruitute diaboli derelictus à Deo. Et ideo conueniens fuit, vt per iustitiam homo à seruitute diaboli liberaretur, Christo satisfaciente pro ipso per suam passionem. Fuit etiam hoc conueniens ad vincendam superbiam diaboli, qui est desertor iustitiæ, & amator potentiæ, vt Christus diabolum vinceret, & hominem liberaret, non per solam potentiam deitatis, sed etiam per iustitiam & humilitatem passionis, vt Augustin. dicit 13. de Trinitate.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm Christus pati debuerit in cruce.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non debuerit pati in cruce. Veritas enim debet respondere figuræ. Sed in figura Christi præcesserunt omnia sacrificia veteris Testamenti, in quibus animalia gladio necabantur, & postmodum igni cremabantur. Ergo videtur quòd Christus non debuerit pati in cruce, sed magis gladio vel igne.

3. dist. 21. art. 4. q. 2. ad 1. Et 4. contra gen. c. 55. ad 17. & 18. Et 2. quæst. lib. q. 1. art. 2. Et opusc. 3. c. 235.

¶Præterea, Damascen. dicit quòd Christus non debuerit assumere detrectabiles passiones. Sed mors crucis videtur fuisse maximè detrectabilis & ignominiosa. vnde dicitur Sapient. 2. Morte turpissima condemnemus eum. Ergo videtur quòd Christus non debuerit pati mortem crucis.

¶Præterea, De Christo dicitur, Benedictus qui venit in nomine Domini, vt patet Matthæ. 21. Sed mors crucis erat mors maledictionis, secundum illud Deutero. 21. Maledictus est à Deo, qui pendet in ligno. Ergo videtur quòd non fuerit conueniens Christum crucifigi.

¶SED CONTRA est quod dicitur Philip. 2. Factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.

CONCLVSIO.

¶Congruum fuit, vt is, qui pro omnium salute moriturus aduenerit, & pro peccato primi hominis satisfacturus, non aliam, quàm mortem crucis pateretur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd conuenientissimum fuit Christum pati mortem crucis. Primò quidem propter exemplum virtutis. Dicit enim Aug. in lib. 83. quæst. sapientia Dei hominem ad exemplū, quo rectè viueremus, suscepit. Pertinet autē ad vitam rectā, ea, quæ non sunt metuēda, nō metuere. Sunt autem homines, qui quamuis mortem ipsam non timeant, genus tamen mortis horrescūt. Vt ergo nullum genus mortis rectè viuenti homini metuendum esset, illius hominis cruce ostendendum fuit: nihil enim erat inter omnia genera mortis, illo genere execrabilius & formidabilius. Secundò, quia hoc genus mortis maximè

ipsum, inconueniens fuisset.

¶Super Quæstionis quadragesimasexta Articulum quartum.

Comment. Titulus clarus. ¶In corpore vna conclusio: Conuenientissimum fuit, Christum pati mortem crucis. Probatur in litera rationibus septem: quibus potest addi octaua, quòd ideo mortem crucis elegit, vt vsque ad vltimum, quatuor sensuum (scilicet visus, auditus, olfactus, & gustus, ac linguæ) officio vti liberè posset, & ad cumulum passionis, videndo, audiendo, odorando, gustandóque contraria, ignominiosa, &c. & ad consummanda mysteria, quæ verbis in cruce dictis expleuit, & commendando Matrem, & Latronem exaudiendo, & cætera.

Annot. ¶In responsione ad tertium memento quòd maledictus à Deo quilibet est, cui mali aliquid à Deo infertur: quia enim ipse dixit, & facta sunt, sicut benedicere alicui Deum, est benefacere illi: ita Deum maledicere alicui, est illi malum facere. Et quia Deus propter scelus populi sui percussit Christum, multa mala pœnæ & specialiter malum pœnæ ignominiosissimæ crucis intulit illi, ideo maledixit Christo, dum illi malum fecit & propterea Christus sicut & omnia patiens in cruce, maledictus à Deo dicitur.

maxime conueniens erat satisfactioni pro peccato primi parẽtis: quod fuit ex eo quod contra mandatum Dei, pomum ligni vetiti sumpsit. Et ideo cõueniens fuit, quod Christus ad satisfaciendum pro illo peccato seipsum pateretur ligno affigi, quasi restituẽs quod Adam sustulerat: secũdum illud Psal. Quæ nõ rapui, tunc exoluebam. Vnde Augustin. dicit in quodam sermone de passione, Contempsit Adam præceptum, accipiens ex arbore pomum, sed quicquid Adã perdidit, Christus in cruce inuenit. Tertia ratio est, quia (vt Chrysost. dicit in sermone de passione) in excelso ligno, & non sub tecto passus est, vt etiam ipsius aeris natura mundetur, sed & ipsa terra simile beneficium sentiebat decurrentis de latere sanguinis stillatione mundata. Et super illud Ioan. tertio, Oportet exaltari Filium hominis, dicit, Exaltari audiens suspensionem intelligas in altum, vt sanctificaret aerem, qui sanctificauerat terram ambulando in ea.

Quarta ratio est: quia per hoc quod in alto moritur, ascensum nobis parat in cælum, vt Chrysost. dicit. Et inde est, quod ipse dicit Ioan. 12. Ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Quinta ratio est, quia hoc competit vniuersali saluationi totius mundi. Vnde Gregor. Nice. dicit, quòd figura crucis à medio contactu * in quatuor extrema partita, significat virtutem & prouidentiam eius, qui in ea pependit, vbique diffusam. Chrysost. etiam dicit quòd in cruce expansis manibus moritur, vt altera manu veterem populum, altera, eos qui ex Gentibus sunt, trahat. Sexta ratio est: quia per hoc genus mortis diuersæ virtutes designantur. Vnde August. dicit in lib. de gratia vete. & noui Testamenti, Non frustra tale genus mortis elegit, vt latitudinis & altitudinis & longitudinis & profunditatis, de quibus Apostolus loquitur, magister existeret. Nam latitudo est in eo ligno quod transuersum desuper figitur. hoc ad bona opera pertinet: quia ibi extenduntur manus. Longitudo in eo quod ab ipso ligno vsque ad terram conspicuum est: ibi enim quodam modo statur, * id est persistitur & perseueratur, quod longanimitati tribuitur. Altitudo est in ea ligni parte, quę ab illa quæ transuersum figitur, sursum versus relinquitur, hoc est ad caput crucifixi: quia bene sperãtium superna expectatio est. Iam verò illud ex ligno quod fixum occultatur, vnde totum illud exurgit, profunditatem significat gratuitæ gratiæ. Et sicut August. super Ioan. dicit, Lignum, in quo fixa erant membra patientis, etiam cathedra fuit magistri docentis. Septima ratio est: quia hoc genus mortis plurimis figuris respondet. Vt enim Augustin. dicit in sermone de passione, de diluuio aquarum, humanum genus arca lignea liberauit. De Aegypto Dei populo recedente, Moyses mare virga diuisit, & Pharaonem prostrauit, & populum Dei redemit. Idem Moyses lignum in aqua misit, & amaram aquam in dulcedinem commutauit. Ex lignea virga de spirituali petra salutaris vnda profertur. Et vt Amalec vinceretur, circa virgam Moyses expansis manibus extenditur. Et lex Dei, arcæ Testamenti creditur ligneæ. Vt his omnibus ad lignum crucis, quasi per quosdam gradus veniatur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd altare holocaustorum, in quo sacrificia animalium offerebantur, erat factum de lignis, vt habetur Exod. 26. & quantum ad hoc veritas respondet figuræ. Non autem oportet quòd quãtum ad omnia: quia iam non esset similitudo, sed veritas, vt Damasce. dicit in 3. lib. Specialiter tamen, vt Chrysost. dicit, non caput ei amputatur, vt Ioanni, neque sectus est, vt Isaias. vt corpus integrum & indiuisibile morti seruet, & non fiat occasio volentibus Ecclesiam diuidere. Loco autem materialis ignis, fuit in holocausto Christi, ignis charitatis.

¶Ad secundum dicendum, quòd Christus detractibiles passiones assumere renuit, quæ pertinebant ad defectum scientiæ vel gratiæ aut etiam virtutis. Non autem illas, quæ pertinent ad iniuriam ab exteriori illatam, quinimò, vt dicitur Hebræ. 12. sustinuit crucem, confusione contempta.

¶Ad tertium dicendum, quòd (sicut August. dicit 14. contra Faustum) peccatum maledictum est, & per consequens mors & mortalitas ex peccato prouenients. Caro autem Christi mortalis fuit, similitudinem habens carnis peccati; & propter hoc Moyses eam nominat maledictum: sicut & Apostolus nominat eam peccatum: dicens secundæ ad Corinth. 5. Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, scilicet propter pœnam peccati. Nec ideo maior inuidia est: quia dixit, Maledictus est à Deo, nisi enim Deus peccatum odisset, non ad eam suscipiendam atque tollendam filium suum mitteret. Confitere ergo maledictum suscepisse pro nobis, quem confiteris mortuum esse pro nobis. Vnde ad Galat. 3. dicitur, Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

ARTICVLVS V.

¶Vtrum Christus omnes passiones sustinuerit.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus omnes passiones sustinuerit. Dicit enim Hilar. 10. de Trin. Vnigenitus Dei ad peragendum mortis suæ sacramentum, consummasse se omne humanarum genus passionum testatur, cùm inclinato capite emisit spiritum. Videtur ergo quòd omnes passiones humanas sustinuerit. *Infrà q. 48. ar. 1.*

¶Præterea, Isa. 52. dicitur, Ecce intelliget seruus meus, & exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde, sicut obstupuerunt super eum multi, sic inglorius erit inter viros aspectus eius & forma eius inter filios hominum. Sed Christus est exaltatus secundum hoc quòd habuit omnem gratiam & omnem scientiam, pro quo super eum multi admirantes obstupuerunt. Ergo videtur quod inglorius fuerit, sustinendo omnem passionem humanam.

¶Præterea, Passio Christi ordinata est ad liberationem hominis à peccato, vt suprà dictum est. Sed Christus venit liberare homines ab omni genere peccatorum. ergo debuit pati omne genus passionum.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 19. quòd milites primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus est cum eo: ad Iesum autem cùm venissent, non fregerunt eius crura. Non ergo passus est omnem humanam passionem.

CONCLVSIO.

¶Passus est Christus omnes passiones humanas, non quidem secundum speciem, sed secundum genus, vt totum humanum etiam ex hoc liberasse genus diceretur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd passiones humanæ possunt considerari dupliciter. Vno modo quantum ad speciem, & sic non oportuit Christum pati omnem passionem, quia multæ passionum species sibijnuicem contrariantur, sicut combustio in igne & submersio in aqua. Loquimur enim nunc de passionibus ab extrinseco illatis: quia passiones ab intrinseco causatas (sicut sunt ægritudines corporales) non decuit eum pati, vt suprà dictum est. Sed secundum genus passus est omnem passionem humanam. Quod quidem potest considerari tripliciter. Vno modo ex parte hominum, à quibus passus est. Passus est enim aliquid & à Gentilibus & à Iudæis & à masculis & à fœminis, vt patet de ancillis accusantibus Petrum. Passus est etiam & à principibus & à ministris eorum & popularibus, secundum illud Psalm. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus

¶Super [illegible] Titulum quadragesimæsextæ Articulum quintum.

Annot. Titulus de passio[nibus] corp[orali]bus ab extrinse[co] [illegible] igitur, vt in reperte ad Autor. [illegible] suo genera passionũ. Quæ [illegible] spi[ritu]ales vt de[lecta]tiones, priuatio virtutis, & huiusmodi. Quæ longe fortunis à Christo, quia derogare[nt] perfectioni animæ ipsius. Quæ autem [illegible] tales & hæ sunt [illegible] quædã ab in[trinse]co, [vt æ]gritudines corporales. Et de his nõ est quæstio: quia non decuit Christum infirmitates [illegible] ab intrinseco habere passiones naturales absq. ægri[tudi]ne, vt famẽ, sitim, lassitudinẽ quo ad corpus & tristitiam, timo[rem] & huiusmodi quo ad partem sensitiuã animæ. [Qu]ædam verò ab extrinseco, siue sint [illegible] corporales, vt flagella, c[o]nfossio, & huiusmodi: siue aliqualiter spirituales, vt infamia [illegible] & huiusmodi. Et similiter siue extrinsecè, vt [illegible] & huiusmodi [illegible] intus, vt [illegible] ex sensibus, & obiectis. De his [o]nibus quæ ab extrinseco inferri possunt passio[ni]bus absq. spirituali damno in anima patientis, quæstio est, vt [illegible] verbo dicatur.

Conclu. [illegible] corpore est vna distinctio bimembris cum duabus conclusionibus iuxta ipsa mẽbra distinctionis, in textu articuli explicatis. Distinctio est: Passiones humanæ ab extrinseco possunt considerari dupliciter, vel secund[um] spe[cie]s vel secundum genus. Prima conclusio. Nõ oportuit Christum pati omnem humanam passionẽ secundum spe[cie]. Probatur quia multæ earum sunt cõtrariæ vt patet. Secunda conclusio est: Christus passus est omnem humanã passionẽ secund[um] genus. Probatur tripliciter. & ex parte generalitatis conditionum agẽtium à quibus & rerum in quibus, & membrorum secundum quæ passus est.

Annot. ¶Aduerte hic primò, quòd Autor summariè pertransit generalitatem passionum Christi: nam si ad amussim dinumerandæ essent omnes conditiones passionum eius & differentiæ earum, humanum ingenium fuerit deficeret. Clarè siquidem liquet, quòd passus est iudicialiter & extraiudicialiter: à iudicio [ecl]esiastico & seculari passus est ob[iect]ione superbiæ, blasphemiæ, seductionis, ambitionis, rebellionis Cæsareæ, vsurpa[tionis] [illegible]. passus est à testibus falsis, & à proprio confessione occasionaliter: passus est

uersus Christum eius. Passus est etiam à familiaribus & notis: sicut patet de Iuda eum prodente, & Petro ipsum negante. Alio modo patet idem ex parte eorum in quibus homo potest pati. Passus est enim Christus in suis amicis, eum deserentibus. In fama, per blasphemias contra eum prolatas. In honore & gloria per irrisiones & contumelias ei illatas. In rebus, per hoc quòd etiam vestibus spoliatus est. In anima per tristitiam, tædium & timorem. In corpore per vulnera & flagella. Tertiò potest considerari quantum ad corporis membra. Passus est enim Christus in capite, pungentium spinarum coronam, in manibus & pedibus fixionẽ clauorum, in facie alapas: & in toto corpore flagella. Fuit etiam passus secundum omnem sensum corporeum. secundum tactum quidẽ, flagellatus & clauis confixus: secundum gustum, felle & aceto potatus: secundum olfactum, in loco fœtido cadauerum mortuorũ (qui dicitur Caluariæ) appensus patibulo: secundũ auditum, lacessitus vocibus blasphemantium & irridentium: secundum visum, videns matrem & discipulum, quem diligebat, flentes.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ verbum illud Hil. est intelligendũ quantum ad omnia genera passionum, nõ autẽ quantum ad omnes species.

¶Ad secundum dicendum, quòd similitudo ibi attenditur, non quantum ad numerum passionum & gratiarũ, sed quantum ad magnitudinem vtriusq;: quia sicut sublimatus est in donis gratiæ super alios, ita deiectus est infra alios per ignominiam passionis.

¶Ad tertium dicendum, quòd secundũ sufficientiam vna minima passio Christi suffecisset ad redimendum genus humanum ab omnibus peccatis: sed secundum conuenientiam, sufficiens fuit quòd pateretur omnia genera passionum, sicut iam dictum est.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm dolor passionis Christi fuerit maior omnibus doloribus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd dolor passionis Christi nõ fuerit maior omnibus alijs doloribus. Dolor enim patiẽtis augetur secundum grauitatem & diuturnitatem passionis. Sed quidam martyres, grauiores passiões & diuturniores sustinuerunt quàm Christus, sicut patet de Laurentio, qui est assatus in craticula: & de Vincentio, cuius carnes sunt vngulis ferreis laceratæ. ergo videtur quòd dolor Christi patientis non fuerit maximus.

¶Præterea, Virtus mentis est mitigatiua doloris, intantum quòd Stoici posuerunt, tristitiam in animum sapientis non cadere, & Arist. posuit quòd virtus moralis medium tenet in passionibus. Sed in Christo fuit perfectissima virtus mentis. ergo videtur quòd in Christo non fuerit maximus dolor.

¶Præterea, Quantò aliquod patiẽs est magis sensibile, tantò maior sequitur dolor passionis. Sed anima est sensibilior, quàm corpus, cùm corpus sentiat ex anima. Adam etiã in statu innocentiæ videtur corpus sensibilius habuisse, quàm Christus, qui assumpsit corpus humanum cum naturalibus defectibus. ergo videtur quòd dolor animæ patientis in purgatorio vel in inferno, vel etiam dolor Adę, si passus fuisset, maior fuisset quàm dolor passionis Christi.

¶Præterea, Maioris boni amissio causat maiorem dolorem. Sed peccator peccando amittit maius bonũ, quàm Christus patiendo: quia vita gratiæ est melior quàm vita naturæ. Christus etiam qui amisit vitã, post triduum resurrecturus, minus aliquid amisisse videtur, quàm illi qui amittunt vitam permansuri in morte. Ergo videtur q̃ dolor Christi non fuerit maximus dolorum.

¶Præterea, Innocẽtia patiẽtis diminuit dolorem passionis. Sed Christus innocẽter est passus, secundum illud Hiere. 11. Ego autem quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam. ergo videtur quòd dolor passionis Christi non fuerit maximus.

¶Preterea, In his quę Christi sunt, nihil fuit superfluũ. Sed minimus dolor Christi suffecisset ad finẽ salutis humanę: habuisset enim infinitã virtutẽ ex persona diuina. Ergo superfluũ fuisset assumere maximũ dolorem.

¶SED CONTRA est q̃d Thren. 1. dicitur ex persona Christi, Attendite, & videte, si est dolor sicut dolor meus.

CONCLVSIO.

¶Dolores, quos Christus passus est, omnes excesserunt dolores, quos homines pati possunt in hac vita.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictũ est, cùm de defectibus assumptis à Christo ageretur, in Christo patiente fuit verus dolor, & sensibilis, qui causatur ex corporali nociuo: & dolor interior qui causatur ex apprehensione alicuius nocumenti, qui tristitia dicitur. Vterque autem dolor in Christo fuit maximus inter dolores præsentis vitæ, quod quidẽ contigit propter quatuor. Primò quidem, propter causas doloris. nam doloris sensibilis causa fuit læsio corporalis, quæ acerbitatem habuit, tum propter generalitatem passionis, de qua dictũ est, tum etiam ex genere passionis: quia mors confixorũ in cruce est acerbissima: quia configuntur in locis neruosis & maximè sensibilibus, scilicet in manibus & pedibus, & ipsum pondus corporis pendentis continuè auget dolorem, & cum hoc etiã est doloris diuturnitas: quia non statim moriuntur, sicut hi qui gladio interficiuntur. Doloris autem interioris causa fuit primò quidẽ omnia peccata humani generis, pro quibus satisfaciebat patiendo, vnde ea quasi sibi ascribit dicens in Psal. Verba delictorum meorum. secundò, specialiter casus Iudæorum & aliorũ in eius morte delinquentium, & præcipuè discipulorum, qui scãdalum passi sunt in Christi passione. tertiò, etiam amissio vitæ corporalis, quæ naturaliter est horribilis humanæ naturæ. Secũdò potest magnitudo doloris eius cõsiderari ex perceptibilitate patiẽtis, & secundũ animam & secundũ corpus. Nã & secundũ corpus erat optimè cõplexionatus, cùm corpus eius fuerit formatũ miraculosè operatiõe Spũs sancti, sicut & alia, quæ per miracula facta sunt, fuerũt alijs potiora (vt Chrys. dicit de vino, in quod Christus aquã cõuertit in nuptijs) & ideo in eo maximè viguit sensus tactus: ex cuius perceptione sequtur dolor. Anima etiã secundũ vires interiores, efficacissimè apprehẽdit omnes causas tristitiæ. Tertiò magnitudo doloris Christi patiẽtis potest considerari ex doloris & tristitiæ puritate. Nã in alijs patiẽtibus mitigatur tristitia interior, & etiã dolor exterior, ex aliqua consideratione rationis, per quandã deriuationẽ seu redundãtiã à superioribus viribus ad inferiores. Quod in Christo patiente nõ fuit: quia vnicuiq; viriũ, permisit agere q̃d est sibi propriũ, sicut Dam. dicit. Quartò potest cõsiderari magnitudo doloris Christi patiẽtis, ex hoc q̃ passio illa & dolor à Christo fuerũt assumpta voluntariè, propter finẽ liberatiõis hominũ à peccato. Et ideo tantã quãtitatẽ doloris assumpsit, quæ esset proportionata magnitudini fructus, qui inde sequebatur. Ex his igitur omnibus causis simul cõsideratis, manifestè apparet, q̃ dolor Christi fuerit maximus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ratio illa procedit ex vno tantùm prædictorum, scilicet ex læsione corporali, quæ est causa sensibilis doloris. Sed ex alijs causis multò magis dolor Christi patientis augetur, vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd virtus moralis aliter mitigat tristitiam interiorem, & aliter exteriorem dolorem sensibilem. Tristitiam enim interiorem diminuit directè, in ea medium constituendo,

vt malus, & vt stultus, passus est à viris temporalis secundum legem Dei (vtpote non introeuntibus in Prætorium, & vacantibus operibus misericordiæ assuetiter) & à sceleratis passus est & simpliciter, & cõparatiuè ad Barabam. Et breuiter ad pelagus passionum harum contemplatio ingressum dans oops semper adiiciat.

Annot. ¶Aduerte secũdò, q̃ ad literam Christus generalitatem passionũ suscepit, vt vniuersum quo ad mala deificaret. Ita q̃ sicut verbũ diuinum suscipiẽdo humanam naturã, assumpsit quodammodo totum vniuersum quo ad bona (pro quanto in homine omnes creaturæ quodãmodo inueniuntur: vt in principio huius libri declarauimus) ita suscipiẽdo mala hominum in generalitate suarum passionũ, deificauit totũ vniuersum, quo ad mala: in malo enim hominis omnia mala quodã modo inueniuntur. In cuius signum etiã malo culpæ carnẽ suam in patribus subiacere voluit, vt de massa peccatrice corpus sumens, malum culpæ etiam quodãmodo deificaret: vt omnino impletum cõspiciamus q̃ sic Deus dilexit mundũ, & secũdum bona & secundum mala, vt filium suum vnigenitũ daret. Prodest autẽ malorũ huiusmodi tanta dignitas humano generi valde: quoniam malorum incursus post Adæ peccatum ineuitabilis est, & necessarius in via virtutis ambulantibus ad cælestem patriam. Naturaliter autẽ exosa, fugibilia tristiaque sunt mala. & propterea asta diuinaque dicitur via vita. Sed vbi assumpta à verbo Dei in propria persona, mala sunt deificata proculdubio sũt: & inde reddita sunt desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum, quã nõ habentur, & dulciora super mel & fauum, quum habẽtur: vt gesta martyrum testantur, dicentium. Hoc est q̃d semper optaui. has epulas ego semper optaui videor mihi q̃ super roseos flores incedam, &c. Et hinc virtutis via patiendo mala facta est humano generi amabilis, desiderabilis atque delectabilis secundum seipsam. sed animalis homo non percipit quę Dei sunt: palato enim non sano pœna est panis, qui sano est suauis: & oculis ægris odiosa lux, quæ puris est amabilis.

3. dist. 15. q. 2. art. 3. q. 3. Et opus. 3. c. 238. & 239.

¶Super Quæstionis quadragesimæsexta Articulum sextum.

Comment. TItulus, vt sonat, intelligẽdus est. ¶In corpore duo.

Primò ostenduntur duo dolores in Christo. exterior scilicet, & interior. Secundò respondetur quæsito vnica conclusione: Vterq. dolor in Christo fuit maximus super omnes præsentis vitæ. Probatur ex quatuor simul iunctis, scilicet ex causis, ex patiente, ex puritate doloris, & ex quãtitate proportionata ad finem.

Annot. ¶Vbi videre facilè potes, q̃ in nullo alio dolore humano concurrẽtias, adæquare aut in approprinquare possunt ad hæc. Et de tertio quidẽ & quarto constat, q̃ in alijs locum habere nõ possunt: secũdũ quoque ad perceptionem efficacissimam omniũ causarum tristitiæ, procul etiam ab alijs est. in primo quoque duo sunt inaccessibilia, scilicet tristitia ex omnibus peccatis humani generis, & amissio corporalis vitæ diuinæ personæ & tam excellẽtis animæ.

stituendo, sicut in propria materia. Medium autē in passionibus virtus moralis cōstituit (vt in Secunda parte habitū est) nō secundū quantitatem rei, sed secundū quantitatem proportionis, vt scilicet passio non excedat regulā rationis. Et quia Stoici reputabant, q̄ nulla tristitia esset ad aliquid vtilis: ideo credebant quòd totaliter à ratione discorda ret, & per cōsequens q̄ totaliter esset sapiē ti vitanda. Sed secundū rei veritatē tristitia aliqua laudabilis est (vt Aug. probat in 14. de Ciui. Dei) quādo scilicet procedit ex sancto amore, vtputa cùm aliquis tristatur de peccatis ꝓpriis vel alienis. Assumitur etiā, vt vtilis ad finē satisfactionis pro peccato: secundum illud Apost. ad Cor. 7. Quæ secūdum Deū est tristitia, pœnitentiam in salute stabilem operatur. Et ideo Christus vt satisfaceret pro peccatis omniū hominū, assumpsit tristitiā, maximam quidē quātitate absoluta: nō tamē excedentē regulam rationis.

Dolorē autē exteriorem sensus, virtus moralis directè nō minuit: quia talis dolor non obedit rationi, sed sequitur corporis naturā. Diminuit tamē ipsum indirectè, per redundantiam à superioribus viribus inferiores, quod in Christo non fuit, vt dictum est.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ dolor animæ separatæ patientis, pertinet ad statum futuræ dānationis, quæ excedit omne malū huius vitæ, sicut Sanctorū gloria excedit omne bonum præsentis vitæ. Vnde cùm dicimus Christi dolorē esse maximū, nō cōparamus ipsum dolori animæ separatæ. Corpus autē Adæ pati nō poterat nisi peccaret, & sic fieret mortale & passibile, & minus doleret patiēs, quàm corpus Christi, propter rationes prædictas. Ex quibus etiam apparet, q̄ etiā si per impossibile ponatur, quòd Adam in statu innocentiæ passus fuisset, minor fuisset dolor eius quàm Christi.

¶ Ad quartum dicendū, quòd Christus non solùm doluit pro amissione vitæ corporalis propriæ, sed etiā pro peccatis omnium aliorum, qui dolor in Christo excessit omnē dolorem cuiuscunq; contriti: tum quia ex maiori sapientia & charitate processit, ex quibus dolor contritionis augetur. tum etiā q̄a pro omnibus peccatis simul doluit: secundū illud Isa. 53. Verè dolores nostros ipse tulit. Vita autē corporalis Christi fuit tantæ dignitatis, & præcipuè propter diuinitatem vnitam, quòd de eius amissione etiā ad horam, magis esset dolendum, quàm de amissione vitæ alterius hominis per quantumcunq; tempus. Vnde & Philosophus dicit 3. Ethic. q̄ virtuosus plus diligit vitam suam, quantò scit eam esse meliorē, & tamen eam exponit propter bonum virtutis. Et similiter Christus vitam suam maximè dilectam, exposuit propter bonum charitatis, secundum illud Hiere. 12. Dedi dilectam animam meam in manibus inimicorum eius.

¶ Ad quintum dicendum, q̄ innocentia patientis minuit dolorem passionis quantum ad numerum: quia cùm nocens patitur, dolet non solùm de pœna, sed etiam de culpa: innocens autem solùm de pœna. Qui tamen dolor in eo augetur ex innocentia, inquantum apprehendit nocumentum illatum, vt magis indebitum. Vnde etiam & alij magis sunt reprehensibiles, si ei non compatiūtur, secundum illud Isa. 57. Iustus autem perit, & non est qui recogitet in corde suo.

¶ Ad sextū dicendū, q̄ Christus voluit genus humanū à peccatis liberare nō sola potestate, sed iustitia. Et ideo nō solùm attēdit quantam virtutem dolor eius haberet ex diuinitate vnita, sed etiam quātum dolor eius sufficeret secundum humanam naturam ad tantam satisfactionem.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm Christus passus fuerit secundum totam animam.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non fuerit passus secundū totam animam. Anima enim patitur patiēte corpore per accidēs, inquantū est corporis actus. Sed anima nō est actus corporis secundum quamlibet partem eius: nam intellectus nullius corporis actus est, vt dicitur in 3. de Anima. Ergo videtur q̄ Christus nō fuerit passus secundum totam animam.

¶ Præterea, Quęlibet potētia animę patitur à suo obiecto. Sed superioris partis rationis obiectū sunt rationes æternæ: quibus inspiciendis & consulendis intenditur, vt Augu. dicit 12. de Tri. Ex rationibus autem æternis nullū potuit Christus pati nocumentū, cùm in nullo ei cōtrarientur. Ergo videtur q̄ non fuerit passus secundum totam animam.

¶ Præterea, Quando passio sensibilis vsque ad rationem pertingit, tunc dicitur cōpleta passio, quæ in Christo non fuit, sed solùm propassio, vt Hiero. dicit. Vnde & Diony. dicit in Epist. ad Ioannem Euangelistam, q̄ passiones sibi illatas patiebatur secundum iudicare solùm. Non ergo videtur q̄ Christus secundum totam animam pateretur.

¶ Præterea, Passio dolorē causat. Sed in intellectu speculatiuo non est dolor: quia delectationi, quæ est ab eo quod est considerare, nulla tristitia opponitur, vt Philosophus dicit in 1. Topic. Ergo videtur q̄ Christus non pateretur secundum totā animam.

¶ SED CONTRA est quod in Psal. dicitur ex persona Christi, Repleta est malis anima mea. Glossa, nō vitijs, sed doloribus, quibus anima carni compatitur, vel malis, scilicet pereuntis populi compatiendo. Non autē fuisset anima eius his malis repleta, si nō secundū totam animā passus esset. Ergo Christus est secūdū totam animam passus.

CONCLVSIO.

¶ Cum tota essentia animæ coniungatur corpori, existens tota in toto & tota in qualibet corporis parte, patiente corpore passus fuit Christus secundum totam animam, & secundum omnes suas inferiores potentias, non autem secundum rationem ex parte obiecti, quod fuit illi ratio delectationis & gaudij, passus fuit autem secundum omnes potentias vt radicantur in essentia animæ.

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ totū dicitur respectu partiū. partes autē animæ dicūtur potētiæ eius. Sic ergo dicitur anima tota pati, inquantū patitur scdm suā essentiā, vel inquātū secundū omnes suas potentias patitur. Sed cōsiderandum est, q̄ aliqua potentia

¶ Super Quæstionis quadragesimæsextæ Articulum septimum

[illegible] Titulus in corpore articuli clarificatur.

¶ In corpore duo sunt. primo distinguitur quot sensibus potest intelligi quæstio ista. secundo respondetur quæsito. Distinctio ponitur duplex, prima de tota, scilicet vel ratione essentiæ vel potentiarum. Secunda est ratione potentiarū dupliciter vel secundū actus earum, vel ex parte subiecti. Ex quibus consurgunt tres quæstiones: sensus primus est, an anima secundum totam essentiam passa fuerit. secundus est, an anima secundum omnium potentiarum passiones proprias passa fuerit: tertius, an anima secundum omnes potentias ex parte subiecti passa fuerit.

¶ Prima conclusio est: Anima Christi tota secundum essentiam passa est. Probatur. Tota essentia animæ coniungitur corpori ergo patiēte corpore, & disposito ad separationem ab anima, tota anima patiebatur. Antecedens probatur quia est tota in toto, & tota in qualibet parte. Nota hic, quòd non dicit Autor quòd anima Christi tota secūdum essentiam doluit, sed dicit q̄ passa est dolere cuius importat actum animalis appetitus. pati autem commune nobis est. Vnde argumenta Scoti in tertio Sent. dist. 15. contra opinionē dicentē Christi animā secūdū essentiā doluisse, non sunt contra doctrinam hanc, nisi vltimū, scilicet in separatione animæ à corpore anima fuit facta impassibilis: ergo. Ad hoc enim dicitur, quod aliud est loqui de separatione animæ, & aliud de separato esse. nam licet anima in separato esse fuerit impassibilis: quandiu tamē in separatione fuit, passibilis erat, & patiebatur dū separaretur. quia abiiciebatur à naturali suo statu quo perficiebat corpus. Vnde in litera dicitur, Corpore patiente & disposito ad separationem, tota essentia animæ patiebatur.

¶ Secunda cōclusio est: Anima Christi secundū omnes potentias inferiores patiebatur passionibus propriis illarū potētiarum. Probatur: quia in singulis viribus inferioribus, quæ circa temporalia versantur, inueniebatur aliquid quod erat causa doloris, vt patet ex art. 5.

¶ Tertia conclusio est: Ratio superior non patiebatur in Christo ex parte sui obiecti. Probatur. quia Deus erat causa animæ Christi non doloris, sed delectationis & gaudij.

¶ Nunc ratio superior in Christo passa fuerit per proprium actum.

Quæstio. ¶ Circa hanc conclusionem dubium occurrit ex Scoto in 3. sen. distin. 15. probante quòd ratio superior in Christo per proprium actum doluit de passione Christi. Tum quia passio erat contra naturalem appetitum ipsius rationis superioris. Tum quia erat contra conditionatam velle eiusdem. Quicquid autem nobis nolentibus vel naturali voluntatis commodi, vel conditionato velle accidit, sufficiens causa tristitiæ est. vt patet de miseria quo ad primum, & de proiectione mercis in mare quo ad secundū. Amplius, Christus tristatus est de peccatis hominum, vt sunt offensæ Dei: sed hoc spectat ad rationem superiorem: quia hæc tristitia est secundum Deum, est secundum rationes æternas consultas, quæ sunt secundum Augu. 12. de Tri. obiectum rationis superioris. ergo.

¶ Ad euidentiam huius scito quòd cum secundum August. de Ciuita. Dei ca. 15. tristitia sit de his quæ nobis nolentibus accidunt, & nostrum nolle quadrupliciter inueniatur, vel per actum elicitum, vt si nolo visitari: vel per naturalem contrarietatem ad voluntatem secundum se, vt nolumus miseriam: vel per naturalem contrarietatem ad voluntatem colligatam appetitui sensitiuo, vt nolumus vel: vel per conditionatum actum voluntatis, puta nolleitatem, vt nollemus proiicere merces in mare, quas tamen proiicimus: puta iuxta Scotum in loco dicto quodlibet istorum nolle, sufficienter causare tristitiam in voluntate, si contra huiusmodi nolle eueniat nobis aliquid sic nolitum.

Minus autem verum inuenitur hoc dictum, si perpenderimus quòd Beata maria potuit sic nolita euenire, qui tamen tristari non possunt. Volumus enim cuiusque patris in patria est, quòd secundum se nollet filium damnari (vt patet: quia ista nolleitas est secundum amorem naturalem ad filium, & quia in damnatis remanet: vt patet de diuite, qui petiit ne fratres damnarentur) & tamen Beatus nō tristatur, si filius damnatur. Et simile est de iniuriis, quæ fiunt Sanctis circa eorum corpora: sunt enim contra naturalem voluntatem eorum, & tamen non tristantur. Quocirca distinguendū est de nolle, q̄d siue naturale, siue cōditionatū sit, dupliciter sumi potest. Vel absolute, hoc est quasi est ex parte voluntaria seu boni volita aut mali nolita, & taliter nolle non sufficit ad causandam tristitiam: vt ex dictis exemplis patet, & amplius patebit. Alio modo sumitur nolle secundum præsentē statū volentis seu nolentis, hoc est q̄ siue sit naturale, siue cōditionatum, insit illud nolle secūdū præsentē statum, quē actu habet ille qui dicitur nolle: & sic nolle, siue sit naturale, siue conditionatum,

3 dis. 15. q. 2. art. 1 q. 3. et artic. 3. q. 2. Et veri. q. 26. ar. 3. ad 1. & ar. 8. & 9. Et quol. 7. art. 5. Et opus. 3. c. 235.

potentia animæ potest pati dupliciter. Vno modo passione propria, quæ quidem est, secundum quod patitur a suo obiecto, sicut si visus patiatur ex superabundantia visibili. Alio modo aliqua potentia patitur passione subiecti, super quod fundatur, sicut visus patitur patiente sensu tactus in oculo, super quem fundatur visus: puta cùm oculus pungitur, aut etiam distemperatur per calorem. Sic igitur dicendum est, quòd si intelligamus totam animam ratione suæ essentiæ, sic manifestum est totam animam Christi passam esse. Nam tota essentia animæ coniungitur corpori, ita quòd tota est in toto, & tota in qualibet parte eius, & ideo corpore patiente, & disposito ad separationem ab anima, tota anima patiebatur. Si verò intelligamus totam animam secundum omnes potentias eius sic loquendo de passionibus proprijs potentiarum, patiebatur quidem secundum omnes vires inferiores: quia in singulis viribus inferioribus animæ, quæ circa temporalia operantur, inueniebatur aliquid quod erat causa doloris Christi: sicut ex supradictis patet. Sed secundum hoc superior ratio non patiebatur in Christo ex parte sui obiecti, scilicet Dei: qui non erat animæ Christi causa doloris, sed delectationis & gaudij. Secundum autem illum modum passionis, quo potentia aliqua dicitur pati ex parte sui subiecti, sic omnes potentiæ animæ Christi patiebantur: omnes enim potentiæ animæ radicantur in essentia eius, ad quam peruenit passio, passo corpore, cuius est actus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet intellectus, secundum quod est potentia quædam, non sit corporis actus: essentia tamen animæ est corporis actus, in qua radicatur potentia intellectiua, vt in Prima parte habitum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd illa ratio procedit de passione quæ est ex parte proprij obiecti: secundum quam superior ratio in Christo passa non fuit.

¶Ad tertium dicendum, quòd dolor tunc dicitur esse passio perfecta, per quam anima perturbatur, quando passio sensitiuæ partis pertingit vsque ad immutandam rationem à rectitudine sui actus, vt scilicet sequatur passionem, & non habeat liberum arbitrium super eam. Sic autem passio sensitiuæ partis non peruenit in Christo vsque ad rationem, sed ex parte subiecti, sicut dictum est.

¶Ad quartum dicendum, quod intellectus speculatiuus non potest habere dolorem vel tristitiam ex parte sui obiecti, quod est verum absolutè consideratum: quod est perfectio eius. Potest tamen ad ipsum pertingere dolor vel causa doloris per modum iam dictum.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrùm tota anima Christi in passione frueretur fruitione beata.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd anima Christi in articulo illius passionis non tota frueretur fruitione beata. Impossibile est enim simul dolere & gaudere, cùm dolor & gaudium sint contraria. Sed anima Christi tota patiebatur dolorem in tempore passionis: vt suprà habitum est. Non ergo poterat esse vt tota frueretur.

¶Præterea, Philosophus dicit in septimo Ethico. quòd tristitia si sit vehemens, non solùm impedit delectationem contrariam, sed quamcunque, & econuerso. Dolor autem passionis Christi fuit maximus (vt ostensum est) & similiter delectatio fruitionis est maxima: vt in principio Secundæ partis habitum est. Non ergo potuit esse quod anima Christi tota simul pateretur & frueretur.

¶Præterea, Fruitio beata est secundum cognitionem & amorem diuinorum, vt patet per Augustinum primo de doctrina christiana. Sed non omnes vires animæ attingunt ad cognoscendum & amandum Deum. Non ergo tota anima Christi fruebatur.

¶SED CONTRA est quod Damascen. dicit in 3. lib. quòd diuinitas Christi permisit carni agere & pati quę propria. Ergo pari ratione cùm proprium esset animæ, inquantum erat beata, quòd frueretur, passio eius fruitionem non impediebat.

CONCLVSIO.

¶Quamquam tota anima Christi per essentiam Deo frueretur in passione, non tamen secundum omnes suas potestates, sed solum superior in illo rationis pars proprio actu beatorum fruitione fruebatur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est prius, tota anima potest intelligi & secundum essentiam, & secundum omnes eius potentias. Si autem intelligatur secundum essentiam, sic tota anima fruebatur, inquantum est subiectum superioris partis animæ, cuius est frui diuinitate: vt sicut passio ratione essentiæ attribuitur superiori parti animæ: ita econuerso fruitio ratione superioris partis animæ attribuatur essentiæ. Si verò accipiamus totam animam ratione omnium potentiarum eius, sic non tota anima fruebatur, nec directè quidem: quia fruitio non potest esse actus cuiuslibet partis animæ, nec per redundantiam gloriæ: quia dum Christus erat viator, non fiebat redundantia gloriæ à superiori parte in inferiorem nec ab anima in corpus. Sed quia nec econuerso superior pars animæ impediebatur circa id quod est sibi proprium, per inferiorem, consequens est quòd superior pars animę perfectè fruebatur Christo patiente.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gaudium fruitionis non contrariatur directè dolori passionis: quia non sunt de eodem. nihil autem prohibet contraria eidem inesse non secundum idem. Et sic gaudium fruitionis potest pertinere ad superiorem partem rationis per proprium actum, dolor autem passionis secundum suum subiectum. Ad essentiam verò animæ pertinet dolor passionis ex parte corporis, cuius est forma: gaudium verò fruitionis ex parte potentiæ, cui subijcitur.

¶Ad secundum dicendum, quòd verbum illud Philosophi habet veritatem ratione redundantiæ, quo naturaliter fit ab vna potentia animæ in aliam. Sed hoc in Christo non fuit, vt suprà dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de totalitate animæ quantum ad eius potentias.

ARTICVLVS IX.

¶Vtrùm Christus fuerit conuenienti tēpore passus.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non fuerit conuenienti tempore passus. Passio enim Christi figurabatur per immolationem agni Paschalis, vnde &

---

naturā sufficit ad causandam tristitiam. Quod vt clarius fiat, dicamus exemplariter differentiā inter voluntatē beati patris & nō beati, pater siquidē iustus viator respectu miseriæ filij præscitæ, habet nolle & naturale & conditionatū: nō solum ita quòd voluntas paterna secundū se absolutè sumpta contrariatur miseriæ filij, & nollet filij damnationem seclusō diuinæ iustitiæ ordine, sed etiam ita quòd secundū præsentem statum in quo est, ex amore naturali esset in actu nolendi conditionatū, dicendo Pater si possibile est, transeat calix iste. Idem autem pater beatus non habet amplius amorē illum paternū, vt cōponet sibi cum eo in actum nolleitatis respectu miseriæ filij: alioquin non esset beatus quoniam aliquid vellet quod nō haberet: sed in omnibus conformē diuinæ voluntati suum velle. Et hinc fit, vt dānatio filij eueniens, tristitiā ingerat patri viatori, & nō patri beato. Conuenientia siquidem similis secundū voluntatem absolutā, & similiter secundū nolleitatē absolutā in patre viatore & beato. & differētia inuenta secundū voluntatem in tali statu, restatque quòd nō sufficit ad tristitiam voluntas naturalis aut conditionata absolutè, sed oportet quòd sit secundū præsentem statum: propterea enim tristor, prouiciendo merces, quia secūdū præsentem statū habeo nolleitatem perdēdi illas. & ecōtra propterea beati de nullo contristantur: quia de nullo contrario euenturo habēt nolleitatem in illo statu. Et in proposito ideo Christus dominus beatus secundum portionē superiorem non tristabatur de sua passione: quia secūdum illam nec nolleitatem illius habebat: sed tanquam beatus illam nullo modo refutabat. Vnde patet falsum esse quòd rationi superiori Christi, vt natura, contrariabatur passio Christi: quoniā pars illa secundū illū statum nō habuit aliquid aduersi. Et similiter falsum est, quòd habuerit nolleitatem mortis eadē ratione, qua scilicet beata erat. Verumtamen iuxta Sco. hinc hac, ictco quòd ipse ratione superiore vi[illegible] ... proinde [illegible] scilicet & volūtate respectu quorumcunque, secūdum ordinē tamen ad æterna & ideo quo ad quæstionē de ratione superiori & inferiori, in æquiuoco cum eo laborare. Sed quo ad nolitionem causantem tristitiam, nō est æquiuocatio: quoniam siue in superiori, siue in inferiori portione oportet adesse nolitā secundū præ-

3. dist. 15. q. 2. art. 3. q. 2. et verit. quæst. 10. artic. 11. ad 3. & q. 26. artic. 9. & 10. Et quol. 1. q. 2. ar. 11. 2. cor. Et opus. 3. c. 238. & 239.

sentem statū, & nō sufficit nolitū secundū displicentiam ad voluntatē absolutè: vt declaratū est. Veruntamen ad singula obiecta respondendo dicitur, quòd nō est cōtra naturalem inclinationē superioris appetitus beati passio Christi, & similiter nec cōtra velle cōditionatū illius, & similiter nec cōtra eundem quamuis colligatū corpori quia nō habuit locum redundantia in Christo.

¶Ad illud de contritione peccatorum nostrorum dicitur quòd dolor ille est rationis inferioris: quoniā obiectū talis actus est aliquid tēporale, scilicet offensa Dei. Nec obstat quòd secundū rationes æternas fit hæc tristitia: quoniam ratio inferior regulatur a ratione superiori, & ab illa sumit principia secūdum enim obiecta, scilicet tēporale vel æternū, distinguuntur ratio superior & inferior. vt in Prima parte quæ. 79. art. 9. habes.

¶Quarta conclusio est: Omnes potētiæ animæ Christi patiebantur ex parte subiecti. Probatur: quia oēs radicantur in essentia eius, quę patiebatur. quia actus corporis patientis erat.

¶Super Quæstionis quadragesimasexta Articulum octauum.

Titulus clarus ex præcedente & in corpore.

¶ a corpore distinctio reperitur posita in præcedenti articulo de totalitate animæ. Deinde respondetur quæsito tribus conclusionibus. Prima est: Anima Christi tota secundum essentiā fruebatur. Probatur: quia tota essentia est subiectum portionis superioris, quæ fruebatur. Et declaratur à simili præcedentis articuli: vt sicut portio superior dicta est pati propter essentiam patientem, ita econtra essentia fruitur ratione partis superioris fruentis. Comment.

¶Secunda cōclusio est: Anima Christi totalitate potentiarum non tota fruebatur. Probatur: quia nec directè, quia non quælibet pars animæ capax est fruitionis: nec per redundantiam quia in Christo quamdiu fuit viator, non erat redundantia.

¶Tertia conclusio est: Superior pars animæ proprio actu fruebatur Christo patiente. Probatur: quia non impediebatur à cętera sibi fruitione per inferiorem partem patientem.

¶Super Quæstionis quadragesimasexta Articulum nonum. Inf. art. 10. cor.

Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio: Christus est cōuenienti tempore Comment.

pore passus. Probatur duplicher. Primò: Passio Christi subiecta erat eius volũtati: ergo. Probatur consequentia, quia voluntas Christi regebatur diuina sapientia suauiter omnia disponente, secundò autoritate Aug.

Annot. ¶In responsione ad primum nota quòd moderni Latini adhuc nõ quiescunt circa quotum Lunæ diem, quando Christus mortuus est. Adduntque super argumẽta Græcorum, sanctitatem diei quintidecimi: nam quintadecima luna illius mẽsis erat celebris, ita quod nihil operis erat licitum in ea, exceptis his quæ ad vescendum sunt, vt patet Exo. 12. constat autem in illa feria 6 qua Christ⁹ passus est, licita fuisse opera, quæ in festis fuissent illicita: vt patet tum ex operibus Iudæorũ, qui illo die iudiciales actus in Christũ exercuerunt, tum ex actibus Ioseph & Nicodemi, qui sepelierunt Christum, quòd non fuisse licitum sabbato, patet ex eo, quòd propter parasceuem festinata sepultura est (vt Augu. notauit) & ex eo quòd mulieres sanctæ sabbato se continuerũt ab officio circa Christum sepultum. Vnde volunt verba Ioan. Euangelistæ. Erat autem parasceue Paschæ, ad literã intelligi quòd erat vigilia Paschæ.

¶Ad euidentiam huius considerandũ est, quòd nõ solùm certa incertis preponẽda sunt, sed etiam certis ea quæ ambigua videntur, interpretãda sunt, & nõ econtra. Quocirca certitudo scripta à tribus Euangelistis Matth. Marco, & Luca de primo die azymorum, qui quintadecima luna est (quod scilicet fuit dies Veneris, in qua Christus passus est) debet præponi incertis, hoc est variè exponibilibus verbis Ioãnis Euãgelistæ: non quoad veritatẽ & falsitatẽ (quia omnia sũt vera) sed quo ad securitatẽ sensus literalis. Verba siquidẽ illorũ nõ possunt exponi ad literam, nisi intelligendo diẽ illũ Veneris fuisse lunã quintamdecimã. quia expresse dicunt primum diem azymorũ inchoari vespere præcedente, vocantes diem Iouis ad vesperã, diem azymorũ. Verba autem Ioan. Euangelistæ possunt aliter interpretari, quàm quòd sabbato fuerit quintadecima luna vt patet ex expositione Doctorum. Igitur fatendum est ipsum diẽ Veneris fuisse quintamdecimã lunam. Ecce confirmatur hoc, quia idem Ioan. Euangelista ibidẽ appellat vnũ idẽmque tempus parasceuem Paschæ & Pascha, dicit enim de illo die Veneris, Erat autẽ parasceue

Apost. dicit primæ ad Corint. 5. Pascha nostrũ immolatus est Christus. Sed agnus Paschalis immolabatur decimaquarta die ad vesperam: vt dicitur Exod. 12. Ergo videtur quòd Christus tunc debuerit pati, quod patet esse falsum. nam tunc Pascha cum suis discipulis celebrauit (secũdum illud Mar. 14. primo die azymorum quando Pascha immolabant) sequenti autem die passus fuit.

¶Præterea, Passio Christi dicitur eius exaltatio: secundum illud Ioan. 13. oportet exaltari filium hominis. Ipse autem Christus dicitur sol iustitiæ: vt patet Malach. vlt. Ergo videtur quòd debuerit pati hora sexta, quãdo sol est in sua maxima exaltatione, cuius contrariũ videtur per id qđ dicitur Mar. 15. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eũ.

¶Præterea, Sicut sol in hora sexta maximè exaltatur quolibet die, ita in solstitio æstiuali maximè exaltatur quolibet anno. Debuit ergo magis pati circa tempus solstitij æstiualis, quàm circa tẽpus æquinoctij vernalis.

¶Præterea, Per præsentiam Christi in mũdo, mundus illuminabatur, secundum illud Ioan. 9. Quandiu sum in mundo, lux sum mundi. Conueniens igitur fuisset humanæ saluti, vt diutius in hoc mundo vixisset, ita quòd non pateretur in iuuenili ætate, sed magis in senili.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 13. Sciens Iesus quia venit hora eius, vt transeat de hoc mundo ad Patrem. Et Ioan. 2. dicit, Nondum venit hora mea. Vbi dicit Aug. Vbi tantum fecit quantum sufficere iudicauit: venit hora eius, non necessitatis sed voluntatis. Conuenienti igitur tempore passus est.

CONCLVSIO.

¶Conuenienti tempore Christus passus fuisse dicitur in sacris Spiritus sancti eloquijs.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) passio Christi subiecta erat eius voluntati. Voluntas autẽ eius regebatur diuina sapientia: quæ omnia conuenienter & suauiter disponit, vt dicitur Sapien. 8. Et ideo dicendum est, quòd conuenienti tempore passio Christi celebrata est. Vnde Aug. in lib. Quæstionum vete. & no. Test. dicit, Omnia proprijs locis & temporibus gessit Saluator.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quidam dicunt Christum fuisse passum decimaquarta luna, quando Iudei Pascha immolabant. Vnde & Ioan. 18. dicitur, quòd Iudæi non introierũt prætorium Pilati ipso die passionis, vt non cõtaminarentur, sed vt manducarent Pascha. Vbi Chryso. dicit, quòd tunc Iudæi faciebant Pascha, ipse verò ante vnam diem tradidit Pascha reseruans suam occisionem sextæ feriæ, quando vetus Pascha fiebat. Cui videtur consonare quod dicitur Ioan. 13. quòd ante diem festũ Paschæ Christus facta cœna, pedes discipulorũ lauit. Sed cõtra hoc videtur esse quod dicitur Matth. 26. quòd prima die azymorũ accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes, Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? Ex quo patet, quòd cùm primus dies azymorum dicatur decimus quartus dies mẽsis primi, quãdo agnus immolatur & luna plenissima est (vt Hierony. dicit) constat decimaquarta luna Christum cœnã fecisse, & decimaquinta eum esse passum. Et hoc expressius manifestatur per id quod dicitur Mar. 14. Primo die azymorum, quando Pascha immolabant, &c. & Luc. 22. Venit dies azymorum, in quo necesse erat occidi Pascha.

Et ideo quidam dicũt quòd Christus die conuenienti in decimaquarta luna Pascha cum discipulis suis manducauit, demonstrãs quòd vsque ad vltimum diem non erat contrarius legi, vt Chrysost. dicit super Matth. Sed Iudæi occupati circa procurationem mortis Christi contra legem celebrationem Paschæ in crastinum distulerũt. Et propter hoc de his dicitur, quòd in die passionis Christi noluerunt intrare Prætorium, vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha.

Sed nec istud videtur esse consonum verbis Mar. dicentis, Primo die azymorũ quãdo Pascha immolabant. Simul ergo Christus & Iudæi vetus Pascha celebrauerunt. Et sicut Beda dicit super Mar. licet Christus, qui est Pascha nostrum, sit crucifixus sequenti die, hoc est decimaquinta luna: attamen nocte qua agnus immolabatur, corporis sanguinisque sui discipulis tradẽs mysteria celebranda, & à Iudæis tentus ac ligatus ipsius immolationis, hoc est passionis suæ sacrauit exordium. Cùm aũt dicitur Ioan. 13. Ante diem festum Paschę, intelligitur hoc fuisse decimaquarta luna, quod tunc euenit quinta feria: nam luna existẽte decimaquinta erat dies solennissimus Paschæ apud Iudęos. Et sic eundem diem quem Ioannes nominat ante diem festum Paschæ, propter distinctionem naturalem dierum, Matth. nominat primam diem azymorum: quia secundùm ritum Iudaicæ festiuitatis, solennitas incipiebat à vespera præcedentis diei. Quòd autẽ dicitur, eos comesturos esse Pascha in decimaquinta luna, intelligendũ est quòd ibi Pascha non dicitur agnus Paschalis (qui immolatus fuerat decimaquarta luna) sed dicitur cibus Paschalis, id est azymi panes: quos oportebat comedi à mũdis. Vnde Chrysosto. ibidem aliam expositionem ponit, quòd Pascha potest accipi pro toto festo Iudæorum, quod septem diebus agebatur.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut Augu. dicit in lib. de cons. Euan. hora erat quasi sexta, cùm traditus est Dominus crucifigendus à Pilato: vt Ioan. dicit. Non enim erat plenè sexta, sed quasi sexta, id est peracta quinta, & aliquid etiam de sexta esse cœperat, donec completa sexta, Christo pendente in cruce, tenebræ fierent. Intelligitur autẽ fuisse hora tertia, cùm clamauerunt Iudæi vt Dominus crucifigeretur: & veracissimè demonstratur, tunc eos crucifixisse quando clamauerunt. Ergo ne quisquam cogitationem tanti criminis auersus à Iudæis in milites conuerteret, erat, inquit, hora tertia, & crucifixerunt eum, vt illi eum potius crucifixisse inueniantur, qui hora tertia, vt crucifigeretur, clamauerunt. Quanquã non desunt qui per parasceuẽ, quam Io. cõmemorat, dicens, Erat parasceue hora quasi sexta, horam diei tertiam velint intelligi. Parasceue quippe interpretatur præparatio. Verũ autem Pascha quod in passiõe Domini celebratur, incepit præparari ab hora noctis nona: quãdo scilicet omnes principes Sacerdotũ dixerunt, Reus est mortis. Ab illa ergo noctis hora, vsque ad Christi crucifixionẽ, occurrit hora parasceues, sexta secundũ Ioan. & hora diei tertia secundũ Mar. Quidam tamen dicunt, quòd hæc diuersitas ex peccato scriptoris apud Græcos contingit: nam figuræ, quibus tria & sex repræsentantur, satis sunt propinquæ apud eos.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in lib. de Quæstionibus vet. & no. Testamẽti, sic voluit Dominus passione sua mũdũ redimere & reformare, quẽ creauerat, id est in æquinoctio. Et tunc

Paschæ, & de eodẽ introducit Pilatũ dicentem, Est autẽ vobis consuetudo, vt dimittã vobis vnũ in Pascha. Si enim tam propriè Ioan. Paschæ nomine vtitur, vt isti autumãt, nõ debuit idem tempus dicẽ Pascha & parasceue Paschæ quoniam constat quòd tam strictè loquẽdo, aliud est tempus Paschæ & aliud parasceues Paschæ. Vocauit ergo vtrobique Pascha solennitatẽ Paschalem, sicut etiam Luc. Actu. 12. expressè totam solennitatem paschalẽ Pascha vocat, tractans de Petro occidendo, Erant autem dies azymorũ, & subdit, Volens post Pascha producere eum.

¶Ad obiectionẽ nouã ex celebritate festiuitatis illius diei, dicitur quòd quia præceptũ de obseruatiõe illius festi excipiebat spectantia ad præparationẽ ciborum, quæ tamen erant prohibita in sabbato, colligitur fuisse licita illo die, quæ sabbato non licuissent: nam lex sub vna exceptione cõprehendit omnia similia. Et propterea ex hoc ipso quòd in die primo Paschæ poterãt parari necessaria ad cibum, consequens est, quòd etiam licita fuerũt omnia quę occurrens necessitas naturæ & pietatis exegisset: ac per hoc opus sepulturæ, maxima pietatis gratia (vt fuit circa Christum) licitum fuit. Actus verò iudiciales quum non sint inter opera seruilia, prohibitos in veteri lege nescio: legimus enim Petrum captum inter dies azymorum, & propter tempus illud, in quo tamen licebat operari, reseruatus est occasione post Pascha. Verumtamẽ quicquid sit de hoc, sicut Caiphas prudẽs est habitus, consulendo quòd expedit vnũ hominem mori pro populo, facilè potuit dispensare, quia periculum erat in mora, vt actus iudiciales circa Christum licitè se exercere crederent in primo die azymorum præsertim cũ actus hi nõ ex lege, sed statutis eorũ vel consuetudine & reuerentia quadam prohibiti fortè fuerint,

¶Super Quaestionis quadragesimasexta Articulum decimum.

Comment. Titulus clarus. ¶In corpore vna conclusio: Christus in loco conuenienti passus est. Probatur, quia omnia proprijs locis & temporibus gessit: quia omnia loca & tempora in manu eius sunt. ergo, ¶In responsione ad secundũ & tertiũ, aduerte quod ad literam Christus passus est extra portam in loco damnatorum, vt mors sua turpior redderetur, dum in loco publicae ignominiae ac maximè patulo passus est.

¶Super Quaestionis quadragesimasexta Articulũ vndecimũ.

Comment. Titulus clarus. ¶In corpore vna distinctio cũ duabus conclusionibus. Distinctio est: Alia ratione secundum intentionem Iudaeorum, & alia secundum diuinam electionem Christus inter latrones crucifixus est. ¶Prima conclusio: Christus crucifixus est inter latrones secundum intentionem Iudaeorũ, vt crederetur esse malus inter malos punit⁹. hoc est conuenienter quidẽ ad malam eorum intentionem, quia medium consonũ fini malo, sed inconuenienter quantum ad euentum: quia oppositum euenit, dum Christi crux adoratur, & ab illorum crucibus sic discernitur, & verè totum oppositum euenit. Putauerunt Iudaei confundere crucẽ Christi cum crucibus impiorum, dũ simul cum impijs crucifixus, sicut alij pertransiret: sed euenit vt Christi crux fulgeret, ita quòd etiam aliis memorabiles, quamuis non venerabiles, redderet, vt experientia testatur. Secunda conclusio: Christus secundum Dei ordinationem inter latrones conuenienter crucifixus est. Probatur quadrupliciter. Omnia clara sunt.

Suprà q. 35. ar. 7. ad 1. & infrà q. 83. ar. 3. ad 1. Et opusc. 60. c. 18. col. 2.

Et tunc dies super nocte increscit: quia per passionem Saluatoris à tenebris ad lucem perducimur. Et quia perfecta illuminatio erit in secundo aduẽtu Christi: ideo tempus secundi aduentus aestati comparatur. Matt. 24. vbi dicitur, Cùm ramus eius iam tener fuerit & folia nata, scitis quia propè est aestas, ita & vos cùm videritis haec omnia: scitote quia propè est & in ianuis. Et tunc etiã erit maxima Christi exaltatio.

¶Ad quartum dicendum, quòd Christus in iuuenili aetate pati voluit propter tria. Primò quidem, vt ex hoc magis suam dilectionem commendaret, quòd vitam suam pro nobis dedit, quãdo erat in perfectissimo statu. Secundò, quia non conueniebat vt in eo appareret naturae diminutio, sicut nec morbus, vt suprà dictum est. Tertiò, vt in iuuenili aetate moriens & resurgens, futuram resurgentium qualitatem in seipso Christus praemonstraret. Vnde dicitur Ephe. 4. Donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi.

ARTICVLVS X.

¶Vtrùm Christus fuerit conuenienti loco passus.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd non conuenienti loco Christus passus fuerit. Christus enim passus est secũdum carnem humanam, quae quidem concepta fuit ex virgine in Nazareth, & nata in Bethleem. Ergo videtur quòd non in Hierusalem, sed in Nazareth vel in Bethleem pati debuerit.

¶Praeterea, Veritas debet respondere figurae. Sed passio Christi figurabatur per sacrificia veteris legis. Sed huiusmodi sacrificia offerebantur in templo. Ergo videtur quòd & Christus in templo pati debuerit, & nõ extra portam ciuitatis.

¶Praeterea, Medicina debet morbo respondere. Sed passio Christi fuit medicina contra peccatum Adae. Adam autem non fuit sepultus in Hierusalem sed in Hebron, dicitur enim Iosue 14. Nomen Hebron antea vocabatur Cariath-arbe, Adam maximus ibi in terra * Enachim situs est. Ergo videtur Christus in Hebron, & non in Hierusalem, pati debuerit.

** Aliàs inter.*

¶SED CONTRA est quod dicitur Lucae 13. Non capit prophetam perire extra Hierusalem. Sed Christus fuit propheta. Conuenienter ergo passus est in Hierusalem.

CONCLVSIO.

¶Sicut Christus conuenienti tempore, ita & conuenienti loco, extra ciuitatem in Caluaria monte passus fuisse dicitur.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut dicitur in lib. 83. Quaestionum, omnia proprijs locis & temporibus gessit Saluator: quia sicut omnia tempora sunt in manu eius, ita etiam omnia loca. Et ideo sicut conuenienti tempore Christus passus est, ita etiam conuenienti loco.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus conuenientissimè in Hierusalem passus est. Primò quidem: quia Hierusalem erat locus à Deo electus, ad sacrificia sibi offerẽda. Quae quidem figuralia sacrificia figurabant Christi passionem, quod est verum sacrificium, secundum illud Ephes. 5. Tradidit semetipsum hostiam & oblationem in odorem suauitatis. Vnde Beda dicit in quadam homilia, quòd appropinquante hora passionis, Dominus appropinquare voluit loco passionis, scilicet in Hierusalem, quò peruenit ante sex dies Paschę, sicut agnus Paschalis ante sex dies Paschę, id est decima luna secundum praeceptum legis ad locum immolationis ducebatur. Secundò: quia virtus passionis eius ad totum mundum diffundenda erat, in medio terrae habitabilis pati voluit, id est in Hierusalem. Vnde dicitur in Psalm. Deus autem rex noster, ante secula operatus est salutem in medio terrae, id est in Hierusalem: quae dicitur esse vmbilicus terrae. Tertiò: quia hoc maximè conueniebat humilitati eius: vt scilicet sicut turpissimum genus mortis elegit, ita etiã ad eius humilitatem pertinuit, quòd in loco tam celebri confusionem pati non recusauit. Vnde Leo Papa dicit in quodam sermone Epiphaniae, Qui serui susceperat formam, Bethleem praeelegit natiuitati, Hierusalem passioni. Quartò, vt ostenderet à principibus populi Iudaeorum exortam esse iniquitatem occidentium ipsum: & ideo in Hierusalem, vbi principes morabantur, voluit pati. Vnde dicitur Actuum quarto, Conuenerunt in ista ciuitate aduersus sanctum puerum tuum Iesum, quem vnxisti, Herodes & Pontius Pilatus cum Gentibus & populis Israel.

¶Ad secundum dicendum, quòd Christo non in templo aut in ciuitate, sed extra portam passus est propter tria. Primò quidem, vt veritas responderet figurae: nam vitulus & hircus, qui solennissimo sacrificio ad expiationem totius multitudinis offerebantur, extra castra comburebantur: vt praecipitur Leuit. 16. Vnde dicitur Hebrae. 13. Quorum animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra castra: propter quod & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Secundò, vt per hoc daret nobis exemplum exeundi à mundana conuersatione. Vnde ibidem subditur, Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium eius portantes. Tertiò, vt Chrysosto. in sermo. de passio. dicit, Noluit Dominus pati sub tecto, non in templo Iudaico, ne Iudaei subtraherent sacrificium salutare, ne putares pro illa tantùm plebe oblatum. Et ideo foras ciuitatem, foras muros, vt scias sacrificium esse commune, quod totius terrae est oblatio, quod communis est purificatio.

¶Ad tertium dicendum, quòd (sicut Hierony. dicit super Matthaeum) Quidam exposuit Caluariae locum, in quo sepultus est Adam, & ideo sic appellatum: quia ibi antiqui hominis sit conditum caput. Fauorabilis interpretatio & mulcens aurem populi, nec tamen vera. Extra vrbem enim & foras portã, loca sunt in quibus truncantur capita damnatorum, & Caluariae, id est, decollatorum sumpsere nomen.

¶Praeterea autem ibi crucifixus est Iesus, vbi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla martyrij. Adam verò sepultum iuxta Hebron & Arbee in Iesu filij Naue volumine legimus. Magis autem Iesus crucifigendus erat in loco communi damnatorum, quàm iuxta sepulchrum Adae, vt ostenderetur quòd crux Christi non solùm erat in remedium contra peccatum personale ipsius Adae, sed etiam contra peccatum totius mundi.

ARTICVLVS XI.

¶Vtrùm conueniens fuerit Christum cum latronibus crucifigi.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd non fuerit conueniens Christum cum latronibus crucifigi. dicitur enim 2. ad Corinthi. 6. Quae participatio iustitiae cum iniquitate? Sed Christus factus est nobis iustitia à Deo, iniquitas autem pertinet ad latrones. Non ergo fuit conueniens, vt Christus simul cum latronibus crucifigeretur.

¶Praeterea, Super illud Matthae. 26. Si oportuerit me mori tecum, non te negabo, dicit Origenes, Mori cum Iesu pro omnibus moriente, hominum non erat. Et Ambros. dicit super illud Luc. 22. Paratus sum tecum & in carcerem & in mortem ire. passio, inquit, Domini aemulos habet, pares non habet. Multò igitur minus conueniens videtur quòd Christus simul cum latronibus pateretur.

¶Praeterea, Matthae. 27. dicitur, quòd latrones qui crucifixi erant, improperabant ei. Sed Lucae 23. dicitur, quòd vnus eorum, qui crucifixus erat cum Christo, ei dicebat, Memento mei Domine, dum veneris in regnum tuum. Ergo videtur quòd praeter latrones blasphemantes fuerit cum eo crucifixus alius non blasphemans. Et sic videtur inconuenienter ab Euangelistis narratum, quòd Christus fuerit cum latronibus crucifixus.

¶SED CONTRA est quod Isa. 53. fuerat prophetatum: Et cum sceleratis reputatus est.

¶ *Super Quaestionis quadragesima sexta Articulum duodecimum.*

Annot. Titulus quaerit an sit dicendum, Deus passus est ex eo quod Christus passus est: hoc est enim quaerere, si passio Christi sit diuinitati ascribenda.

Comment. ¶ In corpore vna est conclusio: Passio Christi attribuenda est supposito diuino non ratione diuinae, sed humanae naturae. Probatur: Vnio naturae vtriusque facta est in persona, salua vtriusque naturae proprietate: ergo, &c. Et confirmatur autoritate Cyrilli, &c.

¶ *Super Quaestionis quadragesima septima Articulum primum.*

Annot. Titulus occasionem sumpsit ex Euangelio, in quo Christus dicit, Nemo tollit animam meam à me.

Comment. ¶ In corpore articuli vna ponitur distinctio bimembris: iuxta quae membra respondetur quaesito duabus conclusionibus cum corollario. Distinctio est: Causa alicuius duplicitem directè agendo, vel indirectè, scilicet non prohibendo, cùm posset.

¶ Prima conclusio: Christus fuit ab aliis non à seipso occisus directè. Probatur: quia persequutores eius intulerunt intentionem & opere efficaci illi mortem.

¶ Secunda conclusio est: Christus fuit causa mortis suae indirectè, scilicet non prohibendo, quum posset. Probatur haec vltima particula (in qua tota difficultas consistit) scilicet cum posset probatur autem dupliciter. Et ex parte occidentium: quia poterat reprimere vel in voluntate vel potestate. Et ex parte animae suae: quia spiritus eius habebat potestatem conseruandi naturam carnis suae. Probatur: quia et te vaira Verbo, annotante Aug. Corollarium est: Christus dicitur voluntariè mortuus. Probatur: quia non repulit nocumentum à corpore anima, sed voluit corpus succumbere.

¶ *Num anima Christi habuerit potestatem praeseruandi corpus suum à morte.*

Quaestio. ¶ Circa secundam conclusionem dubium occurrit ex Sco. in 3. sententiarum distin. 16 quaestio 2. tenente, quòd anima Christi non habuit potestatem praeseruandi corpus suum à morte, & propterea nô est mortuus voluntariè causaliter, sed affectiuè: quia non fuit indirectè causa mortis suae vt Autor dicit, sed complacuit sibi sua mors: sicut etiam sancti martyres dicuntur voluntariè mori.

4. contra ... cap. 55. ad 14.

CONCLVSIO.

¶ *Congruit vt secundum diuinam ordinationem, Christus cum duobus crucifigeretur latronibus.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, quod Christus inter latrones crucifixus est, alia quidẽ ratione quãtum ad intentionẽ Iudæorũ, alia verò quãtum ad Dei ordinationẽ. Quantum enim ad intentionẽ Iudæorum, duos latrones vtrinque crucifixerũt (sicut dicit Chryso.) vt eorũ suspitionis fieret particeps. Sed nõ ita euenit: nam de illis nihil dicitur. Huius autẽ vbique crux honoratur: Reges diademata deponẽtes, assumunt crucẽ in purpureis, in diadematibus, in armis, in mensa sacrata vbique terrarũ crux emicat. Quãtum verò ad Dei ordinationẽ, Christus cum latronibus crucifixus est: quia vt Hiero. dicit super Matth. Sicut pro nobis maledictum crucis factus est Christus, sic pro omniũ salute inter noxios quasi noxius crucifigitur.

Secundò, vt dicit Leo papa in sermone de passione, duo latrones vnus ad dextram & alius ad sinistrã crucifiguntur: vt in ipsa patibuli specie mõstraretur illa quę in iudicio ipsius, omniũ hominũ facienda est discretio. Et Alcui. dicit super Ioan. Ipsa crux, si attendas, tribunal fuit: in medio enim iudice cõstituto, vnus qui credidit, liberatus, alius qui insultauit, damnatus est: iam significabat quod facturus est de viuis & mortuis, alios positurus ad dextrã, alios verò ad sinistrã.

Tertiò secundũ Hilariũ duo latrones lævæ ac dextræ affigũtur, omnẽ humani generis vniuersitatẽ vocari ad sacramẽtũ passionis Domini ostẽdẽtes. Sed quia per diuersitatẽ fideliũ ac infideliũ, fit omniũ secundum dextrã sinistrámque diuisio, vnus ex duobus ad dextrã eius situs, fidei iustificatione saluatur. Quartò, quia vt Beda dicit sup. Mar. latrones, qui cũ Domino crucifixi sunt, significant eos, qui sub fide & confessione Christi vel agonẽ martyrij, vel qualibet arctioris disciplinæ instituta subeunt. Sed qui hoc pro æterna gloria gerunt, dextri latronis fide designãtur: qui verò humanę laudis intuitu, sinistri latronis mentẽ imitãtur & actus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod sicut Christus debitũ mortis nõ habuit, sed mortẽ voluntariè subijt, vt sua virtute vinceret mortẽ: ita etiã nõ habuit meritũ, vt cũ latronibus poneretur, sed voluit cũ iniquis deputari, vt sua virtute iniquitatẽ destrueret. Vnde Chrys. dicit super Ioan. quod latronẽ in cruce conuertere, & in paradisum inducere, nõ minus fuit, quàm concutere petras.

¶ Ad secundum dicendum, quod nõ conueniebat, vt cũ Christo aliquis alius pateretur ex eadem causa. Vnde Origen. ibidem subdit, Omnes fuerant in peccatis, & omnes opus habebant, vt pro eis alius moreretur, non ipsi pro alijs.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut August. dicit in lib. de consensu Euangelistarũ, possumus intelligere Matth. posuisse pluralem numerum pro singulari: cùm dixit, latrones improperabant ei. Vel potest dici secũdum Hiero. quod primùm vterque blasphemauerit, deinde visis signis, vnus eorum crediderit.

ARTICVLVS XII.

¶ *Vtrùm passio Christi sit eius diuinitati attribuenda.*

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd passio Christi sit eius diuinitati attribuenda. Dicitur enim primæ ad

Cor. 2. Si cognouissent, nunquã dominum gloriæ crucifixissent. Sed dominus gloriæ est Christus secundum diuinitatem. ergo passio Christi competit ei secundum diuinitatem.

¶ Præterea, Principium salutis humanæ est ipsa diuinitas secũdum illud Psalm. Salus autem iustorum à Domino. Si ergo passio Christi ad eius diuinitatem nõ pertineret, videtur quòd non posset nobis esse fructifera.

¶ Præterea, Iudæi puniti sunt pro peccato occisionis Christi, tanquã homicidæ ipsius Dei: quod magnitudo pœnæ demonstrat. Hoc autem nõ esset si passio ad diuinitatẽ non pertineret. ergo passio Christi ad diuinitatem eius pertinuit.

¶ SED CONTRA est quod Athanasius dicit in Epistola ad Epictetũ, Natura Deus manens verbum est impassibile. Sed impassibile non potest pati. Passio ergo Christi non pertinebat ad eius diuinitatem.

CONCLVSIO.

¶ *Attinet Christi passio ad diuina natura suppositum non diuina, sed humana natura ratione, qua passibilis fuerat.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod (sicut suprà dictum est) vnio humanæ naturæ & diuinæ facta est in persona & hypostasi & supposito, manẽte tamẽ distinctione naturarum: vt scilicet sit eadem persona & hypostasis diuinæ & humanæ naturæ, salua tamẽ vtriusque naturæ proprietate. Et ideo (sicut suprà dictum est) supposito diuinæ naturæ attribuenda est passio, non ratione diuinæ naturę, quæ est impassibilis, sed ratione humanæ naturæ. Vnde in Epistola synodali Cyrillus dicit, Si quis non confitetur Dei verbum passum carne, & crucifixum carne, anathema sit. Pertinet ergo passio Christi ad suppositũ diuinæ naturæ ratione naturæ passibilis assumptæ, non autem ratione diuinæ naturæ impassibilis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Dominus gloriæ dicitur crucifixus, nõ secundum quòd est dominus gloriæ: sed secundum quòd erat homo passibilis.

¶ Ad secundum dicendum, quod (sicut dicitur in quodam sermone Ephesini concilij) mors Christi tanquàm facta mors Dei, scilicet per vnionem in persona, destruxit mortem: quoniam Deus & homo erat qui patiebatur. Non enim natura Dei læsa est, sed humana, neque mutatione sua succedunt passiones.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut subditur ibidem, nõ purum hominem crucifixerunt Iudæi, sed Deo intulerunt præsumptiones. Pone enim principem loqui per verbum, & hoc formari per literas in charta aliqua, & dirigi ciuitatibus, & aliquis inobediẽs, chartam disrumpat, ad mortis sententiam deducetur: non tanquam chartam disrumpens, sed tanquam verbum imperiale disrumpens. Non ergo securus sit Iudæus, tanquam purum hominem crucifigens: quod enim videbat, quasi charta erat: quod autem in ea celabatur, imperiale verbum erat natum ex natura, non prolatum per linguam.

QVAESTIO QVADRAGESIMA septima de causa efficiente Passionis Christi.

DEINDE considerandum est de causa efficiente passionis Christi.

¶ Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primò, vtrùm Christus fuerit ab alijs occisus, vel à seipso.

¶ Secundò, ex quo motiuo seipsum passioni tradiderit.

¶ Tertiò, vtrùm Pater tradiderit eum ad patiendum.

¶ Quartò, vtrùm fuerit conueniens, vt per manus Gentium pateretur, vel potius à Iudæis.

¶ Quintò, vtrùm occisores eius eum cognouerint.

¶ Sextò, de peccato eorum qui Christum occiderunt.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm Christus fuerit ab alio occisus, an à seipso.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod Christus non fuerit ab alio occisus, sed à seipso. Dicit enim ipse Ioan. 10. Nemo tollit animam meã à me, sed ego pono eam. Ille autem dicitur aliquem occidere, qui animam eius tollit. Non est ergo Christus ab alijs occisus, sed à seipso.

¶ Præterea, Illi qui ab alijs occiduntur, paulatim debilitata

Infrà, q. 50 arti. 1. ad 2. & q. 51. art. 4. cor. Et opusc. 3. c. 237. & 238.

natura deficiunt, & maximè hoc apparet in crucifixis: vt enim dicit August. in 4. de Trinita. longa morte cruciabantur ligno suspensi. In Christo autem non hoc accidit: nam clamans voce magna, emisit spiritum: vt dicitur Matt. 27. Non ergo Christus est ab alijs occisus, sed à seipso.

¶ Præterea, Illi qui ab alijs occiduntur, per violentiam moriuntur, & ita non voluntariè: quia violentum opponitur voluntario. Sed August. dicit in 4. de Trini. quòd spiritus Christi non deseruit carnem inuitus, sed quia voluit, quãdo voluit, & quomodo voluit. Non ergo Christus est ab alijs occisus, sed à seipso.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Luc. 18. Postquam flagellauerint, occident eum.

CONCLVSIO.

¶ Christus non à seipso, sed à suis persecutoribus fuit occisus, sua tamen mortis causa fuisse dicitur, non eam prohibendo, cum posset.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd aliquid potest esse causa alicuius effectus dupliciter. Vno modo directè ad illud agendo. Et hoc modo persecutores Christi eum occiderunt, quia sufficientem causam mortis ei intulerunt cum intentione occidendi ipsum & effectu subsequente: quia scilicet ex illa causa est mors subsecuta. Alio modo dicitur aliquis causa alicuius indirectè, scilicet quia nõ impedit cùm impedire possit: sicut si dicatur aliquis alium perfundere, quia non clausit fenestram, per quam imber ingreditur. Et hoc modo ipse Christus fuit causa suæ passionis & mortis: poterat enim suam passionem & mortem impedire. Primò quidem aduersarios reprimendo, vt eum aut non vellent, aut non possent interficere. Secundò, quia spiritus eius habebat potestatem conseruandi naturam carnis suæ, ne à quocunque læsiuo inflicto opprimeretur. Quod quidem habuit anima Christi, quia erat verbo Dei coniuncta in vnitate personæ: vt August. dicit in quarto de Trinit. Quia ergo anima Christi non repulit à proprio corpore nocumentum, sed voluit quòd natura corporalis illi nocumento succumberet, dicitur suam animam posuisse, vel voluntariè mortuus esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cùm dicitur, Nemo tollit animam meam à me, intelligitur, me inuito: quod enim aliquis ab inuito aufert, qui resistere non potest, illud propriè dicitur tolli.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vt Christus ostenderet, quòd passio illa, per violentiam, eius animam non eripiebat, naturam corporalem in sua fortitudine conseruauit, vt etiam in extremis positus voce magna clamaret, quod inter alia miracula mortis eius cõputatur. Vnde dicitur Marci 15. Videns autem Centurio qui ex aduerso stabat, quia sic clamãs expirasset, ait, Verè hic homo filius Dei erat. Fuit etiam & mirabile in Christi morte, quòd velocius mortuus fuit alijs, qui simili passione afficiebantur.

¶ Vnde dicitur Ioan. 19. quòd eorum qui cum Christo crucifixi erant, fregerunt crura, vt citò morerentur: ad Iesum autem cùm venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura. Et Marci 15. dicitur quòd Pilatus mirabatur, si iam obijsset. Sicut enim eius voluntate, natura corporalis conseruata est in suo vigore vsque ad extremum: sic etiam quando voluit, subitò cessit nocumento illato.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Christus simul & violentiam passus est vt moreretur, & tamen voluntariè mortuus fuit: quia violentia corpori eius illata est, quæ tamen tantùm corpori eius præualuit, quantum ipse voluit.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm Christus fuerit ex obedientia mortuus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non fuerit ex obedientia mortuus. Obediẽtia enim respicit præceptum. Sed non legitur Christo fuisse præceptum, quòd ipse pateretur. Non ergo ex obedientia passus fuit.

¶ Præterea, Illud dicitur aliquis ex obedientia facere, quod facit ex necessitate præcepti. Christus autem, non ex necessitate, sed voluntariè passus fuit. Non ergo pas-

¶ Arguit autem ad hoc dupliciter. ex parte quidem corporis: quia corpus Christi erat necessariò passiuum mortis ab illis actiuis, scilicet flagellis, clauis, &c. Ex parte verò animæ: quia si potuisset præseruare corpus ab omni extrinseca violentia, tenebatur se custodire in corpore: ac per hoc non custodiens peccasset. Probatur sequela: quia quilibet homo tenetur se custodire à malis: quia tenetur post Deum & animam diligere proprium corpus ex charitate.

¶ Dubium secũdo occurrit de ratione conclusionis: quoniã nec vnio animæ Christi ad Verbum, manifestat animam Christi habuisse hanc potestatem. Nec auctoritas Augusti ita hoc tradit, vt non possit glossari, quòd intendit de voluntate secundum affectum, & nõ secundum causam. Sicut etiam Autor superius in quæstio 13. arti. 3. ad primum, glossat Damasc. Esuriuit, sitiuit, mortuus est Christus, quia voluit. glossa, voluntate diuina: quæ tamen Autor hic humanæ Christi voluntati tribuit.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, quòd de anima Christi dupliciter loqui possumus, scilicet secundum virtutem naturalem vel gratuitã in ea manentem, quæ scilicet ipsa dicitur potens: & sic anima Christi non poterat præseruare corpus suum à læsiuis, nisi gloriam animæ deriuando in corpus, & reddendo illud impassibile, quod fuisse contra mysterium nostræ redemptionis, & cõtra ordinem Incarnationis, quo ab initio diffinitum est vt anima existẽte gloriosa corpus maneret passibile, suspensa (vt suprà dictum est) redundantia gloriæ in corpus. Discurrendo quippe per omnes gratias infusas manentes in anima Christi, liquidò apparet nullam in ea fuisse potentiam aliam ad præseruandum corpus à læsiuis approximatis. Alio modo loqui possumus de anima Christi vt est instrumentum coniunctum deitatis. & sic, vt superius in quæstio 13. arti. 2. & 3. dixit Autor, potestatem habuit faciendi omnia miracula ordinabilia in finẽ Incarnationis: hoc est omnes mutationes creaturarum præter spectantes ad creationem, & huiusmodi. Et sic loquitur hic Autor de anima Christi: ita quòd intendit quòd anima Christi vt organum Verbi, poterat & voluntates persequentium immutare & potestatem eorum impedire, sicut poterat alia miracula in cælo & in terra facere, & similiter poterat conseruare carnem suam ne læderetur à flagellis, clauis & quibuscũque læsiuis, sicut potuit seruare Petrum super aquas ambulantem, &c. Et huius ratio in secundo dubio redditur.

¶ Ad obiectionem ergo Scoti primam, dicitur quòd peccat secundum non causam vt causam. Concesso si quidem toto argumento, nihil aliud habetur nisi quòd corpus Christi necessariò passiuum est ab extrinsecis conferendo actiua ad passiuum (scilicet corpus & animam) secundum se. Cum his enim stat quòd anima illa vt organum Verbi potuisset, si voluisset, impedire passionem.

¶ Ad secundam dicitur, quòd soluit seipsum: quia ex quo homo plus animã propriam quàm proprium corpus tenetur diligere, constat quòd non peccat, sed bene facit, qui quum possit, non custodit proprium corpus à læsiuis propter salutem animarum: Christus autem pastor bonus fuit, ponens animam, hoc est vitam suam pro ouibus suis.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quod quia à Catholicis acceptatur, quòd anima Christi fuit organum coniunctum verbi Dei, consentaneum rationi est, vt quod singulariter & ineffabiliter assumptum est organum, ad omnia effectum sit organum, ad quæ potest instrumentaliter concurrere. Nam sicut caput est Christus etiam angelorum, & in scientia & gratia & virtutibus prælatus est omnibus, ita etiam potentia instrumentali super omnia sit, quæ possunt diuino organo fieri: omnia enim quæ excellentia sunt & non dedecent Christi animam, sed consonant conditioni eius, credenda sunt inesse illi. Et sic ex vnione animæ Christi ad verbũ, manifestatur rationabiliter potestas hæc (scilicet præseruãdi propriũ corpus à læsiuis) in anima Christi, vt organum est Verbi. Et licet glossari forte possit August. ad plenum tamen sensum ex contextu recipiendum est, & sic tenendus, quicquid glossent alij. Quòd autem Autor diuinæ voluntati ibi tribuerit, quod hic humanæ, non est mirum: quia ipsemet ibi in artic. 3. regulam generalem tradidit interpretandi dicta de potestate instrumentali animæ Christi: scilicet quòd quia instrumentum non propria, sed principalis agentis potestate egit, ideo opera animæ Christi purè organicè, attribuuntur deitati. Et propterea verumque est verum, scilicet quòd Christus esuriuit, sitiuit, mortuus est, quia voluit, voluntate diuina, vt causa principali: & quòd Christus esuriuit, sitiuit, mortuus est voluntate humana, vt causa potente instrumentaliter impedire, & non impediente. Et primò, vt clarius & principalius ab omnibus affirmatur secundum à simplicibus intelligitur in Euangelio traditum, quũ dicitur, Nemo tollit animam meã à me: sed ego pono eam. Hoc verbum nullus martyrum quantumcumque voluntarius ad mortem, potest verè dicere: sed proprium fuit Christo: ergo non sola voluntas complacentiæ, sed causatiua mortis in Christo fuit.

¶ In responsione ad secundum aduerte quòd duplex est modus dicendi de clamore Christi in cruce. Primus est, quòd Christus permittens corpus pati ac debilitari vsque ad mortem, secundum violentiam illati suo corpori tormenti: speciali miraculo fortitudinem ad clamandum effecit. Secundus est, quòd Christus permisit quidem corpus pati, & nihil minuendo de passione miraculosè conseruauit fortitudinem naturæ ad clamandum: ita quòd conseruatio fortitudinis fuit miraculosa: qua conseruatione deficiente, statim passio effectum mortis habuit: clamans enim expirauit. Primus modus facilior est, sed multiplicat miracula: quoniam, vt patet Matt. 27. his Christus clamauit: ac per hoc duobus miraculis opus fuit. Secundus autem modus, quem sequitur Autor in litera, vnico contentus est miraculo, scilicet conseruatione fortitudinis vsque ad extremũ: ex illa enim pluries clamare potuit. Et altior est: quia, vt in litera dicitur, ad hoc Christus conseruauit fortitudinem, vt monstraret, quòd nemo tollit animam suam à corpore suo: sed ipse ponit eam.

Infra q. 48. art. 2. & 3. cor. Et 4. contra g. c. 55. ad 13. et 16. Et opusc. 3. c. 234. Et Ro. 5. l. 2. f. & l. 5. co. 5. f.

¶ In eadem responsione circa celeritatem mortis Christi, quia voluit, considerandum est quòd celeritas illa fuit & naturalis & voluntaria. Nam ex parte corporis naturale fuit, quòd Christus moreretur, antequàm latrones morerentur. Tum quia longè plura passus fuerat: tum quia delicatioris erat cõplexionis: tum quia corpus ieiunijs, vigilijs atque laboribus debilitatum habebat: tum potissimè quia passio eius erat pura, scilicet sine redundantia consolationis: latrones enim consolabantur, alter spe, alter, saltem sua sorte contentus. Ex parte verò deitatis, & animæ instrumentaliter, fuit voluntaria: quia quandiu voluit conseruare fortitudinem patientiæ, fortis fuit: quàm primum autem noluit conseruare, reliquit ipsum corpus sibi: & sic statim ex illatis passionibus directè, à sua verò voluntate indirectè, non prohibendo, quum posset, secuta est mors, non expectata latronum morte.

¶ Super Quæstionis septuagesima septima Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio: Conuenientissimum fuit vt Christus ex obedientia pateretur. Probatur tripliciter. Omnia clara sunt in litera. *Comment.*

¶ Memento colligere ex responsione ad primum & tertium, quòd Christus sua passione adimpleuit legem totam: charitate quidem & obedientia summa omnia præcepta moralia: sacrificio summo sui ipsius, omnia cæremonialia: satisfactione summa totius pœnæ, omnia iudicialia. Et si his iunxeris, quòd in his tribus clauduntur mandata omnia iuris diuini, iuris naturalis, & iuris positiui secundum genus, videbis quòd Christus in sua passione impleuit omnem iustitiam omnis generis æ- *Amot.*

eis &c

tis & precepti.

¶ Super Quaestionis quadragesima septima Articulum tertium.

clement. Titulus clarus. ¶ In corpore vna cõclusio. Deus pater tradidit triplicitur Christum passioni. Probatur: Christus passus est ex obedientia Patris: ergo. Et declaratur conclusio quo ad omnia membra, scilicet ordinationem, inspirationem, non protectionem. Haec enim tria insinuantur ex obediẽtia ordinata: nam obedientia huiusmodi infert in praecipiente institutionẽ, in obediente inspirationem, in exequutore permissionẽ. ¶ In responsione ad primum, nota quòd illa propositio, Innocentem hominem passioni & morti tradere iniustum, est impium & crudele, intelligitur absolutè, & non in ordine ad Deum, cuius sunt vita & mors: qui potest absque impietate & crudelitate innocentem iniustum tradere passioni & morti, sicut potest pro libito talẽ annihilare. Vtitur autem Autor propositione ista, tractando de Deo, vt ostẽdat quòd traditio Christi in mortem ab ipso Deo non est secundum se absolutè iniusta: quia non iniustus, sed voluntarius traditus est in mortem, sponte obediens Deo ad hoc. Decuitque Deum nõ omnipotentia sua vti in traditione huiusmodi, qui disfinierat vinci diabolum non potentia, sed iustitia, & propterea visus est summi dispositione, tradendo Christum voluntarium ad huiusmodi obedientiam.

* Alias prece.

sus est ex obedientia.

¶ Praeterea, Charitas est excellentior virtus, quàm obedientia. Sed Christus legitur ex charitate passus: secundum illud Ephe. 5. Ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Ergo passio Christi magis debet attribui charitati, quàm obedientiae.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Phil. 2. Factus est obediens Patri vsque ad mortem.

CONCLVSIO.

¶ Conuenientissimum fuit vt Christus ex obedientia pateretur, vt humanae reconciliationis perfectum Deo patri exhiberetur sacrificium.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd conuenientissimum fuit, quòd Christus ex obedientia pateretur. Primò quidem, quia hoc conueniebat iustificationi humanae: vt sicut per vnius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita per vnius hominis obedientiam, iusti constituantur multi, vt dicitur Rom. 5. Secundò hoc cõueniens fuit reconciliationi Dei ad homines. Vnde dicitur Rom. 5. Reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, inquantum scilicet ipsa mors Christi fuit quoddam sacrificium acceptissimum Deo: secundum illud Ephe. 5. Tradidit seipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Obedientia verò omnibus sacrificijs anteferfertur: secundum illud primi Reg. 15. Melior est obedientia quàm victimae. Et ideo conueniens fuit, vt sacrificium passionis & mortis Christi ex obedientia procederet. Tertiò hoc conueniens fuit eius victoriae, qua de morte & actore mortis triumphauit. Non enim miles vincere potest, nisi duci obediat, & ita homo Christus victoriam obtinuit* per hoc quòd Deo fuit obediens: secundum illud Prouer. 21. Vir obediens loquitur victorias.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus mandatum accepit à Patre, vt pateretur: dicitur enim Ioan. 10. Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam, & hoc mandatum accepi à Patre meo, scilicet ponendi animam, & sumendi eam. Ex quo (vt Chrysost. dicit) non est intelligendum, quòd prius expectauerit audire, & opus ei fuerit discere: sed voluntarium monstrauit processum, & contrarietatis ad Patrem suspicionem destruxit. Quia tamen in morte Christi lex vetus consummata est (secundum illud quod ipse moriens dixit Ioan. 19. Consummatum est) potest intelligi quòd patiendo, omnia veteris legis praecepta impleuit. Moralia quidem, quae tamen praeceptis charitatis fundantur, impleuit inquãtum passus est, & ex dilectione Patris (secundum illud Ioan. 14. Vt cognoscat mundus quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio, surgite eamus hinc, scilicet ad locum passionis) & etiam ex dilectione proximi: secundum illud Gal. 2. Dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Caeremonialia verò praecepta legis quae ad sacrificia & oblationes praecipuè ordinantur, impleuit Christus sua passione, inquantum omnia antiqua sacrificia, figurae fuerunt illius veri sacrificij, quod Christus obtulit, moriendo pro nobis. Vnde dicitur Colos. 2. Nemo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniae, quae sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi: eo scilicet, quòd Christus comparatur ad illa, sicut corpus ad vmbram. Praecepta verò iudicialia legis quae praecipuè ordinantur ad satisfaciendum iniuriam passis, impleuit Christus sua passione: quoniam (vt in Psalm. dicitur) quae non rapuit exoluit, permittens se ligno affigi, pro pomo, quod de ligno homo rapuerat contra Dei mandatum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obedientia etsi importat necessitatem respectu eius quod praecipitur, tamen importat voluntatem respectu impletionis praecepti, & talis fuit obedientia Christi. Nam ipsa passio & mors secundum se considerata, naturali voluntati repugnabat: volebat tamen Christus Dei voluntatem circa hoc implere: secundum illud Psalm. Vt facerem voluntatem tuam Deus meus volui. Vnde dicebat Matt. 26. Si non potest transire à me calix iste, nisi bibam illum, fiat voluntas tua.

¶ Ad tertium dicendum, quòd eadem ratione Christus passus est ex charitate & obedientia: quia & praecepta charitatis ex obedientia impleuit, & obediens fuit ex dilectione ad patrem praecipientem.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm Deus pater tradiderit Christum passioni.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus pater non tradiderit Christum passioni. Iniquum enim & crudele videtur esse, quòd innocens passioni & morti tradatur. Sed, sicut dicitur Deute. 32. Deus fidelis & absque vlla iniquitate. Ergo Christum innocentem non tradidit passioni & morti. *3. di. 20. ar. 5. q. 1. Et quol. 1. artic. 3 f. & Matth. 26. co. 1.*

¶ Praeterea, Non videtur quòd aliquis à seipso & ab alio morti tradatur. Sed Christus tradidit semetipsum pro nobis: secundum quòd dicitur Isa. 53. Tradidit in mortem animam suam. Non ergo videtur quòd Deus pater eum tradiderit.

¶ Praeterea, Iudas vituperatur ex eo quòd tradidit Christum Iudaeis: secundum illud Ioan. 6. Vnus ex vobis diabolus est: quod dicebat propter Iudam, qui eum erat traditurus. Similiter etiam vituperantur Iudaei, qui eum tradiderunt Pilato: secundum quòd ipse dicit Ioan. 18. Gens tua & Pontifices tui tradiderunt te mihi. Pilatus etiam tradidit ipsum, vt crucifigeretur, vt habetur Ioan. 19. Non est autem participatio iustitiae cum iniquitate, vt dicitur 2. ad Corin. 6. Ergo videtur quòd Deus pater non tradiderit Christum passioni.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Roma. 8. Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum.

CONCLVSIO.

¶ Tradidit Deus pater Christum passioni, praeordinando ipsum pro humani generis liberatione pati, tantámque charitatem illi infundendo vt pati vellet, & ipsum à passione non liberando, sed persequentibus exponendo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) Christus passus est voluntariè ex obedientia Patris. Vnde secundum tria, Deus pater tradidit Christum passioni. Vno quidem modo, secundum quòd sua aeterna voluntate praeordinauit passionem Christi ad humani generis liberationem, secundum illud quod dicitur Isaiae 53. Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum: & iterum, Dominus voluit conterere eum in infirmitate. Secundò, inquantum inspirauit ei voluntatem patiendi pro nobis, infundendo ei charitatem. Vnde ibidem sequitur, Oblatus est, quia voluit. Tertiò, non protegendo eum à passione, sed exponendo persequentibus. Vnde & legitur Matth. 27. quòd pendens in cruce Christus dicebat, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? (quia scilicet potestati persequentium eum exposuit, vt August. dicit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd innocentem hominem passioni & morti tradere contra eius voluntatem, est impium & crudele, sic autem Deus pater Christum non tradidit, sed inspirando ei voluntatem patiendi pro nobis. In quo ostenditur & Dei seueritas, qui peccatum sine poena dimittere noluit (quod signat Apostolus dicens, Proprio filio suo non pepercit) & bonitas eius in eo, quòd cùm homo sufficienter satisfacere non posset per aliquam poenam quam pateretur, ei satisfactorem dedit. Quod signauit Apostolus dicens, Pro nobis omnibus tradidit illum. & Roma. 3. dicit, Quem, scilicet Christum, proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Christus, secundum quòd Deus, tradidit semetipsum in mortem eadem voluntate & actione qua & Pater tradidit eum: sed inquantum homo, tradidit seipsum voluntate à Patre inspirata. Vnde non est contrarietas in hoc, quòd Pater tradidit Christum, & ipse tradidit semetipsum.

¶ Super Quaestionis quadragesima septima Articulum quartum.

Clement. Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio. Conueniens fuit, vt Christi passio à Iudaeis inciperet, & mediantibus ipsis per Gentiles finiretur. Probatur: Conuenientes effectus passionis praefiguratus est in modo ipsius passionis: sed fructus inchoatur in Iudaeis, & per ipsos peruenit ad Gentiles: ergo conueniens modus fuit vt Christi passio à Iudaeis inciperet, & per ipsos à Gentilibus finiretur.

¶ Super Quaestionis quadragesima septima Articulum quintum.

Titulus clarus vt sonat, de hominibus tamē, quia de daemonibus iam dictum est.

Clement. ¶ In corpore vna est distinctio bimembris cum conclusionibus appositis iuxta membra Distinctio est, quòd apud Iudaeos quidam erant maiores, quidam minores. De maioribus tres conclusiones ponitur. Prima est, quòd cognouerunt ipsum esse Messiam. secunda, quòd non cognouerunt ipsum esse Deum. tertia, quòd ignorantia ista non excusauit peccatum eorum. Prima conclusio probatur autoritate, & ratione, quia videbant omnia signa dicta de Messia. secūda probatur autoritate eadem, adiuncta verbo Apostoli, Si cognouissent. Et hae conclusiones cum suis probationibus ab Autore recitantur affectuntur: vt patet in littera.

Tertia autem conclusio ipsius Autoris est. & probatur: quia cum ignorantia erat affectata: quia videbant testimonia deitatis Christi sufficientia, sed ipsi ex prauo affectu peruertebant illa, & doctrinam abijciebant, nolentes credere. Probatur Ioan. 15. &c.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd licet testimonia deitatis Christi essent secundum se sufficientia ad causandam fidem valdè certam vel coactam hominibus, qui praesentes fuerunt testimonijs illis scilicet miraculorum sic factorum ad cōfirmationem doctrinae, qua dicebat se Deum. Tamen gratia vnionis personalis non erat vsquequaq. clara, tam hominibus quàm daemonibus, antequam mysterium hoc fuisset apertum, nam etsi sciebatur, quòd Messias erat Deus & filius Dei, non tamē intelligebatur, in quo sensu verificaretur quòd esset Deus, aut Dei filius, an per vnionis personalis gratiā, an per aliquam excellentiam singularissimā. Quae dubitatio sublata videtur post Christi passionē, quo ad daemones, & resurrectionē quo ad homines: quando aperuit discipulis sensum, vt intelligerent

¶ Ad tertium dicendum, quòd eadem actio diuersimodè iudicatur in bono vel in malo, secundum quòd ex diuersa radice procedit. Pater enim tradidit Christum, & ipse semetipsum, ex charitate, & ideo laudantur. Iudas autem tradidit ipsum ex cupiditate, Iudaei autem ex inuidia, Pilatus ex timore mundano, quo timuit Caesarem, & ideo ipsi vituperantur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm fuerit conueniens, Christum pati à Gentilibus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non fuerit conueniens, Christum pati à Gentilibus. Quia enim per mortem Christi homines erant à peccato liberandi, conueniens videbatur, vt paucissimi in morte eius peccarent. Peccauerunt autem in morte eius Iudaei ex quorum persona dicitur Matth. 21. Hic est haeres, venite occidamus eum. Ergo videtur cōueniens fuisse, quòd in peccato occisionis Christi Gentiles non implicarentur.

¶ Praeterea, Veritas debet respondere figurae. Sed figuralia sacrificia veteris legis non Gentiles, sed Iudaei offerebant. Ergo neque passio Christi, quae fuit verum sacrificium, impleri debuit per manus Gentilium.

¶ Praeterea, Sicut dicitur Ioan. 5. Iudaei quaerebant Christum interficere, non solùm quia soluebat sabbatum, sed quia patrem suum dicebat Deum, aequalem se Deo faciens. Sed hoc videbatur esse solùm contra legem Iudaeorum, vnde & ipsi dicunt Ioan. 19. Secūdum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. videtur ergo conueniens fuisse, quòd Christus non à Gentilibus, sed à Iudaeis pateretur, & falsum esse quod dixerunt, Nobis non licet interficere quemquā, cùm multa peccata secundum legem morte puniantur, vt patet Leui. 20.

¶ SED CONTRA est quod ipse Dominus dicit Matthaei 20. Tradent eum Gentibus, ad illudendum, & flagellandum & crucifigendum.

CONCLVSIO.

¶ Conueniens fuit vt Christi passio à Iudaeis inciperet, & his mediantibus per Gentiles finiretur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in ipso modo passionis Christi praefiguratus est effectus ipsius. Primò enim passio Christi effectum salutis habuit in Iudaeis: quorum plurimi in morte Christi baptizati sunt: vt patet Act. 2. & 3.

¶ Secundò vero Iudaeis praedicantibus, effectus passionis Christi transiuit ad Gentes. Et ideo conueniens fuit vt Christus à Iudaeis pati inciperet, & postea Iudaeis tradentibus, per manus Gentilium, eius passio finiretur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus ad ostendendam abundantiam charitatis suae, ex qua patiebatur, in cruce positus veniam persecutoribus postulauit. Et ideo vt huius petitionis fructus, ad Iudaeos & Gentiles perueniret, voluit Christus ab vtrisque pati.

¶ Ad secundum dicendum, quòd passio Christi fuit sacrificij oblatio, inquantum Christus propria voluntate mortem sustinuit ex charitate. Inquantum autem à persecutoribus est passus, non fuit sacrificium, sed peccatum grauissimum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut August. dicit, Iudaei dicentes, Nobis non licet interficere quemquā, intellexerunt non sibi licere interficere quenquam, propter festi diei sanctitatem, quam celebrare iam coeperant.

Vel hoc dicebant (vt Chryso. dicit) quia volebant eum occidi, non tanquam transgressorem legis, sed tanquam publicum hostem, quia Regem se fecerat: de quo nō erat eorum iudicare. Vel quia non licebat eis crucifigere (quod cupiebant) sed lapidare: quod in Stephano fecerunt. Vel melius dicendum est, quòd per Romanos, quibus erant subiecti, erat eis potestas occidendi interdicta.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm Christi persecutores eum cognouerint.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd persecutores Christi eum cognouerint. Dicitur enim Matt. 21. quòd agricolae videntes filium, dixerunt intra se, Hic est haeres, venite occidamus eum. Vbi dicit Hiero. Manifestè Dominus probat ex verbis Iudaeorum, principes non per ignorantiam, sed per inuidiam, Dei filium crucifixisse: intellexerunt enim eum esse illum, cui Pater per Prophetam dicit, Postula à me, & dabo tibi Gentes haereditatem tuam. Ergo, videtur quòd cognouerint eum esse Christum vel filium Dei.

¶ Praeterea, Ioan. 15. Dominus dicit, Nunc autem & viderunt & oderunt & me & Patrem meum. Quod autem videtur, manifestè cognoscitur. Ergo Iudaei cognoscentes Christum, ex causa odij, ei passionem intulerunt.

¶ Praeterea, In quodam sermone Ephesini concilij dicitur, Sicut qui chartam imperialem discerpserit, tanquam Imperatoris disrumpens verbum, ad mortem addicitur: sic crucifigens Iudaeus quem viderat, poenas dabit, tanquam in Ipsum Deum verbum praesumptionis inijciens. Hoc autem non esset, si eum esse Dei filium, non cognouissent: quia ignorantia eos excusasset. Ergo videtur quòd Iudaei crucifigentes Christū, cognouerint eum esse filium Dei.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. ad Corin. 2. Si cognouissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent. & Act. 3. dicit Petrus, Iudaeis loquens, Scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri. & Dominus in cruce pendens dicit, Pater, dimitte illis, nō enim sciunt quid faciunt.

CONCLVSIO.

¶ Maiores Iudaeorum quanquàm nouerint Iesum fuisse messiam in lege promissum, ignorauerunt tamen ipsum fuisse Deum verum, quorum ignorantia inexcusabilis fuit: minores vero non cognouerunt illum fuisse filium Dei, nec messiam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd apud Iudaeos quidam erant maiores, & quidam minores. Maiores quidem, qui eorum principes dicebātur (vt dicitur in lib. Quaestionū vete. & nou. Test.) sicut & daemones, cognouerūt eum esse Christum promissum in lege: omnia enim signa videbant in eo, quae dixerant futura Prophetae. Mysterium autem diuinitatis eius ignorabant, & ideo Apostolus dicit, Quòd si cognouissent, nun-

Scripturas, & amplius per Spiritum sancti adustum, qui promissus fuit docturus omnem veritatem, Ioan. 14.

Principes autem Iudaeorum ignorātiam suā non ex ambiguitate medij possibilis ad verificandam Christi deitatem, sed ex prauitate affectus inferre tenebantur in Iesum, quemcumque modo fuerit Deus: & ideo recte scriptis constituerunt omnis excellētiae, quae in illo homine erat, ac per hoc delectasse. Ea eo enim quòd nō curarunt attendere testimonia operum & verborū Christi, sed prosequi illum elegerunt, ignorantiā pro excusatione allegare non potuerunt. & hoc est quod Dominus dicit Ioan. 15. Si non venissem, &c. vt in littera affertur.

Opusc. 60. ca. 18. in fin.

¶ Num Iudaeorum maiores nouerint Iesum esse Christum.

Et 1. ad Cor. 2. lc. 2. co. 1. Quest.

¶ Sed occurrit similiter dubium de prima cōclusione, scilicet quòd maiores cognouerunt Iesum esse Christum. Nam signa & testimonia apparentia, quòd Iesus esset Christus, licet in se fuerint sufficiētia ad hoc testificandum, & videntur illa ad confirmationem professionis Christi, debebāt credere illum esse Christum: quia tamē de Christo multa excellentia & maxima praedicta erant, quae in Iesu nō apparebant, quia in secūdo aduentu implēda sunt: & maiores ignorabant istos duos aduentus, & putabant Christum in primo aduentu regnaturum & redempturum temporaliter Israel ideo videtur etiam ignorasse ipsum esse Christum. ignorantia tamen affectata. Et cōfirmatur haec ignorantia quia etiam discipuli Domini ab ipso eruditi, credentes ipsum esse Christum, putabant quòd in primo aduentu esset temporaliter redempturus Israel. dicunt enim, Nos autem sperabamus, quòd ipse esset redempturus Israel: Paulus quoque Apostolus dicit se ignorātem peccasse, paternarum traditionū aemulatione, significans quòd maiores, qui eum docuerant, ignorabant Iesum esse Christū: vnde statim ingressus in synagogas, praedicabat affirmās, quoniam hic est Christus. Ipse quoq. Dominus ante principes Iudaeorum constitutus, quū adiuratus confessus esset se esse Christum, subdidit de secundo aduentu glorioso, vt excluderet ab eis excusationem suae ignorantiae. Debebāt enim inquirere, quomodo hic secundus aduentus futurus esset: & sic de regno Christi fuissent edocti, &c. sed ipsi nolentes intelligere, dixerunt, Blasphemauit, reus est mortis. &c. Vbi apparet eorum affectata caecitas: si enim blasphemia est hominē esse Christum filium Dei, cur ergo ei postmodo iterum futurum

rum Messiam, à Iesu inquirit, an ipse sit? numquid Christus blasphemus esse debet? si autem non est blasphemia Christo, sed huic pauperi Iesu, quem audistis post tot miracula suscitasse Lazarum: audite quòd hic pauper veniet gloriosus cum potestate, &c. & discite quod paupertas & abiectio non facit illum blasphemum, sed testem veritatis: sed deprauatus affectus declinauit ad excaecandum hominem.

¶Ad hoc potest dici, quòd inter maiores erat latitudo, & quòd illi maiores, qui perspicacius Scripturas nouerant, & miracula doctrinámque Christi viderant, nouerant illum esse Christum: quia, vt dicitur Matth. 21 dixerunt, Hic est haeres. Alij autem maiores, qui non sciebant, tot ignorare potuerunt. Nulli tamen excusari ob ignorantiam fuerunt: quia in promptu habebant, vnde poterant cognoscere testimonia Christi, & certificari de dubijs, quo ad excellentiam ab ipso, quae vita, doctrina Scripturae, miraculis que tot confirmabant. Si quis autem putat omnes maiores cognouisse ipsum esse Christum, dicere potest quòd cognouerint ipsum esse Christum, quamuis non cognouerint, qualiter Christi officium consummaturus esset.

¶Mihi videtur, saluo meliori iudicio, distinguendum inter illud quod Iudaeorum principes potuerunt ac debuerint cognoscere, & id quod de facto cognouerunt. & dicendum, quod potuerint ac debuerint cognoscere Iesum esse Christum, & quòd de facto non cognouerunt Iesum esse Christum. Et primum satis patere potest ex testimonijs miraculorum & doctrinae: haec enim duo Dominus ipse allegat Io. 15. Si non venissem, & locutus eis non fuissem, quo ad doctrinam testificantem de se: & si opera non fecissem, quae nemo alius fecit &c. quo ad miracula. Secundum autem suadetur ex eo quòd omnia dicta de Christo non cognouerunt impleri in ipso: prophetatum enim erat de ipso, quòd erat futurus rex Israel, & redempturus ex captiuitate Israel, &c. vnde Magi dixerunt, Vbi est qui natus est rex Iudaeorum? Et hoc licet modo cognoscatur, quòd de Christo in secundo aduentu intelligitur temporaliter, in primo autem spiritualiter tantum: ante Christi tamen resurrectionem non erat haec distinctio cognita: vt patet ex eo quòd nec ipsi Apostoli à Domino edocti, cognoscebant hoc: dicitur enim Luc. 18 quòd cùm Dominus praedixisset mortem & resurrectionem suam, ipsi nihil horum intellexerunt. Et Ioannes Euangelista de seipso etiam attestatur, quòd in die resurrectionis credidit, quòd nondum sciebat Scripturam de resurrectione Christi. Discipuli quoque euntes in Emaus, dixerunt, Nos sperabamus (procul dubio Iesu viuente) quòd ipse esset redempturus Israel: quod spectat ad regnum eius, & ad hoc spectant alia dubitanda inducta. Quia ergo distinctio ista duorum aduentuum Christi erat ignota, principes Iudaeorum malitia affectus proprij in Christum velati, testimonia ex Scriptura & signis & doctrinae testimonia, tanquam insufficientia abiecerunt, quum tamen essent sufficientissima, & secundum aduentum explicantia & praeminentiam [illegible] quia Christus rex erat futurus, tanquam vsurpatione tituli regij: ex hoc ipso quòd Christum se dicebat Iesus, accusarunt eum coram Pilato: & ex hoc tandem obtinuerunt sententiam mortis illius. Et licet non cognouerint Iesum esse Christum, ignorantia affectata illos velante: dicuntur tamen cognouisse, quia in promptu erat vnde cognoscerent tam ex debito & ex facultate eorum, quàm ex praesentia cognoscibilis tot les oblata simul cum doctore tam claro.

quia Dominum gloriae crucifixissent. Sciendum tamen, quod eorum ignorantia nō eos excusabat à crimine: quia erat quodammodo ignorantia affectata. videbant enim euidentia signa diuinitatis ipsius: sed ex odio & inuidia Christi, ea peruertebant, & verbis eius, quibus se Dei filium fatebatur, credere noluerunt. Vnde ipse de eis dicit Ioan. 15. Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent, nunc autem excusationem nō habēt de peccato suo. Et postea subdit, Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et sic ex persona eorum accipi potest quod dicitur Iob 21. Dixerunt Deo, Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.

Minores verò, id est populares, qui mysteria Scripturae non nouerant, nō plenè cognouerūt ipsum esse nec Christū nec filium Dei, licet enim aliqui eorum in eum crediderint, multitudo tamen non credidit. Et si aliquando dubitauerunt, an ipse esset Christus, propter signorum multitudinem & efficaciam doctrinae (vt habetur Ioan. 7.) tamen postea decepti fuerunt à suis principibus, vt eum non crederent, neque filium Dei neque Christum. Vnde & Petrus eis dixit, Scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri; quia scilicet per principes seducti erant.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod illa verba dicuntur ex persona colonorum vineae, per quos significātur rectores illius populi: qui eum cognouerunt esse haeredem, inquantum cognouerunt eum esse Christum promissum in lege. Sed contra hanc responsionem esse videtur, quòd illa verba Psalmi, Postula à me, & dabo tibi Gentes haereditatem tuam, eidem dicuntur, cui dicitur, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Si ergo cognouerunt eum esse illum cui dictum est, Postula à me, & dabo tibi gentes haereditatem tuam, sequitur, quòd cognouerint eum esse filium Dei. Chryso. etiam ibidem dicit, quòd cognouerūt eum esse filium Dei. Beda etiam dicit super illud Luc. 23. Quia nesciunt quid faciunt. Notandum inquit, quòd nō pro eis orat, qui quem filium Dei intellexerunt, crucifigere, quàm confiteri maluerunt. Sed ad hoc potest responderi, quòd cognouerūt eum esse filium Dei, non per naturam, sed per excellentiam gratiae singularis. Possumus tamen dicere, quòd etiam verum Dei filium cognouisse dicuntur, quia euidentia signa huius rei habebant: quibus tamē assentire, propter odium & inuidiam noluerunt, vt eum cognoscerent esse filium Dei.

¶Ad secundum dicendum, quòd ante illa verba praemittitur, Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent. & postea subditur, Nūc autem viderunt & oderunt & me & Patrem meum. Per quod ostenditur, quòd videntes opera Christi mirifica, ex odio processit quòd eum filium Dei non cognouerunt.

¶Ad tertium dicendum, quòd ignorantia affectata non excusat à culpa, sed magis videtur culpam aggrauare; ostendit enim hominem sic vehemēter esse affectum ad peccandum, quòd vult ignorantiam incurrere, ne peccatum vitet. Et ideo Iudaei peccauerunt, non solùm hominis Christi, sed etiam tanquam Dei crucifixores.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm peccatum Christum crucifigentium fuerit grauissimum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd peccatum crucifigentium Christum, non fuerit grauissimum. Non enim est grauissimum peccatum, quod excusationem habet. Sed ipse Dominus excusauit peccatum crucifigētium eum, dicens, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Non ergo peccatum eorum fuit grauissimum.

¶Praeterea, Dominus dixit Pilato Ioan. 19. Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Ipse autem Pilatus fecit Christum crucifigi per suos ministros. Ergo videtur fuisse maius peccatum Iudae proditoris, peccato crucifigentium Christum.

¶Praeterea, Secundum Philosophum in 5. Ethic. Nullus patitur iniustum volens, & sicut ipse ibidem dicit, Nullo patiente iniustum, nullus facit iniustum: ergo volenti nullus facit iniustum. Sed Christus voluntariè est passus: vt suprà habitum est. Non ergo iniustum fecerunt crucifixores Christi. & ita eorum peccatum non fuit grauissimum.

¶SED CONTRA est quod super illud Matth. 23. Et vos implete mensuram patrum vestrorum, dicit Chryso. Quātum ad veritatem excesserunt mensuram patrum suorum: illi enim occiderunt homines, isti Deum crucifixerunt.

CONCLVSIO.

¶Peccatum principum Iudaeorum crucifigentium Christum fuit grauissimum ex suo genere, & voluntatis illorum malitia: aliorum verò Iudaeorum minus fuit ex circunstantia ignorantiae: Gentilium verò magis fuit excusabile ex ignorantia legis & scripturarum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, principes Iudaeorum cognouerunt Christum: & si aliqua ignorantia fuit in eis, fuit ignorantia affectata, quae eos non poterat excusare. Et ideo peccatum eorum fuit grauissimum, tum ex genere peccati, tum ex malitia voluntatis. Minores autem Iudaei, grauissimè peccauerunt quātum ad genus peccati: in aliquo tamen diminuebatur eorum peccatum, propter eorum ignorantiam. Vnde super illud Luc. 23.

¶De minoribus verò Iudaeorum tria dicuntur. primum est, quòd non cognouerunt Iesum esse Christum nec filium Dei. secundum est, quòd multitudo nō credidit in eum, quamuis aliqui in illum crediderint. tertium est, quòd multitudo seducta fuit à principibus. Ratio primi ponitur: quia nō sciebant mysteria Scripturarū: secundum patet ex Euangelio: tertiū colligitur ex Euāgelio Ioan. 7 & Act. 3. Vbi ly per ignorantiā, non subauditur replicari ad principes: quia ly sicut, non denotat ibi similem in causa facti, scilicet ignorantia, sed in facto tantùm: ita quòd non est sensus, Scio quòd per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri per ignorantiam fecerunt: tunc enim esset assimilatio in facto & causa facti. Sed est sensus, Scio quòd per ignorantiam imitati estis principum vestrorum factum: sic enim est similitudo imitatiua facti tantùm. *Commẽt.* *Suprà, ar. 4. ad 2. & 5. Et opus. 60. cap. 18 s.*

¶Super Quaestionis quadragesima septima Articulum sextum.

Titulus vt sonat.

¶In corpore tres cōclusiones, iuxta tria genera hominū crucifigentium Christum, scilicet principes Iudaeorū, populum Iudaeorum, & Gentiles. Prima conclusio. Peccatum principum fuit grauissimum ex genere peccati & ex malitia voluntatis. Secunda. Peccatum aliorum Iudaeorū fuit grauissimum ex genere peccati, minus tamē ex circunstantia ignorātiae. Tertia est. Peccatum Gentilium fuit grauissimum ex genere peccati, multò autem magis excusabile ex ignorantia legis & Scripturarum. Vbi videre potest ideo peccatum crucifixionis Christi esse grauissimum ex suo genere. quia ex suo genere fuit occisio non solum hominis tam excellentis innocentiae, &c. sed etiam Dei: genus enim peccati ex obiecto seu materia, circa quam est, sumitur: illa autem occisio cōstat, quod secundum rem ad Verbum incarnatum terminata est: persona enim illa crucifixa est, mortua est. Maior autem & minor grauitas huius grauissimi secundum se peccati attenditur ex parte ipsorū peccantium, ignoranter vel scienter, ex maiori vel minori malitia peccantium. *Commẽt.*

¶In responsione ad secundum, quia indecisum ibi relinquitur, an peccatum Iudae fuerit grauius peccato principum Iudaeorum, quaeritur quod eorum fuerit grauius. Et dicendum est, quòd peccatum Iudae fuit grauius: quia ipse in maiori erat gradu constitutus, vtpote Apostolus: & nō solùm viderat miracula Christi, sed fecerat miracula in nomine Christi, accepta ab ipso potestate, sicut caeteri Apostoli: & confessus est Iesum Christum Matt. 16. approbando responsionem Petri pro omnibus discipulis, Tu es Christus, &c. Et breuiter supra malitiam communem sibi & principibus, habet excellentem ingratitudinē, & supra genus peccati addidit turpitudinem proditionis. Ob quam in Psalmo grauius peccatum monstratur, quum di-

citur: Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique: & si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo: tu verò homo vnanimis dux meus (quantum ad loculos) & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos.

¶ Super Quaestionis quadragesimaoctaua Articulum primum.

Annot. Titulus clarus est recollectibus, in quo consistit meritum ratio, scilicet quòd vendicet sibi ex debito praemium. Et propterea passionem Christi operatam nostram salutem per modum meriti, est operatam sic vt secundum iustitiam debeatur sibi nostra salus.

Comment. ¶ In corpore art. vnica est conclusio affirmatiuè respondens quaesito: Christus per suam passionem nō solùm sibi meruit, sed omnibus suis membris salutem. Probatur. Christo data est gratia non solum vt singulari personae, sed etiam vt capiti Ecclesiae: ergo opera Christi ita se habēt tam ad se, quàm ad sua membra, sicut opera alterius in gratia cōstituti ad seipsum: ergo Christus per suam passionem non solùm meruit sibi, sed omnibus membris suis salutem. Antecedens patet ex supradictis. Prima cōsequentia, vt euidens per se relinquitur nota ex terminis. Et verè sic est penetrantibus corpus mysticū Christi esse sicut vnū eundemque hominem. Secūda autē cōsequentia probatur ex eo quòd quilibet constitutus in gratia, patiens propter iustitiā, meretur sibi salutem. Quod probatur Matth. 5. Beati qui persequutionem.

¶ In responsione ad primum vide, quòd licet facilè potuisset dici, quòd non est superfluū pluries mereri idem: quoniam est ex pluribus meritis facere sibi idem praemium debitum: & constat quotidie hoc cōtingere, dum quilibet in gratia constitutus, quolibet actu meritorio meretur vitam aeternam. Vt doceret tamen Autor necessitatem meriti per passionem Christi vltra meritum per alios Christi actus, dixit quòd passio Christi addidit supra priora merita: quia per ipsam meruit Christus tollere impedimenta nostrae salutis: meruit enim tollere & culpam omnem, & poenam tam naturae nostrae, quàm singulorum membrorum suorum.

Infrà. q. 62. ar. 5. Et 3. di. 18. ar. 5. & 4. di. 1. q. 1. artic. 4. quaest. 3. Et veri. q. 26. ar. 6. ad 20. Et Rom. 4 fi.

¶ In responsione ad vltimum, aduerte quòd vltra vtilitates numeratas in articulo 3. quaestion. 46. quas intulit passio Christi ex ipso genere operis, est vnus effectus inferius explicatus ab Autore, scilicet quòd quia patiens substrahit à se quod suum est propter amorem illius, pro quo patitur, per hoc efficit, vt

Annot.

Nesciunt quid faciunt: dicit Beda, Pro illis rogat qui nesciebant quid facerent: zelum Dei habentes, sed non secundum scientiam. Multò autem magis fuit excusabile peccatum Gentilium, per quorum manus crucifixus est, qui legis scientiam non habebant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd excusatio illa Domini non refertur ad principes Iudaeorum, sed ad minores de populo: sicut dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Iudas tradidit ipsum, nōn Pilato, sed principibus Sacerdotum, qui tradiderunt eum Pilato: secundum illud Ioan. 18. Gens tua & pontifices tui tradiderunt te mihi. Horum tamen omnium peccatum fuit maius quàm Pilati, qui timore Caesaris, Christum occidit. Et etiam quàm peccatum militum, qui mādato praesidis, Christum crucifixerunt: non ex cupiditate, sicut Iudas, nec ex inuidia & odio, sicut principes Sacerdotum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Christus voluit quidem suam passionem, sicut & Deus eam voluit. Iniquam tamen actionem Iudaeorum non voluit, & ideo occisores Christi ab iniustitia non excusantur. Et tamen ille qui occidit hominem, iniuriam facit, nō solùm homini occiso: sed etiam Deo & reipublicae. Sicut etiam & ille qui occidit seipsum, vt Philosophus dicit in 5. Ethic. Vnde & Dauid damnauit illum ad mortem, qui non timuerat mittere manum vt occideret Christum Domini, quamuis eo petente; vt legitur 2. Reg. 1.

QVAESTIO QVADRAgesimaoctaua de Modo passionis Christi quantum ad effectum, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectu passionis Christi. Et primò de modo efficiendi: secundò de ipso effectu.

¶ Circa primum quaeruntur sex.

¶ Primò, vtrùm passio Christi causauerit nostram salutem per modum meriti.

¶ Secundò, vtrùm per modū satisfactionis.

¶ Tertiò, vtrùm per modum sacrificij.

¶ Quartò, vtrùm per modū redemptionis.

¶ Quintò, vtrùm esse redemptorem, sit proprium Christi.

¶ Sextò, vtrùm causauerit effectum nostrae salutis per modum efficientiae.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm passio Christi causauerit nostram salutem per modum meriti.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd passio Christi non causauerit nostram salutem per modum meriti. Passionum enim principia non sunt in nobis. Nullus autem meretur vel laudatur, nisi per id, cuius principium est in ipso. Ergo passio Christi nihil est operata per modum meriti.

¶ Praeterea, Christus ab initio suae conceptionis meruit & sibi & nobis: vt suprà dictum est. Sed superfluum est aliquem iterum mereri id quod ante meruerat. Ergo Christus per suam passionem non meruit nostram salutem.

¶ Praeterea, Radix merendi est charitas. Sed charitas Christi non fuit magis augmentata in passione, quàm ante. Ergo non magis meruit salutem nostram patiendo, quàm antè fecerat.

¶ SED CONTRA est quod super illud Philip. 2. Propter quod & Deus exaltauit illum, &c. dicit August. Humilitas passionis, claritatis est meritum, claritas humilitatis est praemium. Sed ipse clarificatus est, non solùm in seipso, sed etiam in suis fidelibus: vt ipse dicit Ioan. 17. Ergo videtur quòd ipse meruerit salutem suorum fidelium.

CONCLVSIO.

¶ Christus per suam passionem non modò sibi, sed omnibus membris suis aeternam promeruit salutem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictū est) Christo data est gratia, non solùm sicut singulari personae, sed inquantum est caput Ecclesiae: vt scilicet ab ipso redundaret ad membra. Et ideo opera Christi hoc modo se habēt tam ad se, quàm ad sua membra, sicut se habent opera alterius hominis in gratia constituti ad ipsum. Manifestum est autem quòd quicunque in gratia constitutus, propter iustitiam patitur, ex hoc ipso meretur sibi salutem, secundum illud Matt. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Vnde Christus per suam passionem non solùm sibi, sed etiam omnibus membris suis meruit salutem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd passio, inquantum huiusmodi non est meritoria: quia habet principium ab exteriori. Sed secundum quòd eam aliquis voluntariè sustinet, sic habet principium ab interiori: & hoc modo est meritoria.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Christus à principio suae conceptionis meruit nobis salutem aeternam: sed ex parte nostra erant quaedam impedimenta, quibus impediebamur consequi effectum praecedentium meritorum. Vnde ad remouendum illa impedimenta oportuit Christum pati: vt suprà dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd passio Christi habuit aliquem effectum, quem non habuerunt praecedentia merita: non propter maiorem charitatē, sed propter genus operis, quod erat conueniens tali effectui: vt patet ex rationibus suprà inductis de conuenientia passionis Christi.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm passio Christi causauerit nostram salutem per modum satisfactionis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd passio Christi non causauerit nostram salutem per modum satisfactionis. Eiusdem enim videtur esse satisfacere, cuius est peccare: sicut patet in alijs poenitentiae partibus: eiusdem enim est conteri & confiteri, cuius est peccare. Sed Christus non peccauit: secundum illud 1. Pet. 2. Qui peccatum non fecit. Ergo ipse non satisfecit propria passione.

¶ Praeterea, Nulli satisfit per maiorem offensam. Sed maxima offensa fuit perpetrata in Christi passione: quia grauissimè peccauerunt qui eum occiderunt: vt suprà dictum est. Ergo videtur quòd per passionem

sibi ex ipsa specie generis debeatur illius salus, pro quibus sic sua salute patitur.

¶ Super Quaestionis quadragesimaoctaua Articulum secundum.

Annot. Titulus clarus ex ipsa satisfactionis ratione: satisfacere siquidem non est facere aequale seu sufficiens debito. Praesupponit nāque satisfactio debitum pro quo satisfaciendum est, & debito praesupposito tūc satisfit, quando aliquid exhibetur aequiualens debito vel excedens illud. In proposito quia de debito humani generis constat (quoniā & offendit Deū, & obnoxium erat aeternae poenae) quaeritur, an passio Christi saluauerit nos per modum satisfactionis, hoc est per modum recompensationis aequalis ad minus debito humani generis.

Comment. ¶ In corpore vna est conclusio responsiua quaesito affirmatiue: Passio Christi non solum sufficiens, sed superabundans satisfactio fuit pro peccatis humani generis. Probatur: ille propriè satisfacit offenso, qui illi exhibet quod aequè vel magis diligit, quàm oderit offensam: sed Christus patiendo, Deo magis exhibuit quàm exigeret offensa totius humani generis: ergo. Probatur minor tripliciter. & confirmatur & minor & conclusio autoritate Ioan. Euangelistae.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd aliquid exhibitum offenso, dupliciter potest satisfacere. Primò ex gratia offensi acceptantis illud exhibitū pro sufficienti, quamuis illud in se non esset sufficiens pro satisfactione: sicut si Rex pro iniuria sibi facta acceptet solam petitionē veniae. Alio modo ex sufficientia ipsius rei exhibitae: quia scilicet illud exhibitum est secundum se tantae bonitatis, amabilitatis, dignitatis & excellentiae, vt adaequet offensam vel excedat, sicut si pro offensa deberentur libra argenti & daretur libra auri. In proposito est sermo de satisfactione secundo modo, hoc est secundum se: ita quòd sensus maioris est, quòd ille propriè satisfacit, qui exhibet offenso quod secundum se est magis ab offenso diligibile quàm exosa offensa. Et hunc sensum manifestat minor, dicens quòd Christus plus exhibuit patiendo, quàm offensae recompensatio exigebat: manifestè enim hic comparantur secundum se offensa & passio Christi. Vnde concluditur quòd Christi passio secundum se est satisfactio superabundans pro peccatis humani generis, & ideo accepta à Deo: & non econtra, quia acceptata, ideo sufficiens. Et hoc probant rationes littere.

4. cōtra. cap. 55. ad 23. & 24. Et Opus. 60. cap. 28. col. 6.

¶ Num

Christi non potuerit Deo satisfieri.

¶Præterea, Satisfactio importat æqualitatem quandam ad culpam, cùm sit actus iustitiæ. Sed passio Christi non videtur esse æqualis omnibus peccatis humani generis: quia Christus non est passus secundum diuinitatem, sed secundum carnem: secundum illud 1. Pet. 4. Christo igitur passo in carne. Anima autem in qua est peccatum, potior est quàm caro. Non ergo Christus sua passione satisfecit pro peccatis nostris.

¶SED CONTRA est quod in persona eius dicitur in Psalm. Quæ non rapui, tunc exoluebam. Non autem exoluit qui perfectè non satisfacit. Ergo videtur quòd Christus patiendo, perfectè satisfecerit pro peccatis nostris.

CONCLVSIO.

¶Passio Christi non solum sufficiens, sed superabundans satisfactio fuit pro peccatis humani generis.

¶RESPONDEO dicendum quòd ille propriè satisfacit pro offensa, qui exhibet offenso id, quod æquè vel magis diligit, quàm oderit offensam. Christus autem ex charitate & obedientia patiêdo, magis Deo aliquid exhibuit, quàm exigeret recompensatio totius offensæ humani generis. Primò quidem propter magnitudinem charitatis, ex qua patiebatur. Secûdò, propter dignitatem vitæ suæ, quam pro satisfactione ponebat: quæ erat vita Dei & hominis. Tertiò, propter generalitatem passionis, & magnitudinem doloris assumpti: vt suprà dictum est. Et ideo passio Christi non solùm sufficiens, sed etiam superabundans satisfactio fuit pro peccatis humani generis: secundum illud 1. Ioan. 2. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd caput & mêbra sunt quasi vna persona mystica. & ideo satisfactio Christi ad omnes fideles pertinet, sicut ad sua mêbra. Inquantum etiam duo homines sunt vnum in charitate, vnus pro alio satisfacere potest, vt infrà patebit. Non autem est similis ratio de confessione & contritione: quia satisfactio consistit in actu exteriori: ad quem assumi possunt instrumenta, inter quæ computantur etiam amici.

¶Ad secundum dicendum, quòd maior fuit charitas Christi patiêtis, quàm malitia crucifigentium. Et ideo plus potuit Christus satisfacere sua passione, quàm crucifixores offendere occidendo: intantùm quòd passio Christi sufficiens fuit, & superabundans ad satisfaciendum pro peccatis occidentium ipsum.

¶Ad tertium dicendum, quòd dignitas carnis Christi non est existimanda solùm secûdum carnis naturam, sed secundum personâ assumentem, inquantum scilicet erat caro Dei, ex quo habebat dignitatem infinitam.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm passio Christi operata sit per modum sacrificij.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd passio Christi non sit operata per modum sacrificij. Veritas enim debet respôdere figuræ. Sed in sacrificijs veteris legis, quæ erant figuræ Christi, nunquam offerebatur caro humana, quinimo hæc sacrificia nefanda habebantur: secundum illud Psalm. Effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorû, & filiarum suarum, quas sacrificauerût sculptilibus Chanaam. Ergo videtur quòd passio Christi sacrificium dici non possit.

¶Præterea, August. dicit in 10. de Ciui. Dei, quòd sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij sacramentum, id est sacrum signum est. Sed passio Christi non est signum, sed magis signatum per alia signa. Ergo videtur quod passio Christi non sit sacrificium.

¶Præterea, Quicunque offert sacrificium, aliquod sacrum facit, vt ipsum nomen Sacrificij demôstrat. Illi autem qui Christum occiderunt, non fecerunt aliquod sacrum, sed magnam malitiam perpetrauerunt. Ergo passio Christi magis fuit maleficium, quàm sacrificium.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit Eph. 5. Tradidit semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis.

CONCLVSIO.

¶Cum Christus passionem suam sustinendo, opus Deo acceptissimum reddiderit, eius passio verum extitit sacrificium.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sacrificium propriè dicitur aliquid factum in honorem propriè Deo debitum ad eum placandum. Et inde est quod August. dicit in 10. de Ciui. Dei. Verum sacrificium est omne opus quod agitur, vt charitate inhæreamus Deo, relatum scilicet ad illum finem boni, quo veraciter boni esse possumus. Christus autem (vt ibidem subditur) seipsum obtulit in passione pro nobis, & hoc ipsum opus quod volûtariè passionem sustinuit, Deo maximè acceptum fuit, vtpote ex charitate proueniens. Vnde manifestum est quòd passio Christi fuerit verum sacrificium. Et sicut ipse postea subdit in eodem lib. Huius veri sacrificij, multiplicia variáque signa erant sacrificia prisca Sanctorum: cùm hoc vnum per multa figuraretur, tanquàm verbis multis res vna diceretur, vt sine fastidio multum commendaretur. Et cùm quatuor considerentur in omni sacrificio (vt August. dicit in 4. de Trini.) scilicet cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur, idem ipse vnus verúsque mediator per sacrificium pacis reconcilians nos Deo, vnum cum illo maneret, cui offerebat, vnû in se faceret, pro quibus offerebat, vnus ipse esset qui offerebat, & quod offerebat.

¶AD PRIMVM ergo dicêdum, quòd licet veritas respondeat figuræ, quantum ad aliquid: non tamen quantum ad omnia: quia oportet quòd veritas figuram excedat. Et ideo côuenienter figura huius sacrificij, quo caro Christi offertur pro nobis, fuit caro non hominum, sed aliorum animalium significâtium carnem Christi, quæ est perfectissimum sacrificium. Primò quidem, quia ex eo quòd est humanæ naturæ caro, congruè pro hominibus offertur, & ab eis sumitur sub sacramento. Secundò, quia ex eo quòd erat passibilis & mortalis, apta erat immolationi. Tertiò, quia per hoc quòd erat sine peccato, efficax erat ad emundanda peccata. Quartò, quia ex eo quòd erat caro ipsius offerentis, erat Deo acceptata propter charitatem, suam carnem offerentis. Vnde Augusti. dicit in 4. de Trinita. Quid tam congruenter ab hominibus sumeretur, quod pro eis offerretur, quàm humana caro? & quid tam aptum huic immolationi, quàm caro mortalis? & quid tam mundum pro mûdandis vitijs mortalium, quàm sine contagione carnale concupiscêtiæ caro, nata in vtero & ex vtero Virginali? & quid tam gratè offerri & suscipi posset, quàm caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri?

¶Ad secûdum dicendum, quòd Aug. ibi loquitur de sacrificijs visibilibus figuralibus. Et etiâ ipsa passio Christi licet sit aliquid signatum per alia sacrificia figuralia, est tamê signum alicuius rei obseruandæ à nobis: secundû illud primæ Pet. 4. Christo igitur passo in carne, & vos eadê cogitatione armamini: quia qui passus est in carne, desijt à peccatis, vt iam non hominum desiderijs, sed voluntate Dei, quod reliquum est in carne viuat temporis.

¶Non vnus pro alio satisfacere valeat, non autem conteri, vel confiteri, quia satisfactio est actus exterior.

Quæstio. ¶In responsione ad primum, dubium occurrit circa rationê redditam, quare potest vnus pro alio satisfacere & nô côteri aut confiteri. Assignatur siquidem in litera ratio, quia satisfactio est actus exterior. Contra quam in promptu est obiectio, quòd côfessio quoque est actus exterior: & propterea si ratio est valida, infert etiam quòd vnus possit confiteri pro alio: & quia hoc non est verum, sequitur quòd ratio nihil valet.

¶Ad dubium hoc dicitur, quòd æquiuocatio hic accidit de actu exteriori. Nâ actus exterior dupliciter dicitur, vel vt distinguitur absolutè contra interiorem, vt videre est actus exterior, imaginari est actus interior. Et secundum hunc sensum procedit obiectio: sic enim côfessio est actus exterior. Alio modo sumitur actus exterior secundum medium, & sic distinguitur contra actum secundum medium interius, hoc est rationis tantùm. Vt enim in moralibus patuit, duplex inuenitur mediû in actibus nostris. vel medium rationis tantùm, vel medium rei. Et medium rei exterius dicitur, quia in æqualitate rei ad rem consistit, medium autem rationis interius quodam modo dicitur, quia in proportione intraneæ rationis in ordine ad operantem côsistit. Quia autem satisfactio in æqualitate rei ad rem côsistit, (oportet enim ipsum adæquare debitum, vt patet) ideo dicitur hic quòd consistit in actu exteriori secundû medium. & in hoc differt côfessio à satisfactione in proposito. Et hinc prouenit vt Autor dicit, quòd satisfacere potest quis per alium: quoniam ad æquale externum soluendum adhiberi possunt externa instrumenta, inter quæ sunt amici non minus quàm pecuniæ. Satisfactio autem externam sonat adæquationem: est enim facere satis, id est sufficiens.

¶Super Quæstionis quadragesimaoctauæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpore tria. Primò respondetur quæsito vna conclusione: Passio Christi fuit verum sacrificium. Probatur: Omne opus quod agitur vt charitate inhæreamus Deo, relatum ad ipsum Deum, est verum sacrificium: sed Christum sustinêdo voluntariè passionê, egit opus acceptissimum, &c. ergo. Maior probatur & autoritate August. & quia id propriè dicitur sacrificium quod fit in honorem Deo propriè debitum ad eum placandum. Secundo monstratur excellentia huius sacrificii, ex eo quòd significatum est per reliqua sacrificia. Tertiò monstratur summa huius sacrificij excellentia, ex concursu omnium quatuor requisitorum ad sacrificiû in vnû: quia scilicet Christus est qui offert, & est Deus, cui offertur, & est qui offertur, & est pro quo, hoc est pro cuius corpore mystico offertur.

Aduert. ¶In responsione ad tertium, attende quòd iuxta diuersam sacrificij naturam, diuersimode inuenitur facere sacrum. In sacrificijs enim consistentibus in agere, inuenitur facere sacrum ad extra, vt patet in sacrificijs animalium & altaris. Sed in sacrificijs, quæ consistunt in pati, inuenitur facere sacrum secundum actionem interiorem, qua spôte offert Deo suum pati. Et sic Christus fecit sacrû actione interiori: occisores autem eius fecerunt actione exteriori non sacrum, sed sacrilegium maximum.

¶Ad tertium dicendum, quòd passio Christi ex parte occidentium ipsum, fuit maleficium: sed ex parte ipsius ex charitate patientis, fuit sacrificium. Vnde hoc sacrificium ipse Christus obtulisse dicitur: non autem illi, qui eum occiderunt.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm passio Christi operata sit nostram salutem per modum redemptionis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q passio Christi non sit operata nostram salutem per modum redemptionis. Nullus enim emit vel redimit quod suum esse non desijt. Sed homines nunquam desierunt esse Dei: secundum illud Psalm. Domini est terra & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo. Ergo videtur quòd Christus non redemerit nos sua passione.

¶Praeterea, Sicut August. dicit 13. de Trini. Diabolus à Christo iustitia superandus fuit. Sed hoc exigit iustitia, vt ille qui inuasit dolosè rem alienam, debeat priuari: quia fraus & dolus nemini debet patrocinari, vt etiam iura humana dicunt. Cùm ergo diabolus creaturam Dei, scilicet hominem, dolosè deceperit, & sibi subiugauerit: videtur quòd non debuerit homo per modum redemptionis ab eius eripi potestate.

¶Praeterea, Quicunque emit aut redimit aliquid, pretium soluit ei, qui possidebat. Sed Christus non soluit sanguinem suum (qui dicitur esse pretium redemptionis nostrae) diabolo, qui nos captiuos tenebat. Non ergo Christus sua passione nos redemit.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. Pet. 1. Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternae traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati & incontaminati Christi. Et Gal. 3. dicitur, Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Dicitur autem pro nobis factus maledictum, inquantum pro nobis passus est in ligno, vt supra dictum est. Ergo per passionem suam nos redemit.

CONCLVSIO.

¶Cùm Christi passio fuerit superabundans pro peccatis & reatu humani generis satisfactio, fuit nostram salutem operata per modum redemptionis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd per peccatum dupliciter homo obligatus erat. Primò quidem seruitute peccati, quia qui facit peccatum, seruus est peccati: vt dicitur Ioan. 8. Et 2. Pet. 2. A quo quis superatus est, huius & seruus est. Quia igitur diabolus hominem superauerat, inducendo eum ad peccatum, homo seruituti diaboli addictus erat. Secundò, quantum ad reatum poenae, quo homo erat obligatus secundum Dei iustitiam. Et hic etiam est seruitus quaedam: ad seruitutem enim pertinet, vt aliquis patiatur quod non vult: cùm liberi hominis sit vti seipso, vt vult. Quia igitur passio Christi fuit sufficiens & superabundans satisfactio pro peccato & reatu poenae generis humani: eius passio fuit quasi quoddam pretium, per quod liberati sumus ab vtraque obligatione. Nam ipsa satisfactio qua quis satisfacit, siue pro se siue pro alio, pretium quoddam dicitur, quo seipsum vel alium redimit à peccato & à poena: secundum illud Danie. 4. Peccata tua eleemosynis redime. Christus autem satisfecit non quidem pecuniam dando, aut aliquid huiusmodi: sed dando id quod fuit maximum, seipsum scilicet, pro nobis. Et ideo passio Christi dicitur esse nostra redemptio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo dicitur esse Dei dupliciter. Vno modo inquantum subijcitur potestati eius. Et hoc modo nunquā homo desijt Dei esse: secundum illud Dani. 4. Dominatur Excelsus in regno hominum, & cuicunque voluerit, dabit illud. Alio modo per vnionē charitatis ad eum: secūdum quod dicitur Rom. 8. Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Primo ergo modo nunquam homo desijt esse Dei. secūdo verò modo desijt esse Dei per peccatum. Et ideo inquantum fuit à peccato liberatus Christo passo satisfaciente, dicitur per passionem Christi esse redemptus.

¶Ad secundum dicēdum, q homo peccando obligatus erat & Deo & diabolo: quantum enim ad culpam Deum offenderat, & diabolo se subdiderat, ei consentiens. Vnde ratione culpae non erat factus seruus Dei: sed potius à Dei seruitute recedens, diaboli seruitutem incurrerat, Deo iustè hoc permittente, propter offensam in se commissam. Sed quantum ad poenam, principaliter homo erat Deo obligatus sicut summo iudici: diabolo autem tanquam tortori: secundum illud Matt. 5. Ne forte tradat te aduersarius tuus iudici, & iudex tradat te ministro, id est Angelo poenarum crudeli: vt Chryso. dicit. Quamuis igitur diabolus iniustè, quantum in ipso erat, hominem sua fraude deceptum sub seruitute teneret, & quantum ad culpam, & quantum ad poenam: iustum tamen erat hoc hominem pati, Deo permittente quantum ad culpam, & ordināte quantum ad poenam. Et ideo per respectum ad Deum, iustitia exigebat, quòd homo redimeretur, non autem per respectum ad diabolum.

¶Ad tertium dicendum, q quia redemptio requirebatur ad hominis liberationem, per respectum ad Deum, non autem per respectum ad diabolum, non erat pretium soluendum diabolo, sed Deo. & ideo Christus sanguinem suum (qui est pretium nostrae redemptionis) non dicitur obtulisse diabolo, sed Deo.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm esse redemptorem, sit proprium Christi.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd esse redemptorem, non sit proprium Christi. Dicitur enim in Psalm. Redemisti me domine Deus veritatis. Sed esse dominum Deum veritatis, conuenit toti Trinitati. Non ergo est proprium Christo.

¶Praeterea, Ille dicitur redimere, qui dat pretium redemptionis. Sed Deus pater dedit filium suum redemptionem pro peccatis nostris, secundum illud Psalm. Redemptionem misit Dominus populo suo. Glos. id est Christum, qui dat redemptionem captiuis. Ergo non solùm Christus, sed etiam Deus pater nos redemit.

¶Super Quaestionis quadragesimaoctauae Articulum quartum.

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore duo fiunt. Primò manifestatur status seruilis generis humani quo ad duo, culpam scilicet & poenam. Secundò respondetur quaesito vna conclusione, scilicet, passio Christi est nostra redemptio. Primum declaratur quo ad peccatum & diabolum suggestorē autoritatibus, quo ad poenam vero ratione clara in litera. Conclusio probatur: Passio Christi fuit sufficiens & superabundans satisfactio pro peccatis, & pro reatu generis humani: ergo fuit quasi pretium quo liberati sumus ab vtraque seruitute: ergo fuit nostra redemptio. Prima consequentia probatur: quia iam satisfactio habet rationem pretij redemptiui. Probatur autoritate Damas. 4. Secunda consequentia clara est ex se. Et amplius declaratur: quia pretium oblatum à Christo, fuit non pecunia, sed ipsemet patiens.

Infrà, q. 49. articu. 1. Et 3. dis. 19. ar. 2. Et 3. dis. 19. ar. 4. Et Opus. 60. c. 18. col. 6.

¶Super Quaestionis quadragesimaoctauae Articulum quintum.

Annot. TItulus vt sonat sumendus est: ita q Christus sumitur, vt distinguitur à Patre & Spiritu sancto, & ab alijs Sanctis. Et est sermo de redemptione vniuersali humani generis: quam dictum est in praecedenti articulo esse effectū passionis Christi.

Comment. ¶In corpore sunt duae conclusiones. Prima est: Esse redemptorem immediatè, est proprium Christi, inquantum homo. Secunda est: Redemptio potest attribui toti Trinitati vt primae causae. Probantur ambae simul: Vtrunque horum, scilicet actus solutionis & pretium solutū, pertinet immediatè ad Christum, inquantum homo, & ad totam Trinitatem vt primā causam: ergo. Assumptū pro prima parte probatur. quia pretium nostrae redemptionis est vita corporalis Christi, quam ipse Christus exoluit. Pro secunda verò, quia vita corporalis Christi erat Trinitatis vt primae causae: & ipsa Trinitas inspirauit animae Christi, vt poneret vitā suam pro nobis. Consequentia autem probatur: quia ad hoc quòd aliquis redimat, duo requiruntur, & quòd ipse soluat, & quòd soluat de suo. Et primum quidem patet: quia aliquis non redimeret. secūdum autē probatur: quia si de alieno redimeret, magis redimeret Dominus pretij, quàm ille soluens: vt patet in his, qui de eleemosyna redimunt captiuos.

Annot. ¶Aduerte hic, quòd conuenientium Christo mediante humana natura, duplex est differentia. Quędam enim sunt dispositiones essendi aut patiendi, vt esse calidum, mansuetum, flagellatum, crucifixum, tristem, & huiusmodi, & haec omnino sunt propria Christo, vt distinguitur à Patre & Spiritu sancto. Quędā verò sunt actiones, vt docere, sanare, redimere, saluare, &c. & de his aliter est dicendum secundum rem, & aliter secundum nominū appellationem. Nam secundum rem, dicendum est quòd actio dupliciter sumitur: scilicet causaliter vel personaliter. Et hoc est dictu, actionem Christi sumi posse vel secundum quòd est actio à suis efficientibus exiens: & sic quęlibet talis Christi actio est effectiuè à tota Trinitate mediatè, & ab humanitate Christi immediatè. Tota siquidem Trinitas saluauit genus humanū, & sanauit infirmos, suscitauit mortuos, &c. ita q infra limites causalitatis stando, non magis Verbum quàm Pater & Spiritus sanctus saluauit, sanauit, docuit, &c. quia indiuisa sunt opera Trinitatis ad extrà. Alio autem modo, scilicet personaliter, sumptae huiusmodi actiones (hoc est vt terminantur ad hypostasim cuius sunt, non dico vt causae, sed vt hypostasis seu personae) sic sunt propriae filio, ita quòd nec Patri nec Spiritui sancto cōueniunt. Ita enim personaliter filius Dei docebat, sanabat, redimebat, saluabat per assumptam humanā naturam, quod nec Pater nec Spiritus sanctus personaliter haec operabatur: nam ille homo docens, sanans, saluans, redimens, &c. erat filius Dei: & non Pater, nec Spiritus sanctus, nec Trinitas. Secūdum verò nominum denominationem considerandum est, an nomē de quo quęritur, importet principaliter actionem vt exeuntē à causa, an actionem vt respicit hypostasim cuius est, an vtrúque. Illa enim, quae principaliter respiciunt causam, inter communia toti Trinitati cōputanda videntur: vt mortuos suscitare, miracula facere, & reliquae actiones, quas Christus licet mediante humana natura exercuit: principaliter tamen ratione deitatis. Illa verò quae determinant hypostasim principaliter, inter propria computanda sunt: vt praedicare, ambulare, admirari, videre, & huiusmodi. Quae autē medio modo, & ad causam, & personam referūt indifferēter aut quasi indifferenter si permittunt, distinctione digna sunt, & in horum numero locasse videtur Autor redemptionem motum, vt pro autoritate glos. allegata in litera super illud, Redemisti

3. dist. 19. artic. 4. q. 4.

¶Præterea, Non solùm passio Christi, sed etiam aliorum Sanctorum proficua fuit ad nostram salutem: secundum illud Coloss. 1. Gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia. Ergo non solùm Christus debet dici redemptor, sed etiam alij Sancti.

¶SED CONTRA est quod dicitur Galat. 3. Christus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum. Sed solus Christus factus est pro nobis maledictum. Ergo solus Christus debet dici noster redemptor.

CONCLVSIO.

¶Quanquam toti Trinitati ascribi possit redemptionis opus vt primæ causæ: esse tamen redemptorem, proprium fuit Christi secundum humanam naturam, qui proprium sanguinem & vitam propriam pro omnium redemptione exposuit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ad hoc quòd aliquis redimat, duo requiruntur, scilicet actus solutionis, & pretium solutum. Si enim aliquis soluat pro redemptione alicuius rei, pretium quod non est suum, sed alterius, ipse non dicitur redimere principaliter: sed magis ille, cuius est pretiũ. Pretium autem redemptionis nostræ est sanguis Christi, vel vita eius corporalis, quæ est in sanguine, quam ipse Christus exoluit. Vnde vtrunque istorum ad Christum pertinet immediatè, inquantum est homo, sed ad totam Trinitatem, sicut ad causam primam & remotam: cuius erat & ipsa vita Christi, sicut primi actoris, & à qua inspiratum fuit ipsi homini Christo, vt pateretur pro nobis. Et ideo esse immediatè redemptorem, propriũ est Christi, inquantum est homo: quãuis ipsa redemptio possit attribui toti Trinitati, sicut primæ causæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Gloss. hoc sic exponit, Tu domine Deus veritatis, redemisti me in Christo, clamantem, In manus tuas Domine cõmendo spiritum meum. Et sic redemptio immediatè pertinet ad hominem Christum: principaliter autem ad Deum.

¶Ad secundum dicendum, quòd pretiũ redemptionis nostræ homo Christus soluit immediatè: sed de mãdato Patris, sicut primordialis actoris.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd passiones Sanctorum proficiunt Ecclesiæ, non quidẽ per modum redemptionis, sed per modũ exempli & exhortationis, secũdum illud 2. ad Corint. 1. Siue tribulamur pro vestra exhortatione & salute.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm passio Christi operata sit nostram salutem per modum efficientiæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd passio Christi non sit operata nostram salutem per modũ efficientiæ. Causa enim efficiens nostræ salutis, est magnitudo diuinæ virtutis: secundum illud Isa. 59. Ecce nõ est abbreuiata manus eius, vt saluare non possit. Christus autem crucifixus est ex infirmitate: vt dicitur 2. ad Cor. 13. Non ergo passio Christi efficienter operata est nostram salutem.

¶Præterea, Nullũ agens corporale efficienter agit nisi per cõtactum, vnde etiã & Christus tangendo, mundauit leprosum, vt ostenderet carnem suam salutiferã virtutem habere: sicut Chry. dicit. Sed passio Christi nõ potuit contingere omnes homines. Ergo nõ potuit efficienter operari salutem omnium hominum.

¶Præterea, Non videtur eiusdem esse operari per modum meriti, & per modũ efficientiæ: quia ille qui meretur, expectat effectũ ab alio. Sed passio Christi operata est nostram salutem per modum meriti. Non ergo per modum efficientiæ.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. ad Cor. 1. quòd verbum crucis, his qui salui fiunt est virtus Dei. Sed virtus Dei efficienter operatur nostram salutem. Ergo passio Christi in cruce efficienter operata est nostram salutem.

CONCLVSIO.

¶Quamuis nostræ salutis efficiens principale Deus sit, passio Christi tamen efficiens instrumentale fuit salutis nostræ.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd duplex est efficiẽs, principale, & instrumentale. Efficiens quidem principale humanæ salutis est Deus. Quia verò humanitas Christi est diuinitatis instrumentum (vt suprà dictum est) ex consequenti omnes actiones & passiones Christi, instrumentaliter operantur in virtute diuinitatis ad salutem humanam. Et secundũ hoc passio Christi efficienter causat salutem humanam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd passio Christi relata ad Christi carnẽ, congruit infirmitati assumptæ. Relata verò ad diuinitatẽ, consequitur ex ea infinitã virtutem, secundum illud 1. ad Cor. 1. Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus: quia scilicet ipsa infirmitas Christi, inquantũ est Dei, habet virtutem excedentem omnem virtutem humanam.

¶Ad secundum dicendũ, quòd passio Christi, licet sit corporalis, habet tamen spiritualem virtutẽ ex diuinitate vnita. Et ideo per spiritualem contactum efficaciam sortitur, scilicet per fidem & fidei sacramenta: secundum illud Apostoli, Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius.

¶Ad tertium dicendũ, quòd passio Christi, secundũ quòd comparatur ad diuinitatem eius, agit per modum efficientiæ: inquantum verò cõparatur ad voluntatem animę Christi, agit per modum meriti: secundum verò quod cõsideratur in ipsa carne Christi, agit per modum satisfactionis, inquãtũ per eam liberamur à reatu poenæ: per modum verò

Redemisti me domine Deus veritatis. Posset tamen dici, quòd redemptio, de qua est sermo, gratia materiæ determinat sibi personam Christi: quoniam materia eius est sanguis seu vita corporea Christi, non qualiscunque, sed passioni mortique exposita. Constat siquidem, hæc omnia propria esse Christo: ac per hoc dicendum est absolutè, quòd esse redemptorem humani generis, est proprium Christo: quoniã ipse personaliter, ita quòd nec Pater nec Spiritus sanctus soluit, & de suo personaliter, ita quòd nec Patris nec Spiritus sancti personaliter. Et gloss. & similia intelligenda sunt causaliter: nec discrepat hoc à literæ doctrina, quæ ad causalitatem attendit. Et potes si vis distinguere, dicendo quòd redimere causaliter, est proprium Christo immediatè (vt in litera dicitur) quia vt à prima causa mediatè est cõmune Trinitati: redimere autem personale, est proprium Christo: quia personaliter loquendo, sola Christi persona & de solius suæ personæ pretio redemit genus humanũ: vt patet ex dictis.

¶Num Sanctorum passiones proficiant ecclesiæ per modum redemptionis.

Quæst. ¶In responsione ad tertium, dubium occurrit circa illud, Passiones Sanctorum proficiunt Ecclesiæ non per modum redemptionis. Tum quia hoc est contra ipsum autorem in 4. sent. dist. 20. vbi thesaurum Ecclesiæ ex quo indulgentiæ efficaciam habent, passiones Sanctorum continere dicit. Tum quia hoc idem Clem. vi. sextus in extrauagãti de Iubilæo quinquagenario expressè dicit, Constat autem passiones per indulgentiam applicatas per modum satisfactionis, ac per hoc redemptionis proficere Ecclesiæ igitur. ¶Ad hoc dicitur quòd sententia huius literæ nõ est contra doctrinam de efficacia indulgentiarum ex thesauro meritorum Christi & Sanctorum. Quam esse Romanæ Ecclesiæ doctrinam & ab omnibus amplectendam nuperrimè sanctissimus dominus noster Leo decimus per suam decretalem ad me nunc in Germania legatum, significauit in hæc verba (adhibitis censuris contra prædicantes oppositum, vt quidam iam cœperant) Per præsentes tibi significandum duximus Romanam Ecclesiam, quam reliquæ tanquam matrem sequi tenentur, tradidisse Romanũ pontificem Petri clauigeri successorem, & Iesu Christi in terris vicarium, potestate clauium, quarum est aperire regnum cælorum, tollẽdo illius in Christi fidelibus impedimenta (culpã s. licet & poenã pro actualibus peccatis debitã, culpam quidem mediante sacramento pœnitentiæ: pœnam verò temporalem pro actualibus peccatis secundum diuinam iustitiam debitam mediante ecclesiastica indulgentia) posse pro rationabilibus causis concedere eisdem Christi fidelibus, qui charitate iungente membra sunt Christi, siue in hac vita sint, siue in purgatorio, indulgentias ex superabundantia meritorum Christi & Sanctorũ: ac tam pro viuis quàm pro defunctis Apostolica autoritate indulgentiam concedendo thesaurum meritorum Iesu Christi & Sanctorum dispensare, & per modum absolutionis indulgentiam ipsam conferre, vel per modum suffragij illam transferre consueuisse: ac propterea omnes tam viuos, quàm defunctos, qui veraciter omnes indulgentias huiusmodi consequuti fuerint, à tanta temporali poena secundum diuinam iustitiam pro peccatis suis actualibus debita liberari, quanta concessæ & acquisitæ indulgentiæ æqualet. Et ita ab omnibus teneri & prædicari debere sub excommunicationis latæ sententiæ poena, à qua illam incurrentes ab alio, quàm à Romano pontifice, nisi in mortis articulo, nequeãt absolutionis beneficiũ obtinere autoritate Apostolica eadem tenore præsentium decernimus. Hæc ibi.

Sed intendit Autor de passionibus Sanctorũ ad salutẽ. Ita quòd inter passiones Christi & Sanctorum multiplex in proposito traditur hic differentia. Prima est in verbo, passione: nam passiones Christi absolutè redimũt Ecclesiam: passiones autẽ Sanctorum non absolutè (vt hic dicitur) sed superfluè tantùm satisfaciunt pro nobis, vt in 4. sent. & in dicta extrauagante continetur. Secũda est in verbo redemptionis: quoniam passio Christi redimit simpliciter: quia à seruitute culpæ & pœnæ: passiones verò Sanctorum non nisi secundũ quid rediment: scilicet à pœna quadã, scilicet temporali pro actuali peccato debita. Tertia est in verbo, proficiunt: quia passio Christi prodest Ecclesiæ per modũ redemptionis, etiam si nulla clauis Ecclesiæ intercedat: sed passiones Sanctorum non pro me satisfaciunt, nisi clauium autoritate mihi applicentur. Tot ergo limitationibus opus cùm sit ad verificandum quòd aliquæ passiones Sanctorum prosunt Ecclesiæ per modũ redemptionis: ac per hoc affirmatiua non nisi secundũ quid sit vera, potuit absque vllo veritatis præiudicio negatiua simpliciter & absolutè asseri, dicendo quòd passiones Sanctorũ non prosunt Ecclesiæ per modũ redẽptionis. Et cum veritate istius negatiuæ stare iam patet doctrina de efficacia indulgentiarum ex meritis Sanctorum.

¶Super Quæstionis quadragesimaoctaua Articulum sextum.

Titulus clarus, vt sonat.

¶In corpore est vna distinctio membrorum, cũ duabus cõclusionibus iuxta ipsa membra. Distinctio est: Causa efficiẽs duplex: principalis vel instrumẽtalis. Prima cõclusio est: Causa efficiens principalis nostræ salutis est Deus. Secunda est: Passio Christi est causa efficiens instrumentalis nostræ salutis. Probatur hæc: Humanitas Christi est deitatis instrumẽtũ: ergo oẽs actiones & passiones Christi operantur instrumẽtaliter virtute deitatis ad salutẽ humanã: ergo passio Christi efficienter causat nostrã salutẽ. *Cõment.*

¶Aduerte hîc & pro responsione ad secundum, quòd passio Christi, vt Autor dicit, tenet locum medicinæ. Et quemadmodum medicina corporaliter adhibita infirmo instrumentaliter sanat: ita passio Christi spirituali contactu fidei seu fidei sacramentis adhibita nobis, sanat nos etiam instrumentaliter. Differentia autem est: *Aduer.*

quia

Infrà q. 49. art. 1. ad 3. Et opusc. 3. ca. 238 & Et ad Ro. 4. & Et 1. Co. 1. le. 2. co. 4.

redemptionis, inquantum per eam liberamur a seruitute culpæ: per modum autem sacrificij, inquantum per eam reconciliamur Deo, vt infra dicetur.

QVAESTIO QVADRAGESIMANONA, *De Effectibus passionis Christi, in sex articulos diuisa.*

DEINDE considerandū est de ipsis effectibus passionis Christi.

¶Et circa hoc quæruntur sex.

¶Primò, vtrùm per passionem Christi simus liberati à peccato.

¶Secundò, vtrùm per eam simus liberati à potestate diaboli.

¶Tertiò, vtrùm per eam simus liberati à reatu pœnæ.

¶Quartò, vtrùm per eam simus Deo reconciliati.

¶Quintò, vtrùm per eam sit nobis aperta ianua cæli.

¶Sextò, vtrùm per eam Christus adeptus sit exaltationem.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm per passionem Christi simus liberati à peccato.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd per passionem Christi non simus liberati à peccato. Liberare enim à peccato, est proprium Dei: secundum illud Isa. 43. Ego sum qui deleo iniquitates tuas. Christus autem non est passus secundum quòd Deus, sed secundum quòd homo. Ergo per passionem Christi non sumus liberati à peccato.

¶Præterea, Corporale non agit in spirituale. Sed passio Christi est corporalis, peccatū autem non est nisi in anima, quæ est spiritualis creatura. Ergo passio Christi non potuit nos emundare à peccato.

¶Præterea, Nullus potest liberari à peccato quod nondum cōmisit, sed quod in posterū est commissurus. Cùm igitur multa peccata post Christi passionem sint cōmissa, & tota die cōmittantur, videtur quòd per passionem Christi non simus liberati à peccato.

¶Præterea, Posita causa sufficienti, nihil aliud requiritur ad effectum inducendum. Requiruntur autem adhuc alia ad remissionem peccatorum, scilicet baptismus & pœnitentia. Ergo videtur quòd passio Christi nō sit sufficiens causa remissionis peccatorū.

¶Præterea, Prouerb. 10. dicitur, Vniuersa delicta operit charitas. & 15. dicitur, Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Sed multa sunt alia de quibus habemus fidem, & quæ sunt prouocatiua charitatis. ergo passio Christi non est propria causa remissionis peccatorum.

¶SED CONTRA est quod dicitur Apoc. 1. Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

CONCLVSIO.

¶Passio Christi causa fuit remissionis peccatorum inquantum per eam prouocamur ad charitatem, & per eam redempti sumus, & vt ea fuit diuinitatis instrumentum, quo peccata omnium expulsa sunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd passio Christi est propria causa remissionis peccatorum tripliciter. Primò quidem, per modum prouocantis ad charitatē: quia vt Apost. dicit Rom. 5. Commendat Deus suā charitatem in nobis, quoniā cùm adhuc inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est. Per charitatem autem consequimur veniam peccatorum, secundū illud Luc. 7. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Secundò passio Christi causat remissionem peccatorum per modum redemptionis: quia enim ipse est caput nostrum per passionem suam, quam ex charitate & obedientia sustinuit, liberauit nós tanquam membra sua à peccatis: quasi per pretium suæ passionis. Sicut si homo per aliquod opus meritorium, quod manu exerceret, redimeret se à peccato quod pedibus cōmisisset. Sicut enim naturale corpus est vnū, ex membrorum diuersitate consistens, ita tota Ecclesia, quæ est mysticum corpus Christi, computatur quasi vna persona cum suo capite quod est Christus. Tertiò, per modum efficientiæ, inquantum caro, secundum quam Christus passionem sustinuit, est instrumentum diuinitatis, ex quo eius passiones & actiones operantur in virtute diuina ad expellendum peccatum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet Christus non sit passus secūdum quòd Deus, tamen caro eius est diuinitatis instrumentum. Et ex hoc passio eius habet quandam diuinam virtutem dimittendi peccata: vt dictum est.

¶Ad secundum dicendū, quòd passio Christi licet sit corporalis, sortitur tamen quandam spiritualem virtutem ex diuinitate, cuius caro et vnita est instrumentum. Secundū quam quidem virtutem, passio Christi est causa remissionis peccatorum.

¶Ad tertium dicendum, quòd Christus sua passione nos à peccato liberauit causaliter, id est, instituens causam nostræ liberationis, ex qua possent quæcunque peccata quandocunque remitti, vel præterita, vel præsentia, vel futura. Sicut si medicus faciat medicinam, ex qua possint quicunque morbi sanari, etiam in futurum.

¶Ad quartum dicendum, quòd quia passio Christi præcessit, vt causa quædam vniuersalis remissionis peccatorum (sicut dictum est) necesse est quòd singulis adhibeatur ad deletionem propriorum peccatorū. Hoc autem fit per baptismum & pœnitentiam & alia sacramenta, quæ habent virtutem ex passione Christi, vt infra patebit.

¶Ad quintum dicendum, quòd etiam per fidem applicatur nobis passio Christi ad percipiendum fructum ipsius: secundum illud Rom. 3. Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine eius. Fides autem per quam à peccato mundamur, non est fides informis: quæ potest esse etiā cum peccato, sed est fides formata per charitatem, vt sic passio Christi nobis applicetur, non solùm quantum ad intellectum, sed etiam quantum ad affectum. Et per hunc etiam modum peccata dimittuntur ex virtute passionis Christi.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm per passionem Christi simus liberati à potestate diaboli.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd per passionem Christi non simus liberati à potestate diaboli. Ille enim nō habet potestatē super aliquos, in quibus nihil sine permissione alterius facere potest. Sed diabolus nunquā potuit aliquid in nocumentū hominū facere, nisi ex permissione diuina: sicut patet Iob 1. & 2. quòd potestate diuinitus accepta, cum primò in rebus, & postea in corpore læsit. Et similiter Matth. 8. dicitur, quòd dæmones nisi Christo concedente, non potuerunt in porcos intrare. Ergo diabolus nūquam habuit in hominibus potestatem. Et ita per passionem Christi non sumus liberati à potestate diaboli.

¶Præterea, Diabolus potestatē suā in homines exercet tētando, & corporaliter vexādo. Sed hęc adhuc in hoībus operatur post

Christi

2. di. 19. artic. 1. Et 3. di. 19. ar. 2. Et ver. q. 29. ar. 7. ad 9. Et opusc. 60. ca. 18. & 8. Et Heb. 2. lec. 4. ca. 1.

quia medicina corporalis adhibita, sic instrumentum naturæ ipsius infirmi. medicina autem passionis venit instrumentum deitatis, sic sola adhibitione per fidem seu sacramenta egit ad hoc, vt nos sanet.

¶Super Quæstionis quadragesimanonæ Articulum primum.

Annot. TItulus intelligitur de liberatione per passionem Christi vt causam, non qualemcunque, sed propriam: vt patet ex vltimo argumento.

Cōment. ¶In corpore vnica conclusio: Passio Christi est propria causa remissionis peccatorum tribus modis. Probatur sigillatim quo ad singulos modos. Litera est satis clara.

Annot. ¶Aduerte, quòd quum passio Christi dicitur causa propria remissionis peccatorum, intelligitur ita propria quòd sola ipsa est, per quam veniam consequimur peccatorū omnes præteriti, præsentes & futuri: sine fide enim passionis Christi explicitè vel implicitè impossibile est secundum potentiam ordinariam, hominem remissionem peccatorum consequi.

3. di. 19. artic. 1.

¶Super Quæstionis quadragesimanonæ Articulum secundū.

Cōment. TItulus clarus.

¶In corpore primò distinguitur triplex causa diabolicæ potestatis in actu super homines ante Christi passionem, scilicet peccati hominis, offensa Dei, iniquitas diaboli. Secundò sigillatim secundum singulas causas monstratur liberatio per passionem Christi sub diuersis rationibus. scilicet inquantum remissiua peccati, quo ad primum: inquantum reconciliatiua Dei, quo ad secundum: inquantum præsumptione illata à diabolo, quo ad tertium.

¶Num diabolus machinando mortē Christi excesserit potestatem sibi à Deo traditam.

Quæst. ¶Sed occurrit hic nonnullorum dubium, quomodo diabolus machinando in mortem Christi excessit modum potestatis sibi traditæ à Deo, quum diabolus non potuisset inferre Christo per ministerium Iudæorum, Pilati & suorū passionem aut mortem, nisi Deo potestatem dāte, vt patet de tentatione Iob: multominus enim potuit in Christum quàm in Iob. Et confirmatur quia quum semper diabolus iniquè vtatur potestate sibi data, aut semper ex parte sua excedit modū potestatis, aut nunquam: quia nunquam facit plus quàm sibi permittatur facere.

¶Ad hoc dicitur, quòd non est hic sermo de potestate diaboli absolutè, de qua procedunt obiectiones ingerentes dubium: sed de potestate illa, quam diuina iustitia ob peccata humana diabolo super homines reliquerat. De qua in litera dicitur, homo suo peccato meruit, vt in potestatem traderetur diaboli & rursus Deus per suam iustitiam hominem reliquerat potestati diaboli. Infra huius siquidem potestatis latitudinem non cadit actio aliqua contra Iesum Christum, qui omnino expers erat demeriti illius quo homines sub diabolica erant relicti potestate. Excessit ergo diabolus vt minister diuinæ iustitiæ contra hominem, limites potestatis suæ, dum contra Christum processit: quāuis non excesserit vires potestatis sibi permissæ simpliciter, & absolutè. Vnde licet semper iniquè vtatur sua potestate, siue absolutè, siue vt minister iustitiæ (quia ex iniqua voluntate exequitur iustitiam, non vt iustitiam exequatur, sed vt suam impleat malam voluntatem) inclinando tamen & procurando contra Christi vitam corpoream, singulari modo excessit: quia contra alios diuinæ sententiæ opus iustum ex demerito patientium originali saltem peccato, exercebat, quibus iniquè contra Christum nulla erat ratio sæuiendi, in quo nullum omnino erat demeritū.

Annot. ¶In responsione ad tertium nota materiam articuli tertij & solutionem cum dictis in capto curiosis & admirantibus de tanta libertate ac potestate diaboli in mundo apparente: regnat enim in terra plus quàm Christus, intantum creuit secta Machometi, & christianorū iniquitas.

Christi passionem. Ergo non sumus per passionem Christi ab eius potestate liberati.

¶ Praeterea, Virtus passionis Christi in perpetuum durat (secūdum illud Heb. 10. Vna oblatione cōsummauit sanctificatos in sempiternum) similiter etiam vbique extenditur. Sed liberatio à potestate diaboli, nec est vbique (quia in multis partibus mundi adhuc sunt idololatrae) nec etiam erit semper: quia tempore Antichristi maximè suā potestatem exercebit diabolus in hominū nocumentum: de quo dicitur 2. ad Thess. 2. quòd eius aduentus erit secundum operationē Satanae in omni virtute, & signis & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis. Ergo videtur quòd passio Christi non sit causa liberationis humani generis à potestate diaboli.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Io. 12. imminente passione, Nūc princeps huius mundi ejicietur foras: & ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Est autē exaltatus à terra per crucis passionem. Ergo per eam diabolus est à potestate hominum eiectus.

CONCLVSIO.

¶ Cùm per Christi passionem remissa fuerint nobis peccata, & Deo patri fuerimus reconciliati, & temerariè fuerit in mortem Christi diabolus machinatus, necessariò sumus ab illius potestate per illam liberati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa potestatē, quam diabolus in homines exercebat ante Christi passionem, tria sunt consideranda. Primum quidem ex parte hominis, qui suo peccato meruit, vt in potestatem traderetur diaboli, per cuius tentationē fuerat superatus. Aliud aūt est ex parte Dei, quem homo peccando offenderat, qui per suam iustitiam hominem reliquerat potestati diaboli. Tertium est ex parte ipsius diaboli, qui sua nequissima voluntate hominem à cōsecutione salutis impediebat. Quantū ergo ad primum, homo est à potestate diaboli liberatus per passionem Christi, inquātum passio Christi est causa remissionis peccatorum. Quantū autem ad secundum dicendum, quòd passio Christi nos à potestate diaboli liberauit, inquantū nos Deo reconciliauit, vt infrà dicetur. Quantū verò ad tertiū, passio Christi nos à diabolo liberauit, inquantum in passione Christi excessit modū potestatis sibi traditae à Deo, machinādo in mortē Christi, qui nō habebat meritū mortis, cùm esset absque peccato. Vnde Aug. dicit in 13. de Tri. Iustitia Christi victus est diabolus, quia cùm in eo nihil morte dignū inueniret, occidit eū: tamen & vtique iustum est, vt debitores, quos tenebat, liberi dimitterentur, in eum credentes, quem sine vllo debito occidit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nō dicitur sic diabolus in homines potestatem habuisse, quasi posset eis nocere, Deo nō permittente. Sed quia iustè permittebatur nocere hominibus, quos tentando, ad suum consensum perduxerat.

¶ Ad secundum dicendum, quod diabolus etiā nunc potest quidem Deo permittente homines tentare, quantū ad animam, & vexare quantū ad corpus. Sed tamen praeparatum est homini remedium ex passione Christi: quo se potest tueri contra hostis impugnationes, ne deducatur in interitū mortis aeternae. Et quicunque ante passionem Christi diabolo resistebant, per fidē passionis Christi hoc facere poterant, licet passione Christi nondū peracta. Quantum autem ad aliquid nullus poterat diaboli manus euadere: vt scilicet non descenderet in infernum: à quo post passionem Christi, se possunt homines eius virtute tueri.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus permittit diabolo posse decipere homines in certis personis, temporibus & locis, secundum occultam rationem iudiciorum suorum. Semper tamē per passionem Christi, est paratum hominibus remedium se tuendi contra nequitias daemonum, etiam tempore Antichristi. Sed si aliqui hoc remedio vti negligant, nil deperit efficaciae passionis Christi.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm per passionem Christi homines sint liberati à poena peccati.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd per passionē Christi non sint homines liberati à poena peccati. Praecipua enim poena peccati est aeterna damnatio. Sed illi qui damnati erant in inferno pro suis peccatis, non sunt per Christi passionem liberati: quia in inferno nulla est redemptio. Ergo videtur quòd passio Christi nō liberauit homines à poena peccati. *Infrà q. 52. art. 5. cor. Et q. 86. art. 4. ad 3. Et 3. di. 19. ar. 3. Et veri. q. 29. ar. 7. ad 9.*

¶ Praeterea, Illis qui sunt liberati à reatu poenae, non est aliqua poena iniungenda. Sed poenitentibus iniungitur poena satisfactoria. Non ergo per passionem Christi sunt homines liberati à reatu poenae.

¶ Praeterea, Mors est poena peccati: secundum illud Rom. 6. Stipendia peccati mors. Sed adhuc post passionem Christi homines moriuntur. ergo per passionem Christi non sunt homines liberati à reatu poenae.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 53. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.

CONCLVSIO.

¶ Passio Christi cùm fuerit sufficiens pro peccatis satisfactio, & qua fuerint nobis remissa peccata, per eam sumus à reatu poenae liberati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd per passionē Christi liberati sumus à reatu poenae dupliciter. Vno modo directè, inquantum scilicet passio Christi fuit sufficiens & superabundans satisfactio pro peccatis totius humani generis. Exhibita autem satisfactione sufficienti, tollitur reatus poenae. Alio modo indirectè, inquantum scilicet passio Christi est causa remissionis peccati, in quo fundatur reatus poenae.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd passio Christi sortitur effectum suum in illis, quibus applicatur per fidem & charitatem, & per fidei sacramenta. Et ideo damnati in inferno, qui praedicto modo passioni Christi non coniunguntur, effectum eius percipere non possunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) ad hoc quòd consequamur effectum passionis Christi, oportet nos ei configurari. Configuramur autem ei in baptismo sacramentaliter: secundum illud Roman. 6. Consepulti sumus ei per baptismum in mortem. Vnde baptizatis nulla poena satisfactoria imponitur: quia sunt totaliter liberati per satisfactionem Christi. Quia verò Christus semel tantùm pro peccatis nostris mortuus est (vt dicitur 1. Pet. 3.) ideo non potest homo secundariò configurari morti Christi per sacramentum baptismi. Vnde oportet, quòd illi qui post baptismum peccant, configurentur Christo patienti per aliquid poenalitatis vel passionis, quam in seipsis sustineant: quae tamen multò minor sufficit quàm esset condigna peccato cooperante satisfactione Christi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd satisfactio Christi habet effectum in nobis, inquantum incorporamur ei vt membra suo capiti: sicut suprà dictum est. Membra autem oportet capiti conformari. Et ideo sicut Christus primò quidem habuit gratiam in anima cum passibilitate corporis, & per passionem ad gloriam immortalitatis peruenit, ita & nos qui sumus membra eius, per passionem ipsius liberamur quidem à reatu cuiuslibet poenae: ita tamen quòd primò recipimus in anima spiritum adoptionis filiorum, quo ascribimur ad haereditatem gloriae immortalis, adhuc corpus passibile & mortale habentes. Post modum verò configurati passionibus & morti Christi, in gloriam immortalem perducimur: secundum illud Apostoli Rom. 8. Si filij, & haeredes: haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi, si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm per passionem Christi simus Deo reconciliati.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̄ per passionē Christi non simus Deo reconciliati. Reconciliatio enim non habet locū inter amicos. Sed Deus semper dilexit nos: secūdū illud Sap. 11. Diligis omnia *Suprà q. 49. art. 4. ar. Et 3. dis. 19. art. 5. q. 2. Et opusc. 60. c. 18. co. 3.*

qae

¶ Super Quaestionem quadragesimanonā Articulum tertium.

Cōmment. TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio. Per passionem Christi liberati sumus à reatu poenae dupliciter, scilicet directè & indirectè. Probatur quo ad primū per hoc quod passio Christi est satisfactio superabundans pro poena totius mundi. Quo ad secundū, qa passio Christi liberauit à peccato, quo homo meretur poenam.

¶ Aduerte hic, quòd liberatio primo modo respicit poenam temporalem sive hic, sive in alia vita debitam. liberatio verò secundo modo respicit poenam aeternam, à qua per passionem Christi liberamur, dum à seruitute peccati originalis & mortalis redimimur. Vtrique siquidem peccato debetur poena aeterna: sed ablato tam originali, quàm mortali peccato, tollitur ex consequenti reatus aeternae poenae peccatum concomitans.

Annot. ¶ In responsione ad secundum, nota calcē responsionis, & percipe quanta sit vis poenitentiae sacramentalis, quae scilicet à sacerdote imponitur in sacramento poenitentiae. Operatur siquidē virtute vires suas, dum poena iniuncta satisfactioni Christi (sufficiente innitentur) acsi esset maior.

¶ Super Quaestionem quadragesimanonam Articulū quartū.

Cōmment. TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio. Passio Christi est causa nostrae reconciliationis ad Deū dupliciter, scilicet redimendo à peccato & vt sacrificium. Omnia clara sunt in litera.

Annot. ¶ In responsione ad secundum declaratur, quomodo intelligitur Deum placatum, ex parte scilicet nostri. Immutatiò enim in nobis non in Deo facta est, ex qua Deus placatus dicitur.

¶ Super Quaestionem quadragesimamnonam Articulum quintum.

Annot. Titulus clarus ex consuetudine Ecclesiae vtentis ista parabolica loquutione. Vocat enim caeli ianuam per similitudinem ad ianuae fructum (qui est impedire vel expeditam reddere penetrationem interiorum) fruitionis diuinae consequutionem. ita quòd aperire caeli ianuam est expeditam facere consequutionem aeternae beatitudinis, quae nulli ante Christi passionem concessa est.

¶ In corpore artic. vna est cóclusio: Per passionem Christi aperta est ianua regni caelestis. Probatur dupliciter. Primò tollere peccata humana, quo ad culpam & poenam omnem, est aperire ianuam regni caelorum: sed Christus per suam passionem abstulit omne peccatum quo ad omnia; ergo. Maior probatur ab opposito: quia clausio regni caelorum nihil aliud est, quàm obstaculum peccati, quo impeditur à caelo. Probatur autoritate Isaiae. Minor probatur autoritate Apostoli. Secundò manifestatur conclusio ex figura effectus mortis summi Sacerdotis legalis.

¶ Aduerte hic tria. Primò, quòd clausio regni caelorum est priuatio diuinae fruitionis post hanc vitam non qualiscunque, sed ex tali vera & iusta causa, scilicet ex peccato. Et propterea aperire caelum, nihil aliud est quàm tollere peccatum, tam quo ad culpam, quàm quo ad poenam: sublato siquidem sic peccato, manifestum est quòd tollitur fruitionis diuinae priuatio, vt poena peccati, ac per hoc simpliciter tollitur, quia non nisi vt poenam retinebat priuationem illam diuina benignitas.

¶ Secundò, quòd Christus sua passione liberauit membra sua ab omni & culpa & poena: quoniam, vt Apostolus dicit, abundantius est Christi donum, quàm fuerit Adae damnum: sed, vt experientia testatur, & ex calce praecedentis artic. habes, liberatio ista ordine quodam in executionem mandatur, configurando nos ipsi Christo. Quo fit vt Christus liberauerit nos ab omni poena peccati, tam originalis quàm actualis: sed nos ordine quodam & media configuratione ad Christum, consequimur immunitatê à culpa & poena totaliter.

¶ Pro quo & responsione ad primum nota tertiò, quòd quia primus homo peccauit non solùm vt singularis persona, sed etiam vt principium humanae naturae, ideo peccatum originale erat duplicem mundandum: &

quae sunt, & nihil odisti eorũ quae fecisti. Ergo passio Christi non recõciliauit nos Deo.

¶ Praeterea, Non potest idem esse principium & effectus: vnde gratia, quae est principium merendi, non cadit sub merito. Sed dilectio Dei est principium passionis Christi: secundum illud Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Non ergo videtur quòd per passionê Christi simus reconciliati Deo, ita quòd de nouo nos amare inciperet.

¶ Praeterea, Passio Christi impleta est per homines Christum occidentes, qui ex hoc grauiter Deum offenderunt. Ergo passio Christi est magis causa indignationis, quàm reconciliationis Dei.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit Rom. 5. Reconciliati sumus Deo per mortem filij eius.

CONCLVSIO.

¶ Passio Christi fuit pro nobis Deo patri reconciliatio, inquantum per eam redempti sumus à peccato, & ei fuit acceptissimum sacrificium.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd passio Christi est causa reconciliationis nostrae ad Deum dupliciter. Vno modo, inquantum remouet peccatum per quod homines constituuntur inimici Dei: secundum illud Sap. 14. Similiter odio sunt Deo impius & impietas eius. & in Psal. Odisti omnes qui operantur iniquitatem. Alio modo inquantum est sacrificium Deo acceptissimum: est enim hoc propriè sacrificij effectus, vt per ipsum placetur Deus. Sicut cùm homo offensam in se commissam remittit propter aliquod obsequium acceptũ, quod ei exhibetur. Vnde dicitur 1. Reg. 26. Si Dominus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium. Et similiter tantum bonum fuit, quòd Christus voluntariè passus est, quòd propter hoc bonum in natura humana inuentum Deus placatus est super omni offensa generis humani quantum ad eos, qui Christo passo coniunguntur secundum modum praemissum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Deus diligit omnes homines, quantum ad naturam, quam ipse fecit: sed odit omnes quantũ ad culpam, quam cõtra eum homines cõmittunt: secũdum illud Ecc. 12. Altissimus odio habet peccatores.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd passio Christi non dicitur quantũ ad hoc Deo nos reconciliasse, quòd de nouo nos amare inciperet: cùm scriptũ sit Hier. 31. In charitate perpetua dilexi te. Sed quia per passionê Christi, sublata est odij causa, tum per ablutionem peccati, tum per recompensationem acceptabilioris boni.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd sicut occisores Christi homines fuerunt, ita & Christus occisus. Maior aũt fuit charitas Christi patientis quàm iniquitas occisorum. Et ideo passio Christi magis valuit* ad reconciliandum Deum toti humano generi, quàm ad prouocandum ad iram.

* *Alias ad reconciliandũ Deo totum humanum genus*

3. dis. 18 art. 6. q. 2. & 3. Et dist. 19. ar. 3. Et 4. dis. 4. q. 2. artic. 2. q. 6 Et veri. q. 29. ar. 7. ad 9.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm Christus sua passione aperuerit nobis ianuam caeli.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus sua passione non aperuit nobis ianuã caeli. Dicitur enim Prouerb. 11. Seminanti iustitiã, merces fidelis. Sed merces iustitiae est introitus regni caelestis. Ergo videtur quòd sancti Patres qui operati sunt opera iustitiae, fideliter cõsecuti essent introitum regni caelestis etiam absque Christi passione. Nõ ergo passio Christi est causa apertionis ianuae regni caelestis.

¶ Praeterea, Ante passionem Christi Helias raptus est in cęlũ: vt dicitur 4. Reg. 2. Sed effectus non praecedit causam. Ergo videtur quòd apertio ianuae caelestis non sit effectus passionis Christi.

¶ Praeterea, Sicut legitur Mat. 3. Christo baptizato aperti sunt ei caeli. Sed baptismus praecessit passionem. Ergo apertio caeli non est effectus passionis Christi.

¶ Praeterea, Mich. 2. dicitur, Ascendit pandens iter ante eos. Sed nihil aliud videtur esse pandere iter caeli, quàm eius ianuam aperire. Ergo videtur quòd ianua caeli sit nobis aperta, non per passionem Christi, sed per passionem eius.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit Hebr. 10. Habemus fiduciam in introitum Sanctorum, scilicet caelestium, in sanguine Christi.

CONCLVSIO.

¶ Cùm per Christi passionem liberati fuerimus non modo a peccato originali cõmuni humanae naturae quo ad culpam & poenam, sed à peccatis singulorum hominum, per eam nobis aperta est ianua regni caelorum.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd clausio ianuae est obstaculũ quoddam prohibens homines ab ingressu. Prohibebantur aũt homines ab ingressu regni caelestis propter peccatũ: quia sicut dicitur Isa. 35. via illa sancta vocabitur, & non transibit per eã pollutus. Est aũt duplex peccatũ impediens ab ingressu regni caelestis. Vnum quidẽ commune totius humanae naturae, quod est peccatum primi parentis, & per hoc peccatum pręcludebatur homini aditus regni cęlestis. Vnde legitur Gen. 3. quòd post peccatũ primi parentis, collocauit Deus cherubim, & flãmeum gladium atque versatilẽ, ad custodiendam viam ligni vitae. Aliud aũt est peccatũ speciale vniuscuiusque personae, quod per proprium actum cõmittitur vniuscuiusque hominis. Per passionem aũt Christi liberati sumus, non solùm à peccato communi totius humanae naturae, & quantũ ad culpã, & quantũ ad reatũ poenae, ipso soluẽte pretiũ pro nobis, sed etiã à peccatis proprijs singulorũ, qui cõmunicant eius passioni per fidẽ & charitatem & fidei sacramẽta. Et ideo per passionẽ Christi aperta est nobis ianua regni caelestis. Et hoc est quod Apost. dicit Hebr. 9. quòd Christus assistens pontifex futurorum bonorum, per proprium sanguinem introiuit semel in Sancta, aeterna redemptione inuenta. Et hoc figuratur Numeri 35. vbi dicitur, quòd homicida manebit ibi, scilicet in ciuitate refugij, donec Sacerdos magnus, qui oleo sancto vnctus est, moriatur, quo mortuo poterit in domum suam redire.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sancti Patres operando opera iustitiae, meruerunt introitum regni caelestis per fidem passionis Christi (secundum illud Hebr. 11. Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam) per quam etiam vnusquisque à peccato purgabatur, quantum pertinet ad emundationem propriae personae. Non tamen alicuius fides vel iustitia, sufficiebat ad remouendum impedimentum, quod erat per reatum totius humanae creaturae: quod quidem remotũ est pretio sanguinis Christi. Et ideo ante passionem Christi nullus intrare poterat regnum caeleste, adipiscendo scilicet beatitudinem aeternam, quae consistit in plena Dei fruitione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Helias subleuatus est in caelum aëreum: non aũt in cęlum empyreum, qui est locus Sanctorũ. Et

ex ea parte, qua singularum est personarum: & ex ea parte, qua totius humanae naturae seminaliter ab Adam descendentis. Et quo ad personalis quidem olim per circumcisionem vel aliquod sacrificium, & nunc per baptismum purgatur hominum genus ab originali peccato. Ad secundum autem nec circumcisio olim nec baptismus postea sufficit vel potest de baptizatis baptismo Christi mortuis ante Christi passionem: nullus enim illorum liber fuit à poena clausurae regni caelorum. Haec enim poena, sicut & mors corporalis ex peccato originali, vt naturae est, consequens est, & ad vtrique abolendam passio Christi fuit necessaria: quamuis diuersimode ab hac & illa nos eripuerit: quoniam à spirituali poena priuationis diuinae fruitionis sic nos liberauit, quòd statim exhibuit effectum. Et inde est quòd modò baptizati si moriuntur statim, beati sunt: beneficium siquidẽ hoc, est baptismi non simpliciter, sed ratione status, quo scilicet Christi passio consummata est. Et quia baptismus ad hoc institutus est, vt esset sacramentum in tali statu, quãuis inchoatus fuerit ante ceperit: ideo baptismo attribuitur aperire caelestem ianuam, quod praefiguratum est, quum Christo baptizato, caeli aperti sunt. Sed immortalitatis beneficiũ nõ statim exhibuit qualis nunc fecerit, quum mortem nostrã moriendo destruxit: sed media conformitate nostra ad ipsum morientẽ, immortalitatem longè excellentiorem illa, quae fuit in statu innocentiae, nobis exhibebit in tempore resurrectionis: iam hoc etiam, quòd in capite nostro, ipso scilicet Christo homine, iam immortalitatẽ corporis consequuti sumus per ipsam passionẽ.

¶ Super Quæstionis quadragesimænonæ Articulum sextum.

Clement. Titulus clarus vt suus.

¶In corpore duo. Primò declarat in cõmuni quid importet meritum, & quomodo iusti sequitur tã in malo, quàm in bono. Secundò descendit ad propositum in speciali de Christo.

¶Quo ad primum dicit, in communi meritum importare quandam iustitiæ, non gratiæ æqualitatem. Et hoc probat autoritate Apostoli.

Annot. ¶Vbi non mireris nomine, si à merito transitur ad mercedem, quia merces merito respondet, vt præmium debitum.

3. dist. 18. art. 4. q. 3. ¶Exemplo deinde declarat, qualiter meriti æqualitas secundum iustitiam exerceatur tam in malis quàm in bonis. & in malis quidem rationi adiungit exemplum de iusta æqualitate circa detrimentum furti, cum autoritate sacræ Scripturæ. & inde infertur simile, proportionaliter fieri iustam æqualitatem circa meritum boni.

Annot. ¶Vbi aduerte quòd in ista iustitia interueniunt duo, scilicet res exterior & voluntas interior verbi gratia, ouis furto ablata, & voluntas ducens ad furtum. Si consideremus rem exteriorem (puta ouis domestica) sufficit ad æqualitatem iustitiæ vt restituatur ipsa ouis: sic enim inæqualitas rei facta per furtum, reducitur ad pristinam æqualitatem, vt patet. Sed si super hoc consideretur iniqua voluntas furis (qua voluit contempta iustitia publica & proximi plus habere, quàm sibi debetur, & propterea abstulit ouem alienam) sic ad hoc vt hæc iniquitas voluntatis iuncta operi ad æqualitatem reducatur, iustum est vt minus habeat de suo qui plus quàm debebatur sibi vsurpauit de alieno: & propterea pro vna ablata oue reddere tenetur quatuor, vnam pro æqualitate rei extrã, & tres pro æqualitate iniqui actus. Et quia tam demeritum quàm meritum principaliter consistit in voluntate: ideo Autor in littera tractans de merito Christi, ad æqualitatem, quæ principaliter respicit actiones & passiones, quatenus sunt voluntariæ, se conuertit: & tam in malis, quàm in bonis iustitiam æqualitatem considerauit, prout iusta vel iniusta voluntas minus vel plus de sibi debitis voluit cum effectu, vt patet in littera, & hinc ad Christi meritum descendit.

¶Quo ad secundum, præsuppositas maiore ex declarata ratione meriti, monstrat subsumendo Christum per suã passionem meruisse quatuor.

similiter etiam Enoch raptus est ad paradisum terrestrẽ: vbi cum Helia simul creditur viuere vsque ad aduentum Antichristi.

¶Ad tertium dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) Christo baptizato aperti sunt cæli, non propter ipsum Christum, cui semper cælum patuit: sed ad significandũ quòd cælum aperitur baptizatis baptismo Christi, qui habet efficaciam ex passione ipsius.

¶Ad quartum dicẽdum, quòd Christus sua passione meruit nobis introitum regni cælestis, & impedimentum remouit. Sed per suam ascensionem nos quasi in possessionem regni cælestis introduxit. Et ideo dicitur q ascendit pandens iter ante eos.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm Christus per suam passionem meruerit exaltari.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus per suam passionem non meruerit exaltari. Sicut enim cognitio veritatis est proprium Deo, ita & sublimitas: secundum illud Psal. Excelsus super omnes gentes Dominus, & super cælos gloria eius. Sed Christus, secundum quòd homo, habuit cognitionem omnis veritatis, non ex aliquo merito præcedente, sed ex ipsa vnione Dei & hominis: secundum illud Ioan. primo, Vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis. Ergo neque exaltationem habuit ex merito passionis, sed ex sola vnione.

¶Præterea, Christus meruit sibi à primo instanti suæ conceptionis, vt suprà habitum est, non autem maior charitas fuit in eo tempore passionis quàm ante. Cùm ergo charitas sit merendi principium, videtur quòd non magis meruerit per passionem, suam exaltationem quàm antè.

¶Præterea, Gloria corporis resultat ex gloria animæ: vt Aug. dicit in Epistola ad Dioscorum. Sed Christus per passionem suam non meruit exaltationem quantum ad gloriam animæ: quia anima eius fuit beata à primo instanti suę conceptionis. Ergo neque etiam per passionem meruit exaltationem, quantum ad gloriam corporis.

¶SED CONTRA est quod dicitur Philip. 2. Factus est obediens vsque ad mortem, mortẽ autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum.

CONCLVSIO.

¶Sicut Christus per suam passionem humiliauit seipsum, ita per eam exaltatus est, vt surrexerit gloriosus & in cælum ascenderit, vbi ad dexteram Dei patris sedens, inde venturus est in paterna maiestate iudicare omnes.

¶RESPONDEO dicendum, quòd meritum importat quandam æqualitatem iustitiæ: vnde & Apostolus dicit Roman. 4. quòd ei, qui operatur, merces imputatur secundum debitum. Cùm autem aliquis ex sua iniusta voluntate sibi attribuit plus, quàm sibi debeatur, iustum est vt diminuatur etiam quantum ad id quod sibi debebatur: sicut cùm furatur quis vnam ouem, reddet quatuor, vt dicitur Exod. 22. Et hoc dicitur mereri, inquantum per hoc punitur eius iniqua voluntas. Ita etiam cùm aliquis sibi ex iusta voluntate subtrahit quod debebat habere, meretur vt sibi amplius superaddatur, quasi merces iustæ voluntatis. Et inde est, quòd sicut dicitur Luc. 14. Qui se humiliat, exaltabitur. Christus autem in sua passione seipsum humiliauit infra suam dignitatem, quantum ad quatuor. Primò quidem, quantum ad passionem & mortem, cuius debitor non erat. Secundò, quantum ad locum: quia corpus eius positum est in sepulchro, & anima in inferno. Tertiò, quantum ad confusionem & opprobria, quæ sustinuit. Quartò, quantum ad hoc, quòd est traditus humanæ potestati: secundum quòd ipse dicit Pilato Ioan. 19. Non haberes in me potestatem, nisi datum tibi esset desuper. Et ideo per suam passionem meruit exaltationem quantum ad quatuor. Primò quidem quantum ad resurrectionem gloriosam: vnde dicitur in Psal. Tu cognouisti sessionem meam, id est humilitatem meæ passionis, & resurrectionem meam. Secundò, quantum ad ascensionem in cælum: vnde dicitur Ephes. 4. Descendit primùm in inferiores partes terræ: qui autem descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos. Tertiò, quantum ad consessum paternæ dexteræ, & manifestationem diuinitatis ipsius: secundum illud Isa. 52. Exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde: sicut obstupuerunt super eum multi, sic inglorius erit inter viros aspectus eius. Et Et Philip. 2. dicitur, Factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen: vt scilicet ab omnibus nominetur Deus, & omnes ei reuerentiam exhibeant sicut Deo. Et hoc est quod subditur, Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorũ. Quartò, quantum ad iudiciariam potestatem: dicitur enim Iob 36. Causa tua quasi impÿ iudicata est, causam iudiciúmque recipies.

Omnia clara sunt in littera.

¶Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum primum.

Clement. Titulus clarus est. ¶In corpore vna conclusio: Conueniens fuit Christum mori. Probatur quinque rationibus. Omnia clara sunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principium merendi est ex parte animæ, corpus autem est instrumentum meritorÿ actus. Et ideo perfectio animæ Christi, quæ fuit merendi principium, non debuit in eo acquiri per meritum, sicut perfectio corporis, quod fuit passionis subiectum, & per hoc fuit ipsius meriti instrumentum.

¶Ad secundum dicendum, quòd per priora merita Christus meruit exaltationem ex parte ipsius animæ, cuius voluntas charitate & aliÿs virtutibus informabatur. Sed in passione meruit suam exaltationem per modum cuiusdam recompensationis, etiam ex parte corporis: iustum est enim, vt corpus quod fuerat ex charitate passioni subiectum, acciperet recompensationem in gloria.

¶Ad tertium dicendum, quòd dispensatione quadam factum est in Christo, vt gloria animæ ante passionem non redundaret ad corpus, ad hoc quòd gloriam corporis honorabilius obtineret, quando eam per passionem meruisset. Gloriam autem animæ differri non conueniebat: quia anima immediatè vniebatur Verbo. vnde decens erat vt gloria repleretur ab ipso Verbo. sed corpus vniebatur Verbo mediante anima.

QVAESTIO QVINQVAGESIMA, *De Morte Christi, in sex articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de morte Christi.
¶Et circa hoc quæruntur sex. Infrà q.
¶Primò, vtrùm conueniens fuerit Christum mori. 52. art.
¶Secundò, vtrùm per mortem fuerit separata diuinitas à carne. 2 cor. Et 4. cõ. ca. 55.
¶Tertiò, vtrùm fuerit separata diuinitas ab anima. ad 1.
¶Quartò, vtrùm Christus in triduo mortis fuerit homo. Et quol.
¶Quintò, vtrùm corpus eius fuerit idẽ numero viui & mortuũ. 2. art.
¶Sextò, vtrùm mors eius sit aliquid operata ad nostrã salutem. 2. cor.

ARTICVLVS I. Et opus.

¶Vtrùm conueniens fuerit Christum mori. 2. ca. 7.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non fuerit conueniens Christum mori. Illud enim quod est primum principium in aliquo genere, non disponitur per illud quod est contrarium illi generi: sicut ignis, qui est principium caloris, nunquam potest esse fri- Et opus. 3. c. 234. & 238. Et opus. 60. c. 19.

gidus

gidus, sed filius Dei est fons & principium omnis vitae: secundum illud Psal. Apud te est fons vitae. Ergo videtur quòd non fuerit conueniens Christum mori.

¶ Praeterea, Maior est defectus mortis quā morbi; quia per morbū peruenitur ad mortem. Sed non fuit conueniens Christum aliquo morbo languescere: vt Chry. dicit. Ergo etiam non fuit conueniens Christum mori.

¶ Praeterea, Dominus dicit, Ioan. 10. Ego veni, vt vitam habeant, & abundantius habeant. Sed oppositum non perducit ad oppositum. Ergo videtur quòd non fuerit conueniens Christum mori.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 10. Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, & nō tota gēs pereat. Quod quidem Caiphas prophetice dixit, vt Euangelista testatur.

CONCLVSIO.

¶ Non modò pati christum, sed mori oportuit, vt pro omnium peccatis satisfaceret, & veritatem assumptae carnis ostenderet, & à mortis timore nos eriperet, mori nos peccato moneret, & ad futuram resurrectionem animos nostros pararet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd conueniens fuit Christum mori. Primò quidem, ad satisfaciendum pro humano genere, quod erat morti adiudicatum propter peccatum: secundum illud Genes. 2. Quacunque die comederitis, morte moriemini. Est autem conueniens satisfaciendi pro alio modus, cùm aliquis se subijcit poenae, quam alius meruit. Et ideo Christus mori voluit, vt moriendo, pro nobis satisfaceret: secundum illud 1. Petr. 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Secundò, ad ostendendum veritatem naturae assumptae: sicut enim Eusebius dicit, Si alter post conuersationem cum hominibus, euanescens subitò euolaret fugiens mortem, ab omnibus compararetur phantasmati. Tertiò, vt moriendo, nos à timore mortis liberaret: vnde dicitur ad Hebr. 2. quòd cōmunicauit carni & sanguini, vt per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti. Quartò, vt corporaliter moriendo similitudini peccati, id est, poenalitati daret nobis exemplum moriendi spiritualiter peccato, vnde dicitur Rom. 6. Quòd enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quòd autem viuit, viuit Deo: ita & vos existimate mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo. Quintò, vt à mortuis resurgendo, & virtutem suā ostenderet, qua mortem superauit, & nobis spem resurgendi à mortuis daret. Vnde Apostolus dicit 1. ad Cor. 15. Si Christus praedicatur quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidam in vobis dicunt, quòd resurrectio mortuorum non est?

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus est fons vitae secundum quòd Deus, non autem secundū quòd homo: mortuus est autem secundum quòd homo, non secundum quòd Deus. Vnde Aug. dicit contra Felician. Absit quòd Christus sic senserit mortem, vt quantum in se est vita, vitam perdiderit: si enim hoc ita esset, vitae fons aruisset. Sensit ergo mortem participatione humani affectus, quem sponte susceperat: naturae suae perdidit potentiam, per quam cuncta viuificat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Christus non sustinuit mortem ex morbo prouenientem, ne videretur ex necessitate mori propter infirmitatem naturae. Sed sustinuit mortem ab exteriori illatam: cui se spontaneum obtulit, vt mors eius volūtaria ostēderetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnum oppositum, per se non ducit ad aliud, sed quandoque per accidens: sicut frigidum, quandoque per accidens calefacit. Et hoc modo Christus per suam mortem nos perduxit ad vitam, dum sua morte mortem nostram destruxit: sicut ille qui poenam pro alio sustinet, remouet poenam eius.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum in morte Christi fuerit separata diuinitas à carne.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in morte Christi fuerit separata diuinitas à carne. Vt enim dicitur Matth. 27. Dominus in cruce pendens clamabat, Deus meus Deus meus, vt quid dereliquisti me? Quod exponens Ambr. dicit, Clamabat homo, separatione diuinitatis moriturus: nam cùm diuinitas à morte libera sit, vtiq; mors ibi esse non poterat, nisi vita discederet: quia vita diuinitas est. Et sic videtur quòd in morte Christi sit diuinitas separata à carne.

¶ Praeterea, Remoto medio, separantur extrema. Sed diuinitas vnita est carni mediante anima: vt suprà habitum est. Ergo videtur quòd cum in morte Christi anima sit separata à carne, quòd per consequens diuinitas sit à carne separata.

¶ Praeterea, Maior est virtus viuificatiua Dei quàm animae. Sed corpus mori non poterat, nisi anima separata: ergo multò minus mori poterat, nisi separata diuinitate.

¶ SED CONTRA est, quòd ea quae sunt humanae naturae, non dicuntur de filio Dei, nisi ratione vnionis, vt suprà habitum est. Sed de filio Dei dicitur id quod conuenit corpori Christi post mortem, scilicet esse sepultum: vt patet in Symbolo fidei, vbi dicitur quòd filius Dei conceptus est, & natus ex Virgine, passus, mortuus & sepultus. Ergo corpus Christi nō fuit in morte à diuinitate separatum.

CONCLVSIO.

¶ Cùm nulla in Christo fuerit culpa, impossibile fuit in illius morte aliquo modo diuinitatem à corpore separari.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd illud, quod per gratiam Dei conceditur, nūquam absque culpa reuocatur. vnde dicitur Rom. 11. quòd sine poenitentia sunt dona Dei & vocatio. Multò autem maior est gratia vnionis, per quam diuinitas vnita est carni Christi in persona, quàm gratia adoptionis, per quā alij sanctificantur, & etiam magis permanens ex sui ratione: quia haec gratia ordinatur ad vnionē personalem, gratia autē adoptionis ad quandā vnionem effectualem, & tamen videmus q gratia adoptionis nunquam perditur sine culpa. Cùm igitur in Christo nullum fuerit peccatū, impossibile fuit q solueretur vnio diuinitatis à carne ipsius. Et ideo sicut ante mortem caro Christi vnita fuit secundum personā & hypostasim verbo Dei, ita & remansit vnita post mortem, vt scilicet non esset alia hypostasis verbi Dei & carnis Christi post mortem, vt Damasc. dicit in 3. lib.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd derelictio illa non est referenda ad solutionem vnionis personalis, sed ad hoc quòd Deus pater eū exposuit passioni. Vnde derelinquere ibi, non est aliud, quàm non protegere à persequentibus. Vel dicit se

derelictum

¶ Super Quaestionem quinquagesimam Articulum secundum.

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio: Caro Christi remansit vnita verbo Dei post mortem. Probatur ratione & autoritate. Ratio est: Donū quod per gratiam Dei conceditur, nunquā reuocatur sine culpa: sed gratia vnionis est maius donum & permanentius ex sua ratione quàm gratia adoptionis, quae nunquam perditur sine culpa: ergo. Maior probatur autoritate Apostoli. Minor quo ad primam partem comperta: quicunque maius est, esse Deū personaliter quàm esse sanctum. Quo ad secūdam, verbo quia vnio personalis est permanentior, quā vnio affectualis. Autoritas est Damasceni.

¶ Aduerte hic, quod quia illa maior, Nullū donum diuinae gratiae perditur sine culpa, locum habet in donis permanentibus: non autem in his donis quae solùm consistunt in quodam fieri vt donum prophetiae vel assistentię, vt gratia miraculorum, quae altero ductum modorum conceditur. Haec enim, quia non sunt dona permanentia, perduntur, hoc est, non semper habentur absque culpa (vt patet) & absque Dei poenitentia. Et propterea Autor vtens illa maiore ex autoritate Apostoli, subsumpsit non potiùs (vt subsumendum capiebatur) sed comparatiuam respectu doni gratiae adoptionis, quam cōstat non cessare sine culpa, & comparauit illam & quo ad maioritatem simpliciter, & quo ad maioritatem, secundum illud quod requiritur ad propositum: hoc est secundum permanentiā. Vt hinc scires, quod maior habet locum in hac materia: quia gratia vnionis est de genere donorum permanentium, & quòd multò magis habet locum in proposito: tum quia est excellentius donum, quàm gratia adoptionis: tum quia est permanentius. Et de prima quidem excellentia, licet à quibusdam dubitetur: si quis tamen librauerit rationem allatam (scilicet gratia vnionis constituit vnum esse personaliter Deum: gratia autem adoptionis cōstituit esse sanctum: sed longè maius est esse Deū personaliter quàm esse sanctum) manifestè videre poterit, sententiam hanc esse veram. In cuius signum quum cōmunicasset se Deus secundum naturalem similitudinem beneficio creationis: & postea secundum supernaturalem similitudinem beneficio adoptionis (& haec duo fuerunt communia angelo & homini) ad vltimum reseruauit tanquā summum, communicare se personaliter, & hoc soli homini. Et ex hoc homo constitutus est supra angelos, vt Apostolus ad Hebr. probat.

¶ De altera autem excellentia, scilicet quo ad permanentiam, manifestum clarè est considerantibus, quòd esse personale est esse substantiale. Nam quum dicimus, Iesus est Dei filius, enunciatur substantia secundum esse substantiale de substantia: quum autem dicimus nos Dei filij, enunciatur accidens de substantia mediante suo accidente, scilicet affectiua parte, in qua consummatur gratia adoptionis, quoniam nō nisi diuina fruitione, ad quā ordinata est, consummatur. Quantò ergo ex propria ratione permanentius est, esse quàm operari: & esse substantiale quàm accidentale, & esse substantiale diuinum hypostaticè quàm esse accidentale diuinū adoptiuè: tantò permanentius diuinae gratiae donum est vnio personalis carnis ad verbum Dei, quàm gratia adoptionis filiorum Dei.

¶ In responsione ad tertium, percipe quòd Autor respondet & ad comparatiuam inter Deū & animam in viuificando, per hoc quòd secundum diuersa causarum genera vtrique conuenit viuificare: ac per hoc comparatio inefficax est, & sophisticè infert, & respōdet tacitè quaestioni, prosequendo modum viuificandi effectiuè conuenientem Deo, per hoc quòd Deus non necessitate naturae, sed voluntariè viuificat. Et intendit per hoc quòd licet deitas personaliter fuerit praesens carni Christi post mortem, & haberet maximam virtutem viuificandi effectiuè, non propterea sequitur quòd effectiuè tunc viuificaret carnem Christi: quia nō viuificat naturali necessitate, sed voluntariè: anima autem praesens carni, & viuificat formaliter & ex necessitate naturae.

3. dist. 2. q. 1. art. 1. q. 1. ar. 1. art. 1. q. 1. Et quol. 2. art. 1. art. Et quol. 4. art. 6 cor. Et opus. 3. c. 37. Et opus. 60. ca. 19. f.

derelictum quantum ad illam orationẽ, qua dixerat, Pater si fieri potest, transeat à me calix iste: vt August. exponit in lib. de Gratia noui Testam.

¶Ad secundum dicendum, quòd verbum Dei dicitur vnitum carni mediante anima, inquantum caro per animã pertinet ad humanam naturã, quã filius Dei assumere intendebat: non autẽ ita quòd anima sit quasi medium ligans vnita. Habet autem caro ab anima, quòd pertineat ad humanam naturam, etiam postquã anima separatur ab ea: inquãtum scilicet in carne mortua remanet ex diuina ordinatione quidam ordo resurrectionis. Et ideo non tollitur vnio diuinitatis ad carnem.

¶Ad tertium dicendum, quòd anima habet vim viuificandi formaliter: & ideo ea præsente, & vnita formaliter, necesse est corpus esse viuum. Diuinitas autem non habet vim viuificandi formaliter, sed effectiuè: nõ enim potest esse corporis forma. Et ideo nõ est necesse quòd manente vnione diuinitatis ad carnem, caro sit viua: quia Deus non ex necessitate agit, sed ex voluntate.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm in morte Christi fuerit facta separatio diuinitatis ab anima.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q in morte Christi fuerit facta separatio diuinitatis ab anima. Dicit enim Dominus Ioan. 10. Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam, & iterum sumo eam. Non autem videtur quòd corpus animã ponere possit, eam à se separando: quia anima non subiicitur potestati corporis, sed potius ecõuerso. Et sic videtur quòd Christo, secũdum quod est verbũ Dei, conueniat animam suã ponere. Hoc autem est eam à se separare. Ergo per mortem anima eius fuit à diuinitate separata.

¶Præterea, Athanas. dicit maledictum, qui totum hominem quem assumpsit Dei filius, denuo assumptum vel liberatũ, tertia die à mortuis resurrexisse non confitetur. Sed nõ potuit totus homo denuo assumi, nisi aliquando fuerit totus homo à verbo Dei separatus. Totus autem homo cõponitur ex anima & corpore. Ergo aliquãdo fuit facta separatio diuinitatis & à corpore & ab anima.

¶Præterea, Propter vnionem ad totum hominem, filius Dei verè dicitur homo. Si ergo soluta vnione animę & corporis per mortem verbum Dei remansit vnitum animæ, sequeretur quòd verè dici potuisset, filium Dei esse animam. Hoc aũt est falsum: quia cùm anima sit forma corporis, sequeretur q verbũ Dei fuerit corporis forma, quod est impossibile. ergo in morte Christi anima fuit à verbo Dei separata.

¶Præterea, Anima & corpus abinuicẽ separata, non sunt vna hypostasis, sed duæ. Si igitur verbũ Dei remansit vnitum tam corpori quàm animæ Christi, separatis eis abinuicem per mortẽ Christi, videtur sequi q verbum Dei durante morte Christi, fuerit duæ hypostases: quod est inconueniens. Non ergo post mortem Christi remãsit anima verbo vnita.

¶SED CONTRA est quod dicit Dam. in 3. lib. Etsi Christus mortuus est vt homo, & sancta eius anima ab incontaminato diuisa est corpore; diuinitas tamen inseparabilis ab vtrisque permansit, ab anima dico, & corpore.

CONCLVSIO.

¶Cùm non fuerit in morte Christi diuinitas à corpore separata, multò minus fuit ab anima separata.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd anima vnita est verbo Dei immediatius & per prius quàm corpus, cùm corpus vnitũ sit verbo Dei mediante anima, vt suprà dictum est. Cùm ergo verbum Dei nõ sit separatum in morte à corpore, multò minus separatum est ab anima. Vnde sicut de filio Dei prædicatur id quod cõuenit corpori ab anima separato, scilicet esse sepultum, ita de eo in Symbolo dicitur, quòd descendit ad inferos, quia anima eius à corpore separata, descendit ad inferos.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod Aug. exponens illud verbũ Io. inquirit, cùm Christus sit verbũ, anima & caro, vtrùm ex eo quòd est verbum, ponat animam, an ex eo quòd est anima, an iterum ex eo quòd est caro. Et dicit quòd si dixerimus, quòd verbum Dei animam posuit, sequitur quòd aliquãdo anima illa separata est à verbo, quod est falsum: mors enim corpus ab anima separauit, à verbo aũt animam separatam non dico. Si verò dixerimus, quòd ipsa se anima ponat, sequitur quòd anima ipsa à se separata sit: quod est absurdum. Relinquitur ergo, quòd ipsa caro animam suã ponit, & iterum eam sumit, non potestate sua, sed potestate Verbi inhabitantis carnem: quia sicut suprà dictum est, per mortem non est separata diuinitas Verbi à carne.

¶Ad secundum dicendum, quòd in verbis illis Athanasius non intellexit quòd totus homo denuò sit assumptus, id est omnes partes eius, quasi verbũ Dei partes humanæ naturæ deposuerit per mortẽ: sed quòd iteratò totalitas naturæ assumptæ sit in resurrectione redintegrata per iteratã vnionẽ animæ & corporis.

¶Ad tertium dicendum, quòd verbum Dei propter vnionẽ humanę naturę, nõ dicitur humana natura: sed dicitur homo, quod est habens humanam naturã. Anima autem & corpus sunt partes essentiales humanæ naturæ. Vnde propter vnionem Verbi ad vtrunque eorum, non sequitur quòd verbum Dei sit anima vel corpus, sed quòd sit habens animam vel corpus.

¶Ad quartum dicendum, quòd sicut Damas. dicit in 3. lib. quòd in morte Christi est separata anima à carne, non est vna hypostasis in duas hypostases diuisa. nam & corpus & anima Christi secundum idem ex principio in verbi hypostasi habuerũt existentiam, & in morte inuicem diuisa, singulum eorũ mansit, vnã hypostasim verbi habens. Quare vna Verbi hypostasis, Verbi & animæ & corporis extitit hypostasis: nunquã enim neque anima neque corpus propriã habuerunt hypostasim, pręter Verbi hypostasim. Vna enim semper Verbi hypostasis & nũquã duę.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm Christus in triduo mortis fuerit homo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus in triduo mortis fuerit homo. Dicit enim Aug. in primo de Trin. Talis erat illa susceptio, quæ Deum hominem faceret, & hominem Deum. Sed illa susceptio non cessauit per mortem. Ergo videtur quòd per mortem non desierit esse homo.

¶Præterea, Phil. dicit in 9. Eth. q vnusquisq; homo est suus intellectus. vnde & post mortẽ, animã Petri alloquẽtes dicimus, Sancte Petre ora p nobis. Sed post mortẽ filius Dei nõ fuit separatus ab aĩa intellectuali. Ergo in illo triduo filius Dei fuit homo.

¶Præterea, Omnis sacerdos est homo. Sed in illo triduo mortis Christus fuit sacerdos: aliter enĩ nõ verũ esset qd' dicit in Ps. Tu es sacerdos in æternũ. Ergo Christus in illo triduo fuit homo.

¶SED CONTRA, Remoto superiori, remouetur inferius. Sed viuũ siue animatũ est superius ad animal & ad hominẽ: nã aĩal est substantia aĩata sensibilis. Sed in illo triduo mortis corpus Christi nõ fuit viuũ neque animatum. Ergo non fuit homo.

CONCLVSIO.

¶Christum in triduo mortis fuisse hominem asserere, hæreticum est, cùm eius mortem credere sit articulus fidei.

RES

3. di. 22. q. 1. ar. 1.
Et quol. 2. art. 1.
Et quol. 3. art. 4. cor §.
Et quol. 4. ar. 8.
Et opusc. 3. c. 236.
Et opusc. 60. ca. 20. §.

¶Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum tertium.

Conclus. TItulus clarus. ¶In corpore vna cõclusio: In morte Christi non fuit separata deitas ab anima. Probatur dupliciter. Primò ratione: Verbum Dei nõ est separatum in morte à corpore: ergo multò minus ab anima. Probatur sequela: quia anima vnita est Verbo immediatius quàm corpus. Deinde auctoritate Symboli: Quia descendit ad inferos. Omnia clara sunt ex supradictis.

Annot. ¶In responsione ad primum, aduerte quòd responsio secundum expositionem Aug. intelligit nomine Animæ, ipsam animæ substantiam secundum seipsam: & ideo versatur inter angustias distinctionum. Planior aût sensus Euangelici textus est, intelligere Animæ nomine ipsam quidem animam, non vt in se quædam substantia est, sed vt substantialiter animat. Sic enim anima formaliter sumitur, & absque omni quæstione liquet, quòd ipse Dei filius, qui loquitur dicens, Ego pono animam meam, posuit animam suam, tollendo animationem illius: tollitur siquidem animare per hoc ipsum, quòd animam separauit à corpore, & iterum sumpsit eam, dum iterum iunxit animam corpori: ponere enim animam formaliter (hoc est vt animam) nihil aliud est quàm mori. Et in hoc sensu pluries inuenitur nomine animæ: vt est illud, Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus suis. & illud, Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.

¶Tu autem qui sermonis formalis non es capax, aut ad plebem loqueris, potes eandem sententiam seruando, glossare animam, hoc est vitã corporalem: sic enim filius Dei posuit animam suã, hoc est vitam suam, & iterum sumpsit eam: & similiter, Pastor bonus ponit vitam suã pro, &c. & sic de aliis. Hoc in idẽ redit: quia ipsa animatione, qua anima animat corpus, consistit vita corporea cuiusque hominis.

3. di. 21. q. 1. art. 1. q. 2.
Et quol. 2. art. 1 cor.
Et opusc. 3. c. 236.
Et opusc. 60. ca. 19 §.
Et Psal. 21. col. 1.

¶Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum quartum.

Annot. IN titulo Christus significat personam diuini Verbi secundum eam dispositionem, quã de facto habebat in triduo illo, scilicet quòd erat vnita animæ & corpori Christi separatis abinuicem.

Conclus. ¶In corpore tria sunt. Primò respondetur quæsito vna conclusione: Dicere Christum in triduo mortis hominem fuisse, simpliciter & absolutè loquendo, erroneum est. Probatur: Ad veritatem mortis hominis vel animalis pertinet quòd desinat esse homo vel animal: ergo dicere Christum in triduo mortis hominem. &c. Antecedens probatur: quia mors consistit in separatione animæ quæ complet rationem hominis & animalis. Consequentia probatur: quia asserere omne illud, per quod tollitur veritas mortis Christi, est error contra fidẽ. Quod probatur: quia articulus fidei est de morte Christi, & auctoritate Cyrilli. Secundò dicitur, quòd potest dici Christum in triduo fuisse hominem mortuũ. Et in promptu ratio est: quia ly mortuum est conditio diminuens, sicut ly pictus aut lapideus. Tertiò excusantur Hugo & Magister sententiarum. Omnia clara sunt ex antedictis.

¶Super Quaestionem quinquagesimam Articulum quintum.

Comment. Titulus, vt sonat. ¶In corpore ponitur vna distinctio bimembris cū conclusionibus duabus iuxta numerum membrorum. Distinctio est: Simpliciter, sumitur duabus significationibus, vel vt significat nullo addito, vel vt significat totaliter. Prima cōclusio est, sumēdō Simpliciter, primo modo: Corpus Christi viuū & mortuum fuit idem numero simpliciter. Probatur, quia fuit idem suppositaliter, & sic loquitur Ath. Secunda conclusio est sumendo Simpliciter, secundo modo: Corpus Christi viuū & mortuum non fuit idē numero simpliciter. Probatur primò, quia vita est de essentia corporis viuētis: quia est prædicatū essentiale, & non accidentale. Probatur secundò ex opposito: quia si diceretur remansisse totaliter idem, sequeretur quòd non esset corruptū corruptione mortis, quod est hæresis Gaianitarum. Et ad hoc afferuntur autoritates.

Annot. ¶Aduerte hic, quòd Autoris doctrina procedit ex supposita vnitate formæ substantialis in homine, tenentes enim plures formas in homine (puta formā corporeitatis aut mixti: cui superadditur anima) euaderent consequentiam in litera factā, dicendo quòd in morte Christi facta est separatio animæ à corpore: & sic fuit ibi corruptio mortis, sed corpus remansit cum illamet corporeitatis forma, quam prius habebat. & propterea corpus Christi, inquantum corpus remansit totaliter idem numero, & dicere hoc, nulla est hæresis. Et ad philosophiā declinandum esset, si hoc esset discutiendum. Hāc siquidem viam tenet Scotus, qui addit aliud manifestè alienum à philosophia, scilicet quòd fuit corruptio tunc sine generatione, corruptus quippe fuit homo separatione animæ à corpore, & nihil genitū est. Cōtra hos non loquitur litera, quæ de vnitate numerali corporis Christi viui & mortui tractat. & veritaté per se notā tradit. Nā si corpus Christi remansisset omnino idē quod prius, oporteret quòd remansisset viuum eadem vita, alioquin aut vita nihil aliud fuisset nisi accidens, aut non totaliter remansisset idem, deficiente aliqua eius substantia, scilicet vita. Quocirca Scotus corpus Christi tenet omnino idem, quatenus est corpus, & non quatenus erat viuum. Autor autem aliam formam genitam in Christi corpore tenet, scilicet formam cadaueris, per quam erat corpus, quia naturalis ordo habet, vt semper corruptio vnius sit generatio alterius: cum primam tota intendatur generatio, quàm corruptio. Et vnam tenendo in cōposito formam, iuxta Peripateticam doctrinā bene perspectam nouimus.

Quol. 8. artic. 1. Et quol. 3. artic. 4. ad 1. Et quol. 4. q. 5.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Christum verè fuisse mortuum, est articulus fidei. Vnde asserere, omne illud, per quod tollitur veritas mortis Christi, est error contra fidē. Propter quod in epistola synodali Cyrilli dicitur, Si quis non confitetur Dei verbum passum carne, & crucifixum carne, & quod mortem gustauit carne, anathema sit. Pertinet aūt ad veritatem mortis hominis vel animalis, quòd per mortem desinat esse homo vel animal, mors enim hominis vel animalis prouenit ex separatione animę, quę complet rationem animalis, vel hominis. Et ideo dicere Christum in triduo mortis hominem fuisse, simpliciter & absolutè loquēdo, erroneum est. Potest tamen dici quòd Christus in triduo fuit homo mortuus. Quidā tamen confessi sunt Christum in triduo hominem fuisse: dicentes quidem verba erronea, sed sensum erroris non habentes in fide. Sicut Hugo de sancto Vict. qui ea ratione dixit Christum in triduo mortis fuisse hominem, quia dicebat animam esse hominem, quod tamen est falsum: vt in prima Parte ostensum est. Magister etiam sententiarū in 23. dist. tertij lib. posuit, quòd Christus in triduo mortis fuit homo alia ratione: quia credidit quòd vnio animæ & carnis non esset de ratione hominis, sed sufficit ad hoc, quòd aliquid sit homo, quòd habeat animam humanam & corpus, siue coniuncta siue non coniuncta. Quod etiam patet esse falsum ex his quæ dicta sunt in Prima parte: & ex his quæ suprà dicta sunt circa modum vnionis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum Dei suscepit animam & carnem vnitam: & ideo illa susceptio fecit Deū hominem & hominem Deum. Non aūt cessauit illa susceptio per separationem Verbi ab anima vel è carne, cessauit tamen vnio carnis & animæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd homo dicitur esse suus intellectus, non quia intellectus sit totus homo, sed quia intellectus est principalior pars hominis, in quo virtualiter consistit tota dispositio hominis. Sicut si rector ciuitatis dicatur tota ciuitas, quia in eo consistit tota dispositio ciuitatis.

¶Ad tertium dicendum, quòd esse sacerdotem, conuenit homini ratione animæ: in qua est ordinis character. Vnde per mortem homo non perdit ordinē sacerdotalem, & multò minus Christus, qui est totius sacerdotij origo.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm fuerit idem numero corpus Christi viuentis & mortui.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd non fuerit idem numero corpus Christi viuētis & mortui. Christus enim verè mortuus fuit, sicut & alij homines moriuntur. Sed corpus cuiuscunque alterius hominis, non est simpliciter idem numero mortuum & viuū: quia differunt essentiali differentia. Ergo neque corpus Christi, est simpliciter idem numero mortuum & viuum.

¶Præterea, Secundum Philosophum 5. Metap. Quæcunque sunt diuersa specie, sunt etiam diuersa numero. Sed corpus Christi viuum & mortuum fuit diuersum specie, quia non dicitur oculus aut caro mortui, nisi æquiuocè: vt patet per Philosophū in 2. de Anima. & 7. Metaph. Ergo corpus Christi non fuit simpliciter idem numero viuū & mortuum.

¶Præterea, Mors est corruptio quædam. Sed illud quod corrumpitur corruptione substantiali, postquam corruptum est, iam non est: quia corruptio est mutatio de esse in non esse. Corpus ergo Christi postquā mortuum fuit, non remansit idem numero, cùm mors sit substantialis corruptio.

¶SED CONTRA est quod Athanas. dicit in Epistola ad Epictectum: Circunciso corpore, & potato, & manducante, & laborante, & in ligno affixo, erat impassibile & incorporeum Dei verbum, hoc erat in sepulchro positum. Sed corpus Christi viuum fuit circuncisum & in ligno affixum. Corpus autem Christi mortuum fuit positum in sepulchro. Ergo hoc idem corpus, quod fuit viuum, fuit etiam mortuum.

CONCLVSIO.

¶Corpus Christi mortuum fuit idem numero simpliciter viuum & mortuum, cùm idem suppositum fuerit viui & mortui, diuersum scilicet, non autem fuit idem numero totaliter.

¶RESPONDEO dicendum, quòd hoc, quod dico simpliciter, potest accipi dupliciter. Vno modo secūdum quòd simpliciter idem est quod absolutè: sicut simpliciter dicitur quod nullo addito dicitur, vt Philosophus dicit. Et hoc modo corpus Christi mortuum & viuum, simpliciter fuit idem numero: dicitur enim aliquid esse idem numero simpliciter, quia est supposito idem. Corpus aūt Christi viuum & mortuum, fuit supposito idem: quia non habuit aliam hypostasim viuum & mortuum, præter hypostasim verbi Dei, vt suprà dictum est. Et hoc modo loquitur Athanasius in autoritate inducta. Alio modo simpliciter idem est quod omnino vel totaliter: & sic corpus Christi mortuum & viuum non fuit simpliciter idem numero: quia non fuit totaliter idem, cùm vita sit aliquid de essentia corporis viuentis: est enim prædicatum essentiale, non accidentale. Vnde consequens est, quòd corpus, quod desinit esse viuum, non totaliter idem remaneat. Si autem diceretur quòd corpus Christi mortuum totaliter idem remaneret, sequeretur quòd non esset corruptum, corruptione dico mortis: quod est hæresis * Gaianitarum, vt Isidor. dicit & habetur in Decretis 24. q. 3. Et Damas. dicit in 3. lib. quòd Corruptionis nomen duo significat: vno modo separationem animæ à corpore, & alia huiusmodi: alio modo perfectam dissolutionem in elementa. Ergo incorruptibile dicere corpus Domini secundum Iulianum & Gaianum secundum, primum corruptionis modum ante resurrectionem, est impium, quia corpus Christi non esset consubstantiale nobis, nec in veritate mortuum esset, nec secundum veritatem saluati essemus. Secundo autem modo corpus Christi fuit incorruptum.

* Alias Gaianitarum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corpus mortuum cuiuscunque alterius hominis, non remanet vnitum alicui hypostasi permanenti, sicut corpus Christi mortuum. Et ideo corpus mortuum cuiuscunque alterius hominis, nō est idem simpliciter, sed secundum quid: quia est idem secundum materiam, non autem idem secundum formam. Corpus aūt Christi remanet idem simpliciter propter identitatē suppositi: vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd quia idem numero dicitur aliquid secundum suppositum, idem aūt specie est idem secundum formam, vbicunque suppositū subsistit in vna sola natura, oportet quòd sublata vnitate speciei, auferatur vnitas numeralis. Sed hypostasis verbi Dei subsistit in duabus naturis, & ideo quāuis in Christo non remaneat corpus idem secundum speciem humanæ naturæ, remanet tamen idem numero secundum suppositum verbi Dei.

¶Ad tertium dicendum, quòd corruptio & mors non competit Christo ratione suppositi, secundum quod attenditur vnitas, sed ratione naturæ, secundū quā inuenitur differētia mortis & vitę.

ARTICVLVS VI.

Infrà q. 52. art. 2. cor. Et q. 56. art. 1. ad 4. et ad Gal. 1. col. 4.

¶Vtrùm mors Christi aliquid operata sit ad nostram salutem.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd mors Christi nihil operata sit ad nostram salutem. Mors enim est quædam priuatio: est enim priuatio vitæ. Sed priuatio, cùm non sit res aliqua, non habet aliquam virtutem agendi. Ergo non potuit aliquid operari ad nostram

¶Super Quaestionem quinquagesimam Articulum sextum.

Comment. Titulus, vt sonat. ¶In corpore vna distinctio bimembris cum conclusionibus tribus. Distinctio est de morte, vel in fieri, vel in

nostram salutem.

¶Præterea, Passio Christi operata est ad nostram salutem per modū meriti. Sic autem non potuit operari mors Christi: nam in morte separatur anima à corpore, quæ est merendi principium. Ergo mors Christi non non est operata aliquid ad nostram salutem.

¶Præterea, Corporale non est causa spiritualis. Sed mors Christi fuit corporalis, non ergo potuit esse causa spiritualis nostræ salutis.

¶SED CONTRA est quod Augustinus dicit in 4. de Trinita. vna mors nostri Saluatoris, scilicet corporalis, duabus mortibus nostris, id est animæ & corporis, saluti fuit.

CONCLVSIO.

¶Mors Christi in facto esse non nisi per modum efficientiæ, virtute scilicet diuinitatis, operata fuit nostram salutem, eripiendo nos à morte animæ & corporis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd de morte Christi dupliciter loqui possumus. Vno modo, secundum quòd est in fieri: alio modo, secundum quòd est in facto esse. Dicitur autem mors esse in fieri, quando aliquis per aliquam passionem vel naturalem vel violentam tendit in mortem. Et hoc modo idem est loqui de morte Christi & de passione ipsius. Et ita secundum hunc modum mors Christi causa est salutis nostræ secundum id quod de passione suprà dictum est. Sed in facto esse mors Christi cōsideratur, secundum quòd iam facta est separatio corporis & animæ, & sic nunc loquimur de morte Christi. Hoc autem modo mors Christi non potest esse causa salutis nostræ per modum meriti, sed solùm per modum efficientiæ: inquantum scilicet nec per mortem diuinitas separata fuit à Christi carne. & ideo quicquid contigit circa carnem Christi, etiam anima separata, fuit nobis salutiferum virtute diuinitatis vnitæ. Consideratur autem propriè alicuius causæ effectus secundum similitudinem causæ. vnde quia mors est quædam priuatio vitæ propriæ, effectus mortis Christi attenditur circa remotionem eorum quæ contrariantur nostræ saluti, quæ quidem sunt mors animæ & mors corporis. & ideo per mortem Christi dicitur esse destructa in nobis & mors animæ, quæ est per peccatum nostrum (secundum illud Roman. 4. Traditus est, scilicet in mortem, propter delicta nostra) & mors corporis, quæ consistit in separatione animæ: secundum illud primæ ad Corinth. 15. Absorpta est mors in victoria.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mors Christi est operata salutem nostram ex virtute diuinitatis vnitæ, & non ex sola ratione mortis.

¶Ad secundum dicendum, quòd mors Christi secundum quòd consideratur in facto esse, etsi non est ad nostram salutem operata per modum meriti: est tamen operata per modum efficientiæ: vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd mors Christi fuit quidem corporalis: sed corpus illud fuit instrumentum diuinitatis sibi vnitæ, operatus in virtute eius etiam mortuum.

facto esse. Prima cōclusio est: De morte Christi in fieri, idem est iudicium quod de passione Christi. Declaratur, quia mors in fieri, fuit ipsa passio Christi. Secunda cōclusio est: Mors Christi in facto esse non potuit operari salutem nostram per modum meriti, sed efficientiæ. Prima pars in litera non probatur: secunda probatur: Per mortem deitas non est separata à carne: ergo quicquid circa carnem Christi ab anima separatam contigit, fuit nobis salutiferum virtute Deitatis vnitæ. Tertia conclusio est: Mors Christi operata est destructionē vtriusque nostræ mortis, scilicet animę & corporis. Probatur: Mors Christi fuit priuatio propriæ vitæ: ergo effectus eius propriè est remotio nostrorum impedimentorum æternæ vitæ: ergo est remotio vtriusque mortis nostræ. Prima consequentia probatur: quia consideratur propriè alicuius causæ effectus secundum similem causam: secunda verò, quia vtraque mors contrariatur æternæ nostræ saluti cōsummatæ. Et confirmatur conclusio auctoritatibus.

Annot. ¶Aduerte hic, quòd mors in facto esse, se tenet ex parte corporis: non enim dicitur anima mortua, sed corpus dicitur, & est mortuum. Et quia corpus Christi mortuum erat inanimatum, & meritum principaliter consistit in actu animę: ideo Auctor in litera pro constanti, propter se noto, reliquit primā partem secundæ conclusionis, scilicet quòd mors Christi in facto esse nō profuit meritoriè: erat enim in corpore mortuo, in quo nullum erat principium merendi. Et quia erat in illo corpore mortuo principium efficiendi, scilicet deitas: ideo asseritur quòd efficere potuit. ex eo namque quòd deitas corpore Christi instrumento vtebatur, consecutum est vt corpore illo affecto priuatione vitæ vsa est, vt organo ad causandū in nobis destructionem vtriusque mortis, iuxta illud, Qui mortem nostram moriendo destruxit.

¶Num mors Christi in facto esse fuerit meritoria salutis nostra ex parte animæ.

Quæstio. ¶Sed occurrūt hic duo dubia. Primum est, an mors Christi in factō esse, fuerit meritoria ex parte animæ. Secūdum est, quomodo saluatur similitudo inter effectum & causam in tertia conclusione, quum potius videatur oppositum.

¶Ad primum dicitur, quòd mors in facto esse sumi potest dupliciter: primò secūdū se solam, aliomodo vt terminat fieri. Et mors quidem vt terminat fieri, cadit sub merito voluntatis & eodem sub quo cadit suum fieri: vno enim & eodem actu martyr vult se occidi & occisum esse. Et sic pretiosa est in conspectu Domini mors Sanctorum eius, & sic mors Christi fuit meritoria. Sed litera non loquitur sic de morte Christi, sed primo modo, scilicet secundum se solam, prout est separata anima à corpore, & sic ex nulla parte inuenitur ratio meriti: quum nec actus elicitus, nec actus imperatus animæ sit mors in facto esse sumpta secūdum se solum, quanuis ipsa vt terminat voluntarium mori, cadat sub actu imperato extendendo actum imperatum ad pati voluntarium: & ideo, vt dictū est, sit meritoria.

¶Ad secūdum dubium dicitur, quod non est hic quærenda omnimoda similitudo: quum nec etiam exigatur effectum assimilari causæ instrumentali: sed sufficit iuxta subiectam materiā intelligere effectum appropriatum mortis Christi (quæ consistit in priuatione, vitæ propriæ propter viuificandum nos) esse priuationē non vitæ, sed contrarium vitæ nostræ, vt per huiusmodi destructionem ad finem, scilicet ad vitam nostram, nos perducat.

QVAESTIO QVINQVAgesimaprima, de sepultura Christi in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de sepultura Christi.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrùm conueniens fuerit Christum sepeliri.

¶Secundò, de modo sepulturæ eius.

¶Tertiò, vtrùm corpus eius fuerit in sepulchro resolutum.

¶Quartò, de tempore quo iacuit in sepulchro.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm fuerit conueniens Christum sepeliri.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non fuerit conueniens Christum sepeliri. De Christo enim dicitur in Psalm. Factus est sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber. Sed in sepulchro includuntur corpora mortuorum, quod videtur esse contrarium libertati. Ergo non videtur fuisse cōueniens, quòd corpus Christi sepeliretur.

¶Præterea, Nihil circa Christum fieri debuit, quod non esset salutiferum nobis. Sed in nullo videtur ad salutem hominum pertinere, quòd Christus fuit sepultus. Ergo non fuit conueniens Christum sepeliri.

¶Præterea, Incōueniens esse videtur quòd Deus qui est super cælos excelsus, in terra sepeliretur. Sed illud quod contigit corpori Christi mortuo, attribuitur Deo ratione vnionis. Ergo incōueniens videtur, Christum fuisse sepultum.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Matth. 26. de muliere quæ eum inunxerat, Opus bonum operata est in me. & postea subdit: Mittens enim hoc vnguētum in corpus meū, ad sepeliendū me fecit.

CONCLVSIO.

¶Conueniens fuit ad comprobandam Christi verā mortem, & vt spes resurgendi mortuis daretur, & spiritualis mortis & sepulturæ peccatorum fieret hominibus exemplum, vt Christus nō modo moreretur, sed vt sepeliretur.

¶RESPONDEO dicendū, quòd conueniens fuit Christum sepeliri. Primò quidē ad comprobandū veritatem mortis: non enim in sepulchro aliquis ponitur, nisi quādo iam de veritate mortis constat. Vnde & Marc. 15. legitur, quòd Pilatus antequam concederet Christum sepeliri, diligenti inquisitione cognouit eum mortuū esse. Secundò, quia per hoc quòd Christus de sepulchro resurrexit, datur spes resurgendi per ipsum, his qui sunt in sepulchro: secundum illud Ioan. 5. Omnes qui in monumentis sunt, audiēt vocē filij Dei, & qui audierint viuēt. Tertiò, ad exemplum eorū qui per mortem Christi, spiritualiter moriuntur peccatis: qui scilicet absconduntur à conturbatione hominum. Vnde dicitur Colos. 3. Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Vnde & baptizati, qui per mortem Christi moriuntur peccatis, quasi consepeliuntur Christo per immersionem, secundum illud Rom. 6. Consepulti sumus cum Christo, per baptismum in mortem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus sepultus, se inter mortuos liberū fuisse fatetur, in hoc quòd per inclusionē sepulchri, nō potuit impediri, quin ab eo resurgēdo exiuerit.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut mors Christi efficienter operata est nostram salutem, ita etiam & eius sepultura. Vnde Hierony. dicit super Mar. Sepultura Christi resurgimus. Et Isa. 53. super illud, Dabit impios pro sepultura, dicit glo. id est, Gentes, quæ sine pietate erāt, Deo patrique dabit: quia mortuus & sepultus eos acquisiuit.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in quodam sermone

Infrà q. 52. artic. 4. cor. Et opusc. 3. c. 241. & 242. Et opusc. 60. c. 40. principio Et 1. Co. 15. l. 8. c. 3.

¶Super Quæstionis quinquagesimaprimæ Articulum primum.

TItulus clarus est. ¶In corpore vna conclusio: Conueniens fuit Christum sepeliri. Probatur tripliciter. Omnia sunt clara.

concilij Ephesini (nihil horum qui saluant homines, iniuriam Deo facit, qui ostendũt eum non passibilem, sed clementem. Et in alio sermone eiusdem consilij legitur; Nihil putat iniuriam Deus, quod est occasio salutis hominibus: tu quidem non ita vilem Dei naturam arbitraberis, tanquam quæ aliquando subiecta possit esse iniurijs.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm cõuenienti modo Christus fuerit sepultus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur non conuenienti modo Christum fuisse sepultum. Sepultura enĩ eius respondet morti ipsius. Sed Christus fuit passus mortem abiectissimam: secundum illud Sap. 2. Morte turpissima condemnemus eum. Ergo inconueniens videtur fuisse, quòd Christo exhibita fuit honorabilis sepultura: inquantũ à magnatibus fuit tumulatus, scilicet à Ioseph ab Arimathia, qui erat nobilis Decurio (vt habetur Matth. 27.) & à Nicodemo, q erat princeps Iudæorũ: vt habetur Ioan. 3.

¶Præterea, Circa Christum non debuit aliquid fieri, quod esset superfluitatis exemplum. Videtur autem superfluitatis fuisse, quòd ad sepeliẽdum Christum Nicodemus venit ferens mixturam myrrhæ & aloës quasi libras centum (vt dicitur Ioã. 19.) præsertim cùm mulier præuenerit corpus eius vngere in sepulturam, vt dicitur Marc. 14. Non ergo fuit hoc conuenienter circa Christum factum.

¶Præterea, Non est conueniens vt aliquod factum sibijpsi sit dissonum. Sed sepultura Christi fuit simplex ex vna parte: quia scilicet Ioseph inuoluit corpus eius in sindone munda (vt dicitur Matth. 27.) non autem auro aut gemmis, aut serico, vt Hieronym. ibidem dicit: ex alia verò parte videtur fuisse ambitiosa, inquãtum eum cum aromatibus sepelierunt. Ergo videtur non fuisse conueniens modus sepulturæ Christi.

¶Præterea, Quæcunque scripta sunt, præcipuè de Christo, ad nostram doctrinã scripta sunt, vt dicitur Rom. 15. Sed quædam scribuntur in Euangelijs circa sepulchrum Christi, quæ in nullo videntur ad nostram doctrinam pertinere: sicut quòd fuit sepultus in horto, quòd in monumento alieno, & nouo, & exciso in petra. Inconueniens ergo fuit modus sepulturæ Christi.

¶SED CONTRA est quod dicitur Isa. 11. Et erit sepulchrũ eius gloriosum.

CONCLVSIO.

¶Conuenienti ordine & modo Christum fuisse sepultum Scriptura exponit euangelica.

¶RESPONDEO dicendum, quòd modus sepulturæ Christi ostenditur esse cõueniens quantum ad tria. Primò quidem quantum ad confirmandam fidem mortis & resurrectionis ipsius. Secundò ad commendandam pietatem eorum, qui eum sepelierunt. Vnde August. dicit in primo de Ciuit. Dei. Laudabiliter commemorãtur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegẽdum sepeliendũmque curarunt. Tertiò, quantum ad mysterium, per quod informantur illi qui Christo consepeliuntur in mortem.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd circa mortem Christi commendantur patientia & constantia ipsius, qui mortem est passus: & tantò magis quantò mors fuit abiectior. Sed in sepultura honorifica consideratur virtus morientis, qui contra intentionem occidentium etiam mortuus honorificè sepelitur, & præfiguratur deuotio fidelium, qui erant Christo mortuo seruituri.

¶Ad secundum dicendum, quòd in hoc, quòd Euangelista dicit, Quòd sepelierunt eum, sicut mos est Iudæis sepelire (sicut Augustinus dicit super Ioan.) admonuit in huiusmodi officijs, quæ mortuis exhibentur, morem cuiuslibet gentis esse seruandum. Erat autem istius gentis consuetudo, vt mortuorum corpora varijs aromatibus condirentur, vt diutius seruarentur illæsa. Vnde & in tertio de doctrina Christiana dicitur, quòd in omnibus talibus, non vsus rerum, sed libido vtentis in culpa est. Et postea subdit, quòd in alijs personis plerunque flagitium est: in diuina vel prophetica persona, maximè cuiusdam rei signum est. Myrrha enim & aloës propter sui amaritudinem significant poenitentiam: per quam aliquis in seipso Christum conseruat absque corruptione peccati. odor autem aromatum significat bonam famam.

¶Ad tertium dicendum, quòd myrrha & aloës adhibebantur corpori Christi, vt immune à corruptione seruaretur, quod videbatur ad quandam necessitatem pertinere. Vnde datur nobis exemplum, quòd licitè possumus aliquibus pretiosis vtĩ medicinaliter pro necessitate nostri corporis conseruandi. Sed inuolutio corporis pertinebat ad solam quandã decentiam honestatis: & in talibus simplicibus debemus esse contenti. Per hoc tamẽ significabatur (vt Hier. dicit) quòd ille in sindone mũda inuoluit Iesum, qui mente pura eum susceperit. Et hinc, vt Beda dicit super Mar. Ecclesiæ mos obtinuit, vt sacrificium altaris non in serico neque in panno tincto, sed in lino terreno celebretur: sicut corpus Domini est in sindone munda sepultum.

¶Ad quartum dicendum, quòd Christus sepelitur in horto, ad significandum quòd per mortem & sepulturam ipsius, liberamur à morte, quam incurrimus per peccatum Adæ in horto paradisi commissum. Ideo autem Saluator in aliena ponitur sepultura (vt August. dicit in quodam sermone) quia pro aliorum moriebatur salute: sepulchrum autem mortis est habitaculum. Per hoc etiam considerari potest paupertatis abundantia pro nobis susceptæ: nam qui domum in vita non habuit, post mortem quoque in alieno sepulchro reconditur, & nudus existens, à Ioseph cooperitur. In nouo autem ponitur monumento (vt Hieronym. dicit) ne post resurrectionem, cæteris corporibus remanentibus, surrexisse alius fingeretur. Potest autem & nouum sepulchrum, Mariæ virginalem vterum demonstrare. Per hoc etiam datur intelligi, quòd per Christi sepulturam omnes innouamur, morte & corruptione destructa.

In monumento autem exciso in petra conditus est (vt Hieronym. dicit) ne si ex multis lapidibus ædificatum fuisset, tumuli fundamentis suffossis, ablatus furto diceretur. Vnde & saxum magnum quod appositum fuit, ostendit quòd non absque auxilio plurimorum sepultura potuisset reserari. Si etiam sepultus fuisset in terra, dicere poterant, Suffoderunt terram, & furati sunt eum: sicut August. dicit. Significatur autem mysticè per hoc (vt Hila. dicit) quòd per Apostolorum doctrinam in pectus duritiæ Gentilis quodam doctrinæ opere excisum, Christus infertur, rude scilicet ac nouum, & nullo antea ingressu timori Dei peruium. Et quia nihil præter eum oportet in pectora nostra penetrare, lapis ostio aduoluitur. Et sicut Origen. dicit, non fortuitu scriptum est, quòd Ioseph inuoluit corpus Christi sindone munda, & posuit in monumento nouo, & quòd aduoluit lapidem magnum: quia omnia quæ sunt circa corpus Iesu, munda sunt, & noua, & valde magna.

ARTICVLVS III.

Infrà q. 53. ar. 2. cor. et ad primum. Ecc. 3. di. 21. q. 1. ar. 2. & q. 2. ar. 2. ad primum. Et opus. 3. c. 241. Et opus. 60. c. 20. co. 2.

¶Vtrùm corpus Christi in sepulchro fuerit incineratum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd corpus Christi in sepulchro fuerit incineratum. Sicut enim mors est poena peccati primi parentis, ita etiam & incineratio: dictum est enim primo homini post peccatum, Puluis es, & in puluerem reuerteris: vt dicitur

Genes

¶Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Articulum secũdum.

Annot. Titulus Modi nomine vtitur pro cõditionibus obseruatis in sepeliendo corpus Christi.

Cõment. ¶In corpore vna conclusio: Modus sepulturæ Christi fuit conueniens quantum ad tria. Omnia sunt clara.

Annot. ¶In responsione ad vltimum, adde quòd excisio sepulchri in petra, immobile sepulchrum reddens, ad perpetuitaté testimonij de morte Christi apud tetrigenas spectat. Nec solum testari illud videmus mortem Christi, sed victoriam: qua ipsum sepulchrũ inter hostes fidei gloriosum seruatur: fuit enim & est tot seculis in manibus infidelium.

¶Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Articulum tertium.

Cõment. Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio: Non fuit conueniens, corpus Christi putrefieri aut incinerari. Probatur dupliciter. Primò: Putrefactio prouenit ex infirmitate naturæ illius corporis non potentis corpus amplius in vnum continere: ergo Christus, ne mors eius infirmitati naturæ ascriberetur, noluit corpus suũ resolui. Antecedens patet. Consequẽtia probatur: quia mors Christi non debuit esse ex infirmitate naturæ, sed voluntaria. In cuius signum non morbo, sed passione voluntariè suscepta mortuus est. Secundò probatur: quia ad ostensionem diuinæ virtutis voluit corpus suum incorruptum permanere. Et ad hoc affertur autoritas Chrysostomi.

¶Circa primam rationem dubium occurrit: quia impertinens videtur. Nam siue in corpore Christi fuerit aliqua putrefactio, siue non, constabat quòd ex violenta passione non ex naturæ infirmitate mortuus erat. quia passus est in cruce supenis.

Annot. ¶Ad hoc dicitur, quòd putrefactio cadaueris attestatur infirmitati naturæ præsentis & præteritæ. Nam corpora ita compacta, vt naturalis complexio vigorosa sit & viua & mortua, putrefactiuis resistunt magis aliis. & propterea si putrefactio cadaueris accidisset in Christi corpore, testimonium infirmitatis naturæ in Christo monstraretur, tanquam impotentis prius amplius tenere corpus viuum, & postea incorruptum: & consequenter quòd mors Christi accidisset, etiamsi non fuisset. Et sic imputrefactio corporis mortui non est impertinens: sed idoneum testimonium voluntariæ mortis: & putrefactio fuisset testis mortis non voluntariæ, sed necessariæ ex debilitate naturæ. Ex supradictis namque patet, quòd Christus licet crucifixus, mortuus tamen est, quia voluit in cuius signum clamans expirauit.

¶ Super Quaestionis quinquagesimaeprimae Articulũ quartum.

Comment. IN corpore vna coclusio: Conueniens fuit quòd Christus duabus noctibus & vna die esset in sepulchro, Probatur: Tempus, quo Christus fuit in sepulchro, effectum mortis eius repraesentat: sed effect⁹ est duplex, nostra mors tenebrosa distincta, & ipsa mortis eius lux est causa: ergo conuenieter vna die & duabus noctibus mansit in sepulchro. Omnia clara sunt.

Annot. ¶In responsione ad primum, aduerte quòd auctoritas Ecclesiae indubie credentis Christum surrexisse prima sabbati in mane vel circa. & inde diem resurrectionis diem Dominicum nominauit, elidit omnes nouitates praesumentiũ hoc in dubium reuocare. & exponere Euangelistas suo sensu. Et propterea tales non audiedi, sed vitandi sunt à piis Ecclesiae auribus.

¶In eadem responsione aduerte nouitie, quòd quilibet trium naturalium dierũ mortis Christi, numeratur, accipiendo noctem pro prima parte eius. sexta feria enim incipit à nocte terminante diem Iouis: & similiter sabbatum incipit à nocte terminante feriam sextam: & similiter Dominica incipit à nocte in qua Christus surrexit. Dies verò creationis mundi numerantur, incipiendo à die, vt à prima parte: ita quòd mane incipit dies, & durat vsque ad aliud mane exclusiuè: secũda siquidẽ pars eius est nox. Et hoc notatur quum dicitur, factum est vespere & mane dies vnus: à termino enim lucis diurnae dixit, Et factum est vespere: & à termino nocturnarum tenebrarũ subiunxit, & mane: ita q ipse ordo numerandi manifestat lucem priorem tenebris computatam. Ratio autem horum contrariorum ordinum in litera hac redditur satis clara.

¶In responsione ad vltimum percipe nouitie, quod sicut dicimus, media vita in morte sumus, & non propterea limitamus nos, quasi diuidamus vitam in duas partes aequales: & similiter gesta inclusa die dicimus facta media die, & submersos in mari dicimus in medio mari submersos, non diuidendo mare in duas partes aequales: ita resurrectionem in quacunque parte noctis factam, dicimus media nocte factam absque diuisione noctis in duas partes aequales.

Gen. 3. Sed Christus mortem sustinuit, vt nos à morte liberaret. Ergo etiam incinerari debuit corpus eius, vt nos ab incineratione liberaret.

¶Praeterea, Corpus Christi fuit eiusdẽ naturae cũ corporibus nostris. Sed corpora nostra statim post mortem resolui incipiũt, & ad putredinem disponuntur: quia exhalante calido naturali, superuenit calor extraneus, qui putrefactionẽ causat. Ergo videtur q similiter in corpore Christi acciderit.

¶Praeterea, Sicut dictum est, Christus sepeliri voluit, vt daret hominibus spem resurgendi etiam de sepulchris. Ergo etiam incinerationem pati debuit, vt spem resurgendi incineratis post incinerationem, daret.

¶SED CONTRA est quod in Psalm. dicitur, Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Quod Damasce. exponit in 3. lib. de corruptione quae est per resolutionem in elementa.

CONCLVSIO.

¶ Mors Christi ne infirmitati naturae eius ascriberetur, necessarium fuit vt in sepulchro corpus integrũ & incorruptum seruaretur virtute diuinitatis, quae illud nunquam deseruit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd non fuit conueniens corpus Christi putrefieri, vel quocunque modo incinerari: quia putrefactio cuiuscunque corporis prouenit ex infirmitate naturae illius corporis, quae nõ potest amplius corpus cõtinere in vnũ. Mors autem Christi (sicut suprà dictum est) non debuit esse ex naturae infirmitate, ne crederetur non esse voluntaria. & ideo non ex morbo, sed ex passione illata voluit mori, cui se obtulit spõte. Et ideo Christus, ne mors eius naturae infirmitati ascriberetur, noluit corpus suum qualitercunque putrefieri, aut qualitercunque resolui; sed ad ostensionem virtutis diuinae voluit corpus illud incorruptum permanere. Vnde Chrysost. dicit, quòd viuentibus aliĩs hominibus, his scilicet qui egerunt strenuè, arrident propria gesta: his autem pereuntibus, pereunt. Sed in Christo est totum contrarium: nam ante crucem omnia sunt moesta & infirma: vt autem crucifixus est, omnia clariora sunt facta, vt noscas non purum hominem crucifixum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus cùm non esset subiectus peccato, neque morti erat obnoxius, neque incinerationi: voluntariè tamen mortem sustinuit propter nostram salutem, secundum rationes supradictas. Si autem corpus eius fuisset putrefactum vel resolutum, magis hoc fuisset in detrimentum salutis humanae: dum non crederetur in eo esse virtus diuina. Vnde ex persona eius in Psalm. dicitur, Quae vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? quasi dicat, Si corpus meum putrescat, perditur effusi sanguinis vtilitas.

¶Ad secundum dicendum, quòd corpus Christi quantum ad conditionem naturae passibilis putrefactibile fuit: licet non quãtum ad meritum putrefactionis, quod est peccatum. Sed virtus diuina corpus Christi à putrefactione praeseruauit, sicut & resuscitauit à morte.

¶Ad tertium dicendum, quòd Christus de sepulchro resurrexit virtute diuina, quae nullis terminis coarctatur. Et ideo hoc quòd à sepulchro surrexerit, sufficiens argumentum fuit, quòd homines erant resuscitandi virtute diuina non solùm de sepulchris, sed etiam de quibuscunque cineribus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Christus fuerit in sepulchro solùm vna die & duabus noctibus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non fuerit in sepulchro solùm vna die & duabus noctibus. Dicit enim ipse Matth. 12. sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus ita Filius hominis erit in corde terrae tribus diebus & tribus noctibus. Sed in corde terrae fuit in sepulchro existens. Non igitur fuit in sepulchro solùm vna die & duabus noctibus.

Infrà q. 52. artic. 4. co. & q. 53. art. 2. co. Et opusc. 3. c. 243. Et opusc. 60. c. 20. co. 2. fin. Et 1. Co. 15. l. 1. co.

¶Praeterea, Gregor. dicit in homil. Paschali, quòd sicut Samson abstulit media nocte portas Gazae, ita Christus media nocte auferens portas inferni, resurrexit. Sed postquam resurrexit, non fuit in sepulchro. Ergo non fuit in sepulchro duabus noctibus integris.

¶Praeterea, Per mortem Christi lux praeualuit tenebris. Sed nox ad tenebras pertinet, dies autem ad lucem. Ergo conuenientius fuit, quòd corpus Christi fuerit in sepulchro duobus diebus & vna nocte, quàm econuerso.

¶SED CONTRA est, quòd sicut Augustin. dicit in 4. de Trinit. à vespere sepulturae vsque ad diluculum resurrectionis trigintasex horae sunt, id est nox tota cum die tota & nocte tota.

CONCLVSIO.

¶ Decuit vt qui non pro peccato, sed ex charitate mori voluit, vt à peccatorum & corporis morte liberaret omnes, vna die tantum, & duabus noctibus esset in sepulchro.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ipsum tempus, quo Christus in sepulchro mansit, effectum mortis eius repraesentat. Dictum est autem suprà, quòd per mortem Christi liberati sumus à duplici morte, scilicet à morte animae & à morte corporis. & hoc significatur per duas noctes, quibus Christus in sepulchro permansit. Mors autem eius, quia non fuit ex peccato proueniens, sed ex charitate suscepta, non habuit rationem noctis, sed diei: & ideo significatur per diem integrũ, quo Christus fuit in sepulchro. Et sic conueniens fuit, quòd Christus vna die & duabus noctibus esset in sepulchro.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut August. dicit in lib. de Consensu Euangelistarum: Quidam modum loquutionis Scripturae nescientes, noctem voluerunt annumerare tres illas horas à sexta vsque ad nonam, quibus sol obscuratus est, & diem tres horas alias quibus iterum terris est redditus, id est à nona vsque ad Occasum: sequitur enim nox futuri sabbati, qua cum suo die computata erunt iam duae noctes & duo dies. Post sabbatum autem sequitur nox primi sabbati, id est illucescentis diei Dominici, in qua tunc Dominus resurrexit. & ita adhuc non constabit ratio trium dierum, & trium noctium. Restat ergo, vt hoc inueniatur, illo Scripturarum vsitato loquendi modo, quo à parte totum intelligitur, ita scilicet quòd vnam noctem, & vnam diem accipiamus pro vno die naturali. Et sic primus dies computatur ab extrema parte sui, qua Christus in sexta feria est mortuus & sepultus: secundus autem dies est integer cum 24. horis nocturnis & diurnis: nox autem sequens pertinet ad tertium diem. Sicut enim primi dies propter futurum hominis lapsum, à luce in noctem, ita isti propter hominis reparationẽ, à tenebris computãtur in lucem.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut Augustinus dicit in 4. de Trinita. Christus in diluculo resurrexit, in quo aliquid lucis apparet, & adhuc tamen aliquid remanet tenebrarum noctis. Vnde de mulieribus dicitur, Ioan. 20. quòd cùm adhuc essent tenebrae, venerunt ad monumentum. Ratione ergo harum tenebrarum Gregor. dicit Christum media nocte surrexisse: non quidem diuisa nocte in duas partes aequales, sed infra ipsam noctem. Illud enim diluculum, & pars noctis & pars diei dici potest propter conuenientiam, quam cum vtroque habet.

¶Ad tertium dicendum, quòd intantum lux in morte Christi praeualuit (quae significatur per vnam diem) quòd tenebras duarum noctium, id est duplicis mortis nostrae, remouit, vt dictum est.

¶ Super Quaestionis quinquagesimaesecũdae Articulum primum.

Cõment. Titulus clarus.
¶In corpore vna conclusio: Conueniens fuit Christum ad inferos descendere. Probatur tripliciter. Prima ratio completur ex responsione ad primum. Secunda ratio completur ex responsione ad secundum. Responsio ad tertium de motu Angelorum satis in Cõmentariis Primae partis tractata est.

¶ Super Quaestionis quinquagesimaesecundae Articulũ secundũ.

Annot. Titulus plus quaerit quàm exprimat: quaerit enim in quem inferni locũ Christus descendit, vt patet in diuisione articulorum. explicat autẽ specialiter de inferno damnatorum, tãquam de magis difficili.

Cõment. 3.di.22. q.2.art. 1.q.1 Et opus. 3.c.2.4.2. Et opus. 60.c.21. princip. ¶In corpore dictionem bimembrem facit de esse alicubi dupliciter: vel secundum effectum, vel secundum substantiam. & iuxta singula membra singulis conclusionibus respondet quaesito. Prima cõclusio: Christus secundum effectum descendit in quemlibet infernorum locum: & declaratur in tribus.
¶Occurrit autem statim hic dubium: quia non est sufficiẽter probata conclusio ex tribus locis inferni. Nam datur quartus locus, scilicet limbus puerorum, qui sine aliquo fidei signo decesserunt. si ergo Christus descendit secũdum effectũ, in quemlibet, oportet & quòd in limbum puerorum aliquem effectum habuerit, & quòd Autor defecerit, relinquẽdo hũc quartum locum.

¶ Num Christus quippiam egerit in infernũ & limbum puerorum.

Quaestio. ¶Ad hoc dicitur, quòd quia sub ordine damnatorum comprehẽditur tota pars sinistra Christi iudicio: ideo etiam Autor sub inferno damnatorum comprehendit etiã infernum puerorum: vnúsque effectus fuit cõis omnibus, quãuis diuersimodè. Cõfutati enim sunt oẽs de malitia & incredulitate: sed infantes de sola malitia originalis peccati, & incredulitate, q̃a nec ppria nec parentũ fide incredulitatẽ euaserunt. Secũda cõclusio est: Aĩa Christi descẽdit scd̃m substantiã ad solũ infernũ Patrũ. Manifestat dupl'r. Primò, ex cõuenientia cũ effectu ibi, scilicet visitaret loco se cũdũ aĩam, quos visitabat iterũ saluãdo dentari. Secũdò, ex similitudĩne ad passionẽ, vt sicut in vna parte terrae, &c.
¶Occurrit hic vnũ dubiũ: quia effectus Chri-

QVAESTIO QVINQVAgesimasecunda, *de descensu Christi ad inferos, in octo articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de descensu Christi ad inferos.
¶Et circa hoc quaeruntur octo.
¶Primò, vtrùm fuerit conueniẽs Christum ad inferos descendere.
¶Secundò, in quem infernum descenderit.
¶Tertiò, vtrùm totus fuerit in inferno.
¶Quartò, vtrùm aliquam moram ibi traxerit.
¶Quintò, vtrùm sanctos Patres ab inferno liberauerit.
¶Sextò, vtrùm damnatos ab inferno liberauerit.
¶Septimò, vtrùm liberauerit pueros in peccato originali defunctos.
¶Octauò, vtrùm liberauerit homines de purgatorio.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm fuerit conueniens, christum ad infernum descendere.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non fuerit conueniẽs Christum ad infernum descendere. Dicit enim August. in Epistola ad Enodium. Nec ipsos quidem inferos vspiam Scripturarum, in bono appellatos potui reperire. Sed anima Christi non descendit ad aliquod malũ: quia nec animae iustorum ad aliquod malum descendunt. Ergo videtur quòd non fuerit conueniens, Christum ad inferos descendere.
¶Praeterea, Descendere ad inferos, non potest Christo conuenire secundum diuinam naturam (quae est omnino immobilis) sed solùm conuenire potest ei secundum naturam assumptam. Ea verò quae Christus fecit vel passus est in natura assumpta, ordinantur ad humanam salutem, ad quam non videtur necessarium fuisse, quòd Christus descenderit ad inferos: quia per passionem suam, quam in hoc mundo sustinuit, nos liberauit à culpa & poena, vt suprà dictum est. Non igitur fuit conueniens, quòd Christus ad infernum descenderet.
¶Praeterea, Per mortem Christi separata est anima à corpore eius, quod quidem in sepulchro positum fuit: vt suprà habitum est. Non autem videtur, quòd secundum animam solam ad infernũ descenderit: quia anima, cùm sit incorporea, nõ videtur quòd localiter possit moueri: hoc enim est corporum, vt probatur in sexto. Phy. descensus autem motum corporalem importat. Non ergo fuit conueniens, quòd Christus ad infernum descenderet.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Symbolo, Descendit ad inferos. Et Apostolus dicit Ephe. 4. Quòd autem ascẽdit, quid est nisi quia & descẽdit primùm ad inferiores partes terrae? gl. id est ad inferos.

CONCLVSIO.

¶ Conueniens fuit christum ad infernum descendere, vt nos ex illo liberaret, sicut oportuit illum mortem pati, vt à morte nos eriperet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd conueniens fuit, Christũ ad infernũ descendere. Primò, quidẽ: quia ipse venerat poenã nostrã portare, vt nos à poena eriperet, secũdũ illud Isa. 53. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Ex peccato autẽ homo incurrerat non solùm mortem corporis, sed etiam descensum ad inferos. Et ideo sicut fuit conueniens, eum mori, vt nos liberaret à morte, ita conueniens fuit eum descendere ad inferos, vt nos à descensu ad inferos liberaret. Vnde dicitur Osee 13. Ero mors tua ò mors, ero morsus tuus inferne. Secundò: quia conueniens erat, vt victo diabolo per passionem, vinctos eius eriperet, qui detinebantur in inferno, secundum illud Zach. 9. Tu quoq; in sanguine Testamẽti tui emisisti vinctos tuos de lacu. Et Col. 2. dicitur, Expoliãs principatus & potestates, traduxit confidenter. Tertiò, vt sicut potestatem suam ostendit, in terra viuendo & moriendo, ita etiam potestatẽ suam ostenderet in inferno, ipsum visitando & illuminando. Vnde dicitur in Psalm. Attollite portas principes vestras. gl. id est principes inferni auferte potestatẽ vestram, qua vsq; nunc homines in inferno detinebatis: & sic in nomine Iesu omne genu flectatur, non solùm caelestium, sed etiam infernorum, vt dicitur Phil. 2.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nomen Inferorum sonat in malum poenae, non autem in malum culpae. Vnde decuit Christum in infernum descendere, non tanquam ipse esset debitor poenae, sed vt eos qui erant poene obnoxij, liberaret.
¶Ad secundum dicendum, quòd passio Christi fuit quasi quaedam causa vniuersalis humanae salutis, tam viuorũ, quàm mortuorum. Causa autem vniuersalis applicatur ad singulares effectus per aliquid speciale. Vnde sicut virtus passionis Christi applicatur viuentibus per sacramenta configurãtia nos passioni Christi, ita etiam applicata est mortuis per descensum Christi ad inferos. Propter quod signanter dicitur Zachar. 9. quòd eduxit vinctos de lacu in sanguine Testamẽti sui, id est per virtutem passionis suae.
¶Ad tertium dicendum, quòd anima Christi non descendit ad inferos eo genere motus, quo corpora mouentur, sed eo genere motus, quo Angeli mouentur, sicut in prima parte habitum est.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm christus descenderit ad infernum damnatorum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ Christus descẽderit etiam ad infernum damnatorum. Dicitur enim ex ore diuinae Sapientiae Eccle. 24. Penetrabo omnes inferiores partes terrae. Sed inter partes inferiores terrae cõputatur etiã infernus damnatorum: secũdũ illud Psal. Introibunt in inferiora terrae. Ergo Christus, qui est Dei sapientia, etiã vsq; ad infernum damnatorum descendit. 3.di.22. q.2.art. q.1. Et opus. 60.c.21. circa me dium.
¶Praeterea, Act. 2. dicit Petrus, quòd Deus Christum suscitauit solutis doloribus inferni: iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Sed dolores non sunt in inferno Patrum, neque etiam in inferno puerorum: qui non puniuntur poena sensus propter peccatum actuale, sed solùm poena damni propter peccatum originale. Ergo Christus descendit in infernum damnatorum: vel etiam in purgatorium, vbi homines puniuntur poena sensus pro peccatis actualibus.
¶Praeterea, primae Pet. 3. dicitur quòd Christus his qui in carcere conclusi erant, Spiritu veniens praedicauit, qui increduli fuerant aliquando. Quod, sicut Athanasius dicit in Epistola ad Epictetum, intelligitur de descensu Christi ad inferos: dicit enim quòd corpus Christi fuit in sepulchro positum, quando ipse perrexit praedicare his, qui in custodia erant, spiritibus, sicut dixit Petrus. Constat autem quòd increduli erant in inferno damnatorum. Ergo Christus ad infernum damnatorum descendit.
¶Praeterea. August. dicit in Epistola ad Enodium. Si in illum Abrahae sinum, Christum mortuum venisse sacra Scriptura dixisset, non nominato inferno eiúsq; doloribus, miror, si quisquã ad inferos eũ descendisse asserere auderet, sed quia euidentia testimonia & infernum cõmemorant & dolores, nulla causa occurrit cur illò credatur venisse Saluator, nisi vt ab eisdem doloribus saluos faceret. Sed locus dolorum est infernus damnatorũ. Ergo Christus in infernum damnatorum descendit.
¶Praeterea, Sicut August. dicit in quodã sermone de passione, Christus ad infernum descendens, omnes Sanctos, qui originali peccato astricti tenebant, absoluit. Sed inter illos erat etiã Iob, q de seipso dicit, Iob 16. In pfundissimũ infernũ descendẽt omnia mea. Ergo Christ' etiã vsq; ad profundissimũ infernũ descẽdit.
¶SED CONTRA est quod de inferno damnatorum dicitur, Iob 10. Antequam vadã, & nõ reuertar ad terram tenebrosam

brosam & opertã mortis caligine, vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Nulla autem est conuẽtio lucis ad tenebras, vt dicitur secũdæ ad Corinth. 6. Ergo Christus qui est lux: ad illum infernum damnatorum non descendit.

CONCLVSIO.

¶ *Christum secundum effectum in omnem inferni locum descendisse: secundum verò substantialem præsentiam non nisi ad locum descendit electorum.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd dupliciter dicitur esse aliquid alicubi. Vno modo per suum effectũ: & hoc modo Christus in quemlibet infernorum descendit, aliter tamen & aliter. Nam in infernum dãnatorum habuit hunc effectum, quòd descendens ad inferos, eos de sua incredulitate & malitia cõfutauit. Illis verò, qui detinebantur in purgatorio, spem gloriæ consequendæ dedit. Sanctis autem Patribus, qui pro solo peccato originali detinebantur in inferno, lumen æternæ gloriæ, infudit. Alio modo dicitur aliquid esse alicubi per suam essentiam, & hoc modo anima Christi descendit solùm ad locum inferni, in quo iusti detinebantur, vt quos ipse per gratiam interius visitabat secundum diuinitatem, eos etiam secundum animam visitaret & loco. Sic autem in vna parte inferni existens effectum suum aliqualiter ad omnes inferni partes deriuauit, sicut & in vno loco terræ passus, totum mundũ sua passione liberauit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus qui est Dei sapientia, penetrauit omnes inferiores partes terræ, non localiter secundũ animam, omnes circũeundo, sed effectum suæ potentiæ aliqualiter ad omnes extendendo. Ita tamen quòd solos iustos illuminauit: sequitur enim, Et illuminabo omnes sperantes in Domino.

¶ Ad secundum dicendum, quòd duplex est dolor, vnus de passione pœnæ, quem patiuntur homines pro peccato actuali: secundum illud Psal. Dolores inferni circundederunt me. Alius autem dolor est de dilatione speratæ gloriæ; secundum illud Prouer. 13. Spes quæ differtur, affligit animã. Quem quidem dolorem patiebantur sancti Patres in inferno, ad quod significandum August. In sermone de passione, dicit, quòd lacrymabili obseruatione Christum orabant. Vtrosque autem dolores Christus soluit ad inferos descendens: aliter tamen & aliter. Nam dolores pœnarum soluit, præseruando ab eis: sicut medic⁹ dicitur soluere morbum, à quo præseruat per medicinam. dolores autem causatos ex dilatione gloriæ, actualiter soluit, gloriam præbendo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud quod ibi dicit Petrus, à quibusdam refertur ad descensum Christi ad inferos, sic exponentes verbum illud: His qui in carcere inclusi erant, id est inferno, spiritu, id est secundum animam, Christus veniens prædicauit, qui increduli fuerant aliquando. Vnde & Damasce. dicit in 3. lib. quòd sicut his, qui in terra sunt, euangelizauit; ita & his, qui in inferno. Non quidem vt incredulos ad fidem conuerteret, sed vt eorum infidelitatem confutaret. Quia ipsa prædicatio nihil aliud intelligi potest, quàm manifestatio diuinitatis eius, quæ manifestata est infernalibus per virtuosum descensum Christi ad inferos. Augustinus tamen melius exponit in Epistola ad Enodium, vt referatur non ad descensum Christi ad inferos: sed ad operationem diuinitatis eius, quam exercuit à principio mundi. Vt sit sensus, quòd his qui in carcere conclusi erant viuentes, scilicet in corpore mortali (quod est quasi quidam carcer animæ) spiritu suæ diuinitatis veniens prædicauit, per internas inspirationes: & etiam exteriores admonitiones per ora iustorum. His inquam prædicauit, qui increduli fuerant aliquando, Noe scilicet prædicanti, quando expectabant Dei patientiam, per quam differebatur pœna diluuij: vnde subdit, In diebus Noe, cùm fabricaretur arca.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sinus Abrahæ potest secundum duo considerari, vno modo secundum quietem quæ ibi erat à pœna sensibili: & quantum ad hoc non competit ei nec nomen inferni, nec sunt ibi aliqui dolores. Alio modo potest considerari quantum ad priuationem gloriæ speratæ: & secundum hoc habet rationem inferni, & doloris. Et ideo nunc dicitur sinus Abrahæ illa requies Beatorum, non tamen dicitur infernus, nec dicuntur nunc in sinu Abrahæ esse dolores.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut Gre. ibidẽ dicit, ipsa superiora loca inferni profundissimũ infernũ vocat. Si enim quãtum ad celsitudinẽ cæli, aër iste caliginosus infernus est, quãtũ ad eiusdẽ aëris altitudinẽ, terra quę inferius iacet: & infern⁹ intelligi & profundus potest. Quantũ verò ad eiusdẽ terræ altitudinẽ, & loca illa inferni, quæ superiora sunt alijs receptaculis inferni, hoc modo inferni profundissimi appellatiõe significant.

sti passionis omnes sunt effectus nõ solius deitatis, sed humanitatis Christi. & similiter effectus Christi descendentis ad inferos, debent esse non solius deitatis. In litera autẽ ponitur effectus vnus infusio luminis æternæ gloriæ: cõstat enim Deum immediatè infundere lumen gloriæ animabus: ergo.

¶ Ad hoc dicitur, quòd etiam ipsum lumen gloriæ consequimur ex virtute passionis Christi: quæ ex hoc ipso & nobis & illis aperuit cælum, quòd vtrisq; impedimenta illius luminis abstulit. Et quia, vt in præcedentis ar. responsione ad secũdum dicitur, virtus passionis Christi applicata est ad Sanctos, mediante descensu Christi ad inferos, sicut ad nos mediis sacramentis: ideo ad infusionem luminis gloriæ in sanctis Patribus operat⁹ est descensus animę Christi, applicando ad eos virtutem suæ mortis, hoc est exequendo substãtiali præsentia ablationem pœnæ, qua priuabantur lumine gloriæ. & sic deitas immediatè eos beauit: quibus tñ animam Christi instrumẽtaliter ipsum gloriæ lumen cõtulisse, non est impossibile. Ad beatitudinem enim sufficit, q̃ Deitas immediatè beet obiectiuè: nã cũ hoc stat quòd effectiuè mediatè beat & causando mediante Christi anima instrumẽtaliter lumen gloriæ & medianto ipso lumine ut anima beati, actum beatitudinis.

¶ *Num Christus secundum essentiam animæ descenderit ad infernum, an secundum aliquem effectum.*

Quæstio. ¶ In eodem 2. art. dubiũ occurrit propter Dura. in 3 sent. dis. 22. q. 3. ar. 3. vtrum descensus Christi ad inferos, fuerit secundum substantiam animæ vel solũmodo secũdum effectum. Durãdus enim, cuius studium fuit contradicere diuo Thomæ, cùm cogeretur concedere Christi ad inferos descensum secundum animam, & nollet communi concordare doctrinæ, tradenti ipsam Christi animam fuisse præsentem in inferno: fingit modum quẽdam, quo sola voce affirmaret Christi animam descendisse ad infernum, scilicet non per substantiæ animæ præsentiam diffinitiuam, sed solũmodo per effectũ. Probãtque primò partẽ negatiuã sic, Anima Christi non descendit ad inferos eo motus genere, quo Angelus mouetur de loco ad locũ: ergo, &c. Assumptum probatur: quia Angelũ moueri de loco ad locum, est successiuè operari in diuersis locis. hoc autẽ non potest conuenire animæ separatæ: quia anima separata in nullo corpore seu loco potest operari: quia determinata est ex natura animæ ad non operandum in loco, nisi mediante proprio corpore, quo caret cùm separata est. Deinde probat partem affirmatiuam triplicitet. Primò, quia motus animæ separatæ est non per motũ subiectiuè in ipsa anima, sed per effectum. Quod probatur: quia hoc modo mouetur Angelus. Secundò: quia in instanti mortis Christi, Patres in limbo fuerunt beati. descensus autem animæ Christi nõ fuisset in instanti mortis consummatus, si secundum locum fuisset. Tertiò: quia sic Christus fuit in inferno cum Patribus, sicut etiã fuit eodem die in paradiso cum Latrone. sed esse in paradiso cum Latrone, non significat locũ aliquem, acquisitũ animæ Christi: ergo nec esse in inferno significat locũ animæ Christi. Et si dicatur distinguendo de paradiso spirituali vel corporali, ita quoq; distinguã de inferno: & dicam Christum descendisse ad infernum spiritualem, cùm beatificauit Patres ratione termini à quo, scilicet carentiæ diuinæ, & fuisse cum eisdem in paradiso spirituali ratione termini ad quem, scilicet fruitionis beatæ. Et subdit Duran. quòd licet hoc sit probabiliter dictum & satis videatur saluare articulũ fidei & dictum Scripturæ: non tamen est pertinaciter asserendũ. nec eos negemus alium modum esse forsitan tutiorem, fatemur tamen nos ignorare illum. Quæ videtur apposuisse, timens erroneam esse positionem dictam. Ad huius euidentiam tria agenda sunt. primò narrabitur veritas: secundò, vnde sciatur. tertiò respondebitur obiectis.

¶ Quo ad primum: quia anima separata habet modum essendi similem Angelis, pro quanto est per se subsistens sine corpore, & habet esse in loco non circũscriptiuè, sed diffinitiuè sicut Angel⁹: ideo sicut in communi loquendo Angelum dicimus esse in loco, pro quanto non solùm effectus eius, sed substantia eius est in loco: hoc est ita ibi, quòd non alibi: ita animam separatam in loco aliquo esse dicimus non ratione solius effectus, sed q̃a ipsa eius substantia est ita ibi, q̃ non alibi. Vnde ad propositũ deueniendo, anima Christi in triduo mortis fuit in inferno non ratione solius effectus, sed ratione diffinitiuę præsentiæ substantiæ suæ ad locum inferorum: ita quòd esse in loco inferni, erat nonnulla pœnalitas, quam anima Christi pro nostra salute sustinebat: quam pœnalitatem humanæ naturæ propter originale peccatum Petrus Apostolus Act. 2. dolores inferni appellauit: dum dicit de Christo, quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum, ex Symbolo Apostolorũ clarè habetur, q̃ Christus descendit ad inferos & ex contextu ipsius Symboli clarè patet, q̃ de reali præsentia ipsius Christi & non effectus eius intelligitur: quoniam per modum historiæ interponitur antecedentibus & consequentibus, & nõ aliter intellectis, quàm de simili reali præsentia: vt patet cùm præponitur, Crucifixus mortu⁹ & sepultus: & cũ subiungit, Surrexit à mortuis, ascendit in cælos: cùm enim de reliquis nulla sit quæstio: non de hoc intermedio debet esse quæstio, quin de reali præsentia substantiæ Christi intelligetur.

¶ Accedit ad hæc, sacri expositio cõcilij generalis sub Innoc. 3. extrà de sum. Trini. & fi. c. firmiter credimus. vbi dicitur de Christo, Descendit ad inferos resurrexit à mortuis: & ascẽdit in cælũ. sed descẽdit in anima, & resurrexit in carne. ascẽditq; pariter in vtroq;. Vbi clarè ponitur descensus in anima: & non dicit, In effectu animę. Et rursus sicut verè caro, quæ ceciderat à vita, resurrexit in seipsa, & nõ in effectu: ita descendit verè in anima, & non in effectu. Et iterũ, sicut quum dicitur, quòd ascendit pariter in vtroq;, scilicet anima & carne, de ipsis & non de eorũ effectibus intelligitur: ita quum dicitur descendit, in anima & de ipsa anima & non de eius effectu intelligendũ est. Et si per hęc verba nõ significatur descensus Christi in anima secundũ ipsam substantiam animæ, dicent quæso isti opinantes, quibus verbis vti debuerunt Patres in concilio, ad significãdum ipsius animæ in seipsa descensum ad inferos? ideo enim apposuerunt ad articulũ fidei exponendũ q̃ descendit in anima: ne liceret putari, q̃ descendit Christus nõ personaliter in natura humanæ anima, quam habebat, sed solùm secundum effectum.

¶ Vrget quoq; illud Psal. 15 iuxta expositionem Petri Apostoli Act. 2. vbi Christus dicit, Non derelinques animã meam in inferno, nec dabis sanctum tuũ videre corruptionem. Ad literam enim nomen Loci seu pœnæ oportet esse infernum: tũ quoniã expressè dicitur, q̃ in eo non est derelicta anima Christi, sicut nec caro corrupta est in sepulchro: tum q̃m ibidem huic eidẽ inferno attribuit Petrus Ap̃ls nõ solum dolores, sed q̃ nõ poterat violentare Christum, cùm dicit, Quẽ De⁹ suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum

illum ab eo, scilicet inferno. Hoc enim duo, scilicet quod Christus nõ poterat detineri ab inferno & quod Christus secundũ animam nõ est derelictus in inferno, manifestè conuincunt animã Christi & non solùm eius effectum fuisse in inferno. Et ipsa cõmemoratio non derelictionis in inferno inter diuina beneficia Christo collata, dũ dicitur, Nõ relinques animã meam in inferno, nec dabis sanctum corpus circũscribitur loco: ita Angelus seu anima ratione contactus virtualis est in loco diffinitiuè: & tamen ipsa substãtia animae seu Angeli diffinitur loco: ita quòd est ibi, & non alibi. Et sic anima Christi licet ratione contactus virtualis fuerit in loco inferni: ipsa tamen substãtia eius ita erat ibi, id est in loco inferni, vbi erant & animae sanctorum Patrum, quod non alibi.

ARTICVLVS III.

¶Virùm Christus fuerit totus in inferno.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non fuerit tot[9] in inferno. Corpus enim Christi est pars eius. Sed corpus Christi non fuit in inferno: ergo totus Christus non fuit in inferno.

¶Praeterea, Nihil, cuius partes abinuicem separatae sunt, potest dici totum. Sed corpus & anima quae sunt partes humanae naturae, fuerunt abinuicem separata post mortem: vt suprà dictum est. Descendit autem ad infernum mortuus existens. Non ergo potuit esse totus in inferno.

¶Praeterea, Illud totum dicitur esse in aliquo loco, cuius nihil est extra locum illum. Sed aliquid Christi erat extra infernũ; quia & corpus erat in sepulchro, & diuinitas vbiq;. Ergo Christus nõ fuit totus in inferno.

¶SED CONTRA est quod August. dicit in lib. de Symbolo: Totus Filius apud Patrem, totus in caelo, totus in terra: totus in vtero Virginis, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradiso, quò Latronem introduxit.

CONCLVSIO.

¶Cùm nunquam fuerit corpus & anima Christi à persona filij Dei separata, fuit totus Christus in sepulchro, in inferno, & vbique.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut patet ex his, quae in Prima parte dicta sunt, masculinum genus refertur ad hypostasim vel personam, neutrum autẽ genus pertinet ad naturam. In morte autem Christi, licèt anima fuerit separata à corpore, neutrum tamen fuit separatum à persona filij Dei, vt suprà dictum est. Et ideo in illo triduo mortis Christi dicendum est, quòd totus Christus fuit in sepulchro: quia tota persona fuit ibi per corpus sibi vnitum: & similiter totus fuit in inferno: quia tota persona Christi fuit ibi ratione animae sibi vnitae. totus etiam Christ[9] tunc erat vbique ratione diuinae naturae.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corpus quod tunc erat in sepulchro, non est pars personae increatae, sed naturae assumptae. Et ideo per hoc quòd corpus Christi non fuit in inferno, non excludit, quin totus Christus fuerit; sed ostenditur quòd non fuit ibi totum, quod pertinet ad humanam naturam.

¶Ad secundum dicendum, quòd ex anima & corpore vnitis, constituitur totalitas humanae naturae, non autẽ totalitas diuinae personae. Et ideo soluta vniõe animae & corporis per mortem, remansit totus Christus, sed nõ remãsit humana natura in sua totalitate.

¶Ad tertium dicendum, quòd persona Christi est tota in quolibet loco, sed non totaliter: quia nullo loco circumscribitur. Sed nec omnia loca simul accepta, eius immẽsitatem comprehẽdere possunt: quinimo ipse sua immensitate omnia comprehendit. Hoc autem locũ habet in his, quae corporaliter & circũscriptiuè sunt in loco: quod si totũ sit alicubi, nihil eius sit extrà. sed hoc in Deo locũ non habet. Vnde Augu. dicit in sermone de Symbolo, Non per diuersa tempora vel loca dicimus vbiq; Christũ esse totum, vt modò ibi totus sit, & alio tempore alibi totus, sed vt semper vbiq; sit totus.

ARTICVLVS IIII.

¶Virùm Christus aliquam moram traxerit in inferno.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus nullã morã traxerit in inferno. Christus enim ad hoc in infernũ descendit, vt ex eo homines liberaret. Sed hoc statim ab eo factũ est in ipso suo descensu: facile enim est in conspectu Dei, subitò honestare pauperem: vt dicitur Eccl. 11. Ergo videtur quòd nullã morã in inferno traxerit.

¶Praeterea, Aug. dicit in sermone de passione, quòd sine aliqua mora, ad imperium Domini ac Saluatoris, omnes ferrei confracti sunt vectes: vnde ex persona Angelorũ concomitãtium Christũ dicitur, Tollite portas principes vestras. Ad hoc autem Christus illuc descendit, vt vectes inferni confringeret. ergo Christ[9] in inferno nullã moram traxit.

¶Praeterea, Luc. 23. dicitur, quòd Dominus in cruce pendens dixit Latroni, Hodie mecum eris in paradiso. Ex quo patet quòd eodem die Christus fuit in paradiso. Non autem secundum corpus, quod positum fuit in sepulchro. ergo secundum animam, quae ad infernum descenderat. Et ita videtur quòd non traxerit moram in inferno.

¶SED CONTRA est quod Petrus dicit Act. 2. Quem Deus suscitauit, solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Ergo videtur quòd vsque ad horam resurrectionis manserit in inferno.

CONCLVSIO.

¶Animam Christi tandiu fuisse in inferno credendum est, quandiu corpus eius fuit in sepulchro.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut Christus vt nostras poenas in se susciperet, voluit corpus suum in sepulchro po-

---

tuum videre corruptionẽ, manifestè monstrat poenalitatem aliquam in Christi anima ex hoc quòd erat in inferno, à qua liberandam Propheta praedicaerat. Et si haec omnia ad solum effectum in inferno productum ab anima Christi applicẽtur, videbis quãtum aberrauerit positio Durandi. *Opus. 3. c. 236.*

¶Taceo quod fatentur Christum triduo in inferno fuisse, & iuxta Ecclesiae vocem in benedictione cerei, ab inferis ascẽdisse, & solam illam noctẽ nouisse tempus & horas, in qua Christus ab inferis resurrexit: haec enim non possunt de spirituali inferno intelligi. quoniam spiritualis infernus abiectus est in principio effectu, quem anima Christi fecit in animabus Patrum, nam statim abiecta est carentia diuinae visionis. Ac per hoc dato quòd posset colorari descẽsus ad infernum per effectum: quia in principio attigit infernũ spiritualem in patrib[9], qui est carẽtia diuinae visionis vt terminũ à quo: non potest tamẽ colorari quòd triduo fuerit in inferno spirituali, nec quod cùm resurrexit, ascendit ab inferis.

Praetereo, quòd spectãdo ad effectum mortis Christi mediãte anima, non posset solùm dici quòd Christus descendit in infernos: sed etiam quòd ascẽdit in caelum, & quòd ad multa alia loca iuerit, in quibus triduo illo meritũ animae Christi effectum habuit: nã ad caelum spirituale iuit, beatificando Latronem & alios: ad Hierusalem iuit, contritionem & spem discipulis dando: & sic de aliis quae possent fingi. Ex quibus & cõmuni Ecclesiae ac doctorum sensu, dicta positio nõ pro opinione, sed pro errore habenda est. Haec de secundo.

¶Quo ad tertium respõdendo obiectis dicitur ad primum, quòd licet in cõmuni loquẽdo de animabus separatis, nõ possit separata anima operari operatiõe, quae est vere motus in corpore seu loco aliquo: ad specialem tamẽ ordinem diuinae praedestinationis & prouidentiae pertinentis ad id genus descendendo, possunt animae separatae agere & pati in corporibus & locis secundum idem genus motus, quo moueri dicuntur Angeli. Et ad specialissima descẽdendo, cum anima Christi fuerit à principio suae creationis super omnes Angelos, & potuerit in omnes mutationes tam naturales quàm miraculosas (vt superius patuit) vanè obiicitur in potentia animarum separatarum respectu alieni corporis, cùm de anima Christi est sermo.

¶Ad primũ autẽ secũdò loco adductũ, dicitur quod motum Angeli esse per effectũ, & non per motũ in ipso existentem: potest dupliciter intelligi. Primò, quòd solus effectus migret, aut quasi migret de loco ad locum: & iuxta hunc sensum procedit argumentum, sed falsum assumit: quoniam non solus effectus, sed etiam Angelus ipse migrat de loco ad locum. Alio modo intelligitur, quòd in Angelo non est subiectiuè motus localis, de quo in Physicis tractatur, sed ratione effectus, id est virtualis contactus mouetur, &c. verũ dicitur, sed non infert, ergo per solum effectum est in loco, nisi tanquam ratione essendi in loco. Ita quod sicut corpus ratione quantitatis est in loco circũscriptiuè. & tamen ipsum

¶Ad secundum dicitur, falsum esse quod in instãti mortis Christi non potuerit anima Christi esse in limbo Patrum praesentialiter: quoniã non inconueniens, quod in toto tẽpore praecedenti instans mortis (quod est primum nõ esse humanitatis cõpositae ex anima & corpore) animã Christi fuisse in corpore, & in illo instãti fuisse in inferno. Ita quod terminus à quo, scilicet esse in corpore seu iacessus à corpore, nõ mẽsuratur instanti: sed tempore immediatè praecedenti: & accessus ac terminũ ad quẽ mẽsuratur instãti: quia in eo idem est fieri & factũ esse. Et de his diffusè dictũ est in primo lib. cùm de motu Angelorũ tractaretur.

¶Ad tertium dicitur, quod similitudo de paradiso & inferno nihil valet in proposito: quoniã cõstat, paradisum metaphoricè sumi cùm dictũ est, Hodie mecũ eris in paradiso. nam paradisus ppriè significat hortum seu delicias: quorũ neutrũ potest ibi ppriè intelligi: sed tantũ metaphoricè. Infernus autẽ propriè sumitur secundum cõsuetudinem Scripturae, iuxta illud Gen. 37. Descendam ad filium meum lugens in infernum: ad Ephes. 4. Descendit primum ad inferiores partes terrae, gloss. ad inferos. Haec de tertio. *3. di. 22. q. 2. ar. 1. q. 3. Et opus. 60. c. 21. circa fin.*

¶Super Quaestionis quinquagesimaesecũdae Articulum tertium.

Titulus sicut sonat intelligitur.

¶In corpore vna est cõclusio habẽs multas partes: scilicet, in illo triduo Christus fuit tot[9] in sepulchro, in inferno & vbiq;. Probatur: In morte Christi licet anima fuerit separata à corpore: neutrum tamen fuit separatum à persona filij Dei: ergo Christus totus, &c. Probatur cõsequentia: quia masculinum genus refertur ad personam: neutrum autem ad naturam. Clara sunt omnia in litera. *Comment.*

¶Super Quaestionis quinquagesimaesecũdae Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio: Credendum est, animam Christi fuisse in inferno quandiu corpus eius fuit in sepulchro. Probatur ex proportionali similitudine: quia vtrunque effecit, scilicet descensum ad inferos & positionem corporis in sepulchro, vt nostras in se poenas susciperet: ex hoc enim conuenientissimũ sequitur, vt ambae simul terminentur poenae. *Comment.*

¶Aduerte hic, quòd poenalitates Christi vsque ad resurrectionem eius durauerunt, vt manifestè patet de poena separationis animae à corpore: hanc enim cõstat sustinuisse Christum vsque ad resurrectionem suam, Vnde conuenientissimè Auctor ex duratione poenalitatis, quam in corpore suscepit sepulto, arguit aequalem durationem poenalitatis susceptae in anima ex visitatione loci inferni. *Annot.*

¶Quum autem audis poenalitates Christi in resurrectione sua terminatas, intellige de poenis intrinsecis, hoc est ipsum Christũ afficientibus, & non poenis externis. Hae enim non sunt in illius resurrectione terminatae: nam vsque ad consummationem seculi, infamiae poenam in mentibus hominum non paucorum dignatur sufferre, dum à magna orbis terrarum parte habetur pu-

rus

rus homo: quam tamen sibi debeatur, vt in eius nomine omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum. Et sicut cæteras pœnas suscepit sponte propter nostram salutem, ita & hac mira dispensatione sustinet, non solùm vt suauiter disponatur regimen ad salutem hominum, sed vt suauissimo exemplo abstrahamur à tam communi appetitu futuræ nostræ memoriæ, seu immortalitatis famæ. Nam et eo quòd Christus rugem vsque ad consummationem seculi vult sustinere infamiam, & haberi seductos, &c. exemplum dedit nobis despiciendi huiusmodi immortalitatem famæ, & debemus caput nostrum in hoc sicut & in cæteris, imitari, si membra esse illius cupimus.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsecundæ Articulū quintū.*

Comment. Titulus, vt sonat. ¶ In corpore vna est conclusio: Christus descendens ad inferos, sanctos Patres inde liberauit. Probatur: Per passionem Christi liberatum est genus humanum non solùm à peccato, sed ab omni reatu vtriusque pœnæ, scilicet pro peccato actuali & pro peccato originali. ergo Christus descendens ad inferos, absoluit Sāctos à reatu, quo erant à vita gloriæ exclusi: ergo descendēs ad inferos, sanctos Patres inde liberauit. Prima consequentia probatur ex parte ipsius descensus: quia Christus descendens ad inferos operatus est in virtute suæ passionis, ex parte verò pœnæ, quia pœna originalis peccati erat mors corporalis & exclusio à vita gloriæ: vt patet ex his quæ habentur Gen. 2. & 3. Consequentia autem secunda probatur: quia per hoc sancti Patres retinebātur in inferno, quòd eis ad vitam gloriæ aditus nō patebat propter peccatum primi parētis. Et confirmatur conclusio autoritatibus Zacha. & Apostoli.

Annot. ¶ Aduerta hic quòd Autor mystica vtitur expositione circa exclusionem hominis à paradiso: dum eiectionem Adæ à terrestri paradiso significare intelligit exclusionem hominis à spirituali paradiso cælestis patriæ.

Annot. ¶ In responsione ad primū aduerte, quòd cùm hoc, quod sancti Patres in limbo immunes essent à pœna sensus, stat dolor seu afflictio ex spe dilata. quia huiusmodi dolor spectat ad pœnā dāni, contra quam diuiditur pœna sensus: ita quod cùm negatur ab eis pœna sensus, intelligitur de pœna sensus distin-

3. di. 22. q. 2. art. 2. q. 1. Et opusc. 3. c. 2. 4. 2.

u *Aliàs beneficā.*

ni, ita etiam voluit animam suam ad infernum descendere. Corpus autem eius mansit in sepulchro per diem integrum & duas noctes, ad cōprobandum veritatē mortis suæ. Vnde etiam, tātundē credendū est, animam eius fuisse in inferno: vt simul anima ei[9] educeretur de inferno, & corpus de sepulchro.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus statim ad infernum descendens, sanctos ibi existentes liberauit, non quidem educendo eos de loco inferni, sed in ipso inferno eos luce gloriæ illustrando. Et tamen conueniens fuit vt tandiu anima eius remaneret in inferno, quandiu corpus manebat in sepulchro.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vectes inferni dicuntur impedimenta, quibus sancti Patres de inferno exire prohibebantur, reatu culpæ primi parentis: quos Christus, statim descendens ad inferos, virtute suæ passionis & mortis confregit. Et tamen voluit in inferno aliquandiu remanere propter rationem prædictam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud verbū Domini, est intelligendum non de paradiso terrestri corporeo, sed de paradiso spirituali in quo esse dicuntur quicunque diuina gloria perfruuntur. Vnde Latro, loco quidem cum Christo ad infernum descendit, vt cum Christo esset; quia dictū est ei, Mecum eris in paradiso. Sed præmio in paradiso fuit: quia ibi diuinitate Christi fruebatur, sicut & alij Sancti.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrùm Christus descendens ad inferos, sanctos Patres inde liberauerit.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus descendens ad inferos, sanctos Patres inde non liberauerit. Dicit enim Aug. in epistola ad Enodium, Illis iustis qui in sinu erant Abrahæ, cùm Christus in inferna descenderet, nondum quid contulisset inuenio: à quibus eum secundum [u] beatificam præsentiam suæ diuinitatis, nunquā video recessisse. Multum autem eis contulisset, si eos ab inferis liberasset. Non ergo videtur quòd Christus sanctos Patres ab inferis liberauerit.

¶ Præterea, Nullus in inferno detinetur, nisi propter peccatum. Sed sancti Patres dum adhuc viuerent, per fidē Christi iustificati fuerāt à peccato. Ergo nō indigebāt liberari ab inferno, Christo ad inferos descendēte.

¶ Præterea, Remota causa, remouetur effectus. Sed causa descendendi ad inferos est peccatum, quod fuit remotum per passionem Christi, vt suprà dictum est. Non ergo per descensum Christi ad inferos, sancti Patres sunt de inferno educti.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in sermone de passione, quòd Christus quādo ad inferos descendit, portā inferni & vectes confregit, & omnes iustos, qui originali peccato astricti tenebantur, absoluit.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm per Christi passionē fuerint homines omnes liberati ab omni reatu pœnæ tam originalis, quàm actualis peccato debitæ, credendū est Christū ad inferos descendentem Patres omnes ex inferno liberasse.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) Christus descendens ad inferos, operatus est in virtute suæ passionis. Per passionem autem Christi liberatum est genus humanum, non solùm à peccato, sed etiam à reatu pœnæ, vt suprà dictum est. Dupliciter autem homines reatu pœnæ erāt astricti. Vno modo pro peccato actuali, quod quilibet in sua persona cōmiserat. Alio modo pro peccato totius humanæ naturæ, quod à primo parente in omnes originaliter deuenit: vt dicitur Rom. 5. Cuius quidē peccati pœna, est mors corporalis, & exclusio à vita gloriæ (vt patet ex his quæ dicuntur Gen. 2. & 3.) nam Deus hominē de paradiso post peccatū eiecit, cui ante peccatum mortem fuerat cōminatus, si peccaret. Et ideo Christus descendens ad inferos, virtute suæ passionis ab hoc reatu Sanctos absoluit, quo erant à vita gloriæ exclusi, vt possent Deū per essentiam videre, in quo consistit perfecta hominis beatitudo, vt in Secunda parte dictū est. Per hoc autem sancti Patres detinebantur in inferno, quòd eis ad vitam gloriæ, propter peccatum primi parentis, aditus non patebat. Et sic Christus descēdens ad inferos, sanctos Patres ab inferis liberauit. Et hoc est quod dicitur Zach. 9. Tu vero in sanguine Testamenti tui, eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Et Col. 2. dicitur, quòd expolians principatus & potestates, scilicet infernales, auferendo Isaac & Iacob & cæteros iustos, traduxit eos, id est longè ab hoc regno tenebrarum, ad cælum duxit, vt gl. ibidem dicit.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd Aug. ibi loquitur contra quosdam qui æstimabant antiquos iustos ante aduentum Christi, in inferno doloribus pœnarum fuisse subiectos. Vnde parum ante verba inducta præmittit dicens, Addunt quidam hoc beneficiū antiquis etiam Sanctis fuisse concessum, vt Dominus cùm in infernum venisset, à doloribus solueretur. Sed quonam modo intelligatur Abrahā, in cuius sinū etiam pauper ille susceptus est, in illis fuisse doloribus: ego quidē non video. Et ideo cùm postea subdit, se nondum inuenisse quid descēsus Christi ad inferos, antiquis iustis cōtulerit, intelligendū est quantum ad absolutionem à doloribus pœnarum: contulit tamē eis quātum ad adeptionem gloriæ: & per cōsequens soluit eorum dolorem, quem patiebātur ex dilatione gloriæ. Ex cuius tamen spe magnum gaudium habebant: secundum illud Ioan. 8. Abraham pater vester exultauit, vt videret diē meum. Et ideo subdit, A quibus eum secundum [u] beatificam præsentiam suæ diuinitatis, nunquam video recessisse: inquantum, scilicet ante aduentum Christi erant beati in spe, licet nondum essent perfectè beati in re.

¶ Ad secundū dicēdum, quòd sancti Patres dum adhuc viuerēt, liberati fuerunt per fidē Christi ab omni peccato tam originali quàm actuali, & à reatu pœnæ actualium peccatorum: nō tamē à reatu pœnæ originalis peccati, per quem excludebantur à gloria, nondū soluto pretio redemptionis humanæ. Sicut etiam nūc fideles Christi liberantur per baptismū à reatu actualium peccatorum, & à reatu originalis quantum ad exclusionem à gloria: remanent tamen adhuc obligati reatu originalis peccati, quantum ad necessitatem corporaliter moriendi: quia renouantur secundum spiritum, sed nondum secundum carnem: secundum illud Rom. 8. Corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus verò viuit propter iustificationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd statim Christo mortem patiente, anima eius ad infernum descendit, & suæ passionis fructum exhibuit Sanctis in inferno detentis, quanuis ex loco illo non exierint, Christo apud inferos commorante: quia ipsa Christi præsentia pertinebat ad cumulum gloriæ.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrùm Christus aliquos damnatos ab inferno liberauerit.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus aliquos damnatos ab inferno liberauerit. Dicitur enim Isa. 24. Congregabuntur congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & post mul-

3. di. 22. q. 2. art. 2. q. 2. Et opusc. 3. c. 2. 4. 2.

u *Aliàs beneficā.*

cta cōtra pœnā damni, & per se sōcomitantia illā. Nec est mirū, quietem sanctorū Patrū inquietudinē hāc habuisse admixtam, cùm Sanctorum animę in patria cęlesti nonnihil inquietudinis habeant, quam suspirant ad corporum resurrectionem: Ita vt dictum sit illis, Sustinete adhuc modicum tempus, donec adimpleatur numerus fratrum vestrorum, Apoc. 6. Vtrumque siquidem inquietudo, imperfectionis cuiusdam in eis existentis testis est.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsecūdæ Articulum sextum.*

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio: Christus descendens ad inferos, nullum damnatum ab inferno liberauit. Probatur: Christus descendens ad inferos, operatus est in virtute suę passionis: ergo liberationis fructum illis solis contulit, qui passioni Christi fuerunt coniūcti per fidem charitate formatā: ergo dānatis non cōtulit liberationis fructū. Prima consequētia probatur: quia per illā tantùm peccata tolluntur, secunda autē, quia damnati aut erant infideles, aut sine cōformitate ad charitatē Christi patientis: ac per hoc in peccatis suis.

tos die visitabuntur. Loquitur autem ibi de damnatis, qui militiã cæli adorauerãt. Ergo Videtur quòd etiã damnati, Christo descendente ad inferos, sint visitati; quod ad eorum liberationem videtur pertinere.

¶ Præterea, Super illud Zach. 9. Tu autem in sanguine Testamenti tui, eduxisti vinctos de lacu, in quo nõ erat aqua, dicit gl. Tu eos liberasti, qui tenebantur vincti carceribus, vbi nulla misericordia eos refrigerabat, quã diues ille petebat. Sed soli damnati includũtur carceribus absq; misericordia: ergo Christus liberauit aliquos de inferno dãnatorũ.

¶ Præterea, Potentia Christi non fuit minor in inferno, quàm in hoc mundo; vtrobique enim operatus est per potentiam suæ diuinitatis. Sed in hoc mundo, de quolibet statu aliquos liberauit ergo etiã in inferno liberauit aliquos etiam de statu damnatorum.

¶ SED CONTRA est qđ dicitur Osee 13. Ero mors tua ò mors, morsus tuus ero inferne. gl. Electos educendo, reprobos ibidem relinquendo. Sed soli reprobi sunt in inferno damnati. Ergo per descensum Christi ad inferos, non sunt aliqui de inferno damnatorum liberati.

CONCLVSIO.

¶ Cùm damnati nullam in Christum fidem charitate formatã habuerint, nullo modo illos fuisse liberatos ab inferno per illius descensum credendum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) Christus descendẽs ad inferos, operatus est in virtute suæ passionis. Et ideo eius descensus ad inferos, illis solis liberationis contulit fructum, qui fuerunt passioni Christi coniuncti per fidem charitate formatam, per quam peccata tolluntur. Illi autem qui erant in inferno damnatorũ, aut penitus fidem passionis Christi non habuerant, sicut infideles: aut si fidem habuerant, nullam conformitatem habebãt ad charitatem Christi patientis. Vnde nec à peccatis suis erant mundati. Et propter hoc descensus Christi ad inferos non contulit eis liberationem à reatu poenæ infernalis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christo descendente ad inferos, omnes qui erant in quacunque parte inferni, sunt aliqualiter visitati: sed quidam ad suam consolationem, & liberationem, quidam autem ad suam confutationem & confusionẽ, sicut damnati. Vnde ibidem subditur, Et erubescet luna, & confundetur sol, &c.

¶ Potest etiam hoc referri ad visitationem, qua visitabũtur in die iudicij: nõ vt liberentur, sed vt amplius condemnentur: secundum illud Sophoniæ primo, Visitabo super viros defixos in fæcibus suis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd cùm dicitur in gl. Vbi nulla misericordia eos refrigerabat, intelligendum est quantum ad refrigerium perfectæ liberationis: quia sancti Patres ab illis inferni carceribus ante Christi aduentum non poterant liberari.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non fuit propter Christi impotentiam, quòd non sunt aliqui liberati de quolibet statu infernalium, sicut de quolibet statu mundanorum: sed propter diuersam vtrorumque conditionem. Nã homines quandiu viuunt, possunt ad fidem & charitatem conuerti: quia in hac vita non sunt homines confirmati in bono vel malo, sicut post exitum ab hac vita.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm qui cum originali decesserant, fuerint à Christo liberati.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd pueri qui cum originali decesserãt, fuerint per descensum Christi, liberati ab inferno. Non enim tenebantur in inferno, nisi pro peccato originali, sicut & sancti Patres. sed sancti Patres sunt ab inferno liberati per Christum, vt suprà dictum est. Ergo & pueri similiter per Christum sunt ab inferno liberati. *3. di. 22. q. 2. arti. 2. q. 3. Et opus. 3. capi. 242.*

¶ Præterea, Apostolus dicit Rom. 5. Si vnius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Iesu Christi, in plures abundauit. Sed propter peccatum primi parentis, pueri cum originali peccato decedentes, in inferno detinentur. Ergo multò magis per gratiam Christi sunt ab inferno liberati.

¶ Præterea, Sicut baptismus operatur in virtute passionis Christi, ita & descensus eius ad inferos, vt ex dictis patet. Sed pueri per baptismum liberantur à peccato originali & ab inferno. Ergo similiter liberati sunt per descensum Christi ad inferos.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit Rom. 3. quòd Deus proposuit Christum propitiatorem per fidem in sanguine eius. Sed pueri, qui cum solo peccato originali decesserant, nullo modo fuerant participes fidei Christi. Ergo non perceperunt fructum propitiationis Christi, vt per ipsum ab inferno liberarentur.

CONCLVSIO.

¶ Christus ad inferos descendens non liberauit pueros qui cum originali peccato decesserant, cùm nullam habuerint cum dilectione in Christum fidem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) descensus Christi ad inferos, in illis solis effectum liberationis habuit, qui per fidem & charitatem passioni Christi coniungebantur: in cuius virtute descensus Christi ad inferos liberatorius erat. Pueri autem, qui cum originali decesserant, nullo modo fuerant coniuncti passioni Christi per fidem & dilectionem. Neque enim fidem propriam habere potuerant: quia non habuerant vsum liberi arbitrij: neque per fidem parentum, aut per aliquod fidei sacramentum fuerant à peccato originali mundati. Et ideo descensus Christi ad inferos, huiusmodi pueros non liberauit ab inferno. Et præterea, sancti Patres ab inferno sunt liberati, per hoc, quòd sunt ad gloriam diuinæ visionis admissi, ad quam nullus potest peruenire nisi per gratiam, secundum illud Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Cùm igitur pueri cum originali decedentes, gratiam non habuerint, non fuerunt ab inferno liberati.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sancti Patres, etsi adhuc tenerentur astricti reatu originalis peccati, inquantum respicit humanam naturam, tamen liberati erant per fidem Christi ab omni macula peccati: & ideo capaces erant illius liberationis, quam Christus attulit descendens ad inferos. Sed hoc de pueris dici non potest, vt ex suprà dictis patet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cùm Apostolus dicit, quòd gratia Dei in plures abundauit, ly plures, non est accipiendum comparatiuè: quasi plures numero sint saluati per gratiam Christi, quàm damnati per peccatum Adæ, sed absolutè: ac si diceret, quòd gratia vnius Christi abundauit in multos, sicut & peccatum vnius Adæ peruenit ad multos. Sed sicut peccatum Adæ ad eos tantum peruenit, qui per seminalem rationem carnaliter ab eo descenderunt, ita gratia Christi ad illos tantum peruenit, qui spirituali regeneratione, eius membra sunt facti, quod non competit pueris decedentibus cum originali peccato.

¶ Ad tertium dicendum, quòd baptismus adhibetur hominibus in hac vita, in qua homo potest transmutari de culpa in gratiã, sed descensus Christi ad inferos, exhibitus fuit animalibus post hanc vitam, vbi non sunt capaces transmutationis prædictæ. Et ideo per baptismum pueri liberantur à peccato originali & ab inferno: non autem per descensum Christi ad inferos.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrùm Christus suo descensu liberauerit animas à purgatorio. *3. di. 22.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd Christus suo descensu ad inferos, liberauerit animas à purgatorio. Dicit enim Augustinus in Epistola ad Enodium, Quia euidentia testimonia *q. 2. art. 2. q. 4. Et opus. 3. capite 242.*

¶ Super Quæstionis quinquagesimæsecũdæ Articulum septimum.

Cõment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna est conclusio dupliciter probata. Conclusio est: Christus descendens ad inferos, nõ liberauit pueros qui cũ peccato originali decesserant. Prima probatio est: Descẽsus Christi ad inferos, in solis illis effectum liberationis habuit, qui per fidem & charitatem coniuncti erant passioni Christi: sed pueri habentes peccatum originale, non erant sic coniuncti Christo, quia nec per propriam fidem & charitatem, nec in fide parentum, aut per aliquod fidei sacramentum purgati erant: ergo. Secunda probatio est. Liberatio ab inferno, est admissio ad gloriam: sed pueri cum originali nõ potuerunt admitti ad gloriã: ergo. Maior manifestatur in liberatione sanctorum Patrum. Minor probat' q a null' admittitur ad gloriã, nisi p[ri]ꝰ habuerit gratiã, ad Rom. 6. sed pueri tales nõ habebant gratiam, ergo.

Annot. ¶ In responsione ad tertium perspice quod Autor semper firmat doctrinam suã super suauẽ dispositione, qua Christus æterna sapiẽtia disponẽs omnia suauiter mutabilibus de malo in bonum hominibus in hac vita, baptismum, omnium liberatorũ instituit: immutabilibus autem hominibus in alia vita descensum suũ ad inferos nõ omnium liberatorium sed eorum tantùm qui prius hoc meruerant, applicauit.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæsecũdæ Articulum octauum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duę sunt cõclusiones. Prima est: animę in purgatorio tunc tales quales sunt illæ quæ nunc ibi detinentur, nõ fuerunt per Christi descensum liberatæ. Secunda est. Animæ in purgatorio tales tunc quales sunt quæ nunc liberantur, fuerunt per Christi descensum liberatę. Probatur vtraq; simul, q' passio Christi non habet transitoriam, sed sempiternam virtutem. ergo non habuit tunc maiorem efficaciã, quàm nunc. ergo, &c. Antecedens probatur ad Hebr. 10. Secunda verò consequẽtia probat' q a descẽsus Christi ad inferos fuit in virtute passionis suæ liberatorius. Aduerte hic, quòd Autor certa sectatus, quid

Annot. efficaciæ Christi descensus ad inferos in purgatorio, tradit, addens in responsione ad primum, alterum genus

tunc purgatorum. Ita quod ponit generali beratorum à purgatorio in descensu Christi, scilicet & illos qui tunc purgationem suam impleuerant, exoluendo debitas pœnas, & illos, qui licèt absolutè adhuc fuissent in purgatorio permansuri: tanta tamen fuit eorum deuotio ad Christi mortem seu redemptionem vt meruerint in hac vita positi, quòd Christo descendente ad inferos, plenæ liberationis fructum reciperent. Et secundum hoc rationabiliter dicitur, quòd Christus descendens ad inferos, multos in purgatorio existentes, qui non tam citò fuissent liberati, ex speciali gratia descensus sui liberauit. Consentaneum siquidem est, vt multæ personæ propinquæ tempori mortis Christi ante ipsum mortuæ, preparatæ sint à Deo cum simili deuotione, vt sicut nascens Simeonem & Annam perfectos inuenit, & Pastores & Magos preparatos, vt digni essent consolatione natiuitatis suæ: ita moriens nõ solùm Patres sanctos perfectos, sed etiam in purgatorio speciali deuotione præparatos inuenit, qui digni essent consolari ex descensu ad inferos liberatorio.

¶ Super Quæstionẽ quinquagesimamtertiam.

Annot. Consequenter, &c. liii. incipit vltimus tractatus de Christo: de pertinentibus scilicet ad eius exaltationem.

¶ Super Quæstionis quinquagesimatertia Articulum primum.

Summa. Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio. Necessarium fuit Christũ resurgere. Probatur quinque rationibus. Omnia clara sunt in litera.

nia & infernum commemorant & dolores, nulla causa occurrit, cur illò credatur venisse Saluator, nisi vt ab eisdem doloribus saluos faceret. Sed vtrùm omnes quos in eis inuenit, an quosdã quos illo beneficio dignos iudicauit, adhuc requiro, fuisse tamen Christum apud inferos, & in eorum doloribus constitutis, hoc beneficium præstitisse non dubito. Non autem præstitit beneficium liberationis damnatis; sicut suprà dictum est. Præter eos autem nulli sunt in doloribus pœnalibus constituti, nisi illi, qui sunt in purgatorio. ergo Christus animas de purgatorio liberauit.

¶ Præterea, Ipsa Christi præsentia non minorem effectum habuit, quàm sacramenta ipsius. Sed per sacramenta Christi liberantur animæ à purgatorio, & præcipuè per Eucharistiæ sacramentum, vt infrà dicetur. Ergo multò magis per præsentiã Christi ad inferos descendentis, sunt animæ à purgatorio liberatæ.

¶ Præterea, Christus quoscunque curauit in hac vita, totaliter curauit, vt August. dicit in lib. de Pœnitentia. & Ioan. 7. Dominus dicit, Totum hominem saluum feci in sabbato. Sed Christus eos qui in purgatorio erãt, liberauit à reatu pœnæ damni, quo excludebantur à gloria. Ergo etiam liberauit eos à reatu pœnæ purgatorij.

¶ SED CONTRA est quod Gregor. dicit In 13. Moralium: Dum conditor ac redemptor noster claustra inferni penetrans, electorum exinde animas eduxit, nos illò ire non patitur, vnde iam alios descendendo liberauit. Patitur autem nos ire ad purgatorium: ergo descendens ad inferos, animas à purgatorio non liberauit.

CONCLVSIO.

¶ Animæ in purgatorio tunc, tales quales sunt illæ, quæ nunc ibi detinentur, non fuerunt per Christi descensum liberatæ, sed quæ tales tunc, quales nunc liberantur, fuerunt per Christi descensum à purgatorio liberatæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut sæpe dictum est) descensus Christi ad inferos, liberatorius fuit in virtute passionis ipsius. Passio autem eius non habet temporalem virtutem & transitoriam, sed sempiternam, secundum illud Heb. 10. Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. Et sic patet, quòd non habuit tunc maiorem efficaciam passio Christi, quàm habeat nunc. Et ideo illi, qui fuerunt tales quales nunc sunt, qui in purgatorio detinẽtur, non fuerunt à purgatorio liberati per descensum Christi ad inferos. Si qui autem inuenti sunt tales quales etiam nunc virtute passionis Christi à purgatorio liberantur, nihil prohibet per descensum Christi ad inferos, à purgatorio esse liberatos.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex illa autoritate August. non potest concludi quòd omnes illi qui in purgatorio erant, fuerint à purgatorio liberati, sed quòd aliquibus eorum fuerit hoc beneficium collatum: illis scilicet qui iam sufficienter purgati erant, vel etiam qui dum adhuc viuerent, meruerunt per fidem & deuotionem ad mortem Christi, vt eo descendente, liberarentur à temporali purgatorij pœna.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtus Christi operatur in sacramentis per modum sanationis & expiationis cuiusdam, vnde sacramentum eucharistiæ liberat hominem à purgatorio, inquantum est sacrificium quoddam satisfactorium pro peccato. Descensus autem Christi ad inferos, non fuit satisfactorius, operabatur tamen in virtute passionis, quæ fuit satisfactoria: vt suprà habitum est. Sed erat satisfactoria in generali: cuius virtutem oportebat applicari ad vnumquemque per aliquid specialiter ad ipsum pertinens. Et ideo non oportet quòd per descensum Christi ad inferos, omnes fuerint à purgatorio liberati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illi defectus, à quibus Christus in hoc mundo simul homines liberabat, erant personales, propriè ad vnumquemque pertinentes, sed exclusio à gloria Dei, erat quidem defectus generalis, pertinens ad totam humanam naturam. Et ideo nihil prohibet eos, qui erant in purgatorio, per Christum esse liberatos ab exclusione à gloria: non autem à reatu pœnæ purgatorij, qui pertinet ad proprium defectum. Sicut econtrario sancti Patres ante Christi aduentum liberati sunt à proprijs defectibus: non autem à defectu communi, sicut suprà dictum est.

QVAESTIO QVINQVAGESIMATERTIA, *De Resurrectione Christi, in quatuor articulos diuisa.*

CONSEQVENTER considerandum est de his quæ pertinent ad exaltationem Christi. Et primò de eius resurrectione. secundò, de eius ascẽsione. tertiò, de eius sessione ad dexteram Patris. quartò, de iudiciaria potestate ipsius.

¶ Circa primum occurrit quadruplex consideratio, Quarum Prima est de ipsa Christi resurrectione. Secunda de qualitate resurgentis. Tertia de manifestatione resurrectionis. Quarta de eius causalitate.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primò, de necessitate resurrectionis eius.

¶ Secundò, de tempore.

¶ Tertiò, de ordine.

¶ Quartò, de causa.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm fuerit necessarium Christum resurgere.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nõ fuerit necessarium Christũ resurgere. Dicit enim Damasc. in quarto lib. Resurrectio est secunda eius quod dissolutum est, & cecidit, animalis resurrectio. Sed Christus non cecidit per peccatum, nec corpus eius est dissolutum, vt ex suprà dictis patet. Non ergo propriè conuenit sibi resurgere.

4. di. 21. q. 2. ar- ti. 1. Et opus. 60. c. 22. princip.

¶ Præterea, Quicunque resurgit, ad aliquid altius promouetur, quia surgere est sursum moueri. Sed corpus Christi remãsit post mortem diuinitati vnitum, & ita nõ potuit in aliquid altius promoueri. Ergo non competebat sibi resurgere.

¶ Præterea, Ea quæ circa humanitatem Christi sunt acta, ad nostram salutem ordinantur. Sed sufficiebat ad salutem nostram passio Christi: per quam sumus liberati à pœna & culpa, vt ex suprà dictis patet. Non ergo fuit necessarium quòd Christus à mortuis resurgeret.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Luc. vlti. Oportebat Christum pati & resurgere à mortuis.

CONCLVSIO.

¶ Necessarium fuit Christum à mortuis resurgere, vt nostræ resurrectionis causa esset, & nostri plenam per eam iustificationem operaretur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necessarium fuit Christum resurgere propter quinque. Primò quidem, ad commendationem diuinæ iustitiæ, ad quam pertinet exaltare illos qui se propter Deum humiliant: secundum illud Luc. 1. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Quia igitur Christus propter charitatem & obedientiam Dei, se humiliauit vsque ad mortem crucis, oportebat quòd exaltaretur à Deo vsq; ad gloriosam resurrectionem. Vnde ex eius persona dicitur in Psalmo, Tu cognouisti, id est, approbasti, sessionem meam, id est humilitatem & passionem, & resurrectionem meam, id est glorificationem in resurrectione: sicut glos. exponit. Secundò, ad fidei nostræ instructionem: quia per eius resurrectionem confirmata est fides nostra circa diuinitatem Christi, quia vt dicitur 2. ad Corinthi vltimo. Et si crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei. Et ideo primæ ad Corinth. 15. dicitur, Si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides nostra. Et in Psalm. dicitur, Quæ vtilitas in sanguine meo, id est in effusione sanguinis mei, dum descendo, quasi per quosdam gradus malorum, in corruptionem: quasi dicat, nulla. Si enim sta-

¶ *super Quaestionis quinquagesimaetertia Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vnica cõclusio, Conueniens fuit Christum resurgere tertio die. Probatur vna ratione literali & quatuor mysticis. Et omnia clara patent in litera.

¶ *super Quaestionis quinquagesimaetertia Articulum tertium.*

Annot. In titulo ly primò, significat ordinem temporis: ita quod sensus est, Vtrùm Christus ante omnes alios resurrexerit: ita quod nullus ante, eum resurrexerit.

tim non resurgo, corruptúmque fuerit corpus meum, nemini annuntiabo, nullum lucrabor, vt gloss. exponit. Tertiò, ad subleuationem nostræ spei, quia dum videmus Christum resurgere, qui est caput nostrum, speramus & nos resurrecturos. Vnde dicitur primæ ad Corint. 15. Si Christus prædicatur quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Et Iob 19. dicitur, Scio, scilicet per certitudinem fidei, quòd Redemptor meus, id est Christus, viuit, à mortuis resurgens, & ideo in nouissimo die de terra surrecturus sum, reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quartò, ad informationem vitæ fidelium: secundum illud Roma. 6. Quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Et infrà, Christus resurgens ex mortuis, iam nõ moritur: ita & vos existimate mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo. Quintò, ad complementum nostræ salutis: quia sicut per hoc quòd mala sustinuit, humiliatus est moriendo, vt nos liberaret à malis: ita glorificatus est resurgendo, vt nos promoueret ad bona: secundum illud Roma. 4. Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet Christus non ceciderit per peccatum, cecidit tamen per mortem: quia sicut peccatum est casus à iustitia, ita mors est casus à vita. Vnde ex persona Christi potest intelligi quod dicitur Mich. 7. Ne læteris inimica mea super me, quia cecidi, consurgã. Similiter etiã licet corpus Christi non fuerit dissolutum per incinerationẽ, ipsa tamen separatio animæ à corpore, dissolutio quædam fuit.

¶Ad secundum dicendum, quòd diuinitas erat carni Christi post mortẽ vnita vnione personali: nõ autem vnione naturæ, sicut anima vnitur corpori vt forma ad cõstituendam humanã naturã. Et ideo per hoc quòd corpus eius vnitũ est animæ, promotum est in altiorem statum naturæ, non autem in altiorem statum personæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd passio Christi operata est nostrã salutem, propriè loquendo, quantum ad remotionem malorum: resurrectio autem, quantum ad inchoationem & exemplar bonorum.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrùm fuerit conueniens Christum tertia die resurgere.*

Sup. q. 51. ar. 4. Et 3. di. 21. q. 2. art. 2. Et dist. 22. q. 2. art. 2. q. 2. ad 1. Et opusc. 3. c. 243. Et opusc. 60. c. 20. circa fin. Et Psal. 15. col. 6. Et Io. 2. lec. 3. col. 4 fin.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non fuerit conueniens, Christum tertia die resurgere. Membra enim debent capiti conformari. Sed nos qui sumus membra Christi, non resurgimus à morte tertia die, sed nostra resurrectio differtur vsque ad finem mundi. Ergo videtur quòd Christus, qui est caput nostrum, non debuerit tertia die resurgere: sed debuerit eius resurrectio differri vsque ad finem mundi.

¶Præterea, Act. 2. dicit Petrus, quòd impossibile erat Christum detineri ab inferno & morte. Sed quandiu aliquis est mortuus, detinetur à morte. Ergo videtur quòd Christi resurrectio nõ debuerit differri vsque ad tertiam diem, sed statim eadem die resurgere, præcipuè cùm gloss. suprà inducta, dicat, nullam esse vtilitatẽ in effusione sanguinis Christi, si non statim resurgeret.

¶Præterea, Dies incipere videtur ab ortu solis, qui sua præsentia diem causat. Sed ante ortũ solis Christus resurrexit: dicitur enim Ioan. 20. Quòd vna sabbati Maria Magdalene venit mane, cùm adhuc tenebræ essent, ad monumentum, & tamen Christus iam resurrexerat: quia sequitur, Et vidit lapidẽ sublatum à monumento. Non ergo resurrexit Christus tertia die.

¶SED CONTRA est quod dicitur Matth. 20. Tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget.

CONCLVSIO.

¶*Conueniens fuit vt Christus tertia die à mortuis resurgeret.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) resurrectio Christi necessaria fuit ad instructionẽ fidei nostræ. Est autem fides nostra & de diuinitate & humanitate Christi: non enim sufficit alterum sine altero credere, vt ex prædictis patet. Et ideo ad hoc, quòd cõfirmaretur fides de veritate diuinitatis ipsius, oportuit quòd citò resurgeret: & eius resurrectio nõ differretur vsque ad finem mundi. Ad hoc autem quòd confirmaretur fides de veritate humanitatis & mortis eius, oportuit morã esse inter mortem & resurrectionem, si enim statim post mortem resurrexisset, videri posset quòd eius mors vera non fuerit, & per consequens nec resurrectio vera. Ad veritatem autem mortis Christi manifestandã, sufficiebat quòd vsque ad tertiã diem eius resurrectio differretur: quia non contingit, quin infra hoc tẽpus, in homine qui mortuus videtur cùm viuat, appareãt aliqua indicia vitæ. Per hoc etiam quòd tertia die resurrexit, commendatur perfectio ternarij: qui est numerus omnis rei, vtpote habens principium, medium & finẽ: vt dicitur in primo de Cælo.

Ostenditur etiam secundum mysterium, quòd Christus vna morte sua, quæ fuit lux propter iustitiam, scilicet corporali, duas nostras mortes destruxit, scilicet corporis & animæ: quæ sunt tenebrosæ propter peccatum. Et ideo vna die integra & duabus noctibus permansit in morte, vt Aug. dicit in quarto de Tri. Per hoc etiam significatur, quòd per resurrectionem Christi, tertium tempus incipiebat: nam primum fuit ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia. Incepit etiam in Christi resurrectione tertius status Sanctorum: nam primus fuit sub figuris legis: secũdus sub veritate fidei: tertius erit in æternitate gloriæ, quam Christus inchoauit resurgendo.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd caput & membra conformantur in natura, sed non in virtute: excellentior est enim virtus capitis, quàm membrorum. Et ideo ad demonstrandam excellentiam virtutis Christi, conueniens fuit, ipsum tertia die resurgere, aliorum resurrectione dilata vsque ad finem mundi.

¶Ad secundum dicendum, quòd detentio coactionem quãdam importat: Christus autem nulla necessitate mortis tenebatur astrictus, sed erat inter mortuos liber. Et ideo aliquãdiu in morte mansit: non quasi detentus, sed propria voluntate, quandiu iudicauit hoc esse necessarium ad instructionem fidei nostræ. Dicitur autem statim fieri quod fit breui interposito tempore.

¶Ad tertium dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) Christus resurrexit circa diluculum illucescente iam die, ad significandũ quòd per suam resurrectionem nos ad lucem gloriæ inducebat: sicut mortuus est aduesperascente iam die, & recedente in tenebras, ad ostendendum quòd per suam mortem destrueret tenebras culpæ & pœnæ. Et tamen dicitur tertia die resurrexisse, accipiendo diem pro die naturali, qui continet spatium 24. horarũ. Et sicut dicit Aug. in 4. de Tri. nox vsque ad diluculum quo Domini resurrectio declarata est, ad tertium pertinet diem: quia Deus, qui dixit, de tenebris lucem clarescere, vt per gratiam noui Testamenti, & participationem resurrectionis Christi, audirem, Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, insinuat nobis quodammodo, quòd à nocte dies sumat initium. Sicut enim primi dies propter futurum hominis lapsum à luce in noctem: ita isti propter hominis reparationem à tenebris ad lucem computantur. Et ita patet quòd etiam si media nocte surrexisset, posset dici eum die tertia surrexisse, intelligendo de die naturali. Nunc autem cùm diluculo surrexerit, potest dici quòd tertia die surrexit, etiam accipiendo diem artificialẽ, quæ causatur ex præsentia solis: quia iam sol incipiebat aërem illustrare. Vnde & Mar. vlt. dicitur, quòd mulieres venerunt ad monumentũ orto iam sole. Quod non est contrariũ ei quod Ioan. dicit, Cùm adhuc tenebræ essent: vt August. dicit in lib. de consensu Euangelistarum: quia die surgente, reliquiæ tenebrarum tantò magis extenuantur, quantò magis oritur lux. Quod autem dicit Marcus, Orto iam sole, non sic accipiendum est, tanquam iam sol ipse videretur super terram, sed tanquam de proximo aduenien te in has partes.

ARTICVLVS III.

¶*Vtrùm Christus primò resurrexerit.*

4. dist. 42. arti. 3. qõn. 1. ad 3. Et opusc. 3. c. 243. 246. & 247. Et 1. Co. 5. lect. 3. in princ. Et ad Col. 1. l. 5. col. 1.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non primò resurrexerit. Nam in veteri Testamento per Heliam & Helisæum aliqui resuscitati leguntur: secundum illud Hebræ. 11. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Similiter & Christus ante passionem suam tres mortuos suscitauit. non ergo Christus fuit primus resurgentium.

¶Præterea, Mat. 27. inter alia miracula quæ in passione Christi

accciderunt, narratur quòd monuměta aperta sunt: & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerũt. Non ergo Christus fuit primus resurgentium.

¶Præterea, Sicut Christus per suam resurrectionem est causa nostræ resurrectionis: ita per suam gratiã est causa nostræ gratiæ: secundum illud Ioan. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Sed alij prius tempore gratiam habuerunt quàm Christus: sicut omnes Patres veteris Testaměti. Ergo etiam aliqui prius ad resurrectionem corporalem peruenerunt, quàm Christus.

¶SED CONTRA est quod dicitur primæ ad Corinth. 15. Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientium. glos. Quia prius tempore & dignitate surrexit.

CONCLVSIO.

¶Christus perfecta resurrectione primus fuit, qui resurrexit à mortuis, cùm non amplius, vt cæteri, moriturus resurrexerit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd resurrectio est reparatio à morte in vitam. Dupliciter autem aliquis eripitur à morte. Vno modo solùm à morte in actu, vt scilicet aliquis viuere incipiat qualitercunque postquã mortuus fuerat. Alio modo, vt aliquis liberetur non solùm à morte, sed etiam à necessitate: & quod plus est, à possibilitate moriendi. Et hæc est vera & perfecta resurrectio: quia quandiu aliquis viuit subiectus necessitati moriendi, quodãmodo mors ei dominatur: secundum illud Rom. 8. Corpus quidě mortuum est propter peccatũ. Illud etiam quod possibile est esse, secundũ quid dicitur esse, id est potentialiter. Et sic patet quòd illa resurrectio, qua quis eripitur solùm ab actuali morte, est resurrectio imperfecta. Loquědo igitur de resurrectiõe perfecta, Christus est primus resurgentiũ: quia ipse resurgendo, primò peruenit ad vitã penitus immortalem: secundum illud Rom. 6. Christus resurgens ex mortuis, iam nõ moritur. Sed resurrectione imperfecta, quidam alij surrexerunt ante Christum, ad præmonstrandum quasi in quodam signo resurrectionem ipsius. Et sic patet responsio ad primum: quia & illi qui suscitati in veteri Testamento sunt, & illi qui suscitati sunt à Christo, sic redierunt ad vitam, vt iterum morerentur.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd de illis qui resurrexerunt cum Christo, duplex est opinio. quidam enim asserũt, quòd redierunt ad vitam tanquam non iterũ morituri: quoniam magis illis esset tormentum si iterum morerentur, quàm si non resurgerent. Et secundum hoc intelligendum erit, sicut Hiero. dicit super Matth. quòd non ante surrexerunt, quàm resurgeret Dominus. vnde & Euangelista dicit, quòd exeuntes de monumentis, post resurrectionem eius venerunt in sanctam Ciuitatem, & apparuerunt multis. Sed Aug. in Epistola ad Enodium hanc opinionem commemorãs dicit, Scio quibusdã videri morte Domini Christi iam talem resurrectionem præstitam iustis, qualis nobis in fine promittitur. Qui si non iterũ repositis corporibus dormierunt, videndum est, quomodo intelligatur Christus primogenitus à mortuis si eum in illam resurrectionem tot præcesserũt. Quòd si respondetur, hoc esse dictũ per anticipationě, vt monumenta illo terræmotu aperta intelligantur, cùm Christus in cruce pěderet, resurrexisse autem iustorũ corpora non tunc, sed cùm ille prior resurrexisset: adhuc restat quod moueat, quomodo Petrus non de Dauid, sed de Christo asseruit fuisse prædictũ, carnem eius nõ vidisse corruptioně, per hoc quòd apud eos erat monumentum Dauid. & sic illos non cõuincebat, si corpus Dauid ibi iam nõ erat: quia etsi antè in recenti sua morte resurrexisset, nec caro eius vidisset corruptionem, posset illud monumentũ manere. Durum autem videtur, vt Dauid non fuerit in illa resurrectione iustorũ, si eis iam æterna donata est, cuius Christus ex semine commendatur. Periclitabitur etiam illud quod ad Heb. de iustis antiquis dicitur, Ne sine nobis perficerentur, si iam in illa resurrectionis incorruptione constituti sunt, quo nobis perficiendis in fine promittitur. Sic ergo Aug. sentire videtur, quòd resurrexerint iterum morituri. Ad quod etiam videtur pertinere quod Hiero. dicit super Matthæ. Quòd sicut Lazarus resurrexit, sic & multa corpora Sanctorum resurrexerunt, vt Dominum ostenderent resurgentě. quanuis hoc in sermone de Assumptione sub dubio relinquat. Rationes tamen Aug. multò efficaciores videntur.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut ea quæ præcesserunt Christi aduentũ, fuerunt præparatoria ad Christum, ita gratia est dispositio ad gloriam. Et ideo ea quæ sunt gloriæ siue quantum ad animam (sicut perfecta Dei fruitio) siue quantum ad corpus (sicut resurrectio gloriosa) prius tempore debuerunt esse in Christo sicut in autore gloriæ. gratiam verò conueniebat prius esse in his quæ ordinabantur ad Christum.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm Christus fuerit causa suæ resurrectionis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non fuerit causa suæ resurrectionis. Quicunque enim suscitatur ab alio, non est suæ resurrectionis causa. Sed Christus suscitatus est ab alio, secundum illud Actu. 2. Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni. & Rom. 8. Qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora nostra, &c. Ergo Christus non est causa suæ resurrectionis.

Psalmo 40.co.a. & Io.2. & 3.co. 2. & ad Ro.4.f.

¶Præterea, Nullus dicitur mereri, vel ab alio petit aliquid, cuius ipse est causa. Sed Christus sua passione meruit resurrectionem (sicut Aug. dicit super Ioan. quòd humilitas passionis meritum est gloriæ resurrectionis) ipse etiam petijt à Patre se resuscitari: secundum illud Psal. Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me. Ergo non fuit causa suæ resurrectionis.

¶Præterea, Sicut Damasce. probat in quarto lib. resurrectio non est animæ, sed corporis, quod per mortem cadit. Corpus autem non potest sibi animam vnire, quæ est eo nobilior, ergo id quod resurrexit in Christo, non potuit esse causa suæ resurrectionis.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Ioan. 10. Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam, & iterum sumo eam. Sed nihil est aliud resurgere, quàm iteratò animam sumere. Ergo videtur quòd Christus propria virtute surrexerit.

CONCLVSIO.

¶Christus secundum virtutem suæ diuinitatis causa fuit suæ resurrectionis, secundum humanitatem verò fuit à Deo & non propria virtute resuscitatus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) per mortem non fuit separata diuinitas, nec ab anima Christi, nec ab eius carne. Potest igitur tam anima Christi mortui, quàm eius caro considerari dupliciter. Vno modo ratione diuinitatis. Alio modo ratione ipsius naturæ creatæ.

Secundum

Cõment. ¶In corpore ponitur vna distinctio membris de resurrectione perfecta vel imperfecta: & iuxta singula membra singulæ conclusiones. Altera est: Multi ante Christum surrexerunt resurrectione imperfecta, vt patet de Lazaro & aliis resuscitatis ante ipsum. Altera est: Christus primò resurrexit resurrectione perfecta: quia primò venit ad vitam penitus immortalem. Omnia clara sunt in litera.

Annot. ¶In responsione ad secũdum circa diuersam opinionem de resurrectione illorum, qui cũ Christo surrexerunt, rationabile videtur quòd surrexerint perfectè ad vitam, scilicet penitus immortalem, vt beatitudo corporis in Christo haberet socios. Minus enim corporalis felicitas aliquid habere videtur, si desit corporalis societas: est enim homo secũdum vitam corpoream animal sociale: nõ solùm propter indigentiam necessariorum ad vitã (vt in hoc mundo contingit) sed etiam propter naturalẽ delectationem in ipsa corporali conuersatione consistentem. Rationes autem in litera ex beato Augu. dispmatæ ad oppositum facilè solutionem recipiũt. nam verbum Petri Apostoli & à Hiero. contrà fertur, quod scilicet Petrus dixit, Cuius sepulchrũ apud nos est, quasi non ausus fuerit dicere, Cuius corpus apud nos est. & efficax inuenitur testimonium Petri: quia ex hoc quòd sepulchrũ Dauid tanto tempore apud eos perseuerauit, vt contineret ipsum Dauid (hoc enim significat sepulchrum eius) ita quòd nulla fuit vnquam in tanto tempore ambiguitas, quin Dauid perseuerarat in suo sepulchro: consequens est quòd non de ipso Dauid dictum fuerit, Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Consistit ergo testimonium Petri in hoc, quòd sepulchrũ Dauid inquantum sepulchrum Dauid, tanto tempore apud nos perseuerauit: licèt forte tunc Christo resurgente, corpus eius amplius ibi non esset.

Annot. ¶Verbum autem Apostoli Pauli, Vt non sine nobis consummarentur, & potest referri ad consummationem beatitudinis substantialis, qua modo consummati sunt omnes Sancti in patria. Et hoc literæ videtur sufficere: quia loquitur de Cælesti patria, vt distinguitur cõtra viæ peregrinationem: & potest nihilominus dici, quòd verbum Apostoli est generale ad Patres veteris Testamenti: veritati autem regulæ generalis non aduersatur paucorum exceptio ex speciali gratia. Potest & tertiò dici, quòd illi qui perfectè surrexerunt cũ Christo, non sunt sine nobis cõsummati: quia nostro tempore sunt consummati, scilicet tempore reuelatæ gratiæ & inchoatæ gloriæ.

¶Super Quæstionis quinquagesimætertiæ Articulum quartum.

Cõment. Titulus de causa effectiua quærit. ¶In corpore ponitur vna distinctio bimembris cum duabus conclusionibus secundum membra. Distinctio [illegible]: Tam anima qu[illegible]aro Christi mortui potest considerari dupliciter: vel ratione suæ naturæ, vel ratione deitatis coniunctæ. Prima conclusio est: Tam anima quàm caro Christi ratione deitatis causauit ipsam resurrectionem: & probatur ex auctoritate Apostoli. Secũda conclusio est: Nec anima nec caro Christi virtute suæ naturæ causauit resurrectioně, sed sic oportuit Christum resuscitari à Deo. Et ideo vtrunque inuenitur in sacra Scriptura, scilicet & quòd Christus resurrexit ex virtute, & quòd Christus suscitatus est à Deo, & petiit & meruit resurrectionem, &c. Omnia clara sunt in litera.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimaquarta Articulum primum.*

Annot. IN titulo verum sumitur, vt distinguitur contra apparens, ita quòd apparentia excluditur non solùm à corpore, sed à natura tali, scilicet humana. idémque est quærere, an habuerit verum corpus & an habuerit in veritate corpus humanum.

Cōment. ¶In corpore est vna conclusio: Corpus Christi post resurrectionem fuit verum corpus eiusdem naturæ, cuius fuerat prius. Probatur dupliciter primò [illegible]ce surgere dicimus [illegible]ce cidit: ergo oportuit vt idem corpus Christi eidem animæ vniretur in resurrectionē: ergo corpus Christi post resurrectionem fuit verum eiusdem naturæ corpus. Antecedens ex Damasce. autoritate. Prima cōsequentia probatur ex ratione resurrectionis: secunda autem ex hoc quòd veritas naturæ corporis est ex forma. Secundò probatur conclusio ex opposito. Si corpus Christi fuisset phantasticum, non fuisset vera, sed apparens illius resurrectio. Reliqua in responsionibus argumentorum tacta inferius in propriis locis tractanda sunt.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimaquartæ Articulum secundum.*

Cōment. IN corpore vna conclusio. Corpus Christi resurrexit integrum, scilicet cū carnibus & ossibus, &c. Probatur dupliciter. Primò ostēsiuè: Corpus Christi in resurrectiōe fuit eiusdem naturæ & alterius gloriæ ergo totum habuit quicquid pertinet ad naturā corporis humani: ergo omnia ista fuerūt in corpore Christi. Secūda cōsequentia probatur: q̄a hęc omnia pertinēt ad naturā humani corporis. Deinde probatur. q̄ hęc omnia integraliter fuerunt in Christo: quia aliter non fuisset resurrectio perfecta, si nō fuisset integratum q̄cquid per mortē ceciderat. Et cōfirmatur autoritate Domini: Capillus de capite vestro nō peribit, &c. Secundò probatur conclusio ab opposito: q̄a dicere corpus Christi caruisse partibus naturalibus humano corpori. pertinet ad errorē Euthicii, duo dicētis. Primū est. Corpus nostrū in resurrectione erit impalpabile, ventis aëréque subtilius. Alterum est, Christus post confirmatam corda discipulorum palpātium omne quod erat in eo palpabile, in subtilitatem aliquam redegit. Contra quod secundū dictum ratione Grego-

Infr. ar. 3. cor. Et opusc. 60. cap. 22. col. 4.

Secundum igitur vnitæ diuinitatis virtutē, & corpus resumpsit animam, quam deposuerat, & anima corpus resumpsit, quod dimiserat: & sic Christus propria virtute resurrexit. Et hoc est quod de Christo dicitur 2. ad Corin. vlti. quòd etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, sed viuit ex virtute Dei. Si autem consideremus corpus & animam Christi mortui secundum virtutem naturæ creatæ, sic nō potuerunt sibijnuicem reuniri, sed oportuit Christum resuscitari à Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd eadem est diuina virtus & operatio Patris & Filij. Vnde hęc duo sese consequūtur, quòd Christus sit suscitatus diuina virtute Patris, & suijpsius.

¶Ad secundum dicendum, quòd Christus orando petijt & meruit suam resurrectionē inquantū homo: nō autem inquantū Deus.

¶Ad tertium dicendum, quòd corpus secūdum naturam creatam nō est potentius anima Christi, est tamen ea potentius secundū virtutem diuinam: quæ etiam rursus secundum diuinitatem vnitam est potentior corpore, secundum naturam creatam. Et ideo secundum virtutem diuinam corpus & anima mutuò se resumpserunt: non autem secundum virtutem naturæ creatæ.

QVAESTIO QVINQVAgesimaquarta, *De qualitate Christi resurgentis, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de qualitate Christi. resurgentis. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrùm post resurrectionem Christus habuerit verum corpus.

¶Secundò, vtrùm resurrexerit cum corporis integritate.

¶Tertiò, vtrùm corp⁹ eius fuerit gloriosū.

¶Quartò, de cicatricibus in corpore eius apparentibus.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrùm Christus post resurrectionem habuerit verum corpus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christus post resurrectionem non habuerit verum corpus. Verum enim corpus nō potest simul esse cum alio corpore in eodem loco. Sed corpus Christi post resurrectionem fuit simul cum alio corpore in eodem loco: intrauit enim ad discipulos suos ianuis clausis, vt dicitur Ioan. 20. Ergo videtur quòd Christus post resurrectionem non habuerit verum corpus.

¶Præterea, Verum corpus non euanescit ab aspectu intuentium, nisi fortè corrumpatur. Sed corpus Christi euanuit ab oculis discipulorum eum intuentium, vt dicitur Lucæ vltimo. Ergo videtur quòd Christus post resurrectionem non habuerit verum corpus.

¶Præterea, Cuiuslibet veri corporis est determinata figura. Sed corpus Christi apparuit discipulis in alia effigie, vt patet Mar. vlti. Ergo videtur quòd Christus post resurrectionem non habuerit verum corpus humanum.

¶SED CONTRA est quod dicitur Luc. vlti. quòd Christo discipulis apparente, conturbati & conterriti existimabant se spiritum videre, acsi non haberet verum corpus, sed phantasticum. Ad quod remouendum ipse postea subdit, Palpate & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Non ergo habuit corpus phantasticum, sed verum.

CONCLVSIO.

¶*Corpus Christi post resurrectionem fuit verum corpus, eiusdem naturæ, cuius fuerat prius.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut Damas. dicit in 4. lib. illud resurgere dicitur, quod cecidit. Corpus autem Christi per mortem cecidit, inquantum scilicet fuit ab eo anima separata, quæ erat eius formalis perfectio. Vnde oportuit ad hoc, quòd esset vera Christi resurrectio, vt idem corpus Christi iteratò eidem animæ vniretur. Et quia veritas naturæ corporis est ex forma, consequens est quòd corpus Christi post resurrectionem & verum corpus fuerit, & eiusdem naturæ, cuius fuerat prius. Si autem eius corpus fuisset phantasticum, non fuisset vera resurrectio, sed apparens.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corpus Christi post resurrectionem, non ex miraculo, sed ex conditione gloriæ (sicut quidam dicūt) clausis ianuis ad discipulos introiuit: simul cum alio corpore in eodem loco existens. Sed vtrùm hoc habere possit corpus gloriosum ex aliqua proprietate sibi indita, vt simul cum alio corpore in eodem loco existat, inferius discutietur. vbi agetur de resurrectione communi. Nunc autem quantum ad propositum, sufficit dicere, quòd non ex natura corporis, sed potius ex virtute diuinitatis vnitæ, illud corpus ad discipulos (licet verum esset) ianuis clausis introiuit. Vnde Aug. dicit in quodam sermone Paschali, quòd quidam sic disputant, Si corpus erat, si hoc surrexit de sepulchro quod pependit in ligno, quomodo per ostia clausa intrare potuit? Et respondet, Si comprehendis modum, non est miraculum: vbi deficit ratio, ibi est fidei ædificatio. Et super Ioan. dicit, Moli corporis, vbi diuinitas erat, ostia clausa non obstiterunt. ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo nascente virginitas matris inuiolata permansit. Et idem dicit Greg. in quadam Homil. de octaua Paschæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut dictum est. Christus resurrexit ad immortalē gloriæ vitam. Hæc est autem dispositio corporis gloriosi, vt sit spirituale, id est subiectum spiritui, vt Apostolus dicit 1. ad Cor. 15. Ad hoc autem quòd sit omnino corpus subiectum spiritui, requiritur quòd omnis actio corporis, subdatur spiritus voluntati. Quòd autem aliquid videatur, fit per actionem visibilis in visum, vt patet, per Philosophum in 2. de Anima. Et ideo quicumque habet corpus glorificatū, in potestate sua habet, videri quādo vult: & quando nō vult, nō videri. Hoc tamen habuit Christus nō solùm ex cōditione corporis gloriosi, sed etiā ex virtute diuinitatis, per quam fieri potest, vt etiam corpora nō gloriosa miraculosè nō videātur: sicut præstitū fuit beato Bartholomæo miraculosè, vt si vellet videretur: nō autē videretur si nō vellet. Dicitur ergo q̄ Christus ab oculis discipulorū euanuit, non quia corrumperetur aut resolueretur in aliqua inuisibilia; sed quia sua voluntate desijt ab eis videri, vel eo præsente, vel etiam eo abscedente velociter per dotem agilitatis.

¶Ad tertiū dicendū, quòd sicut Seuerianus dicit in sermone Paschali, Nemo putet Christum sua resurrectione sui vultus effigiem cōmutasse. Quod est intelligendū quantum ad lineamenta membrorum: quia nihil inordinatum & deforme fuerat in corpore Christi per Spiritum sanctum concepto, quod in resurrectione corrigendum esset. accepit tamē in resurrectione gloriam claritatis. Vnde idem ibidem subdit, Sed mutatur effigies, dum efficitur ex mortali immortalis: vt hoc sit acquisiuisse vultus gloriam, non vultus substantiam perdidisse. Nec tamen illis discipulis in specie gloriosa apparuit: sed sicut in potestate eius erat, vt corpus suum videretur vel non videretur, ita in potestate eius erat vt ex eius aspectu formaretur in oculis intuentium, vel forma gloriosa vel non gloriosa, aut etiam commixta, vel qualitercumque se habens. Modica tamen differētia, sufficit ad hoc quòd aliquis videatur in aliena effigie apparere.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrùm Christi corpus resurrexerit integrum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd corpus Christi non resurrexerit integrū. Sunt enim de integritate humani corporis caro & sanguis, quæ Christus non videtur habuisse; dicitur enim 1. ad Corin. 15. *Locis in præd. art. 2. inductis.*

Caro

tij Autor affert primò & ipsius Euthicij reuocationem deinde, & demum arguit ex errore Valentini Clara sunt in litera omnia intelligentibus quòd omnis mutatio speciei quædam mortis est.

¶ *Num totus sanguis Christi in passione effusus resurrexerit cum eo.*

Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Christus autem resurrexit in gloria regni Dei. Videtur ergo quod non habuerit carnem & sanguinem.

¶ Præterea, Sanguis est vnus de quatuor humoribus Si ergo Christus habuit sanguinẽ, pari ratione habuit alios humores, ex quibus causatur corruptio in corporibus animalium. Sic ergo sequeretur quòd corpus Christi fuerit corruptibile, quod est inconueniens. Non igitur Christus habuit carnem & sanguinem.

¶ Præterea, Corpus Christi quod resurrexit, in cælum ascendit. Sed aliquid de sanguine eius in quibusdam Ecclesiis reseruatur pro reliquijs. Non ergo resurrexit corpus Christi cum integritate omnium suarum partium.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Luc. vlt. post resurrectionem discipulis loquens, Spiritus carnem & ossa nõ habẽt, sicut me videtis habere.

CONCLVSIO.

¶ *Corpus christi in resurrectione omni ex parte gloriosum fuit, & integrum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) corpus Christi in resurrectione fuit eiusdem naturæ, sed alterius gloriæ. Vnde quicquid ad naturã corporis humani pertinet, totum fuit in corpore Christi resurgentis. Manifestũ est autẽ, ꝙ ad naturã corporis humani pertinẽt carnes, & ossa & sanguis, & alia huiusmodi. Et ideo omnia ista in corpore Christi resurgẽtia fuerunt, & etiam integraliter absq; omni diminutione, alioquin non fuisset perfecta resurrectio, si non fuisset redintegratum quicquid per mortem ceciderat. Vnde & Dominus fidelibus suis promittit dicens Matt. 10. Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt. & Luc. 21. dicitur, Capillus de capite vestro non peribit. Dicere autem ꝙ corpus Christi carnem & ossa nõ habuerit, & alias huiusmodi partes humano corpori naturales, pertinet ad errorem Euthicij, Constantinopolitanæ vrbis Episcopi: qui dicebat ꝙ corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile ventis aëréque subtilius: & quòd Dominus post confirmata corda discipulorum palpãtium, omne illud quod in eo palpari potuit, in subtilitatem aliquã redegit. Quod ibidem improbat Greg. quia corpus Christi post resurrectionem, immutatum non fuit, secũdum illud Rom. 6. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur. Vnde & ille quę dixerat, in morte retractauit. Si enim inconueniens est, vt Christus alterius naturæ corpus in sua conceptione acciperet, puta cæleste, sicut Valentinus asseruit, multò magis inconueniens est, quòd in resurrectione alterius naturæ corpus resumpserit, quia corpus in resurrectione, resumpsit ad vitam immortalem, quod in conceptione assumpserat ad vitam mortalem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd caro & sanguis ibi non accipitur pro natura carnis & sanguinis, sed vel pro culpa carnis & sanguinis: sicut Grego. dicit in 14. Moral. Vel pro corruptione carnis & sanguinis: quia (vt Aug. dicit ad Consentiũ, de resurrectione carnis) non ibi erit corruptio & mortalitas carnis & sanguinis. Caro igitur secundum substantiam possidet regnum Dei: secundum quòd dictum est, Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Caro autem cùm secundũ corruptionem intelligitur, non possidebit, vnde continuò additum est in verbis Apostoli, Neque corruptio incorruptelam.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut Aug. dicit in eodem libro, fortassis accepta occasione sanguinis, vrgebit nos molestior perscrutator, & dicet, Si sanguis in corpore Christi resurgentis fuit, cur non & pituita, id est, phlegma, cur non & fel flauum, id est cholera, & fel nigrum, id est melancholia, quibus quatuor humoribus naturam carnis temperari, etiam medicinæ disciplina testatur? Sed quod libet quisquis addat, corruptionem addere caueat, ne suæ fidei sanitatem castitatémque corrumpat. Valet enim diuina potentia de ista visibili atque tractabili natura corporum, quibusdam manentibus auferre, quas voluerit qualitates, vt absit labes, scilicet corruptionis, adsit effigies, absit motio, absit fatigatio, adsit vescendi potestas, absit esuriendi necessitas.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ totus sanguis, qui de corpore Christi fluxit, cùm ad veritatem humanę naturæ pertineat, in corpore Christi resurrexit: & eadem ratio est de omnibus particulis ad veritatem & integritatem humanæ naturæ pertinentibus. Sanguis autem ille, qui in quibusdam Ecclesijs pro reliquijs conseruatur, non fluxit de latere Christi, sed miraculosè dicitur effluxisse de quadam imagine Christi percussa.

Quæstio. ¶ In responsionibus argumentorum & in corpore duæ magnæ quæstiones restant. Prima est (quæ indecisa videtur propter varias opiniones) an tot' sanguis Christi in passione effusus resurrexerit cum eo. secunda est noua, an Christo resurgente oportuerit sanguinẽ secum reassumere.

¶ *Num Christum resurgentem oportuerit sanguinem reassumere.*

Quæstio. ¶ Primæ quæstionis Autor tenet partem affirmatiuam in litera in responsione ad tertium, quo ad sanguinem in passione effusum, ea ratione quia erat de veritate humanæ naturæ & in corpore articuli adiungitur, quòd si non fuisset integratum quicquid per mortem ceciderat, non fuisset resurrectio perfecta.

¶ Secundæ autem quæstionis non solus Autor, sed communis & Theologorum & Ecclesiæ sententia partem tenet affirmatiuam. Sed vt ab hac ordiar, occurrit mihi magnum de ea dubium: & argumentũ ducens ad partem negatiuam. Ad cuius intellectum, recolere oportet ex doctrina Pauli Apostoli primæ ad Corin. 15. quòd corpus nostrum hic est animale, resurget autem spirituale, & secundum Augu. tandiu corpus est animale, quandiu indiget alimento: & per oppositum tunc est spirituale, cùm non indiget amplius alimento. Ex qua doctrina habetur, quòd corpus Christi surrexit nõ animale, sed spirituale, hoc est non indigens alimento. Sub hac autem theologica traditione subsumitur ex Philosophia, quòd sanguis in corpore humano nihil aliud est quàm alimentum humani corporis: vt expressè Aristotel. in 2. da Partibus animal. cap. 3. dicit, ponens sanguinem esse vltimum alimentum in corpore animalium, & alimenti gratia datum animalibus à natura: ergo corpus Christi resurgens non indiguit sanguine: eiusdem enim rationis est indigere alimento interiori vel exteriori. Vnde idem est dicere corpus Christi post resurrectionem indigere sanguine, & indigere alimẽto: quod est esse animale & nõ spirituale. Et cum alimentũ quantuncunque vltimum non sit actu pars animalis, sed potentia totum, sequitur ꝙ sanguis non sit pars animalis, & cõsequẽter nec hominis, & ꝙ sanguis nõ est de integritate humanæ naturæ: quoniam integrũ est, cui nulla partiũ deest. Et quia verũ non addit rem aliquã supra ens (eandẽ enim rem significat aurũ, quam significat aurum verum: & sic de aliis) idem sequitur quòd nullus sanguis est de veritate humanæ naturæ: quia nõ est de integritate eius. Nec obstat ꝙ exangues effecti, morimur aut mortui sumus: attestatur enim hoc ad dictã Philosophiã, ꝙ sanguis est de necessitate requisitus ad vitam animaliũ habentium sanguinem, quoniam vt in 2. de Anima dicitur, tãdiu viuit, quãdiu alitur. Iungẽdo ergo Philosophiã Theologię, dicendũ videtur, ꝙ sanguis pertinet ad necessitatẽ humani corporis secundum vitã animalẽ, qa est vltimũ elementũ: & nõ pertinet ad necessitatẽ humani corporis spiritualis: quale fuit corpus Christi in resurrectione. Et secundum hoc quod dicitur, Totũ quod per mortem cecidit resurrexit, si perfecta est resurrectio, intelligendũ est de toto quod est de necessitate corporis humani in statu seu vita spirituali: & nõ de toto necessario ad corpus humanum in statu seu vita animali. In oppositũ autem est cõmunis Ecclesiæ sensus, & in Sacramento altaris vinum conuersum in Christi sanguinem, quem fatemur in Christi corpore esse.

¶ Ad hanc quæstionem dicitur, quòd sanguis licet sit pars in potentia respectu carnis & membrorum: est tamen cum hoc etiam pars in actu respectu totius animalis. Ita quòd est & materia transiens partium posteriorum, & materia permanens respectu totius: sicut elementa in mundo sunt partes in potentia & materia transiens respectu mistorum, & sunt partes in actu & materia permanens respectu vniuersi. Probatúrque hoc ex eo quòd triplex compositio in animali inuenitur: vt habetur in 2. da Partibus animalium. Prima est compositio ex elementis seu eorum virtutibus. secunda est ex partibus similaribus: puta carne, osse, neruo. tertia est ex partibus heterogeneis: vt manu, capite, &c. Ad primam autem compositionem spectat compositio animalis ex humoribus, quorum vnus est sanguis: & propterea quemadmodum componentia tam in secunda quàm in tertia compositione sunt partes in actu animalis: ita componentia in prima compositione, affirmanda sunt quòd sunt partes in actu animalis. Et ideo licet in resurrectione non sit opus sanguine, vt est pars in potentia, est tamen opus illo, vt est pars in actu: alioquin non resurgeret homo integer, deficeret enim sibi aliqua partium eius in actu.

¶ Hæc responsio est apud me ambigua: quia non video necessitatem ponendi sanguinem & alios humores esse partes in actu animalis: cõpositio siquidẽ animalis ex humoribus, sufficienter saluari videtur, si sit compositio ex humoribus vt materia transeunte. Substantialis siquidem animalis integritas, si fomento non egeret, ex solis partibus, aliis scilicet membris & carnibus, ossibus, &c. constare videtur: humores autem ministrari videntur à natura, vt partes solidæ conseruentur, & non vt ipsi secundum se integrent animal. Cuius oppositum inuenitur in elementis, quæ secundum se ex prima intentione naturæ sunt de integritate vniuersi (vt patet in primo Cæl.) & quasi per accidens sunt materia mistorũ. Et ideo nisi allata in oppositum obstarent, rationabilius fortè diceretur, in resurrectione non resumi humores, quia tamen non oportet sapere nisi ad sobrietatem, indubiè credendum est (sanctæ matris Ecclesiæ doctrinam sequendo) sanguinem verè esse in Christi corpore post resurrectionem, quamuis ratio naturalis de hoc non appareat certa.

¶ De prima autem quæstione, nec conclusionis nec mediorum video certitudinem: nam ratio Theologica ducit ad partem affirmatiuam, vt in litera habes, & in quolib. quinto, quæst. 3 artic. 1. Ratio autem naturalis ad partem potius ducere videtur negatiuam: quoniam nihil prohibet, in Christo fuisse passionis tempore sanguinem nutrimentalem, qui non est in resurrectione assumptus: quoniã nõ est maior ratio quare tunc nõ fuerit in Christo sanguis nutrimẽtalis, & aliàs fuerit. & rursus, quare in ipso tunc non, & in aliis hominibus eiusdem ætatis sic. & rursus, quare tunc patiendo non. & si non fuisset tunc passus, fateremur in eo sanguinem nutrimentalem. Si autem in Christo tunc fuit nutrimentalis sanguis, constat quòd tunc effusus fuit, quem natura meliorem quantum potuerit, in finem reseruauerit. Non cogere autem argumenta hæc, sanguineus sudor Christi in cruciatu propassionis effusus, quum ante passionem post coenam oraret, significat: nam sudor ille sanguineus, quum non ex ægritudinali dispositione processerit (vt Aristot. in tertio de Historiis animalium prouenire ponit ex mala dispositione sanguinis, & in tertio de Partibus animal. contin-

gisse

gdſe narrat, quibuſdam propter laſū fluxúmq; corpus): tum quia Chriſtum non decuit ægritudo aliqua: tum quia operationes ipſius Chriſti ſtatim ſubſequutæ atteſtantur ſanitati & nō ægritudini: nam ſtatim ſurgens ab oratione (vt Lucas ait) venit ad diſcipulos vt prius & alloquutus eos de vigiliis, & monſtrauit ſe non mutatum à tanto decurſu ſudoris ſanguinei, vt immutari debuiſſet, ſi ægritudinalis ſudor fuiſſet. Ille, inquam, ſudor ſanguineus fuit humor ſanguineus adhuc crudus, hoc eſt nō redactus adhuc perfectè in ſanguinem, qui pars eſt hominis & huiuſmodi crudus humor vocatur ſanguis nutrimentalis. Et quoniam, vt Euangeliſta teſtatur, tanta fuit eius quantitas, vt decurreret in terram, videtur quòd totus ſanguis nutrimentalis qui inueniendus fuiſſet in Chriſto tempore paſſionis, præeffuſus fuerit in propaſſionis ſudore. Dico autem, qui inueniendus fuiſſet tempore paſſionis, & non qui inuentus eſt tunc, ſcilicet tempore orationis: quoniam non oportet fateri totum nutrimentalem ſanguinem per ſudorem emiſſum: quoniam aliquid illius remanens potuit, nocte & mane decoqui perfectè: ita vt nihil nutrimentalis ſanguinis inueniretur in Chriſto tempore paſſionis, quum effuſus ſanguis eſt. Sed quia hęc magis diuinare quàm affirmare poſſumus, ideo nullus pertinax in propria opinione inueniatur, nullus dubia pro certis affirmet: ſed piè dubitando, deuotionem ſuam proſequatur. Certum tamen & abſque hæſitatione qualibet conſtat Chriſti ſanguinem nutrimētalem, qui dicitur in terra inueniri, etiam ſi in paſſione effuſus ſit, non eſſe vnitum verbo Dei perſonaliter: quoniam nunquam fuit actu pars ſanguinis, qui eſt de veritate humanæ naturæ.

Infr. q. 55. ar. 6. ad 4. Et quol. 5 q. 3. art. 1. Et opuſ. 3. c. 245.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm Chriſti corpus reſurrexerit glorioſum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd corpus Chriſti non reſurrexerit glorioſum. Corpora enim glorioſa ſunt fulgentia: ſecundum illud Matthæ. 13. Fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorum, ſed corpora fulgentia videntur ſecundum rationem lucis, non autem ſecundum rationem coloris. Cùm ergo corpus Chriſti viſum fuerit ſub coloris ſpecie, ſicut & prius videbatur, videtur quòd non fuerit glorioſum.

¶Præterea, Corpus glorioſum eſt incorruptibile. Sed corpus Chriſti nō videtur fuiſſe corruptibile: fuit enim palpabile, ſicut & ipſe dicit Lucæ vlti. Palpate, & videte. Dicit autem Gregorius in quadam Homilia, quòd corrumpi neceſſe eſt quod palpatur, & palpari non poteſt quod non corrumpitur. Non ergo corpus Chriſti fuit glorioſum.

¶Præterea, Corpus glorioſum non eſt animale, ſed ſpirituale: vt patet primæ ad Corinthios 15. Sed corpus Chriſti videtur fuiſſe animale poſt reſurrectionem: quia cum diſcipulis manducauit & bibit: vt legitur Lucæ vltimo, & Ioannis vltimo. Ergo videtur quòd corpus Chriſti non fuerit glorioſum.

¶SED CONTRA eſt quod Apoſtolus dicit ad Philipp. 3. Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.

CONCLVSIO.

¶Corpus chriſti debuit glorioſum reſurgere, cùm reſurrectio noſtra futura ſit cauſa glorioſa reſurrectionis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd corpus Chriſti in reſurrectione fuit glorioſum, & hoc apparet triplici ratione. Primò quidem, quia reſurrectione Chriſti fuit exemplar & cauſa noſtræ reſurrectionis, vt habetur primæ ad Corinthio. 15. Sancti autem in reſurrectione habebunt corpora glorioſa, ſicut ibidem dicitur, Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Vnde cùm cauſa ſit potior cauſato, & exemplar exemplato, multò magis corpus Chriſti reſurgentis fuit glorioſum. Secundò, quia per humilitatem paſſionis meruit gloriam reſurrectionis. Vnde & ipſe dicebat, Nunc anima mea turbata eſt: quod pertinet ad paſſionem. & poſtea ſubdit, Pater clarifica nomen tuum: in quo petit gloriam reſurrectionis. Tertiò, quia ſicut ſuprà habitum eſt, anima Chriſti à principio ſuæ conceptionis fuit glorioſa per fruitionem diuinitatis perfectam. Eſt autem diſpenſatiuè factum (ſicut ſuprà dictum eſt) vt ab anima gloria non redundaret in corpus, ad hoc quòd myſterium noſtræ redemptionis ſua paſſione impleret. Et ideo peracto hoc myſterio paſſionis & mortis, Chriſti ſtatim anima in corpus in reſurrectione reſumptum, ſuam gloriam deriuauit: & ita factum eſt corpus illud glorioſum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo ſecundum modum recipientis. Quia igitur gloria corporis deriuatur ab anima (vt Auguſtin. dicit in Epiſtola ad Dioſcorum) fulgor ſeu claritas corporis glorioſi eſt ſecundum colorem humano corpori naturalem: ſicut vitrum diuerſimodè coloratum recipit ſplendorem ex illuſtratione ſolis ſecundum modum ſui coloris. Sicut autem in poteſtate hominis glorificati eſt, vt corpus eius videatur, vel non videatur (ſicut dictum eſt) ita in poteſtate eius eſt, quòd claritas eius videatur vel non videatur, vnde poteſt in ſuo colore ſine aliqua claritate videri: & hoc modo Chriſtus ſuis diſcipulis poſt reſurrectionem ſuam apparuit.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd corpus aliquod dicitur eſſe palpabile, non ſolùm ratione reſiſtentiæ, ſed ratione ſuæ ſpiſsitudinis. Ad rarum autem & ſpiſſum ſequuntur graue & leue, calidum & frigidum, & alia huiuſmodi contraria, & quæ ſunt principia corruptionis corporum elementarium. Vnde corpus quod eſt palpabile humano tactu, eſt naturaliter corruptibile. Si autem ſit aliquod corpus reſiſtens tactui, quod non ſit diſpoſitum ſecundum prædictas qualitates, quæ ſunt propria obiecta tactus humani (ſicut eſt corpus cæleſte) tale corpus non poteſt dici palpabile. Corpus autem Chriſti poſt reſurrectionem verè fuit ex elementis compoſitum, habens in ſe tangibiles qualitates, ſecundum quòd requirit natura corporis humani, & ideo naturaliter erat palpabile. Et ſi nihil aliud habuiſſet ſupra corporis humani naturam, fuiſſet etiam corruptibile. Habuit autem aliquid aliud quod ipſum incorruptibile reddidit: non quidem naturam cæleſtis corporis, vt quidam dicunt (de quo infrà magis inquiretur) ſed gloriam redundantem ab anima beata, quia vt Auguſti. dicit in Epiſtola ad Dioſcorum, Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius pleniſsima beatitudine, redundet in corpus plenitudo ſanitatis, id eſt incorruptionis vigor. Et ideo ſicut Grego. dicit ibidem, Oſtenditur corpus Chriſti poſt reſurrectionem fuiſſe eiuſdem naturæ, ſed alterius gloriæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut Augu. dicit 13. de Ciui. Dei. Saluator noſter poſt reſurrectionem, iam quidem in ſpirituali carne, ſed tamen vera, cibum & potum cum diſcipulis ſumpſit non alimentorum indigentia, ſed ea qua hoc poterat poteſtate. Vt enim Beda dicit ſuper Lucam, aliter abſorbet aquam terra ſitiens, aliter ſolis radius calens: illa indigentia, iſte potentia. Manducauit ergo poſt reſurrectionem, non quaſi cibo indigens, ſed vt eo modo naturam corporis reſurgentis aſtrueret. Et propter hoc non ſequitur quòd fuerit eius corpus animale, quod eſt indigens cibo.

¶Super Quæſtionis quinquageſimæquartæ Articulum tertium.

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore vnica cōcluſio: Corpus Chriſti in reſurrectione fuit glorioſum. Probatur triplicìter, & rationes clarè patent in litera.

¶In reſponſione ad ſecundum, aduerte quòd Autor loquitur de raro & denſo vniuocatione ſecuta. Quod dico propterea quia denſitas ponitur etiam in corporibus cæleſtibus: non eiuſdem tamen rationis cum denſitate inferiorum: eſt enim ſtella denſior, pars ſui orbis. nihil tamen eſt commune vniuocum corruptibili & incorruptibili corpori. Vnde cælum reſiſteret tactui, ſi quis ad orbem lunæ pertrāſire vellet ibi exiſtens: non tamen ſentiretur tactu dēſitas eius: ſed tantùm tactui reſiſteret pars denſa quantum pars minus denſa. Et propterea in litera dicitur, quòd corpus ratione ſuæ ſpiſsitudinis palpabile, eſt naturaliter corruptibile.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm corpus chriſti debuerit cum cicatricibus reſurgere.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd corpus Chriſti non debuerit cum cicatricibus reſurgere. Dicitur enim primæ ad Corinth. 15. quòd mortui reſurgent incorrupti. Sed & cicatrices & vulnera ad quandam corruptionem pertinent & defectum. Non ergo fuit conueniens, vt Chriſtus, qui eſt reſurrectionis autor, cum cicatricibus reſurgeret.

3. di. 21. q. 2. art. 4. q. 3. Et opuſ. 3. c. 245. Et opuſ. 60. c. 22. co. 4.

¶Præterea, Corpus Chriſti integrum reſurrexit: ſicut dictum eſt. Sed aperturæ vulnerum contrariantur integritati corporis: quia per eas diſcontinuatur corpus. Non ergo videtur fuiſſe conueniens, quòd in corpore Chriſti aperturæ vulnerum remanerent: etſi remanerent ibi quædam vulnerum inſignia, quæ ſufficiebant ad aſpectum ad quem Thomas credidit: cui dictum eſt, Quia vidiſti me Thoma, credidiſti.

¶Præterea, Damaſce. dicit in quarto lib. quòd poſt reſurrectionem de Chriſto dicuntur quædam verè, quæ non habuit ſecundum

¶Super Quæſtionis quinquageſimæquartæ Articulum quartum.

Annot. Titulus prout cōmuniter in Eccleſia cicatrices Chriſti intelligūtur, ſcilicet vt cum foraminibus ſumuntur.

Comment. ¶In corpore vnica eſt concluſio: Conueniens animam Chriſti reaſſumere corpus cum cicatricibus. Probatur quinque rationibus: quæ patent in litera.

¶Vbi aduerte, quòd Autor Aug. ſequens, rationem cicatricum Chriſti non ex parte corporis, ſed animæ reddit: quoniam non ad pulchritudinem corporis, ſed animæ ſpectant. Vt enim in reſponſione ad ſecundum dicitur, apertura illa vulnerum recompenſatur per maiorem decorem: in quo monſtratur, quòd ex parte corporis recompenſatione eget. Reliqua clara ſunt in litera.

¶ Super Quaestionis quinquagesimaquinta Articulum primum.

Annot. Titulus de manifestatione facta Christi discipulis quaerit, an talis manifestatio debuerit fieri omnibus publicè, sicut publicè manifesta ta est passio.

Comment. ¶ In corpore primo ponitur vna distinctio bimembris: scilicet eorum quae cognoscuntur, quaedam communi lege: quaedam solo gratiae munere sunt cognoscibilia. Deinde ponitur conclusio responsiua: Christi resurrectio non debuit omni populo manifestari, sed quibusdam, per quos ab aliis crederetur. Probatur: quia Christus resurrexit ad vitam gloriosam: ergo, &c. Consequentia probatur ex differentia inter dicta duo genera cognoscibilium consistente in hoc, quòd primum genus exponitur cognoscendum omnibus: secundum autem legem diuinam gradatim per quosdam ad alios deriuatur. constat autem vitam gloriosam sub secundo genere contineri, & clarè patent omnia in litera.

dum naturam, sed secundum dispensationem, ad certificandum quòd ipsum quod passum est corpus, resurrexit, vt cicatrices. Cessante autem causa, cessat effectus. Ergo videtur quòd certificatis discipulis de sua resurrectione, cicatrices vlterius non habuerit. Sed non conueniebat immutabilitati gloriae quòd aliquid assumeret quod perpetuò in eo non remaneret. Ergo videtur quòd non debuerit corpus cum cicatricibus in resurrectione resumere.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Thomae Ioan. 20. Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis.

CONCLVSIO.

¶ Decuit animam Christi in resurrectione corpus cum cicatricibus resumere, & vt victoria sua triumphum circumferret, & dubios in fide firmaret.

¶RESPONDEO dicendum, quòd conueniens fuit animam Christi in resurrectione corpus cum cicatricibus resumere. Primò quidem propter gloriam ipsius Christi: dicit enim Beda super Lucam, quòd non ex impotentia curandi, cicatrices seruauit, sed vt in perpetuum victoriae suae circunferat triumphum. Vnde & Augustinus dicit in 22. de Ciuitate Dei, Quòd fortassis in illo regno in corporibus martyrum videbimus vulnerum cicatrices, quae pro Christi nomine pertulerunt. Non enim deformitas in eis, sed dignitas erit, & quaedam, quamuis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit. Secundò ad confirmandum corda discipulorum circa fidem suae resurrectionis. Tertiò, vt Patri pro nobis supplicans, quale genus mortis pro homine pertulerit, semper ostendat. Quartò, vt sua morte redemptis, quàm misericorditer sint adiuti, propositis eiusdem mortis indiciis, insinuet. Postremò, vt in iudicio quàm iustè damnentur, ibidem denuntiet. Vnde sicut Augustin. dicit in lib. de Symbolo, Sciebat Christus quare cicatrices in suo corpore seruaret: sicut enim demonstrauit Thomae non credenti nisi tangeret & videret, ita etiam inimicis vulnera demonstraturus est sua, vt conuincens eos veritas dicat: Ecce hominem quem crucifixistis, videtis vulnera quae infixistis, agnoscitis latus quod pupugistis: quoniam per vos & propter vos apertum est, nec tamen intrare voluistis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cicatrices illae quae in corpore Christi permanserunt, non pertinent ad corruptionem vel defectum: sed ad maiorem cumulum gloriae in quantum sunt quaedam virtutis insignia, & in illis locis vulnerum quidam specialis decor apparebit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa apertura vulnerum, quamuis sit cum quadam solutione continuitatis, totum tamen hoc recompensatur per maiorem decorem gloriae, vt corpus non sit minus integrum, sed magis perfectum. Thomas autem non solùm vidit, sed etiam vulnera tetigit: quia (vt dicit Leo Papa) sufficit sibi ad fidem propriam, vidisse quod viderat, sed nobis operatus est, vt tangeret quem videbat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Christus in suo corpore voluit cicatrices vulnerum remanere, non solùm ad certificandum discipulorum fidem, sed etiam propter alias rationes. Ex quibus apparet, quòd semper in eius corpore cicatrices illae remanebunt: quia (vt Augustinus dicit ad Consentium, de resurrectione carnis) Domini corpus in caelo esse credo, vt erat quando ascendit in caelum. Et Gregor. 24. Moral. dicit, Quòd si quid in corpore Christi post resurrectionem potuit immutari, contra veridicam Pauli sententiam, post resurrectionem Dominus rediit in mortem: quod quis dicere vel stultus praesumat, nisi qui veram carnis resurrectionem deneget? Vnde patet quòd cicatrices, quas Christus post resurrectionem in suo corpore ostendit, nunquam postmodum ab illo corpore sunt remotae.

QVAESTIO QVINQVAGESIMAQVINTA, *De manifestatione resurrectionis, in sex articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de manifestatione resurrectionis Christi.

¶ Et circa hoc quaeruntur sex.

¶ Primò, vtrùm Christi resurrectio omnibus manifestari debuerit, an solùm quibusdam specialiter personis.

¶ Secundò, vtrùm fuisset conueniens, quòd eis videntibus resurgeret.

¶ Tertiò, vtrùm post resurrectionem debuerit cum suis discipulis conuersari.

¶ Quartò, vtrùm fuerit conueniens, quòd suis discipulis in aliena effigie appareret.

¶ Quintò, vtrùm resurrectionem suam argumentis manifestare debuerit.

¶ Sextò, de sufficientia illorum argumentorum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm resurrectio Christi debuerit omnibus manifestari.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd resurrectio Christi debuerit omnibus manifestari. Sicut enim publico peccato debetur poena publica (secundum illud primae ad Timoth. 5. Peccantes coram omnibus argue) ita meritò publico debetur praemium publicum. Sed claritas resurrectionis est praemium humilitatis passionis: vt August. dicit super Ioan. Cùm ergo passio Christi fuerit omnibus manifestata, eo publicè patiente, videtur quòd gloria resurrectionis ipsius omnibus manifestari debuerit.

Supr. q. 56. ar. 2. cor. Et opusc. 3. c. 245. Et 1. Corin. 15. col. 3.

¶ Praeterea, Sicut passio Christi ordinatur ad nostram salutem, ita & eius resurrectio: secundum illud Rom. 4. Resurrexerit propter iustificationem nostram. Sed illud quod ad communem vtilitatem pertinet, omnibus debet manifestari. Ergo resurrectio Christi omnibus debuit manifestari, & non specialiter quibusdam.

¶ Praeterea, Illi quibus manifestata est resurrectio Christi, fuerunt resurrectionis testes: vnde dicitur Act. 4. Quem Deus suscitauit à mortuis cuius nos testes sumus. Hoc autem testimonium ferebant publicè praedicando. Quod quidem non contingit mulieribus: secundum illud primae ad Corinth. 14. Mulieres in Ecclesiis taceant: & primae ad Timoth. 2. Docere mulieri non permitto. Ergo videtur quòd inconuenienter resurrectio Christi manifestata fuerit primò mulieribus, quàm omnibus communiter.

¶SED CONTRA est quod dicitur Act. 10. Quem Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus praeordinatis à Deo.

CONCLVSIO.

¶ Christi gloriosa resurrectio non omni populo manifestari debuit, sed quibusdam à Deo praeordinatis, per quos manifestata ab aliis crederetur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd eorum, quae cognoscuntur, quaedam cognoscũtur communi lege naturae, quaedam autem cognoscuntur ex speciali munere gratiae: sicut ea quae diuinitus reuelãtur. Quorum quidem, vt Diony. dicit in lib. Caele. Hierar. haec est lex diuinitus instituta, vt à Deo immediatè superioribus reuelentur, quibus mediantibus deferantur ad inferiores, sicut patet in ordinatione caelestium spirituum. Ea verò, quae pertinent ad futuram gloriam, communem hominum cognitionem excedunt: secundum illud Isa. 64. Oculus non vidit Deus absque te, quae praeparasti * expectantibus te. Et ideo huiusmodi ab homine non cognoscuntur nisi diuinitus reuelata, sicut Apostolus dicit primae ad Corinthios 2. Nobis reuelauit Deus per Spiritum suum. Quia igitur Christus resurrexit gloriosa resurrectione, ideo eius resurrectio non omni populo manifestata est, sed quibusdam quorum testimonio deferretur in aliorum notitiam.

** Aliàs diligentibus.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd passio Christi peracta est in corpore adhuc habente naturam passibilem, quae communi lege nota est omnibus. & ideo passio Christi omni populo immediatè manifestari potuit. Resurrectio autem Christi facta est per gloriam Patris: vt Apost. dicit Rom. 6.

& ideo

¶ Super Quaestionis quinquagesimaquinta Articulum secundum.

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore vnica est conclusio: Resurrectio Christi nõ debuit ab hominibus immediatè videri, sed eis ab angelis nuntiari. Probatur: Ordo diuinitus institutus exigit, vt ea quæ sunt supra homines cognoscibilia, hominib[us] per angelos reuelentur: vt patet ex Dio. sed resurrectio Christi est huiusmodi: ergo. Et confirmatur autoritate Hilarij.

¶ In responsione ad secundum adde quòd ascensio Christi quantũ ad terminum ad quem excedentem cognitionem humanam, manifestata est discipulis ab angelis, dicentibus, Hic Christus qui assumptus est à vobis in cælum.

& ideo immediatè manifestata est, nõ omnibus, sed quibusdam. Quòd autem publicè peccantibus poena publica imponitur, intelligendum est de poena præsentis vitæ: & similiter publica merita publicè præmiari oportet, vt alij prouocẽtur. Sed poenę & pręmia futuræ vitæ non publicè omnibus manifestantur, sed specialiter illis, qui ad hoc præordinati sunt à Deo.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd resurrectio Christi sicut est ad communem omnium salutem, ita in notitiam omnium peruenit. Nõ quidem sic, quòd immediatè omnibus manifestaretur, sed quibusdam, per quorũ testimonium deferretur ad omnes.

¶ Ad tertiũ dicendum, q̀ mulieri nõ permittitur publicè docere in Ecclesia: permittitur autem ei priuatim aliquos domestica admonitione instruere. Et ideo sicut Ambro. dicit super Luc. Ad eos foemina mittitur, qui domestici sunt, non autẽ mittitur ad hoc quòd resurrectionis testimoniũ ferat ad populũ.

Ideo autem primò mulieribus apparuit, vt mulier, quæ primò nuntium mortis ad hominem detulit, primò etiam vitam resurgentis Christi in gloria nuntiaret. Vnde Cyrillus dicit, Foemina quæ quondam mortis fuit ministra, venerandũ resurrectionis mysterium prima percepit, & nuntiat: adeptũ est igitur foemineum genus, & ignominiæ absolutionem, & maledictionis repudium.

Similiter etiam per hoc ostenditur, quòd quantum ad statum gloriæ pertinet, nullum detrimentum patietur foemineus sexus: sed si maiori charitate feruebunt, maiori etiam gloria ex visione diuina potientur, eo quòd mulieres quæ Dominum arctius amauerunt, intantum, vt ab eius sepulchro discipulis etiam recedentibus non recederent, primò viderunt Dominum in gloria resurgentem.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm fuisset conueniens, quòd discipuli viderent Christum resurgere.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur conueniens fuisse, quòd discipuli viderent Christũ resurgere. Ad discipulos enim pertinebat resurrectionem Christi testificari: secundum illud Actu. 4. Virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi domini nostri. Sed certissimum est testimonium de visu. Ergo conueniens fuisset, vt ipsam resurrectionem Christi viderent.

¶ Pręterea, Ad certitudinem fidei habendam, discipuli ascensionem Christi viderunt: secundum illud Actu. 1. Videntibus illis, eleuatus est. Sed similiter oportet de resurrectione Christi certã fidem habere. Ergo videtur quòd discipulis videntibus, debuerit Christus resurgere.

¶ Præterea, Resurrectio Lazari quoddam indicium fuit futuræ resurrectionis Christi. Sed discipulis videntibus, Dominus Lazarum suscitauit. ergo videtur quòd etiam Christus resurgere debuerit, discipulis videntibus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Mar. vlti. Resurgens Dominus mane prima sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ. Sed Maria Magdalena non vidit eum resurgere: sed cùm eum quæreret in sepulchro, audiuit ab angelo, Surrexit non est hîc. Ergo nullus vidit eum resurgere.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Christus resurgens ad vitam communiter omnibus notam minimè redierit, non debuit eius resurrectio immediatè ab hominibus videri, sed eis ab Angelis nuntiari.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut dicit Apostol. Roma. 13. quæ à Deo sunt, ordinata sunt. Est autem hic ordo diuinitus institutus, vt ea quæ supra homines sunt, hominibus per angelos reuelentur, vt patet per Dion. 4. c. Cæ. hier. Christus autem resurgens non redijt ad vitam communiter hominibus notã, sed ad vitam quandam immortalem & Deo conformem: secundũ illud Rom. 6. Quòd enim viuit, viuit Deo. Et ideo ipsa Christi resurrectio non debuit immediatè ab hominibus videri, sed eis ab angelis nuntiari. Vnde Hilarius dicit super Matth. quòd ideo angelus prior resurrectionis est index, vt quodam famulatu paternæ voluntatis, resurrectio nuntiaretur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apostoli potuerunt testificari Christi resurrectionem etiam de visu: quia Christum post resurrectionem viuentem, oculata fide viderunt, quem mortuum sciuerant. Sed sicut ad visionem beatam peruenitur per auditum fidei: ita ad visionem Christi resurgentis, peruenerunt homines per ea, quæ prius ab angelis audierunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ascensio Christi quantum ad terminum à quo, non transcendebat hominum communem notitiam: sed solùm quantum ad terminum ad quem. Et ideo discipuli potuerunt videre ascensionem Christi quantum ad terminum à quo, id est, secundum quòd eleuabatur à terra: non autem viderunt ipsam, quantum ad terminum ad quem, quia non viderunt quomodo reciperetur in cælo. Sed resurrectio Christi trãscendebat communem notitiam, & quãtum ad terminum à quo (secundum quòd anima redijt ab inferis, & corpus de sepulchro clauso exiuit) & quantum ad terminum ad quem: secundum q̀ est adeptus vitam gloriosam. Et ideo non debuerit resurrectio fieri sic quòd ab homine videretur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Lazarus resuscitatus est, vt rediret ad vitam, quam prius habuerat: quæ ad communem notitiã hominum non transcendit. Et ideo non est similis ratio.

¶ Super Quaestionis quinquagesimaquinta Articulum tertium.

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio: Christus post resurrectionẽ non debuit continuè cũ discipulis conuersari. Probatur: Duo erant discipulis declaranda, scilicet veritas resurrectionis & gloria resurgentis: sed prima non exigebat continuam conuersationẽ, secundò autem nocere poterat cõtinua cõuersatio: ergo. Minor declaratur in litera quo ad singulas partes. Et confirmatur autoritate verborum Christi in Euangelio, & expositionis Bedæ: quę ad hoc tendunt, vt monstrent q̀ continua conuersatio cũ discipulis, erat de pertinẽtibus ad vitam mortalem: hoc enim significat Christus dicens, Cùm adhuc essem vobiscum.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm Christus post resurrectionem debuerit continuè cum discipulis conuersari.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Christus post resurrectionem debuerit continuè cum discipulis conuersari. Ad hoc enim discipulis post resurrectionem apparuit, vt eos de fide resurrectionis certificaret, & consolationem perturbatis afferret: secundum illud Ioan. 20. Gauisi sunt discipuli viso Domino. Sed magis fuissent certificati & consolati, si eis continuè suam præsentiam exhibuisset. ergo videtur quòd continuè cum eis debuerit conuersari. 3. dist. 21. q. 2. art. 3. art. & dist. 22. q. 3. art. 2. q̃[c]. 3. cor. Et Ioan. 20 lec. prim. & cap. 21. prim.

¶ Præterea, Christus resurgens à mortuis non statim ascendit in cælum, sed post dies quadraginta, vt habetur Actu. primo. Illo autem tempore intermedio, in nullo alio loco potuit conuenientius esse, quàm vbi discipuli eius erant pariter congregati. ergo videtur quòd communiter cum eis conuersari debuerit.

¶ Præterea, Ipso die resurrectionis Dominicæ, quinquies Christus apparuisse legitur: vt Augustin. dicit in lib. de Consensu Euangelistarum. Primò quidem mulieribus ad monumentum: secundò, eisdem regredientibus à monumento in itinere: tertiò, Petro: quartò, duobus discipulis euntibus in castellum: quintò pluribus in Hierusalem, vbi non erat Thomas. Ergo etiam videtur quòd & alijs diebus ante suam ascensionem, ad minus pluries debuerit apparere.

¶ Præterea, Dominus ante passionem eis dixerat Matthæi 26. Postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam: quod etiam angelus & ipsemet Dominus post resurrectionem mulieribus dixit. Et tamen antea in Hierusalem ab eis visus est, & ipso die resurrectionis (vt dictum est) & etiam die octauo, vt legitur Ioan. 20. Non ergo videtur quòd conuenienti modo post resurrectionem cum discipulis fuerit conuersatus.

¶ SED CONTRA est quod Ioan. 20. dicitur, quòd post dies octo, Christus discipulis apparuit. Non ergo continuè conuersabatur cum eis.

CONCLVSIO.

¶ Non debuit Christus postquam surrexit à mortuis, diu cum discipulis suis conuersari, ne ad vitam rediisse mortalem putaretur, sed aliquanto tempore, vt se verè resurrexisse ostenderet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa resurrectionem Christi duo erant discipulis declarãda, scilicet ipsa veritas

resurrectionis,

¶ Super Quaestionis quinquagesimaequinta Articulum quartum.

Annot. Titulus clarus ex Euangelio, in quo narratur Christus visus modo vt hortulanus, modo vt peregrinus.

Comment. ¶ In corpore vnica conclusio: Christum quibusdam ad credendum dispositis, conuenienter apparuit in sua effigie, quibusdam autem minus dispositis, conuenienter apparuit in alia effigie. Probatur: Resurrectio Christi reuelanda erat hominibus secundum modum quo eis diuina reuelantur, sed diuina diuersimodè affectis, diuersimodè reuelantur, quia bene dispositi percipiunt secundum veritatem, & non bene dispositi percipiunt secundum quandam confusionem dubietatis seu erroris: ergo. Minor probatur: quia animalis homo nō percipit ea quae Dei sunt. Indispositio quorundam discipulorum probatur ex Euangelio, Nos autem sperabamus, &c. Et confirmatur ratio autoritate Gregorij.

Annot. ¶ In responsione ad secundum, aduerte quòd duae rationes hactenus allatae sunt in littera circa erroneam visionem, qua Christus corporali visu non cognoscebatur in propria, quam retinebat, effigie. Altera asseritur hic ex parte videntium, quae tangitur ab Euangelista, Oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoscerent: & haec attribuitur opinioni diaboli ab Aug. Altera est posita in quaestione praecedente art. 2. ad 3. & tenet se ex parte actionis obiecti: quia scilicet corpus gloriosum eo quòd spirituale est, in potestate sua habet agere in visum secundum aliquid sui, & secundum aliquid non: puta immutare visum secundum quaedam lineamenta sua & secundum quaedam non, & similiter secundum quendam colorem & secundum quendam non. & sic facilè apparet visui alia effigies corporis, in se tamen immutati. Et hanc causam rationabile est fuisse in errore Magdalenae, existimantis Hortulanum: de qua nō est scripta causa ex parte oculorum.

resurrectionis, & gloria resurgentis. Ad veritatem autem resurrectionis manifestandā, sufficit quod pluries eis apparuit, & cum eis familiariter est locutus & comedit & bibit, & se eis palpandum praebuit. Ad gloriam autem resurgentis manifestandam, noluit continuè conuersari cum eis, sicut prius fecerat, ne videretur ad talem vitam resurrexisse, qualem prius habuerat. Vnde Luc. vlti. dicit eis, Haec sunt verba, quae locutus sum ad vos, cùm adhuc essem vobiscū. Tūc quidem erat cum eis praesentia corporali, sed ante cum eis fuerat non solùm corporali praesentia, sed etiam per similitudinem mortalitatis. Vnde Beda praedicta verba exponens dicit, Cùm adhuc essem vobiscum, id est, cùm adhuc essem in carne mortali, in qua estis & vos: tunc quidem in eadem carne resuscitatus erat, sed cum illis in eadem mortalitate non erat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd frequens Christi apparitio sufficiebat ad certificandum discipulos de veritate resurrectionis. Conuersatio autem cōtinua eos potuisset ducere in errorem, vt ad similem vitam eum resurrexisse crederent, quā prius habuerat. Consolationem autem de continua sui praesentia eis in alia vita repromisit: secūdum illud Ioan. 16. Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Christus non ideo non continuè conuersabatur cum discipulis, quia reputaret se alibi conuenientius esse: sed quia hoc discipulis instruendis conuenientius iudicabat, si non cōtinuè conuersaretur cū eis ratione praedicta. Incognitum autem est quibus in locis intermedio tempore corporaliter esset: cùm hoc Scriptura non tradat, & in omni loco sit dominatio eius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ideo prima die frequentius apparuit: quia per plura indicia erant admonendi, vt à principio fidem resurrectionis reciperent. Postquam autem iam eam receperant, non oportebat eos iam certificatos, tam frequentibus apparitionibus instrui. Vnde in Euangelio non legitur, quòd post primum diem eis apparuerit nisi quinquies: vt enim August. dicit in lib. de consensu Euāgelistarum, post primas quinque apparitiones. Sextò eis apparuit, vbi vidit eum Thomas. Septimò ad mare Tyberiadis in captione piscium. Octauò, in monte Galilaeae, secundum Matt. Nonò, quòd dicit Mar. Nouissimè recumbentibus: quia iam non erant in terra cum illo conuiuaturi. Decimò in ipso die Ascensionis, non iam in terra: sed eleuatus in nube, cùm in caelum ascenderet. Sed nō omnia scripta sunt: sicut Ioā. fatetur. Crebra enim erat eius cum eis conuersatio, priusquam ascendisset in caelū: & hoc ad cōsolationem ipsorum. Vnde & 1. ad Cor. 15. dicitur, quòd visus est plusquam quingentis fratribus simul, deinde visus est Iacobo, de quibus apparitionibus in Euangelio non habetur mentio.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut Chrysost. dicit, exponens illud quod dicitur Matth. 26. Postquam resurrexero, praecedam vos in Galilaeam. Non, inquit, in longinquam quandam regionem, vt eis appareat, vadit: sed in ipsa gente & in ipsis ferè regionibus, in quibus cum eo plurimùm fuerant cōuersati: vt & hinc crederent, quoniam qui crucifixus est, ipse est & qui resurrexit.

Propter hoc etiam in Galilaeam se ire dicit, vt à timore Iudaeorum liberarentur. Sic ergo, vt Ambr. dicit super Luc. Dominus mandauerat discipulis, vt in Galilaea eum viderent: sed illis ob metum intra conclaue residentibus, ipse primum se obtulit (nec hoc est promissi transgressio, sed potius festinata ex benignitate impletio) postea vero confirmatis animis, illi Galilaeam petierunt. Vel nihil obstat, si dicamus pauciores intra conclaue, & quamplures in monte fuisse. Vt enim Eusebius dicit, duo Euangelistae, scilicet Lucas & Ioannes solis vndecim hunc scribunt apparuisse in Hierusalem: caeteri vero duo in Galilaeam properare, non solis vndecim, sed vniuersis discipulis & fratribus dixerunt angelum & Saluatorem iussisse. De quibus & Paulus meminit dicens, Deinde apparuit plusquam quingentis fratribus simul. Est autem verior solutio, quòd prius in Hierusalem latitantibus semel aut bis visus est, ad eorum consolationem: in Galilaea verò non clam aut semel aut bis, sed cum multa potestate ostensionem sui fecit, praebens se eis viuentem, post passionem in signis multis: vt Lucas testatur in Actibus.

Vel, sicut dicit August. in lib. de Consensu Euangelistarum, quòd ab angelo & Domino dictum est, quòd praecederet eos in Galilaeam, propheticè accipiendum est: in Galilaea enim secundum transmigrationis significationem intelligendum occurrit, quòd Christi gratia de populo Israel transmigratura erat ad Gentes, quibus Apostoli praedicantes non crederentur, nisi eis ipse Dominus viam in cordibus hominum praepararet, & hoc intelligitur, Praecedet vos in Galilaeam. Secūdum illud autem, quòd Galilaea interpretatur reuelatio, non iam in forma serui intelligendus est, sed in illa, in qua aequalis est Patri, quam promisit dilectoribus suis, quo nos praecedens non deseruit.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm Christus debuerit discipulis in alia effigie apparere.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non debuerit discipulis in alia effigie apparere. Non enim potest apparere secundum veritatem nisi quod est. Sed in Christo non fuit nisi vna effigies. Si ergo Christus in alia effigie apparuit, non fuit apparitio vera, sed ficta: quod est inconueniens, quia vt Aug. dicit in lib. 83. q. Si fallit Christus, veritas non est, est autem veritas Christus. Ergo videtur quòd Christus non debuerit discipulis in alia effigie apparere.

3. di. 21. q. 2. art. 4. q. 1. ad 3. Et opusc. 60. ca. 22. co. 5. f.

¶ Praeterea, Nihil potest in alia effigie apparere, quàm habeat, nisi oculi intuentium aliquibus praestigijs detineātur. Huiusmodi autem praestigia cùm fiant magicis artibus, non conueniunt Christo secundum illud 2. ad Cor. 6. Quae conuentio Christi ad Belial? Ergo videtur quòd nō debuerit in alia effigie apparere.

¶ Praeterea, Sicut per sacram Scripturam nostra fides certificatur, ita discipuli certificati sunt de fide resurrectionis, per Christi apparitiones. Sed sicut August. dicit in Epistola ad Hieron. si vel vnum mendacium in sacra Scriptura recipiatur, infirmabitur tota sacrae Scripturae autoritas. Ergo si vel in vna apparitione Christus discipulis apparuit aliter quàm esset, infirmabitur quicquid discipuli post resurrectionem viderunt in Christo: quod est inconueniens. Non ergo debuit in alia effigie apparere.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Mar. vlti. Post haec duobus ex eis ambulantibus, ostensus est in alia effigie, euntibus in villam.

CONCLVSIO.

¶ Debuit Christus ad credendum dispositis in propria post resurrectionem apparere effigie, caeteris autem minus dispositis effigiem mutare pro varia illorum dispositione.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) resurrectio Christi manifestanda fuit hominibus per modum, quo eis diuina reuelantur. Innotescunt autem diuina hominibus diuersimodè, secundum quòd diuersimodè sunt affecti. Nam illi, qui habent mentem bene dispositam, secundum veritatem diuina percipiunt. Illi autem, qui non habent mentem bene dispositam, diuina percipiunt cum quadam confusione dubietatis, vel erroris. Animalis enim homo non percipit ea quae sunt spiritus Dei, vt dicitur 1. ad Cor. 2. Et ideo Christus quibusdam ad credendum dispositis, post resurrectionem apparuit in sua effigie. Illis autem in alia effigie apparuit, qui iam videbantur circa fidem tepescere. Vnde dicebant, Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel. Vnde Greg. dicit in Homil. quòd talem se exhibuit eis in corpore, qualis apud illos erat in mente: quia enim adhuc in eorum cordibus peregrinus erat à fi-

¶ Super Quaestionis quinquagesimaequinta Articulū quintū.

Titulus in principio corporis ab ipso Autore declaratur.

Cōment. ¶ In corpore, primò declaratur duplex acceptio argumēti, scilicet prout est ratio, rei dubiæ faciēs fidem: vel prout est sensibile signum ad manifestandam veritatem.

¶ Secundò respondetur quæstio, sumendo argumentū primo modo, duplici conclusione. Prima est. Christus non probauit discipulis resurrectionem suam per argumenta. Secunda est. Christus probauit eis resurrectionem suam per argumentum tale (hoc est secundum quid) scilicet per sacram Scripturam. Prima conclusio probatur, quia deerant principia argumenti nota discipulis. secunda probatur ex Euangelio Luc. vlt.

Annot. ¶ Vbi scito, quòd pluries post resurrectionem visus est Dominus hoc argumento, scilicet cum discipulis euntibus in Emaus & cum Apostolis aperiendo illis sensum, vt intelligerent Scripturas, & in verbis allatis in litera.

Cōment. ¶ Tertiò respōdetur quæstio, accipiendo argumētum secundo modo, vna cōclusione: Christus suā resurrectionem multis ar[a]gumētis cōuenientes declarauit. Probatur dupliciter quare hoc fecerit. & ex parte eorū. & ex parte officij prædicandi.

[a] Alias Tātùm.

¶ Super Quaestionis quinquagesimaquinta Articulum sextum.

Titulus clarus.

Cōment. ¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæstio: Vtraque manifestatio resurrectionis, scilicet per testimonium, & per argumentum, id est signum sensibile, fuit sufficiēs in suo genere: hoc est altera in genere testimonij, altera in genere signi sensibilis.

3. di. 21. q. 2. art. 3. & 4. Et opus. 3. c. 245. Et opus. 60. c. 22. & 4.

¶ Et intellige sufficientiam ad causandam certitudinem fidei, non certitudinem scientiæ. Manifestatur conclusio quo ad primam partem, primò de testimonio angelorum: secundò de testimonio Scripturarum.

Annot. Vbi quo ad testimonium angelorum, potes addere, quòd in die Ascensionis angeli testimonium perhibuerunt resurrectioni Christi, annunciando illius locum & secundum aduentum ita quòd testimonium angelorum habemus nō solùm per mulieres, sed ad ipsos discipulos immediatè. Secūda autem pars conclusionis declaratur quo ad duo ostensa: primò quo ad veram resurrectionem secundò quo ad gloriam illius sicut ordinatè in litera. In quaque clara sunt omnia.

de, ire se longius finxit, scilicet ac si esset peregrinus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut August. dicit in lib. de Quæstionibus Euangelij: Non omne quod fingimus, mendacium est: sed quando illud fingimus, quod nihil significat, tunc est mendacium. cùm autem fictio nostra refertur in aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis. Alioquin omnia quæ à sapientibus & sanctis viris, vel etiam ab ipso Domino figuratè dicta sunt, mendacia deputabuntur: quia secundum vsitatum intellectum non consistit veritas in talibus dictis. Sicut autem dicta, ita etiam finguntur facta sine mendacio ad aliquam rem significandam, & ita factum est hîc: vt dictū est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut August. dicit in lib. de Consensu Euang. Dominus poterat transformare carnem suam, vt alia reuera esset effigies ab illa, quam solebant intueri: quandoquidem & ante passionem suam transformatus est in monte, vt facies eius claresceret sicut sol: sed non ita nūc factum est. Non autem incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum à Satana factum fuisse, ne agnosceretur Iesus. Vnde Luc. vlti. dicitur, quòd oculi eorū tenebantur, ne eum agnoscerent.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa sequeretur, si ab alienæ effigiei aspectu non fuissent reducti ad verè videndum Christi effigiem. Sicut enim Aug. dicit ibid. * Tamen à Christo facta est permissio, vt scilicet prædicto modo oculi eorum tenerentur vsque ad sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci. Vnde ibidem subditur, quòd aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum: non quòd antè clausis oculis ambularent: sed inerat aliquid quo non sinerentur agnoscere quod videbant, quod scilicet caligo & aliquis humor efficere solet.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm Christus veritatem resurrectionis debuerit argumentis declarare.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus veritatē resurrectionis non debuerit argumentis declarare. Dicit enim Ambros. Tolle argumenta vbi fides quæritur, sed circa resurrectionem Christi quæritur fides. Non ergo habent ibi locū argumenta.

¶ Præterea, Gregor. dicit, Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Sed ad Christum non pertinebat meritum fidei euocare. Ergo ad eum non pertinebat resurrectionem per argumenta confirmare.

¶ Præterea, Christus in mundum venit, vt per eum homines beatitudinem adipiscantur: secundum illud Ioan. 10. Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant. Sed per huiusmodi ostensiones argumentorum videtur humanæ beatitudini impedimentum præstari: dicitur enim Ioan. 20. Beati qui non viderunt, & crediderunt. Ergo videtur quòd Christus non debuerit per aliqua argumenta resurrectionem suam manifestare.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Act. 1. quòd apparuit discipulis Christus per dies quadraginta in multis argumentis, loquens de regno Dei.

CONCLVSIO.

¶ Christus non probauit resurrectionem suam per euidentia discipulis argumenta, sed sacra Scriptura testimonio contentus est: probauit autem secundum quædam euidentia signa se verè à mortuis resurrexisse.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd argumentum dicitur dupliciter. Quandoque dicitur argumentum quæcumque ratio, rei dubiæ faciens fidem. Quandoque autem dicitur argumentum aliquod sensibile signum, quod inducitur ad alicuius veritatis manifestationem: sicut etiam Aristot. in libris suis aliquando vtitur nomine Argumenti. Primo igitur modo accipiendo argumentum, Christus non probauit discipulis suam resurrectionem per argumenta, quia talis probatio argumentatiua processisset ex aliquibus principijs, quæ si non essent nota discipulis, nihil per ea eis manifestaretur: quia ex ignotis non potest aliquid fieri notum. Si autem essent eis nota, non transcenderent rationem humanam, & ita non essent efficacia ad fidem resurrectionis astruendam, quæ rationem humanam excedit. Oportet enim principia ex eodem genere assumi, vt dicitur in primo Posteriorum. Probauit autem eis resurrectionem suam per autoritatem sacræ Scripturæ (quæ est fidei fundamentum) cùm dixit, Oportet impleri omnia quæ scripta sunt in lege & Psalmis & Prophetis de me, vt habetur Luc. vlt. Si autem accipiatur secundo modo argumentum, sic dicitur Christus suam resurrectionem argumentis declarasse, inquantum per quędam euidentia signa, se verè resurrexisse ostendit. Vnde in Græco, vbi nos habemus, In multis argumentis, loco argumenti ponitur tecmerion, quod est signum euidens ad probandum. Quæ quidem signa resurrectionis Christus ostendit discipulis propter duo. primò quidem, quia non erant corda eorum disposita, ad hoc quòd de facili fidem resurrectionis acciperent, vnde ipse dicit eis Luc. vlt. O stulti & tardi corde ad credendum. & Mar. vlti. exprobauit illis incredulitatem eorum & duritiam cordis.

Secundò, vt per huiusmodi signa eis ostensa, efficacius eorum testimonium redderetur: secundum illud 1. Ioan. 1. Quod vidimus, & audiuimus, & manus nostræ contrectauerunt, hoc testamur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Ambr. ibi loquitur de argumentis secundum rationem humanam procedentibus, quæ inualida sunt ad ea quæ sunt fidei ostendenda: sicut ostensum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd meritum fidei est ex hoc, quòd homo ex mandato Dei credit quod non videt. Vnde illa sola ratio meritum excludit, quæ facit videri per sciētiam id quod credendo proponitur, & talis est ratio demonstratiua. Huiusmodi autem rationes Christus nō induxit ad resurrectionem suam declarandam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd (sicut dictum est) meritum beatitudinis, quod causat fides, non totaliter excluditur, nisi homo nollet credere, nisi ea quæ videt, sed quòd aliquis ea quæ non videt, credat per aliqua signa visa, non totaliter fidē euacuat nec meritum eius. Sicut & Thomas, cui dictū est, Quia vidisti me, credidisti, aliud vidit & aliud credidit: vidit vulnera, & credidit Deum. Est autem perfectioris fidei qui non requirit huiusmodi auxilia ad credendum. Vnde ad arguendum defectum fidei in quibusdam, Dominus dicit Ioan. 4. Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Et secundum hoc potest intelligi, quòd illi qui sunt tam prompti animi, vt credant Deo etiam signis non visis, sint beati per comparationem ad illos, qui non credunt nisi talia videant.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm argumenta, quæ Christus induxit, sufficienter manifestauerint resurrectionem eius.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd argumenta quæ Christus induxit, non sufficienter manifestauerint veritatem resurrectionis eius. Nihil enim ostēdit Christus discipulis post resurrectionem, quod etiam angeli hominibus apparentes, vel non ostenderint vel ostendere non potuerint: nam angeli frequenter in humana effigie se hominibus ostenderunt: & cum eis loquebantur, & conuersabantur, & comedebant, ac si essent homines veri: sicut patet Genes. 18. de angelis, quos Abraham suscepit hospitio. & in

Lois supra art. 5 not.

libro

libro Tobiæ, de angelo qui eum duxit & reduxit. Et tamen angeli non habent vera corpora naturaliter sibi vnita, quod requiritur ad resurrectionem. Non ergo signa quæ Christus discipulis exhibuit, fuerunt sufficientia ad resurrectionem eius manifestandam.

¶ Præterea, Christus resurrexit resurrectione gloriosa, id est habens simul humanam naturam cum gloria. Sed quædam Christus ostendit discipulis quæ videntur esse contraria naturæ humanæ (sicut quòd ab oculis eorum euanuit, & quòd ad eos ianuis clausis intrauit) quædam autem videntur esse contraria gloriæ: puta quòd manducauit & bibit, & quòd habuit vulnerum cicatrices. Ergo videtur quòd illa argumenta non fuerint sufficiētia neque cōuenientia ad fidē resurrectionis ostendendā.

¶ Præterea, Corpus Christi non erat tale post resurrectionem, vt tangi deberet ab homine mortali, vnde & ipse dixit Magdalenæ Ioan. 20. Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum. Non ergo fuit conueniens, quòd ad manifestandam veritatem resurrectionis suæ, seipsum discipulis palpandum exhiberet.

¶ Præterea, Inter dotes glorificati corporis, præcipua videtur esse claritas, quam tamen in resurrectione nullo argumento ostendit. Ergo videtur quòd insufficientia fuerint illa argumēta ad manifestandam qualitatem resurrectionis Christi.

* Argumentum sumptum. ¶ Præterea, * Angeli in testes resurrectionis inducti, ex ista dissonantia Euangelistarum, insufficientes videntur. Nam apud Matth. Angelus super lapidem reuolutum, apud Marcum verò, intus angelus describitur visus à mulieribus ingressis monumentum. Et rursus ab istis vnus, à Ioanne duo sedentes, à Luca verò duo stantes describuntur. Inconuenientia ergo videntur testimonia resurrectionis.

¶ SED CONTRA est, quòd Christus, qui est Dei sapiētia, suauiter & cōuenienter disponit omnia: vt dicitur Sap. 8.

CONCLVSIO.

¶ Sufficientibus argumentis, seu in suo genere signis, ostendit Christus verè se resurrexisse à mortuis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Christus resurrectionem suam dupliciter manifestauit, scilicet testimonio & argumento, siue signo. Et vtraque manifestatio in suo genere fuit sufficiens. Est enim vsus duplici testimonio ad manifestandam suam resurrectionem discipulis: quorum neutrum potest refelli. Quorum primum est testimonium angelorum, qui mulieribus resurrectionem annuntiauerunt: vt patet per omnes Euangelistas. Aliud autem est testimonium Scripturarum, quas ipse proposuit ad ostēsionem suæ resurrectionis: vt dicitur Luc. vlti.

Argumenta etiam fuerunt sufficientia ad ostendendam veram resurrectionem, & gloriosam. Quòd autem fuerit vera resurrectio, ostendit vno modo ex parte corporis. Circa quod tria ostendit. primò quidem quòd esset corpus verum & solidum, non corpus phantasticum vel rarum, sicut est aër. Et hoc ostendit per hoc quòd corpus suum palpabile præbuit. Vnde ipse dicit Luc. vlt. Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Secundò ostendit quòd esset corpus humanum, ostendendo eis veram effigiem, quam oculis intuerentur. Tertiò ostendit eis quòd esset idem numero corpus, quod prius habuerat, ostendendo eis vulnerum cicatrices. Vnde vt legitur Luc. vlt. dixit eis, Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum. Alio modo ostendit eis veritatem suæ resurrectionis ex parte animæ, iterato corpori vnitæ. Et hoc ostendit per opera triplicis vitę. Primò quidem per opus vitæ nutritiuæ, in hoc quòd cum discipulis manducauit & bibit: vt legitur Luc. vlti. Secundò per opera vitæ sensitiuæ, in hoc quòd discipulis ad interrogata respondebat, & præsentes salutabat, in quo ostendebat se & videre & audire. Tertiò per opera vitæ intellectiuæ, in hoc quòd eis loquebatur, & de Scripturis disserebat. Et ne quid deesset ad perfectionem manifestationis, ostendit etiam se habere diuinam naturam, per miraculum quod fecit in piscibus capiendis, & vlterius per hoc quòd eis videntibus ascendit in cælum: quia, vt dicitur Ioan. 3. Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo. Gloriam etiam suæ resurrectionis ostendit discipulis, per hoc quòd ad eos ianuis clausis intrauit: secundum enim quod Gregor. dicit in Homil. Palpandam carnem Dominus præbuit, quam ianuis clausis introduxit: vt esse post resurrectionem ostenderet corpus suum, & eiusdem naturæ & alterius gloriæ. Similiter etiam ad proprietatem gloriæ pertinebat, quòd subito ab oculis eorum euanuit, vt dicitur Lucæ vlti. quia per hoc ostendebatur quod in potestate eius erat videri & non videri: quod pertinet ad conditionem corporis gloriosi, vt suprà dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet singula argumentorum non sufficerent ad manifestandam perfectè Christi resurrectionem, tamen omnia simul accepta, perfectè Christi resurrectionem manifestant; maximè propter Scripturæ testimonium & angelorum dicta, & etiam ipsius Christi assertionem miraculis confirmatam. Angeli autem apparentes non asserebant se homines esse: sicut asseruit Christus verè se hominem esse. Et tamen aliter Christus manducauit, & aliter angeli. Nam quia corpora ab angelis assumpta, non erant corpora viua vel animata, non erat vera comestio, licet esset vera cibi contritio, & traiectio in interiorem partem corporis assumpti. Vnde & angelus dixit Tobiæ 12. Cùm essem vobiscum, videbar quidem vobiscum manducare & bibere: sed ego cibo inuisibili vtor. Sed quia corpus Christi verè fuit animatum, vera fuit eius comestio. Vt enim August. dicit 13. de Ciuit. Dei, non potestas, sed egestas edendi, corporibus resurgentium aufertur. Vnde sicut Beda dicit, Christus manducauit potestate, non egestate.

¶ Ad secundum dicendum, quòd (sicut dictum est) argumenta quædam inducebantur à Christo ad probandam veritatem humanæ naturæ, quædam verò ad probandam gloriam resurgentis. Conditio autem naturæ humanæ secundum quod in se consideratur (quantum scilicet ad statum præsentem) contrariatur conditioni gloriæ: secundum illud 1. ad Corinth. 15. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Et ideo ea quæ inducuntur ad ostendendam conditionem gloriæ, videntur habere contrarietatem ad naturam, non simpliciter, sed secundum statum præsentem: & econuerso. Vnde Gregor. dicit in Homil. quòd duo mira & iuxta humanam rationem sibi valde contraria, Dominus ostendit, dum post resurrectionem corpus suum, & incorruptibile & tamen palpabile demonstrauit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd (sicut August. dicit super Ioan.) hoc quod Dominus dixit, Noli me tangere: nōdum enim ascendi ad Patrem meum: sic dictum est, vt in illa fœmina figuraretur Ecclesia de Gentibus, quæ in Christum non credidit, nisi cùm ascendisset ad Patrem: aut sic in se credi voluit Iesus, hoc est sic se spiritualiter tangi, quòd ipse & Pater vnum sunt. Eius quippe intimis sensibus quodam modo ascendit ad Patrem, qui sic in eo profecerit, vt Patri agnoscat æqualem. hæc autem carnaliter adhuc in eum credebat, quem sicut hominem flebat. Quòd autem Maria alibi legitur Christum tetigisse, quando simul cum alijs mulieribus accessit, & tenuit pedes eius, quæstionem non facit, vt Seuerianus dicit. Siquidem illud de figura est, hoc de sexu: illud de diuina gratia, hoc de humana natura. Vel sicut Chrysost. dicit, volebat hæc mulier adhuc cum Christo conuersari, sicut & ante passionem, & præ gaudio nihil magnū cogitabat: quamuis caro Christi multò melior facta fuerit resurgendo. Et ideo dixit, Nondum ascendi ad Patrem meum: quasi dicat, Non æstimes me iam terrenam vitam agere: quòd enim in terris me vides, hoc est quia nondum ascendi ad Patrem meū, sed in promptu est quòd ascendam. vnde subditur, Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut Aug. dicit in Dial. ad Orosium, Clarificata carne Dominus resurrexit: sed noluit in ea clarificatione discipulis suis apparere, quia non possent oculis suis talem claritatem prospicere. Si enim antequam moreretur pro nobis, & resurgeret, quando transfiguratus est in monte, discipuli sui eum videre non potuerunt, quantò magis glorificata carne Domini, cum videre non potuerunt? Est etiam considerandum, quòd post resurrectionem Dominus hoc præcipuè volebat ostendere, quòd idem ipse esset, qui mortuus fuerat. quod multum poterat impedire, si eis sui corporis claritatem ostenderet. Nam immutatio quæ fit secundum aspectum, maximè ostendit diuersitatem eius quod videtur: quia sensibilia communia (inter quæ est vnum & multa, vel idem & diuersum) maximè dijudicat visus. Sed ante passionem, ne infirmitatem passionis eius discipuli despicerent, intendebat Christus eis gloriam ma-

¶ *Super quaestionis quinquagesimaisexta Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna est conclusio: Resurrectio Christi est causa nostrae resurrectionis. Probatur tripliciter. Primò ratione principij in quolibet genere, & c. secundò auctoritate Apostoli. tertiò ex consonantia Verbi incarnati Omnia clara & distincta sunt in litera.

¶ In responsione ad tertium, aduerte quòd humanitas Christi quia est organum coniunctum personaliter verbo Dei, est velut vniuersale instrumentum Dei ad miracula facienda, vt ex superius dictis habetur. Determinatur autem ad esse instrumentum ad hoc vel illud opus miraculosum, per aliquam ipsius conditionem: ita quòd ex hoc quòd passa est, intelligimus communicatam sibi per quandam appropriationem virtutem remissiuam peccatorum: & ex hoc quòd resurrexit, communicata similiter est sibi virtus resuscitatiua mortuorum, & sic de alijs similibus instrumentalibus actionibus, quae humanitati *Christi attribuuntur instrumentaliter, Deo autem principaliter. Sic enim resurrectio Christi dicitur causa nostrae resurrectionis: quoniam per ipsum, vt dictum est, Christus homo instrumentum efficax constitutus est ad resuscitandos homines in vitam aeternam.

* Supra eodem reuelatiũ à mono ... fi- ... dicit Matt. ... fit se dentem.

4. dist. 43. art. 3. q. 1. Et 4. cõ. ca. 78. Et veri q. 27. ar. 3. ad 7. Et opusc. 3. c. 246. Et opusc. 60. c. 22. co. 7. Et 1. co. 15. l. 2. co. 2.

iestatis suę ostendere: quam maximè demonstrat claritas corporis. Et ideo ante passionem, gloriam suam demonstrauit discipulis per claritatem: post resurrectionem autem per alia indicia.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut Aug. dicit in libro de Consensu Euang. possumus intelligere vnum angelum visum à mulieribus, secundum Matth. & Mar. vt eas ingressas in monumentum accipiamus: in aliquod scilicet spatium, quod erat aliqua maceria communitum, atque ibi vidisse angelum * sedentem à dextris: quod dicit Marcus. Deinde dùm introspicerent locum in quo iacuerat corpus Domini, visos ab eis alios duos angelos, primò quidem sedentes (vt dicit Ioan.) & postea eos surrexisse, vt stantes viderentur: vt dicit Lucas.

QVAESTIO QVINQVAGESIMASEXTA, *De Resurrectionis Christi causalitate, in duos articulos diuisa.*

DEINDE considerandũ est de causalitate resurrectionis Christi.

¶ Et circa hoc quaeruntur duo.

¶ Primò, vtrùm resurrectio Christi sit causa nostrae resurrectionis.

¶ Secundò, vtrùm resurrectio Christi sit causa nostrae iustificationis.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm resurrectio Christi sit causa resurrectionis corporum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd resurrectio Christi non sit causa resurrectionis corporum. Posita enim causa sufficienti, necesse est effectum poni. Si ergo resurrectio Christi est causa sufficiens resurrectionis corporum, statim eo resurgente omnes mortui resurgere debuerunt.

¶ Praeterea, Causa resurrectionis mortuorum est diuina iustitia, vt scilicet corpora simul praemientur vel puniantur cum animabus, sicut communicauerunt merito vel peccato: vt dicit Dionys. vlt. c. Caelest. hierarch. & etiam Damasc. in 3. lib. Sed iustitiam Dei necesse esset impleri, etiam si Christus non resurrexisset. Ergo etiam Christo non resurgente, mortui resurgerent. Non ergo resurrectio Christi est causa resurrectionis corporum.

¶ Praeterea, Si resurrectio Christi sit causa resurrectionis corporum, aut esset causa exemplaris, aut causa effectiua, aut meritoria. Sed non est causa exemplaris: quia resurrectionem corporum Deus operabitur: secundum illud Ioan. 5. Sicut pater suscitat mortuos, Deus autem nõ indiget, inspicere ad aliquod exemplar extra se. Similiter etiam non est causa effectiua: quia causa efficiens non agit nisi per contactum vel spiritualem vel corporalem: manifestum est autem quòd resurrectio Christi non habet contactum corporalem ad mortuos, qui resurgent, propter distantiam temporis & loci, similiter etiam nec contactum spiritualem, qui est per fidem & charitatem: quia etiam infideles & peccatores resurgent. Neque etiã est causa meritoria quia Christus resurgens iam non erat viator, & ita non erat in statu merendi. Et ita nullo modo resurrectio Christi videtur esse causa nostrae resurrectionis.

¶ Praeterea, Cùm mors sit priuatio vitae, nihil videtur esse aliud destruere mortẽ, quàm reducere vitã: quod pertinet ad resurrectionẽ. Sed Christus moriẽdo, mortẽ nostrã destruxit. Ergo mors Christi est causa nostrae resurrectionis, nõ ergo eius resurrectio.

¶ SED CONTRA est quod super illud 1. ad Cor. 15. Si Christus praedicatur, quòd resurrexit à mortuis, &c. dicit gloss. Qui est causa sufficiens resurrectionis nostrae.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm Christus resurrexerit primitiae omnium dormientium, ipsa eius resurrectio causa est nostrae resurrectionis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd illud, quod est primum in quolibet genere, est causa omnium, quae sunt pòst, vt dicitur in 2. Meta. Primum autem in genere nostrae resurrectionis fuit resurrectio Christi, sicut ex supradictis patet. Vnde oportet, quòd resurrectio Christi, sit causa nostrae resurrectionis. Et hoc est quod Apost. dicit 1. ad Cor. 15. Christus resurrexit à mortuis primitiae dormientium, quoniam quidem per hominẽ mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et hoc rationabiliter, nam principium humanae viuificationis est verbum Dei, de quo dicitur in Psal. Apud te est fons vitae. Vnde & ipse dicit Ioã. 5. Sicut pater suscitat mortuos & viuificat, sic & Filius quos vult viuificat. Habet aũt hoc naturalis ordo rerum diuinitus institutus, vt quaelibet causa primò operetur in id quod est sibi propinquius, & per illud operetur in alia magis remota: sicut ignis primò calefacit aërem sibi propinquum, per quem calefacit corpora distantia. & ipse Deus primò illuminat substantias sibi propinquas, per quas illuminat magis remotas, vt Dion. dicit 13. c. Caelest. hierarc. Et ideo verbum Dei primò tribuit vitam immortalem corpori sibi naturaliter vnito, & per ipsum operatur resurrectionem in omnibus alijs.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd (sicut dictum est) resurrectio Christi est causa nostrae resurrectionis per virtutem Verbi vniti, quod quidem operatur secundũ voluntatem. Et ideo non oportet quòd statim sequatur effectus: sed secundũ dispositionẽ verbi Dei: vt scilicet primò conformemur Christo patiẽti & morienti in hac vita passibili & mortali, deinde perueniamus * ad percipiendũ similitudinem resurrectionis ipsius. ** Alias participandum.*

¶ Ad secundum dicendum, quòd iustitia Dei est causa prima resurrectionis nostrae: resurrectio autem Christi est causa secundaria & quasi instrumentalis. Licet autem virtus principalis agentis non determinetur ad hoc instrumentum determinatè: tamen ex quo per hoc instrumentũ operatur, instrumentũ illud est causa efficiens. Sic ergo diuina iustitia, quantũ est de se, non est obligata ad resurrectionem nostram causandam per resurrectionẽ Christi: potuit enim alio modo nos Deus liberare, quàm per Christi passionem & resurrectionem, vt suprà dictũ est. Ex quo tamen decreuit hoc modo nos liberare, manifestum est, quòd resurrectio Christi est causa nostrae resurrectionis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd resurrectio Christi nõ est propriè loquendo, causa meritoria nostrae resurrectionis: sed est causa efficiens & exemplaris. Efficiens quidem, inquantum humanitas, secundum quam resurrexit, est quodãmodo instrumentum diuinitatis ipsius, & operatur in virtute eius: vt suprà dictũ est. Et ideo sicut alia quae Christus in sua humanitate fecit, vel passus est, ex virtute diuinitatis eius sunt nobis salutaria (vt suprà dictum est) ita & resurrectio Christi est causa efficiẽs nostrae resurrectionis virtute diuina: cuius proprium est mortuos viuificare. Quae quidem virtus praesentialiter attingit omnia loca & tempora, & talis contactus * virtualis sufficit ad rationem huius efficientiae. Et quia (vt dictũ est) primordialis causa resurrectionis humanae est diuina iustitia: ex qua Christus habet potestatem iudiciũ facere, inquantũ filius hominis est, virtus effectiua resurrectionis eius se extendit, non solùm ad bonos, sed etiam ad malos, qui sunt eius iudicio subiecti. Sicut aũt resurrectio corporis Christi, ex eo quòd corpus illud est personaliter Verbo vnitũ, est prima tempore, ita etiã est prima dignitate & perfectione: vt dicit glos. 1. ad Cor. 15. Semper aũt id quod est perfectissimum, est exemplar eius quod est minus perfectũ, secũdum suum modũ: & ideo resurrectio Christi est causa exemplaris nostrae resurrectionis. Quod quidem necessarium est, non ex parte resuscitantis, qui non indiget exemplari, sed ex parte resuscitatorum, quos oportet illi resurrectioni conformari: secundum illud Philip. 3. Reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae. Licet aũt efficiẽtia resurrectionis Christi se extendat ad resurrectionem tam bonorũ, quàm malorum: exemplaritas tamẽ eius se extendit propriè solùm ad bonos, qui sunt facti conformes filiationis ipsius: vt dicitur Rom. 8. ** Alias spiritualis.*

¶ Ad quartum dicendum, quòd secundum rationem efficiẽtiae, quae dependet ex virtute diuina, communiter tam mors Christi, quàm etiã resurrectio, est causa tam destructionis mortis, quàm reparationis vitę. Sed secundum rationem exemplaritatis, mors Christi, per quam recessit à vita mortali, est causa destructionis mortis nostrae: resurrectio verò eius, per quã inchoauit vitã immortalem, est causa reparationis vitae nostrae. Passio tamẽ Christi est insuper causa meritoria: vt suprà dictum est.

ART

¶ *super Quaestionis quinquagesimaesextae Articulum secundum.*

Annot. Titulus clarus est. *Locus supra art. 1. not.* Intelligenti resurrectionem animae esse à morte peccati: mors enim animae peccatum est, & vita eius est gratia Dei.

Comment. ¶ In corpore sunt duae conclusiones. Prima est: Resurrectio Christi habet virtutem instrumentaliter effectiuam respectu resurrectionis animarum, & non solùm corporum. Probatur: Resurrectio Christi agit in virtute deitatis, extendentis se non solùm ad vitam corporum, sed animarum: ergo.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd consequentia seu ratio ista praesupponit supradicta de potentia seu omnipotentia humanitatis Christi, quòd scilicet extendat se potestas eius instrumentalis ad quaecunque mirabilia opera, exceptis his quae spectant ad primam rerum creationem, &c. vt ibi latius patuit. Supposita enim adaequatione organi, gratia materiae subiectae tenet argumentum. Virtus deitatis principalis extendit se ad vitam corporum & animarum: ergo virtus instrumentalis humanitatis extendit se ad eadem.

Comment. ¶ Secunda conclusio est: Resurrectio Christi est causa exemplaris resurrectionis animarum. Probatur: quia Christo resurgenti debemus etiam secundum animam conformari. Et hoc declaratur auctoritate Apostoli quo ad duo, scilicet nouitatem vitae, & quo ad vitationem iterationis mortis.

¶ *super Quaestionis quinquagesimaeseptimae Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna vna conclusio: Conueniens fuit Christum non remanere in terris, sed ascendere in caelum. Probatur: Locus debet esse proportionatus locato, &c. clarè patet in littera.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm resurrectio Christi sit causa resurrectionis animarum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd resurrectio Christi non sit causa resurrectionis animarum. Dicit enim Aug. super Ioan. quòd corpora resurgũt per dispensationem humanam, sed animae resurgunt per substãtiam Dei. Sed resurrectio Christi non pertinet ad substantiam Dei, sed ad dispensationem humanam. Ergo resurrectio Christi, etsi sit causa resurrectionis corporum, non tamen videtur esse causa resurrectionis animarum.

¶ Praeterea, Corpus non agit in spiritũ. Sed resurrectio Christi pertinet ad corpus eius, quod cecidit per mortem. Ergo resurrectio Christi nõ est causa resurrectionis animarũ.

¶ Praeterea. Quia resurrectio Christi est causa resurrectionis corporum, omnium corpora resurgent: secundum illud 1. ad Corint. 15. Omnes quidem resurgemus. Sed non omnium animae resurgent: quia quidam ibunt in supplicium aeternum: vt dicitur Matt. 25. Ergo resurrectio Christi non est causa resurrectionis animarum.

¶ Praeterea, Resurrectio animarum fit per remissionem peccatorum. Sed hoc factum est per Christi passionem: secundum illud Apoc. 1. Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Ergo resurrectionis animarum, magis est causa Christi passio, quàm eius resurrectio.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit Rom. 4. Resurrexit propter iustificationem nostram. Quae nihil aliud est, quàm resurrectio animarum. Et super illud Psal. Ad vesperum demorabitur fletus, dicit gloss. quòd resurrectio Christi est causa resurrectionis nostrae, & animae in praesenti, & corporis in futuro.

CONCLVSIO.

¶ *Non modò corporum, sed animarum Christi resurrectio causa effectiua & exemplaris est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) resurrectio agit in virtute diuinitatis, quae quidem se extendit, non solùm ad resurrectionem corporum, sed etiam ad resurrectionem animarum: à Deo enim est, & quòd anima viuat per gratiã, & quòd corpus viuat per animam. Et ideo resurrectio Christi habet instrumentaliter virtutẽ effectiuam, non solùm respectu resurrectionis corporũ, sed etiam respectu resurrectionis animarum. Similiter etiam habet rationem exemplaritatis respectu resurrectionis animarũ: quia Christo resurgenti debemus etiam secundum animam cõformari, vt sicut, secundum Apost. Rom. 6. Christus resurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitae ambulemus: & sicut ipse resurgens ex mortuis, iam non moritur, ita & nos existimemus nos mortuos esse peccato, vt uerum viuamus in illo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. dicit resurrectionem animarũ fieri per Dei substantiam, quantum ad participationem: quia scilicet participado diuinam bonitatem, animae fiunt bonae & iustae, non autem participando quancunque creaturam. Vnde cùm dixisset, Animae resurgunt per substantiam Dei, subdit, Participatione enim Dei fit anima beata, non participatione animae sanctę. Sed participando gloriã corporis Christi, efficiuntur corpora nostra gloriosa.

¶ Ad secundum dicendum, quòd efficientia resurrectionis Christi pertingit ad animas, non per propriã virtutem ipsius corporis resurgentis: sed per virtutẽ diuinitatis, qui personaliter vnitur.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd resurrectio animarum pertinet ad meritum, quod est effectus iustificatoris:* sed resurrectio corporum ordinatur ad poenam vel praemium, quae sunt effectus iudicantis. Ad Christum autem non pertinet iustificare omnes, sed iudicare: & ideo omnes resuscitat secundum corpus, sed non omnes secundum animam. ** Aliàs iustificationis.*

¶ Ad quartum dicendum, quòd in iustificatione animarũ duo concurrunt, scilicet remissio culpae, & nouitas vitae per gratiã. Quantum ergo ad efficientiam, quae est per virtutem diuinam, tã passio Christi quàm resurrectio est causa iustificationis quo ad vtrunque. Sed quantũ ad exemplaritatem propriè passio & mors Christi, est causa remissionis culpae, per quam morimur peccato: resurrectio autem Christi, est causa nouitatis vitae, quae est per gratiam siue iustitiam. Et ideo Apost. dicit Rom. 4. quòd traditus est, scilicet in mortẽ, propter delicta nostra, scilicet tollẽda, & resurrexit propter sanctificationem nostram. sed passio Christi est etiam causa meritoria: vt dictum est.

QVAESTIO QVINQVAGESIMAseptima, *De ascensione Christi, in sex articulos diuisa.*

DEINDE considerãdum est de ascensione Christi.

¶ Et circa hoc quaeruntur sex.

¶ Primò, vtrùm fuerit conueniens Christũ ascendere.

¶ Secundò, secundum quam naturam conueniat sibi ascensio.

¶ Tertiò, vtrùm propria virtute ascenderit.

¶ Quartò, vtrùm ascenderit super omnes caelos corporeos.

¶ Quintò, vtrùm ascenderit super omnes spirituales creaturas.

¶ Sextò, de effectu ascensionis.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm fuerit conueniens Christum ascendere.*

3. di. 22. q. 3. art. 1. Et opusc. 3. c. 247. Et opusc. 60. c. 43. prim.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non fuerit cõueniens Christum ascendere. Dicit enim Philosophus in 2. de Cael. quòd illa quae optimo modo se habent, possident suum modum sine motu. Sed Christus optimè se habuit: quia & secundum diuinam naturam est summum bonum, & secundum humanam naturã, est summè glorificatus: ergo suum bonum habet sine motu. Sed ascẽsio est quidã motus. ergo non fuit cõueniens, quòd Christus ascẽderet.

¶ Praeterea, Omne quod mouetur, mouetur propter aliquid melius. Sed Christo non fuit melius esse in caelo, quàm in terra: nihil enim accreuit sibi per hoc quod fuit in caelo: neque quantum ad animam neque quãtum ad corpus. Ergo videtur quòd Christus non debuerit in caelum ascendere.

¶ Praeterea, Filius Dei humanam naturam assumpsit ad nostrã salutem. Sed magis fuisset salutare hominibus, quòd semper cõuersaretur nobiscũ in terris: vnde ipse dixit discipulis suis Luc. 17. Venient dies, quando desideretis videre vnum diem Filij hominis: & non videbitis. Videtur ergo quòd non fuerit conueniẽs Christum ascendere in caelum.

¶ Praeterea, Sicut Greg. dicit 14. Moral. corpus Christi in nullo mutatum fuit post resurrectionem. Sed non immediatè post resurrectionem ascendit in caelum: quia ipse dicit post resurrectionem Ioan. 20. Nondum ascendi ad Patrem meum. Ergo videtur quòd nec post quadraginta dies ascendere debuerit.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Ioan. 20. Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum.

CONCLVSIO.

¶ *Non decuit Christum post resurrectionem suam in terris remanere, sed super omnes caelos ascendere.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd locus debet esse proportionatus locato. Christus autem * post resurrectionem, vitam immortalem & incorruptibilem inchoauit. Locus autẽ, in quo nos habitamus, est locus generationis & corruptionis, sed locus cęlestis est locus incorruptionis. Et ideo non fuit conueniẽs, quòd Christus post resurrectionem remaneret in terris, sed conueniens fuit quòd ascenderet in caelum. ** Aliàs per.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud optimè se habens quod sine motu possidet suum bonum, est ipse Deus: quia est omnino immutabilis, secundũ illud Malac. 3. Ego Deus, & non mutor. Quaelibet autẽ creatura est mutabilis aliquo modo: vt patet per Aug. 8. super Genes. ad literam. Et quia natura

¶ *Super Quaestionis quinquagesimaseptimae Articulum secundum.*

Titulus, vt sonat, se intelligendus est.

¶ In corpore ponitur vna distinctio bimembris cum suis conclusionibus. Distinctio est circa ly secundum quòd, & conclusiones sunt claræ. Vbi nota in hac materia, quòd sicut suppositum diuinum passum est secundum naturam humanam, vt ly secundum, dicat conditionem patientis: ita persona filij Dei est ille, qui ascendit in cælum secundum naturam humanam vt naturam ascendentem, & secundũ naturam diuinam, vt causam ascensionis.

¶ *Super Quaestionis quinquagesimaseptimae Articulũ tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore art. cõclusio est: Christus ascendit in cælum propria virtute, primo quidem diuina: secundo autem animæ glorificatæ, mouẽtis corpus, vt vult. Declarat conclusio, distinguendo in Christo naturam, diuinam scilicet & humanam, & subdistinguendo virtutẽ humanam in virtutem naturæ, & virtutem gloriæ, & exclusa virtute naturali afferendo duas opiniones de radice virtutis gloriæ, scilicet vel ex parte lucis cælestis, vel ex parte beatitudinis animæ. Et prætermissa prima opinione, quia beatitudo animæ in Dei participatione consistit, infertur conclusio quo ad omnes sui partes clarissima, ita quòd expositione non eget.

¶ Aduerte hic, quòd cùm dicitur, Christum propria virtute glorificatæ animæ ascendisse in cælum, non intelligitur nisi de ipso locali motu ascensionis. vtrùm enim virtute glorificatæ animæ potuerit motu illo penetrare cælos, alia quæstio est inferius tractanda.

assumpta à filio Dei, remansit creata (vt patet ex his quæ suprà dicta sunt) nõ est inconueniens, si aliquis motus attribuatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per hoc, quòd Christus ascendit in cælum, nil ei accreuit, quantum ad ea quæ sunt de essentia gloriæ, siue secundum corpus, siue secũdum animam, tamen accreuit ei aliquid quãtum ad loci decentiam: quod est ad bene esse gloriæ: non quòd corpus eius aliquid aut perfectionis aut conseruationis acquireret ex corpore cælesti, sed solũmodo propter quandã decentiam, hoc aliquo modo pertinebat ad eius gloriam. Et de hac decentia gaudium quoddam habuit, non quidem quod tũc de nouo de hoc gaudere inciperet, quando in cælum ascendit: sed quia nouo modo de hoc gauisus est, sicut de re impleta. Vnde super illud Psal. Delectationes in dextera tua vsque in finem, dicit gloss. Delectatio & lætitia erit mihi in consessu tuo, humanis obtutibus subtracto.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet præsentia corporalis Christi fuerit subtracta fidelibus per ascensionem, præsentia tamen diuinitatis ipsius semper adest fidelibus: secundum quòd ipse dicit Mat. vlti. Ecce, ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Qui enim ascendit in cælos, non deserit adoptatos: vt Leo papa dicit. Sed ipsa ascensio Christi in cælum, qua corporalem suam præsentiam nobis subtraxit, magis fuit vtilis nobis, quàm præsentia corporalis fuisset. Primò quidem propter fidei augmentũ, quæ est de non visis. Vnde ipse Dominus dicit discipulis suis Ioã. 16. quòd Spiritus sanctus adueniens arguet mundum de iustitia, scilicet eorum qui credunt: vt Aug. dicit super Ioã. Ipsa quippe fidelium comparatio, infidelium est vituperatio. Vnde subdit, Quia ad Patrem vado, & iam non videbitis me: beati enim qui non vident & credunt. Erit igitur vestra iustitia de qua mundus arguetur: quoniam in me quem non videbitis credetis. Secundò ad spei subleuationẽ. Vnde ipse dicit Ioan. 14. Si abiero, & præparauero vobis locum, iterum veniam & accipiã vos ad meipsum, vt ibi ego sum, & vos sitis. Per hoc enim, quòd Christus humanam naturam assumptam, in cælo collocauit, dedit nobis spem illuc perueniẽdi: quia vbi fuerit corpus, illuc cõgregabuntur & aquilę: vt dicitur Matt. 24. Vnde & Mich. 2. dicit, Ascendit pandẽs iter ante eos. Tertiò ad erigendum charitatis affectũ in cælestia. Vnde dicit Apost. Col. 3. Quę sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedẽs: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram: vt enim dicitur Matt. 6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Et quia Spiritus sanctus est amor, nos in cælestia rapiẽs, ideo Dominus dicit discipulis Ioan. 16. Expedit vobis vt ego vadam: si enim non abiero, Paracletus nõ veniet ad vos: si aũt abiero, mittam eum ad vos. Quod exponens Aug. super Ioan. dicit, Non potestis capere Spiritum, quãdiu secundum carnem nosse persistitis Christũ. Christo autem discedente corporaliter, non solùm Spiritus sanctus, sed & Pater & Filius illis affuit spiritualiter.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet Christo resurgenti in vitam immortalem congrueret locus cælestis: tamen ascensionem distulit, vt veritas resurrectionis comprobaretur. Vnde dicitur Act. 1. quòd post passionem suam præbuit seipsum viuum discipulis, in multis argumentis per dies quadraginta. Vbi dicit quędam gl. quòd quia per quadraginta horas mortuus fuerat, quadraginta diebus se viuere cõfirmat. Vel per quadraginta dies * tempus præsentis seculi, quo Christus in Ecclesia conuersatur, potest intelligi: quia homo constat ex quatuor elementis, & eruditur contra transgressionem decalogi.

* Aliâs typus.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm conueniat Christo ascendere in cælum secundum diuinã naturã.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd ascendere in cælum, conueniat Christo secundũ diuinam naturam. Dicitur enim in Psal. Ascendit Deus in iubilatione. & Deut. 33. Ascẽsor cæli, auxiliator tuus. Sed ista dicuntur de Deo etiã ante Christi incarnationem. Ergo Christo conuenit ascendere in cælum, secundum quòd Deus.

3. dist. 22. q. 3. art. 1. ad 2. Et opusc. 3. c. 247.

¶ Præterea, Eiusdem est ascendere in cælum, cuius est descẽdere de cælo: secundum illud Ioan. 3. Nemo ascendit in cælũ, nisi qui de cælo descendit. & Eph. 4. Qui descendit, ipse est & qui ascendit. Sed Christus descendit de cælo, non secundum quod homo, sed secundum quòd Deus: non enim humana eius natura antè in cælo fuerat, sed diuina. ergo videtur quòd Christus ascenderit in cælum, secundum quòd Deus.

¶ SED CONTRA est quod Eph. 4. super illud, Quod autem ascendit, quid est nisi quia & descendit? dicit gl. Constat quòd secundum humanitatem Christus descendit & ascendit.

CONCLVSIO.

¶ *Ascendit Christus in cælum non secundum diuinam naturam, quæ nunquam cælum deseruit, sed secundum quòd homo virtute diuinitatis penetrans cælos.*

¶ RESPONDEO, dicendum, quòd ly secundum quòd, duo potest notare, scilicet conditionẽ ascendẽtis, & causam ascensionis. Et siquidem designet conditionẽ ascendentis, tũc ascẽdere non potest cõuenire Christo secundũ conditionẽ diuinæ naturæ, tum quia nihil est diuinitate altius, quo possit ascendere: tum etiã quia ascensio est motus localis, qui diuinæ naturæ nõ competit, quæ est immobilis & inlocalis. Sed per hunc modũ ascensio cõpetit Christo secundum humanã naturam, quæ cõtinetur loco, & motui subijci potest. Vnde sub hoc sensu poterimus dicere, quòd Christus ascendit in cælum secundũ quòd homo, non secundum quòd Deus. Si verò ly secundũ quòd, designet causam ascẽsionis, cùm Christus ex virtute diuinitatis in cælũ ascenderit, non aũt ex virtute humanæ naturæ, dicendum est quòd Christus ascẽdit in cælum, non secundũ quòd homo, sed secundum quòd Deus. Vnde Aug. dicit in sermo. de Ascẽsione, De nostro fuit, quòd filius Dei pependit in cruce, sed de suo, quòd ascendit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd autoritates illæ propheticè dicuntur de Deo, secundum quòd erat incarnandus. Potest tamen dici, quòd ascendere, etsi non propriè cõuenit diuinæ naturæ, potest tamen ei metaphoricè conuenire, prout scilicet dicitur in cor hominis ascẽdere, quãdo cor hominis se subijcit, & humiliat Deo. Et eodẽ modo metaphoricè dicitur ascẽdere, respectu cuiuslibet creaturæ, ex eo quod eam subijcit sibi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ipse idem est qui ascẽdit & qui descendit (dicit enim Aug. in lib. de Symbolo, Quis est qui descendit? Deus homo. quis est qui ascendit? idẽ ipse Deus homo.) Descensus tamẽ duplex attribuitur Christo: vnus quidẽ, quo dicitur descendisse de cælo, qui quidẽ attribuitur Deo homini, secundum quòd Deus. Non enim est iste descensus intelligẽdus secundum motũ localem, sed secundum exinanitionem, qua cùm in forma Dei esset, serui formã suscepit. Sicut enim dicitur exinanitus non ex eo quòd suam plenitudinẽ amiserit, sed ex eo quòd nostrã paruitatem suscepit: ita dicitur descendisse de cælo, nõ quòd cælum deseruerit, sed quia naturam terrenã assumpsit in vnitatem personæ. Alius autem est descensus quo descendit in inferiores partes terræ: vt dicitur Ephes. 4. Qui quidem est descensus localis, vnde competit Christo secundum conditionem humanæ naturæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Christus dicitur ad Patrẽ ascendere, inquantum ascendit ad consessum paternæ dexteræ. Quod quidem conuenit Christo aliqualiter secundum diuinam naturam, aliqualiter autem secundum humanam, secundum quòd infrà dicetur.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrùm Christus ascenderit propria virtute.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non ascẽderit propria virtute. Dicitur enim Mar. vlti. quòd dominus Iesus postquam locutus est discipulis, assumptus est in cælum. Et Actor. 1. dicitur, Videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Sed illud quod assumitur & eleuatur, ab alio videtur moueri.

Opusc. 3. c. 247. Et opusc. 60. c. 23. co. 2.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulū quartū.

Titulus, vt sonat, intelligendus est. ¶ In corpore vna est conclusio: Conuenientissimū est Christo, quòd sit super omnia corpora constitutum in alto. Probatur. Quātò aliqua corpora perfectius participant bonitatem diuinā, tantò sunt superiora localiter: sed corpus Christi gloriosum perfectius participat, &c.

Annot. ¶ Aduerte hic, autorem opinari Christum secundum corpus esse supra cælos omnes, sic quòd planta pedis eius est supra superficiem conuexam supremi cæli. hoc enim concludit & ratio in corpore allata, quòd quantò corpus est perfectius, tantò est superius secundum locū. & hoc expressè explicatur in responsione ad secundum, dicendo. Nihil prohibet corpus Christi esse extra totam continentiam corporum. & nō esse in loco continente. Et hoc ideo dictū sit, vt sciant dicentes corpus Christi sic esse supra omnes cælos, quòd est in suprema parte supremi cæli, quòd non sequitur doctrinam Autoris: ex hoc enim sequitur manifestè, quòd non est superius supremo cælo, & quòd nō est extra totam cōtinentiam cælorum corporeorum, quorum primū contrariatur corpori articuli, secundū autem responsioni ad secundum.

Annot. ¶ Sed occurrit hic Durand. in tertio sent. dist. 22. art. vlt. obiiciens contra hanc positionem: quia sequeretur quod Christus nec se nec alia videret corporali visione: quia visio fit per diaphanum medium, quod supra cōuexum supremi cæli nō inuenitur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd sicut supra naturæ ordinem corpus Christi locatur supra conuexum cæli supremi: ita supra naturæ ordinem, exercetur ibi visio corporalis absque diaphano medio cōtinuo vsque ad oculum.

¶ Mirum est autem de sic obiicientibus ad concludēdum. Dicant quæso, quomodo tū Christus quàm alij sancti post resurrectionē si infra cōuexum cæli cōtinentur, auditionem corporalē exercebunt, cùm auditus fiat per medium aërem, qui ibi non est, nec cæli supplet vicē aëris: quoniam nō inquantū diaphanus aër mediat in auditu, vt patet ex hoc quòd absque diaphano in actu audimus, in tenebris constitutis nobis & sonante & sono. & rursus cæli quasi ære fusi sunt, vt non possint percuti, &c. Mittamus hæc supernaturalia futuri seculi, scientiæ futuri seculi.

moueri. Ergo Christus non propria virtute, sed aliena ferebatur in cælum.

¶ Præterea, Corpus Christi fuit terrenum sicut & corpora nostra. Corpori autem terreno, contra naturam est ferri sursum. Nullus aūt motus est ex propria virtute eius, quod contra naturam mouetur. Ergo Christus nō ascendit propria virtute in cælum.

¶ Præterea, Propria virtus Christi est virtus diuina. Sed motus ille non videtur fuisse ex virtute diuina: quia cùm virtus diuina sit infinita, motus ille fuisset in instanti, & sic non potuisset videntibus discipulis, eleuari in cælum: vt dicitur Act. 1. Ergo videtur q̄ Christus non ascenderit propria virtute.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 63. Iste formosus in stola sua gradiēs in multitudine fortitudinis suæ. Et Greg. dicit in Homil. Ascensionis, Notandum est, quòd Helias in curru legitur ascendisse: vt videlicet apertè demonstraretur, quia homo purus adiutorio indigebat alieno. Redemptor autem noster non curru, non angelis subleuatus legitur: quia qui fecerat omnia, super omnia sua virtute ferebatur.

CONCLVSIO.

¶ Christus ascendit in cælum propria virtute, scilicet diuina, secundò virtute animæ glorificatæ mouentis corpus, prout volebat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in Christo est duplex natura, diuina scilicet & humana, vnde secundum vtranque naturam potest accipi propria virtus eius. Sed secundum humanam naturam potest accipi duplex virtus Christi. Vna quidem naturalis, quæ procedit ex principijs naturæ, & tali virtute manifestum est quòd Christus in cælum non ascendit. Alia autem virtus in humana natura Christi, est virtus gloriæ, secundum quam Christus in cælum ascendit. Cuius quidem virtutis rationem quidam accipiunt ex natura quintæ essentiæ, quæ est lux, vt dicunt, quam ponunt esse de compositione humani corporis, & per eam elementa contraria conciliari in vnum. Ita quòd in statu huius mortalitatis natura elementaris in corporibus humanis dominatur: & ideo secundum naturam elementi prædominantis, corpus humanum naturali virtute deorsum fertur. In statu autem gloriæ prædominabitur natura cælestis: per cuius inclinationem & virtutem corpus Christi & alia Sanctorum corpora feruntur in cælum. Sed de hac opinione & in Prima parte habitū est, & infrà magis agetur in tractatu de Resurrectione cōmuni. Hac autem opinione prętermissa, alij assignant rationem prædictæ virtutis ex parte animæ glorificatæ, ex cuius redūdantia glorificabitur corpus, vt August. dicit ad Diosc. Erit enim tanta obedientia corporis gloriosi ad animam beatam (vt sicut Aug dicit 23. de Ciuit. Dei.) Vbi volet spiritus, ibi protinus erit corpus, nec volet aliquid spiritus, quod nec spiritū possit decere, nec corpus. Decet autem corpus gloriosum & immortale esse in loco cælesti, sicut dictum est. Et ideo ex virtute animæ volentis, corpus Christi ascendit in cælum. Sicut autem corpus efficitur gloriosum participatione animæ, ita vt August. dicit super Ioan. participatione Dei fit anima beata. Vnde prima origo ascensionis in cælum est virtus diuina. Sic igitur Christus ascendit in cælum propria virtute, primò quidem virtute diuina, secundò virtute animæ glorificatæ, mouentis corpus, prout vult.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd sicut Christus dicitur propria virtute surrexisse, & tamen est suscitatus à patre, eo quòd eadem est virtus Patris & Filij: ita etiam Christus ex propria virtute ascendit in cælum, & tamen à Patre est eleuatus & assumptus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa probat quòd Christus non ascendit in cælum propria virtute, quæ est naturæ humanæ naturalis: ascendit tamen in cælum propria virtute, quæ est virtus diuina, & propria virtute, quæ est animæ beatæ. Et licet ascendere sursum, sit contra naturam humani corporis secundum statum præsentem, in quo corpus non est omnino subiectum spiritui: tamen non erit contra naturam neque violentum corpori glorioso, cuius tota natura est omnino subiecta spiritui.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etsi virtus diuina sit infinita, & infinitè operetur quantum est ex parte operātis: tamen effectus virtutis eius recipitur in rebus secūdum earum capacitatem, & secundum Dei dispositionem. Corpus autem non est capax, vt in instanti localiter moueatur: quia oportet quòd cōmetiatur se spatio, secūdum cuius diuisionem diuiditur tempus: vt dicitur 6. Phys. Et ideo non oportet quòd corpus motum à Deo, moueatur in instanti: sed mouetur ea velocitate, qua Deus disponit.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm Christus ascenderit super omnes cælos.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non ascenderit super omnes cælos. Dicitur enim in Psal. Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes eius. Quod autem est in cælo, nō est supra cælum. ergo Christus non ascendit super cælos. *3. di. 22. q. 3. ar. 3 q. 1. & 4. cōtra ca. 87. Et opus. 6. ca. 9.*

¶ Præterea, Super omnes cælos non est aliquis locus, vt probatur in primo de Cælo. Sed omne corpus oportet esse in loco. Ergo corpus Christi non ascendit super omnes cælos.

¶ Præterea, Duo corpora non possunt esse in eodem loco. Cùm igitur non sit transitus de extremo in extremum nisi per mediū, videtur quòd Christus non potuisset ascendere super omnes cælos, nisi cælum diuideretur, quod est impossibile.

¶ Præterea, Act. 1. dicitur, quòd nubes suscepit eum ab oculis eorum. Sed nubes non possunt eleuari supra cælum. ergo Christus non ascendit super omnes cælos.

¶ Præterea, Ibi credimus Christum in perpetuum permansurū, quò ascendit. Sed quod contra naturam est, non potest esse sempiternum: quia id quod est secūdum naturam, est vt in pluribus, & vt frequentius. Cùm ergo contra naturam sit corpori terreno, esse supra cælum, videtur quòd corpus Christi supra cælum non ascenderit.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Eph. 3. Ascendit super omnes cælos, vt adimpleret omnia.

CONCLVSIO.

¶ Cùm corpus Christi gloriosum perfectissimo modo diuinam participauerit bonitatem, decuit vt super omnes cælos eleuaretur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quanto aliqua corpora perfectius participant bonitatem diuinam, tantò sunt superiora corporali ordine, qui est ordo localis. Vnde videmus quód corpora quæ sunt magis formalia, sunt naturaliter superiora (vt patet per Philosophum in quarto Phys. & in secundo de Cælo) per formam enim vnumquodque corpus participat diuinum esse, vt patet in 1. Physic. Plus autem participat de diuina bonitate corpus per gloriam, quàm quodcunque corpus naturale per formam suæ naturæ. Et inter cætera corpora gloriosa, manifestum est, quòd corpus Christi maiori refulget gloria. vnde conuenientissimum est sibi, quòd sit supra omnia corpora constitutum in alto. Et ideo super illud Eph. 4. Ascendens in altum, dicit glos. Loco & dignitate.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sedes Dei dicitur esse in cælo, non sicut in continente, sed magis sicut in contento. Vnde non oportet aliquam partem cæli eo superiorem esse, sed ipsum esse super omnes cælos. sicut & in Psal. dicitur, Eleuata est magnificentia tua, super cælos, Deus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd locus habet rationem continentis. vnde primum continens habet rationem primi locantis, quod est primum cælum. Intantum igitur corpora indigent esse

per hoc reuerētia nostra augetur ad ipsum, dum iam non existimamus eum sicut hominem terrenum, sed sicut Deum cælestem, sicut & Apostolus dicit 2. ad Corin. 5. Et si cognouimus secundum carnem Christum, (id est mortalem, per quod putauimus eum tātum hominem: vt glos. exponit) sed nūc iam non nouimus. Ex parte autem sua quantum ad ea quæ ipse fecit, ascendens propter nostram salutem: primò quidem viam nobis præparauit ascendendi in cælum, secundum quòd ipse dicit Ioan. 14. Vado parare vobis locum. & Mich. 2. Ascendit, pandens iter ante eos. Quia enim ipse est caput nostrum, oportet illuc sequi membra, quò caput præcessit. vnde dicitur Ioan. 14. Vt vbi ego sum, & vos sitis. Et in huius signum, animas Sanctorum quas de inferno eduxerat, in cælum traduxit: secundum illud Psalm. Ascendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem: quia scilicet, eos qui fuerant à diabolo captiuati, secum duxit in cælum, quasi in locum peregrinum humanæ naturæ, bona captione captiuos, vtpote per victoriam acquisitos. Secundò, quia sicut Pontifex in veteri Testamēto, intrabat Sanctuarium, vt assisteret Deo pro populo: ita & Christus intrauit cælum ad interpellandum pro nobis, vt dicitur Hebræ. 7. Ipsa enim repræsentatio sui ex natura humana, quam in cælum intulit, est quædam interpellatio pro nobis: vt ex quo Deus humanam naturam sic exaltauit in Christo, etiam eorū misereatur, pro quibus filius Dei humanā naturā assumpsit. Tertiò, vt in cælorū sede quasi Deus & dominus constitutus, exinde diuina dona hominibus mitteret: secundum illud Ephe. 4. Ascēdit super omnes cælos, vt adimpleret omnia, scilicet donis suis, secundum glossam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ascensio Christi est causa nostræ salutis, non per modum meriti, sed per modum efficientiæ: sicut suprà de Resurrectione dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd passio Christi est causa nostræ ascēsionis in cælum, propriè loquēdo, per remotionem peccati prohibentis, & per modum meriti. ascensio autem Christi est directè causa ascensionis nostræ, quasi inchoando ipsam in capite nostro, cui oportet membris coniungi.

¶Ad tertium dicendū, quòd Christus semel ascendens in cælum, adeptus est sibi & nobis in perpetuum, ius & dignitatem māsionis cælestis. Cui tamen dignitati non derogat, si ex aliqua dispensatione Christus quādoque corporaliter ad terram descēdat vel vt ostendat se omnibus, sicut in iudicio: vel vt ostendat se alicui specialiter, sicut Paulo, vt habetur Act. 9. Et ne quis credat hoc factum fuisse, nō Christo ibi corporaliter præsente, sed aliqualiter apparente, contrarium apparet per hoc quod ipse Apostolus dicit prima ad Corin. 15. ad cōfirmandam resurrectionis fidem, Nouissimè omnium tanquam abortiuo visus est & mihi. Quæ quidem visio veritatem resurrectionis nō probaret, nisi verum Christi corpus visum fuisset ab eo.

QVAESTIO QVINQVAGESIMAOCTAVA *De sessione Christi ad Dexteram Patris, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de sessione Christi ad dexteram Patris.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrùm Christus sedeat ad dexteram Dei patris.

¶Secundò, vtrùm hoc cōueniat sibi secundum diuinā naturam.

¶Tertiò, vtrùm conueniat sibi secundum humanam naturam.

¶Quartò, vtrùm hoc sit proprium Christi.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm Christo conueniat sedere ad dexteram Dei patris.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christo nō conueniat sedere ad dexterā Dei patris. Dextera enim & sinistra sunt differentiæ positionum corporalium. Sed nihil corporale conuenit Deo: quia Deus spiritus est: vt habetur Ioan. 4. Ergo videtur quòd Christus non sedeat ad dexteram Patris. *3. distin. 22. q. 3. artic. 3. q. 2. Et opusc. 16. & 47 Et opusc. 6. cap. 9. Et ad Hebr. 8. lect. 1. co. 1.*

¶Præterea, Si aliquis sedet ad dexteram alicuius, ille sedet ad sinistram eius. Si ergo Christus sedet ad dexteram Patris, sequitur quòd Pater sedeat ad sinistram Filij: quod est inconueniens.

¶Præterea, Sedere & stare videntur oppositionem habere. Sed Stephanus dicit Act. 7. Ecce video cælos apertos, & Filium hominis stantem à dextris virtutis Dei. Ergo videtur quòd Christus non sedeat ad dexteram Patris.

¶SED CONTRA est quod dicitur Mar. vlt. Dominus quidem Iesus postquàm locutus est eis, ascendit in cælum, & sedet à dextris Dei.

CONCLVSIO.

¶Conuenit Christo ad dexteram Dei patris sedere, inquantum æternaliter incorruptibilis manet in gloria Patris, & illi conregnās ab eo suscepit omnimodam iudiciariam potestatem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nomine Sessionis possumus duo intelligere, videlicet quietem, secundum illud Luc. vlt. Sedete hîc in ciuitate: & etiam regiam vel iudiciariam potestatem, secundum illud Prouerb. 20. Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo. Vtroque ergo modo Christo conuenit sedere ad dexteram Patris. Vno quidem modo inquantum æternaliter manet incorruptibilis in beatitudine Patris, quæ eius dextera dicitur: secundum illud Psal. Delectationes in dextera tua vsque in finem. Vnde August. dicit in lib. de Symbolo, Sedet ad dexteram Patris: Sedere habitare intelligite quomodo dicimus de quocunque homine, in illa patria sedit per tres annos. Sic ergo credite Christū habitare in dextera Dei patris: beatus enim est, & ipsius beatitudinis nomen est dextera Patris. Alio modo dicitur Christus sedere in dextera Dei patris, inquātum Patri conregnat, & ab eo habet iudiciariam potestatem: sicut ille qui considet Regi ad dexteram, assidet ei in regnando, & iudicando. Vnde August. dicit in alio sermone de Symbolo, Ipsam dexteram, intelligite potestatem quam accepit ille homo susceptus à Deo, vt veniat iudicaturus, qui prius venerat iudicandus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd (sicut Damasc. dicit in tertio li.) non localem dexteram Patris dicimus: qualiter enim qui incircumscriptibilis est, localem adipiscetur dexteram? Dextera enim & sinistra eorū quæ circūscribuntur sunt. Dexteram autem Patris dicimus gloriam & honorem diuinitatis.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit, secundum quòd sedere ad dexteram, intelligitur corporaliter. Vnde Aug. dicit in quodā sermone de Symbolo, Si carnaliter acceperimus quòd Christus sedet ad dexterā Patris, ille erit ad sinistrā. Ibi autē, scilicet in æterna beatitudine, omnis dextera est: quia nulla est ibi miseria.

¶Ad tertium dicendum, quòd (sicut Greg. dicit in Homil. ascēsionis) sedere iudicantis est: stare verò pugnātis, vel adiuuantis. Stephanus ergo in labore certaminis positus, stantem vidit, quem adiutorem habuit. Sed hunc post ascensionem Marc. sedere describit quia post ascensionis suæ gloriam, iudex in fine videbitur.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm sedere ad dexteram Patris, conueniat Christo secundum quòd Deus. *Hebr. 1. lec. 3. co. 1. & lec. 6 princ. & cap. 8. le. 1. co. 1. & 2. col. 4.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd sedere ad dexteram Patris, non conueniat Christo, secundum quòd Deus. Christus enim, secundum quòd est Deus, est dextera Patris. Sed non videtur idem esse dextera alicuius, & ille qui sedet ad dexteram eius. Ergo Christus, secun

¶Super Quæstionem quinquagesimaseptima Articulum primum.

Comment. TItulus vt sonat. ¶In corpore arti. distinguit Autor duos sensus quæsiti. & respondet vnica conclusione, scilicet. Vtroque modo Christo conuenit sedere ad dexteram Patris. Distinctio est explicite de ly sedere, quod significat vel quietem, vel regiam seu iudiciariam dignitatem. Innuitur quoque distinctio de ly dextera, quod significat vel beatitudinem Patris, vel iudiciariam seu regiam potestatem. Declaraturq; conclusio, & firmatur auctoritatibus Augustini.

Annot. ¶Aduerte pro tota hac materia duo. Primum est, quòd tā Sedere quàm Dextera sumitur nō propriè, sed metaphoricè: vt clare patet in litera. Si tamen de positione Christi inquantum homo quæratur an stet vel sedeat in cælo, dicendum est quod stat. Et ratio est, quoniam positiones corporis dupliciter assumi possunt, vel in ordine ad officia humana, vel in ordine ad naturam. Et licet secundum officia diuersi conueniūt homini situs: quoniam pugnantis est stare, iudicantis sedere, &c. secundum tamen naturam vnus est naturalis situs, scilicet stare: sedere enim, cubare & huiusmodi, infirmitatis seu imbecillitatis naturæ sunt. Vnde quum Christus ad vitam impassibilem resurrexit, naturali situ propriæ naturæ in sua fortitudine, quæ est stare, vtitur. *Eph. 4. lec. 3.*

Annot. ¶Secundum est, quòd sedere metaphoricè sumptum in proposito importat vel quiescere seu habitare, vel regiam, seu iudiciariam non potestatem, sed dignitatem. Et in hoc differt à tertia significatione dexteræ metaphoricè sumptæ: dextera enim Patris sumitur tertio modo pro regia seu iudiciaria potestate: sedere autē, pro dignitate, vt patet in sequenti articulo. Nec obstat quòd in hoc articulo dicitur, quòd sessio secunda significatione significat regiam vel iudiciariā potestatem: procedens enim Autor naturali doctrinæ ordine de confusis ad distincta, visus est hic Potestatis nomine, prout confundit in se dignitatem, explicantus in sequenti articulo distinctè dignitatem seorsum à potestate, & illam sessioni, hanc dexteræ attributurus.

¶Super Quæstionis quinquagesimaoctauæ Articulum secundum.

Comment. TItulus clarus. ¶In corpore vna cōclusio. Christus secundum quòd Deus sedet ad dexteram Patris.

stus, secundum quòd est Deus, non sedet ad dexteram Patris.

¶ Præterea, Mar. vlti. dicitur, quòd dominus Iesus assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei. Christus autem non est assumptus in cælum, secundum quòd Deus. ergo etiam neque, secundum quòd Deus, sedet à dextris Dei.

¶ Præterea, Christus, secũdum quòd Deus, est æqualis Patri & Spiritui sancto. Ergo si Christus, secundum quòd Deus, sedet ad dexteram Patris, pari ratione & Spiritus sanctus sedebit ad dexteram Patris & Filij, & ipse Pater ad dexteram Filij & Spiritus sancti. quod nusquam inuenitur.

¶ SED CONTRA est quod Damasc. dicit, quòd dexteram Patris dicimus gloriam & honorẽ diuinitatis, in qua filius Dei extitit ante secula, vt Deus & patri consubstantialis.

CONCLVSIO.

¶ Christus, secundum quòd Deus, conuenienter dicitur ad dexteram Dei patris sedere, inquantum habet vnam cum Patre deitatis gloriam, & beatitudinem & iudiciariam potestatem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vt ex prædictis patet, nomine Dexteræ tria intelligi possunt. Vno modo, secundum Damasc. gloria diuinitatis: alio modo, secũdum August. beatitudo Patris: tertio modo, secũdum eundem, iudiciaria potestas. Sessio autem, vt dictum est, vel habitationem, vel regiam seu iudiciariam dignitatem designat. Vnde sedere ad dexteram Patris nihil aliud est, quàm simul cum Patre habere gloriam diuinitatis, & beatitudinem, & iudiciariam potestatem: & hoc immutabiliter & regaliter. Hoc autem conuenit filio Dei, secundum quòd Deus. Vnde manifestum est, quòd Christus, secundum quòd Deus, sedet ad dexteram Patris. Ita tamẽ quòd hæc præpositio ad, quæ transitiua est, solam distinctionem personalem importat, & originis ordinem, non autem gradum naturę, vel dignitatis, qui nullus est in diuinis personis: vt in prima parte habitum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd filius Dei dicitur dextera Patris appropriatè, per modum, quo etiam dicitur virtus Patris. Sed dextera Patris secundum tres significationes prædictas, est aliquid commune tribus personis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Christus, secundum quòd homo, est assumptus ad diuinum honorem, qui in prædicta sessione designatur. Sed tamen ille honor diuinus conuenit Christo, inquantum est Deus, non per aliquam assumptionem, sed per æternam originem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nullo modo potest dici, quòd Pater sedeat ad dexteram Filij vel Spiritus sancti: quia Filius & Spiritus sanctus trahunt originem à Patre, & non econuerso. Sed Spiritus sanctus propriè potest dici sedere ad dexteram Patris vel Filij, secundum sensum prædictum: licet secundum quandam appropriationem attribuatur Filio, cui appropriatur æqualitas: sicut dicit August. quòd in Patre est vnitas, in Filio æqualitas, in Spiritu sancto, vnitatis æqualitatísque connexio.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm sedere ad dexteram Patris, conueniat Christo, secundum quòd homo.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd sedere ad dexteram Patris, non conueniat Christo secũdum quòd homo. Vt enim Damasc. dicit, Dexterã Patris dicimus gloriam & honorem diuinitatis. Sed honor & gloria diuinitatis non conuenit Christo, secundum quòd homo. Ergo videtur quòd Christus, secundum quòd homo, non sedeat ad dexteram Patris.

¶ Præterea, Sedere ad dexteram regnantis, subiectionem excludere videtur; quia qui sedet ad dexteram regnantis, quodammodo illi conregnat. Christus autem, secundum quòd homo, est subiectus Patri: vt dicitur primæ ad Corin. 15. Ergo videtur quòd Christus, secundum quòd homo, non sit ad dexteram Patris.

¶ Præterea, Rom. 8. super illud, Qui est ad dexteram Dei, exponit glos. id est æqualis Patri in honore, quo Deus pater est, vel ad dexteram Patris, id est in potioribus bonis Dei. Et super illud Hebr. 1. Sedet ad dexterã Dei in excelsis. glos. id est ad æqualitatẽ Patris, super omnia, & loco, & dignitate. Sed esse æqualem Deo, non conuenit Christo, secundum quòd homo: nam secundum hoc ipse dicit Ioan. 14. Pater maior me est. Ergo videtur quòd sedere ad dexteram Patris, non conueniat Christo, secundum quòd homo.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit in sermone de Symbolo, Ipsam dexteram, intelligite potestatem, quam accepit ille homo susceptus à Deo, vt veniat iudicaturus, qui prius venerat iudicandus.

CONCLVSIO.

¶ Christus secundum quòd Deus sedere dicitur ad dexteram Patris, prout vnam cum illo naturam habet: secũdum quòd homo autem sedet ad illam dexteram, vt homo diuinum denotat suppositum, eodem dignum honore in natura assumpta, & in potioribus bonis Patris constitutum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) nomine Dexteræ patris, intelligitur vel ipsa gloria deitatis ipsius, vel beatitudo æterna eius, vel potestas iudiciaria & regalis. Hæc autem præpositio Ad, quendam accessum ad dexteram designat, in quo designatur conuenientia cum quadam distinctione, vt suprà dictum est.

¶ Quod quidem potest esse tripliciter. Vno modo vt sit conuenientia in natura, & distinctio in persona: & sic Christus, secundum quòd filius Dei, sedet ad dexteram Patris: quia habet eandem naturam cum Patre. Vnde prædicta conueniunt essentialiter Filio, sicut & Patri, & hoc est esse in æqualitate Patris.

Alio modo secundum gratiã vnionis, quæ importat econuerso distinctionem naturæ & vnitatem personæ. Et secundum hoc Christus, secundum quòd homo, est filius Dei, & per consequens sedens ad dexteram Patris: ita tamen quòd ly secundum quòd, non designet conditionem naturæ, sed vnitatem suppositi; vt suprà expositum est. Tertio modo potest prædictus accessus intelligi secundum gratiam habitualem, quę abundantior est in Christo præ omnibus alijs creaturis, intantum quod ipsa natura humana in Christo, est beatior cæteris creaturis, & super omnes omnes alias creaturas habẽs regiam & iudiciariam potestatem.

Sic igitur si ly secundum quòd, designet conditionem naturę, Christus, secundum quòd Deus, sedet ad dexteram Patris, id est in æqualitate Patris: secũdum autem quòd homo, sedet ad dexteram Patris, id est in bonis paternis potioribus, præ cæteris creaturis, id est in maiori beatitudine, & habens iudiciariam potestatem. Si verò ly secundum quòd, designet vnitatem suppositi, sic etiam secundum quòd homo, sedet ad dexteram Patris secundum æqualitatem honoris: inquantum scilicet, eodem honore veneramur ipsum filium Dei cum natura assumpta, vt suprà dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd humanitas Christi secundum conditiones suæ naturæ non habet gloriam vel honorem deitatis: quam tamẽ habet ratione personæ, cui vnitur. Vnde ibidem Damasc. subdit, In qua, scilicet gloria deitatis, Dei filius existens ante secula, vt Deus & Patri cõsubstantialis, sedet conglorificata carne eius: * adoratur enim vna hypostasis vna adoratione cum carne eius, ab omni creatura.

* Alias adoratur cum sua carne ab omni creatura.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Christus, secundum quòd homo, subiectus est Patri, prout ly secundum quòd, designat conditionem naturæ, & secundũ hoc nõ competit ei sedere ad dexteram Patris,

---

Probatur: Sedere ad dexteram Patris, nihil aliud est quàm simul cum Patre gloriã deitatis & beatitudinem & iudiciariam potestatem immutabiliter & regaliter habere: ergo. Antecedens declaratur, ponendo tres significationes dexteræ, & duas sessionis. Cõsequentia probatur: quia totum illud conuenit Christo, secundum quòd Deus. Et quia ponitur in conclusione, illa propositio Ad, dicendo, ad dexterã: ideo Autor subiungit, quòd in hac conclusione ly Ad, duo denotat, distinctionẽ personalem solam, & solum ordinem originis. Ex eo enim quòd ly ad, præpositio transitiua est: ac per hoc accessum quendam vnius ad alterum in hac materia designat, & huiusmodi accessus secundũ rem sine distinctione & ordine nequit intelligi. & cùm inter personas diuinas nulla sit distinctio nisi personalis, & nullus sit ordo nisi originis: consequens necessariò fuit, vt ly ad, solam personalem distinctionem solúmque originis ordinem importaret.

¶ Super Quæstionis quinquagesimaeoctaua Articulum tertium.

Titulus clarus est. ¶ In corpore tria fiunt. Primò resumitur quid importet, sedere ad dexteram Patris, ponderando maximè id quod insinuat ly ad. Secundò fit vna distinctio trimembris, iuxta triplicẽ modum conuenientiæ, & distinctionis. Tertio distinctionẽ bimembrem, scilicet naturæ vel suppositi denominabilis per ly secundum quòd, ponens tres conclusiones, declarat.

¶ Circa primum aduerte, quòd Autor non resumit omnia, sed sufficientia ad suum propositum: prætermisit enim ordinem, quem in responsione ad tertium præcedentis articuli clarè fecit, vt propterea negãdum omnino diceretur, Patrẽ sedere ad dexteram Filij.

Aduert. ¶ Circa secundum aduerte, quòd in secũdo membro Autor vtitur illa propositione, quę tamen magis est neganda, quàm affirmanda iuxtá doctrinã superius habitam. vtitur enim propositione illa, Christus, secundum quod homo, est filius Dei: quam tamen vallauit antè & pòst, ita vt nulli errandi occasio præberetur: vt patet in littera.

Aduert. ¶ Circa tertium aduerte, quòd prima conclusio, Christus secundum quòd Deus, sedet ad dexteram Patris, respondet primò dictis in secũda parte huius corporis. Secunda autem cõclusio, Christus secundum quod homo, sedet ad dexteram Patris, prout ly homo stat pro natura, respõdet tertio loco dictis in secunda parte corporis. Tertia verò conclusio, id est Christus secundum quod homo, sedet ad dexteram Patris, vt ly homo denotat veritatem suppositi, respondet secundo dictis in secunda parte corporis. Coactus est autem Autor ad has distinctiones, vt dignitatem Christi hominis & autoritates sane intellectas saluaret.

Locis suprà, arti. 2 notatis.

¶ Super Quaestionis quinquagesimaoctauae Articulum quartum.

Cimme. Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio: Sedere ad dexteram Patris, est proprium Christi. Probatur: Sedere ad dexteram Patris, secundum diuinam quidem naturam, est esse in aequalitate Patris: secundum autem humanam, est esse in excellentissima possessione paternae haereditatis: sed vtrunque soli Christo conuenit: ergo. Reliqua clara sunt in litera.

Patris, secundum rationem aequalitatis, secundum quòd est homo. Sic autem competit ei sedere ad dexteram Patris, secundum quòd per hoc designatur excellentia beatitudinis & iudiciaria potestas super omnem creaturam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd esse in aequalitate Patris, nõ pertinet ad ipsam naturam humanam Christi, sed solùm ad personam assumentẽ: sed esse in potioribus bonis Dei, secũdum quòd importat excessum aliarum creaturarum, conuenit etiam ipsi naturae assumptae.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm sedere ad dexteram Patris, sit proprium Christi.

¶ Super Quaestionis quinquagesimaenonae Articulum primum. 3. distin. 22. q. 3. ar. 3. q. 3.

Cimme. Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio: Iudiciaria potestas propriè attribuitur Christo. Probatur: Trium requisitorum ad iudicium, scilicet potestatis, rectitudinis zeli, & sapientiae, tertium est secundum quod accipitur forma iudicii: sed Filius est sapientia genita & veritas à Patre procedens: ergo iudiciaria potestas propriè attribuitur filio Dei. Maior declaratur discurrẽdo per illa tria. Et probatur: quia ipsa ratio iudicij est lex sapientiae & veritatis. Et confirmatur autoritate Augustini.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd sedere ad dexteram Patris, nõ sit proprium Christi. Dicit enim Apostolus Ephe. 2. quòd Deus conresuscitauit nos, & consedere fecit in caelestibus in Christo Iesu. Sed resuscitari nõ est proprium Christi. Ergo etiã pari ratione nec sedere ad dexteram Dei in excelsis.

¶ Praeterea, Sicut Aug. dicit in lib. de Symbolo, Christum sedere ad dexteram Patris, hoc est habitare in eius beatitudine. Sed hoc multis alijs conuenit. Ergo videtur quòd sedere ad dexteram Patris, non sit proprium Christi.

¶ Praeterea, Ipse dicit Apo. tertio, Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius. Sed per hoc sedet Christus ad dexteram Patris, quòd sedet in throno eius. ergo etiam & alij qui vincunt, sedent ad dexteram Patris.

¶ Praeterea, Matth. 20. Dominus dicit, Sedere ad dexterã meam vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo. Hoc autem frustra diceretur, nisi esset aliquibus paratum. Non ergo sedere ad dexteram, conuenit soli Christo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur ad Hebr. 1. Ad quem angelorum dixit aliquando, Sede à dextris meis? id est in meis bonis potioribus, vel mihi secundum diuinitatem aequalis: quasi dicat, ad nullum. Sed angeli sunt superiores alijs creaturis. ergo multò magis nulli alij conuenit sedere ad dexteram Patris, quàm Christo.

CONCLVSIO.

¶ Soli Christo, non angelo, vel homini conuenit ad dexteram Dei patris sedere, cùm solus sit in natura patri aequalis secundum diuinitatem, & in excellentissima bonorum patris possessione super omnes creaturas constitutus, inquantum homo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) Christus dicitur sedere ad dexteram Patris inquantum secundum diuinam naturam est in aequalitate Patris, secũdum autem humanam naturam in excellenti possessione diuinorum bonorum prae caeteris alijs creaturis. Vtrunque autem soli Christo conuenit. Vnde nulli alij, nec angelo nec homini conuenit sedere ad dexteram Patris, nisi soli Christo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia Christus est caput nostrum, illud quod collatum est Christo, est etiam nobis in ipso collatum. Et propter hoc quia ipse iam resuscitatus est, dicit Apostolus, quòd Deus nos quodammodo ei conresuscitauit, qui tamen in nobipsis nondum sumus resuscitati, sed resuscitandi: secundum illud Rom. 8. Qui suscitauit Iesum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora nostra. Et secundum eundem modum loquendi subdit Apostolus, quòd consedere nos fecit in caelestibus, scilicet in hoc ipso, quòd caput nostrum, quod est Christus, ibi sedet.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd quia dextera est diuina beatitudo, sedere in dextera, non significat simpliciter esse in beatitudine, sed habere beatitudinem cum quadam dominatiua potestate, & quasi propriam & naturalem, quod soli Christo conuenit, nulli autem alij creaturae. Potest tamen dici, quòd omnis sanctus, qui est in beatitudine, est ad dexteram Dei constitutus. vnde & dicitur Matth. 25. quod statuet oues à dextris.

¶ Ad tertium dicendum, quòd per thronum significatur iudiciaria potestas, quam Christus habet à Patre: & secundum hoc dicitur sedere in throno Patris. Alij autem Sancti habent eam à Christo: & secundum hoc dicuntur in throno Christi sedere: secundum illud Matt. 19. Sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd (sicut Chrys. dicit super Matth.) locus ille, id est consessus dexterae, inuius est omnibus, non solùm hominibus, sed etiam angelis. sicut enim praecipuum vnigeniti, ponit Paulus dicens, Ad quem autem angelorum dixit vnquam, sede à dextris meis? Dominus ergo non quasi existentibus quibusdam, qui sessuri sint, sed condescendens interrogantium * supplicationi respondit: hoc enim vnum solum quaerebant prae alijs, stare apud ipsum. Potest tamen dici quod postulabant filij Zebedaei, excellentiam habere prae alijs in participando iudiciariam potestatem eius. Vnde non petebant quòd sederent ad dexteram vel sinistram Patris, sed ad dexteram vel sinistram Christi.

* Alias suspicantium.

QVAESTIO QVINQVAGESIMAnona De iudiciaria potestate Christi, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de iudiciaria potestate Christi.

¶ Et circa hoc quaeruntur sex.

¶ Primò, vtrùm iudiciaria potestas sit attribuenda Christo.

¶ Secundò, vtrùm conueniat sibi, secundum quòd est homo.

¶ Tertiò, vtrùm eam fuerit ex meritis adeptus.

¶ Quartò, vtrùm eius potestas iudiciaria, sit vniuersalis respectu omnium hominum.

¶ Quintò, vtrùm praeter iudicium, quod agit in hoc tempore, sit expectandum aliud vniuersale iudicium futurum per ipsum.

¶ Sextò, vtrùm eius iudiciaria potestas etiam ad Angelos se extendat.

¶ De executione autem finalis iudicij conuenientius agetur, cùm considerabimus de his quae pertinent ad finem mundi: nunc autem sufficit ea sola tangere, quae pertinent ad Christi dignitatem.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm iudiciaria potestas sit specialiter Christo attribuenda.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd iudiciaria potestas non sit specialiter attribuenda Christo. Iudicium enim aliquorum videtur pertinere ad Dominum. vnde dicitur Rom. 14. Tu qui es qui iudicas alienum seruum? Sed esse dominum creaturarum, est commune toti Trinitati. Non ergo specialiter debet attribui Christo iudiciaria potestas.

¶ Praeterea, Daniel. 7. dicitur, Antiquus dierum sedit. & postea subditur, Iudicium sedit, & libri aperti sunt. Sed Antiquus dierum intelligitur Pater: quia, vt Hilarius dicit, in Patre est aeternitas. Ergo iudiciaria potestas magis est attribuenda Patri quàm Christo.

¶ Praeterea, Eiusdem videtur esse iudicare, cuius est arguere. Sed arguere, pertinet ad Spiritũ sanctũ, dicit enim Dominus Ioan. 16. Cùm autẽ venerit ille (scilicet Spiritus sanctus) arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Ergo iudiciaria potestas magis debet attribui Spiritui sancto, quàm Christo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Actuum 10. de Christo, Hic est, qui constitutus est à Deo, iudex viuorum & mortuorum.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Christus sit sapientia genita & veritas à Patre procedens, ipsum perfectè repraesentans, illi soli conuenit iudiciaria potestas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad iudicium faciendum tria requiruntur. Primò quidem potestas subditos coërcendi. vnde dicitur Eccles. 7. Noli quaerere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates. Secundò requiritur rectitudinis zelus: vt scilicet aliquis non ex odio vel liuore, sed ex amore iustitiae iudicium proferat: secundum illud Prouer. 3. Quem enim diligit Dominus, corripit, & quasi pater in filio complacet sibi.

¶ Super Quaestionis quinquagesimanona Articulum secundum.

clment. TItulus clarus est. ¶ In corpore tria sunt. Primò recitatur opinio Chrysostomi, qui aliter punctuat textum Euangelij, quàm nos, ipse enim illa verba, Quia Filius hominis est, nõ coniungit cum praecedentibus, scilicet, potestatem dedit ei iudicium facere: sed cõiungit ea cum sequentibus, scilicet nolite mirari hoc. Ita ꝙ apud Chrys. concluditur prima sententia ibi, Potestatem dedit ei iudicium facere: & inchoat secũda sententia ibi, Quia Filius hominis est, & concluditur ibi, Nolite mirari hoc. Et est sensus, ꝙ propterea quia Filius hominis est, nõ accipiant admirationem de antedicta sententia, potestatem dedit ei iudicium facere: vt claré patet in hac litera. Secundò respondet quaesito vna cõclusione: Ad Christum, etiam secundum humanã naturam pertinet habere iudiciariam potestatem. Probatur: Iudiciaria potestas committitur à Deo hominibus respectu eorũ, qui illorũ iurisdictioni subduntur remanẽte apud Deum primaeua potestate iudicandi: sed Christus, vt homo, est caput Ecclesiae, & oĩa habet subiecta sub pedibus suis: ergo. Maior probatur autoritate Deute. & minor habetur ex supradictis. Tertiò respõdetur ad Chrys. ex autoritate Aug. soluitq; obiectionẽ eius. Et solutio cõsistit in hoc ꝙ cùm dicitur, qa Filius hominis est, non significatur sola natura Filij hominis sed etiã gratia, qua plenus erat Filius hominis: & sic ly qa Filius hominis est, cõcludit praecedentem sententiam. Et veré sic clarior apparet litera Euangelij. Quartò reddit triplicẽ rationem quare conuenienter Christo secũdum humanam naturam cõpetit iudiciaria potestas. Et claré patent in litera.

Tertiò requiritur sapientia, secũdum quã formatur iudicium. vnde dicitur Eccle. 10. Iudex sapiens iudicabit populum suum.

Prima autem duo praeexiguntur ad iudicium. sed propriè tertium est, secundum quod accipitur forma iudicij: quia ipsa ratio Iudicij, est lex sapientiae vel veritatis, secũdum quam iudicatur. Et quia Filius est sapientia genita, & veritas à Patre procedens, & ipsum perfectè repraesentans, ideo propriè iudiciaria potestas attribuitur filio Dei. Vnde August. dicit in lib. de Vera religione. Haec est incommutabilis illa veritas, quę lex omnium artium rectè dicitur, & ars omnipotentis artificis. Vt autem nos & omnes animae rationales, secũdum veritatem de inferioribus rectè iudicamus, sic de nobis quando eidem cohaeremus, sola ipsa veritas iudicat. De ipsa verò nec Pater: non enim minus est, quàm ipse. Et ideo quae Pater iudicat, per ipsam iudicat. Et postea cõcludit, Pater ergo non iudicat quẽquam: sed omne iudicium dedit Filio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex illa ratione probatur quòd iudiciaria potestas sit cõmmunis toti Trinitati: quod verum est. Sed tamen per quandam appropriationem, iudiciaria potestas attribuitur Filio, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut August. dicit in sexto de Trini. Patri attribuitur aeternitas propter commendationem principij: quod importatur in ratione aeternitatis. Ibidem etiam August. dicit, quòd Filius est ars Patris. Sic igitur autoritas iudicandi attribuitur Patri, inquãtum est principium Filij. Sed ipsa ratio iudicij attribuitur Filio, qui est ars & sapiẽtia Patris: vt scilicet, sicut Pater facit omnia per Filium, inquãtum est ars eius, ita etiam iudicet omnia per Filium, inquantum est sapientia & veritas eius. Et hoc significatur in Daniele: vbi primò dicitur, quòd Antiquus dierum sedit: & postea subditur, quòd Filius hominis peruenit vsq; ad Antiquum dierum, & dedit ei potestatẽ & honorem & regnum. Per quod datur intelligi, quòd autoritas iudicandi est apud Patrem, à quo Filius accepit potestatem iudicandi.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd (sicut August. dicit super Ioan.) ita dixit Christus ꝙ Spiritus sanctus arguet mundum de peccato: tanquam diceret, ille diffundet in cordibus vestris charitatem. sic enim timore depulso, arguendi habebitis libertatem. Sic ergo Spiritui sancto attribuitur iudicium, nõ quãtum ad iudicij rationem: sed quantum ad affectum iudicandi quem homines habent.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm iudiciaria potestas conueniat Christo secundum quòd est homo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ iudiciaria potestas non conueniat Christo, secundum quòd est homo. Dicit enim August. in lib. de Vera religione, quòd iudicium attribuitur Filio, inquãtum est ipsa lex primae veritatis. Sed hoc pertinet ad Christum, secundum quòd est Deus. Ergo iudiciaria potestas nõ conuenit Christo, secundum quòd est homo, sed secundum quòd est Deus.

¶ Praeterea, Ad iudiciariam potestatem pertinet pręmiare bene agentes, sicut & punire malos. Sed praemium bonorum operum est beatitudo aeterna, quae non datur nisi à Deo: dicit enim August. super Ioan. quòd participatione Dei fit anima beata, non autem participatione animę sanctae. Ergo videtur quòd iudiciaria potestas non conueniat Christo, secundum quòd est homo, sed secundum quòd est Deus.

¶ Praeterea, Ad iudiciariam Christi potestatem pertinet iudicare occulta cordium: secundum illud primae ad Corin. 4. Nolite ante tempus iudicare, quoad vsque veniat Dominus, qui & illuminabit abscõdita tenebrarũ, & manifestabit consilia cordium. Sed hoc pertinet ad solam virtutem diuinam: secundum illud Hiere. 17. Prauum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? ego Dominus scrutans corda, & probans renes: qui do vnicuique iuxta viam suam. Ergo iudiciaria potestas non conuenit Christo, secũdum ꝙ est homo, sed secũdum ꝙ est Deus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 5. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Christus secundum quòd homo caput fuerit totius Ecclesiae, ei secundum quòd homo conuenit habere iudiciariam potestatem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Chryso. super Ioan. sentire videtur, quòd iudiciaria potestas non conueniat Christo, secundum quòd est homo, sed solùm secundum ꝙ est Deus. Vnde autoritatem Ioan. inductam, sic exponit, Potestatem dedit ei iudicium facere. & posteà subditur: quia Filius hominis est, nolite mirari hoc, non enim propterea suscepit iudicium, quoniam homo est: sed quia ineffabilis Dei filius est, propterea iudex est: quia verò ea quae dicebantur, erant maiora, quàm secundum hominem: ideo hanc opinionem soluens dixit, Ne miremini quia Filius hominis est: etenim ipse est etiam filius Dei. Quod quidem probat per resurrectionis effectum. Vnde subdit, Quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei. Sciendum tamen, ꝙ quãuis apud Deum remaneat primaeua autoritas iudicandi: hominibus tamẽ committuntur à Deo, iudiciaria potestas respectu eorũ, qui eorum iurisdictioni subijciuntur. Vnde dicitur Deut. 1. Quod iustũ est iudicate. & postea subditur, Quia Dei est iudicium, cuius scilicet autoritate vos iudicatis. dictum est autem suprà ꝙ Christus etiam in natura humana est caput totius Ecclesiae, & ꝙ sub pedibus eius, Deus omnia subiecit. Vnde ad eum pertinet, etiam secundum naturam humanã, habere iudiciariam potestatem. Propter quod August. autoritatem praedictam Euangelij sic dicit esse intelligendam. Potestatẽ dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est, non quidem propter conditionem naturae: quia omnes homines huiusmodi potestatẽ haberent (vt Chrysost. obijcit) sed hoc pertinet ad gratiam capitis, quam Christus in humana natura accepit. Competit autem Christo hoc modo secundum humanam naturam iudiciaria potestas, propter tria. Primò quidem propter conuenientiam & affinitatem ipsius ad homines: sicut enim Deus per causas medias, tanquã propinquiores effectibus operatur, ita iudicat per hominem Christum homines, vt sit suauius iudicium hominibus. Vnde Apostolus dicit Hebr. 4. Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia * per similitudinẽ absq; peccato, adeamus ergo cum fiducia ad thronũ gratię eius. Secundò, quia in finali iudicio (vt August. dicit super Ioan.) erit resurrectio corporum mortuorũ, quae suscitat Deus per Filium hominis, sicut per eundem Christum suscitat animas, inquantum est filius Dei. Tertiò, quia, vt August. dicit in lib. de verbis Domini, rectum erat vt iudicandi viderent iudicem, iudicandi autem erant boni & mali: restabat vt in iudicio, forma serui & bonis & malis ostenderetur, forma Dei solis bonis seruaretur.

* Alias pro [illegible]

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ iudicium pertinet ad veritatẽ, sicut ad regulam iudicij: sed ad hominẽ, qui est veritate imbutus, pertinet secundum ꝙ est vnũ quodammodo cum ipsa veritate, quasi quaedam lex & quaedã iustitia animata. Vnde & ibidem Aug. introducit quod dicitur 1. Corin. 2. Spiritualis iudicat omnia. Anima autem Christi prae caeteris creaturis magis fuit vnita veritati, & magis ea repleta: secundum illud Ioan. 1. Vidimus eum plenum gratiae & veritatis. Et secundum hoc ad animam Christi, maximè pertinet omnia iudicare.

¶ Ad secundum dicendum, quòd solius Dei est, sui participatione animas beatas facere. Sed adducere homines ad beatitudinẽ, conuenit Christo, inquantum est caput & autor salutis eorum: secũdum illud Hebr. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat, autorem salutis eorum per passionem consummari. 6

¶ Ad tertiũ dicendum, ꝙ cognoscere occulta cordium & dijudicare, per se quidẽ pertinet ad solum Deum. Sed ex refluentia diuinitatis ad animam Christi, conuenit etiam ei cognoscere & iudicare occulta cordium: vt suprà dictum est, cùm de scientia Christi ageretur. Et ideo dicitur Rom. 2. In die cùm iudicabit Deus occulta hominum per Iesum Christum.

¶ super Quaestionis quinquagesimaenonae Articulum tertium.

clmnt. 4. dist. 48 q. 1. arti. 1. Et 4. c. gen. c. 96. princip. Et opusc. 3. cap. 249.

Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio: Iudiciaria potestas homini Christo competit & propter diuinam personam, & propter capitis dignitatem, & propter gratiae habitualis plenitudinem, & cũ hoc ex merito eam obtinuit. Probatur, & primo quo ad similitudinem ex modernum: quia vnũ potest deberi alicui ex causis diuersis, quod declaratur exemplo gloriae corporis Christi. Deinde quo ad vltimam partem: quia qui pro Dei iustitia iudicatus pugnauit & vicit, debet esse iudex, &c. Et confirmatur auctoritate Scripturae.

¶ Super Quaestionis quinquagesimaenonae Articulum quartum.

clmnt.

Titulus clarus. ¶ In corpore duae sunt conclusiones. Prima est, Christo secundum diuinam naturam conuenit omnium iudicium. Probatur: quia sicut Pater omnia facit per Verbum, ita omnia iudicat per illud. Secunda conclusio est. Omnes res humanae subduntur iudicio Christi secundum humanam naturam. Probatur tripliciter: & omnia clara sunt in litera.

¶ Super Quaestionis quinquagesimaenonae Articulum quintum.

clmnt.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna est conclusio: Vltra iudicium quod in cuiuslibet hominis morte fit, oportet esse finale iudicium in nouissimo die. Probatur sic: Iudicium de aliqua re mutabili, de qua perfectè non potest ante eius consummationem: sed vita hominis, licet sit per mortẽ terminata secundum se, remanet tamen secundum quid mutabilis, subiecta vsque ad finem mundi, dependens ex futuris: ergo non potest vita hominis secundum id quòd quomodolibet ad vitam eius pertinet, perfectè iudicari ante finem mũdi: ergo oportet esse finale iudicium in nouissimo die vltra particulare, quod fit in cuiusque morte. Maior propositio manifestatur dupliciter: primò in actionibus, secundò in hominibus, & ad hoc affertur auctoritas Apostoli. Minor autem propositio manifestatur in quinque generibus reliquiarum vitae humanae, scilicet in memorijs, in filijs, in effectibus, in corporibus, & in animis. Et quoniam diceret fortasse aliquis, quòd reliquiae istae sunt impertinentes ad Christi iudicium, ideo ad hoc excludendum Auctor ap-

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm Christus ex meritis adeptus fuerit iudiciariam potestatem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Christus nõ ex meritis fuerit adeptus iudiciariam potestatem. Iudiciaria enim potestas assequitur regiam dignitatẽ, secundum illud Prouerb. 20. Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo. Sed regiam dignitatem Christus obtinuit absque meritis: competit enim ei ex hoc ipso quòd est vnigenitus Dei. dicitur enim Luc. 1. Dabit ei dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in aeternum. Ergo Christus iudiciariam potestatem non obtinuerit ex meritis.

¶ Praeterea, Sicut dictũ est, iudiciaria potestas competit Christo, inquantum est caput nostrũ. Sed gratia capitis nõ competit Christo ex meritis, sed cõsequitur personalẽ vnionem diuinae & humanae naturae: secundũ illud, Vidimus gloriam eius quasi Vnigeniti à Patre, plenũ gratiae & veritatis, & de plenitudine eius nos omnes accepimus, quod pertinet ad rationem capitis. Ergo videtur quòd Christus non habuerit ex meritis iudiciariam potestatem.

¶ Praeterea, Apostolus dicit primae ad Corin. 2. Spiritualis iudicat omnia. Sed homo efficitur spiritualis per gratiã, quae nõ est ex meritis: alioquin iam nõ esset gratia, vt dicitur Rom. 11. Ergo videtur quòd iudiciaria potestas non conueniat nec Christo nec alijs ex meritis, sed ex sola gratia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iob. 36. Causa tua quasi impij iudicata est, iudicium causamq́ue recipiens. & August. dicit in lib. de verbis Domini, Sedebit iudex, qui stetit sub iudice: damnabit verò reos, qui falsò factus est reus.

CONCLVSIO.

¶ Quanquàm iudiciaria potestas debeatur Christo propter diuinam personam, & capitis dignitatem, & gratiae plenitudinem, eam tamen promeruit, vt secundùm Dei iustitiam iudex esset qui pro iustitia pugnauit, & vicit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nihil prohibet vnum & idem deberi alicui ex causis diuersis, sicut gloria corporis resurgentis, debita fuit Christo, nõ solùm propter congruentiã diuinitatis & propter gloriam animae, sed etiã ex merito humilitatis passionis. Et similiter dicendũ est, quòd iudiciaria potestas homini Christo competit & propter diuinã personã, & propter capitis dignitatẽ, & propter plenitudinẽ gratiae habitualis: & tamẽ etiã ex merito eam obtinuit, vt scilicet secũdũ Dei iustitiã iudex esset, qui pro Dei iustitia pugnauit & vicit, & iniustè iudicatus est. Vnde ipse dicit Apoc. 3. Ego vici, & sedi in throno Patris mei. In throno aũt intelligitur iudiciaria potestas, secũdũ illud Psal. Sedes super thronum, qui iudicas iustitiam.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd ratio illa procedit de iudiciaria potestate, secũdum quòd debetur Christo ex ipsa vnione ad verbum Dei.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit, ex parte gratiae capitis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte gratiae habitualis, quae est perfectiua animae Christi. Per hoc tamen quòd his modis debetur Christo iudiciaria potestas, non excluditur quin debeatur ei ex merito.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm Christo conueniat iudiciaria potestas quantum ad omnes res humanas.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ad Christum nõ pertineat iudiciaria potestas quãtum ad omnes res humanas. Vt enim legitur Luc. 12. Cùm quidam de turba Christo diceret, Dic fratri meo, vt diuidat mecum haereditatem: ille respondit, Homo quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos? Non ergo habet iudicium super omnes res humanas. *Quodlibet 10. artic. 2. corp.*

¶ Praeterea, Nullus habet iudicium, nisi super ea quae sunt sibi subiecta. Sed Christo nondum vidimus omnia esse subiecta: vt dicitur Hebr. 2. Ergo videtur quòd Christus non habeat super omnes res humanas iudicium.

¶ Praeterea, August. dicit 20. de Ciui. Dei, quòd ad iudicium diuinũ pertinet hoc, quòd interdum boni affliguntur in hoc mundo, & interdum prosperantur, & similiter mali. Sed hoc fuit etiam ante Christi incarnationem. Ergo non omnia iudicia Dei circa res humanas pertinent ad iudiciariam potestatem Christi.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 5. Pater omne iudicium dedit Filio.

CONCLVSIO.

¶ Ad iudiciariam Christi potestatem omnes res humanae, & alia quaecunque attinent, tam secundum humanam, quàm diuinam naturam.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd si de Christo loquamur secundũ diuinam naturã, manifestum est, quòd omne iudiciũ Patris pertinet ad Filium: sicut enim Pater facit omnia verbo suo, ita & omnia iudicat verbo suo. Si verò loquamur de Christo secũdum naturam humanã, sic etiã manifestum est, quòd omnes res humanae subduntur eius iudicio. Et hoc manifestũ est, primò quidẽ si consideremus habitudinem animae Christi ad verbum Dei. Si enim spiritualis iudicat omnia (vt dicitur primae ad Corin. 2.) inquãtum mẽs eius verbo Dei inhaeret, multò magis anima Christi, quae est plena veritate verbi Dei, super omnia iudiciũ habet.

Secundò apparet idem ex merito mortis eius: quia, vt dicitur Rom. 14. in hoc Christus mortuus est & resurrexit, vt viuorum & mortuorum dominetur. Et ideo super omnes habet iudicium, propter quod & Apostolus ibi subdit, quòd omnes stabimus ante tribunal Christi. Et Daniel. 7. dicitur, quòd dedit ei potestatẽ & honorem & regnum, & omnes populi, tribus & linguae seruient ei.

Tertiò apparet idem ex comparatione rerum humanarũ ad finem humanae salutis. Cuicunque enim committitur principale, committitur & accessorium. Omnes autem res humanae, ordinantur in finem beatitudinis, quae est salus aeterna, ad quam homines admittuntur, vel etiam repelluntur iudicio Christi: vt patet Matt. 25. Et ideo manifestum est quòd ad iudiciariam potestatem Christi pertinent omnes res humanae.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd sicut dictum est, iudiciaria potestas consequitur regiam dignitatẽ. Christus autem quãuis esset rex constitutus à Deo: nõ tamẽ in terris viuens, terrenum regnũ temporaliter administrare voluit, vnde ipse dicit Ioan. 18. Regnũ meum non est de hoc mundo. Similiter etiã iudiciariam potestatẽ exercere noluit super res temporales, qui venerat homines ad diuina transferre. vnde Ambro. ibidem dicit, Bene terrena declinat qui propter diuina descenderat: nec iudex dignatur esse litium, & arbiter facultatum, viuorum habens mortuorúmque iudicium, arbitriúmque meritorum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Christo sunt omnia subiecta quãtum ad potestatem, quã à Patre super omnia accepit: secundum illud Matt. vlt. Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. Nõdum tamẽ sunt omnia ei subiecta quãtum ad executionẽ suae potestatis, quod quidẽ erit in futuro: quãdo de omnibus voluntatem suã adimplebit, quosdã quidẽ saluãdo, quosdam autẽ puniendo. *4. dist. 47. q. 1. art. 1. q. 1.*

¶ Ad tertium dicendum, quòd ante Incarnationem huiusmodi iudicia exercebantur per Christum, inquãtum Dei verbum est, cuius potestatis facta est particeps per Incarnationem anima eius personaliter vnita. *Et 4. contra g. 95 et princip. Et opusc. 3. c. 249. Et opusc. 10. artic. 27. Et Esa. 30. lec. 3. princip.*

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm post iudiciũ quod agitur in praesenti tẽpore, restet aliud iudicium.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd post iudicium, quod in praesenti tempore agitur, non restet aliud iudicium generale. Post vltimam enim retributionem praemiorum & poenarum, frustra adhibetur

hibetur iudicium. Sed in hoc præsenti tempore fit retributio præmiorum & pœnarum: dixit enim Dominus Latroni in cruce Luc. 23. Hodie mecum eris in paradiso. & Luc. 16. dicitur, quòd mortuus est diues, & sepultus est in inferno. Ergo frustra expectatur finale iudicium.

¶Præterea, Naum primo dicitur secundum aliam literam, Non iudicabit Deus bis in idipsum. Sed in hoc tempore Dei iudicium exercetur, & quantū ad temporalia, & quātum ad spiritualia. Ergo videtur quòd non sit expectandum aliud finale iudicium.

¶Præterea, Præmium & pœna respōdent merito & demerito. Sed meritum & demeritum non pertinent ad corpus, nisi inquātum est animæ instrumentum, ergo nec præmium seu pœna debetur corpori nisi propter animam. Nō ergo requiritur aliud iudicium in fine, ad hoc q homo præmietur, aut puniatur in corpore, præter illud, quo nunc puniuntur aut præmiantur animæ.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 12. Sermo quē locutus sum, ille iudicabit eū in nouissimo die. Erit ergo quoddam iudicium in nouissimo die præter iudicium quod nunc agitur.

CONCLVSIO.

¶Præter iudicium, quod in cuiuslibet hominis morte fit, finale iudicium esse oportet in nouissimo die.

¶RESPONDEO dicendum, quòd iudicium de aliqua re mutabili, perfectè dari non potest ante eius consummationem: sicut iudicium de aliqua actione, qualis sit perfectè dari non potest, antequam sit consummata, & in se & in suis effectibus: quia multæ actiones videntur esse vtiles, quæ ex effectibus demonstrantur nociuæ. Et similiter de homine aliquo iudicium perfectè dari non potest, quo ad eius vitam terminetur, eo quòd multipliciter potest mutari de bono in malum, aut econuerso, vel de bono in melius, aut de malo in peius. Vnde Apostolus dicit Hebr. 9. quòd hominibus statutum est semel mori, post hoc autem, iudicium.

Sciendum tamen, quòd licet per mortem vita hominis temporalis terminetur secundum se, remanet tamen ex futuris secundum quid dependens. Vno quidem modo, secundum quòd adhuc viuit in memorijs hominum, in quibus quandoque contra veritatem remanet bonæ famæ vel malæ. Alio modo in filijs, qui sunt quasi aliquid patris (secundum illud Eccle. 30. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se) & tamen multorum bonorum sunt mali filij, & econtrario.

Tertio modo quātum ad effectū suorum operum, sicut ex deceptione Arrij & aliorū seductorum, pullulat infidelitas vsque ad finem mundi: & vsque tunc proficit fides ex prædicatione Apostolorum. Quarto modo quantum ad corpus, quod quandoq; honorificè traditur sepulturæ, quandoque verò relinquitur insepultum, & tandem incineratum omnino resoluitur. Quinto modo, quantum ad ea, in quibus homo suum affectum defixit: puta in quibuscunq; temporalibus rebus, quorum quædam citius finiuntur, quædam diutius durant. Omnia autem hæc subduntur existimationi iudicij diuini. Et ideo de his omnibus perfectum & manifestum iudicium haberi non potest, quandiu huius temporis cursus durat. Et propter hoc oportet esse finale iudicium in nouissimo die: in quo perfectè id quod ad vnumquemque hominem pertinet, quocunque modo, perfectè & manifestè iudicetur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q opinio quorundā fuit, quòd animæ Sanctorum non præmiantur in cælo, nec animæ damnatorum puniuntur in inferno vsque ad diem iudicij. Quod quidem apparet falsum ex hoc, quod Apostolus secundæ ad Corin. 5. dicit, Audemus, & bonam voluntatem habemus peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum: quod est iam non ambulare per fidem, sed per speciē, vt patet ex his quæ subsequuntur. Hoc autem est videre Deum per essentiam, in quo consistit vita æterna: vt patet Ioan. 17. Vnde manifestum est animas à corporibus separatas esse in vita æterna. Et ideo dicendum est, quòd post mortem quantum ad ea quæ sunt animæ, homo sortitur quēdam immutabilem statum. Et ideo quantum ad præmium animæ, non oportet vlterius differri iudicium. Sed quia quædam alia sunt ad hominem pertinentia, quæ toto temporis cursu aguntur, quæ non sunt aliena à diuino iudicio, oportet iterum in fine temporis, omnia hæc in iudicium adduci. Licet enim homo secundum hæc non mereatur neque demereatur: tamen pertinent ad aliquod eius præmium vel pœnā. Vnde oportet hæc omnia æstimari in finali iudicio.

¶Ad secundum dicendum, quòd Deus non iudicabit bis in idipsum, id est secundum idem: sed secundū diuersa, non est inconueniens Deum bis iudicare.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet præmiū vel pœna corporis dependeat ex præmio vel pœna animæ: tamen quia anima non est mutabilis nisi per accidens propter corpus statim separata à corpore, habet statum immutabilem, & accipit suum iudicium. Sed corpus remanet mutabilitati subiectum vsque ad finē temporis. & ideo oportet quòd tunc recipiat suum præmium vel pœnam in finali iudicio.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrum iudiciaria potestas Christi se extendat ad angelos.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd potestas Christi iudiciaria non se extendat ad angelos. Angeli enim tam boni quàm mali iudicati sunt à principio mundi: quando quibusdam cadentibus per peccatum, alij sunt in beatitudine confirmati. Sed illi qui iudicati sunt, nō indigent iterum iudicari. Ergo potestas iudiciaria Christi non se extendit ad angelos.

¶Præterea, Non est eiusdem iudicare & iudicari. Sed angeli venient cum Christo iudicaturi; secundum illud Matt. 25. Cùm venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo. Ergo videtur q angeli non sint iudicandi à Christo.

¶Præterea, Angeli sunt superiores alijs creaturis. Si ergo Christus est iudex non solum hominum, sed etiam angelorum, pari ratione erit iudex omnium creaturarum. Quod videtur esse falsum, cùm hoc sit proprium prouidentiæ Dei. vnde dicitur Iob. 34. Quē cōstituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? non ergo Christus est iudex angelorum.

ponit rationem, quā perficit in responsione ad primum. Est autem ratio integra. q hæc omnia quia clauduntur sub genere præmij vel pœnæ, ideo cadunt sub æstimatione diuini iudicij: q ad oīa humana præmia, omnesque humanas pœnas se extendit. Patet autem discurrēdo per singula enumerata, quòd nonnulla pœna, & nonnullum præmium est hominis in prædictis reliquijs præsupposita immortalitate animæ & corpora post resurrectionem: vt hic supponimus.

Annot. ¶Aduerte hic, quòd maior propositio est per se nota, loquendo de iudicio alicuius rei ex proprio ipsius: vt patet. Et hoc dico ne fallaris à captiosis, obijcientibus de æterno Dei iudicio quo singula perfectissimè iudicat antequam fiant. Christus etiam secūdum quòd homo ab instanti cōceptionis suæ perfectissimè cognouit omnes has reliquias antequam fiant. Sed hæc sunt ex parte cognoscentis: præsens autem ratio ex parte rei cognitæ se tenet: & per se notā propositionem assumit, quòd rei mutabilis perfectum iudicium dari non potest ante illius consummationem. Et si ipsi iungas q diuina sapientia disponit omnia suauiter: ac per hoc quia suauis dispositio iudicij rei mutabilis, exigit vt discutiatur secūdum modum naturæ suæ, videbis quòd sapientissimè procedit Autor ad concludendum finale iudicium, ex eo quòd perfectum iudicium rei mutabilis non potest suauiter dari ante illius consummationem.

¶Et hæc dicta sint de iudicio, quatenus infra cognitionis seu speculationis limites consistit: vt autem extensione se prædictum ad puniēdum vel præmiandum, absque distinctione aliqua patet propositionem maiorem esse vniuersaliter verissimam: quoniam reddere præmium vel pœnā perfectè, præsupponit consummationem operis puniendi vel præmiandi. Et iuxta hunc sensum clarè patet processus literæ absque obiectione aliqua: quia nec Deus prius punit, quàm fiat quod puniendum est, &c.

Annot. ¶Circa reliquias spectantes ad pœnam vel præmium secundum Autoris sententiam, aduerte q licet apud nostra iudicia hæc videantur per accidens, & consequenter aliena ab examinatione iudicij: apud tamen diuinum iudiciū omnia æstimanda esse ex sacris potest colligi literis. Legimus enim Nabuchodonosor præmiatum à Deo ob seruitium sibi exhibitum satis per accidens in oppugnatione Tyri, vt patet Ezech. 29. Dauid quoque punitum legimus ob effectum satis per accidens, quia inquit Nathan propheta, Inimicos fecisti blasphemare nomen Domini, filius qui natus est tibi, morietur. 2. Reg. 12. Vade ergo & ad ea etiam quæ per accidens sunt, diuina se extendere iudicia.

Annot. ¶In responsione ad primum & tertium, aduerte quòd aliud est, hominem post mortem sortiri statum immutabilem secūdum animam, & aliud est sortiri statum non impedibilem: anima enim per mortem peruenit ad statum immutabilem de bonitate in malitiam, aut econtra: & aut est confirmata in bono aut obstinata in malo, aut ciuis cœlestis aut inferni. Et per hoc attenditur immutabilitas status, cum qua immutabilitate stat quòd possit impediri ad tempus ne ad suam ciuitatem perueniat. Et huiusmodi impedimēta pertinent ad purgatorium: quod non constituit tertium statum animarum, neque facit mutationem aliquam in statu animæ, quia est immutabilis, sed impedimentum præstat consummationi status illius. Et simile est ei quod inuenitur in motibus naturalibus: leue enim ascēdens sursum, si impediatur in via, non propterea mutat sui motus naturā, nec cessante impedimento, ascendendo nouum acquirit principium motus: sed remoto prohibente, à primæuo mutato principio ascensum prosequitur. Sic enim anima immutata secundum statum suum, soluto purgatorio tanquam remoto prohibente, ad finē sui immobilis status (in quo est confirmata per mortem) gratia duce peruenit.

¶Super Quæstionis quinquagesimænonæ Articulum sextum.

Titulus clarus est.

Comment. ¶In corpore duo fiunt. Primò respondetur quæsito vna conclusione: Angeli subsunt iudiciariæ potestati Christi etiam inquantum est homo. Et probatur tripliciter. Secundò declaratur quo ad quid angeli subsunt sic Christo. Et fit distinctio trimembris, scilicet de ministerio, vel præmio aut pœna accidentali, vel præmio, aut pœna essentiali. Et omnia clara sunt in litera.

¶In responsione ad tertium, aduerte quòd qui dicunt inferiora regi per superiora, non intelligunt de inferiori & superiori quocunque modo, nec de inferiori & superiori quo ad beatitudinem: alioquin sequeretur q multi angeli regerentur per multos Sanctos homines, quos eleuatos credimus supra multos angelos. & cōsequēter multi Sancti homines cōcurrerēt ad administrationem mūdi huius inferio-

risquod

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit 1. Corin. 6. An nescitis quoniam angelos iudicabimus? Sed Sancti non iudicabunt nisi autoritate Christi, ergo multò magis Christus habet iudiciariam potestatem super angelos.

CONCLVSIO.

¶Non modò iudiciariæ Christi potestati angeli subduntur secundum diuinam naturam, sed secundum humanam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd angeli subsunt iudiciariæ potestati Christi, non solùm quantum ad diuinam naturam, prout est verbum Dei, sed etiam ratione humanę naturę. Quod patet ex tribus. Primò quidem, ex propinquitate naturæ assumptę ad Deum: quia, vt dicitur Hebr. 2. nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrahę apprehendit. Et ideo anima Christi magis est repleta virtute verbi Dei, quàm aliqui angelorum, vnde & angelos illuminat: sicut Diony. dicit 7. ca. Cæle. hierar. Vnde & eis habet iudicare. Secundò, quia per humilitatē passionis, humana natura in Christo, meruit exaltari super angelos: ita sicut dicitur Phil. 2. Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestriū & infernorū. Et ideo Christus habet iudiciariā potestatē etiam super omnes angelos & bonos & malos. In cuius signū dicitur Apoc. 7. qòmnes angeli stabant in circuitu throni. Tertiò, ratione corū quæ circa homines operantur: quorū Christus speciali quodam modo est caput. Vnde dicitur Hebr. 1. Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, propter eos, qui hæreditatē capiunt salutis. ¶Subsunt autem iudicio Christi, vno quidem modo quantum ad dispensationem eorum, quæ per ipsos aguntur, quæ quidem dispensatio fit etiam per hominem Christum: cui angeli ministrabant, vt dicitur Matt. 4. & à quo dæmones petebant, vt in porcos mitterentur, vt dicitur Matth. 8.

Secundò, quantum ad alia accidentalia præmia bonorum angelorum, quæ sunt gaudia, quæ habent de salute hominum: secundum illud Luc. 15. Gaudium erit angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente: & etiam quantum ad pœnas accidentales dæmonum: quibus torquentur vel hîc, vel recluduntur in inferno. Et hoc etiam pertinet ad hominē Christum. vnde Marc. 1. dicitur, quòd dæmon clamauit, Quid nobis & tibi Iesu Nazarene? venisti ante tempus perdere nos. Tertiò quātum ad præmium essentiale bonorum angelorū, quod est beatitudo æterna: & quātum ad pœnam essentialem angelorum malorum, quæ est damnatio æterna. Sed hoc factum est per Christum inquantum est verbum Dei, à principio mundi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de iudicio quantum ad præmium essentiale, & pœnam principalem.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut dicit August. in lib. de Vera religione, licet spiritualis iudicet omnia: tamen iudicatur ab ipsa veritate. Et ideo licet angeli, ex eo quòd sunt spirituales, iudicent: iudicantur tamen à Christo, inquantum est veritas.

¶Ad tertium dicendum, quòd Christus habet iudicium non solùm super angelos, sed etiam super administrationem totius creaturæ. Si enim vt August. dicit in 3. de Trinita. inferiora quodam ordine reguntur à Deo per superiora, oportet dicere quòd omnia regantur per animam Christi, quæ est supra omnem creaturam. Vnde & Apostolus dicit Hebr. 2. Non enim angelis subiecit Deus orbem terræ, futurum (scilicet subiectum) ei, de quo loquimur, id est Christo. Nec tamen propter hoc alium constituit Deus super terram: quia vnus & idem est & Deus & homo, dominus Iesus Christus. De cuius Incarnationis mysterio ad præsens dicta sufficiant.

QVAESTIO SEXAGESIMA
de Sacramentis, in octo articulos diuisa.

POST considerationem eorum quæ pertinēt ad mysteria Verbi incarnati, considerandum est de Ecclesiæ sacramentis, quæ ab ipso Verbo incarnato efficaciam habent. Et prima consideratio erit de sacramentis in communi. secunda de vnoquoque sacramentorum in speciali.

¶Circa primum quinque consideranda sunt.
¶Primò quid sit sacramentum.
¶Secundò, de necessitate sacramentorum.
¶Tertiò, de effectibus sacramentorum.
¶Quartò, de causa eorum.
¶Quintò, de numero.
¶Circa primum quæruntur octo.
¶Primò vtrùm sacramentum sit in genere signi.
¶Secundò, vtrùm omne signum rei sacræ sit sacramentum.
¶Tertiò, vtrùm sacramentum sit signum vnius rei tantum, vel plurium.
¶Quartò, vtrùm sacramentum sit signum quod est res sensibilis.
¶Quintò, vtrùm ad sacramentum requiratur determinata res sensibilis.
¶Sextò, vtrùm ad sacramentum requiratur significatio, quæ est per verba.
¶Septimò, vtrùm requirantur determinata verba.
¶Octauò, vtrùm illis verbis possit aliquid addi vel subtrahi.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm Sacramentum sit in genere signi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod sacramentum non sit in genere signi. Videtur enim sacramentum dici à sacrando, sicut medicamentum à medicando. Sed hoc magis videtur pertinere ad rationem causæ, quàm ad rationem signi. Ergo sacramentum magis est in genere causæ, quàm in genere signi. *4. dist. 1. q. 1. art. 1. q. 1. & ar. 3. ad 1. & ar. 4. qō. 1. ad 1.*

¶Præterea, Sacramentum videtur aliquid occultum significare: secundum illud Tobiæ 12. Sacramentum Regis abscondere bonum est, & Ephe. 3. Quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo. Sed illud quod est absconditum, videtur esse contra rationem signi. nam signum est quod * præter speciem, quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire: vt patet per August. in 2. de Doctrina Christiana. Ergo videtur quòd sacramentum non sit in genere signi. ** Alias per.*

¶Præterea, Iuramentum quandoque sacramentum nominatur: dicitur enim in Decr. 22. ca. q. 5. Paruuli qui sine ætate rationabili sunt, non cogantur iurare: & qui semel periuratus fuerit, nec testis sit post hoc, nec ad sacramentum, id est iuramentum accedat. Sed iuramentum non pertinet ad rationem signi. ergo videtur quòd sacramentum non sit in genere signi.

¶SED CONTRA est quod August. dicit in 10. de Ciuita. Dei, Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij sacramentum, id est sacrum signum est.

CONCLVSIO.

¶Sacramentum est sacrum signum sacrificij inuisibilis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd omnia quæ habent ordinem ad vnum aliquid, licet diuersimodè ab illo denominari possunt,

tis: quoniam administratio hæc minimis videtur ordinis angelis. Cōsequēs autem hoc credimus esse falsum, quoniam sancti homines, quantūcunque beatiores sint angelis, nō tamen præsunt regimini vniuersali spiritualis aut corporalis creaturæ: sed hoc officium reseruatum est angelis, quibus cōgruit in natura. Vnde intelligendum est inferiora regi per superiora non secundum quid, sed simpliciter & absolutè. & propterea quia Christus homo est simpliciter & absolutè superior angelis (quia est caput totius Ecclesiæ triumphātis) animę autem beatorum hominum supra multos angelos, sunt angelis superiores solùm secundum quid, scilicet secundum beatitudinē: ideo et dicta maxima Aug. & Dio. optimè concluditur, qò Christus est super administratio ne totius creaturæ: & cum hoc animæ beatorum hominum non præsunt vniuersali regimini creaturarum.

¶Et hæc sufficiāt de principali parte huius lib. quæ de mysterio incarnati Verbi tractauit.

¶Super Quæstionis sexagesimæ Articulum primum.

Auct. POst considerationem, &c. Hîc incipit secūda pars principalis huius libri, distincta in partes octo, primā de sacramentis in cōmuni, & reliquas septem secundum singula septem sacramēta. Prima igitur hæc pars durans vsque ad quæstionem sexagesimāsextam, inchoat à sacramenti genere in primo articulo huius quæstionis 60. vt darè titulus monstrat: in quibd in titulo huius articuli, Sacramenti nomen sumitur secundum eam significationem qua prædicatur de septem Ecclesiæ sacramentis. Et est intentio inquirendi, an secundum illam significationē sit in genere signi quæsitis absque additione aliqua quæstio proponatur: & propterea argumenta absolutè de sacramento arguant.

Concl. ¶In corpore articuli vna est conclusio: Sacramentum, de quo est sermo, est in genere signi. Probatur: Nunc loquimur de sacramentis, secundum quod important habitudinem signi: ergo. Antecedens manifestatur ex hoc, qò Sacramenti nomen est multiplex: & dicitur tam habēs quàm causa, quàm signum, & respectu sanctitatis occultæ. Et rursus hoc manifestatur ex communi regula: quia omnia habentia ordinē ad vnū, possunt diuersimodè ab illo nominari: vt patet in sanitate & sanis. Hæc satis clara sunt ex communibus regulis nominum multiplicium ad vnum vel in vno, vel ab vno, quę abusiuè vocātur analoga. Vnde etiam Autor in calce responsionis ad tertium, hanc abusionem corrigendo, quum dixisset, scilicet analogicè, statim declarauit quid intendit subdens, Scilicet secundum diuersam habitudinem ad vnum, &c.

¶ Super Quaestionis sexagesima Articulum secundum.

Côment. Titulus clarus. ¶ In corpore, Autor accommodat diffinitionem hanc, scilicet signum rei sacrae, ad hoc vt sit conuertibilis cũ sacramento: vt quod ex proprietate significationis nō habet, ex accōmodatione intelligatur habere. Hinc enim duas subintelligi vult conditiones rei sacrae, scilicet sanctificantis hominem: quod nō aliunde deducitur, quàm ex hoc, ꝙ signum propriè datur homini: cuius est per notum ad ignotum discurrere.

Annot. ¶ Et scito duo: primum ꝙ Autor non solùm pro reuerentia sic diffinientium sacramentum, sed etiam pro firmando vsu Ecclesiae, quo sacramentum dicimus, non cuiusque rei sacrae signum, sed hominis sanctificantis, descriptionem hanc in diffinitionem traxit. Secundum est, quòd ly sanctificantis, intelligitur in actu exercito: hoc est, quod est signũ rei sacrae, vt actualiter exercet sanctificationem hominis: quia ad hoc adhibetur vt signum, vt sanctificetur homo per illum significatum.

possunt, sicut à sanitate, quae est in animali, denominatur sanũ, non solùm animal, quod est sanitatis subiectum, sed dicitur medicina sana, inquantum est sanitatis effectiua, diaeta verò, inquantum est conseruatiua eiusdẽ, & vrina inquantum est significatiua ipsius. Sic igitur sacramentum potest aliquid dici, vel quia in se habet aliquã sanctitatem occultam (& secundum hoc sacramentum idẽ est quod sacrum secretum) vel quia habet aliquem ordinem ad hanc sanctitatem, vel causae, vel signi, vel secundum quãcunque aliam habitudinem. Specialiter autem nũc loquimur de sacramentis, secundum ꝙ important habitudinẽ signi, & secundum hoc sacramentum ponitur in genere signi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia medicina se habet vt causa effectiua sanitatis, inde est ꝙ omnia denominata à medicina, dicuntur per ordinem ad vnũ primum agens, & propter hoc medicamentum importat causalitatem quandam. Sed sanctitas, à qua denominatur sacramentum, non significatur per modum causae efficientis, sed magis per modum causae formalis vel finalis: & ideo non oportet quòd sacramentum semper importet causalitatem.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit, secũdum ꝙ sacramentum idem est quod sacrum secretum. Dicitur autem non solùm Dei secretum, sed etiam Regis, esse sacrum & sacramentum: quia secũdum antiquos sancta vel sacrosancta dicebãtur, quęcunque violari nō licebat: sicut etiam muri ciuitatis, & personae in dignitatibus constitutae. Et ideo illa secreta siue diuina, siue humana, quae nō licet violari, quibuslibet publicando, dicuntur sacra vel sacramenta.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ etiam iuramentum habet quãdam habitudinem ad res sacras: inquãtum scilicet est quaedam cõtestatio facta per aliquod sacrum. Et secundum hoc dicitur iuramentum esse sacramentum, non eadem ratione, qua nunc loquimur de sacramentis, non tamen aequiuocè sumpto nomine Sacramenti, sed analogicè, scilicet secũdum diuersam habitudinem ad aliquid vnum, quod est res sacra.

¶ Super Quaestionis sexagesima Articulum secundum. [sic: *Articulum tertium*]

Côment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna cõclusio cum vno corollario. Conclusio: Sacramentum est signum triuum rerum. Declaratur: Sacramẽtum est signum nostrae sanctificationis, in qua cõsiderantur tria, & haec per sacramenta significantur: ergo. Corollarium est: Sacramentum est signum rememoratiuum, demonstratiuum, & prognosticum. Declaratur ex tribus praemissis.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd Autor gratia materiae absque probatione procedit, declarando quae absque controuersia accipiantur de sacramẽtis in communi.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm omne signum rei sacrae, sit sacramentum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ non omne signum rei sacrae, sit sacramentum. Omnes enim creaturae sensibiles sunt signa rerum sacrarum, secundum illud Rom. primo, Inuisibilia Dei, per ea quae facta sunt intellecta, conspiciuntur. Nec tamen omnes res sensibiles possunt dici sacramenta. Non ergo omne signum rei sacrae, est sacramentum.

Infrà, q. 64. articu. 2. Et 1. 2. q. 161. artic. 4. cor. & q. 102 art. 5. co. Et 4. di 1. q. 1. ar 1. q. 1.

¶Praeterea, Omnia quae in veteri lege fiebant, Christum figurabant: qui est Sanctus sanctorum: secundum illud primae ad Corin. 10. Omnia in figura contingebant illis. & Colos. 2. Quae sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi. Nec tamen omnia gesta Patrum veteris Testamenti, vel etiam omnes cęremoniae legis sunt sacramenta, sed quaedam specialiter: sicut in Secunda parte habitum est. Ergo videtur ꝙ non omne signum rei sacrae, sit sacramentum.

¶Praeterea, Etiam in nouo Testamento multa geruntur in signum alicuius rei sacrae, quae tamen non dicuntur sacramenta: sicut aspersio aquae benedictae, consecratio altaris, & similia. Non ergo omne signum rei sacrae, est sacramentum.

¶SED CONTRA est, quòd diffinitio conuertitur cum diffinito. Sed quidam diffiniunt sacramentum, per hoc quòd est sacrae rei signum, & hoc etiam videtur ex autoritate August. suprà inducta. Ergo videtur quòd omne signum rei sacrae, sit sacramentum.

CONCLVSIO.

¶ Non omnis sacrae rei signum sacramentum est, sed res sacrae sanctificantis homines.

¶RESPONDEO dicendum, quòd signa propriè dantur hominibus, quorũ est, per nota ad ignota peruenire. Et ideo propriè dicitur sacramentum, quod est signum alicuius rei sacrae ad homines pertinẽtis: vt scilicet propriè dicatur sacramentum, secundum ꝙ nunc de sacramentis loquimur, quod est signũ rei sacrae, inquantum est sanctificans homines.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ creaturae sensibiles significant aliquid sacrum, scilicet sapientiam & bonitatem diuinam, inquantum sunt in seipsis sacrae: non autem inquãtum nos per ea sanctificamur. Et ideo non possunt dici sacramenta, secundum quòd nunc loquimur de sacramentis.

¶Ad secundum dicendum, quòd quaedam ad vetus Testamentum pertinentia, significabant sanctitatem Christi, secundum quòd in se sanctus est. Quaedam verò significabant sanctitatem eius, inquantum per ea nos sanctificamur: sicut immolatio agni Paschalis significabat immolationem Christi, qua sanctificati sumus. Et talia dicuntur propriè veteris Legis sacramenta.

¶Ad tertium dicendum, quòd res denominatur à fine & complemento: dispositio autem non est finis, sed perfectio. Et ideo quae significant dispositionem ad sanctitatem, non dicuntur sacramenta (de quibus procedit obiectio) sed solùm ea quae significant perfectionem sanctitatis humanae.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm sacramentum sit signum vnius rei tantùm.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd sacramentum non sit signum nisi vnius rei. Id enim quo multa significantur, est signum ambiguum, & per consequens fallendi occasio sicut patet de nominibus aequiuocis. Sed omnis fallacia debet remoueri à Christiana religione: secundum illud Colos. 2. Videte, ne quis vos seducat per philosophiam, & inanem fallaciam. Ergo videtur ꝙ sacramentum non sit signum plurium rerum.

4. dist. 1. q. 1. art. 1. q. 1. ad 4. & 4. 11. 3. ar.

¶Praeterea, Sicut dictum est, sacramentum significat rem sacram, inquãtum est humanae sanctificationis causa. Sed vna sola est causa humanae sanctificationis, scilicet sanguis Christi, secundum illud Hebr. vlti. Iesus vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Ergo videtur quòd sacramentum non significet plura.

¶Praeterea, Dictum est, quòd sacramentum propriè significat ipsum finem sanctificationis. Sed finis sanctificationis est vita aeterna: secundum illud Romano. 6. Habetis fructum vestrum in sanctificatione, finem verò vitam aeternam. Ergo videtur quòd sacramentum non significet nisi vnam rem, scilicet vitam aeternam.

¶SED CONTRA est, quòd in Sacramento altaris est duplex res significata, scilicet corpus Christi verum, & mysticum, vt Aug. dicit in lib. sententiarum Prosperi.

CONCLVSIO.

¶ Sacramentum est signum rememoratiuum passionis Christi, & diuinae gratiae demonstratiuum, ac futurae gloriae prognosticum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) sacramentum propriè dicitur quod ordinatur ad significandam nostram sanctificationem. In qua tria possunt considerari, videlicet ipsa causa sanctificationis nostrae, quae est passio Christi: & forma nostrae sanctificationis, quae consistit in gratia & virtutibus, & vltimus finis sanctificationis nostrae, qui est vita aeterna. Et haec omnia per sacramenta significantur. Vnde sacramẽtum est & signum rememoratiuum eius quod praecessit, scilicet passionis Christi, & demonstratiuum eius quod in nobis efficitur per Christi passionem, scilicet gratiae, & prognosticum, id est praenuntiatiuum futurae gloriae.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd tũc est signum ambiguum, praebens occasionem fallendi quãdo significat multa, quorum vnum nō ordinatur ad aliud. Sed quando significat multa, secundum ꝙ ex eis quodam ordine efficitur vnum, tunc non est signum ambiguum, sed certum: sicut hoc nomen homo significat animam & corpus, prout ex eis constituitur humana natura.

natura. Et hoc modo sacramentum significat tria prædicta, secundum quòd quodam ordine sunt vnum.

¶Ad secundum dicendum, quòd sacramentum in hoc quòd significat rem sanctificantem, oportet quòd significet effectum, qui intelligitur in ipsa causa sanctificante, prout est sanctificans.

¶Ad tertium dicendum, quòd sufficit ad rationem sacramenti, quod significet perfectionem quæ est forma: nec oportet quòd solùm significet perfectionem, quę est finis.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm sacramentũ sit semper aliqua res sensibilis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd sacramentum non semper sit aliqua res sensibilis. Quia secundum Philosophum in lib. Priorum, omnis effectus, suæ causæ signũ est. Sed sicut sunt quidam effectus sensibiles, ita etiam sunt quidam effectus intelligibiles, sicut scientia est effectus demonstrationis. ergo non omne signum est sensibile. Sufficit autem ad rationem sacramenti, quòd sit signum alicuius rei sacræ, inquantum per eam homo sanctificatur: vt dictum est. Non ergo requiritur ad sacramentum, quòd sit aliqua res sensibilis.

¶Præterea, Sacramenta pertinent ad cultum vel regnum Dei. Sed res sensibiles non videntur pertinere ad cultum Dei: dicitur enim Ioan. 4. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in Spiritu & veritate oportet adorare. & Rom. 14. Non est regnum Dei, esca & potus. Ergo res sensibiles non requiruntur ad sacramentum.

¶Præterea, August. dicit in libro de Libero arbitrio, quòd res sensibiles sunt minima bona, sine quibus homo rectè viuere potest. Sed sacramenta sunt de necessitate salutis humanæ (vt infrà patebit) & ita sine eis homo rectè viuere non potest. Nõ ergo res sensibiles requiruntur ad sacramenta.

¶SED CONTRA est quod August. dicit super Ioan. Accedit verbũ ad elementum, & fit sacramentũ. Et loquitur ibi de elemento sensibili, quod est aqua. Ergo res sensibiles requiruntur ad sacramenta.

CONCLVSIO.

¶Cùm per sacramenta significentur homini spiritualia & intelligibilia, oportet per sensibilia, sacramenta ipsa hominibus proponi.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sapiẽtia diuina vnicuiq; rei prouidet secundum suum modum: & propter hoc dicitur Sapien. 8. quòd suauiter disponit omnia. vnde & Matth. 25. dicitur quòd dedit vnicuiq; secũdum propriam virtutem. Est autem homini connaturale, vt per sensibilia perueniat in cognitionem intelligibiliũ. Signum autẽ est, per quod aliquis deuenit in cognitionem alterius. Vnde, cùm res sacræ, quæ per sacramenta significãtur, sint quædã spiritualia & intelligibilia bona, quibus homo sanctificatur, consequens est vt per aliquas res sensibiles significatio sacramẽti impleatur: sicut etiam per similitudinem sensibilium rerum in diuina Scriptura res spirituales nobis describuntur. Et inde est quòd ad sacramenta requiruntur res sensibiles: vt etiam Dionys. probat in primo cap. Cæle. hierar.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnumquodque præcipuè denominatur & diffinitur secundum id quod conuenit ei primò & per se, non autem secundum id quod conuenit ei per aliud. Effectus autem sensibilis, per se habet quòd ducat in cognitionem alterius, quasi primò & per se homini innotescens: quia omnis nostra cognitio à sensu oritur: effectus autẽ intelligibiles, non habent quòd possint ducere in cognitionem alterius, nisi inquantum sunt per aliud manifestati, id est per aliqua sensibilia. Et inde est quòd primò & principaliter dicuntur signa, quæ sensibus offerũtur: sicut August. dicit in 2. de doctrina Christiana: vbi dicit quòd signum est, quod præter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire. Effectus autem intelligibiles non habẽt rationem signi, nisi secundum q; sunt manifestati per aliqua signa. Et per hunc etiam modum, quædam quæ non sunt sensibilia, dicuntur quodammodo sacramenta, inquantum sunt significata per aliqua sensibilia, de quibus infrà agetur.

¶Ad secundum dicendum, quòd res sensibiles, vt in sua natura considerantur, non pertinent ad cultum vel ad regnum Dei: sed solùm secundum quòd signa spiritualium rerum, in quibus regnum Dei consistit.

¶Ad tertium dicendum, quòd August. ibi loquitur de rebus sensibilibus, secundũ quòd sunt in sua natura: non autem secũdum q; assumũtur ad significãdũ spiritualia, quæ sunt maxima bona.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm requirantur determinatæ res ad sacramenta.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd non requirantur determinatæ res ad sacramenta. Res enim sensibiles assumuntur in sacramentis ad significandum: vt dictum est. Sed nihil prohibet diuersis rebus sensibilibus idem significari: sicut in sacra Scriptura Deus aliquando metaphoricè significatur per lapidem, quandoque per leonem, quandoque per solem, aut aliquid aliud huiusmodi. Ergo videtur quòd diuersæ res possint congruere eidem sacramento. Non ergo determinatæ res in sacramẽtis requirũtur.

¶Præterea, Magis est necessaria salus animæ quàm salus corporis. Sed in medicinis corporalibus, quæ ad salutem corporis ordinantur, potest vna res pro alia poni in eius defectu. Ergo multò magis in sacramentis, quæ sunt medicinæ spirituales ad salutem animæ ordinatæ, poterit vna res assumi pro alia quando illa defuerit.

¶Præterea, Non est conueniens, vt hominis salus artetur per legem diuinam, & præcipuè per legem Christi, qui venit omnes saluare. Sed in statu legis naturæ non requirebantur in sacramentis aliquæ res determinatæ, sed ex voto assumebantur, vt patet Gen. 28. Vbi Iacob vouit se Deo decimas hostias pacificas oblaturum. Ergo videtur quòd non debuerit artari homo, & præcipuè in noua lege, ad alicuius rei determinatæ vsum in sacramentis.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

CONCLVSIO.

¶In sacramentis nouæ legis, rebus vti oportet, lege, seu institutione diuina determinatis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in vsu sacramentorum duo possunt considerari, scilicet cultus diuinus, & sanctificatio hominis. Quorum primum pertinet ad hominẽ per comparationem ad Deum, secundum autem econuerso pertinet ad Deum per comparationem ad hominem. Non pertinet autem ad aliquem determinare quod est in potestate alterius, sed solùm id quod est in sua potestate. Quia ergo sanctificatio hominis est in potestate Dei sanctificantis, nõ pertinet ad hominem suo iudicio assumere res, quibus sanctificetur, sed hoc debet esse ex diuina institutione determinatum. Et ideo in sacramentis nouæ Legis, quibus homines sanctificantur (secundum illud primæ ad Corinth. 6, Abluti estis, sanctificati estis) oportet vti rebus ex diuina institutione determinatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etsi idem potest per diuersa signa significari: determinare tamen quo signo sit vtendum * ad significandum pertinet, ad significantem. Deus autem est qui nobis significat spiritualia per res sensibiles in sacramentis, & per verba similitudinaria in Scripturis. Et ideo sicut iudicio Spiritus sancti determinatum est, quibus similitudinibus in certis Scripturæ locis res spirituales significentur, ita

*Aliàs sanctificandum.

¶Super Quæstionis sexagesimæ Articulum quartum.

Annot. Titulus clarus. Res sensibiles, puta aqua, oleũ, vinum, panis.

Comment. ¶In corpore vna conclusio: Ad sacramenta requiruntur res sensibiles. Probatur dupliciter. Primò ratione: Res sacræ quæ per sacramẽta significãtur, sunt quędam bona intelligibilia, quibus homo sanctificatur: ergo per aliquas res sensibiles significatio sacramenti implenda est: ergo ad sacramenta requiruntur res sensibiles. Prima cõsequentia probatur ratione: ex parte quidem nostri, quia modus naturalis cognitionis humanæ est, vt per sensibilia ad intelligibilia deueniat: signum autem est, per quod in alterius cognitionẽ deuenimus. Ex parte verò Dei: quia secundum modum nostrũ Deus prouidet nobis, quod in litera tripliciter manifestatur. Consequens est igitur quòd significatio talis signi à Deo homini dari, scilicet sacramenti, per sensibilia impleatur. Et similitudine: quia spiritualia in sacra Scriptura per sensibiles similitudines innotescũt. Secundò probatur conclusio autoritate Dionysij.

4. di. 1. q. 1. art. 1. q. 1. & art. 2. q. 1. & a. 3. ar. & 4. & Ioa. 6. & Ioa. 3. a. 4.

¶Super Quæstionis sexagesimæ Articulũ quintum.

Comment. Titulus clarus. ¶In corpore vna est conclusio responsiua quæsito: In sacramẽtis nouæ Legis oportet vti rebus ex diuina institutione determinatis. Probatur: Nõ pertinet ad aliquem determinare quod in alterius, sed quod est in sua potestate: sed sanctificatio est in potestate Dei, non hominis: ergo non pertinet ad hominem instituere sanctificatiua hominis: sed sacramenta sunt sanctificatiua hominis: ergo. Vltimo subsumpta propositio & probatur autoritate Apostoli, & declaratur distinguendo duo, quæ in sacramentorum vsu inueniuntur: scilicet cultus diuinus & sanctificatio hominis: & declarando horũ differentiam, quia primum est hominis ad Deum, secundũ est econtra Dei ad hominem.

Annot. ¶Vbi videre potes, q; autor duo hæc considerauit in sacramentis: vt quia ex primo poterat ratio determinandi res, ad hominem spectans (cuius est colere Deum, hoc vel illo modo) ex secũdo necessitatẽ indicaret diuinæ institutionis, cuius est sanctificare hominẽ per hæc vel illa signa, & sine his & illis, vt placet. Et quia nullam sacra-

mentum est, quod non sanctificet hominem. ideo oẽs oportet à Deo determinata esse quo ad sibi substantialia.

Annot. ¶In responsione ad primũ, aduerte quàm presumptuosa, iniuriosa ac sacrilega sit eorum solertia: qui proprias aut Poëtarum similitudines tanquam spiritualium simulachra interpretantur, scribunt aut prædicant: vsurpant enim officium Spiritus sancti, cuius iudicio res aliquæ institutæ sunt in figuram aliorum, dicente Apostolo, Omnia in figuram contingebãt illis. Vilificãtq; sacram Scripturam, dum sua tali fictione occasionem dant credendi, quòd similiter humano Spiritu sunt in figurã ea quæ sunt in Sacris literis: quemadmodũ hæc quę audiunt humani dexteritate ingenij coaptata. Et sic multum autoritatis detrahitur sacræ Scripturæ figuris.

¶Super Quæstionis sexagesimæ Articulum sextum.

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio: Sacramenta tripliciter considerantur, & quolibet modo congruunt eis verba. Probatur quo ad primam partẽ, quia sacramenta adhibentur vt signa quædam ad hominũ sanctificationem. Quo ad secundam, sigillatim declarãdo singula membra cum suis rationibus: vt clarè & ordinatè patet in litera.

q. di. 1. q. 1. ar. 3. et di. 13. q. 1. art. 2. q. 6. ad secũdum. Et veri. q. 27 ar. 4. ad decimum.

Annot. ¶Aduerte, quòd prima pars conclusionis ex assumpto faciliè deducitur: nam quia sacramẽta ad sanctificationem adhibentur: oportet primam eorum considerationem secundum sanctificationis causam fieri. Et quia ad sanctificãdos homines sunt: secũda eorum consideratio ex parte hominis est. Et quia vt signa adhibentur, consequens est vt tertia eorum consideratio secundum significationem fiat.

¶In responsione ad secundum, perspice, quòd in sacramentis res & verba coeũt in vnum signum: quia constituũt vnum sacramentum, quod non nisi signum vnum est. Vnde, propriè loquendo, ablutio in aqua in baptismo nõ est vnum signum, & verba sunt aliud signum: vt tanquã ex duobus partialibus signis fiat vnũ totale signum: sed ipsa applicatio aquæ, quæ indeterminata est ad significãdam spiritualem ablutionem, vel spiritualem claritatem, aut simplicitatem, aut aliquod huiusmodi, ex cõiunctione ad verba ablutionis, determinatur ad significandam spiri-

etiam debet esse diuina institutione determinatum, quæ res ad significandum assumantur in hoc vel in illo sacramento.

¶Ad secundum dicendum, quòd res sensibiles habent naturaliter sibi inditas virtutes conferentes ad corporalem salutem: & ideo non refert, si duæ earum eandem virtutem habeant, qua quis vtatur. Sed ad sanctificationem non ordinantur ex aliqua virtute sibi naturaliter indita, sed solùm ex institutione diuina: & ideo oportuit diuinitus determinari, quibus rebus sensibilibus sit in sacramentis vtendum.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Augu. dicit 19. contra Faustum, diuersa sacramenta diuersis tẽporibus congruunt: sicut etiam diuersis verbis significantur diuersa tempora, scilicet præsens, præteritum & futurum. Et ideo sicut in statu Legis naturæ, homines nulla lege exterius data, sed solo interiori instinctu mouebantur ad Deum colendum, ita etiam ex interiori instinctu determinabatur eis, quibus rebus sensibilibus ad Dei cultum vterentur. Postmodum verò necesse fuit etiam exterius legem dari: tum propter obscurationem legis naturæ, ex peccatis hominum: tum etiam ad expressiorem significationem gratiæ Christi, per quam humanũ genus sanctificatur. Et ideo etiam necesse fuit res determinari, quibus homines vterentur in sacramẽtis. Nec propter hoc artatur via salutis: quia res quarum vsus est necessarius in sacramentis, vel communiter habẽtur, vel paruo studio adhibito haberi possunt.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm in significatione sacramentorum requirantur verba.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd in significatione sacramẽtorum non requirantur verba. dicit enim August. contra Faustum, Quid sunt aliud quæque corporalia sacramenta, nisi quasi quædã verba visibilia? Et sic videtur quòd addere verba rebus sensibilibus in sacramentis, sit addere verba verbis. Sed hoc est superfluum. Non ergo requiruntur verba cum rebus sensibilibus in sacramentis.

¶Præterea, Sacramentũ est aliquid vnum. Ex his autem quæ sunt diuersorum generũ, non videtur posse aliquid vnum fieri. Cùm igitur res sensibiles & verba sint diuersorum generum (quia res sensibiles sunt à natura, verba autem à ratione) videtur quòd in sacramentis non requirantur verba cum rebus sensibilibus.

¶Præterea, Sacramẽta nouæ Legis successerunt sacramentis veteris Legis: quia illis ablatis, ista sunt instituta, vt Aug. dicit 19. contra Faustum. Sed in sacramentis veteris Legis non requirebatur aliqua forma verborũ. Ergo nec in sacramentis nouæ Legis.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit Ephe. 5. Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Et Augu. dicit super Ioan. Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum.

CONCLVSIO.

¶Cùm sacramenta ad hominum sanctificationem adhibeantur, conueniens fuit sensibilibus rebus, quibus vtimur in sacramentis, applicari verba, tanquam formas sacramentorum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sacramenta (sicut dictum est) adhibẽtur ad hominum sanctificationem sicut quædam signa. Tripliciter ergo considerari possunt: & quolibet modo congruit eis quòd verba rebus sensibilibus adiungantur. Primò enim possunt considerari ex parte causæ sanctificantis, quæ est verbum incarnatum, cui sacramentum quodãmodo conformatur, in hoc quòd rei sensibili verbum adhibetur, sicut in mysterio Incarnationis carni sensibili est verbũ Dei vnitum. Secũdo possunt considerari sacramẽta ex parte hominis qui sanctificatur, qui componitur ex anima & corpore, cui proportionatur sacramentalis medicina: quæ per rem visibilẽ corpus tangit, & per verbum ab anima creditur. Vnde Augu. dicit super illud Ioan. 15. Iam vos mundi estis propter sermonẽ, &c. vnde est ista tanta virtus aquæ vt corpus tangat, & cor abluat nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur? Tertiò possunt cõsiderari ex parte ipsius significationis sacramentalis. Dicit autem Augu. in 2. de Doctrina Christiana, quòd verba inter homines obtinuerunt principatum significandi: quia verba diuersimodè formari possunt ad significandos diuersos conceptus mentis: & propter hoc per verba, magis distinctè possumus exprimere quod mente concipimus. Et ideo ad perfectionem significationis sacramentalis, necesse fuit vt significatio rerum sensibilium, per aliqua verba determinaretur. Aqua enim significare potest & ablutionem propter suam humiditatem, & refrigerium propter suam frigiditatem. Sed cùm dicitur, Ego te baptizo, manifestatur quòd aqua vtimur in baptismo ad significandam emundationem spiritualem.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd res visibiles sacramentorum dicuntur verba per quandã similitudinem, inquantũ scilicet participant quandã vim significãdi, quę principaliter est in ipsis verbis, vt dictũ est. Et ideo nõ est superflua ingeminatio verborũ, cùm in sacramẽtis, rebus visibilibus verba adduntur: quia vnũ eorũ determinatur per aliud, vt dictũ est.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd quamuis verba & aliæ res sensibiles sint in diuerso genere, quantum pertinet ad naturam rei: conueniunt tamen in ratione significandi, quæ perfectius est in verbis, quàm in alijs rebus. Et ideo ex verbis & rebus fit quodãmodo vnũ in sacramentis, sicut ex forma & materia: inquantum scilicet per verba perficitur significatio rerum: vt dictũ est. Sub rebus autem comprehenduntur etiam ipsi actus sensibiles: puta ablutio, inunctio, & alia huiusmodi: quia in his est eadem ratio significandi & in rebus.

¶Ad tertiũ dicendũ, quòd (sicut Aug. dicit contra Faustũ) alia debẽt esse sacramẽta rei præsentis, & alia rei futurę. Sacramẽta autem veteris legis prænũcia erant Christi venturi: & ideo non ita expressè significabant Christũ, sicut sacramenta nouæ Legis: quæ ab ipso Christo effluunt, & quandã similitudinẽ ipsius in se habent: vt dictum est. Vtebãtur tamen in veteri Lege aliquibus verbis, in his quæ ad cultum Dei pertinent, tam sacerdotes, qui erant sacramẽtorũ illorũ ministri (secundũ illud Numeri 6. Sic benedicetis filijs Israël, & dicetis eis, Benedicat tibi Dominus, &c.) quàm etiam illi qui illis sacramentis vtebantur: secundum illud Deuterono. 26. Profiteor coram domino Deo tuo, &c.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrùm requirãtur determinata verba in sacramentis.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd non requirantur determinata verba in sacramentis. Vt enim Philosophus dicit, voces non sunt eædem apud omnes. Sed salus quæ per sacramenta quæritur, est eadem

tualem ablutionem. Ita quòd non sunt duæ relationes signi in aqua & verbis: sed vna tantùm relatio signi est in hoc composito ex rebus & verbis, vt sunt determinabile & determinatiũ in ratione significandi vnum spiritualem effectum. sunt enim hæc (vt in litera subtiliter traditur, & declaratur in tertia ratione in corpore articuli) velut materia & forma in genere signi, non quòd relatio talis signi sit composita ex materia & forma: sed quia relatio talis signi non adest nisi composito ex talibus determinabili & determinãte: quæ sunt velut materia & forma.

¶Super Quæstionis sexagesimæ Articulũ septimum.

Comment. Titulus vt sonat.

¶In corpore vna conclusio: In sacramẽtis requiritur determinata forma verborũ. Probatur: In sacramẽtis requirũtur determinatæ res sensibiles, quæ se habẽt, vt materia: ergo multò magis requiritur determinatio verborũ, quæ se habet vt forma. Antecedens quo ad primã partem patet ex articulo 5. quo ad secundam & 6 & hic repetitur. Consequentia probatur: quia principalius requiritur ad esse rei determinata forma, quã determinata materia. Probatur quia in omnibus cõpositis ex materia & forma, principiũ determinationis est ex parte formæ: quia est finis & terminus materię, & materia determinata requirit, vt sic proportionata determinatę formæ.

Comment. ¶In responsione ad secundum, aduerte quòd doctrina praesentis literae (scilicet quòd in qualibet lingua, vox illa quae principalius & communius homines illius linguae vtuntur ad illum actum significandum, assumi debet in sacramentis) vera est quantum est ex parte debiti vsus verborum: quoniam ad tantum mysterium non nisi principalia communioráque assumēda sunt verba. Cum hac tamē doctrina stat, quòd oppositum fiat, vel ex accommodatiōe vsus, vel quia sacramenti forma non vrget ad hoc. Quantum autem valeat contra communitatem & proprietatem linguae accommodatio vsus, testatur forma baptismi apud Latinos, dum dicitur, Ego te baptizo, &c. baptizare enim Latinae linguae neque principaliter, neque communiter significat abluere: vt patet, intantum quòd si quis diceret alteri, Baptiza hoc sudariolum, aut non, aut vix intelligeretur. Et proculdubio dicere deberemus, Ego te abluo in nomine Patris, &c. quia tamen accommodauit Ecclesiae Latinae vsus vocabulū hoc ad significandum actum abluendi, qui in sacramento fit, illo vtēdum est. Vnde etiam mulieres in vulgari baptizantes, dicunt, *Io te baptizo*. Et audeo dicere minoris curae fuisse introducere haec verba ad Latinos: quoniam hinc fit, vt non percipiat populus, sed nec sacerdos aut Leuita, quid importat baptizare: quod optimè intelligerent omnes si diceretur, Ego te abluo aut lauo. Et simile accidit in sacramento Confirmatiōis in verbo Chrismatis. Prouidentia tamen diuina hanc Ecclesiam suam doctā esse voluit, quòd quocunque verbo accōmodato ab vsu ad significandum illud, vtamur (etiam si alterius sit idiomatis) sacramentum perficitur: ita quòd nec mixtio idiomatum in eodē numero formae sacramenti, tollit perfectionem sacramenti. Habes quoque hinc, quòd quia vsus accōmodatiōe personas dignas alloquitur in numero plurali (dicendo vni, Vos, &c. ita quòd si diceretur illi, Tu, videtur inferri sibi iniuria) ideo si quis in forma sacramēti poenitentiae, absoluendo Episcopum vel principem honoris cōsueti gratia dicat, Absoluo vos à peccatis vestris, &c. perfectū est sacramentum non minus quàm si in vulgari dixisset, *Io te absoluo dalli vostri peccati*: quia perfecta est significatio orationis ad illam personam solam, ex accommodatiōe vsus non minus quàm perfectę sint omnes similes orationes: puta, do vobis hoc munus, venite vos ad prandium mecum, & similia. Et eadem ratione perfecta essent sacramēta, si persona recipiens sacramentum exprimeretur in nomine honorabili abstracto: puta si quis diceret, Ego absoluo dominationem vestram à peccatis suis. Pro regula enim generali habendum est, quòd quando oratio habet perfectam significationem ex accommodatione vsus in caeteris loquutionibus, sufficit ad sacramenti perfectionem similis oratio applicata ad materiam sacramenti. Et ratio est quia operatio spiritualis in sacramentis sequitur significationem perfectam orationis sacramentalis: ac per hoc vbi oratio habet suam significationem perfectam, sacramentum perficitur. Constat autem, quòd oratio quae in qualibet materia communiter habet suam significationem perfectam, non perdit perfectionem suae significationis ex hoc quòd applicatur ad materiam sacramentalem. igitur sicut sufficit oratio illa perfecta in aliis, ita & in sacramentis.

Quia autem sacramenti forma non vrget ad principaliter & communiter consueta verba, si quis ex huiusmodi libertate vteretur aliis verbis (puta dicendo, Ego te abluo in nomine Patris, &c. Aut in sacramēto Eucharistiae, Istud est, &c.) perfecta essent sacramenta: non enim de necessitate sacramenti sunt illae voces, quibus communiter Ecclesia vtitur, sed illae vel aliae loco illarum, idem significantes quod illae. Sic enim intelligendum est determinatam exigi formā verborum ad sacramēta. Sed sunt voces illae quibus Ecclesia vtitur, de necessitate praecepti Ecclesiae: ideo peccaret quisquis aduertēter vteretur aliis vocibus ab illis, quibus Ecclesia sua consueuit vti in sacramentis. Vnde haec nō diximus, vt liceat cuique mutare voces in sacramentis: sed vt si acciderit, nouerint non esse iteranda sacramenta propter huiusmodi mutationes. Et confirmatur quod dicimus, ex forma consecrationis sanguinis Christi, qua vtitur Ecclesia Latina. dicit enim, Hic est calix sanguis. Vbi aut metaphoricè sumitur calix, aut ponitur continens pro contento: ac per hoc ex vi verborū sectando propriam significationem, non significatur conuersio vini in sanguinem, sed in calicem: quod est ridiculum. Attestatur enim per hoc Spiritus sanctus, quòd sufficiunt ad sacramētorum perfectionem verba, vel ex proprietate vel accommodatione vsus significantia veritatem sacramenti, quaecunque sint illa: nec esse de necessitate sacramenti communiora in aliqua lingua verba.

¶In responsione ad tertium aduerte quòd (vt patet de conse. dist. 4. c. retulerūt) Zacharias Papa determinauit fuisse baptizatum illū, qui ob ignorantiam baptizantis baptizatus est in nomine Patria & Filia & Spiritus sancta. Vbi vides, quòd corruptio fuit tanta, quòd variata est significatio nominum: nam patria non Patrem, sed locum natiuitatis significat. Sed licet Patria absolutē aliud significet quàm Pater: vt tamen est pars corruptè prolata huius orationis, Ego te baptizo in nomine Patria, & Filia, &c. significasse Patrem, iudicatū est. & sic oratio tota non mutauit significationem. Et hoc valde notandum est pro casibus occurrentibus in corruptè prolatis verbis, circa alia sacramenta, vel ex festinatione vel ex balbutiente lingua, vel aliquo alio accidente.

est eadē apud omnes. Ergo nō requiruntur aliqua determinata verba in sacramentis.

¶Praeterea, Verba requiruntur in sacramentis, inquantum sunt principaliter significatiua: sicut dictum est. Sed contingit per diuersa verba idem significari. Ergo nō requiruntur determinata verba in sacramentis.

¶Praeterea, Corruptio cuiuslibet rei variat eius speciem. Sed quidam corruptè verba proferunt, nec tamen propter hoc creditur sacramentorum effectus impediri: alioquin illiterati & balbi, qui ista sacramenta conferunt, frequenter defectum in sacramentis inducerent. Ergo videtur quòd non requirantur in sacramentis determinata verba.

¶SED CONTRA est, quòd Dominus determinata verba protulit in consecratione sacramenti Eucharistiae, dicens Matthae. 26. Hoc est corpus meum. Similiter etiam mandauit discipulis, vt sub determinata forma verborum baptizarent, dicens Matth. vlti. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

CONCLVSIO.

¶Cùm determinata sit sacramentorum materia, determinata scilicet sensibiles res, oportet determinatam esse verborum in sacramentis formam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) in sacramentis verba se habent per modum formae, res autem sensibiles per modum materiae. In omnibus autem compositis ex materia & forma, principium determinationis est ex parte formę, quae est quodammodo finis & terminus materiae: & ideo principalius requiritur ad esse rei determinata forma, quàm determinata materia: materia enim determinata requiritur, vt sit proportionata determinatae formae. Cùm igitur in sacramentis requirātur determinatae res sensibiles, quae se habēt in sacramentis sicut materia, multò magis requirit in eis determinata forma verborū.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augustinus dicit super Ioā. verbum operatur in sacramentis, non quia dicitur, id est non secundum exteriorem sonum vocis: sed quia creditur, id est secundum sensum verborum, qui fide tenetur. Et hic quidē sensus est idem apud omnes, licet non eaedem voces sint quantum ad sonum. Et ideo cuiuscunque linguae verbis proferatur talis sensus, perficitur sacramentum.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet in qualibet lingua contingat diuersis vocibus idem significari: semper tamen aliqua illarum vocum est, qua principalius & communius homines illius linguae vtuntur ad hoc significandum: & talis vox assumi debet in significatione sacramēti. Sicut etiam inter res sensibiles illa assumitur ad significationem sacramenti, cuius vsus est communior ad actum, per quem sacramenti effectus significatur: sicut aqua communius vtuntur homines ad ablutionem corporalem, per quam spiritualis ablutio significatur: & ideo aqua assumit vt materia in baptismo.

¶Ad tertium dicendum, quòd ille, qui corruptè profert verba sacramentalia, si hoc ex industria facit, non videtur intendere facere quod facit Ecclesia: & ita nō videtur perfici sacramentum. Si autem hoc faciat ex errore vel lapsu linguae, si sit tanta corruptio, quae omnino auferat sensum locutionis, non videtur perfici sacramentum. Et hoc praecipuè contingit, quando fit corruptio ex parte principij dictionis: puta si loco eius quod est, in nomine Patris, dicat, in nomine matris. Si verò non totaliter auferatur sensus locutionis per huiusmodi corruptelam, nihilominus perficitur sacramentum. Et hoc praecipuè contingit quando fit corruptio ex parte finis: puta si aliquis dicat, in nomine patrias & filias. Quamuis enim huiusmodi verba corruptè prolata, nihil significent ex virtute impositionis: accipiuntur tamen vt significantia ex accommodatione vsus. Et ideo licet mutetur sonus sensibilis, remanet tamen idem sensus. Quod autem dictum est de differentia corruptionis circa principium vel finem dictionis, rationem habet: quia apud nos variatio dictionis ex parte principij, mutat significationem: variatio autem ex parte finis dictionis, vt plurimum mutat cōsignificationem: quae tamen apud Graecos variatur etiā secundum principiū dictionis in declinationibus verborū. Magis tamen videtur attendenda quantitas corruptionis: quia ex vtraque parte potest esse tam parua, quòd non aufert sensum verborum: & tam magna, quòd aufert. sed vnum horum facilius accidit ex parte principij, & aliud ex parte finis.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrùm liceat aliquid addere verbis, in quibus consistit forma sacramentorum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd nihil liceat addere verbis, in quibus cōsistit forma sacramentorū. Non enī minoris sunt necessitatis huiusmodi verba sacramētalia, quàm verba sacrae Scripturae. Sed verbis sacrę Scripturę nihil licet addere vel minuere: dicitur enī Deuter. 4. Non addetis ad verbū quod vobis loquor, nec auferetis ab eo. Et Apocal. vlti. Contestor omni audienti verba prophetiae libri huius: si quis apposuerit ad haec, apponet super eum Deus plagas scriptas in lib. isto: & si quis diminuerit, auferet Deus partem eius de libro vitae. Ergo videtur quòd neque in formis

¶Super Quaestionem sexagesima Articulum octauum.

Titulus clarus.

¶In corpore tria sunt. primò ponuntur duae communissimae regulae circa huiusmodi varietates, secundò descenditur specialiter ad diminutionem & additionem. tertiò mouetur quaedam difficultas circa additionem, & soluitur. Prima regula se tenet ex parte intentionis ministrantis sacramentum.

sacramentorum liceat aliquid addere vel minuere.

¶ Praeterea, Verba se habent in sacramentis per modum formae, vt dictum est. Sed in formis quaelibet additio vel subtractio variat speciem, sicut & in numeris, vt dicitur 8. Meta. Ergo videtur quòd si aliquid addatur vel subtrahatur à forma sacramenti, nō erit idem sacramentum.

¶ Praeterea, Sicut ad formam sacramenti requiritur determinatus numerus dictionum, ita etiam requiritur determinatus ordo verborum, & etiam orationis continuitas. Si ergo additio vel subtractio non aufert sacramenti veritatem, videtur quòd pari ratione nec transpositio verborum, aut etiam interpellatio pronuntiationis.

¶ SED CONTRA est, quòd in formis sacramentorum quaedam apponuntur à quibusdam, quae ab aliis nō apponuntur, sicut Latini baptizant sub hac forma, Ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Graeci autem sub ista, Baptizetur seruus Christi N. in nomine Patris, &c. Et tamen vtrique verum conferūt sacramentum. Ergo in formis sacramentorum licet aliquid addere vel minuere.

CONCLVSIO.

¶ Tollere, vel diminuere de his quae pertinent ad formas sacramentorum, minimè licet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa omnes istas mutationes quae possunt in formis sacramentorum contingere, duo videntur esse consideranda. Vnum quidem ex parte eius qui profert verba, cuius intentio requiritur ad sacramentum, vt infra dicetur. Et ideo si intendat per huiusmodi additionem vel diminutionem alium ritū inducere, qui nō sit ab Ecclesia receptus, non videtur perfici sacramentum: quia non videtur quòd intendat facere id quod facit Ecclesia. Aliud autem est considerandum ex parte significationis verborum. Cùm enim verba operentur in sacramentis quantum ad sensum, quem faciunt (vt suprà dictum est) oportet considerare vtrùm per talem mutationem tollatur debitus sensus verborum: quia sic manifestum est quòd tollitur veritas sacramenti. Manifestum est autem, quòd si diminuatur aliquid eorū quae sunt de substantia formae sacramentalis, tollitur debitus sensus verborum: & ideo non perficitur sacramentum. Vnde Didymus dicit in lib. de Spiritu sancto, Si quis ita baptizare conetur, vt vnum de praedictis nominibus praetermittat (scilicet Patris & Filii & Spiritus sancti) sine perfectiōe baptizabit. Si autem subtrahatur aliquid quod non sit de substantia formae, talis diminutio non tollit debitum sensum verborū, & per consequens nec sacramenti perfectionem. Sicut in forma Eucharistiae, quae est, hoc est enim corpus meum, ly enim, sublatum, non tollit debitum sensum verborum: & ideo non impedit perfectionem sacramenti: quāuis possit contingere, quòd ille qui praetermittit, peccet ex negligentia vel contemptu. Circa additionem etiam contingit aliquid apponi quod est corruptiuum debiti sensus: puta si aliquis dicat, Ego te baptizo in nomine Patris maioris & Filii minoris: sicut Arriani baptizabant: & ideo talis additio tollit veritatē sacramēti. Si verò sit talis additio, quae nō auferat debitū sensum, nō tollitur sacramenti veritas. Nec refert vtrùm talis additio fiat in principio, medio, vel in fine: vt si aliquis dicat, Ego te baptizo in nomine Dei Patris omnipotētis, & Filii eius vnigeniti, & Spiritus sancti paracleti, erit verū baptisma. Et similiter si quis dicat, Ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, & beata Virgo te adiuuet, erit verum baptisma. Fortè autem si diceret, Ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti & beatae virginis Mariae, non esset baptismus: quia dicitur 1. ad Cor. 1. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis? Sed hoc verum est, si sic intelligatur in nomine beatae Virg. baptizari, sicut in nomine Trinitatis, quo baptismus cōsecratur; talis enim sensus esset contrarius verae fidei, & per consequēs tolleret veritatē sacramenti. Si verò sic intelligatur quod additur, & in nomine beatae Virginis, non quasi nomen beatae Virginis aliquid operetur in baptismo, sed vt eius intercessio prosit baptizato ad conseruandam gratiam baptismalem, non tollitur perfectio sacramenti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad verba sacrae Scripturae non licet aliquid apponere: quantū ad sensum, sed quantum ad expositionē sacrae Scripturae, multa eis verba à doctoribus apponuntur. Non tamen licet etiam verba sacrae Scripturae apponere, ita q; dicātur esse de integritate sacrae Scripturae: quia hoc esset vitiū falsitatis. Et similiter si quis diceret aliquid esse de necessitate formae, quod non est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verba pertinent ad formam sacramenti ratione sensus significati. Et ideo quaecunq; fiat additio vel subtractio verborum, quae nō addat aliquid aut subtrahat debito sensui, non tollitur species sacramenti.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd si sit tanta interruptio verborum, quòd intercipiatur intentio pronunciantis, tollitur sensus sacramenti, & per consequens veritas eius: non autem tollitur quando est parua interruptio, quae intentionem proferentis & intellectum verbum non aufert. Et idem est etiam dicendum de transpositione verborū: quia si tollit sensum locutionis, non perficitur sacramentū, sicut patet de negatione praeposita vel postposita signo. Si autem sit talis transpositio, quae sensum locutionis non variet, non tollitur veritas sacramenti: quia, secundum quòd Philosophus dicit, nomina & verba transposita idem significant.

QVAESTIO SEXAGESIMAPRIMA

de necessitate sacramentorum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de necessitate sacramentorum.

¶ Et circa hoc quaeruntur quatuor.

¶ Primò, vtrùm sacramenta sint necessaria ad salutem humanam.

¶ Secundò, vtrùm fuerint necessaria in statu ante peccatum.

¶ Tertiò, vtrùm fuerint necessaria in statu post peccatum ante Christum.

¶ Quartò, vtrùm fuerint necessaria post Christi aduentum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm sacramenta sint necessaria ad humanam salutem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd sacramēta non sint necessaria ad humanam salutem. Dicit enim Apostolus 1. ad Timo. 4. Corporalis exercitatio ad modicū vtilis est. Sed vsus sacramētorum pertinet ad corporalem exercitationem; eo q; sacramenta perficiuntur in significatione sensibilium rerum & verborū, vt dictū est. Ergo sacramenta non sunt necessaria ad humanam salutem.

¶ Praeterea, Secūdę ad Corint. 12. Apostolo dicitur, Sufficit tibi gratia mea. Nō autē sufficeret, si sacramēta essent necessaria ad salutem. Non sunt ergo sacramenta saluti humanae necessaria.

¶ Praeterea, Posita causa sufficienti, nihil aliud videtur esse necessarium ad effectū. Sed passio Christi sufficiens causa nostrae salutis. dicit enim Apo. ad Rom. 5. Si cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius, multò magis reconciliati salui erimus in vita ipsius. Non ergo requiruntur sacramēta ad salutem humanam.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 19. cōtra Faustū, In nullū nomen religionis seu verum seu falsum, coadunari homines possunt, nisi aliquo signaculorum seu sacramentorum visibilium consortio colligētur. Sed necessarium est ad humanā salutem homi-

---

secūda verò si tenet ex parte significatiōis verborum. quod intellige non secundum se, sed in ordine ad totam orationem: oportet enim mutari sensum ipsius orationis, qui est forma sacramenti, ad hoc vt sacramētum sit nullum: vt praedictum est. De diminutione autem aut additione in speciali in singulis sacramentis, sermo erit in propriis locis, hic in communi est sermo.

Annot. ¶ Vbi nota pro solutione difficultatis motae, q; additio ad formam vltra duos modos, qui in litera ponuntur (scilicet vel tāquam aliquid intrinsecum ad formam, vel tanquam extrinsecum) tertius inuenitur omnino per accidens: quando scilicet interponitur aliquod verbum, non vt sit aliquid intrinsecum vel adiacens formae, sed impertinens omnino interpositio ad aliud propositum dictum verbum: vt si inter baptizādū postquam dixit, ego te baptizo. dicat alicui, Recede hinc. seu aliquid eiusmodi: & prosequatur, In nomine Patris & Filii, &c. Hoc enim non est propriè addere ad verba formae: sed interponere verba interrūpendo formā. potest siquidem interruptio de qua in responsione ad tertium est sermo, dupliciter fieri, vel sine interpositiōe verborum, vel cum interpositione verborum. Vtraque autem interruptio non debet esse tanta, quòd iuxta cōmunem morem hominum continuitas soluatur orationis. si enim postquam minister dixit, Ego te baptizo, iret prāsum: & postea subderet, In nomine Patris & Filii, &c. siue interim tacuisset, siue non: soluta esset orationis vnitas.

¶ Super Quaestionis sexagesima prima Articulum primum.

Comment. TItulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio: Sacramenta sunt necessaria ad humanam salutem. Et probatur tripliciter.

Annot. ¶ Vbi nota duo. Primùm, quòd non est hic sermo de necessario ad humanā salutē: sine quo nō potuisset homo saluari: sed de necessario, sine quo nō conuenienter humana salus fuisset. loquitur enim Autor tam in prima quàm secunda ratione conuenientiam infert sacramentorum.

¶ Secundò nota differētiā inter Autorē & Magistrum sentent. in prima distinc. 4. circa has tres rationes, ex eruditione, humiliatione, & exercitatione. Nam aliter tractantur ab Autore, vt patet cōferēdo.

tem homines adunari in vnũ veræ religionis nomen. Ergo sacramenta sunt necessaria ad humanam salutem.

CONCLVSIO.

¶ Sacramenta sunt ad humanã salutẽ necessaria.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sacramenta sunt necessaria ad humanã salutem triplici ratione. Quarũ prima sumenda est ex cõditione humanæ naturæ: cuius proprium est, vt per corporalia & sensibilia, in spiritualia & intelligibilia deducatur. Pertinet autẽ ad diuinam prouidentiam, vt vnicuiq; rei prouideat secundũ modum suæ cõditionis. Et ideo conueniẽter diuina sapientia homini auxilia salutis confert sub quibusdam corporalibus & sensibilibus signis, quæ sacramenta dicuntur. Secunda ratio sumenda est ex statu hominis, qui peccando se subdidit per affectũ corporalibus rebus. Ibi autem debet medicinale remedium homini adhiberi, vbi patitur morbum. Et ideo conueniens fuit, vt Deus per quædam corporalia signa, homini spiritualẽ medicinã adhiberet: nã si spiritualia nuda ei proponerentur, eius animus applicari non posset, corporalibus deditus. Tertia autẽ ratio sumẽda est ex studio actionis humanæ, quæ præcipuè circa corporalia versatur. Ne ergo esset homini durũ, si totaliter à corporalibus actibus abstraheretur, proposita sunt ei corporalia exercitia in sacramentis, quibus salubriter exerceatur ad euitãda superstitiosa exercitia, quæ cõsistunt in cultu dæmonum, vel qualitercunq; noxia, quæ cõsistũt in actibus peccatorum. Sic igitur per sacramentorum institutionem, homo cõuenienter suæ naturæ eruditur per sensibilia: humiliatur, se corporalibus subiectum cognoscens, dum sibi per corporalia subuenitur: præseruatur etiam à noxijs * actionibus per salubria exercitia sacramentorum.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd corporalis exercitatio, inquantum est corporalis, non multum vtilis est. Sed exercitatio per vsum sacramentorum, non est purè corporalis, sed quodammodo est spiritualis, scilicet per significationem & causalitatem.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd gratia Dei est sufficiẽs causa humanæ salutis: sed Deus dat hominibus gratiam secundum modum eis cõuenientẽ: & ideo necessaria sunt hominibus sacramenta ad gratiã consequendam.

¶Ad tertium dicendum, quòd passio Christi est sufficiens causa humanæ salutis. Nec propter hoc sequitur quòd sacramenta non sint necessaria ad humanam salutem: quia operantur in virtute passionis Christi, & passio Christi quodammodo applicatur hominibus per sacramenta, secundum illud Roma. 6. Quicũq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm etiam ante peccatum fuerint homini necessaria sacramenta.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd etiam ante peccatum fuerint homini necessaria sacramenta. Quia sicut dictum est, sacramẽta sunt necessaria homini ad gratiam consequendam. Sed etiam in statu innocentiæ homo indigebat gratia: sicut in Prima parte habitũ est. Ergo etiã in statu illo erant necessaria sacramenta.

¶Præterea, Sacramenta sunt necessaria homini secundum cõditionem humanæ naturæ: sicut dictum est. Sed eadem est natura hominis ante peccatum & post peccatum. Ergo videtur quòd etiam ante peccatum homo indiguerit sacramentis.

¶Præterea, Matrimonium est quoddam sacramentum: secundum illud Ephe. 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & Ecclesia. Sed matrimoniũ fuit institutum ante peccatũ, vt dicitur Gen. 2. Ergo sacramenta erant necessaria homini ante peccatum.

¶SED CONTRA est, quòd medicina nõ est necessaria nisi ægroto, secundũ illud Matth. 9. Non est opus sanis medicus. Sed sacramenta sunt quædã spirituales medicinę, quę adhibent̃ cõtra vulnera peccati. Ergo non fuerunt necessaria ante peccatũ.

CONCLVSIO.

¶ In statu innocẽtiæ homo nõ indigebat sacramentis, nec pro remedio peccati, nec pro perfectiõe animæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in statu innocẽtiæ ante peccatũ sacramenta necessaria non fuerunt. Cuius ratio accipi potest ex rectitudine status illius, in quo superiora inferioribus dominabãtur, & nullo modo dependebant ab eis. Sicut enim mens suberat Deo, ita menti suberant inferiores animæ vires, & ipsi animæ corpus. Contra hunc autẽ ordinẽ esset, si anima perficeretur vel quantum ad scientiam, vel quantum ad gratiã, per aliquid corporale, quod fit in sacramentis. Et ideo in statu innocentiæ homo sacramentis non indigebat, non solùm inquantum sacramẽta ordinantur ad remedium peccati, sed etiam inquantum ipsa ordinantur ad animæ perfectionẽ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo in statu innocentiæ gratia indigebat: non tamen vt eam consequeretur per aliqua sensibilia signa, sed spiritualiter & inuisibiliter.

¶Ad secundũ dicẽdum, quòd eadẽ est natura hominis ante peccatũ & post peccatum, non tamen est idem naturæ status. Nã post peccatum, anima etiam, quantũ ad superiorem partẽ, indiget accipere aliquid à corporalibus rebus ad sui perfectionem, quod in illo statu homini necesse non erat.

¶Ad tertium dicendum, quòd matrimoniũ fuit institutũ in statu innocentiæ, non secundum q̃ est sacramentum, sed secundũ quòd est in officium naturæ. ex consequẽti tamen aliquid significabat futurum circa Christũ & Ecclesiam: sicut & omnia alia in figura Christi præcesserunt.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm post peccatum ante Christum, sacramenta debuerint esse.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ post peccatum ante Christũ sacramenta non debuerint esse. Dictũ est enim q̃ per sacramenta passio Christi hominibus applicatur: & sic passio Christi cõparatur ad sacramenta, sicut causa ad effectũ. Sed effectus non præcedit causam. Ergo sacramenta non debuerũt esse ante Christi aduẽtum.

¶Præterea, Sacramenta debent esse cõuenientia statui humani generis: vt patet per Augu. 19. contra Faustũ. Sed status humani generis non fuit mutatus post peccatum, vsque ad reparationem factam per Christũ. Ergo neq; sacramẽta debuerunt immutari, vt præter sacramẽta legis naturæ, alia statuerẽtur in lege Moysi.

¶Præterea, Quãtò aliquid est magis propinquũ perfecto, tãtò

¶ Super Quæstionis sexagesimaprimæ Articulum secundum.

Commẽt. Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio: In statu innocentiæ homo sacramentis non indigabat, nec pro remedio peccati, nec pro perfectiõe animæ. Probatur: In statu illo superiora inferioribus dominabãtur, & nullo modo dependebãt ab eis: sed cõtra hũc ordinem esset, si anima à corporalibus sacramentis perficeretur, siue quo ad sciẽtiã, siue quo ad gratiã: ergo. Maior declaratur: q̃a sicut mẽs sub Deo: ita, &c.

¶ Vtrum & quomodo in statu innocentiæ superiora non dependebãt à inferioribus.

¶Circa hãc doctrinam simul cum ea quæ exprimitur in respõsione ad secũdũ, dubium occurrit, an hæc dicta, scilicet q̃ in statu innocentiæ superiora nullo modo dependebant ab inferioribus, & similiter quòd anima quantũ ad superiorem partem nõ indiguisset accipere aliquid à corporalibus rebus ad sui perfectionẽ, intelligẽda sint de ipso statu innocentiæ cõmuni primo homini & filijs qui fuissent innocẽtes: an de primo homine solùm, qui solus fuit ante peccatũ. Et est ratio dubij: quia in statu innocẽtiæ filij Adæ acquisiuissent sciẽtiam ex sensibilibus (vt Autor dicit in Prima parte q. [illegible]) & per hoc superiora aliquo modo dependebant ab inferioribus: & superior pars animæ indigebat ad sui perfectionem accipere à corporalibus rebus: cuius oppositum hic dicitur. Et propterea hæc verba non pertinẽt ad statum innocentiæ communem patri & filijs. Sed nec de ipso Adam verificantur: quia animæ primi hominis cõpetebat modus intelligendi per conuersionẽ ad phantasmata: vt Autor dixit in Prima parte q. 94. art. 2. intellectio enim per conuersionem ad phantasmata dependet à phantasmatibus: ac per hoc superiora depẽdebant aliquo modo ab inferioribus: cuius oppositum hic dicitur.

Adàm non corrũpisse dicitur.

¶Ad hoc dicitur, quòd præsens doctrina intelligenda est de statu innocentiæ, vt fuit in Adam, tum quia in ipso solo fuit sine dependentia superiorũ ab inferioribus, quo ad sciẽtiã: tum quia Autor non quærit absolutè de statu innocentiæ, sed de homine ante peccatũ, & per [illegible] ante peccatũ, determinat quòd de [illegible] secundum tempus illud, quo fuit antequã peccaret: quærit & non simpliciter de homine, si perseuerasset cum posteritate in innocentia.

¶Ad obiectionem autẽ in oppositum dicitur q̃ intellectio Adæ quia ex speciebus non acquisitis ex sensibus, sed infusis à Deo, procedat, non depẽdebat à phantasmatibus, sed vtebatur phantasmatibus vt inferioribus, sicut anima vtebatur corpore subdito.

¶Et si quæratur quid respondendum secundum Autoris doctrinam sic quærenti, an filij innocentes indiguissent sacramẽtis, dicitur quòd non fuissent eis necessaria sacramenta: quia principalis pfectio hominis per sacramenta, est per gratiam. homines autem fuissent geniti cũ gratia (vt in Prima parte, q. 101. artic. 1. Autor dixit) non indiguissent igitur ex conditione sui status sacramentis perfectiuis hominis quorum ad gratiam. Et quia gratiam comitantur dona intellectus perfectiua: consequens est, vt nec quo ad perfectionẽ scientiæ de supernaturalibus indiguisset sacramentis: eodem enim modo diuina sapiẽtia prouidet de principali & accessorio, vt patet ex opposito nostro statu, in quo perfectionem scientiæ supernaturalis ex sacramentis accipimus: quia per illa tãtum gratiam gratiã à Deo habemus.

¶ Super Quæstionis sexagesimaprimæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio: Ante Christi aduentum post peccatum necesse fuit quædam sacramẽta institui. Probatur: Sacramenta sunt necessaria ad humanam salutẽ, vt signa sensibilia inuisibilium rerum: quibus homo post peccatum sanctificat. ergo ante Christi aduentum post peccatũ oportuit esse quædam sensibilia signa, quibus fidem suam de Christo futuro homo protestaretur, ergo oportuit tunc esse sacramenta quædam. Prima consequẽtia probatur: quia nullus post peccatum sanctificatur nisi per Christum, &c. Secunda consequentia probatur: quia huiusmodi signa dicuntur esse sacramenta. Commẽt.

4. di. 1. q. 1. art. 2. q. 4.

¶ Super Quaestionem sexagesimam primam Articulum quartum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio. Oportet in noua lege esse quędam alia sacramenta. Probatur Sacramenta sunt signa protestantia fidem, qua homo iustificatur: ergo oportet esse alia sacramenta, quibus praeterita credita significentur. Consequentia quo ad id quod supponit, scilicet diuersitatem significabilium, probatur quia antiqui saluabantur per fidem Christi nasciturí: nos per fidem Christi nati. Et quo ad ipsa signa probatur: quia alijs signis oportet significari praeterita & futura. Probatur hoc auctoritate Augustini, & ex ipsis verbis praeteriti & futuri temporis.

magis debet ei assimilari. Sed perfectio salutis humanae per Christum facta est, cui propinquiora fuerunt sacraměta veteris Legis quam ea quae fuerūt ante Legem. Ergo debuerūt esse similiora sacramentis Christi. Cuius tamē contrariū apparet, ex eo quòd sacerdotiū Christi praedicetur esse futurum secundum ordinem Melchisedec, & non secundum ordinē Aaron: vt habetur Hebr 7. Non ergo conuenienter fuerūt disposita ante Christum sacramenta.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 19. cōtra Faustum, ꝙ prima sacraměta quae celebrabant & obseruabātur ex lege, praenuntia erant Christi venturi. Sed necessariū erat ad humanā salutē vt aduentus Christi praenuntiaretur. Ergo necessariū erat ante Christū sacramenta quaedam disponi.

CONCLVSIO.

¶ Necessariò praecesserunt Christi aduentum post peccatum aliqua sacramenta, quibus fidem suam in Christum homo protestaretur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sacramenta necessaria sunt ad humanam salutem, inquantum sunt quaedam sensibilia signa inuisibilium rerum, quibus homo sanctificatur. Nullus autem sanctificari potest post peccatum, nisi per Christum, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiae suae, vt sit ipse iustus & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Et ideo oportebat ante Christi aduentum esse quaedam signa visibilia, quibus homo fidē suā protestaretur de futuro Saluatoris aduētu. Et huiusmodi signa dicūtur sacraměta. Et sic patet ꝙ ante Christi aduētū, necesse fuit quaedā sacraměta institui.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd passio Christi est causa finalis veterum sacramentorum: quae scilicet ad ipsam significandam sunt instituta. Causa autem finalis nō pręcedit tempore, sed solùm in intentione agentis. Et ideo non est inconueniens aliqua sacramenta ante Christi passionem fuisse.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ status humani generis post peccatum & ante Christum, dupliciter potest cōsiderari. Vno modo secundum fidei rationē: & sic semper vnus & idem permansit: quia scilicet iustificabantur homines per fidem futuri Christi aduentus. Alio modo potest considerari secundū intentionem & remissionem peccati, & expressae cognitionis de Christo. Nam per incrementa temporum & peccatum coepit in homine magis dominari: intantum quòd ratione hominis per peccatum obtenebrata, non sufficerent homini ad rectè viuendū pręcepta legis naturae, sed necesse fuit determinari praecepta in lege scripta, & cum his quaedam fidei sacramenta. Oportebat etiam quòd per incrementa temporum magis explicaretur cognitio fidei: quia, vt Greg. dicit. per incrementa temporum creuit diuinae cognitionis augmentum. Et ideo etiam necesse fuit, ꝙ in veteri Lege quaedam sacramenta fidei, quam habebant de Christo venturo, determinarentur. Quae quidem comparantur ad sacramenta, quae fuerunt ante legem sicut determinatum ad indeterminatū: quia scilicet ante legem nō fuit determinatè praefixum homini, quibus sacramentis vteretur, sicut fuit per legē, quod erat necessariū, & propter obtenebrationem legis naturalis, & vt esset determinatior fidei significatio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sacramětum Melchisedec, quod fuit ante legem, magis assimilatur sacramento nouae Legis in materia, inquantum scilicet obtulit panem & vinum (vt habetur Gen. 14.) sicut etiam sacrificium nouae Legis oblatione panis & vini perficitur. Sacraměta tamen legis Mosaycae magis assimilantur rei significatae per sacramentū, scilicet passioni Christi, vt patet de agno Paschali, & alijs huiusmodi. Et hoc ideo, ne propter cōtinuitatē temporis, si permaneret eadē sacramentorū species, videretur sacramenti eiusdem esse continuatio.

ARTICVLVS IIII.

4. di. 1. q. 1. arti. 3. q. 5. & 4. 1. art. 4. q. 1. Et 4. cō tra G. 57.

¶ Vtrùm post Christum debuerint esse aliqua sacramenta.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ post Christum non debuerint esse aliqua sacramenta. Veniente enim veritate, debet cessare figura. Sed gratia & veritas per Iesum Christum facta est, vt dicitur Ioan. 1. Cùm igitur sacramenta sint veritatis signa siue figurae, videtur ꝙ post Christi passionem, sacramenta esse non debuerint.

¶ Praeterea, Sacramenta in quibusdam elementis consistunt, vt ex supra dictis patet. Sed Apostolus dicit Gal. 4. Cùm essemus paruuli, sub elementis mundi eramus seruientes, nunc autem temporis plenitudine veniēte, iam nō sumus paruuli. Ergo videtur quòd non debeamus Deo seruire sub elementis huius mundi, corporalibus sacramentis vtendo.

¶ Praeterea, Apud Deum non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio, vt dicitur Iaco. 1. Sed hoc videtur ad quādam mutationem diuinae voluntatis pertinere, quòd alia sacramenta nunc hominibus exhibeat ad sanctificationem tempore gratiae, & alia ante Christum. Ergo videtur quòd post Christum non debuerint alia sacramenta institui.

¶ SED CONTRA est, quòd Augusti. dicit contra Faustum 19. quòd sacramenta vete. legis sunt ablata, quia impleta: & alia sunt instituta, virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora.

CONCLVSIO.

¶ Praeter veteris Legis sacramenta, quibus Christi mysteria futura praenuntiabantur, oportuit, alia quadam esse in noua Lege sacramenta, quibus significarentur ea, quae praecesserunt in Christo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut antiqui Patres saluati sunt per fidem Christi venturi, ita & nos saluamur per fidem Christi iam nati & passi. Sunt autem sacramenta, quaedam signa protestantia fidem, qua homo iustificatur. Oportet autem alijs signis significari futura, praeterita, seu praesentia. Vt enim Aug. dicit 19. cōtra Faustū, eadem res aliter annūtiatur facienda, aliter facta: sicut ipsa verba, passurus & passus, nō similiter sonant. Et ideo oportet quaedā alia sacraměta esse in noua lege, quibus significentur ea quae praecesserunt in Christo, praeter sacramenta veteris legis, quibus praenuntiabantur futura.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Diony. dicit in 5. ca. Caele. hierar. status nouae legis, medius est inter statū veteris legis, cuius figurae implentur in noua Lege, & inter statum gloriae, in qua omnis nudè & perfectè manifestabitur veritas. Et ideo tunc nulla erunt sacramenta. Nunc autem quandiu per speculum & in aenigmate cognoscimus (vt dicitur 1. ad Corint. 13.) oportet nos per aliqua sensibilia signa in spiritualia deuenire. Quod pertinet ad rationem sacramentorum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sacramenta veteris legis Apostolus vocat egena & infirma elementa: quia gratiam nec continebant, nec causabant. Et ideo vtentes illis sacramentis, dicit Apostolus sub elementis mundi Deo seruisse: quia scilicet nihil aliud erant quam elementa huius mundi. Nostra autem sacramenta gratiam continent & causant: & ideo non est de eis similis ratio.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd sicut paterfamiliās non ex hoc habere monstratur mutabilem voluntatem, quòd diuersa praecepta familiae suae proponit pro temporum varietate, non eadem praecipiens hyeme & aestate: ita non ostenditur aliqua mutatio esse circa Deum ex hoc quòd alia sacraměta instituit post Christi aduentū, & alia tempore legis: quia illa fuerunt congrua gratiae praefigurandae; haec autem sunt congrua gratiae praesentialiter demonstrandae.

QVAESTIO SEXAGESIMA SECUNDA de principali effectu sacramentorum qui est gratia, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectu sacramentorum. Et primò de effectu eorum principali, qui est gratia. secundò de effectu secūdario, q est Character.

¶ Circa primum quaeruntur sex.

¶ Primò, vtrùm sacramenta nouae legis sint causa gratiae.

¶ Secundò, vtrùm gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam virtutum & donorum.

¶ Tertiò, vtrùm sacramenta contineant gratiam.

¶ Quartò, vtrùm sit in eis aliqua virtus ad causandū gratiam.

¶ Quintò, vtrùm talis virtus in sacramentis deriuetur à passione Christi.

¶ Sextò, vtrùm sacramenta veteris legis, gratiam causarent

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm sacramenta sint causa gratiæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd sacramenta nō sint causa gratiæ. Non enim idem videtur esse signum & causa: eo quòd ratio signi videtur magis effectui competere. Sed sacramentum est signum gratiæ. Non igitur est causa eius.

¶ Præterea, Nullum corporale agere potest in rem spiritualem: eo quòd agens honorabilius est patiente, vt Augustinus dicit 12. super Genes. ad literam. Sed subiectum gratiæ est mens hominis, quæ est res spiritualis. Non ergo sacramenta possunt gratiam causare.

¶ Præterea, Illud quòd est proprium Dei, non debet alicui creaturæ attribui. Sed causare gratiam, est proprium Dei, secundum illud Psalm. Gratiam & gloriam dabit Dominus. Cùm ergo sacramenta consistant in quibusdam verbis & rebus creatis, non videtur quòd possint gratiam causare.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit super Ioā. quòd aqua baptismalis corpus tangit, & cor abluit. Sed cor non abluitur nisi per gratiam. Ergo causat gratiam, & pari ratione alia Ecclesiæ sacramenta.

CONCLVSIO.

¶ Tametsi solus Deus effectiua & principalis causa gratiæ sit, sacramenta tamen nouæ legis causant ipsam per modum instrumenti.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere sacramenta nouæ legis per aliquem modum gratiam causare. Manifestum est enim quòd per sacramenta nouæ legis, homo Christo incorporatur: sicut de baptismo dicit Apo. ad Gal. 3. Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non autem efficitur homo membrum Christi nisi per gratiam. Quidam tamen dicunt, quòd non sunt causa gratiæ aliquid operando, sed quia Deus sacramentis adhibitis, in anima gratiam operatur. Et ponunt exemplum de illo, qui afferens denarium plumbeum, accipit centum libras ex Regis ordinatione, non quòd denarius ille aliquid operetur ad habendum prædictæ pecuniæ quātitatem, sed hoc operatur sola voluntas Regis. Vnde & Ber. dicit in quodam sermone de cœna Domini, Sicut inuestitur Canonicus per librum, Abbas per baculum, Episcopus per anulum, sic diuisiones gratiarum diuersæ sunt traditæ sacramentis.

Sed si quis rectè consideret, iste modus non transcendit rationem signi. Nam denarius plumbeus, nō est nisi quoddam signum regiæ ordinationis de hoc quòd pecunia recipiatur ab isto. similiter liber est quoddam signum, quo designatur traditio canonicatus. Secundum hoc igitur, sacramenta nouæ legis nihil plus essent quàm signa gratiæ: cùm tamen ex multis sanctorum autoritatibus habeatur, quòd sacramenta nouæ legis non solùm significant, sed causant gratiam.

Et ideo aliter dicendum, quòd duplex est causa agens, principalis & instrumentalis. Principalis quidem operatur per virtutem suæ formæ, cui assimilatur effectus: sicut ignis suo calore calefacit. Et hoc modo non potest causare gratiam, nisi Deus: quia gratia nihil est aliud, quàm quædam participata similitudo diuinæ naturæ, secundum illud 2. Pet. 1. Magna nobis & pretiosa promissa donauit, vt diuinæ simus consortes naturæ. Causa verò instrumentalis non agit per virtutem suæ formæ, sed solùm per motum, quo mouetur à principali agente. vnde effectus non assimilatur instrumēto, sed principali agenti: sicut lectus non assimilatur securi, sed arti, quæ est in mente artificis. Et hoc modo sacramenta nouæ legis gratiam causabant. adhibentur enim ex diuina ordinatione hominibus, ad gratiam in eis causandam. Vnde August. dicit 19. contra Faustum, Hæc omnia, scilicet sacramentalia, fiunt & transeunt: virtus tamen, scilicet Dei, quæ per ista operatur, iugiter manet. Hoc autem propriè dicitur instrumentum, per quod aliquis operatur. Vnde & Tit. 3. dicitur, Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd causa principalis non propriè potest dici signum effectus, licet occulti, etiam si ipsa sit sensibilis & manifesta. Sed causa instrumentalis si sit manifesta, potest dici si-

---

¶ Super Quæstionem sexagesimasecunda Articulum primum.

Annot.

IN titulo nota terminos. Non enim quæritur, an sacramenta dicantur causæ: sed an sint causæ. Et hoc ideo, quia non satisfit quæstioni vocando causam id quod verè non est causa. De gratia autem in præsenti titulo sermo est indistinctè: tractatur enim sequenti articulo, quæ sit illa gratia, quæ per sacramenta confertur. Vnde non spectat ad præsentem quæstionem discutere in speciali de gratia, quæ causatur. Rursus si principium non articuli huius, sed introductæ quæstionis huius perspexeris, vbi hæc quæstio 62. quæstione sexagesima tertia distinguitur, dicendo: & primo de effectu eius principali, qui est gratia: secundò, de effectu secundario, qui est character videbis quòd sub gratiæ nomine hoc in loco non comprehéditur character, quum distinguatur cōtra characterem, sed communiter sumitur: prout à sanctis dicitur, quod sacramenta conferunt gratiam. Et hoc manda memoriæ: & reminiscere, quum postea dicetur, sacramenta causare instrumentaliter gratiam: vt non recurras ad characterem, volens fugere quod baptismus nō causet gratiam gratum facientem, quia creator & creatura non potest etiam instrumentaliter creare. Hic enim de effectu principali sacramentorum, qui est gratia distincta contra characterem, tractādo quæritur an sacramentum sit causa gratiæ, & in sequenti articulo quid addat hæc gratia supra gratiam gratum facientem, discutitur.

¶ In corpore articuli tria fiunt. Primò ponitur id in quo oportet omnes conuenire. Secundò recitatur quorundam opinio. Tertiò respondetur quæsito secundùm propriā opinionē.

¶ Quo ad primum conclusio est Necesse est dicere sacramenta nouæ legis aliquomodo causare gratiam. Probatur: Per sacramenta homo Christo incorporatur: ergo acquirit gratiam. Antecedens est Apostoli. Consequentia patet: quia non fit homo membrum Christi nisi per gratiam.

¶ Quo ad secundum, primò ponitur opinio quòd sacramenta causant non operando ad gratiam, sed quia Deus assistit, cum exemplis & autoritate Bernardi. Secundò exponitur quid importet hæc opinio: scilicet quòd non ponit sacramenta supra genera signorum, & declaratur exemplis. Tertiò improbatur hæc opinio autoritate Sanctorum, addentium signo causam.

¶ Quo ad tertium ponitur primò distinctio bimembris de causa agente: scilicet principali & instrumentali. Secundò ponitur causæ principalis conditio: qua distinguitur ab instrumentali: scilicet principalis causa est, quæ agit virtute suæ formæ, cui assimilatur effectus. Et iuxta hoc membrum ponitur vna conclusio: Solus Deus est causa principalis gratiæ. Probatur: Solus Deus est, cuius est participata similitudo, gratia: ergo solus Deus est gratiæ causa principalis. Antecedens est Petri Apostoli. Consequentia patet ex conditione causæ principalis.

Tertiò ponitur conditio causæ instrumentalis. Et iuxta hoc membrum ponitur alia conclusio, scilicet, Sacramenta sunt causæ agentes instrumentaliter ad gratiam. Probatur: Causa instrumentalis est, quæ non agit virtute suæ formæ, sed per solum motum quo ab agente principali mouetur. sed sacramenta Deus adhibet, vt per ea causet gratiam: ergo sunt causæ instrumentales. Maior patet ex signo. quia effectus non assimilatur instrumento, & ex exemplo de lectulo respectu serræ & artis. Minor probatur autoritate Augustini, & Apostoli, & modi loquendi: quia hoc vocatur instrumentum: per quod principale agens operari dicitur.

Annot. ¶ Hoc in loco aduertendum est, quòd Scotus in 4. sen. distinc. 1. quæstio. 4. & 5. etsi videatur tertiā ponere opinionē secundum tamen rem positio sua incidit in opinionem prærecitatam ac improbatā in litera: solis enim verbis ab illa differt. Ponit enim tria in sacramento. Primò effectum quem sensibile signum habet à Deo, puta quod adhibetur ex institutione diuina, tale vt à nobis suscipiatur vt sacramentum. Secundum, quod est necessitas necessitate infallibilitatis respectu effectus significati per sacramentū. Tertium, quod habet rationem dispositionis, pro quanto suscipiens sacramentū, ex ipsa susceptione disponitur ad suscipiendū effectum significatū per sacramentū, à Deo immediatè causante illū.

¶ Ex quorum trium concursu, infert quod sacramentum licet non sit secundum rem causa gratiæ: potest tamen appellari causa instrumentalis gratiæ: vt sic saluentur autoritates sanctorum.

¶ Declarat autem hoc, scilicet quòd sine vera causalitate possit dici causa instrumētalis. tū quia meritum dicitur causa præmij. & tamen non efficit illud. tum quia motus dicitur causa termini: & tamen nō efficit illū. tum quia verè dicimus, quòd per motum acquiritur terminus, & per meritum acquiritur præmium: & tamen neutrum est causa verè instrumentalis. & hoc directè militat contra rationem literæ sumptam ex modo loquendi cum illa præpositione Per.

¶ Num & quomodo sacramenta nouæ legis ad gratiam agant.

¶ Arguit præterea cōtra conclusionem principalem huius literæ, scilicet, Sacramētum est verè causa instrumentaliter agens ad gratiā. Et argumentum suum est ex parte effectus. Aut sacramentum attingit instrumentaliter, agendo, ipsam gratiam gratum facientem, aut aliquam dispositionem præuiā: non potest dici primū: quia gratia creatur, & nulla creatura potest etiam instrumentaliter creare. Nec potest dici secundū. tum quia dispositio ista, quum sit forma supernaturalis, est æquè creabilis sicut gratia. tum quia subiectum est æquè in potentia obedientiali ad illam dispositionem. tum quia dispositio illa producitur in instanti: sacramenta autem non possunt agere in instanti. Et si ponatur produci in tempore, Deum agere in tempore inconuenit.

¶ Arguit præterea contra idem, descēdendo specialiter ad sacramentum Eucharistiæ. Quia transubstantiatio fit sola infinita virtute non minus quàm creatio: nec potest fingi in pane dispositio necessitans ad transubstantiationem, quoniam dispositio necessitans est in eodem instanti cum termino.

¶ Præterea, In aliis sacramentis oporteret assignare quæ sit ista dispositio quæ instrumentaliter causatur à sacramentis.

¶ Demum arguit, quòd superfluè ponitur ista causalitas in sacramentis: quia sine ipsa ex assistentia diuina Ecclesiæ reuelata, in operationibus sacramentalibus omnia saluantur ad sacramenta & eorum effectus requisita.

¶ Ad primò obiecta Scoti, breuiter respondendo, dicitur quòd quum ipse non saluet sacramentum causam esse, sed causam dici, & in veritate non nisi signum infallibile præceptum suscipi ponatur ad effectum sacramenti, non satisfit autoritatibus Sanctorum, dicentibus sacramentum esse signū, & causam efficientem signatum: vt patet in 4. sent.

¶ Quum ergo abiicitur primò, quòd sacramentum habet rationem dispositionis, respondetur quod non esset dispositio nisi ratione obedientiæ qua præceptū suscipitur signum. & propterea falsum est, quòd ipsum sacramentum seu illius susceptio, secundū se esset dispositio in esse reali, nisi ponatur realiter causa.

¶ Ad secundum verò de merito dicitur quod licet meritum sit causa vt ratio, qua operanti est debitum præmium, & propterea dicitur causa præmij: constat tamen meritum non efficere præmium, quoniam aliunde est mereri, & aliunde præmiare. Et propterea non obstat hoc proposito, vbi de causa efficiente secundum rem est quæstio.

¶ Ad tertiū de motu, dicitur quòd quia motus potest sumi actiuè, vel passiuè, vel absolutè. & per motionē actiuam procuidubio effectiuè fit terminus, per motum

autem simpliciter vel passiuè, non effectiuè, sed tanquam per viam acquisitae terminus: ideo argumentũ nõ obstat ꝓpositioni, quae vtitur Autor in hoc propositoscilicet illud propriè dicitur instrumentũ, per quod agẽs effectiuè operatur. ¶Et per hoc patet responsio ad vltimum contra rationem de modo loquendi, quoniam non sumit argumentum Autor, ex ly per absolute, sed applicato ad id, per quod efficiens operatur.

¶Ad argumenta secundo loco inducta contra conclusionem principalem dicitur quòd sacramentum instrumẽtaliter attingit gratiam sacramentalem, & non oportet recurrere ad dispositionem praeuiam ad gratiam. Quicquid enim secundum aliorum opinionem vt probabiliorem dixerit Autor in 4. sentẽ. hoc in loco secundum propriam sententiã longè altius sensit, expressè ponens gratiam gratum facientem (qua scilicet homo fit membrũ Christi, & qua sumus diuinae naturae consortes) à Deo principaliter, & à sacramentis instrumẽtaliter effici. ¶Et confirmatur clarè hanc esse suam intentionem ex titulo quaestionis. Vbi distinguit hãc quaestionem à sequẽti, per hoc quòd nũc quaeritur de sacramenti effectu principali, qui est gratia. Tunc autem quaeretur de effectu secundario, qui est character, de quo & ornatu simile dicitur esse iudicium in 4. sentent. quo ad praesentem quaestionẽ. Et confirmatur hoc idem ex sequenti articulo huius quaestionis. Vbi gratia sacramentalis non ponitur dispositio: sed vt patebit, aliquod habituale donum addit supra gratiam gratum facientem.

¶Ad obiectionem autem, quòd nulla creatura potest etiam instrumẽtaliter creare, respõdetur hoc concedendo: sed negando quòd gratia propriè creetur. Quod patet ex eo, quòd quem definit esse, non annihilatur: nam si crearetur (quia creatio est ex nihilo) quum desineret conseruari, oporteret quòd eius desitio esset annihilatio: Deum autem credimus nunquam aliquid annihilare.

Infrà q. 72. artic. 7. ad secundum. Et 4. dist. 1. q. 1. artic. 2. q. 3. Et dist. 17. q. 1. artic. 4. q. 5.

¶Et licet hoc sufficiat argumento: pro reuerentia tamen communis dicti, sanè intelligendi de creatione gratiae, distinguere potest, quòd causa gratiae dupliciter sumi potest. Vel quatenus est mutatio animae de non gratiosa gratam Deo. & sic attingitur instrumentaliter à sacramento. Vel quatenus creatio ibi aliquo modo immiscetur, & sic fit gratia immediatè à Deo. Probatur autem conuenienter sic dici: quia Christus caput Ecclesiae vt homo (alioqui nõ esset eiusdem naturae cum membris) influit vitam proculdubio gratiae gratum faciẽtis membris suis: constat autem humanitatem Christi infra latitudinem contineri creaturarum: non inconuenit ergo Deum per humanitatem Christi, vt instrumentum coniunctum, & per sacramentum vt instrumentum separatum, gratiam gratum facientem in homine causare: vt clarè habes hic in responsione ad tertium bene perspecta, ac collata cũ argumẽto & corpore articuli, ad quod se remittit. ¶Et per hoc patet respõsio ad obiecta reliqua contra dispositiones praeuiae causabiles per sacramenta in speciali. De singulorum enim propriis effectibus, in tractatu singulorum patere poterit: nunc enim sat est proposito de effectu, qui est gratia sacramentalis, tractare; quam diximus & manifestabimus non oportere esse dispositionem aliquam praeuiam ad gratiam. Quare falsum est sacramentum non posse causare in instanti quoniam in termino temporis prolationis verborum, sacramentum causare effectum suum potest. Nec etiam inconuenit Deum voluntariè vtendo motu et paturae, agere in tempore: quum nullus adeò desipiat, qui neget Deũ posse localiter mouere: quod est agere in tẽpore. ¶Ad demum obiecta, quòd superfluè ponitur ista causalitas in sacramentis, respondetur quòd non superfluè, sed necessariò ponitur. tum necessitate reuerentiae ad autoritates Sanctorum quae ipsemet Scotus volens saluare glossat, causat id est signum infallibile: vbi patet manifestus error in glossando. Tum necessitate dignitatis sacramentorum nouae legis: longè enim digniora sunt si locantur in genere causae, quàm si infra latitudinem signorum concludantur, vt sacramenta veteris legis. Fateri enim oportet sacramenta nouae legis digniora esse sacramentis veteris legis. & excedere vetera, in hoc quòd noua efficiunt quod

gnum effectus occulti: eo quòd non solùm est causa, sed quodammodo effectus, inquãtum mouetur à principali agente. Et secundum hoc sacramenta nouae legis, simul sunt causae & signa: & inde est quòd sicut communiter dicitur, efficiunt quod figurant. Ex quo etiam patet, quòd habent perfectè rationem sacramenti, inquantum ordinantur ad aliquid sacrum, non solùm per modum signi, sed etiam per modum causae.

¶Ad secundum dicendum, quòd instrumentum habet duas actiones. Vnam instrumentalem: secundum quam operatur nõ in virtute propria, sed in virtute principalis agentis. aliam autem habet actionem propriam, quae competit sibi secundum propriam formam: sicut securi competit scindere ratione suae acuitatis, facere autem lectum, inquantum est instrumentum artis. Non autem perficit instrumentalem actionem, nisi exercendo actionem propriam: scindendo enim facit lectum. Et similiter sacramenta corporalia, per propriam operationem, quam exercẽt circa corpus, quod tangunt, efficiunt operationem instrumentalem ex virtute diuina circa animam: sicut aqua baptismi abluendo corpus secundũ propriam virtutem abluit animam, inquantum est instrumentum virtutis diuinae: nam ex anima & corpore vnum fit. Et hoc est quod Augustinus dicit, quòd corpus tangit, & cor abluit.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd ratio illa procedit de eo quod est causa gratiae per modum principalis agentis. Hoc enim est proprium Dei, vt dictum est.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam virtutum & donorum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd gratia sacramentalis non addat aliquid super gratiam virtutum & donorũ. Per gratiam enim virtutum & donorum perficitur anima sufficienter, & quantum ad essentiam animae, & quantum ad potentias eius, vt patet ex his quae in Secũda parte dicta sunt. Sed gratia ordinatur ad animae perfectionem. Ergo gratia sacramentalis non potest aliquid addere super gratiam virtutum & donorum.

¶Praeterea, Defectus animae ex peccatis causantur. Sed omnia peccata sufficienter excluduntur per gratiam virtutum & donorum: quia nullum est peccatum, quod non contrarietur alicui virtuti. Gratia ergo sacramentalis, cùm ordinetur ad defectus animae tollendos, non potest aliquid addere super gratiam virtutum & donorum.

¶Praeterea, Omnis additio vel subtractio in formis, variat speciem: vt dicitur 8. Meta. Si ergo gratia sacramẽtalis addat aliquid super gratiam virtutum & donorum, sequitur quòd aequiuocè dicatur gratia. Et sic nihil certum nobis ostenditur, ex hoc quòd sacramenta dicuntur gratiam causare.

¶SED CONTRA est, quòd si gratia sacramentalis non addit aliquid super gratiam donorum & virtutum, frustra sacramenta habentibus & dona & virtutes conferrentur. In operibus autem Dei nihil est frustra. Ergo videtur quòd gratia sacramentalis aliquid addat super gratiam virtutum & donorum.

CONCLVSIO.

¶Gratia sacramentalis super gratiam virtutum & donorum addit quoddam diuinum auxilium ad finem sacramenti consequendum, sicut dona & virtutes super gratiam addere videntur quandam perfectionem determinatam ad proprios potentiarum actus perficiendos.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut in Secunda parte dictum est) gratia secundum se considerata, perficit essentiam animae, inquantum participat quandã similitudinẽ diuini esse. Et sicut ab essentia animae fluũt eius potẽtiae, ita à gratia fluũt quaedam perfectiones ad potentias animae, quae dicuntur virtutes & dona: quibus potentiae perficiuntur in ordine ad suos actus.

figurant, vetera autem non: vt patet in 4. sentent. dist. 1. ¶A glossante autem Scoto aut quocunque altero in contrarium sentiente, quaerendũ est quib⁹ verbis, aut quibus articulis, aut quo sermone Sancti, aut quicũq; alii, debuissent aut potuissent explicare hoc, scilicet quod sacramenta sunt causa effectiua gratiae, si non explicatur per ista, efficiunt quod figurant: & rursus per ista, ita vt imaginem gratiae, & causam causant. Quae omnia explicantur in 4 sent. Doceãt nos quaeso quibus vocabulis explicãdum fuerat, & sic cognoscant sa vel non sequi doctrinam Sanctorum in hac parte, collectam à Magistro sententiarũ.

Et scito quòd hodie minus libera apparet opinio haec: quoniã in cõcilio Florentino sub Eugenio 4. legimus differẽtiam inter sacramenta veteris & nouae legis in hoc, quòd illa non causabãt gratiam: ista verò continent gratiam & conferunt eam. Haec ibi.

¶In responsione ad secundum aduerte, Scotũ vbi suprà, nec exempla praeterire. Vnde contra exemplum de efficiẽtia instrumentorum artificũ arguit, probãdo serram nõ esse effectiuam causam instrumentalẽ. Tum quia nec figura, nec quantitas nec motus localis est forma actiua. Tum quia sicut albedo expellit ab eodẽ nigredinem non effectiuè, sed formaliter, ita corpus expellit corpus ab eodem loco non effectiuè, sed quasi formaliter.

¶Ad haec facile est & respondere, & monstrare inopinabilem hanc Scoti nouam phantasiam, esse falsam: quum enim mouens proximum & motum oporteat esse simul, & cõstet ligni partes, quas secãdo mouet localiter, non esse simul cum artifice (non enim oportet se tangi artificem & lignũ quod secatur) cõsequẽs est, quòd mouens proximũ partes illas, oportet quòd sit secta, quae est corpus mouens motũ. Et confirmatur autoritate Arist. secundo de Anima, ponẽtis nautam mouere nauem & manu & temone, altera, vt instrumento coniuncto, altero vt instrumento separato. Constat autem effectiuè esse huiusmodi mouere. Ad primam ergo obiectionem dicitur quòd licet motus localis absolutè non sit forma actiua aut actio: mouere tamen localiter est agere, vt patet. Et sic sicut artifex mouendo serram, agit: ita serra mouendo partes ligni, agit.

¶Ad secundam dicitur, quòd aliud est loqui de modo quo corpus expellit corpus ab eodem loco, & aliud est loqui de modo quo corpus mouens motum, expellit aliud corpus à suo loco. sicut aliud est loqui quomodo calor expellit frigus, & aliud quomodo corpus calefaciens calefactum expellit frigus. Ad propositum siquidem quaestionis huius non spectat primum, sed secundum: quoniam instrumentum artificis est mouens motum. Ex quo patet, quòd exemplum Autoris deseruit proposito, dum sacramentum ponitur instrumentum diuinae misericordiae, motum à Deo ad mouendam animam in sanctitatem sui.

¶Super Quaestionis sexagesimaesecundae Articulum secundum.

IN titulo per gratiam virtutum & donorum intellige habitus gratiae gratum facientis, & virtutum tam theologalium quàm moralium & donorum Spiritus sancti.

¶In corpore vnica est conclusio: Gratia sacramentalis addit super gratiam virtutũ & donorum. Et probatur conclusio haec ex diuersitate effectuũ: quia scilicet alius est effectus gratiae sacramentalis, & alius est effectus gratiae virtutum & donorũ. Et quia in cõclusione & titulo, nõ de sola distinctiõe, sed de distinctione per modũ addentis fit mẽtio: ideo probatio vtrunq; includit: scilicet distinctionẽ & additionẽ. Assumẽs non solùm effectus gratiae virtutũ & donorũ ex vna parte, & effectus gratiae sacramẽtalis ex altera parte: sed etiã proportionem virtutũ & donorũ ad gratiã, ac per hoc implicitè proportionẽ gratiae sacramẽtalis seu ipsius effectus ad gratiã. Est ergo probatio ista, Gratia absolutè perficit essentiã animae: & sicut ab essentia fluũt potẽtiae, ita à gratia fluũt perfectiones potẽtiarũ, dona scilicet & virtutes: sacramẽta autẽ ordinãtur ad quosdã speciales effectus necessarios in vita Christiana praeter actus potentiarum animae. ergo sicut virtutes & donã addunt

Ordinantur autem sacramenta ad quosdam speciales effectus necessarios in vita Christiana: sicut baptismus ordinatur ad quandam spiritualem regenerationẽ, qua homo moritur vitijs, & fit membrum Christi, qui quidem effectus est aliquid speciale praeter actus potentiarum animae. Et eadem ratio est in alijs sacramentis. Sicut igitur virtutes & dona addunt super gratiam communiter dictam, quandam perfectionem determinatè ordinatam ad proprios actus potentiarum: ita gratia sacramentalis addit super gratiam communiter dictam & super virtutes & dona, quoddam diuinum auxilium ad consequendum sacramenti finem. Et per hunc modum gratia sacramentalis addit super gratiam virtutum & donorum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gratia virtutum & donorum sufficienter perficit essentiam & potentias animae quantum ad generalem ordinationem actuum animae. Sed quantum ad quosdam effectus speciales, qui requiruntur in vita Christiana, requiritur sacramentalis gratia.

¶Ad secundum dicendum, quòd per virtutes & dona excluduntur sufficienter vitia & peccata quãtum ad praesens & futurum: inquantum scilicet impeditur homo per virtutes & dona à peccando. Sed quantum ad praeterita peccata, quae transeunt actu, & permanent reatu, adhibetur homini remedium specialiter per sacramenta.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio sacramentalis gratiae se habet ad gratiam communiter dictam, sicut ratio speciei ad genus. Vnde sicut non aequiuocè dicitur animal communiter dictum, & pro homine sumptum: ita non aequiuocè dicitur gratia communiter sumpta, & gratia sacramentalis.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm sacramenta nouae legis contineant gratiam.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd sacramenta nouae legis non contineant gratiam, contentum enim videtur esse in continente. Sed gratia non est in sacramento, neq; sicut in subiecto (quia subiectum gratiae non est corpus, sed spiritus) neque sicut in vase: quia vas est locus mobilis, vt dicitur in 4. Physico. Esse autem in loco, non conuenit accidenti. Ergo videtur quòd sacramenta nouae legis non contineant gratiam.

¶Praeterea, Sacramenta ordinantur ad hoc, quòd homines per ea gratiam consequantur. Sed gratia cùm sit accidens, non potest transire de subiecto in subiectum. Ergo pro nihilo esset gratia in sacramentis.

¶Praeterea, Spirituale non continetur à corporali, etiam si in eo sit: non enim anima continetur à corpore, sed potius continet corpus. Ergo videtur, quòd gratia, cùm sit quiddam spirituale, non contineatur in sacramento corporali.

¶SED CONTRA est quod Hugo de sancto Victore dicit, quòd sacramentum, ex sanctificatione inuisibilem gratiam continet.

CONCLVSIO.

¶Sacramenta nouae legis continent gratiam, sicut causa instrumentalis effectum continere dicitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd multipliciter aliquid dicitur esse in alio: inter quos duplici modo gratia est in sacramentis. Vno modo sicut in signo: nam sacramentum est signum gratiae. Alio modo sicut in causa: nam sicut dictum est, sacramẽtum nouae legis est instrumentalis, gratiae causa. Vnde gratia est in sacramento nouae legis, non quidem secundum similitudinem speciei, sicut effectus est in causa vniuoca: neq; etiam secundum aliquam formam propriã & permanentem proportionatam ad talẽ effectum, sicut sunt effectus in causis non vniuocis, puta res generatae in sole. Sed secundum quandam instrumentalem virtutem, quae est fluens & incompleta in esse naturae, vt infrà dicetur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gratia non dicitur esse in sacramento sicut in subiecto: neque sicut in vase, prout vas est locus quidam: sed prout vas dicitur instrumentum alicuius operis faciendi, secundum quòd dicitur Ezech. 9. Vnusquisq; vas interfectionis habet in manu sua.

¶Ad secundum dicendum, quòd quamuis accidens nõ transeat à subiecto in subiectũ: transit tamen à causa per instrumentum aliqualiter in subiectum, non vt eodem modo sit in eis, sed in vnoquoque secundum propriam rationem.

¶Ad tertium dicendum, quòd spirituale existens perfectè in aliquo, continet ipsum, & non continetur ab eo. Sed gratia est in sacramento secundum esse fluens & incompletum. Et ideo non inconuenienter sacramentum dicitur continere gratiam.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm in sacramentis sit aliqua virtus gratiae causatiua.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in sacramentis non sit aliqua virtus, gratiae causatiua. Virtus enim, gratiae causatiua, est virtus spiritualis. Sed in corpore non est virtus spiritualis, neque ita

---

addunt super gratiam communiter dictam perfectionem ordinatam ad actus potentiarum: ita gratia sacramentalis addit super gratiam communiter dictam & virtutes & dona, quoddam diuinum auxilium ad consequendum finem. Ergo gratia sacramentalis addit super gratiam donorum & virtutum. Antecedẽs quo ad primam partem declaratur, gratia est similitudo diuini esse, seu quia anima inquantum participat quandam similitudinem diuini esse, perficitur à gratia. Quantum verò ad secundam partem declaratur quo ad hoc, quòd potentiae perficiũtur per dona & virtutes in ordine ad actus ipsarum potentiarum. Quo ad tertiam verò partem declaratur, ex effectu baptismali, qui est spiritualis regeneratio non qualitercunq; sed ita vt homo moriatur vitiis, membrumq; Christi fiat.

¶Vbi scito, quòd effectus baptismi proprius non est gratia gratum faciens absolutè, sed sic renasci secundum gratiam in membrũ Christi, ac si ipse passus fuisset patiente Christo: & hoc importat remissionem omnis culpae, & omnis poenae. Constat autem hoc effectum quẽdam esse necessarium in vita Christiana vltra bonam dispositionem actuum potẽtiarum animae. Et quod dicitur de baptismo, idem intelligi vult Autor de effectibus aliorum sacramentorum. Quod si praeuenendo intelligere cupis, vide inferius articulum primum quaestionis sexagesimae quintae. Ibi enim inuenies proprium cuiusque sacramenti effectũ, tam quo ad bonum datũ, quàm quo ad defectum expulsum. Consequentia autem vt consona rationi relinquitur: quoniam vtraeque, scilicet perfectiones potentiarum & gratiae sacramentalis, de genere spiritualium sunt: & dependentium à gratia, & necessariorũ in vita Christiana &c.

¶Circa hanc doctrinam aduerte, dupliciter posse intelligi gratiam sacramentalem addere super gratiam donorum & virtutum. Primò, vt addat donum aliquod habituale. Et hic sensus licèt fortè multis placeat, & ab Autore sumptus credatur, quia posuit differentiam specificam inter gratias sacramentales, & gratiam donorum & virtutũ, tam hic in respõsione ad vltimum, quàm in quaestionibus de veri. quaest. 27 artic. 5. ad 12. Mihi tamen etiam si alibi (hoc est in libris Sententiarum aut quaestionibus disputatis) Autor expressisset oppositum, aliter sentiendum videtur ex hoc loco. Et est secundus sensus, vt gratia sacramentalis addat supra gratiam donorum & virtutum, non habituale aliquod donum, sed actuale diuinum auxilium extensiuum gratiae virtutum & donorum ad effectum proprium sacramenti. Moueor autem ad hoc: quoniam in Prima secundae Autor diuidendo gratiam, distinxit contra habituale donum gratiae, gratuitum diuinum auxilium: ac per hoc sub genere gratiae communiter dictae locauit duo genera seu species gratiarum, scilicet gratiam habitualis doni, & gratiam diuini auxilij. Et propterea quum hoc in loco expresse dicat gratiam sacramentalem addere diuinum auxilium, non est ad aliud genus gratiae è regione positum, scilicet donum habituale diuertendum: sed planum literae sensum sectando, sentiendum est quod gratia sacramentalis distinguitur specie à gratia virtutum & donorum, non sicut habitus ab habitu, sed sicut gratuitum diuinum auxilium à gratuito habituali dono: & per hoc esse speciem gratiae communiter dictae (vt in responsione ad tertium dicitur) & diuidi in plures species iuxta specificam pluralitatem effectuum: vt inferius quaest. 72. artic. 7. ad tertium dicitur. Et confirmatur hoc ex nunc nunc allegato loco: vbi Autor gratiam in sacramento confirmationis collatam, ad hic dicta se referens, non dicit diuersam esse gratiam gratum facientem & sacramentalem baptismi & confirmationis: sed dicit gratiam vtrobique collatam, habere aliquid commune & aliquid proprium. Et quo ad cõmune (quod est gratia gratum faciens) esse vnius speciei. Si vero cõsideretur quo ad propria superaddita, sic diuersorum sunt rationum collata in baptismo & confirmatione. Ex hoc enim quòd ad diuersum modum considerandi gratiam se resoluit: insinuat non esse ibi diuersos habitus: sed (vt diximus) esse vnum habitum eclatum seu extensum ex nouo diuino auxilio per sacramentum exhibito, ad diuersos secundum speciem effectus. Et confirmatur hic sensus: quia hoc sufficit ad saluandum, & dignitatem sacramentorum in causando, & gratias sacramentales & effectus earum, nec multiplicantur tot habitus in anima.

¶In responsionibus ad primum & secundum, si vis in speciali videre differentiam vtriusque effectus (scilicet perfectionis, ad quam ordinatur sacramentum: & de qua tractatur in responsione ad primum, & similiter defectus, cõtra quem ordinatur sacramentum: de quo in responsione ad secundum tractatur) lege dictum articulum primũ q. 65. inferius.

¶Super Quaestionem sexagesima secunda Articulum tertium.

TItulus accipiendus est vt sonat.

¶In corpore sunt duae conclusiones. Altera est: Gratia est in sacramentis sicut in signis. Et probatur: quia sacramẽtum est signum gratiae. Altera est: Gratia est in sacramentis sicut in causa non vniuoca nec aequiuoca, sed instrumentali. Et probatur quo ad secundam partem: quia non est secundum similitudinem speciei, sicut homo genitus erat in homine generante. Quo ad tertiam verò: quia non est secundum aliquam formam propriam & permanentem proportionatam ad talem effectũ: sicut res generatae sunt in sole. Quo ad quartam demum partem: quia est secundum quandam virtutem fluentem, & incompletam in ipsa natura.

¶Super Quaestionem sexagesima secunda Articulum quartum.

TItulus vt sonat, sumendus est de virtute causatiua effectiuè.

¶In corpore referuntur duae viae. Altera ponentium sacramenta non causare gratiam nisi concomitanter. Et secundum hanc respondetur quaesito negatiuè: quia sola virtus diuina assistens est quae causat gratiam.

¶Altera (quam sequitur Autor) ponentium, quòd sacramentum est instrumentalis causa gratiae. Et secundum hanc respondetur quaesito, dicendo duo. Primò: Necesse est simul ponere, quòd in sacramento sit quaedam virtus instrumentalis ad inducendum sacramẽtalem effectũ. Secundò, qualis est ista virtus & dicens

Margin notes (left): Autor. ... 4. 4. Et veri. q. 27. ar.

Margin notes (right): Clemens. Infrà q. 78. articulo 4. Et 4. distin. 1. q. 1. art. 4. q. 3. Et dist. 8. q. 2. articulo 3. Et quol. 12. articulo 25.

ꝙ sit propria ei (quia virtus fluit ab essentia rei, & ita non potest eam transcendere) neque ita quòd recipiat eam ab alio: quia quod recipitur ab aliquo, est in eo per modum recipientis. Ergo in sacramentis non potest esse aliqua virtus gratiæ causatiua.

¶ Præterea, Omne quod est, reducitur ad aliquod genus entis, & ad aliquem gradum boni. Sed non est dare in quo genere entis sit talis virtus (vt patet discurrenti per singula) nec etiam potest reduci ad aliquem gradum bonorum: neque enim est inter minima bona, quia sacramenta sunt de necessitate salutis: neque etiam inter media bona, cuiusmodi sunt potētiæ animæ, quæ sunt quædam potentiæ naturales: neque etiam inter maxima bona, quia nec est gratia nec virtus mentis. Ergo videtur quòd in sacramentis nulla sit virtus, gratiæ causatiua.

¶ Præterea, Si talis virtus est in sacramentis, non causatur in eis nisi per creationem à Deo. Sed inconueniens videtur, quòd tam nobilis creatura, statim esse desinat sacramento perfecto. Ergo videtur, quòd nulla virtus sit in sacramentis ad gratiam causandam.

¶ Præterea, Idem non potest esse in diuersis. Sed ad sacramenta concurrunt diuersa, scilicet verba & res. Vnius autem sacramēti non potest esse nisi virtus vna. Ergo videtur quòd in sacramentis nulla sit virtus.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit super Ioan. Vnde tanta vis aquæ vt corpus tangat, & cor abluat? Et Beda dicit, quòd Dominus tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis.

CONCLVSIO.

¶ Est in sacramentis quadam instrumentalis virtus ad inducendum gratiam, quæ est sacramenti effectum, proportionata instrumento, non quidem permanens, sed fluens, cùm sit ipsum instrumentum, prout mouetur à principali agente.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd illi, qui ponunt quòd sacramenta nō causant gratiam nisi per quandam concomitantiā, ponunt quòd in sacramento non sit aliqua virtus, quæ operetur ad sacramenti effectū, est tamen virtus diuina sacramento assistēs, quæ sacramētalem effectum operatur. Sed ponēdo quòd sacramentū est instrumentalis causa gratiæ, necesse est simul ponere, ꝙ in sacramento sit quædam virtus instrumētalis ad inducendū sacramentalē effectū. Et hæc quidē virtus proportionatur instrumēto. vnde comparatur ad virtutē absolutā & perfectam alicuius rei, sicut comparatur instrumentum ad agens principale. Instrumētum enim (vt dictū est) nō operatur nisi inquantū est motum à principali agente quod per se operatur. Et ideo virtus principalis agentis habet permanens & completū esse in natura: virtus autem instrumentalis habet esse transiens ex vno in aliud, & incompletum: sicut & motus est actus imperfectus, ab agente in patiens.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ virtus spiritualis nō potest esse in re corporea per modum virtutis permanentis & completæ, sicut ratio probat. Nihil tamen prohibet in corpore esse virtutem spiritualē instrumentaliter: inquantum scilicet corpus potest moueri ab aliqua substātia spirituali, ad aliquem effectum spiritualem inducendum. Sicut & in ipsa voce sensibili est quædam vis spiritualis ad excitandum intellectum hominis, inquantum procedit à conceptione mentis. Et hoc modo vis spiritualis est in sacramentis, inquantum ordinantur à Deo ad effectum spiritualem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut motus, eo quòd est actus imperfectus, non propriè est in aliquo genere, sed reducitur ad genus actus perfecti (sicut alteratio ad qualitatem) ita virtus instrumētalis nō est, propriè loquendo, in aliquo genere, sed reducitur ad genus & speciem virtutis perfectæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut virtus instrumentalis acquiritur instrumento, ex hoc ipso quòd mouetur ab agente principali, ita & sacramentum consequitur spiritualem virtutem ex benedictione Christi, & applicatione ministri ad vsum sacramēti. Vnde Augu. dicit in quodam sermone de Epiphania, Nec mirum quòd aquam, hoc est substantiam corporalem, ad purificandā animam dicimus peruenire: peruenit planè & penetrat conscientiæ vniuersa latibula: quamuis enim ipsa sit subtilis & tenuis, benedictione tamē Christi facta subtilior, occultans vitæ causas, ad secreta mentis subtili rore pertransit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut eadem vis principalis agentis, instrumentaliter inuenitur in omnibus instrumentis ordinatis ad effectum, prout sunt quodā ordine vnū: ita etiam eadem vis sacramentalis inuenitur in verbis & rebus, prout ex verbis & rebus perficitur vnum sacramentum.

hæc virtus proportionatur instrumento. Et probatur: Virtus hæc se habet ad alicuius rei perfectionem & virtutem absolu[tam], sicut instrumētum se habet ad agēs principale. sed instrumentum non operatur, nisi inquantum est motum à principali agente: principale autem agens operatur per se: & propterea virtus principalis habet completum & permanens esse in natura, virtus autem instrumentalis incōpletum & transiēt: ergo virtus hæc proportionatur instrumento. Et probatur hoc vltimum: quia motus est actus imperfectus ab agente in patiens.

Annot. ¶ Aduerte hic, maximā hoc in loco difficultatem inueniri eo quòd vno sensu intellecta cōmuniter videntur tam à sequacibus, quàm ab aduersariis verba Autoris. quum tamen dupliciter possint intelligi. Primo, vt sit sensus, quòd in sacramentis nouæ legis est aliqua virtus superaddita, non solùm propriæ operationi sensibilis elementi, sed etiam superaddita motui, quo mouetur à principali agente: & hæc virtus est quędam qualitas habens esse fluens per modum motus, & est spiritualis, imò est ipsa gratia secundum esse fluens & incompletum, vt in calce præcedentis articuli, hoc vltimum Autor expressit. Et hic est sensus communis, contra quem Scotus vbi suprà & Durandus & Aureolus arguunt.

¶ Sed quoniam hic sensus non est intentus ab Autore, nec verus (vt nunc nunc conabor ostendere) idem argumentationibus istorum omissis ad secundum venio sensum. vt scilicet virtus ista nihil aliud sit quàm motus quo instrumentum à principali agente mouetur ad propriū principalis agentis effectum inducendum. Moueor autem ad hoc, ex communibus & ex propriis: Apertissimè enim Autor in hac litera ex communibus omni instrumentali causæ procedit, dicens, Sed ponendo quòd sacramentorum est instrumentalis causa gratiæ, necesse est simul ponere, quòd in sacramento sit quædam virtus, &c. Vbi patet quòd secundum eum simile est iudicium de sacramento & de aliis causis instrumētalibus, quantum ad virtutem instrumētalē, per modum transeuntis, &c. Sed de causa instrumentali expressit Autor in primo huius quæstionis articulo hæc verba: causa verò instrumentalis non agit per virtutem suæ formæ, sed solùm per motum quo mouetur à principali agente. Vbi dictis exclusiuā manifestat, quod ab instrumento excludit Autor omnem agendi rationem superadditam motui quo mouetur à principali agente. Et hoc ipsum in speciali de sacramentis loquendo in calce responsionis ad primum huius articuli explicat, dicens, Et hoc modo vis spiritualis est in sacramentis, inquantum ordinantur à Deo ad effectum spiritualem. Vbi vides vim spiritualem consistere in hoc quod sacramenta ordinantur à Deo ad effectum spiritualem. Et confirmatur hic sensus ex eo, quòd secundum Autorem sacramentum baptismi virtutem hanc inchoatiuè accepit in sui institutione (scilicet quando Christus est baptizatus): tunc enim aqua sanctificata est, accipiendo inchoatiuè vim regeneratiuam: sed constat nihil tunc aquam accepisse, nisi habilitatem vt sit materia baptismi: factum est enim tunc, vt non oleum, non vinum, &c. sed aqua idonea esset ad regenerandum. Et si his adiungas, quòd vis quælibet eiusdem rationis est in sui inchoatione & perfectione, opinaberis quòd vis regeneratiua, quæ in aqua inchoatiuè posita, contenta est sola idoneitate in ablutione sacramentali, consummatè posita contenta est solo vsu, quo Deus actualiter ablutione illa vtitur ad regenerandum. Vsus siquidem seu motus ille quo Deus mouet illam, seu vtitur actione nostra sensibili, sacramentum constituit in esse effectiuo gratiæ sacramentalis: quia est quo est mouens motum à principali agente: & est vis spiritualis, quia est quo respectu effectus spiritualis: & est ipsa gratia secundum esse incompletum & transiens, quia est mediatio & motio quædam ad gratiam. Et multa alia possent hic dici. nisi diffusè de hac virtute instrumentali scripsissem superius in articulo secundo quæstionis tertiædecimæ. Et confirmantur hæc omnia, quia sic absque multiplicatione entium saluantur causalitates effectiuæ instrumentorum, & dicta autoris. Ait enim in responsione ad primum, quòd in ipsa voce sensibili est vis quædam spiritualis ad excitandum intellectum hominis, inquantum procedit à conceptione mentis. Nihil est enim in voce sensibili inquantum procedit à mente, præter significationem, nisi vsus quo mens illa vtitur significatiua voce ad excitandam mētem auditoris. Et propterea non mouetur Græcus à Latino: quia significatiua vox, qua loquens vtitur, non peruenit ad intellectum Græci hoc sensibilis modò Autor. Vis spiritualis est in sacramētis. Nec te moueat, quòd Autor iungit motui instrumenti virtutem seu vim, ex ipsa adiunctione insinuans differentiam inter instrumenti motum & virtutem, de qua est quæstio: quoniam sermo Autoris est formalis tā de virtute quàm de motu. Quod vt melius intelligas, distingue motum, quo potest instrumentum moueri, in motum simplicem & motum virtuosum. Est siquidem instrumenti simplex motus ille, ad quem ex parte mouentis sufficit potentia motiua: ex parte verò termini, naturalis effectus instrumenti. Motus autem virtuosus est ille qui ex parte mouentis vltra potentiam motiuam exigit artem seu aliquid proportionale artifex parte verò termini ducit ad effectum principalis agentis, puta artis, sed alicuius proportionaliter se habentis, sicut ars se habet ad instrumenta sua. Exemplum vtriusque motus perspice in cithara, cuius fides si moueantur à non musico, sonabunt tantùm: si verò moueantur à musico, efficient non solùm sonum, sed sonum musicum, qui est effectus proprius artis musicæ. Vbi patet quòd simplex motus fidium citharæ, non ducit nisi ad naturalem effectum percussionis illarum: motus verò qui ab arte procedit, ad effectum artis ducit, vtpote vim artis in se habens, & propterea motus virtuosus appellatur. Tria ergo quum hic considerentur (scilicet motus & vis seu virtus & motus virtuosus) ratione diuersitatis quæ est inter motum & vim seu virtutem, dispares valde conditiones assignantur vtriusque: puta quòd vis seu virtus est de genere qualitatis, reductiuè tamen, quòd habet esse intentionale, quòd est spiritualis, &c. quæ non conueniunt motui. Ratione verò coincidentiæ seu identitatis motus, & virtutis in tertio (hoc est in motu virtuoso instrumenti) dictum est, quòd instrumentum agit per solum motum quo mouetur à principali agente. Ratione autem solius formalis distinctionis inuentæ inter motum & virtutem in motu virtuoso instrumenti, apponitur motui instrumenti vis seu virtus. Et non ad denotandum quòd sint duæ res, sed quòd hæc duo concurrunt in instrumento, inueniuntur constituentia illum motum virtuosum. Et hic est, quem sacramentalia signa à Deo sortiuntur, quum sacramenta conferuntur. Nam si quis aliquem ablueret aqua, &c. non animo faciendi quod facit Ecclesia, tunc sacramentalia signa, & verba mouerentur simplici motu tantùm (vtpote à solo homine) & nihil aliud efficerent, nisi corporalem ablutionem. Quum verò quis hominem abluit seruatis seruandis, iuxta institutionem Christi, mouentur tunc sacramentalia signa motu virtuoso (vtpote à Iesu Christo: ipse est enim qui baptizat) & corpus tangendo, abluunt cor, vt Augustin. dicit.

¶ Ex quibus

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrùm sacramenta nouæ legis habeant virtutem ex passione Christi.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd sacramenta nouæ legis non habeant virtutem ex passione Christi. Virtus enim sacramentorum est ad gratiam causandam in anima, per quam spiritualiter viuit. Sed sicut Aug. dicit super Ioan. verbū prout erat in principio apud Deum, viuificat animas: secundum autem q̀ est caro factū, viuificat corpora. Cùm igitur passio Christi pertineat ad verbum, secundum quòd est caro factum, videtur quòd nō possit causare virtutem sacramentorum.

¶ Præterea, Virtus sacramentorum videtur ex fide dependere: quia sicut dicit Aug. super Ioan. verbum Dei perficit sacramentū, non quia dicitur, sed quia creditur. Sed fides nostra non solùm respicit passionē Christi, sed etiam alia mysteria humanitatis ipsius, & principalius etiam diuinitatē eius. Ergo videtur quòd sacramenta non habeant specialiter virtutem à passione Christi.

¶ Præterea, Sacramenta ordinantur ad hominum iustificationem: secūdum illud 1. ad Cor. 6. Abluti estis, & iustificati estis. Sed iustificatio attribuitur resurrectioni: secūdum illud Roma. 4. Resurrexit propter iustificationem nostram. Ergo videtur quòd sacramenta magis habeant virtutem à resurrectione Christi, quàm ab eius passione.

¶ SED CONTRA est, quòd super illud Rom. 5. In similitudinē præuaricationis Adæ, &c. dicit glo. Ex latere Christi dormientis in cruce fluxerūt sacramēta, per quę saluata est Ecclesia. Sic ergo sacramenta videntur habere virtutē ex passione Christi.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm per Christi humanitatem & passionem nō modò meritoriè sed satisfactoriè operatus fuerit Deus nostram à peccatis liberationem & sanctificationem, omnem suam efficaciam habere oportet noua legis sacramenta à passione Christi.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictū est) sacramentum operatur ad gratiam causandam per modū instrumenti. Est autem duplex instrumentū, vnū quidē separatum, vt baculus: aliud autem coniunctum, vt manus. Per instrumentum autem coniunctum mouetur instrumentum separatum, sicut baculus per manum. Principalis autē causa efficiens gratiæ, est ipse Deus, ad quem comparatur humanitas Christi sicut instrumentum coniunctū: sacramentum autem sicut instrumentum separatū. & ideo oportet quòd virtus salutifera, à diuinitate Christi, per eius humanitatem, in ipsa sacramenta deriuetur. Gratia autem sacramētalis ad duo præcipuè ordinari videtur, videlicet ad tollendos defectus præteritorū peccatorum, inquantum transeunt actu, & remanent reatu: & iterum ad perficiendā animam in his quæ pertinēt ad cultum Dei, secundū religionem vitæ Christianæ. Manifestum est autē ex his quæ suprà dicta sunt, q̀ Christus liberauit nos à peccatis nostris, præcipuè per suam passionem: nō solùm efficienter & meritoriè, sed etiam satisfactoriè. Similiter etiam per suam passionem initiauit ritum Christianæ religionis, offerens seipsum oblationē & hostiā Deo, vt dicitur Ephes. 5. Vnde manifestum est, q̀ sacramēta Ecclesiæ, specialiter habent virtutem ex passione Christi, cuius virtus quodammodo nobis copulatur per susceptionem sacramentorum. In cuius signū de latere Christi pendentis in cruce, fluxerunt aqua & sanguis, quorum vnum pertinet ad baptismum, aliud ad Eucharistiam, quæ sunt potissima sacramenta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod verbum prout erat in principio apud Deum, viuificat animas, sicut agens principale: caro tamen eius, & mysteria in ea perpetrata, operantur instrumentaliter ad animæ vitam. Ad vitam autem corporis non solùm instrumentaliter: sed etiam per quandam exemplaritatem, vt supra dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per fidem Christus habitat in nobis (vt dicitur Ephe. 3.) & ideo virtus Christi copulatur nobis per fidem. Virtus autem remissiua peccatorum, speciali quodammodo pertinet ad passionem ipsius Christi: & ideo per fidem passionis eius, specialiter homines liberantur à peccatis: secūdum illud Rom. 3. Quem proposuit Deus propitiatorem per fidē in sanguine ipsius. Et ideo virtus sacramentorum, quæ ordinatur ad tollenda peccata, præcipuè est ex fide passionis Christi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd iustificatio attribuitur resurrectioni ratione termini ad quem, qui est nouitas vitæ per gratiam. Attribuitur tamen passioni ratione termini à quo, scilicet quantum ad dimissionē culpæ.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrùm sacramenta veteris legis gratiam conferant.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd etiam sacramēta veteris legis, gratiam causarēt. Quia (sicut dictum est) sacramenta nouæ legis habent efficaciam ex fide passionis Christi. Sed fides passionis Christi fuit in vetere lege, sicut & in noua: habemus enim eundem Spiritum fidei: vt habetur 2. ad Cor. 4. Sicut ergo sacramenta nouæ legis conferunt gratiam, ita etiam sacramēta veteris legis gratiam conferebant.

¶ Præterea, Sanctificatio nō fit nisi per gratiam. Sed per sacramenta veteris legis, homines sanctificabantur: dicitur enim Leuitici 8. Cúmque sanctificasset Moyses Aarō & filios eius in vestitu suo, &c. Ergo videtur quòd sacramenta veteris legis gratiam conferebant.

¶ Præterea, Sicut Beda dicit in homilia Circuncisionis, Idem salutiferæ curationis auxilium, circuncisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, q̀d baptismus agere reuelatæ tempore gratiæ consueuit. Sed baptismus nunc confert gratiam. Ergo circuncisio gratiam conferebat. Et pari ratione alia sacramenta legalia: quia sicut baptismus est ianua sacramētorum nouæ legis, ita & circuncisio erat ianua sacramentorum veteris legis. Propter quod & Apostolus dicit Galat. 5. Testificor omni homini circuncidenti se: quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ.

¶ SED CONTRA est quod Galat. 4. dicitur, Conuertimini iterum ad infirma & egena elementa. Glossa, id est ad legem, quæ dicitur infirma, quia perfectè non iustificat.

[illegible] qui in omnibus [illegible] potest diligens lector. vnde & quomodo [illegible] seu cuilona [illegible] patet dicta de instrumentorum motu & vi[illegible] tandè intelligere potes.

Infrà q. [illegible] art.

¶ In responsione ad vltimum, perspice quam bene [illegible] sit vis sacramentalis, & vniuersaliter [illegible] instrumentalis. Nam sicut diuersa instrumenta nihil aliud habent ab arte vna, nisi [illegible] motus virtuosos ad effectum artis, & omnes illi motus, quia sunt motus partiales, [illegible] vnus motus totalis, ac per hoc vna vis principalis agentis, fluenta instrumentaliter in diuersis instrumentis, ita in ministro, verbo, & elemēto sunt passiui motus virtuosi per [illegible] multitudinem & ministri operatione (puta ablutione) ex verbis & aqua vtitur Christus mouendo singula, vt agens principale. Et sicut ex omnibus nō consurgit nisi vnum [illegible] sacramentum: ita ex omnibus partialibus motibus virtuosis (hoc est passiuè & actiuè sumptis) non constat nisi vna numero vis sacramentalis: quemadmodum omnes motus singulorum trahētium nauem, nō sunt nisi vnus numero tractus, vna numero totalis actio, vnā inferens passionem, vnúmque effectum. Nec oportet laborare ad inueniendum, quomodo ex diuersis formis intētionalibus fit vna forma simplex aut composita, vel per aggregationem: vt contra tenentes huiusmodi virtutes intentionales, arguitur.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secūda Articulum quintum.*

Coment.

TItulus vt sonat. ¶ In corpore vna conclusio: Sacramenta Ecclesiæ specialiter habent virtutē ex passione Christi. Probatur tripliciter. Primò ex communibus: quia humanitas Christi est instrumentum coniunctū deitatis: sacramentum autem instrumentū separatum. Et formatur ratio: Agens principale per coniunctum instrumentum mouet separatum: sed Deus est agens principale gratiæ, & humanitas Christi instrumentum coniunctum, & sacramentum instrumentum separatum: ergo. Et quia hæc ratio non concludit de passione Christi, sed de humanitate Christi (in qua Christus mysteria multa consummauit, puta natiuitatem, prædicationem, passionem, resurrectionem, ascensionem, &c.) ideo secunda subiungitur ratio, per quam probatur specialiter quòd à passione Christi virtus sit sacramentorum. Et procedit ratio ex effectu proprio gratiæ sacramētalis: qua scilicet vterq; talis proprius effectus appropriatur passioni Christi. Et formatur ratio. Tam liberatio à peccatis nostris, quàm initium ritus Christianæ religionis est præcipuè à passione Christi: sed vtrunque fit præcipuè per gratiam sacramentalē: ergo gratia sacramentalis, seu (quod in idem redit) ergo virtus sacramētalis gratiæ est à passione Christi. Maior declaratur ex dictis. Quo ad primam partē quidem, quia Christus liberauit nos per passionem à peccatis, non solùm efficienter & meritoriè (quod cōuenit aliis eius mysteriis) sed etiam satisfactoriè, quod appropriatur passioni. Quo ad secundam verò quia per passionem offerendo seipsum, initiauit ritū Christianæ religionis. Minor autem clara ex hoc tractatu. Tertiò probatur conclusio ex signo fluxus sanguinis & aquæ de latere Christi: per quod præcipua sacramenta monstrantur, quòd copulatiua sunt nobis virtutem passionis Christi.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secūda Articulum sextum.*

Cōment.

TItulus clarus. ¶ In corpore sunt duæ cōclusiones negatiuæ. Prima est: Sacramenta veteris legis non conferebant gratiam virtute propria. Probatur autoritate Apostoli. Altera est: Sacramenta veteris legis, nō conferebant gratiā virtute in eis habita à passione Christi. Probatur ex communi differentia coniunctionis alicuius causæ ad causandū: vel per vsum exteriorū rerum, vel per actū animæ: quia prima est causa efficiens, ac per hoc prioris secundum esse: secunda autem est causa finalis ac per hoc potest esse posterioris secundum esse. Sub hac enim differentia cōmuni subsumitur in speciali differentia inter passionem Christi coniungi per sacramenta vel per fidem: ita quòd per sacramenta coniunctio continetur sub coniunctione per vsum exteriorum rerum, & cōiunctio per fidem continetur sub cōiunctione per actū animæ. Et sub hoc procedendo, descenditur, & quòd passio Christi est prior secundum esse sacramētis nostris, & posterior sacramētis veteris legis. Ac p hoc nostris quidē sacramentis passio Christi cōiungi potest, vt causa actiua operans per illa: priscis autē nō potest coniungi vt causa actiua operans per illa, quod est intentum conclusionis.

1. 2. q̄. 103 art. 2. & q. 107. art. 1 ad 3. Et 4. di. 1. q. 1. ar. 5. q. 1.

Et quòd

Et quòd passio Christi vt finalis causa coniungitur per fidẽ, tam nobis quàm antiquis & propterea vtriq; saluamur per fidẽ passionis Christi: sed nõ vtriq; per sacramenta virtuosa ex passione Christi. Nõ autem superstitiosus erat vsus illorũ sacramentorum: quia adhibebantur etsi non vt virtuosa, tamen vt signa fidei virtuosæ.

¶Sta igitur lector in formali differẽtia inter cõiunctionem per fidẽ seu actũ animæ vt sic, & per sacramẽta seu vsum exteriorum rerum vt sic: & videbis differentiam in littera subtiliter positam inserẽ sacramenta nostra esse virtuosa, & antiqua non. Et memento notabile, quòd de cõiunctione causali (seu causæ vt sic) est sermo, vt non falaris ab importunitate digredientium ad ea, quæ sunt per accidens.

¶Super Quæstionis sexagesimatertia Articulum primum.

Annot.

TItulus vt sonat de sacramẽto indefinitè, nõ vniuersaliter aut particulariter explicitè. Quæretur enim explicitè de particulari in art 6.

* Alias consequitur.

¶In corpore vna conclusio: Fideles per sacramenta aliquo spirituali charactere insigniuntur. Probatur: Quicunq; ad aliquod certum deputatur, consueuit cõsignari: sed homines per sacramenta deputãtur ad spirituale aliquod spectans ad Dei cultũ: ergo fideles per sacramẽta aliquo spirituali charactere insigniuntur. Probatur maior exemplo militum. Minor verò: quia sacramẽta ad duo ordinantur, hoc est ad remedium contra peccatum, & ad perficiendum hominẽ in his quæ ad cultum diuinũ sunt. Et confirmatur tota ratio cum conclusione authoritate Augustini, vnde Autor sumpsit.

Annot. ¶Aduerte hic duo. Primum, q sacramenta imprimere characterem, ex sacra Scriptura non habetur: sed ex Ecclesiæ autoritate, & non multũ antiqua, vt patet ex sacris canonibus, & plicis quæstionibus patrũ de reiteratione baptismi, quæ locum non habuissent, si Ecclesia iam determinasset imprimi in anima characterem per baptismũ. quod Innocentius tertius extra de bap. ca. maiores causas, determinauit. Secũdum est, q Autor persuasibilem hanc veritatem ecclesiasticam reddere studuit, ex ratione proportionalis similitudinis inter homines deputatos ab homine ad militiam corporalem, & deputatos à Deo ad cultum Christianæ religionis (quæ vtiq mi-

iustificat. Sed gratia perfectè iustificat. Ergo sacramenta veteris legis gratiam non conferebant.

CONCLVSIO.

¶Veteris legis sacramenta nullam in se virtutem habebant, qua operarentur ad gratiam inducẽdam, sed solam fidem illos iustificantem ostendebant.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nõ potest dici, quòd sacramẽta veteris legis cõferrent gratiam iustificantem per seipsa, id est, propria virtute: quia sic nõ fuisset necessaria passio Christi, secundũ illud Gal. 2. Si ex lege est iustitia, Christus gratis mortuus est. Sed nec potest dici, q ex passione Christi virtutem haberet conferendi gratiã iustificandi. Sicut enim ex prædictis patet, virtus passiõis Christi copulatur nobis per fidem & sacramenta, differenter tamẽ. Nam continuatio, quæ est per fidem, fit per actũ animæ: cõtinuatio autem quæ est per sacramẽta, fit per vsum exteriorum rerum. Nihil autem prohibet id quod est posterius tẽpore antequã sit, mouere secundũ quod præcedit in actu animæ: sicut finis qui est posterior tempore, mouet agentẽ, secũdum quòd est apprehensus & desideratus ab ipso. Sed illud quod nondum est in rerum natura, nõ mouet secundum vsum exteriorum rerum. Vnde causa efficiens non potest esse posterior in esse, ordine durationis, sicut causa finalis. Sic ergo manifestum est, q passione Christi, quæ est causa humanæ iustificationis * conuenienter deriuatur virtus iustificatiua ad sacramenta nouæ legis, non autẽ ad sacramẽta veteris legis. & tamen per fidem passionis Christi iustificabantur antiqui patres, sicut & nos. Sacramenta autem veteris legis, erant quædam illius fidei protestationes, inquantum significabãt passionẽ Christi & effectus eius. Sic ergo patet, quòd sacramenta veteris legis, non habebant in se aliquã virtutem, quæ operarentur ad conferendam gratiam iustificantem, sed solùm significabant fidẽ, per quam iustificabãtur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd antiqui Patres habebant fidẽ de passione Christi futura, quæ secundũ q erat in apprehensione animæ, poterat iustificare. Sed nos habemus fidem de passione Christi præcedenti, quæ potest iustificare etiam secundum realem vsum sacramẽtalium rerum, vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd illa sanctificatio erat figuralis: per hoc enim sanctificari dicebantur, quòd applicabantur cultui diuino secundum ritum veteris legis, qui totus ordinabatur ad figurandum passionem Christi.

¶Ad tertium dicendum, quòd de circuncisione multiplex fuit opinio, quidã enim dixerunt quòd per circuncisionẽ non conferebatur gratia, sed solùm auferebatur peccatum. Sed hoc nõ potest esse: quia homo non iustificatur à peccato nisi per gratiam: secũdum illud Rom. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Et ideo alij dixerũt, quòd per circuncisionẽ conferebatur gratia quantum ad effectus remotiuos culpæ, sed non quantum ad effectus positiuos gratiæ. Sed hoc etiam videtur esse falsum: quia per circuncisionem dabatur pueris facultas perueniendi ad gloriam, quæ est vltimus effectus positiuus gratiæ. Et præterea secundum ordinem causæ formalis, priores sunt naturaliter effectus positiui quàm priuatiui, licet secundum ordinem causæ materialis sit econuerso: forma enim non excludit priuationẽ, nisi informando subiectum. Et ideo alij dicunt, quòd circuncisio conferebat gratiam etiam quantum ad aliquem effectum positiuum, qui est facere dignũ vita æterna: non tamen quantum ad hoc quod est reprimere concupiscentiam impellentem ad peccandum. Quod & aliquãdo mihi visum est: sed diligentius consideranti apparet hoc etiam non esse verum: quia minima gratia potest resistere cuilibet concupiscentiæ, & mereri vitam æternam. Et ideo melius dicendum videtur, quòd circuncisio sicut & alia sacramenta veteris legis, erat solùm signum fidei iustificantis. vnde Apost. dicit Rom. 4. quòd Abraham accepit signum circuncisionis, signaculũ iustitiæ fidei. Et ideo in circũcisione conferebatur gratia, inquantũ erat signum passionis Christi futuræ: vt infrà patebit.

QVAESTIO SEXAGESIMATERTIA, *De effectu sacramentorum, qui est character, in sex articulos diuisa.*

DEINDE considerandũ est de alio effectu sacramentorum, qui est character.

¶Et circa hoc quæruntur sex.

¶Primò, vtrùm ex sacramentis causetur character aliquis in anima.

¶Secundò, quid sit ille character.

¶Tertiò, cuius sit character.

¶Quartò, in quo sit sicut in subiecto.

¶Quintò, vtrùm insit indelebiliter.

¶Sextò, vtrùm omnia sacramenta imprimant aliquem characterem.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm sacramentum imprimat aliquem characterem in anima.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd sacramentum non imprimat aliquem characterem in anima. Character enim significare videtur quoddam signum distinctiuum. Sed distinctio membrorũ Christi ab alijs, fit per æternam prædestinationem, quæ nõ ponit aliquid in prædestinato, sed solùm in Deo prædestinante: vt in Prima parte habitum est. dicitur enim 2. Timoth. 2. Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: nouit Dominus, qui sunt eius. Ergo sacramenta non imprimũt characterẽ in anima.

¶Præterea, Character signum est distinctiuum. Signum autem (vt Aug. dicit in 2. de Doct. Christia.) est quod præter speciem, quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionẽ venire. Nihil autem est in anima, quod aliquam speciem sensibus ingerat. Ergo videtur quòd in anima non imprimatur aliquis character per sacramenta.

¶Præterea, Sicut per sacramenta nouæ legis distinguitur fidelis ab infideli: ita etiam per sacramenta veteris legis. Sed sacramẽta veteris legis, non imprimebant aliquem characterem in anima: vnde & dicuntur iustitiæ carnis, secundum Apost. ad Hebr. 9. Ergo videtur quòd neque sacramenta nouæ legis.

¶SED CONTRA est quod Apost. dicit 2. ad Corint. 1. Qui vnxit nos, Deus est: & qui signauit nos, & dedit pignus, Spiritus in cordibus nostris. Sed nihil aliud importat character quàm quandam signationem. Ergo videtur quòd Deus per sacramenta nobis suum characterem imprimat.

CONCLVSIO.

¶Cum Christi fideles per sacramenta ad aliquid diuinum ad Dei cultum spectans deputentur, oportet illos per sacramenta aliquo spirituali charactere insigniri.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex prædictis patet, sacramenta nouæ legis, ad duo ordinantur, videlicet ad remedium contra peccata, & ad perficiendũ animã in his quæ pertinent ad cultũ Dei, secundum ritũ Christianæ vitæ. Quicunque autem ad aliquid certũ deputatur, consueuit ad illud cõsignari,

sicut

litia est illius, qui est dominus fortis & potens: dominus potens in prælio ad debellandas aëreas potestates, vincendumque mundum sectatus Augustini vestigia. Rationabile siquidẽ est, vt hom[illegible] q[illegible] à principibus mũdi h[illegible] ius cõsueuerunt ad corporalia corporali nota insigniri, quum [illegible] co[illegible] ad perennem [illegible] lem cultum secundum animam de pursũ [illegible] ciuali signo signentur in anima. sic enim d[illegible] nam prouidentiam [illegible] sponere homines [illegible] uiter inuenitur vt [illegible] cet pportionaliter signantur secundum nimam à D[illegible] cundum corpus [illegible] uetur à principe [illegible] mano.

¶In responsione ad secundum, vide [illegible] quod iuxta primam ibidem responsionem, character non secund[illegible] se, sed secundum suam causam (hoc est non solitariè sumpt[illegible], se[illegible] vt ex sua causa sensibili quæ est sacramentum) habet rationem signi. Et quia hæc responsio multis non facit satis, apposita est ab Autore altera responsio [illegible] charactere in seipso [illegible] quod prima de c[illegible] ctere causaliter, secunda de eodem formaliter est.

sicut milites qui ascribebantur ad militiam antiquitus, solebant quibusdam characteribus corporalibus insigniri: eo quòd deputabantur ad aliquid corporale. Et ideo cùm homines per sacramenta deputentur ad aliquid spirituale pertinens ad cultū Dei, consequens est quòd per ea fideles aliquo spirituali charactere insigniantur. Vnde Augu. dicit in 2. contra Parmenianum, Si militiae characterem in corpore suo non militans pauidus exhorruerit: & ad clementiam Imperatoris confugerit ac prece fusa, & venia impetrata militare iam coeperit, nunquid homine liberato atque correcto, character ille repetitur, ac non potius agnitus approbatur? an fortè minus haerent sacramenta Christiana, quàm corporalis haec nota?

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fideles Christi ad primum quidem futurae gloriae deputantur signaculo praedestinationis diuinae. Sed ad actus conuenientes praesenti Ecclesiae deputantur quodam spirituali signaculo eis insignito, qui character nuncupatur.

¶Ad secundum dicendum, quòd character animae impressus, habet rationem signi, inquantum per sensibile sacramentum imprimitur: per hoc enim scitur aliquis esse baptismali charactere insignitus, quòd est ablutus aqua sensibili. Nihilominus tamen character vel signaculum dici potest per quandam similitudinem, omne quod configurat alicui vel distinguit ab alio, etiam si non sit sensibile: sicut Christus dicitur figura vel character paternae substantiae, secundum Apostolum Heb. 1.

¶Ad tertium dicendū, ꝗ sicut suprà dictum est, sacramenta veteris legis non habebant in se spiritualem virtutem, ad aliquem spiritualem effectum operantem. Et ideo in illis sacramentis non requirebatur aliquis spiritualis character: sed sufficiebat ibi corporalis circuncisio, quam Apostolus signaculum nominat Rom. 4.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm character sit spiritualis potestas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd character non sit spiritualis potestas. Character enim idem videtur esse quod figura: vnde Heb. 1. vbi dicitur, Figura substantiae eius, in Graeco habetur loco figurae, character. Sed figura est in quarta specie qualitatis, & ita differt à potestate, quae est in secunda specie qualitatis. Character ergo non est spiritualis potestas.

¶Praeterea, Diony. dicit 2. cap. Caele. hier. quòd * diuina beatitudo accedentē ad beatitudinem in sui participationem recipit, & proprio suo lumine, quasi quodam signo, ipsi tradit suam participationem. Et sic videtur quòd character sit quoddam lumen. Sed lumen ad tertiam speciem qualitatis videtur pertinere. Non ergo character est potestas, quae videtur ad secundam speciem qualitatis pertinere.

¶Praeterea, A quibusdam character sic diffinitur, Character est signum sanctae communionis fidei, & sanctae ordinationis, datum à hierarcha. Signum autem est in genere relationis, nō autem in genere potestatis. Non ergo character est spiritualis potestas.

¶Praeterea, Potestas habet rationem causae & principij: vt patet quinto Meta. Sed signum, quod ponitur in diffinitione characteris, magis pertinet ad rationem effectus. Character ergo nō est spiritualis potestas.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Ethico. Tria sunt in anima, potentia, habitus, & passio. Sed character non est passio: quia passio citò transit, character autem indelebilis est, vt infrà dicetur. Similiter etiam non est habitus: quia nullus habitus est qui se possit ad bene & malè habere: character autem ad vtrunque se habet: vtuntur enim eo quidam bene: alij verò malè. Quod in habitibus non contingit: nam habitu virtutis, nullus vtitur malè: & habitu malitiae, nullus bene. Ergo relinquitur quòd character sit potentia.

CONCLVSIO.

¶Cùm charactere homines per sacramenta insigniantur ad ea peragenda, quae diuini sunt cultus, necessarium est illum esse quandam animae collatam spiritualem potestatem, quae ad genus qualitatis sub secunda eius reducatur specie.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, sacramēta nouae legis, characterem imprimunt, inquantum per ea de-

¶Super Quaestionis sexagesimaetertiae Articulum secundum.

Annot. Titulus dāq; dēditate characteris manifestè quaerit, in quo scilicet genere sit, an potestatis, an relationis, &c.

Comment. ¶In corpore sunt tres conclusiones. Prima est: Character sacramentalis est spiritualis potestas ad ea quae sunt diuini cultus. Probatur. Character imprimitur à sacramentis, inquantum per illa homo deputatur ad ea quae sunt Christiani cultus, consistentis in recipiendo aliquo, vel tradendo aliis: ergo character sacramentalis est quaedam spiritualis potestas ad ea quae sunt diuini cultus. Antecedens quo ad primam partem probatur autoritate Diony. in illis verbis, Perficiens eum diuinum, & communicatorem diuinorum. Consequentia verò probatur: quia ad vtrunq. horum requiritur potentia aliqua, ad recipiendum quidē passiua, ad tradendum verò actiua.

Annot. ¶Circa deductionē conclusionis huius dubium occurrit: nam inualida apparet consequentia, Character sacramentalis est deputatiua hominis ad culturē consistentem in recipiendo & tradēdo: ergo est potentia: tum quia similis consequentia nihil valet, Character militaris est deputatiua hominis ad militiam, consistentem in percutiēdo, & ad percutiendum requiritur potentia percussiua: ergo character militaris est potētia ad percutiēdum. Et si instetur, ꝗ non est simile: quia potentia percussiua praesupponitur, vt potē naturalis, potētia autem ad cultum, non est naturalis sed superaddita. Haec inquam instantia nihil obstat argumēto: quia ad militarem percussionē vltra naturalem visiuā potentiam requiritur potentia militaris: sicut ad sanandū aegrimas in medico potentia medicatiua: stat ergo obiectio.

Aliâs 4. q. 1. arti. 2. ¶Et eleuatur instantia ad vniuersalē rationē: vnde scilicet licet à cōmunissimis inferre determinatē speciale, hoc est à deputatiōe ad cultum Christianę religionis, ad potentiam respectu eiusdem cultus descendere. Deputatio siquidem ad ad cultum multipliciter fieri potest. scilicet signo, professione, officio, scientia, voluntate, potētia: vt patet inductiuè in militia, & aliis cultibus & artibus. Vnde inferre characterem esse potentiam, quia est deputatiuus hominis ad cultum Christianae religionis, fallacia consequentis videtur.

¶Ad hoc dicitur, quod Autor procedit ex determinatis in praecedenti articulo. Et propterea non procedit ex hoc solo quòd character est deputatiuus ad cultum, &c. sed ex hoc, quòd character sacramentalis est spiritualis perfectio animę ad cultum diuinum secundum ritum Christianum: ita quòd non ex quacunque deputatione, sed ex tali deputatiuo, scilicet vt perfectiuo animae ad talem cultū impressio à Deo, procedit litera. vt ipsamet litera de se ipsa testimoniū perhibet, autoritatem afferens Dionysij hoc testātem. Ex huiusmodi autem assum procondudi licuit intētum, si perspicaciter intuiti fuerimus cultum Christianae religionis formaliter, vt Autor contemplatus est. Ex hoc enim quòd character est perfectiuus animae ad cultum Christianae religionis, & cultus Christianae religionis formaliter consistit in recipere vel dare formaliter sequitur, ergo character perficit animam ad recipiendum vel dandum. Sed constat liquidò, quòd proprium & per se primò perfectiuum ad recipere seu dare, est posse recipere aut dare: ergo character est spiritualis potentia, qua homo secundum animam potest recipere vel tradere ea quae sunt Christianae religioni propria. Et confirmatur haec ratio: quia potentia sola est quae subtracta actus nullus redditur apud Deum: & similiter qua posita actus efficax est, quantumcunq; ab homine prohibitus. Nam subtracta charitate, aut scientia, aut fide, si potentia remanet, actus non est nullus, sed econtra sola potentia deficiente, alia non sunt efficacia. Sic autem constat esse in proposito, quòd subtracto charactere, vana omnia recipiuntur. Et similiter subtracto charactere ordinis, vana omnia traduntur quae propria ordinis sunt: est ergo character in genere potentiae.

¶Ad instantiam autem de militari charactere, patet responsio: quia non spectat ad animam.

¶Ad obiectionem autem vniuersalem patet etiam responsio, quòd falsum assumit, scilicet literam ex sola deputatione procedere, quum procedat ex tali deputatione, scilicet vt perfectiuo hominis spiritualiter secundū animam ad cultum spiritualem consistentem in recipere & tradere: manifestatum quippe est, quòd formaliter procedendo, optimè absque sophismatis aliqua specie illatio tenet.

Aliâs diuina beatitudo suis assō in suo participationem recipit, & de proprio lumine sicut quodam signo ipsi tradit.

¶Secunda cōclusio est: Haec spiritualis potentia est instrumentalis. Declaratur à simili, sicut virtus quae est in sacramentis. Et probatur ex subiecto: quia est potentia ministri: ergo instrumentalis. Antecedens probatur: quia character conuenit ministris Christi vt sic. Consequentia probatur: quia minister vt sic, habet rationem instrumenti.

¶Tertia conclusio est: Character non est per se in genere: sed reductiuè in secunda specie qualitatis. Prima pars probatur à simili: scilicet ex virtute in sacramentis, adiuncta ratione communi, quia est quiddam fluens & incompletum. Secūda verò pars relinquitur vt euidens.

¶Num character sit in genere, & in quo genere, & sub qua specie.

Quaestio. ¶Occurrunt autem hic multa dubia. Primum est de genere generalissimo, sub quo ponitur character: quod circa tertiam conclusionem versatur. Secundum, de specie: & spectat ad eandem conclusionem. Tertium est circa responsionem ad tertiū, quantum valeat ratio literę. Si relatio charactere fundaretur immediatè super essentia animae, conueniret naturaliter omni animae. Quartum est, quantum valeat ratio literae, probās quòd character non est habitus: quia omnis habitus est bonus vel malus, vt habet in litera argumento ad oppositum. Propter connexionem tamen materiae tractabitur tertium dubium simul cum primo, & secundum simul cum quarto.

¶Circa primum dubium in quo genere sit character sacramentalis, scito primò, quòd Durandus in 4. sent. distin. 4. q. 1. putauit characterem esse relationem rationis: per quam aliquis ex institutione diuina deputatur ad sacras operationes: sicut nummus sortitur rationem pretij. Et eius ratio est: quia ea quae sunt fidei, clarificanda sunt, & non ob obscuriora reddenda: per characterem autem si ponitur relatio rationis, omnia clara sunt. Si verò ponitur res realis, obscuriora introducuntur.

¶Sed positio haec seipsam leuem monstrat, dum ex communibus tantùm & extraneis procedit. Eiusque falsitas patet ex autoritate Ecclesiae, extra de baptismo & eius effectu, in cap. maiores, in fine. Vbi dicitur quod sacramentalis operatio imprimit characterem: certum est enim, quòd relatio rationis non imprimitur. Et confirmatur ex concilio Florentino sub Eugenio quarto. Vbi dicitur, Tria sacramenta characterem, id est spirituale quoddam signum à caeteris distinctiuum, imprimunt in anima indelebile: vnde in eadem personam non reiterantur. Haec ibi.

¶Scito secundo, ꝗ Scotus in 4. dist. 6. q. 10. ad vtranque partem disputat, concedens vtramq; posse probabiliter sustineri: & quòd character sacramentalis sit res absoluta in genere qualitatis. & ꝗ sit relatio extrinsecus adueniens. Et hanc vltimam opinionem ipse tenet. Minus tamen probabilis monstratur ista via, discutiendo tertium dubium. Vbi scito consequentiam factam in litera destrui ex Scotica opinione, distinguente de relatione, vel intrinsecè adueniente vel intrinsecè. Et vocat relationem intrinsecus aduenientem, illam quae consequitur fundamentum

fundamentum posito termino. Illam autem quae positis fundamento & termino non necessariò ponitur, vocat relationem extrinsecus aduenientem. Exemplum primi, vt duplum, simile, aequale. Exemplum secundi, vt relatio agentis ad patiens, relatio locati ad locum, & huiusmodi. Ad primum genus dicit nō esse motum, sed ad secundum. ac per hoc posse à Deo de nouo imprimi in animā relationē characteris absque aliquo absoluto nouo fundante illam. Et propterea non sequitur, si relatio characteris poneretur immediatè in anima, conueniret naturaliter omni animae. ¶Tu autem pariēter sustineto pertranseuntem me de respectibus his in communi: quia theologicam practicā tracto, non metaphysicā. Nec videtur, digrediendum hoc in loco, quicquid sit de respectibus istis extrinsecis: qui fortè nō sunt intelligibiles: quoniam omnis respectus formaliter sūptus, hoc ipsum quod est, est ad aliud se habere: & si est ad aliud se habere, est in genere ad aliquid: quod est quartum praedicamentum. Et rursus, si est ad aliud se habere, necesse est vt consequatur fundamentum ex sola noua positione alterius. alioquin non esset ad aliud. & propterea si est ad aliud se habere, ad illud nō est motus: vt ex hac ratione probatur 5. Physi. ab Arist. Et super hoc, scilicet super ipsa relatione formaliter, in quantum relatio est, fundauit Auctor hic rationem suam: relatio enim formaliter sumpta, quia hoc ipsum quod est, est ad aliud: si realis est, nascitur cum fundamēto; nō simpliciter in actu, sed sic quod ex sola appositione termini fit actu. similitudo enim nascitur cum albo, sic quòd posito eo albo, statim similitudo in primo albo consurgit: & sic de aliis. Ac per hoc si relatio characteris immediatè fundaretur in anima, nasceretur simul cum anima. sic quod posito illius termino, statim in anima cōsurgeret relatio characteris. & si sic cōnasceretur cum anima, clare patet quòd naturaliter conueniret omni animae Quocirca aut character non est in genere ad aliquid nisi aequiuocè. & tunc si est respectus, quaeratur illius genus. Nec erit facilè fingere aliud genus, quum ponatur res spiritualis, & non sit formaliter passio. Aut si est in genere ad aliquid, diffinitiu posita ab Arist. non est communis suo generi & exclusio motus ab ad aliquid cum illius ratione, 5. Physi. nō est vniuersalis de ipso genere ad aliquid: sed particularis, hoc est de aliqua specie relationis, scilicet intrinsecè: quoniam Arist probando ad relationem non esse motum, attulit relationem, quae secundum Scotū vocatur extrinsecus adueniēs, scilicet dextri & sinistri. Nam relatio dextri inter me & columnam non sequitur fundamentum posito termino, loquendo vt Sco. loquitur. Nam posito animali habente dextrum, & posita columna, nō sequitur relatio dextri inter ipsa: potest enim columna poni neutra. Et accidit huiusmodi phantasia: quia non considerat fundamentum vt fundamentum, & terminus vt terminus, sed remotè. Verbi gratia, relatio agentis ad patiens, non habet pro extremis ignem & aquam, sed ignem calefacientem & aquam patientem à calefaciente: & sic de aliis. Vnde nō remotè, sed propinquè sumendo fundamentum & terminum (hoc est secundum suas dispositiones, secundum quas hoc fundat, & illud terminat) nulla est relatio realis, quae non consurgat in fundamento, posito termino. Sed haec pertranseundo sunt dicta pro claritate literae, quae de relatione loquitur formaliter, sicut & Philosophus quinto Physic.

¶Circa secundum dubium, scito Scotum in 4. dist. 6. q. 10. disputare ad omnem partem, & tenendo quòd character est essentialiter respectus, sustinet ipsum habere rationem potentiae & actiuae & passiuae, pro quanto Deus ordinauit assistendo agere habenti talem respectum, puta sacerdoti. & similiter imprimere in patiente habens talem respectum, puta characterem baptismalē ita quòd respectus reddit baptizatum capacem passionis à Deo sic statuente: & similiter operationem sacerdotis efficacem. Et concurrunt hi respectus tanquam dispositiones in ordine ad agens voluntarium. Tenendo autem quòd character est forma absoluta, sustinet & quòd potest poni in prima specie qualitatis, & quòd potest poni in secunda, respondetque ad rationem literae, quae in quarto dubio proposita est: primò, quòd non oportet omnem habitum esse bonum vel malum, sed potest aliquis habitus esse indifferens. Quod probat dupliciter, tum quia ex actibus indifferentibus frequentatis causatur habitus indifferens, tum quia frequentans considerationem alicuius conclusionis Geometricae, habet habitum indifferentem. Secundò, quia character potest poni habitus supernaturalis bonus remotè, ita quòd non proximè seu sufficienter potest esse principium actus boni, sed remotè, sicut fides, spes, charitas infusa non est sufficiens principium boni actus: sed inclinat ad bonum actum cōcurrentibus aliis requisitis. multò autem remotius character potest disponere ad bonum actum.

putantur homines ad cultum Dei, secundū ritum Christianae religionis. Vnde Diony. in 2. cap. Caele. hier. cùm dixisset, quòd Deus in quodam signo tradit sui participationem accedenti ad baptismum, subiungit, Perficiens eum diuinum, & communicatorē diuinorum. Diuinus autem cultus cōsistit vel in recipiendo aliqua diuina, vel in tradendo aliis. Ad vtrunque autem horum requiritur quaedam potentia. nam ad tradendum aliquid aliis, requiritur potentia actiua: ad recipiendum autem, requiritur potentia passiua. Et ideo character importat quandam potētiam spiritualem, ordinatam ad ea quae sunt diuini cultus. Sciendum tamen, quòd haec spiritualis potentia est instrumentalis: sicut etiam suprà dictum est de virtute, quae est in sacramentis. Habere enim sacramenti characterem competit ministris Dei. minister autem habet se per modum instrumenti: vt Philosophus dicit in 1. Politic. Et ideo sicut virtus, quae est in sacramentis, non est in genere per se, sed per reductionem, eo quòd est quiddam fluens & incompletum: ita etiam character non propriè est in genere vel specie, sed reducitur ad secundam speciem qualitatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd figura est quaedam terminatio quantitatis. vnde propriè loquendo, non est nisi in rebus corporeis: in spiritualibus autem dicitur metaphoricè Nō autem ponitur aliquid in genere vel specie, nisi per id quod de eo propriè praedicatur. Et ideo character non potest esse in quarta specie qualitatis, licet hoc quidam posuerint.

¶Ad secundum dicendū, quòd in tertia specie qualitatis non sunt nisi sensibiles passiones, vel sensibiles qualitates. Character autem non est lumen sensibile: & ideo nō est in tertia specie qualitatis, vt quidam dixerūt.

¶Ad tertium dicendum, quòd relatio quae importatur in nomine Signi, oportet quòd super aliquid fundetur. Relatio autem huius signi quod est character, non potest fundari immediatè super essentiam animae: quia sic conueniret omni animae naturaliter. Et ideo oportet aliquid poni in anima, super quod fundetur talis relatio: & hoc est essentia characteris. Vnde non oportebit quòd sit in genere relationis: sicut quidam posuerunt.

¶Ad quartum dicendum, quòd character habet rationem signi per comparationē ad sacramentum sensibile, à quo imprimitur: sed secundum se consideratus, habet rationē principii, per modum iam dictum.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrùm character sacramentalis sit character Christi.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd character sacramētalis non sit character Christi. Dicitur enim Ephes. 4. Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis. Sed consignatio importatur in ratione characteris. Ergo character sacramentalis, magis debet attribui Spiritui sancto quàm Christo.

¶Praeterea, Character habet rationem signi. Est autem signum gratiae, quae per sacramentum confertur: gratia autem infunditur animae à tota Trinitate. vnde dicitur in Psalmo, Gratiam & gloriam dabit

¶Ad horum clariorem notitiam aduertendum est, quòd nisi formaliter consideremus, locemúsque res in suis generibus, vagari multipliciter cōtinget. Quocirca quum character sacramentalis sit formaliter potentia (est enim baptismalis character, quo per se primò homo potest recipere sacramenta reliqua, vt patet: & similiter character ordinis, quo primò minister Ecclesiae, puta sacerdos, potest conficere Eucharistiam, &c.) & sit supernaturale accidens impressum animae: consequens est, vt sub illo genere accidentium formaliter locetur, quod potētias actiuas vel passiuas côtinet: quod constat solùm qualitatis gaum esse, & vnam illius speciem, secundam scilicet. Nec obstat quòd non sit naturalis potentia: quoniam sicut sub habitus specie continētur non solùm naturales, sed supernaturales habitus, ita sub potentiae accidentalis specie continentur nō solùm naturales, sed supernaturales potentiae, & in hoc debet quiescere intellectus bene dispositus.

¶Ad distinctionem autem Scoticam, trahentem relationem ad rationem potentiae, patet responsio ex hoc ipso quòd distractio abusiua rerum ac rationum formalium est.

¶Ad id vero quod primò dicit de habitu indifferenter, dicendum est quòd nullus est actus humanus singularis indifferēs moraliter: quia sit vel quando, vbi, sicut, propter, &c. debet. & sic est bonus moraliter. vel nō quando, aut vbi, aut sicut, aut propter, aut, &c. debet & sic est malus moraliter. Nec est inter ista duo medium in actu exercito: quia distinguuntur penes affirmationem, & negationem. ac per hoc nullus potest esse habitus indifferens ex hoc capite. *4. dist. 4. q. 1. art. 2 & artic. 3.*

¶Ad id vero quod de consideratione frequenti conclusionis geometricae subditur, dicitur quòd si consideratio est scientifica, generatur habitus bonus, scilicet scientiae, quae est virtus: ac per hoc boni tantum, puta veri. Si verò consideratio est non scientifica, generabitur habitus opinatiuus, qui etiam non est indifferens, sed declinat ad bonum vel malum, prout declinat ad verum vel falsum. Et quia character est forma supernaturalis, à Deo pro munere impressa: ac per hoc si esset habitus, non posset poni indifferens: ideo Scotus ad vltimam responsionem confugit, quae falsum in primis affert, dum charitatem, fidem, ac spem infusam à sufficientibus proximisque principiis elicitiuis bonorum actuum aufert. Est enim infusa charitas & sufficientissimum & proximum elicitiuum principium dilectionis Dei super omnia: sed quòd iste puer baptizatus nō actu diligat, prouenit ex conditione ipsius habentis charitatem: quia scilicet habet organa impedientia, &c. & non ex insufficientia aut elongatione habitus. Et simile est de dormiente, aut ebrio: non enim ex parte habitus infusi aut acquisiti prouenit, quòd dormiens aut ebrius non considerat geometricas demonstrationes, aut non credit seu sperat, sed ex impedimento habentis habitum.

Male deinde locat characterem in specie, dum ex his, ad quae remotè se habet, locat ipsum Debet siquidem iudicari res secundū ea quae sibi proximè conueniunt, & non secundum remota: ac per hoc non debet character poni sub specie habitus boni, quia valde remotè disponit ad actum bonum. Sed haec accidit Scoto: quia difficile est operire falsum. Quocirca video omnia cōsonata vero, & absque difficultate vlla characterem poni, non habitum, sed potentiam, quae ex propria ratione indifferens est ad bonum & malum (character enim est potentia, qua potest quis dare vel recipere: & non est, quo potest bene vel malè dare vel recipere) vt sic perspicias diuinam sapientiam disponentem omnia suauiter, donando nobis supernaturales potentias, dare eas suauiter: hoc est, seruata conditione potentiarum: vt scilicet sint quibus possumus, & non quibus bene vel male possumus.

¶Argumenta Petri Aureoli apud Capreolum in 4 distinctio. 4. contra hoc quòd character sit potentia, quia ad specialia descendunt de potestate effectiua transsubstantiationis in Eucharistia, &c omittenda censui: quoniam suo loco quaelibet seruanda est quaestio.

¶ *Super Quaestionis sexagesimatertiae Articulum tertium.*

Annot. TItulus de Christo loquitur, vt est verbum incarnatum: vt distinguitur à Patre & Spiritu sancto, ac ipsa Trinitate. Denotat autem obliquus casus autoritatem in ipso Christo: ita quòd sensus est, an character sacramentalis sit character, Christo vt principi configurans, seu consignans characterem ipsum suscipientes: sicut character Romanus consignat milites Caesari, & Gallicus regi Francorum, &c.

Comment. ¶In corpore tria sunt. Primò distinguitur character fidelium in duo genera: secundò respondetur quaesito: tertiò ponitur vnum corollarium.

¶Quoad

¶Quo ad primum, distinguitur character fidelium in characterem ad cælestem beatitudinem & characterem ad militantis Ecclesiæ cultum. Ille est charitas seu gratia: hic est sacramentalis, de quo est sermo. Communio istorum ex communicatione characteris declaratur. Diversitas autem ex diversitate finium ac actuum manifestatur in littera. Præhabuit autem Autor distinctionem hanc, ut clarescet doctrina sacræ Scripturæ, quæ in argumentis discurritur, & ut nominum ambiguitas nil intelligeret aut suspensum.

¶Quo ad secundum, conclusio responsiva quæsito est: Character sacramentalis est character Christi. Probatur. Character sacramentalis est ad recipiendum & dandum ea quæ sunt cultus Christiani: ergo est specialiter character Christi. Probatur consequentia: quia totus ritus Christianæ religionis derivatur à Christi sacerdotio, cui configurantur fideles.

Annot. ¶Nota hic, quàm formalis sit doctrina Autoris, dum de cultu Christianæ religionis tractans, in Christum caput non secundum quamcunque illius conditionem, sed secundum sacerdotium reducit characterem Christiani cultus, sacerdotis enim est principatus cuiusque religionis, tam veræ quàm falsæ.

¶Quo ad tertium, corollarium est: Characteres sacramentales sunt participationes quædam sacerdotij Christi: ex eo enim quod character sacramentalis est Christi sacerdotis character, consequens est, ut sit quædam diminuta imitatio ordinis ad actus spectantis ad Christi sacerdotium: quod est esse participationem sacerdotij Christi. Baptismali siquidem charactere à Christi sacerdotio habet homo formaliter & esse membrum Christianæ religionis & esse capacem reliquorum sacramentorum à Christi sacerdotio derivatorum. Et similiter proportionaliter est de aliorum sacramentorum characteribus.

¶*Super Quæstionis sexagesimatertia Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore una conclusio: Character est subiectivè in potentia animæ. Probatur. Character est signaculum, quo anima insignitur ad recipiendum vel tradendum ea quæ sunt cultus Christiani: ergo ordinatur ad actus: ergo est in potentia animæ. Prima consequentia (quæ non nisi implicitè in litera habetur) probatur ex eo quod cultus divinus in actibus consistit. Secunda autem, quia potentia animæ ordinatur ad operari sicut essentia ad esse.

Annot. ¶In responsione ad primum adverte distinctionem in litera positam, de eo ad quod disponit character, scilicet vel propinquè vel remotè: & quòd proximè disponit ad actus Christianæ religionis: remotè autem disponit ad gratiam. Et hoc probatum in littera, quia ad hoc disponit ex consequenti. Et tu potes addere, quia disponere ad gratiam est communis conditio sibi & multis aliis: multa enim alia disponunt ad gratiam (ut patet) & non est de numero propriorum sibi.

¶Ex hæc si retinueris, videbis vanum esse laborem Scoti in ult. q. distin. 6. 4 sent. procedentis ex eo, quòd dispositio ad formam, nunquam est in posteriori naturaliter susceptivo. hoc enim falsum esse constat de dispositione, non proximè, sed remotè. Potest enim res quæ non nisi remotè & ex consequenti est dispositio ad gratiam (quæ in essentia animæ ponenda est) poni in quacunque potentia animæ: immò etiam in membris exterioribus huiusmodi enim dispositiones (ut in litera dicitur) non vendicant sibi subiectum ex eo ad quod remotè disponunt: sed ex eo ad quod proximè disponunt.

¶Cave hic ne dicta de charactere intelligas dicta de sacramentis characterem imprimentibus: & incidas in foveam, putans quod sacramenta huiusmodi conferant gratiam ex consequenti, sintque principaliter causæ characteris, & ex consequenti gratiæ: quia character ut in litera dicitur, non proximè, sed ex consequenti dispositio est ad gratiam. Recolito superius habitæ doctrinæ quod scilicet gratia est principalis sacramentorum effectus, & character est effectus secundarius & perspicacè nõ licere attribuere sacramento conditionem characteris: cum hoc enim quod character est remotè & ex consequenti dispositio ad gratiam, stat quod gratia sit principalis effectus sacramenti tunc enim gratia non esset principalis effectus sacramenti, si solùm daretur per sacramentum, ut sequela ad characterem. Quæ phantasia procul sit à te: baptismus namque est principaliter lavacrum regenerationis in filios Dei, in membra Christi: & secundariò impressivus characteris, & confert gratiam ex primo principaliter: & præter hoc habet unde conferat gratiam ex consequenti, scilicet propter characterem. ita quod character naturali ordine est effectus gratiæ, per quam aliquis fit Christianus formatus: prius enim natura est esse quod spectat ad gratiam, quàm posse quod est characteris. & cum hoc est dispositio ex consequenti ad gratiam, pro quanto ad posse donanti à Deo, comitatur accedere et esse onsa tudret largitio bene posse.

Annot. ¶Et bene nota quod character nõ ponitur dispositio ad gratiam absolutè: sed character secundum rationem suæ causæ, scilicet divinæ largitatis, ponitur dispositio ad gratiam. Divinæ si quidem largitatis ratio habet, ut cui dat posse, det bene posse: hac enim ratione character ponitur dispositio ad gratiam, ut patet in hac litera. Et quum hæc servaveris, Durandi obiectiones in 4. dis. 4. q. 1. spernes.

Dominus. Ergo videtur quòd character sacramentalis non debeat specialiter attribui Christo.

¶Præterea, Ad hoc aliquis characterem accipit, ut eo à cæteris distinguatur. Sed distinctio sanctorum ab aliis, fit per charitatem: quæ sola distinguitur inter filios regni & filios perditionis: ut August. dicit 15. de Trin. unde & ipsi perditionis filij characterem bestiæ habere dicuntur: ut patet Apocal. 13. Charitas autem nõ attribuitur Christo, sed magis Spiritui sancto: secundum illud Roma. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Vel etiam Patri, secundum illud 2. ad Corinthi. ult. Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei. Ergo videtur quòd character sacramentalis, non sit attribuendus Christo.

¶SED CONTRA est, quòd quidam sic diffiniunt characterem. Character est distinctio à charactere æterno impressa animæ rationali, secundum imaginem consignans trinitatem creatam Trinitati creanti & recreanti, & distinguens à non configuratis secundum statum fidei. Sed character æternus est ipse Christus: secundum illud Hebr. primo, Qui cùm sit splendor gloriæ, & figura vel character substãtiæ eius. Ergo videtur quòd character sit propriè attribuendus Christo.

CONCLVSIO.

¶*Character, qui per sacramenta imprimitur ad ea peragenda, quæ divini sunt cultus, character Christi est, quo Christo fideles ei configurantur.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut ex supradictis patet) character propriè est signaculum quoddam, quo aliquid insignitur, ut ordinatum in aliquẽ finem: sicut charactere insignitur denarius ad usum commutationum, & milites charactere insigniuntur, quasi ad militiam deputati. Homo autem fidelis ad duo deputatur. Primò quidem & principaliter ad fruitionem gloriæ. Et ad hoc insignitur signaculo gratiæ: secundũ illud Ezech. 9. Signa Thau super frõtes virorũ gementiũ & dolẽtiũ. & Apoc. 7. Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorũ. Secundò autẽ deputatur quisque fidelis ad recipiendum vel tradendũ aliis ea quæ pertinent ad cultum Dei: & ad hoc propriè deputatur character sacramentalis. Totus autẽ ritus Christianæ religionis derivatur à sacerdotio Christi. Et ideo manifestum est, quod character sacramentalis specialiter est character Christi: cuius sacerdotio configurantur fideles secundum sacramentales characteres. Qui nihil aliud sunt, quàm quædam participationes sacerdotij Christi, ab ipso Christo derivatæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apostolus ibi loquitur de consignatione, secundum quam aliquis deputatur ad futuram gloriam, quæ fit per gratiam. Quæ Spiritui sancto attribuitur, inquantum ex amore procedit, quòd Deus nobis aliquid gratis largiatur: quod ad rationẽ gratiæ pertinet. Spiritus autem sanctus amor est: unde & 1. ad Cor. 12. dicitur, Divisiones gratiarũ sunt, idem autem Spiritus.

¶Ad secundum dicendum, quod character sacramentalis est res respectu sacramenti exterioris, & est sacramentum respectu ultimi effectus. Et ideo dupliciter potest aliquid characteri attribui. Uno modo secundũ rationem sacramenti: & hoc modo est signum invisibilis gratiæ, quæ in sacramento cõfertur. Alio modo secũdum propriam rationem characteris: & hoc modo est signũ configurativum alicui principali, apud quem residet autoritas eius ad quod aliquis deputatur: sicut milites qui deputantur ad pugnam, insigniuntur signo ducis: quo quodãmodo ei configurãtur. Et hoc modo illi qui deputantur ad cultum Christianum, cuius autor est Christus, characterem accipiunt, quo Christo configurantur. Unde propriè est character Christi.

¶Ad tertium dicendũ, quòd charactere distinguitur aliquis ab alio, per comparationem ad aliquem finem, in quem ordinatur qui characterem accipit. sicut dictum est de charactere militari, quo in ordine ad pugnam distinguitur miles Regis à milite hostis. Et similiter character fidelium, est quo distinguuntur fideles Christi à servis diaboli, vel in ordine ad vitã æternam, vel in ordine ad cultũ præsentis Ecclesiæ. Quorũ primũ fit per charitatẽ & gratiã ut obiectio procedit, secundum autem fit per characterem sacramentalem. Unde & character bestiæ intelligi potest per oppositum, vel obstinata malitia, qua aliqui deputantur ad pœnam æternam, vel professio illiciti cultus.

ARTICVLVS IIII.

¶*Utrùm character sit in potentiis animæ sicut in subiecto.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd character nõ sit in potentiis animæ sicut in subiecto. Character enim dicitur esse dispositio ad gratiam. Sed gratia est in essentia animæ, sicut in subiecto, ut in Secunda parte dictũ est. Ergo videtur quod character sit in essentia animæ, non autem in potentiis.

¶*Num character sit in voluntate.* 4. di. 4. q. 1. art. 1. cor. & ar. 3. q. 3. Quæstiun.

¶In responsione ad tertium dubiũ ex Scoto occurrit in prædicta ultima quæstione, ponentis charactere in volũtate. Tum quia est dispositio ad gratiã, quæ est in voluntate: quia gratia est idẽ quod charitas. Tũ quia si character est signum vel fundamentum obligationis animæ ad Deum, rationabile est quod ponatur in illa potentia, cuius primò est obligare, vel esse rationem obligandi: talis autẽ est voluntas, quia præcisè per actũ eius aliquis se obligat principaliter: reliqua enim concurrentia ad oblationem, non sunt nisi quædam præambula aut signa.

¶Ad hoc dicitur, quòd Autor & inferius in sequenti articulo in responsione ad secundum, probat characterẽ non esse in voluntate: quia character est vis instrumẽtalis: ac per hoc cõsistit in moveri ab alio: voluntatis verò, est movere seipsam ad operandũ: dissonat igitur conditio characteris à conditione volũtatis. Et hic probat characterem esse in intellectu: quia actus ad quos proximè disponit, scilicet recipere vel tradere ea quæ sunt Christiani cultus, sunt quædam fidei protestationes. Unde ad primã Scoti obiectionem non oportet aliter respondere: quia iam dictum est, quòd characteri non assignatur subiectum, ex eo quòd est dispositio ad gratiam: quia remotè ad eam disponit.

¶Ad secundam autẽ dicitur primò, quòd conditionalis assumpta est falsa: quia non est

¶Praeterea, Potentia animę nō videtur esse subiectum alicuius, nisi habitus vel dispositionis. Sed character (vt dictum est) non est habitus vel dispositio, sed magis potētia, cuius subiectum non est nisi essentia animae. Ergo videtur quòd character non sit sicut in subiecto in potentia animae, sed magis in essentia ipsius.

¶Praeterea, Potentiae animae rationalis distinguuntur per cognitiuas & appetitiuas. Sed non potest dici ꝙ character sit tantùm in potentia cognitiua, neqꝫ etiam tantùm in potentia appetitiua (quia nō ordinatur neqꝫ ad cognoscendum tantum, neqꝫ ad appetendum) similiter etiam nō potest dici quòd sit in vtraqꝫ, quia idem accidens nō potest esse in diuersis subiectis. Ergo videtur quòd character nō sit in potentia animae sicut in subiecto, sed magis in essentia.

¶SED CONTRA est, quòd (sicut in praemissa diffinitione characteris continetur) character imprimitur animae rationali secundū imaginem. Sed imago Trinitatis in anima, attenditur secundum potentias. Ergo character in potentijs animae existit.

CONCLVSIO.

¶Cùm charactere insigniantur fideles ad suscipiendum, vel alijs tradendum quae sunt diuini cultus, quod actibus perficitur, non in essentia, sed in potentia animae necesse est characterem esse.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) character est quoddā signaculum, quo anima insignitur ad suscipiendum, vel alijs tradendum ea, quae sunt diuini cultus. Diuinus autem cultus in quibusdam actibus consistit. Ad actus autem propriè ordinantur potentiae animae sicut essentia ordinatur ad esse. Et ideo character non est sicut in subiecto in essentia animae, sed in eius potentia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd subiectum alicui accidēti attribuitur secundum rationem eius ad quod propinquè disponit: nō autem secundum rationem eius, ad quod disponit remotè vel indirectè. Character autem directè quidē & propinquè disponit animam ad ea, quae sunt diuini cultus exequenda: & quia haec idoneè non fiunt sine auxilio gratiae (quia vt dicitur Ioan. 4. Eos qui adorant Deum, in spiritu & veritate adorare oportet) ex consequenti diuina largitas recipientibus characterem, largitur gratiam, per quam dignè impleant ad quae deputantur. Et ideo characteri magis est attribuendum subiectum secundum rationem actuum ad diuinum cultum pertinentium, quàm secundum rationem gratiae.

¶Ad secundum dicendum, quòd essentia animae est subiectum potentiae naturalis, quae ex principijs essentiae procedit. Talis autem potentia non est character: sed est quaedam spiritualis potentia, ab extrinseco adueniens. Vnde sicut essentia animae, per quam est naturalis vita hominis, perficitur per gratiam, qua anima spiritualiter viuit: ita potentia naturalis animae perficitur per spiritualem potentiam, quae est character. Habitus enim & dispositio pertinēt ad potentiam animae: eo quòd ordinantur ad actus, quorum potentiae sunt principia. Et eadem ratione omne quod ad actum ordinatur, est potentiae tribuendum.

¶Ad tertium dicendum, quòd (sicut dictum est) character ordinatur ad ea quae sunt diuini cultus. Qui quidem est quaedam fidei protestatio per exteriora signa. Et ideo oportet quòd character sit in cognitiua potentia animae, in qua est fides.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm character insit animae indelebiliter.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd character non insit animae indelebiliter. Quantò enim aliquod accidens est perfectius, tantò firmius inhaeret. Sed gratia est perfectior quàm character: quia character ordinatur ad gratiam sicut ad vlteriorem finem. Gratia autem amittitur per peccatum. Ergo multò magis character.

¶Praeterea, Per characterem aliquis deputatur diuino cultui, sicut dictum est. Sed aliqui à cultu diuino transeunt ad contrarium cultum, per apostasiam à fide. Ergo videtur quòd tales amittant characterem sacramentalem.

¶Praeterea, Cessante fine, cessare debet & id quod est ad finem, alioquin frustra remaneret: sicut post resurrectionem non erit matrimonium, quia cessabit generatio, ad quam ordinatur matrimonium. Cultus autem exterior, ad quem character ordinatur, non remanebit in patria, in qua nihil agetur in figura, sed totum in nuda veritate. Ergo character sacramentalis non manet in perpetuum in anima: & ita non inest indelebiliter.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit in secundo contra Parmenianum: Non minus hęrent sacramenta Christiana quàm corporalis nota militiae. Sed character militaris non repetitur, sed agnitus approbatur in eo qui veniam meretur ab Imperatore post culpam. Ergo nec character sacramentalis deleri potest.

CONCLVSIO.

¶Cùm character sit quaedam in fidelibus sacramentalis participatio sacerdotij Christi, necesse est indelebiliter animae inesse.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) character sacramentalis,

non est necessaria, quia cum veritate antecedentis stat ꝙ character sit in illa potentia, cuius sunt primò actus operationes, ad quas charactere obligat, & non in potentia, quae est primo obligatiua. Dicitur secūdò, ꝙ antecedēs potest dupliciter intelligi, ꝙ character sit obligatiuum vel proximè, vel ex cōsequenti. Et quòd character per se & proximè, nō est quid obligatiuū, sed professiuū Christiani cultus & fidei, & ppter huiusmodi professionem obligat, quod est ex cōsequenti obligare: character enim in anima, monstrat animam Christianę religionis ac per hoc obligetam Christo, & nō econtra: sicut character militarie monstrat militē Romanū, & ideo obligatū Caesari. Argumentū autē vitiatur antecedente in primo sensu, in quo etiam, vt prima testatur responsio, falsam cōstituit conditionalem.

¶Circa eandē respōsionem dubiū aliud occurrit, de ratione assignata in litera, scilicet quia diuinus cultus est quaedā fidei protestatio per exteriora signa: ideo character est in intellectu, in quo est fides. Si enim characteri assignādum est subiectum ex cultu diuino, ad quem proximè disponit: consequēs est vt subiectum eius sit illud met quod est subiectum proprij & proximi principij ipsi' cultus, magis quàm illud quod est subiectū principij cōmunis & remoti eiusdem cultus. Sed propriū proximūmque cultus Dei principium est religiōis virtus, quae est in voluntate: ergo character, qui potentia est ad recipiendum vel tradendum ea quae sunt cultus, est in voluntate, & non in intellectu, in quo est fides. quae remotum est principium cultus: quia mediante religione, & cōmune, quia fides operatur mediatè ea quae sunt multarum virtutum: puta spei, charitatis, religionis, &c.

¶Ad hoc dicitur, quòd characterem conuenire in subiecto cū fide magis quàm cum religione, ex duobus sumi potest. Primò ex eo, quòd tam fides quàm character inter principia religionis cōputatur: vniuersa nanque religio filia est fidei, & quaedam fidei protestatio: ex religione nanque profitetur quilibet fidem suā. Charactere quoque quū potentia sit actiua vel passiua actuum religio- *Annot.* nis, principij rationem habet. Secundo ex eo, quòd tam fides quàm character respicit diuinum cultum, secundum id quod est: religio autem respicit diuinum cultum secundum rationem boni: est enim religio virtus moralis, cuius est reddere hominem bonū, & eius opus bonū efficere: fide enim & charactere homo potest in actus religionis, religione autem homo bene se habet ad illos. Et hinc fit, vt character respiciat Christianum cultum, vt professio quaedam fidei est: & non vt bene vel malè fit: & propterea ad fidei subiectum accedit, & non spectat ad subiectum religionis.

¶Ad obiectionem autem in oppositū, dicitur quòd propositio illa, Si characteri debetur subiectum ratione cultus, debet potius poni in subiecto principij proximi ipsius cultus, quàm principij remoti eiusdem, vera fortè est caeteris paribus. Sed hic non sunt caetera paria. quia cultus respicitur à principio proximo, prout bene vel malè fiūt qua ratione longè est character à principio verò remoto respicitur secundum id quod est, in qua ratione conuenit character cum fide, quae est principium remotum & commune. Et propterea non sequitur, characterem esse in voluntate, in qua est religio. sed concluditur oppositum, scilicet esse in intellectu, in quo est fides.

¶Circa eandem responsionem dubium ex Durando in 4. sent. dist. 4. q. 1. occurrit, de subiecto characteris. quòd sit potentia exequutiua: quia virtus perficiens nō ad cognoscendum nec ad appetendū, sed ad exequendum, debet poni nō in intellectu, nec in voluntate, sed in potentia exequutiua: character autem est huiusmodi, vt patet: ergo.

¶Ad hoc dicitur, quòd characterem esse in alia potentia quàm intellectus vel voluntatis, est impossibile: quia quaelibet alia potentia est in cōposito: character autem est in anima intellectiua. Quod ex eo patet, quòd est perpetuus, remanens in anima separata. In cuius signū si baptizatus aut ordinatus resurgeret, non rebaptizaretur aut reordinaretur. *4. dist.*

¶Ad obiectionem autē dicitur, quòd licet maior sit vera de virtute *4. q. 1.* seu habitu, non tamen *art. 3.* est vera de potētia: character autem nō est vir- *q. 4.* tus aut habitus, sed po- *Et Rom.* tentia. licet enim habi- *7. col. 2.* tus in parte intellectiua sit ad cognoscendū vel appetendum: potentia tamen opposita ad neutrū esse potest, imò debet: quoniam intellectus ipse sufficit pro potentia ad intelligendū, & voluntas pro potentia ad appetendū. Quocirca quum character sit potentia in parte superiori animae ad recipiēdum vel tradendum cultum protestātem fidem, rationabiliter ponitur in subiecto fidei, vt in litera dicitur.

¶Super Quaestionis sexagesimatertia Articulum quintum.

IN titulo aduerte, ꝙ ly indelebiliter potest dupliciter accipi, vel per negationem omnis potentiae etiam logicae, ad deletionem. Et sic esset sensus, an character insit indelebiliter, ita ꝙ implicet contradictionem ipsum deleri. Et hic sensus procul est ab intento: potest enim à Deo deleri, desinēdo cōseruare ipsum. *Annot.* Vel per negationē propriè seu proximè naturalis potentiae ad deletionem. & hic sensus est intentus: nō enim quaerimus qd possit Deus facere, sed qd suapte natura cōueniat characteri.

¶In corpore est vna cōclusio: Character indelebiliter manet in anima. *Comment.*

Probatur: Omnis sanctificatio, quae fit per sacerdotium Christi, est perpetua re consecrata manente: sed character sacramentalis est quaedam participatio sacerdotij Christi, aeterni, in eius fidelibus secundum animae partem incorruptibilem: ergo character indelebiliter manet in anima. Maior & probatur & declaratur. Probatur quidem: quia sacerdotium Christi est aeternum: vt patet auctoritate Scripturae. Declaratur verò ex eo quòd res inanimatae consecratae à ministris sacerdotij Christi, retinent consecrationem, quandiu sunt, vt patet in Ecclesijs, calicibus, &c. Minor verò quo ad primam partem declaratur ex duobus.

Primò

est quædam participatio sacerdotij Christi in fidelibus eius: vt scilicet sicut Christus habet plenam spiritualis sacerdotij potestatem, ita fideles eius ei configurentur in hoc, quòd participant aliquam spiritualem potestatem respectu sacramētorum, & eorum quæ pertinent ad diuinum cultum. Et propter hoc etiam Christo nō competit habere characterem, sed potestas sacerdotij eius comparatur ad characterem, sicut id quod est plenum & perfectum ad aliquā sui participationem. Sacerdotium autem Christi est æternum: secundum illud Psal. Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinē Melchisedec. Et inde est quòd omnis sanctificatio, quæ fit per sacerdotium eius, est perpetua, re consecrata manente. Quod patet etiā in rebus inanimatis: nam Ecclesiæ vel altaris manet consecratio semper, nisi destruatur. Cùm igitur anima sit subiectum characteris secundum intellectiuam partem, in qua est fides (vt dictum est) manifestum est, quòd sicut intellectus perpetuus est & incorruptibilis, ita character indelebiliter manet in anima.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliter est in anima gratia, & aliter character. Nam gratia est in anima sicut quædam forma habens esse completum in ea: character autem est in anima sicut quędam virtus instrumentalis: vt supra dictum est. Forma autem completa est in subiecto secundum conditionem subiecti: & quia anima est mutabilis secundum liberum arbitrium, quādiu est in statu viæ, consequēs est quòd gratia insit animæ mutabiliter. Sed virtus instrumentalis magis attenditur secundum cōditionem principalis agentis: & ideo character indelebiliter inest animæ, nō propter sui perfectionē: sed propter perfectionem sacerdotij Christi, à quo deriuatur character: sicut quædam instrumentalis virtus.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut August. dicit ibidem, Nec ipsos apostatas videmus carere baptismate: quibus vtique per pœnitentiam redeuntibus nō restituitur: & ideo amitti non posse iudicatur. Et huius ratio est: quia character est virtus instrumētalis, vt dictum est. Ratio autem instrumenti consistit in hoc quòd ab alio moueatur: nō autem in hoc quòd ipsum se moueat, quod pertinet ad voluntatem. Et ideo quantumcunque voluntas moueatur in contrarium, character non remouetur, propter immobilitatem principalis mouentis.

¶Ad tertium dicendum, quòd quāuis post hanc vitam non remaneat exterior cultus: remanet tamen finis illius cultus. Et ideo post hanc vitam remanet character, & in bonis ad eorum gloriam, & in malis ad eorum ignominiam. Sicut etiam militaris character remanet in militibus post adeptam victoriam: & in his qui vicerūt, ad gloriam, & in his qui sunt victi, ad pœnam.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm per omnia sacramenta nouæ legis imprimatur character.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd per omnia sacramenta nouæ legis imprimatur character. Per omnia enim sacramenta nouæ legis fit aliquis particeps sacerdotij Christi. Sed character sacramentalis nihil est aliud quàm participatio sacerdotij Christi: vt dictum est. Ergo videtur quod per omnia sacramenta nouæ legis imprimatur character.

¶Præterea, Character se habet ad animam in qua est, sicut consecratio ad res consecratas. Sed per quodlibet sacramentum nouæ legis homo recipit gratiam sanctificantem: vt suprà dictum est. Ergo videtur quòd per quodlibet sacramentum nouæ legis imprimatur character.

¶Præterea, Character est res & sacramentum. In quolibet autem sacramento nouæ legis est aliquid quod est res tantum, & aliquid quod est sacramentum tantum, & aliquid quod est res & sacramentum. Ergo per quodlibet sacramentum nouæ legis imprimitur character.

¶SED CONTRA est, quòd sacramenta in quibus imprimitur character, non reiterantur, eo quòd character est indelebilis, vt dictum est. Quædam autem sacramenta iterantur, sicut patet de pœnitentia & matrimonio. Ergo non omnia sacramenta imprimunt characterem.

CONCLVSIO.

¶Per tria tantùm noua legis sacramēta character imprimitur, per Baptismum videlicet, Confirmationem, & Ordinem, non autem per Eucharistia sacramentum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) sacramenta nouæ legis ad duo ordinātur, scilicet in remedium peccati, & ad cultum diuinum. Est autem omnibus sacramētis commune: quòd per ea exhibetur aliquod remedium cōtra peccatum, per hoc quòd gratiam conferunt. Non autem omnia sacramenta ordinantur directè ad diuinum cultum: sicut patet de pœnitentia, per quam homo liberatur à peccato: non autem per hoc sacramentum exhibetur homini aliquid de nouo, pertinens ad diuinum cultum, sed restituitur in statum pristinum. Pertinet autem aliquod sacramentum ad diuinum cultum tripliciter: vno modo per modum ipsius actionis: alio modo per modum agētis: tertio modo per modum recipientis. Per modum quidem ipsius actionis pertinet ad diuinum cultum Eucharistia: in qua principaliter diuinus cultus consistit, inquantum est Ecclesiæ sacrificium. Et per hoc idem sacramentum non imprimitur homini character: quia per hoc sacramentum non ordinatur homo ad aliquid aliud vlterius agendum, vel recipiendum in sacramentis: cùm potius sit finis & consummatio omnium sacramentorū, vt Diony. dicit. 3. c. Cæle. hier. Continet tamen in seipsum Christum, in quo non est character: sed tota sacerdotij plenitudo.

Sed ad agentes in sacramentis, pertinet sacramentum ordinis: quia per hoc sacramentum deputantur homines ad sacramenta alijs tradenda. Sed ad recipientes pertinet sacramentum baptismi: quia per ipsum homo accipit potestatem recipiendi alia Ecclesiæ sacramēta, vnde baptismus dicitur esse ianua omnium sacramentorum. Ad idem etiam ordinatur quodammodo confirmatio: vt infrà suo loco dicetur. Et ideo per hæc tria sacramenta character imprimitur, scilicet per baptismum, confirmationem & ordinem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per omnia sacramenta fit homo particeps sacerdotij Christi, vtpote percipiens aliquem effectum eius. Non tamen per omnia sacramēta aliquis deputatur ad agēdum aliquid vel recipiendum, quod pertineat ad cultum sacerdotij Christi. Quod quidē exigitur ad hoc quòd sacramentum characterem imprimat.

¶Ad tertium dicendum, quòd per omnia sacramenta sanctificatur homo: secundum quòd sanctitas importat munditiam à peccato, quæ fit per gratiam. Sed specialiter per quædam sacramenta, quæ characterem imprimunt, homo sanctificatur

Primò ex proportionalitate Christi secundum plenam sacerdotij potestatem, & fidelium eius secundum aliquam potestatem respectu sacramētorum, & cultus, &c. Secūdò ex hoc quòd Christo nō conuenit habere characterē. Quo ad secundam autem partem, scilicet æternā, nō oportet aliter probari. Quo ad tertiam verò probatur ex eo quòd anima est subiectum characteris secundum intellectum.

Annot. ¶Aduerte hic, quòd in minori propositione apposiuimus ly æterni: propterea quia character habet rationem vis instrumentalis. Cōstat enim quòd nisi principale agens sit æternum, impossibile est ponere instrumentalem eius virtutem perpetuam.

Annot. ¶Aduerte secundò ly re consecrata manente: quoniam inde apparet responsio ad Scotum, in quarto sent. dist. 6. q. 9. obijcientē ex indelebilitate characteris negationem virtutis supernaturalis in sacramētis: quia virtus illa nūquam posset corrumpi eodem modo, quo characterem indelebilē Thomas ponit. Respōdemus siquidem, quod virtus in sacramētis existēs manet quādiu sacramentum manet, sicut & character durat, quādiu anima durat, durante siquidem sacramēto durat & virtus illa. Et sicut si cessaret esse animæ, desineret & eius characteristica cessante sacramento, cessat virtus in illo. Et quoniam constat, sacramenta omnia perpetuò non durare (vt pote habentia verba pro formis) ideo mirum nō est si spirituales virtutes eorū citò esse desinant.

Annot. ¶In responsione ad primum, aduerte rationem Autoris, ex philosophia non solùm principia, sed testimonium ad sensum habere. Videmus enim motum cælestem durationem ex parte motoris sortiri, tamquam sit huiusmodi rerum (quarum esse consistit in fieri) duratio ex parte agētis, vt negantes conseruari permanētes res manu Creatoris, concedant huiusmodi res imperfectas posse perpetuari ab agente perpetuo, vt Auerrois in 12. Metaphisicæ. Et habes in hac litera aliam rationem radicalem huius differentiæ, inter formam habentem esse completum & formam, quæ est vis instrumentalis: quæ scilicet illa quasi fixa in subiecto, sequitur conditionem subiecti: ista verò quasi desistens quidam à genere illius sequitur conditionem.

Infrà, q. 72. artic. 5. Et 4. di. 4. q. 1. ar. 4. q. 2. & 3. & q. 3. artic. 2. quæst. 3. Et di. 7. q. 2. ar. 1. & qō. 1. & q. 3. ar. 3. q. 3. & dist. 23. q. 1. arti. 2. q. 3.

¶Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum sextum.

Comment. TItulus clarus est. ¶In corpore vna conclusio: Per tria sacramenta tantùm imprimitur character. Hæc conclusio quo ad expositionem negatiuam implicitè ponitur in litera. Et secundum se totam in litera implicitè probatur, præsupponendo supradicta de charactere, scilicet quòd est potentia ad recipiendum vel tradēdum ea, quæ sunt diuini cultus. Ex hoc enim supposito principio procedit Autor, quasi subsumendo, quædam sacramenta non spectare directè ad nouum cultum diuinum, aut non ordinare ad recipiendum vel tradēdum: ac per hoc in his non imprimi characterem. Vnde distinguit in primis Autor duos sacramentorum fines, scilicet remedium peccati, & diuinum cultum. Et in primo omnia dicit conuenire: in secundo autem non, quod probat de sacramento pœnitētiæ. Sub distinguit deinde in tria membra sacramenta ordinata ad secundum finem, & excluso vno eorum, scilicet Eucharistiæ, cōcludit, reliqua duo genera imprimere characterem. Et clarè patet processus in litera.

Annot. ¶Aduerte hic quòd circa Eucharistiæ sacramēntum possunt duo considerari, scilicet ipsum sacramentum (quod nihil aliud est quàm actio sacramentalis consistens in consecratione materiæ) & potest considerari vsus sacramēti, quo Eucharistia percipitur à nobis. Et de primo quidem, an imprimat characterem, sub quæstione cadere non potest: quia actio illa nihil ponit in animabus nostris: sed ad materiam exteriorem terminatur. De secundo autem Autor loquitur, reddens rationem, quare nō imprimit nobis characterem: & cum hoc magnificans ipsum, quod continet Christum, in quo est fons omnium characterum.

¶ Super Quaestionem sexagesimaquarta Articulum primum.

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore vna ponitur distinctio bimembris cum duabus conclusionibus singulis, iuxta singula membra. Distinctio est: Operari effectum contingit vel per modum principalis agentis vel per modum instrumenti. Prima conclusio est: Solus Deus primo modo operatur effectum interiorem sacramenti. Et probatur dupliciter, vt patet clarè in litera. Secunda verò cõclusio est: Homo potest operari ad interiorem effectum sacramenti secundo modo. Et probatur: quia minister habet rationem instrumenti. &c.

Annot. ¶ Aduerte hic, quod cùm in litera dicitur, Solus Deus est causa gratiae, intelligas de causa principali: quoniam de illa est sermo in prima conclusione, pro qua hoc dicitur. & superius determinatũ est sacramenta causare instrumẽtaliter gratiam. Et hic in secunda conclusione dicitur, hominẽ ministerialiter causare interiorem effectum sacramenti eadem ratione, qua sacramentum est causa gratiae: quoniam ministro vtitur Deus, sicut & sacramentali locutione vt instrumento ad causandum interiorẽ effectum sacramenti. Imò vna eademque vis instrumentalis perfecta est in sacramento & ministro: sicut in verbis & rebus, ea ratione, quia minister non nisi vt necessariò requisitus ad perfectionem sacramenti concurrit. Omnibus autem requisitis ad perfectionem sacramenti, vtitur principale agens (quod est Deus) vt partialibus concurrentibus ad perficiendum sacramentum vnum: quod est vti eis, vt partialibus concurrentibus ad perfectionẽ instrumenti vnius. In vno verò instrumento, quotcunque requirat partialia, vna eademque perfecta virtus instrumentalis ponenda est.

Infrà, art. 5. Et 4. distin. 5. q. 2. art. 2. q. 2.

Annot. ¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit, an gratiae intensior gradus comprehendatur sub annexo, quae per deuotionem ministri impetrari possunt recipienti sacramentum. Et est ratio dubij: quia si comprehenditur sub annexis, sequitur praecedentia verba literae (scilicet, effectus sacramenti nõ datur melior per meliorem ministrum) esse falsa: quoniam si ex deuotione ministri, intensior gratia daretur baptizato, vel absoluto, constat quòd melior effectus daretur per meliorem ministrum, quum gratia ipsa sit effectus sacramenti. In oppositum autem est, quòd nulla ratio apparet, quare alia dona Dei possunt habere rationem annexi impetrabilis per deuotionem ministri, & maioritas gratiae non possit habere rationem annexi huiusmodi: potest enim deuotus minister hoc, sicut & alia, à diuinae misericordiae largitate impetrare.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quum minister sacramenti non sit deterioris conditionis ministrando sacramentum, quàm si non ministraret, & similiter recipiens non sit ex receptione deterioris conditionis, nec diuina largitas ex hoc quòd impendit sacramentum, arctetur: consequẽs est, vt possit minister impetrare maiorem gratiam recipienti sacramentum, quàm sit illa quę regulariter per sacramentum datur, aut quae illi seclusa ministri deuotione daretur, sicut posset eandem maiorem gratiam extra ministerium sacramenti impetrare, ac per hoc maioritas gratiae potest habere rationem annexi impetrabilis ex ministri deuotione. Nec propterea sequitur, quod maior siue melior effectus sacramenti detur per meliorem ministrum: quoniam maioritas illa impetrata non haberet rationem effectus sacramenti, sed rationem annexi effectui sacramenti. & esset effectus à solo Deo concomitanter ad sacramentum, impetratus ex deuotione ministri.

quadam consecratione, vtpote deputatus ad diuinum cultum. Sicut etiam res inanimatae sanctificari dicuntur, inquantum diuino cultui deputantur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet character sit res & sacramentum: non tamen oportet omne id quod est res & sacramentum, esse characterem. Quid autem sit res & sacramentum, in alijs sacramentis infrà dicetur.

QVAESTIO SEXAGESIMAQUARTA *De causa Sacramentorum, in decem articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de causa sacramentorum siue per authoritatem, siue per ministerium.

¶ Et circa hoc quaeruntur decem.

¶ Primò, vtrùm solus Deus, interius operetur in sacramentis.

¶ Secundò, vtrùm institutio sacramẽtorum sit solùm à Deo.

¶ Tertiò, de potestate, quam Christus habuit in sacramentis.

¶ Quartò, vtrùm illam potestatem potuerit alijs communicare.

¶ Quintò, vtrùm potestas ministerij in sacramentis, conueniat malis.

¶ Sextò, vtrùm mali peccent dispensando sacramenta.

¶ Septimò, vtrùm angeli possint esse ministri sacramentorum.

¶ Octauò, vtrùm intentio ministri requiratur in sacramentis.

¶ Nonò, vtrùm requiratur ibi recta fides: ita scilicet, quòd infidelis non possit tradere sacramenta.

¶ Decimò, vtrùm requiratur ibi recta intentio.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm solus Deus operetur interius ad effectum sacramenti.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nõ solus Deus: sed etiam minister interius operetur ad effectum sacramenti. Interior enim sacramenti effectus, est vt homo purgetur à peccatis, & illuminetur per gratiam. Sed ad ministros Ecclesiae pertinet purgare, illuminare & perficere: vt patet per Dioni. in 5. c. Cael. hiera. Ergo videtur quòd non solus Deus: sed etiam ministri Ecclesiae interius operẽtur ad sacramenti effectum.

¶ Praeterea, In collatione sacramentorum quaedam orationum suffragia proponuntur. Sed orationes iustorum sunt magis apud Deum exaudibiles, quàm quorumcunque: secundum illud Ioan. 9. Si quis Dei cultor est, & voluntatem eius facit, hunc Deus exaudit. Ergo videtur quòd maiorem effectum sacramenti consequatur ille, qui recipit ipsum à bono ministro. Sic ergo & minister aliquid operatur ad interiorem effectum, & non solus Deus.

¶ Praeterea, Dignior est homo quàm res inanimata. Sed res inanimata aliquid operatur ad interiorem effectum: nam aqua corpus tangit, & cor abluit: vt August. dicit super Ioan. Ergo homo aliquid operatur ad interiorem effectum sacramenti, & non solus Deus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Rom. 8. Deus est qui iustificat. Cùm ergo interior effectus omnium sacramentorum sit iustificatio, videtur quòd solus Deus operetur interiorem effectum sacramenti.

CONCLVSIO.

¶ Quanquàm Deus solus ad interiorem effectum sacramenti operetur, ministerialiter tamen homo ad idem operari potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd operari aliquem effectum, contingit dupliciter. Vno modo per modum principalis agentis: alio modo per modum instrumenti. Primo igitur modo solus Deus operatur interiorem effectum sacramenti: tum quia solus Deus illabitur animae, in qua sacramenti effectus existit, non autem potest aliquid immediatè operari, vbi non est. Tum quia gratia quae est interior sacramenti effectus, est à solo Deo: vt in Secunda parte dictum est. Character etiam, qui est interior quorundam sacramentorum effectus, est virtus instrumentalis, quae manat à principali agente, quod est Deus. Secundo autem modo homo potest operari ad interiorẽ effectum sacramenti, inquãtum operatur per modum ministri. nam eadem ratio est ministri & instrumenti: vtriusque enim actio exterius adhibetur. Sed sortitur effectum interiorem ex virtute principalis agentis, quod est Deus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd purgatio, secundum quòd attribuitur ministris Ecclesiae, non est à peccato. Sed dicuntur diaconi purgare, inquantum vel immundos eijciunt à coetu fidelium: vel eos sacris admonitionibus disponunt ad sacramentorum receptionem. Similiter etiam sacerdotes illuminare dicuntur sacrum populum: non quidem gratiam infundendo, sed sacramenta gratiae tradendo, vt patet per Dionys. ibidem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd orationes quae dicuntur in sacramentorum collatione, proponuntur Deo, non ex parte singularis personae, sed ex parte totius Ecclesiae, cuius preces sunt apud Deum exaudibiles: secundum illud Matth. 18. Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quãcunque petierint, fiet illis à Patre meo. Nihil tamen prohibet, quin deuotio viri iusti, ad hoc aliquid operetur. Illud tamen quod est sacramenti effectus, non impetratur oratione Ecclesiae vel ministri, sed ex merito passionis Christi, cuius virtus operatur in sacramẽtis: vt dictum est. Vnde effectus sacramenti non datur melior per meliorem ministrum. Aliquid tamen annexum impetrari potest recipienti sacramentum, per deuotionem ministri. Nec tamẽ minister illud operatur, sed impetrat operandum à Deo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd res inanimatae nõ operantur aliquid ad interiorem effectum, nisi instrumentaliter, vt dictum est. Et similiter homines non operantur ad sacramentorum effectum, nisi per modum ministerij: vt dictum est.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm sacramenta sint solùm ex institutione diuina.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd sacramenta non sint solùm ex institutione diuina. Ea enim quae sunt diuini-

¶ Super Quaestionis sexagesimaquarta Articulum secundum.

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio: Solus Deus est sacramentorum institutor. Probatur. Virtus sacramenti est ab institutore sacramenti: sed virtus sacramenti est à solo Deo: ergo solus Deus est sacramentorum institutor. Maior probatur: Instrumẽtum habet virtutem à principali agente: sacramentum est instrumentum ad spirituales effectus: & principale agens respectu sacramenti, non est vtens tantùm sacramento, sed instituens ipsum: ergo virtus sacramenti est ab instituente ipso. Processus totus est clarus. Et secunda pars minoris istius syllogismi declaratur in litera, distinguendo duplex agens respectu sacramenti, & ex exclusione vnius membri, scilicet agẽtis per modum vtentis inferens reliquum, scilicet agens instituendo esse agens principale: ac per hoc à quo est virtus sacramenti.

Annot. ¶ Nota hic, quòd haec ratio directè & formaliter, licet non astruatur à negantibus virtutem in sacramentis: aequaliter tamen haec ratio omnes conuincit, confitentes sacramenta conferre gratiam siue per virtutem in eis,

4. dist. 1. q. 1. ar. 2. q. 3. ar. & dist. 5. q. 1. arti. 1.

...tis, siue per diuinam assistentiam solam: quoniam par est ratio siue virtus instrumenti, si ponatur vis aliqua in eo, & si ponatur absque huiusmodi vi efficax: quia efficacia instrumenti ad huiusmodi spiritualem effectum non nisi à Deo, non nisi ab instituente signum illud esse potest, quandoquidem à ministro vtente solum, constat esse non posse: quia minister tantùm est, vt in litera dicitur.

¶Super Quaestionis sexagesima quarta Articulum tertium.

Titulus clarus est. ¶In corpore vna conclusio, habens tres partes: Christus, in quantum Deus, habet potestatem autoritatis in sacramentis. inquantum verò homo, habet potestatem ministerij principalis, siue potestatem excellentiae, consistentem in quatuor. Conclusio haec, quia de potestate loquitur (de qua quaestio est in titulo) & potentia per actum cognoscitur: ideo ab operatione in litera manifestatur. Et quo ad primam quidem partem, quia Deus autoritatiuè operatur. Quo ad secundam verò, quia Christus, secundum quod homo, operatur in sacramentis meritoriè & efficienter. Quod probatur: quia passio Christi est causa iustificationis nostrae meritoriè & effectiuè Et hoc vltimum declaratur, quòd non effectiuè principaliter, sed per modum instrumenti, non cuiuscunque, sed coniuncti diuinitati in persona: & propterea principalitatem & causalitatem obtinentis respectu extrinsecorum, puta ministrorum Ecclesiae & sacramentorum. Tertia autem pars conclusionis probatur enumerando illa quatuor (quae sunt meritum, nomen, institutio, & independentia) & probando singula propriis rationibus, excepto primo, quod tractatum fuit in quarto articulo quaestionis 62.

tus instituta, traduntur nobis in sacra Scriptura. Sed quaedam aguntur in sacramentis, de quibus nulla fit mentio in sacra Scriptura, puta de chrismate, quo homines confirmantur: & de oleo, quo sacerdotes inunguntur, & de multis alijs tam verbis quàm factis, quibus vtimur in sacramentis. Non ergo sacramenta sunt solùm ex institutione diuina.

¶Praeterea, Sacramēta sunt quaedam signa. Res autem sensibiles naturaliter quaedam significant, nec potest dici quòd Deus quibusdam significationibus delectetur, & non alijs: quia ipse omnia quae fecit approbat. Hoc autem proprium videtur esse daemonum, vt quibusdam signis ad aliquid alliciantur: dicit enim August. 21. de ciui. Dei. Illiciuntur daemones per creaturas, quas non ipsi, sed Deus condidit, delectabilibus pro sua diuersitate diuersis, non vt animalia cibis, sed vt spiritus signis. Non ergo videtur quòd sacramenta indigeant esse ex institutione diuina.

¶Praeterea, Apostoli vicem Dei gesserunt in terris: vnde Apostolus dicit secundae ad Corin. 2. Nam & ego quod donaui, siquid donaui propter vos in persona Christi, id est ac si ipse Christus donasset. Sic ergo videtur quod Apostoli & eorum successores possint noua sacramenta instituere.

¶SED CONTRA est, quòd ille instituit aliquid, qui dat ei robur & virtutem: sicut patet de institutoribus legum. Sed virtus sacramenti est à solo Deo, vt patet ex praedictis. Ergo solus Deus potest instituere sacramentum.

CONCLVSIO.

¶Cùm virtus sacramenti sit à solo Deo, solus ille sacramentorum institutor est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut ex supradictis patet) sacramenta instrumentaliter operantur ad spirituales effectus. Instrumentum autem habet virtutem a principali agente. Agens autem respectu sacramenti est duplex, scilicet instituens sacramentum, & vtens sacramento instituto, applicando scilicet ipsum ad inducendum effectum. Virtus autem sacramenti non potest esse ab eo, qui vtitur sacramento: quia non operatur nisi per modum ministerij. Vnde relinquitur quòd virtus sacramenti sit ab eo, qui instituit sacramentum. Cùm igitur virtus sacramenti sit à solo Deo, consequens est quòd solus Deus sit sacramentorum institutor.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa quę aguntur in sacramentis per homines instituta, non sunt de necessitate sacramenti: sed ad quandam solennitatem, quae adhibetur sacramentis, ad excitandam deuotionem & reuerentiam in his qui sacramenta suscipiunt. Ea verò quae sunt de necessitate sacramenti, ab ipso Christo instituta sunt, qui est Deus & homo. Et licet non sint omnia tradita in Scripturis, habet tamen ea Ecclesia ex familiari Apostolorum traditione: sicut Apostolus dicit primae ad Corin. 11. Caetera cùm venero, disponam.

¶Ad secundum dicendum, quòd res sensibiles aptitudinē quandam habent ad significandum spirituales effectus ex sui natura: sed ista aptitudo determinatur ad specialem significationem ex institutione diuina. Et hoc est quod Hug. de sancto Vic. dicit, quòd sacramentum ex institutione significat. Praelegit tamen Deus quasdam res alijs ad significationes sacramentales, non quia ad eas contrahatur eius affectus, sed vt sit conuenientior significatio.

¶Ad tertium dicendum, quòd Apostoli & eorum successores, sunt vicarij Dei, quantum ad regimen Ecclesiae, constitutae per fidem & fidei sacramenta. Vnde sicut non licet eis constituere aliam Ecclesiam, ita non licet eis tradere aliam fidem, neque instituere alia sacramenta: sed per sacramenta, quae de latere Christi pendentis in cruce fluxerunt, dicitur esse fabricata Ecclesia Christi.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm Christus, secundum quòd homo, habuerit potestatem operandi interiorem effectum sacramentorum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Christus, secundum quòd homo, habuerit potestatem operandi interiorem effectum sacramentorum. Dicit enim Ioan. Baptista, vt habetur Ioan. 1. Qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizauit in Spiritu sancto. Sed baptizare in Spiritu sancto est interius gratiam Spiritus sancti conferre. Spiritus sanctus autem descēdit super Christum, inquantum homo, non inquantum Deus: quia sic ipse dat Spiritum sanctum. Ergo videtur quòd Christus, secundum quòd homo, habuerit potestatem, interiorem effectum sacramentorum causandi. *Infrà, ar. 4. cor. Et 4. di. 5. q. 1. ar. 1. & q̄. 2. art. 2. q. 2.*

¶Praeterea, Matt. 9. Dominus dicit, Sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. Sed remissio peccatorum est interior effectus sacramenti. Ergo videtur quòd Christus, secundum quòd homo, interiorem effectum sacramētorum operetur.

¶Praeterea, Institutio sacramentorum pertinet ad eum, qui tanquàm principale agens operatur ad interiorem sacramenti effectum. Manifestum est autem quòd Christus sacramenta instituit. Ergo ipse est qui interius operatur sacramētorum effectum.

¶Praeterea, Nullus potest sine sacramento effectum sacramenti conferre, nisi propria virtute sacramenti effectum operetur. Sed Christus sine sacramento contulit sacramenti effectum: vt patet in Magdalena, cui dixit, Dimittuntur tibi peccata. Ergo videtur quòd Christus, secundum quòd homo, operetur interiorem sacramenti effectum.

¶Praeterea, Illud, in cuius virtute sacramentum operatur, est principale agens ad interiorem effectum. Sed sacramenta habent virtutem ex passione Christi & inuocatione nominis eius: secundum illud primae ad Corin. 1. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Ergo Christus inquātum homo, operatur interiorem effectum sacramenti.

¶SED CONTRA est quod August. dicit, quòd in sacramentis diuina virtus secretius operatur salutem. Diuina autem virtus est Christi, secundum quòd est Deus, non autem secundum quòd est homo. Ergo Christus non operatur interiorem sacramenti effectum, secundum quòd est homo, sed secundum quòd est Deus.

CONCLVSIO.

¶Christus inquantum Deus, potestatem autoritatis in sacramentis habuit: inquantum verò homo, habuit ministerij principalis potestatem, seu excellentiae, pro quanto ipse est qui per passionem suam meritoriè & effectiuè operatus fuit omnium salutem, & meruit, vt in illius nomine sanctificarentur, & instituerentur sacramenta, qui absque sacramentis potuit solus homines iustificare.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ interiorem sacramentorum effectum operatur Christus, & secundum ꝙ est Deus, & secundum quòd est homo: aliter tamen & aliter. Nam secundum ꝙ est Deus, operatur in sacramentis per autoritatem: secundum autem quòd est homo, operatur ad interiores effectus sacramentorum meritoriè & efficienter, sed instrumentaliter. Dictum est enim ꝙ passio Christi, quae competit ei secundum humanam naturā, causa est nostrę iustificationis, & meritoriè & effectiuè, non quidem per modum principalis agētis, siue per autoritatem: sed per modum instrumenti, inquātum humanitas est instrumētum diuinitatis eius: vt supra dictum est. Sed tamen quia est instrumētum coniunctum diuinitati in persona, habet quādam principalitatem & causalitatem respectu instrumētorum extrinsecorum, qui sunt ministri Ecclesiae, vt ex suprà dictis patet. Et ideo sicut Christus inquātum Deus, habet potestatem autoritatis in sacramentis: ita inquātum homo, habet potestatem ministerij principalis, siue potestatē excellentiae. Quae quidem consistit in quatuor. Primò quidem in hoc, ꝙ meritum & virtus passionis eius operatur in sacramentis, vt suprà dictum est. Et quia virtus passionis copulatur nobis per fidem (secundum illud Rom. 3. Quem proposuit Deus propitiatorē per fidem in sanguine ipsius) quam fidem per inuocationem nominis Christi protestamur: ideo se-

cundò ad potestatem excellentię, quā Christus habet in sacramentis, pertinet ꝙ in eius nomine sacramenta sanctificantur. Et quia ex eius institutione sacramenta virtutē obtinēt, inde est ꝙ tertiò ad excellentiam potestatis Christi pertinet, ꝙ ipse qui dedit virtutem sacramentis, potuit instituere sacramēta. Et quia causa nō dependet ab effectu, sed potius econuerso, quartò ad excellentiā potestatis Christi pertinet, ꝙ ipse potuit effectum sacramentorum sine exteriori sacramento conferre.

¶Et per hoc patet responsio ad obiecta, vtraque enim pars obiectionum, secundum aliquid vera est, vt dictum est.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm Christus potestatem suam, quam habuit in sacramentis, potuerit ministris communicare.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ Christus potestatem suā quam habuit in sacramētis, nō potuerit ministris communicare. Vt enim argumētatur August. cōtra Max. Si potuit & non voluit, inuidus fuit. Sed inuidia longè fuit à Christo, in quo fuit summa plenitudo charitatis. Ergo cùm Christus non communicauerit suam potestatem ministris, videtur quòd non potuerit communicare.

¶Prӕterea, Super illud Ioan. 14. Maiora horum faciet, dicit August. Prorsus maius hoc esse dixerim, scilicet vt ex impio iustus fiat, quàm creare cęlum & terram. Sed Christus non potuit cōmunicare * discipulis, ꝙ crearent cælum & terram. Ergo neque ꝙ iustificarent impium. Cùm igitur iustificatio impij fiat per potestatem Christi, quam habet in sacramentis, videtur ꝙ potestatem suam, quam in sacramentis habuit, non potuerit ministris communicare.

¶Prӕterea, Christo, inquantū est caput Ecclesiӕ, competit vt ab ipso gratia deriuetur ad alios: secundum illud Ioan. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Sed hoc nō fuit alijs communicabile: quia sic Ecclesia esset monstruosa, multa capita habens. Ergo videtur quòd Christus potestatem suam non potuerit ministris communicare.

¶SED CONTRA est quod super illud Ioan. 1. Ego nesciebam eum, dicit August. ꝙ non nouerat potestatem baptismi, ipsum Dominum habiturum, & sibi retenturum. Hoc autem non ignorasset Ioannes si talis potestas communicabilis non esset. Potuit ergo suam potestatem Christus ministris communicare.

CONCLVSIO.

¶Non potuit Christus autoritatis potestatem cuiquam conferre, sicut nec diuinam essentiam: sed excellentiӕ potestatem poterat puro homini communicare, vt merito suo ex gratia plenitudine operarentur effectum sacramentorum, & vt in illorum nomine sanctificarentur atque instituerentur, & solo imperio absq; sacramentorum ritu, effectum sacramenti conferrent.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, Christus in sacramentis habuit duplicem potestatem. Vnam autoritatis, quӕ competit ei secundum quòd Deus, & talis potestas nulli creaturӕ potuit communicari, sicut nec diuina essentia. Aliā potestatem habuit excellentiӕ: quӕ competit ei secundum quòd homo. Et talem potestatem potuit ministris communicare, dando scilicet eis tantam gratiӕ plenitudinem, vt eorum meritum operaretur ad sacramentorum effectum, vt ad inuocationē nominum ipsorum, sanctificarentur sacramenta, & vt ipsi possent sacramenta instituere, & sine ritu sacramentorum effectum sacramētorum conferre solo imperio. Potest enim instrumentum coniunctum quantò fuerit fortius, tantò magis virtutem suam instrumento separato tribuere, sicut manus baculo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus non ex inuidia prӕtermisit, potestatem excellentiӕ, Ecclesiӕ ministris communicare: sed propter fidelium vtilitatem, ne in homine spē ponerent, & ne essent diuersa sacramēta. Ex quibus diuisio in Ecclesia oriretur: sicut apud illos, qui dicebant, Ego sum Pauli, ego autē Apollo, ego verò Cephӕ: vt dicitur primӕ ad Corin. 1.

¶Ad secundum dicendum, quòd obiectio illa procedit de potestate autoritatis, quӕ cōuenit Christo, quòd est Deus: licet & potestas excellentiӕ possit autoritas nominari per comparationē ad alios ministros. Vnde super illud primӕ ad Corin. 1. Diuisus est Christus, dicit glos. quòd potuit eis dare autoritatem baptismi, quibus contulit ministerium.

¶Ad tertium dicendum, quòd ad hoc incōueniens euitandum, ne scilicet multa capita in Ecclesia essent, Christus noluit potestatem suӕ excellētiӕ ministris communicare. Si tamē cōmunicasset, ipse esset caput principaliter, alij verò secundariò.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm per malos ministros sacramenta conferri possint.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur ꝙ per malos ministros sacramenta conferri nō possint. Sacramenta enim nouӕ legis, ordinātur ad emundationem culpӕ & collationem gratiӕ. Sed mali, cùm sint immundi, non possunt alios à peccato mundare (secundum illud Eccle. 34. Ab immundo quis mundabitur?) & etiam cùm gratiam non habeant, non videtur quòd gratiam conferre possint: quia nullus dat quod non habet. Nō ergo videtur quòd per malos sacramenta conferri possint.

¶Prӕterea, Tota virtus sacramentorū deriuatur à Christo: vt dictū est. Sed mali sunt prӕcisi à Christo: quia non habent charitatem, per quam membra capiti vniuntur: secundum illud primӕ Ioan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Ergo videtur quòd per malos sacramenta cōferri non possint.

¶Prӕterea, Si desit aliquid horum, quӕ debitum est esse in sacramentis, non perficitur sacramentum: sicut si desit debita forma, vel debita materia. Sed debitus minister sacramenti est ille, qui caret macula peccati: secundum illud Leui. 21. Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ante ministerium eius. Ergo videtur quòd si minister sit malus, nihil efficiatur in sacramento.

¶SED CONTRA est quod August. dicit super illud Ioan. 1. Super quem videris Spiritum, &c. Quid non nouerat Ioan. potestatem baptismi, ipsum Dominum habiturum & sibi retenturum, sed ministerium planè transiturum in bonos & malos: quid tibi facit malus minister, vbi bonus est dominus?

CONCLVSIO.

¶Ministri Ecclesiӕ, cùm instrumentaliter operētur in sacramentis, sacramenta conferre possunt, siue boni, vel mali sint.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ sicut dictum est, ministri Eccle

¶Super Quӕstionis sexagesimӕquartӕ Articulum quartum.

TItulus ex dictis in prӕcedentibus articulis clarus est.

Comment. ¶In corpore vna distinctio bimembris de duplici potestate, autoritatis scilicet, & excellentiӕ, est cū duabus conclusionibus. Quarum prima est negatiua, scilicet, Christus potestatē autoritatis nulli potuit communicare. Probatur quia est incommunicabilis, vt diuina essentia. Secunda est: Christus potestatem excellentiӕ potuit communicare. Declaratur & probatur. Declaratur quidem enumerando singula, in quibus cōsistit potestas excellentiӕ. Probatur autem: quia instrumentum coniunctum, quanto virtuosius est, tanto plus potest imprimere in instrumentum separatum. Quod manifestatur in manu & baculo.

4. dist. 5. q. 1. ar. 2. & ar. 3. quӕst. 1. & 2.

Annot. ¶Aduerte hic primò, ꝙ Autor hoc in loco soluit quӕstionē motam à Magistro sent. in 4. dist. quarti, & ab eodem minus solutam meliorique iudicio reseruatam.

Annot. ¶Aduerte secūdò, Autorem formaliter de Christo habente potestatē excellentiӕ loqui: & propterea nō ex potestate diuina, sed ex potestate instrumenti coniuncti potentiam communicandi probauit.

* Aliàs ministris.

Annot. ¶Aduerte tertiò, autorem expresse hic dicere, quòd Christus potuit communicare homini puro, vt sacramentorū effectū conferret solo imperio. Habes enim hic, ꝙ potestas conferendi gratiam communicabilis est homini. Principalis enim & communis sacramentorū effectus est gratia: vt superius patet, & idem apparet hic in responsione ad tertium, si rectè cōferatur cum argumento.

¶Super Quӕstionis sexagesimӕquartӕ Articulum quintum.

Comment. TItulus clarus est. ¶In corpore vna est cōclusio. Ministri Ecclesiӕ possunt sacramenta conferre, etiam si sint mali. Probatur. Ministri Ecclesiӕ instrumentaliter operātur in sacramentis: ergo possunt sacramenta conferre, etiam si sint mali. Antecedēs probatur, ex eo ꝙ eadem est ratio ministri & instrumenti. Consequentia verò probatur, ex eo ꝙ instrumentum nō propria virtute, sed virtute principalis agētis operatur. Quod probatur ab effectu: quia hinc est, quòd instrumēto accidit omnis forma prӕter id quod exigitur ad instrumenti rationem, quod duplici exemplo in litera manifestatur.

Annot. ¶Circa hanc consequentiam seu rationē dubium occurrit: quoniā implicat petit principium. Oportet enim ad integrandū processum hunc, subsumere ꝙ bonitas vel malitia ministri est accidens: & non ex actu ad rationē instrumenti ministrantis sacramenta. Hoc autē supponere, perinde est ac si supponeretur conclusio: idem enim rationis est ꝙ bonitas vel malitia accidat instrumēto seu ministro sacramentorū, & ꝙ cum malitia possit minister conferre sacramentū, quoniam accidentia, siue adsint, siue absint, nō variant potestatem.

¶Ad hoc dicitur, ꝙ studiū Autoris fuit ad reddendum rationē conclusionis, potius quàm ad ipsam cōclusionē. Omnis enim quӕstio est medij: vt dicitur in secundo Poste. & prӕcipuè quādo conclusionis veritas habetur pro euidēti vt est in proposito. Et propterea in litera neglexit Autor subsumere de bonitate vel malitia, & ascēdit ad vniuersalem rationē instrumēti: vt hac habita sīomaria notitia, propter quid mali ministri possunt conferre sacramenta, haberetur. Et est in promptu consequētiӕ ratio ad prӕsentē materiā: quoniā bonitas vel malitia moralis hac ratione ad ministrū sacramētorū necessaria creditur, si necessaria esset, quia nemo dat quod non habet. Quӕ ratio in litera in primo argumēto affertur & dicitur fuisse Cypriani martyris. Ex hoc enim ꝙ minister instrumentaliter operatur, & instrumentū nō propria, sed principalis agentis virtute efficit, consequēs est manifeste, ꝙ ad efficacē collationē sacramenti non exigitur in ministro bonitas, quӕ sacramentum efficax cōferat: idem est enim malitiam ministri impedire sacramenti effectū, & ministrū agere propria virtute, quӕ per malitiam tolleretur. Nulla est ergo petitio principij: sed claritas materiӕ breuiorem efficit processum literӕ, in qua Autor, quӕ ratio ipsa à sacris doctoribus posita fuerat (vt patet in 4. dist. 4. sent.) vacauit probationi ipsius rationis: scilicet vniuersali rationi instrumēti, vt antiquӕ traditionis ratio haberetur.

Infrà ar. 9. co. Et 4. distin. 5. q. 1. ar. 2. & di. 7. q. 3. ar. 1. q. 1. 2. & dist. 24. q. 3. ar. 5. q. 5. ad 3. Et 4. contra. cap. 76.

¶ Super Quaestionis sexagesimaequarta Articulum sextum.

Timent. Titulum vt sonat sumendum est.

¶ In corpore duae conclusiones sunt. Prima est: Mali exhibentes se ministros Dei & Ecclesiae in dispensatione sacramentorum, peccant. Secunda est, quòd hoc peccatum est ex suo genere mortale. Prima probatur: Quicunque operatur non secundum quod oportet, peccat in operando: sed minister malus sacramentis operatur nō secundum quod oportet. Probatur: quia ministri sacramentorum debent esse iusti; quia ministri debēt conformari domino, vt insinuat auctoritas Scripturae. Secunda verò conclusio probatur: quia hoc peccatum pertinet ad irreuerētiam Dei, & contaminationem sacramentorum. Quae particula declaratur, quòd intelligitur non ex parte ipsorum sacramentorum (quoniam ipsa sunt incontaminabilia) sed ex parte ipsius peccatoris, sacrilegum committentis.

stri Ecclesiae instrumentaliter operantur in sacramentis, eo quòd quodammodo eadem ratio est ministri & instrumēti. Sicut autem suprà dictum est, instrumentum non agit secundum propriam formā aut virtutem, sed secundum virtutem eius, à quo mouetur. Et ideo accidit instrumento inquantum est instrumentum, qualēcunque formam, vel virtutem habeat, praeter id quod exigitur ad rationem instrumenti, sicut quòd corpus medici (quod est instrumentum animae habentis artem) sit sanum vel infirmum: & sicut quòd fistula per quam transit aqua, sit argentea vel plumbea. Vnde ministri Ecclesiae possunt sacramenta conferre, etiam si sint mali.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ministri Ecclesiae neq; à peccatis mundant homines ad sacramēta accedentes, neque gratiam conferunt sua virtute: sed hoc facit Christus sua potestate per eos, sicut per quaedam instrumenta. Et ideo effectus consequitur in suscipientibus sacramenta, non secundum similitudinem ministrorum, sed secundum configurationem ad Christum.

¶Ad secundum dicendum, quòd per charitatem membra Christi vniuntur suo capiti, vt ab eo vitam recipiāt: quia, vt dicitur primae Ioan. 3. Qui non diligit, manet in morte. Potest autem aliquis operari per instrumentum carens vita, & à se separatum, quātum ad corporis vnionem, dummodo sit cōiunctum per quandā motionem: aliter enim operatur artifex per manum, & aliter per securim. Sic igitur Christus operatur in sacramentis & per bonos, tanquàm per membra viuentia, & per malos, tanquàm per instrumenta carentia vita.

¶Ad tertium dicēdum, quòd aliquid est debitum esse in sacramento dupliciter. Vno modo sicut existens de necessitate sacramēti, quod quidem si desit, non perficitur sacramentum: sicut si desit debita forma vel debita materia. Alio modo est aliquid debitum esse in sacramento secundum quandam decentiam. & hoc modo debitum est, vt ministri sacramentorum sint boni.

¶ Num peccatū malorum ministrorum sit peccatum mortale.

Quaestio. ¶ Circa fundamentum huius processus, dubium occurrit, ex eo quòd bonitas requiritur ad ministeriū sacramentorum, secundū quandam decentiam & conuenientiam, vt in praecedenti articulo ad tertium, & hic dicitur. Non est autē rationabile, quòd negatio cōditionis requisitae secundum decentiam, constituat peccatum mortale, cùm videamus conditiones requisitas ad bene esse actuum moraliū, nec etiam veniale constituere peccatum. Et hoc certā testatur Maxima ex morali philosophia adducta in litera de circunstātiis actionum humanarū. Non enim dicit peccatū esse, si quis operatur non secundum quòd melius, aut quādo melius, aut sicut melius, &c. sed nō secundum quod oportet, aut quando oportet, aut sicut oportet, &c. Nam ly oportet, necessitatem denotat: vt per hoc intelligamus, peccatum tunc interuenire, quando necessariae conditiones omittuntur, & non si conditiones ad bene esse omittantur, aut earum contrariae immisceantur. Et si dicatur, quòd bonitas non est conditio ad bene esse ministri sacramenti, sed est conditio debita (vt in praecedenti articulo litera explicatur) debitum autem extra necessaria non est. & propterea cuiuscunque debiti omissio peccatum constituit: adhuc militat ratio, quòd non sit peccatum mortale: quoniam debitum actui humano nō secundum necessitatem, sed secundum quandam decentiam, etsi possit sua absentia constituere peccatū: non tamen tantae vis est, vt possit cōstituere peccatum mortale ea ratione, quia sola indecentia nō habet rationem peccati mortalis. Nec obstat, quòd indecentia huiusmodi ad irreuerentiam Dei & contaminationem sacramentorum spectat. tum quia nō quodlibet spectans ad haec, est peccatum mortale: vt patet de multis irreuerentijs erga Deum & sacramenta, quas negamus esse peccata mortalia: vt patet de comedentibus in Ecclesia, aut iocosum aliquid dicentibus audiendo Missam, & huiusmodi. tum quia huiusmodi indecentia non nisi reductiuè ad irreuerentiam Dei, & contaminationem sacramentorum spectat: directè enim ipsius hominis malam dispositionem ponere videtur. Est enim dispositio quaedam ipsius operantis magis, quàm operationis: videturque magis peccatum constituere praesumptionis, quàm sacrilegii.

¶ Ad hoc dicitur, quòd actio sacramentalis potest sumi dupliciter. Vel secundum rationem operis operati, & sic non exigit bonitatem vel malitiam ministri, nisi secundum quandam decentiam: & propterea siue bonus, siue malus sit minister, sacramentum verum & efficax est. Vel secundum rationem operis operantis. Et sic exigit necessariò bonitatem in ministro ad hoc, vt recta sit: & ratio assignata est in litera. & magis assignabitur congrua ratio in litera in responsione ad primum. Oportet enim actionem sacramentalem si non solùm in se recta esse debet, sed etiam secundum quòd exit à ministro, vt sit consona secundum rectam rationem, & Deo cuius est minister, & sacramentis quae ministrat. Et ex parte quidem conformitatis ad Deum, posita est ratio in hoc corpore articuli. Ex parte verò conformitatis ad sacramenta, ponitur ratio in responsione ad primum: & hinc patet ruere primam obiectionem.

¶ Ad ea verò quae obijciuntur directè contra rationem peccati mortalis in hoc actu, dicitur quòd debitum secundum decentiam ad opus operatum, est debitum secūdum necessitatem ad opus operantis ministri. & propterea non est mirum si eius absentia peccatum mortale constituat.

¶ Et quum adhuc obijcitur ex eo quòd non quaelibet irreuerentia sacramentorum est mortalis, respondetur hoc verum esse propter imperfectionem aliquorum actuum irreuerentialium. In quolibet namque genere mortalis peccati, imperfectio actus excusat à mortali: ministrare autē sacramenta indignè, nō est actus imperfectus in genere sacrilegii. Nec, vt vltima infert obiectio, reductiuè tantum ad sacrilegiū spectat: sed directè ad contaminationē sacramentorum pertinet. possunt enim sacramenta secūdū se incōtaminabilia, dupliciter cōtaminari: scilicet vel vt egrediuntur à ministro, vel vt applicantur ad aliquid. Et hoc secūdo modo sacrilegum est vti sacramento ad aliud finem, vt sortilegi faciunt. Primo autem modo sacrilegus est malus minister, à quo exit sacramentalis actio indignè. quantum enim est ex parte ipsius, ministri mali maculatur actio illa: quoniam tractatur vt prophana, seu non sancta: haec enim est ratio in hac litera assignata.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm mali ministrantes sacramenta, peccent.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd mali ministrātes sacramenta, non peccent. Sicut enim ministratur Deo in sacramentis, ita per opera charitatis, vnde dicitur Hebr. vlti. beneficentiae & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur Deus. Sed mali non peccant si ministrent Deo in operibus charitatis, quinimo hoc est eis consulendum: secundum illud Danie. 4. Cōsilium meum tibi placeat, peccata tua eleemosynis redde. Ergo videtur quòd mali non peccent in sacramentis ministrando.

¶Praeterea, Quicunque communicat alicui in peccato, etiam ipse est reus peccati, secūdum illud Rom. 1. Digni sunt morte, non solùm qui peccata faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Sed si mali ministri peccent, sacramenta ministrando, illi qui ab eis sacramenta recipiunt, eis in peccato cōmunicant. Ergo etiam ipsi peccarent, quod videtur inconueniens.

¶Praeterea, Nullus videtur esse perplexus: quia sic homo cogeretur desperare, quasi non potens peccatum euadere. Sed si mali peccarent, sacramenta tradendo, essent perplexi: quia etiam quandoque peccarent, si sacramenta non traderent: puta cùm eis ex officio incumbit necessitas (dicitur enim primae Corinth. 9. Vae mihi si non euangelizauero, necessitas enim mihi incumbit) quandoque etiam propter periculum: sicut si puer in periculo mortis existens, offeratur alicui peccatori baptizandus. Ergo videtur quòd mali non peccent, sa-

4. dist. 5. q. 2 art. 2. q^o. 4. cor. & dis. 19. q. 2. art. 2. cor. Et dist. 24. q. 1. ar. 2. q^o. 1. & ar. 3. q^o. 1. & 5.

Quam si vis plenius intelligere, perspice vigorem eius ex auctoritate Apostoli dicentis de Eucharistia. Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Vbi rationem peccati mortalis assignauit, ex hoc quòd manducans, nō dijudicat corpus Domini: hoc est non discernit corpus Domini ab alijs cibis, sed sumit ipsum vt cibum prophanū: quoniam sumit ipsum indispositus ad illum, id est indignè. Idem enim accidit in malo ministro: nā ministrans indignè sacramentum, non dijudicat sacramentum, dum non discernit illud vt à se egreditur à prophanis, sed se habet ad sacramentalem actionem, vt prophanā, dum indignè illam exercet. hoc enim est contaminare sacramēta ex parte ipsius ministrantis, seu recipientis. & praesumptio ministri mali nō est qualiscunque, sed sacrilega praesumptio, sicut & praesumptio audientis indignè recipere sacramenta, sacrilega est.

¶ Circa vtranque conclusionem, aduerte diligenter & cautè conditiones in eis appositas in litera. Quarum prima est, quòd ministrans exhibeat se ministrum Dei & Ecclesiae. secunda est, quòd ministret sacramentum. tertia est quòd tale peccatum est mortale, non quomodolibet, sed ex suo genere. Docet enim per haec Autor requiri ad hoc quòd huiusmodi peccatū sit mortale, duo primò, quòd exhibeat se ministrum. secundò, quòd tale ministerium sit actio sacramentalis. Ita quòd si alterum horum defuerit, non habes hinc mortale peccatum in ministerijs sacris. Docet rursus, quòd si aliqua administratio sacramenti à malo ministro exercitata imperfectionem actus compatitur, non erit peccatum mortale: licet mali ministri administratio sacramentalis habeat ex suo genere peccatum mortale.

¶ Aduerte secundò, quòd duabus existentibus rationibus peccati in huiusmodi ministerio (scilicet ex parte difformitatis ministri ad Deum, cuius est minister, & ex parte contaminationis sacramentorum, quae administrantur) Autor in hoc corpore articuli ex prima ratione probauit ministerium mali ministri esse peccatum, ex secunda autem ratione probauit illud esse peccatum mortale. Tantam autem differentiam inter has rationes insinuauit, quòd secunda vsus est in responsione ad primum, vt causa propria: primam autem rationem non tanti fecit. De vtraque autem diffusior erit sermo, & ambarum efficaciae magis patebunt.

¶ In responsione ad primum, aduerte & percipe Autorem vti regula illa posteriori (Annot.) stica, si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, dum ex hoc quòd sacramenta sunt opera consecratione sanctificata, infert in ministro praeexigi sanctitatem iustitiae, & ex hoc quòd opera charitatis non sunt aliqua consecratione sanctificata, infert in Dei ministro respectu eorum non exigi sanctitatem iustitiae: manifestè enim ex hoc significat, hanc esse propriam causam mortalis peccati, vel non mortalis peccati in administrationibus sacris, quoniam regula illa in solis proprijs causis tenet. Ita quòd quum quaestio aliqua de peccato mortali in operationibus sacris contingit ex parte malitiae ministri, inuendum est an illa operatio, ad quam quis malus exhibet se ministrum, sit aliqua consecratione sanctificata (quales sunt omnes actus sacrorum ordinum) an non sit consecrata. Et si est de numero consecratarum, concluditur hinc mortale peccatum in malo ministro. & si non est de numero consecratarum, excusatur hinc minister malus à mortali peccato. Et est semper sermo de ministro malo malitia peccati mortalis in se existente.

¶ Hanc doctrinam, quia diffusè tractaui in quolibetis, ne eadem repetantur, modò pertranseo. Vnum tamen adiiciens, quod videtur mihi modo actum praedicandi esse de numero actuum consecratorum: quia est actus, ad quem minister consecratur: nam eius minister ex officio est Episcopus primò & secundariò sacerdos. Nec obstat, actum illum ex institutione Ecclesiae appropriatum esse sacris ordinibus: quoniam institutio Ecclesiae vel diuina ad differentiam originis spectat, & non ad differentiam formalem. Extrahere siquidem hominem ab Ecclesia, sacrilegium formaliter est: licet ex institutione Ecclesiae actus iste substractus sit sacrilegio. Et similiter comedere semel in die (vt fit in Quadragesima) abstinentiae formaliter est: quamuis ex Ecclesiae statuto sub abstinentiae specie positum. Et similiter in proposito licet praedicatio ex auctoritate Ecclesiae facta sit, actus ordinis, sub specie tamen actuum ordinis formaliter comprehenditur: ac per hoc inter opera consecrata computanda est, ea ratione, quia ad ipsum sicut & ad alios actus ordinis consecrari oportet ministrum. Et propterea secundum doctrinam hinc habitam minister malus praedicans mortaliter peccat, sicut qui indignè administrat alios actus sacrorum ordinum.

cramenta ministrando.

¶ SED CONTRA est quod Dionys. dicit 1. c. Cael. Hierarch. quòd malis nõ est fas nec tangere symbola, id est sacramẽtalia signa. Et in epistola ad Demophilum dicit, Talis, scilicet peccator, audax videtur, sacerdotalibus manum apponens: & non timet neque verecundatur, diuina praeter diuinitatem exequẽs, & Deum putans ignorare quae ipse in semetipso cognouit, & decipere aestimat falso nomine Patrem ab ipso appellatum, & audet immundas infamias (non dicam orationes) super diuina signa Christi formiter enunciare.

CONCLVSIO.

¶ Mali ministros se exhibentes Dei & ecclesiae in sacramentorum dispensatione, peccant, quorum peccatum ex suo genere mortale est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquis in agendo, peccat, ex hoc quòd operatur non secundum quòd oportet, vt patet per Philosophum in lib. Ethic. Dictum est autem conueniens esse, vt sacramentorum ministri sint iusti, quia ministri debent Domino conformari, secundum illud Leuit. 19. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum, & Ecclesiastici 10. Secundum iudicem populi, sic & ministri eius. Et ideo non est dubium, quin mali exhibentes se ministros Dei & Ecclesiae in dispensatione sacramentorum, peccent. Et quia hoc peccatum pertinet ad irreuerentiam Dei, & contaminationem sacramentorum, quantum est ex parte ipsius peccatoris (licet sacramenta secundum seipsa incontaminabilia sint) consequens est quòd tale peccatum ex genere suo sit mortale.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd opera charitatis non sunt aliqua consecratione sanctificata, nisi sicut quaedam iustitiae partes.* & ideo homo qui se exhibet Deo ministrum in operibus charitatis, si sit iustus, amplius sanctificatur: si verò sit peccator, per hoc ad sanctitatem disponitur. Sed sacramenta in seipsis sanctificationem quandam habent per mysticam consecrationem. & ideo praeexigitur in ministro sanctitas iustitiae, vt congruat suo ministerio. Et ideo incongruè agit & peccat, si in peccato existens ad tale ministerium accedat.

* Alias sed ipsa pertinent ad iustitiae [illegible]

¶ Ad secundum dicendum, quòd ille qui ad sacramentum accedit, suscipit sacramenta à ministro Ecclesiae non inquantum est talis persona, sed inquantum est minister Ecclesiae. Et ideo quandiu ab Ecclesia toleratur in ministerio, ille qui ab eo suscipit sacramentum, non communicat peccato eius: sed communicat Ecclesiae, quae eum tanquam ministrum exhibet. Si verò ab Ecclesia non toleretur (puta cùm degradatur, vel excommunicatur, vel suspenditur) peccat qui ab eo accipit sacramentum: quia communicat peccato ipsius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille qui est in peccato mortali, non est perplexus simpliciter, si ex officio ei incumbat sacramenta dispensare: quia potest poenitere de peccato, & licitè ministrare. Non est autem inconueniens, quòd sit perplexus supposito quodam, scilicet quòd velit remanere in peccato. In articulo tamen necessitatis non peccaret baptizando in casu in quo etiam posset laicus baptizare: sic enim patet quòd non exhiberet se ministrum Ecclesiae, sed subueniret necessitatem patienti. Secus est autem in alijs sacramentis, quae non sunt tantae necessitatis, sicut baptismus: vt infrà patebit.

Annot. ¶ In responsione ad secundum, aduerte quòd non loquitur litera de inducente indignum ministrum ad sacramenti exhibitionem: sed de accipiente sacramentum ab indigno ministro. Quod ideo aduerterim, quia alia quaestio est, an liceat accipere sacramentum ab indigno ministro: & alia quaestio est, an liceat inducere ad administrationem sacramenti ministrum indignum. Prima quaestio hic soluitur, de secunda nihil dicitur. Sed facilè solui potest secunda, dicendo quòd licet nequaquam liceat inducere hominem ad peccandum, vti tamen licet iniquitate alterius. Et propterea in duobus casibus licet inducere indignum ministrum ad exhibitionem sacramenti. Primus est, si minister tenetur ad huiusmodi exhibitionem: quia nemo peccat petendo actum sibi debitum à suo debitore. Et hac ratione excusantur, qui à suo curato tenente concubinam, sacramenta petunt. Secundus est articulus necessitatis ex parte petentis cum dispositione praeparationis ex parte ministri: hoc est quod minister sit paratus ministrare sacramentum, & homo egeat illo. Eadem siquidem ratione qua licitum est indigenti petere mutuum ab vsurario, licitum quoque est indigenti petere sacramentum ab indigno parato ad ministrandum.

Annot. ¶ In eadem responsione circa acceptionem sacramenti à ministro excommunicato, &c. nota primò quod haec doctrina intelligitur cessante extrema necessitate baptismi. Excepit enim ipse Auctor in 4. senten. dist. 4. casum necessitatis, quo scilicet posset quis à Iudaeo vel Pagano baptismum recipere. Secundò quòd hodie ex indulto concilij Constantiensis sub Martino quinto, licitum est ab excommunicatis ministris recipere sacramenta nisi in duobus casibus, hoc est si nominatim denunciatus fuerit excommunicatus aut suspensus &c. Vel si propter iniectionem manus violentae in clericum notoriè constiterit in excommunicationem incidisse: vt refert dominus Antoninus Archiepiscopus Floren. in suae Summae parte tertia, titu. 26. cap. 3.

¶ Non minister malus ministrans ex officio, seu in casu necessitatis peccet.

Quaestio. ¶ In responsione ad tertium, circa illud, In articulo tamen necessitatis non peccaret baptizando, &c. dubium primò occurrit, propter relatas à Durando rationes ad oppositum in 4. sent. distin. 5. artic. 2. Et prima est contra excusationem ex articulo necessitatis: quia casus curabilis solo voluntatis propriae arbitrio non constituit articulum necessitatis. Sed sic est in proposito: quia indignus minister potest statim conuerti, si vult, & transire de malo in bonum: ac per hoc non est casus necessitatis ministrans cum indignitate ad baptizandum. Secunda verò ratio contra excusationem ex persona non ministri tendit: quia quicunque baptizat siue vetula, siue paganus, baptizat vt minister principalis agentis, qui est Christus: est enim minister de necessitate sacramenti baptismi, sicut & forma & materia. Falsum est ergo, quòd baptizans in necessitate non exhibeat se ministrum Ecclesiae: ac per hoc non inde excusatur si indignus baptizat.

¶ Dubium secundò est, an Auctor in litera intendat excusare sacerdotem indignum in articulo necessitatis baptizantem tam si baptizet cum solennitate, quàm si sine solennitate: vel intendat solùm excusare baptizantem sine solennitate. Et est ratio dubij: quia in litera hac nulla fit mentio de solennitate: & consequenter videtur excusari vtroque modo baptizans, dummodo baptizet vt subueniat necessitati patientis in casu, in quo laicus posset: sic enim in litera dicitur. In oppositum autem est quod ab Auctore dicitur in 4. senten. de baptizante cum solennitate.

¶ Dubium tertiò occurrit, quo pacto possit stare doctrina haec cum superius dictis: scilicet ministrando sacramentum est ex suo genere peccatum mortale, si minister sit indignus. Nam si sic est, siue ministrans illud ministret ex officio, siue ex casu necessitatis, siue quauis alia ratione, semper sequitur quod actum exercet, qui ex suo genere est peccatum mortale: puta contaminare sacramenta, quantum ex ipso est. Constat enim quòd in caeteris actibus, qui de suo genere sunt peccata mortalia, nulla conditio agentis nos excusat à mortali: vt patet de adulterio, furto & alijs. Aut igitur hoc non est mortale ex genere, aut quilibet indignè ministrans, peccat mortaliter.

¶ Ad euidentiam horum, sciendum est quòd praesentis doctrinae sensus est, in articulo necessitatis, quo laico licet baptizare, si sacerdos baptizet procul dubio sine solennitate, non peccat quamuis in peccato mortali sit. Et ratio assignatur: quia tunc non gerit personam ministri ex officio, quem probatum est oportere esse iustum: sed gerit personam ministerialiter subuenientis necessitatem patienti. Vnde ad rationem primam in primo dubio allatam, dicitur quòd necessitas excusans malum ministrum, non est necessitas impossibilis contritionis, vt argumentum intelligit: quoniam in instanti potest quis contritionem habere de infinitis peccatis: sed est necessitas cogens hominem baptizaturum ad exhibendum se non vt ministrum ex officio. Ex hoc namque quòd minister ibi concurrit non vt minister ex officio necessitate hoc exigente, à peccato excusatur. Et per hoc patet solutio secundae rationis. Distinctum siquidem est de ministro vel ex officio, vel ex articulo necessitatis. Et licet quicunque baptizet, sit minister Christi & Ecclesiae altero modo: non tamen semper est minister ex officio, de quo solo probatum est quòd oportet esse iustum.

¶ Et per hoc patet solutio secundi dubij: nam si articulus necessitatis pateretur ministrum cum solennitate baptizare, non essemus in casu, in quo laicus posset baptizare. Et rursus si cum solennitate baptizaret, manifestè constat quòd exhiberet se vt ministrum ex officio. Ex vtroque ergo exprimitur, hoc est ex casu, in quo laicus posset baptizare, & ex hoc quod dicitur, quòd non exhiberet se vt ministrum ex officio: manifestè patet quòd Auctor non intendit excusare huiusmodi sacerdotem, nisi in casu, in quo cogitur sine solennitate baptizare.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd quia baptizans in articulo necessitatis deficit à perfecta ratione ministerij (quoniam non ministrat ex officio) ideo operatio sua imperfectum quid est in genere administrationis sacramentorum non ex parte obiecti (hoc est sacramenti) sed ex parte agentis, hoc est ministri: non enim erit operatio tunc à ministro ex officio, sed à quodam ministerium praebente. Ex huiusmodi autem imperfectione actus excusatur à mortali: quoniam administratio exiens ab indigno, habet rationem mortalis, pro quanto exit ab agente, & non aliter: vt in litera patet. Ex hoc enim fit, vt quia administratio huiusmodi non exit ab agente proprio (hoc est ministro ex officio) non exeat etiam cum culpa mortali. Et propterea dicendum est, quòd administratio sacramenti ab indigno ministro ex officio est mortale ex suo genere, sic ex claritate verborum excludendae sunt obiectiones. Si tamen absolutè dicatur quòd indigni administratio est peccatum mortale ex suo genere: verum dicitur, quoniam subintelligitur à proprio ministro.

¶ Nec obstat obiectio de adulterio & huiusmodi: quoniam conditio agentis in hoc sacrilegio concurrit, vt pars integrans rationis formalis peccati mortalis ex suo genere. Ita quod sicut ad rationem furti non sufficit quòd sit acceptio rei alienae, sed oportet quòd sit inuito domino: ita ad tale sacrilegium non sufficit quòd sit administratio ab homine malo, sed exigitur quòd sit etiam à ministro ex officio vt sic. Et ratio est assignata in litera, quia sancto ministerio non nisi sanctus conuenit minister, qui, per se loquendo, non est nisi minister ex officio.

¶ Super

¶ Super Quæstionis sexagesimaquarta Articulum septimum.

Annot. IN titulo est sermo de angelis quo ad naturam, siue boni, siue mali sint. Et rursus est sermo de potestate ordinaria: hoc est an secundum communem cursum ordinis instituti à Deo, angeli possint ministrare sacramenta.

Comment. ¶ In corpore articuli quatuor fiunt. Primò respondetur quæsito. Deinde ad bonitatem doctrinæ, tractatur de potestate delegabili ipsis angelis, vbi tria dicentur vt patebit.

4. dist. 5. quæst. 2. artic. 3. ¶ Quo ad primum, conclusio est: Angeli nõ possunt ministrare sacramenta. Probatur: Tota virtus sacramentorum deriuatur à Christo patiente. ergo ad homines & non ad angelos pertinet ministrare sacramenta. Consequẽtia probatur ex duobus. Primò, ex dissimilitudine naturæ, quia scilicet Christo homines non angeli assimilantur in natura. Secundo, quia Christus inquantũ patiens, fuit minor angelis: minister autem nõ debet esse maior principali agẽte: vt contingeret in proposito, si sancti angeli essent ordinariè ministri Christi patientis. Secũda conclusio est, quòd potest conferri angelis quòd administrent sacramenta. Probatur quia Deus nõ alligauit virtutẽ suam ministris Ecclesiæ, sicut nec sacramẽtis. Tertia conclusio est de exercitio administrationis sacramentorum à bonis angelis. Si administrarent sancti angeli sacramentum aliquod, deberet haberi pro vero sacramẽto. Probatur: quia sancti angeli sunt nuncij veritatis. Quarta est: Si dæmones aliquid huiusmodi facerent, habendum esset pro falso: quia sunt spiritus mendacij.

Annot. ¶ Aduerte hoc in loco, quòd circa primam conclusionem Scotus in 4. senten. distin. 6. quæstio 2. opinatur oppositum, tenens quòd omne suppositum intellectualis naturę potest sacramentum aliquod cõferre, saltem baptismũ. Et ratio sua est: quia potest abluere aqua hominem proferendo verba debita, & habere intentionem faciendi quod facit Ecclesia: hæc enim tria requiruntur & sufficiunt ad ministrum, & hęc omnia potest angelus in assumpto corpore exercere.

¶ Rationabilior autẽ authoris positio, ex allatis in litera inuenitur: fundata enim est super authoritate Apostoli ad Hebræos 5. vbi pontificem omnem hominem declarat. Vnde magnum argumẽtum assumitur ad propositum, quòd si maximum ministerium Ecclesiæ soli homini conuenit: ita quòd angelis denegatur (quale est põtificatus) multò magis minima ministeria Ecclesiæ angelis denegantur. Fundatur & super ratione: quia ministri debẽt assimilari principali agẽti. Ratio autem Scoti deficit in hoc manifestè, quòd æquiuocè vtitur loquutione. Loquutio enim requisita ad ministerium

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm angeli possint sacramenta ministrare.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli possint sacramẽta ministrare. Quicquid enim potest minister inferior, potest & superior: sicut quicquid potest diaconus, potest sacerdos, sed non conuertitur. Sed angeli sunt superiores ministri in ordine hierarchico, quàm etiam quicunque homines: vt patet per Diony. in lib. Cæle. hierach. Ergo cùm homines possint ministrare in sacramẽtis, videtur quòd multò magis angeli.

¶ Præterea, Homines sancti assimilantur angelis in cælo: vt dicitur Matth. 22. Sed aliqui sancti in cælo existentes, possent ministrare in sacramentis: quia character sacramentalis est indelebilis, vt dictum est. Ergo videtur, quòd etiam angeli possint in sacramentis ministrare.

¶ Præterea, Sicut suprà dictum est, diabolus est caput malorum, & mali sunt membra eius. Sed per malos possunt ministrari sacramenta. Ergo videtur quòd etiam per dæmones.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Hebr. 5. Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum. Sed angeli boni vel mali, non sunt ex hominibus. Ergo ipsi non constituuntur ministri in his quæ sunt ad Deum, id est in sacramentis.

CONCLVSIO.

¶ Cùm soli homines Christo conformentur, ipsi & non angeli ministrare sacramenta possunt: quanquam angelis conferri possit potestas ministrandi sacramenta.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) tota virtus sacramẽtorum à passione Christi deriuatur, quæ est Christi, secundum quòd est homo: cui in natura conformantur homines, non autem angeli, sed potius secundum passionẽ dicitur modico ab angelis minoratus: vt patet Hebr. 2. Et ideo ad homines pertinet dispẽsare sacramenta, & in eis ministrare: non autem ad angelos. Sciendum tamen, quòd sicut Deus virtutem suam non alligauit sacramentis, quin possit sine sacramentis effectum sacramentorum cõferre: ita etiam virtutem suam non alligauit Ecclesiæ, ministris, quin etiam angelis possit virtutem tribuere ministrandi in sacramentis. Et quia boni angeli sunt nuntij veritatis, si aliquod sacramentale ministerium à bonis angelis perficeretur, esset ratum habendum: quia deberet constare hoc fieri voluntate diuina sicut quędam templa dicuntur angelico ministerio consecrata. Si verò dæmones, qui sunt spiritus mendacij, aliquod sacramentale ministerium exhiberent, non esset ratum habendum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud quod faciunt homines inferiori modo, scilicet per sensibilia sacramẽta, quæ sunt proportionata naturę ipsorum, faciunt angeli tãquam superiores ministri superiori modo, scilicet inuisibiliter purgando, illuminando, & perficiendo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sancti, qui sunt in cælo, sunt similes angelis quantum ad participationem gloriæ: non autem quãtum ad conditionem naturæ, & per consequens neque quantum ad sacramenta.

¶ Ad tertium dicendum, quòd mali homines non habent quòd possint ministrare in sacramentis, ex hoc, quòd per malitiam sunt membra diaboli. Et ideo non sequitur quòd diabolus, qui est eorum caput, magis hoc possit.

sacramenti, est actus vitalis loquentis. loquutio autem angeli in corpore assumpto, est motus corporis non viuentis: vt patet. Potest quoque dici, quòd deficit in alio, scilicet quod applicatio sacramenti debet fieri per instrumentum coniunctum primò, & mediante illo per instrumentum separatum: quod hic non haberet locum. Et quamuis hoc non multum vrgeat, primus tamen defectus cogit. Et quia primus defectus inuenitur in omni supposito rationali extra humanam speciem: ideo oportet hominem esse qui ministret sacramenta. Et sic patet quòd minor Scoti est falsa, æquiuocè sumendo rationem verborum: aut maior est falsa, si prolationem verborum sumat quouis modo præter principalem defectũ prius dictũ: scilicet quòd oportet baptizantem esse Christi ministrum, ac per hoc Christo humana non maiorem, sed conformem in natura.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrùm intentio ministri requiratur ad perfectionem sacramenti.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd intẽtio ministri nõ requiratur ad perfectionem sacramenti. Minister enim in sacramento instrumentaliter operatur. Sed actio non perficitur secundum intentionem instrumenti, sed secundum intẽtionem principalis agentis. Ergo intentio ministri nõ requiritur ad perfectionem sacramenti.

¶ Præterea, Non potest homini esse nota intentio alterius. Si igitur intentio ministri requiratur ad perfectionem sacramenti, non posset homini ad sacramentũ accedenti esse notum, quod sacramẽtum suscepisset. Et ita non posset habere certitudinem salutis, præcipuè cùm quædam sacramenta sint de necessitate salutis, vt infrà dicetur.

¶ Præterea, Intentio hominis non potest esse ad id, circa quod non est attentus. Sed aliquando illi qui in sacramẽtis ministrant, non attendunt ad ea quæ dicunt vel faciũt, alia cogitantes. Ergo secundum hoc nõ perficeretur sacramentum, propter intentionis defectum.

¶ SED CONTRA est, quòd ea quæ sunt præter intentionem, sunt casualia. Quod non est dicendum de operatione sacramentorum. Ergo sacramenta requirunt intentionem ministri.

CONCLVSIO.

¶ Cùm ea, quæ in sacramentis geruntur possint diuersimode, & propter diuersa agi, necessaria est in sacramentorum administratione intentio ministrantis, seu ecclesiæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quando aliquid se habet ad multa, oportet quòd per aliquid determinetur ad vnum, si illud effici debeat. Ea verò quæ in sacramentis aguntur, possunt diuersimode agi: sicut ablutio aquæ, quæ fit in baptismo, potest ordinari & ad munditiam corporalem, & ad sanitatem corporalem, & ad ludum, & ad multa alia huiusmodi. Et ideo oportet quòd determinetur ad vnum, id est ad sacramentalem effectum per intentionem abluentis. Et hæc intentio exprimitur per verba, quæ in sacramentis dicuntur: puta cùm dicit, Ego te baptizo in nomine Patris, &c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod instrumentum inanimatum non habet aliquam intentionem respectu effectus.

¶ Super Quæstionis sexagesimaquarta Articulum octauum.

Comment. TItulus clarus est. ¶ In corpore vnica conclusio: Intentio ministri exigitur ad perfectionem sacramenti. Probatur: Quando aliquid se habet ad multa, oportet quòd determinetur ad vnum, vt illud fiat: sed ea quæ aguntur in sacramentis, se habent ad multa, nisi per intentionem ministri determinetur ad vnum: ergo. &c. Processus totus clarè patet in litera. Et confirmatur, quia verba sacramentalia exprimunt ministri intentionem.

Suprà, q. 60. ar. 8. cor. Et 4. dist. 6. q. 1. ar. 2. q. 1. & dist. 7. q. 1. ad 3. et dist. 8. q. 2. art. 4. q. 3. ad 1. & dist. 30. q. 1. artic. 3. ad 3.

Annot. ¶ In responsione ad secundum nota primò nouiter pro claritate literæ Autorem referendo primã opinionem, narrare ipsam. primò quo ad hoc, quòd requiritur mentalis intentio: ita quod si desit, non perficitur sacramentum. secũdò, quo ad hoc, quod stante casu quo huiusmodi imperfectio sacramenti accideret (siue adultus, siue puer esset, qui sacramentum sic defectuosum susciperet) supplementum aliunde sortiretur, & puer quidem à Christo: adultus autem ex propria fide & deuotione. Postea reprehendit Autor hanc opinionem, quia non potest saluare supplementum characteris.

Annot. ¶ Aduerte secundò, quòd altera opinio ibidem subiuncta & approbata, non est intelligenda, vt verba sonant: puta quòd non requiritur in ministro intentio propria mentalis, sed sufficit intentio Ecclesiæ per verba expressa, quicquid intẽdat ipse minister interius. Hic enim sensus cõtradicit expreßè doctrinæ Autoris in vltimo huius quæstionis articulo, dicentis, Quòd si minister non intendat sacramentum conferre, talis peruersitas tollit veritatem sacramenti, & inferius in quæstio 68. articu. 7 ad secundum dicentis, Si in adulto deesset intentio suscipiendi sacramẽtum, esset rebaptizandus. Sed sensus huius literæ ex proposito, ad quod loquitur Autor, sumendus est. Aduertendum est enim

est enim quòd hæc omnia dicuntur hic pro soluenda difficultate motæ in art. scilicet si mentalis intentio ministri exigeretur, nullus esset certus se esse verè baptizatum: ad hanc enim certitudinem nostram de suscepti sacramentis intelligendum est sufficere intentionem Ecclesiæ per verba ministri expressam, nisi per ministrum aut suscipientem contrarium exprimatur. Ita quòd non intendit Autor, quòd hæc sufficiat ad perfectionem sacramenti simpliciter, sed ad perfectionem eius, secundùm humanam certitudinem: per hoc enim excitatur inconueniens, quod quilibet incertus posset dici de suscepto sacramento.

Aduert. ¶ In responsione ad tertium, aduerte quòd Autor communicauit (vt patet) in vocabulis contrarium illius répore vsus (quia intentionem quidem, sed nō actualem habitualem vocabant) dicit hic intentionē habitualem, & statim subiungit sensum intentionis puta, quum sacerdos accedit, &c.

¶ Et hunc propterea diximus: vt scias non latuisse Autorem differentiam inter habere aliquid in actu, vel in habitu, vel in virtute. & quòd intentio requisita ad sacramenta, non sufficit quòd sit secundū habitum, sed oportet quòd sit secūdum virtutem. Quod vt melius intelligas, accipe exemplum, habens habitum iustitiæ, tunc actualiter intendit iustum, quando actualiter attendit ad ius reddendum: tunc verò habitualiter intendit iustum, quum retinet habitum iustitiæ, etiam si dormiat: tunc autem virtualiter intendit iustum, dum vacat quidem reddendo iuri (puta quia sedet ad tribunal, vt faciat sicut consueuit, seu iudicis officium) & nihil de iure cogitat, sed mens eius euagatur ad impertinentia. Ita quòd etiam si non haberet habitum iustitiæ, ex solo hoc quod accedit ad iudicis officium faciendum in omnibus quæ exercet iudicijs, quantumcunque euagetur, semper intendit iustum virtualiter, ex ratione, quia semper perseuerat vis primæ intentionis, qua primò proposuit facere iudicis officium. Et huiusmodi intentio non irrationabiliter vocatur habitualis: quia per modum habitus perseuerat, nam & dormiente, & distractio homine perseuerat.

Aliàs actualē. q. dis. 6. q. 1. art. q. 3.

¶ Et hæc est, quæ sufficere dicitur ad sacramenta. & verè sic est: sufficit enim ad confectionem Eucharistiæ, quòd sacerdos vadat ad altare, vt dicat Missam, etiam si per totam Missam euagetur mente eius.

¶ Aduerte secundò documentum Autoris, scilicet quòd studiosè debet minister operam dare vt

sed loco intentionis est motus, quo mouetur à principali agente. Sed instrumentum animatum (sicut est minister) non solùm mouetur: sed etiam quodammodo mouet seipsum, inquantum sua voluntate mouet membra ad operandum. Et ideo requiritur eius intētio, qua se subijciat principali agenti: vt scilicet intēdat facere quod facit Christus & Ecclesia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt quòd requiritur mentalis intentio in ministro: quę si desit, non perficitur sacramentum. sed hunc defectum in pueris (qui non habent intentionem accedendi ad sacramentum) supplet Christus, qui interius baptizat: in adultis autem, qui intendunt sacramentum suscipere, supplet illum defectum fides & deuotio. Sed hoc satis posset dici quātum ad vltimum effectum, qui est iustificatio à peccatis: sed quantum ad effectum, qui est res & sacramentum, scilicet quantum ad characterem, non videtur quòd per deuotionem accedentis possit suppleri: quia character nunquàm imprimitur nisi per sacramentum. Et ideo alij melius dicunt, quòd minister sacramenti agit in persona totius Ecclesiæ, cuius est minister. In verbis autem quæ profert, exprimitur intentio Ecclesiæ quæ sufficit ad perfectionem sacramēti, nisi contrarium exterius exprimatur ex parte ministri vel recipientis sacramentum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet ille qui aliud cogitat, non habeat actualem intentionem, habet tamē intentionem* habitualem, quæ sufficit ad perfectionem sacramēti: puta cùm sacerdos accedens ad baptizandum, intendit facere circa baptizandum quod facit Ecclesia. Vnde si postea in ipso exercitio actus, cogitatio eius ad alia rapiatur, ex virtute primæ intentionis, perficitur sacramentum. Quamuis studiosè curare debeat sacramenti minister, vt etiam actualem intentionem adhibeat. Sed hoc non est totaliter positum in hominis potestate: quia præter intentionem, cùm homo vult multum intendere, incipit alia cogitare, secundum illud Psalm. Cor meum dereliquit me.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrùm fides ministri sit de necessitate sacramenti.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd fides ministri sit de necessitate sacramenti. Sicut enim dictum est, intentio ministri est necessaria ad sacramenti perfectionem. Sed fides intentionem dirigit: vt August. dicit contra Iulianum. Ergo si desit vera fides in ministro, nō perficitur sacramentum.

¶ Præterea, Si minister Ecclesiæ veram fidem non habeat, videtur esse hæreticus. Sed hæretici, vt videtur, non possunt sacramenta conferre: dicit enim Cyprianus in Epistola contra hæreticos, Omnia quæcunque faciunt hæretici, carnalia sunt, & inania, & falsa: ita vt nihil eorum quæ illi gesserint, à nobis probari debeat. & Leo papa dicit in Epistola ad Leonem Augustum, Manifestū est, per crudelissimā & insanissimā vesaniā, in Alexādrina sede omniū cælestium sacramentorum lumen extinctum, intercepta est sacrificij oblatio, defecit chrismatis sanctificatio, & parricidalibus manibus impiorum, omnia sese subtraxere mysteria. Ergo vera fides ministri est de necessitate sacramenti.

¶ Præterea, Illi qui non habent veram fidem, videtur esse per excommunicationem ab Ecclesia separati: dicitur enim in secunda Canonica Ioan. Siquis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domum, nec Aue dixeritis ei: & ad Titum 3. Hæreticum hominem post primam & secūdam correctionem deuita. Sed excommunicatus non videtur posse conferre Ecclesiæ sacramentum, cùm sit ab Ecclesia separatus, ad cuius ministerium pertinet sacramentorum dispensatio. Ergo videtur quòd vera fides ministri, sit de necessitate sacramenti.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit contra Petilianum Donatistam. Mementote, sacramentis Dei nihil obesse mores malorum hominum, quod illa vel non sint, vel minus sancta sint.

CONCLVSIO.

¶ Quemadmodum mali ministri extra charitatem existentes, ministrare sacramenta possunt: ita & infideles, dummodo ea non omittantur quæ de necessitate sunt sacramenti.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd sicut supra dictum est, quia minister in sacramentis instrumentaliter operatur, non agit in virtute propria, sed in virtute Christi. Sicut autem pertinet ad propriam virtutem hominis charitas, ita & fides. Vnde sicut non requiritur ad perfectionem sacramenti quòd minister sit in charitate, sed possunt etiam peccatores sacramenta conferre, vt suprà dictum est: ita non requiritur ad perfectionem sacramenti fides eius: sed infidelis potest verum sacramentum præbere, dummodo cætera adsint, quæ sunt de necessitate sacramenti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potest contingere quòd aliquis patiatur defectum fidei circa aliquid, & non circa veritatem sacramenti, quod exhibet: puta si aliquis credat iuramentum esse in omni casu illicitum: & tamen credat baptismum efficaciam habere ad salutem: & sic talis infidelitas non impedit intentionem conferendi sacramentum. Si verò patiatur fidei defectum circa ipsum sacramentum quod exhibet, licet credat per id quod agitur exterius, nullum sequi interiorem effectum, non tamen ignorat quòd Ecclesia catholica intendit per huiusmodi quæ exterius aguntur, præbere sacramentum. Vnde non obstante infidelitate, potest intendere facere id quod facit Ecclesia, licet æstimet id nihil esse. Et talis intentio sufficit ad sacramentum: quia sicut suprà dictum est, minister sacramenti agit in persona totius Ecclesiæ: ex cuius fide suppletur id quod deest fidei ministri.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hæreticorum quidam in collatione sacramentorum, formam Ecclesiæ non seruant: & tales neque sacramentum conferunt, neque rem sacramenti. Quidam verò seruant Ecclesiæ formam, & tales cōferunt quidem sacramentū, sed non conferunt rem sacramenti. Et hoc dico, si sunt manifestè ab Ecclesia præcisi: quia ex hoc ipso quòd aliquis accipit sacramēta ab eis, peccat: & per hoc impeditur ne effectū sacramenti cōsequatur. Vnde Aug. dicit in lib. de fide ad Petrū, Firmissimè tene & nullatenus dubites, extra Ecclesiā baptizatis, si ad Ecclesiā nō redierint, baptismo cumulari perniciē.

Et per

etiam actualiter intendat. & non esse intelligendum in actu signato, sed in actu exercito. Nō enim studendum est vt habeamus hoc in mente actualiter, ergo in modo conficere, sed studendum est, vt actualiter mens nostra ad ea quæ sunt conficiendi, attendat, puta ad prolationem distinctam formæ, ad reuerentem contestationem maiestatis ad futuram nunc ineffabilem præsentiam diuinæ gratiæ in sacramento, vel etiam ipsius Christi, quo ad eucharistiam. hoc est enim conficere cum actuali intentione in actu exercito.

¶ Super Quæstionis sexagesimaquarta Articulum nonum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio est conclusio cum vno corollario. Conclusio est: Ad perfectionem sacramenti non exigitur fides ministri. Probatur: Minister in sacramentis operatur non propria sed Christi virtute: ergo sicut non requiritur ad perfectionē sacramēti ministri charitas, ita nec eius fides. Consequentia probatur: quia fides pertinet ad perfectionem ministri, sicut & charitas. Quam non requiri probatur ex eo quòd mali homines possunt ministrare sacramenta. Corollarium est: Infidelis potest esse minister sacramenti.

Aduert. ¶ In responsionibus argumentorum, memento eorum quæ diximus in artic. 6. de suscipientibus sacramenta ab indignis, quando peccant. Et iuxta illa intellige quæ hic dicuntur, addendo quòd præcisi manifestè ab Ecclesia, in articulo necessitatis sacramentum baptismi conferentes, nō peccarent: imò tenentur in tali casu baptismum conferre, absque solennitate tamen. Nec propterea sacerdotes efficerentur irregulares ratione superius dicta: quia non ministri ex officio personam agerent, sed ministerialiter subueniendo necessitatem patienti.

Aduert. ¶ In responsione ad secundum, aduerte incidenter, quòd purgatio Cypriani martyris, de qua August. loquitur, non nisi venialis peccati fuit. Tum quia cū charitate habuit errorem illum, vt Augustini verba sonant. Tum quia tempore illo non erat per Ecclesiam determinata efficacia sacramentorum per ministros extra Ecclesiam.

¶ *Super Quaestionem sexagesimamquartam Articulum decimũ.*

Clemens. Titulus clarus.

¶ In corpore articuli est distinctio bimembris in singulis cõclusionibus. Distinctio est. Intentio ministri potest peruerti dupliciter, vel respectu sacramenti, vel respectu alicuius alterius. Prima cõclusio iuxta primum membrum est: Peruersa intentio respectu sacramenti, tollit veritatem sacramenti. Hanc conclusionem Autor non probat in litera: sed vt manifestam relinquit ex praemissis, scilicet quòd intentio ministri requiritur ad sacramentum: huiusmodi enim peruersitas tollit intentionem ministri. Secunda conclusio iuxta secundum membrum est: Peruersa intentio ministri circa consequentia, non tollit veritatem sacramẽti. Probatur: quia prius non dependet à posteriori.

Annot. ¶ In responsione ad secundum, aduerte quod intentio ludicra seu iocosa in collatione sacramenti, potest intelligi dupliciter, vel relata ad ipsum sacramentum, vel relata ad finem, aut motiuum quod administret sacramentum. Exemplum primi, si quis non intendendo facere quod facit Ecclesia, sed facere actum exteriorem similem actui, quem facit Ecclesia: vel derisoriè vel delectationis socialis gratia: huiusmodi enim iocosa intentio tollit veritatem sacramenti: quia tollit intentionem ministri. Et de tali loquitur Autor in litera. Exemplum secundi: Si quis socialis delectationis gratia aliquos baptizaret, intendẽs tamen facere quod facit Ecclesia: sicut econtra, siquis delectationis gratia permitteret se baptizari. Huiusmodi enim intentio iocosa non tollit veritatem sacramenti, sicut nec si fuisset intentio auara: puta si propter pecuniam conferret aut susciperet quis baptisma. Et ratio est: quia iocositas talis non tollit intentionem ministri respectu sacramenti.

Infrà q. 74. art. 3. ad 2. Et q. 82. 6. 3. art. 2. & q. 1. & di. 11. q. 2. art q. 1. ad 1. & dist. 10. q. 1 art. 3. ad 3. [illegible] baptismo.

¶ *Super Quaestionis sexagesimaequintae, Articulum primum.*

Comm. Titulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio: Conuenienter ponuntur sacramenta Ecclesiae septem. Manifestatur haec cõclusio dupliciter. primò secundum propriam doctrinam. secundò iuxta aliorum traditionem.

¶ Quo ad primum, distinguit duos fines sacramentorum, vnus est perfectio hominis in his quae Christiani sunt cultus: alter est remedium peccatorum. Et probat

Et per hunc modum dicit Leo papa, in sede Alexandrina sacramentorũ lumen esse extinctum, scilicet quantum ad rem sacramenti, non autem quantum ad ipsum sacramentum. Cyprianus autem nullo modo sacramentum conferre hereticos posse, credebat: sed in hoc eius sententia non tenetur. Vnde Aug. dicit martyrem Cyprianũ, qui apud haereticos vel schismaticos datum baptismum nolebat cognoscere, tanta merita vsque ad triumphum martyrij secuta sunt: vt charitatis, qua excellebat, luce obumbratio illa fugaretur, & si quid purgandũ erat passionis falce tolleretur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd potestas ministrandi sacramenta, pertinet ad spiritualem characterẽ, qui indelebilis est, vt ex supradictis patet. Et ideo per hoc, quòd aliquis ab Ecclesia suspenditur, vel excommunicatur, vel etiam degradatur, non amittit potestatem conferendi sacramentum, sed licentiam vtendi hac potestate. Et ideo sacramentum quidem confert, sed tamen peccat conferendo: & similiter ille qui ab eo accipit sacramentum. Et sic nõ percipit rem sacramenti, nisi fortè per ignorantiam excusetur.

ARTICVLVS X.

¶ *Vtrùm intentio recta ministri requiratur ad perfectionem sacramenti.*

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd intentio recta ministri requiratur ad perfectionem sacramenti. Intẽtio enim ministri debet conformari intentioni Ecclesiae, vt ex dictis patet. Sed intentio Ecclesiae semper est recta. Ergo de necessitate ad sacramenti perfectionem requiritur intentio recta ministri.

¶ Praeterea, Peruersa intentio deterior esse videtur, quàm intentio iocosa. Sed intentio iocosa tollit sacramentum: puta si aliquis nõ serio, sed ludo aliquẽ baptizaret. Ergo multò magis peruersa intentio aufert sacramentum: puta si aliquis aliquem baptizaret, vt postmodum eum occideret.

¶ Praeterea, Peruersa intentio facit totum opus vitiosum: secundum illud Luc. 11. Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuũ tenebrosum erit. Sed sacramenta Christi nõ possunt inquinari per malos homines: sicut Aug. dicit contra Petilianum. Ergo videtur quòd si sit peruersa intentio ministri, non sit ibi verum sacramentum.

¶ SED CONTRA est, quòd peruersa intentio pertinet ad malitiam ministri. Sed malitia ministri non tollit sacramentũ. Ergo nec peruersa intentio.

CONCLVSIO.

¶ *Intentio ministri peruersa & mala respectu sacramenti, tollit veritatem sacramenti, non autem si sit mala intentio respectu illorum, quae sequuntur sacramentum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd intentio ministri potest peruerti dupliciter. Vno modo respectu ipsius sacramenti: puta cùm aliquis non intendit sacramentum conferre, sed derisoriè aliquid agere. Et talis peruersitas tollit veritatem sacramenti, praecipuè quando suam intentionem exterius manifestat. Alio modo potest peruerti intentio ministri quantum ad id quod sequitur sacramentum: puta si sacerdos intendat aliquam foeminam baptizare, vt abutatur ea: vel si intendat conficere corpus Christi, vt eo ad veneficia vtatur. Et quia prius non dependet à posteriori, inde est quòd talis intentionis peruersitas veritatem Sacramenti nõ tollit, sed ipse minister ex tali intentione grauiter peccat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Ecclesiae intentio, recta est & quantum ad sacramenti perfectionem, & quantum ad sacramenti vsum: sed prima rectitudo perficit sacramentum, secunda operatur ad meritum. Et ideo minister qui conformat intentionem suam Ecclesiae quantum ad primam rectitudinem, non autem quantum ad secũdam, perficit quidem sacramentum, sed non est sibi ad meritum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intentio ludicra vel iocosa excludit primam rectitudinem intentionis, per quam perficitur sacramentum: & ideo non est similis ratio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peruersa intentio peruertit opus intendentis, non autem opus alterius. Et ideo ex peruersa intentione ministri, peruertitur id quod agit in sacramentis, inquantũ est opus eius, non inquãtum est opus Christi, cuius est minister. Et est simile, si minister alicuius hominis, praua intentione deferret pauperibus eleemosynam, quam Dominus rectã intentione mandaret.

QVAESTIO SEXAGESIMAQVINta, *De numero Sacramentorum, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de numero sacramentorum.

¶ Et circa hoc quaeruntur quatuor.

¶ Primò, vtrùm sint septem sacramenta.

¶ Secundò, de ordine eorum ad inuicem.

¶ Tertiò, de comparatione eorum.

¶ Quartò, vtrùm omnia sint de necessitate salutis.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm debeant esse septem sacramenta Ecclesiae.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nõ debeant esse septem sacramenta. Sacramenta enim efficaciam habent ex virtute diuina & ex virtute passionis Christi. Sed vna est virtus diuina, & vna Christi passio: vna enim oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos: vt dicitur Hebr. 10. Ergo non debuit esse nisi vnum sacramentum. (4. dist. 2. q. 1. ar. 2. Et 4. cõ. ca. 58. Et 1. Co. prim.)

¶ Praeterea, Sacramentum ordinatur contra defectum peccati. Hic autem est duplex, scilicet poena & culpa. ergo sufficeret esse duo sacramenta.

¶ Praeterea, Sacramenta pertinent ad actiones ecclesiasticae hierarchiae: vt per Dion. patet. Sed, sicut ipse dicit, tres sunt actiones hierarchicae, scilicet purgatio, illuminatio, & perfectio. Ergo nõ debent esse nisi tria sacramenta.

¶ Praeterea, Aug. dicit 19. contra Faustum, Sacramenta nouae legis sunt numero pauciora, quàm sacramẽta veteris legis. Sed in veteri lege non erat aliquod sacramentum, quod responderet Confirmationi & extremae vnctioni. Ergo neque haec debẽt numerari inter sacramenta nouae legis.

¶ Praeterea, Luxuria non est grauius inter caetera peccata: vt patet ex his quae in Secũda parte dicta sunt. Sed contra alia peccata non instituitur aliquod sacramentum. Ergo neque contra luxuriam debuit institui sacramentum matrimonij.

¶ SED CONTRA, econuerso videtur, quòd sint plura sacramenta. Sacramenta enim dicuntur quasi quaedam sacra signa. Sed multae aliae sanctificationes fiunt in Ecclesia secũdum sensibilia signa, sicut aqua benedicta, consecratio altaris, & alia huiusmodi. Ergo sunt plura sacramenta quàm septem.

¶ Praeterea, Hug. de sancto Victore dicit, quòd sacramenta veteris legis fuerunt oblationes, decimae & sacrificia. Sed sacrificium Ecclesiae est vnum sacramentum, quod dicitur Eucharistia. Ergo etiam oblationes & decimae debent dici sacramenta.

¶ Praeterea, Tria sunt genera peccatorum, originale, mortale, & veniale. Sed cõtra originale peccatum ordinatur baptismus, contra mortale autem poenitentia. Ergo deberet esse aliud praeter septem, quod ordinetur contra veniale.

CON

sic conclusionem. Sacramenta Ecclesiae ad vnum quę dictum finem conueniëter ponuntur in numero septenario: ergo. &c. Antecedens manifestatur primò respectu primi finis (discusso progressu) numerando septem perfectiones opportunas cultui Christiano: quae sunt, vita, robur, conseruatio, curatio, restitutio, potestas & propagatio. & assignando singulorum rationem vt in litera clarè patet. Deinde declaratur antecedens respectu secundi finis, assignando septem defectus, qui clarè patent in litera. ¶ Quo ad secundū, clarè apparet conclusio absque alia expositione.

¶ *Super Quaestionis sexagesimaquinta Articulum secundum.*

Annot. IN titulo intellige per ordinem, secundum modum praedictum, ordinem, quo numerata sunt sacramenta in praecedenti articulo, videlicet baptisma, confirmatio, Eucharistia, poenitentia, extrema vnctio, ordo, & matrimonium. Quaeritur enim an sic conuenienter ordinentur.

Conclu. ¶ In corpore prima conclusio est: Inter sacramenta vltimò ponuntur ordo & matrimonium, matrimonium tamen post ordinem. Probatur conclusio quo ad primā partem: quia sicut vnum est prius multitudine, ita sacramenta quae ordinantur ad perfectionem vnius personae, sunt naturaliter priora his quae ordinantur ad perfectionē multitudinis: sed reliqua sacramenta sunt vnius personae, haec autem duo respiciūt multitudinem: ergo. Quo ad secundam autem partem probatur: quia matrimonium minus participat de spirituali vita quàm ordo.

¶ Secunda conclusio est: Poenitentia & extrema vnctio posteriora sunt baptismo, confirmatione & Eucharistia, posterior tamen est extrema vnctio poenitentia. Probatur haec conclusio quo ad primam partem: quia priora sunt quae per se ordinantur ad spiritualem perfectionem vnius, quàm illa quae ordinantur per accidens: sed, &c. Quo ad secundam autem partem: quia prior naturaliter est inchoatio sanationis (quae fit per poenitentiam) cōsummatione illius, quam facit extrema vnctio.

¶ Tertia conclusio est: Inter tria prima sacra-

CONCLVSIO.

¶ *Septem sunt conuenienter ecclesiae sacramenta: Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Poenitentia, Ordo, Matrimoniū, Extrema vnctio: quibus homo sufficienter perficitur in his, quae pertinēt ad diuinū cultū.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd (sicut suprà dictum est) sacramenta Ecclesiae ordinantur ad duo, scilicet ad perficiendum hominem, in his quae pertinent ad cultum Dei secundum religionem Christianae vitae, & etiam in remedium contra defectū peccati. Vtroque autem modo conuenienter ponuntur septem sacramenta. Vita enim spiritualis cōformitatem aliquam habet ad vitam corporalem, sicut & caetera corporalia conformitatem quandam spiritualiom habent. In vita autem corporali dupliciter aliquis perficitur. Vno modo quantum ad personam propriam, alio modo per respectum ad totam cōmmunitatem societatis, in qua viuit: quia homo naturaliter est animal sociale. Respectu autem suipsius perficitur homo in vita corporali dupliciter. Vno modo per se, acquirendo scilicet aliquam vitae perfectionem: alio modo per accidens, scilicet remouendo impedimenta vitae, puta aegritudines, vel aliquid huiusmodi. Per se autem perficitur corporalis vita tripliciter. Primò quidem per generationem, per quam homo incipit esse & viuere. Et loco huius in spirituali vita est baptismus, qui est spiritualis regeneratio: secundum illud ad Tit. 3. Per lauacrum regenerationis, &c. Secundò, per augmentum, quo aliquis perducitur ad perfectam quantitatem & virtutem. Et loco huius in spirituali vita, est confirmatio, in qua datur Spiritus sanctus ad robur. Vnde dicitur discipulis iam baptizatis Luc. vlt. Sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto. Tertiò, per nutritionem, qua conseruatur in homine vita & virtus. Et loco huius in vita spirituali est Eucharistia: vnde dicitur Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinē, non habebitis vitam in vobis. Et hoc quidem sufficeret homini si haberet & corporaliter & spiritualiter impassibilem vitā. Sed quia homo incurrit interdum & corporalem infirmitatem & spiritualem, scilicet peccatū, ideo necessaria est homini curatio ab infirmitate. Quae quidem est duplex, vna quidem est sanatio, quae sanitatem restituit. Et loco huius in spirituali vita est poenitentia, secundum illud Psal. Sana animam meam, quia peccaui tibi. Alia autem est restitutio valetudinis pristinae per conuenientem diaetam & exercitium. Et loco huius in spirituali vita est extrema vnctio, quae remouet peccatorum reliquias, & hominem paratum reddit ad finalem gloriam: vnde dicitur Iac. 5. Et si in peccatis sit, dimittentur ei. Perficitur autem homo in ordine ad totā communitatem dupliciter. Vno modo per hoc, quòd accipit potestatem regendi multitudinem, & exercendi actus publicos. Et loco huius in spirituali vita est sacramentum ordinis: secundum illud Hebr. 7. quòd sacerdotes hostias offerunt non solùm pro se, sed etiam pro populo. Secundò, quantum ad naturalem propagationem: quod fit per matrimonium tam in corporali quàm in spirituali vita, eo quòd est non solùm sacramentū, sed naturae officium. Ex his etiam patet sacramentorum numerus, secundum quòd ordinantur contra defectum peccati. Nam baptismus ordinatur contra carentiam vitae spiritualis: Confirmatio contra infirmitatē animi, quae in nuper natis inuenitur: Eucharistia contra labilitatem animi ad peccandū: Poenitentia contra actuale peccatum, post baptismum cōmissum: Extrema vnctio contra reliquias peccatorum, quae scilicet non sunt sufficienter per poenitentiam sublatae, aut ex negligentia, aut ex ignorantia: Ordo contra dissolutionem multitudinis: Matrimonium in remedium contra concupiscentiam personalem, & contra defectum multitudinis, qui per mortem accidit. Quidam verò accipiunt numerum sacramentorum per quandam adaptationem ad virtutes, & ad defectus culparum & poenalitatum, dicentes, quod fidei respondet Baptismus, & ordinatur contra culpam originalem: spei Extrema vnctio, & ordinatur contra culpam venialem: charitati Eucharistia, & ordinatur contra poenalitatem malitiae: prudentiae Ordo, & ordinatur contra ignorantiam: iustitiae Poenitentia, & ordinatur cōtra peccatum mortale: temperantiae Matrimoniū, & ordinatur contra concupiscentiam: fortitudini Cōfirmatio, & ordinatur contra infirmitatem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ idē agens principale vtitur diuersis instrumētis ad diuersos effectus secundū congruentiā operū. Et similiter virtus diuina & passio Christi operatur in nobis per diuersa sacramēta, quasi ꝑ diuersa instrumēta.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ culpa & poena diuersitatē habēt & secundū speciem, inquantū sunt diuersae species culparum & poenarū, & secundū diuersos hominū status & habitudines. Et secundū hoc oportuit multiplicari sacramēta, vt ex dictis patet.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in actionibus hierachicis considerantur & agentes & recipientes & actiones. Agentes autē sunt ministri Ecclesiae: ad quos pertinet ordinis sacramentum. Recipientes autem sunt illi qui ad sacramentum accedunt, qui producuntur per matrimonium. Actiones aūt sunt purgatio, illuminatio & perfectio. Sed sola purgatio non potest esse sacramentum nouae legis, quod gratiam cōfert: sed pertinet ad quaedam sacramentalia, quae sunt catechismus & exorcismus. Purgatio autem & illuminatio simul, secundum Dion. pertinent ad baptismum: & propter reciduū, secundariò pertinent ad poenitentiā & extremam vnctionem. Perfectio aūt quantum ad virtutem quidem (quae est quasi perfectio formalis) pertinet ad confirmationem: quantū aūt ad cōsecutionē finis, pertinet ad Eucharistiā.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in sacramento confirmationis datur plenitudo Spiritus sancti ad robur: in extrema autem vnctione praeparatur homo, vt recipiat immediatè gloriam. Quorum neutrum competit veteri Testamento: & ideo nihil potuit his sacramentis in veteri lege respondere. Nihilominus tamē sacramenta in veteri lege plura fuerunt numero, propter diuersitatem sacrificiorum & caeremoniarum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd contra concupiscentiam venereorum, oportuit specialiter remedium adhiberi per aliquod sacramentum. Primò quidem, quia per huiusmodi concupiscentiam non solùm vitiatur persona, sed etiam natura. Secūdò, propter vehementiam eius, quae rationem absorbet.

¶ Ad sextum dicendum, quòd aqua benedicta & aliae consecrationes non dicuntur sacramenta: quia non perducunt ad sacramenti effectum, qui est gratiae cōsecutio. Sed sunt dispositiones quaedam ad sacramenta, vel remouēdo prohibēs: sicut aqua benedicta ordinatur contra insidias daemonum, & contra peccata venialia, vel etiam idoneitatem quādam faciendo ad sacramenti perfectionem, & perceptionem, sicut consecrantur altare & vasa, propter reuerentiam Eucharistiae.

¶ Ad septimū dicendū, ꝙ oblationes & decimae erant tam in lege naturae, quā in lege Moysi ordinatae non solùm in subsidium ministrorū & pauperum, sed etiam in figuram, & ideo erant sacramenta: nunc autem non remanserunt inquantum sunt figuralia. & ideo non sunt sacramenta.

¶ Ad octauū dicendū, ꝙ ad deletionē venialis peccati nō requiritur infusio gratiae. Vnde cùm in quolibet sacramēto nouae legis gratia infundatur, nullū sacramētū nouae legis instituitur directè cōtra veniale, quod tollit per quędā sacramētalia: puta per aquā benedictā, & alia huiusmodi. Quidā tamen dicunt extremā vnctionē cōtra veniale peccatū ordinari: sed de hoc suo loco dicet.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm sacramenta conuenienter ordinentur secundū modū praedictum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter sacramenta ordinentur secundum modum praedictum. Vt enim Apostolus dicit primae Corint. 15. Prius est quod est animale, deinde quod spirituale. Sed per matrimonium generatur homo prima generatione, quae

4. di. q. 1. ar. Et di. q. 1 art 1. q. 3. Et Eph 5. f.

ctum baptismus primò, confirmatio secundum. Eucharistia tertium obtinet locum. Probatur: quia prius est spiritualis generatio: deinde formatio robur, deinde conseruatio finis.

¶*Nunc in fine, id est fine mortali peccato existens, teneatur semel in anno confiteri.*

Quæst. ¶In responsione ad quartum, dubium occurrit, an iustus (id est sine peccato mortali existens) teneatur semel in anno confiteri. Et est ratio dubij, quia hinc apparet quòd non, quum dicitur quòd talis non indigeret pœnitentia ad sacramentum Eucharistiæ. In oppositum autem est, quia præceptum Ecclesiæ est ad omnes vtriusque sexus in annis discretionis constitutos.

¶Ad hoc est dicendum, quod homo sine peccato mortali existens, non tenetur ad confitendum semel in anno: quia non comprehenditur sub hic quæ præceptum illud Ecclesiæ astringit: quoniam præceptum Ecclesiæ de confessione semel in anno, non est nisi determinatio præcepti diuini de confessione, ita quòd Deus præcepit confessionem. Ecclesia autem determinat præceptum illud ad tale tempus, ad toties, &c. puta semel in anno, &c. Sed præceptum diuinum non obligat ad confessionem hominem sine mortali peccato: ergo determinatio illius præcepti, per Ecclesiam non obligat talem hominem. Et stat vis rationis in hoc, quòd nullus comprehenditur sub præcepto Ecclesiæ, qui non comprehenditur sub præcepto diuino, quod per se notum est esse verissimum ex eo quòd præceptum Ecclesiæ se habet ad diuinum præceptum, vt constrictio & firmatio quædam. Quòd autem diuinum præceptum de confessione, obliget solos homines in peccato mortali, probatur, & ex hac litera fulta auctoritate sacræ Scripturæ, & ex calce præcedentis articuli, vbi dictum est, nullum sacramentum directè ordinari contra peccatum veniale (& quicquid sit de extrema vnctione, constat hoc verum esse de sacramento pœnitentiæ) & ex cõmuni Theologorum doctrina inter conditiones confessionis ponitur, quòd sit integra, quòd non nisi de mortalibus intelligi potest. Et confirmatur: quia canon ipse expressè dicit, quòd quilibet confiteatur peccata sua omnia, quod est impossibile intelligi, nisi de mortalibus. Ipsa ergo verba canonis testantur, quòd ad solos existentes in peccato mortali dirigantur.

ne, quæ est animalis: per baptismum autem regeneratur homo secunda generatione, quæ est spiritualis. Ergo matrimonium debet præcedere baptismum.

¶Præterea, Per sacramentum ordinis aliquis accipit potestatem agendi actiones sacramentales. Sed agens est prior sua actione. Ergo ordo debet præcedere & baptismum, & alia sacramenta.

¶Præterea, Eucharistia est spirituale nutrimentum, confirmatio autem comparatur augmento. Nutrimentum autem est causa augmenti, & per consequens prius eo. Ergo Eucharistia est prior confirmatione.

¶Præterea, Pœnitentia præparat hominẽ ad Eucharistiã. Sed dispositio præcedit perfectionem. Ergo pœnitentia debet præcedere Eucharistiam.

¶Præterea, Quod est propinquius fini vltimo, est posterius. Sed extrema vnctio inter omnia sacramenta propinquior est vltimo fini beatitudinis: ergo debet habere vltimũ locum inter sacramenta.

¶IN CONTRARIVM est, quia cõmuniter ordinãtur ab omnibus sacramenta, sicut prius dictum est.

CONCLVSIO.

¶*Inter sacramenta ordo & matrimonium vltimò ponuntur: Pœnitentia verò & extrema vnctio posteriora sunt baptismo, confirmatione, & eucharistia, posterior tamen est extrema vnctio pœnitentia. Ex tribus autem, baptismus confirmationem, & eucharistiam præcedit.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd ratio ordinis sacramentorum apparet ex his quæ suprà dicta sunt. Nam sicut vnum est prius quàm multitudo: ita sacramenta quæ ordinantur ad perfectionem vnius personæ naturaliter, præcedunt ea quæ ordinantur ad perfectionem multitudinis. Et ideo vltimò inter sacramenta ponuntur ordo & matrimonium, quæ ordinantur ad multitudinis perfectionem. Matrimonium tamen post ordinem: eo quòd minus participat de ratione spiritualis vitæ, ad quam ordinantur sacramenta. Inter ea verò, quæ ordinantur ad perfectionem vnius personæ, naturaliter sunt priora illa quæ per se ordinantur ad perfectionem spiritualis vitæ, quàm illa quæ ordinantur per accidens, scilicet ad remouendum accidens nociuum superueniẽs: cuiusmodi sunt pœnitentia & extrema vnctio. Posterior tamen est naturaliter extrema vnctio, quæ conseruat sanationem: pœnitentia, quæ inchoat. Inter alia verò tria manifestum est, quòd baptismus, qui est spiritualis regeneratio, est prius: & deinde confirmatio, quæ ordinatur ad formalem perfectionem virtutis: & postmodũ Eucharistia, quæ ordinatur ad * perfectionem finis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd matrimonium, secundum quòd ordinatur ad animalem vitam, est naturæ officium: sed secundum quòd habet aliquid spiritualitatis, est sacramentum. Et quia minimum habet de spiritualitate, vltimò ponitur inter sacramenta.

¶Ad secundum dicendum, quòd ad hoc quòd aliquid sit agens, præsupponitur quòd sit in se perfectum. Et ideo priora sunt sacramenta, quibus aliquis in seipso perficitur, quàm sacramẽtum ordinis, quo aliquis constituitur perfector aliorum.

¶Ad tertium dicendum, quòd nutrimentum & præcedit augmentum, sicut causa eius, & subsequitur augmentum, sicut conseruans hominem in perfecta quantitate & virtute. Et ideo potest Eucharistia præmitti confirmationi, vt Diony. facit in lib. Cælest. Hier. & potest postponi, sicut Magister facit in quarto sententiarum.

¶Ad quartum dicendum, quòd ratio illa rectè procederet, si pœnitentia ex necessitate requireretur, vt præparatoria ad Eucharistiam. Sed hoc non est verum: nam si aliquis esset sine peccato mortali, non indigeret pœnitentia ad sumptionem Eucharistiæ. Et sic patet, quòd per accidens pœnitentia præparat ad Eucharistiã, scilicet supposito peccato: vnde dicitur 2. Paral. vlt. Tu Domine iustorum, non posuisti pœnitentiam iustis.

¶Ad quintum dicẽdum, quòd extrema vnctio propter rationem inductam, est vltimũ inter sacramenta, quæ ordinantur ad perfectionem vnius personæ.

ARTICVLVS III.

¶*Vtrùm sacramentum Eucharistiæ sit potissimum inter sacramenta.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd sacramentum Eucharistiæ non sit potissimum inter sacramenta. Bonum enim commune potius est quàm bonum vnius, vt dicitur primo Ethic. Sed matrimonium ordinatur ad bonum commune speciei humanæ per viam generationis. sacramentũ autem Eucharistiæ ordinatur ad bonum proprium sumentis. Ergo non est potissimum sacramentorum.

¶Præterea, Digniora sacramenta esse videntur, quæ per maiorem ministrum conferuntur. Sed sacramentum confirmationis & sacramentum ordinis non conferuntur nisi per Episcopum, qui est maior minister, quàm simplex sacerdos, per quẽ confertur Eucharistiæ sacramentũ. Ergo illa sacramenta sunt potiora.

¶Præterea, Sacramenta tantò sunt potiora, quantò maiorem virtutem habent. Sed quædam sacramenta imprimũt characterem (scilicet baptismus, confirmatio & ordo) quod non facit Eucharistia. Ergo illa sacramenta sunt potiora.

¶Præterea, Illud videtur esse potius, ex quo alia dependent: & non econuerso. Sed ex baptismo dependet Eucharistia: nõ enim potest aliquis Eucharistiam accipere, nisi fuerit baptizatus. Ergo baptismus est potior Eucharistia.

¶SED CONTRA est quod Dionys. dicit 3. c. Cælest. Hierarc. quòd non contingit aliquem perfici perfectione hierarchica, nisi per diuinissimam Eucharistiam. Ergo hoc sacramentum est potissimum omnium aliorum.

CONCLVSIO.

¶*Inter omnia sacramenta Eucharistia sacramentum potissimum est.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd simpliciter loquendo, sacramentum Eucharistiæ est potissimum inter alia sacramenta. Quod quidem tripliciter apparet: primò quidem, ex eo quòd continetur in sacramentis: nam in sacramento Eucharistiæ continetur ipse Christus substantialiter, in alijs autem sacramentis continetur quædam virtus instrumentalis participata à Christo, vt ex supra dictis patet. Semper autem quod est per essentiam, potius est eo quod est per participationem.

Secundò, hoc apparet ex ordine sacramentorum adinuicem. nam omnia alia sacramenta ordinari videntur ad hoc sacramentum sicut ad finem. Manifestum est enim, quòd sacramentum ordinis ordinatur ad Eucharistiæ consecrationem. Sacramentum verò baptismi ordinatur ad Eucharistiæ receptionem. In quo etiam perficitur aliquis per confirmationem, vt non vereatur se subtrahere à tali sacramẽto. Per pœnitentiam etiam & extremam vnctionem præparatur homo ad dignè sumendum corpus Christi. Matrimonium etiam saltem sua significatione attingit hoc sacramentum, inquantum significat coniunctionem Christi & Ecclesiæ. Cuius vnitas per sacramentum Eucharistiæ figuratur; vnde & Apostolus dicit Ephes. 5.

¶*Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum tertium.*

Comment. TItulus clarus.
¶In corpore duo fiunt. primò respondetur quæstio vna conclusione: Sacramentum Eucharistiæ est potissimum inter omnia sacramenta. Probatur tripliciter: vt patet in litera. Secundò comparantur reliqua sacramenta inter se: & multa dicuntur satis claré.

¶*Nunc extrema vnctio præparetur ad eucharistiam.*

Quæst. ¶Dubium tamen vnum restat in hac litera, circa id quod dicitur, quòd extrema vnctio præparat ad Eucharistiam: oppositum enim apparet, ex eo quòd extrema vnctio datur post viaticum.

¶Ad hoc dicitur, quòd Autor loquitur de effectu extremæ vnctionis secundum se, quum sit enim sanatio quædã, sequitur sic ordinatur ad perfectã cũ Christo coniũctionẽ animæ, quæ per Eucharistiã fit. Vsus adi

4. di. 7. q. 1. ar. 1. q. 3. co. Et di. 8. q. 1. art. 1. q. 1. Et 4. cõ. ca. 74. col. 2. Et veri. q. 27. art. 4. cor. ſ.

postponendi extremam vnctionem, aliud se similiter, de quo los. à.

Annot. ¶In responsione ad secundum, dubium quoque occurrit, quomodo fideles per confirmationē deputentur ad speciale officium, spectans ad officium principis quum dictum sit, confirmationem conferre robur, quod cōstat non esse officium spectans ad principem.

¶Ad hoc dicitur quòd quia confirmatio datur in robur cōfitendi fidem Christi crucifixi, qui est Gentibus stultitia, & Iudæis scandalum, confirmatio est velut constitutio militaris Nam militares actus pugilum fidei in robusta confessione consistunt. vnde quia officiū militare est officium spectans ad principem (eius est enim cōdere milites, atque ipsos ducere) ideo in litera dicitur, quod cōfirmatio est in officium spectans ad principem.

¶*Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum quartum.*

cōment. Titulus clarus.

¶In corpore ponitur vna distinctio bimembris de necessario ad finem cum singulis conclusionibus. ** Aliás spiritualia.* Distinctio est: Necessarium ad finem est, vel simpliciter, vel vt cōmodius Prima conclusio est primo modo necessitatis Tria sacramenta sunt necessaria ad salutem. scilicet baptismus absolutè, pœnitentia supposito peccato mortali post baptismum, & ordo respectu Ecclesiæ Secunda conclusio est. Reliqua sacramenta sunt necessaria secundo modo.

Annot. ¶Aduerte hic, quòd quum ordo ponitur necessarium simpliciter ad salutem Ecclesiæ, est sermo de Ecclesia simpliciter & absolutè, & non de parte aliqua Ecclesiæ, quæ Ecclesiæ nomen & rationem non nisi defectiuè haberet, puta de collegio monialium aut monachorum seu Eremitarum sine clericis: hæc enim sui defectum manifestant eo ipso quòd sine sacramentorum ministro sunt.

4. dis. 7. q. 1. art. 1. q. 1. & q. 3. art. 2. q. 1.

¶*Super Quæstionis sexagesimæ sextæ Articulum primum.*

Cōment. Titulus vt sonat strenduus est.

¶In corpore duo fiunt. primò distinguuntur tria considerabilia in baptismo. deinde singula sigillatim manifestantur aperiendo eorum quodlibet. Et primum quidem clarè patet in litera. De secundo autem duo vltima (scilicet res & sacramentum, & res tantum) in calce corporis articuli patent. Primum verò, scilicet, sacramentū tantum habet aliquid manifestum: scilicet quod est exterius quoddam sensibile signū interioris effectus.

Sacramentū hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Tertio hoc apparet ex ritu sacramentorū. Nam ferè omnia sacramenta in Eucharistia consummātur: vt Dion. dicit 3. Cæl. Hier. sicut patet quod ordinati cōmunicant, & etiā baptizati, si sint adulti. Aliorum aūt sacramentorū cōparatio adinuicē, potest esse multiplex. Nam in via necessitatis, baptismus est potissimū sacramentorum. In via aūt perfectionis sacramentum ordinis. Medio aūt modo se habet sacramentū confirmationis. Sacramentum verò pœnitentiæ & extremæ vnctionis sunt inferioris gradus à prædictis sacramentis: quia sicut dictū est, ordinātur ad vitā Christianam, non per se, sed quasi per accidēs, scilicet in remedium superuenientis defectus. Quæ tamen extrema vnctio comparatur ad pœnitentiam, sicut confirmatio ad baptismum: ita scilicet quòd pœnitentia est maioris necessitatis, sed extrema vnctio est maioris perfectionis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd matrimonium ordinatur ad cōmune bonum corporaliter. Sed bonum commune spirituale totius Ecclesiæ, cōtinetur substantialiter in ipso Eucharistiæ sacramento.

¶Ad secundum dicendum, quòd per ordinem & confirmationem deputantur fideles Christi ad aliqua* specialia officia, quę pertinent ad officium principis. Et ideo tradere huiusmodi sacramenta, pertinet ad solum Episcopum, qui est quasi princeps in Ecclesia. Per sacramentū verò Eucharistiæ non deputatur homo ad aliquod officiū, sed magis hoc sacramentum est finis omnium officiorum, vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd character sacramentalis (sicut supradictū est) est quędam participatio sacerdotij Christi. Vnde sacramentum quod ipsum Christum coniungit homini, est dignius sacramēto, quod imprimit Christi characterem.

¶Ad quartum dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte necessitatis: sic enim baptismus, cùm sit maximè necessitatis, est potissimum sacramentorum. Sicut ordo & confirmatio habent quandam excellentiam ratione ministerij, & matrimonium ratione significationis. Nihil enim prohibet aliquid esse secundum quid dignius, quod tamen nō est dignius simpliciter.

ARTICVLVS IIII.

¶*Vtrùm omnia sacramenta sint de necessitate salutis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd omnia sacramenta sint de necessitate salutis. Illud enim quod non est necessarium, videtur esse superfluum. Sed nullum sacramentum est superfluum: quia Deus nihil facit frustra. Ergo omnia sacramēta sunt de necessitate salutis.

¶Præterea, Sicut de baptismo dicitur, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei, ita de Eucharistia dicitur Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnē Filij hominis, & biberitis eius sanguinē, nō habebitis vitam in vobis. Ergo sicut baptismus est sacramentum necessitatis, ita Eucharistia.

¶Præterea, Sine sacramento baptismi potest aliquis saluus fieri, dummodo non contemptus religionis, sed necessitas sacramentum excludat: vt infrà dicetur. Sed in quolibet sacramento contemptus religionis impedit hominis salutem. Ergo pari ratione omnia sacramenta sunt de necessitate salutis.

¶SED CONTRA est, quòd pueri saluantur per solum baptismum, sine alijs sacramentis.

CONCLVSIO.

¶*Tria sunt sacramenta ad salutem necessaria: Baptismus absolutè, pœnitentia existenti in mortali, ordo respectu ecclesiæ: cætera verò sacramenta sunt, quibus cōmodè potius effectum salutis consequimur.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd necessarium respectu finis (de quo nunc loquimur) dicitur aliquid dupliciter. Vno modo, sine quo nō potest haberi finis: sicut cibus est necessarius vitæ humanæ. Et hoc est simpliciter necessarium ad finē.

Alio modo dicitur esse necessarium id, sine quo non habetur finis ita conuenienter: sicut equus necessarius est ad iter. Hoc autem non est simpliciter necessarium ad finem. Primo igitur modo necessitatis sunt tria sacramenta necessaria. duo quidem personæ singulari: baptismus quidē simpliciter & absolutè, pœnitentia autem supposito peccato mortali post baptismum. Sacramentum autem ordinis est necessarium Ecclesiæ: quia vbi nō est gubernator, populus corruet: vt dicitur Prouer. 11. Sed secundo modo sunt necessaria alia sacramenta: nam cōfirmatio quodāmodo perficit baptismum, extrema vnctio pœnitentiā: matrimonium verò, Ecclesię multitudini per propagationē cōseruat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad hoc quòd aliquid non sit superfluum, sufficit quòd sit necessarium primo vel secundo modo. Et sic sunt necessaria omnia sacramenta: sicut dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd illud verbum Domini est intelligendum de spirituali mãducatione, & non de sola sacramentali: vt Aug. exponit super Ioan.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet omnium sacramentorū contemptus sit saluti contrarius. Non tamen est contemptus sacramenti, ex hoc quòd aliquis non curat accipere sacramentum, quod non est de necessitate salutis: alioquin omnes qui non accipiunt ordinem, & qui non contrahunt matrimonium, contemnerent huiusmodi sacramenta.

QVAESTIO SEXAGESIMA SEXTA,

De pertinentibus ad Sacramentum Baptismi, in duodecim articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de singulis sacramentis in speciali. Et primò de baptismo. Secundò de confirmatione. Tertiò, de eucharistia. Quartò, de pœnitentia. Quintò, de extrema vnctione. Sextò, de ordine. Septimò, de matrimonio.

¶Circa primum occurrit duplex consideratio. Prima de ipso baptismo. secunda de præparatorijs ad baptismum.

¶Circa primum quatuor consideranda occurrūt. Primò, de his quæ pertinet ad sacramentū baptismi. Secundò, de ministro huius sacramenti. Tertiò, de recipientibus hoc sacramentū. Quartò, de effectu huius sacramenti.

¶Circa primum quæruntur duodecim.

¶Primò, quid sit baptismus, vtrùm scilicet sit ablutio.

¶Secundò, de institutione huius sacramenti.

¶Tertiò, vtrùm aqua sit propria materia huius sacramenti.

¶Quartò, vtrùm requiratur aqua simplex.

¶Quintò, vtrùm hęc sit conueniens forma huius sacramēti, Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

¶Sextò, vtrùm sub hac forma possit aliquis baptizari, Ego te baptizo in nomine Christi.

¶Septimò, vtrùm immersio sit de necessitate baptismi.

¶Octauò, vtrùm requiratur trina immersio.

¶Nonò, vtrùm baptismus possit iterari.

¶Decimò, de ritu baptismi.

¶Vndecimò, de distinctione baptismatum.

¶Duodecimò, de comparatione baptismatum.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrùm baptismus sit ipsa ablutio.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd baptismus non sit ipsa ablutio. Ablutio enim corporalis transit. Baptismus aūt permanet. Ergo baptismus nō est ipsa ablutio, sed potius regeneratio & sigillū, & custodia. *4. dis. 3. art. 1. Et 4. cō. c. 60.*

stodia, & illuminatio, vt Dam. dicit in 4. lib.

¶ Præterea, Hug. de sancto Vict. dicit, quòd baptismus est aqua diluēdis criminibus sanctificata per verbum Dei. Aqua autem nō est ipsa ablutio, sed ablutio est quidam vsus aquæ. Ergo, &c.

¶ Præterea, August. dicit super Ioan. Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Elementum autem est ipsa aqua in sacramento baptismi. Ergo baptismus est ipsa aqua, non autem ablutio.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Eccl. 34. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio eius? Videtur ergo quòd baptismus sit ipsa ablutio siue lauatio.

CONCLVSIO.

¶ Sacramentum tantum in baptismo non est aqua, vel ipsa tātum corporis exterior ablutio, sed cum præscripta verborum forma, res tātum est interior ipsa hominis iustificatio, res tantum & sacramentum & ipse character baptismalis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in sacramento baptismi est tria considerare: aliquid scilicet quod est sacramentum tantum, aliquid autem quod est res & sacramentum, aliquid verò quod est res tantum. Sacramentum tantum est aliquid visibile exterius existens, quod scilicet est signum interioris effectus: hoc enim pertinet ad rationem sacramēti. Exterius autem suppositum sensui, est & ipsa aqua, & eius vsus, qui est ablutio. Quidam ergo existimauerunt, quòd ipsa aqua sit sacramentum, quod quidem sonare videntur verba Hug. de san. Vict. Nam ipse in communi diffinitione sacramenti dicit, quòd est materiale elementum: & in diffinitione baptismi dicit, quòd est aqua. Sed hoc non videtur esse verum. Cùm enim sacramenta nouæ legis sanctificationem quandam operentur, ibi perficitur sacramentum, vbi perficitur sanctificatio. In aqua autem non perficitur sanctificatio, sed est ibi quædā sanctificationis virtus instrumentalis, non permanens, sed fluens in hominem, qui est verę sanctificationis subiectum. Et ideo sacramentum non perficitur in ipsa aqua, sed in applicatione aquæ ad hominem, quæ est ablutio. Et ideo Magister in 3. dist. 4. sententiarum dicit, quòd baptismus est ablutio corporis exterior, facta sub forma præscripta verborum. Res autem & sacramētum, est character baptismalis, qui est res significata per exteriorem ablutionē: & est signum sacramentale interioris iustificationis, quæ est res tantum huius sacramenti, scilicet significata & non significans.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd id quod est sacramentum tantùm in baptismo, transit: permanet autē & id quod est sacramentum & res, scilicet character, & id quod est res tantum, scilicet interior iustificatio: sed character permanet indelebiliter (vt supradictum est) iustificatio autem permanet, sed amissibiliter. Damas. ergo baptismum diffiniuit, non quātum ad id quod exterius agitur, quod est sacramentum tātum: sed quantum ad id quod est interius. Vnde posuit duo pertinentia ad characterem, scilicet sigillum & custodiam: inquantum ipse character (qui sigillum dicitur) quātum est de se, custodit animam in bono. Duo etiam posuit pertinentia ad vltimā rem sacramenti, scilicet regenerationem (quæ ad hoc pertinet, quòd per baptismū homo inchoat nouam vitam iustitiæ) & illuminationē, quæ pertinet specialiter ad fidem, per quam homo spiritualem vitam accepit: secundum illud Abac. 2. Iustus ex fide viuit. Baptismus autem est quædam fidei protestatio: vnde dicitur fidei sacramentū. Et similiter Dio. baptismum diffiniuit per ordinem ad alia sacramenta, dicens 2. c. Cæl. hierarc. quòd est quoddam principium sanctissimorum mandatorum sacræ actionis, ad eorum susceptiuam opportunitatem, formans nostros animales habitus. Et iterum in ordine ad cælestem gloriam (quæ est vltimus finis sacramentorū) cùm subdit, ad super cælestis quietis anagogem, nostrum iter faciens. Et iterū quantum ad principium spiritualis vitæ, per hoc quod subdit, Sacræ & diuinissimæ nostræ regenerationis traditio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut dictum est, opinionem Hug. de san. Victor. in hac parte sequi non oportet. Potest tamē verificari, vt baptismus dicatur esse aqua: quia aqua est materiale baptismi principium, & sic erit prædicatio per causam.

¶ Ad tertium dicendū, quod accedente verbo ad elementum, fit sacramētum, non quidem in ipso elemento, sed in homine, cui adhibetur elementum per vsum ablutionis. Et hoc etiam signat verbū quod accedit ad elementum, cùm dicitur, Ego te baptizo, &c.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm baptismus fuerit institutus post Christi passionem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd baptismus fuerit institutus post Christi passionem. Causa enim præcedit effectum. Sed passio Christi operatur in sacramentis nouæ legis. Ergo passio Christi præcedit institutionem sacramentorum nouæ legis, & præcipuè intentionem baptismi: cùm Apostolus dicat Roman. 6. Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, &c.

¶ Præterea, Sacramenta nouæ legis efficaciam habent ex mandato Christi. Sed Christus mandatum baptizandi dedit discipulis post passionem & resurrectionem suam, dicens, Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, &c. vt habetur Matth. vlt. Ergo videtur quòd post passionem Christi, baptismus fuerit institutus.

¶ Præterea, Baptismus est sacramentū necessitatis (vt suprà dictum est) & ita videtur, quòd ex quo baptismus institutus fuit, homines obligarentur ad baptismum. Sed ante passionem Christi, homines non obligabantur ad baptismum: quia adhuc circuncisio suam virtutem habebat, in cuius locum successit baptismus. Ergo videtur quòd baptismus non fuerit institutus ante passionem Christi.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in quodam sermone de Epiphania, Ex quo Christus in aqua mergitur, ex eo omnium peccata abluit aqua. Sed hoc fuit ante Christi passionem. Ergo videtur quòd baptismus ante Christi passionem fuerit institutus.

CONCLVSIO.

¶ Baptismus, inquantum sacramentum est, fuit institutus in Christi baptismo, fuit tamen quo ad necessitatem vtendi illo institutus post Christi passionem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est suprà) sacramenta ex sui institutione habent quòd conferāt gratiam. Vnde tunc videtur aliquod sacramentum institui, quando accipit virtutem producendi suum effectum. Hanc autē virtutē accepit baptismus, quando Christus est baptizatus. Vnde tūc verè baptismus institutus fuit quātū ad ipsum sacramentū.

Sed necessitas vtendi hoc sacramēto, indicta fuit hominibus

post

Quod etiam probetur quia hæc est ratio sacramenti. Habet autem aliquid ambiguum, an scilicet hoc exterius sensibile sit ipsa aqua, an ablutio. Et est ratio dubij: quia ambo hæc sensibilia inueniuntur materialiter concurrere & necessariò exigi ad baptismum: nam neque aqua sine ablutione, neque ablutio sine aqua ad baptismum sufficeret ex parte materiæ. Et propterea refert Autor primò opinionem quæ videtur Hugonis, quòd est aqua, & reprehendit ipsam, tali ratione: Vbi perficitur sanctificatio, ibi perficitur sacramentum: sed in aqua non perficitur sanctificatio: ergo in aqua nō perficitur sacramentū. Maior probatur: quia sacramenta nouæ legis sanctificationem operantur. Deinde approbat opinionem Magistri sententiarum, scilicet quòd baptismus est ablutio. Quā sic probat: In aqua baptismali est quædam sanctificationis virtus instrumentalis, non permanens, sed fluens in hominem, qui est veræ sanctificationis subiectum: ergo sacramentum perficitur in applicatione aquæ ad hominem, quæ est ablutio.

¶ Circa hanc partem dubium occurrit de vigore ac veritate huius processus seu rationis: quia si maior illa est vera, scilicet, ibi perficitur sacramentum, vbi perficitur sanctificatio, & propterea infertur, in aqua non perficitur sacramentum: quia in illa non perficitur sanctificatio (non enim aqua per baptismū sanctificatur) eadem ratione potest inferri, quòd ablutio non est sacramentum, quia in ea non perficitur sanctificatio: ablutio enim non sanctificatur per baptismū, sed homo qui abluitur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd maior quidem est vera: sed diuersa ratio subiectorum, scilicet aquæ & ablutionis, facit, vt rectè inferatur, aquam nō esse sacramentum, & non teneat illatio de ablutione: aqua enim & ablutio differunt in hoc, quòd aqua est res permanens, ablutio verò est res successiua. Et quia vnumquodque est in aliquo secundum modum recipientis, ideo consequenter differunt in modo sanctificationis. Nam si in aqua perficeretur sanctificatio, sequeretur quòd aqua esset sancta: quia est in se quoddam permanens, ac per hoc pro seipsa sanctificaretur. Si verò ponitur, quòd in ablutione perficitur sanctificatio, non sequitur quòd ipsa ablutio fiat ex huiusmodi sanctificatione sancta: quia ablutio non est sui ipsius, sed ablutionis est in seipsa, sed in abluto, ac per hoc non in ratione sanctificationem sortitur, vt sui ipsius sit, sed vt ablui sit: hoc est, vt ablutus sanctificetur per ipsam deferentem sanctificationem in ablutū. Et (vt vno verbo dicamus) quia ablutio importat terminum, qui abluitur, perfici sanctificationem in ablutione intelligitur secūdum sui terminum, seu in incluso termino. Quod de aqua non potest intelligi: quia significat rem permanentem, & non rem transeuntem in alium, sicut est ablutio. Vnde & in litera probatur, ablutionē & non aquam esse sacramentum: quia virtus instrumentalis ibi existens est quædā sanctitas fluēs in hominem, qui baptizatur: fluens autem non est aqua, sed ablutio.

¶ Super Quæstionis sexagesimasexta Articulum secundum.

Titulus clarus est. *Comment.*

¶ In corpore ponitur vna distinctio bimembris: Institutio baptismi potest intelligi quo ad duo, vel quo ad ipsum sacramentum, vel quo ad obligationem accipiendi ipsum sacramentum. Et ponuntur singulæ conclusiones iuxta singula membra. Prima conclusio est: Baptismus institutus est quo ad ipsum sacramentū, quando Christus est baptizatus. Probatur, quia tunc habuit vim regeneratiuam. Secunda conclusio est: Baptismus institutus fuit quo ad necessitatem vtendi illo, post Christi passionem & resurrectionem. Probatur dupliciter: vt clarè patet in litera.

4. dis. 3. art. 5. Et di. 8. q. 1. art. 3 q. 3. ad 4.

¶ Super Quaestionis sexagesimasexta Articulum tertium.

Cõme it. TItulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio: Aqua propria materia baptismi. Quae conclusio absolutè probatur ex institutione diuina. Quo ad congruentiam verò probatur in litera quadrupliciter, in qua omnia clara sunt.

¶ Super Quaestionis sexagesimasexta Articulum quartum.

Annot. IN titulo simplex sumitur, vt distinguitur contra admistum compositum, & quomodolibet adiunctum.

Coment. ¶ In corpore tria sunt. Primò distinguuntur modi, quibus aqua amittere potest simplicitatem. Secundo respondetur quaesito de aqua transmutata per artem. Et tertiò respondetur quaesito de aqua trãsmutata per naturam. Et clarè patent omnia in litera.

* Aliàs aggrauari.

post passionem & resurrectionem: tum quia in passione Christi terminata sunt figuralia sacramenta, quibus succedit baptismus & alia sacramenta nouae legis: tum etiam quia per baptismum configuratur homo passioni & resurrectioni Christi, inquantum moritur peccato, & incipit nouam iustitiae vitam. Et ideo oportuit Christum prius pati & resurgere, quàm hominibus indiceretur necessitas se configurandi morti & resurrectioni eius.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etiam ante passionem Christi baptismus habebat efficaciam à Christi passione, inquantum eam praefigurabat. Aliter tamẽ quàm sacramenta veter. legis: nam illa erant figurae tantùm: baptismus autẽ ab ipso Christo virtutem habebat iustificandi, per cuius virtutem ipsa etiam passio salutifera fuit.

¶Ad secundum dicendum, quòd homines non debebãt multiplicibus figuris * arctari per Christum, qui venerat sua veritate figuras impletas auferre. Et ideo ante passionem suam baptismum institutum non posuit sub praecepto, sed voluit ad eius exercitium homines assuefieri, & praecipuè in populo Iudaeorum, apud quem omnia facta figuralia erant: vt Aug. dicit contra Faustum. Post passionem verò & resurrectionem, non solùm Iudaeis, sed etiam Gẽtilibus sub praecepto necessitatem baptismi imposuit, dicens, Euntes, docete omnes Gentes.

¶Ad tertium dicendum, quòd sacramenta nõ sunt obligatoria, nisi quando sub praecepto ponuntur. Quod quidem non fuit ante passionem, vt dictum est. Quod enim Dominus ante passionem Nicodemo dixit Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nõ potest introire in regnum Dei, magis videtur ad futurum respicere, quàm ad praesens tempus.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm aqua sit propria materia baptismi.

4. dist. 3. ar. 3. q. 1. Et dist. 17 q. 3. art. 4. q. 3. Et 4. cõ. G. c. 59. Et quol. 3 art. 10. co. Et Io. 3. co. 4.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd aqua non sit propria materia baptismi. Baptismus enim secundum Dion. & Damasc. habet vim illuminatiuam. Sed illuminatio maximè competit igni. Ergo baptismus magis debet fieri in igne quàm in aqua: praesertim cùm Ioan. Baptista praenuntians Christi baptismum, dicat, Ille vos baptizabit in Spiritu sancto & igni.

¶Praeterea, In baptismo significatur ablutio peccatorum. Sed multa alia sunt ablutiua, quàm aqua: sicut vinum, & oleum, & huiusmodi alia. Ergo etiam in his potest fieri baptismus. Nõ ergo aqua est propria materia baptismi.

¶Praeterea, Sacramenta Ecclesiae fluxerunt de latere Christi, pendentis in cruce: vt suprà dictum est. Sed inde fluxit nõ solùm aqua, sed etiam sanguis. ergo videtur quòd etiam in sanguine possit fieri baptismus. Qui etiam videtur magis cõuenire cum causa & effectu baptismi: quia dicitur Apoc. 1. Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

¶Praeterea, Sicut Aug. & Beda dicunt, Christus tactu suae mundissimae carnis vim regeneratiuam & purgatiuã contulit aquis. Sed non omnis aqua continuatur cum aqua Iordanis, quã Christus tetigit sua carne. ergo videtur quòd non in omni aqua possit fieri baptismus. & ita aqua, inquantum huiusmodi, non est propria materia baptismi.

¶Praeterea, Si aqua secundum se esset propria baptismi materia, non oporteret aliquid aliud fieri circa aquam, ad hoc, quòd in ea baptismus fieret. Sed in solenni baptismo aqua, in qua debet celebrari baptismus, exorcizatur & benedicitur. ergo videtur quòd aqua secundum se non sit propria baptismi materia.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

CONCLVSIO.

¶Conueniens baptismi materia, aqua potius est, quàm ignis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ex institutione diuina, aqua est propria materia baptismi. Et hoc cõuenienter. Primò quidem, quantũ ad ipsam rationem baptismi, qui est regeneratio in spiritualẽ vitam: quod maximè congruit aquae. Vnde & semina, ex quibus generãtur omnia viuentia, scilicet plantae & animalia, humida sunt: & ad aquã pertinent. Propter quod quidam Philosophi posuerunt aquam omnium rerum principium. Secundò quantũ ad effectus baptismi, quibus cõpetunt aquę proprietates, quae sua humiditate lauat: ex quo conueniens est ad significandã & causandam ablutionem peccatorum. Sua frigiditate etiã temperat superfluitatem caloris: & ex hoc competit ad mitigandam concupiscentiam fomitis. Sua diaphanitate est luminis susceptiua: vnde cõpetit baptismo inquantum est fidei sacramentum. Tertiò, quia conuenit ad repraesentandum mysteria Christi, quibus iustificamur. Vt enim dicit Chrysost. super illud Ioan. Nisi quis renatus fuerit, &c. sicut in quodam sepulchro, in aqua submergentibus nobis capita, vetus homo sepelitur, & submersus deorsum occultatur, & deinde nouus rursus ascendit. Quartò, quia ratione suae cõmunitatis & abundantiae est conueniens materia necessitati huius sacramenti. Potest enim vbique de facili haberi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illuminatio pertinet ad ignem actiuè. Ille autem qui baptizatur, non efficitur illuminans, sed illuminatus per fidem, quae est ex auditu, vt dicitur Rom. 10. Et ideo magis competit aqua baptismo, quàm ignis. Quod autem dicitur, Baptizabit vos in Spiritu sancto & igni, potest per ignem (vt Hier. dicit) intelligi Spiritus sanctus, qui super discipulos in igneis linguis apparuit: vt dicitur Act. 2. Vel per ignem potest intelligi tribulatio: vt Chrys. dicit super Matth. quia tribulatio peccata purgat, & concupiscentiã diminuit. Vel quia, vt Hilar. dicit super Matt. baptizatis in Spiritu sancto, reliquum est consummari igne iudicij.

¶Ad secundum dicendum, quòd vinum & oleum non cõmuniter assumuntur ad vsum ablutionis, sicut aqua. Nec etiam ita perfectè abluunt: quia ex eorum ablutione remanet aliqua infectio, quantũ ad odorem: quod non contingit de aqua. Illa etiam non ita cõmuniter & abundanter habentur, sicut aqua.

¶Ad tertium dicendum, quòd ex latere Christi fluxit aqua ad abluendum: sanguis autem ad redimendũ. Et ideo sanguis competit sacramento Eucharistię: aqua aũt sacramẽto baptismi, qui tamen habet vim ablutiuam ex virtute sanguinis Christi.

¶Ad quartum dicendum, quòd virtus Christi deriuata est ad omnem aquam, non propter continuitatem loci, sed propter similitudinem speciei. Vnde dicit Aug. in quodam sermone Epiphaniae. Quae de Saluatoris baptismate benedictio fluxit, tanquam fluuius spiritalis, omnium gurgitum tractus, vniuersorum fontium venas impleuit.

¶Ad quintum dicendum, quòd illa benedictio, quae adhibetur aquae, non est de necessitate baptismi. Sed pertinet ad quandã solennitatem: per quam excitatur deuotio fidelium, & impeditur astutia daemonis, ne impediat baptismi effectum.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm ad baptismum requiratur aqua simplex.

4. dist. 3. ar. 3. q. 1. Et 4. c. G. c. 58.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ad baptismum non requiratur aqua simplex. Aqua enim, quae apud nos est, non est aqua pura. quod praecipuè apparet de aqua maris, in qua plurimum admiscetur de terrestri, vt patet per Philosoph. in lib. Meteo. Et tamen in tali aqua potest fieri baptismus. Ergo non requiritur aqua simplex, & pura ad baptismum.

¶Praeterea, In solenni celebratione baptismi, aquae infunditur chrisma. Sed hoc videtur impedire puritatem & simplicitatem aquae. Ergo aqua pura & simplex non requiritur ad baptismũ.

¶Praeterea, Aqua fluens de latere Christi pendẽtis in cruce, fuit signum baptismi: vt dictum est. Sed aqua illa non videtur fuisse aqua pura: eo ꝙ in corpore mixto (cuiusmodi fuit corpus Christi) non sunt elementa in actu. Ergo videtur quòd non requiratur aqua pura vel simplex ad baptismum.

¶Praeterea, Lixiuium non videtur esse aqua pura: habet enim contrarias proprietates aquae, scilicet calefaciendi & desiccãdi: & tamen in lixiuio videtur posse fieri baptismus: sicut & in aquis balneorum, quae transeunt per venas sulphureas, sicut & lixiuiũ colatur per cineres. Ergo videtur quòd aqua simplex non requiratur ad baptismum.

Praeterea

¶Praeterea, Aqua rosacea fit per sublimationem à rosis, sicut etiam aquae alchimicae generantur per sublimationem ab aliquibus corporibus. Sed in his aquis, vt videtur, potest fieri baptismus, sicut & in aquis pluuialibus, quae per sublimationem vaporum generātur. Cùm igitur huiusmodi aquae non sint purae & simplices, videtur quòd aqua pura & simplex non requiratur ad baptismum.

¶SED CONTRA est, quòd propria materia baptismi est aqua, vt dictum est. Sed speciem aquae non habet nisi aqua simplex. ergo aqua pura & simplex de necessitate requiritur ad baptismum.

CONCLVSIO.

¶In quacunque aqua quomodocunque transmutata, dummodo non soluatur species aquae, potest fieri baptismus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aqua suam puritatem & simplicitatem potest amittere dupliciter. Vno modo per mixtionem alterius corporis. alio modo per alterationem. Vtrunque autem horum contingit fieri dupliciter, scilicet per artem & per naturam. Ars autem deficit ab operatione naturae: quia natura dat formam substantialem, quod ars facere non potest. Sed omnes formae artificiales sunt accidentales, nisi fortè apponendo proprium agens ad propriam materiam: sicut ignem cōbustibili, per quem modum à quibusdam quaedā animalia per putrefactionem generantur. Quaecūque igitur transmutatio circa aquam facta est per artem, siue cōmiscendo, siue alterando, non trāsmutatur species aquae. Vnde in tali aqua potest fieri baptismus, nisi fortè aqua admisceatur per artem in tam parua quantitate alicui corpori, quòd compositum magis sit aliud quàm aqua: sicut lutum magis est terra quàm aqua: & vinum lymphatum magis est vinum quàm aqua. Sed transmutatio, quae fit à natura, quādoque quidem speciem aquae soluit: & hoc fit quando aqua efficitur per naturam de substantia alicuius corporis mixti: sicut aqua conuersa in liquorem vuae, est vinum, vnde non habet speciē aquae. Aliquādo autem fit per naturā transmutatio aquae sine solutione speciei, & hoc tam per alterationem (sicut patet de aqua calefacta à sole) quàm etiam per mixtionē: sicut patet de aqua fluminis, turbida ex permixtione terrestrium partium. Sic ergo dicendum est, quod in qualibet aqua qualitercunque transmutata, dūmodo non soluatur species aquae, potest fieri baptismus: si verò soluatur species aquae, non potest fieri baptismus.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd transmutatio facta in aqua maris, & etiam in alijs aquis, quae penes nos sunt, non est tanta, quòd soluat speciem aquae. Et ideo in huiusmodi aquis potest fieri baptismus.

¶Ad secundum dicendum, quòd admixtio chrismatis, nō soluit speciem aquae: sicut nec etiam aqua decoctionis carnium, aut aliorū huiusmodi. Nisi fortè sit facta tanta resolutio corporum lixatorum in aqua, quòd liquor plus habeat de aliena substātia, quàm de aqua, quod ex spissitudine perspici potest. Si tamen ex liquore sic inspissato exprimatur aqua subtilis, potest in ea fieri baptismus: sicut & in aqua, quae exprimitur ex luto, licet in luto baptismus fieri non possit.

¶Ad tertium dicendum, quòd aqua fluēs de latere Christi pendentis in cruce, nō fuit humor phlegmaticus, vt quidā dixerūt. In tali enim humore nō posset fieri baptismus: sicut nec in sanguine animalis, aut in vino, aut quocunque liquore alicuius plātę. Fuit aūt aqua pura, miraculosè egrediens à corpore mortuo, sicut & sanguis, ad cōprobandam veritatem Dominici corporis, cōtra Manichaeorum errorem, vt scilicet per aquā (quae est vnū quatuor elementorū) ostenderetur corpus Christi verè fuisse compositum ex quatuor elemētis: per sanguinē verò ostēderetur esse compositum ex quatuor humoribus.

¶Ad quartum dicēdum, quòd in lixiuio, & in aquis sulphureorū balneorū, potest fieri baptismus: quia tales aquę nō incorporātur per artē vel naturā aliquibus corporibus mixtis, sed solùm alteratione quandā recipiūt, ex hoc quòd transeunt per aliqua corpora.

¶Ad quintum dicēdum, quòd aqua rosacea est liquor rosae resolutus. Vnde in ea non potest fieri baptismus, & eadem ratione nec in aquis alchimicis, sicut nec in vino. Nec est eadē ratio de aquis pluuialibus: quae generantur ex maiori parte ex sublimatione vaporum resolutorum ex aquis. Minimum autem est ibi de liquoribus corporum mixtorum: qui tamen per huiusmodi sublimationem virtute naturae, quae est fortior arte, resoluuntur in veram aquam: quod ars facere non potest. Vnde aqua pluuialis nullā proprietatem retinet alicuius corporis mixti: quod de aquis rosaceis & aquis alchimicis dici non potest.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm haec sit cōueniens forma baptismi, Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd haec non sit conueniens forma baptismi, Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Actus enim magis debet attribui principali agenti, quàm ministro. Sed in sacramēto minister agit vt instrumentum (vt suprà dictum est) principale aūt agens in baptismo est Christus: secundum illud Ioan. 1. Super quem videris spiritum descendentem & manentem, hic est qui baptizat. Inconuenienter ergo minister dicit, Ego te baptizo: praesertim quia in hoc quod dicitur Baptizo, intelligitur ego; & sic videtur superflue apponi.

¶Praeterea, Non oportet quòd ille qui aliquem actum exercet, de actu exercito faciat mentionem: sicut ille qui docet, non oportet quòd dicat, Ego vos doceo. Dominus autem simul tradidit praeceptum baptizandi & docendi, dicens, Matth. vlt. Euntes docete omnes Gentes, &c. Ergo non oportet quòd in forma baptismi fiat mentio de actu baptismi.

¶Praeterea, Ille qui baptizatur, quandoque non intelligit verba: puta si sit surdus aut puer. Frustra autem ad talem sermo dirigitur: secundum illud Eccl. 32. Vbi non est auditus, non effundas sermonem. Ergo inconuenienter dicitur, Ego te baptizo, sermone directo ad eum qui baptizatur.

¶Praeterea, Contingit simul plures baptizari à pluribus: sicut Apostoli baptizauerunt vna die tria millia, & alia die quinque millia. vt dicitur Act. 2. & 4. Nō ergo debet

¶Super Quaestionis sexagesimaesextae Articulum quintum.

Titulus clarus.

Conclusio. ¶In corpore vna cōclusio: Haec est conueniens forma baptismi, Ego te baptizo, &c. Probatur: Baptismus per suam formam consecratur: ergo oportet quòd in forma baptismi exprimatur illius causa: ergo oportet q. in forma baptismi exprimatur illius causa. ergo oportet in forma baptismi de duplici, scilicet principali & instrumentali, causa fieri mentionem: ergo haec est conueniens forma, Ego te baptizo, &c. Antecedēs probatur autoritatibus Apostoli & Augustini, praesupponēdo supradicta, scilicet quòd verba sint formae sacramentorum. Prima consequentia non aliter probatur in litera, ut forte ratione, quia consecratio per formam, hoc est verba, manifestè dependet à causa efficaciam sanctificatiuā dante verbis. Secunda verò consequentia probatur: quia baptismus duplicem habet causam.

Annot. ¶Et nota, quòd haec consequentia cum sua probatione quo ad causam instrumentalem, nō nisi de congruo tenet: quoniam efficacia verborū non est à ministro, sed à sancta Trinitate, quae est causa principalis. vnde & Graeci in forma baptismi non exprimūt causam instrumentalem, hoc est ministrum.

Annot. ¶In responsione ad quartum tractanda esset quaestio de pluralitate baptizantium, nisi ad sextum articulum sequentis quaestionis reseruaretur. Vbi ex proposito Autor articulum hunc mouebit: hic enim incidenter tractatur propter illa verba formae, Ego te &c.

¶Num tantùm his nominibus, Patris, Filij, & Spiritus sancti, & non genitoris, geniti, & ab vtroque procedentis conferri potest baptismus.

Quaest. ¶In responsione ad septimum, dubium magnum occurrit circa vltima verba, Nec in alijs nominibus perficitur sacramentum, aū vera sint, vt sonant. Et est ratio dubij: quoniam superius in art. 7. q. 60. diximus oppositum. Et Autor ibi dixit, quod licet verba corruptè prolata nihil significent ex virtute impositionis, accipiuntur tamen significantia ex accommodatione vsus: & ideo non tollitur veritas sacramenti.

¶Ad hoc dicitur, quòd licet haec verba Autoris sonent non esse verum baptismum. si dicatur, Ego te baptizo in nomine Genitoris & Geniti, & Procedentis ab vtroque: & hoc idem sentiunt Scotus & Durandus in tertio distinct. 4. sent. quia tamen hoc ex sacrae Scripturae autoritate dependet, & durum videtur: ideo rationes eorum discutiendae sunt. Maxima igitur ratio eorum est: quia Christus sic instituit Matth. vlt. Baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: ex hoc enim infertur, vt in qualibet lingua nominibus significantibus Patrem, Filium & Spiritum sanctum. Et notanter dicitur, significantibus, & non connotantibus, aut implicitè insinuantibus.

Et ratio specialis horum nominum assignatur: quia significant ipsas personas diuinas, alia verò nomina significant proprietates aut actus aliquos earum. Reliqua verò omnia, quia vt probabilia videntur, afferre omittimus, vbi necessaria perscrutamur.

¶Ad euidentiam difficultatis huius sciendum est, quòd propositio illa maxima: Mutatio nominum quo ad significatum tollit veritatem sacramenti, potest, quantum ad propositum spectat, intelligi dupliciter, vel quo ad significatum ex vi nominis, vel quo ad significatum ex accommodatione vsus. Et si primo modo fiat mutatio, potest fieri vel quo ad significatum formale, vel quo ad significatum materiale, vel quo ad vtrunque. Verbi gratia, Pater primam paternitatem significat formaliter, vt docet Aristot. materialiter verò significat subiectum habens paternitatem, quod tamen secundum Auicennam principaliter dicitur significari Patris nomine: & comprehendendo vtrunque, pater significat habentem paternitatem. Vnde si loco Patris ponatur Genitor, erit mutatio quo ad formale significatum: quia genitor significat actionem generandi, pater autem relationem, sed non erit mutatio quo ad significatum materiale: quia vnus atque idem est generans & pater. Si verò loco patris poneretur paternitas, non mutaretur significatum formale, sed abstraheretur à materiali. Si autem loco patris poneretur mater, esset mutatio quo ad vtrunque significatum. Dicitur itaque secundum doctorum opinionem Doctorum, quòd mutatio nominum quo ad significatum ex vi nominis, siue formale tantùm, siue materiale tantùm, siue vtrunque, tollit veritatem baptismi.

Ego autem considerans pastorum Patrum dicta, ab his dissentio: motus ea ratione quòd identitas nominū quo

Infrà q. 84. art. 3. co. Et 4. dist. 3. art. 2. q. 1. Et 1. co. 2. loc. 2. col. 3.

forma baptismi determinari in singulari numero, vt dicatur, Ego te baptizo: sed potest dici, nos vos baptizamus.

¶ Præterea, Baptismus virtutẽ habet à passione Christi. Sed per formã baptismus sanctificatur. Ergo videtur ꝙ in forma baptismi debeat fieri mentio de passione Christi.

¶ Præterea, Nomen designat proprietatem rei. Sed tres sunt proprietates personales diuinarum personarum, vt in Prima parte dictum est. Non ergo debet dici, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, sed, in nominibus.

¶ Præterea, Persona Patris non solùm significatur nomine Patris, sed etiam nomine Innascibilis & Genitoris. Filius autem significatur nomine Verbi & Imaginis & Geniti. Spiritus etiam sanctus potest significari nomine Doni & Amoris procedentis. ergo videtur quòd etiam his nominibus vtendo, perficiatur baptismus.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Matt. vlt. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

CONCLVSIO.

¶ Hæc est conueniens baptismi forma, Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd baptismus per suam formam cõsecratur: secundum illud Ephes. 5. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. & Aug. dicit in lib. de vnico baptismo, quòd baptismus verbis euangelicis consecratur. Et ideo oportet, ꝙ in forma baptismi exprimatur causa baptismi. Est autẽ eius duplex causa. Vna quidem principalis, à qua virtutem habet: quæ est sancta Trinitas. Alia autẽ est instrumentalis, scilicet minister, qui tradidit exterius sacramentum. Et ideo oportet, in forma baptismi, de vtroque fieri mentionem. Minister autem tangitur, cùm dicitur, Ego te baptizo. Causa autẽ principalis, cùm dicitur, In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Vnde hæc est conueniens forma baptismi, Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd actio attribuitur instrumento sicut immediatè agenti: attribuitur autem huiusmodi actio principali agenti, sicut in cuius virtute instrumentum agit. Et ideo in forma baptismi conuenienter significatur minister, vt exercens actum baptismi, per hoc quod dicitur, Ego te baptizo: sicut & ipse Dominus baptizandi actum attribuit ministris, dicens, Baptizantes eos, &c. Causa autem principalis significatur, vt in cuius virtute sacramentum agitur, per hoc quod dicitur, In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: non enim Christus baptizat sine Patre & Spiritu sancto. Græci autem non attribuunt actum baptismi ministris: ad euitandum antiquorum errorem, qui virtutem baptismi baptizantibus attribuebant, dicentes, Ego sum Pauli, & ego Cephæ. Et ideo dicunt, Baptizetur seruus Christi, talis, in nomine Patris, &c. Et quia exprimitur actus exercitus per ministrum cum inuocatione Trinitatis, verum perficitur sacramentum. Quod autem additur, Ego in forma nostra, non est de substantia formæ, sed ponitur ad maiorem expressionem intentionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quia ablutio hominis in aqua, propter multa fieri potest, oportet quòd determinetur in verbis formæ ad quid fiat. Quod quidem non fit per hoc quod dicitur, In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: quia omnia in tali nomine facere debemus: vt habetur Coloss. 3. Et ideo si non exprimatur actus baptismi vel per modum nostrum, vel per modum Græcorum, non perficitur sacramentum, secundum illam Dec. Alex. III. Si quis puerum ter in aqua immerserit in nomine Patris & Filij Spiritus sancti, amen: & non dixerit, Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti amen, non est puer baptizatus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd verba quæ proferuntur in formis sacramentorum, non pronunciantur solùm causa significandi, sed etiam causa efficiendi, inquantum habent efficaciam ab illo verbo, per quod facta sunt omnia. Et ideo conuenienter diriguntur non solùm ad homines non intelligentes, sed etiam ad creaturas insensibiles, vt cùm dicitur, Exorcizo te creatura salis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd plures simul non possunt vnum baptizare: quia actus multiplicatur secundum multiplicationem agentium, si perfectè ab vnoquoque agatur. Et si, si conuenirent duo, quorum vnus esset mutus, qui non posset proferre verba, & alius carens manibus, qui non posset exercere actum: non possent ambo simul baptizare, vno dicente verba, & alio exercente actum. Possunt autem (si necessitas exigit) plures simul baptizari: quia nullus eorum reciperet nisi vnum baptismum. Sed tunc oportebit dicere, Ego baptizo vos. Nec erit mutatio formæ: quia vos nihil aliud est, quàm te, & te. Quod autem dicitur, nos, non est idem dicere, quod ego & ego, sed ego & tu, & sic iam mutaretur forma. Similiter autem mutaretur si diceretur, ego baptizo me. Et ideo nullus potest baptizare seipsum: propter quod & Christus à Ioanne voluit baptizari: vt dicitur extrà de baptismo & eius effectu c. debitum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd passio Christi, etsi sit principalis causa respectu ministri: est tamen causa instrumentalis respectu sanctæ Trinitatis. Et ideo potius cõmemoratur Trinitas, quàm passio Christi.

¶ Ad sextum dicendum, quòd etsi sint tria nomina personalia trium personarum: est tamen nomen vnum essentiale. Virtus autem diuina quæ operatur in baptismo, ad essentiam pertinet: & ideo dicitur, in nomine, & non, in nominibus.

¶ Ad septimum dicendum, quòd sicut aqua sumitur ad baptismum: quia eius vsus est cõmunior ad abluendum: ita ad significandum tres personas, in forma baptismi assumũtur illa nomina, quibus cõmunius consueuerũt nominari personæ in illa lingua. Nec in alijs nominibus perficitur sacramentum.

quo ad significatum secundo modo accipienda est in proposito: vt scilicet tunc solum sit variatio nominum quo ad significatum, quando variatur significatum ad quod ex accõmodatione vsus in forma sacramenti applicantur. Exempli causa, Quum dicitur in forma baptismi, In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, Pater ex accõmodatione vsus applicatur ad significandum primam personam Trinitatis, & similiter Filius ad significandum personam, quæ secunda est in Trinitate. & simile est de nomine Spiritus sancti. Nam ex vi nominũ, nec omnia simul significant illas tres personas diuinas, nec aliquod eorum significat aliquam personam diuinam. quodlibet enim eorum ex vi nominis cõmune est multis: vt de se patet. Ex hoc itaque & in hoc pendet tota quæstio, penes quid attendatur vnitas vel diuersitas significati per nomẽ sacramentale. Attendentes enim ad communem rationem eiusdem, vel diuersæ significationis nominum, oportet consequenter dicere, diuersum esse significatum quando formale seu principale significatum ex vi nominis est diuersum. Perspicientes verò ad specialem vsum nominum sacramentalium, cõsequenter diceremus, tunc solùm variari significatũ, quando non significatur illud, ad quod ex accõmodatione vsus significandum applicatum est. Et propterea si loco Patris ponatur Genitor, & loco Filij ponatur Genitus (quia eædem personæ significantur) non variatur significatio, quantumcunque sub alia & alia ratione significẽtur personæ, per hæc & illa nomina. Probatur autem sic debere accipi in proposito idem vel diuersum significatum. Primò autoritate sedis apostolicæ de consec. dist. 4. ca. à quodam. Vbi Nicolaus Papa reddens rationem, quare baptizatus præceptus in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti, valet in nomine Christi, dicit, quia vnum & idem est proculdubio significatum. Ex quo loco manifestè patet identitatem significati per formam baptismi, non attendi secundum cõmunem nominum significationem, sed secundum id, ad quod significandum accõmodata sunt nomina. Ad hoc enim aspiciendo, idẽ significatur per Christũ implicitè, quod per Patrem & Filium & Spiritum sanctum, explicitè.

Secundò autoritate Ambrosij in primo libro de Spiritu sancto, cap. 3. Vbi de forma baptismi loquens, loco Filij ponit Christum, loco Patris ponit, à quo vnctus est Christus, & loco Spiritus sancti ponit, quo vnctus est Christus. Ex qua doctrina clarè habes, quod sufficit personas diuinas significare secundum Ambrosium exactione puta vnctionem: multò ergo magis sufficiet significare illas ex generatione. Tertiò ex autoritate generalis concilij Florentini sub Eugenio IIII. Vbi institutionem Domini de forma baptismi, interpretati sunt patres inuocationem Trinitatis: & non limitauerunt ad inuocationem Trinitatis per hæc præcisè nomina, Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Legimus enim ibi sic de forma baptismi, Si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sanctæ Trinitatis inuocatione, perficitur sacramentum.

Quartò, ex cõmuni Ecclesiæ confessione. Fatemur enim omnes sanctam Trinitatem nos inuocare laudare, confiteri etiam in iudicio, non solum dictis nominibus vtendo, sed etiã vtendo æquipollentibus, puta Genitore omnipotente Genito que ab ipso, & Procedente ab vtroque dono: aut similibus.

Quintò ex acceptatis casibus. Nam si quis diceret, Ego te baptizo in nomine Patris, Iesu Christi, & Spiritus sancti, proculdubio omnium sapientum iudicio perfectum esset sacramentum: in quò nõ esset locus cuicunque rationi: & tamen constat, quòd variatur significatum ex vi nominum. similiter si quis diceret, In nomine Patris & Filij & Spiritus paracleti, proculdubio eorundem iudicio, verum esset baptisma: & tamen constat variari ex vi nominis significatum. Vnde Saluator instituens formam baptismi, In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, non est intelligendus arctasse virtutem formæ ad formalia significata ex vi nominum per hæc nomina: sed ad significata illa, ad quæ significanda hæc nomina accommodata sunt.

¶ Ad rationem autem allatam in oppositum: quia Pater significat personam: Genitor verò actũ notionalem: facilè respondetur satisfaciendo. primò falsum esse, quòd Pater ex vi nominis significet personam plus quàm Genitor: quoniam Pater significat puram paternitatem in concreto: & similiter Genitor puram generationem actiuã in concreto. concretum autem vtrobique est persona Patris, de Trinitate loquendo: quæ realiter & formaliter ex parte rei identificatur, & relationi paternitatis, & generationi actiuæ. Dicitur secundò, quod manifestè constat Spiritus sancti nomen, nec proprietatem personalem, nec actum notionalem, nec personam ex vi nominis significare: vt patet, ex eo quòd tam Spiritus, quàm sanctus, quàm totũ coniunctum, ex vi nominis dicitur de essentia diuina: Spiritus enim est Deus, &c. Autoris ergo verba (vt ad literam redeamus) quantum ex ratione literæ apparet, intelligenda sunt quo ad perfectionem præcepti, & non quo ad perfectionem sacramenti absolutè: vt sit sensus, quòd in solis nominibus quę sunt in cõmuniori vsu, perficere mentur sacramentum quod in alijs sacramentum est imperfectũ, non per defectum alicuius necessarij ad sacramentum: sed necessarij ad præceptum sacramenti. Hoc enim insinuat ratio literæ de cõmuniori vsu.

vsu.communior enim & minus communis vsus non variat significationem nominis, vt de se patet. Si quis autem putat intelligenda hæc verba, vt sonant, dicat vt sibi placet.

dicente & tradente nos admonet, in nomine Trinitatis baptisma vnicuique tribuere. Tertia demum est omnium dicentium, nomen vnius personæ tantum non sufficere ad baptisma. Christus enim Filij tantum personam significat.

¶Apparet autem, nec autoritates, nec rationes has conuincere intellectũ. Institutio siquidem Christi, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, non intelligitur quo ad has voces, sed quoad significata illarum. Et quum dupliciter possit earum significatum inueniri, scilicet implicitè vel explicitè & Christus neutrum reseruauerit modũ, hæc institutio eius saluatur, si omnes personæ diuinæ inuocantur per nomen seu nomina implicitè vel explicitè. Et si respondeatur, quòd Christus determinauit formam baptismi ad vnum modum, scilicet ad explicitè diuinas personas significantia nomina, dicendo, In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti (quoniã hæc illas personas explicitè significant) responsio hæc falsum dicit, quoniam manifestè constat, quod nec Pater significat diuinum Patrem, sed Patrem absolutè; nec Filius significat diuinum Filium, sed Filiũ absolutè. Vnde cum si ad implicitam significationem recurratur, forma ipsa instituta à Christo, non significat ex vi nominum diuinas personas. Propter quod potest hinc sumi confirmatio propositi, assumendo quòd iuxta Saluatoris institutionẽ forma baptismi significat personas diuinas implicitè, & in confuso, & in potentia: sicut animal significat hominem in confuso, implicitè, & in potentia. ergo nõ minus saluatur integra baptismi forma, si per vnum quàm per multa nomina significẽtur implicitè diuinæ personæ: per accidẽs enim est vnitas vel pluralitas vocũ. Quod ex eo patet, quia si vnum nomen significaret explicitè omnes diuinas personas, omnes faterentur illud sufficere ad formã baptismi. Ex quo est Saluator nõ alligauit formã baptismi ad determinatas voces, sed ad determinata significata per voces, & modum significandi implicitè, sufficere docuit exprimendo nomina, quæ non nisi implicitè diuinas significant personas, satis nobis persuasum esse debet, non exigi ad formam baptismi, quod diuinæ personæ explicitè significentur. At si quis dixerit, nomina hæc, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, ex vi nominum non nisi implicitè significare diuinas personas, vt argueddo dictum est, ex accommodatione tamen Christiani vsus explicitè & actu significant diuinas personas: aduertat diligenter sic dicens, Christum dominum instituisse baptismi formam sub dictis nominibus ante huiusmodi Christiani vsus accõmodationem, & perspiciat hinc, quòd stando in autoritate formæ institutæ à Christo, prout ab ipso instituta est, personæ diuinæ non significantur per formam baptismi, nisi implicitè, & in potentia, & in confuso, quod est intentum. Apparet enim Saluatorem reliquisse applicationem horum nominum ad diuinas personas, fidei & intentioni Ecclesiæ, quæ in quolibet ministro saluatur, dũ intendit dicere & facere quod credit & facit Ecclesia. Par autem ratio est de intentione & fide Ecclesiæ, si per æquipollentia nomina, aut per æquipollens nomen diuinæ personæ implicitè significentur: vt accidit in proposito in hoc nomine, Christus: significat enim implicitè totam Trinitatem, vt Ambrosius declarauit.

¶Ad rationem autem primam sumptam ex litera, dicitur concedendo formam baptismi debere esse sensibilem, nec à sensibilitate formæ declinare baptismum in nomine Christi: nam ly Christus sensibilis vox est. Sed ex sensibilitate formæ, non sequitur, debere esse tot voces distinctas, quot sunt personæ diuinæ, aut tot explicitas significationes. Integritas enim sensibilis formæ non plus exigit, quàm quòd sensibili voce significentur tres personæ diuinæ: vtrùm autem implicitè vel explicitè, hoc magis spectare videtur ad intellectum quàm ad sensum. Quod ex eo patet, quia distinctio inter diffinitionem & diffinitum ad intellectum spectat: & constat differre ea penes implicitè vel explicitè idem significare. Vnde sicut loco diffinitionis licet ponere diffinitum, & econtra absque mutatione significati: ita nominum explicitè significantium diuinas personas, licet ponere nomen implicitè significans easdem.

¶Ad secundam verò rationem sumptam ex Zacharia, dicitur concedendo, congruum quidem esse, vt in prima professione fidei explicitè fiat Trinitatis professio tutus & certa: sed nulla apparet ratio cogens ad huiusmodi explicitam

¶Super Quæstionis sexagesimasexta Articulum sextum.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm in nomine Christi possit dari baptismus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd in nomine Christi possit dari baptismus. Sicut enim vna est fides, ita est vnum baptisma, vt dicitur Ephe. 4. Sed Act. 8. dicitur, quòd in nomine Christi baptizabantur viri & mulieres. Ergo etiam nunc potest dari baptismus in nomine Christi.

¶Præterea, Ambro. dicit, Si Christum dicas, & Patrem, à quo vnctus est, & ipsum, qui vnctus est Filium, & Spiritum sanctũ, quo vnctus est, designasti. Sed in nomine Trinitatis potest fieri baptismus. Ergo & in nomine Christi.

¶Præterea, Nicolaus papa ad consulta Bulgarorum respondens dicit, Qui in nomine sanctæ Trinitatis, vel tantùm in nomine Christi (sicut in Actibus Apostolorum legitur) baptizati sunt (vnum quippe idémque est, vt sanctus ait Ambro.) rebaptizari non debent. Rebaptizarentur autem, si in hac forma baptizati, sacramentũ baptismi non reciperent. Ergo potest conferri baptismus in nomine Christi, sub hac forma, Ego te baptizo in nomine Christi.

¶SED CONTRA est quod Pelagius papa scribit Gaudentio Episcopo, Si hi qui in locis dilectionis tuæ vicinis cõmorari dicuntur, se solummodo in nomine Domini baptizatos fuisse confitentur, sine cuiuscunque dubitationis ambiguo, eos ad fidem catholicam venientes, in sanctæ Trinitatis nomine baptizabis. Didymus etiã dicit in libro de Spiritu sancto, Licet quis possit existere mentis alienæ, qui ita baptizare conetur, vt vnum de prædictis nominibus (scilicet trium personarum) prætermittat, tamen sine perfectione baptizabit.

CONCLVSIO.

¶Non potest baptismus rite dari quocunque omisso, quod ad plenam Trinitatis inuocationem requiritur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) sacramenta habent efficaciam ab institutione Christi. Et ideo si prætermittatur aliquid eorum, quæ Christus instituit circa aliquod sacramentum, efficacia caret, nisi ex speciali dispensatione eius, qui virtutem suam sacramentis non alligauit. Christus autẽ instituit sacramentum baptismi dari cum inuocatione Trinitatis. Et ideo quicquid deest ad plenam inuocationem Trinitatis, tollit integritatem baptismi. Nec obstat quòd in nomine vnius personæ intelligitur alia (sicut in nomine Patris intelligitur Filius) aut quòd ille qui nominat vnam solam personam, potest habere rectam fidem de tribus: quia sicut ad sacramentum requiritur materia sensibilis, ita & forma sensibilis. Vnde non sufficit intellectus vel fides Trinitatis ad perfectionem sacramenti, nisi sensibilibus verbis Trinitas exprimatur. Vnde & in baptismo Christi (vbi fuit origo sanctificationis nostri baptismi) affuit Trinitas in sensibilibus signis, scilicet Pater in voce, Filius in humana natura, Spiritus sanctus in columba.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex speciali Christi reuelatione Apostoli, in primitiua Ecclesia in nomine Christi baptizabant: vt nomen Christi (quod erat odiosum Iudæis & Gentilibus) honorabile redderetur, per hoc, quòd ad eius inuocationem Spiritus sanctus dabatur in baptismo.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd Ambro. assignat rationem, quare conuenienter talis dispensatio fieri potuit in primitiua Ecclesia: quia scilicet in nomine Christi tota Trinitas intelligitur. Et ideo seruabatur ad minus integritate intelligibili, forma, quam Christus tradidit in Euangelio.

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore vnica est conclusio: Quicquid deest ad inuocationem plenã Trinitatis, tollit integritatem baptismi. Probatur. Sacramentum habet efficaciam ab institutione Christi: ergo si prætermittatur aliquid eorum, quæ Christus instituit circa sacramentum, tollitur efficacia eius: ergo si prætermittatur plena inuocatio Trinitatis in baptismo, tollitur integritas baptismi. Et probatur hæc vltima consequentia: quia Christus instituit baptismum in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Deinde excludit Autor responsionem dicẽtem quòd sufficit inuocare Trinitatem implicitè, vel quia in inuocatione vnius personæ includitur alia: vel quia recta fide interiori inuocantur omnes personæ, quamuis vocaliter non explicentur omnes. Contra hãc responsionẽ arguit Autor: quia sacramentum sicut constat ex materia sensibili, ita debet constare ex forma sensibili: ac per hoc nec intellectus cointelligens in vna persona aliam, nec fides recta de omnibus personis supplet defectum formæ sensibilis. Et confirmatur ex baptismo Christi: quoniã ibi tres p[er]sonæ in forma sensibili apparuerunt.

4. dist. 3. art. 1. q. 3. ad 3. & 3. q. 1. Co. 1. lect. 2. ad. 4.

Aduert. ¶Aduerte hîc, hæc Autoris verba directè excludere responsiões sumptas ex tertio capitulo libri primi Ambrosij de Spiritu sancto, relata à Magistro sententiarum 4. distinct. 4.

Aduert. ¶Aduerte secundò, tractari hîc duas quæstiones tanquam vnam: altera siquidem quæstio est, an baptismus, in quo omittitur inuocatio alicuius personæ Trinitatis, sit verus. Altera verò quæstio est, an baptismus celebratus in nomine Christi, sit verus. Et Magister quidem sententiarum separatim eas tractat, Autor verò coniunctim: vt hîc patet. Ille non idem de vtraque quæstione iudicium habet, iste idem sentit de vtraque eadem ratione: puta quia Christus nomen vnius personæ est. Et propterea non directè in litera respondit quæsito, puta baptismus in nomine Christi non potest dari, sed vniuersalem negatiuam pro responsione dedit, scilicet non potest baptismus dari omisso quocunque ad plenam inuocationem Trinitatis requisito.

¶Circa has quæstiones dubia adhuc sententia pendere videtur, si rationem sequimur: si autem autoritati innitimur, altera pro determinata ab Ecclesia habetur, altera autem tanquam dubia tenetur. Quæstio siquidem ista, an omissio alicuius nominis trium personarum tollat veritatem baptismi, determinata inuenitur à Zacharia Papa, de conse. distin. 4. cap. in synodo, pro parte affirmatiua: scilicet quòd omissio talis tollit veritatem baptismi. Quamuis forte glosari posset à defensoribus doctrinæ: quam videtur insinuare Ambrosius propter rationem subiunctam ibidem ab ipso Papa. Altera autem quæstio de baptismo in nomine Christi, an valeat, determinata inuenitur à Nicolao Papa, in cap. à quodam. de conse. distinct. 4. pro parte affirmatiua, scilicet quòd valet. Verùm non obstante hac determinatione, doctores multi tenẽt partem negatiuam. De quorum numero sunt Autor, Durandus, & Petrus de Palude. Multi autem dubiam quæstionem relinquunt, de quorum numero sunt Scotus & Richardus.

¶Num baptismus in nomine Christi valeat.

¶Videtur autem non inconueniens fore, si fundamenta partium discutiantur, vt veritas elucescat. Quòd enim baptismus in nomine Christi non valeat: probatur. primo ratione in litera posita: scilicet quia forma debet esse sensibilis. Probatur deinde: Prima professio fidei debet esse integra sicut actu interiori, ita actu exteriori. Et hæc ratio sumpta videtur ex Zacharia Papa vbi suprà. Probatur demum autoritatibus quarum prima est Pelagij Papæ, de cõse. dist. 4. ca. si reuera. dicentis, vt [illegible] hos in litera. Altera est eiusdem Pelagij, in eadẽ dist. in cap. multi. dicẽtis, Multi sunt qui in nomine solummodo Christi se asserunt baptizare: Euangelicũ verò præceptum ipso Deo & Domino saluatore nostro Iesu Christo

Pius Quintus Pont. Max. [illegible] doctrinam Caietani de Baptismo in nomine Xpi expungi. [illegible] de Baptismo cap. 5 [illegible]

plicitam professionem vocalem. Quod eo eo cognosci potest, quòd si in prima professione fidei exigeretur vocalis professio principaliter credibilium explicitè, exigeretur quoque vltra professionem Trinitatis professio Incarnationis: quoniam Christianus non est qui mysterium Incarnationis non profitetur: nec hoc est de secundario, sed de principalissimis creditis, quamobrem ex huiusmodi protestationibus seu professionibus nõ trahitur necessarium argumentum. Et propterea verba Zachariæ Papæ de non confitente integrè Trinitatem, intelligenda sunt absolutè (hoc est implicitè vel explicitè) non ad voces: vt ex eo patet, quòd vacuum à diuina gratia talem dicit.

¶Ad autoritatẽ autem Pelagij, dicitur quòd non est contra baptismum in nomine Christi, sed contra baptismum in nomine Domini. Aliud enim est baptizare in nomine Christi, & aliud baptizare in nomine Domini. Nam in nomine Christi significantur omnes personæ diuinæ: in nomine autem Domini, nequaquam.

¶Ad secundam eiusdem autoritatem, dicitur (vt etiam glossa ibidem notat) quòd Pelagius irritauit baptismum in nomine Domini, & non irritauit baptismum in nomine Christi: quamuis baptismum in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, illi prætulerit, euangelica autoritate.

¶Ad autoritates deinde contra omittentes vnius personæ nomen, respondetur, quòd non est eadem ratio de nomine Christi: quoniam in Christi nomine omnes personæ importantur, nullaque omittitur.

¶Hæc dixerim pro discussione opinionis dicentis, baptismum in nomine Christi dati verum non esse.

¶Nunc oppositæ opinionis fundamenta discutiamus. Fũdatur itaque opinio hæc in primis super gestis Apostolorum: quoniam ipsi baptizabant in nomine Iesu Christi: vt patet in Actibus Apostolorum. Deinde super vsu alicuius partis Ecclesiæ: nam tempore Pelagij Papæ baptizabant in nomine Christi, vt patet in allegato capitulo, & tamen non fuit irritatus talis baptismus, sicut baptismus in nomine Domini.

¶Ita quòd bene hic est notandum, quòd Pelagius scribens ad Gaudentium Episcopũ, meminit duorũ baptismatum, scilicet in nomine Domini, & in nomine Christi: & primũ irritum dicit, secundum non. Nec ex incuria hoc processit: quoniam tam cautus Pontifex fuit circa hoc, vt primum irritauerit, etiam incertum de facto: secundum autem affirmat fieri à multis: & propterea illum irritura magis dubit, si verus non fuisset.

¶Tertiò autoritate Nicolai Papæ, hoc expressè docentis in prius allegato capitulo.

¶Quartò super autoritate beati Ambrosij in loco allegato.

¶Nec obstat glossa quæ datur ad Actus Apostolorum, de speciali dispensatione Spiritus sancti: quoniam glossa hæc, nec ex sacra Scriptura, nec ab Apostolica sede autoritatem habet. Imò contra determinationem factam à Nicolao Papa sancit: dum Nicolaus baptizatos tempore suo in nomine Christi vere baptizatos iudicauit, autoritate vsus Apostolorum, & beati Ambrosij. Quum enim Nicolaus primus fuerit plusquam octingentis annis post Christum, dispensatio facta Apostolis iam cessasset, & Pontifex proinde errasset. Intellexit ergo sanctus Pontifex Apostolos non ex dispensatione, sed ex autoritate ordinaria baptizasse in nomine Christi. Vnde & rationem assignat ab identitate significati per Christi nomen, & per formã euangelicam. Quam eandem rationem: quia sanctos prædixit Ambrosius, manifestè excluduntur glossæ, quæ dantur ad Ambrosiũ. Nam Ambrosius absolutè loquitur: vt patet intuenti capitulum illud.

¶Concludendo igitur, & cum Magistro sent. Apostolica gesta autoritatémque Ambrosij ac Apostolicæ sedis, cum vsu perdito multorum præferendo posterioribus doctoribus, qui contra torrentem sui temporis non ausi sunt se opponere, dicimus quòd baptismus in nomine Christi si fiat, verus est baptismus. Suffragatúrque ad hoc superius deducta ratio de sufficientia implicitæ significationis. Et confirmaretur hoc, credo, noua autoritate sedis Apostolicæ, si casus accideret: quoniam prædecessorum suorum vestigiis inhærendo, Romanus Pontifex iudicaret de ecclesiasticis sacramentis. Et eo amplius, quòd Nicolaus primus magnæ extitit sanctitatis.

¶Et quoniam ratio de implicita significatione ad similia ducit, ideo nullam ego video ambiguitatis rationem, si quis aliquem baptizaret in hac forma, videlicet, Ego te baptizo in nomine sanctæ Trinitatis: perfectum enim esset baptisma, non minus quàm in nomine Christi: significátque implicitè omnes diuinas personas, quamuis earũ numerum solummodo explicet: numerus enim ibi est idem quod est numerata.

¶Ad tertium dicendum, quòd Nicolaus papa dictum suum confirmat ex duobus præmissis. Et ideo eius responsio patet ex primis duabus solutionibus.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrùm immersio in aqua, sit de necessitate baptismi.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd immersio in aqua, sit de necessitate baptismi. Vt enim dicitur Ephe. 4. Vna fides, vnũ baptisma. Sed apud multos communis modus baptizandi est per immersionem. Ergo videtur quòd non possit esse baptismus sine immersione.

¶Præterea, Apostolus dicit Rom. 6. Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. Sed hoc fit per immersionẽ: dicit enim Chrysosto. super illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c. Sicut in quodam sepulchro in aqua submergentibus nobis capita vetus homo sepelitur, & submersus deorsum occultatur, deinde nouus rursus ascẽdit. Ergo videtur quòd immersio sit de necessitate baptismi.

¶Præterea, Si sine immersione totius corporis posset fieri baptismus, sequeretur quòd pari ratio sufficeret, quãlibet partem aqua perfundi. Sed hoc videtur incõueniens: quia originale peccatum, contra quod præcipuè datur baptismus, non est in vna tantùm corporis parte. Ergo videtur quòd requiratur immersio ad baptismum, & non sufficiat sola aspersio.

¶SED CONTRA est quod Heb. 10. dicitur, Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda.

CONCLVSIO.

¶Cùm in baptismo assumatur aqua ad corporis ablutionem, non modò per immersionem necessarium est fieri baptismum, sed fieri potest etiam vel per aspersionem, vel effusionem secundum varios necessitatis casus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aqua assumitur in sacramento baptismi, ad vsum ablutiõis corporalis: per quam significatur interior ablutio peccatorum. Ablutio autem fieri potest per aquam, non solùm per modum immersionis, sed etiam per modum aspersionis vel effusionis. Et ideo quãuis tutius sit baptizare per modum immersionis (quia hoc habet communior vsus) potest tamẽ fieri baptismus per modum aspersionis, vel etiam per modum effusionis secundum illud Ezech. 36. Effundam super vos aquam mundam: sicut beatus Laurentius legitur baptizasse. Et hoc præcipuè propter necessitatem: vel quia est magna multitudo baptizandorum: vt patet Act. 2. & 4. vbi dicitur, quòd crediderunt vna die tria millia, & alia 5. millia. Quandoque autem potest imminere necessitas propter paucitatem aquæ: vel propter debilitatem ministri, qui non potest sustentare baptizandum: vel propter debilitatem baptizandi, cui posset imminere periculum mortis ex immersione. Et ideo dicendum est, quòd immersio non est de necessitate baptismi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea quæ sunt per accidens, non variant substantiam rei. Per se autem requiritur ad baptismum corporalis ablutio per aquam. Vnde & baptismus lauacrum nominatur: secundum illud Ephes. 5. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Sed quòd fiat ablutio hoc vel illo modo, accedit baptismo. Et ideo talis diuersitas non tollit vnitatem baptismi.

¶Ad secundum dicendum, quòd in immersione expresius repræsentatur figura sepulturæ Christi: & ideo hic modus baptizandi est communior & laudabilior. Sed in aliis modis baptizandi repræsentatur aliquo modo, licet non ita expressè. Nam quocunque modo fiat ablutio, corpus hominis, vel aliqua pars eius, aquæ supponitur, sicut corpus Christi sub terra fuit positum.

¶Ad tertium dicendum, quòd principalis pars corporis, præcipuè quantum ad exteriora membra, est caput, in quo vigent omnes sensus, & interiores & exteriores. Et ideo si totum corpus aqua non possit perfundi, propter aquæ paucitatem, vel propter aliquam aliam causam, oportet caput perfundere: in quo manifestatur principium animalis vitæ. Et licet per membra, quæ generationi deseruiunt, peccatum originale traducatur, non tamen sunt membra illa potius aspergenda, quàm caput: quia per baptismum non tollitur transmissio originalis in prolem per actum generationis, sed liberatur anima à macula & reatu peccati, quod incurrit. Et ideo debet præcipuè lauari illa pars corporis, in qua manifestantur opera animæ. In veteri autem lege remedium contra originale peccatum, institutum erat in membro generationis: quia adhuc ille, per quem originale erat amouendum, nasciturus erat ex semine Abrahæ. Cuius fidem circuncisio significabat: vt dicitur Rom. 4.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrùm trina immersio sit de necessitate baptismi.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd trina immersio sit de necessitate baptismi. Dicit enim August. in quodã sermone de Symbolo ad baptizatos, Rectè ter-

¶Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum septimum.

IN titulo sumitur immersio, vt distinguitur contra aspersionem & affusionem.

¶In corpore vna conclusio est: Immersio nõ est de necessitate baptismi. Probatur. Ablutio corporis fieri potest per aquam, non solùm per modum immersionis, sed etiam per modum aspersionis vel effusionis: ergo immersio non est de necessitate baptismi. Probatur consequentia: quia in baptismo assumitur aqua ad abluendum corpus. Quod probatur, quia significat sic ablutionem interiorem à peccatis. Processus cum multis autoritatibus & adiunctis ad bonitatem doctrinæ, quia satis patet in litera, pertranseo.

¶Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum octauum.

TItulus clarus est.

In corpore articuli duo sunt. primò respondet quæsito, quantum ad necessitatem

tiò mersi estis: quia accepistis baptismum in nomine sanctæ Trinitatis. rectè tertiò mersi estis: quia accepistis baptismum in nomine Iesu Christi, qui tertia die resurrexit à mortuis: illa enim tertiò repetita immersio, typum Dominicæ exprimit sepulturæ, per quam Christo consepulti estis in baptismo. Sed vtrunque videtur ad necessitatem baptismi pertinere, scilicet & quòd significetur in baptismo Trinitas personarum, & quòd fiat configuratio ad sepulturam Christi. Ergo videtur quòd trina immersio sit de necessitate baptismi.

¶ Præterea, Sacramenta ex mandato Christi efficaciam habent. Sed trina immersio est ex mādato Christi. scribit enim Pelagius papa Gaudentio episcopo, Euangelicum præceptum ipso domino Deo & Saluatore nostro Iesu Christo tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis trina immersione sanctum baptismum vnicuique tribuere. Ergo sicut baptizare in nomine Trinitatis, est de necessitate baptismi, ita etiam baptizare trina immersione, videtur esse de necessitate baptismi.

¶ Præterea, Si trina immersio non sit de necessitate baptismi, ergo ad primam immersionem aliquis baptismi consequitur sacramentum. Si ergo addatur secunda vel tertia, videtur quòd secundò vel tertiò baptizetur: quod est inconueniens. Non ergo vna immersio sufficit ad sacramentum baptismi, sed trina immersio videtur esse de necessitate ipsius.

¶ SED CONTRA est quod Gregor. dicit scribens* Leandro episcopo, Reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate vel tertiò, vel semel immergere: quoniam & in tribus immersionibus personarum Trinitas, & vna potest diuinitatis singularitas designari.

CONCLVSIO.

¶ Licitè potest baptismi sacramentum vnica, vel trina perfici immersione, quod tamen temporibus mutatum fuit: nunc tamen non sine peccato ministraretur sacramentum baptismi absque trina immersione.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut prius dictum est) ad baptismum per se requiritur ablutio aquæ, quæ est de necessitate sacramenti: modus autem ablutionis per accidens se habet ad sacramentum. Et ideo sicut ex prædicta autoritate Grego. patet, quantum est de se, vtrunque licitè fieri potest, scilicet & semel & ter immergere: quia vnica immersione significatur vnitas mortis Christi & vnitas deitatis: per trinam autem immersionem significatur triduum sepulturæ Christi, & etiam Trinitas personarum. Sed diuersis ex causis secundum ordinationem Ecclesiæ, quandoque institutus est vnus modus, quandoque alius. Quia enim à principio nascentis Ecclesiæ, quidam de Trinitate malè sentiebāt, Christum purum hominem esse æstimantes, nec dici filium Dei & Deum nisi propter meritum eius, quod præcipuè fuit in morte: ideo non baptizabant in nomine Trinitatis, sed in commemoratione mortis Christi, & vna immersione. Quod reprobatum fuit in primitiua Ecclesia. Vnde in canonibus Apostolorum legitur, Si quis presbyter aut Episcopus non trinam immersionē vnius ministerij, sed semel mergat in baptismate, quod dari à quibusdam dicitur in morte Domini, deponatur. Non enim nobis dixit Dominus, in morte mea baptizate, sed in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Postmodū verò inoleuit quorundam schismaticorū & hæreticorum error, homines rebaptizantium: sicut de Donatistis August. narrat super Ioan. Et ideo in detestationem erroris eorum, fuit statutum in concilio Toletano, quod fieret vna sola immersio. Vbi sic legitur, Propter vitandum schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum, simplam teneamus baptismi immersionem. Sed cessante tali causa, communiter obseruatur in baptismo trina immersio. Et ideo grauiter peccaret aliter baptizans, quasi ritum Ecclesiæ non obseruans: nihilominus tamen esset baptismus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Trinitas est sicut agens principale in baptismo. Similitudo autem agentis peruenit ad effectum secundum formam, & non secundum materiam. Et ideo significatio Trinitatis fit in baptismo per verba formæ: nec est de necessitate, quòd significetur Trinitas per vsum materiæ: sed hoc fit ad maiorem expressionem. Similiter etiam mora Christi figuratur sufficienter in vnica immersione. Triduum autem sepulturæ non est de necessitate salutis nostræ: quia etiam si vna die fuisset sepultus vel mortuus, suffecisset ad perficiendam nostram redemptionem: sed triduum illud ordinatur ad manifestādam virtutem mortis: vt supra dictum est. Et ideo patet quòd trina immersio, nec ex parte Trinitatis, nec ex parte passionis Christi, est de necessitate sacramenti.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Pelagius papa intelligit trinam immersionem esse de mandato Christi in suo simili: in hoc scilicet quòd Christus præcepit baptizari in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. non tamen est similis ratio de forma & de vsu materiæ, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd (sicut suprà dictum est) intētio requiritur ad baptismum: & ideo ex intentione ministri Ecclesiæ, qui intendit vnum baptismum dare trina immersione, efficitur vnum baptisma. Vnde Hierony. dicit super Epistolam ad Philip. Licet ter baptizetur, id est immergatur, propter mysterium Trinitatis: tamē vnum baptisma reputatur. Si verò intenderet, & ad vnanquanque immersionem vnum baptisma dare, ad singulas immersiones repetens verba formæ, peccaret, quantum in se est, pluries baptizans.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrùm baptismus possit iterari.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd baptismus possit iterari. Baptismus enim videtur institutus ob ablutionem peccatorum. Sed peccata iterantur. Ergo multò magis baptismus debet iterari: quia misericordia Christi transcendit hominis culpam.

¶ Prçterea, Ioannes Baptista præcipuè fuit à Christo commendatus, cùm de eo dictum sit Matthæ. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Sed baptizati à Ioanne, iterum baptizabantur: vt habetur Act. 19. vbi dicitur, quòd Paulus baptizabat eos qui erant baptizati

---

cessitatem sacramenti, secundò respondet quæsito, quantum ad necessitatem mandati ecclesiastici.

¶ Quo ad primum vnica conclusio est: Vtrunque licitè fieri potest, scilicet & semel & ter immergere. Probatur tripliciter. Primò ratione: Ad baptismum per se requiritur ablutio, per accidens autem modus ablutiōis: ergo. Secūdò autoritate Grego. Tertiò ex significatione, tam vnicę quàm trinæ immersionis.

¶ Quo ad secundum, varietate ponitur & mutata Ecclesiæ institutio diuersis tēporibus diuersis ex causis. & tandem infert grauius peccare, qui nūc non seruant trinam immersionem. Vbi scito, quòd licet hodie qui baptizantur, in fontibus immergantur, & fortè ter: hi tamen qui baptizantur in domibus, per modum effusionis baptizantur Et propterea nullum peccatum committere videntur, quia ter nō immergunt, quum nec semel immergant absque peccato. Annot.

¶ Num trina immersione intenta, si vna omittatur, sit verus baptismus.

Quæstio. Aliàs. Lemma-da. ¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit, an trina immersione intenta à ministro, si aliqua omittatur, sit verus baptismus. Et est ratio dubij: quoniam si trina immersio intendatur, baptismus non perficitur in prima immersione: vt Autor explicat in art. 4. tertiæ distinct. quarti senten. Huius autem oppositum videtur ex eo, quòd huiusmodi intentio ministri non addit necessitatē nouæ immersionis post primam.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia intentio ministri fundatur super ritum Ecclesiæ, eadem est intentio ministri intendentis exercere trinam immersionem, & Ecclesiæ instituentis illam: constat autem quòd Ecclesia instituit trinam immersionem, non vt substantiale sacramēti, sed vt cæremoniale eiusdē: quoniam non nisi ad significandum vel Trinitatem personarum, vel triduum sepulturæ, illam instituit. intentio ergo ministri ad trinam immersionem fertur, non vt ad rem necessariam sacramento, sed vt ad cæremoniam eiusdem. omissio autem cæremoniæ non tollit veritatem baptismi. Et propterea si ex incuria aut casu aliō minister intendens trinam immersionem, perficiat proferre verba formæ ante secundam aut tertiam immersionem, baptismus perfectus est, & quæ nō est facta immersio durantibus verbis, superfluè post verba adderetur: quoniam non esset amplius baptismi pars.

¶ Ad obiectionem autem inductam, dicitur quòd intelliguntur verba Autoris de vnica immersione sub ratione partis. In casu autē nostro, scilicet quo verba præuenirent secundam immersionē, vnica immersio ex ipsa separatione ab aliis immersionibus, haberet rationem totius. Quod vt meli⁹ intelligas aduerte ablutionē esse quoddam totū successiuum, & integrari ex partibus successiuis & cōtinuis, successiuis quidem omnibus: continuis vero quādoque omnibus, quādoque quibusdam. Nam quælibet ablutio per immersionem in tempore fit: & per partes successiuas ac continuas immersiones, & rursus quælibet trium immersionum inter se discretarum, pars est vnius ablutionis, quam baptismum vocamus. Quo fit, vt quia totum successiuum ex qualibet sui parte infertur (est enim dies, quæcunq; hora diei sit: & similiter mouetur aliquis, in quacunq; motus parte inueniatur) ex quacunq; immersione, immo ex quacunq; immersionis parte sufficiente, ad abluendum, ablutio infertur, ac per hoc baptismus, si in totius rationem transeat, habent enim vnius immersionis partes, & singulæ immersiones partium rationē, dum in suo toto sumuntur, & sola separatio ab aliis partibus, illi vel illis rationē totius largitur: vt accidit in diuisione cōtinui permanētis. Ministro ergo intendēte trinam immersionem, quandiu immersiones seu earū partes habent rationem partium baptismi ex parte materiæ, hoc est ablutionis, non perficitur baptismus. Sed si pars aliqua sortiretur rationem toti⁹ ex hoc, quod in ea finiretur prolatio formæ, vndecūque hoc accidat, ablutio baptismalis perfecta est. Peccat tamē minister, præueniens secundam aut tertiam immersionem prolatione verborum integra, tanquam omittens aliquā immersionem. 4. dist. 6. q. 2. art. 1. q. 1.

¶ Super Quæstionis sexagesimasexta Articulum nonum Et 4. cōtra c. 59. §. & ca. 70. & 71.

IN titulo tam huius, quàm trium sequentium articulorum, & similiter in omnibus his quæ in illis cōtinentur, nihil aliud scribēdum occurrit, nisi quòd Scotus. in 4. sent. dist. 6. duas rationes in litera noni articuli, scilicet secundam & tertiam Et Io. 3. col. 4. Et Eph. 4 lec. 2. col. 1 fin. Annot.

tiam, argui. Secūdam quidem, Quia in morte Christi baptizati sum⁹, dicit non concludere: quia pœnitentia virtutem quoq; habet à passione Christi, & tamen est iterabilis. Tertiam verò, Quia imprimit characterem indelebilem, dicit probare per immanifestius: quoniā à principio institutionis baptismi manifestū fuit quòd non liceat iterare ipsum, & character erat occultus.

¶Ad primum horum dicitur, quòd via rationis cōsistit in repræsentatione (quia scilicet in baptismo repræsentatur mors Christi) & nō in efficacia virtutis à passione Christi, vt arguens refert. Vnde argumētum nihil obstat: quoniam pœnitētia nō assimilat hominē Christo mortuo: sed baptismus consepeliens Christo mortuo hominem, qui baptizatur.

¶Ad secundum dicitur, quòd si Autor reprehendendus est, oportet quoque reprehendere synodum Florentinum sub Eugenio 4. dicētem, Tria sunt, baptismus, confirmatio, & ordo, quæ characterē, id est, spirituale signū, imprimunt in anima indelebile: vnde in eadem persona non reiterantur. Licet ergo ex posterius manifestis rationem reddere eorū quæ prius tēpore nota fuerint: de multis enim conclusionibus notis apud priscos, posteriores adinuenerunt propter quid.

baptismo Ioannis. ergo multò fortius illi qui sunt baptizati ab hæreticis vel peccatoribus, sunt rebaptizandi.

¶Præterea, In Niceno concilio statutum est, Si quis confugerit ad Ecclesiam catholicam de Paulianistis & Cataphrygis, rebaptizari eos omnino debere. Videtur autem esse eadem ratio de alijs hæreticis. Ergo baptizati ab hæreticis, debent rebaptizari.

¶Præterea, Baptismus est necessarius ad salutem. Sed de quibusdam baptizatis aliquando dubitatur, an sint baptizati. Ergo videtur quod debeant iterum baptizari.

¶Præterea, Eucharistia est perfectius sacramentum quàm baptismus: vt supra dictum est. Sed sacramentum Eucharistiæ iteratur. Ergo videtur quòd multò magis baptismus possit iterari.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ephes. 4. Vna fides, vnum baptisma.

CONCLVSIO.

¶Cùm baptismus sit quædam animæ spiritualis regeneratio, qua configuramur morti Christi, in remedium originalis criminis adhibetur, nullo modo iterari potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd baptismus iterari nō potest. primò quidem, quia baptismus est quædam spiritualis regeneratio: prout scilicet aliquis moritur veteri vitæ, & incipit nouā vitam agere. Vnde dicitur Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Vnius autem non est nisi vna regeneratio: & ideo non potest baptismus iterari, sicut nec carnalis generatio. Vnde August. dicit super illud Ioan. 3. Nunquid potest in ventrem matris suæ iterato introire, & renasci? Sic tu, inquit, intellige natiuitatem Spiritus, quomodo intellexit Nicodemus natiuitatem carnis: quomodo enim vterus non potest repeti, sic nec baptismus. Secundò, quia in morte Christi baptizamur, per quam morimur peccato, & resurgimus in nouitatem vitæ: Christus autem semel tantum mortuus est: & ideo baptismus iterari non debet. propter quod Heb. 6. contra quosdam rebaptizari volentes dicitur, Rursus crucifigentes sibimet ipsis filium Dei. vbi gloss. dicit, Vna Christi mors vnum baptisma consecrauit. Tertiò, quia baptismus imprimit characterem, qui est indelebilis, & cum quadam consecratione datur. vnde sicut aliæ consecrationes non iterantur in Ecclesia, ita nec baptismus. Et hoc est quod August. dicit in 2. contra Epistolam Parmeniani, quòd character militaris non repetitur, & quòd non minus hæret sacramentum Christi, quàm corporalia hæc nota, cùm videamus nec apostatas carere baptismate, quibus vtique per pœnitentiā redeuntibus, non restituitur. Quartò, quia baptismus principaliter datur contra originale peccatum: & ideo sicut originale peccatū non iteratur, ita etiam nec baptismus iteratur: quia, vt dicitur Roman. 5. Sicut per vnius delictū, in omnes homines in condemnationem, sic per vnius iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd baptismus operatur in virtute passionis Christi: sicut supra dictum est. Et ideo sicut peccata sequentia virtutem passionis Christi non auferūtur, ita etiam non auferunt baptismum, vt necesse sit ipsum iterari. Sed pœnitentia superueniente, tollitur peccatum, quod impediebat effectum baptismi.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut August. dicit super illud Ioan. primo, Sed ego nesciebam eum. Ecce post Ioannem baptizatum est, post homicidam non est baptizatum: quia Ioan. dedit baptismum suum, homicida dedit baptismum Christi: quod sacramentum tam sanctum est, vt nec homicida ministrante polluatur.

¶Ad tertium dicendum, quòd Pauliani & Cataphrygæ non baptizabant in nomine Trinitatis. Vnde Gregor. dicit scribens *Quirino Episcopo, Hi hæretici qui in Trinitatis nomine minimè baptizant: sicut sunt Bonosiani & Cataphrygæ (qui scilicet idem sentiebāt cum Paulianis: quia & illi Christum Deum non credunt, existimantes, ipsum scilicet esse purum hominem: & isti, scilicet Cataphrygæ, spiritum, scilicet peruerso sensu esse purum hominem montanum, scilicet credunt) tales cùm ad sanctam Ecclesiam veniunt, baptizentur: baptisma non fuit, quod in errore positi, sanctæ Trinitatis nomine minimè perceperunt. Sed (sicut in regulis Ecclesiasticis dicitur) Si qui apud illos hæreticos baptizati sunt, qui in sanctæ Trinitatis confessione baptizabant, & veniunt ad catholicam fidem, recipiantur vt Baptizati.

* Alias Quidam fan Quirino.

¶Ad quartum dicendū, quòd sicut dicit Decre. Alexādri III. De quibus dubium est an baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmissis. Si baptizatus es, ego nō te baptizo: sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo, &c. Non enim videtur iterari quod nescitur esse factum.

¶Ad quintum dicendum, quòd vtrunque sacramentum, scilicet baptismi & Eucharistiæ est repræsentatiuum Dominicæ mortis & passionis: aliter tamen & aliter. Nam in baptismo commemoratur mors Christi, inquantum homo Christo commoritur, & in nouam vitam regeneratur. Sed in sacramento Eucharistiæ commemoratur mors Christi, inquantum ipse Christus passus exhibetur nobis, quasi paschale conuiuium: secundum illud primæ Corinth. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur. Et quia homo semel nascitur, multotiens autem cibatur: semel tantum datur baptismus, multotiens autem Eucharistia.

ARTICVLVS X.

¶Virum ritus, quo Ecclesia in baptizando vtitur, sit conueniens.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit conueniens ritus, quo Ecclesia vtitur in baptizando. Vt enim dicit Chry. nūquam aquæ baptismi purgare peccata credentium possent, nisi tactu Dominici corporis sanctificatæ fuissent. Hoc autem factum fuit in baptismo Christi, qui celebratur in festo Epiphaniæ. Ergo magis deberet celebrari solennis baptismus in festo Epiphaniæ, quàm in vigilia Paschę, & in vigilia Pentecostes.

4. dist. 1. q. 1. art. 3. ad 5. primam, & dis. 6. q. 2. art. 1. q. 3.

¶Præterea, Ad idem sacramentum non videtur pertinere diuersarum materiarum vsus. Sed ad baptismum pertinet ablutio aquæ. Inconuenienter igitur ille qui baptizatur, bis inungitur oleo sancto. primùm in pectore, deinde inter scapulas, & tertiò chrismate in vertice.

¶Præterea, In Christo Iesu non est masculus & fœmina, Barbarus & Scytha, & eadem ratione nec aliquæ aliæ huiusmodi differentiæ. Multò igitur minus diuersitas vestium aliquid operatur in fide Christi. Inconuenienter igitur baptizatis traditur candida vestis.

¶Præterea, Sine huiusmodi obseruantijs potest baptismus celebrari. Hæc igitur quæ dicta sunt, videntur esse superflua, & ita inconuenienter ab Ecclesia instituta esse in ritu baptismi.

¶SED CONTRA est, quòd Ecclesia regitur Spiritu sancto, qui nihil inordinatum operatur.

CONCLVSIO.

¶Quæcunque seruat Ecclesia in baptizando, præter illa quæ necessariò ad sacramentum requiruntur, sunt conuenienter instituta.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in sacramento baptismi aliquid agitur quod est de necessitate sacramenti, & aliquid est quod ad quandam solennitatē sacramenti pertinet. De necessitate quidem sacramenti est forma, quæ designat principalem causam sacramenti: & minister, qui est causa instrumentalis: & vsus materiæ, scilicet ablutio in aqua, quæ designat principalem sacramenti effectum. Cætera verò omnia, quæ in ritu baptizandi obseruat Ecclesia, magis pertinent ad quādam solennitatem sacramenti. Quæ quidem adhibentur sacramento propter tria. primò quidem ad excitandam deuotionem fidelium, & reuerentiam ad sacramentum. Si enim simpliciter fieret ablutio in aqua, absque solennitate, de facili ab aliquibus æstimaretur, quasi quædam communis ablutio. Secundò ad fidelium instructionem. Simplices enim, qui literis non erudiuntur, & oportet erudire per aliqua sensibilia signa: puta per picturas, & aliqua huiusmodi. Et per hunc modum per ea,

quæ

quæ in sacramentis aguntur, vel instruuntur, vel solicitantur ad quærendum de his quæ per sensibilia signa significantur. Et ideo quia præter principalem sacramenti effectum, oportet quædam alia scire circa baptismum, conueniens fuit, vt etiam quibusdam exterioribus signis repræsentarentur. Tertiò, quia per orationes & benedictiones & alia huiusmodi, cohibetur vis dæmonis ab impedimento sacramentalis effectus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus in Epiphania baptizatus est baptismo Ioannis: vt suprà dictum est. Quo quidem baptismo non baptizantur fideles: sed potius baptismo Christi. Qui quidem habet efficaciam ex passione Christi (secundum illud Rom. 6. Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus) & ex Spiritu sancto: secundum illud Ioannis 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c. & ideo solennis baptismus agitur in Ecclesia, & in vigilia Paschæ, quando fit commemoratio Dominicæ sepulturæ & resurrectionis eiusdem (propter quod & Dominus post resurrectionem, præceptum de baptismo discipulis dedit, vt habetur Matthæ. vltim.) & in vigilia Pentecostes quando incipit celebrari solennitas Spiritus sancti. Vnde & Apostoli leguntur ipso die Pentecostes, quo Spiritum sanctum receperant, tria millia hominum baptizasse.

¶Ad secundum dicendum, quòd vsus aquæ adhibetur in baptismo quasi pertinens ad substantiam sacramenti: sed vsus olei vel Chrismatis adhibetur ad quandam solennitatem. nam primo baptizandus inungitur oleo sancto, & in pectore & in scapulis, quasi athleta Dei: vt Ambr. dicit in lib. de sacramentis: Sicut pugiles inungi consueuerunt. Vnde sicut Innocent. dicit in quadam Decret. de sacra vnctione, Baptizandus in pectore inungitur, vt per Spiritus sancti donum errorem abijciat & ignorantiam: & fidem rectam suscipiat, quia iustus ex fide viuit. Inter scapulas autem inungitur, vt per Spiritus sancti gratiam excutiat negligentiam, & torporem, & bonam operationem exerceat, quia fides sine operibus mortua est: vt per fidei sacramentum, sit munditia cogitationum in pectore & fortitudo laborum in scapulis. Post baptismum verò (vt Rabanus dicit) statim signatur in cerebro à presbytero cum sacro chrismate, sequente simul & oratione, vt Christi regni particeps fiat, & à Christo Christianus possit vocari. Vel sicut Ambro. dicit, Vnguentum super caput effunditur, quia sapientis sensus in capite eius: vt scilicet sit paratus omni petenti, de fide reddere rationem.

¶Ad tertium dicendum, quòd vestis illa candida traditur baptizato, non quidem ea ratione quòd non liceat ei alijs vestibus vti: sed in signum * gloriæ resurrectionis, ad quam homines per baptismum regenerantur, & ad significandam puritatem vitæ, quam debet post baptismum obseruare: secundum illud Rom. 6. In nouitate vitæ ambulemus.

* Alias gloriosæ.

¶Ad quartum dicendum, quòd ea quæ pertinent ad solennitatem sacramenti, etsi non sint de necessitate sacramenti: non tamen sunt superflua, quia sunt ad bene esse sacramenti, vt dictum est.

ARTICVLVS XI.

¶Vtrùm conuenienter describantur tria baptismata.

4. di. 4. q. 3. art. 3. Et quol. 6. art. 4. Et Ioã. 3. lect. 1. fine. Et Heb. 6. [illegible] fin.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter describantur tria baptismata, scilicet aquæ, sanguinis, & flaminis, scilicet Spiritus sancti. Quia Apostolus dicit Ephe. 4. Vna fides, vnum baptisma. Sed non est nisi vna fides. Ergo non debent poni tria baptismata.

¶Præterea, Baptismus est quoddam sacramentum, vt ex suprà dictis patet. Sed solus baptismus aquæ, est sacramentum. Ergo non debent poni alia duo baptismata.

¶Præterea, Damascen. in 4. lib. determinat plura alia genera baptismatum. Non ergo debent poni solùm tria baptismata.

¶SED CONTRA est quod super illud Hebr. 6. Baptismatum doctrinæ, dicit gloss. Pluraliter dicit: quia est baptismus aquæ, pœnitentiæ, & sanguinis.

CONCLVSIO.

¶Cùm homo possit non modò per baptismo aquam sanctificari, sed per Christi sanguinem, conformando se Christi passioni, mala sustinendo, & per virtutem Spiritus sancti interius operantem, tria sunt in scripturis baptismata, baptismus aquæ, sanguinis, & flaminis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) baptismus aquæ efficaciam habet a passione Christi (cui aliquis configuratur per baptismum) & vlterius sicut à prima causa à Spiritu sancto. Licet autem effectus dependeat a prima causa, causa tamen superexcedit effectum, nec dependet ab effectu. Et ideo præter baptismum aquæ, potest aliquis consequi sacramenti effectum ex passione Christi, inquantum quis ei conformatur, pro Christo patiendo. Vnde dicitur Apocalyp. 7. Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione: & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Eadem etiam ratione aliquis per virtutem Spiritus sancti consequitur effectum baptismi: non solùm sine baptismo aquæ, sed etiam sine baptismo sanguinis: inquantum scilicet alicuius cor per Spiritum sanctum mouetur ad credendum, & diligendum Deum, & pœnitendum de peccatis. vnde etiam dicitur baptismus pœnitentiæ. Et de hoc dicitur Isa. 4. Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, sanguinem Hierusalem lauerit de medio eius, in spiritu iudicij, & spiritu ardoris. Sic igitur vtrunque aliorum baptismatum nominatur baptismus, inquantum supplet vicem baptismi aquæ. Vnde dicit Augustinus in 4. libro, de Vnico baptismo paruulorum. Baptismi vicem aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum est, Hodie mecum eris in paradiso, beatus Cyprianus non leue documentum assumit: quod etiam atque etiam considerans, inuenio non tantum passionem pro nomine Christi, id quod baptismo deerat, posse supplere: sed etiam fidem, confessionémque cordis, si fortè ad celebrandum mysterium baptismi, in angustijs temporum succurri non potest.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alia duo baptismata includuntur in baptismo aquæ: qui efficaciam habet & ex passione Christi & ex Spiritu sancto. Et ideo per hoc non tollitur vnitas baptismatis.

¶Ad secundum dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) sacramentum habet rationem signi. Alia verò duo conueniunt cum baptismo aquæ, non quidem quantum ad rationem signi, sed quantum ad effectum baptismatis. & ideo non sunt sacramenta.

¶Ad tertium dicendum, quòd Damascen. ponit quædam baptismata figuralia: sicut diluuium, quod fuit signum nostri baptismi, quantum ad saluationem fidelium in Ecclesia, sicut tunc paucæ animæ saluæ factæ sunt in arca: vt dicitur 1. Pe. 3.

Ponit etiam transitum maris Rubri: qui significat nostrum baptisma, quantum ad liberationem à seruitute peccati. Vnde & Apostolus dicit 1. Corint. 10. quòd omnes baptizati sunt in nube & in mari. Ponit etiam ablutiones diuersas, quæ fiebant in veteri lege præfigurantes nostrum baptisma, quantum ad purgationem peccatorum. Ponit etiam baptismum Ioannis, qui fuit præparatorius ad nostrum baptisma.

ARTICVLVS XII.

¶Vtrùm baptismus sanguinis sit potissimus inter alia baptismata.

4. di. 4. q. 3. arti. 3. q. 4. Et Hebr. 6. col. 4. fin.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd baptismus sanguinis non sit potissimus inter tria prædicta baptismata. Baptismus enim aquæ imprimit characterem. Quod quidem baptismus sanguinis non facit. Ergo baptismus sanguinis non est potior, quàm baptismus aquæ.

¶Præterea, Baptismus sanguinis non valet sine baptismo flaminis, qui est per charitatem: dicitur enim 1. ad Corinth. 13. Si tradidero corpus meum ita, vt ardeam: charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Sed baptismus flaminis valet sine baptismo sanguinis: non enim soli martyres saluantur. Ergo baptismus sanguinis non est potissimus.

¶Præterea, Sicut baptismus aquæ, habet efficaciam à passione Christi (cui secundum prædicta respondet baptismus sanguinis) ita passio Christi efficaciam habet à Spiritu sancto: secundum illud Hebr. 9 Sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum obtulit semetipsum pro nobis, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, &c. Ergo baptismus flaminis potior est, quàm baptismus sanguinis. Non ergo baptismus sanguinis est potissimus.

¶SED CONTRA est quod Augustinus ad Fortunatum, loquens de comparatione baptismatum, dicit, Baptizatus confitetur fidem suam coram sacerdote, martyr coram per-

¶ *Super Quæstionem sexagesimaseptimam. Articulum primum.*

¶ *Num Diacono cõveniat prædicandi & baptizandi officium.*

Comment. IN corpore omnia clara sunt. Dubium tamen vnum restat, quo pacto verum sit, diaconis non conuenire prædicandi & baptizandi officium, quum in diaconorum ordinatione expressè dicatur, Diaconum oportet ministrare ad altare, baptizare & prædicare: ex quo loco habetur argumentum, & contra rationem Autoris, & contra conclusionem. Contra rationem quidem: quia dum hic exponitur, ministerium diaconi respicere altare, apparet diaconos non alis vt ministros se habere ad altare: sed respectu aliorum actuum ipsa prædicandi & baptizandi non potest inferri quòd ministerialiter tantum deseruiant. Contra conclusionem autem, quia expressè attribuitur sibi & baptizare & prædicare.

¶ Ad hoc dicitur, quòd vtrunque verum est, si vtrumque modè intelligêdo. Nam ad diaconos spectat & baptizare & prædicare ex impositione: hoc est si ab episcopo, seu presbytero sibi imponatur, vt Pelagius dicit de conse. dist. 4. cap. diaconos. Non spectat autẽ ad diaconos prædicare, aut baptizare ex officio, vt in ca. constat. de consecr. distinct. 4. dicitur. Ratio quoque literæ solida consistit, fundata super officio diaconi absolutè: ex quo enim officium est ministrare, infertur rationabiliter, quòd si actibus superiorum se immiscet, non nisi ministerialiter ad eos se habet: & propterea rectè infertur, nõ cõpetere sibi ex officio prędicare, aut baptizare. Cum quo tamen stat (vt dictũ est) quòd vtrique possit ei competere ex impositione: hoc enim ostendit ministrum ipsum esse officialium eorum, qui ex officio hæc possunt.

¶ *Super Quæstionis sexagesimasept. Articulum secundum.*

Quæstio. IN articulis secundo & tertio hoc solùm pro notitiis notandum est, quòd quum in calce secũdi articuli dicitur, Effectus baptismi per nihil aliud suppleri potest, intelligendum est de integro effectu baptismi. Integer siquidem effectus baptismi claudit in se characterem. Et propterea licet gratia cum remissione totius culpæ & pœnæ, possit sine baptismo suppleri (vt patet in Latro-

secutore: ille post confessionem aspergitur aqua: hic sanguine: ille per impositionem manus Põtificis, recipit Spiritum sanctum: hic templum efficitur Spiritus sancti.

CONCLVSIO.

¶ *Secundum sacramenti effectum, baptismus sanguinis, præcipuum sacramento baptismo est, inter baptismum aquæ, & flaminis, & sanguinis.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) effusio sanguinis pro Christo, & operatio interior Spiritus sancti, dicuntur baptismata, inquantum efficiunt effectum baptismi aquæ. Baptismus autem aquæ efficaciam habet à passione Christi, & à Spiritu sancto, vt dictum est. Quæ quidem duæ causæ operantur in quolibet horum trium baptismatum: excellentissimè tamen in baptismo sanguinis. Nam passio Christi, operatur quidẽ in baptismo aquæ, per quandam figuralem repręsentationem: in baptismo autem flaminis vel pœnitẽtiæ, per quandam affectionem: sed in baptismo sanguinis, per imitationem operis. Similiter etiam virtus Spiritus sancti operatur in baptismo aquæ, per quandam virtutem latentem: in baptismo autem pœnitentiæ, per cordis commotionem, sed in baptismo sanguinis, per potissimum dilectionis effectum: secundum illud Ioannis 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd character est res & sacramẽtum. Non autem dicimus quòd baptismus sanguinis, præeminẽtiam habeat secundum rationem sacramenti: sed quantum ad sacramenti effectum.

¶Ad secundum dicendum, quòd effusio sanguinis non habet rationem baptismi, si sit sine charitate. Ex quo patet, quòd baptismus sanguinis includit baptismum flaminis, & non econuerso. Vnde ex hoc ipso probatur perfectior.

¶Ad tertium dicendum, quòd baptismus sanguinis præeminentiam habet, non solùm ex parte passionis Christi, sed etiam ex parte Spiritus sancti: vt dictum est.

QVAESTIO SEXAGESIMASEPTIMA, *de ministris, per quos traditur baptismi sacramentum, in octo articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de ministris, per quos traditur sacramentum baptismi.

¶Et circa hoc quæruntur octo.

¶Primò, vtrùm ad diaconum pertineat baptizare.

¶Secundò, vtrùm pertineat ad presbyterum, vel solum ad episcopum.

¶Tertiò, vtrùm laicus possit sacramentum baptismi conferre.

¶Quartò, vtrùm hoc possit facere mulier.

¶Quintò, vtrùm non baptizatus possit baptizare.

¶Sextò, vtrùm plures possint simul baptizare vnum & eundem.

¶Septimò, vtrùm necesse sit aliquem esse qui baptizatum de sacro fonte recipiat.

¶Octauò, vtrùm suscipiens aliquem de sacro fonte, obligetur ad eius instructionem.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm ad officium diaconi pertineat baptizare.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ad officium diaconi pertineat baptizare. Simul enim iniungitur à Domino officium prædicandi Euangelium & baptizandi: secundum illud Matth. vlt. Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos, &c. Sed ad officium diaconi pertinet euangelizare. Ergo videtur quòd etiam ad officium diaconi pertineat baptizare. *4. dist. 5. q. 1. art. 1. q. 2. et dist. 7. q. 3. ar. 1. q. 4. 1. cor. et dist. 23. q. 2. art. 1. q. 2. cor.*

¶Præterea, Secundum Diony. 5. cap. Eccle. hier. purgare pertinet ad officium diaconi. Sed purgatio à peccatis maximè fit per baptismum: secundum illud Ephe. 5. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Ergo videtur quòd baptizare pertineat ad diaconum.

¶Præterea, De beato Laurentio legitur, quòd cùm ipse esset diaconus, plurimos baptizabat. Ergo videtur quòd ad diaconos pertineat baptizare.

¶SED CONTRA est quod Gelas. papa dicit, & habetur in Decret. 93. distinct. Diacones propriam constituimus obseruare mensurã. & infrà, Absq; Episcopo vel presbytero baptizare non audeant, nisi prædictis ordinibus longius constitutis, necessitas extrema compellat.

CONCLVSIO.

¶ *Non pertinet ad diaconum ex proprio officio baptismi sacramentum conferre, sed in illius & aliorum collatione assistere, & maioribus ministrare.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut cælestium ordinum proprietates & eorum officia ex eorum nominibus accipiuntur (vt Diony. dicit 7. cap. Eccles. hier) ita etiam ex nominibus ecclesiasticorum ordinum accipi potest quid ad vnumquenque pertineat ordinem. Dicuntur autem diaconi, quasi ministri: quia videlicet ad diaconos non pertinet aliquod sacramentum principaliter, & quasi ex proprio officio præbere: sed adhibere ministerium alijs maioribus, in sacramentorum exhibitione. Et sic ad diaconem non pertinet quasi ex proprio officio tradere sacramentum baptismi: sed in collatione huius sacramenti & aliorum, assistere & ministrare maioribus. Vnde Isido. dicit, Ad diaconum pertinet assistere & ministrare sacerdotibus, in omnibus quæ aguntur in sacramentis Christi: in baptismo, scilicet in chrismate, in patena & calice.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad diaconum pertinet recitare Euangelium in Ecclesia, & prædicare ipsum per modum * catechizantis. Vnde & Diony. dicit, quòd diaconi habent officium super immundos: inter quos ponit catechuminos. Sed docere, id est exponere Euangelium, pertinet propriè ad episcopum, cuius actus est perficere: secundum Diony. 5. cap. Ecclesiast. hier. Perficere autem idem est quod docere. Vnde non sequitur quòd ad diacones pertineat officium baptizandi. ** Aut postmodum catechizandi.*

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut Dionys. dicit 2. c. Eccle. hier. baptismus non solùm habet purgatiuam, sed etiam illuminatiuam virtutem. Et ideo excedit officium diaconi: ad quem pertinet solùm purgare, scilicet vel repellendo immundos, vel disponendo eos ad sacramenti susceptionem.

¶Ad tertium dicendum, quòd quia baptismus est sacramentum necessitatis, permittitur diaconibus necessitate vrgente in absentia maiorum baptizare: sicut patet ex autoritate Gelasij suprà inducta. Et hoc modo beatus Laurentius diaconus existens baptizauit.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm baptizare pertineat ad officium presbyterorum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd baptizare non pertineat ad officium presbyterorum, sed solùm episcoporum. Quia (sicut dictum est) sub eodem præcepto iniungitur Matth. vlt. officium docendi & prædicandi. Sed docere quod est perficere, pertinet ad officiũ episcopi: vt patet per Diony. 5. & 6. c. Eccle. hier. Ergo & baptizare pertinet tantum ad officium Episcopi. *4. dist. 5. q. 2. art. 1. q. 2. Et dist. 7. q. 3. art. 1. q. 3. cor. Et dist. 17. q. 3. art. 3. q. 2. cor. Et dist. 24. q. 2. art. 2. ad primum.*

¶Præterea, Per baptismũ annumeratur aliquis populo Christiano, quod quidem videtur ad officium solius principis pertinere. Sed principatũ in Ecclesia tenent episcopi: qui, vt dicitur in glo. Luc. 10. tenẽt locũ Apostolorũ: de quibus dicitur in Psal. Cõstitues eos principes super omnẽ terram. Ergo videtur quòd baptizare pertineat solùm ad officium episcopi.

¶Præterea,

ne i character tamen suppleri non potest, & hoc loquendo de potentia ordinata sub diuinæ dispositionis prouidentia.

¶ Super Quæstionis sexagesimaseptimæ Articulum quartum & quintum.

¶ Num extra casum necessitatis baptismum ministrare sit peccatũ mortale.

Quæstio.

IN articulis quarto & quinto dubiũ occurrit cõmune multis articulis. An baptizare extra necessitatis casum eo modo quo in necessitatis casu licet, sit peccatum mortale. Verbi gratia, si laicus extra casum necessitatis baptizaret: aut si vnus baptizaret duo simul, dicendo, Ego baptizo vos (quod in casu necessitatis licitum dicitur) & sic de aliis similibus Ecclesiæ ordinationibus erga baptismum non seruatis. Et est ratio dubij: quia Auctor hoc tractans in calce corporis artic. 5. dicit, quòd grauiter peccaret vterque, scilicet baptizans & baptizatus: & per hoc impediretur baptismi effectus, licet non tolleretur sacramentum. Vbi apparet ipsum sentire, quòd est peccatum mortale: quoniam baptismi effectus non impeditur nisi per peccatum mortale. ¶ Ad huius euidentiam, scito Scotum in 4. sent. distinct. 6. sonare, quod baptizans plures simul extra articulum necessitatis, dicendo, Ego baptizo vos, peccat mortaliter: quia non seruat formam impositam sibi ab Ecclesia. Si tamen diligenter perspectum fuerit, & distinctum, peccatum mortale dupliciter hic inueniri posse, aut secundum se (hoc est ex suo genere) aut ex Ecclesiæ præcepto cùm mutatiões, aut omissiones huiusmodi non constituant actum sacrilegum secundum se (quod ex se patet, quod si actus esset secundum se sacrilegus, in nulla necessitate esset licitus) restat vt aliunde peccatum hoc sit mortale, si mortale est. Ex triplici autem capite hoc dici posset. Vel ex inobedientia: & sic ad hoc quòd esset mortale, exigeretur contemptus. Vel ex præsumptione: puta quia laicus præsumit actum sacerdotis. Vel ex modo institutionis ecclesiasticæ: puta quia ritus talis seruatur vt quasi necessarius: sicut sacræ vestes exiguntur in consecratione Eucharistiæ.

Ex quibus apparet, quòd solenniter baptizans tenetur sub peccato mortali seruare

¶ Præterea, Isido. dicit, quòd ad episcopum pertinet basilicarum consecratio, vnctio altaris & cõfectio chrismatis, ipse ordines ecclesiasticos distribuit, & sacras virgines benedicit. Sed his omnibus maius est sacramentum baptismi. Ergo videtur quòd multò magis ad officiũ solius episcopi pertineat baptizare.

¶ SED CONTRA est quod Isid. dicit in lib. de officiis: Constat baptisma solis sacerdotibus esse traditum.

CONCLVSIO.

¶ Propriè ad sacerdotes pertinet baptismi sacramentum ministrare.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sacerdotes ad hoc consecrãtur, vt sacramentum corporis Christi conficiant, sicut suprà dictum est. Illud autem est sacramẽtum ecclesiasticæ vnitatis, secũdũ illud Apostoli 1. Corint. 10. Vnus panis & vnũ corpus multi sumus omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. Per baptismum autem aliquis fit particeps ecclesiasticæ vnitatis, vnde & accipit ius ad mensam Domini accedendi. Et ideo sicut ad sacerdotem pertinet consecrare Eucharistiam (ad quod principaliter sacerdotium ordinatur) ita ad proprium officium sacerdotis pertinet baptizare. Eiusdem enim videtur esse operari totum, & partem in toto disponere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vtrunque officium, scilicet docendi & baptizandi, Dominus Apostolis iniunxit, quorum vicem gerunt episcopi: aliter tamen & aliter. Nam officium docendi commisit eis Christus, vt ipsi per se illud exercerent, tanquam principalissimum. vnde & ipsi Apostoli dixerunt Act. 6. Non est æquũ nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Officium autem baptizandi commisit Apostolis, vt per alios exercendum. Vnde & Apostolus dicit 1. Corinth. primo. Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare. Et hoc ideo: quia in baptizando nihil operatur meritum & sapientia ministri, sicut in docendo, vt patet ex supradictis. In cuius etiam signum nec ipse Dominus baptizauit, sed discipuli eius: vt dicitur Ioannis 4. Nec tamen per hoc excluditur, quin episcopi possint baptizare: quia quod potest potestas inferior, potest & superior. Vnde & Apostolus ibidem dicit se quosdam baptizasse.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in qualibet republica, ea quæ sunt minora, pertinent ad minora officia, maiora verò maioribus referuantur: secundum illud Exod. 18. Quicquid maius fuerit, referant ad te, & ipsi tantummodo minora iudicent. Et ideo ad minores ciuitatis principes pertinet disponere de infimo populo: ad summos autem principes pertinet disponere ea quæ pertinent ad maiores ciuitatis. Per baptismum autem non adipiscitur aliquis, nisi infimum gradum in populo Christiano. Et ideo baptizare pertinet ad minores principes Ecclesiæ, id est ad presbyteros, qui tenent locum septuaginta duorum discipulorum Christi: vt dicit gloss. Lucæ 10.

¶ Ad tertium dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) sacramentum baptismi est potissimum necessitate: sed quantum ad perfectionem, sunt quædam alia potiora quæ episcopis reseruantur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm laicus possit baptizare.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd laicus baptizare non possit. Baptizare enim (sicut dictum est) propriè pertinet ad ordinem sacerdotalem. Sed ea quæ sunt ordinis, non possunt committi non habenti ordinem. Ergo videtur quod laicus qui non habet ordinem, baptizare non possit.

2. 2. q. 100. artic. 2. ad primum. & 4. dist. 5. q. 2. art. 1. q. 1. & 3. & dist. 6. q. 1. ar. 3. q. 2. & 3.

¶ Præterea, Maius est baptizare, quàm alia sacramentalia baptismi perficere: sicut catechizare, & exorcizare, & aquam baptismalem benedicere. Sed hæc non possunt fieri à laicis, sed solùm à sacerdotibus. Ergo videtur, quod multò minus laici possint baptizare.

¶ Præterea, Sicut baptismus est sacramentum necessitatis, ita & pœnitentia. Sed laicus non potest absoluere in foro pœnitentiali. Ergo neque potest baptizare.

¶ SED CONTRA est quod Gelasius papa & Isidor. dicunt, quòd baptizare necessitate imminente, laicis Christianis plerunque conceditur.

CONCLVSIO.

¶ Non modò sacerdotes, sed & laici, in necessitate consistentis possunt sacramentum baptismi ministrare.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad misericordiam eius, qui vult omnes homines saluos fieri, pertinet, vt in his quæ sunt de necessitate salutis, homo de facili remedium inueniat. Inter omnia autem sacramenta maximæ necessitatis est baptismus, qui est regeneratio hominis in vitam spiritualem: quia pueris aliter omnino subueniri non potest: & adulti non possunt aliter quàm per baptismum plenam remissionem consequi, & quantum ad culpam & quantum ad pœnam. Et ideo vt homo circa remedium tam necessarium defectum pati non possit, institutum est, vt & materia baptismi sit * communis, scilicet aqua, quæ à quolibet de facili haberi potest, & minister baptismi etiam sit quicunque non ordinatus, ne propter defectum baptismi, homo salutis suæ dispendium patiatur.

** Alias communissima.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd baptizare pertinet ad ordinem sacerdotalem, secundũ quandam conuenientiam & solennitatem: non autem hoc est de necessitate sacramenti. Vnde etiam si extra necessitatis articulum laicus baptizet, peccat quidem: tamen sacramentum baptismi confert: nec est rebaptizandus ille qui sic est baptizatus.

¶ Ad secundum dicendum, quod illa sacramentalia baptismi pertinent ad solennitatem: nõ autem ad necessitatem baptismi. Et ideo fieri non debent nec possunt à laico, sed solùm à sacerdote: cuius est solenniter baptizare.

¶ Ad tertium dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) pœnitentia non est tantæ necessitatis sicut baptismus. Potest enim per contritionem suppleri defectus sacerdotalis absolutionis, quæ non liberat à tota pœna: nec etiam pueris adhibetur. Et ideo non est simile de baptismo, cuius effectus per nihil aliud suppleri potest.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm mulier possit baptizare.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd mulier non possit baptizare. Legitur enim in Carthaginensi concilio, quòd mulier, quamuis docta & sancta, viros in conuentu docere vel aliquos baptizare non præsumat. Sed nullo modo licet mulieri docere in conuentu: secundum illud 1. Corinth. 14. Turpe est mulieri, in Ecclesia loqui. ergo videtur quòd nec etiam aliquo modo mulieri liceat baptizare.

Suprà, art. 3. & locis ibidem notatis.

¶ Præterea, Baptizare pertinet ad officium prælationis: vnde à sacerdotibus habentibus curam animarum debet accipi baptismus. Sed hoc non potest competere mulieri: secundum illud 1. Timo. 2. Docere mulieri non permitto: nec dominari in virum, sed subditam esse. Ergo mulier baptizare non potest.

¶ Præterea, In spirituali regeneratione videtur aqua habere locum materni vteri (vt Aug. dicit super illud Ioan. 3. Nũquid homo potest in ventrẽ matris suæ iteratò introire, & renasci?) ille autẽ qui baptizat, videtur magis habere patris officiũ. Sed hoc non competit mulieri. Ergo mulier baptizare non potest.

¶ SED CONTRA est quod Vrbanus Papa dicit, & habetur in Decretis, 30. q. 3. Super quibus consuluit nostra dilectio,

Et de cõs. dis. 4. ca. mulier.

lectio, hoc videtur nobis hac sententia respondendum, vt baptismus sit, si instante necessitate fœmina puerum in nomine sanctæ Trinitatis baptizauerit.

CONCLVSIO.

¶ Possunt mulieres in necessitatis casu baptizare, si viri copia non assit: sicut & laicus vbi non adest sacerdos, qui tamē præsente episcopo baptizare potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Christus est qui principaliter baptizat, secundum illud Ioan. 1. Super quem videris Spiritum descendentem & manentem, hic est qui baptizat. Dicitur autem Colos. 3. quòd in Christo non est masculus & fœmina. Et ideo sicut masculus laicus potest baptizare quasi minister Christi, ita etiam & fœmina. Quia tamen caput mulieris est vir, & caput viri est Christus (vt dicitur 1. Corin. 11.) non debet mulier baptizare, si adsit copia viri: sicut nec laicus præsente clerico, nec clericus præsente sacerdote, qui tamen potest baptizare præsente episcopo: eo quòd hoc pertinet ad officium sacerdotis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut mulieri non permittitur publice docere, potest tamen priuata doctrina vel monitione, aliquem instruere: ita non permittitur ei publice & solenniter baptizare, sed tamen potest baptizare in necessitatis articulo.

¶Ad secundum dicendum, quòd quādo baptismus solenniter & ordinariè celebratur, debet aliquis sacramentum baptismi suscipere à presbytero curam animarū habente, vel ab aliquo vice eius. Hoc tamen non requiritur in articulo necessitatis, in quo potest mulier baptizare.

¶Ad tertium dicendum, quòd in generatione carnali masculus & fœmina operantur secundum virtutem propriæ naturæ: & ideo fœmina non potest esse principium generationis actiuum, sed passiuum tantùm. Sed in generatione spirituali neuter operatur in virtute propria, sed instrumentaliter tantum per virtutem Christi: & ideo eodem modo potest vir & mulier in casu necessitatis baptizare. Si tamen mulier etiam extra casum necessitatis baptizaret, non esset rebaptizandus: sicut & de laico dictum est. Peccaret tamen ipsa baptizans, & alij qui ad hoc cooperarentur: vel baptismum ab ea suscipiendo, vel ei baptizandum aliquem offerendo.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm non baptizatus, possit sacramentum baptismi conferre.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ille qui non est baptizatus, non possit sacramentum baptismi conferre. Nullus enim dat quod non habet. sed non baptizatus non habet sacramentum baptismi. Ergo non potest ipsum conferre.

¶Præterea, Sacramentum baptismi confert aliquis, inquantum est minister Ecclesiæ. Sed ille qui non est baptizatus, nullo modo pertinet ad Ecclesiam, scilicet nec re nec sacramento. Ergo non potest sacramentum baptismi conferre.

¶Præterea, Maius est sacramētum conferre, quàm suscipere. Sed non baptizatus non potest alia sacramenta suscipere. Ergo multò minus potest aliquod sacramētū cōferre.

¶SED CONTRA est quod Isidor. dicit, Romanus Pontifex non hominem iudicat, qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare gratiam baptismi, licet Paganus sit qui baptizat. Sed ille qui est baptizatus, non dicitur Paganus. Ergo etiā non baptizatus potest conferre sacramentum baptismi.

CONCLVSIO.

¶ Potest non baptizatus baptismum in debita Ecclesiæ forma, & in casu necessitatis conferre: aliter tamen faciens, grauiter peccaret.

¶RESPONDEO dicendum, quòd hanc quæstionem August. indeterminatam reliquit. Dicit enim in 2. cōtra Epistolam Parmeniani: Hæc quidem alia quæstio est, vtrùm & ab his, qui nunquam fuerunt Christiani, possit baptismus dari: nec aliquid temere inde affirmandum est, sine autoritate tanti * concilij, quantum tantæ rei sufficit. *(* Aliàs consilij.)* Postmodum verò per Ecclesiam determinatum est, quòd nō baptizati, siue sint Iudæi, siue Pagani, possunt sacramentum baptismi conferre; dummodo in forma Ecclesiæ baptizent. Vnde Nicolaus papa respondet, de conse. dist. 4. ad consulta Bulgarorū, c. 3. A quodā, Iudæo nesciens, vtrùm Christiano an Pagano, multos in patria vestra asseritis baptizatos: & quid inde sit agendū, consulitis. Hi profectò si in nomine Trinitatis baptizati sunt, rebaptizari nō debēt: si autē forma Ecclesiæ nō fuerit obseruata, sacramentū baptismi nō confertur. Et sic intelligendum est quod Gregorius II. scribit Bonifacio episcopo, Quos à Paganis baptizatos esse asseruisti, scilicet Ecclesiæ forma non seruata, vt de nouo baptizes in nomine Trinitatis, mandamus. Et huius ratio est, quia sicut ex parte materiæ quantum ad necessitatem sacramēti, sufficit quæcunque aqua, ita etiam sufficit ex parte ministri quicunque homo. Et ideo etiam non baptizatus, in articulo necessitatis baptizare potest: vt sic duo non baptizati inuicem baptizent, dum prius vnus baptizaret aliū, & postea baptizaretur ab eodem, & consequeretur vterque non solum sacramentum, sed etiam rem sacramenti. Si verò extra articulum necessitatis hoc fieret, vterque grauiter peccaret, scilicet baptizans & baptizatus; & per hoc impediretur baptismi effectus, licet non tolleretur ipsum sacramentum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo baptizans adhibet tantummodo ministerium exterius: sed Christus est qui interius baptizat, qui potest vti omnibus hominibus ad quodcunque voluerit. Et ideo non baptizati possunt baptizare: quia, vt Nicolaus papa dicit, baptismus non est illorum, scilicet baptizantium, sed eius, scilicet Christi.

¶Ad secundum dicendum, quòd ille qui non est baptizatus, quamuis non pertineat ad Ecclesiam re vel sacramento, potest tamen ad eā pertinere intentione & similitudine actus: inquantum scilicet intendit facere quod facit Ecclesia, & formam Ecclesiæ seruat in baptizando. Et sic operatur vt minister Christi, qui virtutem suam non alligauit baptizatis, sicut nec etiam sacramentis.

¶Ad tertium dicendum, quòd alia sacramenta non sunt tantæ necessitatis, sicut baptismus. Et ideo magis conceditur quòd non baptizatus possit baptizare, quam quòd possit alia sacramenta suscipere.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm plures possint simul vnum baptizare.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd plures possint simul vnum baptizare. In multitudine enim continetur vnum, sed non conuertitur. Vndeq. videtur quòd quicquid potest facere vnus, possint facere multi, & non econuerso: sicut multi trahunt nauem quam vnus trahere non posset. Sed vnus homo potest baptizare. Ergo & plures possunt simul baptizare. *(4. dist. 3. artic. 2. ad primū & 3. dist. 6. q. 2. ar. 2. q. 1. ad 1.)*

¶Præterea, Difficilius est quòd vnum agens agat in plura, quàm quòd plures agentes agant simul in vnum. Sed vnus homo potest simul plures baptizare. Ergo multò magis plures possunt simul vnum baptizare.

¶Præterea, Baptismus est sacramentum maximæ necessitatis. Sed in aliquo casu videtur esse necessarium, quòd plures simul vnum baptizent: puta si aliquis paruulus esset in articulo mortis, & adessent duo, quorum alter esset mutus, & alter manibus & brachijs careret: tunc enim oporteret quod mutilatus verba proferret, & mutus actum baptismi exerceret. Ergo videtur quòd plures possint simul vnum baptizare.

SED

sitium Ecclesiæ. Quod non ita intelligas, vt cuiuslibet cæremoniæ omissio sit peccatū mortale. Similiter si laicus solēniter baptizare præsumeret, à mortali non excusaretur: sed vbi absque solennitate baptizaret, & contemptus atque præsumptio deessent, extra necessitatis articulum (puta quia credunt se bene facere) mortale peccatum non video. Imo Innocentius III. à veniali etiā peccato excusat eum, qui credens se bene facere, baptizauit seipsum. Dicit enim (in ca. debitum. extra de baptismo & eius effectu) de Iudæo in mortis articulo baptizante seipsum, si talis continuò decessisset, ad patriam protinus euolasset.

¶Ex quo loco argumentum sumitur magnum, quòd si error commissus circa baptismum tamen ut talis, vt tollat baptismum (qualis est error baptizantis seipsum) excusatur non solum à mortali, sed etiā à veniali propter conditionem personæ alioquin non esset verum, quòd statim ad patriā euolasset. multo magis opinio ignorātis se bene facere, excusabit à mortali baptizantem seruatis substātialibus, & errantem solùm in hoc, quòd necessitatis articulo non artatur.

¶Nec verba Autoris hîc docent oppositum: quoniam baptismi effectum plenus impeditur ex peccato veniali. Peccans enim venialiter dum baptizatur, nec omnis pœnæ, nec omnis culpæ remissionem adipiscitur: quamuis gratiam consequatur.

Posset quoque dici, quòd Autor de præsumentibus, & nō de simpliciter facientibus intelligitur.

¶ Super Quæstionis sexagesimaesept. Articulum sextum.

TItulus vt sonat. ¶In corpore articuli est vna distinctio de forma, qua plures simul baptizantes possent vti. Altera est. Nos te baptizamus. Altera est, vt vterque diceret, Ego te baptizo. *(Suprà ar tic. 3. & locus ibidem notatus.)* Et primo examinatur, & respondetur quæsito iuxta primam formam: secundò iuxta secundam.

¶Quo ad primum recitatur opinio vna, dicentium non valere baptismum, si plures dicant, Nos te baptizamus: quia non seruatur forma Ecclesiæ, quæ habet quòd in singulari persona ministri exprimatur, dicendo, Ego te baptizo.

¶Deinde contra hanc rationē Autor arguit, imò eam excludit et multo maiori necessi

formæ Græcorum à forma nostra. Et stat ratio in hoc, quòd ad tollendam veritatem baptismi non sufficit recessus ab ista forma, Ego te baptizo. quæ si recessus sufficeret, apud Græcos non esset baptismus, quoniam forma eorum, multo magis recedit ab hac nostra, quàm recedat ista, Nos te baptizamus. quum hic non mutetur nisi singulare in plurale, ibi verò omnino omittitur persona ministri, & in tertia persona exprimitur actus, dicendo, Baptizetur, &c.

¶Demum aliam rationem reddit Autor ex parte intentionis explicitæ: scilicet quia hac forma, Nos te baptizamus, explicatur intentio ministrorum quo ad hoc quòd plures conueniunt ad vnum baptismum conferendum. Ex quo formatur talis ratio: Homo non baptizat nisi vt minister Christi: ergo oportet ministrum esse vnum, vt Christi vnitatem repræsentet: sed in dicta forma explicatur contrarium, quia explicatur pluralitas ministrorum: ergo dicta forma videtur tollere baptismum. Et confirmatur huiusmodi vnitas autoritate Apostoli Pauli.

¶Quo ad secundum, po nuntur duo modi quibus hoc contingere posset, scilicet vel altero præueniente reliquum: & sic dicitur quòd solus præueniens baptizaret. Vel vtroque simul concurrente: & sic dicitur, quòd Christus per vtrunque vnum baptismum conferret.

Aduert. ¶Circa ea quæ hic dicuntur, aduerte primò, dupliciter contingere duos simul baptizare. vel vtroque totum faciente & dicente: vel altero dicente, & altero faciente. Autor secundum modum reseruat tractandum hic in responsione ad vltimum. De primo autem modo tantùm loquitur in hoc corpore articuli.

¶SED CONTRA est, quòd vnius agentis est vna actio. Si ergo plures vnum baptizarent, videretur sequi quòd essent plures baptismi: quod est contra id quod dicitur Ephes. quarto, Vna fides, vnum baptisma.

CONCLVSIO.

¶Possunt plures dummodo debitam Ecclesiæ formam seruent, & vterque dicat simul, Ego te baptizo, sacramentum baptismi verum conferre, quamquam grauiter peccantes puniendi sunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sacramentum baptismi præcipuè habet virtutem ex forma, quam Apostolus nominat verbum vitæ, Ephes. 5. Et ideo considerare oportet, si plures simul vnum baptizarent, qua forma vterentur. Si enim dicerent, Nos te baptizamus in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, dicunt quidam quòd non conferretur sacramentum baptismi, eo quòd non seruaretur forma Ecclesiæ: quæ sic habet, Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Sed hoc excluditur per formam baptizandi, qua vtitur Ecclesia Græcorum: possent enim dicere, Baptizetur seruus Christi N. in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, &c. Sub qua forma Græci baptismum suscipiunt: quæ tamen forma multò magis dissimilis est formæ, qua nos vtimur, quam si dicatur, Nos te baptizamus. Sed considerandum est, quòd ex tali forma, Nos te baptizamus, exprimitur talis intentio quòd plures conueniant ad vnum baptismi conferendum. Quod quidem videtur esse contra rationem ministerij: homo enim non baptizat, nisi vt minister Christi, & vicem eius gerens. Vnde sicut vnus est Christus, ita oportet esse vnum ministrum, qui Christum repræsentet: propter quod signanter Apostolus dicit Ephes. 4. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Et ideo contraria intentio videtur excludere baptismi sacramentum. Si verò vterque diceret, Ego te baptizo, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, vterque exprimeret suam intentionem, quasi ipse singulariter baptismum conferret. Quod posset contingere in eo casu, in quo contentiosè vterque aliquem baptizare conaretur. Et tunc manifestum est, quòd ille, qui prius verba proferret, daret baptismi sacramentum: alius verò quantumcunque ius * baptizandi haberet, nihil faceret: etsi verba pronuntiare præsumeret, esset puniendus tanquam rebaptizator. Si autem omnino simul ambo verba proferrent, & hominem immergerent aut aspergerent, essent puniendi de inordinato modo baptizandi, & non de iteratione baptismi: quia vterque intenderet non baptizatum baptizare. Et vterque quantum est in se baptizaret. Nec traderet aliud & aliud sacramentum, sed Christus qui est vnus, interius baptizans, vnum sacramentum per vtrunque conferret.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa locum habet in his quæ agunt propria virtute. Sed homines non baptizant propria virtute, sed virtute Christi: qui cùm sit vnus, per vnum ministrum perficit suum opus.

¶Num plures dicentes, Nos te baptizamus, conferant baptismum verum. Quæstio.

¶Contra conclusionem dictã, scilicet si baptismus à pluribus datur, dicentibus, Nos te baptizamus, non valet baptismus, arguit Petrus de Palude ibidem.

¶Tum quia quando plures vxores poterant simul nubere vni viro, non referebat an quælibet diceret, Accipio te in virum: an Nos accipimus te in virum, secundum illud Isaiæ 4. Inuocetur nomẽ tuum super nos, &c.

¶Tum quia dicẽdo, Baptizamus te, magis exprimitur vnitas baptismi, quàm vtroque dicente vni, Ego te baptizo. Apparet enim singulos seorsum baptizare: ac per hoc distinctos duos baptismos conferre: dicendo autem, baptizamus, apparet conuenire in vnum baptisma. Et cõfirmatur: quia sicut de essentia est expressio actus, ita saltem de congruentia est expressio vnitatis vel pluralitatis actus.

¶Tum quia duobus existentibus Officialibus in solidum, & ambobus volentibus idem facere simul, congruentius est, vt dicant, Mandamus aut pronũtiamus, quàm vt quilibet per se dicat, Mando aut pronuntio. • Alias mentio- nem.

¶Tum, quia plurale nõ est nisi geminatum singulare. Idem enim sensus est dicere, Sortes & Plato currunt. & dicere, Sortes currit & Plato currit. Et pari ratione idem est in prima persona. Et quia verba sacramentalia efficiunt quod significant: quæ æquipollent in significãdo, æquipollent etiam in efficiendo. Tenentque propterea Durandus & Petrus oppositã conclusionem: quamuis timor reuerentialis Petrum cohibeat.

Aduert. ¶Aduerte secundò rationem literæ ad concludendum irritam esse formam illam, Nos te baptizamus, non afferri ab Autore assertiuè, sed opinatiuè vt sua monstrant verba etiam replicata, dum dicit, Quod quidem videtur esse contra rationem ministrij & postea subdit, Ideo contraria intentio videtur excludere sacramentum.

Aduert. ¶Aduerte tertiò autorem superius, quæstio 66. articu. 5. ad quartum afferre duas alias rationes ad excludendam eandem formam, scilicet, Nos te baptizamus. Prima ratio est quia actus multiplicatur secundum multiplicationem agentis, si perfectè ab vnoquoque agatur: sed baptismus est actus ab vnoquoque baptizante perfectus: ergo vnus baptismus non est à duobus. Secunda ratio est quia mutaretur forma baptismi, dicendo, Nos baptizamus quia dicere, nos, non est idem dicere quod, ego & ego, sed ego & iste. Quæ ideo repetita hic sunt à me quia superius ad hunc locum me remisi.

¶Circa hanc doctrinam, dubium primò occurrit ex Durando in 4. sent. distin. 5. quæst. 1. art. 1. Primò enim contra omnes dictas rationes Autoris procedit. Et primam quidem rationem, Actus multiplicatur, &c. dicit non concludere in agentibus per voluntatem, & eam militare contra Autorem, ponentem plures sacerdotes posse simul consecrare eandem hostiam par enim est vtrobique iudicium, quo ad multiplicationem actus ab agente. Secundam verò rationem de mutatione formæ, dicit non cogere: quia mutatio formæ, quantũ ad illud quod non est de necessitate formæ, non tollit sacramentum: sic autem est in proposito. Tum quia expressio ministri non est de necessitate formæ baptismalis: vt patet de forma Græcorum: ergo multò minus est de necessitate eius expressio ministri in singulari numero. Tum quia hæc forma, Nos te baptizamus, prolata ab vtroque, ex parte cuiuslibet dicentis, resoluitur in istam, Ego baptizo te, vbi nulla apparet mutatio secundum sensum à forma Romanæ Ecclesiæ. Et Petrus de Palude in 4. sent. distin. 5. q. 1. art. 3. approbans hæc Durandi, adiungit, quòd sicut forma illa vt profertur ab isto, resoluitur in hanc, Ego te baptizo, & hic baptizat: sic econuerso vt profertur ab altero, resoluitur in hanc, Ego baptizo & hic baptizat: ac per hoc seruatur forma Ecclesiæ Romanæ, quo ad sensum: quia vterque dicit secundum sensum, Ego baptizo te, &c.

¶Contra tertiam autem rationem de expressione plurium ministrorum, arguit Durandus tripliciter. Primò, Vnitas ministri vel exigitur ad baptismum secundum rem, aut secundum expressionem, puta quòd quilibet minister exprimat se vt vnum. Non potest dici primum: quia tenet dicit, quòd duo simul possunt baptizare eundem, si vterque dicat, Ego te baptizo. Secundum autem non est rationabile, tum quia expressio ministri nõ est de necessitate sacramenti: tum quia si oportet ministrum exprimi secundum congruentiam ad principale agens (vt tu assumis) quum principale agens sit Trinitas, congruentius exprimi deberet minister in numero plurali: tum quia modus exprimendi ministrum nihil videtur facere ad sacramentum: sufficit enim principale agens & actum exprimere.

¶Circa Autoris processum, dubium occurrit de sufficientia. Videtur enim insufficienter tractare quæstionem hanc, dum discutiendo formas quibus vti possent plures simul baptizantes, vnum non discurrit nisi per formas seu formam secundum ritum Romanæ Ecclesiæ. Debuisset enim discutere eandem quæstionem secundum formam, qua vtitur Ecclesia Græca. & determinare, an secundum illam formam possent multi simul baptizare vnum.

¶Circa secundum modum concessum communiter quo plures possunt simul baptizare vnum (scilicet quolibet baptizante dicente, Ego te baptizo) dubium restat, quomodo fieri aut intelligi potest, duo agentia totalia, quamuis instrumentalia eiusdem rationis, producere efficaciter simul vnum effectum non intensum aut perfectũ magis, quàm si ab vno solo tantùm produceretur. & hoc in subiecto capaci perfectioris seu intensioris effectus (quale est anima nostra) & de effectu suscipiente magis & minus qualis est gratia. Videtur enim non intelligibile.

¶Num de necessitate sacramenti vnus tantùm baptismi minister requiratur.

Quæstio. ¶Circa principale quæsitum, dubium adhuc restat, an baptismus de necessitate sacramenti exigat vnitatem ministri. Ex hac enim litera non habetur responsio simpliciter & absolutè: sed tantum habetur, quòd secundum vnam formam possunt plures conferre vnum baptisma. & secundum aliam formam, non. Scotus autem dicit in 6 dist. 4 sent. quòd vnitas ministri est ab institutione Christi. Durandus verò asserit oppositum. Petrus autem dicit, quòd vnitas ministri nõ est de substantia sacramenti, vt dicunt communiter omnes. Ex quibus apparere potest, quæstionem hanc remanere dubiam.

¶Ad has dubitationes sic respondendum est, vt primò dicatur ad vltimam, tanquam eam, ex cuius claritate reliquarum solutio facilius percipietur.

¶Ad euidentiam autem quæstionis vltimæ, dicendum primò est, quid est hic manifestum, & quid occultum. Duobus igitur modis intelligi potest vnitas ministri. Vel quòd vnitas ministri non possit integrari ex pluribus personis: ita quòd non possit contingere in ministro, quòd vnus totalis minister consurgat ex multis partialibus personis comministrantibus, puta sicut perfectus motor nauis integratur ex multis simul trahentibus: vel sicut perfectus fabricator integratur ex multis partialibus ministerijs. Et sic in hoc communiter doctores conueniunt, tenendo partem negatiuam, scilicet quòd vnitas ministri baptismi non potest consurgere ex pluribus personis partialiter concurrentibus: propterea enim dicunt, quòd si vnus abluat, & alter proferat verba, baptismus nullus est: oppositum enim esset si minister baptismi ex duabus personis partialiter concurrentibus integrari posset. Alio autem modo vnitas ministri potest intelligi per exclusionem plurium totalium ministrorum: puta an baptismus, ita exigat vnũ totalem ministrum, quòd si duo totales ministri simul concurrant, baptismus nullus sit. Et in hoc quoque sensu conueniunt communiter doctores tenentes partem negatiuam, scilicet quòd non requirit baptismus talem vnitatem ministri. propterea enim dicunt, quòd si duo simul proferant singuli verba, & abluant

¶Ad secundum dicendum, quòd in casu necessitatis vnus posset simul plures baptizare sub hac forma, Ego vos baptizo, puta si immineret ruina, aut gladius, aut aliquid huiusmodi, quod omnino moram non pateretur, vt sigillatim omnes baptizarentur. Nec per hoc diuersificaretur forma Ecclesiae: quia plurale non est nisi singulare geminatum, praesertim cùm pluraliter dicatur Matthaei vltimo, Baptizantes eos, &c. Nec est simile de baptizante & baptizato: quia Christus qui principaliter baptizat, est vnus, sed multi per baptismum efficiuntur vnum in Christo.

¶Ad tertium dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) integritas baptismi consistit in forma verborum & in vsu materiae. Et ideo neque ille qui tantùm verba profert baptizat, neque ille qui immergit. Et ideo si vnus verba proferat, & alius immergat, nulla forma verborum poterit esse conueniens: neque enim poterit dici, Ego te baptizo (cùm ipse non immergat, & per consequens non baptizet) neque etiam poterit dici, Nos te baptizamus, cùm neuter baptizet. Si enim duo sint, quorum vnus vnã partem libri scribat, & alius aliam, non erit propria locutio, Nos scripsimus librũ istũ, sed synecdochica, inquantum totum ponitur pro parte.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrùm in baptismo requiratur aliquis qui baptizatum leuet de sacro fonte.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd in baptismo non requiratur aliquis, qui baptizatum de sacro fonte leuet. Baptismus enim noster per baptismũ Christi consecratur, & ei conformatur. Sed Christus baptizatus non est ab aliquo de fonte susceptus: sed sicut dicitur Matthaei 3. Baptizatus Iesus confestim ascendit de aqua. Ergo videtur quòd nec in aliorum baptismo requiratur aliquis, qui baptizatum de sacro fonte suscipiat.

¶Praeterea, Baptismus est spiritualis regeneratio: vt dictum est. Sed in carnali generatione non requiritur nisi principium actiuum, quod est pater, & principium passiuũ, quod est mater. Igitur cùm in baptismo locum patris obtineat ille qui baptizat, locũ autem matris, ipsa aqua baptismi (vt Aug. dicit in quodam sermone Epiphaniae) videtur quòd non requiratur aliquis alius, qui baptizatum de sacro fonte leuet.

¶Praeterea, In sacramentis Ecclesiae, nihil derisorium fieri debet. Sed hoc derisorium videtur, quòd adulti baptizati, qui seipsos sustentare possunt, & de sacro fonte exire, ab alio suscipiantur. Ergo videtur quòd non requiratur aliquis praecipuè in baptismo adultorum, qui baptizatum de sacro fonte leuet.

¶SED CONTRA est quod Dionysius dicit 2. c. Caele. hier. quòd sacerdotes assumentes baptizatum, tradũt eum adductioni susceptori & duci.

CONCLVSIO.

¶Sicut paruuli nuper carnali generatione nati nutricibus & pedagogis instruendi traduntur, ita in spirituali per baptismum regeneratione aliquis requiritur, qui baptizatum de sacro fonte baptismatis suscipiens ipsum tueatur & instituat in his, quae ad diuinum pertinent cultum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd spiritualis regeneratio quae fit per baptismum, assimilatur quodammodo generationi carnali. Vnde dicitur primae Petri secundo, Sicut modò geniti infantes rationabiles & sine dolo, lac concupiscite. In generatione autem carnali paruulus nuper natus, indiget nutrice & paedagogo. Vnde & in spirituali generatione baptismi requiritur aliquis, qui fungatur vice nutri-

eandem baptismus verum est: quia neuter alterius factum irritat. Haec duo sunt quae pro manifestis habentur.

¶Latet autem an, absolutè loquendo, vnitas & pluralitas ministri per accidens se habeant vel per se ad sacramentum baptismi. Durandus enim tenet quòd per accidens: Autor autem tenet quòd per se. Et hoc est verum. Quod ex eo euidenter patet, quòd manifestè per accidens etiam extraneum contingit vnum baptismum esse à duobus ministris: nulla enim ratio id requirit, quamuis permittat.

Amplius, quando baptismus est à pluribus ministris, non est omnino vnus, quoniam sunt tunc duae formae numero, duae materiae & actiones numero: ac per hoc duo baptismi sacramenta actiuè, & solus interior baptismus animae vnus est. Patet autem hoc: quia sacramentum baptismi integratur ex rebus & verbis à ministro, &c. sed in casu proposito sunt duo numero integrata ex rebus & verbis, &c. ergo sunt duo sacramenta actiuè, vnum ergo numero baptismi sacramentũ vnũ ministrũ exigit. Et hoc est quod Autoris prima ratio concludit, quòd scilicet actus multiplicatur à multiplicatione agentium totalium seu (quod idem est) si perfectè ab vnoquoque fiat.

Vnde cohibenda est lingua dicentium accidere sacramento vnitatem vel pluralitatẽ ministrorum: quoniã pluralitas ministrorũ partialium communitas excluditur: pluralitas verò ministrorũ totaliũ, pluralitatem numeralẽ exterioris sacramenti infert: & omnino per accidens inuenitur ad vnum numero effectum sacramenti. Mirabile autem est, non aduertisse ad propriam vocem. Nam si subtiliter perspectum fuerit, apparebit, q impossibile est vnum & idem sacramentũ baptismi esse à duobus totalibus ministris, quantumuis ponatur vnum & eundem effectum esse ab vtrisque. Quanta enim differentia est inter baptismum & eius effectum, tanta differentia est inter affirmationẽ vnius vel plurium baptismatum, & vnius vel plurium effectuũ baptismi. Et propterea quum baptismi sacramentum non sit nisi exterius integratum ex rebus, & verbis (puta ex ablutione in aqua & forma verborum à ministro cum debita intentione) & hic sint omnia exteriora actiuè & passiuè duplicata (sunt etiam duo perfecti ministri cum duabus intẽtionibus baptizandi, sunt duae formae, sunt duae ablutiones actiuae & duae passiuae: vt patet si aspergatur qui baptizatur secundum diuersas sui partes) breuiter nihil deest ad pluralitatem totalem nisi pluralitas baptizati. Cuius vnitas vnitatem effectui baptismi dare potest: pluralitatem autẽ exterioris sacramenti non tollit. Notanter autem dixi pluralitatem totalẽ: quia qui baptizatur, licet secundum partem abluatur: ipsum tamen suppositũ est, quòd primò abluitur: baptizatur enim hic homo, & non caput eius. Ac per hoc licet secundum exteriores partes sint duae ablutiones passiuae: secundum tamen subiectum quod abluitur, non est nisi vna ablutio passiua: quia non est nisi vnus ablutus. Et propterea dicitur, quod non est nisi vnus baptismus passiuè in eo qui baptizatur à duobus modo dicto. Ex quibus omnibus habetur quòd vnitas per se baptismi vnitatem exigit ministri perfecti.

Inf. ar. 8. ad 1.

¶Sed qua ratione aut autoritate cogente vnitas ministri excludit pluralitatem partialium comministrantium, videndum restat: Autor siquidem ex duobus capitibus conatur hoc monstrare, scilicet ex parte formae (vt patet in secunda ratione) & ex parte vnitatis principalis agentis, scilicet Christi, vt patet in tertia ratione. Autoritas verò duplex inducitur: altera ex decretis distin. 59. ca. quorundam. Vbi ordo sacer datus ab episcopo operante & presbytero legente irritatur. Altera ex Euangelio, eo quòd Dominus baptizanti commisit inuocationem Trinitatis. In oppositam autem partem affertur ratio, quia omnes sumus vnum corpus in Christo: singuli autem alter alterius membra: ac per hoc multi partialiter concurrentes, concurrunt vt vnum, imo concurrunt vt multa instrumẽta vnius, scilicet Christi. Et hoc praecipuè habet locum in proposito: vbi cõstat q Christus est qui baptizat, & homo nõ nisi ministerialiter vt Christi instrumẽtũ concurrit.

¶Et confirmatur: quia si Christus vtitur totalibus ministris ad vnũ baptisma contra omnem rationem, multò magis credendum est q vtitur pluribus ministris partialibus ad vnum baptismum necessitatis, aut ratione ita exigente.

¶Suffragatur & Euangelij autoritas: quoniam Dominus dixit pluraliter, baptizantes eos, insinuans per pluralem numerum: plures posse simul baptizare.

¶Nec deest autoritas Apostolorum: quoniam de Petro & Ioanne legitur, quòd imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum: eadem enim ratione, qua plures simul conferebant sacramentum confirmationis, partialiter procul dubio concurrentes (quia nihil inordinatum faciebant) potest & nunc à pluribus simul partialiter baptismus dari.

¶In hac difficultate neutram audeo partem asserere. Intellectui autem meo magis apparet verũ esse, quòd perfectus minister baptismi potest ex duabus personis partialiter concurrentibus integrari, ea ratione: quia ad Christũ principaliter baptizantem nõ refert pluribus partialibus instrumentis simul vti ad vnũ baptisma, dummodo forma, materia & intentio debitę seruentur.

¶Et ad obiecta ex rationibus Autoris patebit in ipsarũ discussione ac declaratione.

¶Ad autoritatem autẽ ex decretis dicimus primò, quòd ibi non irritatur ordo susceptus. Imò potius insinuatur oppositum: dũ dicitur, gradum sacerdotij vel Leuitici ordinis, quem peruersè adepti sunt, amittant.

¶Dicitur secundò, dato q irritetur, q duobus cõmissis in illa ordinatione erroribus ibi recitatis (scilicet q episcopus imponebat manus, & alius benedictionem dabat seu legebat. & q illorũ duorũ vnus erat episcopus, & alter presbyter) irrita non exprimitur pro causa dãnationis magis primus error quàm secundus. Deberet enim minister ordinis sacri, si ex duabus integraretur personis, consurgere ex duobus episcopis, & non ex episcopo & presbytero, quoniã soli episcopo conuenit sacrum ordinem conferre.

¶Ad autoritatem verò ex Euangelio, dicitur q ex Domini verbis non habetur, inuocationem Trinitatis proferri debere ab abluẽte, sed q abluens abluat in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, prolatis à se vel à socio. Propter quod signanter dixit in plurali, Baptizantes in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: ex eo enim quòd non exprimitur prolatis à se, sufficit quòd proferantur super ablutione, modò saluetur veritas formae: vt in responsione ad vltimum explicabitur. Scito tamen, q ad suprà allatas dubitationes respondebitur, tenendo communem viam de vnitate ministri.

¶Ad primum ergo dubiũ ex Durãdo, dicitur q ratio autoris prima, Actus multiplicatur à multiplicatione agẽtis perfecti, est vera & solida, per se loquendo. Impossibile est enim à pluribus perfectis agẽtibus eiusdẽ rationis nõ prouenire diuersos actus: inquantũ q infra limites naturalis rationis loquendo, si duo talia agentia aeque approximarentur eidẽ omnino patienti, nulla omnino inferretur per se passio: quia multiplicarentur duo simul contradictoria. Instantia autem Durandi de agentibus voluntariis, seipsam interimit, ponendo neutrum eorum concurrere vt agens perfectum. Paria enim sunt quoad propositum, esse agentia imperfecta seu partialia, & concurrere vt agentia partialia.

¶Ad obiectionem verò contra idem, ex eo q duo sacerdotes eandẽ possunt hostiam consecrare, dicitur q in tali casu essent duae cõsecrationes quantũ in se est, sicut etiã quando duo perfectè vnum baptizarent: vterq. quantũ in se est, cõferret diuersum baptisma, sed per accidens (scilicet vnitate hostiae seu hominis qui baptizatur) vnum fit sacramentum, propter excellentiam principalis agẽtis, scilicet Christi, qui solus potest duobus totalibus instrumentis eiusdem rationis simul vti vt vno. Habes ergo ex prima Autoris ratione, plures vt totales ministros, non posse simul vnum omnino baptismum conferre.

¶Ad obiecta contra secundam rationem de mutatione formae respõdetur, quòd esset ibi mutatio formae contra substantialis.

¶Et ad impugnationem huius, dicitur quòd licet expressio ministri non sit de necessitate formae: est tamen de necessitate formae, quòd si exprimitur minister, exprimatur sine contrarietate ad veritatem sacramenti. Et hoc per illam vniuersalem regulam, In forma sacramentorum nihil debet poni contrarium. Pluralitas autem ministri contrariatur vnitati requisitae ad veritatem ministri. & propterea si exprimatur talis pluralitas expressè in forma, tollit veritatem sacramenti. Falsa est ergo illa conditionalis, si expressio ministri non est de necessitate, pluralitas ministri explicata per accidens se habet: habet enim se contrariè. Et quum subiungitur, quòd ista, Nos te baptizamus, resoluitur in istas, Ego baptizo, &c. iste baptizat, respondetur, quòd hoc

cis & pædagogi, informando & instruendo eum, quasi nouitium in fide, de his quæ pertinent ad fidem & vitam Christianam. Ad quod prælati Ecclesiæ vacare non possunt, circa communem curam populi occupati: paruuli enim & nouitij indigent speciali cura præter communem. Et ideo requiritur quòd aliquis suscipiat baptizatum de sacro fonte, quasi in suam instructionem & tutelam. Et hoc est quod Diony. dicit vlti. cap. Cælest. hierar. Diuinis nostris ducibus (id est Apostolis) ad mentem Venit, & visum est suscipere infantes secūdum istum sanctum modum, quòd naturales pueri parentes, traderent puerum cuidam docto in diuinis pædagogo, & reliquum sub ipso puer ageret, sicut sub diuino patre & saluationis sanctæ susceptore.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus non est baptizatus, vt ipse regeneraretur, sed vt alios regeneraret. Et ideo post baptismum non indiguit pędagogo tanquam paruulus.

¶Ad secundum dicendum, quòd in generatione carnali non requiritur ex necessitate nisi pater & mater. Sed ad facilem partum, & educationem pueri conuenientem, requiritur obstetrix & nutrix & pædagogus, quorum vicem implet in baptismo ille qui puerum de sacro fonte leuat. Vnde non est de necessitate sacramenti: sed vnus solus potest in aqua baptizare, necessitate imminente.

¶Ad tertium dicendum, quòd baptizatus non suscipitur à patrino de sacro fonte propter imbecillitatē corporalem: sed propter imbecillitatem spiritualem, vt dictum est.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrùm ille, qui aliquem leuat de sacro fonte, teneatur ad eius instructionem.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd ille qui suscipit aliquem de sacro fonte, non obligetur ad eius instructionem. Quia nullus potest instruere nisi instructus. Sed etiam quidam non instructi, sed simplices admittuntur leuare aliquem de sacro fonte. Ergo ille qui suscipit baptizatum, nō obligatur ad eius instructionem.

¶Præterea, Filius magis potest à patre instrui quàm ab alio extraneo: nam filius habet à patre esse, nutrimentū & disciplinam: vt Philosophus dicit in 8. Ethic. Si ergo ille qui suscipit baptizatum, teneretur eum instruere, magis esset conueniens quòd pater carnalis filium suū de baptismo susciperet, quàm aliquis alius. Quod tamē videtur esse prohibitum: vt habetur in Decreta. 30. q. 1. peruenit. & dictum est.

¶Præterea, Plures magis possunt instruere quàm vnus solus. Si ergo ille qui suscipit aliquem baptizatum, teneretur eū instruere, magis deberēt plures suscipere, quàm vnus solus, cuius contrarium habetur ex Decret. Leonis Papæ. Non plures, inquit, ad suscipiēdum de baptismo infantem, quàm vnus accedant, siue vir siue mulier.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in quodā sermone Paschali, Vos ante omnia tam viros q̄ mulieres, qui filios in baptismate suscepistis, moneo, vt vos cognoscatis fideiussores apud Deū extitisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte suscipere.

CONCLVSIO.

¶Non nisi in casu necessitatis, qui aliquem de sacro baptismatis fonte leuarit, tenetur eū instituere, quo scilicet animaduerteret illū malis moribus imbui.

¶RESPONDEO dicendum, quòd vnusquisq; obligatur ad exequendum officium quod accepit. Dictum est autē, quòd ille qui suscipit aliquem de sacro fonte, assumit sibi officium pædagogi. Et ideo obligatur ad habendam curam de ipso, si necessitas immineret: sicut eo tempore & loco, in quo baptizati inter infideles nutriūtur. Sed vbi nutriūtur inter catholicos Christianos, satis possunt ab hac cura excusari, præsumēdo quòd à suis parentibus diligenter instruātur. Si tamen quocunq; modo sentirent contrarium, tenerētur suum modum, saluti spiritualium filiorum curam impendere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vbi immineret periculum, oporteret esse aliquem doctum in diuinis, sicut Dion. dicit, qui baptizatum de sacro fonte susciperet. Sed vbi hoc periculum non imminet, propter hoc quòd pueri nutriuntur inter catholicos, admittuntur quicunque ad hoc officium: quia ea quæ pertinent ad Christianam vitam & fidem, publicè omnibus nota sunt. Et tamen ille qui non est baptizatus, non potest suscipere baptizatum (vt est declaratum in concilio Moguntino) licet non baptizatus possit baptizare, quia persona baptizantis est de necessitate sacramēti, nō autem persona suscipientis: sicut dictum est.

¶Ad secundum dicendū, quòd sicut est alia generatio spiritualis à carnali, ita etiam debet esse alia disciplina: secundum illud Hebræ. 12. Patres quidem carnis nostræ habuimus eruditores, & reuerebamur eos, non multò magis obtemperabimus Patri spirituum, & viuemus? Et ideo alius debet esse pater spiritualis à patre carnali, nisi necessitas contrarium exigat.

¶Ad tertium dicendum, quòd confusio esset disciplinæ, nisi esset vnus principalis instructor. Et ideo in baptismo vnus debet esse principalis susceptor. Alij tamen possunt admitti, quasi coadiutores.

potest dupliciter accipi. Primò, vt secunda expositione accidentaliter intendatur; ac si diceret, ego baptizo, & iste currit. Alio modo, vt per se intendatur, tanquam dicens quod ambo simul ministramus sacramentum baptismi. Et si in primo sensu acciperetur, idem videtur iudicium de hac forma, & de forma in qua ponitur aliquid impertinens puta si quis diceret, ego te baptizo, & omnes astātes ad hoc consentiunt, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

Et sensus iste licet videatur extraneus: in proposito tamen posset accidere, duobus ex condicto volentibus simul vnū baptizare, & vtroque alterum volēte sacerdoti, per hoc quòd vterque alterius meminit. ad huiusmodi enim conuenientiam exprimendā videretur eis, quòd deberet vterque vti numero plurali. Sed infra proprium sensum stando exprimitur per has duas expositiones pluralitas contraria veritati ministri. & propterea ambæ simul destruunt veritatem primæ. Significant enim, quòd duo simul, & nō quòd vnus baptizat: duos autē simul esse vnū sacramēti ministrum, supponitur impossibile, & contrariari veritati ministri.

¶Ad argumenta Durādi cōtra tertiam rationem (scilicet quia minister exprimitur vt plures) respondendo, dicitur ad vtranque partem disiunctiuè, quòd vtraq; sanè intellecta est vera. Ad baptismū enim vnū omnino, seu vnum secundum formam, exigitur vnitas ministri secundum eam. Nec oppositū dixit Autor: quoniam duobus simul baptizantibus, vtroq. totum dicente & faciēte, non est baptismus vnus secundum formam, sed secundum effectū. Quē etiam non haberet, nisi potestas Christi suppleret, vtens duobus totalibus instrumētis vt vno: quemadmodū prius dictū est. Altera quoque pars disiunctiuè vera est negatiuè: oportet enim exprimi ministrū vt vnum ad hunc sensum, hoc est non exprimi vt plures: quia pluralitas ministri expressa, cōtrariatur veritati ministri. Vnde ad primā obiectionem de nō necessaria expressione ministri, iā patet responsio.

Infrà q. 72. ar. 8. ad 3. Et 4. di. 6. q. 2. ar. 3. cor. & ad 3.

¶Ad secundam autem de congruentia ad principale agens, respondetur, quòd ratio de vnitate ministri propter vnitatem Christi in litera allata, non vt necessaria, sed vt probabilis inducta est, vt verba literæ sonant. Rationabilis autem est congruentia ministri ad Christum magis quàm ad Trinitatem personarū: quia in Euangelio inuenimus attributum baptisma tanquam baptizanti, non Trinitati, sed Christo: de quo scriptum est Ioan. 1. Hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Minister autem baptizantis personam induere se fatetur, dicendo, Ego te baptizo.

¶Ad declarationem de impertinentia modi exprimendi ministri conceditur verum esse, si modus exprimendi non implicat aliquid contrarium veritati alicuius requisiti ad sacramentum: tunc enim sufficit exprimere causam principalem & actum ministri, quando nihil contrarium veritati sacramenti exprimitur.

¶Ad dubium contra conclusionem, propter obiecta à Petro de Palude, respondendo dicitur ad primam obiectionem, quòd non est simile de sacramento matrimonij & sacramento baptismi: quia sacramentum matrimonij fundatur super matrimonio, vt est officium naturæ & propterea quæcunque sufficiunt ad efficiendum coniugium verum, vt est in officium naturæ, sufficienter etiam se habent ad suscipiendam sacramentalitatem coniugij. Et quoniam non refert ad coniugium, vt est naturæ officium, pluraliter vel singulariter dicere, imò siue verbis, siue solis nutibus consensum exprimere: ideo sacramentum matrimonij verè susciperetur, si pluraliter dicerent, Accipimus te in virum nostrum, supposita pluralitate vxorum: sicut etiam verè contrahitur sine verbis. Secus autem esse de baptismo ratio cogit: quia baptismus non potest distingui in officium naturæ & in sacramentum, sed est tantummodo sacramentum. Et hinc est etiam, quòd non potest nominatio Trinitati suppleri per nutus baptizando. Ex eo enim, quod purum sacramētum est, oportet seruare ea quæ pro sacramento sunt instituta ab ipso Christo: scilicet aquam, & voces significatiuas Trinitatis.

¶Ad secundam verò obiectionem, conceditur quod magis explicaretur vnitas baptismi dicendo, Nos te baptizamus, nisi implicaretur pluralitas contraria veritati ministri.

¶Et ad confirmationē, dicitur quòd à duobus dicentibus, Ego te baptizo, exprimitur vnitas actus vniuscuiusque eorum, ex hoc ipso, q. quilibet diceret singulariter, baptizo: hoc enim vnitatem actus importat.

¶Ad tertium dicitur, quòd duo Officiales insolidum in potestate sua habent quòd possint ad vnum actū concurrere & ideo possunt dicere, Nos facimus, vno pro vtroque loquēte: sed ministri sacramentorum non habent hoc in potestate sua, vt possint ad vnum omnino actum baptismi concurrere. Quod ex eo cōuincitur, quòd non possunt ad vnam & eandem numero formam concurrere: sed oportet vtrunque suam formam exprimere, siue dicendo, Nos te baptizamus, siue, Ego te baptizo, vt ipsi aduersarij fatentur.

¶Ad quartam demum obiectionem dicitur, quòd ex hoc quòd plurale non est nisi singulare geminatum, non euaditur, quin dicēdo, nos, significetur pluralitas personarum: quæ (vt dictum est) contrariatur veritati ministri. Nam dicendo, Nos baptizamus, sensus est, nō quod bis ego, sed quod duo ego, hoc est, persona mea & persona collegæ mei: ambo enim demonstramus in prima persona per ly nos. Et vera expositio exercens ly nos, est demonstratio vtriusque in prima persona, puta ego & alter ego, monstrato collega. Vel adaptius si, me dicendo, ego, & collega subiungeret, & ego: sic enim exerceremus significatum per ly nos. Sicut dicendo in nominatiuo plurali, vos, nō significatur bis tu, sed significantur duo tu: significantur enim demonstratis duobus, tu & tu. Et hoc est plurale esse singulare geminatum. Ex quibus omnibus apparet manifestè, quòd huiusmodi geminatio singularis in plurali ponit multitudinem personarum, quæ excluditur per vnitatem singularis. Et propterea in nullo adiuuat Arguentem: sed Autorem dicentem, quòd per hoc variatur forma, & exprimitur pluralitas contraria veritati & vnitati ministri.

¶Cum his omnibus tamen scito, quòd si quis propriè deferens dignitati etiam in sacra

in sacramentis, volens numero plurali se subiique actus significare, diceret, Nos te baptizamus in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, perfectum esset sacramentum baptismi: quoniam ex accommodatione vsus personae excellentes vtuntur plurali pro singulari: ac per hoc ex huiusmodi vsus accommodatione huiusmodi nomina & verba in plurali numero significant singulares personas & singulares actus excellentium personarum: quamuis hoc non significent ex propriae significationis impositione.

¶Ad dubium de insufficientia processus literae, respondetur nō esse Autorem diminutum: sed in suo processu comprehendisse etiam quid dicendum sit secundum formam Graecorum. Et hoc in suo simili: declarando enim, quòd non mutata forma, plures simul totum dicendo & faciendo possunt vnum baptizare, sufficienter declarauit quòd etiam secundum formā Graecorum hoc fieri potest vtroque ministro abluente & dicente, Baptizetur seruus Christi, &c.

¶Ad penultimā dicendum quaestionē magis Physicam quàm Theologicam, dicitur quòd vnitas effectus sequitur vnitatē virtutis à qua causatur. Et propterea distinguendum est de causis eiusdem rationis simul cōcurrentibus, aut agunt virtutibus proprijs aut agunt virtute tertij. Et dicendum, quòd si sunt causae agentes virtutibus proprijs, impossibile est à duabus eiusdem rationis totalibus causis omnino vnum & eundem per se prouenire effectū. quoniam effectus ille esset per se ab vtraque & à natura. Si verò agunt virtute tertij, potest vnus & idem omnino effectus ab vtraque prouenire: vel, rectius loquendo, per vtramque à tertio prouenire. Et quia sacramenta non agunt virtutibus proprijs, sed virtute Christi, qui per illa operatur, ideo quotcunque instrumentales causae eiusdem rationis perfectae seu totales concurrere inueniantur simul in vnum operatum: vnica virtus Christi per illa vnum operatur effectū: quamuis illae instrumentales causae quantum in se est, duos sortirentur effectus. Et propterea diximus & dicimus, quòd Christus ex suae potestatis excellentia potest simul vti duobus instrumentis totalibus vt vno: & de facto sic vteretur in casu proposito.

Infrà q. 72. ar. 2. ad 3. & 4. Et 4. di. 4. q. 3. ar. 3. q. 2. co. & ad 3. Et di. 6. q. 1. art. 2. qōn. 1. sor. Et 4. cō prat. 71.

Nec obstat huic responsioni doctrina superius habita de virtute existente in sacramentis: oportet enim esse memorem, virtutem illam nihil aliud esse quàm vsum verborum & rerum sacramentalium, ad producendum sacramenti effectum. Vsum autem dico, non cuiuscunque vtentis, sed Christi. vt superius declaratum est. Quomodo autem soluenda esset quaestio haec à ponentibus in sacramento superadditam qualitatis virtutem, ipsi viderint. imo hinc perpendant se à veritate procul esse, si non poterunt intellectui satisfacere in hac quaestione absque miraculis.

¶In responsione ad secundum, aduerte quòd si baptizando plures, non intercederet alia mutatio, quàm dicere, Baptizo vos, non videretur magna ad hoc necessitas exigi. quoniam ex solo concursu multorum videmus Romanam Ecclesiam mutare formam de singulari in pluralem, quando ordinantur diaconi plures simul. dicit enim tunc Episcopus, Accipite potestatem, &c. Sed quoniam baptizatio simul plurium non fit communiter per immersionem, sed per aspersionem, ideo ad tot mutationes faciendas magna exigitur necessitas.

¶In responsione ad tertium, aduerte tria hic ad sensum literae. Primum est, quòd baptizare sumitur secundum plures significationes: quandoque enim sumitur secundum propriam significationem: & tunc significat abluere. Quandoque verò sumitur extensa significatione pro integro sacramento, quasi idem sit baptizare, quod sacramentum conferre. Et iuxta hunc sensum dicitur in hac litera, quòd neuter baptizaret. Secundum est, quòd Autor loquitur hic de baptismi forma apud Latinam Ecclesiam, quum dicit, Nulla forma verborum, &c.

Tertium est, quòd locutio pluralis in prima persona potest dupliciter exponi per duas singulares, vel per modum copulatiuae vel copulatim. Et quando exponitur per modum copulatiuae, habet vtranque singularem seorsum veram. Verbi gratia, dicendo, nos trahimus nauem, habet ea ore cuiuslibet demonstrati per hos, suam singularem veram: puta ego traho nauem, & ego traho nauem & sic de alijs trahentibus. Et iuxta hunc sensum procedit litera, dicendo quòd neuter baptizaret hoc est, neuter posset verè dicere, ego te baptizo: & similiter neuter scribentium partem libri, posset verè dicere, ego scripsi hunc librum. Quando verò copulatim exponitur non exigitur quòd aliqua singularis sit vera: imò stat vtranque singularem fore falsam. Verbi gratia, Si iudices delegati simul, ita quòd ambo simul, & neuter sine altero posset iudicare, proferendo sententiam, verè dicerent, Nos iudicamus. Et verum esset, quòd ego & alter, ego coniunctim, iudicamus: falsa tamen esset vtraque singularis, puta ego iudico, quia in veritate ego iudicandi potestate careo. Et iuxta hunc sensum posset dici, Nos te baptizamus, in casu posito: quia de vtroque simul coniunctim verificatur quòd conferunt sacramentum baptismi: quamuis neuter conferret illud. Et certè quantum est ex veritate formae posset vnus in articulo necessitatis baptizari à duobus, quorum alter esset mutus, & alter esset mancus, muto abluente, & manco proferente verba, ad euitandos omnes scrupulos, secundum formam Graecorum, & dicente, Baptizetur seruus Christi, &c. tunc enim nullum penitus appareret inconueniens ex parte formae in ministrorum pluralitate. Autor autem, quia tenet, plures personas nō posse integrare ministrum baptismi valide, ideo dicto transeunter fuit contentus. Videtur autem, quòd in tali casu potius pro baptismo iudicandum esset: quamuis difficile sit, quia mancus posset etiam abluere. Posset enim super caput habere modicum aquae: quam inclinando caput effunderet super baptizando, & simul proferret verba. Et in hoc posset mutus adiuuare, sustinendo vas in capite manci, ne caderet, quum ille inclinaret caput: imò & manus muti plenae aqua positae super caput manci, supplere vicem vasis: ita tamen quòd motus capitis manci esset effusiuus aquae.

¶Et haec sufficiant etiam pro duobus sequentibus articulis.

QVAESTIO SEXAGESIMAOCTAVA, *De suscipientibus baptismum, in duodecim articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de suscipientibus baptismum.

¶Et circa hoc quaeruntur duodecim.

¶Primo, vtrùm omnes teneantur ad suscipiendum baptismum.

¶Secundò, vtrùm aliquis possit saluari sine baptismo.

¶Tertiò, vtrùm baptismus sit differendus.

¶Quartò, vtrùm peccatores sint baptizādi.

¶Quintò, vtrùm peccatoribus baptizatis sint imponenda opera satisfactoria.

¶Sextò, vtrùm requiratur cōfessio pctōrū.

¶Septimò, vtrùm requiratur intentio ex parte baptizati.

¶Octauo, vtrùm requiratur fides.

¶Nonò, vtrùm pueri sint baptizandi.

¶Decimò, vtrùm pueri Iudaeorum sint baptizandi inuitis parentibus.

¶Vndecimò, vtrùm aliqui sint baptizandi in maternis vteris existentes.

¶Duodecimò, vtrùm furiosi & amētes sint baptizandi.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm omnes teneantur ad susceptionē baptismi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non teneantur omnes ad susceptionem baptismi. Per Christum enim nō est hominibus arctata via salutis. Sed ante Christi aduentum poterāt homines saluari sine baptismo. Ergo & post Christi aduentum.

¶Praeterea, Baptismus maximè videtur esse institutus in remedium peccati originalis. Sed ille qui est baptizatus, cùm non habeat originale peccatum, non videtur quòd possit illud transfundere in prolem. Ergo filij baptizatorum non videntur esse baptizandi.

¶Praeterea, Baptismus datur ad hoc, quòd aliquis per gratiam à peccato mundetur. Sed hoc consequuntur illi qui sunt sanctificati in vtero, sine baptismo. Ergo non tenentur ad suscipiendum baptismum.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Et in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus dicitur, Baptizatis tantùm iter salutis esse credimus.

CONCLVSIO.

¶Omnes homines de necessitate salutis tenentur ad baptismum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ad illud homines tenentur, sine quo salutem consequi nō possunt. Manifestū est autem, quòd nullus potest salutē cōsequi, nisi per Christum. vnde & Apost. dicit Rom. 5. Sicut per vnius delictū in omnes homines in cōdemnationem, sic & per vnius iustitiā, in omnes homines in iustificationē vitae. Ad hoc autē datur baptismus, vt aliquis per ipsum regeneratus, incorporetur Christo, factus membrū ipsius. vnde dicitur Gal. 3. Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis. Vnde manifestum est, quòd omnes ad baptismum tenentur, & sine eo non potest esse salus hominibus.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd nunquam homines potuerūt saluari etiam ante Christi aduentū, nisi fierent membra Christi: quia, vt dicitur Act. 4. non est aliud nomē datū hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Sed ante aduentū Christi, homines Christo incorporabantur per fidem futuri aduentus: cuius fidei signaculū erat circūcisio, vt Apost. dicit Rom. 4. Antè verò quàm circuncisio institueretur, sola fide (vt Greg. dicit) cum sacrificiorum oblatione, quibus suā fidem antiqui patres profitebantur, homines Christo incorporabantur. Post aduentū etiam Christi, homines per fidē Christo incorporātur: secundū illud Ephe. 3. Habitare Christū per fidē in cordibus vestris. Sed alio signo manifestatur fides rei iam praesentis, quā demōstraretur, quando erat futura: sicut etiā alijs verbis significatur praesens, praeteritū, & futurū. Et ideo licet ipsum sacramētū baptismi, nō semper fuerit necessariū ad salutē: fides tamen cuius baptismus sacramentum est, semper necessaria fuit.

¶Ad secundum dicendum, quòd (sicut in Secunda parte dictum est) illi qui baptizantur, renouantur per baptismum secundum spiritum, corpus tamen remanet subiectum vetustati peccati: secundum illud Rom. 8. Corpus quidem mortuū est propter peccatū, spiritus verò viuit propter iustificationem. Vnde & Aug. probat in lib. contra Iulianū, quòd nō baptizatur in homine, quicquid in eo est. Manifestum est autem, quòd homo non

¶Super Quaestionis sexagesimaoctauae Articulum primum & secundum.

Circa hos duos primos articulos hoc solum non irrationabiliter occurrit dicendum, quòd in casu necessitatis ad salutem puerorum sufficere videtur baptismus in voto parentum, praecipuè cum aliquo externo signo.

¶Moueor autem ad hoc, primò ex autoritate Gregorij dicentis apud Magistrum sent. in prima distinctione 4. & de consecratio. distinct. 4. Quod apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel pro his qui ex Abrahae stirpe prodierunt, mysterium circuncisionis.

¶Hinc enim arguo: Fides sola veterū nō fuit maioris virtutis apud veteres quàm apud nos, ac per hoc non plus potuit necessitatis vrgēte articulo subuenire tunc quàm nūc, sed tūc deficiente paruulis proprio salutis auxilio, parentū fides pro paruulo sola sufficiebat. ergo nunc quando paruulo deest propriū salutis remedium

generat generatione carnali secundum spiritum, sed secundum carnem. Et ideo filij baptizatorum, cum peccato originali nascuntur: vnde indigent baptizari.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illi qui sunt sanctificati in vtero, consequuntur quidem gratiam emundantem à peccato originali; non tamen ex hoc ipso consequuntur characterem, quo Christo cōfigurentur. Et propter hoc si aliqui nunc sanctificarentur in vtero, necesse esset eos baptizari: vt per susceptionem characteris, alijs mēbris Christi conformarentur.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm sine baptismo aliquis possit saluari.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd sine baptismo nullus possit saluari. Dicit enim Dominus Ioā. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Sed illi soli saluantur, qui regnum Dei intrāt. Ergo nullus potest saluari sine baptismo, quo aliquis regeneratur ex aqua & Spiritu sancto.

¶ Præterea, In lib. de Ecclesiasticis dogmatibus dicitur, Nullum catechuminū, quāuis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio, vbi totum sacramentum baptismi completur. Sed si aliquis sine baptismo posset saluari, maximè hoc haberet locum in catechuminis bona opera habentibus, qui vidētur habere fidem per dilectionem operantem. Videtur ergo quòd sine baptismo nullus possit saluari.

¶ Præterea, Sicut suprà dictum est, sacramētum baptismi est de necessitate salutis. Necessarium autem est, sine quo non potest aliquid esse: vt dicitur 5. Met. Ergo videtur q sine baptismo nullus possit consequi salutē.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit super Leuiticum, inuisibilem sanctificationem quibusdam affuisse & profuisse sine visibilibus sacramentis, visibilem verò sanctificationem (quæ fit sacramento visibili) sine inuisibili posse adesse, sed nō posse prodesse. Cùm igitur sacramentum baptismi ad visibilem sanctificationē pertineat, videtur quòd sine sacramento baptismi, aliquis possit salutem cōsequi per inuisibilem sanctificationem.

CONCLVSIO.

¶ Minimè saluari possunt qui re & voto baptismi sacramentum non susceperint: quo verò saltem voto sacramentum baptismi susceperint, etsi non re, saluari eos tamen possibile est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sacramentum baptismi dupliciter potest alicui deesse. Vno modo & re & voto, quod contingit illis, qui nec baptizantur, nec baptizari volunt: quod manifestè ad contemptum sacramenti pertinet, quātum ad illos qui habent vsum liberi arbitrij. Et ideo hi quibus hoc modo deest baptismus, salutem consequi nō possunt: quia nec sacramentaliter nec mentaliter Christo incorporantur, per quem solum est salus. Alio modo potest sacramentum baptismi alicui deesse re, sed non voto: sicut cùm aliquis baptizari desiderat, sed aliquo casu præuenitur morte, antequam baptismum suscipiat. Et talis sine baptismo actuali, salutem consequi potest, propter desideriū baptismi, quod procedit ex fide per dilectionem operantē: per quam Deus interius hominem sanctificat, cuius potentia sacramentis visibilibus non alligatur. Vnde Ambr. dicit de Valentiniano, Qui catechuminus mortuus fuit, quem regeneraturus eram, amisi: verumtamen ille gratiam, quam poposcit, non amisit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicitur 1. Reg. 16. Homines vidēt quæ parent, Dominus autem intuetur cor. Ille autem qui desiderat per baptismum regenerari ex aqua & Spiritu sancto, corde quidem regeneratus est, licet non corpore: sicut & Apost. dicit Rom. 2. quòd circuncisio cordis est in Spiritu, non in litera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd nullus peruenit ad vitam æternam, nisi absolutus ab omni culpa & reatu poenæ. Quæ quidem vniuersalis absolutio fit in perceptione baptismi & in martyrio: propter quod dicitur quòd in martyrio omnia sacramēta baptismi complentur, scilicet quātum ad plenam liberationem à culpa & poena. Si quis ergo catechuminus sit habens desiderium baptismi (quia aliter in bonis operibus non moreretur, quæ non possunt esse sine fide per dilectionem operante) talis decedens non statim peruenit ad vitam æternam, sed patietur poenam pro peccatis præteritis: ipse tamen saluus erit sic quasi per ignem: vt dicitur 1. ad Corin. 3.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd pro tanto dicitur sacramentum baptismi esse de necessitate salutis, quia non potest esse hominis salus, nisi saltem in voluntate habeatur, quæ apud Deum reputatur pro facto.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm baptismus sit differendus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd baptismus sit differēdus. Dicit enim Leo Papa, Duo tempora, id est, Pascha & Pentecoste ad baptizandum à Romano Pontifice legitimè præfixa sunt: vnde dilectionem vestram monemus, vt nullos alios dies huic obseruatiōi misceatis. Videtur ergo quòd oporteat non statim aliquem baptizari, sed vsque ad prædicta tempora baptismum differri.

¶ Prętęrea, In cōcilio Agathensi legitur, Iudæi, quorū perfidia frequēter ad vomitum redit: si ad leges catholicas venire voluerint, octo menses inter catechuminos Ecclesiæ limen introeāt: & si pura fide venire noscantur, tunc demum baptismi gratiam mereantur. Non ergo statim sunt homines baptizandi, sed vsque ad certum tempus est differendum baptisma.

¶ Præterea, Sicut dicitur Isa. 27. Iste est omnis fructus vt auferatur peccatum. Sed magis videtur auferri peccatum vel etiam diminui, si baptismus diu differatur. primò quidem, quia peccantes post baptismum, grauius peccant. secundum illud Hebr. 10. Quantò magis putatis deteriora mereri supplicia, qui sanguinē testamenti pollutum duxerit: in quo sanctificatus est, scilicet per baptismum? Secundò, quia baptismus tollit peccata præterita, non autem futura: vnde quantò magis baptismus differtur, tantò plura peccata tollit. Videtur ergo quòd baptismus debeat differri.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Eccles. 5. Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Sed perfecta conuersio ad Deum, est eorum, qui regenerantur in Christo per baptismum. Non ergo debet baptismus differri de die in diem.

CON

---

dium quod est baptisma, sola parentis fides paruulum Deo offerens sufficit ad salutem paruuli.

¶ Nec obstat si dicatur, quòd apud veteres fides parentis erat proprium remedium paruulorum: nunc autē adueniente Christo in carnem, institutum est sensibile sacramentum in proprium paruulorum remedium: hoc inquā, nō obstat, quoniā duobus existentibus (scilicet fide & fidei sacramento) operanti apud veteres fidei, adiunctū nostro tempore fidei sacramentum sub ratione possibilis intelligimus: non vt fidei virtutem saluat, seu adimpleat: & propterea quando impossibilitas sacramentum fidei excludit, virtuti fidei locus relinquitur. Et sic paruulus ex baptismo fluminis, voto parentis suscepto, saluaretur, si impossibile esset ipsum baptizari aqua. Debet autem in tali casu parens signo crucis infantē cum inuocatiōe Trinitatis munireque Deo offerre nutuientem in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

¶ Et cōfirmatur hoc ex salute paruulorum tempore circuncisionis, ante octauum diem morientium. Nam tales secundum probabiliorem opinionem moriebantur incircuncisi, vt patet de fratre Salomonis) & tamen saluabantur per benedictionem seu oblationem aliquā: quoniam in lege circuncisionis non sunt redditi mares deterioris conditionis, quàm foeminæ: quas constat ante octauum diem potuisse consequi remedium contra peccati originalis maculam. Sicut igitur incircuncisi tunc infantes, propter impossibilitatē circūcisionis in fide parentum saluari poterāt: ita nunc non baptizati.

Nihilque hic aut ibi sequitur aduersus diuinam legem, sanè intellectam.

¶ Super Quæstionis sexagesimæoctaua Articulum tertium.

IN articu. 3. circa dilationem baptismi vsq. ad aliquod certum tempus, aduertendum est, certitudinem temporis posse dupliciter intelligi. Primò determinatè, puta octo menses. Alio modo vagè, puta expedito tali negotio, nesciendum quantum temporis intercedet.

¶ Cōsiderandum rursus est, tēpus baptismi determinari, vel ex diuino iure, vel ab Ecclesia. Quantum igitur ex diuino iure apparet, dilatio baptismi adultorū non habet tempus determinatū primo modo. Nulla enim ratio cogit adultum ad suscipiendum baptisma ita hodie, quòd si hic dies prætereat absq; baptismo, peccatum incurratur. Confirmatúrque hoc ex gestis Sanctorū. Nā Martinus octo annis catechuminus fuit. Ambrosius longo quoque tempore catechuminus annumeratus videtur. Cōstantinus Magnus in vltimo vitę suę baptizatus est: vt Ambrosius dicit in oratione de obitu Theodosij.

¶ Debet autem determinari tempus dilati baptismi secundo modo, quod dupliciter monstratur. Primò ex natura præcepti affirmatiui, obligantis pro loco & tempore. Præcepta enim affirmatiua, licet quantum est ex parte temporis, non obligēt, nisi tempus necessitatis articulum adducat (vt Auctor in 4. sent. dist. 17. q. 1. ar. 2 q. 2. dicit) ita parte tamen motiue ad differendum rationem requirunt: nam si sine recta rationis arbitrio dilatio voluntaria fit, peccatū incurritur. Potest ergo tandiu differre quis proprium baptismum, quandiu rationabiliter ad differendum mouetur. Quod diuersis hominibus diuersimodè accidere potest. & propterea diuersa inuenitur diuersorum dilatio.

¶ Et quamuis tam incertam temporis mensurā dilatio baptismi habeat: dilatio tamen vsque ad mortis articulum licita non est (vt patet de consecr. dist. 4. c. quando quis) arguuntur enim negligentiæ huiusmodi dilatores. Nec Constantinum credimus distulisse ex proposito vsque ad mortem baptisma, sed quum differret illud vsque ad tempus optatum, interim in vltimis constitutus differendū non censuit.

¶ Ex iure autem positiuo scripto, si tempus aliquod præfixum est (quod fateor me non inuenire, & gesta dictorum Sanctorū testātur) nō esset differendus vltra tempus præfixum.

4. di. 4. q. 3. art. 1. q. 2. et di. 17. q. 3. art. 1. q. 4. cor. Et mal. q. 4. artic. 1.

¶ Super Quaestionis sexagesimaoctaua Articulum quartum.

Annot. IN quarto artic. hoc solum notandũ occurrit, quòd sermo literæ de peccato mortali intelligitur: existentibus enim cum voluntate peccandi venialiter, potest baptismus dari, monẽdo ipsos quòd nisi voluntatẽ mutent, gratiam quidem filiorum Dei recipient, sed non secundum plenitudinẽ baptismalẽ, & suo eos deinde arbitrio relinquere vt ipsi viderint.

¶ Super Quaestionis sexagesimaoctaua Articulum quintum.

Annot. IN articu. 5 & 6 hoc solum occurrit suggerẽdum, vt ex deuotione sua peccata cõfitentes ante baptismũ, non absoluantur: quoniam non sunt capaces sacramenti pœnitentiæ ante baptismũ: nec eorum confessio talis esset sacramentalis, nisi forte per reductionem

CONCLVSIO.

¶ Puerorum baptismus differendus nequaquã est, sed statim sunt baptizandi: adulti verò non statim, sed ad certum tempus baptizari debent, nisi fuerint in fide instructi, & in manifesto mortis periculo.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc distinguendum est, vtrùm sint baptizandi pueri vel adulti. Si enim pueri sint baptizandi, non est differendum baptisma. primò quidem, quia non expectatur in eis maior instructio, aut etiam plenior conuersio. secũdò, propter periculum mortis: quia nõ potest eis alio remedio subueniri, nisi per sacramẽtum baptismi. Adultis verò subueniri potest per solum baptismi desiderium, vt suprà dictum est. Et ideo adultis nõ statim, cùm conuertuntur, est sacramentũ baptismi conferendũ: sed oportet differre vsque ad aliquod certum tempus. Primò quidẽ propter cautelam Ecclesiæ, ne decipiatur, sacramentum fictè accedentibus conferens: secundum illud 1. Ioan. 4. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint. Quæ quidem probatio sumitur de accedentibus ad baptismum, quando per aliquod spatium, eorum fides & mores examinantur. Secundò hoc est necessarium, ad vtilitatem eorum, qui baptizantur: quia aliquo temporis spatio indigent, ad hoc quòd plenè instruantur de fide, & exercitentur in his, quæ pertinent ad vitam Christianam. Tertiò hoc est necessarium ad quandam reuerentiam sacramenti, dum in Solennitatibus præcipuis, scilicet Paschæ & Pentecostes, homines ad baptismum admittuntur: & ita deuotius sacramentum suscipiunt. Hæc tamen dilatio est prætermittenda duplici ratione. Primò quidem quando illi qui sunt baptizandi, apparent perfectè instructi in fide, & ad baptismũ idonei: sicut Philippus statim baptizauit Eunuchum (vt habetur Actu. 8.) & Petrus Cornelium, & eos qui cum eo erãt: vt habetur Actu. 10. Secundò propter infirmitatem, aut aliquod periculum mortis. Vnde Leo Papa dicit, Hi qui necessitate mortis, ægritudinis, obsidionis, persecutionis, & naufragij, vrgentur, omni tempore debent baptizari. Si tamen aliquis morte præueniatur, articulo necessitatis sacramẽtum excludente, dum expectat tempus ab Ecclesia institutum, saluatur, licet per ignem, vt suprà dictum est. Peccat autem si vltra tempus institutum ab Ecclesia, differat accipere baptismum, nisi ex causa necessaria & licentia prælatorum Ecclesiæ. Sed tamen & hoc peccatum cum alijs deleri potest per succedentem contritionem, quæ supplet vicem baptismi, vt suprà dictum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud mandatum Leonis Papæ de obseruandis duobus temporibus in baptismo, intelligendum est de adultis, excepto tamen periculo mortis, quod semper in pueris est timendum: vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud de Iudæis, est institutum ad Ecclesiæ cautelam: ne simplicium fidem corrumpant, si non fuerint plenè conuersi. Et tamen, vt ibidem subditur, si infra tempus præscriptum, aliquod periculum infirmitatis incurrerint, debent baptizari.

¶ Ad tertium dicendum, quòd baptismus per gratiam quã confert, non solùm remouet peccata præterita: sed etiam impedit peccata futura ne fiant. Hoc autem præcipuè desiderandum est, vt homines non peccent. secundariò autem, vt leuius peccent, vel etiam vt eorum peccata mundentur. Secundum illud primæ Ioan. 2. Filioli mei, hæc scribo vobis, vt non peccetis: sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm peccatores sint baptizandi.

Infr. ar. 8. ad 4. AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd peccatores sint baptizandi. Dicitur enim Zacha. 13. In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalem, in ablutionem peccatoris & menstruatæ. Quod quidem intelligitur de fonte baptismali. Ergo videtur quòd sacramentum baptismi sit etiam peccatoribus exhibendum.

¶ Præterea, Dominus dicit Matth. 9. Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus. Malè autem habentes, sunt peccatores. Cùm igitur spiritualis medici, scilicet Christi, medicina sit baptismus, videtur quòd peccatoribus sit sacramentum baptismi exhibendum.

¶ Præterea, Nullum subsidiũ debet peccatoribus subtrahi. Sed peccatores baptizati, ex ipso charactere baptismali spiritualiter adiuuãtur, cùm sit quædam dispositio ad gratiã. Ergo videtur quòd sacramentum baptismi sit peccatoribus exhibendum.

¶SED CONTRA est * quod Aug. dicit, Qui creauit te sine te, nõ iustificabit te sine te. Sed peccator cùm habeat voluntatem non dispositam, non cooperatur Deo. Ergo frustra adhiberetur sibi baptismus ad iustificationem.

** Alias q. Aug. ad Bonifacium dicit. In baptismo aliquos membra Christi fieri. Sed nullus peccator persistens in voluntate peccandi potest fieri membrum Christi, quod est membrum peccati. Ergo huiusmodi peccatori nõ est baptismus dandus: quia frustra baptizatur.*

CONCLVSIO.

¶ Peccatoribus existentibus in mortali peccato, vel in proposito peccandi non est baptismi sacramentum conferendum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquis potest dici peccator dupliciter. Vno modo propter maculam & reatũ præteritum. Et sic peccatoribus est sacramentum baptismi conferẽdum: quia est ad hoc specialiter institutum, vt per ipsum peccatorum sordes mundentur: secundum illud Ephes. 5. Mundans eam, scilicet Ecclesiam lauacro aquæ in verbo vitæ. Alio modo potest dici aliquis peccator ex voluntate peccandi & proposito persistendi in peccato. Et sic peccatoribus non est sacramentum baptismi conferendum: primò quidem, quia per baptismum homines Christo incorporantur: secundum illud Galat. 3. Quicunque in Christo baptizati estis, Christũ induistis. Quandiu autem aliquis habet voluntatem peccandi, non potest esse Christo coniunctus: secundum illud 2. Cor. 6. Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? Vnde & Aug. dicit in lib. de Pœnitentia, quòd nullus suæ voluntatis arbiter constitutus, potest nouã vitam inchoare, nisi eum veteris vitæ pœniteat. Secundò, quia in operibus Christi & Ecclesiæ nihil debet fieri frustra. Frustra autem est, quod nõ pertingit ad finem ad quem est ordinatum. Nullus autem habens voluntatem peccandi, simul potest à peccato mundari, ad quod ordinatur baptismus: quia hoc esset ponere contradictoria esse simul. Tertiò, quia in sacramentalibus signis non debet esse aliqua falsitas. Est autem signum falsum, cui res significata non respondet. Ex hoc autem, quòd aliquis lauandum se præbet per baptismum, significatur quòd se disponat ad interiorem ablutionem. Quod non contingit de eo, qui habet propositum persistẽdi in peccato. Vnde manifestũ est, quòd talibus sacramentum baptismi non est conferendum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud verbum est intelligendum de peccatoribus, qui habent voluntatem recedendi à peccato.

¶ Ad secundum dicendum, quòd spiritualis medicus, scilicet Christus, operatur dupliciter. Vno modo interius per seipsum: & sic præparat voluntatem hominis, vt bonum velit, & malum odiat. Alio modo operatur per ministros, exterius adhibendo sacramenta: & sic operatur perficiendo exterius id quod est interius inchoatum. Et ideo sacramentum baptismi non est exhibendum, nisi ei, in quo interioris conuersionis aliquod signum appareat: sicut nec medicina corporalis adhibetur infirmo, nisi in eo aliquis motus vitalis naturæ appareat.

Supra q. 49. art. 3. ad 2 & infra art. 6. s.

¶ Ad tertium dicendum, quòd baptismus est fidei sacramentum. Fides autem informis non sufficit ad salutem, nec ipsa est fundamentum: sed sola fides formata, quæ per dilectionem operatur: vt Augustinus dicit in lib. de Fide & operibus. Vnde nec sacramentum baptismi salutem conferre potest cum voluntate peccandi: quæ fidei formam excludit. Non est autem per impressionem characteris baptismalis aliquis disponendus ad gratiã, quandiu in eo apparet voluntas peccandi: quia Deus neminem ad virtutem compellit, sicut Damas. dicit.

Et 3. di. 6. q. 1. ar. 1. q. 1. cor. Et 3. di. 19. ar. 3. q. 2. ad primum. Et 4. di. 6. q. 1. ar. 1. q. 1. cor.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm peccatoribus baptizatis sint imponenda opera satisfactoria.

Et 4. contra g. c. 58. Et Rom. 11. le. 4. col. 4. & 5. AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd peccatoribus baptizatis sint opera satisfactoria imponenda. Hoc enim ad iustitiam Dei pertinere videtur: vt pro quolibet peccato aliquis puniatur secundum

¶ Super Quaestionis sexagesimaoctaua Articulum septimum.

¶ Num in baptizato ita requiratur intentio baptizandi, vt si ea desit, nullus sit baptismus.

Titulus vt sonat sumendus est.

¶ In corpore fundo responsioni ad secundum, vbi dicitur si in adulto deesset intentio suscipiendi sacramenti, esset rebaptizandus, dubium occurrit magnum, an ex parte baptizati ita necessaria sit intentio suscipiendi sacramentum baptismi, vt si illa desit, baptismus nullus sit.

¶ Et est ratio dubij varietas opinionum quidam enim (de quorum numero est Durand. in 4. sent. dist 4. q. 2.) tenent vniuersaliter, hoc est tam in adultis quàm in paruulis requiri cōsensum ex parte baptizati. Alii verò (de quorum numero est Autor in 4 sent. dist. 6. q. 1 arti. 2. q. 3 tenent totaliter oppositum scilicet q nec in paruulis, nec in adultis, per se loquendo, exigitur voluntas propria. Dico autem per se loquendo: quia in adultis exigitur voluntas propria per accidens, hoc est vt remouens prohibens, puta peccatum vel cōtrariā voluntatem. Quidā autem (de quorum numero est Scotus in 4. sent. dist. 4. q. 2.) distinguendum putant inter adultum & puerum, tenentes quòd in adulto requiritur voluntas: in paruulo autem, non.

dum illud Eccle. vlti. Cuncta quae fiunt, adducet Deus in iudicium. Sed opera satisfactoria imponuntur peccatoribus in poenam praeteritorum peccatorum. Ergo videtur q peccatoribus baptizatis sint opera satisfactoria imponenda.

¶ Praeterea, Per opera satisfactoria exercitantur peccatores de nouo conuersi ad iustitiam, & subtrahuntur occasiones peccandi: nam satisfacere est peccatorum causas excidere, & peccatis aditum non indulgere. Sed hoc maximè est necessarium nuper baptizatis. Ergo videtur quòd baptizatis sint opera satisfactoria iniungenda.

¶ Praeterea, Non minus debitum est, vt homo Deo satisfaciat, quàm proximo. Sed nuper baptizatis iniungendum est, vt satisfaciant proximis, si eos laeserint. Ergo etiam est eis iniungendum, vt Deo satisfaciāt per opera poenitentiae.

¶ SED CONTRA est quod Ambros. super illud Roma. 11. Sine poenitentia sunt dona & vocatio Dei, dicit. Gratia Dei in baptismo non requirit gemitum neque planctum, vel etiam opus aliquod: sed solā fidem, & omnia gratis condonat.

CONCLVSIO.

¶ Ei, qui baptizatur, nullum est satisfactionis opus iniungendum, cùm passio & mors Christi, quam baptismus praefigurat, pro peccatis omnium plenè satisfecerit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Apost. dicit Roma. 6. Quicunque baptizati sumus in nomine Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: consepulti enim sumus ei per baptismū in mortē, ita scilicet q homo per baptismū incorporatur ipsi morti Christi. Manifestum est autem ex supradictis, q mors Christi satisfactoria fuit sufficienter pro peccatis, nō solùm nostris, sed etiam totius mundi, vt dicitur 1. Ioan. 2. Et ideo ei, qui baptizatur, pro quibuscunque peccatis, nō est aliqua satisfactio iniungēda: hoc enim esset iniuriā facere passioni & morti Christi, quasi ipsa nō esset sufficiens ad plenariā satisfactionem pro peccatis baptizatorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q sicut Aug. dicit in lib. de baptismo paruulorum, ad hoc baptismus valet, vt baptizati Christo incorporentur, vt membra eius. Vnde ipsa poena Christi fuit satisfactoria pro peccatis baptizatorū, sicut & poena vnius membri potest esse satisfactoria pro peccato alterius membri. Vnde Isa. 53. dicitur, Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.

¶ Ad secundū dicendum, q nuper baptizati, exercitandi sunt ad iustitiam, non per opera poenalia, sed per opera facilia: vt quasi quoddam lacte facilis exercitij, promoueantur ad perfectiora: vt glos. dicit super illud Psal. Sicut ablactatus super matre sua. Vnde & Dominus discipulos suos denouo conuersos, à ieiunio excusauit: vt patet Matt. 9. Et hoc est quod dicitur primae Pet. 2. Sicut modò geniti infantes, lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd restituere malè ablata proximis, & satisfacere eis de iniurijs illatis, est cessare à peccando: quia hoc ipsum quod est detinere aliena, & proximum laesum non placare, est peccatum. Et ideo peccatoribus baptizatis iniungēdum est, quòd satisfaciāt proximis: sicut & quòd desistant à peccato: non est autem eis iniungendum, quòd pro peccatis praeteritis aliquam poenam patiantur.

3. dis. 9. art 3. q. 3. ad 1. Et 4. cō. 8. Ro. 1. ... ol. 4 & 5.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm peccatores ad baptismum accedētes, teneātur sua peccata confiteri.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd peccatores ad baptismum accedentes, teneantur sua peccata confiteri. Dicitur enim Matth. 3. quòd baptizabantur multi à Ioanne in Iordane, confitentes peccata sua. Sed baptismus Christi est perfectior quàm baptismus Ioānis. Ergo videtur quòd multò magis illi qui sunt baptizandi baptismo Christi, debeant sua peccata confiteri.

¶ Praeterea, Prouerbio. 28. dicitur, Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Ergo baptizandi debent sua peccata confiteri.

¶ Praeterea, Poenitentia requiritur ante baptismum, secundum illud Act. 2. Agite poenitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum. Sed confessio est pars poenitentiae. Ergo videtur quòd confessio peccatorum requiratur ante baptismum.

¶ SED CONTRA est, quòd confessio peccatorum debet esse cum fletu: dicit enim Augu. in lib. de poenitentia, Omnis ista varietas consideranda est & deflenda. Sed sicut Ambr. dicit, gratia Dei in baptismo non requirit gemitum neque plāctum. Ergo à baptizandis non est requirenda confessio peccatorum.

CONCLVSIO.

¶ Accedentes ad Baptismum non oportet confiteri peccata sacerdoti, sed soli Deo, interius corde praeterita ac mala vita dolendo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est peccatorum confessio. Vna quidem interior, quae fit Deo. Et talis confessio peccatorum requiritur ante baptismum, vt scilicet homo sua peccata recogitans, de eis doleat. Non enim potest inchoare nouam vitam nisi poeniteat eum veteris vitae, vt dicit August. in lib. de poenitentia. Alia verò est confessio peccatorum exterior, quae fit sacerdoti. Et talis confessio non requiritur ante baptismum. Primò quidem: quia talis confessio cùm respiciat personam ministri, pertinet ad poenitentiae sacramentum, quod non requiritur ante baptismum: quia est ianua omnium sacramentorum. Secundò, quia confessio exterior, quae fit sacerdoti, ordinatur ad hoc quòd sacerdos confitentem absoluat à peccatis, & liget ad opera satisfactoria, quae baptizatis non sunt imponenda, vt suprà dictum est. Nec etiam baptizati indigent remissione peccatorum per claues Ecclesiae, quibus omnia remittuntur per baptismum. Tertiò, quia ipsa particularis confessio homini facta, est poenosa propter verecundiam confitentis. Baptizato autem nulla exterior poena imponitur. Et ideo à baptizatis non requiritur specialis confessio peccatorum: sed sufficit generalis, quam faciunt, cùm secundum ritum Ecclesiae abrenunciant Satanae & omnibus pompis eius. Et hoc modo dicit quaedam glos. Matthae. 3. quòd in baptismo Ioannis, exemplum dabatur baptizandis confitendi peccata, & promittendi meliora. Si qui tamen baptizandi, ex deuotione sua peccata confiteri vellent, esset eorum confessio audienda, nō ad hoc quòd eis satisfactio imponeretur: sed ad hoc quòd contra peccata consueta eis spiritualis informatio vitae traderetur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in baptismo Ioannis non remittebantur peccata: sed erat baptismus poenitentiae. Et ideo conuenienter accedentes ad illud baptisma, confitebantur peccata: vt secundum qualitatem peccatorum, eis poenitentia determinaretur. Sed baptismus Christi est sine exteriori poenitentia, vt Ambros. dicit. Vnde non est similis ratio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd baptizatis sufficit confessio interior Deo facta, & etiam exterior generalis, ad hoc quòd dirigantur & misericordiam consequantur. Nec requiritur confessio specialis exterior: sicut dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd confessio est pars poenitentiae sacramentalis, quae non requiritur ante baptismum, vt dictum est: Sed requiritur interioris poenitentiae virtus.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm ex parte baptizati requiratur intentio suscipiendi sacramentum baptismi.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd ex parte baptizati non requiratur intentio suscipiendi sacramentum baptismi. Baptizatus enim se habet sicut patiens in sacramento. Intentio autem non requiritur ex parte patientis, sed ex parte agentis. Ergo videtur quòd ex parte baptizati, non requiratur intentio suscipiendi baptismum.

Inf. q. 69. ar. 9. Et 4. dist. 6. q. 1. art. 2. q. 3. & dist. 37. q. 1. art. 2. q. 4. cor.

¶ Praetera, Si praetermittatur id quod requiritur ad baptismum, homo est denuo baptizandus: sicut cùm praetermittitur inuocatio Trinitatis: vt suprà dictū est. Sed ex hoc non videtur aliquis

esse denuo

esse denuo baptizandus, quòd intentionem non habebat suscipiẽdi baptismũ: alioquin cùm de intentione baptizati non constet, quilibet posset petere se denuo baptizari propter intentionis defectum. Non videtur ergo quòd intentio requiratur ex parte baptizati, vt suscipiat sacramentum.

¶Præterea, Baptismus contra peccatum originale datur. Sed originale peccatũ contrahitur sine intentione nascentis. Ergo baptismus (vt videtur) intentionem nõ requirit ex parte baptizati.

¶SED CONTRA est, quòd secundum ritum Ecclesiæ baptizandi profitentur se petere ab Ecclesia baptismum. Per quod profitentur suam intentionem de susceptione sacramenti.

CONCLVSIO.

Oportet illum, qui suscipit baptismi sacramentum, habere intentionem suscipiẽdi illud, ipse, vel parentes.

¶RESPONDEO dicendum, quòd per baptismum aliquis moritur veteri vitæ peccati, & incipit quandam vitæ nouitatẽ: secundum illud Rom. 6. Consepulti sumus Christo per baptismum in mortẽ, vt quomodo Christus surrexerit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Et ideo sicut ad hoc quòd homo moriatur veteri vitæ, requiritur secundum Aug. in habente vsum libe. arbitr. voluntas, qua eum veteris vitæ pœniteat, ita requiritur voluntas, qua intendat vitæ nouitatem: cuius principium est ipsa susceptio sacramenti. Et ideo ex parte baptizati requiritur voluntas, siue intentio suscipiendi sacramentum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in iustificatione, quæ fit per baptismum, non est passio coacta, sed voluntaria. Et ideo requiritur intentio recipiendi id quod ei datur.

¶Ad secundum, quòd si in adulto deesset intentio suscipiendi sacramẽtum, esset rebaptizandus. Si tamen hoc non constaret, esset dicẽdũ, Si nõ es baptizatus, ego te baptizo.

¶Ad tertium dicendum, quòd baptismus ordinatur non solùm contra originale peccatum, sed etiam contra actualia, quæ per voluntatem & intentionem causantur.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrùm fides requiratur ex parte baptizati.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd fides requiratur ex parte baptizati. Sacramentũ enim baptismi à Christo est institutum. Sed Christus formam baptismi tradens, fidem baptismo præmittit, dicens Mar. vltimo, Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit. Ergo videtur q̃ nisi sit fides, non possit esse sacramentum baptismi.

¶Præterea, Nihil frustra in sacramentis Ecclesiæ agitur. Sed secundum ritum Ecclesiæ, ille qui accedit ad baptismum, de fide interrogatur, cùm dicitur, Credis in Deum patrem, &c. Ergo videtur quòd fides ad baptismum requiratur.

¶Præterea, Ad baptismum requiritur intentio suscipiendi sacramentum. Sed hoc non potest esse sine recta fide, cùm baptismus sit rectæ fidei sacramentum. per eum enim incorporantur homines Christo (vt Augustinus dicit in libro de Baptismo paruulorum) hoc autem non potest esse sine recta fide, secundum illud Ephes. 3. Habitare Christum per fidem. in cordibus ve-

¶Et quoniam quæstio est difficilis, videndum est quid roboris habeant rationes opinionum: & deinde rationabilior dicendi modus eligendus est.

¶Prima igitur opinio tenens vniuersaliter requiri consensum ex parte baptizati, fundatur primò super ritu Ecclesiæ petentis à baptizando, Vis baptizari? Secundò super hoc, quòd baptizari est passio voluntaria.

¶Tertiò procedit Durandus sic: Quicquid est de necessitate sacramenti in vno, est de necessitate sacramẽti in omnibus, in similibus quidẽ similiter, & in proportionalibus proportionaliter: sed voluntas recipiendi baptismum est de necessitate sacramẽti in adultis: ergo est etiam de necessitate sacramenti in paruulis, proportionaliter tamẽ, hoc est voluntate interpretatiua quo ad paruulos, sicut propria quo ad adultos. Probatur minor: Adultus similimodo debet se habere ad fidem & ad fidei sacramentum: sed credere non potest nisi volens: ergo nec baptizari non potest nisi volens.

Et cõfirmatur ex mandato Domini, Docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. vbi Hier. dicit, Non potest suscipi sacramentum, nisi anima fidei susceperit veritatem.

¶Affertur quartò ratio ex litera huius art. scilicet oportet inchoãtem nouam vitam, velle illã: ac per hoc eius principiũ, quod est baptisma.

¶Oppositæ autem opinionis, scilicet quòd nõ per se requiritur velle ex parte baptizati, fundamentum est, quòd tota efficacia sacramenti baptismi est ex parte ipsius sacramenti: nec requirit ex parte patiẽtis nisi capacitatẽ absq; cõtrarietate. probatúrque hoc ex eo quòd de facto videmus paruulũ omnem baptizatum nõ esse rebaptizandum. Et hinc sumitur ratio: Quicquid nõ est de necessitate sacramenti in vno, nõ est de necessitate sacramenti in reliquis: sed consensus nõ est de necessitate sacramenti in paruulis: ergo nec in adultis.

¶Tertiæ autem opinionis ratio est: quia si adultus caret consensu, videtur quòd contemnat: oportet enim adultum aliquam habere deuotionem ad sacramentum, aut contemnere ipsum saltem interpretatiuè.

¶Et vt ab hac vltima incipiamus, responsio seu ratio ista fugit quæstionẽ, quasi impossibile sit inueniri adultum neutrum respectu baptismi, sed oportere in alteram partem declinare: hoc est, velle, aut nolle baptizari. Quæstio autem est de veritate conditionalis, non curando de possibilitate antecedẽtis: vertitur enim in quæstionem, Si adultus neuter secundum voluntatem ad baptismum baptizaretur dormiens, an esset postea baptizandus: hoc est, an susciperet characterẽ vel non. cui quæstioni (vt patet) non satisfit per hanc opinionem declinantem ad alterum extremum.

¶Primæ autem opinionis fundamentum primum de ritu Ecclesiæ, non cogit: quoniam eodem Ecclesiæ ritu petitur etiam à baptizando, si credit in Deũ patrem omnipotentem, &c. & tamen constat non exigi ad necessitatem sacramẽti fidem siue suam, siue patrini, ex parte baptizati. Secundum quoque fundamentũ petit principium. Tertium verò ambiguum assumit, scilicet in adulto requiri per se propriam voluntatem: hoc est enim, de quo est quæstio.

¶Et ad probationem dici facilè potest, similitudinem non tenere, scilicet quòd adultus ita se debeat habere ad sacramentum fidei, sicut se habet ad credere: quoniam credere consistit manifestè in actione voluntaria, sacramentum autem fidei manifestè consistit in pati seu suscipere. & propterea non est simile. Autoritas autem Hierony. non est ad propositum: quia de fide loquitur, quæstio autem est de velle.

¶Secundæ demum opinionis ratio reijci potest eodem modo, scilicet quòd assumit probandum. hoc enim est quod vertitur in dubium, an patiens in baptismo, exigat velle vt necessariam dispositionem ad receptionem sacramenti. hoc enim est totum in quo consistit quæstio.

¶Quod autem addit, quòd nullus puer baptizatus est rebaptizandus, licet negetur à tenentibus primam opinionem, magnam tamen secundum rationem vim habere videtur.

¶His excussis, dicendũ mihi videtur cum secunda opinione, quòd per se loquẽdo nõ exigitur intentio seu voluntas ex parte baptizandi de necessitate sacramenti: sed sufficit in ipso nõ inueniri obicem voluntatis contrariæ. Probatúrque hoc dupliciter. Primò autoritate Innocentij iij. extra de baptismo & eius effectu. in cap. maiores causas. Ibi enim mota quæstione de suscipientibus characterem, & relata opinione quorundã dicentium characterem imprimi etiã inuitis, refutata deinde hac opinione quo ad totaliter inuitos, concludit hæc verba in calce. Tunc ergo characterẽ sacramentalis imprimit operatio quã obicẽ voluntatis contrariæ nõ inuenit obsistentẽ. vbi manifestè patet intenta conclusio determinata ab Apostolica sede. Secundò probatur vtendo iam dicta ratione: Quod nõ est de necessitate sacramenti in vno recipiente baptismũ, nõ est de necessitate sacramẽti, per se loquẽdo, in quocunq; recipiente baptismũ: sed in paruulis voluntas etiã interpretatiua nõ exigitur vt propria dispositio ad recipiendum baptismum: ergo in nullo baptizando requiritur, per se loquendo, cõsensus ad recipiẽdũ baptisma. Et probatur minor: quia voluntas parẽtum non est dispositio aliqua, sed sola appropinquatio patientis ad agens, puta ministrũ cõferentem sacramẽtum. Constat enim approximantem passiuũ actiuo nõ esse necessarium ex parte patientis. Tũ quoniam aliũde potest suppleri, puta ex approximatione agentis ad patiens, vel ex remouẽre obstaculũ. Tũ quoniam extrinsecũ hoc est patet verò voluntatẽ parentis solũmodo approximare passiuũ actiuo, offerendo infantem baptismo. ex eo q̃ si Iudæus faceret filiũ baptizari, nõ vt nutriretur Christianus, sed totaliter nutriendum in Iudaiũ. ob solámq; corporis sanitatẽ infantẽ vellet baptizari, & hoc ipsum diceret ac cõpelleret ministrũ ad baptizãdum, vel ipsemet baptizaret: in veritate infans esset baptizatus: & tamẽ tūc paterna volũtas nec ex charitate, nec ex spe, nec ex fide, nec ex Ecclesiæ voluntate ibi cooperaretur: quoniã Ecclesia si sciret, resisteret tali oblationi. Nihil ergo facit oblatio pueri, nisi q̃ approximat passiuũ agenti: interimq; paternæ tollit autoritatis, quæ illi irrogaretur si infans patre inuito baptizaretur. Sufficit ergo in baptizando non inueniri obicẽ voluntatis contrariæ ad hoc vt characterem suscipiat ex baptismo.

4. di. 6. q. 1. art. 3. q. 1. & q. 2. art. 2. q[ui]n. 3. ar. & di. 3. a. 2. q[ui]n. 1 ad 2.

¶Sed contra hoc instant dupliciter. Primo vtendo argumento allato in dicta decretali: quòd scilicet sequeretur ex hoc, quod aliquis adultus nunquam consentiens baptismo, pertineret ratione sacramenti ad iurisdictionem ecclesiasticam: ac per hoc ad seruandã regulam Christianæ fidei foret rationabiliter compellendus: quod est absurdum.

¶Obijcitur quoque à Durand. probante quòd voluntas adulti baptizandi requiritur per se: nam si velle suscipere baptismum, non sit in adulto dispositio necessaria ad baptismum secundum se: sequitur quòd nolle seu renuere vel negligere suscipere ipsum, non erit impedimentum: quia non impedit nisi velle oppositum.

¶Ad primum horum dicitur, quòd ratio procedit ex extrinsecis accidentibus, quale est iurisdictio ecclesiastica: & propterea parum roboris habet. Veruntamen dupliciter solui potest. Primò, quòd casus iste aut impossibilis aut plusquam rarissimus est, scilicet vt adultus neuter baptizetur. regulæ autem de iurisdictionis actibus (puta de compellendo & similibus) dantur secundum se, quæ communiter eueniunt. Secundò, quod vno inconuenienti dato, multa inconuenientia sequi possunt. & ideo dato hoc inconuenienti, quòd minister temere baptizaret adultum neutrum, non est mirum sequi aliud inconueniens: scilicet quòd talis esset de iurisdictione Ecclesiæ ratione sacramenti, & non esset compellendus ad Christianitatem seruandam, quia nunquam consensit, sed dormiens baptizatus est.

¶Ad obiectionem verò Durand. respondetur, quòd sequela nihil valet. Et probatio nullius etiam apparentiæ est: quoniam nolle baptismum, secundum se aduersatur susceptioni baptismi: & ideo impedit ipsum: & non quia tollit suũ contrarium, puta velle baptismum.

¶Nec putes Autorem hoc in loco alterius fuisse opinionis, vt patet ex eo q̃ inferius dicet pueros infidelium si inuitis parentibus baptizarentur, fore baptizatos. quod autem hic dicit, intelligendum est secundum id quod semper de facto inuenitur in adultis: scilicet quòd non inuenitur neuter, sed aut habet velle aut nolle respectu baptismi implicitè vel explicitè, &c. Et propterea verificatur q̃ si in adulto deesset intentio suscipiendi sacramentum, esset rebaptizandus: deesset enim intentionis contrariam haberet annexam intentionem. Auct.

¶Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulum octauum.

IN articulo octauo aduerte verba Autoris intelligi de adultis: quoniam rectam fidem necessariò requiri ad vltimum effectum baptismi sonant. Et hoc dico propter paruulos: in quibus nec intentio nec fides ex parte baptizati requiritur. Auct.

¶Super

¶ *Super Quaestionis sexagesimaoctauae Articulum nonum.*

Annot. IN articulo nono in responsione ad primum & secundum intellige accomodationem esse quandam, in hoc quòd Ecclesia pro paruulis credit, intendit, renunciat, &c. Ad literam enim, quia similitudo ex proprio derivatur: quum institutus esset ritus baptismi pro adultis, accommodatus est identicus ad paruulos, vt quod propriè fit ab adultis, secundum quandam similitudinem fieret à paruulo, non proprio sed Ecclesiae ore. Et quoniã ad solẽnitatem baptismi hæc spectãt: ideo sine his baptismus factus valet.

Annot. ¶ In responsione ad secundum, non sic intelligas Ecclesiae fidem prodesse infanti, qui baptizatur, quasi meritum fidei existens in Ecclesia, saluet infantem: quoniã infans non per fidem, sed per fidei sacramentum regulariter saluatur: sed intellige Ecclesiae merita prodesse infanti, & iuxta articulum communionis Sanctorũ & particulariter tum orando pro infante, tum applicando eundem sacramento ex corde puro & charitate plena.

ftris. Ergo videtur quòd ille qui non habet rectam fidem, non possit suscipere sacramentum baptismi.

¶ Praeterea, Infidelitas est grauissimum peccatum, vt in Secunda parte habitum est. Sed permanentes in peccato, non sunt baptizandi. Ergo etiã nec permanentes in infidelitate.

¶ SED CONTRA est quod Gregor. scribens * Quirico episcopo dicit, Ab antiqua patrum institutione didicimus, vt qui apud hæresim, in Trinitatis nomine baptizantur, cùm ad sanctam Ecclesiã redeũt, aut vnctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei, ad sinum matris Ecclesiae reuocentur. Hoc autem non esset, si recta fides esset de necessitate baptismi. Non ergo recta fides ex necessitate requiritur ad susceptionem baptismi.

* Aliàs Quirino.

CONCLVSIO.

¶ *Ex parte gratiae, quam quis per baptismum susceptiuus est, exigitur in suscipiẽte fides, ex parte verò characteris, non necessaria est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex dictis patet, duo efficiuntur in anima per baptismum, scilicet character & gratia. Dupliciter ergo aliquid ex necessitate requiritur ad baptismum. Vno modo sine quo gratia haberi non potest, quae est vltimus effectus sacramenti. Et hoc modo recta fides ex necessitate requiritur ad baptismũ: quia sicut dicitur Rom. 3. Iustitia Dei est per fidẽ Iesu Christi. Alio modo requiritur aliquid ex necessitate ad baptismum, sine quo character baptismalis imprimi non potest. Et sic recta fides baptizati non requiritur ex necessitate ad baptismum, sicut nec recta fides baptizantis, dũmodo adsint caetera quae sunt de necessitate sacramenti. Non enim sacramentum perficitur per iustitiam hominis dantis vel suscipientis baptismum, sed per virtutem Dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus loquitur ibi de baptismo, secundum quòd perducit homines ad salutem per gratiam iustificantem. Quod quidem sine recta fide esse non potest: & ideo signanter dicit, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Ecclesia intendit homines baptizare, vt emundentur à peccato: secundum illud Isa. 27. Hic est omnis fructus, vt auferatur peccatum. Et ideo quantum est de se, non intendit dare baptismum nisi habentibus rectam fidem, sine qua non est remissio peccatorum. Et propter hoc interrogat accedentes ad baptismum, an credant. Si tamen sine recta fide aliquis baptismum suscipiat extra Ecclesiam, non percipit illud ad suam salutem. Vnde Aug. dicit, Ecclesia paradiso cõparata indicat nobis, posse quidem baptismum eius, homines etiã foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminẽ percipere vel tenere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam non habens rectam fidem circa alios articulos, potest habere rectam fidem circa sacramentum baptismi, & ita non impeditur quin possit habere intentionem suscipiendi sacramentum baptismi. Si tamen etiam circa hoc sacramentum non rectè sentiat, sufficit ad perfectionem sacramenti generalis intentio, qua intendit suscipere baptismum,

4. dist. sicut Christus instituit, & sicut Ecclesia tradit.

4. 3. ¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut sacramentum baptismi

q. 1. non est conferendũ ei qui non vult ab alijs peccatis recedere: ita

& Mal. etiã nec ei, qui non vult infidelitatem deserere. Vterque tamẽ su-

q. 1. ar. scipit sacramentum, si ei conferatur: licet non ad salutem.

in ar.

ARTICVLVS IX.

prim. ¶ *Vtrùm pueri sint baptizandi.*

Et quol. 4. art. 10. cor. et q. 1. ol. 9. art. 20. cor.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd pueri non sint baptizandi. In eo enim qui baptizatur, requiritur intentio suscipiendi sacramentum; vt suprà dictum est. Huiusmodi autem intentionem non possunt pueri habere, cùm non habeant vsum liberi arbitrij. Ergo videtur quòd non possunt suscipere sacramentum baptismi.

¶ Praeterea, Baptismus est fidei sacramentum, vt suprà dictum est. Sed pueri non habent fidem, quae consistit in credentium voluntate: vt Aug. dicit super Ioan. Nec etiam potest dici quod saluentur in fide parentum: quia quandoque parentes sunt infideles, & sic magis per eorum infidelitatem damnarentur. Ergo videtur quòd pueri non possunt baptizari.

¶ Praeterea, Primae Pet. 3. dicitur, quòd homines saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio in Deum. Sed pueri neque conscientiam habent bonam vel malam (cùm non habeãt vsum rationis) neque etiam conuenienter ipsi interrogantur, cùm non intelligant. Non ergo pueri debent baptizari.

¶ SED CONTRA est quod Dion. dicit vlt. c. Caelest. Hierar. Diuini nostri duces, scilicet Apostoli, probauerunt infantes recipi ad baptismum.

CONCLVSIO.

¶ *Pueri baptizandi sunt, cùm sint originali peccato obnoxij, & ad bonum faciliores.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Apostolus dicit Rom. 5. Si vnius delicto, mors regnauit per vnum, scilicet per Adam, multò magis abundantiam gratiae & donationis & iustitiae accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Pueri autem ex peccato Adae peccatum originale contrahũt. Quod patet ex hoc quòd sunt mortalitati subiecti, quae per peccatum primi hominis in omnes pertrãsijt, vt Apostolus ibidem dicit. Vnde multò magis pueri possunt per Christum gratiam accipere, vt regnẽt in vita aeterna. Ipse autem Dominus dicit Ioan. 3. Quod nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Vnde necessarium fuit pueros baptizari, vt sicut per Adam damnationem incurrerunt nascendo, ita per Christum salutem consequantur renascendo.

Fuit etiam conueniens pueros baptizari, vt à pueritia nutriti in his quae sunt Christianae vitae, firmius in ea perseuerẽt, secundum illud Prouer. 22. Adolescens iuxta viam suam, etiã cùm senuerit non recedet ab ea. Et hanc rationem assignat Dion. vlt. c. Caelest. hierarc.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd regeneratio spiritualis, quae fit per baptismum, est quodãmodo similis natiuitati carnali, quantum ad hoc, quod sicut pueri in maternis vteris constituti, non per seipsos nutrimentum accipiunt, sed ex nutrimento matris sustentantur: ita etiam pueri nondum habentes vsum rationis, quasi in vtero matris Ecclesiae constituti, non per seipsos, sed per actum Ecclesiae salutem suscipiunt. Vnde Aug. dicit in lib. de * Peccatis & meritis & remissione. Mater Ecclesia os maternum paruulis praebet, vt sacris mysterijs imbuantur: quia nondum possunt corde proprio credere ad iustitiã, nec ore proprio confiteri ad salutem. Si autem propterea rectè fideles vocantur, quoniam fidem per verba gestantium quodãmodo profitentur, cur etiam non poenitentes habeantur, cùm per eorundem verba gestantium, diabolo & huic seculo abrenũtiare monstrentur? Et eadem ratione possunt dici intendentes, non per actum propriae intentionis, cùm ipsi quandoque cõtranitantur & plorent: sed per actum eorum quibus offeruntur.

* Aliàs de meritis & remissione peccatorum.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut Aug. scribens Bonifacio dicit, in Ecclesia Saluatoris paruuli per alios credunt, sicut ex alijs, quae in baptismo remittuntur, peccata traxerunt. Nec impeditur eorum salus, si parentes sint infideles: quia sicut Aug. dicit eidem Bonifacio scribens, offeruntur paruuli ad percipiendam spiritualem gratiam, non tam ab eis, quorum gestãtur manibus (quãuis & ab ipsis si & ipsi boni fideles sunt) quàm ab vniuersa societate sanctorum atque fidelium. Ab omnibus nanque offerri rectè intelliguntur, quibus placet quòd offeruntur, & quorũ charitate ad cõmunionem sancti Spiritus adiunguntur. Infidelitas autem propriorum parentum, etiam si eos post baptismum daemoniorũ sacrificijs imbuere conentur, pueris non nocet: quia vt Aug. ibidem dicit, puer semel generatus per aliorum voluntatem, deinceps non potest vinculo alienae iniquitatis obstringi, vbi nulla sua voluntate consentit, secundum illud Ezech. 18. Sicut anima patris mea est, ita & anima filij: anima quae peccauerit, ipsa morietur. Sed ideo ex Adam traxit, quòd sacramenti illius gratia solueretur: quia nondum erat anima separatum viuẽs. Fides autem vnius, imò totius, Ecclesiae paruulo prodest per operationem Spiritus sancti, qui vnit Ecclesiam, & bona vnius

alteri communicat.

¶ Ad tertium dicendū, quòd sicut puer cùm baptizatur nō per seipsum, sed per alios credit: ita non per seipsum, sed per alios interrogatur: & interrogati confitentur fidem Ecclesiæ in persona pueri, qui huic fidei aggregatur per fidei sacramentum. Conscientiam autem bonam consequitur puer etiam in seipso: non quidem actu, sed habitu per gratiam iustificantem.

ARTICVLVS X.

¶ Vtrùm pueri Iudæorum vel aliorum infidelium sint inuitis parentibus baptizandi.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd pueri Iudæorum vel aliorum infidelium sint baptizandi, etiam inuitis parentibus. Magis enim debet homini subueniri contra periculum mortis æternæ, quàm contra periculum mortis temporalis. Sed puero in periculo mortis temporalis existenti est subueniendum, etiamsi parentes per malitiam contraniterentur. Ergo multò magis est subueniendum pueris infidelium filijs, per baptismum contra periculum mortis æternæ, etiam inuitis parentibus.

¶ Præterea, Filij seruorum sunt serui, & in potestate dominorum. Sed Iudæi sunt serui regum & principum, & quicunque etiam alij infideles. Ergo absque omni iniuria possunt principes filios Iudæorum vel aliorum seruorum infidelium facere baptizari.

¶ Præterea, Quilibet homo est magis Dei, à quo habet animam, quàm patris carnalis, à quo habet corpus. Non est ergo iniustum, si pueri infideliū filij parētibus carnalibus auferantur, & Deo per baptismū cōsecrentur.

¶ SED CONTRA est, quòd in Decr. dist. 45. ex concilio Toletano sic dicitur de Iudæis, Præcepit sancta synodus nemini deinceps ad credendum vim inferre: non enim tales inuiti saluādi sunt, sed volentes, vt integra sit forma iustitiæ.

CONCLVSIO.

¶ Non sunt infidelium pueri & filij inuitis parentibus baptizandi, nisi habeant rationis, & liberi arbitrij vsum, tunc enim moneri, & ad fidem induci possunt inuitis parentibus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd pueri infidelium filij, aut habēt vsum rationis, aut non habent. Si autem habent, iam quantū ad ea, quæ sunt iuris diuini vel naturalia, incipiunt suæ potestatis esse. Et ideo propria voluntate inuitis parentibus possunt baptismum suscipere, sicut & matrimonium contrahere. Et ideo tales licitè moneri possunt & induci ad suscipiendum baptismum. Si verò nondū habēt vsum liberi arbitrij, secundū ius naturale sunt sub cura parentū, quādiu ipsi sibi prouidere nō possunt. Vnde etiam & de pueris antiquorū dicitur, quòd saluabuntur in fide parentum. Et ideo contra iustitiā naturalem esset, si tales pueri inuitis parentibus baptizarentur: sicut etiā si aliquis habēs vsum rationis baptizaretur inuitus. Esset etiam periculosum taliter filios infideliū baptizare: quia de facili ad infidelitatem redirent, propter naturalem affectum ad parentes. Et ideo non habet hoc Ecclesiæ consuetudo, quòd filij infidelium inuitis parentibus baptizentur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̀ à morte corporali non est aliquis eripiendus contra ordinem iuris ciuilis: puta si aliquis à suo iudice condemnetur ad mortem, nullus debet eum violenter à morte eripere. Vnde nec aliquis debet irrumpere ordinem iuris naturæ, quo filius est sub cura patris, vt eum liberet à periculo mortis æternæ.

¶ Ad secundum dicendum, q̀ Iudæi sunt serui principum seruitute ciuili: quę non excludit ordinem iuris naturalis vel diuini.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homo ordinatur ad Deum per rationem, per quā Deum cognoscere potest. Vnde puer antequam vsum rationis habeat, naturali ordine ordinatur in Deum per rationem parentum, quorum curæ naturaliter subiacet: & secundum eorum dispositionem sunt circa ipsum diuina agenda.

ARTICVLVS XI.

¶ Vtrùm pueri in maternis vteris positi sint baptizandi.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur q̀ pueri in maternis vteris existentes possint baptizari. Efficacius enim est donū Christi ad salutem, quàm peccatum Adę ad dānationem, vt Apost. dicit Rom. 5. sed pueri in maternis vteris dānantur propter peccatum Adæ. Ergo multo magis saluari possunt per donū Christi: quod quidem fit per baptismum. Ergo pueri in maternis vteris existentes possunt baptizari.

¶ Præterea, Puer in vtero matris existens, aliquid matris esse videtur. Sed baptizata matre, baptizatur quicquid est eius intra ipsam existēs. Ergo videtur q̀ baptizata matre, baptizetur puer in vtero eius existens.

¶ Præterea, Mors æterna peior est, quàm mors corporalis. Sed de duobus malis minus malum est eligendū. Si ergo puer in vtero matris existens baptizari non potest, melius esset quòd mater aperiretur, & puer vi eductus baptizaretur, quàm q̀ puer æternaliter dānaretur absque baptismo decedēs.

¶ Prętereà, Contingit quandoque q̀ aliqua pars pueri prius egreditur: sicut legitur Genes. 38. quòd pariente Thamar, in ipsa effusione infantium, vnus protulit manū, in qua obstetrix ligauit coccinū dicens, Iste egredietur prior, illo verò manū retrahēte, egressus est alter. Quandoque aūt in tali casu imminet periculum mortis. Ergo videtur quòd illa pars debeat baptizari, puero adhuc in materno vtero existente.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in Epist. ad Dardanum, Nemo renascitur nisi primò nascatur. Sed baptismus est quædā spiritualis regeneratio. Non ergo debet aliquis baptizari priusquam ex vtero nascatur.

CONCLVSIO.

¶ Nullomodo possunt pueri in maternis vteris existētes baptizari, sed primo secundum carnem nasci, deinde per baptismi realem ablutionem secūdum spiritum renasci & renouari.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de necessitate baptismi est, quòd corpus baptizādi aliquo modo aqua abluatur, cùm baptismus sit quędam ablutio: vt suprà dictum est. Corpus autem infantis antequam nascatur ex vtero, non potest aliquo modo ablui aqua, nisi fortè dicatur, quòd ablutio baptismalis, qua corpus matris lauatur, ad filium in ventre existentem perueniat. Sed hoc esse non potest: tum quia anima pueri, ad cuius sanctificationem ordinatur baptismus, distincta est ab anima matris: tum quia corpus pueri perfecti animati, iam est formatum, & per consequens à corpore matris distinctum. Et ideo baptismus quo mater baptizatur, non redundat in prolem, in vtero matris existentem. Vnde Aug. dicit contra Iulianum, Si ad matris corpus id quod in ea concipitur, pertinet, ita vt eius pars imputetur,

¶ Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulum decimum.

Annot. IN articulo decimo in corpore articuli aduerte Autoré sentire, imo supponere filios infidelium fore verè baptizatos, si inuitis parentibus baptizarentur. Hoc enim supposito ratio dicentis periculosum esse taliter filios infidelium baptizare, quia de facili ad infidelitatem redirent propter naturalem affectum ad parentes.

4. 2. q. 10 art. 12. Et quol. 2 art. 7. Et quol. 2. art. 11. etc. ¶ Nec oportet esse arbitror, disputare hâc cum Duns & Petro de Pal. quoniā ex supradictis in articulo 9. satis apparet irrationabilem esse opinionem, dicentium voluntatem extrinsecam requiri ex parte baptizati infantis de necessitate sacramenti.

Annot. ¶ In eodem aduerte Autorem, non facere differentiam quo ad propositum, inter filios Iudæorum vel aliorum infidelium: difficultas tamen specialis de Iudæis ratione seruitutis non est omissa, sed in responsione ad secundum soluta est.

¶ Vbi scito propter molestiam infidelium, & obedientium, quia filij seruorum possunt ab eis auferri, & ablati possunt baptizari, vt testatur Ecclesiæ consuetudo de filijs Æthiopum, qui Christianis venduntur: ergo sine ablatione non sua possent etiam seruorum infidelium filij inuitis parentibus baptizari, ipsa namque ablatio non est necessarium ad licitum baptismum. Scholasticum distinguere interest quod sit per se & quod sit per accidens: per se loquendo, quantumcunque dominus possit auferre filium à seruo non tamen potest ea ratione auferre vt baptizet illum: quia baptismus & ablatio sunt diuersorum iurium, quoniā baptismus iuris est diuini, ac per hoc ad patris ius spectat: ablatio verò ciuilis est iuris, ac per hoc ad domini ius spectat. Et propterea falsum est, q̀ liceat ablatum filium à seruo, baptizare inuitis parentibus: ablatio enim ciuilis non tollit ius parentum erga diuina. Nec Ecclesiæ consuetudo habet, vt baptizentur infantes Æthiopum præsentium: sed illos tantùm pueros, qui vt parentibus destituti habentur baptizat, præsupponēs huiusmodi pueros venales, tanquam sine parentibus esse, &c. Et rationabiliter quod̀ quoniam chaos magnū est, per inter interpositum ita vt nulli vnquam compareant, sic: parentes pro filiis nec filij postmodum reuerti sunt ad parentes, sed nutriuntur totaliter Christiani, & sic perseuerant.

¶ Multa hic omittimus circa præsentem articulum materiam: quia in aliis cō nentis meminimus nos scripsisse diffusè.

¶ Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulum vndecimum.

IN articulo vndecimo occurrit scribendum & consequenter dicendū, sub correctione tamen, paruulos in maternis vteris periclitantes posse saluari: sicut supponimus de infantibus, qui non possunt baptizari. Posse autem saluari dico per sacramentum baptismi, non in re sed in voto parentum: si scilicet, cum aliqua benedictione prolis, seu oblatione ipsius ad Deū cum inuocatione Trinitatis. Annot.

¶ Moueor autem ad hoc duplici ratione. Vna est, Rationabile est, vt diuina misericordia prouiderit homini in quocūque naturali statu de aliquo remedio salutis: vt nullum reliquerit statum potentem allegare impossibile esse sibi salutis remedium. esset autem sine omni remedio derelictus status morientium in vtero, nisi parentum fides illis posset subuenire: illud enim quod posset à Deo infanti in vtero conferri ex speciali priuilegio, nō spectat ad remedium illius status: quoniam infra ordinem diuinorum miraculorum concluditur. Secundò, ex eo q̀ status ille est capax baptismi sanguinis: si enim propter Christum infans in vtero occideretur, martyr esset nō minus quàm innocentes. Rationabile siquidem videtur, parentum fidem esse optando perducere ad id ad quod corporalis passio infantem ducit. 4. dist. 4. q. 1. & 27. q. artic. 2. q. 1. ad 3. & 4.

¶ Quocirca cautè & irreprehensibiliter egerent, si periclitantibus in vtero pueris ob maternā ægritudinem vel partus difficultatem, benedictio in nomine Trinitatis daretur, & causę discussio deinde diuino reseruaretur tribunali. Quis scit si diuina misericordia huiusmodi baptismum in voto parentum acceperit, vbi nulla iniuria, sed sola impossibilitas sacramēti exequutionem excludat.

putetur, non baptizaretur infans, cuius mater baptizata est, aliquo mortis vrgente periculo, cùm eum gestaret in vtero. Nunc verò cùm ipse etiam, scilicet infans baptizetur, non vtique ad maternum corpus, cùm esset in vtero, pertinebat. Et ita relinquitur quod nullo modo infantes in maternis vteris existentes, baptizari possunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd pueri in maternis vteris existentes, nondum prodierunt in lucem, vt cùm alijs hominibus vitam ducant. Vnde non possunt subijci actioni humanæ, vt per eorum ministerium sacramenta recipiant ad salutē. Possunt tamen subijci operationi Dei, apud quē viuunt, vt quodam priuilegio gratię sanctificationem consequantur: sicut patet de sanctificatis in vtero.

¶Ad secundum dicendum, quòd membrum interius matris est aliquid eius per continuationem & vnionem naturalem partis ad totum. Puer autem in vtero matris existens, est aliquid eius per quādam colligationem corporum distinctorum. Vnde non est similis ratio.

¶Ad tertium dicendum, quòd non sunt facienda mala, vt veniant bona: vt dicitur Rom. 3. & ideo non debet homo occidere matrem, vt baptizet puerum. Si tamen mater mortua fuerit viuente prole in vtero, debet aperiri, vt puer baptizetur.

¶Ad quartum dicendum, quòd expectanda est totalis egressio pueri ex vtero ad baptismum, nisi mors immineat. Si tamen primò caput egrediatur, in quo fundantur omnes sensus, debet baptizari periculo imminente: & non est postea rebaptizandus si eum perfectè nasci contigerit. Et videtur idem faciendum quæcunque alia pars egrediatur, periculo imminente. Quia tamen in nulla exteriorum partium integritas vitæ ita consistit sicut in capite, vt detur quibusdam quòd propter dubium, quacunque alia parte corporis abluta, puer post perfectam natiuitatem sit baptizādus sub hac forma, Si nō es baptizatus, ego te baptizo.

ARTICVLVS XII.

¶Vtrùm furiosi & amentes debeant baptizari.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd furiosi & amentes non debeant baptizari. Ad susceptionem enim baptismi requiritur intentio in eo qui baptizatur: vt suprà dictum est. Sed furiosi & amentes, cùm careant vsu rationis, non possunt habere ordinatam intentionem: ergo non debent baptizari. [margin: a dist. 4.q.3. ar.1.q.3. Et dist. 18.q.1. art.3. q.1. ar. Et veri. q.28. ar. 3. ad 2.]

¶Præterea, Homo bruta animalia superexcedit in hoc quòd habet rationem. Sed furiosi & amentes non habent vsum rationis: & quandoque etiam in eis non expectatur, sicut expectatur in pueris. Ergo videtur quòd sicut bruta animalia non baptizantur, ita nec tales furiosi & amentes debeant baptizari.

¶Præterea, Magis est ligatus vsus rationis in furiosis vel amentibus, quàm in dormientibus. Sed baptismus non consueuit dari dormientibus. Ergo non debet dari amentibus & furiosis.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 4. Confes. de amico suo, qui cùm desperaretur, baptizatus est nesciens: & tamen baptismus in eo efficaciam habuit: Ergo carentibus vsu rationis, aliquando baptismus dari debet.

CONCLVSIO.

¶Sunt nonnunquam amentes ad baptismum inducendi, vel si sint à natiuitate tales, cùm sint sicut pueri, vel si prius fuerunt sapientes, & intentionem suscipiendi baptismum habuerunt, vel si habent aliqua lucida internalla, baptizandi sunt, si tamen petant.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa amentes & furiosos est distinguendum. Quidam enim sunt à natiuitate tales, nulla habentes lucida interualla: in quibus etiam nullus vsus rationis apparet. Et de talibus quātùm ad baptismi susceptionem, videtur esse idem iudicium & de pueris, qui baptizantur in fide Ecclesiæ, vt suprà dictum est. Alij verò sunt amentes, qui ex sana mente quam habuerunt prius, in amentiam inciderunt. Et tales sunt iudicandi secundum voluntatem quam habuerunt, dum sanę mentis existerent. Et ideo si tunc apparuit in eis voluntas suscipiendi baptismum, debet eis exhiberi in furia & amentia constitutis: etiam si tunc actu contradicant: alioquin si nulla voluntas suscipiendi baptismum in eis apparuit, dum sanæ mentis essent, non sunt baptizandi. Quidam verò sunt, qui etsi à natiuitate fuerint furiosi vel amentes, habent tamen aliqua lucida interualla, in quibus recta ratione vti possunt. Vnde si tunc baptizari voluerint, baptizari possunt etiam in amentia constituti. Et debet eis tunc sacramentū conferri si periculum timeatur: alioquin melius est vt tempus expectetur in quo sint sanæ mentis, ad hoc quòd deuotius suscipiant sacramentum. Si autem tempore lucidi interualli non appareat in eis voluntas suscipiendi baptismum, baptizari non debent in amentia constituti. Quidam verò sunt, qui etsi non omnino sanæ mentis existant, intantum tamen ratione vtuntur, quòd possunt de sua salute cogitare, & intelligere sacramenti virtutem. Et de talibus idem est iudicium, sicut de his qui sanæ mentis existunt, qui baptizantur volentes, non autem inuiti.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd amentes qui nūquam habuerunt, nec habent vsum rationis, baptizantur ex intentione Ecclesiæ, sicut & ex * actu Ecclesiæ credunt & pœnitent sicut suprà de pueris dictum est. Illi verò qui aliquo tempore habuerunt vel habent vsum rationis, secundum propriam intentionem baptizantur, quam habent vel habuerunt tempore sanæ mentis. [margin: * Aliàs vita.]

¶Ad secundum dicendum, quòd furiosi vel amentes carent vsu rationis per accidens, scilicet propter aliquod impedimentum organi corporalis: non autem propter defectū animæ rationalis, sicut bruta animalia. vnde non est de his similis ratio.

¶Ad tertium dicendum, quòd dormientes non sunt baptizandi nisi periculum mortis immineat: in quo casu baptizari debent, si prius in eis voluntas apparuit suscipiendi baptismum, sicut & de amentibus dictum est. Sicut August. narrat in 4. lib. Confessio. de amico suo, qui baptizatus est nesciens, propter periculum mortis.

QVAESTIO SEXAGESIMANONA,

De effectibus Baptismi, in decem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus baptismi.

¶Et circa hoc quæruntur decem.

¶Primò, vtrùm per baptismum auferantur omnia peccata.

¶Secūdò, vtrùm per baptismū liberetur homo ab omni pœna.

¶Tertiò, vtrùm baptismus auferat pœnalitates huius vitæ.

¶Quartò, vtrùm per baptismum conferantur homini gratiæ & virtutes.

¶Quintò, de effectibus virtutū, qui per baptismū conferuntur.

¶Sextò, vtrùm etiam paruuli in baptismo gratias & virtutes accipiant.

¶Septimò, vtrùm per baptismum aperiatur baptizatis ianua regni cælestis.

¶Octauò, vtrùm baptismus æqualem effectum habeat in omnibus baptizatis.

¶Nonò, vtrùm fictio impediat effectum baptismi.

¶Decimò, vtrùm recedente fictione, baptismus obtineat suum effectum.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm per baptismum tollantur omnia peccata.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd per baptismum non tollantur omnia peccata. Baptismus enim est quædam spiritualis regeneratio, quæ cōtraponitur generationi carnali. Sed per generationem carnalem homo contrahit solùm originale peccatum. Ergo per baptismum soluitur solùm originale peccatum. [margin: 4.di.32. q.1.ar.1. Et 4.di. 4.q.2. ar.1.q.1. Et dist. 17.q.3. ar.5.q.1 Et 4.cō. c.59. & 72.co.2. Et Heb. 6.co.3.f.]

¶Præterea, Pœnitentia est sufficiens causa remissionis actualium peccatorum. Sed ante baptismū in adultis requiritur pœnitentia, secundum illud Act. 2. Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. Ergo baptismus nihil operatur circa remissionem actualium peccatorum.

¶Præterea, Diuersorum morborū diuersæ sunt medicinæ; quia sicut Hiero. dicit, non sanat oculum, quod sanat calcaneum. Sed peccatum originale, quod per baptismum tollitur, est aliud genus peccati à peccato actuali. Ergo non omnia peccata remittuntur per baptismum.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ezec. 36. Effundam super vos aquam mundam: & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.

CONCLVSIO.

¶Per sacramentum baptismi omnia tolluntur peccata.

fed paritur eum cum dedecore & dolore aliquantulum viuere: ita & Christus pœnam prius alligauit, in futuro autem perimet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut ibidem dicit gloss. duplex est pœna peccati, gehennalis & temporalis. Gehennalem prorsus deleuit Christus, vt eam non sentiant baptizati & vere pœnitentes. Temporalem verò nondum penitus tulit: manet enim fames, sitis & mors, & huiusmodi. Sed regnũ & dominium eius deiecit, vt scilicet hoc homo non timeat. & tandem in nouissimo eandem penitus exterminabit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd (sicut 10 Secunda parte dictum est) peccatum origioale hoc modo præcessit, quòd primò persona infecit naturam, postmodum verò natura infecit personam. Christus verò conuerso ordine prius reparat id quod personæ est, & postmodum simul in omnibus reparabit id quod naturæ est. Et ideo culpam originalis peccati, & etiam pœnam carentiæ visionis diuinæ, quæ respiciunt personam, statim per baptismum tollit ab homine: sed pœnalitates præsentis vitæ (sicut mors, fames, sitis, & alia huiusmodi) respiciunt naturam, ex cuius principijs causantur, prout est destituta originali iustitia. Et ideo isti defectus non tollentur, nisi in vltima reparatione naturæ, per resurrectionem gloriosam.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm per baptismum conferantur homini gratia & virtutes.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd per baptismum non conferantur homini gratia & virtutes. Quia sicut suprà dictum est, sacramenta nouæ legis efficiunt quod figurant. Sed per ablutionem baptismi significatur emundatio animæ à culpa, non autem informatio animæ per gratiam & virtutes. Videtur igitur quòd per baptismum non conferantur homini gratia & virtutes.

¶ Præterea, Illud quod iam aliquis adeptus est, non indiget iterum suscipere. Sed aliqui accedunt ad baptismum, iam habentes gratiam & virtutes: sicut Act. 10. legitur, Vir quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quæ dicitur Italica, religiosus & timens Deum: qui tamen postea à Petro baptizatus est. Non ergo per baptismum conferuntur gratia & virtutes.

¶ Præterea, Virtus est habitus, ad cuius rationem pertinet, quod sit qualitas difficile mobilis, per quam aliquis faciliter & delectabiliter operetur. Sed post baptismum remanet in hominibus pronitas ad malum, per quod tollitur virtus, & consequitur difficultatem quis ad bonum, quod est actus virtutis. Ergo per baptismum non consequitur homo gratiam & virtutes.

¶ SED CONTRA est quod ad Titum 3. dicit Apostolus, Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, (id est per baptismũ) & renouationis Spiritus sancti, scilicet quem effudit in nos abũdè, id est, ad remissionem peccatorum & copiam virtutum: vt glo. ibi exponit. Sic ergo in baptismo datur gratia Spiritus sancti & copia virtutum.

CONCLVSIO.

¶ Cùm per baptismum Christo incorporemur, non modò gratiam, sed omnes virtutes per ipsius susceptionem homines consequuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut Augustinus dicit in lib. de Baptismo paruulorum) ad hoc baptismus valet, vt baptizati Christo incorporentur, vt membra eius. A capite autem Christo, in omnia membra eius, gratiæ & virtutis plenitudo deriuatur: secundum illud Ioan. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Vnde manifestum est, quòd per baptismum aliquis consequitur gratiam & virtutes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, (quòd sicut aqua baptismi per suam ablutionem significat emundationem culpæ, & per suum refrigerium significat liberationem à pœna: ita per naturalem claritatem significat splendorem gratiæ & virtutum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut dictum est, quòd remissionem peccatorum aliquis consequitur ante baptismum, secundum quòd habet baptismum in voto vel explicitè vel implicite: & tamen cùm realiter suscipit baptismum, fit plenior remissio quantum ad liberationem à tota pœna. Ita etiam ante baptismum Cornelius & alij similes consequuntur gratiam & virtutes, per fidem Christi & desiderium baptismi implicitè vel explicitè. postmodum tamen in baptismo maiorem copiam gratiæ & virtutum consequuntur. Vnde super illud Psalm. Super aquas refectionis educauit me, dicit gloss. Per augmentum virtutis & bonæ operationis educauit in baptismo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd difficultas ad bonum, & pronitas ad malum, inueniuntur in baptizatis, non propter defectum habitus virtutum: sed propter concupiscentiam, quæ non tollitur in baptismo. Sicut tamẽ per baptismum diminuitur cõcupiscentia, vt non dominetur: ita etiam diminuitur vtrunque dictorum, ne homo ab his superetur.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm conuenienter attribuantur baptismo quidam actus virtutum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter attribuantur baptismo pro effectibus quidam actus virtutum, scilicet incorporatio ad Christum, illuminatio, & fœcũdatio. Non enim baptismus datur adulto, nisi fideli, secundum illud Mar. vlti. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Sed per fidem aliquis incorporatur Christo: secundum illud Ephes. 3. Habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Ergo nullus baptizatur nisi iam Christo incorporatus. Non ergo est effectus baptismi incorporari Christo.

4. dist. 4. q. 2. art. 2. q. 3. 4. & 5. Et dist. 5. q. 2. artic. 1. q. 2. cor. & ad 1. Et ar. 5. q. 1. cor. Et dist. 18. q. 1. art. 1. q. 1. ad 1. Et quol. 6. art. 4. co.

¶ Præterea, Illuminatio fit per doctrinam: secundum illud Eph. 3. Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, illuminare omnes, &c. Sed doctrina præcedit baptismum in catechismo. Non ergo est effectus baptismi.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit in libro de Baptismo paruulorum, quòd ad hoc valet baptismus, vt baptizati, Christo incorporentur. Dion. etiam 2. c. Cælest. hierarch. illuminationem attribuit baptismo. Et super illud Psal. Super aquam refectionis, dicit gloss. quòd anima, peccatorum ariditate sterilis, fœcundatur per baptismum.

CONCLVSIO.

¶ Per baptismum assequuntur homines, vt non solùm Christo incorporentur, sed vt illuminentur circa veritatis cognitionem, & fœcundentur bonorum operum fœcunditate per gratiæ infusionem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd per baptismum aliquis regeneratur in spiritualem vitam, quæ est propria fidelium Christi: sicut Apostolus dicit Galat. 2. Quòd autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei. Vita autem non est nisi membrorum capiti vnitorum, à quo sensum & motum suscipiunt: & ideo necesse est quòd per baptismum aliquis incorporetur Christo quasi membrum ipsius. Sicut autem à capite naturali deriuatur ad membra sensus & motus: ita à capite spirituali, quod est Christus, deriuatur ad membra eius, sensus spiritualis, qui consistit in cognitione veritatis: & motus spiritualis, qui est per gratiæ intinctum. Vnde Ioan. 1. dicitur, Vidimus eum plenum gratię & veritatis, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Et ideo consequens est, quòd baptizati, illuminentur à Christo circa cognitionem veritatis, & fœcundentur ab eo fœcunditate bonorum operum per gratiæ infusionem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd adulti prius credentes in Christum, sunt incorporati mentaliter: sed postmodum cùm baptizantur, incorporantur ei quodammodo corporaliter, scilicet per visibile sacramentum, sine cuius proposito nec mentaliter incorporari potuissent.

¶ Ad secundum dicendum, quòd doctor illuminat exterius per ministeriũ, catechizando: sed Deus illuminat interius baptizatos, præparans corda eorum ad recipiendam doctrinam veritatis, secundum illud Ioan. 16. Est scriptum in Prophetis, Erunt omnes docibiles Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd effectus baptismi ponitur fœcunditas, qua aliquis producit bona opera: non autem fœcunditas, qua aliquis generat alios in Christo: sicut Apostolus dicit primæ ad Corinthios 4. In Christo Iesu per Euangelium ego vos genui.

¶ Super Quaestionem sexagesimamnonam Articulum septimum.

Annot. IN quaestione 66 prim sépem articulis nih loccurrit scribendum, nisi pro septimo articulo notandum, quòd aperire ianuam regni caelestis, per se primo est effectus mortis Christi. Attribuitur autem baptismo eo quòd in sui institutione caeli aperti legantur: & quia sacramentum est inchoans quo ad vim obligatiuam à morte Christi, & quia sufficienter causat apertionē caeli cuilibet baptizato dum tollit omnem culpam & poenam tam personae quàm naturae, non statim assequendo totum suum effectum, sed tempore congruo: sicut quòd (vt in artic. 1. patet) sicut virtute baptismi auferentur à iustis in resurrectione omnes poenalitates, ita virtute baptismi aperitur ianua caelestis, tempore congruo exhibenda in gressum: & propterea baptizati ante mortem Christi, non nisi post Christi mortem ingressi sunt regnum caelorum. Et hoc voluit Autor habere certam spem de introitu caelestis & in hoc praeeminebat baptizatus circumcisio: circumcisio enim non habebat virtutem tollendi omnem poenalitatem, quam habet baptismus. Quanuis etiam dici possit, quòd baptismus ante mortem Christi, quia ita perfectè cōfigurabat mortem Christi (vt pote configurans Christo morituro, nō in re, sed in fide) ita etiā semper efficaciter aperiebat caelum, vt littera responsionis ad secundum sonat.

¶ Et haec sint dicta pro dignitate baptismi quantum enim spectat ad effectum, Christo mortuo patuit ianua caelestis tam baptizato quàm circumciso.

Marginal references: 22 q. 47 art. 14. ad 3. Et 4. dist. 4 q. 2. ar. 2. q. 1. Et dist. 17. q. 1. art. 3. q. 3. cor. ad 3. Et dist. 16. q. 1. art. 3. q. 3. cor.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm pueri in baptismo consequantur gratiam & virtutes.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd pueri in baptismo non consequantur gratiam & virtutes. Gratia enim & virtutes non habentur sine fide & charitate. Sed fides, vt August. dicit, consistit in credentium voluntate, similiter etiam charitas consistit in diligentium voluntate: cuius vsum pueri non habent, & sic non habent fidem & charitatem. Ergo pueri in baptismo non recipiunt gratiam & virtutes.

¶ Praeterea, Super illud Ioan. 14. Maiora horum faciet, dicit Aug. quòd ex impio iustus fiat in illo, sed non sine illo Christus operatur. Sed puer cùm non habeat vsum liberi arbitrij, nō cooperatur Christo ad suam iustificationem: imò quandoque pro posse renititur. Ergo non iustificatur per gratiam & virtutes.

¶ Praeterea, Rom. 4. dicitur, Ei qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratiae Dei. Sed puer non est credens in eum, qui iustificat impium. Ergo non consequitur gratiam iustificātem neque virtutes.

¶ Praeterea, Quod ex carnali intentione agitur, non videtur habere spiritualem effectū. Sed quandoque pueri ad baptismum deferuntur carnali intentione, vt scilicet corporaliter sanentur. Non ergo consequuntur spiritualem effectum gratiae & virtutum.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit in Enchir. Paruuli renascendo, moriuntur illi peccato, quod nascendo contraxerunt. Ac per hoc ad illos etiam pertinet quod dicitur, consepulti sumus cum illo per baptismum in mortem (subditur autem) vt quomodo Christus surrexit à mortuis, per gloriam Patris: ita & nos in nouitate vitae ambulemus. Sed nouitas vitae est per gratiam & virtutes. Ergo pueri in baptismo gratiam & virtutes consequuntur.

CONCLVSIO.

¶ Pueri, non characterem Christi tantùm cōsequuntur per baptismum, sed gratiam & virtutes.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam antiqui posuerunt quòd pueris in baptismo non dantur gratia & virtutes, sed imprimitur eis character Christi, cuius virtute, cùm ad perfectam aetatem venerint, consequuntur gratiam & virtutes.

Sed hoc patet esse falsum dupliciter. Primò quidem: quia pueri sicut & adulti, in baptismo efficiuntur membra Christi: vnde necesse est quòd à capite recipiant influxum gratiae & virtutis. Secundò, quia secundum hoc pueri decedētes post baptismum, non peruenirent ad vitam aeternam: quia, vt dicitur Roman. 6. Gratia Dei est vita aeterna. Et ita non profuisset eis ad salutem, baptizatos fuisse. Causa autem erroris fuit, quia nescierunt distinguere inter habitum & actum. Et sic videntes pueros inhabiles ad actus virtutum, crediderunt eos post baptismum nullatenus virtutem habere. Sed ista impotentia operandi, non accidit pueris ex defectu habituum, sed ex impedimento corporali: sicut etiam dormientes, quanuis habeant habitus virtutū, impediuntur tamen ab actibus propter somnum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fides & charitas consistunt in voluntate hominum, ita tamen quòd habitus harum & aliarum virtutum requirunt potentiam voluntatis, quae est in pueris: sed actus virtutum requirunt actum voluntatis, qui non est in pueris. Et hoc modo August. dicit in lib. de Baptismo paruulorum, quòd paruulum, etsi nondum illa fides, quae in credentium voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei sacramentum (quod scilicet causat habitum fidei) fidelem facit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd (sicut August. dicit in libro de Charitate) nemo ex aqua & Spiritu sancto renascitur nisi volens. Quod non de paruulis, sed de adultis intelligendum est. Et similiter de adultis intelligendum est, quòd homo à Christo sine ipso non iustificatur. Quod autem paruuli baptizandi, prout viribus possunt, reluctantur, non eis imputatur: quia intantum nesciunt quod faciunt, vt nec facere videantur: vt August. dicit in libro de Praesentia Dei ad Dardanum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd (sicut August. dicit) paruulis mater Ecclesia aliorum pedes accommodat, vt veniant: aliorum cor vt credant: aliorum linguam, vt fateantur. Et ita pueri credunt, non per actum proprium, sed per fidem Ecclesiae, quae eis communicatur. Et huius fidei virtute conferuntur eis gratia & virtutes.

¶ Ad quartum dicendum, quòd carnalis intentio deferentium pueros ad baptismum, nihil eis nocet, sicut nec culpa vnius nocet alteri, nisi consentiat. Vnde August. dicit in Epistola ad Bonifacium, Non illud te moueat, quod quidam non ea fide ad baptismum percipiendum paruulos ferunt, vt gratia spirituali ad vitam regenerentur aeternam: sed hoc eos putant remedio corporalem retinere vel recipere sanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab istis hac intentione offeruntur.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm effectus baptismi sit apertio ianuae regni caelestis.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd effectus baptismi non sit apertio ianuae regni caelestis. Illud enim quod est apertum, non indiget apertione. Sed ianua regni caelestis est aperta per passionem Christi. vnde Apocal. 4. dicitur, Post haec vidi ostium magnum apertum in caelo. Non est ergo effectus baptismi, apertio ianuae regni caelestis. 4. ar. 1. 3. & 4. d. 4. q. artic. 2. q. Et 4. & Et 1. 3. d.

¶ Praeterea, Baptismus omni tempore ex quo institutus fuit, habet suum effectum. Sed quidam baptizati sunt baptismo Christi ante eius passionem (vt habetur Ioan. 3.) quibus si tunc decessissent, introitus regni caelestis nondum patebat, in quod nullus ante Christum introiuit: secundum illud Mich. 2. Ascendit pandens iter ante eos. Non est ergo effectus baptismi apertio regni caelestis.

¶ Praeterea, Baptizati adhuc sunt obnoxij morti & alijs poenalitatibus vitae praesentis: vt suprà dictum est. Sed nulli est apertus aditus regni caelestis, quandiu obnoxius est poenae: sicut patet de his qui sunt in purgatorio. Nō ergo effectus baptismi est apertio ianuae regni caelestis.

¶ SED CONTRA est quod super illud Luc. 3. Apertum est caelum, dicit gl. Bedae, Virtus hîc baptismatis ostēditur, de quo quisque cùm egreditur, regni caelestis ei ianua aperitur.

CONCLVSIO.

¶ Cùm per baptismum quaeuis culpa & poena omnis reatus tollatur, ipsi quoque ianuam regni caelestis aperiri credendum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aperire ianuam regni caelestis est amouere impedimentum, quo quis impeditur regnum caeleste introire. Hoc autem impedimentum est culpa & reatus poenae. Ostensum est autem suprà, quòd per baptismum omnis culpa & omnis reatus poenae tollitur. Vnde consequens est, quòd effectus baptismi sit apertio ianuae regni caelestis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd baptismus intantum aperit baptizato ianuam regni caelestis, inquantum incorporat eū passioni Christi, virtutem eius homini applicando.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quando passio Christi nondum erat realiter perfecta, sed solùm in fide credentium, baptismus proportionaliter causabat ianuae apertionem, non quidem in re, sed in spe. Baptizati enim tunc decedentes, ex certa spe introitum regni caelestis expectabant.

¶ Ad tertium dicendum, quòd baptizatus non est obnoxius morti, & poenalitatibus vitae praesentis, propter reatum personae, sed propter statum naturae. Et ideo propter hoc non impeditur ab introitu regni caelestis, quando anima separatur à corpora

¶ super Quaestionis sexagesimaenonae Articulum octauum.

IN artic. 8 aduerte, Autorem in artic. 3 rectarius loqui de lepra Constantini. Dico autem hoc, quia nullius autoritate constat. Constantinum mundatum à lepra in baptismo. Tum quia gesta Syluestri (ex quibus hoc videtur haberi) incertum habent Autorem: vt patet in ea decreta Romana distinc. 15. Tum quia nullus siue Christianus, siue Gentilis historicus inuenitur hoc scripsisse: vt testatur Platina in vita Marci Papae. Tum praecipuè, quia Ambrosij autoritas obstat, dum in oratione de obitu Theodosij expressè dicit, Constantinum in vltimis constitutum baptizatum fuisse, quod longè distat ab hoc, scilicet quòd in principio suae conuersionis fuerit baptizatus. Et propterea narratio de lepra Constantini non est asseritiuè probanda.

¶ super Quaestionis sexagesimaenonae Articulum nonum & decimum.

IN artic. 9. & 10 multa dicenda sunt spiritualiter pro doctrina decimi. Et primò de sensu conclusionis, secundò de necessitate, tertiò de modo apud Autorem, quartò de ratione illius modi: & demum comparabitur alijs modis. Sensus in primis conclusionis est, non de euentu, sed de effectu baptismi recedente fictione. Quod ideo notandum est: quoniam non tractatur hic an recedente fictione, baptizatus fiat filius regni, consequatur remissionem: nullus enim dubitat de hoc euentu: sed tractatur an in tali casu ex vi baptismi consequatur baptizatus remissionem. &c. & hic est sensus conclusionis. Necessitas autem talis assertionis est duplex. Prima est autoritas Augustini in libro de baptismo, relata & à Magistro sent. in 4. distinct. 4. & à Gratiano de consecr. distin. 4. cap. nunc valere. & habetur in hac litera. Tunc valere incipit ad salutem baptismus. &c. Vbi expressè August. dicit baptismum ipsum valere ad salutem, recedente fictione licet gloss. ibidem contra textum dicat oppositum. Secunda est ratio ex peccato originali sumpta: quia si peccatum originale nec tempore baptismi, neque postea virtute baptismi remittitur, sequitur quòd nunquam peccatum originale huic homini remissum fuerit. Et probatur sequela: quia non aliud à Christo institutum est remedium ad remissionem peccati originalis,

pore per mortem quasi, iam persoluto eo quod naturae debebatur.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrùm baptismus habeat in omnibus aequalem effectum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd baptismus nō habeat in omnibus aequalem effectum. Effectus enim baptismi est remotio culpae. Sed in quibusdam plura peccata tollit, quàm in alijs. nam in pueris tollit solum peccatum originale: in adultis autem etiam peccata actualia, in quibusdā plura, in quibusdam verò pauciora. Non ergo aequalem effectum habet baptismus in omnibus.

¶ Praeterea, Per baptismum conferuntur homini gratia & virtutes. Sed quidam post baptismum videntur habere maiorem gratiā & perfectiorem virtutem, quàm alij baptizati. Non ergo baptismus habet aequalem effectum in omnibus.

¶ Praeterea, Natura perficitur per gratiam, sicut materia per formam. Sed forma recipitur in materia secūdum eius capacitatem. Cùm ergo in quibusdam baptizatis etiam pueris, sit maior capacitas naturaliū quàm in alijs, videtur quòd quidam maiorem gratiam consequantur, quàm alij.

¶ Praeterea, Quidam in baptismo consequuntur non solùm spiritualem salutem, sed etiam corporalem: sicut patet de Constantino, qui in baptismo mundatus est à lepra. Non autem omnes infirmi corporalem salutem consequuntur in baptismo. Baptismus ergo nō habet aequalem effectū in omnibus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Eph. 4. Vna fides, vnum baptisma. Vniformis autem causae est vniformis effectus. Ergo baptismus habet aequalem effectum in omnibus.

CONCLVSIO.

¶ Quanquam omnes aequaliter per baptismi susceptionem in spiritualem vitam regenerentur, & adulti, qui per propriam fidem baptizantur possint pro illorum deuotione maiorem nouitatis gratiam consequi, non tamen omnes aequaliter suscipiunt effectum baptismi, etsi eadem accedant deuotione, quo diuina prouidentia & voluntate baptizatis dispensantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est effectus baptismi, vnus per se, & alius per accidens. Per se quidem effectus baptismi, est id ad quod baptismus est institutus, scilicet ad regenerandum homines in spiritualem vitam. Et hunc effectum aequaliter facit in omnibus, qui aequaliter se habent ad baptismum. Vnde quia omnes pueri aequaliter se habent ad baptismum (quia non in fide propria, sed in fide Ecclesiae baptizantur) omnes aequalem effectum percipiunt in baptismo. Adulti verò, qui per propriam fidem ad baptismum accedunt, non aequaliter se habent ad baptismum: quidam enim cum maiori, quidam cum minori deuotione ad baptismum accedunt. & ideo quidam plus, quidam minus de gratia nouitatis accipiunt. Sicut etiam ab eodem igne accipit plus caloris qui plus ei appropinquat: licet ignis quantum est de se, aequaliter ad omnes suum calorem effundat. Effectus autē baptismi per accidens est ad quem baptismus non est ordinatus, sed diuina virtus, hoc in baptismo miraculosè operatur. Sicut super illud Rom. 6. Vt vltra nō seruiamus peccato. dicit gl. Nō hoc praestatur in baptismo, nisi fortè miraculo ineffabili Creatoris, vt lex peccati, quae est in membris, protsus extinguatur. Et tales effectus non aequaliter suscipiuntur ab omnibus baptizatis, etiam si cum aequali deuotione accedant: sed dispensantur huiusmodi effectus secundum ordinem prouidentiae diuinae.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd minima gratia baptismalis sufficiens est ad delendum cuncta peccata. Vnde hoc non est propter maiorem efficaciam baptismi, quòd in quibusdam plura, in quibusdam autem pauciora peccata soluit: sed propter conditionem subiecti, quia in quolibet soluit quotcunque inuenerit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc quòd in baptizatis maior vel minor gratia apparet, potest dupliciter contingere. Vno modo, quia vnus in baptismo percipit maiorem gratiam, quàm alius, propter deuotionem maiorem: vt dictum est. Alio modo, quia etiam si aequalem gratiam percipiant, non aequaliter ea vtūtur: sed vnus studiosius in ea proficit, alius per negligentiam gratiae Dei deest.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuersa capacitas naturalium in hominibus, non est ex diuersitate mentis, quae per baptismum renouatur, cùm omnes homines eiusdem speciei existentes, in forma conueniant, sed est ex diuersa dispositione corporum. Secus autem est in angelis qui differunt specie. Et ideo Angelis dātur dona gratuita secundum diuersam capacitatem naturaliū: non autem hominibus.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd sanitas corporalis non est per se effectus baptismi: sed est quoddam miraculosum opus prouidentiae diuinae.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrùm fictio impediat effectum baptismi.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd fictio non impediat effectum baptismi. Dicit enim Apostolus Galat. 3. Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis. Sed omnes qui baptismum Christi suscipiunt, baptizantur in Christo. Ergo omnes induunt Christum, quod est percipere baptismi effectū. Et ita fictio non impedit baptismi effectum. 4. dist. 4. q. 2. art. 1. q. 1. ad 3. & q. 3. art. 2. q. 2. per to. & dist. 12. q. 2. art. 2. q. 3. ad 3.

¶ Praeterea, In baptismo operatur virtus diuina, quae potest voluntatem hominis mutare in bonum. Sed effectus causae agentis non potest impediri per id quod ab illa causa potest auferri. Ergo fictio non impedit baptismi effectum.

¶ Praeterea, Effectus baptismi est gratia, cui peccatum opponitur. Sed multa sunt alia peccata grauiora quàm fictio, de quibus non dicitur, quòd effectum baptismi impediant. Ergo neque fictio impedit effectum baptismi.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapiē. 1. Spiritus sanctus, disciplinae effugiet fictum. Sed effectus baptismi est à Spiritu sancto. Ergo fictio impedit effectum baptismi.

CONCLVSIO.

¶ Fictè accedentes, effectum baptismi minimè assequuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut Damas. dicit) Deus non cogit hominem ad iustitiam. Et ideo ad hoc quòd aliquis iustificetur per baptismum, requiritur quòd voluntas hominis amplectatur baptismum, & baptismi effectū. Dicitur autem aliquis fictus, per quod voluntas eius contradicit vel baptismo, vel eius effectui. Nam secūdum Aug. quatuor modis dicitur aliquis fictus. Vno modo ille qui non credit: cùm tamen baptismus sit fidei sacramentum. Alio modo per hoc quòd contemnit ipsum sacramentum. Tertio modo per hoc quòd aliter celebrat sacramentum, non seruans ritum Ecclesiae. Quarto modo per hoc quòd aliquis indeuotè accedit. Vnde manifestū est, quod fictio impedit effectum baptismi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd baptizari in Christo, potest intelligi dupliciter. Vno modo in Christo, id est in Christi conformitate. Et sic quicunque baptizantur in Christo, conformati ei per fidem & charitatem, induunt Christū per gratiam. Alio modo dicuntur aliqui baptizari in Christo, inquantum accipiunt sacramentum Christi. Et sic omnes induunt Christum per configurationem characteris, non autem per conformitatem gratiae.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quando Deus voluntatē hominis de malo in bonū mutat, tunc homo non accedit fictus: sed

canitari characterem signo Dei absque gratiae baptismalis infusione. ¶In responsione ad secundum & tertium aduertendum est, in fictè baptizato inueniri diuersorum temporum peccata: scilicet praecta praeterita & futura. & praesentia inueniri dupliciter intelligi: vel propter perseuerantiam maculae aut actualis commissionis seu omissionis simul cum baptismo: vel propter ipsum impedire sacramenti effectum. Interest quae tamen refert, quòd sola fictio (quae nihil aliud videtur quàm impeditio gratiae) per poenitentiam delenda est cum peccatis commissis post baptismū: reliqua autem per baptismi valorem recedente fictione delentur. Ad hoc enim videtur deseruire litera dicēs, Et etiam simul existentium cum baptismo, excipitur autem sola fictio: quoniam ipsa est quae contrariatur sacramento. Nec puto fictionis peccato intelligēdum in proposito crimen illud quod fundat fictionē (puta incredulitatē) sed ipsam malam susceptionem sacramenti, quae sacrilegii species est. Hac enim actus est propriè fictio, quoniā isto actu monstrat qui baptizatur se velle quod non vult. Et confirmatur hoc ex verbis August. dicentis. Quum illa fictio veraci confessione recesserit, quae corde in malitia vel sacrilegio perseuerante, peccatorum abolitionem non sinebat fieri: ex hoc enim quod nullam speciē peccati fictioni tribuit nisi sacrilegium, insinuasse videtur quod sit illa fictio. Et hinc sequitur, quòd talis fictus sufficienter confitetur, dicēdo se iniuriam fecisse baptismo, ponendo illi obicem peccati mortalis, & confitēdo commissa post baptismum.

¶Aduerte quoque aliud esse dimissam à Deo expectare veniam, & aliud esse variis modiis à Deo expectare veniam. Primū est impium, secundū hic docemur, dum baptizatus, per medium poenitentiae & per medium baptismi simul, à Deo expectat veniam. Cogimur autem ad vtrumque simul medium recurrere: quia credimus praecedentia peccata remitti quo ad culpam & poenā totaliter (hoc enim confert gratia baptismalis) fictionē verò cū posterioribus peccatis remitti quidem quo ad culpam, quo ad poenam verò non nisi quantum sacramento poenitentiae remittitur. Vnde apparet falsitas allegatae superius glossae, praeter id, quòd est contra textum.

1.2.q8. 103.art. 3.ad 4. & quae. 103. art. 1.ad 3. Et 4.dis. 1.arti.2. q.4.co. Et q.2. art 1.q.3. per to.

CONCLVSIO.

¶Circuncisio, quam sancti patres in fidei protestationem susceperunt, praeparatoria fuit ad baptismum, & praefiguratiua ipsius.

¶RESPONDEO dicendum, quòd baptismus dicitur sacramentū fidei: inquantum scilicet in baptismo fit quaedam fidei professio, & per baptismum aggregatur homo congregationi fidelium. Eadem autem est fides nostra & antiquorum Patrum, secundum illud Apostoli 2. Corin. 4. Habentes eundem Spiritū fidei, credimus. Circuncisio autem erat quaedam protestatio fidei. vnde dicitur Roma. 4. q̄ Abraham accepit circuncisionem tanquam signaculum fidei, quādo & per circuncisionem antiqui aggregabantur collegio fidelium. Vnde manifestum est, quòd circuncisio fuit praeparatoria ad baptismum, & praefiguratiua ipsius, secūdum q̄ antiquis Patribus omnia in figuram futuri contingebant (vt dicitur primae Corin. 10.) sicut & fides eorum erat de futuro.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd circuncisio habebat similitudinē cum baptismo quātum ad spiritualem effectum baptismi. Nam sicut per circuncisionem auferebatur quędam carnalia pellicula, ita per baptismum homo expoliatur à carnali conuersatione.

¶Ad secundum dicendum, q̄ protectio columnae nubis, & transitus maris Rubri, fuerunt quaedam figurae nostri baptismi: quo renascimur ex aqua significata per mare Rubrū, & Spiritu sancto significato per columnam nubis. Non tamen per haec fiebat aliqua professio fidei, sicut per circuncisionem. Et ideo praedicta duo erant tantum figurae, & nō sacramenta. Circuncisio autem erat etiam sacramentum praeparatorium ad baptismum: minus tamen expressè figurans baptismū, quātum ad exteriora, quàm praedicta. Et ideo Apostolus potius fecit mētionem de praedictis quàm de circuncisione.

¶Ad tertium dicendum, q̄ baptismus Ioannis fuit praeparatorius ad baptismum Christi, quantum ad exercitium actus. Sed circūcisio quantum ad professionem fidei, quaeritur in baptismo, sicut dictum est.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm circuncisio fuerit conuenienter instituta.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ circūcisio fuerit inconuenienter instituta. Sicut enim dictum est, In circuncisione fiebat quaedam fidei professio. Sed à peccato primi hominis nullus vnquā saluari potuit nisi per fidem passionis Christi: secundum illud Rom. 3. Quē proposuit Deus propitiatorem per fidē in sanguine ipsius. Ergo statim post peccatū primi hominis, circūcisio institui debuit, & non tempore Abrahae.

¶Praeterea, In circūcisione homo profitebatur obseruātiam veteris legis, sicut in baptismo profitetur obseruantiā nouae legis, vnde Apostolus dicit Gal. 5. Testificor omni homini circuncidenti se, quoniam debitor est vniuersae legis faciendę. Sed legalia obseruātia non est tradita tempore Abrahe, sed magis tempore Moysi. Ergo incōuenienter instituta est circuncisio tempore Abrahae.

¶Praeterea, Circūcisio fuit figuratiua & praeparatiua baptismi. Sed baptismo exhibetur omnibus populis: secundū illud Matt. vlti. Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos. Ergo circuncisio non debuit institui, vt obseruanda tantum ab vno populo Iudaeorum, sed ab omnibus populis.

¶Praeterea, Carnalis circuncisio debet respōdere spirituali, sicut figura figurato. Sed spiritualis circuncisio quę fit per Christum, indifferenter conuenit vtrique sexui: quia in Christo Iesu nō est masculus & foemina: vt dicitur Gal. 3. Ergo inconuenienter est circuncisio instituta, quae competit solis maribus.

¶SED CONTRA est, quòd, sicut legitur Gen. 17. circuncisio est instituta à Deo, cuius perfecta sunt opera.

CONCLVSIO.

¶Cùm Abraham primus Christi nasciturì promissionem susceperit, & primus se ab infidelium societate segregauerit, fuit in ipso conuenienter circuncisio instituta.

¶RESPONDEO dicendum, q̄ (sicut dictum est) circūcisio erat praeparatoria ad baptismum, inquātum erat quaedam professio fidei Christi, quam etiam nos in baptismo profitemur. Inter antiquos autem Patres primus Abraham promissionē accepit de Christo nascituro, cùm dictum est ei Gen. 22. In semine tuo benedicentur omnes gentes terrae. Ipse etiam primus se a societate infidelium segregauit, secundum mandatum Dei dicentis sibi, Egredere de terra tua & de cognatione tua. Et ideo conuenienter circuncisio fuit instituta in Abraham.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ immediatè post peccatū primi parentis, propter doctrinā ipsius Adae (qui plene instructus fuerat de diuinis adhuc fides & ratio naturalis intantum vigebat in homine, q̄ non oportebat determinari hominibus aliqua signa fidei & salutis: sed vnusquisq; pro suo libito fidem suā * aliquibus signis protestabatur. Sed circa tēpus Abrahae, diminuta erat fides, plurimis ad idololatriam declinantibus: obscurata etiam erat ratio naturalis per augmentū carnalis cōcupiscentiae vsq; ad peccatū contra naturam. Et ideo conuenienter tunc & non antè fuit instituta circuncisio ad profitendum fidem, & ad minuendum carnalem concupiscentiam.

* Alìàs protestantibus.

¶Ad secundum dicēdum, q̄ legalis obseruātia tradi non debuit nisi populo iam congregato: quia lex ordinatur ad bonū publicum: vt in Secunda parte dictum est. Populus autē fidelium cōgregandus erat aliquo signo sensibili, quod est necessariū ad hoc q̄ homines in quacunq; religione adunētur: sicut Aug. dicit contra Faustum. Et ideo oportuit prius institui circuncisionē, quàm lex daretur. Illi autē Patres, qui fuerunt ante legē, familias suas instruxerunt de diuinis, per modum paternae admonitionis. Vnde & Dominus dicit de Abraham, Scio q̄ praecepturus sit filiis suis & domui suae post se, vt custodiant viam Domini.

¶Ad tertium dicēdum, quòd baptismus in se continet perfectionem salutis, ad quam Deus omnes homines vocat, secundum illud 1. Timo. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri. Et ideo baptismus omnibus populis proponitur. Circuncisio autē nō continebat perfectionem salutis, sed figurabat ipsam vt fiēdam per Christum, qui erat ex Iudaeorum populo nasciturus. Et ideo illi soli populo data est circuncisio.

¶Ad quartum dicendum, q̄ circuncisio instituta est, vt signum fidei Abrahae, qui credidit se patrem futurū Christi sibi repromissi: & ideo cōuenienter solis maribus competebat. Peccatum etiam originale, cōtra quod specialiter circuncisio ordinabatur, à patre trahitur, nō à matre: vt in Secunda parte dictum est. Sed baptismus cōtinet virtutem Christi: qui est vniuersalis causa salutis omnium, & remissionis omnium peccatorum.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm ritus circuncisionis fuerit conueniens.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ ritus circuncisionis nō fuerit cōueniens. Circūcisio enim (sicut dictum est) fidei quaedam professio est. Sed fides in vi apprehensiua existit, cuius operationes maximè apparent in capite. Ergo magis debuit signum circūcisionis dari in capite, quàm in membro generationis.

4. dis. 1. q. 2. ar. 3. q̄. 1. & art. 3. q. 2. & 3. Et 10. 7. lo. 2. col. 5. & Ro. 4. lect. 2. co. 3.

¶Pręterea, Ad vsum sacramentorum assumimus ea quorum est communior vsus: sicut aquam ad abluendum, & panem ad reficiendum. Sed ad incidendum communius vtimur cultello ferreo quàm lapideo. Ergo circuncisio non debuit fieri cultello lapideo.

¶Praeterea, Sicut baptismus instituitur in remedium originalis peccati, ita etiam circuncisio: sicut Beda dicit. Sed baptismus nō differtur vsq; ad octauum diem (ne pueris periculum damnationis immineat propter originale peccatum, si nondum baptizati decedant)

decedant) quandoque etiam traditur baptismus post octauum diem. Ergo circuncisioni nõ debuit determinari octauus dies, sed debebat quandoque præueniri, sicut etiam quandoque tardabatur.

¶SED CONTRA est, quòd Rom. 4. super illud. Et signum accepit circuncisionis, determinatur in glo. prædictus circuncisionis ritus.

CONCLVSIO.

¶Conueniens fuit circuncisionis ritus in lege præceptus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) circuncisio quoddam signum fidei est, institutum à Deo, cuius sapientiæ non est numerus. Determinare autem conuenientia signa, est sapientiæ opus. Et ideo concedendum est, quòd ritus circuncisionis fuit conueniens.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd circuncisio conuenienter fiebat in membro generationis. Primò quidem: quia signum erat fidei, qua Abraham credidit Christum ex suo semine nasciturum. Secundò, quia erat in remedium peccati originalis, quod per actum generationis traducitur. Tertiò, quia ordinabatur ad diminutionem carnalis concupiscentiæ: quæ præcipuè in membris illis viget, propter abundantiam delectationis venereorum.

¶Ad secundum dicendum, quòd cultellus lapideus non erat de necessitate circuncisionis: vnde non inuenitur tale instrumẽtum præcepto diuino determinatum. Neque etiam communiter tali instrumento Iudæi vtebantur ad circuncidendum, sicut neque modò vtuntur. Leguntur tamen aliquæ circuncisiones famosæ, cultello lapideo factæ: sicut legitur Exo. 4. quòd tulit Sephora acutissimam petram, & circuncidit præputium filij sui. & Iosue 5. dicitur. Fac tibi cultellos lapideos, & circuncide secundò filios Israël. Per quod figurabatur circuncisionem spiritualem esse fiendam per Christum; de quo dicitur 1. Corin. 10. Petra autem erat Christus.

¶Ad tertium dicendum, quòd octauus dies determinabatur circuncisioni, tum propter mysterium: quia in octaua ætate (quæ erit ætas resurgentium) quasi in octauo die, perficitur per Christum spiritualis circuncisio, quando auferet ab electis nõ solùm culpam, sed etiam omnem pœnalitatem, tum etiam propter teneritudinem infantis ante octauum diem. Vnde etiam de alijs animalibus Leuiti. 22. præcipitur, Bos, ouis & capra, cùm genita fuerint, septem diebus erunt sub vbere matris suæ, die autem octauo & deinceps offerri poterunt Domino. Erat autem octauus dies de necessitate præcepti: ita scilicet, quòd octauum diem prætermittentes, peccabant, etiam si esset sabbatum: secundum illud Ioan. 7. Circũcisionem accipit homo in sabbato, vt nõ soluatur lex Moysi. Non tamen erat de necessitate sacramenti: quia si aliqui omittebant octauum diem, postea poterant circũcidi. Quidam etiam dicunt, ꝙ propter periculum imminentis mortis, poterat octauus dies præueniri. Sed hoc nec ex autoritate Scripturæ, nec ex cõsuetudine Iudæorum haberi potest. Vnde melius dicẽdum est, sicut etiam Hug. de san. Vic. dicit, ꝙ octauus dies nulla necessitate præueniebatur. Vnde super illud Prouer. 4. Vnigenitus eram coram matre mea, dicit glo. ꝙ alius Bersabee paruulus non computatur: quia ante octauum diem mortuus, nominatus non fuit, & per consequens nec circuncisus.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm circuncisio conferret gratiam iustificantem.

Suprà, q. 62. ar. 6. ad 3. Et 4. di. 1. q. 1. ar ticu. 4. Et vers. q. 28. ar. 2. ad 12. Et Ex. 4 loc 2. col. 3. & ca. 9. lec. 5. col 1 fin.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd circuncisio non conferret gratiam iustificantem: dicit enim Apostolus Gal. 2. Si ex lege est iustitia, Christus gratis mortuus est, id est sine causa. Sed circũcisio erat quædam obligatio legis implendæ: secundum illud Gal. 6. Testificor omni homini circuncidenti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciẽdæ. Ergo si ex circuncisione est iustitia, Christus gratis, id est sine causa, mortuus est. Sed hoc est inconueniens. nõ ergo ex circuncisione erat gratia iustificans à peccato.

¶Præterea, Ante institutionem circuncisionis sola fides ad iustificationem sufficiebat: dicit enim Grego. in Mora. Quod apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres pro paruulis sola fides. Sed virtus fidei non est imminuta per mandatum circuncisionis. ergo sola fides paruulos iustificabat, & non circuncisio.

¶Præterea, Iosue 5. legitur, quòd populus qui natus est in deserto per quadraginta annos, incircuncisus fuit. Si ergo per circuncisionem auferebatur peccatum originale, videtur quòd omnes qui in deserto mortui sunt, tam paruuli quàm adulti, fuerint damnati. Et eadem obiectio est de pueris, qui moriebantur ante octauum diem circuncisionis: qui præueniri non debebat, vt dictum est.

¶Præterea, Nihil impedit introitum regni cælestis nisi peccatum. Sed circuncisi ante passionem Christi impediebantur ab introitu regni cælestis. Non ergo per circuncisionem homines iustificabantur à peccato.

¶Præterea, Peccatum originale non dimittitur sine actuali: quia impium est à Deo dimidiam sperare veniam, vt August. dicit. Sed nusquam legitur ꝙ per circuncisionem remitteretur actuale peccatum. Ergo etiam neque originale per eam dimittebatur.

¶SED CONTRA est quod August. dicit ad Valeriũ contra Iulianum, Ex quo instituta est circuncisio in populo Dei,* quæ erat signaculum fidei iustitiæ Dei, ad sanctificationem purgationis valebat paruulis originalis veterisque peccati: sicut & baptismus ex illo cœpit valere tempore ad innouationem hominis, ex quo institutus est.

* Alias quæ erat signaculũ iustitiæ fidei ad purgationẽ valebat magnum & paruulis, &c.

CONCLVSIO.

¶Quanquàm in circuncisione sicut in baptismo conferretur gratia quantum ad omnes gratiæ effectus, aliter tamẽ quàm in baptismo: nam in circuncisione est gratia ex fide, non ex vi circuncisionis: ex baptismo autem ex vi sacramenti acquiritur gratia.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ab omnibus communiter ponitur, quòd in circuncisione peccatum originale remittebatur. Quidam tamen dixerunt ꝙ non conferebatur gratia, sed solùm auferebatur peccatũ, quod Magister ponit in prima dist. 4. sent. & Rom. 4. in glos. Sed hoc nõ potest esse: quia culpa nõ remittitur nisi per gratiam, secundum illud Rom. 3. Iustificati gratis per gratiam, &c. Et ideo alij dixerunt, ꝙ per circũcisionem conferebatur gratia quantum ad effectus remissionis culpæ, sed nõ quãtum ad effectus positiuos, ne cogerẽtur dicere, ꝙ gratia in circuncisione collata sufficiebat ad implendum mãdata legis, & ita superfluus fuerit aduẽtus Christi. Sed hæc etiam positio stare nõ potest. primò quidem: quia per circuncisionẽ dabatur pueris facultas suo tempore perueniendi ad gloriam, quæ est vltimus effectus positiuus gratiæ. secundò, quia priores sunt naturaliter secundum ordinem causæ formalis effectus positiui, quã priuatiui, licet secundum ordinem causæ materialis sit econuerso. forma enim nõ excludit priuationem, nisi informãdo subiectum. Et ideo alij dixerunt, ꝙ in circuncisione conferebatur gratia etiam quãtum ad aliquem effectum positiuum, qui est facere dignum vita æterna, sed non quantum ad omnes effectus: quia nõ sufficiebat reprimere concupiscẽtiã fomitis, nec ad implendum mandata legis. Quod etiam aliquando mihi visum est. Sed diligenter consideranti apparet hoc non esse verũ: quia minima gratia potest resistere cuilibet cõcupiscẽtiæ, & vitare omne peccatum mortale, quod committitur in transgressione mandatorum legis: minima enim charitas plus diligit Deum, quàm cupiditas millia auri & argenti. Et ideo dicendum est, ꝙ in circuncisione conferebatur gratia quantum ad omnes gratiæ effectus, aliter tamen quàm in baptismo. Nam in baptismo confertur gratia ex virtute ipsius baptismi, quam habet inquantum est instrumentum passionis Christi iam perfectæ.* In circuncisione autem conferebatur gratia, non ex virtute circuncisionis, sed ex virtute fidei passionis Christi, cuius signum erat circuncisio: ita scilicet, ꝙ homo qui accipiebat circuncisionem, profitebatur se suscipere talem fidem: vel adultus pro se, vel alius pro paruulis. Vnde & Apostolus dicit Rom. 4. ꝙ Abraham accepit signum circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei, quia scilicet iustitia erat ex fide significata, non ex circuncisione significante. Et quia baptismus operatur instrumentaliter in virtute passionis Christi, non autem circuncisio, ideo baptismus imprimit characterem incorporantem hominem Christo, & copiosiorem gratiam cõfert quàm circuncisio: maior enim est effectus rei iam præsentis, quàm spei.

* Alias circuncisio anti conferebat gratiam in quãtum erat signum fidei passionis Christi futuræ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procederet, si ex circuncisione esset iustitia aliter quàm per fidem passionis Christi.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd sicut ante institutionem circuncisionis, sola fides Christi futuri iustificabat tam pueros, quàm adultos: ita etiã & circuncisione data. Sed antea nõ requirebatur aliquod signum protestatiuũ huius fidei: quia nondum homines fideles,

¶ *Super quaestionem septuagesimam & quaestionem septuagesimaprimam.*

Annot. Circa quaestiones 70. & 71. nihil scribendum videtur, nisi in his quae dicuntur in art. 4. de causalitate exorcismorum. Non caret siquidem scrupulo duo sibi dicta. primum est circa operationem sensuum per exorcismos baptismales. Secundum est circa virtutem, quae his in virtute baptismali operatur collationem gratiae baptismalis. Primum enim intelligo non sic, quod exorcismus remouet infectionem sensuum animae, quia hoc sine gratia non video posse fieri in paruulis, quicquid sit in adultis: sed intelligo sic, quod potestas daemonum ad praecauendum sensus interiores animae concessa daemoni propter interiorem infectionem animae per exorcismum tollitur. Ne scilicet ob interiores animae partes ad spiritualia quae sunt. Ita quod potestas daemonis per exorcismos baptismales impeditur ne possit extrinseca obstacula sacramento & interiori sacramenti effectui praestare.
¶ Secundum dictum, quum de actuali collatione intelligi nequeat, de passiua oportet intelligi: sic quod virtute illa operatur quoddam actuale auxilium ex parte baptizati ad susceptionem gratiae suscipiendae. Consistit autem auxilium hoc in actu secundo, ut in adultis nunc excitatur aut adiuuatur. In paruulis autem non nisi tempore ex infusione gratiae ad operationem locum habere possit.

fideles, seorsum ab infidelibus coeperant adunari ad cultum vnius Dei. Probabile tamen est, quod parentes fideles pro paruulis natis, & maximè in periculo existentibus, aliquas preces Deo funderent, vel aliquam benedictionem eis adhiberent (quod erat quoddam signaculum fidei) sicut adulti pro seipsis preces & sacrificia offerebant.

¶ Ad tertium dicendum, quòd populus in deserto praetermittens mandatum circuncisionis, excusabatur: tum quia nesciebant quando castra mouenda erant: tum quia (vt Damasc. dicit) non necesse erat eos aliquod signum distinctionis habere, cùm seorsum ab alijs populis habitabant. Et tamen, vt August. dicit, inobedientiam incurrebãt qui ex contemptu praetermittebant. Videtur tamẽ quòd nulli incircuncisi mortui fuerint in deserto: quia, vt in Psalm. dicitur: non erat in tribubus eorum infirmus: sed illi soli videntur mortui in deserto, qui fuerant in Aegypto circuncisi. Si tamen aliqui incircuncisi mortui sunt, eadem ratio est de his, & de his qui moriebantur ante circuncisionis institutionem. Quod etiam intelligendum est de pueris, qui moriebãtur ante octauum diem tempore legis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in circuncisione auferebatur originale peccatum ex parte personae: remanebat tamen impedimentum intrandi in regnum caelorum ex parte totius naturae: quod fuit sublatum per passionem Christi. Et ideo etiam baptismus ante passionem Christi non introducebat in regnum. Sed & circuncisio si haberet locum post passionem Christi, introduceret in regnum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd adulti quãdo circuncidebantur, consequebantur remissionem, non solùm originalis peccati, sed etiam actualium peccatorum. Non tamen ita quòd liberarentur ab omni reatu poenae, sicut fit in baptismo: In quo confertur copiosior gratia.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAPRIma De praeparatorijs, quae simul concurrunt cum baptismo, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de praeparatorijs, quae simul concurrunt cum baptismo.
¶ Et circa hoc quaeruntur quatuor.
¶ Primò vtrùm catechismus debeat praecedere baptismum.
¶ Secundò, vtrùm baptismum debeat praecedere exorcismus.
¶ Tertiò, vtrùm ea quae aguntur in catechismo & exorcismo, aliquid efficiant vel solum significent.
¶ Quartò, vtrùm baptizandi debeant catechizari vel exorcizari per sacerdotes.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm catechismus debeat praecedere baptismum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd catechismus non debeat praecedere baptismum. Per baptismũ enim regenerantur homines in vitam spiritualem. Sed prius homo accepit vitam quàm doctrinam. Non ergo prius debet homo catechizari, id est doceri, quàm baptizari.

¶ Praeterea, Baptismus exhibetur non solùm adultis, sed etiam pueris, qui non sunt doctrinae perceptibiles eo quòd non habent vsum rationis. Ergo ridiculum est eos catechizare.

¶ Praeterea, In catechismo confitetur catechizatus suam fidem. Sed pueri non possunt suam fidem confiteri, neque per seipsos, neque etiam aliquis alius pro eis: tum quia nullus potest alium ad aliquid obligare: tum etiam quia non potest aliquis scire, vtrùm pueri cùm ad legitimam aetatem peruenerint, assentiant fidei. Non ergo debet catechismus praecedere baptismum.

¶ SED CONTRA est quod Rabanus de institutione clericali dicit, Ante baptismum, catechizandi debet hominem praeuenire officium, vt fidei primum catechumenus accipiat rudimentum.

CONCLVSIO.

¶ *Ante baptismum conuenienter praecedit catechismus, siue fidei instructio.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) baptismus est fidei sacramentum, cùm sit quaedam professio fidei Christianae. Ad hoc autem quòd aliquis fidem accipiat, requiritur quòd de fide instruatur, secundum illud Rom. 10. Quomodo credent ei, quem non audierunt: quomodo autem audient sine praedicante? Et ideo ante baptismum conuenienter praecedit catechismus. Vnde & Dominus praeceptum baptizandi discipulis tradens, praemittit doctrinam baptismo, dicens, Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos, &c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vita gratiae, in qua regeneratur aliquis per baptismum, praesupponit vitam naturae rationalis: in qua homo potest esse particeps doctrinae.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut mater Ecclesia (vt suprà dictum est) accommodat pueris baptizandis aliorum pedes, vt veniant, & aliorum cor, vt credant: ita etiam accommodat eis aliorum aures, vt audiant, & intellectum, vt per alios instruantur. Et ideo eadẽ ratione sunt catechizandi, qua sunt baptizandi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille qui pro puero baptizato respondet, Credo, non praedicit puerum crediturum, cùm ad legitimos annos peruenerit: alioquin diceret, Credet. Sed profitetur fidem Ecclesiae in persona pueri, cui communicatur, cuius sacramentũ ei attribuitur, & ad quam obligatur per alium. Non est enim inconueniens, quòd aliquis obligetur per alium in his quae sunt de necessitate salutis. Similiter etiam patrinus pro puero respondens promittit se operam daturum ad hoc quòd puer credat. Quod tamen non sufficeret in adultis, vsum rationis habentibus.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm exorcismus debeat praecedere baptismum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd exorcismus non debeat praecedere baptismum. Exorcismus enim contra energumenos, id est arreptitios ordinatur. Sed non omnes baptizandi sunt tales. Ergo exorcismus non debet praecedere baptismum.

Infrà ar. 3. ad 3. Et 4. di. 6. q. 2. ar. 3. q. 1. per to. et quaest. 2. ad 4.

¶ Praeterea, Quandiu homo subiacet peccato, diabolus in eum habet potestatem: quia vt dicitur in Ioan. 8. qui facit peccatum, seruus est peccati. Sed peccatum tollitur per baptismum. Non ergo ante baptismum sunt homines exorcizandi.

¶ Praeterea, Ad arcendum daemonum potestatem introducta est aqua benedicta. Non ergo ad hoc oportebat aliud remedium adhiberi per exorcismos.

¶ SED CONTRA est quod Caelestinus papa dicit, Siue paruuli, siue iuuenes ad regenerationis veniant sacramentum, non prius fontem vitae adeant, quàm exorcismis & exsufflationibus clericorum spiritus immundus ab eis abijciatur.

CONCLVSIO.

¶ *Conueniens est ante baptismi susceptionem Daemones & malos spiritus per sacros exorcismos expelli.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quicunque sapienter aliquod opus facere proponit, prius remouet impedimenta sui operis: vnde dicitur Hiero. 4. Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas. Diabolus autem hostis est humanae salutis, quae homini per baptismum * exhibetur: & habet potestatem aliquam in hominem, ex hoc ipso quòd subditur originali peccato, vel etiam actuali. Vnde conuenienter ante baptismum expelluntur daemones per exorcismos, ne salutem hominis impediant: quam quidem expulsionem significat exsufflatio. Benedictio autem cum manus impositione, praecludit expulso viam, ne redire possit. Sal autem in os missum, & narium & aurium sputo linitio, significat receptionem doctrinae fidei quantum ad aures, & approbationem quantum ad nares, & confessionem quantum ad os. Olei verò inunctio significat aptitudinem hominis ad pugnandum contra daemones.

* *Aliàs acquiritur.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd energumeni dicuntur,

cuntur, quasi interius laborãtes ex intrinseca operatione diaboli. Et quamuis non omnes accedentes ad baptismũ, corporaliter ab eo vexentur: omnes tamen non baptizati potestati dæmonũ subijciuntur, saltem propter originalis peccati reatum.

* Alias ablutionem. ¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ in baptismo per * ablutionem peccati excluditur potestas dæmonis ab homine, quantum ad hoc quòd impedit eum à perceptione gloriæ. Sed exorcismi excludunt potestatem dæmonis, inquantum impedit hominem à perceptione sacramenti.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ aqua benedicta datur contra impugnationes dæmonum, quæ sunt ab exteriori: sed exorcismus ordinatur contra impugnationes dæmonũ, quæ sunt ab interiori. vnde & energumini dicuntur, quasi interius laborantes, illi qui exorcizantur. Vel dicendum, quòd sicut in remedium contra peccatum, secundò datur poenitentia, quia baptismus non iteratur: ita in remedium contra impugnationes dæmonum, secundò datur aqua benedicta, quia exorcismi baptismales non iterantur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm ea, quæ aguntur in exorcismo, aliquid efficiant.

4. dist. 6. q. 2. art. 3. q. 2. AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ ea quæ aguntur in exorcismo, nõ efficiant aliquid, sed solùm significẽt. Si enim puer post exorcismos moriatur ante baptismum, salutem non consequitur. Sed ad hoc ordinatur effectus eorũ, quæ in sacramentis aguntur, vt homo consequatur salutem. vnde & Mar. vlti. dicitur, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Ergo ea quæ agũtur in exorcismo, nihil efficiunt, sed solùm significant.

¶ Præterea, Hoc solùm requiritur ad sacramentum nouæ legis, vt sit signum & causa: vt suprà dictum est. Si ergo ea quæ aguntur in exorcismo, aliquid efficiãt, videtur quòd singula sint quædam sacramenta.

¶ Præterea, Sicut exorcismus ordinatur ad baptismum, ita etiam si aliquid in exorcismo efficitur, ordinatur ad effectum baptismi. Sed dispositio ex necessitate præcedit formam perfectam: quia forma nõ recipitur nisi in materia disposita. Sequeretur ergo, ꝙ nullus posset cõsequi effectum baptismi, nisi prius exorcizetur. quod patet esse falsum. Non ergo ea quæ aguntur in exorcismo, aliquem effectum habent.

¶ Præterea, Sicut quędam aguntur in exorcismo ante baptismũ, ita etiam quædam aguntur post baptismũ, sicut quòd sacerdos baptizatum chrismate vngit in vertice. Sed ea quæ post baptismum aguntur, non videntur aliquid efficere: quia secundum hoc effectus baptismi esset imperfectus. Ergo nec ea quæ ante baptismum aguntur in exorcismo.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit in lib. de Symbolo, Paruuli exsufflantur & exorcizantur, vt pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decipit hominem. Nihil autem agitur frustra per Ecclesiam. Ergo per huiusmodi exsufflationes hoc agitur, vt dæmonum potestas expellatur.

CONCLVSIO.

¶ Non modò aliquid significant quæ in exorcismis aguntur, sed efficiunt hoc, quòd à Dæmone liberant, & hominis sensus ad diuina percipienda aperiunt.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ quidam dixerũt ea, quæ in exorcismo agũtur, nihil efficere, sed solùm significare. Sed hoc patet esse falsum, per hoc ꝙ Ecclesia in exorcismis, imperatiuis verbis vtitur ad expellendam dæmonis potestatẽ: puta cùm dicit, Ergo maledicte diabole exi ab eo, &c. Et ideo dicendum est, ꝙ aliquẽ effectum habent: differẽter tamẽ ab ipso baptismo. Nam per baptismũ datur homini gratia ad plenam remissionẽ culparum. Per ea verò quæ in exorcismo agũtur, excluditur duplex impedimẽtum salutaris gratiæ percipiendæ. Quorũ vnum est impedimẽtum extrinsecum, prout dæmones hominis salutem impedire conantur. Et hoc impedimentum excluditur per exsufflationes, quibus potestas dæmonis pellitur (vt patet ex inducta autoritate August.) quantum scilicet, ad hoc quòd non præstet impedimentum sacramento suscipiendo. Manet tamen potestas dæmonis in homine, quantum ad maculam peccati & reatum poenæ, quousque peccatum per baptismum tollatur. Et secundum hoc Cyprianus dicit, Scias diaboli nequitiam posse remanere vsque ad aquam salutarem: in baptismo autem omnem nequitiam amittere. Aliud impedimentum est intrinsecum: prout scilicet, homo ex infectione originalis peccati habet sensus præclusos ad percipienda salutis mysteria. Vnde Rabanus de institutione clericorum dicit, quòd per saliuam typicam & sacerdotis tactum, sapientia & virtus diuina salutem catechumini operatur, vt aperiantur ei nares, ad percipiendum odorem notitiæ Dei: vt aperiantur ei aures, ad audiendum mandata Dei: vt aperiantur illi sensus, in intimo corde, ad respondendum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per ea quæ aguntur in exorcismo, non tollitur culpa, propter quam homo punitur post mortem: sed solùm tolluntur impedimenta recipiendi remissionem culpæ per sacramentum, vnde post mortem exorcismus non valet sine baptismo. Præpositinus tamen dicit, quòd pueri exorcizati, si moriantur ante baptismum, minores tenebras patiuntur. Sed hoc non videtur verum: quia tenebræ illæ sunt carentia diuinæ visionis, quæ non recipit magis & minus.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd de ratione sacramenti est, quòd perficiat principalem effectum, qui est gratia remittens culpam, vel supplens aliquem hominis defectum. Quod quidem non fit per ea quæ aguntur in exorcismo: sed solùm huiusmodi impedimenta tolluntur. Et ideo non sunt sacramenta, sed sacramentalia quædam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dispositio sufficiens ad suscipiendam gratiam baptismalem, est fides & intentio, vel propria eius qui baptizatur, si sit adultus, vel ipsius Ecclesiæ, si sit paruulus. Ea verò quæ aguntur in exorcismo, ordinantur ad remouendum impedimenta: & ideo sine eo potest aliquis consequi effectum baptismi. Non tamen sunt huiusmodi prætermittenda, nisi in necessitatis articulo. Et tunc cessante periculo, debent suppleri, vt seruetur vniformitas in baptismo. Nec frustra supplentur post baptismum: quia sicut impeditur effectus baptismi, antequam percipiatur, ita potest impediri postquam fuerit perceptus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd eorum quæ agũtur post baptismum circa baptizatum, aliquid est quod non solum significat, sed efficit: puta iunctio quæ fit in vertice, quæ operatur * conseruationem gratiæ baptismalis. Aliquid autem est quod nihil efficit, sed solùm significat: sicut quod datur ei vestis candida, ad significandum nouitatem vitæ. * ad

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm sit officium sacerdotis, catechizare & exorcizare baptizandum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod non sit sacerdotis, catechizare & exorcizare baptizandum. Ad officium enim ministrorum pertinet habere operationem super immundos: vt Diony. dicit 5. c. Eccl. hie. Sed catechumini qui instruuntur in catechismo, & energumini qui purgantur in exorcismo, computantur inter immundos: vt ibidem Dionys. dicit. Ergo catechizare & exorcizare non pertinet ad officium sacerdotis, sed potius ministrorum.

¶ Præterea, Catechumini instruuntur de fide per sacram Scripturam, quæ in Ecclesia per ministros recitatur: sicut enim per lectores in Ecclesia legitur vetus Testamentum, ita etiam per diacones & subdiacones legitur nouum. Et sic ad ministros pertinet catechizare. Similiter etiam & exorcizare, vt videtur, ad ministros pertinet; dicit enim Isido. in quadã Epistola, Ad exorcistam pertinet exorcismos memoriter retinere, manúsque super energuminos & catechuminos in exorcismo imponere. Non ergo pertinet ad officium sacerdotis, catechizare & exorcizare.

¶ Præterea, Catechizare idem est quod docere, & hoc idem est quod perficere. Quod ad officium episcoporum pertinet, vt dicit Dionys. 5. cap. Eccl. hier. Non ergo pertinet ad officium sacerdotis.

¶ SED CONTRA est quod Nicol. Papa dicit, Catechismi baptizandorum à sacerdotibus vniuscuiusque Ecclesiæ fieri possunt. Vnde Grego. etiam super Ezech. dicit, Sacerdotes cùm per exorcismi gratiam, manum credentibus imponunt, quid aliud faciunt, nisi quòd dæmonia eijciunt?

CONCLVSIO

¶ Sacerdotis munus est baptizandos in fide instruere, & per exorcismos illos iuuare.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd minister comparatur ad sacerdotẽ, sicut secundarium & instrumentale agens ad principale,

¶ Super Quaestionis septuagesimaesecundae Articulum primum & secundum.

IN articulo primo & 2. quaestio. 91. aduertendum, scilicet quod chrisma, hoc est compositum ex oleo & balsamo, nō ita est materia sacramēti cōfirmationis, sicut aqua est materia baptismi. quoniā sine balsamo confirmatio tamen valet, sine aqua autem baptismus non valet. Et de hoc extat textus clarus de sacramētis nō reiterandis ca. pastoralis. Vbi quaeritur si cōfirmationis sacramentum in eo debeat reiterari, qui per errorem fuit nō chrismatus, sed oleo delinitus: & respondetur quod nō est aliquid iterandum, sed cautē supplendum quod incaute fuerat praetermissum. Ex hoc enim apparet sacramentum confirmationis, quo ad substantialia, fuisse completum sine balsamo. [illegible] aliquo tēpore sacramentum sine balsamo collatū. Vnde intelligimus mixtum ex oleo & balsamo (quod chrisma consuetudo vocare) esse regularem materiam confirmationis de necessitate praecepti, & non de necessitate sacramēti. Et videtur hoc ab ecclesia praecedenti tempore institutum: primitiua siquidem Ecclesia nō videtur multū credibile fuisse per multos episcopos habuisse balsamum, quo forsā etiā hodie multi carent. Accedit ad haec, quod Christianae nomē, quod fecisse Dion. Apostolis imposuerunt huic sacramento, nō significat balsamum, sed vnctionem, cui oleum sufficit.

cipale, vt indicat ipsum nomen Ministri. Agens autem secūdarium nō agit sine principali agente, sed cooperatur principali agēti in operando. Quantò autem potior est operatio, tantò principale agens potioribus indiget instrumentis seu ministris. Potior autem est operatio sacerdotis, inquantum confert ipsum sacramentum, quàm in praeparatorijs ad sacramentum. Et ideo supremi ministri, qui dicuntur diacones, cooperantur sacerdoti in ipsa collatione sacramētorum. dicit enim Isido. quod ad diaconem pertinet assistere sacerdotibus, & ministrare in omnibus quae agūtur in sacramētis Christi, in baptismo, scilicet in chrismate, patena, & calice. Inferiores autem ministri cooperantur sacerdotibus in his quae sunt praeparatoria ad sacramentum: sicut lectores in catechismo, & exorcistae in exorcismo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd super immundos ministri habent operationem ministerialem & quasi instrumētalem, sed sacerdos principalem.

¶Ad secundum dicēdum, quòd lectores & exorcistae habent officium catechizandi & exorcizandi, non quidem principaliter, sed sicut in his sacerdoti ministrantes.

¶Ad tertium dicēdum, quòd multiplex est instructio. vna conuersiua ad fidem: quam Dio. tribuit episcopo in 2. Cael. hier. & potest competere cuilibet praedicatori, vel etiā cuilibet fideli. Secunda est instructio, qua quis eruditur de fidei rudimentis, & qualiter se debeat habere in susceptione sacramētorum: & haec pertinet secundariò quidem ad ministros, principaliter autem ad sacerdotes. Tertia est instructio de conuersatione Christianae vitae: & haec pertinet ad patrinos. Quarta est instructio de profundis mysterijs fidei, & perfectione Christianae vitae: & haec ex officio pertinet ad episcopos.

QVAESTIO SEPTVAGESIMASECVNDA De sacramento Confirmationis, in duodecim articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de sacramento confirmationis.

¶Et circa hoc quaeruntur duodecim.

¶Primò, vtrùm confirmatio sit sacramentum.

¶Secundò, de materia eius.

¶Tertiò, vtrùm sit de necessitate sacramenti, quòd chrisma fuerit prius per episcopum consecratum.

¶Quartò, de forma ipsius.

¶Quintò, vtrùm imprimat characterem.

¶Sextò, vtrùm character confirmationis praesupponat characterem baptismalem.

¶Septimò, vtrùm conferat gratiam.

¶Octauò, cui competat recipere hoc sacramentum.

¶Nonò, in qua parte.

¶Decimò, vtrùm requiratur aliquis qui teneat confirmandum.

¶Vndecimò, vtrùm hoc sacramētum per solos episcopos detur.

¶Duodecimò, de ritu eius.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm confirmatio sit sacramentum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod confirmatio non sit sacramentum. Sacramenta enim ex diuina institutione efficaciam habent: sicut suprà dictum est. Sed confirmatio non legitur à Christo instituta. Ergo non est sacramentum.

¶Praeterea, Sacramenta nouae legis, in veteri lege praefigurata fuerunt. vnde Apostolus dicit 1. Corin. 10. quod omnes in Moyse baptizati sunt, in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt. Sed confirmatio non fuit praefigurata in veteri Testamento. Non ergo est sacramentum.

¶Praeterea, Sacramenta ordinātur ad hominum salutem. Sed sine confirmatione potest esse salus: nam pueri baptizati, sine cōfirmatione decedentes, saluantur. Ergo confirmatio non est sacramentum.

¶Praeterea, Per omnia sacramenta Ecclesiae, homo Christo conformatur, qui est sacramētorum autor. Sed per confirmationem non videtur homo Christo conformari: qui non legitur esse confirmatus.

¶SED CONTRA est quod Melchiades papa scribit Hispaniarum episcopis: De his, super quibus rogastis nos, vos informari, vtrùm maius sit sacramentum, manus impositio episcoporū, an baptismus, scitote vtrunque magnū esse sacramētum.

CONCLVSIO.

¶Praeter Baptismum, est speciale confirmationis sacramentum, quo homo quasi quandam spiritualis vitae aetatem & robur suscipit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sacramēta nouae legis, ordinātur ad * speciales gratiae effectus: & ideo vbi occurrit aliquis specialis effectus gratiae, ibi ordinatur speciale sacramētum. Quia verò sensibilia & corporalia gerunt spiritualium & intelligibilium similitudinem, ex his, quae in vita corporali specialiter aguntur, percipere possumus quid in spirituali vita gratiae speciale existat. Manifestum autem est, quòd in vita corporali specialis quaedam perfectio est, quod homo ad perfectam aetatem perueniat, & perfectas actiones hominis agere possit. Vnde & Apostolus dicit 1. Corin. 13. Cùm autē factus sum vir, euacuaui quae erant paruuli. Et inde est etiam, quòd praeter motum generationis, quo aliquis accipit vitam corporalem, est motus augmēti, quo aliquis perducitur ad perfectam aetatem. Sic igitur & vitam spiritualem homo accipit per baptismū, qui est spiritualis regeneratio. In confirmatione autem homo accipit, quasi quandam perfectam aetatem spiritualis vitae. Vnde Melchiades papa dicit, Spiritus sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit lapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione augmentum praestat ad gratiam, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam, in baptismo abluimur, post baptismum roboramur. Et ideo manifestum est, quòd confirmatio est speciale sacramentum.

* Alias spirituales.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd circa institutionem huius sacramenti est triplex opinio. Quidam enim dixerunt, quòd hoc sacramentum non fuit institutum nec à Christo, nec ab Apostolis, sed postea, processu temporis in quodam cōcilio. Alij verò dixerunt, quòd fuit institutum ab Apostolis. Sed hoc non potest esse, quia instituere nouum sacramentum, pertinet ad potestatem excellentiae, quae competit soli Christo.

Et ideo dicendum est quòd Christus instituit hoc sacramentum, non exhibendo, sed promittendo: secundum illud Ioan. 16. Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Et hoc ideo, quia in hoc sacramento datur plenitudo Spiritus sancti, quae non erat danda ante Christi resurrectionem & ascensionem: secundum illud Ioan. 7. Nondum erat Spiritus datus: quia Iesus nondum erat glorificatus.

¶Ad secundum dicendum, quòd quia confirmatio est sacramētum plenitudinis gratiae, non potuit habere aliquid respondens in veteri Testamento: quia nihil ad perfectum adduxit lex, vt dicitur Hebrae. 7.

¶Ad tertium dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) omnia sacramenta sunt aliqualiter necessaria ad salutem, sed quaedam sine quibus non est salus: quaedam verò, sicut quae operantur ad perfectionem salutis. Et hoc modo confirmatio est de necessitate salutis, quamuis sine ea possit esse salus, dum tamen non praetermittatur ex contemptu sacramenti.

¶Ad quartum dicendum, quòd illi qui confirmationem accipiunt, quae est sacramētum plenitudinis gratiae, Christo conformantur, inquantum ipse à primo instanti suae conceptionis fuit plenus gratiae & veritatis, vt dicitur Ioan. 1. Quae quidem plenitudo declarata est in baptismo, quando Spiritus sanctus descendit corporali specie super eum. vnde & Luc. 4. dicitur, quòd Iesus plenus Spiritu sancto, regressus est à Iordane. Non autem conueniebat dignitati Christi (qui est sacramentorum autor) vt à sacramento plenitudinem gratiae acciperet.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm chrisma sit conueniens materia huius sacramenti.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd chrisma nõ sit conueniens materia huius sacramenti. Hoc enim sacramētum (vt dictum est) institutum est à Christo promittente discipulis Spiritum sanctum. Sed ipse misit eis Spiritum sanctū absque omni chrismatis inunctione. ipsi etiā Apostoli hoc sacramentum conferebant per solam manus impositionem absque chrismate: dicitur enim Act. 8. quòd Apostoli imponebant manus super baptizatos, & accipiebant Spiritū sanctum. Ergo chrisma nõ est materia huius sacramenti: quia materia est de necessitate sacramenti.

¶ Praeterea, Cõfirmatio quodammodo perficit sacramentū baptismi (sicut suprà dictū est) & ita debet ei cõformari, sicut perfectio perfectibili. Sed in baptismo est materia, simplex elementū, scilicet aqua. Ergo huius sacramenti nõ est conueniens materia chrisma, quod perficitur ex oleo & balsamo.

¶ Praeterea, Oleum assumitur in materia huius sacramenti ad inungendū. Sed quolibet oleo potest fieri inunctio, puta oleo, quod fit ex nucibus, vel ex quibuscunque alijs rebus. Non ergo solùm oleum oliuarum debet assumi ad huiusmodi sacramentum.

¶ Praeterea, Suprà dictum est, quòd aqua assumitur vt materia ad baptizādum: quia vbique de facili inuenitur. Sed oleum oliuarum non vbique inuenitur, & multò minus balsamum. Non ergò chrisma, quod ex his cõficitur, est cõueniens materia huius sacramēti.

¶ SED CONTRA est quod Grego. dicit in Registro, Presbyteri baptizatos infantes signare in frontibus sacro chrismate, non praesumant. Ergo chrisma est materia huius sacramenti.

CONCLVSIO.

¶ Oleum balsamo permixtum conueniens est Confirmationis materia.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd chrisma est conueniens materia huius sacramenti. Sicut enim dictū est, in hoc sacramēto datur plenitudo Spiritus sancti ad robur spirituale, quod cõpetit perfectae aetati. Homo autē cùm ad perfectam aetatē peruenerit, incipit iam cõmunicare actiones suas ad alios, antea verò quasi singulariter sibijpsis viuit. Gratia verò Spiritus sancti in oleo designatur. vnde Christus dicitur esse vnctus oleo laetitiae, propter plenitudinem Spiritus sancti quā habuit. Et ideo oleum competit materiae huius sacramēti. Admiscetur autem balsamū, propter fragrātiā odoris, quae redundat ad alios. vnde Apostolus dicit 2. Cor. 2. Christi bonus odor sumus Deo, &c. Et licet multa alia sint odorifera: tamē praecipuè accipitur balsamū propter hoc, quòd habet praecipuum odorem, & quia etiam incorruptionem praestat. vnde Ecclesi. 24. dicitur, Quasi balsamum non mixtum odor meus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus ex potestate excellentiae, quam habet in sacramentis, cõtulit Apostolis rem huius sacramenti, id est plenitudinem Spiritus sancti sine sacramento: eo quòd ipsi primitias Spiritus sancti acceperunt: sicut dicitur Roma. 8. Nihilominus tamen aliquid cõforme materiae huius sacramenti, exhibitū fuit Apostolis sensibiliter in collatione Spiritus sancti. Quòd enim sensibiliter Spiritus sanctus super eos descendit in specie ignis, ad eandem significationē refertur, ad quā refertur oleum, nisi quòd ignis habet vim actiuam, oleum autē habet vim passiuā, inquantū est materia & fomētum ignis. Et hoc satis cõpetebat: nā per Apostolos gratia Spiritus sancti erat ad alios deriuanda. Super Apostolos etiam Spiritus sanctus descendit in figura linguae, quod ad idem significādum refertur, quod significat balsamum: nisi quòd lingua per locutionem est cõmunicatiua ad alterū, balsamū verò per odorē: quia scilicet Apostoli replebantur Spiritu sancto, vt fidei doctores: alij autē fideles, vt operatores eorū, quae pertinēt ad aedificationē fidelium. Similiter etiam ad impositionē manus Apostolorū, & etiā ad eorū praedicationem, descendebat plenitudo Spiritus sancti super fideles sub visibilibus signis, sicut & à principio descēderat super Apostolos: vnde Petrus dicit Act. 11. Cùm coepissem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio. Et ideo nõ erat necessaria sensibilis materia sacramentalis, vbi sensibilia signa miraculosè exhibebātur diuinitus. Vtebantur tamen Apostoli cõmuniter chrismate in exhibitione sacramenti, quando huiusmodi visibilia signa nõ exhibebantur. dicit enim Diony. 4. c. Eccle. hierar. Est quaedam perfectiua operatio, quam duces nostri (id est Apostoli) chrismatis hostiam nominant.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd baptismus datur ad spiritualem vitam simpliciter cõsequendam: & ideo competit illi sacramento materia simplex. Sed hoc sacramentū datur ad plenitudinē consequēdam Spiritus sancti cuius est multiformis operatio: secundum illud Sap. 7. est enim in illa Spiritus sancti virtus multiplex, & 1. ad Corin. 12. dicitur, Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Et ideo conuenienter huius sacramenti est materia composita.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd proprietates olei quibus significatur Spiritus sanctus, magis inueniuntur in oleo oliuarum, quàm in quocunque alio oleo. Vnde & ipsa oliua semper frondibus virēs, virorem & misericordiam Spiritus sancti significat. Hoc etiam oleum propriè dicitur oleum & maximè habetur in vsu vbi haberi potest. Quilibet autē alius liquor, ex similitudine huius oleum nominatur: nec est in vsu cõmuni, nisi in supplementū apud eos, quibus deest oleum oliuarum. Et ideo hoc oleum solùm assumitur in vsum huius, & quorundā aliorū sacramētorū.

¶ Ad quartum dicendum, quòd baptismus est sacramentū absolutę necessitatis: & ideo eius materia debet inueniri vbique. Sufficit autem quòd materia huius sacramenti, quod nõ est tantae necessitatis, possit de facili ad omnia loca terrarum deferri.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm sit de necessitate huius sacramenti, quòd chrisma fuerit prius per episcopum consecratum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nõ sit de necessitate huius sacramenti, quòd chrisma quod est materia huius sacramenti, fuerit prius per episcopum consecratum. Baptismus enim, in quo fit plena remissio peccatorum, nõ est minoris efficaciae, quàm hoc sacramētum. Sed licet quaedam sanctificatio adhibeatur aquae baptismali ante baptismum, non tamen est de necessitate sacramenti: quia in articulo necessitatis praeteriri potest. Ergo non est de necessitate huius sacramenti, quòd chrisma fuerit prius per episcopum consecratum.

¶ Praeterea, Idem nõ debet bis consecrari. Sed materia sacramēti sanctificatur in ipsa collatione sacramenti, per formam verborum, qua confertur sacramentum. vnde & August. dicit super Ioan. Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentū. Non ergo debet prius chrisma consecrari, quā hoc sacramētū tradatur.

¶ Praeterea,

¶ Super Quaestionem septuagesimasecundam Articulum tertium.

Annot. Infrà, q. 84. art. 1. ad 1. Et 4. dis. 7. q. 1. art. 2. q. 1. & 2. Et 4. cõtra g. c. 60.

IN artic. 3. aduerte propter casus emergentes, quòd licet constet ex Ecclesiae ritu materiam cõfirmationis oportere esse cõsecratam ab episcopo: non tamen euidenter cõstat an ista necessitas sit ex sacramēto aut ex praecepto. Et dato quòd sit ex necessitate sacramenti, restat adhuc dubiū an sic oporteat quòd plenitudo Apostolicae potestatis non posse dispēsatiuè subrogare simplicem sacerdotē ad consecrationē materiae, sicut potest ipsum subrogare ad collationem huius sacramenti, vt infrà patebit.

Et de primo quidē dubio apparet tenendum, quòd si episcopus confirmaret cum chrismate consecrato à simplici sacerdote, sacramentum nullum esset iuxta verba Autoris hic sententis, cõsecrationem huiusmodi pertinere ad necessitatē, & nõ ad solemnitatem sacramēti: perspicacius tamen considerando oppositum, est magis rationi consonum: quandoquidem nulla est maior consecratio ea, quae fit in Eucharistia, quam quidem potest simplex sacerdos efficere, omnē aliam nõ sacramētalē efficere potest: ita quòd facta tenet, quamuis peccet faciendo. Nec Autor in litera explicat quòd ab episcopo omnino oporteat fieri, nihil tamē diffinitiuè concludo. Legimus enim etiā apostolica sede dispensante circa ministri huius sacramēti incõcusse explicatum fuisse quòd vtantur chrismate consecrato per episcopum, vt patet in concilio Florentino sub Eugenio. [illegible] De secūda autem quaestione nullā ego video rationē dubitandi, supposita potestate Papae de mutatione ministri: quia enim potest maius, potest & minus. maius autē esse cõstat quòd presbyter conferat confirmationis sacramentū, quā conficiat materiam sacramēti, quanto maius est sacramentū sua materia. Et propterea si Papa potest facere, quòd simplex sacerdos confirmet, potest etiā efficere, quòd idem cõficeret materiam.

Annot. ¶ In eodē artic. 3. Durandus occurrit in 4. senten. dist. 7. quae. 1. cõtra literae rationem arguens, volens ipsam peccare secundum non causam vt causam, quantū ad sanctificationē materiae ex cõtactu vel nõ contactu Christi. Tū quia si cõtactus Christi sanctificauit materiā, puta aquā & panem, vel fieret iniuria sanctificationi primae ex superaddita sanctificatione ab Ecclesia, si sunt eiusdē rationis, vel prima esset insufficiens, si secūda est alterius rationis. Tum quia Christus vsus est visibilibus vnctionibus: in vita à Magdalena pluries, & in morte à Nicodemo: ac per hoc sanctificauit vnctionem, si contactus eius sanctificatiuus est. Et sic sanctificata esset etiam materia huius sacramēti, nec egeret consecratione: cuius oppositum dicit.

¶ Ad hoc dicitur, rationē Autoris in sua probabilitate solida stare, & quòd prima sanctificatio constituit materiam sacramēti, & propterea alterius est rationis à benedictione eiusdē materiae, quam Ecclesia adhibet: quoniā haec secunda nõ ordinatur ad constituendā materiā, sed ad solemnitatē quandam & deuotionē, fugationē daemonū, & huiusmodi. Vnde nõ arguit secunda insufficientiā primae: nec illi iniuriatur. Nec dicit Autor, quodcunque Christi cõtactum sanctificare materiam sacramenti, sed contactū in vsu sacramenti: quali contactu nõ attigit vnctiones. Nec obstat quòd ex vsu sacramēti Christus nihil accepit: ac per hoc per accidens vsus concurrit, & solus contactus per se: quoniam ipso cõtactu sanctificauit. Hoc namque non obstat, quoniam de vsu constitutiuo sacramēti est sermo: ita quòd vsus & cõtactus Christi in cõstituēdo sacramenti est sanctificatiuus materiae. Et sic fugantur obiectiones Durandi.

¶ super Quaestionis septuagesimasecunda Articulū quartum.

IN artic. 4. aduerte pro hoc & caeteris sacramentis, quòd licet in antiquis textibus non inueniātur expressae omnes sacramentorum formae: posterioribus tamen temporibus, scilicet sub Eugenio IIII. in concil. Florentino in quo etiam fuit ecclesia Orientalis, explicatae sunt omnium sacramentorum formae cum reliquis omnibus requisitis ad omnia & singula sacramenta. Vbi & ponitur illa forma sacramenti confirmationis, nisi quòd ibi dicitur, Consigno: & hic legitur, Signo te signo crucis. & idem est sensus.

¶ super Quaestionis septuagesimasecunda Articulū quintum.

IN articulo quinto dubium occurrit ad hominē, quoniam Autor superius in quaest. 63. artic. 6. posuit characterem confirmationis pertinere ad recipientes: hic autē ponit ipsum ex parte potentiae actiuae: vt patet in littera. Vnde videtur Autoris doctrina sibiipsi dissona.

¶ Ad hoc dicitur, q hęc dissensionem nō aduersantur, quoniam character confirmationis, vt ipsius sacramenti nomen testatur, est characteris baptismalis cōfirmatio: per baptismum enim fit Christianus, infirmus tamen (quia est sicut modo geniti infans) per confirmationem autem firmatur: & per hoc ex eadem parte vtriusque se tenet sacramenti character, & per consequēs character cōfirmationis est vt perficiēs characterē baptismalem: quo quū se teneat ex parte recipientis, et ahit secundum confirmationis characterem. Vnde de con. dist. 5. ca. de his vero. Melchiades Papa inquit, Ita coniuncta sunt haec duo sacramenta, q vnum sine altero ritè perfici non potest: gloss. id est Christianum facere nō potest, supple, perfectum. Apparet quod [illegible] idem ex altero [illegible] characterem baptismi est confiteri fidem: confirmationis autem libere seu intrepide confiteri eandem, vbi opus fuerit secundum perficere & firmare primum. Patet ergo non sic esse intelligendum characterem [illegible] passiuam, [illegible] ponetur pure passiua: ponit enim aliquem actum habere cum [illegible] cōstituit sacramentum receptiuum perfectum sui secundum: baptismalis siquidem character [illegible] absolutè, confirmationis autem receptiuum perfectè & liberè confitendi.

¶Praeterea, Omnis consecratio, quae fit in sacramentis, ad consecutionem gratiae ordinatur. Sed materia sensibilis cōfecta ex oleo & balsamo, non est capax gratiae. Ergo non debet ei aliqua consecratio adhiberi.

¶SED CONTRA est quod Inno. papa dicit, Presbyteri, cùm baptizāt, chrismate baptizatos vngere liceat, quod ab episcopo fuerat consecratum: non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solum debetur episcopis, cùm tradunt Paracletum. Quod quidem fit in hoc in sacramento. Ergo ad hoc sacramentum requiritur chrisma per episcopum consecratum.

CONCLVSIO.

¶ Chrisma & sanctū oleum prius à suo debet benedici & consecrari episcopo, quam exhiberi ad vsum sacramenti.

¶RESPONDEO dicendum, quòd tota sacramentorum sanctificatio à Christo deriuatur, vt supra dictum est. Est autem considerandum, q quibusdam sacramentis habentibus materiam corpoream, Christus est vsus, scilicet baptismo & etiam Eucharistia. Et ideo ex ipso vsu Christi, materię horum sacramentorum aptitudinem acceperunt ad perfectionē sacramēti. Vnde Chrys. dicit, quòd nunquā aquae baptismi purgare peccata credentium possent, nisi tactu Dominici corporis sanctificatae fuissent. Et similiter ipse Dominus accipiens panem, benedixit: similiter autem & calicem, vt habetur Matt. 26. & Luc. 22. Et propter hoc nō est de necessitate horum sacramentorum, quod materia prius benedicatur: quia sufficit benedictio Christi. Si qua verò benedictio adhibeatur, pertinet ad solēnitatem sacramenti, non autem ad necessitatem. Vnctionibus autem visibilibus Christus nō est vsus, ne fieret iniuria inuisibili vnctioni, qua est vnctus prae consortibus suis. Et ideo tam chrisma quàm oleum sanctum infirmorum, prius benedicuntur, quàm adhibeantur ad vsum sacramenti.

¶AD PRIMVM ergo patet responsio ex dictis.

¶Ad secundum dicendum, q vtraque consecratio chrismatis non refertur ad idem. Sicut enim instrumentum virtutem instrumētalem acquirit dupliciter, scilicet quādo accipit formam instrumenti, & quando mouetur à principali agēte ad effectum: ita etiā materia sacramenti duplici sanctificatione indiget: per quarum vnam fit propria materia sacramenti, per aliam verò applicatur ad effectum.

¶Ad tertium dicendum, quòd materia corporalis non est capax gratiae, quasi gratiae subiectum, sed solùm sicut gratiae instrumētum, vt supra dictum est. Et ad hoc materia sacramenti consecratur: vel ab ipso Christo, vel ab episcopo, qui gerit in Ecclesia personam Christi.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm haec sit conueniens forma huius sacramenti. Consigno te signo crucis, &c.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd hęc non sit conueniens forma huius sacramēti, consigno te signo crucis, & cōfirmo te chrismate salutis, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, amen. Vsus enim sacramentorum à Christo & ab Apostolis deriuatur. Sed neque Christus hanc formam instituit, nec Apostoli ea vsi leguntur. Ergo haec non est conueniens forma huius sacramenti.

¶Praeterea, sicut sacramentum est idem apud omnes, ita & forma debet esse eadem, quia quaelibet res habet vnitatem, sicut & esse a sua forma. Sed hac forma non omnes vtuntur: quidā enim dicunt, confirmo te chrismate sanctificationis. Ergo haec non est conueniens forma huius sacramenti.

¶Praeterea, sacramentū hoc debet conformari baptismo, sicut perfectio perfectibili: vt supra dictū est. Sed in forma baptismi non fit mentio de consignatione characteris, nec etiam de cruce Christ. (cùm tamen per baptismū homo Christo commoriatur, vt Apostolus dicit Roma. 6.) nec etiam fit mentio de effectu salutis, cùm tamen baptismus sit de necessitate salutis. In forma etiā baptismi ponitur vnus actus tantùm, & exprimitur persona baptizantis, cùm dicitur, Ego te baptizo. Cuius contrariū apparet in forma praedicta. Nō ergo est cōueniēs forma huius sacramēti.

¶SED CONTRA est autoritas Ecclesiae, quae hac forma communiter vtitur.

CONCLVSIO.

¶ Haec est conueniens sacramenti Confirmationis forma, Consigno te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis in nomine P. & F. & S. S.

¶RESPONDEO dicendum, quòd praedicta forma est conueniens huic sacramento. Sicut enim forma rei naturalis dat ei speciem: ita forma sacramenti continere debet quicquid pertinet ad speciem sacramenti. Sicut autem ex supradictis patet, in hoc sacramento datur Spiritus sanctus ad robur spiritualis pugnae. Et ideo in hoc sacramēto tria sunt necessaria, quae cōtinētur in forma praedicta. Quorū primū est, causa cōferens plenitudinē roboris spiritualis, quae est sancta Trinitas, quę exprimitur cùm dicitur, In nomine Patris, &c. Secundū est ipsum robur spirituale, quod homini cōfertur per sacramētū materiae visibilis, ad salutem. Quod quidem tangitur, cùm dicitur, Confirmo te chrismate salutis. Tertium est signum quod pugnatori datur: sicut & in pugna corporali, milites insignijs ducum insigniuntur. Et quantum ad hoc dicitur, Consigno te signo crucis, in quo scilicet Rex noster triumphauit: vt dicitur Coloss. 3.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q (sicut suprà dictū est) per ministeriū Apostolorū quandoque dabatur effectus huius sacramenti, scilicet plenitudo Spiritus sancti, quibusdā visibilibus signis miraculosè à Deo effectis: qui potest effectū sacramēti sine sacramēto cōferre. Et tūc nō erat necessaria nec materia nec forma huius sacramēti. Quādoque aūt tanquā ministri sacramētorū, hoc sacramētū prębebant, & tūc sicut materia, ita & forma ex mādato Christi vtebantur. Multa enim seruabāt Apostoli in sacramētorū collatione, quae in Scripturis cōmuniter propositis nō sunt tradita. Vnde Diony. dicit in fine Eccl. hier. Cōsummatiuas inuocationes, id est verba quibus perficiūtur sacramēta, nō est iustū Scripturas interpretantibus neque mysticum earū, aut in ipsis operatas ex Deo virtutes, ex occulto ad cōmune adducere: sed nostra sacra traditio, sine pompa, id est occultè eas edocet. Vnde & Apostolus dicit, loquēs de celebratione Eucharistiae, 1. Corin. 11. Caetera, cùm venero, disponam.

¶Ad secundum dicendum, q sanctitas est salutis causa. Et ideo in idē redit quod dicitur, chrismate salutis & sanctificationibus.

¶Ad tertiū dicēdū, q baptismus est regeneratio in spiritualē vitā, qua homo viuit in seipso: & ideo nō ponitur in forma baptismi nisi vnus actus ad ipsum hominē sanctificandū pertinēs. Sed hoc sacramētū nō solùm ordinatur ad hoc q homo sanctificetur in seipso, sed exponitur cuidā pugnae exteriori. Et ideo nō solùm fit mentio de interiore sanctificatione cùm dicitur, confirmo te chrismate salutis: sed etiā cōsignatur homo exterius quasi vexillo crucis ad pugnā spiritualē, quod significatur cùm dicitur, Cōsigno te signo crucis. In ipso aūt verbo baptizādi, quod ablutionē significat, potest intelligi & materia, quae est aqua abluens, & effectus salutis, quae nō intelliguntur in verbo Cōfirmādi, & ideo oportuit haec ponere. Dictum est suprà, q hoc quod dicitur, ego, non est de necessitate formae baptismalis: quia intelligitur in verbo primae personae: apponitur tamē ad exprimendam intentionē. Quod non est ita necessarium in confirmatione, quae non exhibetur nisi ab excellenti ministro, vt infrà dicetur.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm sacramentum confirmationis imprimat characterem.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd sacramentum confirmationis non imprimat characterem. Character enim importat quoddam signum distinctiuum. Sed per sacramentum confirmationis 4. di. 7. q. 2. art. 1. q. 1. & q. 3. artic. 3. q. 3.

¶ Super Quaestionis septuagesimasecunda Articulum sextum.

Annot. IN artic. 6. aduerte. q character confirmationis ita praesupponit characterem baptismi, vt si confirmaretur non baptizatus, esset post baptismum reconfirmandus: eadem ratione, qua presbyter nō baptizatus, est post baptismum iterum ordinandus: vt patet in c. veniens, & in c. si quis de presbytero non baptizato. Magis enim annexum est confirmationis sacramentum baptismo, quàm sacramentū ordinis, quum confirmatio firmitas perfectioque sit baptismi.

¶ Super Quaestionis septuagesimasecunda Articulum septimū.

Annot. IN artic. 7. in responsione ad secundum, nota hic dictum in littera pro omnibus sacramentis. quod si accedens ad sacramentum cum peccato, vel quia eius conscientiam non habet, vel quia non perfectè contritus, gratiam ex sacramēto consequitur in remissionem peccatorum. Et intelligo hoc de peccato mortali: quoniam de venialibus non oportet habere conscientiam particularem, hoc est enim quod consueuit dici virtute sacramenti fieri de attrito contritum: hoc est paratum secundum propriam conscientiam charitate informari. Quod tunc tantùm fit, quum ex sacramēto mouetur mens suscipientis sacramentum in actualem operationem in Deum seu peccatorum, non enim regulariter infunditur aut augetur gratia in adulto nisi concurrente actu nouo liberi arbitrij: quoniam sic exigit suauis dispositio diuinae gubernationis: vt ex his quae in Prima secundae de iustificatione impij Autor dicit, habere potes, & inferius quum de sacramēto poenitentiae tractabitur.

Annot. ¶ In eodem arti. in responsione ad tertium, memento superius dictorum de gratia sacramētali, & intelliges quae hic dicitur. Gratia siquidem gratum faciens extēsa ad firmandum Christianum, vt libere Christum crucifixū confiteatur, secundum essentiam gratiae est eiusdē speciei cum gratia collata in baptismo: sed secundum auxilium firmantis procedētis à gratia (quod gratia sacramētalis vocatur) specie differt à gratia baptismali.

non distinguitur homo ab infidelibus, hoc enim fit per baptismum: neque etiam ab alijs fidelibus, quia hoc sacramentum ordinatur ad pugnam spiritualem, quae omnibus fidelibus indicitur. Non ergo in hoc sacramento imprimitur aliquis character.

¶ Praeterea, Suprà dictum est, quòd character est quaedam potentia spiritualis. Potentia autem non est nisi actiua vel passiua. Potentia autem actiua in sacramentis, confertur per sacramētum ordinis: potentia autem passiua siue receptiua per sacramentum baptismi. Ergo per sacramētum confirmationis nullus character imprimitur.

¶ Praeterea, In circumcisione, quae est character corporalis, non imprimitur aliquis spiritualis character. Sed in hoc sacramento imprimitur quidam character corporalis: dum scilicet homo chrismate signatur signo crucis in frōte. Non ergo imprimitur in hoc sacramento character spiritualis.

¶ SED CONTRA, In omni sacramento quod nō iteratur imprimitur character. Sed hoc sacramentum non iteratur. dicit enim Greg. de homine, qui à Pontifice confirmatus fuerit denuo, talis iteratio prohibenda est. Ergo in confirmatione imprimitur character.

CONCLVSIO.

¶ Cùm per confirmationis sacramentum suscipiant homines potestatem & robur ad pugnam spiritualem contra hostes fidei, necesse est per illius susceptionem imprimi characterem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) character est quaedam spiritualis potestas ad aliquas sacras actiones ordinata. Dictum est autem suprà, quòd sicut baptismus est quaedam spiritualis regeneratio in vitam Christianā: ita etiā confirmatio est quoddam spirituale augmētum promouens hominem in spiritualē aetatem perfectam. Manifestum est autem ex similitudine corporalis vitae, quòd alia est actio hominis statim nati: & alia actio, quae competit ei cùm ad perfectam aetatem peruenerit. Et ideo per sacramentum confirmationis datur homini potestas spiritualis ad quasdam alias actiones sacras, praeter illas ad quas datur ei potestas in baptismo. Nam in baptismo accepit homo potestatem ad ea agenda, quae ad propriam pertinent salutem: prout scilicet secundum seipsum viuit. Sed in confirmatione accipit homo potestatem ad agendum ea quae pertinent ad pugnam spiritualem contra hostes fidei. Sicut patet ex exemplo Apostolorum; qui antequam plenitudinem Spiritus sancti acciperent, erant in coenaculo perseuerātes in oratione: postmodum verò egressi, non verebātur publicè fidem fateri etiam coram inimicis fidei Christianae. Et ideo manifestum est, quòd in sacramento confirmationis imprimitur character.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd pugna spiritualis contra hostes inuisibiles, omnibus competit. Sed contra hostes, visibiles, id est contra persecutores fidei, pugnare, nomen Christi publicè confitendo, est cōfirmatorum: qui iam sunt perducti spiritualiter ad virilem aetatē: secūdum quod dicitur primae Ioan. 2. Scribo vobis iuuenes, quoniā fortes estis, & verbum Dei in vobis manet, & vicistis malignum. Et ideo character confirmationis est signum distinctiuum, non infidelium à fidelibus, sed spiritualiter prouectorum ab his quibus dicitur, Sicut modo geniti infantes.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnia sacramenta sunt quaedam fidei protestationes. Sicut igitur baptizatus accipit potestatem spiritualem ad protestandam fidem per susceptionē aliorum sacramentorum: ita, confirmatus accipit potestatem publicè fidem Christi verbis profitendi quasi ex officio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sacramenta veteris legis dicuntur iustitiae carnis (vt patet Hebr. 9.) quia scilicet interius nihil efficiebant. Et ideo in circuncisione imprimebatur character solùm in corpore, nō autem in anima. Sed in confirmatione cum charactere corporali imprimitur simul character spiritualis: eo quòd est sacramentum nouae legis.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm character confirmationis praesupponat characterem baptismi.

AD SEXTVM sic procéditur. Videtur quod character confirmationis non praesupponat ex necessitate characterem baptismalem. Sacramētum enim confirmationis ordinatur ad confitendum publicè fidem Christi. Sed multi etiam ante baptismū sunt fidem Christi publicè confessi, sanguinem fundentes pro fide. Ergo character cōfirmationis non praesupponit characterem baptismalem. 4. dist. 7. q. 1. art. 1. q. 3. Et dist. 24. q. 1. art. 3. & 4.

¶ Praeterea, De Apostolis non legitur quòd fuerint baptizati (praesertim cùm dicatur Ioan. 4. quòd ipse Christus non baptizabat, sed discipuli eius) & tamen postea fuerunt confirmati per aduentum Spiritus sanctus. Ergo similiter alij possunt confirmari antequam baptizentur.

¶ Praeterea, Actu. 10. dicitur, quòd adhuc loquente Petro, cecidit Spiritus sanctus super eos qui audiebant verbum, & audiebant eos loquentes linguis. Et postea Petrus iussit eos baptizari. Ergo pari ratione possunt alijs prius confirmari, quàm baptizentur.

¶ SED CONTRA est quod Rabanus dicit in lib. de insti. cleri. Nouissimè à summo Sacerdote, per impositionem manus, Paracletus traditur baptizato, vt roboretur per Spiritum sanctum ad praedicandum.

CONCLVSIO.

¶ Confirmationis sacramētum supponit baptismalem characterem, ita quòd confirmatus non baptizatus iterum post baptismum confirmandus est.

¶ RESPONDEO dicendum, q character confirmationis ex necessitate praesupponit characterem baptismalem: ita scilicet, quòd si aliquis non baptizatus confirmaretur, nihil reciperet, sed oporteret iteratò ipsum cōfirmari post baptismū. Cuius ratio est: quia sicut se habet confirmatio ad baptismum, ita augmentum ad generationem: vt ex supradictis patet. Manifestum est autem, quòd nullus potest promoueri in aetatem perfectam, nisi primò fuerit natus. Et similiter nisi primò aliquis fuerit baptizatus, nō potest sacramentum confirmationis accipere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q virtus diuina non est alligata sacramentis. Vnde potest conferre homini spirituale robur ad confitendum publicae fidem Christi absque sacramēto confirmationis, sicut etiam potest consequi remissionem peccatorum sine baptismo. Sicut tamen nullus consequitur effectū baptismi sine baptismi voto, ita nullus consequitur effectū confirmationis sine voto ipsius. Quod potest haberi etiam ante susceptionem baptismi.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd sicut August. dicit ex hoc quòd Dominus dicit Ioan. 13. Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, intelligimus, Petrum & alios Christi discipulos fuisse baptizatos siue baptismo Ioannis (sicut nonnulli arbitrātur) siue, quod magis credibile est, baptismo Christi: neque enim renuit ministerium baptizandi, vt habetur, & baptizatos seruos, per quos caeteros baptizaret.

¶ Ad tertium dicendum, quòd audientes praedicationem Petri, acceperunt effectum confirmationis miraculosae: nō tamen confirmationis sacramentum. Dictum est autem, quòd effectus cōfirmationis potest alicui conferri ante baptismum, nō autem sacramentum confirmationis. Sicut enim effectus confirmationis, qui est robur spirituale, praesupponit effectum baptismi, qui est iustificatio: ita sacramentum confirmationis praesupponit sacramentum baptismi.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm per sacramētum confirmationis conferatur gratia gratum faciens.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q per hoc sacramentum gratia gratum faciens, non conferatur. Gratia enim gratum faciens, ordinatur contra culpam. Sed hoc sacramentum (sicut dictum est) non exhi

¶ Super Quaestionem septuagesimasecunda Articulum 8. 9. 10. & 11.

IN articul. 8. 9. 10 & 11. tantummodo occurrit de ministro confirmationis, ob factum Gregorij notare, quòd episcopus est regulariter proprius minister confirmationis, & hoc omnia ferè iura clamant. Sed vltra hoc credimus etiam episcopum ita esse proprium ministrum huius sacramenti, quòd si per simplicem sacerdotem detur, irritum est & inane. & hoc tenemus autoritate Melchiadis Papæ in ca. de his. & Eusebij Papæ in ca. manus. de conse. distin. 5. Et cum hoc credimus, etiam ex Apostolica dispensatione per simplicem sacerdotē dari posse hoc sacramentum & hoc tenemus autoritate beati Gregor. in ca. peruenit. 95. dinct. Ita quòd hoc est mirabile circa ministeriū huius sacramenti, quòd episcopus est ita minister proprius confirmationis, quòd à non episcopo facta nulla est. & tamen ex dispensatione Apostolica non episcopus potest illam conferre.

¶ Et licet multi multa in hoc scripserint: soli tamen illi verum scripserunt, qui noluerunt sapere plusquam oportet: istis enim sanctorum autoritas præponenda est rationi. Vnde etiam legimus in concilio vniuersali Florentiæ sub Eugenio IIII. vtrunque Armenis autēticè expositum, quum de hoc sacramento fuerunt instructi: vt patet in literis Segeuij Vnde & Amor rationem conatus est reddere ex differentia inter Papam & alios episcopos, quo ad eminentiam potestatis: quia Papa in plenitudinē assumptus est potestatis, reliqui autē in partem solicitudinis. in dicta autem synodo nulla redditur ratio, nisi dispensatio Apostolicæ sedis, ex rationali & vrgenti causa. Quod ideo dixerim, vt ratio ab Autore reddita non patul fiat, sed cum veneratione suscipiatur, tanquam amplexa à sacro Cōcilio, attribuente hoc dispēsationi Apostolicæ sedis. constat enim dispensare in huiusmodi ad maximā spectare potestatem.

non exhibetur nisi baptizatis, qui sunt à culpa mundati. Ergo per hoc sacramētum, gratia gratum faciens non confertur.

¶ Præterea, Peccatores maximè indigēt gratia gratum faciente, per quā solam iustificari possunt. Si ergo p hoc sacramentū gratia gratum faciens confertur, videtur quòd deberet dari hominibus in peccato existentibus. Quod tamen non est verum.

¶ Præterea, Gratia gratū faciens, specie non differt, cùm ad vnum effectū ordinetur. Sed duæ formæ eiusdē speciei nō possunt esse in eodem subiecto. Cùm ergo gratia gratū faciens cōferatur homini per baptismum, videtur quòd per sacramentum confirmationis, quod non exhibetur nisi baptizato, gratia gratum faciens non conferatur.

¶ SED CONTRA est quod Melchiades Papa dicit, Spiritus sanctus in fonte baptismi, plenitudinē tribuit ad innocentiam, in confirmatione augmentum præstat ad gratiam.

CONCLVSIO.

¶ Per confirmationis sacramentum gratia gratū faciens suscipitur sicut per baptismum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in hoc sacramento (sicut dictū est) datur baptizato, Spiritus sanctus ad robur, sicut Apostolis datus est in die Pētecostes, (vt legitur Act. 2.) & sicut dabatur baptizatis p impositionē manus Apostolorū: vt dicitur Act. 8. Ostēsum est autem in Prima parte, quòd missio seu datio Spiritus sancti non est nisi cum gratia gratum faciente. Vnde manifestum est, quòd gratia gratum faciens confertur in hoc sacramento.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gratiæ gratū facientis primus effectus est remissio culpæ. Habet tamen & alios effectus: quia sufficit ad hoc quòd promoueat hominem per omnes gradus vsque in vitam æternā, secundum illud Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Vnde & Paulo dictū est 2. Corinth. 12. Sufficit tibi gratia mea. Et ipse dicit 1. Cor. 15. Gratia Dei sum id quod sum. Et ideo gratia gratum faciens, non solùm datur ad remissionē culpæ, sed etiam ad augmentum & firmitatem iustitiæ. Et sic confertur in hoc sacramento.

¶ Ad secundum dicendum, q sicut ex ipso nomine apparet, hoc sacramentum datur ad confirmandum quod prius inuenerit: & ideo non debet dari his, qui non habent gratiam. Et propter hoc sicut non datur nō baptizatis, ita non debet dari adultis peccatoribus, nisi per pœnitentiam reparatis. Vnde dicitur in Aurelianensi concilio, vt ieiuni ad confirmationem veniant, vt moneantur confessionem facere prius, vt mundi donum Spiritus sancti valeant accipere. Et tunc per hoc sacramentum perficitur pœnitentiæ effectus, sicut & baptismi: quia per gratiam collatam in hoc sacramento, consequitur pœnitēs pleniorem remissionē peccati. Et si aliquis adultus in peccato existens, cuius conscientiam nō habet, vel si etiam nō perfectè contritus accedat, dummodo non fictus accedat, per gratiam collatam in hoc sacramento, consequetur remissionem peccatorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd (sicut dictū est) gratia sacramentalis addit super gratiam gratū facientem cōmuniter sumptam, aliquid effectiuū * spiritualis effectus, ad quod ordinatur sacramentum. Si ergo consideretur gratia in hoc sacramentum collata, quantum ad id quod est commune: sic per hoc sacramentum non confertur aliqua alia gratia, quàm per baptismum: sed quæ prius inerat, augetur. Si autem cōsideretur quantū ad illud speciale quod superadditur, sic non est eiusdem speciei cū ipsa.

** Alias* [illegible]

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrùm hoc sacramentum sit omnibus exhibendum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd hoc sacramentum non sit omnibus exhibendum. Hoc enim sacramentum ad quandam excellentiam datur: vt dictum est. Sed id quod ad excellentiā pertinet, nō cōpetit omnibus. Ergo hoc sacramentū non debet omnibus dari. *4. di 7. q. 3. art. 2. q. 2. et 3. & di. 25. q. 2. art. 1. q. 2. cor.*

¶ Præterea, Per hoc sacramentum augetur aliquis spiritualiter in perfectam ætatem. Sed perfecta ætas repugnat ætati puerili. Ergo ad minus pueris dari non debet.

¶ Præterea, Sicut Melchiades papa dicit, post baptismum confirmamur ad pugnam. Sed pugnare non competit mulieribus, propter fragilitatem sexus. Ergo nec mulieribus hoc sacramentum dari debet.

¶ Præterea, Melchiades papa dicit, quòd quamuis continuò transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen confirmationis beneficia necessaria sunt: quia confirmatio armat & instruit ad agones mundi huius & prælia, reseruandos. Qui autem post baptismum cum acquisita innocētia immaculatus peruenerit ad mortem, confirmatur morte: quia iam non potest peccare post mortem. Ergo statim morituris non debet hoc sacramentum conferri: & sic non debet omnibus dari.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Act. 2. quòd Spiritus sanctus adueniens repleuit totam domum (per quam significatur Ecclesia) & postea subditur, quòd repleti sunt omnes Spiritusancto. Sed ad illā plenitudinē consequendam hoc sacramentū datur. Ergo est omnibus, qui sunt in Ecclesia, exhibēdum.

CONCLVSIO.

¶ Confirmationis sacramentum debet communiter omnibus baptizatis exhiberi, & omni tempore.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) per hoc sacramentū promouetur homo spiritualiter in ætatem perfectam. Hoc autem est de intentione naturæ, vt omnis qui corporaliter nascitur, ad perfectam ætatem perueniat: sed hoc quandoque impeditur, propter corruptibilitatem corporis, quod morte præuenitur. Multò autē magis de intentione Dei est omnia ad perfectionem perducere: ex cuius imitatione hoc natura participat. vnde & Deut. 32. dicitur, Dei perfecta sunt opera. Anima autem, ad quam pertinet & spiritualis natiuitas, & spiritualis ętatis perfectio, immortalis est: & potest sicut tempore senectutis spiritualē natiuitatem consequi, ita tēpore iuuentutis vel pueritiæ consequi perfectam ætatē: quia huiusmodi corporales ætates, animæ non præiudicant. Et ideo hoc sacramentum debet omnibus exhiberi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc sacramentum datur ad quandā excellentiam: non quidem vnius hominis ad alium (sicut sacramentum ordinis) sed hominis ad seipsum: sicut idem perfectus vir existens, habet excellentiam ad se puerū.

¶ Ad secundum dicendum, quòd (sicut dictū est) ætas corporalis non præiudicat animæ. Vnde etiā in puerili ætate homo potest cōsequi perfectionem spiritualis ætatis: de qua dicitur Sap. 4. Senectus venerabilis est non diuturna, neque numero annorum computata. Et inde est, q multi in puerili ætate propter robur Spiritus sancti perceptum, vsque ad sanguinem fortiter certauerunt pro Christo.

¶ Ad tertium dicendū, quòd sicut Chry. dicit in homilia de Machabæis, In mundanis agonibus, ætatis, ac formæ, generisque dignitas requiritur: & ideo seruis ac mulieribus, & senibus ac pueris ad eos aditus denegatur. in cælestibus autē, omni personæ & ætati ac sexui, indiscreta faculrate stadium patet. Et in homil. de Militia spirituali dicit, Apud Deū fœmineus etiā militat sexus. Multæ nāque fœminæ animo virili spiritualē militiā gesserunt: quædam enim interioris hominis virtute, viros æquauerunt in agonibus martyrum: quædam etiā fortiores viris extiterunt. Et ideo etiam mulieribus hoc sacramentum conferendum est.

¶ Ad quartū dicēdum, q (sicut dictū est) anima, ad quam pertinet spiritualis ætas, immortalis est. Et ideo etiā morituris hoc sacramentū dandū est, vt in resurrectione perfecti appareant: secundū illud Ephe. 4. Donec occurramus in virū perfectum, in mensurā ætatis plenitudinis Christi. Et ideo Hug. de san. Vict. dicit, Omnino periculosum esset, si ab hac vita sine cōfirmatione migrare cōtingeret. nō quia damnaretur, nisi fortè propter con-

temptũ, sed quia detrimentũ perfectionis pateretur. Vnde etiam pueri confirmati decedentes, maiorem gloriam consequuntur, sicut & hîc maiorẽ obtinent gratiam. Autoritas autem illa intelligitur, quãtum ad hoc, quòd morituris non est necessarium hoc sacramentum propter periculum pugnæ præsentis.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrùm hoc sacramentum sit conferendum homini in fronte.

Infrà ar. 11. ad 3. Et 4. dist. 7. q. 3. ar. 3. q. 2. Et 4. cõtra c. 60. Et quol. 11. ar. 7. cor. Et Rom. 1. lect. 5. f. & c. 10. lec. 2. cor. 3.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd hoc sacramentum non sit conferendum homini in fronte. Hoc enim sacramentum est perfectiuum baptismi: vt suprà dictũ est. Sed sacramentum baptismi confertur homini in toto corpore. Ergo hoc sacramentum non debet conferri solùm in fronte.

¶ Præterea, Hoc sacramentum datur ad robur spirituale: vt suprà dictũ est. Sed spirituale robur maximè consistit in corde. Ergo hoc sacramentũ magis debet conferri suprà cor, quã in fronte.

¶ Præterea, Hoc sacramentũ datur homini ad hoc, quòd liberè fidem Christi confiteatur. Sed ore fit confessio ad salutem: vt dicitur Rom. 10. Ergo hoc sacramentum magis debet conferri circa os, quàm in fronte.

¶ SED CONTRA est quod Rabanus dicit in lib. de Institutiõe clericorũ. Signatur baptizatus chrismate in summitate capitis per sacerdotem: per Pontificem vero in fronte.

CONCLVSIO.

¶ Signantur confirmandi chrismate signo crucis in frõte & vt in manifesto se ostendant Christianos esse, & ne nomen Christi ob timorem, vel erubescentiam prætermittant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) in hoc sacramento homo accipit Spiritum sanctum ad robur spiritualis pugnæ: vt fortiter etiam inter aduersarios fidei, Christi fidem cõfiteatur. Vnde conuenienter signatur chrismate signo crucis in fronte propter duo. primò quidem, quia insignitur signo crucis, sicut miles signo ducis. Quod quidẽ debet esse euidens & manifestum. Inter omnia autẽ loca corporis humani, maximè frons manifesta est, quæ quasi nunquam obtegitur. Et ideo linitur cõfirmatus chrismate in fronte, vt in manifesto demõstraret se esse Christianũ: sicut & Apostoli post acceptum Spiritum sanctum se manifestauerũt, qui prius in cœnaculo latebant. Secundò, quia aliquis impeditur à libera confessione nominis Christi, propter duo, scilicet propter timorẽ & propter verecundiam. Vtriusque autem horũ signum, maximè manifestatur in fronte propter duo, scilicet propter propinquitatẽ imaginationis: & propter hoc quòd spiritus à corde directẽ ad frõtem ascendunt. Vnde verecundati erubescũt, timentes autẽ pallescunt, vt dicitur 4. Ethi. Et ideo in fronte signatur chrismate, vt neque propter timorem, neque propter erubescentiam, nomen Christi confiteri prætermittant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd per baptismum regeneramur ad vitam spiritualem: quæ ad totũ hominem pertinet. Sed in confirmatione roboramur ad pugnã: cuius signum ferendum est in fronte, quasi in euidenti loco.

¶ Ad secundum dicendum, quòd principium fortitudinis est in corde: sed signum apparet in fronte, vnde dicitur Ezech. 3. Ecce dedi frontem tuam duriorẽ frontibus eorũ. Et ideo sacramentũ Eucharistiæ, quo homo in seipso confirmatur, pertinet ad cor: secundum illud Psal. Panis cor hominis confirmet. Sed ad sacramentum confirmationis requiritur signum fortitudinis ad alios, & ideo exhibetur in fronte.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc sacramentum datur ad liberè confitendum, non autem ad confitendum simpliciter: quia hoc fit etiã in baptismo. Et ideo nõ debet dari in ore, sed in frõte, vbi apparẽt signa passionũ, quibus libera confessio impeditur.

ARTICVLVS X.

¶ Vtrùm ille qui confirmatur, debeat teneri ab alio.

4. di. 7. q. 3. art. 3. q. 1.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd ille qui confirmatur, non debeat ab alio teneri ad confirmationẽ. Hoc enim sacramẽtum non solùm pueris, sed etiam adultis exhibetur. Adulti autem per seipsos stare possunt. Ergo ridiculum est, quòd ab alio teneantur.

¶ Præterea, Ille qui iam est de Ecclesia, liberum habet accessum ad Ecclesiæ principem, qui est episcopus. Sed hoc sacramẽtum (sicut dictũ est) nõ exhibetur nisi baptizato, qui iam est mẽbrum Ecclesiæ. Videtur ergo quòd non debeat per alium exhiberi episcopo, ad hoc sacramentum recipiendum.

¶ Præterea, Hoc sacramentum datur ad robur spirituale: quod magis viget in viris, quàm in mulieribus: secundum illud Prouerb. vlt. Mulierem fortem quis inueniet? Ergo ad minus mulier non debet tenere virum ad confirmationem.

¶ SED CONTRA est quod Inno. Papa dicit, & habetur in Decre. 30. q. 4. Si quis ex coniugio filiũ aut filiam alterius, de sacro fonte susceperit, aut ad chrisma tenuerit, &c. Ergo sicut requiritur ꝙ aliquis baptizatũ de sacro fonte leuet, ita debet aliquis teneri ad sacramentum confirmationis accipiendum.

CONCLVSIO.

¶ Quicunque ad confirmationis sacramentũ accedũt, indigent aliquo, quo sustententur & leuentur, ac tanquam adhuc in spirituali pugna imbecilles, & pueri, ad perfectionem deducantur.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ (sicut dictũ est) hoc sacramentũ exhibetur homini ad robur pugnæ spiritualis. Sicut autẽ aliquis de nouo natus, indiget instructore in his quæ pertinent ad conseruationẽ vitæ (secundũ illud Heb. 12. Patres quidẽ carnis nostræ habuimus eruditores, & reuerebamur eos) ita illi, qui assumũtur ad pugnã, indigent eruditoribus, à quibus instruantur de his quæ pertinent ad modum certaminis. Et ideo in bellis materialibus constituũtur duces & Cẽturiones, per quos alij gubernẽtur. Et propter hoc etiã ille qui accepit hoc sacramẽtum, ab alio tenetur, quasi per aliũ in pugna spirituali erudiendus. Similiter etiã, & quia per hoc sacramẽtũ cõfert homini perfectio spũalis ætatis (sicut dictũ est) ideo ille, qui ad hoc sacramentũ accedit, sustẽtatur, quasi adhuc spiritualiter imbecillis & puer.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ licet ille qui cõfirmatur, sit adultus corporaliter: nondũ tamẽ est adultus spũaliter.

¶ Ad secundum dicẽdum, ꝙ licet baptizatus sit effectus membrũ Ecclesiæ: nondum tamẽ est ascriptus militiæ Christianæ. Et ideo episcopo tanquã duci exercitus, per aliũ exhibetur iam militiæ Christianæ ascriptum. Non enim debet alium ad cõfirmationem tenere, qui nondum est confirmatus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd (sicut dicitur Col. 3.) In Christo Iesu non est masculus & fœmina. Et ideo non differt vtrũ masculus vel fœmina teneat aliquem in confirmatione.

ARTICVLVS XI.

Vtrùm solus episcopus hoc sacramentum conferre possit.

4. di. 7. q. 3. art. 1. q. 2. & di. 13. q. 1. ar. 1. q. 2. & di. 25. q. 1. ar. 1. ar. Et 4. cõtra c. 61. Et quol. 11. ar. 7.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd nõ solùm episcopus hoc sacramentum conferre possit. Grego. enim scribens Ianuario episcopo dicit, Peruenit ad nos, quosdã scandalizatos fuisse, quòd presbyteros chrismate tangere eos qui baptizati sunt, prohibuimus: & nos quidẽ secundũ veterem vsum nostræ Ecclesiæ fecimus. sed si omnino hac de re aliqui cõtristantur, vbi episcopi desunt, vt presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, concedimus. Sed illud quod pertinet ad necessitatem sacramentorum, non est propter vitandum scandalum immutandum. Ergo videtur quòd non sit de necessitate huius sacramenti, quòd ab episcopo conferatur.

¶ Præterea, Sacramentum baptismi videtur maioris efficaciæ quàm sacramentũ cõfirmationis: quia per baptismum fit plena remissio peccatorum, & quãtum ad culpam & quantũ ad pœnam, quod non fit in hoc sacramento. Sed simplex sacerdos ex suo officio potest tradere sacramentũ baptismi, & in necessitate quilibet etiam non ordinatus potest baptizare. Ergo non est de necessitate huius sacramenti, quòd ab episcopo conferatur.

¶ Præterea, Summitas capitis, vbi secundum medicos est locus rationis, scilicet particularis (quæ dicitur virtus cogitatiua) est nobilior fronte, vbi est locus imaginatiuæ virtutis. Sed simplex sacerdos potest baptizatos vngere chrismate in vertice. Ergo multò magis potest eos chrismate signare in fronte, quod pertinet ad hoc sacramentum.

¶ SED CONTRA est quod Euseb. papa dicit, Manus impositionis sacramentum magna veneratione tenendum est: quod ab alijs perfici non potest nisi à summis Sacerdotibus, nec tempore Apostolorum ab alijs quàm ab ipsis Apostolis legitur aut scitur peractum esse. nec ab alijs, quàm qui eorum locum tenent, vnquam perfici potest, aut fieri debet. nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, nec inter ecclesiastica vnquam reputabitur sacramenta. Est igitur de necessitate huius sacramenti, quod dicitur sacramentum manus impositionis, quòd ab episcopo tradatur.

CONCL.

¶ Super Quaestionis septuagesimaesecunda Articulum duodecimum.

Annot. IN articulo duodecimo, hoc solum videtur dicendum, quod circa ieiunium tam confirmatoris, quàm confirmandi, seruanda videtur cuiusque Ecclesiae consuetudo: hoc enim est de iure positiuo, & in paucis fortè Ecclesiis seruatur ppter causas in litera allegatas, multitudinem scilicet confirmandorum, quos simul oportet confirmari, & separatim quandoque propter continuum periculum incertae mortis, adiuncta maxima incommoditate habendi episcopum ad votum.

¶ Super Quaestionis septuagesimaetertia Articulum primum.

Annot. IN articulo primo notandum occurrit in responsione ad tertium, quod duarum differentiarum, quae ibi enarrantur inter Eucharistiam, & alia sacramenta habentia materiam sensibilē (quod propter poenitentiam & matrimonium dicitur) secunda differentia sumit gratiam non solùm secūdum seipsam, sed secundum suum effectum, qui est vnitas corporis Christi mystici. Ita quòd quum audis sacramenti Eucharistiae rem tantùm esse gratiam, suscepiuum autem vnitatem Ecclesiae aut corpus Christi mysticum, non diuersa intelligas: quoniam haec omnia nihil aliud sunt quàm gratia Dei in suis fidelibus.

CONCLVSIO.

¶ Solus Episcopus confirmationis sacramentum exhibere potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in quolibet opere vltima consummatio supremae arti aut virtuti reseruatur: sicut praeparatio materiae pertinet ad inferiores artifices, superior autem dat formam, supremus autem est ad quem pertinet vsus, qui est finis artificiatorum, & epistola, quae à notario scribitur, à domino Papa signatur. Fideles autem Christi sunt quoddam diuinum opus (secundum illud 1. ad Corinth. 3. Dei aedificatio estis) sunt etiam quasi quaedam epistola, Spiritu Dei scripta, sicut dicitur 2. Corinth. 3. Hoc autem confirmationis sacramentum est quasi vltima consummatio sacramenti baptismi: ita scilicet quòd per baptismum aedificatur homo in domum spiritualem, & conscribitur quasi quaedam spiritualis epistola: sed per sacramentum confirmationis quasi domus aedificata dedicatur in templum Spiritus sancti; & quasi epistola cōscripta signatur signo crucis. Et ideo collatio huius sacramenti episcopis reseruatur, qui obtinent summam potestatem in Ecclesia: sicut & in primitiua Ecclesia, per impositionem manus Apostolorum, quorum vicem gerunt episcopi, plenitudo Spiritus sancti dabatur: vt habetur Act. 8. vnde Vrbanus papa dicit, Omnes fideles, per manus impositionem episcoporum Spiritum sanctum post baptismum accipere debent, vt pleni Christiani inueniantur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Papa in Ecclesia habet plenitudinem potestatis, ex qua potest quaedam quae sunt superiorum ordinum, committere quibusdam inferioribus, sicut quibusdam presbyteris concedit conferre minores ordines: quod pertinet ad potestatem episcopalem. Et ex hac plenitudine potestatis concessit beatus Gregor. papa, quòd simplices sacerdotes hoc sacramentum conferrent, quandiu scandalum tolleretur.

¶Ad secundum dicendū, quòd sacramētum baptismi est efficacius quàm hoc sacramentū quantum ad remotionem mali: eo quòd est spiritualis generatio, quae est mutatio de non esse in esse. Hoc autem sacramentū est efficacius ad perficiendum in bono: quia est quoddam spirituale augmentum de esse imperfecto ad esse perfectū. & ideo hoc sacramētum digniori ministro cōmittitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Rabanus dicit in lib. de institutione clericorum, signatur baptizatus chrismate in summitate capitis per sacerdotem, per Pontificem verò in fronte: vt in priori vnctione, significetur super ipsum Spiritus sancti descentio ad habitationem Deo consecrandam: in secunda quoq; vt eiusdem Spiritus sancti septiformis gratia, cum omni plenitudine sanctitatis & scientiae & virtutis, venire in hominem declaretur. Non ergo propter digniorem partem, sed propter potiorem effectum, haec vnctio episcopis reseruatur.

ARTICVLVS XII.

Vtrùm ritus huius sacramenti sit conueniens.

4. di. 7. q. 1. art. 3. q. 2. ad tertium & in expositione literae.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd ritus huius sacramenti non sit conueniens Sacramentum enim baptismi est maioris necessitatis quàm hoc sacramentum: vt suprà dictum est. Sed baptismo deputantur certa tempora, scilicet Pascha & Pentecoste. Ergo etiam huic sacramento aliquod certum tempus debet praefigi.

¶Praeterea, Sicut hoc sacramentum requirit deuotionem & dantis & recipientis, ita etiam & sacramentum baptismi. Sed in sacramento baptismi non requiritur quòd à ieiunijs sumatur vel conferatur. Ergo videtur inconuenienter statutum in concilio Aurelianensi, vt ieiuni ad confirmationem veniant: & in concilio Meldensi, vt episcopi non nisi ieiuni, per impositionem manuum, Spiritum sanctum tradant.

¶Praeterea, Chrisma est quoddam signum plenitudinis Spiritus sancti: vt suprà dictum est. Sed plenitudo Spiritus sancti data est fidelibus Christi in die Pentecostes: vt habetur Act. 2. Magis ergo debet Chrisma confici & benedici in festo Pentecostes, quàm in coena Domini.

¶SED CONTRA est vsus Ecclesiae: quae à Spiritu sancto gubernatur.

CONCLVSIO.

¶ Conueniens est ritus confirmationis ecclesiae autoritate seruatus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Dominus Matthaei 18. fidelibus suis promisit, dicens, Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Et ideo firmiter tenendum est, quòd ordinationes Ecclesiae dirigantur secūdum sapiētiam Christi. Et propter hoc certum esse debet, ritus quos Ecclesia obseruat in hoc, & in alijs sacramētis esse cōuenientes.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut Melchiades papa dicit, ita coniuncta sunt haec duo sacramenta (scilicet baptismi & confirmationis) vt ab inuicē nisi morte praeueniente nullatenus possint segregari, & vnum sine altero rite perfici nō possit. Et ideo eadem tempora sunt praefixa baptismo solenniter celebrando, & huic sacramento. Sed quia hoc sacramentū à solis episcopis datur, qui nō sunt semper praesentes vbi presbyteri baptizant, oportuit quantum ad cōmunem vsum sacramentum confirmationis etiam in alia tempora differri.

¶Ad secundum dicendum, quòd ab illa prohibitione excipiuntur infirmi, & morte periclitantes: sicut in statuto Meldensis concilij legitur. Et ideo propter multitudinem fidelium, & propter pericula imminentia, sustinetur vt hoc sacramētum (quod non nisi ab episcopis dari potest) etiam à non ieiunis detur vel accipiatur: quia vnus episcopus praecipuè in magna dioecesi, nō sufficeret ad tot homines confirmandos, si * eis tempus arctaretur. Vbi tamen congruè obseruari potest, conuenientius est vt à ieiunis detur & accipiatur. ** Alias*

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut ex concilio Martini papae habetur, omni tempore licebat chrisma conficere. Sed quia solennis baptismus, ad quē requiritur vsus chrismatis, in vigilia Paschae celebratur: congruè ordinatum est, vt per biduum antè ab episcopo chrisma benedicatur, vt possit per dioecesim destinari. Dies etiam ille satis congruit ad materias sacramentorum benedicendas, in quo fuit Eucharistiae sacramētum institutum, ad quod omnia alia sacramenta quodammodo ordinantur: sicut suprà dictum est.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA-tertia de sacramento Eucharistiae secundum se, in sex articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de sacramento Euchar. stiae. Et primò de ipso sacramento. secundo de materia. tertiò de forma. quartò de effectibus. quintò de recipientibus hoc sacramētum. sextò de ministro. septimò de ritu.

¶Circa primum quaeruntur sex.

¶Primò, vtrùm Eucharistia sit sacramentum.

¶Secundò, vtrùm sit vnum vel plura.

¶Tertiò, vtrùm sit de necessitate salutis.

¶Quartò, de nominibus eius.

¶Quintò, de institutione ipsius.

¶Sextò, de figuris eius.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm Eucharistia sit sacramentum.

Infrà art. 3. & 4. et q. 79. art. 1. & 7. & 4. dist. 8. q. 1. art. 1. q. 1.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Eucharistia non sit sacramentū. Ad idem enim non debent ordinari duo sacramenta: quia vnū quodq; sacramētū efficax est ad suum effectū producendum. Cùm ergo ad perfectionē ordinetur & confirmatio & Eucharistia (vt dicit Diony. 4. Caele. hier.) videtur Eucharistia nō esse sacramētū, cùm cōfirmatio sit sacramentum, vt prius habitum est.

¶Praeterea, In quolibet sacramēto nouae legis id quod visibiliter subijcitur sensui, efficit inuisibilē effectū sacramēti: sicut ablutio aquae, causat & characterē baptismalem, & ablutionē spiritualē: sicut suprà dictū est. Sed species panis & vini, quae subijciuntur

¶ *Super Quaestionis septuagesimatertiae Articulum secundum.*

IN secūdo art. aduerte sacramētū Eucharistiae dici multa materialiter, nō ea ratione q̄ multitudo in eo sit purè materialis (quoniā partes eius habent suas ppriās formas & suas proprias materias: vt patet de hostia & calice sunt enim vel partes heterogeneae) sed quia huiusmodi multa se habent vt integrātia vnū, quod est refectio spiritualis, à cuius formali vnitate vnum sacramē ū dicitur Eucharistia: significans & corpus & sanguinē Christi sub specie cibi & potus. Quocirca nō est hic requirenda res aliqua extrinseca, quę integretur velut quę iā tertia res ex corpore & sanguine Christi sub specieb⁹ panis & vini, sicut domus integraťex suis partib⁹. Sed ad finē respiciēdum est, & ex vnitate finis pprii, qui est spiritualis refectio, vnitas sumitur sacramētiⅈ sicut ex vnitate refectionis corporalis sumiť vnitas prandii aut coenae. Nec ista significatio per accidēs se habet ad huius sacramēti rationē: nā corp⁹ sub specie cibi, & sanguis sub specie potus significāt pasci & potari: ac p hoc vtrunq; simul, velut perfectū alimētū, signū est totale perfectę refectionis spiritualis.

¶ *Super Quaestionis septuagesimatertiae Articulum tertium.*

Comment. TItulus vt sonat. ¶In corpore primò distinctio ponitur bimēbris, secūdò respōdeť quęsitò iuxta vtrūq; mēbrum. Distinctio est: Duo sunt in sacramento Eucharistiae, scilicet sacramētum & res sacramēti. Respōsio cōsistit in tribus conclusionibus: quarū duę primae ad secundū mēbrū, tertia autē ad primum spectat distinctiōis mēbrū. Prima cōclusio est: Sacramētū Eucharistiae quo ad rem sacramēti est de necessitate salutis. Probatur: Res sacramēti est vnitas corporis Christi mystici, sine qua non potest esse salus: ergo. Antecedens pro secūda parte declaratur ex similitudine Ecclesiae ad arcā Noe. & similitudo probatur auctoritate Petri Apostoli. Secūda conclusio est: Ante perceptionem sacramenti Eucharistiae, potest haberi res sacramenti Eucharistiae, ac per hoc salus. Probatur dupliciter: primò ex vniuersali regula: Ex voto sacramenti potest haberi res sacramenti. secundò ex simili accidēte in baptismo. Tertia conclusio est: Sacramētum Eucharistiae nō hoc modo est de neces-

ciuntur sensu in hoc sacramento, non efficiunt neq; ipsum corpus Christi verū, quod est res & sacramentum, neq; corpus mysticum, quod est res tantū in Eucharistia. Ergo videtur quòd Eucharistia nō sit sacramentum nouae legis.

¶Praeterea, Sacramenta nouae legis habentia materiā, in vsu materiae perficiuntur: sicut baptismus in ablutione, & confirmatio in chrismatis consignatione. Si ergo Eucharistia sit sacramentū, perficeretur in vsu materiae, non in consecratione ipsius materiae. Quod patet esse falsum: quia forma huius sacramenti, sunt verba quae in consecratione materiae dicuntur: vt infrà patebit. Ergo Eucharistia non est sacramentum.

¶SED CONTRA est quod in collecta dicitur, Hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad poenam.

CONCLVSIO.

¶ *Praeter baptismi, & confirmationis sacramentum, apertum in Ecclesia Dei esse Eucharistiae sacramentū, tanquam animarum spirituale alimentum.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd sacramenta Ecclesiae ordinantur ad subueniendū homini in vita spirituali. Vita autem spiritualis, vitae corporali cōformatur: eo q̄ corporalia, spiritualium similitudinē gerūt. Manifestū est autem, quòd sicut ad vitam corporalē requiriť generatio, per quā homo vitam accipit, & augmentū, quo homo perducitur ad perfectionē vitae: ita etiam requiritur alimentum, quo homo conseruatur in vita. Et ideo sicut ad vitam spiritualē oportuit esse baptismū, qui est spiritualis generatio, & confirmationem, quae est spirituale augmentum: ita oportuit esse sacramentum Eucharistiae, quod est spirituale alimentum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd duplex est perfectio. Vna quae est in ipso homine, ad quā perducitur per augmētum: & talis perfectio competit cōfirmationi. Alia autē est perfectio, quam homo consequitur ex adiunctione alicuius extrinseci, hominem conseruantis: puta ex adiunctione cibi, vel indumenti, vel alicuius huiusmodi. & talis perfectio competit Eucharistiae, quae est spiritualis refectio.

¶Ad secundum dicendum, quòd aqua baptismi non causat aliquem spiritualem effectum propter ipsam aquā, sed propter virtutem Spiritus sancti in aqua existentem. Vnde Chry. dicit super illud Ioan. 5. Angelus Domini secundum tempus, &c. In baptizatis non simpliciter aqua operatur: sed cùm Spiritus sancti susceperit gratiam, tunc omnia soluit peccata. Sicut autem se habet virtus Spiritus sancti ad aquam baptismi: ita se habet corpus Christi verum ad species panis & vini. Vnde species panis & vini non efficiunt aliquid nisi virtute corporis Christi veri.

¶Ad tertium dicendum, quòd sacramētum dicitur ex eo quòd continet aliquid sacrum. Potest autem aliquid esse sacrum dupliciter, scilicet absolutè, & in ordine ad aliud.

Haec autem est differentia inter Eucharistiam & alia sacramēta habentia materiam sensibilē, q̄ Eucharistia continet aliquid sacrum absolutè, scilicet ipsum Christū, aqua verò baptismi continet aliquid sacrū in ordine ad aliud, scilicet virtutem ad sanctificandū. & eadem ratio est de chrismate & similibus. Et ideo sacramentum Eucharistiae perficitur in ipsa consecratione materiae: alia verò sacramenta perficiuntur in applicatione materiae ad hominē sanctificandū.

Et ex hoc etiam cōsequitur alia differentia, nam in sacramento Eucharistiae id quod est res & sacramentum, est in ipsa materia: id autem quod est res tantùm, est in suscipiente, scilicet gratia quae cōfertur: in baptismo autē vtrunq; est in suscipiēte, scilicet & character, q est res & sacramētū, & gratia remissiōis peccatorum, quae est res tantùm, & eadē ratio est de aliis sacramētis.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm hoc sacramentum sit vnum vel plura.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Eucharistia non sit vnum sacramentum, sed plura. Dicitur enim in collecta, Purificent nos Domine sacramenta, quae sumpsimus. Quod quidē dicitur propter Eucharistiae susceptionem. Ergo Eucharistia non est vnum sacramentum, sed plura. *Infrà q. 78. art. 6 ad 2. Et 4. di. 8. q. 1. ar. 1. q. 2.*

¶Praeterea, Impossibile est multiplicato genere, non multiplicari speciem, sicut quòd vn⁹ homo sit plura animalia. Sed signū est genus sacramenti: vt suprà dictum est. Cùm igitur in Eucharistia sint plura signa, scilicet panis & vini, videtur consequens esse quòd sint plura sacramenta.

¶Praeterea, Hoc sacramentum conficitur in consecratione materiae: sicut dictum est. Sed in hoc sacramento est duplex materiae consecratio. ergo est duplex sacramentum.

¶SED CONTRA est quod Apost. dicit 1. Corinth. 10. Vnus panis & vnū corpus multi sumus omnes, qui de vno pane & de vno calice participamus, ex quo patet, quòd Eucharistia est sacramentum Ecclesiasticae vnitatis. Sed sacramentum similitudinem gerit rei, cuius est sacramentum. Ergo Eucharistia est vnum sacramentum.

CONCLVSIO.

¶ *Quanquam multa sint in hoc sacramento à parte materiae, cibus & potus, seu panis & vinum: vnum tamen sacramentum est ad vnam perfectam animae refectionem institutum.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dicitur 5. Met. vnum dicitur non solùm quod est indiuisibile, vel quod est continuum, sed etiam quod est perfectū: sicut dicitur vna domus, & vnus homo. Est autē vnum in perfectione, ad cuius integritatem concurrunt omnia, quae requirūtur ad finem eiusdem: sicut homo integratur ex omnib⁹ membris necessariis ad operationem animae, & domus integratur ex omnibus partibus, quae sunt necessariae ad inhabitandum. & sic hoc sacramentū dicitur vnum. Ordinatur enim ad spiritualē refectionē, quae corporali conformatur. Ad corporalem autē refectionem duo requirūtur, scilicet cibus, qui est alimentū siccum: & potus, qui est alimentū humidum. Et ideo etiam ad integritatē huius sacramenti duo concurrunt, scilicet spiritualis cibus & spiritualis potus: sed illud Ioā. 6. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Ergo hoc sacramentum multa quidem est materialiter, sed vnum formaliter & perfectiuè.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ in eadem collecta & pluraliter dicitur primò, Purificent nos sacramēta quae sumpsimus: & postea singulariter subditur, Hoc tuum sacramētum non sit nobis reatus ad poenā, ad ostēdendum, q̄ hoc sacramentum quodammodo est multa: simpliciter autem vnum.

¶Ad secundum dicendum, quòd panis & vinum materialiter quidem sunt plura signa: formaliter verò & perfectiuè vnum, inquantum ex eis perficitur vna refectio.

¶Ad tertium dicendum, quòd ex hoc q̄ est duplex consecratio materiae huius sacramenti, non potest plus haberi, nisi quòd hoc sacramentum materialiter est multa, vt dictum est.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrùm Eucharistia sit de necessitate salutis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̄ hoc sacramētum sit de necessitate salutis. Dicit enim Dominus Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem Filii hominis, & biberitis eius sanguinē, non habebitis vitam in vobis. Sed in hoc sacramēto mādu catur caro Christi, & bibitur sanguis eius. Ergo sine hoc sacramento non potest homo habere salutem spiritualis vitae. *Infrà q. 80. art. 11. Et 4. de 9. art. 1. q. 2. & dist. 12. q. 3 art. 2. q. 1. Et Ioh. le. 7. col. 2.*

¶Praeterea, Hoc sacramētū est quoddā spirituale alimentū. Sed alimentum corporale est de necessitate corporalis salutis. Ergo etiam hoc sacramentum est de necessitate spiritualis salutis.

¶Prae

¶Praeterea, Sicut baptismus est sacramentum Dominicae passionis, sine qua non est salus: ita & Eucharistia: dicit enim Apostolus 1. Cor. 11. Quotiescunque manducaueritis panem hunc, & calicem biberis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. Ergo sicut baptismus est de necessitate salutis, ita etiam hoc sacramentum.

SED CONTRA est quod Aug. scribit Bonifacio contra Pelagianos, Nec illud cogitetis, paruulos vitã habere nõ posse, q sũt expertes corporis & sanguinis Christi.

CONCLVSIO.

¶Quanquam non sicut baptismus Eucharistia sacramentum ad salutem necessarium sit, est tamẽ eius res necessarium ad salutem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in hoc sacramento duo est considerare, scilicet ipsum sacramentum & rem sacramẽti. dictum est autẽ, quòd res huius sacramẽti est vnitas corporis mystici, sine qua non potest esse salus: nulli enim patet aditus salutis extra Ecclesiam, sicut nec in diluuio absque arca Noe, quae significat Ecclesiam: vt habetur 1. Pet. 3. dictum est autem suprà q res alicuius sacramẽti haberi potest ante perceptionem sacramenti, ex ipso voto sacramenti percipiendi. Vnde ante perceptionẽ huius sacramenti, põt homo habere salutẽ ex voto percipiendi hoc sacramẽtum: sicut & ante baptismum ex voto baptismi, vt suprà dictum est. Est tamen differẽtia quantũ ad duo. primò quidem, quia baptismus est principium spiritualis vitae, & ianua sacramentorũ: Eucharistia verò est quasi consummatio spiritualis vitae, & omniũ sacramentorũ finis (vt suprà dictũ est) per sanctificationes enim omniũ sacramentorũ, fit praeparatio ad suscipiendam vel consecrandam Eucharistiam. Et ideo perceptio baptismi est necessaria ad inchoandam spiritualẽ vitã: perceptio autẽ Eucharistiae est necessaria ad consummandam ipsam: non ad hoc quòd simpliciter habeatur, sed sufficit eam habere in voto, sicut & finis habetur in desiderio & intentione.

Alia differentia est: quia per baptismum ordinatur homo ad Eucharistiã: & ideo ex hoc ipso q pueri baptizant, ordinantur per Ecclesiam ad Eucharistiã. & sic sicut ex fide Ecclesiae credunt, sic ex intentione Ecclesiae desiderant Eucharistiã, & per cõsequens recipiunt rem ipsius. Sed ad baptismũ nõ ordinatur per aliud praecedens sacramentum. Et ideo ante susceptionẽ baptismi, non habent pueri aliquomodo baptismum in voto, sed soli adulti: vnde rem sacramenti non possunt percipere sine perceptiõe sacramẽti. Et ideo hoc sacramentũ in hoc modo est de necessitate salutis, sicut baptismus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q sicut Aug. dicit, exponens illud verbum Ioan. Hunc cibũ & potũ, scilicet carnis suae & sanguinis societatem vult intelligi corporis & mẽbrorũ suorũ quod est Ecclesia in praedestinatis, & vocatis, & iustificatis, & glorificatis sanctis, & fidelibus eius. Vnde sicut ipse dicit in Epistola ad Bonifaciũ, Nulli est aliquatenus ambigendũ, tũc vnũquẽque fideliũ corporis sanguinisque Domini participẽ fieri, quãdo in baptismate mẽbrũ corporis Christi efficitur: nec alienari ab illius panis calicisque consortio, etiã si antequã panẽ illũ comedat & calicẽ bibat, de hoc sclo in vnitate corporis Christi cõstitutus abscedat.

¶Ad secundum dicendũ, q haec est differentia inter alimẽtum corporale & spirituale, q alimentũ corporale cõuertitur in substantiam eius, qui nutritur, & ideo nõ potest homini valere ad vitae conseruationem alimẽtũ corporale, nisi realiter sumatur. Sed alimentũ spirituale conuertit hominem in seipsum: secundũ illud quod Aug. dicit in lib. Confess. q quasi audiuit vocẽ Christi dicẽtis sibi, Nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuae, sed tu mutaberis in me. Potest autẽ aliquis in Christum mutari, & ei incorporari voto mentis, etiam sine huius sacramenti perceptione. Et ideo non est simile.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd baptismus est sacramẽtũ mortis & passionis Christi, prout homo regeneratur in Christo virtute passionis eius: sed Eucharistia est sacramentum passionis Christi, prout homo perficitur in vniõe ad Christũ passum. Vnde sicut baptismus dicitur sacramentum fidei, quae est fundamentũ spiritualis vitae, ita Eucharistia dicitur sacramentũ charitatis, quae est vinculum perfectionis, vt dicitur Col. 3.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm conuenienter hoc sacramentum pluribus nominibus nominetur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd incõuenienter hoc sacramẽtũ pluribus nominibus nominetur. Nomina enim debent respondere rebus. Sed hoc sacramentum est vnũ: vt dictum est. Ergo non debet pluribus nominibus nominari.

¶Praeterea, Species non notificatur conuenienter per id quod est commune toti generi. Sed Eucharistia est sacramentum nouae legis. Omnibus autem sacramentis commune est, q in eis confertur gratia: quod significat nomen Eucharistiae, quod est idem quod bona gratia. omnia etiam sacramenta remedium nobis afferunt in via praesentis vitae: quod pertinet ad rationem viatici. in omnibus etiam sacramentis fit aliquid sacrum: quod pertinet ad rationem sacrificij. Et per omnia sacramenta sibi inuicẽ communicant fideles: quod significat hoc nomen synaxis in Graeco, vel communio in Latino. Ergo haec nomina non conuenienter adaptantur huic sacramento.

¶Praeterea, Hostia videtur esse idem quod sacrificium. Sicut ergo non propriè dicitur sacrificium, ita nec propriè dicitur hostia.

¶SED CONTRA est quod vsus fidelium habet.

CONCLVSIO.

Eucharistia sacramentum, vt est Dominicae passionis commemoratiuum, sacrificium nominatur. vt verò vnum Christi corpus mysticum designat, Communio: vt autem beatae & aeternae fruitionis praefiguratiuum, Eucharistiã dicitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd hoc sacramentum habet triplicem significationem. Vnam quidem respectu praeteriti: inquantum scilicet est cõmemoratiuum Dominicae passionis, quae fuit verum sacrificium, vt supra dictum est. Et secundum hoc nominatur sacrificium. Aliam autem significationem habet respectu rei praesentis, scilicet ecclesiasticae vnitatis, cui homines aggregantur per hoc sacramentum. Et secũdum hoc nominatur communio vel synaxis. dicit enim Damasc. 4. libr. quòd dicitur communio, quia communicamus per ipsam Christo, & quia participamus eius carne & deitate, & quia communicamus & vnimur adinuicem per ipsam. Tertiam significationem habet respectu futuri: inquantum scilicet hoc sacramentum est praefiguratiuum fruitionis Dei, quae erit in patria. Et secundum hoc dicitur viaticum: quia hic praebet nobis viam illuc perueniendi. Et secundum hoc etiam dicitur Eucharistia, id est bona gratia: quia gratia Dei vita aeterna (vt dicitur Rom. 6.) vel quia realiter continet Christum, qui est plenus gratia. Dicitur etiam in Graeco metalepsis, id est assumptio: quia vt Damascen. dicit per hoc filij deitatem assumimus.

tatis salutis sicut baptismus. Probatur duplicitas: ex duplici scilicet dissimilitudine Eucharistiae ad baptismum. Prima consistit in hoc, q perceptio baptismi sit necessaria ad inchoandam vitã spiritualem: perceptio verò Eucharistiae est necessaria ad consummãdam vitam spirituale: ergo ille est necessarius vt principium, hoc vt finis, scilicet in voto. Secunda consistit in hoc, baptismus non potest haberi in voto per aliud sacramẽtum. Eucharistia potest haberi in voto per aliud sacramentũ: ergo pueri non possunt habere rem sacramenti baptismi sine perceptione sacramẽti baptismi: possunt autẽ habere rẽ sacramenti Eucharistiae absque perceptione sacramenti Eucharistiae.

Aduert. ¶Aduerte hic primò, q harum rationũ prima (quae attenditur penes differẽtiam inter habere se vt principiũ & habere se vt finis) ad hoc tẽdit, q baptismus suapte natura est necessarius secũdum actuale ipsius exhibitionẽ: quoniam principiũ secũdum ordinem generationis debet esse secundũ rem in esse reali exteriori. Eucharistia verò suapte natura est necessaria secũdum votũ: quia finis saluatur secundum esse in intentione. Ita quòd quasi dicit, q baptismus per se saluat secundum eius perceptionẽ, & per accidens vt in voto. Eucharistiae autẽ nõ solùm per se saluat cõsummando salutem secundum ipsius perceptionẽ, sed etiam per se saluat, vt in voto: quia ille principij, haec finis rationẽ habet.

Aduert. ¶Aduerte secundum, q secũda ratio penes modum habẽdi rem sacramenti attenditur, dum baptismi res dupliciter tantum haberi posse dicitur, scilicet vel percipiendo sacramentum, vel per votum propriũ. Res autem Eucharistiae potest tripliciter haberi vel percipiendo sacramẽtum, vel per votum proprium, vel per antecedẽs sacramentũ. Et hic vltimus modus habendi vocatur per quandam accommodationem habere rem sacramenti Eucharistiae per votum Ecclesiae: sicut fides puerorum vocatur fides Ecclesiae. Secũdo autem proprietatem sermonis, vocatur habere rẽ Eucharistiae in suo initio: quoniam sacramentum baptismi initium est spiritualis vitae.

Aduert. ¶Aduerte tertiò, quòd In litera non respondetur quaesito simpliciter & absolutè, an sacramẽtum Eucharistiae sit necessarium ad salutem: nam licet distinguatur, & quo ad rẽ sacramenti respondeatur absolutè, q est necessarium ad salutem, tamen quo ad sacramentum nõ respõdetur simpliciter & absolute: licet dicitur q non est necessarium sicut baptismus. Verum si perspicacius responsio haec fuerit considerata, continet responsionem absolutè etiam de ipso sacramẽto Eucharistiae: nam ex hoc ipso quòd sacramentum Eucharistiae non est ad salutem necessarium sicut sacramentum baptismi, manifestè habetur q simpliciter & absolutè loquendo, non est necessarium ad salutem. Et hoc attestatur paruulorum salus, quibus sine baptismi sacramẽto nõ est salus, & cum solo baptismi sacramẽto datur salus aeterna. Aduert.

¶Aduerte quartò, quòd inferius in q. 80. tractandum est de communione infantium baptizatorum, an licita sit: vbi etiam eu debita eisdem sit, discutietur. & ideo nunc pertransimus.

IN quarto, quinto, & sexto articulis, nihil occurrit scribendum.

Infrà q. 79. art. 2. ad primum. Et 4. dist. 8. q. 1. arti. 1. quaest. 3.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet idem pluribus nominibus nominari, secũdum diuersas proprietates vel effectus.

¶Ad secundum dicendum, quòd id quod est commune omnibus sacramentis, attribuitur antonomasticè ei propter eius excellentiam.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc sacramentum dicitur sacrificium, inquantum repræsentat ipsam passionem Christi. Dicitur autem hostia, inquantum continet ipsum Christum, qui est hostia salutaris: vt dicitur Ephes. 5.

ARTICVLVS V.

¶Virùm institutio huius sacramenti fuerit conueniens.

Infrà q. 74. art. 4. co. & ad 1. & q. 80. ar. 8. ad 1. Et 4. di stin. 8. q. 1. art. 3. Et 1. Co. 11. le. 4. co. 4. Et le. 5. co. 1. fin.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd non fuerit conueniens institutio istius sacramenti. Vt enim Philosophus dicit in 2. de Generatione, Ex eisdẽ nutrimur, ex quibus sumus. Sed per baptismum, qui est spiritualis regeneratio, accipimus esse spirituale: vt Diony. dicit 2. cap. Cæle. hierar. Ergo per baptismum etiam nutrimur. Non ergo fuit necessarium instituere hoc sacramentum, quasi spirituale nutrimentum.

¶Præterea, Per hoc sacramentum homines Christo vniuntur, sicut membra capiti. Sed Christus est caput omnium hominum, etiam qui fuerunt ab initio mundi, vt suprà dictum est. Ergo non debuit institutio huius sacramenti differri vsq; ad cœnam Domini.

¶Præterea, Hoc sacramentum dicitur esse memoriale Dominicæ passionis, secundũ illud Luc. 22. Hoc facite in meam commemorationem. sed memoria est præteritorum. Ergo hoc sacramentum non debuit institui ante Christi passionem.

¶Præterea, Per baptismum aliquis ordinatur ad Eucharistiam, quæ non nisi baptizatis dari debet. Sed baptismus institutus fuit post Christi passionem & resurrectionẽ: vt patet Mat. vlt. Ergo inconuenienter hoc sacramentum fuit ante passionem Christi institutum.

¶SED CONTRA est, quòd hoc sacramentum est institutum à Christo: de quo dicitur Mar. 7. Bene omnia fecit.

CONCLVSIO.

¶Conuenientissimum fuit Eucharistiæ sacramentum à Christo in vltima cœna institui, quo eius memoria firmius fidelium discipulorum cordibus firmaretur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd conuenienter hoc sacramentum institutum fuit in Cœna, in qua scilicet Christus vltimò cum suis discipulis fuit conuersatus. Primò quidem ratione continentiæ huius sacramenti. Cõtinetur enim ipse Christus in Eucharistia sicut in sacramento. Et ideo quãdo ipse Christus in propria specie à discipulis discessurus erat, in sacramẽtali specie seipsum eis reliquit: sicut in absentia Imperatoris exhibetur venerãda eius imago. Vnde Eusebius Emissenus dicit, Quia corpus assumptum ablaturus erat ab oculis, & illaturus sideribus, necesse erat vt die Cœnæ sacramẽtum corporis & sanguinis sui consecraret nobis, vt coleretur iugiter per mysteriũ, quod semel offerebatur in pretium. Secundò, quia sine fide passionis Christi nunquam potuit esse salus: secundũ illud Rom. 3. Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius. Et ideo oportuit omni tempore apud homines esse aliquid repræsentatiuum Dominicæ passionis. Cuius in veteri quidem Testamento præcipuum sacramentum erat agnus Paschalis. vnde & Apostolus dicit 1. Corinth. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus. Successit autem ei in nouo Testamẽto Eucharistiæ sacramentum: quod est rememoratiuum præteritæ passionis, sicut & illud fuit præfiguratiuum futuræ. Et ideo cõueniens fuit, vt imminente passione, celebrato priori sacramento, nouum sacramentum institueret. Vnde Leo papa dicit, quòd, vt vmbræ cederent corpori, antiqua obseruantia nouo excluditur sacramento, hostia in hostiam transit, sanguine sanguis aufertur, & legalis festiuitas, dum mutatur, impletur. Tertiò, quia ea quæ vltimò dicuntur, maximè ab amicis recedentibus, magis memoriæ commendantur: præsertim quia tunc magis inflammatur affectus ad amicos. Ea verò, ad quæ magis afficimur, profundius animo imprimuntur. Quia igitur (vt beatus Alex. papa dicit) nihil in sacrificijs maius esse potest quàm corpus & sanguis Christi, nec vlla oblatio hac potior est: ideo vt in maiori veneratione haberetur, Dominus in vltimo discessu suo à discipulis, hoc sacramentum instituit. Et hoc est quod Augustinus dicit in lib. responsionum ad Ianuarium, Saluator, quo vehementius commendaret mysterij huius altitudinem, vltimũ hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex eisdem nutrimur, ex quibus sumus, non tamen eodem modo nobis aduenientibus. Nam ea, ex quibus sumus, nobis aduenium per generationem: eadem autem inquantum ex eis nutrimur, nobis aduenium per manducationem. Vnde & sicut per baptismum regeneramur in Christo, ita per Eucharistiam manducamus Christum.

¶Ad secundum dicendum, quòd Eucharistia est sacramentum perfectum Dominicæ passionis, tanquam continens ipsum Christum passum. Et ideo non potuit institui ante Incarnationem: sed tunc habebant locum sacramenta, quæ erant tantum præfiguratiua Dominicæ passionis.

¶Ad tertium dicendum, quòd sacramentũ istud fuit institutum in cœna, vt in futurum esset memoriale Dominicæ passionis, ea perfecta. Vnde signanter dicit, Hoc quotiescunque feceritis, de futuro loquens.

¶Ad quartum dicendum, quòd institutio respondet ordini intentionis. Sacramentum autem Eucharistiæ, quamuis sit posterius baptismo in perceptione, est tamen prius in intentione. Et ideo debuit prius institui. Vel potest dici quòd baptismus iam erat aliqualiter institutus in ipso Christi baptismo. Vnde & iam aliqui ipso Christi baptismo erant baptizati, vt legitur Ioannis 3.

ARTICVLVS VI.

¶Virùm agnus Paschalis fuerit præcipua figura huius sacramenti.

Infrà q. 80. art. 10 ad 3. cũdem. Et 4. di. 8. q. 1. ar tic. 1. & dist. 11. q. 1 ar. 1 q. 1. ad primum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd agnus Paschalis non fuerit præcipua figura huius sacramenti. Christus enim dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedec, propter hoc quòd Melchisedec gessit figuram sacrificij Christi, offerens panem & vinum. Sed expressio similitudinis facit quòd vnum ab alio denominetur. Ergo videtur quòd oblatio Melchisedec, fuerit potissima figura huius sacramenti.

¶Præterea, Transitus maris Rubri fuit figura baptismi: secũdum illud Primæ Corinth. 10. Omnes baptizati sunt in nube & in mari. Sed immolatio agni Paschalis præcessit transitum maris Rubri, quem subsecutum est manna, sicut Eucharistia sequitur baptismum. Ergo manna est expressior figura huius sacramenti, quàm agnus Paschalis.

¶Præterea, Potissima virtus huius sacramenti est, quòd introducit nos in regnum cælorum, sicut quoddam viaticum. Sed hoc maximè præfiguratum fuit in sacramẽto expiationis, quãdo Pontifex intrabat semel in anno cũ sanguine in Sancta sanctorum: sicut Apostolus probat Hebræ. 9. Ergo videtur quòd illud sacrificium fuerit expressior figura huius sacramẽti, quàm agnus Paschalis.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit primæ Corinth. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur in azymis syceritatis & veritatis.

CONCLVSIO.

¶Quanquam multis figuris fuisset Eucharistiæ sacramentum præfiguratum, præcipua tamen eius figura fuit agnus in lege præceptus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in hoc sacramento tria considerare possumus, scilicet id quod est sacramentum tantùm, quod est panis & vinum: & id quod est res & sacramentum, scilicet corpus Christi verum: & quod est res tantùm, scilicet effectus huius sacramenti. Quantum igitur ad id quod est sacramentum tantùm, potissima figura fuit huius sacramenti oblatio Melchisedec, qui obtulit panem & vinum. Quantùm autem ad ipsum Christum passum, qui continetur in hoc sacramẽto, figuræ eius fuerunt omnia sacrificia veteris Testamenti: præcipuè sacrificium expiationis, quod erat solennissimum. Quantum autem ad effectum, fuit præcipua eius figura manna: quod habebat in se omnia saporis suauitatem (vt dicitur Sapien. 16.) sicut & gratia huius sacramenti, quantum ad omnia reficit mentem. Sed agnus Paschalis quantum ad hæc tria, præfigurabat hoc sacramentũ. Quantum enim ad primum, quia manducabatur

cabatur cum panibus azymis: secundum illud Exod. 12. Edent carnes, & azymos panes. Quantum verò ad secundum, quia immolabatur ab omni multitudine filiorum Israel decimaquarta luna, quod fuit figura passionis Christi, qui propter innocentiam dicitur agnus. Quantum verò ad effectum, quia per sanguinem agni Paschalis, protecti sunt filij Israël à deuastante Angelo, & educti de Aegyptiaca seruitute. Et quātum ad hoc ponitur praecipua figura huius sacramenti agnus paschalis: quia secundum omnia ipsum repraesentat.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ *Super Quaestionis septuagesimaquarta Articulum primum.*

Annot. IN articulo primo in responsione ad secundum, habes quod sentiat Autor de casu illo si alicubi non inueniretur vinum, an esset solus panis consecrandus. Tenet enim partem negatiuam, eo quòd perfectio sacramenti praeponenda est reliquis necessitatibus. Vnde & inferius etiam dicetur, quòd perfectio sacramēti tantae est necessitatis, vt etiā bis in eadem missa quandoque oporteat sumere corpus Christi.

¶ *Super Quaestionis septuagesimaquarta Articulum secundum.*

Annot. IN secundo articulo aduerte quòd aliud est loqui de determinata quantitate materiae, & aliud de praesentia eiusdem in litera siquidem dicitur non esse determinatam quantitatem, sed non dicitur similiter de praesentia. Et hoc pro tanto dictū sit, vt non pateat idem aut simile iudicium de praesentia & de quantitate: nam in vtraque forma Eucharistiae mētio fit de praesentia per pronomen hoc, seu haec: & propterea oportet praesentem esse materiā consecrādam. De quātitate verò non fit mentio: quamuis locus sit dubitationi quo ad quātitatem vini: quia de quantitate eius fit mentio in forma consecrationis, dum dicitur, Hic est calix: oportet enim vinum contineri in calice, ac per hoc quantitatem eius calicem non excedere. Sed hoc non cogit, quoniam potest sacerdos habere coram se multos calices plenos, & simul omnes consecrare, sicut simul consecrat multas hostias. Vnde ea quantitate calicis non habetur determinata quantitas.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAQVARTA

de materia Eucharistiae quantum ad speciem, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de materia huius sacramenti. Et primò de specie materiae. secundò, de cōuersione panis & vini in corpus Christi. tertiò, de modo existēdi corpus Christi in hoc sacramēto. quartò, de accidentibus panis & vini, quae in hoc sacramento remanent.

¶ Circa primum quaeruntur octo.

¶ Primò, vtrùm panis & vinum sint materia huius sacramenti.

¶ Secundò, vtrùm ad materiam huius sacramenti, requiratur determinata quantitas.

¶ Tertiò, vtrùm materia huius sacramenti sit panis triticeus.

¶ Quartò, vtrùm sit panis azymus, vel fermentatus.

¶ Quintò, vtrùm materia sacramenti sit vinum de vite.

¶ Sextò, vtrùm sit admiscenda aqua.

¶ Septimò, vtrùm aqua sit de necessitate huius sacramenti.

¶ Octauò, de quātitate aquae, quae apponit.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm materia huius sacramēti sit panis & vinū.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd materia huius sacramēti non sit panis & vinum. Hoc enim sacramētum perfectius debet repraesentare passionē Christi quàm sacramenta veteris legis. Sed carnes animalium, quae erant materiae sacramētorum veteris legis, expressius repraesentant passionem Christi, quàm panis & vinum. Ergo materia huius sacramenti magis debet esse carnes animalium, quam panis & vinum.

4. dist. 11. q. 2. ar. 1. q. 1. & 2. ar. 4. contra G. c. 61. et 68. Et 1. Cor. 11. lec. 5. & 10. 2. & 3.

¶ Praeterea, Hoc sacramentum est vbique celebrandum. Sed in multis terris non inuenitur panis, & in aliquibus non inuenitur vinum. Ergo panis & vinum non sunt conueniens materia huius sacramenti.

¶ Praeterea, Hoc sacramentum competit sanis & infirmis. Sed vinum nocet quibusdam infirmis. Ergo videtur, quòd vinum non debeat esse materia huius sacramenti.

¶ SED CONTRA est quod Alexand. papa dicit, In sacramentorum oblationibus panis tantum & vinum aqua permixtum, in sacrificium offeratur.

CONCLVSIO.

¶ *Conueniens materia sacramenti Eucharistiae est non panis & caseus, vel infantium sanguis farinae permistus, vel aqua, sed panis & vinum, quam Christus instituit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa materiā huius sacramenti aliqui multipliciter errauerunt. Quidam enim, qui dicuntur Artotyritae (vt Aug. dicit, in lib. de haeresibus) offerūt panem & caseum in hoc sacramēto: dicentes, à primis hominibus oblationes de fructibus terrae & ouium fuisse celebratas. Alij verò, scilicet Cataphrygae & Pepuziani, de infantis sanguine, quem de toto eius corpore minutis pūctionū vulneribus extorquent, quasi Eucharistiā suā conficere perhibentur, miscētes eū farinae, panemq; inde facientes. Quidam verò, qui dicuntur Aquarij, aquam solā sub specie sobrietatis in hoc sacramēto offerunt. Omnes autem hi errores & similes excluduntur, per hoc quòd Christus hoc sacramentū sub specie panis & vini instituit: vt patet Matt. 26. Vnde panis & vinum sunt materia cōueniens huiusmodi sacramenti. Et hoc rationabiliter. Primò quidē quantum ad vsum sacramenti, qui est manducatio. Sicut enim aqua assumitur in sacramento baptismi ad vsum spiritualis ablutionis, quia corporalis ablutio cōmuniter fit in aqua: ita panis & vinū, quibus cōmunius homines reficiuntur, assumuntur in hoc sacramento ad vsum spiritualis māducationis. Secundò quantum ad passionem Christi: in qua sanguis est à corpore separatus. Et ideo in hoc sacramento, quod est memoriale Dominicae passionis, seorsum sumitur panis, vt sacramentū corporis: & vinum, vt sacramentum sanguinis. Tertiò, quantum ad effectum cōsideratum in vnoquoq; sumentiū: quia vt Amb. dicit super epistolam ad Corint. hoc sacramentum valet ad tuitionē animae & corporis. Et ideo corpus Christi sub specie panis pro salute corporis: sanguis verò sub specie vini pro salute animae offertur: sicut dicitur Leui. 17. quòd anima carnis in sanguine est. Quartò, quantū ad effectū respectu totius Ecclesiae, quae constituitur ex diuersis fidelibus: sicut panis conficitur ex diuersis granis, & vinum fluit ex diuersis vuis: vt dicit glos. super illud primae Corint. 10. Multi vnū corpus sumus, &c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd licet carnes animalium occisorum expressius repraesentent Christi passionem: tamen minus competunt ad cōmunem vsum huius sacramenti, & ad ecclesiasticam vnitatem significandam.

¶ Ad secundum dicendū, quòd licet non in omnibus terris nascatur triticum vel vinum: tamē de facili ad omnes terras deferri potest, quantum sufficit ad vsum huius sacramēti. Nec propter defectum alterius est vnum tantùm sine altero consecrandum: quia non esset perfectum sacramentum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vinū in modica quantitate sumptum, non potest multum aegrotanti nocere. Et tamen si nocumentum timeatur, non est necesse quòd omnes accipientes corpus Christi, etiam accipiant sanguinem: vt infrà dicetur.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm requiratur determinata quantitas panis & vini ad materiam huius sacramenti.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd requiratur determinata quantitas panis & vini ad materiam huius sacramenti. Effectus enim gratiae non sunt minus ordinati, quàm effectus naturae. Sed sicut dicitur in secundo de Anima, omnium natura cōstantium, positus est terminus & ratio magnitudinis & augmenti. Ergo multò magis in hoc sacramento (quod dicitur Eucharistia, id est bona gratia) requiritur determinata quantitas panis & vini.

4. dist. 11. q. 2. ar. 1. q. 3.

¶ Praeterea, Ministris Ecclesiae non est à Christo data potestas ad ea quae pertinent ad irrisionem fidei & sacramentorum eius: secundum illud primae Corinth. 10. Secundum potestatē quam dedit nobis Deus in aedificationem, & non in destructionē. Sed hoc esset ad irrisionem sacramenti, si sacerdos vellet consecrare totum panem, qui venditur in foro, & totum vinum, quod est in cellario. Ergo hoc facere non potest.

¶ Praeterea, Si aliquis baptizetur in mari, non tota aqua maris sanctificatur per formam baptismi: sed solùm aqua illa, qua corpus baptizati abluitur. Ergo nec in hoc sacramento superflua quantitas panis & vini consecrari potest.

¶ SED CONTRA est, quòd multum opponitur pauco, & magnum paruo. Sed nulla est ita parua quantitas panis aut vini, quae non possit consecrari. Ergo etiam nulla est ita magna, quae consecrari non possit.

CONCLVSIO.

¶ *Non est determinata materiae huius sacramenti quantitas, sed tanta sufficiens est, quae vsui eius conueniat.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt quòd sacerdos nō posset consecrare immensam quātitatem panis aut vini: puta totū panem, qui venditur in foro, aut totum

vinum quod est in dolio. Sed hoc non videtur esse verum: quia in omnibus habentibus materiā, ratio determinationis materiæ sumitur ex ordine ad finē, sicut materia serræ est ferrum, vt sit apta sectioni. Finis autem huius sacramenti est vsus fidelium. Vnde oportet quòd quantitas materiæ huius sacramenti determinetur per comparationem ad vsum fidelium. Non autem potest esse quòd determinetur ad vsum fidelium, qui nunc occurrūt: alioquin sacerdos paucos parochianos habens, non posset consecrare multas hostias. Vnde relinquitur, quòd materia huius sacramenti determinetur per comparationem ad vsum fidelium absolutè. Numerus autem fidelium est indeterminatus. Vnde non potest dici, quòd quātitas materiæ huius sacramenti sit determinata.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cuiuslibet rei naturalis materia accipit determinatam quantitatem secundum comparationem ad formā determinatam. Sed numerus fidelium, ad quorum vsum ordinatur hoc sacramentum, non est determinatus. Vnde non est simile.

¶Ad secundum dicendum, quòd potestas ministrorum Ecclesiæ ad duo ordinatur. Primò quidem ad effectum proprium. Secundò, ad finem effectus. secūdū autem nō tollit primum. Vnde si sacerdos intendat consecrare corpus Christi propter aliquem malum finem (puta vt irrideat, vel veneficia faciat) propter intentionem mali finis peccat: nihilominus tamē propter potestatem sibi datam perficit sacramentum.

¶Ad tertium dicendum, quòd baptismi sacramentum perficitur in vsu materiæ: & ideo per formam baptismi non plus de aqua sanctificatur, quàm quantum venit in vsum. Sed hoc sacramentum perficitur in cōsecratione materiæ. Et ideo nō est simile.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm requiratur ad materiam huius sacramenti, quòd sit panis triticeus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non requiratur ad materiā huius sacramenti, q̃ sit panis triticeus. Hoc enim sacramētum est rememoratiuū Dominicæ passionis. Sed magis videtur esse consonum Dominicæ passioni panis ordeaceus, qui est asperior, & de quo etiā Christus pauit turbas in monte (vt dicitur Ioan. 6.) quàm panis triticeus. Ergo panis triticeus nō est propria materia huius sacramenti.

¶Præterea, Figura est signum speciei in naturalib⁹ reb⁹. Sed quædā frumēta sunt, quæ habent similē figurā grano tritici, sicut far, & spelta, de qua etiā in quibusdā locis panis cōficit̃ ad vsum huius sacramēti. Ergo panis triticeus nō est ꝓpria materia hui⁹ sacramēti.

¶Præterea, Permixtio speciē soluit: sed vix inuenit̃ farina triticea, quæ alterius frumenti permixtionē nō habeat, nisi fortè de electis granis studiosè fiat. Nō ergo videt̃ q̃ panis triticeus sit ꝓpria materia hui⁹ sacramēti.

¶Præterea, Illud quod est corruptum, videtur esse alterius speciei. Sed aliqui conficiūt ex pane corrupto, qui iam non videtur esse panis triticeus. Ergo videtur quòd talis panis nō sit propria materia huius sacramēti.

SED CONTRA est, quòd in hoc sacramento continetur Christus, qui se grano frumēti cōparat Ioan. 12. dicens, Nisi granum frumēti cadens in terrā, mortuū fuerit, ipsum solum manet. Ergo panis frumenti, siue triticeus, est materia huius sacramenti.

CONCLVSIO.

¶Panis triticeus, siue frumenti conueniens est sacramenti Eucharistiæ materia, cùm eo communiter homines pro alimento vtantur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est, ad vsum sacramentorum assumitur talis materia, quæ cōmunius apud homines in talem vsum venit. Inter alios autem panes communius homines vtuntur pane triticeo: nam alij panes videntur esse introducti in huius panis defectum. Et ideo Christus creditur in huius panis specie hoc sacramentum instituisse. qui etiam panis magis confortat hominem, & ita conuenientius significat effectum huius sacramenti. Et ideo propria materia huius sacramenti, est panis triticeus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd panis ordeaceus cōpetit ad significandā duritiē veteris legis ꝓpter duritiē panis, tum etiā, q̄a vt Aug. dicit in lib. 83. Quæstionū, ordei medulla, quæ tenacissima palea tegitur, vel ipsam legē significat, quæ ita data erat, vt in ea vitale animæ alimentū corporalibus sacramentis obtegeret, vel ipsum populū nondum expoliatum carnali desiderio, qđ tanq̃ palea cordi eius inhærebat. Hoc aūt sacramētū pertinet ad suaue iugum Christi, & ad veritatē iam manifestatam,

¶Super Quæstionis septuagesimaquarta Articulum tertium.

climent. Titulus vt sonat.

¶In hoc articulo magna est quæstio, & satis obscura de materia Eucharistiæ quo ad panem: habet enim multas difficultates, & varias opiniões.

Est siquidem difficultas prima (quam tractat Autor in litera) propter diuersitatem frumentorum: est & alia difficultas comparādo panem ad pastam. Et Albertus quidem Magnus in 4. senten. distinct. 12. tenet panē ex spelta esse materiam Eucharistiæ (quē sequitur Petrus de Pal.) similiter tenet ex amido panem confectum posse consecrari. Autor verò tā circa amidum quàm circa speltam opinatur contrarium, sed apponit siligineum panem, quem Albertus negare videtur. De pasta quoq. Scotus tenet partem negatiuam, ponēdo tamen pastam esse eiusdem speciei cū pane. Quid autem inter hæc varia tenendum sit, ad rationes oportet deducere.

¶Tria sunt fundamēta, ex quibus proceditur. Primum est vnitas specifica materiæ. Creditur enim eiusdem speciei debere esse materiam in hoc sacramento, sicut & in cæteris sacramentis. & hinc infertur q̃ ex solis illis frumentis, quæ sunt eiusdem speciei cum tritico, potest confici panis pro hoc sacramento. Et per hanc viam processisse videntur Autor in litera, Scotus, Durand. & Petrus de Pa. habētque via hæc difficultatē annexā ex illa propositione, Generat sibi simile secundum speciem: quoniam hac vtimur ad discernendum distincta specie à tritico.

¶Aliud fundamentum est cōtrarium huic, pro quanto ponit sufficere genus proximum ad triticum: ita quòd frumentum quod est genus, sufficit ad conficiendum panem pro sacramēto. Et hac via processit Albertus, ponens tamen solum duas frumēti species, scilicet triticum & speltam. Habētque fundamentum aliquod in Euāgelij verbis, quibus Dominus se comparat grano frumenti.

4. di. 11 q. 2. art. 2 q. 1. et di. 13. q. 1. art. 2. q. 3. ad primum. Et 4. cōtra c. 68. Et 1. Co. 11. lec. 7. in princ.

¶Tertium demum fundamentum, quod magis facit Petrus de Pal. est autoritas quarundam Ecclesiarum, quæ consecrant panem confectum ex spelta, quod etiam tangit Autor in litera, dum in secundo argumento obiiciendo assert, quod de spelta in quibusdam locis panis conficitur ad vsum huius sacramenti.

¶Ad quæ quidem fundamenta si liberè respexerimus, nullam cogentem inuenimus habere rationem, nisi vltimum propter autoritatem Spiritus sancti gubernantis Ecclesiam. nam ob similes particulares consuetudines, venerabiliter sustinent Theologi, plures sacerdotes consecrare eandem hostiam: vt inferius patebit. Quocirca ex his quæ sunt colligendo vniuersalia, quum experientia probatum appareat, ex tritico, & siligine, & ex spelta panem confici pro sacramento, alia via incedendum esse reor: scilicet ex parte proximæ materiæ Eucharistiæ. Materia enim proxima, quam ex Euangelio indubitāter habemus, est panis non determinatus ad talem vel talem materiam remotam, qualis est triticum, spelta, far, &c. sed panis absolutè, hoc est sine determinatione aliqua: ita quòd ex quibuscunque tanquam ex materia transeunte panis conficiatur, dummodo sit verè panis absque determinatione aliqua, potest consecrari. Dico autem absque determinatione aliqua quoniam ex vsu verborum hoc discerni videtur, alterius siquidem rationis est panis, qui frequenti vsu sine additione aliqua vocatur panis. & alterius rationis sunt qui appellantur panes cum additione, scilicet panis ordeaceus, panis miliaceus, panis castanaceus, & huiusmodi. isti enim sunt panes cum additione. qui ideo cū additione proferūtur, vt intelligantur nō panes sed panes tales, sicut etiā vinū ex pomis granatis, eadē ratione non dicitur vinum, sed malogranatū. Isti, inquam, panes tales nō possunt consecrari: quia non sunt veri panes, sed à similitudine veri panis, Panis nomen acceperunt, sed illi qui absolutè sunt panes, quos sine additione aliqua vocamus panes, non habent, vnde eorum aliquis sacramento sit inhabilis. Et si his adiunxeris, quòd vna eadē res homogenea potest naturaliter ex diuersarum specierū rebus, vt materia transeunte generari (vt testatur sanguis, qui generatur ex nutrimentis tot specierum, carne, vino, pane, pisce reliquisque cibis) apparebit, quòd substantia panis eiusdē speciei potest generari ex multis diuersarū specierum granis, tanquam ex materia transeunte: grana siquidē sunt materia transiens respectu panis multò magis q̃ farinæ. Et secundum hoc triticum ponitur propria materia panis sacramentalis: non quia solùm sit illius materia, sed quia est principale, & apud omnes certa & indubitata materia. Et sic saluantur consuetudines omnium Ecclesiarum.

¶Nec oportet ingredi difficultates inextricabiles de similitudine specifica inter generās & genitum: quum quotidie videamus tam equum quàm asinum generare mulum neutri similem in specie, sed in genere. Nec negatur secūdum hoc, vnius speciei esse materiam proximā in hoc sacramento: nam panis vnius ponitur speciei. Nec oportet etiam ad frumenti gen⁹ recurrere. quoniā frumētum continet sub se etiam ordeum: quum significet omnia specata habentia aristas.

¶Vnde ex similitudine ex verbis Domini comparantis se grano frumenti, argumentum efficax sumi non potest vltra hoc quod theologia symbolica non est argumentatiua, vt Dionys. dixit. Apparet quoque via hæc rationabilis & vera: ex eo quod soluit omnes difficultates accidentes iam, & ipsi omnia consonant.

Et cōfirmatur hoc ex vino, nam vuæ omnes nō videntur eiusdem speciei, cui⁹ signū est, q̃ nō quælibet ex qualibet nasci pōt, sed diuersarum ꝓpagationū sunt multæ earū & tamē vinum ex quibuscunq; vuis cōsiciū, vnius ponitur speciei. Et hæc sint dicta cōparādo panē ad materiā remotam. Cōparando verò ad materiā proximā duæ rationes, diuersas inducentes difficultates occurrūt. Prima est de identitate seu diuersitate inter panem & pastam. secunda est ex diuersitate modorū coquendi pastam.

Obscura siquidem videtur differentia inter panē & pastā crudam. reputat enim Scotus probabile esse q̃ nō differāt specie: q̄a decoctio nō facit nisi exhalationē humoris aquei, & mistio nō est ibi nisi iuxtā positio, & ex pane fit pasta, si mica digitis cōprimat̃. Oppositū autē rationabilius videtur: quia decoctio applicādo actiua passiuis, speciē panis facit, sicut maturatio de agresta faciendo vinū, facit de agresta vinū. Atq; in cōfectione panis nō concurrit nisi applicātio actiua passiuis. vt patet ex hoc quòd forma panis est forma substātialis. Quod conuincitur apud fideles, ex hoc quòd panis transsubstātiatur in corpus Christi, & accidentibus remanētibus nō remanet panis: qui remaneret cū reliquis accidētibus si accidēs significaret. Vnde & falsum est, q̃ id pasta decoquitur in clibano, fiat sola euaporatio humidi: decoctio enim digerit, & generat panem. Mistione autem aut iuxtā positione nulla opus est nouā: sed prima mistio farinæ cum aqua (ex quibus confecta est pasta tanquā ex elementis ac materia transeunte) decoctione digeritur, & ad terminū deducitur, panē scilicet. Nec admitto ex pane fieri pastā: sed micā mollē similē pastæ. Acceptabilior autē apparet hæc positio contēplanti diuersitatē specificā inter agrestā, vinum & acetū ex eisdē vuis, ob diuersam caloris causalitatem, agresta enim est fructus crudus, vinum verò

fructus

[...]ssetur digestum acetum autem addit excessum supercalefactionem. Vt testatur experientia, dū vinum expositum calori acescit: & cupientes acetum bonum habere, ad loca calida dolium transferunt. Ex his enim apparet ex sola caloris differentia ex parte actiui, specificū progressum posse fieri ex parte materiæ, licet nō semper fiat: non enim differt specie pyrum coctum à pyro crudo. Diuersi verò coquēdi modi, scilicet vel assando vel elixando, speciem variare nō videntur: panis siquidem elixus, vt lagana, aut frixus (quo etiam modo lagana in veteri lege offerebantur) aut assus, vt panis in clibano, & subcinericius, & hostia, eiusdem videntur specie quo ad substantiam, solúmque accidētali forma differre videntur. Verùm in proposito modo videtur vtrumque parui pendendum, ita quòd nec ex diuersitate specifica, nec ex identitate specifica sufficiens ratio habeatur. Sed credendo quòd nec pasta, nec panis, nisi assus, est consecrabilis, rationem aliunde sumentes, dicimus quòd sicut in sacramēto baptismi aqua à Christo est instituta, ita in Eucharistia panis: & quemadmodū ibi aqua intelligitur nō solùm substātia aquæ, sed etiam quòd sit sub forma aquæ: & propterea aqua sub forma grandinis aut niuis non est materia baptismi: ita per panem intelligēdus est panis & secundum substantiā & secundum formā panis. Et per hoc excluduntur quæcunque constāt ex pasta cruda: & similiter quæcunque constant ex pasta elixa. hæc enim non habere formam panis (dato quòd panes sint) vsus testatur humanus, quo his non vtimur vt pane, sed potius hæc comedimus cū pane: & ex hoc ipso patentes distinctionem horum à pane. Assato autē pane solo vtimur vt pane: & propterea crediderim ipsum solū esse consecrabilem. materia enim hæc paucas habet assertiones: vnde & Autor in litera opinatiuè loquitur, quum excludit speltā & amidum. De quo adhuc sub iudice lis est. & mihi videtur dicendum vt suprà, scilicet quòd si panis confectus ex eo est absolutè panis, potest cōsecrari. Nec obstat corruptio tritici, dicentibus aliis triticum non corrūpi tunc, sed ablui & depurari & alterari, aliis autem quòd corruptio nihil officit: quoniam nō est corruptio simpliciter, sed corruptio, quæ est via ad generationem panis. quā oportere interuenire, probatur ex eo quòd

(* Alias grani.) (q.dis.11. q.1.art. 2.q.3. Et 4.cōtra. c.68. Et opusc. ca.61. Et Ioā. 13 col.2.)

& ad populum spiritualem. Vnde non esset materia conueniens huius sacramenti, panis ordeaceus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd generans generat sibi simile in specie: fit tamen aliqua dissimilitudo generantis ad genitum quantum ad accidentia, vel propter materiā vel propter debilitatem virtutis generatiuæ. Et ideo si qua frumēta sunt, quæ ex semine tritici generari possunt (sicut ex grano tritici seminato in malis terris, nascitur siligo) ex tali frumēto panis cōfectus, potest esse materia huius sacramenti. Quod tamen nō videtur habere locum neque in ordeo, neque in spelta, neque etiam in farre, quod inter omnia est grano tritici similius. Similitudo autem figuræ in talibus, magis videtur significare propinquitatem, quàm identitatem speciei: sicut ex similitudine figuræ manifestatur quòd canis & lupus sunt propinquæ speciei, non autem eiusdem. Vnde ex talibus frumentis, quæ nullo modo possunt ex semine * tritici generari, non potest confici panis, qui sit debita materia huius sacramenti.

¶ Ad tertium dicendū, quòd modica permixtio non soluit speciē: quia id quod est modicum, quodammodo assumitur à plurimo. Ideo si sit modica admixtio alterius frumēti ad multò maiorem quantitatem tritici, poterit exinde cōfici panis, qui est materia huius sacramenti. Si verò sit magna permixtio (puta ex æquo vel quasi) talis permixtio speciē mutat. vnde panis exinde confectus, non erit debita materia huius sacramenti.

¶ Ad quartum dicendum, quòd aliquando est tanta corruptio panis, quòd soluitur species panis: sicut cùm continuitas soluitur, & sapor, & color, & alia accidentia mutantur: vnde ex tali materia non potest confici corpus Christi. Aliquando verò non est tanta corruptio, quæ speciem soluat, sed est aliqua dispositio ad corruptionem: quod declarat aliqualis immutatio saporis. Et ex tali pane potest cōfici corpus Christi: sed peccat conficiens propter irreuerentiam sacramenti.

Et quia amidum est ex tritico corrupto, nō videtur quòd panis ex eo confectus, possit fieri corpus Christi: quamuis quidam contrarium dicant.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm hoc sacramentum debeat confici ex pane azymo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd hoc sacramentum non debeat confici ex pane azymo. Debemus enim in hoc sacramento imitari institutionem Christi. Sed Christus videtur hoc sacramētum instituisse in pane fermentato: quia sicut legitur Exo. 12. Iudæi secundum legem incipiebant vti azymis in die Paschæ (quod celebratur decimaquarta luna) Christus autem instituit hoc sacramentum in cœna, quam celebrauit ante diem festum Paschæ: vt habetur Ioan. 13. Ergo & nos debemus hoc sacramētum celebrare in pane fermentato.

¶ Præterea, Legalia non sunt obseruanda tempore gratiæ. Sed vti azymis, fuit quædam legalis cæremonia: vt patet Exod. 12. Ergo in hoc sacramento gratiæ non debemus azymis vti.

¶ Præterea, Sicut suprà dictum est, Eucharistia est sacramentum charitatis, sicut baptismus fidei: vt suprà dictū est. Sed feruor charitatis significatur per fermentū: vt patet in glos. super illud Matt. 13. Simile est regnum cælorū fermento, &c. Ergo hoc sacramentum debet confici de pane fermentato.

¶ Præterea, Azymum & fermentatū sunt accidentia panis, non variantia eius speciē. Sed in materia baptismi nulla discretio adhibetur circa differentiā accidentium aquæ, puta si sit salsa vel dulcis, calida vel frigida. Ergo in hoc sacramento aliqua discretio adhiberi non debet, vtrùm panis sit azymus vel fermentatus.

¶ SED CONTRA est, quòd extra de celebratione missarum, c. literas. punitur sacerdos qui in pane fermentato & scypho ligneo missarum solennia celebrare præsumpsit.

CONCLVSIO.

¶ Quamuis confici possit Eucharistia sacramentum ex quocunque fermentato pane, secundum cuiusque ecclesiæ suæ vsum: conuenientius tamen est, vt ex pane conficiatur azymo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa materiam huius sacramenti duo possunt considerari, scilicet quid sit necessariū, & quid conueniens. Necessarium quidē est, vt sit panis triticeus (sicut dictum est) sine quo non perficitur sacramentū. Non est autem de necessitate sacramenti, quòd sit azymus vel fermentatus, quia in vnoquoque cōfici potest. Conueniens autem est, vt vnusquisque seruet ritum suæ Ecclesiæ in sacramenti celebratione. Super hoc autem sunt diuersæ Ecclesiarum consuetudines. Dicit enim beatus Greg. in registro, Romana ecclesia offert azymos panes, propterea quòd Dominus sine vlla commixtione suscepit carnem: sed certæ Ecclesiæ offerunt fermentatum, pro eo quòd verbum Patris indutū est carne, sicut fermentum miscetur farinæ. Vnde sicut peccat presbyter in Ecclesia Latinorū, celebrans de pane fermētato: ita peccaret presbyter Græcus in Ecclesia Græcorū, de pane azymo, quasi peruertens Ecclesiæ suæ ritum. Et tamen consuetudo de pane azymo celebrandi, rationabilior est.

Primò quidē, propter institutionē Christi: qui hoc sacramentum instituit prima die azymorum (vt habetur Matth. 26. & Mar. 14. & Lucæ 22.) qua die nihil fermentatum in domibus Iudæorum esse debebat: vt habetur Exod. 12. Secundò, quia panis est propriè sacramentū corporis Christi (quod sine corruptione conceptum est) magis quàm diuinitatis ipsius: vt infrà patebit. Tertiò, quia hoc magis competit synceritati fidelium, quæ requiritur ad vsum huius sacramenti: secundum illud primæ Corinth. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur in azymis synceritatis & veritatis. Habet tamen hæc consuetudo Græcorum aliquam rationem, & propter significationem quam tangit Greg. in detestationē hæresis Nazaræorum, qui legalia Euangelio miscebant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut legitur Exod. 12. solennitas Paschalis incipiebat * in vesperis decimæquartæ lunæ: & tūc Christus post immolationem agni Paschalis hoc sacramentum instituit. Vnde hæc dies à Ioan. dicitur præcedere diem Paschæ, & à tribus aliis Euangelistis dicitur prima dies azymorum, quando fermentatum in domibus Iudæorum nō inueniebatur: vt dictum est. Et de hoc suprà notatum est plenius in tractatu Dominicæ passionis. (* Alias à.)

¶ Ad secundum dicendum, quòd conficientes ex azymo, non intēdunt cæremonias legis seruare, sed conformare se institutioni Christi. Et ideo non iudaizant, alioquin & celebrantes in pane fermentato, iudaizarent: quia Iudæi panes primitiarum, fermentatos offerebant.

triticum est materia transiens respectu pastæ & panis.

¶ Super Quæstionis septuagesimaquartæ Articulum quartum.

IN art. 4. circa illud, quod de presbytero Græco dicitur, scilicet quòd debet seruare ritum Græcum in Ecclesia Græca, dubium occurrit ex Petro de Pal. in 4. dist. 11. oppositum concludente, ex hoc quòd Græci sunt schismatici, nullúsque eorum ipsorū debet eis adhærere. ac per hoc potest sicut in toto, sic & in parte ab eis discordare. nō ergo peccaret non seruans ritum eorum. (Alias.)

¶ Ad hoc dicitur, quòd Autor loquitur de Græcia Ecclesiæ & presbyteris absolutè, & non de iisdem schismaticis & propterea optime dicit quòd peccaret, peruertens Ecclesiæ ritum. Et hinc sequitur, quod etiam tempore schismatis peccaret: quia schisma non soluit ritus rectos Ecclesiarum, qualis est iste, qui non ex schismate, sed ex ratione ecclesiastica in eis est: vt Greg. in litera allata testatur. Quocirca si presbyter Græcus & in Græca Ecclesia celebrat, peccaret nō seruādo ritum Græcæ Ecclesiæ, non à schismaticis perceptum, sed velut ab Ecclesia statutum. quod ibi seruetur. Vnde in cōcil. Floren. sub Eugenio 4. legimus sic, Itē in azymo siue fermentato pane tritico corpus Christi veraciter confici, sacerdotésque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, vnumquenque scilicet iuxta suæ Ecclesiæ siue Occidentalis, siue Orientalis consuetudinem.

¶ Et quum obiicitur, quòd nemo debet eis adhærere, verum est quantū ad ea quæ sunt schismatis: & similiter potest dissentire ab eis in toto & in parte in his quæ sunt schismatis.

¶ Super Quaestionis septuagesimaquarta Articulum quartum.

IN ar. 4. memento su praedictoru & applica ad propositu, & vide vuam nō esse consecrabilem, quia nō cōtinet vinum sub forma potabili, sed manducabili.

¶ Super Quaestionis septuagesimaquarta Articulum sextum.

IN arti. 6. aduerte ne credas dicentibus Graecos offerre calicem Domini cum vino tantùm: hoc enim Armeni, non Graeci, olim faciebāt: vt patet in cōci. Florent. sub Eug. iiii. Vbi decretū est, vt etiā ipsi Armenj secum vniuerso orbe Christiano conformēt, omnēsque Latinorū Graecorúmque Ecclesias imitando, in calicis oblatione paululum aquae vino admisceant.

4. dist. 11. q. 2. ar. 3. q. 1. Et 1. Co. rint. 11. lect. 7. princ.

¶ Super Quaestionis septuagesimaquarta Articulum septimum.

IN art. 7. circa aquā, ex qua fit panis pro sacramento, vide rationem literae in calce articuli, ad probandum quod oportet esse aquā verum & naturalem, & suscipe illam vt rationabilem. An autem sit necessaria, cogitatione opus est. & ratio est eadē cum superius dicta de diuersis speciebus granorum componētium panem: quia enim ad sacramentū sufficit, quod sit verus panis, si panis verus potest fieri ex aqua artificiali (puta rosacea) consequens est quod nō est de necessitate sacramēti aqua naturalis. An autem panis confectus ex farina & aqua rosacea, esset verus panis, experientia comprobandum esset, vidēdo, in quo differret ab aliis panibus. nam si solo odore rosarum differre appareret, crederem ipsum eiusdē esse speciei cū aliis, quia aqua non sit pars essentialis panis, sed materia transiens eiusdem. Non enim permanet aqua secūdum seipsam in pane, sed panis est tertia res resultans ex cōmixtione farinae & aquae per pastae decoctionē. Non est autem remotū diuersarum specierum res posse esse materiam transeuntem respectu alicuius vnius etiā homogenei: vt patet de his ex quibus generatur sanguis.

¶ Et haec etiam sufficiāt pro octauo articulo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fermentum significat characterem propter aliquē effectum: quia scilicet panem facit sapidiorem & maiorem. Sed corruptionē significat ex ipsa ratione suae speciei.

¶ Ad quartum dicendum, quod quia fermentū habet aliquid corruptionis, & ex pane corrupto non potest confici hoc sacramentum (vt dictum est) ideo magis attenditur circa panē differentia azymi & fermētati, quàm circa aquam baptismi, differentia calidi & frigidi. Posset enim tanta esse corruptio fermenti, quòd ex eo non posset confici sacramentum.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm vinum vitis sit propria materia huius sacramenti.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit propria materia huius sacramenti vinū vitis. Sicut enim aqua est materia baptismi, ita vinum est materia huius sacramenti. Sed in qualibet aqua potest fieri baptismus. Ergo in quolibet vino (puta malorum granatorum, vel mororū, aut huiusmodi) potest confici hoc sacramentum, praesertim cùm in quibusdam terris vites non crescant.

¶ Praeterea, Acetum est quędam species vini, quod de vite sumitur: vt Isido. dicit. Sed de aceto nō potest confici hoc sacramentū. Ergo videtur quòd vinum non sit propria materia huius sacramenti.

¶ Praeterea, Sicut de vite sumitur vinū depuratum, ita etiam agresta & mustum. Sed de his non videtur posse coofici hoc sacramentū. secundum illud quod io sexta synodo legitur, Didicimus, quòd in quibusdam Ecclesijs sacerdotes sacrificio oblationis cōiungunt vuas: & sic simul vtrique populo dispensant. praecepimus igitur, vt nullus sacerdos hoc vlterius faciat. Et Iulius Papa reprehendit quosdam, qui expręssum vinū in sacramento Dominici calicis offerūt. Ergo videtur quòd vinū vitis oon sit propria materia huius sacramenti.

¶ SED CONTRA est, quòd sicut Dominus se comparauit grano frumēti, ita etiam se cōparauit viti, dicens Ioan. 15. Ego sum vitis vera. Sed solus panis de frumento, est materia huius sacramenti: vt dictum est. Ergo solum vinum de vite, est propria materia huius sacramenti.

CONCLVSIO.

¶ Solum vinum vitis propria est materia huius sacramenti, quam Christus instituit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de solo vino vitis potest confici hoc sacramentum. Primò quidem propter institutionem Christi, qui in vino vitis hoc sacramētum instituit: vt patet ex eo quod ipse dicit Matth. 26. circa institutionem huius sacramenti, Nō bibam ammodo de hoc genimine vitis. Secundò, quia sicut dictum est, ad materiam sacramentorum assumitur id quod propriè & communiter habet talem speciem. Propriè autē vinum dicitur quod de vite sumitur: alij verò liquores, vinum dicuntur secundum quandam similitudinem ad vinum vitis.

¶ Tertiò, quia vinum vitis magis competit ad effectum huius sacramenti, qui est spiritualis laetitia: quia scriptum est, quòd vinum laetificat cor hominis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illi liquores nō dicuntur propriè vinum, sed secūdum similitudinem. Potest autem verum vinum ad terras illas deferri, in quibus vites nō crescunt, quantum sufficit ad hoc sacramentum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vinū fit acetum per corruptionem: vnde non fit reditus de aceto in vinū: vt dicitur 8. Meta. Et ideo sicut de pane totaliter corrupto non potest confici hoc sacramentum, ita nec de aceto. Potest tamen confici de vino acescenti, sicut & de pane, qui est in via ad corruptionem: licet peccet conficiens, vt prius dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd agresta est in via generationis: & ideo nondum habet speciem vini. & propter hoc de ea nō potest confici hoc sacramentum. Mustum autem iam habet speciem vini: nam eius dulcedo attestatur digestioni, quae est completio à naturali calore: vt dicitur in 4. Meteo. & ideo de musto potest confici hoc sacramentum. Non tamen debent vuae integrae huic sacramento misceri: quia iam esset ibi aliquid praeter vinum.

Prohibetur etiam ne mustum statim expressum de vua, in calice offeratur: quia hoc est indecens propter impuritatem musti. Potest tamen in necessitate fieri. dicitur enim ab eodē Iulio Papa, Si oecesse fuerit, botrus in calicem prematur.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm aqua sit vino permiscenda.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod aqua non sit vino permiscenda. Sacrificium enim Christi figuratum fuit per oblationem Melchisedec, qui Gene. 14. non legitur obtulisse nisi panem & vinū. Ergo videtur quòd in hoc sacramento non debeat adiungi aqua. — 4. dist. 11. q. 2. art. 4. q. 1. Et 1. Corint. 11. lectio. 6. c. 5.

¶ Praeterea, Diuersorum sacramentorum diuersae sunt materiae. Sed aqua est materia baptismi. Ergo non debet assumi ad materiam huius sacramenti.

¶ Praeterea, Panis & vinum sunt materia huius sacramenti. Sed pani nihil adiungitur. Ergo nec vino debet aliquid adiungi.

¶ SED CONTRA est quod Alex. Papa scribit. In sacramentorum oblationibus, quae inter missarum solennia Domino offeruntur, panis tantùm & vinum aqua permixtum, in sacrificium offerantur.

CONCLVSIO.

¶ Congruit vt eucharistia sacramentum conficeretur in vino aqua permisto, secundum quod Christus illud instituisse creditur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vino, quod offertur in hoc sacramento, debet aqua misceri. Primò quidem propter institutionem: probabiliter enim creditur, quod Dominus hoc sacramentum instituerit in vino aqua permixto, secundum morē illius terrae. Vnde & Prouerb. 9. dicitur, Bibite vinum quod miscui vobis. Secundò, quia hoc cōuenit repraesentationi Dominicae passionis. Vnde dicit Alex. Papa, Non debet in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrunque permixtum: quia vtrunque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. Tertiò, quia hoc conuenit ad significandum effectū huius sacramenti, qui est vnio populi Christiani ad Christū: quia vt Iulius Papa dicit, videmus in aqua populum intelligi, in vino verò ostendi sanguinē Christi: ergo cùm in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur. Quartò, quia hoc competit ad vltimum effectum huius sacramēti, qui est introitus ad vitam aeternam. vnde Amb. dicit in lib. de sacramentis, redundat aqua in calicem, & salit in vitam aeternam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Ambros. dicit ibidem, sicut sacrificium Christi significatum est per oblationem Melchisedec, ita etiam significatum est per aquam, quae in eremo fluxit de petra: secundum illud primae Corin. 10. Bibebant autem de spirituali consequente eos petra.

¶ Ad secūdum dicendum, quòd aqua assumitur in baptismo ad vsum ablutionis. In hoc autem sacramento assumitur ad vsum refectionis: secundum illud Psalm. Super aquam refectionis educauit me. — Inf. q. 83. ar. 6. ad 4. & 6.

¶ Ad tertium dicendum, quòd panis ex aqua & farina conficitur. Et ideo cùm vino aqua miscetur, neutrum sine aqua existit.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm permixtio aquae sit de necessitate huius sacramenti.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd permixtio aquae sit de necessitate huius sacramenti. Dicit enim Cypria. ad Caecilium, Sic calix Domini non est aqua sola & vinum solum, nisi vtrunque misceatur — Et 4. sent. d. 11. q. 2. art. 4. q. 1. & 2. Et 1. Corint. 11. lec. 6. c. 5.

ficeatur, quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, nisi vtrunque, scilicet farina & aqua, fuerit adunatum. Sed admixtio aquæ ad farinam, est de necessitate huius sacramenti. Ergo pari ratione admixtio aquæ ad vinum.

¶ Præterea, In passione Domini, cuius hoc sacramentum est memoriale, sicut de latere eius exiuit sanguis, ita & aqua. Sed vinum quod est sacramentum sanguinis, est de necessitate huius sacramenti: ergo pari ratione & aqua.

¶ Præterea, Si aqua non esset de necessitate huius sacramenti, non referret quæcunque aqua huic sacramento apponeretur. & ita posset apponi aqua rosacea, vel quæcunque alia huiusmodi aqua. Quod non habet vsus Ecclesiæ. Aqua ergo est de necessitate huius sacramenti.

¶ SED CONTRA est quod Cypria. dicit, Si aliquis de antecessoribus nostris, vel ignoranter, vel simpliciter non obseruauit, vt scilicet aquam vino misceret in sacramento, potest simplicitati eius venia concedi. Quod non esset, si aqua esset de necessitate sacramenti, sicut est vinum vel panis. Non ergo aquæ admixtio est de necessitate sacramenti.

CONCLVSIO.

¶ Non est aqua vino permiscenda de necessitate sacramenti.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd iudicium de signo, sumendum est ex eo, quod significatur. Appositio autem aquæ ad vinum refertur ad significandam participationem huius sacramenti à fidelibus, quantum ad hoc, quòd per aquam mixtã vino, significatur populus adunatus Christo, vt dictum est. Sed & hoc ipsum quòd de latere Christi pendentis in cruce aqua profluxit, ad idem refertur: quia per aquam significatur ablutio peccatorum, quæ fiebat per passionem Christi. Dictum est autem supra, quòd hoc sacramentum perficitur in consecratione materiæ, vsus autem fidelium non est de necessitate sacramenti, sed est aliquid consequens ad sacramentum. Et ideo consequens est, quòd appositio aquæ, non sit de necessitate sacramenti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum illud Cypriani est intelligendum, secundum quòd dicitur illud esse non posse, quod conuenienter esse non potest. Et sic similitudo illa attenditur quantum ad id quod debet fieri: non autem quãtum ad necessitatem: nam aqua est de essentia panis, non autem de essentia vini.

¶ Ad secundum dicendum, quòd effusio sanguinis directè pertinebat ad ipsam Christi passionem: est enim naturale corpori humano vulnerato, quòd ex eo profluat sanguis. Sed effusio aquæ non fuit de necessitate passionis: sed ad demonstrandum effectum passionis, qui est ablutio à peccatis, & refrigerium contra ardorem concupiscentiæ. Et ideo aqua non seorsum offertur à vino in sacramento, sicut vinum offertur seorsum à pane. Sed aqua offertur vino permixta: vt ostendatur quòd vinum per se pertinet ad hoc sacramentum, tanquam de eius necessitate existens, aqua autem secundum quòd adiungitur vino.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia admixtio aquæ ad vinum non est de necessitate sacramenti, non refert quantum ad sacramenti necessitatem, quæcunque aqua misceatur vino, siue naturalis, siue artificialis, vt rosacea. Quamuis quantum ad conuenientiam sacramenti, peccet qui aliam aquam miscet, nisi naturalem & veram: quia de latere Christi pendentis in cruce aqua vera profluxit, non humor phlegmaticus, vt quidam dixerunt, ad ostendendum quòd corpus Christi erat verè compositum ex quatuor elementis, sicut per sanguinem fluentem ostendebatur quòd erat compositum ex quatuor humoribus, vt Innocentius secundus dicit in quadam decretal. Quia verò admixtio aquæ ad farinam, est de necessitate huius sacramenti, vtpote constituens substantiam panis, si farinæ admisceretur aqua rosacea, vel quicunque alius liquor, quàm vera aqua, non posset ex eo confici sacramentum: quia non esset verus panis.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrùm aqua debeat in magna quantitate apponi.

4. dist. 11. q. 2. artic. 4. q. 4. Et 1. Co. 11. lec. 6. col. 5. AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd oporteat aquam in magna quantitate apponi. Sicut enim sanguis de latere Christi sensibiliter fluxit, ita & aqua. vnde dicitur Ioan. 19. Qui vidit, testimonium perhibuit. Sed aqua non posset sensibiliter esse in hoc sacramento, nisi in magna quantitate poneretur. Ergo videtur quòd aqua debeat apponi in magna quantitate.

¶ Præterea, Parua aqua multo vino admixta, corrumpitur. Quod autem corruptum est, iam non est. Ergo idem est opponere parum de aqua in hoc sacramento, & nihil apponere. Sed non licet nihil apponere. Ergo non licet parum apponere.

¶ Præterea, Si sufficeret parum apponere, per consequens esset sufficiens, quòd gutta aquæ in totum dolium proijceretur. Sed hoc videtur ridiculum. Ergo non sufficit, quod parua quantitas opponatur.

¶ SED CONTRA est quod extra de celebratione missarum dicitur, Perniciosus in tuis partibus inoleuit abusus, videlicet quòd in maiori quantitate de aqua in sacrificio ponitur, quàm de vino: cùm secundum rationabilem consuetudinem Ecclesiæ generalis, plus in ipso sit de vino quàm de aqua ponendum.

CONCLVSIO.

¶ In tanta quantitate aqua vino permiscenda est in conficienda eucharistia sacramento, vt non soluatur vini species.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa aquam adiunctam vino, sicut Innocentius III. dicit in quadam Decreta. triplex est opinio. *Extr. de cele. mis. cap. cum Martha* Quidam enim dicunt, quòd aqua adiuncta vino per se manet vino conuerso in sanguinem. Sed hæc opinio stare non potest: quia in sacramento altaris post consecrationem nihil est nisi corpus & sanguis Christi (sicut enim Ambro. dicit in lib. de Officijs, Ante benedictionem illa species nominatur: post benedictionem * corpus significatur) alioquin non totum adoraretur veneratione latriæ. ** Alias corpus christi.* Et ideo alij dixerunt, quòd sicut vinum conuertitur in sanguinem, ita aqua conuertitur in aquam, quæ de latere Christi fluxit. Sed nec hoc rationabiliter dici potest, quia secundum hoc aqua seorsum consecraretur à vino, sicut vinum à pane. Et ideo sicut ipse dicit, aliorum opinio probabilior est: qui dicunt aquam conuerti in vinum, & vinum in sanguinem. Hoc autem fieri non posset, nisi adeò modicum apponeretur de aqua, quod cõuerteretur in vinum. Et ideo semper tutius est parum de aqua apponere, & præcipuè si vinum sit debile: quia si tanta fieret appositio aquæ, vt solueretur species vini, non posset perfici sacramentum. Vnde Iulius Papa reprehendit quosdam, qui pannum lineum musto intinctum, per totum annum seruant, & in tempore sacrificij, aqua partem eius lauant, & sic offerunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sufficit ad sacramenti huius significationem, quòd sentiatur aqua, cùm apponitur vino: non autem oportet quod sit sensibilis post mixtionẽ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si aqua omnino non apponeretur, totaliter excluderetur significatio. Sed cùm aqua in vinũ conuertitur, significatur quòd populus Christo incorporatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si aqua apponeretur dolio, non sufficeret ad significationem huius sacramẽti. Sed oportet aquã vino apponi circa ipsam celebrationem sacramenti.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAQVINta, *De conuersione panis & vini in corpus & sanguinem Christi, in octo articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de conuersione panis & vini in corpus & sanguinem Christi.

¶ Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primò, vtrùm in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem, an solùm secundum figuram, vel sicut in signo.

¶ Secundò, vtrùm in hoc sacramento remaneat substantia panis & vini post consecrationem.

¶ Tertiò, vtrùm substantia panis vel vini post consecrationem huius sacramenti annihiletur, aut in pristinam materiam resoluatur.

¶ Quartò, vtrùm panis possit conuerti in corpus Christi.

¶ Quintò, vtrùm in hoc sacramento remaneant accidentia panis & vini.

¶ Sextò, vtrùm facta consecratione, remaneat in hoc sacramento forma substantialis panis.

¶ Septimò, vtrùm ista conuersio fiat in instanti.

¶ Octauò, vtrùm hæc sit falsa, Ex pane fit corpus Christi.

ARTI

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm in hoc sacramento sit corpus Christi secundum veritatem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in hoc sacramento nõ sit corpus Christi secũdum veritatẽ, sed solùm secundũ figuram, vel sicut in signo. Dicitur enim Ioan. 6. quòd cùm Dominus dixisset, Nisi manducaveritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinẽ, &c. multi ex discipulis eius audiẽtes, dixerũt, Durus est hic sermo: quibus ipse dixit, Spiritus est qui viuificat, caro nõ prodest quicquã: quasi diceret secundũ expositionẽ Aug. super Psal. 98. Spiritualiter intelligite quæ locutus sum: nõ hoc corpus quod videtis manducaturi estis, & bibituri illum sanguinẽ, quẽ fusuri sunt qui me crucifigent: sacramentũ aliquod vobis cõmendaui, spiritualiter intellectum, viuificabit vos, caro autem non prodest quicquam.

¶Præterea, Dominus dicit Matth. vlt. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad cõsummationẽ seculi. Quod exponẽs Aug. dicit, Donec seculũ finiatur, sursum est Dominus: sed tamen nobiscũ est veritas Domini: corpus enim in quo resurrexit, in vno loco oportet esse, veritas autẽ eius vbiq; diffusa est. Non ergo secundum veritatem est corpus Christi in hoc sacramẽto, sed solùm sicut in signo.

¶Præterea, Nullũ corpus potest esse simul in pluribus locis: cùm nec angelo hoc conueniat: tali enim ratione posset esse vbique. Sed corpus Christi est verum corpus, & est in cælo. Ergo videtur quòd non sit secundũ veritatem in sacramento altaris, sed solùm sicut in signo.

¶Præterea, Sacramenta Ecclesiæ ad vtilitatẽ fideliũ ordinantur. Sed secundũ Grego. in quadã homil. Centurio reprehenditur quòd quærebat corporalem Christi præsentiã: Apostoli etiã impediebãtur recipere Spiritũ sanctũ, propter hoc quòd affecti erãt ad eius præsentiã corporalẽ: vt Aug. dicit sup illud Ioan. 16. Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Non ergo Christus secũdũ præsentiam corporalẽ est in sacramento altaris.

¶SED CONTRA est quod Hilar. dicit in 8 de Trin. de veritate carnis & sanguinis Christi, Non est relictus ambigendi locus: nũc enim & ipsius Domini professione & fide nostra caro eius verè est cibus, & sanguis eius verè est potus. Et Ambr. dicit 8. de sacramentis: Sicut verus Dei filius est Dominus Iesus Christus, ita vera Christi caro est, quam accipimus, & verus sanguis eius est potus.

CONCLVSIO.

¶Quanquam verum Christi corpus & sanguinem sub sacramento hoc esse sensu non deprehendamus: verum nihilominus hoc esse sola fide certum est, quæ diuina in hoc innititur autoritate.

¶RESPONDEO dicendum, quòd verũ corpus Christi & sanguinẽ esse in hoc sacramento, sensu deprehendi nõ potest: sed sola fide, quæ autoritati diuinæ innititur. Vnde super illud Luc. 22. Hoc est corpus meũ, quod pro vobis tradetur, dicit Cyrillus, Non dubites an hoc verum sit, sed potius suscipe verba Saluatoris in fide. cùm enim sit veritas, non mentitur. Hoc autem conueniens est. Primò quidem perfectioni nouæ legis. Sacramenta enim veteris legis illud verum sacrificium passionis Christi continebant solùm in figura: secundum illud Hebræor. 10. Vmbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam rerum imaginem.

¶Super Quæstionis septuagesimaquinta Articulum primum.

Clement.

TItulus vt sonat.

¶In corpore conclusio clara est: & de ipsa tria dicuntur. primò, quòd sola fide tenetur. secundo, quòd est conueniens: & afferuntur triplex cõuenientia. tertiò recitatur error quorundam dicentium oppositũ, & ex verbis Christi & confessione Berẽgarij de consecr. dist. 2. ego Berengarius, confutatur.

sup. q. 65. ar. 3. cor. prin. & inf. q. 76. per totum. Et 4. di. 10. ar. 1. & dist. 11. prin. Et 4. contra c. 61. Et 1. Co. 11. lec. 5. col. 1. & 4.

¶Circa præsentis & sequentium articulorum doctrinam ac materiã pro claritate & ampliori intellectu difficultatum sciendum est ex autoritate sacræ Scripturæ de existentia corporis Christi in sacramento Eucharistiæ nihil aliud haberi expressè nisi verbũ Saluatoris, dicentis, Hoc est corpus meum: oportet enim verba hæc vera esse. Et quoniam verba sacræ Scripturæ exponuntur dupliciter (vel propriè vel metaphoricè) primus error circa hoc fuit interpretantiũ hæc Domini verba metaphoricè, quem Magister sen. in dist. 10. lib. 4. tractat: qui & in hoc articulo reprobatur. Et consistit vis reprobationis in hoc, quòd verba Domini intellecta sunt ab Ecclesia propriè & propterea oportet illa verificari propriè. Dico autem, ab Ecclesia, quoniam non apparet ex Euangelio conclusum aliquod ad intelligẽdum hæc verba propriè. Ex subiũctis siquidem verbis à Domino, scilicet, quod pro vobis tradetur in remissionẽ peccatorum, nõ potest concludi euidẽter, præmissa verba esse intelligẽda propriè quoniam ly quod, non refert coniunctionem prædicati cum subiecto, sed refert prædicatũ, scilicet, corpus meũ. Cum cuius relationis veritate stat, præiacentem esse verã solùm in sensu metaphorico. vt patet in exẽplo, Petra autem erat Christus: si enim adiunxisset Apostolus, qui crucifixus est, resurrexit & ascendit ad cælos, dicendo, Petra autem erat Christus, qui crucifixus est, & resurrexit à mortuis, & ascendit in cælum: nihilominus præiacens illa propositio, Petra autem erat Christus, nõ propriè, sed metaphoricè intelligenda esset. Et similiter in proposito, verba Domini, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, ex illa additiõe, quod pro vobis tradetur, nõ arctatur prima propositio ad sensum proprium, sed esset etiã vera, si in solo metaphorico sensu esset prolata. Et propterea dixi ex verbis Domini propriè intellectis ab Ecclesia, excludi errorem dicentium corpus Christi metaphoricè seu significatiuè tantùm esse in Eucharistia. Habemus igitur ex veritate verborũ Domini in sensu proprio corpus Christi veraciter esse in Eucharistia. & hoc est primũ quod ex Euangelio habemus circa hoc sacramentũ. Alterum autem, quod Euangeliũ nõ explicauit, expressè ab Ecclesia accepimus, scilicet conuersionẽ panis in corpus Christi. Hanc enim nõ solùm à priscis doctoribus Ecclesiæ habuimus, quos habes de consec. dist. 2. copiosè & à Magistro sen. in tractatu de Eucharistia diffusè: sed à concilio Lateranensi sub Innoc. III. vt patet extra de summa Trin. & fid. cath. firmiter credimus vbi vtrunque simul dicitur sub his verbis, Christi corpus & sanguis in sacramento Altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur. & hæc quo ad primũ. Et sequitur, Transubstantiatis pane in corpus & vino in sanguinẽ potestate diuina. & hæc quo ad secundũ. Et quoniam variæ fuerũt opiniones, multiformiaq; fiunt argumenta circa hæc implicãtia mentes etiã eruditorũ, prænotandũ est & ante oculos semper habendũ, interuenire hic nõ vnam, sed duas nouitates valde mirabiles. Altera est de esse corporis Christi sub hostia cõsecrata: de nouo enim corpus Christi verũ veraciter sub illa hostia continetur. Altera est de conuersione substãtiæ panis in substantiã corporis Christi & hoc etiã de nouo fieri credimus. Et quoniã omnis nouitas mutationẽ nõnullam sonat extẽso mutatiõis nomine latissimè: ideo pro maiori claritate latissimæ mutationis vocabulo vtendo, imaginemur secundũ has duas nouitates interuenire duas mutationes, nõ curando an vna sit ratio alterius, aut inferat alterã. Et in illa quidẽ nouitate, qua corpus Christi de nouo est sub speciebus panis, oportet intelligere mutationẽ vel ex parte corporis Christi, vel ex parte accidentiũ panis. Et siquidẽ ex corporis Christi parte mutationẽ imaginamur, erit mutationis velut subiectũ corpus Christi, terminus à quo nõ contineri sub his accidentibus terminus ad quẽ contineri sub his accidẽtibus: fit enim Christi corpus ex nõ cõtento sub his accidẽtibus cõtentũ sub illis. Si verò mutatio hæc imaginanda ponitur ex parte hostiæ, tũc mutationis subiectum est ipsa panis species & terminus à quo, non continere: terminus autem ad quem, est continere Christi corpus. fit enim panis species remanens, ex non continente Christi corpus continens Christi corpus.

¶Quia ergo attendendo formaliter ad illa nouitatẽ, qua corpus Christi cõtinetur veraciter sub speciebus panis, & corpus Christi quod nõ cõtinebatur sub his speciebus, continetur & species panis, quæ nõ continebat Christi corpus, continet Christi corpus: rationabiliter manifestatur nouitas ista formali & perspicaci intellectu, humano more ex ratione mutationis: vt fecimus excelsa siquidẽ Dei balbutiendo, vt possumus, resonare nõ dedecet, secundũ Greg. Quapropter conformiter ad sacros canones loquendo, vocetur ista nouitas, nouitas continentiæ quoniã verè secundũ hanc corpus Christi continetur, & hostia continet corpus Christi: quanuis nõ continentia locali. Altera autẽ nouitas vocabitur nouitas cõuersionis quoniã secundũ illam panis verè conuertitur in corp. Christi. In hac igitur cõuersionis nouitate manifesta mutatio interuenit, qua ex pane fit corpus Christi: sed mutatio ista absque subiecto inuenitur habẽs pro termino à quo, panẽ, & pro termino ad quẽ, corpus Christi. Et sciendo, quòd tãta est vtilitas discernẽdi inter has nouitates & inter has mutationes, vt inde pendeat & intelligere tã varias obiectiones, & scire formaliter respõdere, & videre quid sciat vel nesciat. Vnde non sit tibi curæ pro nunc, hoc est pro principio intelligẽdi, qualer vel quomodo fiant aut sint istæ mutationes, sed esto contentus ex alteritate terminorum etiam fingere diuersitatem mutationũ. Et perspiciendo, quòd conuersio habet proprios terminos, scilicet panẽ & corpus Christi. & quòd corpus Christi cõtineri de nouo sub sacramẽto, habet alios suos proprios terminos, scilicet de nõ cõtinẽtia ad cõtinentiã vel passiuè, vel actiuè (vt prædeclaratũ est) siste & rege intellectum ad formalia ambarũ nouitatum & suarum mutationum. vt sic liber tibi pateat ingressus in pelagus tam fluctuantium opinionum & intellectuum.

¶His prælibatis, sciendũ est, omnes circa primã nouitatẽ cõtinẽtiæ & re & voce consensisse, dum omnes cõmuniter fatemur corpus Christi prius non contentũ sub hac hostia, modò veraciter contineri: quamuis circa modum quo cõtinetur, variæ sint (vt postea dicetur) opiniones.

¶Verum nouitatẽ conuersionis licet omnes voce affirmẽt: secundũ rẽ tamẽ multi negarũt, putantes se nõ negare illam. Et hi multifariam sunt diuisi. Quidam intelligũt conuersionis nomine identitatẽ loci, vt hac ratione dicatur panẽ fieri corpus Christi: quia vbi est panis, est & corpus Christi: vt Magister sen. in 11. dist. 4. refert & reprobat. & de hoc erit secundus ar. in littera. Quidã verò Cõuersionis nomine intelligunt successionis ordinem: vt Magister ibidem refert. vt hac ratione dicatur panẽ cõuerti in corpus Christi, quia corpus Christi est post consecrationẽ sub accidentibus, sub quibus erat panis, quem panem annihilari aut solui in præiacentẽ materiã dicebant. & hoc Autor in 3. tractabit articulo. Et hãc opinionẽ quo ad sententiã sequitur Scotus in 4. dist. 10 & 11. Dixi autẽ secũdum sententiã: quia in modo opinandi cautior est Scotus, ponens panẽ per accidens redigi in nihil: & conuersionẽ vocat adductionem Christi corporis ad hoc quòd sit præcisos accidẽtibus panis. Sed quo ad rem incidẽ redit cum opinione recitata à Magistro: quia secundũ rem panis nõ cõuertitur in aliquam rem, sed in nihilum cedit. & propterea solo nomine conuersionem ponit panis in corpus Christi.

Quidam autẽ Cõuersionis nomẽ & rem, partialiter tamen, admittũt, de quorum numero est Durãd. in eodẽ quarto, ponẽs materiã panis cõuerti in corpus Christi, quia incipit informari forma corporis Christi (sicut alimẽtũ informatur [illegible] aliti), panis vero formã desinere esse. Et hæc noua opinio vt erronea à Pet. de Pal. reprobatur, & erronea cõuincitur, ex hoc quòd corpus Christi iam est impassibile: & multo magis eius anima est immutabilis quo ad informare & non informare.

¶Quidam demum Conuersionis nomen & rem totaliter admittentes, dicunt panem conuerti in corpus Christi, non secundum substantiam, sed secundũ esse accidentale. ita quod panis conuertitur non in substantiam corporis Christi, sed in illius esse sacramentale. Et hanc opinionem tenet, sine assertione tamen Pet. de Pal. in 4. Quam opinionem vtpote nouam Autor non tractauit. aliena tamẽ à veritate est: quia transubstantiationem solo nomine saluat. quoniam secundũ rem, apud istos substãtia panis cõuertitur in accidẽs, & nõ in substãtiã corporis Christi, sed secundũ vocẽ saluãt trãsubstãtiationẽ: quia cõuertitur panis substãtia in Christi substantiã secundum esse accidẽtale. Patet siquidẽ manifestè transubstãtiationẽ importare cõuersionẽ substantiæ in substãtiam simpliciter & absolutè: vt textus expressè inductæ decretalis dicit, Trãsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem.

¶Communiter

Et ideo oportuit, vt aliquid plus haberet sacramentū nouæ legis a Christo institutū: vt scilicet contineret ipsum Christū passum, nō solùm in significatione vel figura, sed etiam in rei veritate. Et ideo hoc sacramētū, quod ipsum Christū realiter continet (vt Dio. dicit 4. c. Cæl. hierar.) est perfectiuū omniū aliorū sacramentorū, in quibus virtus Christi participatur. Secūdò hoc cōpetit charitati Christi, ex qua pro salute nostra corpus verū nostræ naturæ assumpsit. Et quia maximè proprium amicitiæ est, cōuiuere amicis (vt Philosophus dicit 9. Ethic.) sui præsentiā corporalē nobis repromittit in præmium, dicens Matt. 24. Vbi fuerit corpus, illuc congregabūtur & aquilæ. Interim tamē nec sua præsentia corporali nos in hac peregrinatione destituit, sed per veritatē corporis & sanguinis sui, nos sibi coniungit in hoc sacramēto. vnde ipse dicit Ioan. 6. Qui manducat meā carnē, & bibit meū sanguinē, in me manet, & ego in eo. Vnde hoc sacramentū est maximæ charitatis signū, & nostræ spei subleuamentum, ex tam familiari coniunctione Christi ad nos. Tertiò hoc cōpetit perfectioni fidei, quæ sicut est de diuinitate Christi, ita est de eius humanitate: secundū illud Ioā. 14. Creditis in Deum, & in me credite. Et quia fides est inuisibiliū, sicut diuinitatē suam nobis exhibet Christus inuisibiliter: ita & in hoc sacramento carnē suam nobis exhibet inuisibili modo. Quæ quidam nō attendentes, posuerunt corpus & sanguinē Christi nō esse in hoc sacramento, nisi sicut in signo, quod est tanquā hæreticū abiciendum, vtpote verbis Christi cōtrariū. Vnde & Berēgarius, qui primus huius erroris autor fuerat, postea coactus est suum errorem reuocare, & veritatem fidei confiteri.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex hac autoritate prædicti hæretici occasionē errandi sumpserunt, malè verba Aug. intelligentes. Cùm enim Aug. dicit, Nō hoc corpus quod videtis, manducaturi estis: nō intendit excludere veritatē corporis Christi, sed quòd nō erat manducandū in hac specie, in qua ab eis videbatur. Per hoc autē quod subdit, Sacramētū vobis aliquod cōmendaui, spiritualiter intellectū viuificabit vos, nō intēdit quòd corpus Christi sit in hoc sacramēto solùm secundū mysticā significationem, sed spiritualiter dici, id est impassibiliter, & per virtutē Spiritus. Vnde super Ioā. exponens id quod dicitur, Caro nō prodest quicquā, dicit, Sed quomodo illi intellexerunt? carnē quippe sic intellexerūt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello vēditur: nō quomodo spiritu vegetatur, accedat spiritus ad carnē, & prodest plurimū. Nā si caro nihil prodesset, verbum caro non fieret, vt habitaret in nobis.

¶Ad secundū dicendū, quòd verbū illud Aug. & omnia similia sunt intelligēda de corpore Christi, secundum quòd videtur in propria specie (secūdum quòd etiā ipse Dominus dicit Mat. 26. Me autē nō semper habebitis) inuisibiliter tamē sub speciebus huius sacramēti est, vbicunque hoc sacramentum perficitur.

¶Ad tertium dicendū, quòd corpus Christi nō est eo modo in hoc sacramēto, sicut corpus in loco, quod suis dimēsionibus loco cōmensuratur: sed quod * speciali modo, qui est proprius huic sacramento. Vnde dicimus quòd corpus Christi est in diuersis altaribus: non sicut in diuersis locis, sed sicut in sacramēto. Per quod non intelligimus, quòd Christus sit ibi solùm sicut in signo, licet sacramentū sit in genere signi: sed intelligimus corpus Christi hîc esse (sicut dictum est) secundum modum proprium huic sacramento.

* Aliàs spirituale.

¶Ad quartum dicendum, quòd ratio illa procedit de præsentia corporis Christi, prout est præsens per modū corporis, id est prout est in sua specie visibili: non autem prout est spiritualiter, id est inuisibiliter, modo & virtute spiritus. Vnde Augu. dicit super Ioan. Si intellexisti spiritualiter verba Christi de carne sua, spiritus & vita tibi sunt: si intellexisti carnaliter, etiam sic spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt.

¶Cōmunis autē doctrinæ, quam Autor sequitur post Magistrū sen. retrò substātiam panis cōuerti in substantiā corporis Christi absque additione aliqua, absque augmento quoque in substantia corporis Christi: ac per hoc panē nō esse redactū in nihil, sed cōuersum in substantiā Christi corporis: & ex hoc ipso nō esse amplius panē, sed quod erat panis, est corpus Christi. Et hæc doctrina ex sacris cōcilijs priscisque doctoribus Ecclesiæ clarè habetur: vt patet de consec. dist. 2. diffusè. & in allegata decretali Lateran. concil.

¶Addit autē doctrina hæc, quòd hæc nouitas cōuersionis est ratio nouitatis cōtinentiæ, & prior illa: ita quòd prius natura est nouitas cōuersionis panis in corpus Christi, & deinde secundū naturæ ordinem est corpus Christi sub hostia: vtrūque tamē est in vno & eodē instanti temporis. Nec est inter has duas nouitates solūmodo distinctus ordo prioris & posterioris, sed ordo causalitatis: ita quòd hæc conuersio panis in corpus Christi, est causa sufficiens in suo ordine existentiæ corporis Christi sub hostia. Ita quòd licet sint hîc duæ nouitates, & tot mutationes cum suis proprijs terminis: tanta tamē est inter eas necessaria connexio, quòd ad priorē reliquæ necessariò sequuntur: hoc est quòd ad conuersionē hanc, quæ trāsubstantiatio panis in corpus Christi, necessario sequitur, corpus Christi contineri sub hostia.

¶Quocirca quatuor supersunt declaranda: primò, quòd hæc conuersio est factiua præsentiæ corporis Christi sub hostia: secūdò, quòd hoc est necessariū: tertiò, quomodo se habeat hæc cōuersio ad sequentē præsentiā: quartò redibimus ad opiniones relatas.

¶Ad euidentiam primi scito & cautè, dupliciter de conuersione panis in corp. Christi posse nos loqui: vel simpliciter & absolutè, vel vt sacramentali. Nā si loquamur simpliciter & absolutè de cōuersione panis in Christi corpus, præexistens absque additione, &c. nihil aliud video inde sequi, quod ex hoc percipere possimus, quòd si absque sacramēti institutione, diuina potentia conuerteret panē in Christi corpus, nihil aliud fateremur effectū, nisi quòd panis conuersus est in corpus Christi. Et hoc est quod doctores dixit, scilicet Sco. &c. sonauerūt, dicētes nouitatē conuersionis posse esse sine nouitate præsentiæ Christi ad hostiā: hoc enim verum esset, si esset sermo de cōuersione simpliciter & absolutè. Sed si sermo est de conuersione sacramentali, secus dicendum est. & de tali conuersione loquuntur doctores prisci, sacri canones: & nos sic de ea nunc loquimur.

¶Et si quæras quid addit ly sacramentalis supra conuersionem, respondeo quòd addit aliquid nobis secundum se ignotum cognitum autem vtcunque, per hoc quòd est illatiuum huius veritatis, hoc est corpus meum.

¶Et caue ne dixeris, quòd addit solùm respectum ad actiuam consecrationem per verba sacerdotis in persona Christi.

¶Probatur igitur quòd cōuersio sacramentalis, hoc est quæ, seu qualis, in hoc sacramento fit, est factiua præsentiæ corporis Christi sub hostia. Probatur autē tripliciter primò, ex hoc quòd nulla alia ratione ecclesiastici doctores laborauerūt conuersionē in hoc sacramēto declarare, nisi ad verificandū, hoc est corpus meum. Quod patet tum ex eo quòd conuersio nō capiticè habetur in Euāgelio, ac per hoc nisi ad verificandum verba Domini, conuersio esset, nō appareret vbi fundarem conuersionem credendā ab omnibus fore. Tum ex eo, quòd Ambr. tanto labore insudans ad verificandū, hoc est corpus meum, nihil aliud facit, nisi quòd conatur monstrare hoc, quod erat panis, modo esse corpus Christi: & hoc idem facit Aug. & breuiter de conse. dist. secunda plena est istis laboribus.

¶Secundò patet ex prius inducta decretali Lateranensis concilij, dum dicitur, Christi corpus & sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem. vbi ex ipso modo loquendi apparet prioritas & causalitas transubstantiationis respectu continentiæ.

¶Sed & clarius & apertissimè tertiò patet hoc ex concil. Florentino sub Eug. IIII. vbi sic legimus, Forma huius sacramēti sunt verba Saluatoris, quibus hoc conficit sacramentū. sacerdos enim in persona Christi loquens, hoc conficit sacramentū: nā ipsorū verborū virtute substantia panis in corpus Christi & substātia vini in sanguinē cōuertuntur. Vbi manifestè vides, quòd ratio & causa quare hoc conficitur sacramentū, est cōuersio. hoc enim significat illa causalis coniunctio, Nam. Quinimo ex hac Ecclesiæ determinatiōe habes cōuenientē loquēdi modū, dicēdo quòd verba cōsecrationis media cōuersione panis in corpus Christi cōficiūt hoc sacramentū, quod cōstat ex specie panis & corpore Christi: fit enim ex his duobus ineffabili modo vnū sacramentū, quo ima summis coniunguntur. Ita quòd ex hac Cōcilij doctrina, scilicet quòd virtute verborū fit cōuersio, sacerdos proferēs verba hoc cōficit sacramētū: manifeste habemus cōuersionē efficere hoc sacramentum, quod nihil aliud est, quàm facere vnū ex corpore Christi, & specie panis. ex his enim duobus cuilibet fideli certū est cōstare hoc sacramentum.

¶Et potest formari sic ratio talis, Cōficere hoc sacramentū, est facere nouitatē cōtinentiæ: sed cōuersio sacramentalis est ratio cōfectionis sacramēti: ergo cōuersio sacramentalis est ratio nouitatis cōtinētiæ. Maior propositio est per se nota, quasi à diffinito ad diffinitionē: quia hoc sacramentū significat cōstans ex accidētibus panis & corpore Christi. Minor verò patet ex autoritate Cōcilij, reddētis pro causa, quare verba conficiūt hoc sacramētū: quia ipsorū virtute fit cōuersio. Et hinc habere quoque potes, quòd nouitas cōuersionis nō cōcurrit per accidēs ad nouitatē cōtinētiæ: ex quo à sacro Cōcilio pro causa assertur: causæ enim per accidens, ab arte relinquitur. Hæc de primo.

¶Quo ad secundū, sciēdum est, quòd sicut necessariū dicitur dupliciter in naturalibus (vel secūdū naturæ ordinē vt quòd homo generetur ex concubitu maris & fœminæ, vel secundū habitudinē terminorū, vt circulum esse rotundū) ita in ecclesiasticis mysterijs dupliciter potest dici necessariū, vel secundum ordinē sacramētalē, vt infantē baptizatū mundū esse à culpa & pœna, vel quia impossibile est etiā per diuinā potentiā aliter fieri, vt quòd altare cōsecratū nō fuerit cōsecratū. In proposito nō est disputandū de diuina potētia, vbi de sacramētis tractatur: sed est attendēdū quid sacramētalis ordo exigat. Et sicut in naturalibus necessaria secundū naturæ ordinē, appellātur necessaria sine additione aliqua: ita in sacramētalibus appellanda sunt necessaria, quæ secūdum sacramentalē ordinē sunt necessaria. Debet enim quælibet disciplina vti necessario & cōtingēti, possibili & impossibili secūdum propriū ordinē sui generis. Et propterea quia nouitas cōuersionis secūdum sacramētalē ordinē à Deo institutū & ab Ecclesia explicatū est necessaria ad nouitatē cōtinētiæ: dicendū est simpliciter & absolutè, quòd conuersio sacramētalis est necessaria ad cōtinētiā corporis Christi sub specie panis. Probatur autē necessitas secūdum ordinē sacramētalē ex supradictis: ex quibus apparet clarè, quòd cōuersio per se cōcurrit ad verificandū, hoc est corpus meū: seu ad cōfectione huius sacramēti: si enim cōcurreret per accidēs, nō oportuisset doctores priscos tantū pro ipsa laborare. nec licuisset sacro Cōcilio ipsam pro ratione cōfectionis sacramēti reddere: ea enim quæ sunt per accidēs (vt dictum est) à doctrina repelluntur. Constat autē, quòd si cōuersio per se concurrit necessariò concurrit: vt norūt exercitati in Posterioribus Analyticis. Hæc de secundo.

¶Quo ad tertiū, videtur mihi conuersionē habere se ad hoc sacramētū, sicut fieri ad factū esse: ita tamē vt nō requiras hic omnimodā similitudinē. Sed ea ratione moueor: quia sacramēta nouæ legis efficiūt quod significant: ac per hoc verba Christi, hoc est corpus meū, quia efficiunt vtranque nouitatē, scilicet cōuersionis & cōtinentiæ (vt expressè dicta sacri Cōcilij autoritas testatur) cōsequēs est, vt eadē Christi verba significent vtrāque nouitatē, alioquin plura efficerent quàm significarent. Imò efficerent quod nō significarent. Intelligendo autē conuersionē habere se ad hoc esse corpus Christi, sicut fieri ad factum esse, optimè intelligimus verba Christi significare vtranque nouitatē, explicando posteriorē vt in termino. Sicut enim in naturalibus dicendo, hoc est lumē nouū, significatur illuminatio & illuminatum esse, vt in termino. ita in Saluatoris verbis virtutē habentibus factiuā conuersionis panis in corpus Christi (conuersionis inquam vnientis corpus Christi & accidentia panis ad vnū sacramentum) significatur & conuersio panis in corpus Christi. & corpus Christi contineri sub accidētibus panis, vt in termino: & sic verba Christi vtrūque significant, & vtrunque efficiunt. Suadetur autem rationabiliter

rationabiliter hoc dici, et eo quod huic dicto omnia consonant dicta sanctorũ & sacrorum conciliorum. Et hinc facilè soluuntur obiectiones, manifestũq; fit doctrina communis: vt patere potest applicando. Hæc de tertio.

¶Quo ad quartũ circa alterã opinionem duo sunt aduertẽda. Primũ est, q̃ omnes videntur fugisse verã trãsubstantiationem panis in corpus Christi: quia nõ videtur intelligibilis absque aliqua nouitate in substantia Christi. Secundũ est, q̃ dupliciter excessus apparet in eis. Alter recurrendi ad possibile secundũ diuinã potentiã quũ debuissent suum tractatum discurrere secundũ potentiã sacramentorũ eorũmq; ordinẽ & ex hoc exortus est illa repulsa opinio Ioan. Parisiensis de assumptione panis ad vnitatem hypostasis Christi: quã à pluribus doctoribus recitatã videre potes, si vis. Alter excessus est, nimis mẽtiendo res fidei secundum lumen humani ingenij sibi præsumi: ex hoc enim transubstantiationem auferunt: quũ multò melius ac perspicacius sensissent, si Magistrum sunt secuti cum admiratione illã verissimè tenuissent.

Infr. ar. 6. cor. Et q.77 artic. 5. & 5. Et 4. dist. 11. q.1. art. 1. q.1. Et dist. 12. q. 1. ar. 1. q.3. Et 4. contra c.63. prim. Et quo. 7. art. 9. Et quo. 9. art. 5. ad 3. Et 1. Co. 11. le. 4. col. 6. & lectio. 5. ca. 5.

¶Nunc ad præsentẽ articulum redeamus, quo conclusum est, corpus Christi veraciter esse in hoc sacramẽto, dicente ipso, Hoc est corpus meũ. & vt iam diximus, in hoc omnes fideles conueniũt: sed modus quo est, in disputationẽ vertitur. Scotus putauit corpus Christi absq; deperditione proprij loci acquirere quandam præsentiã ad species panis, quæ præsentia est quidam respectus, quasi de genere, vbi. Duran. putauit corpus Christi absque recessu à proprio loco esse præsens accidentibus dictis: sicut Angelus est præsens corpori prius natura, quàm moueat ipsum, dante Deo Christi corpori secundum substantiam immediatam ordinem ad accidentia panis conuersi in ipsum, nõ minus quàm si absque quantitate pura substantia esset.

¶Sed neutrum harum opinionũ sufficiens apparet, ad verificandũ id quod communiter fatemur, scilicet sumendo hostiã consecratã, sumere nos verum Christi corpus: sed solùm esset verũ, nos sumere accidentia præsentia corpori Christi. Patet enim hæc sequela primò ratione: quia sumens vnum præsens alteri, non oportet sumere alterum. Deinde proprio exemplo secundæ opinionis, quia sumens panem, cui est præsens angelus, nõ propterea sumit angelum. & similiter quo ad primam opinionem: quia sumens panem locatum, etiam si inde nõ moueretur, nõ propterea sumeret locum eius & tamen inter panem & eius locum est mutua præsentia. Non videtur ergo sufficienter saluari veritas huius ex hoc solùm quòd ponitur simplex Christi corporis præsentia ad accidentia panis, quamuis verum sit, corpus Christi esse illis præsens.

¶Vnde conuenientius cum Aug. & Greg. recitatis à Magistro senten. dicimus ex corpore Christi & accidentibus panis cõstare vnũ sacramentũ: nõ præcisè, sicut ex signo & signato, sed quodam ineffabili modo: qui à sacro concil. Latera. vocatus est ex continente & cõtento quo etiam nomine appellauit eum Magister sen. quem modum Autor in hac litera in responsione ad argumenta appellauit spiritualem, & modum proprium huic sacramento.

¶Monstratur autẽ huiusmodi conuenientia ex ipsis Domini verbis & forma sacramenti, hoc est corpus meũ, id est contentũ sub hac specie, est corpus meũ, vt communiter exponitur, mõstrat corpus Christi contineri sub accidẽtibus istis: præsertim q̃ ly hoc, nõ demonstrat substantiã simpliciter & absolutè, sed vt cõnotat ipsius continentiam sub istis accidentibus. Quod conuincitur, ex eo quòd oportet durantibus accidentibus semper verificari contentum sub his, accidentibus esse corpus Christi.

¶Ex aliis autem verbis Domini, Ioan. 6. Verba quæ loquutus sum vobis, spiritus & vita sunt, apparet spiritualis coniunctio veræ carnis Christi cum accidẽtibus panis. Intellexerant siquidem discipuli Christi carnem carnaliter comedendam: ac per hoc morte intercedente: nõ vescimur siquidẽ carnibus nisi mortuis. Saluator autem noster vtrunq; errorem abstulit, dicendo, q̃ spiritus & vita sunt: vita contra mortem spiritus contra carnẽ, id est carnalem modũ, ac si aperte dixisset, dicta mea sic intelligite, q̃ viua mea caro spiritualiter vobis offeratur in cibum. Merito demum modus iste proprius dicitur huic sacramento, non solùm propter differentiam à cæteris sacramentis, sed etiam quia in toto vniuerso non apparet vnus aliquis modus huic similis: propter quod cum admiratione & veneratione fateamur defectum cognitionis nostræ circa hoc.

¶Super Quæstionis septuagesimaquintæ Articulum secundum.

¶Num quod de nouo alicubi esse incipit, sic incipiat esse vel per loci mutationem vel alterius in ipsam mutationem.

Quæstio. IN corpore articuli opinionẽ affirmatiuã & reprobat eam quatuor rationibus. ¶Circa primam rationem multa obiiciuntur contra illam maiorem, Nõ potest aliquid esse, vbi prius non erat, nisi vel per loci mutationem vel per alterius conuersionem in ipsum. Arguitur enim contra ipsam tripliciter. primò contra ipsam absolutè secundò contra ipsam applicatam ad hanc materiam, tertiò contra perseitatem illius. Sco. in primis in 4. sen. dist. 10. q. 1. 3. & 4. & dist. 11. q. 1. multipliciter obiicit. Durand. quoque in 11. dist. 4. obiicit.

¶Quadrupliciter ergo cõtra maiorem vniuersaliter intellectam arguitur. Primò à Durando: quia Deus posset creare nouum cælum supra vltimam nunc sphærã: & tunc vltima nunc sphæra inciperet esse vbi prius non erat absque hoc q̃ moueretur, & absq; hoc q̃ aliqd cõuerteretur in ipsam: falsa est ergo maior assumpta.

¶Secundò ab vtroque: quia Deus posset facere corpus suum esse præsens sacramẽto altaris simul cum substantia panis: quia hoc non implicat cõtradictionem: & tunc corpus Christi inciperet esse sub sacramento absque motu locali, & absque conuersione alicuius in ipsum. Assumptum probatur à Scoto: quia non est maior repugnantia, corpus Christi esse simul cum substantia panis, quàm sub quãtitate eius: quod magis repugnat substãtia substantiæ quã substãtia quãtitati quo ad talẽ simultatem.

¶Tertiò à Scoto: q̃ de facto quantitas corporis Christi & anima eius incipiũt esse in hoc sacramento absq; hoc quòd aliquid cõuertatur in ipsas. Et si glossetur maior, arctando ipsam ad id quod primò incipit esse alicubi, & dicendo q̃ nõ habet locum in his quæ incipiũt esse alicubi concomitãter: contrà instat Scotus dupliciter. Primò quia ex hoc habeo, q̃ nõ est propria mutatio nec propria formalis ratio nec præcisa ad esse alibi circa immotam localiter, conuersio alicuius in ipsum. Secundò, quia alia est præsentia animæ hic & alia præsentia corporis quia, aliud & aliud est fundamentum: sed præsentia animæ nõ habetur per conuersionem in ipsam nec per motum localẽ: ergo maior est falsa.

¶Quartò, Deus potest facere in creatura aliquid sine eo quod non est sibi ratio essendi nec aliquo modo de essentia eius. sed nec conuersio nec sacramentum est formalis ratio corpori christi essendi hic, nec aliquo modo de essentia eius: ergo Deus potest facere corpus Christi esse hic sine vtroq; istorum. Probatur minor: quia conuersio non est ratio formalis essendi: nec vt præsens, quia pertransit corpore Christi existente hic: nec vt præterita, quia tunc Deus non posset subtrahere hinc corpus Christi, sicut nec facere quòd non præterisset conuersio. Similiter nec sacramentales species: quia non sunt in corpore Christi, nec per eas aliquid inest formaliter corpori Christi.

¶Quintò arguitur ex alio capite: ex hoc scilicet, quòd corpus Christi immotum potest simul esse in diuersis locis localiter. Sed de hoc aliàs.

¶Circa applicationẽ verò maioris ad hãc materiam, tripliciter arguitur. Primò à Durando: Corpus Christi esse in sacramento, nõ est esse alicubi, quia nõ est esse in loco: malè ergo applicatur illa maior de vbi & alicubi, ad esse in sacramẽto. & falsa est minor dicens quòd corpus Christi incipit esse vbi prius non erat, essendo in sacramento.

¶Secundò à Scoto: Genitum esse in loco corrupti, est verum propter materiam communem vtrique: propterea enim ignis incipit esse vbi erat aer conuersus in ignem: quia ex materia quæ fuit aëris remanente ibidem & forma ignis, fit compositum ibidem. In proposito autem, quia non remanet materia panis, nõ habet locum maior, dicens quòd per conuersionem corpus Christi est vbi erat panis.

¶Tertiò ab eodẽ & Duran. quia aliud est loqui de conuersione absolutè, & aliud de conuersione in præexistens. Nam quod conuertitur in præexistens, trahitur ad conditiones præexistentis, & non econtra. ergo sequitur quòd panis est vbi est corpus Christi, & non econuerso.

¶Num ad præsentiam corporis Christi necessaria sit alicuius præexistentis conuersio.

¶Contra perseitatem, hoc est necessitatem conuersionis ad existentiam corporis Christi in hoc sacramento (quod scilicet impossibile sit corpus Christi sine motu localiter, incipere esse in hoc sacramento absque conuersione alicuius, puta panis) multipliciter arguitur. *Quæstio.*

¶Primò à Scoto. Per nullam mutationem habetur per se illud quod est aliud & posterius suo per se termino: sed præsentia corporis Christi hic, id est in hoc sacramento est quid aliud & posterius corpore Christi: quod est proprius terminus transubstantiationis: ergo per conuersionem panis in corpus Christi nõ habetur per se huiusmodi præsentia.

¶Secundò, & supponitur Deum posse facere corpus Christi præsens hostiæ manente substantia panis. quod probatur: quia nouitas posterioris non infert nouitatem prioris ex 8 Phys. vbi ponitur motus localis in cælo sine mutatione secundum formam absolutam. Arguitur ergo sic: Sine mutatione substantiali potest esse noua præsentia corporis Christi ad panem: ergo oportet dare aliquam mutationem ad huiusmodi præsentiam. ergo huiusmodi præsentia nõ habetur per conuersionẽ. Et probatur sequela: quia terminus vnius rationis, cuiusmodi est præsentia, nõ propriè per se est terminus duarum mutationũ distinctarũ secundũ genus. Et si dicatur, inquit Scotus, corpus Christi posse esse præsens cũ substantia panis sine mutatione substantiali, tamen nunc de facto fit præsens per substãtialem mutationem panis in corpus Christi, & nõ per aliam. contrà, in corpus Christi prius factum præsens pani, posset Deus conuertere panem quia nõ esset magis contradictio tunc quàm nunc: ergo talis conuersio vel nõ faceret corpus Christi præsens, vel fieret præsens, postquam fuit præsens. & sic eadem præsentia terminaret duas dictas mutationes. Deinde extenduntur argumentationes, ad hoc quod conuersio nihil facit ad præsentiam corporis Christi in sacramento.

Et arguunt primò sic: Deus posset conuertere panem in corpus Christi, vt habens esse in cælo: quia non est ibi maior contradictio, quàm in conuersione quæ nunc ponitur: sed tunc nõ haberetur corpus Christi sub specie panis ex ipsa conuersione ergo nec nunc.

¶Secundò, Si panis quantus cõuerteretur in corpus Christi quantũ (ita q̃ substantia in substantiam & quãtitas in quantitatẽ verteretur) tunc corpus Christi quantũ non haberet

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm in hoc sacramento remaneat substantia panis & vini post consecrationem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in hoc sacramento remaneat substantia panis & vini post cõsecrationem. Dicit enim Damas. in 4. lib. Quia consuetudo est hominibus comedere panem, & vinum bibere, coniugauit eis diuinitatem, & fecit ea corpus & sanguinem suũ: & ita panis communicationis non panis simplex est, sed vnitus diuinitati. Sed coniugatio est rerum actu existentium. Ergo panis & vinum simile sunt in hoc sacramento cum corpore & sanguine Christi.

¶Præterea, Inter Ecclesiæ sacramenta debet esse conformitas. Sed in aliis sacramentis, substantia materiæ manet: sicut in baptismo substantia aquæ, & in confirmatione substantia chrismatis. Ergo & in hoc sacramento substantia panis & vini manet.

¶Præterea, Panis & vinum assumuntur in hoc sacramento, inquantũ significant ecclesiasticam vnitatem: prout vnus panis fit ex multis granis & vnum vinum ex multis racemis: vt Aug. dicit in lib. de Symbolo. Sed hoc pertinet ad ipsam substantiam panis & vini. Ergo substantia panis & vini remanet in hoc sacramento.

¶SED CONTRA est quod Amb. dicit in lib. de sacramentis, Licet figura panis & vini videatur: tamẽ nihil aliud quàm caro Christi & sanguis post consecrationem credenda sunt.

CONCLVSIO.

¶Impossibile est post consecrationẽ remanere in sacramento cũ Christi corpore substãtiam panis & vini.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt post cõsecrationem substantiam panis & vini in hoc sacramento remanere. Sed hæc positio stare non potest. Primò quidem: quia per hanc positionem tollitur veritas huius sacramenti ad quam pertinet, vt verũ corpus Christi in hoc sacramento existat: quod quidem ibi non est ante consecrationẽ. Non autem aliquid potest esse alicubi vbi prius non erat, nisi vel per loci mutationem, vel per alterius conuersionem in ipsum: sicut in domo aliqua

nō haberet vbi circumscriptiuè, quod fuit circūscriptiuè panis quanti: ergo nunc nō habet vbi diffinitiuum substantiæ panis. Et probatur sequela: quia ita se habēt substantiæ quæ subsunt quantitatibus ad loca diffinitiuè, sicut substantiæ quantę ad loca circumscriptiuè: ac per hoc quod facit conuersio substantiæ in substantiā ad vbi diffinitiuè, hoc facit ad vbi circūscriptiuè conuersio substantiæ quantæ in substantiam quantam.

nouo incipit esse ignis, aut quia illuc defertur, aut ibi generatur. Manifestum est autē, ꝙ corpus Christi nō incipit esse in hoc sacramento per motū localē. Primò quidē, quia sequeretur ꝙ desineret esse in cælo: nō enim quod localiter mouetur peruenit de nouo ad aliquem locū, nisi deserat priorē. Secundò, quia omne corpus localiter motū, pertrāsit omnia media, quod hîc dici nō potest. Tertiò, quia impossibile est ꝙ vnus motus eiusdē corporis localiter moti terminetur simul ad diuersa loca: cùm tamen in pluribus locis corpus Christi sub hoc sacramēto simul esse incipiat. Et ideo relinquitur, quòd nō possit aliter corpus Christi incipere esse de nouo in hoc sacramento, nisi per conuersionē substantiæ panis in ipsum. Quod autem cōuertitur in aliquid, facta cōuersione nō manet. Vnde relinquitur quòd salua veritate huius sacramenti substantia panis post consecrationem remanere nō possit. Secundo, quia hæc positio cōtrariatur formæ huius sacramenti, in qua dicitur, hoc est corpus meum: quod nō esset verū si substātia panis ibi remaneret, nunquam enim substātia panis est corpus Christi, sed potius esset dicendū, hîc est corpus meum. Tertiò quia cōtrariatur venerationi huius sacramenti, si aliqua substantia creata esset ibi, quæ non posset adoratione latriæ adorari. Quartò, quia contrariatur ritui Ecclesiæ, secundum quē post corporalem cibum non licet sumere corpus Christi: cùm tamen post vnam hostiam cōsecratam liceat sumere aliā. Vnde hæc positio vitanda est tanquam hæretica.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus coniugauit diuinitatem suam, id est diuinam virtutem, pani & vino: nō vt remaneant in hoc sacramento, sed vt faciat inde corpus & sanguinem suum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in aliis sacramentis nō est ipse Christus realiter, sicut in hoc sacramento. Et ideo in aliis sacramentis manet substātia materiæ, nō autē in isto.

¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ species quę remanēt in hoc sacramēto (vt infrà dicetur) sufficiūt ad significationē huius sacramenti. nam per accidentia cognoscitur ratio substantiæ.

¶ Tertiò, Si per conuersionem fit terminus ad quem, vbi fuit terminus à quo: ergo modus essendi vtriusq; erit similis, ille saltē modus qui potest esse cōmunis vtrique, sed panis erat ibi quantitatiuè, ergo corpus Christi erit hîc quātitatiuè: quod est inconueniens.

¶ Quartò arguit Durandus: Sicut se habet substantia ad substantiam, sic se habet quātitas ad quantitatem: sed si quātitas panis conuerteretur in quantitatem corporis Christi, non propter hoc quantitas corporis Christi fieret vbi fuit quātitas panis. ergo non propter conuersionem corpus Christi fit vbi erat panis.

¶ Reliqua argumenta, quæ contra hanc eandē Autoris rationem ex alio capite militāt (hoc est ex suppositione, ꝙ vnū corpus potest esse simul localiter in diuersis locis, cum rationibus probantibus ipsam suppositionem) idem pro nūc omitto. quia constat corpus Christi non esse in sacramento localiter: hinc enim huiusmodi quæstio à proposito remota apparet: fiet autem de hoc quæstio specialis. Hæc igitur sunt quæ contra primam literæ rationem obiiciuntur.

¶ Ad euidentiam horum præmittendū est, ꝙ non est hîc quæstio de diuina potentia: nō enim ad hunc tractatum hæc spectat quæstio: sed quærimus quid institutus ordo causatū habeat. Vnde quū dicitur in litera, Impossibile est, &c. nō est sermo de impossibili secundū diuinā potentiam absolutè: sed secūdum potentiā ordinatā secūdum quam attēditur possibile vel impossibile in Ecclesiasticis mysteriis. Et hinc vlteriorum argumentorum quæ adduximus, solutio pendet.

¶ Vnde ad obiecta contra autoris propositionem maiorem absolutè & vniuersaliter intellectam respondendo dicitur, ꝙ duo prima argumenta, quia æquiuocant de possibili, dum de diuina potentia absolutè loquuntur, non militant contra autorem. Prima tamen obiectio de vltima sphæra præter hoc, dupliciter deficit. primò quia maior literæ manifestè loquitur de locis præexistentibus: obiectio autem creat de nouo locum præexistenti locabili.

¶ Secundò deficit. quia si crearetur alia sphæra, ista quæ nūc est suprema, propriè loquendo, esset in eodem loco, in quo nunc est. varietas autē esset de loco imaginario in locum realem, & de loco potētiali in locum actualem. Vnde propriè loquendo, non acquireret nouum locum, sed nouum cōtinens. sermo autem literæ est de loco nouo simpliciter, & non secundum quid.

¶ Ad tertium verò dicitur, quòd responsio recitata non est mala. Melius tamen diceretur, Nihil immotum potest esse vbi prius non fuit, nisi per conuersionē in ipsum aut aliquid sibi realiter coniunctum. Et per hoc excluditur prima instātia Scoti, dicendo quòd conuersio est propria mutatio afferens præsentiam proprii termini primò, & coniunctorum illi concomitanter: sic enim nulla fit exceptio ab illa maiore. sed declaratur vim conuersionis extendere se, ad præsentiam non solùm proprii termini, sed concomitantium illum.

¶ Ad secundam autem instantiam negatur aliam esse præsentiam animæ, & aliā corporis in hoc sacramento: eadem enim numero præsentia, qua corpus Christi præsens est sacramento, anima eius corpus concomitans, denominatiue dicitur præsens. Vnde talium est esse aliud & aliud fundamētum præsentiæ in anima & corpore: sicut etiam anima mea est in hoc loco, quia corpus meum est hîc: & à corporis præsentia in loco denominatur anima mea præsens: nec oportet ponere aliam propriam in anima mea præsentiam ad locum hunc.

¶ Ad quartum dicitur, quòd maior est diminuta: debet enim addi nec necessariò connexum. Et vltra hoc minor est etiam diminuta quantum ad conuersionem: quoniam connexio præsentiæ ad conuersionem, nec est vt ad præsentem, nec vt ad præteritam, sed vt ad viam in ipsam: habet enim se vt factum esse in termino ad fieri. Illud quoque quod additur de speciebus, diminutum est: datur enim tertium, scilicet quòd sub illis corpus Christi habet præsentiam, quæ ut sine illis haberi non est intelligibile: quia implicat contradictionem. Nam si corpus Christi esset sacramentaliter sine aliquo sensibili signo, integraret, & non integraret sacramentum: & similiter contineretur sub signo sensibili, & non contineretur: & similiter esset præsens sensibili signo, & nulli sensibili signo esset præsens. Et tenent sequelæ, quia de ratione sacramenti est sensibile signum: ac per hoc sacramentale esse intelligi nequit absque sensibili signo.

¶ Ad obiecta autem contra applicationem dictæ maioris ad hanc materiam respondendo, dicitur ad primum, ꝙ tripliciter deficit. Primò, quia in litera nō subsumitur, ꝙ esse in sacramento sit esse alicubi, vt patet intuenti. Secundò, quia licet philosophorum more latentes res per comitantia accidentia declarare: constat autem, quod esse in sacramento, non est esse valde latens: vt si ficas locum, eundem de sacramento, & existente sub sacramēto. Licuit igitur vti propositione de vbi & alicubi pro maiore, & subsumere de esse in sacramēto tanquam variante vbi & alicubi de corpore Christi existente in sacramento. Et hinc patet tertium, quòd scilicet verè quamuis per accidens, per esse in sacramento acquirit nouum vbi ipsum aliud quod est locus specierum. Et patet vnico verbo dici, quod esse in sacramento, licet non sit esse in loco formaliter: est tamen causaliter per quanto per aliud esse Christo est vbi est sacramentum.

¶ Ad secundum verò dicitur, quòd formaliter loquendo, materia inquantū remanens ibidem sub vtroque termino, facit quòd genitum sit in loco corrupti. & ex hoc habetur, quod quodcunque quantum remanens alicubi sub vtroque termino, sufficit ad hoc quod genitum sit in loco corrupti. Et quia sic contingit in proposito (nam eadem numero species panis quanta ibidem remanet sub vtroque termino) ideo sufficienter habetur vnde corpus Christi sit in loco panis conuersi in ipsum, quamuis materia nulla communis remanserit: species enim quanta remanens æquiualet materiæ quo ad hoc.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd in hac mirabili transsubstantiatione concurrunt duæ rationes, scilicet ratio conuersionis & ratio præexistentis: & pro quāto inuenitur in hoc sacramēto ratio conuersionis: qua id quod erat panis, substantia est substātia corporis Christi, habemus iuxta generalem regulam conuersionum in naturalibus aliam corpus Christi esse vbi erat panis & hoc est quod litera sonat, quòd ignis incipit esse alicubi: quia id quod est ibi, conuertitur in ignē. Et hoc est clarū, & expedit ad manuducēdum intellectū, qui si solùm crederet, quòd ex pane hic existente sit corpus Christi (ita quod contentū sub accidentibus panis, acquisiuit substantialiter integram naturā Christi corporis per conuersionem in ipsum) facilè intelligeret corpus Christi esse vbi erat panis conuersus in Christi corpus, sicut ignis est vbi erat lignum conuersum in ignem. Sed quia rationi cōuersionis adiungitur ratio præexistentiæ Christi corporis, impedire videtur quod dictum est haberi ex ratione conuersionis quoniam ipsum præexistens trahere videtur ad se quod conuertitur in ipsum. Veruntamen oportet in huiusmodi mirabilibus hominem esse persuasibilem, & conceptus nostros sacris adæquare mysteriis, & nō econtra. Et propterea dicimus, quòd ex ratione conuersionis habemus corpus Christi esse vbi fuit panis hoc enim, vt ex supra dictis patet, tam Ecclesiæ quàm sacrorum doctorum tradidit autoritas. Ex ratione verò præexistētiæ Christi corporis absq; additione mutationeq; aliqua in ipsius substantiā, habemus nō ꝙ panis, sed id, quod fuit panis, est vbi est corpus Christi: quia est ipsum corpus Christi verum, quod est in cælo. Et ex hac parte concedendū est, ꝙ conuersum acquirit conditiones eius, in quod est conuersum: nec potest hinc inconueniens aliquod inferri. Sed duo mirabilia conspiciuntur ex hac mirabili cōuersione, scilicet corpus Christi esse, vbi fuit panis, & id quod fuit panis, esse vbi est corpus Christi.

¶ Ad obiecta contra necessitatē conuersionis ad corpus Christi esse in sacramēto, respondendo dicitur ad primum, ꝙ (vt suprà diximus) dupliciter de conuersione panis in corpus Christi loqui possumus, hoc est vel absolutè, vel sacramētali. Et si sit sermo de conuersione absolutè, fateor me non videre necessitatē & sic arguentes ferè omnes de conuersione loquuntur. Et propterea non est mirū, si contra Autorem cōmunēmq; doctrinam non militant: quia nō de conuersione absolutè, sed de conuersione sacramentali intelligenda est communis doctrina hæc enim necessaria est ad verificandum sacramentum Eucharistiæ.

¶ Vnde ad primam obiectionem Scoti (quæ est maximum eius fundamētum) dicimus quòd tam maior, quàm minor est falsa. Maior quidem: quoniam in naturalibus videmus, quòd per eandem mutationem habetur per se non solùm substantia per se primo terminans, sed concomitās passio: nam per vnam & eādem generationem habetur per se terra & eius grauitas, & similiter ignis & eius leuitas: intantum quòd grauia & leuia dicuntur ab Aristot. moueri per se à generante. & similiter per eādem mutationem habetur substantia Sortis & eius filiatio, quum Sortes generatur. Falsa est ergo maior in absolutis & relatiuis. Minor autem vniuocè loquendo de conuersione, non est vsquequaque vera. pro tanto: quia licet conuersionis absolutæ terminus proprius sit solummodo corpus Christi: conuersionis tamen sacramentalis proprius & per se terminus est corpus Christi verificans Christi verbum, hoc est corpus meum: sic enim (vt ex superius dictis apparet) ab Ecclesia & priscis doctoribus docti sumus. Et quia incognitum nobis est quid addit supra corpus Christi, ly verificans, hoc est corpus meū (quoniam vires humani intellectus excedit, quomodo corpus Christi est in sacramēto hoc) ideo pro triuialis molestiis potius quàm rationabilibus argumentis habendæ sunt obiectiones, quæ contra hoc fiunt, ex eo quòd corpus Christi in hoc sacramento non est per se vnum, sed aggregatum per accidens & similia. Sufficiat nobis addiscentibus in hac vita credere Ecclesiæ & doctoribus priscis, quia sic est. Veruntamen pro aliquali quiete humani intellectus scito merito similis hæc dici: quum manifestè constat terram & grauitatem non constituere vnum per se (vtpote res diuersorum prædicamentorum) & tamen per eandem haberi mutationem. Posset quoque aliter solui dicta Scoti ratio, significando illum essendi modum nomine relatiuo, para contineri sub specie panis, & dicendo, quòd conuersio sacramentalis in hoc differt à conuersione absolutè, quòd sacramentalis conuersio est in corpus Christi non solum secundum se, sed vt consequitur inter ipsum & accidentia panis respectus contenti & continentis: ita quòd sicut generatio est alterius substantiæ geniti cum filiatione consequente: ita conuersio sacramentalis habet vim filiatiuam ex pane corporis Christi cum relatione contenti sub accidentibus panis. Et secundum hoc ad rationem Scoti dicendum esset, quòd duo sunt genera rerum: quædam enim sunt quæ secundū se ex suo genere per se primò fiunt & sunt. & hæc apud Arist. sunt sola composita: vt patet 7. Meta. Quædā verò sunt quæ (vt Arist. vtar) sunt & nō sunt absq; hoc ꝙ generentur vel corrūpantur, & extensiori vocabulo loquendo, absq; hoc ꝙ fiant. & hæ sunt formæ omnes, & præcipuè relatiōes, quæ regulariter aliud factionem cōsequuntur. Quocirca dato ꝙ maior Scoti sit vera, loquendo de primo genere rerum: falsa tamē est, miscendo omnia genera simul: quoniam falsa est de relationibus concomitātibus proprii mutationis termini.

& vniuersaliter

& vniuersaliter falsa est de cõsequentibus proprium mutationis terminũ:quodlibet enim horum concomitantium licet sit aliud & posterius proprio mutationis termino:per eandem tamen mutationem per se secundò haberi potest:quamuis nõ habeatur per illam per se primò. Et sequendo hæc dicitur in proposito quod conuersio sacramentalis per se primò terminatur ad corpus Christi, inferendo per se secundò continentiã corporis Christi sub accidentibus panis:quę continentia licet sit aliud quid & posterius Christi corpore, est tamen necessariò necessitati sacramenti consequens corpus Christi vt terminum cõuersionis sacramentalis.

4. dist. 11. q. 1. art. 2. Et 4. contra cap. 63. prim. Et quol. 5. ar. 11. & quol. 9. art. 5. ad 3. Et 1. Co. 11. lec. 5. col. 5.

¶ Antequam autem respondeatur aliis argumẽtis:quia superius declaratas mutatiões duas supponũt, præmonstrandum est quid sentiendũ sit de his mutationibus. Scito igitur recolendo iam dicta, duplicẽ opinionẽ esse de eis possibilitate, quę est Scoti, ponit duas in hoc sacramento mutationes interuenire. prima est conuersio panis in corpus Christi. secunda est, qua corpus Christi de non præsente seu non contẽto fit præsens seu contẽtum sub specie panis. Altera verò opinio est, quod non est hic nisi vna sola mutatio, qua ex pane fit corpus Christi sed ad istam mutationẽ sequuntur vtrinque relationes:in accidẽtibus siquidẽ panis ex hac mutatione sequitur relatio cõtinẽtis, & in corpore Christi ex eadem mutando sequitur relatio contenti:& sic hæc mutatio sufficit ad faciendum corpus Christi veraciter contineri sub specie panis. Monstratur autem multipliciter rationabilitas huius opinionis simul cum destructione alterius, quum ex hoc, quod pluritas nõ est ponenda sine necessitate:ac per hoc quum vna mutatio hic sufficiat, nõ sunt ponendæ duæ. Tum quia secundũ Philosophorum doctrinam relationes fiunt consequutiuè ad mutationes absolutorum. & nõ per alias proprias mutationes. Tum quia tam Ecclesiæ quàm priscorum doctorum doctrine tradit conuersionis mutationẽ pro ratione verificãte corpus Christi contineri sub specie panis Quæ doctrina nõ verificaretur, nisi fortè per accidens si interuenirent hic duæ mutationes:quoniam si duæ mutationes sunt, prima per accidens se haberet:quod etiã aduersarij fatentur. Sed tunc sequitur maximum inconueniens, quod rem Ecclesia quãuis prisci doctores laborauerũt ad reddendã rationẽ per accidens:quæ ab arte & doctrine resecanda est. Dicamus igitur, quod vna sola hic interuenit mutatio insistens nouitatem continentiæ. An autem sacramentalis conuersionis mutatio inferat in vtroque extremo relationes reales continentię actiuæ & passiuæ:vel solũ ex parte corporis Christi fit relatio realis ad species, quo cõtinetur sub speciebus & per hoc denominãtur species cõtinere corpus Christi:quia corpus Christi continetur sub illis:vel in speciebus ipsis realis cõtinẽtiæ relatio ad corpus Christi cõsurgit:ex qua corpus Christi cointelligitur referri ad species vt cõtentũ ad continẽs. nõ quia ipsum referatur ad species, sed quia species referũtur ad ipsum(sicut Deus realiter dicitur dominus creaturæ:nõ quia ipse referatur ad creaturam suam, sed quia creatura refertur ad ipsum)nõ facilè dixerim. quia ignotus est modus, quo corpus Christi cõtinetur sub specie panis. Cum his tamen omnibus conclude ita esse hic vnam solã mutationẽ, vt affirmãdo vnicam, perspicias ita interuenire in hoc sacramẽto vnicam mutationem in actu, vt nõ negemus esse plures in potẽtia nõ naturali aut sacramentali, sed diuina absolutè:hoc est, quod id quod de facto fit per vnicam mutationem, posset Deus facere per plures mutationes:posset enim mutare panẽ in corpus Christi vna mutatione & facere corpus Christi contentũ sub specie panis alia mutatione. Sed quoniam hoc ad potẽtiam absolutam Dei respicit, simpliciter & absolute loquendo, vnicam dicito interuenire mutationem. Et hæc dicta de his mutationibus actu vel potentia in ordine ad relationes non aliter dicta intellige, quàm considerando esse sacramẽtale corporis Christi relatiuè secundum relationes contenti & continentis. nam secundum rem longè altius est, quàm huiusmodi relatiua significent, & magis reuerenter ac eminentius de illo sentitur & dicitur, quã de illo secundũ se sentimus, & dicimus quod se habet ad conuersionem, vt factum esse in terminus ad fieri: vt superius explicauimus.

¶ Communicando tamen in cõsideratione respectiua cum aduersarijs(ne fugere difficultates videamur)his præmissis ad secundum Scoti dictum admisso præsupposito, quod consequentia prima nihil valet. vtpote inferius à possibili logico necessarium, dum dicis, potest esse, ergo oportet. Et per hoc patet, quod secũda consequẽtia dicens, ergo huiusmodi præsentia nõ habetur per conuersionẽ. nõ infertur ex primo antecedente. Et ad probationẽ dicitur, quod terminus vnius relationis(cuiusmodi est præsentia)nõ est terminus per se duarũ mutationum quia nõ interuenit nisi vna mutatio, quãuis per potentiam diuinam possit esse terminus duarum mutationum:substantialis quidem consequutiuè, accidentalis autẽ secundũ se.

¶ Ad tertiũ autem contra bonã responsionem de facto vel potentia, dicitur, quod si panis cõuerteretur in Christi corpus prius præsens factũ, corpus Christi esset duplici vinculo præsens. hoc est, ex vi conuersionis sacramentalis, & ex vi propriæ actionis diuinæ omnipotentiæ. Vnde nihil aliud sequitur, nisi quòd huiusmodi præsentia potest per diuinam omnipotẽtiam terminare duas mutationes:quod gratis concessum fuit.

¶ Ad obiecta demum contra efficaciam conuersionis ad præsentiam corporis Christi in sacramento, respondendo per conditionales(vt in præcedẽti fecimus responsione)dicitur quòd si Deus conuerteret panem in corpus Christi, vt habẽs esse in cælo, non esset conuersio eiusdem rationis cum ista sacramentali:ac per hoc non est ad propositum quicquid inde sequeretur.

¶ Et per idem respondetur ad secundum, in quo sunt multi alij defectus:puta quod corpus Christi nunc de facto acquirit Vbi diffinitiuum substantiæ panis:& quòd substantia subiecta quantitati habet suum Vbi diffinitiuũ præter Vbi circumscriptiuũ. Nam substantia seclusa quantitate virtualique contactu, nusquã est:& esse corpus Christi sub sacramento, non est esse alicubi.

¶ Ad tertium negatur sequela:quia voluntariè asseritur.

¶ Ad quartum, quod est Duran. dicitur quod argumentũ à simili, sępe claudicat:& in proposito nihil valet. Et ratio est:quia nõ esset cõuersio eiusdẽ rationis cum ista sacramẽtali, si quantitas conuerteretur in quantitatem:& propterea non est mirum, si aliud inde sequeretur, & aliud sequitur hinc. *Alias alio.*

¶ *Nam si substantia panis in sacramẽto remaneret, vera essent Christi verba dicentis, hoc est corpus meum.*

¶ Contra secundã rationẽ literæ, scilicet si substãtia panis remaneret, nõ esset verum quod Christus dixit, Hoc est corpus meũ &c. sed fuisset potius dicendũ, Hic est corpus meũ. Cõtra hãc, inquã, rationẽ Scotus & Durãdus arguũt. Scotus quidem:quia tunc ly hoc, nõ demonstraret substantiã panis, sed cõtentũ sub pane: vt modò demonstrat non accidentia, sed contentum sub accidentibus, & vtrũque esset verũ, hoc est corpus meum, & hic est corpus meum. Durandus verò quia indefinita verificatur pro vno solo:ac per hoc si esset ibi panis & corpus Christi, posset reddi loquutio vera pro solo corpore Christi. Ad hæc dicitur, quod veritas enuntiationũ propriè significantium, ex cõmuni consensu propriè intelligentiũ, & terminis vtentium propriè pendet:& nõ est attendendum ad quid iste vel ille posset eandẽ enuntiationem applicare. Constat autem, quod propriè loquendo & intelligendo quũ dicitur, à quocũque dicatur siue sacramẽtaliter siue nõ sacramentaliter, hoc est corpus meum, ly hoc, demonstrat hanc substantiã. quod patet ex hoc, quòd si aliquis demonstrando seipsum, dicat, hoc est corpus meũ, significatur apud omnes intelligentes quod hæc substantia est corpus meum. Et ad hoc suffragatur ratio, secundum quam talia sunt subiecta enuntiationũ, qualia permittunt prædicata & propterea quia prædicatum est substãtia(nam corpus meũ significat substãtiam)identitas prædicati cum subiecto significata per ly est, cogit ly hoc ad demonstrandam hanc substãtiam, vt propositio sit propriè vera. Et hic excluditur quòd in hac propositione ly hoc, nõ demonstrat accidẽtia, sed substantiam sub accidentibus. & ad hoc suffragatur quod ly hoc, est pronomen demonstratiuum substantiæ apud Grammaticos. Rursus ly hoc, quia demonstrat non vagè aut indefinitè, sed singulariter, oportet absolutè planũ super certam sensibili demonstrato, demõstrare nõ vagè hanc vel illã, sed singularẽ substantiam sub illis accidẽtibus existentem. Et si quidem vna sola substantia subsit, sola demonstratur:si verò multæ subsint, omnes per modũ vnius singularis demonstrãtur, secundum communem intellectũ propriamque significationem nominum ac pronominum, vt patet in exemplo allato, nam me dicente, hoc est corpus meũ, significo hãc substantiã cõprehendẽtem carnes, neruos. & ossa, esse corpus meũ ex quibus sequeretur, quod si remaneret substantia panis cũ corpore Christi, ly hoc, demõstraret hãc substantiã cõprehendentẽ panẽ & corpus Christi per modum vnius singularis substãtiæ:& sic propositio esset falsa, propriè loquẽdo quia significaret panis substãtiã, esse corpus Christi:quod cõstat esse falsum. Vnde ad ... ti obiectionẽ, dicitur quod nõ est variãda demõstratio, quã facit ly hoc, in ista enuntiatione sacramentali ex aliqua hypothesi:sed standũ in proprietate suæ demonstrationis. secundum quam ly hoc, non significat contentum sub hoc pane, sed significat hanc substantiã, quæ scilicet continetur sub his accidentibus:hæc enim substantia est corpus Christi. Et propterea dico, hæc substantia, & non dico, hic panis:quia, vt dictum est, demonstratur hæc substantia sine qualitate. A ... Duran. verò, dicitur quod chimericũ est, singulare facere indefinitum: & præterea est abuti vocabulis:oportet enim secundum propria iudicare.

¶ Contra tertiã rationẽ literę(scilicet si esset alia substantia, quã corporis Christi, cõtrariaretur venerationi Eucharistiæ)obstat Scotus:quia nũc est ibi aliqua natura. puta species sacramentales:& tamen adoratio Eucharistiæ refertur ad Christum. & nõ ad sensibile continens ergo eodem modo si remaneret panis, adoraretur Christus contentus sub pane quanto & quali, vt in signo.

Ad hoc dicitur, quod ratio literę stat solida, quoniã quęcũque substãtia alia à Christo cõtrariatur venerationi qua veneramur Eucharistiã vt adoramus simpliciter & absolutè substãtiã existentẽ sub illis accidẽtibus cõstat autẽ huiusmodi ... cõtrariari quancũque aliã substantiã esse sub illis accidentibus. Sed arguentes falluntur in hoc quoniam diuertunt ab adoratione, quæ nunc fit ad eam, quæ fieret, si esset etiam ibi substãtia panis. Auctor autem ex adoratione, quam de facto exhibemus Eucharistiæ, infert non esse ibi aliam substantiam à Christo.

¶ Vnde ad argumentum Sco. concesso toto, dicitur quòd non impugnatur ratio literæ:quia ad adorationem, quæ posset fieri, diuertit:& non sistit in adoratione quæ de facto fit. qua adoramus substantiã contentam sub his speciebus. Quod tunc non fieret, nisi partialiter, puta aliquam substantiam contentam adorando, distinguendo inter substantiam panis & substantiam Christi:constat enim nunc absque distinctione aliqua substantiam ibi contentam adorari ab Ecclesia.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrùm substantia panis vel vini post consecrationem huius sacramenti annihiletur.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd substantia panis post consecrationem huius sacramẽti, annihiletur, aut in pristinam materiam resoluatur. Quod enim est aliquid corporale, oportet alicubi esse. Sed substantia panis, quæ est quiddam corporale, non manet in hoc sacramento(vt dictũ est)nec etiam est dare aliquem locum vbi sit, ergo non est aliquid post cõsecrationem. Igitur aut est annihilata, aut in præiacentẽ materiam resoluta.

¶ Præterea, Illud quod est terminus à quo in qualibet mutatione, non remanet, nisi fortè in potentia materiæ:sicut quum ex aëre fit ignis, forma aëris non manet nisi in potentia materiæ:& similiter quando ex albo fit nigrum. Sed in hoc sacramento substantia panis aut vini se habet sicut terminus à quo, corpus autem vel sanguis Christi sicut terminus ad quem:dicit enim Ambr. in lib. de Officijs, ante benedictionem alia species nominatur:post benedictionem corpus significatur. Ergo facta consecratione, substantia panis vel vini non manet, nisi fortè resoluta in suam materiam.

¶ Præterea, Oportet alterum contradictoriorum esse verum. Sed hæc est falsa, Facta consecratione, substantia panis vel vini est aliquid. Ergo hæc est vera, Substantia panis vel vini est nihil.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. 83. quæst. Deus non est causa tendendi in non esse. sed hoc sacramentum diuina virtute perficitur. Ergo in hoc sacramẽto non annihilatur substãtia panis aut vini.

CONCLVSIO.

¶ *Post consecrationem substantia panis vel vini non resoluitur in præiacentem materiam, nec annihilatur, sed conuertitur in verum Christi corpus.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quia substantia panis vel vini nõ manet in hoc sacramẽto, quidã impossibile reputãtes,

¶ *Super Quæstionis septuagesimaequintæ Articulum tertium.*

IN corpore art. primò recitatur opinio disiunctiua:secundò tractatur prima disiunctionis pars:tertiò tractatur reliqua pars & quartò tractantur ambæ simul, concludendo opinionem esse falsam. Primum satis patet in litera. *Comment.*

Sed circa

quòd substãtia panis vel vini in corpus vel sanguinem Christi conuertatur, posuerunt quòd per cõsecrationem substãtia panis vel vini, vel resoluitur in præiacentem materiã, vel quòd annihiletur. Præiacens autem materia, in quã corpora mixta resolui possunt, sunt quatuor elementa. Non enim potest resolutio fieri in materiam primam, ita quòd sine forma existat: quia materia sine forma esse non potest. Cùm autem post cõsecrationem, nihil sub speciebus sacramenti remaneat nisi corpus & sanguis Christi, oportebit dicere quòd elementa, in quę resoluta est substantia panis & vini, inde discedant per motum localem: quod sensu perciperetur.

Similiter etiam substantia panis vel vini manet vsque ad vltimũ instans consecrationis. In vltimo autem instanti consecrationis iam est ibi substantia corporis vel sanguinis Christi: sicut in vltimo instanti generationis, iam inest forma. Vnde non erit dare aliquod instans, in quo sit ibi præiacens materia. Nõ enim potest dici quòd paulatim substantia panis vel vini resoluatur in præiacẽtem materiam, vel successiuè egrediatur de loco specierum: quia si hoc inciperet fieri in vltimo instanti suæ consecrationis, simul sub aliqua parte hostię esset corpus Christi cum substãtia panis, quod est contra prædicta. Si verò hoc incipiat fieri ante consecrationem, erit dare aliquod tempus, in quo sub aliqua parte hostiæ neq; erit substantia panis, neq; erit corpus Christi, quod est inconueniẽs: & hoc ipsimet perpendisse videntur. Vnde posuerunt aliud sub disiunctione, scilicet* q annihiletur. Sed nec hoc potest esse: quia nõ est dare aliquem modum, quo corpus Christi verum esse incipiat in hoc sacramento, nisi per conuersionem substantiæ panis in ipsum, quæ quidem conuersio tollitur posita vel annihilatione substantię panis, vel resolutione in præiacentem materiam. Similiter etiam non est dare, vnde talis resolutio, vel annihilatio in hoc sacramento causetur, cùm effectus sacramenti significetur per formam: neutrum autẽ horum significatur per hæc verba formæ, hoc est corpus meum. Vnde patet prædictã positionẽ esse falsam.

Vel, q in præiacentẽ materiã resoluatur

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd substantia panis vel vini facta consecratione neq; sub speciebus sacramenti manet, neque alibi. Non tamen sequitur, quòd annihiletur: cõuertitur enim in corpus Christi. Sicut non sequitur, Si aër ex quo generatus est ignis, non sit ibi vel alibi, quòd sit annihilatus.

¶Ad secundum dicendum, q forma, quæ est terminus à quo, nõ conuertitur in aliam formam: sed vna forma succedit alteri in subiecto. & ideo prima forma non remanet nisi in potentia materiæ. Sed hîc substantia panis conuertitur in corpus Christi: vt suprà dictum est. vnde ratio non sequitur.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd licet post consecrationem hæc sit falsa, Substãtia panis est aliquid: id tamen in quod substantia panis est conuersa, est aliquid. Et ideo substantia panis non est annihilata.

Sed circa secundum, scilicet quòd panis seu vini per consecrationẽ resoluitur in præiacentem materiam, Autor procedit vtens implici e hac distinctione. hanc resolutionẽ fieri in præiacentem materiam, potest intelligi dupliciter, vel in materiã primã, vel in elementa manẽtia vel egredientia. Propterea primo improbat primũ membrũ, scilicet quod ista resolutio non fit in materiam primã: quia materia nõ potest esse sine forma.

Vbi scito, q quia opinio ista ponit resolutionẽ puram (quoniam nullum ponit generationis, quia nullum ponit groctans) si ponit resolutionẽ in materiã primam, ponit consequẽter materiã primã sine forma. quod est impossibile secundũ causas secundas & potẽtiam Dei ordinariã, quicquid sit de possibili secundum potentiam Dei absolutam (quoniã hoc est extra propositum) quoniã stultum est ponere in hoc sacramẽto, quicquid Deus potest facere. Vnde nõ oportet aliter hic respondere Scoto, & commune digredi de genere in genus.

Postea excludit Autor secundũ membrum, scilicet resolutionem fieri in elementa. Et primò in elementa manentia: quia sub speciebus sacramẽti nihil remanet nisi corpus & sanguis Christi. Secundò in elementa egredientia: quia egressus fieret per motum localem: & sic sensu perciperetur. Et vera q exclusio optima est. Nec et molestia Scotica concurrit, dum obstat ex diuina omnipotẽtia posse facere cũ corpore Christi manere aliam substãtiam, & non percipi localem egressum: sæpe enim iam dictum est q nõ tractamus de diuina omnipotentia, sed quid ordo institutus à Deo habeat tam in mysterijs quàm in naturalibus. Rursus impugnat Autor huiusmodi præiacentem materiã ex alijs capitibus & primò manente, ex hoc q non est dare aliquod instans, in quo sit ibi præiacens materia. Quod probatur ex eo q vsque ad vltimum instans consecrationis est ibi panis: & in vltimo instanti est ibi corpus Christi: ac per hoc patet quòd non est dare aliquod instans, in quo sit ibi præiacens materia. Et scito, q Autor claritati studẽs, nõ fuit solicitus, vt loqueretur philosophicè, vt ab omnibus intelligeretur: ex exẽplo tamẽ generationis, ab exercitatis in philosophia eũ ipsum intelligi voluit more physico: sciebat enim nõ dari vltimũ instans generationis. Et physico more dicẽdum fuit, in toto tempore cõsecrationis est ibi substantia panis, & in termino illius est corpus Christi: qui terminus est primũ esse corporis Christi in sacramento, & primũ non esse panis, sicut in termino generationis, est primum esse rei genitæ, & primum non esse rei corruptæ. Et si sic Autor dixisset, pauci intellexissent ipsum. Secundò impugnat præiacentem materiam in motu & breuitatis gratia simul impugnat tam motum localem siue panis siue materiæ, quàm motum resolutionis: quoniam vtrobiq; vna & eadem est ratio ex motu sumpta. Et est ratio talis: Si huiusmodi motus interuenires, aut inciperet in instanti terminãte consecrationem, aut ante illud instans. Si incipiat in instanti terminante (quum in illo instanti corpus Christi sit sub hostia, & in eodem sit panis incipiens moueri motu locali vel resolutionis) sequeretur quod simul essent corpus Christi & substãtia panis. Quòd autem panis in illo instanti esset, probatur ex eo q motus incipit per negationem de præsenti & positionem de futuro: hoc est, quia verum esset dicere, panis nunc nõ mouetur, & immediatè post hæc mouebitur. Et quia motus non fit in instanti, sed prius mobile relinquit vnam partem, quàm aliam, sequeretur vlterius præter simultatem instantaneam prædictam simultas temporalis: & sic sub aliqua parte hostię esset simul tempore corpus Christi cum substãtia panis. & ad vim hanc respexisse videtur Autor in litera explicans partem hostiæ. Si verò huiusmodi motus incipiat ante terminũ cõsecrationis, tunc quum inter quælibet instãtia sit tempus inter medium, in quo fiet iste motus, & in quo mobile relinquet successiue partes hostiæ: sequetur quod in illo tempore, quo aliqua hostiæ pars relicta est, neque erit substantia panis, quæ iam particulam illam reliquit, neque corpus Christi, quod ante instans quod terminat totum hoc tempus medium non est sub hostia.

scilicet instanti terminante.

¶Et vide ne velis, ex contextu literæ hanc argumentationem induci, excludendo responsionem, dicentem fieri resolutionem vel egressus motum, paulatim deserendo partes hostiæ. At si posuissent resolutionis motum fieri successiuè quidem & per partes intensiuas tantum: ita quòd in termino tota simul hostia deserta esset (contingit enim, inquit Arist. totum simul coagulari) tunc militat præcedens argumentum quod præiacens materia nũquam esset sub hostia. Et si hoc affirmatur, succurrit posteriorem duæ rationes, scilicet quòd tollitur conuersio, & quòd ponitur effectus sine causa.

¶Quo ad tertium, de altero disiunctionis membro (scilicet annihilatione) improbatur: quia tollit veram conuersionem substantiæ panis in corpus Christi, ac per hoc tollit modum, quo corpus Christi est in hoc sacramento. & in hoc conuenit a dicitur cum primo membro, scilicet resolutione. Et demum vtrunque Autor reprobat quia forma sacramenti neutrum horum effectuum significat.

¶ *Nunquid substantia panis sit post consecrationem in nihilum conuersa.*

Quæstio. ¶Circa responsionem ad tertium, aduerte quòd Sco. non contentus huiusmodi responsione, quia sola voce conuersionem affirmat (tenens panem quãuis per accidens redigi in nihilum) duo potissima videtur habere fundamenta in q. 4. 11. dist. 11.

Primum est: quia inuenitur hic transitus per se ab esse panis ad non esse panis: & alius transitus a non præsentia corporis Christi hic ad præsentiam eius hic. Et tunc arguitur sic: Si secundus transitus non concomitatur primum, primus esset annihilatio: ergo & modo formaliter est annihilatio: quia ratio eius non variatur propter illud, quod per accidẽs cõcomitatur. Secundò sic. Si panis annihilaretur, & corpus Christi poneretur hic præsens omni eodem modo se haberet tam panis quàm corpus Christi quantum ad omnem cõditionem tam esse quàm nõ esse, sicut modò se habet: sed quod fuit & omni eodem modo se habet, sicut si esset annihilatum, est annihilatum: ergo panis redigitur in nihilum. Prima propositio manifesta est quia si panis esset annihilatus, nec forma nec materia eius maneret: eodem autem modo nec nunc manet.

¶Ad horum & similium euidẽtiam, doctrina Sanctorum patrum resumẽda est Amb. siquidem de sacramẽtis (& habetur in decretis de conse. dist. 2. in c. reuera. & clarius in c. panis est) docet vnde figmenta hæc & similia eliduntur dicens. Si tanta vis est in sermone domini Iesu, vt inciperent esse quod non erat, quãtò magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud cõmutẽtur? & sic quod erat panis, iam corpus Christi est: quia sermo Christi creaturam mutat, &c.

Annot. ¶Vbi nota primò ly vt sint, quæ erant, & in aliud commutentur: hic enim manifestè habes Amb. dicere, quòd sunt quæ erãt, & in aliud sunt cõmutata. Et hinc apparet figmẽtum esse, dicere quòd quę erant, & in aliud sunt commutata nihil sunt: nam si sunt vt Ambr. asserit, sequitur, quòd non sunt nihil.

¶Secundò nota declarationem & sensum prioris dicti, dum immediatè subditur, & sic quod erat panis iam corpus Christi est: hinc enim apparet quãta perspicacia hæc viderit Amb. dum non dixit quòd panis est post consecrationem: nec dixit, quòd panis, qui fuit, est corpus Christi: sed dixit quòd id quod erat panis, iam est corpus Christi, & ly id quod, demonstrat & refert substantiam: quoniam substantia est quæ est commutata in corpus Christi. Vnde non aliunde quàm ex Ambr. doctrina excludẽda sunt & detergenda figmenta hæc. Falsum est igitur quod primò assumitur à Scoto, inueniri hic transitum per se ab esse panis ad nõ esse panis. nam per se terminus ad quem, est esse corporis Christi (est enim conuersio ista inter terminos positiuos per se primò, hoc est ab esse panis ad corpus Christi) & ad illum per se primò terminum ad quem non sequitur sola negatio esse panis, sed sequitur affirmatio seu positio eius quod fuit panis. Sunt enim post consecrationẽ propositiones istæ ambæ veræ, scilicet panis non est, & id quod fuit panis, est, quia est corpus Christi.

¶Ad argumentum ergo dicitur, quod falsum assumit seu supponit, scilicet inueniri hic mutationem seu transitum per se ab esse panis ad non esse illius.

¶Ad secundum autem dicitur, quòd conditionalis assumpta est falsa. Et ad probationem illius, scilicet quia nunc nec remanet materia panis nec forma: & similiter esset si annihilaretur. Respondetur negando quòd simul esset si annihilaretur: quoniam plus requiritur ad annihilationem siue per se, siue per accidẽs: exigitur enim quod id quod erat illud, sit modò nihil, seu non sit aliquid: cuius contrarium in proposito inuenitur nam secundum Ambros. id quod erat panis, est corpus Christi. Vbi ad claritatem doctrinæ obserua cautè varietatem variarum propositionum, & vt exemplariter dicatur, quando aër naturaliter conuertitur in ignem, licet verę sint istæ tres enunciationes post conuersionem aëris in ignẽ, scilicet aër non est, aër non est aliquid, aër est nihil: quia tamen materia, quæ fuit aëris, modò est materia ignis, falsa est illa quarta, aër est annihilatus. Et similiter in proposito, quãuis alia ratione veræ sunt post conuersionem istæ tres, scilicet panis non est, panis non est aliquid, panis est nihil: falsa autem est quarta, scilicet id quod erat panis, non est aliquid, seu est nihil, quia sua contradictoria est verissima, scilicet id quod erat panis est corpus Christi: ideo falsissimum est, panem siue per se siue per accidens redigi in nihil. Vnde si panis annihilaretur in hoc sacramento, non omni eodem modo se haberet, quo nunc se habet: quia nunc sic se habet ad esse & non esse, quod ita non est, quod id quòd erat panis, est res realissima, scilicet corpus Christi: si autem esset redactus in nihilum, ita panis non esset, quòd id quod erat panis, nulla res esset. Procul sint ergo à patrum doctrina huiusmodi figmenta.

Annot. ¶Circa verba Autoris in hac responsione ad tertium caue ne fallaris, putans Autorem Ambros. contrarium, vel me exposuisse inepto vocabulo Ambrosij verbum, dum in hac litera dicitur, quòd post consecrationem hæc est falsa, substantia panis est aliquid: & Ambros. dicente, Id quod erat panis, est aliquid, scilicet corpus Christi, ego exposui quod ly id quod, demonstrat & refert substantiam: quoniam substãtia quæ erat panis, est corpus Christi: quia mutata est in corpus Christi. Diuersimode siquidem Substantiæ nomine Autor & nos vsi sumus: nam Autor Substantiæ nomine vsus est loco nominis specifici panis, supponendo panem esse substantiam. Et fecit hoc Autor, vt perscrutaret se ab accidentibus panis: ita quòd panem ponit in obliquo, & distinguit substant

substantiam pani[illegible] falsa, panis est [illegible] qualis[illegible] erat panis [illegible] cens [illegible] me: & [illegible] pus Christi [illegible] est dici [illegible] panis, [illegible] panis [illegible] la non sunt [illegible] sicut sunt [illegible] pus Christi [illegible] que Ambros. dicit de eo quod erat panis, scilicet quod erat panis, est corpus Christi: quia mutatum est in corpus Christi virtute sermonis Christi. hanc eodem modo sumptam substantiam Saluator significauit ac demonstrauit per ly hoc. dicens, hoc est corpus meum. est enim propriissimus sensus, hæc substantia est corpus meum: vt inferius amplius patebit.

[illegible] a Damasceno dicitur, post consecrationem hæc: est [illegible] substantiæ nomine absolutè vtimur, abstrahendo à [illegible] pane in recto, dicentes, substantia quæ [illegible] bolice per se nomen substantiæ significans, ob[illegible] est corpus Christi: quia sermo Christi creaturam mu[illegible] posterior, id est, Christi corpus, non succedit secundum esse simpliciter, sed secundum esse præsens hic termino priori, id est pani præexistenti: ergo non panis conuertitur, nec transit in corpus Christi nisi secundum esse hic præsens pani præexistenti.

¶ Pro solutione harum obiectionum, & ampliori notitia tam occulti mysterij, duo præhabenda sunt: alterum ex philosophia, alterum ex Ambros. Ex Physicis siquidem habemus, quòd quia de substantiali mutatione inter positiuos terminos non est tempus, ipsum instans mutationis, in quo substantialis mutatio simul fit, & facta est, est primum esse termini ad quem, & primum non esse termini à quo. verbi gratia, quum aër conuertitur in ignem instans, illud in quo ignis simul fit & factus est, est primum esse ignis: quia ignis tunc est & immediatè ante illud nunc non erat, & est primum non esse aëris: quia aër tunc non est, & immediatè ante illud tunc erat. A diuo autem Ambrosio superius relata habemus verba, scilicet quod erat panis ante consecrationem, iam corpus Christi est post consecrationem: quia sermo Christi creaturam mutat, &c.

Ex his enim simul naturali & perspicaciter consideratis, habemus adiuuantem transsubstantiationem circa panem versari, & in panem terminari hoc modo videlicet, quòd in instanti conuersionis panis in corpus Christi quod erat panis vt sic, id est secundum esse panis, habet rationem termini à quo: & rursus quod erat panis, quod iam est corpus Christi, vt incipiens esse corpus Christi, habet rationem termini ad q[illegible] ita quòd terminus ad quem, non est corpus

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm panis possit conuerti in corpus Christi.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd panis non possit conuerti in corpus Christi. conuersio enim quædam mutatio est. Sed in omni mutatione oportet esse subiectum quod prius est in potentia, & postea est in actu: vt enim dicitur 3. Physico. motus est actus existentis in potentia. Non est autem dare aliquod subiectum substantiæ panis & corporis Christi: quia de ratione substātiæ est, quod sit non in subiecto: vt dicitur in prędicamentis. Non ergo potest esse quòd tota substantia panis conuertatur in corpus Christi.

¶ Præterea, Forma illius, in quod aliquid conuertitur, de nouo incipit esse in materia eius, quod in ipsum conuertitur: sicut cùm aër conuertitur in ignem prius non existentem, forma ignis incipit de nouo esse in materia aëris: & similiter cùm cibus conuertitur in hominem prius non existentem, forma hominis incipit esse de nouo in materia cibi. Si ergo panis conuertitur in corpus Christi, necesse est quòd forma corporis Christi, de nouo incipiat esse in materia panis. quod est falsum. Non ergo panis conuertitur in substantiam corporis Christi.

¶ Præterea, Ea quæ sunt secundum se diuersa, nunquam vnum eorum fit alterum: sicut albedo nunquam fit nigredo, sed subiectum albedinis fit subiectum nigredinis: vt dicitur in primo Physico. Sed sicut duæ formæ contrariæ sunt secundum se diuersæ (vtpote principia formalis differentiæ existentes) ita duæ materiæ signatæ sunt secundum se diuersæ, vtpote existentes principia materialis distinctionis. Ergo non potest esse, quòd hæc materia panis fiat hæc materia, qua indiuiduatur corpus Christi. Et ita non potest esse, quòd substantia huius panis conuertatur in substantiam corporis Christi.

¶ SED CONTRA est quod Euse. Emiss. dicit, Nouum tibi & impossibile esse non debet, quòd in Christi substantiam terrena & mortalia conuertuntur.

CONCLVSIO.

¶ Cùm verum Christi corpus non incipiat esse in sacramento per aliquam loci mutationem, necessarium est ibi esse per panis & vini in ipsum transsubstantiationem, ita quòd panis & vini substantia in verum corpus Christi mutetur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est, cùm in hoc sacramēto sit verum corpus Christi, nec incipiat ibi esse de nouo per motũ localem: cùm etiam nec corpus Christi sit ibi sicut in loco (vt ex dictis patet) necesse est dicere quòd incipiat ibi esse per conuersionem substantiæ panis in ipsum. Hæc tamen conuersio non est similis conuersionibus naturalibus, sed est omnino supernaturalis, sola Dei virtute

Infrà, ar. 6. cor. & arti. 8. cor. & ad 3. Et 4. di. 11. q. 1. ar. 1. q. 2. ad 1. & q. 3. ad 3. & arti. 3. q. 1. per to. Et 4. con. gen. cap. 63. Et quodli. 5. ar. 11. Et opus. 3. ca. 8. Et 1. Corint. 11. lec. 4. col. 6. & lec. 5. col. 3.

¶ Super Quæstionis septuagesimaquinta Articulũ quartum.

Titulus intelligitur de cōuersione substantiali, qua panis substātialiter sumptus trāsubstātiatur in corpus Christi. Sic enim Ecclesia intelligit conuersionē.

Annot. Et propterea Autor quærit vtrum sit possibilis huiusmodi conuersio.

Comment. ¶ In corpore articuli duo sunt. Primò dicitur quòd oportet ponere cōuersionem. Secundò tractatur, qualis est ista conuersio.

¶ Quo ad primum: ex repetitione supradictorum ac discussorum concluditur conuersio. Quo ad secundum, duo de hac conuersione dicuntur. primum est, quòd non est similis conuersionibus naturalibus: sed est omnino supernaturalis. secundum est, quòd sola Dei virtute fit. & primum quidem autoritatibus Ambros. & Chrysost. probat. secundum autem simul cum primo ratione probat.

Annot. ¶ Vbi scito, distingui conuersionem in formalem & substantialem, & naturales appellari formales non ea ratione, quia forma conuertitur in formam: sed quia secundum deperditionem vnius formæ & acquisitionē alterius dicitur totũ categorematicè conuerti in totum: vt quum dicimus, quòd aër conuersus est in ignem. Conuersio autem substantialis appellatur, qua totum etiā syncategorematice conuertitur in totũ, puta, si aër sic conuerteretur in ignem, quod etiam partes essentiales aëris conuerterentur in partes essentiales ignis. Et talem esse hanc conuersionem Autor ponens, hinc manifestat differentiam inter conuersionem istam & naturales. & ex differentia inter actum infinitum & actum finitum procedit ad probandum quòd agens creatum, quia ex finito agit actu, ad solas formales conuersiones se extendit: Deus autem quia ex infinito agit actu, ad totum ens se extendit: ac per hoc ad conuersionem substantialem. Et inde infertur, quod hęc conuersio nec continetur sub genere naturalis motus seu mutationis, nec nomen aliarum suscipit propriè, sed nomine proprio vocari potest transsubstantiatio: sic enim a sacro concilio Later. sub Inno. est appellatam legimus.

¶ Nunc & qua conuersione conuertatur panis in Christi corpus.

¶ Circa hanc materiam aduerte, quod Scotus in 11. distin. 4. quęstio 3. reputans impossibilem conuersionem panis in corpus Christi præexistens, & manens secundum suum esse antiquum: triplicem imaginans transsubstantiationem. prima est, quæ iam dicta est, scilicet qua tota substantia conuertitur in totam substantiam præexistentem ac manentem secundum esse antiquum. Secunda est, qua tota substantia sic conuertitur in aliam, vt alia producatur in esse. & hanc vocat Scotus transsubstantiationem productiuam: quia per eam producitur terminus ad quem. & hæc potest subdiuidi in productiuam termini secundum esse substantiale vel secundum esse accidentale: qualem posuit hic (vt dicimus) Petrus de Pal. sine assertione tamen. Tertia est adductiua termini ad quem illò vbi erat terminus à quo & in hanc declinat Sco. In qua secundum veritatem nulla est transsubstantiatio, nulla conuersio: quia ponunt panem redigi in nihil, & sola vox conuersionis & transsubstantiationis cum ordine successionis corporis Christi in loco panis affirmatur. Relicta autem transsubstantiatione productiua, tanquam non habente in hoc sacramēto locum nititur Sco. probare primam esse impossibilem: & deinde tertiam esse rationabilem. Arguit igitur ad impossibilitatem transsubstantiationis primæ, quam credimus verè in hoc sacramento saluari. Nihil est terminus nouæ actionis propriè dictæ nisi per illam actionem accipiat esse substantiale vel accidentale, secundum quòd est formalis terminus illius actionis: sed corpus Christi præexistens, &c. nullum esse accipit in sua substantia per huiusmodi transsubstantiationem: ergo corpus Christi secundum suã substantiã non est terminus nouæ actionis transsubstantiatiuè panis in ipsum. Minor supponitur clara. Maior verò probatur dupliciter. primò, quia si nullum esse accipit per illam, non videtur intelligibile, quomodo sit ibi aliquid terminans realem actionem substantialem, &c. secundò quia etiam filius Dei terminans æternam generationem, per illam accipit esse, & personam esse, & Deum esse. Tertiam autem transsubstantiationem probabilem esse in proposito probat quia eo modo terminus prior conuertitur in terminum posteriorem quo terminus posterior succedit termino priori sed terminus

Christi absolutè: sed hoc quòd erat panis esse corpus Christi, vt patet ex ponendo pro illo instanti, quo ista transsubstantiatio simul fit, & facta est. Ex falsitate siquidem istius, corpus Christi nunc est, & immediatè ante hoc nō erat, habetur quòd corpus Christi absolutè non est terminus huius transsubstantiationis: ex eo autem quòd ista est vera, hoc quod erat panis, nunc est corpus Christi, & immediatè ante hoc quod erat panis, non erat corpus Christi: manifestè habetur, quòd terminus ad quem actionis & mutationis huius est, hoc quod erat panis, esse de nouo corpus Christi: sicut ex veritate istius alterius, scilicet hoc quod erat panis, nunc non est panis, & immediatè ante erat panis, habetur terminum à quo esse hoc quod erat panis sub esse panis.

Vbi videre potes, in eo quod est panis ante consecrationem, efficaciam habere consecrationem seu diuinam actionem, quantum ad vim vtriusque termini, scilicet à quo & ad quem quoniam actio conuersiua acquirit ei quòd erat panis esse corpus Christi, conuertendo id in corpus Christi: & ad hoc concomitanter deperditio termini à quo, dum quod simul conuertitur & conuersum est in corpus Christi, desinit esse panis. Et hoc suspiciendo conijcere potes quòd non oportet propter nouam hanc actionem mutationem aliquam effici in substantia corporis Christi: quia quod erat panis, de nouo est corpus Christi, non per mutationem corporis Christi, sed per mutationem panis in corpus Christi. Et ad ampliorem fidelium intellectuum consolationem, habemus non solùm dictas enuntiationes nouiter veras quasi se tenentes ex parte panis: sed habemus redundantem seu resilientem aliam propositionem nouiter veram, quasi ex parte corporis Christi, est enim de nouo vera hæc, scilicet, corpus Christi est id quod erat panis. Nec hanc ego somniaui sed ex propositione diui Ambros. per conuersionem simplicem illam habemus, dicente enim Ambros. quod erat panis, est corpus Christi, infertur optimè per conuersionem [illegible] cem, ergo corpus Christi est quod erat panis: & similiter sequitur, consequenter [illegible] quendo, quòd corpus Christi est quod erat iste panis. Quo fit vt admirabilem [illegible] ritatem nouam in Christi corpore ex hoc sacramento habeamus. Nam ante institutionem huius sacramenti ista erat falsa, corpus Christi est quod erat panis: quam conuertens erat falsa, quod erat panis, est corpus Christi: post consecrat[illegible] tò corporis Christi fuerunt ambæ veræ. Et similiter in qualibet, quæ quotidie fit, [illegible] secratione hostiæ in missa, consecratione facta, ambæ istæ nouiter sunt veræ, [illegible] erat iste panis, est corpus Christi, & corpus Christi est, quod erat iste panis. [illegible] quæras à me vlteriorem modum quomodo fiat istud: sed satis sit supposita transsubstantiationis fide (qua panis in corpus Christi immotatum mutatur) videre nos veritatem dictarum enuntiationum.

¶ Ex his autem ad Scoti rationem contra possibilitatem huius conuersionis dicitur, argumentum supponere falsum, scilicet, corpus Christi absolutè esse terminum [illegible] nis seu mutationis huius: terminatur enim tam mutatio quàm actio vt ad terminum ad quem, & qui fit, ad hoc quod erat panis, esse corpus Christi, hoc enim de nouo fit, & est per actionem istam conuersionem panis in corpus Christi.

¶ Vnde concessa maiore, ad minorem dicendum est quod malè assumit, aut supponit corpus Christi absolutè esse terminum actionis, vt patet ex dictis. Nec obstat quod sæpissimè dicitur & repetitur infinities, quòd hæc conuersio habet panem pro termino à quo & corpus Christi pro termino ad quem: quoniam breuitatis causa hos terminos absolutè proferimus cum grano tamen salis ab eruditis intelligendos, vt exposuimus.

¶ Ad rationem Scoti pro transsubstantiatione adductiua, facile respondetur negando

effecta. Vnde Ambro. dicit in lib. de Sacramentis, Liquet quòd præter naturæ ordinẽ Virgo generauit, & hoc, quod conficimus, corpus ex Virgine est: quid ergo quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex Virgine? Et super illud Ioan. 6. Verba quę ego locutus sum vobis, scilicet de hoc sacramento, Spiritus & vita sunt. dicit Chrysost. Id est spiritualia sunt, nihil habẽtia carnale, neque consequẽtiam naturalẽ, sed erepta sunt ab omni tali necessitate, quæ in terra, & à legibus, quæ hîc positæ sunt. Manifestum est enim quòd omne agens agit inquantum est actu. Quodlibet autem agens creatum est determinatum in suo actu, cùm sit determinati generis & speciei, & ideo cuiuslibet agentis creati actio fertur super aliquem determinatũ actum: determinatio autem cuiuslibet rei in esse actuali, est per eius formam. Vnde nullum agens naturale seu creatum potest agere nisi ad immutationem formæ: & propter hoc omnis cõuersio, quæ fit secundum leges naturæ, est formalis. Sed Deus est actus infinitus (vt in Prima parte habitum est) vnde eius actio se extendit ad totam naturam entis. Non igitur solùm potest perficere cõuersionem formalem, vt scilicet diuersæ formæ sibi in eodem subiecto succedant: sed conuersionem totius entis, vt scilicet tota substantia huius conuertatur in totam substãtiam illius. Et hoc agitur diuina virtute in hoc sacramento: nam tota substantia panis conuertitur in totam substantiam corporis Christi, & tota substãtia vini, in totam substãtiam sanguinis Christi. Vnde hæc conuersio non est formalis, sed substantialis: nec continetur inter species motus naturalis, sed proprio nomine potest dici transubstantiatio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio procedit de mutatione formali: quia formæ proprium est, in materia vel subiecto esse. Nõ autem habet locum in conuersione totius substãtiæ. Vnde cùm hęc conuersio substantialis, importet quendam ordinem substantiarum, quarum vna conuertitur in alteram, est sicut in subiecto in vtraque substantia sicut ordo & numerus.

¶Ad secundum dicendum, quòd illa obiectio procedit de cõuersione formali seu mutatione: quia oportet sicut dictum est, formam esse in materia vel subiecto. Non autem habet locum in conuersione totius substantiæ, cuius non est accipere aliquod subiectum.

¶Ad tertium dicendum, quòd virtute agentis finiti non potest forma in formam mutari, nec materia in materiam. Sed virtute agentis infiniti (quod habet actionem in totum ens) potest talis conuersio fieri: quia vtrique formæ & vtrique materiæ est communis natura entis, & id quod est entitatis in vna, potest actor entis conuertere in id quod est entitatis in altera, sublato eo, per quod ab illa distinguebatur.

[illegible] [illegible] corpus Christi succedit pani, & secundum esse simpliciter. Id est substantia & [illegible] esse hic, id est sub accidentibus panis. Sed non est mirum de argumento, quoniam sola voce dicens conuersionem substantiæ panis in substantiã corporis [illegible] consequenter assumat, quòd corpus Christi [illegible] succedit pani, secũdũ esse simpliciter, cùm secundum veritatem substantia corporis Christi sit id quod erat panis: & [illegible] sit vbi erat panis, [illegible] est, conuertitur sub accidentibus quæ continebãt panem, vt sæpe inducta Decretalis Lateranẽsis cõ doctrina concilij Florentini attestatur.

¶Nec obstat dicẽs quod Autor in 4. senten. distin. [illegible] quæstiun [illegible] arti. 4. videtur locare huiusmodi [illegible] ter, quibus vsi sumus, inter impropria. Nã duplicitet potest iudicari & examinari propositio ista [illegible] quod erat panis, est [illegible] Christi: primò ad [illegible] quondam cõuersionẽ [illegible] hanc. Secundò, ad exprimendam cõuersionis huius proprios terminos. Et quidem ad exprimendam mutationẽ quæ est, [illegible] conuersio assumatur, in [illegible] latitudinẽ generis mutationis intelligenda est; & propterea ly quod, sonat [illegible] subiectum vnum & idem sub duobus successiue terminis, scilicet pane & [illegible] Christi manere [illegible] quod in propositio nõ [illegible] metaphoricè, aut ex ratione accidentium remanentium verificatur, & sic [illegible] Autore inter impropria computatur ibidẽ, vbi de conuersione loquitur. Si verò hæc propositio ad exprimendos terminos cõuersionis huius assumatur, tunc propositio est & vera & propria. Et quod sit vera, patet ex ipsa eius expositione qua Autor eam ibi in responsione ad primũ, exponit de ipsis terminis dicẽs, Verbum Ambr. est exponendum, quod erat panis, est corpus Christi, id est quod est sub speciebus panis, primò fuit panis, & postea corpus Christi. Vbi vides Autorẽ exponẽdo, asserere de ly quod est sub specie panis, prius fuisse panẽ, & postea corpus Christi. nihil enim aliud significat Ambr. ista propositio de terminis conuersionis intellecta, dicẽdo, quod erat panis, est corpus Christi vt patet intuenti. Quod autem sit propria, & hinc patet: quia expositio ab Autore data est propria. & ex ratione probatur: quia ly quod, est relatiuum identitatis substantiæ, & sufficienter refert eandem substãtiam, referendo substãtiam eandem sine quali[illegible] sic enim contingit in propositio. illud enim idem refert ly quod, dicẽdo, quod erat panis, est corpus Christi, quod demonstratur per ly hoc, dicẽdo, hoc est corpus meum. Stant ergo solida & propriè dicta quæ ex Ambros. diximus: quoniam ad terminos cõuersionis exprimendos vsi sumus authoritate dicta. & ad hoc idem Ambros. ad literam loquutus est, vt patet eius textum intueri.

¶In responsione ad tertium aduerte duci in illa duo, scilicet rationem conuertibilitatis totalis (de qua est sermo) vnius rei in aliam, & modum, quo fit huiusmodi conuersio. Et quoniam eximia ac latentia sunt hæc, nec ab omnibus concessa, primò declarãda sunt, [illegible] conferendum est primum circa aliorum opinionibus. Ratio igitur conuertibilitatis assignatur in litera cõmunicatio in natura entis: modus autem subditur, & est, quòd potest actor entis id quod est entitatis in vna re, conuertere in id quod est entitatis in altera, sublato eo per quod ab ea distinguebatur. Vbi circa rationẽ conuertibilitatis, docilis esto interpres, plures vitando errores ex illo verbo, communis natura [illegible]. Errares primò, si per cõmunem naturam entis intelligeres eam cõmunissime sumptam [illegible] Deo & creaturis. & manifesta esset erroris ratio: quia hinc sequeretur, [illegible] litaté etiam posse esse inter rem creatam & increatam: quia cõmunis est eis huiusmodi natura entis, quod cõstat nõ solum esse falsum, sed fatuum. Errares quoque, per cõmunẽ entis naturam intelligeres gradum aliquẽ seu naturam aliquam [illegible] [illegible] as generaliaque rerum naturas, nam, vt dicitur 4. Metaph. idem est homo [illegible] homo & sic de alijs. Non enim se habent ens, & homo sicut animal & homo: [illegible] animal & homo duas formaliter naturas significant, scilicet rationalitatis & ani[illegible] autem & homo vnam tantum naturã significãtem scilicet quam significat homo, & nõ aliam. Sed hoc metaphysico relinquẽtes negotio (quoniam ad propositum [illegible] vno modo dixeris) dicimus, quòd per naturam entis intelligit Autor eam [illegible] creaturis, quod nomine Naturæ in litera appellauit est quia huiusmo[illegible] Autoris doctrinã secundum naturas generum & specierũ diffinitur. Et [illegible] ab ente increato, in quo esse nõ diffinitur natura aliqua, sed ipsum esse subsistens vocatur natura Dei & deitas & Deus. Est igitur ratio cõuertibilitatis [illegible] rei in totam alteram rem, & communicatio earum in natura entis cõ[illegible] creaturis tantum. & hinc habes secundum Autorem, quòd secundum conuertibilitatem quęlibet creatura potest per diuinam omnipotentiam conuerti in quamcunque aliam creaturam: quia creaturis omnibus communis est huiusmodi natura.

[illegible] modum quoque conuersionis cautum oportet esse lectorem. Errares siqui[illegible] intelligeretis, per modum diuisionis seu separationis vnius naturæ ab [illegible] sicut animalitas separatur à rationalitate, dum fit animal sine ratione. Et similiter errares si intelligeretis per modum abstractionis sicut res vna & eadem secundum [illegible] rationem abstrahit à seipsa secundum rationem posteriorem sicut color [illegible] quantum color, abstrahit à seipso, inquantum albus. Et patet ratio erroris [illegible], ex hoc quod neutro modo panis conuertatur in corpus Christi: sed sola natura entis innexa in pane, conuertatur in corpus Christi formaliter loquendo.

¶Contrarium etiam directè menti hic sensus: quoniam directè intentum ab Autore est, quòd totum conuertatur in totum, & non quod vna res aut vna natura sub vna ratione tantum conuertatur in aliam. Hæc enim [illegible] spectatio ad hoc tandem tendit, quòd conuertibilitas rerum est secundum [illegible] in quo conueniunt, & non secundum ea in quibus differunt, quòd contrariatur non solùm Autori, sed fidei doctrinæ asserenti panem conuerti in corpus Christi, & non solùm entitatem panis in entitatem corporis Christi conuerti, sed panem conuerti in corpus Christi. Vnde literæ verba, quæ superficie tenus sonare videntur dicto reprobato sensui, dum sonant, id quod est entitatis in vna re, potest actor entis conuertere in id quod est entitatis in altera, sublato eo per quod ab illa distinguebatur, intelligẽda sunt sic, vt tota res, puta panis, cõuertatur in totam rẽ, puta corpus Christi. hoc enim importãt illa verba, id quod est entitatis in vna, in id quod est entitatis in altera: nã tota res est entitatis in vna, & tota res est entitatis in altera. Quod autem subditur, sublato eo per quod ab illa distinguebatur, procul dubio ad differentiam proprij distinctiui à communi natura entis subiunctum est. Sed huiusmodi differentia non cõsistit in hoc quòd entitas rei, puta panis, conuertatur in entitatem alterius rei, puta corporis Christi, panis verò proprium constituentiũ per quod specie distinguitur ab altera re (puta corpore Christi) nõ conuertatur in alteram rem, puta corpus Christi, sed tollatur non conseruando ipsum in esse. Sed consistit huiusmodi differentia in hoc, quòd dum tota res, quæ est panis, conuertitur in corpus Christi, formalis ratio naturæ entis saluatur, formalis verò ratio proprij constitutiui & distinctiui panis non saluatur post conuersionem enim panis in corpus Christi, panis entitas conuersa entitas quædam est: panis verò conuersus panis non est. sic enim verificatur, quòd sit conuersio entitatis in entitatem, sublato eo, per quod distinguebatur. Perinde est enim ac si dictum fuisset, quòd conuersio fit per totius quidem rei conuersionem in totam rem alteram: sed inter rationes seu conditiones substantiales communes, vel proprias disparitas est, quia res conuersa sic secundum communia quasi saluatur, quòd iterum suscipit eorundem prædicationem: secundum verò propria non subdit eorundem prædicationem. Hoc enim modo intelligitur sublatum id per quod distinguebatur, & totam rem conuerti in totam rem ita quòd nihil eius secundum se remaneat, aut nihilum decidat.

¶Et si instetur, quòd si tota res totaliter conuertitur in totam aliam rem, frustra Autor laborauit ad distinguendum in rebus conuertibilibus naturã entis, in qua conueniunt, à proprijs distinctiuis rerum, &c. respondetur non frustra, sed videtur Autorem laborasse ad reddendam rationem conuertibilitatis totalis supernaturalis proportionaliter ad rationem conuersionis substantialis naturalis. Dupliciter siquidem naturali conuersione inuenta (scilicet, vel per modum generationis, sicut quum aer conuertitur in ignem: vel per modum aggenerationis, sicut quum alimentum conuertitur in substantiam eius quod nutritur) communis ratio vtrique conuersioni est conuenientia in materia & differentia in formis, quibus fiebat distinctio: & in ipsa conuersione materia vtrobique remanet, & forma rei quæ conuertitur non remanet. Vnde vt proportionaliter de totali conuersione doctrina traderetur, posuit Autor in conuertibilibus huiusmodi naturam entis in qua conuenirent, & constitutiua specifica, quibus distinguuntur: & rursus posuit naturam in qua res, quæ conuertitur, communicat cum altera, remanere in illa altera, non in seipsa: quia sic non conuerteretur in alteram rem, sed in sibi simile. Et propterea dicitur saluari rationem formalem eius, specificum autem distinctiuum ita conuerti quod nec in se nec in suo simili remaneat: & propterea auferri dicitur & non saluari secundum suam rationem formalem.

¶Duplex propterea necessitas doctrinæ huius fuit altera vt conuersio supernaturalis proportionalis conuersionibus naturalibus sic monstraretur altera vt intellectus noster ex naturalibus conuersionibus, quas nouit manuducatur ad supernaturalem: etsi non penetranda, saltem cogitanda, vt non impossibilia existimentur. Et hæc pro expositione literæ sint dicta.

¶Conferendo autem Autoris rationem de conuertibilitate cuiusque creaturæ in quamcunque aliã, occurrunt Petrus de Pal. ambiguus, & Durandus obstans manifestè in 4. dist. 11. dupliciter, scilicet soluẽdo rationẽ Autoris & arguẽdo cõtra dictã positionẽ.

¶Ratio igitur autoris (scilicet, Agens virtutis infinitę, quòd habet actionem in totum ens, potest conuertere, &c.) soluitur à Duran. dicente quòd in hoc non potest conuertere nisi communicantia in materia, ratione cuius vnum potest dici manere in altero.

¶Contra positionem autẽ arguit multipliciter. primò, Cõuersum manet in eo, in quod conuersum est: ergo nõ possunt inuicem conuerti nisi cõmunicantia in materia. Antecedens probatur: quia per hoc differt conuersio ab annihilatione. Consequentia etiã probatur ex eo quòd non manet in eo actu: quia tunc non esset conuersum: ergo manet in eo in potentia non actiua, sed passiua. hæc autem est potentia materiæ.

¶Secundò, Absurdum est angelum conuerti in lapidem, aut econtra, nisi diceretur illa absurditas ab antiquo reprobata, quòd vna natura posset fieri alia, puta quòd albedo possit fieri nigredo: quòd implicat contradictionẽ in omnibus naturis cõtrarijs siue disparatis.

¶ Tertio. Si vnus angelus posset conuerti in alium, sequeretur quod angelus posset desinere esse sine annihilatione: consequens est falsum, quia angelus non potest incipere esse nisi per creationem, ergo nec potest desinere esse nisi per annihilationem.

¶ Arguitur quarto auctoritate August. 7. super Genes. dicentis, quod corpus posse mutari in spiritum aut naturam incorpoream, nec aliquem sensisse scio, nec fides habet.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum in hoc sacramento remaneant accidentia panis & vini.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod in hoc sacramento non remaneant accidentia panis & vini. Remoto enim priori, remouetur & posterius. Sed substantia est naturaliter prior accidente: vt probatur 7. Meta. Cùm igitur facta consecratione nõ remaneat substantia panis in hoc sacramẽto, videtur quod nõ possint remanere accidẽtia eius.

¶ Praeterea, In sacramento veritatis non debet esse aliqua deceptio. Sed per accidentia iudicamus de substantia. Videtur ergo quòd decipiatur humanum iudicium, si remanentibus accidentibus, substantia panis non remaneat. Non ergo hoc est conueniens huic sacramento.

¶ Praeterea, Quãuis fides nostra non sit subiecta rationi, nõ tamen est contra rationem, sed supra ipsam, vt in principio huius operis dictum est. Sed ratio nostra habet ortum à sensu, ergo fides nostra non debet esse contra sensum. Est autẽ contra sensum dum sensus iudicat esse panem, & fides credit esse substantiam corporis Christi. Non ergo hoc est conueniens huic sacramento, quod accidentia panis subiecta sensibus maneant, & substantia panis non maneat.

¶ Praeterea, Illud quod manet conuersione facta, videtur esse subiectum mutationis. Si ergo accidentia panis manent conuersione facta, videtur quòd ipsa accidentia sint cõuersionis subiectum. Quod est impossibile: nam accidentis non est accidens. Non ergo in hoc sacramento debent remanere accidẽtia panis & vini.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit in lib. senten. Prosperi, Nos in specie panis & vini, quam videmus, res inuisibiles, id est carnem & sanguinẽ honoramus.

CONCLVSIO.

¶ Decuit ad fidelium in fide exercitationem, & meritum sanctum Christi corpus in sacramento non sub propria, sed panis ac vini specie & accidentibus comedendum proponi.

¶ RESPONDEO dicendũ, quod sensu apparet, facta cõsecratione, omnia accidẽtia panis & vini remanere. Quod quidẽ ratio-

Supra, ar. 2. ad 3. & infra, q. 76. artic. 6. ad 3. Et 4. di. 11. q. 1. ar. 1. q. 2. Et di. 12. q. 1. ar. 1. q. 2. & 1. cor. 11. loc. 5. col. 2. & col. 6.

¶ Quinto auctoritate Boet. in lib. de duab. na. & vna persona Christi, dicentis, illa sola inter se transmutari possunt quae habent vnius materiae communem substantiam.

¶ Deinde idem Durandus in quaest. 3. arguit specialiter cõtra conuersionem materiae in materiã, quam Autor in hac littera ponit. Arguit autẽ sic: Si materia conuerteretur in materiã, conuersio fieret per hoc quod materia desineret esse in se, & esset in secũda, scilicet in materia alterius, in quam conuersa dicitur. Sed hoc nõ potest dici, quia sic cõuersio nõ differret ab annihilatione: nam annihilata materia in aliquo nihilominus remanet similis materia in alio sine aliqua cõuersione. Et rursus sequeretur secundum hoc, quod non differret materia vnius magis conuerti in materiã alicuius determinati, quàm in materiam cuiuscunque alterius: quia quaelibet est similis cuilibet.

¶ Demum arguit Durandus idem contra modum cõuersionis in littera positum, scilicet quòd totum conuertitur in totum: ita quòd materia in materiam, & forma in formam conuertuntur. Primò, quia ex hac positione sequitur, substantiam panis verè annihilari. Et probatur sequela, primò: quia id quod prius fuit aliquid, & postea est nihil, est verè annihilatum. Sed secundum hunc conuersionis modum substantia panis ante consecrationem fuit aliquid, & post cõsecrationem est nihil: ergo substantia panis est verè annihilata. Maior patet ex ratione terminorum. Minor probatur: quia id quod nõ est aliquid in se vel in alio, est nihil: sed substantia panis post consecrationem non est aliquid in se (vt patet) nec in alio, scilicet corpore Christi, quia nihil plus est in corpore Christi, quàm antè. Secundò, quia si in corruptione materia desineret esse, quemadmodum & forma, iam nõ esset corruptio, sed annihilatio: sed in hoc modo conuersionis tam materia quàm forma panis desinit esse: ergo est vera annihilatio. Tertiò, Si remaneret corpore Christi immutato, rediret eadem substantia panis, oporteret panem illum creari: quia de nihilo fieret, quia nõ de substantia corporis Christi, nec de aliqua alia substantia fieret: ergo si praeexistente corpore Christi & nihil de substantia panis in eo remanẽte panis desinat esse (vt in proposito ponitur) verè annihilaretur. Et probatur consequẽtia ex eo quòd eodem modo se habet aliquid vt sic terminus ad quem annihilationis & terminus à quo creationis: ac per hoc sicut corpus Christi redeunte pane per creationẽ nõ impedit veram creationem: ita idem Christi corpus desinente pane, ita quod nihil eius maneat in se aut Christi corpore, non impedit quin sit vera annihilatio. Vnde infert Durandus quod duobus existentibus modis conuersionis in praeexistens (scilicet per modum quo alimentum conuertitur in id quod alitur, & per modum imaginatum nulli intelligibilem, scilicet quo totum conuertitur in totum praeexistens, modo superius expresso) nec vnus illorum per Ecclesiam sit magis approbatus aut reprobatus quàm alius, videtur probabiliter quod ille modus, qui est possibilis & intelligibilis, esset eligendus & tenendus.

¶ Ad horum euidentiam nõ oportet alia iacere fundamenta: quia si consideremus differentiam inter aliquid esse seu remanere in alio, & id quod fuit aliquid esse illud aliud, elucescet solutio nodi. Imaginatur Durandus & malè, oportere conuersum manere in eo, in quod est conuersum: quum secundum veritatem conuersum non maneat in eo, in quod est conuersum, sed sit ipsum in quod est conuersum: & propterea panis non annihilatur, nec remanet in corpore Christi, sed id quod erat panis, est corpus Christi.

¶ Vnde sigillatim respondendo, confutatur solutio ad rationem Autoris à Durando allatam, quoniam innititur huic falso fundamento. Conuersum oportet manere in eo, in quod conuertitur. Et in hoc quoque peccat primum argumentum contra positionẽ Autoris: nam hoc falsum assumit pro antecedente. Et ad probationem eius respondetur falsissimum esse, quòd per hoc conuersio differat ab annihilatione: differt enim ab illa per hoc, quòd id quod erat panis, est corpus Christi.

¶ Ad secundum dicitur, quod licet sit secundum naturalem potentiam absurdum, angelum posse conuerti in lapidem, aut econtra: non est tamen absurdum secundum potentiam obedientiae ad diuinam omnipotentiam. Et sicut oportet sit reprobatum, albedinem fieri nigredinem, sicut autem reprobatum est, panẽ fieri corpus Christi: nõ tamen reprobatũ est, albedinem posse per diuinam omnipotentiam conuerti in nigredinem: non enim implicat contradictionem: & similiter panis potest conuerti in corpus Christi.

¶ Ad tertium dicitur concedendo quod angelus possit desinere esse sine annihilatione per conuersionem in alium. Et quum obijcitur quòd nõ potest incipere esse nisi per creationem, respondetur quòd si ly potest, attendatur secundum potentiam ordinariam, verum est: quia modus incipiendi per creationem est tanquam naturalis modus, quo incipit esse angelus, cui respondet annihilatio, si tanquã naturali modo perderet esse. Verum sicut supernaturaliter potest perdere esse per conuersionem in aliam creaturã, non video quare supernaturaliter non possit incipere esse per cõuersionem alterius in ipsum non praeexistentem, sed acquirentem esse. Et moueor ad hoc, quia facilius videtur conuerterẽ vnã creaturam in aliam non praeexistentẽ & acquirentem esse, quã in eãdẽ praeexistẽtẽ. Vnde nõ admittitur vltimo assumptũ à Durã. in hoc argumẽto, quod si admittendũ putas tanquã impertinẽs, nega sequelã ad praesentẽ difficultatẽ pertinentẽ.

¶ Ad quartum & quintum simul dicitur quòd tam August. quàm Boet. de transmutationibus naturalibus, & quae de facto secundum fidem fiunt, loquuntur: nos autem loquimur secundum diuinae omnipotentiae amplitudinem.

¶ Ad obiecta deinde eiusdem contra conuersionẽ materiae in materiam, respondetur

communicando in vocabulo cum arguente, quod remanere in suo simili contingit dupliciter, vel per solam similis remanentionem, vel per [illegible] ditionem similis sic quod est [illegible] erat reliquum. Et in conuersione quidẽ de qua est sermo, materia conuersa non manet in suo simili secundo modo, quia materia corporis Christi est, quod erat materia panis [illegible] verò accipit remanere in suo simili primo modo, secundum quod procedit cõsequentia & [illegible] secundum aliquem modum clare patet.

¶ Ad obiecta demum eiusdem Durã. in quaest. 3. cõtra modum conuersionis iam declaratũ negantis sequelã annihilationis. Ad primã probationẽ dicitur quod plus requiritur ad veritatem maioris, scilicet quod id quod fuit ens illud, postea sit nihil. Quod in proposito est falsum: quia licet panis ante consecrationem fuerit aliquid & post consecrationẽ nõ sit aliquid, quia nõ est, quod tamẽ erat panis ante consecrationẽ est, post consecrationem aliquid scilicet corpus Christi. Vel potest distinguere, maiorem dupliciter posse intelligi, scilicet cũ praecisione, vel sine praecisione. Et si quidem intelligatur cũ praecisione, hoc est praecidendo à quocunque alio nõ significato per eum, dicitur quod propositio est vera, & patet ex ratione terminorum: sed nõ esset admittenda minor cum huiusmodi praecisione. Si verò intelligatur absque praecisione cõpossibilitatis cum ipsius veritate, quãuis nõ significatorum per eam, dicitur quòd propositio potest esse & vera & falsa: quia rem, puta panem, prius fuisse aliquid, & postea nihil, pluribus modis contingere potest. Inter quos vnus est per totalem conuersionem ipsius in corpus Christi: secundum quem modum falsa est propositio; quia quod erat panis, est corpus Christi. Et quia in minore exprimitur iste modus, ideo simpliciter maior est falsa.

¶ Ad secundã negatur consequentia: quoniã, vt iam patet, plus requiritur ad annihilationem, quã desinere esse materiam & formam: & potest ad vtrunq. argumentũ, & [illegible] aliter respõdere, dicendo quod esse nihil, & nõ esse aliquid desinere esse, & siquid huiusmodi significatur, contingit dupliciter. Vno modo per se: & sic verificatur omnis assumptio. Alio modo concomitanter ad cõuersionem in aliud: & sic omnia sunt falsa. Et quia in proposito panis concomitanter ad conuersionẽ sui in corpus Christi non est aliquid, est nihil, desinit esse, & non per se est nihil, non est aliquid, desinit esse, ideo non annihilatur: annihilatio enim per se est, ad nihil, ad non aliquid est, ad non esse.

¶ Ad tertium negatur assumpta primò consequentia, dicendo quod si diuina omnipotentia restitueret eundem panem numero, posset idem dupliciter illum restituere, vel per modum creationis, vel per modum reconuersionis. Et si fieret per modum creationis, impertinẽtia sunt omnia quae adducuntur: quia corpus Christi non esset terminus à quo creationis: quod tamẽ fuit terminus ad quẽ cõuersionis: & si sic fieret, essent vera ambae istae propositiones, hic panis est, & corpus Christi est, quod fuit iste panis. Si verò fieret per reconuersionem (ita quòd corpus Christi inquantum est quod erat panis, conuerteretur in panem) tunc verum esset, quòd panis qui fuerat, iteratum esset, sed non esset vera enunciatio dicens, corpus Christi est quod erat ille panis. Fateor sum sapiens: sed Durandus me coëgit.

¶ Quocirca illata à Duran. de probabilitate sui phantasiae manifestè continent falsa ex decretali Lateranẽ de sum. Trini. & fid. catho. firmiter credimus, quum dicitur, Transubstantiatis pane in corpus & vino, in sanguinem Christi. Constat enim quod transubstantiatio importat aliud quàm vnionem materiarum, quam facit Durandus fieri sub forma corporis Christi: fateantur namque apud omnes fideles mutationem quam panis in corpus Christi ineffabilem, ita quòd mutatione facta, corpus Christi est quod erat panis, & vbi erat panis. Vnde praestat cum vniuersali Ecclesia in captiuitatẽ redigere intellectum in obsequium Christi, quàm contra Ambrosij praecepta naturę vires, ordinem aut potestatem in hoc mysterio quaerere.

¶ Super Quaestionis septuagesima quinta Articulum quintum.

IN hoc artic. & reliquis eiusdem 75 q. duo solum notanda occurrunt. Primum est in artic. 6 ad primum, quòd forma panis est forma substantialis, specie differens à pasta secundum Autorem, dum dicit, quod ars producit formã substantialẽ panis per ignis, decoquentis materiam ex farina & aqua confectam.

¶ Persuadetur autem sic esse, quia ex fide tenemus conuersionem solius substantiae panis in substantiam corporis Christi: si enim forma panis esset accidens, non per aliud, scilicet subiectum conuerteretur panis in corpus Christi. Et rursus nihil [illegible] fieret facta consecratione remanere formam panis cum caeteris accidentibus [illegible] quod constat esse falsum.

¶ Nõ forma panis cõuertatur in animã Christi secũdũ quod dat esse corporeum.

¶ In respõsione ad secundũ eiusdẽ 6. ar. occurrit secũdũ, quod est ex Scoto in 4. Sent. dist. 11. q. 3. cõtra hãc literã, ponẽtem formã panis cõuerti in animã Christi, secundũ quod esse corporeum. Arguitq. dupliciter. Si hostia cõsecrata à Christo in coena, fuisset duo morte seruata, permãsisset eadẽ res primo cõtenta sub hostia: ergo [illegible] forma corporis Christi cõstituẽs illud corpus, sed anima Christi nõ gerat sit in cõstituẽdo corpus illud: quia fuit separata à corpore: ergo cõuersio nõ fuit facta in aiam C[illegible]. Oĩa sunt clara. Et prima cõsequẽtia patet ex eo quod ita primo cõtenta est corpus [illegible].

¶ Praeterea. Cõuersio talis debet fieri in rẽ realẽ vt realẽ, sed aia intellectiua vt dat corporeũ distinguẽdo cõtra esse aiatũ, nõ est quid reale vt reale, sed potius vt ratio[illegible] cũ nõ sit aliqd praeter singularia: ergo ista cõuersio nõ est in aiam Christi sub ra[illegible].

¶ Ad hoc dicitur, quod quia corpus Christi vnum & idẽ est quod cõtinetur sub hostia, & quod est secundũ se: eadem est sententia de identitate corporis Christi in rerũ natura & in sacramento: magis enim oportet magis seruare identitatem corporis Christi in sacramento, quàm in rerum natura. Et propterea dicitur, ad assumptum conditionalem quòd

quòd res primò contracta fuisset in illo triduo eadè simplici identitate numerali, scilicet hypostasis, esse actualis existentiæ & materiæ: & fuisset non eadem formaliter, sicut in rerum natura corpus Christi in illo triduo erat idem numero hypostasi, existentia & materia, nō autem forma: quia forma cadaueris genita in morte Christi dabat tunc esse corporeum. Et hoc est philosophiæ consentaneum: imò secundum illius principia necessarium, quia corruptio vnius est generatio alterius. Nec minus exercitatus in philosophia absurdum valeatur ponere formam cadaueris in corpore Christi: sicut nec absurdum esse valeri debet, quòd oculi Christi mortui non erant oculi nisi æquiuocè & sic de aliis membris similibus. Non dedecent siquidem hæc saluatorem nostrū apud penetrantes, quòd dignatus est etiam mori: & vsque ad resurrectionem suam poenalitatibus subiectum non imponere: vt separatio animæ à corpore euidenter testatur, durans vsque ad dictam resurrectionem.

¶ Et si contra hanc responsionem obiiciatur ex ... Scoto in 4. quæsti. distinct. 10. quòd sequeretur sub hostia seruata illo triduo non esse corpus Christi, quia non continua fuisset sub hostia materia sola, quoniā materia adiunctur sub sacramento, vt pars totius, hoc est corporis, materia autem sola non est pars corporis nec materia cum anima Christi quia erat separata ab illa, nec materia sub noua forma: quia sequeretur duo contradictoria, scilicet quòd materia haberet simul nouam formam, & non haberet illam: nam in esse naturæ haberet illam, & in sacramento nō haberet illam. Ad est ondēdum est, quòd fuisset in illo triduo materia cum forma noua sub sacramento ita quòd quia secundum veritatem præsupposita vnitate formæ in composito corporis Christi in illo triduo constituebatur per nouā formam: ideo in sacramento continebatur corpus per nouam formam constitutum. Et si inferatur, quòd in illam formā nunquā facta est cōuersio, respōdetur quod sufficit fuisse factam conuersionem in corpus Christi, remanens ... per idem numero, per quamcunque formā constitutum: quod semper remanet non solum eadem materia, sed eadem hypostasis: & quod plus est, idem esse. nam noua forma non dedit nouum esse, sicut nec constituit nouam hypostasim. Et ista licet sint mirabilia, sunt tamen vera singulariter in Christo, & propterea ... Christi in triduo propter diuersitatem ... non nisi secundum

Infrà, q. ... art. ... & 6. ... ad 11. ... q. 2. art. ... 5. ... art. 1. ... ar. ... quo. 5. ... 3. ... 1 Co ... 4.

oabiliter per diuinam prouidentiam fit. Primò quidem: quia non est consuetum hominibus, sed horribile carnem hominis comedere, & sanguinem bibere. Et ideo proponuntur nobis caro & sanguis Christi sumēda, sub speciebus illorum, quæ frequentius in vsum hominis veniunt, scilicet panis & vini. Secundò, ne hoc sacramentum ab infidelibus irrideatur, si sub specie propria Dominum nostrum manducemus. Tertiò, vt dum inuisibiliter corpus & sanguinem Domini nostri sumimus, hoc proficiat ad meritum fidei.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicitur in libr. de causis, effectus plus dependet à causa prima quàm à causa secunda. Et ideo virtute Dei, qui est causa prima omnium, fieri potest vt remaneant posteriora prioribus sublatis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in hoc sacramento nulla est deceptio: sunt enim ibi secundum rei veritatem accidentia quæ sensibus diiudicantur. intellectus autem, cuius est proprium obiectum substantia (vt dicitur in tertio de anima) per fidem à deceptione præseruatur.

¶ Et sic patet responsio ad tertium. Nam fides non est contra sensum, sed est de eo, ad quod sensus non attingit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd hæc conuersio non propriè habet subiectum: vt dictum est. sed tamen accidentia quæ remanent, habent aliquam similitudinem subiecti.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm facta consecratione, remaneat in hoc sacramento forma substantialis panis.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd facta consecratione, remaneat in hoc sacramento forma substantialis panis. Dictum est enim, quòd facta consecratione, remanent accidentia. Sed cùm panis sit quoddam artificiale: etiam forma eius est accidēs. Ergo remanet facta consecratione.

¶ Præterea, Forma corporis Christi est anima: dicitur enim in secundo de anima, quòd anima est actus corporis Physici, potentia vitam habentis. Sed non potest dici quòd forma substantialis panis conuertatur in animam. Ergo videtur quòd remaneat facta consecratione.

¶ Præterea, Propria operatio rei sequitur formam substantialem eius. Sed illud quod remanet in hoc sacramento, nutrit, & omnem operationem facit quam faceret panis existens. Ergo forma substantialis panis remanet in hoc sacramento facta consecratione.

¶SED CONTRA, Forma substantialis panis est de substantia panis. Sed substantia panis conuertitur in corpus Christi: sicut dictum est. Ergo forma substantialis panis non manet.

CONCLVSIO.

¶ Quanquā post consecrationem panis & vini accidentia remaneant, substantiam tamen illorum remanere impossibile est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt, quòd facta consecratione non solum remanēt accidentia panis, sed etiam forma substantialis eius. Sed hoc esse non potest. Primò quidē: quia si forma substantialis panis remaneret, nihil de pane cōuerteretur in corpus Christi, nisi sola materia. Et ita sequeretur quod non conuerteretur in corpus Christi totum, sed in eius materiam. quod repugnat formæ sacramēti, qua dicitur, hoc est corpus meum. Secundò, quia si forma substantialis panis remaneret, aut remaneret in materia, aut à materia separata. Primum autem esse non potest: quia si remaneret in materia panis, tunc tota substantia panis remaneret: quod est cōtra prædicta. In alia autem materia remanere non posset: quia propria forma non est nisi in propria materia. Si autem remaneret à materia separata, iam esset forma intelligibilis actu, & etiam intelligentia: nam omnes formæ à materia separatæ, sunt tales. Tertiò esset inconueniens huic sacramento. Nam accidentia panis in hoc sacramento remanent: vt sub eis videatur corpus Christi: non autem sub propria specie, sicut suprà dictum est. Et ideo dicendum est, quod forma substantialis panis non remanet.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet arte fieri aliquid, cuius forma non est accidens, sed forma substantialis: sicut arte possunt produci ranæ & serpentes: talem enim formam nō producit ars virtute propria, sed virtute naturalium principiorum. Et hoc modo producit formam substantialem panis virtute ignis decoquentis materiam ex farina & aqua confectam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd anima est forma corporis, dans ei totum ordinem esse perfecti, scilicet esse & esse corporeum, & esse animatum: & sic de aliis. Conuertitur igitur forma panis in formā corporis Christi: secundum quòd dat esse corporeum, non autem secundum quòd dat esse animatum tali anima.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd operationum panis, quædam consequuntur ipsum ratione accidentium, sicut immutare sensum. Et tales operationes inueniuntur in speciebus panis post consecrationem, propter ipsa accidentia, quæ remanent. Quædam autem operationes consequuntur panem, vel ratione materiæ, sicut quòd conuertatur in aliquid: vel ratione formæ substantialis, sicut est operatio consequens speciem eius, puta quòd confirmat cor hominis. Et tales operationes inueniuntur in hoc sacramento: non propter formam vel materiam quæ remaneat: sed quia miraculosè cōferuntur ipsis accidentibus: vt infrà dicetur.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm ista conuersio fiat in instanti.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd ista conuersio non fiat in instanti, sed sit successiua. In hac enim conuersione prius est substantia panis, & postea substantia corporis Christi. Non ergo vtrunque est in eodem instanti, sed in duobus instantibus. Sed inter quælibet duo instantia est tempus medium. Ergo oportet quòd hæc conuersio fiat secundum successionem temporis, quod est inter vltimum instans, quo est ibi panis, & primum instans, quo est ibi corpus Christi.

¶ Præterea, In omni conuersione est fieri & factum esse. Sed hæc duo non sunt simul: quia quod fit, nō est; quod autem factum est, iam est. Ergo in hac cōuersione est prius & posterius, & ita oportet quòd non sit instantanea sed successiua.

¶ Præterea, Ambros. dicit in libr. de Sac. quòd istud sacramentum, Christi sermone cōficitur. Sed sermo Christi successiuè profertur. Ergo hæc conuersio fit successiuè.

¶SED CONTRA est, quòd hæc conuersio perficitur virtute infinita, cuius est subitò operari.

CONCLVSIO.

¶ Cum conuersio panis & vini in verum Christi corpus virtute prorsus diuina perficiatur, eam fieri in instanti, & non successiuè, necessarium est.

Sup. art. 3. cor. & infra, q. 78 arti. 2. & 5. cor. Et. 4. d. hinc 11. q. 1 arti. 2. cor. & art. 3. q. 3 per to. Et. 4. contra cap. 73.

quid efficiunt aliud: simpliciter enim, absolutè loquendo, remanet, & est semper idem numero. Videtur tamen, quod non illa, forma sicut aduenit pertinet ad corpus Christi, in supplementum separatæ ad tempus præter animæ, ita potius concomitanter quàm ex vi sacramenti noua illa forma cōtenta fuisset sub seruata tunc hostia.

¶ Ad secundum dicitur, concedendo quòd terminum conuersionis est quid reale vt realis: & propterea negatur animam dantem esse corporeum, vt sic esse rationem aut minimam aliquam diminutionem realitatis sonat. Licet enim distinctus ipsius dantis esse corporeū à seipsa dante esse animatum, sit tantum sed ratione: ipsa tamen tam dans esse corporeū vt sic, quā dans esse animatum, vt sic, non minus est realis vt realis. quàm si distinguerentur à seipsa realiter: distinctio enim vel indistinctio huiusmodi per accidens se habent ad realitatem ipsius dantis hoc & dantis illud.

¶ Et si potuit scio, non referre ad fidei doctrinam, sed ad philosophicas opiniones, sic vel aliter sentire de identitate formali corporis Christi in triduo: tenentes enim vnam tantum formam substantialem in composito (de quorum numero est Author) consequenter dicunt sic. Opinantes autem esse plures formas substantiales in composito, aliter dicerent.

¶RESPONDEO dicendum, q aliqua mutatio est instantanea triplici ratione. Vno quidem modo ex parte formae, quae est terminus mutationis. Si enim sit aliqua forma, quae recipiat magis & minus, successiuè acquiritur subiecto: sicut sanitas. Et ideo quia forma substantialis non recipit magis & minus, inde est quòd subitò fit eius introductio in materia. Alio modo ex parte subiecti, quod quandoque successiuè praeparatur ad susceptionem formę. & ideo aqua successiuè calefit. Quando verò ipsum subiectum est in vltima dispositione ad formam, subitò recipit ipsam sicut diaphanum subitò illuminatur. Tertio modo ex parte agētis, quod est infinitae virtutis. Vnde statim potest materiam ad formam disponere: sicut dicitur Mar. 7. quòd cum Christus dixisset, Ephetha, quod est adaperire, statim apertae sunt aures hominis, & solutum est vinculum linguae eius. Ex his tribus rationibus haec conuersio est instantanea. Primò quidem, quia substantia corporis Christi, ad quam terminatur ista conuersio, non suscipit magis neque minus. secundò, quia in hac conuersione non est aliquod subiectum, quòd successiuè praeparetur. tertiò, quia agitur Dei virtute finita.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q quidam non simpliciter concedunt, quod inter quaelibet duo instantia sit tempus medium. Dicunt enim quòd hoc habet locum in duobus instantibus, quae referuntur ad eundem motum, non autē in duobus instantibus, quae referuntur ad diuersa. vnde inter instans quod mēsurat finem quietis, & aliud instans quod mensurat principium motus, non est tempus medium. Sed in hoc decipiuntur: quia vnitas temporis & instantis, vel etiam pluralitas eorum, non accipitur secundum quosque motus, sed secundum primum motū caeli, qui est mensura omnis motus & quietis. Et ideo alij hoc concedut in tempore, quod mensurat motum dependentem ex motu caeli. Sunt autem quidam motus, ex motu caeli non dependentes, nec ab eo mensurati: sicut in Prima parte dictū est de motibus angelorum. vnde inter duo instantia illis motibus respondentia, non est tempus medium. Sed hoc non habet locū in proposito: quia quamuis ista conuersio secundum se non habeat ordinem ad motum caeli, consequitur tamen prolationem verborum, quā necesse est motu caeli mensurari. & ideo necesse est inter quaelibet duo instantia circa istam conuersionem signata, esse tempus medium. Quidam ergo dicunt, quòd instās, in quo vltimo est panis, & instans in quo primò est corpus Christi, sunt quidem duo per comparationem ad mensurata, sed sunt vnum per comparationem ad tempus mensurans: sicut cùm duae lineae se contingunt, sunt duo puncta ex parte duarum linearum, vnū autem punctum ex parte loci continentis. Sed hoc non est simile: quia instans & tempus, particularibus motibus non est mensura intrinseca, sicut linea & punctus corporibus, sed solùm extrinseca, sicut corporibus locus. Vnde alij dicunt, quòd est idē instans re, sed aliud ratione. Sed secundum hoc sequeretur, quòd realiter opposita essent simul: nam diuersitas rationis non variat aliquid ex parte rei. Et ideo dicendum est, quòd haec conuersio (sicut dictum est) perficitur per verba Christi, quae à sacerdote proferuntur: ita quòd vltimum instās prolationis verborum, est primum instans, in quo est in sacramento corpus Christi: in toto autem tempore praecedente est ibi substantia panis, cuius temporis non est accipere aliquod instans, proximo praecedens vltimum: quia tempus non cōponitur ex instantibus consequenter se habentibus, vt probatur 6. Phys. Et ideo est quidem dare primum instans, in quo est corpus Christi: non est autem dare vltimum instans, in quo sit substantia panis, sed est dare vltimum tempus. Et idem est in mutationibus naturalibus, vt patet per Philosophum in octauo Phys.

¶Ad secundum dicendum, quòd in mutationibus instantaneis simul est fieri & factum esse: sicut simul est illuminari & illuminatum esse. Dicitur enim in talibus factum esse, secundum quòd iam est: fieri autem, secundum quòd antè non fuit.

¶Ad tertium dicendum, q ista conuersio (sicut dictum est) fit in vltimo instanti prolationis verborum: tunc enim cōpletur verborum significatio, quae est efficax in sacramentorum formis. Et ideò non sequitur quòd ista conuersio sit successiua.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrùm haec sit falsa, Ex pane fit corpus Christi.

4. dist. 11. q. 1. art. 4.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd haec sit falsa, Ex pane fit corpus Christi. Omne enim id ex quo fit aliquid, est id quod fit istud, sed non conuertitur: dicimus enim quòd ex albo fit nigrum, & q album fit nigrum: & licet dicamus quòd homo fiat niger, non tamen dicimus q ex homine fiat nigrum, vt patet in primo Phys. Si ergo verum est, quòd ex pane fiat corpus Christi, verum erit dicere, quòd panis fiat corpus Christi. Quod videtur esse falsum: quia panis non est subiectum factionis, sed magis est terminus. Ergo non verè dicitur, quòd ex pane fiat corpus Christi.

¶Praeterea, Fieri terminatur ad esse vel ad factum esse. Sed haec nunquam est vera, Panis est corpus Christi, vel Panis est factus corpus Christi, vel etiam, Panis erit corpus Christi. Ergo videtur quòd nec etiam haec sit vera, Ex pane fit corpus Christi.

¶Praeterea, Omne id, ex quo fit aliquid, conuertitur in id quod fit ex eo. Sed haec videtur esse falsa, Panis conuertitur in corpus Christi: quia haec cōuersio videtur esse miraculosior, quàm creatio mundi, in qua tamē non dicitur, q non ens cōuertitur in ens. Ergo videtur quòd etiā haec sit falsa, Ex pane fit corpus Christi.

¶Praeterea, Illud ex quo fit aliquid, potest esse illud. Sed haec est falsa, Panis potest esse corpus Christi. Ergo & haec est falsa, ex pane fit corpus Christi.

¶SED CONTRA est quod Ambros. dicit in libr. de Sacramentis, Vbi accedit cōsecratio, de pane fit corpus Christi.

CONCLVSIO.

¶Suscipitur à Christi fidelibus huiusmodi forma, ex pane, seu de pane fieri verum Christi corpus, intelligēdo, id quod prius panis speciebus cōtentum erat, scilicet substantiam panis, fuisse conuersum in Christi verum corpus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd haec conuersio panis in corpus Christi, quantum ad aliquid, conuenit cum creatione & cum transmutatione naturali: & quantum ad aliquid, differt ab vtroque. Est enim commune his tribus ordo terminorum, scilicet vt post hoc sit hoc (in creatione enim est, esse post non esse: in hoc sacramento, corpus Christi post substātiam panis, in transmutatione naturali album post nigrum vel ignis post aërem) & quòd praedicti termini nō sint simul. Conuenit autē conuersio, de qua nunc loquimur, cum creatione: quia in neutra earum est aliquod commune subiectum vtrique extremorum, cuius contrariū apparet in omni transmutatione naturali. Cōuenit verò haec conuersio cum transmutatione naturali in duobus, licet nō similiter. primò quidem, quia in vtraque vnum extremorum transit in aliud (sicut panis in corpus Christi, & aër in ignem) non autē non ens conuertitur in ens. Aliter tamen hoc accidit vtrobique: nam in hoc sacramēto tota substantia panis transit in totum corpus Christi, sed in transmutatione naturali materia vnius suscipit formam alterius, priori forma disposita. Secundò conueniunt in hoc, quòd vtrobique remanet aliquid idem, quod non accidit in creatione. Differenter tamen: nam in transmutatione naturali remanet eadem materia vel subiectū, in hoc autem sacramento remanent eadem accidentia. Et ex his potest accipi qualiter differenter in talibus loqui debeamus. Quia enim in nullo praedictorū trium extrema sunt simul, ideo in nullo eorum potest vnum extremum de alio praedicari per verbum substantiuū praesentis tēporis: non enim dicimus, nō ens est ens, vel panis est corpus Christi, vel aër est ignis, vel album est nigrum. Propter ordinem verò extremorum possumus vti in omnibus hac praepositione Ex, quae ordinem designat: possumus enim verè & propriè dicere, quòd ex non ente fit ens, & ex pane corpus Christi, & ex aëre ignis, vel ex albo nigrum. Quia verò in creatione vnum extremorum non transit in alterum, nō possumus in creatione vti verbo Cōuersionis: vt dicamus, q nō ens cōuertitur in ens. Quo tamen verbo vti possumus in hoc sacramento, sicut & in transmutatione naturali. Sed quia in hoc sacramēto tota substātia in totā substantiā mutatur: propter hoc haec cōuersio propriè transubstātiatio vocatur. Rursus, quia huius cōuersionis nō est accipere aliquod subiectū, ea quae verificantur in conuersione naturali ratione subiecti, nō sunt cōcedenda in hac cōuersione. Et primò quidē manifestū est, q potentia ad oppositū, consequitur subiectū: ratione cuius dicimus, q albū potest esse nigrum, & aër potest esse ignis: licet haec nō sit ita propria, sicut prima. Nā subiectū albi (in quo est potentia ad nigredinem) est tota substātia albi, nō enim albedo est pars eius: subiectū autē formae aëris est pars eius: vnde cùm dicitur, aër potest esse ignis, verificatur ratione partis per synecdochem. Sed in hac cōuersione, & similiter in creatione: quia nullū est subiectū, nō dicitur q vnū extremū posit esse aliud, sicut q non ens possit esse ens, vel q panis posit esse corpus Christi. Et eadē ratione non potest propriè dici, q de non ente fiat ens, vel q de pane fiat corpus Christi: quia haec praepositio De, designat causam cōsubstan

¶ *Super Quæstionis septuagesimasextæ Articulum primum.*

In titulo primi art. ly totus Christus, importat eius diuinitatem & humanitatem, animam & corpus, partesque corporis omnes.

Quando aliqua sunt realiter connexa, vbi est vnum, oportet aliud esse.

[illegible]

substantialem, quæ quidem consubstantialitas extremorū in transmutationibus naturalibus attenditur penes conuenientiam in subiecto. Et simili ratione non conceditur quòd panis erit corpus Christi, vel quòd fiat corpus Christi: sicut neque cōceditur in creatione, quòd non ens erit ens, vel quòd non ens fiat ens: quia hic modus loquendi verificatur in transmutationibus naturalibus ratione subiecti: puta cùm dicimus quòd albū fit nigrū, vel, albū erit nigrū. Quia tñ in hoc sacramēto, facta cōuersione, aliquid idē manet, scilicet accidētia panis (vt supra dictū est) secundum quandā similitudinē aliquæ harum locutionū possunt cōcedi, scilicet quòd panis sit corpus Christi: vel panis erit corpus Christi, vel de pane fit corpus Christi. Vt nomine Panis non intelligatur substātia panis, sed in vniuersali hoc quod sub speciebus panis continetur: sub quibus prius continetur substantia panis, & postea corpus Christi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud, ex quo aliquid fit, quandoque quidē importat simul subiectum cum vno extremorū transmutationis: sicut cùm dicitur, ex albo fit nigrū: & sic etiam dici potest, hoc fit illud, id est, album fit nigrum. Quandoque verò importat solum oppositum vel extremū, sicut cùm dicitur, ex mane fit dies: & sic non conceditur quòd hoc fiat illud, id est, quòd mane fiat dies. Et ita etiā in proposito, licet propriè dicatur, quòd ex pane fiat corpus Christi: non tamen propriè dicitur, quòd panis fiat corpus Christi, nisi secundū quandam similitudinem, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud, ex quo fit aliquid, quādoque erit illud propter subiectū quod importatur. Et ideo cùm huius conuersionis non sit aliquod subiectum, non est similis ratio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in hac cōuersione sunt plura difficilia quàm in creatione, in qua hoc solum difficile est, quòd aliquid fit ex nihilo: quod tamen pertinet ad proprium modum productionis primę causæ, quæ nihil aliud præsupponit. Sed in hac cōuersione non solùm est difficile, quòd hoc totum conuertitur in illud totum, ita quòd nihil prioris remaneat (quod non pertinet ad communem modum productionis alicuius causæ) sed etiam habet hoc difficile, quòd accidentia remaneant corrupta substantia: & multa alia de quibus in sequentibus agetur. Tamē verbum Cōuersionis recipitur in hoc sacramento, non autē in creatione: sicut dictum est.

¶ Ad quartum dicēdum, quòd sicut dictum est, potentia pertinet ad subiectum: quod nō est accipere in hac conuersione. Et ideo non conceditur, quòd panis possit esse corpus Christi: non enim hæc conuersio fit per potentiam passiuam creaturæ, sed per solam potentiam actiuam creatoris.

QVAESTIO SEPTVAGESIMASEXTA, *de Modo quo Christus est in hoc Sacramento, in octo articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de modo, quo Christus existit in hoc sacramento.

¶ Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primò, vtrùm totus Christus sit sub hoc sacramento.

¶ Secūdò, vtrùm totus Christus sit sub vtraque specie sacramenti.

¶ Tertiò, vtrùm totus Christus sit sub qualibet parte specierum.

¶ Quartò, vtrùm dimēsiones corporis Christi totæ, sint in hoc sacramento.

¶ Quintò, vtrùm corpus Christi sit in hoc sacramento localiter.

¶ Sextò, vtrùm corpus Christi moueatur ad motum hostiæ, vel calicis post consecrationem.

¶ Septimò, vtrùm corpus Christi, prout est in hoc sacramento, possit videri ab aliquo oculo saltem glorificato.

¶ Octauò, vtrùm verum corpus Christi remaneat in hoc sacramento, quando miraculosè apparet sub specie pueri vel carnis.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm totus Christus contineatur sub hoc sacramento.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non totus Christus contineatur sub hoc sacramento. Christus enim incipit esse in hoc sacramento per cōuersionem panis & vini: sicut dictum est. Sed manifestū est, quòd panis & vinum non possunt conuerti, neque in diuinitatem Christi, neque in eius animā. Cùm ergo Christus existat ex tribus substantijs, scilicet diuinitate, anima & corpore (vt supra habitum est) videtur quòd totus Christus non sit sub hoc sacramento.

¶ Præterea, Christus est in hoc sacramento, secūdum quòd competit refectioni fideliū, quæ in cibo & potu consistit: sicut suprà dictum est. Sed Dominus dicit Ioan. 6. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Ergo solùm caro & sanguis Christi cōtinētur in hoc sacramento. Sunt autem multæ aliæ partes corporis Christi: puta nerui, ossa, & alia huiusmodi. Nō ergo totus Christus continetur sub hoc sacramento.

¶ Præterea, Corpus maioris quātitatis, non potest totum contineri sub minoris quātitatis mensura. Sed mensura panis & vini cōsecrati, est multò minor quàm propria mensura corporis Christi. Non potest ergo esse quòd totus Christus sub hoc sacramento contineatur.

Infra, q. 79. art. 1. ad 3. Et 4. di. art. 2. Et quol. 7. art. 8. Et Io. 6. lect. 6.

... esse quoniam nō de totalitate partium quantitatiuarū, sed partium essentialium loquimur. Et perinde est dicere, tota substātia, ac si diceretur integra species substātiæ: integritas enim speciei vocatur proprie totalitas substātiæ: non quia ea sola substātiæ conueniat, quum inueniatur etiam in accidētibus integritas specifica, sed quia primò conuenit in substantia, & directè distinguitur cōtra totalitatē quātitatiuam ...

[illegible]

... parua vel in magna quantitate, sed præcipuè in æquali. Secundum, quod ... est, quod modo substantiæ attribuitur, quòd natura substantiæ tota est ... dimensionum sub quibus continetur & per oppositū intellige ... quòd tota quātitas non est sub qualibet parte dimēsionum loci ... Tertium explicatiuum vtriusque, quod in art. 4. ad primū ... modo substantiæ attribuitur, quòd eius natura est tota in toto & tota in qualibet parte: & per oppositum modo quantitatis attribuitur, vt sit tota in toto loco & singulæ partes in singulis partibus.

... formem esse in talibus substantijs.

¶ Dubium alterū superest, an per modum substātiæ intelligat Autor id quod cōmuniter dicitur esse indiuisibiliter. Et est ratio dubij, quia in art. 3. Autor declarādo modum substātiæ dicit, per modū substantiæ, id est per modū, quo substātia est sub dimensionibus: ex hac enim declaratione habetur, quòd modus substantiæ nō importat indiuisibilitatem: nam substantia sub dimensionibus non est indiuisibiliter, imò extenditur.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd esse per modum substantiæ importat id quod cōmuniter dicitur, esse indiuisibiliter: ad hunc enim modum spectant omnes conditiones & differentiæ supra positæ. Sed caueē attendendum est, quòd indiuisibilitas ...

[illegible] substantiæ, hoc est integritatem [illegible] q substantia est indiuisibilis, [illegible] q integritas specifica substantiæ nõ diuiditur secundũ diuisionẽ dimensionũ [illegible] quia non respondet vna pars specificæ naturæ vni parti quãtitatiuæ & altera alteri, sed integritas naturæ ita est sub totis dimensionibus, q integra natura est sub qualibet parte dimensionum. Sit ergo substantia per modum substantiæ, id est [illegible] modo naturali & sacramentali, tamen nõ est [illegible] in Eucharistia sub modo naturali, sed sub modo [illegible] Eo modo est res cõtenta in Eucharistia, quo modo est [illegible] sed existentia sub modo naturali non continetur hic realiter [illegible] tum, sufficit sacramentaliter ergo. Multis aliis afficit Scot. [illegible]

¶SED CONTRA est quod Ambros. dicit in lib. de Officiis, In illo sacramento Christus est.

CONCLVSIO.

¶*Totum Christum in sacramento contineri simpliciter credendum est.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd omnino necesse est confiteri secundũ fidem catholicã, q totus Christus sit in hoc sacramento. Sciendũ tamẽ, q aliquid Christi est in hoc sacramento dupliciter. Vno modo quasi ex vi sacramẽti, alio modo ex naturali cõcomitantia. Ex vi quidem sacramẽti est sub speciebus huius sacramẽti, id, in qd' directè cõuertitur substãtia panis & vini præexistẽs: prout significatur per verba formæ, quæ sunt effectiua in hoc sacramẽto: sicut & in cæteris, puta cùm dicitur, hoc est corpus meum, vel, hic est sanguis meus. Ex naturali autẽ cõcomitantia est in hoc sacramẽto illud, quod realiter est coniunctum ei, in qd' prædicta conuersio terminatur. Si enim aliqua duo sunt realiter coniuncta, vbicunque est vnum realiter, oportet & aliud esse. Sola enim operatione animæ discernuntur quæ realiter sunt coniuncta.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q quia conuersio panis & vini nõ terminatur ad diuinitatẽ vel animã Christi, cõsequẽs est q diuinitas vel anima Christi non sit in hoc sacramento ex vi sacramẽti, sed ex reali concomitantia. Quia enim diuinitas corpus assumptum nunquàm deposuit: vbicunq; est corpus Christi, necesse est & eius diuinitatẽ esse: & ideo in hoc sacramẽto necesse est esse diuinitatẽ Christi, cõcomitantẽ eius corpus. Vnde in Symbolo Ephesino legitur, Participes efficimur corporis & sanguinis Christi, nõ vt cõmunẽ carnẽ percipiẽtes, nec viri sanctificati & verbo coniuncti secũdum dignitatis vnitatem, sed verè viuificatricẽ, & ipsius Verbi propriam factã. Anima verò realiter separata fuit à corpore, vt suprà dictum est. Et ideo si in illo triduo mortis fuisset hoc sacramentum celebratum, nõ fuisset ibi anima Christi, nec ex vi sacramẽti, nec ex reali cõcomitantia. Sed quia Christus resurgens ex mortuis, iam nõ moritur (vt dicitur Rom. 6.) anima eius semper est realiter corpori eius vnita. Et ideo in hoc sacramẽto corpus quidem Christi est ex vi sacramenti, anima autẽ Christi ex reali concomitantia.

¶Ad secundum dicẽdum, q ex vi sacramẽti sub hoc sacramento continetur quãtum ad species panis, nõ solùm caro, sed totum corpus Christi, scilicet ossa, nerui, & alia huiusmodi. Et hoc apparet ex forma huius sacramenti in qua non dicitur, hæc est caro mea, sed hoc est corpus meũ. Et ideo cùm Dominus dicit Ioan. 6. Caro mea verè est cibus, caro ponitur ibi pro toto corpore: quia secundum consuetudinem humanam videtur esse magis manducationi accommodata: prout scilicet homines carnibus animalium vescuntur communiter, non autem ossibus vel aliis huiusmodi.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd (sicut suprà dictum est) facta conuersione panis in corpus Christi, vel vini in sanguinem, accidentia vtriusq; manent. Ex quo patet q dimensiones panis vel vini nõ cõuertuntur in dimensiones corporis Christi, sed substãtia in substantiam. Et sic substantia corporis Christi vel sanguinis, est sub hoc sacramento ex vi sacramenti, nõ autem dimensiones corporis vel sanguinis Christi. Vnde patet q corpus Christi est in hoc sacramento per modũ substantiæ, & non per modum quantitatis. Propria autem totalitas substantiæ cõtinetur indifferenter in parua & magna quantitate: sicut tota natura aëris in magno vel paruo aëre, & tota natura hominis in magno vel paruo homine. Vnde & tota substãtia corporis Christi & sanguinis continetur in hoc sacramento post cõsecrationem, sicut ante consecrationem continebatur ibi tota substantia panis & vini.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrùm totus Christus contineatur sub vtraque specie huius sacramenti.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q non sub vtraque specie huius sacramenti, totus Christus contineatur. Hoc enim sacramẽtum ad salutem fidelium ordinatur, nõ virtute specierum, sed virtute eius quod sub speciebus continetur: quia species erant etiam ante cõsecrationem, ex qua est virtus huius sacramenti. Si ergo nihil cõtinetur sub vna specie, quod nõ cõtineatur sub alia, sed totus Christus cõtinetur sub vtraq;, videtur q altera illarũ superfluat in hoc sacramẽto.

¶Præterea, Dictum est, quòd sub nomine Carnis omnes aliæ partes corporis cõtinentur: sicut ossa, nerui, & alia huiusmodi. Sed sanguis est vna partium humani corporis,

¶*Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum secundum.*

Annot. IN 2. art. circa id quod in calce corporis dicitur, sicut erat in rei veritate [illegible] quidam dubitatio ex Scot. in dist. 10. q. 4. [illegible] q nõ sequitur simpliciter necessariò, si [illegible] Christi habet partes & [illegible] sub modo sacramentali, quòd habeat eas sub existentia naturali. Et in [illegible] procedit, quòd ponit quòd ante incarnationem verbi Dei potuit ita verè Eucharistia fuisse sicut & nunc: & hoc tam quantum ad significationẽ, quàm quãtum ad rem signatam & contentam. Et rursus, si corpus Christi annihilaretur secundũ suũ esse naturale, Eucharistia tamen verè posset manere etiam quantum ad rem contentam: [illegible] corpus Christi corrumperetur corruptione naturali (puta quia forma corporeitatis separaretur à materia prima) non remaneret Eucharistia quo ad rem contentam. Et fundamentum Scoti est: quando existentia aliqua est indifferens ad duos modos, potest simpliciter haberi sub vno modo sic, quòd non sub alio: sed existentia corporis Christi simpliciter seu realiter indifferens est ad istos duos modos, scilicet naturalem & sacramentalem: ergo potest haberi sub vno sine altero. Et si dicatur, loquitur Scotus, quòd maior propositio intelligitur, quando neuter modus dependet ab altero, modus autem sacramentalis dependet à naturali: contra existentia sub modo naturali, non est de essentia existentiæ sub modo sacramentali, nec est eius causa: ergo ista non dependet ab illa. Prima pars huius antecedentis patet, quia res Eucharistiæ nõ habet ibi modum existendi naturalem, sed [illegible] haberet autem si esset de essentia illius existentiæ quæ omne habens aliquid, habet illud quod est de essentia eius. Secunda pars probatur, quia Deus est causa immediata illius existentiæ, scilicet corporis Christi in sacramento. Præterea Eucharistia nõ dependet à modo naturali vt à sacramento vel re sacramenti, quod vtrũque probatur: quia res sacramenti est existentia sub alio modo disparato, id est sacramentali. Præterea, Deus potest sine quocunque causato extrinseco aliquid illud causare: sed existentia modo naturali non est intrinseca Eucharistiæ: ergo, &c. Et si dicas, q maior est vera de absolutis & nõ de respectiuis: quia [illegible]

¶Et vt omnibus satisfiat, sigillatim respondendum est rationibus Scoti. Ad [illegible] igitur dicitur primò, quòd minor est falsissima, scilicet quod existentia corporis est indifferens ad modum naturalem & modum supernaturalem. nulla enim [illegible] est indifferens ad esse absolutum vel respectiuum, nisi absolutum [illegible] & ad genus aliud: quod implicat contradictionem. Vnde corpus C[illegible] determinatum ad modum essendi naturalem, sicut est [illegible]

[illegible] Ad [illegible] respectu [illegible] & inter requisita & constantia ad verificationem denominationis [illegible] corporum ab illis respectibus. Ad verificationem siquidem respectũ illum conferendũ, sufficit respectus ipse sic, nec de sequitur, quòd [illegible] denominabatur, amplius denominetur si respectus præsentialis constituerentur præ[illegible] sine corpore quo præsentes sicut in cælo tamen [illegible] esse [illegible] sine aliquo in loco.

¶Et hæc sint dicta ad [illegible] doctrinæ, & [illegible] veritates [illegible] non curare possibilitate vel [illegible] antecedentium consequentium.

[illegible] præsentis, sicut corpus Christi habens suum esse naturale. Et quoniam contra hoc sophisticè instatur, si corpus [illegible] habēs suū esse materiale, esset res Eucharistiæ, haberet suū modū essendi naturalem id est, extensiuum [illegible] essentia [illegible] res præsens in modū [illegible] essentiæ. Est siquidē res præsens Eucharistiæ modus Christi naturalis, sed modus præ[illegible] non est modus ille naturalis, sed modus sacramentalis. Et propterea diximus, quòd est de essentia [illegible] præsentis, & nō diximus quòd est de essentia modi præsentiæ.

¶ Ad tertium dicitur quòd corpus Christi verum in suo [illegible] naturali, est Eucharistia & sacramentū & [illegible] sacramenti, ut patet in Magistro sen. 4. 8. di. & Aug. ibid. alleg.

¶ Ad quartum, sustinēdo [illegible] conclusionem recitatam, dicitur quòd terminus seu fundamentum respectus præsentiæ, est corpus Christi in esse suo naturali. Et ad probationem in oppositum dicitur quòd committit manifestū sophisma figuræ dictionis, diuertendo à re ad modum rei, hoc est à re præsente, ad modū præsentiæ, & à re contenta ad modum, quo cōtinetur. Essentia enim corporis Christi in suo modo naturali, est res primò cōtenta & signata: & dicente Christo, hoc est corpus meum: dicēdo enim corpus meum, sine additione aliqua, procul dubio significatur corpus suū in suo esse naturali. Modus [illegible] autem, quo continetur, nō est res signata neque contenta in hoc sacramento, sed modus continendi. Et constat nō valere argumenti, corpus Christi non continetur modo naturali, id est extensiuo: ergo res cōtenta non est ipse modus naturalis & extensiuus corporis Christi, vt patet. Et hinc manifestum est, chimeram esse, quòd ante incarnationem Christi potuerit verè esse hoc sacramentum sicut nunc: dato enim quòd Deus potuisset efficere sub accidentibus panis eundem respectum præsentiæ, qui nunc fieri dicitur: nulla tamen res inueniretur præterea præsens: quia nec corpus Christi quod nō [illegible] nec alia res. Et propterea falsa fuisset hæc propositio, hoc est corpus meum: nulla enim alia veritatis est ratio assignatur, nisi quia hoc [illegible] ipsum illud, quod est in cœlo in [illegible] illud quod est in cælo, veraciter cōtinetur sub specie panis: ac per hoc si corpus Christi, quod est in cælo, in seipso annihilaretur, nullum remaneret fundamentum veritatis huius. Hoc est corpus meum.

sicut patet per Arist. in lib. de Animalib. Si ergo sanguis Christi cōtinetur sub specie panis, sicut continentur ibi aliæ partes corporis, non deberet seorsum sanguis consecrari, sicut neque seorsum consecratur aliqua alia pars corporis.

¶ Præterea, Quod iam factum est, iterum fieri non potest. Sed corpus Christi iam incepit esse in hoc sacramento per consecrationem panis. Ergo non potest esse quòd de nouo incipiat esse per consecrationem vini. Et ita sub specie vini non continebitur corpus Christi, & per consequens nec totus Christus. Nō ergo sub vtraque specie totus Christus continetur.

¶ SED CONTRA est quod 1. Cor. 11. Super illud, Et calicem, dicit gloss. quòd sub vtraque specie scilicet panis & vini, idem sumitur. Et ita videtur sub vtraque specie totus Christus esse.

CONCLVSIO.

¶ Quanquam totum Christum esse in sacramento sub vtraque specie credendum sit, aliter tamen corpus & sanguis eius sub panis specie, & aliter sanguis & caro eius sub vini specie esse suscipiendum est.

¶ RESPONDEO dicendum, certissimè tenendum esse, quòd sub vtraque specie sacramenti totus est Christus, aliter tamen & aliter. Nam sub speciebus panis, est quidem corpus Christi ex vi sacramenti, sanguis autem ex reali concomitantia, sicut supra dictum est de anima & diuinitate Christi. Sub speciebus verò vini, est quidem sanguis Christi ex vi sacramenti, corpus autem Christi ex reali concomitantia: sicut anima & diuinitas: eo quòd nunc sanguis Christi non est ab eius corpore separatus, sicut fuit tempore passionis & mortis. Vnde si tunc fuisset hoc sacramentum celebratū sub speciebus panis, fuisset corpus Christi sine sanguine, & sub speciebus vini sanguis sine corpore, sicut erat in rei veritate.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quāuis totus Christus sit sub vtraque specie: non tamen frustra. Nam primò quidem hoc valet ad repræsentandam passionem Christi, in qua seorsum fuit sanguis à corpore separatus: vnde & in forma consecrationis sanguinis, fit mentio de eius effusione. Secundò, hoc est conueniens vsui huius sacramenti, vt seorsum exhibeatur fidelibus corpus Christi in cibum & sanguis in potum. Tertiò, quantum ad effectum, secundum quòd supra dictum est, quòd corpus exhibetur pro salute corporis, & sanguis pro salute animæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in passione Christi, cuius hoc sacramentum est memoriale, non fuerunt aliæ partes corporis abinuicem separatæ, sicut sanguis, sed corpus indissolutum permansit, secūdum quòd legitur Exod. 12. * Nec os illius confringetis. Et ideo in hoc sacramento seorsum consecratur sanguis à corpore: nō autem aliqua alia pars ab alia.

* Alias non cōminuetis ex eo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dictum est, corpus Christi non est sub specie vini ex vi sacramenti, sed ex reali cōcomitantia. Et ideo per consecrationem vini, non fit ibi corpus Christi per se, sed concomitanter.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm sit totus Christus sub qualibet parte specierum panis vel vini.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non sit totus Christus sub qualibet parte specierum panis vel vini. Species enim illæ diuidi possunt in infinitum. Si ergo Christus totus est sub qualibet parte specierum prædictarum, sequeretur quòd infinities esset in hoc sacramento. Quod est inconueniens: nam infinitum repugnat non solùm naturæ, sed etiam gratiæ.

4. dist. 10. art. 3. q. 3. Et dist. 12. q. 1. art. 3. q. 2. ad 3. Et 4. cōt. ca. 67. Et quod. 4. art. 5. cor. fi.

¶ Præterea, Corpus Christi cùm sit organicum, habet partes determinatè distantes: est enim de ratione organici corporis, determinata distantia singularum partium abinuicem: sicut oculi ab oculo, & oculi ab aure. Sed hoc non posset esse si sub qualibet parte specierum esset totus Christus oporteret enim quòd sub qualibet parte esset qualibet pars: & ita vbi esset vna pars, esset & alia. Non ergo potest esse, quòd totus Christus sit sub qualibet parte hostiæ, vel vini contenti in calice.

¶ Præterea, Corpus Christi semper veram

¶ Super Quæstionis septuagesimasexta Articulum tertium.

¶ Vtrum quantitas corporis Christi indiuisibiliter contineatur, & quomodo in hoc sacramento.

IN arti. 3. duo occurrunt dubia. Primum circa rem ipsam ex Durando: secundum circa rationem in litera redditam ex Scoto & Durando. Durandus contra [illegible] unem opinionem tenet non solum substantiam corporis Christi, sed etiā quantitatem eius naturali cōcomitantia contineri, indiuisibiliter tamen, in hoc sacramento [illegible]. Primo Nihil potest comparari ad aliud modo incompossibili [illegible] naturæ: sed indiuisibilitas est incōpossibilis naturæ quantitatis: quia ipsa de natura sua intrinseca est diuisibilis: [illegible] quantitas corporis Christi non potest comparari ad quantitatem hostiæ indiuisibiliter: hoc est vt sit tota sub toto & tota sub qualibet parte.

¶ Secundò, Vbicunque est substantia in se realiter, ibi est substantialiter: quia iste modus est ab ea inseparabilis: ergo [illegible] vbicunque est quantitas in se, realiter ibi est quantitatiuè: quia iste modus est inseparabilis à quantitate: non est ergo Christi quantitas [illegible] per modum substantiæ in hoc sacramento.

¶ [illegible] secā rationem vero in litera redditam, quia scilicet ex vi sacramenti sola corporis [illegible] substantia cōtinetur sub hostia, quantitas aūt concomitanter, Scotus in 4. sen. [illegible] q. 1. improbādo occurrit, sic arguens, [illegible] unumquodque, siue in primo termino conuersionis [illegible] secundum [illegible] est ibi, habet proprietates suas, quæ sibi necessariò & naturaliter conueniunt: [illegible] go quantitas corporis Christi, siue per conuersioné sit sub sacramento, vel primo vel secundariò sit ibi, habet suū modum naturale, quod est esse modo quantitatiuo. Consequentia [illegible], & antecedens probatur duplicitur, [illegible] [illegible] plo & ratione. Exemplum est, quia si Deus vel natura causaret substantiam quantam, ita quòd quātitas concomitaretur substantiam: nihilominus quantitas haberet suum modū naturalem. vnde apparet quòd concomitantia non mutat modum naturalem quē habitis concomitantia. Ratio verò est: quia diuersa habitudo ad agen. scilicet vel primaria vel secundaria mediata vel immediata) nō variat naturam rei: sunt tamen producatur: ergo nec carebit quātitas suo modo naturali, propter hoc tamē, quia non est primus terminus conuersionis: dum tamen sit ibi realiter siue primò siue concomitanter per illam conuersionem.

¶ Duran verò alia via contra hāc rationē procedit arguens. Quantitas de ratione sua intrinseca est diuisibilis: ergo nullo modo potest sibi competere ratione cuiuscūque alterius indiuisibiliter se habere: ergo non potest cōparari ad locum modo substantiæ. Et confirmatur: quia anima rationalis licet sit in loco mediāte humano corpore quāto: ipsa tamē est indiuisibiliter in loco: est enim tota in toto loco, & tota in qualibet parte eius: & hoc ideo quia animæ rationali repugnat diuisibilitas. Ergo per oppositū. non obstāte quòd quantitas Christi sit in sacramento mediāte substātia, est diuisibiliter, quia quātitati repugnat indiuisibilitas.

¶ Pro faciliori intellectu eorum quæ tradētur [illegible] obscuritate nominū impossibile reputatur quod creditur) sciendum est se quantitatem corporis Christi indiuisibiliter se habere ad quantitatē hostiæ: & inter quantitatem corporis Christi præsentem hostiæ & quantitatē hostiæ non esse positionem, quæ vnū inter decē prædicamenta ponitur: ita quòd corpus Christi quantum sub hostia contentum, in seipso quidem est diuisibile & habens positionem in partibus (positionem autem dico illam, quæ ponitur differentia quantitatis: quam distinguimus quantitas in quam tamen habentem positionem in partibus & quantitatem carentem illa) vt continetur verò sub hostia, caret positione seu situ vno ex decem generibus: dicit enim huiusmodi positio ordinem partium in loco. Quo ordinē constat carere corpus Christi quantū, vt est sub hostia: quia non est in ea localiter, modo enim partium in loco, sine esse localiter, non est intelligibilis. Et quia huiusmodi situs, siue positio non est de ratione quantitatis dimensiuæ, sed sola positio quæ est differentia quantitatis est de dimensionum ratione: ideo attentè oportet perspicere, quòd diuisibilitas, quæ est de ratione quantitatis, non opponitur indiuisibilitati, quæ consistit in negatione positionis specialis prædicamēti. Nec propterea fallaris, putans me dicere quòd modus essendi indiuisibiliter sit pura negatio positionis specialis generis: hoc enim nec somniaui. sed vt intelligas quæ dicamus per huiusmodi negationem annexam positiue præsentiæ Christi corporis quanti ad hostiā (continetur enim veraciter Christi corpus quantum sub hostia absque situ seu positione speciali prædicamēto) hæc enim negatio includitur in eo quod significatur per continen indiuisibiliter in hoc sacramento.

¶ Hac ergo manifestatione supposita (ex qua apparet, quòd quantitas Christi corporea nec perdit suam diuisibilitatem, nec induit modum aliquem sibi repugnātem, nec perdit in se suum modum naturalem, sed in hoc quòd continetur sub hostia, caret modo illo, qui importatur per positionem seu situm) respondetur ad obiecta. Et ad primum Duran contra positioné ipsam, neganda est minor, vniuoce loquendo, quoniam modus istius modi indiuisibilitatis non repugnat diuisibilitati quantitatis.

¶ Ad secundum vero facile dici potest, quod argumentum à simili claudicat, verumtamen seruata vniuocatione terminorum, respondendo dicitur falsum assumi in antecedente: quoniam substantia alicubi est non per modum substātiæ, sed per modum quantitatis, [illegible] patet in substantiis extensis: sunt enim in loco quātitatiuè. Et aliqua substantia heterogenea puta bos, non est per modum substantiæ vt qualibet sit quātitatis parte: non est enim tota natura bouis in qualibet eius parte quantitatiua.

¶ Ad obiecta secundi dubij respondendo, dicitur primò ad Scoti argumentum,

quod

retinet corporis naturam, nec vnquam mutatur in spiritũ. Sed de ratione corporis est, vt sit quantitas positionem habens, vt patet in Prædicamentis. Sed ad rationem huius quantitatis pertinet, quòd diuersæ partes in diuersis partibus loci existant. Non ergo potest esse (vt videtur) quod totus Christus sit sub qualibet parte specierum.

¶SED CONTRA est quod Augus. dicit in quodam sermone, Singuli accipiunt Christum dominũ, & in singulis portionibus totus est: nec per singulas minuitur, sed integrum se præbet in singulis.

CONCLVSIO.

¶Totus Christus in sacramento sub qualibet panis, vel vini specierum parte continetur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut ex suprà dictis patet, quia in hoc sacramento substantia corporis Christi est ex vi sacramenti, quantitas autem dimensiua ex vi realis cõcomitantiæ, corpus Christi est in hoc sacramento per modum substantiæ, id est per modum quo substãtia est sub dimensionibus, non autem per modum dimensionum, id est, non per modum illũ, quo quantitas dimensiua alicuius corporis, est sub quantitate dimensiua loci. Manifestum est autem, quòd natura substantiæ tota est sub qualibet parte dimensionũ, sub quibus continetur: sicut sub qualibet parte aëris est tota natura aëris, & sub qualibet parte panis est tota natura panis. Et hoc indifferenter, siue sint dimensiones actu diuisæ (sicut cùm aër diuiditur, vel panis secatur) vel etiam sint actu indiuisæ, diuisibiles verò potentia. Et ideo manifestum est, quòd totus Christus est sub qualibet parte specierum panis, etiã hostia integra manente, & non solùm cùm frangitur: sicut quidam dicunt, ponentes exemplum de imagine quæ apparet in speculo, quæ apparet vna in speculo integro: speculo autem fracto, apparent singulæ in singulis partibus. Quod quidem non est omnino simile: quia multiplicatio huiusmodi imaginum accidit in speculo fracto propter diuersas reflexiones ad diuersas partes speculi: hîc autem non est nisi vna consecratio, propter quam corpus Christi est in hoc sacramento.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd numerus sequitur diuisionem. Et ideo quandiu quantitas manet indiuisa actu, neque substantia alicuius rei est pluries sub dimensionibus proprijs, neque corpus Christi sub dimensionibus panis: & per consequens neque infinities, sed totiens, in quot partes diuiditur.

¶Ad secundum dicendum, quòd illa determinata distantia partiũ in corpore organico, fundatur super quãtitate dimensiua: ipsa aũt natura substantiæ præcedit etiam quantitatem dimensiuam. Et quia conuersio substantiæ panis, directè terminatur ad substantiam corporis Christi, secundum cuius modum propriè & directè est in hoc sacramento corpus Christi, talis distantia partium est quidem in ipso corpore Christi vero: sed, nõ secundum hanc distantiam comparatur ad hoc sacramentum, sed secundum modũ suæ substantiæ, sicut dictum est.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd ratio illa procedit de natura corporis, quam habet secundum quantitatem dimensiuam. Dictum est autem, quòd corpus Christi comparatur ad hoc sacramentum, non ratione quantitatis dimensiuæ: sed ratione suæ substantiæ: sicut dictum est.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm tota quantitas dimensiua corporis Christi sit in hoc sacramento.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non tota quãtitas dimẽsiua corporis Christi sit in hoc sacramento. Dictũ est enim, quod totum corpus Christi cõtinetur sub qualibet parte hostiæ cõsecratæ. Sed nulla quantitas dimensiua tota continetur in aliquo toto, & in qualibet parte eius. Ergo est impossibile ꝙ tota quãtitas dimensiua corporis Christi contineatur in hoc sacramento.

¶Præterea, Impossibile est, duas quantitates dimensiuas esse simul, etiam si vna sit separata & alia in corpore naturali: vt patet per Philosophum in 3. Metap. Sed in hoc sacramento remanet quantitas dimensiua panis, vt sensu apparet. Non ergo est ibi quantitas dimensiua corporis Christi.

¶Præterea, Si duæ quãtitates dimensiuæ inæquales iuxta se ponantur, maior extenditur vltra minorem. Sed quantitas dimensiua corporis Christi, est multò maior, quàm quantitas dimensiua hostiæ consecratæ, secundum omnem dimensionem. Si ergo in hoc sacramento sit quantitas dimẽsiua corporis Christi cum quantitate dimensiua hostiæ: quãtitas dimensiua corporis Christi extendetur vltra quantitatem hostiæ, quæ tamen non est sine substantia corporis Christi. Ergo substãtia corporis Christi erit in hoc sacramento etiam præter species panis. Quod est inconueniens, cùm substantia corporis Christi nõ sit in hoc sacramento, nisi per consecrationem panis, vt dictum est. Impossibile ergo videtur, quòd tota quantitas dimensiua corporis Christi sit in hoc sacramento.

¶SED CONTRA, Quantitas dimẽsiua corporis alicuius, non separatur secundum esse à substantia eius. Sed in hoc sacramento est tota substantia corporis Christi, vt suprà habitum est. Ergo tota quantitas dimensiua corporis Christi est in hoc sacramento.

CONCLVSIO.

¶Tota dimensiua corporis Christi quantitas est in hoc sacramento, secũdum concomitantiam ad verum Christi corpus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) dupliciter aliquid Christi est in hoc sacramento. Vno modo ex vi sacramenti, alio modo ex reali concomitantia. Ex vi quidem sacramenti quantitas dimensiua corporis Christi non est in hoc sacramento. Ex vi enim sacramẽti est in hoc sacramento illud, in quod directè cõuersio terminatur. Conuersio autem, quæ fit in hoc sacramento, directè terminatur ad substantiã corporis Christi: non autem ad dimensiones eius. Quod patet ex hoc, quod quantitas dimensiua panis remanet facta cõsecratione, sola substantia panis transeunte. Quia tamen substantia corporis Christi, realiter non * denudatur a sua quantitate dimensiua, & ab alijs accidentibus: inde est quòd ex vi realis concomitantiæ, est in hoc sacramento tota quantitas dimensiua corporis Christi, & omnia accidentia eius.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd modus essendi cuiuslibet rei determinatur secundũ id quod est ei per se, nõ aũt secundũ id quod est ei per accidẽs: sicut corpus est in visu, secundum ꝙ est album, non aũt secundum quòd est dulce, licet idem corpus sit albũ & dulce. vnde & dulcedo est in visu secundũ modum albedinis, non secundũ modũ dulcedinis. Quia igitur ex vi huius sacramẽti est in altari substãtia corporis Christi, quãtitas aũt dimẽsiua eius est ibi cõcomitãter, & quasi per accidẽs: ideo quãtitas dimensiua corporis Christi est in hoc sacramento, non secundum propriũ modum (vt scilicet sit tota in toto, & singulæ partes in singulis partibus) sed per modum substantiæ, cuius natura est tota in toto, & tota in qualibet parte.

¶Ad secundum dicendũ, quòd duæ quantitates dimensiuæ non possunt naturaliter simul esse in eodem, ita quod vtraque sit ibi secundũ proprium modum quantitatis dimensiuæ. In hoc autẽ sacramento quantitas dimensiua panis est secundum proprium modum, scilicet secundum cõmensurationem quandam, non autem quantitas dimensiua corporis Christi, sed est ibi per modum substantiæ, vt dictum est.

¶Ad tertiũ dicẽdum, quòd quantitas dimensiua corporis Christi nõ est in hoc sacramento secundũ modum cõmensurationis, qui est proprius quãtitati: ad quẽ pertinet quòd maior quantitas extẽdatur vltra minorem, sed est ibi per modũ iam dictum.

4. dist. 10. art. 3. q. 3. & 4. & dist. 12. q. 1. ar. 3. q. 10.

3. 4. c. 14.

Et quod. 8. ar.

quod procedit ex falsa interpretatione rationis allatæ ab Autore: ac si Autor adduxisset pro causa, quare quantitas est in hoc sacramento per modum substantiæ: quia est quasi secundarius terminus conuersionis. Hoc autem procul est ab Autoris sensu. non enim cõsistit eius ratio in differentia inter primum & secundum terminum in fieri (vt Arguens vsurpauit) sed inter per se rationem essendi in sacramento, & id quod per accidens concomitanter, vt patet expressè in hoc art. 4. in responsione ad primum. Vbi videre potes quantũ differt sensus iste verus à sensu illo vsurpato. Et fefellit fortè Arguentem, quia Autor declarat quid est illud quod est per se ratio essendi reliquis in hoc sacramento, ex hoc quòd est per se primò terminus conuersionis. Quia igitur Autoris ratio non consistit in differẽtia inter primò vel secundò heri, sed inter per se existẽs in sacramento & per accidens existens ibidem, ideo non oportet aliter ad argumenta Scoti respondere: sed tanquã impertinentia & extranea relinquere. Posset tamen gratia materiæ (hoc est talis mutationis, qualis est conuersio Christi) sustineri ratio formata à Sco. ex differentia inter primum & secundũ terminum conuersionis, cõtra quam arguit. & sic dicendum esset, quod licet in creatione & generatione & similibus secundarius terminus sub naturalem modum assequatur, & non induat modum primi termini: in hac tamen conuersione secũdarius terminus, id est, concomitãs induit modum primi termini.

¶Et si quæras quare potius in hac quàm in alijs mutationibus hoc inuenitur, respondetur: quia hoc est singularissimum in hac mutatione, quòd primus terminus est sola ratio in essendo, quibuscunque concomitantibus: hoc est ꝙ ratio essendi in hoc sacramẽto quibuscunque existentibus in eo, est res primò terminans conuersionem. Et hæc defensio in idem redit cum prima responsione, vt patet, & ideo non oportet solicitare de diuersa habitudine ad agens, quoniam est extra propositum.

¶Ad obiectionem autem Duran. dicitur falsum assumi, scilicet ꝙ contineri indiuisibiliter repugnet quantitati diuisibili.

¶Et ad confirmationem negatur simile: quoniam animæ rationali repugnat & esse diuisibile & diuisibiliter contineri: quantitati aũt licet repugnet esse indiuisibile, nõ tamen repugnat indiuisibiliter contineri.

¶Et hæc sufficiant etiam pro artic. 5.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm corpus Christi sit in hoc sacramento sicut in loco.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd corpus Christi sit in hoc sacramento sicut in loco. Esse enim in aliquo diffinitiuè vel circũscriptiuè, est pars eius quod est esse in loco. Sed corpus Christi videtur esse diffinitiuè in hoc sacramẽto (quia ita est vbi sunt species panis vel vini, q nõ est in alio loco altaris) videtur etiã ibi esse circumscriptiuè: quia ita cõtinetur superficie hostiae cõsecratae, q nec excedit nec exceditur. Ergo corpus Christi est in hoc sacramento sicut in loco.

¶ Praeterea, Locus specierũ panis non est vacuus (natura enim non patitur vacuũ) nec est ibi substantia panis, vt suprà habitũ est, sed est ibi solum corpus Christi. ergo corpus Christi replet locũ illũ. Sed omne quod replet locũ aliquẽ, est in eo localiter. Ergo corpus Christi est in hoc sacramento localiter.

¶ Praeterea, Sicut dictũ est, in hoc sacramento est corpus Christi cum sua quantitate dimensiua, & cum omnibus suis accidentibus. Sed esse in loco, est accidens corporis: vnde & ibi connumeratur inter nouem genera accidentium. Ergo corpus Christi est in hoc sacramento localiter.

¶ SED CONTRA est, quòd oportet locum & locatum esse aequalia, vt patet per Philosophum in 4. Physic. Sed locus, vbi est hoc sacramẽtum, est multò minor quàm corpus Christi. Ergo corpus Christi non est in hoc sacramento, sicut in loco.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Christus sit in hoc sacramento non per modum quantitatis dimensiuae, sed per modum substantiae, non sicut in loco, sed per modum substantiae est in eo, quomodo videlicet à dimensionibus substantia contineri dicitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut iam dictum est) corpus Christi non est in hoc sacramento secundum proprium modum quantitatis dimẽsiuae, sed magis secundum modum substantiae. Omne autem corpus locatum est in loco secundum modum quantitatis dimensiuae, inquantum scilicet commensuratur loco secundum suam quantitatem dimẽsiuam. Vnde relinquitur, quòd corpus Christi non est in hoc sacramento sicut in loco, sed per modum substantiae: eo scilicet modo, quo substantia continetur à dimensionibus. Succedit enim substantia corporis Christi in hoc sacramento, substantiae panis. vnde sicut substantia panis nõ erat sub suis dimensionibus localiter, sed per modũ substantiae, ita nec substantia corporis Christi, non tamen substantia corporis Christi est subiectum illarum dimensionum, sicut erat substantia panis. Et ideo substantia panis ratione suarũ dimensionum localiter erat ibi: quia comparabatur ad locũ illum mediantibus proprijs dimensionibus. Substantia autem corporis Christi comparatur ad locum illum mediantibus dimensionibus alienis: ita quòd econuerso dimensiones propriae corporis Christi comparantur ad locũ illum mediante substantia, quod est contra rationem corporis locati. Vnde nullo modo corpus Christi est in hoc sacramento localiter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corpus Christi nõ est in hoc sacramẽto diffinitiuè: quia sic non esset alibi quàm in hoc altari, vbi conficitur hoc sacramentum: cùm tamen sit & in caelo in propria specie, & in multis alijs altaribus sub specie sacramenti. Similiter etiã patet, quòd non est in hoc sacramento circũscriptiuè: quia non est ibi secundum commensurationem propriae quantitatis: vt dictũ est. Quòd autem nõ est extra superficiem sacramenti, nec est in alia parte altaris, non pertinet ad hoc q sit ibi diffinitiuè vel circunscriptiuè, sed ad hoc quòd incepit ibi esse per consecrationem & conuersionẽ panis & vini, vt suprà dictũ est.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod locus ille in quo est corpus Christi, nõ est vacuus, neque tamen propriè est repletus substantia corporis Christi, quae nõ est ibi localiter, sicut dictũ est. Sed est repletus speciebus sacramentorum: quae habent replere locum, vel propter naturam dimensionum, vel saltem miraculosè, sicut & miraculosè subsistunt per modum substantiae.

¶ Ad tertium dicendum, quòd accidẽtia corporis Christi sunt in hoc sacramento (sicut suprà dictum est) secundum realem concomitantiam. Et ideo illa accidentia corporis Christi: sunt in hoc sacramento quae sunt ei intrinseca. Esse autem in loco, est accidens per comparationem ad extrinsecum continens. Et ideo non oportet quòd Christus sit in hoc sacramento sicut in loco.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm corpus Christi sit mobiliter in hoc sacramento.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q corpus Christi sit mobiliter in hoc sacramẽto. Dicit enim Philosop. in 2. Top q mouẽtibus nobis, mouentur ea quae in nobis sunt. Quod quidem est verũ etiam de spirituali substantia animae. Sed Christus est in hoc sacramento, vt suprà habitum est. Ergo mouetur ad motum ipsius.

¶ Praeterea, Veritas debet respõdere figurae. Sed de agni Paschali, qui erat figura huius sacramẽti, nõ remanebat quicquam vsque mane, sicut praecipitur Exo. 12. Ergo neque etiam si hoc sacramentum reseruetur in crastinum, erit ibi corpus Christi. Et ita non est immobiliter in hoc sacramento.

¶ Praeterea, Si corpus Christi remanent sub hoc sacramento etiã in crastino, pari ratione remanebit & per totũ sequẽs tẽpus: nõ enim potest dici q desinat ibi esse cessantibus speciebus: quia esse corporis Christi nõ dependet à speciebus illis. Nõ aũt remanet sub hoc sacramẽto Christus per totũ tempus futurũ. Videtur ergo q statim in crastino, vel post modicum tempus, desinat esse sub hoc sacramento. Et ita videtur quòd Christus mobiliter sit in hoc sacramento.

¶ SED CONTRA, Impossibile est idem esse motũ & quietũ: quia sic contradictoria verificarentur de eodem. Sed corpus Christi in caelo quietum residet. Non ergo est mobiliter in hoc sacramento.

CONCLVSIO.

¶ Non nisi fortè per accidẽs existit Christus in hoc sacramento mobiliter, sed immobiliter.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q cùm aliqd est vnũ subiecto & multiplex secũdũ esse, nihil phibet secũdũ aliqd moueri, & secũdũ aliqd immobile pmanere: sicut corpori est aliud esse albũ, & aliud esse magnũ; vñ

posst

¶ super Quaestionem septuagesimamsextam Articulum sextum.

Ambr. lib. 4. ar. 6. ar. & ad 1. Et 4. d. 10. art. 1. ad 5. 6. 7. & 8 & ar. 3. q. 4. ad 2. Et 4. d. 14. q. Et quol. 1. ar. 21. ad 2.

IN titulo ly mobiliter extenditur tam ad motum quàm ad mutationem. Dupliciter enim quum posse dubitari de mobilitate corporis Christi in sacramento, vel de motu locali ad motum hostiae, vel de mutatione qua desineret esse in sacramento: ad vtrunque modum extenditur ly mobiliter.

¶ Circa doctrinam traditam in hoc articulo aduerte primò, Autorem sentire quòd Christum esse sub hoc sacramento, est esse quoddam relatiuum, dum dicit, per hoc ipsum quòd dicimus ipsum esse sub sacramento, significatur quaedam habitudo eius ad hoc sacramentum. Hinc enim manifestat nõ esse idem esse Christi corporis in se, & esse eiusdem in sacramento. Quod sub alijs verbis explicatur dicendo, Aliud est esse Christi corpus in seipso: & aliud est conuerti sub sacramento ipsum idem Christi corpus in seipso existens. Non discedet ergo ab Autoris doctrina, loquendo seorsum de conuersione panis in substantiã corporis Christi, & de habitudine Christi ad hoc sacramentum, vt superius fecimus. Nec propterea puto explicatum esse modum quo Christus est in hoc sacramento: nam explanatio huiusmodi est per cõmunia valde, scilicet per relationem seu habitudinem: nescimus autem eos aliqua, nisi per propria cognoscamus.

¶ Num Christus sit in hoc sacramento immobiliter, & moueatur ad motum hostiae.

¶ Circa conclusionem illam, Corpus Christi ad motum hostiae mouetur per accidens, dupliciter occurrit obiectio. Prima ex Durando opinãte oppositum in lib. 4. sent. dist. 10 q 3 Secũda ex Scoto, eadem dist. q. 6 opinante non contra motum, sed contra motorem.

¶ Arguit ergo Durand. corpus Christi nullo modo moueri ad motũ hostiae, nec per se, nec per accidens: quia corpus Christi & hostia nõ sunt vnum secundum subiectum, nec se habẽt vt cõtinens & contentũ, nec habent colligationẽ vel contactum. Et quia corpus Christi existẽs in caelo localiter, fit de nouo existens in hoc sacramẽto absque motu locali, tã per se quàm per accidẽs: ergo à fortiori existẽs in hoc sacramento nõ mouetur ad motum hostiae.

¶ Scotus autẽ putans corpus Christi ad motũ hostiae moueri quidẽ per accidens, sed nõ assi immediate à Deo, probat hoc vltimũ hac ratione, Quãdo aliqua coniunguntur praecisè per actũ voluntatis cõiungentes se habere ad illam coniunctionẽ alteri vnũ illorum secundũ se sit mobile motiuo improportionatum, & reliquum proportionatũ, illud mouens non eadem motione potest mouere vtrunque coniunctorũ. Probatur ista ratione & exemplo. ratio est, quia si mouet vnũ quod est sibi proportionatũ, non propterea mouet per accidens reliquum: quia reliquum nõ est praesens illi moto sicut actus potentiae aut econuerso, nec simpliciter ex aliqua alia necessitate naturali: sicut graue est praesens naui vel curru, cui innititur & propter hoc simul mouetur cũ illo, sed est praesens sola voluntate, quae potest non velle coniunctionem illã stante tamẽ motione alterius. Exemplum est. Si angelus voluntariè faceret se esse praesentem lapidi, si moueo lapidem, non propterea moueo angelũ: qui non est per se mobilis à virtute mea, nec per accidens ex proposito, quia nec forma nec pars est lapidis mobilis per se à me: vnde angelus in termino motus lapidis per propriam suã actionẽ esset ibi, vbi est lapis, & non per actũ meũ. Et tunc subsumitur minor. Sed corpus Christi est praesens speciebus sacramentalibus tantum per actum voluntatis aliunde, ergo, &c.

4. dist. 10. art. 3. q. 4. Et opusc. 51. ar. 21. 34.

¶ Ad euidentiã horũ videtur mihi, q [illegible] Durãdo nulla sit [illegible] sed [illegible] fortè in his verbis. Si enim perciperet ex vna parte distinctio facta in littera de duplici esse corporis Christi, vel in se, vel [illegible] sacramento, & diceret esse q corpus Christi in se non mouetur neque per se neque per accidens: & q esse eiusdem in sacramento mouetur [illegible] per se, sed per accidens: & si cum his simul perspecta fuerit ratio motiua Durandi manifestum erit, quod nulla est diuersitas in sententia quo ad hoc tradit argumenta, q corpus Christi secundũ se non mouetur per accidẽs ad motum hostiae quod Autor fatetur.

¶ Verũ si quis cõtendat his argumentis Christi corpus secundũ nullum esse moueri per accidẽs ad motum hostiae, facilẽ inueniet responsionẽ, dicendo ad primum, q inter corpus Christi & hostiam est colligatio secũdum esse sacramẽtale. & ita quòd se habent vt verè continens & contentũ, vt patet extra. de sum. Trin. & fide cathol. cap. firmiter.

¶ Ad secundum negatur sequela: quia ad rem antecedentis nõ est opus motu, nec concomitatur motus: sed ad motũ sacramẽti cõcomitatur motus rei, quae est sacramentũ, secundũ esse sacramẽtale, per accidens tamen.

¶ Ad

potest moueri secundum albedinem, & permanere immobile secūdum magnitudinem. Christo autem non est idem esse secundum se, & esse sub hoc sacramento: quia per hoc quòd dicimus ipsum esse sub hoc sacramento, significatur quædā habitudo eius ad hoc sacramentum. Secundum igitur hoc esse non mouetur Christus per se secundum locum, sed solùm per accidens: quia Christus non est in hoc sacramento sicut in loco, sicut prædictum est. Quod aūt non est in loco, nō mouetur per se in loco, sed solùm ad motum eius, in quo est. Similiter autem neque per se mouetur secūdum esse, quod habet in hoc sacramento, quacunque alia mutatione, puta quantum ad hoc quòd desinat esse sub hoc sacramento: quia illud quod de se habet esse indeficiens, non potest esse deficiendi principium: sed alio deficiente, hoc desinit esse in eo, sicut Deus, cuius esse est indeficiēs & immortale, desinit esse in aliqua creatura corruptibili: per hoc quòd creatura corruptibilis desinit esse. Et hoc modo cùm Christus habeat de se esse indeficiens & incorruptibile, non desinit esse sub sacramento: neque per hoc quod ipsum desinat esse, neque etiam per motum localem sui (vt ex dictis patet) sed solùm per hoc quòd species huius sacramenti desinūt esse. Vnde patet quòd Christus, per se loquendo, immobiliter est in hoc sacramento.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de motu per accidens, quo ad motum nostri mouētur ea quæ in nobis sunt. Aliter tamè ea quæ per se possunt esse in loco, sicut corpora, & aliter ea quæ per se non possunt esse in loco: sicut formæ, & spirituales substantiæ. Ad quem modum potest reduci, quod dicimus Christum moueri per accidēs secundū esse quod habet in hoc sacramēto, in quo nō est sicut in loco.

¶Ad secundum dicendum, quòd hac ratione, moti videntur fuisse quidam, ponentes quòd corpus Christi non remanet sub hoc sacramento, si in crastinū reseruetur. Cōtra quos Cyrillus dicit, Insaniunt quidā, dicentes mysticam benedictionē cessare à sanctificatione, si quæ eius reliquiæ remanserint in diem subsequentem: non enim mutatur sacratum corpus Christi, sed virtus benedictionis & viuificatiua gratia, iugis in eo est. Sicut etiā omnes aliæ consecrationes immobiliter manent permanentibus rebus consecratis: propter quod non iterantur. Veritas autem licet figuræ respondeat, tamen figura nō potest eam adæquare.

¶Ad Scot. autem directè loquentem de Christi corpore, vt est in sacramento, dicitur quòd in eo aut implicat contradictoria, aut subsumit falsum.

¶Ad cuius intellectum aduerte duo assumi à Sco. scil. esse coniunctionem inter aliqua duo & rationem coniunctionis esse scilicet actum voluntatis contingenter se habentem, & oportet alterum duorum sequentium Scotum dicere, vel coniunctionem illam nullum nexum ponere inter coniuncta vltra actū voluntatis contingenter se habentem: aut aliquem nexum inter illa ponere causatū à tali actu voluntatis non potest dici primum: quia ipse met Sco. ponit coniunctionem illam actu voluntatis vel tam contingenter: & primos etiam esset falsa, vt patet. Et similiter exempli de angelo, quia præsentia angeli ad lapidem & corporis Christi ad sacramentum, non est formaliter per actum voluntatis. Oportet ergo intelli[illegible] q coniunctio addit nexum quendā inter coniuncta. & nunc apparet aut implicari cōtradictoria (puta q sit nexus aliquis inter duo creata, & q ille nexus nullo modo coniungat illa nisi per actum voluntatis quod non est intelligibile) aut minorem esse falsam: quia inter corpus Christi & hostiā est coniunctio sacramentalis, quæ licet effectiuè sit à solo Deo, in se tamen est coniunctiua corporis Christi cū hostia naturali necessitate sacramenti. Nā ex vi sacramēti per se habetur esse sacramentale corporis Christi in hostia: & esse sacramentale coniungit corpus Christi & hostiā: nō quia volitū, sed quia in se est tale.

¶Ad exemplum autem de ang[illegible] dicitur quod licet ang[illegible] possit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad motum [illegible] angelus [illegible] est [illegible] non est vbi erat lapis.

¶Et ad [illegible] [illegible] [illegible] lapidi voluntate illius præsentiæ continuandæ per vnam horā tantùm: & stante casu forma conditionalem, si angelus facta præsens lapidi durauret per tres horas, & ego mouerem lapidem illum per duas horas, in fine moreret angelus esset vbi est lapis, & non per actum angeli: ergo per motum lapidis à me. Et quamuis hæc sufficerent ad dicta Scoti: facilius tamen potest responderi, dicendo maiorem posse sic habere locū, quando vtrumque coniunctorū est per se mobile, puta quia ambo sunt corpora: sed quoniā duorum coniunctorū alterum tantùm est mobile secundum se, alterum verò nō nisi per accidens mobile est, maior nullum habet locū. quoniā non potest de eis dici quòd vnum est mobile improportionatū, & alterum mobile proportionatū. Sic autem inuenitur in proposito: quoniam hostia est mobilis secundum se esse suū sacramentale, seu Christi corpus secundum esse sacramentale in hostia, non est mobile per se sed solùm per accidens, vt in litera hac dicit Author: & cōmuniter omnes sentiunt, qui dicunt esse quoddā esse relatiuum: respectus enim non nisi per accidens possunt moueri localiter. Et hinc apparet quid dicendū est ad exemplum de angelo: quoniā dum moueo lapidem, moueo per accidens præsentiam inter lapidem & angelum: & similiter dum moueo hostiā cōsecratam, moueo præsentiam inter hostiam & corpus Christi ita quòd translata hostia de altari in plateam, transfertur etiā præsentia, quia corpus Christi de præsente in altari fit præsens in platea, absque hoc quod corpus Christi in se moueatur. Et similiter angelus fieret præsens in domo ad quam translatus est lapis, non quòd ipse angelus sit motus à se vel à me, sed quia transferendo lapidem, transtuli præsentiam eius in lapide.

¶Ad tertium dicendum, quòd corpus Christi remanet in hoc sacramento, non solùm in crastino, sed etiā in futuro: quousque species sacramentales manent. Quibus cessantibus desinit esse corpus Christi sub eis: non quia ab eis dependeat, sed quia tollitur habitudo corporis Christi ad illas species: per quem modum Deus desinit esse dominus creaturæ desinentis.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrùm corpus Christi prout est in hoc sacramento, possit videri ab aliquo oculo, saltem glorificato.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd corpus Christi, prout est in hoc sacramento, possit videri ab aliquo oculo, saltem glorificato. Oculus enim noster impeditur à visione corporis Christi in hoc sacramento existentis, propter species sacramētales ipsum circumuelantes. Sed oculus glorificatus non potest ab aliquo impediri, quin corpora quælibet videat prout sunt. Ergo oculus glorificatus potest videre corpus Christi prout est in hoc sacramento.

¶Præterea, Corpora gloriosa sanctorum, erunt configurata corpori claritatis Christi: vt dicitur Philip. 3. Sed oculus Christi videt seipsum, prout est in hoc sacramento. Ergo pari ratione quilibet alius oculus glorificatus potest ipsum videre.

¶Præterea, Sancti in resurrectione erunt æquales angelis: vt dicitur Luc. 20. Sed angeli vident corpus Christi, prout est in hoc sacramento: quia etiam dæmones inueniuntur huic sacramento reuerentiam exhibere: & ipsum timere. Ergo pari ratione oculus glorificatus potest Christum videre, prout est in hoc sacramento.

¶SED CONTRA, Nihil idem existens, potest simul ab eodem videri in diuersis speciebus. Sed oculus glorificatus semper videt Christum, prout est in sua specie secundum illud Isa. 33. Regem in decore suo videbunt. Ergo videtur quòd non videat Christum, prout est sub specie huius sacramenti.

CONCLVSIO.

¶Cùm Christus sit in hoc sacramento per modum substantiæ, non nisi à viatoribus per fidem, à beatis verò lumine gloriæ perfusis videri potest quomodo sit in hoc sacramento.

¶RESPONDEO dicendum, quòd duplex est oculus, scilicet corporalis propriè dictus, & intellectualis, qui per simili-

¶Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum septimum.

IN corpore artic. multa occurrunt notanda & dubitanda. In primis circa rationem conclusionis primæ, scilicet corpus Christi secundū esse, quod habet in sacramento, non est visibile oculo corporali, aduertendum est, q licet Scot. in vi. q. di. 10. 4. sent. impugnet multas rationes quæ afferūtur pro hac cōclusione: quia tamen neutrā istarū, quæ in litera afferuntur, improbat, imo ponit vtramque quodāmodo veram (scilicet secunda quidem ex parte visibilis, vt terminus est visionis, expressè videtur, prima quoque cōsiderante visibile, inquantū causa est visionis quodāmodo videtur.) Ideo extraneū à præsentis operis proposito duxi defendere rationes alias quæ hic non ponuntur.

¶In secunda ratione aduerte diligenter terminos, vt non fluctues, quasi contraria in Authoris doctrina, inueniens dum alibi dicit cum Aristot. substantiam particularem percipi à cogitatiua: hic verò dicit à solo intellectu substantiā cognosci. Hoc loquitur de substantia in cōmuni, illud de substantia singulari: quia loquitur de corpore Christi, vt est in hoc sacramento in comuni: autem corpus Christi esse quoddam singulare. & modum essendi in hoc sacramento esse rem singularem. Vtrunque siquidem est verum, illud quidem de substantia indiuiduali secundum materiam signatam quantitate: hoc autem de substantia indiuiduali, vt habet modum essendi puræ substantiæ id est substantiæ inquantum substantia est vt patet ex superius declaratis de modo substantiæ. Et propterea hic dicit. Substantia autem inquantum huiusmodi, subiacet soli intellectui. &c.

¶Circa secundam partem huius artic. in qua agitur de visione intellectuali, aduerte, dici quatuor, primum quòd corpus Christi secundum esse in hoc sacramento, non videtur ab intellectu viatoris hominis. secundum, quòd nec etiā ab intellectu angelico naturaliter. Tertium, quòd videtur ab intellectu beato angeli, vel hominis per visionem diuinæ essentiæ. Quartum (quod est omnium prædictorū ratio) quia iste modus essendi est penitus supernaturalis: ac per hoc secundum se intelligibilis est à supernaturali tantū, scilicet diuino.

¶Num intellectus aliquis creatus existentiam corporis Christi in Eucharistia videre possit.

¶Contra tria autem horum Sco. arguit in 4 sent. dist. 10 q 8. & primò contra secundum, intendens q tam intellectus angelicus, quàm animæ separatæ, quàm etiam hominis beati, potest naturaliter videre existentiam corporis Christi in Eucharistia. Primò quia intellectus se habens ad intelligibilia, sicut ipsa sunt in se intelligibilia, intelligit prius substantiā, quàm quēcunque modū eius: ergo nullus modus, sub quo est substantia, potest impedire intellectionem substantiæ à tali intellectu, qui non dependet in intelligendo à sensibilibus. Secundò, omne creatū est obiectum proportionatū tali intellectui, quantum ad cognitionem tam abstractiuam, quàm intuitiuā: si ergo quodcunque ens potest abstractiuè cognosci à tali intellectu, quando nō est sibi præsens, sequitur q potest intuitiuè intelligi ab eodē, quando est sibi perfectè præsens in propria existentia actuali. Tertio, Virtus potens cognoscere obiectū intuitiuè, dum est præsens, potest cognoscere eius absentiā, dum est absens. Sed talis intellectus potest cognoscere præsentiā panis, quādo est præsens: ergo potest cognoscere absentiā eius, quando est

Annot. Annot. Et [illegible] Quest.

[illegible]

tudinem dicitur. A nullo autem oculo corporali corpus Christi potest videri, prout est in hoc sacramento. Primò quidem, quia corpus visibile per sua accidentia immutat medium. Accidentia autem corporis Christi sunt in hoc sacramento mediante substantia, ita scilicet quòd accidentia corporis Christi non habent immediatam habitudinem, neque ad hoc sacramentum, neque ad corpora, quae ipsum circumstant. Et ideo non possunt immutare medium, vt sic ab aliquo corporali oculo videri possit. Secundò, quia sicut suprà dictum est, corpus Christi est in hoc sacramento per modum substantiae. Substantia autem inquantum huiusmodi, nõ est visibilis oculo corporali; neque subiacet alicui sensui, sed nec etiam imaginationi: sed soli intellectui, cuius obiectum est quod quid est: vt dicitur in 3. de Anima. Et ideo propriè loquendo, corpus Christi secundum modum essendi, quem habet in hoc sacramento, neque sensu neque imaginatione perceptibile est, sed solo intellectu qui dicitur oculus spiritualis. Percipitur autem diuersimodè à diuersis intellectibus. Quia enim modus essendi, quo Christus est in hoc sacramento, est penitus supernaturalis, à supernaturali intellectu, scilicet diuino, secundum se visibilis est, & per consequens ab intellectu Beato vel angeli vel hominis: qui secundum participatam claritatem diuini intellectus videt ea quae supernaturalia sunt, per visionē diuinae essentiae. ab intellectu autem hominis viatoris non potest conspici nisi per fidem, sicut & caetera supernaturalia. Sed nec etiam intellectus angelicus secundum sua naturalia sufficit ad hoc intuendum. Vnde daemones non possunt videre per intellectum Christum in hoc sacramento nisi per fidem, cui non voluntariè assentiunt, sed ad eam euidentia signorum conuincuntur: prout dicitur Iac. 2. Quòd daemones credunt, & contremiscunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd oculus noster corporeus per species sacramentales impeditur à visione corporis Christi sub eis existentis, non solùm per modum tegumenti, sicut impedimur videre id quod est velatum quocunque corporali velamine: sed quia corpus Christi non habet habitudinem ad medium, quod circumstat hoc sacramentum, mediantibus propriis accidentibus, sed mediātibus speciebus sacramentalibus.

¶Ad secundum dicendum, quòd oculus corporalis Christi videt seipsum sub sacramento existentem: non tamen potest videre ipsum modum essendi, quo est sub sacramento, quod pertinet ad solum intellectum. Nec tamen est simile de alio oculo glorioso: quia etiam ipse oculus Christi est sub hoc sacramento, in quo non conformatur ei alius oculus gloriosus.

¶Ad tertium dicendum, quòd angelus bonus vel malus non potest aliquid videre oculo corporeo: sed solùm oculo intellectuali. Vnde non est similis ratio, vt ex dictis patet.

[illegible]

¶ Super Quaestionis septuagesimaesextae Articulum octauum.

Annot. 4. dist. 10. art. 2. q. 2. ad 3. & ar. 4. q. 2. & 3. Et opus. 58. c. 11.

IN articulo 8 aduerte circa veras apparentias ex miraculo in hoc sacramento quòd distinguendum videtur de magnitudine speciei apparentis. Nam si res apparens fuerit tam magnarum dimensionum, vt sint incompetibiles substantiae conuersae (puta si consecrato modico vino in fundo calicis, vt fieri consueuit, appareat & permaneat totus calix magnus plenus specie sanguinis) tunc nō videtur remanere verus Christi sanguis sub illis speciebus: quoniā non manent dimensiones vini conuersi. Et in hoc casu species sanguinis significat Christi sanguinem verè contineri sub sacramento, & non contineri sub seipsa. Si verò dimensiones non sint ita in veritate extensae, quin assignari conuersam substantiam, si subesset, sentiendum est vt littera tradit: quoniam tandiu manet veritas sacramenti, quandiu maneret panis aut vinum, si subesset: constat autem quòd quandiu manent dimensiones illae sine subiecto, manet corpus, aut sanguis Christi. Vnde quam tam extensiue dimensiones immutantur, immutatio nō est solùm accidentalis, sed substantialis: Autor autem loquitur, quando mutatio est solùm in accidentibus. Et si quaeratur, quo adoratione venerandum esset huiusmodi sanguis miraculosus, dicendum videtur idem esse iudicium de ipso & de veste Christi.

¶ Super Quaestionis septuagesimā septimā.

Annot.

IN quaest. ista, de accidentibus Eucharistiae occursa tanta opinionum varietate (vt solidior rationabiliórque via appareat) notandum duxi, duplicem esse opinionem de modo essendi istorum accidentium sine subiecto. Prima opinio est, accidentia ista esse sine subiecto per solam conseruationem à Deo sine subiectione quòd cum prius haberent duo, scilicet esse in subiecto, & vtrunque conseruabatur à Deo: postea desinente Deo conseruare ly in subiecto & conseruante esse quod habebant, ipsa sunt sine subiecto. Et hanc opinionem sequitur Scotus in 4. dist. 12. q. 1. Altera autem opinio tenet, vltra conseruationem addi nouam actionem diuinam conferentem accidentibus his nouū modum essendi, scilicet per modū substantiae. & hāc opinionē sequitur diuus Thom. in hac quaestione, dicens collatū esse dimen-

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrùm quando in hoc sacramento apparet miraculosè caro vel puer, sit ibi verè corpus Christi.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd quando in hoc sacramento miraculosè apparet caro vel puer, non sit ibi verè corpus Christi. Corpus enim Christi desinit esse sub hoc sacramento, quando desinunt esse species sacramentales: vt dictum est. Sed quando apparet caro vel puer, desinunt esse species sacramentales. ergo non est ibi verè corpus Christi.

¶ Praeterea, Vbicunque est corpus Christi, vel est ibi sub specie propria, vel specie sacramenti. Sed quando tales apparitiones fiunt, manifestum est quòd non est ibi Christus sub specie propria (quia in hoc sacramento totus Christus continetur, qui permanet integer in forma, qua ascendit in caelum: cùm tamen id quod miraculosè apparet in hoc sacramento, quādoq; videatur vt quaedam parua caro, quandoque autē vt paruus puer) manifestum est etiā quòd non est ibi sub specie sacramenti, quae est species panis vel vini. Ergo videtur quod corpus Christi nullo modo sit ibi.

¶ Praeterea, Corpus Christi incipit esse in hoc sacramento per consecrationem & conuersionem: vt suprà dictum est. Sed caro & sanguis miraculosè apparens, non sunt consecrata nec cōuersa in verum corpus & sanguinem Christi. Non ergo sub his speciebus est corpus vel sanguis Christi.

¶ SED CONTRA est, quòd tali apparitione facta, eadem reuerentia exhibetur ei quod apparet, quae etiam primò exhibebatur. Quod quidem non fieret, si verè nō esset ibi Christus, cui reuerentiam latriae exhibemus. Ergo etiam tali apparitione facta, Christus est sub hoc sacramento.

CONCLVSIO.

¶ Remanentibus in sacramento dimensionibus, quae prius fuerant, quanquā miraculosè appareat ibi puer, vel caro, verum nihilominus Christi corpus in eo continetur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd dupliciter cōtingit talis apparitio, qua quādoque in hoc sacramēto miraculosè videtur caro aut sanguis, aut etiā aliquis puer. Quādoque enim hoc cōtingit ex parte videntiū: quorū oculi immutantur tali immutatione, ac si expressè viderent exterius carnem vel sanguinem vel puerum, nulla tamen immutatione facta ex parte sacramēti. Et hoc quidem videtur contingere, quādo vni videtur sub specie carnis vel pueri, aliis tamē videtur sicut & prius sub specie panis: vel quando eidem ad horam videtur sub specie carnis vel pueri, & postmodum sub specie panis. Nec hoc tamen pertinet ad aliquam deceptionem, sicut accidit in magorum praestigiis: quia talis species diuinitus formatur in oculo, ad aliquam veritatem figurandā, ad hoc scilicet quòd manifestetur verè corpus Christi esse sub hoc sacramento, sicut etiam Christus absque deceptione apparuit discipulis euntibus in Emaus. Dicit enim Aug. in lib. de Quaestio. Euangelist. quòd cùm fictio nostra refertur ad aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis. Et quia per hunc modum nulla immutatio fit ex parte sacramenti, manifestum est quod non desinit Christus esse sub hoc sacramento tali apparitione facta. Quandoque verò contingit talis apparitio non per solam immutationem videntium, sed specie, quae videtur, realiter exterius existente. Et hoc quidem videtur esse quando sub tali specie ab omnibus videtur, & non ad horam: sed per longum tempus ita permanet. Et in hoc casu quidam dicūt quod est propria species corporis Christi: nec obstat quod quandoque non videtur ibi totus Christus, sed aliqua pars carnis, vel etiam videtur non in specie iuuenili, sed in effigie puerili, quia in potestate corporis gloriosi est, quod videatur ab oculo non glorificato vel secundum totum, vel secundum partem, & in effigie vel propria vel aliena: vt infra dicetur. Sed hoc videtur esse inconueniens, primo quidem, quia corpus Christi non potest in propria specie videri nisi in vno loco, in quo diffinitiuè continetur. Vnde cùm videatur in propria specie, & adoretur in caelis, sub propria specie nō videtur in hoc sacramento. Secundo, quia corpus gloriosum quod apparet vt vult, post apparitionem cùm voluerit disparet, sicut dicitur Luc. vlt. quod Dominus ex oculis discipulorum euanuit. Hoc autem quod sub specie carnis in hoc sacramento apparet, permanet: quinimo legitur quandoque esse inclusum, & multorum episcoporum consilio in pixide reseruatum, quod nefas esset de Christo sentire secundum propriam speciem. Et ideo dicendum est, quòd manentibus dimensionibus, quae prius fuerant, fit miraculosè quaedam immutatio circa alia accidentia (puta figuram & colorem, & alia huiusmodi) vt videatur caro vel sanguis aut etiam puer. Et sicut prius dictum est, hoc non est deceptio: quia fit in figuram cuiusdam veritatis, scilicet ad ostendendum per hanc miraculosam apparitionem, quòd in sacramento est verè corpus & sanguis Christi. Et sic patet quòd remanentibus dimensionibus, quae sunt fundamenta aliorum accidentium, vt infrà dicetur, remanet verè corpus Christi in hoc sacramēto.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd facta tali apparitione species sacramentales quādoque quidem totaliter manent in seipsis, quandoque autem secundum id quod est principale in eis: vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in huiusmodi apparitionibus (sicut dictum est) non videtur propria species Christi: sed species miraculosè formata vel in oculis intuentium, vel etiam in ipsis sacramentalibus dimensionibus: vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dimensiones panis & vini consecrati manent, immutatione circa eas miraculosè facta, quantum ad alia accidentia, vt dictum est.

QVAESTIO SEPTVAGESIMASEPTIMA, *De Remanentibus in Sacramento accidentibus, in octo articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de accidentibus manentibus in hoc sacramento.

¶ Et circa hoc quaeruntur octo.

¶ Primò, vtrùm accidentia quae remanent, sint sine subiecto.

¶ Secundò, vtrùm quantitas dimensiua sit subiectum aliorum accidentium.

¶ Tertiò, vtrùm huiusmodi accidentia possint immutare aliquod corpus extrinsecum.

¶ Quartò, vtrùm possint corrumpi.

¶ Quintò, vtrùm ex eis possit aliquid generari.

¶ Sextò, vtrùm possint nutrire.

¶ Septimò de fractione panis consecrati.

¶ Octauò, vtrùm vino consecrato possit aliquid permisceri.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm accidentia remaneant sine subiecto in hoc sacramento.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd accidentia non remaneant in hoc sacramento sine subiecto. Nihil enim inordinatum aut fallax debet esse in hoc sacramento veritatis. Sed accidētia esse sine subiecto, est contra rerum ordinem, quem Deus naturae indidit: videtur etiā ad quandam fallaciam pertinere, cùm accidentia naturaliter sint signa naturae subiecti. Ergo in hoc sacramento non sunt accidentia sine subiecto.

¶ Praeterea, Fieri non potest etiam miraculosè, quòd diffinitio rei ab ea separetur, vel quòd vni rei conueniat diffinitio alterius rei (puta quòd homo manens homo, sit animal irrationale) ad hoc enim sequeretur cōtradictoria esse simul: hoc enim quod

significat nomen rei, est diffinitio, vt dicitur in 4. Metaph. Sed ad diffinitionem accidentis pertinet quòd sit in subiecto, ad diffinitionem verò substantiæ, quòd per se subsistat non in subiecto. Non ergo potest miraculosè fieri quòd in hoc sacramento sint accidentia sine subiecto.

¶ Præterea, Accidens indiuiduatur ex subiecto. Si ergo accidentia remanent in hoc sacramento sine subiecto, non erunt indiuidua, sed vniuersalia. Quod patet esse falsum, quia sic non essent sensibilia, sed intelligibilia tantùm.

¶ Præterea, Accidentia per consecrationem huius sacramenti, non adipiscuntur aliquã compositionem. Sed ante consecrationem non erant composita, neque ex materia & forma, neque ex quo est, & quod est. Ergo etiam post consecrationem non sunt composita altero horum modorũ. Quod est inconueniens: quia sic essent simpliciora quàm angeli: cùm tamen hæc accidentia sint sensibilia. Non ergo accidentia remanent in hoc sacramento sine subiecto.

¶ SED CONTRA est quod Greg. dicit in Homil. Paschali, quòd species sacramentales sunt illarum rerum vocabula, quæ antè fuerunt, scilicet panis & vini. Et ita cùm non remaneat substantia panis & vini, videtur quòd huiusmodi species remaneant sine subiecto.

CONCLVSIO.

¶ Remanent accidentia panis & vini in sacramento non alicui subiecto inexistentia, sed sola diuina virtute sine subiecto existunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd accidentia panis & vini, quæ sensu deprehenduntur in hoc sacramẽto remanere post consecrationem, non sunt sicut in subiecto in substantia panis & vini, quæ nõ manet (vt suprà habitũ est) neque etiam in forma substantiali, quę nõ manet: & si remaneret, subiectum esse non posset, vt patet per Boëtiũ in lib. de Trin. Manifestũ est etiam, quòd huiusmodi accidentia non sunt in substãtia corporis & sanguinis Christi sicut in subiecto: quia substantia humani corporis nullo modo potest his accidentibus affici. neque etiã est possibile, quòd corpus Christi gloriosum & impassibile existẽs, alteretur ad suscipiendas huiusmodi qualitates.

¶ Dicunt autem quidam, quòd sunt sicut in subiecto in aëre circũstante. Sed nec hoc esse potest. Primò quidẽ, quia aër non est huiusmodi accidentiũ susceptiuus. Secũdo, quia huiusmodi accidentia non sunt vbi est aër: quinimò ad motũ harum specierũ, aër depellitur. Tertiò, quia accidentia non transeũt de subiecto in subiectũ: vt scilicet idem accidens numerò quod primò fuit in vno subiecto, postmodũ fiat in alio. accidens enim numerum accipit à subiecto: vnde non potest esse, quòd idẽ numero manens, sit quãdoque in hoc, quandoque in illo subiecto. Quartò, quia cùm aer non spolietur accidentibus proprijs, simul haberet accidentia propria & aliena. Nec potest dici quòd hoc fiat miraculosè virtute consecrationis: quia verba cõsecrationis hoc non significant: quæ tamẽ non efficiunt nisi suum significatum. Et ideo relinquitur, quòd accidentia in hoc sacramento, manent sine subiecto. Quod quidem virtute diuina fieri potest. Cùm enim effectus magis dependeat à causa prima, quam à causa secunda, Deus qui est prima causa substãtiæ & accidẽtis, per suam infinitam virtutẽ conseruare potest in esse accidẽs, subtracta substantia, per quam conseruabatur in esse sicut per propriam causam: sicut etiam alios effectus naturalium causarũ potest producere sine naturalibus causis: sicut humanum corpus formauit in vtero Virginis sine virili semine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse ordinatum secundum cõmunem legem naturæ, cuius tamen contrarium est ordinatum secundũ speciale priuilegium gratiæ: vt patet in resuscitatione mortuorũ, & in illuminatione cęcorum: prout etiã in rebus humanis quædã aliquibus conceduntur ex speciali priuilegio præter legem cõmunem. Et ita etiã licet sit secundum communem naturæ ordinem, quod accidens sit in subiecto, ex speciali tamen ratione secundum ordinem gratiæ, accidentia sunt in hoc sacramẽto sine subiecto, propter rationes suprà inductas.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd cùm ens non sit genus, hoc ipsum quod est esse, nõ potest esse essentia substantię vel accidẽtis. Nõ est ergo diffinitio substantię, ens per se sine subiecto, nec diffinitio accidentis, ens in subiecto. sed quidditati seu essentiæ substantię cõpetit habere esse non in subiecto, quidditati autem siue essentiæ accidentis cõpetit habere esse in subiecto. In hoc aũt sacramento nõ datur accidentibus, quòd ex vi suæ essentiæ non sint in subiecto, sed ex diuina virtute sustentante. Et ideo non desinunt esse accidentia: quia nec separatur ab eis diffinitio accidentis, nec cõpetit eis diffinitio substantiæ.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd huiusmodi accidentia acquisierunt esse indiuiduũ in substantia panis & vini: qua conuersa in corpus & sanguinem Christi, remanent virtute diuina accidentia in illo esse indiuiduato, quod prius habebant. Vnde sunt singularia & sensibilia.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd accidẽtia huiusmodi, manente substantia panis & vini, nõ habebãt ipsa esse nec alia accidentia, sed subiecta eorum habebãt huiusmodi esse per ea: sicut nix est alba per albedinem. Sed post consecrationem ipsa accidentia quæ remanent, habent esse, vnde sunt composita ex esse & quod est (sicut in Prima parte de angelis dictum est) & cùm hoc habent, cõpositionem partium quantitatiuarum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm in hoc sacramento quantitas dimensiua panis vel vini, sit aliorum accidentium subiectum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in hoc sacramento quantitas dimensiua panis vel vini, non sit aliorum accidentium subiectum. Subiectum enim accidentis non est accidens: nulla enim forma potest esse subiectum, cùm subijci pertineat

ad proprietatem materiæ. Sed quantitas dimensiua est quoddam accidens. Ergo quantitas dimensiua non potest esse subiectum aliorum accidentium.

¶ Præterea, Sicut quantitas indiuiduatur ex substantia, ita etiam & alia accidentia. Si ergo quantitas dimensiua panis aut vini remanet indiuiduata secundum esse prius habitum, in quo conseruatur, pari ratione & alia accidentia remanent indiuiduata secundum esse quod prius habebant in substantia. Nõ ergo sunt in quantitate dimensiua sicut in subiecto, cùm omne accidens indiuiduetur per suum subiectum.

¶ Præterea, Inter alia accidẽtia panis & vini quæ remanent, deprehenduntur etiã sensu rarum & densum, quæ non possunt esse in quantitate dimensiua præter materiam existente, quia rarum est quod habet parum de materia sub magnis dimensionibus: densum autem quod habet multum de materia sub paruis dimensionibus: vt dicitur 4. Physic. Non ergo videtur, quòd quantitas dimensiua possit esse subiectum accidentium, quæ remanent in hoc sacramento.

¶ Præterea, Quantitas à subiecto separata, videtur esse quantitas mathematica, quę nõ est subiectum qualitatum sensibilium. Cùm ergo accidentia, quæ remanent in hoc sacramento, sint sensibilia, videtur quòd non possint esse sicut in subiecto in quantitate dimensiua panis & vini remanente post consecrationem.

¶ SED CONTRA est, quòd qualitates non sunt diuisibiles nisi per accidens ratione subiecti. Diuiduntur autem qualitates remanentes in hoc sacramento per diuisionem quantitatis dimensiuæ: sicut patet ad sensum. Ergo quantitas dimensiua est subiectum accidentium, quæ remanent in hoc sacramento.

CONCLVSIO.

¶ *Quamuis accidentia, quæ remanent in sacramento, quamuis in nulla sint substantia, sunt tamen in quantitate dimensiua panis & vini tanquam in subiecto.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere accidentia alia, quæ remanent in hoc sacramento, esse sicut in subiecto in quantitate dimensiua panis, vel vini remanente. Primò quidem per hoc, quòd ad sensum apparet aliquid quantum esse ibi coloratum, & alijs accidentibus affectũ: nec in talibus sensus decipitur. Secundò, quia prima dispositio materiæ est quantitas dimensiua, vnde & Plato posuit primas differentias materiæ, magnum & paruũ. Et quia primum subiectum est materia, consequens est quòd omnia alia accidentia referãtur ad subiectum mediante quantitate dimensiua (sicut & primum subiectum coloris dicitur esse superficies) ratione cuius quidã posuerunt dimensiones esse substãtias corporum: vt dicitur in primo Meta. Et quia subtracto subiecto, remanent accidentia secũdum esse, quod prius habebant, consequens est quòd omnia accidentia remaneant fundata super quantitatem dimensiuam. Tertiò, quia cùm subiectum sit principiũ indiuiduationis accidentium, oportet id quod ponitur aliquorum accidentium subiectum, esse aliquo modo indiuiduationis principiũ. Est enim de ratione indiuidui, quòd non possit in pluribus esse. Quod quidem cõtingit dupliciter. Vno modo quia non est natum esse in aliquo: & hoc modo formæ immateriales separatæ, per se subsistentes, sunt etiam per seipsas indiuiduæ. Alio modo ex eo quod forma substantialis vel accidentalis est quidem nata in aliquo esse, non tamen in pluribus: sicut hæc albedo, quæ est in hoc corpore. Quantum igitur ad primum, materia est indiuiduationis principium omnibus formis inhærentibus: quia cùm huiusmodi formæ quantum est de se, sint natæ in aliquo esse, sicut in subiecto, ex quo aliqua earum recipitur in materia, quæ non est in alio, iam nec forma ipsa sic existẽs potest in alio esse.

Quantum autem ad secũdum, dicendum est quòd indiuiduationis principiũ est quantitas dimensiua. Ex hoc enim aliquid est natum esse in vno solo, quòd illud est in se indiuisum, & diuisum ab omnibus alijs. Diuisio autem accidit substantiæ ratione quantitatis: vt dicitur in primo Physic. Et ideo ipsa quantitas dimensiua est quoddam indiuiduationis principium huiusmodi formis: inquantum scilicet diuersæ formæ numero sunt in diuersis partibus materiæ. Vnde & ipsa quantitas dimensiua secundum se habet quandam indiuiduationem: ita quòd possumus imaginari plures lineas * separatas eiusdem speciei, differentes positione, quæ cadit in ratione huius quantitatis: conuenit enim dimensioni quòd sit quantitas positionẽ habens. Et ideo potius quantitas dimensiua potest esse subiectum aliorum accidentium quàm econuerso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd accidens per se non potest esse subiectum alterius accidentis: quia per se non est. Secundum verò quòd est in alio, vnum accidens dicitur esse subiectum alterius, inquantum vnum accidẽs recipitur in subiecto, alio mediante, sicut superficies dicitur esse subiectum coloris. Vnde quando accidenti datur diuinitus vt per se sit, potest etiam per se alterius accidentis subiectum esse.

¶ Ad secundum dicendum, quòd alia accidentia etiam secundũ quòd erant in substantia panis, indiuiduabantur mediãte quantitate dimensiua: sicut dictum est. Et ideo potius quãtitas dimensiua est subiectum aliorum accidẽtium remanentium in hoc sacramento, quàm econuerso.

¶ Ad tertium dicendum, quòd rarum & densum, sunt quædam qualitates consequentes corpora ex hoc quòd habent multum vel parum de materia sub dimẽsionibus: sicut etiam omnia alia accidentia consequuntur ex principijs substantiæ. Et ideo sicut subtracta substantia, diuina virtute conseruantur alia accidentia, ita subtracta materia, diuina virtute conseruantur qualitates materiam consequentes: sicut rarum & densum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quantitas mathematica non abstrahit à materia intelligibili, sed à materia sensibili: vt dicitur 8. Metaph. Dicitur autem materia sensibilis ex hoc quòd subijcitur sensibilibus qualitatibus. Et ideo manifestum est, quòd quantitas dimensiua, quæ remanet in hoc sacramento sine subiecto, non est quantitas mathematica.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrùm species, quæ remanent in hoc sacramento, possint immutare aliquod extrinsecum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd species quæ remanent in hoc sacramento, non sint immutare aliquid extrinsecum. Probatur enim 7. Phys. quòd formæ quæ sunt in materia, fiunt à formis, quæ sunt in materia, non autem à formis, quæ sunt sine materia: eo quòd simile agit sibi simile. Sed species sacramentales sunt species sine materia: quia remanent sine subiecto, vt ex dictis patet. Non ergo possunt immutare materiam exteriorem, inducendo aliquam formam.

¶ Præterea, Cessante actione principalis agentis, necesse est quòd cesset actio instrumenti: sicut quiescente fabro, nõ mouetur martellus. Sed omnes formæ accidentales agunt instrumentaliter in virtute formæ substantialis tanquam principalis agentis. Cùm ergo in hoc sacramento non remaneat forma substantialis panis & vini (sicut supra habitum est) videtur quòd formæ accidentales

ipsamet res, quæ est quantitas, fiat vice materiæ, & sic, ac suppleat materiæ officium, veluti quoddam proportionale materiæ, sicut proportionale cordi facit officium cordis. Nec oportet aliam entitatem quærere: quoniã accidentia fluentia à principijs essentialibus substantiæ ex hoc ipso quòd à principijs illis fluunt, sunt non solùm accidentia (puta calor) sed sunt vis & virtus substantiæ, ita quòd possunt producere substantiam (vt inferius amplius patebit) quibuis quidam sentiant contrarium: ita quantitas Eucharistiæ potest sortiri à suprema omnium substantiarum, vt ipsamet quantitas sit vice substantia, &c. multò enim vehementioris ac intimioris efficaciæ est prima substantiæ actio, quàm quicunque fluxus accidentis à principijs substantialibus subiecti. Hic est ergo modus, quo facilliter absque multiplicatione tam miraculorum, quàm entitatum, saluantur apparentia circa accidentia Eucharistiæ in ter agendi & patiendi.

¶ Quibus prælibatis, ad singula descendendo, perspice in primo artic. huius literæ in responsione ad quartum, primum quod diximus, scilicet quòd accidens transit, de quo est in quod est, & est denominatiuè compositum ex quod est, & quo est. Perspice secundo in art. 2. in responsione ad primum, quantitatem transire de subiecto medio in recipiendo in subiectum in sustentando. Perspice tertiò in art. 3. in respõsione ad tertiũ, id quod diximus de accidentibus fluentibus à substantia. Sed occurrunt in hoc loco duo intolerabilia Scoto in 12. dist. 4. Primũ est, quòd forma substantialis geniti non fit immediatè à forma substantiali generãtis. Secundum est, quòd qualitates agunt in virtute formæ substantialis, productiuo substantiam. Et Scotus quidem longum circa hæc processum facit. Ego autem quia de sacramento tracto, & huiusmodi disputatio non est necessaria ad sacramenti notitiam, pertransiendũ censeo: declarando tamen sententiam Autoris, quẽ nolim fortè intelligere Scotus: quoniam si illum intellexisset, non sic arguisset.

¶ Quum dicimus qualitates agere in virtute formæ substantialis, non somniamus rem aliam absolutam aut respectiuam, sed ipsam qualitatem esse virtutem illam substantiæ: sicut dicimus semen esse virtutem generantis. Et propterea sicut conseruato semine, semen bouis generat bouem, & semen hominis generat hominem, procul dubio in virtute hominis à quo fluxit (sol enim & homo generant hominem: vt dicitur 2. Physic.) & tamen non oportet semper illud subordinari defuncto homini, quòd referatur ad illum, aut moueatur ab illo, sic est enim semen sicut fluxit ab illo: ita qualitas vini conuersi in sanguinem Christi, quæ erat virtus vini, ii, pro quia, conseruatur sicut erat, productiua est vini: conuerteret enim guttam aquæ in vinum, non minus quàm si substantia vini subesset. Nec oportet subordinari vino conuerso, nec moueri ab illo, sed dicimus agere in virtute illius, quia est virtus, quæ fluxit ab ipso. Sed hæc metaphysicis resolutionibus relinquimus. Reliqua quæ suprà diximus in art. 5. & 8. clarè habentur.

dentales remanentes, agere non possunt ad immutationem exterioris materiæ.

¶ Præterea, Nihil agit vltra suã speciem: q̃a effectus nõ potest esse potior causa. Sed species sacramentales omnes sunt accidentia. Non ergo possunt exteriorem materiam immutare, ad minus ad formã substantialem.

¶ SED CONTRA est, quòd si nõ possent immutare exteriora corpora, non possent sentiri. Sentitur enim aliquid per hoc, quòd immutatur sensus à sensibili: vt dicitur 2. de anima.

CONCLVSIO.

Quamuis in sacramento substantia panis & vini transierit, species tamen remanẽtes immutare possunt exteriora corpora, diuina hoc illis largiẽte virtute.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quia vnumquodq; agit, inquantum est ens actu, cõsequẽs est q̃ vnũquodq; sicut se habet ad esse, ita se habeat ad agere. Quia igitur secundũ prædicta, speciebus sacramentalibus datũ est diuina virtute, vt remaneãt in suo esse quod habebant, substantia panis & vini existente, consequẽs est q̃ etiã remaneant in suo agere. & ideo omnẽ actionem quã poterãt agere, substantia panis & vini existẽte, possunt etiam agere, substãtia panis & vini transeunte in corpus & sanguinem Christi. Vnde non est dubium quod possunt immutare exteriora corpora.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ species sacramẽtales licet sint formæ sine materia existẽtes: retinẽt tamẽ idẽ esse, quod habebãt prius in materia. Et ideo secũdũ suũ esse assimulãtur formis, quę sunt in materia.

¶ Ad secundum dicendũ, q̃ ita actio formæ accidentalis depẽdet ab actione formę substantialis, sicut esse accidentis depẽdet ab esse substantiæ. Et ideo sicut diuina virtute datur speciebus sacramẽtalibus, vt possint esse sine substãtia: ita datur eis vt possint agere sine forma substãtiali, virtute Dei, à quo sicut à primo agente depẽdet omnis actio formæ & substantialis & accidentalis.

¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ immutatio quæ est ad formã substantialem, non fit à forma substantiali immediatè, sed mediãtibus qualitatibus actiuis & passiuis, quę agũt in virtute formæ substantialis. Hæc autem virtus instrumẽtalis cõseruatur in speciebus sacramẽtalibus diuina virtute, sicut & prius erat. Et ideo possunt agere ad formã substantialem instrumentaliter. Per quẽ modũ aliquid potest agere vltra suam speciẽ, nõ quasi virtute propria, sed virtute principalis agẽtis.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm species sacramentales possint corrumpi.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod species sacramẽtales corrumpi non possunt. Corruptio enim accidit per separationẽ formæ à materia. Sed materia panis nõ remanet in hoc sacramento: sicut ex supradictis patet. Ergo huiusmodi species nõ possunt corrumpi.

¶ Præterea, Nulla forma corrumpitur nisi per accidens, corrupto subiecto: vnde formæ per se subsistentes, incorruptibiles sunt, sicut patet in substantijs spiritualibus. Sed species sacramẽtales sunt formæ sine subiecto: ergo corrumpi non possunt.

¶ Præterea, Si corrũpuntur, aut hoc erit naturaliter aut miraculosè. Sed non naturaliter (q̃a non est ibi assignare aliquod corruptionis subiectũ, quod maneat corruptione terminata) similiter etiã nec miraculosè: q̃a miracula quæ sunt in hoc sacramento, fiunt virtute consecrationis, per quam species sacramẽtales cõseruantur. non est autem idẽ causa conseruationis & corruptionis. Ergo nullo modo species sacramẽtales corrumpi possunt.

¶ SED CONTRA est, quòd sensu deprehenditur, hostias consecratas putrefieri & corrumpi.

CONCLVSIO.

¶ Sicut ante consecrationẽ species accidẽtium panis & vini corrumpi poterant, ita & post consecrationẽ possunt corrumpi vel per se, vel per accidens.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ corruptio est motus ex esse in nõ esse. Dictũ est autẽ suprà, q̃ species sacramentales retinẽt idẽ esse quod prius habebãt, substãtia panis & vini existẽte. Et ideo sicut esse horũ accidentiũ poterat corrũpi, substantia panis & vini existente: ita etiã potest corrumpi, illa substantia abeunte. Poterant autẽ huiusmodi accidẽtia primò corrumpi dupliciter. vno modo per se, alio modo p̃ accidens. Per se quidẽ: sicut per alterationẽ qualitatũ, & augmentũ vel diminutionem quãtitatis. Nõ quidẽ per modũ augmenti vel diminutionis, qui inuenitur in solis corporibus animatis (qualis non sunt substantia panis & vini) sed per additionẽ vel diuisionẽ. Nam sicut dicitur 3. Meta. per diuisionẽ vna dimensio corrũpitur, & fiũt duæ, per additionẽ autem e conuerso ex duabus fit vna. Et per hunc modũ manifestè possunt corrũpi huiusmodi accidentia post consecrationẽ: quia & ipsa quãtitas dimensiua remanẽs potest diuisionem & additionẽ recipere, & cùm sit subiectũ qualitatũ sensibilium (sicut dictũ est) potest etiã esse subiectũ alterationis earum, puta si alteretur color aut sapor panis aut vini. Alio modo poterãt corrumpi per accidens, per corruptionẽ subiecti. & hoc modo possunt corrũpi etiam post consecrationẽ. Quamuis enim subiectũ non remaneat, remanet tamen esse quod habebant huiusmodi accidẽtia in subiecto, quod quidẽ est propriũ & conforme subiecto. Et ideo huiusmodi esse potest corrũpi à contrario agente, sicut corrũpebatur substantia panis vel vini, quæ etiam nõ corrumpebatur nisi præcedente alteratione circa accidentia.

Distinguendũ tamen est inter vtrãq; prædictarũ corruptionũ: quia cùm corpus Christi & sanguis succedãt in hoc sacramẽto substantiæ panis & vini, si fiat talis immutatio ex parte accidentium, quę non sufficisset ad corruptionẽ panis & vini, propter talem immutationẽ non desinit corpus & sanguis Christi esse sub hoc sacramento, siue fiat immutatio ex parte qualitatis (puta cùm modicũ immutatur color aut sapor panis vel vini) siue ex parte quãtitatis: sicut cùm diuiditur panis aut vinum in tales partes, q̃ adhuc in eis possit saluari natura panis aut vini.

Si verò fiat tanta immutatio, quòd fuisset corrupta substãtia panis aut vini, nõ remanent corpus & sanguis Christi sub hoc sacramento. Et hoc siue ex parte qualitatũ, sicut cùm ita immutatur color & sapor & aliæ qualitates panis & vini, quòd nullo modo possent compati naturã panis aut vini: siue etiã ex parte quãtitatis, puta si puluerizetur panis, vel vinũ in tã *minutas partes diuidatur, vt iam non remaneat species panis vel vini. * *Aliàs minimas*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad corruptionem per se pertinet, q̃ auferat esse rei, vnde inquantum esse alicuius formæ est in materia, consequens est quòd per corruptionẽ separetur forma à materia. Si verò huiusmodi esse non esset in materia, simile tamen ei quod est in materia, posset per corruptionem auferri etiam materia non existente: sicut accidit in hoc sacramento, vt ex dictis patet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd species sacramentales licet sint formæ non in materia: habent tamen esse quod prius in materia habebant.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corruptio illarum specierum nõ est miraculosa, sed naturalis. Pręsupponit tamen miraculũ quod est factũ in consecratione, scilicet quòd illę species sacramẽtales retineant esse sine subiecto quod prius habebant in subiecto: sicut & cæcus miraculosè illuminatus, naturaliter videt.

Infrà artic. 8. ad secũdũ. Et 4. di. 12. q. 1. artic. 2. q. 4. Et 4. cõtra. c. 66. Et quol. 9. art. 5. ad 3. Et 1. Co. 11. le. 4. fin.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm ex speciebus sacramentalibus aliquid possit generari.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ex speciebus sacramentalibus nihil possit generari. Quod enim generatur, ex aliqua materia generatur: ex nihilo enim nihil generatur, quamuis ex nihilo fiat aliquid per creationem. Sed speciebus sacramentalibus non subest

¶ Super Quæstionis septuagesimaseptimæ Articulum quartum.

Annot. IN art. 4. vbi de corruptione horum accidentiũ agitur, perspice caute Autore loqui de eorum accidentium corruptione per modũ termini. Et hoc tam quum corrumpuntur quasi ad corruptionem subiecti (hoc est sicut corrumperẽtur ad corruptionem subiecti) quàm quum corrũpuntur directè seu per se, hoc enim perspiciẽdo, [...]ata reddetur litera tã in corpore, quàm in responsione ad primum. Vbi separationem formæ à materia, quasi per accidens in termino corruptionis ponit: q̃a annectitur dicta separatio deperditioni sui esse in materia. hinc enim surgit, quòd quia esse [...]od etiam sequestratum à materia est incorruptibile, vt prius: quia retinet naturam priorem, vt terminare corruptionem possit sine separatione formæ à materia, quæ non est, & similiter, quia huiusmodi esse sic separatur & separatum cõseruatur, vt proprium erat & conforme subiecto (puta pani vel vino) ita potest terminatiuè corrumpi, quasi ad corruptionem subiecti sicut prius: vt in corpore articuli dicitur.

¶ Super Quæstionis septuagesimaseptimæ Articulum quintum.

IN art. 5. in quo ferè omnia supradicta continentur, aduerte in ratiõe ad tertium, [...]res esse opiniones de [...]odo quo in instanti [...]nerationis nouæ sub[...] ex speciebus sacramentalibus fit materia, vel per creationem, vel per reparationem, [...] conuersionem. Et multi quidem tenent, quòd per creationẽ redit materia, & ratio assert ur à Petro de Palga nullum fit propterea opus nouum, quòd scilicet nõ fuerit factum in operibus sex dierum: [...]iam creatio antiquum opus est, & cõtinuè ad[...] [...]ut in generatio[...] hominis. Autori autem hæc via nõ placet, [...] patet in corpore hu[...] art. quia ex ipsa consecratione nõ est vt materia [...]retur vel recreetur. Et propterea tenet [...]am viam, scilicet q̃ [...] modum conuersionis [...] transitionis quam [...] transit in materiã: [...] virtute primi [...] miraculi datũ est quan[...], vt sit vicem ma[...] durãte sacramento, [...] terminus sacramẽ[...] hoc est in primo nõ sacramẽti, sic verè materia quẽadmodũ in [...] princeps vni[...] imperio cõstitueret [...] proconsulẽ viuẽre [...] ita q̃ [...] obitu cẽ[...]

ar[...] 4 [...] q. 1. [...] 2 [...] 4.

talis fit eosui. Nec propterea putes sentire Autorem, q̃ agens naturale faciat de dimẽsionibus materiã, hoc enim stultũ est, quoniã agens naturale non facit primũ subiectũ suæ actionis, sed supponit illud. sed perspiciẽdum est q̃ agens naturale agit in vicemateriã, disponẽdo illã tanquam si esset materia ad formã substantiæ generandæ. & hoc usq; ad instãs generationis exclusiuè. In instãti autẽ generationis, quod est primũ nõ esse sacramenti, dimensio, actiõe diuina virtute primi miraculi trãsit in materiã dispositam ꝑ forma illa, ac si præfuisset. & sic in eodẽ instanti naturale agẽs introducit in illã formam substantialẽ cum quantitate simili priori immediatè ante illud existenti. Et sic inueniũtur consonare omnia reliquis generationibus naturalibus: nã naturale agẽs generãdo & agit inquantũ vsq; ad instãs generationis, & in instanti generationis attingit nudã essentiã materiæ, educendo de illa formã substãtialẽ, & generando cõpositũ in genere substãtiæ, corrumpẽdoq; vice panem: vt sic semper generatio vnius sit corruptio alterius, & econtra. Vltra autẽ rationẽ allatã ab Autore, in promptu est alia ratio, scilicet quia idẽ debet esse patiens & quod passum est in generatione substantiali: nã eadem materia est, quæ disponitur ad formam ignis, & quæ recipit illã. Sed secundum alias opiniones non est idẽ q̃d patitur, & quod passum est, nam patitur species sacramẽtalis, & passum de foris venit ꝑ creationẽ vel reparationẽ. Secundũ hãc autem viã idem est patiens, & quod passum est: nã patiens est dimensio vt vice materia, & quod passum est, est ipsamet dimẽsio iã vera materia. ¶Ad rationẽ autẽ pro altera opinione dicendum est, quòd secũdum istam viam minus ponitur de nouitate: imò ponitur res simillima miraculo transubstantiationis: quoniã transitus dimensionis vicemateriæ in veram materiam facillimus est, vtpote de vno proportionali in aliud: & vt dictum est, non est opus nouum, supposita transsubstantiatione panis in corpus Christi. Præualet autem nostra hæc opinio ex alio capite in litera allato, quia scilicet nihil ponitur quod ex vi primi miraculi non fiat, & hoc potissimum erat considerandum. Nec solicitaris in refutatione aliarum opinionum, dum in corpore huius artic.

subest aliqua materia nisi corporis Christi, quod est incorruptibile. Ergo videtur quòd ex speciebus sacramentalibus nihil possit generari.

¶Præterea, Ea quæ non sunt vnius generis, non possunt ex seinuicem fieri: non enim ex albedine fit linea. Sed accidens & substantia differunt genere. Cùm ergo species sacramentales sint accidentia, videtur quòd ex eis non possit aliqua substantia generari.

¶Præterea, Si ex eis generetur aliqua substantia, illa substantia non erit sine accidẽte. Si ergo ex speciebus sacramentalibus generetur aliqua substantia corporea, oportet quòd ex accidente generetur substantia & accidens, duo scilicet ex vno. Quod est impossibile est. Ergo impossibile est, q̃ ex speciebus sacramentalibus aliqua substantia corporea generetur.

¶SED CONTRA est, quòd ad sensum videri potest ex speciebus sacramentalibus aliquid generari, vel cineres, si comburantur, vel vermes, si putrefiant, vel pulueres, si conterantur.

CONCLVSIO.

¶Potest ex sacramentalibus speciebus, quamquam nulla assit materia, aliquid generari, quantitate tamen earum dimensiua vicem materiæ gerente.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm corruptio vnius sit generatio alterius, vt dicitur in primo de generatione, necesse est quod ex speciebus sacramentalibus aliquid generetur, cùm corrumpantur, vt dictum est. Non enim sic corrumpuntur, vt omnino dispereant, quasi in nihilum redigantur, sed manifestè aliquid sensibile eis succedit. Quomodo autem ex eis aliquid generari possit, difficile est videre. Manifestum est enim quòd ex corpore & sanguine Christi, quæ ibi veraciter sunt, non generatur aliquid, cùm sint incorruptibilia. Si autem substantia panis, aut vini remaneret in hoc sacramento, vel eorum materia, facile esset assignare quòd ex eis generatur illud sensibile quod succedit, vt quidam posuerunt. sed hoc est falsum, vt suprà habitum est. Et ideo quidam dixerunt, quòd ea quæ generantur, non fiunt ex speciebus sacramentalibus, sed ex aëre circunstante. Quod quidem multipliciter apparet esse impossibile. Primò, quia ex eo generatur aliquid, quod prius alteratum & corruptum apparet. Nulla autem alteratio vel corruptio prius apparuit in aëre circunstante. vnde ex eo vermes, vel cineres non generantur. Secundò, quia natura aëris non est talis, quòd ex eo per tales alterationes talia generentur. Tertiò, quia potest contingere in magna quantitate hostias consecratas comburi vel putrefieri: nec esset possibile tantum de corpore terreno ex aëre generari, nisi magna & valde sensibili inspissatione aëris facta. Quartò, quia idem potest accidere corporibus solidis circunstantibus (puta ferro aut lapidibus) quæ integra remanent post prædictorum generationem. Vnde hæc positio stare non potest: quia contrariatur ei quod ad sensum apparet. Et ideo aliq̃ dixerunt, quòd redit substantia panis & vini in ipsa corruptione specierum: & sic ex substantia panis & vini redeunte generantur cineres, aut vermes, aut aliquid huiusmodi. Sed hæc positio videtur esse impossibilis. Primò quidem, quia si substantia panis & vini conuersa est in corpus & sanguinem Christi (vt suprà habitum est) non potest substantia panis aut vini redire, nisi corpore aut sanguine Christi iterum cõuerso in substantiam panis vel vini, quod est impossibile: sicut si aër sit conuersus in ignẽ, non potest aër redire, nisi iterum ignis conuertatur in aërem. Si verò substantia panis aut vini sit annihilata, non potest iterum redire: quia quod in nihilum decidit, non redit idem numero, nisi fortè dicatur redire prædicta substantia, quia Deus de nouo creat aliam nouam substantiam loco primæ. Secundò videtur hoc esse impossibile: quia non est dare, quando substantia panis redeat. Manifestum est enim ex suprà prædictis, quòd manentibus speciebus panis & vini, manet corpus & sanguis Christi, quæ non sunt simul cum substantia panis & vini in hoc sacramento, secundum præhabita. Vnde substantia panis & vini non potest redire, speciebus sacramentalibus manentibus. Similiter etiam nec eis cessantibus: quia iam substantia panis & vini esset sine propriis accidentibus: quod est impossibile. Nisi fortè dicatur, quòd in ipso vltimo instanti corruptionis specierum redit non quidem substantia panis & vini (quia illud idem instans est, in quo primo habent esse substantiæ generatæ ex speciebus) *sed materia panis & vini, quæ magis de nouo creata diceretur quàm rediens, propriè loquendo. Et secundum hoc posset sustineri prædicta positio. Verùm, quia nõ rationabiliter videtur dici, quòd miraculosè aliquid accidat in hoc sacramento nisi ex ipsa cõsecratione, ex qua non est q̃ materia creetur vel redeat, melius videtur dicendum, q̃ in ipsa cõsecratione miraculosè datur quãtitati dimensiuæ panis & vini, quòd sit primum subiectum subsequentium formarum. Hoc autem est proprium materiæ. Hoc autem est proprium materiæ. & ideo ex consequenti datur prædictæ quantitati dimensiuæ omne illud quod ad materiam pertinet. Et ideo quicquid posset generari ex materia panis, si adesset, totum potest generari ex prædicta quantitate dimensiua panis vel vini: non quidem nouo miraculo, sed ex vi miraculi prius facti.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod quamuis non sit ibi materia, ex qua aliquid generetur: quantitas tamen dimensiua supplet vicem materiæ, vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd illæ species sacramentales sunt quidem accidentia, habent tamen actum & vim substantiæ: vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd quantitas dimensiua panis & vini retinet naturam propriam, & accipit miraculosè vim & proprietatem substantiæ. Et ideo potest transire in vtrunque, id est in substantiam & dimensionem.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm species sacramentales possint nutrire.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd species sacramentales non possint nutrire. Dicit enim Ambros. in lib. de sacramentis, Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. sed omne quod nu-

legis multa asserta impossibilia quæ secundum Autoris doctrinam possunt per diuinam omnipotentiã fieri, oportet siquidem memorem esse consuetudinis Autoris: consueuit siquidem in quolibet genere loqui & iudicare & asserere secundum ordinem illius generis. Et propterea quod tractetur hic de sacramentis, possibile vel impossibile censet, & asserit secundum ordinem sacramentalem vt etiam superius diximus: secundum quem ordinem dicitur quòd annihilatum non potest redire, & similiter quòd corpus Christi non potest conuerti in substantiam panis & vini. Nõ sis ergo solicitus, vt respondeas obiicientibus Autori quòd contradicat sibi, aut quòd abbreuiet diuinam omnipotentiam, aut quã deficientem in potentia conuersiua corporis Christi in panem. docuit enim Autor superius posse Deum conuertere quodcunque ens creatum in quodcunque aliud creatum propter communionem in entitate creata. &

** Alias sed materia.*

¶Non quantitas, vel tertia pars quantitatis partis per [illegible] rarefactionem specierum sacramentalium, quæ quasi de nouo facta sit naturaliter à [illegible] naturali agente.

¶Circa prædicta superest adhuc dubium à Scoto tractatum circa rarefactionem specierum sacramentalium: an licet noua illa quantitas seu quantitatis particula quæ per rarefactionem fit, sit naturaliter à naturali agente. Apparet enim hoc impossibile, tum ex parte actionis: quia nulla actio naturalis agentis est sine subiecto. huiusmodi autem actio, [illegible] noua quantitas, est sine subiecto. Tum ex parte actiue: quia nullum agẽs naturale producit formam sine subiecto omnino: quantitas autẽ illa omnino caret subiecto. Tum ex parte conditionis: quia tota raritas est per se terminus illius alterationis, habens pro proprio subiecto totam quantitatem, sicut pars partem: ergo tota raritas præsupponit totam quantitatem: ergo illa quantitas est prius naturaliter maior, quàm [illegible] raritas sit inducta: non est ergo quantitas illa ab agente naturali. Tum ex parte agentis naturalis: quia agens naturale, naturaliter requirit patiens, vt concausam materialem recipientem formæ seu actionis, qui fit. non est ergo absq; miraculo nouo, q̃ agens naturale agat sine materia, aut cũ vicemateria. Et [illegible] dit Scotus, oportere dicer

trit, vadit in corpus. ergo panis iste non nutrit. Et eadem ratio est de vino.

¶ Præterea, Sicut dicitur 2. de Generatione, ex eisdē nutrimur, ex quibus sumus. Species autē sacramētales sunt accidētia, ex quibus homo nō constat: nō enim accidens est pars substantiæ. Ergo videtur ꝙ species sacramētales nutrire non possunt.

¶ Præterea, Philosophus 2. de Anima dicit, quòd alimentum nutrit prout est substantia quædam, auget autē prout est aliquid quantum. Sed species sacramētales non sunt substantia. Ergo non possunt nutrire.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus 1. Cor. 11. loquens de hoc sacramento dicit, Alius quidem esurit, alius autē ebrius est. Vbi dicit glo. ꝙ notat illos, qui post celebrationem sacri mysterij & cōsecrationem panis & vini, suas oblationes vendicabāt, & alijs nō cōmunicātes, soli sumebāt, ita vt inde etiā inebriarētur. Quod quidē non posset cōtingere, si sacramētales species nō nutrirent. Ergo species sacramētales nutriunt.

CONCLVSIO.

¶ Quemadmodum ex sacramentalibus speciebus aliquid generari potest, ita & nutriri quippiam possibile est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hæc quæstio difficultatem nō habet, præcedenti quæstione soluta. Ex hoc enim (vt dicitur 2. de Anima) cibus nutrit, ꝙ conuertitur in substantiā nutriti. Dictum est autem, ꝙ species sacramētales possunt conuerti in substantiam aliquam, quæ ex eis generatur. Per eandem autē rationem possunt cōuerti in corpus humanū, per quam possunt conuerti in cineres vel in vermes. & ideo manifestū est ꝙ nutriūt. Quod autē quidam dicunt, ꝙ non verè nutriunt, quasi in corpus humanum cōuertantur, sed reficiunt & confortant quadā sensuum immutatione (sicut homo confortatur ex odore cibi, & inebriatur ex odore vini) ad sensum patet esse falsum. Talis enim refectio non diu sufficit homini, cuius corpus propter continuam deperditionem restauratione indiget: & tamē homo diu sustentari posset, si hostias & vinum consecratum sumeret in magna quantitate. Similiter etiā non potest stare quod quidam dicunt, quòd species sacramentales nutriunt propter formam substantialem panis & vini, quæ remanet, tum quia non remanet, vt suprà habitum est: tum quia non est actus formæ nutrire: sed magis materiæ, quæ accipit formā nutriti, recedente forma nutrimenti. Vnde dicitur in 2. de Anima, quòd nutrimentum in principio est dissimile, in fine autem simile.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd facta consecratione dupliciter potest dici panis in hoc sacramēto. Vno modo ipsę species panis quæ retinent nomen prioris substantiæ: vt Grego. dicit in homi. Paschali. Alio modo potest dici panis ipsum corpus Christi: quod est panis mysticus de cælo descendens. Amb. ergo cùm dicit, quòd iste panis non transit in corpus, accipit panē secundo modo: quia scilicet corpus Christi non conuertitur in corpus hominis, sed reficit mentem eius, non autem loquitur de pane primo modo dicto.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ species sacramentales etsi non sint eæ, ex quibus corpus hominis constat, tamen in eas conuertuntur: sicut dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd species sacramentales, quamuis non sint substantia, habēt tamen virtutem substātiæ: sicut dictum est.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm species sacramentales frangantur hoc in sacramento.

4. di. 12. art. 1. ad primum. et di. 12. q. 1. ar. 3. q. 1. et 2. Et 4. cōtra c. 67. Et opusc. 2. c. 8. Et 1. Co. 11. lec. 5. co. 6.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd species sacramentales non frangantur in hoc sacramento. Dicit enim Philosophus 4. Meteo. quòd corpora dicūtur frangibilia propter determinatā dispositionem pororum. quod nō potest attribui sacramentalibus speciebus. Ergo sacramentales species non possunt frangi.

¶ Præterea, Fractionem sequitur sonus. Sed species sacramentales non sunt sonabiles: dicit enim Philosophus 2. de Anima, quòd sonabile est corpus durū habens superficiem lenē. Ergo species sacramētales nō frāgunt.

¶ Præterea, eiusdem videtur esse, manducari, frangi & masticari. Sed verum corpus Christi est quod manducatur: secundum illud Ioan. 6. Qui manducat meam carnem, & bibit meū sanguinem. ergo corpus Christi est quod frangitur & masticatur. Vnde & in confessione Berēgarij dicitur, Consentio sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & corde & ore profiteor panem & vinū, quæ in altari ponuntur, post consecrationem verum corpus & sanguinem Christi esse, & in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. Non ergo fractio debet attribui sacramentalibus speciebus.

¶ SED CONTRA est, quòd fractio fit per diuisionem quanti. Sed nullum quantum ibi diuiditur, nisi species sacramentales: quia neque corpus Christi, quod est incorruptibile, neque substantia panis, quæ non manet, * neque substātia vini. Ergo species sacramentales franguntur.

** Aliàs habetur hy neque substātia vini.*

CONCLVSIO.

¶ Species sacramentales frangi possunt in sacramento secundum quantitatem dimensiuam illarum: non autem frangitur Christi corpus, sed in quauis particula integrum manet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd apud antiquos circa hoc multiplex fuit opinio. Quidā enim dixerūt, ꝙ non erat in hoc sacramento fractio secūdum rei veritatem, sed solùm secundum aspectū intuēnum. Sed hoc non potest stare; quia in hoc sacramento veritatis sensus non decipitur circa ea, quorum iudicium ad ipsum pertinet, inter quæ est fractio: per quam ex vno fiunt multa: quæ quidem sunt sensibilia cōmunia, vt patet in lib. de Anima. Vnde alij dixerunt, quòd erat quidem ibi vera fractio sine subiecto [a] existēte. Sed hoc etiā sensui contradicit. apparet enim in hoc sacramento aliquid quantū prius vnum existēs, postea in multa partium, quod quidem oportet esse subiectū fractionis. Non autē potest dici, quòd ipsum corpus Christi verum frangatur. primò quidem, quia est incorruptibile & impassibile. Secundò, quia est totū sub qualibet parte (vt suprà habitum est) quod quidē est contra rationem eius, qđ frangitur. Vnde relinquitur, quòd fractio sit sicut in subiecto in quantitate dimensiua panis, sicut & alia accidentia. Et sicut species sacramentales sunt sacramentum corporis Christi veri, ita fractio huiusmodi specierum est sacramentum Dominicæ passionis, quæ fuit in corpore Christi vero.

[a] Aliàs non habetur hy existētis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut in speciebus sacramentalibus remanet rarum & densum (vt suprà dictum est) ita etiam remanet ibi porositas, & per consequēs frangibilitas.

tem, vel quòd quantitas ista non sit ab agente creato, vel ꝙ agens creatum possit agere sine passo in quod agat: & quoniam hoc secundum videtur destruere fundamēta philosophię naturalis, in primū declinat. Mihi autem Autoris vestigia sectanti vtrunque facile euitandum appatat, tenendo quòd huiusmodi extensio quantitatis sic ab agēte naturali fit, quemadmodum fieret, si conuersa substātia subesset.

Vbi scito ex philosophia Peripatetica, ꝙ non omne quod quandoq. est, & quandoque non est, habet suū proprium fieri: quædam enim sunt & non sunt absque eo quòd generentur & corrumpātur: quoniam cōsequuntur generationem & corruptionem aliorum & de eorum numero est noua quantitatis pars, quę per rarefactionem fit. Cùm enim vinum rarefit, rarefaciens generat raritatem & nulla alia actione interueniēte raritas illa fert secū extensionem quantitatis, & non sunt ibi duæ actiones, quarum vna producat raritatem, & altera extendat quantitatem: & propterea quantitas noua est absque hoc, ꝙ fiat secundum verā philosophiā. Et simili modo species vini in Eucharistia, si à sole vel igne rarefiant, extenditur quātitas consequutiuè à rarefaciente.

¶ Ad primam autē obiectionē in oppositū, iam patere potest responsio, ꝙ nulla est op[us] actione sine subiecto: quia sola rarefactio sufficit: rarefactio autem est subiectiuè in quantitate, in qua est raritas.

¶ Ad secūdā verò ex eadē radice respōdetur ꝙ licet forma, quæ fit ab agente naturali, fiat in subiecto: quod tamen consequitur ex actione agentis naturalis, eundem potest modum essende habere, quem habet subiectum, in quod tale agens agit. Et propterea si quantitas, quæ rarefactione extēditur, est in subiecto, noua etiam particula erit in subiecto. Et similiter si quantitas, quæ rarefactione extenditur, non est in subiecto, sed est vicesubiectum, particula quoq; noua erit sine subiecto & vicesubiectum, quoniā quantitas est patiens in huiusmodi alteratione, nec intelligas particulā quantitatis nouam esse sine subiecto ex nouo miraculo, vel ex hoc quòd cōtinuatur quātitati præexistenti. sed ex hoc ꝙ educitur de potentia dimensione vicemateriæ, ipsa vicemateria permanēte. Ex vi siquidem primi miraculi sicut datū est quātitati non solùm sustinere præsentia accidentia, sed etiam omnia possibilia educi de substantia conuersa, ipsa manente ita dari esse oportet, vt separata existat quantacunque extēsa, quanta afficeta posset cōuersam substātiam, si subesset. Vnde si species vini intantum rarefieret, vt vini substantia tantam extēsionē nō sufferret, desinaret sacramentū, & noua substantia generaretur.

¶ Ad tertiā dicit, quòd ordo naturæ est multiplex, iuxta multiplex causarū genus, & propterea licet quātitas siue noua, siue antiqua sit secūdum ordinē causæ materialis prior raritate, vt recipiens prius dicitur recepto: secūdum tamē ordinē causæ tam finalis quàm formalis, quam agētis raritas est prior, prius enim intēdit rarefaciens raritatē, quàm extensionē cōcomitantē. Nec est verò simpliciter & absolutè, ꝙ rarefactio seu raritas, quæ fit, præsupponat maiorē quātitatem quanti hoc sit verum secūdum quid, hoc est cum ista additione, secundū ordinē causæ materialis: nam simpliciter & absolutè loquendo, extensio quantitatis præsupponit rarefactionē, sicut cōsequēs id ad qđ sequitur. Et rursus simpliciter & absoluta, dicēdum est quod raritas, quæ fit, quum fit, fert secum receptiuū suū, scilicet maiorē quantitatē: & hoc siue rarefactio fiat in mera substantia siue in vicesubstantia.

¶ Ad quartā dicitur falsum esse, ꝙ opus sit nouo miraculo ad hoc ꝙ agens naturale naturaliter agat in vicesubiectū seu materiam. nihil refert ex parte agentis, an subsit verū subiectū, aut aliquid æquiualēs quia de æquipollētibus eadē est ratio, & idē est iudiciū. Et propterea quū dicis, agēs naturale naturaliter requirere materiā cōcausantē, subintelligis vel aliquid æquipollēs: quia, vt dictū est, par est ratio & iudiciū de æquipollentibus. Et hoc de tota hac quæstione dicta sufficiant.

¶ Ad secundum dicendum, quòd densitatem sequitur duritia. Et ideo ex quo in speciebus sacramentalibus remanet densitas, consequens est quòd remaneat ibi duritia, & per consequens sonabilitas.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud quod manducatur in propria specie, ipsummet frangitur & masticatur in sua specie. Corpus autem Christi non manducatur in sua specie, sed in specie sacramentali. Vnde & super illud Ioannis 6. Caro non prodest quicquam, dicit August. Hoc est intelligendum secundum illos, qui carnaliter intelligebant, carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur. Et ideo ipsum corpus Christi non frangitur nisi secundum speciem sacramentalem. Et hoc modo intelligenda est confessio Berengarii, vt fractio & attritio dentium referatur ad speciem sacramentalem, sub qua verè est corpus Christi.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrùm aliquis liquor possit vino consecrato commisceri.

4. dist. 12. q. 1. art. 3. q. 6. Et quo. 91. ar. 3.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd vino consecrato non possit aliquis liquor misceri. Omne enim quod permiscetur alicui, recipit quãtitatem ipsius. Sed nullus liquor potest recipere qualitatem sacramentalium specierum: quia accidentia illa sunt sine subiecto, vt dictum est. Ergo videtur quòd nullus liquor possit permisceri speciebus sacramentalibus vini.

¶ Præterea, Si aliquis liquor permisceatur illis speciebus, oportet quòd ex his fiat aliquid vnum. Sed non potest fieri aliquid vnum neque ex liquore (qui est substãtia) & speciebus sacramentalibus, quæ sunt accidentia: neque ex liquore & sanguine Christi, qui ratione suæ incorruptibilitatis neque additionem recipit neque diminutionem. Ergo nullus liquor potest admisceri vino consecrato.

¶ Præterea, Si aliquis liquor admisceatur vino consecrato, videtur quòd etiam ipsum efficiatur consecratum: sicut aqua quæ admiscetur aquæ benedictæ, efficitur benedicta. Sed vinum cõsecratum est verè sanguis Christi. Ergo etiam liquor permixtus esset sanguis Christi. Et ita aliquid fieret sanguis Christi aliter, quàm per consecrationem, quod est inconueniens. Non ergo vino consecrato, potest aliquis liquor permisceri.

¶ Præterea, Si duorum vnum totaliter corrumpatur, non erit mixtio: vt dicitur in primo de generatione. Sed ad permixtionem cuiuscumque liquoris, videtur corrumpi species sacramentalis vini, ita quòd sub ea desinat esse sanguis Christi. tum quia magnum & paruum sunt differentiæ quantitatis, & diuersificant ipsam, sicut album & nigrum colorem. tum etiam quia liquor permixtus, cùm non habeat obstaculum, videtur vndique diffundi per totum, & ita desinit ibi esse sanguis Christi, qui nõ est ibi simul cum alia substãtia. Non ergo aliquis liquor potest permisceri vino consecrato.

SED CONTRA est, quòd ad sensum patet, alium liquorem vino permisceri posse post consecrationem, sicut & ante.

CONCLVSIO.

¶ Possibile est vino consecrato permisceri liquorem nonnunquam in tanta quantitate, vt vini species mutetur in aliam, & desinat ibi esse sanguis Christi, vel aliquando in modica quantitate quòd non varietur species, & ibi adesse possit sanguis Christi.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd istius quæstionis veritas manifesta est ex præmissis. Dictum est enim supra, quòd species in hoc sacramento remanentes, sicut adipiscuntur virtute consecrationis modum essendi substãtiæ, ita etiam cõsequuntur modum agendi & patiendi: vt scilicet agere & pati possint quicquid ageret vel pateretur substãtia, si ibi præsens existeret. Manifestum est autem, quòd si esset ibi substantia vini, liquor aliquis posset ei permisceri. Huius tamen permixtionis diuersus esset effectus, & secundum formam liquoris, & secundum quantitatem. Si enim permisceretur aliquis liquor in tanta quãtitate, quòd posset diffundi per totum vinum, totum fieret permixtum. Quod autem est commixtum ex duobus, neutrum miscibilium est: sed vtrumque transit in quoddam tertium ex his compositum. Vnde sequeretur quòd vinum prius existens non remaneret: sed si liquor permixtus esset alterius speciei (puta si permisceretur, aqua) solueretur species vini, & esset liquor alterius speciei. si autem esset eiusdem speciei liquor adiunctus (puta si vinum permisceretur vino) remaneret quidem eadem species, sed non remaneret idem numero vinum, quod declarat diuersitas accidentium: puta si vnum vinum esset album, & aliud rubeum. Si verò liquor adiunctus esset tam paruæ quantitatis, quòd non posset perfundi per totum, non fieret totum vinum permixtum, sed aliqua pars eius. Quæ quidem non remaneret eadem numero propter permixtionem extraneæ materiæ: remaneret tamen eadem specie, non solùm si paruus liquor permixtus esset eiusdem speciei, sed etiam si esset alterius speciei: quia gutta aquæ multo vino permixta, transit in speciem vini vt dicitur in primo de Generatione. Manifestum est autem ex prædictis, quòd corpus & sanguis Christi remanent in hoc sacramento, quandiu illæ species manent eædem numero: consecratur enim hic panis, & hoc vinum. Vnde si fiat tanta permixtio liquoris cuiuscunque, quòd pertingat ad totum vinum consecratum, & fiat permixtum, erit aliud numero, & nõ remanebit ibi sanguis Christi. Si verò fiat tam parua alicuius liquoris adiunctio, quòd non possit diffundi per totum, sed vsque ad aliquam partem specierum, desinet esse sanguis Christi sub illa parte vini consecrati, remanebit tamen sub alia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Innocent. III. dicit in quadam Decret. quòd ipsa accidentia vinũ appositum videntur afficere: quia si aqua fuerit apposita, vini saporem assumit, contingit igitur accidentia mutare subiectum, sicut & subiectum contingit accidentia permutare. Cedit quippe natura miraculo, & virtus supra consuetudinem operatur. Hoc tamen non est sic intelligendum, quasi idem numero accidens, quod prius fuit in vino ante consecrationem, postmodum fiat in vino apposito: sed talis permutatio fit per actionem. Nam accidentia vini remanentia, retinent actionem substãtiæ secundum prædicta: & ita immutãdo, afficiunt liquorem appositum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd liquor appositus vino consecrato, nullo modo miscetur substãtiæ sanguinis Christi: miscetur tamen speciebus sacramentalibus. Ita tamen quòd permixtione facta, corrumpuntur prædictæ species, vel in toto vel in parte: secundum modum quo suprà dictum est, quod ex speciebus illis potest aliquid generari. Et si quidem corrumpantur in toto, nulla iam remanet quæstio: quia iam totum erit vniforme. Si autem corrumpantur in parte, erit quidem vna dimensio secundum continuitatem quantitatis, non tamen vna secundum modum essendi: quia vna pars eius erit sine subiecto, alia erit in subiecto, sicut si aliquod corpus constituatur ex duobus metallis, erit vnum corpus secundum rationem quantitatis, non tamen vnum secundum speciem naturæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Innoc. III. dicit in Decretali prædicta, si post consecrationem calicis aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, neque sanguini commiscetur: sed accidentibus prioris vini commixtum, corpori quod sub eis latet, vndique circumfunditur, non madidans circũfusum. Quod quidem intelligendũ est, quando non fit tanta permixtio liquoris extranei, quòd sanguis Christi desinat esse sub toto: tunc enim dicitur vndique circũfundi, nõ quia tangat sanguinem Christi secũdum eius proprias dimensiones, sed secũdũ dimẽsiones sacramentales, sub quibus cõtinetur. Nec est simile de aqua benedicta: quia illa benedictio nullam immutationẽ facit circa substãtiam aquæ, sicut facit consecratio vini.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quidam posuerunt quòd quantumcunque parua fiat extranei liquoris permixtio, substãtia sanguinis Christi desinit esse sub toto: & hoc ratione inducta. Quæ tamen nõ cogit: quia magnũ & paruum diuersificant quantitatem dimẽsiuam, nõ quantũ ad eius essentiam, sed quantũ ad determinationẽ mẽsuræ. Similiter etiã liquor apposit⁹ adeò potest esse paruus, quòd sua paruitate impeditur, ne diffundatur per totũ, & non solis dimensionibus: quæ licet sint sine subiecto, tamen obstant alteri liquori, sicut & substãtia, si ibi adesset secundum ea, quæ præmissa sunt.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA-octaua de forma sacramenti Eucharistiæ, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de forma huius sacramenti.

¶ Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primò, quæ sit forma huius sacramenti.

¶ Secundò

¶Secundò, vtrùm sit cõueniens forma consecrationis panis.

¶Tertiò, vtrùm sit conueniens forma consecrationis sanguinis.

¶Quartò, de virtute vtriusque formæ.

¶Quintò, de veritate loquutionis.

¶Sextò, de comparatione vnius formæ ad aliam.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm hæc sit forma huius sacramenti, hoc est corpus meum, & hic est calix sanguinis mei.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd hæc non sit forma huius sacramenti, hoc est corpus meum, &, hic est calix sanguinis mei. Illa enim verba videntur pertinere ad formam huius sacramenti, quibus Christus corpus suum & sanguinem consecrauit, Sed Christus antè benedixit panem acceptum, & postea dixit, Accipite & comedite, hoc est corpus meum (vt habetur Matthæ. 26.) & similiter fecit de calice. Ergo prædicta verba non sunt forma huius sacramenti.

¶Præterea, Eusebius Emissenus dicit, quòd inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in suum corpus conuertit, dicens, Accipite, & comedite, hoc est corpus meum. Ergo totum hoc videtur pertinere ad formam huius sacramẽti. Et eadem ratio est de verbis pertinentibus ad sanguinem.

¶Præterea, In forma baptismi exprimitur persona ministri & actus eius, cùm dicitur, Ego te baptizo. Sed in præmissis verbis nulla fit mentio de persona ministri, nec de actu eius. Ergo non est conueniens forma sacramenti.

¶Præterea, Forma sacramenti sufficit ad perfectionem sacramenti: vnde sacramentum baptismi quandoque perfici potest solis verbis formæ prolatis, omnibus alijs prætermissis. Si ergo prædicta verba sunt forma huius sacramenti, videtur quòd aliquando possit hoc sacramentum perfici his solis verbis prolatis, & omnibus alijs prætermissis, quæ in missa dicuntur. Quod tamen videtur esse falsum: quia vbi verba alia prætermitterentur, prædicta verba acciperentur ex persona sacerdotis proferentis, in cuius corpus & sanguinem panis & vinum non conuertuntur. Non ergo prædicta verba sunt forma huius sacramenti.

¶SED CONTRA est quod Ambro. dicit in lib. de sacramentis: Consecratio fit verbis & sermonibus domini Iesu: nam per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo refertur, oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris. Vbi autem sacramentum conficitur, iam non suis sermonibus sacerdos vtitur, sed vtitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum.

CONCLVSIO.

¶Conueniens est forma sacramenti Eucharistiæ, quam Christus expressit: & corporis quidem, hoc est corpus meum: sanguinis verò, hoc est calix sanguinis mei.

¶RESPONDEO dicendum, quòd hoc sacramentum ab alijs sacramentis differt in duobus: primo quidem, quantum ad hoc, quòd hoc sacramẽtum perficitur in consecratione materiæ: alia verò sacramenta perficiuntur in vsu materiæ consecratæ. Secundò, quia in alijs sacramentis consecratio materiæ consistit solùm in quadam benedictione, ex qua materia consecrata accipit instrumentaliter quandam spiritualem virtutem, quæ per ministrum, qui est instrumentum animatum, potest ad instrumenta inanimata procedere. Sed in hoc sacramento consecratio materiæ consistit in quadam miraculosa conuersione substantiæ, quæ à solo Deo perfici potest. Vnde minister in hoc sacramẽto perficiendo non habet alium actum nisi prolationem verborum. Et quia forma debet esse conueniens rei, ideo forma huius sacramenti differt à formis aliorum sacramẽtorum in duobus: primò quidem, quia formæ aliorum sacramentorum important vsum materiæ, puta baptizationem vel consignationem: sed forma huius sacramenti importat solam consecrationem materiæ, quæ in transsubstantiatione consistit, puta cùm dicitur, hoc est corpus meum, vel, hic est calix sanguinis mei. Secundò, quia formæ aliorum sacramentorum proferuntur ex persona ministri, siue per modum exercentis actum, sicut cùm dicitur, Ego te baptizo, vel, Ego te confirmo: siue per modum imperantis, sicut in sacramento ordinis dicitur, Accipe potestatem, &c. siue per modum deprecantis, sicut cùm in sacramento extremæ vnctionis dicitur, Per istam vnctionem & nostram intercessionem, &c. Sed forma huius sacramẽti profertur quasi ex persona ipsius Christi loquentis, vt detur intelligi quòd minister in perfectione huius sacramẽti nihil agit, nisi quòd profert verba Christi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd circa hoc est multiplex opinio. Quidam enim dixerunt, quòd Christus qui habebat potestatem excellentiæ in sacramentis, absque omni forma verborum hoc sacramentum perfecit, & postea verba protulit, sub quibus alij post modum consecrarent. Quod videntur sonare verba Innocẽ. III. dicẽtis, Sanè dici potest, quòd Christus virtute diuina confecit, & postea formam expressit, sub qua posteri benedicerent. Sed contra hoc expressè sunt verba Euangelij, in quibus dicitur, quòd Christus benedixit: quæ quidem benedictio aliquibus verbis facta est. Vnde prædicta verba Innoc. sunt opinatiuè magis dicta, quàm determinatiuè. Quidam autem dixerunt, quòd benedictio illa facta est quibusdam alijs verbis nobis ignotis. Sed nec hoc stare potest: quia benedictio consecrationis nunc perficitur per * imitationem eorũ quæ tũc acta sunt. Vnde si tunc per hæc verba non est facta consecratio, nec modò fieret. Et ideo alij dixerunt, quòd illa benedictio eisdem etiam verbis facta est, quibus modò fit, sed Christus ea bis protulit. Primò quidem secretè ad consecrandum: secundò manifestè ad instruendum. Sed nec hoc stare potest: quia sacerdos consecrat, proferens hæc verba, non vt à Christo in occulta benedictione dicta, sed vt publicè prolata. Vnde cùm non habeant vim huiusmodi verba, nisi ex Christi prolatione, videtur quòd etiam Christus manifestè ea proferens consecrauerit. Et ideo alij dixerunt, quòd Euangelistæ non semper eundem ordinem in recitando seruauerunt, quo res sunt gestæ: vt patet per Augustinum in

¶Super Quæstionem septuagesimam octauam tres primos Articulos.

Annot. Circa primos articulos quæstionis 78. tractandũ occurrit dubium de verbis necessarijs ad consecrationem sanguinis. Et omissis argumentis hinc & inde plana incedendo via, sciendum est Græcos & Latinos non cõuenire in verbis consecrationis sanguinis. Nam vt Durand. refert, & nos certificati quoque sum*, quatuor dictiões 4. d. 8. q. 2. ar. 1. & 3. habet forma nostra, quibus caret Ecclesia Græca, scilicet Calix, Aeterni, mysterium, fidei. Et quum in Ecclesia Græca tot illustres sancti & doctores floruerint, dubitandũ nullo pacto est de sufficientia illius formę, scilicet, hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionẽ peccatorum. hinc enim sufficiẽter probatur, nõ omnia, quibus vtimur in forma consecrationis sanguinis esse de necessitate sacramenti. Et si diligentius perscrutati fuerimus, clarũ quoque fiet quòd illa verba, qui pro vobis, & pro multis, &c. non sunt de necessitate sacramenti. Quod ex eo probatur, quòd Paulus Apostol. primæ ad Corint. 11. expressè dicit Christum dixisse, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur & Ecclesia Græca vtitur hac forma in cõsecratione corporis, hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. Romana autem Ecclesia in consecratione corporis prædictam adiunctionem dictam à Christo omittit. Ex quo facto apparet manifestè, quòd huiusmodi additio facta à Christo, & qua vtuntur Græci, nõ est de necessitate sacramẽti, ac per hoc eadem ratione in consecratione sanguinis illa adiũctio, qui pro vobis, &c. non est de necessitate sacramenti: eadẽ enim est ratio in vtraque forma quo ad vim consecrationis, quãuis nõ sit eadem ratio quo ad conuenientiam explicandę veritatis: quia conuenienties explicatur virtus passiõis Christi in cõsecratione sanguinis quam corporis, vt in litera tertij articuli Autor declarat. ¶Quum autem ex vsu Ecclesiæ Græcæ in consecratione sanguinis habeamus, quòd non omnia quę nos dicimus, sunt necessaria ad consecrationem, & ex vsu [...]esiæ Latinę in cõsecratione corporis, habeamus, quòd non omnia quæ tũc Christus dixit, [...] necessaria ad consecrationẽ, oportet ad aliquod solidũ fundamentũ recurrere, super quod fundari possit certitudo discretiua verborum ad cõsecrationem necessariorum à nõ necessarijs ad illã. Et quia hoc sit cõmunis illa maxima, sacramẽtalia verba significant quod efficitur ex vi sacramenti, quæ, vt patet discurrẽdo per omnia sacramẽta, verissima ac solidissima cõprobatur: ideo ab hac regula non declinando ad dexteram aut ad sinistrã, inueniemus non esse necessaria ad consecrationem sanguinis nisi quatuor verba hæc, hic est sanguis meus. Et licet Scotus cum multis alijs dubitet, mihi tamen nulla apparet dubitãdi ratio probabilis, sed indubiè sentiendum est, vt diximus. Præter prædicta fulta quoque est sententia hæc autori ate beati Amb. in lib. de Sacra. (quam habes de consecratione di. 2. ca. panis) & Magistri senten. in 8. d. 4. vbi etiam adducit beatum Ambr. Verba autem literæ tertij articuli, in quibus Autor videtur sonare oppositũ, verificantur distinguẽdo, quòd verba aliqua esse de substãtia formæ, cõtingit dupliciter: primò quòd sine illis non sit forma. alio modo quod sine illis non est forma perfecta: & in secundo sensu verificantur verba literæ, non autem secundum in primo. Vnde & in respõsione ad secundum eiusdem ar. quum arguitur esset quòd nõ sunt maioris efficaciæ verba, quæ proferuntur in consecratione panis, quam ea quæ proferuntur in cõsecratione vini, &c. responsio ad perfectionem conuenientiæ recurrit, quare potius fiat additio in cõsecratiõe sanguinis, nõ negando æqualem efficaciã in verbis vtriusque formæ significantibus quod efficitur. Ratio quoque in litera allata, scilicet determinatiõe prædicati pertinent ad integritatem loquutionis: dupliciter intelligi potest. primò quòd sine huiusmodi determinationibus non sit integra loquutio integritate essentiali prælatẽtis enũciationis, & sic in proposito solum illud pronomen meus est de integritate enunciationis quum dicitur, hic est sanguis me*. Alio modo, quòd ipsæ determinationes nõ habẽt integrũ sensum sine præiacente enũciatione, & sic verificatur ratio in proposito quo ad omnia adiuncta. quia cum constat quod dicendo, noui & æterni Testamẽti mysteriũ fidei, qui pro vobis, &c. integra nõ sit loquutio sine precedẽti enũciatione, hic est sanguis me*. Et huius integritatis signa sunt, quæ in litera afferuntur.

* Aliàs recitationem.

asseruntur duo primum, quod sacerdos eodem ritu & modo omnia hæc profert, secundum quod Luc. 22. interponuntur verba sequentia verbis primis. At si quis constandat exponere hæc posse conuenire littere verbis, sed non intentioni Autoris, qui videtur ex proposito docere oppositum, meminerit primò me ab Autore didicisse post Aug. talē exhibere alioru lectorē, qualem meorum exopto. In vltimo siquidem præcedentis quæstionis articulo Autor verba Inno. III de celebratiōe missarum in c. quum Marthæ ad verum sensum trahit non curās de intentione opinantis accidens migrare de subiecto in subiectum. Aduertat deinde Autorē, si oppositum sensit, opinatiuè loquutū. Incipiens corpus articuli, circa hāc formam est duplex opinio. Omissa igitur superflua curiositate quid opinatus fuerit iste classicus hic vel ille Theologus, sufficere nobis debet ex solido fundamento veritatem cognoscere.

Annot. ¶ In respōsione ad quartum primi artic. specialiter notandum occurrit quod Scotus in 8 distin. 4. in dubiū ita vertit, quòd ambiguum relinquit, an sola verba consecrationis prolata à sacerdote conficiant hoc sacramentum, prætermissis aliis, quæ in canone missæ continentur, motus ratione inserta allata, scilicet quòd verba huiusmodi debēt ex vi verborum significare hoc esse corpus Christi, alioquin non significarent quod efficitur in hoc sacramēto. Sed prætermissis aliis, hoc non significaretur: sed significaret hoc esse corpus sacerdotis ex vi verborum, licet ex intentione significaretur esse corpus Christi. Scito igitur, dupliciter verba hæc proferri à sacerdote, scilicet recitatiuè & significatiuè. Et si ad recitationem spectetur, opinio quam sequitur Scot. ab autore improbata, rationabilis innititur: quoniam non recitaretur hoc esse corp. Christi nisi prærecitaretur Christum dixisse, hoc est corpus meum: & quo ad hoc, id est recitationis vim procedit ratio adducta. Sed si verba hæc significatiuè solū considerentur, quum proferuntur à sacerdote in persona Christi ex hoc ipso, quòd sacerdos dicit ea in persona Christi, significant hoc esse corpus Christi. Et comparando hos duos modos proferendi adinuicem, secundus præponderat: primo propter duo, tum quia recitatiuè verba tenentur materialiter: tum quia recita-

Suprà q. 60 ar. 8. cor. & q. 82. ar. 1. cor. & infrà q. 83. artic. 4. ad 1. et q. 84. artic. 3. cor. Et 4. di. 8. q. 2. art. 1. q. 1. & 2. & ar. 4. q. 3 et 1. Co. 11. lec. 5. co. 4.

lib. de Consensu Euangelistarum. Vnde intelligendum est ordinem rei gestæ sic exprimi posse, Accipiens panem benedixit, dicēs, hoc est corpus meum, & deinde fregit, & dedit discipulis suis. Sed idem sensus haberi potest etiam verbis Euangelij non mutatis: nam hoc participium Dicens, concomitantiam quandam importat verborum prolatorum ad ea quæ præcedunt. Non autem oportet quòd hæc concomitantia intelligatur solùm respectu vltimi verbi plani: quasi Christus tunc ista verba protulerit, quando dedit discipulis suis. Sed potest intelligi cōcomitantia respectu totius præcedentis: vt sit sensus, Dum benediceret, frangeret, & daret discipulis suis, hæc verba dixit, Accipite, &c.

¶ Ad secundum dicendū, quòd in his verbis, Accipite & comedite, intelligitur vsus materiæ consecratæ: qui non est de necessitate huius sacramenti (vt suprà habitum est) & ideo nec hæc verba sunt de substantia formæ. Quia tamen ad quandam perfectionem sacramenti pertinet materiæ consecratæ vsus (sicut operatio non est prima, sed secunda perfectio rei) ideo per omnia ista verba exprimitur tota perfectio huius sacramenti. Et hoc modo Eusebius intellexit his verbis confici sacramentum, quantum ad primam & secūdam perfectionem ipsius.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd in sacramento baptismi minister aliquem actum exercet circa vsum materiæ, qui est de essentia sacramenti: quod non est in hoc sacramento. & ideo non est similis ratio.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quidam dixerunt hoc sacramentum perfici non posse, prædictis verbis prolatis, & aliis prætermissis, præcipuè quæ sunt in canone missæ, Sed hoc patet esse falsum, tum ex verbis Ambro. suprà inductis, tum etiam quia canon missæ non est idem apud omnes, nec secundum omnia tempora, sed diuersa sunt à diuersis apposita. Vnde dicendum est, quòd si sacerdos sola verba prædicta proferret cum intentione conficiendi hoc sacramentum, perficeretur hoc sacramentum: quia intentio faceret, vt hæc verba intelligerentur quasi ex persona Christi prolata, etiā si verbis præcedentibus hoc nō recitaretur. Grauiter tamen peccaret sacerdos sic conficiens hoc sacramentum, vtpote ritum Ecclesiæ non seruans. Nec est simile de baptismo, quod est sacramentum necessitatis: defectum autem huius sacramenti potest supplere spiritualis manducatio, sicut Augustinus dicit.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm hæc sit conueniens forma consecrationis panis, hoc est corpus meum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd hæc non sit conueniens forma consecrationis panis, hoc est corpus meum. Per formam enim sacramenti debet exprimi sacramenti effectus. Sed effectus, qui fit in consecratione panis, est conuersio substantiæ panis in corpus Christi, quæ magis exprimitur per hoc verbum Fit, quàm per hoc verbum Est. Ergo in forma consecrationis deberet dici, hoc fit corpus meum.

¶ Præterea, Ambros. dicit in libr. de sacramentis: Sermo Christi hoc conficit sacramentum: quis sermo Christi? hic, quo facta sunt omnia, Iussit Dominus, & facta sunt cæli & terra. Ergo & forma huius sacramenti conuenientior esset per verbum imperatiuum, vt diceretur, hoc sit corp. meū.

¶ Præterea, Per subiectum huius locutionis importatur illud quod conuertitur, sicut per prædicatum importatur conuersionis terminus. Sed sicut est determinatum id in quod fit conuersio (non enim fit conuersio nisi in corpus Christi) ita est determinatū id quod conuertitur: non enim conuertitur in corpus Christi nisi panis. Ergo sicut ex parte prædicati ponitur nomen, ita ex parte subiecti debet poni nomen, vt dicatur, hic panis est corpus meum.

¶ Præterea, Sicut id, in quod terminatur cōuersio, est determinatæ naturæ (quia est corpus) ita etiam est determinatæ personæ. Ergo sicut ad determinandum naturam dicitur corpus, ita ad determinandum personam deberet dici, hoc est corpus Christi.

¶ Præterea, In verbis formæ non debet poni aliquid quod non sit de substantia eius. Inconuenienter ergo additur in quibusdam libris hæc coniunctio, Enim, quæ non est de substantia formæ.

¶ SED CONTRA est, quòd Dominus hac forma in consecrando est vsus, vt patet Matthæi 26.

CONCLVSIO.

¶ Conuenientissima consecrationis panis forma est, qua vsus est Christus, videlicet, hoc est corpus meum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hæc est conueniēs forma consecrationis panis. Dictum est enim quod hæc consecratio consistit in conuersione substantiæ panis in corpus Christi. Oportet autem formam sacramenti significare id, quod in sacramento efficitur. Vnde & forma consecrationis panis debet significare ipsam conuersionem panis in corpus Christi. In qua tria considerātur, scilicet ipsa conuersio, & terminus à quo, & terminus ad quem. Conuersio autem potest considerari dupliciter. Vno modo, vt in fieri: alio modo, vt in facto esse. Non autem debuit significari conuersio in hac forma, vt in fieri, sed vt in facto esse. Primò quidem: quia hæc conuersio non est successiua (vt suprà dictum est) sed instātanea. In huiusmodi autem mutationibus fieri, non est nisi factum esse. Secundò, quia ita se habent formæ sacramentales ad significandum effectum sacramenti, sicut se habent formæ artificiales ad repræsentandum effectum artis. Forma autem artificialis, est similitudo vltimi effectus, in quem fertur intentio artificis: sicut forma artis in mente ædificatoris, est forma domus ædificatæ principaliter, ædificationis autē per cōsequens. Vnde & in hac forma debet exprimi conuersio, vt in facto esse, ad quod fertur intentio. Et quia ipsa conuersio exprimitur in hac forma, vt in facto esse, necesse est quòd extrema conuersionis significentur, vt se habent in facto esse conuersionis. Tunc autem terminus ad quem, habet propriam naturam suæ substantiæ: sed terminus à quo, non manet secundum suam substantiam, sed solùm secundum accidentia, quibus sensui subiacet, & ad sensum determinari potest. Vnde conuenienter terminus conuersionis à quo, exprimitur per pronomen demonstratiuum relatum ad accidentia sensibilia, quæ manent: terminus autem ad quem exprimitur per nomen significans naturam eius in quod fit conuersio. Quod quidem est totum corpus Christi & non sola caro eius, vt dictum est. Vnde hæc forma est conuenientissima, hoc est corpus meum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fieri non est est vltimus effectus huius consecrationis, sed factum esse: vt dictum est. Et ideo hoc potius exprimi debet in forma.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sermo Dei operatus est in creatione rerum, qui etiam operatur in hac consecratione: aliter tamen & aliter. Nam hîc operatur effectiuè & sacramētaliter, id est secundū vim significationis. Et ideo oportet in hoc sermone significari vltimum effectū consecrationis per verbum substantiuum indicatiui modi & præsentis temporis. Sed in creatione

tiuè sacerdos, non conficit in persona Christi, sed recitat Christum cōficientem. In concilio autem Florent. sub Eugenio IIII. legimus hæc verba, Sacerdos in persona Christi loquēs, hoc conficit sacramentū. Vnde sequitur quòd intentio sacerdotis ad gerendū personā Christi, in hoc ipso quòd intendit conficere sacramentum, sufficiat ad exprimendū ex vi verborum, hoc esse corpus Christi, dicendo in persona Christi, hoc est corpus meum. Et hac ratione motus est Autor, vt patet in litera.

rerum operatus est solùm effectiuè: quæ quidem efficientia est per imperium suæ sapientiæ. Et ideo in creatione rerum exprimitur sermo diuinus per verbum imperatiui modi: secundum illud Gen. 1. Fiat lux. & facta est lux.

¶ Ad tertium dicendum, quòd terminus à quo, in ipso facto esse conuersionis, non retinet naturam suæ substantiæ, sicut terminus ad quem. & ideo non est simile.

¶ Ad quartum dicendum, quòd per hoc pronomen Meū, quod includit demonstrationem primæ personæ (quæ est persona loquentis) sufficienter exprimitur persona Christi: ex cuius persona hæc proferuntur, vt dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, quod hæc coniunctio Enim, apponitur in hac forma secundum consuetudinem Romanæ Ecclesiæ, à beato Petro Apostolo deriuatam: & hoc propter continuationem ad verba præcedentia. Et ideo non est de forma: sicut nec verba præcedentia formam.

ARTICVLVS III.

Vtrùm hæc sit conueniens forma consecrationis vini, hic est calix sanguinis mei, &c.

a In l. 4. dist. 8. art. 14. & 4. cont. gent. ca. 61. & 1. Cor. 11. lect. 6. & 5.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd hæc non sit conueniens forma consecrationis vini, hic est calix sanguinis mei, noui & æterni Testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Sicut enim panis conuertitur in corpus Christi ex vi consecrationis, ita & vinum in sanguinem Christi, sicut ex prædictis patet. Sed in forma consecrationis panis, ponitur in recto corpus Christi, nec aliquid aliud additur. Inconuenienter ergo in hac forma ponitur sanguis Christi in obliquo, & additur calix in recto, cùm dicitur, hic est calix sanguinis mei.

¶ Præterea, Non sunt maioris efficaciæ verba quæ proferuntur in consecratione panis, quàm ea quæ proferuntur in consecratione vini, cùm vtraque sint verba Christi. Sed statim dicto, hoc est corpus meum, est perfecta consecratio panis. Ergo statim cùm dictum est, hic est calix sanguinis mei, est perfecta consecratio sanguinis: & ita ea quæ sequuntur, non videntur esse de substantia formæ, præsertim cùm pertineant ad proprietates huius sacramenti.

¶ Præterea, Testamentum nouum pertinere videtur ad internam inspirationem: vt patet ex hoc quòd Apostolus ad Heb. 8. introducit verba quæ habentur Hiere. 31. Consummabo super domum Israël Testamentum nouum, dando leges meas in mentibus eorum. Sacramentum autem exterius visibiliter agitur. Incōueniēter ergo in forma sacramēti dicitur, noui Testamēti.

¶ Præterea, Nouum dicitur aliquid ex eo quod est propè principium sui esse. æternum autem non habet principium sui esse. Ergo inconuenienter dicitur, noui & æterni: quia videtur contradictionem implicare.

¶ Præterea, Occasiones erroris sunt hominibus subtrahendæ: secundum illud Isa. 57. Auferte offendicula de via populi mei. Sed quidam errauerunt, æstimantes mysticè solùm esse corpus & sanguinem Christi in hoc sacramento. Ergo in hac forma inconuenienter ponitur mysterium fide.

¶ Præterea, Suprà dictum est, quòd sicut baptismus est sacramentum fidei, ita Eucharistia est sacramentum charitatis. Ergo in hac forma magis debet poni charitas, quàm fides.

¶ Præterea, Totum hoc sacramentum & quantum ad corpus & quātum ad sanguinem, est memoriale Dominicæ passionis: secundum illud primæ Corinth. 11. Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis. Non ergo magis debuit in forma consecrationis sanguinis fieri mentio de passione Christi & eius fructu, quàm in forma consecrationis corporis, præsertim cùm Luc. 22. Dominus dixerit, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur.

¶ Præterea, Passio Christi (vt suprà habitū est) ad sufficientiam profuit omnibus: quantum verò ad efficientiam, profuit multis. Debuit ergo dici, Qui effundetur pro omnibus aut pro multis, sine hoc quòd adderetur, pro vobis.

¶ Præterea, Verba quibus hoc sacramentum conficitur, efficaciam habent ex institutione Christi. Sed nullus Euangelista recitat Christum hæc omnia verba dixisse. Ergo hæc non est conueniens forma consecrationis vini.

¶ SED CONTRA est, quòd Ecclesia ab Apostolis instructa, vtitur hac forma in consecratione vini.

CONCLVSIO.

¶ Conueniens forma consecrationis vini ea est, qua vsus est Christus, videlicet, hic est calix sanguinis mei noui & æterni Testamēti mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hanc formam est duplex opinio. Quidam enim dixerunt, quòd de substantia formæ huius est hoc solum quod dicitur, hic est calix sanguinis mei, non autem ea quæ sequuntur. Sed hoc videtur inconueniens: quia ea quæ sequuntur, sunt quædam determinationes prædicati, id est sanguinis Christi. vnde pertinent ad integritatem[a] eiusdem locutionis. Et propter hoc sicut alij melius dicunt, omnia sequentia sunt de substantia formæ vsque ad hoc, quod postea sequitur, Hoc quotiescunque feceritis: quod pertinet ad vsum huius sacramenti: vnde non est de substantia formæ. Et inde est, quòd sacerdos eodem ritu & modo, scilicet tenendo calicem in manibus, omnia hæc verba profert. Luc. etiam 22. interponuntur verba sequentia verbis præmissis, cùm dicitur, Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine. Dicendum est ergo, quòd omnia prædicta verba sunt de substantia formæ. Sed per prima verba, cùm dicitur, hic est calix sanguinis mei, significatur ipsa conuersio vini in sanguinem, eo modo quo dictum est in forma consecrationis panis. Per verba autem sequentia designatur virtus sanguinis effusi in passione quæ operatur in hoc sacramento. Quæ quidem ad tria ordinatur. Primò quidem & principaliter ad adipiscendam æternam hæreditatem: secundum illud Hebr. 10. Habemus fiduciam in introitu Sanctorum per sanguinem eius. Et ad hoc designandum dicitur, noui & æterni Testamenti. Secundò ad iustitiam gratiæ, quæ est per fidem, secundum illud Roman. 3. Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine eius, vt sit ipse iustus, iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. & quantum ad hoc subditur, mysterium fidei. Tertiò autem ad remouendum impedimenta vtriusque prædictorum, scilicet peccata: secundum illud Hebr. 9. Sanguis Christi emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis, id est à peccatis. Et quantum ad hoc subditur, Qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum peccatorum.

a Alias non habetur ly eiusdem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd, cùm dicitur, hic est calix sanguinis mei, est locutio figuratiua. Et potest dupliciter intelligi. Vno modo secundum metonymiam, qua ponitur continens pro contento: vt sit sensus, Hic est sanguis meus contentus in calice, de quo fit hîc mentio: quia sanguis Christi in hoc sacramēto consecratur, inquantum est potus fidelium, quod non importatur in ratione sanguinis, & ideo oportuit hoc designari per vas huic vsui accommodatum. Alio modo potest intelligi secundum metaphoram: prout per calicem similitudinariè intelligitur passio Christi, quæ ad similitudinem calicis inebriat (secundum illud Thren. 3. Repleuit me amaritudinibus, inebriauit me absynthio. vnde & ipse Dominus passionem suam calicem nominat, Matthæ. 26. dicens, Transeat à me calix iste.) Vt sit sensus, hic est calix passionis meæ, de qua fit mentio in sanguine seorsum à corpore consecrato: quia separatio sanguinis à corpore fuit per passionem.

¶ Ad secundū dicendū, ꝙ quia (vt dictū est) sanguis seorsum consecratus, expressè passionē Christi repræsentat: ideo potius in cōsecratione sanguinis fit mētio de effectu passionis, quàm in consecratione corporis, quod est passionis subiectū. Quod etiam designatur in hoc quod Dominus dicit, Quod pro vobis tradetur: quasi diceret, Quod pro vobis passioni subijcietur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Testamentū est dispositio hæreditatis. Hæreditatē autem cælestem disposuit Deus hominibus dandam per virtutē sanguinis Iesu Christi: qa vt dicitur Heb. 9. Vbi est Testamētū, mors necesse est intercedat testatoris. Sanguis autē Christi dupliciter est hominibus exhibitus. primò quidē in figura: quod pertinet ad vetus Testamētum. Et ideo Apostolus ibidē cōcludit, Vnde nec primū Testamentū sine sanguine dedicatū est. Quod patet ex hoc, ꝙ sicut dicitur Exod. 24. Lecto omni mandato legis à Moyse, omnē populū aspersit dicens, Hic est sanguis Testamēti, quod mandauit ad vos Deus. Secundò autē est exhibitus in rei veritate: quod pertinet ad nouum Testamentū. Et hoc est qđ Apostolus ibidem præmittit dicens, Ideo noui Testamēti mediator est Christus, vt morte intercedēte, repromissionē accipiāt q vocati sunt æternæ hæreditatis. Dicitur ergo hic sanguis noui Testamēti, quia iam nō in figura, sed

¶ *Super Quæstionis septuagesimo octauæ Articulum quartum.*

Annot. IN artic. 4. eiusdem quæst. quinq. de veritate verborum sacramentalium notanda sunt, scilicet an est, quid est, cuius est actiua, quando est, & qualis est. Virtutem habere verba consecrationis, licet sub opinione ponatur, si perspexerimus tamen doctrinā in generali Concilio traditā sub Euge. IIII. determinata hæc quæstio videtur. Nam inter alia legit ibi, Sacerdos in persona Christi loquens, hoc cōficit sacramentū: nam ipsorū verborum virtute substantia panis in corp⁹ Christi & substātia vini in sanguinem conuertuntur. Vbi clare vides virtutem verborum assertam à sacro Concilio. Vt autem superius diximus de virtute sacramentorū, sic cōsequēter nūc dicimus de virtute horum verborū, q non est qualitas aliqua superaddita, vt res quædā distincta realiter ab ipsa oratione significāte, sed est ipsa oratio significās, vt instrumentū Dei ad consecrationem. Ita q oratio ipsa, puta hoc esse corpus meū, secundum se quidem non est aliud quàm enunciatio significans hoc esse corpus meū: sed vt assumpta à Christo in instrumentum ad cōsecrādum istā, est nō solùm enūciatio significās, sed instrumētaliter efficiēs, quod est habere virtutē imò est esse virtutē. ¶ Et quia esse virtutem, est quoddam aduentitiū orationi absolutę, ideo dicitur orationem habere virtutem, & virtutem esse in verbis, & virtus verborū, & similia. Et quia virtus aduētitia, qualitatis rationē ac nomen induit, ideo qualitas dicitur: quum tamen secundū rem nihil aliud sit quàm orationem esse instrumentum Dei: & quod nihil aliud est quàm Deū vti oratione instrumētaliter ad talem effectum. Sicut enim omnis creatura est in potētia obedientiali ad hoc, quòd de ea fiat quicquid De⁹ vult: ita est etiam in potentia obedientiali ad hoc vt sit instrumētum Dei ad quodcunque faciendum Deus illa vti voluerit. Et sicut Deum in sacramēto baptismi per Christi baptismum dedisse virtutem aquis inchoatiuè dicim⁹, nulla tamē qualitas superaddita propterea est aquis, & postmodum cōpletè datur virtus aquę in actuali baptismo, per hoc quòd Christus baptizā vtitur illa aqua: ita in proposito verba ista potius quàm alia ab ipso Christo sanctificata sunt: inchoatiuę, cōpletè autem vim sortiuntur, quum Christus per sacerdotem illa profert ad confectionem huius sacramenti, talis enim vsus verborū est constitutiuum instrumētalis efficaciæ in oratione, qua vti⁹ nec oportet aliquā superappo-

Infrà ar. 5. cor. Et 4. di. sn. 1. q. 1. ar. 4. q. 2. Et di. 8. q. 2. ar. tic. 3. & di. 10. in expo. lit. ad 6. & 8.

in veritate exhibetur. vnde subditur, Qui pro vobis effundetur. Interna autē inspiratio ex huius sanguinis virtute procedit: secundum quod passione Christi iustificamur.

¶ Ad quartum dicendū, q hoc Testamentū est nouum ratione exhibitionis. Dicitur autē æternū tam ratione æternæ Dei prædestinationis, quàm etiā ratione æternæ hæreditatis, quæ per hoc Testamētum disponitur. Ipsa etiam persona Christi, cuius sanguine Testamentum disponitur, est æterna.

¶ Ad quintū dicendum, q mysteriū hîc ponitur, nō quidem ad excludendam rei veritatem, sed ad ostendendam occultationem: quia & ipse sanguis Christi occulto modo est in hoc sacramēto, & ipsa passio Christi occultè fuit figurata in veteri Testamento.

¶ Ad sextum dicēdum, quòd dicitur mysterium fidei, quasi fidei obiectum: quia q sanguis Christi secundū veritatem sit in hoc sacramento, sola fide tenetur: ipsa etiam Christi passio per fidem iustificat. Baptismus autem dicitur sacramentum fidei, quia est quædam fidei protestatio. Hoc autem est sacramentum charitatis, quasi figuratiuum & effectiuum.

¶ Ad septimum dicendum, quòd (sicut dictum est) sanguis seorsum cōsecratus à corpore, expressius repræsentat passionē Christi. Et ideo potius in consecratione sanguinis fit mentio de passione Christi & fructu ipsius, quàm in consecratione corporis.

¶ Ad octauum dicēdum, quòd sanguis passionis Christi, nō solùm habet efficaciam in Iudæis electis, quibus exhibitus est sanguis veteris Testamenti, sed etiam in Gētilibus, nec solùm in sacerdotibus, qui hoc conficiūt sacramentum, vel alijs, qui sumūt, sed etiam in illis pro quibus offertur. Et ideo signāter dicit, pro vobis Iudæis, & pro multis, scilicet Gentilibus: vel, pro vobis manducantibus, & pro multis pro quibus offertur.

¶ Ad nonum dicendum, quòd Euangelistæ non intendebant tradere formas sacramentorum quas in primitiua Ecclesia oportebat esse occultas: vt dicit Dionys. in fine Cæl. hierar. sed intēderunt historiam de Christo texere. Et tamen hæc omnia ferè verba ex diuersis Scripturæ locis accipi possunt. Nā quod dicitur, hic est calix, habetur Luc. 22. & primæ Corint. 11. Math. autem 26. dicitur, hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Quòd autem additur, æterni, & iterum, mysterium fidei, ex traditione Domini habetur, quæ ad Ecclesiam per Apostolos peruenit: secundum illud primæ Corinth. 11. Ego accepi à Domino quod & tradidi vobis.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum prædictis verbis formarum insit aliqua vis creata, effectiua consecrationis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd prædictis verbis formarum non insit aliqua vis creata, effectiua consecrationis. Dicit enim Damasce. in 4. lib. Sola virtute Spiritus sancti fit conuersio panis in corpus Christi: sed virtus Spiritus sancti est virtus increata. Ergo nulla virtute creata horum verborum cōficitur hoc sacramentum.

¶ Præterea, Opera miraculosa nō fiunt aliqua virtute creata, sed sola virtute diuina: vt in Prima parte habitum est. Sed conuersio panis & vini in corpus & sanguinē Christi, est opus non minus miraculosum, quàm creatio rerum, vel etiam formatio corporis Christi in vtero virginali. Quæ quidem nulla virtute creata fieri potuerunt. Ergo neque hoc sacramentum cōsecratur aliqua virtute creata dictorum verborum.

¶ Præterea, Prædicta verba non sunt simplicia, sed ex multis composita: nec simul, sed successiuè proferūtur. Conuersio autem prædicta (vt suprà dictum est) fit in instāti. vnde oportet quòd fiat per simplicem virtutem. Non ergo fit per virtutem horum verborum.

SED CONTRA est quod Amb. dicit in lib. de Sacramentis: Si tanta est vis in sermone domini Iesu, vt inciperet esse quod non erat, quantò magis operatoriua est, vt sint quæ erant, & in aliud commutētur? Et sic quod erat panis ante consecrationem, iam corpus Christi est post consecrationem: quia sermo Christi creaturā mutat.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm Eucharistiæ sacramētū cæteris sit dignius, verba formalia huius sacramēti necesse est habere virtutem quandam creatam consecrationis effectiuam.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerūt nullam virtutem creatam esse nec in prædictis verbis ad transubstantiationem faciendam, nec etiam in alijs sacramentorū formis, vel etiam in ipsis sacramētis ad inducendos sacramētorū effectus. Quod (sicut suprà habitum est) & dictis sanctorum repugnat, & derogat dignitati sacramentorum nouæ legis. Vnde cùm hoc sacramentum sit præ cæteris dignius (sicut suprà dictum est) consequens est quòd in verbis formalibus huius sacramēti sit quædam virtus creata ad conuersionem huius sacramenti faciendam, instrumentalis tamen, sicut & in alijs sacramentis: sicut suprà dictum est. Cùm enim hæc verba ex persona Christi proferantur, ex eius mandato consequuntur virtutem instrumentalem à Christo: sicut & cætera eius facta vel dicta habent instrumentaliter salutiferam virtutem, vt suprà dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cùm dicitur sola virtute Spiritus sancti panem in corpus Christi conuerti, non excluditur virtus instrumentalis, quæ est in forma huius sacramenti: sicut cùm dicitur, Solus faber facit cultellum, non excluditur virtus martelli.

¶ Ad secundum dicendum, quod opera miraculosa, nulla creatura potest facere quasi agens principale, potest tamen ea facere instrumentaliter: sicut ipse tactus manus Christi sanauit leprosum. Et per hunc modum verba Christi conuertunt panem in corpus Christi. Quod quidem fieri non potuit in conceptione corporis Christi qua corpus Christi formabatur, vt aliquid à corpore Christi procedens haberet instru-

acte qualitatē. E[illegible] exēplo in artificialib⁹ videtur manifestari. nā manus assumi potest & de facto assumit à multis artib⁹ in instrumentū. nec oportet artē fusoriā aut fabrilē aut musicam, aliquā qualitatē su[illegible]dere manui. quia illa vi[illegible]tur fe[illegible] ex hoc ipso q ars v[illegible] manu, man⁹ est quædā vis artis illius, & sic de alijs. Et hoc multò verius est referendo ad creatā ad diuinam omnipo[illegible] vtentem creatura, assumēdo illā in instrumentū, quantò efficacia diuina maior ac minutū est, vt sic inclinat cuiuscunq. creaturæ. Effectus aūt virtutis verborū non est dispositio aliqua, sed vt [illegible] satis verbis ex sacro Cōcilio claré patet, est cōuersio panis in corpus Christi.

N[illegible] obstāt obiectiōes Scoti in prima dist. 4. de infinitate virtutis requisitæ ad transubstantiationem & de creatione. Primā enī soluit Autor ad primū & secundam ad secundam, exigitur enim infinita virtus in agēte principali tantū modo. Et non est simile de creatione: quia nulla res in creatione præsupponitur, quā instrumenti actio possit attingere. hic autem inuenitur substantia panis & vini, quæ virtute verborū attingitur, dū cōuertitur in corp⁹ & sanguinem Christi. Et quia verba cōsecrationis vt conficiunt orationem significantem, quòd per sacramentum efficitur, in instrumentū diuinæ actionis assumuntur: ideo quādiu virtus Deus per sacerdotis ministerium verbis sacramentalibus, tandiu est virtus sacramētalis, inchoatiuè tamen & in fieri, sicut & ipsa oratio dum proferuntur partes inchoatiuè & in fieri est vsq; ad terminationē. In ipsa namque terminatione orationis oratio perfectè significationē habet, & similiter illa virtus perfectè inuenitur. Ideo non prius pòst, sed tunc quū oratio perfectè significans est, virtus instrumentalis prædicta perfectè est, & operatur. Vnde quū oratio sit quoddā successiuum, cuius existētia nō requirit quicquid est eius esse simul, sed ex quocunque eius existente infertur, & significationem non fortiatur nisi in sui termino propterea dixit Autor q oratio in sui terminatione significationē simul & virtutē sacramentalē sortitur. Cū quo stant prædicta: alioquin non tota oratio esset in[illegible] mētū Dei, aut [illegible] n actu sine vi[illegible] mētali assei p ali[illegible] pus. Et sicut sign[illegible] hui⁹ orōnis est quodāmodo simplex & dāmodo cōposi[illegible] ex multis partialibus significatiōibus c[illegible] & simplex esse sig[illegible] scili[illegible] hoc est [illegible] Christi, absq; ō po[illegible] nis, [illegible] tiōis, adiūctiōnis [illegible] do quocūque, ita v[illegible] ista ex per orōn[illegible] ficātis est quod[illegible] cōposi[illegible] fect⁹ dī simplex [illegible] in respōsione a[illegible]

¶

¶ *Super Quæstionem septuagesimāoctauā Articulum quintum.*

Annot. IN art. 5. eiusdem quæstionis tres difficultates tangendæ sunt. prima de veritate. secunda de consignificatione. tertia de demonstratione. De enunciationis igitur huius sacramentalis, hoc est corpus meum, veritate scito aliquid esse certū & aliquid in quæstioné [illegible]. Nam certū est ipsam in quolibet instanti temporis quo est esse veram vel falsam. quia aut sic est, & est vera: aut non sic est, & est falsa. In dubiū autē vertitur, an prius natura quàm conuersio fit, sit vera aut falsa. Et est ratio dubij quia sacramentalis hæc oratio est cōuersiua: ac per hoc prius natura est, quàm conuersio, quæ est suus effectus: & propterea dubitatur, an in illo priori naturæ sit vera vel falsa. Et Sco. quidem in 4. dist. 4. declinauit in opinionem tertiam, quòd nec vt vera nec vt falsa, sed vt neutra se habet. Autor autē in hoc articulo tam in cor. quā in responsione ad tertium, tenet quòd oratio ista vt vera, practice tamen, seu causaliter in illo priori naturæ cō currit. De intellectu si quidem speculatiuo solo intelligendum est, quòd ab eo quòd res est, vel non est, oratio dicitur vera vel falsa. nam licet de vtroque intellectu verificetur, quòd ab eo quod res est vel nō est, oratio dicitur vera vel falsa formaliter: practicus tamen intellectus priusquam res sit, est verus practicè seu causaliter: quia non præsupponit, sed facit rē esse, vnde denominatur verus formaliter.

q. 1. art. 4.

¶ Circa consignificationem autem omnes conuenire in hoc videntur, quòd hæc loquutio, hoc est corpus meum, intelligitur secundum vltimum instans prolationis verborū. sed diuersitas opinionū est: quia alij putant contingere hoc ex virtute sermonis: alij autē opinantur non esse hoc ex virtute sermonis, sed ex intentione sacramentali. Et quoniā obscura ob confusionem redditur difficultas hæc, distinguendum est, vt clara fiat. Distingue igitur de tēpore seu instanti, quo oratio significat, vel de tēpore seu instanti, pro quo oratio significat: aliud est enim quando oratio consignificat, & aliud est, quando per orationē consignificatū, vt [illegible] tee dicēdo, Petrus cucurrit, [illegible] est: quādo enim oratio ista significat, tūc est quū profertur, [illegible] d quādo consignificatū est tēpus præteritum, vt patet. Significatio autē orationis nō [illegible] ista oratio sit integra integritate essentiali: quoniā oratio nō essentialiter integra, non oratio, & cōsequēter [illegible] [illegible] nō est oratio, nisi in [illegible] is. & [illegible] terea oratio nō significat nisi in termino suæ prolationis. Et quia consignificare præsupponit significare, vtpote adiacens illi, ideo oratio sicut nō significat, ita nec cōsignificat, nisi in termino suæ prolationis. N[illegible] est hoc solum verū de tota oratione, sed & de partibus, vt integrant totā. Et de copula quidē declaratur dupliciter tum ex eo quòd ly est, significat cōpositionē, quā sine extremis nō est intelligere. nō enim potest intelligi cōpositio prior his quæ cōponuntur, ut quia experimur quòd huius orationis, lignū est albū, postquā prolatæ sunt primæ dictiones, scilicet lignum est, antequā proferatur ly albū, ly est nō significat cōpositionem ligni cū albo. quod cōuincitur, si ponamus orationem sistere: tūc enim manifeste appareret nō præsignificatā esse cōpositionē dictam per ly est. Significat ergo ipsam cōpositionem nō quando profertur, sed quando cōiungit prædicatū subiecto: quod nihil aliud est dicere quàm cū oratio est integra. Et quia prius natura significat quā cōsignificat, ideo ly est, sicut nō cōsignificat cōpositionē ante integritatē orationis, ita nec cōsignificat tūc, quādo profertur, sed tūc quādo integratur oratio. De subiecto autē dupliciter etiā idem manifestatur in proposito, tum quia talia sunt subiecta, qualia permittuntur à prædicatis. & propterea ante prædicata non habent suppositionē suā. tū quia clare perspicimus, quòd dictis istis duabus dictionibus, homo est, vt formetur propositio de tertio adiacēte, nullus intellectus habetur iā subiecti quā copulæ. Sed variabitur vtriusque sensus iuxta varietatē prædicati: vt patet formando duas propositiōes, quarum vna sit, homo est albus, & altera, homo est species, clarè enim in his liquet & subiectū & copulā prædicatum expectare. ita quòd varietas prædicati varietatē inducit, & in tota oratione, & in subiecto, & copula: vt patet discurrenti. Et similiter oratio ista hoc est corp⁹ meū, ly hoc, nō demonstrat tunc quā profertur, neque ly est, significat aut cōsignificat tunc quum profertur, cōpositionē seu coniunctionē inter ly hoc, & corpus Christi. Vt ex hoc conuincitur, quòd si quis subiungēdo nō apponeret corpus meū, sed ly panis, aut ly pronomē, enunciatio non esset falsa. quarū tamē vtrāque oporteret esse falsam, si ly est significasset, tunc quum proferebatur cōiunctionē inter hoc & corpus Christi. Loquēdo igitur de quo oratio seu verbalis copula significat, aut cōsignificat, sentiēdum est quòd tūc primò significat aut cōsignificat quā primò oratio integratur, & hoc nō ex intentione proferētis, sed ex vi ipsius orationis, vt patere pōt ex dictis. Nec illud quando significatur aut consignificatur per orationē seu copulam

mentalem virtutem ad ipsius corporis formationem. In creatione etiam non fuit aliquod extremum, in quod instrumentalis actio creaturæ posset terminari: vnde non est simile.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd prædicta verba quibus fit consecratio, sacramentaliter operantur. Vnde vis conuersiua, quæ est in formis horum sacramentorum, consequitur significationem, quæ in prolatione vltimæ dictionis terminatur. Et ideo in vltimo instanti prolationis verborum, prædicta verba consequuntur hanc virtutem, in ordine tamen ad præcedentia. Et hæc virtus est simplex ratione simplicis significati: licet in ipsis verbis exterius prolatis, sit quædam compositio.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrùm prædictæ locutiones sint veræ.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd prædictæ locutiones non sint veræ. Cùm enim dicitur, hoc est corpus meum, ly hoc, est demonstratiuū substantiæ. Sed secūdum prædicta, quando profertur hoc pronomen, hoc, adhuc est ibi substantia panis: quia transubstantiatio fit in vltimo instanti prolationis verborum. Sed hæc est falsa, panis est corpus Christi: ergo & hæc est falsa, hoc est corpus meum.

¶ Præterea, Hoc pronomen, hoc, facit demōstrationem ad sensum. Sed species sensibiles quæ sunt in hoc sacramēto, neque sunt ipsum corpus Christi neque accidentia corporis Christi. Ergo hæc locutio nō potest esse vera, hoc est corpus meum.

¶ Præterea, Hæc verba (sicut dictū est) sua significatione efficiunt conuersionem panis in corpus Christi. Sed causa effectiua præintelligitur effectui. Ergo significatio horū verborum præintelligitur conuersioni panis in corpus Christi. Sed ante conuersionē hæc est falsa, hoc est corpus meū. Ergo simpliciter est iudicandum quòd sit falsa. Et eadem ratio est de hac locutione, hic est calix sanguinis mei, &c.

¶ SED CONTRA est, quòd hæc verba proferuntur ex persona Christi. Qui de se dicit Ioan. 14. Ego sum veritas.

CONCLVSIO.

¶ *Verissima fuisse consecrationis corporis & sanguinis Christi verba credēdum est, quæ veritas proferre dignata est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc multiplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt, quòd in hac locutione, hoc est corpus meum, hæc dictio, hoc, importat demonstrationem vt conceptam, & non vt exercitam: quia tota ista locutio sumitur materialiter, cùm recitatiuè proferatur. Recitat enim sacerdos Christum dixisse, hoc est corpus meum. Sed hoc stare non potest: quia secundum hoc verba hæc non applicarentur ad materiam corporalem præsentem, & ita non perficeretur sacramentum: dicit enim August. super Ioan. Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Et præterea ex hoc totaliter non euitatur difficultas huius quæstionis: quia eædem rationes manent circa primam prolationem, qua Christus hæc verba protulit, quare manifestum est, quòd non materialiter, sed significatiuè sumebantur. Et ideo dicendum est, quòd etiam quando proferuntur à sacerdote significatiuè, & non tantum materialiter sumuntur. Nec obstat quòd sacerdos ea recitatiuè profert, quasi à Christo dicta: quia propter infinitam virtutem Christi, sicut ex contactu carnis suæ, vis regeneratiua peruenit non solùm ad illas aquas, quæ Christum tetigerunt, sed ad omnes vbique terrarum, per omnia futura secula, ita etiam ex prolatione ipsius Christi, hæc verba virtutem consecratiuam sunt consecuta à quocunque sacerdote dicantur, ac si Christus ea præsentialiter proferret. Et ideo alij dixerunt, quòd hæc dictio, hoc, in hac locutione facit demonstrationem, non ad sensum, sed ad intellectum: vt sit sensus, hoc est corpus meum, id est significatum per hoc, est corpus meum. Sed nec hoc stare potest: quia cùm in sacramentis hoc efficiatur quod significatur, non fieret per hanc formam, vt corpus Christi sit in hoc sacramento secundum veritatem, sed solùm sicut in signo. Quod est hæreticum, vt suprà dictum est.

Et ideo alij dixerunt, quòd hæc dictio, hoc, facit demonstrationem ad sensum, sed intelligitur hæc demonstratio, non pro illo instanti locutionis quo profertur hæc dictio, sed pro vltimo instanti locutionis: sicut cùm aliquis dicit, nunc taceo, hoc aduerbium, nunc, facit demonstrationem pro instanti immediatè sequenti locutionem. est enim sensus, statim his verbis dictis, taceo. Sed nec hoc stare potest: quia secundum hoc, huius locutionis esset sensus, corpus meum est corpus meum. Quod prædicta locutio non facit: quia hoc fuit etiam ante prolationem verborum: vnde nec hoc prædicta locutio significat. Et ideo aliter, dicendum est, quòd sicut prædictum est, hæc locutio habet virtutem factiuam conuersionis panis in corpus Christi. Et ideo comparatur ad alias locutiones, quæ habent solùm vim significatiuam, & non factiuam, sicut comparatur conceptio intellectus practici, quæ est factiua rei, conceptioni intellectus nostri speculatiui, quæ est accepta à rebus: nam voces sunt signa intellectuum, secundum Philosophum. Et ideo sicut conceptio intellectus practici non præsupponit rem conceptam, sed facit eam, ita veritas huius locutionis non præsupponit rem significatam, sed facit eam. sic enim se habet verbum Dei ad res factas per verbum.

Hæc autem conuersio non fit successiuè, sed in instanti: sicut dictum est. Et ideo oportet quidem intelligere prædictam locutionem secundum vltimum instans prolationis verborum: non tamen ita quòd præsupponatur ex parte subiecti id quod est terminus conuersionis, scilicet quòd corpus Christi sit corpus Christi, neque etiam illud quod fuit ante conuersionem, scilicet panis: sed id quod communiter se habet quantum ad vtrunque, scilicet contentum in generali sub istis speciebus. Non

enim faciunt hæc verba quòd corpus Christi sit corpus Christi, neque quòd panis sit corpus Christi: sed quòd contentum sub his speciebus, quòd prius erat panis, sit corpus Christi. Et ideo signanter non dicit Dominus, hic panis est corpus meum, quod esset secundum intellectum secundæ opinionis: neque, hoc corpus meum est corpus meum, quod esset secundum intellectum tertiæ: sed in generali, hoc est corpus meum, nullo nomine apposito à parte subiecti: sed solo pronomine, quod significat substantiam in communi, sine qualitate, id est forma determinata.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hæc dictio hoc, demonstrat substantiam: sed absque determinatione propriæ naturæ, sicut dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc pronomen hoc, non demonstrat ipsa accidentia: sed substantiam sub accidentibus contentam, quæ primò fuit panis, & postea est corpus Christi. Quod licet non informetur his accidentibus, tamen sub eis continetur.

¶Ad tertium dicendum, quòd significatio huius locutionis præintelligitur rei significatæ ordine naturæ, sicut causa naturaliter est prior effectu. Non tamen ordine temporis: quia hæc causa simul habet secum suum effectum. Et hoc sufficit ad veritatem locutionis.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm forma consecrationis panis, consequatur suum effectum, antequam perficiatur forma consecrationis vini.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd forma consecrationis panis, non consequatur suum effectum quousque perficiatur forma consecrationis vini. Sicut enim per consecrationem panis incipit esse corpus Christi sub hoc sacramento, ita per consecrationem vini incipit esse sanguis. Si ergo verba consecrationis panis haberent suum effectum ante consecrationem vini, sequeretur quòd in hoc sacramento inciperet esse corpus Christi * sine sanguine, quod est inconueniens.

¶Præterea, Vnum sacramentum, vnum habet complementum: vnde licet in baptismo sint tres immersiones, non tamen prima immersio consequitur suum effectũ, quousque tertia fuerit terminata. Sed totum hoc sacramentum est vnum, vt suprà dictum est. Ergo verba, quibus consecratur panis, non consequuntur suum effectum sine verbis sacramentalibus, quibus consecratur vinum.

¶Præterea, Ipsa forma consecrationis panis, sunt plura verba, quorum prima non cõsequuntur effectum, nisi prolato vltimo: sicut dictum est. Ergo pari ratione nec verba, quibus consecratur corpus Christi, habent effectum, nisi prolatis verbis, quibus sanguis Christi consecratur.

¶SED CONTRA est, quòd statim dictis verbis consecrationis panis, hostia consecrata proponitur populo adoranda. Quod non fieret, si non esset ibi corpus Christi: quia sic ad idololatriam pertineret. Ergo verba consecrationis panis, suum effectum consequuntur, antequam proferantur verba consecrationis vini.

CONCLVSIO.

¶Verba consecrationis panis effectum suum consequuntur non prolatis verbis consecrationis vini.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam antiqui doctores dixerunt, quòd hæ duæ formæ, scilicet consecrationis panis & vini, se inuicem expectant in agendo: ita scilicet quòd prima non perficit suum effectum antequam proferatur secunda. Sed hoc stare non potest: quia (sicut dictum est) ad veritatem huius locutionis, hoc est corpus meum, requiritur propter verbum præsentis temporis, quòd res significata simul tempore sit cum ipsa significatione locutionis, alioquin si in futurum expectaretur res significata, apponeretur verbum futuri temporis, non autem verbum præsentis: ita scilicet quòd non diceretur, hoc est corpus meum, sed hoc erit corpus meum. Significatio autem huius locutionis completur statim completa locutione horum verborum: & ideo oportet rem significatam statim adesse. Quæ quidem est effectus huius sacramenti: alioquin locutio non esset vera. Est etiam hæc positio contra ritum Ecclesiæ: quæ statim post prolationem verborum, corpus Christi adorat. Vnde dicendum est, quòd prima forma non expectat secundam in agendo, sed statim habet suum effectum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex hac ratione videntur fuisse decepti illi, qui prædictam positionem posuerunt. Vnde intelligendum est, quòd facta consecratione panis, est quidem corpus Christi ibi ex vi sacramenti, & sanguis ex reali concomitantia: sed post modum per consecrationem vini, fit ibi econuerso sanguis Christi ex vi sacramenti, corpus autem ex reali concomitantia. Ita quòd totus Christus est sub vtraque specie, sicut suprà dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc sacramentum est vnum perfectione (sicut suprà dictum est) inquantum scilicet constituitur ex duobus, scilicet cibo & potu, quorum vtrunque per se habet suam perfectionem. Sed tres immersiones baptismi ordinantur ad vnum simplicem effectum. Et ideo non est simile.

¶Ad tertium dicendum, quòd diuersa verba quæ sunt in forma consecrationis panis, constituunt veritatem vnius locutionis: non autem verba diuersarum formarũ. Et ideo non est simile.

---

lam verbalem: sed est quando adiacens seu mensurans significationem & consignificationem: attenditur enim secundum mensuram orationis significantis & consignificantis, vt patet in orationibus de præterito. Et vt hoc cõcludamus, istud quãdo se tenet ex parte mensuræ seu durationis enuntiationis significantis & consignificantis: illud verò quando quod per copulam seu orationẽ consignificatur, se tenet ex parte mensuræ seu durationis rei significatæ, & propterea clarè patet, hæc duo quãdo maximè abinuicem posse distare, quantum distat mensura integræ orationis à mensura rei significatæ. Et hinc patet, commune esse omni enuntiationi significare & consignificare tunc quũ integratur: quia tũc primò est oratio, & per hoc tũc primò significat & cõsignificat. Sed sicut orationes differũt inter se quantum ad res significatas, ita etiam differunt quantum ad quando, seu tempora consignificata. Et hæc in communi dicta, si perspexeris, ambiguitates, per quas discurrit Scotus, euanescent.

Descendendo autem ad propositum, aduertendum est quòd contingit ista duo quando (scilicet ex parte mensuræ significationis & ex parte mensuræ rei significatæ) coincidere in vnum & idem quando: ita quod illud idem tunc sit, quando oratio significat & consignificat, & quando significatum consignificatur esse. Contingit autem hoc in proposito ex ratione in litera reddita, quia scilicet oratio ista, hoc est corpus meum, est conuersiua panis in corpus Christi in instanti & oratio ista significat cõuersionem ipsam vt in termino. Ex re siquidem significata, habetur, quòd ly est consignificat instans conuersionis panis in corpus Christi, seu (& in idem redit) quo primò hoc est corpus Christi, & quia illud instans coincidit cum instanti, quo hæc oratio integratur, ideo dicitur & benè, quod oportet hanc orationẽ intelligere secundum vltimũ instans prolationis. Et quo etiam cõsignificare instans cõuersionis conuenit huic orationi ex natura sua, qua est oratio sacramentalis seu factiua conuersionis seu conuersiua panis in corpus Christi: ideo ex virtute sermonis talis, scilicet sacramentalis cõuersiuæ, habet hæc oratio quòd consignificet instans conuersionis.

4. dist. 8. q. 2. ar. 4. q. 2. & dist. 11. q. 2. art. 1. q. 1. ad 4. Et 1. Cor. 11. lec. 6. col. 1.

* Al. & sanguine

¶Num hoc verbis, hoc est corpus meũ, demonstretur contentum in generali.

Quæstio. ¶Circa demonstrationem verò quam facit ly hoc, quum dicitur, hoc est corpus meum, licet varia verba dicantur: quoniam in litera dicitur demonstrari contentum in generali sub istis speciebus, Scotus autem specificando dicit demonstrari indiuiduum entis quia ly hoc quantum est ex se, demonstrat indiuiduum vniuersalissimi, vtpote de quo possint omnia inquiri: mihi tamen videtur, quòd demonstret indiuiduum substantiæ, id est hanc substantiam. Et quidem quod demonstret indiuiduum, nulli est dubium, quoniam non vniuersale, sed singulare aliquod est tam quod conuertitur in corpus Christi, quàm de quo enuntiatur corpus Christi. Quòd vero sit indiuiduum substantiæ, probatur, tum ex eo quod ly hoc, est pronomen demonstratiuum substantiæ, tum ex eo quòd hæc demonstratio debet esse certa. Demonstrando autem hanc substantiam, demonstratio est certissima: quoniam hæc substantia est corpus Christi. sed si demonstraret indiuiduum entis, demonstratio remaneret ambigua, imò magis falsa appareret, quàm vera. nam ly hoc ens, posset demonstrare tam accidens quàm substantiam: quum vtrunque sit hoc ens, & magis appareret demonstrari accidens, propter demonstrationem factam ad sensum. Tum quia demonstrando indiuiduum substantiæ, demonstratio est simplicior & purior, non egens glossis: nam apposita ante sensus hostia, & dicendo, hæc substantia est corpus meum, non oportet ad glossas recurrere, quid est illud, quod est conuersum in corpus Christi: aut quid est illud, quod hic adoramus, & huiusmodi. Est autem sententia hæc etiam Autoris nam expressè dicit in responsione ad primum & secundum, quòd ly hoc, demonstrat substantiam sine qualitate, id est sine determinatione alicuius propriæ naturæ, puta panis aut corporis Christi. Et hoc idem intendit, dicendo quod demonstrat contentum in generali sub istis speciebus: scivit enim quòd non demonstratur vniuersale aliquod: sed circumloquutus est indiuiduum communioris seu generalioris ab accidentibus distincti ac sub eis contenti. dantur enim indiuidua magis & minus vniuersalia, sicut dantur naturæ magis & minus vniuersales: est enim intelligere Sortem in prædicamento substantiæ esse non solum hunc hominem, sed hoc animal, hoc viuum, hoc corpus, hanc substantiam. Et sic hæc substantia demonstrata per ly hoc, est contenta sub istis accidentibus in generali, id est communiter se habens ad panem & corpus Christi, pro quanto ab vtroque abstrahendo significatur.

¶Ad rationem autem Scoti, dicitur quòd [illegible] primum nomen, loco cuius potest poni hoc, sit indiuiduum [illegible] commune, [illegible] analogice etiam ad entis rationis: quia tamen certitudo demonstrationis rei præponderat (quoniam ad propriam certamque notitiam sacramenti huius spectat res demonstrata) ratio illa ad communia nominum in Deo posthabenda est, ne in ambiguo nos demonstratio relinquat: sed certos demonstratio reddat, quòd hæc substantia est corpus Christi.

QVAESTIO SEPTVAGESIMANONA, De effectibus sacramenti Eucharistiæ in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de effectibus huius sacramenti.

¶ Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primò, vtrùm hoc sacramentum conferat gratiam.

¶ Secundò, vtrùm effectus huius sacramẽti sit adeptio gloriæ.

¶ Tertiò, vtrùm effectus huius sacramenti sit remissio peccati mortalis.

¶ Quartò, vtrùm per hoc sacramentum remittatur peccatum veniale.

¶ Quintò, vtrùm per hoc sacramentum tota pœna peccati remittatur.

¶ Sextò, vtrùm hoc sacramentum hominem præseruet à peccatis futuris.

¶ Septimò, vtrùm hoc sacramentum prosit alijs, quàm sumentibus.

¶ Octauò, de impedimento effectus huius sacramenti.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm per hoc sacramentum conferatur gratia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd per hoc sacramentum non conferatur gratia. Hoc enim sacramentum est nutrimentum spirituale. Nutrimentum autẽ non datur nisi viuenti. Cùm ergo vita spiritualis sit per gratiam, non competit hoc sacramentum nisi habenti gratiam. Non ergo per hoc sacramẽtũ cõfertur gratia, vt primò habeatur, similiter etiam nec ad hoc quòd augeatur; quia augmentũ spirituale pertinet ad sacramentũ confirmationis, vt dictũ est. Non ergo per hoc sacramentum gratia cõfertur.

¶ Præterea, Hoc sacramentum confertur vt quędã spiritualis refectio. Sed refectio spiritualis magis videtur pertinere ad vsum gratiæ, quàm ad gratię collationẽ. Ergo videtur ꝙ per hoc sacramẽtũ gratia nõ confertur.

¶ Præterea, Sicut supra dictum est, in hoc sacramento corpus Christi offertur pro salute corporis, sanguis autẽ pro salute animæ. Sed corpus non est subiectũ gratiæ, sed anima: vt in Secunda parte habitum est. Ergo ad minus quantum ad corpus per hoc sacramentum gratia non confertur.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Ioan. 6. Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Sed vita spiritualis est per gratiam. Ergo per hoc sacramentum gratia confertur.

CONCLVSIO.

¶ Sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum gratiam conferre necessariũ est, cum Christum qui omnis gratiæ origo est, contineat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd effectus huius sacramenti debet cõsiderari, primò quidem & principaliter ex eo quod in hoc sacramento cõtinetur, quod est Christus. Qui sicut in mũdum visibiliter veniẽs, contulit mundo vitam gratiæ (secundum illud Ioan. 1. Gratia & veritas per Iesum Christum facta est) ita in hominem sacramentaliter veniens, vitam gratiæ operatur: secundum illud Ioan. 6. Qui manducat me, viuet propter me. Vnde & Cyri. dicit, Viuificatiuum Dei verbũ, vniens seipsum proprię carni, fecit ipsam viuificatiuã. decebat ergo eum nostris quodãmodo vniri corporibus per sacram eius carnem & pretiosum sanguinem: quæ accipimus in benedictionẽ viuificatiuam in pane & vino. Secundò consideratur ex eo quòd per hoc sacramentum repræsentatur, quod est passio Christi: sicut supra dictum est. Et ideo effectus quẽ passio Christi fecit in mundo, hoc sacramẽtum facit in homine. Vnde super illud Ioan. 19. Continuò exiuit sanguis & aqua, dicit Chrys. Quia hinc suscipiunt principium sacra mysteria cùm accesseris ad tremendum calicem, vt ab ipsa bibiturus Christi costa, ita accedas. Vnde & ipse Dominus dicit Matt. 26. Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Tertiò consideratur effectus huius sacramẽti ex modo, quo traditur hoc sacramentum, quod traditur per modum cibi & potus. Et ideo omnem effectum, quẽ cibus & potus materialis facit, quantum ad vitã corporalem (quòd scilicet sustentat, auget, reparat, & delectat) hoc totum facit hoc sacramentum quantum ad vitam spiritualẽ. Vnde Amb. dicit in lib. de Sacramentis: Iste panis est vitæ æternæ, q animæ nostræ substantiam fulcit. Et Chryso. dicit super Ioan. Constat nobis desiderantibus & palpare, & comedere, & amplecti. Vnde & ipse Dominus dicit Ioã. 6. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Quartò consideratur effectus huius sacramenti ex speciebus, in quibus traditur hoc sacramẽtum. Vnde August. ibidem dicit, Dominus noster corpus & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis: namque aliud, scilicet panis, ex multis granis in vnum constat, aliud, scilicet vinum, in vnum ex multis aci-

¶ Super Quæstionem septuagesimamnonam.

CIrca effectus Eucharistiæ in nobis, aduertẽdum est quòd in litera ponitur numero sex, scilicet adeptio gloriæ, collatio gratiæ, remissio peccati mortalis, remissio peccati venialis, remissio pœnæ pro peccatis debitæ, & præseruatio à peccando. De quibus duo declaranda sunt, scilicet tempus & modus: cum quibus etiã simul declarabitur subiectũ.

¶ De tempore quidem aliquid clarum est, & aliquid ambiguũ. Nam de primo effectu, scilicet vita æterna, constat tẽpus exequutionis nõ oportere esse tẽpus sumptionis Eucharistiæ: sumpta si quidẽ longè ante Eucharistia, contingit effectũ æternæ vitę subsequi: iuxta verbũ Domini, Qui manducat hunc panẽ, viuet in æternũ.

Ioan. 6. art. quarta & 4. dist. 12. q. 1. art. 1. quin. ad 1.

¶ De alijs verò effectibus in dubium vertitur, an vnũ & idem sit tempus quo sumitur hoc sacramentũ, & quo in executionẽ ponuntur illi effectus & propterea sigillatim declarãdi sunt.

¶ Secundus igitur effectus, qui est gratia gratum faciens, tres ramos habet, prout tripliciter contingit eum sequi gratiam, scilicet vel de nouo acquirere ipsam vitam gratiæ: vel præsupposita gratia, acquirere de nouo augmentũ gratiæ: vel acquirere de nouo actualem delectationem ac refectionem spiritualem secũdum vitã gratiæ: hæc enim tria comprehenduntur sub vno effectu Eucharistiæ, quo dicitur quòd confert gratiam. Potest siquidẽ intelligi, quòd confert gratiã habitualem, vel primã, vel augmentando primã, aut gratiam actualem spiritualis refectionis ac delectationis in actu charitatis. Et quia primam gratiam sumptio huius sacramẽti nõ per se confert, sed per accidens, hoc est propter contingentẽ sumentis dispositionem (quoniam per sacramentũ requiritur sumentem viuũ, prima autem gratia mortuo detur) idem tẽpus primæ gratiæ per accidens consideratur, & videtur coincidere cum tempore sumptionis: nã si existens in peccato mortali sibi incognito, quãdo sumit hoc sacramentum, non resuscitatur ad vitam, nõ apparet quare deinceps ex virtute huius sacramẽti resuscitabitur. Intelligo autẽ in tota hac materia per tẽpus sumptionis Eucharistiæ, non illã solũ momentum, quo degluitur: sed cum consequente temporis spatio, quo Christi corpus sacramentaliter in sumente perseuerat. Est enim tunc præsens corporaliter in nobis, ac per hoc pascens & illuminans spiritualiter animam: vt sic etiam illud impleatur, Quandiu sum in mundo, lux sum mundi. Attestatur autem huic sententiæ necessaria mentis occupatio communicantium, & pręcipuè sacerdotum circa reuerentiam exteriorem huius sacramenti, ne scilicet aut sanguis effundatur, aut partes hostiæ dentibus, aut palato hæreant, & huiusmodi, quo fit vt magis effectus sacramenti (puta contritio) cùm prima datur gratia, in tempore consequente sumptionis, quàm in ipsa sumptione appareat, & simile videtur de alijs effectibus actualibus. Puto tamen posse contingere, vt sumens sit ita dispositus, quod nec consequatur vitam gratiæ, nec de nouo mortaliter peccet sumendo, sed ita excæcetur à peccato in sumendo, vt propinquior fiat vitæ gratiæ, ex qua appropinquatione secundum aliquos actus attritionis & desiderij diuinæ gratiæ, venialium perducatur diuina duce misericordia ad occasiones veræ contritionis, vt tandem alia forte vice sumẽdo, gratiam veræ cõtritionis percipiat. Moueor autẽ ad hoc, quia nullã apud me habeo rationẽ cogentẽ ad aliorũ horũ scilicet existens in peccato mortali facta diligenti, quanuis nõ sui sufficiẽti, probatione, cõmunicãdo aut iustificatiuam, peccat mortaliter, videtur enim, vt dictum est, posse dari mediũ. propter latitudinẽ, quæ datur in illa diligentia nõ tamen sufficienti probatione sui nõ enim cõsistit in indiuisibili. Diuinæ quoq; liberalitatis largitas, ex cuius abũdãtia hic effectus per accidẽs huic sacramento tribuitur, ad quãtũ ordinauerit: in dispositionẽ pãtõtis se suppleturã, dicat quod nouit.

¶ De tẽpore verò augmenti habitualis gratiæ magis ambiguũ est secundũ Autoris doctrinã, vt patebit in processu. Autor enim in 4. sent. dist. 12. q. 2. arti. 1. tenet augmẽtũ gratiæ impediri ex impedimento actualis conuersionis animæ ad Deum: ac per hoc sentit, quòd idem est tempus sumptionis sacramenti, & tempus augmenti gratiæ: quia illud idẽ constat esse tẽpus transformationis actualis animæ in Deum. In hac autem quæstione art. vlt. verba literæ sonant oppositũ: dum dicit, quòd mẽtis distractio per peccata venialia in actu, tollit quidem actualem refectionem spiritualis dulcedinis, non autem augmentum gratiæ habitualis. Et rursus in responsione ad primum inquit, ille qui cum actu venialis peccati ad hoc sacramentum accedit, habitualiter quidem manducat spiritualiter, sed nõ actualiter: & ideo habitualem effectum huius sacramenti percipit, non autem actualem. Quæ Autoris verba possunt dupliciter intelligi: primò vt sonant secũdum superficiem, vt per hoc sacramentum augeatur intensiuè habitualis gratia tunc quum sumitur, etiam si nullus interior charitatis actus ob mẽtis distractionem interueniat & hoc ex virtute ipsius sacramẽti causantis huiusmodi augmentum in anima, nullum huic habituali augmento impedimẽtum præstante. Et hic sensus fauorabilis est, & simul cũ autem multitudinis innumerabilium sacerdotum, quasi quotidie aut frequentissime celebrantium: qui tamen seipsis meliores non quotidie fiunt. Mihi autem hinc ordiendo, sensus iste verus non apparet: si enim qualibet sumptione Eucharistiæ augeretur gratia, infinitorum penè sacerdotum, quos credimus verè in gratia celebrare, charitas iam esset maior intensiue, quàm credi rationabile sit: quia tanta magnitudo charitatis in tanta multitudine, otiosa appareat: quoniã nec extra apparent, nec intus de seipsis testantur actus similes feruẽtissimæ charitati, & tamen certũ est, ꝙ sicut amor Dei nõ est otiosus, sed operatur magna, si est, ita iã magna augmẽtatio amoris Dei non est otiosa, sed operatur multa maiora, quàm prius proportionaliter si est. & consequeretur si longè maiores operari tenus, longè maior charitas non est. & tamen longè maior ponitur esse in singulis celebrationibus, quantumcunque paruum creuisset charitas sacerdotis, qui tot annis diebus ferè singulis in gratia celebrauit. Præter autem hanc ex experientia coniecturam, in promptu ratio cum autoritate suffragatur, sacramentum enim hoc, quia datur per modum cibi & potus (dicente Domino, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus) non auget, sicut nec nutrit, nisi per modum nutrimenti. sed sine actu vitali nutrit tam cibus quàm potus nec nutrit nec auget, vt patet in alimento corporali: ergo sine operatione vitali spiritualis animæ, quæ nutritur, cibus iste nec nutrit, nec auget. Autoritas quoque ex eodem fundamento, ex 4. sent. iam allata est. Nec obstat efficaciæ huius rationis, quòd phreneticis in mortis articulo datur hoc sacramentum, tum quia sacramenti effectus ex his quæ per se concurrunt, considerandus ac iudicandus est, & non ex his, quæ in casu accidunt, tum, quia phreneticis constat dari viaticum nõ ad primum & proprium Eucharistiæ effectum, qui est actualis refectio spiritus & consequenter nec ad nutriendum, nec ad augendum in hac vita gratiam, tum quia phreneticis datur viaticum

viaticum propter vitam aeternam, & propter impugnationes daemonum: iuxta illud Amb. Recedant procul à potentia pro sensus tuae.

¶ Aliter ergo intelliguntur verba literae de perceptione habituali, vt sit sensus, quod talis distractus non actualiter, sed habitualiter percipit effectum habitualem seu augmentum gratiae spiritualis, sicut habitualiter manducationem spiritualem habet: ita quod manducante habitualiter tantum, id est habens habitum quo potest spiritualem manducationem actualiter habere (hoc est habendo charitatem) sumens hoc sacramentum absque actuali interiori deuotione, habet etiam habitum percipiendi augmentum. Et sicut non impeditur per peccata venialia, cum huiusmodi distractione, quin per hanc sumptionem mereatur augmentum charitatis exequendum tamen tempore quo ad hoc erit dispositus, ita non impeditur quin ex hac sumptione percepturus sit augmentum charitatis, quando tamen ad hoc erit dispositus. Et secundum hunc sensum tempus augmenti charitatis est, quando sumens est dispositus ad augmentum, siue hoc sit tempore sumptionis, siue post. Minorem tamen dispositionem requirit ad augmentum charitatis ex hoc sacramento, quàm ad augmentum sine sacramento: vt habetur ratio virtutis sacramentalis & praesertim huius sacramenti, in quo est ipse Christus. Potest autem hunc sensum, quòd Autor intendit ponere differentiam inter refectionem spiritualē consistentem in operatione, & augmentum habitus quo ad impediri à peccato veniali. Et sic saluatur differentia, quod refectio spiritualis ita tollitur per distractionem, quòd nequam ex hac sumptione habebitur: augmentum verò habitus habendum relinquitur post, sicut & vita aeterna.

¶Tertius autem sensus consistit in declaratione terminorum, dicendo quod duobus existentibus per se propriis huius sacramenti effectibus (scilicet operatione & habitu) Autor vtriusque latitudinis id quod praecipuum est, nominauit. Et in latitudine quidem operationū nominauit spiritualem refectionem cum sua delectatione: in latitudine verò habitualium donorum nominauit augmentum gratiae seu charitatis, vt sic loqueretur de hoc sacramento secundum suam perfectionem, docendo ea quae ipsius sunt, quatenus aut alterum aut vtrūque eorum confert. Et sic per actualem manducationem Autor non intelligit quancunque actualem deuotionem, sed illam solam, quae refectio est, quae spiritualis delectatio animae est. Et secundum hunc sensum plana sunt omnia, & consonant dictis in 4. sen. Habent siquidem se hi duo effectus inter se, non vt necessariam connexionem habentes, sed alter sine altero ex sacramento hoc haberi potest. Refectio siquidem spiritualis delectationis absque augmēto habitualis gratiae in Christo fuit quando sumpsit hoc sacramentum: augmentum verò habitualis gratiae ex hoc sacramento in valde multis credimus contingere, qui dignè ad hoc sacramentum & deuotè accedunt, & tamen expertes sunt spiritualis dulcedinis, ita vt ipsorum vox ad caelestem Patrem sit: Ecce tot annis seruio tibi, & nunquam dedisti mihi hoedum, vt cum amicis meis epularer. Non igitur docet haec litera, quòd sumens absque omni actuali deuotione consequitur augmentum gratiae: sed quòd sumens absque actuali refectione delectationis spiritualis (& hoc ex culpa sua veniali: quoniam non est ex defectu sacramenti) sic inquam sumens sic mente distractus, si quo ad alios actus deuotè accedit, habitualis augmentum gratiae ex hoc non impeditur quod tamen posset aliunde impediri, puta ex tam parua deuotione, vt non sufficiat disponere ad augmentum gratiae. Et haec expositio amplectenda videtur, quoniam quo ad rem omnia consonant, quo ad expositionē verò nominum nulla fit extorsio, sed applicatio communiter terminorum ad principale suppositum & secundum hoc tempus augmenti coincidit cū tempore sumptionis. Posset & quarto modo fortè exponi locus iste de augmēto habituali extensiuo: ita quòd sacramentum hoc sit extensiuum gratiae ad actus confortatiuos spiritus, & hoc ipsum sit gratia sacramentalis, quam in anima per modum habitus sacramentum hoc efficiat etiam in mente distractis ex peccato veniali. De tempore autem actualis gratiae, quae homini confertur in hoc sacramento, nulla ambiguitas est, quia sit tempus sumptionis sacramenti: tūc enim praesens Christus excitat mentem dispositam ad sui feruentem amorem, atque ad sentiendam dulcedinē suae praesentiae. Sed perfectorum est solidus hic cibus, eorū qui pro consuetudine, &c. Tempus autem remissionis peccati mortalis coincidit cum tempore sumptionis, vt patere potest ex supradictis: quoniā coincidit

nia confluit. Et ideo ipse alibi dicit super Ioan. O sacramentum pietatis, ò signum vnitatis, ò vinculum charitatis. Et quia Christus & eius passio est causa gratiae & spiritualis refectio, & charitas sine gratia esse non potest, ex omnibus praemissis manifestum est, quòd hoc sacramentum gratiam confert.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc sacramentum ex seipso virtutem habet gratiam conferendi. nec aliquis habet gratiam ante susceptionem huius sacramēti: vel nisi ex aliquo voto ipsius, vel per seipsum, sicut adulti: vel voto Ecclesiae, sicut paruuli, sicut supra dictum est. Vnde ex efficacia virtutis ipsius est, quòd etiam ex voto ipsius aliquis gratiam consequatur, per quā spiritualiter viuificetur. Restat igitur vt cùm ipsum sacramentum realiter sumitur, quod gratia augeatur, & vita spiritualis perficiatur. Aliter tamen quàm per sacramentum confirmationis, in quo augetur & perficitur gratia ad persistendum contra exteriores impugnationes inimicorum Christi. Per hoc autem sacramentum augetur gratia, & perficitur spiritualis vita, ad hoc quòd homo in seipso perfectus existat per coniunctionem ad Deum.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc sacramentū confert gratiam spiritualiter cū virtute charitatis. Vnde Damas. comparat hoc sacramentum carboni, quem Isaias vidit Isa. 6. Carbo enim lignum simplex non est, sed vnitum igni: ita & panis communionis non simplex panis est, sed vnitus diuinitati. Sicut Gregor. dicit in Homil. Pentec. Amor Dei non est otiosus: magna enim operatur, si est. Et ideo per hoc sacramentum quantum est ex sui virtute, non solùm habitus gratiae & virtutis confertur, sed etiam excitatur in actum: secundum illud secūdae Corinth. 5. Charitas Christi vrget nos. Et inde est quòd ex virtute huius sacramenti anima spiritualiter reficitur per hoc quòd anima spiritualiter delectatur, & quodammodo inebriatur dulcedine bonitatis diuinae: secundum illud Canti. 5. Comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.

¶Ad tertium dicendum, quòd quia sacramenta operantur salutem, quam significāt, ideo secundum quandam assimulationem dicitur, quòd in hoc sacramento corpus offertur pro salute corporis, & sanguis pro salute animae, quamuis vtrunque ad salutem vtriusque operetur, cùm sub vtroque totus sit Christus: vt suprà dictum est. Et licet corpus non sit immediatum subiectum gratiae, ex anima tamen redundat effectus gratiae ad corpus, dum in praesenti membra nostra exhibemus arma iustitiae Deo (vt habetur Roma. 6.) & in futuro corpus nostrum sortietur incorruptionem & gloriam animae.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm effectus huius sacramenti sit adeptio gloriae.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd effectus huius sacramenti nō sit adeptio gloriae. Effectus enim proportionatur suae causae. Sed hoc sacramentum competit viatoribus: vnde & viaticum dicitur. Cùm igitur viatores nondum sint capaces gloriae, videtur quòd hoc sacramentum non causat adeptionem gloriae.

¶Praeterea, Posita causa sufficienti, ponitur effectus. Sed multi accipiunt hoc sacramentum, qui nunquam peruenient ad gloriam: vt patet per Aug. 21. de Ciu. Dei. Non ergo hoc sacramentū est causa adeptionis gloriae.

¶Praeterea, Maius non efficitur à minori: quia nihil agit vltra suam speciē. Sed minus

cum tempore infusionis primae gratiae. Tempus quoque remissionis venialium idem est quod tempus sumptionis, quoniam coincidit cum tēpore actus is feruoris charitatis. Et similiter tēmpus remissionis poenae, si tamen ea actuali deuotione aliqua remittitur poena enim, quia remittitur ab hoc sacramento, nō vt sacramentum, sed vt sacrificium est, tempore ipsius sacrificij remittitur, quoniā tunc Deo satisfit. Praeseruatio demū à peccato, effectus est sacramenti à tempore sumptionis inchoata, & iuxta sumētiū cooperationē plus vel minus durat, sicut etiam praeseruatio, quae fit per nutrimentū corporale vnū & idem, in diuersis dispositionibus hominibus diuersimodè inuenitur, vno magis sumētē inde vires, quā alio, &c. Haec de tempore.

¶Superest vt de modo eorundem effectuum dicatur, modus quo effectus isti in anima ab hoc sacramento fiunt, est quòd omnes reliqui mediante primo fiunt. Primus autem effectus est actualis exercitatio charitatis & mediante hoc reliqui effectus proueniunt. Quod simpliciter apparet primò, ex communibus: quia sua vie dispositio rationalis creaturae habet vt rationabiliter iustificetur & perficiatur. à rationabiliter autē perfici, est non per modum dormientis, sed per modū vigilantis (hoc est ratione actualiter vtētis) mutari & perfici: vt patet ex doctis in 2. libr. habita de iustificatione impij, & iustificatione Magdalenae, Latronis & Pauli, semper enim dona sua Saluator interuenientibus operationibus consequentia illis largitus est. Et de Magdalena quidē operatio fidei & charitatis apparet, dicente Domino, Dimissa sunt ei peccata multa, quoniā dilexit multū: & iterū, Fides tua te saluam fecit. Latroni fidei speique actum videmus, Memento mei Domine, dum veneris in regnum tuum. Paulum, fidei obedientiae, deuotionisque verba proferentē audiuimus, Domine quid me vis facere? Ex quibus omnibus patet, quòd nō solum dum regulariter, sed etiam dum miraculosè conuertuntur homines ad Deū, actualis operatio interioris hominis interuenit. Secundo apparet idem ex proprijs huius sacramenti, quia sacramentū hoc viuificat animam vt cibus: cibus autem vt sic nō viuificat nisi viuentē, operatione aliqua vitali, cibo vtentem. Si enim circa cibum corporalem nullam haberet animal operationem vitalem intus, intellis esset cibus tali animali imò nō esset cibus nisi remotè seu in potētia quoniā cibus materia & obiectum operationum potentiae vegetatiuae est. Tertiò apparet hoc idē: discurrendo sigillatim per ipsos effectus. Eucharistia siquidē sacramētaliter sumpta ab homine Christū corporali praesentia intus in homine ponens ex parte quidē sui pro primo contactu animae habet excitationē charitatis, ac actualē vnionē seu transformationē animae amantis in Christū amatū. ex parte verò animae primus contactus est ipsa manducatio actualis, quae est actus charitatis, & magnam latitudinē habet iuxta latitudinē actuū charitatis & graduum, & extendit se vsque ad actum lib. arb. qui tandē charitate perficitur, ita vt vera contritio fit. Mediante ergo actuali manducatione spirituali, effectus reliqui fiunt ab hoc sacramento. Et de vita quidē aeterna verba Domini testantur dicentis, Qui manducat hunc panē, viuet in aeternū. De prima verò gratia & remissione peccati mortalis (quae tamē per accidēs fit ab hoc sacramēto) ex eo patet, quod nisi inchoatiuè saltē mãducaret carens gratia, illā nō consequeretur: cibus enim nō nisi mãducatus viuificat. vnde & Autor in litera tertij ar. de hoc loquens inquit, Deuotè & reuerēter accedēs consequetur per hoc sacramentum gratiam charitatis, quae contritionē perficiet, vbi tres operationes interueniunt ponit, deuotionem, reuerentiam & contritionem, quae scilicet noua charitate informatur, & fit contritio. De augmēto verò habitualis gratiae, & ex nunc dictis tam communibus quàm proprijs & ex superius discussis, satis patere arbitror. non est enim intelligibile cibum augere absque actuali deuotione, quam absque actuali manducatione etiam fingere non licet. Refectio autem spiritualis, manducatio quaedam est, remissio verò peccati venialis & poenae, si fit, quum consequatur feruorem charitatis, manifestè manducationem sequitur: nam feruor ipse manducatio est. Praeseruatio demum ab offensis Dei, quia directè ad firmationem cordis, id est voluntatis spectat ex parte animae, panis autem non nisi manducatus confirmat cor hominis, ideo mediante manducatione spirituali fit, dixi autem directè & ex parte animae, quoniam non est remotum, quin ex parte Christi praesentis sub sacramento, praeseruatio nonnulla fiat per modum custodiae: propter quam diximus dari phreneticis in articulo mortis Eucharistiam.

Inf. q. [illegible] ad. Et [illegible]

est accipere Christũ sub specie aliena, quod fit in hoc sacramento, quàm frui eo in specie propria, quod pertinet ad gloriam. Ergo hoc sacramentum non causat adeptionem gloriæ.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 6. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Sed vita æterna est vita gloriæ. Ergo effectus huius sacramẽti est adeptio gloriæ.

CONCLVSIO.

¶ Per Eucharistia sacramentum ad vitam præparamur æternam, & gloria beatitudinem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in hoc sacramento potest considerari & id, ex quo habet effectũ, scilicet ipse Christus contentus, & passio eius repræsentata, & id per quod habet effectum, scilicet vsus sacramenti, & species eius. Et quantum ad vtrũque competit huic sacramento, quòd causet adeptionem vitæ æternæ. Nam ipse Christus per suam passionem aperuit nobis aditum vitæ æternæ: secundum illud Hebr. 9. Noui Testamenti mediator est, vt morte intercedente, qui vocati sunt, accipiant repromissionem æternæ hæreditatis. Vnde & in forma huius sacramẽti dicitur: Hic est calix sanguinis mei noui & æterni Testamẽti. Similiter etiã refectio cibi spiritualis, & vnitas significata per species panis & vini, habentur quidem in præsenti, sed imperfectè: perfectè autem in statu gloriæ. Vnde Augu. dicit super illud Ioan. 6. Caro mea verè est cibus: Cùm cibo & potu id appetat homines, vt non esuriant neq; sitiant, hoc veraciter non præstat nisi iste cibus & potus, qui eos à quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit in societate Sanctorum, vbi pax erit & vnitas plena atque perfecta.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut passio Christi, in cuius virtute hoc sacramentum operatur, est quidẽ causa sufficiens gloriæ: nõ tamen ita, quòd statim per ipsam introducamur in gloriã, sed oportet vt prius simul compatiamur, vt postea simul glorificemur (sicut dicitur Rom. 8.) ita hoc sacramentum nõ statim nos in gloriam introducit, sed dat nobis virtutem perueniẽdi ad gloriam, & ideo viaticũ dicitur. In cuius figuram legitur 3. Reg. 19. quòd Elias comedit, & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus vsque ad montẽ Dei Oreb.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd sicut passio Christi non habet suum effectum in his qui se ad eam non habent, vt debent: ita & per hoc sacramentũ nõ adipiscuntur gloriã qui indecenter ipsum suscipiunt. Vnde Aug. dicit super Ioan. exponẽs illa verba, Aliud est sacramentum, & aliud virtus sacramenti: Multi de altari accipiunt, & accipiendo moriuntur. Panem ergo cælestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate. Vnde non est mirum si illi qui innocentiam non seruant, effectum huius sacramenti non consequuntur.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc quòd Christus sub aliena specie sumitur, pertinet ad rationem sacramenti, quòd instrumentaliter agit. Nihil autẽ prohibet, causam instrumentalem producere potiorem effectum: vt ex supradictis patet.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm effectus huius sacramenti sit remissio peccati mortalis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd effectus huius sacramenti sit remissio peccati mortalis. Dicitur enim in quadã collecta, Sit hoc sacramentum ablutio scelerum. Sed scelera dicuntur peccata mortalia. Ergo per hoc sacramentum peccata mortalia abluuntur.

¶Præterea, Hoc sacramentum agit in virtute passionis Christi, sicut & baptismus. Sed per baptismum dimittuntur peccata mortalia: vt suprà dictum est. Ergo & per hoc sacramentum, præsertim cùm in forma huius sacramenti dicatur, Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

¶Præterea, Per hoc sacramentũ gratia confertur: vt dictum est. Sed per gratiam iustificatur homo à peccatis mortalibus: secundũ illud Rom. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius. Ergo per hoc sacramentum remittuntur peccata mortalia.

¶SED CONTRA est quod dicitur primæ Corin. 11. Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Dicit autem glo. ibidem, quòd ille mãducat & bibit indignè, qui in crimine est, vel irreuerenter tractat, & talis manducat & bibit sibi iudicium, id est damnationem. Ergo ille, qui est in peccato mortali, per hoc quod accipit hoc sacramentum, magis accumulat sibi peccatum quàm remissionem sui peccati consequatur.

CONCLVSIO.

¶ Percipientes sacramentum bene dispositi, & contriti, & veniam & remissionem peccatorum consequuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd virtus huius sacramenti potest considerari dupliciter. Vno modo secundũ se, & sic hoc sacramentũ habet virtutẽ ad remittendum quæcunq; peccata ex passione Christi, quæ est fons & causa remissionis peccatorum.

Alio modo potest considerari per comparationẽ ad eum qui recipit hoc sacramentũ, prout in eo inuenitur vel non inuenitur impedimentum percipiendi huius sacramenti effectũ. Quicunq; autẽ habet conscientiam peccati mortalis, habet in se impedimẽtum percipiẽdi effectũ huius sacramẽti, eo quòd nõ est cõueniens susceptor huius sacramẽti, tũ quia nõ viuit spiritualiter, & ita non debet speciale nutrimentũ suscipere, quod non est nisi viuentis: tum quia nõ potest vniri Christo (quod fit per hoc sacramẽtũ) dum est in affectu peccãdi mortaliter. Et ideo, vt dicitur in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, si mens in actu peccandi est, grauatur magis Eucharistiæ perceptione, quàm purificetur. Vnde hoc sacramentũ in eo qui ipsum percipit in conscientia peccati mortalis, nõ operatur remissionem peccati. Potest tamen hoc sacramentũ operari remissionẽ peccati dupliciter. Vno modo nõ perceptũ actu, sed

Eucharistiam. Nec ex his dictis accipias, nos sentire nunquam conferri gratiam nisi actualiter ratione vtentibus: non enim hoc dicimus, sed secundum communia suauis dispositionis creaturæ rationalis sic fieri dicimus. Cum quo tamen stat, quòd secundum suauem dispositionem alicuius sacramẽti aliter conferatur gratia iustificans: vt patet in baptismo, qui quoniam spiritualis est regeneratio, ex proprio habet vt absq; cooperatione eius, qui baptizatur, gratiam conferat in remissionem peccatorũ: generatio enim est mutatio de nõ esse ad esse, nec præsupponitur, sed sit viuus, qui generatur. cibus autem vitã præsupponit, & nõ nisi mãducanti prodest. Dicta sunt autem hæc, ad fugandam illorum fiduciam, qui putant se consequi semper nouũ gratiæ habitualis augmentum, cùm quantulacũq; deuotione celebrent etiam distractè. vt vel sic ab huiusmodi negligẽtiæ somno excitentur, pulsari saltem, ex eo quòd manducatio sacramentalis, quæ actualiter fit, significat manducationem spiritualẽ, quæ interim exerceri debet. Et vbi non nisi in sui principio, hoc est in habitu saluatur, licet ad vitandum fictionis peccatum mortale sufficiat, ad nutriendum tamen animam nihil prodest: imò hinc & anima malum venialis peccati, & corpus damnum infirmitatis, imbecillitatis, aut etiam mortis, quandoq; incurrit, dicente Apostolo, Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Hanc ego pœnã corporalem puto, sæpe ad Deo infligi, ob paruam præparationem, quæ fit ad hoc sacramentum.

Annot. ¶In responsione ad primum primi arti. eiusdẽ q. aduerte quòd sacramentum hoc potest considerari dupliciter. Primò secundum se: hoc est, secundũ rem in ipso contentam & significatam, & sic verificatur de ipso quòd ex se virtutẽ habet collatiuam gratiæ, ad differẽtiam reliquorum sacramentorũ, quæ ex alio (hoc est ex hoc sacramento) acquirunt virtutem gratiæ collatiuam. Nam res significata & contenta in hoc sacramẽto est ipse Christus; cuius instrumenta sunt reliqua sacramẽta cũ virtutibus suis, propter quod se habet ad reliqua sacramenta vt fons gratiæ ad riuos gratiarum. Et hinc verificatur & quòd quilibet quodcunque sacramentũ suscipiẽs actu, suscipit hoc sacramentum voto: & quòd votum cuiusque sacramenti est votũ istius sacramenti: nam appetens seu sitiens ad fontis riuulum, seu bibens ex riuulo, ad fontem ipsum magis sitit tanquam ad principiũ, & propterea in litera dicitur, quòd sine huius sacramenti voto prima non habetur gratia. Et simile est hoc ei quod Dominus dicit, Nisi mãducaueritis carnẽ Filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, non habebitis vitam in vobis: loquitur enim Dominus de manducatione spirituali in voto seu in habitu, in quo continetur manducatio spiritualis actualis in voto. Si verò consideremus vsum sacramenti huius, quo nobis sacramentaliter iungitur, sic prima gratia non est effectus huius sacramenti, nisi per accidens ex parte subiecti: vt prædictum est, quia datur per modum nutrimenti: quod quia nõ est nisi viuentis, non facit primam gratiam, qua primo habetur vita Spiritus, sed præsupponit illam. Vnde in articu. 5. ad tertiũ Autor loquẽs de prima gratia dicit, Sic autem non datur in hoc sacramento.

¶ Super Quæstionis septuagesimanonæ Articulum tertium.

4. di. 9. art. 3. q. 4. 2 cor. 5. Et dist. 12. q. 2. arti. 2. q. 2.

Annot. IN arti. 3. in responsione ad primũ, nota nouitate triam expositionum ibi allatarũ secundam differre à prima in hoc, quòd perfectio contritionis refertur ad scelera cognita, in prima autem ad occulta. quo ad vtraque enim petitur ablutio per contritionem perfectam.

¶In responsione ad secundum eiusdem arti. dubium occurrit de veritate differentiæ positæ inter suscipientẽ baptismum & suscipientẽ Eucharistiam, quo ad hoc quòd est esse vel non esse in peccato mortali. Et est ratio dubij, quia vtrobique suscipiens cũ cõscientia & affectu peccati mortalis indignè suscipit, nec gratiã tunc cõsequitur, imò de nouo peccat peccato sacrilegij, mẽbrũ Christi ipso se sacramento fingens. ¶Ad hoc dicitur quòd differentia saluatur & ex parte sacramenti & ex parte suscipiẽtis. Ex sacramento quidẽ, quia sacramentum Eucharistiæ ex proprio vsu habet rationem nutrimẽti, ac per hoc conuenit vtis viuis & non mortuis. baptismus autem ex propria ratione habet rationem regenerationis & ablutionis: generatio autem non præsupponit, sed facit eos & viuum: & similiter ablutio non præsupponit mundũ, sed mundat. Et propterea ex propriis considerata hæc sacramenta suscipientes dispares habẽt, Eucharistia quidem viuum, baptismus non viuum & immundum & hæc differentia in litera ponitur. Ex parte autẽ suscipientis differẽtia est, quòd suscipienti baptismum sufficit nõ ponere obicem ad hoc, vt diuinam consequatur gratiam (vt ex suprà habitis patet) quia baptismus omnia condonat suscipienti autem Eucharistiam non sufficit non ponere obicem, sed oportet probare seipsum. & sic de pane illo edere. Nec Autor in litera dicit conuenienter accedere ad baptismum habentem cõscientiam & affectũ peccati mortalis, magna est enim inter

inter vtrunq. differentia. nam habens effectũ peccati mortalis ponit obicem, & fictus accederet ad baptismum. habens autem eiusdẽ conscientiam & non affectum, obicem non ponit baptismo, licet mortuus & immundus viuificandus & abluendus per baptismũ accedat: quod per Eucharistiæ sumptionem nõ est expectandum.

¶ Super Quæstionis septuagesimanonæ Articulum quintum.

Ambros. IN articu. 5. duo valde notabilia sunt. Primum est, q oblatio Eucharistiæ ex sui quantitate sufficit ad satisfaciendum pro omni pœna. Secundum est, q hæc oblatio fit satisfactoria offerentibus, vel pro quibus offertur secundum quantitatẽ suæ deuotionis.

¶ Ex primo dicto habes quod vna missa ex parte sui est satisfactoria pro pœnis omniũ peccatorum, tam viuentiũ quàm mortuorũ. quoniam vt sic est valoris infiniti, quoniam Christus offertur. Ex secũdo autem dicto habes q vna missa non perdit vim satisfactionis suæ pro primo offerente ex hoc q pro secundo, tertio, quarto, quinto, &c. offertur: sicut quantitas deuotionis vnius nihil tollit de quantitate deuotionis alterius. Vnde arguẽdi instruendiq; simul sũt homines ignorantes petentes vel exigentes pro sua eleemosyna totam sibi missam dari aut suo defuncto: nihil enim minus ipse habebit, si mille alij petant eisdem missam pro seipsis & alijs defunctis, quàm si pro ipso solo celebrari dicatur: imò ex huiusmodi indeuotione sic petentis damnum videtur incurrere, q minus sibi proderit. Diffusius autem fortè hic scriberemus de hac re, nisi in primo quolibeto nostro iam edito diffuse hæc veritas declarata fuisset ex autoritate huius literæ cum multis alijs, &c. Et hæc de quæstione 79. sufficiant.

Inf. q. 87. art. 3. cor. & 4. dist. 12. q. 3. art. 1. q. 1. cor. & art. 2. q. 1. per totum.

voto: sicut cùm quis prius iustificatur à peccato. Alio modo etiam perceptũ ab eo, qui est in peccato mortali, cuius consciẽtiam & affectũ nõ habet. Fortè enim primò nõ fuit sufficienter contritus: sed deuotè & reuerenter accedens, consequetur per hoc sacramẽtum gratiam charitatis, quæ contritionem perficiet, & remissionem peccati.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd petimus vt hoc sacramentum sit ablutio scelerum: vel eorum, quorum conscientiam non habemus (secundum illud Psalm. Ab occultis meis munda me Domine) vel vt cõtritio in nobis perficiatur ad scelerum remissionẽ: vel etiam vt nobis robur detur ad scelera vitanda.

¶ Ad secundum dicendum, q baptismus est spiritualis generatio, quo est mutatio de nõ esse spirituali in esse spirituale, & datur per modũ ablutionis. Et ideo quãtum ad vtrũque, non inconuenienter accedit ab baptismum, qui habet conscientiam peccati mortalis. Sed per hoc sacramentum homo sumit in se Christum per modum spiritualis nutrimenti, quod non competit mortuo in peccatis. Et ideo non est similis ratio.

¶ Ad tertium dicẽdum, q gratia est sufficiẽs causa remissionis peccati mortalis: nõ tamẽ actu remittit peccatum mortale, nisi cùm primò datur peccatori. Sic autem nõ datur in hoc sacramento. Vnde ratio nõ sequitur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm per hoc sacramentum remittantur peccata venialia.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd per hoc sacramentum nõ remittantur peccata venialia. Hoc enim sacramẽtum, vt Aug. dicit super Ioan. est sacramentũ charitatis. Sed venialia peccata non contrariãtur charitati: vt in Secũda parte habitũ est. Cùm ergo contrarium tollatur per suũ contrarium, videtur quòd peccata venialia per hoc sacramentum non remittantur.

¶ Præterea, Si peccata venialia per hoc sacramentum remittantur, qua ratione remittitur vnum, remittuntur & omnia. Sed non videtur quòd omnia remittantur: quia sic frequenter aliquis esset absque omni peccato veniali contra id quod dicitur 1. Ioã. 1. Si dixerimus quia peccatum nõ habemus, ipsi nos seducimus. Non ergo per hoc sacramentum remittitur aliquod peccatum veniale.

¶ Præterea, Contraria mutuò se expellunt. Sed peccata venialia non prohibent à perceptione huius sacramenti: dicit enim August. semper illud Ioan. 6. Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Innocentiam, inquit, ad altare apportate: peccata, etsi sunt quotidiana, non sunt mortifera. Ergo nec peccata venialia per hoc sacramentum tolluntur.

¶SED CONTRA est quod Innocentius III. dicit, q hoc sacramentum venialia delet, & cauet mortalia.

CONCLVSIO.

¶ Non modò mortalia cauere possunt sacramentum Eucharistiæ dignè sumentes, sed & venialia vitare, & delere.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in hoc sacramento duo possunt considerari, scilicet ipsum sacramentũ & res sacramenti. Et ex vtroq; apparet, quòd hoc sacramentũ habet virtutem ad remissionem venialium peccatorũ. Nam hoc sacramentum sumitur sub specie cibi nutrientis. Nutrimentũ autem cibi est necessariũ corpori ad restaurandũ id quod quotidie deperditur per actionem caloris naturalis. Spiritualiter autem quotidie aliquid in nobis deperditur ex calore concupiscẽtiæ per peccata venialia, quæ diminuũt feruorẽ charitatis: vt in Secunda parte habitum est. Et ideo cõpetit huic sacramento, vt remittat peccata venialia. Vnde & Amb. dicit in lib. de Sacramentis, q iste panis quotidianus sumitur in remediũ quotidianæ infirmitatis. Res autẽ huius sacramẽti, est charitas non solùm quãtum ad habitũ, sed etiam quantum ad actum, qui excitatur in hoc sacramento: per * quod peccata venialia soluuntur. Vnde manifestum est, q virtute huius sacramenti remittuntur peccata venialia. *Aliàs quem.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q peccata venialia etsi non contrariantur charitati quantum ad habitum: contrariantur tamen ei quantum ad feruorem actus, qui excitatur per hoc sacramentum: ratione cuius peccata venialia tolluntur.

¶ Ad secũdum dicendũ, q illud verbũ nõ est intelligendũ, quin aliqua hora possit homo esse absq; omni reatu peccati venialis: sed quia vitam istam sancti nõ ducunt sine peccatis venialibus.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q maior est virtus charitatis, cuius est hoc sacramentũ, quàm venialiũ peccatorum. Nã charitas tollit per suũ actũ peccata venialia, quæ tamẽ nõ possunt totaliter impedire actum charitatis. Et eadem ratio est de hoc sacramento.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm per hoc sacramentum tota pœna peccati remittatur.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q per hoc sacramentũ tota pœna peccati remittatur. Homo enim per hoc sacramentum suscipit in se effectũ passionis Christi (vt dictum est) sicut & per baptismum. Sed per baptismum percipit homo remissionem omnis pœnæ, virtute passionis Christi: quæ sufficiẽter satisfecit pro omnibus peccatis, vt ex supradictis patet. Ergo videtur quòd per hoc sacramentum homini remittatur totus reatus pœnæ. *4. d. 12. q. 2. art. 1. q. 1. in ad 2. art. 2. q. 3.*

¶ Præterea, Alexander Papa dicit, Nihil in sacrificijs maius esse potest, quàm corpus & sanguis Christi. Sed per sacrificia veteris legis, homo satisfaciebat pro peccatis suis: dicitur enim Leui. 4. & 5. Si peccauerit homo, offeret hoc vel illud pro peccato suo, & remittetur ei. Ergo multò magis hoc sacramentum valet ad remissionem omnis pœnæ.

¶ Præterea, Constat quòd per hoc sacramẽtum aliquid de reatu pœnæ dimittitur: vnde & in satisfactionem, aliquibus iniungitur, q pro se missas faciant celebrari. Sed qua ratione vna pars pœnæ dimittitur, eadem ratione & alia: cùm virtus Christi quæ in hoc sacramento continetur, sit infinita. Ergo videtur quòd per hoc sacramentum tota pœna tollatur.

¶SED CONTRA est, quòd secundum hoc nõ esset homini alia pœna iniungenda: sicut nec baptizato iniungitur.

CONCLVSIO.

¶ Non tota deletur pœna ex sacramento Eucharistiæ, sed secundum quantitatem deuotionis sumentium tantum de pœna minuitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd hoc sacramentum simul est sacrificium & sacramentum. Sed rationem sacrificij habet inquantum offertur: rationem autem sacramenti, inquantum sumitur. Et ideo effectum sacramenti habet in eo, qui sumit: effectum autem sacrificij in eo, qui offert, vel in his, pro quibus offertur. Si igitur consideretur vt sacramentum, habet effectum dupliciter. Vno modo, directè ex vi sacramenti, alio modo quasi ex quadam concomitantia sicut & circa continentiam sacramẽti dictum est. Ex vi quidem sacramenti directè habet illum effectum, ad quem est institutum. Non est autẽ institutũ ad satisfaciendum, sed ad spiritualiter nutriẽdum per vnionem ad Christum & ad membra eius: sicut & nutrimentum vnitur nutrito. Sed quia hæc vnitas fit per charitatem, ex cuius feruore aliquis consequitur remissionem non solùm culpæ, sed etiam pœnæ: inde est quòd ex consequenti per quandam concomitantiam ad principalem effectum, homo consequitur remissionem pœnæ, non quidem totius, sed secundum modum suæ deuotionis, & feruoris. Inquantum verò est sacrificium, habet vim satisfactiuã. Sed in satisfactione magis attenditur affectus offerentis, quàm quantitas oblationis. Vnde & Dominus dicit Luc. 21. de vidua quæ obtulit duo æra, quòd plus omnibus misit. Quantùs ergo hæc oblatio ex sui quantitate sufficiat ad satisfaciendum pro omni pœna: tamen fit satisfactoria illis, pro quibus offertur, vel etiam offerentibus, secundum quantitatem suæ deuotionis, & non pro tota pœna.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sacramentum baptismi directè ordinatur ad remissionem pœnæ & culpæ, nõ autẽ Eucharistia: quia baptismus datur homini quasi commoriẽti Christo,

Christo, Eucharistia autem quasi nutriendo & perficiendo per Christum. Vnde non est similis ratio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd alia sacrificia & oblationes nõ operantur remissionem totius pœnæ, neque quantum ad quantitatem oblati sicut hoc sacrificium, neq; quantum ad deuotionem hominis: ex qua contingit quòd etiam hîc non tollitur tota pœna.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc q̃ tollitur pars pœnæ, & nõ tota pœna per hoc sacramentum, non contingit ex defectu virtutis Christi, sed ex defectu deuotionis humanæ.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm per hoc sacramentum præseruetur homo à peccatis futuris.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd per sacramentum non præseruetur homo à peccatis futuris. Multi enim dignè sumentes hoc sacramentũ, postea in peccatum cadunt. Quod non accideret, si hoc sacramẽtum præseruaret à peccatis futuris. Non ergo effectus huius sacramenti est, à peccatis futuris præseruare.

¶ Præterea, Eucharistia est sacramentum charitatis. vt suprà dictum est. Sed charitas nõ videtur præseruare à peccatis futuris: quia semel habita potest amitti per peccatum; vt in Secũda parte habitum est. Ergo videtur, quòd nec hoc sacramentum præseruet hominem à peccato.

¶ Præterea, Origo peccati in nobis, est lex peccati, quæ est in membris nostris: vt patet per Apost. Rom. 7. Sed mitigatio fomitis, qui est lex peccati, non ponitur effectus huius sacramẽti, sed magis baptismi. Ergo præseruare à peccatis futuris, non est effectus huius sacramenti.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Ioan. 6. Hic est panis de cælo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Quod quidem manifestum est, non intelligi de morte corporali. Ergo intelligitur, quòd hoc sacramentum præseruet à morte spirituali,* quæ est peccatum.

* Alias, quæ est ipsum peccatum.

CONCLVSIO.

¶ Cùm per Eucharistiæ sacramentum, quo Deo coniungimur, & passio ipsa Christi significatur, intus animo homines roborantur, & extrinsecus omnis dæmonum depellatur incursus, eo præseruari hominem à futuris criminibus certũ est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd peccatum est quædam spiritualis mors animæ. Vnde hoc modo præseruatur aliquis à peccato futuro, quo præseruatur corpus à morte futura. Quod quidem fit dupliciter. Vno modo, inquantum natura hominis interius roboratur contra interiora corruptiua: & sic præseruatur à morte per cibum & medicinam. Alio modo per hoc quòd munitur contra exteriores impugnationes, & sic præseruatur per arma, quibus munitur corpus. Vtroque autem modo hoc sacramentum præseruat à peccato. Nam primo quidem per hoc quòd Christo coniungit per gratiam, roborat spiritualẽ vitam hominis, tanquam spiritualis cibus & spiritualis medicina, secundum illud Psal. Panis cor hominis confirmat. & Augu. dicit super Ioan. Securus accede, panis est, non venenum. Alio modo, inquantum est quoddam signum passionis Christi per quam victi sunt dæmones, repellit omnem dæmonum impugnationem. Vnde Chrysost. dicit super Ioan. Vt leones flammã spirantes, sic ab illa mensa discedimus terribiles effecti diabolo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd effectus huius sacramenti recipitur in homine secundum hominis conditionẽ: sicut contingit de qualibet causa actiua, quòd eius effectus recipitur in materia secũdum modum materiæ. Homo autem in statu viæ est huius cõditionis, quòd liberum arbitrium eius potest flecti in bonum & malum. Vnde licet hoc sacramentum quantũ est de se, habeat virtutem præseruatiuam à peccato: non tamen aufert homini possibilitatem peccandi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam charitas, quantum est in se, præseruat hominem à peccato: secundum illud Rom. 13. Dilectio proximi, malum non operatur. Sed ex mutabilitate liberi arbitrii contingit, quòd aliquis post habitam charitatem peccat, sicut & post susceptionem huius sacramenti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet hoc sacramentum non directè ordinetur ad diminutionem fomitis, diminuit tamen fomitem ex quadam consequentia, inquantum auget charitatẽ: quia sicut Aug. dicit in lib. 83. Quæstionum, Augmentum charitatis est diminutio cupiditatis. Directè autem confirmat cor hominis in bono. per quod etiam præseruatur homo à peccato.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm hoc sacramentum prosit alijs, quàm sumentibus.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd hoc sacramentum non prosit nisi sumenti. Hoc enim sacramentum est vnius generis cum alijs sacramentis, vtpote alijs condiuisum. Sed alia sacramenta nõ prosunt nisi sumentibus: sicut effectum baptismi non suscipit nisi baptizatus. Ergo nec hoc sacramentum prodest alijs nisi sumenti.

Sup q. 78. ar. 5. ad 8. & præsenti q. art. 5. arg. Et 4. di. 12. q. 2. art. 2. q. 2. ad 4. & dist. 45 q. 2. art. 3. q. 1. ad 3. Et Io. 6. lec. 6 fin.

¶ Præterea, Effectus huius sacramenti est adeptio gratiæ & gloriæ, & remissio culpæ ad minus venialis. Si ergo hoc sacramentum haberet effectum in alijs, quàm in sumentibus, posset contingere quòd aliquis adipisceretur & gratiam & gloriam & remissionem culpæ, absque actione & passione propria, alio sumente vel offerente hoc sacramentum.

¶ Præterea, Multiplicata causa, multiplicatur effectus. Si ergo hoc sacramentũ prodesset alijs, quàm sumentibus, sequeretur q̃ magis prodesset alicui, si multi sumerent hoc sacramentũ, multis hostijs in vna missa consecratis. Quod non habet Ecclesiæ consuetudo, vt scilicet multi communicent pro alicuius salute. Non ergo videtur quòd hoc sacramentum prosit nisi sumenti.

¶ SED CONTRA est, quòd in celebratione huius sacramenti fit pro multis alijs deprecatio. Quod frustra fieret, nisi hoc sacramentum alijs prodesset. Hoc ergo sacramentum non solùm sumentibus prodest.

CONCLVSIO.

¶ Quanquam Christi fidelibus sumentibus Eucharistiæ sacramentũ prosit vt sacrificium & sacramentum, non sumentibus tamen prodesse potest per modum sacrificij tantùm.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut prius dictũ est) hoc sacramentum non solùm est sacramentum, sed etiam est sacrificiũ. Inquantũ enim in hoc sacramento repræsentatur passio Christi, qua Christus obtulit se hostiã Deo (vt dicitur Ephes. 5.) habet rationem sacrificij: inquantum verò in hoc sacramẽto traditur inuisibilis gratia sub visibili specie, habet rationem sacramenti. Sic ergo hoc sacramentũ sumẽtibus quidem prodest & per modum sacramẽti, & per modum sacrificij: quia pro omnibus sumentibus offertur. Dicitur enim in canone missæ, Quotquot ex hac altaris participatione, sacrosanctũ filij tui corpus & sanguinem sumpserimus, omni benedictione cælesti & gratia repleamur. Sed alijs, qui non sumunt, prodest per modum sacrificij, inquantum pro salute eorum offertur. Vnde & in canone missæ dicitur, Memento, Domine, famulorum famularúmq; tuarum, pro quibus tibi offerimus, vel, qui tibi offerunt, hoc sacrificium laudis, pro se suísque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ. Et vtrũque modum proficiendi Dominus expressit, dicens Matth. 26. & Lucæ 25. Qui pro vobis, scilicet sumentibus, & pro multis, scilicet alijs, effundetur in remissionem peccatorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc sacramẽtum præ alijs habet, q̃ est sacrificiũ. Et ideo nõ est similis ratio.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd sicut passio Christi prodest quidem omnibus, quantum ad sufficientiam, & ad remissionẽ culpæ & adeptionem gratiæ & gloriæ: sed effectum non habet nisi in illis, qui passioni Christi coniunguntur per fidem & charitatem: ita & hoc sacrificiũ quod est memoriale Dominicæ passionis, non habet effectum nisi in illis, qui coniunguntur huic sacramento per fidem & charitatem. Vnde & Aug. dicit ad Renatum, Quis offerat corpus Christi nisi pro his qui sunt mẽbra Christi? Vnde & in cano. missæ nõ oratur pro his, qui sunt extra Ecclesiam: illis tamen prodest plus vel minus secundum modum deuotionis eorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sumptio pertinet ad rationem sacramenti, sed oblatio pertinet ad rationem sacrificij. Et ideo ex hoc quòd aliquis sumit corpus Christi, vel etiam plures, non accrescit alijs aliquod iuuamẽtum. Similiter etiam ex hoc quod sacerdos plures hostias consecrat in vna missa, non multiplicatur effectus huius sacramenti: quia non est nisi vnum sacrificium. Nihil enim plus est virtutis in multis hostijs consecratis quàm in vna: cùm sub omnibus & sub vna non sit nisi totus Christus. Vnde nec si aliquis simul in vna missa multas hostias consecratas sumat, participabit maiorem effectum sacramenti. In pluribus verò missis multiplicatur sacrificij oblatio. Et ideo multiplicatur effectus sacrificij & sacramenti.

¶ Vtrùm

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrùm per veniale peccatum impediatur effectus huius sacramenti.

4. dist. 12. dist. 2. artic. q. 3. & art. 2. q. 1. ad 2.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd per veniale peccatum non impediatur effectus huius sacramẽti. Dicit enim Aug. super illud Ioan. 6. Patres vestri manducauerũt manna, &c. Panẽ cælestem spiritualiter manducate, innocẽtiam ad altare portate, peccata etsi sunt quotidiana, nõ sunt mortifera. Ex quo patet quòd venialia peccata, quæ quotidiana dicuntur, spiritualem manducationem non impediunt. Sed spiritualiter manducantes, effectum huius sacramenti percipiunt. Ergo peccata venialia non impediunt effectum huius sacramenti.

¶ Præterea, Hoc sacramentum non est minoris virtutis, quàm baptismus. Sed effectum baptismi (sicut supradictum est) impedit sola fictio. Ad quam non pertinent peccata venialia: quia sicut Sap. 1. dicitur, Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictũ. Qui tamen per peccata venialia non fugatur. Ergo neq; effectũ huius sacramenti impediunt peccata venialia.

¶ Præterea, Nihil quod remouetur per actionem alicuius causę, potest impedire eius effectum. Sed peccata venialia tollũtur per hoc sacramentum. Ergo non impediunt eius effectum.

¶ SED CONTRA est quod Damas. dicit in 4. lib. Ignis eius, qđ in nobis est, desiderĳ, assumẽs eã quæ ex carbone, id est ex hoc sacramento ignitionem, comburat nostra peccata, & illuminet corda nostra, vt participatione diuini ignis igniamur & deificemur. Sed ignis nostri desiderĳ vel amoris impeditur per peccata venialia, quæ impediunt feruorem charitatis: vt in Secunda parte habitum est. Ergo peccata venialia impediunt effectum huius sacramenti.

CONCLVSIO.

¶ Quanquam venialia præterita crimina effectum sacramenti minimè impediant, actu tamen exercita possunt ex parte effectum illum impedire.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd peccata venialia dupliciter accipi possunt. Vno modo, prout sunt pręterita: alio modo, prout sunt actu exercita. Primo quidem modo peccata venialia nullo modo impediunt effectum huius sacramenti. Potest enim cõtingere, quòd aliquis post multa peccata venialia commissa, deuotè accedat ad hoc sacramentum, & plenariè huius sacramenti consequatur effectum. Secundo autem modo peccata venialia non ex toto impediunt huius sacramenti effectũ, sed in parte. Dictum est enim, quòd effectus huius sacramenti non solùm est adeptio habitualis gratiæ vel charitatis: sed etiã quædam actualis refectio spiritualis dulcedinis. Quæ quidem impeditur, si aliquis accedat ad hoc sacramentum, per peccata venialia mente distractus. Non autem tollitur augmentum habitualis gratiæ vel charitatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ille, qui cum actu venialis peccati ad hoc sacramentum accedit, habitualiter quidem manducat spiritualiter, sed non actualiter. Et ideo habitualem effectum huius sacramenti percipit, non autem actualẽ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd baptismus non ita ordinatur ad actualem effectum, id est feruorem charitatis, sicut hoc sacramentum. Nam baptismus est spiritualis regeneratio, per quam acquiritur prima perfectio, quę est habitus vel forma. Hoc autẽ sacramentum est spiritualis manducatio, quæ habet actualem delectationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa ratio procedit de venialibus præteritis, quæ per hoc sacramentum tolluntur.

QVAESTIO OCTVAGESIMA, DE VSV *seu sumptione huius sacramenti in communi, in duodecim articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de vsu siue sumptione huius sacramenti. Et primò quidem in communi. Secundò, quomodo Christus est vsus hoc sacramento.

¶ Circa primum quæruntur duodecim.

¶ Primò, vtrùm sint duo modi manducandi hoc sacramentum, scilicet sacramentaliter & spiritualiter.

¶ Secundò, vtrùm soli homini conueniat manducare spiritualiter hoc sacramentum.

¶ Tertiò, vtrùm solius hominis iusti sit manducare sacramentaliter.

¶ Quartò, vtrùm peccator manducans sacramentaliter, peccet.

¶ Quintò, de quantitate huius peccati.

¶ Sextò, vtrùm peccator accedens ad hoc sacramentum, sit repellendus.

¶ Septimò, vtrùm nocturna pollutio impediat hominem à sumptione huius sacramenti.

¶ Octauò, vtrùm sit solùm à ieiunis sumendum.

¶ Nonò, vtrùm sit exhibendum non habentibus vsum rationis.

¶ Decimò, vtrùm sit quotidie sumendum.

¶ Vndecimò, vtrùm liceat omnino abstinere.

¶ Duodecimò, vtrùm liceat percipere corpus sine sanguine.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm distingui debeant duo modi manducandi corpus Christi.

Inf. ar. 2. & 3. cor. Et 4. distin. 9. arti. 2. q. 1. ad 1 & q. 3. per totum. Et Io. 6. le. 7. col. 1. & 2. Et 1. Corint. 11. lect. 7. & 3 fin. Et opusc. 58. c. 17. 18. 19. et 20.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nõ debeant distingui duo modi manducãdi corpus Christi, scilicet sacramentaliter & spiritualiter. Sicut enim baptismus est spiritualis regeneratio (secundum illud Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c.) ita etiam sacramentũ est spiritualis cibus. vnde Dominus de hoc sacramento loquens dicit Ioan. 6. Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Sed circa baptismum non distinguitur duplex modus sumendi, scilicet sacramentalis & spiritualis. Ergo neque circa hoc sacramentum debet hæc distinctio adhiberi.

¶ Præterea, Ea, quorum vnum est propter alterum, non debent abinuicem diuidi: quia vnum ab alio speciem trahit. Sed sacramentalis manducatio ordinatur ad spiritualem, sicut ad finem. Non ergo debet sacramentalis manducatio contra spiritualem diuidi.

¶ Præterea, Ea quorum vnum potest esse sine altero, non debẽt contra se diuidi. Sed videtur quòd nullus posit manducare spiritualiter, nisi etiam sacramentaliter mãducet: alioquin antiqui patres hoc sacramentum spiritualiter manducassent, frustra etiã esset sacramentalis manducatio, si sine spirituali esse posset. Nõ igitur conuenienter distinguitur circa hoc sacramẽtum duplex manducatio, scilicet sacramentalis & spiritualis.

¶ SED CONTRA est, quòd super illud primæ Corint. 11. Qui manducat & bibit indignè, &c. dicit glos. Duos dicimus esse modos manducandi: vnum sacramentalem, & alium spiritualem.

CONCLVSIO.

¶ Duo sunt manducandi sacramentum modi: alter sacramentalis, per quẽ solum percipitur sacramentum: alter spiritualis, per quem suscipitur effectus sacramenti, quo homo spiritualiter Christo coniungitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in sumptione huius sacramenti duo sunt consideranda, scilicet ipsum sacramentum, & effectus ipsius, de quorum vtroq; iam suprà dictum est. Perfectus igitur modus sumendi hoc sacramentum, est quando aliquis ita hoc sacramentum suscipit quòd percipit eius effectum, contingit autem quandoque (sicut supradictum est) quòd aliquis impeditur à percipiendo effectu huius sacramenti. Et talis sumptio huius sacramenti est imperfecta. Sicut igitur perfectũ contra imperfectum diuiditur, ita sacramentalis mãducatio, per quam sumitur solùm sacramentum sine effectu ipsius, diuiditur contra spiritualem mãducationem, per quam quis percipit effectum huius sacramenti, quo spiritualiter homo Christo coniungitur per fidem & charitatem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etiam circa baptismum & alia huiusmodi sacramenta similis distinctio adhibetur. Nam quidam suscipiunt tantùm sacramentum, quidam verò sacramentum & rem sacramenti. In hoc tamen differunt, quia cùm alia sacramenta perficiantur in vsu materiæ, propter se sacramentum, est ipsa perfectio sacramenti: hoc autem sacramentum perficitur in consecratione materiæ. & ideo vterque vsus est consequens hoc sacramentum. In baptismo etiam & alĳs sacramentis characterem imprimentibus, illi qui accipiunt sacramentum, recipiunt aliquem spiritualem effectum, scilicet characterem, quod non accidit in hoc sacramẽto. Et ideo magis in hoc sacramento distinguitur vsus sacramentalis à spirituali, quàm in baptismo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sacramentalis manducatio, quæ pertingit ad spiritualem, non diuiditur contra spiritualem, sed includitur ab ea. Sed illa sacramentalis manducatio contra spiritualem

ſpiritualem diuiditur, quæ effectum non conſequitur: ſicut imperfectum quod non pertingit ad perfectionem ſpeciei, diuiditur contra perfectum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) effectus ſacramenti poteſt ab aliquo percipi, ſi ſacramentum habeat in voto, quãuis non accipiat in re. Et ideo ſicut aliqui baptizantur baptiſmo flaminis propter deſiderium baptiſmi, antequam baptizentur baptiſmo aquæ, ita etiam aliqui manducant ſpiritualiter hoc ſacramentum antequam ſacramentaliter ſumãt. Sed hoc contingit dupliciter. Vno modo propter deſiderium ſumendi ipſum ſacramentum, & hoc modo dicitur baptizari & manducare ſpiritualiter & non ſacramentaliter, illi qui deſiderãt ſumere hæc ſacramenta iam inſtituta. Alio modo propter figurã: ſicut dicit Apoſtolus primæ Cor. 10. Quòd antiqui patres baptizati ſunt in nube & in mari, & quòd ſpiritualem eſcam manducauerunt, & ſpiritualem potum biberunt. Nec tamẽ fruſtra adhibetur ſacramentalis manducatio: quia plenius inducit ſacramenti effectum ipſa ſacramenti ſuſceptio, quàm ſolùm deſiderium: ſicut ſuprà circa baptiſmum dictum eſt.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm ſolius hominis ſit hoc ſacramentum ſpiritualiter ſumere.

4. diſt. 9. art. 2. q. 4. Cor. Et 1. Co. 11. le. 7. a. 4.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd non ſolius hominis ſit hoc ſacramentum ſpiritualiter ſumere, ſed etiam angelorum. Quia ſuper illud Pſal. Panem angelorum manducauit homo, dicit gloſſ. id eſt corpus Chriſti, qui eſt verè cibus angelorum. Sed hoc nõ eſſet, ſi angeli ſpiritualiter Chriſtum non manducarent. Ergo angeli ſpiritualiter Chriſtum manducant.

¶ Præterea, Aug. dicit ſuper Ioan. Hunc cibum & potum ſocietatem vult intelligi corporis & membrorum ſuorum, * quæ eſt Eccleſia in prædeſtinatis. Sed ad iſtã ſocietatem non ſolùm pertinent homines, ſed etiam ſancti angeli. Ergo ſancti angeli ſpiritualiter manducant.

* Alias quod

¶ Præterea, Auguſt. in lib. de Verbis Domini dicit, Spiritualiter manducandus eſt Chriſtus, quoniam ipſe dicit, Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo. Sed hoc conuenit non ſolùm hominibus, ſed etiam ſanctis angelis, in quibus per charitatem eſt Chriſtus, & ipſi in eo. Ergo videtur quòd ſpiritualiter manducare, non ſolùm ſit hominum, ſed etiam angelorum.

¶ SED CONTRA eſt quod Aug. dicit ſuper Ioan. Panem de altari ſpiritualiter manducate, innocentiam ad altare portate. Sed angelorum non eſt accedere ad altare, tanquam aliquid inde ſumpturi. Ergo angelorum non eſt ſpiritualiter manducare.

CONCLVSIO.

¶ Spiritualiter Chriſtum manducare in propria ſpecie ſolis angelis eſt proprium, qui perfecta charitate eo perfruuntur, manducant autem ipſum ſpiritualiter homines, ſumentes ipſum ſub ſpeciebus huius ſacramenti.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in hoc ſacramento continetur ipſe Chriſtus: non quidem in ſpecie propria, ſed in ſpecie ſacramenti. Dupliciter ergo contingit manducare ſpiritualiter ipſum Chriſtum. Vno modo prout in ſua ſpecie cõſiſtit. Et hoc modo angeli manducant ſpiritualiter ipſum Chriſtũ, inquantum ei vniuntur fruitione charitatis perfectæ, & viſione manifeſta (quem panem expectamus in patria) non per fidem, ſicut nos ei hîc vnimur. Alio modo cõtingit ſpiritualiter manducare Chriſtum, prout eſt ſub ſpeciebus huius ſacramenti: inquantum ſcilicet aliquis credit in Chriſtum cum deſiderio ſumendi hoc ſacramentum. Et hoc nõ ſolùm eſt ſpiritualiter manducare Chriſtum, ſed etiam ſpiritualiter manducare hoc ſacramentum, quod non competit angelis. Et ideo licet angeli ſpiritualiter manducent Chriſtum: non tamen conuenit eis ſpiritualiter manducare hoc ſacramentum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſumptio Chriſti ſub hoc ſacramẽto, ordinatur ſicut ad fruitionem patriæ, qua angeli eo fruuntur. Et quia ea quæ ſunt ad finem, deriuantur à fine: inde eſt quòd iſta manducatio Chriſti, qua eum ſumimus ſub ſacramento, quodãmodo deriuatur ab illa manducatione, qua angeli fruũtur Chriſto in patria. Et ideo dicitur homo manducare panem angelorum: quia primò & principaliter eſt angelorum, qui eo fruuntur in ſpecie propria: ſecundariò aũt eſt hominum, qui Chriſtum ſub ſacramento accipiunt.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ad ſocietatem corporis myſtici pertinent quidem & homines & angeli, ſed homines per fidẽ, angeli autem per manifeſtam viſionem. Sacramẽta autem proportionantur fidei, per quam veritas videtur in ſpeculo & in ænigmate. Et ideo propriè loquendo, non angelis, ſed hominibus conuenit manducare ſpiritualiter hoc ſacramentum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus manet in hominibus ſecundum præſentẽ ſtatum per fidem, ſed in angelis beatis eſt per manifeſtã viſionem. Et ideo non eſt ſimile: ſicut dictum eſt.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm ſolus homo iuſtus poſſit Chriſtum ſacramentaliter manducare.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd nullus poſſit manducare Chriſtum ſacramentaliter niſi homo iuſtus. Dicit enim Aug. in lib. de Remedio pœnitentiæ, Vt quid paras dẽtem & ventrem, crede, & manducaſti. credere enim in eum, hoc eſt panem viuũ manducare. Sed peccator non credit in eum: quia non habet fidem formatam, ad quam pertinet credere in Deũ: vt in Secunda parte habitum eſt. Ergo peccator non poteſt manducare hoc ſacramentum, quod eſt panis viuus.

4. diſ. 9. art. 2. q. 1. & 2. & ar. 3. q. 2. c. ſi. Et di. 12 q. 1. ar. 2 q. 2. cor.

¶ Præterea, Hoc ſacramentum maximè dicitur eſſe ſacramẽtum charitatis: vt ſuprà dictum eſt. Sed ſicut infideles priuantur fide: ita omnes peccatores priuantur charitate. Infideles autem nõ videntur poſſe ſacramentaliter ſumere hoc ſacramentum, cùm in forma huius ſacramenti dicatur myſterium fidei. Ergo pari ratione neque aliquis peccator poteſt corpus Chriſti ſacramentaliter manducare.

¶ Præterea, Peccator magis eſt abominabilis Deo, quàm creatura irrationalis: dicitur enim in Pſal. de homine peccatore, Homo, cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Sed animal brutum (puta, mus aut canis) non poteſt ſumere hoc ſacramentum: ſicut etiã non poteſt ſumere ſacramentum baptiſmi. Ergo pari ratione neque peccatores hoc ſacramentum manducent.

¶ SED CONTRA eſt, quòd ſuper illud Ioan. 6. Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt, dicit Aug. Multi de altari accipiunt, & accipiendo moriuntur: vnde dicit Apoſt. Iudicium ſibi manducat & bibit. ſed non moriſitur ſumendo niſi peccatores. Ergo peccatores corpus Chriſti ſacramentaliter manducant, & non ſolùm iuſti.

CONCLVSIO.

¶ Non modò iuſti, ſed peccatores Chriſti corpus ſacramentaliter ſuſcipere valent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc quidam antiqui errauerunt, dicentes quòd corpus Chriſti nec etiam ſacramentaliter à peccatoribus ſumitur, ſed quàm cito labijs peccatoris contingitur, tam citò ſub ſpeciebus ſacramentalibus deſinit eſſe corpus Chriſti. Sed hoc eſt erroneum, derogat enim veritati huius ſacramẽti, ad quam pertinet (ſicut ſuprà dictum eſt) quod manentibus ſpeciebus corpus Chriſti ſub eis eſſe nõ deſinat. Species autem manent, quãdiu ſubſtantia panis maneret, ſi ibi adeſſet, vt ſuprà dictum eſt. Manifeſtum eſt autẽ quòd ſubſtantia panis aſſumpta à peccatore, non ſtatim eſſe deſinit, ſed manet quãdiu per calorem naturalem digeratur. Vnde tandiu corpus Chriſti ſub ſpeciebus ſacramentalibus manet à peccatoribus ſumptis. Vnde dicendum eſt, quòd peccator ſacramẽtaliter corpus Chriſti manducare poteſt, & non ſolùm iuſtus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verba illa & ſimilia ſunt intelligenda de ſpirituali manducatione, quæ peccatoribus nõ conuenit. Et ideo ex prauo intellectu horum verborum videtur prædictus error proceſsiſſe, dum neſcierunt diſtinguere inter corporalem & ſpiritualem manducationem.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd etiam ſi infidelis ſumat ſpecies ſacramentales, corpus Chriſti ſub ſacramento ſumit. Vnde mãducat Chriſtum ſacramentaliter, ſi ly ſacramentaliter, determinat verbum ex parte manducati. ſi autem ex parte manducantis, tunc propriè loquendo, non manducat ſacramentaliter: quia non vtitur eo quod accipit vt ſacramento, ſed vt ſimplici cibo: niſi fortè infidelis intenderet recipere illud quod Eccleſia confert, licet non haberet fidem veram circa alios articulos, vel etiam circa hoc ſacramentum.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd etiam ſi mus vel canis hoſtiã conſecratam manducet, ſubſtantia corporis Chriſti non deſinit eſſe ſub ſpeciebus, quãdiu ſpecies illæ manent: hoc eſt, quandiu ſubſtantia panis maneret, ſicut etiam ſi proijceretur in lutum. Nec

hoc vergit in detrimentũ dignitatis corporis Christi, qui voluit à peccatoribus crucifigi, absque diminutione suæ dignitatis: præsertim cùm mus aut canis non tãgat ipsum corpus Christi, secundum propriã speciem, sed solùm secundũ species sacramẽtales. Quidam autem dixerunt, quòd statim quòd sacramentum tangitur à mure vel cane, desinit ibi esse corpus Christi. Quod etiã derogat veritati sacramenti, sicut suprà dictum est.

Nec tamen dicendum est, quòd animal brutũ sacramentaliter corpus Christi manducet: quia non est natũ vti eo vt sacramento. Vnde non sacramentaliter, sed per accidens corpus Christi manducat: sicut manducaret ille, qui sumeret hostiam consecratam, nesciens eam esse consecratam. Et quia id quod est per accidens, non cadit in diuisione alicuius generis, ideo hic modus manducãdi corpus Christi, non ponitur tertius præter sacramentalem & spiritualem.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm peccator sumens corpus Christi sacramentaliter, peccet.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd peccator sumens corpus Christi sacramentaliter, non peccet. Non enim est maioris dignitatis Christus sub specie sacramenti, quàm sub specie propria. Sed peccatores tangentes corpus Christi sub specie propria, non peccabant, quin etiam veniam peccatorum consequebantur: sicut legitur Luc. 7. de muliere peccatrice, & Matt. 14. dicitur, Quicunque tetigerunt fimbriam vestimenti eius, salui facti sunt. Ergo non peccant, sed magis salutem cõsequuntur, sacramentum corporis Christi sumendo.

¶ Præterea, Hoc sacramentũ, sicut & alia, est quædam spiritualis medicina. Sed medicina datur infirmis ad salutẽ: secundũ illud Matt. 9. Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus. Infirmi aũt vel malè habẽtes spiritualiter, sunt peccatores.* Ergo hoc sacramentum absque culpa sumere possunt.

¶ Præterea, Hoc sacramentũ cùm in se Christum contineat, est de maximis bonis. Maxima aũt bona (secundum August. in lib. de Libero arbit.) sunt quibus nullus malè potest vti. Nullus autem peccat, nisi per abusum alicuius rei. Ergo nullus peccator sumẽs hoc sacramentum, peccat.

¶ Præterea, Sicut hoc sacramentum sentitur gustu & tactu, ita & visu. Si ergo peccator ex eo quòd sumit hoc sacramentum, peccet, videtur etiam quòd peccaret vidẽdo. Quod patet esse falsum: cùm ecclesia omnibus hoc sacramentum videndum & adorandũ proponat. Ergo peccator non peccat ex hoc ꝙ manducat hoc sacramentum.

¶ Præterea, Cõtingit quandoque, quòd aliquis peccator non habet conscientiam sui peccati, nec tamen talis peccare videtur, corpus Christi sumendo: quia secundũ hoc omnes peccarent qui sumunt, quasi periculosè exponentes: cùm Apostolus dicat primæ Corint. 4. Nihil mihi conscius sum, sed nõ in hoc iustificatus sum. Nõ ergo videtur quòd peccatori cedat in culpam, si hoc sacramentum sumat.

¶ SED CONTRA est quod Apost. dicit primæ Corint. 11. Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, id est, condemnationem. Dicit autem gloss. ibidem, quòd indignè manducat & bibit qui in crimine est, vel irreuerenter tractat. Ergo qui est in peccato mortali, si hoc sacramentum accipiat, damnationem acquirit, mortaliter peccans.

CONCLVSIO.

¶ Peccatores sumentes hoc sacramentum cum mortali peccato, mortaliter peccant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in hoc sacramento sicut in alijs, id quod est sacramentum, est signum eius, quod est res sacramenti. Duplex autem est res huius sacramenti: sicut suprà dictum est. Vna quidẽ, quæ est significata & contenta, scilicet ipse Christus: alia autem est significata & non contenta, scilicet corpus Christi mysticum: quod est societas Sanctorum. Quicũque ergo hoc sacramentum sumit, ex hoc ipso significat se esse Christo vnitũ, & membris eius incorporatũ. Quod quidem fit per fidẽ formatã: quam nullus habet cum peccato mortali. Et ideo manifestum est, ꝙ quicunque cũ peccato mortali hoc sacramentum sumit, falsitatem in hoc sacramento cõmittit: & ideo incurrit sacrilegium, tanquam sacramenti violator: & propter hoc mortaliter peccat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus in propria specie apparens, non exhibebat se tangendum hominibus in signũ spiritualis vnionis ad ipsum, sicut exhibetur sumendus in hoc sacramẽto. Et ideo peccatores eum in propria specie tangentes, non incurrebant crimen falsitatis circa diuina, sicut peccatores sumentes hoc sacramentum. Et præterea Christus adhuc gerebat similitudinem carnis peccati: & ideo conuenienter se peccatoribus tangendum exhibebat. Sed remota similitudine carnis peccati per gloriam resurrectionis, se tãgi prohibuit à muliere, quæ defectũ fidei circa ipsum patiebatur, secundum illud Ioan. 20. Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum, scilicet in corde tuo: vt Aug. exponit. Et ideo peccatores qui defectũ fidei formatæ patiuntur circa Christum, repelluntur à contactu huius sacramenti.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nõ quælibet medicina competit secũdum quemlibet statum infirmitatis. Nam medicina, quæ datur iam liberatis à febre, ad confortationem, noceret, si daretur adhuc febricitantibus. Ita etiam baptismus & pœnitentia sunt quasi medicinæ purgatiuæ, quæ dantur ad tollendam febrem peccati. Hoc autem sacramentum est medicina confortatiua, quæ nõ debet dari nisi liberatis à peccato.

¶ Ad tertium dicendum, quòd maxima bona intelligit Aug. virtutes animæ, quibus nullus malè vtitur quasi principijs mali vsus. Vtitur tamen eis aliquis malè, quasi obiectis mali vsus: vt patet in his, qui de virtutibus superbiunt. Ita & hoc sacramentum, quantum est ex se, non est principium mali vsus, sed obiectum. Vnde Aug. dicit, Multi indignè accipiunt corpus Christi: per quod docemur, quàm cauendum sit malè accipere bonum. Ecce enim per bonum factum est malum, dum malè accipitur bonum: sicut econtra Apostolo per malum factum est bonũ, cùm bene accepit malũ, scilicet cùm stimulum Satanæ patienter portauit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd per visum non accipitur ipsum corpus Christi, sed so-

Quæst.

¶ Super Quæstionis octogesimæ Articulum quartum.

¶ Num contritus & non confessus de peccato mortali habita copia confessoris idonei sumens Eucharistiam peccet mortaliter.

IN quæst. 80. artic. 4. dubium occurrit, an contritus non autem confessus de peccato mortali habita copia cõfessoris idonei, sumens Eucharistiã, peccet mortaliter. Et est ratio dubij, quia cõmuniter dicitur ꝙ habita copia confessoris tenetur cõfiteri mortale contritum ante sumptionem Eucharistiæ: nõ tamen cõmuniter asseritur quòd teneatur sub peccato mortali.

¶ Ad huius quæstionis difficultatem aperiendã, sciendum est, quòd teneri sub vinculo peccati mortalis, vel non sic teneri ad confessionem huiusmodi ante Eucharistiam, oportet accipere vel ex iure diuino, vel ex ratione naturali, vel ex iure positiuo. Et ab vltimo inchoando, ius positiuum nullum apparet præcipiens confessionẽ ante sumptionem Eucharistiæ. Ratio autem ex naturali discursu à doctoribus sacris allata ad hoc est, quia distributio Eucharistiæ spectat ad ministros Ecclesiæ: ac per hoc sumpturus Eucharistiã, debet esse mundus iudicio Ecclesiæ. Quam quidem rationẽ ipsimet doctores sacri non tanti faciunt, vt necessariò ipsam concludere dicant, nam dicunt ipsam habere locum non simpliciter & absolutè, sed quando adest copia confessoris. Et reuera ratio ista non cogit, nec iustificatur: quoniam facilè solui potest, dicendo ꝙ sumpturus per ministros Ecclesiæ Eucharistiã debet esse mundus iudicio ministrorum vel iudicio Domini ipsorum ministrorum: contritus autẽ mundus est iudicio Dei, membrũmque est formatum etiam militantis Ecclesiæ.

Infrà artic. 7. & 3. cor. & 4. dis. 9. ar. 3. q. 1. et 2. et art. 4. q. 2. cor. Et 1. Corint. 11. lec. 7. co. 2

** Aliàs Ergo hoc sacramentũ corporaliter absque culpa sumere potest*

¶ Ex diuino verò iure præceptum hoc non apparet, quin potius insinuatur oppositum, dum 1. ad Cor. 11. Apostolus dicit. Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat. Vbi duo dicit: primò ꝙ homo probet seipsum: quod pertinet ad contritionem: & non dicit quòd probetur à confessore. Et quamuis locus ab autoritate negatiuè parũ aut nihil valeat ex secundo tamen dicto affirmatiuo videtur negatio ista fulciri, subiungitur enim. Et sic de pane illo edat: hoc enim subiunctũ mõstrat sufficere ad sumendam Eucharistiam ꝙ homo probet seipsum. Nam si probare seipsum nõ sufficeret, Apostolus nõ subiunxisset documentũ dispositionis hominis communicaturi, quale subiungit dicens, Et sic, id est, probato seipso, de pane illo edat, &c.

¶ Quocirca videtur mihi ex hoc Apostoli documento & ex ratione subiungenda, quòd contritus sumens Eucharistiã non peccat mortaliter etiam cõfessoris habita copia. Ratio autẽ me mouẽs est: quia constat actũ istum, qui est contriti de peccato mortali non confessi sumere Eucharistiã, non esse ex suo genere peccatum mortale. Quod et eo euidenter probatur, ꝙ si esset mortale ex suo genere, in nullo casu esset licitus: vt patet discurrendo per omnes actus, qui ex suo genere sunt peccata mortalia: constat autẽ actũ istum esse quandoque licitum, vt omnes fatentur, quãdo scilicet deest copia confessoris. Amplius duobus existentibus præceptis & vtroque affirmatiuo, ac per hoc ambobus obligãtibus, quantum est ex natura sua, solum tẽpore necessitatis, perspicimus manifestam differentiã in hoc, ꝙ sumptio Eucharistiæ determinat tempus necessarium respectu præcepti contritionis: & nõ determinat tempus necessariũ respectu præcepti cõfessionis: nã sumptio Eucharistiæ præexigit absoluta necessitate vt probet seipsum homo per contritionem, & non præexigit absoluta necessitate vt probetur homo à cõfessore. Ergo cõfessio ante cõmunionẽ non est in præcepto, quoniam tunc non est tẽpus necessitatis absolutæ: nec fit tẽpus necessitatis ex sumptione Eucharistiæ, sicut ex eadem fit tẽpus necessitatis respectu contritionis. Ex hoc igitur quòd, absolutè loquendo, contritum absque cõfessione peccati mortalis sumere Eucharistiam, non est ex suo genere peccatũ mortale, non est sacrilegium seu mortale peccatũ sacrilegij: cõsequens est vt ex differentia illa, scilicet habita vel non habita copia confessoris, quam vtrunque sortĩ per accidens se habeat ad actum istũ, non fiat actus iste ex nõ mortali mortalis, aut ex mortali nõ mortalis: oportet enim iudiciũ de humanis actibus ex his quæ sunt per se, sumere. Et confirmatur: quia immiscere se sacris actibus sacramentalibus, quã sacrilegij essent, si in peccato mortali exercerentur, cum contritione sola peccatorum mortaliũ, non est peccatũ mortale: sufficit enim sacerdoti ministrãti sacramentũ pœnitentiæ aut baptismi, extremæ vnctionis aut matrimonij, sola contritio, imò suscipere etiam alia sacramẽta cum sola contritione nullibi videtur prohibitum. & quod Petri auctoritas non est sufficiẽs, nõ

est

est superstitiosa nouitate recipiendum. Et licet ex his sic credendū constet, consulendū tamen omnibus est, vt habita confessoris cōmoditate non solum probet seipsum homo, sed clauibus Ecclesiæ seipsum subijciat antequā de pane illo edat & de calice bibat: propter hoc enim Ecclesia cōsueuit confessionem, ad quā singuli tenentur semel in anno, in Quadragesima facere: vt mundi non solum apud Deum, sed etiā secundum iudicium ministrorum Ecclesiæ ad Eucharistiā fideles accedant in Pascha.

lum sacramentum eius: quia scilicet nō pertingit visus ad substantiā corporis Christi, sed solùm ad species sacramentales: vt suprà dictum est. Sed ille qui manducat, non solùm sumit species sacramētales, sed etiam ipsum Christum, qui est sub eis. Et ideo à visione corporis Christi nullus prohibetur, qui iā sacramentum Christi consecutus, scilicet baptismum. Non baptizati autem nō sunt admittendi etiam ad inspectionem huius sacramenti: vt patet per Diony. in lib. Cælest. Hierar. Sed ad mãducationem non sunt admittendi, nisi soli illi, qui non solùm sacramentaliter, sed etiam realiter sunt Christo coniuncti.

¶ Super Quæstionis octuagesimæ Articulum quintum.

Annot. IN articulo 5. eiusdem quæst Durãn occurrit in 4. sent. dist. 9. q. 2. artic. 2. obijciens cōtra rationem & conclusionē Autoris, in hoc quòd dicit sacrilegium indignè cōmunicandum esse grauius peccatum omnibus peccatis, quæ sunt contra puras creaturas.

¶ Et contra conclusionē quidem dicit satis graue videri plus peccare irreuerenter sumentē Eucharistiam quàm iniustè occidentem proximū. Contra rationē autem: quia propositio dicens, Sicut se habet obiectū ad obiectum, ita se habet actus ad actum, non est necessaria quando actus sunt diuersarum rationū: sed solùm quãdo sunt vnius rationis grauius est enim contumelia dehonorare principem quàm ciuem: sed grauius est occidere ciuem, quàm verbo dehonorare principem.

¶ Ad hoc dicitur, quod propositio est necessaria in vtrisque actibus: intellecta tamen vt in litera exponitur, & cōmuniter ab omnibus intelligitur, scilicet de grauitate peccatorum ex proprio genere: hæc enim ex obiecto, vnde habet speciem actus, pensatur. Et veritas eius patet, ex eo quòd dicimus maius esse peccatum secundum suũ genus blasphemiam dei quàm homicidium: & tamen isti actus sunt diuersarũ rationum & ad hoc possent multa exempla adduci. Nec graue videtur sapientibus, maius esse peccatum secundum suũ genus hoc sacrilegium, quàm simplex homicidium, quãuis intelligunt homicidiũ esse grauius aliunde, scilicet ex dãno vitæ illato & alijs huiusmodi.

4. dist. 9. artic. 3. q. 3. & 1 Cor. 10. lec. 3. & 5.

¶ Ad quintum dicendū, quòd hoc quòd non habet aliquis cōscientiam sui peccati, potest contingere dupliciter. Vno modo per culpã suam: vel quia per ignorantiam iuris, quæ non excusat, reputat non esse peccatũ quod est peccatum (puta si aliquis fornicator reputaret simplicem fornicationem non esse peccatum mortale) vel quia negligens est in examinatione suĩ ipsius: cōtra id quod Apostolus dicit primæ Corint. 11. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Et sic nihilominus peccat peccator sumens corpus Christi: licet nō habeat conscientiam peccati, quia ipsa ignorantia est ei peccatum. Alio modo potest cōtingere sine culpa ipsius: puta cùm doluit de peccato, sed non est sufficienter contritus. Et in tali casu non peccat sumendo corpus Christi: quia homo per certitudinem scire non potest vtrum sit verè contritus. Sufficit enim, si in se signa contritionis inueniat, puta si doleat de præteritis, & proponat cauere de futuris. Si verò ignorat hoc quod fecit, esse actum peccati, propter ignorantiam facti, quæ excusat (puta si accessit ad non suã, quam credebat esse suam) non est ex hoc dicendus peccator. Similiter etiam si totaliter est peccatum oblitus, sufficit ad eius deletionē generalis contritio: vt infrà dicetur. Vnde iam non est dicendus peccator.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm accedere ad hoc sacramentum cum conscientia peccati, sit grauissimum omnium peccatorum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd accedere ad hoc sacramentum cum cōscientia peccati, sit grauissimum omnium peccatorum. Dicit enim Apostolus primæ ad Cor. 11. Quicunque manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. glos. ibidē. Hoc est, ac si Christum occiderit, punietur. Sed peccatũ Christum occidentium, videtur fuisse grauissimũ. Ergo & hoc peccatum, quo aliquis cum conscientia peccati ad mensam Christi accedit, videtur esse grauissimũ.

¶ Præterea, Hier. dicit in quadam Epistola, Quid tibi cùm fœminis, qui ad altare cum Deo fabularis? dic sacerdos, dic clerice, qualiter eisdem labijs filium Dei oscularis, quibus osculatus es * labia meretricis? ò Iuda osculo Filium hominis tradis. Et sic videtur fornicator ad mensam Christi accedens peccare, sicut Iudas peccauit, cuius peccatum fuit grauissimũ. Sed multa alia peccata sunt grauiora, quàm peccatum fornicationis, & præcipuè peccatum infidelitatis. Ergo cuiuslibet peccatoris ad mensam Christi accedentis peccatũ est grauissimum.

* Alias filium.

¶ Præterea, Magis est abominabilis Deo immunditia spiritualis, quàm corporalis. Sed si quis proijceret corpus Christi in lutum vel sterquilinium, grauissimum reputaretur eius peccatũ. Ergo grauius peccat, si ipsum sumat cum peccato, quod est immunditia spiritualis. Ergo hoc peccatum est grauissimum.

¶ SED CONTRA est quod super illud Ioan. 15. Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent. dicit Aug. hoc intelligendum esse de peccato infidelitatis, quo tenentur cuncta peccata. Et ita videtur hoc peccatum non esse grauissimum, sed magis peccatum infidelitatis.

CONCLVSIO.

¶ Accedentium ad sacramentum cum mortalis criminis conscientia, peccatum quanquam secundum suam speciem grauius sit cæteris, non tamen omnium grauissimum est.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd (sicut in Secunda parte dictum est) dupliciter aliquod peccatum potest dici grauius alio. Vno modo per se: alio modo per accidēs. Per se quidem secundum rationem suæ speciei, quæ attēditur ex parte obiecti. Et secundum hoc, quantò id contra quod peccatur, est maius, tantò peccatum est grauius. Et quia diuinitas Christi est maior humanitate ipsius, & ipsa humanitas est potior quàm sacramenta humanitatis, inde est quòd grauissima peccata sunt quæ cōmittuntur in ipsam diuinitatem: sicut est peccatum infidelitatis & blasphemiæ. Secundariò autem sunt grauia peccata, quæ cōmittuntur in humanitatem Christi. Vnde & Matt. 12. dicitur, Qui dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit verbum contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. Tertio autem loco sunt peccata quæ cōmittuntur contra sacramenta, quæ pertinēt ad humanitatem Christi. Et post hoc sunt alia peccata cōtra puras creaturas. Per accidens autem vnum peccatũ est grauius alio ex parte peccantis: puta peccatũ quod est ex ignorantia vel infirmitate, est leuius peccato quod est ex contemptu vel ex certa scientia. Et eadem ratio est de alijs circũstantijs. Et secundum hoc istud peccatum in quibusdam potest esse grauius: sicut in his qui ex actuali contemptu, cum conscientia peccati ad hoc sacramentum accedunt. in quibusdam verò minus graue: puta in his qui ex quodam timore, ne deprehendantur in peccato, cum conscientia peccati ad hoc sacramentum accedunt. Sic ergo patet quòd hoc peccatum est multis alijs grauius secundum suam speciem: non tamen est omnium grauissimum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccatum indignè sumentium hoc sacramentũ, cōparatur peccato occidentium Christum, secundum similitudinem (quia vtrunque cōmittitur contra corpus Christi) non tamen secundũ criminis quantitatem. Peccatum enim occidentium Christũ, fuit multò grauius. Primò quidem, quia illud peccatũ fuit contra corpus Christi in specie propria: hoc aũt peccatum est contra corpus Christi in specie sacramenti. secundò, quia illud peccatũ processit ex intentione nocendi Christo, non autem hoc peccatum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd fornicator accipiēs corpus Christi, cōparatur Iudæ Christum osculanti, quantũ ad similitudinem criminis (quia vterque ex signo charitatis Christũ offendit) non tamen quantũ ad criminis quantitatem: sicut etiã prius dictum est. Hæc tamen criminis similitudo non minus competit alijs peccatoribus, quàm fornicatoribus. Nam & per alia peccata mortalia agitur contra charitatem Christi, cuius signum est hoc sacramentum, & tantò magis, quantò peccata sunt grauiora. Secundũ quid tamen peccatũ fornicationis magis reddit hominem ineptum ad perceptionē huius sacramēti: inquantũ scilicet per hoc peccatũ spiritus maximè carni subijcitur, & ita impeditur feruor dilectionis, qui requiritur in hoc sacramēto. Plus tamen ponderat impedimentũ ipsius charitatis, quàm feruoris eius. Vnde & peccatũ infidelitatis, quod funditus separat hominem ab Ecclesiæ vnitate, simpliciter loquendo, maximè hominem ineptũ reddit ad susceptionem huius sacramenti: quod est sacramentum ecclesiasticæ vnitatis, vt suprà dictum est. Vnde & grauius peccat infidelis accipiens hoc sacramentum, quàm fidelis peccator: & magis contemnit Christum, secundum quòd est sub hoc sacramento, præsertim si non credat Christum verè sub hoc sacramento esse: quia quantũ est in se, diminuit sanctitatem huius sacramenti, & virtutē Christi operantis in hoc sacramento: quod est cōtemnere ipsum sacramentũ in seipso. Fidelis aũt, qui cum cōscientia peccati sumit, contemnit hoc sacramentum, non in seipso, sed quantum ad vsum, indignè accipiens. Vnde & Apostolus primæ Cor. 11. assignans rationes huius peccati dicit, Non dijudicans corpus Domini, id est, non discernens ipsum ab

¶ Super Quaestionem octuagesimam Articulum sextum.

Annot.

IN art. 6 aduerte Duran. in lib. 4. dist. 9 ar. tic. vlt. limitare dictũ Autoris hic, scilicet Occultis peccatoribus petentibus non potest sacra cõmunio denegari. Distinguit enim de sacerdote curato seu eius vicario seu curam gerente: & similiter de tempore generalis cõmunionis aut infirmitatis. vel tempore alio praterque non gerentem curam animarũ debere negare cõmunionẽ: ex eo quòd non tenetur illum cõmunicare etiam cum licentia curati: curatum autẽ extra tempus generalis communionis persuasorie, sine scãdalo tamen, negare cõmunionem debere. Mihi autẽ videtur quòd licet cauta sit distinctio Duran. vt petens cõmunionem non exequatur sacrilegiũ quod intendit: debitum tamen nullũ video negandi occulto peccatori publicè se cõmunioni ingerenti, siue sit sacerdos curatus, siue non, modo stet paratus in altari cõmunicans quoscunque. Et ratio est quia Christi actio, nostra est instructio, constat autem quòd Dominus non tenebatur tunc ad cõmunicandum Apostolos: & de facili modicũ supersedendo potuisset sine scandalo euitare Iudam, instituendo sacramentũ post datam intinctam buccellam, qua sumpta exiuit foras. Et cõfirmatur: quia Iudas non petijt cõmunionem, & tamen Dominus apostolicum chorũ cõmunicans, ipsum cum caeteris inuitauit dicens, Comedite, seu bibite, ex hoc omnes.

Infrà q. 81. art. 2. cor. & ad 2 & 4. di. 9. ar. 5. q. 1. per 10. & q. 2. cor. Et quol. 5. ar. 12.

¶ Quocirca Duran. distinctio locum habere videtur, quãdo ad partem coram aliis, tamen peteret aliquis vt sacerdos vellet celebrare, & ipsum cõmunicare: tunc enim qui nõ tenetur cõmunicare illum occultũ peccatorem, debet, si sine scandalo potest, suum negare ministerium. Dico autẽ sine scandalo: quia si negatio in dãnum vergeret famae ipsius petentis, par esset ratio in hoc casu, & in casu quo staret paratus ad cõmunicandum: posset enim ne actus negationis suae, detraheret famae proximi, cõicare ipsum, relinquendo ipsũ peccatorẽ curã suimet.

* Aliàs in singulis missis celebrare debet & comunicare, &c.

Annot. ¶ Item eodem art. cautè nota in nullo casu dãdã, aut accipiendam esse hostiam non consecratam quasi loco cõmunionis. Dico autẽ hoc: quia etiam sciẽte tam communicante quàm accipiente hostiã non esse consecratã: propter praesentes qui indistinctè adorant vel adorare possunt quãlibet hostiam quã deferri vel dari cons[...] cuntur, illicitũ est: nisi [...] esset omnino praesens [...] fingeret accipere se communicare, sed

alijs cibis, quod maximè facit ille, qui non credit Christum esse sub hoc sacramento.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille qui proijceret hoc sacramentum in lutum, multò grauius peccaret, quàm ille qui cum conscientia peccati mortalis ad hoc sacramentũ accedit. Primo quidem, quia ille hoc faceret ex intentione iniuriam faciendi huic sacramento, quod non intendit peccator indignè corpus Christi accipiens. Secundò, quia homo peccator est capax gratiae, vnde etiam magis est aptus ad suscipiendum hoc sacramentum, quàm quaecunque alia irrationabilis creatura. Vnde maximè inordinatè vteretur hoc sacramento, qui proijceret ipsum canibus ad manducandum, vel qui proijceret in lutum conculcandum.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm sacerdos debeat denegare corpus Christi peccatori petenti.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd sacerdos debeat denegare corpus Christi peccatori petenti. Non enim est faciẽdum contra Christi praeceptum, propter vitandum scandalum vel infamiam alicuius. Sed Dominus praecepit Matt. 7. Nolite sanctum dare canibus. Maximè autẽ datur sanctũ canibus, cùm hoc sacramentum peccatoribus exhibetur. Ergo neque propter vitandũ scãdalum, neque propter vitandam infamiam alicuius, debet hoc sacramentum peccatori petenti dari.

¶ Praeterea, De duobus malis minus est eligendum. Sed minus malũ esse videtur, si peccator infametur, vel etiam si ei hostia nõ cõsecrata detur, quàm si sumens corpus Christi, mortaliter peccet. Videtur ergo hoc potius esse eligendum, quòd vel infametur peccator petens corpus Christi, vel etiam quòd detur ei hostia non consecrata.

¶ Praeterea, Corpus Christi interdũ datur suspectis de crimine, ad eorũ manifestationem: legitur enim in Decr. 2. q. 4. Saepe cõtingit, vt in monasterijs monachorũ, furta perpetrentur: idcirco statuimus, vt quando ipsi fratres de talibus expurgare se debẽt, missa ab Abbate celebretur, vel ab aliquo ex praesentibus fratribus, & sic expleta missa, omnes communicentur in haec verba, Corpus Christi sit tibi hodie ad probationẽ & infrà, Si episcopo aut presbytero aliquod maleficium fuerit imputatũ, * pro singulis missam celebrare debet & communicare, & de singulis sibi imputatis, innocentẽ se ostendere. Sed peccatores occultos non oportet manifestari: quia si frontẽ verecundiae abiecerint, liberius peccabũt: vt Aug. dicit in lib. de verbis Domini. Ergo peccatoribus occultis nõ est corpus Christi dandum: etiam si petant.

¶ SED CONTRA est quòd super illud Psal. Manducauerunt, & adorauerunt omnes pingues terrae, dicit Aug. Non prohibebat dispensator pingues terrae, id est, peccatores, mensam Domini manducare.

CONCLVSIO.

¶ Manifestis ac publicis peccatoribus etiã petentibus est sacra deneganda cõmunio, non autem occultis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa peccatores distinguendũ est. Quidam enim sunt occulti, quidã verò manifesti, scilicet per euidentiã facti: sicut publici vsurarij, aut publici raptores: vel etiã per aliquod iudicium ecclesiasticum vel seculare. Manifestis ergo peccatoribus non debet etiam petentibus sacra cõmunio dari. Vnde Cypr. scribit ad quendam, Pro dilectione tua consulendum me existimasti, quid mihi videatur, de histrionibus, & mago illo, qui apud vos constitutus adhuc in artis suae dedecore perseuerat, an talibus sacra cõmunio cũ caeteris Christianis debeat dari, puto nec maiestati diuinae, nec Euangelicae disciplinae congruere, vt pudor & honor Ecclesiae iam turpi & infami contagione foedetur. Si verò non sunt manifesti peccatores, sed occulti: non potest eis petẽtibus sacra cõmunio denegari. Cùm enim quilibet Christianus ex hoc ipso quod est baptizatus, sit admissus ad Dominicã mensam, non potest ei ius suum tolli, nisi pro aliqua causa manifesta. Vnde super illud Primae Cor. 5. Si is qui frater nominatur inter vos, &c. dicit glos. Aug. Nos à cõmunione quẽquam prohibere non possumus, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo iudicio, ecclesiastico vel seculari nominatum atque cõuictum. Potest tamen sacerdos, qui est conscius criminis, occultè monere peccatorem occultũ, vel etiã in publico generaliter omnes, ne ad mensam Domini accedant, antequã de peccatis poeniteant, & Ecclesiae reconcilientur. Nam post poenitentiam & reconciliationem, etiam publicis peccatoribus nõ est cõmunio deneganda, praecipuè in articulo mortis. Vnde in concilio Carthaginensi legitur, Scenicis atque histrionibus, caeterisque huiusmodi personis vel apostatis conuersis ad Deum, reconciliatio non negetur.

¶ In responsione ad tertium eiusdem artic. nota quòd decreta illa quae corpus Christi quasi ad examinationem ordinarent, non fuerũt per concilia vniuersalia facta: sed fuit concilium particulariter: vt patet 2. q. 4. & propterea nõ est mirum si errauit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sancta prohibentur dari canibus, id est, peccatoribus manifestis. Sed occulta non possunt publicè puniri, sed sunt diuino iudicio reseruanda.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet peius sit peccatori occulto peccare mortaliter, sumendo corpus Christi, quàm infamari: tamẽ sacerdoti ministrãti corpus Christi, peius est peccare mortaliter, infamando iniustè peccatorem occultum, quàm quòd ille mortaliter peccet, quia nullus debet peccatũ mortale cõmittere, vt alium liberet à peccato. Vnde Aug. dicit in lib. Quaest. super Genes. periculosissimè admittitur haec cõpensatio, vt nos faciamus aliquid mali, ne alius grauius malum faciat. Peccator tamen occultus potius deberet eligere infamari, quàm indignè ad mensam Domini accedere. Hostia tamen non cõsecrata nullo modo debet dari loco consecratae: quia sacerdos hoc faciens, quantum in se est, facit idololatrare illos, qui credunt esse hostiã cõsecratam, siue alios praesentes, siue etiam ipsum sumentẽ: quia vt Aug. dicit, nemo carnem Christi manducet, nisi prius adoret. Vnde extrà de celebratione missarum, c. de homine. dicitur, Licet is qui pro sui criminis conscientia reputat se indignũ, peccet grauiter, si se ingerat: grauius tamen videtur offendere, qui fraudulenter illud praesumpserit simulare.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd decreta illa sunt abrogata per contraria documenta Romanorum pontificum. Dicit enim Stephanus papa, Ferri candentis vel aquae feruentis examinatione, cõfessionem extorqueri à quolibet, sacri canones non concedunt. Spontanea enim confessione, vel testium approbatione, publicata delicta cõmissa sunt regimini nostro iudicare: occulta verò & incognita, illi sunt relinquenda, qui solus nouit corda filiorũ hominum. Et idem habetur extrà de purgationibus, c. ex tuarũ. In omnibus enim talibus esse videtur Dei tẽtatio, vnde sine peccato fieri non possunt. Et grauius videretur, si in hoc sacramento, quod est institutum ad remedium salutis, aliquis * incurreret iudicium mortis. Vnde nullo modo corpus Christi debet dari alicui suspecto de crimine, quasi ad examinationem.

* Aliàs incurreret.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm nocturna pollutio aliquẽ impediat à sumptione huius sacramenti.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd nocturna pollutio non impediat aliquem à sumptione corporis Christi. Nullus enim impeditur à sumptione corporis Christi, nisi propter peccatũ. Sed nocturna pollutio accidit sine peccato. dicit enim August. 12. super Gen. ad literam, Ipsa phantasia, quae fit in cogitatione sermocinantis, cùm expressa fuerit in visione somniantis, vt inter illam & veram coniunctionem corporũ non discernatur, cõtinuò mouetur caro, & sequitur quòd eum motum sequi solet, cum hoc tã sine peccato fiat, quàm sine peccato à vigilantibus dicitur: quod vt diceretur, proculdubio cogitatum est. Ergo nocturna pollu-

2. 2. q. 154. ar. 5. & 4. di. 9. ar. 4. q. 4. & 12. quol. ar. 1. ad 6.

tio non impedit hominem ab eius sacramenti sumptione.

¶Præterea, Greg. dicit in Epistola ad Aug. episcopum Anglorum, Si quis sua coniuge non cupidine voluptatis raptus, sed tãtùm creandorum liberorum gratia vtitur, ille profectò siue de ingressu Ecclesię, siue de sumendo corporis Dominici mysterio, suo est iudicio relinquendus: quia prohiberi à nobis non debet accipere, qui in igne positus, nescit ardere. Ex quo patet quòd carnalis pollutio etiam vigilantis, si sit sine peccato, non prohibet hominem à sumptione corporis Christi. Multò igitur minus prohibet nocturna pollutio dormientis.

¶Præterea, Nocturna pollutio videtur solam immunditiã corporalem habere. Sed aliæ immunditiæ corporales, quæ secundum legem impediebant ab ingressu Sanctorum, in noua lege non impediunt à sumptione huius sacramẽti: sicut de muliere pariente, vel menstruata, vel fluxum sanguinis patiẽte, scribit beatus Greg. Augustino Anglorum episcopo. Ergo videtur quòd neque etiam nocturna pollutio impediat hominem à sumptione huius sacramenti.

¶Præterea, Peccatum veniale nõ impedit hominem à sumptione huius sacramenti, sed nec etiam peccatum mortale post pœnitentiam. Sed dato quòd nocturna pollutio prouenerit ex aliquo peccato præcedenti (siue crapulæ, siue turpium cogitationum) plerũque tale peccatũ est veniale: & si aliquando sit mortale, potest contingere quòd de mane pœnitet, & peccatum suũ confitetur. Ergo videtur quòd non debeat impediri à sumptione huius sacramenti.

¶Præterea, Grauius peccatum est homicidiũ, quàm fornicationis. Sed si aliquis de nocte somniet se homicidiũ perpetrare, aut furtum, aut quodcunque aliud peccatũ, non propter hoc impeditur à sumptione corporis Christi. Ergo videtur quòd multò minus fornicatio somniata cum pollutione subsequente, impediat à sumptione huius sacramenti.

¶SED CONTRA est quod Leuit. 15. dicitur, Vir, de quo egredietur semen coitus, immundus erit vsque ad vesperũ. Sed immundis non patet aditus ad sacramenta. Ergo videtur q propter pollutionem nocturnã aliquis impediatur à sumptione huius sacramenti, quod est maximum sacramentum.

CONCLVSIO.

¶Quanquam nocturna pollutio, quam nullum mortale crimen præcessit, vel causauit, non impediat à sacramenti perceptione: decerat tamen sic indispositum abstinere.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa pollutionem nocturnam duo possunt considerari. Vnum quidem, ratione cuius ex necessitate impedit hominem à sumptione huius sacramenti. Aliud autem, ratione cuius non ex necessitate impedit hominem, sed ex quadam congruentia. Ex necessitate quidem impedit hominem ab huius sacramenti perceptione solum peccatum mortale. Et quamuis nocturna ipsa pollutio secundum se considerata, peccatum mortale esse non possit: nihilominus tamen ratione suæ causæ quandoque habet peccatum mortale annexum. Et ideo consideranda est causa pollutionis nocturnæ. Quãdoque enim prouenit à causa extrinseca spirituali, scilicet ex dæmonum illusione: qui sicut in Prima parte habitũ est, phantasmata cõmouere possunt, ex quorũ apparitione pollutio interdum subsequitur. Quãdoque verò prouenit pollutio ex causa intrinseca spirituali, scilicet ex præcedentibus cogitationibus. Aliquando autem ex causa intrinseca corporali, vel ex superfluitate siue debilitate naturę, siue etiam ex superfluitate cibi vel potus. Quælibet autem harum trium causarum potest & sine peccato & cum peccato veniali vel mortali existere. Et si quidem sit sine peccato vel cum peccato veniali, nõ ex necessitate impedit sumptionem huius sacramẽti: ita scilicet q homo sumendo sit reus corporis & sanguinis Domini. Si verò sit cum peccato mortali, impedit ex necessitate. Illusio enim dæmonum quandoque prouenit ex præcedenti negligentia præparationis ad * deuotionẽ, quæ potest esse & mortale & veniale peccatũ. Quandoque verò prouenit ex sola nequitia dæmonũ, volentiũ impedire hominẽ à sumptione huius sacramenti. Vnde legitur in collationibus patrũ, q cùm quidam frater pateretur pollutionẽ semper in festis, in quibus erat cõmunicandum: seniores cõperto, q nulla causa ab ipso præcesserat, decreuerũt q propter hoc à cõmunione nõ cessaret. & ita cessauit illusio dæmonum. Similiter etiã præcedentes cogitationes lasciuiæ, quandoque possunt esse omnino sine peccato: puta cùm aliquis causa lectionis vel disputationis cogitur de talibus cogitare. Et si hoc sit sine cõcupiscentia & delectatione, nõ erunt cogitationes immũdæ, sed honestæ. ex quibus tamen pollutio sequi potest: sicut patet ex autoritate Aug. supra inducta. Quandoque verò præcedentes cogitationes sunt ex cõcupiscentia & delectatione. & si adsit consensus, erit peccatũ mortale: si aũt desit, erit veniale. Similiter etiã & causa corporalis quandoque est sine peccato: puta cùm est ex infirmitate naturæ. Vnde & quidã etiã in vigilãdo absque peccato fluxũ seminis patiuntur. Vel etiã si sit ex superfluitate naturę: sicut enim cõtingit sanguinem fluere absque peccato, ita & semen quod est superfluitas sanguinis, secundũ Philosophũ. Quãdoque verò est cum peccato: puta cùm prouenit ex superfluitate cibi vel potus. & hoc etiã potest esse peccatum veniale vel mortale. Licet frequentius peccatum mortale accidat circa turpes cogitationes propter facilitatẽ cõsensus, quàm circa sumptionem cibi & potus. Vnde & Greg. scribens Aug. Anglorum episcopo dicit, cessandũ esse à cõmunione, quando ex turpibus cogitationibus prouenit: non aũt quando prouenit ex superfluitate cibi vel potus, præsertim si necessitas adsit. Sic igitur ex causa pollutionis cõsiderari potest, vtrum nocturna pollutio impediat ex necessitate sumptionẽ huius sacramenti. Ex quadã verò congruentia impedit quãtum ad duo, quorũ vnũ semper accidit, scilicet quædã fœditas corporalis, cum qua propter reuerentiam sacramẽti, non decet ad altare accedere (vnde & volentes tangere aliquid sacrũ, manus lauant) nisi fortè talis immunditia sit perpetua vel diuturna: sicut est lepra, vel fluxus sanguinis, vel aliquid huiusmodi. Aliud aũt est euagatio mẽtis, quæ sequitur pollutionem nocturnã, præcipuè quando cum turpi imaginatione cõtingit. Hoc tamen impedimentũ, quod ex cõgruitate prouenit, postponi debet propter aliquam necessitatem, puta vt Gregor. dicit, cùm fortasse aut festus dies exigit, aut exibere ministeriũ pro eo q sacerdos alius deest, ipsa necessitas cõpellit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex necessitate quidem nõ impeditur homo à sumptione huius sacramenti, nisi propter peccatum mortale, sed ex quadã conuenientia potest homo impediri propter alias causas: sicut dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quod coitus coniugalis si sit sine peccato (puta si fiat causa prolis generandæ, vel causa reddendi debitum) non alia ratione impedit sumptionẽ huius sacramẽti, nisi sicut dictũ est de pollutione nocturna, quæ accedit sine peccato, scilicet propter immunditiã corporalem & mentis distractionẽ. Ratione cuius Hier. dicit super Matt. Si panes propositionis ab his, qui vxores tetigerant, comedi non poterant, quantò magis panis, qui de cælo descendit, nõ potest ab his, qui coniugalibus paulò ante * vacauere amplexibus, violari atque cõtingi? non quòd nuptias condemnemus: sed quòd eo tempore, quo carnes agni manducaturi sumus, vacare carnalibus operibus non debemus. Sed quia hoc secundũ congruitatem, & non secundum necessitatem est intelligendũ, Greg. dicit, q talis est suo iudicio relinquendus. Si verò nõ amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in opere (vt ibidem Gregor. subdit) tunc prohiberi debet, ne accedat ad hoc sacramentum.

* Aliàs deuotionem & orationem.

* Aliàs hæsere eis plexibus

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut Greg. dicit in Epistola supradicta ad Aug. Anglorum episcopum, in veteri Testamento aliqui polluti dicebantur figuraliter, quod populus nouæ legis spiritualiter intelligit. Vnde huiusmodi corporales immunditię, si sint perpetuæ vel diuturnæ, non impediunt sumptionem huius sacramenti salutaris, sicut impediebant accessum ad sacramenta figuralia. Si verò citò transeant (sicut immunditia pollutionis nocturnæ) ex quadam congruentia impediunt sumptionem huius sacramenti, per illum diem, quo hoc accidit. Vnde & Deuter. 23. dicitur, Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, & non reuertetur priusquam ad vesperam lauetur aqua.

¶Ad quartum dicendum, quòd licet per contritionem & confessionem auferatur reatus culpæ: non tamen aufertur corporalis immunditia, & distractio mentis ex pollutione consecuta.

¶Ad quintum dicendum, quòd somnium homicidiĩ non inducit corporalem immunditiam, nec etiam tantam distractionem mentis, sicut fornicatio somniata propter delectationis intẽtionem. Si tamen somnium homicidiĩ prouenerat ex causa, quæ est peccatum, præsertim mortale, impedit à sumptione huius sacramenti, ratione suæ causæ.

¶ *Super Quaestionis octuagesima Articulum octauum.*

IN artic. 9. in responsione ad vltimũ, aduerte circa communionem puerorũ & puellarum, quòd ad annos discretionis peruenerint, iuxta cap. vtriusque sexus. q iudiciũ de anno discretionis debet à parentibus & cõfessore fieri. A parentibus quidem quoniã cõtinua cõuersatione experiuntur an filius seu filia discernere sciat panẽ spiritualem à materiali, & cum deuotione praeparare se ad sacramentum. A confessore verò quoniam in ipsa confessione potest aduertere quãtum discretionis aut deuotionis possit inesse.

¶ Et videatur nimia cautela adhiberi à parentibus non exponentibus puellas decem annorum ad cõmunionem dicunt enim q sunt nimis paruae, quam tamẽ sufficientem habeãt & discretionem & deuotionem. Et licet ipsi pueri ac puellae videantur excusari, teneantibus parentibus & confessore nõ praecipientes quoniam disciplina aetatis illius exigit, vt maioribus suis plusquam sibi ipsis & credant & pareant, parentes tamen nõ excusantur.

Annot. Infra ar... ... Et ... di. ... Et ... Co. ... (margin references cut off)

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrùm cibus vel potus praeassumptus impediat sumptionem huius sacramenti.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd cibus vel potus praeassumptus non impediat sumptionem huius sacramenti. Hoc enim sacramentum est à Domino institutum in coena. Sed Dominus postquam coenauit, hoc sacramentũ discipulis suis tradidit: sicut patet Luc. 22. & primae Cor. 11. Ergo videtur q etiã post alios cibos assumptos, nos debeamus sumere hoc sacramentũ.

¶ Praeterea, Primae Cor. 11. dicitur, Cùm cõuenitis ad manducandũ, scilicet corpus Domini, inuicem expectate; si quis aũt esurit, domi manducet. Et ita videtur quòd postquam aliquis domi manducauerit, possit in in Ecclesia corpus Christi manducare.

¶ Praeterea, In concilio Carthaginensi legitur, & habetur de consecr. dist. 1. Sacramenta altaris non nisi à ieiunis hominibus celebrentur, excepto vno die anniuersario, quo coena Domini celebratur. Ergo saltem illa die aliquis potest corpus Christi post alios cibos sumere.

¶ Praeterea, Sumptio aquę vel medicinae vel alterius cibi vel potus in minima quantitate, vel reliquiarum cibi in ore manentium, neque ieiunium Ecclesię soluit, neque sobrietatem tollit, quae exigitur ad hoc quòd aliquis reuerenter sumat hoc sacramentum. Ergo per pręd icta nõ impeditur aliquis à sumptione huius sacramenti.

¶ Praeterea, Quidam de nocte profunda comedunt aut bibunt, & fortè totam noctem insomnem ducentes, de mane percipiunt sacra mysteria nõdum plenè digesti. Minus autem impediretur sobrietas hominis, si in mane parũ comederet, & postea circa nonam sumeret hoc sacramẽtum: cùm etiã sit quandoque maior distantia temporis. Ergo videtur q talis cibi praeassumptio non impediat hominem ab hoc sacramento.

¶ Praeterea, Non minor reuerentia debetur huic sacramẽto iam sumpto, quàm ante sumptionem. Sed sumpto sacramento licet cibum aut potum sumere. Ergo & ante sumptionem.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. respõsionum ad Ianuarium, Placuit Spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti, prius in os Christiani corpus Dominicum intraret, quàm caeteri cibi.

CONCLVSIO.

¶ *Solum mortale crimen impedit secundum se huius sumptionem sacramenti, cibus verò vel potus praeassumptus non nisi ex rationabili Ecclesiae statuto.*

¶ RESPONDEO dicendum, q aliquid impedit sumptionem huius sacramenti dupliciter. Vno modo secũdum se: sicut peccatum mortale, quod habet repugnantiã ad significatũ huius sacramenti, vt suprà dictum est. Alio modo propter prohibitionem Ecclesiae. Et sic impeditur aliquis à sumptione huius sacramenti post cibum & potũ assumptum, triplici ratione. Primò quidem, sicut Aug. dicit in honorem huius sacramenti: vt scilicet in os hominis intret nondũ aliquo cibo vel potu infectum.

Secundò, propter significationem, vt scilicet detur intelligi, quòd Christus (qui est res huius sacramẽti) & charitas eius, debet primò fundari in cordibus nostris: secundum illud Matt. 6. Quaerite primũ regnum Dei. Tertiò, propter periculũ vomitus & ebrietatis, quae quandoque cõtingunt ex hoc quòd homines inordinatè cibis vtuntur: sicut & Apostolus dicit primę Cor. 11. Alius quidem esurit, alius aũt ebrius est. Ab hac tamen generali regula excipiuntur infirmi: qui statim cõmunicandi sunt etiam post cibum, si de eorum periculo dubitatur, ne sine communione decedant: quia necessitas legem non habet. Vnde dicitur de consecr. dist. 2. Presbyter infirmum statim cõmunicet, ne sine communione moriatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Aug. in eodẽ lib. dicit, Neque quia post cibos Dominus dedit, propterea pransi aut coenati fratres ad hoc sacramentũ accipiendum conuenire debent, aut mensis suis miscere: sicut faciebant quos Apostolus arguit & emendat. Nanque Saluator, vt vehementius cõmendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriae discipulorum. Et ideo non praecepit, quòd deinceps tali ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc * locum. * Alias modum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd illud verbum in glos. sic exponitur, Si quis esurit, & impatiens non vult expectare alios, manducet domi cibos suos, id est, pane terreno pascatur, nec post Eucharistiam sumat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd capitulum illud loquitur secundum cõsuetudinem aliquando apud aliquos obseruatam, vt in repraesentationem Dominicae coenae illo die à nõ ieiunis corpus Christi sumeretur. Sed nunc hoc abrogatum est. nam sicut Aug. in lib. praedicto dicit: Per vniuersum orbem mos iste seruatur: vt scilicet corpus Christi à ieiunis sumatur.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd (sicut in Secunda parte habitum est) duplex est ieiunium. Primum est ieiuniũ naturae: quod importat priuationem cuiuscunque praeassumpti per modum cibi vel potus, & tale ieiuniũ requiritur ad hoc sacramentũ propter praedicta. Et ideo neque post assumptionem aquae, vel alterius cibi aut potus, vel etiã medicinae, in quãtuncunque parua quantitate, licet hoc sacramentum accipere. Nec refert vtrum aliquid huiusmodi nutriat vel nõ nutriat, aut per se, aut cum alijs, dummodo sumatur per modum cibi vel potus. Reliquiae tamen cibi remanentes in ore, si casualiter transglutiantur, non impediunt sumptionem huius sacramenti: quia non trãjciuntur per modũ cibi, sed per modum saliuae. Et eadem ratio est de reliquijs aquę vel vini, quibus os abluitur: dũmodo non trãjciantur in magna quantitate, sed permixtae saliuae, quod vitari non potest. Aliud autem est ieiunium Ecclesiae: quod instituitur ad carnis macerationem. Et tale ieiunium per praedicta non impeditur, quia praedicta non multum nutriunt, sed magis ad alterandũ sumuntur.

¶ Ad quintum dicendũ, quòd cùm dicitur, quòd hoc sacramentum prius, quàm alij cibi, debet in os Christiani intrare, non est intelligẽdum absolute respectu totius temporis: alioquin qui semel comedisset vel bibisset, nunquã posset postea hoc sacramẽtum accipere, sed est intelligẽdum quantũ ad eundem diem. Et licet principium diei secundum diuersos diuersimodè sumatur: nam quidã à meridie, quidam ab occasu, quidam à media nocte, quidam ab ortu solis, diem incipiunt: ecclesia tamen * Romana diem à media nocte incipit. Et ideo si post mediam noctem aliquis sumpserit aliquid per modum cibi vel potus, nõ potest eadem die hoc sumere sacramentum: potest verò, stante mediã noctem. Nec refert vtrum post cibum vel potum assumptum dormierit, aut etiã digestus sit, quãtum ad rationem praecepti: refert aũt quantum ad perturbationem mentis, quam patiuntur homines propter insomneitatem vel indigestionẽ. Ex quibus si mens multũ perturbetur, homo redditur ineptus ad sumptionem huius sacramenti. * Romanus.

¶ Ad sextum dicendũ, quòd maxima deuotio requiritur in ipsa sumptione huius sacramenti: quia tũc percipitur sacramẽti effectus. quae quidem deuotio magis impeditur per praecedentia, quàm per sequentia: & ideo magis est institutum quòd homines ieiunent ante sumptionẽ huius sacramenti, quàm post. Debet tamen esse aliqua mora inter sumptionem huius sacramẽti & reliquos cibos. Vnde & in missa, oratio gratiarũ actiones post cõmunionem dicitur, & cõmunicantes etiã suas priuatas orationes dicunt. Secundũ tamen antiquos canones statutũ fuit à papa Clemente (vt habetur de consec. dist. 2.) Si mane Dominica portio editur, vsque ad sextã ieiunent ministri, qui eam consumpserunt: & si 3. vel 4. hora accepẽrint, ieiunent vsque ad vesperũ. Antiquitus enim rarius missarum solennia celebrabantur, & maiori praeparatione: nunc aũt, quia oportet frequentius sacra mysteria celebrare, non posset de facili obseruari, & ideo per contrariam consuetudinem est abrogatum.

ARTICVLVS IX.

¶ *Vtrùm non habentes vsum rationis, debeant suscipere hoc sacramentum.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd non habentes vsum rationis, non debeant hoc sacramentũ suscipere. Requiritur enim quòd aliquis ad hoc sacramentum cum deuotione, & praecedente sui examinatione accedat. secundum illud primae Cor. 11. Probet seipsum homo; & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Sed hoc nõ potest

esse

¶ Super Quaestionis octuagesimae Articulum decimum.

Annot. IN art. 10. circa quotidianam celebrationem, nota Aug. verbum Sic viue vt quotidie merearis accipere: quoniam per sic viuere intelligendum est spiritualem vitam sic ducere, vt quotidiana communione semper augeatur: alioquin non sic viuitur, vt quotidie mereamur accipere. Nam qui quotidie meretur accipere, debet quotidie sic esse dispositus, vt fructum Eucharistiae percipiat. fructus autem spiritualis huius cibi est non solum actualis refectio spiritus, sed augmentum gratiae: quoniam per totum tempus praesentis vitae sumus in statu augmenti. ¶ Propter quod crebro aut quotidie celebrantes discutiant in seipsis fructum praeteritae celebrationis: & secundum profectum vel defectum, quem experiuntur in se, prosequantur vel a prosequutione desistant: qui enim multis celebrationibus peractis ad actus virtutum non melius se habet, quam prius, passionibusque non minus subiicitur, quam prius, parum aut nihil celebratio profecit. Dico autem parum quia fortè quo ad aliquam actualem deuotionem profecit. Dici quoque post multas celebrationes, quod non audeo asserere, in quabbet celebratione oportere celebrantem esse dispositum sic, vt per quamlibet celebrationem augeatur habitus gratiae. Dicet enim fortè quispiam quod etiam puer in statu augmenti, non ex quolibet sumpto cibo sensibiliter augetur, quamuis hoc non multum vrgere videatur: quia augmentum corporale à virtute naturali determinata ad naturalem dispositionem fit: augmentum autem charitatis à diuina fit virtute, quandocunque anima ad hoc se sufficienter praeparauerit.

esse in his, qui carent vsu rationis. Ergo non debet eis hoc sacramentum dari.

¶ Praeterea, Inter alios qui carent vsu rationis, sunt etiam arreptitij, qui energumini dicuntur. Sed tales etiam ab inspectione huius sacramenti arcentur: secundum Dion. in lib. Caelest. hierar. Ergo carentibus vsu rationis hoc sacramentum dari non debet.

¶ Praeterea, Inter alios carentes vsu rationis, maximè pueri videntur esse innocentes. Sed pueris hoc sacramentum non exhibetur. Ergo multò minus alijs carentibus vsu rationis.

¶ SED CONTRA est quod legitur in concilio Aurasico (& habetur in Decre. 26. q. 6. c. qui recedunt.) Amentibus quaecunque pietatis sunt, conferenda sunt. Et ita est eis cōferendum hoc sacramentum: quod est sacramentum pietatis.

CONCLVSIO.

¶ Non quicunque vsu rationis carentes arcendi sunt à sumptione Eucharistiae, sed hi, qui nunquā habuerunt vsum rationis: hoc verò qui in principio habuerunt rationis vsum, & postea caruerunt, in articulo mortis exhiberi potest sacramentum, nisi fortè vomitus vel suspitionis periculum timeatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliqui dicuntur nō habere vsum rationis dupliciter. Vno modo, quia habent debilem vsum rationis, sicut dicitur non videns, qui male videt. Et quia tales possunt aliquā deuotionem huius sacramenti concipere, non est eis hoc sacramentum denegandū. Alio modo dicuntur aliqui non habere totaliter vsum rationis. Aut igitur nunquam habuerunt vsum rationis: sed sic à natiuitate permanserunt. Et sic talibus non est hoc sacramentum exhibendum: quia in eis nullo modo praecessit huius sacramenti deuotio. Aut non semper caruerunt vsu rationis: & tunc si prius, quando erant compotes suę mentis, apparuit in eis deuotio huius sacramenti, debet eis in articulo mortis hoc sacramentum exhiberi; nisi fortè timeatur periculum vomitus vel expuitionis. Vnde in cōcilio Carthaginensi legitur (& habetur in Decret. 26. q. 2.) Is qui infirmitate poenitentiam petit, si casu, dum ad eum sacerdos inuitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim conuersus fuerit, dent testimoniū qui eum audierunt, & accipiat poenitētiam, & si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd carentes vsu rationis, possunt deuotionem ad sacramentum habere, quātum ad aliquos quidem praesentem, quātum ad alios autē praeteritam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Dion. loquitur ibi de energuminis nondum baptizatis: in quibus scilicet nondum est vis daemonis extincta: quae viget in eis per originale peccatum. Sed de baptizatis, qui corporaliter ab immundis spiritibus vexantur, est eadem ratio, & de alijs amentibus. Vnde Cassianus dicit, Eis qui ab immundis vexantur spiritibus, cōmunionem sacrosanctam à senioribus nostris nunquam meminimus interdictam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd eadem ratio est de pueris recenter natis, & de amentibus qui nunquam habuerunt vsum rationis, vnde talibus non sunt sacra mysteria danda. Quamuis quidam Graeci contrarium faciant, propter hoc quòd Dion. 2. Caelest. hierar. dicit, baptizatis esse sacram cōmunionem dandam: non intelligentes quòd Dion. ibi loquitur de baptismo adultorum. Nec tamen per hoc aliquod detrimentum vitae patiuntur, propter hoc quòd Dominus dicit Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: quia sicut Aug. scribit Bonifacio: Tunc vnusquisque fidelium, corporis & sanguinis Domini particeps fit, scilicet spiritualiter, quando in baptismate membrum corporis Christi efficitur. Sed quando iam pueri incipiunt aliqualem vsum rationis habere, vt possint deuotionem concipere huius sacramenti, tunc potest eis hoc sacramentum conferri.

ARTICVLVS X.

¶ Vtrùm liceat quotidie hoc sacramentum suscipere.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd non liceat quotidie hoc sacramentum suscipere. Sicut enim baptismus repraesentat Dominicam passionem, ita & hoc sacramentum. Sed non licet pluries baptizari, sed semel tantùm: quia Christus semel tantùm pro peccatis nostris mortuus est: vt dicitur primae Pet. 3. Ergo videtur quòd non liceat hoc sacramentum quotidie suscipere.

4. dist. 12. q. 3. art. 1. Et 1. Co. 11. lec. 7. & 5.

¶ Praeterea, Veritas debet respondere figurę. Sed agnus Paschalis, qui fuit figura praecipua huius sacramenti (vt suprà dictum est) non manducabatur nisi semel in anno. Semel etiam in anno Ecclesia celebrat Christi passionem, cuius hoc sacramentum est memoriale. Ergo videtur quòd non liceat quotidie sumere hoc sacramentum, sed solùm semel in anno.

¶ Praeterea, Huic sacramento, in quo totus Christus continetur, maxima reuerentia debetur. Ad reuerentiam autem pertinet, quòd aliquis ab hoc sacramento abstineat. vnde & laudatur Centurio, qui dixit Matt. 8. Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum, & Petrus, qui dixit Luc. 5. Exi à me Domine, quia homo peccator ego sum. Ergo non est laudabile, quòd homo quotidie hoc sacramentum suscipiat.

¶ Praeterea, Si esset laudabile, frequenter hoc sacramētum accipere, quantò frequentius sumeretur, tantò esset laudabilius. Sed maior esset frequentia, si homo pluries in die sumeret hoc sacramentum. Ergo esset laudabile, quòd homo pluries in die cōmunicaret. Quod tamen non habet Ecclesiae consuetudo. Non ergo videtur esse laudabile quòd aliquis quotidie hoc sacramentum accipiat.

¶ Praeterea, Ecclesia intendit suis statutis, fidelium vtilitati prouidere. Sed ex statuto Ecclesiae fideles tenentur solùm semel cōmunicare in anno: vnde dicitur extrà de poenit. & remis. Omnis vtriusque sexus fidelis suscipiat reuerenter, ad minus in Pascha Eucharistiae sacramentum, nisi fortè de proprij sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam, ad tempus eius perceptione duxerit abstinendum. Non ergo est laudabile, quòd quotidie hoc sacramentum sumatur.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit in lib. de verbis Domini: Iste panis quotidianus est, accipe quotidie, vt quotidie tibi prosit.

CONCLVSIO.

¶ Non expedit hominibus quotidie ad sanctum sacramentum accedere, sed quandocunque ad illud se homo inuenerit praeparatum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa vsum huius sacramenti duo possunt considerari. Vnum quidem ex parte ipsius sacramenti: cuius virtus est hominibus salutaris. Et ideo vtile est quotidie ipsum sumere, vt homo quotidie eius fructum percipiat. Vnde Ambr. dixit in lib. de Sacramentis, Si quotiescunque effunditur sanguinis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, debeo semper accipere: qui semper pecco, debeo semper habere medicinam. Alio modo potest considerari ex parte sumentis, in quo requiritur vt cum magna deuotione & reuerentia ad hoc sacramentum accedat. Et ideo si aliquis se quotidie ad hoc paratum inueniat, laudabile est quòd quotidie sumat. Vnde August. cùm dixisset, Accipe quod quotidie tibi prosit, subiungit, sic viue, vt quotidie merearis accipere. Sed quia multoties in pluribus hominum, multa impedimenta huius deuotionis occurrunt, propter corporis indispositionem vel animae: non est vtile omnibus hominibus quotidie ad hoc sacramentum accedere, sed quotiescunque se ad illud homo inuenerit praeparatum. Vnde in lib. de Ecclesiastic. dogmatibus dicitur, Quotidie Eucharistiae communionem accipere, nec laudo, nec vitupero.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per sacramentum baptismi configuratur homo morti Christi, in se suscipiens eius characterem. & ideo sicut Christus semel mortuus est: ita solùm semel debet homo baptizari. Sed per hoc sacramentum

non recipit homo Christi characterem, sed ipsum Christum, cuius virtus manet in aeternum. Vnde Heb. 10. dicitur, Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. & ideo quia quotidie homo indiget salutifera Christi virtute, quotidie potest laudabiliter hoc sacramentum suscipere. Et quia praecipuè baptismus est spiritualis regeneratio, ideo sicut homo semel carnaliter nascitur, ita debet semel spiritualiter renasci per baptismum: vt Aug. dicit super illud Ioã. 3. Quomodo potest homo nasci, cùm sit senex? Sed hoc sacramentũ est cibus spiritualis: vnde sicut cibus corporalis quotidie sumitur, ita & hoc sacramentũ quotidie sumere, laudabile est. Vnde Dominus Luc. 11. docet petere, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. In cuius expositione Aug. dicit in lib. de verbis Domini, Si quotidie accipis, scilicet hoc sacramentũ, quotidie tibi est hodie, tibi quotidie Christus resurgit: hodie enim est, quando Christus resurgit.

¶ Ad secundum dicendum, quod agnus Paschalis praecipuè fuit figura huius sacramenti, quantum ad passionem Christi, quae repraesentatur per hoc sacramentum. Et ideo semel tantùm in anno sumebatur: quia Christus semel mortuus est, & propter hoc etiam Ecclesia celebrat semel in anno memoriam passionis Christi. Sed in hoc sacramento traditur nobis memoriale passionis Christi per modũ cibi, qui quotidie sumitur. Et ideo quantũ ad hoc significatur per mãna, quod quotidie dabatur populo in deserto.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd reuerentia huius sacramenti habet timorem amori coniunctum (vnde timor reuerentiae ad Deũ, dicitur timor filialis: vt in Secunda parte dictũ est) ex amore enim prouocatur desideriũ sumendi, ex timore autem consurgit humilitas reuerendi. Et ideo vtrunque pertinet ad reuerentiam huius sacramenti, & quòd quotidie sumatur, & quòd aliquãdo abstineatur. Vnde Aug. dicit, Si dixerit quispiam, non quotidie accipiendam Eucharistiã, * alius contrà, faciat vnusquisque quod secundum fidem suam piè credit esse faciẽdum. Neque enim litigauerunt inter se Zachaeus & ille Centurio: cùm alter eorum gaudens suscepit Dominum: alter dixit, Non sum dignus, vt intres sub tectum meum: ambo Saluatorem honorificantes, quãuis nõ vno modo: amor tamen & spes, ad quae semper Scriptura nos prouocat, praeferuntur timori. Vnde & cùm Petrus dixisset, Exi à me Domine, quia homo peccator sum, respondit Iesus, Noli timere.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quia Dominus dicit, Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie, non est pluries in die cõmunicandum: vt saltem per hoc quòd aliquis semel in die cõmunicat, repraesentetur vnitas passionis Christi.

¶ Ad quintum dicendum, quòd secundum diuersum statum Ecclesiae, diuersa circa hoc statuta emanauerunt. Nam in primitiua Ecclesia, quando magna vigebat deuotio fidei Christianae, statutum fuit, vt quotidie fideles communicarent. Vnde Anacletus papa dicit, Peracta consecratione, omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus: sic enim Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia. Postmodum verò diminuto fidei feruore, Fabianus papa indulsit, vt si non frequentius, saltem ter in anno, omnes communicent, scilicet in Pascha, Pentecoste & Natali Domini. Soter etiam papa in coena Domini dicit esse communicandum, vt habetur in Decret. de consec. dist. 2. Postmodum propter iniquitatis abundantiam refrigescente charitate multorum, statuit Innocentius III. vt saltẽ semel in anno, scilicet in Pascha, fideles communicent. Consulitur tamen in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, omnibus diebus Dominicis esse communicandum.

ARTICVLVS XI.

¶ Vtrùm liceat omnino à communione cessare.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur q̃ liceat cessare omnino à cõmunione. Laudatur enim Centurio de hoc q̃ dicit Matth. 8. Domine nõ sum dignus, vt intres sub tectum meum. Cui cõparatur ille, qui reputat à cõmunione sibi esse abstinendũ, vt dictũ est. Cùm ergo nunquã legatur Christum in eius domum venisse, videtur quòd liceat alicui toto tempore vitae suae à communione abstinere.

¶ Praeterea, Cuilibet licet abstinere ab his, quae non sunt de necessitate salutis. Sed hoc sacramentum non est de necessitate salutis, vt suprà dictum est. Ergo licet à sumptione huius sacramenti omnino cessare.

¶ Praeterea, Peccatores non tenentur communicare. vnde Fabianus papa cùm dixisset, Ter in anno omnes communicent, adiunxit, nisi fortè quis maioribus criminibus impediatur. Si ergo illi, qui non sunt in peccato, tenentur communicare, videtur quòd melioris conditionis sint peccatores, quàm iusti: quod est inconueniens. Ergo videtur quòd etiam iustis liceat à communione cessare.

¶ SED CONTRA est quod Dominus dicit Ioan. 6 Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

CONCLVSIO.

¶ Quanquam sacramentaliter non omnes tenentur de necessitate salutis sumere, tamen spiritualiter, seu voto omnes sumere tenentur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) duplex est modus percipiendi hoc sacramentum, scilicet spiritualis & sacramentalis. Manifestum est autem, quod omnes tenentur saltem spiritualiter manducare: quia hoc est Christo incorporari, vt suprà dictum est. Spiritualis autem mãducatio includit votum seu desiderium percipiendi hoc sacramentum, vt supra dictum est. Et ideo sine voto percipiendi hoc sacramentum, non potest homini esse salus. Frustra autem esset votum, nisi impleretur, quando opportunitas adesset. Et ideo manifestum est, quòd homo tenetur hoc sacramentum sumere, non solùm ex statuto Ecclesiae, sed ex mandato Domini, dicentis Lucae 22. Hoc facite in meam commemorationem. Ex statuto autem Ecclesiae sunt determinata tempora exequendi Christi praeceptum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Gregor. dicit in Pastorali, Illa est vera humilitas, cùm ad respuendum quod vtiliter praecipitur, pertinax non est. Et ideo nõ potest esse laudabilis humilitas, si contra praeceptũ Christi & Ecclesiae quis omnino à communione abstineat: neque enim Centurioni praeceptum fuit, vt Christum in sua domo reciperet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc sacramentum dicitur non esse necessitatis, sicut baptismus, quantum ad pueros: quibus potest esse salus sine hoc sacramento, non autẽ sine sacramento baptismi. quantum verò ad adultos, vtrunque est necessitatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatores magnum detrimentum patiuntur, ex hoc quòd repelluntur à perceptione huius sacramenti, vnde per hoc non sunt melioris conditionis. Et licet in peccatis permanentes, non excusentur propter hoc à trãsgressione praecepti: poenitentes tamen, qui, vt * Inn. dicit, secundum consilium sacerdotis abstinent, excusantur.

¶ super Quaestionem octuagesimam Articulum vndecimum.

IN artic. 11. eiusdem quaestio circa illud. Frustra autem esset votum, nisi impleretur quando opportunitas adesset, aduerte, quod opportunitas non sumitur hic pro commoditate sola, sed iuxta necessitatem nisi deceretur, quando opus esset. Dico autem hoc, quia constat cõmunionem non esse in praecepto, quoties commoditas cõmunicãdi adest: quum sit praeceptum affirmatiuum, obligans ex natura sua tempore non commoditatis, sed necessitatis. Quòd autem sit illud tempus necessitatis, quum Ecclesia iam determinauerit ad semel in anno, non oportet solicitum esse: curiosius tamen disputatur in his, quae de tempore vigente adultos ad baptismum scripta sunt, inuenies.

¶ Aduerte hoc in loco hanc materiam non apparere vsquequaque claram: quoniam multi Doctores & Autor in 4 sent. dist. 9 q. 2. artic. 1. tenent cõmunionem, non esse ex Christi, sed Ecclesiae praecepto necessariam: & rationes in littera allatae inferentes cõmunionem esse sub praecepto Christi, probabiles sunt. Nam prima ex communiter confessis, scilicet quòd manducatio spiritualis huius sacramenti sit de necessitate salutis, procedit. secunda autem ex mandato Domini, hoc facite in meam cõmemorationem.

Non oportet propterea accipere has rationes, vt concludunt: quoniam primam posset quis subterfugere, dicẽdo q̃ licet mãducatio spiritualis huius sacramẽti claudat in se votũ mãducationis sacramẽtalis, nõ oportet tamen, quod manducatio spiritualis Christi claudat in se votum mãducationis sacramentalis: angeli enim manducant spiritualiter Christum, & nõ manducant spiritualiter hoc sacramentum, nec habent votum manducandi sacramentaliter: & similiter habens baptismum in voto, tamen manducat spiritualiter Christum, & non nisi remotissimè habet in votum manducationem sacramentalem. Doctores autem communiter loquendo, indistinctè vocant spiritualem manducationem Christi, & spiritualem manducationem sacramenti Eucharistiae, ac si vnum & idem essent, cõiuncti nomine appellando vtranque spiritualem manducationem corporis & sanguinis Domini: quum tamen formaliter loquendo, distinguantur forma litera: quoniam vna respicit corpus Christi mysticum absoluté, altera verò idem corpus Christi mysticum vt sacramen-

* Alias alium affirmet quotidie

[illegible] significatur & continet [illegible] fide [illegible] absolutè [illegible] beata [illegible] intrante hoc sacramento [illegible] ¶ [illegible] autem [illegible] potest, dicendo [illegible] ipsum Domini cadere non super hoc [illegible], sed super [illegible] ipsius licet ad suã com[illegible] iuxta interpre[illegible] Ecclesiae [illegible] Domini mandatum sub [illegible] hoc quotiescunque feceritis, in [illegible] etiam [illegible] sic habetur [illegible] calicem [illegible] Hoc facite quotiescunque bibetis, in meam memorationem. [illegible] proinde appa[illegible] Autoris hic: quamuis [illegible] tamen non appa[illegible]

ARTICVLVS XII.

Vtrùm liceat sumere corpus Christi sine sanguine.

AD DVODECIMVM, sic proceditur. Videtur quod nõ liceat sumere corpus Christi sine sanguine. Dicit enim Gela. pa. & habetur de cõse. di. 2. Comperimus, q̃ quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione, à calice sacrati cruoris abstinent: qui proculdubio, quoniam nescio qua superstitione docentur astringi, aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur. Nõ ergo licet sumere corpus Christi sine eius sanguine.

¶ Praeterea, Ad perfectionem huius sacramenti concurrit & manducatio corporis & potatio sanguinis: vt suprà habitum est. Si ergo sumatur corpus sine sanguine, erit sacramentum imperfectum, quod ad sacrilegium pertinere videtur. Vnde ibidem Gelas. subdit, Quia diuisio vnius eiusdémq; mysterij sine grandi sacrilegio prouenire non potest.

¶ Praeterea, Hoc sacramentum celebratur in memoriam Dominicae passionis (vt suprà dictum est) & sumitur pro animae salute. Sed passio Christi magis exprimitur in sanguine, quàm in corpore: sanguis etiam pro salute animae offertur: vt suprà habitum est. Potius ergo esset abstinendũ à sumptione corporis, quàm à sumptione sanguinis. Ergo accedentes ad hoc sacramentum, non debent sumere corpus Christi sine eius sanguine.

¶ SED CONTRA est multarum Ecclesiarum vsus: in quibus populo communicanti datur corpus Christi sumẽdum, non autem sanguis.

CONCLVSIO.

¶ Solus sacerdos eucharistiam non sine sanguine sumere debet: caeteris tamen, sub vtraque specie communicare non decet.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd circa vsum huius sacramenti duo possunt considerari. Vnum ex parte ipsius sacramenti: aliud ex parte sumentium. Ex parte quidem ipsius sacramẽti conuenit, quòd vtrunq; sumatur, scilicet & corpus & sanguis: quia in vtroque consistit perfectio sacramenti. Et ideo quia ad sacerdotem pertinet hoc sacramentum consecrare & perficere, nullomodo debet corpus Christi sumere sine sanguine. Ex parte autem sumentium requiritur summa reuerentia, & cautela, ne aliquid accidat quod vergat ad iniuriam tanti mysterij. Quod praecipuè posset accidere in sanguinis sumptione: qui quidem si incautè sumeretur, de facili posset effundi. Et quia creuit multitudo populi Christiani, in qua continẽtur senes & iuuenes & paruuli quorum quidam non sunt tantae discretionis, vt cautelam debitam circa vsum huius sacramenti adhibeant: ideò prouidè in quibusdam Ecclesijs obseruatur, vt populo sanguis sumendus non detur, sed solùm à sacerdote sumatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Gelas. loquitur quantum ad sacerdotes: qui sicut totum consecrant sacramentum, ita etiam toti communicare debent. Vt enim legitur in concilio Toletano, Quale erit sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse dignoscitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perfectio huius sacramenti non est in vsu fidelium, sed in consecratione materiae. Et ideo nihil derogat perfectioni huius sacramenti, si populus sumat corpus sine sanguine, dummodo sacerdos consecrans sumat vtrunque.

¶ Ad tertium dicendum, quòd repraesentatio Dominicae passionis agitur in ipsa consecratione huius sacramenti: in qua non debet corpus sine sanguine consecrari. Potest autem à populo corpus sine sanguine sumi. Nec exinde sequitur aliquod detrimentum: quia sacerdos in persona omnium sanguinem offert, & sumit, & sub vtraque specie totus Christus continetur, vt suprà habitum est.

¶ Super Quaestionem octuagesima Articulum duodecimum.

Annot. IN Articulo 12. circa communionem sub vtraque specie, aduertendum est, esse duos [illegible] mos [illegible] vitandos. alter est [illegible] qui tenent, opus esse populum communicare sub vtraque specie. alter est eorum, qui tenent populum communicantem sub vtraq; specie, peccare. Vtrique errant. primi quidẽ, damnando eos qui non communicant [illegible] vtraque specie: alij autem damnando communicantes sub vtraque specie. Infra 3. artic. Sed & [illegible] ecclesia modo via in [illegible] docente vtrũ possit fieri licitè [illegible] quoniam si ad sacra[illegible] spectant, communio sub vtraque specie [illegible] habetur. & si ad reuerentiam sacramẽto debitam spectetur: licitè à communione sanguinis populus abstinet, vt in litera dicitur. Et haec intelligo, loquẽdo absolutè de sacramento & ipsius reuerentiam descendendo ad situs consuetudinesque Ecclesiarum, vide [illegible] seruandus in qualibet Ecclesiae mos in ea ab antiquo seruatus (si debita sacramento reuerentia [illegible] est ibi) nec nouitate aliqua perturbandus. praesumptionis siquidem vitio non careret, immoderate communionem sub vtraque specie, vbi non est consueta: imò & schismatis nota non esset aliena: propterea quod apud [illegible] schismaticos [illegible] partibus Occidentalibus hic mos vigere videtur.

¶ Triplex quaestio de communione sub vtraq; specie.

OCCVRrit hic circa communionẽ sub vtraque specie triplex quaestio perspicaciter discutiẽda propter nouitates. scilicet de necessitate, de vtilitate & de congruentia.

QVAESTIO I.

¶ An cõmunio sub vtraque specie sit in praecepto.

QVAERITVR. primò an cõmunio sub vtraque specie sit in praecepto. Videtur enim quòd sic. primò ex verbis Domini Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitã in vobis. vbi manifestè de necessitate salutis explicatur esse manducare carnem & bibere sanguinem Christi. Si dicatur quòd textus ille non loquitur de manducatione sacramentali, sed spirituali, habetur nihilominus intentum: quoniã manducare spiritualiter, claudit in se votũ manducandi sacramentaliter: & similiter bibere spiritualiter, claudit in se votum bibendi sacramentaliter. Hinc enim manifestè sequitur, quod si est de necessitate salutis manducare & bibere hoc sacramentũ spiritualiter, oportet de necessitate quoq; salutis esse manducare & bibere illud sacramentaliter: alioquin frustra essent huiusmodi vota seu desideria, quae nunquã oporteret implere. Et declaratur vis huius processus ex simili in baptismo flaminis, quod claudit in se votum baptismi fluminis, vt patet applicanti.

¶ Secundò ex praecepto Domini Luc. 22. Hoc facite in meã cõmemorationẽ, mõstrat enim ly hoc, quòd ipse Dominus fecit, scilicet cõsecrare & tradere sub vtraque specie.

¶ Tertiò ex perfectione sacramenti. Cadit enim sub diuino praecepto perfectio sacramenti: constat autem sacramentũ hoc integrari ex vtraq; specie: quoniam est vnũ sacramentum vnitate perfectionis: ex cibo enim & potu constat alimentum perfectum.

Si dicatur, quòd quãuis sub diuino praecepto cadat perfectio sacramẽti, non tamen perfectio vsus: vbi sacramẽtum distinguitur ab illius vsu, vt contingit in proposito cõ[illegible]. Sacramentum hoc est propter spiritualem [illegible]: alimẽtum enim est propter edendum: ergo si perfectio sacramẽti est praecepta, multò magis praecepta est perfectio ipsius vsus, quantò magis finis est magis intentus, quàm id quod est ad finem.

¶ IN OPPOSITVM est communis doctorum autoritas, cum cõsuetudine Romanae Ecclesiae, cum omnibus ferè Occidentalibus Ecclesijs.

¶ In hac quaestione sex sunt agenda. primò narrabitur varia circa hoc obseruatio. secundò distinguentur difficultates quatuor circa hoc. tertiò tractabitur prima difficultas. quartò tractabitur secunda. quintò tractabitur tertia. sextò tractabitur quarta.

¶ Quo ad primũ. Nestorius & Pelagius cum sequacibus existimarunt vtiliter secundum cõmunionem sub vtraque specie, diuersa tamẽ ratione moti. Nestorius enim putauit sub specie panis corpus tantum Christi esse, & sub specie vini sanguinem tantum: quia in morte Christi, sanguis fuit separatus à corpore. & propterea sub vtraque specie oportebat sacramentum sumi, vt integer Christus sumeretur in memoriam mortis eius. Pelagius autem motus est verbis Domini Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam in vobis. vtramque sacramenti speciem etiam ad infantes baptizatos extendit, dogmatizans eo q̃ si infans nõ posset sacramentalẽ panem sumere, deberet panis cibum cum sanguine infundi in os infantis. & si quippiam eiectũ esset, esse illud comburendum: iuxta praeceptum antiquum de agno Paschali, si quid residuum fuerit, igne comburetur. Et hunc fortè olim Graecorum morem, quem Autor in littera 9. arti. nominauit: & similiter paulò ante cẽtum annos Bohemorum abusus in cõmunicando infantes [illegible] est, quodam Iacobello nouitatem communionis sub vtraque specie Bohemis suggerente. Haec de primo.

¶ Quo ad secundum tres sunt differentiae considerandae. prima est inter infantes & adultos. secunda est inter sacerdotes & alios adultos. tertia est inter conficientes hoc sacramentum & non conficientes. Emergunt siquidẽ ex his tribus differẽtijs quatuor speciales difficultates. prima est, an communio sub vtraque specie sit necessaria omnibus, comprehendendo etiã infantes. secunda est, an sit necessaria omnibus adultis. tertia est, an sit necessaria omnibus sacerdotibus. quarta est, an sit necessaria omnibus conficientibus: quaelibet enim harum difficultatum habet opiniones pro vtraque parte. Haec de secundo.

¶ Quo ad tertiũ circa primã difficultatem (an scilicet cõmunio sub vtraque specie sit necessaria etiam infantibus) quicquid garrire possint haeretici tenẽtes partem affirmatiuam aut quicunq; errantes cõmunicantes sub vna tantum specie infantes, clara luce manifestum est infantibus nullo modo sacramentum hoc esse exhibẽdum. Tum quia fundamentum ex Scriptura sumptum à Pela. Nisi manducaueritis carnẽ Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, pro eis non facit: quoniam intellectum de sacramentali mãducatione haeresim inducit manifestam, scilicet quòd baptismus non sufficiat infantibus ad vitam aeternã. Si enim ad baptizatos infantes dicitur, Nisi sumpseritis hoc sacramẽtum eucharistiae, non habebitis vitam in vobis, consequens est q̃, ex baptismo nõ habeant vitam. & consequẽter si cum solo baptismo decederent, non haberent vitam aeternam: quod constat haeresim esse damnatam. Tum quia sacramentum Eucharistiae datur vt alimẽtum animae: propterea enim datur sub specie panis & vini: alimẽtum autem sicut nõ datur nisi viuenti (non enim potest sumi à mortuis) ita non datur nisi habenti aliquam operationem vitalem: frustra enim alimentum poneretur in re impotenti illo quouis modo vti: nam nihil prodest alimentum alicui, qui ad illud vt mortuus se habet. sed infans baptizatus nullam habet operationem vitalem secundum vitam spiritualem: ergo ei non conuenit sumere alimentum spirituale.

¶ At si contra hanc rationem obijciatur, falsum assumere: quia Ecclesia consueuit infirmis adultis in extremo vitae insensibiliter constitutis vel etiam phrenesim patientibus, Eucharistiam tribuere sine omni operatione vitali interiore spiritus: facilè excluditur obiectio, animaduertendo q̃ licet tales adulti in extremo constituti, nullam habeant pro nunc vitalem spiritus operationem: habuerunt tamen eam antè, petẽdo implicitè vel explicitè hoc sacramentum. & propterea negatur amentibus à natiuitate, sicut & infantibus: quoniam vtrique nec pro nunc nec antea actum aliquem spiritus habuerunt.

¶ Si vero obijceret quispiam falsum in adducta ratione subsumi, eo q̃ infantes habent vitales spiritus operationes, scilicet credere & abrenuntiare Satanae: etsi non spiritu proprio, spiritu tamen Ecclesiae, vt patet quũ baptizantur: facilè quoq; haec obiectio excluditur: quia si sic esset, accõmodasset Ecclesia has operationes vitales pueris in susceptione Eucharistiae, sicut accõmodauit eis in susceptione baptismi. & quia huiusmodi accõmodatio nullibi facta sit respectu Eucharistiae, cõsequens est vt nõ nisi propria voluntate fungantur. In promptu enim ratio est quare in baptismo habeat locũ huiusmodi accõmodatio, & nõ possit habere locũ in Eucharistia: q̃ baptismũ enim generatur infans in filium

filium Dei generatio autem non exigit cooperationem eius qui generatur: & propterea accommodatio Ecclesiae non necessitatis, sed solemnitatis caeremonialis est in baptismo. per Eucharistiam autem nutritur sumens illam, nutritio autem exigit cooperationem vitalem eius, qui nutritur: & propterea accommodatio caeremonialis non supplere actus personales necessarios sumendi Eucharistiam. Vnde stat ratio solida: tum quia hoc etiam verbis Domini repugnat, quum primò tradidit hoc sacramentum, dixit enim, accipite & manducate: docens per hoc quòd illis tantum est tribuendum, qui possunt aut poterunt manducare corporaliter: ita quòd sicut non regeneratur baptismo nisi carnaliter natus: ita non sumitur hoc sacramentum nisi carnaliter manducatum: & propterea infans, qui nunquam potuit, nec potest manducare carnaliter panem, ab ipso Domino excluditur à manducatione sacramentali. Haec de tertio.

¶Quo ad quartum, an communio sub vtraque specie necessaria sit omnibus fidelibus adultis, ex argumentis in principio adductis apparet pars affirmatiua vera: ex vsu autem Ecclesiae monstratur falsa. Et quoniam maxima vis fit in saepe dictis verbis Domini, Ioan. 6. ideo subtilius discutienda sunt: & in primis notandum vltra duos manducandi modos, quos consueuerunt distingui circa hoc sacramentum, inueniri alium modum manducandi non sacramentum, sed Christum. Ita quòd conficiuntur tres modi manducandi Christum, scilicet vel sacramentaliter, vel spiritualiter sub sacramento tamen in re aut in voto, vel purè spiritualiter.

¶Et vt clarius percipiatur quod dicimus, declarandum ex conuenientia & differentia, & deinde probandum ex Scriptura est quod dicimus. conueniunt siquidem hi duo modi manducandi Christum spiritualiter, in hoc quòd vterque ponit manducantem esse Christi membrum viuum. Differunt autem primò in hoc, quòd mãducare Christum, est ex suo genere manducatio purè spiritualis: manducare autem spiritualiter Christum in Eucharistia, est manducatio alligata ad sacramentum re vel voto. Et hoc quidem testatur est Autor in secũdo huius quaestionis articulo, quum dixit, Alio modo contingit spiritualiter manducare Christum, prout est sub speciebus huius sacramenti, inquantum scilicet aliquis credit in Christum cum desiderio sumendi hoc sacramentum. Vbi manifestè apparet, spiritualem manducationẽ Eucharistiae claudere in se ordinem ad sacramentum. Manducatio autem Christi absolutè quòd sit ex suo genere purè spiritualis, ex eo patet quod huiusmodi manducatio terminari potest & ad deitatem secundum se, iuxta illud Luc. 22. Ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo (ibi enim nulla erit ratio sacramenti, sed purè spiritualiter edent & bibent Deum sicuti est: sicut ipsa Christi anima Deo fruitur) & ad spiritualia dona gratiae: iuxta illud Ioan. 4. Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum, &c. Et hinc differunt secundò in hoc, quòd manducare spiritualiter Christum sub sacramento, proprium est viatoribus in nouo Testamento adultis. manducare autem purè spiritualiter Christum, commune est comprehensoribus & viatoribus: scriptum est enim, Panem angelorum manducauit homo. commune quoque est noui & veteris Testamenti iustis: scriptum est enim, quòd non aliud nomen datum est sub caelo, in quo oporteat homines saluos fieri. & demum commune est iustificatis infantibus & adultis: per baptismum enim Christi membra viua etiam infantes fiunt.

¶Probatur autem hic modus comedendi Christum spiritualiter, quòd non sit confictus aut nouiter adinuentus: tum ex eo quòd omnes fatemur Christum esse panẽ angelorum & hominum. tum ex eo quòd huiusmodi manducatio millies habetur in Scriptura & nulla est ratio, quare non possit terminari ad Christum, sicut terminatur ad alia & superius inducta, & quae possent induci, vt est illud Prouer. 9. in persona Sapientiae Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis, &c. Nec propterea arguendi sunt doctores insufficientiae, qui duos tantum modos manducandi distinxerunt: quoniam de modo manducandi Christum sub sacramento tractabant, tales autem modi non sunt nisi duo, nos autem ex ipsis sacris doctoribus apposuimus hunc alium modum spiritualiter manducandi non sacramentum, sed Christum, vt hinc clariorem redderemus sensum Euangelij & sanctorum Doc.

¶His ita praemissis dicimus, quòd saepe dicta Domini verba, Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, intelliguntur ad literam de manducatione spirituali Christi, abstrahendo tam à manducatione sacramentali, quàm à manducatione spirituali sacramẽti in re vel in voto, probaturque tripliciter, primò ex textu Euangelico: secundò ex contextu eiusdem: tertiò autoritate Sanctorum. Textus in primis ipse, dum dicit, Nisi manducaueritis, non habebitis vitam in vobis, manifestè monstrat, quòd de illa manducatione & bibitione loquitur, sine qua non potest esse vita spiritualis in nobis: sed sola manducatio spiritualis Christi est illa sine qua non potest esse vita in nobis: ergo de ipsa sola loquitur textus Euangelicus. Maior est nota per se. Minor autem propter dictionem exclusiuam habet duas partes: alteram affirmatiuam, scilicet Manducatio spiritualis Christi est illa, sine qua non possumus habere vitam. Et haec etiam est per se nota intelligentibus terminos: quoniam manducare spiritualiter Christum, est esse Christi membrum viuum: constat enim, quòd nisi simus Christi membra viua, non possumus habere vitam spiritus in nobis. Alteram negatiuam, scilicet nulla alia manducatio est, sine qua non est vita in nobis. Et hoc probatur ex eo quòd tam sine manducatione sacramentali, quàm sine manducatione spirituali sacramenti huius in re vel in voto, potest esse, & de facto est vita in nobis: vt testatur vita infantium baptizatorum, quibus firmiter credimus baptisma solum absque aliquo alio sacramento sufficere ad vitam aeternam. Et hinc apparet, quòd idem sit dicere, haec Domini verba intelligi de manducatione sacramentali vel spirituali ipsius sacramenti: & dicere quòd baptismus non sufficit ad vitam spiritualem in nobis habendam.

¶Nec mihi aliquis occurrat, dicendo quòd baptismus habet annexum votum sacramenti Eucharistiae: quoniam huiusmodi sententia, quum in sacris inueniatur Doctoribus, venerabiliter suscipienda est, in suo tamen ordine: hoc est, vt adaptatio quaedam, & non vt inde argumentum sumatur efficax ad firmãdam veritatem eorum, quae in quaestione fidei versantur. secundum namque veritatem baptismus ex se solo sufficit ad vitã aeternam: & non mendicat hoc ex aliquo annexo voto alterius sacramẽti. Si enim hoc ex annexo voto haberetur non ipsi baptismo, sed illi alteri sacramento, infantium baptizatorum salus attribueretur & attribuenda esset: quum tamen non solum Ecclesia vniuersalis cum sanctis Doctoribus, sed etiam Dominus ipse baptismo attribuat vitam spiritus: vt patet Ioan. 3. Vbi quũ dixisset Nicodemo, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei, statim subdit effectum huius regenerationis esse vitam spiritus, dicens, Quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est.

¶Et confirmatur hoc, quia in idem redit, dicere baptismum dare vitam ex voto alterius sacramenti, & dicere, baptismum non sufficere ad vitam: & hoc si propriè & formaliter loquimur, vt loqui debemus, & Scripturae intelligendae sunt. Patet autem non sumendi à sacris doctoribus, per huiusmodi adaptationem baptismum habere in voto manducare carnem Filij hominis, & bibere eius sanguinem in sacramento ex hoc, quòd ipsi sacri doctores tenent huiusmodi votum non esse de necessitate salutis: quoniam tenent quòd communicare sub vtraque specie, non est de necessitate salutis, cuius oppositum esset verum, si in baptismo manducaretur spiritualiter panis sacramentalis, & biberetur spiritualiter sanguis sacramentalis: [illegible] quod sic sit voto, necesse est postea sequi in re quando opportunitas adesset. Stat ergo solida fundata ratio supra [illegible] Euangelij, quae est lex generalissima à Christo promulgata & non minus necessaria quàm illa alia lex: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Nec oportet laborare ad hoc probandum, quoniam aperta sunt vtrobique verba Domini & ad literam intellecta haec continent.

¶Deinde probatur hoc idem ex contextu Euangelij. Vbi aduertendum est, quòd doctrina illa Domini incepit occasionaliter sicut doctrina, quam Dominus dedit Samaritanae de aqua viua, occasione sumpta ex aqua naturali, vt patet Ioan. 4. Iudaei autem post miraculum de quinque panibus & duobus piscibus, quaerentes Iesum, audierunt ab ipso, Quaeritis me, quia manducastis ex [illegible] panibus, & saturati estis, & statim subdit Dominus Operamini nõ cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam. Et sic inchoato sermone de cibo spirituali, quaesierunt Iudaei, intelligentes per cibum spiritualem opera sancta, Quid faciemus vt operemur opera Dei? & audierunt à Domino, vt crederent in ipsum, declarando quòd cibus spiritualis ac opus Dei esset credere in ipsum. Quo audito Iudaei quaesierunt ab eo signum, vt sic crederent ipsi, commemorantes signum mannae in deserto, tanquã panis caelestis: quasi dicerent (vt August. exponit) Sic vt credamus tibi fac plus nobis, quàm factum sit patribus nostris, qui manducauerunt manna in deserto. Et tunc Dominus vbi prius de cibo loquutus fuerat, ad cibi speciem descẽdit, proponens panem spiritualem, & primò quidem proposuit panem verum esse, nõ quẽcunque, sed eum qui de caelo descendit, & dat vitã mundo: & subdit se esse panem vitae, & de caelo descendisse. Manifestatque hoc tum [illegible] primum ex actibus spiritualibus, scilicet quòd veniens ad ipsum, & credens in [illegible] tollit totaliter famem, & sitim mentis, & tandem etiam corporis. Et interpositis murmuratione Iudaeorum de secundo (scilicet quòd descendit de caelo) & notum [illegible] sione, manifestat secundum, de quo murmurabant, ex spiritualibus quoque actibus, scilicet quòd credere in ipsum est habere vitam aeternam: & ex differentia inter manducantes manna & ipsum: quia illi mortui sunt: si quis autem manducauerit ex ipso, non morietur, sed viuet in aeternum. Et in calce amplius explanans Dominus panem, de quo loquebatur, ad carnem descendit dicens, Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Quo audito litigabant Iudaei adinuicem, Quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum? & tunc dixit eis Iesus, Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Vbi diligenter aduertendo, clara luce patet, quòd quum totus praecedens sermo fuerit de actibus purè spiritualibus, de spirituali quoque manducatione & potatione ipsius Christi carnis & sanguinis, sermo praesens ad literam est. In cuius signum nunquam in toto illo capitulo fit mentio de speciebus sacramẽtalibus, sed post panes terminales primò de cibo spirituali, deinde de pane caelesti (quem Iudaei obij[illegible] tes manna, adduxerunt Scripturam, Panem de caelo dedit eis manducare) & postea de carne & sanguine. Et iterum rediens Dominus ad panem, qui de caelo descendit, & [illegible] excellentiam supra manna, conclusit sermonem vt ex ipso contextu intelligeretur, quòd non meminit panis, vt traderet speciem sacramentalem sed vt responderet I[illegible] e pane dato de caelo & monstraret se & non manna esse panem verum, qui de caelo descendit. Carnis quoque & sanguinis meminit: non vt species sacramentales (quoniam, vt patet, sacramentum non celebratur sub specie carnis & sanguinis) sed vt doceret nõ sufficere ad vitam nostram credere in ipsum Christum panem qui [illegible] caelo descendit: hoc est Deum & hominem, sed oportet etiam credere ipsum pro mundi vita passionẽ & mortẽ, in qua sanguis separatus fuit à carne hoc enim est quod [illegible] tè Dominus subdidit, quum dixit, Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita: caro enim sua pro mundi vita fuit caro passa & occisa pro mundi vita, [illegible] sua viuificauit mundum. Vnde & litigantibus de hoc Iudaeis, statim de carne & sanguine & non de speciebus sacramentalibus subdidit, Nisi mãducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem, &c. & sine interuallo declarans quid sit manducare eius carnem, & bibere eius sanguinem, subdens, Qui mãducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Vbi etiam vitã corporis consequendam, nõ nunc tamen, sed in nouissimo [illegible] manducantibus eius carnem & bibentibus eius sanguinem explanata. Quocirca quum ex solo sensu literali trahatur efficax argumentum, & sensus literalis ex contextu praecipuè pendeat: & ad literam tam ex textu quàm ex contextu de spiritualibus actibus solummodo sermo sit: consequens est, vt textus iste de spirituali manducatione Christi carnis & sanguinis (hoc est de fide in ipsum & mortem eius) & non de sacramentali Eucharistiae spirituali aut sacramentali manducatione sermo sit.

¶Et si quaeratur quare Christus nostram in ipsum & mortem eius fidem sub metaphora manducationis & bibitionis docuerit, in promptu est ratio multiplex. Primò, vt monstraretur quòd nostra in ipsum communio per fidem formatam, esset participatio caelestis beatitudinis, de qua scriptum est, Inebriabuntur ab vbertate domus tuae, & torrente voluptatis tuae potabis eos. Secundò, vt monstraretur se esse panis sapientiam, quae dicebat Prouer. 9. Venite comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis. Tertiò, vt monstraretur quòd etiam caro sua occisa & sanguis suus etiam separatus à carne, haberent vim spiritualem mentis humanae: & hinc discretionem carnis & sanguinis Christi coniunctionem ad deitatem, ex qua vim tantam intellectus & affectus habent. Quartò, vt sic fundamentum iaceremus ad manducationem & bibitionem sacramentalem: nam ex hoc quòd credere in Christum & mortem eius, est satietas mentis & refectio sapientiae & participatio quaedam caelestis felicitatis: facilè discere possumus quòd dignè sumere sacramenta corporis & sanguinis Domini, est & caelestis participatio conuiuij & in sapientiae mensa edere & bibere, &c. Et hinc processit, vt à Doctoribus sacris extendatur, quandoque textus iste capituli ad sacramentum Eucharistiae, & manducandum & bibendum sacramentaliter, dignè tamen. Christum suam carnem & sanguinem eius, quamuis multiplex alia sit huius ratio, scilicet quia res, de qua est sermo in textu isto, est res significata sacramento Eucharistiae: familiare est enim signati conditiones signo attribuere. [illegible] vnus atque idem secundum substantiam est panis spiritualis & panis sacramentalis, & manducare ac bibere spiritualiter Christum, & manducare ac bibere spiritualiter sacramentum, sunt vnum & idem secundum substantiam, sola relatione ad sacramentum sensibile differentia hinc enim fit vt tam in scriptis, quàm in sermonibus, [illegible] bus huiusmodi differentia propositum non variat, frequentissimo vsu vnum pro alio ponamus aut exponamus.

¶Tertiò probatur idem autoritate Sanctorum. Et primò, quòd haec sit communis Sanctorum & Theologorum expositio: quoniam communiter exponitur de spirit[illegible] manducatione carnis & spirituali potu sanguinis Christi. Et quòd per hoc intelligant spiritualem sumptionem, vt abstrahit à sacramentali in re vel in voto, probatur [illegible] quod ideo exponitur de spiritualiter manducare & bibere, vt apud totam Ecclesiam vniuersalem indubitatus & effugatiuus quaestionum sensus literalis habeatur. C[illegible] usque, quòd si de sacramentali sumptione in re aut in voto exponatur, nec vniuersalis nec indubitatus sensus habetur, sed multae emergunt inde quaestiones: quibus aut nõ includuntur oẽs baptizati aut dubia de baptismo infantiũ surgũt & cursus ait: omnes sunt sub vtraque specie cõmunicãd. Iam bibere sacramẽtaliter est idẽ quod comedere sacramẽtaliter opportet quaerere & discutere, & inde variae opiniones aut sectae fiunt: quae omnia à

Sanctorum

Sanctorum & communi Theologorum intentione longæ sunt. Quocirca diligens lector attendat, quod si legit exponit textum hunc de manducare & bibere spiritualiter carnem & sanguinem Christi, claré dicitur veritas: si vero quandoque legit exponi illum de manducare & bibere spiritualiter sacramentum corporis & sanguinis, intelligat eandem veritatem, minus tamen forsan significatam, designando vel partem à toto (nam in spirituali sumptione Eucharistiæ clauditur & spiritualis sumptio Christi, & spiritualis sumptio Christi sub sacramento) vel signatum à signo (nam res nõ contenta, sed significata sacramento Eucharistiæ est vnitas mystici Christi corporis vbi, quem manducando spiritualiter Christum assequimur) vel partim intelligibile seu spirituale & partim intelligibili & partim sensibilium manducatio spiritualis Christi est pure intelligibilis seu spiritualis: manducatio autem spiritualis Eucharistiæ in re vel in voto est partim spiritualis & intelligibilis (quia consistit in interioribus actibus fidei & charitatis) & partim sensibilis, quia tendit ad sacramentum sensibile. Et procul dubio rationis ordo poscit, vt existentibus duabus expositionibus, quarũ vna sit indubie vera & plana & absque quæstionibus, alia verò dubia, & multas ingerens difficultates, illa quæ indubiè est vera & planè consonat absque glossis literæ, accipienda sit pro sensu literali & tanto magis in proposito, quanto indubitata expositio vniuersalissimè, vt sonat, saluat Christi legem & totius Ecclesiæ catholicæ vsum: altera vero particularibus tantum consonat sectis aut opinionibus. Deinde probatur idem sensus autoritate August. ad Bonifa. exponentis hanc Domini legem adimpleri in infantibus baptizatis, dicendo. Tunc vnusquisque fidelium corporis & sanguinis Domini particeps fit, quando in baptismo membrum Christi efficitur. Vbi videre potes vtrumque, scilicet quòd de manducare & bibere spiritualiter corpus & sanguinem Christi intelligitur lex Domini: & quòd lex illa extendit se ad omnes, sicut & illa. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, &c. Et eundem sensum explicat idem Augustinus super Ioannem, dicens. Hunc cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est Ecclesia, &c.

¶ Ex quibus omnibus coniunctis cum dicendis in solutione argumentorum, manifestum relinquitur, quòd communio sub vtraque specie nõ est necessaria adultis omnibus: quum nullum ad hoc habeatur præceptum, nulláque ad hoc ratio cogat: & innumeræ Christi Ecclesiæ cum Ecclesiarum omnium magistra Romana ecclesia oppositum doceant ac faciant. Hæc de quarto.

¶ Quo ad quintum, an communio sub vtraque specie sit necessaria omnibus sacerdotibus, quia hoc coincidit cum quæstione illa, an quilibet sacerdos teneatur quandoque celebrare: & hæc ex proposito tractabitur inferius in artic. vlti quæstio. ss. Ideo nunc pertranseundum est, ne idem sæpius repetatur. Hæc de quinto.

¶ Quo ad sextum, an communio sub vtraque specie sit necessaria omnibus consecrantibus, claré patet quæstionis solutio ex decreto Gelasij papæ de conse. dist. 2. c. comperimus. Vbi grande sacrilegium esse dicitur, celebrantem sumere sub altera tantum specie: & in c. præcedenti damnantur celebrantes, & in nulla specie sumentes. Et quoniam hoc in dubium non vertitur, ideo hæc de sexto sufficiant.

¶ AD PRIMVM ergo in oppositum ex dictis patere potest responsio, consistens in hoc quòd præceptum Domini intelligitur de cibo & potu spirituali carnis & sanguinis Domini. Et hoc manducare spiritualiter sacramentum corporis & sanguinis Christi, claudat in se votum manducandi & bibendi sacramentaliter: non est tamen verum quod manducare & bibere spiritualiter carnem & sanguinem Christi, claudat in se votum manducandi & bibendi sacramentaliter: sed claudit in se beneficium quod significatur & confertur corporis & sanguinis sacramẽto, scilicet esse Christi & Ecclesiæ membrum viuum.

¶ Ad secundum de Christi mandato, Hoc facite in meam commemorationem. Respondetur ad hoc (vt omnis cauillatio tollatur) quadrupliciter. Primò, quòd illa verba Domini habent triplicem vim: sunt enim institutiua celebrationis Eucharistiæ in Ecclesia, vt patet. Sunt & collatiua potestatis sacerdotalis ad consecrandam Eucharistiam: communiter enim fatentur per hæc verba Apostolos esse ordinatos in sacerdotes. Sunt & præceptiua non ipsius operis, sed ordinis ad suam commemorationem quod est præcipere ordinem operis in sui memoriam: vt Ecclesia assistente, vtens his Domini verbis in missa sub hac forma. Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis. Vbi manifesté explicatur præcipi non opus ipsum, sed ordinationem operis in sui memoriam. Et si arguatur quòd ex vi institutionis, scilicet quod ex hoc ipso, quòd Dominus instituit hoc sacramentum sub vtraque specie, obligamur ad sectandam eius institutionem, facile patet nullitas argumenti: tum quia sufficit quòd hoc seruetur ab aliquibus de Ecclesia, hoc est sacerdotibus celebrantibus, ad quos solos in Apostolis sermo Domini tunc dirigebatur: vt ex hoc patet, quòd soli sacerdotes possunt hoc facere quod Christus fecit, scilicet consecrare sacramentum corporis & sanguinis Domini. Tum quia ad obligandos singulos de Ecclesia sub præcepto, plus requiritur quàm institutio sacramenti, vt patet de sacramento confirmationis, & extremæ vnctionis, quorum neutrum est de necessitate salutis: quamuis eorum contemptus esset damnabilis. Et sic ex his verbis Domini non habetur præceptum sumendi sub vtraque specie: sed quòd sumentes sumant in sui memoriam, hoc est sumimus in ipsius memoriam secundum Ecclesiæ expositionem. Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis.

¶ Secundò dicitur quòd posito, quòd præcipiatur per hæc Domini verba ipsum opus, non propterea argumentum vrget: quoniam ly hoc, non demonstrat vtrunque opus, quod Christus legitur fecisse, scilicet consecrare & tradere sumẽdum. Et ratio est, quia si ly hoc demonstraret vtrunque opus, vt præceptum à Domino, sequeretur quòd quilibet celebrans teneretur sub præcepto Domini ad tradendum hoc sacramentum alijs, quod omnium Ecclesiarum pias aures offendit: quum constet multos sanctos sacerdotes tam eremitas quam monachos in monasterijs & extra sæpe celebrasse, & nunquam tradidisse quotidie sic fas ab innumeris sacerdotibus irreprehensibiliter. Et secundum hoc non habetur hinc præceptum traditionis sub vtraque specie: nec per hoc non habetur hinc præceptum suscipiendi ab alijs sub vtraque specie, nam non celebrantium sumptio traditionem præsupponit: quum nullus laicum sumat nisi sibi tradatur Eucharistiam.

¶ Tertiò dicitur, q, dato, quòd ly hoc, demonstraret omne opus, scilicet consecrare, sumere & tradere sub vtraque specie: & q, intelligatur præcipi omne huiusmodi opus, adhuc argumentum non cogit: quoniam quum præceptum hoc sit affirmatiuum, & præcepta affirmatiua obligent semper, sed non pro semper, sed pro tempore necessitatis: consequens est vt ex hoc Domini præcepto sacerdotes non teneantur tradere sub vtraque specie, nisi necessitas communicandi sub vtraque specie adueniret: ac per hoc si huiusmodi necessitas alicubi nunquam interueniat, nunquam sacerdos reus violati præcepti est. Exemplum, præceptum de honorandis parentibus subueniendo, quia est affirmatiuum, intelligitur tempore necessitatis, & propterea si nunquam contingit parentes tuos necessitatem habere subuentionis tuæ, nunquam ergo reus præcepti sis. Et quia in innumeris Christi Ecclesijs Rom. ecclesiam imitantibus nunquã contingit alicui non celebranti necessitas communicandi sub vtraque specie (quoniam decenter & plenè satisfit communione sub specie panis) ideo nullus sacerdos in huiusmodi ecclesijs reus est violati præcepti Domini.

¶ Quartò dicitur ex ipso ordine textus Euangelici, quod hoc Domini præceptum nullum inuenitur à Domino traditum nisi respectu sacramenti sub specie panis tantum: ita q, ly hoc, nihil demonstrat de pertinentibus ad calicem. & propterea ex isto præcepto argumentum sumptum, si efficax est, gladius est Goliath. quoniam hinc sequitur, quod sola panis sancti communio præcepta est tradenda. Et probatur quod dicimus, primò ex autoritate Euangelij. Solus enim inter Euangelistas Lucas verba hæc posuit in ca. 22. vbi expressè refert Dominum ante consecrationem calicis, post tamen consecrationem panis, dixisse, Hoc facite in meam commemorationem. Secundò autoritate Pauli Apostoli 1. ad Corin. 11. vbi refert Dominum dixisse, Accipite & comedite: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. post consecrationem autem calicis Lucas de hoc nihil refert. Paulus autem Apostolus refert Christum dixisse. Hoc facite quotiescunque bibetis, in meam commemorationem. Vbi ex ipsa diuersitate verborum à Paulo narratorum, manifestè apparet quòd de sacramento sub specie panis Dominus dixit absolutè, hoc facite in meã commemorationem: de eodem autem sacramento sub specie vini non dixit absolutè, Hoc facite: sed dixit, quòd hoc facerent, quotiescunque biberent, in suam commemorationem. Vbi meridiana luce clarius patet, quòd non præcipitur bibere, sed quòd quotiescunque bibimus, in suam commemorationem hoc faciamus. Et hinc sequitur quòd si ex hoc præcepto Domini, Hoc facite in meam commemorationem, efficax argumentum ad communionem populi sumitur: optimè sequitur absque alia controuersia, quòd non est præcepta communio populi nisi sub specie panis. Et confirmatur iste sensus ex eo quòd in numero singulari dicitur, Hoc facite, & non dicitur, hæc facite: sicut per oppositum ecclesia volens vtranque significare speciem sacramenti, explicat in numero plurali, dicens, Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis.

¶ Ad tertium argumentum dicitur, concedendo quòd tam perfectio sacramenti in consecratione, quàm perfectio eiusdem in vsu, est sub præcepto: & hoc propter allatam, obijciendo, maiorem, scilicet quòd sacramentum hoc suapte natura est propter vsum, & perfectio sacramenti est propter perfectionem vsus. Vnde & grande sacrilegium esse dixit Gelasius, diuidere mysterium hoc quo ad vsum: sed non propterea argumentum hinc sumptum vrget ad vsum vtriusque speciei in communione populi. Et ratio est, quia perfectio sacramenti secundum vsum, non dependet nisi à per se concurrentibus ad sacramentum illud: quemadmodum cæterarum rerum perfectiones, non attenduntur secundum ea, quæ sunt per accidens: sed in ordine ad ea, quæ concurrunt per se: alioquin nunquam res aliqua suam perfectionem sortiretur. solus autem sacerdos concurrit per se ad perfectionem huius sacramenti tam consecrando, quàm vtendo: & propterea sicut sacrilegus esset sacerdos, consecrando panem, & non vinum: ita sacrilegij reus esset, sumendo panem sanctum, & non sumendo calicem. Et quidem quòd sacerdos concurrat per se ad consecrationem & vsum huius sacramenti, clarè patet. quòd autem solus concurrat per se, patet tum ex eo quòd solus sufficit ad perfectionem sacramenti tam consecrando quàm vtendo. Tum ex eo quod populi communio post consummatum sacrificium atque sacramentum, tam quo ad consecrationem, quàm quo ad oblationem & vsum superuenit. sacerdos enim per seipsum perficit hæc omnia: quod autem superuenit alicui post illius perfectionem, non est de concurrentibus per se ad illius perfectionem. Tum ex eo quòd accidentaliter coniungitur perfectio vsui huius sacramenti, quod aliquis circunstantium sit communicandus: quod ex eo patet quòd nihil minus perfectum est sacramentum & in se & in vsu, si nullus circunstantium communicet. si enim perfectio vsus dependeret ab aliorum communione, non posset absque sacrilegij vitio sacramenti huius vsus esse, nisi aliquis ex circunstantibus communicaret: sicut non potest absque sacrilegio eius vsus à celebrante omnino aut diuidi. Quocirca manifestum est, quòd ex perfectione huius sacramenti tam quo ad consecrationem, quàm quo ad vsum per se (ea enim quæ sunt per accidens, & ab arte & à sciendis relinquuntur) non habetur necessitas communicandi populum sub vtraque specie: sed necessitas communicandi seipsum celebrantem sub vtraque specie. Et hæc de prima quæstione dicta sufficiant.

QVÆSTIO II.

¶ An vtilius sit sumere Eucharistiam sub vtraque specie, quàm sub specie panis tantum.

QVÆRITVR secundò, an vtilius sit sumere Eucharistiam sub vtraque specie, quàm sub specie panis tantum. Et videtur quod sic.

¶ Primò ex parte sacramenti: quia vtilius est sumere sacramentum integrum seu integrè, quàm imperfectum seu partialiter. Et si dicatur, quòd non est hic differentia secundum perfectum & imperfectum, integrum aut diminutum, totum vel partem, nisi in significando: contrà. Sacramenta efficiunt quod significant: ergo imperfectio in significando redundat in imperfectionem in conferendo: alioquin aliud efficerent & aliud significarent, dum significarent partem, & efficerent totum.

¶ Secundò ex parte quoque sacramenti. Vtilius est tangi à Christo pluribus diuersarum rationum instrumentis, quàm vno tantum: sed communicans sub vtraque specie, tangitur à Christo instrumentis diuersarum rationum: communicans autem sub altera tantum, tangitur à Christo vno tantum instrumento: ergo. Maior est per se nota: quoniam diuersarum rationum instrumenta ad diuersas vtilitates per se ordinantur, vt patet in artificialibus. Minor autem manifestatur, quia species vini vel saltem potatio ipsa instrumentum est quoddam ipsius Christi ad lætificandam animam: & similiter species panis vel saltem manducatio ipsa instrumentum est Christi ad confirmandum hominis animum, sicut de aqua baptismi August. dicit, quòd corpus tangit, & cor abluit. Et confirmatur: quia potus sacramentalis significat potum spiritualem: regula autem generalis est, quòd sacramentales actus sunt instrumenta aut quasi instrumenta diuinæ virtutis. Et confirmatur rursus ex eo, q, si significatus effectus per sumptionem Eucharistiæ non prouenit in sumentem, dicimus q, hoc non est ex defectu sacramenti, quia confert quod significat, sicut & cætera sacramenta conferunt quod significant, sed ex indispositione sumentis: hæc enim omnia attestantur, q, huiusmodi sacramentalibus Christus vtitur vt instrumentis: quod erat assumptũ. Constat enim hæc, scilicet speciem panis & vini, seu manducationem & bibitionem sacramentales, diuersarum esse rationum, sicut diuersarum sunt rationum in esse naturali.

¶ Tertiò ex effectuum differentia: Vtilius est comedere spiritualiter & bibere spiritualiter sacramentum hoc, quàm illud spiritualiter comedere tantùm. Et si dicatur, q, comedere spiritualiter, & bibere spiritualiter, sunt idem: contrà. Tum quia comedere spiritualiter est actus intellectiuæ, vtpote spectans ad fidem & contemplationem iuxta illud Eccle. 15. Cibauit illum pane vitæ & intellectus: & illud August. Crede, & manducasti. Bibere verò est actus affectiuæ partis, vtpote spectans ad dulcedinem charitatis & delectationem spiritualem iuxta illud. Et vinum lætificat cor hominis: & rursus, Torrente voluptatis tuæ potabis eos. Et confirmatur hoc ex ipsa diuersitate signorum: diuersa enim signa sacramentalia oportet diuersa quoque habere significata. Et propterea quia manducare & bibere sunt diuersa signa sacramentalia: consequens est vt diuersa quoque habeant significata. si enim idem significarent, alterũ superfluum esset in significando. Et confirmatur rursum ex proprietate attributorum signatorum. nam calici sacramentali attribuitur, q, significat expressè mortẽ Christi redemptionémque per illius sanguinem peractam, vitam animæ, lætitiam cordis, &c.

¶ Quartò

¶Quartò arguitur ducendo ad inconueniens: Sacerdos celebrans, sumpto sacramento sub specie panis, quæritur an postea sumendo sub specie vini aliquid vtilitatis spiritualis acquirat, aut nihil. Si dicatur, quòd acquirit aliquid spiritualis vtilitatis iterum in anima, habetur intentum, scilicet quòd vtilius est sumere sub vtraque specie, quàm sub altera tantùm. Et rursus, quum par sit ratio proportionaliter tamen de sacerdote & laico dignè sumente, vtilius erit laico dignè sumenti sumere sub vtraque specie, quàm sub altera tantùm.

¶Si dicatur quòd nihil spiritualis fructus acquirit ex calice, sequitur quòd potus ille sacramentalis non confert sacerdoti quod significat & quum infructuositas ista non proueniat ex parte sacramenti (quoniam calix ille est talis vas non solum continentiuum, sed collatiuum) nec proueniat ex parte sacerdotis (quoniam supponimus ipsum dignè celebrare) consequens est quod non nisi temerè & voluntariè negatur fructus sumptionis sub secunda specie.

¶IN OPPOSITVM est Autor in litera huius 12. artic. in calce dicens. Potest autem à populo corpus sine sanguine sumi: nec exinde sequitur aliquod detrimentum: quia sacerdos in persona omnium sanguinem offert & sumit, & sub vtraque specie totus Christus continetur. Vbi clarè vides dictum. Nec exinde sequitur aliquod detrimentum: quod falsum esset si damnum spiritualis fructus populus incurreret, sumendo corpus, & non sumendo calicem.

¶Ad euidentiam veritatis quæstionis huius, tria agenda sunt: primò declarandæ sunt duæ radices difficultatis, secundò prosequemur primam radicem, & tertiò prosequemur secundam.

¶Quo ad primum sciendum est, quòd quia sacramenta nouæ legis conferunt quod significant: ideo in duplici consyderantur locari genere: quatenus enim conferunt, locantur in genere causæ instrumentalis aut quasi instrumentalis: quatenus verò significant, locantur in genere signi sensibilis. Et propterea de sacramentis dupliciter loqui contingit. Vel vt habent rationem causæ, vel vt habent rationem signi. Quum enim de virtute sacramentorum est sermo, ad causalitatem sacramenti spectatur: virtus enim causalitatem sonat. Et similiter quum de sacramentali medicina est sermo, ad causalitatem quoque spectatur: inter causas enim medicina locatur. Et breuiter quum de efficacia aut effectu alicuius sacramenti agitur, ad causalitatem spectatur. Quando autem de significato aut significatione sacramenti est sermo, clarè liquet quòd sacramentum inquantum signum tractatur.

¶Duabus igitur in sacramento inuentis conditionibus (scilicet quòd est causa, & quòd est signum, quòd confert & quod significat) difficultas in proposita quæstione ex vtraque oritur. Nam ex eo quòd Dominicus calix non minorem habet virtutem, quàm sacra hostia, nec minus natus est conferre quàm sacra hostia confert: rationi consentaneum est, vt quemadmodum sacræ hostiæ esus proprium habet fructum spiritus in anima edentis, ita sacri calicis potus proprium habeat fructum spiritus in anima bibentis: ac per hoc duplex fructus vtiliorem monstrat sumptionem sacramenti sub vtraque specie, quàm sub altera tantùm. Similiter, quia non minus Dominicus calix cum eius potu sacramentali significat exteriorem fructum spiritus, quàm sacra hostia cum eius esu significat interiorem spiritus fructum: consequens est, vt sicut donum Spiritus significatum esu sacræ hostiæ absque dubio acquiritur: ita donum Spiritus significatum potu sacramenti calicis absque dubio habeatur à dignè bibente. & sic ex multiplicato dono iuxta diuersitatem signi: vtilius concluditur communicare sub vtraque specie, quàm sub altera tantùm.

¶Oritur ergo tota huius quæstionis difficultas ex diuersitate sacramentalis causæ vel sacramentalis signi aut vtriusque. Et propterea duo genera distinguenda est primò virtus atque causalitas huius sacramenti, & deinde significatio. His enim patefactis, facile erit nodum soluere quæstionis. Hæc de primo.

¶Quo ad secundum, vt clarè appareat veritas, vt cognoscatur quid in Eucharistiæ sacramento est causa & quomodo causat, declaranda per ordinem sunt tria. primum est, quòd causans non est virtus aliqua in sacramento aut diuina assistentia, sed est res contenta in Eucharistia. Secundum est, quòd huiusmodi res contenta causans non est minus res concomitanter contenta quàm res contenta ex vi conuersionis. Tertium est, quòd res contenta in hoc sacramento causat absque aliquo sensibili instrumento. Primum horum (scilicet quòd res causans seu conferens spiritualem fructum in sumptione Eucharistiæ est res contenta in Eucharistia) ab omnibus est confessum: qui confitentur Christum realiter contineri sub hoc sacramento: ipse enim Christus perfectus Deus, & perfectus homo est largitor omnis fructus gratiæ & est res contenta sub hoc sacramento. Et hinc absque controuersia habetur, quòd non oportet recurrere in vsu huius sacramenti ad virtutem aliquam in sacramento positam per modum intentionis aut ad diuinam assistentiam, sicut in aliorum sacramentorum vsu & in huius sacramenti consecratione recurritur. Singulare est enim in hoc sacramento, in quo solo vsus à consecratione separatur: quòd ipsum fontem gratiæ præsentialiter habeat, vt rem in sacramento contentam. & ex hac singulari excellentia prouenit, vt sicut per seipsum in seipso fons gratiæ sub sacramento continetur, ita per seipsum conferat sacramenti fructum.

¶Secundum autem (scilicet quòd non minus ad conferendum fructum huius sacramenti concurrit res contenta concomitanter, quàm res contenta ex vi sacramenti seu conuersionis) declaratur recolendo quod dupliciter res aliqua continetur sub hoc sacramento: vel ex vi sacramenti seu conuersionis, & sic sub hostia continetur corpus Christi tantum: ita quòd nec sanguis nec anima nec deitas sic continetur sub hostia, & similiter in calice ex vi sacramenti solus sanguis continetur, ita quòd nec Christi corpus, nec anima, nec deitas, sic continetur sub specie vini. Vel concomitanter: & sic sub hostia continetur tam sanguis Christi, quàm eius anima & deitas: & similiter sub specie vini continentur concomitanter Christi corpus, anima & deitas. Ex his enim constat, quòd nec sub specie panis nec sub specie vini continetur Christi anima, & similiter deitas, nisi concomitanter. Quo stante declaratur propositum sic: Spiritualis fructus Eucharistiæ non minus causatur à Christi anima & ab eius deitate, quàm à Christi corpore seu sanguine: sed tam deitas quàm anima Christi est res concomitanter existens sub sacramento: ergo non minus causat fructum spiritualem Eucharistiæ res concomitanter contenta, quam res ex vi sacramenti contenta. Processus totus est clarus cum minore iam declarata. Prima autem propositio per se euidens est. Tum, quia deitas præsens personaliter est: quæ maximè confert fructum hunc spiritualem. Tum quia Christus in hoc sacramento præsens confert voluntariè dona sui spiritus: voluntaria autem collatio principaliter & maximè pendet à voluntate, quæ est in anima. Tum quia plus est quàm quod dixi: nam tam sanguis quàm corpus Christi vim cibandi atque potandi habet ex coniunctione ad diuinitatem: nisi enim esset corpus Verbi & sanguis Verbi, quod in principio erat Deus, non conferret vitam æternam.

¶Tertium autem (scilicet quòd Christus in hoc sacramento contentus, confert per seipsum, & nō per aliquod sensibile instrumentum, spiritualem fructum) declaratur tripliciter. Primò quia vbi est præsens agens sufficiens per seipsum, non est opus instrumento: nec consueta adhiberi instrumenta.

¶Secundò quia sic se habet esus & potus sacramentalis ad hoc alimentum spiritus, sicut se habet tam manducatio quàm potus naturalis ad alimentum corporale: sed in nutritione corporali panis & vinum non per instrumenta, sed secundum seipsa aluntur: quoniam vt dicitur in 2. de anima, alimentum secundum suam substantiam nutrit. Et similiter edere & bibere non sunt instrumenta alimenti corporalis ad alendum corpus: sed comedere concurrit vt adducens elementum siccum, & bibere vt adducens alterum humidum: constat autem secundum philosophum, quòd approximatio agentis & patientis, alterantis & alterati non locatur inter instrumenta. Relinquitur igitur ex hoc quòd Christus contentus in hoc sacramento vt alimentum (vt species panis & vini attestantur) quod ipse secundum seipsum natus est spiritum sacramentaliter, & tantùm ex hoc quòd ad interiorem animam peruenit eo ipso quòd manducatur & bibitur sacramentaliter, quod esus & potus sacramentalis non vtitur vt instrumentis, sed vt approximationibus alimenti ad hominem, qui alendus est.

¶Tertiò quia de diuinis sacramentis oportet sapere ad sobrietatem, non excedendo limites Patrum nostrorum, accepimus autem ex Ecclesiæ doctrina incomprehensibilem ac ineffabilem coniunctionem Christi & specierum sacramentalium sub ratione continentis & contenti veraciter præsentis & signi & signati, & huiusmodi, & nō secundum rationem agentis & instrumenti, & propterea voces huiusmodi tanquam prophanæ nouitates vitandæ sunt.

¶Ex quibus omnibus infertur primò, quòd in calice & hostia non sunt diuersæ virtutes collatiuæ spiritualis gratiæ: sed vna tantum est res vtrobique conferens: scilicet Christus ipse secundum seipsum, & non per virtutes medias. Infertur secundò, quòd in hostia & calice Christus non vtitur diuersis instrumentis ad conferendum fructum spiritus: quia vtrobique nullo vtitur sensibili instrumento ad huiusmodi collationem. Et quia exclusa omni virtute media, & excluso omni instrumento medio, nulla remanet ex parte Christi præsentis differentia causandi, distribuendi seu conferendi sub vtraque specie, nisi voluntas diuidens singulis, prout vult: ideo infertur tertiò, quòd quæcunque argumenta ad probandam diuersitatem fructuum spiritualium in sumptione vtriusque speciei, ex diuersitate virtutum sacramentalium vel sacramentalium instrumentorum vel modorum conferendi & aliorum eiusmodi, ex falso procedunt principio, nihilque valent vtpote absque fundamento erecta. Quo fit vt considerando sacramentum Eucharistiæ infra latitudinem causæ (prout est collatiuum spiritualis gratiæ, nutrimentum animæ & medicina eiusdem) nulla sit differentia inter species ipsas inter se & similiter nulla sit differentia inter vtramque simul & alteram tantùm: quoniam vt ex dictis patet, vna & eadem omnino absque omni virtute media, absque omni sensibili instrumento medio est vtrobique, & in altera tantùm causa cuiuscunque spiritualis doni causa, scilicet Christus ipse personaliter præsens secundum deitatem & humanitatem. Hæc de secundo.

¶Quo ad tertium, aduertendum est, quòd diuersitas in significando quæ ingerit difficultatem, dupliciter inuenitur in hoc sacramento. Inuenitur siquidem & diuersitas signorum: quia aliud signum est species panis cum ipsius esu: & aliud signum est species vini cum eius potu, & diuersitas modi significandi. Et hæc inuenitur dupliciter, hoc est comparando species inter se, sicut expressius significat redemptionem nostram per Christi mortem calix (in quo, vt separatus monstratur sanguis à corpore) quàm hostia. & comparando vtramque simul speciem sacramenti ad alteram tantùm: nam vtraque simul significat integrè refectionem spiritualem: singulæ autem species imperfectè repræsentant illam: vna scilicet vt cibum, & altera vt potum.

¶Nulla autem harum diuersitatum, si diligenter perspexerimus, diuersitatem aliquam in fructu spirituali huius sacramenti arguit. Quod quadrupliciter manifestatur. Primò ex communibus: quoniam nec signorum diuersitas nec diuersus modus significandi, diuersitatem arguit in re signata: sed vna eademque res omnino immutata, & diuersis signis & diuersimodè potest signari: vt patet quum vnus idemque homo repræsentatur per imaginem in speculo, & per statuam, picturam, &c. & ab vno perfectius, & ab alio imperfectius repræsentatur: ex his enim diuersitatibus in signis & significationibus nulla circa rem signatam varietas monstratur.

¶Secundò declaratur exemplo in baptismo. Immersio siquidem, quæ in celebratione baptismi fit, significat eum qui baptizatur, consepeliri Christo & emersio significat resurgere eundem cum Christo in nouitatem vitæ iuxta illud Apostoli ad Rom. 6. Consepulti sumus cum Christo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si tamen aliquis baptizatur nō per modum immersionis, sed per modum effusionis aut aspersionis: deficit in eo baptismo dictus modus significandi, & non propter ea is qui baptizatur, minus est consepultus Christo, aut minus resurgit in nouitatem vitæ, quàm ille qui baptizatus est per immersionem. Hinc enim manifestè habes quòd nec solum in communi loquendo, diuersitas seu defectus in modo significandi, nullam varietatem arguit in re signata, sed etiam in speciali de sacramentalibus signis loquendo defectus in significando nihil adimit de fructu sacramenti, & plenitudo in significando, nihil adiungit ad fructum sacramenti: æquale siquidem donum ex baptismo recipiunt baptizatus per immersionem & baptizatus per aspersionem: quamuis magna sit diuersitas vtrobique in significando.

¶Tertiò ex ratione: quia aliud est diminutè seu partialiter significare, & aliud est significare diminutum seu partem. Primum inuenitur in singulis seorsum huius sacramenti speciebus, secundum autem non: & vt patet non sequitur ex primo. Similiter aliud est plenius seu expressius significare, & aliud est pleniorem fructum significare, & similiter aliud est integrè significare, & aliud est totaliter significare, & similiter aliud est diuersis signis significari, & aliud est diuersa significari. Diuersitas namque tam signorum, quàm modorum significandi, in signis ipsis sistit, & non pertransit ad rem signatam: sunt enim conditiones signorum, & non rei signatæ. Et propterea inter signa & signorum conditiones aduertenda est differentia hæc, quòd signo quidem respondet signatum, sed diuersitati signorum non respondet diuersitas rei signatæ, & similiter modo signandi non respondet modus rei signatæ. Et ratio est: quia vna & eadem omnino immutata res potest & diuersis signis & diuersimodè signari.

¶Quartò declaratur descendendo ad propositum sacramentum exemplariter. Diuersa in primis signa, scilicet hostia comesta, & calix bibitus, non diuersos sacramenti fructus, sed vnum atque eundem spiritualem fructum significant: nam manducare & bibere spiritualiter, vnum & idem sunt: vt testatur August. super Ioan. homil. 25. super illo textu. Qui venit ad me, nō esuriet: & qui credit in me, non sitiet in æternum. Ioan. 6. Inquit enim Qui venit ad me, hoc est quod ait qui credit in me: & quod dixit, non esuriet, hoc intelligendum est & non sitiet vnquam, vtrobique enim illa significatur æterna satietas, vbi nulla est egestas. Vbi ex hoc quòd esurire & sitire ponuntur idem, manifestè patet, quòd manducare & bibere sunt idem. & quòd alimentum siccum esse & alimentum sumere potu sunt idem secundum rectum philosophiæ iudicium: iuxta illud 3. Phy. Si posse sanari & posse infirmari sunt idem, sanari & infirmari sunt quoque idem, & similiter sanitas & infirmitas sunt idem.

¶Diuersi deinde modi significandi, non diuersos fructus spiritualis modos significant, sed excellentiam & plenitudinem illius fructus diuersimodè significari decere: vt sic significante vno, & sic repræsentante alio, & sic repræsentantibus vtroque illorum vnus & idem fructus inadæquatus omnibus & singulis signis (vtpote super excedens quæcunque huiusmodi signa quocunque modo illum significantia) vtcunque

conque innotescat, & in summa veneratione habeatur, & toto corde desideretur. Consentaneum autem rationi esse patet, vt diuersa signa sensibilia & diuersimode significanda, ad vnum spiritualem intelligibilem diuinis fructum repraesentandum sint instituta a diuina sapientia disponente omnia suauiter. sensibilia enim valde deficiunt repraesentare excellentiam intelligibilium rerum. & praecipue tam excelsam rem quae est hoc sacramento signata. & est illius fructus interna scilicet satietas spiritus secundum participationem aeternae satietatis. Vnde nō solùm ex ipsis sacramentalibus signis, sed & ex alijs innumeris deficienter significatur huius sacramenti fructus. Nec obstat, quod dicatur, Eucharistiam sub vtraque specie integrè repraesentare internam refectionem: quoniam huiusmodi integritas seu totalitas repraesentandi non simpliciter & absolutè, sed respectiuè ad singulas species intelligitur: tanquam si diceretur, quòd totum Eucharistiae sacramentum repraesentat internam refectionem non partialiter, vt species panis, nec partialiter vt species vini, sed complectendo vtrumque. Cum quo stat quod vtrunque simul imperfectè illam repraesentat, sed non ita imperfectè sicut alterum tantum, singulae enim species & ambae simul repraesentant nō partem, sed totam internam refectionem spiritus: sed non repraesentatur totaliter ab aliqua earum, nec ab ambabus simul, nec ab innumeris alijs. Patet ergo diuersitatem sacramentalium signorum & modorum significandi in hoc Eucharistiae sacramento nullam inferre diuersitatem in fructu spirituali significato.

¶ Nec ex admixto conferendi actu diuersificari significatum sacramenti fructum potest: nam si diuersitas signi & modi signandi non redundat in signatum (quod per se aspicit signum) multo minus huiusmodi diuersitas redundabit in collatum: quod per accidens seu per quandam annexionem respicit. Et confirmatur: quia sicut communiter fatentur sacramenta nouae legis conferri quod significatur, ita communiter abhorremus, quòd modus conferendi commensuretur modo significandi.

¶ Ex quibus omnibus collige, quòd quatuor inuenit in Eucharistiae sacramento integra (scilicet re contenta, qui Christus est, modo continendi, scilicet ex vi sacramenti & concomitantiae, signis: significatione cum modo significandi, & collatione) quum constet quòd maior vtilitas spiritus spectet ad maiorem collationem à re contenta procedentem, & non ad modum continentiae, nec ad diuersitatem signorum, significationum aut modorum significandi & res contenta sub vtraque specie sit omnino vna & eadem & non magis conferat spiritualem fructum sub vna quàm sub alia: aut sub vtraque quàm sub vna, vtpote nullo mediante instrumento nullaque mediante virtute vtens in huiusmodi collatione: consequens est vt nulla maior vtilitas spiritualis fructus proueniat in sumente sacramentum sub vtraque specie, quàm proueniat in sumente sacramentum sub altera tantùm specie. Et hoc intellige caeteris paribus: ita quòd vt exemplariter dicatur, si sint hîc duo aequaliter dispositi ad communionem, & vnus communicet sub specie panis tantum, alter verò sub vtraque specie: non plus prodest quo ad gradum & spiritualem fructum sacrosanctum Eucharistiae communicanti sub vtraque specie, quàm communicanti sub specie panis tantùm. Et ratio est dicta: quia non interuenit maior collatio, quamuis interueniat maior significatio. Haec de tertio.

¶ AD ARGVMENTA in oppositum respondendo, dicitur ad primum quòd sine dubio vtilius est sumere totum fructum sacramenti, quàm partem fructus eiusdem: non tamen vtilius est sumere totum sacramentum, quàm partem sacramenti, vbi tota vis sacramenti nō minus est in parte quàm in toto, sicut est in proposito: quoniam totus Christus continetur in toto sacramento & in qualibet eius parte, nec est differentia nisi in significando, non totum vel partem, perfectum vel imperfectum, sed in significando partialiter vel integrè, perfectè vel imperfectè. Vnde quum instatur, quòd sacramenti pars aliud significaret, & aliud conferret quia significaret partem & conferret totum, duplex defectus committitur. Primus est, qui dictus est, quòd pars sacramenti significet partem fructus: significat enim totum fructum: sed partialiter. Secundus est, quòd dato quòd significaret partem, & conferret totum, non propterea derogaretur regulae sacramentali: quia dicitur, Sacramenta cōferunt quod significant: quoniam verificaretur quod conferret id quod significat, quamuis vltra hoc conferret aliquid plus. Multum enim inter se distant haec conferre aliud, & conferre illud & aliquid plus. Vnde ex hoc, quòd pars sacramenti confert quicquid confert totum, & affirmatur quòd confert quod significat, & quòd confert plus quàm explicitè significet.

¶ Ad secundum dicitur, quòd minor est falsa: non sunt enim instrumenta Christi contenti in Eucharistia species sacramentales aut vsus earum, verè & propriè loquendo. Quod ideo addo quoniam si alicubi scriptum reuenitur quòd haec sunt instrumenta, aut quasi instrumenta diuina, piè exponendum est, vel de instrumento ad excitandam deuotionem, & non ad conferendum sacramenti fructum, vel instrumenti nomine intelligendum est id, sine quo non, secundum enim huiusmodi extensionem nominum verificatur, quòd species & earum vsus sunt instrumenta ad fructum sacramenti: quia sine eis in re vel in voto non confertur sacramenti fructus à re contenta sub sacramento. Vbi scito, quòd huiusmodi species & vsus earum cōueniunt cum alijs sacramentis non solùm in significando, sed etiam in conferendo: & propterea sicut aqua baptismi corpus tangit, & cor abluit: sic hostia sacra corpus tangit, & cor alit. Sed multum differunt in modo conferendi: quoniam in alijs sacramentis Christus mediante virtute sacramentali confert effectum: hîc autem immediatè per seipsum fructum confert sacramenti. Et propterea esto cautus quum obijciuntur huiusmodi similitudines.

¶ Ad confirmationem dicitur, quòd actus sacramentales sunt in duplici differentia. Quidam enim sunt qui interueniunt in ipsa confectione sacramenti, & de his verificatur quòd sunt actus instrumentales. Quidam verò sunt qui post confectum sacramentum, ad vsum solummodo spectant sacramenti: & hi non sunt actus instrumentales ad conferendum sacramenti fructum: sed vt dictum est, se habent vt approximationes nutrimenti ad id quod nutritur: tales autem sunt, de quibus est sermo praesens.

¶ Ad aliam confirmationem dicitur, quòd nō ideo simile reddamus iudicium de Eucharistia & baptismo & alijs sacramentis, dicendo quòd non prouenit ex defectu sacramenti si infructuosè quandoque suscipiuntur, quasi eodem modo Christus operetur in hoc sacramento & in alijs, cùm constet, quòd non eodem modo Christus est in hoc sacramento & in alijs: quoniam hîc est per seipsum praesens, in alijs per suam virtutem vel assistentiam. Sed hoc ideo dicitur, quia quantum ad collationem spiritualis gratiae idem est iudicium: in omnibus enim confertur spirituale donum, si dignè suscipiantur.

¶ Ad tertium dicitur, quòd caeteris paribus, non est vtilius spiritualiter comedere & bibere sacramentum, quàm comedere tantum: quia comedere & bibere spiritualiter Christum, sunt vnum & idem inter se, & nō differunt à comedere & bibere spiritualiter Eucharistiam, nisi sola relatione ad sacramentum. Constat enim quòd vtilitas graduatur secundum interiorem Spiritus fructum: & nō secundum relationem ad sacramentum: quoniam relatio huiusmodi nō facit melius, sed solam habitudinem ad sensibile signum, in quo Christus continetur, apponit. Quod autem comedere & bibere spiritualiter, idem sint, manifestat Dominus. Ioan. 6. dum per vnum & eundem fructum attribuit manducationi carnis suae, & potui sanguinis sui. primò, quum dicit, Quòd nisi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis. Secundo, quum dicit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam. Tertio quum dicit, Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Vbi patet, quòd semper vnicus manducationi & potui appositus est fructus. primò vita in nobis. secundò vita aeterna tertio mansio in Christo, & econtra.

¶ Ad instantiam autem, quòd manducare est actus intellectus, & bibere actus affectus, respondetur quòd haec sunt vera secundum quandam appropriationem, & non secundum proprietatem. Et hoc tam in via, quàm in patria. nam in via tam manducare, quàm bibere spiritualiter, spectat ad credere in Christum, qui actus quum sit fidei formatae, & intellectus & affectus est, in patria autem fruitio beata, vtriusque quoque partis perfectio est. In cuius signum quum dictum esset, quod cibaret illum pane vitae & intellectus, subiunctum est, & aqua sapientiae potabit illum, vt monstraretur sapientia ad intellectum pertinens, & cibus & potus. Et similiter non solùm dictum est, Torrente voluptatis tuae potabis eos, sed, inebriabuntur ab vbertate domus tuae: vbi tam vbertas domus, quàm voluptas ad potum relata est, vt monstraretur identitas cibi & potus.

¶ Ad confirmationem verò de diuersitate signorum dicitur quòd non oportet diuersis signis sensibilibus respondere diuersa signata intelligibilia. Nec propter hoc, quòd multa signa vnum & idem signatum significant, aliquod superfluit: tum quia inadaequatè singula repraesentant illud intelligibile: tum quia sapienter diuina prouidentia huiusmodi signa instituit ad nostram eruditionem, exercitationem humiliationem, conformitatem, &c.

¶ Ad vltimam confirmationem de appropriatis, respondetur distinguendo de significatione vel collatione, & similiter de proprio vel appropriato. Et dicitur quòd respectu actus significandi explicitè (de tali enim significandi modo loquor) aliquid est proprium vnius speciei, & aliquid proprium alteri: respectu autem actus * nihil est alicui proprium: quoniam totum quod confertur à Christo sub vna specie, confertur etiam ab eodem sub alia. *conferendi. Appropriatum tamen inueniri potest respectu vtriusque actus: nam redemptio per Christi mortem, appropriatur calici in repraesentando, & vita animae appropriatur eidem in conferendo: sicut vita corporis appropriatur in conferendo hostiae iuxta illud, Vt duplicis substantiae totum cibaret hominem. Et similiter laetitia appropriatur calici in conferendo: & firmitas hostiae, iuxta illud. Dedit fragilibus corporis ferculum, dedit & tristibus sanguinis poculum. Sed huiusmodi appropriationes tam in significando, quàm in conferendo, in nullo variant fructum sacramenti, quin totus & ita plenè & perfectè conferatur sub vna specie, sicut sub vtraque. sicut in diuinis ex hoc quòd Patri appropriatur potentia, & Filio sapientia, & Spiritui sancto bonitas: non minus singula quaeque persona est sapientia, potentia, bonitas.

¶ Et per hoc patet responsio ad quaecunque similia quae possunt obijci de appropriatis fructibus calicis: nihil enim minus omnium fructuum appropriatorum calici percipitur ex sacra hostia. Et ratio iam dicta est: quia haec non sunt propria, sed appropriata.

¶ Ad quartum argumentum dicitur, declinando vtrunque extremum quaestionis propositae arguendo, & media via incedendo & distinguendo de dispositione sacerdotis in Dei gratia celebrantis. Dupliciter siquidem potest inueniri dispositus post sumptum sacramentum sub specie panis: vel sine augmento spirituali: vel cum augmento spirituali. Et siquidem inuenitur dispositus cum augmento spirituali (ita vt dignior fiat suscipiendo sub secunda specie, quàm fuerit suscipiendo primam) recipit proculdubio sumendo calicem, spiritualem fructum sacramenti, qui gratia maior est intensiuè aut extensiuè. & sic dispositis nullus vnquam dubitauit vtilius esse communicare sub vtraque specie, quàm sub altera tantum. Si verò inuenitur sine spirituali augmento dispositus, nihil spiritualis fructus ex sumptione calicis percipit: quoniam idem est vtrobique agens, & idem patiens aequaliter vtrobique dispositum, & perinde, quo ad interiorem fructum se habet, ac si post sumptam hostiam vnam, aliam sumeret: vt contingit sumentibus reliquias sacramenti. Vnde infructuositas ista non est ex parte rei contentae sub specie vini, sed est ex aequali dispositione communicantis: & identitate numerali rei contentae sub vtraque specie: per seipsam immediatè conferentis fructum sacramenti. haec enim simul concurrentia efficiunt, quòd nō magis fructuosa est communio sub vtraque specie, quàm sub prima tantùm. Et si his adiunxeris, quòd populus communiter non est tantae perfectionis, vt ad haec incrementa se praeparet, videbis consequenter quòd non est vtilius populo communicare sub vtraque specie, quàm communicare sub altera tantùm. In cuius signum non apparent meliores homines in partibus vbi communicant sub vtraque specie, hominibus alibi seu ibi communicantibus sub altera tantùm specie. Haec de secunda quaestione.

QVAESTIO III.

¶ An expediat ecclesiae Christi, quòd populus communicet sub vtraque specie.

QVAERITVR tertiò, vtrùm expediat Ecclesiae Christi, quòd populus communicet sub vtraque specie. Videtur enim quòd sic. Primò exemplo Christi, qui etiam Iudam communicauit sub vtraque specie, & immediatè antè dixerat. Exemplum enim meum dedi vobis, &c.

¶ Secundò, exemplo primitiuae Ecclesiae. Tunc enim populum communicabat sub vtraque specie, vt patet primae ad Corin. xi.

¶ Tertiò, exemplo diuturnae prosequutionis. Nam huiusmodi consuetudo perseuerauit non solùm tempore martyrum (quos Cyprianus dominico poculo praeconfortandos censuit) sed etiam tempore pacis Ecclesiae: quum legamus sacras non solùm patenas, sed etiam calices ministeriales: quare enim ministeriales dicti sunt, nisi quia non ad offerendum, sed ad ministrandum populo Christi sanguinem deseruiebant?

¶ Et si amplius perspectum fuerit, quòd in ordine Cisterciensi alicubi communio fieri legitur sub vtraque specie, apparebit quòd tempore institutionis ordinis Cisterciensis perseuerabat consuetudo communicandi sub vtraque specie: quoniam non est verisimile, si consuetudo illa cessauerat, quòd monasterium aliquod praesumpsisset abolitam consuetudinem renouare.

¶ Et confirmatur: quia tam actio, quàm doctrina priscorum Sanctorum praefertur actioni & doctrinae posteriorum: ac per hoc expediens videtur Ecclesiae Christi sequi vestigia priscorum patrum, & imitari eos quantum possumus.

¶ Praeterea, Duorum licitorum illud vt magis expediens est eligendum, quod clarius & tutius & magis consentaneum est: sed communicare sub vtraque specie, est clarius, tutius & magis consentaneum: ergo Declaratur minor, quòd sit quidem clarius, quia nullam habet obscuritatem difficultatum, quas habet communio sub vna specie. Quod verò sit tutius, quia nullius omissionis periculo se exponit, cui se exponit communicans sub altera specie tantùm, omittendo communionem alteram. Quòd sit autem magis cōsentaneum, quia consona institutioni sacramenti & integritati ipsius, & integritati sensibilis refectionis.

¶ Praeterea, Quod congruit ex his, quae sunt per se, est magis expediens eo quod congruit ex his, quae sunt per accidens: sed communio sub vtraque specie, congruit ex his, quae sunt per se (quia congruit ex ipsa perfectione sacramenti) communio autem sub specie panis tantùm congruit ex his, quae sunt per accidens: quia ortus ex ineptia

quorundam

quorundam communicantium: ergo magis expedit Ecclesiæ Christi, cõmunicare populum sub vtraque specie, quàm sub specie panis tantùm.

¶IN OPPOSITVM est consuetudo innumerarum Ecclesiarum.

¶Ad euidentiam huius quæstionis sciendum est, quòd vsus Eucharistiæ medius est inter vtentem & sacramentum, & propterea cõsonus vtrique debet esse. Sed quum duplex sit Eucharistiæ vsus (vel primarius, spectãs ad consecrantem: vel secundarius, spectans ad populum) hæc est quantum ad propositum spectat, inter vtrunque vsum differentia, quòd vsus primarius debet cõsonare speciebus sacramentalibus, eo quòd perfectio vsus primarij spectat ad perfectionem sacramenti vt finis, & propterea, vt prædictum est, sacrilegij reus esset sacerdos celebrans omittendo communionẽ calicis. Vsus autem secundarius de congruo decet, quòd consonet speciebus sacramentalibus: quia in ipso nõ consistit perfectio sacramenti, vt prædictum est. Et quia cõmunio populi in vsu secundario huius sacramenti cõsistit: ideo ex parte sacramenti decet talem vsum, id est cõmunionẽ populi congruere speciebus sacramentalibus: hoc est, quod fiat sub vtraque specie, ex parte vero vtentis populi debetur huic vsui reuerentia: tenetur enim populus communicare absque irreuerentia: imò & cum reuerentia debita tanto sacramento.

QVAESTIO OCTVAGESIMAPRIMA, de Modo quo Christus usus est hoc Sacramento, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de vsu huius sacramenti, quo Christus eo vsus in prima sui institutione.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrùm Christus sumpserit suum corpus & sanguinem.

¶Secundò, vtrùm Iudæ dederit.

¶Tertiò, quale corpus sumpserit aut dederit, vtrùm scilicet passibile vel impassibile.

¶Quartò, quomodo se habuisset Christus sub hoc sacramẽto, si fuisset in triduo mortis reseruatum, aut consecratum.

¶Duobus igitur congruentibus populari vsui huius sacramenti (altero ex parte signorum sacramentalium: altero ex parte populi cõmunicantis) si vtrunque nequit prudenter fieri, appendenda sunt in statera hinc & inde seruãda & omittenda, vt discernatur quid magis expediat. Et ex vna quidem parte appendenda est cõmunio popularis sub vtraq. specie cum periculo irreuerentiæ in spargendo sanguinem Christi: ex altera verò parte appendenda est cõmunio popularis sub specie panis tantum, cum tuta reuerentia sacramenti & sic perspiciendo conditiones vtriusq. partis, discernetur veritas. Apparet autem diligenter considerando, quod cõmunio popularis sub vtraque specie cum periculo irreuerẽtiæ, habet peccatum sacrilegij annexum, imputãdum nõ solùm irreuerentiam cõmittenti, sed populo & Ecclesiæ rectoribus: cõmunio autem popularis sub specie panis tantùm, nullum habet annexum peccatum, nullúmve damnum.

¶Declaro singula & primò primum. Quòd enim popularis cõmunio sub vtraq. specie habeat annexam irreuerentiã sacramenti, experientia testari potest, & ratio monstrat: nam in populis tanta est diuersitas cõmunicantium, vt impossibile sit (humano more de impossibili loquendo) fieri cõmunionem tot populorum sub vtraque specie, absque effusione sanguinis sub specie vini. Quòd verò huiusmodi irreuerentia sit sacrilegij peccatum, per se notum est: quoniam est irreuerentia rei sacratissimæ. Nec excusatur à sacrilegij vitio, propterea quòd non ex proposito, sed ex incautela aut incuria huiusmodi irreuerentia accidit: quoniam species peccati ex obiecto sumitur, & nõ ex occasione peccandi, sicut nec blasphemia Dei à sua recedit specie: quia incautè prolata est, huiusmodi enim circumstantiæ excusant à tanto, sed non à toto. Quòd autem sacrilegiũ hoc imputetur populo & rectoribus Ecclesiæ, ex eo patet, quòd huiusmodi sacrilegium non est inter casus inopinatos, aut rarò contingẽtes, sicut inter casus rarò contingentes est, quòd sacerdos celebrans dum seipsum cõmunicat, aliquid spargat sanguinis Christi. Imprudentiæ autem rectoris imputatur defectus non rarus, si potest prouidere, & nõ prouidet: & similiter populo, qui mauult exponi sacrilegij non raro accidere, quàm abstinere à communione sub vtraque specie, rationabiliter imputatur.

¶Deinde declaratur secundũ. Quod enim in cõmunione populari sub specie panis tãtùm, nullum interueniat peccatum, ex eo cõuincitur, quòd si communio sub specie panis tantùm, esset peccatum, nunquã esset licita: cõstat autem quod in Parasceue sacerdos sub specie tantùm panis cõmunicat nõ solùm licitè, sed sanctè. non est igitur cõmunio sub altera specie tantùm, peccatum. Quod etiã non habeat annexum damnum, ex superius dictis iam patet: quia cæteris paribus non est minus fructuosa cõmunio sub altera specie tantùm, quàm sub vtraque. Ex quibus manifestè apparet magis expedire Christi Ecclesiæ cõmunionem populi sub specie panis tantum, quàm sub vtraque.

¶Et si perspicacius consideratum fuerit, inuenietur ex prædictis, quòd vtilior est populo Christiano cõmunio sub specie panis tantùm, quàm sub vtraq; specie: quoniam reuerentia tuta, cui innititur populus cõmunicãs sub specie panis tãtum, nõ caret mercede sua. & prudentèr cõmunicare, fructuosius est spiritui, quàm minus prudenter. Et forsè in pœnam huiusmodi imprudentiæ, incautelæ ac sacrilegij emergentis, diuino iudicio schismatici sunt populi communicantes hodie sub vtraque specie.

¶Expedit igitur Christianis populis communicare sub specie panis tantùm, & ad euitandum sacrilegij periculum, & ad meritum tam obedientiæ prælatis sedis apostolicæ communionem * habentibus parendo, quàm reuerentiæ, magnificando plus sacramentum hoc, quàm affectum proprium ad vtranque speciem.

* hanc.

¶AD PRIMVM ergo in oppositum de exemplo Christi, dicitur quòd Spiritus sanctus docuit & docet Ecclesiam, non expedire illi imitari omnes conditiones, quæ interuenerunt in actionibus Christi.

¶Nec hæc ego somnio, sed manifestè patet Christum in prima huius sacramenti consecratione & traditione duo seruasse, scilicet quòd post cœnam consecratio & cõmunio facta est, & quòd sub vtraq; specie cõmunicarunt omnes. Ecclesia autem non post cœnã, sed ieiuna consecrationem & cõmunionem perficit, non imitando Christum in hoc, & procul dubio ratione reuerentiæ ieiuna cõmunicat. Si igitur Christi actio, quo ad hanc conditionem non solùm licitè, sed meritoriè omittitur ob reuerentiã tanti sacramenti, par est ob reuerẽtiam eiusdem sacramenti omittere etiam alteram conditionẽ, scilicet sub vtraque specie: imò magis communio popularis exigit omissionem vtriusque speciei quàm communio sacerdotis omissionem sobriæ mãducationis. quoniam hic nullum est nisi ea Ecclesiæ statuto peccati periculum: ibi autem interuenit sacrilegij periculum ex conditione sumentium. Vnde sicut Ecclesia prouidè statuit, vt ieiuni communicemus, ita prouidè quoque seruat, vt sub specie panis tantùm, populus cõmunicet. Et in vtroque obedit Christo non secundum similitudinem actionis, sed secundum intentionem agentis, de intentione siquidem Christi est reuerentia magis, quàm exterior similitudo operis.

¶Ad secundum de exemplo primitiuæ Ecclesiæ, dicitur quòd ratione paucitatis Christianorum fiebat tunc absq; periculo sacrilegij cõmunio sub vtraq; specie: nunc autẽ, quia nõ potest absq; sacrilegij periculo tanta multitudo populi cõmunicare sub vtraq. specie, nõ expedit imitari in hoc primitiuã Ecclesiam. Posset tamen aliter, & forsè verius, vtendo, etiã ratione dictæ responsionis, dici, quòd nunquam fuit vniuersalis consuetudo in tota Ecclesia cõmunicandi populum sub vtraq; specie: sed alicubi fuit hoc consuetum, & alicubi nõ. In cuius veritatis signũ in primitiua Ecclesia aliter legimus factam cõmunionẽ Hierosolymis, & aliter in Ecclesia Corinthiorum. apud Corinthios enim cõmunicabant sub vtraq. specie: vt patet 1. ad Cor. 11. Hierosolymis verò sola sub specie panis cõmunio legitur, vt patet Act. 2. vbi dicitur, Erant autem perseuerãtes in doctrina Apostolorũ, & cõmunicatione fractionis panis, & orationibus. Post successum quoq; temporis vtrunque quoque legimus in sacris canonibus: vbi inuenitur cõmunio laica, quæ communio sub specie panis tantùm interpretatur: & inuenitur quòd pœnitẽtibus in extremo Eucharistia infundatur: quod ad communionem calicis spectare constat: quoniam infundi liquorum est. Vnde videtur quòd argumentũ ex vniuersali consuetudine supponat falsum: imò ex exordio primæuæ Ecclesiæ, quando omnes simul erant Apostoli, argumẽtum sumitur ad oppositum ex hoc ipso quòd Hierosolymis (vbi erat magna multitudo fidelium) sola communio sub specie panis tradita populo legitur, hinc enim tam vehementer aucta multitudine fidelium imitamur doctrinam omnium Apostolorum, cõmunicando populum sub specie panis tantùm.

Infrà, q. 84. artic. 7. ad 4. Et 4. di. 11. q. 3. artic. 1.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrùm Christus sumpserit suum corpus & sanguinem.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non sumpserit corpus suum & sanguinem. Non enim de factis Christi & dictis asseri debet quod autoritate sacræ Scripturæ non traditur. Sed in Euangelijs non habetur, quòd Christus corpus suum manducauerit, aut sanguinem suum biberit. Non ergo est hoc asserendum.

¶Et licet ratio sumpta ex tanta multiplicatione Christiani populi sit solidum ac præcipuum fundamentum consuetudinis cõmunicandi populum sub specie panis tantùm: potest nihilominus secundaria ratio assignari, quare Ecclesiæ, quæ olim sub vtraque specie cõmunionem faciebant, destiterunt ab illa consuetudine, ex defectu scilicet feruoris & deuotionis in populis. Vt enim in præcedenti quæstione dictum est, communio sub vtraq. specie si fructuosior esse debet, quàm cõmunio sub specie panis tantùm, duplicata debent esse incrementa Spiritus: quæ quum defecerint, prouide tam pastor Ecclesiæ quàm populus abstinendum à communione sub vtraque specie censuit, recognoscendo communicantium imperfectionem.

¶Et quod huiusmodi imperfectionem Christianæ incurrerint Ecclesiæ, ex hoc apparet, quòd vix populus simplicem præparationem facit pro cõmunione semel in anno.

¶Quod verò olim excellens fuerit profectus Spiritus, patet & ex eo quòd quotidie aut quasi quotidie cõmunicabant, & ex eo quòd sacri canones excludebant ab auditione missæ omnes nõ cõmunicantes, vt patet de conse. dist. 1. c. peracta. hinc enim rationabiliter coniicere possumus, quòd sicut recognoscendo imperfectionem posteriorum destitit Ecclesia à quotidiana communione populi, & ab expellendo à missa nõ communicantes: ita recognoscendo imperfectionem communem, destitit à communione sub vtraque specie, vtpote reddita infructuosa, ac periculosa communi populo.

¶Et per hæc patet responsio ad tria prima argumenta.

¶Ad quartum vero dicitur, quòd maior distinguenda est, simpliciter, vel secundum quid. & si simpliciter & absolutè intelligitur, vera est, cæteris paribus: si verò secũdum quid, est falsa manifestè. Intellecta igitur maiore absolutè & simpliciter in sensu, qui verificatur, dicitur quòd minor est falsa. Et vt sigillatim manifestetur in singulis partibus eius, dicitur quod licet communicare sub vtraque specie populum, sit clarius secundum sensum & quo ad nos; non tamen est clarius secundum intellectum, & ex parte rei contentæ. Difficultates siquidem, quæ occurrunt ex parte nostri & nõ ex parte rei, & ex signis sensibilibus, non ex re contenta consurgunt. Quòd aut sit tutius, falsissimum est. Et quum dicitur, quòd nullius omissionis periculo se exponit, respondetur quòd licet non omittat signum sensibile, omittit tamen popularis communio prudentiã debitam in cauendo ab irreuerentia sacramenti, & exponit se periculo commissionis sacrilegij, à quibus tuta est communio populi sub specie panis tantùm. Quòd verò dicitur de magis cõsentaneo, oportet dicere, magis cõsentaneam rationi rectæ aut præcepto Christi. Communio siquidem populi sub specie vtraque, licet sit magis consentanea, per modum assimilationis institutioni sacramenti, & integritati sacramenti, & integritati sensibilis refectionis. communio tamen populi sub panis specie tantùm est magis consentanea, & præcepto Christi. Hoc facite in meam commemorationem (vt prædeclaratum est ex ordine literæ Euangelicæ) & rationi rectè curam gerenti de reuerentia huius sacramenti. Et illud quidem spectat ad consentaneum, secundum quid, hoc autem ad consentaneum simpliciter & absolutè: quia hoc consurgit ex omnibus consideratis, illud autem ad similitudinem exteriorem tantum respiciendo.

¶Ad quintum autem dicitur, quod falsum subsumit, scilicet reuerentia se ex parte sumentium concurrere per accidens ad vsum huius sacramenti: vsus enim licet sit huius sacramenti vt rei, qua vtimur, hoc est materiæ, est tamen vtentis, vt proprius actus seu operatio. Non accidit autem operationi rectitudo ex parte operantis, imò adeò per se ex hac parte exigit rectitudinem, vt nisi operatio recta sit ex parte operantis, non possit esse recta, simpliciter & absolutè loquẽdo, & in proposito plus inuenitur, scilicet quòd conditio, de qua loquimur ex parte vtentis, non sistit in ipso vtente, sed redundat in sacramentum: quoniam attenditur secundum reuerentiam vel irreuerẽtiam ad sacramentum: & propterea vndique ruit argumentum.

¶Et hæc de communione populari sub vtraque specie dicta pro nunc sufficiant.

¶*Super Quæstionem octuagesimam primam.*

IN tota quæstione hac hoc solum occurrit circa quarti artic. materiam recolendum, quòd Scotica chimera superius relata, hinc apparet, vt est. Nihil enim minus corpus Christi sub sacramẽto nihil fuisset, si Christi corpus in propria specie annihilatum fuisset, quàm in triduo corpus Christi sub sacramẽto fuisset mortuum, quia in propria specie fuit mortuum: quum tamen Scotus hoc concedat, & primum neget. Vtrunque enim, scilicet esse mortuum, & esse nihil, sunt de numero eorum, quæ conueniunt seu quæ conuenirent Christi corpori absolutè, & non in ordine ad extrinseca: vt clarè patet, & propterea quodcunque eorum Christi corpori in propria specie contingeret, asserendum esset de eodem sub sacramento.

¶Praeterea, Nihil potest esse in seipso, nisi fortè ratione partium: prout scilicet vna pars eius est in alia, vt habetur 4. Phy. Sed illud quod manducatur & bibitur, est in manducante & bibente. Cùm igitur totus Christus sit sub vtraque specie sacramenti, videtur impossibile fuisse, quòd ipse sumpserit hoc sacramentum.

¶Praeterea, Duplex est sumpto huius sacramenti, scilicet spiritualis & sacramentalis. Sed spiritualis non competebat Christo (quia nihil à sacramento accepit) & per consequens nec sacramentalis: quę sine spirituali est imperfecta: vt suprà habitum est. Ergo Christus nullo modo hoc sacramentum sumpsit.

¶SED CONTRA est quod Hiero. dicit ad Hedibiam, Dominus Iesus Christus ipse conuiua & conuiuium, ipse comedens, & qui comeditur.

CONCLVSIO.

¶Christus non modò sui corporis sacramentum instituit sumendum alijs, sed ipsum etiam sumpsit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt q Christus in coena corpus & sanguinem suum discipulis suis tradidit, non tamen ipse sumpsit. Sed hoc non videtur conuenienter dici: quia Christus ea, quae ab alijs obseruanda instituit, ipse primitus obseruauit. Vnde & ipse prius baptizari voluit, quā alijs baptismum imponeret: secundum illud Act. primo, Coepit Iesus facere, & docere. Vnde & primò ipse corpus suum & sanguinē sumpsit, & postea discipulis sumendum tradidit. Et hoc est quod Ruth 3. super illud, Cúmque comedisset & bibisset, &c. dicit glo. quòd Christus comedit & bibit in coena, cùm corporis & sanguinis sui sacramentum discipulis tradidit. vnde quia pueri cōmunicauerunt carni & sanguini, & ipse participauit eisdem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q in Euangelijs legitur quòd Christus accepit panem & calicem. non est autem intelligendum quòd acceperit solùm in manibus, vt quidam dicunt: sed eo modo accepit, quo alijs accipiendum tradidit. Vnde cùm discipulis dixerit, Accipite, & comedite: & iterum, Accipite, & bibite: intelligendum est quòd ipse accipiens comederit & biberit. Vnde & quidam metricè dixerunt, Rex sedet in coena, turba cinctus duodena. Se tenet in manibus, se cibat ipse cibus.

¶Ad secundum dicendum, quòd (sicut supra dictum est) Christus, secundum quòd est sub hoc sacramento, comparatur ad locum: non secundum proprias dimensiones, sed secundum dimēsiones specierum sacramentalium: ita q in quocunque loco vbi sunt illae species, est ipse Christus. Et quia species illae potuerunt esse in manibus, & in ore Christi, ipse totus Christus potuit esse in suis manibus & in suo ore. Non autem hoc potuisset esse, secundum quòd comparatur ad locum per proprias dimensiones.

¶Ad tertium dicendum, q (sicut suprà dictum est) effectus huius sacramenti est non solùm augmentum habitualis gratiae, sed etiam quaedam actualis delectatio spiritualis dulcedinis. Quamuis autem Christo gratia non fuerit augmentata ex susceptione huius sacramenti: habuit tamen quādam spiritualem delectationem in noua institutione huius sacramenti. Vnde ipse dicebat Luc. 22. Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum, quod Eusebius exponit de nouo mysterio noui Testamēti, quod tradebat discipulis. Et ideo spiritualiter manducauit, & similiter sacramentaliter, inquātum corpus suum sub sacramēto sumpsit: quod sacramentum sui corporis intellexit & disposuit. Aliter tamen quàm caeteri sacramentaliter & spiritualiter sumant * qui augmentum gratiae suscipiunt sub sacramētalibus signis, quibus indigent ad veritatis perceptionem.

*Aliàs qui augmentum gratiae sp[illegible] corpori et sacramētalibus signis indigent, &c.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm Christus dederit Iudae corpus suum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q Christus Iudae non dederit corpus suum. Vt enim legitur Matt. 26. postquam dedit Dominus corpus suū & sanguinem discipulis, dixit eis, Non bibam amodo de hoc genimine vitis, vsque in diem illum, cùm illud bibam vobiscum nouum in regno Patris mei. Ex quo videtur, quòd illi quibus corpus suum & sanguinem dederat, cum eo essent iterum bibituri. Sed Iudas postea cum ipso non bibit. Ergo non accepit cum alijs discipulis corpus Christi, & sanguinem.

4. di. 11. q. 3. ar. 2 q. 1 & 2. Et Io. 13 lec. 3. col. 4. f. & lec. 4. ar. 3 f.

¶Praeterea, Dominus impleuit quod praecepit: secundum illud Act. 1. coepit Iesus facere & docere. Sed ipse praecepit Matth. 7. Nolite sanctum dare canibus. Cùm ergo ipse cognosceret Iudam esse peccatorē, videtur quòd ei corpus suum & sanguinem non dederit.

¶Praeterea, Christus specialiter legitur Iudae panem intinctum porrexisse, Ioan. 13. Si ergo corpus suum ei dedit, videtur q sub buccella ei dederit, praecipuè cùm legatur ibidē, quòd post buccellam introiuit in eum Satanas. Vbi August. dicit, Hinc nos docemur, quàm sit cauendum malè accipere bonum: si enim corripitur qui non dijudicat, id est nō discernit corpus Domini à caeteris cibis, quomodo non damnatur qui ad eius mensam fingēs se amicum, accedit inimicus? Sed cum buccella intincta non accepit corpus Christi: vt enim August. dicit super illud Ioan. 13. Cùm intinxisset panem, dedit Iudae Simonis Scariothis: non, vt putant quidam, negligenter legentes, tunc Iudas corpus Christi accepit. Ergo videtur q Iudas corpus Christi non acceperit.

¶SED CONTRA est quod Chryso. dicit, Iudas particeps existens mysteriorum, conuersus non est. Vnde fit scelus eius vtrinque immanius, tum quia tali proposito imbutus adijt mysteria: tum quia adiens melior factus non fuit, nec metu, nec beneficio, nec honore.

CONCLVSIO.

¶Tametsi Christus indignum cognouit Iudam sui corporis communione, decuit tamen ipsum vt illam cum alijs discipulis communicaret, ne occultum sine accusatore damnasse videretur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Hilar. posuit super Matth. quòd Christus Iudae corpus suum & sanguinem nō dedit. Et hoc quidem conueniens fuisset considerata malitia Iudae. Sed quia Christus nobis debuit esse exemplum iustitiae, nō conueniebat eius magisterio, vt Iudam occultum peccatorem, sine accusatore & euidenti probatione ab aliorum cōmunione separaret, ne per hoc daretur exemplū praelatis Ecclesiae, similia faciendi, & ipse Iudas exasperatus, inde sumeret occasionem peccandi. Et ideo dicendum est, q Iudas cum alijs discipulis corpus Domini & sanguinem suscepit: vt dicit Dio. in lib. Cael. hier. & August. super Ioan.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q illa est ratio Hila. ad ostendendum quòd Iudas corpus Christi non sumpsit. Non tamen cogit: quia Christus loquitur discipulis, à quorum collegio Iudas se separauit, non autem Christus eum exclusit. Et ideo Christus quātum est in se, etiam cum Iuda vinum in regno Dei bibit: sed hoc conuiuium ipse Iudas repudiauit.

¶Ad secundum dicendum, q Christo nota erat Iudae iniquitas, sicut Deo: non autem erat sibi nota per modum, quo hominibus innotescit. Et ideo Christus Iudam non repulit à communione: vt daret exemplum, tales peccatores occultos non esse ab alijs peccatoribus expellendos.

¶Ad tertium dicendum, quòd sine dubio Iudas sub pane intincto corpus Christi non sumpsit, sed simplicem panem. Significatur autem fortassis (vt August. ibidem dicit) per panis intinctionē fictio Iudae: vt enim inficiantur nonnulla, tinguntur. Si autem bonum aliquid hîc significat tinctio (scilicet dulcedinem bonitatis diuinae: quia panis ex intinctione sapidior redditur) idem bonum ingratum nō immerito est secuta damnatio. Et propter hanc ingratitudinem id quod est bonum, factum est ei malum: sicut accidit circa sumentes corpus Christi indignè. Et sicut Aug. ibidē dicit intelligēdum est, qd' Dominus iam antea distribuerat omnibus discipulis suis sacramētum corporis & sanguinis sui: vbi & ipse Iudas erat, sicut Luc. narrat. Ac deinde ad hoc ventum est, vbi secundum narrationem Ioan. Dominus per buccellam tinctam atque porrectam suū exprimit proditorem.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm Christus sumpserit & discipulis dederit corpus suum impassibile.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Christus sumpserit, & discipulis dederit corpus suum impassibile. Quia super illud Matt. 17. Trāsfiguratus est ante eos: dicit quaedam glos. Illud corpus quod habuit per naturam, dedit discipulis in coena non mortale & passibile. Et Leui. 2. super illud, Si oblatio tua fuerit de sartagine, dicit glos. Crux super omnia fortis, carnem Christi, quae ante passionem non videbatur esui apta, pòst aptam fecit. Sed Christus dedit corpus suum vt aptum ad manducandum. Ergo dedit tale quale habuit post passionem, scilicet impassibile & immortale.

4. di. 12. q. 3. ar. 3. & di. 12 q. 1. ar. 3. q. 1. cor.

¶Praeterea, Omne corpus passibile, per contactum & manducationem patitur. Si ergo corpus Christi erat passibile, per contactum & comestionem discipulorum passum fuisset.

¶Praeterea,

¶Præterea, Hoc sacramentum perficitur in cõsecratione materiæ. Sed alias materias consecrare, scilicet chrisma & oleum sanctũ, & oleum benedictũ, pertinet ad solum episcopum: quarum tamen consecratio non est tantæ dignitatis, sicut consecratio Eucharistiæ, in qua est totus Christus. Ergo non est proprium sacerdotis, sed solius episcopi, hoc sacramentum conficere.

¶SED CONTRA est quod Isidor. dicit in quadam epistola, & habetur in Decret. di. 25. Ad presbyterum pertinet sacramentum corporis & sanguinis Domini in altari Dei conficere.

CONCLVSIO.

¶Proprium sacerdotum munus est sacrum Eucharistiæ sacramentum conficere.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) hoc sacramẽtum est tantæ dignitatis, quòd non conficitur nisi in persona Christi. Quicunque autem aliquid agit in persona alterius, oportet hoc fieri per potestatem ab illo concessam. Sicut autem baptizato conceditur à Christo potestas sumendi hoc sacramentum: ita sacerdoti, cùm ordinatur, confert potestas hoc sacramentum consecrandi in persona Christi. Per hoc enim ponitur in gradu eorum, quibus dictum est à Domino, Hoc facite in meam commemorationem. Et ideo dicendum est, quòd proprium est sacerdotũ conficere hoc sacramentum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus sacramentalis in pluribus consistit, & non in vno tantùm: sicut virtus baptismi consistit in ipsis verbis, & in aqua. Vnde & virtus consecratiua nõ solùm consistit in ipsis verbis: sed etiam in potestate sacerdoti tradita in sua consecratione & ordinatione: cùm ei dicitur ab episcopo, Accipe potestatem offerendi in Ecclesia sacrificium, tam pro viuis quàm pro mortuis. Nam & virtus instrumentalis in pluribus instrumentis consistit, per quæ agit principale agens.

¶Ad secundum dicendũ, quòd laicus iustus vnitus est Christo vnione spirituali per fidem & charitatem, non autem per sacramentalem potestatem. Et ideo habet spirituale sacerdotium ad offerẽdum spirituales hostias: de quibus dicitur in Psalm. Sacrificium Deo spiritus contribulatus. & Rom. 12. Exhibeatis corpora vestra hostiã viuentem. Vnde & primæ Pet. 2. dicitur, Sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias.

¶Ad tertium dicendum, quòd perceptio huius sacramenti non est tantæ necessitatis, sicut perceptio baptismi, vt ex supradictis patet. Et ideo licet in necessitatis articulo laicus possit baptizare, non tamen potest hoc sacramentum conficere.

¶Ad quartum dicendum, quòd episcopus accipit potestatem vt agat in persona Christi super corpus eius mysticum, id est super Ecclesiam. Quam quidem potestatem non accipit sacerdos in sua consecratione: licet possit eam habere ex episcopi commissione. Et ideo ea, quæ non pertinent ad dispositionem corporis mystici, non reseruantur episcopo: sicut consecratio huius sacramenti. Ad episcopum verò pertinet tradere nõ solùm populo, sed etiam sacerdotibus ea, ex quibus possunt proprijs officijs vti. Et quia benedictio chrismatis & olei sancti, & olei infirmorum, & aliorum, quæ consecrantur (puta altaris, Ecclesiæ vestium, & vasorum) præstat quãdam idoneitatem ad sacramenta perficienda, quæ pertinent ad officium sacerdotum: ideo tales consecrationes episcopo reseruantur, tanquam principi totius Ecclesiastici ordinis.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm plures sacerdotes possint vnam & candẽ hostiam consecrare.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd plures sacerdotes non possint vnam & eandem hostiam consecrare. Dictum est enim suprà, quòd plures non possunt simul vnum baptizare. Sed non minor vis est sacerdotis consecrantis quàm hominis baptizantis. Ergo etiam nõ possunt simul plures vnam hostiam consecrare.

Præterea, Quod potest fieri per vnum, superfluè fit per multos. In sacramẽtis autem nihil debet esse superfluum. Cùm ergo vnus sufficiat ad cõsecrandum, videtur quòd plures non possint vnam hostiam consecrare.

¶Præterea, Sicut dicit August. super Ioan. hoc sacramentum est sacramentum vnitatis. Sed contrarium vnitati esse videtur multitudo. Ergo non videtur conueniens esse huic sacramento, quòd plures sacerdotes eandem hostiam consecrent.

¶SED CONTRA est, quòd secũdum consuetudinem quarundam Ecclesiarum, sacerdotes, cùm de nouo ordinantur, concelebrant episcopo ordinanti.

CONCLVSIO.

¶Possunt plures sacerdotes de nouo ordinati simul eandem hostiã consecrare, dummodo simul cum episcopo eadem verba in eodem instanti proferant.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) sacerdos, cùm ordinatur, constituitur in gradu eorum qui à Domino acceperunt potestatem consecrandi in cœna. Et ideo secundum consuetudinem quarundam Ecclesiarum, sicut Apostoli Christo cœnanti concœnauerunt, ita noui ordinati, episcopo ordinanti concelebrant. Nec propter hoc iteratur consecratio super eandem hostiam: quia sicut Innocen. III. dicit, omnium intentio debet ferri ad idem instãs consecrationis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus non legitur simul baptizasse cum Apostolis, quãdo iniunxit eis officium baptizandi. Et ideo non est similis ratio.

¶Ad secundum dicendum, quod si quilibet sacerdotum operaretur in virtute propria, superfluerent alij celebrãtes, vno sufficienter celebrante. Sed quia sacerdos nõ consecrat nisi in persona Christi, multi autẽ sunt vnum in Christo, ideo non refert vtrum per vnũ aut per multos hoc sacramentum consecretur: nisi quòd oportet ritũ Ecclesiæ seruari.

¶Ad tertiũ dicendũ, quòd Eucharistia est sacramentũ vnitatis Ecclesiasticæ, quæ attẽditur secundũ hoc, quòd multi sunt vnum in Christo.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm dispensatio huius sacramenti pertineat solum ad sacerdotem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non pertineat solùm ad sacerdotem dispẽsatio huius sacramenti. Sanguis enim Christi

---

¶Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum secundũ.

¶Num plures sacerdotes possint concelebrare

Quæstio. IN artic. . quæst. 82. circa pluralitatẽ simul cõcelebrantiũ, Durandus occurrit in 4. . consterius valde huic pluralitati, & rationibus & auctoritatibus pro ea. Putat enim quòd consuetudo ista est periculosa, & magis est abolenda quàm seruanda. Confutat autem rationẽ in litera ab Autore allatam ab Innocẽtio sumptam de concœnatione Apostolorũ cum Christo: quia illi concœnauerint, nõ tamen concelebrarunt. Cõfutat applicationem omnium verborum ad vnum instans: quia vix, aut nunquam fieri potest quod omnes simul proferant. Nec recipit specialem prouidẽtiam Spiritus sancti in huiusmodi quæ sunt particularium Ecclesiarum, & non omnium.

¶Quocirca duabus existentibus opinionibus extremis de hac pluralitate, altera Innocentij, quam sequitur Autor: altera Durãdi totaliter cõtraria. Et pro via Innocentij maximè viget antiqua cõsuetudo plurium Ecclesiarum: & specialiter Roman. Pro via autem Durandi ratio vigere videtur: nã secundum veritatem ratio de concœnantibus Discipulis Christo, potius adaptatio quàm ratio est, quum ipsi nõ consecrauerint. Et similiter, quòd verba consecrationis dicta ante vel post instans, quo eadem complentur ab episcopo, referantur ad illud idem instans, voluntariè dicitur: meminisse enim oportet, quòd dum tractaretur de pluribus baptizantibus vtrumque, vtroque dicente & abluente, conclusum est quòd si nõ simul baptizãt, primus solus baptizat. Et similiter hic dicendum est, si secundum tactam rationem iudicandum est.

¶Posset media via teneri, dicendo ex Ecclesiastico statuto seu more esse, quod noui sacerdotes concelebrẽt, dicendo simul cum episcopo consecrationis verba ea absque tamen intentione, quòd vnus prius, alter pòst, verba consecrationis proferat. Probatur quòd hoc ex pontificali Romano, vbi dicitur, Curet pontifex, vt mediocriter, & altè canonẽ dicat. Et subditur, quòd eodẽ momẽto debent ab ordinatis verba consecrationis dici, quo dicuntur ab episcopo. Sed via hæc minor vera videtur, tũ quia licet hoc statutũ inueniatur in pontificali Romano à tempore Innocẽtij VIII. in antiquis in pontificalibus hoc non habetur. Tum quia Autor in litera ex Innocentio III. expressè satagit ad saluandũ verba prolata nõ simul, dum dicit quòd non reiteratur cõsecratio super eadẽ materia propter intentionẽ omniũ ob vnum instans. Vbi nisi supponeret, vnum prius & alterum post cõsecrationis verba dicere, vanus esset labor, & recursus ad intentionem pro eodem instãti de his enim quæ simul proferuntur, nulla est quæstio reiterationis. Tum quia statutum hoc est quodammodo impossibile: quoniam quantulacunque minima morulæ verba vnius præfinirentur, antequã alter terminaret, in reiterationem superfluitatemque incideretur, quoniam, vt patet ex supradictis, in instãti fit consecratio seu conuersio. 4. di. 13. q. 1. art. 2. q. 1.

¶Et scito, quòd omnes referre intẽtionem suã ad instans vnum, quum episcopus consecrat: saluat quidem quòd non formaliter fit reiteratio cõsecrationis super materia eadem (quia non ex intentione hæc dicuntur verba vt iteretur cõsecratio) sed non excludit, quin fit iteratio cõsecratiõis materialiter: quia prolatio exterior consecratiua superadditur à post dicentibus, si quilibet concelebrat, vt supponunt. Quocirca videtur mihi, si fas est, aliter dicendum, distinguendo inter id quod est de facto, & id quod est de possibili. Et dicẽdo quòd de possibili ita possunt plures sacerdotes eandem hostiam cõsecrare, sicut possunt plures simul vnum baptizare, quolibet abluente & verba dicente. de facto autem sacerdotes nouos consecrare, sed ex consuetudine dicere tantùm verba consecrationis cum reliquo canone: ita quòd solus episcopus & dicit & consecrat: alij vero dicũt tãtum, & nõ consecrant. Moueor autem ad hoc tum quia iuxta hãc viã nullo est opus miraculo, nullum difficilimum aut quasi impossibile vsui Ecclesiæ attribuitur, omniaque facili absque superstitione quacunque, impenduntur. Tum quia Ecclesia nõ adorat tam hostiã, quàm calicem: donec per episcopum fuerit cõsecratio facta, cuius oppositum deberet fieri quando aliquis de ordinatis præueniret episcopũ. Nec parnipẽdenda sunt verba pontificalis Romani antiqui, dicentis de nouiter ordinatis presbyteris, Dicant omnia quæ sunt in missali, sicut si celebrarent. Insinuatur enim hinc, quòd ipsi non celebrãt: ac per hoc nõ cõcelebrant episcopo, sed dicunt 4. di. 11. q. 2. art. 1. q. c. ad tertium. Et di. 13. q. 1. art. 3. q. 1 & 2.

non minus pertinet ad hoc sacramentum, quàm corpus. Sed sanguis Christi dispensatur per diacones: vnde & beatus Lauren. dixit beato Sixto, Experire vtrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Dominici sanguinis dispensationem. Ergo & pari ratione dispensatio corporis Christi nõ pertinet ad solos sacerdotes.

¶ Praeterea, sacerdotes constituuntur ministri sacramentorum. Sed hoc sacramentum perficitur in consecratione materiae, non in vsu, ad quem pertinet dispensatio. Ergo videtur quod non pertineat ad sacerdotem corpus Domini dispensare.

¶ Praeterea, Dionys. dicit in libr. Cael. hier. quòd hoc sacramentum habet perfectiuam virtutẽ, sicut & chrisma. Sed signare chrismate baptizatos, non pertinet ad sacerdotem: sed ad episcopum. Ergo etiam dispẽsare hoc sacramẽtum, pertinet ad episcopum: non ad sacerdotem.

¶ SED CONTRA est quod dicitur de conse. dist. 2. Peruenit ad notitiam nostram, quòd quidam presbyteri laico aut foeminae corpus Domini tradunt ad deferendum infirmis: igitur interdicit synodus, ne talis praesumptio vlterius fiat: sed presbyter per semetipsum infirmos communicet.

CONCLVSIO.

¶ Cum sacerdotes in Christi persona perficiant sacramentum, & medij sint inter Deum & populum, ad eos maximè tanti sacramenti dispensatio pertinet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad sacerdotem pertinet dispensatio corporis Christi, propter tria. Primo quidem, quia (sicut dictum est) ipse consecrat in persona Christi. Ipse autem Christus sicut consecrauit corpus suum in coena, ita & alijs sumendum dedit. Vnde sicut ad sacerdotem pertinet consecratio corporis Christi, ita ad eum pertinet dispensatio. Secundò, quia sacerdos cõstituitur medius inter Deum & populum. Vnde sicut ad eum pertinet dona populi Deo offerre, ita ad eum pertinet dona sanctificata diuinitus, populo tradere. Tertiò, quia in reuerentiam huius sacramenti, nulla re contingitur nisi consecrata. Vnde & corporale & calix consecrantur, & similiter manus sacerdotis, ad tangẽdum hoc sacramentum. Vnde nulli alij tangere licet, nisi in necessitate: puta si caderet in terram, vel in aliquo alio necessitatis casu.

¶ AD PRIMVM ergò dicendum, quòd diaconus quasi propinquus ordini sacerdotali, aliquid participat de eius officio: vt scilicet dispenset sanguinem, non autem corpus, nisi in necessitate iubente episcopo vel presbytero. Primò quidem quia sanguis Christi continetur in vase: vnde non oportet quòd tangatur à dispensantẽ, sicut tangitur corpus Christi. Secundò, quia sanguis designat redemptionem à Christo in populum deriuatam: vnde & sanguini admiscetur aqua, quae significat populum. Et quia diaconi sunt inter sacerdotem & populum, magis conuenit diaconibus dispensatio sanguinis, quàm dispensatio corporis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd eiusdem est, hoc sacramentum dispensare & consecrare, ratione iam dicta.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut diaconus in aliquo participat illuminatiuam virtutẽ sacerdotis, inquantum dispensat sanguinem: ita sacerdos participat perfectiuã dispensationem episcopi, inquantum dispensat hoc sacramentũ, quo perficitur hoc secundum se per comparationem ad Christum. Aliae autem perfectiones, quibus homo perficitur per comparationem ad alios, episcopo reseruantur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm sacerdos consecrans, teneatur sumere hoc sacramentum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd sacerdos consecrans non teneatur sumere hoc sacramentum. In alijs enim consecrationibus, ille qui consecrat materiam, non vtitur ea: sicut episcopus consecrãs chrisma, non linitur eodem. Sed hoc sacramentum consistit in consecratione materiae. Ergo sacerdos perficiens hoc sacramentum, non necesse habet vti eodem: sed potest licitè assumptione eius abstinere.

¶ Praeterea, In alijs sacramentis minister nõ praebet sacramentum sibiipsi: nullus enim baptizare potest seipsum, vt suprà dictum est. Sed sicut baptismus ordinatè dispensatur, ita & hoc sacramentum. Ergo sacerdos perficiens hoc sacramentum, non debet ipsum sumere à seipso.

¶ Praeterea, Contingit quandoq; quòd miraculosè corpus Christi in altari apparet sub specie carnis, & sanguis sub specie sanguinis: quae non sunt apta cibo & potui: vnde (sicut suprà dictũ est) propter hoc sub alia specie traduntur, ne sint horrori sumentibus. Ergo sacerdos consecrans, non semper tenetur sumere hoc sacramentum.

¶ SED CONTRA est quod in concilio Toletano legitur, & habetur de conse. di. 2. c. relatum. Modis omnibus tenendum est, vt quotiescunq; sacrificans corpus Christi & sanguinem Domini nostri Iesu Christi in altari immolat: toties perceptionis corporis & sanguinis Christi participem se praebeat.

CONCLVSIO.

¶ Sacerdos quandocunque consecrat, sumere sacramentum debet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) Eucharistia non solùm est sacramentũ, sed etiam sacrificium. Quicunq; autem sacrificiũ offert, debet sacrificij fieri particeps: quia exterius sacrificium quod offertur, signum est interioris sacrificij, quo quis seipsum offert Deo: vt Augu. dicit 10. de Ciuit. Dei. Vnde per hoc q; participat sacrificio, ostendit ad se sacrificium interius pertinere. Similiter etiam per hoc q; sacrificium populo dispensat, ostendit se esse dispẽsatorem diuinorum, quorum ipse primò debet esse particeps: sicut Diony. dicit in libr. Cael. hier. Et ideo ipse antè sumere debet, quàm populo dispẽset. Vnde & in praedicto ca. legitur, Quale est sacrificium, cui nec ipse sacrificãs particeps esse dignoscitur? Per hoc autem fit particeps, quòd de sacrificio sumit: secundum illud Apostoli 1. Cor. 10. Nónne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Et ideo necesse est quòd sacerdos quotiescunq; consecrat, sumat integrè hoc sacramentum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q; cõsecratio chrismatis vel cuiuscunq; alterius materiae, non est sacrificium, sicut consecratio Eucharistiae. Et ideo non est similis ratio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sacramentũ baptismi perficitur in ipso vsu materię. Et ideo nullus potest baptizare seipsum: quia in sacramento non potest esse idem agens & patiens. Vnde nec in hoc sacramento sacerdos consecrat seipsum, sed panem & vinum. In qua consecratione perficitur sacramentum, vsus autem sacramenti est consequenter se habens ad hoc sacramentum. Et ideo non est simile.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q; si miraculosè corpus Christi in altari sub specie carnis appareat, aut sanguis sub specie sanguinis, non est sumendũ. Dicit enĩ Hier. super Leui. De hac quidẽ hostia, quae in Christi cõmemoratiõe mirabiliter fit, edere licet: de illa vero quã Christ' in ara crucis obtulit, secũdũ se nulli edere licet. Nec ppter hoc sacerdos transgressor efficitur: q̃a ea quę miraculosè fiunt, legibus nõ subdũtur. Consulendũ tamen esset sacerdoti, q; iterato corpus & sanguinem Domini cõsecraret & sumeret.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm malus sacerdos Eucharistiam consecrare possit.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur malus sacerdos Eucharistiam consecrare non posse. Dicit enim Hierony. super Soph. Sacerdotes qui Eucharistiae seruiunt, & sanguinem Domini populis diuidũt, impie

dicam tantùm totum canonem. Vnde in nouis Pontificalibus statutum illud praerecitatum adpositum videtur ex communi opinione sequentium expositionem Innocentij III. qui interpretatus est illam canonis prolationem, quae ab ordinatis fieri contingit, esse cum celebrationem, super hoc enim praesupposito doctores loquuti sunt, siue defendendo, siue reprehendendo.

¶ Ex quibus omnibus tutiorem partem eligendo, duo in facto seruanda sunt: primum est circa prolationem exteriorem, quòd quilibet ordinatus seruet ritum huius Ecclesiae, dicẽdo totum canonem. Secundum est circa intentionem, quod non habeat determinare intentionem consecrandi, & similiter non habeat determinarẽ intentionem non consecrandi, sed habeat intentionem debitam: hoc est, proponat apud se, intendo dicere cum ea intentione, qua debeo dicere. Sic enim tutissima via omnes ordinati incedunt, & soli episcopo relinquunt intentionem determinatam ad consecrandum, nullaque relinquitur difficultas: dum dubijs existentibus actibus totius pars electa est. His enim seruatis, satisfit vtrique opinioni, scilicet tenentium quod ordinati cõcelebrant, & tenẽtium, q; ordinati nõ concelebrãt: sed debet tantum.

¶ Et haec quidem de ordinatis presbyteris. De consecratio autem episcopo secus dicendum absque dubio est: quoniam Romanum pontificale antiquum expresse habet, quod consecratori pontifici celebranti debet consecratus cõcelebrare. Et subditur, quòd legat & faciat omnia quae sunt in canone nulla. de his enim dicendum est, quod de facto ambo cõsecrant eandem materiã simul, quoniam in eodem altari mutuo se expectantes concelebrant: quod non continet difficultatem, aut quasi impossibilitatem, quae contingit in multitudinem presbyterorũ qui simul ordinantur.

¶ Super Quaestionem octuagesimasecũda Articulum quartum.

IN calce 4. artic. aduerte, sacerdotem posse quidem de cõsilio iterũ consecrare & sumere, quando sub specie carnis aut sanguinis sacramẽtũ apparet, nõ teneri tamẽ ad hoc: quia actos miraculi sacerdotem à lege sumẽdi absoluit. Et propterea Amos in litera pri' libertate sacerdotiis dixit: deinde cõsilium dedit.

¶ Super Quæstionis octuagesimasecunda Articulum sextum.

IN art. 6 circa illud, Oratio à sacerdote malo prolata in persona totius Ecclesiæ, est fructuosa, duo sunt aduertēda. Primum, quod minus dicitur, quàm intendatur: nam intenditur non solùm quòd sit fructuosa, sed etiam quòd non sit minus fructuosa quo ad alios, quam boni sacerdotis. Et ratio in litera inuenitur: quia ministerium in persona Ecclesiæ, nō est minus fructuosum, quàm ministerium in persona Christi: minister autem Christi siue bonus, siue malus, æquè sanctificat. igitur minister Ecclesiæ siue bonus, siue malus æquè impetrat. Alterum est, quod scotus in quæstione vltima. 13. distinct. 4. sent. in oppositam partem declinet, ea ratione, quia meritum quod dicitur esse in celebratione missæ, vt missa est, non est abstractum, sicut idea Platonis ergo oportet quod sit realiter aliquod meritum: ergo totius Ecclesię vel alicuius membri: sed non est totius Ecclesiæ, nisi quia alicuius partis: non est autem partis malæ & mortuæ in toto, sicut esset partis viuæ, id est existentis & operantis in charitate: ergo in missa non est tantum meritum cuiuscunque, quando est mali, sicut quando est boni.

¶ Ad hoc dicitur, quòd si ratio ista contra æqualem valorem missæ inquantum in persona Ecclesię oratur assertus, soluenda est, dicendo quòd meritum Ecclesiæ non est abstractum, sed ipsius Ecclesiæ ratione partium suarum viuarum in ipsa, & nō ratione illius partis suæ mortuæ, quæ ministrat tunc. Et quum dicitur, pars mortua non meretur sicut viua, verum est quo ad meritum ex persona propria. sed secus est quo ad meritum ex persona Ecclesiæ. Cum quo stat, quod parte viua ministrante melior sit simpliciter missa: quia vndique tunc concurrit meritum, scilicet ex persona Ecclesiæ. & ex persona propria.

impiè agunt in lege Christi, putantes Eucharistiam imprecantis facere verba non vitam, & necessariam esse solennem orationem, & sacerdotis merita: de quibus dicitur, Sacerdos in quacunque fuerit macula, non accedat offerre oblationes Domino. Sed sacerdos peccator cùm sit maculosus, nec vitam habet nec merita huic conuenientia sacramento. Ergo sacerdos peccator non potest consecrare Eucharistiam.

¶ Præterea, Damasc. dicit in 4. lib. quòd panis & vinum per aduentum sancti Spiritus, supernaturaliter trāsit in corpus & sanguinem Domini. Sed Gelasius papa dicit (sicut habetur in Decret. 1. q. 1. c. sacrosancta) quomodo ad diuini mysterij cōsecrationem, cælestis Spiritus inuocatus adueniet, si sacerdos, qui eum adesse deprecatur, criminosis plenus actionibus comprobetur. Ergo per malum sacerdotem non potest Eucharistia consecrari.

¶ Præterea, Hoc sacramētum sacerdotis benedictione consecratur. Sed benedictio sacerdotis peccatoris non est efficax ad consecrationem huius sacramenti: cùm scriptum sit Mala. 2. Maledicam benedictionibus vestris. & Dionys. dicit in Epistola ad Demophilum monachum, Perfectè cecidit à sacerdotali ordine qui non est illuminatus: & audax quidem nimium mihi videtur talis, sacerdotalibus manū apponens: & audet immundas infamias (non enim dicam orationes) super diuina symbola Christi formiter enuntiare.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. de corpore Domini, Intra Ecclesiam catholicam, in mysterio corporis & sanguinis Domini, nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur sacerdote: quia non in merito consecrantis: sed in verbo perficitur Creatoris & virtute Spiritus sancti.

CONCLVSIO.

¶ Cum sacerdotes non propria, sed Christi virtute conficiant sacramentum, possunt etiam si mali fuerint, perficere sacramentum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) sacerdos consecrat hoc sacramentum non virtute propria, sed sicut minister Christi, in cuius persona consecrat hoc sacramentum. Non autem ex hoc ipso desinit aliquis minister esse Christi, quòd est malus: habet enim Dominus bonos & malos ministros seu seruos. Vnde Matthæ. 24. Dominus dicit, Quis putas est fidelis seruus & prudens, &c. & post ea subdit, Si autē dixerit malus ille seruus in corde suo, &c. Et Apostolus dicit 1. Corinth. 4. Sic nos existimet homo vt ministros Christi: & tamen postea subdit, Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum. Erat ergo certus se esse ministrum Christi: tamen nō erat certus se esse iustum. Potest ergo aliquis esse minister Christi, etiam si iustus non sit. Et hoc ad excellentiam Christi pertinet: cui sicut vero Deo seruiunt non solùm bona, sed etiā mala, quæ per ipsius prouidentiam in eius gloriam ordinantur. Vnde manifestum est, quòd sacerdotes etiam si nō sint iusti, sed peccatores, possunt Eucharistiam consecrare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Hierony. per illa verba improbat errorem sacerdotum, qui credebant se dignè posse Eucharistiam consecrare, ex hoc solo quòd sunt sacerdotes: etiam si sint peccatores. Quod improbat Hiero. per hoc quòd maculosi ad altare accedere prohibentur. Non tamen remouetur, quin si accesserint, sit verum sacrificiū quod offerūt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ante illa verba Gelasius papa præmittit, Sacrosancta religio, quæ catholicam continet disciplinam, tantam sibi reuerentiam vendicat: vt eam quilibet nisi pura conscientia non audeat peruenire. Ex quo manifestè apparet eius intentionis esse, quod peccator sacerdos non debet ad hoc sacramētum accedere. Vnde per hoc quod subdit, Quomodo cælestis Spiritus aduocatus adueniet, intelligi oportet quod non aduenit ex merito sacerdotis, sed ex virtute Christi, cuius verba profert sacerdos.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut eadem actio, inquantum fit ex praua intentione ministri, potest esse mala: bona autem, inquantum fit ex bona intentione Domini: ita benedictio sacerdotis peccatoris, inquantum ab ipso indignè fit, est maledictione digna (& quasi infamia siue blasphemia, & non oratio reputatur) inquantum autem profertur ex persona Christi, est sacta & efficax ad sanctificandum. Vnde signanter dicitur, Maledicam benedictionibus vestris.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm missa mali sacerdotis minus valeat, quàm missa sacerdotis boni.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd missa sacerdotis mali non minus valeat quàm missa sacerdotis boni. Dicit enim Greg. in Registro, Heu in quàm magnum laqueum incidūt qui diuina & occulta mysteria, plus ab alijs sanctificata posse fieri credunt: cùm vnus idémque Spiritus sanctus ea mysteria occultè atq; inuisibiliter operando sanctificet. Sed hæc occulta mysteria celebrantur in missa. Ergo missa mali sacerdotis non minus valet, quàm missa boni. *4. di. 13. q. 1. ar. 1. q. 5.*

¶ Præterea, Sicut baptismus traditur à ministro in virtute Christi, qui baptizat, ita & hoc sacramentum in persona Christi consecratur. Sed non melior baptismus datur à meliori ministro: vt suprà dictum est. Ergo etiam neque melior missa est, quæ celebratur à meliori sacerdote.

¶ Præterea, Sicut merita sacerdotum differunt per bonum & melius: ita etiam differunt per bonum & malum. Si ergo missa melioris sacerdotis est melior, sequitur quòd missa mali sacerdotis sit mala. Quod est inconueniens: quia malitia ministrorum non potest redundare in Christi mysteria: sicut Augustinus dicit in libr. de Baptismo. Ergo neque missa melioris sacerdotis est melior.

¶ SED CONTRA est quod habetur in Decretis 1. quæstio. 1. Quantò sacerdotes fuerint digniores, tantò facilius in necessitatibus, quibus clamant, exaudiuntur.

CONCLVSIO

¶ Quo ad sacramentum mali sacerdotis missa non minus valet, quàm boni, quo ad orationes tamen, melioris sacerdotis magis est fructuosa: quā quam si in persona Ecclesiæ fiat, non modò boni sacerdotis missa, sed etiam mali fructuosa sit.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd in missa duo est considerare, scilicet ipsum sacramentum, quod est principale: & orationes, quæ in missa fiunt pro viuis & mortuis. Quantum ergo ad sacramentum, non minus valet missa sacerdotis mali, quàm boni: quia vtrobique idem conficitur sacramentum. Oratio etiam quæ fit in missa, potest considerari dupliciter. Vno modo inquantum habet efficaciam ex deuotione sacerdotis orantis. Et sic non est dubium, quòd missa melioris sacerdotis magis est fructuosa. Alio modo inquantum oratio in missa profertur à sacerdote in persona totius Ecclesiæ, cuius sacerdos est minister. Quod quidem ministerium etiam in peccatoribus manet: sicut suprà dictum de ministerio Christi. Vnde etiam quantum ad hoc est fructuosa non solùm oratio sacerdotis peccatoris in missa: sed etiam omnes eius orationes, quas facit in Ecclesiasticis officijs, in quibus gerit personam Ecclesiæ. licet orationes eius priuatæ non sint fructuosæ: secundum illud Prouerb. 28. Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Grego. loquitur ibi quantum ad sanctitatem diuini sacramenti.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in sacramento baptismi non fiunt solennes orationes, pro omnibus fidelibus, sicut in missa. Et ideo quantum ad hoc non est simile. Est autem simile quantum ad effectum sacramenti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd per virtutem Spiritus sancti (qui per vnitatem charitatis communicat inuicem bona membrorum Christi) fit quod bonum priuatum quòd est in missa sacer-

¶ super Quaestionem octuagesimasecunda Articulum nonum.

Ar. IN art. nono, adverte disputationes, investigationes & canones de participandibus in sacramentorum perceptione & caeteris divinis, cum excommunicatis, suspensis, &c. hodie vacare, propter statutum in concilio Constantiensi: quo concessum est omnibus Christi fidelibus participare cum excommunicatis, &c. nisi in duobus casibus, scilicet si fuerint nominatim denuntiati, vel notorie percussores clericorum: ut refert Archiepiscopus Florent. in Tertia parte Summae sue titul. 25.

¶ di. 13. q. 1. art. 1. q. & in expo. lit. in principio & d. 18. q. 2. art. 1. q. 3. ad 2. & d. 19. q. 1. art. 2. q. 3. ad primum. Et quol. 12. arti. 16.

dotis boni, est fructuosum alijs. Malum autem privatum uniushominis non potest alteri nocere, nisi per aliquem consensum: ut Aug. dicit in lib. contra Parmenianum.

ARTICULUS VII.

¶ Utrum haeretici, schismatici, & excommunicati possint consecrare.

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quòd haeretici, schismatici & excommunicati, Eucharistiam consecrare non possint. Dicit enim August. quòd extra Ecclesiam catholicam nõ est locus veri sacrificij. Et Leo Papa dicit, & habetur in Decretis 1. quaest. 1. Aliter, scilicet quàm in Ecclesia, quae corpus Christi est, nec rata sunt sacerdotia, nec vera sacrificia. Sed haeretici, schismatici & excommunicati sunt ab Ecclesia separati. Ergo nõ possunt verum sacrificiũ cõficere.

¶ Praeterea, Sicut ibidem legitur, Inno. Papa dicit, Arrianos caeterasque eiusmodi pestes, quia laicos eorum sub imagine poenitentiae suscipimus, non videtur clerici eorum cum sacerdotij aut cuiuspiam mysterij suscipiendi dignitate esse: quibus solum baptisma ratum esse permittimus. Sed non potest aliquis consecrare Eucharistiam, nisi sit cum sacerdotij dignitate. Ergo haeretici & caeteri huiusmodi, non possunt Eucharistiam cõsecrare.

¶ Praeterea, Ille qui est extra Ecclesiam, non videtur aliquid posse agere in persona totius Ecclesiae. Sed sacerdos consecrans Eucharistiam, hoc agit in persona totius Ecclesiae: quod patet ex hoc, quòd omnes orationes proponit in persona Ecclesiae. Ergo videtur quòd illi qui sunt extra Ecclesiam, scilicet haeretici, schismatici & excommunicati, non possunt consecrare Eucharistiam.

SED CONTRA est quod August. dicit in 2. contra Parmenianum, Sicut baptismus in eis, scilicet haereticis, schismaticis & excommunicatis, ita ordinatio mansit integra. Sed ex vi ordinationis sacerdos potest consecrare Eucharistiam. Ergo haeretici, schismatici & excommunicati, cùm in eis maneat ordinatio integra, videtur quòd possint consecrare Eucharistiã.

CONCLUSIO.

¶ Quanquam non rectè, & nõ sine mortali crimine, possunt tamen schismatici, atque excõmunicati hostiam consecrare, dummodo sint ordinati, cùm consecratio sit actus consequens ordinis potestatem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt quòd haeretici, schismatici & excommunicati, quia sunt extra Ecclesiam, non possunt conficere hoc sacramentum. Sed in hoc decipiuntur: quia sicut August. dicit in 2. contra Parmenianum, aliud est aliquid omnino non habere, aliud autem non rectè habere: & similiter etiã est aliud non dare, & aliud non rectè dare. Illi igitur, qui intra Ecclesiam constituti, receperunt potestatem consecrandi Eucharistiam in ordinatione sacerdotij, rectè quidem habent potestatem, sed non rectè ea utuntur, si postmodum per haeresim aut schisma vel excommunicationem, ab Ecclesia separentur. Qui autẽ sic separati ordinantur, nec rectè habent potestatem, nec rectè utuntur. Quòd tamen utrique potestatem habeant, patet per hoc, quòd (sicut Augustinus ibidem dicit) cùm redeunt ad unitatem Ecclesiae, non reordinantur, sed recipiuntur in suis ordinibus. Et quia consecratio Eucharistiae est actus consequens ordinis potestatem, illi qui sunt ab Ecclesia separati per haeresim, aut schisma, vel excommunicationem, possunt quidem consecrare Eucharistiam, quae ab eis consecrata verum corpus & sanguinem Christi cõtinet: non tamen hoc rectè faciunt, sed peccant facientes. Et ideo fructum sacrificij non percipiunt: quod est sacrificium spirituale.

¶ AD PRIMUM ergo dicendum, quòd autoritates illae & similes intelligendae sunt quantum ad hoc quòd non rectè extra Ecclesiam sacrificium offertur. Unde extra Ecclesiam non potest esse spirituale sacrificium, quod est verum veritate fructus, licet sit verum veritate sacramenti: sicut etiam suprà dictum est, quòd peccator sumit corpus Christi sacramentaliter, sed non spiritualiter.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd solus baptismus permittitur esse ratus haereticis & schismaticis, quia possunt licitè baptizare in articulo necessitatis. In nullo autem casu licitè possunt Eucharistiam consecrare, vel alia sacramenta conferre.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sacerdos in missa in orationibus quidem loquitur in persona Ecclesiae, in cuius unitate consistit. Sed in consecratione sacramenti loquitur in persona Christi, cuius vicem in hoc gerit per ordinis potestatem. Et ideo si sacerdos ab unitate Ecclesiae praecisus, missam celebret, quia potestatem ordinis nõ amittit, consecrat verũ corpus & sanguinem Christi: sed quia est ab Ecclesiae unitate separatus, orationes eius efficaciam non habent.

ARTICULUS VIII.

¶ Utrùm sacerdos degradatus possit hoc sacramentum conficere.

AD OCTAVUM sic proceditur. Videtur quòd sacerdos degradatus non possit hoc sacramentum conficere. Nullus enim conficit hoc sacramentum nisi per potestatem consecrandi quam habet. Sed degradatus non habet potestatem consecrandi, licet habeat potestatem baptizandi: ut dicit Canon, 1. q. 1. c. quidã. Ergo videtur quòd presbyter degradatus non possit Eucharistiam consecrare.

¶ Praeterea, Ille qui aliquid dat, potest etiã auferre. Sed episcopus dat presbytero potestatem consecrandi, ordinando ipsum. Ergo etiam potest ei auferre, degradando eum.

¶ Praeterea, Sacerdos per degradationẽ aut amittit potestatem consecrandi, aut solam executionem. Sed non solam executionem: quia sic non plus amitteret degradatus quàm excommunicatus, qui etiam executione caret. Ergo videtur quòd amittat potestatem consecrandi. Et ita videtur quòd non possit conficere hoc sacramentum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. in 2. contra Parmenianum probat, quòd apostatae à fide non carent baptismate, per hoc quòd per poenitentiam redeuntibus non restituitur, & ideo amitti nõ posse iudicatur. Sed similiter degradatus, si recõcilietur, non est iterum ordinandus. Ergo non amisit potestatem consecrandi. Et ita sacerdos degradatus potest conficere hoc sacramentum.

CONCLUSIO.

Potest sacerdos degradatus sacramentum conficere, cum per degradationem characterem non amiserit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd potestas consecrãdi Eucharistiam, pertinet ad characterem sacerdotalis ordinis. Character autem quilibet, quia cum quadam consecratione datur, indelebilis est: ut supra dictum est, sicut & quarumcunque rerũ consecrationes perpetuae sunt, nec amitti, nec reiterari possunt. Unde manifestum est, quòd potestas consecrandi non amittitur per degradationem. Dicit enim Aug. in Secũdo contra Parmenianum, Utrunque, scilicet baptismus & ordo, sacramẽtum est, & quadam consecratione utrunque homini datur: illud, cùm baptizatur, istud, cùm ordinatur: ideoque non licet à catholicis utrunque iterari. Et sic patet, quòd sacerdos degradatus potest conficere hoc sacramentum.

¶ AD PRIMUM ergo dicendum, quòd Canon ille nõ loquitur assertivè, sed inquisitivè: sicut ex circunstantia literae haberi potest.

¶ Ad secũdum dicendũ, quòd episcopus nõ dat potestatẽ sacerdotalis ordinis propria virtute, sed instrumentaliter, sicut minister Dei. Cuius effectus per hominẽ tolli nõ potest: secũdũ illud Matth. 19. Quos Deus coniunxit, homo nõ separet. Et ideo episcopus non potest hanc potestatem auferre: sicut nec ille qui baptizat, potest auferre characterem baptismalem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd excõmunicatio est medicinalis. Et ideo excõmunicatis nõ aufertur executio sacerdotalis potestatis, quasi in perpetuũ, sed ad correctionẽ usque ad tẽpus. Degradatis autem aufertur executio quasi in perpetuũ condemnatis.

ARTICULUS IX.

Utrùm liceat ab excommunicatis, vel haereticis, seu peccatoribus, communionem recipere & eorum missam audire.

AD NONUM sic proceditur. Videtur quòd aliquis licitè possit communionem recipere à sacerdotibus haereticis vel excommunicatis, vel etiam peccatoribus, & ab eis missam audire. Sicut enim August. contra Petilianum dicit: Neque in homine bono, neque in homine malo aliquis Dei fugiat sacramenta. Sed sacerdotes, quamvis sint peccatores & haeretici vel excommunicati, verum conficiunt

¶ Super Quæstionem octuagesimasecunda Articulum decimum.

Annot. IN Artic. 10. scito duas esse difficultates. Prima est, an sacerdoti liceat totaliter à celebratione abstinere, & hæc bene soluitur in litera negatiuè. Exigit siquidem recta ratio, quòd potentia sit propter actum, & gratia sit propter vsum, vt commoditate oblata cessante, omni impedimento, homo quandoque potentia gratiáque in his quæ ad Deum sunt vtatur.

Annot. Altera difficultas est, an peccatum huiusmodi omissionis sit peccatum mortale. Et est ratio dubij: quia nec omne præceptum affirmatiuè nec omne præceptum negatiuum obligat ad mortale, nec apparet qua ratiõe charitati contrarietur talis omissio. quamuis appareat quòd contrarietur feruori charitatis, ex negligentia enim quadam, quæ in tempore charitatis consistere videtur, talis prouenit omissio. Breuiter apparet mihi peccatum hoc esse secundum se veniale, vtpote oppositum non ipsi charitati, sed eius feruori. Attestatur autem huic sententiæ diuersitas opinionum de licita vel illicita hac omissione: parum enim à licito discedere videtur, quod creditum est à doctoribus esse licitum.

conficiunt sacramẽtum. Ergo videtur quòd non sit vitandum ab eis communionem accipere, vel eorum missam audire.

¶ Præterea, corpus Christi verum, figuratiuum est corporis mystici: sicut supra dictum est. Sed à prædictis sacerdotibus verũ corpus Christi consecratur. Ergo videtur quod illi qui sunt de corpore mystico, possint eorum sacrilegijs communicare.

¶ Præterea, Multa peccata sunt grauiora, quàm fornicatio. Sed non est prohibitum audire missas sacerdotum aliter peccãtium. Ergo etiam non debet esse prohibitum audire missas sacerdotum fornicariorum.

¶ SED CONTRA est quod Canon dicit 32. dist. Nullus missam audiat sacerdotis, quem indubitanter concubinam nouit habere. Et Greg. dicit in 4. dial. quòd pater perfidus Arrianum episcopum misit ad filium, vt de eius manu sacrilega consecrationis communionem perciperet: sed vir Deo deditus Arriano episcopo venienti exprobrauit, vt debuit.

CONCLVSIO.

¶ Non licet ab excommunicatis, & hæreticis & schismaticis, seu publicis peccatoribus sacramentum suscipere, vel missam audire.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) sacerdotes si sint hæretici, vel schismatici, vel excommunicati, vel etiam peccatores, quamuis habeant potestatem consecrandi Eucharistiam, nõ tamen ea rectè vtuntur, sed peccant vtentes. Quicunque autem communicat alicui in peccato, ipse particeps peccati efficitur, vnde & in secunda Canon. Ioan. dicitur, quòd qui dixerit ei, aue (scilicet hæretico) communicat operibus illius malignis. Et ideo non licet prædictis communionem accipere, aut eorum missam audire. Differt tamen inter prædictas sectas. Nam hæretici & schismatici & excommunicati, sunt per sententiam Ecclesiæ, executione consecrandi priuati: & ideo peccat quicunque eorum missam audit, vel ab eis accipit sacramenta. Sed non omnes peccatores, sunt per sententiam Ecclesiæ executione huius potestatis priuati. Et sic quamuis sint suspensi quantum ad se ex sententia diuina: non tamen quantum ad alios ex sententia Ecclesiæ. Et ideo vsque ad sententiam Ecclesiæ licet ab eis communionem accipere, & eorum missam audire. Vnde super illud primæ Cor. 5. Cum huiusmodi nec cibum sumere, dicit glo. August. Hoc dicendo, noluit hominem ab homine iudicari ex arbitrio suspitionis, vel etiam extraordinario vsurpato iudicio: sed potius ex lege Dei secundum ordinem Ecclesiæ, siue vltro confessum, siue accusatum & conuictum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc quòd refugimus audire missas talium sacerdotum, aut ab eis communionem recipere, non refugimus Dei sacramenta: sed potius ea veneramur. Vnde hostia à talibus sacerdotibus consecrata, est adoranda: & si reseruetur, licitè potest sumi à sacerdote legitimo. Sed refugimus culpam indignè ministrantium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vnitas corporis mystici est fructus corporis veri percepti. Illi autem qui indignè percipiunt vel ministrant, priuantur fructu: vt suprà dictum est. Et ideo non est sumendum ex eorum dispensatione sacramentum, ab eis* qui sunt in vnitate Ecclesiæ.

Aliàs ¶ Ad tertium dicendum, quòd licet fornicatio non sit grauior cæteris peccatis: tamen ad eam proniores sunt homines propter carnis concupiscentiam. Et ideo specialiter hoc peccatum sacerdotibus prohibitum est ab Ecclesia, & ne aliquis audiat missam concubinarij sacerdotis. Sed hoc intelligendum est de notorio, vel per sententiam, quæ fertur in conuictum, vel per confessionem in iure factam, vel quando non potest peccatum aliqua tergiuersatione celari.

ARTICVLVS X.

¶ Vtrùm liceat sacerdoti, omnino à consecratione Eucharistiæ abstinere.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd liceat sacerdoti, omnino à consecratione Eucharistiæ abstinere. Sicut enim ad officium sacerdotis pertinet, eucharistiam consecrare, ita etiam baptizare, in alijs sacramentis ministrare. Sed sacerdos non tenetur ministrare in alijs sacramentis, nisi propter curam animarum susceptam. Ergo videtur, quod nec etiam teneatur Eucharistiam consecrare, si curam non habeat animarum. *4. dis. 13. q. 3. art. 2. q. 3. et dis. 13. q. 1. art. 2. q. 1.*

¶ Præterea, Nullus tenetur facere quod sibi non licet: alioquin esset perplexus. Sed sacerdoti peccatori vel etiam excommunicato, non licet Eucharistiam consecrare: vt suprà dictum est. Ergo videtur quod tales non teneantur ad celebrandum. Et ita nec alij: alioquin ex sua culpa commodum reportarent.

¶ Præterea, Dignitas sacerdotalis non perditur per subsequentem infirmitatem: dicit enim Gelasius Papa, & habetur in Decretis, dis. 55. Præcepta canonica sicut non patiuntur venire ad sacerdotium debiles corpore, ita si quis in eo fuerit constitutus, ac tunc fuerit sauciatus: amittere non potest quod tempore suæ synceritatis accepit. Contingit autem quandoque quod ordinati in sacerdotes, incurrunt aliquos defectus, ex quibus à celebratione impediuntur, sicut est lepra vel morbus caducus, vel aliquid aliud huiusmodi. Non ergo videtur quod sacerdotes ad celebrandum teneantur.

¶ SED CONTRA est quod Amb. dicit in quadam oratione, Graue est, quòd ad mensam tuam mundo corde à manibus innocentibus non venimus, sed grauius est, si dum peccata metuimus, etiam sacrificium non reddamus.

CONCLVSIO.

¶ Non licet sacerdoti, etsi curam non habeat animarum, omnino à consecratione abstinere, sed saltem diebus festiuis, quibus maximè christi fideles communicare consueuerunt, celebrare tenetur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt, quod sacerdos potest omnino a consecratione licite abstinere, nisi teneatur ex cura sibi commissa celebrare populo & sacramenta præbere. Sed hoc irrationabiliter dicitur: quia vnusquisque tenetur vti gratia sibi data, cùm fuerit opportunum: secundum illud 1. ad Corinth. 6. Hortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Opportunitas autem sacrificium offerendi, non solùm attenditur per comparationem ad fideles Christi, quibus oportet sacramenta ministrari: sed principaliter per comparationem ad Deum, cui consecratione huius sacramenti sacrificium offertur. Vnde sacerdoti etiam si non habeat curam animarum, non licet omnino à celebratione cessare: sed saltem videtur quòd celebrare teneatur in præcipuis festis, & maximè in illis diebus, in quibus fideles communicare consueuerunt. Et hinc est quod 1. Mach. 4. contra quosdam sacerdotes dicitur, quòd iam non circa altaris officia dediti erant contempto templo, & sacrificijs neglectis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alia sacramenta perficiuntur in vsu fidelium. Et ideo in alijs ministrare non tenetur nisi ille qui super fideles suscipit curam. Sed hoc sacramentum perficitur in consecratione Eucharistiæ, in qua sacrificium Deo offertur: ad quod sacerdos obligatur Deo ex ordine iam suscepto.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sacerdos peccator si per sententiam Ecclesiæ sit executione ordinis priuatus, vel simpliciter vel ad tempus, redditus est impotens ad sacrificium offerendum, & ideo obligatio tollitur. Hoc autem cedit sibi in detrimentum spiritualis fructus magis quam in emolumentum. Si verò non sit priuatus potestate celebrandi, non soluitur obligatio. nec tamen perplexus est: quia potest de peccato pœnitere, & celebrare.

¶ Ad tertium dicendum, quòd debilitas vel ægritudo superueniens ordini sacerdotali, ordinem non tollit: executionem tamen ordinis* tollit quantum ad consecrationem Eucharistiæ. Quandoque quidem propter impossibilitatem executionis: sicut si priuetur oculis, aut digitis, aut vsu linguæ. Quandoque autem propter periculum, sicut patet de eo qui patitur morbum caducum, vel etiam quamcunque alienationem mentis. ** Aliàs impedit.*

Quandoque propter abominationem: sicut patet de leproso, qui non debet publicè celebrare. Potest tamen missam dicere occultè, nisi lepra adeò inualuerit, quod per corrosionem membrorum, eum ad hoc reddiderit impotentem.

QVAESTIO OCTVAGESIMA-
tertia de ritu huius sacramenti, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ritu huius sacramenti.

¶ Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primò, vtrùm in celebratione huius mysterij Christus immoletur.

¶ Secundò, de tempore celebrationis.

* Aliàs aptitudinem. ¶ Tertiò, de loco & alijs, quæ pertinent ad * apparatum huius celebrationis.

¶ Quartò, de his quæ in celebratione huius mysterij dicuntur.

¶ Quintò, de his quæ circa celebrationem huius mysterij fiunt.

¶ Sextò, de defectibus, qui circa celebrationem huius sacramenti occurunt.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm in hoc sacramento Christus immoletur.

Infrà art. 2. cor. & ad 1. & 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in celebratione huius sacramenti, Christus non immoletur. Dicitur enim Hebr. 10. Quòd Christus vna oblatione cõsummauit in sempiternum sanctificatos. Sed illa oblatio fuit eius immolatio. Christus ergo non immolatur in celebratione huius sacramenti.

¶ Præterea, Immolatio Christi facta est in cruce, in qua tradidit semetipsum oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis: vt dicitur Ephes. 5. Sed in celebratione huius mysterij Christus non crucifigitur. Ergo nec immolatur.

¶ Præterea, Sicut August. dicit in 4. lib. de Trinit. in immolatione Christi idem est sacerdos & hostia. Sed in celebratione huius sacramenti non est idem sacerdos & hostia. Ergo celebratio huius sacramenti non est Christi immolatio.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit in libr. Sententiarum Prosperi: Semel immolatus est in semetipso Christus, & tamen quotidiè immolatur in sacramento.

CONCLVSIO.

¶ Quia huius sacramenti celebratio imago quædam est passionis Christi, conuenienter dicitur Christi immolatio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplici ratione celebratio huius sacramenti dicitur immolatio Christi. Primò quidem: quia sicut dicit August. ad Simplicium, solent imagines, earum rerum nominibus appellari, quarum imagines sunt: sicut cùm intuentes tabulam aut parietem pictum, dicimus, ille Cicero est, & ille Salustius. Celebratio autem huius sacramenti (sicut supra dictum est) imago quædam est repræsentatiua passionis Christi, quæ est vera eius immolatio. Et ideo celebratio huius sacramenti dicitur Christi immolatio. Vnde Amb. dicit super Epistolam ad Hebr. In Christo semel oblata est hostia, ad salutem sempiternam potens. quid ergo nos, nónne per singulos dies offerimus? sed ad recordationem mortis eius. Alio modo quantum ad effectum passionis Christi: quia scilicet per hoc sacramentum participes efficimur fructus Dominicæ passionis. Vnde in quadã Dominicali oratione secreta dicitur, Quoties huius hostiæ cõmemoratio celebratur, opus nostræ redemptionis exercetur. Quantum igitur ad primum modum, poterat dici Christus immolari etiã in figuris veteris Testamẽti: Vnde & Apocalyp. 13. dicitur, Quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ agni, qui occisus est ab origine mundi. Sed quantum ad secundum modum proprium est huic sacramento, quòd in eius celebratione Christus immoletur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Ambr. ibidem dicit: Vna est hostia (quam scilicet Christus obtulit, & nos offerimus) & non multæ, quia semel oblatus est Christus. Hoc autem sacrificium exemplum est illius. Sicut enim quod vbique offertur, vnum est corpus & non multa corpora, ita & vnum sacrificium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut celebratio huius sacramenti est imago repræsentatiua passionis Christi, ita altare est repræsentatiuum crucis ipsius, in qua Christus in propria specie immolatus est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd per eandem rationem etiam sacerdos gerit imaginem Christi, in cuius persona & virtute verba pronuntiat ad consecrandum: vt ex supradictis patet. Et ita quodammodo idem est sacerdos & hostia.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm conuenienter sit determinatum tempus celebrationis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter sit determinatum tempus celebrationis huius mysterij. Hoc enim sacramentum est repræsentatiuum Dominicæ passionis: vt dictum est. Sed commemoratio Dominicæ passionis, fit in Ecclesia semel in anno. dicit enim August. super Psalm. 21. Quotiescunque Pascha celebratur, nunquid toties Christus occiditur: sed tamen anniuersaria recordatio repræsentat quod olim factum est: & sic nos facit moueri, tanquam videamus in cruce pendentem Dominum. Ergo hoc sacramentum non debet celebrari nisi semel in anno.

¶ Præterea, Passio Christi commemoratur in Ecclesia sexta feria ante Pascha, non autem in festo Natalis. Cùm ergo hoc sacramentum sit commemoratiuum Dominicæ passionis, videtur inconueniens esse, quòd in die Natalis ter celebretur hoc sacramentum, in parasceue autem totaliter intermittitur.

¶ Præterea, In celebratione huius sacramenti Ecclesia debet imitari institutionem Christi. Sed Christus consecrauit hoc sacramentum hora serotina. Ergo videtur quòd hora tali debeat hoc sacramentum celebrari.

¶ Præterea, Sicut habetur de consecrat. dist. 1. Leo Papa scribit Dioscoro Alexandrino episcopo, quòd in prima parte diei missas celebrare licet. Sed dies incipit à media nocte: vt supra dictum est. Ergo videtur quòd etiam post mediam noctem liceat celebrare.

¶ Præterea, In quadam Dominicali oratione secreta dicitur, Concede nobis Domine quæsumus hæc frequentare mysteria. Sed maior erit frequentia si etiam pluribus horis in die sacerdos celebret. Ergo videtur quòd non debeat prohiberi sacerdos pluries celebrare in die.

¶ SED IN CONTRARIVM est consuetudo, quam seruat Ecclesia secundum Canonum statuta.

CONCLVSIO.

¶ Quia Dominicæ passionis fructu quotidie indigemus, & à tertia vsque ad horam nonam passus est Christus, congruè quotidie & tali hora in Ecclesia Dei solenniter celebrari.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) in celebratione huius mysterij attenditur repræsentatio Dominicæ passionis, & participatio fructus eius. Et secundũ vtrunque oportuit determinare tempus aptum celebrationi huius sacramenti. Quia enim fructu Dominicæ passionis quotidie indigemus, propter quotidianos defectus, quotidie in Ecclesia regulariter hoc sacramentum offertur. Vnde & Dominus nos petere docet Luc. 11. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. quod exponens August. libr. de verbis Domini dicit, Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consuerunt? accipe quotidie quod quotidie tibi prosit. Quia verò Dominica passio celebrata est à tertia hora vsque ad nonam, ideo regulariter in illa parte diei, solenniter hoc sacramẽtum in Ecclesia celebratur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc sacramento recolitur passio Christi, secundum quòd eius effectus ad fideles deriuatur. Sed tempore passionis recolitur passio Christi solùm secundum hoc quòd in ipso capite nostro fuit perfecta. Quod quidem factum est semel: quotidie autem fructum Dominicæ passionis fideles percipiunt. Et ideo illa commemoratio fit semel in anno, hoc autem quotidie & propter fructum & propter iugem memoriam.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd veniente veritate, cessat figura. Hoc autem sacramẽtum est figura quædam & exemplum Dominicæ passionis: sicut dictum est. Et ideo in die quo ipsa passio Domini recolitur, prout realiter gesta est, non celebratur consecratio huius sacramenti. ne tamen Ecclesia ea etiam die sit sine

fructu

fructu passionis per hoc sacramentum nobis exhibito, corpus Christi consecratum in die præcedenti reseruatur sumendum in illo die. Non autem sanguis, propter periculum, & quia sanguis specialius est imago Dominicæ passionis: vt supra dictum est. Nec verum est quod quidam dicunt, quòd per immissionem particulæ corporis Christi in vinum, conuertatur vinum in sanguinem: hoc enim aliter fieri non potest, quam per consecrationem factam sub debita forma verborum. In die autem Natiuitatis plures missæ celebrantur propter triplicem Christi natiuitatem. Quarum vna est æterna, quæ quãtum ad nos est occulta. Et ideo vna missa cantatur in nocte: in cuius introitu dicitur, Domin⁹ dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Alia autẽ est temporalis, sed spiritualis: qua scilicet Christus oritur tanquã lucifer in cordibus nostris: vt dicitur 2. Pet. 1. Et ꝓpter hoc cantatur missa in aurora: in cuius introitu dicit. Lux fulgebit hodie super nos. Tertia est Christi natiuitas tẽporalis & corporalis: secundũ quam visibilis nobis processit ex vtero Virginali, carne indutus. Et ob hoc cantatur tertia missa in clara luce: in cuius introitu dicitur, Puer natus est nobis. Licet econuerso possit dici quod natiuitas æterna secundum se est in plena luce: & ob hoc in Euangelio tertiæ missæ fit mentio de natiuitate æterna. Secundum autem natiuitatem corporalem, ad literam natus est de nocte, in signum quod veniebat ad tenebras infirmitatis nostræ. Vnde & in missa nocturna dicitur Euangelium de corporali Christi natiuitate.

Sicut etiam & in alijs diebus, in quibus occurrunt plura * Dei beneficia, vel recolenda, vel expetenda, plures missæ celebrantur in die: puta vna pro festo, & alia pro ieiunio, vel pro mortuis.

* Alias christi-

¶ Ad tertium dicendum, quòd (sicut dictum est suprà) Christus voluit vltimò hoc sacramentum discipulis tradere, vt fortius eorum cordibus imprimeretur. Et ideo post cœnam in fine diei hoc sacramentum consecrauit, & discipulis suis tradidit. A nobis tamen celebratur hora Dominicæ passionis, scilicet diebus festis in tertia, quando crucifixus est linguis Iudæorum (vt dicitur Marc. 15. & quando Spiritus sanctus descẽdit super discipulos, vel diebus profestis in sexta: quando crucifixus est in manibus militum: vt habetur Ioan. 19. vel diebus ieiuniorum in nona, quando voce magna clamans emisit spiritum: vt dicitur Matth. 27.

Potest tamen tardari, maximè quando sunt ordines faciendi, & præcipuè in sabbato sancto, tum propter prolixitatem officij, tum quia ordines pertinent ad diem Dominicam: vt habetur in Decret. dist. 75. cap. quod à patribus. Possunt tamen missæ celebrari in prima parte diei propter aliquam necessitatem: vt dicitur de conse. dist. 1. cap. necesse est, &c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd regulariter missa debet celebrari in die, & non in nocte: quia Ipse Christus est præsens in hoc sacramento: qui dicit Ioan. 9. Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est, venit nox quando nemo potest operari. quamdiu in mundo sum, lux sum mundi. Ita tamen quòd principium diei accipiatur non à media nocte: nec etiam ab ortu solis, id est quando substantia solis apparet super terram, sed quando incipit apparere aurora: tunc enim quodammodo dicitur sol ortus, inquantum claritas radiorum eius apparet. Vnde & Mar. 16. dicitur quòd mulieres venerunt ad monumentum orto iam sole: cùm tamen venerint, cùm adhuc tenebræ essent ad monumentum: vt dicitur Ioannis 20. Sic enim hanc contrarietatem soluit August. in lib. de consen. Euang. Specialiter tamẽ in nocte natalis Domini missa celebratur, propter hoc quòd Dominus in nocte natus est: vt dicitur de consecr. dis. 1. cap. nocte, &c. Et similiter etiam in sabbato sancto circa noctis principium, propter hoc quòd Dominus nocte surrexit, id est cùm adhuc tenebræ essent ante manifestum solis ortum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut habetur de conse. dist. 1. ex Decreto Alexand. Papæ sufficit sacerdoti vnã missam in die vna celebrare: quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit: & valde felix est, qui vnã dignè celebrare potest. Quidam tamen pro defunctis vnam faciunt, alteram de die, si necesse sit. Qui verò pro pecunia aut adulationibus secularium, vna die præsumunt plures celebrare missas, non æstimo euadere damnationem. Et extra de celebr. miss. dicit Inno. III. quòd excepto die natiuitatis Dominicæ (nisi causa necessitatis suadeat) sufficit sacerdoti semel in die vnam missam solummodo celebrare.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm oporteat hoc sacramentum celebrari in domo & vasis sacris.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non oporteat hoc sacramentum celebrari in domo & vasis sacris. Hoc enim sacramentum est repræsentatiuum Dominicæ passionis. Sed Christus non est passus in domo, sed extra portam ciuitatis: secundum illud Hebr. vlt. Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Ergo videtur quòd hoc sacramẽtum non debeat celebrari in domo, sed magis sub diuo.

a d. 13. q. 1. art. 2. q. 1. & dist. 14. q. 2. art. 2. ad nonum.

¶ Præterea, In celebratione huius sacramẽti debet Ecclesia imitari morem Christi & Apostolorum. Sed domus, in qua primò Christus hoc sacramẽtum confecit, non fuit consecrata: sed fuit quoddam cõmune cœnaculũ, à quodam patrefamilias præparatum: vt habetur Luc. 22. Legitur etiam Act. 2. quòd Apostoli erant perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, & sumebant cibum cum exultatione. Ergo nec modò oportet domos esse consecratas, in quibus hoc sacramentum celebratur.

¶ Præterea, Nihil frustra in Ecclesia fieri debet quæ Spiritu sancto gubernatur. Sed frustra videtur adhiberi consecratio Ecclesiæ, vel altari & huiusmodi rebus inanimatis, quæ nõ sunt susceptiuę gratiæ vel spiritualis virtutis. Incõuenienter igitur huiusmodi consecrationes in Ecclesia fiunt.

¶ Præterea, Solum diuina opera debent recoli cum quadam solennitate: secũdum illud Psal. In operibus manuum tuarum exultabo. Sed Ecclesia vel altare opere humano consecratur, sicut & calix & ministri, & alia huiusmodi. Sed horum consecrationes non recoluntur celebriter in Ecclesia. Ergo neq; consecratio Ecclesiæ vel altaris, cum solennitate recoli debet.

¶ Præterea, Veritas debet respondere figuræ. Sed in veteri Testamento, quod gerebat figuram noui, non fiebat altare de lapidibus sectis: dicitur enim Exod. 20. Altare de terra facietis mihi, quòd si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Exo. etiam 27. mandatur fieri altare de lignis Sethim vestitis ære, vel etiam auro, vt habetur Exod. 25. Ergo videtur inconuenienter obseruari in Ecclesia, quòd altare fiat solùm de lapide.

¶ Præterea, Calix cum patena repræsentat sepulchrum Christi, quod fuit excisum in petra: vt in Euangelijs habetur. Ergo calix debet de petra fieri, & non solùm de argẽto vel auro vel stãno.

¶ Præterea, Sicut aurum pretiosius est inter materias vasorum: ita panni serici pretiosiores sunt inter alios pannos. Ergo sicut calix fit de auro, ita pallæ altaris debent de serico fieri, & non solum de panno lineo.

¶ Super Quæstionem octuagesimatertia Articulum tertium.

IN art. 3. quæst. 83. ad tertium, dubium occurrit de virtute altaris Ecclesiæ & aliorum inanimatorũ consecratorum, an sit solùm ex parte nostri (qui inde concipimus reuerẽtiam ac deuotionem) an ex parte rei: & si ex parte rei, an sit in ipsis rebus virtus aliqua spiritualis, an sola diuina assistentia, & an generali modo tantum, an speciali quodammodo diuina ibi virt⁹ assistat. ¶ Ad horum euidẽtiam sciendum est, quòd sunt in hac re modi dicendi duo extremi. Alter, q huiusmodi consecratio nec ab Ecclesia adinuenta, aa parte tantum nostra se teneat: ita quòd deuotio nostra est quæ effectus diuinæ virtutis prouocat apparere ibi magis quàm alibi: quoniam Deus nullo speciali modo est in his post consecrationem, quo prius non erat. Et ratio est: quia cõsecrationes istæ sunt humana opera, nihil conferentes rei consecratæ secundum rem. Alter, quòd per huiusmodi cõsecrationes adipiscuntur res ipsæ quandam virtutem spiritualem quæ est quædam qualitas intentionalis, velut intentio en locis in aëre, & super verba literæ huius fundatur. Vterque autem modus vitandus videtur, & media via progrediendo, dicendum est, quòd per huiusmodi consecrationes adipiscuntur consecratæ res spiritualẽ virtutem inchoatiuè & in hoc ipso fortiũtur diuinam præsentiam speciali modo. Consecrationes siquidem ecclesiasticæ non sunt humana tãtum opera, sed sunt efficaces ex Christi sacerdotio à quo sicut per seipsum efficaciam habent sacramentales operationes (quia ab ipso immediatẽ sunt instituta sacramenta) ita participatum in ministris suis efficaciam præbet consecrationib⁹, quæ ab ipsis fiunt. Ita quòd ex Christi sacerdotio diffusa & participata in nobis, res consecratæ habiles redduntur ad excitandam in nobis reuerentiam & deuotionem, sicut aqua ex tactu carnis Christi reddita fuit habilis ad baptismum, & huiusmodi habilitas vocatur spiritualis virtus inchoatiuè. Et hinc apparet, quòd Deus qui ante consecrationẽ erat Ecclesiæ præsens, sicut alijs rebus per præsentiam, essentiam & potentiam, sic postea præsens altari Ecclesiæ, & alijs huiusmodi speciali modo. licet non

instrumento ad excitandam reuerentiam & deuotionem circa diuinum cultum. Perducitur autem ad complementum huiusmodi virtus, quum diuina huiusmodi assistentia actualiter vtitur ex consecrata ad excitandam deuotionem, reuerentiam, vel aliquem alium effectum, ad quem res consecrata est facienda. Consonare autem doctrinam hanc supradictis, & literæ huic, & his quæ communiter opinantur de rebus inanimatis consecratis, facile patet applicanda, præter hoc quòd probabilis valde est.

¶ Et hoc de Eucharistia dicta pro nunc sufficiant.

¶Praeterea, Dispensatio sacramentorum, & ordinatio eorundem, ad ministros Ecclesiae pertinet, sicut dispensatio rerum temporalium subiacet ordinationi principum secularium. vnde & Apostolus dicit 1. Cor. 4. Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Sed si circa dispensationem rerum temporalium aliquid fiat contra statuta principum, habetur irritum. Ergo si haec quae dicta sunt conuenienter sunt statuta per praelatos Ecclesiae, videtur quòd sine his corpus Christi confici non possit. Et sic videtur sequi quòd verba Christi non sint sufficientia ad hoc sacramentum conficiendum. quod est inconueniens. Non ergo videtur conueniens fuisse, quod haec circa celebrationem huius sacramenti statuerentur.

¶SED CONTRA est, quòd ea quae per Ecclesiam statuuntur, ab ipso Christo ordinantur: qui dicit Matthae. 18. Vbicunque fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

CONCLVSIO.

¶Non debet regulariter hoc sacramentum celebrari nisi in consecratis domibus & altaribus, caeteris autem in locis non consecratis vel violatis, si vrgeat necessitas, de consensu tamen episcopi, consecrari potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in his quae circunstant hoc sacramentum, duo considerantur. Quorum vnum pertinet ad repraesentationem eorum, quae circa Dominicam passionem sunt acta. Aliud autem pertinet ad reuerentiam huius sacramenti, in quo Christus secundum veritatem continetur, & non solùm in figura. Vnde & consecrationes adhibentur his rebus, quae veniunt in vsum huius sacramenti: tum propter sacramenti reuerentiam, tum ad repraesentandum effectum* sacramenti, qui ex passione Christi prouenit, secundum illud Hebrae. vltim. Iesus vt sanctificaret per suum sanguinem populum, &c.

* *Aliàs sanctitatu.*

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd regulariter hoc sacramentum celebrari debet in domo, per quam significatur Ecclesia: secundum illud primae Timoth. 3. Vt scias quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quae est Ecclesia Dei viui, extra Ecclesiam enim non est locus veri sacrificij: vt Augustinus dicit. Et quia Ecclesia non erat concludenda sub finibus gentis Iudaicae, sed erat in vniuerso mundo fundanda, ideo passio Christi non est celebrata intra ciuitatem Iudaeorum, sed sub diuo: vt sic totus mũdus se haberet ad passionem Christi vt domus. Et tamen, vt dicitur de consecr. dist. 1. cap. concedimus. in itinere positis si Ecclesia defuerit, sub dio, seu in tentorio, si tabula altaris consecrata caeteráque sacra mysteria ad id officium pertinentia, ibi affuerint, missarum solennia celebrari concedimus.

¶Ad secundum dicendum, quòd domus, in qua hoc sacramentum celebratur Ecclesiam significat, sicut & Ecclesia nominatur, quae conuenienter consecratur: tum ad repraesentandam sanctificationem, quam Ecclesia consecuta est per passionem Christi, tum etiam ad significandam sanctitatem, quae requiritur in his qui hoc sacramentum suscipere debent. Per altare autem significatur ipse Christus de quo dicit Apostolus Hebr. vltim. Per ipsum offerimus hostiam laudis Deo. Vnde & consecratio altaris significat sanctitatẽ Christi: de qua dicitur Lucae 1. Quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei. Vnde de consecra. distinc. 1. dicitur, Altaria placuit non solùm vnctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari. Et ideo regulariter non licet celebrare hoc sacramentum nisi in domibus consecratis. Vnde sicut habetur de consecr. distin. 1. nullus presbyter missas celebrare praesumat, nisi in consecratis ab episcopo locis. Propter quod etiam quia Pagani non sunt de Ecclesia nec alij infideles, ideo eadem dist. legitur, Ecclesiam, in qua mortuorum* cadauera infidelium sepeliuntur, sanctificare non licet: sed si apta videtur ad consecrandum, inde euulsis corporibus, & rasis parietibus vel tignis eius loci, reaedificetur: sed si haec consecrata prius fuerit, missas in ea celebrare licet, tamen si fideles fuerunt, qui in ea sepulti sunt. Propter necessitatem tamen potest hoc sacramentum peragi in domibus non consecratis, vel violatis: sed tamẽ de consensu episcopi. Vnde in eadem dist. legitur, Missarum solennia non vbique, sed in locis ab episcopo consecratis, vel vbi ipse permiserit, celebranda esse censemus. Non tamen sine altari portatili consecrato. vnde in eadem di. legitur, Concedimus si Ecclesiae fuerint incensae vel combustae in capellis cum tabula consecrata, missas iterum celebrari. Quia enim sanctitas Christi fons est totius ecclesiasticae sanctitatis, ideo in necessitate sufficit ad peragendum hoc sacramentum altare sanctificatum. Propter quod etiam nunquam Ecclesia sine altari consecratur: tamen sine Ecclesia quandoque consecratur altare cum reliquijs Sanctorum, quorum vita abscondita est cum Christo in Deo. Vnde in eadem di. legitur, Placuit vt altaria, in quibus nullum corpus aut reliquiae martyris conditae probantur, ab episcopis, qui eisdem locis praesunt, si fieri potest, euertantur.

* *Aliàs cadauera fidelium, siue infidelium.*

¶Ad tertium dicendum, quòd Ecclesia, & altare, & alia huiusmodi inanimata, consecrantur, non quia sint gratiae susceptiua, sed quia ex consecratione adipiscuntur quandam spiritualem virtutem, per quam apta redduntur diuino cultui: vt scilicet homines deuotionem quandam exinde percipiant, vt sint paratiores ad diuina, nisi hoc propter irreuerentiam impediatur. Vnde & 2. Machab. 3. dicitur, Verè Dei virtus quaedam est in loco: nam ipse qui habet in caelis habitationem, visitator & adiutor est loci illius. Et inde est, quòd huiusmodi ante consecrationem emundantur & exorcizantur: vt exinde virtus inimici pellatur. Et eadem ratione Ecclesiae, quae sanguinis effusione, aut cuiuscunque semine pollutae fuerint, reconciliantur: quia per peccatum ibi commissum, apparet ibi aliqua operatio inimici. Propter quod etiam in eadem di. legitur, Ecclesias Arrianorum vbicunque inueneritis catholicas, eas diuinis precibus & operibus absque vlla mora cõsecrate. Vnde & quidam probabiliter dicunt, quòd per ingressum Ecclesiae consecratae homo consequitur remissionem peccatorum venialium, sicut & per aspersionem aquae benedictae: inducentes quod in Psalm. dicitur, Benedixisti Domine terram tuam, remisisti iniquitatem plebis tuae. Et ideo propter virtutem, quae ex consecratione Ecclesiae acquiritur, consecratio Ecclesiae non iteratur. Vnde in eadem di. ex concilio Niceno legitur, Ecclesiis semel Deo consecratis non debet iterum consecratio adhiberi, nisi aut ab igne exustae, aut sanguinis effusione, aut cuiusque semine pollutae fuerint: quia sicut infans à qualicunque sacerdote in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti semel baptizatus, non debet iterum baptizari, ita nec locus Deo dicatus, est iterum consecrandus, nisi propter causas, quas superius nominauimus: si tamen fidem sanctae Trinitatis tenuerint qui consecrauerunt, alioquin qui sunt extra Ecclesiam, cõsecrare nõ possunt. Sed sicut in eadem di. legitur, Ecclesiae vel altaria quae ambigua sunt de consecratione consecrentur. Propter hoc etiam quod aliquam spiritualem virtutem adipiscuntur per consecrationem, in eadem di. statutum legitur: Ligna Ecclesiae dedicatae, non debent ad aliud opus iungi, nisi ad aliam Ecclesiam, vel igni comburenda vel ad profectum in monasterio fratribus: in laicorum autem opera non debent admitti. Et ibidem legitur, Altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur: cineres quoque eorum in baptisterio inferantur, aut in pariete, aut in fossis pauimentorum iactentur, ne introeuntium pedibus inquinentur.

¶Ad quartum dicendum, quòd quia consecratio altaris repraesentat sanctitatem Christi, consecratio verò domus sanctitatem totius Ecclesiae: ideo conuenientius recolitur cum sanctitate & solennitate consecratio Ecclesiae vel altaris, quàm aliorum quae consecrantur. Propter quod etiam octo diebus solennitas dedicationis agitur, ad significandam beatam resurrectionem Christi & membrorum Ecclesiae. Nec est opus solius hominis consecratio Ecclesiae & altaris, cùm habeat spiritualem virtutem. Vnde de consecra. dist. eadem dicitur, Solennitates dedicationum Ecclesiarum per singulos annos solenniter sunt celebrandae. Quòd autem octo diebus encenia sint celebranda, in libr. Regum perfecta dedicatione templi, reperies, scilicet 3 Regum 8.

¶Ad quintum dicendum, quòd sicut legitur de consecrat. dist. 1. altaria, si non sint lapidea, chrismatis vnctione non consecrentur. Quod quidẽ competit & significationi huius sacramẽti: tum quia altare significat Christum. dicitur autem primae Corinth. 10. Petra autem erat Christus: tum etiam quia corpus Christi in sepulchro lapideo fuit reconditum. Competit etiam quo ad vsum sacramenti. Lapis enim & solidus est, & de facili potest inueniri vbique: quod non erat necessarium in veteri lege, vbi fiebat in vno loco altare. Quòd autem mandatur altare fieri de terra, vel de lapidibus insectis, fuit ad idololatriam

lolatriam remouendam.

¶Ad sextum dicendum est, quòd sicut in distinctione eadem dicitur cap. vasa. quondam sacerdotes non aureis, sed lineis calicibus vtebantur. Zepherinus autem Papa patenis vitreis missa celebrari constituit: deinde Vrbanus omnia fecit argentea. Postmodum autem statutum est, vt calix Domini cum patena, siue ex auro omnino siue ex argento fiat, vel saltem stanneus calix habeatur. De ære autem ex aurichalco non fiat, quia hoc vini virtute æruginē parit, pariterque vomitū prouocat. Nullus autem in ligneo seu vitreo calice præsumat missam cantare: quia scilicet lignum porosum est, & sanguis consecratus in eo remaneret: vitrum autem fragile est, & posset fractionis periculum imminere, & eadem ratio est de lapide. Et ideo propter reuerentiam sacramenti statutum est, vt ex prædictis materijs calix fiat.

¶Ad septimum dicendū, q̄ vbi potuit sine periculo fieri, Ecclesia statuit circa hoc sacramentum id quod expressius repræsentat passionem Christi. Non erat autem tantum periculum circa corpus, quod ponitur, in corporali sicut circa sanguinem, qui continetur in calice. Et ideo licet calix non fiat de petra: corporale tamen fit de panno lineo, quo corpus Christi fuit inuolutum. Vnde in epistola Syluestri papæ in eadem di. legitur, Consultò omnium statuimus, vt sacrificium altaris non in serico panno aut intincto, quisquam celebrare missam præsumat: sed in panno lineo ab episcopo consecrato, sicut corpus Christi in sindone linea & munda sepultum fuit. Competit etiam pannus lineus propter sui munditiam, ad significandam conscientiæ puritatem: & propter multiplicem laborem, quo talis pannus præparatur, ad significandam Christi passionem.

¶Ad octauum dicendum, quòd dispensatio sacramentorum pertinet ad ministros Ecclesiæ: sed consecratio eorum est ab ipso Deo. Et ideo ministri Ecclesiæ non habent aliquid statuere circa formam consecrationis: sed circa vsum sacramenti & modum celebrandi. Et ideo si sacerdos verba consecrationis proferat super materia debita cum intentione consecrandi, absque omnibus prædictis, scilicet domo & altari, calice & corporali consecratis, & cæteris huiusmodi per Ecclesiam institutis, consecrat quidem in rei veritate corpus Christi: peccat tamen grauiter, ritum Ecclesiæ non seruans.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm conuenienter ordinentur ea quæ circa hoc sacramentum dicuntur.

4. dist. 1. q. 1. ar. 5. q. 1. ad secundū. Et di. 8. in expo. lit. Et di. 13. in expo. lit. principio. Et dist. 15. q. 4. ar. 3. q. 1. ar. Et 1. Timo. 2. lec. 1. col. 2. in principio.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter ordinentur ea quæ circa hoc sacramentum dicuntur. Hoc enim sacramentum verbis Christi consecratur: vt Ambrosius dicit in libro de Sacramentis. Non ergo debent aliqua alia in hoc sacramento dici, quàm verba Christi.

¶Præterea, Verba Christi nobis per Euangelium innotescūt. Sed quædam dicuntur circa consecrationem huius sacramenti, quæ in Euangelijs non ponuntur: non enim legitur in Euangelio quod Christus in consecratione huius sacramenti, oculos ad cælum leuauerit, similiter etiam in Euangelijs dicitur, Accipite, & comedite, nec ponitur omnes: cùm in celebratione huius sacramenti dicatur, Eleuatis oculis in cælum: & iterum, Accipite & manducate ex hoc omnes. Inconuenienter ergo huiusmodi verba dicuntur in celebratione huius sacramenti.

¶Præterea, Omnia sacramenta ordinantur ad salutem fidelium. Sed in celebratione aliorum sacramentorum non fit communis oratio pro salute fidelium defunctorum. Ergo inconuenienter fit in hoc sacramento.

¶Præterea, Baptismus dicitur specialiter fidei sacramentum. Ea ergo quæ pertinent ad instructionem fidei, magis debent circa baptismum tradi, quàm circa hoc sacramentum, sicut doctrina Apostolica & Euangelica.

¶Præterea, In omni sacramento exigitur deuotio fidelium. Non ergo magis in hoc sacramento, quàm in alijs deberet excitari deuotio fidelium per laudes diuinas & per admonitiones: puta cùm dicitur, Sursum corda.

¶Præterea, minister huius sacramenti est sacerdos: vt dictum est. Omnia ergo quæ in hoc sacramento dicuntur, à sacerdote dici deberent: & non quædam à ministris, quædam à choro.

¶Præterea, Hoc sacramentum per certitudinem operatur virtus diuina. Superfluè ergo sacerdos petit huius sacramenti perfectionē, cùm dicit, Quam oblationē tu Deus in omnibus, &c.

¶Præterea, Sacrificium nouæ legis multò est excellentius, quàm sacrificium antiquorum Patrum. Inconuenienter ergo sacerdos petit, quòd hoc sacrificium habeatur sicut sacrificium Abel, Abrahæ & Melchisedec.

¶Præterea, Corpus Christi, sicut non incipit esse in hoc sacramēto per loci mutationē (vt suprà dictum est) ita etiam nec esse desinit. Inconuenienter ergo sacerdos petit, Iube hoc perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum.

¶SED CONTRA est quod dicitur de consecra. dist. 1. Iacobus frater Domini secundum carnem, & Basilius Cæsariensis episcopus *ediderunt missæ celebrationem. Ex quorum autoritate patet conuenienter singula circa hoc dici.

*Aliàs ferè pro oraud ⁊ diderūt nobis.

CONCLVSIO.

¶Quæcunque circa Eucharistiæ sacramentum in missa aguntur, non sine ratione instituta sunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quia in hoc sacramento totum mysterium nostræ salutis comprehenditur, ideo præ cæteris sacramentis cum maiori solennitate agitur. Et quia scriptum est Ecclesiast. 4. Custodi pedem tuum ingrediens domum Domini, & Ecclesiast. 18. Ante orationem præpara animam tuam: ideo ante celebrationem huius mysterij, primò quidem præmittitur præparatio quædam, ad dignè agenda ea quæ sequuntur. Cuius præparationis prima pars est laus diuina, quæ fit in introitu, secundum illud Psalm. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei. Et sumitur hoc, vt pluries de Psalm. vel saltem cum Psalm. cantatur: quia vt Dionys. dicit 3. cap. Cæl. hierar. Psalmi comprehendunt per modum laudis, quicquid in sacra Scriptura continetur. Secunda pars continet commemorationem præsentis miseriæ, dum misericordia petitur dicendo, Kyrie eleison, ter quidem pro persona Patris, ter autem pro persona Filij, cùm dicitur, Christe eleison: & ter pro persona Spiritus sancti, cùm subditur Kyrie eleison, cōtra triplicem miseriam, ignorantiæ, culpæ & pœnæ: vel ad significandum quòd omnes personæ sunt in se inuicem. Tertia autem pars commemorat cælestem gloriam, ad quam tendimus post præsentem vitam & miseriam, dicendo, Gloria in excelsis Deo, quæ cantatur in festis, in quibus commemoratur cælestis gloria, intermittitur autem in officijs luctuosis, quæ ad commemorationem miseriæ pertinent. Quarta autem pars continet orationem, quam sacerdos pro populo facit, vt digni habeantur tantis mysterijs. Secundò autē præmittitur instructio fidelis populi: quia hoc sacramētum est mysterium fidei: vt suprà habitum est. Quæ quidem instructio dispositiuè quidem fit per doctrinam Prophetarum & Apostolorum, quæ in Ecclesia legitur per lectores & subdiaconos. Post quam lectionem cantatur à choro graduale, quod significat perfectum vitæ: & alleluiah, quod significat spiritualem exultationem vel tractus in officijs luctuosis, qui significat spiritualem gemitum, hæc enim consequi debent in populo ex prædicta doctrina. Perfectè autem populus instruitur per doctrinam Christi in Euangelio contentam, quæ à summis ministris legitur, scilicet à diaconibus. Et quia Christo credimus tanquam diuinæ veritati (secundum illud Ioan. 8. Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?) lecto Euangelio symbolum fidei cantatur, in quo populus ostendit, se per fidem Christi doctrinæ assentire. Cantatur autem hoc symbolum in festis, de quibus fit aliqua mentio in symbolo, sicut in festis Christi & beatæ Virginis & Apostolorum (qui hanc fidem fundauerunt) & alijs huiusmodi. Sic igitur populo præparato & instructo, consequenter acceditur ad celebrationem mysterij, quod quidem & offertur vt sacrificium, & consecratur, & sumitur vt sacramentum. Vnde primò peragitur oblatio, secundò consecratio materiæ oblatæ. Tertiò eiusdem perceptio.

Circa oblationem verò duo aguntur, scilicet laus populi in cantu offertorij: (per quod significatur lætitia offerentium) & oratio sacerdotis, qui petit vt oblatio populi sit Deo accepta (vnde & 1. Paralipo. 29. dixit Dauid, Ego in simplicitate cordis mei lætus obtuli vniuersa hæc, & populum tuum qui hîc repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria) & postea orat dicens, Domine Deus custodi hanc voluntatem.

tatem. Deinde circa consecrationem, quæ supernaturali virtute agitur, primò excitatur populus ad deuotionem in præfatione, vnde & mouetur sursum corda habere ad Dominum. Et ideo finita præfatione populus deuotè laudat diuinitatem Christi, cum Angelis dicens, Sanctus, sanctus, & humanitatem cum pueris dicens, benedictus qui venit. Deinde sacerdos secretò commemorat, primò quidem pro quibus hoc sacrificium offertur, scilicet pro vniuersali Ecclesia, & pro his qui in sublimitate sunt constituti 1. Timoth. 2. & specialiter quosdam qui offerunt, vel pro quibus offertur. Secundò commemorat sanctos, quorum patrocinia implorat pro prædictis, cùm dicit, communicantes & memoriam venerantes, &c. Tertiò petitionem concludit cùm dicit, vt hæc oblatio pro quibus offertur salutaris. Deinde accedit ad ipsam consecrationem, in qua primò petit consecrationis effectum, cùm dicit, quam oblationem tu Deus, &c. Secundò consecrationem peragit per verba Saluatoria, cùm dicit, Qui pridie, &c. Tertiò excusat præsumptionem per obedientiam ad mandatum Christi, cùm dicit, Et memores. Quartò petit hoc sacrificium peractum, esse Deo acceptum, cùm dicit, Supra quæ propitio, &c. Quintò petit huius sacrificij & sacramenti effectum. Primò quidem, quantum ad ipsos sumentes, cùm dicit, Supplices te rogamus. Secundò quantum ad mortuos, qui iam sumere non possunt, cùm dicit, memento etiam Domine, &c. Tertiò, specialiter quantum ad ipsos sacerdotes offerentes, cùm dicit, Nobis quoque peccatoribus. Deinde agitur de perceptione sacramenti, & primò præparatur populus ad percipiendum. Primò quidem, per orationem communem totius populi (quæ est oratio Dominica, in qua petimus panem quotidianum nobis dari) & etiam priuatam, quam specialiter sacerdos pro populo offert, cum dicit, Libera nos quæsumus Domine, &c. Secundò præparatur populus per pacem, quæ datur dicendo, Agnus Dei, est enim hoc sacramentum vnitatis & pacis: vt suprà dictum est. In missis tamen defunctorum, in quibus sacrificium offertur, non pro pace præsenti, sed pro requie mortuorum pax intermittitur. Deinde sequitur perceptio sacramenti primò percipiente sacerdote, & postmodum alijs dante: quia, vt Dionys. dicit 3. cap. Cœl. hierar. ille qui alijs diuina tradit, primò debet ipse particeps esse. Vltimò autem tota missæ celebratio in gratiarum actione terminatur, populo exultante pro sumptione mysterij (quod significat cantus post communionem) & sacerdote per orationem gratias offerente, sicut & Christus celebrata cœna cum discipulis hymnum dixit, vt dicitur Matth. 26.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd consecratio solis verbis Christi conficitur. Alia verò necesse est addere ad præparationem populi sumentis, sicut dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut dicitur Ioannis vltimo, Multa sunt à Domino facta vel dicta quæ Euangelistæ non scripserunt. Inter quæ fuit hoc, quòd Dominus in cœna oculos leuauit in cælum quod tamen Ecclesia ex traditione Apostolorum habuit. Rationabile enim videtur, vt qui in suscitatione Lazari (vt habetur Ioan. 11.) & in oratione, quam pro discipulis fecit Ioan. 17. oculos leuauit ad Patrem, in huius sacramenti institutione multò magis hoc fecerit, tanquam in re potiori. Quod autem dicitur, Manducate & comedite, non differt quantum ad sensum: nec multum refert quid dicatur, præsertim cùm verba illa non sint de forma, vt suprà dictum est. Quod autem additur, omnes, intelligitur in verbis Euangelij, licet non exprimatur: quia ipse dixerat Ioan. 6. Nisi manducaueritis carnem Filij hominis, non habebitis vitam in vobis.

¶Ad tertium dicendum, quòd Eucharistia est sacramentum totius Ecclesiasticæ vnitatis. Et ideo specialiter in hoc sacramento magis quàm in alijs debet fieri mentio de omnibus quæ pertinent ad salutem totius Ecclesiæ.

¶Ad quartum dicendum, quòd instructio fidei est duplex. Vna quæ fit nouiter imbuendis, scilicet catechuminis: & talis instructio fit * per baptismum. Alia autem est instructio, qua instruitur fidelis populus, qui communicat huic mysterio, & talis instructio fit in hoc sacramento. Et tamen ab hac instructione non repelluntur etiam catechumini & infideles. Vnde dicitur de consecratione distinct. 1. Episcopus nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, siue Gentilem, siue hæreticum, siue Iudæum vsque ad missam catechuminorum, in qua scilicet continetur instructio fidei.

* Aliàs [illegible]

¶Ad quintum dicendum, quòd in hoc sacramento & maior deuotio requiritur quàm in alijs sacramentis (propter hoc quòd in hoc sacramento totus Christus continetur) & etiam communior. quia in hoc sacramento requiritur deuotio totius populi, pro quo sacrificium offertur, & non solùm percipientium sacramentum, sicut in alijs sacramentis. Et ideo vt Cyprian. dicit, sacerdos præfatione præmissa parat fratrum mentes, dicendo, sursum corda, vt dum respondet plebs, habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud se quàm Deum cogitare debere.

¶Ad sextum dicendum, quòd in hoc sacramento (sicut dictum est) tanguntur ea quæ pertinent ad totam Ecclesiam. Et ideo quædam dicuntur à choro quæ pertinent ad populum. Quorum quædam chorus totaliter prosequitur, quæ scilicet toti populo inspirantur. Quædam verò populus prosequitur, sacerdote inchoante, qui personam Dei gerit, in signum quòd talia peruenerunt ad populum ex reuelatione diuina, sicut fides & gloria cælestis. Et ideo sacerdos inchoat Symbolū fidei, & Gloria in excelsis Deo. Quædam verò dicuntur per ministros, sicut doctrina veteris & noui Testamenti, in signum, quòd per ministros à Deo missos, est doctrina hæc populis annunciata.

Quædam verò sacerdos solus prosequitur: quæ scilicet ad proprium officium sacerdotis pertinent, vt scilicet dona & preces offerat pro populo, sicut dicitur Heb. 5. In his tamen quædam dicit publicè, scilicet quæ pertinent & ad sacerdotem & ad populum, sicut sunt orationes communes. Quædam verò pertinent ad solum sacerdotem, sicut oblatio & consecratio: & ideo quæ circa hæc sunt dicenda, occultè à sacerdote dicuntur. In vtrisque tamen excitat attentionem populi dicendo, Dominus vobiscum: & expectat assensum dicentium, amen. Et ideo etiam in his quæ secretè dicuntur, publicè præmittit, Dominus vobiscum, & subiungit, Per omnia secula seculorum. Vel secretè aliqua sacerdos dicit, in signum, quòd circa Christi passionem discipuli non nisi occultè confitebantur Christum.

¶Ad septimum dicendum, quòd efficacia verborum sacramentalium impediri potest per intentionem sacerdotis. Nec tamen est inconueniens quòd à Deo petamus id quod certissimè scimus ipsum facturum, sicut Christus Ioan. 17. petijt suam clarificationem. Non tamen videtur ibi sacerdos orare, vt consecratio impleatur, sed vt nobis fiat fructuosa. Vnde signanter dicit, Vt nobis corpus & sanguis fiat. Et hoc significant verba, quæ præmittit dicens, Hanc oblationem facere digneris benedictam, secundum Augustinum, id est per quam benedicamur, scilicet per gratiam ascriptam, id est per quam in cælo ascribamur: ratam, id est per quam de visceribus Christi esse censeamur: rationabilem, id est per quam à bestiali sensu exuamur: acceptabilem, vt qui nobisipsis displicemus, per hanc acceptabiles eius vnico filio simus.

¶Ad octauum dicendum, quòd licet hoc sacramentum ex seipso præferatur omnibus antiquis sacrificijs: tamen sacrificia antiquorum fuerunt Deo acceptissima ex cortim deuotione. Petit ergo sacerdos, vt sic hoc sacrificium acceptetur Deo ex deuotione offerentium, sicut illa accepta fuerunt Deo.

¶Ad nonum dicendum, quòd sacerdos non petit neque quòd species sacramentales deferantur in cælum, neque corpus Christi verum, quod ibi esse non desinit. sed petit hoc pro corpore mystico (quod scilicet in hoc sacramento significatur) vt scilicet orationes sacerdotis & populi Angelus assistens diuinis mysterijs, Deo repræsentet, secundum illud Apocalyp. 8. Ascendit fumus incensorum de oblationibus sanctorum de manu Angeli. Sublime autem altare Dei dicitur vel ipsa Ecclesia triumphans, in quam transferri petimus, vel ipse Deus cuius participationem petimus: de hoc enim altari dicitur Exod. 20. Non ascendes ad altare meum per gradus, id est in Trinitate gradus non facies. Vel per Angelum intelligitur ipse Christua qui est magni concilij Angelus, qui corpus suum mysticum Deo patri coniungit, & Ecclesiæ triumphanti. Et propter hoc etiam missa nominatur: quia per Angelum sacerdos preces ad Deum mittit, sicut populus per sacerdotē: vel quia Christus est hostia nobis missa à Deo. Vnde & in fine missæ diaconus in festiuis diebus populum licentiat, dicens, Ite, missa est, scilicet hostia ad Deum per Angelum: vt scilicet sit Deo accepta.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm ea quæ in celebratione huius sacramenti aguntur, sint conuenientia.

a Sent. dist. 12. in expo- sit. ... *

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ea quæ in celebratione huius sacramenti aguntur, non sint conuenientia. Hoc enim sacramentum ad nouum Testamentum pertinet, vt ex forma ipsius apparet. In nouo autem Testamento non sunt obseruandæ cæremoniæ veteris Testamẽti, ad quas pertinebat q sacerdos & ministri aqua lauabantur, quando accedebant ad offerendum: legitur enim Exod. 30. Lauabunt Aaron & filij eius manus suas ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimonij. & quando accessuri sunt ad altare. Nõ est ergo conueniens, quòd sacerdos lauet manus suas inter missarum solennia.

¶Præterea, Ibidem Dominus mandauit quòd Aaron adoleret incẽsum suaue fragrans super altare, quod erat ante propitiatorium. Quod etiam pertinebat ad cæremonias veteris Testamẽti. Inconuenienter ergo in missa sacerdos thurificatione vtitur.

¶Præterea, Ea quæ in sacramentis Ecclesiæ aguntur, non sunt iteranda. Inconuenienter igitur sacerdos multoties iterat crucesignationes super hoc sacramentum.

¶Præterea, Apostolus dicit Heb. 7. Sine vlla contradictione, qđ minus est, à maiori benedicitur. Sed Christus qui est in hoc sacramento, post consecrationem est multò maior sacerdote. Inconuenienter igitur sacerdos post consecrationem benedicit hoc sacramentum, cruce signando.

¶Præterea, In sacramento Ecclesiæ nihil debet fieri quod ridiculosum videatur. Videtur autem ridiculosum gesticulationes facere, ad quas pertinere videtur, quòd sacerdos quandoq; brachia extendit, manus iungit, digitos complicat, & seipsum * inclinat. Ergo hoc non debet fieri in hoc sacramento.

* Alias ... incuruat

¶Præterea, Ridiculosum etiam videtur, quòd sacerdos multoties se ad populum vertit, & multoties populum salutet. Non ergo debent hæc fieri in celebratione huius sacramenti.

¶Præterea, Apost. 1. Cor. 1. pro inconuenienti habet, q Christus diuisus sit. Sed post consecrationẽ Christus est in hoc sacramento, inconuenienter ergo hostia frangitur à sacerdote.

¶Præterea, Ea quæ in hoc sacramento aguntur, passionẽ Christi repræsentant. Sed in passione Christi corpus fuit diuisum in locis quinque vulnerum. Ergo corpus Christi in quinque partes frangi deberet magis, quàm in tres.

¶Præterea, Totum corpus Christi in hoc sacramento seorsum consecratur à sanguine. Inconuenienter ergo vna pars eius sanguini miscetur.

¶Præterea, Sicut corpus Christi proponitur in hoc sacramento vt cibus, ita & sanguis Christi vt potus. Sed sumptioni corporis Christi non adiungitur in celebratione missę alius corporalis cibus. Inconuenienter igitur sacerdos post sumptionem sanguinis Christi, vinum non consecratum sumit.

¶Præterea, Veritas debet respondere figuræ. Sed de agno Paschali, qui fuit figura huius sacramenti, mandatur quòd nõ remaneret ex eo quicquam vsque mane. Inconuenienter igitur hostię consecratæ reseruantur, & non statim sumuntur.

¶Præterea, Sacerdos pluraliter loquitur audientibus, cùm dicit, Dominus vobiscum, & Gratias agamus. Sed inconueniens videtur pluraliter loqui vni soli & maximè minori. Ergo inconueniens videtur, quòd sacerdos vno tantum ministro pręsente, celebret missam. Sic igitur videtur quòd inconuenienter aliqua agantur in celebratione huius sacramenti.

¶SED IN CONTRARIVM est Ecclesiæ consuetudo, quæ errare non potest: vtpote Spiritu sancto instructa.

CONCLVSIO.

¶Quæcunque cæremonialia circa hoc sacramentum aguntur, sunt certa ratione statuta vel ad repræsentandum Christi passionem, vel ad Dei deuotionẽ & reuerentiam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictũ est) in sacramentis dupliciter aliquid significatur, scilicet verbis & factis, ad hoc quod sit perfectior significatio. Significatur autem verbis in celebratione huius sacramenti quædam pertinẽtia ad passionem Christi, quæ repræsentatur in hoc sacramento, vel etiam ad corpus mysticum, quod significatur in hoc sacramento, & quædam pertinentia ad vsum huius sacramenti, qui debet esse cum deuotione & reuerentia. Et ideo in celebratione huius mysterij quædam aguntur ad repræsentandam passionem Christi, vel etiam dispositionem corporis mystici, & quædam aguntur pertinentia ad deuotionem & reuerentiam huius sacramenti.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ablutio manuũ fit in celebratione missæ propter reuerentiam huius sacramẽti. Et hoc dupliciter. Primò quidem: quia aliqua pretiosa tractare non consueuimus, nisi manibus ablutis. Vnde indecens videtur, quòd ad tantum sacramentum aliquis accedat manibus etiã corporaliter inquinatis. Secundò, propter significationẽ: quia vt Diony. dicit 3. c. Cæl. hierar. extremitatum ablutio significat emundationem etiam à minimis peccatis: secundum illud Io. 13. Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet. Et talis emundatio requiritur ab eo qui accedit ad hoc sacramentum. Quod etiam significatur per confessionem, quæ fit ante introitum missæ. Et hoc idem significabat ablutio sacerdotum in veteri lege: vt ibidem Diony. dicit. Nec tamen Ecclesia hoc seruat tanquam cæremoniale veteris legis præceptum, sed quasi ab Ecclesia institutum, sicut quiddam secundum se conueniens. Et ideo non eodẽ modo obseruatur sicut tunc: prætermittitur enim pedum ablutio, & seruatur ablutio manuum, quæ potest fieri magis in promptu, * & quæ sufficit ad significandam perfectam mundationẽ. Cùm enim manus sit organum organorum (vt dicitur tertio de anima) omnia opera attribuuntur manibus, vnde in Psal. dicitur Lauabo inter innocentes manus meas.

De manuum et digitorum ablutione.

** Aliàs quæ magis sufficit.*

¶Ad secundum dicendum, quòd etiam thurificatione non vtimur quasi cæremoniali præcepto legis, sed sicut Ecclesiæ statuto. Vnde non eodem modo vtimur, sicut in lege veteri erat statutum. Pertinet autem ad duo. primò quidem ad reuerentiam huius sacramenti, vt scilicet per bonum odorem depellatur si quid corporaliter praui odoris in loco fuerit, quod posset prouocare horrorem. Secundò pertinet ad repræsentandum effectum gratiæ, qua sicut bono odore Christus plenus fuit (secundũ illud Gen. 27. Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni) & à Christo deriuatur ad fideles officio ministrorum: secundum illud 2. Corinth. 2. Odorem notitiæ suæ spargit per nos in omni loco. Et ideo vndique thurificato altari, per quod Christus designatur, thurificantur omnes per ordinem.

De thurificatione.

¶Ad tertium dicendum, quòd sacerdos in celebratione missæ vtitur crucesignatione, ad exprimendam passionem Christi, quę ad crucem est terminata. Est autem passio Christi quibusdam quasi gradibus peracta. Nam primò fuit Christi traditio, quæ facta est à Deo, Iuda, & Iudæis: quod significat trina crucesignatio, super illa verba, Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata. Secundò fuit Christi venditio. est autem venditus Sacerdotibus, Scribis & Pharisæis. Ad quod significandum fit iterum trina crucesignatio super illa verba, Benedictam, ascriptam, ratam. Vel ad ostendendum pretium venditionis, scilicet triginta denarios. Additur autem & duplex super illa verba, Vt nobis corpus & sanguis, &c. ad designandũ personam Iudæ vẽditoris & Christi venditi. Tertiò autem fuit præsignatio passionis Christi facta in cœna. Ad quod designandum fiunt tertiò duæ cruces, vna in consecratione corporis, alia in consecratione sanguinis. vbi vtrobique dicitur, Benedixit. Quartò autẽ fuit ipsa passio Christi. Vnde ad repræsentandum quinque plagas Christi, fit quartò quintuplex crucesignatio super illa verba, Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Quintò repræsentatur extensio corporis & effusio sanguinis, & fructus passionis per trinam crucesignationem, quæ fit super illis verbis, Corpus & sanguinem sumpserimus, omni benedictione, &c. Sextò repræsentatur triplex oratio, quam fecit in cruce. Vnam pro persecutoribus, cùm dixit, Pater ignosce illis. Secundam pro liberatione à morte, cùm dixit, Deus meus Deus meus, vt quid dereliquisti me. Tertia pertinet ad adeptionem gloriæ, cùm dixit, Pater in manus tuas commendo Spiritum meum. Et ad hoc significandum fit trina crucesignatio super illa verba, Sanctificas, viuificas, benedicis, &c. Septimò repræsentantur tres horæ quibus pependit in cruce, scilicet à sexta vsque ad horam nonam. Et ad hoc consignificandum fit iterum trina crucesignatio ad illa verba, Per ipsum, & cum ipso, & in ipso. Octauò autem repræsentatur separatio animæ à corpore per duas cruces subsequenter extra calicem factas.

De crucis notis in missa significatione.

Nonò

Nonò autem repræsentatur resurrectio tertia die facta, per tres cruces, quæ fiunt ad illa verba, pax Domini sit semper vobiscum. Potest autem breuius dici, quòd consecratio huius sacramenti, & acceptatio huius sacrificij, & fructus ipsius procedit ex virtute crucis Christi. Et ideo vbicunque fit mentio de aliquo horum, sacerdos cruce signatione vtitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sacerdos post consecrationem non vtitur crucesignatione ad benedicendum & cõsecrandum, sed solùm ad commemorandam virtutem crucis & modum passionis Christi: vt ex dictis patet.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ea quæ sacerdos in missa facit, non sunt ridiculosę gesticulationes: fiunt enim ad aliquid repræsentandum. Quòd enim sacerdos brachia extendit post consecrationem, significat extensionem brachiorum Christi in cruce. Leuat etiam manus orando, ad designandum quòd oratio eius dirigitur pro populo ad Deum: secundum illud Thren. 3. Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cælos. & Exo. 17. dicitur, quòd cùm leuaret Moyses manus, vincebat Israel. Quòd autem manus interdum iungit, & se inclinat, est suppliciter & humiliter orantis, & designat humilitatem & obedientiam Christi, ex qua passus est. Digitos autem iungit post consecrationem, scilicet pollicem cum indice, quibus corpus Christi consecratum tetigerat, vt si qua particula digitis adhæserit, non dispergatur: quod pertinet ad reuerentiam sacramenti.

¶ Ad sextum dicendum, quòd quinquies se sacerdos vertit ad populum, ad significandum quòd Dominus die resurrectionis quinquies se manifestauit: vt suprà dictum est in tractatu de resurrectione Christi. Salutat autem septies populũ, scilicet quinque vicibus, quibus se conuertit ad populum: & bis quando se non conuertit (scilicet cùm ante præfationem dicit, Dominus vobiscum, & cùm dicit, Pax Domini sit semper vobiscum) ad designandum septiformem gratiam Spiritus sancti. Episcopus autem celebrans in festis, in prima salutatione dicit, Pax vobis: quod post resurrectionem discipulis dixit Dominus: cuius personam repræsentat præcipuè Episcopus.

¶ Ad septimum dicendum, quòd fractio hostiæ tria significat. Primò quidem ipsam diuisionem corporis Christi, quę facta est in passione. Secundò distinctionem corporis mystici secundum diuersos status. Tertiò distributionem gratiarum, procedentium ex passione Christi: vt Diony. dicit 3. c. Cælest. hierar. Vnde talis fractio non inducit diuisionem Christi.

¶ Ad octauum dicendum, quòd sicut Sergius Papa dicit (& habetur de consecratio. distinct. 2.) triforme est corpus Domini. Pars † oblata in calicem missa, corpus Christi quod iam resurrexit, monstrat, scilicet ipsum Christum, & beatam Virginem, vel si qui alij sancti cum corporibus iam sunt in gloria. Pars comesta, ambulans adhuc super terram, quia scilicet viuentes in terra, sacramento † vtuntur & passionibus conteruntur, sicut & panis comestus conteritur dentibus. Pars in altari vsque ad finem missæ remanens, corpus in sepulchro: quia vsque in finem seculi, corpora sanctorum in sepulchris erunt: quorum tamen animæ sunt vel in purgatorio vel in cælo. Hic tamen ritus nõ seruatur modò: vt scilicet vna pars seruetur vsque in finem missæ, propter periculum. Manet tamen eadem significatio partiũ. Quam quidam metricè expresserunt, dicentes,

Hostia diuiditur in partes, tincta beatos,
Plenè, sicca notat viuos, seruata sepultos.

† Aliàs oblata.
† Aliàs viuuntur.

Quidam tamen dicunt, quòd pars in calicem missa, significat eos, qui viuunt in hoc mundo: pars autem extra calicem seruata significat plene beatos, scilicet quantum ad animam & corpus: pars autem comesta, significat cæteros.

¶ Ad nonum dicendum, quòd per calicem duo possunt significari. Vno modo ipsa passio Christi, quæ repræsentatur in hoc sacramento. Et secundum hoc per partem in calicem missam, significantur illi, qui adhuc sunt participes passionum Christi. Alio modo potest significari fruitio beata, quæ etiam in hoc sacramento præfiguratur. Et ideo illi quorum corpora iam sunt in plena beatitudine, significantur per partem in calicem missam. Et est notandum, quòd pars in calicem missa, non debet populo dari in supplementum communionis: quia panem intinctum non porrexit Christus nisi Iudæ proditori.

¶ Ad decimum dicendum, quòd vinum ratione suæ humiditatis est ablutiuum. Et ideo sumitur post susceptionem huius sacramenti, ad abluendum os, ne aliquæ reliquiæ remaneant, quod pertinet ad reuerentiam sacramenti. Vnde extra de celebratione missarum, cap. ex parte. Semper sacerdos vino os perfundere debet, postquam totum percepit Eucharistiæ sacramentum, nisi cum eodem die aliam missam debuerit celebrare, ne si fortè vinum perfusionis acciperet, celebrationem aliam impediret. Et eadem ratione perfundit vino digitos quibus corpus Christi tetigerat.

¶ Ad vndecimum dicendum est, quòd veritas quantum ad aliquid debet respondere figuræ: quia scilicet non debet pars hostiæ consecratæ, de qua sacerdos & ministri vel etiam populus communicat, in crastinum reseruari. Vnde, vt habetur de consecratio. distinctio. 2. Clemens Papa statuit, quòd tanta holocausta in altari offerantur, quanta populo sufficere debeant, quòd si remanserint, in crastinum non reseruentur, sed cum timore & tremore clericorum diligentia consumantur. Quia tamen hoc sacramentum quotidie sumendum est (non autem agnus Paschalis quotidie sumebatur) ideo oportet alias hostias consecratas pro infirmis conseruare. Vnde in eadem distinc. legitur, Presbyter Eucharistiã semper habeat paratam, vt quando quis infirmatus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur.

¶ Ad duodecimum dicendum, quòd in solenni celebratione missæ, plures debent adesse. Vnde Soter Papa dicit, vt habetur de consecratio. distinctio. 1. Hoc quoque statutum est, vt nullus presbyterorum, missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus, ipse tertius habeatur: quia cùm pluraliter ab eo dicitur, Dominus vobiscum, & illud in secretis, orate pro me, apertissimè conuenit, vt ipsius respondeatur salutationi. Vnde & ad maiorem solennitatem, ibidem statutum legitur, quòd Episcopus cum pluribus missarum solennia peragat. In missis tamen priuatis sufficit vnum habere ministrum, qui gerit personam totius populi catholici, ex cuius persona sacerdoti pluraliter respondet.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm possit sufficienter occurri defectibus circa celebrationem huius sacramenti occurrentibus, statuta Ecclesiæ obseruando.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non possit sufficienter occurri defectibus, qui circa celebrationem huius sacramenti occurrunt, statuta Ecclesiæ obseruando. Contingit enim quandoque quòd sacerdos, ante consecrationem, vel post moritur, vel alienatur, vel aliqua alia infirmitate impeditur, ne sacramentum sumere possit, & missam perficere. Ergo videtur quòd non possit impleri statutum Ecclesiæ, quo præcipitur quòd sacerdos consecrans, suo sacrificio communicet.

4. dist. 13. in ac posita.

¶ Præterea, Contingit quandoque, quòd sacerdos ante consecrationem vel post, recolit se aliquid comedisse vel bibisse, vel etiam alicui peccato mortali subiacere, vel etiam excommunicationi, cuius prius memoriam non habebat. Necesse est ergo, quòd ille qui est in tali articulo constitutus, peccet mortaliter, contra statutum Ecclesiæ faciens, siue sumat, siue non sumat.

¶ Præterea, Contingit quandoque quòd in calicem musca vel aranea, vel aliquod animal venenosum cadit post consecrationem, vel etiam cognoscit sacerdos calici venenum esse immissum ab aliquo maleuolo causa occidendi ipsum. In quo casu si sumat, videtur mortaliter peccare, se occidendo vel Deum tentando, similiter si non sumat peccat, contra statutum Ecclesiæ faciens. Ergo videtur esse perplexus, & subiectus necessitati peccandi, quod est inconueniens.

¶ Præterea, Contingit quandoque quòd per negligentiam ministri aut aqua non ponitur in calice, aut etiam nec vinum, & hoc sacerdos aduertit. Ergo in hoc etiam casu videtur esse perplexus, siue sumat corpus sine sanguine (quasi imperfectum faciens † sacramentum) siue non sumat nec corpus nec sanguinem.

† Aliàs sacrificium.

¶ Præterea, Contingit quandoque, quòd sacerdos non recolit se dixisse verba consecrationis, vel etiam alia quæ in celebratione huius sacramenti dicuntur. Videtur ergo peccare in hoc casu, siue reiteret verba super eandem materiam, quæ fortè iam dixerat, siue vtatur pane & vino non consecratis, quasi consecratis.

¶ Præterea,

¶Præterea, Contingit quandoque propter frigus, quòd sacerdoti dilabitur hostia in calicem, siue ante fractionem, siue post. In hoc ergo casu non poterit sacerdos ritum Ecclesiæ implere, vel de ipsa fractione, vel etiam de hoc quòd sola tertia pars mittatur in calicem.

¶Præterea, Contingit quandoque, quòd per negligentiã sacerdotis sanguis Christi effunditur, vel etiam quòd sacerdos sacramentum sumptum vomit, aut etiam quòd hostiæ cõsecratæ tandiu conseruantur, vt putrefiant, vel etiam à muribus corrodãtur, vel etiam qualitercunque perdantur. In quibus casibus non videtur posse huic sacramento debita reuerentia exhiberi secundũ Ecclesiæ statuta. Non videtur ergo, quòd his defectibus seu periculis occurri possit, saluis Ecclesiæ statutis.

¶SED CONTRA est, quòd sicut Deus, ita Ecclesia nõ præcipit aliquid impossibile.

CONCLVSIO.

¶Quæcunque defectus in missa occurrentes possunt ex Ecclesiæ statutis emendari, vel præueniendo ne accidant, vel si sequantur, emendando, vel adhibendo per pœnitentiam remedium, vt aliàs is caueat qui negligenter se circa illud gesserit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd periculis seu defectibus circa hoc sacramentum cõtingentibus dupliciter potest occurri. Vno modo præueniendo, ne scilicet periculũ accidat. Alio modo subsequendo, vt scilicet id quod accidit emẽdetur, vel adhibendo remedium, vel saltem per pœnitentiam eius, qui negligenter egit circa hoc sacramentum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si sacerdos morte aut infirmitate graui occupetur ante consecrationem corporis & sanguinis Domini, non oportet vt per alium suppleatur. Si verò incepta consecratione hoc acciderit (puta cõsecrato corpore ante consecrationem sanguinis, vel etiam consecrato vtroque) debet missæ celebritas per alium expleri. Vnde, vt habetur in Decretis, 7. quæst. 1. c. nihil. in Toletano concilio legitur, Censuimus conuenire, vt cùm à sacerdotibus missarum tẽpore mysteria sacra consecrantur, si ægritudinis accidat cuiuslibet euentus, quo cœptum nequeant explere mysterium, sit liberum Episcopo vel presbytero alteri, consecrationem exequi incepti officij. Non enim aliud competit ad supplementum initiatis mysterijs, quàm vt aut incipientis aut subsequentis benedictione sint completa sacerdotis: quia nec perfecta videri possunt, nisi perfecto ordine compleantur. Cùm enim simus omnes vnũ in Christo, nihil contrarium diuersitas personarum format, vbi efficaciam prosperitatis vnitas fidei repræsentat. Ne tamen quod naturæ languoris causa consulitur, in præsumptionis perniciẽ conuertatur, nullus absque præuentu patẽtis molestiæ, minister vel sacerdos, cum cœperit imperfecta officia, præsumat omnino relinquere. Si quis hoc temerariè præsumpserit, excommunicationis sententiam sustinebit.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd vbi difficultas occurrit, semper est accipiendum illud quod habet minus de periculo. Maximè autem periculosum circa hoc sacramentum est, quod est contra perfectionem huius sacramenti, quia hoc est immane sacrilegiũ. Minus autem est illud, quod pertinet ad qualitatem sumentis. Et ideo si sacerdos post consecrationem inceptam, recordetur se aliquid comedisse vel bibisse, nihilominus debet perficere sacrificium, & sumere sacramentum. Similiter si recordetur se peccatum aliquod commisisse, debet pœnitere cum proposito confitendi & satisfaciendi: & sic non indignè, sed fructuosè sumere sacramentum. Et eadem ratio est si meminerit se excõmunicationi cuicunque subiacere debet enim assumere propositum humiliter absolutionem petendi: & sic per inuisibilem pontificem Iesum Christum absolutionem consequetur quantum ad hunc actum, quòd peragat diuina mysteria. Si verò ante consecrationem alicuius prædictorum sit memor, tutius reputarem, maximè in casu manducationis & excommunicationis, quòd missam inceptam desereret, nisi graue scandalum timeretur.

¶Ad tertium dicendum, quòd si musca vel aranea in calicem ante consecrationem ceciderit, aut etiam venenum deprehenderit esse immissum, debet effundi, & abluto calice, denuo aliud vinum poni consecrandum. Si verò aliquid horum post consecrationem acciderit, debet animal cautè capi, & diligenter lauari & comburi, & ablutio cum cineribus in sacrarium mitti. Si verò venenum ibi esse deprehẽderit immissum, nullo modo debet sumere, nec alij dare, ne calix vitæ vertatur in mortem: sed debet diligenter in aliquo vasculo ad hoc apto cum reliquijs conseruari. Et ne sacramentum remaneat imperfectum, debet aliud vinum apponere in calicem, & denuo resumere à consecratione sanguinis, & sacrificium perficere.

¶Ad quartum dicendum, quòd si sacerdos ante consecrationem sanguinis & post consecrationem corporis percipiat aut vinum aut aquam non esse in calice, debet statim apponere, & consecrare. Si verò post consecrationis verba perceperit, quod aqua desit, debet nihilominus procedere: quia impositio aquæ (vt supra dictum est) non est de necessitate sacramenti. Debet tamen puniri ille, ex cuius negligentia hoc contingit. Nullo autem modo debet aqua vino iam consecrato misceri: quia sequeretur corruptio sacramenti pro aliqua parte, vt suprà dictum est. Si verò percipiat post verba consecrationis, quòd vinum non fuerit positum in calicem: si quidem hoc percipiat ante sumptionem corporis, debet deposita aqua, si ibi fuerit, imponere vinum cum aqua, & resumere à verbis consecrationis sanguinis. Si verò hoc perceperit post sumptionem corporis, aliam hostiam apponere debet, iterum consecrandam simul cum sanguine. Quod ideo dico: quia si diceret sola verba consecrationis sanguinis, non seruaretur debitus ordo consecrandi: & sicut dicitur in prædicto c. Toletani concilij, perfecta videri non possunt sacrificia, nisi perfecto ordine compleantur. Si verò inciperet à consecratione sanguinis, & repeteret omnia verba consequentia, non competeret nisi adesset hostia consecrata, cum in illis verbis illis occurrant quædam dicenda & fienda non solùm circa sanguinem, sed etiam circa corpus. Et debet in fine iterum sumere hostiam consecratam & sanguinem, non obstante etiam, si prius sumpserit aquam, quæ erat in calice: quia præceptum de perfectione sacramenti maioris est ponderis, quàm præceptum quòd hoc sacramentum à ieiunis sumatur, vt suprà dictum est.

¶Ad quintum dicendum, quòd licet sacerdos non recolat se dixisse aliqua eorum, quæ dicere debuit, non tamen debet ex hoc mente perturbari: non enim qui multa dicit, recolit omniũ, quæ dixit: nisi fortè aliquid in dicẽdo apprehenderit sub ratione iam dicti: sic enim aliquid efficitur memorabile. Vnde si aliquis attentè cogitet illud quod dicit, non tamen cogitet se dicere illud, non multum postea recolit se dixisse. Sic enim fit aliquid obiectum memoriæ, inquantum accipitur sub ratione præteriti: sicut dicitur in lib. de memoria. Si tamen sacerdoti probabiliter constet se aliqua omisisse: si quidem nõ sunt de necessitate sacramenti, non existimo quòd propter hoc debeat resumere, immutando ordinem sacrificij: sed debet vlterius procedere. Si verò certificetur se omisisse aliquid eorum, quæ sunt de necessitate sacramenti, scilicet formas consecrationis, cùm forma consecrationis sit de necessitate sacramenti, sicut & materia, idem videtur faciendum, quod dictum est in defectu materiæ, vt scilicet resumatur à forma consecrationis, & cætera per ordinem reiterentur, ne mutetur ordo sacrificij.

¶Ad sextum dicendum, quòd fractio hostiæ cõsecratæ, & quòd vna sola pars mittatur in calicem, respicit corpus mysticũ, sicut admixtio aquæ significat populum. Et ideo horũ prætermissio non facit imperfectionẽ sacrificij, vt propter hoc sit necesse aliquid reiterare circa celebrationem huius sacramenti.

¶Ad septimum dicendum, quòd (sicut legitur de conse. distin. 2. ex decreto Pij Papæ) si per negligentiam aliquid de sanguine stillauerit in tabulam, quæ terræ adhæret, lingua lambetur, & tabula radetur. Si verò non fuerit tabula, terra radetur, & igni consumetur, & cinis intra altare condetur, & sacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si autem super altare stillauerit calix, sorbeat minister stillam, & tribus diebus pœniteat. Si super linteũ altaris, & ad aliud stilla peruenerit, decem diebus pœniteat. Si vsque ad tertium, nouem diebus pœniteat. Si vsque ad quartũ, viginti diebus pœniteat: & linteamina quę stilla tetigerit, tribus vicibus lauet minister calice subtus posito: & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur. posset etiam sumi in potum à ministro, nisi propter abominationem dimitteretur. Quidam autem vlterius partem illam linteaminum incidunt & comburunt: & cinerem in altari vel sacrario reponunt. Subditur autem ibidem ex pœnitentiali Bedæ presbyteri, Si quis per ebrietatem vel voracitatem Eucharistiam euomuerit, quadraginta diebus pœniteat, si laicus est, clerici vel monachi seu diacon: & presbyteri, septuaginta diebus pœniteant, Episcopus, nonaginta. Si autem infirmitatis causa euomuerint, septem diebus pœniteant. Et in eadem dist. legitur ex concil. Arelatensi, Qui non

bene

bene custodierit *sacramentum, & mus vel aliquod aliud animal illud comederit, quadraginta diebus poeniteat. Qui autem perdiderit illud in Ecclesia, aut pars eius ceciderit, & non inuenta fuerit, triginta diebus poeniteat. Et eadem poenitentia videtur dignus sacerdos, per cuius negligentiam hostiae consecratae putrefiunt. Praedictis autem diebus debet poenitens ieiunare, & à communione cessare. Pensatis tamen conditionibus negotij & personae, potest minui vel addi ad poenitentiam praedictam. Hoc tamen obseruandum est, quòd vbicunque species integrae inueniuntur, sunt reuerenter conseruandae, vel etiam sumendae: quia manentibus speciebus, manet ibi corpus Christi, vt suprà dictum est. Ea verò, in quibus inueniuntur, si commodè fieri potest, sunt comburenda, cinere in sacrario recondito: sicut de rasura tabulae dictum est.

QVAESTIO OCTVAGESIMAQVARTA, *de Sacramento Poenitentiae, in decem articulos diuisa.*

CONSEQVENTER considerandum est de sacramento poenitentiae. Circa quod primò considerandum est de ipsa poenitentia. secundò, de effectu ipsius. tertiò de partibus eius. quartò de suscipientibus hoc sacramentum. quintò de potestate ministrorum, quae ad claues pertinet. sextò de solennitate huius sacramenti.

¶Circa primũ duo cõsideranda sunt. primò de poenitẽtia, secundũ ꝙ est sacramẽtum. Secundò, de poenitentia, secundũ ꝙ est virtus.

¶Circa primum quaeruntur decem.

¶Primò, vtrùm poenitentia sit sacramentũ.

¶Secundò, de propria materia eius.

¶Tertiò, de forma ipsius.

¶Quartò, vtrùm impositio manus requiratur ad hoc sacramentum.

¶Quintò, vtrùm hoc sacramentũ sit de necessitate salutis.

¶Sextò, de ordine eius ad alia sacramenta.

¶Septimò, de institutione eius.

¶Octauò, de duratione ipsius.

¶Nonò, de continuitate eius.

¶Decimò, vtrùm possit iterari.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm poenitentia sit sacramentum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd poenitentia non sit sacramentum. Greg. enim dicit, & habetur in Decre. 1. q. 1. Sacramenta sunt baptismus, chrisma, corpus & sanguis Christi: quae ob id sacramẽta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerũ diuina virtus secretius operatur salutẽ. Sed hoc non contingit in poenitentia: quia non adhibentur aliquae corporales res, sub quibus diuina virtus operetur salutem. Ergo poenitentia non est sacramentum.

¶Praeterea, Sacramẽta Ecclesiae à ministris Christi exhibentur: secundũ illud, 1. Cor. 4. Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Sed poenitentia non exhibetur à ministris Christi, sed interius à Deo hominibus inspiratur: secundum illud Hiere. 31. Postquam conuertisti me, egi poenitentiam. Ergo videtur ꝙ poenitentia non sit sacramentum.

¶Praeterea, In sacramentis de quibus iam suprà diximus, est aliquid, quod est sacramẽtum tantùm, aliquid, quod est res & sacramentum: aliquid verò, quod est res tantùm: vt ex praemissis patet. Sed hoc non inuenitur in poenitentia. Ergo poenitentia non est sacramentum.

¶SED CONTRA est, quòd sicut baptismus adhibetur ad purificandũ à peccato, ita & poenitentia. Vnde & Petrus dixit Simoni, Act. 8. Poenitentiam age ab hac nequitia tua. Sed baptismus est sacramentum: vt suprà habitum est. Ergo pari ratione & poenitentia.

CONCLVSIO.

¶Poenitentia, qua peccator se ostendit à peccato recessisse, & qua sacerdos Dei remittentis opus significat, est speciale sacramentum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut Greg. dicit in ca. suprà dicto, Sacramẽtum est in aliqua celebratiõe, cùm res gesta ita fit, vt aliquid significatiuè accipiamus, quod sanctè accipiendũ est. Manifestum est autẽ ꝙ in poenitẽtia ita res gesta fit, ꝙ aliqd sanctũ significatur, tam ex parte peccatoris poenitentis, quàm ex parte sacerdotis absoluentis: nam peccator poenitens, per ea quae facit & dicit, ostendit cor suum à peccato recessisse: similiter etiam sacerdos per ea quae agit & dicit circa poenitentem, significat opus Dei remittentis peccata. Vnde manifestum est, quòd poenitentia quae in Ecclesia agitur, est sacramentum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ nomine corporaliũ rerũ intelliguntur largè etiã ipsi exteriores actus sensibiles: qui ita se habẽt in hoc sacramento, sicut aqua in baptismo, vel chrisma in cõfirmatione. Est autem attendendũ, ꝙ in illis sacramẽtis, in quibus confertur excellens gratia, quae superabundat omnem facultatem humani actus, adhibetur aliqua corporalis materia exterius: sicut in baptismo, vbi fit plena remissio peccatorum, & quantum ad culpam & quantum ad poenã: & in cõfirmatione, vbi datur plenitudo Spiritus sancti: & in extrema vnctione, vbi confertur perfecta sanitas spiritualis, quae proueniunt ex virtute Christi, quasi ex quodam extrinseco principio. Vnde si qui actus humani sunt in talibus

¶Super Quaestionem octuagesimamquartam.

Annot. IN primis duobus art. tria dicenda occurrunt. Primum, de materia sacramenti poenitentiae ex qua cùm forma constituitur sacramentum, an scilicet hoc sacramentum habeat materiam, ex qua constituatur. Et mouetur hoc dubium propter Scot. in 4. dist. 16. q. 1. dicentem huius sacramenti nullam partem esse actum poenitentis: sed sacramentum hoc essentialiter consistere in absolutione: ita quòd secundum eum sacramentum poenitentiae nõ cõstituitur ex materia & forma contra communem doctrinam in 4. dist. 14. [illegible] immò contra doctrinam sacri Concilij sub Eugenio IIII. vbi dicitur quòd omnia sacramenta cõstant ex rebus tanquã materia, & verbis tanquã forma & specialiter de sacramẽto poenitẽtiae dicitur cuius quasi materia sunt actus poenitentis.

* Alias sacrificium.

¶Nec ratio Scot. valet, scilicet quia nullius actus poenitentis est aliquid sententiae sacerdotis: quoniam supponit hanc rationem sacramẽtum hoc cõsistere essentialiter in sola absolutione.

¶Quocirca sequendo & communem & sacri Cõcilij doctrinã, dicendũ est sacramentũ poenitẽtiae constare ex verbis absolutionis vt forma, & actu seu actibus poenitentis, vt materia proxima. Nec alia quaerenda est de hoc ratio nisi auctoritas vtraque iam adducta & cõsonantia quia scilicet consonant conditiones sacramẽti huic toti constituto ex actu poenitẽtis & absolutione & in significãdo & in causando, & in passiua institutione diuina.

¶Secundũ est circa rem huius sacramẽti, quae scilicet est & res & sacramẽtũ an scilicet sit interior poenitẽtia: an ornatus aliquis. Et quoniã magna videtur altercatio de ornatu nec intẽtionis meae est scribere ad contradicendũ aliis dimissa vnicuique probabilitate suae opinionis, dicam quid secundũ Auctorem & rationem rectam videtur sentiendum.

Annot. ¶De sacramentis nil aliud sentiendum est, nisi quod accepimus. ex acceptis autẽ tam ex parte causalitatis attributae sacramẽto quàm ex parte rei & sacramenti, quàm etiã ex parte subiecti disponendi ad gratiã, vltimum sacramẽti effectũ, nec necessariò, nec probabiliter ornatus ponitur. Nã causalitas sacramẽti sufficiẽter saluatur respectu gratiae, etiam si nihil aliud causaret. res verò & sacramentũ sufficiẽter saluatur hic per interiorẽ poenitentiã.

4. dist. 14. q. 1. ar. 1. q. 1. Et dis. 22. q. 2. art. 3. q. 1. cor.

¶Dispositio autem ad gratiam (quae tamen tantùm ponderatur à ponentibus ornatum) tripliciter monstratur aliena ab ornatu. Primò ex parte gratiae quoniam gratia non est talis forma in anima, vt egeat alia forma praedisponente ad ipsam. Fallax siquidem imaginatio est putare, quòd sicut lignum, si debet igniri, debet prius calefieri, vt calor disponat ad formam ignis: ita anima, si debet per gratiam fieri deiformis, debet prius ornari. Nullam siquidem talem dispositionem gratia exigit, vt patet in infantibus baptizatis, quibus infunditur gratia absque aliqua alia forma praedisponente. Nec obstat character quoniam, vt ex supradictis patet, character non ponitur, vt disponat ad gratiam, quamuis eius subiectum, quod est intellectus, testatur: dispositio enim ad gratiam, quae est in essentia animae, non est intellectus, vt de se patet. Secundò ex parte adultorum, quibus tantum confertur sacramentum poenitentiae. Nam in adultis dispositio ad gratiam est proprius actus ipsius adulti iuxta illud, Qui creauit te sine te, non saluabit te sine te. & iuxta supradicta in secundo lib. de iustificatione impij. Te[rtiò] ex parte poenitentis. poenitens enim inquantum poenitens non disponitur nisi per actus poenitentiae: omnis enim alia dispositio per accidens se haberet ad poenitentem. & propterea si ornatus poneretur disponere, non nisi per accidens cõcurreret ad disponendum poenitentem: quod autem est per accidens, non est per se tribuendum sacramento poenitentiae. Commentitius ergo videtur ornatus huiusmodi [illegible] vt in litera dicitur, interior poenitentia est res, & sacramentum.

¶Et si modum [illegible] quaeris ac sufficientem ra[tio]nem, distingue, trifariam posse inueniri poenitentem. primò, vt sit attritus, quòd eius attritio cum sacramẽto poenitentiae in v[oto suf]ficiat ad remissionẽ peccatorum: [illegible] attri[tio] sua est talis, quòd ea sacramento in voto fit [contri]tio, iuxta illud, Dixi, cõfitebor & tu remisisti impietatẽ peccati mei. Secundò, quòd attritio sit tam modica, vt cum sacramento in voto, non fiat contritio: sed tamen sit tanta, quòd cum sacramento in re, fiat contritio: plus enim operatur sacramentum in re quàm in voto. Tertiò posset esse [tam] exigua attritio, vt nec etiam cũ sacrament[o in r]e, fieret contritio: & talis non suffi[cit ad re]missionem peccatorum ex sacramento poen[itenti]ae. Vbi apparet, nullo esse opus ornatu ad hoc, vt ex vi sacramenti attritus fiat contritus. Modus autem [quo] hoc fit est quòd Deus vtrinque operatur. [con]currit siquidem ex parte poenitentis ad interiorem poenitẽtiam, inspirando illam (vt in litera dicitur) non solum secundum se, sed etiam in ordine ad sacramentum: quod ex [illegible], quòd ex interiori motu poenitens sub[ijcit] se clauibus. Et rursus concurrit Deus ex parte sacramenti, ordinando sacramentales actus exteriores ad interiorem poenitentiam, dum vtitur sacramento ad excitandum & [per]ficiendum interiorem actum poenitentis. [illegible] enim excitando & [per]ficiendo, facit de attrito contritum, dum [me]diante sacramento, [illegible]tur etiam interior poenitentia ad remissionem peccatorum. hoc enim fit [illegible] poenitentis actus & sacramentum. Et per hoc apparet, quòd sacramentum significat & causat exteriorem poenitentiam & interior poenitentia sic causata significat & causat remissionem peccatorum. sunt enim haec instrumenta subordinata principali agenti, Deo scilicet. sicut baculus, quo moueo lapidem, est instrumentum sub[iec]tum alteri instrumento, puta manui, qua moueo baculum, &c. Tertium est, ꝙ Autor seipso doctior, quum in 4. sent. putasset solam formam in sacramento poenitentiae habere causalitatem, sicut in sacramento Eucharistiae & [illegible] ꝙ totũ sacramentum compositum ex materia, & forma causat ratione par[tis] formae: hoc in loco aliter sensit, vt expressius declarat inferius in artic. [vl]tima quaest. 86. scilicet ꝙ totum sacramentũ poenitẽtiae compositũ, scilicet ex mat[eria] & forma

& forma, id est ex actu poenitentis & absolutione (sit enim ex his vnum sacramentum) causat remissionem peccatorum ratione vtriusque partis, principaliusquidem ratione formae, secundariò autem ratione materiae, hoc est actuum poenitentis, vt subordinantur clauibus Ecclesiae: hoc est quia actu poenitentis ex hoc ipso quod pars efficitur sacramenti, vtitur Deus vt parte materiali sui instrumenti ad causandam remissionem peccatorum sicut ex hoc ipso, quòd aqua assumitur ad baptizandum, vtitur illa Deus vt parte materiali sui instrumenti ad regenerandum filios suos.

Addit. aliud huiusmodi semper sibi.

¶ Super Quaestionis octuagesimaquarta Articulum tertium.

Annot. IN articulo 3. eiusdem quaestionis responsione ad tertium circa formam absolutionis aduerte, quòd licet forma absolutionis consistat in illis duobus verbis scilicet absoluo te: vt in litera dicitur, & habetur ex concilio Floren. sub Eugenio 4. nihilominus si quis aliis verbis vteretur (puta Remitto tibi peccata) sacramentum esset perfectum. ¶ Quod & ratione & autoritate monstratur. Ratione quidem quia virtus sacramentalis non est à Deo obligata ita his verbis, quin sit etiam collata equipollentibus. Autoritas autem sumitur primò ex Euangelio: quia Dominus instituendo confessores, dixit, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Secundò ex Autore in hac litera comparante istas duas formas, scilicet per absoluere vel remittere (quarum vtraque ex verbis Domini sumitur) & dicēte quòd illa quae fit per absoluere, est magis cōgrua, quia magis cōgruit verbis Domini, dū de virtute clauium loquebatur: differentia autem secundum magis vel minus congruū, nō tollit virtutē sacramenti. Accedit ad hoc Sco. in 4. dist. 14. q. 4. qui tamē fortè nimis latè loquitur dicens quòd sufficit quòd exprimatur actus sententiae absoluentis.

Annot. ¶ In responsione ad quartum vbi dicitur quòd Apostolis non est data potestas vt sanarent infirmos, &c. intellige regulariter, nō enim est concessum Apostolis, vt regulariter sanarēt ex potestate infirmos, quibus hoc vtile esset quāuis concessum. Et hoc sufficit ad differentiam in litera intentam inter potestatē sacramentalē & potestatē faciendi miracula: qua potestate sacramentali ordinariè possumus remittere peccata: potestate autē miracula faciendi, nō poterant ordinariè sanare infirmos autoritatiuè, sed deprecatiuè.

sacramentis, non sunt de essentia sacramentorum, sed dispositiuè se habent ad sacramēta. In illis autē sacramentis, quę habēt effectum correspondentē humanis actibus, ipsi actus humani sunt loco materię, vt accidit in poenitentia & matrimonio. Sicut etiā in medicinis corporalibus quædā sunt res exterius adhibitæ, sicut emplastra & electuaria: quædam verò sunt actus sanandorum, puta exercitationes quædam.

¶ Ad secundum dicendū, quod in sacramentis, quæ habent corporalem materiā, oportet quòd illa materia adhibeatur à ministro Ecclesiæ, qui gerit personam Christi, in signum quòd excellentia virtutis in sacramento operantis est à Christo. In sacramento autē poenitentiæ (sicut dictum est) sunt actus humani pro materia, qui proueniunt ex inspiratione interna. Vnde materia non exhibetur à ministro, sed à Deo interius operante. Sed complemētum sacramenti exhibet minister, dum poenitentem absoluit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam in poenitentia est aliquid quod est sacramentum tantùm, scilicet actus exterius exercitus, tam per peccatorem poenitētem, quàm etiā per sacerdotem absoluētem: res autem & sacramentum, est poenitentia interior peccatoris: res autem tantùm & non sacramentum, est remissio peccati. Quorū primum totū simul sumptum est causa secundi: primū autem & & secundum, sunt quodāmodo causa tertij.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm peccata sint propria materia huius sacramenti.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd peccata nō sunt propria materia huius sacramēti. Materia enim in alijs sacramentis per aliqua verba prolata sanctificatur, & sanctificata effectum sacramēti operatur. Peccata autem nō possunt sanctificari, & cōtrariantur effectui sacramēti, qui est gratia remittens peccata. Ergo peccata non sunt materia propria huius sacramenti.

¶ Præterea, Aug. dicit in lib. de poenitentia. Nullus potest inchoare nouam vitam, nisi eum veteris vitæ poeniteat. Sed ad vetustatem vitæ pertinent nō solùm peccata, sed etiam poenalitates præsentis vitæ. Non ergo peccata sunt propria materia poenitentiæ.

¶ Pręterea, Peccatorū quoddā est originale, quoddā mortale, quoddam veniale. Sed poenitentiæ sacramentū non ordinatur contra originale peccatum, quod tollitur per baptismum, neque cōtra peccatū mortale, quod tollitur per confessionē peccatoris: nec etiā contra veniale, quod tollitur per tonsionem peccatoris, & per aquam benedictam, & alia huiusmodi. Ergo peccata non sunt propria materia poenitentiæ.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit 2. Cor. 12. Non egerunt poenitētiam super immunditia & fornicatione & impudicitia, quam gesserunt.

CONCLVSIO.

¶ Proxima sacramenti poenitentiæ materia sunt actus poenitentis: remota verò sunt peccata non acceptanda, sed detestanda & destruenda.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est materia, scilicet proxima & remota: sicut statuæ proxima materia est metallum, remota verò, aqua. Dictum est autem, quòd materia proxima huius sacramenti sunt actus poenitentis, cuius materia sunt peccata, de quibus dolet, & quæ cōfitetur: & pro quibus satisfacit. Vnde relinquitur quòd remota materia poenitentiæ, sunt peccata, nō acceptanda, sed detestanda & destruenda.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de proxima materia sacramenti.

¶ Ad secūdum dicendū, quòd vetus & mortalis vita est obiectū poenitentiæ, non ratione poenæ, sed ratione culpæ annexæ.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd poenitentia quodāmodo est de quolibet peccatorū genere: non tamen eodem modo. Nam de peccato actuali mortali, est poenitentia propriè & principaliter. Propriè quidem, quia propriè dicimur poenitere de his quæ nostra voluntate cōmisimus. Principaliter autē: quia ad deletionē peccati mortalis, hoc sacramentum est principaliter institutū. De peccatis autē venialibus est quidē poenitētia propriè, inquantum sunt nostra volūtate facta: nō tamen contra hæc principaliter est hoc sacramentum institutum. De peccato verò originali poenitentia nec principaliter est (quia contra ipsum nō ordinatur hoc sacramentū, sed magis baptismus) nec etiā propriè: quia peccatum originale non est nostra voluntate peractum, nisi fortè inquantum voluntas Adæ reputatur nostra, secundum modum loquendi, quo Apost. dicit Rom. 5. In quo omnes peccauerunt. Inquantum tamen largè accipitur poenitentia pro quacunque detestatione rei præteritæ, potest dici poenitentia de peccato originali: sicut loquitur Aug. in lib. de poenitentia.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm hæc sit forma huius sacramenti, Ego te absoluo.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd hæc non sit forma huius sacramenti, Ego te absoluo. Formæ enim sacramentorum ex institutione Christi & Ecclesiæ vsu habentur. Sed Christus nō legitur hanc formam instituisse, neque etiam in communi vsu habetur, quinimò in quibusdam absolutionibus, quę in Ecclesia publicè fiunt (sicut in Prima & Completorio, & in coena Domini) absoluens nō vtitur oratione indicatiua, vt dicat, Ego vos absoluo, sed oratione deprecatiua, cùm dicit, Misereatur vestri omnipotēs Deus, vel, Absolutionem & remissionem tribuat vobis omnipotēs Deus. Ergo hæc non est forma huius sacramenti, Ego te absoluo.

¶ Præterea, Leo Papa dicit, quòd indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotū nequit obtineri. Loquitur autem de indulgentia Dei, quæ præstatur poenitentibus. Ergo forma huius sacramenti debet esse per modum deprecationis.

¶ Præterea, Idem est absoluere à peccato, quod peccatū remittere. Sed solus Deus peccatum remittit, qui etiam solus interius hominem à peccato mundat; vt August. dicit super Ioan. Ergo videtur quòd solus Deus à peccato absoluat. Nō ergo debet sacerdos dicere, Ego te absoluo, sicut non dicit, Ego tibi peccata remitto.

¶ Præterea, Sicut Dominus dedit potestatē discipulis absoluendi à peccatis, ita etiā dedit eis potestatē curandi infirmitates, & vt dæmonia ejicerent, & vt languores sanarēt, vt habetur

Annot. ¶ In responsione ad quintum circa vltimam expositionem vbi dicitur, Ego te absoluo, id est sacramentum absolutionis tibi impendo, aduerte, quòd huiusmodi expositio ex forma verborum non importat formam absolutionis in actu exercito, sicut significat illam hæc enuntiatio, Ego absoluo te. Hac enim sacerdos ipse exercet ipsum absolutionem faciendo quod significat: sacramentum enim efficit quod significat. Dicendo autē, sacramentū absolutionis tibi impendo, non significat se absolutionis actum exercere: sicut si diceretur, Ego baptismi sacramentum tibi impendo, non significaretur ex forma verborū, quòd ego exercerem actū baptizandi, sed vtrobique significatur actus vt materia sacramenti impensi, seu actus impēdendi. Si autē considerentur dicta verba secūdum sensum, sic conueniens ac perfecta inuenitur expositio: quoniā æquipollet huic, Sacramentaliter absoluo te: idē est enim impēdere sacramentū absolutionis, & sacramētaliter absoluere. Et per hāc expositionē excluditur ex parte ministri præsumptio seu vsurpatio diuinæ potestatis, & ex parte effectus ambiguitas. Nam ly sacramētaliter distinguit à duobus, scilicet à principaliter & à purè spiritualiter: solus enim Deus est qui principaliter absoluit à peccatis, & similiter solus Deus purè spiritualiter absoluit à peccatis. sacramētaliter verò homo absoluit instrumentaliter & signo sēsibili, vt patet. Et hinc fit, vt effectus sacramēti, scilicet absolutio interior à peccatis, qui ex parte sacramenti sit certissimus, nō significetur in ambiguo, etiam si ex parte poenitētis male dispositi impediatur quia nō significatur absolutio, vt recipitur interius in poenitēte, sed vt exit exterius à ministro sacramenti, ex qua parte cōstat absolutionem esse certissimam. 4. dist. 22. q. 2. art. 2. q. 2 & 3. Et opus. 22.

¶ Et si nondum hoc nō penetras, fingat Deum dicere Petro, Absoluo te: & confessorem dicere Ioanni, Absoluo te, & videat differentiam quòd absolutio Petri est vtrinque certa, quia Deus non diceret, absoluo te, nisi etiam verè intus absolueretur. Absolutio vero Ioannis est & significatur certa ex parte confessoria tantum: quia sacramentū absolutionis impendit, quia sacramentaliter absoluit, & intus potest impedimentum inuenire ex fictione poenitentis.

vt habetur Matth. 10. & Luc. 9. Sed sanando infirmos Apostoli non vtebantur his verbis, ego te sano, sed, sanet te Dominus Iesus Christus: sicut Petrus dixit paralytico, vt habetur Actu. 9. Ergo videtur quòd sacerdotes habentes potestatem Apostolis à Christo traditam, non debeant vti hac forma verborum, Ego te absoluo, sed, absolutionem tribuat tibi Christus.

¶ Praeterea, Quidam hac forma vtentes, sic eam exponunt, Ego te absoluo, id est absolutum ostendo. Sed nec hoc etiam sacerdos facere potest, nisi ei diuinitus reueletur. vnde legitur Matth. 16. Antequam Petro diceretur, Quodcunque solueris super terrã, &c. dictum est ei, Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed Pater meus, qui est in caelis. Ergo videtur quòd sacerdos, cui non est facta reuelatio, praesumptuosè dicat, Ego te absoluo, etiam si exponantur, id est absolutum ostendo.

¶ SED CONTRA est, quòd sicut Dominus dixit discipulis, Matth. vlti. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos: ita dixit Petro, Matth. 16. Quodcunque solueris super terrã. Sed sacerdos autoritate Christi fretus dicit, Ego te baptizo. Ergo eadem autoritate dicere debet in hoc sacramento, Ego te absoluo.

CONCLVSIO.

¶ Nulla magis est conueniens sacramenti poenitentiae forma, quàm haec verba, Ego te absoluo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in qualibet re perfectio attribuitur formę. Dictum est autem suprà quòd hoc sacramentum perficitur per ea quae sunt ex parte sacerdotis. Vnde oportet quod ea quae sunt ex parte poenitentis, siue sint verba siue facta, sint quaedã materia huius sacramenti: ea verò quae sunt ex parte sacerdotis, se habeant per modum formae. Cùm autem sacramenta nouae legis efficiant quod figurant (vt suprà dictum est) oportet quòd forma sacramenti significet id quod in sacramento agitur, proportionaliter materię sacramenti. Vnde forma baptismi est, Ego te baptizo: & forma confirmationis est, Consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, eo quòd huiusmodi sacramenta perficiuntur in vsu materiae. In sacramẽto autem Eucharistiae, quod consistit in ipsa consecratione materiae, exprimitur veritas consecrationis, cùm dicitur, Hoc est corpus meum. Hoc autem sacramentũ, scilicet poenitentiae, non consistit in consecratione alicuius materiae nec in vsu alicuius materiae sanctificatae, sed magis in remotione cuiusdam materiae, scilicet peccati: prout peccata dicuntur esse materia poenitentiae: vt ex suprà dictis patet. Talis autẽ remotio significatur à sacerdote cùm dicitur, Ego te absoluo. Nam peccata sunt quaedam vincula, secundum illud Prouerb. 5. Iniquitates suae capiunt impium, & funibus peccatorum suorum quisque constringitur. Vnde patet quòd haec est conuenientissima forma huius sacramenti, Ego te absoluo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ista forma assumitur ex ipsis verbis Christi, quibus Petro dixit, Quodcunque solueris super terram, &c. & tali forma Ecclesia vtitur in sacramẽtali absolutione. Huiusmodi autem absolutiones in publico factae, non sunt sacramentales, sed sunt orationes quędam ordinatae ad remissionẽ venialium peccatorum. Vnde in sacramentali absolutione non sufficeret dicere, Misereatur tui omnipotens Deus, vel, Absolutionem & remissionem tribuat tibi Deus: quia per haec verba sacerdos absolutionẽ non significat fieri, sed petit vt fiat. Pręmittitur tamen in sacramentali absolutione talis oratio, ne impediatur effectus sacramenti ex parte poenitentis: cuius actus materialiter quodammodo se habent in hoc sacramento, non autem in baptismo vel in confirmatione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verbum Leonis est intelligendum quantum ad deprecationem, quae praemittitur absolutioni. non autem remouet quin sacerdotes absoluant.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd solus Deus per autoritatẽ & à peccato absoluit, & peccatum remittit. Sacerdotes tamen vtrunque faciũt per ministerium: inquantum scilicet verba sacerdotis in hoc sacramento instrumentaliter operantur in virtute diuina, sicut etiã in aliis sacramentis. Nam virtus diuina est, quę interius operatur in omnibus sacramentalibus signis, siue sint res, siue verba: sicut ex suprà dictis patet. Vnde & Dominus expressit vtrunque. nam Matth. 16. dixit Petro, Quodcunque solueris super terram, &c. & Ioan. 20. dixit discipulis, Quorum remiseritis peccata, remittũtur eis. Ideo tamẽ sacerdos potius dicit, Ego te absoluo, quàm, Ego tibi peccata remitto: quia hoc magis congruit verbis, quae Dominus dixit, virtutem clauium ostendens, per quas sacerdotes absoluunt. Quia tamen sacerdos sicut minister absoluit, conuenienter apponitur aliquid quod pertineat ad primam autoritatem Dei, scilicet vt dicatur, Ego te absoluo, in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, vel per virtutem passionis Christi, vel autoritate Dei, sicut Dion. exponit 7. c. Cael. hier. Quia tamẽ hoc non est determinatum ex verbis Christi, sicut in baptismo, talis appositio relinquitur arbitrio sacerdotis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Apostolis non est data potestas vt ipsi sanarent infirmos, sed vt ad eorum orationem infirmi sanarentur. Est autem eis collata potestas operandi instrumentaliter siue ministerialiter in sacramentis. Et ideo magis possunt in formis sacramentalibus exprimere actum suum, quàm in sanationibus infirmitatum. In quibus tamen non semper modo deprecatiuo vtebantur, sed quandoque modo indicatiuo & imperatiuo: sicut Actuum 3. legitur, quòd Petrus dixit claudo, Quod habeo, hoc tibi do, in nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ista expositio, Ego te absoluo, id est absolutum ostendo, quantum ad aliquid quidem vera est non tamen est perfecta: sacramenta enim nouae legis, non solùm significant, sed etiam faciunt quod significant. Vnde sicut sacerdos baptizando aliquem, ostendit hominem interius ablutũ per verba & facta, & non solùm significatiuè, sed etiam effectiuè: ita etiam cùm dicit, Ego te absoluo, ostendit hominem absolutum non solùm significatiuè, sed etiam effectiuè. Nec tamen loquitur quasi de re incerta: quia sicut alia sacramenta nouae legis habent de se certum effectum ex virtute passionis Christi (licet possit impediri ex parte recipientis) ita etiam & in hoc sacramento. Vnde Aug. dicit in lib. de adul. coniu. Non est turpis nec difficilis post patrata & purgata adulteria reconciliatio coniugii, vbi per claues regni caelorum non dubitatur fieri remissio peccatorum. vnde nec sacerdos indiget speciali reuelatione sibi facta, sed sufficit generalis reuelatio fidei, per quam remittuntur peccata. Vnde reuelatio fidei dicitur Petro facta fuisse. Esset autẽ perfectior expositio, Ego te absoluo, id est sacramentum absolutionis tibi impendo.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm impositio manuum sacerdotis requiratur ad hoc sacramentum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd impositio manuum sacerdotis requiratur ad hoc sacramentum. Dicitur enim Mar. vlti. Super aegros manus imponent, & bene habebunt. Aegri autem spiritualiter sunt peccatores qui recipiunt bonam habitudinem per hoc sacramentum. Ergo in hoc sacramento est manus impositio facienda.

¶ Praeterea, In sacramento poenitentiae recuperat homo Spiritũ sanctum amissum: vnde ex persona poenitentis dicitur in Psalmo 50. Redde mihi laetitiam salutaris tui, & Spiritu principali confirma me. Sed Spiritus sanctus datur per impositionem manuum: legitur enim Actu. 8. quòd Apostoli imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum. & Matth. 19. dicitur, quòd oblati sunt Domino paruuli, vt eis manus imponeret. Ergo in hoc sacramentum est facienda manus impositio.

¶ Praeterea, Verba sacerdotis in hoc sacramento non sunt maioris efficaciae quàm in aliis sacramentis. Sed in aliis sacramentis non sufficiunt verba ministri, nisi aliquem actum exerceat: sicut in baptismo simul cum hoc, quòd sacerdos dicit, ego te baptizo, requiritur corporalis ablutio. Ergo etiam simul cum hoc quod sacerdos dicit, ego te absoluo, oportet quòd aliquem actum exerceat circa poenitentem, imponendo ei manus.

¶ SED CONTRA est, quòd cùm Dominus dixit Petro, Quodcunque solueris super terram, &c. nullam mentionem de manus impositione fecit: neque etiam cum omnibus Apostolis simul dixit, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Nõ ergo ad hoc sacramentum requiritur impositio manuum.

CONCLVSIO.

¶ Cùm poenitentiae sacramentum ad culparum potius remissionem, quàm ad aliquam gratiae consecutionẽ ordinetur, ad ipsum, vt neque in baptismo, necessariò requiritur manus impositio, sicut in sacramento confirmationis & ordinis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impositio manuum in sacramentis Ecclesiae fit ad designandũ aliquẽ copiosum gratiae effectũ: quo, illi quibus manus imponũtur, quodãmodo per quandam

similitudinem cōtinuantur ministeria, in quibus copia gratiæ esse debet. Et ideo manus impositio fit in sacraméto confirmationis, in quo confertur plenitudo Spiritus sancti: & in sacramento ordinis, in quo confertur quædam excellentia potestatis in diuinis mysterijs. Vnde & 2. ad Timot. 1. dicitur, Resuscites gratiā Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. Sacramentū autem pœnitentiæ non ordinatur ad consequēdam aliquam excellentiam gratiæ, sed ad remotionem peccatorum. Et ideo ad hoc sacramentum non requiritur manuū impositio, sicut etiam nec ad baptismum: in quo tamen fit plenior remissio peccatorū.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa manus impositio non est sacramentalis, sed ordinatur ad miracula perficienda: vt scilicet per cōtactum manus hominis sanctificati, etiā corporalis infirmitas tollatur. Sicut etiam legitur de Domino Mar. 6. quod infirmos manibus impositis curauit: & Matt. 8. legitur, quod leprosum mundauit per contactum.

¶Ad secundum dicendum, quòd non quælibet acceptatio Spiritus sancti requirit manus impositionem: quia etiā in baptismo accipit homo Spiritum sanctum, nec tamen fit ibi manus impositio. sed acceptio Spiritus sancti cum plenitudine, requirit manus impositionem: quod pertinet ad confirmationem.

¶Ad tertium dicendum, quòd in sacramentis, quæ perficiuntur in vsu materiæ, minister habet aliquem actum corporalē exercere circa eum, qui suscipit sacramentum: sicut in baptismo & confirmatione & extrema vnctione. Sed hoc sacramentum non consistit in vsu alicuius materiæ exterius appositæ: sed loco materiæ se habent ea quæ sunt ex parte pœnitentis. Vnde sicut in Eucharistia sacerdos sola prolatione verborum super materia perficit sacramentum, ita etiam sola verba sacerdotis absoluentis super pœnitentem, perficiunt absolutionis sacramētum. Et si aliquis actus corporalis esset ex parte sacerdotis necessarius, nō minus competeret crucesignatio, quæ adhibetur in Eucharistia, quam manus impositio, in signum quòd per sanguinem crucis Christi remittuntur peccata. Et tamen non est de necessitate huius sacramenti, sicut nec de necessitate Eucharistiæ.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm hoc sacramentum sit de necessitate salutis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q̀ hoc sacramentum non sit de necessitate salutis, Quia super illud Psalm. Qui seminant in lacrymis, &c. dicit glos. Noli esse tristis, si adsit tibi bona voluntas, vnde metitur pax. Sed tristitia est de ratione pœnitentiæ: secundum illud 2. Corinth. 7. Quæ secundum Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Ergo bona voluntas sine pœnitentia sufficit ad salutem.

¶Præterea, Prouerb. 10. dicitur, Vniuersa delicta operit charitas. & infrà 15. Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Sed hoc sacramentum non est nisi ad purgandum peccata. ergo habendo charitatem & fidem & misericordiam, potest quisq; salutem consequi, etiam sine pœnitentiæ sacramento.

¶Præterea, Sacramenta Ecclesiæ initium habent ab institutione Christi. Sed sicut legitur Ioan. 8. Christus mulierem adulterā absoluit absque pœnitentia. Ergo videtur quòd pœnitentia non sit de necessitate salutis.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Luc. 13. Si pœnitentiam non habueritis, omnes simul peribitis.

CONCLVSIO.

¶Non absolutè pœnitentiæ sacramentum necessarium est, vt baptismus, sed ex suppositione, peccato videlicet subiacentibus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquid est necessariū ad salutem dupliciter. Vno modo absolutè: alio modo ex suppositione. Absolutè quidem necessarium est ad salutem illud, sine quo nullus salutem consequi potest: sicut gratia Christi, & sacramentū baptismi per quod aliquis in Christo renascitur. Ex suppositione autē est necessariū sacramentū pœnitentiæ. Quod quidem est necessariū nō omnibus, sed peccato subiacentibus. dicitur enim 2. Para. vlt. Et tu Deus iustorum nō posuisti pœnitentiam iustis, Abrahā, Isaac & Iacob, his qui tibi nō peccauerunt. Peccatum autem cùm consummatum fuerit, generat mortem: vt dicitur Iac. 1. Et ideo necessarium est ad salutē peccatoris, quòd peccatum remoueatur ab eo. Quod quidem non potest fieri sine pœnitentiæ sacramēto: in quo operatur virtus passionis Christi per absolutionē sacerdotis simul cum opere pœnitentis, qui cooperatur gratiæ ad destructionem peccati: sicut enim dicit Aug. super Ioan. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Vnde patet quòd sacramentum pœnitentiæ est necessarium ad salutē post peccatum sicut medicatio corporalis, postquam homo in morbum periculosum inciderit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd glos. illa videtur esse intelligenda de eo, cui adest bona voluntas sine interpollatione, quæ fit per peccatum: talis enim non habet tristitiæ causam. Sed ex quo bona voluntas tollitur per peccatum, nō potest restitui sine tristitia, qua quis dolet de peccato præterito: quod pertinet ad pœnitentiam.

¶Ad secundum dicēdum, quòd ex quo aliquis peccatum incurrit, charitas, fides & misericordia nō liberant hominem à peccato sine pœnitentia. Requirit enim charitas, quòd homo doleat de offensa in amicum commissa, & quod amico homo studeat satisfacere. Requirit etiam ipsa fides, vt per virtutē passionis Christi, quæ in sacramentis Ecclesiæ operatur, quærat iustificari à peccatis. Requirit etiam & ipsa misericordia ordinata, vt homo subueniat pœnitendo suæ miseriæ, quam per peccatum incurrit: secundum illud Prouerb. 14. Miseros facit populos peccatū. Vnde Eccles. 30. dicitur Miserere animæ tuæ, placens Deo.

¶Ad tertium dicendum, quòd ad potestatem excellentiæ quam solus Christus habuit (vt suprà dictum est) pertinuit q̀ Christus effectum sacramenti pœnitentiæ, qui est remissio peccatorū, contulit mulieri adulteræ sine exterioris pœnitentiæ sacraméto, licet nō sine interiori pœnitētia, quā ipse in ea per gratiā est operatus.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm pœnitentia sit secunda tabula post naufragium.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd pœnitentia non sit secunda tabula post naufragium. Quia super illud Isa. 3. Peccatū suum quasi Sodoma prędicauerunt. dicit glo. Secunda tabula post naufragium, est peccata abscondere. Pœnitentia autem non abscondit peccata, sed magis ea reuelat. Ergo pœnitentia non est secunda tabula.

4. dist. 2. q. 1. art. 3. ad 5. Et dist. 14. q. 1. artic. 2. q. 4. Et dist. 16. q. 4. ar. 1. q. 2. ad 2.

¶Præterea, Fundamentū in ædificio, non tenet secundū, sed primum locū. Pœnitentia autē in spirituali ædificio est fundamentum: secundū illud Heb. 6. Non rursus iacientes fundamentū pœnitētiæ ab operibus mortuis, vnde & pręcedit ipsum baptismū: secundū illud Act. 2. Pœnitentiā agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum. Ergo pœnitentia non debet dici secunda tabula.

¶Præterea, Omnia sacramenta sunt quædam tabulæ, id est remedia contra peccatū. Sed pœnitentia non tenet secundū locum inter sacramēta, sed magis quartū: vt ex suprà dictis patet. Ergo pœnitentia non debet dici secunda tabula post naufragium.

¶SED CONTRA est quod Hiero. dicit, quòd secunda tabula post naufragium est pœnitentia.

CONCLVSIO.

¶Pœnitentia sacramentum, cum non nisi ex suppositione necessarium sit, suppositione scilicet peccati, est quasi secunda post naufragium tabula.

¶RESPONDEO dicendum, quòd id quod est per se, naturaliter prius est eo quod est per accidēs: sicut & substātia prior est accidente. Sacramenta autē quædā per se ordinātur ad salutē hominis, sicut baptismus, qui est spiritualis generatio: & confirmatio, quæ est spirituale augmentum: & Eucharistia, quæ est spirituale nutrimentū. Pœnitentia autem ordinatur ad salutē hominis quasi per accidens, supposito quodā, scilicet ex suppositione peccati. Nisi enim homo peccaret actualiter, pœnitētia nō indigeret: indigeret tamē baptismo & cōfirmatione & Eucharistia. Sicut & in vita corporali non indigeret homo medicatione nisi infirmaretur: indigeret autem homo per se ad vitam generatione, augmento, & nutrimento. Et ideo pœnitentia tenet secūdum locum respectu status integritatis, qui confertur & conseruatur per sacramenta prædicta. Vnde & metaphoricè dicitur secūda tabula post naufragium. Nam primum remedium mare transeuntibus, est vt conseruentur in naui integra: secundum autem remedium est post nauem fractam, vt quis tabulæ adhæreat. Ita etiam primum remedium in mari huius vitę, est quòd homo integritatem seruet: secundum autem remedium est, si per peccatū integritatem perdiderit, quòd per pœnitentiam redeat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd abscōdere peccata cōtingit dupliciter. Vno modo dum ipsa peccata fiunt. Est autem peius peccare publicè quàm occultè: tum quia peccator publicus videtur ex maiori contemptu peccare: tum etiam quia peccat cum scandalo aliorum. Et ideo quoddam remedium est in

peccatis,

peccatis, quòd aliquis in occulto peccet. Et secundum hoc dicit glo. quòd secunda tabula post naufragium est peccata abscondere, non quòd per hoc tollatur peccatum sicut per poenitentiam, sed quia per hoc peccatum fit minus. Alio modo aliquis abscondit peccatum prius factum per negligentiam confessionis: & hoc contrariatur poenitentiae. Et sic abscondere peccatum, non est secunda tabula: sed magis contrarium tabulae. dicitur enim Prouer. 28. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd poenitētia non potest dici fundamentū spiritualis aedificij simpliciter, id est in prima aedificatione: sed est fundamentum in secunda reaedificatione, quae fit per destructionem peccati. Nam primò redeuntibus ad Deum occurrit poenitentia. Apostolus tamen ibi loquitur de fundamento spiritualis doctrinae. Poenitentia autem, quae baptismum praecedit, nō est poenitentiae sacramentum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd tria praecedentia sacramenta pertinent ad nauem integram, id est, ad statum integritatis: respectu cuius poenitentia dicitur secunda tabula.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm hoc sacramentum fuerit conuenienter in noua lege institutum.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd hoc sacramentum non fuerit conuenienter institutum in noua lege. Ea enim quae sunt de iure naturali, institutione non indigent. Sed poenitere de malis quae quis gessit, est de iure naturali: non enim potest aliquis bonum diligere, quin de contrario doleat. Ergo poenitentia non fuit conuenienter instituta in noua lege.

¶ Praeterea, Illud quod fuit in veteri lege, instituendum non fuit in noua. Sed etiam in veteri lege, fuit poenitentia: vnde & Dominus conqueritur Hier. 8. dicens, Nullus est qui agat poenitentiam super peccato suo, dicens, Quid feci? Ergo poenitentia non debuit institui in noua lege.

¶ Praeterea, Poenitentia consequenter se habet ad baptismum, cùm sit secunda tabula, vt suprà dictum est. Sed poenitentia videtur à Domino instituta ante baptismum: nam in principio praedicationis suae dixisse Dominus legitur Matth. 4. Poenitentiā agite, appropinquauit enim regnum caelorum. Ergo hoc sacramentum non fuit cōuenienter institutum in noua lege.

¶ Praeterea, Sacramenta nouae legis institutionē habent à Christo: ex cuius virtute operantur, vt suprà dictū est. Sed Christus non videtur instituisse hoc sacramentum, cùm ipse non sit vsus eo sicut alijs sacramentis, quae ipse instituit. Ergo hoc sacramentum non fuit conuenienter institutum in noua lege.

¶ SED CONTRA est quod dicit Dominus Luc. vlti. Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis die tertia, & praedicari in nomine eius poenitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes.

CONCLVSIO.

¶ Conueniens fuit vt sacramentum poenitentiae in noua lege institueretur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) in hoc sacramento actus poenitentis se habet sicut materia: id autem quod est ex parte sacerdotis, qui operatur vt minister Christi, se habet vt formale & completiuum sacramenti. Materia verò etiam in alijs sacramentis praeexistit à natura, vt aqua, vel ab arte, vt panis: sed quòd talis materia ad sacramentū assumatur, institutione indiget hoc determinante. Sed forma sacramenti & virtus ipsius totaliter est ex institutione Christi, ex cuius passione procedit virtus sacramentorum. Sic ergo huius sacramenti materia praeexistit à natura (ex naturali enim ratione homo mouetur ad poenitendum de malis quae fecit) sed quod hoc vel illo modo homo poenitentiam agat, est ex institutione diuina. Vnde & Dominus in principio praedicationis suae indixit hominibus, vt non solùm poeniterent, sed etiam poenitētiam agerent, significans determinatos modos actuum, qui requiruntur ad hoc sacramentum. Sed id quod pertinet ad officium ministrorum, determinauit Matth. 16. vbi dixit Petro, Tibi dabo claues regni caelorum, &c. Efficaciam autem huius sacramenti & originem virtutis eius, manifestauit post resurrectionem Luc. vlt. vbi dixit, quod oportet praedicari in nomine eius poenitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, praemissa de passione & resurrectiōe: ex virtute enim *nominis Iesu Christi patientis & resurgentis hoc sacramentum efficaciam habet in remissionem peccatorum. Et sic patet conueniēter hoc sacramentum in noua lege institutum fuisse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd de iure naturali est, quòd aliquis poeniteat de malis quae fecit, quantum ad hoc quòd doleat se fecisse, & doloris remedium quaerat per aliquem modum, & quòd etiam aliqua signa doloris ostēdat, sicut & Niniuitae fecerunt: vt Ionae 3. legitur. In quibus tamen aliquid fuit adiunctum fidei, quam conceperant ex praedicatione Ionae: vt scilicet hoc agerent sub spe veniae consequendae à Deo: secūdum illud quod ibi legitur, Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore irae suae, & nō peribimus? Sed sicut alia quae sunt de iure naturali, determinationem acceperunt ex institutione legis diuinae (vt in Secunda parte dictum est) ita etiam & poenitentia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ea quae sunt iuris naturalis, diuersimodè determinationem accipiunt in veteri & in noua lege: secundum quòd congruit imperfectioni veteris legis, & [illegible] perfectioni nouae. Vnde & poenitētia in veteri lege aliquam determinationem habuit, quantum quidem ad dolorem, vt esset magis in corde, quàm in exterioribus signis: secundum illud Ioel. 2. Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Quantum autem ad remedium doloris quaerēdum, vt aliquo modo ministris Dei peccata sua confiterentur, ad minus in generali. Vnde Dominus Leuit. 5. dicit, Anima quae peccauerit per ignorantiam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta mensuram aestimationémque peccati: qui orabit pro eo, quod nesciens fecerit, & dimittetur ei. In hoc enim ipso quòd oblationem faciebat aliquis pro peccato suo, quodammodo suum peccatum sacerdoti confitebatur: & secundum hoc dicitur Prouer. 28. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Nondum autem erat instituta potestas clauium, quae à passione Christi deriuatur: & per consequens nondum erat institutum, quòd aliquis doleret de peccato cum proposito subijciendi se per confessionem & satisfactionem clauibus Ecclesiae, sub spe consequendae veniae virtute passionis Christi.

¶ Ad tertium dicendū, quòd si quis rectè consideret ea quae Dominus dixit de necessitate baptismi Ioan. 3. tempore praecesserunt ea quae dixit Matt. 4. de necessitate poenitētiae: nam id quod dixit Nicodemo de baptismo, fuit ante incarcerationem Ioan. de quo postea subditur, quòd baptizabat: illud verò quod de poenitentia dixit Matth. 4. fuit post incarcerationem Ioannis. Si tamen prius ad poenitentiam induxisset, quàm ad baptismum, hoc ideo esset, quia etiam ante baptismum requiritur quaedam poenitentia: sicut & Petrus dicit Act. 2. Poenitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Christus non est vsus baptismo, quem ipse instituit: sed est baptizatus baptismo Ioan. vt suprà dictum est. Sed nec etiam actiuè vsus est suo ministerio: quia ipse non baptizabat communiter, sed discipuli eius: vt dicitur Ioan. 4. Quamuis credendum sit, quòd discipulos suos baptizauerit: vt Augustin. dicit ad Seleucianum. Vsus autem huius sacramenti ab eo instituti nullo modo sibi competebat. [illegible] quantum ad hoc quòd ipse poeniteret, in quo peccatum non fuit, neque quantum ad hoc quòd hoc sacramentum alijs praeberet: quia ad ostendendam misericordiam & virtutem suam, effectum huius sacramenti sine sacramento praebebat: vt supra dictum est. Sacramentum autem Eucharistiae & ipse sumpsit, & alijs dedit, tum ad commendandam excellentiam huius sacramenti, tum quia hoc sacramentum est memoriale suae passionis, in qua Christus est sacerdos & hostia.

¶ Vtrum

¶ Super Quaestionem octuagesimaquarta Articulum septimū.

Annot. IN arti 7. circa illud, quòd poenitentia est de iure naturali, quo ad dolorem & doloris remedium, & aliquod signum doloris, aduerte quòd dupliciter possunt haec verba intelligi.

Primo simpliciter & absolutè, vt sonant. Et sic magnā habent difficultatem, si non sunt falsa: tum quia si peccatū non fuit scandalosum seu manifestū alijs, nulla apparet ratio naturalis ad signa doloris. Tū quia abstrahendo à documētis fidei, dolor seu tristitia de praeterito peccato nullam videtur habere rationem remedij: & propterea superfluū videretur dolere de malis peccatis. Accedit ad haec quòd difficile est nosse quid homo infra ius naturae solùm stando, cognosceret de abolitiōe peccati, per aliud quàm per cessationem à peccando. Alio autem modo intelligitur supposita in homine cognitione fidei: ita quòd supposita fidei, nō ex fide, sed ex ratione naturali prouenit, quòd homo doleat de peccatis commissis, & quòd dolorē in remediū assumat, & quòd aliquod signū doloris ostendat. quamuis hoc tertiū intelligendū sit sicut de exteriori religionis cultu videtur quòd in communi sit de iure naturae. Dictat enim naturalis ratio homini fideli, vt doleat de offensa Creatoris. Et quia nullum aliud ea nobis est remedium, nisi cor humiliatum, ideo huiusmodi humiliationē in remedium doloris, hoc est peccati dolēdi, quaerat.

4. dist. 22. q. 2. art. 3.

¶ Super Quæstionem octogesimaquarta Articulum octauum & nonum.

I [illegible] articu [illegible] ad. [illegible] displicere [illegible] dupliciter sumi [illegible] [illegible] placere [illegible] Ergo [illegible] hunc esse sensum [illegible] quia contra displicere distinguit placere, dum sub [illegible] enim ei placeret peccasse, &c. [illegible] sic displicere, ita [illegible] communiter sumptum [illegible] sue contrarie siue negatiue, nó [illegible] priuatiue sed [illegible] si enim placeret ei peccasse, & nó potuisset dici quod nec displiceret, nec habet actū placendi, sed non piget peccasse. Et hinc habet, q sufficit ad necessitatem poenitentiæ post habitam cōtritionem, q nō placeat peccasse, nec est opus vltra in actum displicētiæ nouæ.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum pœnitentia debeat durare vsque ad finem vitæ.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd poenitentia non debeat durare vsque ad finē vitæ. Poenitentia enim ordinatur ad deletionem peccati. Sed poenitens statim consequitur remissionem peccatorum: secūdum illud Ezech. 18. Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, vita viuet, & nō morietur. Ergo nō oportet vlterius poenitentiam protendi.

¶ Præterea, Poenitentiam agere, pertinet ad statum incipiētium. Sed homo de hoc statu debet procedere ad statum proficientium, & vlterius ad statum perfectorum. Ergo non debet homo poenitentiam agere vsque ad finem vitæ.

¶ Præterea, Sicut in alijs sacramentis homo habet seruare statuta Ecclesiæ, ita & in hoc sacramento. Sed secundum canones determinata sunt tempora poenitendi, vt scilicet ille qui hoc vel illud peccatum cōmiserit, tot annis poeniteat. Ergo videtur ꝙ non sit poenitentia extendenda vsq; ad finem vitę.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. de poenitentia, Quid restat nobis nisi dolere in vita? vbi enim dolor finitur, deficit poenitentia. Si verò poenitentia finitur, quid derelinquitur de venia?

CONCLVSIO.

¶ Quanquam interior pœnitentia durare debeat vsque ad vitæ finem, exterior tamen non necessario durare debet vsque ad vitæ finem, sed vsque ad determinatum tempus pro mensura peccati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est poenitentia, scilicet interior & exterior. Interior quidem poenitentia est, qua quis dolet de peccato cōmisso. Et talis poenitentia debet durare vsque ad finem vitæ. Semper enim debet homini displicere ꝙ peccauit, si enim ei placeret peccasse, iam ex hoc ipso peccatum incurreret, & fructū veniæ perderet. Displicentia autē dolorem causat in eo, qui est susceptiuus doloris: qualis est homo in hac vita. Post hanc vitam autē sancti nō sunt susceptiui doloris. Vnde displicebūt eis peccata præterita sine omni tristitia: secundum illud Isa. 65. Obliuioni traditæ sunt angustiæ priores.

¶ Poenitentia vero exterior est, qua quis exteriora signa doloris ostendit, & verbo tenus peccata sua confitetur sacerdoti absoluenti, & iuxta eius arbitrium satisfacit. Et talis poenitentia non oportet quòd duret vsque ad finem vitæ, sed vsque ad determinatum tempus secundum mensuram peccati.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vera poenitentia non solùm remouet peccata præterita, sed etiam præseruat hominem à peccatis futuris. Quamuis igitur homo in primo Instanti veræ poenitentiæ, remissionem consequatur præteritorum peccatorum: oportet tamen in homine perseuerare poenitentiā, ne iterum incidat in peccatum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd agere poenitentiam interiorem simul & exteriorē, pertinet ad statum incipientium: qui scilicet de nouo redeunt à peccato. Sed poenitentia interior habet locū etiam in proficientibus & perfectis: secundum illud Psal. Ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum. Vnde & ipse Paulus dicebat primæ Cor. 15. Non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa tempora præfiguntur poenitentibus, quantū ad actionem exterioris poenitentiæ.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum pœnitentia possit esse continua.

AD. NONVM sic proceditur. Videtur ꝙ poenitētia nō possit esse cōtinua. Dicitur enim Hier. 31. Quiescat vox tua a ploratu, & oculi tui a lacrymis. Sed hoc esse nō posset, si poenitētia cōtinuaretur, quæ cōsistit in ploratu & lacrymis. Ergo poenitentia non potest continuari.

¶ Præterea, De quolibet bono opere debet homo gaudere: secūdum illud Psal. Seruite Domino in lætitia. Sed agere poenitentiam, est bonū opus: ergo de hoc ipso debet homo gaudere. Sed non potest homo simul gaudere & tristari: vt patet per Philosophum in 9. Ethi. ergo nō potest esse quod poenitens continuè tristetur de peccatis præteritis, quod pertinet ad rationem poenitētiæ. Ergo poenitentia, non potest esse continua.

¶ Præterea, Secūdæ ad Cor. 2. Apost. dicit, Consolamini, scilicet poenitentem, ne fortè abundātiori tristitia absorbeatur, quæ huiusmodi est. Sed consolatio depellit tristitiam, quæ pertinet ad rationem poenitentiæ. Ergo poenitentia non debet esse continua.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit in lib. de poenitentia, Dolor in poenitentia continuè custodiatur.

CONCLVSIO.

¶ Pœnitentiam secundum actum continuam esse impossibile est, secundum habitum verò continua esse debet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd poenitere dicitur dupliciter, secundum actum & secūdum habitum. Actu quidē impossibile est, ꝙ homo continuè poeniteat: qa necesse est ꝙ actus poenitentis siue interior, siue exterior interpolletur ad minus somno, & alijs quæ ad necessitatē corporis pertinēt. Alio modo dicitur poenitere secundū habitū. Et sic oportet ꝙ homo continuè poeniteat: & quantùm ad hoc ꝙ homo nunquā aliquid contrarium poenitentię faciat, per quod habitualis dispositio poenitentis tollatur: & quantum ad hoc, quòd debet homo in proposito gerere, quod semper sibi præterita peccata displiceant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ploratus & lacrymæ ad actum exterioris poenitentiæ pertinent, qui nō solùm nō debet esse continuus, sed nec etiam oportet ꝙ duret vsq; ad finē vitæ: vt dictum est. Vnde & signanter ibi subditur, quia est merces operi tuo. Est autem merces operis poenitentis, plena remissio peccati, & quantum ad culpam & quantum ad poenam: post cuius consecutionem non est necesse ꝙ homo vlterius exteriorem poenitentiam agat. Per hoc tamen non excluditur continuitas poenitentiæ, qualis dicta est.

¶ Ad secundū dicēdum, ꝙ de dolore & gaudio dupliciter loqui possumus. Vno modo secundum ꝙ sunt passiones appetitus sensitiui. Et sic nullo modo possunt esse simul: eo quòd sunt omnino contrariæ, vel ex parte obiecti (puta cùm sunt de eodem) vel saltem ex parte motus cordis: nam gaudiū est cum dilatatione cordis, tristitia verò cum constrictione. Et hoc modo loquitur Philosophus in 9. Eth. Alio modo possumus loqui de gaudio & tristitia, secundū ꝙ cōsistunt in simplici actu volūtatis, cui aliquid placet vel displicet. Et secundū hoc non possunt habere contrarietatem nisi ex parte obiecti, puta cùm sunt de eodē & secundū idem. Et sic nō possunt simul esse gaudiū & tristitia: quia nō potest simul idem secundū idem placere & displicere. Si verò gaudium & tristitia sic accepta non sint de eodem secundum idem, sed vel de diuersis, vel de eodem secundū diuersa, sic non est contrarietas gaudij & tristitiæ. Vnde nihil prohibet hominem simul gaudere & tristari: puta si videamus, iustum affligi, simul placet nobis eius iustitia, & displicet eius afflictio. Et hoc modo simul potest alicui displicere ꝙ peccauit, & placere quòd hoc ei displicet cum spe veniæ: ita ꝙ ipsa tristitia sit materia gaudij. Vnde & Augu. dicit in lib. de poenitentia, Semper doleat poenitens, & de dolore gaudeat. Si tamen tristitia nullo modo compateretur sibi gaudium, per hoc non tolleretur habitualis continuitas poenitentiæ, sed actualis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum Philosophū in 2. Ethi. ad virtutem pertinet tenere mediū in passionibus. Tristitia autem quæ in appetitu sensitiuo poenitentis consequitur ex displicentia voluntatis, passio quædam est. Vnde moderanda est secundum virtutem, & eius superfluitas est vitiosa: quia inducit in desperationem. Quod significat Apostolus ibidem dicens, Ne maiori tristitia absorbeatur, quæ eiusmodi est. Et sic consolatio, de qua ibi Apostolus loquitur, est moderatiua tristitiæ: non autem totaliter ablatiua.

ARTICVLVS X.

¶ Vtrum sacramentum pœnitentiæ debeat iterari.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd sacramentum poenitentiæ non debeat iterari. Dicit enim Apostolus Hebr. 6. Impossibile est eos qui semel sunt illuminati, & gustauerunt cæleste donum & participes sunt facti Spiritus sancti, & prolapsi sunt, renouari rursum ad

4. dist. 14. q. 1. art. 4. q. 3. & art. 5. q. 2. ad Heb. 6. col. 3.

sus ad pœnitentiam. Sed quicunque pœnituerũt, sunt illuminati, & acceperunt donum Spiritus sancti. Ergo quicunque peccat post pœnitentiam, non potest iteratò pœnitere.

¶ Præterea, Ambr. dicit in lib. de pœnitentia: Reperiuntur qui sæpius agendam pœnitentiam putant, qui luxuriantur in Christo. nam si verè pœnitentiam agerent, iterandam postea non putarent: quia sicut vnum est baptisma, ita vna est pœnitentia. Sed baptismus non iteratur. ergo nec pœnitentia.

¶ Præterea, Miracula, quibus Dominus infirmitates corporales sanauit, significant sanationes spiritualium infirmitatum, quibus scilicet homines liberantur à peccatis. Sed nõ legitur, quòd Dominus aliquem cæcum bis illuminauerit, vel quòd aliquem leprosum bis mundauerit, aut aliquem mortuum bis suscitauerit. Ergo videtur quòd nec alicui peccatori bis per pœnitentiam veniam largiatur.

¶ Præterea, Grego. dicit in Homil. Quadragesimæ: Pœnitentia est, ante acta peccata deflere, & flenda iterum non committere. Et Isid. dicit in lib. de Summo bono, Irrisor est & non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet. Si ergo aliquis verè pœniteat, non iterum peccabit. Ergo nõ potest esse quòd pœnitentia iteretur.

¶ Præterea, Sicut baptismus habet efficaciã ex passione Christi, ita & pœnitentia. Sed baptismus non iteratur propter vnitatem passionis & mortis Christi. Ergo pari ratione nec pœnitentia iteratur.

¶ Præterea, Grego. dicit, quòd facilitas veniæ, incentiuũ præbet delinquendi. Si ergo Deus veniam frequenter præbet per pœnitentiam, videtur quòd ipse hominibus præbeat incentiuum delinquendi. Et sic videretur delectari in peccatis. Quod eius bonitati non congruit. Non ergo potest pœnitentia iterari.

¶ SED CONTRA est, quòd homo inducitur ad misericordiam exemplo diuinæ misericordiæ: secũdum illud Luc. 6. Estote misericordes sicut & Pater vester misericors est. Sed Dominus hanc misericordiam discipulis suis imponit, vt sæpius remittant fratribus contra se peccantibus. vnde sicut dicitur Mat. 18. Petro quærẽti, Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei, vsque septies? respondit Iesus, Non dico tibi vsq; septies, sed vsque septuagies septies. Ergo etiam Deus sæpius per pœnitentiam veniam peccãtibus præbet, præsertim cùm doceat nos petere, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

CONCLVSIO.

¶ Pœnitentia sacramentum non semel, sed pluries, iterari potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa pœnitentiam quidam errauerunt, dicentes nõ posse hominem per pœnitentiã secundò consequi veniam peccatorum: quorum quidam, scilicet Nouatiani hoc intentum extenderunt, vt dicerent post primam pœnitentiam, quæ agitur in baptismo, peccantem nõ posse per pœnitentiam iterato restitui. Alij verò fuerunt hæretici (vt Aug. dicit in lib. de pœnitentia) qui post baptismũ dicebant quidem esse vtilem pœnitentiam, non tamen pluries, sed semel tantùm.

Videntur autẽ huiusmodi errores ex duobus processisse. Primò quidem ex eo quòd errabant circa rationem veræ pœnitentiæ. Cùm enim ad veram pœnitentiam charitas requiratur (sine qua nõ delentur peccata) credebant quòd charitas semel habita nõ posset amitti, & per consequens pœnitentia si sit vera, nunquam per peccatum tollatur, vt sic sit necesse eam iterari. Sed hoc improbatum est in Secunda parte, vbi ostensum est, quòd charitas semel habita propter libertatem arbitrij potest amitti, & per consequens post veram pœnitentiam potest aliquis peccare mortaliter. Secundò ex eo quòd errabant circa æstimationem grauitatis peccati: putabant enim adeò graue esse peccatum quod aliquis committit post veniam impetratam, quòd non sit possibile ipsum remitti. In quo quidem errabant: & ex parte peccati (quod etiam post remissionem consecutam potest esse & grauius & leuius, quàm fuerit primum peccatũ remissum) & multò magis contra infinitatem diuinæ misericordiæ, quæ superat omnem numerum & magnitudinem peccatorum, secundum illud Psal. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Vnde reprobatur verbum Cain, dicentis Genes. 4. Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Et ideo misericordia Dei peccantibus per pœnitentiam veniam præbet absque vllo termino: vnde dicitur Para. vlti. Immensa & inuestigabilis misericordia promissionis tuæ super malitiam hominum. Vnde manifestum est quod pœnitentia pluries est iterabilis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia apud Iudæos erant secundum legem quædã lauacra instituta, in quibus pluries se ab immunditijs purgabant, credebant aliqui Iudæorum quod etiam per lauacrum baptismi aliquis pluries purificari posset. Ad quod excludendum, Apostolus scribit Hebræis, quòd impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, scilicet per baptismum, rursum renouari ad pœnitentiam, scilicet per baptismum: qui est lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, vt dicitur ad Tit. 3. Et rationem assignat, ex hoc quòd per baptismum homo Christo commoritur, vnde subdit, Rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei.

¶ Ad secundum dicendum, quod Ambr. loquitur de pœnitentia solenni, quæ in Ecclesia non iteratur, vt infrà dicetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut Aug. dicit in lib. de pœnitentia, multos cæcos & in diuerso tempore Dominus illuminauit, & multos debiles confirmauit, ostendens in diuersis illis eidem sæpe peccata dimitti: vt quem prius sanauit leprosum, alio tempore illuminet cæcum. ideo enim tot sanauit cæcos, claudos & aridos, ne desperet de se peccator. Ideo nõ scribitur aliquem nisi semel sanasse, vt quilibet timeat iungi peccato. medicum se vocat, & non sanis, sed malè habentibus opportunum. Sed qualis hic medicus, qui malum iteratum nesciret curare? medicorũ est centies infirmum, centies curare: qui cæteris minor esset, si alijs passibilia ignoraret.

¶ Ad quartum dicendum, quòd pœnitere est anteacta peccata deflere, & flenda nõ committere: scilicet simul dum flet, vel actu vel proposito. Ille enim est irrisor & nõ pœnitens, qui simul dum pœnitet agit quod pœnitet, vel proponit iterũ se facturũ quod gessit, vel etiam actualiter peccat eodẽ vel alio genere peccati.

Quòd autem aliquis postea peccat, vel actu vel proposito, nõ excludit quin prima pœnitentia vera fuerit: nunquam enim veritas prioris actus excluditur per actum contrarium subsequentem. Sicut enim verè cucurrit, qui postea sedet: ita verè pœnituit, qui postea peccat.

¶ Ad quintum dicendum, quòd baptismus habet virtutem ex passiõe Christi, sicut quædã spiritualis generatio cum spirituali morte præcedentis vitæ. Statutũ autem est hominibus semel mori, & semel nasci. Et ideo semel tãtum debet homo baptizari. Sed pœnitentia habet virtutem ex passione Christi, sicut spiritualis medicatio, quæ frequenter iterari potest.

¶ Ad sextum dicendum, quòd secundum August. in lib. de pœnitentia, constat Deo multum displicere peccata: qui semper præsto est ea destruere, ne soluatur quod creauit, nec corrumpatur quod amauit, scilicet per desperationem.

QVAESTIO OCTVAGESIMAQVINTA,

De sacramento pœnitentiæ secundum quòd est uirtus, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de pœnitentia secundum quòd est virtus. Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primò, vtrùm pœnitentia sit virtus.

¶ Secundò, vtrùm sit virtus specialis.

¶ Tertiò, sub qua specie virtutis contiocatur.

¶ Quartò, de subiecto eius.

¶ Quintò, de causa ipsius.

¶ Sextò, de ordine eius ad alias virtutes.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm pœnitentia sit virtus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd pœnitentia non sit virtus. Pœnitentia enim est quoddam sacramentum alijs sacramentis connumeratum: vt ex supradictis patet. Sed nullum aliud sacramentorum est virtus. Ergo neque pœnitentia est virtus.

¶ Præterea, Secundum Philosophum 4. Ethi. verecundia nõ est virtus: tum quia est passio habens corporalem immutationem, tum etiam quia non est dispositio perfecti: cùm sit de turpi acto, quod non habet locum in homine virtuoso. Sed similiter pœnitentia est quædam passio habens corporalem immutationem, scilicet ploratum (sicut Grego. dicit, quòd pœnitere est peccata præterita plangere) est etiam de turpibus factis, scilicet de peccatis,

catis,

¶ *Vtrùm pœnitentia sit specialis virtus.*

[The main text, continued from the previous page:]

tiosum fiat aliquis virtuosus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dolere de eo quod prius factum est, cum intentione conandi ad hoc quod factum non fuerit, esset stultum. Hoc autem non intendit pœnitens, sed dolor eius est displicentia seu reprobatio facti præteriti cum intentione remouendi sequelam ipsius, scilicet offensam dei & reatum pœnæ. Et hoc non est stultum.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm pœnitentia sit specialis virtus.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd pœnitentia non sit specialis virtus. Eiusdem enim rationis videtur esse gaudere de bonis prius actis, & dolere de malis perpetratis. Sed gaudium de bono prius facto, non est specialis virtus, sed est quidam affectus laudabilis ex charitate proueniens: vt patet per Augustinum 14. de Ciuitate Dei. vnde & Apostolus primæ ad Corint. 13. dicit, quòd charitas non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Ergo pari ratione nec pœnitentia quæ est dolor de peccatis præteritis, est specialis virtus, sed est quidam affectus ex charitate proueniens.

¶ Præterea, Qualibet virtus specialis habet materiam specialem: quia habitus distinguuntur per actus, & actus per obiecta. Sed pœnitentia non habet materiã specialem: sunt enim eius materia peccata præterita circa quancunque materiam. Ergo pœnitentia non est specialis virtus.

¶ Præterea, Nihil expellitur nisi à suo contrario. Sed pœnitentia expellit omnia peccata ergo contrariatur omnibus peccatis. Non ergo est specialis virtus.

¶ SED CONTRA est, quòd de ea datur speciale legis præceptum: vt suprà habitum est.

CONCLVSIO.

¶ *Pœnitentia est quædam specialis virtus, qua homo operatur ad præteriti peccati destructionem & detestationem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in Secunda parte habitum est) species habituum distinguuntur secundum species actuum. Et ideo vbi occurrit specialis actus laudabilis, ibi necesse est ponere specialem habitum virtutis. Manifestum est autem quòd in pœnitentia inuenitur specialis ratio actus laudabilis, scilicet operari ad destructionem peccati præteriti, inquãtum est dei offensa: quod non pertinet ad rationem alterius virtutis. Vnde necesse est ponere, quòd pœnitentia est specialis virtus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd à charitate deriuatur aliquis actus dupliciter. Vno modo sicut ab ea elicitus. Et

[Article I of the same question, in the left column:]

casis, quæ non habent locum in homine virtuoso. Ergo pœnitentia non est virtus.

¶ Præterea, Secũdum Philosophum 4. Eth. nullus est stultus eorum, qui sunt secundum virtutem. Sed stultum videtur dolere de cõmisso præterito, quod non potest non esse, quod tamen pertinet ad pœnitentiam. Ergo pœnitentia non est virtus.

¶ SED CONTRA est, quòd præcepta legis dantur de actibus virtutum: quia legislator intendit ciues facere virtuosos: vt dicitur 2. Ethicorum. Sed præceptum diuinæ legis est de pœnitentia, secundum illud Matt. 4. Pœnitentiam agite, &c. Ergo pœnitentia est virtus.

CONCLVSIO.

¶ *Pœnitentia quæ in sensu, passio potius quàm virtus est: pœnitentia verò, quæ est in voluntate, virtus, vel eius actus necessariò est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex dictis patet, pœnitere est de aliquo prius à se facto dolere. Dictum est autem suprà quòd dolor vel tristitia dupliciter dicitur. Vno modò secundum quòd est passio quædam appetitus sensitiui, & quantũ ad hoc pœnitentia non est virtus, sed passio.

Alio modo secundum quòd cõsistit in voluntate: & hoc modo est cum quadam electione. Quæ quidem si sit recta, necesse est q̃ sit actus virtutis: dicitur enim 2. Ethic. quòd virtus est habitus electiuus secundum rationem rectam. Pertinet autem ad rationem rectam, vt aliquis doleat, de quo dolendũ est, & eo modo & fine quo dolendũ est. Quod quidem obseruatur in pœnitentia, de qua nunc loquimur: nam pœnitens assumit moderatum dolorem de peccatis præteritis cũ intentione remouendi ea. Vnde manifestum est, quòd pœnitentia, de qua nũc loquimur, vel est virtus, vel actus virtutis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd (sicut dictum est) in sacramento pœnitentiæ materialiter se habent actus humani: quod non contingit in baptismo vel confirmatione. Et ideo cùm virtus sit principiũ alicuius actus, potius pœnitentia est virtus vel cum virtute, quàm baptismus seu confirmatio.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd pœnitentia secundũ quòd est passio, non est virtus: vt dictum est, sic autem habet corporalem transmutationem adiũctam. Est tamen virtus secundum quòd habet ex parte volũtatis electionem rectam. Quod tamen magis potest dici de pœnitentia quàm de verecũdia: nam verecundia respicit turpe factũ vt præsens, pro quo timet confundi: pœnitentia verò vt præteritum. Est aũt contra perfectionẽ virtutis, quòd aliquis in præsenti habeat turpe factũ, de quo oporteat eum verecundari: non est aũt contra perfectionem virtutis, q̃ aliquis prius cõmiserit turpia facta, de quibus oporteat eum pœnitere, cùm ex vi-

[Commentary on Article II, printed in the margins and at the foot of the page:]

¶ Super Quæstionis octuagesima quinta Articulum secundum.

¶ Num pœnitentia sit specialis virtus a cæteris seiuncta.

Dubium occurrit magnum circa materiam huius secundi articuli, an pœnitentia [illegible] sit verè & propriè vna specialis virtus distincta à cæteris virtutibus. [illegible] est ratio dubii non sola varietas opinionum [illegible] quoniam vtrinque ratio vrget. Nam [illegible] sit vna virtus distincta ab aliis, Autoris ratio soluere concludit, dicens, operari ad destructionem peccati præteriti, [illegible] quantum est offensa [illegible] per quandã recompensationem, habet specialem rationem actus laudabilis non pertinentem ad rationem alterius [illegible] ergo pœnitentia, [illegible] iste actus attribuitur, est specialis virtus. Ad partem autem negatiuam vrget duplex ratio. vna ex [illegible] quia nulla virtus exigit aut præexigit habere ipsam sub [illegible] [illegible] sed pœnitentia præexigit pœnitentẽ fuisse sub peccato: quod [illegible] ergo pœnitentia non est virtus. Et hæc [illegible] intellectũ [illegible] Quæ & confirmatur, quia virtutum [illegible] sunt ita nobis infusæ, vt possint à nobis ac[illegible] cum auxilio diuino & recta ratione, &c. vt non sit necesse nos peccare. si omnes habendæ sunt virtutes in actu: sed ad pœnitentiæ virtutem habendam in actu impossibile est nos peruenire nisi peccatum interueniat: ergo non est virtus specialis. Nec euaditur hæc confirmatio ex hoc quod pœnitentia ponatur virtus non acquisita, sed infusa: quoniam simile est de virtusque iudicium, quo ad hoc quòd non oportet peccare, vt virtutes habeamus in actu. Et confirmatur iterum ex parte subiecti: quia in Christo fuerunt omnes virtutes, & tamẽ in ipso non fuit pœnitentia. Altera ratio est ex parte obiecti: quia scilicet obiectum hoc, scilicet offensa vt recompensabilis per actum propriũ, &c. non requirit propriam virtutem. Quod ex duobus apparet. primò, ex eo quod inter homines obiectum hoc laudabili actu voluntario attingitur, vt patet quum is qui [illegible] quem offendit, humiliat se illi, confitendo se [illegible] fecisse, dolendo de offensa, & subiiciendo se [illegible] recompensandam offensam: per hoc enim [illegible] recuperat etiam offensi gratiam: iuxta illud. Parcere subiectis & debellare superbos. Et tamen nulla virtus specialis ponitur propter [illegible] aut obiectũ illud. proportionaliter igitur loquendo, nulla est [illegible] specialis virtus ad recompensandam Dei offensam. Secundò ex eo quòd ad huiusmodi recompensationem inuenitur alia virtus sufficiens, scilicet religio: religionis enim actus est subiicere se Deo, reddereque debitum Deo, non minus offenso quàm benefactori: ita quòd sicut reddere Deo debitum ob beneficia suscepta, non exigit specialem virtutem vltra religionem, eadem ratione reddere Deo debitum ob offensam in eum, ad religionem quoque spectabit: cadunt enim hæ speciales rationes [illegible] et pro beneficiis, vel pro offensis sub illa communi ratione debiti, quam [illegible] religio. Et confirmatur, quia præcipuus actus pœnitentiæ coincidit cum actu primo religionis: subiectio enim hominis ad Deum, est præcipuum quod pœnitentiæ virtus offert Deo in recompensam, quam eandem offert religio. Secundum actum quidem deuotionis absolutè: secundum verò actum gratitudinis pro beneficiis receptis, secundum actum pœnitentiæ pro offensa commissa. vnde sicut religionis quidam actus est recompensare beneficia, ita recompensare peccata. Et confirmatur hoc, quia in lege veteri actu religionis expiabantur peccata: & Dauid cor contritum & humiliatũ (quod est ipsa emenda pro peccato) sacrificium appellat.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis recolendum est quod non vertitur in dubium, an actus pœnitentiæ sit actus laudabilis & virtuosus, sed an exigat virtutem specialẽ: ita quòd habitus eius sit virtus distincta à reliquis virtutibus. Et mihi quidẽ videtur, quòd non sit virtus distincta propter primas rationes allatas ex parte subiecti & obiecti: sed quòd actus pœnitentiæ est actus religionis. Quod vt clarius percipiatur, distingue duos actus pœnitentiæ, alterum ad recompensandũ offensam: alterum ad recompensandã indulgentiam. Nam peccando & deum offendimus, & nobis plus indulsimus, quàm fas erat, & primum quod est præcipuum in pœnitentia, vocatur satisfacere quo ad culpam: secundum satisfacere quo ad pœnã. Horum autem actuum (vt ex his quæ inter homines videmus, ad diuina ascendamus) primus consistit in tribus, scilicet displicentia de offensa, cõfessione peccati, & submissione sui ad offensum: cum his enim tribus recurrit homo ad hominem pro venia. Et si his non placatur offensus, nulla restat recta via obtinendi reconciliationem offensi. Secunda autem satisfactio consistit in luendo pœnam: vt clarè patet. Ex his autem ad diuinam reconciliationẽ ascendendo, eadẽ tria sufficere credimus ad diuinam misericordiam prouocandam. Horum autẽ nullum aliam virtutem quàm charitatem religionemque requirit: nam displicentia offensæ in Deũ, actus est charitatis cuius est gaudere & complacere in bono diuino. Confessio autem peccati non solum exterior, sed etiam interior, actus est religionis absq; alia virtute media imperatus rationi, cuius est annuntiare peccatũ. Submissio autem sui ad Deum, religionis actus est, nec aliquid addit ratio pœnitentiæ nisi causam, scilicet pro offensa: sicut ratio gratitudinis addit pro beneficio. Et probatur ratione: quia religionis actus est quo excellentiam diuinam, nostrámque subiectionẽ ad Deum profitemur: sed vterque istorum actuum, scilicet interior confessio, & voluntaria submissio, in vtriusque professione consistit. Nam qui confitetur Deo aduersus se iniustitiam suam, submittendo se, & confessione & submissione submissionem suam fatetur, simul & excellentiam diuinam, cui se submittit, cuius excellentissima omnipotentia parcendo manifestatur, cuique proprium est misereri semper, & parcere. Est igitur velle operari ad recompensationem offensæ propriæ deo, religionis actus elicitus. Et confirmatur, quia virtus pœnitentiæ non est virtus (vt infrà patebit) acquisita, sed infusa non ex ratione naturali, sed ex lumine diuinæ relationis vim habens, eodémque cursu, quo religio cur ita accepta. In cuius signum inter præcepta religionis ita sunt sacrificia & orationes pro peccatis, sicut pro beneficiis.

[Handwritten marginal note:] 4. dist. 14. q. 1. ar. 1. q. 2. 3. & 4.

¶ Nec propterea arguimus Autorem, quoniam verum est, poenitentiam esse specialem virtutem latiori vocabulo vtendo. Nec hoc mirum [illegible] in doctrina Autoris: quoniam in praecedenti libro satis quid apparet, dum posita est virginitas specialis virtus, quae tamen non est nisi religio determinata ad tam excellentem materiam. Reliquus vero actus poenitentiae, scilicet satisfacere quo ad poenam, potest poni actus religionis imperatus mediante virtute vindicatiua iustitiae participata in subditis: ita quod peccator puniat se quasi minister Dei vindicantis. Potest etiam poni actus religionis immediatè, pro quanto religio ipsa debitam poenam exoluit, vt perficiatur satisfactio debita à filio seruoque domino ac patri: hoc enim iustum secundum quid religio attendit inter hominem & Deum, quum iustum simpliciter esse nequeat. Potest quoque percipere hanc quoque satisfactionem spectare ad religionem, ex eo quòd nonnullius cultus est diuinae excellentiae ex nostra subiectione, vt volun[t]arie huiusmodi poenas offeramus ei pro viribus relinquis. Et quod poenitentia coincidat cum religione totaliter aut principaliter, & cum iustitia fortè vindicatiua seu commutatiua quo ad actum secundarium.

ordinat nequitiam ad alterum, id est Deum in ratione [illegible]

Tertium autem mouetur propter Sco. vbi supra quaerit [illegible] aequale ex natura rei posset reddi, ita quod poena esset aequalis culpae [illegible] ordinetur propter poenam.

¶ Ad horum euidentiam notandum est primò quòd Autor loquitur de poenitentia [illegible]

talis actus virtuosus non requirit aliã virtutẽ praeter charitatem: sicut diligere bonũ, gaudere de eo, & tristari de opposito.

Aliomodo aliquis actus à charitate procedit, quasi à charitate imperatus. Et sic quia ipsa imperat omnibus virtutibus (vtpote ordinans eas ad finem suum) actus à charitate procedens, potest etiam ad aliam specialem virtutem pertinere. Si ergo in actu poenitentis consideretur sola displicentia peccati praeteriti, hoc immediatè ad charitatem pertinet: sicut & gaudere de bonis praeteritis. Sed intentio operandi deletionem peccati praeteriti, requirit specialem virtutem sub charitate.

¶ Ad secundum dicendum, quòd poenitentia habet quidem realiter generalẽ materiam, inquantum respicit omnia peccata: sed tamen sub ratione speciali, inquantum scilicet sunt emendabilia per actum hominis cooperantis Deo ad suam iustificationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quaelibet virtus specialis formaliter expellit habitum vitij oppositi: sicut albedo expellit nigredinem ab eodem subiecto. Sed poenitentia expellit omne peccatum effectiuè: inquantum operatur ad destructionem peccati, prout est remissibile ex diuina gratia homine cooperante. Vnde non sequitur, quòd sit virtus generalis.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm virtus poenitentiae sit species iustitiae.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod virtus poenitentiae non sit species iustitiae. Iustitia enim nõ est virtus theologica, sed moralis, vt in secunda parte patet. Poenitentia autem videtur esse virtus theologica: quia habet Deum pro obiecto: satisfacit enim Deo: cui etiam reconciliat peccatorem. Ergo videtur quòd poenitentia non sit species iustitiae.

¶ Praeterea, Iustitia cùm sit virtus moralis, consistit in medio. Sed poenitentia non consistit in medio, sed in quodam excessu: secundum illud Hiero. 6. Luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum. Ergo poenitentia non est species iustitiae.

¶ Praeterea, Duae sunt species iustitiae (vt dicitur in 5. Ethic.) scilicet distributiua & commutatiua. Sed sub neutra videtur poenitentia contineri. Ergo videtur quòd poenitentia non sit species iustitiae.

¶ Praeterea. Super illud Luc. 6. Beati qui nunc fletis, dicit glo. Ecce prudentia, qua ostenditur quàm haec terrena sint misera, & quàm beata caelestia. Sed flere est actus poenitentiae. Ergo poenitẽtia magis est species prudentiae quàm iustitiae.

¶ SED CONTRA est quod Augu[st]. dicit in lib. de poenitentia. Poenitentia est quaedam dolẽtis vindicta, semper puniens in se quod dolet commisisse. Sed vindictam facere, pertinet ad iustitiam: vnde Tullius in sua Rheto. ponit vindicatiuam vnam speciem iustitiae. Ergo videtur quòd poenitentia sit species iustitiae.

CONCLVSIO.

¶ Virtus poenitentiae species est iustitiae commutatiua.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd (sicut suprà dictum est) poenitentia non habet quòd sit virtus specialis ex hoc solo q dolet de malo perpetrato (ad hoc enim sufficeret charitas) sed ex eo quòd poenitens dolet de peccato commisso, inquantum est offensa Dei, cum emendationis proposito. Emendatio autem offensae contra aliquem commissae, non fit per solam cessationem offensae, sed exigitur vlterius quaedam recompensatio, quae habet locum in offensis in alterum commissis, sicut & retributio: nisi quòd recompensatio est ex parte eius qui offendit (vtputa cum satisfactione) retributio autem est ex parte eius, in quem est offensa commissa. Vtrunque autẽ ad materiam iustitiae pertinet: quia vtrunq; est commutatio quaedam. Vnde manifestum est, quòd poenitentia secundum quòd est virtus, est pars iustitiae. Sciendum tamen est, quòd secũdum Philosophum in 5. Ethi. dupliciter dicitur iustum, scilicet simpliciter & secundum quid. Simpliciter quidem iustum, est inter aequales, eo quòd iustitia est aequalitas quaedam. Quod ipse vocat iustum publicum vel ciuile, eo quòd omnes ciues aequales sunt, quantum ad hoc quòd immediatè sunt sub principe, sicut liberi existentes. Iustum autem secundum quid dicitur, quod est inter illos, quorum vnus est sub potestate alterius: sicut seruus sub domino, filius sub patre, vxor sub viro. Et tale iustum consideratur in poenitentia. Vnde poenitens recurrit ad Deum cum emendationis proposito, sicut seruus ad dominum, secundũ illud Psal. Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorũ, ita oculi nostri ad dominum Deum nostrũ, donec misereatur nostri. Et sicut filius ad patrem: secundum illud Luc. 15. Pater peccaui in caelum & coram te. Et sicut vxor ad virum: secundum illud Hier. 3. Fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd (sicut in 5. Ethi. dicitur) iustitia est virtus ad alterum. Ille autem, ad quem est iustitia, non dicitur esse materia iustitiae, sed magis res quae distribuuntur, vel commutantur. Vnde & materia poenitentiae non est Deus, sed actus humani quibus Deus offenditur vel placatur: sed Deus se habet, sicut ille, ad quem est iustitia. Ex quo patet quòd* iustitia non est virtus theologica: quia nõ habet Deum pro obiecto vel materia.

¶ Ad secũdum dicendũ, q mediũ iustitiae est aequalitas, quae cõstituitur inter illos, inter quos est iustitia: vt dicitur in 5. Ethi. In quibusdam autem non potest perfecta aequalitas constitui propter alterius excellentiam: sicut inter patrem & filium, inter Deum & hominem, vt Philosophus dicit in 8. Ethic. Vnde in talibus ille qui est deficiens, debet facere quicquid potest. Nec tamen hoc erit sufficiens simpliciter: sed solùm secundum

¶ Super Quaestionis octuagesimaquinta Articulum tertium.

Infrà, ar. 4. cor. Et 4. di. 14. q. 1. ar. 1. q. 3. ad 4.

¶ Num ad actus poenitentiae reduci debeat ad commutatiuam, & consistat, & per ipsum reddatur aequale simpliciter, vel secundum acceptationem.

Quaestio. IN articulo, paria aduertenda occurrunt. Primum est de actu poenitentiae, an contineatur sub commutatiua iustitia. Secundum est, an sistat in cõmutatiua iustitia. Tertium est, an reddat aequale simpliciter, vel secundum acceptationem Dei tantum. Et primũ quidem propter Sco. qui in 4. sen. dist. 14 quaest. 2. ponit actum poenitẽtiae esse actum iustitiae punitiuae quae distinguitur contra iustitiam commutatiuã. [illegible] enim poenitentem vt ministrum iudicis punire se, vt culpa ordinetur per poenam: ac per hoc quum actus iudicis sit vindicare, seu velle infligere poenam pro peccato, qui est actus iustitiae vindicatiuae, idem actus erit in poenitente, cùm quàm excipiatur cõtra se ipsum vindictam à iudice statutam. Secundum verò dubium motum est propter Duran. dist. 14. articu. 2. vbi ponit poenitentiam esse idem quod iustitia commutatiua: quia

est recõ[illegible] Deo tam pro culpa quàm [illegible] Scotus verò solam poenae rationem habuit [illegible] [illegible]

acceptatione in superioris. Et hoc significatur per excessum, qui attribuitur poenitentiæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut est cōmutatio quædam in beneficiis (cùm scilicet aliquis pro beneficio recepto gratiam rependit) ita etiam est commutatio in offensis, cùm aliquis pro offensa in alterum commissa, vel inuitus punitur, quod pertinet ad vindicatiuam iustitiam: vel voluntariè recompensat emendam, quod pertinet ad poenitentiam, quæ respicit personam peccatoris, sicut iustitia vindicatiua personam iudicis. Vnde manifestum est, quòd vtraq; sub iustitia commutatiua continetur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd poenitentia licet sit directè species iustitiæ: comprehendit tamen quodammodo ea quæ pertinent ad omnes virtutes. Inquantum enim est iustitia quædam hominis ad Deum, oportet quòd participet ea quæ sunt virtutū theologicarum, quæ habent Deum pro obiecto. Vnde poenitentia est cum fide passionis Christi, per quam iustificamur à peccatis: & cum spe veniæ, & cum odio vitiorum, quod pertinet ad charitatem. Inquantum verò est virtus moralis, participat aliquid prudentiæ, quæ est directiua omnium moralium virtutum. Sed ex ipsa ratione iustitiæ non solùm habet id quod iustitiæ est, sed etiam ea quæ sunt temperantiæ & fortitudinis: inquantum scilicet, ea quæ delectationem causant ad temperantiam pertinētem, vel terrorem incutiunt, quem fortitudo moderatur, in communionem iustitiæ veniunt. Et secundum hoc ad iustitiam pertinet & abstinere à delectabilibus, quod pertinet ad temperantiam: & sustinere dura, quod pertinet ad fortitudinem.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm voluntas sit propriè subiectum poenitentiæ.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd subiectū poenitentiæ non sit propriè voluntas. Poenitentia enim est tristitiæ species. Sed tristitia est in concupiscibili, sicut & gaudium. Ergo poenitentia est in concupiscibili.

¶ Præterea, Poenitentia est vindicta quædam: sicut August. dicit in lib. de poenitentia. Sed vindicta videtur ad irascibilē pertinere: quia ira est appetitus vindictæ. Ergo videtur quòd poenitentia sit in irascibili.

¶ Præterea, Præteritum est proprium obiectum memoriæ, secundum Philosophū in lib. de Memoria. Sed poenitentia est de præterito, vt dictum est. Ergo poenitentia est in memoria sicut in subiecto.

¶ Præterea, Nihil agit vbi non est. Sed poenitētia excludit peccatum ab omnibus viribus animæ. Ergo poenitentia est in qualibet vi animæ, & non in voluntate tantum.

¶ SED CONTRA, Poenitentia est sacrificium quoddam: secundum illud Psal. Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Sed offerre sacrificium, est actus volūtatis: secūdum illud Psal. Voluntariè sacrificabo tibi. Ergo poenitētia est in voluntate.

CONCLVSIO.

¶ Poenitentia, cum sit quædam species iustitiæ, in voluntate est vt in subiecto, cuius actus est propositum emendandi illud, quod contra Deum commissum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de poenitētia dupliciter loqui possumus. Vno modo, secundum q; est passio quædam. Et sic cùm sit species tristitiæ, est in concupiscibili sicut in subiecto. Alio modo, secundum q; est virtus. Et sic sicut dictū est, est species iustitiæ. Iustitia autē (vt in Secūda parte habitum est) habet pro subiecto appetitum rationis, qui est volūtas. Vnde manifestum est, quod poenitentia, secundum q; est virtus, est in voluntate sicut in subiecto, & proprius eius actus est propositum emendandi illud quod contra Deum commissum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd ratio illa procedit de poenitentia, secundum quòd est passio.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd vindictam appetere, ex passione de alio, pertinet ad irascibilem. Sed appetere vel facere vindictam ex ratione de se vel de alio, pertinet ad voluntatem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd memoria est vis apprehensiua præteriti. Poenitentia autem non pertinet ad vim apprehensiuam: sed ad appetitiuam, quæ præsupponit actum apprehensiuæ. Vnde poenitentia non est in memoria: sed præsupponit eam.

¶ Ad quartum dicendum, quòd voluntas (sicut in Prima parte habitum est) mouet omnes alias potentias animæ. Et ideo non est inconueniens, si poenitentia in voluntate existens, aliquid in singulis potentiis animæ operatur.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm principium poenitentiæ sit ex timore.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd principium poenitentiæ non sit ex timore. Poenitentia enim incipit in displicentia peccatorum. Sed hoc pertinet ad charitatem: vt suprà dictum est. Ergo poenitētia magis oritur ex amore, quàm ex timore. *4. dist. 14. q. 1. art. 2. q. 1. per 10. & qō 2. cor.*

¶ Præterea, Ad poenitentiam homines prouocantur per expectationem regni cælestis: secundum illud Matth. 3. & 4. Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Sed regnum cælorum est obiectum spei. Ergo poenitentia magis procedit ex spe, quàm ex timore.

¶ Præterea, Timor est quidam actus interior hominis. Poenitentia autē non videtur in nobis esse ex opere hominis, sed ex opere Dei: secundum illud Hier. 31. Postquam conuertisti me, egi poenitentiam. Ergo poenitentia non procedit ex timore.

¶ SED CONTRA est quod Isa. 26. dicitur: Sicut quæ concepit, cùm appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus, scilicet per poenitētiam. Et postea subditur secundum aliam literam, A timore tuo Domine, concepimus, & quasi parturiuimus, & peperiuimus spiritum salutis, id est poenitentiæ salutaris: vt per præmissa patet. Ergo poenitentia procedit ex timore.

CONCLVSIO.

¶ Actus poenitentiæ à seruili timore incipit sicut à primo motu affectus ad hoc ordinato, à timore verò filiali sicut ab immediato & proximo principio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de poenitentia loqui possumus dupliciter. Vno modo quātum ad habitum. Et sic immediatè à Deo infunditur sine nobis principaliter operantibus: non tamen sine nobis dispositiuè cooperantibus per aliquos actus. Alio modo possumus loqui de poenitentia quantum ad actus, quibus Deo operanti in poenitentia cooperamur. Quorum actuum primum principium est Dei operatio conuertentis cor: secundum illud Thren. vlt. Cōuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Secundus actus est motus fidei. Tertius est motus timoris seruilis, quo quis timore suppliciorum à peccatis retrahitur. Quartus actus est motus spei, quo quis sub spe veniæ consequendæ assumit propositum emēdandi. Quintus actus est motus charitatis, quo alicui peccatum displicet secundum seipsum, & non iam propter supplicia. Sextus actus est motus timoris filialis, quo propter reuerentiam Dei aliquis emendam Deo voluntarius offert.

¶ Sic igitur patet, q; actus poenitentiæ à timore seruili procedit sicut à primo motu affectus ad hoc ordinato: è timore autem filiali sicut ab immediato & proximo principio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q; peccatum primò incipit homini displicere (maximè peccatori) propter supplicia, quæ respicit timor seruilis, quàm propter Dei offensam vel peccati turpitudinem, quod pertinet ad charitatem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in regno cælorum appropinquante intelligitur aduentus Regis, non solùm præmiantis, sed

[illegible] agendi [illegible] quam [illegible] nam appetitum [illegible] quibus itam enerui, & calamitatem quā patior [illegible] sta [illegible] quasi arena maris hæc grauior appareret.

¶ Super Quæstionis octuagesimaquinta Articulū quartum.

IN arti. 4. intellige notanter, quod sicut iustitiæ est volūtas [illegible] suū vnicuique tribuere, ita poenitentiæ est voluntas tribuere Deo ius suum pro [illegible] cōtra eum com[illegible] est enim (siue sit idē quod religio siue non) talis voluntas: quoniā pars est iustitiæ, quæ in actu voluntatis consistit. Reddit autem poenitētia Deo ius suum pro offensa, cōfitēdo detestando ac submittendo se peccatorem Deo offenso: hoc enim est æquale secundum quid, [illegible] ab homine reddi potest quo ad proprium [illegible] affligendo se, &c.

¶ [illegible] quoniam huiusmodi [illegible] ex maiori vel minore possit affectu procedere, ideo varia inuenitur dispositio verè poenitentium maior minórque fructus diuinæ gratiæ inde percipitur.

¶ Super Quæstionis octuagesimaquinta Articulum quintum & sextum.

IN artic. 5 & 6 simul ne fallaris nouitie, intelligens actus, quibus Deo in poenitētia cooperamur, esse actus procedentes à virtute poenitentiæ. Hoc enim falsum est: quum multi actus illi, scilicet qui sine charitate esse possunt, præcedant poenitentiam, vt est virtus: & tamen sunt actus boni, quibus Deo cooperamur ad poenitentiā consequēdam. Nec te turbet actus timoris seruilis: quoniam pro timore poenarum sumitur, & est bonus, & nō pro timore poenarum tantum.

¶ Num poenitentia sit virtus acquisita.

¶ In eodem artic. 6. dubiū occurrit ex Sco. & Durā. an poenitētia sit virtus acquisita. Nam Scotus vbi suprà, quæstio. 3. tenet poenitentiam esse virtutē acquisitam, quia voluntas ex frequētatis actibus poenitendi potest generare in se habitum inclinātem ad similes actus. & ille est vere virtus: quia rectissimè rationi consonus. Et [illegible] fatur, quòd potest esse informis, quia potest manere cum peccato [illegible] Durā. autem vbi [illegible] ipsam esse virtutem infusam: quia nulla [illegible] est præter theologicas.

¶ Ad huius euidentiam sciendum est, quod esse [illegible] [illegible] vel per se [illegible] idem per se [illegible] virtus infusa est, quæ nec ex natura, nec ex

etiam punitus. Vnde & Matth. 3. Ioannes Baptista dicebat, Progenies viperarum, quis demonstrabit vobis fugere a ventura ira? ¶Ad tertium dicendum, quòd ipse etiam motus timoris procedit ex actu Dei conuertentis cor. vnde dicitur Deuter. 5. Quis det eos talem habere mentem, vt timeant me? Et ideo per hoc quòd poenitentia à timore procedit, non excluditur quin procedat ex actu Dei conuertentis cor.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm poenitentia sit prima virtutum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd poenitentia sit prima virtutum. Quia super illud Matth. 3. Poenitentiam agite, dicit glos. Prima virtus est, per poenitentiam punire veterem hominem, & vitia odire.

¶Praeterea, Recedere à termino, prius esse videtur, quàm accedere ad terminum. Sed omnes aliae virtutes pertinere videntur ad accessum ad terminum (quia per omnes ordinatur homo ad bonum agendum) poenitentia autem videtur ordinari ad recessum à malo. Ergo poenitentia videtur esse prior omnibus alijs virtutibus.

¶Praeterea, Ante poenitentiam est peccatum in anima. Sed simul cum peccato nulla virtus animae inest. Ergo nulla virtus est ante poenitentiam: sed ipsa videtur esse prima, quae alijs aditum aperit, excludendo peccatum.

¶SED CONTRA est, quòd poenitentia procedit ex fide, spe & charitate: sicut iam dictum est. Non ergo est poenitentia prima virtutum.

CONCLVSIO.

¶Virtus poenitentiae non est simpliciter prima virtutum ordine temporis, vel naturae, sed secundum quid, ordine temporis tantum, actus poenitentiae praecedit aliarum virtutum actus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in virtutibus non attenditur ordo temporis quantum ad habitus: quia cùm virtutes sint connexae (vt in Secunda parte habitum est) omnes simul incipiunt esse in anima. Sed dicitur vna earum esse prior altera ordine naturae, qui consideratur ex ordine actuum: secundum scilicet, quod actus vnius virtutis praesupponit actum alterius virtutis. Secundum hoc igitur dicendum est, quòd actus quidam laudabiles etiam tempore praecedere possunt actum & habitum poenitentiae: sicut actus fidei & spei informium, & actus timoris seruilis. Actus autem & habitus charitatis simul sunt tempore cum actu & habitu poenitentiae, & cùm habitibus aliarum virtutum. Nam sicut in Secunda parte habitum est, in iustificatione impij simul est motus liberi arbitrij in Deum (qui est actus fidei per charitatem formatus) & motus liberi arbitrij in peccatum: qui est actus poenitentiae. Horum tamen duorum actuum primus naturaliter praecedit secundum: nam actus virtutis poenitentiae est contra peccatum ex amore Dei, vnde primus actus est ratio & causa secundi. Sic igitur poenitentia non est simpliciter prima virtutum, nec ordine temporis, nec ordine naturae: quia secundum ordinem naturae simpliciter praecedunt ipsam virtutes theologicae. Sed quantum ad aliquid est prima inter caeteras virtutes ordine temporis, quantum ad eius actum, qui primus occurrit in iustificatione impij. Sed ordine naturae videntur esse aliae virtutes priores, sicut quod est per se, est prius eo quod est per accidens. nam aliae virtutes, per se videntur esse necessariae ad bonum hominis. poenitentia autem supposito quodam, scilicet peccato praeexistenti. sicut etiam dictum est circa ordinem

acquisitione, sed solam [illegible] fusione Christi perfecit, vt charitas. Per accidens [illegible] tem est quae ex suo genere nata est acquiri sed accidit quòd [illegible] hoc sit infusa: vt quum Deus habitum alicui habituum [illegible] moralis vel naturalis aut habitum temperantiae seu fortitudinis. Rursus sciendum est, quòd aliud est habere aliquem habitum [illegible] secundum rationem rectam, & aliud est habere similem habitum secundum rationem verbi gratia. Aliud est habere habitum amoris acquisitum ex frequentibus actibus amandi Deum & proximum etiam secundum regulas fidei. & aliud est habere virtutem charitatis habere enim virtutem charitatis, est habere habitum infusum diuidentem filios Dei à filijs perditionis. habere autem habitum acquisitum charitatis, non est habere huiusmodi virtutem quae est donum Dei: vt ex se patet.

¶His praemissis dicitur, quòd quia poenitentia est per se virtus infusa, quamuis [illegible] quae ex frequentatis poenitendi actibus homine habitus generari possit, nunquam peruenitur ad plenam rationem virtutis poenitentiae: quia nunquam peruenitur ad hoc quòd sit donum reconcilians Deo offenso.

Quòd autem poenitentia sit virtus per se infusa, ex eo patet quod omnes illae virtutes quae [illegible] suo genere ordinant hominem secundum statum vitae gratiae, sunt ex suo genere infusae: vtpote excedentes statum vitae, quae est secundum naturam & rationem naturalem: sed virtutem poenitentiae constat ad statum vitae, quae est secundum gratiam Dei pertinere: sicut & religionem, vt est circa sacramenta, circa venerationem Dei vnius & trini, &c. Vnde apparet falsum esse, solas theologales virtutes esse infusas, & virtutem poenitentiae posse esse informem sine eo peccato mortali, opinionemque Autorem dixisse, quòd actus & habitus charitatis simul sunt tempore cum actu & habitu poenitentiae, quum iustificatur impius. Et per [illegible] patet responsio ad obiecta.

Margin: 4. dist. 14. q. 1. arti. 1. q. 6. ad 6. & arti. 2. q. 2.

sacramenti poenitentiae ad alia sacramenta praedicta.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd glossa illa loquitur quantum ad hoc, quod actus poenitentiae primus est tempore inter actus aliarum virtutum moralium.

¶Ad secundum dicendum, quòd in motibus successiuis recedere à termino, est prius tempore quàm peruenire ad terminum, & prius natura, quantum est ex parte subiecti, siue secundum ordinem causae materialis. Sed secundum ordinem causae agentis & finalis prius est peruenire ad terminum: hoc enim est quod primò agens intendit. Et hic ordo praecipue attenditur in actibus animae: vt dicitur in 2. Phy.

¶Ad tertium dicendum, quòd poenitentia aperit aditum virtutibus, expellendo peccatum per virtutem fidei & charitatis, quae sunt naturaliter priores: ita tamen aperit eis aditum, quòd ipsae simul intrant cum ipsa: nam in iustificatione impij simul cum motu liberi arbitrij in Deum & in peccatum, est remissio culpae & infusio gratiae: cum qua simul infunduntur omnes virtutes, vt in Secunda parte habitum est.

QVAESTIO OCTVAGESIMA-sexta De effectu poenitentiae quo ad mortalium peccatorum remissionem, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectu poenitentiae. Et primò, quantum ad remissionem peccatorum mortalium. secundò, quantum ad remissionem peccatorum venialium. tertiò, quantum ad reditum peccatorum dimissorum. quartò, quantum ad restitutionem virtutum.

¶Circa primum quaeruntur sex.

¶Primò, vtrùm omnia peccata mortalia per poenitentiam auferantur.

¶Secundò, vtrùm possint sine poenitentia tolli.

¶Tertiò, vtrùm vnum possit remitti sine alio.

¶Quartò, vtrùm poenitentia auferat culpam remanente reatu.

¶Quintò, vtrùm remaneant reliquiae peccatorum.

¶Sextò, vtrùm auferre peccatum, sit effectus poenitentiae inquantum est virtus, an inquantum est sacramentum.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm per poenitentiam omnia peccata remoueantur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd per poenitentiam non omnia peccata remoueantur. Dicit enim Apostolus Hebr. 12. quòd Esau non inuenit poenitentiae locum, quanquam eum lacrymis inquisisset eam. glos. id est, non inuenit locum veniae & benedictionis per poenitentiam. Et 2. Mach. 9. dicitur de Antiocho, Orabat scelestus Deum, a quo non erat misericordiam consecuturus. Non ergo videtur quòd per poenitentiam omnia peccata tollantur.

¶Praeterea, August. dicit in lib. de sermone Domini in monte, quòd tanta labes est illius peccati, scilicet cùm post agnitionem Dei per gratiam Christi, oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam, inuidiae facibus agitatur, vt deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum suum mala conscientia agnoscere & annuntiare cogatur. Non ergo omne peccatum potest per poenitentiam tolli.

¶Praeterea, Dominus dicit Matt. 12. Qui dixerit contra Spiritum sanctum verbum, non remittetur ei neque in hoc seculo neque in futuro. Non ergo omne peccatum remitti potest per poenitentiam.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ezech. 18. Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor.

CONCLVSIO.

¶Quodlibet peccatum in hac vita per veram poenitentiam deleri potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd hoc quòd aliquod peccatum per poenitentiam tolli non possit, potest contingere [illegible]citer. Vno modo quia aliquis de peccato poenitere non [illegible] alio modo quia poenitentia non posset delere peccatum. Primo quidem modo non possunt per poenitentiam deleri peccata daemonum & etiam hominum damnatorum: quia affectus eorum confirmati in malo: ita quòd non potest eis displicere peccatum [illegible] quantum est culpa, sed solùm displicet eis poena, quam patiuntur. Ratione cuius aliquam poenitentiam, sed infructuosam habent [illegible] cundum illud Sap. 5. Poenitentiam agentes, & prae angu[illegible] ritus gementes. Vnde talis poenitentia non [illegible] cum spe veniae [illegible] cum desperatione. Tale autem non potest esse aliquod peccatum hominis viatoris: cuius liberum arbitrium flexibile est ad bonum & ad malum. Vnde dicere quòd aliquod peccatum sit in hac [illegible]

quo quis pœnitere nõ poſsit, erroneum eſt. Primò quidem, quia per hoc tolleretur libertas arbitrij. Secundò, quia per hoc derogaretur virtuti gratiæ, ꝑ quam moueri poteſt cor cuiuſcunq; peccatoris ad pœnitendum: ſecundũ illud Prouer. 21. Cor regis in manu Dei: & quocunq; voluerit, vertet illud. Quòd autẽ ſecundo modo non poſsit per veram pœnitentiã aliquod peccatũ remitti, eſt etiã erroneum. Primò quidẽ, quia repugnat diuinæ miſericordiæ: de qua dicitur Ioel. 2. ꝙ benignus & miſericors eſt, & patiens, & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia. Vinceretur enim quodammodo Deus ab homine, ſi homo peccatum vellet deleri, quod Deus delere nõ vellet. Secũdò, quia hoc derogaret virtuti paſſionis Chriſti, per quã pœnitẽtia operatur, ſicut & cætera ſacramenta, cùm ſcriptũ ſit primæ Ioan. 2. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non ſolùm noſtris, ſed etiam totius mundi. Vnde ſimpliciter dicendum eſt, ꝙ omne peccatum in hac vita, per pœnitentiam veram deleri poteſt.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ Eſau non verè pœnituit. Quod patet ex hoc quòd dixit, Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum. Similiter etiam nec Antiochus verè pœnituit: dolebat enim de culpa præterita, non propter offenſam Dei, ſed propter infirmitatem corporalem, quam patiebatur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd illud verbum Auguſt. ſic intelligẽdum eſt: Tanta eſt labes illius peccati, vt deprecandi humilitatẽ ſubire nõ poſsit, ſcilicet de facili: ſecundum ꝙ dicitur illum nõ poſſe ſanari, qui nõ poteſt de facili ſanari. Poteſt tamẽ hoc fieri per diuinę gratię virtutem, quæ etiam interdum in profundum maris conuertit, vt dicitur in Pſalmo.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd illud verbum vel blaſphemia contra Spiritũ ſanctum eſt finalis impœnitentia: vt Auguſt. dicit in lib. de verbis Domini. Quæ penitus irremiſsibilis eſt: quia poſt finem huius vitæ non eſt remiſsio peccatorum. Vel ſi intelligatur per blaſphemiã Spiritus ſancti peccatum, quod fit ex certa malitia, vel etiã ipſa blaſphemia Spiritus ſancti, dicitur nõ remitti, ſcilicet de facili: quia tale peccatum nõ habet in ſe cauſam excuſationis. Vel quia pro tali peccato punitur aliquis & in hoc ſeculo & in futuro, vt in Secunda parte expoſitum eſt.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm ſine pœnitentia peccatum remitti poſsit.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd ſine pœnitentia peccatũ remitti poſsit. Nõ enim eſt minor virtus Dei circa adultos quàm circa pueros. Sed pueris peccata dimittit ſine pœnitentia. Ergo etiam & adultis.

¶ Præterea, Deus virtutem ſuam ſacramẽtis non alligauit. Sed pœnitentia eſt quoddam ſacramẽtum. Ergo virtute diuina poſſunt peccata ſine pœnitentia dimitti.

¶ Præterea, Maior eſt miſericordia Dei, quàm miſericordia hominis. Sed homo interdum remittit offenſam ſuam homini etiã nõ pœnitenti. Vnde & ipſe Dominus mandat Matt. 5. Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos. Ergo multò magis Deus dimittit offenſam ſuam hominibus non pœnitentibus.

¶SED CONTRA eſt quod Dominus dicit Hiere. 18. Si pœnitẽtiam egerit gens illa à malo quod fecit, agã & ego pœnitentiam ſuper malo quod cogitaui, vt facerem ei. Et ſic econtrario videtur, quòd ſi homo pœnitentiam nõ agat, quòd Deus ei non remittat offenſam.

CONCLVSIO.

¶ Nullum actuale peccatum ſine pœnitentia virtute poteſt in hac vita remitti.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd impoſsibile eſt peccatum actuale mortale ſine pœnitentia remitti, loquendo de pœnitentia, quæ eſt virtus. Cùm enim peccatum ſit Dei offenſa, eo modo Deus peccatũ remittit, quo remittit offenſam in ſe commiſſam. Offenſa autẽ directè opponitur gratię: ex hoc enim dicitur aliquis alteri eſſe offenſus, ꝙ repellit eum à gratia ſua. Sicut autem habitum eſt in Secunda parte, hoc intereſt inter gratiam Dei & gratiã hominis, quòd gratia hominis nõ cauſat, ſed præſupponit bonitatem veram vel apparẽtem in homine grato: ſed gratia Dei cauſat bonitatẽ in homine grato, eo ꝙ bona volũtas Dei, quæ in nomine gratiæ intelligitur, eſt cauſa omnis boni creati. Vnde poteſt cõtingere ꝙ homo remittat offenſam, qua offenſus eſt alicui, abſq; aliqua immutatione volũtatis eius: non autem contingere poteſt, ꝙ Deus remittat offenſam alicui abſq; immutatione voluntatis eius. Offenſa autem peccati mortalis, procedit ex hoc ꝙ volũtas hominis eſt auerſa à Deo per conuerſionẽ ad aliquod bonum cõmutabile. Vnde requiritur ad remiſsionem diuinę offenſæ, ꝙ voluntas hominis ſic immutetur, vt conuertatur ad Deum cũ deteſtatione conuerſionis prædictæ & propoſito emẽdæ, quod pertinet ad rationem pœnitentiæ, ſecundum quòd eſt virtus. Et ideo impoſsibile eſt ꝙ peccatum alicui remittatur ſine pœnitentia, ſecũdum quod eſt virtus. Sacramentũ autẽ pœnitẽtiæ (ſicut ſuprà dictũ eſt) perficitur per officium ſacerdotis ligantis & ſoluẽtis: ſine quo poteſt Deus peccatũ remittere ſicut remiſit Chriſtus mulieri adulteræ, vt legitur Ioan. 8. & peccatrici, vt legitur Lucæ 7. Quibus tamen nõ remiſit peccata ſine virtute pœnitentiæ: nam ſicut Gregor. dicit in Homil. per gratiam traxit intus, ſcilicet ad pœnitẽtiam, quã per miſericordiam ſuſcepit foris.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in pueris nõ eſt niſi peccatum originale, quod non conſiſtit in actuali deordinatione voluntatis, ſed in quadam habituali deordinatione naturæ: vt in Secũda parte habitum eſt. Et ideo remittitur eis peccatum cũ habituali immutatione per infuſionem gratiæ & virtutum: non autẽ cum actuali. Sed adulto, in quo ſunt actualia peccata, quæ cõſiſtunt in deordinatione actuali voluntatis, nõ remittuntur peccata etiam in baptiſmo ſine actuali immutatione voluntatis:

¶ [illegible] Quaeſtionem octuageſimaſexta Articulum ſecundum

¶ Num offenſa opponatur gratiæ.

Quæſtio. I[illegible] quæſt. 86. circa illud. Offenſa directè opponitur gratiæ. & cum rationẽ. [illegible] dicitur aliquis alteri eſſe offenſus, ꝙ repellit eum à gratia ſua. dubium [illegible] quia fal[illegible] offenſam directè [illegible] gratiæ quam offenſa [illegible] in voluntate, gratia [illegible] ſecu[illegible] Auto[illegible] offenſa animæ: nõ eſt ergo directè oppoſitio, ſiue priuatiua, ſiue cõ[illegible] quum vtrāq; requirat identitatem ſubiecti. Tum quia falſum eſt qđ aſſumitur pro ratione: nã [illegible] parte offenſi hæc duo, [illegible] eſſe offenſum & abijcere à ſua gratia offendentem, nec ſunt idẽ, nec ſecundũ eſt ratio primi: ſed primũ ſe habet vt cauſa ſecũdi. Vt patet in exẽplo: prius enim offendor contumelia à Petro, & ex hac denominor offenſus paſſiuè: deinde ꝑ actũ ꝓpriæ voluntatis meæ abijcio Petrum à mea gratia, quia prius offendit me. Vbi manifeſtè patet, non [illegible] hoc dici me offenſum [illegible] obiectio Petri à mea gratia: ſed econtra. conſtituor tamẽ ideo me abijcere Petrũ à mea gratia, quia offenſus ſum. Tum quia hæc duo, ſcilicet eſſe offenſum & abijcere à ſua gratia offendentẽ, nõ ſunt inſeparabiliter connexa: ſed ſtat aliquẽ eſſe offenſum, & tamẽ nõ abijcere à ſua gratia offendentem, vt ſæpe contingere videtur inter virum & vxorẽ adulteram, ſeu inter patrem & filiũ ingratũ: offenſi enim retinẽt adhuc vxorem ſeu filium in ſua gratia. Ruit ergo fundamentum hoc in litera poſitum.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ offenſa poteſt dupliciter conſiderari. Primò ex parte actus quo infertur offenſa, & ſic offenſa directè opponitur charitatis rectitudini in actu debitæ: eſt enim deformitas actus, priuans perfectione charitatis. Alio modo ex parte ſuppoſiti offendentis. perſona enim eſt quę primò offendit, actus autem quo offendit, quaſi inſtrumentũ perſonæ eſt, & ſic propriè & formaliter cõſideratur offenſa. Et ſic offenſa directè opponitur gratiæ: demeritoriè tamẽ [illegible] offendens eo ipſo, ꝙ offendit demeretur, & quantum in ſe eſt, priuat ſe gratia eius, quẽ offendit. Vnde quia offendens vt ſic, quantũ in ſe eſt abijcit [illegible] gratiam offenſi, rectè dicitur ꝙ offenſa directè gratię opponitur, priuatiuè, demeritoriè. Vbi [illegible] [illegible] ſubiecti [illegible] [illegible] à gratia, [illegible] eſt quæ primò offen[illegible] & quæ primò gra[illegible] eſt.

¶ Ad ſecũdum verò dicitur [illegible] ex malo intellectu literæ. Aliud eſt [illegible] formaliter loquendo eſſe offenſum ab aliquo, & aliud eſt vltra hoc quod eſt eſſe offenſum habere ſe vt offenſum. Primũ enim, ſcilicet eſſe offenſum, nihil ponit aut [illegible] in offenſo, ſed ſolam denominationẽ. Secundũ autem addit actum, quo ſe habet vt offenſus. Obiectiones igitur ſecũdo & tertio loco inductæ acceperunt eſſe offenſum quo ad primũ. litera vero [illegible] eſſe ſeu dici offenſum quo ad vtrunq; ſcilicet & ad eſſe offenſum, & quo ad habere ſe vt offenſum. Conſtat autẽ ꝙ in hoc conſiſtit offenſum habere ſe, vt offenſum, quod abijcit à ſua gratia offendentem: quantumcunque enim offenſus quis ſit, niſi abijciat offendentẽ à ſua gratia, nõ ſe habet vt offenſus. Et ad hoc forte denotandum vſus fuit Autor noua conſtructionẽ grāmaticaliter, dicens, offenſum alteri abijcere eũ à ſua gratia, dicẽdo, offenſum alteri. intelligi voluit habens ſe vt offenſum ad alterũ. Et iuxta hunc ſenſum intellecta litera omnes excludit obiectiones: quoniam omnes in æquiuoco laborant.

¶ Et ex hoc ſenſu patet ratio ſolutionis ad primum. nam offenſa vt ſic, meretur vt offenſus ſe habeat vt offenſus: quod nihil aliud eſt, quàm ꝙ offenſus repellat à ſua gratia offendentem.

Aduer. ¶ In eodem arti. aduerte, ꝙ dupliciter loqui poſſumus de poſſibili ſeu impoſſibili in hac materia, dum dicitur ꝙ impoſſibile eſt peccatũ alicui remitti ſine pœnitentia virtute: & ſimiliter ꝙ non poteſt cõtingere ꝙ Deus remittat offenſam alicui abſq; immutatione voluntatis eius. Vel de poſſibili ſecũdum potẽtiam ordinariã vel de poſſibili ſecundum potentiam abſolutã. Et ſi quidem ſit ſermo de poſſibili ſecundũ potẽtiã ordinariam, nulla relinquitur difficultas diuerſa opinio: omnes enim fatemur, quòd qui creauit te ſine te, non ſaluabit te ſine te. Sed ſi de poſſibili abſolute ſit ſermo, accedit quæſtio cum Scoto tractata à nobis ſuperius in commentarijs ſuper Primã ſecundæ quæſtio 113. & ideo tũc repetendam hãc difficultatem nõ puto, ſed pro præſenti propoſito ſufficit verificare ea quæ in litera dicuntur ſecundũ poſſibile vel impoſſibile penes potentiam ordinariam. art. 8.

¶ In eodem arti. & ſpecialiter in reſpõſione ad primũ pro quanto ad omnẽ remiſsionem peccatorum actualium, actualis immutatio voluntatis occurrens attribuitur pœnitentiæ etiam in baptiſmo, dubiũ occurrit: quoniã falſum hoc videtur, quia [illegible] ſitum emendæ in qua ratio formalis pœnitẽtiæ dicitur conſiſtere, nõ habet locũ in adulto cõſequẽte per baptiſmũ plenam remiſsionẽ omnium peccatorum. quoniam vt Amb. docuit, baptiſmus omnia condonat. nulliúmque [illegible] &c. ſequitur.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ baptiſmus nõ præſupponit ſed affert ſecum actũ pœnitentiæ virtute perfectũ: quoniam ſicut baptiſmus datur in remiſsionẽ peccatorum: ita qui baptizatur, ſuſcipit illũ in remiſsionem peccatorũ: & per hoc in ipſa ſuſceptione baptiſmi, ſubijciendo ſe illi, & fatetur ſe peccaſſe & deteſtatur priorem vitã, moriendo illi. & ſubijcit ſe Deo vt nouum Chriſti membr[um]

¶ *Super Quæstionem octuagesimasextam in Articulum sextum.*

¶ *Vtrum culpæ remissio sit effectus pœnitentiæ secundum quòd virtus est.*

In articulo sexto eiusdē q. pro [illegible] termino [illegible] culpæ ponitur effectus pœnitentiæ [illegible] secundum q. est virtus, id est virtutis seu virtuosus actus, dubium occurrit: quoniā hoc videtur repugnare antedictis ab autore. Nam si remissio culpæ est effectus pœnitentiæ, vt est actus virtutis, oportet q. sit effectus non solius gratiæ, sed gratiæ & liberi arbi. quoniā actus huiusmodi virtutis sunt liberi arbitrij actus [illegible]. Oppositum autē dixit Autor in hac eadē q. art. 4. ad secundū, dicendo de remissione culpæ & de plena absolutione quod vtrunque est à gratia, sed primum à gratia sola, secundum ex gratia & libe. arbitrio. sic [illegible] m est à sola gratia, vt distinguitur cōtra liberū arbitrium, sequitur quòd nõ sit à gratia & à liberi arbitrij actu virtuoso.

¶ Ad hoc dicitur, q. quicquid alij forte somniant distinguēdo in proposito [illegible] liberi arbitrij [illegible] vel purè passiuè. actus libe. arbitrij in iustificatione impij concurrē [illegible], siue in Deum, siue in peccatum, sunt verè actiui [illegible] liberi arbitrij: sed à libero arbitrio. Suauiter [illegible] omnia disponēs diuina Sapientia, quæ creauit me sine me, non passiue, quoniā creatio in me terminata est, sed sine me cooperante nō saluat me [illegible] sine me cooperante) mouet per gratiam suam liberū arbitrium ad obsequēdum gratiæ per hoc q. vtitur illa secundū illā operando. Et propterea actus libe arbitrij tam respectu Dei, quàm respectu peccati in iustificatione impij inuēti sunt effectus gratiæ operantis. & non ponunt in numerum cū ipsa gratia operante. & propterea dictio exclusiua addita gratiæ non excludit huiusmodi actus liberi arbitrij. vtpote suos [illegible] quamquam enim dicitur Sola causa facit hoc, [illegible] cluditur quin faciat [illegible] mediante aliquo suo [illegible] Et hunc esse sensum Autoris apparet ex [illegible] vbi dixit q. actus pœnitentię vir[illegible] habet [illegible] non [illegible] remissio culpæ [illegible] est [illegible] gratiæ Nec ob[illegible] a lege [illegible] de gratia, vt distinguitur [illegible] arbitrium [illegible] cont [illegible] est effectus [illegible] gratiæ [illegible] [illegible] operandum & [illegible] in gratia [illegible] tam se habet vt coo-

peràs, in gratia verò cooperante liberum arbitrium se habet quasi [illegible] operans: & propterea connumeratur gratiæ.

æternum bonum peccauit, in æternum puniatur. Ex parte etiam conuersionis ad bonum commutabile, inquãtum est inordinata, consequitur peccatum mortale reatus alicuius pœnæ: quia inordinatio culpę non reducitur ad ordinem iustitiæ nisi per pœnam. Iustum est enim, vt qui voluntati suæ plus indulsit, quã debuit, cõtra voluntatem suam aliquid patiatur: sic enim erit æqualitas. Vnde Apoc. 18. dicitur, Quãtum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentũ & luctum. Quia tamē conuersio ad bonum cõmutabile est finita, non habet ex hac parte peccatum q debeatur ei pœna æterna. Vnde si sit inordinata conuersio ad bonũ cõmutabile sine auersione à Deo (sicut est in peccatis venialibus) non debetur peccato pœna æterna, sed temporalis. Quãdo igitur per gratiã remittitur culpa, tollitur auersio animæ à Deo, inquantũ per gratiam anima Deo coniungitur: vnde & per consequens simul tollitur reatus pœnæ æternæ, potest tamen remanere reatus alicuius pœnæ temporalis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q culpa mortalis vtrũq; habet, & auersionem à Deo & conuersionē ad bonum creatum. Sed (sicut in Secunda parte habitum est) auersio à Deo, est ibi sicut formale, conuersio autē ad bonum creatum, est ibi sicut materiale. Remoto autem formali cuiuscũque rei, tollitur species: sicut remoto rationali, tollitur species humana. Et ideo ex hoc ipso dicitur culpa mortalis remitti, q per gratiam tollitur auersio mētis à Deo simul cum reatu pœnæ æternæ. Remanet tamen illud quod est materiale, scilicet inordinata conuersio ad bonum creatum: pro qua debetur reatus pœnæ temporalis.

¶ Ad secundum dicēdum, quòd (sicut in Secunda parte habitum est) ad gratiam pertinet operari in homine, iustificando ipsum à peccato, & cooperari homini ad rectè operandum. Remissio igitur culpæ & reatus pœnæ æternæ, pertinet ad gratiam operantem, sed remissio reatus pœnæ temporalis pertinet ad gratiam cooperantē: inquãtum scilicet homo cũ auxilio diuinæ gratiæ patienter pœnas tolerãdo, absoluitur etiam à reatu pœnæ tẽporalis. Sicut igitur prius est effectus gratiæ operantis, quàm gratiæ cooperantis, ita etiam prius est remissio culpæ & pœnæ æternæ, quàm plena absolutio à pœna temporali: vtrunq; enim est à gratia, sed primum à gratia sola, secundum ex gratia & libero arbitrio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd passio Christi de se sufficiens est ad tollendum omnem reatum pœnæ, nõ solùm æternæ, sed etiam temporalis: & secũdum modum quo homo participat virtutem passionis Christi, percipit etiam absolutionem à reatu pœnæ. In baptismo autem homo participat totaliter virtutē passionis Christi (vtpote per aquã & spiritum Christo commortuus peccato, & in eo regeneratus ad nouam vitam) & ideo in baptismo homo consequitur remissionem reatus totius pœnæ. In pœnitentia verò consequitur virtutem passionis Christi, secũdum modum propriorum actuum, qui sunt materia pœnitẽtiæ, sicut aqua baptismi, vt suprà dictum est. Et ideo non statim per primum actum pœnitentię quo remittitur culpa, soluitur reatus totius pœnæ: sed completis omnibus pœnitẽtiæ actibus.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrùm remissa culpa mortali, tollantur omnes reliquiæ peccati.*

AD QVINTVM proceditur. Videtur quòd remissa culpa mortali, tollantur omnes reliquię peccati. Dicit enim August. in lib. de Pœnitẽtia: Nunquam Dominus aliquem sanauit, quē omnino non liberauit: totum enim hominem sanauit in sabbato: quia & corpus ab infirmitate, & animã ab omni contagione. Sed reliquię peccati pertinent ad infirmitatem peccati. Ergo nõ videtur possibile quòd remissa culpa, remaneant reliquiæ peccati. *Suprà, ar. 4. ad 3. & 4. dist. 14. q. 2. art. 1. quæ. 3 & 1. 20. 22. lec. 7. co. 1. fin.*

¶ Præterea, Secundum Dion. 4. c. de Di. no. bonum est efficacius quàm malum: quia malum nõ agit nisi virtute boni. Sed homo peccando, simul totam infectionē peccati incurrit. Ergo multò magis pœnitendo liberatur etiam ab omnibus peccati reliquijs.

¶ Præterea, Opus Dei efficacius est quã opus hominis. Sed per exercitium humanorũ operum ad bonũ, tolluntur reliquiæ peccati contrarij. Ergo multò magis tolluntur per remissionem culpæ, quæ est opus Dei.

¶ SED CONTRA est quod Mar. 8. legitur, q cæcus illuminatus à Domino, primò restitutus est ad imperfectum visum (vnde ait, Video homines velut arbores ambulantes) deinde restitutus est perfectè, ita vt videret clarè omnia. Illuminatio autem cæci, significat liberationem peccatoris.* Post primã ergo remissionem culpæ, qua peccator restituitur ad visum spiritualē, adhuc remanent in eo aliquæ reliquiæ peccati præteriti. ** Aliàs post pœnitẽtiã: ergo, &c.*

CONCLVSIO.

¶ *Non inconuenit remissa culpa mortali, remanere in anima ex parte conuersionis aliquas peccatorum reliquias, quæ ex præcedentibus actibus causata fuerunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd peccatum mortale ex parte conuersionis inordinatæ ad bonum commutabile, quãdam dispositionem causat in anima, vel etiam habitum, si actus frequenter iteretur. Sicut autem dictum est, culpa peccati mortalis remittitur, inquãtum tollitur per gratiam auersio mentis à Deo. Sublato autem eo quod est ex parte auersionis, nihilominus remanere potest id quod est ex parte conuersionis inordinatæ, cùm hanc contingat esse sine illa, sicut prius dictum est. Et ideo nihil prohibet quin remissa culpa, remaneant dispositiones ex præcedentibus actibus causatæ: quæ dicuntur peccati reliquiæ. Remanent tamen debilitatæ & diminutæ:* ita quòd homini non dominẽtur. Et hoc magis per modum dispositionum, quàm per modum habituum: sicut etiam remanet fomes post baptismum. ** Aliàs ita q homini nõ dominẽtur magis p modum dispositionũ, &c.*

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, q Deus totum hominem perfectè curat. Sed quãdoq; subitò: sicut socrũ Petri statim restituit perfectæ sanitati, ita vt surgens ministraret illis, vt legitur Luc. 4. Quãdoq; autem successiuè: sicut dictum est de cæco illuminato. Mar. 8. Et ita etiam spiritualiter quandoque tanta commotione conuertit cor hominis, vt subito perfectè cõsequatur sanitatem spiritualem, non solùm remissa culpa, sed sublatis omnibus peccati reliquijs, vt patet de Magdalena, Luc. 7. Quandoque autem prius remittit culpam per gratiam operantem, & postea per gratiam cooperantem successiuè tollit peccati reliquias.

¶ Ad secundum dicendum, q peccatum etiam quandoq; statim inducit debilem dispositionē: vtpote per vnum actum causatã. Quandoq; autem fortiorem, causatam per multos actus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vno actu humano non tolluntur omnes reliquię peccati: quia vt dicitur in Prædicamẽtis, prauus ad meliores exercitationes deductus, ad modicum aliquid proficiet, vt melior sit. Multiplicato autem exercitio, ad hoc perueniet, vt sit bonus virtute acquisita. Hoc autem multò efficacius facit diuina gratia siue vno, siue pluribus actibus.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrùm remissio culpæ sit effectus pœnitentiæ.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd remissio culpæ non sit effectus pœnitentiæ, secundum quòd est virtus. Dicitur enim pœnitentia virtus, secũdum quòd est principium humani actus. Sed humanus actus non operatur ad remissionem culpæ, qui est effectus gratiæ operantis. Ergo remissio culpæ non est effectus pœnitentiæ, secundum quòd est virtus. *4. dist. 14. q. 2. artic. 1. quæst. 1.*

¶ Praeterea, Quędam aliæ virtutes sunt excellentiores poenitentia. Sed remissio culpę non dicitur effectus alicuius alterius virtutis. Ergo etiam non est effectus poenitentiæ secundum quòd est virtus.

¶ Praeterea, Remissio culpæ non est nisi ex virtute passionis Christi, secundum illud Hebr. 9. Sine sanguinis effusione non fit remissio. Sed poenitẽtia, inquantum est sacramentũ, operatur in virtute passionis Christi, sicut & cætera sacramenta, vt ex supradictis patet. Ergo remissio culpæ nõ est effectus poenitentię inquantum est virtus, sed inquantum est sacramentum.

¶ SED CONTRA, Illud est propriè causa alicuius, sine quo esse non potest: omnis enim effectus dependet à sua causa. Sed remissio culpæ potest esse à Deo sine poenitentiæ sacramento, nõ autem sine poenitentia secũdum quòd est virtus: vt suprà dictum est, vnde & ante sacramenta nouæ legis poenitentibus Deus peccata remittebat. Ergo remissio culpæ est præcipuè effectus poenitentię secundum quòd est virtus.

CONCLVSIO.

¶ Culparum remissio effectus est poenitentia secundum quod virtus est, principalius tamen vt sacramentum est.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd poenitentia est virtus, secundum ꝙ est principium quorundam actuum humanorum. Actus autẽ humani, qui sunt ex parte peccatoris, materialiter se habent in sacramento poenitentiæ. Omne autem sacramentum producit effectum suum non solùm virtute formæ, sed etiã virtute materiæ: ex vtroque enim est vnum sacramentum, vt suprà habitum est. Vnde sicut remissio culpæ fit in baptismo, non solùm virtute formæ, sed etiam virtute materiæ, scilicet aquæ: principalius tamẽ virtute formæ, ex qua & ipsa aqua virtutem recipit: ita etiam & remissio culpæ est effectus poenitẽtiæ, principalius quidem ex virtute clauium, quas habẽt ministri, ex quorum parte accipitur id quod est formale in hoc sacramento (vt suprà dictum est) secundariò autem ex vi actuum poenitentis, pertinentium ad virtutem poenitentiæ: tamen prout hi actus aliqualiter ordinantur ad claues Ecclesiæ. Et sic patet, quòd remissio culpæ est effectus poenitentiæ, secundum quòd est virtus, principalius tamen, secundum quòd est sacramentum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd effectus gratiæ operantis est iustificatio impij: vt in Secunda parte dictum est. In qua, vt ibidem dictum est, non solùm est gratiæ infusio & remissio culpæ, sed etiam motus liberi arbitrij in Deum, qui est actus fidei formatæ, & motus liberi arbitrij in peccatum, qui est actus poenitentiæ. Hi tamen actus humani sunt ibi, vt effectus gratiæ operantis, simul producti cum remissione culpæ. Vnde remissio culpæ non fit sine actu poenitentiæ virtutis, licet sit effectus gratiæ operantis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in iustificatione impij non solùm est actus poenitentiæ, sed etiam actus fidei: vt dictum est. Et ideo remissio culpę non ponitur effectus solùm poenitentiæ virtutis: sed principalius fidei & charitatis.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd ad passionem Christi ordinatur actus poenitentiæ virtutis, & per fidem, & per ordinem ad claues Ecclesiæ. Et ideo vtroque modo causat remissionem culpæ virtute passionis Christi.

¶ Ad id autem quod in contrarium obijcitur, dicendum est, quòd actus poenitentiæ virtutis habet, quòd sine eo non possit fieri remissio culpæ, inquantum est inseparabilis effectus gratiæ, per quam principaliter culpa remittitur, quæ etiam operatur in omnibus sacramentis. Et ideo per hoc non potest concludi nisi quòd gratia est principalior causa remissionis culpæ, quàm poenitentiæ sacramentum. Sciendum tamen, ꝙ etiam in veteri lege, & in lege naturæ, erat aliqualiter sacramentum poenitentiæ: vt suprà dictum est.

QVAESTIO OCTVAGESIMASEPTIMA de Remissione venialium peccatorum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de remissione venialium peccatorum.

¶ Et circa hoc quęritur quatuor.

¶ Primò, vtrùm sine poenitentia peccatum veniale possit dimitti.

¶ Secundò, vtrùm possit dimitti sine gratiæ infusione.

¶ Tertiò, vtrùm peccata venialia remittãtur per aspersionem aquæ benedictæ, & tonsionem pectoris, & orationem Dominicam, & alia huiusmodi.

¶ Quartò, vtrùm veniale peccatum possit remitti sine mortali.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm peccatum veniale possit remitti sine poenitentia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd veniale peccatum possit remitti sine poenitentia. Pertinet enim (vt suprà dictũ est) ad rationem veræ poenitentiæ, ꝙ non solum homo doleat de peccato præterito, sed etiam proponat cauere de futuro. Sed sine tali proposito peccata venialia dimittuntur, dum certum sit, ꝙ homo sine pec-

¶ Super Quæstionem octuagesimaseptima Articulum primum.

¶ Nota ad remissionem mortalis peccati necessarium sit vt homo singula actualiter detestetur.

Quæstio. IN primo artic. q. 8. dubium duplex occurrit. Primum circa literam vbi dicitur, Exigitur ad remissionem peccati mortalis, vt homo actualiter singula mortalia detestetur. Videtur enim hoc falsum: tum quia detestatio vniuersalis sufficit ad gratiã: alioquin nõ posset homo peccator subitò ingemiscendo, cõsequi gratiam: quum nõ possit homo subitò rememorari singula peccata. Tum quia detestari singula mortalia, aut intelligitur singulariter, aut in vniuersali. Sed singulariter nõ potest intelligi: quoniam ridiculum videtur etiam in cõfessione de singulis siphatim confiteri. Si autem intelligitur vniuersaliter, sequitur ꝙ nõ erit opus rememorari singula.

¶ Nota virtualis displicentia sufficiat quãtum ad oblita tantum.

Quæstio. ¶ Alterum dubium est circa illud, scilicet virtualis displicentia nõ sufficit ad remissionem peccati mortalis, nisi quãtum ab oblita. Videtur enim hoc esse falsum, quoniam ex Dominicæ sententia dimissa sunt peccatrici peccata multa, quoniam dilexit multũ. constat enim quòd dilectio non est nisi virtualis displicentia.

¶ Ad horum euidentiam duplici vtendum est distinctione, prima de remissione peccatorũ dupliciter hoc est plena vel quo ad culpam tantum, & regulariter vel ex speciali gratia. Secunda est de displicentia peccati formali vel virtuali & formali, generali, vel vniuersali. Vocatur autem displicentia formalis quæ formaliter est displicentia: quæ potest dupliciter contingere, scilicet vt sit vniuersalis, cõprehendens, scilicet omnia peccata cõmissa cum vera voluntate ab omnibus & in singulis abstinendi. Et hoc potest esse in momento: & est, ꝙ mo suf ficiens ad remissionem infinitorum peccatorũ mortalium: quia sufficit ad gratiam habendã quantũ est ex parte hominis: iuxta illud Ezech. In quacunque hora ingemuerit peccator &c. & talis displicentia videtur fuisse in Latrone. & crebrò accidere credimus his qui verè conuertuntur ad Deum post multa crimina. Alio autẽ modo contingit displicentia formalis, quum homini displicet se peccasse: ita ꝙ & omnia & singula sua peccata in generali sibi displiceant, & vellet ea amplius non incidere: nõ tamen peruenit ad hoc quòd verè vult seu proponit amplius non incidere, & hoc nõ sufficit ad remissionem peccati mortalis. Virtualis autẽ displicentia vocatur, quæ nõ est formaliter displicentia, sed est formaliter alius actus (puta dilectio Dei) tantæ vis, vt ex eo nata sit sequi displicentia peccati: ita quòd si tunc occurreret memoria peccati, & ex vi illius actus sequeretur formalis displicentia peccati. Et sic omnis actus dilectionis Dei ex charitate procedens, potest dici virtualiter displicentia peccati mortalis.

¶ His praelibatis ad primum dubium dicitur, quòd verba Autoris vera sunt de peccati mortalis remissione plena & regulari: quoniam regulariter non fit remissio peccati mortalis quo ad culpam & omnẽ poenam, nisi homo quantum in se est, detestetur singula mortalia sicut in singulis [illegible] ibi intelligit, quàm debent.

¶ Quum autem quæritur, an [illegible] singulis sigillatim, &c. respondetur quòd hoc potest dupliciter intelligi. Vel quod cuilibet peccato sigillatim debeatur [illegible] propria [illegible] ita ꝙ quot fuerunt peccata, tot oporteat esse detestationes & satisfactiones: & hoc est ridiculum asserere, quum nec etiam confitendo oporteat tot esse actus [illegible] do, quot [illegible] peccata cõfiteri: cum [illegible] actu confiteri mille [illegible] Vel ꝙ quo [illegible] peccatũ terminet [illegible] nem seu satisfactionẽ [illegible] est tamen licet [illegible] ꝙ sicut in confessione dum [illegible] dicit, Peccaui millies in fornicatione, iste vnicus confessionis actus terminatur actualiter ad singulas mille fornicationes: ita quo ad actus interiores dum peccatori displicent mille fornicationes, actualiter detestatur singulas illo vno & eodem actu. Et ad hoc sufficit inquisitio diligens [illegible] rememorandum, cum [illegible] tera memineit: nam oblita seu non occurrentia peccata in seipsis, sicut actualiter non adsunt ante mẽtem peccatoris, ita nec actualiter terminant detestationem seu displicentiam. & hæc non actuali terminatio suppleretur quo ad plenam [illegible] ex vniuersali displicẽtia, detestatione, ac satisfactione, quæ virtualiter includeret satisfactionem, quam deberet huiusmodi [illegible] occurrentibus.

¶ Ad secundum dubium dicitur, ꝙ Autor loquitur de plena remissione & regulari: quoniam plena remissio regulariter exigit contritionem & confessionem singulorum, vbi oportet adesse displicentiam formalem, & [illegible] tiam virtualem. Magdalenæ autem displicentiam formalem licet non legamus, sed virtualem charitatis in actu dilectionis, & fidei lacrymæ tamen formali displicentię assimilantur. In cuius signũ, quum post resurrectionem Lazari pedes Domini iterũ vngeret, & capillis tergeret, lacrymæ non affuerunt, quia iam peccatrix nõ erat. Dominus autem originalem seu principalem actum qui est causa displicentiæ formalis, pro causa remissionis adducens, non excludit proximum actum displicentiæ formalis: quãuis & ex speciali dono Dei sola [illegible] centia virtualis [illegible] sufficienter saluare [illegible] cursus poenitentiæ ampliciter & virtualiter.

¶ In responsione ad secundum, aduerte idẽ esse dicium de dormiente occiso pro Christo vel [illegible] quod intelligo secundum merita secundarum causarũ. Nam si iste dormiens cõ posito dicendi mane dactum officiosum, & interim dormiens [illegible] tur pro Christo: crediderim ego ex diuina largitate etiam illius peccati plenissimam remissionem per [illegible] eum consequi: quãuis per baptismum illius remissionem non consequeretur propter voluntatem actualiter actualitate virtuali peccato inhærentem.

¶ Nota veniale peccatum opponatur feruori charitatis.

¶ In responsione ad tertium, circa materiam argumenti scilicet peccatum veniale [illegible] poni feruori charitatis, Durandus [illegible] 4. sen. distin. [illegible] q. [illegible] ic a occurrit dicens hoc esse falsum. Tum quia nec formaliter nec consequenter opponitur feruori [illegible] tis. Et ꝙ nõ formaliter, probat, quia nec [illegible] peccatum [illegible] ponitur formaliter charitati quoniam consistit vtrumque in deordinatione actus, cui formaliter o [illegible] [illegible]

... ordinatio actus. Quod verò nec consequutiuè probat ex differentia inter mortale & veniale in hoc quia mortale non stat cum charitate, & ideo opponitur consequutiue illi, veniale autem stat cum charitatis feruore, & ideo nec consequutiuè opponitur illi. Tum quia charitatis feruor non delet veniale sine displicentia, sola autem displicentia [illegible] cum tali feruore illud delet. ... cumque actu à charitate quomodolibet procedentia, sic male intelligitur, quia displicentia non nisi charitate informata delet veniale: vt infra in artic. 4. patet. huiusmodi enim displicentia, qua deletur veniale, quidam charitatis feruor est, remouet enim per eum charitas ad consumptionem venialium impedimentum seu retardantium affectum à motu erga ea quæ Dei sunt.

¶Ad hoc dicitur, quod argumentum supponit vnum falsum, scilicet peccatum mortale non opponi formaliter charitati. nam licet charitati habituali peccatum mortale nõ opponatur formaliter (quia actus non opponitur formaliter habitui) sed demeritoriè quia peccans mortaliter, meretur priuari charitatis habitu, idem tamè mortale peccatum, quatenus diuino opponitur bono, actu quo est inimicitia ad Deum, formaliter opponitur amicitiæ ad Deum. Et propterea sicut actualis inimicitia opponitur formaliter actuali amicitiæ, ita peccatũ mortale opponitur formaliter actui charitatis, qui est actualis amicitia ad Deũ. Vnde deordinatio actus peccati mortalis primò importat deordinationẽ contrariã respectu diuinæ amicitiæ. quia hic primò habet rationem peccati mortalis (vt patet ex hostili pœna hinc sibi debita) & secũdariò habet deordinationẽ respectu moralis ordinis, ac per hoc ordinatio, cui formaliter opponitur mortale peccatum, est ordinatio amicitiæ diuinæ, quam constat esse charitatem. Quocirca peccatum veniale, quia in hoc differt à mortali, quòd mortale est contra diuinã amicitiam, veniale autem est præter illam, bene dictum est ab Autore, quod opponitur feruori charitatis: pro quanto retardat affectum hominis ab his quæ sunt promptæ amicitiæ officia.

¶Et quod obijcitur, quòd compatitur secum feruorem charitatis, respondetur quod licet compatiatur secum aliquem feruorem charitatis, non tamen omnem in cuius signũ feruor patriæ nullum compatitur veniale.

¶Et si infertur, quis est ille feruor in hac vita, qui non compatitur secum veniale? respondetur, quod est ille qui virtualiter claudit in se displicentiam omnis retrahentis à diuinæ amicitiæ ardore, siue charitas habitualis sit magna siue parua. Quod patet ex eo quod talis actualis feruor affectus ex charitate si verè habetur, delet omne veniale: ita quod pro tunc sic affectus homo est sine omni veniali quo ad culpam.

¶Ad secundam autem obiectionem dicitur quod non est ex insufficientia feruoris charitatis, quòd mediante displicentia deleat veniale, sed hoc est ex ordine causarum & effectuum: non est ex insufficientia charitatis quod mediante pœnitentia deleat veniale.

catis venialibus præsentem vitam ducere non potest. Ergo peccata venialia possunt remitti sine pœnitentia.

¶Præterea, Pœnitentia non est sine actuali displicentia peccatorũ. Sed peccata venialia possunt dimitti sine displicentia eorum: sicut patet in eo qui dormiens occideretur propter Christum. Statim enim euolaret, quod non contingit manentibus peccatis venialibus. Ergo peccata venialia possunt remitti sine pœnitentia.

¶Præterea, Peccata venialia opponuntur feruori charitatis: vt in Secunda parte dictum est. Sed vnum oppositorum tollitur per aliud. Ergo per feruorem charitatis, quem contingit esse sine actuali displicentia peccati venialis, fit remissio peccatorum venialium.

¶SED CONTRA est quod August. dicit in lib. de pœnitẽtia. quòd est quędam pœnitentia, quę quotidie agitur in Ecclesia pro peccatis venialibus. Quæ frustra esset, si sine pœnitentia peccata venialia possent dimitti. Videtur ergo quòd peccata venialia non possint sine pœnitentia dimitti.

CONCLVSIO.

¶Non potest venialium peccatorum aliquod absq; pœnitentiæ virtute remitti, etsi non tantum à Deo separet quantum mortale.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd remissio culpæ (sicut dictum est) fit per cõiunctionẽ hominis ad Deum, à quo aliqualiter separat culpa. Sed hæc separatio perfectè quidem fit per peccatum mortale, imperfectè autẽ per peccatum veniale. Nam per peccatum mortale mẽs omnino à Deo auertitur, vtpote contra charitatem agens: per peccatum autem veniale retardatur affectus hominis ne promptè in Deum feratur. Et ideo vtrunque peccatum per pœnitentiam quidem remittitur, quia per vtrũque deordinatur voluntas hominis per immoderatam conuersionem ad bonum creatum. Sicut enim peccatum mortale remitti non potest quandiu voluntas peccato adhæret, ita etiam nec peccatum veniale: quia manente causa manet effectus. Exigitur autem ad remissionem peccati mortalis perfectior pœnitentia: vt scilicet homo actualiter peccatum mortale commissum detestetur quantum in ipso est: vt scilicet diligentiam adhibeat ad rememorandum singula peccata mortalia, vt singula detestetur. Sed hoc non requiritur ad remissionem venialium peccatorum. Non tamen sufficit habitualis displicentia, quæ habetur per habitum charitatis vel pœnitentiæ virtutis: quia sic charitas non compateretur peccatum veniale, quod patet esse falsum. Vnde sequitur quod requiratur quædam virtualis displicentia: puta cùm aliquis hoc modo fertur secundum affectum in Deum & res diuinas, vt quicquid sibi occurreret quod eum ab hoc motu retardaret, displiceret ei, & doleret se commisisse, etiam si actu de illo non cogitaret. Quod tamen non sufficit ad remissionem peccati mortalis, nisi quantum ad peccata oblita post diligentem inquisitionem.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd homo in gratia constitutus potest vitare omnia peccata mortalia & singula: potest etiam vitare singula peccata venialia, sed non omnia: vt patet ex his quæ in Secunda parte dicta sunt. Et ideo pœnitentia de peccatis mortalibus requirit, quòd homo proponat abstinere ab omnibus & singulis peccatis mortalibus: sed ad pœnitentiam peccatorum venialium requiritur, quòd homo proponat abstinere à singulis, non tamen ab omnibus: quia hoc infirmitas huius vitæ non patitur. Debet tamẽ habere propositum se præparandi ad peccata venialia minuenda, alioquin esset ei periculum deficiendi, cùm desereret appetitum proficiendi, seu tollendi impedimenta spiritualis profectus, quæ sunt peccata venialia.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd passio pro Christo suscepta (sicut suprà dictum est) obtinet vim baptismi. Et ideo purgat ab omni culpa & veniali & mortali, nisi actualiter voluntatem peccato inuenerit inhærentem.

¶Ad tertium dicendum, quòd feruor charitatis virtualiter implicat displicẽtiam venialium peccatorum, vt suprà dictum est.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm ad remissionem venialium peccatorum requiratur gratiæ infusio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod ad remissionem venialium peccatorum requiratur gratiæ infusio. Effectus enim non est sine propria causa. Sed propria causa remissionis peccatorum est gratia: non enim ex meritis proprijs peccata hominis remittuntur. vnde dicitur Ephe. 2. Deus qui diues est in misericordia propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, cùm essemus mortui peccatis, cõuiuificauit nos in Christo, cuius gratia saluati estis. Ergo peccata venialia non remittuntur sine gratiæ infusione.

¶Præterea, Peccata venialia non remittuntur sine pœnitentia. Sed in pœnitentia infunditur gratia, sicut & in alijs sacramentis nouæ legis. Ergo peccata venialia non remittuntur sine gratiæ infusione.

¶Præterea, Peccatum veniale maculam quandam animæ infert. Sed macula non aufertur nisi per gratiam, quæ est spiritualis animæ decor. Ergo videtur quod pec-

¶Super Quæstionis octuagesimaseptimæ Articulum secũdum.

Annot. IN art. 2. eiusdem quæstionis aliquid occurrit notandum & aliquid dubitãdum. Diligenter siquidem notandum est, ab Autore hic expressè haberi quod suprà diximus de effectu Eucharistiæ, scilicet quod non infunditur noua gratia, nec augetur per illam sine actu liberi arbitrij disponẽte ad susceptionem seu augmentum. Dicitur enim hic, quod nõ contingit esse infusionem gratiæ in adultis sine actuali motu liberi arbitrij in Deum, & in peccatum. & proportionaliter intelligendũ est de augmento gratiæ.

¶Non quandocunque gratia infunditur, venialia remittuntur ex liberi arbitrij motu.

Quæstio. ¶Dubitãdum autem occurrit de illata ex prædicta sententia, cõclusione, scilicet, ideo quãdocunque de nouo gratia infunditur, peccata venialia remittuntur. Et est ratio dubitandi quia non omnis actus charitatis remittit peccata venialia: & sic quia nõ omnis detestatio peccati remittit peccata venialia. Vtrunque tamẽ videtur sequi ex hac illatione, si bona est: quoniã ex concursu actus liberi arbitrij in Deũ & in peccatum, infertur quod infusio gratiæ remittat venialia.

¶Ad horum euidentiam sciendum est, ad remissionem venialium quatuor concurrere, duo ex parte causæ, & duo ex parte effectus. Exigitur enim ad remissionem venialium ex parte causæ, & quòd homo sit in gratia, & quòd actualiter vtatur illa. Et primũ quidem habes ab Autore in articu. vlt. huius q. quia sola gratia Dei est remissiua peccati. secundũ autem habetur in arti. præcedenti: & pluries repetitur in hac quæstione. Et quoniam primũ potest esse sine secũdo, ideo gratia compatitur secum peccata venialia. Secundum autem quod nõ potest esse sine primo, non sic accipiendum est, quasi quilibet actus charitatis deleat venialia: quoniam hoc esse falsum, ex eo probatur quod sequeretur, peccata venialia regulariter deleri sine displicẽtia tam actuali, quã virtuali. multi enim sunt actus charitatis nullam displicentiã annexam habentes, quales sunt actus non feruentes religiosorum, &c. ab habente charitatem eliciti. Intelligendum est ergo quòd ad deletionem venialium vltra habitum gratiæ requiritur actus charitatis virtualiter vel formaliter inferens displicentiam venialium: vt ex primo artic. q. huius habere potes. Et propterea quæcunque remissiua dicuntur peccatorum venialium, ad dictam displicentiam conducunt. vt patet etiam inducendo per illa tria quæ in tertio articulo numerantur remissiua venialium. nam in tertio subintelligitur displicentia virtualis, in secundo displicentia formalis, in primo autem displicentia formalis communiter videtur si gratia infunditur, aut virtua-

Supra, q. 65. ar. 1. ad 8. & infra præsenti q. arti. 3. co. et ar. 4. ad 2. et 4. di. 16. q. 2. art. 2. q. 1. et mal. q. 7. art. 11. cor. et ad 14. & art. 12. cor. & ad 1.

Q[illegible] autem dicitur, quod sola displicentia sine tali feruore delet veniale, potest bene & male intelligi. Si enim intelligatur sine feruore actu elicito à charitate, sic quodammodo verum & quodammodo falsum. verum quidem quo ad hoc, quia sine tali feruore causante, displicentia à charitate imperata delet veniale. Falsum autẽ quo ad hoc, quod huiusmodi displicentia omnino sit absoluta à tali feruore: quoniam disponit seu parat affectum promptiorem ad talem charitatis feruorem. sicut veniale quandam ab huiusmodi feruore. Si vero intelligatur per feruorem talem feruor cu-

[illegible] gratia augetur.
¶ Ex parte autem effectus consideratur primò remissio culpæ, & secundariò remissio pœnæ. Et culpa quidem remittitur secundum Auctorem in tertio ad tertium, tum virtute alicuius satisfactionis, tum virtute charitatis, cuius actus excitatur. Quod sic intelligo. per satisfactionem enim aliquam intelligo aliquem illorum actuum quos pœnitentiæ virtus Deo reddit pro recompensatione peccati quo ad culpam: puta displicentiam seu dolorem, confessionem interiorem vel subiectionem, vel aliquid huiusmodi. nõ enim tam exacta requiritur pœnitentia in remissione culpæ venialis, qualis de remissione mortalium superius descripta est. Per actus verò remissio iuxta quantitatem feruoris in litera eadem quantificatur ab Auctore. & feruoris tamen ut per feruorem intelligas non solùm feruorem actus eliciti à charitate, sed etiam actus imperati ab eadem puta displicentiæ seu detestationis peccati. Iuxta feruorem siquidem alicuius eorum quicunque fit ille, plus vel minus remittitur pœna venialium.
¶ Ad obiectionem in oppositum, dicitur quòd ex litera non sequitur id quod obiiciendo infertur: sed solummodo quòd detestatio peccati & actus charitatis sufficienter sine infusione gratiæ delent venialia. Constat autẽ quòd detestatio quæ assequitur infusionem gratiæ, non est qualiscunque detestatio, sed talis & tanta ut dolor mereatur præsentiam gratiæ. Et similiter actus charitatis seu fidei formatæ in Deum, non est quicunque charitatis actus, sed ex tali ac tanto conatu proueniens, ut dignus adsit infusio gratiæ: In huiusmodi enim detestatione peccati & motu in Deum, interuenit saltem virtualiter detestatio & venialium grauiorum, quæ disposuerũt ad mortalia, & venialium, quæ impedierũt accessum ad hanc mutationem dextræ Excelsi. Et communiter inuenimus etiam videtur dolor de offensa Dei in communi, in quo clauditur detestatio venialium in genere. [illegible] enim vel aliquid accidere videtur accedentibus ad hæc amenta, ut doleant præcipuè de mortali peccato: communiter enim in communi peccatorum dolor occurrit.

Amor Suprà, q. 65. art. 3. ad 6. & 8. & q. 83. art. 3. ad 3 & 4. dis. 16. q. 2. art. 3. q. 4. & dis. 17. q. 3 artic. 3. quæst. 3. & dis. 21. q. 3 art. 1. & 2. & mal. quæst. 7. art. 12.

¶ *Super Quæstionem octuagesimamseptimam Articulũ quartum.*

In artic. 4. in corpore, aduerte rationem motiuam Auctoris [illegible] ex parte pœnæ, sed ex parte culpæ: quia scilicet nulla culpa à Deo remittitur nisi per virtutem gratiæ. quod si Durandus aduertere voluisset, aut saltem hanc [illegible]

cata venialia non dimittantur sine gratiæ infusione.

¶ SED CONTRA est, quòd peccatum veniale adueniens, non tollit gratiam, neque etiam diminuit eam: ut in Secunda parte habitum est. Ergo pari ratione ad hoc quod peccatum veniale remittatur, non requiritur nouæ gratiæ infusio.

CONCLVSIO.

¶ Cum per peccatum veniale magis remittatur charitatis feruor quàm tollatur, non necessario requiritur ad hoc ut tollatur pœnitentia, quanquam gratiæ & charitatis infusionem omnium venialium quocunque adulto consequatur remissio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vnumquodque tollitur per suum oppositum. Peccatum autem veniale non contrariatur habituali gratiæ vel charitati: sed retardat actum eius, inquantum nimis inhæret homo bono creato, licet non contra Deum: ut in Secunda parte habitum est. Et ideo ad hoc quod peccatũ veniale tollatur, non requiritur quòd infundatur aliqua habitualis gratia: sed sufficit aliquis motus gratiæ vel charitatis ad eius remissionem. Quia tamen in habentibus vsum liberi arbitriĩ, in quibus solis possunt esse venialia peccata, non contingit esse infusionem gratiæ sine actuali motu liberi arbitriĩ in Deũ & in peccatum, ideo quandocunque de nouo gratia infunditur, peccata venialia remittuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etiam remissio peccatorum venialiũ est effectus gratiæ, per actum scilicet quem de nouo elicit: non autem per aliquid habituale de nouo animæ infusum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccatum veniale nunquam remittitur sine aliquali actu pœnitentiæ virtutis, explicito scilicet vel implicito: ut suprà dictum est. Potest tamen remitti peccatum veniale sine pœnitentiæ sacramento, quod in absolutione sacerdotis formaliter perficitur: ut suprà dictum est. Et ideo non sequitur quòd ad remissionẽ venialis peccati requiratur gratiæ infusio: quæ licet sit in quolibet sacramẽto, non tamen est in quolibet actu virtutis.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut in corpore contingit esse maculam dupliciter: vno modo per priuationem eius, quod requiritur ad decorem, puta debiti coloris aut debitæ proportionis membrorum, alio modo per superinductionem alicuius impedientis decorem: puta luti aut pulueris. Ita etiam animæ inducitur macula vno modo per priuationem decoris gratiæ per peccatũ mortale: alio modo per inclinationem affectus inordinatam ad aliquid temporale: & hoc fit per peccatum veniale. Et ideo ad tollendam maculam peccati mortalis requiritur infusio gratiæ: sed ad tollendam maculam venialis peccati, requiritur aliquis actus procedens ex gratia, per quem remoueatur inordinata adhæsio ad rem temporalem.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm venialia peccata remittantur per aspersionem aquæ benedictæ, & huiusmodi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd venialia peccata non remittantur per aspersionem aquæ benedictæ, & Episcopalem benedictionẽ, & alia huiusmodi. Peccata enim venialia non remittuntur sine pœnitentia, ut dictum est. Sed pœnitentia per se sufficit ad remissionem venialium peccatorum. Ergo ista nihil operantur ad huiusmodi remissionem.

nonem, aut cessasset ab obiiciendo. Ipse enim in 4. senten. distin. 16. quæstio artic. [illegible] doctrinam [illegible]

¶ Præterea, Quodlibet istorum eandem relationem habet ad vnum peccatũ veniale, & ad omnia. Si ergo per aliquod istorũ remittitur aliquod peccatum veniale, sequitur quod pari ratione remittantur omnia. Et ita per vnam tunsionem pectoris, vel per vnam aspersionem aquæ benedictæ, redderetur homo immunis ab omnibus peccatis venialibus, quod videtur inconueniens.

¶ Præterea, Peccata venialia inducunt reatũ alicuius pœnæ, licet temporalis: dicitur enim 1. Cor. 3. de eo qui superædificat lignum, fœnũ, & stipulam, quòd saluus erit, sic tamen quasi per ignẽ. Sed huiusmodi, per quæ dicitur peccatũ veniale dimitti, vel nullam vel minimam pœnam in se habent. Ergo non sufficiunt ad plenam remissionem venialium peccatorum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in lib. de Pœnitẽtia, quòd pro leuibus peccatis pectora nostra tundimus, & dicimus, Dimitte nobis debita nostra. Et ita videtur quòd tunsio pectoris & oratio Dominica causent remissionem venialium peccatorum. Et eadem ratio videtur esse de aliĩs.

CONCLVSIO.

¶ Quamuis noua gratia infusio ad venialium remissionem minimè necessaria sit, aliqua tamen gratiæ infusionem sequuntur, quibus venialia deleri possunt, ut generalis confessio, pectoris tunsio, & dominica oratio, prout motu quodam detestationis peccati fiunt: benedictio autem episcopalis, aspersio aquæ benedictæ, & alia huiusmodi eorundem operantur remissionem, & quodam fiunt reuerentiæ in Deum motu.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd (sicut dictum est) ad remissionẽ venialis peccati non requiritur nouæ gratiæ infusio: sed sufficit aliquis actus procedens ex gratia, quo aliquis detestetur peccatum veniale vel explicitè, vel saltem implicitè: sicut cùm aliquis feruenter mouetur in Deum. Et ideo triplici ratione aliqua causant remissionem venialium peccatorũ. Vno modo inquantum in eis infunditur gratia: quia per infusionem gratiæ tolluntur venialia peccata, ut suprà dictum est. Et hoc modo per Eucharistiã & extremam vnctionẽ, & vniuersaliter per omnia sacramenta nouæ legis, in quibus confertur gratia, peccata venialia remittuntur. Secundò, inquãtum sunt cum aliquo motu detestationis peccatorum. Et hoc modo confessio generalis, tunsio pectoris, & oratio Dominica, operantur ad remissionem venialium peccatorum: nam in oratione Dominica petimus, Dimitte nobis debita nostra. Tertio modo, inquantum sunt cum aliquo motu reuerentiæ in Deum, & ad res diuinas. Et hoc modo benedictio episcopalis, aspersio aquæ benedictæ, quælibet sacramentalis vnctio, oratio in Ecclesia dedicata, & si aliqua alia sunt huiusmodi, operantur ad remissionem venialium peccatorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd omnia ista causant remissionem peccatorum venialium, inquantum inclinant animam ad motum pœnitentiæ: qui est detestatio peccatorum vel implicitè, vel explicitè.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnia ista quantum est de se, operãtur ad remissionem omnium peccatorum venialium. Potest tamen impediri remissio quãtum ad aliqua peccata venialia, quibus mens actualiter inhæret: sicut & per fictionem interdum impeditur effectus baptismi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd per prædicta tolluntur quidem peccata venialia quantum ad culpam, tum virtute alicuius satisfactionis tum etiam virtute charitatis, cuius motus per prædicta excitatur. Non autem per quodlibet prædictorum semper tollitur totus reatus pœnæ: quia sic qui esset omnino immunis à peccato mortali, aspersus aqua benedicta, statim euolaret. Sed reatus pœnæ remittitur per prædicta secundum modum feruoris in Deum, qui per prædicta excitatur, quãdoq; magis, quandoque autem minus.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm veniale peccatum possit remitti sine mortali.

Infra [illegible] 16. [illegible]

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd veniale peccatum possit remitti sine mortali. Quia super illud Ioan. 8. Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat, dicit quædam glo. quòd omnes

¶Primò, quia culpa venialis consistit in deordinatione voluntaria, quæ tollitur per debitam displicentiam eius, quod indebitè placuit.
¶Secundò, quia puer ad baptizatus in originali existens peccare, quando venit ad ætatem, potest primò peccare venialiter, & statim mori. Et tunc proceditur, an puniatur pœna æterna pro peccato veniali, an pœna temporali, &c.
¶Tertiò, Per opera bona facta extra charitatẽ potest aliquis secundum omnes mereri de congruo aliquod bonũ temporale: ergo expiationem pœnæ temporalis debitæ peccato veniali.
¶Ad hæc faciliè dicitur, quòd culpa peccati venialis non tollit solùmmodo rectitudinẽ actus voluntarij, sed etiam ordinem ad actualem dilectionem Dei: est enim impedimentum feruoris charitatis & ex hac parte habet rationem cuiusdam offensæ Dei. Et propterea dato quòd existens in peccato mortali possit reparare rectitudinem venialis peccati (puta quia ex mendace iocosi vel officiosi habituatus est ad veritatem dicendam etiam iocosè & officiosè) non prætereà remissionem consequitur ex parte culpæ, qua aliquo modo Deum offendit: quoniam nulla offensa sine gratia à Deo dimittitur. Nec displicentia illa quæ in hoc ponitur, sufficit ad remissionem culpæ: quia non est Deo accepta sine gratia: vt in litera dicitur ex Psal. & Apostolo & glos. Beatus vir, cui nõ imputauit Dominus peccatum, &c.
¶Ad secũdum dicitur, quòd si casus accideret, & peccatum illud veniale æternaliter puniretur per accidẽs, hoc est ratione status: quia esset in statu in quo semper maneret culpa, manente autem culpa in æternum, debet etiam pœna esse æterna, vt ipsemet Duran. in eodem lib. approbat.
¶Ad tertium dicitur, quòd quicquid sit de pœna, negandum est quòd per bona opera facta extra charitatem possit aliquis mereri de congruo remissionem culpæ: & propterea argumentum non militat contra præsentem doctrinam.

¶*Super Quæstionem Octuagesimaoctauã Articulum primum.*

Annot. IN art. I q. 88 circa illud, homo secundò peccans, ex hoc ipso videtur grauius peccare, quàm prius peccauerat, dubium occurrit ... falsum videtur secundum peccatum esse grauius primo, immò totum oppositum: quoniam primũ peccatum est casus ab innocentia: secundum autem ... fœdè fœdi, iuxta illud, Qui sordidus est, sor-

omnes illi erant in peccato mortali: venialia enim eis dimittebantur per cæremonias. Ergo veniale peccatum potest remitti sine mortali.

¶Præterea, Ad remissionem peccati venialis non requiritur gratiæ infusio, requiritur autem ad remissionẽ mortalis. Ergo veniale peccatum potest remitti sine mortali.

¶Præterea, Plus distat peccatum veniale à mortali quàm ab alio veniali. Sed vnũ veniale potest dimitti sine alio: vt dictũ est. Ergo veniale potest dimitti sine mortali.

¶SED CONTRA est quod dicitur Mat. 5. Amen dico tibi, non exies inde (scilicet ex carcere, in quẽ intruditur homo pro peccato mortali) donec reddas nouissimum quadrantem. Per quẽ significatur veniale peccatum. Ergo veniale peccatũ non remittitur sine mortali.

CONCLVSIO.

¶*Non potest venialium aliquod absque mortali dimitti, cum nulla dimittatur culpa absque gratiæ infusione.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est) remissio culpæ cuiuscunque nunquam fit nisi per virtutẽ gratiæ: quia vt Apostolus dicit Rom. 4. Ad gratiam Dei pertinet, quòd Deus alicui non imputet peccatum: quod gloss. ibi exponit de veniali. Ille autem qui est in peccato mortali, caret gratia Dei. Vnde nullum veniale sibi remittitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd venialia ibi dicuntur irregularitates siue immunditiæ, quas contrahebant secundum legem.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet ad remissionem peccati venialis non requiratur noua infusio habitualis gratiæ: requiritur tamen aliquis gratiæ actus, qui non potest esse in eo qui subiacet peccato mortali.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd peccatum veniale nõ excludit omnem actum gratiæ, per quem possunt omnia peccata venialia dimitti. Sed peccatum mortale excludit totaliter habitum gratiæ: sine quo nullum peccatum mortale vel veniale remittitur. Et ideo non est similis ratio.

QVAESTIO OCTVAGESIMAOCTAVA, *de reditu peccatorum per pœnitentiam dimissorum, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE cõsiderandum est de reditu peccatorum per pœnitentiam dimissorum.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrùm peccata per pœnitentiam dimissa, redeant simpliciter per sequens peccatum.

¶Secundò, vtrùm aliquo modo per ingratitudinem redeant specialiter secundũ quædam peccata.

¶Tertiò, vtrùm peccata redeant in æquali reatu.

¶Quartò, vtrùm illa ingratitudo, per quam redeunt, sit speciale peccatum.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrùm peccata dimissa redeant per sequens peccatum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd peccata dimissa, redeant per sequẽs peccatum. Dicit enim Aug. in lib. de Baptismo, Redire dimissa peccata, vbi fraterna charitas non est, apertissimè Dominus in Euangelio docet in illo seruo, à quo dimissum debitum Dominus petijt, eo quòd ille conseruo suo debitum nollet dimittere. Sed fraterna charitas tollitur per quodlibet peccatum mortale. Ergo per quodlibet sequẽs mortale peccatum redeũt peccata prius per pœnitentiam dimissa.

¶Præterea, Super illud Luc. 11. Reuertar in domum meam, vnde exiui, dicit Beda, Timendus est iste versiculus, necnon exponẽdus, ne culpa quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat. Hoc autem non esset nisi rediret. Ergo culpa per pœnitentiam dimissa redit.

¶Præterea, Ezechiel. 18. Dominus dicit, Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur. Sed inter alias iustitias quas fecit, etiam præcedens pœnitentia continetur, cùm suprà dictum sit pœnitentiam esse partem iustitiæ. Ergo postquam pœnitens peccat, non imputatur ei præcedẽs pœnitentia, per quam consecutus est veniã peccatorum. Redeunt ergo illa peccata.

¶Præterea, Peccata præterita per gratiam teguntur, vt patet per Apostolum Rom. 4. inducentem illud Psalmistæ, Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Sed per peccatum mortale sequens, gratia tollitur. Ergo peccata quæ fuerant prius cõmissa, remanent detecta. Et ita videtur quòd redeant.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit Rom. 11. Sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei. Sed peccata pœnitentis sunt dimissa per donũ Dei. Ergo per peccatum sequens nõ redeũt dimissa peccata, quasi Deus de dono remissionis pœniteat.

¶Præterea, Aug. dicit in lib. responsionum Prosperi, Qui recedit à Christo, & alienatus à gratia, finit hãc vitã: quid nisi in perditionẽ vadit? sed nõ in id, quod dimissum est recedit, nec pro originali peccato dãnabitur.

CONCLVSIO.

¶*Quanquam à parte conuersionis non redeant simpliciter peccata dimissa per peccatum sequens, à parte tamen auersionis redire dicuntur, quo homo per peccatum sequens redit ad priorem statũ in quo erat gratia & charitate priuatus.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictũ est) in peccato mortali sunt duo, scilicet auersio à Deo, & conuersio ad bonum creatum. Quicquid autem est ex parte auersionis in peccato mortali, secundum se consideratũ est cõmune omnibus peccatis mortalibus: quia per quodlibet peccatũ mortale homo auertitur à Deo. Vnde & per cõsequens macula, quæ est per priuationem gratiæ, & reatus pœnæ æternæ, communia sunt omnibus peccatis mortalibus. Et secundũ hoc intelligitur id quod dicitur Iac. 2. Qui offendit in vno, factus est omniũ reus. Sed ex parte cõuersionis, peccata mortalia sunt diuersa, & interdum contraria. Vnde manifestum est, quòd ex parte conuersionis, peccatũ mortale sequens non facit redire peccata mortalia prius abolita: alioquin sequeretur, quod homo per peccatũ prodigalitatis reduceretur in habitum vel dispositionem auaritiæ prius abolitæ. Et sic contrarium esset causa sui contrarij: quod est impossibile. Sed considerando in peccatis mortalibus id, quod est ex parte auersionis absolutæ, per peccatum mortale sequens redit illud quod fuerat in prioribus peccatis ante dimissionem, inquantum per peccatum mortale sequens homo priuatur gratia, & fit reus pœnæ æternæ, sicut

& prius

defœdetur adhuc. Cõstat autem maioris ingratitudinis esse, peccare contra beneficium innocentiæ ex quo aggrauatur primum peccatum, quàm contra beneficium expectationis ad pœnitentiã, ex quo aggrauatur secundum peccatum.

Infrà ar. 2. & 3. & 4. di. 22. q. 1. art. 1.

¶Ad hoc dicitur, quòd non est hic sermo comparatiuus peccatorum penes grauitatem, sed commẽtiæ, quasi virtualis prioris peccati in posteriori non simpliciter, sed secũdum quid: hoc est secundum aliquam certã specialem rationem, puta quia posterius peccatum est contra sustinẽtem indignum sustineri. Et ideo cum hac doctrina stat quòd primum peccatum fuerit ex propria specie grauius, puta blasphemia Dei, secũdũ existente peccato gulæ. & secundum rationem ingratitudinis puta quia primum fuit contra beneficium innocentiæ, secundum autem etiam si leuissimũ ex sua specie mortale esset, semper habet hanc aggrauantem circumstantiã ingratitudinis ex priore peccatorum consurgentem: quod est contra hoc beneficiũ expectationis indigni ex priore commisso peccato: secundum hanc enim circumstantiam grauius est secundum peccatum, quàm primum. Et hinc Autor ad similem grauitatem secũdum similem circumstantiam procedit in litera. peccatum enim post pœnitentiam (vt in tertio patet articulo) non oportet esse grauius absolutè peccato dimisso: sed semper est grauius secũdum quid, hoc est secundum hanc circumstantiã, quæ est contra eum qui remisit priora peccata: secundum hanc enim circumstantiam peccatũ post pœnitentiã continere dicitur virtualiter peccata prius dimissa: quia ex illis peccatis consurgit hæc circumstantia aggrauans peccatũ post pœnitentiã.

& prius erat. Verùm quia auersio in peccato mortali, ex conuersione quodammodo causatur, recipiunt ea quæ sunt ex parte auersionis quodammodo diuersitatem per comparationem ad diuersas conuersiones sicut ad diuersas causas: ita quòd sit alia auersio, & alia macula, & alius reatus, prout consurgit ex alio & alio actu peccati mortalis. Et hoc modo in quæstionem vertitur, vtrùm macula & reatus poenæ æternæ secundum quòd causabantur ex actibus peccatorum prius dimissorum, redeant per peccatum mortale sequens. Quibusdam igitur visum est, quòd simpliciter etiam hoc modo redeant. Sed hoc nõ potest esse: quia opus Dei per opus hominis irritari non potest. Remissio autem peccatorum priorum, fuit opus diuinæ misericordiæ. Vnde non potest irritari per sequens peccatum hominis, secundum illud Roman. 3. Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit?

Et ideo alij ponentes peccata redire, dixerunt, quòd Deus nõ remittit peccata poenitenti postmodum peccaturo, secundum præscientiam, sed solùm secundum præsentem iustitiam. præscit enim se pro his peccatis eum æternaliter punīturum, & tamen per gratiam facit eum præsentialiter iustum. Sed nec hoc stare potest: quia si causa absolutè ponatur, & effectus ponitur absolutè. Si igitur non absolutè fieret, per gratiam & gratiæ sacramenta peccatorum remissio, sed cum quadam conditione in futurum dependente, sequeretur quòd gratia & gratiæ sacramenta non essent sufficiens causa remissionis peccatorum. Quod est erroneum: vtpote derogans gratiæ Dei. Et ideo nullo modo potest esse, quod macula & reatus præcedentium peccatorum, redeant secundum quòd ex talibus actibus causabantur. Contingit autem quod sequens actus peccati, virtualiter continet reatum prioris peccati, inquantum scilicet aliquis homo secundò peccans, ex hoc ipso videtur grauius peccare quàm prius peccauerat. secundum illud Rom. 2. Secundum duritiam tuam, & cor impoenitens thesaurizas tibi iram in die iræ, ex hoc scilicet solo quod contemnitur Dei bonitas, quæ ad poenitentiam expectat. Multo autem magis contemnitur Dei bonitas si post remissionem prioris peccati, secundò peccatum iteretur: quantò maius est beneficium peccatum remittere, quàm peccatorem sustinere. Sic igitur per peccatum sequens poenitentiam, redit quodammodo reatus peccatorum prius dimissorum, non inquantum causabatur ex illis peccatis prius dimissis, sed inquantum causabatur ex peccato vltimo perpetrato, quod aggrauatur ex peccatis prioribus. Et hoc non est peccata dimissa redire simpliciter, sed redire secundum quid, inquantum scilicet virtualiter in peccato sequenti continentur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud verbum August. videtur esse intelligendum de reditu peccatorum, quantum ad reatum poenæ æternæ in se consideratum: quia scilicet post poenitentiam peccans, incurrit reatum poenæ æternæ, sicut & prius. Non tamen omnino propter eandem rationem. Vnde August. in lib. de Responsionibus Prosperi, cùm dixisset, quòd non id quod remissum est recidit, nec pro originali peccato damnatur: subdit, qui tamen ea morte afficitur, quæ ei propter peccata dimissa debebatur: quia scilicet incurrit mortem æternam: quam meruerat per peccata præterita.

¶Ad secundum dicendum, quòd in illis verbis non intendit dicere Beda, quod culpa prius dimissa hominem opprimat per reditum reatus præteriti: sed per iterationem actus.

¶Ad tertium dicendum, quòd per sequens peccatum, iustitiæ priores obliuioni traduntur, inquantum erant meritoriæ vitæ æternæ: non tamen inquantum erant impeditiuæ peccati. Vnde si aliquis peccet mortaliter, postquam restituit debitum, non efficitur reus, quasi debitum non reddidisset. Et multò minus traditur obliuioni poenitentia prius acta, quantum ad remissionem culpæ, cùm remissio culpæ magis sit opus Dei, quàm hominis.

¶Ad quartum dicendum, quòd gratia simpliciter tollit maculam & reatum poenæ æternæ. Tegit autem actus peccati præteritos, ne scilicet propter eos Deus hominem gratia priuet, & reum habeat poenæ æternæ. Et quod gratia semel fecit, perpetuò manet.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm peccata dimissa, redeant per ingratitudinem quæ specialiter est secundum odium fraternum, apostasiam à fide, contemptum confessionis & dolorem de poenitentia habita.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd peccata dimissa non redeant per ingratitudinem, quæ specialiter est secundum quatuor genera peccatorum, scilicet secundum odium fraternũ, apostasiam à fide, contemptum confessionis, & dolorem de poenitentia habita (secundum quòd quidam metricè dixerunt, 4. dist. 22.q.1. art. 1. ad & art. 3.

Fratres odit, apostata fit, spernitque fateri,

Poenituisse piget, pristina culpa redit.) Tantò enim est maior ingratitudo, quantò grauius est peccatum, quod qui contra Deum committit post beneficium remissionis peccatorum. Sed quædã alia peccata sunt his grauiora: sicut blasphemia contra Deum, & peccatũ in Spiritum sanctum. Ergo videtur quòd peccata dimissa non redeant magis secundum ingratitudinem commissam secundum hæc peccata, quàm secundum alia.

¶Præterea, Rabanus dicit, Nequã seruum tradidit Deus tortoribus, quoadusque redderet vniuersum debitũ, quia non solùm peccata quæ post baptismum homo egit, reputabuntur ei ad poenam, sed & originalia, quæ in baptismo sunt ei dimissa. Sed etiam peccata venialia inter debita computantur, pro quibus dicimus, Dimitte nobis debita nostra. Ergo ipsa etiam redeunt per ingratitudinem. Et pari ratione videtur, quòd per peccata venialia redeant peccata prius dimissa, & non solùm per peccata prædicta.

¶Præterea, Tantò est maior ingratitudo, quantò post maius beneficiũ acceptũ aliquis peccat. Sed beneficium Dei est etiã ipsa innocentia, qua peccatum vitamus: dicit enim Aug. in 10. Confess. Gratiæ tuæ deputo quæcunque peccata non feci. Maius autem donum est innocẽtia, quàm etiam remissio omnium peccatorum. Ergo non minus est ingratus Deo qui peccat post innocentiam, quàm qui peccat post poenitẽtiam. Et ita videtur quòd per ingratitudinem, quæ fit secundum peccata prædicta, nõ maximè redeant peccata dimissa.

¶SED CONTRA est quod Greg. dicit 18 Moral. Ex dictis Euangelicis constat, quòd si quid in nos delinquitur, ex corde non dimittimus, & illud rursus exigitur, quod nobis iam per poenitentiã dimissum fuisse gaudebamus. Et ita propter odium fraternum specialiter peccata dimissa redeunt secundum ingratitudinem. Et eadem ratio videtur de alijs.

CONCLVSIO.

¶Peccata per poenitentiam dimissa per sequens peccatũ redire eo dicuntur, quo ingratitudinem atque eorũ reatum in sequenti culpa virtualiter obtinent.

¶RESPONDEO dicendum, (quòd sicut suprà dictũ est) peccata dimissa, per poenitentiam redire dicuntur, inquantum reatus eorum ratione ingratitudinis, virtualiter continetur in peccato sequenti. Ingratitudo autem potest cõmitti dupliciter: vno modo ex eo quod aliquid fit contra beneficiũ. Et hoc modo per omne peccatum mortale quo Deum offendit, redditur homo ingratus Deo, qui peccata remisit. Et sic per quodlibet peccatum mortale sequens, redeunt peccata prius dimissa, ratione ingratitudinis. Alio modo cõmittitur ingratitudo nõ solùm faciendo contra ipsum beneficium, sed etiam faciendo contra formam beneficij præstiti. Quæ quidem forma si attendatur ex parte benefactoris, est remissio debitorum. Vnde contra hãc formam facit, qui fratri petenti veniam non remittit: sed odium tenet. Si autem attẽdatur ex parte poenitentis, qui recipit hoc beneficiũ, inuenitur ex parte eius duplex motus liberi arbitrij. Quorũ primus est motus liberi arbitrij in Deũ, qui est actus fidei formatæ. Et cõtra hoc facit homo apostatando à fide. Secundus autem est motus liberi arbitrij in peccatũ, qui est actus poenitentiæ. Ad quẽ primò pertinet (vt suprà dictum est) quòd homo detestetur peccata præterita, & cõtra hoc facit ille, qui dolet se poenituisse. Secundò pertinet ad actum poenitentiæ, vt poenitens proponat se subijcere clauibus Ecclesiæ per confessionem: secundum illud Psal. Dixi, confitebor aduersum me iniustitias meas Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Et cõtra hoc facit ille, qui contemnit confiteri secundum quòd proposuerat. Et ideo dicitur quòd specialiter ingratitudo horum peccatorum, facit redire peccata prius dimissa.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc non dicitur specialiter de istis peccatis, quia sint cæteris grauiora: sed quia directius opponuntur beneficio remissionis peccatorum.

¶Ad secundum dicendũ, quòd etiã peccata venialia & ipsum originale redeũt modo prædicto, sicut & peccata mortalia, inquantum cõtemnitur Dei beneficium, quo hæc peccata sunt remissa.

Non

¶ Super Quaestionem octuagesimaoctauam Articulum tertium.

Annot. IN [illegible] q. [illegible] intellige [illegible] gra[illegible] tamen nō habere quantit[illegible] quantitate beneficij, quanuis habeat ex [illegible] sicut enim nec odium habet quantitatem ex obiecto odio habito, non enim oportet tantum esse odium, quantum est odibile: contingit [illegible] m [illegible], & idem plus & minus odio haberi. Et similiter non oportet tantum esse amorem, quantum est amatum: est enim aliquid plus amabile quàm ametur & sic de aliis. Quantificatur autem ingratitudo ex beneficio (vt in litera dicitur) proportionaliter. Et hoc est dicere, quòd si comparentur duae ingratitudines ad duo beneficia, verum est quod caeteris paribus quantò beneficium maius est beneficio, tantò ingratitudo maior est ingratitudine. Et propterea tantò peccatum post poenitentiam est secundum ingratitudinis circunstantiā grauius, quantò contra maius est beneficium remissionis peccatorū. Et quia beneficium remissionis quantificatur secundum peccata dimissa, ideo tantò grauius quis post poenitentiā peccat, quantò maiora peccator prius fuit: & caeteris paribus quantò plures dimissa sibi peccata fuerunt.

¶ Super Quaestionem octuagesimaoctauam Articulum quartum.

Annot. IN artic. 4. eiusdem quaest. aduerte nouitie, ingratitudinem, de qua est sermo, non esse speciale peccatum nō solùm ea ratione, quia ipsa & peccatum, puta fornicatio post poenitentiam, non constituunt duo peccata, scilicet ingratitudinis & fornicationis, sed ea potius ratione: quia huiusmodi ingratitudinis circūstantia non apponit circa peccatum post poenitētiam deformitatē alterius speciei ab ipso peccato: nā ingratitudo illa trahitur ad speciē peccati quod circunstat, puta fornicationis, si peccatum post poenitentiam est fornicatio & sic de aliis similiter est enim de similibus consequentibus ad omnia peccata mortalia [illegible] odio Dei & contemptu diui ni praecepti. quibus enim peccans [illegible] aliter in expectatiuē & [illegible] diuinum [illegible] quod [illegible] in eadem [illegible] diuinae charitati [illegible] incidit. Haec tam in circunstantiae ad eandem pertinent speciem peccati [illegible] qua est peccatum, cuius sunt circunstantiae [illegible] trahitur peccatum in speciē odij diuini & speciem inducentis, prout fit adulterium & haec sunt specialia peccata, ad quae mota speciei trahitur, si quis ex Dei odio & contemptu praecepti fornicaretur.

Non tamen per peccatum veniale aliquis incurrit ingratitudinem quia homo peccando venialiter, non facit contra Deū, sed praeter ipsum. Et ideo per peccata venialia, nullo modo peccata dimissa redeunt.

¶ Ad tertium dicendum, quod beneficium aliquod habet pensari dupliciter. Vno modo ex quantitate ipsius beneficij. Et secundum hoc innocentia est maius Dei beneficium quàm poenitentia, quae dicitur secunda tabula post naufragium. Alio modo potest pensari beneficium ex parte recipientis, qui minus est dignus, & sic magis fit sibi gratia: vnde & ipse magis est ingratus si cōtemnat. Et hoc modo beneficiū remissionis culpae est maius, inquantum praestatur totaliter indigno, & ideo ex hoc sequitur maior ingratitudo.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm per ingratitudinem peccati sequentis, cōsurgat tantus reatus, quantus fuerat peccatorū prius dimissorum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd per ingratitudinem peccati sequentis consurgat tantus reatus, quantus fuerat peccatorum prius dimissorum. Quia secundum magnitudinem peccati est magnitudo beneficij, quo peccatum remittitur, & per consequens magnitudo ingratitudinis, qua hoc beneficium contemnitur. Sed secundum quantitatem ingratitudinis, est quātitas reatus consequentis. Ergo tantus est reatus qui consurgit ex ingratitudine sequentis peccati, quantus fuit reatus omnium praecedentiū peccatorum.

¶ Praeterea, Magis peccat, qui Deum offendit, quàm qui offendit hominem. Sed seruus manumissus ab aliquo domino, reducitur in eandem seruitutem, à qua prius fuit liberatus, vel etiam in grauiorem. Ergo multò magis ille, qui contra Deum peccat post liberationem à peccato reducitur in tantū reatum poenae quantum primò habuerat.

¶ Praeterea, Matth. 18. dicitur, quod iratus Dominus tradidit eum (cui replicantur peccata dimissa, propter ingratitudinem) tortoribus quoadusque redderet vniuersum debitum. Sed hoc non esset, nisi consurgeret ex ingratitudine tantus reatus quantus fuit omnium praeteritorum peccatorū. Ergo aequalis reatus per ingratitudinem redit.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Deuter. 25. Pro mensura peccati erit & plagarum modus. Ex quo patet, quòd ex paruo peccato non consurgit magnus reatus. Sed quandoque peccatum mortale sequens, est multò minus quolibet peccatorū prius dimissorum. Non ergo ex peccato sequenti redit tantus reatus, quantus fuit peccatorum prius dimissorum.

CONCLVSIO.

¶ Non oportet quòd ingratitudinis vitio per sequēs peccatū tantus redeat reatus, quantus fuerit praecedentium dimissorum, sed necessarium est proportionaliter quantò peccata prius dimissa plura fuerunt & maiora, tantò maior reatus per qualecunque peccatum sequens redeat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt, quòd ex peccato sequenti, propter ingratitudinem consurgit tantus reatus, quantus fuit reatus peccatorū prius dimissorum super reatum proprium huius peccati. Sed hoc non est necessarium: quia sicut supra dictum est, reatus praecedentium peccatorum non redit per peccatum sequēs, inquantum sequebatur ex actibus praeteritorum peccatorum, sed inquantum consequitur actum sequentis peccati. Et ideo oportet, quod quantitas reatus redeuntis sit secundum grauitatem peccati subsequentis. Potest autem contingere, quod grauitas peccati subsequentis adaequetur grauitati omnium peccatorum praecedentium. Sed hoc non semper est necesse, siue loquamur de grauitate eius, quam habet ex sua specie (cùm quandoque peccatum sequens sit fornicatio simplex, peccata verò praeterita fuerunt adulteria vel homicidia seu sacrilegia) siue etiam loquamur de grauitate, quam habet ex ingratitudine annexa. Non enim oportet, quod quantitas ingratitudinis sit absolutè aequalis quantitati beneficij suscepti, cuius quantitas attenditur secundum quantitatem peccatorum prius dimissorum: contingit enim quod contra idem beneficiū vnus est multum ingratus, vel secundum intensionem contēptus beneficij, vel secundum grauitatem culpae contra benefactorem cōmissae, alius autem parum, vel quia minus cōtemnit, vel quia minus contra benefactorem agit. Sed proportionaliter quantitas ingratitudinis adaequatur quantitati beneficij: supposito enim aequali contemptu beneficij, vel offensa benefactoris, tantò erit grauior ingratitudo, quantò beneficium fuit maius. Vnde manifestum est, quod non est necesse quòd propter ingratitudinem, semper per peccatum sequens redeat tantus reatus, quantus fuit praecedentium peccatorum, sed necesse est quod proportionaliter quantò peccata prius dimissa fuerunt plura & maiora, tantò redeat maior reatus per qualecunque sequens mortale peccatum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd beneficium remissionis culpae recipit quantitatem absolutam secundum quantitatem peccatorum prius dimissorum. Sed peccatū ingratitudinis non recipit quantitatem absolutam secundum quantitatem beneficij, sed secundum quantitatem contemptus vel offensae: vt dictum est. Et ideo ratio non sequitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam seruus manumissus nō reducitur in pristinam seruitutem pro qualicunque ingratitudine, sed pro aliqua graui.

¶ Ad tertium dicendū, quòd illi cui peccata dimissa replicantur propter subsequentem ingratitudinem, redit vniuersum debitum, inquantum quantitas peccatorum praecedentium proportionaliter inuenitur in ingratitudine subsequenti: non autem absolutè, vt dictum est.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm ingratitudo, ratione cuius sequens peccatum facit redire peccata prius dimissa, sit speciale peccatum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ingratitudo, ratione cuius sequens peccatum facit redire peccata prius dimissa, sit speciale peccatum. Retributio enim gratiarum pertinet ad contrapassum, quod requiritur in iustitia: vt patet per Philosophum 5. Ethic. Sed iustitia est specialis virtus. Ergo ingratitudo est speciale peccatum. [1. 2. q. 107. art. 2. ad 1. Et 4. di. 22. q. 1. ar. 3. q. 3.]

¶ Praeterea, Tullius in 2. Rhetor. ponit quòd gratia est specialis virtus. Sed ingratitudo opponitur gratiae. Ergo ingratitudo est speciale peccatum.

¶ Praeterea, Specialis effectus à speciali causa procedit. Sed ingratitudo habet specialem effectum, scilicet quod facit aliqualiter redire peccata prius dimissa. Ergo ingratitudo est speciale peccatum.

¶ SED CONTRA, Illud quod cōsequitur omnia peccata, non est speciale peccatum. Sed per quodcunque peccatum mortale aliquis efficitur Deo ingratus: vt ex praemissis patet. Ergo ingratitudo non est speciale peccatum.

CONCLVSIO.

¶ Non semper, sed aliquando ingratitudo peccati sequentis speciale peccatum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ingratitudo peccantis quandoque est speciale peccatum: quandoque autē non, sed est circumstantia generaliter consequens omne peccatū mortale

tale

tutes in æquali quantitate recuperarentur. Ergo per pœnitentiā semper recuperatur æqualis virtus.

¶Præterea, Super illud Gen primo, Factum est vespere & mane dies vnus, dicit glos. Vespertina lux est, a qua quis ceciditma tutina, in qua resurgit. Sed lux matutina est maior vespertina. Ergo aliquis resurgit in maiori gratia vel charitate, quàm prius habuerit. Quod etiam videtur per id quod Apostolus dixit Rom. 5. Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia.

¶SED CONTRA, Charitas proficiens vel perfecta, est maior quàm charitas incipiens. Sed quādoque aliquis cadit à charitate proficiente, resurgit autem in charitate incipiente. Ergo semper resurgit homo in minori virtute.

CONCLVSIO.

¶Cùm per pœnitentiam resurgat homo nonnunquam in maiori, aliquando in minori, seu æquali gratia, ita aliquando resurgit in maiori, vel minori, vel æquali virtute.

¶RESPONDEO dicendum, (quòd sicut dictum est) motus liberi arbitrij, qui est in iustificatione impij, est vltima dispositio ad gratiam. Vnde in eodem instanti est gratiæ infusio cum prædicto motu liberi arbitrij, vt in Secunda parte habitum est. In quo quidem motu comprehenditur actus pœnitentiæ, vt supra dictum est. Manifestum est autem, quòd formæ, quæ possunt recipere magis & minus, intenduntur & remittuntur secundum diuersam dispositionem subiecti, vt in Secunda parte habitum est. Et inde est, quòd secundum quòd motus liberi arbitrij, in pœnitentia est intensior vel remissior, secundum hoc pœnitens consequitur maiorem vel minorem gratiam. Contingit autem intensionem motus pœnitentis quandoque proportionatam esse maiori gratiæ, quàm illa, à qua ceciderat per peccatum: quandoque autem æquali, quandoque verò minori. Et ideo pœnitens quandoque resurgit in maiori gratia, quàm prius habuerat, quandoque autem in æquali, quandoque etiam in minori. Et eadem ratio est de virtutibus, quæ ex gratia consequuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non omnibus diligentibus Deum cooperatur in bonum hoc ipsum quòd per peccatum à Dei amore cadunt: quod patet in his qui cadunt, & nunquam resurgunt, vel qui resurgunt, iterum casuri. Sed his tantum qui secundum propositum vocati sunt sancti, id est, prædestinatis, qui quotiescunque cadunt, finaliter tamen resurgunt. Cedit ergo eis in bonum hoc, quòd cadunt, non quia semper in maiori gratia resurgant: sed quia resurgunt in permanentiori gratia. Non quidem ex parte ipsius gratiæ (quia quantò gratia est maior, tantò de se est permanentior) sed ex parte hominis, qui tantò stabilius in gratia permanet, quantò est cautior & humilior. Vnde & glossa ibidem subdit, quòd ideo proficit eis in bonum, quòd cadunt, quia humiliores redeūt atque doctiores.

¶Ad secundum dicendum, quòd pœnitentia quantum est de se, habet virtutem reparandi defectus ad perfectum, & etiam promouendi in vlteriorem statum. Sed hoc quandoque impeditur ex parte hominis, qui remissius mouetur in Deum, & in detestationem peccati: sicut etiam in baptismo aliqui adulti consequuntur maiorem vel minorem gratiam, secundum quòd diuersimode se disponunt.

¶Ad tertium dicendum, quòd assimilatio illa vtriusque gratiæ ad lucem vespertinam & matutinam, fit propter similitudinem ordinis: quia post lucem vespertinam sequitur tenebræ noctis, post lucem autem matutinam sequitur lux diei: non autem propter similitudinem maioris vel minoris quantitatis. Illud etiā verbum Apostoli intelligitur de gratia Christi: quę superat omnem abundantiam humanorum peccatorum. Non autem est verum in omnibus, quòd quanto abundantius peccauit, tātò abundantiorem gratiam consequatur, pensata quantitate habitualis gratię. Est tamen superabundans gratia quantum ad ipsam gratiæ rationem: quia magis gratis beneficiū remissionis magis peccatori confertur. Quamuis quandoque abundanter * peccantes abundanter doleant: & sic abundantiorem habitū gratiæ & virtutum consequuntur: sicut patet in Magdalena.

* Aliàs ha- … n.

¶Ad id verò quod in contrarium obiicitur dicēdum, quòd vna & eadē gratia maior est proficiens quàm incipiens. Sed in diuersis hoc non est necesse. vnus enim incipit à maiori gratia, quā alius habeat in statu profectus, sicut Greg. dicit in 2. Dialog. Quatenus & præsentes & secuturi omnes agnoscerent, benedictus puer conuersationis gratiam à quanta perfectione cepisset.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm per pœnitentiam restituatur homo in pristinam dignitatem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd per pœnitentiam non restituatur homo in pristinam dignitatem. Quia super illud Amos 5. Virgo Israel cecidit. dicit glos. Non negat posse resurgere, sed non resurget virgo Israel: quia semel aberrās ouis, etsi reportetur humeris pastoris, non habet tantam gloriam, quantā quæ nunquā errauit. Ergo per pœnitentiam nō recuperat homo pristinā dignitatem.

¶Præterea, Hier. dicit, Quicunque dignitatem diuini gradus nō custodiunt, contenti fiant animam saluare, reuerti enim in pristinum gradum difficile est. Et Inn. Papa dicit, quòd apud Nicęam constituti canones, pœnitentes etiā ab infimis officiis clericorum excludunt. Non ergo per pœnitentiam homo recuperat pristinam dignitatem.

3. di. 31. q. 1. art. 4. q. 1. ad 2. Et 4. di. 14. q. 1. art. 3. q. 1. ad 3. Et di. 19 q. 1. art. 3. q. 2. ad 2. Et dist. 37. q. 2. art. 1. ad 4.

¶Præterea, Ante peccatum potest aliquis ad maiorem gradum ascendere. Non autem hoc post peccatum conceditur pœnitenti: dicitur enim Ezech. 44. Leuitæ qui recesserunt à me, nunquā appropinquabunt mihi, vt sacerdotio fungantur. Et sicut habetur in Decr. dist. 50. in Hilerdensi concilio legitur, Hi qui sancto altari deseruiunt, si subitò in flenda carnis fragilitate corruerint, & Domino respiciente dignè pœnituerint, officiorum suorum sic loca recipiant, vt non possint ad altiora officia vlterius promoueri. Non ergo pœnitentia restituit hominem in pristinam dignitatem.

¶SED CONTRA est, quòd sicut in eadem dist. legitur, Greg. scribens Secundino, dicit, Post dignam satisfactionem credimus hominem posse redire ad suum honorem. Et in concilio Agathensi legitur, Contumaces clerici, prout dignitatis ordo permiserit, ab episcopis corrigantur: ita vt cùm eos pœnitentia correxerit, gradum suum dignitatémque recipiant.

CONCLVSIO.

¶Potest homo per pœnitentiam ad principalem dignitatem, quam peccando amisit, ad Dei videlicet filiationem redire, innocentiam autem amissam recuperare non potest: ecclesiasticam verò dignitatem, quam peccando amisit, recuperare prohibetur, vel quia non pœnitet, vel negligenter pœnitentiam facit, vel propter irregularitatem, seu scandalum commissi criminis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd homo per peccatum duplicem dignitatem amittit: vnam quantum ad Deum, aliam verò quantum ad Ecclesiam. Quantum autem ad Deum, amittit duplicem dignitatem: vnam principalem, qua scilicet cōputatus erat inter filios Dei per gratiam. Et hanc dignitatem recuperat per pœnitentiā: quod significatur Luc. 15. in filio prodigo, cui pœnitenti pater iussit restitui stolam primam & anulū & calciamenta. Aliam verò dignitatem amittit secundariā, scilicet innocētiam de qua (sicut ibidem legitur) gloriabatur filius senior dicens, Ecce tot annis seruio tibi, & nunquam mandatum tuum præteriui. Et hanc dignitatem pœnitens recuperare nō potest. Recuperat tamen quandoque aliquid maius: quia, vt Gregor. dicit in Homil. de centum ouibus, qui errasse à Deo se considerant, damna præcedentia lucris sequentibus recōpensant. Maius ergo gaudium de eis fit in cælo: quia & dux in prælio plus eū militem diligit, qui post fugam reuersus hostem fortiter premit, quàm illum qui nunquam terga præbuit, & nunquam aliquid fortiter fecit. Dignitatem autem Ecclesiasticā homo per peccatum perdit: quia indignum se reddit ad ea, quę competunt dignitati ecclesiasticæ exercenda. Quam quidem recuperare prohibetur. Vno modo, quia non pœnitet. vnde Isidor. ad Missianum * episcopum scribit (sicut in eadem dist. legitur c. Domino.) Illos ad pristinos gradus redire canones præcipiunt quos pœnitentiæ præcessit satisfactio, vel condigna peccatorum confessio. at contra hi, qui à vitio corruptionis non emendantur, nec gradum honoris, nec gratiam recipiunt cōmunionis. Secundò, quia pœnitentiam negligenter facit. vnde in eadem dist. cap. si quis diaconus. dicitur, Cùm in aliquibus nec compunctio humilitatis, nec instantia orandi appareat, nec ieiunijs, vel lectionibus eos vacare videamus, possumus agnoscere si ad pristinos honores redirent, cum quanta negligentia permanerent. Tertiò, si commisit aliquod peccatum quod habet irregularitatem annexam. vnde in eadem distinctio. ex concilio

* Aliàs Messanum.

Martini

Martini Papæ dicitur, Si quis viduam, aut ab alio relictam duxerit, non admittatur ad clerum: quòd si irrepserit, deijciatur. Similiter si homicidij, aut facto, aut præcepto, aut consilio, aut defensione post baptismum conscius fuerit. Sed hoc non est ratione peccati, sed ratione irregularitatis. Quartò, propter scandalum, vnde & in eadem dist. legitur, c. de his verò. Rabanus dicit, Hi qui deprehensi vel capti fuerint publicè in periurio, furto, atque fornicatione, & cæteris huiusmodi criminibus, secundum canonum sacrorũ instituta à proprio gradu decidant quia scandalum est populo Dei, tales personas super se positas habere. Qui autem de prædictis peccatis, absconsè à se cõmissis, occultè sacerdoti confitentur, si se per ieiunia & eleemosynas, vigiliásque & sacras oratio[illegible] purgare curauerint, his etiã gradu proprio seruato spes ve[illegible] de misericordia Dei promittenda est. Et hoc est quod dicitur extrà de qualitate ordinandorum, c. quæsitum. Si crimina ordine iudiciario comprobata vel aliàs notoria non fuerint, præter reos homicidij, post pœnitentiã in susceptis vel iam suscipiendis ordinibus impediri non possunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod eadem ratio est de recuperatione virginitatis & de recuperatione innocẽtię, quæ pertinet ad secundariam dignitatem quo ad Deum.

¶Ad secundum dicendum, quod Hier. in verbis illis non dicit esse impossibile, sed esse difficile hominem recuperare post peccatum pristinum gradum: quia hoc non conceditur nisi perfectè pœnitenti: vt dictum est. Ad statuta autem canonum, quę hoc prohibere videntur, respondet Aug. Bonifacio scribens: Vt constitueretur in Ecclesia, ne quisquam post alicuius criminis pœnitentiã, clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu maneat, non desperatione indulgentiæ, sed rigore factum est disciplinæ: alioquin contra claues Ecclesiæ datas disputabitur: de quibus dictum est, Quęcunque solueritis super terram, soluta erunt & in cælo. Et postea subdit, Nam & sanctus Dauid de criminibus mortiferis egit pœnitentiam, & tamen in honore suo perstitit: & beatum Petrum quando amarissimas lacrymas fudit, vtique Dominum negasse pœnituit, & tamen Apostolus permansit. Sed non ideo putanda est superuacua posteriorum doctorum diligentia: qui vbi saluti nihil detrahebatur humilitati aliquid addiderunt: experti vt credo, aliquorum fictas pœnitentias per affectatas honorum * potentias.

* Aliàs pompas.

¶Ad tertium dicendum, quod illud statutum intelligitur de illis qui publicam pœnitentiam agunt: qui postmodum non possunt ad maiorem prouehi gradum. Nam & Petrus post negationem, pastor ouiũ Christi constitutus est: vt patet Ioan. vlt. Vbi etiam Chrysost. dicit, quòd Petrus post negationem & pœnitentiam, ostendit se habere maiorem fiduciam ad Christum: qui enim in cœna non audebat interrogare, sed Ioanni interrogationem cõmisit, huic postea & præpositura fratrum credita est: & non solùm non committit alteri interrogare quę ad ipsum pertinent, sed de reliquo ipse pro Ioanne magistrum interrogat.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm opera virtutum in charitate facta, possint mortificari.

a 2.q. 8? 132. art. 3. ad 1. Et 3 dist 36. art. 5. ad 1. Et 4. dist 14. q. 2. ar 3 q. 2 Et dist. 21 q. 1. art. 8. q. 1. ad 3. Et dist 22. q 1. artic. 1. ad 6. Et Heb. 6. co. 1 fi.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd opera virtutum in charitate facta, mortificari non possint. Quod enim non est, immutari non potest. Sed mortificatio est quædam mutatio de vita in mortem. Cùm ergo opera virtutum postquam facta sunt, iam non sint, videtur quòd vlterius mortificari non possint.

¶Præterea, Per opera virtutum in charitate facta, homo meretur vitam æternam. Sed subtrahere mercedem merenti, est iniustitia, quę non cadit in Deum. Ergo non potest esse, ꝙ opera virtutum in charitate facta, per peccatum sequens mortificentur.

¶Præterea, Fortius non corrumpitur à debiliori. Sed opera charitatis sunt fortiora quibuslibet peccatis: quia, vt dicitur Prouerb. 10. Vniuersa delicta operit charitas. Ergo videtur quòd opera in charitate facta, per sequens mortale peccatum mortificari non possint.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ezech. 18. Si auerterit se iustus à iustitia sua, omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur.

CONCLVSIO.

¶Opera in charitate facta mortificari per mortale peccatum dicuntur, inquantum retardatur, vel impeditur effectus virtuosorum operationum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd res viua, per mortem perdit operationem vitæ. Vnde per quandam similitudinem dicuntur res mortificari, quando impediuntur à suo proprio effectu vel operatione. Effectus autem operum virtuosorum, quæ in charitate fiunt, est perducere ad vitam æternam. Quod quidem impeditur per peccatum mortale sequens, quod gratiam tollit. Et secundum hoc opera in charitate facta mortificari dicuntur per sequens peccatum mortale.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut opera peccatorum transeunt actu, & manent reatu, ita opera in charitate facta, postquam transeunt actu, manent merito in Dei acceptatione. Et secundum hoc mortificãtur, inquantum impeditur homo, ne consequatur suam mercedem.

¶Ad secundum dicendum, quòd sine iniustitia potest merces subtrahi merenti, quãdo ipse reddidit se indignum mercede per culpam sequentem. Nam & ea quæ homo iam accepit, quãdoque iustè propter culpam perdit.

¶Ad tertium dicendum, quòd non est propter fortitudinẽ operum peccati, quòd mortificantur opera prius in charitate facta: sed est propter libertatem voluntatis, quæ potest à bono in malum deflecti.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm opera mortificata per peccatum, per pœnitentiam reuiuiscant.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd opera mortificata per peccatum, per pœnitentiam non reuiuiscant. Sicut enim per pœnitentiam subsequentem remittuntur peccata præterita, ita etiam per peccatum sequens mortificantur * opera prius in charitate facta. Sed peccata dimissa per pœnitentiam, non redeunt: vt supra dictum est. Ergo videtur quod etiam opera mortificata, per charitatem non reuiuiscant.

¶Præterea, Opera dicuntur mortificari, ad similitudinem animalium, quæ moriuntur: vt dictum est. Sed animal mortuũ non potest iterũ viuificari. Ergo nec opera mortificata, possunt iterum per pœnitentiam reuiuiscere.

¶Præterea, Opera in charitate facta, merentur gloriam secundum quantitatem gratiæ vel charitatis. Sed quandoque p[illegible] pœnitentiam homo resurgit in minori gratia vel charitate. Ergo nõ consequitur gloriam secundum meritum priorum operum. Et ita videtur quòd opera per peccatum mortificata, non reuiuiscant.

¶SED CONTRA est quod super illud Ioël. 2. Reddam vobis annos, quos comedit locusta. dicit gloss. Non patiemini perire vbertatem, quam cum perturbatione animi amisistis. Sed illa vbertas est meritum bonorum operum, quod fuit perditum per peccatum. Ergo per pœnitentiam reuiuiscunt opera meritoria prius facta.

CONCLVSIO.

¶Opera per peccatum mortificata, per pœnitentiam reuiuiscunt, inquãtum per eam efficaciam perducendi ad vitam æternam suscipiunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt, quòd opera meritoria per peccatum sequens mortificata, non reuiuiscunt per pœnitentiam subsequentem, cõsiderantes, quòd opera illa non remaneant, vt iterum viuificari possint. Sed hoc impedire non potest, quin viuificentur. Non enim habent vim perducendi in vitam æternam (quod pertinet ad eorum vitam) solùm, secundum quòd actu existunt, sed etiam postquam actu esse desinunt, secundum quòd remanent in acceptatione diuina. Sic autem remanent quantum est de se, etiam postquam per peccatum mortificantur: quia semper Deus illa opera, prout facta fuerunt, acceptabit, & sancti de eis gaudebunt: secundum illud Apocal. 2. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuã. Sed quòd isti, qui ea fecit, non sint efficacia ad ducendum in vitam æternam, prouenit ex impedimento peccati superuenientis, per quod ipse redditus est indignus vita æterna. Hoc autem impedimentum tollitur per pœnitentiam, inquantum per eam remittuntur peccata. Vnde restat, quòd opera prius mortificata, per pœnitentiam recuperant efficaciam perducendi eum, qui fecit ea, in vitam æternam: quod est ea reuiuiscere. Et ita patet quòd opera mortificata, per pœnitentiam reuiuiscunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd opera peccati, per pœnitentiã abolentur secundum se: ita scilicet ꝙ ex eis vlterius Deo indulgẽte, nec macula, nec reatus inducatur. Sed opera in charitate facta non abolentur à Deo, in cuius acceptatione rema

remanent, sed impedimentum accipiunt ex parte hominis operantis. Et ideo remoto impedimento, quod est ex parte hominis operantis, Deus implet ex parte sua illud quod opera merebantur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd opera in charitate facta non mortificantur secũdum se (sicut dictum est) sed solùm per impedimentum superueniens ex parte operantis. Animalia autem moriuntur secundum se, inquantum priuãtur principio vitæ. Et ideo non est simile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille qui per poenitentiam resurgit in minori charitate, consequetur quidem præmiũ essentiale secundum quantitatem charitatis, in qua inuenitur. Habebit tamen gaudium maius de operibus in prima charitate factis, quàm de operibus quæ in secũda fecit, quod pertinet ad præmium accidentale.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm per poenitentiam subsequentem, etiã opera mortua viuificentur.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd per poenitentiam subsequentem etiam opera mortua (quæ scilicet non sunt in charitate facta) viuificentur. Difficilius enim videtur quòd ad vitam perueniat illud quod fuit mortificatum (quod nunquam fit secundum naturam) quàm illud quod nunquam fuit viuum, viuificetur: quia ex nõ viuis, secundum naturam aliqua viua generantur. Sed opera mortificata, per poenitentiam viuificantur: vt dictum est. Ergo multò magis opera mortua viuificantur.

¶ Præterea, Remota causa, remouetur effectus. Sed causa quare opera de genere bonorum sine charitate facta non fuerunt viua, fuit defectus charitatis & gratiæ. Sed iste defectus tollitur per poenitentiam. Ergo per poenitentiam opera mortua viuificantur.

¶ Præterea, Hier. dicit, Si quando videris inter multa mala opera facere peccatorẽ quẽquam aliqua quæ iusta sunt, non est tam iniustus Deus, vt propter multa mala obliuiscatur paucorum bonorum. Sed hoc maximè videtur quando mala præterita per poenitentiam tolluntur. Ergo videtur quòd post poenitentiam Deus remuneret priora bona opera in statu peccati facta: quod est ea viuificari.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit primæ Cor. 13. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita, vt ardeã, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Hoc autẽ non esset, si saltem per poenitentiam subsequentem viuificarẽtur. Nõ ergo poenitẽtia viuificat opera prius mortua.

CONCLVSIO.

¶ Opera mortua iterum viua fieri per poenitentiã impossibile est.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd opus aliquod dicitur mortuum dupliciter. Vno modo effectiuè: quia scilicet est causa mortis. Et secundũ hoc opera peccati dicuntur opera mortua, secundum illud Hebr. 9. Sanguis Christi emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis. Hæc igitur opera mortua non viuificantur per poenitentiã, sed magis abolentur: secundum illud Heb. 6. Non rursus iacientes fundamentum poenitentiæ ab operibus mortuis. Alio modo dicũtur opera mortua priuatiuè, scilicet quia carent vita spirituali, quæ est ex charitate, per quam anima Deo coniungitur, ex quo viuit sicut corpus per animam. Et per hunc modum etiam fides, quæ est sine charitate, dicitur mortua: secundũ illud Iac. 2. Fides sine operibus mortua est. Et per hunc etiã modum omnia opera, quæ sunt bona ex genere, si sine charitate fiant, dicũtur mortua, inquantũ scilicet non procedunt ex principio vitæ, sicut si dicamus sonũ citharæ vocem mortuam. Sic igitur differẽtia mortis & vitæ in operibus, est secundum cõparationem ad principium, à quo procedunt. Opera aũt non possunt iterum à principio procedere (quia transeunt) & iterum eadem numero resumi non possunt. Vnde impossibile est quòd opera mortua iterum fiant viua per poenitentiam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in rebus naturalibus tam mortua quàm mortificatã carent principio vitæ. Sed opera dicũtur mortificata nõ ex parte principiĵ, ex quo processerunt, sed ex parte impedimenti extrinseci. Mortua aũt dicuntur ex parte principiĵ. Et ideo non est similis ratio.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ opera de genere bonorũ sine charitate facta, dicuntur mortua propter defectũ charitatis & gratiæ sicut principiĵ. Hoc autem non præstatur eis per poenitentiam sequentem, vt ex tali principio procedant. Vnde ratio non sequitur.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd Deus recordatur bonorũ, quæ quis facit in statu peccati, non vt remuneret ea in vita æterna: quod debetur solis operibus viuis, id est, ex charitate factis. Sed remunerat ea temporali remuneratione, sicut Greg. dicit in Homil. de Diuite & Lazaro, quòd nisi diues ille aliquod bonũ egisset, & in præsenti seculo remunerationem accepisset, nequaquã ei Abraham diceret, Recepisti bona in vita tua. Vel etiam hoc potest referri ad hoc quòd patietur tolerabilius iudicium. Vnde dicit Aug. in lib. de Patiẽtia, Non possumus dicere, Schismatico melius fuisse, vt Christum negando nihil eorum pateretur quæ passus est confitendo: sed existimandum est tolerabilius ei futurum iudicium, quàm si Christum negando, nihil eorũ pateretur, vt illud quod ait Apostolus, Si tradidero corpus meũ ita, vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest: intelligatur ad regnum cælorum obtinendum, non ad extremi supplicij iudicium tolerabilius subeundum.

QVAESTIO NONAGESIMA, DE PARtibus Poenitentiæ generali, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de partibus poenitẽtiæ. Et primò in generali. Secundò in speciali de singulis.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrùm poenitentia habeat partes.

¶ Secundò, de numero partium.

¶ Tertiò, quales partes sint.

¶ Quartò, de diuisione eius in partes subiectiuas.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm poenitentiæ debeant partes assignari.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ poenitentiæ non debeant partes assignari. Sacramenta enim sunt, in quibus diuina virtus secretius operatur salutem. Sed virtus diuina est vna & simplex. Non ergo poenitentiæ cùm sit sacramentum, debent partes assignari. *4. di. 16. q. 1. art. 1. q. 1. & 4.*

¶ Præterea, Poenitentia & est virtus, & est sacramentum. Sed ei, inquantum est virtus, non assignantur partes (cùm virtus sit habitus quidam, qui est simplex qualitas mentis, similiter etiã & poenitentiæ, inquantum est sacramentum, non videtur quod sint partes assignandæ: quia baptismo & aliĵs sacramentis non assignantur partes. Ergo poenitentiæ nullo modo debent partes assignari.

¶ Præterea, Poenitentiæ materia est peccatum: vt suprà dictum est. Sed peccato non assignantur partes. Ergo etiam nec poenitentiæ sunt partes assignandæ.

¶ SED CONTRA est, quòd partes sunt, ex quibus perfectio alicuius integratur. Sed poenitentiæ perfectio integratur ex pluribus, scilicet ex contritione, cõfessione, & satisfactione. Ergo poenitentia habet partes.

CON

¶ Super Quaestionis nonagesimae Articulum secundum.

Autor. IN eiusdem q. artic. 2. in responsione ad primum, dubium occurrit circa ipsam responsionem, pro quanto dicit quòd contritio secundum essentiam non est pars sacramenti: virtualiter autem pertinet ad exteriorem poenitentiam, id est, est pars sacramenti, inquantum implicat propositum confitendi & satisfaciendi. Secundum enim responsionem hanc non sunt tres, sed duae partes poenitentiae: quoniam contritio, vt distinguitur à confessione & satisfactione, non est pars poenitentiae. & sic Autor sibiipsi contrarius inuenitur.

¶ Ad hoc dicitur, quòd in contritione plura inueniuntur: inter quae vnum est velle recompensare ad arbitrium sacerdotis. Et ratione huius ponitur prima pars poenitentiae sacramenti, tanquam initium eius. Ita quod actus iste interior, licet secundum se non spectet ad exteriorem poenitentiam, vt est tamen ratio & initium exterioris poenitentiae, ad exteriorem spectat poenitentiam. Sicut in aliis videmus tam bonis quàm malis quòd interiores actus & passiones, vt sunt rationes exteriorum, ad exteriora spectant iudicia: aliter enim iudicatur offendens ex odio, aliter offendens ex ira. &c. Et praeter cõmunem hanc rationem specialis in proposito inuenitur ratio, quae ex differentia inter recompensationem purae iustitiae & recompensationem iustitiae & amicitiae facilè patet. Recompensatio enim iustitiae attenditur secundum aequalitatem exteriorem, siue sponte, siue inuitè fiat recompensatio, vt patet tam in solutione pecuniae quàm in abscissione membrorum, seu vapulatione. &c. Satisfactum est enim iustitiae, etiam si inuitus reus soluerit, aut passus fuerit. [4. dist. 16. q. 1. art. 1. q. 3. & 4.] Recompensatio autem iustitiae & amicitiae, nisi sponte fiat à reo nihil valet: quoniam non est reconciliatiua. [Et dist. 17 q. 3. art. 3. q. 4. col.] Et quoniam ad sacramentum poenitentiae spectat recompensatio reconciliatiua, ideo ad hoc deuocandum initium, & ratio eius ponitur velle recompensare: [Et dist. 22. q. 2. art. 1. q. 3. ad 3.] quod velle, quia clauditur in contritione, ideo contritio ponitur prima pars sacramenti poenitentiae: & dicitur in litera de ea quod non secundum essentiam, sed virtualiter, hoc est vt est initium & ratio recompensationis, est pars sacramenti poenitentiae. [Et 2. Co. 7. loc. 3. col. 2.] Autor enim per illa verba, inquantum scilicet implicat propositum confitendi & satisfaciendi, circumloquitur voluntatem recompensandi.

CONCLVSIO.

¶ Cùm plures humani actus ad poenitentiae perfectionem requirantur, contritio videlicet, confessio & satisfactio, plures quoque partes sacramenti poenitentiae necesse est esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd partes rei sunt, in quas materialiter totum diuiditur. Habent enim se partes ad totum, sicut materia ad formam. vnde in 2. Phys. partes ponuntur in genere causae materialis, totum autem in genere causae formalis. Vbicunque igitur ex parte materiae inuenitur aliqua pluralitas, ibi est inuenire partium rationem. Dictum est autem suprà quòd in sacramento poenitentiae, actus humani se habent per modum materiae. Et ideo cùm plures actus humani requirantur ad poenitentiae perfectionem, scilicet contritio, confessio & satisfactio (vt infrà patebit) consequens est quòd sacramentum poenitentiae habeat partes.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quodlibet sacramentum habet simplicitatem ratione virtutis diuinae, quae in eo operatur. Sed virtus diuina propter sui magnitudinem, operari potest & per vnum & per multa: ratione quorum alicui sacramento possunt partes assignari.

¶ Ad secundum dicendum, quòd poenitentiae, secundum quòd est virtus, non assignantur partes: actus enim humani qui multiplicantur in poenitentia, non comparantur ad habitum virtutis, sicut partes, sed sicut effectus. Vnde relinquitur quòd partes assignentur poenitentiae, inquantum est sacramentum, ad quod actus humani comparantur, vt materia. In aliis autem sacramentis materia nõ sunt actus humani, sed aliqua res exterior vna: siue simplex, vt aqua vel oleum: siue cõposita, vt chrisma. Et ideo aliis sacramentis non assignantur partes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccata sunt materia remota poenitentiae: inquantum scilicet sunt materia vel obiectum humanorum actuum, qui sunt propria materia poenitentiae, prout est sacramentum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm conuenienter assignentur partes poenitentiae, contritio, confessio, & satisfactio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter assignentur partes poenitentiae, contritio, confessio, & satisfactio. Contritio enim est in corde (& sic pertinet ad interiorem poenitentiam) confessio autem est in ore, & satisfactio in opere, & sic duo vltima pertinent ad exteriorem poenitentiam. Poenitentia autem interior non est sacramentum, sed sola poenitentia exterior, quae sensui subiacet. Non ergo conuenienter assignantur hae partes sacramẽto poenitẽtiae.

¶ Praeterea, In sacramento nouae legis confertur gratia: vt suprà habitum est. Sed in satisfactione non confertur aliqua gratia. Ergo satisfactio non est pars sacramenti.

¶ Praeterea, Nõ est idem fructus rei & pars. Sed satisfactio est fructus poenitentiae, secundum illud Luc. 3. Facite fructus dignos poenitentiae. Ergo non est pars poenitentiae.

¶ Praeterea, Poenitentia ordinatur contra peccatum. Sed peccatum potest perfici solùm in corde, per consensum: vt in Secunda parte habitum est. Ergo & poenitentia. Non ergo poenitentiae debent partes poni confessio oris & satisfactio operis.

¶ SED CONTRA, videtur quòd debeant poni plures partes poenitentiae. Pars enim hominis ponitur non solùm corpus quod est eius materia, sed etiam anima quae est eius forma. Sed tria praedicta, cùm sint actus poenitentis, se habent sicut materia, absolutio autem sacerdotis se habet per modum formae. Ergo absolutio sacerdotis debet poni quarta pars poenitentiae.

CONCLVSIO.

¶ Tres sunt partes sacramenti poenitentiae ex parte poenitentis, Contritio, qua velit Deo recompensare: Confessio, qua pro culpa remissione subiiciat arbitrio sacerdotis loco Dei: & Satisfactio, qua Deo satisfaciat secundum eius ministri arbitrium.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est pars, vt dicitur in quinto Metaph. scilicet pars essentiae, & pars quãtitatis. Partes essentiae, sunt naturaliter quidem forma & materia, logicè autem est genus & differentia. Hoc autem modo quodlibet sacramentum distinguitur in materiam & formam, sicut in partes essentiae. Vnde & suprà dictum est, quòd sacramenta consistunt in rebus & verbis. Sed quia quantitas se tenet ex parte materiae, partes quantitatis sunt partes materiae. Et hoc modo sacramento poenitentiae specialiter assignantur partes (vt dictum est) quantum ad actus poenitentis, qui sunt materia huius sacramenti. Dictum est autem suprà quòd alio modo fit recompensatio offensae in poenitentia, & in vindicatiua iustitia. Nam in vindicatiua iustitia fit recompensatio secundum arbitrium iudicis, non secundum voluntatem offendentis vel offensi. Sed in poenitentia fit recompensatio offensae secundum voluntatem peccantis, & secundum arbitrium Dei, in quem peccatur: quia hîc non quaeritur sola redintegratio aequalitatis iustitiae (sicut in iustitia vindicatiua) sed magis reconciliatio amicitiae, quod fit dum offendens recompensat secundum voluntatem eius, quem offendit. Sic igitur requiritur ex parte poenitentis primò quidem voluntas recompensandi, quod fit per contritionem. secundò, quòd se subiiciat arbitrio sacerdotis loco Dei: quod fit in confessione. tertiò, quòd recompenset secundum arbitrium ministri Dei: quod fit in satisfactione. Et ideo contritio, confessio & satisfactio, ponuntur partes poenitentiae.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd contritio secundum essentiam quidem est in corde, & pertinet ad interiorem poenitentiam. Virtualiter autem pertinet ad exteriorem poenitentiam: inquantum scilicet implicat propositum confitendi & satisfaciendi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd satisfactio confert gratiam, prout est in proposito: & auget eam, prout est in executione, sicut etiam baptismus in adultis, vt suprà dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd satisfactio est pars poenitentiae sacramenti, fructus autem poenitentiae virtutis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd plura requiruntur ad bonum, quod procedit ex integra causa, quàm ad malum, quod procedit ex singul

quam in contritione [illegible] esse primam partem poenitentiae. V[illegible] partem, quod contritio ad [illegible] secund[illegible] vt est prima pars poenitentiae, distingui[illegible] [illegible] one & satisfactione: nam voluntas [illegible] pensandi distinguitur à subiectione & ab executione.
¶ Et per haec patet responsio ad Scot. & Duran. [illegible] hoc argu[illegible].
¶ In eod[illegible] art. in [illegible] sione ad secundum nota diligenter & [illegible] doctrinam hanc, quòd satisfactio sacramentalis [illegible] get gratiam ex hoc [illegible] est pa[illegible] potes hoc intelligere ex differentia, quae [illegible] satisfactionem sacramentalem & non [illegible] [illegible] satisf[illegible] cramentalis [illegible] lum secundum se, [illegible] dam ex virtute cla[illegible] satisfactio autem [illegible] cramentalis [illegible] secundum se quoniam [illegible] clauibus non [illegible] quocirca plus [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] praeterita ex impositione confessoris [illegible] ne tali imposi[illegible] hinc sequentur duo [illegible] quod poeni[illegible] errant, [illegible] satisfactionem [illegible] confessore impo[illegible] [illegible] bene proui[illegible] [illegible] dando ex [illegible] [illegible] rogando [illegible]
[illegible] & augere [illegible] gratiam, & [illegible] re ad satisfaciendum peccata.
¶ In eadem responsione soluenda occurrit [illegible] ctio Duran. in 4. [illegible] q. 1 contra [illegible] quia id non est pars sacramenti, sine quo sacramentum est completum vel desinit esse sacramenti [illegible] nullum est sine satisf[illegible] quam satisfactione. [illegible] [illegible] sit verum [illegible]
¶ Ad hoc dicitur [illegible] est duplex, essentialis vel integralis. Et sine parte quidem essentiali [illegible] mentum nullum est nec homo est si desit anima aut corpus. Sed vna parte integrali [illegible] mentum verum quidem, sed imperfectum [illegible] est sicut homo sine manu est verus homo, mancus. Satisfactio autem non ponitur pars essentialis sacramenti poenitentiae, sed int[illegible] est enim pars actualis mentis, qui sunt vt [illegible] ria seu pars essentialis sacramenti, sicut manus est pars corporis [illegible] quod est materia & pars essentialis hominis.

¶ super Quæstionem nonagesimam Articulum tertium.

IN artic. tertio dubium est in responsione ad primum. scilicet quod peccata cordis, oris, & operis, dupliciter distinguuntur inter se: primo specifice, secundo, gradualiter. Nam si sumatur peccatum secundum suam rationem consummandi, & distinguatur in peccatum cordis, vel oris, vel operis, sic est distinctio non solum specifica, sed generica. Nam peccatum cordis est illud quod in solo actu interiori consummatur, ut est infidelitas, odium Dei, & huiusmodi. Peccatum vero oris est quod in ipso ore consummatur, ut contumelia, blasphemia, detractio, & huiusmodi. Peccatum autem operis est quod in exteriori opere consummatur, ut adulterium, homicidium, furtum, & huiusmodi. ¶ Si vero peccatum aliquod quod in opere consummatur, distinguatur in cogitationem, loquutionem & opus (puta quia primo deliberat aliquis hominem occidere, deinde dicit se occisurum & demum occidit illum) sic distinctio non est specifica: quoniam omnia ista peccata sunt unius speciei, sed est gradualis: quoniam gradatim peccatum consummatur ex eo quod est in corde & quod est in ore, &c. Et si bene perspexeris literam utranque, in eadem invenies.

¶ Et hæc sunt de hac quæstione, quibus de toto hoc opere ab Autore edito dicta sufficiant. Hic enim sanctus [illegible] ad cælestem patriam perrectus divus Thomas scribendi finem fecit. Vnde residua alio modo tradita sunt.

singularibus defectibus, secundum Dion. 4. cap. de Diui. nom. Et ideo licet peccatū perficiatur in consensu cordis, ad perfectionem tamen pœnitentiæ requiritur & contritio cordis, & cōfessio oris, & satisfactio operis.

¶ Ad contrarium verò patet solutio per ea quæ dicta sunt.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum prædicta tria sint partes integrales pœnitentiæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd prædicta tria non sint partes integrales pœnitentiæ. Pœnitentia enim, vt dictū est, contra peccatum ordinatur. Sed peccatum cordis, oris & operis sunt partes subiectiuæ peccati, & non partes integrales: quia peccatum de quolibet horum prædicatur. Ergo etiam in pœnitentia contritio cordis, confessio oris, & satisfactio operis, non sunt partes integrales.

¶ Præterea, Nulla pars integralis in se continet aliam sibi condiuisam. Sed contritio continet in se confessionem & satisfactionem in proposito. Ergo non sunt partes integrales.

¶ Præterea, Ex partibus integralibus simul & æqualiter constituitur totum: sicut linea ex suis partibus. Sed hoc non contingit hîc. Ergo prædicta non sunt partes integrales pœnitentiæ.

¶ SED CONTRA, Illæ dicuntur partes integrales, ex quibus perfectio totius integratur. Sed ex tribus prædictis integratur perfectio ipsius pœnitentiæ. Ergo sunt partes integrales pœnitentiæ.

CONCLVSIO.

¶ Contritio, Confessio, ac operis Satisfactio nō partes subiectiuæ, vel potentiales pœnitentiæ sunt, sed integrales.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt hæc tria esse partes subiectiuas pœnitentiæ. Sed hoc non potest esse: quia singulis partibus subiectiuis adest tota virtus totius, & simul & æqualiter, sicut tota virtus animalis, inquantum est animal, saluatur in qualibet specie animalis, quæ simul & æqualiter diuidunt animal. Sed hoc non est in proposito. Et ideo alij dixerunt, quòd sunt partes potentiales. Sed nec hoc verum esse potest, quia singulis partibus potentialibus adest totum secundum totam essentiam: sicut tota essentia animæ adest cuilibet eius potentię. Sed hoc non est in proposito. Vnde relinquitur quòd prædicta tria sint partes integrales pœnitentiæ. Ad quarum rationem exigitur, vt totum non adsit singulis partibus, neque secundum totam virtutem eius, neque secundum totam eius essentiam, sed omnibus simul.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccatum, quia rationem mali habet, potest in vno tantum perfici, vt dictum est. Et ideo peccatum quod in solo corde perficitur, est vna species peccati. Alia verò species est peccatum, quod perficitur in corde & ore. tertia verò species est peccatū, quod perficitur in corde & opere. Et huiusmodi peccati partes quasi integrales sunt, quod est in corde, & quod est in ore, & quod est in opere. Et ideo pœnitentiæ quæ in his tribus perficitur, hæc tria sunt partes integrales.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vna pars integralis potest cōtinere totum, licet non secundum essentiam: fundamētum enim quodāmodo virtute continet totum ædificiū. Et hoc modo contritio continet virtute totam pœnitentiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnes partes integrales habent ordinem quendam adinuicem. Sed quædam habent ordinē tantùm in situ: siue consequenter se habeant, sicut partes exercitus: siue se tangant, sicut partes aceruisiue etiā colligentur, sicut partes domus, siue etiam continuentur, sicut partes lineæ. Quędam verò habent insuper ordinē virtutis, sicut partes animalis, quarum prima virtute est cor, & aliæ quodā ordine virtutis dependent ab inuicem. Tertio modo ordināntur ordine temporis: sicut partes temporis & motus. Partes igitur pœnitentię habēt adinuicem ordinem virtutis & temporis, quia sunt actus: non autem ordinem situs, quia non habent positionem.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum conuenienter diuidatur pœnitentia in pœnitentiam ante baptismum, pœnitentiam mortalium & pœnitentiam venialium.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter diuidatur pœnitentia in pœnitentiam ante baptismum, pœnitentiam mortalium, & pœnitentiam venialium. Pœnitentia enim est secunda tabu- *4. di. 16. q. 1. art. 2. q. 1. & 5. cor.*
la post naufragium (vt suprà dictum est) baptismus autem prima. Illud ergo quod est ante baptismum, non debet poni species pœnitentiæ. *Et Mat. 3. in. 4. fi.*

¶ Præterea, Quod potest destruere maius, potest etiam destruere minus. Sed mortale est maius peccatū, quàm veniale. Illa verò pœnitentia, quę est de mortalibus, eadem etiam est de venialibus. Non ergo debent poni diuersæ species pœnitentiæ.

¶ Pręterea, Sicut post baptismum peccat venialiter & mortaliter, ita etiam ante baptismum. Si ergo post baptismū distinguitur pœnitentia venialium & mortalium, pari ratione debet distingui ante baptismum. Non ergo conuenienter diuiditur pœnitentia per has species.

¶ SED CONTRA est quod Aug. in lib. de Pœnitētia, ponit prædictas tres pœnitentiæ species.

CONCLVSIO.

¶ Pœnitentia vt virtus est, diuiditur in eam, quæ est ante baptismum, pœnitentiam mortalium, & pœnitentiam venialium.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hæc diuisio est pœnitentiæ, secundum quòd est virtus. Est autem considerandum, quod quælibet virtus operatur secundum congruentiam tēporis, sicut & secundum alias debitas circunstantias. Vnde & virtus pœnitentiæ actum suum habet in hoc tempore, secundum quod conuenit nouæ legi. Pertinet autem ad pœnitentiam, vt detestetur peccata præterita cum proposito immutandi vitam in melius, quod est quasi pœnitentiæ finis. Et quia moralia recipiunt speciem secundum finem (vt in Secunda parte habitū est) conueniens est, quòd diuersæ species pœnitentiæ accipiantur secundum diuersas immutationes, quas pœnitens intendit. Est autem triplex immutatio à pœnitente intenta. Prima quidem per regenerationem in nouam vitam, & hæc pertinet ad pœnitentiam, quæ est ante baptismum. Secūda autem immutatio est per reformationem vitæ præteritę iam corruptę, & hæc pertinet ad pœnitentiam mortalium post baptismum. Tertia autem immutatio est in perfectiorem operationem vitæ: & hæc pertinet ad pœnitentiam venialium, quæ remittuntur per aliquem feruentem actum charitatis, vt suprà dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd pœnitentia, quæ est ante baptismum, non est sacramentum, sed est actus virtutis disponens ad sacramentum baptismi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pœnitentia, quæ delet peccata mortalia, delet etiam venialia: sed non conuertitur. Et ideo hę duæ pœnitentiæ se habent, sicut perfectum & imperfectum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ante baptismum non sunt peccata venialia sine mortalibus. Et quia veniale sine mortali dimitti non potest (vt suprà dictum est) ideo ante baptismum nō distinguitur pœnitentia mortalium & venialium.

Series chartarum huius operis.

AAa BBb CCc DDd EEe FFf GGg HHh IIi KKk LLl MMm NNn OOo PPp QQq RRr SSs TTt VVu XXx YYy ZZz & ꝯ ꝶ †.

Omnes sunt quaterni, præter ꝶ & †, qui sunt quinterni.

D. THOMAE AQVINATIS Additiones ad Tertiam eius Partem, quam morte præuentus perficere nequiuit, ex eiusdem scriptis potissimùm collectæ in Theologorum gratiam & vtilitatem.

Quibus accessere aliarum Summæ S. Thomæ Partium Concordantiæ, mutilorum complurium locorum restitutio, atque à mendis sedula vindicatio.

QVAESTIO PRIMA, DE PARtibus pœnitentiæ in speciali. Et primò de contritione, in tres Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de singulis partibus pœnitentiæ. Et primò, de contritione. Secundò de cōfessione. Tertio, de satisfactione. De contritione autem consideranda sunt quinque. Primò, quid sit. Secundò, de quo esse debeat. Tertiò, quanta esse debeat, Quartò, de duratione ipsius. Quintò, de effectu ipsius.

¶ Circa primum quæruntur tria.

¶ Primò, vtrùm conuenienter definiatur.

¶ Secundò, vtrùm contritio sit actus virtutis.

¶ Tertiò, vtrùm attritio possit fieri contritio.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm contritio sit dolor pro peccatis assumptus, &c.

Tho. 4. d. 17. art. 1. q. 1. & [illegible]

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd cōtritio non sit dolor pro peccatis assumptus, cum proposito confitendi & satisfaciendi: vt quidam definiunt: quia sicut Augu. dicit in lib. de Ciuit. Dei, Dolor est de his quæ nobis nolentibus accidunt: sed peccata non sunt huiusmodi. ergo contritio non est dolor pro peccatis.

¶ Prætereà, Contritio nobis à Deo datur: sed quod datur, non assumitur. ergo contritio non est dolor assumptus.

¶ Preterea, Satisfactio & confessio sunt necessaria ad hoc quòd pœna remittatur, quæ in contritione remissa non fuit: sed quandoque tota pœna in contritione remittitur. ergo nō est necessarium semper quòd contritus habeat propositum confitendi.

¶ SED CONTRA est ipsa definitio.

CONCLVSIO.

¶ Contritio est dolor pro peccatis assumptus cum proposito confitendi & satisfaciendi.

¶ RESPONDEO, dicendum quòd initiū omnis peccati est superbia, per quam homo sensui suo inhærens à mandatis diuinis recedit: & ideo oportet quòd illud quod destruit peccatū, hominem à proprio sensu discedere faciat. Ille autem, qui in suo sensu perseuerat, rigidus & durus per similitudinem vocatur: vnde & frangi dicitur aliquis quando à suo sensu diuellitur. Sed inter fractionem & comminutionem siue contritionem in rebus materialibus, vnde hæc nomina ad spiritualia transferūtur, hoc interest, vt dicitur in 4. Meteororum, quia frangi dicuntur aliqua quando in magnas partes diuiduntur: sed comminui vel conteri, quando ad partes minimas reducitur hoc quod in se solidum erat: & quia ad dimissionem peccati requiritur, quòd affectum peccati homo dimittat, quem per quandam continuitatem & soliditatem in sensu suo habebat: ideò actus ille, quo peccatum dimittitur: contritio dicitur per similitudinē. In qua quidem contritione plura possunt considerari. scilicet ipsa substantia actus, modus agendi, principium & effectus: & secundū hoc de contritione inueniuntur definitiones traditæ. Quantùm enim ad ipsam substantiam actus datur prædicta definitio: & quia actus contritionis est actus virtutis, & est pars pœnitentiæ sacramenti: ideò manifestatur in prædicta definitione, in quātum est actus virtutis in hoc quod ponitur genus ipsius, scilicet dolor: & obiectum in hoc quòd dicitur pro peccatis, & electio quę requiritur ad actum virtutis in hoc quòd dicitur assumptus. Sed in quantum est pars sacramenti per hoc quod tangitur ordo ad alias partes, cùm dicitur, cum proposito confitendi, &c. Alia etiam definitio inuenitur, quæ definit contritionem secundum quòd est actus virtutis tantùm: sed additur ad prædictam definitionem differentia cōtrahens ipsam ad spiritualem virtutem, scilicet pœnitentiam. Dicit enim, quòd pœnitentia est dolor voluntarius pro peccato puniens quod dolet se commisisse. In hoc enim, quod additur, punitio, ad spiritualem virtutem contrahitur. *2. definitio.* Alia autem definitio inuenitur Isidori, quæ talis est: Contritio & compunctio est humilitas mentis cum lachrymis, veniens de recordatione peccati & timore iudicij: & hic quidem tangit rationem nominis in hoc quòd dicit, humilitas mētis: quia sicut per superbiam aliquis in suo sensu redditur rigidus, ita per hoc quòd à suo sensu contritus recedit, humiliatur. *Tertia.* Tangit etiam modum exteriorem in hoc quod dicit, cum lachrymis: & principiū contritionis in hoc quòd dicit, veniens de recordatione peccati, &c. Alia sumitur ex verbis Augustini, qui tangit effectus contritionis, quæ est, Contritio est dolor remittens peccatū: alia sumitur ex verbis Grego. quæ talis est, Contritio est humilitas spiritus annihilans peccatum inter spem & timorem: & hoc tangit rationem nominis in hoc quòd dicit, quòd contritio est humilitas spiritus: & effectus eius in hoc quòd dicit, annihilās peccatum: & originem in hoc quòd dicit, inter spem & timorem: nec solùm ponit causam principalem quæ est timor: sed etiam causam quæ est spes, sine qua timor desperationē facere posset.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis peccata quando accidunt, voluntaria fuerunt: tamen quando eis conterimur, voluntaria non sunt: & ideò nobis nolentibus accidunt: non quidem secundum voluntatem, quam tunc habuimus cùm ea volebamus: sed secundum illam quam nunc habemus, qua vellemus quòd nunquam fuissent.

¶ Ad secundum dicendum, quòd contritio est à Deo solo quantùm ad formam qua informatur: sed quantùm ad substantiam actus ex libero arbitrio, & à Deo qui operatur in omnibus operibus, & naturæ & voluntatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis possit tota pœna per contritionem dimitti: tamen adhuc necessaria est confessio, & satisfactio: tum quia homo non potest esse certus de sua contritione, quòd fuerit ad totum tollendum sufficiens: tunc etiam quia confessio & satisfactio sunt in præcepto. Vnde transgressor cōstitueretur, si non confiteretur, & non satisfaceret.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm contritio sit actus virtutis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd contritio non sit actus virtutis. Passiones enim non sunt actus virtutum: quia eis non laudamur, nec vituperamur: vt dicitur secundo Ethico. sed dolor est passio: cùm ergo contritio sit dolor, videtur quòd non sit actus virtutis.

¶ Præterea, Sicut contritio dicitur à terendo, ita & attritio: sed attritio non est actus virtutis, vt ab omnibus dicitur. ergo neq; contritio.

¶ SED CONTRA, Nihil est meritorium nisi actus virtutis: sed cōtritio est actus quidā meritorius. ergo est actus virtutis.

CONCLVSIO.

¶ Cum contritio rectitudinē voluntatis importet, actus virtutis necessariò est, scilicet pœnitentiæ, cuius est detestari præterita delicta.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd contritio secundum proprietatem nominis sui non significat actum virtutis, sed potiùs quandam corporalem passionem: sed hîc non quæritur sic de contritione. sed de eo ad quod significandum hoc nomen per similitudinem adaptatur. Sicut enim inflammatio propriæ voluntatis ad malum faciendum importat quantùm est de se malum ex genere, ita illius voluntatis annihilatio & comminutio quædam de se importat bonum ex genere: quia hoc est detestari propriam voluntatem, qua peccatum est commissum: & ideò contritio, quæ hoc significat, importat aliquam rectitudinem voluntatis, & propter hoc est actus virtutis illius, scilicet cuius est peccatum præteritum detestari & destruere, scilicet pœnitentiæ: vt patet ex his quæ in 14. Distinctione dicta sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in contritione est duplex dolor de peccato: vnus in parte sensitiua quæ passio est, & hîc non est essentialiter contritio prout est actus virtutis, sed magis effectus eius. Sicut enim pœnitentiæ virtus exteriorem pœnam suo corpori infligit ad recompensandam offensam, quæ in Deum commissa est officio membrorum: ita etiam & ipsi cōcupiscibili pœnam infert doloris peccati: quia etiam ipsa ad peccata cooperabatur. Sed tamen hîc dolor potest pertinêre ad cōtritionem inquantùm est pars sacramenti: quia sacramēta non solùm in interioribus actibus, sed etiam in exterioribus, & in rebus sensibilibus nata sunt esse. Alius dolor est in voluntate, qui nihil aliud est quàm displicentia alicuius mali, secundùm quod effectus voluntatis nominatur per nomina passionum: vt in 3. Distin. 26. dictum est: & sic contritio est dolor per essentiam, & est actus virtutis pœnitentiæ.

¶ Ad secundum ergo dicendum, quòd attritio nō dicit accessum ad perfectam contritionem: vnde in corporalibus dicuntur attrita, quæ aliquo modo diminuta sunt: sed non perfectè. Sed contritio dicitur quando omnes partes tritæ sunt simul per diuisionem ad minima: & ideo significat attritio in spiritualibus quandam displicentiam de peccatis commissis: sed non perfectam. Contritio autem perfectam.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm attritio possit fieri contritio.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd attritio possit fieri cōtritio. Differt enim attritio à contritione: sicut formatū ab informi: sed fides informis fit formata. ergo attritio potest fieri contritio.

¶ Præterea, Materia recipit perfectionem remota priuatione: sed dolor se habet ad gratiam sicut materia ad formam: quia gratia informat dolorem. ergo dolor qui prius erat informis culpa existente, quæ est priuatio gratiæ, remota culpa, recipiet perfectionem informationis a gratia: & sic idem quod prius.

¶ SED CONTRA est, Quorum principia sunt diuersa omninò, eorum non potest fieri vnū id, quod est alterum: sed attritionis principium est timor seruilis, contritionis autem timor initialis. ergo attritio non potest fieri contritio.

CONCLVSIO.

¶ Attritio nullo modo potest fieri contritio, quam necessariò charitas præcedit.

¶ RESPONDEO dicendum, quod super hoc est duplex opinio. Quidam dicunt, quòd attritio fit contritio: sicut fides informis fit formata. Sed hoc vt videtur, esse non potest: quia quamuis habitus fidei informis fiat formatus, tamen nunquam actus fidei informis fit actus fidei formatæ: quia actus ille informis transit & non manet veniente charitate: attritio autem & contritio non dicunt habitum, sed actum tantùm: habitus autem virtutum infusarum, qui voluntatem respiciunt, non possunt esse informes, cùm charitatem consequantur: vt in tertio. lib. dictum est. Vnde antequam gratia infundatur, non est habitus à quo actus contritionis posteà elicitur: & sic nullo modo attritio potest fieri contritio: & hoc alia opinio dicit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non est simile de fide & contritione, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd remota priuatione à materia, quæ manet perfectione adueniente, formatur materia illa: sed dolor ille qui erat informis, non manet charitate adueniente: & ideò formari non potest. Vel dicendum, quòd materia essentialiter nō habet originem à forma: sicut actus habet originē ab habitu quo formatur. Vnde nō est inconueniēs materiam informari aliqua forma de nouo, qua priùs nō informabatur: sed hoc de actu est impossibile: sicut impossibile est quod aliquid idem numero oriatur à principio à quo priùs non oriebatur: quia res semel tantùm in esse procedit.

QVAESTIO SECVNDA DE *obiecto contritionis, in sex articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de obiecto contritionis. Circa quod quæruntur sex.

¶ Primò, vtrùm debeat homo conteri de pœnis.

¶ Secundò, vtrùm de peccato originali.

¶ Tertiò, vtrùm de omni actuali commisso.

¶ Quartò, vtrùm de peccato actuali committendo.

¶ Quintò, vtrùm de peccato alieno.

¶ Sextò, vtrùm de singulis peccatis mortalibus.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm homo debeat conteri de pœnis & non solùm de culpa.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo debeat conteri de pœnis & non solùm de culpa. Aug. enim lib. de Pœnitentia dicit, Nemo vitam æternā desiderat, nisi eum huius vitæ mortalis pœniteat: sed mortalitas vitæ quædam pœna est. ergo debet pœnitens etiam de pœnis conteri.

¶ Præterea, Supra habitum est ex verbis Aug. quòd pœnitens debet dolêre ex hoc quòd virtute se priuauit: sed priuatio virtutis quædam pœna est. ergo contritio est dolor etiam de pœnis.

¶ SED CONTRA, Nullus tenet illud de quo dolet: sed pœnitens secundum suum nomen pœnam tenet. ergo non dolet de pœna: & sic contritio quæ est dolor pœnitentialis, non est de pœna.

CONCLVSIO.

¶ Etsi de pœnæ malis possit esse dolor, non tamen contritio.

¶ RESPONDEO dicendum quòd contritio importat, vt dictum est, alicuius duri & integri comminutionem: hæc autem integritas & durities inuenitur in malo culpæ: quia voluntas, quæ est ipsius causa in eo qui malè agit, in suis terminis stat, nec præcepto legis cedit: & ideo huius mali displicentia contritio per similitudinem dicitur. hæc autē similitudo non potest adaptari ad malum pœnæ: quia pœna simpliciter dicit diminutionem: & ideo de malis pœnæ potest esse dolor, sed non contritio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd pœnitentia secundum Aug. debet esse de hac mortali vita, nō ratione ipsius mortalitatis: nisi pœnitentia largè dicatur omnis dolor: sed ratione peccatorum, ad quæ ex infirmitate huius vitæ deducimur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ille dolor, quo quis dolet ex amissione virtutis per peccatum, non est essentialiter ipsa contritio, sed est principium eius: sicut aliquis mouetur ad appetendum aliquid propter bonum quod inde expectat, ita mouetur ad dolendū de aliquo propter malū, quod inde cōsequutus.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm contritio esse debeat de originali.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd contritio esse debeat de originali. De peccato enim actuali conteri debemus nō ratione actus inquantùm est ens quoddam, sed ratione deformitatis: quia actus secundū suam substantiam bonum quoddam est, & à Deo: sed peccatum originale habet deformitatem: sicut & actuale. ergo de eo conteri debemus.

¶ Præterea

¶ Præterea, Per peccatum originale homo fuit à Deo auersus: quia pœna eius erat carentia diuinæ visionis: sed cuilibet debet displicere se fuisse à Deo auersum. ergo homo debet habere displicentiam peccati originalis: & sic debet de eo conteri.

¶ SED CONTRA, Medicina debet esse proportionata morbo: sed peccatum originale sine nostra voluntate contractum est. ergo non requiritur quòd per actum voluntatis, qui est contritio, ab ipso purgemur.

CONCLVSIO.

¶ Contritio propriè de originali peccato non est, cùm non nostra voluntate sit inductum, sed potius natura corrupta origine contractum potest tamen de eo aliqua displicentia esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd contritio est dolor, vt dictum est, respiciens & quodammodò comminuens voluntatis duritiem: & ideò solùm de illis peccatis potest esse, quæ ex duritia nostræ voluntatis in nos proueniunt: & quia peccatum originale nostra voluntate non est inductum, sed ex vitiatæ naturæ origine contractum: ideò de ipso non potest esse contritio propriè loquendo, sed displicentia potest esse de eo vel dolor.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod contritio nõ est de peccato ratione substantiæ actus tantùm, quia ex hoc nõ habet rationem mali: neque iterum ratione deformitatis tantùm: quia deformitas de se nõ dicit rationẽ culpæ: sed quãdoque importat pœnam: debet autem de peccato esse contritio, inquãtùm importat vtrãque deformitatem ex actu voluntatis prouenitẽtem: & hoc non est in peccato originali: & ideò de eo non est contritio.

¶ Et similiter dicendum ad secundum, quia auersio voluntatis est illa cui debetur contritio.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm de omni actuali peccato debeamus conteri.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nõ de omni actuali peccato commisso à nobis debeamus cõteri. Quia cõtraria cõtrarijs curantur: sed quædam peccata per tristitiam committũtur: sicut accedia, & inuidia, ergo medicina eorum nõ debet esse tristitia, quæ est cõtritio, sed gaudium.

¶ Præterea, Contritio est actus voluntatis, qui nõ potest esse de eo, quod cognitioni nõ subiacet: sed quædam peccata sunt, quæ in cognitione nõ habemus, sicut oblita. ergo de eis nõ potest esse contritio.

¶ Præterea, Per volũtariam cõtritionem delẽtur illa, quæ per volũtatem committũtur: sed ignorãtia voluntarium tollit: vt patet per Philosophum tertio Ethico. ergo de his quæ per ignorantiam accidũt, non debet esse contritio.

¶ Præterea, De illo peccato nõ debet esse cõtritio, quod per cõtritionem nõ tollitur: sed quædam peccata nõ tollũtur per contritionem, sicut venialia quæ adhuc post cõtritionis gratiam manẽt. ergo nõ de omnib' peccatis præteritis debet esse cõtritio.

¶ SED CONTRA, Pœnitentia est medicina cõtra omnia peccata actualia: sed pœnitẽtia nõ est aliquorum, quorum non sit cõtritio, quæ est prima pars eius. ergo & de omnibus peccatis debet esse contritio.

¶ Præterea, Nullum peccatum dimittitur, nisi quis iustificetur: sed ad iustificationem requiritur cõtritio, vt priùs dictum est. ergo de quolibet peccato conteri oportet.

CONCLVSIO.

¶ Omne actuale peccatum per contritionem remitti oportet.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd omnis actualis culpa ex hoc cõtingit quòd volũtas legi Dei nõ cedit, vel eam transgrediendo, vel omittẽdo, vel præter eam agẽdo: & quia durum est quod habet potentiam, vt non facilè patiatur: & ideò in omni actuali peccato duritia quædam est: & propter hoc si debeat peccatum curari, oportet quòd per contritionem comminuentem remittatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd (sicut ex dictis patet) contritio opponitur peccato ex parte illa quæ ex electione volũtatis procedit, nõ sequẽtis imperium diuinæ legis: nõ autem ex parte eius, quod est in peccato materiale, & hoc est illud super quod cadit electio. Cadit autem voluntatis electio nõ solùm super actus aliarum virium quibus volũtas ad suum finẽ vtitur: sed etiam super actũ proprium ipsius: volũtas enim vult se velle aliquid: & sic electio volũtatis cadit super dolorem illũ siue tristitiam, quæ inuenitur in peccato inuidiæ & huiusmodi: siue dolor ille sit in sensu siue in ipsa volũtate: & ideo illis peccatis contritionis dolor opponitur.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd obliuio de aliquo potest esse dupliciter: aut ita quòd totaliter à memoria exciderit, & tũc nõ potest aliquis inquirere illud: aut ita quod partim à memoria exciderit, & partim maneat: sicut cùm recolo me aliquid audiuisse in generali, sed nescio quid in speciali: & tũc requiro in memoria ad recognoscẽdũ, & secũdum hoc etiam aliquod peccatum potest esse oblitum dupliciter: aut ita quòd in generali in memoria maneat, sed nõ in speciali: & tũc debet cogitare homo ad inueniendum peccatum: quia de quolibet peccato mortali tenetur homo specialiter cõfiteri. Si autem inuenire non possit, iusta adhibita diligẽtia, sufficit de eo conteri secundum quòd in notitia tenetur, & debet homo non solùm de peccato, sed de obliuione eius dolẽre, quæ ex negligẽtia contigit. Si autem peccatum omnino ex memoria excidit, tunc ex impotẽtia faciẽdi excusatur à debito: & sufficit generalis contritio de omni eo in quo Deũ offendit. Sed quãdo impotentia tollitur sicut cùm ad memoriam reuocatur peccatum: tunc tenetur homo specialiter conteri: sicut etiam est de paupere qui non potest soluere quod debet, excusatur, & tamen tenetur cùm primò poterit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si ignorãtia omninò volũtatem tolleret malè agẽdi, excusaret, & nõ esset peccatum: sed quandoque nõ totaliter tollit volũtatem, & tunc à toto nõ excusat, sed à tanto: & ideò de peccato per ignorantiam commisso debet homo conteri.

¶ Ad quartum dicendum, quòd post cõtritionem de mortali potest remanẽre veniale, sed nõ post cõtritionem de veniali: & ideò de venialibus etiam debet esse contritio eo modo quo & pœnitentia: sicut supra dictum est.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm de peccato futuro quis debeat conteri

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd etiam de peccatis futuris aliquis debeat cõteri. Contritio enim est actus libe. arbi. sed libe. arbi. magis se extendit ad futura, quàm ad præterita: quia electio quæ est actus libe. arbi. est de contingẽtibus futuris: vt dicitur 3. Ethi. ergo contritio magis est de peccatis futuris, quàm de præteritis.

¶ Præterea, Peccatum aggrauatur ex contingẽti effectu. Vnde Hiero. dicit. quòd pœna Arrij nõdum est terminata, quia adhuc est possibile aliquos per eius hæresim ruere: & similiter est de illo qui iudicatur homicida si lethaliter percusserit, etiam antequam percussus moriatur: sed in illo intermedio debet peccator cõteri de peccato. ergo nõ solùm secundum quòd habet quãtitatem ex peccato actu, sed etiam secũdum quòd habet quãtitatem ex futuro: & sic contritio respicit futurum.

¶ SED CONTRA, Cõtritio est pars pœnitẽtiæ: sed pœnitentia semper respicit præterita. ergo & contritio.

CONCLVSIO.

¶ Contritio non nisi præterita peccata propriè respicit, futura autẽ præcauet, quatenus ipsi prudentia adiungitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in omnibus motoribus & mobilibus ordinatis ita est, quod motor. inferior habet motum proprium, & præter hoc sequitur in aliquo motum superioris motoris: sicut patet in motu planetarum, qui præter motus proprios sequuntur motum primi orbis. In omnibus autem virtutibus moralibus motor est ipsa prudentia, quæ dicitur auriga virtutum: & ideò quælibet virtus moralis cum motu proprio habet aliquid de motu prudentiæ: & ideò, cùm pœnitentia sit quædam virtus moralis, quæ est pars iustitiæ, cum actu proprio consequitur prudẽtiæ motum: proprius autem actus eius est in obiectum proprium, quod est peccatum commissum: & ideò actus eius principalis, scilicet contritio secũdum suam speciem respicit tantùm peccatum præteritum: sed ex consequenti respicit peccatum futurum, secundum quòd habet aliquid de actu prudentiæ adiunctum: & tamen in illud futurum secundum rationem propriæ speciei nõ mouetur. Et propter hoc ille qui conteritur, dolet de peccato præterito, & cauet futurum, sed non dicitur esse cõtritio de peccato futuro: sed magis cautio, quæ est pars prudentiæ, contritioni adiuncta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd libe. arbit. dicitur esse de contingentibus futuris, secundum quòd est de actibus

sed non secundum quòd est de obiectis actuum: quia homo potest cogitare ex libero arbitrio de rebus præteritis & necessariis: sed tamen ipse actus, secundum quòd sub libero arbitrio cadit, contingens futurum est: & sic etiam actus contritionis contingēs futurum est, secundum quòd sub libero arbitrio cadit: sed obiectum eius potest esse præteritum.

¶ Ad secundum dicendū, quòd ille effectus consequens, qui peccatum aggrauat, iam in actum præcessit velut in causa: & ideò quando commissum est, totam suam quantitatem habuit, & ex effectu consequente non accessit ei aliquid, quo ad culpæ rationem: quamuis accrescat quo ad pœnam accidentalem, secūdum quòd plures habebit rationes dolēdi in inferno de pluribus malis ex suo peccato cōsequutis: & sic loquitur Hierony. Vnde nō oportet quòd contritio sit nisi de peccatis præteritis.

ARTICVLVS V.

Vtrùm homo debeat conteri de peccato alieno.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd homo debeat conteri de peccato alieno. Non enim petit aliquis indulgentiam nisi de peccato, de quo contritus est: sed de peccatis alienis indulgentia petitur, in Psalmo: Ab alienis parce seruo tuo. ergo debet homo conteri de peccatis alienis.

¶ Præterea, Homo ex charitate debet diligere proximum sicut seipsum: sed propter dilectionem sui, & de malis suis dolet, & bona desiderat. ergo cū teneamur proximo desiderare bona gratiæ sicut & nobis: videtur quòd debeamus de culpis eius dolēre, sicut & de nostris: sed contritio nihil est quàm dolor de peccatis. ergo debet conteri de peccatis alienis.

¶ SED CONTRA, Contritio est actus pœnitentiæ virtutis: sed nullus pœnitet nisi de his quæ ipse fecit. ergo nullus conteritur de peccatis alienis.

CONCLVSIO.

¶ *De alienis peccatis nulla contritio est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd illud idem conteritur quod priùs durum & integrum fuit: vnde oportet quòd contritio pro peccato sit in eodem, in quo peccati duritia præcessit: & sic de alienis peccatis non est contritio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ab alienis peccatis sibi parci Propheta precatur, inquantum ex consortio peccatorum aliquis per consensum aliquam immunditiam contrahit: cùm scriptum sit, Cum peruerso peruerteris.

¶ Ad secundum dicendum, quòd de peccatis aliorum dolēre debemus, non tamen oportet quòd de eis conteramur: quia non omnis dolor de peccato præterito est contritio: vt ex dictis patet.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrùm de singulis mortalibus requiratur contritio.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non requiratur de singulis peccatis mortalibus contritio. Est enim motus contritionis in iustificatione in instanti: sed in instanti non potest homo recogitare singula peccata. ergo non oportet quòd sit contritio de singulis.

¶ Præterea, Contritio debet esse de peccatis, secundū quòd auertitur à Deo: quia conuersio ad creaturam sine auersione à Deo contritionem non requirit: sed omnia peccata mortalia in auersione conueniunt: ergo contra omnia sufficit vna contritio.

¶ Præterea, Plus conueniunt peccata mortalia actualia adinuicē quā actuale & originale: sed baptismus delet omnia actualia & originale. ergo vna cōtritio generalis delet oīa peccata mortalia.

¶ SED CONTRA, Diuersorum morborum diuersæ sunt medicinæ: quia non sanat oculum quod sanat calcaneum: vt dicit Hiero. sed contritio est medicina singularis contra vnū mortale. ergo non sufficit vna communis de omnibus.

¶ Præterea contritio explicatur per confessionem: sed oportet singula peccata mortalia confiteri. ergo & de singulis conteri.

CONCLVSIO.

¶ *Contritio quo ad suum principium, de singulis mortalibus est, quo ad terminum verò vna omnium contritio est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd contritio potest considerari dupliciter, scilicet quantùm ad sui principium & quantū ad terminum. Et dico principiū contritionis cogitationem, quā quis cogitat de peccato & dolet. & si nō dolore cōtritionis, saltē dolore attritionis. Terminus aūt cōtritionis est quādo dolor ille iam gratia informatur. quantū ergo ad principium cōtritionis oportet quod de singulis peccatis quę quis in memoria habet cōteratur: sed quātū ad terminū sufficit q̄ sit vna cōis de omnibus.

Tunc enim ille motus agit in virtute omnium dispositionū præcedentiū.

¶ Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd quamuis omnia mortalia conueniant in auersione: tamen differunt in causa & modo auersionis: & quantitate elongationis à Deo. & hoc est secundum diuersitatem conuersionis.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd baptismus agit in virtute meriti Christi qui habuit infinitā virtutē ad delendū omnia peccata: & proptereà vnus sufficit cōtra omnia. Sed in cōtritione cum merito Christi requiritur actus noster: & ideò oportet q̄ singulis peccatis respōdeat sigillatim cū non habeat infinitā virtutē ad cōtritionē. Vel dicendū, quod baptismus est spiritualis generatio: sed pœnitentia quātùm ad attritionē, & alias sui partes est spiritualis quædā sanatio per modū cuiusdam alterationis. Patet autē in generatione corporali alicuius, quę est cū corruptione, quòd vna generatione remouētur omnia accidentia cōtraria rei generatæ, quæ erāt accidētia rei corruptæ: sed in alteratione remouetur tantum vnum accidēs accidēti contrariū, ad quod terminatur alteratio. Et similiter vnus baptismus simul delet oīa peccata, nouā vitam inducēdo: sed pœnitentia non delet omnia peccata, nisi ad singula feratur. & ideò oportet de singulis conteri & confiteri.

QVAESTIO TERTIA DE *quantitate contritionis, in tres articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de quantitate contritionis. *Tho. vi. sup ar. 3. q. 1. & seq.*

¶ Circa quod quæruntur tria.

¶ Primò, vtrùm contritio sit maior dolor qui esse posit in natura.

¶ Secundò, vtrùm posit esse nimis magnus dolor.

¶ Tertiò, vtrùm posit esse maior dolor de vno peccato, quàm de alio.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm contritio sit maior dolor qui esse posit in natura.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̄ contritio nō sit maior dolor, qui esse posit in natura. Dolor enim est sensus læsionis: sed aliquę læsiones magis sentiuntur quàm lęsio peccati: sicut læsio vulneris. ergo non est maximus dolor contritio.

¶ Præterea, Ex effectu sumimus iudicium de causa: sed effectus doloris sunt lachrymę: cùm ergo aliquando contritus non emittat lachrymas corporales de peccatis, quas tamē emittit de morte amici, vel de percussione, vel aliquo huiusmodi: videtur quòd contritio non sit dolor maximus.

¶ Pręterea, Quantò aliquid plus habet de admixtione contrarij, tantò est minus intensum: sed contritionis dolor habet multum de gaudio admixtū: quia cōtritus gaudet de liberatione, de spe veniæ, & de multis huiusmodi. ergo dolor suus est minimus.

¶ Præterea, Dolor contritionis displicentia est quędā: sed multa sunt quę magis displicent contrito, quàm peccata præterita: nō enim vellet pœnam inferni sustinere potius quàm peccare: nec iterum sustinuisse omnes pœnas temporales, aut etiam sustinere: alias pauci inuenirentur contriti: ergo dolor contritionis non est maximus.

¶ SED CONTRA, Secundum Augu. omnis dolor in amore fundatur: sed amor charitatis, in quo fundatur dolor contritionis, est maximus.

¶ Pręterea, Dolor est de malo: ergo de magis malo debet esse maior dolor, sed culpa est magis malum, quàm pœna: ergo dolor de culpa, qui est contritio, excedit omnem alium dolorem.

CONCLVSIO.

¶ *Contritio vt dolor est de peccatis in ipsa voluntate consistens, omnium dolorum maximus est: vt verò in parte sensitiua deriuatur, ex ratione displicentiæ de peccatis, non est aliis doloribus maior.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̄ in contritione est duplex dolor: vnus est in ipsa voluntate: quę est essentialiter ipsa contritio: quæ nihil aliud est quàm displicentia præteriti peccati: & talis dolor in contritione excedit omnes alios dolores: quia quantum aliquid placet, tantum contrarium eius displicet: finis autē super omnia placet, cùm omnia propter ipsum desiderentur. & ideo peccatum quod à fine vltimo auertit, super omnia displicere debet. Alius dolor est in parte sensitiua, qui causatur ex ipso dolore, vel ex necessitate naturę, secundum q̄ vires inferiores sequuntur

quuntur motũ superiorũ. vel ex electione, secundum quòd homo pœnitens in seipso habens hunc dolorẽ, excitatur vt de peccatis doleat: et neutro modo oportet, quòd sit maximus dolor: quia vires inferiores mouentur vehementius ab obiectis propriis, quàm ex redundantia superiorũ virtũ. Et ideo quãtò operatio superiorũ virtũ est propinquior obiectis inferiorũ, tantò magis sequuntur eorum motum: & ideo maior dolor est in sensitiua parte ex læsione sensibili, quã sit ille, qui in ipsa redundat ex ratione. Similiter maior qui redundat de corporalibus deliberanti, quam qui redundat ex ratione considerante spiritualia. Vnde dolor in sensitiua parte ex displicentia rationis proueniens de peccato, non est maior dolor aliis doloribus, qui in ipsa sunt. Et similiter nec dolor, qui est voluntariè assumptus: tunc quia non obedit effectus inferior superiori ad nutũ, vt tanta & talis passio sequatur in inferiori appetitu, qualem ordinat superior: tum etiam quia passiones à ratione sumuntur in actibus virtutum secundum mensuram, quam quandoq; dolor, qui est sine virtute, non seruat, sed excedit.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut dolor sensibilis est de sensu læsionis, ita dolor interior est de cognitione alicuius nociui: & ideo quãuis læsio peccati secundũ exteriorem sensum non percipiatur: tamen percipitur esse maximum secundum sensum interiorem rationis.

¶Ad secundum dicendum quòd corporales immutationes immediatè consequuntur ad passiones sensitiuę partis, & eis mediãtibus ad affectiones appetitiuę superioris: & inde est quòd ex dolore sensibili vel etiã sensibili vicino citius defluunt lachrymæ corporales, quàm de dolore spirituali contritionis.

¶Ad tertium dicendũ, quòd gaudiũ illud quod pœnitẽs de dolore habet, non minuit displicentiã: quia ei non cõtrariatur, sed auget, secundũ quòd omnis operatio augetur per propriã delectationem: vt dicitur in 10. Ethi. sicut qui delectatur in addiscendo aliquã scientiam, melius addiscit: & similiter qui gaudet de displicentia, vehementius displicentiam habet: sed bene potest esse quòd illud gaudium temperet dolorem ex ratione in partem sensitiuam resultantem.

¶Ad quartũ dicendum, quòd quãtitas displicẽtię de aliqua re debet esse secundũ quantitatẽ malitiæ ipsius. malitia autem in culpa mortali mensuratur ex eo, in quẽ peccatur, inquantũ est ei indigna: & ex eo qui peccat, inquantũ est ei nociua: & quia homo debet magis Deũ, quàm seipsum diligere, ideo plus debet odire culpã, inquantũ est offensa Dei, quàm inquantum est nociua ei. Est autẽ nociua sibi principaliter, inquantũ separat ipsum à Deo. & ex hac parte ipsa separatio à Deo, quæ pœna quædam est, magis debet displicere, quàm ipsa culpa, inquantum hoc nocumentũ inducit: quia quod propter alterũ oditur, minus oditur: sed minus quam culpa, inquantum est offensa in Deũ. Inter omnes autẽ pœnas malitiæ attenditur quidã ordo secundũ quantitatem nocumenti: & ideo cùm hoc sit maximũ nocumentũ, quo maximũ bonũ priuatur, erit inter pœnas maxima separatio à Deo. Est etiã alia quãtitas malitię accidentalis, quã oportet in displicẽtia attẽdere secundũ rationẽ præsentis & præteriti: quia quod præteritũ est, iam non est: vnde habet minus de ratione malitiæ & bonitatis. Et inde est quòd plus refugit homo sustinere aliquid mali in pręsenti vel futuro, quã horreat de pręterito. Vnde nec aliqua passio animę directè respondet pręterito, sicut dolor respondet pręsenti malo, & timor futuro: & propter hoc duobus malis pręteritis illud magis abhorret animus, cuius maior effectus in præsenti remanet, vel in futurum timetur, etiam si in pręterito minus fuerit: & quia effectus pręcedentis culpę non ita percipitur quandoq;, sicut effectus pręteritę pœnę: tum quia culpa perfectius sanatur, quàm quędam pœna: tum quia defectus corporalis magis est manifestus quàm spiritualis: ideo etiam homo, bene dispositus quandoq; magis in se percipit horrorem pręcedentis pœnę: quanuis magis esset paratus pati eandem pœnam, quàm committere eandem culpam. Et est considerandum in comparatione culpę & pœnę: quòd quędam pœnę habent inseparabiliter coniunctam Dei offensam, sicut separatio à Deo: quędam etiam addunt perpetuitatem, sicut pœna inferni: ergo pœna illa quę offensam annexam habet, eodem modo cauẽda est, sicut etiam culpa: sed illa quę perpetuitatem addit, est magis quàm culpa simpliciter fugienda. Si tamen ab eis separetur ratio offensę, & consideretur tantùm ratio pœnę, minus habent de malitia, quã culpa, inquantum est offensa Dei: & propter hoc minus debẽt displicere. Sciendum est etiam quòd quanuis talis debeat esse contriti dispositio, non tamẽ de eis tentandus est: quia affectus suos homo nõ de facili mensurare potest: & quandoque illud quod minus displicet, videtur magis displicere: quia est propinquius nocumento sensibili, quod magis est nobis notum.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm possit esse nimis magnus contritionis dolor.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non possit esse nimis magnus cõtritionis dolor. Nullus enim dolor potest esse immoderatior, quàm ille, qui proprium subiectum destruit: sed dolor contritionis si est tantus, quòd mortem vel corruptionem corporis inducit, est laudabilis. Dicit enim Ansel. Vi sic impinguantur viscera animæ meæ, vt medullæ corporis mei exiccentur. Et Augu. dicit se esse dignum oculos excæcare plorando: ergo dolor contritionis non potest esse nimius.

¶Præterea, Dolor contritionis ex amore charitatis procedit: sed amor charitatis non potest esse nimius: ergo nec dolor contritionis.

¶SED CONTRA est, Omnis virtus moralis corrumpitur per superabundantiam & defectũ: sed contritio est actus virtutis moralis, scilicet pœnitentiæ, cùm sit pars iustitiæ: ergo potest esse superfluus dolor de peccatis.

CONCLVSIO.

¶Contritionis dolor, vt est in ratione, nimius nequaquam est, vt autem in sensu excessus aliquis, in eo culpabilis esse potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd contritio ex parte doloris, qui est in ratione, scilicet displicentiæ, quo peccatum displicet, inquantum est offensa Dei, non potest esse nimia: sicut nec amor charitatis, quo intenso talis displicentia intenditur, non potest esse nimius, sed quantum ad dolorem sensibilem potest esse nimia: sicut etiam exterior corporis afflictio potest esse nimia. In his autem omnibus debet accipi pro mensura conseruatio subiecti: & bonæ habitudinis sufficientis ad ea, quæ agẽda incumbunt: & propter hoc dicitur Rom. 12. Rationabile sit obsequium vestrum.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd Ans. desiderabat ex pinguedine deuotionis medullas corporales exiccari, nõ quãtũ ad humorem naturalẽ, sed ad desideria & concupiscentias corporales. Aug. autem quanuis dignum se cognosceret amissione exteriorum oculorum propter peccatum: quia quilibet peccator non solùm æterna, sed etiam temporali morte dignus est: non tamen volebat sibi oculos excæcare.

¶Ad secundũ dicendũ, quòd ratio illa procedit de dolore, qui est in ratione: non autem procedit de dolore sensitiuæ partis.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm debeat esse maior dolor de vno peccato, quàm de alio.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non debeat esse maior dolor de vno peccato, quàm de alio. Hieron. enim collaudat Paulum in hoc, quòd minima peccata sicut magna plangebat. ergo non est magis dolendum de vno, quàm de alio.

¶Præterea, Motus contritionis est subitus: sed non potest esse vnus motus intensior simul & remissior. ergo contritio non debet esse maior de vno, quàm de alio peccato.

¶Præterea, De peccato præcipuè est contritio, secundum quòd à Deo auertit: sed in auersione omnia peccata mortalia conueniunt: quia omnia tollunt gratiam, qua anima Deo coniungitur: ergo de omnibus peccatis mortalibus æqualis debet esse contritio.

¶SED CONTRA, Deut. 25. dicitur: Secundum mensuram peccati erit & plagarum modus, sed in contritione peccati plagæ commensurantur: quia contritio habet propositum satisfaciendi annexum. ergo contritio magis debet esse de vno peccato, quàm de alio.

¶Præterea, De hoc debet homo cõteri, quod debuit vitari, sed homo debuit magis vitare vnum peccatum, quàm aliud: quia grauius est si necessitas alterũ faciendi incũberet. ergo & similiter debet de vno, scilicet grauiori magis, quàm de alio dolere.

CONCLVSIO.

¶Contritio maior de vno, quàm de alio peccato necessariò est.

¶RESPONDEO dicendum, quod de contritione dupli-

citer possumus loqui. Vno modo secundũ quòd sigillatim singulis peccatis respondet: & sic quantũ ad dolorem superioris affectus requiritur, quod de maiori peccato quis doleat magis: quia ratio doloris est magis in vno quã in alio, scilicet offensa Dei: ex magis enim inordinato actu Deus magis offenditur: similiter etiã cùm maiori culpæ maior poena debeatur, etiã dolor sensitiuæ partis, secundũ quod pro peccato ex electione assumitur: quia poena peccati debet esse maior de maiori peccato: secundũ aũt quòd ex impressione superioris appetitus nascitur inferior, attenditur quantitas doloris secundũ dispositionẽ partis inferioris ad recipiendã impressionẽ à superiori: & non secundũ quantitatẽ peccati. Alio modo potest accipi contritio, secũdũ quòd est simul de omnibus, sicut in actu iustificationis: & hæc quidẽ contritio vel ex singulorũ contritione procedit: & sic quãuis sit actus vnus, tamẽ distinctio peccatorũ virtute manet in ipso: vel ad minus habet propositũ de singulis cogitãdi annexũ: & sic etiã habitualiter est magis de vno, quã de alio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Paulus non laudatur de hoc, quòd de omnibus peccatis doleret æqualiter, sed quia de paruis peccatis tantùm dolebat ac si essent magna per compositionem ad alios, qui de peccatis dolent, sed ipse multò amplius de maioribus doluisset.

¶Ad secundũ dicendum, quòd de illo cõtritionis motu subitaneo, quãuis actualiter distinctio intentionis respõdens diuersis peccatis inueniri possit: tamen inuenitur ibi eo modo, sicut dictum est: & etiã alio modo, secundũ quòd singula peccata ordinẽ habẽt ad illud, de quo in illa cõtritione generali cõtrito dolendũ occurrit, scilicet offensa Dei. Qui enim aliquod totũ diligit potentia, potiùs diligit partes etiam eius, quãuis non actu: & hoc modo, secundũ quòd habent ordinem ad totum, quasdam plus quasdam minus: sicut qui aliquam communitatem diligit virtute, singulos diligit plus & minus secundum eorum ordinem in bono communi. Et similiter qui dolet de hoc, quòd Deum offendit de diuersis implicitè, dolet diuersimodè, secundum quòd plus vel minùs per ea Deum offendit.

¶Ad tertium dicendum, quòd quãuis quodlibet peccatũ mortale à Deo auertat & gratiã tollat, tamẽ quoddã plus elongat, quàm aliud: inquantum habet maiorem dissonantiam ex sua inordinatione ad ordinem diuinæ bonitatis, quàm aliud.

QVAESTIO QVARTA

De tempore contritionis, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de tempore contritionis. Circa quod tria quęruntur.

¶Primò, vtrùm tota vita hęc sit contritionis tempus.

¶Secundò, vtrùm expediat continuè de peccato dolere.

¶Tertiò, vtrùm post hanc vitam animę de peccatis conterantur.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm tota hæc vita sit contritionis tempus.

Tho. 4. Dist. 17 q. 2. ar. 4. q. 1. & seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nõ tota hæc vita sit cõtritionis tẽpus. Sicut enim de peccato cõmisso debet esse dolor, ita & pudor: sed non per totã vitam durat pudor de peccato: quia (sicut dicit Ambr.) nõ habet quòd erubescat, cui peccatũ dimissum est. ergo videtur quòd nec contritio quæ est dolor de peccato.

¶Præterea, Io. 4. dicitur. quòd perfecta charitas foras mittit timorẽ: quia timor poenã habet, sed dolor etiã poenã habet. ergo in statu perfectę charitatis nõ potest dolor cõtritionis manere.

¶Præterea, De præterito non potest esse dolor, qui propriè est de malo præsenti, nisi secundũ quòd aliquid de peccato præterito in præsenti maneret: sed quandoque peruenitur ad aliquem statum in hac vita, in quo nihil de peccato præterito manet: neque dispositio, neque culpa, neque reatus aliquis. ergo non oportet vlteriùs de illo peccato dolere.

¶Præterea, Rom. 8. dicitur, quòd diligentibus Deũ omnia cooperantur in bonum, etiam peccata, vt dicit glo. ergo nõ oportet post remissionem peccati quòd de ipso doleat.

¶Præterea, Contritio est pars poenitentiæ contra satisfactionem diuisa, sed non oportet semper satisfacere. ergo nec conteri de peccato semper.

¶SED CONTRA, Aug. in li. de Poenitentia dicit, Quòd vbi dolor finitur, deficit poenitẽtia: vbi deficit poenitẽtia, nihil relinquitur de venia. ergo videtur, cũ oporteat veniã cõcessam non perdere, quòd oporteat semper de peccato dolere.

¶Præterea, Eccle. 5. dicitur de propitiatu peccatorum, Noli esse sine metu. ergo homo semper debet dolere ad peccatorum propitiationem habendam.

CONCLVSIO.

¶Toto præsentis vitæ tempore debet homo de præteritis peccatis conteri & dolere.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in contritione est duplex dolor. Vnus rationis, qui est detestatio peccati à se cõmissi: alius sensitiuæ partis, qui ex isto consequitur, & quantũ ad vtrunque contritionis tempus est totius vitæ præsentis status. Quãdiu enim est aliquis in statu, viæ detestatur incommoda, quibus à peruentione ad terminũ viæ retardatur, vel impeditur. vnde cũ propter peccatũ præteritũ viæ nostræ cursus in Deũ retardetur: quia tẽpus illud quod erat deputatũ ad currẽdum, recuperari non potest, oportet quòd in vitæ huius tẽpore status contritionis maneat, quantũ ad peccati detestationẽ. Similiter etiam quantũ ad sensibilẽ dolorẽ, qui vt poena à voluntate assumitur: quia enim homo poenã æternam peccando meruit, & cõtra æternũ Deum peccauit, debet poena æterna in temporalẽ mutata, saltem dolor hominis in æterno, id est statu huius vitæ manere. Et propter hoc dicit Hug. de sancto Victore, quòd Deus absoluens hominem à culpa & poena æterna, ligat eum vinculo perpetuæ detestationis peccati.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd erubescentia respicit peccatum solùm, inquantum habet turpitudinem: & ideo postquàm peccatum quantum ad culpam remissum est, non manet pudori locus: manet autem dolori, qui non solùm de culpa est, inquantum habet turpitudinem, sed etiam inquantum habet nocumentum annexum.

¶Ad secundum dicendum, quòd timor seruilis quem charitas foras mittit oppositionem habet ad charitatem ratione seruitutis: quia poenam respicit, sed dolor contritionis ex charitate causatur, vt dictum est: & ideo non est simile.

¶Ad tertium dicendum, quod quãuis per poenitentiam peccator redeat ad gratiam pristinam & immunitatem poenæ, nunquam tamen redit ad pristinam dignitatem innocentię: & ideo semper ex præterito peccato aliquid in ipso manet.

¶Ad quartum dicendũ, quòd sicut non debet homo facere mala vt veniant bona, ita non debet gaudere, quia ex eis occasionaliter proueniunt bona diuinitùs à gratia vel prouidentia agente: quia illorum bonorum peccata causa non fuerunt, sed magis impedimenta: sed diuina prouidentia ea causauit, & de ea debet homo gaudere: de præteritis autem dolere.

¶Ad quintũ dicendũ, quòd satisfactio attenditur secundũ poenam taxatã, quæ pro peccatis iniungi debet: & ideo potest terminari, vt non oporteat vlteriùs satisfacere. Hæc aũt poena pręcipuè proportionatur culpæ ex parte cõuersionis, ex qua finitatẽ habet: sed dolor cõtritionis respondet culpæ ex parte auersionis, ex qua habet infinitatẽ, vnde & contritio semper debet manere: nec est incõueniens si remoto posteriori manet prius.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm expediat continuè de peccato dolere.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non expediat continuè de peccato dolere. Expedit enim quandoque gaudere: vt patet Phil. 3. super illud, Gaudete in Domino semper: dicit gl. Quia necessarium est gaudere: sed non est possibile gaudere simul & dolere. ergo non expedit continuè de peccato dolere.

¶Præterea, Illud quod est de se malũ & fugiendũ, non est assumendũ nisi quatenus est necessariũ, vt medicina ad aliquid: sicut patet de vstione & sectione vulneris. Sed tristitia de se mala est: vnde dicitur Eccle 3. Tristitiã longè expelle à te: & subditur causa, Multos occidit tristitia, & non est vtilitas in illa. Hoc etiã Philosophus dicit in 7. Eth. & 10. Ergo nõ debet amplius dolere de peccato, nisi quatenus sufficit ad peccatum delendum: sed statim post primam contritionis tristitiam peccatum deletum est: ergo non expedit vlteriùs dolere.

¶Præterea, Bernardus dicit, Dolor bonus est, si continuus non sit: mel enim absynthio est admiscendum: ergo videtur quod non expedit continuè dolere.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit. Semper doleat poenitens, & de dolore gaudeat.

¶Præte

¶Prӕtereà, Actus in quibus cōsistit beatitudo, expedit semper cōtinuare quantū possibile est: sed huiusmodi est dolor de peccato: quod patet Matth. 5. Beati qui lugent: ergo expedit dolorem continuare quantum possibile est.

CONCLVSIO.

¶Contritio, cùm sit actus pœnitentiӕ, maximè homini expediret continuè de peccatis conteri, & moderatè dolere, dummodo cӕterarum virtutum officia non omittat.

¶RESPONDEO dicendum, quòd hӕc est conditio in actibus virtutū inuenta, quòd nō potest in eis accipi superfluū & diminutū: vt in 2. Ethi. probatur. vnde cū contritio quantū ad id quod est displicētia quӕdā in appetitu rationis, sit actus pœnitentiӕ virtutis, nunquā potest ibi esse superfluū: sicut nec quantū ad intentionē, ita nec quantū ad durationē, nisi secundū quod actus vnius virtutis impedit actum alterius magis necessarium pro tempore illo. Vnde quantūcunq; homo cōtinuè in actibus displicentiӕ esse posset, quod magis, & melius est, dūmodo actibus aliarū virtutū vacet suo tēpore, secundū quòd oportet. sed passiones possunt habere superfluū & diminutū, & quantū ad intensionē, & quantū ad durationē: & ideo sicut passio doloris, quā voluntas assumit, debet esse moderatè intēsa: ita debet moderatè durare, ne si nimis duret, homo in desperationem & pusillanimitatem & huiusmodi labatur.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd gaudiū seculi impeditur per dolorem contritionis, non autem gaudium quod de Deo est: quia habet ipsum dolorem pro materia.

¶Ad secundum dicendū, quòd illud Eccle. de tristitia seculi loquitur & Philosophus loquitur de tristitia, quӕ est passio, qua moderatè vtendū est, secūdū q; expedit ad finē, ad quē assumitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd Bernard. loquitur de dolore, qui est passio.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm etiam post hanc vitam animӕ de peccatis conterantur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q; etiam post hanc vitā animӕ de peccatis cōterantur. Amor enim charitatis displicentiam de peccato causat: sed post hanc vitam manet in aliquibus charitas & quātum ad actū & quantū ad habitū: quia charitas nunquā excidit, vt dicitur prime Corin. 13. ergo manet displicentia de peccato commisso, quӕ essentialiter est contritio.

¶Prӕtereà, Magis est dolendū de culpa, quàm de pœna. sed animӕ in purgatorio dolent de pœna sensibili, & de dilatione glorię. ergo multò magis dolent de culpa ab eis commissa.

¶Prӕtereà, Pœna purgatorij est satisfactoria de peccato: sed satisfactio habet efficaciam ex vi contritionis. ergo contritio manet post hanc vitam.

¶SED CONTRA, Cōtritio est pars pœnitētiӕ sacramēti: sed sacramenta nō manēt post hanc vitam. ergo nec cōtritio.

¶Prӕtereà, Contritio potest esse tanta, quòd delet & culpā & pœnam: si ergo animӕ in purgatorio conteri possent, posset vi contritionis eorum reatus pœnӕ eis dimitti: & ideo à pœna sensibili liberari: quod est falsum.

CONCLVSIO.

¶Post hanc vitam in purgatorio tantùm, quanquam non meritorius, de peccatis contritionis dolor esse potest, non autem in patria, vel in inferno.

¶RESPONDEO dicendū, quòd in contritione tria consideranda sunt. Primū est contritionis genus, quod est dolor. Secundum est contritionis forma, quӕ est actus virtutis gratia informatus. Tertiū est cōtritionis efficacia, quӕ est actus meritorius & sacramentalis & quodāmodò satisfactorius. Animӕ igitur post hanc vitam, quӕ in patria sunt, contritionem habere non possunt: quia carent dolore propter gaudij plenitudinem. Illӕ verò quӕ sunt in inferno, carent contritione: quia & si dolorem habeant, deficit tamen eis gratia dolorem informans. Sed illi, qui in purgatorio sunt, habent dolorē de peccatis gratia informatum, sed non meritorium: quia non sunt in statu merendi. In hac autem vita omnia tria prӕdicta inueniri possunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd charitas non causat istum dolorē nisi in illis qui doloris capaces sunt. sed plenitudo gaudij omnem capacitatem doloris excludit: & ideo quamuis charitatem habeant: tamen contritione carent.

¶Ad secundum dicendum, quòd animӕ in purgatorio dolent de peccatis: sed ille dolor non est contritio, quia deest eis contritionis efficacia.

¶Ad tertium dicendum, quòd pœna illa, quam animӕ in purgatorio sustinent, non potest propriè dici satisfactio: quia satisfactio opus meritorium requirit: sed largo modo dicitur satisfactio pœnӕ debitӕ solutio.

QVAESTIO QVINTA DE

effectu contritionis, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectu contritionis. Circa quod tria quӕruntur.

¶Primò, vtrùm peccati remissio sit contritionis effectus.

¶Secundò, vtrùm contritio possit totaliter tollere reatum pœnę.

¶Tertiò, vtrùm parua contritio sufficiat ad deletionem magnorum peccatorum.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm remissio peccati sit contritionis effectus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q; peccati remissio non sit contritionis effectus. Solus enim Deus peccata remittit, sed cōtritionis nos sumus aliqualiter causa: quia actus noster est. ergo contritio non est causa remissionis culpӕ.

Tho. vbi sup. art. 5. q. 1. & seq.

¶Prӕtereà, Contritio est actus virtutis, sed virtus sequitur peccati remissionem: quia virtus & culpa non sunt simul in anima. ergo contritio non est causa remissionis culpӕ.

¶Prętereà, Nihil impediat à perceptione Eucharistiӕ nisi culpa: sed contritus ante confessionem non debet accedere ad Eucharistiam. ergo nondum est consequutus remissionem culpӕ.

¶SED CONTRA est quod dicitur in gloss. super illud Psalmi, Sacrificium Deo spiritus contribulatus, &c. Contritio cordis est sacrificium, in quo peccata soluuntur.

¶Prӕtereà, Virtus & vitium eisdem causis corrumpuntur & generantur: vt dicitur in 2. Ethi. sed per inordinatum amorem cordis peccatum cōmittitur. ergo per dolorē ex amore charitatis ordinato tātū peccatū soluitur: & sic peccatū cōtritio delet.

CONCLVSIO.

¶Contritio tam dispositiuè, quàm effectiuè instrumentaliter remissionem peccatorum causat.

¶RESPONDEO dicendum q; cōtritio potest dupliciter considerari, vel inquantū est pars sacramenti, vel inquantum est actus virtutis: & vtroq; modo est causa remissionis peccati, sed diuersimodè: quia inquantū est pars sacramenti, primò operatur ad remissionem peccati instrumentaliter: sicut & de alijs sacramentis in prima di. patuit. Inquantū autem est actus virtutis sic, est quasi causa materialis remissionis peccati, eo quòd dispositio est quasi necessitas ad iustificationem: dispositio autē reducitur ad causam materialem, si accipiatur dispositio quӕ disponit materiā ad recipiendum: secùs autē est de dispositione agētis ad agendū, quia illa reducitur ad genus causę efficientis.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd solus Deus est causa sufficiens principalis remissionis peccati: sed causa dispositiua potest etiam esse ex nobis, & similiter etiā causa sacramentalis, quia formӕ sacramentorum verba sunt à nobis prolata: quӕ habent virtutem instrumentalem gratiam inducendi, qua peccata remittuntur.

¶Ad secundum dicendum, quòd peccati remissio vno modo prӕcedit virtutem & gratiӕ infusionē, & alio modo sequitur: & secundum hoc quòd sequitur actus à virtute elicitus, potest esse causa aliqua remissionis peccati.

¶Ad tertium dicendum, q; dispensatio Eucharistię pertinet ad ministros ecclesiӕ: & ideo ante remissionem peccati per ministros ecclesiӕ non debet aliquis ad Eucharistiā accedere: quāuis sit sibi culpa quo ad Deum remissa.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm contritio possit totaliter tollere reatum pœnӕ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q; contritio nō possit totaliter tollere reatū pœnӕ: quia satisfactio & confessio ordinātur ad liberationem à reatu pœnӕ: sed nullus ita perfectè conteritur, quin oporteat eum confiteri & satisfacere. ergo contritio nullo modo est tanta, quòd totaliter deleat reatum totum.

¶Prӕtereà, In pœnitentia oportet esse quandam recōpensatio pœnӕ ad culpam: sed aliqua culpa per membra corporis exercetur. ergo cùm oporteat ad debitam pœnӕ recompensationem, vt per quӕ peccat quis, per hoc & torqueatur: videtur q; nunquam possit pœna talis peccati per contritionem absolui.

¶ Præterea, Dolor contritionis est finitus. sed pro aliquo peccato, scilicet mortali, debetur pœna infinita. ergo nullo modo potest esse tanta contritio, quòd totam pœnam deleat.

¶ SED CONTRA est, quod Deus plus affectum cordis acceptat, quam etiam exteriorem actum: sed per exteriores actus absoluitur homo à pœna & culpa. ergo & similiter per cordis affectum, qui est contritio.

¶ Præterea, Exemplum huiusmodi de Latrone habetur, cui dictum est, Hodie mecum eris in paradiso, propter vnicũ pœnitentiæ actum. Verùm autem totus reatus per contritionem semper tollatur, suprà dist. 14. quæsitum est: vbi hoc ipsum de pœnitentia quærebatur.

CONCLVSIO.

¶ Contritio quæ per charitatem perfecta fuerit, ea non modò culpæ, sed omnis pœnæ remissionem operari potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd intensio contritionis potest attendi dupliciter. Vno modo ex parte charitatis, quæ displicentiam causat: & sic contingit tantum intendi charitatem in actu, quod contritio inde sequens merebitur non solùm culpæ amotionem, sed etiam absolutionem ab omni pœna. Alio modo ex parte doloris sensibilis, quem voluntas ex contritione excitat: & quia illa etiam pœna quædam est, tantùm potest intendi, quòd sufficiat ad deletionem culpæ & pœnæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd aliquis nõ potest esse certus quod contritio sua sit sufficiens ad deletionem pœnæ & culpæ: & ideo tenetur confiteri & satisfacere: maximè cùm contritio vera non fuerit nisi propositum confitendi habuisset annexũ: quod debet ad effectum reduci etiam propter præceptum, quod est de confessione datum.

¶ Ad secundum dicendum quod sicut gaudium interius redundat etiam ad exteriores corporis partes: ita etiam dolor interior ad exteriora membra deriuatur. Vnde dicitur Prouer. 18. Spiritus tristis exiccat ossa.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd dolor cõtritionis quãuis sit finitus quantũ ad intensionẽ, sicut etiã pœna peccato mortali debita finita est; habet tamẽ infinitã virtutẽ ex charitate, qua informatur: & secundũ hoc potest valere ad deletionẽ culpæ & pœnæ.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm parua contritio sit sufficiens ad deletionẽ magnorũ peccatorum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd contritio parua non sufficiat ad deletionem magnorum peccatorum: quia contritio est medicina peccati. sed corporalis medicina quæ sanat corporalẽ morbum minorẽ, non sufficit ad sanandum maiorem. ergo minima contritio non sufficit ad delendum maxima peccata.

¶ Præterea, Suprà dictũ est, quòd oportet de maioribus peccatis magis conteri, sed contritio nõ delet peccatũ nisi sit secundũ quòd oportet. ergo minima cõtritio non delet omnia peccata.

¶ SED CONTRA, Quælibet gratia gratum faciẽs, delet omnem culpam mortalẽ, quia simul stare cũ ea non potest: sed quælibet contritio est gratia gratum faciens informata. ergo quantumcunq; sit parua, delet omnem culpam.

CONCLVSIO.

¶ Perfecta contritio omnem delet culpam.

¶ RESPONDEO dicendũ quòd contritio (vt sæpe dictũ est) habet duplicẽ dolorem: vnum rationis, qui est displicentia peccati cõmissi: & hic potest esse paruus, adeò quod non sufficiet ad rationẽ contritionis: vt si minus displiceret ei peccatũ, quàm debeat, displiceret separatio à fine. sicut etiam amor potest esse ita remissus, quòd non sufficit ad rationẽ charitatis. Alium dolorem habet in sensu, & paruitas huiusmodi non impedit rationem contritionis: quia non se habet æqualiter ad contritionem: sed quasi ex accidenti ei adiungitur, & iterum non est in potestate nostra: sic ergo dicendum, quòd quantumcunque paruus sit dolor, dummodò ad contritionis rationem sufficiat, omnem culpam delet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd medicinæ spirituales habẽt efficaciã infinitam, quę in eis operatur: & ideo illa medicina, quæ sufficit ad curationem peccati parui, sufficit etiam ad curationem magni: sicut patet de baptismo, quo & magna & parua soluuntur: & similiter est de contritione dummodò ad rationem contritionis pertingat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc sequitur ex necessitate, quòd vnus homo plus doleat de maiori peccato quàm de minori secundũ quòd magis repugnat amori, qui dolorem causat: sed si vnus alius haberet tantum de dolore pro maiori, quãtum ipse de minori, sufficeret ad remissionem culpæ.

QVAESTIO SEXTA, DE CONfessione & eius necessitate, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de confessione, de qua sex sunt consideranda. Primò de confessionis necessitate. Secundò, de eius quantitate. Tertiò, de ipsius ministro. Quartò, de qualitate eius. Quintò, de eius effectu. Sextò, de eius sigillo. Circa primum quęruntur sex.

¶ Primò, vtrùm confessio sit necessaria ad salutem.

¶ Secundò, vtrùm confessio sit de iure naturali.

¶ Tertiò, vtrùm omnes ad confessionem teneantur.

¶ Quartò, vtrùm aliquis possit confiteri peccatum quod non habet.

¶ Quintò, vtrùm statim homines peccatum confiteri teneantur.

¶ Sextò, vtrùm possit cum aliquo dispensari ne homini confiteatur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm confessio sit necessaria ad salutem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd confessio non sit necessaria ad salutẽ. Sacramentum enim pœnitentiæ propter remissionem culpæ ordinatum est: sed culpa per gratiæ infusionem sufficienter remittitur, ergo ad pœnitentiam de peccato agendam non est necessaria confessio.

¶ Præterea, Peccatum quod ex alio contractum est, ex alio debet habere medicinam. ergo peccatum actuale quod ex proprio motu quilibet commisit, oportet ex re ipsa tantùm habere medicinam: sed contra tale peccatum ordinatur pœnitentia. ergo confessio non est de necessitate pœnitentiæ.

¶ Præterea, Aliquibus est peccatum remissum sine hoc, quòd confessi legantur: sicut patet de Petro & Magdalena & de Paulo: sed non est minoris efficatiæ gratia remittens peccatum nunc, quàm tunc fuerit. ergo nec nunc de necessitate salutis est, quòd homo confiteatur.

¶ Præterea, Confessio ad hoc exigitur in iudicio, vt secundum quantitatẽ culpæ pœna infligatur: sed homo potest pœnã sibi ipsi infligere maiorem, quàm etiam ab alio sibi infligatur. ergo videtur quòd confessio non sit de necessitate salutis.

¶ SED CONTRA, Boëtius in lib. de Conso. Si operam medicantis expectas, oportet quòd morbũ detegas: sed de necessitate salutis est quòd homo de peccatis medicinã accipiat. ergo & de necessitate salutis est quod morbũ per confessionẽ detegat.

¶ Præterea, In iudicio seculari non est idem iudex vel actor & reus: sed iudicium spirituale est ordinatius. ergo peccator qui est reus, non debet esse suiipsius iudex, sed ab alio iudicari & ita oportet quòd confiteatur.

CONCLVSIO.

¶ Sacramentalis confessio de necessitate salutis eius est, qui in peccatum actuale, vel mortale cecidit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd passio Christi, sine cuius virtute nec originale, nec actuale peccatũ dimittitur, in nobis operatur per sacramentorũ susceptionẽ, quæ ex ipsa efficaciam habent: & ideo ad culpæ remissionẽ & actualis & originalis requiritur sacramentũ Ecclesiæ, vel actu susceptũ, vel saltem voto: quando articulus necessitatis, non contẽptus, sacramentum excludit: & per consequens illa sacramenta, quæ ordinantur contra culpã, cum qua saluus esse non potest, sunt de necessitate salutis: & ideo sicut baptismus, quo deletur originale, est de necessitate salutis, ita & pœnitentiæ sacramentum. Sicut aũt aliquis per hoc, quòd baptismũ petit, se ministris Ecclesiæ subiicit, ad quos pertinet dispensatio sacramenti: ita etiam per hoc, quòd confitetur peccatũ suum, se ministro Ecclesiæ subiicit, vt per sacramentum pœnitẽtiæ ab eo dispensatũ remissionẽ cõsequatur: qui congruũ remedium adhibere non potest, nisi peccatũ cognoscat, quod fit per confessionẽ peccantis: & ideo confessio est de necessitate salutis eius, qui in peccatum actuale vel mortale cecidit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd gratiæ infusio sufficit ad culpæ remissionem. sed post culpã remissam adhuc est

peccator debitor pœnæ tẽporalis:sed ad gratiæ infusionẽ consequendam ordinata sunt gratiæ sacraméta,ante quorum susceptionẽ vel actu vel proposito aliquis gratiã nõ cõsequitur, sicut in baptismo patet. Et similiter est de cõfessione,& vlterius per cõfessionis erubescentiã & vim clauiũ, quibus se cõfitens subiicit:& satisfactionẽ inflictam, quã sacerdos moderatur, secundũ qualitatẽ criminũ sibi per confessionẽ innotescentium, pœna tẽporalis expiatur. Sed tamẽ ex hoc,ꝙ operatur cõfessio ad pœnæ remissionẽ,nõ habet ꝙ sit de necessitate salutis: quia pœna ista est temporalis,ad quã post culpæ remissionẽ aliquis remaneret ligatus. Vnde sine hoc,ꝙ in presenti via expiaretur, esset via salutis:sed habet quòd sit de necessitate salutis ex hoc, quòd ad remissionem culpæ modo prædicto operatur.

¶ Ad secundũ dicendum,ꝙ peccatũ quod ex altero contractũ est,scilicet originale,potest omnino ab extrinseco remediũ habere:vt in paruulis patet:sed peccatum actuale,quod ex seipso quisq; commisit,nõ potest expiari nisi aliquid cooperetur ille, qui peccauit,sed tamẽ nõ sufficit ad peccatũ expiandum ex seipso,sicut sufficienter peccatum cõmisit:eo ꝙ peccatũ ex parte conuersionis est finitũ,ex qua parte peccator in ipsum reducitur:sed ex parte auersionis habet infinitatẽ,ex qua parte oportet quòd peccati remissio incipiat: quia quod est vltimũ in generatione,est primũ in resolutione:vt dicitur in 3. Ethi. & ideo oportet quòd etiam peccatũ actuale ex alio medicinã habeat.

¶ Ad tertiũ dicendũ,ꝙ etsi nõ legatur eorũ confessio,potuit tamen fieri. Multa enim facta sunt quæ nõ sunt scripta. Et præterea,Christus habet potestatẽ excellentiæ in sacramẽtis: vnde sine his,quę ad sacramẽtũ pertinẽt,potuit rẽ sacramẽti cõferre.

¶ Ad quartũ dicendũ,quod satisfactio nõ sufficeret ad expiandam pœnam peccati ex quãntate pœnæ, quæ in satisfactione imponitur:sed sufficit inquantum est pars sacramẽti virtutem sacramentalem habens: & ideo oportet quòd per dispẽsatores sacramentorum imponatur,& ideo necessaria est confessio.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm confessio sit de iure naturali.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ cõfessio sit de iure naturali. Adã enim & Cain nõ tenebantur nisi ad præcepta legis naturæ, sed reprehenduntur de hoc,quòd peccatũ suum non sunt confessi.ergo confessio peccati est de iure naturali.

¶ Præterea,Præcepta illa,quæ manent in veteri lege & noua, sunt de iure naturali.sed cõfessio fuit in veteri lege,vt dicit Isa. 43.Narra si quid habes,vt iustificeris.ergo est de iure naturali.

¶ Præterea,Iob nõ erat subiectus nisi legi naturali:sed ipse peccata confitebatur:quod patet per hoc quod dicit Iob 31.Si abscondi vt homo peccatum meum.ergo est de iure naturali.

¶ SED CONTRA, Isi. dicit quòd ius naturale est idem apud omnes. sed confessio non est eodem modo apud omnes. ergo non est de iure naturali.

¶ Præterea,Cõfessio fit ei qui habet claues,sed claues Ecclesię non sunt de iure naturali institutæ.ergo nec confessio.

CONCLVSIO.

¶ Sacramentalis confessio non de iure naturæ sed diuino est.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ sacramenta sunt quædã fidei protestatiões:vnde oportet ea fidei esse proportionata:fides autem est supra cognitionem rationis naturalis:vnde & sacramenta sunt supra rationis naturalis dictamen, & quia ius naturale est,quod non opinio genuit, sed innata quædam vis inseruit,vt Tullius dicit:ideo sacramenta nõ sunt de iure naturali,sed de diuino, quod est supra naturale. Quod quandoque etiã naturale dicitur:secundũ ꝙ cuiuslibet rei illud est naturale, quod ei à suo creatore imponitur:tamẽ propriè dicuntur naturalia,quæ ex principiis naturæ causantur. Supra autẽ naturam sunt quæ ipse Deus sibi reseruat sine naturæ ministerio operãda,siue in operationibus miraculorum, siue in reuelationibus mysteriorum,siue in institutionibus sacramentorum: & sic cõfessio quæ necessitatem sacramentalem habet, non de iure naturali est,sed de diuino.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum,ꝙ Adam vituperatur ex hoc ꝙ peccatum suum coram Deo non recognouit: cõfessio enim,quæ fit Deo per recognitionem peccati,est de iure naturali:nunc autẽ loquimur de cõfessione quæ fit homini. Vel dicendum, ꝙ cõfiteri peccatũ in casu est de iure naturali, scilicet cùm quis in iudicio cõstitutus,à iudice interrogatur: tunc enim nõ debet peccatũ mentiri de quo Adam & Cain vituperãtur: sed confessio, quæ fit homini sponte ad remissionem peccatorum consequendam,à Deo non est de iure naturali.

¶ Ad secundũ dicendum,quòd præcepta legis naturæ manent eodem modo in lege Moysi,& in noua lege.sed confessio quãuis aliqualiter esset in lege Moysi, non tamen eodem modo sicut in lege noua nec sicut in lege naturæ. in lege autem naturæ sufficiebat recognitio peccati interior apud Deum: sed in lege Moysi oportebat aliquo signo exteriori peccatum protestari: sicut per oblationem hostiæ pro peccato,ex quo & homini innotescere poterat eum peccasse: non autem oportebat vt speciale peccatum à se cõmissum manifestaret, vt peccati circunstantias:sicut in noua lege oportet.

¶ Ad tertium dicendum,quòd Iob loquitur de illa abscõsione peccati,quam facit deprehensus,peccatum negando aut excusando:vt ex glossa ibidem haberi potest.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm omnes ad confessionem teneantur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ non oẽs ad cõfessionẽ teneãtur:quia sicut dicit Hier. pœnitẽtia est secũda tabula post naufragium: sed aliqui post baptismũ naufragiũ non sunt passi. ergo nec eis cõpetit pœnitẽtia:& sic nec confessio quæ est pœnitentię pars.

¶ Præterea,Confessio facienda est iudici in quolibet foro, sed aliqui sunt qui nõ habent hominem iudicem supra se.ergo nec tenentur ad confessionem.

¶ Præterea,Aliquis est qui non habet peccata nisi venialia,sed de illis non tenetur homo confiteri. ergo non quilibet tenetur ad confessionem.

¶ SED CONTRA est,quia confessio cõtra satisfactionẽ & contritionẽ diuiditur:sed omnes tenentur ad contritionem, & satisfactionem:ergo & omnes tenentur ad confessionem.

¶ Pręterea,Hoc patet per decre.de pœ.& re.vbi dicitur:Quòd omnes vtriusq; sexus cùm ad annos discretionis peruenerint, tenentur peccata confiteri.

CONCLVSIO.

¶ Quanquam peccatores tantùm ex diuino iure ad confessionem teneantur, ex iure tamen positiuo omnes Christi fideles ad eam semel saltem in anno tenentur.

¶ RESPONDEO dicendum,ꝙ ad confessionẽ dupliciter obligamur. Vno modo ex iure diuino hoc ipso,quòd est medicina:& secundũ hoc nõ omnes tenentur ad cõfessionẽ, sed illi tãtũ,qui peccatũ mortale incurrũt post baptismũ. Alio modo, ex præcepto iuris positiui:& sic tenẽtur ex institutiõe Ecclesiæ edita in cõcilio generali sub Inno.3.tũ vt quilibet peccatorẽ se recognosceret,quia oẽs peccauerũt & egent gratia Dei:tum vt cũ maiori reuerentia ad Eucharistiã accedatur:tũ vt ecclesiarũ rectoribus sui subditi innotescãt, ne lupus intra gregem lateat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis homo in hac mortali vita post baptismum naufragium euadere possit,quod est peccatum mortale, non tamen euadere potest venialia quibus ad naufragium disponitur,cõtra quæ etiam pœnitentia ordinatur: & ideo manet pœnitentiæ locus etiã in illis qui non mortaliter peccant,& per consequens confessionis.

¶ Ad secundum dicendum,quòd nullus est qui non habeat iudicem Christum cui per suum vicarium confiteri debet, qui quamuis eo inferior sit,inquantum prælatus est:tamẽ est eo superior,inquantum peccator est ipse,& ille Christi minister.

¶ Ad tertium dicendũ,quòd ex vi sacramenti non tenetur aliquis venialia confiteri,sed ex institutione ecclesiæ quando nõ habet alia quæ confiteatur. Vel potest dici secundum quosdã, quòd ex decre.prædicta non obligantur nisi illi qui habẽt peccata mortalia, quòd patet ex hoc quòd dicit, ꝙ debet omnia peccata confiteri,quod de venialibus intelligi non potest:quia nullus omnia confiteri potest,& secundum hoc ille qui non habet mortalia,non tenetur ad confessionem venialium, sed sufficit ad præceptum Ecclesiæ implẽdum vt se sacerdoti repræsentet,& se ostendat absque conscientia mortalis esse,& hoc ei pro confessione reputatur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm aliquis possit confiteri peccatum quod non habet.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis licitè possit confiteri peccatum, quod nõ habet:quia vt dicit Greg. Bonarum mentiũ est,ibi culpam agnoscere,vbi culpa nõ est.ergo ad bonã mentem pertinet,vt de illis culpis se accuset,quas non commisit.

Thom. dist. 21. q. 2. artic. 3.

¶ Præterea, Aliquis per humilitatem reputat se deteriorem

aliquo, qui est manifestus peccator, & in hoc est commẽdandus: sed quod corde quis æstimat, licet ore confiteri. ergo licitè potest confiteri se habere grauius peccatum quàm habeat.

¶ Præterea, Aliqua aliquando dubitat de peccato aliquo vtrùm sit mortale vel veniale, & talis debet de illo, vt videtur, confiteri, vt de mortali: ergo aliquis debet confiteri aliquando peccatum quod non habet.

¶ Præterea, Satisfactio ex cõfessione ordinatur: sed aliquis potest satisfacere de peccato, quod non commisit. ergo etiã potest confiteri peccatum quod non fecit.

¶ SED CONTRA, Quicunque dicit se fecisse, quod nõ fecit mẽtitur: sed nullus in cõfessione mẽtiri debet, cùm omne mendacium sit peccatum. ergo nullus debet confiteri peccatum quod non fecit.

¶ Præterea, In iudicio exteriori nõ debet aliquod crimẽ aliter impingi quod nõ potest per testes idoneos probari: sed testis in foro pœnitentiæ est conscientia. ergo aliquis non debet se accusare de peccato, quod conscientia non habet.

CONCLVSIO.

¶ Peccatum, quod quis non habet, nullatenus confiteri licet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd per confessionẽ debet pœnitens se confessori suo manifestare: ille autẽ, qui aliud sacerdoti de se loquitur, quàm sua conscientia habeat, siue in bonũ, siue in malum, non se sacerdoti manifestat, sed magis occultat: & ideo requiritur idonea cõfessio: sed ad hoc quod sit idonea, requiritur quòd os cordi concordet, vt solum hoc os accuset quod conscientia tenet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod agnoscere culpã, vbi non est, potest esse dupliciter. Vno modo, vt intelligatur quantũ ad substãtiam actus & sic nõ est verum. Non enim ad bonã mentẽ pertinet, sed ad errantẽ vt se actũ aliquem cõmisisse agnoscat, quem nõ cõmisit. Alio modo quantũ ad conditionem actus: & sic verũ est quòd Greg. dicit: quia iustus in actu qui de se bonus videtur, formidat, ne aliquis defectus ex parte sua fuerit. Et sic dicitur Iob 19. Verebar omnia opera mea: & ideo ad bonã mentẽ etiã pertinet vt habeat formidinẽ, quã corde tenet, lingua accuset, & per hoc etiam patet solutio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iustus qui est verè humilis, non reputat se deteriorem, quãtùm ad perpetrationem actus, qui sit peior ex genere, sed quia timet ne in his quæ bene agere videtur, per superbiam grauius delinquat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quando aliquis dubitat de aliquo peccato an sit mortale, tenetur illud confiteri dubitatione manẽte: quia quicquid cõmittit vel omittit, in quo dubitat esse peccatũ mortale, peccat mortaliter discrimini se cõmittens: & similiter periculo se committit, qui de hoc quod dubitat esse mortale, negligit confiteri: nõ tamẽ debet asserere illud mortale esse, sed tamen dubitatiuè loqui, & iudicium sacerdotis expectare, cuius est discernere inter lepram & lepram.

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd ex hoc, quòd homo satisfacit pro peccato, quod non cõmisit, nõ incurrit mendacium: sicut cùm quis confitetur peccatũ quod non credit se fecisse. si enim dicat peccatũ quod nõ fecit, dũ credit se fecisse, non mentitur: & ideo non peccat si eo modo dicat, sicut est in corde suo.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm statim teneatur confiteri.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd statim teneatur confiteri, dicit enim Hug. de S. Vict. Si necessitas non est, quæ prætendatur, contemptus non excusatur: sed quilibet tenetur vitare cõtemptũ. ergo quilibet tenetur statim cofiteri, cùm potest.

¶ Præterea, Quilibet tenetur plus facere ad euadendũ morbũ spiritualem, quàm ad euadendũ morbum corporalem: sed aliquis infirmus corporaliter non sine detrimẽto salutis medicũ requirere tardat. ergo videtur quod non possit esse sine detrimento salutis, quòd aliquis sacerdoti, cuius copiam habet, non statim de peccato confiteatur.

¶ Præterea, Illud quod sine termino debetur, statim debetur: sed sine termino debet homo confessionem Deo. Ergo tenetur ad statim.

¶ SED CONTRA, In decreto simul datur tẽpus determinatũ de confessione & de Eucharistiæ perceptione: sed aliquis nõ peccat si nõ percipiat Eucharistiã ante tẽpus à iure determinatũ. ergo nõ peccat si ante tempus illud nõ confiteatur.

¶ Præterea, Quicunque illud omittit, ad quod ex præcepto tenetur, peccat mortaliter: si ergo aliquis non statim confitetur quãdo habet copiam sacerdotis, si ad statim confitendum tenetur, peccaret mortaliter: & eadem ratione alio tempore, & sic deinceps: & ita multa peccata mortalia homo incurreret pro vna pœnitentiæ dilatione: quod videtur inconueniens.

CONCLVSIO.

¶ Quanquàm statim omnes de suo dolere peccatis teneantur de necessitate tamen salutis non est, vt statim peccata sua confiteantur, sed habita copia Confessoris & statutis ab Ecclesia pro pœnitentia temporibus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm propositũ confitendi sit annexum contritioni, tunc tenetur aliquis ad hoc propositum, quando ad contritionẽ tenetur: scilicet quando peccata memoriæ occurrunt: quod præcipuè in periculo mortis existit, aut in aliquo articulo, in quo sine peccati remissione oporteat eũ peccatũ incurrere: sicut cùm tenetur ad celebrandũ, nisi desit copia sacerdotis, saltem cõteri tenetur & habere propositum confitendi: sed ad confessionẽ actualiter faciendã obligatur dupliciter. Vno modo per accidens, scilicet quando ad aliquid tenetur, quod nõ potest sine peccato facere nõ confessus, tunc cõfiteri tenetur. sicut si debeat Eucharistiã percipere ad quã nullus post peccatum mortale nisi confessus accedere debet, copia sacerdotis oblata, & necessitate non vrgẽte, & inde venit obligatio, qua Ecclesia omnes obligat ad semel in anno confitendum: quia instituit vt semel in anno, scilicet in Paschate omnes sacram communionem accipiant: & ideò ante tẽpus illud omnes confiteri tenentur. Alio modo obligãtur aliqui ad confessionem per se. & sic videtur esse eadem ratio de cõfessione & Baptismo differendo: quia vtrunque est sacramentũ necessitatis. Ad baptismũ autem percipiendũ non tenetur aliquis statim posquàm habet propositum baptismi, ita quòd peccet mortaliter nisi statim baptizaretur: nec est aliquod tẽpus determinatũ, vltra quod si baptismũ differat, peccatũ incurrat: sed potest cõtingere quòd in dilatione baptismi mortale erit peccatum, vel non erit, & hoc pensandũ est ex causa dilationis: quia sicut dicit Philosophus 8. Phy. Voluntas non retardat facere opus volitũ, nisi propter aliquam causam rationabilẽ: vnde si causa dilationis baptismi mortale peccatũ annexũ habeat: vt puta si propter contemptũ vel aliquod huiusmodi baptismũ differat, dilatio erit peccatũ mortale: aliàs nõ. Et ideò idem videtur esse in cõfessione, quæ nõ est maioris necessitatis, quàm baptismus. Et quia ea quę sunt de necessitate salutis, tenetur homo in hac vita implere: ideò si periculũ mortis immineat, etiã per se loquẽdo, obligatur aliquis ad confessionẽ faciendã tunc, vel baptismũ suscipiendũ. Et propter hoc etiam Iacob. simul præceptũ edidit de cõfessione facienda & extrema vnctione percipienda: Et ideò videtur probabilis illorũ opinio, qui dicunt, quòd nõ tenetur homo ad statim confitendũ, quãuis periculosum sit differre: Alij dicunt quòd tenetur contritus ad statim confitendũ, debita opportunitate oblata, secundũ rectam rationẽ: nec obstat quòd decret. terminũ præfigat, vt semel in anno cõfiteatur: quia Ecclesia nõ indulget dilationi, sed prohibet negligentiã in maiori dilatione: vnde per decr. illã non excusatur à culpa dilationis quantũ ad forũ consciẽtiæ, sed excusatur à pœna quãtum ad forũ Ecclesiæ: vt nõ priuetur debita sepultura si morte præuentus fuerit ante tempus illud. Sed hoc videtur nimis durum: quia præcepta affirmatiua non obligant ad statim, sed ad tempus determinatũ. nõ quidem ex hoc quòd tũc cõmodè impleri possunt: quia tũc si non daret aliquis eleemosynã de superfluo, quãdocunque pauper mõstraretur, peccaret mortaliter: quod falsum est. Sed ex hoc quòd tẽpus necessitatem vrgentẽ adducit: & ideò nõ oportet quòd si statim oblata opportunitate, non confiteatur, etiã si maior opportunitas nõ expectetur, aliquis peccet mortaliter: sed quãdo ex articulo tẽporis necessitas cõfessionis inducitur: nec hoc est ex indulgẽtia Ecclesiæ quòd nõ teneatur ad statim, sed ex natura præcepti affirmatiui: vnde ante Ecclesiæ statutũ etiam minus debebatur. Quidã verò dicũt quod seculares nõ tenẽtur ante Quadragesimale tẽpus confiteri, quod est eis pœnitentiæ tẽpus, sed religiosi tenẽtur ad statim: quia totũ tẽpus est eis pœnitẽtiæ tẽpus. Sed hoc nihil est: quia religiosi nõ tenentur ad alia, quàm alij homines, nisi ad quæ ex voto se obligauerunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Hug. loquitur de illis, qui sine sacramento decedunt.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, quòd nõ est de necessitate salutis corporalis quod statim medicum quærat, nisi quando necessitas

curationis incumbit: & similiter ad morbum spiritualem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd retentio rei alienæ inuito domino contrariatur præcepto negatiuo, quod obligat semper, & ad semper: & ideò tenetur semper ad statim reddendum. Secùs est autẽ de impletione præcepti affirmatiui, quod obligat semper, & non ad semper. Vnde non tenetur ad statim implendũ.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm possit cum aliquo dispensari, quòd non confiteatur.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd possit cum aliquo dispensari ne confiteatur homini peccata. Præcepta enim quæ sunt de iure positiuo, subiacent dispensationi prælatorum Ecclesiæ: sed confessio est huiusmodi: vt ex dictis patet. ergo potest dispensari cum aliquo, vt non confiteatur.

¶ Præterea, Illud quod ab homine institutum est, potest etiam ab homine dispensationem recipere, sed confessio non legitur à Deo instituta, sed ab homine. Iaco. 5. Confitemini alterutrum peccata vestra: habet autem Papa potestatem dispensandi in his quæ per Apostolos instituta sunt, sicut patet de bigamis. ergo etiam potest cum aliquo dispensari ne confiteatur.

¶ SED CONTRA, Pœnitentia, cuius pars est confessio, est sacramentum necessitatis, sicut Baptismus: cùm ergo in Baptismo nullus dispensare possit, nec in confessione aliquis dispensare poterit.

CONCLVSIO.

¶ Non potest aliqua humana autoritate dispensari, vt quis nunquã confiteatur, cùm sit confessio ex diuino iure ad hominum salutem necessaria.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ministri Ecclesiæ instituuntur in Ecclesia diuinitùs fundata: & ideò institutio Ecclesię pręsupponitur ad operationem ministrorum, sicut opus creationis præsupponitur ad opus naturæ: & quia Ecclesia fundatur in fide & in sacramentis, ideo ad ministros, nouos articulos fidei edere, aut editos remouere, aut noua sacramenta instituere, aut instituta remouere, non pertinet: sed hoc est potestatis excellentiæ, quæ soli debetur Christo, qui est Ecclesiæ fundamentum. Et ideo sicut papa nõ potest dispensare vt aliquis sine Baptismo saluetur: ita nec quòd saluetur sine confessione, secundũ quòd obligat vi sacramenti. Sed potest dispensare in cõfessione, secundum quòd obligatur de præcepto Ecclesiæ, vt possit ad diutius confessionem differre, quàm ab Ecclesia institutum sit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd præcepta diuini iuris non minùs obligant, quam præcepta iuris naturalis: vnde sicut non potest dispensari in iure naturali, ita nec in iure positiuo diuino.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd præceptum de confessione nõ est ab homine primò institutum: quanuis sit à Iaco. promulgatum: sed à Deo institutionem habuit, quanuis expressa ipsius institutio non legatur: tamen quædam præfiguratio ipsius inuenitur, & in hoc quòd Ioanni confitebantur peccata qui Baptismo ipsius ad gratiã Christi pręparabantur: & in hoc quòd Dominus sacerdotibus leprosos transmisit: qui quanuis non essent noui Testamẽti sacerdotes, tamẽ in eis noui Testamenti sacerdotium signabatur.

QVAESTIO SEPTIMA DE confessionis quidditate, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de quidditate confessionis. Et circa hoc tria quæruntur.

¶ Primò, vtrùm Augustinus conuenienter definiat confessionem.

¶ Secũdò, vtrùm cõfessio sit actus virtutis.

¶ Tertiò, vtrùm confessio sit actus pœnitentię virtutis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm Augustinus conuenienter definiat confessionem.

Tho. vbi sup. art. 4. q. 1. & seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd August. inconuenienter definiat confessionem dicens: Confessio est per quam morbus latens spe veniæ aperitur. Morbus enim, contra quem confessio ordinatur, peccatum est: sed peccatum aliquando est apertum. ergo non debuit dicere morbum latentem esse, cuius confessio est medicina.

¶ Præterea, Principium pœnitentiæ est timor: sed confessio est pars pœnitentiæ. ergo non debuit pro essentia confessionis ponere spem, sed magis timorem.

¶ Præterea, Illud quod sub sigillo ponitur, nõ aperitur, sed magis clauditur: sed peccatum quod quis confitetur, sub sigillo cõfessionis ponitur. ergo non aperitur in confessione peccatum, sed magis clauditur.

¶ Præterea, Inueniuntur aliæ quædam definitiones ab ista differentes. Grego. enim dicit quòd confessio est peccatorum detestatio & ruptio vulneris. Quidam verò dicunt, quòd confessio est coram sacerdote legitima peccatorum declaratio. Quidam autem dicunt sic: Confessio est sacramentalis delinquentis accusatio ex erubescentia, & per claues Ecclesiæ satisfactoria, obligans ad peragendam pœnitentiam iniunctam. ergo videtur quòd præassignata definitio, cùm non omnia contineat, quæ in his continentur, insufficiens sit.

CONCLVSIO.

¶ Confessio est per quam latens morbus spe veniæ aperitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in actu confessionis plura cõsideranda occurrunt. Primò, ipsa substantia actus siue genus eius, quod est manifestatio quędam. Secundò, de quo fit, scilicet peccato. Tertiò, cui fiat, scilicet sacerdoti. Quartò, causa eius, scilicet spes veniæ. Quintò effectus, scilicet absolutio à parte pœnæ, & obligatio ad aliam partem exoluendã. In prima ergo diffinitione Aug. tangitur & substantia actus in apertione, & de quo fit cõfessio, cùm dicitur morbus latẽs: & causa in spe veniæ, & in aliis diffinitionibus tanguntur aliqua de illis quinque assignatis, vt cuilibet inspicienti patet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quãuis sacerdos aliquando sciat eius peccatum vt homo, non tamen scit vt Christi vicarius. Sicut etiam iudex aliquando scit aliquid vt homo, quod nescit vt iudex: & quantùm ad hoc quod per confessionem aperitur, aliquando scit aliquid vt homo, quod nescit vt iudex. Vel dicendum, quòd quanuis actus exterior in aperto sit, actus tamen interior qui principalis est, in occulto est: & ideo oportet quòd per confessionem aperiatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd confessio præsupponit charitatem, qua quis viuus efficitur: vt in litera dicitur. Cõtritio autem est in qua datur charitas, timor autem seruilis qui est sine spe, & est præuius ad charitatem: sed habens charitatem magis mouetur ex spe, quàm ex timore: & ideo causa confessionis ponitur potiùs spes, quàm timor.

¶ Ad tertium dicendum, quòd peccatum in qualibet confessione aperitur sacerdoti, & clauditur aliis confessionis sigillo.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non oportet in qualibet diffinitione omnia tangere, quæ ad rem diffinitam concurrunt: & ideo inueniuntur quædam definitiones siue assignationes datæ penes vnam causam, quædam penes aliam.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm confessio sit actus virtutis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd confessio sit actus virtutis. Omnis enim actus virtutis est de iure naturali, quia ad virtutes apti sumus à natura: vt Philosophus dicit in 2. Ethicorum: sed cõfessio non est de iure naturali. ergo non est actus virtutis.

¶ Præterea, Actus virtutis magis conuenire potest innocenti, quàm ei qui peccauit, sed confessio peccati de quo loquimur, non potest innocenti conuenire. ergo non est actus virtutis.

¶ Præterea, Gratia, quæ est in sacramẽtis, aliquo modo differt à gratia, quæ est in virtutibus & donis: sed confessio est pars sacramenti. ergo non est actus virtutis.

¶ SED CONTRA, Præcepta legis sunt de actibus virtutum: sed confessio cadit sub præcepto. ergo est actus virtutis.

¶ Præterea, Non meremur nisi actibus virtutum, sed confessio est meritoria, quia cælum aperit: vt in litera Magister dicit. ergo videtur quòd sit actus virtutis.

CONCLVSIO.

¶ Confessio, quò vera est, eò actus virtutis est.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd ad hoc quòd aliquid dicatur actus virtutis, vt priùs dictũ est, sufficit quod in sui ratione aliquã conditionẽ implicet, quę ad virtutẽ pertineat, quãuis autẽ non omnia quæ ad virtutẽ requiruntur importet cõfessio, tamẽ importat ex suo nomine manifestationẽ alicuius, quod in conscientia tenet aliquis: sic enim simul in vnũ os & cor cõueniunt. Si enim quis aliquid proferat ore, quod corde nõ teneat,

non est

non est confessio, sed fictio. hæc autem conditio ad virtutem pertinet, vt aliquis ore confiteatur quod corde tenet: & ideò confessio est bonum ex genere, & est actus virtutis: sed tamen potest male fieri nisi aliis debitis circunstantiis vestiatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad confessionē veri modo debito faciendā vt oportet, & cuius oportet, in generali inclinat ratio naturalis, & secūdum hoc confessio est de iure naturali: sed determinatio circunstantiarū quādo, & quomodo, & quid confiteri oporteat, & cui, hoc est ex institutione iuris diuini, de qua loquimur: & sic patet quòd ius naturale inclinat ad confessionem, mediante iure diuino, quo circūstātiæ determinantur: sicut etiā in oībus est, quæ sunt de iure positiuo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illius virtutis, cuius obiectū est peccatum commissum, quāuis habitum possit innocens habere, tamen actum non habet innocentia permanēte: & ideo etiam confessio peccatorū, de qua nunc loquimur, non competit innocenti, quanuis sit actus virtutis.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd quāuis gratia sacramentorū & gratia virtutum sit alia, & alia: nō tamē sunt contrariæ, sed disparatæ. Et ideo non est inconueniens vt idem sit actus virtutis, secundum quòd ex libero arbitrio gratia informato procedit: & sic sacramentum vel pars sacramenti, secundum quòd est medicina in remedium peccati ordinata.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm confessio sit actus pœnitentia virtutis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd confessio non sit actus pœnitētiæ virtutis: quia actus illius virtutis est, quæ est causa eius: sed causa confessionis est spes veniæ, vt ex definitione inducta apparet: ergo videtur quòd sit actus spei & non pœnitentiæ.

¶ Præterea, verecundia est pars temperantiæ, sed confessio ex erubescētia operatur, vt ex præassignata definitione apparet. ergo est actus temperantiæ & non pœnitentiæ.

¶ Præterea, Actus pœnitentiæ innititur diuinæ misericordiæ: sed confessio magis innititur sapiētiæ propter veritatem, quæ in ipsa esse debet. ergo non est actus pœnitentiæ.

¶ Præterea, Ad pœnitentiam mouet articulus de iudicio propter timorem, qui pœnitentiæ origo est: sed ad confessionem mouet articulus de vita æterna: quia est propter spem veniæ. ergo non est actus pœnitentiæ.

¶ Præterea, Ad virtutem veritatis pertinet, vt ostendat se quis talem qualis est, sed hoc facit confitens: ergo est actus virtutis, quæ dicitur veritas, & non pœnitentiæ.

¶ SED CONTRA, Pœnitētia ordinatur ad destructionem peccati, sed ad hoc idem ordinatur confessio. ergo est actus pœnitentiæ.

CONCLVSIO.

¶ Confessio est actus virtutis pœnitentiæ elicitus, quanuis secundum alias rationes ad multas virtutes pertinere possit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hoc in virtutibus cōsiderandum est, quòd quādo supra obiectum virtutis additur spiritualis ratio boni & difficilis, requiritur spiritualis virtus: sicut magni sumptus ad magnificentiam pertinent: quāuis cōmuniter sumptus mediocres & donationes pertineant ad liberalitatem: vt patet, secūdo Ethicorum & quarto. Et similiter est in confessione veri, quæ quanuis ad veritatem virtutis pertineat absolutè, tamen secundum quòd aliqua ratio boni additur, ad aliam virtutem pertinere incipit: & ideò dicit Philosophus 4. Ethicorum, Quòd confessio, quæ fit in iudiciis, nō pertinet ad veritatis virtutem, sed magis ad iustitiā: & similiter cōfessio beneficiorum Dei in laudem diuinā non pertinet ad virtutem veritatis, sed ad virtutem latriæ: & ita etiā confessio peccatorum ad remissionē eorum consequendā non pertinet elicitiuè ad virtutem veritatis, vt quidam dicunt: sed ad virtutē pœnitentiæ, imperatiuè autem ad multas virtutes pertinere potest, secundum quòd in finem multarum virtutum trahi potest confessionis actus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd spes est confessionis causa: non sicut eliciens, sed sicut imperans.

¶ Ad secundum dicendum, quòd erubescentia in illa definitione non ponitur quasi causa confessionis, cùm magis nata sit impedire confessionis actum: sed magis quasi concausa ad liberandū à pœna, inquantum ipsa erubescētia pœna quædam est: sicut etiam claues Ecclesiæ concausæ confessionis ad hoc sunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum quādam adaptationē partes pœnitentiæ tribus attributis personarū adaptari possunt: vt contritio misericordiæ, vel bonitati respōdeat propter dolorem de malo: confessio sapientiæ propter veritatis manifestationem, satisfactio potentiæ propter satisfaciendi laborē: & quia contritio est prima pars pœnitentiæ, & efficaciam aliis partibus præbens: ideo eodem modo iudicatur de tota pœnitentia, sicut de contritione.

¶ Ad quartū dicendū, quòd quia cōfessio magis ex spe procedit, quàm ex timore: ideo magis innititur articulo de vita æterna, quā respicit spes, quā articulo de iudicio, quod respicit timor: quāuis pœnitētia ratione cōtritionis ecōuerso se habeat.

¶ Ad quintum patet solutio ex dictis.

QVAESTIO OCTAVA DE *ministro confessionis, in Septem articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de ministro confessionis. Circa quod quæruntur septem.

¶ Primò, vtrū necessariū sit cōfiteri sacerdoti.

¶ Secundò, vtrùm in aliquo casu liceat aliis quàm sacerdotibus confiteri.

¶ Tertiò, vtrùm extra casum necessitatis possit aliquis non sacerdos confessionem venialium audire.

¶ Quartò, vtrùm sit necessarium, quòd homo confiteatur proprio sacerdoti.

¶ Quintò, vtrùm possit aliquis alteri, quàm proprio sacerdoti confiteri ex priuilegio, vel mandato superioris.

¶ Sextò, vtrùm pœnitens in extremo vitæ suæ possit absolui à quolibet sacerdote.

¶ Septimò, vtrùm pœna temporalis taxari debeat secundum quantitatem culpæ.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm necessarium sit confiteri sacerdoti.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nō sit necessarium sacerdoti confiteri. Ad confessionem enim non obligamur nisi ex diuina institutione: sed diuina institutio nobis proponitur Iaco. 5. Confitemini alterutrū peccata vestra: vbi non fit mentio de sacerdote. ergo non oportet confiteri sacerdoti. *Tho. vbi supra art. 3. q. 1. & sequen.*

¶ Præterea, Pœnitentia est necessitatis sacramentum, sicut & Baptismus: sed in Baptismo propter necessitatis sacramentum est minister quilibet homo, ergo & in pœnitētia: sed ministro Ecclesiæ facienda est confessio. ergo sufficit cuilibet confiteri.

Præterea, Confessio est ad hoc necessaria, vt taxetur pœnitēti satisfactionis modus, sed aliquis aliquando non sacerdos dulciùs posset pœnitenti dare satisfactionis modū, quàm multi sacerdotes. ergo nō est necessarium quòd cōfessio fiat sacerdoti.

¶ Præterea, Confessio ad hoc est ordinata in Ecclesia, vt rectores pecorum suorum vultum cognoscant: sed quandoque rector vel prælatus non est sacerdos. ergo confessio non semper facienda est sacerdoti.

¶ SED CONTRA, Absolutio pœnitentis, propter quam fit confessio, non fit nisi à sacerdotibus, quibus claues commissæ sunt. ergo confessio debet fieri sacerdoti.

¶ Præterea, Confessio præfiguratur in Lazari mortui viuificatione: sed Dominus solùm discipulis præcepit vt soluerēt Lazarū: vt patet Ioā. 11. ergo sacerdotibus faciēda est cōfessio.

CONCLVSIO.

¶ Soli sacerdoti facienda est sacramentalis confessio.

¶ RESPODEO dicendum, quòd gratia, quæ in sacramentis datur, à capite in membra descendit, & ideo solus ille minister est sacramentorum, in quibus gratia datur, qui habet ministerium super corpus Christi verum, quod solius sacerdotis est, qui consecrare Eucharistiam potest: & ideo cùm in sacramento pœnitentiæ gratia conferatur, solus sacerdos minister est huiusmodi sacramenti, & ideo ei soli facienda est sacramentalis confessio, quę ministro fieri debet.

¶ AD

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Iacobus loquitur ex præsuppositione diuinæ institutionis: & quia diuinitùs institutio præcesserat de confessione sacerdotibus facienda, per hoc quòd eis potestatem remittendi peccata in Apostolis dedit: vt patet Ioan. 20. ideo intelligendum est, quòd Iaco. sacerdotibus confessionem esse faciendam monuit.

¶Ad secundum dicendum, quòd Baptismus est magis sacramentum necessitatis, quàm pœnitentia, quo ad confessionem & absolutionem: quia quandoque Baptismus prætermitti nõ potest sine periculo salutis æternæ: vt patet in pueris, qui non habent vsum rationis: sed non est ita de confessione: & absolutione quæ tantũ ad adultos pertinent, in quibus contritio cũ proposito cõfitendi, & desiderio absolutionis sufficit ad liberandum à morte æterna: & ideo non est simile de Baptismo & confessione.

¶Ad tertium dicendum, quòd in satisfactione non solùm attendenda est quantitas pœnæ: sed etiam virtus eius, secũdum quod est pars sacramenti: & sic requirit sacramentorũ dispẽsatorem, quãuis etiam ab alio, quàm à sacerdote pœna taxari possit.

¶Ad quartum dicendum, quòd cognoscere vultum pecoris, ad duo potest necessariũ esse. Primò, quòd coordinetur gregi Christi. & sic cognoscere vultum pecoris pertinet ad curam & solicitudinem pastoralem, quæ incumbit quandoque illis, qui non sunt sacerdotes. Secundò, ad hoc quòd prouideatur ei cõpetens medicamentum salutis, scilicet sacramentum Eucharistiæ: & talia præbere pertinet ad sacerdotem, & ad talem cognitionem pecoris confessio ordinatur.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm in aliquo casu liceat alij quàm sacerdoti confiteri.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in nullo casu liceat aliis, quàm sacerdotibus confiteri: quia confessio sacramentalis accusatio est: vt ex supposita definitione habetur: sed dispensatio sacramenti ad illum tantùm pertinet, qui est sacramenti minister. cùm ergo minister sacramenti proprius sit sacerdos, videtur quòd nulli alij sit confessio facienda.

¶Prætereà, Confessio in quolibet iudicio ad sententiam ordinatur. sed in sententia in foro contentioso nõ à suo iudice lata, nulla est: & ideo non facienda est confessio nisi iudici: sed iudex in foro conscientiæ nõ est nisi sacerdos, qui habet potestatem ligandi & soluendi. ergo non est alij confessio facienda.

¶Prætereà, In Baptismo quilibet potest baptizare, quia si baptizat laicus, etiã absque necessitate non debet à sacerdote Baptismus iterari: sed si aliquis cõfiteatur laico in casu necessitatis, iterum tenetur sacerdoti confiteri, si articulum necessitatis euadat. ergo confessio non potest fieri laico in casu necessitatis.

¶SED CONTRA est quod in litera determinatur.

CONCLVSIO.

¶Non nisi in necessitatis articulo alteri quàm sacerdoti peccatorum confessio fieri potest.

¶RESPODEO dicendum, quòd sicut Baptismus est sacramentum necessitatis, ita & pœnitentia. Baptismus autẽ, quia est sacramentum necessitatis, duplicem habet ministrũ. Vnum, cui ex officio baptizare incumbit, scilicet sacerdotem. Aliũ, cui ratione necessitatis dispensatio Baptismi cõmittitur: & ita etiam minister pœnitentiæ, cui confessio est facienda, est sacerdos: sed in necessitate etiam laicus vicem sacerdotis supplet, vt ei confessio fieri possit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in sacramento pœnitentiæ non solùm est aliquid ex parte ministri, scilicet absolutio & satisfactionis iniunctio, sed etiam aliquid ex parte ipsius, qui suscipit sacramentũ, quod est etiam de essentia sacramenti, sicut contritio & cõfessio. Satisfactio autem iam incipit esse à ministro, inquantũ eam iniungit: & à pœnitẽte, inquãtum eam implet: & ad plenitudinem sacramenti vtrunq; debet cõcurrere, quando possibile est. Sed quando necessitas imminet, debet facere pœnitens quod ex parte sua est, scilicet conteri & confiteri cui potest, qui quãuis sacramentum perficere nõ possit vt faciat id quod ex parte sacerdotis est, absolutionem scilicet; defectum tamen sacerdotis summus Sacerdos supplet: nihilominus confessio laico ex desiderio sacerdotis facta sacramentalis est quodammodo quãuis non sit sacramẽtum perfectũ, quia deest ei id quod est ex parte sacerdotis.

¶Ad secundum dicendum, quòd quãuis laicus nõ sit iudex eius qui sibi confitetur absolutè, tamen ratione necessitatis accipit iudicium super eum, secundum quòd confitens ex desiderio sacerdotis se ei subdit.

¶Ad tertium dicendum, quòd per sacramenta homo nõ solùm Deo, sed Ecclesiæ oportet ꝙ reconcilietur. Ecclesiæ autem recõciliari non potest nisi sanctificatio Ecclesiæ ad eum perueniat: in Baptismo autem sanctificatio Ecclesiæ ad hominem peruenit per ipsum elementum exterius adhibitum, quod verbo vitæ sanctificatur secundum formam Ecclesiæ à quocunque: & ideo ex quo semel baptizatus est à quocunque, nõ oportet ꝙ iterum baptizetur. Sed in pœnitentia Ecclesiæ sanctificatio non peruenit ad hominem nisi per ministrum: quia non est ibi aliquod elementum corporale exterius adhibitum, quod ex sanctificatione inuisibilem gratiam conferat: & ideo quamuis ille laico confessus in articulo necessitatis consequutus sit veniam à Deo, eo ꝙ propositum confitendi, quod secundum mandatum Dei percepit, sicut potuit impleuit: non tamen adhuc Ecclesiæ reconciliatus est, vt ad sacramenta Ecclesiæ admitti debeat, nisi priùs à sacerdote absoluatur: sicut ille qui Baptismo flaminis baptizatus est, ad Eucharistiam non admittitur. Et ideo oportet ꝙ iterum confiteatur sacerdoti, cùm copiam habere potuerit: & præcipuè quia sacramentum pœnitentiæ perfectum non fuit. Vnde oportet quòd perficiatur, vt ex ipsa perceptione sacramenti pleniorem effectum consequatur, & vt mandatum de pœnitentiæ sacramento recipiendo impleat.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm extra casum necessitatis possit aliquis non sacerdos confessionem venialium audire.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ extra casum necessitatis nõ possit aliquis non sacerdos confessionem venialium audire. Quia sacramentum aliquod committitur laico dispensandum ratione necessitatis: sed confessio venialium non est de necessitate. ergo non committitur laico.

¶Preterea, Contra venialia ordinatur extrema vnctio, sicut & pœnitentia: sed illa non potest dari à laico: vt patet Iacobi vltimo. ergo nec confessio venialium potest ei fieri.

¶SED CONTRA est quod dicit Beda in litera.

CONCLVSIO.

¶Non est necessarium vt quis sacerdoti venialia confiteatur, cùm per pectoris tusionem & aquam benedictam remittantur.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ per peccatũ veniale homo nec à Deo, nec à sacramento Ecclesiæ separatur: & ideo nõ indiget nouæ gratiæ collatione ad eius dimissionẽ, neque indiget reconciliari Ecclesiæ. Et propter hoc non oportet ꝙ venialia aliquis sacerdoti confiteatur: quia ipsa confessio laico facta sacramentale quoddam est, quãuis non sit sacramentum perfectum, & ex charitate procedens: & talibus natum est veniale remitti, sicut per tusionem pectoris, & aquam benedictum.

¶Et per hoc patet solutio ad primum: quia venialia non indigent sacramenti perceptione ad dimissionem sui, sed sufficit ibi aliquid sacramentale, vt aqua benedicta & aliquid huiusmodi.

¶Ad secundum dicendum, quòd extrema vnctio non datur directe contra veniale nec aliquod sacramentum.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm sit necessarium quòd homo confiteatur proprio sacerdoti.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ non sit necessarium ꝙ homo cõfiteatur proprio sacerdoti. Greg. enim dicit. Apostolico moderamine & pietatis officio à nobis constitutum est, ꝙ sacerdotibus monachis Apostolorum figuram tenentibus liceat prædicare, baptizare, cõmunionem dare, pro peccatoribus orare, pœnitentiã iniponere, atq; peccata soluere: sed monachi nõ sunt proprij sacerdotes aliquorũ, cùm nõ habeant curam animarũ. ergo cũ confessio fiat propter absolutionem, sufficit ꝙ fiat cuicunq; sacerdoti.

¶Præterea, Sicut sacerdos est minister huius sacramenti, ita est Eucharistiæ. sed quilibet sacerdos potest conficere. ergo quilibet potest sacramentum pœnitentiæ ministrare. ergo non oportet ꝙ fiat proprio sacerdoti.

¶Præterea, Illud ad quod determinatè tenemur, nõ est in nostra electione constitutum: vt patet per Augustinum in litera. Dicit enim, Qui vult confiteri peccata, vt inueniat gratiam, quærat sacerdotem, qui sciat soluere & ligare. ergo videtur quòd non sit necessarium quòd sacerdoti proprio confiteatur aliquis.

¶Præterea, Quidam sunt, sicut papa, prælati, qui non videntur habere proprium sacerdotem, cùm non habeant superiorem: sed isti tenentur ad confessionem. ergo non semper tenetur homo cõfiteri proprio sacerdoti.

¶ Præterea, Illud quod est institutum pro charitate, contra charitatem non militat, vt Ber. dicit: sed confessio quæ pro charitate instituta est, contra charitatem militaret, si homo ad confitendum vni sacerdoti esset obligatus: vt puta si peccator sciat sacerdotem suum hæreticum, aut solicitatorem ad malum, aut fragilem, qui ad peccatum quod quis confitetur ei, sit pronus, vel sit reuelator confessionis probabiliter existimetur, vel si peccatum contra ipsum commissum sit, de quo quis cõfiteri debet. ergo videtur quod nõ semper oporteat cõfiteri ꝓprio sacerdoti.

¶ Præterea, In eo quod est necessarium ad salutem, nõ sunt homines arctãdi, ne impediãtur à via salutis: sed magna arctatio videtur, si oporteat vni homini cõfiteri de necessitate, & per hoc multi possent à cõfessione retrahi, vel timore, vel verecũdia, vel aliquo huiusmodi. ergo cũ confessio sit de necessitate salutis, nõ debent homines ad hoc arctari (vt videtur) quòd proprio sacerdoti confiteantur.

¶ SED CONTRA est decre. Inno. qui instituit quòd oẽs vtriusq; sexus semel in anno proprio sacerdoti cõfiteantur.

¶ Præterea, Sicut episcopus se habet ad diœcesim suam, ita sacerdos ad suam parochiam: sed non licet vni episcopo in diœcesi alterius episcopale officium exercere, secundũ statuta canonũ. ergo non licet vni sacerdoti parochianum alterius audire.

CONCLVSIO.

¶ Non modò sacerdoti, sed proprio sacerdoti, qui imperandi iurisdictionem & potestatem habeat, confiteri peccata necessarium est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd alia sacramenta non consistũt in hoc, quòd ad sacramentum accedẽs, aliquid agat, sed solũ vt recipiat: sicut patet in Baptismo & huiusmodi: sed actus recipientis requiritur ad percipiendum vtilitatẽ sacramẽti in eo, qui est suæ voluntatis arbiter constitutus: quasi remouẽs prohibens, scilicet fictionẽ: sed in pœnitentia actus accedẽtis ad sacramẽtum est de substantia sacramenti, eo quòd cõtritio, confessio, & satisfactio sunt pœnitẽtiæ partes, quæ sunt actus pœnitẽtis: actus autẽ nostri, cùm in nobis principiũ habeãt, nõ possũt nobis ab aliis dispẽsari nisi per imperiũ. Vnde oportet quòd ille, qui dispensator huiusmodi sacramẽti cõstituitur, sit talis, qui possit imperare aliquid agendũ. Imperium autem nõ competit alicui in alium, nisi qui habet super eũ iurisdictionẽ: & ideo de necessitate huius sacramẽti est, nõ solùm vt minister habeat ordinem sicut in aliis sacramentis, sed etiam quòd habeat iurisdictionem. Et ideo sicut ille, qui nõ est sacerdos, nõ potest hoc sacramentum conferre, ita nec ille qui nõ habet iurisdictionẽ. Et propter hoc oportet sicut sacerdoti, ita proprio sacerdoti cõfessionẽ fieri: cùm enim sacerdos nõ absoluat nisi ligãdo ad aliquid faciendum, ille solus potest absoluere, qui potest per imperium ad aliquid faciendum ligare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Greg. loquitur de illis monachis qui iurisdictionẽ habent, vt potè quibus alicuius parochiæ cura est cõmissa, de quibus aliqui dicebãt, quòd hoc ipso quòd monachi erant, non poterant absoluere, & pœnitentias iniungere, quod falsum est.

¶ Ad secundum dicendũ quòd sacramentum Eucharistiæ non requirit imperiũ in aliquem hominẽ, secùs autẽ est in hoc sacramento, vt dictum est: & ideo ratio non sequitur: & tamen nõ licet Eucharistiam ab alio, quàm à proprio sacerdote accipere, quanuis verum sit sacramentum quod ab eo percipitur.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd electio discreti sacerdotis non est nobis commissa, vt nostro arbitrio faciẽda, sed de licentia Superioris, si fortè proprius sacerdos esset minus idoneus ad apponendum peccato salutare remedium.

¶ Ad quartum dicendum, quòd prælatis incumbit sacramenta dispensare, quæ non nisi mũdi tractare debẽt: ideo concessum est eis à iure, quòd possunt sibi eligere proprios sacerdotes cõfessore, qui quantũ ad hoc sunt eis superiores, sicut & vnus medicus ab alio curatur, nõ inquantũ medicus, sed inquãtũ infirmus.

¶ Ad quintum dicendũ, quòd in casibus illis in quibus probabiliter timet pœnitens periculum sibi vel sacerdoti ex confessione ei facta, debet recurrere ad Superiorem: vel ab eodem petere licentiam alteri confitendi: quòd si licentiã habere non possit, idem est iudiciũ, quod de illo, qui nõ habet copiã sacerdotis: vnde magis debet eligere laico confiteri. nec in hoc transgreditur aliquid præceptum Ecclesiæ: quia præcepta iuris positiui non se extendunt vltra intentionem præcipientis, quæ est finis præcepti, hoc autem est charitas secundum Apostolum. Nec aliqua iniuria fit etiam sacerdoti, quia priuilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate.

¶ Ad sextum dicendum, quòd in hoc quòd oportet proprio sacerdoti confiteri, non arctatur via salutis, sed sufficiens ad salutem via statuitur. Peccaret autem sacerdos, si non esset facilis ad præbendum licentiã alteri confiteri, quia multi sunt adeò infirmi, quòd potius sine confessione morerentur, quàm tali sacerdoti cõfiterentur: vnde illi qui sunt nimis soliciti, vt cõscientias per confessionem subditorum sciant, multis damnationis laqueum iniiciunt, & per consequens sibiipsis.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm aliquis possit alteri, quàm proprio sacerdoti confiteri, ex priuilegio vel mandato superioris.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd non possit aliquis alteri quàm proprio sacerdoti cõfiteri, etiã ex priuilegio vel mandato superioris. Quia non potest aliquod priuilegiũ indulgeri in præiudicium alterius: sed hoc esset in præiudicium alterius sacerdotis, si alius confessionem subditi sui audiat. ergo non potest per priuilegium seu licentiam seu mandatum superioris obtineri.

¶ Præterea, Illud per quod impeditur diuinum mandatũ, nõ potest per mandatũ vel priuilegiũ alicuius hominis concedi: sed mãdatum diuinũ est ad rectores Ecclesiarum, vt diligẽter vultum pecoris sui agnoscant: Prouer. 7. quod impeditur si alius quàm ipse confessionẽ eius audiat. ergo hoc nõ potest per alicuius hominis priuilegium vel mandatum ordinari.

¶ Præterea, Ille qui audit confessionem alicuius, est proprius iudex eius, aliàs non posset eum ligare & soluere: sed vnius hominis nõ possunt esse plures proprii sacerdotes vel iudices: quia tunc teneretur pluribus obedire, quod est impossibile, si cõtraria præciperent vel incompossibilia. ergo non potest aliquis cõfiteri nisi proprio sacerdoti etiam ex superioris licentia.

¶ Præterea, Iniuriam sacramento facit qui sacramentum iterat super eadem materia, vel ad minus inutiliter facit: sed qui confessus est alii sacerdoti tenetur iterum confiteri proprio sacerdoti si petat: quia non est absolutus ab obedientia qua ei tenetur: ad hoc ergo non potest licitè fieri, quòd alii quàm proprio sacerdoti confiteatur.

¶ SED CONTRA, Ea, quæ sunt ordinis, possunt habẽti similẽ ordinẽ committi ab eo, qui ea facere potest: sed superior, vt episcopus, potest confessionẽ audire illius, qui est de parochia alicuius presbyteri: quia etiam aliquando aliqua sibi reseruat, cùm sit ille principalior rector. ergo etiam potest committere alicui sacerdoti quòd ipsum audiat.

¶ Præterea, Quicquid potest inferior potest superior, sed ipse sacerdos potest suo parochiano dare licentiã quòd alteri cõfiteatur. ergo multò fortiùs eius superior hoc potest.

¶ Præterea, Potestatẽ quã habet sacerdos in populo, habet ab episcopo, sed ex illa potestate potest confessionẽ audire. ergo & eadem ratione alius, cui episcopus potestatem concedit.

CONCLVSIO.

¶ Potest aliquis ex priuilegio, vel Superioris mandato, alii quàm proprio sacerdoti sua confiteri peccata, & ab illo absolui.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sacerdos aliquis potest dupliciter impediri ne alicuius confessionem audiat. Vno modo propter defectum iurisdictionis. Alio modo propter impedimentum executionis ordinis: sicut excommunicati & degradati, & huiusmodi: quicunque autem iurisdictionem habet, potest ea quæ sunt iurisdictionis cõmittere: & ideo si aliquis impediatur, quòd alterius confessionem audire non possit per iurisdictionis defectũ, potest sibi per quẽcunq; iurisdictionẽ habẽtem immediatã in illos cõmitti quòd confessionẽ audiat & absoluat: siue per ipsum sacerdotem, siue per episcopũ, siue per papam. Si autem propter executionis ordinis impedimentum audire non possit, potest sibi concedi quòd confessionem audiat per eum, qui impedimentum remouere potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd præiudiciũ non fit alicui nisi ei subtrahatur quod est in fauorem eius indultũ. Iurisdictionis autẽ potestas nõ est cõmissa alicui homini in fauorẽ suũ, sed in vtilitatẽ plebis & honorẽ Dei. Et ideo si superioribus prælatis expedire videatur ad salutẽ plebis & honorẽ Dei promouendũ, quòd alii quæ sunt iurisdictionis, cõmittant: in nullo fit præiudicium inferioribus prælatis: nisi illis qui quærunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi: & qui gregi præsunt, non vt eos pascant, sed vt ab eis pascantur.

¶ Ad sec

¶ Ad secundum dicendum quòd rector Ecclesiæ debet vultum pecoris sui cognoscere dupliciter. Vno modo per sollicitam exterioris conuersationis considerationem, qua inuigilare debet super gregem sibi commissum, & in hac cognitione non oportet quòd credat subdito, sed certitudinem facti, inquantum potest, inquirat. Alio modo per confessionis manifestationem, & quantùm ad hanc cognitionem nõ potest maiorem certitudinem accipere, quàm vt subdito credat: quia hoc est ad subueniendum conscientiæ ipsius. Vnde in foro confessionis creditur homini & pro se, & contra se, non autem in foro exterioris iudicij: & adeo ad hanc cognitionem sufficit, quòd credat subdito dicenti se alteri absoluere valenti fuisse confessum: & sic patet quod talis cognitio pecoris per priuilegium alteri indultum de confessione audienda non impeditur.

¶ Ad tertium dicendum, quod inconueniens esset si duo æqualiter super eandem plebem constituantur: si autem inæqualiter, non est inconueniens, & secundum hoc super eandem plebem immediatè sunt, & sacerdos parochialis, & episcopus, & papa: & quilibet eorum potest ea quæ sunt iurisdictionis ad ipsum pertinẽtia alteri committere. Sed si Superior committat, qui & principalior est, dupliciter potest committere: aut ita quod eum vice sui constituat, sicut papa & episcopus suos pœnitentiarios constituunt: & tunc talis est principalior, quàm inferior prælatus: sicut pœnitentiarius papæ quàm episcopus, & pœnitentiarius episcopi quàm sacerdos parochialis, & magis tenetur ei cõfitens obedire. Alio modo vt eum coadiutorem illius sacerdotis cõstituat, & quia coadiutor ordinatur ad eum, cui coadiutor datur, ideò coadiutor est minus principalis: & ideò pœnitens non tantùm obedire tenetur ei, quantùm proprio sacerdoti.

¶ Ad quartum dicendum, quod nullus tenetur cõfiteri peccata, quæ non habet: & ideo si aliquis pœnitentiario episcopi, vel alteri ab episcopo commissionem habẽti confessus fuerit, cùm sint sibi dimissa peccata, & quo ad Ecclesiam, & quo ad Deum, non tenetur confiteri proprio sacerdoti quãtuncũque petat: sed propter statutum Ecclesiæ de confessione facienda proprio sacerdoti semel in anno, eodẽ modo se debet habere sicut & ille qui habet solùm venialia. Talis enim solùm venialia confiteri debet, vt quidam dicunt: vel profiteri se à peccato mortali immunem, & sacerdos ei in foro conscientiæ credere debet & tenetur. Si tamen iterum cõfiteri teneretur, non frustrà primo confessus fuisset: quia quãtò pluribus sacerdotibus cõfitetur quis, tantò plus de pœna remittitur ei, tum ex erubescẽtia cõfessionis, quæ in pœnam satisfactoriam computatur, tum ex vi clauium. Vnde toties posset confiteri, quòd ab omni pœna liberaretur, nec reiteratio facit iniuriam sacramẽto, nisi in quo sanctificatio adhibetur, vel per characteris impressionem, vel per materiæ consecrationem, quorum neutrum est in pœnitentia: vnde bonum est quòd ille qui authoritate episcopi confessionem audit, inducat confitentem quòd confiteatur proprio sacerdoti: quòd si noluerit, nihilominus eum absoluere debet.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm pœnitens possit in fine vitæ à quolibet sacerdote absolui.

Tho. 4. Dist 20 unica, art. 1 q. cunda.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd in fine vitæ pœnitens non possit à quolibet sacerdote absolui. Quia ad absolutionẽ requiritur aliqua iurisdictio, vt dictũ est. sed sacerdos non acquirit iurisdictionẽ super illũ qui in fine pœnitet. ergo nemo potest eũ absoluere.

¶ Præterea, Ille qui sacramentum Baptismi in articulo mortis ab alio, quàm proprio sacerdote recipit, non debet à proprio sacerdote iterum baptizari. Si ergo quilibet sacerdos in articulo mortis posset absoluere à quolibet peccato, nõ debet pœnitens, si euadit, ad suum sacerdotem recurrere, quod falsum est: quia aliàs sacerdos non haberet cognitionem de vultu pecoris sui.

¶ Præterea, In articulo mortis sicut licet alieno sacerdoti baptizare, ita etiam non sacerdoti: sed non sacerdos nunquam potest absoluere in foro pœnitentiali. ergo nec sacerdos in articulo mortis eum, qui non est sibi subditus.

¶ SED CONTRA, Necessitas spiritualis est maior, quàm corporalis: sed aliquis in necessitate vltima potest aliorum rebus vti, etiam inuitis dominis ad subueniendum corporali necessitati. ergo & in articulo mortis ad subueniendum spirituali necessitati potest à non suo sacerdote absolui. Præterea, Ad idem sunt authoritates positæ in litera.

CONCLVSIO.

¶ Potest pœnitens à quouis sacerdote in mortis articulo non modò à peccatis omnibus absolui, sed à qualibet excõmunicatione à quocunque sit lata.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quilibet sacerdos, quantũ est de virtute clauium, habet potestatẽ indifferenter in omnes, & quantũ ad omnia peccata: sed quòd non possit omnes ab omnibus peccatis absoluere, hoc est, quia per ordinationẽ Ecclesiæ habet iurisdictionẽ limitatam, vel omnino nullã habet: sed quia necessitas legem nõ habet, ideò quãdo necessitatis articulus imminet, per Ecclesiæ ordinationẽ non impeditur quin absoluere possit, ex quo habet claues etiam sacramẽtaliter, & tantum cõsequitur ex absolutione alterius, sicut si à proprio sacerdote absolueretur: nec solùm à peccatis tũc potest à quolibet sacerdote absolui, sed etiam ab excõmunicatione, à quocunque sit lata: & hæc absolutio etiam ad iurisdictionem pertinet, quæ per legem ordinationis Ecclesiæ coarctatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquis potest vti iurisdictione alterius ex eius voluntate, quia ea quæ iurisdictionis sunt, committi possunt. Vnde quia Ecclesia acceptat vt quilibet sacerdos absoluere possit in articulo mortis: ideo ex hoc ipso quis vsum iurisdictionis habet, quãuis iurisdictione careat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nõ oportet eum recurrere ad proprium sacerdotẽ, vt iterũ à peccatis soluatur, à quibus in articulo mortis absolutus est: sed vt innotescat ei, quòd est absolutus. Nec similiter oportet quòd absolutus ab excõmunicatione ad iudicem vadat, qui aliàs absoluere potuisset, absolutionem petens, sed satisfactionem offerens.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd Baptismus habet ex ipsa sanctificatione materiæ efficaciã: & ideò à quocunq; cõferatur alieno, ille sacramentũ recipit: sed vis sacramentalis pœnitentiæ cõsistit in sanctificatione ministri: & ideò ille qui laico cõfitetur, quamuis impleat quod ex parte est de sacramentali confessione, tamen sacramentalem absolutionẽ non consequitur: & ideò aliquid valet ei quantũ ad diminutionem pœnæ quæ fit per confessionis meritum & pœnam: sed non consequitur diminutionẽ illã pœnæ quæ est ex vi clauium: & ideò oportet quòd iterum sacerdoti confiteatur, & magis sic confessus discedens punitur post hanc vitam, quàm si sacerdoti fuisset confessus.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm pœna taxetur secundum quantitatem culpæ.

Tho. 4. Dist. 20. q. 1 art. 2 q. 1.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd pœna tẽporalis, cuius reatus post pœnitẽtiam manet, non taxetur secundum quantitatem culpæ. Taxatur enim secundum quãtitatem delectationis, quæ fuit in peccato, vt patet Apoc. 18. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantũ date illi tormẽtum & luctum: sed quãdoq; vbi est maior delectatio, ibi est minor culpa: quia peccata carnalia plus habẽt delectationis, quàm spiritualia, secundum Greg. ergo pœna non taxatur secundum quantitatem culpæ.

¶ Præterea, Eodem modo aliquis obligatur per præcepta moralia in noua lege & in veteri. sed in ve. le. debebatur pro peccatis pœna septem dierum: vt scilicet septem diebus immundi essent: cùm ergo in nouo Testamẽto imponatur pœna septennis pro vno peccato mortali, videtur quòd quãtitas pœnæ non respiciat quantitatem culpæ.

¶ Præterea, Maius est peccatum homicidij in laico, quàm fornicationis in sacerdote: quia circunstantia, quæ sumitur ex specie peccati, magis aggrauat, quàm quæ sumitur ex conditione personæ, sed laico pro homicidio imponitur septennis pœnitentia, sed sacerdoti decem annorum secundum Can. ergo pœna non taxatur secundum quantitatem.

¶ Præterea, Maximum peccatum est, quod in ipsum corpus Christi committitur: quia tantò grauiùs quis peccat, quãtò maior est in quem peccatur: sed pro effusione sanguinis Christi in sacramento altaris contenti iniungitur pœnitentia quadraginta dierum vel paulum ampliùs: pro fornicatione simplici iniungitur pœnitentia septennis secundum Can. ergo quantitas pœnæ non respondet quantitati culpæ.

¶ SED CONTRA, Isa. 27. Mensuram contra mensuram, cùm abiecta fuerit iudicabo eum. ergo quantitas iudicij punitionis peccati est secundum quantitatem culpæ.

¶ Præterea, Homo reducitur ad æqualitatem iustitiæ per pœnitentiam inflictam: sed hoc non esset si quantitas culpæ & pœnæ non sibi responderent. ergo vnum alteri respondet.

CONCLVSIO.

¶ Secundum quantitatem culpæ tametsi taxanda sit satisfactionis pœna, quo tamen

quo tamen pœnæ in peccatorum remedium iniunguntur, non secundum culpæ quantitatem, sed conditionem personarum taxandæ sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quod pœna post dimissionem culpæ exigitur ad duo, scilicet ad debitum soluendum, & ad remedium præstandum. Potest ergo taxatio pœnæ considerari quantum ad duo. Primò, quantum ad debitum: & sic quãtitas pœnæ radicaliter respondet quantitati culpæ, antequã de ea aliquid dimittatur: secũdum tamen quantũ per primũ eorũ, quę pœnitentiã nata sunt remittere, plus remittitur, secundũ hoc per aliud minus remittendum vel soluendum restat: quia quãto per contritionem plus de pœna dimissum est, tantò per confessionem minus dimittendum restat. Secundò, quantum ad remedium vel illius, qui peccauit, vel aliorũ, & sic quandoq; pro minori peccato iniungitur maior pœnitentia: vel quia peccato vnius difficiliùs potest resisti quam peccato alterius. sicut iuueni imponitur pro fornicatione maior pœna, quam seni, quamuis minùs peccet: vel quia in eo peccatum est periculosius, sicut in sacerdote, quam in alio. vel quia multitudo magis prona est ad ad peccatum: & ideò per pœnam vnius, alij sunt exterrendi. Pœna ergo in foro pœnitentiæ quantum ad vtrunq; taxanda est: & ideò nõ semper pro maiori peccato maior pœna imponitur. Sed pœna purgatorij solùm est ad soluendum debitum, quia vlteriùs non manet locus peccandi: & ideò illa pœna taxatur solùm secundum quantitatem peccati, considerata tamen cõtritionis quantitate, & confessione & absolutione: quia per omnia de pœna aliquid dimittitur: vnde etiam à sacerdote iniungendo satisfactionem, sunt consideranda

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd in verbis illis duo tanguntur ex parte culpæ, scilicet glorificatio & deliciæ: quorũ primum pertinet ad elationem peccantis, qua Deo resistit. Secundum ad delectationem peccati: quamuis autem sit minor delectatio quandoque in maiori culpa, tamen est ibi semper maior elatio: & ideò ratio non procedit.

¶ Ad secundum dicendum, quod illa pœna septem dierum non erat expiatiua à pœna debita peccato. Vnde & iam si post illos dies moreretur, in purgatorio puniretur, sed expiabatur ab irregularitate, à qua omnia sacrificia legalia expiabant. Nihilominus cæteris paribus plus peccat homo in noua lege quàm in veteri, propter sanctificationem ampliorem, qua sanctificatur in Baptismo, & propter beneficia Dei potiora humano generi exhibita. & hoc patet ex hoc, quod dicitur Heb. 10. Quantò putatis deteriora mereri supplicia, &c. Nec tamen hoc verum est vniuersaliter, quod exigatur pro quolibet peccato mortali septẽnis pœnitentia, sed hoc est quasi quædã regula communis, vt in pluribus competens, quam tamen oportet dimittere consideratis diuersis peccatorum circunstantiis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd episcopus vel sacerdos cum maiori periculo suo & aliorũ peccat: & ideò solicitius retrahũt eum Canones à peccato, quam alios, maiorè pœnam iniũgendo, secundum quod est in remedium: quamuis quandoq; nõ debeatur tanta ex debito. Vnde in purgatorio non tanta ab eo exigitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd pœna illa est intelligenda, quãdo nolente sacerdote hoc accidit. Si enim sponte funderetur, multò grauiori pœna dignus esset.

QVAESTIO NONA DE *qualitate confessionis, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de qualitate cõfessionis. Circa quod quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrũ cõfessio possit esse informis

¶ Secundò, vtrùm oporteat confessionem esse integram.

¶ Tertiò, vtrùm possit aliquis per alium, vel per scriptum confiteri.

¶ Quartò, vtrùm illæ conditiones, quæ à magistris assignantur, ad confessionem requirantur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm confessio possit esse informis.

Tho. vbi sup. art. 4 q. 1. & sequ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd confessio nõ possit esse informis: dicitur enim Eccle. 17. A mortuo, velut qui non est, perit confessio: sed ille qui non habet charitatẽ, est mortuus, quia ipsa est animæ vita. ergo absque charitate non potest esse confessio.

¶ Præterea, Confessio diuiditur contra contritionem, sed contritio & satisfactio nunquam possunt extra charitatem fieri. ergo nec confessio.

¶ Præterea, In confessione oportet quòd os cordi concordet, quia hoc ipsum nomen Confessionis requirit. sed ille qui adhuc manet in affectu peccati quod confitetur, nõ habet cor ori conforme: quia corde peccatum tenet, quod ore damnat. ergo talis non confitetur.

¶ SED CONTRA, Quilibet tenetur ad confessionẽ mortalium: sed si aliquis semel confessus est etiam in mortali existẽs, non tenetur vlterius ad confitendum ea peccata: quia cùm nullus sciat se charitatem habere, nullus sciret se confessum fuisse. ergo nõ est de necessitate cõfessionis, quòd sit charitate formata.

CONCLVSIO.

¶ Confessio, vt est pars sacramenti, potest nonnunquam in eo esse, qui non contritus & sine charitate est. vt vero actus virtutis est, non potest absque charitate in aliquo esse

¶ RESPONDEO dicendum, quòd confessio est actus virtutis, & pars sacramenti: secundum autem quòd est actus virtutis, est actus meritorius propriè, & sic confessio non valet sine charitate, quæ est principium merendi: sed secundum quòd est pars sacramenti, sic ordinat confitentem ad sacerdotem, qui habet claues Ecclesiæ, qui per confessionem confitentis conscientiam cognoscit, & secundum hoc cõfessio potest esse etiam in eo, qui non est contritus: quia potest peccata sua confiteri sacerdoti, & clauibus Ecclesiæ se subiicere: & quamuis tunc non percipiat absolutionis fructum, tamen recedente fictione percipere incipiet: & sic etiam in aliis sacramentis. Vnde non tenetur iterare confessionem qui fictus accedit, sed tenetur postmodum fictionem suam confiteri

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd autoritas illa intelligenda est quantùm ad fructum confessionis percipiendum, quem nullus extra charitatem existens percipit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd contritio & satisfactio fiunt Deo. sed confessio fit huiusmodi: & ideò de ratione contritionis & satisfactionis, est quòd homo sit Deo per charitatem vnitus, non autem de ratione confessionis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille qui peccata quæ habet narrat, verè loquitur: & sic cor concordat voci vel verbis quãtùm ad substantiam confessionis, quãuis discordet à cõfessionis fine.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm oporteat confessionem esse integram

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non oporteat confessionem esse integram: vt scilicet omnia peccata vni sacerdoti confiteatur. Quia erubescentia facit ad diminutionem pœnæ, sed quanto pluribus sacerdotibus quis confitetur, tãtò maiorem erubescentiã patitur. ergo fructuosior est confessio si pluribus sacerdotibus diuidatur.

¶ Præterea, Confessio ad hoc necessaria est in pœnitentia, vt pœna secundum arbitrium sacerdotis peccato taxetur: sed sufficiens pœna potest imponi à diuersis sacerdotibus de diuersis peccatis. ergo nõ oportet vni sacerdoti omnia peccata confiteri.

¶ Præterea, Potest contingere quod post confessionem factam & satisfactionem perfectam recordetur quis alicuius peccati mortalis, quod dum confitebatur, memoriã nõ habebat, & tũc copiam proprij sacerdotis, cum quo primò confessus fuerit habere nõ poterit. ergo poterit id solùm peccatum alteri cõfiteri, & sic diuersa peccata diuersis sacerdotibus cõfitebitur.

¶ Præterea, Sacerdoti nõ debet fieri cõfessio de peccatis nisi propter absolutionem: sed quãdoq; sacerdos qui confessionem audit, potest de quibusdam peccatis absoluere, nõ de omnibus. ergo ad minus in tali casu non oportet quod cõfessio sit integra.

¶ SED CONTRA, Hypocrisis est impedimentum pœnitentiæ: sed diuidere confessionem ad hypocrisim pertinet: vt Aug. dicit. ergo confessio debet esse integra.

¶ Præterea, Confessio est pœnitentiæ pars: sed pœnitentia debet esse integra. ergo & confessio.

CONCLVSIO.

¶ Oportet omnia & singula confiteri peccata, si vera, & salubris confessio esse debeat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in medicina corporali oportet quòd medicus nõ vnum solùm morbum, cõtra quem

medicinam

medicinam dare debet cognoscat, sed etiam vniuersaliter totā habitudinem ipsius infirmi: eò quòd vnus morbus ex adiunctione alterius aggrauatur, & medicina quæ vni morbo competeret, alteri nocumentum præstaret. & similiter est in peccatis: quia vnum aggrauatur ex adiunctione alterius, & illud quod vni peccato esset conueniens medicina, alteri incētiuum præstaret, cùm quandoque aliquis contrariis peccatis infectus sit: vt Gregor. in Pastorali docet: & ideò de necessitate confessionis est, quòd homo omnia peccata confiteatur, quæ in memoria habet: quod si non faciat, non est confessio, sed cōfessionis simulatio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etsi erubescentia sit multiplicior quando diuidit diuersa peccata diuersis: tamen omnes simul non sunt ita magnæ erubescentiæ, sicut illa vna, qua quis omnia sua simul confitetur: quia vnum peccatum per se consideratum non demonstrat ita malam dispositionem peccantis, sicut quando est cum pluribus aliis consideratum: quia in vnum peccatum aliquis quandoque ex ignorantia vel infirmitate labitur, sed multitudo peccatorū demōstrat malitiam peccantis, vel magnam corruptionem eiusdem.

¶Ad secundum dicendum, quòd pœna à diuersis sacerdotibus imposita non esset sufficiens: quia quilibet consideraret vnum per se, & nō grauitatem ipsius quam habet ex adiunctione alterius, & quandoque pœna quę contra vnum peccatum daretur, esset promotiua alterius peccati: & præterea sacerdos confessionem audiens, vicem Dei gerit, & ideo debet ei fieri hoc modo confessio, sicut fit Deo in contritione. Vnde sicut non esset contritio, nisi quis de omnibus peccatis cōtereretur, ita non esset confessio, nisi quis de omnibus, quæ memoriæ occurrerint confiteatur.

¶Ad tertium dicendum, quòd quidam dicunt, quòd quando aliquis recordatur eorum, quæ prius oblitus erat, debet etiam ea quæ prius confessus fuit confiteri, & præcipuè si non potest eundem habere, cui antè cōfessus fuerat, qui omnia cognoscit, vt totius culpæ quantitas vni sacerdoti innotescat. Sed hoc nō videtur necessarium, quia peccatum habet quantitatem & ex seipso, & ex adiunctione alterius: peccatorum autem, de quibus confessus est, manifestauit quantitatem, quā ex seipsis habent: ad hoc autem quòd sacerdos vtranque quantitatem peccati huiusmodi cognoscat, sufficit quòd hoc peccatum confitēs dicat explicitè, & alia in generali, dicendo, quòd cùm alia multa confiteretur huius oblitus fuit.

¶Ad quartum dicendum, quòd etiam si sacerdos non de omnibus possit absoluere, tamen tenetur sibi omnia cōfiteri, vt quātitatem totius culpæ cognoscat, & de illis de quibus nō potest absoluere, ad superiorem remittat.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm quis possit per alium, vel per scriptum confiteri.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd possit per alium quis cōfiteri, vel per scriptum, quia confessio necessaria est ad hoc vt conscientia pœnitentis sacerdoti pandatur: sed homo potest per alium vel per scriptum suam conscientiam sacerdoti manifestare. ergo sufficit per alium vel per scriptum confiteri.

¶Præterea, Quidam non intelliguntur à propriis sacerdotibus propter linguæ diuersitatem, & tales nō possunt nisi per alios confiteri. ergo non est de necessitate sacramenti, quòd per seipsum quis confiteatur: & ita videtur quòd si per alium quis cōfessus fuerit qualitercunque, sufficiat ei ad salutem.

¶Præterea, De necessitate sacramenti est, quòd homo proprio sacerdoti confiteatur, vt ex dictis patet: sed aliquādo proprius sacerdos est absens, cui non potest pœnitens propria voce loqui, posset autem per scriptum ei suam conscientiam manifestare. ergo videtur quòd per scriptum ei suam conscientiā transmittere debeat.

¶SED CONTRA, Homo ad confessionem peccatorum, sicut ad confessionem fidei obligatur: sed confessio fidei ore est facienda, vt patet Ioan. 10. ergo & confessio peccatorum.

¶Præterea, Qui per se ipsum peccauit, per seipsum debet pœnitere: sed confessio est pœnitentiæ pars. ergo pœnitens debet confiteri propria voce.

CONCLVSIO.

¶Proprio ore peccatorum confessio facienda est, nisi natura aliquod ad hoc impedimentum adfuerit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd confessio non solùm est actus virtutis, sed etiam pars sacramenti. quāuis autem ad eam, secundū quòd est actus virtutis, sufficeret qualitercunque fieret. & si non esset tanta difficultas in vno modo sicut in alio: tamen secundū quòd est pars sacramēti, habet determinatum actum, sicut & alia sacramenta habent determinatam materiam: & sicut in Baptismo ad significandam interiorem ablutionem, assumitur illud elementum, cuius est maxima vis in abluendo: ita in actu sacramenti ad manifestandum ordinatè assumitur ille actus, quo maximè consueuimus manifestare, scilicet proprium verbum. Alij enim modi sunt inducti in supplementum istius.

¶AD PRIMVM dicendū, quòd sicut in Baptismo nō sufficit qualitercūque abluere, sed per elemētū determinatū: ita nec in pœnitētia sufficit qualitercūque peccata manifestare, sed oportet quòd per actum determinatum manifestentur.

¶Ad secundum dicendum, quòd in eo qui vsum linguæ nō habet, sufficit quòd per scriptū aut per nutū aut interpretē cōfiteatur: quia nō exigitur ab homine plus quā possit, quāuis homo nō possit vel debeat Baptismū accipere, nisi in aqua: quia aqua est omnino ab exteriori, & nobis ab alio exhibetur, sed actus cōfessionis est à nobis: & ideò quādo non possumus vno modo, debemus secundum quod possumus confiteri.

¶Ad tertium dicēdum, quòd in absentia proprij sacerdotis potest etiam laico fieri confessio: & ideò non oportet quòd per scriptum fiat, quia plus pertinet ad necessitatem confessionis actus, quàm ille, cui fit confessio.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm conditiones assignatæ requirantur ad confessionem.

AD QVARTVM sic proceditur, Videtur quòd illæ cōditiones, quæ à magistris assignantur, his versibus contentæ, non requirantur ad confessionem,

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, lachrymabilis, accelerata,
Fortis & accusans, & sit parêre parata.

Fides enim & simplicitas, & fortitudo sunt per se virtutes. ergo non debent poni per se conditiones confessionis.

¶Præterea, Purum est quod non habet permixtionem: similiter simplex compositionem & permixtionem aufert. ergo superfluè vtrunque ponitur.

¶Præterea, Peccatum semel commissum nullus tenetur confiteri nisi semel. ergo si homo peccatum non iterat, non oportet quòd sit frequens.

¶Præterea, Confessio ad satisfactionem ordinatur: sed satisfactio quandoque est publica. ergo & confessio non semper debet esse secreta.

¶Præterea, Illud quod non est in potestate nostra, non requiritur à nobis: sed lachrymas emittere, non est in potestate nostra. ergo non requiritur ad confitentem.

CONCLVSIO.

¶Oportet confessionem, vt actus virtutis est, esse discretā, libentem, purā, fortem, verecundam, lachrymabilem, humilem, veram, nudam, simplicem, integram: vt verò est pars sacramenti, necesse est esse accusantem, & parere paratam, atque secretam: vtile autem est, illam esse frequentem, & acceleratam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd dictarū conditionum quędā sunt de necessitate cōfessionis, quędā de benè esse ipsius. Ea aūt quæ sunt de necessitate cōfessionis, vel cōpetunt ei secūdū quòd est actus virtutis, vel secūdū quòd est pars sacramēti. Si primo modo, aut ratione virtutis in genere, aut ratione specialis virtutis, cuius est actus, aut ex ipsa ratione actus. Virtutis aūt in genere sunt quatuor cōditiones: vt in 2. Ethi. dicitur. Prima est, vt aliquis sit sciēs: & quantū ad hoc cōfessio dicitur esse discreta, secundū quòd in actu omnis virtutis prudētia requiritur: est aūt hæc discretio, vt maiora cū maiori pōdere confiteātur. Secūda cōditio est, vt sit eligens, quia actus virtutū debent esse volūtarij, & quantū ad hoc dicit, libens. Tertia cōditio est vt propter hoc, scilicet debitū finē operetur: & quantū ad hoc dicit quòd debet esse pura, vt scilicet recta sit intentio. Quarta est, vt immobiliter operetur: & quantùm ad hoc dicit quòd debet esse fortis: vt scilicet propter verecūdiā nō dimittat. Est aūt cōfessio actus virtutis pœnitētiæ, quæ quidē primò initiū sumit in horrore turpitudinis peccati: & quātùm ad hoc cōfessio debet esse verecūda: vt scilicet nō se iactet de peccatis propter aliquā seculi vanitatē admixtā. Secundò progreditur

ad dolorem de peccato commisso: & quantum ad hoc dicitur esse lachrymabilis. Tertiò, in abiectiõe sui terminatur: & quãtum ad hoc debet esse humilis, vt se miserum confiteatur & infirmum. Sed ex propria ratione humilmodi actus, qui est confessio, habet quòd sit manifestatiua, quæ quidem manifestatio per quatuor impediri potest. Primò, per falsitatem: & quantũ ad hoc dicit, fidelis, id est vera. Secundò per obscuritatem verborum: & contra hoc dicit, nuda, vt nõ inuoluat obscuritatem verborum. Tertiò, per verborum multiplicationẽ: & propter hoc dicit, simplex, vt non recitet in confessione nisi quod ad quantitatem peccati pertinet. Quartò, vt non subtrahatur aliquid de his quæ manifestanda sunt: & contra hoc dicit, integra. Secundum autem quòd confessio est pars sacramenti, sic concernit iudicium sacerdotis, qui est minister sacramenti. Vnde oportet quòd sit accusans ex parte confitentis, parère parata per comparationem ad sacerdotem. Secreta quantùm ad conditionem fori, in quo de occultis conscientiæ agitur. Sed de benè esse confessionis est, quòd sit frequens, & quòd sit accelerata: vt scilicet statim confiteatur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non est inconueniens quòd conditio vnius virtutis in actu alterius inueniatur, qui ab ipsa imperatur: vel quia medium quod est vnius virtutis, principaliter etiam aliæ virtutes per participationem habent.

¶Ad secundum dicendum, quòd hęc conditio pura intentionis excludit peruersitatem, à qua homo mundatur, si simpliciter alieni admixtionem excludit.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc non est de necessitate confessionis, sed de benè esse.

¶Ad quartum dicendum, quòd propter scandalum aliorum qui possunt ex peccatis auditis ad malum inclinari, non debet confessio fieri in publico, sed in occulto: ex poena autem satisfactoria non scandalizatur ita aliquis: quia quandoque pro partum vel nullo similia opera satisfactoria fiunt.

¶Ad quintum dicendum, quòd intelligendum est de lachrymis mentis.

QVAESTIO DECIMA DE effectu confessionis, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de effectu cõfessionis. Circa quod quæruntur quinque.

¶ Primò, vtrùm confessio liberet à morte peccati.

¶ Secundò, vtrùm confessio liberet aliquo modo à pœna.

¶ Tertiò, vtrùm confessio aperiat paradisum.

¶ Quartò, vtrùm confessio tribuat spem salutis.

¶ Quintò, vtrùm confessio generalis deleat peccata mortalia prǽterita.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm confessio liberet à morte peccati.

Tho. vbi sup. ar. 5. q. 1. & seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd cõfessio non liberet à morte peccati. Confessio enim contritionem sequitur: sed contritio sufficienter delet culpam. ergo confessio non liberat à morte peccati.

¶Præterea, Sicut mortale est culpa, ita etiam veniale: sed per confessionem fit veniale quod prius fuit mortale, vt in litera dicitur. ergo per confessionem non remittitur culpa, sed culpa in culpam mutatur.

¶SED CONTRA est, Confessio est pars pœnitentiæ sacramenti: sed pœnitentia à culpa liberat, ergo & confessio.

CONCLVSIO.

¶ Confessio, cùm sit pars sacramenti pœnitentiæ, liberat hominem à culpa, sicut & Baptismus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd pœnitentia inquantum est sacramentum, præcipuè in confessione perficitur: quia per eam homo ministris Ecclesiæ se subdit, qui sunt sacramentorũ dispensatores. Contritio enim votum confessionis annexum habet, & satisfactio pro iudicio sacerdotis, cui fit confessio, taxatur, & quia in sacramento pœnitentiæ gratia infunditur, per quam fit remissio peccatorum, sicut in Baptismo: ideò eo modo confessio ex vi absolutionis coniunctæ remittit culpam, sicut & Baptismus. Liberat enim Baptismus à morte peccati non solùm secundum quòd actu percipitur, sed etiam secundũ quòd in voto habetur: sicut patet in illis, qui iam sanctificati ad Baptismum accedunt: & si aliquis impedimentum non præstaret ex ipsa collatione Baptismi, gratiam consequeretur remittentem peccata, si prius ei remissa non fuissent. Et similiter dicendum est de confessione adiuncta absolutioni: quia secundum quòd in voto pœnitẽtis præcessit, à culpa liberauit. Postmodum autem in actu confessionis & absolutionis gratia augetur, & etiam remissio peccatorum daretur, si præcedens dolor de peccatis non sufficiens ad contritionem fuisset, & ipse tunc obicem gratiæ non præberet: & ideò sicut de Baptismo dicitur quod liberat à morte, ita etiã de confessione dici potest.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd contritio habet votum confessionis annexum: & ideo eo modo liberat à culpa pœnitentes, sicut desiderium Baptismi baptizandos.

¶Ad secundum dicendum, quòd veniale non sumitur pro culpa, sed pro pœna de facili expiabili: vnde non sequitur quòd culpa in culpam cõuertat, sed penitus annihilet. Dicitur enim veniale tripliciter. Vno modo ex genere, sicut verbum otiosum. Alio modo ex causa, id est veniæ causam in se habens, sicut peccatum ex infirmitate. Alio modo ex euentu, sicut accipitur hîc: quia per cõfessionem hoc euenit, quòd de culpa præterita homo veniam consequatur.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm confessio liberet aliquo modo à pœna.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd confessio non liberet aliquo modo à pœna: quia peccato non debetur nisi pœna æterna vel temporalis: sed pœna æterna per contritionem dimittitur: pœna autem temporalis per satisfactionem. ergo per confessionem nihil dimittitur de pœna.

¶ Præterea, Voluntas pro facto reputatur, vt in litera dicitur: sed ille qui contritus est, habuit propositum confitendi: ergo tantum valuit sibi sicut si fuisset confessus: & ita per confessionem, quam posteà facit, nihil de pœna dimittitur.

¶SED CONTRA, Pœnam habet cõfessio: sed per omnia opera pœnalia expiatur pœna peccato debita. ergo & per confessionem.

CONCLVSIO.

¶ Absoluit hominem aliquo modo à pœna ipsa sacramentalis peccatorum confessio secundum maiorem vel minorem confitentis dispositionem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd confessio simul cum absolutione habet vim liberandi à pœna dupliciter. vno modo ex ipsa vi absolutionis: & sic quidem liberat in voto existens à pœna æterna, sicut etiam à culpa, quæ quidem pœna est condemnans, & ex toto exterminans: à qua homo liberatus, adhuc manet obligatus ad pœnam temporalem, secundum quòd pœna est medicina purgans & promouens: & hæc pœna restat in purgatorio patiẽda etiam his, qui à pœna inferni liberati sunt, quæ quidem pœna est improportionata viribus pœnitentis in hoc mundo viuentis: sed per vim clauium intantùm minuitur, quòd proportionata viribus pœnitentis remanet, ita quòd satisfaciendo, se in hac vita purgare potest. Alio modo diminuit pœnam ex ipsa natura actus confitentis, qui habet pœnam erubescentiæ annexam: & ideò quantò aliquis pluries de ipsis peccatis confitetur, tantò magis pœna minuitur.

¶ Et per hoc patet responsio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd voluntas pro facto non reputatur in his quæ sunt ab alio, sicut est de Baptismo. Non enim tantum valet volũtas suscipiendi Baptismum, sicut ipsius susceptio: sed reputatur voluntas pro facto in his quæ sunt omnino ab homine: & iterum quantùm ad præmium essentiale, non autem quantum ad pœnæ remotionem, & huiusmodi respectus quorum attenditur meritum accidẽtale & secundario. & ideò confessus & absolutus, minùs in purgatorio punietur, quàm contritus tantùm.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm confessio aperiat paradisum

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd confessio non aperiat paradisum, quia diuersorum diuersi sunt effectus: sed apertio paradisi effectus est Baptismi. ergo non est effectus confessionis.

¶Præterea, Id quod clausum est, ante apertionem intrare non

non potest: sed ante confessionem moriens intrare paradisum potest. ergo confessio non aperit paradisum.

¶SED CONTRA, Confessio facit hominem subiici clauibus Ecclesiæ: sed per eas aperitur paradisus. ergo & per confessionem.

CONCLVSIO.

¶Sacramentalis confessio ianuas paradisi aperire dicitur, quo à culpa & pœna reatu absoluit.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd à paradisi introitu prohibetur aliquis per culpam & reatum pœnæ, & quia huiusmodi impedimenta confessio amouet, vt ex dictis patet, ideò dicitur paradisum aperire.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quanuis Baptismus & pœnitentia sint diuersa sacramenta, tamen agunt in vi vnius passionis Christi, per quam aditus paradisi est apertus.

¶Ad secundum dicendum, quòd ante votum confessionis paradisus clausus erat peccanti mortaliter, quanuis posteà per contritionem votum confessionis importantem apertus sit, etiam ante confessionem actualiter factam, non tamen obstaculum reatus est totaliter amotum ante confessionem & satisfactionem.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm confessio spem tribuat salutis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd effectus confessionis poni non debeat, quòd tribuit spem salutis: quia spes ex omnibus meritorijs actibus prouenit: & sic nõ videtur proprius effectus cõfessionis.

¶Præterea, Per tribulationem ad spem peruenimus, vt patet Rom. 5. sed tribulationem homo præcipuè in satisfactione sustinet. ergo tribuere spem salutis magis est satisfactionis, quàm confessionis.

¶SED CONTRA, Per confessionẽ homo fit humilior & cautior, sicut in litera Magister dicit: sed per hoc homo accipit spem salutis. ergo confessionis effectus est tribuere spem salutis.

CONCLVSIO.

¶Confessio sacramentalis spem salutis tribuit, quia per eam homo se clauibus Ecclesiæ subiicit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd spes remissionis peccatorum non est nobis nisi per Christum, & quia homo per confessionem se subiicit clauibus Ecclesiæ ex passione Christi virtutem habentibus: ideò dicitur quòd confessio spem salutis tribuit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex actibus non potest esse spes salutis principaliter, sed ex gratia Redẽptoris: & quia confessio gratiæ Redemptoris innititur, ideò spem salutis tribuit non solùm vt actus meritorius, sed vt pars sacramenti.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd tribulatio spem salutis tribuit per experimentum propriæ virtutis, & purgationem a pœna, sed confessio etiam modo prædicto.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm confessio generalis sufficiat ad delenda mortalia oblita.

Tho. 4. dist. 21. q. 2. art. 1. AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd confessio generalis non sufficiat ad delendum peccata mortalia oblita. Peccatum enim per cõfessionem deletum, non est necesse iterum confiteri: si ergo peccata oblita, per confessionem generalem dimitterentur, non esset necessarium quòd cùm ad notitiam redeunt, aliquis confiteretur.

¶Præterea, Quicunque non est conscius sui peccati, vel non habet peccatum, vel est oblitus sui peccati: si ergo per generalem confessionem peccata mortalia oblita dimittuntur, quicũque non est sibi cõscius de aliquo peccato mortali, per generalem confessionem potest esse certus quòd sit immunis à peccato mortali: quod est contra Apostolum 1. Cor. 4. Nihil mihi cõscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.

¶Præterea, Nullus ex negligentia reportat commodum: sed non potest esse sine negligentia, quòd aliquis peccatum mortale obliuiscatur antequàm ei dimittatur. ergo non reportat ex hoc tale commodum, quòd sine speciali confessione de peccato ei dimittatur.

¶Præterea, Magis est elongatum à cognitione confitentis id quod est omnino ignoratum, quàm illud cuius est oblitus: sed peccata per ignorantiam commissa generalis confessio non delet: quia tunc hæretici qui nesciunt aliqua peccata, in quibus sunt, esse peccata: aut etiam aliqui simplices per generalem confessionem absoluerentur, quod falsum est. ergo generalis confessio non tollit peccata oblita.

¶SED CONTRA Psal. Accedite ad eum, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur. sed iste qui confitetur omnia quæ scit, accedit ad Deum quantùm potest. ergo non confundetur, vt repulsam patiatur, sed veniam consequitur.

¶Præterea, Ille, qui confitetur, veniam consequitur, nisi sit fictus: sed ille, qui confitetur omnia peccata, quæ in memoria habet, aliquorum oblitus, non ex hoc est fictus: quia ignorantiam facti patitur, quæ à peccato excusat. ergo veniam consequitur, & sic peccata, quæ oblita sunt relaxantur, cùm impium sit dimidiam sperare veniam.

CONCLVSIO.

¶Per confessionem generalem delentur peccata mortalia oblita: si verò peccatum mortale memoria teneat quis, confessione speciali est opus, vt erubescentia peccati esse ostendatur.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd confessio operatur præsupposita cõtritione, quæ culpã delet: & sic cõfessio directè ordinatur ad dimissionẽ pœnæ, quod quidẽ facit ex erubescentia, quã habet ex vi clauium, quibus se confitens subiicit. Contingit autẽ quandoq; quòd per contritionẽ præcedentẽ peccatum aliquod deletũ est, quo ad culpã, siue in generali, si eius memoria tunc nõ habebatur, siue in speciali. & tunc ante cõfessionẽ illius peccati oblitus est, & tunc confessio generalis sacramentalis operatur ad dimissionẽ pœnæ ex vi clauiũ, quibus se confitens subiicit, nullũ obstaculũ quantum in ipso est ponens. sed ex ipsa parte, qua erubescentia confessionis peccati, pœnã minuebat, pœna istius, de qua quis specialiter coram sacerdote non erubuit, non est diminuta.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in confessione sacramentali non solùm requiritur absolutio, sed iudicium sacerdotis satisfactionem imponentis: & quanuis iste absolutione sit functus, tamen tenetur confiteri, vt suppleatur quod defuit sacramentali confessioni.

¶Ad secundum dicendum, quòd confessio non operatur (vt dictum est) nisi contritione præsupposita, de qua quando vera fuit, non potest aliquis scire: sicut nec scire potest, an gratiæ habeat plenitudinem: & ideò non potest scire vtrum per confessionem generalem sit sibi peccatum oblitum dimissum per certitudinem, quanuis possit per coniecturas aliquas existimare.

¶Ad tertiũ dicendũ, quòd iste non reportat commodum ex negligentia, quia non ita plenam remissionem consequitur, sicut aliàs consequutus fuisset: nec tantũ meretur, & tenetur iterum confiteri, cùm ad memoriam peccatum venerit.

¶Ad quartum dicendum, quòd ignorantia Iuris non excusat, quia ipsa peccatum est, sed ignorantia facti excusat. Vnde aliquis de hoc quòd non confitetur peccata, quia nescit esse peccata propter ignorantiam Iuris diuini, non excusatur à fictione. excusaretur autem, si nesciret ea esse peccata propter ignorantiam particularis circonstantiæ: sicut si cognouit alienam, quã credidit esse suam. Sed obliuio de actu peccati habet ignorantiam facti, & ideò excusat à peccato fictionis in confessione, quod fructum absolutionis & confessionis impedit.

QVAESTIO VNDECIMA

De sigillo confeßionis, in quinque articulos diuisa.

DEINDE quęritur de sigillo confessionis. Et Circa hoc quęruntur quinque.

¶Primò vtrùm in quolibet caso teneatur homo celare ea, quę habet sub sigillo cõfessiõis.

¶Secundò, vtrùm sigillum confessionis se extendat ad alia, quàm illa quę habita sunt de confessione.

¶Tertiò, vtrùm solus sacerdos sigillum confessionis habeat.

¶Quartò, vtrùm sacerdos possit aliis reuelare delicta confitentis.

¶Quintò, vtrùm teneatur ea celare, etiam si aliter ea nouerit.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum in quolibet casu sacerdos teneatur celare peccata, quæ sub sigillo confessionis nouit.

Tho. 4. dist. 21. q. 3. art. 1. & seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non in quolibet casu tenetur sacerdos celare peccata quæ sub sigillo confessionis nouit: quia sicut dicit Ber. Quod est institutum pro charitate, contra charitatem non militat: sed celatio confessionis in aliquo casu contra charitatem militaret: sicut si aliquis in confessione scit aliquem hæreticum, quem non potest inducere ad hoc, quòd desistat a corruptione plebis: & similiter de illo qui scit per confessionem affinitatem esse inter aliquos, qui contrahere volūt. ergo talis debet confessionem reuelare.

¶ Præterea, Illud ad quod quis obligatur ex præcepto Ecclesiæ tantum, non est necesse obseruari mandato Ecclesiæ in contrarium facto: sed celatio confessionis est introducta ex statuto Ecclesiæ tantum. si ergo per Ecclesiam præcipiatur, quòd quicunque scit aliquid de tali peccato, dicat, ille qui scit, per confessionem debet dicere.

¶ Præterea, Magis debet homo conseruare cōscientiam suam, quàm famam alterius, quia charitas ordinata est: sed aliquando aliquis peccatum celans, incurrit propriæ cōsciētiæ damnum: sicut cùm in testimonium adducitur pro peccato illo, & iurare cogitur de veritate dicenda: vel cùm aliquis Abbas scit per cōfessionem alicuius Prioris subiecti sibi peccatum, cuius occasio inducit ipsum ad ruinam, si ei prioratum dimittat: vnde tenetur ei auferre pastoralis curæ dignitatem: auferendo autem videtur confessionem publicare. ergo videtur quòd in aliquo casu liceat confessionem publicare.

¶ Præterea, Aliquis sacerdos per confessionem alicuius, quem audiuit, potest accipere conscientiam, quòd sit prælatione indignus: sed quilibet tenetur contradicere promotioni indignorum, si sua intersit. cùm ergo contradicendo suspitionē inducere videatur de peccato, & sic quodāmodo confessionē reuelare, videtur, quòd quandoque oporteat confessionem reuelare.

¶ SED CONTRA est quod dicit Decre. de poeni. & re. Caueat sacerdos ne verbo vel signo vel quouis modo prodat aliquatenus peccatorem.

¶ Præterea, Sacerdos debet Deo, cuius minister est, conformari: sed Deus peccata quæ per confessionem habet, non reuelat, sed tegit ergo nec sacerdos reuelare debet.

CONCLVSIO.

¶ Quemadmodum Deus tegit peccatum eius qui se sibi subiicit per poenitentiam, sic sacerdos peccata confitentis celare debet: cùm cōfessio exterior ad sacerdotem sit signum confessionis interioris, quæ fit ad Deum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in sacramentis ea, quæ exteriùs geruntur, sunt signa rerum, quæ interiùs contingunt: & ideo cōfessio, qua quis sacerdoti se subiicit, signum est interioris, qua quis Deo subiicitur: Deus autem peccatum illius qui se sibi subiicit per poenitentiā, tegit. Vnde & hoc oportet in sacramento poenitentiæ significari: & ideò de necessitate sacramenti est, quòd quis per confessionem celet: & tanquam violator sacramenti peccat, qui confessionem reuelat. Et præter hoc sunt aliæ vtilitates huius celationis, quia per hoc homines magis ad confessionem attrahuntur, & simpliciùs etiā peccata confitentur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quidam dicunt quòd sacerdos non tenetur seruare sub sigillo confessionis nisi peccata, de quibus poenitens emendationem promittit: aliter potest ea dicere ei, qui potest prodesse & non obesse. Sed hæc opinio videtur erronea, cùm sit contra veritatem sacramenti. Sicut enim Baptismus est sacramentum, quamuis quis fictus accedat, nec est immutatum aliquid propter hoc de essentialibus sacramenti: ita confessio non desinit esse sacramentalis, quamuis ille, qui confitetur, emendationem non proponat: & ideò nihilominus sub occulto tenendum est, nec tamen sigillum confessionis contra charitatem militat: quia charitas non requirit, quòd opponatur remedium peccato, quod nescit. Illud autem quod sub confessione scitur, est quasi nescitum, cùm illud nesciat vt homo, sed vt Deus. Tamen aliquod remedium adhibere debet in prædictis casibus quantùm potest sine reuelatione confessionis, sicut monendo eos qui confitentur, & aliis diligentiam apponendo ne corrumpantur per hæresim. Potest etiam dicere prælato, quod diligentiùs vigilet super gregem suum, ita tamen quòd non dicat aliquid quod verbo vel nutu confitentem prodat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præceptum de confessione seruanda consequitur ipsum sacramentum: & ideò sicut præceptum de confessione sacramentali facienda est de iure diuino, & non potest aliqua dispensatione vel iussione homo absolui ab ea: ita nullus ad reuelationem confessionis potest ab homine cogi vel licentiari. Vnde si præcipiatur sub poena excommunicationis iam latæ, quod dicat si aliquid scit de tali peccato, non debet dicere: quia debet existimare quòd intentio præcipientis est, si sciat vt homo, hoc autem non scit vt homo. Et si etiam exprimeret de confessione interrogatus, non deberet dicere, nec excommunicationem incurreret: quia non est subiectus superiori suo nisi vt homo: hoc autem non scit vt homo, sed vt Deus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homo non adducitur in testimonium nisi vt homo. & ideo sine læsione conscientiæ potest iurare se nescire quod scit tantùm vt Deus. Similiter etiam potest prælatus sine læsione conscientiæ dimittere peccatum impunitum, quod scit tantùm vt Deus, vel sine aliquo remedio: quia non tenetur adhibere remedium, nisi eo modo, quo ad ipsum refertur. Vnde in his, quæ ad ipsum deferuntur in foro poenitentiæ, debet in eodem foro, inquantùm potest, adhibere remedium, vt Abbas in casu prædicto admoneat eum vt prioratui resignet: vel si noluerit, potest ex aliqua alia occasione absoluere eum à cura prioratus, ita tamen quòd omnis suspitio vitetur de confessionis reuelatione.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ex multis aliis caussis redditur quis indignus ad prælationis officium, quàm ex peccato, sicut ex defectu scientiæ vel ætatis, vel alicuius huiusmodi. & ideo qui contradicit, nec suspitionem de crimine facit, nec confessionem reuelat.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum sigillum confessionis se extendat ad alia quàm ad ea quæ sunt de confessione.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd sigillum confessionis se extendat ad alia, quàm illa, quæ sunt de confessione. Quia de confessione non sunt nisi peccata: sed aliquando cū peccatis alia multa quis narrat, quæ ad confessionem non pertinent. ergo cùm illa sacerdoti dicantur vt Deo, videtur quòd etiam ad illa sigillum confessionis se extendat.

¶ Præterea, aliquando aliquis dicit alicui aliquod secretum, & ille recipit sub sigillo confessionis. ergo sigillum confessionis se extendit ad illa quæ non sunt de confessione.

¶ SED CONTRA, Sigillum confessionis est aliquid annexum sacramentali confessioni: sed ea quæ annexa sunt alicui sacramento, non se extendunt vltra sacramentum illud. ergo sacramentum confessionis non se extendit nisi ad ea, de quibus est confessio.

CONCLVSIO.

¶ Cùm sigillum confessionis sit aliquid annexum confessioni sacramentali, ad ea solum directè se extendit, de quibus est sacramentalis confessio. licet etiam indirectè ea, quæ non se extendunt ad confessionem sacramentalem, cadant in sigillum confessionis, propter scandalum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sigillum confessionis directè non se extendit nisi ad illa, de quibus est sacramentalis confessio: sed indirectè id quod non cadit sub sacramentali confessione, etiam ad sigillum confessionis pertinet, sicut illa, per quæ posset peccator vel peccatum deprehendi. Nihilominus tamen alia summo studio sunt celanda, tum propter scandalum, tum propter pronitatem, quæ ex cōsuetudine accidere posset.

¶ Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquis non debet de facili aliquid recipere hoc modo: si tamen recipiat, tenetur ex promissione hoc modo celare, ac si in confessione haberet, quāuis sub sigillo confessionis non habeat.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum solus sacerdos habeat sigillum confessionis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod non solùm sacerdos sigillū confessionis habeat. Quia aliquando aliquis confitetur sacerdoti per interpretē necessitate vrgente. sed interpres (vt videtur) tenetur confessionem celare. ergo etiam non sacerdos aliquid sub sigillo confessionis habet.

¶ Præterea,

¶ Præterea, Aliquando aliquis in casu necessitatis potest laico confiteri: sed ille tenetur peccata celare, cùm sibi dicantur sicut Deo. ergo non solùm sacerdos sigillum confessionis habet.

¶ Præterea, Aliquando aliquis se sacerdotē fingit vt conscientiam alicuius exploret per hanc fraudem, & ille etiam (vt videtur) peccat si confessionem reuèlet. ergo non solùm sacerdos sigillum confessionis habet.

¶ SED CONTRA est, quòd solus sacerdos minister est huius sacramenti: sed sigillum confessionis est annexum huic sacramento. ergo solus sacerdos habet sigillum confessionis.

¶ Præterea, Homo tenetur ea, quæ in confessione audit, celare, si non scit ea vt homo, sed vt Deus: sed solus sacerdos est minister Dei. ergo solus sacerdos tenetur occultare.

CONCLVSIO.

¶ Quemadmodum sacerdoti competit sigillum confessionis vt Dei ministro, ita et ecclesiastico, cui propter necessitatem confessionem audire contingit, competere dicitur peccata celare.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sigillum confessionis competit sacerdoti inquantùm est minister huius sacramenti: quod nihil aliud est quàm debitum confessionem celandi, sicut clauis est potestas absoluendi: tamen sicut aliquis, qui non est sacerdos, in aliquo casu participat aliquid de actu clauis, dum confessionem audit, propter necessitatem: ita etiam participat aliquid de actu sigilli confessionis, & tenetur celare, quamuis, propriè loquendo, sigillum confessionis non habeat.

¶ Et per hoc patet absolutio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm de licentia confitentis possit sacerdos dicere quæ habet in confessione.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd de licentia confitentis non possit sacerdos peccatū, quod habet sub sigillo confessionis, aliquando prodere. Quod enim non potest superior, nō potest inferior, sed Papa non posset aliquem licentiare, quòd peccatū, quod habet, in confessione alteri proderet. ergo nec ille qui cōfitetur potest ipsum licentiare.

¶ Præterea, Illud quod est institutum propter bonum commune Ecclesiæ, non potest ex arbitrio vnius irritari: sed celatio cōfessionis est instituta propter bonum totius Ecclesiæ, vt homines confidentiùs ad confessionem accedant. ergo ille qui confitetur, non potest licentiare sacerdotem ad dicendum.

¶ Præterea, Si possit licentiari sacerdos, videtur dari pallium malitiæ magnæ sacerdotibus: quia possent prætendere sibi licentiam datā: & sic impune peccarent, quod est inconueniens: & sic videtur quòd non possint à confitente licentiari.

¶ Præterea, Ille cui iste reuelabit, non habebit peccatum hoc sub sigillo cōfessionis: & sic poterit peccatum publicari, quod iam deletū est, quod est incōueniens. ergo non potest licētiare.

¶ SED CONTRA, Superior potest mittere peccatorem cum literis ad inferiorem sacerdotem de voluntate ipsius. ergo de voluntate confitentis potest sacerdos peccatum reuelare alteri.

¶ Præterea, Qui potest aliquid facere per se, potest etiam per alterum facere: sed confitens potest peccatum suum, quod fecit, per se alteri reuelare. ergo potest per sacerdotem facere.

CONCLVSIO.

¶ Cum confitens efficere possit, vt sacerdos sciat illud vt homo, quod sciebat vt Deus, dum detegendæ confessionis facultatem tribuit si illam reuelet, non violat sigillum confessionis, modo id citra scandalum fiat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duo sunt propter quę tenentur sacerdotes peccatum occultare. Primo & principaliter, quia ipsa occultatio est de essentia sacramenti, inquantùm scit illud vt Deus, cuius vicem gerit ad confessionem. Alio modo propter scandalum vitandum: potest autem confitens facere, quòd sacerdos illud quod sciebat vt Deus, sciat etiam vt homo: quod facit, dum licentiat eum ad dicendum: & ideò si dicat, non frangit sigillū confessionis: tamen debet vitare scandalum dicendo, ne fractor sigilli prædicti reputetur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Papa nō potest licentiare sacerdotem ad dicendū: quia non potest facere, q; illud sciat vt homo, quod tamē facere potest ille qui confitetur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non tollitur illud quod est institutum propter bonum commune: quia sigillum cōfessionis non frangitur, quia dicitur quod alio modo scitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex hoc non datur aliqua impunitas malis sacerdotibus: quia imminet eis probatio si accusantur, quòd sine licentia confitentis reuelauerunt.

¶ Ad quartū dicendū, quòd ille, ad quem notio prædicta deuenit, mediante sacerdote de voluntate confitentis, participat in aliquo actu sacerdotis: & ideo simile est de eo & de interprete, nisi fortè velit quòd ille absolute sciat & liberè.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm ille qui scit aliquid per confessionem & per alium modum, etiam possit reuelare illud.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd illud quod quis scit per confessionem, & eo am alio modo, possit alteri reuelare. Non enim frangitur sigillum confessionis nisi dum peccatum, quod scitur, in confessione reuelatur. si ergo iste reuelat peccatum quod in confessione audiuit, qualitercunque aliâs sciat, sigillum confessionis frangere videtur.

¶ Præterea, Quicunque confessionem alicuius audit, ei obligatur ad hoc quòd peccata ipsius non reuelet: sed si aliquis promitteret alicui tenere priuatum ei quod dicitur, quantuncunq; post sciret, deberet priuatū tenere. ergo quod quis in cōfessione audiuit, quantuncunq; aliâs sciat, debet priuatum haberi.

¶ Præterea, Duorum quod est altero potentius, trahit ad se reliquum: sed scientia, qua scit peccatum vt Deus, est potentior & dignior scientia, qua scit peccatū vt homo: ergo trahit ad se eam, & ita non poterit reuelari secundum quòd scientia, qua scit vt Deus, exigit.

¶ Præterea, Secretum confessionis institutum est ad vitandum scandalum, & ne homines à confessionibus retrahantur: sed si aliquis posset dicere illud quod in confessione audiuit, etiam si aliter sciret, nihilominus scandalum sequeretur. ergo nullo modo potest dicere.

¶ SED CONTRA, Nullus potest alium obligare ad quod non erat obligatus, nisi sit suus prælatus qui obliget eum præcepto: sed ille, qui sciebat alicuius peccatum per visum, non erat obligatus ad celandum: ergo ille, qui ei confitetur, cùm non sit prælatus suus, non potest eum obligare ad celandum, per hoc quòd ei confitetur.

¶ Præterea, Secundum hoc posset impediri iustitia Ecclesiæ, si aliquis vt euaderet sentētiam excōmunicationis, quæ in ipsum ferenda erat propter aliquod peccatum, de quo conuictus est, confiteur ei qui sententiam fert: sed iustitiæ executio est in præcepto. ergo non tenetur celare peccatum quod quis in confessione audiuit, si aliâs ipsum scit.

CONCLVSIO.

¶ Si immineat necessitas, potest confessor prodere quæ sibi in confessione dicta fuerunt, modò ante aut post confessionem ea resciuerit: ita tamen vt ea dicat vt homo, non vt Deus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est triplex opinio. Quidam enim dicunt quòd illud, quod in confessione aliquis audiuit, non potest aliquo modo dicere si sciat aliâs, siue ante siue pòst. Quidam verò dicunt quòd per confessionem præcluditur sibi via, ne possit aliquid dicere quod priùs sciuit: non autem quin possit dicere si pòst alio modo sciat. Vtraque autem opinio dum nimium sigillo confessionis attribuit, præiudicium veritati & iustitię seruandę facit. Posset enim aliquis ad peccandum esse pronior, si non timeret ab illo accusari, cui confessus est, si coram illo peccatum iteraret. Similiter etiam multùm iustitiæ perire poterit, si testimonium ferre aliquis non posset de eo quod vidit post confessionem de hoc factam: nec obstat quòd quidam dicunt quòd debet protestari se non tenere priuatum hoc: quia hoc non posset protestari, nisi postquàm peccatum esset sibi dictū. Et tunc quilibet sacerdos posset reuelare peccatum, protestationem faciendo, si hoc ipsum ad reuelandum liberum redderet. Et ideò alia opinio est communior, quòd illud, quod homo aliâs scit siue ante confessionē, siue post, non tenetur celare, quantùm ad id, quod scit vt homo: potest enim dicere, Scio illud quod vidi: tenetur tamen celare illud, inquantùm scit vt Deus: non enim potest hoc dicere, Ego audiui hoc in confessione: tamen propter scandalum vitandum debet abstinere, ne de hoc loquatur, nisi immineat necessitas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quando aliquis dicit se vidisse quod in confessione audiuit, non reuelat quod in confessione habet nisi per accidens. Sicut qui scit aliquid per auditum & visum, non reuelat quod vidit, per se loquendo, si dicat se audiuisse, sed per accidens, quia dicit auditum,

cui accidit visum esse: & ideò talis sigillum confessionis non frangit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non obligatur audiens confessionem, quod non reuelet peccatum simpliciter: sed prout est in confessione auditum. Nullo enim casu dicere debet se audiuisse in confessione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc intelligendum est de duobus quæ habent oppositionem: sed scientia qua scit aliquis peccatum vt Deus, & illa qua scit vt homo, non sunt opposita: ideò ratio non procedit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non debet ita vitari peccatum ex vna parte, quòd ex alia iustitia relinquatur. Veritas enim non est propter scandalum dimittenda: & ideò quando imminet periculum iustitiæ, non debet dimitti reuelatio eius quod quis in confessione audiuit, si aliter scit propter scandalum: dum tamen scandalum quantum in se est euitare nitatur.

QVAESTIO DVODECIMA

De satisfactione & eius quidditate, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de satisfactione: de qua quatuor consideranda sunt. Primò, de eius quidditate. Secundò, de ipsius possibilitate. Tertiò, de eius qualitate. Quartò, de his per quæ homo Deo satisfacit.

¶ Circa primum queruntur tria.

¶ Primò, vtrùm satisfactio sit virtus vel actus virtutis.

¶ Secundò, vtrùm sit actus iustitię.

¶ Tertiò, vtrùm definitio satisfactionis quę in litera ponitur, conuenienter assignetur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm satisfactio sit virtus vel actus virtutis.

Tho. 4 dist. 15. q. 1. artic. 1.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd satisfactio nõ sit neque virtus neque actus virtutis. Omnis enim virtutis actus est meritorius: sed satisfactio non est meritoria, vt videtur: quia meritum gratuitum est, sed satisfactio debitum attendit. ergo satisfactio nõ est actus virtutis.

¶ Prætereà, Actus virtutis est voluntarius: sed aliquando fit satisfactio eo inuito de aliquo, vt quando aliquis pro offensa in alterum commissa à iudice punitur. ergo satisfactio non est virtutis actus.

¶ Prætereà, Secundum Philosophum 8. Ethico. In virtute moris principale est electio: sed satisfactio non fit per electionem, sed respicit principaliter exteriora opera. ergo nõ est virtutis actus.

¶ SED CONTRA, Satisfactio ad pœnitētiam pertinet, sed pœnitentia est virtus. ergo satisfactio est actus virtutis.

¶ Prætereà, Nullus actus operatur ad deletionem peccati nisi sit actus virtutis, quia contrarium destruitur per suum cõtrarium: sed per satisfactionem peccatum totaliter annihilatur. ergo satisfactio est virtutis actus.

CONCLVSIO.

¶ Satisfactio dicitur esse non solùm actus virtutis materialiter (cùm malitiam implicitam vel defectum debitæ circunstantiæ non habeat) sed etiam formaliter, cùm suo nomine formam & rationem virtutis implicitam habere dicatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquis actus dicitur esse actus virtutis dupliciter. Vno modo materialiter: & sic quilibet actus, qui malitiam non habet implicitam vel defectum debitæ circumstantiæ, actus virtutis dici potest: quia quolibet tali actu potest vti virtus in suum finem, sicut est ambulare, loqui, & huiusmodi. Alio modo dicitur actus aliquis esse actus virtutis formaliter, quia ipse suo nomine formam, & rationem virtutis implicitam habet: sicut fortiter sustinere dicitur actus fortitudinis: formale autem cuiuslibet virtutis moralis est ratio medij. vnde omnis actus, qui rationem medij importat, actus virtutis formaliter dicitur: & quia æqualitas medium est, quod suo nomine satisfactio importat: non enim dicitur aliquis satisfieri nisi secundum proportionem æqualitatis ad aliquid, constat quòd satisfactio etiam formaliter est actus virtutis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis satisfacere in se sit debitum, tamen inquantùm satisfaciens voluntate hoc opus exequitur, rationem gratuiti accipit ex parte operantis, & sic operans facit de necessitate virtutem: ex hoc enim debitum dimittere habet meritum, quod necessitatem importat, quæ voluntati contrariatur: vnde si voluntas necessitati assentiat, ratio meriti non tolletur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd actus virtutis non requirit voluntarium in eo qui patitur, sed in eo qui facit, quia illius actus est. Et cùm ille, in quem iudex vindictam exercet, se habeat vt patiens ad satisfactionem, non vt agens, non oportet quòd in eo voluntaria sit satisfactio, sed in iudice faciente.

¶ Ad tertium dicendum, quòd principale in virtute potest accipi dupliciter. Vno modo principale in ipsa, inquantùm est virtus: & sic ea quæ ad rationem pertinent, vel magis ei propinqua sunt, principaliora sunt in virtute: & sic electio & interiores actus in virtute, inquantùm virtus est, principaliores sunt. Alio modo potest accipi principale in virtute, inquantùm est talis virtus: & sic principalius in ipsa est, ex quo determinationem recipit actus interior. sed in aliquibus virtutibus determinatur per exteriores, quia electio, quæ est communis omnibus virtutibus ex hoc quòd est electio talis actus, efficitur propria huius virtutis: & sic actus exteriores in aliquibus virtutibus sunt principaliores, & ita etiam est in satisfactione.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm satisfactio sit actus iustitiæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd satisfactio non sit actus iustitiæ, quia satisfactio fit ad hoc quòd reconcilietur ei, quem offendit: sed reconciliatio cùm sit amoris, ad charitatem pertinet. ergo satisfactio est actus charitatis & non iustitiæ.

¶ Prætereà, Causæ peccatorum in nobis sunt passiones animę, quibus ad malum incitamur: sed iustitia secundum Philosophum non est circa passiones, sed circa operationes. cùm ergo ad satisfactionem pertineat peccatorum causas excidere, vt in litera dicitur, videtur quòd non sit actus iustitiæ.

¶ Prætereà, Cauêre in futurum non est actus iustitiæ, sed magis prudentiæ, cuius pars ponitur cautela, sed hoc pertinet ad satisfactionem, quia ipsius est suggestionibus peccatorum aditum non indulgêre. ergo satisfactio non est actus iustitiæ.

¶ SED CONTRA, Nulla virtus attendit rationem debiti nisi iustitia: sed satisfactio honorem debitum Deo impendit, vt Ansel. ait. ergo satisfactio est actus iustitiæ.

¶ Prætereà, Nulla virtus habet rerum exteriorum adæquationem perficere, nisi iustitia: sed hoc fit per satisfactionem qua constituitur æqualitas emendæ ad offensam præcedentem. ergo satisfactio est iustitiæ actus.

CONCLVSIO.

¶ Cùm nomen Satisfactionis adæquationem proportionis designet (nempe æqualitatem respectu offensæ præcedentis in faciēte) & medium iustitiæ accipiatur secundum adæquationem rei ad rem in aliqua proportione: apparet quòd satisfactio formaliter actus iustitiæ est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum Philosophum in 5. Ethico. medium iustitiæ accipitur secundũ adęquationem rei ad rem in proportionalitate aliqua. vnde cùm talem adæquationem ipsum nomen satisfactionis importet, quia hoc aduerbium, satis, æqualitatem proportionis designat, constat quòd satisfactio formaliter iustitiæ actus est: sed iustitiæ actus secundum Philosophum est vel sui ad alterum, vt quãdo aliquis reddit alteri quod ei debet: vel alterius ad alterum, sicut quando iudex facit iustitiam inter duos. Quando autem est actus iustitiæ sui ad alterum, æqualitas in ipso faciente constituitur: quando autem alterius ad alterum, æqualitas constituitur in iustum passo: & quia satisfactio æqualitatem in ipso faciente exprimit, dicit actum iustitiæ, quæ est sui ad alterum, propriè loquendo: sed sui ad alterum potest aliquis facere iustitiam, vel in actionibus & passionibus, vel in rebus exterioribus: sicut & iniuria fit alteri vel subtrahendo res, vel per aliquam actionem lædendo: & quia vsus rerum exteriorum est dare, ideò actum iustitiæ secũdum quòd æqualitatem in rebus exterioribus constituit, propriè dicit hoc quod est reddere: sed satisfacere manifestè æqualitatem in actionibus demonstrat,

quamuis

quamuis quandoque vnum pro alio ponatur. Et quia adæquatio non est nisi inæqualium, non satisfactio inæqualitatem actionum præsupponit, quæ quidem offensam constituit: & ideò habet respectum ad offensam præcedentem: nulla autem pars iustitiæ respicit offensam præcedentem nisi iustitia vindicatiua, quæ æqualitatem constituit in eo qui iustum patitur indifferenter, siue sit patiens idem quod agens, vt quando aliquis sibiipsi pœnam infert: siue non sit idem quod agens, vt quando iudex alium punit, ad vtrunque vindicatiua iustitia se habente: similiter & pœnitentia quæ æqualitatem tantùm in faciente importat, quia ipsemet pœnam tenet, fit, vt quodammodò pœnitentia vindicatiuæ iustitiæ species sit: & per hoc constat quòd satisfactio quæ æqualitatē respectu offensæ præcedentis in faciente importat, opus iustitiæ est quantùm ad illam partem, quæ pœnitentia dicitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd satisfactio (vt ex dictis patet) est quædam iniuriæ illatæ recompensatio: vnde sicut iniuria illata immediatè ad inæqualitatem iustitię pertingebat, & per consequens ad inæqualitatem amicitiæ oppositam: ita & satisfactio directè ad æqualitatem iustitiæ perducit, & ad æqualitatem amicitiæ ex consequenti: & quia actus aliquis elicitiuè ab illo habitu procedit, ad cuius finem immediatè ordinatur: imperatiuè autem ab illo, ad cuius finem vltimò tendit: ideo satisfactio elicitiuè est à iustitia, sed imperatiuè à charitate.

¶Ad secundum dicendum, quòd quanuis iustitia sit principalior circa operationes: tamen etiam ex consequenti est circa passiones, inquantùm sunt operationum causæ. Quare sicut iustitia cohibet iram, ne alteri læsionem iniustè inferat, & concupiscentiam, ne ad alienum torum accedat: sic etiam satisfactio potest peccatorum causas excidere.

¶Ad tertium dicendum, quòd quælibet virtus moralis participat actus prudentiæ, eò quòd formaliter ipsa complet in eis rationem virtutis, cùm secundum eam medium accipiatur in singulis virtutibus moralibus, vt patet per definitionem virtutis in 2. Ethic.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm definitio satisfactionis in litera conuenienter ponatur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd definitio satisfactionis in litera inconuenienter ponatur ab Augu. dicit enim, quòd satisfactio est peccatorum causas excidere, & eorum suggestionibus aditum non indulgere. Causa enim actualis peccati fomes est: sed in hac vita non possumus fomitem excidere. ergo satisfactio non est peccatorum causas excidere.

¶Præterea, Causa peccati est fortior quàm peccatum: sed homo per se non potest peccatum excidere. ergo multò minus causas peccati, & sic idem quod prius.

¶Præterea, Satisfactio cùm sit pars pœnitentiæ, præteritum respicit, non futurum: sed non indulgere aditum suggestionibus peccatorum respicit futurū. ergo non debet poni in definitione satisfactionis.

¶Præterea, Satisfactio dicitur respectu offensæ præteritæ: sed de offensa præcedenti nulla fit mentio. ergo inconuenienter assignatur definitio satisfactionis.

¶Præterea, Anselmus ponit aliam definitionē in li. Cur Deus homo, scilicet satisfactio, est honorem debitum Deo impendere: in qua nulla fit mentio horum quæ Augu. hic ponit. ergo altera earum videtur esse incompetens.

¶Præterea, Honorem debitum potest innocēs impendere: sed satisfacere non competit innocenti. ergo definitio Ansel. est malè ordinata.

CONCLVSIO.

¶Cùm satisfactio respectu culpæ præteritæ, quam recompensando curat, dicatur illatæ iniuriæ recompensatio secundum iustitiæ æqualitatem: necesse est fateri diffinitionem Anselmi bonā esse, scilicet quòd satisfacere est honorē debitū Deo impendere: sic & Augustini respectu præseruationis culpæ futuræ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd iustitia nō ad hoc tantum tendit vt inæqualitatem præcedentem auferat puniendo culpam præteritam, sed vt in futurum æqualitatem custodiat: quia secundum Philosophum in 2. Ethi. Pœnæ medicinæ sunt. Vnde & satisfactio quæ est iustitiæ actus pœnam inferentis, est medicina curans peccata præterita, & præseruans à futuris: & ideò quando homo homini satisfacit, & præterita recompensat, & de futuris cauet: & secundum hoc dupliciter potest satisfactio definiri. Vno modo respectu culpæ præteritæ, quam recompensando curat: & sic dicitur quòd satisfactio est illatæ iniuriæ recompensatio secundum iustitiæ æqualitatē. *1. Prima definitio.* Et in idē dicitur redire definitio Anselmi qui dicit, quod satisfacere est honorem debitum Deo impendere, vt consideretur debitum ratione culpæ commissæ. Alio modo potest definiri, secūdum quod præseruat à culpa futura: & sic definit eam hîc Aug. *2. Def.* præseruatio autem à morbo corporali fit per ablationē causarum, quibus morbus consequi potest: eis enim ablatis non potest morbus sequi. Sed in morbo spirituali non est ita: quia liberum arbitrium non cogitur: vnde causis præcedentibus potest vitari, quanuis difficulter causis amotis potest incurri: & ideò in satisfactionis definitione duo ponit, scilicet abscissionem causarum, quantùm ad primum, & renitentiam liberi arbitrij ad ipsum peccatum quantùm ad secundum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd accipiendæ sunt causæ proximæ peccati actualis, quæ dicuntur duo, scilicet libido ex consuetudine vel actu peccati relicta, & aliquæ reliquiæ peccati præteriti, & exteriores occasiones ad peccandum, vt locus, mala societas, & huiusmodi: & tales causę in hac vita per satisfactionem tolluntur, quanuis fomes, qui est causa remota peccati actualis non tollatur totaliter in vita per satisfactionem, etsi debilitetur.

¶Ad secundum dicendum, quòd quia causa mali vel priuationis eo modo quo causam habet, non est nisi bonum deficiens: bonum autem faciliùs tollitur quàm constituatur: ideò faciliùs est causas priuationis & mali abscindere, quàm ipsum malum remouere, quod non remouetur nisi per constructionem boni, quod patet in cæcitate & causis eius. Et tamen causæ peccati prædictæ non sunt sufficientes causæ, cùm ex eis non de necessitate sequatur peccatum: sed sunt occasiones quædam, nec iterum satisfactio sine Dei auxilio fit, quia sine charitate esse non potest, vt dicitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd quanuis pœnitentia ex prima sui intentione respiciat præteritum, tamen etiam ex consequēti futurum respicit, inquantùm est medicina præseruans, & sic etiam satisfactio.

¶Ad quartum dicendum, quòd Augustinus definit satisfactionem, secundum quòd fit Deo, cui secūdum rei veritatem nihil subtrahi potest, quanuis peccator, quantùm in se est, aliquid subtrahat: & ideo in satisfactione tali principaliùs requiritur emendatio in futuro quàm recompensatio præteritorum: & propter hoc ex parte ista Augustinus definiuit satisfactionem. Nihilominus tamen ex cautela futurorum cognosci potest recompensatio præteritorum, quæ fit circa eadem conuerso modo. In præterito enim respicientes causas peccatorum propter peccata detestamur, à peccatis incipientes detestationis motum: sed in cautela à causis incipimus, vt causis subtractis, faciliùs peccata vitemus.

¶Ad quintum dicendum, quòd non est inconueniens quòd de eodem dentur diuersæ assignationes secundum diuersa, quæ in ipso inueniuntur, & sic est in proposito, vt ex dictis patet.

¶Ad sextum dicendum, quòd intelligitur debitum quod debemus Deo ratione culpæ commissæ, quia debitum pœnitentia respicit: vt priùs dictum est.

QVAESTIO DECIMATERTIA,

De satisfactionis possibilitate, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de possibilitate satisfactionis.

¶Circa quod duo quæruntur.

¶Primò, vtrùm homo possit Deo satisfacere.

¶Secundò, vtrùm aliquis pro alio satisfacere possit.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm homo possit Deo satisfacere.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo non possit Deo satisfacere. *Tho. vbi sup. ar. 2.* Satisfactio enim debet æquari offensæ, vt ex dictis patet: sed offensa in Deum commissa est infinita, quia quantitatem re-

cipit ab eo in quem committitur, cùm plus offendat qui principem percutit, quàm alium quenquam: cùm ergo actio hominis non possit esse infinita, videtur quòd homo Deo satisfacere non possit.

¶ Præterea, Seruus quia totum quod habet domini est, non potest pro aliquo debito recompensare: sed nos serui Dei sumus, & quicquid boni habemus ab ipso habemus, cùm ergo satisfactio sit recompensatio offensæ præteritæ, videtur quòd Deo, satisfacere non possumus.

¶ Præterea, Ille cuius totum quod habet non sufficit ad vnũ debitum exoluendum, non potest pro alio debito satisfacere: sed quicquid homo potest & habet non sufficit ad soluẽdum debitum pro beneficio conditionis. Vnde Isa. 15. dicitur: Quod ligna Libani non sufficient ad holocaustum. ergo nullo modo potest satisfactio esse pro debito offensæ commissæ.

¶ Prętereà, Homo totum tempus suum debet in Dei seruitium expendere: sed tempus amissum non potest recuperari, propter quod est grauis iactura temporis, vt Seneca dicit. ergo non potest homo recompensationem Deo facere, & sic idem quod priùs.

¶ Præterea, Peccatum actuale mortale est grauius quàm originale: sed pro originali nemo potuit satisfacere nisi Deus & homo. ergo neque pro actuali.

¶ SED CONTRA, Sicut Hierony. dicit, Qui dicit Deũ aliquid impossibile homini præcepisse, anathema sit: sed satisfactio est in præcepto, Luc. 3. Facite dignos fructus pœnitentiæ. ergo possibile est Deo satisfacere.

¶ Prætereà, Deus est magis misericors quàm aliquis homo: sed homini est possibile satisfacere. ergo & Deo.

¶ Prætereà, Satisfactio est cùm pœna culpæ æquatur, quia iustitia est idem quod contrapassum, vt Pythagorici dixerũt: sed contingit æqualem pœnam assumere delectationi, quæ fuit in peccando. ergo contingit Deo satisfacere.

CONCLVSIO.

Potest homo Deo satisfacere, cùm quod potest Deo præstat. videtur enim esse aliquomodo æqualis proportio inter hominis conatum & Dei gratiam. Si verò hæc dictio Satis importet propriè æqualitatem proportionis, satisfacere minimè potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd homo Deo debitor efficitur, vno modo ratione beneficiõ accepti, alio modo respectu peccati cõmissi. In his autem honoribus qui sunt ad parentes & Deos, etiam secundũ Philosophũ, impossibile est æquiualẽs reddere secundum quantitatem: sed sufficit, quòd homo reddat quod potest, quia amicitia nõ exigit æquiualẽs, sed quod possibile: & hoc etiam est æquale aliqualiter, scilicet, secundũ proportionalitatem: quia sicut se habet hoc quod Deo esset debitũ ad ipsum Deum, ita hoc quod iste potest reddere ad Deum, & sic aliquo modo forma iustitiæ conseruatur, & similiter est ex parte satisfactionis. Vnde non potest homo Deo satisfacere, si ly Satis, æqualitatem quantitatis importet: cõtingit autem si importet æqualitatem proportionis, vt dictũ est, & hoc sicut sufficit ad rationẽ iustitiæ, ita sufficit ad rationẽ satisfactionis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut offensa habuit quandam infinitatem ex infinitate diuinæ maiestatis, ita satisfactio accipit quandam infinitatẽ ex infinitate diuinæ misericordiæ, prout est gratia informata per quam acceptũ redditur quod homo reddere potest. Quidam tamen dicunt quòd habet infinitatem ex parte auersionis, & sic gratis dimittitur: sed ex parte conuersionis infinita est, & sic pro ea satisfieri potest: sed hoc nihil est, quia satisfactio non respõdet peccato nisi secundum quòd est offensa Dei, quod nõ habet ex parte conuersionis, sed solùm ex parte auersionis. Alij verò dicunt quòd etiam quantùm ad auersionẽ pro peccato satisfieri potest virtute meriti Christi, quod quodammodò infinitum fuit, & hoc in idem redit quod priùs dictum est: quia per fidem mediatoris gratia data credentibus est: si tamen alio modo gratiam daret, sufficeret satisfactio per modum prædictum.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod homo qui ad imaginem Dei factus est, aliquid libertatis participat in quantum est dominus suorum actuum per li. arb. & ideò ex hoc quòd per lib. ar. agit, Deo satisfacere potest: quia quanuis Dei sit prout à Deo est sibi concessum, tamen liberè traditum est, vt eius dominus sit, quod seruo non competit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa concludit quòd Deo æquiualens satisfactio fieri nõ possit, non autẽ quòd nõ possit sibi sufficiens fieri: quanuis enim posse suum totum homo debeat, non tamen ab eo exigitur de necessitate vt totum quod possit faciat: quia hoc est ei impossibile secundum statum præsentis vitæ, vt totum posse suum in aliquid vnum expendat, cùm oporteat circa multa esse solicitum: sed est quædã mẽsura homini adhibita, quæ ab eo requiritur, scilicet impletio mandatorũ Dei, & super ea potest aliquid erogare vt satisfaciat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quanuis homo non possit tempus præteritum recuperare, potest tamen in futuro recompensare illud quod in peccato facere debuisset: quia nõ debuit debito præcepti totum quod potuit, vt dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, quòd originale peccatum etsi minus habeat de ratione peccati, quàm actuale, tamen est grauius malum: quia est ipsius humanæ naturæ infectio. & ideò per vnius hominis puri satisfactionem expiari non potuit sicut actuale.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm vnus pro alio possit pœnam satisfactoriam explere.

Tho. 4. di. 20. vnica. artic. 2.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd pœnam satisfactoriam non possit vnus pro alio explere. Quia ad satisfactionem meritũ requiritur: sed vnus pro altero nõ potest mereri, vel demereri cùm sit scriptum: Reddes tu vnicuique secundum opera sua, ergo vnus pro alio non potest satisfacere.

¶ Prætereà, Satisfactio contra contritionem & confessionem diuiditur, sed vnus pro alio non potest confiteri. ergo nec satisfacere.

¶ Prætereà, Vnus pro alio orando etiam sibi meretur. si ergo aliquis pro alio satisfacere potest, satisfaciendo pro alio pro se satisfacit, & ita ab eo qui pro altero satisfacit, non exigitur alia satisfactio pro peccatis propriis.

¶ Prætereà, Si vnus pro alio satisfacere potest: ergo ex quo vnus soluit debitum pœnæ, alius statim à debito liberatur. ergo si moriatur postquam tota pœna debita pro alio suscepta est, statim euolabit, vel si adhuc puniatur, duplex pœna reddetur pro eodem peccato, scilicet illius qui satisfacere incipit, & illius qui punitur in purgatorio.

¶ SED CONTRA, Galat. 6. dicitur: Alter alterius onera portate. ergo videtur quòd vnus possit onus pœnitentiæ pro alio impositæ suscipere.

¶ Prætereà, Charitas magis potest apud Deum quàm apud homines: sed vnus potest apud homines pro alterius amore debitum eius soluere. ergo multò fortiùs hoc in diuino iudicio fieri potest.

CONCLVSIO.

¶ Potest quis pro alio pœnam satisfactoriam explere pro peccatis præcedentibus: ita vt solutio debiti consequutura sit. Quantum verò spectat ad remedium peccati sequentis, satisfactio vnius non prodest alteri, nisi secundum accidens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd pœna satisfactoria est ad duo, scilicet ad solutionem debiti & ad medicinam pro peccato vitando: inquantum ergo est ad remedium sequentis peccati, sic satisfactio vnius non prodest alteri: quia ex ieiunio vnius caro alterius nõ domatur, nec ex actibus vnius alius benè agere consueuit, nisi secundum accidens, inquantùm aliquis per bona opera potest alteri mereri augmentum gratiæ, quæ efficacissimum remedium est ad vitandum peccatum: sed hoc est per modum meriti magis quàm per modum satisfactionis. Sed quantùm ad solutionem debiti, vnus potest pro alio satisfacere, dummodò sit in charitate, vt opera eius satisfactoria esse possint. Nec oportet quod maior pœna imponatur ei qui pro altero satisfacit, quàm principali imponeretur, vt quidam dicunt hac ratione moti: quia pœna propria magis satisfacit quàm aliena: quia pœna habet vim maximè satisfaciendi ratione charitatis qua homo ipsam sustinet, & quia maior charitas apparet in hoc quòd aliquis pro altero satisfacit, quàm si ipse satisfaceret: ideò maior pœna requiritur in eo qui pro alio satisfacit quàm pro principali requireretur. Vnde dicitur in vitis Patrum, quòd propter charitatem vnius, qui alterius fratris charitate ductus, pœnitentiam fecit pro peccato quod non commiserat, alteri peccatum quod commiserat, dimissum est: nec exigitur quantùm ad absolutionem debiti, quòd ille pro quo fit satisfactio, sit impotens ad satisfaciendum: quia etiam si esset potens alio satisfaciente pro ipso, ipse à debito immunis esset: sed hoc requiritur inquantùm pœna satisfacto-

tia est

tia est in remedium. vnde non est permittendum quòd aliquis pro alio pœnitentiam agat nisi defectus aliquis appareat in pœnitente: vel corporalis per quem sit impotens ad sustinendum, vel spiritualis per quem non sit promptus ad portandum pœnam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd præmium essentiale redditur secundum dispositionem hominis: quia secundũ capacitatem videntium erit plenitudo visionis diuinæ: & ideò sicut vnus non disponitur per actum alterius, ita vnus alteri non meretur præmium essentiale, nisi meritum eius habeat efficaciam infinitam, scilicet Christi, cuius merito solo pueri per baptismum ad vitam æternam perueniunt: sed pœna temporalis pro peccato debita post culpæ remissionem non taxatur secundum dispositionem eius cui debetur: quia quandoque ille qui est melior, habet maioris pœnæ reatum, & ideò quantùm ad pœnæ remissionem vnus alteri potest mereri, & actus vnius efficitur alterius charitate mediante, per quam omnes vnum sumus in Christo.

¶Ad secundum dicendum, quòd contritio ordinatur contra culpam, quæ ad dispositionem bonitatis vel malitiæ pertinet: & ideo per contritionem vnius alius à culpa non liberatur: similiter per confessionem homo se sacramentis ecclesiæ subiicit, non autem potest vnus sacramentum pro alio accipere, quia in sacramento gratia suscipienti datur non aliĩ: & ideò nõ est similis ratio de satisfactione, contritione, & confessione.

¶Ad tertium dicendum, quod in solutione debiti attenditur quantitas pœnæ, sed in merito attenditur charitatis radix: & idem ille qui ex charitate pro alio meretur, saltem merito congrui & sibi magis meretur: non autem qui pro alio satisfacit: quia illa quantitas per se non sufficit ad vtrunque peccatum, tamen sibi meretur maius quàm sit dimissio pœnæ, scilicet vitam æternam.

¶Ad quartum dicendum, quòd si ipsemet ad aliquam pœnam se obligasset, non priùs à debito esset immunis, quàm si eam soluisset: & ideò pœnã ipse patietur, quandiu ille satisfactionẽ pro eo fecerit: quam si non fecerit, tunc vterq; est debitor illius pœnæ, vnus pro commisso, alius pro omisso, & ita non sequitur quòd peccatum vnum bis puniatur.

QVAESTIO DECIMAQVARTA,

De qualitate satisfactionis, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de qualitate satisfactionis.

¶Et Circa hoc quæruntur quinque.

¶Primò vtrùm homo possit de vno peccato satisfacere sine alio.

¶Secundò, vtrùm ille qui de omnibus peccatis priùs contritus fuit, & postea in peccatum incidit, de aliis peccatis quę sibi per contritionem fuerunt dimissa, satisfacere possit extra charitatem existens.

¶Tertiò, vtrùm homo postquam charitatem habuit, valere sibi incipiat satisfactio pręcedens

¶Quartò, vtrùm opera extra charitatem facta sint alicuius boni meritoria.

¶Quintò, vtrùm opera pręducta valeant ad pœnę infernalis mitigationem.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm homo possit de vno peccato satisfacere sine alio.

Tho. vlt. sup. art. 3. q. 1. & sequent.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo possit dę vno peccato sine alio satisfacere: eorum enim quæ non habent connexionem adinuicem, vnum potest auferri sine alio: sed peccata non habent connexionem, aliàs qui haberet vnum, haberet omnia: ergo vnum potest expiari sine alio per satisfactionem.

¶Præterea, Deus est magis misericors quàm homo, sed homo recipit vnius debiti solutionem sine alio. ergo & Deus satisfactionem vnius peccati sine alio.

¶Præterea, Satisfactio (vt in litera dicitur) est peccatorum causas excidere, nec suggestionibus aditum indulgere: sed contingit hoc de vno peccato sine alio, vt scilicet luxuriam refrenet, & auaritiæ insistat. ergo de vno peccato potest fieri satisfactio sine alio.

¶SED CONTRA, Isaiæ 58. Ieiunium eorum qui ad contentiones & lites ieiunabant, Deo acceptum non erat, licet ieiunium sit satisfactionis opus: sed non potest fieri satisfactio nisi per opus Deo acceptum. ergo nõ potest qui habet aliquod peccatum, Deo satisfacere.

¶Præterea, Satisfactio est medicina curans peccata præterita, & præseruans à futuris, vt dictum est: sed peccata non possunt sine gratia curari. ergo cùm quodlibet peccatum gratiam auferat, non potest de vno peccato sine alio fieri satisfactio.

CONCLVSIO.

¶Cùm per satisfactionem tolli debeat offensa præcedentis peccati, offensa autem ablatio sit amicitiæ restitutio, & amicitiæ diuinæ restitutionem impediat quoduis peccatum fieri non potest, quòd homo pro vno peccato satisfaciat, alio retento.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt, quod potest de vno peccato satisfieri sine alio, vt Magister in litera dicit: sed hoc non potest esse: cùm enim per satisfactionem tolli debeat offensa præcedens, oportet quod talis sit modus satisfactionis, qui competat ad tollendum offensam, offensæ autem ablatio est amicitiæ restitutio: & ideo si aliquid sit quod amicitiæ restitutionem impediat, etiam apud homines satisfactio esse non potest. cùm ergo quodlibet peccatum amicitiam charitatis impediat, quæ est hominis ad Deum, impossibile est quod homo de vno peccato satisfaciat aliõ retento: sicut nec homini satisfaceret, [illegible]o alapa sibi data eum prosterneret & aliam simul daret.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia peccata non habent connexionem adinuicem in aliquo vno, vnum potest quis incurrere sine alio, sed vnum & idem est secundum quod omnia peccata remittuntur: & ideò remissiones diuersorum peccatorum connexæ sunt: & ideò de vno sine alio satisfieri non potest.

¶Ad secundum dicendum, quòd in obligatione debiti non est nisi inæqualitas iustitiæ opposita: quia vnus rem alterius habet, & ideò ad restitutionem non exigitur nisi quòd restituatur æqualitas iustitiæ, quod quidem potest fieri de vno debito & non de alio: sed vbi est offensa, ibi est inæqualitas, non tantùm iustitiæ opposita, sed etiam amicitiæ: & ideo ad hoc quòd per satisfactionem offensa tollatur, non solùm oportet quòd æqualitas [illegible]titiæ restituatur per recompensationem talis pœnæ, sed eti[illegible] quòd restituatur amicitiæ æqualitas, quod non potest fieri dum aliquid est quod amicitiam impediat.

¶Ad tertium dicendum, quòd vnum peccatum suo pondere ad aliud trahit: vt Gregorius dicit. Ideo qui vnum peccatum retinet, non sufficienter causas alterius peccati excidit.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm quis extra charitatem existens possit satisfacere de peccatis antè contritis

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd qui de omnibus peccatis contritus fuit priùs, & postea in peccatum incidit, de aliis peccatis quæ sibi per contritionem dimissa fuerunt, satisfacere possit extra charitatem existens. dicit enim Daniel Nabuchodonosor, Dan. 4. Peccata tua eleemosynis redime: sed ipse adhuc peccator erat, quod sequens pœna demonstrat: ergo potest in peccato existens satisfacere.

¶Præterea, Nemo scit vtrùm sit dignus odio vel amore. Eccl. 9. Si ergo non posset fieri satisfactio nisi ab eo qui est in charitate, nullus sciret se satisfacere, & hoc est inconueniens.

¶Præterea, Ex intentione quam homo habet in principio actus, totus actus informatur, sed pœnitens quando pœnitentiam inchoauit in charitate erat: ergo tota satisfactio sequens ex illa charitate intentionem informante efficaciam habebit.

¶Præterea, satisfactio consistit in quadam adæquatione culpæ ad pœnam: sed talis adæquatio pœnæ potest etiam fieri in eo qui charitatem non habet. ergo, &c.

¶SED CONTRA, Prouer. 10. Vniuersa delicta operit charitas: sed satisfactionis est delere delicta. ergo sine charitate non habet suam virtutem.

¶Præterea, Præcipuum opus in satisfactione vel satisfaciendo est eleemosyna: sed eleemosyna extra charitatẽ facta nõ valet,

vt patet primæ Corinth. 13. Si distribuero in cibos pauperum &c. ergo nec satisfactio aliqua est.

CONCLVSIO.

¶ Cùm tanta sit peccatorum connexio, ac tantum peccati, etiam vnius, cum Dei amicitia dissidium, non potest quis extra charitatem Dei existens, pro peccatis antè contritis satisfacere.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt, quòd postquam omnia peccata per præcedentem contritionem remissa sunt, si aliquis ante satisfactionem peractam in peccatum decidat, & in peccato existens satisfaciat, quòd satisfactio talis ei valeat, ita quòd si in peccato moreretur, in inferno de illis peccatis non puniretur. Sed hoc non potest esse, quia in satisfactione oportet quòd etiam amicitia restituta, iustitiæ qualitas restituatur, cuius contrarium amicitiam tollit: vt Philosophus in 9. Ethi. dicit. Aequalitas autem in satisfactione ad Deũ non est secundum æquiualentiam, sed magis secundũ acceptationem ipsius: & ideo oportet quòd etiam si iam offensa sit dimissa per præcedentem contritionem, quòd opera satisfactoria sint Deo accepta, quod dat eis charitas: & ideo sine charitate opera facta non sunt satisfactoria.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd consilium Dan. intelligitur, quòd à peccato cessaret & pœniteret, & sic per eleemosynas satisfaceret.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut homo nescit pro certo vtrũ charitatem habuerit in satisfaciendo vel habeat, ita etiã nescit pro certo vtrum plenè satisfecerit: & ideo dicitur Eccle. de propitiatu peccatorum, Noli esse sine metu. nec tamen exigitur quòd propter hunc metum homo satisfactionem expletam iteret, si scientiam peccati mortalis non habet: quamuis enim pœnam non expiet per huiusmodi satisfactionem, tamen non incurrit reatum commissionis ex satisfactione neglecta: sicut nec ille qui accedit ad Eucharistiam sine conscientia peccati mortalis cui subiacet, reatũ indignæ sumptionis incurrit.

¶Ad tertium dicendum quòd intentio illa interrupta est per peccatum sequens: & ideo non dat vim aliquam operibus post peccatum factis.

¶Ad quartum dicendum, quòd non potest fieri adæquatio sufficiens, nec secundum diuinam acceptationem, nec secundum æquiualentiam: & ideo ratio illa non sequitur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm valere possit satisfactio præcedens, postquã charitatẽ habuerit.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd postquam homo charitatem habuerit, valere incipiat satisfactio præcedẽs. Super illud Leui. 25. Si attenuatus fuerit frater tuus. &c. dicit glo. quòd fructus bonæ conuersionis debent computari ex eo tempore quo peccauit: sed non computarentur, nisi aliquam efficaciam acciperent ex charitate sequenti. ergo post charitatem recuperatam valere incipiunt.

¶Præterea, Sicut efficacia satisfactionis impeditur per peccatum, ita efficacia Baptismi impeditur per fictionem: sed Baptismus incipit valere recedente fictione. ergo satisfactio recedente peccato.

¶Præterea, Si alicui pro peccatis commissis iniuncta fuerunt ieiunia, & in peccatum cadens ea perfecerit, non iniungitur, cùm iterum confitetur, vt ieiunia illa iteret. iniungeretur autem ei si per eam satisfactio non impleretur. ergo per pœnitentiam sequentem opera præcedentia satisfaciendi efficaciam accipiunt.

¶SED CONTRA. Opera extra charitatem facta ideò non erant satisfactoria, quia fuerunt mortua: sed per pœnitentiam non viuificantur. ergo nec incipiunt esse satisfactoria.

¶ Præterea, Charitas non informat actum nisi qui ab ipsa aliqualiter procedit: sed opera non possunt esse Deo accepta, ac per hoc nec satisfactoria, nisi sint charitate informata. ergo cùm opera facta extra charitatẽ nullo modo ex charitate processerint, vel de cætero procedere possint, nullo modo poterũt in satisfactionem computari.

CONCLVSIO.

¶ Opera extra charitatem facta, per charitatem sequentem non viuificantur: ac per hoc non valet satisfactio præcedẽs, etiam si charitas sequatur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidã dixerũt quòd opera in charitate facta, quæ viua dicuntur, sunt meritoria vitę æternæ, & satisfactoria respectu pœnæ dimittẽdæ, & per charitatem sequentem, opera extra charitatem facta viuificantur quantum ad hoc quòd sunt satisfactoria, sed nõ quantũ ad hoc quòd sunt meritoria vitæ æternæ. sed hoc nõ potest esse: quia vtrunque habent ex eadem ratione opera ex charitate facta, scilicet ex hoc quòd sunt Deo grata: vnde sicut charitas adueniẽs nõ potest ea gratificare quantũ ad vnũ, ita nec quãtũ ad aliud.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd nõ debet intelligi quòd fructus cõputentur à tẽpore quo primò in peccato fuit, sed à tempore in quo peccare cessauit, quo scilicet vltimò in peccato fuit: vel intelligitur quando statim pòst contritus fuit, & fecit multa bona antequàm cõfiteretur. Vel dicendũ, quod quanto est maior contritio, tanto magis diminuit de pœna, & quãto aliquis plura bona facit in peccato existens, magis se ad gratiã cõtritionis disponit: & ideò probabile est quod minoris pœnæ sit debitor, & propter hoc deberet à sacerdote discretè computari, vt ei minorem pœnam iniungat, inquantum inuenit eum meliùs dispositum.

¶Ad secundum dicendũ, quòd baptismus imprimit characterem in anima, non autẽ satisfactio: & ideò adueniens charitas, quæ fictionem tollit & peccatũ, facit quòd baptismus effectũ suũ habeat, non autem facit hoc de satisfactione. Et præterea baptismus ex ipso opere operato iustificat, quod nõ est hominis, sed Dei: & ideò non eodẽ modo mortificatur sicut & satisfactio quæ est opus hominis.

¶Ad tertiũ dicendũ, quòd aliquæ satisfactiones sunt ex quibus manet aliquis effectus in satisfacientibus etiã postquàm actus satisfactionis transit, sicut ex ieiunio manet corporis debilitatio, ex eleemosynarũ largitione substantiæ diminutio: & sic de similibus. Et tales satisfactiones in peccatis factæ nõ oportet quòd iterẽtur, quia quantũ ad hoc quòd de eis manet per pœnitentiã, Deo acceptæ sunt: satisfactiones autẽ quæ nõ relinquunt aliquem effectũ in satisfaciente, postquàm actus trãsit, oportet quòd iterentur, sicut est de oratione & similibus. Actus autem interior, quia totaliter transit, nullo modo viuificatur, sed oportet quòd iteretur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm bona facta extra charitatem sint in aliquo meritoria.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd opera extra charitatẽ facta sint alicuius boni meritoria saltem tẽporalis. Quia sicut se habet pœna ad malũ actum, ita se habet præmiũ ad bonũ: sed nullum malum factũ apud Deũ iustum iudicem est impunitũ. ergo nec aliquod bonum irremuneratum, & sic per illud bonũ aliquid meretur.

¶ Præterea, Merces non datur nisi merito: sed operibus extra charitatem factis merces datur: vt dicitur Matth. 5. de illis qui propter gloriam humana opera bona faciũt, quòd receperũt mercedem suam. ergo illa fuerunt alicuius boni meritoria.

¶ Præterea, Duo existentes in peccato, quorũ vnus multa bona facit ex genere & circunstãtia, alius autem nulla, nõ æqualiter propinquè se habẽt ad accipiendũ bona à Deo, aliàs nõ esset ei consulendũ vt aliquid boni faceret: sed magis qui appropinquat Deo, magis de bonis eius percipit. ergo iste per opera bona quæ facit, aliquid à Deo meretur.

¶SED CONTRA est quòd Augustinus dicit, quod peccator non est dignus pane quo vescitur. ergo non potest aliquid à Deo mereri.

¶ Præterea, Qui nihil est non potest aliquid mereri: sed peccator non habens charitatem, nihil est secundum esse spirituale: vt patet primæ Corint. 13. ergo non potest aliquid mereri.

CONCLVSIO.

¶ Opera bona extra charitatem facta, ex condigno nullo pacto meritoria sunt, cùm ex diuina liberalitate donentur. per charitatem ad Deum ex congruo verò meritoria dici possunt, sed impropriè.

¶RESPONDEO dicendum quòd meritũ propriè dicitur actio qua efficitur, vt ei, qui agit sit iustum aliquid dari. sed iustitia dupliciter dicitur. Vno modo propriè, quæ scilicet respicit debitũ ex parte recipientis. Alio modo quasi similitudinariè, quæ respicit debitum ex parte dantis. Aliquid enim decet dantẽ dare, quod tamẽ non habet recipiẽs debitũ recipiẽdi, & sic iustitia dicitur decẽtia diuinæ bonitatis sicut Ansel. dicit, quòd Deus iustus est cum peccatoribus parcit, quia eum decet: & secundum hoc etiam meritum dupliciter dicitur. Vno modo per quem efficitur, vt ipse agens habeat debitum recipiendi, & hoc vocatur meritum condigni. Alio modo per

quod

quod efficitur, vt sit debitum dandi in dante secundum decentiam ipsius, & ideo hoc meritũ dicitur meritum congrui. Cùm autem in omnibus illis, quæ gratis dantur, prima ratio dandi sit amor, impossibile est quòd aliquid tale sibi debitum faciat qui amicitia caret: & ideò cùm omnia & temporalia & æterna ex diuina liberalitate donentur, nullus acquirere potest debitum recipiendi aliquid illorum nisi per charitatem ad Deum: & ideò opera extra charitatem facta, non sunt meritoria ex cõdigno neque æterni neque temporalis alicuius boni apud Deum. Sed quia diuinam bonitatem decet, vt vbicunque dispositionẽ inuenit, perfectionem adiiciat: ideò ex merito congrui dicitur aliquis mereri aliquod bonum per opera bona extra charitatem facta, & secundum hoc opera ista ad triplex bonum valent, scilicet ad temporalium consecutionem, ad dispositionem ad gratiam, & ad assuetudinem bonorum operum: quia tamen hoc meritum non propriè dicitur meritum, ideò magis concedendum est quòd huiusmodi opera non sint alicuius meritoria, quàm quòd sint.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus dicit 8. Ethico. Quia filius per omnia quæ facere potest, nihil æquale reddere patri potest his quæ à patre recipit, ideò nunquam pater debitor filij efficitur, & multò minùs homo potest propter æquiualentiam operis dominum sibi constituere debitorem: & ideò nullum opus ex quantitate suæ bonitatis habet quòd aliquid mereatur, sed ex vi charitatis, quæ facit ea quæ sunt amicorum esse communia. Vnde quantumcunque sit bonũ extra charitatem factum, non facit propriè loquendo quòd aliquid recipiendi à Deo faciens debitum habeat: sed opus malorum ex quantitate suæ malitiæ secundum æquiualentiam pœnam meretur, quia ex parte Dei non sunt nobis aliqua mala facta sicut bona: & ideò quamuis opus malum mereatur pœnam ex condigno, non tamen opus bonum sine charitate meretur ex condigno præmium.

¶Ad secundum & tertium dicendum, quòd procedunt de merito congrui, aliæ autem rationes procedunt de merito condigni.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm opera prædicta valeant ad mitigationem pœnarum infernaliũ.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd opera prædicta non valent ad pœnæ infernalis mitigationem, quia secundum quantitatem culpæ erit quãtitas pœnæ in inferno: sed opera extra charitatem non minuunt quantitatem peccati. ergo nec infernalis pœna.

¶Præterea, pœna infernalis quamuis sit dura ratione infinitatis, tamen intentione finita est: sed quodlibet finitum consumitur aliqua finita subtractione facta: si ergo opera extra charitatem facta aliquid subtraherent de pœna debita pro peccatis, contingeret tantùm multiplicari illa opera quòd totaliter tolleretur pœna inferni, quòd falsum est.

¶Præterea suffragia ecclesiæ sunt magis efficacia quàm opera extra charitatem facta: sed sicut ait Aug. in Enchi. Dãnatis in inferno non prosunt suffragia Ecclesiæ: pœnæ ergo multò minùs per opera extra charitatem facta mitigantur.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in Ench. Quia ad hoc prosunt, vt sit plena remissio, vel tolerabilior fiat damnatio.

¶Præterea, Magis est facere bonum quàm dimittere malum: sed dimittere malum semper vitat pœnam, etiam in eo qui charitate caret. ergo multò fortiùs facere bonum.

CONCLVSIO.

¶Opera extra charitatem facta, quantum ad hoc, quòd quis liberetur à pœna, quam iam meruit, pœnam inferni mitigare non possunt: sed quantum ad hoc, quòd meritum pœnæ impediatur, per opera extra charitatem facta pœna inferni mitigari potest.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd diminuere pœnam infernalem potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd quis liberetur à pœna quam iam meruit, & sic cùm nullus liberetur à pœna nisi sit absolutus à culpa: quia effectus non diminuuntur neque tolluntur, nisi diminuta vel ablata causa, per opera extra charitatem facta, quia neque culpam tollere neque diminuere possunt, pœna inferni mitigari non potest. Alio modo, quòd meritum pœnæ impediatur: & sic huiusmodi opera minuunt pœnam inferni. Primò, quia homo reatum omissionis euadit qui huiusmodi opera perficit. Secundò, quia huiusmodi opera aliquo modo ad bonum disponunt, vt homo ex minori contemptu etiam peccata faciat, vel etiã à multis peccatis per huiusmodi opera retrahitur: sed diminutionẽ vel dilationẽ temporalis pœnæ merentur huiusmodi opera: sicut de Achab 3. Reg. 21. Eodem modo sicut & bonorũ temporaliũ consecutionem. Quidã autem dicunt quòd diminuũt pœnam inferni non subtrahendo aliquid de ipsa quantum ad substantiam, sed fortificando subiectum vt meliùs sustinere possit. Sed hoc nõ potest esse, quia fortificatio non est nisi ex absolutione passibilitatis, passibilitas autem est secundum mensuram culpæ: & ideò si culpa non minuitur nec subiectum fortificari potest. Quidã etiam dicunt quòd diminuitur pœna quantũ ad virtutem, scilicet conscientiæ, licet non quantùm ad ignem. Sed hoc etiam nihil est, quia sicut pœna ignis æquatur culpæ, ita & pœna remorsionis conscientiæ: vnde similis ratio est de vtroque.

¶Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO DECIMAQVINTA,

De his, per quæ fit satisfactio, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his per quæ satisfactio fit.

¶Circa quod quęruntur tria.

¶Primò, vtrùm satisfactionem oporteat fieri per opera pœnalia.

¶Secundò, vtrùm flagella quibus à Deo in hac vita homo punitur, sint satisfactoria.

¶Tertiò, vtrùm conuenienter enumerentur opera satisfactoria, cùm dicitur quòd sunt tria, scilicet eleemosyna, ieiunium, & oratio.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm oporteat fieri satisfactionem per opera pœnalia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd satisfactionem non oporteat fieri per opera pœnalia. Quia per satisfactionẽ oportet fieri recõpẽsationem ad diuinã offensam: sed nulla recompensatio videtur fieri per opera pœnalia, quia Deus non delectatur in pœnis nostris. ergo non oportet satisfactionem per opera pœnalia fieri. *Tho. vbi sup. art. 4 & q. 1. & seq.*

¶Præterea, Quantò aliquod opus ex maiori charitate procedit, tantò minùs est pœnale: quia charitas pœnam non habet: primæ Ioan. 4. si ergo oportet opera satisfactoria esse pœnalia, quantò magis sunt ex charitate facta, minùs erunt satisfactoria, quod falsum est.

¶Præterea, Satisfacere (vt dicit Ansel.) est honorem debitum Deo impẽdere: sed hoc etiam aliis quàm operibus pœnalibus fieri potest. ergo satisfactionem non oportet pœnalibus operibus fieri.

¶SED CONTRA est quod Greg. dicit: Iustum est vt peccator tantò maiora sibi inferat lamenta, quantò maiora intulit damna per culpam.

¶Præterea, Per satisfactionem oportet peccati vulnus sanari perfectè: sed peccatorum medicinæ sunt pœnæ: vt Philosophus dicit 2. Ethi. ergo oportet quòd per pœnalia opera satisfactio fiat.

CONCLVSIO.

¶Satisfactio, siue referatur ad præteritam offensam, siue ad futuram culpam, per pœnalia opera fieri asseritur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd satisfactio respectum habet & ad præteritam offensam, pro qua recompensatio fit per satisfactionem, & etiam ad futuram culpam à qua per eam præseruamur, & quantùm ad vtrunque exigit quòd satisfactio per opera pœnalia fiat. Recompensatio enim offensæ importat adæquationem, quam oportet esse eius qui offendit ad eum in quem offensa commissa est. adæquatio autem in humana iustitia attenditur per subtractionem ab vno qui plus habet iusto, & additionem alterius cui subtractum est aliquid. Deo autem quamuis ex parte sua nihil subtrahi possit, tamen peccator quantum in ipso est, aliquid ei subtraxit peccando (vt dictum est.) Vnde oportet ad hoc quòd recompensatio fiat, quòd aliquid subtrahatur de peccante per satisfactionem, quod in honorem Dei cedit. Opus autem bonum ex hoc quòd est huius, non subtraxit aliquid ab operante, sed magis perficit ipsum. Vnde subtractio non potest fieri per opus bonum nisi pœnale sit: & ideò ad hoc quod aliquod opus

fit satisfa

sit satisfactorium, oportet quòd sit bonum, & in honorem Dei sit, & poenale, vt aliquid peccatori subtrahatur. Similiter etiã poena à culpa futura praeseruat, quia non facilè homo ad peccata redit ex quo poenam expertus est. Vnde secundum Philosophum, Poenae medicinae sunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis Deus non delectetur in poenis, vt sunt poenae, delectatur tamen in eis vt sunt iustae: & sic satisfactoriae esse possunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut in satisfactione consideratur poenalitas, ita & in merito consideratur difficultas. Diminutio autem difficultatis ex parte ipsius actus diminuit caeteris paribus meritum: sed diminutio difficultatis ex promptitudine voluntatis non diminuit meritum, sed auget. Et similiter diminutio poenalitatis ex promptitudine voluntatis, quod facit charitas, non diminuit efficaciam satisfactionis, sed auget.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd debitum pro peccato est recompensatio offensae, quae sine poena peccantis non fit, & de tali debito Anselmus intelligit.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm flagella praesentis vitae sint satisfactoria.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd flagella quibus à Deo in hac vita punimur, non possunt satisfactoria esse. Nihil enim potest esse satisfactorium nisi quod est meritorium, vt ex dictis patet, sed non meremur nisi per ea quae in nobis sunt: cùm ergo flagella quibus à Deo punimur, non sint in nobis, videtur quòd satisfactoria esse non possunt.

¶Praetereà, Satisfactio tantum bonorum est: sed huiusmodi flagella in malis inducuntur, & praecipuè eis debentur. ergo non possunt esse satisfactoria.

¶Praetereà, Satisfactio respicit peccata praeterita: sed aliquando ista flagella infliguntur illis qui peccata non habent, sicut de Iob patet. ergo videtur quòd non sint satisfactoria.

¶SED CONTRA est quod dicitur Rom. 5. Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, id est à peccato purgationem: vt glo. ibidem dicit. ergo flagella huius vitae peccata purgant, & sic sunt satisfactoria.

¶Praetereà, Amb. dicit, Et si fides, id est peccati conscientia desit, poena satisfacit. ergo huius vitae flagella sunt satisfactoria.

CONCLVSIO.

¶Flagella & castigationes huius vitae, quae à Deo peccatori infliguntur, si aliquo modo fiant illius patientis, rationem satisfactionis consequuntur: sin minus, hoc est si eis omnino per impatientiam dissentiat, cùm non illius esse dicantur, non satisfactionis, sed vindicationis nomen sortiuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd recompensatio offensae praeteritae potest fieri ab eo qui offendit, & ab alio. Quãdo autem fit ab alio, talis recompensatio vindicationis magis quàm satisfactionis rationem habet: quando autem fit ab ipso qui offendit, habet rationem satisfactionis. Vnde si flagella, quae pro peccatis à Deo infliguntur, fiant aliquo modo ipsius patientis, rationem satisfactionis accipiunt: fiunt autem ipsius inquantum ea acceptat ad purgationem peccatorum eis vtens patienter. Si autem omnino eis per impatientiam dissentiat, tũc non efficiuntur aliquo modo ipsius: & ideo non habent rationem satisfactionis, sed vindicationis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum: quòd quamuis illa flagella non sint omnino in potestate nostra, tamen quantum ad aliquid sunt, vt scilicet eis patienter vtamur, & sic homo facit de necessitate virtutem: vnde & meritoria & satisfactoria esse possunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut ex eodẽ igne (vt Greg. dicit) aurum rutilat, & palea fumat: ita etiam eisdẽ flagellis & boni purgantur, & mali magis inficiuntur per impatiẽtiam: & ideò quamuis flagella sint communia, tamen satisfactio tantùm est bonorum.

¶Ad tertium dicendũ, quòd flagella respectum habent ad culpam praeteritam semper, sed non semper ad culpam personae, sed ad culpam naturae. Si enim in humana natura nulla culpa processisset, nulla poena fuisset: sed quia culpa in natura processit, personae alicui diuinitus poena infertur sine culpa personae ad meritum virtutis, & cautelam peccati sequentis, & hîc etiã duo necessaria sunt in satisfactione. Oportet enim esse opus meritorium, vt honor Deo exhibeatur, & oportet esse virtutũ custodiam, vt à futuris peccatis praeseruemur.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm conuenienter enumerentur opera satisfactoria.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter enumerentur opera satisfactoria, cũ dicitur quòd sunt tria, eleemosyna, ieiuniũ, & oratio. Quia opus satisfactorium debet esse poenale, sed oratio poenam non habet, sed est contra poenae tristitiam medicina secundum delectationem. Vnde dicitur Ia. 5. Tristatur aliquis in vobis, oret & psallat. ergo non debet computari inter opera satisfactoria.

¶Praetereà, Omne peccatũ vel est carnale, vel spirituale: sed sicut dicit Hierony. Ieiunio sanãtur pestes corporis, oratione pestes mẽtis: ergo nõ debet esse aliquod aliud opus satisfactoriũ.

¶Praetereà, Satisfactio est necessaria ad emendationem peccatorum: sed eleemosyna ab omnibus peccatis emũdat. Lucae 11. Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. ergo alia duo sunt superflua.

¶SED CONTRA, Videtur quòd debeant esse plura. Quia contraria contrariis curantur, sed multò plura sunt peccatorum genera quàm tria. ergo debent plura satisfactionis opera computari.

¶Praetereà, Peregrinationes etiam iniunguntur pro satisfactione, & disciplinae, & flagellationes, quae non computantur sub aliquo horum. ergo insufficienter enumerantur.

CONCLVSIO.

¶Opera satisfactoria ritè enumerata sunt: scilicet eleemosyna, ieiunium & oratio. Nam per eleemosynam aliquid subtrahitur ex bonis fortunae, concupiscentia oculorum refraenatur, & peccatum contra proximum tollitur: per ieiunium verò ex bonis corporis aliquid subtrahitur, concupiscentia carnis refraenatur, & peccatum in nosipsos tollitur: per orationem autem totaliter submittimur Deo, superbia vitae deprimitur, & peccatum in Deum tollitur circa quae versantur opera satisfactoria.

¶RESPONDEO dicendum, quòd satisfactio debet esse talis per quam aliquid nobis subtrahamus ad honorem Dei, nos autem non habemus nisi tria bona, scilicet bona animae, & bona corporis, & bona fortunae, scilicet exteriora. Ex bonis quidem fortunae subtrahimus nobis aliquid per eleemosynam: sed ex bonis corporalibus per ieiunium, ex bonis autem animae, non oportet quòd aliquid subtrahamus nobis quantum ad essentiam, vel quantum ad diminutionem ipsorum, quia per ea efficimur Deo accepti: sed per hoc quòd ea submittimus Deo totaliter, & hoc fit per orationem. Competit etiam iste numerus ex parte illa, qua satisfactio peccatorum causas excidit: quia radices peccatorum tres ponuntur: primae Ioan. 4. scilicet concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & superbia vitae. Contra concupiscentiam carnis ordinatur ieiunium, contra concupiscentiam oculorum ordinatur eleemosyna, contra superbiam vitae ordinatur oratio: vt Aug. dicit super Matth. Competit etiam ad hoc quòd satisfactio peccatorum est suggestionibus aditum non indulgere. Quia omne peccatum vel in Deum committimus, & contra hoc ordinatur oratio. Vel in proximum, & contra hoc eleemosyna. Vel in nosipsos, & contra hoc ordinatur ieiunium.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secũdum quosdam duplex est oratio, quaedam quae est contemplatiuorum, quorum conuersatio in caelis est: & talis quia totaliter est delectabilis, non est satisfactoria. Alia est quae pro peccatis gemitus fundit, & talis habet poenam, & est satisfactionis pars. Vel dicendũ meliùs, quòd quaedã oratio habet rationẽ satisfactionis, quia quamuis habeat suauitatẽ spiritus, habet tamen afflictionem carnis, quia vt dicit Greg. super Eze. Dum cre[scit] nobis fortitudo amoris intimi, infirmatur proculdubio [forti]tudine carnis. vnde & neruus femoris Iacob ex lucta emarcuisse legitur Genesis trigesimosecundo.

¶Ad secundum dicendum, quòd peccatum carnale dicitur duppliciter. Vno modo, quòd in ipsa delectatione carnis completur, vt gula & luxuria. Alio modo, quòd completur in his quae ad carnem ordinantur, quamuis non in delectatione carnis, sed in delectatione animae magis, vt auaritia. Vnde talia peccata sunt quasi media inter spiritualia & carnalia: & ide[ò] oportet quòd eis etiam aliqua satisfactio respondeat propria: scilicet eleemosyna.

¶Ad tertium dicendum, quòd quamuis singula istorum per quandam

quandam conuenientiam singulis peccatis appropriatur: quia congruũ est in quo quis peccauerit, vt in hoc puniatur, & quòd peccati commissi per satisfactionem radix abscindatur, tamen quodlibet horum pro quolibet peccato satisfacere potest. Vnde ei qui non potest vnum ex his perficere, iniungatur aliud, & præcipuè eleemosyna aliorum vices supplere potest, inquantùm alia satisfactionis opera per eleemosynam quisque sibi mercatur quodammodo in illis quibus eleemosynam tribuit. Vnde non oportet quòd si eleemosyna omnia mũdat peccata, quòd propter hoc aliæ satisfactiones superfluant.

¶ Ad quartum dicendum, quod quamuis sint multa peccata in specie, tamen omnia alia ad illas tres radices vel ad illa tria peccatorum genera, quibus diximus, dictas satisfactiones respondere, reducuntur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quicquid in afflictione corporis pertinet, totum ad ieiunium refertur & quicquid in proximi vtilitate expenditur, totum eleemosynæ rationem habet: & similiter quæcunque latria exhibeatur Deo, orationis accipit rationem: & ideo etiam vnum opus potest habere plures rationes satisfaciendi.

QVAESTIO DECIMASEXTA,

De suscipientibus hoc sacramentum, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de suscipientibus hoc sacramentum.

¶ Circa quod tria quæruntur.

¶ Primò, vtrùm pœnitentia possit esse in innocentibus.

¶ Secundò, vtrùm in Sanctis qui sunt in gloria.

¶ Tertiò, vtrùm in Angelis bonis seu malis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm pœnitentia possit esse in innocentibus.

Tho. 4. Dist. 14 q. 1 art. 3 q. 2 & sequent.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in innocentibus pœnitentia esse non possit. Quia pœnitentia est commissa mala plangere, sed innocentes nullum malum commiserunt. ergo in eis pœnitentia non est.

¶ Præterea, Pœnitentia ex suo nomine importat pœnam: sed innocentibus non debetur pœna. ergo non est in eis pœnitẽtia.

¶ Præterea, Pœnitentia in idem coincidit cum vindicatiua iustitia, sed omnibus existentibus innocentibus vindicatiua iustitia locum non haberet. ergo nec pœnitentia, & ita non est in innocentibus.

¶ SED CONTRA, Omnes virtutes simul infunduntur: sed pœnitentia est virtus: cùm ergo in Baptismo innocentibus infundantur aliæ virtutes, infunditur etiam pœnitentia.

¶ Præterea, Ille qui nunquam fuit infirmus corporaliter, dicitur sanabilis: ergo & similiter qui nunquam fuit infirmus spiritualiter: sed sicut sanatio in actu à vulnere peccati non est nisi per actum pœnitentiæ, ita nec sanitas nisi per habitum: ergo ille qui nunquam habuit infirmitatem peccati, habet habitum pœnitentiæ.

CONCLVSIO.

¶ In innocentibus potest esse pœnitentia non actu, sed potentia: nam remoto actu, non remouetur habitus, & per consequens potentia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd habitus medius est inter potentiam & actum: & quia remoto priori, remouetur posterius, non autem econuerso: ideò remota potentia ad actũ, remouetur habitus, nõ autem remoto actu: & quia subtractio materiæ tollit actũ propter hoc quod actus non potest esse sine materia in quã transit: ideò habitus alicuius virtutis competit alicui, cui nõ suppetit materia propter hoc quòd suppetere potest, & ita in actũ exire: sicut pauper homo potest habere habitum magnificẽtiæ, sed non actũ: quia non habet magnificationem diuitiarũ, quæ sunt materia magnificentiæ, sed potest habere habitũ: & ideò cũ innocẽtes in statu innocẽtiæ nõ habeant peccata cõmissa, quę sunt materia pœnitẽtię, sed possũt habere, actus pœnitentiæ in eis esse non potest, sed habitus potest: sed hoc si gratiam habeãt, cum qua omnes virtutes infunduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd quamuis non commiserint, possunt tamen committere, & ideò eis habitum pœnitentiæ habere cõpetit: sed tamen habitus iste nunquã in actu exire potest, nisi fortè respectu venialiũ peccatorum: quia peccata mortalia tollunt ipsum, nec tamen est frustra, quia est perfectio potentiæ naturalis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis non sit in eis debita pœna actu, tamen in eis est aliquid possibile pro quo eis pœna debebatur.

¶ Ad tertium dicendum, quod remanente potentia ad peccandum, adhuc haberet locum vindicatiua iustitia secundum habitum, quamuis non secundum actum, si peccata actu non essent.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm sancti homines qui sunt in gloria, habeant pœnitentiam.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd sancti homines qui sunt in gloria, non habeãt pœnitentiam. Quia sicut dicit Grego. in Moral. Beati peccatorum recordantur, sicut nos sani sine dolore dolorum memoramur: sed pœnitentia est dolor cordis: ergo Sancti in patria non habent pœnitentiam.

¶ Præterea, Sancti in patria sunt Christo cõformes: sed in Christo non fuit pœnitentia, quia nec fides quæ est principium pœnitentiæ: ergo nec Sanctis in patria erit pœnitentia.

¶ Præterea, Frustra est habitus qui ad actum non reducitur: sed Sancti in patria non pœnitebunt actu, quia sic eis esset aliquid contra votum. ergo non est in eis habitus pœnitentiæ.

¶ SED CONTRA, Pœnitentia est pars iustitiæ: sed iustitia est perpetua & immortalis, & in patria remanebit: ergo & pœnitentia.

¶ Præterea, In vitis patrum legitur à quodam patre dictum, Quòd etiam Abraham pœnitebit de hoc quòd non plura bona fecit, sed magis debet homo pœnitere de malo cõmisso quã de bono omisso, ad quod non tenebatur, quia de bono tali loquitur: ergo erit ibi pœnitentia de malis commissis.

CONCLVSIO.

¶ Sicut virtutes cardinales remanebunt in patria, ita etiam pœnitentiam, quæ est pars iustitiæ, quæ virtus est cardinalis, habebunt Sancti, qui sunt in gloria.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd virtutes cardinales remanebunt in patria: sed secundum actus quos habent in fine suo, & ideò cùm pœnitentia virtus sit pars iustitiæ, quæ est habitus cardinalis, quicunque habet habitum pœnitentiæ in hac vita, habebit in futura: sed non habebit eundem actum quem nunc habet, sed alium, scilicet gratias agere Deo pro misericordia relaxante peccata.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa autoritas probat, quòd non habent eundem actum quem hic habet pœnitẽtia: & hoc concedimus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Christus non potuit peccare: & ideò materia huius virtutis non cõpetit sibi actu nec potentia, & propter hoc non est simile de ipso & de aliis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pœnitere propriè loquendo dicit actum pœnitentiæ, qui nunc est, qui non erit in patria: nec tamen habitus frustra erit, quia alium actum habebit.

¶ Quartum concedimus. Sed quia quinta ratio probat quòd etiam idem actus pœnitentiæ erit in patria, qui modò est.

¶ Ideo dicendum ad quintum, quòd voluntas nostra in patria omnino erit conformis voluntati Dei. Vnde sicut Deus voluntate antecedente vult omnia esse bona, & per consequens nihil esse mali, non autem voluntate consequente: ita etiam est de beatis, & talis voluntas propriè dicitur ab illo sancto patre pœnitentia.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm Angelus sit susceptiuus pœnitentiæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd etiam Angelus bonus siue malus sit susceptiuus pœnitentiæ. Quia timor est initium pœnitentiæ, sed in eis est timor. Ia. 1. Dæmones credunt, & contremiscunt: ergo in eis potest esse pœnitentia.

¶ Præterea, Philosophus dicit 10. Ethi. quòd pœnitudine replẽtur mali, & hæc est maxima pœna eis: sed dæmones maximè sunt praui, nec aliqua pœna eis deest: ergo dæmones possunt pœnitere.

¶ Præterea, Facilius mouetur aliquid in id quod est secundum naturam, quàm in id quod est contra naturam, sicut aqua, quæ per violentiam calefacta est, & per seipsam ad naturalem proprietatem redit: sed Angelus potest mutari in peccatum, quod est contra omnem naturam eorum: ergo multò fortius potest reuocari in id quod est secundum naturam

naturam sed hoc facit poenitentia, ergo sunt susceptibiles poenitentiæ.

¶ Præterea, Idem iudicium est secundum Dam. de Angelis & de animabus separatis. Sed in animabus separatis potest esse poenitentia, vt quidā dicūt, sicut in animabus bonis quæ sunt in patria. ergo & in Angelis potest esse poenitentia.

¶ SED CONTRA, Per poenitentiam homo reparatur ad vitam de peccato dimisso. sed hoc est impossibile in Angelis. ergo non sunt susceptibiles poenitentiæ.

¶ Præterea, Dama. dicit quòd homo fungitur poenitentia propter corporis infirmitatem: sed Angeli sunt incorporei: ergo in eis non potest esse poenitentia.

CONCLVSIO.

¶ Poenitentia, secundum quòd est passio, competit malis Angelis, nullo modo autem in Angelis beatis esse potest. secundum vero quòd est virtus, non potest esse in malis Angelis, cum peccatum illorum sit irremissibile.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd poenitentia in nobis dupliciter accipitur. Vno modo secundum quòd est passio, sic enim nihil aliud est quàm dolor vel tristitia de malo cōmisso: & quamuis secundum quod est passio, non sit nisi in cōcupiscibili, tamen aliquis actus voluntatis similitudinariè poenitentia dicitur, quo quis detestatur quod facit: sicut amor, & aliæ passiones dicuntur in intellectiuo appetitu. Alio modo accipitur secundum quòd est virtus, & hoc modo detestari malum commissum cum emēdationis proposito ex intentione expiādi, vel Deum placandi de offensa cōmissa, est actus eius. Detestatio autem competit alicui, secundum quod habet ordinem naturalem ad bonū. & quia in nulla creatura talis ordinatio totaliter tollitur: ideo etiam in dānatis talis detestatio manet, & per cōsequēs poenitētiæ passio vel simile, vt dicitur Sapien. 5. Intra se poenitentiam agentes &c. Et hæc quidem poenitentia cùm non sit habitus, sed passio vel actus nullo modo in beatis Angelis esse potest, in quibus peccata commissa non præcesserunt: sed in malis Angelis est, cùm sit eadem ratio de his & de animabus damnatis, quia secundum Dam. Quod homini est mors, est Angelis casus: sed peccatum Angeli est irremissibile, & quia peccatum, vt remissibile est vel expiabile, est propria materia ipsius virtutis, quæ poenitentia dicitur: ideo cùm materia non possit eis competere, non adest eis potentia exeundi in actum, & ideo nec habitus eis conuenit: & ideo Angeli subiectum virtutis poenitentiæ esse non possunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex timore in eis generatur aliquis poenitentiæ motus, sed non quæ sit virtus. Et similiter dicendum ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quicquid in eis est naturale, totum est bonum, & ad bonum inclinans: sed liberum arbitrium est in eis malitia obstinatum, & quia motus virtutis & vitij nō sequitur inclinationem naturæ, sed magis motū liberi arbitrij ideò non oportet quòd quamuis naturaliter inclinētur ad bonum quòd motus virtutis in eis sit vel esse possit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non est eadem ratio de Angelis sanctis, & de animabus sanctis: quia in animabus sanctis præcessit vel præcedere potuit peccatum remissibile non autem in Angelis: & ita quamuis sint similes quantùm ad statum præsentem, non tamen quantùm ad statum præteritum, quem poenitentia respicit directè.

QVAESTIO DECIMASEPTIMA, *De potestate clauium, in tres articulos diuisa.*

CONSEQVENTER considerandum est de potestate ministrorum huiusmodi sacramenti, quæ ad claues pertinet. Circa quod primò videndum est de clauibus. Secundò, de excommunicatione. Tertiò, de indulgētia: hæc enim duo sunt annexa potestati clauium. Circa primum consideranda sunt quatuor. Primò, de entitate & quidditate clauium. Secundò, de effectu earū. Tertiò, de ministris clauium. Quartò, de his in quibus potest exerceri vsus clauiū. Circa primū quærūtur tria.

¶ Primò, vtrùm claues in Ecclesia esse debeant.

¶ Secundò, vtrùm clauis sit potestas ligandi atq; soluēdi.

¶ Tertiò, vtrùm sint duæ claues vel vna.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm claues in Ecclesia esse debeant.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd claues in Ecclesia esse non debeant. Non enim requiruntur claues ad intrandum domum cuius ostium est apertum: sed Apocalyp. 4. dicitur, Vidi, & ecce in cælo ostium apertum quòd Christus est, qui de se ipso dicit, Ego sum ostium: ergo ad introitum cæli Ecclesia clauibus non indiget.

Tho. 4. dist. 18. q. 1. art. 1. q. 1. & seqq.

¶ Præterea, Clauis est ad aperiendum & claudendum: sed hoc solius Christi est, qui aperit & nemo claudit. Apoc. 3. ergo Ecclesia in ministris suis claues non habet.

¶ Præterea, Cuicunque clauditur cælum, aperitur infernus & econtrario. ergo quicunque habet claues cæli, habet claues inferni: sed Ecclesia non dicitur habere claues inferni. ergo nec claues cæli habet.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matthæ. 16 Tibi dabo claues regni cælorum.

¶ Præterea, Omnis dispensator debet habere claues eorum quæ dispensat: sed ministri Ecclesiæ sunt dispensatores diuinorum, vt patet primæ Corint. 4. ergo debent habere claues.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Christus claues regni cælorum habuerit, hoc est potestatem aperiendi & claudendi regni cælorum, potuit easdare Ecclesiæ. Quod etiam effectum est, cùm ex latere illius dormientis in cruce Sacramenta fluxerunt, quibus Ecclesia fabricata est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in corporalibus dicitur clauis instrumentum quo ostium aperitur: regni autem ostiū nobis per peccatum clauditur & quantùm ad maculam & quantùm ad reatum poenæ. & ideò potestas, qua tale obstaculum remouetur, dicitur clauis. Hæc autem potestas est in diuina Trinitate per autoritatem, & ideò dicitur a quibusdam, quod habet clauem autoritatis: sed in Christo homine fuit hæc potestas ad remouendum prædictum obstaculum per meritum passionis, quæ etiam dicitur ianuam aperire & ideò dicitur habere secundum quosdam claues excellentiæ: sed quia ex latere dormientis in cruce sacramenta fluxerunt, quibus Ecclesia fabricatur: ideò in sacramentis Ecclesiæ efficacia passionis manet, & propter hoc etiam ministris Ecclesiæ qui sunt dispensatores sacramentorum, potestas aliqua ad prædictum obstaculum remouendum est collata, non propria, sed virtute diuina & passionis Christi: & hæc potestas metaphoricè clauis Ecclesiæ dicitur, quæ est clauis ministerij.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ostium cæli, quantum est de se, semper est apertum: sed alicui clausum dicitur propter impedimentum intrandi in cælum, quod in ipso est: impedimentum autem totius humanæ naturę ex peccato primi hominis consecutum, per passionem Christi amotum est: & ideò post passionem vidit in cælo ostium apertum: sed adhuc quotidie alicui manet clausum propter peccatum originale quod contraxit, vel actuale quod committit, & propter hoc indigemus sacramentis & clauibus Ecclesiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc intelligitur de clausione quæ limbum clausit ne aliquis vltrà in illum descendat, & apertione qua paradisum aperuit remoto impedimento naturæ per suam passionem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd clauis inferni, qua aperitur & clauditur, est potestas gratiam conferendi per quam homini aperitur infernus, vt de peccato educatur, quòd est inferni porta: & clauditur ne vltrà homo in peccato labatur: gratiam autem conferendi solius Dei est, & ideò clauem inferni sibi retinuit: sed clauis regni est potestas etiam dimittendi reatum poenæ per quam homo à regno prohibetur: & ideò magis potuit dari clauis regni quàm clauis inferni, non enim idem sunt, vt ex dictis patet. Aliquis enim de inferno educitur per remissionem æternæ poenæ qui non statim in regnum introducitur propter reatum temporalis poenæ qui manet. Vel dicendum est, quòd eadē est clauis inferni & cæli: quia ex hoc ipso quòd alteri aperitur vnum, clauditur alterum, sed denominatur à digniori.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm clauis sit potestas ligandi & soluendi.

AD SE-

D SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd clauis non sit potestas ligandi & soluendi: quia ecclesiasticus iudex dignos recipere, indignos excludere debet à regno, vt ex litera habetur: & ex glo. Hiero. Matth. 16. Potestas enim spiritualis in sacramento collata est idem quod character: sed clauis & character non videntur idem esse: quia per characterem homo Deo comparatur, per claues autem ad subditos: ergo clauis non est potestas.

¶ Præterea, Iudex ecclesiasticus non dicitur nisi ille qui habet iurisdictionem, quæ simul cum ordine non datur: sed claues in ordinis susceptione conferuntur: ergo non debuit de ecclesiastico iudice in definitione clauium mentio fieri.

¶ Præterea, ad id quod aliquis habet ex seipso, non indiget aliqua potestate actiua per quam inducatur ad actum: sed eo ipso quòd aliquis est dignus, ad regnum admittitur: ergo non pertinet ad potestatem clauium dignos ad regnum admittere.

¶ Præterea, Peccatores indigni sunt regno: sed ecclesia pro peccatoribus orat vt ad regnum perueniant: ergo non excludit indignos, sed magis admittit quantùm in se est.

¶ Præterea, In omnibus ordinatis agentibus vltimus finis pertinet ad principale agens, non ad agens instrumentale: sed principale agens ad salutem hominis est Deus, ergo ad eum pertinet ad regnum admittere, quod est vltimus finis, & non ad habentem claues, qui est sicut instrumentum vel minister.

CONCLVSIO.

¶ Non absolutè, sed iuxta dignitatem vel indignitatem eorum quibus cælum aut aperitur, aut clauditur, clauis dicitur potestas ligandi & soluendi.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum Philosophum in 2. de Anima, potentiæ per actus definiuntur: vnde cùm clauis sit potentia quædam, oportet quòd per actum vel per vsum suum definiatur, & quòd in actu obiectum exprimatur, a quo speciem recipit actus & modus agendi, ex quo apparet potentia ordinata: actus autem potestatis spiritualis non est vt cælum aperiat absolutè, quia iam apertum est (vt dictum est) sed quantùm ad hoc vt aperiat tali: quod quidem ordinatè fieri non potest, nisi ex idoneitate eius, cui aperiendum est cælũ, pensata: & ideò in prędicta definitione clauis ponitur genus, scilicet potestas, & subiectum potestatis, scilicet iudex ecclesiasticus, & actus, scilicet excludere & recipere, secundum duos actus materialium clauium aperire & claudere, cuius obiectum tangit in hoc quòd dicit, à regno: modum autem in hoc quòd dicit, dignitas & indignitas in illis, in quos actus exercetur, pensatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad duo, quorum vnum est causa alterius, vna potestas ordinatur: sicut in igne ad calefaciendum & dissoluendum: & quia omnis gratia & remissio in corpore mystico ex capite suo prouenit, ideo vna potestas eadem esse videtur per essentiam qua sacerdos conficere potest, & qua potest soluere & ligare si iurisdictio adsit: nec differt nisi ratione, secundum quod ad diuersos effectus comparatur: sicut etiam ignis dicitur secundum aliam rationem calefactiuus & liquefactiuus: & quia nihil est aliud character ordinis sacerdotalis, quàm potestas exercendi illud, ad quod principaliter ordo sacerdotij ordinatur: sustinendo quòd sit idem quod spiritualis potestas: ideò character & potestas conficiendi, & potestas clauium est vnum & idem per essentiam, sed differt ratione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnis potestas spiritualis datur cum aliqua consecratione, & ideo clauis cum ordine datur: sed executio clauis indiget materia debita, quæ est plebs subdita per iurisdictionē. & ideò antequā iurisdictionē habeat, habet claues, sed non habet actum clauium: & quia clauis per actum definitur, ideo in definitione clauis ponitur aliquid ad iurisdictionem pertinens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliquis potest esse dignus aliquo dupliciter: aut ita quòd ipsum habendi ius habeat, & sic quilibet dignus iam habet cælum apertum: aut ita quod insit ei congruitas ad hoc quòd ei datur, & sic dignos quibus nondum apertum est cælum, potestas clauium recipit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut Deus non obdurat impertiendo malitiam, sed non conferendo gratiam, ita sacerdos dicitur excludere, non quòd impedimentum ad intrandum ponat, sed quia impedimentum positum non amoueat: quia ipse amouere non potest, nisi priùs Deus amouerit: & ideò rogatur Deus vt ipse absoluat, vt sic sacerdotis absolutio locum habeat.

¶ Ad quintum dicendum, quòd actus sacerdotis non est immediatè super regnum, sed super sacramenta, quibus homo ad regnum peruenit.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm sint duæ claues vel vna tantùm.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non sint duæ claues, sed tantùm vna. Ad vnam enim seram non requiritur nisi vna clauis: sed sera ad quā amouendam ordinantur Ecclesiæ claues, est peccatum: ergo contra vnum peccatum non indiget Ecclesia duabus clauibus.

¶ Præterea, Claues in collatione ordinis conferuntur: sed scientia non est ex infusione semper, sed quandoque ex acquisitione: nec ab omnibus ordinatis habetur, sed à quibusdam non ordinatis: ergo scientia non est clauis, & sic est vna tantùm clauis, scilicet potestas iudicandi.

¶ Præterea, Potestas quam habet sacerdos super corpus mysticum, dependet ex potestate quam habet super corpus Christi verum: sed potestas ad conficiendum corpus Christi verum est vna tantùm: ergo clauis quæ est potestas recipiens corpus Christi mysticum, est vna tantùm.

¶ SED CONTRA, Videtur quod sint plures quàm duæ. Quia sicut ad actum hominis requiritur scientia & potentia, ita & voluntas: sed scientia discernendi ponitur clauis, & similiter potentia iudicandi: ergo & voluntas absoluendi debet dici clauis.

¶ Præterea, Tota Trinitas peccatum remittit: sed sacerdos per claues est minister remissionis peccatorum: ergo debet habere tres claues, vt Trinitati configuretur.

CONCLVSIO.

¶ Cùm in potestate clauium sit actus qui requirit idoneitatem ex parte recipientis, duplex clauis esse dicitur: quarum vna ad iudicium de idoneitate eius qui absoluendus est, altera ad absolutionem ipsam (quæ scientia discernendi dicitur) pertinet, quæ potestas iudicandi appellatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in omni actu qui requirit idoneitatem ex parte recipientis, duo sunt necessaria ei qui debet actum illum exercere: scilicet iudicium de idoneitate recipientis, & expletio actus: & ideò etiam in actu iustitiæ per quod redditur alicui hoc quo dignus est, oportet esse iudicium, quo discernatur an iste sit dignus, & ipsa redditio: & ad vtrunque horum autoritas siue potestas quędam exigitur. Non enim dare possumus nisi quod in potestate nostra habemus: vnde iudicium dici potest, eò quòd vim coactiuam habeat, eò quòd iudicium ad vnum iam terminatur: quæ quidem determinatio in speculatiuis fit per virtutem priorum principiorum, quibus resisti non potest, & in practicis rebus per vim imperatiuam in iudicante existentem: & quia actus clauis requirit idoneitatem in eo, in quem exercetur, quia recipit per clauem iudex ecclesiasticus dignos, & excludit indignos, vt ex dicta definitione patet: ideò indiget iudicio discretiuo, quo idoneitatem iudicat ex ipso receptionis actu: & ad vtrunque potestas quædam siue autoritas requiritur: & secundum hoc sunt duæ claues, quarum vna pertinet ad iudicium de idoneitate eius qui absoluendus est, & alia ad ipsam absolutionem, & hæ duæ claues non distinguuntur in essentia autoritatis, qua vtrunque ad officium sibi competit: sed ex comparatione ad actus, quorum vnus alium præsupponit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ad vnam seram aperiendam vna clauis immediatè ordinatur: sed non est inconueniens quòd vna ad actum alterius ordinetur, & sic est in proposito. Secunda enim clauis quæ dicitur potestas ligandi & soluendi est quæ immediatè seram aperit peccati: sed clauis quæ dicitur scientia, ostendit, cui aperienda sit clauis illa.

¶ Ad secundum dicendum, quòd circa clauem scientiæ duplex est opinio. Quidam enim dixerunt quòd scientia, secundum quod est habitus acquisitus vel infusus, dicitur hæc clauis, & quòd non est principalis clauis, sed in ordine ad aliam clauem dicitur: & ideo quando est sine alia claui, non dicitur clauis, sicut in viro literato, qui non est sacerdos. Et similiter etiā quādoque hac claui aliqui sacerdotes carēt, quia nō habent scientiam acquisitam neque infusam, qua absoluere & ligare possint: sed quandoque industria naturali ad hoc vtuntur, quæ

secundum

secũdum eos clausola dicitur: & sic clauis scientiæ, quãuis cum ordine non tradatur, traditur tamen cum ordine quòd sit clauis: quod prius nõ erat: & hæc videtur opinio Magistri fuisse. Sed hoc non videtur verbis Euangelij concordare, quæ claues Petro dãdas promittũt, & ita nõ solùm vna, sed duæ in ordine dantur. Et propter hoc alia opinio est, quòd sciẽtia quæ est habitus, non est clauis, sed autoritas scientiæ actum exercendi, quæ quandoque sine scientia est, quandoque scientia sine ipsa, sicut patet etiam in iudicijs secularibus. Aliquis enim iudex secularis habet autoritatem iudicandi, qui non habet iuris scientiam: & aliquis econtrariò habet iuris scientiam, qui non habet autoritatem iudicandi: & quia actus iudicij ad quod quis ex autoritate suscepta ordinatur, non autem ex scientia habita, sine vtroque bene fieri non potest: ideò autoritas iudicandi, quæ clauis est, sine scientia non potest sine peccato accipi, sed scientia sine autoritate sine peccato haberi potest.

¶ Ad tertium dicendum, quòd potestas conficiẽdi est ad vnum tantùm actum alterius generis: & ideò non connumeratur clauibus: nec multiplicatur sicut potestas clauium, quæ est ad diuersos actus, quamuis secundum autoritatis essentiam sit vna, vt dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd velle vnicuique est liberum: & ideò ad volendum non exigitur autoritas, & propter hoc voluntas non ponitur clauis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd tota Trinitas eodem modo remittit peccata, sicut vna persona: & ideò non oportet quòd sacerdos qui minister est Trinitatis, tres claues habeat, & præcipuè cùm volũtas quæ Spiritui sancto appropriatur, clauem non requirat, vt dictum est.

QVAESTIO DECIMA octaua De effectu clauium, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectu clauium. Circa quod quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrùm potestas clauium se extendat ad remissionem culpæ.

¶ Secundò, vtrùm sacerdos possit remittere peccatum quo ad pœnam.

¶ Tertiò, vtrùm sacerdos per potestatem clauium ligare possit.

¶ Quartò, vtrùm possit etiam soluere & ligare secundum proprium arbitrium.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm potestas clauium se extendat ad remissionem culpæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd potestas clauium se extẽdat ad remissionem culpæ. Ioan. 20. dicitur discipulis: Quorum remiseritis peccata remittuntur eis: sed hoc non dicitur quantum ad manifestationem, vt Magister in litera dicit. Quia sic sacerdos noui Testamenti non haberet maiorem potestatem quàm sacerdos veteris: ergo exercet potestatẽ in culpæ remissionem.

¶ Præterea, In pœnitentia datur gratia ad remissionem peccati: sed huius sacramenti dispensator est sacerdos ex vi clauium: ergo cùm gratia non opponatur peccato ex parte pœnæ, sed ex parte culpæ, videtur quòd sacerdos ad remissionem culpę operetur ex vi clauium.

¶ Præterea, Maiorem virtutem recipit sacerdos ex illa consecratione, quàm aqua Baptismi ex sua sanctificatione: sed aqua Baptismi vim accipit vt corpus tangat & cor abluat, secundũ August. ergo multò fortiùs sacerdos in sui cõsecratione hãc potestatem accipit, vt cor à culpæ macula abluere possit.

¶ SED CONTRA, Suprà Magister dixit quòd Deus hanc potestatem non contulit ministro, quòd ad interiorẽ mũdationem cooperaretur: sed si peccata quo ad culpam remittat, cooperaretur ei in mundatione interiori: ergo potestas clauium non extendit se ad culpæ dimissionem.

¶ Præterea, Peccatum non remittitur nisi per Spiritum sanctũ: sed dare Spiritum sanctum non est alicuius hominis, vt in lib. 3. Magister dixit. ergo nec peccata remittere quo ad culpam.

CONCLVSIO.

¶ *Solus Deus remittit per se culpam sacerdos verò ministerialiter virtute potestatis clauium, quæ quodammodo ordinatur ad culpæ remissionem, non sicut causans, sed sicut disponens ad eam.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sacramenta (secundũ Hug.) ex sanctificatione inuisibilem gratiam continent: sed hîc sanctificatio quandoque ad necessitatem sacramenti requiritur, tam in materia quàm in ministro, sicut patet in confirmatione, & tunc vis sacramentalis est in vtroq; coniunctim: quãdoque autem ex necessitate sacramenti non requiritur nisi sanctificatio materię, sicut est in Baptismo: quia nõ habet ministrũ determinatum quantum ad sui necessitatem, & tunc tota vis sacramentalis consistit in materia: quandoq; verò de necessitate sacramenti requiritur cõsecratio vel sanctificatio ministri sine aliqua sanctificatione materiæ: & tũc tota vis sacramẽtalis cõsistit in ministro, sicut est in pœnitẽtia. Vnde eodẽ modo se habet potestas clauiũ quæ est in sacerdote ad effectũ sacramenti pœnitentiæ, sicut se habet virtus quæ est in aqua Baptismi ad effectũ Baptismi. Baptismus autẽ & sacramentũ pœnitentiæ cõueniunt quodam modo in effectu, quia vtrunq; cõtra culpã ordinatur directè, quod non est de alijs sacramentis: sed in hoc differunt, quia sacramentum pœnitentiæ eò quòd habet actus suscipientis quasi materiales, non potest dari nisi adultis in quibus requiritur præparatio ad suscipiendum effectũ sacramentorum. Sed Baptismus quandoque datur adultis, & quandoq; pueris & alijs carentibus vsu rationis: & ideò per Baptismũ datur gratia & remissio peccatorum pueris sine aliqua sui præparatione præcedente, non autẽ adultis in quibus prȩexigitur præparatio remouens fictionẽ, quæ quidẽ præparatio quandoq; præcedit, sufficiẽs ad gratiæ susceptionem antequã Baptismus actu percipiatur: licet non ante votũ Baptismi post tempus propalatæ veritatis. Quando autẽ talis præparatio tẽpore non præcedit, sed est simul cum Baptismi susceptione, & tunc per Baptismi susceptionem gratia remissionis culpæ cõfertur: sed per pœnitentiæ sacramentũ nunquã datur gratia nisi præparatio adsit vel priùs fuerit. Vnde virtus clauiũ operatur ad culpæ remissionem, vel in voto existens, vel in actu se exercẽs, sicut & aqua Baptismi: sed sicut Baptismus non agit sicut principale agens, sed sicut instrumentum, non quidem pertingẽs ad ipsam gratiæ susceptionem creandam etiam instrumentaliter: sed disponens ad gratiam per quam fit remissio culpæ, ita est de potestate clauium. Vnde solus Deus remittit per se culpam, & in virtute eius agit instrumentaliter Baptismus vt instrumẽtum inanimatum, & sacerdos vt instrumentum animatũ, quod dicitur seruus secundum Philosophum 8. Eth. & ideò sacerdos agit vt minister: & sic patet quòd potestas clauium ordinatur aliquo modo ad remissionem culpæ, non sicut causans, sed sicut disponens ad eam. Vnde si ante absolutionem aliquis non fuisset perfectè dispositus ad gratiam suscipiendam, in ipsa confessione & absolutione sacramentali gratiã consequeretur si obicem non poneret. Si enim clauis nullo modo ad culpæ remissionem ordinaretur, sed ad dimissionem pœnæ tantũ, vt quidã dicunt, non exigeretur votum recipiendi effectum clauium ad culpæ remissionem: sicut non exigitur votum suscipiendi alia sacramenta quæ non ordinantur ad culpæ dimissionẽ, sed contra pœnam. sed hoc facit videri quòd non ordinatur ad culpæ dimissionem, quia semper vsus clauium ad hoc quod effectũ habeat requirit præparationem ex parte recipientis sacramentum: & similiter videtur de Baptismo si nunquam daretur nisi adultis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum: quòd sicut Magister dicit in litera, sacerdotibus commissa est potestas remittendi peccata, non vt propria virtute remittant, quia hoc Dei: sed vt operationem Dei remittentis ostendant tanquam ministri. Sed hoc contingit tribus modis. Vno modo vt ostendant eam non præsentem, sed promittant eã futuram sine hoc quod aliquid operentur ad ipsam: & sic sacramenta veteris legis operationem Dei significabãt, & sacerdos veteris legis ostẽdebat tantũ, & nihil operabatur. Alio modo vt significẽt præsentem, & nihil ad eam operentur: & sic quidã dicunt quòd sacramẽta nouę legis signant collationem gratiæ, quam Deus ipsa sacramentis sit aliqua virtus operans ad gratiam. Et secundũ hanc opinionẽ etiã potestas clauium esset tantũ ostendẽs diuinã operationem in culpæ remissione in ipsa sacramentali collatione facta. Tertio modo vt significent diuinam operationem in remissionem culpæ præsentem, & ad ipsam aliquid dispositiuè & instru-

& instrumentaliter operetur: & sic secundum aliam opinionem quæ sustinetur communiùs, sacramenta nouæ legis emundationem ostendunt diuinitùs factam, & hoc modo etiam sacerdos noui Testamenti ostendit absolutos à culpa: quia proportionaliter oportet loqui de sacramentis & potestate ministrorum: nec obstat quin claues Ecclesiæ ad remissionem culpæ disponant, quia culpa iam est remissa: sicut nec quòd Baptismus disponat quantum in se est meo qui iam sanctificatus est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd neque sacramentum pœnitentiæ, neque sacramentum Baptismi, operando pertingit directè ad gratiam, nec ad culpæ remissionem, sed dispositiuè.

¶ Vnde etiam patet responsio ad tertium. Aliæ rationes ostendunt quòd ad remissionem culpæ directè clauim potestas non operetur, quod concedendum est.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm sacerdos possit remittere peccatum quo ad pœnam.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd sacerdos non possit remittere peccatum quo ad pœnam. Peccato enim debetur pœna æterna & temporalis: sed adhuc post absolutionem sacerdotis manet pœnitens obligatus ad pœnam temporalem in Purgatorio, vel in hoc mundo faciendam. ergo non dimittit aliquo modo pœnam.

¶ Præterea, Sacerdos non potest præiudicare iustitiæ diuinæ: sed ex diuina iustitia taxata est pœnitentibus pœna quam debent subire: ergo sacerdos non potest de ea aliquid remittere.

¶ Præterea, Ille qui paruum peccatum commisit, non est minus susceptiuus clauium, quàm ille qui commisit maius peccatum: sed si aliquid de pœna per officium sacerdotis de maiori peccato dimittitur, possibile est esse adeò paruum peccatum, cui non debeatur plus de pœna, quàm illud quod de maiori peccato dimissum est. ergo poterit totam pœnam illius peccati parui dimittere, quod falsum est.

¶ Præterea, Tota pœna temporalis peccato debita est vnius rationis: si ergo per primam absolutionem dimittatur aliquid de pœna, & per secundam ab eodem peccato absolutionem poterit aliquid remitti: & sic tantùm poterit multiplicari absolutio, quòd vi clauium tota pœna tolletur, cùm secunda absolutio, non sit minoris efficaciæ quàm prima, & sic peccatum remanebit omninò impunitum: quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA, Clauis est potestas ligandi & soluendi: sed potest sacerdos iniungere pœnam temporalem: ergo & potest absoluere à pœna.

¶ Præterea, Sacerdos non potest dimittere peccatum quãtùm ad culpam, vt in litera dicitur: nec quantùm ad pœnam æternam pari ratione. Si ergo non potest remittere quantum ad pœnam temporalem, nullo modo remittere poterit: quod est omninò contrarium dictis Euangelij.

CONCLVSIO.

¶ Etsi ex vi clauium non tota pœna remittitur, aliquid tamen de pœna temporali sacerdos remittere potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd idem iudicium est de effectu, quem potestas clauium exercita actualiter complet in eo, in quo contritio tempore præcessit & effectu Baptismi, qui iam habenti gratiam datur. Aliquis enim per fidem & contritionem præcedentem Baptismum gratiam remissionis peccatorum quantum ad culpam, consequutus est: sed quando actualiter postea Baptismum suscipit, gratia augetur & à reatu pœnæ totaliter absoluitur, eò quòd fit particeps passionis Christi: & similiter illi qui per contritionem consecutus est remissionem peccatorum, quantùm ad culpam, & per consequens quantum ad reatum pœnæ æternæ, quæ simul cum culpa dimittitur ex vi clauium, ex passione Christi efficaciam habentium, augetur gratia, & remittitur temporalis pœna: cuius reatus adhuc remanserat post culpæ remissionem, non tamen totus, sicut in Baptismo, sed pars eius: quia in Baptismo regeneratus homo configuratur passioni Christi, totaliter efficaciam passionis Christi (quæ sufficit ad omnem pœnam delendam) in se suscipiens, vt nihil de prioris peccati actualis pœna remaneat: quia nõ debet alicui imputari ad pœnam, nisi quod ipsemet fecit. In Baptismo autẽ homo nouam vitã suscipiens fit per gratiã baptismalem nouus homo: & ideò nullus reatus pœnæ in eo remanet pro præcedenti peccato. Sed in pœnitentia non mutatur homo in aliam vitam, quia non est regeneratio, sed sanatio quædam: ideò ex vi clauium, quæ operatur in sacramento pœnitentiæ, non tota pœna remittitur, sed aliquid de pœna temporali cuius reatus post absolutionem à pœna æterna remanere potuit, nec solùm à pœna illa, quam hîc pœnitens habet in confitendo, vt quidam dicunt: quia sic confessio & sacramentalis absolutio non esset nisi in onus, quod non competit sacramentis nouæ legis sed etiam de illa pœna quæ in purgatorio debetur, remittitur, vt aliquid minùs in purgatorio puniatur, absolutus ante satisfactionem decedens, quàm si ante absolutionem decederet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sacerdos non remittit totam pœnam temporalem, sed partem: & ideò adhuc manet obligatus ad pœnam satisfactoriam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd passio Christi sufficienter satisfecit pro peccatis totius mundi: & ideò sine præiudicio diuinæ iustitiæ aliquid de pœna sibi debita remitti potest, secundum quòd effectus passionis ad ipsum per sacramenta Ecclesiæ pertingit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pro quolibet peccato oportet aliquam pœnam satisfactoriam remanere, & per quam medicina contra ipsum præstetur: & ideo quamuis virtute absolutionis dimittatur aliqua quantitas pœnæ debita pro aliquo magno peccato, non oportet quòd tanta quantitas pœnæ dimittatur respectu cuiuslibet peccati: quia secundum hoc aliquod peccatum remaneret omninò sine pœna: sed virtute clauium de pœnis singulorum peccatorũ proportionaliter dimittitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quidam dicunt, quòd in prima absolutione tantum dimittitur vi clauium quantum dimitti potest: sed tamen valet iterata confessio, tum propter instructionem, tum propter maiorem certitudinem, tum propter intercessionem sacerdotis vel confessoris, tum propter verecundiæ meritum. Sed hoc non videtur verum: quia si hæc esset ratio confessionem iterandi, non tamen esset ratio iterandi absolutionem, præcipuè in eo qui non habet aliquam causam dubitationis de præcedenti absolutione: ita enim poterit dubitare post secundam absolutionem, sicut post primam. Sicut videmus quòd sacramentum extremæ vnctionis non iteratur super eundem morbum, eò quòd totum quod per sacramentum fieri potuit, semel factum est. Et præterea in secunda confessione non requireretur quòd haberet claues ille cui fit confessio, si nihil ibi ius clauium operatur. Et ideò dicunt alij, etiam in secunda absolutione aliquid vi clauium dimitti de pœna: quia in secunda absolutione gratiæ confertur augmentum, & quantò maior gratia recipitur minus de impuritate præcedentis peccati manet, & ideò minor pœna purgans debetur. Vnde etiam in prima absolutione alicui plus & minus dimittitur de pœna, secundum quòd plus se ad gratiam disponit: & potest esse tanta dispositio, quòd etiam ex vi contritionis tota pœna tollitur, vt prædictum est. Vnde etiam non est inconueniens si per frequentem confessionem etiam tota pœna tollatur, vt peccatum omninò remaneat impunitum, pro quo pœna Christi satisfecit.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm sacerdos per potestatem clauium possit ligare.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd sacerdos per potestatem clauium ligare non possit, virtutes enim sacramentales ordinantur contra peccatum vt medicina: sed ligare non est medicina peccati, sed magis aggrauatio morbi, vt videtur. ergo sacerdos per vim clauium, quæ est vis sacramentalis, non potest ligare.

¶ Præterea, Sicut absoluere vel aperire est amouere obstaculum, ita ligare est obstaculũ ponere: sed obstaculum regni peccatum est, quod nobis ex alio imponi non potest: quia non nisi voluntate peccatur: ergo sacerdos ligare non potest.

¶ Præterea, Claues ex passione Christi efficaciam habent: sed ligare non est effectus passionis: ergo ex clauium potestate non potest sacerdos ligare.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matt. 16. Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis.

¶ Præterea, Potestates rationales sunt ad opposita, sed potestas clauium est potestas rationalis, cùm habeat discretionem adiunctam: ergo habet se ad opposita: ergo si potest soluere, potest & ligare.

CONCLVSIO.

¶ Cùm sacerdos in vsu clauium sit minister Dei, tanquam causa dispo- nens dimittit quodammodo culpam, nõ verò ligat nisi impropriè, in poenam autem habet potestatem & soluendi & ligandi, soluendo à poena quam remittit, & ligando ad poenam, quæ remanet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd operatio sacerdotis in vsu clauium est cõformis Dei operationi, cuius minister est: Deus autem habet operationem & in culpam & in poenam. Sed in culpam ad absoluendum quidem directè, ad ligandum autem indirectè, inquantum obdurare dicitur dum non largitur: sed in poenã habet operationẽ directè quantum ad vtrunque, quia & poenam parcit & poenam infligit. Similiter ergo sacerdos, etsi in absoluendo ex vi clauium habeat aliquam operationem ordinatam ad culpæ dimissionem modo iam prædicto, non tamen ligando aliquam operationem habet in culpã, nisi ligare dicatur, inquantum non absoluit, sed ligatos ostendit: sed in poenam habet potestatem & ligandi & soluendi. Soluit enim à poena quam dimittit, sed ligat ad poenam quæ remanet. Sed ad hanc ligare dupliciter dicitur. Vno modo considerando ipsam quantitatem poenæ, in communi, & sic non ligat nisi inquantum non soluit, sed ligatum ostendit. Alio modo considerando poenam hanc vel illam determinatè, & sic ligat ad poenam, imponendo eam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud residuum poenæ ad quod obligat, est medicina purgans peccati impuritatem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obstaculum regni non solùm est peccatum, sed etiam poena, quam qualiter sacerdos imponat dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam passio Christi obligat nos ad poenam aliquam, per quam ei conformemur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm sacerdos secundum proprium arbitrium possit ligare & soluere.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd sacerdos possit ligare & soluere secundum propriũ arbitrium. Hieronymus enim dicit, Mensuram temporis in agendo poenitentiam, non satis apertè præfigunt Canones pro vtroque crimine, vt de singulis dicat qualiter vnunquodque sit emundandum, sed magis arbitrio sacerdotis intelligẽtis relinquendum statuitur. ergo videtur quòd ipse secundum suum arbitrium possit ligare & soluere.

¶ Præterea, Dominus laudauit villicum iniquitatis, quòd prudenter fecisset, quia debitoribus domini sui remisisset largiter: sed Deus est magis ad miserendum, quam aliquis dominus temporalis: ergo videtur quòd laudabilior sit quantum plus de poena dimiserit.

¶ Præterea, Omnis actio Christi nostra est instructio: sed ipse quibusdam peccantibus nullam poenam imposuit, sed solùm emendationem vitæ, vt patet de adultera, Io. 8. ergo videtur quòd secundum arbitrium suum possit etiam sacerdos qui est vicarius Christi, dimittere totam poenam vel partem.

¶ SED CONTRA, Greg. dicit: Falsam poenitentiam dicimus, quæ non secundum autoritatem sanctorum Patrum pro qualitate criminis imponitur. ergo videtur quòd non omninò sit in arbitrio sacerdotis.

¶ Præterea, Ad actum clauium requiritur discretio: sed si esset omninò in voluntate sacerdotis dimittere & imponere de poena quantum vellet, non esset ibi necessaria discretio, quia nunquam ibi indiscretio posset accidere: ergo non est omninò in arbitrio sacerdotis.

CONCLVSIO.

¶ Cùm sacerdos operetur in vsu clauium sicut minister & instrumentum Dei tanquam principalis agentis, non potest soluere & ligare ad arbitrium, nisi inquantum à Deo sibi præscriptum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sacerdos operatur in vsu clauium sicut instrumentum & minister: nullum autem instrumentum habet efficacem actum nisi secũdum quòd mouetur à principali agente: & ideò dicit Diony. in fine Eccle. hierar. quòd sacerdotibus vtendum est virtutibus hierarchicis quando diuinitas eos mouerit: in cuius signum, Mar. 16. ante potestatem clauium Petro traditam fit mentio de reuelatione diuinitatis ei facta. & Ioan. 20. præmittitur potestati remissionis Apostolis datæ Spiritus sancti donum, quo filij Dei aguntur. Vnde si præter illum motum diuinum vti sua potestate præsumpserit, non consequeretur effectum: vt Dio. dicit. Et præterea à diuino ordine auerteretur, & sic culpam incurreret. Et quia poenæ satisfactoriæ infligendæ vt medicinæ sunt, sicut medicinæ in arte determinatæ non omnibus competunt, sed variandæ sunt secundum arbitrium medici non propriam voluntatem sequentis, sed scientiam medicinæ: ita poenæ satisfactoriæ in canone determinatæ competunt omnibus, sed variãdæ sunt secundum arbitrium sacerdotis diuino instinctu regulati: sicut ergo medicus aliquando prudenter non dat medicinam efficacem quę ad morbi curationem sufficiat, ne propter debilitatem naturæ maius periculum oriatur: ita sacerdos diuino instinctu motus non semper totam poenam, quæ vni peccato debetur iniungit, ne infirmus aliquis ex magnitudine poenæ desperet, & à poenitentia totaliter recedat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod arbitrium istud debet esse diuino instinctu regulatum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam de hoc laudatur villicus quòd prudenter fecit: & ideó in remissione poenæ debitæ discretio adhibenda est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Christus habuit potestatem excellentiæ in sacramentis: vnde ipse ex autoritate poenam totam vel partem poterat dimittere sicut volebat: nec est simile de his qui operantur tantùm vt ministri.

QVAESTIO DECIMANONA,

De ministris clauium, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ministris clauium & vsu earum.

¶ Circa quod quęruntur sex.

¶ Primò, vtrùm sacerdos legalis claues habuerit.

¶ Secundò, vtrùm Christus claues habuerit.

¶ Tertiò, vtrùm soli sacerdotes claues habeant.

¶ Quartò, vtrùm sancti homines non sacerdotes claues vel vsum earum habeant.

¶ Quintò, vtrùm mali sacerdotes vsum clauium habeant efficacem.

¶ Sextò, vtrùm schismatici & hæretici, excommunicati, & suspensi, & degradati vsum clauium habeant.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm sacerdos legalis claues habuerit.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod sacerdos legalis claues habuerit. Clauis enim est sequela ordinis: sed habuit ordinem ex quo sacerdotes dicebantur. ergo etiam habuerunt clauem sacerdotes legales.

¶ Præterea, Sicut Magister dicit, claues sunt duæ, scilicet scientia discernendi, & potentia iudicandi: sed ad vtranque potestatem sacerdotes legales habuerunt autoritatem: ergo habebant claues.

¶ Præterea, Sacerdos legalis habebat aliquam potestatem super reliquum populum, non temporalem: quia sic potestas regia non fuisset distincta à sacerdotali. ergo spiritualem, & hoc est clauis: ergo habebat clauem.

¶ SED CONTRA, Claues ordinantur ad aperiendum regnum cælorum, quod aperiri non potuit ante Christi passionem: ergo sacerdos legalis clauem non habuit.

¶ Præterea, Sacramenta veteris legis gratiam non conferebant: sed aditus regni cælestis aperiri non potuit nisi per gratiam: ergo per illa sacramenta non poterat aperiri: & sic etiam sacerdos qui minister eorum erat, claues regni cælestis non habebat.

CONCLVSIO.

¶ Cùm potestas sacerdotum legalium non se extenderet ad cælestia solùm ad figuras cælestium, non habebant claues, sed ... clauium ... tradita est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt quod in veteri lege erant claues apud sacerdotes: quia eis erat commissum imponere poenam pro delicto, vt dicitur Leui. quod ad claues pertinere videtur: sed fuerunt tunc incompletæ, nunc autem per Christum in sacerdotibus nouæ legis perfectæ sunt. Sed hoc videtur esse contra intentionẽ Apostoli, in Epistola ad Hebr. cap. 9. Ibi enim sacerdotiũ Christi præfertur

sacerdotio

sacerdotio legali, per hoc quòd Christus assistit Pontifex futurorum bonorum ad tabernaculũ cæleste introducens per proprium sanguinem non manufactum, in quod introducebat sacerdotium veteris legis per sanguinem hircorum & taurorum. Vnde patet quòd sacerdotij illius potestas non se extendebat ad cælestia, sed ad figuras cælestium: & ideò secũdum alios dicendum, quòd non habebant claues, sed in eis clauium figura præcessit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd clauis regni cælestis consequitur ad sacerdotium quo homo in cælestia introducitur, non autem talis erat ordo sacerdotij Leuitici: & ideo claues cæli non habuerunt, sed claues terreni tabernaculi.

¶Ad secundum dicendum, quòd sacerdotes veteris legis habebant autoritatem discernendi & iudicandi: sed non vt admitteretur homo iudicatus ab eis in cælestia, sed in figuras cælestiũ.

¶Ad tertium dicendum, quòd non habebant spiritualem potestatem: quia per sacramenta legalia non à culpis, sed ab irregularitatibus purgabant homines, vt ad manufactum tabernaculum aditus purgatis per eos pateret.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrùm Christus clauem habuerit.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Christus non habuerit clauem. Clauis enim charactêrem ordinis consequitur: sed Christus non habuit charactêrem: ergo non habuit clauem.

¶Præterea, Christus habuit in sacramentis potestatem excellentiæ, vt effectum sacramenti sine sacramẽtalibus posset conferre: sed clauis est sacramentale quiddam: ergo non indigebat claui, & sic frustra eam habuisset.

¶SED CONTRA est quod dicitur Apoc. 3. Hæc dicit qui habet clauem Dauid, &c.

CONCLVSIO.

¶*Christus habuit potestatem clauium per se agens ad nostram salutem, sacerdotes verò ministerialiter: & ideo Christo dicitur esse clauis excellentiæ.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd virtus aliquid agendi est in instrumento, & in per se agente non eodem modo: sed in per se agente perfectiùs. potestas autem clauium quam nos habemus, & aliorum sacramentorum, virtus est instrumentalis: sed in Christo est vt per se agente ad salutem nostram, per autoritatem quidem, inquantum est Deus: sed per meritum, inquantum est homo. Clauis autem de ratione sua exprimit potestatem aperiendi & claudẽdi, siue aliquis aperiat quasi principale agens, siue quasi minister: & ideò in Christo oportet ponere clauem, sed altiori modo quàm sit in eius ministris. & ideò dicitur quòd habet clauem excellentiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd character de sua ratione dicit aliquid ab aliquo deriuatum: ideò potestas clauium quæ est in nobis à Christo deriuata, sequitur charactêrem quo Christo conformamur: sed in Christo non consequitur charactêrem tantùm, sed principalem formam.

¶Ad secundum dicendum, quòd clauis illa quam Christus habuit, nõ erat sacramentalis, sed sacramentalis clauis principiũ.

ARTICVLVS III.

¶*Vtrùm soli sacerdotes habeant claues.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nõ solùm sacerdotes claues habeant. Dicit enim Isido. quòd ostiarij inter bonos & malos habent iudiciũ, dignos recipiunt, indignos reiiciunt: sed hæc est definitio clauium, vt ex dictis patet: ergo non solùm sacerdotes, sed etiam ostiarij clauem habent.

¶Præterea, Claues sacerdotibus dant[illegible] per vnctionem potestatem diuinitùs accipiunt: sed Reges etiam potestatem in populum fidelem diuinitùs habent & vnctione sanctificantur. ergo non soli sacerdotes habent claues.

¶Prçtereà, Sacerdotiũ est ordo vni singulari personç cõueniẽs: sed clauẽ aliquando videtur habere tota vna cõgregatio: quia quædã capitula excõmunicationẽ inferre possunt, quod ad potestatẽ clauiũ pertinet. ergo non soli sacerdotes clauẽ habent.

¶Præterea, Mulier non est sacerdotalis ordinis susceptiua, quia ei docere non competit, secundum Apostolum 1. Cor. 14. Sed aliquæ mulieres videntur habere claues, sicut abbatissæ quæ habent spiritualem potestatem in subditas. ergo non soli sacerdotes habent clauem.

¶SED CONTRA est quod Ambr. dicit: Hoc ius, scilicet ligandi & soluendi, solùm sacerdotibus est concessum.

¶Præterea, Per potestatem clauium efficitur aliquis medius inter populum & Deum: sed hoc tantùm sacerdotibus competit, qui constituuntur in his quæ sunt ad Deum, vt offerant dona & sacrificia pro peccatis: vt dicitur Hebr. 5. ergo soli sacerdotes claues habent.

CONCLVSIO.

¶*Clauis ordinis, quæ immediatè remouet impedimentum introitus ad regnum cælorum, competit solis sacerdotibus: clauis verò iurisdictionis, quæ non clauis cæli, sed quædam dispositio ad ipsam dicitur, etiam alijs ministris Ecclesiæ competit.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd clauis est duplex. Vna quæ se extendit ad ipsum cælum, immediatè remouẽdo impedimenta introitus in cælũ per remissionem peccati, & hæc vocatur clauis ordinis: & hanc soli sacerdotes habent, quia ipsi soli ordinãtur populo in his quę directè sunt ad Deũ. Alia clauis est quæ nõ directè se extendit ad ipsum cælũ, sed mediãte militãte Ecclesia, per quã aliquis ad cælũ vadit, dũ per eã aliquis excluditur vel admittitur ad consortiũ Ecclesiæ militãtis per excõmunicationẽ, & absolutionem: & hæc vocatur clauis iurisdictionis in foro causarũ: & ideo nõ sacerdotes etiam hanc habere possunt, sicut archidiaconi & electi, & alij qui excõmunicare possunt: sed non propriè dicitur clauis cæli, sed quædam dispositio ad ipsam.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, q ostiarij habẽt clauem custodiendi ea quæ in tẽplo materiali continẽtur, & habẽt iudicium à tali tẽplo excludendi & admittendi, non quidem sua autoritate iudicantes qui sint digni vel indigni, sed iudicium sacerdotum exequentes, vt sic quodammodò executores potestatis sacerdotis videantur.

¶Ad secundũ dicendũ, quòd Reges nõ habẽt aliquã potestatẽ in spiritualibus, & ideò clauẽ regni cælestis nõ accipiũt, sed solùm in tẽporalib⁹, quod nõ nisi à Deo esse potest, vt patet Ro. 13. Nec per vnctionem in aliquo ordine consecrantur, sed excellentia potestatis ipsorum à Christo descendere signatur, & vt ipsi sub Christo in populo Christiano regnent.

¶Ad tertiũ dicendũ, quòd sicut dicitur in Politicis, quãdoque iudex habet totã potestatẽ sicut est in regno, quandoq; autem multi in diuersis officiis constituti, vel etiã ex æquo: vt dicitur 8. Ethi. ita etiã spiritualis iurisdictionis potest haberi ab vno solo sicut ab episcopo, & pluribus simul sicut à cap. & sic habẽt clauem iurisdictionis, non tamen claues ordinis simul omnes.

¶Ad quartũ dicendũ, quòd mulier secundũ Apostolum est in statu subiectionis: & ideò nõ potest habere aliquã spiritualem iurisdictionẽ: quia etiã secũdũ Philosophũ in 8. Ethi. corruptio est vrbanitatis quãdo ad mulierẽ dominiũ peruenit: vnde mulier non habet neq; clauẽ ordinis neq; clauẽ iurisdictionis. Sed committitur mulieri aliquis vsus clauium, sicut habere correctionem in subditas mulieres propter periculum, quod imminere posset si viri mulieribus cohabitarent.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm etiam Sancti homines, non sacerdotes claues habeant.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd etiam Sancti homines, non sacerdotes vsum clauium habeant. Absolutio enim & ligatio quæ fit per claues, efficaciam habet ex merito passionis Christi: sed illi maximè passioni Christi conformantur, qui per patientiã & alias virtutes Christũ passum sequũtur. ergo videtur quòd etsi non habeant etiam sacerdotalem ordinem, quòd possint ligare & soluere.

¶Prętereà, Heb. 7. dicitur, Sine vlla cõtradictione quod minus est, à maiori benedicitur: sed in spiritualibus secundum Aug. hoc est maius esse quod melius. ergo meliores, qui scilicet plus de charitate habent, possunt alios benedicere absoluendo, & sic idem quod prius.

¶SED CONTRA, Cuius est potentia, eius est actio secundum Philosophũ: sed clauis quæ est potestas spiritualis, est tantùm sacerdotum. ergo & vsus eius non nisi sacerdotibus eius conuenire potest.

CONCLVSIO.

¶*Non possunt Sancti quantumcunque habeant de gratia, pertingere ad effectum clauium, nisi ordine sacerdotali donentur.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd agens per se & agens instrumentale in hoc differunt: quia agens instrumentale non inducit in effectu similitudinem suam, sed similitudinẽ principalis agentis.

lis agentis. Principale autem agens inducit similitudinē suam: & ideò ex hoc aliquid constituitur principale agens, quòd habet aliquam formam, quam in alterum transfundere potest: non autem ex hoc constituitur agens instrumentale, sed ex hoc quòd est applicatum à principali agente ad effectum aliquem inducendum. Cùm ergo in actu clauium principale agens sit Christus, vt Deus per autoritatem, & vt homo per meritum ex ipsa plenitudine diuinæ bonitatis in eo, & ex perfectione gratiæ, consequitur quòd possit in actum clauium. Sed homo alius non potest in actū clauium sicut per se agēs: quia nec ipse alteri gratiam, qua remittuntur peccata, dare potest, nec sufficienter mereri: & ideò non est nisi sicut agens instrumentale. Vnde & ille qui effectum clauiū consequitur, non assimilatur vtenti clauibus, sed Christo. & ideò quantumcunque aliquis habeat de gratia, non potest pertingere ad effectum clauium, nisi applicetur ad hoc vt minister per ordinis susceptionem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut inter instrumentum & effectum non exigitur similitudo secundum conuenientiam in forma, sed secundum proportionem instrumenti ad effectum: ita etiam nec inter instrumentum & principale agēs, & talis similitudo est in sanctis hominibus ad Christum passum, & talis similitudo eis vsum clauium non confert.

¶Ad secundum dicendum, quòd quamuis purus homo non possit alteri ex condigno mereri gratiam, tamen vnius meritum potest cooperari ad salutem alterius: & ideò duplex est benedictio. Vna quæ est ab ipso homine puro, sicut merente per proprium actum: & talis potest fieri à quolibet sancto, in quo Christus habitat per gratiam, & hoc requirit maioritatem bonitatis ad minus in quantùm huiusmodi. Alia est benedictio qua homo benedicit, vt benedictionem quæ est ex merito Christi instrumentaliter alicui applicans: & quantum ad hanc requiritur maioritas ordinis & non virtutis.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm mali sacerdotes vsum clauium habeant.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd mali sacerdotes vsum clauium non habeant. Ioan. 20. vbi vsus clauium Apostolis traditur, Spiritus sancti donum promittitur: sed mali non habent Spiritum sanctum. ergo non habent vsum clauium.

¶Præterea, Nullus sapiens Rex dispensationē sui thesauri suo inimico committit: sed vsus clauium in dispensatione consistit thesauri cælestis Regis, qui est ipsa sapientia. ergo mali qui per peccatum sunt eius hostes, non habent vsum clauium.

¶Præterea, Augustinus dicit quòd sacramentum gratiæ dat etiam Deus per malos, ipsam verò gratiam nō nisi per seipsum vel per sanctos suos: & ideò remissionem peccatorum per seipsum facit, vel per ipsius columbæ membra: sed remissio peccatorum est vsus clauium. ergo peccatores qui nō sunt columbæ membra, vsum clauium non habent.

¶Præterea, Intercessio mali sacerdotis non habet aliquam efficaciam ad reconciliandum: quia secundum Greg. Cùm is qui displicet ad interpellandum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur: sed vsus clauium fit per quandam intercessionem, vt patet in forma absolutionis. ergo praui sacerdotes non habent efficacem clauium vsum.

¶SED CONTRA, Nullus potest scire de alio an sit in statu salutis. si ergo nullus posset vti clauibus in absoluendo nisi existens in statu salutis, nullus sciret se esse absolutum: quod est valde inconueniens.

¶Præterea, Iniquitas ministri non potest auferre liberalitatem domini: sed sacerdos est solùm minister. ergo non potest sua malitia donum à Deo transmissum per eum nobis auferre.

CONCLVSIO.

¶Sacerdos malus etsi gratia priuatus, nullo modo priuatur vsu clauium: cùm sicut participatio formæ non facit instrumentum, ita nec subtractio talis formæ tollit vsum instrumenti.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut participatio formæ, quæ est inducenda in effectum, non facit instrumentū, ita nec subtractio talis formæ tollit vsum instrumenti: & ideò cùm homo sit tantùm instrumentaliter agens in vsu clauium, quantumcunque sit gratia per peccatum priuatus, per quam gratiam fit remissio peccatorum: nullo modo priuatur vsu clauium.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd donum Spiritus sancti exigitur ad vsum clauium, non vt sine quo fieri non possit, sed quia sine eo incongruè fit ex parte vtentis, quamuis subiiciens se clauibus effectum clauium consequatur.

¶Ad secundum dicendum, quòd Rex terrenus in thesauro suo defraudari & decipi potest, & ideo dispensationem hosti non committit: sed Rex cælestis defraudari non potest, quia totum ad ipsius honorem cedit, etiam quòd aliqui clauibus male vtuntur: quia nouit ex malis elicere bona, & per malos etiam multa bona facere, & ideò non est simile.

¶Ad tertium dicendum, quòd Augustinus loquitur de remissione peccatorum, secundum quòd sancti homines cooperantur ad ipsam non ex vi clauium, sed ex merito congrui: & ideò dicit quòd etiam per malos sacramenta ministrat, & inter alia sacramenta etiam absolutio quæ est vsus clauium, computari debet: sed per membra columbæ, id est, per sanctos homines, facit remissionem peccatorum, inquantum eorum intercessionibus peccata remittit. Vel potest dici, quòd membra columbæ nominat omnes ab Ecclesia non præcisos: qui enim ab eis sacramenta recipiunt, gratiam consequuntur: non autem qui recipiunt ab illis qui sunt ab Ecclesia præcisi: quia hoc ipso peccant, excepto Baptismo quem in casu necessitatis licet ab excommunicato recipere.

¶Ad quartum dicendum, quòd intercessio quam sacerdos malus ex propria persona facit, non habet efficaciam: sed illa quam facit vt minister Ecclesiæ, habet efficaciam ex merito Christi: vtroque tamen modo debet intercessio sacerdotis populo subdito prodesse.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm hæretici, schismatici, & excommunicati vsum clauium habeant.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd schismatici, hæretici, & excommunicati, & degradati vsum clauium habeant. Sicut enim potestas clauium dependet ab ordine, ita & potestas conficiendi: sed non possunt amittere potestatis vsum conficiendi: quia si conficiunt, confectum est, quamuis peccent conficientes. ergo etiam non possunt amittere vsum clauium.

¶Præterea, Omnis potestas spiritualis actiua in eo qui habet vsum liberi arbitrij, exit in actum quando vult: sed potestas clauium adhuc manet in prædictis: quia cùm non detur nisi in ordine, oporteret reordinari eos quando ad Ecclesiam redeunt. ergo cùm sit potentia actiua, possunt in actum eius exire, cùm voluerit.

¶Preterea, Spiritualis gratia magis impeditur per culpā quàm per pœnam: sed excommunicatio, & suspensio, & degradatio sunt pœnæ quædam. cùm ergo propter culpam non amittat aliquis vsum clauium, videtur quòd nec propter ista.

¶SED CONTRA, Augustinus dicit quod Ecclesiæ charitas peccata dimittit: charitas autem est quæ facit Ecclesiæ vnionem. cùm ergo prædicti sint ab Ecclesiæ vnione diuisi, videtur quòd vsum clauium non habent in remittendis peccatis.

¶Præterea, Nullus absoluitur à peccato secundum hoc quòd peccat: sed aliquis à prędictis absolutionem petens, peccat contra præceptum Ecclesiæ faciens. ergo per eos à peccato absolui non potest: & sic idem quod prius.

CONCLVSIO.

¶Hæretici, schismatici & excommunicati habent quidem potestatem quantum ad essentiam: sed vsus eis impeditur ex defectu materiæ, quia eos Ecclesia tali potestate priuat, subtrahendo illis subditos.

¶RESPOND[illegible] dicendum, quòd in omnibus prædictis manet clauium po[illegible] quantum ad essentiam, sed vsus impeditur ex defectu materiæ. Cùm enim vsus clauium in vtente prælationem requirat respectu eius in quem vtitur (vt dictum est) propria materia, in quam exercetur vsus clauium, est [illegible] mo subditus: & quia per ordinationem Ecclesiæ subditur vnus alteri: ideò per Ecclesiæ prælatos potest subtrahi alicui ille qui erat ei subiectus. Vnde cùm Ecclesia hæreticos & schismaticos & alios huiusmodi priuet, subtrahendo subditos, vel simpliciter, vel quantum ad aliquid, quantum ad hoc quòd priuati sunt, non possunt vsum clauium habere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd materia sacramenti Eucharistiæ, in quam suam potestatem exercet sacerdos, nō est homo, sed panis triticeus, & in Baptismo homo simpliciter. Vnde sicut si subtraheretur heretico panis triticeus, conficere non posset: ita si subtrahatur prælato prælatio, nec absoluere

absoluere poterit: potest tamen baptizare & conficere, quamuis ad sui damnationem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd propositio habet veritatem, quando non deest materia, sicut est in proposito.

¶ Ad tertium dicendum, quod ex ipsa culpa non subtrahitur materia, sicut per aliquam poenam: vnde poena non impedit per contrarietatem ad effectum inducendum, sed ratione prædicta.

QVAESTIO VICESIMA, *De his in quos usus clauium exerceri potest, in tres articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de his in quos vsus clauium exerceri potest.

¶ Circa quod tria quæruntur.

¶ Primò, vtrùm sacerdos possit in quemlibet hominem vti claue quam habet.

¶ Secundò, vtrùm sacerdos possit semper subditum absoluere.

¶ Tertiò, vtrùm aliquis possit vti clauibus in suum Superiorem.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm sacerdos possit vti claue, quam habet, in quemlibet hominem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd sacerdos possit vti claue, quam habet, in quemlibet hominem, Potestas enim clauium in sacerdote descendit ex illa diuina autoritate quam dixit, Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: sed illud indeterminatè dictum est, ergo potest ea vti in quoslibet.

¶ Præterea, Clauis corporalis quæ aperit vnam seram, aperit omnes alias eiusdem modi: sed omne peccatum cuiuscunque hominis est eiusdem rationis obstaculum respectu introitus cæli. ergo si potest vnum hominem sacerdos per clauem, quam habet absoluere, poterit & quoscunque alios.

¶ Præterea, Sacerdotium noui Testamenti est perfectius quàm veteris: sed sacerdos veteris Testamenti poterat vti sua potestate, quam habebat, discernendi inter lepram & lepram indifferenter in omnes. ergo multò fortiùs sacerdos Euangelicus potest vti potestate sua in omnes.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 16. q. 1. Nulli sacerdotum liceat parochianum alterius absoluere aut ligare. ergo non quilibet potest quemlibet absoluere.

¶ Præterea, Iudicium spirituale debet esse ordinatius quàm temporale: sed in iudicio temporali non potest quilibet iudex quemlibet iudicare. ergo cùm vsus clauium sit iudicium quoddam, non potest sacerdos sua claui vti in quemlibet.

CONCLVSIO.

¶ Prælatus, qui habet indistinctam potestatem in omnes, potest vti potestate clauium in omnes: at qui sub eo distinctas potestates acceperunt, in eos solùm, qui sibi commissi sunt, clauibus vti possunt, nisi in articulo necessitatis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ea quæ circa singularia operari oportet, non eodem modo omnibus competunt. Vnde sicut per generalia medicinæ præcepta oportet adhiberi medicos, quibus præcepta vniuersalia medicinæ singulis infirmis, secundum quod debent, aptentur: ita in quolibet principatu præter illum qui vniuersaliter præcepta legis tradit, oportet esse aliquos, qui ea singulis, secundum quòd debent, adaptant: & propter hoc in cælesti hierarchia sub potestatibus qui indistinctè præsunt, præponuntur principatus, qui singulis prouinciis distribuuntur, & sub his Angeli, qui singulis hominibus in custodiam deputantur, vt patet ex his quæ dicta sunt in 2. lib. Vnde & ita debet esse in prælatione Ecclesiæ militantis: vt apud aliquem esset prælatio indistinctè in omnes, & sub hoc essent alij qui super diuersos diuersam potestatem & distinctam acciperent: & quia vsus clauium requirit aliquam prælationis potestatem, per quam ille, in quem vsus clauium communicatur, efficitur materia propria illius actus: ideò ille qui habet indistinctam potestatem super omnes, potest vti clauibus in omnes: illi autem qui sub eo distinctas potestates acceperunt, non in quoslibet vti possunt clauibus, sed in eos tantùm qui eis in sortem venerunt, nisi in necessitatis articulo vbi nemini sacramenta sunt deneganda.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad absolutionem à peccato requiritur duplex potestas, scilicet potestas ordinis, & potestas iurisdictionis. Prima quidem potestas æqualiter est in omnibus sacerdotibus, non autem secunda: & ideò vbi Dominus Ioan. 20. dedit omnibus Apostolis communiter potestatem remittendi peccata, intelligitur de potestate quæ consequitur ordinem: vnde & sacerdotibus, quando ordinantur, illa verba dicuntur: sed Petro singulariter dedit potestatem dimittendi peccata: Matth. 16. vt intelligatur quòd ipse præ aliis habet potestatem iurisdictionis: potestas autem ordinis, quantũ est de se, se extendit ad omnes absoluẽdos: & ideò indeterminatè Dominus dicit, Quorũ remiseritis peccata: intelligens tamen quòd vsus illius potestatis esse deberet præsupposita potestate Petro collata secundum ipsius ordinationem.

¶ Ad secundum dicendum, quod clauis materialis non potest aperire nisi seram propriam, nec aliqua virtus actiua potest agere nisi in propriam materiam: materia autem propria potestatis ordinis efficitur aliquis per iurisdictionem: & ideò potest aliquis vti in eum, in quem iurisdictio non datur.

¶ Ad tertium dicendum, quod populus Israël vnus populus erat, & vnum tantummodò templũ habebat: vnde non oportebat sacerdotũ iurisdictiones distingui, sicut nunc in Ecclesia, in qua congregantur diuersi populi & nationes.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm sacerdos possit semper suum subditum absoluere.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd sacerdos non possit semper suum subditum absoluere. Sicut enim Aug. in litera dicit: Nullus officio sacerdotis vti debet nisi immunis ab illis sit, quæ in aliis iudicat: sed quandoque contingit, quòd sacerdos est particeps criminis quod subditus suus commisit, sicut cùm mulierẽ subditam cognouit. ergo videtur quòd non semper possit in suos subditos potestate clauium vti.

¶ Præterea, Per potestatem clauium homo ab omnibus defectibus curatur: sed quandoque alicui peccato annexus est irregularitatis defectus, vel excommunicationis sententia, à qua simplex sacerdos liberare non potest. ergo videtur quòd non possit vti clauium potestate in illos qui talibus irretiti sunt.

¶ Præterea, Sacerdotij nostri iudicium & potestas per iudiciũ veteris sacerdotij figuratur: sed minoribus iudicibus secundum legem non omnia competebat discutere, sed ad superiores recurrebant: vt dicitur Exo. 24. Si quid natum fuerit quæstionis inter vos, &c. ergo videtur quòd nec sacerdos de grauibus peccatis possit subditum suum absoluere, sed debeat ad superiorem remittere.

¶ SED CONTRA, Cuicunque committitur principale, committitur & accessorium: sed sacerdotibus committitur quod subditis suis Eucharistiam dispensent, ad quam ordinatur absolutio à peccatis quibuscunque. ergo sacerdos ab omnibus peccatis potest absoluere, quantũ est de clauiũ potestate.

¶ Præterea, Gratia omne peccatum tollit, quantumcunque sit parua: sed sacerdos sacramenta dispensat, quibus gratia datur. ergo quantum est de potestate clauium, de omnibus peccatis absoluere potest.

CONCLVSIO.

¶ Potest simplex sacerdos potestate ordinis remittere omnia peccata: non potest tamen ea peccata remittere, quæ superior, sibi potestate iurisdictionis reseruauit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd potestas ordinis quãtum est de se, extendit se ad omnia peccata remittẽda: sed quia ad vsum huiusmodi potestatis requiritur iurisdictio quæ à maiorib⁹ in inferiores descẽdit: ideò potest Superior aliqua sibi reseruare, in quibus iudiciũ inferiori non cõmittat: alias de quolibet potest simplex sacerdos absoluere habẽs iurisdictionẽ. Sũt autẽ quinq; casus in quibus oportet q simplex sacerdos poenitentẽ ad superiorẽ remittat. Primus est, quãdo est solẽnis poenitentia imponẽda, quia eius minister proprius est episcopus. Secundus est de excõmunicatis, quãdo inferior sacerdos nõ potest absoluere. Tertius, quãdo inuenit irregularitatẽ contractã, pro cuius dispẽsatione debet ad superiorẽ remittere. Quartus de incẽdiariis. Quintus quãdo est consuetudo in aliquo episcopatu, quòd enormia crimina ad terrorẽ reseruantur Episcopo, quia consuetudo dat vel aufert in talibus potestatem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in tali caſu nec ſacerdos debet audire confeſſionem mulieris, cum qua peccauit de illo peccato, ſed debet ad alium mittere: nec illa debet ei confiteri, ſed debet petere licentiam ad alium eundi, vel ad ſuperiorem recurrere, ſi ille licentiam denegaret: tum propter periculum, tum quia eſt minor verecundia, ſi tamen abſolueret abſoluta eſſet. Quod enim Auguſtinus dicit, quòd nõ debet eſſe in eodem crimine, intelligendum eſt ſecundum congruitatem, non ſecundum neceſſitatem ſacramenti.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd pœnitentia ab omnibus defectibus culpæ liberat, non autem ab omnibus defectibus pœnæ: quia adhuc poſt peractam pœnitentiam de homicidio aliquis remanet irregularis: vnde ſacerdos poteſt de crimine abſoluere, & pro pœna amouenda debet ad Superiorem remittere niſi in excommunicatione: quia abſolutio ipſa debet præcedere abſolutionem à peccato, quia quandiu aliquis eſt excommunicatus, non poteſt recipere aliquod Eccleſiæ ſacramentum.

¶ Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit quantum ad hæc, in quibus ſibi ſuperiores poteſtates iuriſdictionem reſeruant.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm aliquis vti poſſet clauibus in ſuum ſuperiorem.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd aliquis non poſſit vti clauibus in ſuum ſuperiorem. Actus enim ſacramentalis quilibet requirit propriã materiam: ſed propria materia vſus clauium eſt perſona ſubiecta, vt dictum eſt, ergo in eo qui non eſt ſubditus, non poteſt clauibus ſacerdos vti.

¶Præterea, Eccleſia militans imitatur triumphantem: ſed in cæleſti Eccleſia inferior Angelus nunquam purgat, aut illuminat, aut perficit ſuperiorem. ergo nec aliquis inferior ſacerdos poteſt vti actione hierarchica, quæ eſt per abſolutionem in ſuperiorem.

¶Præterea, Iudicium conſcientiæ debet eſſet ordinatius quàm iudicium exterioris fori: ſed in exteriori foro inferior non poteſt excommunicare aut abſoluere ſuperiorem. ergo videtur quòd nec in foro pœnitentiali.

¶SED CONTRA, Superior prælatus etiam circundatus eſt infirmitate, & contingit ipſum peccare: ſed remedium contra peccatum eſt poteſtas clauium. ergo cùm ipſe non poſſit in ſeipſum claue vti, quia non poteſt eſſe ſimul iudex & reus, videtur quòd poſſit inferior in ipſum clauis poteſtate vti.

¶Præterea, Abſolutio quæ fit per virtutem clauium, ordinatur ad perceptionem Euchariſtiæ: ſed inferior poteſt ſuperiori Euchariſtiam diſpenſare ſi peccat. ergo & clauium poteſtate in ipſum, ſi ſe ei ſubiecerit.

CONCLVSIO.

¶Cùm ſuperior prælatus non poſſit in ſeipſum claue vti, & poſſit in alium inferiorem poteſtatem limitatam extendere in ſe & in alios: conſequens eſt quòd inferior in ſuperiorem vti poſſit clauium poteſtate ſic extenſa.

¶RESPONDEO dicendum, quòd poteſtas clauium, quantum eſt de ſe, extendit ſe ad omnes, vt dictum eſt, ſed quod in aliquem ſacerdos non poſſit poteſtate clauium vti, contingit ex hoc quòd eius poteſtas eſt ad aliquos ſpecialiter limitata: vnde ille qui limitauit, poteſt extendere in quem voluerit, & propter hoc etiam poteſtatem ſibi dare poteſt in ſeipſum, quamuis ipſe in ſeipſum vti clauium poteſtate non poſſit: quia poteſtas clauium requirit pro materia aliquem ſubiectum, & ita alium: ſibiipſi enim aliquis ſubiectus eſſe non poteſt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis Epiſcopus quem ſimplex ſacerdos abſoluit, ſit ſuperior eo ſimpliciter, eſt tamen inferior eo, inquantum ei ſe vt peccatorem ſubiicit.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd in Angelis non poteſt accidere aliquis defectus, ratione cuius inferioribus ſuis ſuperiores ſubdantur, ſicut accidit in hominibus: & ideò non eſt ſimile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd iudicium exterius eſt ſecundum homines: ſed iudicium confeſſionis eſt quo ad Deũ, apud quem aliquis redditur minor ex hoc quòd peccat, non autem apud hominum prælationes: & ideò in exteriori iudicio, ſicut nullus in ſeipſum ſententiam dare poteſt excommunicationis: ita nec alteri committere, nec ſe excommunicare, ſed in foro conſcientiæ poteſt alteri committere ſuam abſolutionem qua ipſe vti non poſſit. Vel dicendum quod abſolutio in foro confeſſionis eſt principaliter poteſtatis clauium, & ex contrahenti reſpicit iuriſdictionem: ſed excommunicatio reſpicit totaliter iuriſdictionem: quantum autem ad poteſtatem ordinis omnes ſunt æquales, non autem quantum ad iuriſdictionem: & ideò non eſt ſimile.

QVAESTIO VICESIMAPRIMA,

De excommunicatione, in quatuor articulos diuiſa.

CONSEQVENTER videndum eſt de excommunicatione. De qua primò conſiderandum eſt de definitione excommunicationis, & congruitate, & cauſa. Secundò, de eo qui poteſt excommunicare & excommunicari. Tertiò, de participatione cum excommunicatis. Quartò, de abſolutione ab excommunicatione.

¶Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrùm conuenienter excommunicatio definiatur.

¶Secundò, vtrùm Eccleſia debeat aliquem excommunicare.

¶ Tertiò, vtrùm aliquis pro aliquo temporali damno ſit excommunicandus.

¶Quartò, vtrùm excommunicatio iniuſtè lata aliquem effectum habeat.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm incompetens ſit hæc definitio excommunicationis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd incompetens ſit hæc definitio excommunicationis à quibuſdam poſita. Excommunicatio eſt ſeparatio à communione Eccleſiæ, quo ad fructum & ſuffragia generalia. Suffragia enim Eccleſiæ valent eis pro quibus fiunt: ſed Eccleſia orat pro eis qui extra Eccleſiam ſunt: & ſic eis ſuffragia Eccleſiæ valent.

¶ Præterea, Nullus amittit ſuffragia Eccleſiæ niſi per culpam: ſed excommunicatio non eſt culpa, ſed pœna. ergo per excommunicationem non ſeparatur aliquis à ſuffragiis Eccleſiæ communibus.

¶ Præterea, Fructus Eccleſiæ non videtur eſſe aliud quàm ſuffragia: non enim poteſt intelligi de fructu bonorum temporalium, quia hæc excommunicatis non auferuntur: ergo inconuenienter vtrunque ponitur.

¶Præterea, Excommunicatio minor quædam excommunicatio eſt: ſed per eam homo non perdit ſuffragia Eccleſiæ. ergo definitio non eſt conueniens.

CONCLVSIO.

¶Cùm hîc agatur de excommunicatione maiore, bona eſt hæc definitio, Excommunicatio eſt ſeparatio à communione Eccleſiæ quoad fructum & ſuffragia generalia, hîc enim continetur & communionis fidelium & ſacramentorum interdictio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ille qui per Baptiſmũ in Eccleſia ponitur, ad duo adſcribitur, ſcilicet ad cœtum fidelium, & ad participationem ſacramentorum, & hoc ſecundum præſupponit primum: quia in ſacramentis participandis etiam fideles communicant: & ideò aliquis poteſt extra Eccleſiam fieri per excommunicationem dupliciter. Vno modo ita quòd ſeparetur tantùm à participatione ſacramentorum, & hæc erit excommunicatio minor. Alio modo, ita quòd excludatur ab vtroq;, & ſic erit excommunicatio maior, quæ hîc definitur. Non autem poteſt eſſe tertium, ſcilicet quòd excludatur à communione fidelium, & non à participatione ſacramentorum ratione iam dicta: quia ſcilicet fideles in ſacramentis communicant: ſed communicatio fidelium eſt duplex. Quędam in ſpiritualibus: ſicut mutuæ orationes & conuentus ad ſacra percipienda. Quædã in corporalibus actibus, qui quidem legitimi actus & licita communio his verſibus continetur:

Si pro delictis anathêma quis efficiatur,
Os, orare, vale, communio, menſa negatur.

Os ſcilicet, ne oſculum detur. Orare, ne cum excommunicatis oremus. Vale, ne ſalutentur. Communio, ne ſcilicet in ſacramentis cum ipſis aliquis communicet. Menſa negatur, ne aliquis

cum

eum eis comedat. Præmiſſa ergo definitio importat ſeparationem à ſacramentis in hoc quod dicit, Quantùm ad fructum: & à communione fidelium quantùm ad ſpiritualia, in hoc quod dicit, Et ſuffragia Eccleſiæ communia. Alia autem definitio inuenitur quæ datur ſecundum ſeparationem ab vtriſq; actibus, quæ talis eſt: Excommunicatio eſt à qualibet licita communione fidelium ſeparatio.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd pro infidelibus oratur, ſed ipſi orationis fructum non percipiunt niſi ad fidem conuertantur: ſimiliter & pro excommunicatis orari poteſt, quamuis non inter orationes quæ pro membris Eccleſiæ fiunt, & tamen fructum non percipiunt, quandiu in excommunicatione manent: ſed oratur vt detur eis ſpiritus pœnitentiæ, vt ab excommunicatione ſoluantur.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd ſuffragia alicuius valent alicui, ſecundum quòd ei continuatur. Poteſt tamen actio vnius alteri continuari dupliciter. Vno modo ex vi charitatis, quæ omnes fideles connectit, vt ſint vnum in Deo, ſicut dicitur in Pſal. Particeps ego ſum, &c. & hanc continuationem excommunicatio non intercipit, quia iuſtè quis excommunicari non poteſt niſi pro culpa mortali, per quam quis à charitate iam diuiſus eſt, etiam ſi non excommunicetur. Iniuſta autem excommunicatio charitatem alicui auferre non poteſt, cùm ſit de maximis bonis quæ non poſſunt alicui inuito auferri. Alio modo per intentionem ſuffragia facientis quæ in aliquem fertur pro quo fiunt: & hanc continuationem excommunicatio intercipit: quia Eccleſia per excommunicationis ſententiam ſeparat excommunicatos ab vniuerſitate fidelium pro quibus ſuffragia facit. Vnde ſuffragia Eccleſiæ ei non proſunt quæ pro tota Eccleſia fiunt, nec ex perſona Eccleſiæ oratio pro eis inter membra Eccleſiæ fieri poteſt, quamuis aliqua perſona priuata poſsit ad eius conuerſionem aliquod ſuffragium per intentionem dirigere.

¶Ad tertium dicendum, quòd fructus Eccleſiæ non ſolùm eſt ex ſuffragiis, ſed etiam ex perceptione ſacramentorum & ex fructu fidelium.

¶Ad quartum dicendum, quòd minor excommunicatio non habet perfectam rationem excommunicationis, ſed aliquid ipſius participat: & ideò non oportet quod totaliter ei excommunicationis definitio conuenit, ſed ſolùm quo ad aliquid.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm Eccleſia debeat aliquem excommunicare.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd Eccleſia nullum debeat excõmunicare. Quia excõmunicatio maledictio quædam eſt: ſed Rom. 12. prohibemur maledicere. ergo Eccleſia excommunicare non debet.

¶Præterea, Eccleſia militans debet imitari triumphantem: ſed vt in Epiſtola Iudæ legitur, Michaël cùm altercaretur cũ Diabolo de Moyſi corpore, non eſt auſus iudicium inferre blaſphemiæ ſed ait, Imperet tibi Deus. ergo nec Eccleſia militans debet alicui iudicium maledictionis & excommunicationis inferre.

¶Præterea, Nullus eſt in manu hoſtis tradendus niſi omnino deſperatus: ſed per excõmunicationem traditur aliquis in manu Sataneę, vt patet 1. Corin. 5. cùm ergo de nemine ſit deſperandum in via iſta, Eccleſia nullum debet excommunicare.

¶SED CONTRA eſt, quòd Apoſtolus 1. Cor. 5. mandat quendam excommunicari.

¶Præterea, Matt. 18. dicitur de illo qui Eccleſiam audire contemnit, Sit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus: ſed Ethnici ſunt extra Eccleſiam. ergo illi qui Eccleſiam audire contẽnunt, per excommunicationem extra Eccleſiam ſunt ponendi.

CONCLVSIO.

¶Cùm Eccleſia in terris Dei vicem gerat, illiúſq; iudicium Dei iudicio conforme ſit, ritè excommunicare poteſt, ſiue peccatorem à communione Eccleſiæ, ſiue à ſuffragiis & aliis ſpiritualibus ſeparet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd iudicium Eccleſiæ conforme debet eſſe iudicio Dei, Deus enim peccatores multipliciter punit. Vno modo vt ad bonum eos trahat: Alio modo hominem ſibi relinquendo, vt auxiliis ſubtractis, quibus à malo præpediebatur ſuam infirmitatem cognoſcat, & humilis ad Deum redeat, à quo ſuperbus diſceſſerat: & quantùm ad vtrunq; Eccleſia in excommunicationis ſententia imitatur diuinum iudicium. Inquantum enim eum à communione fidelium ſeparat vt erubeſcat, imitatur diuinum iudicium quo per flagella caſtigat: inquantum autem à ſuffragiis & aliis ſpiritualibus ſeparat, imitatur diuinum iudicium quo hominem ſibi relinquit, vt per humilitatem ſeipſum cognoſcens ad Deum redeat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd maledictio poteſt eſſe dupliciter. Vno modo ita quòd in malo quod irrogat vel dicit, per intentionem ſiſtat: & ſic maledictio omnibus modis eſt prohibita. Alio modo ita, quòd malum quod quidem maledicendo imprecatur, ad bonum illius ordinet, qui maledicitur: & ſic maledictio quandoque eſt licita & ſalutifera: ſicut etiam medicus quandoque nocumentum infert infirmo, vt ſectionem, per quam ab infirmitate liberetur.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd Diabolus incorrigibilis eſt: & ideò non ſuſceptibilis alicuius boni per excommunicationis pœnam.

¶Ad tertium dicendum, quòd ex hoc ipſo quòd aliquis ſuffragiis Eccleſiæ priuatur, triplex incommodum incurrit, per tria quæ quis ex ſuffragiis Eccleſiæ conſequitur. Valẽt enim ad augmentum gratiæ eis qui habent, vel ad merendum eis qui non habent, & quantum ad hoc Magiſter Sententiarũ dicit, quòd gratia Dei per excommunicationem ſubtrahitur. Valent etiã ad cuſtodiam virtutis & quãtum ad hoc dicit quòd protectio ſubtrahitur, non quòd omninò à Dei prouidentia excludantur, ſed ab illa protectione qua filios Eccleſiæ ſpecialiori modo cuſtodit. Valent & ad defendendum ab hoſte: & quãtum ad hoc dicit quòd Diabolo maior poteſtas ſæuiẽdi in ipſum datur, & ſpiritualiter & corporaliter. Vnde in primitiua Eccleſia quando oportebat per ſigna homines ad fidem inuitare ſicut Spiritus ſancti donum viſibili ſigno manifeſtabatur: ita & excommunicatio corporali vexatione à Diabolo innoteſcebat: nec eſt inconueniens ſi ille qui non eſt deſperatus, hoſti datur: quia non datur quaſi damnandus, ſed quaſi corrigẽdus, cùm in poteſtate Eccleſiæ ſit, ex eius manu ipſum cùm voluerit eripere.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm aliquis pro temporali damno debeat excommunicari.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd nullus pro temporali damno debeat excõmunicari Quia pœna non debet excedere culpam: ſed pœna excommunicationis eſt priuatio alicuius boni ſpiritualis, quod omnibus bonis temporalibus præeminet. ergo pro temporalibus nullus eſt excommunicandus.

¶Preterea, Nulli malum pro malo reddere debemus ſecundũ Apoſtoli præceptum: ſed hoc eſſet malum pro malo reddere, ſi pro tali damno quis excommunicatur. ergo nullo modo hoc debet fieri.

¶SED CONTRA eſt, quòd Petrus Ananiam & Sapphiram pro defraudatione pretij agri ſententia mortis damnauit. ergo & Eccleſiæ licet pro temporalibus damnis excommunicare.

CONCLVSIO.

¶Non poteſt Eccleſia etiam pro peccato mortali aliquem excommunicare, niſi contumax fuerit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd per excommunicationem iudex Eccleſiaſticus excõmunicatos excludit à regno quodammodò: vnde cùm non debeat à regno excludere niſi indignos, vt ex definitiõe clauis patuit, nec aliquis reddatur indignus niſi per peccatum mortale charitatem amiſerit, quæ eſt via ducens ad regnum: ideò nullus excommunicari debet niſi pro peccato mortali, & quia in damnificando aliquem corporaliter vel in rebus moralibus aliquis mortaliter peccat, & contra charitatem facit: ideò pro damno temporali illato Eccleſia aliquem excommunicare poteſt. Sed quia excommunicatio eſt grauiſſima pœnarum: pœnæ autem medicinæ ſunt ſecundum Philoſophum in 2. Ethicorum: ſapientis autem medici eſt à leuioribus incipere medicinis, & minùs periculoſis: ideò excommunicatio infligi non debet etiã pro peccato mortali, niſi contumax fuerit, vel non veniendo ad iudicium, vel ante terminationem iudicij ſine licentia recedendo, vel determinationi non parendo. Tunc enim poſtquam monitus fuerit, ſi contempſerit, contumax reputatur, & excommunicari debet à iudice iam non habente quod contra ipſum faciat amplius.

& ideò ipsi soli possunt absoluere & ligare in foro poenitētiali. Sed excommunicatio non directè respicit gratiam, sed ex cōsequenti, inquantum homo suffragiis Ecclesiæ priuatur, quæ ad gratiam disponunt, vel in gratia conseruant: & ideò etiam non sacerdotes, dummodò iurisdictionem habeant in foro cōtentioso, possunt excommunicare.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quanuis non habeant clauem ordinis, habent tamen clauem iurisdictionis.

¶Ad secundum dicendum, quòd ista duo se habent sicut excedentia & excessa: & ideò alicui competit vnum, cui non competit aliud.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm excommunicatus vel suspensus possit alium excommunicare.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd excommunicatus vel suspēsus excommunicare possit. Ille enim qui est excommunicatus vel suspensus, neque ordinem, neque iurisdictionem amittit: quia neque reordinatur cùm absoluitur, neque cura iterum ei committitur: sed excommunicatio non requirit nisi ordinem vel iurisdictionem. ergo etiam excommunicatus vel suspensus excommunicare possunt.

¶Præterea, Maius est conficere corpus Christi, quàm excommunicare: sed conficere possunt. ergo & excommunicare possunt.

¶SED CONTRA, Ligatus corporaliter, nō potest aliū ligare: sed vinculum spirituale est fortius quàm corporale. ergo excommunicatus non potest alium excommunicare, cùm excommunicatio sit vinculum spirituale.

CONCLVSIO.

¶Cùm excommunicatus à communione fidelium separetur, & quilibet excommunicatus vsu iurisdictionis priuetur, cùmque suspensus à iurisdictione, non possit ea quæ iurisdictionis sunt exequi, neuter excōmunicare potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd vsus iurisdictionis est in comparatione ad hominem: & ideò cùm omnis excommunicatus à communione separatur, quilibet excommunicatus vsu iurisdictionis priuatur: & quia excommunicatio est iurisdictionis, ideò excommunicatus excommunicare non potest, & eadem ratio est de suspēso à iurisdictione. Si enim sit suspensus ab ordine tantùm, tunc non potest ea quæ sunt ordinis: sed potest ea quæ sunt iurisdictionis: & econtrà si sit suspensus à iurisdictione & non ab ordine. Si autem ab vtroque, tunc neutrum potest.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quanuis non amittat iurisdictionem, amittit tamen iurisdictionis vsum.

¶Ad secundum dicendum, quòd conficere consequitur potestatem charactêris qui indelebilis est: & ideò homo ex quo charactêrem ordinis habet, semper potest conficere, licet non semper ei liceat. Secùs autem de excommunicatione quæ iurisdictionem sequitur, quæ auferri potest & ligari.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm aliquis possit seipsum, vel æqualem, vel superiorem excommunicare.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis possit seipsum, vel æqualem, vel superiorem excommunicare. Quia angelus Dei maior erat Paulo: Matthæi vndecimo, Qui minor est in regno cælorum, maior est eo, quo nemo inter natos mulierum maior: sed Paulus excommunicauit angelum de cælo, vt patet Gal. 1. ergo homo potest superiorem excommunicare.

¶Præterea, Sacerdos aliquando excommunicat in generali pro furto, vel aliquid huiusmodi: sed potest contingere quòd ipsemet fecit, vel superior, aut æqualis. ergo aliquis potest se, vel æqualem vel superiorem excommunicare.

¶Præterea, Aliquis potest superiorem absoluere in foro poenitentiali vel æqualem: sicut cùm Episcopi suis subditis confitentur, & cùm vnus sacerdos alteri venialia confitetur: ergo videtur quòd etiam excommunicare aliquis superiorem vel æqualem possit.

¶SED CONTRA, Excommunicatio est actus iurisdictionis: sed aliquis non habet in se iurisdictionem, quia in eadē causa non potest quis esse iudex & reus, nec iterū in superiorem aut æqualē. ergo non potest aliquis superiorem vel æqualem aut se excommunicare.

CONCLVSIO.

¶ Nullus potest nisi inferiorem excommunicare, cùm excommunicatio sit iurisdictionis quæ exerceri non potest nisi in sibi subditos.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm per iurisdictionem aliquis constituatur in gradu superioritatis respectu eius in quem habet iurisdictionem, quia iudex est eius: ideò nullus habet in seipsum vel in superiorem vel æqualem iurisdictionem: & per consequens nullus potest seipsum excommunicare, vel superiorem aut æqualem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Apostolus loquitur sub hypothesi, id est si poneretur angelus peccare: sic enim non esset Apostolo superior, sed inferior, nec est inconueniens quòd in conditionalibus, quarum antecedentia impossibilia sunt, & consequentia impossibilia sint.

¶Ad secundum dicendum, quòd in tali casu nullus excommunicatur, quia par in parem non habet imperium.

¶Ad tertium dicendum, quòd absolutio & ligatio in foro confessionis est quo ad Deum tantum, apud quem aliquis alio superior redditur inferior per peccatum: sed excommunicatio est in iudicio exteriori, in quo aliquis non amittit superioritatem ex hoc ipso quòd peccat: vnde non est similis ratio de vtroque, & tamen etiam in foro confessionis aliquis non potest seipsum absoluere, nec superiorem, aut æqualem nisi ex commissione sibi facta. De venialibus autem potest, quia venialia ex quibuslibet sacramentis gratiam conferentibus remittuntur: vnde remissio venialium sequitur potestatem ordinis.

ARTICVLVS V.

¶ An in aliquam vniuersitatem sententia excōmunicationis ferri possit.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd in aliquam vniuersitatem sententia excommunicationis ferri possit. Contingit enim quod aliqua vniuersitas sibi in malitia colligatur: sed pro malitia, in qua quis contumax extitit, debet excommunicatio ferri. ergo potest in aliquam vniuersitatem ferri excommunicatio.

¶Præterea, Illud quod est grauissimum in excommunicatione, est separatio à sacramentis Ecclesiæ: sed aliquando tota ciuitas interdicitur à diuinis. ergo & excommunicari vniuersitas aliqua potest.

¶SED CONTRA est glos. Augu. Matth. 13. quæ dicit quòd princeps & multitudo non est excommunicanda.

CONCLVSIO.

¶Tametsi singuli alicuius communitatis excommunicari ab Ecclesia possint, nunquam tamen ipsa communitas.

¶RESPONDEO dicendum, quòd excommunicari non debet aliquis nisi pro peccato mortali, peccatum autē in actu consistit: actus autem non est communitatis, sed singularium personarum vt frequenter: & ideò singuli de communitate excommunicari possunt, non autem ipsa communitas. Etsi sit quandoque etiam actus alicuius totius multitudinis, vt quando multi nauem trahunt quam nullus trahere posset: tamen non est probabile quòd aliqua communitas tota ad malum cōsentiat, quin aliqui sint dissentientes. & quia non est Dei qui iudicat omnem terram, vt cōdemnet iustum cum impio: vt dicitur Gene. 19. ideò Ecclesia quæ Dei iudicium imitari debet, satis prouidè statuit, vt communitas non excommunicetur, ne collectis zizaniis simul eradicetur & triticum.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd patet solutio ex dictis.

¶Ad secundum dicendum, quòd suspensio non tanta poena est quanta excommunicatio: quia suspensi non fraudantur Ecclesiæ suffragiis sicut excommunicati. Vnde etiam aliquis sine peccato proprio suspenditur, sicut & totum regnum ponitur sub interdicto pro peccato Regis: & ideò non est simile de excommunicatione & suspensione.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm ille qui semel est excommunicatus, excommunicari possit vlterius.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd ille qui semel est excommunicatus, vlteriùs excommunicari non possit, vt 1. Cor. 5. dicit Apostolus. Quid enim mihi de his qui foris sunt iudicare? sed excommunicati iam sunt extra Ecclesiam, ergo super eos Ecclesia iu-

dietum non habet, vt possit eos iterum excommunicare.

¶Præterea, Excommunicatio est separatio quædam à diuinis & à collectione fidelium: sed postquā est aliquis priuatus aliquo, non potest iterum illo priuari. ergo vnus excommunicatus non debet iterum excommunicari.

¶SED CONTRA, Excommunicatio quædam pœna est vt medicinale remedium: sed medicinæ iterantur, cum causa exigit. ergo excommunicatio iterari potest.

CONCLVSIO.

¶Toties quis excommunicari potest, quoties excommunicationis aliqua adsit causa.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ille qui excommunicatus est vna excommunicatione, potest iterum excommunicari, vel per eiusdem excommunicationis iterationem ad maiorem sui confusionē, vt sic à peccato resiliat: vel propter alias causas, & tunc tot sunt principales excommunicationes, quot causæ, pro quibus quis excommunicatur.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd Apostolus loquitur de paganis & aliis infidelibus, qui non habent characterē, per quem annumerati sint populo Dei: sed quia character baptismalis, quo quis populo Dei annumeratur, est indelebilis, ideò semper remanet aliquo modo de Ecclesia baptizatus, & sic Ecclesia semper de illo iudicare potest.

¶Ad secundum dicendum, quòd priuatio quamuis non recipiat maius & minus secundum se, recipit tamen secundū causam suam: & secundum hoc excommunicatio potest iterari, & magis est elongatus à suffragiis Ecclesiæ qui pluries est excōmunicatus, quam qui semel tantùm.

QVAESTIO VICESIMATERTIA,

De participatione cum Excommunicatis, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de participatione cum excōmunicatis. Circa quod quæruntur tria.

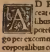
¶Primò, vtrùm liceat excōmunicato participare in puris corporalibus.

¶Secundò, vtrùm participans excommunicato sit excommunicatus.

¶Tertiò, vtrùm participare excommunicato in casibus non concessis semper sit peccatum mortale.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm excommunicato liceat communicare in purè corporalibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd liceat excommunicato communicare in purè corporalibus. Excommunicatio enim est actus clauium: sed potestas clauium se extendit ad spiritualia tātùm. ergo per excommunicationem non prohibetur quin vnus alij in corporalibus communicare possit.

¶Præterea, Quod est institutum per charitatem, contra charitatem non militat: sed ex præcepto charitatis tenemur inimicis subuenire: quod sine aliqua communicatione fieri non potest. ergo iam alicui excommunicato in corporalibus communicare licebit.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. Cor. 5. Cum eiusmodi nec cibum sumere.

CONCLVSIO.

¶Excommunicato minori excommunicatione fidelibus prorsus communicare licet, maiori verò minimè, nisi vbi aliqua spiritualis commodi, vel legis, ac necessitatis ratio ad hoc impulerit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd duplex est excommunicatio. Vna est minor quæ separat tantum à participatione sacramentorum, sed non à communione fidelium: & ideò tali excommunicato licet communicare, sed non licet ei sacramenta conferre. Alia est maior excommunicatio, & hæc separat hominem à sacramentis Ecclesiæ & à communione fidelium: & ideò tali excommunicato communicare non licet. Sed quia Ecclesia excommunicationem ad medelam, & non ad interitum inducit, excipiuntur ab hac generalitate quædam, in quibus communicare licet, scilicet in his quæ pertinent ad salutem: quia in talibus homo licitè potest cum excommunicato loqui, potest etiā alia verba interserere, vt faciliùs salutis verba ex familiaritate recipiantur. Excipiuntur etiam quædam personæ ad quas specialiter pertinet prouisio excommunicati, vt vxor, filius, seruus, rusticus, & seruiens. Sed hoc intelligēdum est de filiis non emancipatis, aliâs tenentur vitare patrem. De aliis autem intelligitur, quòd licet excommunicato communicare, si ante excommunicationem se ei subdiderunt, non autem si post. Quidam autem intelligunt econuerso, scilicet quòd superiores possunt licitè communicare inferioribus. Alij verò contrarium dicunt. Sed ad minus in his communicare eis debent, in quibus sunt eis obligati: quia sicut inferiores obligantur ad obsequium superiorum, ita superiores ad prouidentiam inferiorum. Sunt etiam quidam casus excepti, sicut quando ignoratur excommunicatio, & quando aliqui sunt peregrini & viatores in terra excommunicatorum: qui licitè possunt ab eis emere, vel etiam accipere eleemosynam. Et similiter si aliquis videat excommunicatum in necessitate: quia tunc ex præcepto charitatis tenetur ei prouidere, & ista hoc versu continentur:

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Vt vtilitas referatur ad verba salutis, lex ad matrimonium, humile ad subiectionem: cætera patent.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corporalia ad spiritualia ordinantur: & ideò potestas quæ se extendit ad spiritualia, ad corporalia se extendere potest, sicut ars quæ est de fine imperat de his, quæ sunt ad finem.

¶Ad secundum dicendum, quod in illo casu in quo aliquis ex præcepto charitatis communicare tenetur, non prohibetur, vt ex dictis patet.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm participans excommunicato sit excommunicatus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd participans excommunicato non sit excommunicatus. Plus enim separatus est ab Ecclesia Gentilis, quàm excommunicatus: sed ille qui participat Gentili aut Iudæo, non est excommunicatus. ergo nec ille qui participat excommunicato Christiano.

¶Præterea, Si ille qui participat excommunicato, est excommunicatus, eâdem ratione qui participat participanti, erit excommunicatus, & sic in infinitū procedet: quod videtur absurdū. ergo non est excōmunicatus qui excōmunicato participat.

¶SED CONTRA est, quòd excōmunicatus est positus extra communionem. ergo qui ei communicat, à communione Ecclesiæ recedit: & sic videtur quòd sit excommunicatus.

CONCLVSIO.

¶Participans cum excommunicato excommunicatus quoque est, aliquando maiori, nonnunquam minori excommunicatione.

¶RESPONDEO dicendum, quòd excommunicatio potest in alium ferri dupliciter. Aut ita quòd ipse sit excommunicatus cum omnibus ei participantibus, & tunc non est dubiū quòd quicunq; participat ei, est excōmunicatus maiori excōmunicatione: aut est excommunicatus simpliciter, & tunc aut participat aliquis in crimine ei præbendo cōsilium, auxilium, aut fauorem, & sic iterum est excommunicatus maiori excommunicatione: aut in aliis, sicut in verbo, vel in osculo, vel in mēsa, & sic est excommunicatus minori excommunicatione.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Ecclesia non ita intendit corrigere infideles, sicut fideles, quorum cura sibi incumbit: & ideò non arcet à communione infidelium, sicut à communione fidelium illorum quos excommunicat, super quos habet aliquam potestatem.

¶Ad secundum dicendum, quòd excommunicato minori excommunicatione licet communicare, & sic excommunicatio non transit in tertiam personam.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm participare cum excommunicato in casibus non concessis semper sit peccatum mortale.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd participare cum excommunicato in casibus nō concessis semper sit peccatum mortale. Quia Decre. quædam respondet, quòd propter metum mortis nō debet aliquis excommunicato communicare: quia aliquis debet priùs subire mortem quàm mortaliter peccet, sed hæc ratio nulla esset nisi participare cum excommunicato esset peccatum mortale: ergo, &c.

¶Præterea,

¶Præterea, Facere contra præceptum Ecclesiæ est peccatum mortale, sed Ecclesia præcipit quod excõmunicato nullus cõmunicet. ergo participare cũ excommunicato, est peccatũ mortale.

¶Præterea, Nullus arcetur à perceptione Eucharistiæ pro peccato veniali. sed ille qui participat excommunicato in casibus non concessis, arcetur à perceptione Eucharistiæ, quia incurrit minorem excommunicationẽ. ergo participans excommunicato in casibus non concessis peccat mortaliter.

¶Præterea, Nullus debet excõmunicari maiori excõmunicatione nisi pro peccato mortali. sed aliquis secundum iura potest excõmunicari maiori excõmunicatione, propter hoc quód excommunicato participat. ergo excommunicato participare, est peccatum mortale.

¶SED CONTRA, A peccato mortali nullus potest absoluere nisi super eum habeat iurisdictionem: sed potest absoluere à participatione cum excommunicatis quilibet sacerdos. ergo non est peccatum mortale.

¶Præterea, Pro mensura peccati debet esse pœnitentiæ modus: sed pro participatione excommunicationis secũdum communem consuetudinem non imponitur pœna debita mortali peccato, sed magis debita veniali. ergo nõ est peccatũ mortale.

CONCLVSIO.

¶ Tantum Participans Excommunicato in crimine vel in diuinis, seu in Ecclesiæ contemptum, peccat mortaliter.

¶RESPONDEO dicendum, quod quidam dicunt quód quandocunque aliquis participat excommunicato, vel verbo, vel quocunque dictorum modorum, secundum quos ei communicare non licet, peccat mortaliter, nisi in casibus exceptis à iure. sed quia hoc videtur valde graue quód homo pro vno verbo leui quo excommunicatum alloquitur, mortaliter peccet, & multi excommunicantes laqueum damnationis iniicerent, quod in eos retorqueretur: ideò aliis probabilius videtur, quód nõ semper peccat mortaliter, sed solùm quãdo in crimine sibi participat vel in diuinis, vel in contemptum Ecclesiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Decre. illa loquitur de participatione in diuinis. Vel dicendum est, quod similis ratio est de peccato mortali & de veniali quantum ad hoc, quod sicut peccatum mortale non potest bene fieri, ita nec veniale: & ideò sicut homo debet prius sustinere mortẽ, quàm peccet mortaliter, ita etiam quàm peccet venialiter illo modo debiti, quo debet venialia vitare.

¶Ad secundum dicendum, quod præceptum Ecclesiæ directè respicit spiritualia, & ex consequenti legitimos actus: & ideò qui communicat eis in diuinis, facit contra præceptũ, & mortaliter peccat: qui autem participat eis in aliis, facit præter præceptum, & mortaliter non peccat.

¶Ad tertium dicendum, quòd aliquis etiam sine aliqua culpa quandoque ab Eucharistia arctatur, sicut patet in suspẽsis vel interdictis: quia tales pœnæ quandoque alicui pro culpa alterius, quę in eis punitur, inferuntur.

¶Ad quartum dicẽdum, quòd quanuis participare excommunicato sit peccatum veniale, tamen participare pertinaciter est peccatum mortale, & per hoc potest aliquis excommunicari secundum iura.

QVAESTIO VICESIMAQVARTA

De absolutione ab Excommunicatione, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de absolutione ab excommunicatione. Circa quod tria quæruntur.

¶ Primò, vtrùm quilibet sacerdos possit subditum suum ab excommunicatione absoluere.

¶ Secundò, vtrùm aliquis possit inuitus ab excommunicatione absolui.

¶ Tertiò, vtrùm aliquis possit absolui ab vna excommunicatione, & non ab alia.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrũ quilibet sacerdos possit subditũ suũ ab excõmunicatione absoluere.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quód quilibet sacerdos subditum suum possit ab excõmunicatione absoluere. Maius enim est vinculum peccati, quàm excommunicationis: sed quilibet sacerdos potest suum subditum à peccato absoluere. ergo multò fortiùs ab excommunicatione.

¶Præterea, Remota causa, remouetur effectus: sed excommunicationis causa est peccatum mortale. ergo cùm possit quilibet sacerdos à peccato illo mortali absoluere, poterit ab excõmunicatione similiter.

¶SED CONTRA, Eiusdem potestatis est excommunicare & excommunicatum absoluere: sed sacerdotes inferiores nõ possunt suos subditos excommunicare. ergo nec absoluere.

CONCLVSIO.

¶ Excommunicatum minori excommunicatione potest quilibet sacerdos absoluere, non autem maiori, siue sit à iure, vel ab homine lata, sed ei qui sententiam tulit subiicitur, nisi in articulo mortis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd à minori excommunicatione quilibet potest absoluere qui potest à peccato participationis absoluere. Si autem est maior, aut est lata à iudice, & sic ille qui tulit vel eius superior potest absoluere: vel est lata à iure, & tunc Episcopus, vel etiam sacerdos potest absoluere, exceptis sex casibus, quos sibi iuris conditor Papa reseruauit. Primus est quando aliquis iniicit manus in clericum, vel religiosum. Secundus est de illo, qui incendit Ecclesiam, & est denuntiatus. Tertius est de illo, qui frangit Ecclesiam, & denuntiatus est. Quartus est de illo qui in diuinis communicat scienter excommunicatis nominaliter à Papa. Quintus de illo qui falsificat literas sedis Apostolicæ. Sextus de illo qui excommunicatis in crimine communicat. Non enim debet absolui, nisi ab eo, qui excommunicauit, etiam si non sit eius subditus, nisi propter difficultatem accedẽdi ad ipsum, absolueretur ab Episcopo, vel à sacerdote proprio, præstita iuratoria cautione, quód parebit mandato illius iudicis, qui sententiam tulit. A primo autem casu octo excipiuntur. Primus est in articulo mortis, in quo à qualibet excõmunicatione potest quis à quolibet sacerdote absolui. Secundus, si sit ostiarius alicuius potentis, & non ex odio vel proposito percusserit. Tertiùs, si percutiens sit mulier. Quartus, si sit seruus & dominus læderetur de eius absentia, qui non est in culpa. Quintus, si regularis regularem, nisi sit enormis excessus. Sextus si sit pauper. Septimus, si sit impubes, vel senex, vel valetudinarius. Octauus, si habeat inimicitias capitales. Sunt etiam alij casus, in quibus percutiens clericum excommunicationem non incurrit. Primò, si causa disciplinæ vt magister vel prælatus percusserit. Secundo, si iocosa leuitate. Tertiò, si inuenerit eum turpiter agentem cum vxore, vel matre, vel sorore, vel filia. Quartò, si statim vim vi repellat. Quintò, si ignoret eum esse clericum. Sextò, si inueniat eum in apostasia post tertiam admonitionem. Septimò, si transfert se clericus ad actum penitus contrarium, vt si fiat miles, vel ad bigamiam transeat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quanuis vinculum peccati sit maius simpliciter, quàm excommunicatio, tamen quo ad aliquid vinculum excommunicationis est maius, inquantùm non solùm obligat quo ad Deum, sed etiam in facie Ecclesiæ: & ideò in absoluendo ab excommunicatione requiritur iurisdictio in exteriori foro, non autem in absolutione à peccato, nec exigitur cautio iuramenti, sicut exigitur in absolutione ab excommunicatione: per iuramentum enim controuersiæ, quæ sunt inter homines, terminantur, secundum Apostolum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cùm excommunicatus non sit particeps sacramentorum Ecclesiæ, sacerdos nõ potest absoluere excommunicatum à culpa, nisi sit priùs absolutus ab excommunicatione. *Nota, cõfessor.*

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm aliquis possit absolui inuitus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quód nullus possit absolui inuitus. Spiritualia enim non conferuntur inuito alicui: sed absolutio ab excommunicatione est beneficium spirituale. ergo non potest præstari inuito.

¶Præterea, Excõmunicationis causa est contumacia: sed quãdo aliquis non vult absolui, excommunicationem contemnẽs, tunc est maximè contumax. ergo non potest absolui.

¶SED CONTRA, Excommunicatio contra voluntatẽ alicui potest inferri. sed quæ contra voluntatem eueniunt, etiã contra voluntatem amoueri possunt, sicut patet de bonis fortunæ. ergo excommunicatio potest tolli ab aliquo inuito.

CONCLV

CONCLVSIO.

¶ Potest quis inuitus ab excommunicatione absolui, cum sit pœna: non autem à peccato, quod voluntarium est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd malum culpæ & pœnæ in hoc differunt, quòd culpæ principium est in nobis, quia omne peccatum voluntarium est: pœnæ autem principium quandoque extra nos est: nō enim requiritur ad pœnam quòd sit voluntaria, imò est magis de ratione pœnæ quòd sit contra voluntatem. & ideo sicut peccata non committuntur nisi in voluntate, ita non remittuntur alicui inuito: sed excommunicatio sicut in aliquē inuitum ferri potest, ita & inuitus ab ea absolui poterit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd propositio habet veritatem de illis bonis spiritualibus, quæ in voluntate nostra consistunt, sicut sunt virtutes quæ non possunt à nolentibus perdi. Scientia enim quamuis sit spirituale bonum, tamen potest à nolente per infirmitatem amitti: & ideo ratio non est ad propositum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam manente contumacia potest aliquis discretè excommunicationem iustè latam remittere: si videat saluti illius expedire, in cuius medicinam excommunicatio lata est.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm quis possit absolui ab vna excommunicatione nisi absoluatur ab omnibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd quis nō possit absolui ab vna excōmunicatione nisi absoluatur ab omnibus. Effectus enim debet proportionari suæ causæ: sed causa excommunicationis est peccatum: cùm ergo aliquis non possit absolui ab vno peccato nisi absoluatur ab omnibus, nec in excommunicatiōe hoc esse poterit.

¶ Præterea, Excōmunicationis absolutio in Ecclesia fit: sed ille qui vna excommunicatione est irretitus, extra Ecclesiam est. ergo quandiu vna manet, ab alia absolui non potest.

¶ SED CONTRA, Excommunicatio quædā pœna est, sed ab vna pœna aliquis liberatur alia remanēte. ergo ab vna excommunicatione alia remanente quis absolui potest.

CONCLVSIO.

¶ Absolutus ab vna excommunicatione ab omnibus absolutus intelligitur, si sint ab vno iudice lata, nisi aliter fuerit expressum, non autem si sint à diuersis iudicibus facta.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd excommunicationes non habent connexionem in aliquo: & ideò possibile est quòd aliquis ab vna absoluatur, & in altera remaneat. Sed circa hoc sciendum est, quòd aliquis quandoque est excommunicatus pluribus excommunicationibus ab vno iudice, & tunc quando absoluitur ab vna, intelligitur ab omnibus absolui nisi contrarium exprimatur, vel nisi cùm quis absolutionem impetrat de vno tantùm casu excommunicationis, cùm pluribus excommunicatus sit. Quandoque est excommunicatus à diuersis iudicibus, & tunc absolutus ab vna excommunicatione nō propter hoc est absolutus ab altera, nisi omnes alij ad petitionem eius absolutionem eius confirmauerint, vel nisi omnes demandent vni absolutionem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia peccata habent connexionem in auersione voluntatis à Deo, cum quo non potest esse peccatorum remissio: & ideo vnum peccatum sine altero remitti non potest. Sed excommunicationes non habent aliquam talem cōnexionem, nec iterum absolutio ab excommunicatione impeditur propter voluntatis contrarietatē: & ideo ratio non sequitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut pluribus de caussa erat aliquis extra Ecclesiā: ita possibile est quòd ista separatio remoueatur quantùm ad vnam causam, & maneat quantùm ad alteram.

QVAESTIO VICESIMAQVINta, De indulgentia secundum se, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de indulgentia. Et primò de ea secundum se. Secundò, de facientibus indulgentiam. Tertiò, de recipientibus eam. Circa primum quçruntur tria.

¶ Primò, vtrùm per indulgentiam possit aliquid remitti de pœna satisfactoria.

¶ Secundò, vtrùm indulgentiæ tantùm valeant quantū pronuntiantur.

¶ Tertiò, vtrùm pro temporali subsidio sit indulgentia facienda.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm per indulgentiam possit aliquid remitti de pœna satisfactoria.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd per indulgentiam non possit aliquid remitti de pœna satisfactoria. Quia super illud 2. Timo. 2. Negare seipsum non potest, dicit glos. quòd faceret si dicta sua non impleret: sed ipse dixit Deutero. 25. Secundum mensuram delicti erit & plagarum modus. ergo non potest aliquid remitti de pœna satisfactionis taxata secundum quantitatem culpæ.

¶ Præterea, Inferior non potest absoluere ab eo ad quod superior obligauit: sed Deus absoluendo à culpa, obligat ad pœnā temporalem. vt dicit Hug. de S. Victo. ergo nullus homo potest absoluere à pœna illa, aliquid dimittendo.

¶ Præterea, Hoc ad potestatem excellentiæ pertinet, vt sine sacramentis effectus sacramentorum tradatur: sed nullus habet potestatem excellentiæ in sacramentis nisi Christus. cùm ergo satisfactio sit pars sacramenti operans ad dimissionem pœnæ debitæ, videtur quòd nullus homo purus possit diminuere debitum pœnæ sine satisfactione.

¶ Præterea, Potestas ministris Ecclesiæ non est tradita in destructionem, sed in ædificationem: sed hoc ad destructionem pertinet, si satisfactio, quæ est ad vtilitatem nostram, inquantū remedium præbet, tolleretur. ergo potestas ministrorum Ecclesiæ ad hoc se non extendit.

¶ SED CONTRA, Prioris Corint. 2. Nam & ego quod donaui, si quid propter vos donaui in persona Christi. glossa. id est, ac si Christus donasset: sed Christus poterat relaxare absq; omni satisfactione pœnam peccati: vt patet Ioan. 8. de muliere adultera. ergo & Paulus potuit. ergo & Papa qui non est minoris potestatis in Ecclesia, quàm Paulus fuerit.

¶ Præterea, Ecclesia generalis non potest errare: quia ille qui in omnibus exauditus est pro sua reuerentia, dixit Petro, super cuius confessione Ecclesia fundata est: Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua, Luc. 22. sed Ecclesia generalis indulgentias approbat, & facit. ergo indulgentiæ aliquid valent.

CONCLVSIO.

¶ Valent indulgentiæ, quæ merita supererogationis Christi & sanctorum sunt, non modò ab iniunctis in hoc seculo pro peccatis contritis & cōfessis pœnitentiis, sed ad absolutionem à pœnis, in futuro seculo pro peccatis in purgatorio exoluendis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ab omnibus conceditur indulgētias aliquid valere: quia impium esset dicere quòd Ecclesia aliquid vanum faceret. Sed quidam dicunt quòd non valent ad absoluendum à reatu pœnæ, quam quis in Purgatorio secundum iudicium Dei meretur: sed valent ad absoluendum ab obligatione, quia sacerdos obligauit pœnitentem ad pœnam aliquam, vel ad quam etiam ordinatur ex Canonum institutis. Sed hæc opinio non videtur vera. Primò, quia est expressè contra priuilegium Petro datum, vt quod in terra remitteret, in cælo remitteretur. Vnde remissio quæ fit ad forum Ecclesiæ, valet etiam quantum ad forum Dei. Et præterea, Ecclesia huiusmodi indulgentias faciens, magis damnificaret quàm adiuuaret: quia remitteret ad grauiores pœnas, scilicet purgatorij, absoluendo à pœnitentiis iniunctis.

¶ Et ideò aliter dicendum est, quòd valent & quantum ad forum Ecclesiæ, & quantum ad iudicium Dei ad remissionem pœnæ residuæ post contritionem & absolutionem & confessionem, siue sit iniuncta, siue non. Ratio autē quare valere possunt, est vnitas corporis mystici, in qua multi in operibus pœnitentiæ supererogauerunt ad mensuram debitorum suorum: & multas etiam tribulationes iniustas sustinuerūt patiēter, per quas multitudo pœnarū poterat expiari, si eis deberetur, quorum meritorum tanta est copia quòd omnem pœnam debitā

nunc

nunc viuentibus excedunt, & præcipuè propter meritũ Christi quod etsi in sacramentis operatur, non tamen efficacia eius in sacramentis includitur, sed sua infinitate excedit efficaciam sacramentorum. Dictum est autem supra, quòd vnus pro alio satisfacere potest: sancti autem in quibus superabũdantia operum satisfactionis inuenitur, non determinatè pro isto qui remissione indiget, huiusmodi opera fecerunt, aliâs absque omni indulgentia consequerentur remissionem: sed communiter pro tota Ecclesia, sicut Apostolus ait se implere ea quæ desunt passionum Christi in corpore suo pro Ecclesia, ad quam scribit Coloss. 1. & sic prædicta merita sunt communia toti Ecclesiæ. Ea autem quæ sunt alicuius multitudinis communia, distribuuntur singulis de multitudine, secundum arbitrium eius, qui multitudini præest. Vnde sicut aliquis consequeretur remissionem pœnæ si alius pro eo satisfecisset: ita si ei satisfactio alterius sibi per eum qui potest distribuatur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd remissio quæ per indulgentias fit non tollit quantitatem pœnæ ad culpam: quia pro culpa vnius alius sponte pœnam sustinuit.

¶Ad secundum dicendum, quòd iste qui indulgentias suscipit, non absoluitur, simpliciter loquendo, à debito pœnæ, sed datur sibi vnde debitum soluat.

¶Ad tertium dicendum, quod effectus sacramentalis absolutionis est diminutio reatus, & hic effectus non inducitur per indulgentias, sed pro eo faciens indulgentias soluit pœnam, quam debuit de bonis Ecclesiæ cõmunibus, vt ex dictis patet.

¶Ad quartum dicendum, quòd maius remedium præbetur contra peccata vitanda ex gratia quàm ex assuetudine nostrorum operum: quia ex affectu, quem accipiens indulgentias concipit ad causam, pro qua indulgentia datur, ad gratiam disponitur: ideò etiam per indulgentias remedium ad peccata vitanda datur: & ideò non est in destructionem indulgẽtias dare nisi inordinatè dentur. Tamen consulendum est eis qui indulgentias consequuntur, ne propter hoc ab operibus pœnitentiæ iniunctis abstineant, vt etiam ex his remedium consequantur, quãuis à debito pœnæ essent immunes, & præcipuè, quia quandoque sunt plurium debitores, quàm credant

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm indulgentiæ tantum valeant quantum pronuntiantur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd indulgentiæ non valent tantum quantum pronuntiantur. Indulgentiæ enim non habent effectum nisi ex vi clauium: sed ex vi clauium non potest habens clauem dimittere de pœna peccati nisi aliquid determinatum, considerata quantitate peccati & contritionis pœnitentis. ergo cùm indulgentiæ fiant pro libito instituentis indulgentiam, videtur quòd non valeant tantum quantum pronuntiantur.

¶Præterea, Per debitum pœnæ homo à gloriæ adeptione retardatur, quam summè appetere debet: sed si indulgentiæ tantum valent quantum pronuntiantur, in breui homo per indulgentias discurrens, posset ab omni reatu temporalis pœnæ immunis reddi. ergo videtur quòd deberet his acquirendis, omnibus aliis operibus dimissis, homo vacare.

¶Præterea, Aliquando datur indulgentia, quòd qui dat auxilium ad aliquam fabricam erigendam, tertiam partem remissionis peccatorum consequitur. Si ergo indulgentiæ tantum valent, quantum prædicantur, tunc qui dat vnum denarium, & secundò vnum etiam, iterum tertium, plenam absolutionem ab omni peccatorum pœna consequetur, quod videtur absurdum.

¶Præterea, Quandoq; datur hoc modo indulgentia, quòd qui vadit ad aliquam Ecclesiam septem annos remissionis consequatur: si ergo tantum valet indulgentia, quãtum prædicatur, ille qui habet domum iuxta Ecclesiam illam, vel clerici qui quotidie vadunt, cõsequuntur tantũ quantũ ille, qui a remotis partibus venit, quod videtur iniustum & iterum, vt videtur pluries indulgentiam consequitur in die, cùm pluries vadat.

¶Præterea, Idem videtur remittere alicui pœnam vltra iustam æstimationem, quàm remittere absque causa, quia quantum ad hoc quòd excedit non recompensatur: sed ille qui facit indulgentiam, non posset remittere absque causa pœnam in toto vel in parte alicui, etiam si diceret Papa alicui: Ego remitto tibi omnem pœnam debitam pro peccato. ergo videtur quòd nec possit aliquid dimittere vltra iustam æstimationem: sed indulgentiæ plerunque prædicãtur vltra iustam æstimationem. ergo non tantum valent, quantum prædicantur.

¶SED CONTRA, Iob 13. Nunquid Deus indiget mendacio nostro vt pro eo loquamur dolos? ergo Ecclesia prædicando indulgentias, non mentitur, & ita tantum valent, quantum prædicantur.

¶Præterea, Primæ Corinth. 15. dicit Apostolus: Si inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides nostra. ergo quicunque in prædicatione falsum dicit, fidem, quantum est in se, euacuat, & ita mortaliter peccat. si ergo non tantum valent indulgentiæ, quantum prædicantur: omnes mortaliter peccant, indulgentiã prædicantes, quod est absurdum.

CONCLVSIO.

¶ Indulgentiæ tantum valent quantum prædicantur, si ab habente potestatem fidelibus Christi vnius membris ad honorem Dei, & proximi vtilitatem conferantur.

¶RESPONDEO dicendum, quod circa hoc est multiplex opinio: quidam enim dicunt quòd huiusmodi indulgentiæ non tantum valent, quantum prædicantur: sed vnicuique tantum valent, quantum fides & deuotio sua exigit. Sed dicũt quòd Ecclesia ad hoc ita pronuntiat, vt quadam pia fraude homines ad benefaciendum alliciat, sicut mater quæ promittens filio pomum, ipsum ad ambulandum prouocat. Sed hoc videtur esse valde periculosum dicere. Sicut enim dicit Augu. in Epistola ad Hieron. Si in sacra Scriptura deprehenditur aliquid falsitatis, iam robur autoritatis sacræ Scripturæ perit: & similiter si in prædicatione Ecclesiæ aliqua falsitas deprehenderetur, non essent documenta Ecclesiæ alicuius autoritatis ad roborandam fidem. Et ideo alij dixerunt, quòd valent tãtum, quantum pronuntiantur, secundum iustam æstimationem, nõ tamen recipientis indulgentiam, qui nimis fortè æstimat quod dat, aut secundum æstimationem dantis, qui minus parũ æstimare posset quod datur: sed secundum iustam æstimationem, quæ iusta est secundum iudicium bonorum, pensata conditione personæ & vtilitate & necessitate Ecclesiæ: quia vno tempore Ecclesia plus indiget, quàm alio.

¶Sed hæc etiam opinio stare non potest, vt videtur. Primò, quia secundum hoc indulgentiæ non valerent ad remissionem, sed magis ad commutationem quandam. Et præterea, prædicatio Ecclesiæ à mendacio non excusaretur, cùm quandoque indulgentia prædicetur longè maior, quàm iusta æstimatio possit requirere, omnibus prædictis conditionibus pensatis. Sicut quando dat Papa indulgentiam, quòd pergens ad vnam Ecclesiam, habeat septem annos indulgentiæ: cuiusmodi etiam indulgentiæ a Beato Gregor. in stationibus Romæ institutæ sunt. Et ideo alij dicunt quòd quantitas remissionis in indulgentiis non est mensuranda secundum deuotionem tantùm suscipientis, vt prima opinio dicebat, neque secundum quantitatem eius quod datur, sicut dicebat secunda: sed secundum causam pro qua indulgentia datur, ex qua reputatur dignus vt talem indulgentiam consequatur. Vnde secundum quòd accedit ad illam causam, secundum hoc consequitur remissionem indulgentiæ vel in toto, vel in parte.

¶Sed hoc iterum non potest saluare consuetudinem Ecclesiæ quæ interdum pro eadem causa maiorem indulgentiam ponit, sicut rebus eodem modo se habentibus quãdoque datur, vnus annus visitantibus Ecclesiam vnam, quãdoque 40 dies, prout gratiam Papa facere voluerit, indulgentiam constituens. Vnde quantitas remissionis non est mensuranda ex causa, quæ facit indulgentia dignum. Et ideò aliter dicendum est, quòd quantitas effectus sequitur quantitatem suæ causæ: causa autem remissionis pœnæ in indulgentiis non est nisi abundantia meritorum Ecclesiæ, quæ se habet sufficienter ad totam pœnam expiandam: non autem causa remissionis effectiua est, vel deuotio, aut labor, aut datum recipientis indulgentiam, aut causa pro qua fit indulgentia. Vnde non oportet ad aliquid horum proportionare quantitatem remissionis, sed ad merita Ecclesiæ, quæ superabundant: & ideò secundum quòd applicantur ad istum, secundum hoc remissionem consequitur. Ad hoc autem quòd applicentur isti, requiritur autoritas dispensandi huiusmodi thesaurum, & vnio eius cui dispensatur ad eum, qui merebatur, quod est per charitatem, & ratio dispensationis, secundum quam saluetur

intentio

intentio illorum, qui opera meritoria fecerunt: fecerunt enim ad honorem Dei & vtilitatem Ecclesiæ: vnde quæcunque causa adsit, quæ in vtilitatem & honorem Dei vergat, sufficiens est ratio indulgentias faciendi. Et ideò secundum alios dicẽdum, quòd indulgentiç simpliciter tantum valent quantũ prędicantur, dummodo ex parte dantis sit autoritas, & ex parte recipientis charitas, & ex parte causæ pietas quæ comprehẽdit honorem Dei & proximi vtilitatem. nec in hoc fit nimis magnum forum de misericordia Dei, vt quidam dicunt, nec diuinæ iustitiæ derogatur: quia non de poena dimittitur, sed vnius poena alteri computatur.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd clauis est duplex, scilicet ordinis & iurisdictionis. Clauis ordinis sacramentale quoddam est, & quia sacramentorum effectus non sunt determinati ab homine, sed à Deo, non potest taxare sacerdos, quãtum per clauem ordinis in foro confessionis de poena debita dimittat, sed tantum dimittitur, quãtum Deus ordinauit. Sed clauis iurisdictionis non est quid sacramentale, & effectus eius arbitrio hominis subiacet: & huiusmodi clauis effectus est remissio quæ est per indulgentias, cùm non pertineat ad dispositionem sacramentorum talis dimissio, sed ad dispensationem bonorum communium Ecclesiæ, & ideò etiam legati, non sacerdotes indulgentias facere possunt. Vnde in arbitrio dantis indulgentiam est taxare quantum per indulgentiam de poena dimittatur. Si tamen inordinatè remittat, ita quòd homines quasi pro nihilo ab operibus poenitentiæ reuocentur, peccat faciẽs tales indulgentias, nihilominus quis plenam indulgentiam consequitur.

¶Ad secundum dicendum, quòd quanuis huiusmodi indulgẽtiæ multum valeant ad remissionem poenæ, tamen alia opera satisfactionis sunt magis meritoria respectu præmij essentialis, quod in infinitum melius est, quàm dimissio poenæ temporalis.

¶Ad tertium dicendum, quòd quando datur indulgentia indeterminatè, qui dant auxilium ad fabricam Ecclesiæ, intelligitur tale auxilium, quod sit conueniens ei, qui auxilium dat, & secundum quòd accedit ad hoc, secundum hoc plus vel minus de indulgentia consequitur: vnde etiam aliquis pauper dans vnum denarium, consequitur totam indulgentiam: non autem diues, quem non decet ad opus tam pium ita parum dare: sicut non diceretur Rex alicui homini auxiliũ facere, si ei obolum daret.

¶Ad quartum dicendum, quòd ille qui est vicinus Ecclesiæ, & Ecclesiæ sacerdotes & clerici consequuntur tantam indulgentiam, sicut illi qui venirent à mille dietis, quia remissio nõ proportionatur labori, vt dictum est, sed meritis quæ dispẽsantur. Sed ille qui plus laboraret, acquireret plus de merito. Sed hoc intelligendum quando indistinctè indulgentia datur. Quãdoque enim distinguitur, sicut Papa in generalibus absolutionibus illis, qui transeũt mare, dat quinque annos, aliis qui transeunt montes, tres, aliis vnum: nec tamen quotiescunque vadit infra tempus indulgentiæ, toties eam consequitur. Quandoque ad determinatum tempus datur: vt cùm dicitur, Quicũque vadit ad Ecclesiam talem vsque ad tale tempus, habeat tantum de indulgentia, intelligitur semel tantùm. Sed si in aliqua Ecclesia sit indulgentia perennis sicut in Ecclesia beati Petri, quadraginta dierum: tunc quoties aliquis vadit, totiens indulgentiam consequitur.

¶Ad quintum dicendum, quòd causa non requiritur ad hoc quòd secundum eam mensurari debeat remissio poenæ, sed ad hoc quòd intentio illorum, quorum merita communicantur ad ipsum prouenire possint. Bonum autem vnius communicatur alteri dupliciter. Vno modò per charitatem, & sic etiam sine indulgentiis aliquis est omnium bonorum particeps, quæ fiunt si in charitate sit. Alio modo per intentionem facientis, & sic per indulgentias si causa legitima adsit potest intentio illius, qui pro vtilitate Ecclesiæ operatus est, ad istum continuari.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm pro temporali subsidio fieri debeat indulgentia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd pro temporali subsidio non debeat fieri indulgentia. Quia remissio peccatorum est quoddam spirituale. Sed date spirituale pro temporali est simonia. ergo fieri hoc non debet.

¶Præterea, Spiritualia subsidia sunt magis necessaria, quàm temporalia: sed pro spiritualibus subsidiis non videntur fieri indulgentiæ: ergo multo minùs pro temporalibus fieri debent.

¶SED CONTRA est communis consuetudo, quæ pro peregrinationibus & eleemosynis faciendis indulgentias facit.

CONCLVSIO.

¶ Licet pro temporali subsidio ad spiritualia ordinato indulgentias conferre, non autem pro temporali simpliciter.

¶RESPONDEO dicendum, quòd tẽporalia ad spiritualia ordinantur, quia propter spiritualia debemus vti temporalibus: & ideò pro temporalibus simpliciter non potest fieri indulgentia: sed pro temporalibus ordinatis ad spiritualia, sicut est repressio inimicorum Ecclesiæ, qui pacem Ecclesiæ perturbant, sicut constructio Ecclesiarum & pontium, & aliarũ eleemosynarum.

¶Et per hoc patet quòd non fit ibi simonia, quia non datur spirituale pro temporali: vnde patet solutio ad primum.

¶Ad secundum dicendum, quòd etiam pro purè spiritualibus potest fieri indulgentia, & fit quandoque: sicut quicũque orat pro Rege Franciæ, habet 10. dies pro indulgentia à Papa Inno. 4. & similiter crucem prædicantibus datur quandoque eadem indulgentia, quæ crucem accipientibus.

QVAESTIO VICESIMASEXTA

De his qui possunt indulgentias facere, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his qui possunt indulgentias facere. Circa quod quatuor quæruntur.

¶Primò, vtrùm quilibet sacerdos parochialis possit indulgentias facere.

¶Secundò, vtrùm diaconus vel non sacerdos possit eas facere.

¶Tertiò, vtrùm Episcopus possit eas facere.

¶Quartò, vtrùm existens in peccato mortali possit eas facere.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm sacerdos parochialis possit indulgentias facere.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd quilibet sacerdos parochialis possit indulgentias facere. Indulgentia enim habet efficaciam ex abundantia meritorum Ecclesiæ: sed non est aliqua congregatio in qua non sit meritorum abundantia: ergo quilibet sacerdos potest facere indulgentiam, si habet plebem subiectam, & similiter quilibet prælatus.

¶Præterea, Prælatus quilibet gerit personam totius multitudinis, sicut vnus homo gerit personam suam: sed quilibet potest alteri communicare bona sua pro altero satisfaciendo: ergo & prælatus potest communicare bona multitudinis sibi cõmissæ, & sic videtur quòd possit indulgentias facere.

¶SED CONTRA, Minus est excommunicare, quàm indulgẽtias facere: sed hoc non potest sacerdos parochialis: ergo nec illud.

CONCLVSIO.

¶ Non omnes sacerdotes, sed solus Episcopus potest indulgentias facere.

¶RESPONDEO dicendum, quòd indulgentiæ effectum habent secundum quòd opera satisfactoria vnius alteri computantur, non solùm ex vi charitatis, sed ex intentione operantis aliquo modo directa ad ipsum. Sed intentio alicuius potest ad alterum dirigi tripliciter: aut in speciali, aut in generali, aut in singulari. In singulari quidem, sicut cùm quis pro alio satisfacit determinatè, & sic quilibet potest alteri sua opera communicare. In speciali autem, sicut cùm quis orat pro congregatione sua, & familiaribus, & benefactoribus, & ad hoc etiam ordinat sua opera satisfactoria: & sic ille, qui congregationi præest, potest opera illa aliquando communicare, applicando intentionem illorum qui sunt de congregatione sua ad hunc determinatè. Sed in generali, sicut cum quis opera sua ordinat ad bonum commune in generali, & sic ille qui præest Ecclesiæ generaliter, potest opera illa communicare applicando intentionem suam ad hunc vel ad illum.

& quia

& quia homo est pars congregationis, & congregatio est pars Ecclesiæ, ideo in intentione priuati boni intentio boni congregationis includitur & boni totius Ecclesiæ: & ideò ille qui præest Ecclesiæ, potest communicare ea quæ sunt congregationis, & huius hominis: & ille qui præest congregationi, potest communicare ea quæ sunt huius hominis: sed non conuertitur. Sed neque prima communicatio neque secunda indulgentia dicitur, sed solùm tertia propter duo. Primò, quia per illas communicationes quamuis homo soluatur à reatu pœnæ quantum ad Deum, tamen non soluitur à debito faciendi satisfactionem iniunctam, ad quam obligatus est ex præcepto Ecclesiæ. Sed per tertiam communicationem homo etiam ab hoc debito soluitur. Secundo, quia in vna persona vel in vna congregatione nõ est indeficientia meritorum, vt sibi & omnibus aliis valere possint: vnde iste non absoluitur à pœna debita pro toto, nisi tantùm determinatè pro eo fiat quantùm debebatur. Sed in Ecclesia tota est indeficientia meritorum, præcipuè propter meritum Christi: & ideo solus ille qui præficitur Ecclesiæ, potest indulgentias facere. Sed cùm Ecclesia sit congregatio fidelium, cõgregatio autem hominum sit duplex, scilicet œconomica, vt illi qui sunt de vna familia: & politica, sicut illi qui sunt de vno populo: Ecclesia assimulatur congregationi politicæ, quia ipse populus Ecclesia dicitur. sed conuentus diuersi vel parochia in vna diœcesi assimulantur congregationi in diuersis familiis, vel in diuersis officiis: & ideò solus Episcopus propriè prælatus Ecclesiæ dicitur, & ideò ipse solus quasi sponsus annulum Ecclesiæ recipit, & ideo ipse solus habet potestatem plenam in dispensatione sacramentorum & iurisdictionem in foro causarum quasi persona publica. Alij autem secundum quòd ab eis committitur. Sed sacerdotes qui plebibus præficiuntur, non sunt simpliciter prælati, sed quasi coadiutores: vnde in consecratione sacerdotum Episcopus dicit, Quantò fragiliores sumus, tantò magis auxiliis his indigemus. & propter hoc etiam non omnia sacramenta dispensant: vnde sacerdotes parochiales vel Abbates, aut alij huiusmodi prælati, non possunt indulgentias facere.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm diaconus possit indulgentias facere.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd diaconus non possit indulgentias facere, vel alius non sacerdos, quia remissio peccatorum est effectus clauium: sed non habet claues nisi solus sacerdos, ergo ipse solus potest indulgentias facere.

¶ Præterea, Plenior remissio pœnæ est in indulgẽtiis, quàm in foro pœnitẽtiali: sed hoc nõ potest nisi sacerdos: ergo nec illud.

¶ SED CONTRA: Eidem confertur dispensatio thesauri Ecclesiæ, cui committitur regimen Ecclesiæ: sed hoc committitur quandoque non sacerdoti. ergo potest indulgentias facere. Nam ex dispensatione, thesauri Ecclesiæ efficaciã habent.

CONCLVSIO.

¶ Non tantùm Episcopi & sacerdotes indulgentias facere possunt, sed quicunque iurisdictionem habent in Ecclesia, siue ex commissione, siue ordinariè illam habeant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd potestas faciendi indulgẽtias sequitur iurisdictionem, vt suprà dictum est: & quia diaconi & alij non sacerdotes possunt habere iurisdictionem vel commissam, sicut legati: vel ordinariam, sicut electi: ideò possunt indulgentias facere etiam non sacerdotes, quamuis non possint absoluere in pœnitentiali foro, quod est ordinis.

¶ Et per hoc patet solutio ad obiecta. Indulgentias enim facere pertinet ad clauem iurisdictionis, & non ad clauem ordinis.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm Episcopus possit indulgentias facere.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd etiam Episcopus non possit indulgẽtias facere, quia thesaurus Ecclesiæ est communis toti Ecclesiæ: sed id quod est commune toti Ecclesiæ, non potest dispensari nisi per illum, qui toti Ecclesiæ præest. ergo solus Papa potest indulgentias facere.

¶ Præterea, Nullus potest remittere pœnas à iure determinatas, nisi ille qui habet potestatem ius condendi: sed pœnæ satisfactoriæ sunt pro peccatis determinatæ in iure. ergo remittere huiusmodi pœnas potest solus Papa.

¶ SED CONTRA est consuetudo Ecclesiæ, secundum quam Episcopi dant indulgentias.

CONCLVSIO.

¶ Solus Papa plenarias indulgentias pro libito suæ voluntatis, legitima tamen existente causa, facere potest, cæteri autem Episcopi quantum sibi à Papa taxatum fuerit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Papa habet plenitudinẽ pontificalis potestatis, quasi Rex in regno. Sed Episcopi, assumuntur in partem sollicitudinis, quasi iudices singulis ciuitatibus præpositi, propter quod eos in suis literis Papa fratres vocat. Reliquos autem omnes vocat filios: & ideò potestas faciendi indulgentias plenè residet in Papa, quia potest facere prout vult, causa tamen existente legitima. Sed in Episcopis est taxata secundum ordinationem Papæ: & ideo possunt facere, secundum quòd eis est taxatum, & non amplius: & per hoc patet solutio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm ille, qui est in peccato, possit indulgentias facere.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ille, qui est in peccato mortali, non possit facere indulgentias, quia riuus, cui fons non influit, nihil profluere potest. sed prælato in peccato mortali existente, non influit fons gratiæ, scilicet Spiritus sancti: ergo non potest in alios profluere faciendo indulgentias.

¶ Præterea, Maius est facere indulgentiam, quàm recipere: sed ille qui est in peccato mortali, non recipit, vt dicetur. ergo nec facere potest.

¶ SED CONTRA: Indulgentiæ fiũt per potestatem prælatis Ecclesiæ traditam: sed peccatum mortale non potestatem tollit, sed bonitatem: ergo potest aliquis in peccato mortali existens indulgentias facere.

CONCLVSIO.

¶ Potest prælatus in peccato mortali existens indulgentias facere.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd facere indulgentias pertinet ad iurisdictionem, sed per peccatum homo non amittit iurisdictionem: & ideò indulgentiæ æquiualent, si fiant ab eo, qui est in peccato mortali, sicut si fierẽt ab eo, qui est sanctissimus: cùm non remittat pœnam ex vi meritorum suorum, sed ex vi meritorum reconditorum in thesauris Ecclesiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iste prælatus in peccato mortali indulgentias faciens non profluit de suo aliquid: & ideò non requiritur quòd influxum recipiat à fonte ad hoc, quòd eius indulgentiæ valeant.

¶ Ad secundum dicendum, quòd maius est facere indulgentias quàm recipere, quantum ad potestatem: sed est minus quantũ ad propriam vtilitatem.

QVAESTIO VICESIMASEPTIma, *De his quibus valent indulgentiæ, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de his, quibus valet indulgentia. Circa quod quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrùm indulgẽtia valeat existẽtibus in mortali peccato.

¶ Secundò, vtrùm valeat religiosis.

¶ Tertiò, vtrùm valeat non facienti illud, pro quo indulgentia datur.

¶ Quartò, vtrùm valeat ei, qui indulgentiam facit.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm indulgentiæ valeant existentibus in peccato mortali.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd indulgentia valeat existentibus in peccato mortali. Quia aliquis potest alteri mereri etiam in peccato mortali existenti gratiam & multa alia bona: sed indulgentiæ habent efficaciam ex hoc quod merita Sanctorũ applicantur ad istum. ergo habent effectum in illis, qui sunt in peccato mortali.

¶ Præterea,

¶Praeterea, Vbi est maior indigentia, magis habet locum misericordia: sed ille qui est in peccato mortali, maximè indiget. ergo ei maximè debet fieri misericordia per indulgentiam.

¶SED CONTRA, Membrum mortuum non suscipit influentiam ab aliis viuis: sed ille qui est in peccato mortali, est quasi membrum mortuum: ergo per indulgentias non suscipit influentiam ex meritis viuorum membrorum.

CONCLVSIO.

¶Mortalibus criminibus obnoxiis nullatenus indulgentiae prosunt, sed contritis & confessis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidā dicunt indulgētias valere etiā existentibus in mortali peccato, non quidem ad dimissionē poenae, quia nulli potest dimitti poena, nisi cùm dimissa est culpa: qui enim nō est consecutus operationem Dei in remissionē culpę, nō potest consequi remissionē poenę à ministro Ecclesiae, neque in indulgentiis, neque in foro poenitentiali, valent tamen eis ad acquirendum gratiam. Sed hoc non videtur verum, quia quamuis merita illa, quae per indulgentiam communicantur, possunt valere ad merendum gratiam, non tamen propter hoc dispensantur, sed determinantur ad remissionem poenae: & ideò non valent existentibus in peccato mortali, & ideò in omnibus indulgentiis fit mentio de verè contritis & cō fessis. Si autem fieret communicatio per hunc modum, Facio te participem meritorum totius Ecclesiae, vel vnius congregationis, vel vnius specialis personae: sic posset valere ad merendum aliquid illi, qui est in peccato mortali, vt praedicta opinio dicit.

¶Et per hoc patet solutio ad primum.

¶Ad secundum dicendum, quòd quamuis sit magis indigēs, qui est in peccato mortali, tamen est minus capax.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm indulgentiae valeant religiosis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd indulgentiae non valeant religiosis. Non enim competit eis suppleri, ex quorum abundantia aliis suppletur: sed ex superabundantia operum satisfactionis, quae sunt in religiosis aliis, suppletur per indulgentias: ergo eis non competit per indulgentiam suppleri.

¶Praeterea, In ecclesia non debet aliquid fieri quod inducat religionis dissolutionem: sed si religiosis indulgentiae prodessent, esset occasio dissolutionis disciplinae regularis: quia religiosi nimis vagarentur per huiusmodi indulgentias, & poenas impositas in capitulo sibi negligerent: ergo religiosis non prosunt.

¶SED CONTRA, Nullus ex bono reportat damnum: sed religio bonum est: ergo religiosi non consequuntur hoc dānum, vt eis indulgentiae non valeant.

CONCLVSIO.

¶Non tantùm laicis, sed religiosis etiam indulgentiae prosunt.

¶RESPONDEO dicendū, quòd tam secularibus quàm religiosis valent indulgentiae, dummodò sint in charitate, & seruent ea quae pro indulgentiis indicuntur, non enim religiosi sunt minùs adiuuabiles meritis aliorum, quàm seculares.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis religiosus sit in statu perfectionis, tamen ipse sine peccato viuere non potest: & ideò si aliquādo propter peccatum aliquod commissum sit reus poenae, potest per indulgentias ab hoc expiari. Nō enim est inconueniens, si ille qui est simpliciter superabundās, aliquo tempore indigeat, & quantum ad aliquid: & sic indiget supplemento quo subleuetur. Vnde dicitur Galat. 6. Alter alterius onera portate.

¶Ad secundum dicendum, quòd propter indulgentias non debet dissolui regularis obseruantia: quia religiosi magis merentur religionem suam seruando quantum ad praemium vitae aeternae, quàm indulgentias exquirendo: quamuis minus quantum ad dimissionem poenae, quod est minus bonum, nec iterū per indulgentias dimittuntur poenae iniunctae in capitulo, quia in capitulo agitur quasi forum iudiciale magis, quàm poenitētiale. Vnde etiam non sacerdotes capitulum tenent, sed absoluitur à poena iniuncta vel debita pro peccato in foro poenitentiali.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm ei, qui non facit id, pro quo indulgentia datur, possit quandoque indulgentia dari.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ei qui non facit pro quo indulgentia datur, possit quandoque indulgentia dari, quia ei qui non potest operari, voluntas pro facto reputatur: sed aliquando fit indulgentia pro aliqua eleemosyna facienda, quam aliquis pauper facere non potest, & tamen libenter faceret: ergo indulgentia ei valet.

¶Praeterea, Vnus potest pro alio satisfacere: sed indulgentia ad remissionem poenae operatur sicut & satisfactio: ergo vnus pro alio potest indulgentiam accipere, & sic ille consequetur indulgentiam, qui non facit hoc, pro quo indulgentia datur.

¶SED CONTRA, remota causa remouetur effectus: si ergo aliquis non facit hoc, pro quo indulgentia datur, quod est indulgentiae causa, indulgentiam non consequitur.

CONCLVSIO.

¶Indulgentiam minimè consequuntur qui id non efficiunt, pro quo indulgentia datur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd non existente conditione, non consequitur illud quod sub conditione datur: vnde cùm indulgentia detur sub hac conditione, quòd aliquis aliquid faciat vel det, si illud non exerceat, indulgentiam non cōsequitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc intelligitur quantum ad praemium essentiale: sed nō quantum ad accidentalia aliqua praemia, sicut est dimissio poenae vel aliquid huiusmodi.

¶Ad secundum dicendum, quòd opus proprium potest quis applicare per intentionem cuicunque voluerit: & ideò potest pro quocunque vult satisfacere: sed indulgentia nō potest applicari ad alterum nisi ex intentione eius, qui dat indulgentiā: & ideò cùm ipse applicet ad facientem vel dantem hoc aut illud, ille non potest qui hoc facit ad alterum, hanc intentionem transferre. Si tamen sic fieret indulgentia, ille qui facit, vel pro quo fit, habeat tantam indulgentiam, quantum valeret ei pro quo fit: nec tamen iste qui facit hoc, opus daret alteri indulgentiam, sed ille qui indulgentiam sub tali forma facit.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm indulgentia valeat ei qui facit.

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd indulgentia non valeat ei qui facit, quia facere indulgentias est iurisdictionis: sed nullus in seipsum potest exercere ea, quae sunt iurisdictionis: ergo nullus potest indulgentiae à se factae particeps esse.

¶Praeterea, Secundum hoc ille, qui facit indulgentiam, posset pro aliquo modico facto sibi poenam remittere omnium peccatorum, & ita impunè peccaret: quod videtur absonum.

¶Praetereà, Eiusdem potestatis est facere indulgentias & excommunicare: sed aliquis nō potest excommunicare seipsum. ergo nec indulgentiae, quam facit, particeps esse potest.

¶SED CONTRA est: quia tunc esset ipse peioris conditionis, quàm alij, si ipse non posset vti thesauro Ecclesiae, q[...]em alijs dispensat.

CONCLVSIO.

¶Tametsi non possit praelatus sibi indulgentiam facere, aliis tamen concessa pro se etiam vti potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd indulgentia debet ex aliqua causa dari ad hoc quòd aliquis per indulgentiā ad a[...] aliquem prouocetur, qui in vtilitatem Ecclesiae & honorem Dei vergat. Praelatus autem, cui cura Ecclesiae vtilitatis propagatione & honoris diuini propagandi est commissa, non habet causam, vt seipsum ad hoc prouocet: & ideò non potest facere sibi indulgentiam: sed potest vti indulgentia quam pro ali[...]cit, quia aliis subest causa faciendi.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd actus iurisdictionis non potest in seipsum exercere, sed eis quae autoritate iurisdictionis dantur aliis, potest etiam praelatus vti tam in temporalibus quàm in spiritualibus: sicut etiam sacerdos sibi Eucharistiam quam aliis dat: & ita etiam Episcopus potest acc[...]re sibi suffragia Ecclesiae quae aliis dispensat, quorum effe[...]tus immediatus est remissio poenae per indulgentiam & non iurisdictionis.

¶Ad secundum patet solutio ex dictis.

¶Ad tertium dicendum, quòd excommunicatio profertur per modum sententiae, quā nullus in seipsum ferre potest, eo qu[...] in iudicio non potest idem esse iudex & reus. Indulgentia au-

tem non per modum sententiæ, sed per modum dispensationis cuiusdam, quam homo potest facere ad seipsum.

QVAESTIO VICESIMAOCTAVA,

De solenni ritu pœnitentiæ, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de solenni ritu pœnitentiæ. Circa quod tria quæruntur.

¶ Primò, vtrùm aliqua pœnitentia posit publicari vel solennizari.

¶ Secundò, vtrùm solennis pœnitentia posit iterari.

¶ Tertiò, vtrùm publica sit pœnitentia imponenda.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm aliqua pœnitentia debeat publicari vel solennizari.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non debeat aliqua pœnitentia publicari vel solennizari, quia non licet sacerdoti etiam metu peccatũ alicuius confiteri, quantumcunque publicum: sed per pœnitentiam solennem publicatur peccatum. ergo nõ debet solennizari.

¶ Prætereà, Iudicium debet esset secundum conditionem fori: sed pœnitentia est quoddam iudiciũ quod in foro occultè agitur. ergo non debet publicari vel solennizari.

¶ Præterea, Omnes defectus pœnitentia reuocat ad perfectũ, vt Ambro. dicit: sed solennizatio facit contrarium, quia pœnitentem multis defectibus innectit, non enim laicus potest post solennem pœnitentiam ad clericatum promoueri, nec clericus ad superiores ordines: ergo pœnitentia non est solennizanda.

¶ SED CONTRA, Pœnitentia est quoddam sacramentum: sed in quolibet sacramento solẽnitas quædam adhibetur: ergo & in pœnitentia adhiberi debet.

¶ Præterea, Medicina debet respondere morbo, sed peccatum quandoque est publicum, quod multos ad peccandi trahit exemplum: ergo & pœnitentia, quæ est medicina eius, debet esse publica & solennis, quæ multi ædificentur.

CONCLVSIO.

¶ Iniungenda nonnunquam est enormibus ac publicis criminibus obnoxiis publica & solennis pœnitentia ad ipsorum salutem, & aliorum exemplum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliqua pœnitentia debet esse publica & solennis propter quatuor. Primò, vt peccatum publicum publicam habeat medicinam. Secundò, quia maxima cõfusione in hoc mundo etiam est dignus, qui grauissimum scelus commisit. Tertiò, vt aliis sit ad terrorẽ. Quartò, vt sit ad exemplum pœnitendi, ne desperẽt qui in grauibus peccatis detinentur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sacerdos non reuelat confessionem talem pœnitentiam iniungendo, quamuis suspicio oriatur illum aliquod enorme peccatum commisisse. Non enim culpa pro certo scitur ex pœna, quia quandoque aliquis pœnitentiam pro alio facit, sicut legitur in vitis Patrum de quodam, qui vt socium suum ad pœnitentiam prouocaret, ipse cum eo pœnitentiam egit. Si autem sit peccatum publicũ, ipse pœnitens exequendo pœnitentiam, confessionem à se factam manifestat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pœnitentia solennis, quantum ad iniunctionem, non exit forum occultum: quia sicut occultè quis confitetur, ita occultè ei pœnitentia iniungitur: sed executio exit forum occultum, & hoc non est inconueniens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pœnitentia quamuis reuocet omnes defectus restituendo in pristinam gratiam, non tamen restituit in pristinam dignitatem: & ideò etiam mulieres post peractam pœnitentiam de fornicatione non velantur, quia dignitatem virginitatis non recuperant. Et similiter post publicam pœnitentiam peccator non redit ad hanc dignitatem, vt posit ad clericatum assumi, & Episcopus talem ordinans potestate ordinandi priuari debet, nisi fortè necessitas Ecclesiæ id exposcat, aut consuetudo, tunc enim dispensatiuè recipitur ad minores, non autem ad sacros. Primò, propter dignitatem ordinum istorum. Secundò, propter timorem recidiui. Tertiò, propter scandalum vitandum, quod posset in populo oriri ex memoria præcedentium peccatorum. Quartò, quia non haberet frontem alios corrigendi, cùm peccatum eius fuerit publicum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm solennis pœnitentia iterari posit.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̃ solennis pœnitentia iterari posit. Sacramenta enim, quæ characterem non imprimunt, cum sua solennitate iterantur, sicut Eucharistia & extrema vnctio & huiusmodi: sed pœnitentia non imprimit characterem. ergo cum sua solennitate iterari debet.

¶ Præterea, Pœnitentia solennizatur propter grauitatem & manifestationem peccati: sed post peractam pœnitentiam contingit similia peccata committere, vel etiam grauiora. ergo solennis pœnitentia iterum debet adhiberi.

¶ SED CONTRA, Solennia pœnitẽtia significat eiectionem primi hominis de paradiso: sed hæc tãtùm semel est facta: ergo & pœnitentia solennis tantùm semel debet fieri.

CONCLVSIO.

¶ Solennis pœnitentia iterari minimè debet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd solennis pœnitentia iterari non debet propter tria. Primò, ne ex iteratione vilescat. Secundò, propter significationem: quia est figura expulsionis hominis de paradiso, quæ semel est tantùm facta. Tertiò, quia solennizatio est quasi quædam professio perpetuò pœnitentiam conseruandi, & iteratio solennitati resistit. Si tamen postmodùm peccauerit, non clauditur ei locus pœnitentiæ, sed pœnitentia solennis iterum ei iniungenda non est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in illis sacramentis, in quibus solennitas operatur, iteratio solennitati non repugnat, vt est in proposito: & ideò non est simile.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis ratione criminis deberetur sibi eadem pœnitentia, tamen solennitatis iteratio non competit, propter prædictas causas.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm pœnitentia solennis sit imponenda mulieribus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd mulieribus non sit solennis pœnitentia imponenda. Quia vir, cui imponitur solennis pœnitentia, debet comam abiicere: sed hoc non competit mulieri; vt patet 1. ad Corinthios 2. ergo non debet agere solennem pœnitentiam.

¶ Item, Videtur quòd clericis sit imponenda, quia imponitur propter grauitatem delicti: sed idem peccatum grauius est in clerico, quàm in laico. ergo magis debet imponi clerico, quàm laico.

¶ Itẽ, Videtur quod à quolibet sacerdote posit imponi. Quia absoluere in foro pœnitentiali est eius, qui habet claues: sed simplex sacerdos habet claues: ergo potest esse minister huiusmodi pœnitentiæ.

CONCLVSIO.

¶ Publica ac solennis pœnitentia viris ac mulieribus semel tantum iniungi potest, non tamen clericis, publica autem & non solennis etiam clericis imponi pluries potest, sicut & aliis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omnis solennis pœnitentia est publica: sed non conuertitur. Pœnitentia enim solennis hoc modo fit: In capite Quadragesimæ præsentant se cũ presbyteris suis Episcopis ciuitatum ante fores Ecclesiæ, sacco induti, nudis pedibus, vultibus demissis, coma deposita, & eis in Ecclesia introductis Episcopus cũ omni clero septem Psalmos pœnitentiales dicit: & postmodum eis manum imponit aqua benedicta aspersa, & cinerẽ capitibus ponit, cilicio colla eorum operit, & denuntiat eis lachrymabiliter, q̃ sicut Adam eiectus est de paradiso, ita ipsi de Ecclesia eiciuntur: & iubet ministris vt eos ab Ecclesia pellant, clero eos prosequente cum hoc Responsorio: In sudore vultus tui, &c. In cœna autem Domini quolibet anno à suis presbyteris in Ecclesia reducuntur: & erunt ibi vsque ad octauas Paschæ, ita tamen quòd non cõmunicabunt, nec pacem accipient, & sic fiet quolibet anno quousque aditus Ecclesiæ est eis interdictus. Vltima autem reconciliatio reseruatur Episcopo ad quem solùm spectat solennis pœnitentiæ impositio. Potest autem imponi viris & mulieribus, sed non clericis propter scandalum. Non autem talis pœ-

nitentia debet imponi nisi pro peccato quòd totam cõmouerit vrbē. Publica autē & non solennis quę in facie Ecclesiæ fit, sed non cum solennitate prædicta: sicut peregrinatio per mundum cum baculo cubitali, hæc potest iterari, & à simplici sacerdote iniungi, & potest etiam clerico imponi, tamen quandoque solennis ponitur publica, & secundum hoc autoritates quædam variè loquebantur de solenni.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mulier habet comam in signum subiectionis, non autem vir: & ideò non competit vt in pœnitentia mulieri comæ deponātur, sicut viro.

¶Ad secundum dicendum, quòd quamuis in eodem genere peccati clericus plus peccet quàm laicus, tamen nō iniungitur ei pœnitentia solennis, ne ordo veniat in contemptum: vnde defertur non personæ, sed ordini.

¶Ad tertium dicendum, quòd magna peccata indigent magna cautela ad sui curationem: & ideò iniunctio pœnitentiæ solennis, quæ non nisi pro grauissimis peccatis fit, soli Episcopo reseruatur.

QVAESTIO VICESIMANONA

De sacramento extremæ unctionis, in nouem articulos diuisa.

POST HOC considerandum est de sacramento extremæ vnctionis: quo ad essentialia, de quo quinque videnda sunt.

¶Primò, de essentialibus ipsius & de eius institutione.

¶Secundò, de effectu ipsius.

¶Tertiò, de ministro ipsius.

¶Quartò, de eo cui conferri debet, & in qua parte.

¶Quintò, de eius iteratione. Circa primum quęruntur nouem.

¶Primò, vtrùm extrema vnctio sit sacramentum.

¶Secundò, vtrùm sit vnum sacramentum.

¶Tertiò, vtrùm hoc sacramentum fuerit à Christo institutum.

¶Quartò, vtrùm oleum oliuæ sit conueniens materia huius sacramenti.

¶Quintò, vtrùm oporteat oleum esse consecratum.

¶Sextò, Vtrùm huius sacramenti materia debeat per Episcopum consecrari.

¶Septimò, vtrùm hoc sacramentum habeat aliquam formam.

¶Octauò, vtrùm forma huius sacramenti debeat proferri per orationem deprecatiuam.

¶Nonò, vtrùm prædicta oratio sit competens forma huius sacramenti.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm extrema vnctio sit sacramentum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd extrema vnctio non sit sacramentum, quia sicut oleum assumitur ad infirmos, ita ad catechumenos: sed vnctio quæ fit oleo ad catechumenos, non est sacramentū. ergo nec extrema vnctio quæ fit oleo ad infirmos.

¶Præterea, Sacramenta veteris legis fuerunt signa sacramentorum nouæ legis: sed extrema vnctio non habuit aliquam figuram in veteri lege. ergo non est sacramentum nouæ legis.

¶Præterea, Secundum Dionysium omne sacramentum vel ad purgandum est, vel ad illuminandum, vel ad perficiēdum: sed extrema vnctio non ponitur nec ad purgandum, nec ad illuminandum: quia hoc soli Baptismo attribuitur: nec ad perficiendū, quia hoc secundū ipsum Diony. pertinet ad Chrisma & ad Eucharistiā: ergo extrema vnctio non est sacramentum.

¶SED CONTRA, Sacramenta Ecclesiæ sufficienter subueniunt defectibus hominum secundum quemlibet statū: sed exeuntibus non subuenit aliud, quàm extrema vnctio. ergo ipsa est sacramentum.

¶Præterea, Sacramenta nihil aliud sunt, quàm quædam spirituales medicinæ: sed extrema vnctio est quædam spiritualis medicina, quia valet ad remissionem peccatorum: vt habetur Iacob. 5. ergo est sacramentum.

CONCLVSIO.

¶Cùm extrema vnctio ad peccatorum remissionem valeat sacramentum, non autem quoppiam sacramentale est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in his, quæ Ecclesia visibiliter operatur, quædam sunt sacramenta, vt Baptismus: quædam sacramentalia: vt exorcismus, quorum est hæc differentia: quia sacramentum dicitur illa actio Ecclesiæ, quæ attingit ad effectum principaliter intentum in administratione sacramentorum: sed sacramentale dicitur illa actio, quæ quamuis non pertingat ad illum effectum, tamen ordinatur aliquo modo ad illam actionem principalem: effectus autem intentus in administratione sacramentorum est curatio morbi peccati, Isa. 27. Hic est omnis fructus vt tollatur peccatum. Et ideò cū ad hunc effectum pertingat extrema vnctio, vt ex verbis Iac. patet, nec ordinetur ad aliud sacramentum quasi ei annexum, consequenter, extrema vnctio non est sacramentale, sed sacramentum.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd oleum quo catechumeni inunguntur sua vnctione, non perducit ad peccati remissionem, quia hoc ad Baptismum pertinet, sed aliquo modo ad Baptismum disponitur: ideo non est sacramentum illa vnctio sicut vnctio extrema.

¶Ad secundum dicēdum, quòd hoc sacramentum immediatè hominem ad gloriam disponit, cùm exeūtibus à corpore detur: & quia in veteri lege non erat tempus adhuc perueniendi ad gloriam, quia neminem ad perfectum adduxit lex: ideò illud sacramentum præfigurari non debuit per aliquod sacramentum sibi respondens, sicut per figuram eiusdem generis: quamuis per figuras remotas aliquo modò figuratum sit in omnibus curationibus quæ leguntur in veteri lege.

¶Ad tertium dicendum, quòd Dionys. non facit aliquam mētionem de extrema vnctione, sicut nec de pœnitentia, nec de matrimonio: quia ipse non intendit determinare de sacramentis, nisi quatenus per ea innotescere potest Ecclesiasticę hierarchiæ ordinata dispositio, quantum ad ministros & actiones ministrorum & recipientes: tamen cùm per extremam vnctionem aliquis cōsequatur gratiam & remissionem peccatorum, non est dubium quòd habet vim illuminatiuam & purgatiuam, sicut Baptismus, quamuis non ita plenam.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm extrema vnctio sit vnum sacramentum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd extrema vnctio non sit vnum sacramentum, quia vnitas rei est ex sua materia & ex sua forma, cùm ex eodem habeat res esse & vnitatem. sed forma huius sacramenti frequenter iteratur etiam eadem vice & materia pluries, cùm inunctio adhibeatur secundum diuersas partes: ergo non est vnum sacramentum.

¶Præterea, Ipsa vnctio est sacramentum: ridiculum enim est dicere quòd oleum sit sacramentum: sed sunt plures vnctiones. ergo sunt plura sacramenta.

¶Præterea, Vnum sacramentum ab vno ministro perfici debet, sed in aliquo casu extrema vnctio nō potest perfici ab vno ministro: sicut si post primam vnctionem factam sacerdos moriatur: tunc enim alius sacerdos debet vlteriùs procedere: ergo extrema vnctio non est sacramentum vnum.

¶SED CONTRA, Sicut se habet immersio ad Baptismum, ita se habet vnctio ad hoc sacramentum, sed plures immersiones sunt vnum sacramentum Baptismi: ergo & plures vnctiones sunt vnum sacramentum.

¶Præterea, Si non esset vnum sacramentum, tunc facta prima vnctione non oporteret ad perfectionem sacramenti quòd fieret secunda: quia quodlibet sacramētum per se habet esse perfectum: sed hoc falsum est. ergo est vnum sacramentum.

CONCLVSIO.

¶Extrema vnctio, quamuis per multas perficiatur actiones, vnum nihilominus sacramentum est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd vnum numero, per se loquendo, dicitur tripliciter. Vno modo sicut indiuisibile quòd nec actu nec potentia est plura, vt punctus & vnitas. Alio modo sicut continuum, quod quidem actu est vnum, sed plura potentia, vt linea. Tertio modo sicut perfectū aliquod, quòd ex partibus pluribus constituitur, vt domus quæ est multa quodammodò in actu, sed illa multa conueniunt in aliquo vno: & hoc modo quodlibet sacramentum dicitur vnum,

inquantum

inquantum multa quæ sunt in vno sacramento, adunantur ad vnum significandum vel causandum, quia sacramentum significando causat. Et ideò quando vna actio sufficit ad significationem, vnitas sacramenti consistit in illa actione tantùm, sicut patet in confirmatione. Quando autem significatio sacramenti potest esse & in vna & in multis actionibus, tunc sacramentũ perfici potest & vna actione & pluribus, sicut Baptismus vna immersione & tribus: quia ablutio, quæ significatur in Baptismo, potest esse per vnam immersionem & per multas. Quando autem perfecta significatio non potest esse nisi per plures actiones, tunc plures actiones sunt de perfectione sacramenti, sicut patet in Eucharistia: quia refectio corporalis, quæ significat spiritualem, non potest esse nisi per cibum & potum, & similiter est in hoc sacramento. Quia curatio interiorum vulnerum non potest perfectè significari nisi per appositionem medicinæ ad diuersas vulnerum radices: & ideò plures actiones sunt de perfectione huiusmodi sacramenti.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd vnitas totius perfecta non tollitur per diuersitatem materiæ aut formæ, quæ sunt in partibus totius. Sicut constat quòd non est eadem materia carnis & ossis, ex quibus constituitur vnus homo, nec eadem forma: & similiter in sacramento Eucharistiæ & in hoc sacramento pluralitas materiæ & formæ vnitatem sacramenti non tollit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quanuis illæ actiones sint plures simpliciter, tamen vniuntur in vna perfecta actione, quæ est vnctio omnium exteriorum sensuum, quibus hauritur morbus interior.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quanuis in Eucharistia si post consecrationem panis moriatur sacerdos, alius sacerdos possit procedere ad consecrationem vini, incipiens vbi ille dimisit, vel etiam incipere à capite supra aliam materiam: tamẽ in extrema vnctione non potest à capite incipere, sed debet semper procedere: quia vnctio in eadem parte perfecta tantùm valet, ac si consecraretur bis eadem hostia: quod nullo modo faciendum est. Nec tamẽ ministrorum pluralitas tollit vnitatem huius sacramenti, quia instrumentaliter tantùm operantur: mutatio autem martellorum non tollit vnitatem operationis fabri.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm hoc sacramentum fuerit à Christo institutum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd hoc sacramentum non fuerit institutum à Christo. Quia de institutione sacramentorum, quæ Christus instituit, fit mentio in Euangelio, sicut de Eucharistia & Baptismo; sed nulla fit mentio de extrema vnctione. ergo non est à Christo instituta.

¶ Prætereà, Magister expressè dicit in 4. 22. dist. quòd est institutum ab Apostolis. ergo ipse Christus per se non instituit.

¶ Prætereà, Sacramẽtum Eucharistiæ quod Christus instituit, etiam ipse per se exhibuit: sed hoc sacramentum ipse nulli exhibuit. ergo per se non instituit.

¶ SED CONTRA, Sacramenta nouæ legis sunt digniora quàm sacramenta veteris legis: sed omnia sacramenta veteris legis sunt à Deo instituta. ergo multò fortius omnia sacramenta nouæ legis habent institutionem ab ipso Christo.

¶ Præterea, Eiusdem est instituere & statutum remouere: sed Ecclesia quæ in successoribus Apostolorum habet eãdem autoritatem, quam Apostoli habuerunt, non potest auferre sacramentum extremæ vnctionis. ergo Apostoli non instituerunt, sed ipse Christus.

CONCLVSIO.

¶ Extremæ vnctionis sacramentum à Christo fuit institutum sicut & cætera sacramenta, ab Apostolis tamen promulgatum fuit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio: quidam dicunt quòd sacramentum istud & confirmationis Christus non instituit per se, sed Apostolis instituendum dimisit: quia hæc duo propter plenitudinem gratiæ, quæ est in eis, conferri non potuerunt ante Spiritus sancti missionem plenissimam, nec institui: vnde sunt ita sacramenta nouæ legis quæ in veteri figuram non habuerunt. Sed hoc non multùm cogit: quia sicut Christus ante passionem promisit plenam Spiritus sancti missionem, ita potuit instituere huiusmodi sacramentum. Et ideò alij dicunt quòd omnia sacramenta Christus instituit per seipsum, sed quædam per seipsum promulgauit, quę sunt maioris difficultatis ad credẽdum. Quædam autem Apostolis promulganda reseruauit, sicut extremam vnctionem & confirmationem. Et hæc opinio pro tanto videtur probabilior: quia sacramenta ad fundamenta legis pertinent: & ideò ad legislatorem pertinet eorum institutio. Et iterum, quia ex institutione efficaciam habent, quæ eis non nisi diuinitùs inest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd multa Dominus fecit & dixit, quæ in Euangelijs non continentur. Illa enim præcipuè curauerunt Euangelistæ tradere, quo ad necessitatem salutis & Ecclesiæ dispositionem pertinent: & ideò potiùs institutionem Baptismi & pœnitentiæ & Eucharistiæ, & ordinis factam à Christo narrauerunt quàm sacramentum extremæ vnctionis, quæ neque est de necessitate salutis, neque ad dispositionem siue distinctionem Ecclesiæ pertinet: tamen etiam de olei vnctione fit mentio in Euangelio, Matth. 6. vbi dicitur, quòd Apostoli oleo vngebant infirmos.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Magister dicit ab Apostolis institutum, quia per doctrinam Apostolorum nobis promulgata est eius institutio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Christus non exhibuit aliquod sacramentum nisi quod ipse accepit in exemplum: accipere autem pœnitentiam & extremam vnctionem sibi non competebat, quia sine peccato erat: ideò ipse non exhibuit.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm oleum oliuæ sit conueniens materia huius sacramenti.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd oleum oliuæ non sit conueniens materia huius sacramenti, quia hoc sacramentum immediatè ad Incorruptionem ordinat: sed incorruptio significatur per balsamum quod est in chrismate. ponitur ergo chrisma esse conuenientior materia huius sacramenti.

¶ Præterea, Hoc sacramentum est spiritualis medicatio: sed spiritualis medicatio per vini appositionem significatur: sicut patet Lucæ 10. in parabola de sauciato. ergo vinum etiam conuenientior materia fuisset huius sacramenti.

¶ Prætereà, Vbi est maius periculum, ibi debet esse communius remedium: sed oleum non est commune remedium, quia non inuenitur in qualibet terra: ergo cùm hoc sacramentum detur exeuntibus, qui sunt in maximo periculo, videtur quòd oleum oliuæ non sit materia conueniens.

¶ SED CONTRA est, quòd Iacob. 5. oleum materia huius sacramenti determinatur, sed oleum propriè nõ dicitur nisi oleum oliuæ: ergo hoc est materia huius sacramenti.

¶ Prætereà, Spiritualis sanatio per olei inunctionem significatur, vt patet Isa. 1. vbi dicitur, Plaga tumens non est curata medicamine neque fota oleo: ergo conueniens materia huius sacramenti est oleum.

CONCLVSIO.

¶ Oleum oliuæ, cùm sit lenitiuum ac penetratiuum vsque ad intima, & diffusiuum, conueniens materia est sacramenti extremæ vnctionis, quod perfecta & lenis sanatio esse debet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd spiritualis sanatio, quæ in fine adhibetur, debet esse perfecta, quia post eam alia non relinquitur: & lenis, vt spes quæ exeuntibus est maximè necessaria, non frangatur, sed foueatur. Oleum autem lenitiuũ est & penetratiuum vsque ad intima & etiam diffusiuum: & ideò quantum ad vtrunque prædictorum est conueniens materia huius sacramenti. Et quia oleum principaliter nominatur oliuæ liquor, alij tamẽ liquores ex similitudine ad ipsum Olei nomen accipiunt: ideò oleum oliuæ etiam debet esse quod assumunt in materia huius sacramenti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd incorruptio gloriæ est res non contenta in hoc sacramento, nec oportet quòd tali rei significatio materiæ respondeat. Vnde nõ oportet quòd balsamum ponatur materia sacramenti huius, quia balsamum propter odorem pertinet ad bonitatem famæ, qua de cætero non indigent propter se exeuntes, sed indigent tantum nitore conscientiæ, qui in oleo significatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vinum sanat mordendo, sed oleum leniendo: & ideò curatio per vinum magis pertinet ad pœnitentiam quàm ad hoc sacramentum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd oleum oliuæ quanuis non vbique crescat, tamen de facili potest ad quẽlibet locum transferri.

Et præterea hoc sacramentum non est tantæ necessitatis, quòd euntes sine hoc sacramento non possint salutem consequi.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm oporteat oleum esse consecratum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd non oporteat oleum esse consecratum, quia hoc sacramentum habet vnam sanctificationem in vsu per formam verborum: ergo superfluit alia sanctificatio, si ad materiam ipsius fiat.

¶ Præterea, Sacramenta habent efficaciam & significationem in ipsa materia: sed significatio effectus huius sacramenti competit oleo ex naturali proprietate, efficacia autem ex institutione diuina: ergo non est necessaria aliqua sanctificatio materiæ.

¶ Præterea, Baptismus est perfectius sacramentum quàm extrema vnctio: sed in Baptismo non præexigitur materiæ sanctificatio, quantum est de necessitate sacramenti, ergo nec in extrema vnctione.

¶ SED CONTRA est: quia in omnibus aliis vnctionibus est materia consecrata prius: ergo cùm hoc sacramentum sit quædam vnctio, requiret materiam consecratam.

CONCLVSIO.

¶ Oleum, quod in extrema vnctione assumitur pro materia, consecratum esse debet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dicunt quòd oleum simplex est materia huius sacramenti, & in ipsa sanctificatione olei, quæ est per Episcopum, perficitur sacramẽtum. Sed hoc patet esse falsum ex his quę de Eucharistia dicta sunt, vbi ostensum est quòd solum illud sacramentum consistit in consecratione materiæ.

¶ Et ideò dicendum, quòd hoc sacramentum consistit in ipsa vnctione, sicut Baptismus in ablutione, & materia huius sacramenti est oleum sanctificatum. Potest autem triplex ratio assignari, quare exigitur materię sanctificatio in hoc sacramento, & in quibusdam aliis. Prima est, quia omnis efficacia sacramentorum à Christo descendit: & ideò sacramenta illa, quibus ipse est vsus, habent efficaciam ex ipso vsu suo: sicut tactu suæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis: sed hoc sacramento nõ est vsus, nec aliqua corporali vnctione: & ideò in omnibus vnctionibus requiritur sanctificatio materiæ. Secunda causa est, propter plenitudinem gratiæ quæ confertur non solùm vt tollat culpam, sed etiam reliquias & infirmitates corporis. Tertia est ex hoc quòd effectus eius corporalis, scilicet sanatio non causatur ex materiæ naturali proprietate: & ideò oportet quòd hæc efficacia sibi per sanctificationem detur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prima materiæ sanctificatio est secundum se, sed secunda magis pertinet ad vsum ipsius, secundum quòd est actu conferens effectum: & ideò neuter superfluit, quia etiam instrumenta accipiuntur ab artifice & dum fiunt, & dum ad actum applicantur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa efficacia quæ est ex institutione sacramenti, applicatur huic materiæ per sanctificationem.

¶ Ad tertium patet solutio ex dictis.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm oporteat materiam huius sacramenti esse consecratam per Episcopum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non oporteat materiam huius sacramenti esse consecratam per Episcopum, quia dignior est consecratio materiæ in sacramento Eucharistiæ quàm in hoc sacramento, sed in Eucharistia materiam sacerdos potest consecrare: ergo & in hoc sacramento.

¶ Præterea, In operibus corporalibus ars dignior nũquã præparat materiam inferiori: quia dignior est quæ vtitur, ea quæ præparat: vt dicitur 2. Physi. sed Episcopus est supra sacerdotem: ergo non præparat materiam in hoc sacramento quo sacerdos vtitur: sed sacerdos dispensat hoc sacramentum vt dicetur: ergo consecratio materiæ ad Episcopum non pertinet.

¶ SED CONTRA est, quia in aliis vnctionibus etiã materia per Episcopum consecratur: ergo ita debet esse in ista.

CONCLVSIO.

¶ Materia huius sacramenti per Episcopum consecrata esse debet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd minister sacramenti non inducit effectum sacramenti propria virtute, vt principale agens, sed per efficaciam sacramenti quod dispensat, quæ quidem efficacia primò est à Christo & ab ipso in alios descendit ordinatè, scilicet in populum mediantibus ministris qui sacramenta dispensant, & in ministros inferiores mediantibus superioribus, qui materiam sanctificant: & ideò in omnibus sacramentis, quæ indigent materia sanctificata, priùs sanctificatio materiæ fit per Episcopum & vsus quandoque per sacerdotem: vt ostendatur sacerdotalis potestas ab Episcopali deriuata, secundum illud Psalmi: Sicut vnguentum in capite quod priùs descendit in barbam, deinde vsque ad oram vestimenti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sacramentũ Eucharistiæ consistit in ipsa materiæ sanctificatione, non autem in vsu: & ideò propriè loquendo, illud quod est materia sacramẽti, non est quid consecratum: vnde non præexigitur aliqua sanctificatio circa materiam per Episcopum facta, sed exigitur sanctificatio altaris, & huiusmodi: & etiam ipsius sacerdotis, quæ non nisi per Episcopum fieri potest. Vnde in illo etiam sacramento ostenditur potestas sacerdotalis ab Episcopo deriuata, vt Dionys. dicit: ideò illam consecrationem materiæ potest facere sacerdos, quæ est in se sacramentum, & non illam, quæ vt sacramentale quoddam ordinatur ad sacramentum, quod consistit in vsu fidelium. quia quantum ad corpus Christi verum nullus ordo est supra sacerdotium, sed quantum ad corpus Christi mysticum episcopalis ordo est supra sacerdotalem: vt infrà dicetur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd materia sacramenti non est talis materia, vt in qua fiat aliquid per eum qui ea vtitur, sicut est in artibus mechanicis, sed vt eius virtute aliquid fiat, & sic percipiat aliquid de ratione causæ agentis, inquantum est instrumentum diuinæ operationis: & ideò oportet quòd à superiori arte vel potestate, talis virtus materiæ acquiratur. Quia in causis agentibus quãto aliquod agens est prius, tãtò est perfectius. In causis autẽ purè materialibus quantò materia prior, tantò imperfectior.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm hoc sacramentum habeat aliquam formam.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd hoc sacramentum non habeat aliquam formam. Cùm enim efficacia sacramentorum sit ab institutione & item à forma, oportet quòd forma tradatur ab ipso, qui sacramentum instituit: sed forma huius sacramenti non inuenitur tradita neque a Christo, neque ab Apostolis: ergo hoc sacramentum non habet aliquam formam.

¶ Præterea, Ea quæ sunt de necessitate sacramenti, obseruantur eodem modo apud omnes: sed nihil magis est de necessitate sacramenti habentis formam, quàm ipsa forma. Ergo cùm non sit aliqua forma communiter obseruata ab omnibus in hoc sacramento, quia diuersi diuersis verbis vtuntur: videtur quòd hoc sacramentum non habeat aliquam formam.

¶ Præterea, In Baptismo non requiritur forma nisi ad sanctificationem materiæ, quæ est aqua verbo vitæ diluendis criminibus sanctificata: sed hoc sacramentum habet materiam priùs sanctificatam: non ergo indiget aliqua forma verborum.

¶ SED CONTRA est quod Magister dicit, quòd omne sacramentum nouæ legis videtur quòd habeat formam.

¶ Præterea, Ad hoc est ritus vniuersalis Ecclesiæ, quæ quibusdam verbis vtitur in collatione huius sacramenti.

CONCLVSIO

¶ Determinata est forma verborum huius sacramenti, sicut & aliorum sacramentorum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt quòd nulla est forma de necessitate huius sacramenti. Sed hoc videtur derogare effectui huius sacramenti. Quia omne sacramentum efficit significando, significatio autem materiæ non determinatur ad effectum determinatum cùm ad multa se possit habere, nisi per formam verborum: & ideò in omnibus sacramentis nouæ legis quæ efficiunt quod figurant, oportet esse, & res & verba. & præterea Iacobus totam vim sacramẽti huius videtur constituere in oratione, quæ est forma huius sacramenti, vt dicetur: & ideò prædicta opinio præsumptuosa videtur & erronea. Et propter hoc dicendum, sicut communiter dicitur, quòd habet formam determinatam, sicut & alia sacramenta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sacra Scriptura omnibus cõmuniter proponitur: & ideò forma Baptismi, qui ab omnibus dari potest, debet in sacra Scriptura exprimi: & similiter forma Eucharistiæ quæ exprimit sacramenti illius fidem, quæ est de necessitate salutis: sed formæ aliorum sacramẽ-

torum

torum non inueniuntur in Scriptura traditæ: sed Ecclesia ex traditione Apostolorum habet, qui à Domino acceperunt: vt dicit Apostolus 1. Cor. 11. Ego accepi à Domino quod tradidi vobis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa verba quæ sunt de essentia formæ, scilicet oratio deprecatiua ab omnibus dicitur: sed alia quæ sunt de bene esse, non obseruantur ab omnibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd materia Baptismi habet quandam sanctificationem per se ex ipso tactu carnis saluatoris, sed ex forma verborum accipit sanctificationem actu sanctificantem: & similiter post sanctificationem materiæ huius sacramenti secundum se requiritur sanctificatio in vsu, per quam actu sanctificet.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrùm forma huius sacramenti debeat proferri per orationem indicatiuam, & non deprecatiuam.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd forma huius sacramenti debeat proferri per orationem indicatiuam & non deprecatiuam: quia sacramenta nouę legis habent certum effectum: sed certitudo effectus non exprimitur in formis sacramentorum nisi per orationem indicatiuam: cum dicitur, hoc est corpus meum, vel ego baptizo: ergo debet esse forma huius sacramenti oratio indicatiua.

¶ Præterea, In formis sacramentorum debet exprimi intentio ministri, quæ requiritur ad sacramentum: quæ non exprimitur nisi per orationem indicatiuam: ergo, &c.

¶ Præterea, In quibusdam Ecclesiis dicũtur huiusmodi verba in collatione huius sacramenti: Vngo hos oculos oleo sanctificato in nomine Patris, &c. & hoc est conforme aliis formis sacramentorum: ergo in hoc videtur quòd consistit forma huius sacramenti.

¶ SED CONTRA, Illud quod est forma sacramenti, ab omnibus oportet quòd seruetur: sed verba prædicta non dicũtur secundum consuetudinem omnium Ecclesiarum: sed tantũ verba deprecatiua, scilicet per istam sanctam vnctionem & piissimam suam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quicquid peccasti per visum, &c. ergo forma huius sacramenti est oratio deprecatiua.

¶ Præterea, Hoc videtur ex verbis Iacobi qui attribuit efficaciam huius sacramenti orationi: Oratio fidei, inquit, sanabit infirmum: ergo cùm efficacia sacramenti sit ex forma, videtur quòd forma huius sacramenti sit oratio deprecatiua.

CONCLVSIO.

¶ Forma verborum huius sacramenti in oratione deprecatiua perficitur, non autem indicatiua.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd oratio deprecatiua est forma huius sacramenti, vt patet per verba Iacobi & ex vsu Romanæ Ecclesiæ, quæ solùm verbis deprecatiuis vtitur in collatione huius sacramenti, cuius ratio multiplex assignatur. Primò, quia suscipiens sacramentum hoc, est viribus propriis destitutus: vnde indiget orationibus subleuari. Secundò, quia datur exeuntibus qui iam desinunt esse de foro Ecclesiæ, & in solius Dei manu requiescunt: vnde ei per orationem committuntur. Tertiò, quia hoc sacramentum non habet aliquem effectum qui semper ex oratione ministri consequatur omnibus, quæ sunt de essentia sacramenti etiam ritè peractis, sicut character in Baptismo & Confirmatione, & transsubstantiatio in Eucharistia, & remissio peccati in pœnitentia existente contritione, quæ est de essentia sacramenti pœnitentiæ: non autem de essentia huius sacramẽti: & ideò in hoc sacramento nõ potest esse forma indicatiui modi sicut in prædictis sacramẽtis.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd hoc sacramentum sicut & prædicta, quantum est de se, habet certitudinẽ: sed potest ex fictione impediri recipientis, etiã si sacramento se subiiciat per intentionem, quòd nullum effectum consequatur, & propter hoc non est simile de hoc & de aliis sacramentis, in quibus semper aliquis effectus consequitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per ipsum actum, qui imponitur in forma, scilicet per istam sanctam vnctionem, satis exprimitur intentio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd verba illa indicatiui modi, quæ secundum morem quorundam præmittuntur orationi, non sunt formæ huius sacramenti, sed sunt dispositio ad formam, inquantum intentio ministri determinatur ad actum illum per illa verba.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrùm prædicta oratio sit competens forma huius sacramenti.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd prædicta oratio non sit cõpetens forma huius sacramẽti. Quia in formis aliorum sacramentorum fit mentio de materia, sicut patet in confirmatione, quæ non fit in prædictis verbis: ergo non est conueniens forma.

¶ Præterea, Sicut effectus huius sacramẽti prouenit in nos per misericordiam diuinam, ita & aliorum sacramentorum: sed in formis aliorum sacramentorum nõ fit mentio de misericordia diuina, sed magis de Trinitate & passione: ergo similiter debet esse hîc.

¶ Præterea, Duplex effectus huius sacramẽti in litera ponitur: sed in verbis prædictis non fit mentio nisi de vno, scilicet de remissione peccatorum, non autẽ de corporali sanatione ad quã Iacobus ordinat orationem fidei dicens, Oratio fidei sanabit infirmum: ergo forma prædicta est incompetens.

CONCLVSIO.

¶ Conueniens verborum forma est huius sacramenti ea, qua Ecclesia vtitur, per istam scilicet sanctam, &c.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd prædicta oratio est competens forma huius sacramenti, quia tangit sacramentum in hoc quod dicitur, per istam sanctam vnctionem: & illud quod operatur in sacramento, scilicet diuinam misericordiam: & effectum, scilicet remissionem peccatorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd materia huius sacramenti potest intelligi per actum vnctionis, non autẽ materia confirmationis per actum in forma expressum: & ideò non est simile.

¶ Ad secundum dicendum, quòd misericordia respicit miseriam: & quia hoc sacramentum datur in statu miseriæ: scilicet infirmitatis, ideò potiùs hîc, quàm in aliis fit mentio de misericordia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in forma debet exprimi effectus principalis, & qui semper inducitur ex sacramento, nisi sit defectus ex parte recipientis: non autẽ talis effectus est corporalis sanitas, vt ex dictis patet, quamuis quãdoque sequatur: ratione cuius Iacobus hũc effectum attribuit orationi, quæ est forma huius sacramenti.

QVAESTIO TRICESIMA,

De effectu huius sacramenti, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectu huius sacramenti.

¶ Circa quod quæruntur tria.

¶ Primò, vtrùm extrema vnctio valeat ad remissionem omnium peccatorum.

¶ Secundò, vtrùm sanitas corporalis sit effectus huius sacramenti.

¶ Tertiò, vtrùm hoc sacramentum charactêrem imprimat.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm extrema vnctio valeat ad remissionem omnium peccatorum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd extrema vnctio non valeat ad remissionem omnium peccatorum. Ad hoc enim quod per vnum potest effici, aliud non exigitur: sed in eo qui extremam vnctionem accipit, requiritur pœnitentia ad peccatorum remissionem: ergo per extremam vnctionem non dimittuntur peccata.

¶ Præterea, In peccato non sunt nisi tria, macula, reatus pœnę, & reliquiæ peccati: sed per extremam vnctionem non remittitur peccatum quo ad maculam sine cõtritione, quæ etiam sine vnctione remittitur: nec iterum quo ad pœnam, quia adhuc si conualescat, tenetur perficere satisfactionem iniunctam: nec quo ad reliquias culpæ, quia adhuc remanent dispositiones ex actibus præcedentibus relictæ: vt patet post conualescentiam: ergo nullo modo per extremam vnctionem fit peccatorum remissio.

¶ Præterea, Remissio peccatorum non fit successiuè, sed in instanti: sed extrema vnctio nõ fit tota simul, quia plures vnctiones requiruntur: ergo eius effectus non est remissio peccatorũ.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iac. 5. Si in peccatis est, dimittentur ei.

¶ Præterea, Omne sacramentum nouæ legis gratiam confert: sed per gratiam fit remissio peccatorum: ergo extrema vnctio cùm sit sacramẽtũ nouæ legis, operatur ad remissionẽ peccati.

CONCLVSIO.

¶ Principalis extremæ vnctionis effectus est ipsa peccatorum remissio quo ad illorum reliquias, & maculam, seu culpam, si eam inueniat.

¶ RESPONDEO dicendũ, quod quodlibet sacramentũ est institutum principaliter ad vnum effectum, quamuis etiam alios ex consequenti inducere possit: & quia sacramentũ efficit quod figurat, ideò ex ipsa significatione sacramẽti debet accipi eius principalis effectus. Adhibetur autem hoc sacramentum secũdum modum cuiusdam medicationis, sicut Baptismus per modum ablutionis: medicina autem est ad pellendum infirmitatem: vnde principaliter hoc sacramentum est institutum ad sanandum infirmitatem peccati, vt sicut Baptismus est quædã spiritualis regeneratio, & pœnitentia quædam spiritualis suscitatio: ita & extrema vnctio est quædam spiritualis sanatio vel medicatio. Sicut autem corporalis medicatio præsupponit corporalem vitã in medicato, ita spiritualis spiritualem: & ideò hoc sacramentum nõ datur contra defectus quibus spiritualis vita tollitur, scilicet contra peccatum originale & mortale, sed contra illos defectus, quibus homo spiritualiter infirmatur: vt nõ habeat perfectum vigorẽ, ad actus vitæ, gratiæ, vel gloriæ: & hic defectus nihil est aliud quàm quædam debilitas & ineptitudo, quæ in nobis relinquitur ex peccato actuali vel originali, & contra hanc debilitatem homo roboratur per hoc sacramentum. Sed quia hoc robur gratia facit, quæ secum non compatitur peccatum: ideò ex consequenti, si inuenit peccatũ aliquod vel mortale vel veniale, quo ad culpam tollit ipsum, dũmodò non ponatur obex ex parte recipientis sicut etiam de Eucharistia & cõfirmatione supra dictũ est: & ideò etiã Iacobus de remissione peccati conditionaliter loquitur dicens: Si in peccatis sit, dimittentur ei, quo ad culpã, nõ enim semper delet peccatũ, quia nõ semper inuenit: sed semper remittit quo ad debilitatẽ prædictã quã quidã reliquias peccati dicũt. Quidã verò dicunt ꝙ principaliter est institutũ cõtra veniale, quod quidẽ non potest dũ hæc vita agitur, perfectè curari: & ideò sacramentum exeuntium specialiter contra veniale ordinatur. Sed hoc non videtur verum, quia pœnitentia sufficienter etiam in vita delet venialia quo ad culpam: quod autem non potest eui tari post peractam pœnitentiam, non aufert pœnitentiæ præcedenti suum effectum, & iterum hoc pertinet ad debilitatem prædictam. Vnde dicendum, quod principalis effectus huius sacramenti est remissio peccatorum, quo ad reliquias peccati, & ex consequenti etiam quo ad culpam, si eam inueniat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quàuis effectus principalis alicuius sacramenti possit haberi sine actuali perceptione illius sacramenti, vel sine sacramento vel per aliud sacramentum ex consequenti: nunquam tamẽ haberi potest sine proposito illius sacramenti: & ideò quia pœnitentia est principaliter instituta contra actualem culpam, quodcunque aliud sacramentum actualem culpam deleat, ex consequenti non excludit necessitatem pœnitentiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd extrema vnctio aliquo modo quantum ad illa tria remittit peccatum: quamuis enim culpa quo ad maculam sine contritione non dimittatur, tamẽ hoc sacramentum per gratiam quam infundit, facit quòd ille motus liberi arbitrij in peccatum sit contritio: sicut etiam in Eucharistia & Confirmatione potest accidere. Similiter etiam & reatum pœnæ tẽporalis dimittit: sed ex cõsequenti, inquantum debilitatem tollit: quia eandem pœnam leuiùs portat fortis, quàm debilis, vnde nõ oportet ꝙ propter hoc minuatur satisfactionis mensura. Reliquiæ autẽ peccati nõ dicuntur hîc dispositiones ex actibus relictæ, quæ sunt quidã habitus inchoati, sed quædã spiritualis debilitas in ipsa mente existens, qua sublata & eisdẽ habitibus vel dispositionibus manentibus, non ita potest inclinari mens ad peccatum.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd quãdo sunt multę actiones ordinatę ad effectũ vnũ vltima est formalis respectu omniũ præcedẽtiũ, & agit in virtute earum: & ideò in vltima vnctione gratia infunditur quæ effectum sacramento præbet.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm sanitas corporalis sit effectus huius sacramenti.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd sanitas corporalis non sit effectus huius sacramenti. Omne enim sacramentum est medicina spiritualis: sed spiritualis medicina ad spiritualem sanitatem ordinatur, sicut corporalis ad corporalem: ergo sanitas corporalis non est effectus huius sacramenti.

¶ Præterea, Sacramentum semper habet effectum suum in eo qui non fictus accedit: sed quandoque non sanatur corporaliter suscipiens hoc sacramentum, quantumcunque deuotus accipiat. ergo sanitas corporalis non est effectus eius.

¶ Præterea, Efficacia huius sacramenti nobis ostẽditur Iacobi 5. sed ibi non attribuitur sanatio effectus vnctioni, sed orationi. dicit enim, Oratio fidei sanabit infirmum. ergo corporalis sanatio non est effectus huius sacramenti.

¶ SED CONTRA, Operatio Ecclesiæ habet maiorem efficaciam post Christi passionem, quàm ante, sed ante oleo inuncti per Apostolos sanabantur: vt patet Matth. 6. ergo & nunc habet effectum in corporali sanatione.

¶ Præterea, Sacramenta significando efficiunt: sed Baptismus per ablutionem corporalem, quam exteriùs facit, significat & efficit spiritualem. ergo & extrema vnctio per sanationem corporalem, quam exteriùs significat, efficit & causat spiritualem.

CONCLVSIO.

¶ Valet hoc sacramentum fideliter sumptum non modò ad animæ, sed corporis salutem, dummodo nullum adsit impedimentum, & expediat ad animæ salutem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Baptismus per ablutionem corporalem facit spiritualem emũdationem à maculis spiritualibus, ita hoc sacramentum per medicationem sacramentalem exteriorem facit sanationem interiorem: & sicut ablutio Baptismi habet effectum corporalis ablutionis, quia etiam corporalem mundationem habet: ita extrema vnctio habet effectum corporalis medicationis, scilicet corporalem sanationem. Sed hæc differentia est, quia corporalis ablutio ex ipsa naturali proprietate elementi facit corporalem mundationem, & ideò semper eam facit: sed extrema vnctio non facit corporalem sanationem ex proprietate naturali materiæ, sed virtute diuina, quæ rationabiliter operatur: & quia ratio operans nunquam inducit secundarium effectum, nisi secundum quòd expedit ad principalem, ideò ex hoc sacramento non sequitur corporalis sanatio semper, sed quando expedit ad spiritualem sanationem, & tunc semper eam inducit, dummodò non sit impedimentum ex parte recipientis.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd argumentatio illa probat, quòd corporalis sanitas non sit effectus principalis huius sacramenti: & hoc verum est.

¶ Ad secundum patet solutio ex dictis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd oratio illa est forma huius sacramenti, vt dicetur: & ideò hoc sacramentum & sua forma habet efficaciam quantum est de se ad sanationem corporalem.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm hoc sacramentum imprimat charactẽrem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd hoc sacramentum imprimat charactẽrem. Character enim signum distinctiuum est, sed sicut baptizatus distinguitur à non baptizato, ita vnctus à non vncto. ergo sicut Baptismus imprimit charactẽrem, ita & extrema vnctio.

¶ Præterea, In ordinis & confirmationis sacramentis est vnctio, sicut in hoc sacramento: sed in illis imprimitur character ergo & in isto.

¶ Præterea, In omni sacramento est aliquid quod est res tantùm, & aliquid quod est sacramẽtum tantùm, & aliquid quod est res & sacramentum: sed non potest aliquid assignari in hoc sacramento quod sit res & sacramentum nisi character. ergo & in hoc imprimitur character.

¶ SED CONTRA, Nullum sacramẽtum imprimens charactẽrem iteratur, hoc autem iteratur, vt dicetur: ergo non imprimit charactẽrem.

¶ Præterea, Distinctio quæ fit secundum charactẽrem sacramentalem est distinctio eorum, qui sunt in præsenti Ecclesia, sed extrema vnctio confertur ei qui exit de præsenti Ecclesia. ergo non decet quòd in eo character conferatur.

CON[illegible]VSIO.

¶ [illegible] hoc [illegible] rum [illegible] homo [illegible] non ordi[illegible]

¶ [illegible] E [illegible] cendum, qu[illegible] charact[illegible] mitur nisi in illis sacram[illegible]is, quibus homo ad al[illegible] deputatur [illegible] sacramen[illegible] in est solùm in rem[illegible] & [illegible] putatur per ipsum hom[illegible] aliquod sacrum a[illegible] suscipiendum: & ide[illegible] non imprimitur in eo charact[illegible].

¶ [illegible]D PRIMVM ergo d[illegible]endum, qu[illegible]d character facit distinc[illegible]onem statuum quantum ad ea quæ in Ecclesia sunt agenda: & talem dist[illegible]nctionem [illegible]omo non habet ab al[illegible]s per [illegible], quod ipse est inun[illegible]us.

¶ Ad [illegible]cundum dicendum, qu[illegible]d vnctio, quæ fit in ordine & confirmatione, est vnctio consecrationis, qua homo dep[illegible]tatur ad aliquod sacrum: sed hæc vnctio est vnctio medicationis, & ideo non est simile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in hoc sacramento res & sacramentum non est character, sed quædam interior deuotio quæ est spiritualis vnctio.

QVAESTIO TRICESIMAPRIma, *de ministro huius sacramenti, in tres articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de administratione huius sacramenti.

¶ Circa quod tria quæruntur.

¶ [illegible]timò, vtrùm laicus possit hoc sacramentum conferre.

¶ Secundò, vtrùm diaconus.

¶ Tertiò, vtr[illegible] solus Episcopus.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm laicus possit hoc sacramentum conferre.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd etiam laicus possit hoc sacramentum conferre, quia hoc sacramentum habet efficaciam ex oratione, vt Iacobus dicit: sed oratio laici quandoque est a Deo accepta, sicut sacerdotis. ergo potest hoc sacramentum conferre.

¶ Præterea, De quibusdam presbyteris in Aegypto legitur, quòd oleum ad infirmos transmittebāt & sanabātur, & similiter de beata Genouefa, quòd oleo infirmos vngebat. ergo hoc sacramentum potest conferri etiam à laicis.

¶ SED CONTRA est, quia in hoc sacramento fit remissio peccatorum: sed laici non habent potestatē dimittendi peccata. ergo, &c.

CONCLVSIO.

¶ Non possunt laici hoc extremæ vnctionis sacramentum conferre, sicut baptismum in necessitatis articulo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum Dionys. in Ecclesiastica Hierarchia, sunt quidam exercētes actiones hierarchicas, & quidam recipientes tantùm, qui sunt laici: & ideò nullius sacrament[illegible] dispensatio laico ex officio competit: sed quò[illegible] baptizare possunt in casu necessitatis, est diuina dispensatione factum, vt nulli regenerationis spiritualis facultas desit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd oratio illa non fit à sacerdote in persona sua, quia cùm sit quandoque peccator, nō esset exaudibilis: sed fit in persona totius Ecclesiæ, in cuius persona orare potest quasi persona publica, non autem laicus, qui persona priuata est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illæ vnctiones non erant sacramentales, sed ex quadam deuotione recipiētium talem vnctionem & meritis vngentium vel oleum mittentium, consequebatur effectus sanitatis corporalis per gratiam sanitatum, non per gratiam sacramentalem.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm diaconi possint hoc sacramentum conferre.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd diaconi possint hoc sacramentum conferre. Quia secundum Dionysium diaconi habent virtutem purgatiuam: sed hoc sacramentum est institutum ad purgandum tantùm ab infirmitate mentis & corporis. ergo diaconi possunt conferre.

¶ Præterea, Dignius sacramentum est Baptismus quàm hoc, [illegible] q[illegible] [illegible] cag[illegible] [illegible] sed diaconi possunt baptizare, vt patet de [illegible]to L[illegible]urent[illegible] possunt hoc sacramentum conferre.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iacobi 5. Inducat presbyteros Ecclesiæ.

CONCLVSIO.

¶ Hoc sacramentum nullatenus licet Diacono conferre.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd diaconus habet vim purgatiuam tantùm, non illuminatiuam: vnde cùm illuminatio fiat per gratiam, nullum sacramentum, in quo gratia confertur, diaconus potest dare ex officio: & ideò nec hoc, cùm in eo gratia conferatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc sacramentū illuminando per gratiæ collationem purgat: & ideò diacono eius collatio non competit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc sacramentum non est necessitatis sicut Baptismus: vnde non ita committitur dispensatio eius omnibus in articulo necessitatis, sed solùm illis quibus ex officio competit: diacono baptizari non cōpetit ex officio.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm solus Episcopus possit hoc sacramentum conferre.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd solus Episcopus possit hoc sacramentum conferre. Quia hoc sacramentum vnctione perficitur, sicut & confirmatio: sed solus Episcopus potest cōfirmare. ergo solus potest hoc sacramentum conferre.

¶ Præterea, Qui non potest quod minus est, non potest quod est maius: sed maior est vsus materiæ sanctificatæ, quàm sanctificatio eius, quia est finis ipsius. ergo cùm non possit sanctificare materiam, non potest materia sanctificata vti.

¶ SED CONTRA, Huius sacramenti minister inducēdus est ad eum, qui suscipit sacramentum: vt patet Iacobi 5. sed Episcopus non posset accedere ad omnes infirmos suæ diœcesis: ergo nō solus Episcopus potest hoc sacramentum conferre.

CONCLVSIO.

¶ Cùm hoc sacramentum cunctis exhibeatur, non modo per Episcopos, sed per simplices sacerdotes administrari potest.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum Dionysiū Episcopus propriè habet perficiendi officium, sicut sacerdos illuminandi: vnde illa sacramenta dispensanda solis Episcopis reseruantur, qui suscipientem in aliquo statu perfectionis super alios ponunt, hoc autem non est in hoc sacramento, cùm omnibus detur: & ideò per simplices sacerdotes potest administrari.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cōfirmatio imprimit charactērē, quo collocatur homo in statu perfectionis, vt suprà dictum est, non autem hoc est in hoc sacramento: & ideo non est simile.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis in genere causæ finalis vsus materiæ sanctificatæ sit potior quàm sanctificatio materiæ, tamen in genere causæ efficientis sanctificatio materiæ est potior: quia ab eodē pendet vsus sicut ab actiua causa, & ideò sanctificatio requirit altiorem virtutem actiuam, quàm vsus.

QVAESTIO TRICESIMASECVNDA, *Quibus hoc sacramentum conferri debet & in qua parte, in septem articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de his, quibus hoc sacramentum conferri debet: & in qua parte corporis.

¶ Circa quod quæruntur septem.

¶ Primò, vtrùm sanis debeat hoc sacramentum conferri.

¶ Secundò, vtrùm debeat conferri in qualibet infirmitate.

¶ Tertiò, vtrùm debeat conferri furiosis & amentibus.

¶ Quartò, vtrùm pueris.

¶ Quintò, vtrùm totum corpus hoc sacramento inungi debeat.

¶Sextò, vtrùm conueni[illegible] dete[illegible] in[illegible] quibus inungitur.

¶Septimò, vtrùm mutilati in prædi[illegible]is partibus inungi debeant.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm hoc sacramentum sanis conferri possit.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd etiam sani conferri debeat hoc sacramentum, quia principalior effectus huius sacramenti est sanatio mentis, quam sanatio corporis, vt dictum est: sed etiā sani corpore indigent sanatione mentis. ergo eis etiam debet hoc sacramentum conferri.

¶Præterea, Hoc sacramentum est exeuntium, sicut Baptismus intrantium: sed omnibus intrantibus Baptismus datur. ergo omnibus exeuntibus debet dari hoc sacramentum, sed quandoque illi qui sunt in propinquo exitu, sunt sani, sicut illi qui decapitandi sunt. ergo talibus debet hoc sacramentum dari.

¶SED CONTRA, est quod dicitur Iac[illegible]. 5. Infirmatur quis in vob.s, &c. ergo solùm infirmus competit.

CONCLVSIO.

¶Sanis non debet hoc sacramentum conferri, quòd quadam spiritualis animæ curatio est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd hoc sacramentum est quædam spiritualis curatio, vt dictum est, quæ quidē per quendam corporalis curationis modū significatur: & ideo illis quibus corporalis curatio non competit, scilicet sanis, non debe hoc sacramentum conferri.

¶AD PRIMVM ergo dicendum quòd quāuis spiritualis sanitas sit principalis effectus huius sacramenti, tamē oportet, quòd per curationem corporalem significetur curatio huius sacramenti spiritualis, etiam si corporalis sanatio non sequatur: & ideò solùm illis hoc sacramento sanitas spiritualis dari potest, quibus corporalis curatio competit, scilicet infirmis, sicut ille solus potest Baptismum suscipere, qui potest corporalis ablutionis esse particeps, non autem puer in ventre, matris existens.

¶Ad secundum ergo patet, quòd Baptismus etiam non est nisi illorum intrantium, qui corporali ablutioni subiici possunt: & ideò hoc sacramentum illorum tantùm exeuntium est, quibus corporalis curatio competit.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm hoc sacramentum debeat dari in qualibet infirmitate.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd hoc sacramentum dari debeat in qualibet infirmitate. Quia Iacobi 5. vbi hoc sacramētum traditur, nulla infirmitas determinatur. ergo omnibus infirmātibus debet hoc sacramentum conferri.

¶Præterea, Quantò remedium est dignius, tantò debet esse generalius: sed hoc sacramētum est dignius, quàm medicina corporalis. cùm ergo medicina corporalis omnibus infirmis detur, videtur etiam quòd hoc sacramentum.

¶SED CONTRA, Hoc sacramentum dicitur ab omnibus extremæ vnctionis: sed non omnis infirmitas ad extremū vitæ perducit, cùm quædam ægritudines sint causa lōgioris vitæ, vt dicit Philosophus. ergo io omnibus infirmitatibus non debet hoc sacramentum dari.

CONCLVSIO.

¶Non quouis morbo laborantibus est hoc sacramentum exhibendum, sed ad mortem proximè aliqua ægritudine affectis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd hoc sacramētum est vltimū remedium, quod Ecclesia potest conferre immediatè, quasi disponens ad gloriam: & ideò illis tantùm infirmantibus debet exhiberi, qui sunt in statu exeuntium propter hoc, quod ægritudo nata est inducere mortem, & de periculo timetur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod qualibet infirmitas augmentata potest mortem inducere: &, ideo si genera infirmitatum pensentur, in qualibet ægritudine potest dari hoc sacramentum: quia Apostolus non determinat infirmitatem aliquam: sed si pensetur infirmitatis modus & status, non semper debet infirmantibus hoc sacramentum dari.

¶Ad secundum dicendum, quòd medicina corporalis habet pro principali effectu sanitatem corporalem, qua omnes infirmi in quolibet statu indigent: sed hoc sacramentum [illegible] p[illegible] [illegible], & [illegible] g[illegible] [illegible]en[illegible] simul.

ARTICVLVS III.

¶[illegible]

[illegible] TERTIVM [illegible] & am[illegible] sacramentum [illegible] quia tal[illegible] ægri[illegible] t peri[illegible] & [illegible] ad mortem [illegible] bet [illegible] oc [illegible] um [illegible] est [illegible] dium [illegible] bet [illegible]

¶Pr[illegible] ran[illegible] um [illegible] p[illegible] [illegible] d[illegible] sacrame[illegible] bet dari.

¶SED CONTRA, [illegible] sacramentum [illegible] gnoscent bus [illegible] dari dum[illegible] s non sunt [illegible] & [illegible] tes, ergo eis dari n[illegible] debet.

CONCLVSIO.

¶[illegible] amenti[illegible], quibus de[illegible] [illegible] sacramentum conferendum.

¶RESPONDEO dicendum, q[illegible] ad [illegible] sacramenti percipiendum plurimum valet [illegible] & personale meritum conferentium, & p[illegible] stæ quod patet ex hoc quòd per modum depr[illegible] huius sacramenti confertur: & ide[illegible] illis, qui [illegible] gnoscere, & cum deuotione suscipere hoc sa[illegible] non debet & præcipue furiosis & amentibus, qui [illegible] uerentiam sacramento per aliquam immund[illegible] n[illegible] haberent lucida interualla, quibus sacramentum [illegible] tent, & sic eis conferri in statu illo posset.

¶AD PRIMVM er[illegible] dicendum, quod q[illegible] culo mortis tales quandoque [illegible]nt, tamen remed[illegible] tionem propriam non potest eis applicari: & de[illegible] eis conferri.

¶Ad secundum dicendum, quòd Baptismus no[illegible] req[illegible] tum liberi arbitrij, & ideò non est simile: & [illegible]ræter[illegible] mus est sacramentum necessitatis, non extrema v[illegible]

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm hoc sacramentum dari debeat pueris.

AD QVARTVM sic proceditur. V[illegible] hoc sacramentum debeat dari pueris. [illegible] infirmitatibus quandoque laborant pueri [illegible] sed eidem morbo debet adhiberi idem reme[illegible] go sicut adultis, ita & pueris debet hoc sacramentum dar[illegible]

¶Præterea, Hoc sacramentum datur ad purgandum [illegible] peccati, vt supra dictum est, tam originalis qu[illegible]m ac[illegible] in pueris sunt reliquiæ originalis peccati. ergo eis d[illegible] cramentum dari.

¶SED CONTRA est, quòd nulli debet d[illegible] mentum, cui non competit forma sacramenti: sed [illegible] menti non competit pueris, qui non pecca[illegible]erunt pe[illegible] auditum, vt in forma exprimitur: ergo eis dar[illegible] sacramentum.

CONCLVSIO.

¶Hoc sacramentum pueris conferri non debet.

¶RESPONDEO dicendum quo[illegible] sa[illegible] exigit actualem deu[illegible]tionem in susci[illegible]iente, sicut [illegible] E[illegible] stia: vnde sicut Eucharistia non debet dar[illegible] pu[illegible] sacramentum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod non da[illegible] reliquias originalis peccati, nisi secūdum quod [illegible] lia peccata quodammodò confortatæ: v[illegible] de[illegible] n[illegible] tra actualia peccata datur, vt ex ipsa forma patet [illegible] in pueris.

¶Ad secundum dicendum, quod infirmitates in p[illegible] ex peccato actuali causatæ sicut in adultis [illegible] & co[illegible] pue infirmitates hoc sacramentum dat[illegible] q[illegible] causatæ quasi peccati reliquiæ.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm in hoc sacramento totum corp[illegible]

AD QVINTVM [illegible] hoc sacramento totum c[illegible] secundum August. tot[illegible] præcipue dat[illegible] hoc sa[illegible] san[illegible] mam: erg[illegible] in [illegible]rpo[illegible] be[illegible] o[illegible]

[illegible] bi est mo[illegible] apponi m[illegible] [illegible] rbus [illegible] & [illegible] sicut [illegible] totum [illegible]

¶ P[illegible] I[illegible] in totum corpus immergitur. ergo & totum [illegible] gi.

¶ SED CONTRA [illegible] aliis [illegible] us, [illegible] quem non inungitur [illegible] mus n[illegible] in d[illegible] ter[illegible] natis partibus corpor[illegible]

[illegible]

¶ *[illegible] totum corp[illegible] de[illegible] [illegible] corpo[illegible] parte[illegible] [illegible] amento d[illegible] [illegible] est [illegible] radi[illegible].*

¶ RESPONDEO dicendum, quod hoc sacramentum per modum curationis exhibetur, curatio autem corporalis [illegible] oportet quod hat per medicinam toti corpori appositam, [illegible] partibus vbi est radix morbi: & ideo etiam vnctio [illegible] m[illegible] alis debet [illegible] partibus tantum, in quibus est [illegible] infirmitatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod anima quan[illegible] [illegible] qualibet parte corporis quantum ad essentiam, [illegible] quantum ad potentias, quæ sunt radices actuum [illegible] oport[illegible] [illegible] terminatis partibus fiant, [illegible] [illegible] abent [illegible].

¶ [illegible] undum dicendum, quòd non semper apponitur medi[illegible] vbi est morbus, [illegible] d congruentius vbi est radix morbi.

¶ Ad tertium dicendum, quod Baptismus fit per modum ablutionis, a[illegible] o autem corporalis non purgat macula ab aliqua parte, nisi [illegible] apponitur: & ideo Baptismus toti corpori adhibetur. [illegible] ùs autem est de extrema vnctione ratione iam dicta.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrùm conuenienter determinentur istæ partes vngendæ.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter determinentur istæ partes, vt scilicet infirmus inungatur in oculis, in naribus, & auribus, & labiis, & manibus, & pedibus. Quia sapiens medicus curat morbum in radice: sed de corde exeunt cogitationes quæ coinquinant hominem; vt dicitur Matth. 9. ergo in pectore debet fieri inunctio.

¶ Prætereà, Puritas non minùs est necessaria exeuntibus, quàm intrantibus: sed intrantes vnguntur chrismate in vertice à sacerdote, ad significandum mentis puritatem. ergo & exeuntes hoc sacramento vngi debent in vertice.

¶ Præterea, Ibi debet adhiberi remedium, vbi est maior vis morbi: sed spiritualis morbus præcipuè viget in viris in renibus, & mulieribus in vmbilico, vt dicitur Iob 40. Potestas eius in lumbis eius, secundum expositionem Greg. ergo ibi debet fieri inunctio.

¶ Præterea, Sicut per pedes peccatur, ita & per alia membra corporis. ergo sicut inunguntur pedes, ita & alia corporis membra inungi debent.

CONCLVSIO.

¶ *Quinque sensuum organica membra inungi præcipuè debent, in quibus [illegible] cogitationis radix: in nonnullis autem propter appetitiuam & motiuam inunguntur renes ac pedes.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd principia peccandi in nobis sunt eadem, quæ & principia agendi, quia peccatum cõ[illegible] actus. Principia autem agendi in nobis sunt tria. Primũ [illegible] scilicet vis cognoscitiua. Secundũ est imperans, scilicet vis a[illegible] titiua. Tertium est exequens, scilicet vis motiua. Omnis [illegible] m nostra cognitio à sensu ortum habet: & quia vbi [illegible] maior [illegible] catu, ibi debet vnctio adhiberi: ideo vnguntur loca quinque sensuum, scilicet oculi propter visum, [illegible] auditum, nares propter odoratũ, os propter gustũ, [illegible] propter tactum, qui in pulpis digitorum præcipuè viget: [illegible] appetitiuam vnguntur aliquibus renes, pedes vnguntur propter motiuam, quia sunt principalius eius instrumẽ[illegible] principiũ primum est cognoscitiua, [illegible] illa vnctio ab omnibus obseruatur, quæ fit ad quinque sensus quasi de necessitate sacramenti: sed quidam non seruant alias, quidã verò [illegible] illas, quæ ad pedes, & non quæ ad renes, quia appeti[illegible] a sunt secundaria principia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cognitio [illegible] co[illegible] no[illegible] [illegible] er aliquam imaginationem, quæ est motus a [illegible] tur in secundo de Anima: & ideo cor non est prima radix cogitationis, sed organa sensuum, nisi quatenus cor est principium totius corporis, sed hoc principium est radix remota.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intrantes debent acquirere puritatem, sed exeuntes debent eam purgare: & ideò exeuntes debent inungi in illis partibus, quibus contingit puritatem mentis inquinari.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd secũdum quorundã consuetudinẽ fit in renibus, propter hoc quòd ibi maximè viget concupiscibilis: sed appetitiua non est prima radix, vt dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quod organa corporis quibus actus exercentur, sunt pedes, manus & lingua, quibus etiam exhibetur vnctio, & membra genitalia, quibus propter immunditiam illarum partium & honestatem sacramenti non debet vnctio adhiberi.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrùm mutilati debeant inungi illis vnctionibus.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd mutilati non sunt vngendi illis vnctionibus, quę partibus illis competunt. Quia sicut hoc sacramentum exigit determinatam dispositionem in suscipiente, vt scilicet sit infirmus, ita & determinatam partem: sed ille qui nõ habet infirmitatem, non potest inungi. ergo nec ille qui non habet partem illam, in qua debet fieri vnctio.

¶ Præterea, Ille qui est cæcus à natiuitate, non deliquit per visum: sed in vnctione quæ fit ad oculos, fit mentio de delicto per visum. ergo talis vnctio cæco nato nõ debet fieri, & sic de aliis.

¶ SED CONTRA est, quod defectus corporis non impedit aliquod aliud sacramentum. ergo nec istud impedire debet: sed de necessitate istius sacramenti est quælibet vnctionum. ergo omnes debent fieri mutilatis.

CONCLVSIO.

¶ *Mutilati inungi etiam in partibus illis mutilatis debent, quibus alias inungerentur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd mutilati etiam inungi debent, quanto propinquiùs esse potest ad partes illas, in quibus vnctio fieri debuerat: quia quamuis non habeant membra, habent tamen potentias animæ, quæ illis membris debentur, saltem in radice: & interius peccare possunt per ea quæ ad partes illas pertinent, quamuis non exteriùs.

¶ Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO TRICESIMATERTIA,

De iteratione huius sacramenti, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de iteratione huius sacramenti.

¶ Circa quod duo quæruntur.

¶ Primò, vtrùm hoc sacramentum debeat iterari.

¶ Secundò, vtrùm in eadem infirmitate debeat iterari.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm hoc sacramentum debeat iterari.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd hoc sacramentum non debeat iterari, quia dignior est vnctio, quæ fit homini, quàm quæ fit lapidi: sed vnctio altaris non iteratur, nisi altare illud fractum fuerit. ergo nec vnctio extrema, quæ adhibetur homini, debet iterari.

¶ Præterea, Post vltimum nihil est: sed hæc vnctio dicitur extrema. ergo non debet iterari.

¶ SED CONTRA, Hoc sacramentum est quædam spiritualis curatio corporaliter exhibita: sed curatio corporis iteratur. ergo & hoc sacramentum iterari debet.

CONCLVSIO.

¶ *Sacramentum hoc sine sui aliqua iniuria iterari potest.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nullum sacramentale nec sacramentum quod habet effectum perpetuum, debet iterari, quia ostenderetur sacramentum non fuisse efficax ad faciendum illum effectum, & sic fieret iniuria illi sacramento: sacramentum autem quod nõ habet effectum perpetuũ, potest

iterari sine iniuria, vt effectus deperditus iteratò recuperetur. & quia sanitas corporis & mentis, quæ sunt effectus huiusmodi sacramenti, possunt amitti postquam semel per sacramenta effecta: ideò hoc sacramentum sine sui iniuria potest iterari.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod vnctio lapidis fit ad ipsius altaris consecrationem, quæ est perpetuo in lapide quandiu altare manet, & ideo non potest iterari: sed hæc vnctio non fit ad consecrationem hominis, cùm non imprimatur character: & ideò non est simile.

¶Ad secundum dicendum, quòd illud quod secundum æstimationem hominum est extremum, quandoque secundum rei veritatem non est extremum, & sic dicitur hoc sacramentum extrema vnctio, quia non debet dari nisi illis quorum mors est propinqua secundum existimationem hominum.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm in eadem infirmitate debeat iterari.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in eâdem infirmitate non debeat iterari, quia vni morbo non debetur nisi vna medicina: sed hoc sacramentum est quædam spiritualis medicina. ergo contra vnum morbum non debet iterari.

¶Præterea, Secundum hoc posset aliquis infirmus tota die inungi, si in eodē morbo posset iterari vnctio: quod est absurdū.

¶SED CONTRA est, quod aliquando morbus diu durat post sacramenti perceptionem, & sic reliquiæ peccatorum contrahuntur, contra quas principaliter hoc sacramentum datur. ergo iteratò debet inungi.

CONCLVSIO.

¶Eadem infirmitate laborantibus non secundum eandem, sed diuersum infirmitatis statum, potest extrema vnctio exhiberi.

¶RESPONDEO dicendum, quod hoc sacramentum nō respicit tantùm infirmitatem, sed etiam infirmitatis statū: quia non debet dari nisi infirmis, qui secundum humanam æstimationem videntur morti appropinquare. Quædam enim infirmitates non sunt diuturnæ; vnde si in eis datur hoc sacramentum, tunc cùm homo ad statum illum perueniat quòd sit in periculo mortis, non recedit à statu illo, nisi infirmitate curata, & ita iterum non debet inungi: sed si residuum patiatur, erit alia infirmitas, & poterit alia fieri inunctio. Quædam verò sunt ægritudines diuturnæ, vt hectica, hydropisis, & huiusmodi. & in talibus non debet fieri vnctio nisi quando videntur perducere ad periculum mortis, & si homo illum articulum euadat eâdē infirmitate durante, & iterū ad similem statū per illā ægritudinem reducatur, iterū potest inungi: quia iam quasi est alius status infirmitatis, quamuis non sit alia infirmitas simpliciter.

¶Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO TRICESIMAQVARTA

De sacramento ordinis quo ad eius essentiam, & eius partes, in quinque articulos diuisa.

POST hoc considerandum est de sacramento ordinis. Et primo, de ordine in communi. Secundò, de distinctione ordinum. Tertiò, de conferentibus ordinem. Quartò, de impedimentis ordinandorum. Quintò, de his quæ sunt ordinibus annexa. De ipso autem ordine in communi tria videnda sunt. Primò, de eius entitate, & quidditate, & partibus eius, Secundò, de eius effectu. Tertiò, de suscipientibus ipsum.

¶Circa primum queruntur quinque.
¶Primò, vtrùm ordo in Ecclesia esse debeat.
¶Secundò, vtrùm conuenienter definiatur.
¶Tertiò, vtrùm sit sacramentum.
¶Quartò, vtrùm eius forma exprimatur conuenienter.
¶Quintò, vtrùm hoc sacramentum materiam habeat.

ARTICVLVS I.

Vtrùm ordo in Ecclesia esse debeat.

Tho 4. dist 24. q 1. ar. 1. q. 1. & sequent.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ordo in Ecclesia esse non debeat. Ordo enim requirit subiectionem & prælationem: sed subiectio videtur repugnare libertati, in quam vocati sumus per Christum [illegible] ¶Præter[illegible] ur, [illegible] in Eccles[illegible] quilibet debet se alterum [illegible] [illegible] eriores inuicem arbitrantes. ergo non [illegible] bet [illegible] esse ordo.

¶Præte[illegible] O[illegible] inuenitur in [illegible] eorum in [illegible] al bus, & grat[illegible] [illegible] natura [illegible] um, gratiarum etiam don[illegible] q[illegible] habea[illegible] notum e[illegible] o do[illegible] Ecclesia e[illegible] e non potest.

¶[illegible] FD[illegible] T[illegible] A, Roma[illegible]. Quæ [illegible] ta sunt, [illegible] d E[illegible] a[illegible] eo est, quia [illegible] e eam [illegible] sanguine suo. er[illegible] ordo in Ecclesia esse debet.

¶Præter[illegible] ta[illegible] Ecclesiæ est medius inter st[illegible] m naturæ & gloriæ: sed [illegible] natura inuenitur ordo, quo quædā alia [illegible] sunt: & similit[illegible] in gloria, vt patet in Angelis. ergo in Eccl[illegible] debet esse ordo.

CONCLVSIO.

¶Oportuit in Ecclesia ordinem aliquem [illegible] quo quidam [illegible] aliorum & non sui vtilitatem præficerentur

¶RESPONDEO dicēdum, qu[illegible] Deus sua op[illegible] a [illegible] similitudinem producere voluit quātum p[illegible] bil[illegible] fecta essent, & per ea [illegible] cognosci posset. & i[illegible] eò v[illegible] in suis [illegible] bus repræsentaretur, [illegible] solùm secundu qu[illegible] secundum quod in alijs influit, hāc legem natura[illegible] m [illegible] omnibus: vt vltima per media reducerentur [illegible] & media per prima, vt Dionysius dicit: & [illegible] tudo Ecclesię non deesset, posuit ordinem in ea, v[illegible] sacramenta traderent suo modo Deo m[illegible] Deo cooperantes, sicut & in corpore naturali quæ[illegible] m m[illegible] bra alijs influunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd [illegible] ectio [illegible] repugnat libertati, quæ seruitus est cùm al[illegible] [illegible] natur ad sui vtilitatem subiectis vtens: talis autem s[illegible] requiritur in ordine, per quem qui præsunt, salutem subdit[illegible] quærere debent, non propriam vtilitatem.

¶Ad secundum dicendum, quòd quilibet debet se [illegible] tare [illegible] feriorē merito, sed non officio: ordines autē offi[illegible] ia [illegible]

¶Ad tertium dicendum, quòd ordo in Angel[illegible] no[illegible] secundum distinctionem naturæ ni[illegible] per accidens, inq[illegible] ad distinctionem naturę sequitur in eis d[illegible] aur[illegible] ditur autem per se secūdum distinctionem in gratia, [illegible] ordines respiciunt participationem diuino[illegible] um, & commu[illegible] cationem in statu gloriæ, quæ est secundum mensuram [illegible] quasi gratiæ finis, & effectus quodammo[illegible] ordi[illegible] clesiæ militantis respiciunt participationem sacrame[illegible] & communicationem, quæ sunt causa gratiæ, & quo[illegible] gratiam præcedunt: & sic non est de necessitate nost[illegible] dinum gratia gratum faciens, sed solùm potestas di[illegible] sacramenta: & propter hoc ordo non attend[illegible] tur per dis[illegible] nem gratiæ gratum facientis, sed per d[illegible] onem po[illegible]

ARTICVLVS I[illegible]

¶ Vtrùm conuenienter ordo definiatur.

AD SECVNDVM s[illegible] p[illegible] ur [illegible] quòd inconuenienter ordo a [illegible] agis[illegible] 24. Dist. definiatur, vbi dicitur. Ordo [illegible] quoddam Ecclesiæ, pe[illegible] quod sp[illegible] ritu[illegible] po[illegible] ditur ordinato. Pars enim non debet [illegible] ur [illegible] racter, qui per signaculum exponitur in [illegible] est pars ordinis, quia diuiditur c[illegible] ntra id quod est [illegible] a vel sacramentum tantùm, cùm sit res & [illegible] ramen gnaculum non debet poni quasi genus ordinis.

¶Præterea, Sicut in sacramen[illegible] ord[illegible] is imprimit[illegible] ita in sacramēto Baptismi. sed in definit[illegible] l ap[illegible] nebatur character. ergo nec in defi[illegible] c[illegible] nis [illegible]

¶Præterea, In Baptismo etiam quædam sp[illegible] testas accedendi ad sacramenta: & [illegible] um[illegible] culum, cùm sit sacramentum. ergo [illegible] d[illegible] ptismo, & sic inconuenienter assig[illegible] at[illegible] d[illegible]

¶Præterea, Ordo relatio quædam est q[illegible] morum saluatur: extrema autem [illegible] perior & inferior. ergo [illegible] riores habent ordinem [illegible] riores: sed in eis non est aliqua [illegible] p[illegible] n[illegible] lis ponitur hîc in defini[illegible] nis, vt [illegible]

nem ſequentem, vbi ponitur promotio poteſtatis. ergo inconuenienter definitur hic ordo.

CONCLVSIO.

¶ Ordo ſignaculum quoddam Eccleſiæ eſt, per quod ſpiritualis poteſtas impenditur ordinato.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd definitio, quam Magiſter de ordine ponit conuenit ordini, ſecundum quod eſt Eccleſiæ ſacramentum: & ideò duo ponit, ſignum exterius, ibi (ſignaculum quoddam, &c.) id eſt ſignum quoddam, & effectus interior, ibi (in quo ſpiritualis poteſtas, &c.)

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ſignaculum non ponitur hîc pro charactêre interiori, ſed pro eo quod exterius geritur, quod eſt ſignum interioris poteſtatis & cauſa: & ſic etiam ſumitur character in alia definitione: ſi tamen pro interiori charactere ſumeretur non eſſet inconueniens, quia diuiſio ſacramenti in illa tria non eſt in partes integrales, propriè loquendo: quia illud quod eſt res tantùm, non eſt de eſſentia ſacramenti, quod eſt etiam ſacramentum tantùm, tranſit, & ſacramentum manere dicitur. Vnde relinquitur quòd ipſe character interior ſit eſſentialiter & principaliter ipſum ſacramentum ordinis.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd Baptiſmus, quãuis in eo conferatur aliqua ſpiritualis poteſtas recipiendi alia ſacramenta, ratione cuius charactêrem imprimit: non tamen hîc eſt principalis effectus eius, ſed ablutio interior, propter quam Baptiſmus fieret etiam prioel cauſa non exiſtente: ſed ordo poteſtatem principaliter importat: & ideò character, qui eſt ſpiritualis poteſtas, in definitione ordinis ponitur: non autem in definitione Baptiſmi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in Baptiſmo datur quædam potentia ſpiritualis ad recipiendum: & ita quodammodò paſſiua: poteſtas autem propriè nominat potentiam actiuam cum aliqua præeminentia: & ideò hæc definitio Baptiſmo non competit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd nomen ordinis dupliciter accipitur: quãdoq; enim ſignificat ipſam relationem, & ſic eſt tã in inferiori quàm in ſuperiori, vt obiectio tangit, & ſic non accipitur hîc. Aliquando autem accipitur pro ipſo gradu qui ordinem primo modo acceptum facit: & quia ratio ordinis prout eſt relatio, inuenitur vbi aliquid ſuperius altero occurrit: ideò hic gradus eminens per poteſtatẽ ſpiritualem ordo nominatur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm ordo ſit ſacramentum.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd ordo non ſit ſacramentum. Sacramentum enim, vt dicit Hug. de Sancto Vict. eſt materiale elementum. ſed ordo non nominat aliquid huiuſmodi, ſed magis religionem vel poteſtatem, quia ordo eſt pars poteſtatis ſecundum Priſci. ergo non eſt ſacramentum.

¶ Præterea, Sacramenta non ſunt de Eccleſia triumphante: ſed ordo eſt ibi, vt patet de Angelis. ergo non eſt ſacramentum.

¶ Præterea, Sicut prælatio ſpiritualis, quæ eſt ordo, datur cum quadam conſecratione, ita & prælatio ſecularis: quia & reges inunguntur, vt dictum eſt: ſed regia dignitas non eſt ſacramentum. ergo nec ordo de quo loquimur.

¶ SED CONTRA eſt, quia ab omnibus enumeratur inter ſeptem Eccleſiæ ſacramenta.

¶ Præterea, Propter quod vnumquodq;, & illud magis: ſed propter ordinem ſit homo diſpenſator aliorum ſacramentorũ. ergo ordo habet magis rationem quòd ſit ſacramentum, quàm alia.

CONCLVSIO.

¶ Ordo eſt ſacramentum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſacramentum (vt ex dictis patet) nihil eſt aliud quàm quædam ſanctificatio homini exhibita cum aliquo ſigno viſibili: vnde, cùm in ſuſceptione ordinis quædam conſecratio homini exhibeatur per viſibilia ſigna, conſtat ordinem eſſe ſacramentum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd quamuis ordo non exprimat aliquod materiale elementum, tamen ordo non confertur ſine aliquo elemento materiali.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd poteſtates proportionari debent illis ad quæ ſunt: communicatio autem diuinorum, ad quam datur ſpiritualis poteſtas, non ſit Angelis per aliqua ſenſibilia ſigna, ſicut in hominibus contingit: & ideò poteſtas ſpiritualis, quæ eſt ordo, non adhibetur Angelis cum aliquibus ſignis viſibilibus, ſicut hominibus: & ideò in hominibus eſt ordo ſacramentum, ſed non in angelis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non omnis benedictio, quæ hominibus adhibetur, vel conſecratio eſt ſacramentum, quia & monachi & abbates benedicũtur, tamen illæ benedictiones nõ ſunt ſacramenta, & ſimiliter nec regalis vnctio: quia per huiuſmodi benedictiones non ordinantur aliqui ad diſpenſationem diuinorum ſacramentorum, ſicut per benedictiones ordinis.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm forma huius ſacramenti conuenienter exprimatur.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd forma huius ſacramenti inconuenienter in litera exprimatur. Quia ſacramenta efficaciam habent ex forma: ſed efficacia ſacramẽtorum eſt ex virtute diuina quę in eis ſecretiùs operatur ſalutem. ergo in forma huius ſacramenti deberet fieri mentio de virtute diuina per inuocationem Trinitatis, ſicut in aliis ſacramentis.

¶ Præterea, Imperare eſt eius qui habet autoritatem: ſed autoritas nõ reſidet apud eũ, qui ſacramenta diſpenſat, ſed miniſteriũ tantùm. ergo non deberet vti imperatiuo modo vt diceret ſic, Agite vel accipite hoc vel illud, vel aliquid huiuſmodi.

¶ Præterea, In forma ſacramenti non debet fieri mentio niſi de illis, quæ ſunt de eſſentia ſacramenti: ſed vſus poteſtatis acceptæ non eſt de eſſentia ſacramenti huius, ſed conſequitur ad ipſum. ergo non debet de eo fieri mentio in forma huius ſacramenti.

¶ Præterea, Omnia ſacramenta ordinant ad æternam remunerationem: ſed in formis aliorum ſacramentorum non ſit mentio de remuneratione. ergo nec in forma huius ſacramenti deberet de ea fieri mentio, ſicut ſit cùm dicitur, Habiturus partem, ſi fideliter, &c.

CONCLVSIO.

¶ Conueniens forma huius ſacramenti ea eſt, qua Eccleſia vtitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hoc ſacramentum principaliter conſiſtit in poteſtate tradita: poteſtas autem à poteſtate traducitur, ſicut ſimile ex ſimili: & iterum poteſtas per vſum innoteſcit, quia potentiæ notificantur per actus: & ideò in forma ordinis exprimitur vſus ordinis per actũ qui imperatur, & exprimitur traductio poteſtatis per imperatiuũ modũ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alia ſacramenta non ordinantur principaliter ad effectus ſimiles poteſtati, per quam ſacramenta diſpenſantur, ſicut hoc ſacramẽtum: & ideò in hoc ſacramento eſt quaſi quædam communicatio vniuoca: vnde in aliis ſacramentis exprimitur aliquid ex parte diuinæ virtutis, cui effectus ſacramenti aſſimulatur, non autem in hoc ſacramento: quamuis enim in Epiſcopo, qui eſt miniſter huius ſacramenti, non ſit autoritas reſpectu collationis huius ſacramenti: tamen habet aliquam autoritatem reſpectu poteſtatis ordinis, quæ confertur per ipſum, inquantum à ſua poteſtate deriuatur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd vſus poteſtatis eſt effectus poteſtatis in genere cauſæ efficientis, & ſic non habet quòd in definitione ordinis ponatur, ſed eſt quodammodò cauſa in genere cauſæ finalis: & ideò ſecundum hanc rationem poni poteſt in definitione ordinis.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm hoc ſacramentum habeat materiam.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd hoc ſacramentum non habeat materiam. Quia in omni ſacramento quod habet materiam, virtus operans in ſacramento eſt in materia: ſed in rebus materialibus quæ hîc adhibentur, ſicut ſunt claues, & candelabra, & huiuſmodi, non videtur eſſe aliqua virtus ſanctiſicandi. ergo non habet materiam.

¶ Præterea, In iſto ſacramento confertur plenitudo gratiæ ſeptiformis, vt in litera dicitur, ſicut in confirmatione: ſed materia confirmationis præexigit ſanctificationẽ: cùm ergo ea quæ in hoc ſacramento videntur eſſe materialia, nõ ſint præſanctificata, videtur quòd non ſint materia ſacramenti huius.

¶ Præterea, In quolibet ſacramento habente materiam requiritur contactus materiæ ad eum, qui ſuſcipit ſacramentũ: ſed vt à quibuſdam dicitur, contactus dictorũ materialium ab eo, qui ſuſcipit ſacramentum, non eſt de neceſſitate ſacramenti, ſed ſolùm porrectio. ergo prædictæ res materiales non ſunt materia huiuſmodi ſacramenti.

SED

¶SED CONTRA est, quia omne sacramentum consistit in rebus & in verbis: sed res in quolibet sacramento sunt materia ipsius. ergo & res quæ in hoc sacramento adhibentur, sunt materia huius sacramenti.

¶ Præterea, Plus requiritur ad dispensandũ sacramenta, quàm ad suscipiendum sacramenta: sed Baptismus in quo datur potestas ad suscipiendum sacramenta, indiget materia. ergo & ordo, in quo datur potestas ad ea dispensanda.

CONCLVSIO.

¶ Specialem oportet esse materiam huius sacramenti, sicut est aliorum sacramentorum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd materia in sacramentis exteriùs adhibita signat, virtutem in sacramentis agentem ex extrinseco omnino aduenire: vnde cùm effectus huiusmodi sacramenti, scilicet character non percipiatur ex aliqua operatione ipsius, qui ad sacramentum accedit, sicut in poenitentia: sed omnino ex extrinseco adueniat, competit ei materiã habere: tamen diuersimodè ab aliis sacramentis, quæ materiam habent: quia hoc quod in sacramento confertur, in aliis sacramentis deriuatur tantùm à Deo, non à ministro, qui sacramentum dispensat: sed illud quod in sacramento traditur, scilicet spiritualis potestas deriuatur etiam ab eo qui sacramentum dat, sicut potestas imperfecta à perfecta & ideò efficacia aliorum sacramentorum principaliter consistit in materia, quę virtutem diuinam habet & signat & continet ex sanctificatione per ministerium adhibita: sed efficacia huiusmodi sacramenti principaliter residet penes eum, qui sacramentum dispensat: materia autem adhibetur magis ad determinandum potestatem, quæ traditur particulariter ab habente eam completè, quàm ad potestatem causandam: quod patet ex hoc quòd materia competit vsui potestatis.

¶ Et per hoc patet solutio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd materiam in aliis sacramentis oportet sanctificari propter virtutem quam continet: sed non est ita in proposito.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sustinendo illud dictum, ex dictis apparet causa eius, quia enim potestas ordinis accipitur à ministro, sed nõ à materia: ideò porrectio materię magis est de essentia sacramenti quàm tactus, tamen ipsa verba formæ videntur ostendere, quòd tactus materiæ sit de essentia sacramenti, quia dicitur, Accipe hoc vel illud.

QVAESTIO TRICESIMAQVINTA,

De effectu huius sacramenti, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de effectu huius sacramenti.

¶Circa quod quæruntur quinque.

¶Primò, vtrùm in sacramento ordinis gratia conferatur.

¶Secundò, vtrùm imprimatur character.

¶Tertiò, vtrùm character ordinis præsupponat charactêrem Baptismalem.

¶Quartò, vtrùm præsupponat charactêrem confirmationis.

¶Quintò, vtrùm character vnius ordinis præsupponat charactêrem alterius.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm in sacramento ordinis conferatur gratia gratum faciens.

Tho. vbi sup. art. 2. q. 1. et sequent.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in sacramento ordinis non cõferatur gratia gratum faciens, quia communiter dicitur quòd sacramentum ordinis ordinatur contra defectũ ignorantiæ: sed contra ignorantiam non datur gratia gratum faciens, sed gratia gratis data: quia gratia gratum faciẽs magis respicit affectum. ergo in hoc sacramento ordinis non datur gratia gratũ faciens.

¶ Præterea, Ordo distinctionem importat: sed membra Ecclesiæ non distinguuntur per gratiam gratum facientem: sed secundum gratiam gratis datam: de qua dicitur 1. Cor. 12. Diuisiones gratiarum sunt. ergo in ordine non datur gratia gratum faciens.

¶ Præterea, Nulla causa præsupponit effectum suum, sed in eo qui accedit ad ordines, præsupponitur gratia, per quam fit idoneus ad executionem ordinis. ergo talis gratia non confertur in collatione ordinis.

¶SED CONTRA, Sacramenta nouæ legis efficiunt quod figurant: sed ordo per numerum sepienarium signat septem dona Spiritus sancti, vt in litera dicitur ergo dona Spiritus sancti, quæ non sunt sine gratia gratum faciente, in ordine dantur.

¶ Præterea, Ordo est sacramẽtum nouæ legis: sed in definitione talis sacramenti ponitur vt causa gratiæ existat. ergo causat gratiam in suscipiente.

CONCLVSIO.

¶ In Sacramento ordinis, quo homo ad aliorum sacramentorum dispensationem ordinatur, necesse est conferri gratiam gratum facientem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Dei perfecta sunt opera, vt dicitur Deute. 32. & ideò cuicunque datur potentia aliqua diuinitùs, dantur ea per quæ executio illius potentiæ potest congruè fieri, & hoc etiam in naturalibus patet. Quia animalibus dantur membra, quibus potentiæ animæ possunt exire in actus suos, nisi sit defectus ex parte materiæ: sicut autem gratia gratum faciens est necessaria ad hoc quòd homo dignè sacramenta recipiat, ita etiam ad hoc quòd homo dignè sacramenta dispenset: & ideò sicut in Baptismo per quem fit homo susceptiuus aliorum sacramentorum, datur gratia gratũ faciens, ita in sacramento Ordinis, per quod homo ordinatur ad aliorum sacramentorum dispensationem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo datur non in remedium vnius personæ, sed totius Ecclesiæ: vnde quod dicitur contra ignorantiam dari, non est intelligendum ita, quòd per susceptionem Ordinis pellatur ignorantia in suscipiẽte: sed quia suscipiens ordinem præficitur ad pellendam ignorantiam in plebe.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis dona gratiæ gratum facientis communia sint omnibus membris Ecclesiæ: tamen illorum actus donorum secundum quæ attenditur distinctio in membris Ecclesiæ idoneus susceptor aliquis esse non potest, nisi charitas adsit, quæ quidem sine gratia gratum faciente esse non potest.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad idoneam exequutionem ordinum non sufficit bonitas qualiscumque, sed requiritur bonitas excellens: vt sicut illi qui ordinem suscipiunt super plebem, constituuntur gradu Ordinis, ita & superiores sint meritò sanctitatis: & ideò præexigitur gratia quæ sufficiebat ad hoc quòd dignè connumerentur in plebe Christi: sed confertur in ipsa susceptione Ordinis amplius gratiæ munus, per quod ad maiora reddantur idonei.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm in sacramento Ordinis character imprimatur quantùm ad omnes ordines.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in sacramento Ordinis non imprimatur character quantùm ad omnes Ordines. Quia ordinis character est quædam spiritualis potestas: sed quidam Ordines non ordinantur nisi ad quosdam actus corporales, scilicet, ostiarij vel acolyti. ergo in eis non imprimitur character

¶ Præterea, Omnis character est indelebilis. ergo per charactêrem homo ponitur in tali statu à quo non possit recedere: sed illi qui habent aliquos Ordines possunt licitè redire ad laicatum. ergo non imprimitur character in omnibus ordinibus.

¶ Præterea, Per charactêrem homo ascribitur ad aliquid sacrũ dandum, vel ad suscipiendum: sed ad susceptionem sacramentorum homo sufficienter ordinatur per charactêrem baptismalem: dispensator autem sacramentorum non constituitur quis nisi in ordine sacerdotali. ergo in aliis ordinibus non imprimitur character.

¶SED CONTRA, Omne sacramentum, in quo non imprimitur character, est iterabile: sed nullus ordo est iterabilis. ergo in quolibet ordine imprimitur character.

¶ Præterea, Character est signum distinctiuum: sed in quolibet ordine est aliqua distinctio. ergo quilibet ordo imprimit charactêrem.

CONCLVSIO.

¶ In omnibus Ordinibus imprimitur character.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est triplex

opinio

opinio vel fuit. Quidam enim dixerunt quòd in solo Ordine sacerdotali character imprimitur. Sed hoc non est verum, quia actum diaconi nullus potest exercere licitè nisi diaconus. & ita patet quòd habet aliquam specialem potestatem in dispensatione sacramentorum, quam alij non habent. Et propter hoc alij dixerunt quòd in sacris Ordinibus imprimitur character, non autem in minoribus. Sed hoc nihil est, quia per quemlibet Ordinem aliquis constituitur supra plebem in aliquo gradu potestatis ordinatæ ad sacramentorum dispensationem. Vnde cùm character sit signum distinctiuum ab alijs, oportet quòd in omnibus character imprimatur; cuius etiam signum est, quòd perpetuò manent, & nunquàm iterantur. Et hæc est tertia opinio quæ communior est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quilibet ordo vel habet actum circa ipsum sacramentum, vel ordinatum ad sacramentorum dispensationem: sicut ostiarij habent actum admittendi homines ad diuinorum sacramentorum inspectionem, & sic de alijs: & ideò in omnibus requiritur spiritualis potestas.

¶Ad secundum dicendum, quòd quantumcunque homo ad laicatum se transferat, semper tamen manet in eo character: quod patet ex hoc quòd si ad clericatum reuertatur, non iterum ordinem, quem habuerat, suscipit.

¶Ad tertium dicendum, sicut ad primum.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm character Ordinis præsupponat charactêrem baptismalem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd character Ordinis non præsupponit charactêrem baptismalem. Quia per charactêrem Ordinis homo efficitur dispensator sacramentorum, per charactêrem baptismalem susceptiuus eorundem. sed potestas actiua non præsupponit de necessitate passiuam, quia potest esse sine ea, sicut patet in Deo. ergo character Ordinis non præsupponit de necessitate charactêrem baptismalem.

¶Præterea, Potest contingere quòd aliquis non sit baptizatus qui se baptizatum existimat probabiliter: si ergo talis ad Ordines accedat non consequetur charactêrem ordinis, si character ordinis præsupponit charactêrem baptismalem: & sic ea quæ faciet vel in consecratione vel in absolutione, nihil erunt, & in hoc Ecclesia decipietur, quod est inconueniens.

¶SED CONTRA, Baptismus est ianua sacramentorum. ergo cùm ordo sit quoddam sacramentum, præsupponit Baptismum.

CONCLVSIO.

Character Ordinis charactêrem præsupponit Baptismi, qui ianua est omnium sacramentorum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nihil potest aliquid accipere, cuius receptiuam potentiam non habet, per charactêrem autem baptismalê efficitur homo receptiuus aliorum sacramentorum: vnde qui charactêrem baptismalem non habet, nullum alterum sacramentum recipere potest, & sic character ordinis baptismalem charactêrem præsupponit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in eo qui habet potentiam actiuam à se, potentia actiua non præsupponit passiuam: sed in eo qui habet potêtiam actiuam ab altero, præexigitur ad potentiam actiuam potentia passiua quæ recipere possit potentiam actiuam.

¶Ad secundum dicendum, quòd talis si ad sacerdotium promoueatur, non est sacerdos, nec conficere potest, nec absoluere in foro pœnitentiali. Vnde secundum Canones debet iteratò baptizari & ordinari, & si etiam in Episcopum promoueatur, illi quos ordinat non habêt ordinê, sed tamen piè credi potest, quòd quantùm ad vltimos effectus sacramentorum, summus sacerdos suppleret defectum, & quòd non permitteret hoc ita latêre, quòd Ecclesiæ posset periculum imminere.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm character Ordinis præsupponat charactêrem Confirmationis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd præsupponat de necessitate charactêrem Confirmationis. Quia in his quæ sunt ordinata adinuicem, sicut medium præsupponit primum, ita vltimum præsupponit medium: sed character confirmationis præsupponit baptismalem quasi primum. ergo character Ordinis præsupponit charactêrem confirmationis quasi mediû.

¶Præterea, Qui ad alios confirmandos ponuntur, maximè debent esse firmi: sed illi qui sacramentum Ordinis suscipiunt, sunt aliorum confirmatores. ergo ipsi maximè debent habere sacramentum Confirmationis.

¶SED CONTRA, Apostoli receperunt potestatem ordinis ante Ascensionem, Ioan. 20. vbi dictum est, Accipite Spiritum sanctum. sed confirmati sunt post Ascensionem per aduentum Spiritus sancti. ergo non præsupponit confirmationê.

CONCLVSIO.

¶Quanquàm maximè conueniens sit, vt qui Ordinem suscipiunt sint confirmati, hoc tamen necessarium non est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ad susceptionem ordinis præexigitur aliquid quasi de necessitate sacramenti, & aliquid de congruitate. De necessitate enim sacramenti exigitur quòd ille qui accedit ad ordines, sit susceptiuus, quod competit ei per baptismum: & ideò character baptismalis præsupponitur de necessitate sacramenti, ita quòd sine eo sacramentum ordinis conferri non potest: sed de congruitate requiritur omnis perfectio per quam aliquis reddatur idoneus ad executionem ordinis, & vnum de istis est vt sit confirmatus: & ideò de congruitate character ordinis charactêrem confirmationis præsupponit, & non de necessitate.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non est similis habitudo huius medij ad vltimum, & primi ad medium: quia per charactêrem baptismalem fit homo susceptiuus sacramenti confirmationis. non autem per sacramentum confirmationis fit susceptiuus sacramenti ordinis, & ideò non est similis ratio.

¶Ad secundum dicendum, quòd illa ratio procedit de idoneitate quantùm ad congruitatem.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm character vnius Ordinis de necessitate præsupponat charactêrem alterius Ordinis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd character vnius ordinis præsupponat de necessitate charactêrem alterius ordinis. Quia maior est conuenientia ordinis ad ordinem, quàm ordinis ad aliud sacramentum: sed character ordinis præsupponit charactêrem alterius sacramenti, scilicet Baptismi. ergo multò fortiùs character vnius ordinis præsupponit charactêrem alterius.

¶Præterea, Ordines sunt quidam gradus: sed nullus potest peruenire ad posteriorem gradum nisi priorem ascenderit. ergo nullus potest accipere charactêrem ordinis sequentis, nisi priùs accipiat ordinem præcedentem.

¶SED CONTRA, Si omittatur aliquid in sacramento quod sit de necessitate sacramenti, oportet quòd sacramentum iteretur. sed si aliquis accipiat sequentem ordinem, prætermisso primo, non reordinabitur, sed confertur sibi quod deerat, secundum statuta Canonum. ergo præcedens ordo non est de necessitate sequentis.

CONCLVSIO.

¶Non oportet vt qui maiores Ordines susceperunt, minores priùs habuerint, quanquàm Ecclesia sic ordinatè Ordines conferri statuerit, vt priùs minores, deinde maiores recipiantur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd non est de necessitate superiorum ordinum quòd aliquis minores ordines priùs habeat, quia potestates sunt distinctæ, & vna quantùm est de sui ratione non requirit aliam in eodem subiecto: & ideò etiam in primitiua Ecclesia aliqui ordinabantur in presbyteros, qui priùs inferiores ordines non susceperant: & tamen poterant omnia quæ inferiores ordines possunt, quia inferior potestas comprehenditur in superiori virtute: sicut sensus in intellectu, & ducatus in regno: sed posteà per constitutionem Ecclesiæ determinatum est, quòd ad maiores ordines se non ingerat qui priùs in minoribus officiis se non humiliauit: & inde est quòd qui ordinantur per saltum secundum Canones, non reordinantur, sed id quod omissum fuerat de præcedentibus ordinibus, eis confertur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd magis conueniunt ordines adinuicem secundum similitudinem speciei, quàm ordo cum Baptismo: sed secundùm proportionem potentiæ ad actum magis conuenit Baptismus cum ordine: quia per Baptismum acquirit homo potentiam passiuam recipiendi ordines: non autem per ordinem inferiorem datur potentia passiua recipiendi maiores ordines.

¶Ad se

¶ Ad secundum dicendum, quòd ordines non sunt gradus qui occurrant in actione vna vel in vno motu, vt oporteat ad vltimum per primum deuenire: sed sunt sicut gradus in diuersis rebus constituti, sicut est gradus inter hominem & Angelum, nec oportet quòd ille qui sit Angelus, priùs fuerit homo: similiter etiam est gradus inter caput & omnia membra corporis, nec oportet quòd illud quod est caput, priùs fuerit pes, & similiter est in proposito.

QVAESTIO TRICESIMASEXTA,

De qualitate suscipientium, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de qualitate suscipientium hoc sacramentum.

¶ Circa quod quæruntur quinque.

¶ Primò, vtrùm in suscipientibus hoc sacramentum requiratur bonitas vitæ.

¶ Secundò, vtrùm requiratur scientia totius sacræ Scripturæ.

¶ Tertiò, vtrùm ex ipso merito vitæ aliquis ordinis gradus consequatur.

¶ Quartò, vtrùm promouens indignos ad ordines peccet.

¶ Quintò, vtrùm aliquis peccator existens possit sine peccato ordine suscepto vti.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm in suscipientibus ordinem requiratur bonitas vitæ.

Tho. vbi sup. art. 3. q. 1. & sequent.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in suscipientibus ordines non requiratur bonitas vitæ. Quia per ordinem aliquis ordinatur ad dispensationem sacramentorum: sed sacramenta possunt dispensari à bonis & malis. ergo non requiritur bona vita.

¶ Prætereà, non est maius ministerium quod Deo in sacramentis exhibetur, quàm quod ipsi corporaliter adhibetur: sed à ministerio ipsius corporali non repulit Dominus mulierem peccatricem & infamem, vt patet Luc. 7. ergo nec à ministerio eius in sacramentis tales sunt amouendi.

¶ Prætereà, Per omnem gratiam datur aliquod remedium contra peccatum. sed illis qui habent peccatum, non debet aliquod remedium denegari, quod eis valere possit. cùm ergo in sacramento ordinis gratia conferatur, videtur quòd debeat etiam peccatoribus hoc sacramentum dari.

¶ SED CONTRA, Leui. 21. Homo de semine Aaron, qui habuerit maculam, non offerat panes coram Domino, nec accedat ad ministerium eius: sed per maculam (vt dicit glos.) omne vitiũ intelligitur. ergo ille qui est aliquo vitio irretitus, non debet ad ministerium ordinis adhiberi.

¶ Prætereà, Hiero. dicit quòd nõ solùm Episcopi, presbyteri & diaconi debent magnopere prouidere, vt cunctum populum, cui præsident, sermone & conuersatione præcedant, verùm etiam inferiores gradus, & omnes qui diuino oraculo deseruiunt: & quia vehementer Ecclesiam Dei destruit meliores esse laicos, quàm clericos. ergo in omnibus ordinibus requiritur sanctitas vitæ.

CONCLVSIO.

¶ Bonitas vitæ, ac conscientiæ mitior necessaria sunt ex diuino præcepto suscipientibus sacros Ordines, non tamen de necessitate sunt sacramenti.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Dionysius dicit 3. c. Eccle. Hier. vt subtiliores & clariores essentiæ repletæ influxu solarium splendorum, lumen in eis supereminens ad similitudinem Solis ad alia corpora inuehunt: sic in omni diuino non est audendum alijs dux esse nisi secundum omnem habitum suum factus Dei formissimus & Deo simillimus. Vnde cùm in quolibet ordine aliquis constituatur dux alijs in rebus diuinis, quasi præsumptuosus mortaliter peccat, qui cum conscientia peccati mortalis ad ordines accedit: & ideò sanctitas vitæ requiritur ad ordinem de necessitate præcepti, sed non de necessitate sacramenti. Vnde si malus ordinatur, nihilominus ordinem habet, tamen cum peccato.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut vera sacramenta sunt, quæ peccator dispensat, ita verum sacramentum ordinis recipit, & sicut indignè dispensat, ita indignè recipit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud ministerium erat tãtùm in executione corporalis obsequij, quod etiam licitè peccatores facere possunt. Secùs autẽ de ministerio spirituali, ad quod applicantur ordinati, quia per ipsum efficiuntur medij inter Deum & plebem: & ideò debent de bona conscientia nitẽre quo ad Deum, & bona fama quo ad homines.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliquæ medicinæ sunt quæ exigunt robur naturæ, aliàs cum periculo mortis assumuntur, & aliæ sunt quæ debilibus dari possunt: ita etiam in spiritualibus quædam sacramenta sunt ordinata ad remedium peccati, & talia peccatoribus sunt exhibenda, sicut Baptismus & pœnitentia: illa verò quæ perfectionem gratiæ conferunt, requirũt hominem per gratiam confortatum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm requiratur scientia totius sacræ Scripturæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd requiratur scientia totius sacræ Scripturæ. Quia ille debet habere legis scientiam, à cuius ore lex requiritur: sed legẽ requirunt de ore sacerdotis, vt patet Malach. 2. ergo ipse debet legis totius habere sciẽtiã.

¶ Prætereà, Primæ Pet. 3. Parati omni poscenti vos ad satisfaciendum de ea, quæ in vobis est, fide & spe: sed reddere de his rationẽ quæ sunt fidei & spei, est illorum qui perfectam scientiam sacrarum Scripturarum habent. ergo talem scientiam debent habere illi qui ponuntur in ordinibus, quibus verba prædicta dicuntur.

¶ Prætereà, Nullus congruè legit quod non intelligit, quia legere & non intelligere negligere est, vt dicit Cato. Sed ad Lectores, qui est quasi infimus ordo, pertinet legere vetus Testamentum, vt in litera dicitur. ergo ad eos pertinet habere totius veteris Testamenti intellectum, & multò fortiùs ad alios superiores ordines.

¶ SED CONTRA est, quòd multi promouentur ad sacerdotium, qui penitus de talibus nihil sciunt, etiam in regionibus multis, ergo videtur quòd talis scientia non requiratur.

¶ Prætereà, in vitis Patrum legitur, aliquos simplices monachos ad sacerdotium promotos, qui erant sanctissimæ vitæ. ergo non requiritur prædicta scientia in ordinandis.

CONCLVSIO.

¶ Ea tantum scire oportet Ordinatos, quæ ad Ordinis suscepti executionem conducant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in quolibet actu hominis, si debet esse ordinatus, oportet quòd adsit directio rationis, vnde ad hoc quòd ordinis officiũ exequatur, oportet quod habeat tantum de scientia, quæ sufficiat ad hoc quòd dirigatur in actum ordinis illius: & ideò etiam talis scientia requiritur in eo, qui debet ad ordines promoueri, & non quòd vniuersaliter in tota Scriptura sit instructus: sed plus vel minùs secundum quòd ad plura vel pauciora se eius officium extendit: vt scilicet illi qui alijs præponuntur, curam animarum suscipientes, sciant quæ ad executionem sui ordinis spectant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sacerdos habet duos actus, vnum principalem supra corpus Christi verum: & alium secundarium supra corpus Christi mysticum: secundus autem actus dependet à primo, sed non conuertitur: & ideò aliqui ad sacerdotium promouentur, quibus committitur primus actus tantùm, sicut religiosi, quibus cura animarum non committitur, & à talium ore lex non requiritur, sed solùm quòd sacramenta conficiant: & ideò talibus sufficit si tantum de scientia habeant, quod ea quę ad sacramentum perficiẽdum spectant, ritè seruare possint. Alij autem promouentur ad aliũ actum qui est supra corpus mysticum, & à talium ore populus legem requirit: vnde scientia legis in eis debet esse, non quidem vt sciant omnes difficiles quæstiones, quia in his debet ad superiores recursus haberi: sed vt sciant, ea quæ populus debet credere, & obseruare de lege. Sed ad superiores sacerdotes, scilicet Episcopos pertinet vt etiam ea quæ difficultatem in lege facere possunt, sciant, & tantò magis, quantò in maiore gradu collocantur.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd ratio reddenda de fide & spe, non est intelligenda talis, quæ sufficiat ad probandum quæ fidei vel spei sunt, cum vtrunque de inuisibilibus sit: sed vt sciant in communi probabilitatem vtriusque ostendere, ad quod non requiritur multùm magna scientia.

¶ Ad tertium

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad lectorem non pertinet tradere intellectum sacræ Scripturæ populo, quia hoc est superiorum ordinum, sed solùm pronunciare: & ideò ab eo non exigitur quòd habeat tantùm de scientia, qua sacram Scripturam intelligat, sed solùm quòd rectè pronuntiare sciat: & quia talis scientia de facili addiscitur à multis: ideò probabiliter æstimari potest quòd ordinatus talem sciētiam acquirat, si etiam tunc eam non habeat, maximè si in via ad hoc esse videatur.

ARTICVLVS III.

¶ Verùm ex meritò vitæ aliquis gradus ordinis consequatur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ex ipso merito vitæ aliquis ordinis gradus consequatur. Quia sicut dicit Chrysostomus, Non omnis sacerdos sanctus est, sed omnis sanctus sacerdos est: sed ex merito vitæ aliquis efficitur sanctus. ergo & sacerdos, & multò fortiùs alios ordines habens.

¶ Prætereà, In rebus naturalibus ex hoc ipso aliqua in gradu superiori collocantur, quòd Deo appropinquant, & magis de eius bonitatibus participant, vt Dionysius dicit 4. c. Ecclesiastica Hierar. sed ex merito sanctitatis & scientiæ aliquis efficitur Deo propinquior, & plus de eius bonitatibus recipiens. ergo ex hoc ipso in gradu ordinis collocatur.

¶ SED CONTRA, Sanctitas semel habita potest amitti: sed ordo semel habitus, nunquam amittitur. ergo ordo non consistit in ipso merito sanctitatis.

CONCLVSIO.

¶ Non consequitur aliquis ex merito vitæ aliquem Ordinis gradum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd causa debet esse proportionata suo effectui: & ideò sicut in Christo, à quo descendit gratia in omnes homines, oportet quod sit gratiæ plenitudo, ita in ministris Ecclesiæ, quorum non est dare gratiam, sed gratiæ sacramenta, non constituitur gradus Ordinis ex hoc quòd habent gratiam: sed ex hoc quod participant aliquod gratiæ sacramentorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Chrysostomus accipit Sacerdotis nomen quantùm ad rationem interpretationis, secundum quòd sacerdos idem est quod sacra dans. Sic enim quilibet iustus, inquantum sacra merita alicui in auxilium dat, sacerdotis interpretationem habet: non autem loquitur secundum nominis significationem. Est enim hoc nomen sacerdos institutum ad significandum eum, qui sacra dat in sacramentorum dispensatione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd res naturales efficiuntur in gradu super alia, secundum quòd in ea agere possunt ex forma sua: & ideò ex hoc ipso quòd formam nobiliorem habent, in altiori gradu constituuntur: sed ministri Ecclesiæ non præponuntur aliis, vt eis ex propriæ sanctitatis virtute aliquid attribuant, quia hoc solius Dei est: sed sicut ministri, & quodammodò instrumenta illius effluxus qui fit à capite in membra: & ideò non est simile quantùm ad dignitatem ordinis, quamuis sit simile quantùm ad congruitatem.

ARTICVLVS IIII.

¶ Verùm promouens ad ordines indignos peccet.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd promouens indignos ad Ordines non peccet, quia Episcopus indiget coadiutoribus in minoribus officiis constitutis, sed non posset eos inuenire in sufficienti numero si talem idoneitatem requireret in eis, qualis à sanctis describitur. ergo si aliquos non idoneos promouet, videtur quòd sit excusabilis.

¶ Præterea, Ecclesia non solùm indiget ministris ad dispensationem spiritualium, sed etiam ad gubernationem temporalium: sed quandoque illi qui non habent scientiam vel sanctitatem vitæ, possunt esse vtiles ad gubernationem temporalium, vel propter potentiam secularem, vel propter industriā naturalem. ergo videtur quòd tales sine peccato possent promoueri.

¶ Præterea, Quilibet tenetur vitare peccatum quantùm potest. si ergo Episcopus peccat indignos promouens, debet adhibere maximam diligentiam ad sciendum, an illi qui accedunt ad Ordines, sint digni: vt fieret diligens inquisitio de moribus & scientia eorum, quod non videtur alicubi obseruari.

¶ SED CONTRA, Peius est promouere malos ad sacra mysteria, quàm iam promotos non corrigere: sed Heli mortaliter peccauit, non corrigens filios suos de malitia sua: vnde cadens retrorsum mortuus est, vt dicitur primo Regum. ergo non sine peccato euadit si indignos promouet.

¶ Præterea, Spiritualia temporalibus sunt præponenda in Ecclesia: sed mortaliter peccaret qui res Ecclesiæ temporales scienter sub periculo poneret. ergo multò fortiùs qui poneret res spirituales sub periculo: sed sub periculo ponit res spirituales quicunque indignos promouet: quia cuius vita despicitur, vt dicit Grego. restat vt eius prædicatio contemnatur, & eâdem ratione omnia spiritualia ab eis exhibita. ergo indignos promouens mortaliter peccat.

CONCLVSIO.

¶ Infidelitatis criminis reus est, quicunque indignos ad sacros promouet ordines.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd à Domino describitur fidelis seruus qui est constitutus supra familiam, vt det illi tritici mensuram: & ideò infidelitatis reus est, qui alicui supra mensuram eius diuina tradit: hoc autem facit quicunque indignos promouet, & ideo crimen mortale committit quasi summo Domino infidelis: & præcipuè cùm hoc in detrimentum Ecclesiæ vergat & honoris diuini qui per bonos ministros promouetur. Esset enim infidelis terreno domino, qui in eius officio aliquos inutiles poneret.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Deus nunquā ita deserit Ecclesiam suā quin inueniantur idonei ministri sufficientes ad necessitatem plebis, si digni promouerētur, & indigni repellerentur: & si non possunt tot ministri inueniri, quot modò sunt, melius esset habere paucos ministros bonos, quàm multos malos, vt dicit beatus Clemens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd temporalia non sunt quærenda nisi propter spiritualia: vnde omne incommodum temporale deberet eligi & omne dispendium, propter spirituale bonum promouendum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad minus hoc requiritur quòd nesciat ordinans aliquid contrarium sanctitati in ordinando esse: sed etiam exigitur amplius, vt secundum mensuram ordinis vel officij iniungendi diligentior cura apponatur, vt habeatur certitudo de qualitate promouendorum saltem ex testimonio aliorum, & hoc est quod Apostolus dicit 1. Timoth. 5. Nemini citò manum imposueris.

ARTICVLVS V.

¶ Verùm quis in peccato existens possit sine peccato Ordine suscepto vti.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis in peccato existens possit sine peccato Ordine suscepto vti, quia peccat si non vtatur, cùm ex officio teneatur. si ergo vtēdo peccat, non potest peccatum vitare, quod est inconueniens.

¶ Præterea, Dispensatio est iuris relaxatio. ergo quamuis de iure esset ei illicitum vti Ordine suscepto, tamen ex dispensatione ei liceret.

¶ Præterea, Quicunque communicat alicui in peccato mortali, peccat mortaliter. si ergo peccator in vsu Ordinis peccat mortaliter, tunc etiam peccat mortaliter qui ab eo aliquid diuinorum accipit, vel ab eo exigit, quod videtur absurdum.

¶ Præterea, Si vtendo Ordine suo peccat: ergo quilibet actus Ordinis, quem facit, est peccatum mortale, & ita cùm in vna exequutione Ordinis multi actus concurrant, videtur quòd multa peccata mortalia committat; quod valde durum videtur.

¶ SED CONTRA est quod Dionysius in Epistola ad Demophilum dicit, Talis, scilicet qui non est illuminatus, audax videtur sacerdotalibus manum apponens, & non timet neque verecundatur diuina præter dignitatem exequens, & putans Deum ignorare quæ ipse in seipso cognouit: & decipere existimat falso nomine patrem ab ipso appellatum, & audet ipsius muneris immundas infamias, non enim dicam orationes, super diuina signa Christiformiter enuntiare. ergo sacerdos est quasi blasphemus & deceptor qui indignè suum ordinem exequatur, & sic mortaliter peccat, & eâdem ratione quilibet alius ordinatus.

¶ Præterea, Sanctitas requiritur in susceptione ordinis vt sit idoneus ad exequendum: sed peccat mortaliter qui cum peccato mortali ad ordines accedit. ergo multo fortiùs peccat mortaliter in qualibet exequutione sui ordinis.

CONCLVSIO.

¶ Mortaliter peccat quicunque in peccato mortali existens sacros exequitur ordines, nisi hoc ex necessitate faceret.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd lex præcipit vt homo iustè ea quæ sunt iusta exequatur: & ideò quicunque hoc quod sibi competit ex Ordine, facit indignè, quod iustum est iniustè exequitur, & contra præceptum legis facit, ac per hoc mortaliter peccat. Quicunque autem cum peccato mortali aliquod sacrum officium pertractat, non est dubium quin indignè illud facit: vnde patet quòd mortaliter peccat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non est perplexus vt necessitatem peccandi habeat: quia potest peccatum dimittere vel officio resignare, ex quo obligabatur ad ordinis exequutionem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ius naturale est indispensabile: hoc autem est de iure naturali, vt homo sancta sanctè pertractet, & contra hoc nullus potest dispensare.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quandiu minister Ecclesiæ qui est in peccato mortali ab Ecclesia sustinetur, ab eo sacramenta eius subditus recipere debet, quia ad hoc ei obligatur: sed tamen præter necessitatis articulum non esset tutum, quòd eum induceret ad aliquid sui ordinis exequendum durante tali conscientia, quòd ille in peccato mortali esset, quam tamen deponere posset: quia in instanti homo à diuina gratia emundatur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quandocunque homo exhibet se in aliquo actu vt minister Ecclesiæ, mortaliter peccat, & toties quoties huiusmodi actum facit: quia vt Dionysius dicit primo capite Ecclesiasticæ hierarchiæ: Immundis nec symbola, id est, sacramentalia signa tangere fas est. Vnde quando tangunt res sacras, quasi suo officio vtentes, peccant mortaliter. Secùs autem esset si in aliqua necessitate aliquod sacrum contingerent, vel exequerentur in illo casu, in quo & laicis licet: sicut si baptizaret in aliquo articulo necessitatis, vel si corpus Christi in terram proiectum colligeret.

QVAESTIO TRICESIMASEPTIMA,

De distinctione Ordinum, in quinque articulos diuisa.

Tho. 4. Di. 24. q. 1. art. 1. q. 1. art. sequ. & art. 2. 3. eiusd. q.

CONSEQVENTER agendum est de distinctione Ordinum & eorum actibus & charactêris impressione.

¶ Circa quod quęruntur quinque.

¶ Primò, vtrùm Ordo debeat in plures distingui.

¶ Secundò, quot sint.

¶ Tertiò, vtrùm debeant distingui per sacros, & non sacros.

Quartò, vtrùm actus Ordinum conuenienter assignentur.

Quintò, quando Ordinum charactêres imprimuntur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm debeant plures ordines distingui.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nō debeat plures ordines distingui. Quantò enim aliqua virtus est maior, tantò minùs est multiplicata: sed hoc sacramentum est dignius aliis sacramentis, inquantum constituit suscipientes in aliquo gradu super alios: cùm ergo alia sacramenta non distinguantur in plura, quæ recipiant prædicationes totius, nec hoc sacramentum debet in plures ordines distingui.

¶ Præterea, Si diuiditur, aut est diuisio totius in partes integrales, aut in partes subiectiuas: non autem in partes integrales, quia sic non reciperent prædicationes totius: ergo est diuisio in partes subiectiuas: sed partes subiectiuæ recipiunt in plurali prædicationem generis remoti, sicut generis proximi: sicut homo & asinus sunt plura animalia, & plura corpora animata: ergo & sacerdotium & diaconatus, sicut sunt plures ordines: ita sunt plura sacramenta, cùm sacramentum sit quasi genus ad ordines.

¶ Præterea, Secundū Philosophum 8. Ethi. Regimen in quo vnus tantùm principatur, est nobilius regimen communitatis, quā aristocratia, qua diuersi in diuersis officiis cōstituūtur: sed regimen Ecclesię debet esse nobilissimum: ergo non debet esse in Ecclesia distinctio ordinum ad diuersos actus, sed tota potestas deberet apud vnum residere, & sic deberet esse tantùm vnus ordo.

¶ SED CONTRA, Ecclesia est corpus Christi mysticum simile corpori naturali secundum Apostolum: sed in corpore naturali sunt diuersa membrorum officia: ergo & in Ecclesia debent esse diuersi ordines.

¶ Præterea, Mysterium noui Testamenti est dignius quàm veteris, vt patet 2. Corinth. tertio. sed in Veteri Testamento non solùm sacerdotes, sed etiam ministri eorum Leuitæ sanctificabantur: ergo & in nouo Testamento debent consecrari per Ordinis sacramentum non solùm sacerdotes, sed ministri eorum, & ita oportet quòd sint plures Ordines.

CONCLVSIO.

¶ Non vnum, sed plures oportuit in Ecclesia sacros ordines esse.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Ordinum multitudo est inducta in Ecclesia propter tria. Primò quidem propter Dei sapientiam commendandam, quæ in distinctione rerum ordinata maximè relucet tam in naturalibus quàm in spiritualibus: quod significatur in hoc, quòd Regina Saba videns ordinem ministrantium Salomoni, non habebat vltrà spiritum, deficiens in admiratione sapientiæ illius. Secundò, ad subueniendum humanæ infirmitati, quia per vnum non poterant omnia, quæ ad diuina mysteria pertinebat, expleri sine magno grauamine: & ideò distinguuntur Ordines diuersi ad diuersa officia: & hoc patet per hoc, quòd Dominus Numeri 9. dedit Moysi septuaginta senes populi in adiutorium. Tertiò, vt via proficiendi hominibus amplior detur, dum plures in diuersis officiis distribuuntur, vt omnes sint Dei cooperatores, quo nihil est diuinius, vt Dionysius dicit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia sacramenta dantur ad effectus aliquos percipiendos, sed hoc sacramentum datur principaliter ad actus aliquos agendos: & ideò secūdum diuersitatem actuum oportet quòd Ordinis sacramentum distinguatur, sicut potentiæ distinguuntur per actus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd distinctio Ordinis non est totius integralis in partes neque totius vniuersalis: sed totius potentialis, cuius hæc est natura, quòd totum secundum completam rationem est in vno, in aliis autem est aliqua participatio ipsius, & ita est hîc: tota enim plenitudo sacramenti huius est in vno Ordine, scilicet sacerdotio: sed in aliis est quædam participatio Ordinis, & hoc significatum est in hoc quod Dominus dixit Numeri 11. Moysi, Auferam de spiritu tuo & tradam eis, vt sustentent tecum onus populi: & ideò omnes Ordines sunt vnum sacramentum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in regno quamuis tota potestatis plenitudo resideat penes Regem: non tamen excluduntur ministrorum potestates, quæ sunt participationes quædam Regiæ potestatis, & similiter est in Ordine. In Aristocratia autem apud nullum residet plenitudo potestatis, sed apud omnes.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm sint septem Ordines.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non sint septem Ordines. Ordines enim Ecclesiæ ordinantur ad actus hierarchicos: sed tres sunt actus hierarchici, scilicet, purgare, illuminare, & perficere: secundum quos Dionysius distinguit tres Ordines in 5. capitulo Ecclesiast. hierarc. ergo non sunt septem.

¶ Præterea, Omnia sacramenta habent efficaciam & autoritatem ex institutione Christi vel saltem Apostolorum eius: sed in doctrina Christi & Apostolorū non fit mentio nisi de presbyteris & diaconibus: ergo videtur quòd nō sint aliī Ordines.

¶ Præterea, Per sacramentum Ordinis constituitur aliquis dispensator aliorum sacramentorum: sed alia sacramenta sunt sex: ergo debent esse tantùm sex Ordines.

¶ SED CONTRA, Videtur quòd debeant esse plures: quia quantò aliqua virtus est altior, tantò est minùs multiplicabilis: sed potestas hierarchica est altiori modo in Angelis quàm in nobis, vt Dionysius dicit: cùm ergo in hierarchia angelica sint nouem Ordines, totidem deberent esse in Ecclesia, vel plures.

¶ Præterea,

¶Præterea, Prophetia Psalmorum est nobilior inter omnes alias prophetias: sed ad pronuntiandum in Ecclesia alias prophetias est vnus ordo, scilicet lectorum, ergo & ad pronuntiandum Psalmos deberet esse alius ordo, & præcipuè cùm in Decretis Dist. 21. Psalmista secundus ab ostiario inter ordines ponatur.

CONCLVSIO.

¶Septem sunt sacri ordines, videlicet Sacerdotum, Diaconatus, Subdiaconatus, Acolytorum, Lectorum, Exorcistarum, & Ostiariorum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam sufficientiam ordinum assumunt per quandã adaptationem ad gratias gratis datas, de quibus habetur 1. Cor. 12. dicunt enim quod sermo sapientiæ competit Episcopo, quia ipse aliorum ordinator est, quod ad sapientiã pertinet: sermo scientiæ Sacerdoti, quia debet habere clauem scientiæ: fides Diacono, qui prædicat Euangelium: opera virtutum Subdiacono, qui se ad opera perfectionis extendit per votum continentiæ: interpretatio sermonum Acolyto, quod significatur in lumine quod defert: gratia sanitatum exorcistæ: gratia linguarum Psalmistæ, prophetia Lectori: discretio spirituum Ostiario, qui quosdam repellit & quosdam admittit. Sed hoc nihil est, quia gratiæ gratis datæ non dantur eidẽ, sicut nec ordines dãtur eidẽ. Dicitur enim 1. Corin. 12. Diuisiones gratiarum sunt. Et iterum ponuntur quædam quæ Ordines non dicuntur, scilicet, Episcopatus & Psalmistatus. Et ideò alij assignant secundum quandam assimilationem ad cælestem hierarchiam, in quibus ordines distinguuntur secundum purgationem, illuminationem, & perfectionem. Dicunt enim quod ostiarius purgat, exterius segregando bonos à malis etiam corporaliter: interiùs verò acolytus, quia per lumen quod portat, significat se interiores tenebras pellere: sed vtroq; modo exorcista, quia diabolum quem expellit, vtroq; modo perturbat: sed illuminatio quæ fit per doctrinam quantùm ad doctrinam propheticam, fit per lectores, quantùm ad Apostolicam fit per subdiaconos, quantùm ad Euangelicam per diaconos fit. sed perfectio communionis, vtpote quæ est pœnitentiæ & Baptismi & huiusmodi, fit per sacerdotem: excellens verò per Episcopum, vt consecratio sacerdotum & virginum: sed excellentissima, per summum Pontificem, in quo est plenitudo autoritatis. Sed hoc nihil est, tum quia ordines hierarchiæ non distinguuntur per prædictas actiones hierarchicas, cùm quælibet cuilibet ordinum conueniat: tum quia secundum Dionysium solis Episcopis cõuenit perficere, illuminare autem sacerdotibus: purgare autem ministris omnibus. Et ideò alij appropriant Ordines septem donis, vt sacerdotio respondeat donum sapientiæ, qua nos pane vitæ & intellectus cibat: sicut sacerdos nos pane cælesti reficit: sed timor ostiario, quia nos separat à malis: & sic intermedij ordines respondent mediis donis. Sed hoc iterum nihil est, quia in quolibet ordine septiformis gratia datur.

¶Et ideò aliter dicendum, quòd ordinis sacramentum ad sacramentum Eucharistiæ ordinatur, quod est sacramentum sacramentorum: vt Dionysius dicit. Sicut enim templum & altare & vasa & vestes, ita & ministeria quæ ad Eucharistiam ordinantur, consecratione indigent, & hæc consecratio est Ordinis sacramentum: & ideò distinctio Ordinis est accipienda secundum relationem ad Eucharistiam, quia potestas Ordinis aut est ad consecrationem Eucharistiæ ipsius, aut ad aliquod ministerium ordinatum ad hoc sacramentum Eucharistiæ. Si primo modo, sic est ordo sacerdotum: & ideò cùm ordinantur accipiunt calicem cum vino & pane: nam cum pane potestatem accipiunt consecrandi corpus & sanguinem Christi. Cooperatio autem ministrorum est vel in ordine ad ipsum sacramentum, vel in ordine ad suscipientes. Si primo modo, sic tripliciter. Primò enim est ministerium quo minister cooperatur sacerdoti in ipso sacramento, quantùm ad dispensationem, sed non quantùm ad consecrationem, quam solus sacerdos facit, & hoc pertinet ad diaconum. Vnde in litera dicitur, quòd ad diaconum pertinet ministrare sacerdotibus in omnibus quæ aguntur in sacramentis Christi: vnde & Christi sanguinem dispensat. Secundò, est ministerium ordinatum ad materiam sacramenti ordinandam in sacris vasis ipsius sacramenti, & hoc pertinet ad subdiaconum. Vnde dicitur in litera, quòd corporis, & sanguinis Domini vasa portant, & oblationes in altari ponunt: & ideò accipiunt calicem de manu Episcopi, sed vacuum cùm ordinantur. Tertiò, est ministerium ordinatum ad præsentandum materiam sacramenti, & hoc competit acolyto. Ipse enim, vt in litera dicitur, vrceolum cũ vino & aqua præparat. Vnde accipiunt vrceolum vacuum. Sed ministeriũ ad præparationem recipientium ordinatum non potest esse nisi super immundos, quia qui mundi sunt, iam sunt ad sacramenta percipienda idonei. Triplex autem est genus immũdorum, secundum Dionysium. Quidam enim sunt omnino infideles credere nolentes, & hi totaliter à visione diuinorum & à cœtu fidelium arcendi sunt, & hoc pertinet ad ostiarios. Quidam autem sunt volentes credere, sed non instructi, scilicet, catechumeni, & ad horum instructionem ordinatur ordo lectorum: & ideo prima rudimenta doctrinę fidei, scilicet, vetus Testamentum eis legendum committitur. Quidam verò sunt fideles & instructi, sed impedimẽtum habentes: ex dæmonia potestate scilicet, energumeni: & ad hoc ministeriũ est ordo exorcistarum, & omninò sic patet ratio numeri & gradus ordinũ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dionysius loquitur de ordinibus, non secundũ quod sunt sacramenta, sed secundũ quòd ad hierarchicas actiones ordinantur: & ideò secũdum actiones illas tres ordines distinguit, quorũ primus habet omnes tres, scilicet, episcopus. Secũdus habeat duas, scilicet, sacerdos: sed tertius habet vnam, scilicet, diaconus, scilicet purgare, qui minister dicitur: & sub hoc omnes inferiores ordines comprehenduntur. sed ordines habent quòd sint sacramẽta ex relatione ad maximum sacramentorum, & secundum hoc debet numerus Ordinum accipi.

¶Ad secundum dicendum, quòd in primitiua Ecclesia propter paucitatem ministrorum omnia inferiora ministeria diaconibus committebantur, vt patet per Dionysium tertio capite Ecclesiasticæ hierarchiæ vbi dicit, Ministrorum alij stant ad portas templi clausas, alij aliud proprij ordinis operantur: alij autem sacerdotibus proponunt super altare sacrum panem & benedictionis calicem, nihilominus erant omnes prædictæ potestates, sed implicitæ in vna diaconi potestate: sed posteà ampliatus est cultus diuinus, & Ecclesia quod implicitè habebat in vno Ordine, explicitè tradidit in diuersis: & secundum hoc dicit Magister in litera, quòd Ecclesia alios ordines sibi instituit.

¶Ad tertium dicendum, quòd ordines ordinantur principaliter ad sacramentum Eucharistiæ: ad alia autem per consequens, quia etiam alia sacramenta ab eo, quod in sacramento continetur, deriuantur. Vnde non oportet quòd distinguantur ordines secundum sacramenta.

¶Ad quartum dicendum, quòd Angeli differunt specie, & propter hoc in eis potest esse modus diuersus recipiendi diuina: & ideo diuersæ hierarchiæ in eis distinguuntur: sed in Ordinibus tantùm est vna hierarchia propter vnum modũ accipiendi diuina, quæ consequitur humanam speciem, scilicet per similitudinem rerum sensibilium: & ideò distinctio ordinum in Angelis non potest esse per comparationem ad aliquod sacramentum, sicut est apud nos: sed solùm per comparationem ad hierarchicas actiones, quas in inferiores exercet quilibet ordo in eis. & secundum hoc nostri ordines eis respondent, quia in nostra hierarchia sunt tres ordines secundum hierarchicas actiones distincti, sicut in qualibet hierarchia angelorum.

Ad quintum dicendum, quòd Psalmistatus non est Ordo, sed officium Ordini annexum, quia enim Psalmi cum cantu pronuntiantur: ideò dicitur Psalmista cantor. Cantor autem non est nomen Ordinis specialis, tum quia cantare pertinet ad totum chorum: tum quia non habet aliquam specialem relationem ad Eucharistiæ sacramentum: tum quia officium quoddam est quod inter ordines largo modo acceptos computatur quandoque.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm ordines debeant distingui per sacros & non sacros.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Ordines non debeant distingui per sacros & non sacros. Omnes enim Ordines sacramenta quædam sunt: sed omnia sacramenta sunt sacra. ergo omnes Ordines sunt sacri.

¶Præterea, Secundum Ordines Ecclesiæ non deputatur aliquis nisi ad ad diuina officia: sed omnia talia sunt sacramenta. ergo Ordines sunt sacri.

¶SED CONTRA est, q Ordines sacri impediũt matri-

monium contrahendum, & dirimunt iam contractum. sed quatuor inferiores Ordines non impediunt contrahendum, nec dirimunt contractum. ergo non sunt sacri Ordines.

CONCLVSIO.

¶Tres tantùm sunt sacri ordines, sacerdotium scilicet, diaconatus, & subdiaconatus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Ordo sacer dicitur dupliciter. Vno modo secundum se. & sic quilibet Ordo est sacer, cùm sit sacramentum quoddam. Alio modo ratione materiæ, circa quam habet aliquem actum, & sic Ordo sacer dicitur qui habet aliquem actum circa rem aliquam consecratã: & sic sunt tres Ordines sacri, scilicet sacerdos, & diaconus, qui habet actum circa corpus Christi & sanguinem consecratum: & subdiaconus qui habet actum circa vasa consecrata: & ideò eis continentia indicitur, vt mundi sint qui sancta tractant. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm actus Ordinum conuenienter assignentur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd actus Ordinum inconuenienter in litera assignẽtur. Quia per absolutionem præparatur aliquis ad corpus Christi sumendum: sed præparatio suscipiẽtium sacramentum pertinet ad inferiores ordines. ergo inconuenienter absolutio à peccatis inter actus ponitur sacerdotis.

¶Prætereà, Homo per baptismum est immediatè Deo configuratus charactêrem configurantem suscipiens: sed orare & offerre oblationes sunt actus immediatè ad Deum ordinati. ergo quilibet baptizatus potest hos actus facere & non soli sacerdotes.

¶Prætereà, Diuersorum ordinum diuersi sunt actus: sed oblationes in altari ponere, & epistolam legere, ad subdiaconum pertinet: crucem etiam ferunt subdiaconi coram Papa. ergo hi non debent poni actus diaconi.

¶Prætereà, Eadem veritas continetur in nouo & in veteri Testamento: legere vetus Testamentũ, est Lectorum, ergo eâdem ratione & legere nouum, & non diaconorum.

¶Prætereà, Apostoli nihil aliud prędicauerunt quàm Euangelium Christi: vt patet Rom. 1. sed doctrina Apostolorũ committitur subdiaconibus enuntianda. ergo & doctrina Euangelij.

¶Prætereà, Secundum Dionysium, quod est superioris Ordinis, non debet inferiori conuenire: sed ministrare cum vrceolo est actus subdiaconorum. ergo non debet acolytis attribui.

¶Prætereà, actus spirituales debent corporalibus præeminere: sed acolytus non habet nisi actum corporalem. ergo exorcista non habet actum spiritualem pellendi dæmones, cùm sit inferior.

¶Prætereà, Quæ magis conueniunt, iuxta se ponenda sunt: sed legere vetus Testamentum maximè debet conuenire cum lectore noui Testamenti, quod competit superioribus ministris. ergo legere vetus Testamentum non debet poni actus lectoris, sed magis acolyti, & præcipuè cùm lumen corporale quod acolyti deferunt, significet lumen spiritualis doctrinæ.

¶Prætereà, In quolibet actu ordinis spiritualis debet esse aliqua vis spiritualis, quam habent ordinati præ aliis: sed in apertione & clausione ostiorum non habent aliam potestatẽ ostiarij quàm alij homines. ergo non debet poni actus ipsorum.

CONCLVSIO.

¶Conueniens singulis sacris ordinibus assignatus est actus, sacerdoti videlicet baptizare, confirmare, & à peccatis absoluere, Diacono verò legere Euangelium, &c. sicut in litera Magistri dicitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm consecratio, quę fit in Ordinis sacramento, ordinetur ad sacramentum Eucharistiæ, vt dictum est, ille est principalis actus vniuscuiusq; ordinis, secundum quem magis proximè ordinatur ad Eucharistiæ sacramentum, & secundum hoc etiam vnus ordo est alio eminentior: secundum quòd vnus actus magis de proximo ad prædictum sacramentum ordinatur: sed quia ad Eucharistiæ sacramentũ quasi dignissimum multa ordinantur: ideò non est inconueniens vt præter principalem actum etiã multos actus vnus Ordo habeat, & tantò plures quantò est eminẽtior: quia virtus quantò est superior, tantò ad plura se extendit.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd duplex est præparatio suscipientium sacramentum, quædam remota, & hęc per ministros efficitur: quædam proxima, qua statim efficiuntur idonei ad sacramentorum dispensationem, & hæc pertinet ad sacerdotes. Quia etiam in naturalibus ab eodem agente fit materia in vltima dispositione ad formam, & recipit formam, & quia in proxima dispositione ad Eucharistiam fit aliquis per hoc quòd à peccatis purgatur: ideo omnium sacramentorum quæ sunt instituta principaliter ad purgationem peccatorum, est minister proprius sacerdos, scilicet Baptismi, pœnitentiæ & extremæ vnctionis.

¶Ad secundum dicendum, quòd actus aliqui immediatè ad Deum ordinantur dupliciter. Vno modo ex parte vnius personæ tantùm, sicut facere orationes singulares, & vouere, & huiusmodi: & talis actus competit cuilibet baptizato. Alio modo ex parte totius Ecclesiæ, & sic solus sacerdos habet actus immediatè ad Deum ordinatos: quia ipse solus potest gerere personam totius Ecclesiæ qui consecrat Eucharistiam, quæ est sacramentum vniuersalis Ecclesiæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd oblationes à populo oblatę per sacerdotem offeruntur: & ideò duplex ministerium circa oblationes est necessarium. Vnum ex parte populi, & hoc est subdiaconi qui accipit oblationes à populo & altari imponit, vel offert diacono. Aliud ex parte sacerdotis, & hoc diaconi est, qui oblationes ministrat ipsi sacerdoti, & in hoc est actus principalis vtriusque ordinis, & propter hoc ordo diaconi est superior: legere autem epistolam non est actus diaconi nisi secundũ quòd actus inferiorum ordinum superioribus attribuuntur. Similiter etiam crucem ferre, & hoc secundum consuetudinem aliquarum Ecclesiarum, quia in actibus secundariis non est inconueniens diuersas consuetudines esse.

¶Ad quartum dicendum, quòd doctrina est remota præparatio ad sacramentum suscipiendum: & ideò pronuntiario doctrinæ ministris committitur. Sed doctrina veteris Testamenti adhuc est magis remota quàm doctrina noui, quia non instruit de hoc sacramẽto nisi in figuris: & ideò nouum Testamentum superioribus ministris pronuntiandum committitur: Vetus autem inferioribus. & doctrina noui Testamenti perfectior est (quam Dominus per seipsum tradidit) quàm ipsius manifestatio per Apostolos: & ideò Euangelium diaconis, epistola subdiaconis committuntur.

¶Et secundum hoc patet solutio ad quintum.

¶Ad sextum dicendum, quòd acolyti habent actum super vrceolum tantùm, non super ea quæ in vrceolo continentur: sed subdiaconus habet actum super contentis in vrceolo, quia vtitur aqua & vino ad ponendum in calice, & aquam iterum manibus sacerdotis præbet: & diaconus sicut & subdiaconus solùm actum habet super calicem, non super contenta, sed sacerdos super contenta: & ideò sicut subdiaconus in sui ordinatione accepit calicem vacuum, sacerdos plenum, ita acolytus vrceolum vacuum, sed subdiaconus plenum: & sic est quædam connexio in ordinibus.

¶Ad septimum dicendum, quòd corporales actus acolyti magis de proximo ordinãtur ad actum sacrorum ordinum, quàm ad actus exorcistarum, quanuis sit aliquo modo spiritualis: quia acolyti habent ministerium super vasa, in quibus materia sacramenti continetur quantùm ad vinum quod vase continente indiget propter sui humilitatem: & ideò inter ordines minores ordo acolytorum superior est.

¶Ad octauum dicendum, quòd actus acolytorũ se habet propinquiùs ad actus principales superiorum ministrorum, quàm actus aliorum minorum ordinum, vt per se patet: similiter & quantùm ad actus secundarios, quibus populum per doctrinam disponunt, quia acolytus doctrinam noui Testamenti visibiliter figurat lumen portans, sed lector recitando figuras alias, ideò acolytus est superior. Similiter etiam exorcista, quia sicut se habet lector ad actum secundarium diaconi. & subdiaconi ita se habet actus exorcistæ ad secundarium actum sacerdotis, scilicet, ligare & absoluere, per quem corporaliter homo à seruitute diaboli liberatur. & in hoc patet ordinatissimus ordinis progressus: quia sacerdoti quantũ ad actũ eius principalẽ, scilicet, consecrare corpus Christi, cooperantur tantùm tres superiores Ordines: sed quantùm ad actum eius secũdarium qui est absoluere & ligare, cooperantur inferiores & superiores.

¶Ad nonum dicendum, quòd quidam dicunt quòd in susceptione Ordinis ostiario datur quædam vis diuina, vt arcere sit aliquos ab introitu templi: sicut in Christo fuit quando eiecit vendentes de templo, sed hoc magis pertinet ad gratiam gratis datam, quàm ad gratiam sacramenti.

¶Et ideò dicendum, quòd suscipit potestatem, vt ex officio agere possit, quamuis etiam & hoc ab alijs fieri possit, sed non ex officio: & ita est in omnibus actibus minorum Ordinum quòd possunt per alios fieri, quamuis illi ad hoc non habeant aliquod officium: sicut etiam in domo non consecrata potest dici Missa, quamuis consecratio Ecclesiæ ad hoc ordinetur, vt in ea Missa dicatur.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm sacerdoti character imprimatur in ipsa calicis porrectione.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd sacerdoti character non imprimatur in ipsa calicis porrectione: quia consecratio sacerdotis fit cum quadam vnctione, sicut & confirmatio: sed in confirmatione in ipsa vnctione imprimitur character. ergo in sacerdotio, & non in calicis porrectione.

¶Præterea, Dominus dedit discipulis sacerdotalem potestatem quando dixit, Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c. Ioan. 20. sed Spiritus datur per manus impositionem. ergo in ipsa manus impositione imprimitur character Ordinis.

¶Præterea, Sicut consecrantur ministri, ita & vestes ministrorum: sed vestes sola benedictio consecrat. ergo in ipsa benedictione Episcopi consecratio sacerdotis efficitur.

¶Præterea, Sicut sacerdoti datur calix, ita & vestis sacerdotalis. ergo si in datione calicis imprimitur character, eadem ratione & in datione casulæ, & sic haberet duos charactêres, quod falsum est.

¶Præterea, Ordo diaconi conformior est ordini sacerdotis, quàm ordo subdiaconi: sed si character imprimeretur sacerdoti ex ipsa calicis porrectione, subdiaconus conformior esset sacerdoti quàm diaconus, quia subdiaconus characterem recipit in ipsa calicis porrectione, non autem diaconus. ergo character sacerdotalis non imprimitur in ipsa calicis porrectione.

¶Præterea, Acolytorum ordo magis appropinquat ad actum sacerdotis per hoc quòd habet actum super vrceolum, quàm per hoc quòd habet actum super candelabrum: sed magis imprimitur character in acolytatu quando accipiunt candelabrum, quàm quando accipiunt vrceolum: quia nomen acolyti cerei portationem significat. ergo in sacerdotio non imprimitur character quando calicem accipit.

¶SED CONTRA, Principalis actus ordinis sacerdotis est consecrare corpus Christi: sed ad hoc datur sibi potestas in acceptione calicis. ergo tunc imprimitur character.

CONCLVSIO.

¶In ipsa calicis datione sub certa verborum forma imprimitur sacerdotalis character.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est) eiusdem est formam aliquam inducere, & materiam de proximo præparare ad formam. Vnde Episcopus in collatione ordinum duo facit, præparat enim ordinandos ad ordinis susceptionem, & ordinis potestatem tradit. Præparat quidem & instruēdo eos de proprio officio, & aliquid circa eos operādo vt idonei sint potestatē accipiendi, quę quidem operatio in tribus cōsistit, benedictione, manus impositiōe & vnctione. Per benedictionem diuinis obsequiis mancipantur: & ideò benedictio datur. Sed per manus impositionem datur plenitudo gratiæ, per quam ad magna officia sunt idonei: & ideò solis diaconibus & sacerdotibus fit manus impositio, quia eis competit dispensatio sacramentorum, quamuis vni sicut principali, alteri sicut ministro. Sed vnctione ad aliquod sacramentum tractandum consecrantur: & ideò solis sacerdotibus fit, qui propriis manibus corpus Christi tangunt sicut etiam calix inungitur, qui tenet sanguinem, & patena quæ continet corpus: sed potestatis collatio fit per hoc, quod datur eis aliquid quod ad proprium actum pertinet, & quia principalis actus sacerdotis est consecrare corpus & sanguinem Christi: ideò in ipsa datione calicis sub forma verborum determinata character sacerdotalis imprimitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in confirmatione non datur officium operandi super aliquam materiam exteriorem: & ideò character ibi non imprimitur in aliqua exhibitione alicuius rei, sed in sola manus impositione & vnctione: sed in ordine sacerdotali aliter est: & ideò non est simile.

¶Ad secundum dicendum, quòd Dominus discipulis dedit potestatem sacerdotalem, quantum ad principalem actū ante passionē in cœna, quando dixit, Accipite & manducate. Vnde subiunxit, Hoc facite in meam commemorationem. Et post resurrectionem dedit eis potestatem sacerdotalem, quantùm ad actum secundarium, qui est ligare & soluere.

¶Ad tertium dicendum, quòd in vestibus non requiritur alia cōsecratio nisi quòd diuino cultui mancipentur: & ideò sufficit eis pro consecratione benedictio. sed aliter est de ordinatis, vt ex dictis patet.

¶Ad quartum dicendum, quòd vestis sacerdotalis non significat potestatem sacerdoti datam, sed idoneitatem quæ in eo requiritur ad actū potestatis exequēdū: & ideò nec sacerdoti nec alicui alij imprimitur character in alicuius vestis donatione.

¶Ad quintum dicendum, quòd potestas diaconi est media inter potestatem subdiaconi & sacerdotis: sacerdos enim habet potestatem super corpus Christi, subdiaconus autem super vasa tantùm, diaconus super corpus in vase contentum: vnde eius non est tangere corpus Christi, sed portare corpus in patena, & dispensare sanguinem cum calice: & ideo eius potestas ad actum principalem non potuit exprimi, nec per dationem vasis tantùm, nec per dationem materiæ: sed exprimitur potestas eius ad actum secundarium tantùm in hoc quòd datur ei liber Euangeliorum, & in hac potestate intelligitur alia: & ideò in ipsa libri datione imprimitur character.

¶Ad sextum dicendum, quòd principalior actus acolyti est, quo ministrat in vrceolo, quàm quo ministrat in candelabro, quamuis denominetur ab actu secundario, propter hoc quòd est magis notus & magis proprius ei: & ideo in datione vrceoli imprimitur acolyto character virtute verborum ab Episcopo prolatorum.

QVAESTIO TRICESIMAOCTAVA,

De conferentibus hoc sacramentum, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de conferentibus hoc sacramentum. Circa quod quæruntur duo.

¶Primò, vtrùm solus Episcopus possit hoc sacramentum conferre.

¶Secundò, vtrùm hæreticus, vel quicunque ab Ecclesia præcisus, possit hoc sacramentum conferre.

ARTICVLVS I.

Vtrùm tantùm Episcopus Ordinis sacramentum conferat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nō tantùm Episcopus Ordinis sacramentum conferat, quia manus impositio ad consecrationem aliquid facit. sed sacerdotibus, qui ordinantur, non solùm Episcopus manus imponit, sed etiam sacerdotes adstantes. ergo nō solùm Episcopus confert Ordinis sacramentum. *Tho. 4 Dist. 25. q. 1. art. 1. & 2.*

¶Præterea, Tunc vnicuique datur potestas Ordinis quando ei exhibetur quod ad actum sui ordinis pertinet: sed subdiacono datur vrceolus cum aqua & manutergio ab archidiacono, similiter acolytis candelabrum cum cereo & vrceolus vacuus. ergo non solùm Episcopus confert ordinis sacramentum.

¶Præterea, Illa quæ ordinis sunt non possunt alicui committi, qui non habet ordinem sed conferre ordines minores committitur aliquibus, qui non sunt Episcopi, sicut presbyteris Cardinalibus. ergo conferre ordines, non est episcopalis ordinis.

¶Præterea, Cuicunque committitur principale, & accessoriū: sed ordinis sacramentum ordinatur ad Eucharistiam sicut accessorium ad principale: cùm ergo sacerdos consecret Eucharistiam, ipse etiam poterit ordines conferre.

¶Præterea, Plus distat diaconus ab Episcopo quàm à sacerdote, sed Episcopus potest diaconos facere: ergo & simplex sacerdos.

¶SED CONTRA, Nobiliori modo applicantur ad diuinum cultum ministri per ordines, quàm per vasa sacra: sed consecratio vasorum pertinet ad solum Episcopum. ergo multò fortiùs consecratio ministrorum.

¶ Præterea, Sacramentum ordinis est excellentius, quàm confirmationis: sed solus Episcopus confirmat. ergo multò magis confert ordinis sacramentum.

¶ Præterea, Virgines per benedictionem non constituuntur in aliquo gradu spiritualis potestatis, sicut ordinati constituuntur: sed virgines benedicere est solius Episcopi. ergo multò magis solus ipse potest aliquos ordinare.

CONCLVSIO.

¶ Ad Episcopos tantum pertinet omnes sacros conferre ordines, sicut ad eos etiam solos spectat confirmare, & virgines consecrare.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd potestas episcopalis habet se ad potestatem ordinum inferiorum, sicut politica quæ cõmunicat bonum commune ad inferiores artes & virtutes, quæ cõmunicant aliquod bonum speciale, vt ex dictis patet. Politica autem ponit, vt dicitur in 1. Ethi. legem inferioribus, scilicet quis quam debeat exercere, & quantum & qualiter: & ideò ad Episcopum pertinet in omnibus diuinis mysteriis aliquos collocare: vnde ipse solus confirmat: quia confirmati in quodam officio confitendi fidem constituuntur: & ideò ipse etiam solus virgines benedicit, quæ figuram gerunt Ecclesiæ Christo desponsatæ, cuius cura ipsi principaliter committitur. ipse etiam in ministris ordinum ordinandos consecrat, & vasa quibus debent vti, ea determinat sua consecratione, sicut & officia secularia in ciuitatibus distribuuntur ab eo, qui habet excellentiorem potestatem sicut à Rege.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in impositione manuum non datur character sacerdotalis ordinis, vt ex dictis patet, sed gratia secundum quam ad exequendum ordinem sint idonei: & quia indigent amplissima gratia, ideò sacerdotes manus cum Episcopo imponunt eis qui in sacerdotes promouentur, sed diaconis solus Episcopus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quia archidiaconus est quasi princeps ministerii: ideò omnia quæ ad ministerium pertinent, ipse tradit, sicut cereum, quo acolytus diacono seruit ante Euangelium, ipsum portando, & vrceum quo seruit subdiacono: & similiter dat subdiacono ea, quibus superioribus ordinibus seruit, sed tamen in illis non consistit principalis actus subdiaconi, sed in hoc quòd cooperatur circa materiam sacramenti: & ideò charactèrem accipit in eo quòd datur ei calix ab episcopo: sed acolytus accipit charactèrem ex verbis episcopi in hoc quòd accipit prædicta ab archidiacono, & magis in acceptione vrceoli, quàm candelabri. Vnde non sequitur quòd archidiaconus ordinem conferat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Papa qui habet plenitudinem potestatis pontificalis, potest committere non Episcopo ea quæ ad episcopalem dignitatem pertinent, dummodò illa non habeant immediatam relationem ad verum corpus: & ideò ex eius commissione aliquis sacerdos simplex potest conferre minores ordines & confirmare, non autem aliquis non sacerdos, nec iterum sacerdos maiores ordines, qui habent immediatam relationem ad corpus Christi, suprà quod consecrandum Papa non habet maiorem potestatem, quàm simplex sacerdos.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quanuis sacramentum Eucharistiæ sit maximum sacramentum in se, tamen non collocat in aliquo officio, sicut ordinis sacramentum: & ideò non est similis ratio.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ad communicandũ alteri quòd quis habet, non exigitur solùm propinquitas, sed completio potestatis: & quia sacerdos non habet completam potestatem in hierarchicis officiis, sicut Episcopus: ideò non sequitur quòd possit diaconos facere, quanuis ille ordo sit sibi propinquus.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm hæretici & ab Ecclesia præcisi possint ordines conferre.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd hæretici & ab Ecclesia præcisi non possint ordines conferre. Maius est enim conferre ordines, quàm aliquem absoluere vel ligare: sed hæreticus non potest absoluere aut ligare: ergo nec ordines conferre.

¶ Præterea, Sacerdos ab Ecclesia separatus conficere potest, quia in eo character indelebiliter manet, per quem hoc potest: sed Episcopus non accipit aliquem charactèrem in sui promotione: ergo non est necesse quòd episcopalis potestas remaneat in eo post separationem eius ab Ecclesia.

¶ Præterea, In nulla communitate ille qui à ciuitate expellitur, potest officia communitatis disponere: sed ordines quędam sunt officia Ecclesiæ: ergo ille qui extra Ecclesiam ponitur, non potest ordines conferre.

¶ Præterea, Sacramenta habent efficaciam ex passione Christi: sed hæreticus non coniungitur passioni Christi neque per propriam fidem cùm sit infidelis, neque per fidem Ecclesiæ, cùm sit ab Ecclesia separatus: ergo non potest sacramentum ordinis conferre.

¶ Præterea, In ordinis collatione exigitur benedictio. sed hæreticus non potest benedicere: quinimò benedictio sua in maledictionem conuertitur, vt patet per autoritates in litera inductas. ergo non potest ordines conferre.

¶ SED CONTRA est, quòd aliquis Episcopus in hæresim lapsus, quando reconciliatur, non iterum reconsecratur: ergo non amisit potestatem quam habebat ordines conferendi.

¶ Præterea, Maior est potestas conferendi ordines, quàm potestas ordinum: sed potestas ordinum non amittitur propter hæresim vel aliquid huiusmodi. ergo nec potestas conferendi ordines.

¶ Præterea, Sicut baptizans exhibet tantùm ministerium exterius, ita & conferens ordines, Deo interiùs operante. sed nulla ratione aliquis ab Ecclesia pręcisus amittit baptizandi potestatem: ergo nec ordines conferendi.

CONCLVSIO.

¶ Possunt Episcopi hæretici & ab Ecclesia præcisi sacros conferre ordines, sicut & cætera sacramenta, ordinati tamen ab illis, nullam susceptorum ordinum exequutionem suscipiunt, nec gratiam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc ponuntur in litera quatuor opiniones. Quidã enim dixerũt quod hęretici quandiu ab Ecclesia tolerantur, habent potestatem ordines conferendi, non autem postquam fuerunt pręcisi, similiter nec degradati, & alij huiusmodi: & hæc prima opinio. Sed hoc non potest esse, quia omnis potestas quæ datur cum aliqua consecratione, nullo casu contingente tolli potest: sicut nec ipsa consecratio annullari, quia etiam altare vel chrisma semel consecrata perpetuò consecrata manent. Vnde cùm episcopalis potestas cum quadam consecratione detur: oportet quod perpetuò maneat, quantumcumque aliquis peccet vel ab Ecclesia præcidatur. Et ideò alij dixerunt quòd præ[cisi] ab Ecclesia, qui in Ecclesia episcopalem potestatem habuerunt, retinent potestatem aliquos ordinandi, sed promoti ab eis hoc non habent: & hæc est quarta opinio. Sed hoc non po[test] esse, quia si illi qui fuerunt in Ecclesia promoti, retinent pot[e]statem quam acceperunt, patet quòd exequendo suam potestatem, veram consecrationem faciunt: & ideò verè tribuunt omnem potestatem quæ cum consecratione datur, & sic ordinati ab eis vel promoti habent eandem potestatem quam & ipsi. Et ideò alij dixerunt quòd etiam præcisi ab Ecclesia possunt ordines conferre & alia sacramenta, dummodò formam debitam & intentionem seruent: & quantum ad primum effectum, qui est collatio sacramenti, & quantùm ad vltimum, qui est collatio gratię: & hæc est secunda opinio. Sed hoc etiam non potest stare, quia ex hoc ipso quòd aliquis hæretico præciso ab Ecclesia in sacramentis communicat, peccat: & [sic] fictus accedit, & gratiam consequi non potest, nisi fortè i[n] baptismo in articulo necessitatis. Et ideò alij dicunt quòd vera sacramenta conferunt, sed cum eis gratiam non dant, non propter inefficaciam sacramentorum: sed propter peccata [reci]pientium ab eis sacramenta contra prohibitionem Eccl[esiæ]: [&] hæc est tertia opinio quæ vera est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd effectus ab[solu]tionis non est aliud quàm remissio peccatorum quæ per gratiam fit: & ideò hæreticus non potest absoluere, sicut n[ec gra]tiam in sacramentis conferre: & iterum ad absolutionem [requi]ritur iurisdictio, quam non habet ab Ecclesi[a] præcisu[s].

¶ Ad secundum dicendum, quòd in promoti[on]e ipsius E[piscopi] datur sibi potestas quæ perpetuò man[et] in eo, quan[uis] nõ possit character: quia per eam non ordinatur homo d[irecte] ad Deum. sed ad corpus Christi mysticum, & tamen ind[elebi]liter manet sicut character, & per consecrationem da[tur].

¶ .d

¶ Ad tertium dicendum, quòd illi qui promouentur ab hæreticis, quamuis accipiant ordinem, non tamen recipiunt executionem, vt licitè possint in suis ordinibus ministrare, ratione illa quam obiectio tangit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd per fidem Ecclesiæ cõtinuatur passioni Christi, quia quamuis in ea non sint secundum se, sunt tamen in ea secundum formam Ecclesiæ quam seruant.

¶ Ad quintum dicendum, quod hoc est referendum ad vltimum effectum sacramentorum, vt tertia opinio dicit.

QVAESTIO TRICESIMANONA,

De impedimentis huius sacramenti, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de impedimentis huius sacramenti.

¶ Circa quod quæruntur sex.

¶ Primò, vtrùm sexus fœmineus impediat huius sacramenti susceptionem.

¶ Secundò, vtrùm carentia vsus rationis.

¶ Tertiò, vtrùm seruitus.

¶ Quartò, vtrùm homicidium.

¶ Quintò, vtrùm illegitima natiuitas.

¶ Sextò, vtrùm defectus membrorum.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm sexus fœmineus ordinum susceptionem impediat.*

Tho. vbi sup. q. 2. artic. 1. q. 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd sexus fœmineus non impediat ordinis susceptionem: quia officium prophetæ est maius, quàm officium sacerdotis: quia propheta est medium inter Deum & sacerdotes, sicut sacerdos est inter Deum & populum, sed prophetæ officium aliquando mulieribus est concessum, vt patet 4. Regum: ergo & sacerdotij officium eis competere potest.

¶ Prætereà, Sicut ordo ad quandam eminentiam pertinet, ita & prælationis officium & martyrium & religionis status: sed prælatio committitur mulieribus de nouo Testamento, vt patet de Abbatissis: & in veteri, vt patet de Delbora quæ iudicauit Israël, & Iudith 4. Competit etiam eis martyrium & religionis status: ergo & ordo Ecclesiæ.

¶ Prætereà, Ordinum potestas in anima fundatur, sed sexus non est in anima: ergo diuersitas sexus non facit distinctionem in receptione ordinum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. Timo. 2. Mulierem in Ecclesia docere non permitto, nec dominari in virum.

¶ Prætereà, In ordinandis præexigitur corona, quamuis non de necessitate sacramenti, sed corona & tonsura non competunt mulieribus, vt patet 1. ad Corinthios. 2. ergo nec ordinum susceptio.

CONCLVSIO.

¶ *Mulieres, cùm statum subiectionis habeant, sacramentum ordinis nequaquam suscipere possunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quædam requiruntur in recipiente sacramentum quasi de necessitate sacramenti, quæ si desint non potest aliquis suscipere neque sacramentum neque rem sacramenti: quædam verò requiruntur non de necessitate sacramenti, sed de necessitate præcepti propter congruitatem ad sacramentum: & sine talibus aliquis suscipit sacramentum, non rem sacramenti. Dicendum ergo quòd sexus virilis requiritur ad susceptionem ordinum, nõ solùm secundo modo, sed etiã primo: vnde & si mulieri exhibeãtur omnia quę in ordinibus fiunt, ordinem non suscipit: quia cùm sacramentum sit signum in his quæ in sacramento aguntur, requiritur non solùm res, sed signum rei, sicut dictum est: quia in extrema vnctione exigitur quòd sit infirmus, vt significetur curatione indigens: cùm igitur in sexu fœmineo non possit significari aliqua eminentia gradus, quia mulier statum subiectionis habet: ideò non potest ordinis sacramentum suscipere. Quidam autẽ dixerunt quòd sexus virilis est de necessitate præcepti, sed nõ de necessitate sacramẽti: quia etiã in Decretis fit mentio de diaconissa & presbytera: sed diaconissa dicitur quæ in aliquo actu diaconi participat, sicut quæ legit homilias in Ecclesia: presbytera autẽ dicitur vidua, quia presbyter idem est quod senior.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prophetia non est sacramentum, sed Dei donum: vnde ibi non exigitur significatio, sed solùm res: & quia secundum rem in his quæ sunt animę, mulier non differt à viro, cùm quandoque mulier inueniatur melior quantum ad animam viris multis: ideò donum prophetiæ & alia huiusmodi potest recipere, sed non ordinis sacramentum.

¶ Et per hoc patet solutio ad secundum & tertium. De Abbatissis tamen dicitur quòd non habent prelationem ordinariam, sed quasi ex commissione propter periculum cohabitationis virorum ad mulieres. Delbora autem in temporalibus præfuit non in sacerdotalibus, sicut & nunc possunt mulieres temporaliter dominari.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm pueri carentes vsu rationis, ordines possint suscipere.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd pueri, & qui carent vsu rationis, non possint ordines suscipere: quia (vt in litera dicitur) sacri Canones in suscipientibus ordines certum & determinatum tempus statuerunt ætatis: sed hoc non est, si pueri recipere possent ordinis sacramentum: ergo, &c.

¶ Præterea, Ordinis sacramentũ est dignius, quàm matrimonium: sed pueri & alij carentes vsu rationis, non possunt contrahere matrimonium: ergo nec ordines suscipere.

¶ Prætereà, Cuius est potentia, eius est actus secundum Philosophum in libro de Somno & vigil. sed actus ordinis requirit vsum rationis ergo & ordinum potestas.

¶ SED CONTRA, Ille qui est ante annos discretionis promotus ad ordines, sine iteratione ipsorum quandoque in eis cõceditur ministrare, vt patet extra, de cle. per saltum promo. hoc autem non esset si ordinem non suscepisset: ergo puer potest ordines suscipere.

¶ Præterea, Alia sacramenta, in quibus character imprimitur, possunt pueri suscipere, vt baptismum & confirmationem: ergo pari ratione & ordines.

CONCLVSIO.

¶ *Pueri carentes rationis vsu non nisi ex Ecclesiæ statuto impediuntur ne sacros suscipiant ordines, quos tamen suscipiunt ex vi sacramenti.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd per pueritiam & alios defectus quibus tollitur vsus rationis, præstatur impedimentũ actui: & ideo omnia illa sacramenta quæ actum requirunt suscipientis sacramentũ, talibus non cõpetunt, sicut pœnitentia, matrimoniũ, & huiusmodi: sed quia potestates infusæ sunt priores actibus sicut & naturales, quãuis acquisitę sunt posteriores, remoto autẽ posteriori nõ tollitur prius: ideò omnia sacramẽta in quibus non requiritur actus suscipiẽtis de necessitate sacramenti, sed potestas aliqua spiritualis diuinitùs datur, possunt pueri suscipere, & alij qui vsu rationis carent. Hac tamen distinctione habita, quòd in maioribus ordinibus requiritur discretionis tẽpus de honestate propter dignitatẽ præcepti, non propter necessitatem sacramenti. Vnde aliqui si necessitas adsit & spes profectus, ad minores ordines possunt ante annos discretionis promoueri sine peccato, & suscipiunt ordinem: quia quamuis tunc non sint idonei ad officia quæ eis committuntur, tamen per assuefactionem idonei reddentur: sed ad maiores ordines requiritur vsus rationis, & de honestate & necessitate præcepti, propter votum continentiæ, quod habent annexum, & quia etiam eis sacramenta tractanda committũtur: sed ad Episcopatum, vbi etiam in corpus mysticum accipitur potestas, requiritur actus suscipientis curam animarum pastoralem: & ideò est etiam de necessitate consecrationis episcopalis, quòd vsum rationis habeat. Quidam autem dicunt quòd ad omnes ordines requiritur vsus rationis de necessitate sacramenti, sed eorum dictum ratione vel autoritate non confirmatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd non omne quod est de necessitate præcepti, est de necessitate sacramenti, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd matrimonium causat consensus, qui sine vsu rationis esse non potest: sed in receptione ordinis non requiritur aliquis actus ex parte recipientis, quod patet ex hoc, quòd nullus actus ex parte eorum exprimitur in eorum consecratione: & ideò non est simile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd eiusdem est actus & potentia,

ſed tamen aliquando potentia præcedit, ſicut liberum arbitrium vſum ſuum, & ſic eſt in propoſito.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm ſeruitus impediat aliquem à ſuſceptione ordinis.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd ſeruitus non impediat aliquem à ſuſceptione ordinum. Subiectio enim corporalis non repugnat prælationi ſpirituali: ſed in ſeruo eſt ſubiectio corporalis. ergo non impeditur quin debeat ſuſcipere prælationem ſpiritualem, quæ in ordine datur.

¶ Præterea, Illud quod eſt occaſio humilitatis, non debet impedire ſuſceptionem alicuius ſacramenti: ſed ſeruitus eſt huiuſmodi. Vnde Apoſtolus conſuluit, quòd ſi aliquis poſſit, magis vtatur ſeruitute, 1. Corin. 7. ergo non debet impedire à promotione ordinis.

¶ Præterea, Magis eſt turpe clericum in ſeruum vendi, quàm ſeruum in clericum promoueri: ſed licitè clericus in ſeruum vendi poteſt, quia Epiſcopus Nolanus, ſcilicet Paulinus ſeipſum in ſeruum vendidit, vt in Dialogo legitur. ergo multò fortiùs poteſt ſeruus in clericum promoueri.

¶ SED CONTRA, videtur quòd impediat quantum ad neceſsitatem ſacramenti. Quia mulier non poteſt ſuſcipere ſacramentum ratione ſubiectionis: ſed maior ſubiectio eſt in ſeruo, quia mulier non datur viro in ancillam, propter quod non eſt de pedibus ſumpta. ergo & ſeruus ſacramentum non ſuſcipit.

¶ Præterea, Aliquis ex quo ſuſcipit ordinem, tenetur in ordine miniſtrare, ſed non poteſt ſimul miniſtrare domino ſuo carnali & in ſpirituali miniſterio. ergo videtur quòd non poſsit ordinem ſuſcipere, quia dominus debet ſeruari indemnis.

CONCLVSIO.

¶ Serui non poſſunt ad ſacros promoueri ordines, quos tamen ſuſcipiunt, ſi eis adſcrantur.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd in ſuſceptione ordinis mancipatur homo diuinis officiis: & quia nullus poteſt dare quod ſuum non eſt, ideò ſeruus qui non habet poteſtatem ſui, non poteſt ad ordines promoueri, ſi tamen promouetur ordinem ſuſcipit. Quia libertas non eſt de ſacramenti neceſsitate, ſed de neceſsitate præcepti, cùm non impediat poteſtatem, ſed actum tantùm: & ſimilis ratio eſt de omnibus qui ſunt aliis obligati vt ratiociniis detenti: & huiuſmodi perſonæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in ſuſceptione ſpiritualis poteſtatis eſt aliquis obligatus ad aliqua cõam corporaliter agenda: & ideò per corporalem ſubiectionem impeditur.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ex multis aliis quæ non præſtant impedimentum executioni ordinum, poteſt aliquis occaſionem humilitatis accipere, & ideò ratio non ſequitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd beatus Paulinus ex abundantia charitatis ſpiritu Dei ductus hoc fecit. quod rei euentus probauit: quia per eius ſeruitutem multi de grege ſuo ſunt de ſeruitute liberati: & ideò non eſt ad conſequentiam trahẽdum, quia vbi ſpiritus Domini, ibi libertas, 2. Cor. 3.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ſigna ſacramentalia ex naturali ſimilitudine repræſentant: mulier autem habet ſubiectionem à natura, ſed non ſeruus: & ideò non eſt ſimile.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ſi eſt promotus ſciente domino, & non reclamante, ex hoc ipſo efficitur ingenuus. ſi autem eo neſciente Epiſcopus & ille qui præſentauit, tenentur domino in duplum, quiam ſit pretium ſerui, ſi ſciuerunt ipſum eſſe ſeruum: alias ſi ſeruus habeat peculium, debet ſeipſum redimere, alioquin reduceretur in ſeruitutem domini ſui, non obſtante quòd ordinem exequi non poteſt.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm propter homicidium aliquis debeat ab ordinibus prohiberi.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd propter homicidium aliquis non debeat prohiberi à ſacris ordinibus. Quia ordines noſtri ſumpſerunt initium à Leuitarum officio, vt in præcedenti diſtinctione dictum eſt: ſed Leuitæ conſecrauerunt manus ſuas in ſanguinis effuſione fratrum ſuorum: vt patet Exod. 2. ergo & in nouo Teſtamento non debent aliqui ab aſſumptione ordinum prohiberi propter ſanguinis effuſionem.

¶ Præterea, Propter actum virtutis nullus debet impediri ab aliquo ſacramento, ſed aliquando ſanguis effunditur per iuſtitiam ſicut à iudice, & peccaret habens officium, ſi non effunderet: ergo non impeditur propter hoc à ſacramenti ſuſceptione.

¶ Præterea, Pœna non debetur niſi culpæ: ſed aliquis ſine culpa quandoque homicidium committit, ſicut ſe defendendo vel etiam caſualiter: ergo non debet incurrere irregularitatis pœnam.

¶ SED CONTRA hoc ſunt plura Canonum ſtatuta & Eccleſiæ conſuetudo.

CONCLVSIO.

¶ Homicidæ à ſacris arcentur ordinibus ex Eccleſiæ præcepto, non autem neceſsitate aliqua ſacramenti.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omnes ordines referuntur ad Euchariſtiæ ſacramentum, quod eſt ſacramentum pacis nobis factæ per effuſionem ſanguinis Chriſti: & quia homicidium maximè contrariatur paci, & homicida magis conformatur occidentibus, quã ipſi Chriſto occiſo, cui omnes prędicti miniſtri debent conformari, ideò de neceſsitate pręcepti eſt, quòd non ſit homicida qui ad ordines promouetur, quamuis non ſit de neceſsitate ſacramenti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd vetus lex inferebat pœnam ſanguinis, non autẽ noua lex: & ideò non eſt ſimile de miniſtris veteris & nouę legis, quę eſt iugũ ſuaue & onus leue.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd irregularitas non incurritur propter peccatum tantùm, ſed principaliter propter ineptitudinem perſonæ ad ſacramentum Euchariſtiæ miniſtrandum: & ideò iudex & omnes qui in cauſa ſanguinis ei participant, ſunt irregulares, propter hoc quòd effuſio ſanguinis non decet miniſtros dicti ſacramenti.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd nullus facit niſi illud cuius eſt cauſa, quod eſt voluntarium in homine: & ideò ille qui ignorans hominem occidit homicidio caſuali, non dicitur homicida, nec irregularitatem incurrit: niſi operam dederit illicitæ rei, vel niſi omiſerit debitam diligentiam: quia tam quoddam efficitur voluntarium: nec hoc eſt propter hoc quòd culpa careat, quia etiam ſine culpa incurritur irregularitas: & ideò etiam ille qui ſe defendendo in aliquo caſu non peccat, homicidium committendo, nihilominus irregularis eſt.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm illegitimè nati debeant ab ordinibus ſuſcipiendis impediri.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd illegitimè nati non debeant impediri à ſumptione ordinum, quia filius non debet portare iniquitatem patris: portaret autem ſi propter hoc impediretur ab ordinibus ſuſcipiendis. ergo, &c.

¶ Præterea, Magis impeditur aliquis propter defectum proprium, quàm alienum: ſed à ſuſceptione ordinum propter illicitum concubitum ſuum non ſemper aliquis impeditur. ergo nec propter illicitum concubitum patris ſui.

¶ SED CONTRA eſt quod dicitur Deute. 23. Non ingredietur manſer (hoc eſt de ſcorto natus) Eccleſiam Dei, vſq; in quartam generationem: ergo multò minùs debet promoueri ad ordines.

CONCLVSIO.

¶ Illegitimè nati impediuntur à ſuſcipiendis ordinibus præcepti potius, quàm ſacramenti neceſsitate.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ordinati in quadam dignitate pro aliis conſtituuntur: ideo ex quadam honeſtate requiritur in eis claritas quædam non de neceſsitate ſacramenti, ſed de neceſsitate præcepti, vt ſcilicet ſint bonæ famæ, bonis moribus ornati, non publicè pœnitentes: & quia obſcuratur hominis claritas ex vitioſa origine, ideò etiam ex illegitimo toro nati à ſuſceptione ordinum repelluntur, niſi cum eis diſpenſetur: & tantò eſt difficilior eorum diſpenſatio, quantò eorum origo eſt turpior.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd irregularitas non eſt pœna iniquitati debita: & ideò patet quòd illegitimè nati non portant iniquitatem patris, ex hoc quòd irregulares ſunt.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ea quæ per actum proprium committuntur, poſſunt per pœnitentiam ad actum contrariũ aboleri, non autem ea quæ ex natura ſunt: & ideò non eſt ſimile de vitioſo actu & de vitioſa origine.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm propter defectum membrorum debeat aliquis impediri.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur q̀ propter defectũ membrorũ nõ debeat aliquis impediri: quia afflictio nõ debet addi afflicto: ergo non debet priuari ordinis gradu propter pęnã corporalis defectus.

¶ Præterea, Plus exigitur ad actum ordinis integritas discretionis, quàm integritas corporis: sed aliqui possunt promoueri ante annos discretionis: ergo & cum corporis defectu.

¶SED CONTRA, Tales prohibebantur à ministerio veteris legis: ergo multò fortiùs debent in noua prohiberi. De bigamia verò dicetur in tractatu de matrimonio.

CONCLVSIO.

¶ Mutilati aliquo membro notabilis infamiæ, vel quod ordinis executionem impediat, arceantur à sacris ordinibus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut ex dictis patet) aliquis efficitur ineptus ad susceptionem ordinum, vel propter impedimentum actus, vel propter impedimentum claritatis personæ: & ideò patientes defectum in membris, impediuntur à susceptione ordinis, si sit talis defectus qui maculam notabilem inferat, per quem obscuretur personæ claritas, vt abscissio nasi vel periculũ in executione facere posit, alias non impeditur. Hæc autem integritas exigitur de necessitate præcepti. Et per hæc patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO QVADRAGESIMA,

De his quæ annexa sunt sacramento ordinis, in septem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his, quę sunt annexa sacramento ordinis.

¶Et circa hoc quæruntur septem.

¶Primò, vtrùm ordinati debeant habere coronæ rasuram & tonsuram,

¶Secundò, vtrùm corona sit ordo.

¶Tertiò, vtrùm per acceptionem coronæ aliquis abrenuntiet corporalibus.

¶Quartò, vtrùm supra sacerdotalem debeat esse potestas episcopalis.

¶Quintò, vtrùm episcopatus sit ordo.

¶Sextò, vtrùm supra Episcopos posit esse aliqua potestas superior.

¶Septimò, vtrùm vestes ministrorum conuenienter sint institutæ.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm ordinati debeant tonsuram deferre.

Tho. 4. dist. 24. q. 3. art. 1. ad 3. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ordinati non debeãt coronæ rasuram habere. Quia Dominus comminatur captiuitatem & dispersionẽ his qui sic attondentur, vt patet Deut. 33. de captiuitate inimicorum denudati capitis. Hiere. 49. Dispergam in omnem ventum eos qui attonsi sunt in comam. sed ministris Christi non debetur captiuitas, sed libertas: ergo coronæ rasura & tonsura eis non competit.

¶Præterea, Veritas debet respondere figuræ: sed figura coronæ præcessit in veteri lege in tonsura Nazaræorum, sicut in litera dicitur: ergo cum Nazaræi non essent ordinati ad ministerium diuinum, videtur quòd ministris Ecclesiæ non debeatur tonsura vel rasura coronæ: & hoc etiam videtur per hoc, quòd conuersi, qui non sunt ministri Ecclesiæ, tondentur in religionibus.

¶ Præterea, Per capillos superflua signantur, quia capilli ex superfluis generantur: sed ministri altaris omnem superfluitatem à se debent expellere: ergo totaliter debent caput radere & non in modum coronæ.

¶SED CONTRA, Quia secundum Grego. seruire Deo regnare est: sed corona est signum regni: ergo illis qui ad diuinum ministerium applicantur, corona competit.

¶ Præterea, Capilli in velamen dati sunt, vt patet primæ Corinth. 2. sed ministri altaris debent habere mentem reuelatam: ergo competit eis rasura coronæ.

CONCLVSIO.

Conueniens est, vt qui sacros susceperunt ordines, tonsuram, seu clericam deferant.

¶RESPONDEO dicendum, quòd eis qui ad diuina ministeria applicantur, competit rasura & tonsura in modum coronæ ratione figuræ, quia corona est signum regni & perfectionis, cùm sit circularis: illi autem qui diuinis ministeriis applicantur, adipiscuntur regiam dignitatem, & perfecti in virtute esse debent: competit etiam ratione subtractionis capillorum, & ex parte superiori per rasuram, ne mens eorum temporalibus occupationibus à contemplatione diuinorum retardetur, & ex parte inferiori per tonsuram, ne eorum sensus temporalibus obuoluantur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus comminatur illis qui hoc ad cultum dæmonum faciebant.

¶Ad secundum dicendum, quòd ea quæ fiebant in veteri Testamẽto, imperfectè repræsentant ea quæ sunt in nouo: & ideò ea quæ pertinent ad ministros noui Testamenti non solùm significabantur per officia Leuitarum, sed etiam per omnes illos qui aliquam perfectionem profitebantur: Nazaræi autem profitebantur perfectionem quandam in depositione comæ, significantes temporalium contemptum, quamuis non in modum coronę deponerent, sed omnino totum, quia nondum erat tempus regalis & perfecti sacerdotij: & similiter etiam conuersi tondentur propter renuntiationem temporalium, sed nõ raduntur: quia non occupantur diuinis ministeriis, in quibus diuina oporteat eos mente contemplari. *Conuersi tõdẽtur, & nõ raduntur.*

¶Ad tertium dicendum, quòd non solùm debet significari temporalium abiectio, sed etiam regalis dignitas in forma coronæ: & ideò non debet totaliter coma tolli, & etiam ne indecens videatur.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm corona sit ordo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd corona sit ordo. Quia in actibus Ecclesiæ spiritualia corporalibus respõdẽt: sed corona est quoddam corporale signum quod Ecclesia adhibet: ergo videtur quòd signatum interius ei respondeat, & ita in coronatione imprimitur character, & erit ordo.

¶Præterea, Sicut ab Episcopo solùm datur confirmatio, & alij ordines, ita & corona: sed in confirmatione & aliis ordinibus imprimitur character: ergo & in corona: & sic idem quod priùs.

¶Præterea, Ordo importat quendam dignitatis gradum, sed clericus hoc ipso quòd clericus est, in gradu supra populum constituitur: ergo corona per quam efficitur clericus aliquis, est ordo.

¶SED CONTRA, Nullus ordo datur nisi in Missæ celebratione: sed corona datur etiam absque officio missæ, ergo non est ordo.

¶Præterea, In collatione cuiuslibet ordinis fit mentio de aliqua potestate data, non autem in collatione coronæ: ergo non est ordo.

CONCLVSIO.

¶Corona non est ordo, sed ad ipsum potius ordinatur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ministri Ecclesiæ à populo separantur ad vacandum diuino cultui: in cultu autem diuino quædam sunt quæ per potẽtias determinatas sunt exercenda, & ad hoc datur spiritualis potestas ordinis: quædam autem sunt quæ communiter à toto ministrorum collegio fiunt, sicut dicere diuinas laudes, & ad hoc non exigitur aliqua potestas ordinis, sed solùm deputatio ad tale officium, & ad hoc fit per coronam: & ideò non est ordo, sed præambulum ad ordinem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corona habet vlteriùs aliquod spiritituale quod ei respondet, sicut signatum signo: sed hæc non est aliqua spiritualis potestas, & ideo in corona non imprimitur character, nec est ordo.

¶Ad secundum dicendum, quòd quamuis per coronã non imprimatur character, tamen deputatur homo ad diuinum cultum: & ideò talis deputatio debet fieri per summum ministrorum, scilicet per Episcopum, qui etiam vestes benedicit, & vasa omnia quæ ad diuinum cultum applicantur.

¶Ad tertium dicendum, quòd aliquis est clericus, est in altiori statu, quàm laicus, non tamen habet ampliorem potestatis gradum, qui ad ordinem requiritur.

ARTICVLV III.

¶Vtrùm per receptionem coronæ renuntietur temporalibus bonis.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd per acceptionem coronæ aliquis renuntiet temporalibus bonis. Ipsi enim dicunt, cùm coronantur: Dominus pars hæreditatis meæ : sed sicut dicit Hierony. Dominus in his temporalibus fieri dedignatur pars. ergo abrenuntiant temporalibus.

¶Prętereà, Iustitia ministrorum noui Testamenti debet abundare super ministros veteris Testamenti, vt patet Matth. 5. sed ministri veteris Testamenti, scilicet Leuitæ, non acceperunt partem hæreditatis cum fratribus suis : ergo nec ministri noui Testamenti habere debent.

¶Prætereà, Hug. dicit, quòd postquam aliquis est factus clericus, debet deinceps stipendiis Ecclesiæ sustentari: sed hoc non esset, si patrimonium suum retineret : ergo videtur quòd abrenuntiet in hoc, quòd clericus fit.

¶SED CONTRA est, quòd Hieremias fuit de ordine sacerdotali, vt patet Hiere. 1. sed ipse habuit possessionem hæreditatis, vt patet Hiere 32. ergo clerici possunt habere patrimonialia bona.

¶Prætereà, Si hoc non possent, non videretur tunc differentia inter religiosos & clericos seculares.

CONCLVSIO.

¶Clerici suscipientes coronam, non renunciant patrimonio, & aliis temporalibus rebus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd clerici in hoc quòd coronam accipiunt, non renuntiant patrimonio nec aliis rebus temporalibus, quia terrenorũ possessio nõ cõtrariatur diuino cultui, ad quem clerici deputantur: sed nimia eorum solicitudo. Quia, vt dicit Grego. affectus in crimine est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus dedignatur, pars fieri eorum qui res mundi ita possident, vt ex æquo cum aliis diligatur: ita scilicet quòd aliquis ponat finem suum in Deo & in rebus mundi; non tamen dedignatur fieri pars eorum qui res mundi ita possident, quòd per eas à cultu diuino non retrahuntur.

¶Ad secundum dicendum quòd Leuitę in veteri Testamento habebant ius in hæreditate paterna : sed ideò non acceperunt partem cum aliis tribubus, quia erant per omnes tribus dispergendi, & fieri non potuisset si vnam determinatam partem cepissent sicut aliæ tribus.

¶Ad tertium dicendum, quòd si sint indigentes clerici & ad sacros ordines promoti, Episcopus qui eos promouit, tenetur eis prouidere, aliàs eis non tenetur : ipsi autem ex ordine suscepto tenentur Ecclesiæ ministrare. Verbum autem Hug. intelligitur de illis qui non habent vnde sustententur.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm supra sacerdotalem ordinem debeat esse potestas episcopalis.

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd supra sacerdotalem ordinem non debet esse aliqua potestas episcopalis. Sicut enim in litera dicitur, ordo sacerdotalis ab Aaron sumpsit exordium: sed in veteri lege nullus erat supra Aaron: ergo nec in noua lege debet aliqua potestas esse supra sacerdotalem.

¶Prætereà, Potestas ordinatur secundum actus : sed nullus actus sacerdotalis potest esse maior, quàm consecrare corpus Christi; ad hoc est enim potestas sacerdotalis: ergo supra sacerdotalem potestatem non debet esse episcopalis.

¶Prætereà, Sacerdos in offerendo gerit figuram Christi in Ecclesia qui se Patri pro nobis obtulit : sed in Ecclesia nullus est maior Christo, quia ipse est caput Ecclesiæ: ergo vt priùs.

¶SED CONTRA, Potestas tantò est altior, quantò ad plura se extendit: sed potestas sacerdotalis (vt Dionysius dicit) extendit se ad purgandum & illuminandum tantùm, episcopalis autem ad hoc & ad perficiendum: ergo supra sacerdotalem potestatem debet esse episcopalis.

¶Prætereà, Diuina ministeria debent esse magis ordinata, quàm humana: sed humanorum officiorum ordo exigit, vt in quolibet officio præponatur vnus qui sit princeps illius officij, sicut præponitur militibus dux, sic sacerdotibus debet aliquis præponi qui sit sacerdotum princeps, & hic est Episcopus : ergo episcopalis potestas debet esse supra sacerdotalem.

CONCLVSIO.

¶Oportuit in Ecclesia supra sacerdotalem ordinem. Episcopi potestatem esse, à qua sacerdos iurisdictionem susciperet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sacerdos habet duos actus: principalem, scilicet consecrare corpus Christi: & secundarium, scilicet præparare populum ad susceptionem huius sacramenti, vt priùs dictum est. Quantum autem ad primum actum potestas sacerdotis non dependet ab aliqua superiori potestate nisi diuina : sed quantum ad secundum dependet ab aliqua superiori potestate, scilicet humana. Omnis enim potestas quæ non habet exire in actum, nisi præsuppositis quibusdam ordinationibus, dependet ab illa potestate quæ illas ordinationes facit : sacerdos autem non potest absoluere & ligare nisi præsupposita iurisdictione, qua sibi subdantur illi quos absoluit. Potestatem consecrare quamlibet materiam à Christo determinatam, nec aliud requiritur quantum est de necessitate sacramenti : quamuis ex quadam congruitate pręsupponatur actus episcopalis in consecratione altaris vel vestium & huiusmodi : & ita patet quòd oportet esse supra sacerdotalem potestatem episcopalis, quantùm ad actum secundarium sacerdotis, non quantùm ad primum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aaron sacerdos fuit & pontifex, id est sacerdotum princeps: sumpsit ergo sacerdotalis potestas ab ipso exordium inquantum fuit sacerdos sacrificia offerens, quod etiam minoribus sacerdotibus licebat: sed non ab eo, inquantum fuit pontifex, per quam potestatem poterat aliqua facere, vt ingredi semel in anno Sancta sanctorum, quod aliis non licebat.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd quantũ ad illum actum nõ est aliqua potestas superior, sed quantum ad alium, vt dictum est.

¶Ad tertium dicendũ, quòd sicut omniũ rerum naturaliũ perfectiones præexistunt exemplariter in Deo, ita Christus fuit exemplar omnium officiorum ecclesiasticorum : vnde vnusquisque minister Ecclesiæ, quantum ad aliquid gerit typum Christi, vt ex litera patet, & tamen ille est superior qui secundum maiorem perfectionem Christum repræsentat : sacerdos autem repręsentat Christum in hoc quòd per seipsum aliquod ministerium impleuit, sed Episcopus in hoc quòd alios ministros instituit & Ecclesiam fundauit. Vnde ad Episcopum pertinet mancipare aliquid diuinis officiis, quasi cultum diuinum ad similitudinem Christi statuens : & propter hoc Episcopus etiam specialiter sponsus dicitur Ecclesiæ, sicut & Christus.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm Episcopatus sit ordo.

D QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Episcopatus sit ordo. Primò, per hoc quòd Dionys. assignat hos tres ordines ecclesiasticę hierarchiæ. Episcopum, sacerdotem & ministrum. In litera etiam dicitur quòd est ordo Episcoporum quadripartitus.

¶Prætereà, Ordo nihil aliud est quàm quidam potestatis gradus in spiritualibus dispensandis, sed Episcopi possunt dispensare aliqua sacramenta, quæ non possunt sacerdotes, sicut confirmationem & ordinem: ergo episcopatus est ordo.

¶Prætereà, In Ecclesia non est aliqua spiritualis potestas nisi ordinis vel iurisdictionis. sed ea quæ pertinent ad spiritualem potestatem, non sunt iurisdictionis, aliàs possent committi non Episcopo, quod falsum est, ergo sunt potestatis ordinis: ergo Episcopus habet aliquem ordinem, quem non habet sacerdos simplex, & sic episcopatus est ordo.

¶SED CONTRA est, quòd vnus ordo non dependet à præcedenti quantum ad necessitatem sacramenti : sed episcopalis potestas dependet à sacerdotali, quia nullus potest recipere episcopalem potestatem, nisi priùs habeat sacerdotalem: ergo episcopatus non est ordo.

¶Prætereà, Maiores ordines non conferuntur nisi in sabbatis: sed episcopalis potestas truditur in dominicis: ergo nõ est ordo.

CONCLVSIO.

¶Episcopatus non est ordo, nisi secundum quòd ordo officium quoddam est ad sacras actiones.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ordo potest accipi dupliciter. Vno modo secundum quòd est sacramentum: & sic vt priùs dictum est, ordinatur omnis ordo ad Eucharistiæ sacramentum: vnde cùm Episcopus nõ habeat potestatem superiorem sacerdote, quantũ ad hoc episcopatus non erit ordo. Alio modo potest cõsiderari ordo, secundum quòd est officiũ quod-

dam re

respectu quarundam actionum sacrarum: & sic cùm Episcopus habeat potestatē in actionibus hierarchicis respectu corporis mystici supra sacerdotē, episcopatus erit ordo, & secundū hoc loquuntur autoritates inductæ.

¶ Vnde patet solutio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd ordo prout est sacramentum imprimens charactêrem, ordinatur specialiter ad sacramentum Eucharistiæ, in quo ipse Christus continetur, quia per charactêrem ipsi Christo configuramur: & ideò licet detur aliqua potestas spiritualis Episcopo in sui promotione respectu aliquorum sacramentorum, non tamen illa potestas habet rationem charactêris, & propter hoc episcopatus non est ordo, secundum quòd ordo est sacramētum quoddam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd potestas episcopalis non est tantùm iurisdictionis, sed etiam ordinis, vt ex dictis patet: secundum quòd ordo communiter accipitur.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm super Episcopos possit esse aliquis superior in Ecclesia.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd supra Episcopos non possit esse aliquis superior in Ecclesia. Quia omnes Episcopi sunt Apostolorum successores: sed potestas quę est data vni Apostolorū, scilicet Petro, Mat. 16. est data omnibus Apostolis Io. 20. ergo Episcopi sunt pares & vnus non est supra alium.

¶ Præterea, Ritus Ecclesiæ magis debet esse conformis ritui Iudæorum, quàm ritui Gentilium: sed distinctio episcopalis dignitatis, & ordinatio vnius super alium, vt in litera dicitur, est à Gētilibus introducta. In veteri autem lege nō erat. ergo nec in Ecclesia Episcopus vnus super alium esse debet.

¶ Præterea, Superior potestas non potest conferri per inferiorem, neque æqualis per æqualē: quia sine vlla conditione quod minus est, à maiori benedicitur: Heb. 7. vnde etiā sacerdos nō promouet Episcopum neque sacerdotem, sed Episcopus sacerdotem: sed Episcopus potest quemlibet Episcopum promouere, quia etiam Hostiensis episcopus cōsecrat Papam: ergo Episcopalis dignitas in omnibus est æqualis: & sic vnus Episcopus non debet aliĳ subesse, vt in litera dicitur.

¶ SED CONTRA est quod legitur in concilio Constātinopolitano: Veneramur secundum Scripturas & secundum Canonum statuta & definitiones, sanctissimum antiquæ Romæ Episcopum primū esse & maximum Episcoporū, & post ipsum Constantinopolitanum Episcopum: ergo vnus Episcopus est super alium.

¶ Præterea, Beatus Cyrillus episcopus Alexandrinus dicit: Vt membra maneamus in capite nostro apostolico throno Romanorum pontificum, à quo nostrum est quærere, quid credere, & quid tenere debeamus, ipsum venerantes, ipsum rogantes pro omnibus: quoniam ipsius solius est reprehendere, corripere, statuere, disponere, soluere, & ligare, loco illius qui ipsum ædificauit: & nulli aliĳ quod suum est plenum, sed ipsi soli dedit cui omnes iure diuino caput inclinant, & primates mundi tanquam ipsi Domino Iesu Christo obediunt. ergo Episcopi aliqui subsunt etiam de iure diuino.

CONCLVSIO.

¶ Supra Episcopos in Ecclesia est superior summi Pontificis & Papæ potestas, quanquam Episcopi omnes æquales sint, quo ad ea, quæ ad episcopalem ordinem spectant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vbicúque sunt multa ordinata in vnū, oportet esse aliquid vniuersale super particularia regimina: quia in omnibus virtutibus & actibus, vt dicitur in primo Ethi. est ordo secundū ordinem finium, bonū autē commune est diuinius quā bonum speciale: & ideo supra potestatem regitiuam, quæ coniectat bonum speciale, oportet esse potestatem vniuersalem respectu boni communis, aliàs non posset esse colligatio ad vnū: & ideò cùm tota Ecclesia sit vnū corpus, oportet si ista vnitas debet conseruari, quòd sit aliqua potestas regitiua respectu totius Ecclesię supra potestatem episcopalem, qua vnaquæque specialis Ecclesia regitur, & hæc est potestas Papæ: & ideò illi qui hanc potestatē negant, chismatici dicūtur, quasi diuisores Ecclesiæ vnitatis: & inter Episcopum simplicem & Papam sunt aliĳ gradus dignitatum, correspondentes gradibus vnionis, secundum quos vna congregatio vel communitas includit aliam, sicut communitas prouinciæ includit communitatem ciuitatis: & communitas totius mundi includit communitatem vnius regni.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd quamuis omnibus Apostolis data sit communiter potestas ligandi & soluendi, tamen vt in hac potestate ordo aliquis signaretur, primò soli Petro data est, vt ostendatur quòd ab eo in alios ista potestas debeat descendere, propter quod etiam ei dixit singulariter, Confirma fratres tuos, & pasce oues meas: id est loco mei, vt dicit Chryso. præpositus & caput esto fratrū, vt ipsi te in loco meo assumentes vbique terrarum te in throno tuo sedentem prædicent & confirment.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ritus Iudæorum non erat diffusus in diuersis regnis & prouinciis, sed tantùm in vna gente: & ideò non oportebat quòd sub eo qui habet potestatem principalem aliĳ pontifices distinguerentur. sed Ecclesiæ ritus sicut & Gentilium ritus per diuersas nationes diffunditur: & ideò oportet quòd quantum ad hoc, magis Gentilium ritui quàm Iudæorum ecclesiæ status conformetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd potestas sacerdotis exceditur à potestate Episcopi quasi à potestate alterius generis: sed potestas episcopi exceditur à potestate Papæ quasi à potestate eiusdem generis: & ideò omnem actum hierarchicum, quē potest facere Papa in ministratione sacramētorum, potest facere Episcopus, non autem actum quem potest facere Episcopus, potest facere sacerdos in sacramentorum collatione. Et ideò quātum ad ea quæ sunt Episcopalis ordinis, omnes Episcopi sunt æquales, & propter hoc quilibet alium potest consecrare.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm vestes ministrorum conuenienter sint institutæ.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd vestes ministrorum nō conuenienter sint in Ecclesia institutę. Ministri enim noui Testamēti magis tenētur ad castitatē, quàm ministri veteris: sed inter alias vestes ministrorum veteris Testamenti erant femoralia in signum castitatis: ergo multo fortiùs esse debent inter vestes ministrorum Ecclesiæ.

¶ Præterea, Sacerdotium noui Testamenti est dignius, quàm sacerdotium veteris: sed veteres sacerdotes habebant mitras, quod est signum dignitatis: ergo sacerdotes nouæ legis eas debent habere.

¶ Præterea: Sacerdos est propinquior ordinibus ministrorum, quàm ordo episcopalis: sed Episcopi vtuntur vestibus ministrorum, Dalmatica, scilicet quæ est vestis diaconi: & tunica, quæ est vestis subdiaconi: ergo multò fortiùs debent vti eis simplices sacerdotes.

¶ Præterea, In veteri lege Pontifex deferebat superhumerale, quod significabat onus Euangeliĳ, vt dicit Beda. Hoc autem maximè Pontificibus nostris incumbit: ergo debent habere superhumerale.

¶ Præterea, In rationali, quo vtebantur Pontifices veteris legis, scribebatur, Doctrina & veritas: sed veritas maximè in noua legis declarata est: ergo Pontificibus nouæ legis competit.

¶ Præterea, Lamina aurea, in qua scriptum erat dignissimum nomen Dei, erat dignissimum ornamentum legis veteris: ergo illud maximè debuit transferri in nouam legem.

¶ Præterea, Ea quæ exteriùs geruntur in ministris Ecclesiæ, sunt signa interioris potestatis: sed Archiepiscopus non habet alterius generis potestatem, quàm Episcopus, vt dictum est: ergo non debet habere pallium, quod non habent Episcopi.

¶ Præterea, Potestatis plenitudo residet penes Romanum pontificem: sed ipse non habet baculum: ergo nec aliĳ Episcopi debent habere.

CONCLVSIO.

¶ Omnibus Ecclesiæ ministris ad diuina exequenda officia varia ac multiplices aptatæ sunt vestes, prout vnicuique conuenire indicauit Ecclesia à Spiritu sancto edocta.

¶ RESPONDEO dicendum, quod vestes ministrorum designant idoneitatem, quæ in eis requiritur ad tractandum diuina, & quia quædam sunt quæ in omnibus requiruntur, & quædam requiruntur in superioribus, quæ non exiguntur ita in inferioribus: ideò quædam vestes sunt omnibus ministris communes, quædam autem superioribus tantùm: & ideò omnibus ministris competit amictus humeros tegens, quo significatur fortitudo ad diuina officia exequenda, quibus mancipatur: & similiter alba, quæ significat puritatem vitæ, & cingulum quod significat repressionem carnis. Sed subdiaconus vlteriùs habet manipulum, quo significatur extersio minimarum macularum, quia manipulus est quasi sudarium ad extergendum vultum: ipsi enim ad sacra

tractanda admittuntur: habent etiam tunicam strictam per quã doctrina Christi significatur: vnde & in veteri lege in ipsa tintinnabula pendebant. Subdiaconi enim primò admittuntur ad doctrinam nouæ legis annunciandam: sed diaconus habet ampliùs stolam in sinistro humero in signum, quòd applicatur ad ministerium in ipsis sacramentis. Et Dalmaticam quæ est vestis larga sic dicta, quia in Dalmaticæ partibus primò vsus eius fuit, ad designandum quòd ipse primò dispensator sacramentorum ponitur. Ipse enim sanguinem dispensat, in dispensatione autem largitas requiritur. Sed sacerdoti in vtroque humero ponitur stola, vt ostendatur quòd ei plena potestas dispẽsandi sacramenta datur, non vt ministro alterius: & ideò stola descendit vsque ad inferiora. Habet etiam casulam, quæ significat charitatem, quia sacramentum consecrat charitatis, scilicet Eucharistiam. Sed Episcopis adduntur nouem ornamenta super sacerdotes, quæ sunt caligæ, sandalia, succinctorium, tunica, dalmatica, mitra, chirothecæ, annulus, & baculus: quia nouem sunt quæ ipsi supra sacerdotes possunt: scilicet clericos ordinare, virgines benedicere, basilicas dedicare, clericos deponere, synodos celebrare, chrisma conficere, vestes & vasa consecrare. Vel per caligas significatur rectitudo gressuum. Per sandalia quæ pedes tegunt, contemptus terrenorum. Per succinctorium quo stola ligatur cum alba, amor honestatis. Per tunicam, perseuerantia: quia Ioseph tunicam talarem dicitur habuisse quasi descendentem vsque ad talos, per quos significatur extremitas vitæ. Per dalmaticam, largitas in operibus misericordiæ. Per chirothecas, cautela. Per mitram, scientia vtriusque Testamenti, vnde & duo cornua habet. Per baculum, cura pastoralis, qua debet colligere vagos, quos significat curuitas in capite baculi: sustentare infirmos, quod ipse stipes signat baculi. Sed pungere lentos, quod significat stimulus in pede baculi. vnde versus.

Collige, sustenta, stimula, vaga, morbida, lenta.

Per annulum sacramenta fidei, qua Ecclesia desponsatur Christo. Episcopi enim sunt in Ecclesia loco Christi. Sed vlteriùs Archiepiscopi pallium habent signum priuilegiatæ potestatis, significat enim torquem auream quam solebant legitimè certantes accipere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sacerdotibus veteris legis indicebatur continentia illo tãtùm tempore quo ad suum ministerium accedebant: & ideò in signum castitatis tũc seruandæ in sacrificiorum oblatione femoralibus vtebantur. Sed ministris noui Testamenti indicitur perpetua continẽtia, & ideò non est simile.

¶Ad secundum dicendum, quòd mitra non erat signum alicuius dignitatis, fuit enim sicut quoddam galerum: vt Hiero. dicit: sed cydaris quæ erat signum dignitatis, solùm pontificibus dabatur, sicut & nunc mitra.

¶Ad tertium dicendum, quòd potestas ministrorum est in Episcopo sicut in origine, non autem in sacerdote, quia ipse non cõfert illos ordines: & ideo magis Episcopus quam sacerdos vestibus ministrorum vtitur.

¶Ad quartum dicendum, quòd loco superhumeralis vtitur stola, quæ ad idem significandum est, ad quod erat superhumerale.

¶Ad quintum dicendũ, quòd pallium succedit loco rationalis.

¶Ad sextum dicendum, quòd pro illa lamina habet Pontifex noster crucem, vt Inno. dicit: sicut pro femoralibus habet sandalia, pro linea albam, pro balteo cingulum, pro podere tunicam, & pro ephod amictum, pro rationali pallium, pro cydari mitram.

¶Ad septimum dicendum, quòd quanuis non habeat alterius generis potestatem, tamen eandem habet ampliorem: & ideò ad hanc perfectionem designandam sibi pallium datur quo vndique circundatur.

¶Ad octauum dicendum, quòd Romanus pontifex non vtitur baculo: quia Petrus misit ipsum ad suscitandum quendam discipulum suum qui posteà factus est Episcopus Treuerensis: & ideò in diœcesi Treuerensi Papa baculum portat, & nõ in aliis locis: vel etiam in signum quòd nõ habet coarctatam potestatem, quod curuatio baculi significat.

Papa cur baculum non defert.

QVAESTIO QVADRAGESIMAprima, *De sacramento matrimonij, quæ est in officium naturæ, in quatuor articulos diuisa.*

POST hoc considerandum est de matrimonio. Et primò agendum est de eo, inquantum est in officium naturæ. Secundò, inquantum est sacramentum. Tertiò, inquantum absolutè, & secundum se consideratur. Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrùm sit de iure naturali.

¶Secundò, vtrùm cadat sub præcepto.

¶Tertiò, vtrùm eius actus sit licitus.

¶Quartò, vtrùm possit esse meritorius.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrùm matrimonium sit de iure naturali.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd matrimonium non sit naturale. Quia ius naturale est, quod natura omnia animalia docuit: sed in aliis animalibus est cõiunctio sexuum absque matrimonio: ergo matrimonium non est de iure naturali.

Th. 4. dist. 26. q. 1. art. 1. & seq.

¶Præterea, Id quod est de iure naturali, inuenitur in hominibus secundum quemlibet statum eorum: sed matrimonium nõ fuit in quolibet statu hominum: quia sicut dicit Tullius in primo Rhetoricorum, Homines à principio syluestres erant, & tunc nemo sciuit proprios liberos nec certas nuptias, in quibus matrimonium consistit: ergo non est naturale.

Præterea, Naturalia sunt eadem apud omnes: sed non eodem modo est matrimonium apud omnes, cùm pro diuersis legibus diuersimodè matrimonium celebretur: ergo non est naturale.

¶Præterea, Illa sine quibus potest saluari naturæ intentio, nõ videntur esse naturalia: sed natura intendit conseruationẽ speciei per generationem quæ potest esse sine matrimonio, vt patet in fornicariis: ergo matrimonium non est naturale.

¶SED CONTRA est quod in principio Digestorum dicitur: Ius naturale est maris & fœminæ coniunctio, quã nos matrimonium appellamus.

¶Præterea, Philosophus 8. Ethicorũ dicit, quòd homo est magis naturaliter coniugale animal, quàm politicum: sed homo est naturaliter animal politicum & gregale, vt ipse dicit: ergo est naturaliter coniugale, & sic coniugium siue matrimonium est naturale.

CONCLVSIO.

¶*Matrimonium de iure naturæ, vel naturale est, non quia fit à natura, sed quia ad ipsum propter bonum prolis, & mutuum fidele obsequium maximè natura impellit.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquid dicitur esse naturale dupliciter. Vno modo sicut ex principiis naturæ ex necessitate causatum, vt moueri sursum est naturale igni: & sic matrimonium non est naturale, nec aliquid eorum quæ mouente libero arbitrio complentur. Alio modo dicitur naturale, ad quod natura inclinat, sed mediante libero arbitrio completur, sicut actus virtutum dicuntur naturales: & hoc modo matrimoniũ est naturale, quia ratio naturalis ad ipsum inclinat dupliciter. Primò inquantum ad principalem eius finẽ, qui est bonum prolis. Non enim intendit natura solùm generationem prolis: sed traductionem & promotionem vsq; ad perfectum statum hominis, inquantũ homo est, qui est virtutis status. Vnde secundum Philosophũ tria à parentibus habemus, scilicet esse, nutrimentũ, & disciplinam. Filius autẽ à patre educari & instrui non posset, nisi determinatos & certos parentes haberet: quod nõ esset nisi esset aliqua obligatio viri ad mulierem determinatam, quæ matrimoniũ facit. Secundò, inquantũ ad secundarium finem matrimonij, qui est mutuum obsequiũ sibi à coniugibus in rebus domesticis impensum. Sicut enim naturalis ratio dictat vt homines simul cohabitent, quia vnus nõ sufficit sibi in omnibus quæ ad vitam pertinent, ratione cuius dicitur homo naturaliter politicus: ita etiam eorum quibus indiget ad humanam vitam, quædam opera sunt competentia viris, quædam mulieribus. Vnde natura monet vt sit quædam associatio viri ad mulierem, in qua est matrimonium, & has duas causas ponit Philosophus in 8. Ethicorum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd natura hominis ad aliquid inclinat dupliciter. Vno modo quia est conueniens naturæ generis, & hoc est cõmune omnibus animalibus. Alio modo quòd est conueniens naturæ differentiæ: quia species

humana

humana abundat à genere, inquantum est rationalis, sicut est prudentiæ actus vel temperantiæ. & sic natura generis, quamuis sit vna in omnibus animalibus, non tamẽ eodem modo est in omnibus, ita etiam non inclinat eodem modo in omnibus: sed secundum quòd vnicuique competit ad matrimonium: ergo inclinat natura hominis ex parte differentiæ, quantum ad rationem secundam assignatam. Vnde Philosophus hanc rationem assignat hominibus supra animalia: sed quantum ad rationem primam inclinat ex parte generis. Vnde dicit quòd filiorum procreatio communis est omnibus animalibus, tamẽ ad hoc non inclinat eodem modo in omnibus: quia quædam animalia sunt quorum filij statim possunt sufficienter sibi victum quærere, vel ad quorum sustentationem mater sufficit, & in his non est aliqua maris ad fœminam determinatio. In illis autem, quorum filij indigẽt vtriusque sustentatione, sed ad paruum tempus, inuenitur aliqua determinatio quantum ad tempus illud, sicut in auibus quibusdam patet: sed in homine, quia indiget filius cura parentum vsque ad magnum tempus, est maxima determinatio masculi ad fœminam, ad quam etiã natura generis inclinat.

¶Ad secundum dicendum, quòd verbum Tullij potest esse verum quantum ad aliquam gentem, si tamen accipiatur principium proximum illius gentis, per quod ab alijs gentibus est distincta: quia non in omnibus producitur ad effectũ id, ad quod naturalis ratio inclinat, non autem est verum vniuersaliter: quia à principio humani generis sacra Scriptura recitat fuisse coniugia.

¶Ad tertium dicendum, quòd secundum Philosophum in 3. Ethicorum: Natura humana non est immobilis sicut diuina: & ideò diuersificantur ea quæ sunt de iure naturali secundum diuersos status & conditiones hominum: quamuis ea quæ sunt in rebus diuinis, naturaliter nullo modo varientur.

¶Ad quartum dicendum, quòd natura non tantum intendit esse in prole, sed etiam perfectum, ad quod exigitur matrimonium, vt ex dictis patet.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm matrimonium cadat sub præcepto.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd matrimonium adhuc maneat sub præcepto. Quia præceptum obligat, quandiu non reuocatur: sed prima institutio matrimonij fuit sub præcepto, vt in litera dicitur, nec vnquam hoc præceptum legitur reuocatum, imò confirmatum: Mat. 19. Quod Deus coniunxit homo non separet: ergo adhuc est matrimonium sub præcepto.

¶Præterea, Præcepta iuris naturalis secundum omne tempus obligant: sed matrimonium est de iure naturali, vt dictum est: ergo, & cætera.

¶Præterea, Bonum speciei est melius quàm bonum indiuidui: quia bonum gentis est diuinius quàm bonum vnius hominis, vt dicitur 1. Ethi. Sed præceptum primo homini datum ad cõseruationem indiuidui per actum nutritiuæ adhuc obligat. ergo multò magis præceptum de matrimonio quod pertinet ad conseruationem speciei.

¶Præterea, Vbi manet eadem ratio obligans, eadem obligatio manere debet: sed propter hoc obligabantur homines ad matrimonium antiquo tempore ne multiplicatio humani generis cessaret: cùm ergo hoc idem sequatur, si quilibet liberè potest à matrimonio abstinere, videtur quòd matrimonium sit in præcepto.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. Cor. 7. Qui nõ iungit matrimonio virginem suam, melius facit, scilicet quàm qui cõiungit: ergo cõtractus matrimonij non est sub præcepto.

¶Præterea, Nulli debetur præmium pro transgressione præcepti: sed virginibus debetur speciale præmium, scilicet aureola: ergo matrimonium non est sub præcepto.

CONCLVSIO.

¶Non tenentur homines ex præcepto ad contrahendum matrimonium.

¶RESPONDEO dicendum, quòd natura inclinat ad aliquid dupliciter. Vno modo, sicut ad id quod est necessarium ad perfectionem vnius: & talis inclinatio quemlibet obligat, quia naturales perfectiones omnibus sunt communes. Alio modo inclinat ad aliquid quod est necessarium multitudini, & cùm multa sint huiusmodi, quorum vnum impedit aliud, ex tali obligatione non obligatur quilibet homo per modum præcepti: aliàs quilibet homo obligaretur ad agriculturam & ad ædificatoriam, & ad huiusmodi officia, quæ sunt necessaria cõmunitati humanæ, sed inclinationi naturæ satisfit, cùm per diuersos diuersa complentur de prædictis. Cùm ergo ad perfectionem humanę multitudinis sit necessarium aliquos contemplatiuæ vitæ inseruire, quæ maximè per matrimonium impeditur: inclinatio ad matrimonium non obligat per modum pręcepti, etiam secundum Philosophos. Vnde Theophrastus probat quòd sapienti non expedit nubere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd pręceptum illud non est reuocatum, nec obligat vnumquenque ratione iam dicta: nisi illo tempore quo paucitas hominum exigebat, vt quilibet generationi vacaret.

¶Ad secundum & tertium patet responsio ex dictis.

¶Ad quartum dicendum, quòd natura humana communiter ad diuersa officia & actus inclinat, vt dictum est: sed quia est diuersimodè in diuersis, secundum quòd indiuiduatur in hoc vel in illo, vnum magis inclinat ad vnum illorum officiorum, aliud ad aliud: & ex diuersitate simul cum diuina prouidentia, quæ omnia moderatur conuenit, quòd vnus eligat vnum officium, vt agriculturam: alius aliud, & sic etiam quòd quidam eligant matrimonialem vitam, & quidam contemplatiuam, vnde nullum periculum imminet.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm actus matrimonij sit licitus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd actus matrimonialis semper sit peccatum, 1. Cor. 7. Qui nubunt, sint tanquam non nubentes: sed non nubentes non habent actum matrimonialem: ergo etiã nubentes peccant in actu illo.

¶Præterea, Isa. 59. Iniquitates nostræ diuiserunt inter nos & Deum nostrum, sed actus matrimonialis diuidit hominem à Deo: vnde Exo. 16. pręcipitur populo, qui debeat Deum videre, quòd non accederent ad vxores suas. Et Hiero. dicit, quòd in actu matrimoniali Spiritus sanctus prophetarum corda non tangit: ergo est iniquitas.

¶Præterea, Illud quod secundum se est turpe, nullo modo potest bene fieri: sed actus matrimonialis habet concupiscentiam adiunctam quæ semper est turpis. ergo semper est peccatum.

¶Præterea, Nihil excusatur nisi peccatum: sed actus matrimonialis indiget excusari per bona matrimonij, vt Magister dicit: ergo est peccatum.

¶Præterea, De similibus semper idem est iudicium: sed concubitus matrimonialis est eiusdem speciei cum actu adulterij, quia ad idem terminatur, scilicet speciem humanam: ergo cùm actus adulterij sit peccatum, & actus matrimonij similiter.

¶Præterea, Superfluitas in passionibus corrumpit virtutem: sed semper in actu matrimoniali est superfluitas delectationis, adeò quòd absorbet rationem, quæ est principale hominis bonum. Vnde Philosophus dicit in 6. Ethicorum: Quòd impossibile est hominem aliquem in ipsa intelligere: ergo actus matrimonialis semper est peccatum.

¶SED CONTRA, Primæ Corinth. 7. dicitur: Virgo si nubat, non peccat. & 1. Timoth. 5. Volo iuuenculas nubere, & procreare filios: sed procreatio filiorum nõ potest esse sine carnali coniunctione: ergo actus matrimonialis nõ est peccatum, aliàs Apostolus non voluisset illud.

¶Præterea, Nullum peccatũ est in præcepto: sed actus matrimonialis est in præcepto, 1. Corint. 7. Vxori vir debitum reddat: ergo non est peccatum.

CONCLVSIO.

¶Cùm ad prolis procreationem sit ipsum matrimonium institutum, secundum se semper licitum est.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd supposito, quòd natura corporalis sit à Deo bona instituta, impossibile est dicere quòd ea quæ pertinent ad conseruationem naturæ corporalis & ad quæ natura inclinat, sint vniuersaliter mala: & ideò cùm inclinatio sit naturæ ad prolis procreationem, per quam natura speciei conseruatur, impossibile est dicere quòd actus, quo procreatur proles, sit vniuersaliter illicitus: vt in eo medium virtutis inueniri non possit, nisi ponatur secundum quorundam insaniam, quòd res corruptibiles creatę sunt à malo Deo:

ex quo

ex quo fortè deriuatur quod in litera tangitur, & ideò est pessima hæresis.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Apostolus in verbis illis non prohibuit matrimonij actum: sicut eorum possessionem cùm dixit, qui vtuntur hoc mundo sint quasi non vtentes, sed in vtroque fruitionem prohibuit, quod patet ex ipso modo loquendi. Non enim dixit, sicut non vtentes vel non habentes, sed quasi non vtentes vel non habentes.

¶Ad secundum dicendum, quòd Deo coniungimur & secundum habitum gratiæ, & secundum actum contemplationis & amoris. Quod ergo primam coniunctionem separat, semper est peccatum, non autem quod secundam: quià aliqua occupatio licita circa res inferiores animũ distrahit, vt actu Deo coniungi non sit idoneus: & hoc præcipuè accidit in carnali coniunctione, in qua detinetur mens propter delectationem intensam. Et propter hoc illis quibus competit diuina contemplari, aut sacra tractare, indicitur pro tempore illo abstinentia ab vxoribus: & secundum hoc etiam dicitur, quòd Spiritus sanctus, quantum ad actum reuelationis secretorum, nõ tangebat mentes prophetarum in vsu matrimonij.

¶Ad tertium dicendum, quòd turpitudo illa concupiscentiæ quæ actum matrimonialem semper comitatur, nõ est turpitudo culpæ, sed pœnæ ex peccato primo proueniens: vt scilicet inferiores vires & membra corporis rationi non obediant. Et propter hoc ratio non sequitur.

¶Ad quartum dicendum, quòd illud propriè excusari dicitur quod aliquam similitudinem mali habet, & non est malum, vel tantũ quantum apparet: quia quædam excusantur à toto, quædam à tanto: & quia actus matrimonialis propter corruptionem concupiscentiæ habet similitudinem actus inordinati: ideò pro bono matrimonij excusatur, vt non sit peccatum.

¶Ad quintum dicendum, quòd quanuis sint specie naturæ idem, tamen differunt in specie moris, quam vna circunstantia variat, scilicet accedere ad suam vel non suam: sicut etiam occidere hominem per violentiam vel per iustitiam facit diuersam speciem moris, quanuis sit vna species naturæ: & tamen vnum est licitum, aliud illicitum.

¶Ad sextum dicendum, quòd superfluitas passionis, quæ virtutem corrumpit, non solùm impedit rationis actum, sed tollit rationis ordinem, quod non facit delectationis intensio in actu matrimoniali: quia etsi tunc non ordinetur homo, tamen à ratione est præordinatus.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm actus matrimonij sit meritorius.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd actus matrimonialis non sit meritorius: Chry. enim dicit super Mat. Matrimonium etsi vtentibus se pœnam non inferat, mercedem tamen non præstat: sed meritum respectu mercedis dicitur: ergo actus matrimonialis non est meritorius.

¶Præterea, Illud quod est meritorium dimittere, nõ est laudabile: sed laudabilis est virginitas, per quam matrimonium dimittitur: ergo matrimonialis actus non est meritorius.

¶Præterea, Qui vtitur indulgentia sibi facta, beneficio recepto vtitur: sed ex hoc quòd alicui prestatur beneficiũ, non meretur. ergo, &c.

¶Præterea, Meritum in difficultate cõsistit sicut & virtus: sed actus matrimonialis non habet difficultatem, sed delectationem, ergo non est meritorius.

¶Præterea, Illud quod non potest fieri sine peccato veniali, nõ est meritorium, quia non potest homo simul mereri & demereri: sed in actu matrimoniali semper est peccatum veniale. ergo actus prædictus non potest esse meritorius.]

¶SED CONTRA, Omnis actus quo impletur præceptum, est meritorius si ex charitate fiat: sed actus matrimonialis est huiusmodi, quia dicitur primæ Cor. 7. Vxori vir debitũ reddat: ergo, &c.

¶Prẹterea, Omnis actus virtutis est meritorius: sed actus prẹdictus est actus iustitiæ, quia redditio debiti: ergo meritorius est.

CONCLVSIO.

¶Actus matrimonialis semper meritorius est, si ad ipsum homines Religionis, vel militia virtute inducantur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm nullus actus ex deliberata voluntate procedens sit indifferens, vt in secundo lib. dictum est, actus matrimonialis semper est peccatum, vel meritorius in eo, qui gratiam habet. Si enim ad actum matrimonialem virtus inducat, vel iustitiæ, vt debitum reddat: vel religionis vt proles ad cultum Dei procreetur, est meritorius. Si autem moueat libido sistens inter bona matrimonij, vt scilicet nullo modo ad aliam accedere vellet, est peccatum veniale: si autem extra bona matrimonij efferatur, vt scilicet cũ quacunq; muliere idem facere proponeret, est peccatum mortale: natura autẽ mouere nõ potest, quin ordinetur ratione, & sic erit motus virtutis: vel non ordinetur, & sic erit motus libidinis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd radix merendi quãtum ad præmium substantiale est ipsa charitas: sed quantũ ad accidentale præmiũ ratio meriti existit in difficultate actus, & sic actus matrimonij non est meritorius: sed primo modo.

¶Ad secundum dicendum, quòd homo potest mereri & in minoribus bonis & in maioribus. Vnde quando aliquis minora bona dimittit: vt maiora faciat, laudandus est à minus meritorio actu discedens.

¶Ad tertium dicendum, quòd indulgentia quandoque est de minoribus malis: & sic indulgetur actus matrimonij prout ad ipsum mouet libido infra terminos matrimonij consistens, sic enim est veniale peccatum. sed prout ad ipsum mouet virtus, tunc est meritorius, & non habet indulgentiam, nisi secundum quòd est indulgentia de minoribus bonis, quæ idem est quod concessio. Nec est inconueniens quòd ille qui tali concessione vtitur, mereatur, quia bonus vsus beneficiorum Dei meritorius est.

¶Ad quartum dicendum, quòd difficultas laboris requiritur ad meritum præmij accidentalis: sed ad meritum essentiale requiritur difficultas consistens in ordinatione medij, & hoc est etiam in actu matrimoniali.

¶Ad quintum dicendum, quòd primus motus secundum quòd dicetur peccatum veniale, est motus appetitus in aliquod inordinatum delectabile, quod nõ est in actu matrimoniali: & ideo ratio non sequitur.

QVAESTIO QVADRAGESIMAsecunda, *De matrimonio inquantum est sacramentum, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de matrimonio inquantum est sacramentum.

¶Circa quod quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrùm sit sacramentum.

¶Secundò, vtrùm debuerit institui ante peccatum.

¶Tertiò, vtrùm conferat gratiam.

¶Quartò, vtrùm carnalis commixtio sit de integritate matrimonij.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm matrimonium sit sacramentum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd matrimonium non sit sacramentum. Omne enim sacramentum nouæ legis habet aliquam formam, quę est de essentia sacramenti: sed benedictio, quæ fit per sacerdotes in nuptiis, non est de essentia matrimonij: ergo non est sacramentum.

Tho. vbi sup. art. & seq.

¶Præterea, Sacramentum secundum Hugo. est materiale elementum: sed matrimonium nõ habet pro materia aliquod materiale elementum: ergo non est sacramentum.

¶Præterea, Sacramenta habent efficaciam ex passione Christi: sed per matrimonium non conformatur homo passioni quę fuit pœnalis, cùm habeat delectationem adiunctam: ergo non est sacramentum.

¶Præterea, Omne sacramentum nouæ legis efficit quod figurat: sed matrimonium non efficit coniunctionem Christi & Ecclesiæ quod significat: ergo matrimonium non est sacramentum.

¶Præterea, In aliis sacramẽtis est aliquid quod est res & sacramentum: sed hoc non potest inueniri in matrimonio cùm non imprimat charactêrẽ, aliàs nõ iteraretur. ergo nõ est sacramẽtũ.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ephes. 5. Sacramentum hoc magnum est. ergo, &c.

¶Præterea, Sacramentum est sacræ rei signum: sed matrimonium est huiusmodi. ergo, &c.

CONCLVSIO.

¶Matrimonium est sacramentum.

¶RESPONDEO dicendum, quod sacramentum impor-

tat ais

tur aliquod remedium sanctitatis homini contra peccatum exhibitum per sensibilia signa: vnde cùm hoc inueniatur in matrimonio, inter sacramenta computatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ verba quibus consensus exprimitur matrimonialis, sunt forma huius sacramenti, nõ autem benedictio sacerdotis, quæ est quoddam sacramentale.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sacramentum matrimonij perficitur per actum eius, qui sacramento illo vtitur, sicut pœnitẽtia: & ideo sicut pœnitentia nõ habet aliam materiam nisi ipsos actus sensui subiectos, qui sunt loco materialis elementi: ita est de matrimonio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis matrimonium nõ conformetur passioni Christi quantum ad pœnam: conformatur tamen ei quantùm ad charitatem, per quam pro Ecclesia sibi in sponsa coniungenda passus est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd vnio Christi ad Ecclesiam nõ est res contenta in hoc sacramento: sed res significata non contenta, & talem rem nullum sacramentum efficit: sed habet aliã contentam & significatam, quam efficit, vt dicetur. Magister autem ponit rem non contentam, quia erat huius opinionis quod non haberet rem contentam.

¶ Ad quintum dicendum, quòd in hoc sacramento sunt illa tria, quia sacramentum tantum sunt actus exterius apparentes: sed res & sacramentum est obligatio, quæ innascitur, viri ad mulierem ex talibus actibus: sed res vltima contenta est effectus huius sacramenti, non contenta autem est res, quam Magister determinat.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm matrimonium debuerit institui ante peccatum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd matrimonium non debuit institui ante peccatum. Quia illud quod est de iure naturali, non indiget institutione: sed matrimonium est huiusmodi, vt ex dictis patet: ergo non debuit institui.

¶ Præterea, Sacramenta sunt quædam medicinæ contra morbum peccati: sed medicina non præparatur nisi morbo: ergo ante peccatum non debuit institui.

¶ Præterea, Ad idem institutio vna sufficit: sed matrimonium fuit institutum etiam post peccatum, vt in litera dicitur: ergo ante peccatum non fuit institutum.

¶ Præterea, Institutio sacramenti debet esse à Deo: sed ante peccatum verba quæ ad matrimonium pertinent, non sunt determinatè dicta à Deo, sed ab Adam: illa autẽ verba, quæ Deus dixit, Crescite & multiplicamini, dicta sunt brutis etiam, in quibus non est matrimonium: ergo matrimonium non fuit institutum ante peccatum.

¶ Præterea, Matrimonium est sacramentum nouæ legis: sed sacramenta nouæ legis à Christo initium sumpserunt: ergo non debuit ante peccatum institui.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Mat. 19. Nõ legistis ꝙ ab initio qui fecit homines, masculum & fœminam fecit eos?

¶ Præterea, Matrimonium est institutum ad procreationem prolis: sed ante peccatũ erat necessaria homini procreatio prolis: ergo ante peccatum debet matrimonium institui.

CONCLVSIO.

¶ Matrimonium, quo est in officium naturæ, institutum fuit à Deo ante peccatum: vt remedium verò, post peccatum fuit institutum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd natura inclinat ad matrimonium intendens aliquod bonum, quod quidem variatur secundum diuersos hominum status: & ideò oportet quòd illud bonũ diuersimodè in diuersis statibus hominũ instituatur: & ideò matrimoniũ, secũdũ ꝙ ordinatur ad procreationẽ prolis, quæ erat necessaria etiam peccato non existente, institutum fuit ante peccatum: secundum autem quòd remedium præbet contra vulnus peccati, institutum fuit post peccatum tempore legis naturæ, secundum autem determinationem personarum, institutionem habuit in lege Moysi: sed secundum quòd repræsentat mysterium coniunctionis Christi & Ecclesiæ institutionem habuit in noua lege: & secundũ hoc est sacramentũ nouæ legis. Quantũ ad alias vtilitates quæ ex matrimonio cõsequũtur, sicut est amicitia, & mutuũ obsequium sibi à coniugibus impensum, habet institutionem in lege ciuili: sed quia de vi sacramenti est, quòd est signum & remedium: ideò quantùm ad medias institutiones competit ei ratio sacramenti: sed quantũ ad primam institutionem competit ei, quòd sit in officium naturę: quantum verò ad vltimam, quòd sit in officium ciuilitatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa quæ in communi sunt, de iure naturali indigent institutione quantũ ad eorũ determinationẽ, quæ diuersimodè cõpetit secũdum diuersos status: sicut de iure naturali est ꝙ maleficia puniantur, sed talis pœna tali culpæ apponitur per determinationẽ iuris positiui.

¶ Ad secundum dicendum, quòd matrimonium non est tantum in remedium contra peccatum, sed principaliter est in officium naturæ: & sic institutum fuit ante peccatum, non autem prout est in remedium.

¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum diuersa quæ oportet in matrimonio determinari, non est inconueniens quòd habuerit diuersas institutiones: & sic illa diuersa institutio nõ est eiusdem, sed in idem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd matrimonium ante peccatum institutum fuit à Deo, & ad hoc homini mulierem de costa formauit in adiutorium, & dixit eis, Crescite & multiplicamini: quod quamuis aliis animalibus dixerit, non tamen per ea eodẽ modo implendum sicut per homines. Adam verò verba illa protulit à Deo inspiratus, vt intelligeret matrimonij institutionem à Deo factam.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quantum ad hoc quòd matrimonium est sacramentum nouæ legis, non fuit ante Christum institutum, vt ex dictis patet.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm matrimonium conferat gratiam.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd matrimonium non conferat gratiam. Quia secundũ Hug. sacramenta ex sanctificatione inuisibilem gratiam conferunt, sed matrimonium non habet aliquã sanctificationem, quæ sit de essentia eius: ergo non confertur gratia in ipso.

¶ Præterea, Omne sacramentum conferens gratiam confert ipsam ex materia & forma sua: sed actus qui sunt materia in hoc sacramento, non sunt causa gratiæ, quia hoc esset Pelagiana hæresis, scilicet quòd actus nostri sint causa gratiæ: verba etiam exprimentia consensum non sunt causa gratiæ: nam ex eis non fit aliqua sanctificatio: ergo in matrimonium nullo modo gratia datur.

¶ Prętereà, Gratia ordinata cõtra vulnus peccati est necessaria omnibus habentibus vulnus illud: sed in omnibus inuenitur cõcupiscentiæ vulnus, & sic deberẽt omnes homines matrimonium contrahere, essétq; stultũ valde, à matrimonio abstinere.

¶ Prætereà, Infirmitas non accipit medicamẽtum ab eo, à quo accipit intensionem: sed per matrimonium concupiscentia accipit intensionem, quia sicut dicit Philosophus in 3. Ethi. insatiabilis est concupiscentię appetitus, & per operationem congruam augetur: ergo videtur quòd in matrimonio non conferatur remedium gratiæ contra concupiscentiam.

¶ SED CONTRA, Definitio & definitum debent conuerti: sed in definitione sacramenti ponitur causalitas gratiæ: ergo cùm matrimonium sit sacramentum, erit gratiæ causa.

¶ Prætereà, Aug. dicit quòd matrimonium est ęgrotis in remedium: sed non est in remedium, nisi inquantum aliquam efficaciam habet: ergo habet aliquid efficaciæ ad reprimendum cõcupiscentiam, sed concupiscentia non reprimitur nisi per gratiam: ergo in ipso confertur gratia.

CONCLVSIO.

¶ Matrimonium, quod in fide Christi contrahitur, habet quòd gratiã cõferat, ad ea operanda adiuuantem, quæ in matrimonio requiruntur.

¶ RESPONDEO dicẽdum, ꝙ circa hoc fuit triplex opinio. Quidam enim dixerunt quòd matrimonium nullo modo est causa gratiæ, sed est tantùm signum. Sed hoc non potest stare: quia secundum hoc in nullo abundaret à sacramẽtis veteris legis, vnde non esset aliqua ratio, quare sacramentis nouę legis annumeraretur: quòd enim remedium præbeat satisfaciendo concupiscentiæ, ne deinceps ruat, dum nimis arctatur, habuit etiam in veteri lege ex ipsa natura actus. Et ideò alij dixerunt, quòd cõfertur ibi gratia in ordine ad recessum à malo: quia excusatur actus à peccato, qui sine matrimonio peccatum esset. Sed hoc esset nimis parum: quia hoc etiã in veteri lege habuit: & ideò dicunt ꝙ facit recedere à malo inquantum constringit concupiscentiam, ne extra bona matrimonij feratur: non autem per gratiam illam fit aliquod auxilium ad bene operandum. Sed hoc nõ potest stare: quia eadẽ gratia est quæ impedit peccatũ, & quæ ad bonum inclinat, sicut idem calor qui aufert

frigus,

frigus, & qui calefacit. Vnde alij dicunt quòd matrimonium inquantum in fide Christi contrahitur, habet vt conferat gratiam adiuuantem ad illa operanda, quæ in matrimonio requiruntur, & hoc probabilius est. Quia vbicunque datur diuinitùs aliqua facultas, dantur etiam auxilia, quibus homo conuenienter vti posit facultate illa: sicut patet, quòd omnibus potentiis animæ respondent aliqua membra corporis, quibus in actum exire posint. Vnde cùm in matrimonio detur homini ex diuina institutione facultas vtendi vxore sua ad procreationem prolis, datur etiam gratia sine qua id conuenienter facere non posint: sicut etiam de potestate ordinis suprà dictum est, & sic ista gratia data est vltima res contenta in hoc sacramento.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut habet aqua Baptismi, quòd corpus tangat & cor abluat ex tactu carnis Christi: ita matrimonium hoc habet ex hoc quòd Christus sua passione illud repræsentauit, & non principaliter ex aliqua sanctificatione sacerdotis.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut aqua Baptismi cum forma verborum non operatur immediatè ad gratiam, sed ad characterem: ita actus exteriores & verba exprimentia cõsensum directè faciunt nexum quendam, qui est sacramentum matrimonij: & huiusmodi nexus ex virtute diuinæ institutionis dispositiuè operatur ad gratiam.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procederet nisi contra concupiscentiæ morbum posset aliquod efficacius remedium adhiberi: adhibetur autem maius remedium per opera spiritualia & carnis mortificationem ab illis, qui matrimonio non vtuntur.

¶Ad quartum dicendum, quòd contra concupiscentiam potest præstari remedium dupliciter. Vno modo ex parte ipsius concupiscentiæ, vt reprimatur in sua radice: & sic remedium præstat matrimonium per gratiam quæ in eo datur. Alio modo ex parte actus eius, & hoc dupliciter. Vno modo vt actus, ad quem concupiscentia inclinat exteriùs turpitudine careat, & hoc fit per bona matrimonij quæ honestant carnalem concupiscentiam. Alio modo, vt actus turpitudinem habens impediatur, quod fit ex ipsa natura actus: quia dum concupiscentiæ satisfecit in actu coniugali, ad alias corruptelas non ita incitat. Propter quod dicit Apostolus, Melius est nubere quàm vri: quamuis enim opera concupiscentiæ congregata secundũ se nata sint concupiscentiam augere, tamen secundum quòd ratione ordinantur, ipsam reprimunt: quia ex similibus actibus similes relinquuntur dispositiones & habitus.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm carnalis commixtio sit de integritate matrimonij.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd carnalis commixtio sit de integritate matrimonij. In ipsa enim institutione matrimonij dictum est, Erunt duo in carne vna: sed hoc non fit nisi per carnalem commixtionem: ergo est de integritate matrimonij.

¶Prętereà, Illud quod pertinet ad sacramenti significationem, est de necessitate sacramenti, vt prædictum est: sed carnalis cõmixtio pertinet ad significationem sacramenti, vt in litera dicitur: ergo est de integritate sacramenti.

¶Prætereà, Hoc sacramentum ordinatur ad conseruationem speciei: sed conseruatio speciei non potest fieri sine carnali commixtione: ergo est de integritate sacramenti.

¶Prætereà, Matrimonium est sacramentum, secundum quod remedium contra concupiscentiam præstat. de quo dicit Apostolus 1. Cor. 6. Quòd melius est nubere, quàm vri: sed hoc remedium non præstat his qui carnaliter non commiscentur: ergo idem quod priùs.

¶SED CONTRA, In paradiso fuit matrimonium: sed ibi non fuit carnalis copula: ergo commixtio carnalis non est de integritate matrimonij.

¶Prætereà, Sacramentum ex suo nomine sanctificationem importat: sed sine carnali commixtione est matrimonium sanctius, vt in litera dicitur: ergo carnalis commixtio non est de necessitate sacramenti.

CONCLVSIO.

¶Carnalis commixtio non ad primam, sed secundam spectat matrimonij perfectionem.

¶RESPONDEO dicendum, quod duplex est integritas: vna quæ attenditur secundum perfectionem primam, quæ cõsistit in ipso esse rei. Alia quæ attenditur secundum perfectionem secundam, quæ consistit in operatione: quia ergo carnalis commixtio est quædam operatio siue vsus matrimonij, per quod facultas ad hoc datur: ideò erit carnalis commixtio de secunda perfectione matrimonij & non de prima.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod Adam exposuit integritatem matrimonij quantum ad vtramq; perfectionem: quia res ex suo actu innotescit.

¶Ad secundum dicendum, quòd significatio rei contentæ est de necessitate sacramenti: & ad hanc significationem non pertinet carnalis commixtio, sed ad rem non contentam, vt ex dictis patet.

¶Ad tertium dicendum, quòd res non peruenit ad finem suum nisi per actum proprium: vnde ex hoc quòd finis matrimonij non habetur sine carnali commixtione, oportet quod sit de integritate secunda, & non de prima.

¶Ad quartum dicendum, quòd ante commixtionem carnalem est matrimonium in remedium ex gratia, quæ in eo datur, quamuis non ex actu: quod pertinet ad integritatẽ secundã.

QVAESTIO QVADRAGESIMA-
tertia, De matrimonio quantum ad sponsalia, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de matrimonio absolutè considerato. Vbi primò agendum est de sponsalibus. Secundò, de matrimonij ratione. Tertiò, de eius causa efficiente, scilicet de consensu. Quartò, de eius bonis. Quintò, de impedimentis ipsius. Sextò, de secundis nuptiis. Septimò, de quibusdam matrimonio annexis. Circa primum quæruntur tria.

¶Primò, quid sint sponsalia.

¶Secundò, qui possunt contrahere sponsalia.

¶Tertiò, vtrùm sponsalia dirimi posint.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm sponsalia sint futurarum nuptiarum promissio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd spõsalia non conuenienter dicantur futurarum nuptiarum promissio, vt habetur ex verbis Nicolai papæ. Quia sicut dicit Isidôrus, est aliquis sponsus, nõ quia promittit, sed quia spondet & sponsores dat. sed à sponsalibus dicitur aliquis sponsus, ergo malè dicitur promissio.

¶Prætereà, Quicunque promittit aliquid, debet compelli ad soluendum: sed illi qui sponsalia contraxerunt, non compelluntur per Ecclesiam ad matrimonium complendum. ergo sponsalia non sunt promissio.

¶Prætereà, In sponsalibus non est quandoque sola promissio, sed adicitur iuramentum & aliquæ arrhæ: ergo videtur quod non debuerit solùm per promissionem definiri.

¶Prætereà, Matrimonia debẽt esse libera & absoluta: sed spõsalia quandoque fiunt sub aliqua conditione etiam ac[illegible]endæ pecuniæ. ergo non conuenienter dicuntur promissio nuptiarum.

¶Prætereà, Promissio quæ est de rebus futuris, vituperatur, Ia. 4. sed circa sacramenta non debet aliquid esse vituperabile: non ergo debet fieri futurarum nuptiarum promissio.

¶Prætereà, Nullus dicitur sponsus nisi à spõsalibus: sed aliquis dicitur sponsus ex præsentibus nuptiis, vt in litera dicitur: ergo sponsalia nõ semper sunt futurarum nuptiarum promissio.

CONCLVSIO.

¶Sponsalia sunt futurarum nuptiarum promissio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd consensus in coniugalem copulam per verba de futuro non facit matrimonium, sed matrimonij promissionem: & hæc promissio dicitur sponsalia à spondendo, vt dicit Isidórus. Nam ante vsum tabularũ matrimonij cautiones dabant, quibus spondebant se inuicem cõsentire in iure matrimonij, & fideiussores dabant. Fit autem

promissio

promissio dupliciter, scilicet absolutè & sub conditione. Absolutè quatuor modis. Primò nuda promissione, vt cùm dicitur, Accipiam te in meam: & econuerso. Secundò, datis arrhis sponsalitiis, vt pecunia vel aliquid huiusmodi. Tertio, annuli subarrhatione. Quartò, interueniente iuramento. Si autem fiat dicta promissio sub conditione, distinguendum est: aut est conditio honesta: vt cùm dicitur, Accipiam te, si parentibus placeat: & tunc stante conditione stat promissio, & non stante non stat: aut est inhonesta, & hoc dupliciter: quia aut est contraria bonis matrimonij, vt si dicam, Accipiam te, si venena sterilitatis procures: & tunc non contrahuntur sponsalia: Aut non est contraria bonis matrimonij, vt Accipiam te si furtis meis consentias: & tunc stat promissio, sed tollenda est conditio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipsa spõsalia & sponsorum donatio est promissionis confirmatio: & ideò ab hoc denominatur quasi à perfectiori.

¶Ad secundum dicendum, quòd ex tali promissione obligatur vnus alteri ad matrimonium contrahendum, & peccat mortaliter non soluens promissum, nisi legitimum impedimentum interueniat: & secundum hoc Ecclesia cogit iniungendo poenitentiam pro peccato, tamen in foro contentioso non compellitur: quia matrimonia coacta consueuerunt malos exitus habere, nisi fortè iuramentum interuenerit, quia tunc cogẽdus est, vt quidam dicunt: quanuis alias non videatur propter causam prædictam, præcipuè si de vxoricidio timeretur.

¶Ad tertium dicendum, quòd illa addita non sunt nisi ad confirmandam promissionem: vnde non sunt aliud quàm promissio.

¶Ad quartum dicendum, quòd conditio illa quæ apponitur, non tollit matrimonij libertatem, quia si est inhonesta, debet abiici: si autem honesta, aut de bonis simpliciter: vt si dicatur, Accipiam te si placet parentibus, & hæc conditio non tollit libertatem sponsalium, sed auget ei honestatem: aut est de vtilibus, vt si dicat, Contraham tecum si dabis mihi centum, & tũc hoc non ponitur quasi ad vendendum consensum matrimonij, sed intelligitur vt promissio dotis: vnde matrimonium libertatem non perdit. Quandoque autem apponitur conditio pecuniæ per modum poenæ: & tunc quia matrimonia debent esse libera, talis conditio non stat, nec potest exigi poena illa ab eo qui non vult matrimonium complere.

¶Ad quintum dicendum, quòd Iacobus non intendit prohibere quòd omnino aliquis nullam promissionem faciat de futuris sed quòd non promittat quasi fiduciam habens de vita sua: vnde docet quòd debet apponi cõditio, si Deus voluerit, quæ etiam si verbis non exprimatur, corde tamen debet intelligi.

¶Ad sextum dicendum, quòd in matrimonio potest considerari ipsa coniunctio matrimonialis & actus eius: & à sponsione primi in futurum dicitur sponsus à sponsalibus contractis per verba de futuro, & à sponsione secundi dicitur aliquis sponsus etiam quando contractum est matrimonium per verba de præsenti: quia ex hoc ipso spondet matrimonij actum: tamen à prima sponsione dicuntur sponsalia propriè, quæ sunt quędam sacramentalia matrimonij, sicut exorcismus Baptismi.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm tempus septennij sit legitimè assignatum sponsalibus contrahendis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd tempus septennij non sit competenter assignatum sponsalibus contrahendis. Contractus enim, qui per alios fieri potest, non requirit discretionem in illis ad quos pertinet: sed sponsalia fieri possunt per parentes vtroque illorum ignorante, quorum sunt sponsalia. ergo ita possunt fieri ante septennium, sicut post.

¶Præterea, Sicut ad contractus sponsalium requiritur aliquis rationis vsus, ita ad consentiendum in peccatum mortale: sed sicut Grego. narrat in 4. Dialo. quidam puer propter blasphemiæ peccatum extinctus est. ergo ante septennium possunt contrahi sponsalia.

¶Præterea, Sponsalia ad matrimonium ordinantur: sed in matrimonio non assignatur vnum tempus puellæ & puero. ergo in sponsalibus septennium vtrique assignari non debet.

¶Præterea, Ex tunc aliqui possunt sponsalia contrahere, ex quo eis possunt futuræ nuptiæ placere: sed signa talis placentię frequenter apparent in pueris ante septennium. ergo ante illud tempus possunt contrahi sponsalia.

¶Præterea, Si aliqui ante septimum annum contrahant sponsalia, & postea post septennium ante tempus pubertatis contrahunt per verba de præsenti, reputantur inter eos esse sponsalia. sed hoc non est ex secundo contractu: quia tunc non intẽdunt sponsalia, sed matrimonium contrahere. ergo ex primo: & sic ante septennium possunt sponsalia contrahi.

¶Præterea, In his quæ communiter fiunt à pluribus, quod deest vni, suppletur ab altero, sicut patet in trahentibus nauem: sed contractus sponsalium est quædam actio communis inter contrahentes. ergo si vnus sit pubes, potest contrahere cũ puella quæ non habet septem annos sponsalia, quia quod vni deficit de tempore, alteri superabundat.

¶Præterea, Si aliqui iuxta ætatem pubertatis, quanuis ante eam contrahunt per verba de præsenti, reputatur inter eos matrimonium. ergo pari ratione si ante septẽnium, dummodò sint propinqui: contrà autem per verba de futuro, reputabuntur inter eos esse sponsalia.

CONCLVSIO.

¶Potest homo in fine primi septennij sponsalia contrahere, sicut in fine secundi matrimonium contrahere, ac religionem ingredi, & in fine tertij, similiter se obligare.

¶RESPONDEO dicendum, quòd septennium est tẽpus determinatum sponsalibus à iure contrahendis satis rationabiliter. Quia cùm sponsalia sint quædam promissiones futurorum, vt dictum est, oportet quòd illorum sint qui aliquo modo promittere possint, quod non est nisi illorum qui habent aliquam prudentiam de futuris, quæ vsum rationis requirit: respectu cuius triplex gradus notatur secundum Philosophum in 1. animalium. Primus est cùm quis neque ipse intelligit per se, neque ab alio capere potest. Secundus est status quo homo ab aliis capere potest, sed ipse per se non sufficit ad intelligendum. Tertius est cùm homo & ab alio iam capere potest, & per seipsum considerare: & quia ratio paulatim in homine cõualescit, secundum quod quietantur motus & fluxibilitates humorum sensualitatis: ideò primum statum hominis obtinet homo ante primum septennium, & propter hoc illo tempore nulli contractui aptus est, & ita nec sponsalibus: sed ad secundum statum incipit peruenire in fine primi septennij: vnde etiam tunc temporis pueri ad scholas ponuntur. Sed ad tertium statum incipit homo peruenire in fine secundi septennij, quãtùm ad ea quæ ad personam ipsius pertinent, in quo ratio naturalis eius conualescit: sed quantùm ad ea quæ extra ipsum sunt, in fine tertij septennij: & ideò ante primum septennium nulli contractui homo aptus est. Sed in fine primi septennij incipit esse aptus ad aliqua promittendum in futurum, pręcipuè de his ad quæ ratio naturalis inclinat magis: non autem ad obligandum se perpetuo vinculo, quia ad hoc non firmam voluntatem habet: & ideò tali tempore possunt contrahere sponsalia. Sed in fine secundi septẽnij iam potest obligare se de his, quæ ad personam ipsius pertinent, vel ad religionem, vel ad coniugium: sed post tertium septennium etiam potest de aliis se obligare, & secundum leges constituitur ei potestas de rebus suis disponendi post vigesimumsecundum annum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si ante annos pubertatis fiant contractus sponsalium per alium, ambo vel alter reclamare possunt: vnde nihil tunc actum est, adeò quòd nec aliqua affinitas contrahitur ex hoc: & ideò sponsalia quæ inter aliquos per personas alias contrahuntur, robur habent, inquantum illi inter quos contrahuntur ad ætatem debitam venientes, non reclamant, ex quo intelliguntur consentire de his quæ per alios facta sunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd quidam dicunt quòd ille puer de quo Grego. narrat, non fuit damnatus, nec mortaliter peccauit, sed visio illa fuit ad patrem contristandum, qui in puero illo peccauerat non corrigens eum: sed hoc est expressè contra intentionem Greg. dicentis, quòd pater pueri animam filij negligens non paruum peccatorem gehennæ ignibus nutriuit. Et ideò dicendum, quòd ad peccatum mortale sufficit etiam consensus præsens. Sed in sponsalibus est consensus in futurum, maior autem discretio rationis requiritur ad prouidendum in futurum, quàm ad consentiendum in actum vnum pręsentem: & ideò antè potest homo peccare mortaliter quam possit se obligare ad aliquid in futurum.

¶Ad tertium dicendum, quòd in tempore contractus matrimonij,

non so

non solùm requiritur dispositio ex parte vsus rationis, sed etiã ex parte corporis, vt sit tẽpus generationi aptum: & quia puella in duodecimo anno ad hoc venit vt possit esse actu generationis apta, puer autẽ in fine secundi septennij, vt Philosophus ait in 9. animalium: simul autem vsum discretionis accipiunt, qui tantum in sponsalibus requiritur: ideò in sponsalibus determinatur vnum tempus vtrique, non autem in matrimonio.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illa placentia quæ est in pueris ante septennium, nõ procedit ex perfecto vsu rationis, cùm nondum susceptibiles sint plenæ disciplinæ, sed magis contingit ex motu naturæ quàm ex aliqua ratione: & ideò nõ sufficit talis placentia ad sponsalia contrahentium.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quanuis per secundum cõtractum in casu illo non faciant matrimonium, tamen ostendunt se ratam habere priorem promissionem, & ideò prioris contractus accipit firmitatem.

¶ Ad sextum dicendum, quòd trahentes nauem agunt per modum vnius causæ, & ideò quod deest vni, potest suppleri ex altero: sed sponsalia contrahentes agunt vt distinctæ personæ, quia sponsalia non nisi inter duos esse possunt: vnde in vtroque requiritur quòd sit sufficiens ad cõtrahendum: & ideò defectus vnius sponsalia impedit, nec ex altero potest suppleri.

¶ Ad septimum dicendum, quòd in sponsalibus etiam similiter si appropinquant contrahentes ad tẽpus septennij, contractus sponsalium habet robur: quia secundum Philosophum in 2. Physic. quod parum deest, quasi nihil deesse videtur. Hæc autem propinquitas à quibusdam determinatur tempus sex mẽsium: sed melius est quòd determinetur secundum cõditionem contrahentium, quia in quibusdam magis accelerat vsus rationis, quàm in aliis.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm sponsalia dirimi possint altero religionem intrante.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd sponsalia dirimi non possint altero religionẽ intrante. Quia de pecunia quam alteri promitto, non possum alteri licitè obligationẽ facere: sed ille qui sponsalia contrahit, corpus suum promittit mulieri. ergo non potest se offerre Deo vlteriùs in religionem.

¶ Item, Videtur quòd non debeat dirimi quando alter coniugum ad longinquam religionẽ se transfert, quia in dubiis semper tutior pars est eligenda: sed tutius esset, quòd eum expectaret. ergo tenetur eum expectare.

¶ Item, Videtur quòd nec dirimantur per ægritudinem, quam aliquis incurrit post contracta sponsalia, quia pro pœna nullus debet puniri: sed vir qui infirmitatem incurrit, punitur in eo quòd ei ius aufertur, quod in illa habebat quæ sibi fuerat desponsata. ergo propter corporalem infirmitatem non debẽt sponsalia dirimi.

¶ Item, Videtur quòd nec propter affinitatem interuenientẽ, vtpòte si sponsus consanguineam sponsæ fornicario concubitu cognoscat, quia secundum hoc sponsa puniretur pro peccato sponsi, quod non est conueniens.

¶ Item, Videtur quòd non possint se inuicem absoluere, quia hoc est maximæ leuitatis, vt primò contrahant, & postmodùm se absoluant: sed talia non debent ab Ecclesia sustineri. ergo.

¶ Item, Videtur quòd nec propter alterius fornicationem, quia adhuc per sponsalia vnus non accipit potestatem in corpus alterius: & sic videtur quòd in nullo contra inuicem peccent, si interim fornicãtur: & sic sponsalia dirimi non debent per hoc.

¶ Item, Videtur quòd nec per contractum cum aliqua per verba de præsenti, quia venditio secunda non derogat venditioni primæ. ergo nec secundus contractus potest derogare primo.

¶ Item, Videtur quòd nec per defectum ætatis possint dirimi, quia quod non est non potest dissolui: sed ante ætatem determinatam nulla fuerunt sponsalia. ergo dirimi non possunt.

CONCLVSIO.

¶ Dirimuntur sponsalia & cùm quis ad religionem confugerit, & cũ alter coniugum cum altero matrimonium contrahit per verba de præsenti: alter etiam dirimuntur variis casibus secundum iudicium Ecclesiæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quod in omnibus prædictis casibus sponsalia contracta dirimuntur, sed diuersimodè: quia in duobus, scilicet cùm quis ad religionem confugit, & cùm alter coniugum cum altero per verba de præsenti contrahit, ipso iure sponsalia dirimuntur: sed in aliis casibus dirimi debent secundum iudicium Ecclesiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd talis promissio soluitur per mortem spiritualem, cùm sit spiritualis tantùm, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dubium determinatur ex hoc quòd alter non compâret tempore statuto ad matrimonium conficiendum. Vnde si ex parte eius non defuit, quin matrimonium cõpleret, potest licitè alteri nubere sine peccato aliquo. Si autem per eam stetit quòd matrimonium non est completum, debet agere pœnitentiam de peccato fractę promissionis, aut iuramenti, si iuramentum interuenit, & contrahere cum alia, si vult, iudicio Ecclesiæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si ante contractum matrimonij aliquam grauem infirmitatem incurrat alter eorũ, inter quos sunt contracta sponsalia, quæ ipsum debilitet nimis, aut eum deformet, vt abscissio nasi, vel orbitas oculorum, aut aliquid huiusmodi: aut quæ sunt contra bonum prolis, vtpote lepra, quæ solet prolem inficere, possunt sponsalia dirimere, ne sibi inuicem displiceant, cùm matrimonium sic contractum, malũ exitum sortiatur: nec pro pœna punitur aliquis, sed ex pœna damnum reportat, quod non est inconueniens.

¶ Ad quartum dicendum, quòd si sponsus cognouit consanguineam sponsæ, vel è contrà, tunc dirimi debent sponsalia: & ad hoc probandum sola fama sufficit propter scandalum vitandum: causæ enim quæ in futurum expectant effectus suos, impediuntur à suis effectibus, non solùm ex eo quod est, sed ex eo quod futurum est. Vnde sicut affinitas si esset tempore contractus sponsalium impediuisset contractum illum, ita si interueniat ante matrimonium, quod est effectus quidam sponsalium, prior contractus ab effectu suo impeditur: nec in hoc aliquid detrahitur alteri, imò ei cõfertur, quia absoluitur ab eo qui per fornicationem se Deo odiosum reddit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quidam non recipiunt istum casum, sed contra eos est Decre. quæ expressè dicit: Ad instar, inquit, eorum qui societatem fidei contrahunt, & posteà eandem remittunt potest in patiẽtia tolerari, si mutuò se absoluũt qui sponsalia contraxerunt. Sed ad hoc dicunt quòd Ecclesia magis hoc sustinet ne peius eueniat, quã hoc fit de iure, sed hoc non videtur exemplo conuenire quod Decre. adducit. Et ideò dicendum, quòd non semper est leuitatis retractare quæ priùs firmata sunt, quia incertæ sunt prouidentiæ nostræ: vt dicitur in lib. Sapientiæ.

¶ Ad sextum dicendum, quòd quanuis non dederint sibi mutuò potestatem corporis sponsalia contrahentes, tamen ex hoc efficiuntur sibi inuicem suspecti de non seruanda fide in futurum: & ideò potest sibi præcauere vnus contra alium, sponsalia dirimendo.

¶ Ad septimum dicendum, quòd ratio illa teneret si esset vnius rationis vterque contractus: sed secundus cõtractus matrimonij est fortior primo, & ideo soluit ipsum.

¶ Ad octauum dicendum, quòd quanuis non fuerint vera spõsalia, tamen fuit ibi quidam modus sponsalium: & ideò ne videatur approbare, ad annos legitimos veniens debet petere solutionem sponsalium iudicio Ecclesiæ faciendam, propter bonum exemplum.

QVAESTIO QVADRAGESIMA-quarta, *De matrimonij definitione, in tres articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de ratione matrimonij. Circa quod quæruntur tria.

¶ Primò, vtrùm matrimonium sit in genere coniunctionis.

¶ Secundò, vtrùm conuenienter nominetur.

¶ Tertiò, vtrùm conuenienter definiatur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm matrimonium sit in genere coniunctionis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd matrimonium non sit in genere coniunctionis. Quia vinculum quo aliqua ligantur, differunt à coniunctione ipsa sicut causa ab effectu: sed matrimonium *Tho. 4. dis. q. 1. art. 1. q. 1. & seq.*

est vincu

est vinculum quoddam, quo iuncti matrimonio ligantur. ergo non est in genere coniunctionis.

¶ Præterea, Omne sacramentum est sensibile: sed nulla relatio est accidens sensibile. ergo matrimonium cùm sit sacramẽtum, non erit in genere relationis, & ita nec in genere coniunctionis.

¶ Præterea, Coniunctio est relatio æquiparentiæ sicut æqualitas: sed non est vna numero æqualitatis relatio in vtroque extremorum: vt Aui. dicit. ergo nec vna cõiunctio: & sic si matrimonium est in genere coniunctionis, non est vnum tantùm matrimonium inter duos coniuges.

¶ SED CONTRA, Relatio est secundũ quòd aliqua adinuicem referuntur: dicitur enim maritus vir vxoris, & vxor mariti vxor. ergo matrimonium est in genere relationis, nec est aliud quàm coniunctio.

¶ Præterea, Vnio duorum ad aliquid vnum non fit nisi secundum coniunctionem: hoc autem fit per matrimonium, vt Gen. 2. Erunt duo in carne vna. ergo matrimonium est in genere cõiunctionis.

CONCLVSIO.

¶ *Matrimonium coniunctio quædam est viri & vxoris, ad vnam cognationem, & prolis educationem, & vitam domesticam.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd coniunctio adunationem importat: vnde vbicũque est adunatio aliquorum, ibi est aliqua coniunctio. Ea autem, quæ ordinantur ad aliquid vnũ, dicuntur in ordine ad illud adunari: sicut multi homines adunantur ad vnam militiam vel negotiationem exequendam, ex qua dicũtur commilitones adinuicem, vel socij negotiationis: & ideò cùm per matrimonium ordinentur aliqui ad vnam cognationem & educationem prolis, & iterum ad vnam vitam domesticam, constat quòd in matrimonio est aliqua coniunctio, secundum quam dicitur maritus & vxor: & talis coniunctio ex hoc quòd ordinatur ad aliquod vnũ, est matrimoniũ: coniunctio autem corporum vel animorum ad matrimonium consequitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd matrimonium est vinculum, quo ligantur formaliter, nõ effectiuè: ideò nõ oportet quòd sit aliud à coniunctione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis ipsa relatio non sit sensibile accidens, tamen causæ eius possunt esse sensibiles, nec in sacramento requiritur quòd sit sensibile illud quod est res & sacramentum. Hoc enim modo se habet in hoc sacramento prædicta coniunctio: sed verba exprimentia consensum sunt sacramentum tantùm, & causa prædictæ coniunctionis sunt sensibilia.

¶ Ad tertium dicendum, quòd relatio fundatur in aliquo sicut in causa, vt similitudo in qualitate: in aliquo sicut in subiecto, vt in ipsis similibus. & ex vtraque parte potest attendi vnitas & diuersitas ipsius: quia ergo in similitudine non est eadem qualitas numero, sed specie in vtroque simili, & iterum subiecta similitudinis sunt duo numero & similiter de æqualitate: & ideò æqualitas & similitudo omnibus modis est alia in vtroque similium, & æqualium: sed relatio quę est matrimonium ex vna parte, habet vnitatẽ in vtroque extremorum, scilicet ex parte causæ, quia ad eandem numero generationem ordinatur: sed ex parte subiecti habet diuersitatem secundum numerum. & ideò hæc relatio est vna & multiplex ex parte subiecti: & sec ũdum quòd est multiplex ex parte subiecti, significatur his nominibus vxor & maritus: secundum autem quòd est vna, significatur hoc nomine matrimonij.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrùm matrimonium congruè nominetur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd matrimonium incongruè nominetur, quia denominatio debet fieri à digniori. Sed pater dignior est matre. ergo magis debet denominari à patre quàm à matre coniunctio vtriusque.

¶ Præterea, Res debet denominari ab eo quod est de essentia sua: quia ratio quam significat nomen, est definitio, vt dicitur in 4. Metaph. sed nuptiæ non sunt de essentia matrimonij. ergo non debet matrimonium nuptiæ appellari.

¶ Præterea, Species nõ potest proprio nomine nominari ab eo quod est generis: sed coniunctio est genus ad matrimonium. ergo non potest propriè coniugium nominari.

¶ SED IN CONTRARIVM est communis vsus loquentium.

CONCLVSIO.

¶ *Matrimonium congruè dicitur Matrimonium, Nuptiæ, et Coniugium, sed diuersis rationibus.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in matrimonio est tria considerare. Primò, essentiam ipsius quæ est coniunctio, & secundum hoc vocatur coniugium. Secundò, causam eius, quæ est desponsatio, & secundum hoc vocãtur nuptiæ à nubo: quia in ipsa solennitate desponsationis qua matrimonium perficitur, capita nubentium velantur. Tertiò, effectum, qui est proles, & dicitur sic matrimonium (vt Augu. dicit contra Faustũ) ob hoc quòd mulier non debet ob aliud nubere nisi vt sit mater. Potest autem matrimonium quasi matris munium, id est, officium dici, quia fœminis incumbit maximè educandæ prolis officium: vel dicitur matrimonium quasi matrem muniens, quia iam habet quo defendatur & muniatur, scilicet viro: vel dicitur matrimonium quasi matrem monens, ne virum relinquat, alteri adhærens: vel dicitur matrimonium quasi materia vnius, quia in eo fit coniunctio ad vnam prolem materialiter inducẽdam, vt dicatur matrimonium à monos & materia: vel dicitur matrimonium, vt Isidô. dicit, à matre & nato, quia per matrimonium efficitur aliqua mater nati.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis pater sit dignior quàm mater: tamen circa prolem mater magis est officiosa quàm pater: vel ideò quia mulier ad hoc principaliter facta est vt sit homini in adiutorium prolis: non autem vir propter hoc factus est: vnde magis pertinet ad rationem matrimonij mater quàm pater.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquando essentialia cognoscuntur per accidentalia: & ideò etiam per accidentalia aliqua nominari possunt, cùm nomen detur causa rei innotescendæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliquãdo species nominatur ab eo quod est generis propter imperfectionem speciei, quando scilicet completè habet generis rationem, nec tamen aliquid addit quod ad dignitatem pertineat, sicut proprium accidẽtale retinet nomen proprij cõmunis: aliquando autem propter perfectionẽ quando in vna specie cõpletè inuenitur ratio generis, & non materia alia: sicut animal denominatur ab anima quæ competit animato corpori quod est genus animalis, sed animatio non inuenitur perfectè in animatis, quæ non sunt animalia: & similiter est in proposito, quia coniunctio viri ad mulierem per matrimonium est maxima, cùm sit animarum & corporũ, ideò coniugium nominatur.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrùm matrimonium conuenienter definiatur.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter definiatur in litera. Quia in mariti definitione oportet quòd matrimoniũ ponatur, quia maritus est, qui est mulieri iunctus matrimonio: sed maritalis coniunctio ponitur in definitione matrimonij. ergo videtur quòd sit circulatio in definitionibus istis.

¶ Præterea, Per matrimonium sicut efficitur vir maritus mulieris, ita vxor viri mulier. ergo non debet magis dici coniunctio maritalis, quàm vxoria.

¶ Præterea, Consuetudo ad genus moris pertinet: sed frequenter matrimonio iuncti sunt valde moribus diuersi. ergo non debet poni in definitione matrimonij, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens.

¶ Præterea, Inueniuntur aliæ definitiones de matrimonio datę. Quia secundum Hugo. matrimonium est duarum idonearum personarum legitimus de coniunctione consensus, secundum quosdam: aut matrimonium est consortium communis vitæ & communicatio diuini & humani iuris. Et quæritur qualiter hæ definitiones differant.

CONCLVSIO.

¶ *Matrimonium est quædam indissolubilis maritalis coniunctio inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut dictum est, in matrimonio tria cõsiderantur, scilicet causa ipsius, & essentia eius, & effectus: & secundum hoc tres definitiones inueniuntur de matrimonio datæ. Nam definitio Hug. tangit causam, scilicet consensum, & per se non est. Definitio autem in litera posita tãgit essentiam matrimonij, scilicet coniunctionem, & addit determinatum subiectum in hoc quòd dicit inter legitimas personas: ponit etiam differentiam contrahentem ad speciẽ in hoc quòd dicit maritalis: quia cùm matrimonium sit coniunctio in ordine ad aliquid vnum, talis coniunctio in speciem trahitur

per illud ad quod ordinatur:& hoc eſt id quod ad maritũ pertinet. ponit etiam virtutem huius coniunctionis,quia indiſſolubilis eſt,in hoc quòd dicit indiuiduam,&c. Sed alia definitio tangit effectum ad quem ordinatur matrimonium,ſcilicet, vita communis in rebus domeſticis:& quia communis communicatio aliqua lege ordinatur:ideò ponitur ordinatiuum iſtius communionis, ſcilicet ius diuinum & humanum: aliæ autem communicationes vt negotiatorum & militantium ſolo iure humano inſtitutæ ſunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum,quòd aliquando priora,ex quibus debet dari definitio,non ſunt nomina: & ideò in definitione aliquorum ponuntur aliqua poſteriora ſimpliciter quæ ſunt priora quo ad nos,ſicut in definitione qualitatis ponitur quale à Philoſopho, cùm dicit:Qualitas eſt ſecundum quã quales eſſe dicimur.ita etiã hîc in definitione matrimonij ponitur maritalis,vt ſit ſenſus, quòd matrimonium eſt coniunctio ad ea quæ mariti officium requirit,quæ non poterant vno nomine exprimi.

¶Ad ſecundum dicendum,quòd per hanc differentiam tangitur finis coniunctionis,vt dictum eſt: & quia vt dicit Apoſtolus, Vir non eſt propter mulierem,ſed mulier propter virum: ideò hæc differentia potiùs debet ſumi à viro quàm à muliere.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut vita ciuilis non importat actum ſingularem huius vel illius, ſed ea quæ ad communicationem ciuilẽ pertinent,ita vita cõiugalis nihil aliud eſt quàm conuerſatio ad communicationem talem pertinẽs:& ideò quãtum ad hanc vitam ſemper conſuetudo eſt indiuidua, quamuis ſit diuiſa quantum ad actus ſingulares vtriuſque.

¶Ad quartum patet ſolutio ex dictis.

QVAESTIO QVADRAGESIMAquinta, De conſenſu matrimonij, in quinque articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de conſenſu. Vbi primò agendum eſt de conſenſu ſecundum ſe conſiderato. Secundò, de conſenſu iuramento vel carnali copula firmato. Tertiò,de conſenſu coacto & conditionato. Quartò, de obiecto conſenſus. Circa primũ quærũtur quinque.

¶Primò,vtrùm conſenſus ſit cauſa efficiẽs matrimonij.

¶Secũdò,vtrùm cõſenſum oporteat per verba exprimi.

¶Tertiò, vtrùm conſenſus expreſſus per verba de futuro faciat matrimonium.

¶Quartò,vtrùm conſenſus per verba expreſſus, ſi deſit interior conſenſus,exterius faciat verum matrimonium.

¶Quintò,Vtrùm conſenſus in occulto factus per verba de præſenti faciat matrimonium.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm conſenſus ſit cauſa efficiens matrimonij.

ſu- vbi prà, art. 2. q. 1. & ſequen.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd conſenſus non ſit cauſa efficiens matrimonij. Sacramenta enim non ſunt à voluntate humana,ſed ab inſtitutione diuina:ſed cõſenſus ad voluntatẽ pertinet. ergo non eſt cauſa matrimonij,ſicut nec aliorũ ſacramẽtorum.

¶Præterea,Idem non eſt cauſa ſuipſius:ſed matrimonium nihil aliud videtur eſſe,quàm conſenſus: quia conſenſus ipſe ſignificat coniunctionem Chriſti ad Eccleſiam. ergo conſenſus non eſt cauſa matrimonij.

¶Præterea,Vnius debet eſſe vna cauſa:ſed matrimonium inter duos eſt vnum,vt dictum eſt:conſenſus autem duorũ ſunt diuerſi,quia diuerſorum ſunt & in diuerſa:ab vna enim parte eſt conſenſus in virum,ex alia in vxorem.ergo mutuus conſenſus non eſt cauſa matrimonij.

¶SED CONTRA eſt quod Chryſoſtomus dicit, Matrimonium nõ facit coitus,ſed voluntas.

¶Præterea,Vnus non accipit poteſtatem in eo quod eſt liberè alterius niſi per eius conſenſum:ſed per matrimonium accipit vterque coniugum poteſtatem in corpus alterius:vt patet 1. Cor.7. Cùm priùs vterque liberam poteſtatem ſui corporis haberet.ergo conſenſus facit matrimonium.

CONCLVSIO.

¶Matrimonialem coniunctionem non niſi aliquo viri & mulieris conſenſu fieri certum eſt.

¶RESPONDEO dicendum,quòd in omnibus ſacramentis eſt aliqua ſpiritualis operatio mediãte operatione quæ eam ſignificat,ſicut per ablutionẽ corporalem in Baptiſmo fit ablutio interior ſpiritualis: vnde cùm in matrimonio ſit quædam ſpiritualis coniunctio,inquantum matrimonium eſt ſacramentum,& aliqua materialis,ſecundum quòd eſt in officium naturæ & ciuilis vitæ,oportet quòd mediante materiali fiat ſpiritualis virtute diuina: vnde cùm coniunctiones materialium cõtractuum fiant per mutuum conſenſum,oportet quod hoc modo etiam fiat matrimonialis coniunctio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ſacramentorum prima cauſa eſt diuina virtus,quæ in eis operatur ſalutem: ſed cauſæ ſecundæ ſicut inſtrumentales ſunt materiales operationes ex diuina inſtitutione habentes efficaciam:& ſic conſenſus in matrimonio eſt cauſa.

¶Ad ſecundum dicendum,quòd matrimonium non eſt ipſe cõſenſus,ſed quædam vnio ordinatorum ad vnum,vt dictum eſt, quam conſenſus facit:nec conſenſus propriè loquendo coniunctionem Chriſti ad Eccleſiam ſignificat, ſed voluntatem eius: qua factum eſt,vt Eccleſiæ coniungeretur.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſicut matrimonium eſt vnum ex parte eius in quod fit coniunctio, quamuis ſit multiplex ex parte coniunctorum,ita etiam conſenſus eſt vnus ex parte eius in quod conſentitur, ſcilicet prædictæ coniunctionis, quamuis multiplex ex parte conſentientium: nec eſt directè conſenſus in virum,ſed in coniunctione ad virum ex parte vxoris: & ſimiliter ex parte viri conſenſus in coniunctionem ad vxorem.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm oporteat conſenſum per verba de præſenti exprimi.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd non oportet conſenſum per verba de præſenti exprimi,quia ſicut per matrimoniũ redigitur homo in poteſtatem alterius,ita per votum:ſed votum obligat quo ad Deum etiam ſi non exprimatur verbis.ergo & conſenſus facit matrimonij obligationem etiam ſine expreſsione verborum.

¶Præterea, Matrimonium poteſt eſſe inter aliquos qui ſuum conſenſum ſibi mutuò verbis exprimere non poſſunt,quia vel ſunt muti vel diuerſarum linguarum.ergo expreſsio conſenſus per verba non requiritur ad matrimonium.

¶Præterea,Si omittatur illud quod eſt de neceſsitate ſacramẽti quacunque ex cauſa,non eſt ſacramentum:ſed in aliquo caſu eſt matrimonium ſine expreſsione verborum, ſicut quando puella tacet præ verecundia parentibus eam viro tradẽtibus. ergo expreſsio verborum non eſt de neceſsitate matrimonij.

¶SED CONTRA,Matrimonium eſt ſacramentũ qu[illegible] dam:ſed in omni ſacramẽto requiritur aliquod ſenſibile ſignũ, ergo & in matrimonio,& ita oportet ibi eſſe ſaltem verba exprimentia conſenſum ſenſibiliter.

¶Præterea,In matrimonio fit contractus inter virum & mulierem: ſed in quolibet contractu oportet eſſe expreſsionem verborum,quibus ſe inuicem homines obligent.ergo & in matrimonio oportet eſſe conſenſum per verba expreſſum.

CONCLVSIO.

¶Conſenſum, quo matrimonialis viri & mulieris coniunctio fit, verbis exprimi oportet.

¶RESPONDEO dicendum,quòd(ſicut ex dictis patet) coniunctio matrimonialis fit ad modum obligationis in contractibus materialibus:& quia materiales contractus nõ poſſunt fieri niſi ſibi inuicem voluntatem ſuam verbis promant qui contrahunt: ideò etiam oportet quòd conſenſus matrimonium faciens verbis exprimatur,vt expreſsio verborum ſe habeat ad matrimonium ſicut ablutio exterior ad Baptiſmum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum,quòd in voto non eſt aliqua ſacramentalis obligatio,ſed ſpiritualis tantum: & ideo non oportet quod fiat ad modum materialium contractuum ad hoc quòd obliget,ſicut eſt de matrimonio.

¶Ad ſecundum dicendum,quòd quamuis non poſsint vota ſua mutuò verbis tales exprimere,poſſunt tamen exprimere nutibus,& tales nutus pro verbis computantur.

¶Ad tertium

¶ Ad tertium dicendum, sicut dicit Hug. de sancto Vict. eos qui coniunguntur, sic oportet consentire vt inuicem se spõtaneè recipiant, quod iudicatur fieri si in desponsatione non contradicant: vnde verba parentum computantur in casu illo, ac si essent puellæ: sunt enim sufficiens signum quòd sunt eius, ex quo non contradicit.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm consensus expressus per verba de futuro faciat matrimonium.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd consensus expressus per verba de futuro matrimonium faciat: quia sicut se habet præsens ad præsens, ita futurum ad futurum: sed consensus per verba de præsenti expressus facit matrimonium in præsenti. ergo consensus expressus per verba de futuro facit matrimonium in futuro.

¶ Præterea, Sicut in matrimonio fit quædam obligatio per verba exprimentia consensum, ita & in aliis ciuilibus contractibus: sed in aliis contractibus non differt vtrum per verba de præsenti vel de futuro obligatio fiat. ergo nec in matrimonio differt.

¶ Præterea, Per votum religionis homo contrahit matrimonium spirituale: sed votum religionis fit per verba de futuro & obligat. ergo & similiter potest fieri matrimonium per verba de futuro.

¶ SED CONTRA est, quia ille qui consentit in aliquam per verba de futuro, & posteà cum alia per verba de præsenti, secundum iura debet habere secundam vxorem: sed hoc non esset si consensus per verba de futuro faceret matrimonium, quia ex quo initiatum est matrimonium cum vna, ea viuente non potest contrahi cum alia. ergo consensus per verba de futuro non facit matrimonium.

¶ Præterea, Qui promittit aliquid se facturum, nondum facit illud: sed qui consentit per verba de futuro, promittit se cum aliqua contracturum matrimonium. ergo non contrahit adhuc cum illa.

CONCLVSIO.

¶ Consensus per verba de futuro expressus non facit matrimonium, sed sponsalia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd causæ sacramentales signando efficiunt: vnde hoc efficiunt quod signant, quia cùm aliquis consensum suum per verba de futuro exprimit, non significat se facere matrimonium, sed promittit se facturum: ideò talis expresio consensus nõ facit matrimonium, sed sponsionem eius, quæ sponsalia nominantur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cùm consensus exprimitur per verba de præsenti, verba sunt præsentia, & in præsenti consentitur pro eodem tempore: sed quando consensus fit per verba de futuro, verba sunt præsentia, sed consentitur in futurum: & ideò non pro eodem tempore, & propter hoc non est simile.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam in aliis contractibus qui verbis futuris vtitur, non transfert potestatem rei suæ in alterum: vt si dicat, Dabo tibi: sed solùm quando verbis præsentibus vtitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in voto professionis actus spiritualis matrimonij per verba de futuro exprimitur, scilicet obedientia vel obseruantia regulæ, & non ipsum matrimonium spirituale: si autem spirituale matrimoniũ in futurum voucatur, non est votum spirituale, quia nondum ex hoc aliquis est monachus, sed se futurum monachum pollicetur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm consensus expresio per verba, si desit interior consensus, faciat matrimonium.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd consensus expresio etiam per verba, si desit interior consensus, faciat matrimonium: quia fraus & dolus nemini patrocinari debet secundum iura: sed ille qui verbis exprimit consensum, quem in corde non habet, dolum committit. ergo non debet sibi patrocinari, vt ab obligatione matrimonij liber reddatur.

¶ Præterea, Consensus mentalis alterius non potest esse alicui notus, nisi quatenus per verba exprimitur: si ergo expresio verborum non sufficit, sed cõsensus interior requiritur in vtroque coniugum, tunc neuter poterit scire de altero an sit ei verus coniunx, & ita erit fornicator quandocunque matrimonio vtetur.

¶ Præterea, Si aliquis probatur per verba de præsenti in aliquam consensisse, cogitur per excommunicationis sententiam, vt eam habeat in vxorem, quamuis dicat consensum mentalem defuisse: etiam si posteà cum alia contraxerit consensu mentali verbis expresso: sed hoc nõ esset si requireretur consensus mẽtalis ad matrimonium. ergo non requiritur.

¶ SED CONTRA est quod Innocen. 3. dicit in Decretali quadam in casu isto loquens, Sine consensu nequeunt cætera fœdus perficere coniugale.

¶ Præterea, Intentio requiritur in omnibus sacramentis: sed ille qui corde non consentit, non habet intentionem matrimonij cõtrahendi. ergo non fit matrimonium.

CONCLVSIO.

¶ Consensus exterioribus verbis expressus absque interiori consensu nullum matrimonium facit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut se habet ablutio exterior ad Baptismum, ita se habet expresio verborum ad hoc sacramentum, vt dictum est: vnde sicut si aliquis ablutionem exteriorem reciperet, non intendens recipere sacramẽtum, sed ludum & dolum facere, non esset baptizatus: ita expresio verborũ sine interiori consensu matrimoniũ non facit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ibi sunt duo, scilicet defectus consensus, qui sibi patrocinatur in foro conscientiæ, vt non astringatur vinculo matrimonij, quamuis non in foro Ecclesiæ, in quo iudicatur secundum allegata: & dolus verborum, & hoc non patrocinatur nec in foro pœnitentiæ, nec in foro Ecclesiæ, quia in vtroque pro hoc punitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si desit consensus mentalis ex parte vnius, ex neutra parte est matrimonium, quia matrimonium consistit in mutua coniunctione, vt dictum est: tamẽ probabiliter potest credi dolus non esse, nisi signa euidẽtia doli appareant: quia de quolibet præsumendum est bonum nisi probetur contrarium: vnde ille, ex cuius parte dolus non est, à peccato excusatur per ignorantiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in tali casu Ecclesia compellit eum ad standum cum prima vxore, quia secundum ea iudicat quæ foris apparent, nec decipitur in iustitia, quãuis decipiatur in facto: quia ille debet priùs excommunicationem sustinere, quàm ad primam vxorem accedat, vel debet in alias regiones remotiùs fugere.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm consensus in occulto factus per verba de præsenti faciat matrimonium.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd consensus in occulto factus per verba de præsenti non faciat matrimonium: res enim in potestate alterius existens non transfertur in potestatem alterius nisi consentiente illo, in cuius potestate erat: sed puella erat in potestate patris. ergo non potest per matrimonium transire in potestatem viri nisi patre consentiente. & ita si fiat in occulto consensus, etiam per verba de præsenti expressus, non erit matrimonium. *Tho. 4. dist. 28. q. vnica art. 5.*

¶ Præterea, Sicut in matrimonio est actus noster quasi de essentia sacramenti, ita etiam in pœnitentia: sed sacramentum pœnitentiæ non perficitur nisi mediantibus Ecclesiæ ministris, qui sunt sacramentorum dispensatores. ergo nec matrimoniũ perfici potest in occulto absque sacerdotali benedictione.

¶ Præterea, Baptismus qui potest in occulto & in aperto fieri, non prohibetur ab Ecclesia fieri in occulto: sed Ecclesia prohibet clandestina fieri matrimonia. ergo non possunt fieri in occulto.

¶ Præterea, Inter eos qui in secundo gradu sibi attinent, matrimonium contrahi non potest, quia Ecclesia prohibuit: sed similiter Ecclesia prohibuit clandestina matrimonia. ergo non possunt esse vera matrimonia.

¶ SED CONTRA, Posita causa, ponitur effectus: sed causa sufficiens matrimonij est consensus per verba de præsenti expressus. ergo siue fiat in publico, siue in occulto, matrimonium sequetur.

¶ Præterea, Vbi est debita materia & debita forma, ibi est sacramentũ: sed in occulto matrimonio seruatur debita forma, quia sunt ibi verba de præsenti consensum exprimentia: & debita materia, quia sunt legitimæ personæ ad contrahendum. ergo est ibi verum matrimonium.

CONCLVSIO.

¶ Consensus in occulto factus, quanquam malus & iure prohibitus, matrimonium tamen facit, si fiat inter legitimas personas.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in aliis sacramẽtis, quædam sunt de essentia sacramenti, quibus omissis non est sacramentum: quædam autem ad solennitatem sacramenti pertinent, quibus omissis verum perficitur sacramentum, quamuis peccet qui omittit: ita etiam consensus expressus per verba de præsenti inter personas legitimas ad contrahendum matrimonium facit, quia hæc duo sunt de essentia sacramenti: alia autẽ omnia sunt de solennitate sacramenti, quia ad hoc adhibentur vt matrimonium conuenientius fiat: vnde si omittantur, verũ est matrimonium, quamuis peccent sic contrahentes, nisi per aliquam legitimam causam excusentur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod puella non est in potestate patris quasi ancilla, vt sui corporis potestatem non habeat, sed quasi filia ad educandũ: & ideò secundũ hoc quòd libera est, potest se in potestatem alterius absque consensu patris dare, sicut etiam potest aliquis vel aliqua intrare religionẽ absque consensu parentum, cùm sit persona libera.

¶Ad secundum dicendum, quòd actus noster in pœnitentia quamuis sit de essentia sacramenti, non est sufficiens ad inducendum proximum effectum, scilicet absolutionem à peccatis: & ideo oportet quòd ad perfectionem sacramenti interueniat actus sacerdotis: sed in matrimonio actus nostri sunt causa sufficiens ad inducendum proximum effectum, qui est obligatio, quia quicunque est sui iuris, potest se alteri obligare: & ideo sacerdotis benedictio non requiritur in matrimonio quasi de essentia sacramenti.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd etiam prohibitum est, quòd Baptismum nullus accipiat nisi à sacerdote, nisi in articulo necessitatis: matrimonium autem non est sacramentum necessitatis: & ideò non est similis ratio, prohibentur autem clandestina matrimonia propter pericula, quæ inde euenire solent: quia frequenter in talibus est aliqua fraus ex altera parte, frequenter etiam ad alia coniugia transeunt, dum pœnitent de his quæ subitò facta sunt, & multa alia mala inde accidunt, & speciem turpitudinis præter hoc habent.

¶Ad quartum dicendum, quòd non sunt prohibita clandestina matrimonia quasi contra essentialia matrimonij existentia, sicut sunt prohibita matrimonia illegitimarum personarum, quæ sunt materia indebita huic sacramento: & ideò non est simile.

QVAESTIO QVADRAGESIMA-
sexta, De consensu, cui aduenit iuramentum vel copula carnalis, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de consensu cui aduenit iuramentum, vel copula carnalis. Circa quod quæruntur duo.

¶ Primò, vtrùm iuramentum adiunctum consensui per verba de futuro expresso faciat matrimoniũ.

¶ Secundò, vtrùm copula carnalis eidem consensui adueniens faciat matrimonium.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm aliquod iuramentum adiunctum consensui per verba de futuro expresso faciat matrimonium.

Tho. 4. Dist. 28. q vnica, artic. 1. & 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd iuramentum adiunctum consensui per verba de futuro expresso faciat matrimonium. Nullus enim potest se obligare, vt faciat contra ius diuinum: sed implere iuramentum est de iure diuino, vt patet Matth. 5. Reddes autem Domino vota tua. ergo per nullam obligationem sequẽtem potest euenire quòd homo non debeat tenere iuramẽtum priùs factum. Si ergo post consensum in aliquam per verba de futuro iuramento firmatum aliquis alteri se obligat per verba de præsenti, videtur quod nihilominus debeat iuramentum primum seruare: sed hoc non esset nisi iuramento illo esset matrimonium illud perfectum. ergo iuramentum adiunctum consensui per verba de futuro facit matrimonium.

¶Præterea, Veritas diuina fortior est quàm veritas humana: sed per iuramentum veritate diuina firmatur aliquid: cùm ergo verba exprimentia consensum de præsenti, in quibus est sola veritas humana, matrimoniũ perficiant, videtur quòd multò ampliùs id efficere possint verba de futuro iuramento firmata.

¶Præterea, Secundum Apostolum Heb. 6. Omnis controuersiæ finis est iuramentum. ergo in iudicio saltem plus standum est iuramento quàm simplici verbo. si ergo aliquis simplici verbo consentiat in aliquam per verba de præsenti postquàm consensit in aliquam cum iuramẽto per verba de futuro, videtur quòd iudicio Ecclesiæ debeat compelli stare cũ prima, & non cum secunda.

¶Præterea, Verba de futuro simpliciter prolata faciunt sponsalia: sed iuramentũ ibi aliquid operatur. ergo facit plus quàm sponsalia, sed vltra sponsalia non est nisi matrimonium. ergo faciunt matrimonium.

¶SED CONTRA, Quod futurum est, non est: sed iuramentum additum non facit quin verba de futuro significent consensum de futuro. ergo adhuc matrimonium non est.

¶Præterea, Postquàm perfectum est matrimonium, non oportet quòd alius consensus interueniat ad matrimonium: sed post iuramentum aduenit alius consensus, qui matrimonium facit, aliâs frustrà iuraretur illud esse futurum. ergo non facit matrimonium.

CONCLVSIO.

¶ Consensus per verba de futuro expressus nullum efficit matrimonium, etsi sit aliquo iuramento firmatus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd iuramentum adhibetur ad confirmationem dictorum: vnde illud tantùm cõfirmat quod in dictis significatur, nec significatum mutat: ideò cùm verba de futuro ex ipsa sui significatione habeant quòd matrimonium non faciant, quia quod futurum promittitur, nondum fit: etiam si iuramentum adueniat, nondum est matrimonium factum, sicut Magister in litera dicit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd implere iuramẽtum est licitum: vnde si aliqua obligatio sequens iuramentum, faciat illud illicitum cùm priùs fuisset licitum, non derogat iuri diuino qui iuramentum priùs factum non seruat, & ita est in proposito: illicitè enim iurat qui illicitè promittit, promissio autem de alieno est illicita: vnde consensus sequens per verba de præsenti quo quis transfert dominium sui corporis in aliam, facit præcedens iuramentum esse illicitum, quod priùs licitum erat.

¶Ad secundum dicendum, quòd veritas diuina efficacissima est ad firmandum illud, cui adhibetur.

¶Vnde patet solutio ad tertium.

¶Ad quartum dicendum, quòd iuramẽtum aliquid operatur, non nouam obligationem faciens, sed factam confirmans: & sic grauiùs peccat qui eam violat.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm carnalis copula post verba de futuro consensum exprimentia faciat matrimonium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd carnalis copula post verba de futuro consensum exprimentia faciat matrimonium, quia maius est consentire facto, quàm verbo: sed ille qui carnaliter commiscetur, consentit promissioni quam priùs fecit. ergo videtur quòd multò magis per hoc fiat matrimonium, quàm si solis verbis de præsenti consensus fieret.

¶Præterea, Consensus nõ solùm expressus, sed etiam interpretatiuus facit matrimonium: sed nulla potest esse maior interpretatio cõsensus, quàm carnalis copula. ergo perficitur matrimonium per hoc.

¶Præterea, Omnis coniunctio carnalis præter matrimonium facta est peccatum: sed mulier non videtur peccare admittens sponsum ad carnalem copulam. ergo per hoc fit matrimonium.

¶Præterea, Non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum: sed aliquis non potest mulieri quam defflorauit sub specie matrimonij, restituere ablatum nisi eam coniugio ducat. ergo videtur quòd si etiam post carnalem copulam cum alia contraxerit per verba de præsenti, quòd teneatur ad primam redire: quod non esset nisi inter eos esset matrimonium. ergo carnalis copula post consensum de futuro, facit matrimonium.

¶SED CONTRA est quod dicit Nic. I. Papa, Si consensus in nuptiis defuerit, etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur.

¶Præterea

¶ Præterea, Quod consequitur ad aliquid, non facit ipsum: sed carnalis copula sequitur ipsum matrimonium, sicut effectus causam. ergo non potest facere matrimonium.

CONCLVSIO.

¶ Carnalis copula in foro conscientiæ, quamuis post sponsalia matrimonium non perficiat, in Ecclesiæ tamen foro matrimonium efficere iudicatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd de matrimonio possumus loqui dupliciter. Vno modo quantùm ad forum conscientiæ, & sic in rei veritate carnalis copula non habet quòd perficiat matrimonium, cuius sponsalia præcesserunt per verba de futuro, si consensus interior desit: quia verba de præsenti etiam consensum exprimentia, si consensus mentalis deesset, non facerent matrimonium. Alio modo quantùm ad iudicium Ecclesiæ: & quia in exteriori iudicio secundum ea, quæ foris patent iudicatur, cùm nihil possit expressiùs significare consensum, quàm carnalis copula secundum iudicium Ecclesiæ, carnalis copula consequens sponsalia matrimonium facere iudicatur, nisi aliqua signa expressè doli vel fraudis appareant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ille qui carnaliter commiscetur, facto consentit in carnalem copulam, secundum rei veritatem: sed in matrimonium non consentit ex hoc ipso, nisi secundum interpretationem iuris.

¶ Ad secundum dicendum, quòd interpretatio illa non mutat rei veritatem, sed iudicium quod de rebus exterioribus fit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si sponsa sponsum admittens, credat eum velle matrimonium cõsummare, excusatur à peccato, nisi aliqua signa expressa fraudis appareant: sicut si sunt multùm distantis conditionis, vel quantùm ad nobilitatem, vel quantùm ad fortunam, vel aliud signum euidens appareat: sed tamen sponsus peccat & fornicando, & quod plus est, fraude quam facit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in tali casu sponsus antequam aliam cognouerit, tenetur eam ducere in vxorem si sint æqualis conditionis, vel si sponsa sit melioris conditionis: sed si aliam duxerit, factus est iam impotens ad soluendum illud, ad quod tenebatur: & ideò sufficit si ei de nuptiis prouideat, & ad hoc etiam non tenetur, vt quidam dicunt, si sponsus sit multò melioris conditionis, aut aliquod signum fraudis euidens fuerit: quia præsumi probabiliter potest, quòd sponsa non fuerit decepta, sed decipi finxerit.

QVAESTIO QVADRAGESIMA-septima, *De consensu coacto, in sex articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de consensu coacto & cõditionato. Circa quod quæruntur sex.

¶ Primò, vtrùm aliquis consensus possit esse coactus.

¶ Secundò, vtrùm aliqua coactio cadat in constantem virum.

¶ Tertiò, vtrùm cõsensus coactus faciat matrimonium.

¶ Quartò, vtrùm consensus coactus faciat matrimoniũ ex parte cogentis.

¶ Quintò, vtrùm consensus conditionatus matrimonium faciat.

¶ Sextò, vtrùm aliquis possit cogi à patre ad matrimonium contrahendum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm aliquis consensus possit esse coactus.

Tho. 4. dist. 29. q. vnica, ar. 1. & seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullus consensus possit esse coactus: coactio enim in libero arbitrio cadere non potest secundum aliquem statum eius, vt in secundo lib. Distin. 25. dictum est: sed consensus est liberi arbitrij. ergo non potest esse coactus.

¶ Præterea, Violentia idem est quod coactio: sed coactio secundum Philosophum est, cuius principium est extrà nihil conferente vim passo: sed omnis consensus principium est intrà. ergo nullus consensus potest esse coactus.

¶ Præterea, Omne peccatum consensu perficitur, sed illud quo perficitur peccatum, cogi non potest; quia secundum August. nullus peccat in eo quod vitare non potest. cùm ergo vis à Iuristis definiatur esse maioris rei impetus, qui repelli non potest, videtur quòd consensus non possit esse coactus, vel violentus.

¶ Præterea, Dominium libertati opponitur: sed coactio ad dominium pertinet, vt patet in quadam Tullij definitione: dicit enim quod vis est impetus dominantis retinens rem intra terminos alienos. ergo vis in libero arbitrio non cadit, & ita nec in consensum, qui est actus eius.

¶ SED CONTRA, Illud, quod esse non potest, non potest aliquid impedire: sed coactio consensus impedit matrimonium, vt in litera dicitur. ergo consensus cogi potest.

¶ Præterea, In matrimonio est quidam contractus: sed in contractibus potest esse voluntas coacta: vnde Legislator in integrum restitutionem adiudicat, ratum non habens quod vi metúsve causa factum est. ergo & in matrimonio potest esse consensus coactus.

CONCLVSIO.

¶ Quanquam simpliciter consensus coactus in matrimonio esse non possit, potest tamen aliqua in eo secundum quid violentia esse.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd duplex est coactio vel violentia: vna quæ facit necessitatem absolutam: & tale violentum dicitur à Philosopho violentum simpliciter: vt cùm quis aliquem corporaliter impellit ad motum: alia quæ facit necessitatem conditionatam, & hanc vocat Philosophus violentum mixtum: sicut cùm quis proiicit merces in mare, ne periclitetur, & in isto violento quamuis hoc quod fit, non sit per se voluntarium, tamen consideratis circumstantiis hîc & nũc voluntarium est: & quia actus in particularibus sunt, ideò simpliciter voluntarium est, sed secundum quid inuoluntarium: vnde hæc violentia vel coactio potest esse de consensu, qui est actus voluntatis, non autem pura: & quia hæc coactio fit ex hoc quòd timetur aliquod periculum imminens, ideò ista vis idem est quod metus, qui voluntatem cogit quodammodo, sed pura vis cadit & in corporalibus actibus. Et quia Legislator considerat non solùm interiores actus, sed magis exteriores: ideò per vim intelligit coactionem simpliciter, propter quod vim contra metum diuidit: sed nunc agitur de consensu interiori, in quẽ non cadit coactio, seu vis quæ à metu distinguitur: & ideo quantùm ad propositum pertinet, idem est coactio quod metus: est autem metus secundum Iurisperitos instantis vel futuri periculi causa mẽtis trepidatio, & per hoc patet solutio ad obiecta: nam primæ rationes procedunt de coactione prima, secundæ de secunda.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm aliqua coactio cadat in constantem virum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd coactus metus non cadat in constantem virum, quia de ratione constantis est quòd non trepidet in periculis: cùm ergo metus sit trepidatio mentis ratione periculi imminentis, videtur quòd non cogatur metu.

¶ Præterea, Omnium terribilium finis est mors, secundum Philosophum in 3. Ethi. quasi perfectissimum inter terribilia: sed constantes nõ coguntur morte, quia fortis etiam pericula mortis sustinet. ergo nullus metus cadit in constantem virum.

¶ Præterea, Inter alia pericula, præcipuè à bonis timetur periculum famæ: sed timor infamiæ non reputatur timor cadens in constantem virum: quia, vt dicit lex, timor infamiæ non continetur illo edicto, Quod metus causa factum est. ergo nec aliquis alius metus cadit in constantem virum.

¶ Præterea, Metus in eo qui metu cogitur, peccatum relinquit, quia facit eum promittere quod non vult soluere, & sic facit eum mentiri: sed non est constantis aliquod peccatum etiã minimum pro aliquo timore facere. ergo nullus metus cadit in constantem virum.

¶ SED CONTRA, Abraham & Isaac constantes fuerunt: sed in eis cecidit metus, quia ratione metus dixerunt vxores suas sibi esse sorores. ergo metus potest cadere in constantem virum.

¶ Præterea, Vbicunque est violentum mixtum, est aliquis metus cogens: sed aliquis quantumcunque constans potest pati tale violentum, quia si sit in mari, merces proiiciet tempore

naufragij. ergo metus potest cadere in constantem virum.

CONCLVSIO.

¶ Potest aliqua coactio & metus cadere in constantem virum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cadere metum in constantem, & metu cogi, sic sumitur: cogitur autem aliquis metu, quando aliquid facit quod aliâs non vellet, ad euitandum id quod timet: in hoc autem constans ab inconstanti distinguitur quantùm ad duo. Primò, quantùm ad qualitatẽ periculi, quod timetur, quia constãs sequitur rationem rectam, per quam scit quid pro quo dimittendum sit vel faciendum: semper autem minus malum vel maius bonum eligendum est: & ideò constans ad minus malum sustinendum cogitur metu maioris mali: non autem cogitur ad maius malum, vt vitet minus malum: sed inconstans cogitur ad maius malum propter metum minoris mali, scilicet ad peccatum propter metũ corporalis pœnæ: sed pertinax econtra non potest cogi etiam ad minus malum sustinendum, vel faciendum, vt euitet maius malum: vnde cõstans est medius inter inconstantem & pertinacem. Secundò differunt quantùm ad æstimationem periculi imminẽtis, quia fortis non nisi ex forti æstimatione & probabili cogitur, sed inconstans ex leui. Prouer. 27. Fugit impius nemine persequẽte.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd constans, sicut & de forti dicit Philosophus, est intrepidus: non quòd omninò nõ timeat, sed quia non timet quæ non oportet, vel nisi quando oportet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd peccata sunt maxima malorum: & ideò ad hæc nullo modo potest homo constãs cogi: imò magis debet homo mori quàm talia sustinere, vt etiam Philosophus 3. Ethic. dicit. Sed quædam damna corporalia sunt minora quibusdam aliis, inter quæ sunt præcipua quæ ad personam pertinent, sicut mors, verbera, dehonestatio per stuprum, & seruitus: & ideò ex istis constans cogitur ad alia damna corporalia, & hæc continentur hoc versu:

Stupri, siue status, verberis, atque necis.

Nec differt, vtrùm hæc pertineant ad personam propriam, vel vxoris vel filiorum, vel aliorum huiusmodi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd infamia quamuis sit maius damnum, tamen ei de facili occurri potest: & ideò non reputatur cadere in constantem virum metus infamiæ secundum iura.

¶ Ad quartum dicendum quòd constans nõ cogitur ad mentiendum, quia tunc vult dare: sed cùm posteà vult petere restitutionem, vel saltem iudici denuntiare, si se promisit non petiturum restitutionem: non potest autem promittere se non denuntiaturum: quia cùm hoc sit contra bonum iustitiæ, ad hoc cogi non potest: vt scilicet contra iustitiam faciat.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm consensus coactus tollat matrimonium.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd consensus coactus non tollat matrimonium, quia sicut ad matrimonium requiritur consensus, ita ad Baptismum requiritur intentio: sed coactus timore ad recipiendum Baptismum recipit sacramentũ. ergo coactus ad consentiendum aliquo timore matrimonio obligatur.

¶ Præterea, Violentum mixtum, secundum Philosophum, plus habet de voluntario, quàm non voluntario: sed non potest aliter consensus esse coactus nisi per violentum mixtum. ergo non omninò excluditur voluntarium, & ita adhuc est matrimonium.

¶ Præterea, Ei, qui consentit in matrimonium coactus, consulendum videtur quòd in matrimonio illo stet, quia speciem mali habet promittere & non soluere, à quo Apostolus vult nos abstinere: hoc autem non esset, si cõsensus coactus omninò matrimonium tolleret. ergo, &c.

¶ SED CONTRA est quod Decre. Dicit. Cùm consensus locum non habet, vbi metus vel coactio intercidit, necesse est, vt vbi communis consensus requiritur, coactionis materia repellatur: sed in matrimonio requiritur communis consensus. ergo, & cætera.

¶ Præterea, Matrimonium significat coniunctionem Christi ad Ecclesiam, quæ fit secundum libertatem amoris. ergo non potest fieri per consensum coactum.

CONCLVSIO.

¶ Consensus coactus ex metu cadente in constantem virum matrimonium tollit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vinculum matrimonij est perpetuum: vnde illud quod perpetuitati repugnat, matrimonium tollit: metus autem qui cadit in constantem virum, perpetuitatem contractus tollit: quia potest repeti restitutio in integrum: & ideò hæc coactio tollit matrimonium, & non alia: constans autem vir iudicatur virtuosus qui est mensura in omnibus operibus humanis, vt Philosophus dicit in 3. Ethic. quidam autem dicunt quòd si adsit consensus quamuis coactus, interiùs est matrimonium quantum ad Deum, sed non quãtum ad statum Ecclesiæ, quæ præsumit ibi non fuisse consensum interiorem propter metum: sed hoc nihil est, quia Ecclesia non debet præsumere de aliquo peccatum quousque probetur: peccauit autem si dixit se consentire, & non consensit: vnde Ecclesia præsumit eum consensisse, sed iudicat consensum illum extortum non esse sufficientem ad faciendum matrimonium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intentio non est causa efficiens sacramẽti in Baptismo, sed solùm eliciens actionem agentis: sed consensus est causa efficiens in matrimonio, & ideò non est simile.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ad matrimonium non sufficit quodcunque voluntarium, sed voluntarium completè, quia debet esse perpetuum: & ideò per volitum mixtũ impeditur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non semper debet induci ad hoc quòd in matrimonio illo stet, sed solùm quando timetur periculum de dissolutione, aliâs autem non peccat: quia non soluere promissa, quæ nolens facit, non est species mali.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm consensus coactus ex parte cogentis faciat matrimonium.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd consensus coactus saltẽ ex parte cogentis faciat matrimonium, quia matrimonium est signum spiritualis coniunctionis: sed spiritualis coniunctio, quæ est per charitatem, potest esse ad eum, qui non habet charitatem. ergo matrimonium est ad eum, qui non vult.

¶ Præterea, Si illa quæ fuit coacta, postmodum consentiat, erit matrimonium verum: sed iste, qui coëgit primò ex consensu illius, non ligatur. ergo ex primo consensu ligabatur matrimonium.

¶ SED CONTRA, Matrimonium est relatio æquiparentiæ: sed talis relatio æqualiter est in vtroque. ergo si sit impedimentum ex parte vnius, non erit matrimonium ex parte alterius.

CONCLVSIO.

¶ Consensus coactus ex parte cogentis matrimonium tollit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm matrimonium sit quædam relatio, & non possit nasci relatio in vno extremorum sine hoc, quòd fiat in alio: ideò quicquid impedit matrimonium in vno, impedit ipsum in altero: quia non potest esse quòd aliquis sit vir non vxoris, vel aliqua sit vxor non habens virum, sicut mater non habens filium: & ideo dicendum communiter, quod matrimonium non claudicat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis actus amantis possit transire in non amantem, tamen vnio inter eos non potest esse nisi sit mutua amatio: & ideo dicit Philosoph. 8. Ethi. quòd ad amicitiam, quæ in quadam vnione consistit, requiritur redamatio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex consensu libero illius, qui primò coactus est, non fit matrimonium, nisi inquantum consensus præcedens in altero, adhuc manet in suo vigore: vnde si dissentiret, non fieret matrimonium.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm per consensum conditionatum fiat matrimonium.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd nec per consensum conditionatum fiat matrimoniũ, quia quod sub conditione ponitur, non simpliciter enunciatur: sed in matrimonio oportet esse verba simpliciter exprimentia consensum: ergo conditio alicuius consensus non facit matrimonium.

¶ Præterea, Matrimonium debet esse certum: sed vbi dicitur aliquid sub conditione, ponitur illud sub dubio. ergo talis consensus non facit matrimonium.

¶ SED CONTRA, In aliis contractibus fit obligatio

sub con

sub conditione, & stat stante conditione. ergo cùm matrimonium sit contractus quidam, videtur quòd possit fieri per conditionatum consensum.

CONCLVSIO.

¶Consensus ex conditione de præsenti non contraria matrimonio, vel de futuro & necessaria matrimonium non tollit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd conditio apposita aut est de præsenti, aut est de futuro: si de præsenti, & non est contraria matrimonio, siue sit honesta, siue non honesta, stat matrimonium stante conditione, & ea non stante non stat. Sed si sit contraria bonis matrimonij, non efficitur matrimonium. Si autem sit conditio de futuro, aut est necessaria, sicut solem oriri cras, & tunc est matrimonium: quia temporalia futura iam sunt præsentia in causis suis: aut est contingens, vt datio pecuniæ vel acceptatio parentum: & tunc idem est iudicium de tali consensu, sicut de consensu, qui fit per verba de futuro, vnde non facit matrimonium. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm aliquis præcepto patris possit compelli ad matrimonium contrahendum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquis præcepto patris possit compelli ad matrimonium contrahendum: dicitur enim ad Col. 3. Filij obedite parentibus vestris per omnia. ergo & in hoc eum obedire tenentur.

¶Præterea, Gene. 28. Isaac præcepit Iacob, quòd non acciperet vxorem de filiabus Chanaan: nec præcepisset nisi de iure præcipere potuisset. ergo in hoc tenentur obedire patri.

¶Præterea, Nullus debet promittere præcipuè per iuramentum pro illo, quem non potest cogere ad seruandum: sed parentes promittunt futura matrimonia pro filiis & etiam iuramento firmant. ergo possunt præcepto cogere filios ad implendum.

¶Præterea, Pater spiritualis, scilicet Papa, potest compellere præcepto ad matrimonium spirituale, scilicet ad episcopatum accipiendum. ergo potest & pater carnalis ad matrimonium carnale.

¶SED CONTRA, Patre imperante matrimonium filius potest sine peccato religionem intrare. ergo non tenetur ei in hoc obedire.

¶Præterea, Si teneretur obedire, sponsalia per parentes contracta absque consensu filiorum essent stabilia: sed hoc est contra iura. ergo, &c.

CONCLVSIO.

¶Cùm per matrimonium homo perpetuæ mancipetur seruituti, non potest pater filium cogere ad matrimonium, quanquàm illum ex aliqua rationabili causa ad ipsum possit inducere.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm in matrimonio sit quasi quædam seruitus perpetua, pater non potest cogere filium ad matrimonium per præceptum, cùm sit liberæ conditionis: sed potest eum inducere ex rationabili causa: & tunc sicut se habet filius ad causam illam, ita se habet ad præceptum patris: vt si causa illa cogat de necessitate vel de honestate, & præceptum similiter cogat, aliàs non.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum Apostoli non intelligitur in illis, in quibus est liber sui, sicut pater: & huiusmodi est matrimonium, per quod etiam filius fit pater.

¶Ad secundum dicendum, quòd Iacob aliàs tenebatur ad faciendum hoc quod mandabat Isaac, tum propter malitiam illarum mulierum, tum quia semen Chanaan de terra pellendum erat, quæ semini Patriarcharum promittebatur: & ideò Isaac præcipere poterat.

¶Ad tertium dicendum, quòd non iurant nisi illa conditione subintellecta, si illis placuerit, & ipsi obligantur ad eos bona fide inducendum.

¶Ad quartum dicunt quidam, quòd Papa non potest præcipere alicui quòd accipiat episcopatum, quia consensus debet liber esse. Sed hoc posito, periret ecclesiasticus ordo, nisi enim aliquis posset cogi ad suscipiendum regimen Ecclesiæ, Ecclesia conseruari non posset: quia quandoque illi qui sunt idonei ad hoc, nolunt suscipere nisi coacti. Et ideò dicendum, quòd non est simile hinc inde, quia non est aliqua corporalis seruitus in matrimonio spirituali sicut in corporali: est enim spirituale matrimonium sicut quoddam officium dispensandæ reipublicæ: primæ Corinthior. quarto, Sic nos existimet homo vt ministros, &c.

Potest Papa cogere, vt quis episcopatum suscipiat.

QVAESTIO QVADRAGESIMAoctaua, De obiecto consensus, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de obiecto consensus. Circa quod quæruntur duo.

¶Primò, vtrùm consensus, qui facit matrimonium, sit consensus in carnalem copulam.

¶Secundò, vtrùm consensus in aliquem propter causam inhonestam faciat matrimonium.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm consensus, qui facit matrimonium, sit consensus in carnalem copulam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd consensus qui facit matrimonium, sit consensus in carnalem copulam. Dicit enim Hieronymus, quòd voueutibus virginitatem non solùm nubere, sed velle nubere damnabile est: sed non esset damnabile nisi esset virginitati contrarium, cui nuptiæ non contrariantur, nisi ratione carnalis copulæ. ergo consensus voluntatis, qui est in nuptiis, est in carnalem copulam. Tho. 4. dist. 28. artic. 4.

¶Præterea, Omnia quæ sunt in matrimonio inter virum & vxorem, possunt esse licita inter fratrem & sororem, excepta carnali copula: sed non potest fieri licitè inter eos consensus matrimonialis. ergo consensus matrimonialis est consensus in carnalem copulam.

¶Præterea, Si mulier dicat viro, Consentio in te, vt non cognoscas me, non est consensus matrimonialis: quia est ibi aliquid contra substantiam prædicti consensus: sed non esset nisi dictus consensus esset in carnalem copulam. ergo, &c.

¶Præterea, In qualibet re initium consummationi respondet: sed matrimonium consummatur per carnalem copulam. ergo cùm initietur per consensum, videtur quòd consensus sit in carnalem copulam.

¶SED CONTRA, Nullus consentiens in carnalem copulam est virgo mente & carne. Sed beatus Ioan. Euang. post consensum nuptialem fuit virgo mente & carne. ergo non consensit in carnalem copulam.

¶Præterea, Effectus respondet causæ: sed consensus est causa matrimonij. cùm ergo de essentia matrimonij non sit carnalis copula, videtur quòd nec consensus, qui matrimonium causat, sit in carnalem copulam.

CONCLVSIO.

¶Consensus matrimonium faciens non est consensus in carnalem copulam, sed in matrimonium in ordine ad carnalem copulam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd consensus, qui matrimonium facit, est consensus in matrimonium, quia effectus proprius voluntatis est ipsum volitum: vnde sicut carnalis copula se habet ad matrimonium, ita consensus, qui matrimonium causat, est in carnalem copulam: matrimonium autem (vt dictum est) non est essentialiter ipsa coniunctio carnalis, sed quædam associatio viri & vxoris in ordine ad carnalem copulam, & alia quæ ex consequenti ad virum & vxorem pertinent, secundum quòd eis datur potestas inuicem respectu carnalis copulæ, & hæc associatio coniugalis copula dicitur: vnde patet quòd benè dixerunt illi, qui dixerunt quòd consentire in matrimonium, est consentire in carnalem copulam implicitè, non explicitè: non enim debet intelligi nisi sicut implicitè continetur effectus in causa: quia potestas carnalis copulæ in qua consentitur, est causa carnalis copulæ: sicut potestas vtendi re sua, est causa vsus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd consensus in matrimonium ideò est damnabilis post votum virginitatis, quia per talem consensum datur potestas ad id quod non licet: sicut peccaret qui daret potestatem accipiendi illud alteri, quod ipse in deposito habet, non solùm in hoc quæ ei actualiter traderet: de consensu autem beatæ Virginis infra dicetur.

¶Ad secundum dicendum, quòd inter fratrem & sororem non potest esse potestas inuicem ad carnalem copulam, sicut nec licitè carnalis copula: & ideò ratio non sequitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd illa conditio explicita non solùm

actui, sed potestati contrariatur copulæ carnalis: & ideò est contraria matrimonio.

¶ Ad quartum dicendum, quòd initiatum matrimonium respondet consummato, sicut habitus vel potestas actui qui est operatio. Rationes autem in contrarium ostendunt, quòd non sit consensus in carnalem copulam explicitè, & hoc est verum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm matrimonium possit esse ex consensu alicuius in aliquam propter causam inhonestam.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd matrimonium non possit esse ex consensu alicuius in aliquam propter causam inhonestam. Vnius causæ vnica est ratio: sed matrimonium est vnum sacramentum. ergo non potest fieri ex alterius finis intentione, quàm illius ad quem a Deo institutum est, scilicet ad procreationem prolis.

¶ Præterea, Coniunctio matrimonij est à Deo, vt patet Math. 19. Quod Deus coniunxit, homo non separet: sed coniunctio quæ fit propter turpes causas, non est à Deo: ergo non est matrimonium.

¶ Præterea, In aliis sacramentis si non seruetur intentio Ecclesiæ, non est verum sacramentum, sed intentio Ecclesiæ in sacramento matrimonij non est ad aliquam turpem causam. ergo si ex aliqua turpi causa matrimonium contrahatur, non erit verum matrimonium.

¶ Præterea, Secundum Boëtium, cuius finis est bonus, ipsum quoque bonum est: sed matrimonium semper est bonum. ergo nō est matrimonium, si propter malum finem fiat.

¶ Præterea, Matrimonium significat coniunctionem Christi & Ecclesiæ: sed ibi non cadit aliqua turpitudo. ergo non potest matrimonium contrahi propter aliquam turpem causam.

¶ SED CONTRA est, quòd qui baptizat alium intentione lucrandi, verè baptizat. ergo & qui contrahit cum aliqua in intentione lucri, verum est matrimonium.

¶ Præterea, Hoc idem probant exempla & autoritates, quæ ponuntur in litera.

CONCLVSIO.

¶ Matrimonium ex consensu ob inhonestam causam, verū matrimonium est, quanquam culpabilis sit huiusmodi consensus.

¶ RESPONDEO dicēdū, quòd causa finalis motrimonij potest accipi dupliciter, scilicet per se & per accidens: per se quidem causa matrimonij est, ad quam matrimonium est de se ordinatum, & hæc semper bona est, scilicet procreatio prolis & vitatio fornicationis: sed per accidens causa finalis ipsius est hoc, quod contrahentes intendunt ex matrimonio: & quia hoc quod ex matrimonio intenditur cōsequitur ad matrimonium, & priora non variantur ex posterioribus, sed econtrà: ideò ex illa causa non recipit matrimonium bonitatem vel malitiam, sed ipsi contrahētes, quorum est finis per se: & quia causæ per accidens sunt infinitæ, ideò infinitæ tales causæ possunt esse in matrimonio, quarum sunt quædam honestæ, & quædam inhonestæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verū est de causa per se & principali: sed quod habet vnum finem per se & principalem, potest habere plures secundarios per se, & infinitos per accidens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd coniunctio potest accipi pro ipsa relatione, quę est matrimonium, & talis semper est à Deo, & bona est à quacunque fiat causa: vel pro actu eorum qui coniunguntur, & sic est quandoque mala, & non est à Deo, simpliciter loquendo: nec est inconueniēs quòd aliquis effectus sit à Deo, cuius causa est mala, sicut proles quæ ex adulterio suscipitur: non enim est ex illa causa, inquantum est mala, sed inquantum habet aliquid de bono, secundum quòd est à Deo quamuis non simpliciter sit à Deo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd intentio Ecclesiæ, qua intendit sacramentum tradere, est de necessitate cuiuslibet sacramenti, ita quòd ea non obseruata, nihil in sacramentis agitur: sed intentio Ecclesiæ, quæ intendit vtilitatem ex sacramēto prouenientem, est de benè esse sacramenti, & non de necessitate eius: vnde si non obseruetur, nihilominus est verum sacramentum, sed tamen prætermittens hanc intentionem peccat: sicut si in Baptismo non intendatur sanitas mentis, quam Ecclesia intendit: & similiter ille, qui intendit matrimonium contrahere, quamuis matrimonium non ordinet ad illum finem, quem Ecclesia intendit, nihilominus verum matrimoniū contrahit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ipsa vnio est signum coniunctionis Christi & Ecclesiæ, & non operatio vnitorum: & ideò ratio non sequitur.

QVAESTIO QVADRAGESIMAnona, *De bonis matrimonij, in sex articulos diuisa.*

CONSEQVENTER considerandum est de bonis matrimonij. Circa quod quæruntur sex.

¶ Primò, vtrùm debeant haberi aliqua bona ad excusandum matrimonium.

¶ Secundò, vtrùm sufficienter assignentur.

¶ Tertiò, vtrùm bonum sacramenti sit principalius inter alia bona.

¶ Quartò, vtrùm actus matrimonij per prædicta bona à peccato excusetur.

¶ Quintò, vtrùm sine eis aliquando à peccato excusari possit.

¶ Sextò, vtrùm quando est sine eis, sit semper peccatum mortale.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm haberi debeant aliqua bona ad excusandum matrimonium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd matrimonium non debeat habere aliqua bona quibus excusetur. Sicut enim conseruatio indiuidui, quæ fit per ea quæ ad nutritiuam pertinent, est de intentione naturæ, ita conseruatio speciei, quæ fit per matrimonium, & multò magis, quātò melius & dignius est bonum speciei, quàm bonum vnius indiuidui: sed ad actum nutritiuæ excusandum non indigetur aliquibus, ergo nec etiam ad excusandum matrimonium. *Tho. 4. dist. 31. q. art. 1. & 4.*

¶ Præterea, Secundum Philosophum in 8. Ethic. amicitia quæ est inter virum & vxorem, est naturalis, & claudit in se honestum, vtile, & delectabile: sed illud quod de se est honestum, nō indiget aliqua excusatione. ergo nec matrimonio deberent attribui aliqua excusantia.

¶ Præterea, Matrimonium est institutum in remedium, & in officium: sed secundum quòd est in officium, non indiget excusatione: quia sic etiam in paradiso excusatione indiguisset. quod falsum est, ibi enim fuissent honorabiles nuptiæ & torus immaculatus: vt Augu. dicit. Similiter nec secundum quòd est in remedium, sicut nec alia sacramenta, quæ in remedium peccati sunt instituta. ergo matrimonium huiusmodi excusantia habere non debet.

¶ Præterea, Ad omnia quæ honestè fieri possunt, virtutes dirigunt: si ergo matrimonium aliquibus bonis potest honestari, non indiget aliis honestatibus, quàm animi virtutibus: & sic nō debent matrimonio aliqua bona assignari, quibus honestetur, sicut nec aliis, in quibus virtutes dirigunt.

¶ SED CONTRA, Vbicūque est indulgentia, ibi est necessaria aliqua excusationis ratio: sed matrimonium conceditur in statu infirmitatis, secundū indulgētiam, vt patet 1. Cor. 7. Ergo indiget per aliqua bona excusari.

¶ Præterea, Cōcubitus fornicarius & matrimonialis sunt eiusdem speciei quantùm ad speciem naturæ: sed concubitus fornicarius de se est turpis. ergo ad hoc quòd matrimonialis non sit turpis, oportet ei aliquid addi quod ad honestatem eius pertineat, & in aliam speciem moris trahat.

CONCLVSIO.

¶ Oportuit aliqua bona esse, quibus matrimonij ratio honesta appareret.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nullus sapiens debet iacturam aliquam sustinere, nisi pro aliqua recompensatione alicuius æqualis, vel melioris boni: vnde electio alicuius, quòd aliquam iacturam habet annexam, indiget alicuius boni adiunctione, per cuius recompensationem ordinetur, & honestetur: in coniunctione autem viri & mulieris rationis iactura accidit,

accidit, tum quia propter vehementiam delectationis absorbetur ratio, vt non possit aliquid intelligere in ipsa, vt Philosophus dicit, tum etiam propter tribulationem carnis, quam oportet tales sustinere ex sollicitudine temporalium: vt patet 1. Corinth. 7. & ideò talis coniunctionis electio non potest esse ordinata nisi per recompensationem aliquorum, ex quibus dicta coniunctio honestetur: & hæc sunt bona quæ matrimonium excusant, & honestum reddunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in actu comestionis non est tam vehemens delectatio rationem absorbens, sicut est in prædicta delectatione: tum quia vis generatiua per quam originale traducitur, est infecta & corrupta: nutritiua autem, per quam non traducitur, est corrupta, & non infecta, tum etiam quia defectum indiuidui quilibet magis sentit in seipso, quàm defectum speciei: vnde ad excitandum ad comestionem, secundum quam defectui indiuidui subuenitur, sufficit sensus ipsius defectus: sed ad excitandum ad actum, quo defectui speciei subuenitur, diuina prouidentia delectationem apposuit in illo actu, qua etiam animalia bruta mouet, in quibus non est infectio originalis peccati: & ideò non est simile.

¶Ad secundum dicendum, quòd ista bona, quæ matrimonium honestant, sunt de ratione matrimonij: & ideò non indiget eis quasi exterioribus quibusdam ad honestandum, sed quasi causantibus in ipso honestatem, quæ ei secundum se competit.

¶Ad tertium dicendum, quòd matrimonium ex hoc ipso, quòd est in officium vel in remedium, habet rationem vtilis & honesti: sed vtrunque horum ei competit, ex hoc quòd huiusmodi bona habet, quibus fit & officium & remedium concupiscentiæ adhibens.

¶Ad quartum dicendum, quòd aliquis actus virtutis honestatur virtute, quasi principio elicitiuo, & circunstantiis quasi formalibus principiis ipsius: hoc autem modo se habent bona ad matrimonium, sicut circunstantiæ ad actus virtutis, ex quibus habet quòd virtutis actus esse possit.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm bona matrimonij sufficienter assignentur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd insufficienter bona matrimonij assignentur à Magistro Sententiarum, scilicet fides, proles, & sacramentum, quia matrimonium non solùm fit in hominibus ad prolem procreandam & nutriendam, sed ad consortium communis vitæ, propter operum communicationem: vt dicitur in 8. Ethi. ergo sicut ponitur proles bonum matrimonij, ita debet poni communicatio operis.

¶Præterea, Coniunctio Christi ad Ecclesiam, quam matrimonium significat, perficitur per charitatem. ergo inter bona matrimonij magis debet poni charitas, quàm fides.

¶Præterea, In matrimonio sicut exigitur quòd neuter coniugum ad alterius torum accedat, ita exigitur quòd vnus alteri debitum reddat: sed primum pertinet ad fidem: vt Magister dicit. ergo deberet etiam iustitia propter redditionem debiti inter bona matrimonij computari.

¶Præterea, Sicut in matrimonio inquantum significat coniunctionem Christi & Ecclesiæ, requiritur indissolubilitas, ita & vnitas, vt sit vna vnius: sed sacramentum quod inter tria bona matrimonij computatur, pertinet ad indiuisionem. ergo deberet esse aliquid aliud quod pertineret ad vnitatem.

¶Sed contra, Videtur quòd superfluant: quia vnica virtus sufficit ad vnum actum honestandum: sed fides est vnam virtus. ergo non oportuit alia duo addere ad honestandum matrimonium.

¶Præterea, Non ex eodem aliquid accipit rationem vtilis & honesti, cùm vtile & honestum ex opposito bonum diuidant: sed ex prole matrimonium accipit rationem vtilis. ergo proles non debet computari inter bona quibus matrimonium honestatur.

¶Præterea, Nihil debet poni vt proprietas vel conditio sui ipsius: sed hæc bona ponuntur vt quædam conditiones matrimonij. ergo cùm matrimonium sit sacramentum non, debet poni sacramentum inter bona matrimonij.

CONCLVSIO.

¶Proles, fides, ac sacramentum prima, & potiora sunt bona, quibus matrimonij honesta ratio redditur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd matrimonium est in officium naturæ, & est sacramentum Ecclesiæ, inquantum ergo est in officium naturæ, duobus ordinatur sicut & quilibet alius virtutis actus, quorum vnum exigitur ex parte ipsius agentis, & hæc est intentio finis debiti: & sic ponitur bonum matrimonij proles, aliud exigitur ex parte ipsius actus, qui est bonus in genere, ex hoc quòd cadit supra debitam materiam, & sic est fides, per quam homo ad suam accedit, & non ad aliã, & vlterius habet aliquam bonitatem inquantum est sacramentum, & hoc signatur ipso nomine Sacramenti.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in prole non solum intelligitur procreatio prolis: sed etiam educatio ipsius, ad quam sicut ad finem ordinatur tota communicatio operum, quæ est inter virum & vxorem, inquantum sunt matrimonio coniuncti: quia patres naturaliter thesaurizant filiis, vt patet 2. Corinth. 2. & sic in prole quasi in principali fine alius quasi secundarius includitur.

¶Ad secundum dicendum, quòd fides non accipitur hîc prout est virtus Theologica, sed prout est pars iustitię, secundũ quòd fides dicitur ex hoc quòd fiant dicta in cõseruatione promissorum: quia in matrimonio cùm sit quidam contractus, est quædam promissio per quam talis vir tali mulieri determinatur.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut in promissione matrimonij continetur, vt neuter ad alium torum accedat: ita etiam quòd sibi inuicem debitum reddant, & hoc etiam est principalius, cùm sequatur ex ipsa mutua potestate inuicem data: & ideò vtrunque ad fidem pertinet. Sed in litera ponitur quod est minùs manifestum.

¶Ad quartum dicendum, quòd in sacramento non solùm intelligenda est indiuisio: sed omnia illa quæ consequuntur matrimonium ex hoc quòd est signum coniunctionis Christi & Ecclesiæ. Vel dicendum, quòd vnitas quam obiectio tangit pertinet ad fidem sicut & indiuisio ad sacramentum.

¶Ad quintum dicendum, quòd fides non accipitur hîc pro aliqua virtute, sed pro quadam conditione virtutis, ex qua fides nominatur, quæ ponitur pars iustitiæ.

¶Ad sextum dicendum, quòd sicut debitus vsus boni vtilis accipit rationem honesti, non quidem ex vtili, sed ex ratione quę rectum vsum facit, ita etiam ordinatio ad aliquod bonum vtile potest facere bonitatem honestatis ex vi rationis debitam ordinationem facientis: & hoc modo matrimonium ex hoc quòd ordinatur ad prolem, vtile est, & nihilominus honestum, inquantum debitè ordinatur.

¶Ad septimum dicendum, quòd sicut Magister dicit 3. di. 4. Sententiarum, sacramentum non dicitur hîc ipsum matrimonium, sed inseparabilitas eius, quæ eiusdem est rei signum, cuius & matrimonium. Vel dicendum, quòd quanuis matrimonium sit sacramentum, tamen aliud est matrimonio esse matrimonium, & aliud est ei esse sacramentum: quia non solùm ad hoc est institutum, vt sit in signum rei sacræ: sed & vt sit in officium naturæ: & ideò ratio sacramenti est quædam conditio adueniens matrimonio secundum se considerato, ex quo honestatem etiam habet: & ideò sacramentalitas eius (vt ita dicam) ponitur inter honestantia matrimonium: & secundum hoc in tertio bono matrimonij, scilicet sacramento non solùm intelligitur inseparabilitas, sed etiam omnia quæ ad significationem ipsius pertinent.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm sacramentum sit principalius inter bona matrimonij.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd sacramentum non sit principalius inter bona matrimonij, quia finis est potissimùm in vnoquoque: sed proles est matrimonij finis: ergo proles est principalius matrimonij bonum.

¶Præterea, Principalius in ratione speciei est differentia, quæ complet speciem, quàm genus, sicut forma, quàm materia in constitutione rei naturalis: sed sacramentum competit matrimonio ex ratione sui generis, proles autem & fides ex ratione differentiæ, in quantum est tale sacramentũ: ergo alia duo sunt magis principalia in matrimonio, quàm sacramentum.

¶Præterea, Sicut inuenitur matrimoniũ sine prole & fide, ita inuenitur sine inseparabilitate, sicut patet quãdo alter coniugũ ante matrimoniũ consummatũ ad religionẽ transit: ergo nec ex hac ratione sacramentum est in matrimonio principalius.

¶Præterea, Effectus non potest esse principalior sua causa: sed

consensus qui est causa matrimonij frequenter immutatur: ergo & matrimonium solui potest, & sic inseparabilitas non semper comitatur matrimonium.

¶ Præterea, Sacramenta quæ habent effectum perpetuum, imprimunt charactêrem, sed in matrimonio non imprimitur character: ergo non adest ei inseparabilitas perpetua: & ideo sicut est matrimonium sine prole, ita potest esse sine sacramento, & sic idem quod prius.

¶ SED CONTRA, Illud quod ponitur in definitione rei, est sibi maximè essentiale: sed indiuisio quæ pertinet ad sacramentum, ponitur in definitione de matrimonio data, non autem proles vel fides: ergo sacramentum inter alia est in matrimonio essentialius.

¶ Præterea, Virtus diuina, quæ in sacramentis operatur, est efficacior quàm virtus humana: sed proles & fides pertinent ad matrimonium, secundum quòd est in officium naturæ humanæ, sacramentum autem secundum quòd est ex institutione diuina: ergo sacramentum est principalius in matrimonio, quàm alia duo.

CONCLVSIO.

¶ Principalius bonum matrimonij vtì dignius ipsum sacramentum est, proles verò, id est prolis intentio, maximè essentialis in ipso est, quam sequitur fides, id est debitum seruandæ fides, deinde sequitur sacramentum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid dicitur in re aliqua principalius duobus modis, aut quia essentialius, aut quia dignius. Si quia dignius, sic omnibus modis sacramentum est principalius inter tria bona coniugij, quia pertinet ad matrimonium, inquantum est sacramentum gratiæ: alia vero duo pertinent ad ipsum, inquantum est quoddam naturæ officium, perfectio autem gratiæ est dignior perfectione naturæ. Si autem dicatur principalius quod est essentialius, sic distinguendum est, quia fides & proles possunt dupliciter considerari. Vno modo in seipsis, & sic pertinent ad vsum matrimonij, per quem & proles producitur, & pactio coniugalis seruatur: sed indiuisibilitas quam sacramentum importat, pertinet ad ipsum secundum se matrimonium: quia ex hoc quòd per pactionē coniugalem sui potestatem sibi inuicem in perpetuum coniuges tradunt, sequitur quòd separari non possint: & inde est quòd matrimonium nunquam inuenitur sine inseparabilitate, inuenitur autem sine fide & prole, quia esse rei non dependet ab vsu suo, & secundum hoc sacramentum est essentialius matrimonio, quàm fides & proles. Alio modo potest considerari fides & proles, secundum quòd sunt in suis principiis, vt pro prole accipiatur intentio prolis, & pro fide debitum seruandi fidem, sine quibus etiam matrimonium esse potest; quia hæc in hoc matrimonio ex ipsa actione coniugali causantur: ita quòd si aliquid contrarium huius exprimeretur in consensu, qui matrimonium facit, non esset verum matrimonium: & sic accipiendo fidem & prolem, proles est essentialissimum in matrimonio, & secundò fides, & tertiò sacramentum, sicut etiam homini est essentialius esse naturæ quàm esse gratiæ, quanuis esse gratiæ sit dignius.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd finis secundum intentionē est primum in re, sed secundū consecutionē est vltimum, & similiter proles se habet inter matrimonij bona: & ideò quodammodò est principalius, & quodammodò non.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sacramentum prout ponitur tertium matrimonij bonum, pertinet ad matrimonium ratione suæ differentiæ: dicitur enim sacramentum ex significatione huius rei sacræ determinatæ, quam matrimonium significat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nuptiæ secundum Aug. sunt bona mortalium, vnde in resurrectione neque nubent neque nubentur, vt dicitur Matth. 22. Et ideò vinculum matrimonij non se extendit vltra vitam, in qua contrahitur: & ideò dicitur inseparabile, quia non potest in hac vita separari, sed per mortem siue corporalem post carnalem coniunctionem, siue spiritualem post spiritualem tantùm.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quanuis consensus qui facit matrimonium, non sit perpetuus materialiter, id est quantum ad substantiam actus, quia ille actus cessat, & potest contrarius accedere: tamen formaliter loquendo, est perpetuus, quia est de perpetuitate vinculi, aliàs non faceret matrimonium. Non enim consensus ad tempus in aliquam matrimonium facit: & dico formaliter secundum quòd actus accipit speciem ab obiecto. & secundum hoc matrimonium ex consensu inseparabilitatem habet.

¶ Ad quintum dicendum, quod in sacramentis, in quibus imprimitur character, traditur potestas ad actus spirituales, sed in matrimonio ad actus corporales: vnde matrimonium ratione potestatis, quam in se inuicem coniuges accipiunt, conuenit cum sacramento, in quo character imprimitur, & ex hoc habet inseparabilitatem, vt Magister dicit: sed differt ab eis, inquantum potestas illa est ad actus corporales, & propter hoc non imprimit charactêrem spiritualem.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm actus matrimonij excusetur per bona prædicta.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd actus matrimonij non possit excusari per bona prædicta, vt non sit omninò peccatum, quia quicunque sustinet damnum maioris boni propter minus bonū, peccat: quia inordinatè sustinet: sed bonum rationis quod læditur in ipso actu coniugali, est maius quàm hæc tria coniugij bona: ergo prædicta bona non sufficiunt ad excusandum coniugalem concubitum.

¶ Præterea, Si bonum malo additur in genere maioris, totum efficitur malum, non autem totum bonum: quia vna circunstantia mala facit actum malum, non autem vna bona facit ipsum bonum: sed actus coniugalis secundum se est malus, aliàs excusatione non indigeret: ergo bona matrimonij adiuncta nō possunt ipsum bonum facere.

¶ Præterea, Vbicunque est immoderatio passions, ibi est vitium in moribus: sed bona matrimonij non possunt efficere quin delectatio illius actus sit immoderata: ergo non possunt excusare quin sit peccatum.

¶ Præterea, Verecundia non est nisi de turpi actu secundum Damascenum: sed bona matrimonij non tollunt erubescentiā ab illo actu: ergo non possunt excusare quin sit peccatum.

¶ SED CONTRA, Concubitus coniugalis nō differt à fornicario, nisi per bona matrimonij: si ergo hæc non sufficerent excusare ipsum, tunc matrimonium semper illicitum remaneret.

¶ Præterea, Bona matrimonij se habent ad actum eius, sicut circunstantiæ debitæ, sicut dictum est: sed circunstantiæ, tales sufficienter faciunt quòd actus aliquis non sit malus: ergo & hæc bona possunt excusare matrimonium, vt nullo modo sit peccatum.

CONCLVSIO.

¶ Quanquam minus honesta appareat matrimonij ratio, proles tamen, et fides, & sacramentum ipsum maximè honestam reddunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd actus dicitur excusari dupliciter. Vno modo ex parte facientis, ita quòd non imputetur facienti in culpam, quanuis sit malus, vel saltem non in tantam culpam, sicut ignorātia dicitur excusare peccatum in toto vel in parte. Alio modo potest excusari actus ex parte sui, ita scilicet quòd non sit malus, & hoc modo prædicta bona dicuntur excusare actum matrimonij: ex eodem autem habet actus aliquis quòd non sit malus in genere moris, & quòd sit bonus: quia non est aliquis actus indifferens, vt in 2. libro dictum est. dicitur autem aliquis humanus actus bonus dupliciter. Vno modo bonitate virtutis, & sic habet actus quod sit bonus ex his quæ ipsum in medio ponunt: & hoc faciunt in actu matrimonij fides & proles, vt dictum est. Alio modo bonitate sacramenti, secundum quòd actus non solùm bonus, sed etiam sanctus dicitur: & hanc bonitatem habet actus matrimonij ex indiuisibilitate coniunctionis, secundum quam significat coniunctionem Christi ad Ecclesiam: & sic patet quòd prædicta bona sufficienter actum matrimonij excusant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per matrimonij actum non incurrit homo in damnum rationis quantùm ad habitum, sed solùm quantùm ad actum, nec est inconueniens quòd quandoque aliquis actus, qui est melior secundum genus suum, interrumpatur pro aliquo minùs bono actu: hoc enim sine peccato fieri potest, sicut patet in eo qui ab actu contemplationis cessat, vt interdum actioni vacet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procederet si malum quod inseparabiliter comitatur concubitum, esset malum

culpæ:

culpæ: nunc autem non est malum culpæ, sed pœnæ tantùm, quæ est inobedientia concupiscentiæ ad rationem, & ideò non sequitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd superabundantia passionis quæ facit vitium, non attenditur secundum quantitatem ipsius ad intensionem, sed secundum proportionem ad rationem: vnde tunc solùm passio reputatur immoderata quando limites rationis excedit. Delectatio autem quæ fit in actu matrimoniali, quamuis sit intensiua secundum quantitatem, non tamen excedit limites sibi à ratione præfixos ante principium suum, quamuis ex prædicta delectatione ratio eos ordinare non possit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd turpitudo, quæ semper est in actu matrimoniali, & erubescentiam facit, est turpitudo pœnæ & non culpæ: quia de quolibet defectu homo naturaliter erubescit.

ARTICVLVS V.

¶ Virùm actus matrimonialis excusari possit sine bonis matrimonij.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd actus matrimonialis excusari possit etiam sine bonis matrimonij. Qui enim à natura tantùm mouetur ad actum matrimonij, non videtur aliquod bonum matrimonij intendere, quia bona matrimonij pertinent ad gratiam vel virtutem: sed quando aliquis solo appetitu naturali mouetur ad actum prædictum, non videtur esse peccatum, quia nullum naturale est malum, cùm malum sit præter naturam, & præter ordinem, vt Dio. dicit: ergo actus matrimonij excusari potest etiam sine bonis matrimonij.

¶ Præterea, Ille qui vtitur coniuge ad fornicationem vitandam, non videtur aliquod bonum matrimonij intendere: sed talis non peccat, vt videtur, quia ad hoc est matrimonium concessum humanæ infirmitati, vt fornicatio vitetur: vt patet primæ Corinth. 7. ergo etiam sine bonis matrimonij potest actus eius excusari.

¶ Præterea, Ille qui vtitur re sua ad libitum, non facit contra iustitiã: & sic non peccat, vt videtur: sed per matrimoniũ vxor efficitur res viri, & econtrariò: ergo si se inuicem ad libitum vtuntur, libidine mouente, non videtur esse peccatum: & sic idem quod prius.

¶ Præterea, Illud quod est bonum ex genere, non efficitur malum, nisi ex mala intentione fiat: sed potest bona intentione fieri etiam si non intendat aliquod bonum matrimonij, puta cùm quis salutem corporalem per hoc intendit seruare, aut consequi. ergo videtur quòd etiam sine matrimonij bonis actus ille possit excusari.

¶ SED CONTRA, Remota causa, remouetur effectus: sed causa honestatis actus matrimonialis sunt matrimonij bona: ergo sine eis non potest actus matrimonialis excusari.

¶ Præterea, Non differt actus prædictus ab actu fornicario nisi in prædictis bonis: sed concubitus fornicarius semper est malus: ergo si non excusatur prædictis bonis, etiam matrimonialis actus semper erit malus.

CONCLVSIO.

¶ Actus matrimonialis semper culpabilis & peccatum est, nisi prolis intentio, ac mutua inter coniuges fides adsit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut bona matrimonij secundum quòd sunt in habitu, faciunt matrimonium honestum & sanctum: ita etiam secundum quòd sunt in actuali intentione, faciunt actum matrimonij honestũ, quantùm ad illa duo bona matrimonij, quæ ipsius actũ respiciunt. Vnde quando coniuges conueniunt causa prolis procreandæ, vel vt sibi inuicem debitum reddant, quæ ad fidem pertinent, totaliter excusantur à peccato: sed tertium bonum non pertinet ad vsum matrimonij, sed ad essentiam ipsius, vt dictum est. Vnde facit ipsum matrimonium honestum, non autem actum eius, vt per hoc actus eius absque peccato reddatur, quia causa alicuius significationis conueniunt: & ideò duobus solis modis coniuges absque omni peccato conueniunt: scilicet causa procreandæ prolis, & debiti reddendi: aliâs autem semper est ibi peccatum, ad minus veniale.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd proles prout est bonum sacramenti, addit supra prolem, prout est bonum intentum à natura. Natura enim intendit prolem prout in ipsa saluatur bonum speciei: sed in prole, secundum quòd est bonum sacramenti matrimonij, vltra hoc intelligitur, vt proles suscepta vlteriùs ordinetur in Deum: & ideò oportet quòd intentio naturæ, qua prolem intendit, referatur actu vel habitu ad intentionem prolis prout est bonum sacramenti: aliâs staretur in creatura, quod sine peccato esse non potest: & ideò quando natura tantùm mouet ad actum matrimonij, non excusatur à peccato omninò, nisi inquantum motus naturæ ordinatur actu vel habitu vlteriùs ad prolem, secundum quòd est bonum sacramenti: nec tamen sequitur quòd motus naturæ sit malus, sed quòd sit imperfectus, nisi ad aliquod bonum matrimonij vlterius ordinetur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si aliquis per actum matrimonij intendit vitare fornicationem in coniuge, non est aliquod peccatum, quia hæc est quædam redditio debiti, quæ ad bonum fidei pertinet: sed si intendit vitare fornicationem in se, sic est ibi aliqua superfluitas. & secundum hoc est peccatum veniale, nec ad hoc est matrimonium institutum, nisi secundum indulgentiam, quæ est de peccatis venialibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vna debita circumstantia non sufficit ad hoc quòd actus sit bonus: & ideò non oportet quòd qualitercunque quis re sua vtatur, vsus sit bonus, sed quando vtitur re sua, vt debet secundum omnes circunstantias.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quamuis intendere sanitatis conseruationem non sit per se malum, tamen hæc intentio efficitur mala, si ex aliquo sanitas intendatur, quod non est ad hoc de se ordinatum: sicut qui ex sacramento baptismi tantùm salutem corporalem quæreret, & similiter etiam est in proposito in actu matrimonij.

ARTICVLVS VI.

¶ Virùm cognoscens vxorem non intendens aliquod bonum matrimonij, sed solam delectationem, mortaliter peccet.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd quandocunque aliquis vxorem cognoscit, non intendens aliquod bonum matrimonij, sed solam delectationem, mortaliter peccet. Quia sicut Hiero. dicit & habetur in litera: Voluptates quæ de meretricum amplexibus capiuntur, in vxore dãnandæ sunt: sed non dicitur esse damnabile nisi peccatum mortale. ergo cognoscere vxorem propter voluptatem solam, est semper peccatum mortale.

¶ Præterea, Consensus in delectatione est peccatum mortale: vt in 2. de lib. dictum est: sed quicunque cognoscit vxorem suam causa delectationis, consentit in delectationem: ergo mortaliter peccat.

¶ Præterea, Quicunque vsum creaturæ non refert in Deum, creatura fruitur, quod est peccatũ mortale: sed quicunq; vxore propter solam delectationem vtitur, hunc vsum non refert in Deum. ergo mortaliter peccat.

¶ Præterea, Nullus debet excõmunicari nisi pro peccato mortali: sed aliquis vxorem sola libidine cognoscens ab introitu Ecclesiæ arcetur, vt in litera dicitur, quasi sit excommunicatus: ergo omnis talis peccat mortaliter.

¶ SED CONTRA, Quia secundum Aug. talis concubitus ponitur inter peccata quotidiana, pro quibus dicitur, Pater noster, &c. vt habetur in litera: sed talia non sunt peccata mortalia: ergo, &c.

¶ Præterea, Qui cibo vtitur ad delectationem tantùm, non peccat mortaliter: ergo pari ratione, qui vtitur vxore tantùm causa libidinis satiandæ.

CONCLVSIO.

¶ Cognoscens vxorem sola libidinis & delectationis causa, nullum aliud bonum matrimonij habitu, vel actu intendens, mortaliter peccat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dicunt, quòd quandocunque ad actum coniugalem libido principaliter mouet, est peccatum mortale, sed quando mouet ex latere, tunc est peccatum veniale. Quando autem omninò delectationem despicit, & displicet ei, tunc est omninò sine veniali peccato: vt sic delectationem in illo actu quærere sit peccatum mortale, delectationem oblatam acceptare sit peccatum veniale, sed eam odire sit perfectionis. Sed hoc non potest esse, quia secundum Philosophum in 10. Ethi. idem iudicium est de delectatione & operatione, quia operationis bonæ est delectatio bona, & malæ mala. Vnde, cùm actus matrimonialis non sit per se malus, nec quærere delectationem esset peccatum mortale semper.

¶ Et ideò dicendum quòd si delectatio quæratur vltra honestatem matrimonij, vt scilicet aliquis in cõiuge non attẽdat, quòd coniunx

coniunx est, sed solùm quòd mulier, paratus idem facere cum ea, si non esset coniunx, est peccatum mortale, & ideò talis dicitur ardentior amator vxoris, quia ardor ille extra bona matrimonij fertur. Si autem quæratur delectatio infra limites matrimonij, vt scilicet talis delectatio in alia non quæreretur, quã in coniuge, sic est veniale peccatum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd tunc voluptates meretricias vir in vxore quærit, quando nihil aliud in ea attendit, quàm quod in meretrice attenderet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd consensus in delectatione concubitus, qui est peccatum mortale, est peccatum mortale: non autem talis delectatio est matrimonialis actus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis delectationem non referat actu in Deum, non tamen ponit in ea vltimum delectationis finem aut voluptatis, aliâs eam vbicunque indifferenter quæreret: & ideò non oportet quòd creatura fruatur, sed vtatur creatura propter se, se autẽ habitualiter propter Deum, quamuis non actu.

¶Ad quartum dicendum, quòd hoc non dicitur propter hoc quòd ex hoc peccato homo excommunicationem mereatur, sed quia spiritualibus se reddit inhabilem propter hoc quòd efficitur in actu illo totus caro.

QVAESTIO QVINQVAGESIMA,

De impedimentis matrimonij in generali, unico articulo absoluta.

DEINDE considerandum est de impedimentis matrimonij.

¶Et primò in generali.

¶Secundò in speciali.

ARTICVLVS VNICVS.

¶Vtrùm in matrimonio inconuenienter impedimenta assignentur.

Tho. 4. dist. 34. q. vnica, art. 1.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in matrimonio inconuenienter impedimenta assignentur. Matrimonium enim quoddam sacramentum est contra alia diuisum: sed aliis non assignantur impedimenta: ergo in matrimonio assignari non debent.

¶ Præterea, Quanto aliquid est minùs perfectum, tantò paucioribus modis impediri potest: sed matrimonium inter alia sacramenta est minùs perfectum: ergo nulla vel paucissima impedimenta ei assignari debent.

¶ Præterea, Vbicunque est morbus, est necessarium remediũ morbi: sed concupiscentia, in cuius remedium matrimonium est indultum, est in omnibus: ergo non debet esse aliquod impedimentum, quod aliquam personam illegitimam faciat penitus ad contrahendum.

¶ Præterea, Illegitimum dicitur quod est contra legem: sed huiusmodi impedimenta, quæ in matrimonio assignantur, non sunt contra legem naturæ, quia non similiter inueniuntur in quolibet statu humani generis: plures enim gradus consanguinitatis inueniuntur esse prohibiti vno tempore, quàm alio. Lex autem humana non potest (vt dicitur) matrimonio impedimenta præstare, quia matrimonium non est ex institutione humana, sed diuina, sicut & alia sacramenta: ergo matrimonio non debent aliqua impedimenta assignari quæ faciant personas illegitimas ad contrahendum.

¶ Præterea, Legitimum & illegitimum per hoc quòd est contra legem vel non contra legem, differunt, inter quæ non cadit medium, cùm sint opposita secundum affirmationem & negationem: ergo non possunt esse aliqua matrimonij impedimenta, quibus personæ mediæ inter legitimas & illegitimas constituantur.

¶ Præterea, Coniunctio viri & mulieris non est licita nisi in matrimonio: sed omnis coniunctio illicita dirimi debet: ergo si aliquid matrimonium contrahendum impediat, hoc dirimet contractum de facto, & sic non debent aliqua impedimenta matrimonio assignari, quæ impediant contrahendum, & non dirimant contractum.

¶ Præterea, Nullo impedimento potest à re aliqua remoueri quod in definitione ipsius cadit: sed indiuisibilitas cadit in definitione matrimonij: ergo non possunt esse aliqua impedimenta, quæ matrimonium contractum dirimant.

¶Sed contrà, Videtur quòd debeant esse infinita matrimonij impedimenta, quia matrimonium quoddam bonum est: sed infinitis modis est defectus boni, vt dicit Dio. 4. cap. de Di. no. ergo infinita sunt matrimonij impedimenta.

¶ Præterea, Impedimenta matrimonij accipiuntur secundum conditiones particularium personarum: sed conditiones huiusmodi sunt infinitæ: ergo & matrimonij impedimenta.

CONCLVSIO.

¶ Aliqua expediens fuit esse impedimenta contrahendum matrimonium dirimentia, sed non cõtractum, Ecclesiæ videlicet inhibitio, ac feriatum tempus: & aliqua ipsum iam contractum & contrahendum, scilicet, Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen, Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas, Affinitas, Impotentia coëundi.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sunt quædam quæ sunt de essentia matrimonij, & quædam quæ sunt de solennitate eius, sicut & in aliis sacramẽtis: & quia remotis his, quæ sunt de solennitate eius in aliis sacramentis, adhuc manet verum sacramentum: ideò impedimenta quæ contrariãtur his, quæ sunt de solennitate sacramenti, non efficiunt, quin sit verum sacramentum, & talia dicuntur impedire contrahendum, sed non dirimunt contractum: sicut prohibitio Ecclesiæ, & tempus feriatum. vnde versus:

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum,
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri.

Impedimenta autem quæ contrariantur his quæ sunt de essentia matrimonij, faciunt vt nõ sit verum matrimonium: & ideo dicuntur nõ solùm impedire contrahendum, sed dirimere iam contractum, quę his versibus continentur:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibus,
Hæc socianda vetant, connubia facta retractant.

Horum autem numerus sic accipi potest. Potest enim matrimonium impediri aut ex parte contractus matrimonij, aut ex parte contrahentium. Si primo modo, cùm contractus matrimonij fiat per voluntarium consensum, qui tollitur per ignorantiam & per violentiam, erunt duo impedimenta matrimonij, scilicet vis, id est coactio, & error & parte ignorantię. Et ideò de istis duobus impedimentis Magister determinauit, vbi agebatur de causa matrimonij: nunc autem agit de impedimentis quæ accipiuntur ex parte personarum cõtrahentiũ quæ sic distinguuntur: Potest enim aliquis impediri à matrimonio contrahendo vel simpliciter, vel respectu alicuius personę. Si simpliciter, vt cum nulla possit matrimonium contrahere, hoc non potest nisi quia impeditur à matrimoniali actu, quod quidem contingit dupliciter. Primò, quia non potest de facto, siue quia omninò non possit, & sic ponitur impedimentũ impotentia coëũdi: siue quia nõ liberè possit, & sic ponitur impedimentum seruitutis conditio. Secundò, quia non licitè potest: & hoc secundum quòd ad continentiam obligatur, quod contingit dupliciter. Vel quia obligatur ex officio suscepto, & sic est impedimentum ordinis: vel ex voto emisso, & sic impedit votum. Si autem aliquis impeditur à matrimomonio non simpliciter, sed respectu alicuius personæ, vel propter obligationẽ ad alteram personam: sicut qui vni matrimonio iunctus est: nõ potest alteri coniungi, & sic est ligamen matrimonij: vel quia deficit proportio ad alteram personam: & hoc propter tria. Primò quidem propter nimiã distantiam ad ipsam, & sic est disparitas cultus. Secundò, propter nimiam propinquitatem, & sic ponitur triplex impedimentũ, scilicet cognatio, quæ importat propinquitatem duarum personarũ ratione tertiæ matrimonio coniunctæ, & publicæ honestatis iustitia, in qua est propinquitas duarum personarũ respectu tertiæ per spõsalia iunctæ. Tertiò, propter indebitam coniunctionem ad ipsam primo factam, & sic impedit crimen adulterij priùs cum ipsa commissi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd etiam alia sacramenta impediri possunt, si aliquid quod sit de essentia vel solennitate sacramenti, subtrahatur, vt dictum est. Sed tamen magis matrimonio, quàm aliis sacramentis impedimenta assignãtur propter tres rationes. Primò, quia matrimoniũ consistit in duobus: & ideò pluribus modis potest impediri, quã alia sacramenta quæ vni personæ cõpetunt singulariter. Secundò, quia matrimonium habet in nobis causam & in Deo, sed alia quædam

quædam sacramenta solùm in Deo. Vnde & pœnitentiæ, quæ habet causam in nobis, aliquo modo Magister suprà quædam impedimenta assignauit: vt hypocrisim, ludos, & huiusmodi. Tertiò, quia de alijs sacramentis est præceptum vel consilium sicut de bonis perfectioribus: sed de matrimonio est indulgentia, sicut de bono minùs perfecto: & ideò, vt detur occasio proficiendi in melius, plura impedimenta assignantur matrimonio, quàm alijs sacramentis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd perfectiora pluribus modis impediri possunt inquantum ad ea plura requiritur. Si autem sit aliquod imperfectum ad quod plura requiruntur, illud etiã habebit plura impedimenta, & sic est de matrimonio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procederet si nõ essent alia remedia, quibus etiam posset efficaciùs morbo concupiscentiæ subueniri, quod falsum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd personæ illegitimæ ad matrimonium contrahendum dicuntur ex eo quòd sunt contra legem, qua matrimonium statuitur. Matrimonium autem, inquantum est in officium naturæ, statuitur lege naturæ: inquantum est sacramentum, statuitur iure diuino: inquantum est in officium communitatis, statuitur lege ciuili. & ideò ex qualibet dictarum legum potest aliqua persona effici ad matrimonium illegitima. Nec est simile de alijs sacramentis quæ sunt sacramenta tantùm: & quia lex naturalis secundum diuersos status respicit determinationes diuersas, & ius positiuum variatur etiam secundum diuersas hominum conditiones in diuersis temporibus: ideò Magister ponit in diuersis temporibus diuersas personas illegitimas fuisse.

¶ Ad quintum dicendum, quòd lex potest aliquid prohibere vel vniuersaliter, vel in parte quantum ad aliquos casus: & ideò inter esse totaliter secundum legem & esse totaliter contra legem, quæ sunt contrariè opposita, & non secundum affirmationem & negationem, cadit medium aliqualiter secundum legem, & aliqualiter contra legem: & propter hoc ponuntur quædam personæ mediæ inter simpliciter legitimas & inter simpliciter illegitimas.

¶ Ad sextum dicendum, quòd illa impedimenta quæ non dirimunt matrimonium contractum, impediunt quandoque contrahendum, non vt non fiat, sed vt non licitè fiat: & tamen si fiat, matrimonium contractum est, quamuis contrahens peccet: sicut si aliquis consecraret post comestionem, peccaret contra statutum Ecclesiæ faciens, nihilominus verum sacramentum perficeret, quia ieiunium consecrantis non est de necessitate sacramenti.

¶ Ad septimum dicendum, quòd impedimenta prædicta non dicuntur dirimere matrimonium contractum quasi soluentia verum matrimonium, quod ritè contractum est, sed quia soluunt matrimonium quod contractum est de facto & non de iure. Vnde si impedimentorum aliquod matrimonio ritè facto superueniat, matrimonium soluere non valet.

¶ Ad octauum dicendum, quòd impedimenta quibus aliquod bonum per accidens impeditur, sunt infinita, sicut & omnes causæ per accidens: sed causæ corrumpentes aliquod bonum per se, sunt determinatæ: sicut etiam causæ constituentes: quia causæ destructionis & constructionis alicuius rei sunt oppositę, vel eædem contrario modo sumptæ.

¶ Ad nonum dicendum, quòd conditiones particularium personarum in singulari sunt infinitæ, sed in generali possunt reduci ad certum numerum: sicut in medicina patet, & in omnibus artibus operatiuis quæ sunt particularium, in quibus & actus considerantur & conditiones.

QVAESTIO QVINQVAGESIMAprima, *De impedimento erroris, in duos articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de impedimentis matrimonij in speciali. Et primò de impedimento erroris.

¶ Circa quod quæruntur duo.

¶ Primò, vtrùm error de sui natura matrimonium impediat.

¶ Secundò, quis error.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm error conuenienter ponatur impedimentum matrimonij.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd error non debeat poni matrimonij impedimentum per se. Consensus enim, qui est causa matrimonij, impeditur, sicut & voluntarium: sed voluntarium secundum Philosophum, in 3. Ethi. potest impediri per ignorantiam, quæ non est idem quod error, quia ignorantia nullam cognitionẽ ponit, sed error ponit, eo quòd approbare falsa pro veris sit error: secundum August. ergo non debuit hîc poni impedimentum matrimonij error: sed magis ignorantia. *Tho. 4. dist. 30. q. 1. art. 1. & 2.*

¶ Præterea, Illud potest impedire matrimonium de sui natura, quod habet contrarietatem ad bona matrimonij: sed error non est huiusmodi: ergo error de sui natura non impedit matrimonium.

¶ Præterea, Sicut consensus requiritur ad matrimonium, ita intentio requiritur ad baptismum. Sed si aliquis baptizat Ioannem & credit baptizare Petrum, nihilominus verè baptizatus est: ergo error non excludit matrimonium.

¶ Præterea, Inter Liam & Iacob fuit verum matrimonium: sed ibi fuit error: ergo non excludit matrimonium.

¶ SED CONTRA est, quòd in Digestis dicitur: Quid tam contrarium est consensui, quàm error? sed consensus requiritur ad matrimonium: ergo error matrimonium impedit.

¶ Præterea, Consensus aliquid voluntarium nominat, sed error impedit voluntarium: quia voluntarium, secundum Philosophum & Greg. Nissenum & Dam. est cuius principium est in aliquo sciente singularia, in quibus est actus, quod erranti non competit: ergo error matrimonium impedit.

CONCLVSIO.

¶ Error de iure naturæ quàm maximè matrimonium impedit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quicumque impedit causam, de sui natura impedit & effectum similiter, consensus autem est causa matrimonij, vt dictum est: & ideò quod euacuat consensum, euacuat matrimonium. Consensus autem voluntatis est actus, qui præsupponit actum intellectus: deficiente autem primo, necesse est defectum contingere in secundo: & ideò quando error cognitionem impedit, sequitur etiam in ipso consensu defectus, & per consequens in matrimonio, & sic error de iure naturali habet, quòd euacuet matrimonium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ignorantia differt simpliciter loquendo ab errore: quia ignorantia de sui ratione non importat aliquẽ cognitionis actum, sed error ponit iudicium rationis peruersum de aliquo: tamen quantum ad hoc quòd est impedire voluntarium, non differunt vtrùm dicatur ignorantia vel error. Quia nulla ignorantia potest impedire voluntarium, nisi quæ habet errorem adiunctum, eò quòd actus voluntatis præsupponit æstimationem siue iudicium de aliquo in quod fertur: vnde si est ibi ignorãtia, oportet ibi esse errorem: & ideò etiam ponitur error quasi causa proxima. *Erroris & ignorantiæ discrimen.*

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis non contrarietur secundum se matrimonio, contrariatur ei tamen quantùm ad causam suam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd character baptismi non causatur ex intentione baptizantis directè: sed ex elemento materiali exteriùs adhibito. Intentio autem operatur solùm vt dirigens elementum materiale ad effectum proprium: sed vinculum coniugale ex ipso consensu causatur directè, & ideò non est simile.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut Magister 30. di. 4. sententiarum dicit: matrimonium quod fuit inter Liam & Iacob, non fuit perfectum ex ipso concubitu, qui ex errore contigit, sed ex consensu, qui postmodùm accessit, cùm vterque à peccato excusaretur, vt patet in eadem distinctione.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm omnis error matrimonium impediat.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd omnis error matrimonium impediat, & non solùm error conditionis aut personæ, vt in litera dicitur. Quia quod conuenit alicui secundum se, conuenit ei secundum totum suum ambitum. Sed error de sui natura habet quod matrimonium impediat, vt dictum est: ergo omnis error matrimonium impedit.

¶ Præte

¶ Præterea, Si error inquantum huiusmodi matrimonium impedit, maior error magis debet impedire: sed maior est error fidei, qui est in hæreticis non credentibus hoc sacramentum, quàm error personæ: ergo magis debet impedire quàm error personæ.

¶ Præterea, Error non euacuat matrimonium nisi inquantum tollit voluntarium: sed ignorantia cuiuslibet circunstantiæ voluntarium tollit, vt patet in 3. Ethicorum: ergo non solùm error conditionis & personæ matrimonium impediunt.

¶ Præterea, Sicut conditio seruitutis aliquid est annexũ accidens personæ, ita qualitas corporis aut animi: sed error conditionis impedit matrimonium: ergo eadem ratione error qualitatis aut fortunæ.

¶ Præterea, Sicut ad conditionem personæ pertinet seruitus & libertas, ita nobilitas, vel ignobilitas, aut status dignitatis & priuatio eius: sed error conditionis libertatis vel seruitutis impedit matrimonium: ergo & error aliorum dictorum.

¶ Præterea, Sicut conditio seruitutis impedit, ita etiam disparitas cultus & impotentia coëundi, vt infrà dicetur: ergo sicut error conditionis ponitur matrimonij impedimentum, ita error circa alia huiusmodi deberet impedimentum matrimonij poni.

¶ Sed contra, Videtur quòd nec error personæ matrimonium impediat. Quia sicut emptio est quidam contractus, ita etiam matrimonium: sed in emptione & venditione si detur aurum æquiualens pro alio auro non impeditur venditio: ergo nec matrimonium impeditur si pro vna muliere alia accipiatur.

¶ Præterea, Potest contingere quòd per multos annos iste error detineatur, & filios & filias generent simul: sed graue esset dicere, quòd tunc essent diuidendi: ergo primus error non frustrauit matrimonium.

¶ Præterea, Potest contingere quòd frater viri in quem consentire credit mulier offeratur ei, & cum eo commisceatur carnaliter, & tunc videtur quòd non possit redire ad illum in quẽ consentire se credidit, sed debeat stare cum fratre eius: & sic error personæ non impedit matrimonium.

CONCLVSIO.

¶ *Matrimonium, cùm inter duas certas personas fiat, mutuam & inuicem potestatem recipientes, ex personæ & personarum conditionis errore impediri necesse est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut error ex hoc quòd inuoluntarium causat habet excusare peccatum, ita habet quòd matrimonium impediat ex eodem: error autem non excusat à peccato nisi sit illius circunstantiæ, cuius appositio vel remotio facit differentiam liciti & illiciti in actu. Si enim aliquis percutiat patrem baculo ferreo, quem credit ligneum esse, non excusatur à toto, quamuis fortè à tanto: sed si credat quis percutere filium causa disciplinæ, & percutiat patrem, excusatur à toto, adhibita debita diligentia: vnde oportet quòd error qui matrimonium impedit, sit alicuius eorum quæ sunt de essentia matrimonij. Duo autem includit ipsum matrimonium, scilicet personas duas quæ coniunguntur, & mutuam potestatem inuicem, in qua matrimonium consistit. Primum autẽ tollitur per errorem personæ. Secundũ per errorem conditionis, quia seruus non potest potestatem sui corporis liberè alteri tradere sine consensu sui dñi, & propter hoc hi duo errores matrimonium impediunt, & non alij.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd error non habet ex natura generis quòd impediat matrimonium, sed ex natura differentiæ adiunctæ, prout scilicet est error alicuius eorum quæ sunt de essentia matrimoniali.

¶ Ad secundum dicendum, quòd error infidelis de matrimonio non est circa ea quæ sunt matrimonij consequentia, scilicet an sit sacramentum, an licitum: & ideò error talis matrimonium non impedit: sicut nec error circa baptismũ impedit acceptionem characteris, dum modò intendat facere vel recipere quod Ecclesia dat, quamuis credat nihil esse.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non quælibet circunstantiæ ignorantia causat inuoluntarium, quod excusat peccatum, vt dictum est: & propter hoc ratio non sequitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd diuersitas fortunæ non variat aliquid eorum quæ sunt de essentia matrimonij, nec diuersitas qualitatis, sicut facit conditio seruitutis: & ideò ratio non sequitur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd error nobilitatis, inquantum huiusmodi, non euacuat matrimonium eadem ratione, qua nec error qualitatis. Sed si error nobilitatis vel dignitatis redundat in errorem personæ, tunc impedit matrimonium: vnde si consensus mulieris feratur in istam personam directè, error nobilitatis ipsius non impedit matrimonium, si autem directè intẽdit consentire in filium regis quicunque sit ille, tunc si alius præsentetur ei quàm filius regis, est error personæ, & impedietur matrimonium.

¶ Ad sextum dicendum, quòd error etiam aliorum impedimẽtorum matrimonij, quantum ad ea quæ faciunt personas illegitimas, impedit matrimonium: sed ideò de errore illorum non facit mentionem, quia illa impediunt matrimonium, siue cum errore sint, siue sine errore: vt si aliqua contrahat cum subdiacono, siue sciat, siue nesciat, non est matrimonium: sed conditio seruitutis non impedit si seruitus sciatur, & ideò non est simile.

¶ Ad septimum dicendum, quòd pecunia in contractibus accipitur quasi mensura aliarum rerum, vt patet in 5. Ethi. & nõ quasi propter se quæsita: & ideò si non detur illa pecunia quæ creditur, sed alia æquiualens, nihil obest contractui: sed si in re quæsita propter se esset error, impediretur contractus, sicut si alicui venderetur asinus pro equo, & similiter est in proposito.

¶ Ad octauum dicendum, quòd quantumcunque fuerit cum ea nisi de nouo consentire velit, non est matrimonium.

¶ Ad nonum dicendum, quòd si antè non consenserat in fratrẽ eius, potest eum quem per errorem accipit, retinere, nec potest ad fratrem eius redire, præcipuè si sit cognita carnaliter ab eo, quem accepit. Si autem consenserit in primum per verba de præsenti, non potest secundum habere primo viuente, sed potest vel secundum relinquere, vel ad primum redire: & ignorantia facti excusat, sicut excusaretur si post consummatũ matrimonium à consanguineo viri sui fraudulẽter cognosceretur, quia fraus alterius non debet sibi præiudicare.

QVAESTIO QVINQVAGESIMA-
secunda De impedimento conditionis seruitutis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de impedimento cõditionis. Circa quod quærũtur quatuor.

¶ Primò, vtrùm conditio seruitutis matrimonium impediat.

¶ Secundò, vtrùm seruus sine consensu domini possit matrimonium contrahere.

¶ Tertiò, vtrùm aliquis postquam vxoratus est, possit se seruum facere sine consensu vxoris.

¶ Quartò, vtrùm filij debeant sequi conditionem patris vel matris.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm conditio seruitutis impediat matrimonium.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd conditio seruitutis non impediat matrimonium. Nihil enim impedit matrimonium nisi quod habet aliquã contrarietatem ad ipsum: sed seruitus non habet aliquam contrarietatem ad matrimonium, aliâs inter seruos non possent esse coniugia: ergo seruitus nõ impedit matrimonium. Thom. dist. [illegible]

¶ Præterea, Illud quod est contra naturam, non potest impedire illud quod est secundum naturam: sed seruitus est contra naturam, quia sicut dicit Grego. Contra naturam est hominem homini velle dominari: quod etiam patet ex hoc quòd homini dictum est, vt præsit piscibus maris, &c. non autem vt præsit homini: ergo non potest impedire matrimonium quod est naturale.

¶ Præterea, Si impediat, aut hoc est de iure naturali, aut de iure positiuo: non de iure naturali, quia secundum ius naturale omnes homines sunt æquales: vt Gregor. & Boëtius dicunt: & in principio Digestorum dicitur, quod seruitus non est de iure naturali, vt Tullius dicit: ergo secundum ius nullum matrimonium seruitus impedire potest.

¶ Præterea, Illud quod impedit matrimonium, æqualiter impedit, siue sciatur, siue ignoretur, vt patet de consanguinitate: sed seruitus vnius cognita ab altero non impedit matrimonium: ergo seruitus, quantùm in se est, non habet quod impediat matrimonium, & ita non deberet poni per se matrimonij impedimentum ab alijs distinctum.

¶ Præterea, Sicut contingit esse errorem circa seruitutem, vt putetur liber qui seruus est, ita potest esse error de libertate, vt putetur seruus qui est liber: sed libertas non ponitur matrimonij impedimentum: ergo nec seruitus deberet poni.

¶ Præterea, Magis facit grauem societatem matrimonij: & plus impedit prolis bonum morbus lepræ, quàm seruitus: sed lepra non ponitur impedimentum matrimonij: ergo nec seruitus debet poni.

¶ SED CONTRA est quod Decre. dicit de coniugio seruorum, quia error conditionis impedit contrahendum matrimonium, & dirimit contractum.

¶ Præterea, Matrimonium est de bonis per se expetendis, inquantum habet honestatem: sed seruitus est de per se fugiendis: ergo matrimonium & seruitus sunt contraria, & sic seruitus matrimonium impedit.

CONCLVSIO.

¶ Cùm per matrimonium alter coniugum alteri obligetur ad liberè reddendum debitum, seruitutis conditionem necesse est dirimere matrimonium, dummodo sit ignorata.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in matrimonij contractu obligatur vnus coniugum alteri ad debitum reddendum: & ideo, si ille, qui se obligat, est impotens ad soluendum, ignorantia huiusmodi impotentiæ in eo cui fit obligatio, tollit contractum: sicut autem per impotentiam coëundi efficitur aliquis impotens ad soluendum debitum, vt omninò non possit soluere, ita per seruitutem, vt liberè debitum reddere non possit. & ideò sicut impotentia coëundi ignorata impedit matrimonium, non autem si sciatur, ita conditio seruitutis ignorata impedit matrimonium, non autem seruitus scita.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd seruitus contrariatur matrimonio quantùm ad actum, ad quē quis per matrimonium alteri obligatur, quem non potest liberè exequi, & quantū ad bonū prolis quę peioris conditionis efficitur ex seruitute parētis: sed quia quilibet potest in eo quod sibi debetur sponte detrimentum aliquod subire: ideo si alter coniugum scit alterius seruitutem, nihilominus tenet matrimonium. Similiter etiā quia in matrimonio est æqualis obligatio ex vtraq; parte ad debitum reddendum, non potest aliquis requirere maiorem obligationem ex parte alterius quam ipse possit facere: & propter hoc etiam seruus si contrahit cum ancilla, quàm credit liberam, non propter hoc impeditur matrimonium: & sic patet quod seruitus non impedit matrimonium nisi quando est ignorata ab alio coniuge, etsi ille sit liberæ conditionis: & ideò nihil prohibet circa seruos esse coniugia, vel inter liberum & ancillam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse contra naturam quantum ad primam intentionem ipsius, quod non est contra naturam quantum ad secundam intentionem eius: sicut omnis corruptio & defectus & senium est contra naturam, vt dicitur in secundo de Cæl. quia natura intendit esse & perfectionem, non tamen est contra secundam intentionem naturæ: quia ex quo natura non potest conseruari in vno esse, conseruatur in altero quod generatur ex corruptione alterius: & quando natura non potest perducere ad maiorem perfectionem, inducit ad minorem, sicut quando non potest facere masculum, facit fœminam, quæ est mas occasionatus: vt dicitur in 16. de Animalibus. Similiter etiam dico quod seruitus est contra primam intentionem naturæ, sed non est contra secundam, quia naturalis ratio ad hoc inclinat & hoc appetit natura, vt quilibet sit bonus. Sed ex quo aliquis peccat, natura etiam inclinat vt ex peccato pœnam reportet, & sic seruitus in pœnam peccati introducta est: nec est inconueniens aliquod naturale per hoc, quòd est contra naturam, hoc modo impediri: sic enim matrimonium impeditur per impotentiam coëundi, quæ est contra naturam modo prædicto.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ius naturale dictat quòd pœna sit pro culpa infligenda, quòd nullus sine culpa puniri debeat: sed determinare pœnam secundum conditionem personæ & culpæ est iuris positiui: & ideò seruitus quæ est pœna determinata à iure positiuo & à naturali, proficiscitur sicut determinatum ab indeterminato, & eodem iure positiuo determinatè est factum, quòd seruitus ignorata matrimonium impediat, ne aliquis sine culpa puniatur: est enim quædam pœna vxoris, quòd habeat virum seruum, & econtrariò.

¶ Ad quartum dicendum, quod aliqua impedimenta sunt quæ faciunt matrimonium illicitum: sed quia voluntas nostra non facit licitum aliquid vel illicitum, sed lex cui voluntas subdi debet: ideò ignorantia talis impedimenti quæ voluntarium tollit, vel scientia nihil facit ad hoc quod matrimonium teneat, & tale impedimentum est affinitas, vel votum, & huiusmodi. Quædam autem impedimenta sunt quę faciunt matrimonium inefficax ad solutionem debiti, & quia in voluntate nostra consistit debitum nobis relaxare: & ideò talia impedimenta si sint cognita, matrimonium non tollunt, sed solùm quando ignorantia voluntarium excludit, & tale impedimentum est seruitus & impotentia coëundi: & quia etiam de se habent aliquam rationem impedimenti, ideò ponuntur specialia impedimenta præter errorem: non autem personæ variatio ponitur speciale impedimentum præter errorem, quia persona alia subintroducta non haber rationem impedimenti nisi ex intentione contrahentis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd libertas non impedit matrimonij actum, vnde libertas ignorata non impedit matrimonium.

¶ Ad sextum dicendum, quòd lepra non impedit matrimonium quantum ad primum actum suum, quia leprosi debitum reddere possunt liberè, quamuis aliqua grauamina matrimonij inferant quantum ad secundos effectus: & ideò non impedit matrimonium sicut seruitus.

ARTICVLVS II.

¶ Virùm seruus possit contrahere matrimonium sine consensu domini.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd seruus matrimonium contrahere non possit sine consensu domini. Nullus enim potest alicui dare quod est alterius, sine consensu ipsius: sed seruus est res domini: ergo non potest cōtrahendo matrimonium dare potestatem corporis sui vxori sine consensu domini.

¶ Præterea, Seruus tenetur domino suo obedire: sed dominus potest ei præcipere quòd in matrimonium non cōsentiat: ergo sine consensu eius non potest matrimonium contrahere.

¶ Præterea, Post contractum matrimonium seruus tenetur reddere debitum vxori etiam præcepto iuris diuini: sed eo tempore quo vxor debitum petit, potest dominus aliquod seruitium seruo imponere, quod facere non poterit, si carnali copulæ vacare velit: ergo si sine consensu domini posset seruus contrahere matrimonium, priuaretur dominus seruitio sibi debito sine culpa, quod esse non debet.

¶ Præterea, Dominus potest vendere seruum suum in extraneas regiones, quò vxor sua non poterit eum sequi, vel propter infirmitatem corporis, vel propter fidei periculum imminens: puta si vendatur infidelibus, vel etiam domino vxoris non permittente, si sit ancilla, & sic matrimonium dissoluetur, quod est inconueniens: ergo non potest seruus sine consensu domini matrimonium contrahere.

¶ Præterea, Fauorabilior est obligatio, qua homo diuinis obsequiis se mancipat, quàm illa qua homo se vxori subijcit: sed seruus sine consensu domini non potest religionem intrare, vel ad ordines promoueri: ergo multò minùs potest sine eius consensu matrimonio iungi.

¶ SED CONTRA, Gala. 4. In Christo Iesu non est seruus neq; liber: ergo ad matrimonium contrahendum in fide Christi Iesu, eadem est libertas liberis & seruis.

¶ Præterea, Seruitus est de iure positiuo: sed matrimonium de iure naturali & diuino: cùm ergo ius positiuum non præiudicet iuri naturali aut diuino, videtur quòd seruus absq; domini consensu matrimonium contrahere possit.

CONCLVSIO.

¶ Cùm matrimonium ad ius naturæ referatur, potest seruus sine domini sui consensu liberè matrimonium contrahere.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ius positiuum (vt dictum est) progreditur à iure naturali: & ideò seruitus quæ est de iure positiuo, non potest præiudicare his quæ sunt de iure naturali; sicut autem appetitus naturæ est ad operationem indi

nem indiuidui, ita est ad conseruationem speciei per generationem: vnde sicut seruus non subditur domino, quin liberè possit comedere & dormire, & alia huiusmodi facere quæ ad necessitatem corporis pertinent, sine quibus natura conseruari non potest, ita non subditur et quantum ad hoc quòd non possit liberè matrimonium contrahere, etiam domino nesciente, aut contradicente.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd seruus est res domini quantum ad ea quæ naturalibus superadduntur, sed quantum ad naturalia omnes sunt pares: vnde in his quæ ad actus naturales pertinent, seruus potest alteri inuito domino sui corporis potestatem per matrimonium præbere.

¶Ad secundum dicendum, quòd seruus domino suo tenetur obedire in his quæ dominus licitè potest percipere. sicut autem licitè non potest dominus præcipere seruo, quòd non comedat vel dormiat, ita etiam nec quòd à matrimonio contrahendo abstineat. Interest enim ad legislatorē qualiter quilibet re sua vtatur: & ideò si dominus præcipeat seruo quòd non contrahat matrimonium, seruus non tenetur domino obedire.

¶Ad tertium dicendum, quòd si seruus volente domino matrimonium contraxerit, tunc debet prætermittere seruitium domini imperantis & reddere debitum vxori, quia per quod hoc dominus concessit vt matrimonium seruus contraheret, intelligitur ei concessisse omnia quæ matrimonium requirunt. Si autem matrimonium ignorante vel contra dicente domino est contractum, non tenetur reddere debitum, sed potiùs domino obedire, si vtrunque esse non possit: sed tamen in his multa particularia considerari debent, sicut & in omnibus humanis actibus: scilicet periculum castitatis imminens vxori, & impedimentū quod ex redditiōe debiti seruitio imperato generatur, & aliis huiusmodi: quibus omnibus ritè pensatis iudicari poterit cui magis seruus obedire teneatur, domino vel vxori.

¶Ad quartum dicendum, quòd in tali casu dicitur quòd dominus cogendus est, ne seruum vendat taliter, quòd faciat onera matrimonij grauiora, præcipuè cùm non desit facultas vbicunque seruum suum vendendi iusto pretio.

¶Ad quintum dicendum, quòd propter religionem & ordinis susceptionem aliquis obligatur diuinis obsequiis quantum ad totum tempus: sed vir tenetur debitum redere vxori non semper, sed congruis temporibus, & ideò non est simile. Et propterea ille qui intrat religionem, & suscipit ordinem, obligat se ad aliqua opera quæ sunt naturalibus superaddita, in quibus dominus potestatem eius habet, & non in naturalibus, ad quæ obligat se per matrimonium: vnde posset continentiam vouere sine consensu domini.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm seruitus in matrimonio possit superuenire.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd seruitus matrimonio non possit superuenire, vt vir se alteri in seruum vendat. Quia quod in fraudem & præiudicium alterius factum est, ratum non debet esse: sed vir qui se in seruum vendit facit hoc quandoq; in fraudem matrimonij, & ad minùs in detrimentum vxoris: ergo nō debet valere talis venditio ad seruitutem inducendam.

¶Prætereà, Duo fauorabiliora præiudicant vni non fauorabili: sed matrimonium & libertas sunt fauorabiliora, & repugnant seruituti quæ non est fauorabilis in iure: ergo talis seruitus debet penitus annullari.

¶Prætereà, In matrimonio vir & vxor ad paria iudicantur: sed vxor non potest se in ancillam dare nolente marito: ergo nec vir nolente vxore.

¶Prætereà, Illud quod impedit rei generationem in naturalibus, destruit etiam rem generatam: sed seruitus viri nesciente vxore impedit matrimonium contractum antequam fiat: ergo si posset matrimonio superuenire destrueret matrimonium, quod est inconueniens.

¶SED CONTRA, Quilibet potest dare alteri quod suum est: sed vte est sui iuris, cùm sit liber: ergo potest dare ius suum alteri.

¶Prætereà, Seruus potest nolente domino vxorem ducere, vt dictum est: ergo eadem ratione vir potest domino se subiicere nolente vxore.

CONCLVSIO.

¶Vir, cùm subiiciatur vxori in his tantùm, quæ ad actum naturæ spectant, potest alteri se in seruum dare absque suæ vxoris consensu.

¶RESPONDEO dicendum, quòd vir subditur vxori solùm in his, quæ ad actū naturę pertinent, in quibus sunt æquales, ad quæ seruitutis subiectio se non extendit: & ideò vir nolente vxore potest se alteri in seruum dare, non tamen ex hoc matrimonium dissoluetur, quia nullum impedimētum matrimonio superueniens potest dissoluere ipsum, vt dictum est.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quod fraus bene potest nocere ei qui fraudem fecit, sed non potest alteri præiudicium generare: & ideò si vir in fraudem vxoris alteri det se in seruū, ipse reportat damnum inęstimabile bonum, libertatis amittēs, sed vxori nullum potest ex hoc præiudicium generari, quin teneatur reddere debitum petenti, & ad omnia quæ matrimonium requirit, non enim potest ab his retrahi domini sui præcepto.

¶Ad secundum dicendum, quòd quantum ad hoc quòd seruitus matrimonio repugnat, matrimonium seruituti præiudicat, quia tunc seruus tenetur vxori debitum reddere etiam nolente domino.

¶Ad tertium dicendum, quòd quamuis in actu matrimoniali, & in his quæ ad naturam spectant, ad paria vir & vxor iudicentur, ad quæ conditio seruitutis se non extendit: tamen quantum ad dispensationem domus, & alia huiusmodi superaddita, vir est caput vxoris, & debet corrigere eam, non autem econtrario: & ideò vxor non potest se dare in ancillam nolēte viro.

¶Ad quartum dicēdum, quòd ratio illa procedit de rebus corruptibilibus, in quibus etiam multa impediunt generationem, quæ non sufficiunt ad destruēdum rem generatam: sed in rebus perpetuis potest impedimentum præstari, ne res talis esse incipiat, non autem vt esse desistat: sicut patet de anima rationali, & similiter etiam est de matrimonio quod est perpetuum vinculum, præsenti vita manente.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm filij debeant sequi conditionem patris.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd filij debeant sequi conditionem patris. Quia denominatio fit à digniori: sed pater in generatione est dignior quàm mater: ergo, & cætera.

¶Prætereà, Essentia rei magis descendit à forma quàm à materia: sed in generatione pater dat formam, mater materiem: vt dicitur 16. de animalibus: ergo magis debet sequi proles patrē, quàm matrem.

¶Prætereà, Illud præcipuè debet aliquid, sequi cui magis assimilatur: sed filius plus assimilatur patri quàm matri, sicut & filia plus matri: ergo ad minus filius plus debet sequi patrem & filia matrem.

¶Prætereà, In sacra Scriptura non computatur genealogia per mulieres, sed per viros: ergo proles magis sequitur patrem, quàm matrem.

¶SED CONTRA, Si quis seminat in terra aliena, fructus sunt eius, cuius est terra: sed venter mulieris respectu seminis viri est sicut terra respectu sementis. ergo, &c.

¶Prætereà, In animalibus hoc videmus quæ ex diuersis speciebus nascuntur, quòd partus magis sequitur matrem quàm patrem: vnde muli qui nascuntur ex equa & asino, magis assimilantur equabus, quàm illi qui nascuntur ex asina & equo: ergo similiter debet esse in hominibus.

CONCLVSIO.

¶Proles ac filij matrem potius sequuntur in libertatis & seruitutis conditione, quàm patrem: quanquam in quibusdam hoc excipiatur terris, quibus proles deteriorem sequitur conditionem.

¶REPONDEO dicendum, quòd secundum leges ciuiles, partus sequitur ventrem, & hoc rationabiliter. Quia proles habet à patre complementum formale, sed à matre substantiam corporis: seruitus autem corporalis conditio est, cùm seruus sit quasi instrumentum domini in operando: & ideò proles in libertate & seruitute sequitur matrem, sed in his quæ pertinent ad dignitatem, secundum quòd est ex forma rei, sequitur patrem, sicut in honoribus & municipus & hęreditate, & aliis huiusmodi: & huic etiam concordant Canones, & lex Moysi, vt patet Exo. 21. In quibusdam tamen terris quæ iure ciuili non reguntur, partus sequitur deteriorem conditionem, vt si sit pater seruus quamuis mater sit libera, erunt filij serui: non tamen si post peractum matrimonium pater se in seruum dedit nolente vxore, &

lente vxore, & similiter si sit econtrariò. Si autem vterque sit seruilis conditionis, & pertineant ad diuersos dominos, tunc diuidunt filios si plures sint: vel si vnus tantùm, vnus alteri recompensabit de pretio, & accipiet prolem natam in sui seruitium: tamen non est credibile quòd talis consuetudo possit esse ita rationalis, sicut illud quod multorum sapientum diuturno consilio determinatũ est. Hoc etiam in naturalibus inuenitur, quod receptum est in recipiente per modum recipientis, non per modum dantis: & ideò rationabile est quòd semen receptum in muliere ad conditionem ipsius trahatur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis pater sit dignius principium, tamen mater dat substantiam corporalem, ex parte cuius attenditur conditio seruitutis.

¶Ad secundum dicendum, quòd in his quæ ad rationem speciei pertinent, magis similatur filius patri quàm matri: sed in materialibus conditionibus magis debet similari matri quàm patri. Quia res habet à forma esse specificum: sed conditiones materiales à materia.

¶Ad tertium dicendum, quòd filius similatur patri ratione formæ, quam habet in suo complemento, sicut & pater: & ideò non est ad propositum.

¶Ad quartum dicẽdum, quòd honor magis est ex patre quàm ex matre: ideò in genealogiis in Scripturis, & secundum communem consuetudinem magis nominantur filij à patre, quàm à matre: tamen in his quæ ad seruitutem spectant, magis matrem sequuntur.

QVAESTIO QVINQVAGESIMA-tertia, *De impedimento voti & ordinis, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de impedimento voti & ordinis.

¶Circa quod quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrùm votum simplex matrimonium dirimat.

¶Secundò, vtrùm votum solenne.

¶Tertiò, vtrùm ordo matrimonium impediat.

¶Quartò, vtrùm aliquis post matrimonium sacrum ordinem suscipere possit.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm per obligationem voti simplicis matrimonium contractum dirimi debeat

Tho. 4. dist. 38. q. 1. art. 3. q. 2. & 3.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd per obligationem voti simplicis matrimonium contractum dirimi debeat. Fortius enim vinculum debiliori præiudicat: sed vinculum voti est fortius, quã vinculum matrimonij, quia hoc fit homini, illud autem Deo: ergo vinculum voti præiudicat vinculo matrimonij.

¶Præterea, Præceptum Dei non est minus, quàm præceptum Ecclesiæ: sed præceptũ Dei adeò obligat, quòd si contra ipsum matrimonium contrahatur, dirimitur: sicut patet de illis qui contrahuntur in aliquo gradu consanguinitatis ab Ecclesia prohibito: ergo cùm seruare votum sit præceptum diuinum, videtur quòd qui contra votum diuinum matrimonium contrahit, quòd ex hoc matrimonium sit dirimendum.

¶Præterea, In matrimonio potest homo vti carnali copula sine peccato: sed ille qui facit votum simplex, nunquam potest carnaliter vxori commisceri sine peccato: ergo votum simplex matrimonium dirimit. Probatio mediæ, constat quòd ille qui post votum simplex continentiæ matrimonium contrahit, peccat mortaliter, quia secundum Hiero. virginitatem vouentibus non solùm nubere, sed velle nubere dãnabile est: sed contractus matrimonij non est contra votum continentiæ nisi ratione carnalis copulæ: ergo quando primò carnaliter commiscetur vxori, mortaliter peccat, & eadem ratione omnibus aliis vicibus, quia peccatum primò commissum non potest excusari à peccato sequenti.

¶Præterea, Vir & mulier in matrimonio debent esse pares, præcipuè quantum ad carnalem copulam: sed ille qui votum simplex continentiæ facit, nunquam potest petere debitũ sine peccato, quia hoc est manifestè contra votum continentiæ, ad quam ex voto tenetur: ergo nec reddere potest sine peccato.

¶SED CONTRA est quod Papa Clemens dicit, quòd votum simplex impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum, vt ex dictis patet.

CONCLVSIO.

¶Simplex votum, etsi dirimat matrimonium contrahendum, contractum tamen nullatenus tollit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd per hoc res aliqua desinit esse in potestate alicuius, per quod trãsit in dominium alterius. Promissio autem alicuius rei non transfert eam in dominium eius, cui promittitur. Et ideò non ex hoc ipso quòd aliquis rem promittit aliquam, desinit res illa esse in potestate sua: cùm ergo in voto simplici non sit nisi simplex promissio proprij corporis ad continentiam Deo seruandam facta post votum simplex, adhuc remanet homo dominus sui corporis: & ideò potest ipsum alteri dare, in qua datione sacramentum matrimonij consistit, quod indissolubile est: & propter hoc votum simplex, quamuis impediat contrahendum, quia peccat contrahens matrimonium post votum simplex continentiæ: tamen quia verus contractus est, non potest matrimonium propter hoc dirimi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd votum est fortius vinculum, quàm matrimonium, quantum ad id cui, & ad quod obligat: quia per matrimonium homo ligatur vxori ad redditionem debiti, sed per votum Deo ad continentiam: tamen quantum ad modum ligandi, matrimonium est fortius vinculum quàm votum simplex, quia per matrimonium traditur actualiter vir in potestatem mulieris vel vxoris, non autem per votum simplex, vt dictum est. Potior autem est semper cõditio possidentis: sed quantum ad hoc simili modo obligat votum simplex sicut spõsalia, vnde propter votum simplex sunt sponsalia dirimenda.

¶Ad secundum dicendum, quòd præceptum prohibens matrimonium inter consanguineos, non habet, inquantum est præceptum Dei vel Ecclesiæ, quòd dirimat matrimonium contrahendum: sed inquantum facit quòd consanguineæ corpus non possit transire in potestatem consanguinei: hoc autem non facit præceptum prohibens matrimonium post votum simplex, vt ex dictis patet: & ideò ratio non sequitur, ponitur enim pro causa quod non est causa.

¶Ad tertium dicendum, quòd ille qui contrahit matrimonium per verba de præsenti post votum simplex, non potest cognoscere vxorem suam sine peccato mortali, quia adhuc restat sibi facultas implendi votum continentiæ ante matrimonium consummatum, sed postquam matrimonium consummatum est, est sibi iam factum illicitum non reddere debitum vxori exigenti ex culpa sua: & ideò ad hoc obligatio voti non se extendit, vt ex prædictis patet: tamen debet lamentum pœnitentiæ recompensare pro continentia non seruata.

¶Ad quartum dicendum, quòd quantum ad ea, in quibus non est factus impotens votum continentiæ seruare, adhuc post cõtractum matrimonium obligatur ad seruãdum, propter quod mortua vxore tenetur totaliter continere: & quia ex matrimonij vinculo non obligatur ad debitum petendum, ideò non potest petere debitum sine peccato, quamuis possit sine peccato reddere debitum exigenti postquam obligatus est ad hoc per carnalẽ copulam præcedentem: hoc autem intelligendum est siue mulier expressè petat siue interpretatiuè, vt quando mulier verecunda est, & vir sentit eius voluntatem de redditione debiti, tunc enim sine peccato reddere potest, & præcipuè si ei timet de periculo castitatis. Nec obstat quòd non sunt pares in matrimonij actu, quia quilibet potest hoc quod suum est abrenuntiare. Quidam tamen dicunt quòd potest petere & reddere, ne nimis onerosum reddatur matrimoniũ vxori semper exigenti: sed si rectè inspiciatur, hoc est exigere interpretatiuè.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm votum solenne dirimat matrimonium iam contractum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd nec votum solenne matrimonium dirimat iam contractum: quia sicut Decret. dicit, apud Deum non minùs obligat votum simplex, quàm solenne: sed matrimonium acceptatione diuina stat & dirimitur: ergo

cùm votum simplex non dirimat matrimonium, nec votum solenne dirimere poterit.

¶ Præterea, Votum solenne nõ addit ita validum robur super votum simplex sicut iuramentum: sed votum simplex etiam iuramento superueniente non dirimit matrimonium contractum: ergo nec votum solenne.

¶ Præterea, Votum solenne nihil habet quod non posit votum simplex habere, quia votum simplex posset habere scandalum, cùm posit esse in publico sicut & solenne: similiter & Ecclesia posset, & debet statuere quòd votum simplex dirimat matrimonium iam contractum, vt multa peccata vitentur: ergo qua ratione votum simplex non dirimit matrimonium, nec votum solenne dirimere debet.

¶ SED CONTRA est, quòd ille qui facit votum solenne, contrahit matrimonium spirituale cum Deo, quod est multò dignius quàm materiale matrimonium: sed materiale matrimonium priùs contractum dirimit matrimonium post contractum. ergo & votum solenne.

¶ Præterea, Etiam probari potest per multas autoritates, quę ponuntur in litera.

CONCLVSIO.

¶ *Votum solenne ex sui natura non modò contrahendum, sed & contractum matrimonium tollit, cùm per illud homo sui corporis potestatem amiserit, Deo se ad perpetuam continentiam dedicando.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omnes dicunt quòd sicut votum solenne impedit contrahendum, ita dirimit iam contractum. Quidam autem assignant pro causa scandalum: sed hoc nihil est, quia & simplex votum quandoq; habet scandalum, cùm sit quandoq; quodammodo publicum. Et prima insolubilitas matrimonij est de veritate vitæ, quæ non est propter scandalum dimittenda. Et ideo alij dicunt quòd hoc est propter statutum Ecclesiæ. Sed hoc etiam non sufficit: quia secundum hoc Ecclesia posset etiam contrarium statuere, quod non videtur verum. Et ideò dicendum est cum aliis, quòd votum solenne ex sui natura habet, quòd dirimat matrimonium contractum, inquantum per ipsum homo sui corporis amisit potestatem, se Deo ad perpetuam continentiam tradens, vt ex dictis patet: & ideò non potest seipsum tradere in potestatem vxoris matrimonium contrahendo. Et quia matrimonium quod sequitur tale votum, nullum est, & ideò tale votum dirimere dicitur matrimonium contractum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd votum simplex quo ad Deum dicitur non minùs obligare quàm solenne in his, quæ ad Deum spectant, sicut est separatio à Deo per peccatum mortale, quia mortaliter peccat frangens votum simplex, sicut solenne, quamuis grauius sit peccatum frangere votum solenne, si comparatio in genere accipiatur, non in determinata quantitate reatus, sed quantum ad matrimonium per quod homo homini obligatur, non oportet quòd sit æqualis generis obligationis etiam in genere, quia ad quædam obligat votum solenne, & non simplex.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iuramentum plus obligat ex parte eius ex quo fit obligatio, quàm votum: sed votum solenne plus obligat quantum ad modum obligandi, inquantum actualiter tradit hoc, quod promittitur, quod non fit per iuramentum, & ideò non sequitur ratio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd votum solenne habet actualem exhibitionem proprij corporis, quam non habet votum simplex, vt ex dictis patet: & ideò ratio ex insufficienti procedit.

ARTICVLV III.

¶ *Vtrùm ordo impediat matrimonium.*

Tho. 4. dist. 37. q. 1. art. 3. et seq.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ordo non impediat matrimonium. Quia nihil impeditur nisi à suo contrario: sed ordo non est contrarius matrimonio, cùm verum sit sacramentum: ergo non impedit ipsum.

¶ Præterea, Idem ordo est apud nos & apud Ecclesiam Orientalem: sed apud Ecclesiam Orientalem non impedit matrimonium: ergo & cætera.

¶ Præterea, Matrimonium significat coniunctionem Christi & Ecclesiæ: sed hoc præcipuè congruit significari in his, qui sunt ministri Christi, scilicet ordinatus: ergo ordo matrimonium non impedit.

¶ Præterea, Omnes ordines ad spiritualia ordinantur: sed ordo non potest impedire matrimonium nisi ratione spiritualitatis: ergo si ordo impedit matrimonium, quilibet ordo impediet, quod falsum est.

¶ Præterea, Omnes ordinati possunt Ecclesiastica beneficia habere, & priuilegio clericali gaudere æqualiter. Si ergo propter hoc ordo matrimonium impediat, quia vxorati non possunt habere beneficium Ecclesiasticum, nec gaudere priuilegio clericali, vt Iuristæ dicunt: tunc quilibet ordo impedire deberet, quod falsum est, vt patet per Decre. Alexan. de cleri. coniugatis. & sic nullus ordo (vt videtur) matrimonium impediet.

¶ SED CONTRA est quod Decre. dicit, quòd qui in subdiaconatu & alijs superioribus ordinibus vxores accepisse noscuntur, eos vxores dimittere compellatis: quod non esset si esset verum matrimonium.

¶ Præterea, Nullus vouens continentiam potest matrimonium contrahere: sed quidam ordines sunt qui habent votum continentiæ annexum, vt ex litera patet: ergo talis ordo matrimonium impedit.

CONCLVSIO.

¶ *Sacerdos apud Græcos & alios Orientales impedit matrimonium contrahendum, non autem iam contracti matrimonij vsum: apud verò Occidentales tollit contractum & contrahendum.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ordo sacer de sui ratione habet ex quadam congruentia quòd matrimonium impedire debeat, quia in sacris ordinibus constituti sacra vasa & sacramenta tractant: & ideò decens est vt munditiam corporalem per continentiam seruent. Sed quòd impediat matrimonium, ex constitutione Ecclesiæ habet, tamen aliter apud Latinos quàm apud Græcos: quia apud Græcos impedit matrimonium contrahendum solùm ex vi ordinis, sed apud Latinos impedit ex vi ordinis, & vlteriùs ex voto continentiæ, quod est ordinibus sacris annexum: quod etiam si quis verbo tenùs non emittat ex hoc ipso quòd ordinem suscipit, secundum ritum Occidentalis Ecclesiæ intelligitur emisisse: & ideò apud Græcos & alios Orientales sacer ordo impedit matrimonium contrahendum, non tamen matrimonij priùs contracti vsum: possunt enim matrimonio priùs contracto vti, quamuis non possint matrimonium denuò contrahere: sed apud Occidentalem Ecclesiam impedit matrimonium & matrimonij vsum, nisi fortè ignorante, aut contradicente vxore vir ordinem sacrum susceperit, quia ex hoc nõ potest ei aliquod præiudicium generari. Quomodò autem ordines sacri distinguuntur à non sacris, nunc & in primitiua Ecclesia dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis ordo sacer non habet contrarietatem ad matrimonium, inquantum sacramentum, habet tamen repugnantiam quandam ad ipsum ratione actus sui, qui spirituales actus impedit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd obiectio procedit ex falsis. Ordo enim vbique habet votum annexum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illi qui sunt in sacris ordinibus, significant Christum nobilioribus actibus, prout ex dictis in tractatu de ordine patet, quàm illi qui sunt matrimonio coniuncti: & ideò ratio non sequitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illi qui sunt in minoribus ordinibus constituti, ex vi ordinis non prohibentur matrimonium contrahere: quia quamuis ordines illi deputent ad aliqua spiritualia, non tamen immediatè habent accessum ad tractandum sacra, sicut illi qui sunt in sacris ordinibus: sed secundum statum Occidentalis Ecclesiæ matrimonij vsus executionem ordinis non sacri impedit propter seruandam maiorem honestatem in officiis Ecclesiæ: & quia aliquis ex beneficio ecclesiastico tenetur ad executionem ordinis, & ex hoc ipso priuilegio clericali gaudet, ideo hoc apud Latinos clericis vxoratis aufertur. Et per hoc patet solutio ad vltimum.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrùm ordo sacer matrimonio possit superuenire.*

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd matrimonio ordo sacer superuenire non posit. Quia fortius præiudicat minùs forti: sed fortius est vinculum spirituale, quàm corporale: ergo si matrimonio iunctus ordinem suscipiat, præiudicium

generabitur vxori, vt non posſit debitum exigere, cùm ordo ſit vinculum ſpirituale, & matrimonium corporale: & ſic videtur quòd non poſsit aliquis ordinem ſacrum ſuſcipere poſt matrimonium conſummatum.

¶ Præterea, Poſt matrimonium conſummatum vnus coniugum ſine conſenſu alterius non poteſt continentiam vouere: ſed ordo ſacer habet continentiam annexam: ergo ſi vir ordinem ſacrum inuita vxore acceperit, cogetur vxor inuita continentiam ſeruare, quia non poſſet alteri nubere viuente viro.

¶ Præterea, Etiam ad tempus non poteſt vir vacare orationi ſine conſenſu vxoris, vt habetur primæ ad Corinthios 7. ſed apud Orientales illi qui ſunt in ſacris conſtituti, tenentur ad continentiam tempore, quo exequuntur officium: ergo nec ipſi poſſunt ordinari ſine conſenſu vxoris, & multò minus Latini.

¶ Præterea, Vir & vxor ad paria iudicantur: ſed ſacerdos Græcus defuncta vxore ſua, non poteſt alteram ducere: ergo nec vxor defuncto viro: ſed non poteſt ſibi auferri facultas nubendi poſt mortem per viri actum: ergo vir non poteſt ſuſcipere ordines poſt matrimonium.

¶ Præterea, Matrimonium quantùm opponitur ordini, tantùm econtrariò: ſed ordo præcedens impedit matrimonium ſequens: ergo, &c.

¶ SED CONTRA, Religioſi tenentur ad continentiam ſicut illi qui ſunt in ſacris ordinibus: ſed poſt matrimonium poteſt aliquis religionem intrare, defuncta vel conſentiente vxore: ergo & ordinem ſuſcipere.

¶ Præterea, Aliquis poteſt fieri ſeruus hominum poſt matrimonium: ergo & ſeruus Dei per ſuſceptionem ordinis.

CONCLVSIO.

¶ Vir abſque vxoris conſenſu ad ſacros ordines accedens, illos ſuſcipit, quanquam ordinis executione careat, quam tamen ſuſcipit vxoris conſenſu, vel morte.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd matrimonium non impedit ordinis ſuſceptionem, quia ſi matrimonio iunctus ad ſacros ordines accedat etiam reclamante vxore, nihilominus characterem ordinis ſuſcipit, ſed executione ordinis caret. Si autem volente vxore, vel ipſa defuncta, recipit ordinem & executionem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vinculum ordinis ſoluit vinculum matrimonij ratione redditionis debiti, ex qua parte habet repugnantiam ad matrimonium ex parte eius, qui ſuſcipit ordinem, quia non poteſt petere debitum, nec vxor ei tenetur reddere: non tamen ſoluit ex parte alterius, quia ipſe tenetur vxori debitum reddere, ſi non poſſet eam inducere ad continentiam.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſi vxor ſciat, & de eius conſenſu vir ordinem ſacrum ſuſceperit, tenetur perpetuam continentiam vouere: non tamen tenetur religionem intrare, ſi ſibi non timeat de periculo caſtitatis propter hoc quòd vir eius ſolenne votum emiſit. Secùs autem eſſet ſi emiſiſſet votum ſimplex. Si autem ſine eius conſenſu ſuſcepit non tenetur, quia ex hoc ſibi nullum præiudicium generatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ſicut probabilius videtur, quamuis quidam contrarium dixerunt, quòd etiam Græci non debent accedere ad ſacros ordines ſine conſenſu vxorum: quia ad minus tempore miniſterij ſui fraudarentur debiti redditione, quo fraudari non poſſunt ſecundum ordinem iuris, ſi eis contradicentibus aut ignorantibus viri ordines ſuſceperunt.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ſicut dicitur eo ipſo quòd mulier conſentit apud Græcos quòd vir ſuus ordinem ſuſcipiat, obligat ſe ad hoc quòd ipſa in perpetuum alteri non nubat: quia ſignificatio matrimonij non ſeruaretur quæ in matrimonio ſacerdotis præcipuè exigitur. ſi autem ſine conſenſu eius ordinatur, non videtur ad hoc teneri.

¶ Ad quintum dicendum, quòd matrimonium habet pro cauſa noſtrum conſenſum, non autem ordo, ſed habet cauſam ſacramentalem determinatam à Deo: & ideò matrimonium poteſt impediri ex ordine præcepti, quod non ſit verum matrimonium, non autem ordo ex matrimonio quòd non ſit verus ordo: quia ſacramentorum virtus eſt immutabilis, ſed actus humani poſſunt impediri.

QVAESTIO QVINQVAGESIMAquarta, De impedimento conſanguinitatis, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de impedimento conſanguinitatis.

¶ Circa quod quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrùm conſanguinitas conuenienter à quibuſdam definiatur.

¶ Secundò, vtrùm conuenienter diſtinguatur per gradus & lineas.

¶ Tertiò, vtrùm de iure naturali matrimonium impediatur ſecundum aliquos gradus.

¶ Quartò, vtrùm gradus impedientes matrimonium poſsint per ſtatutum Eccleſiæ determinari.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm definitio conſanguinitatis ſit competens.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod definitio conſanguinitatis quam quidam ponunt, ſit incompetens: ſcilicet Conſanguinitas eſt vinculum ab eodem ſtipite deſcendentium carnali propagatione cõtractum. Omnes enim homines ab eodem ſtipite carnali propagatione deſcendunt, ſcilicet, ab Adam: ſi ergo recta eſſet prædicta definitio conſanguinitatis, omnes homines eſſent adinuicem conſanguinei, quod falſum eſt. *Tho. 4. diſt. 40. q. vnica, art. 1. & ſequen.*

¶ Præterea, Vinculum non poteſt eſſe niſi aliquorum adinuicem conuenientium, quia vinculum vnit: ſed eorum qui deſcendunt ab vno ſtipite, non eſt maior conuenientia ad inuicem, quàm aliorum hominum, cùm conueniant ſpecie, & differant numero, ſicut & alij homines: ergo conſanguinitas non eſt aliquod vinculum.

¶ Præterea, Carnalis propagatio fit de ſuperfluo alimenti; ſed tale ſuperfluum magis habet conuenientiam cum rebus comeſtis, cum quibus in ſubſtantia conuenit, quàm cum eo qui comedit: cùm ergo non naſcatur aliquod vinculum conſanguinitatis eius qui ex ſemine naſcitur ad res comeſtas, nec ad generantem ex carnali propagatione naſcetur aliquod propinquitatis vinculum.

¶ Præterea, Geneſis 18. Laban dixit ad Iacob, Os meum & caro mea es, ratione cognationis quæ erat inter eos: ergo talis propinquitas magis debet dici carnalitas quàm conſanguinitas.

¶ Præterea, Carnalis propagatio eſt communis hominibus & animalibus: ſed in animalibus non contrahitur ex carnali propagatione conſanguinitatis vinculum: ergo nec in hominibus.

CONCLVSIO.

¶ Conſanguinitas vinculum eſt ab eodem ſtipite deſcendentium carnali propagatione contractum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſecundum Philoſophum, octauo Ethicorum, Omnis amicitia in aliqua communicatione conſiſtit, quia amicitia ligatio ſiue vnio quædam eſt: ideò communicatio, quæ eſt amicitiæ cauſa, vinculum dicitur: & ideò ſecundum quamlibet communicationem denominantur aliqui quaſi colligati ad inuicem, ſicut dicuntur conciues, qui habent politicam communicationem adinuicem, & commilitones, qui conueniunt in militari negotio: & eodem modò qui conueniunt in naturali communicatione dicuntur conſanguinei: & ideò in prædicta definitione ponitur quaſi conſanguinitatis genus vinculum, quaſi ſubiectum, perſonæ deſcendentes ab vno ſtipite, quarum eſt huiuſmodi vinculum quaſi principium carnalis propagatio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus actiua non recipitur ſecundum eandem perfectionem in inſtrumento, ſecundum quam eſt in principali agente: & quia omne mouens motum eſt inſtrumentum, inde eſt quòd virtus primi motoria in aliquo genere per multa media deducta, tandem deficit & peruenit ad aliquid quod eſt motum & non mouens. Virtus autem generantis mouet non ſolùm, quantum ad id

quod est speciei, sed etiam quantum ad id quod est indiuidui, ratione cuius filius assimilatur patri etiam in accidentalibus, & non solùm in natura speciei: nec tamen indiuidualis virtus patris ita perfectè in filio est, sicut erat in patre, & adhuc in nepote minùs, & sic deinceps debilitatur: & inde est quòd virtus illa quandoque deficit, vt vltrà procedere non possit: & quia consaoguinitas est inquaotum multi communicant in tali virtute, ex vno in multos per propagationem inducta, paulatim se consanguinitas dirimit, vt Isidôrus dicit: & ideò non oportet accipere stipitem remotum in distinctione consanguinitatis, sed propinquum, cuius virtus adhuc maneat in illis qui ex eo propagantur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd iam patet ex prædictis, quòd non solùm conueniunt consanguinei in natura speciei, sed etiam in virtute propria ipsius indiuidui ex vno in multos traducta: ex qua contingit quandoque, quòd filius assimilatur non solùm patri, sed auo vel remotis parentibus, vt dicitur libro 8. de Animalibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd conuenientia magis attenditur secundum formam, secundum quam aliquid est actu, quàm secundum materiam, secundum quam est in potentia: quod patet in hoc quòd carbo magis conuenit cum igne, quàm cum arbore, vnde abscissus est. Et similiter alimentum iam conuersum in speciem nutriti, per virtutem nutritiuam magis conuenit cum ipso nutrito, quàm cum illa re: vnde sumptum est nutrimentum. Ratio autem procederet secundum opinionem illorum qui dicebant quòd tota natura rei est materia, & quòd formæ omnes sunt accidentia, quod falsum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd illud quod proximè conuertitur in semen, est sanguis: vt probatur 15. de Animalibus. & propter hoc vinculum quod propagatione contrahitur carnaliter, conuenientiùs dicitur consanguinitas, quàm carnalitas: & quòd aliquando vnus consanguineus dicitur esse caro alterius, hoc est inquantum sanguis, qui in semen viri aut in menstruum conuertitur, est potentia caro & os.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quidam dicunt quòd ideò consanguinitatis vinculum contrahitur inter homines ex carnali propagatione, & tamen non inter alia animalia: quia quicquid est de veritate humanæ naturæ in omnibus hominibus fuit in primo parente, quod non est de aliis animalibus: sed secundum hoc consanguinitas matrimonij nunquam dirimi potest. Prædicta autem positio in 2. lib. Dist. 20. improbata est. Vnde dicendum, quòd hoc ideò contingit, quia animalia non coniunguntur ad amicitiæ vnitatem propter propagationem multorum ex vno parente proximo, sicut est de hominibus, vt dictum est.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm conuenienter consanguinitas designetur per gradus vel lineas.

D SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd consanguinitas inconuenienter distinguatur per lineas & gradus. Dicitur enim linea consanguinitatis esse ordinata collectio personarum consanguinitate coniunctarum ab eodem stipite descendentium, diuersos continens gradus: sed nihil est aliud consanguinitas, quàm collectio talium personarum. ergo linea consaoguinitatis est idem quod consaoguinitas: nihil autem debet distingui per seipsum. ergo consanguinitas non conuenienter per lineas distinguitur.

¶ Præterea, Illud, secundum quod diuiditur aliquid commune, non potest poni in definitione communis: sed descensus ponitur in definitione prædicta consanguinitatis: consanguinitas ergo non potest diuidi per lineam ascendentium, descendentium, & transuersalium.

¶ Præterea, Definitio lineæ est, quòd sit inter duo puncta: sed duo puncta non faciunt nisi vnum gradum. ergo vna linea habet tantùm vnum gradum, & ita eàdem ratione videtur quòd non debeat fieri diuisio consanguinitatis per lineas & per gradus.

¶ Præterea, Gradus definitur esse habitudo distantium personarum, qua cognoscitur quanta distantia personæ inter se differunt: sed cùm consanguinitas sit propinquitas quædam, distantia personarum consanguinitati opponitur magis quàm sit eius pars. ergo per gradus consanguinitas distingui non potest.

¶ Præterea, Si consanguinitas per gradus distinguitur & cognoscitur, oportet quòd illi qui sunt in eodem gradu, sint æqualiter consanguinei: sed hoc falsum est, quia propatruus & eiusdem pronepos sunt in eodem gradu: non tamen sunt æqualiter consanguinei: vt Decre. dicit. ergo consanguinitas non rectè distinguitur per gradus.

¶ Præterea, In rebus ordinatis quodlibet additum alteri facit alium gradum, sicut quælibet vnitas addita facit aliam speciem numeri: sed persona addita personæ non semper facit gradum alium consanguinitatis, quia in eodem gradu consanguinitatis est pater & patruus qui adiungitur. ergo non rectè per gradus consanguinitas distinguitur.

¶ Præterea, Inter duos propinquos semper est eadem consanguinitatis propinquitas, quia æqualiter distat vnum extremorum ab alio, & econtrà: sed gradus consanguinitatis non inuenitur semper idem ex vtraque parte, cùm quandòque vnus propinquus sit in tertio, & alius in quarto gradu. ergo consanguinitatis proprinquitas non potest sufficienter per gradus cognosci.

CONCLVSIO.

¶ Per quosdam gradus, seu lineas descendentium ab vno communi principio, vel ascendentium ad idem, & transuersalium, consanguinitas congruè designatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd consanguinitas est quædam propinquitas in oaturali communicatione fundata secundum actum generationis, qua natura propagatur. Vnde secundum Philosophum 8. Ethi. ista communicatio est triplex. Voa secundum habitudinem principij ad principiatum, & hæc est consanguinitas patris ad filium. Vnde dicit quod parentes diligunt filios vt sui ipsius ad aliquid existentes. Alia est secundum habitudinem principiati ad principium, & hæc est filij ad patrem: vnde dicit quòd filij diligunt parentes vt ab illis existentes. Tertia est secundum habitudinem eorum, quæ sunt ab vno principio adinuicem, sicut fratres dicuntur ex eisdem nasci, vt ipse ibidem dicit: & quia punctus motus lineam facit, & propagatione quodammodò pater descendit in filium: ideò secundum tres dictas habitudines, tres lineæ consanguinitatis sumuntur, scilicet linea descendentium secundum primam habitudinem, linea ascendentium secundum secundam, linea transuersalis secundum tertiam. Sed quia propagationis motus non quiescit io vno termino, sed vltrà progreditur: ideò contingit quòd patris est accipere patrem, & filij filium, & sic deinceps: & secundum hos diuersos progressus diuersi gradus in linea inueniuntur: & quia gradus cuiuslibet rei est pars aliqua illius rei, gradus propinquitatis oon potest esse vbi non est propinquitas: & ideò identitas & oimia distantia gradum consanguinitatis tollunt, quia nullus est sibiipsi propinquus, sicut nec aliquis similis: & propter hoc nulla persona per seipsam facit aliquem gradum, sed comparata alicui personæ, gradum facit ad ipsam. Sed tamen diuersa est ratio computandi gradus in diuersis lineis. Gradus enim consanguinitatis in linea ascendentium & descendentium contrahitur ex hoc, quòd vna persona ex alia propagatur eorum inter quos gradus consideratur: & ideò secundum computationem canonicam & legalem persona quæ primò in progressu occurrit vel ascendendo, vel descendendo, distat ab aliquo puta à Petro in primo gradu, vt pater & filius: quæ autem secundo vtrique occurrit, distat in secundo gradu, vt auus & nepos, & sic deinceps. Sed consanguinitas, quæ est eorum qui sunt in linea transuersali, contrahitur non ex hoc quòd vnus ex alio propagatur, sed quia vterque propagatur ex vno: & ideò debet gradus consanguinitatis in hac linea computari per comparationem ad vnum principium ex quo propagantur: & secundum hoc est diuersa computatio canonica & legalis, quia legalis computatio attendit descensum à communi radice ex vtraque parte, sed canonica tantùm ex altera, ex illa scilicet, ex qua maior oumerus graduum inuenitur. Vnde secundum legalem computationem frater & soror, vel duo fratres attinent sibi in secundo gradu, quia vterque à radice communi distat per vnum gradum: & similiter filij duorum fratrum distant à se inuicem in quarto. Sed secundum computationem canonicam duo fratres attinent sibi io primo gradu, quia neuter eorum distat à radice communi nisi per vnū gradum: sed filius vnius fratrum distat ab altero fratre in secundo gradu, quia tantùm distant à communi radice: & ideò secun

dum com

dum computationem canonicam quoto gradu distat quis ab aliquo gradu superiori, toto distat à quolibet descendentium ab ipso, & nunquam minùs: quia propter quod vnumquodq; & illud magis. Vnde & si alij descendentes a communi principio conueniunt cum aliquo ratione principij communis, non possunt propinquiores esse descendenti ex alia parte, quàm sit primum principium ei propinquum. Aliquando tamen plus distat aliquis ab aliquo descendente à cõmuni principio, quam distet ipse à principio, quia ille fortè plus distat a communi principio, quàm ipse: & secundum remotiorem distantiam oportet consanguinitatem computari.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit ex falsis. Consanguinitas enim non est collectio, sed relatio quædam aliquarum personarum, quarum collectio lineam consanguinitatis adinuicem facit.

¶Ad secundum dicendum, quòd descensus communiter sumptus attenditur secundum quamlibet consanguinitatis lineam, quia carnalis propagatio, ex qua vinculum consanguinitatis trahitur, descensus quidam est: sed descensus talis, scilicet à persona cuius consanguinitas quæritur, lineam descendentium facit.

¶Ad tertium dicendum, quòd linea dupliciter accipi potest. Aliquando propriè pro ipsa dimensione, quæ est prima pars quantitatis continuæ, & sic linea recta continet tantum duo puncta in actu, quæ terminant ipsam, sed in potentia infinita, quorum quolibet signato in actu linea diuiditur, & fiunt duæ lineæ. Aliquando verò linea sumitur pro his quæ linealiter disponuntur, & secundum, hoc assignatur in numeris linea & figura, prout vnitas post vnitatem ponitur in aliquo numero: & sic quælibet vnitas adiecta gradum facit in tali linea: & similiter est de linea consanguinitatis: vnde vna linea continet plures gradus.

¶Ad quartum dicendum, quòd sicut similitudo non potest esse, vbi non est aliqua diuersitas, ita propinquitas non est vbi non est aliqua distantia: & ideò distantia quælibet non opponitur consanguinitati, sed talis distantia, quæ consanguinitatis propinquitatem excludit.

¶Ad quintum dicendum, quòd sicut albedo dicitur maior dupliciter: Vno modo ex intentione ipsius qualitatis. Alio modo ex quantitate superficiei: & ita consanguinitas dicitur maior vel minor: vno modo intensiuè ex ipsa natura consanguinitatis: alio modo quasi dimensiuè: & sic quantitas consanguinitatis mensuratur ex personis, inter quas consanguinitatis propagatio procedit, & hoc secundo modo gradus consanguinitate distinguitur: & ideò contingit quòd aliquorum duorum, qui sunt in eodem gradu consanguinitatis respectu alicuius personæ, vnus est sibi magis consanguineus, quàm alius, considerando primam quantitatem consanguinitatis: sicut pater & frater attinent alicui in primo gradu consanguinitatis, quia ex neutra parte incidit aliqua persona media. Sed tamen intensiuè loquendo, magis attinet alicui personæ pater suus, quàm frater, quia frater non attinet ei, nisi inquantùm est ex eodem patre: & ideò quantò est aliquis propinquior communi principio, à quo consanguinitas descendit, tantò est magis consanguineus, quanuis non sit propinquiori gradu: & secundum hoc propatruus magis est consanguineus alicui, quàm pronepos eius, quanuis sint in eodem gradu.

¶Ad sextum dicendum, quòd quanuis pater & patruus sint in eodem gradu respectu radicis consanguinitatis, quia vterq; distat vno gradu ab auo: tamen respectu eius, cuius consanguinitas quæritur, non sunt in eodem gradu, quia pater est in primo gradu, patruus autem non potest esse propinquior, quàm in secundo, in quo est auus.

¶Ad septimum dicendum, quòd semper personæ in æquali numero graduum distant à se inuicem, quanuis quandoq; non æquali numero graduum distent à communi principio, vt ex dictis patet.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm consanguinitas de iure naturali impediat matrimonium.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd consanguinitas de iure naturali non impediat matrimonium. Nulla enim mulier potest esse propinquior viro, quàm Eua fuit Adæ, de qua dixit Gene. 2. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea: sed Eua fuit mulier coniuncta Adæ. ergo consanguinitas nulla, quantum est de lege naturæ, matrimonium impedit.

¶Præterea, Lex naturalis eadem est apud omnes: sed apud barbaras nationes nulla persona coniuncta consanguinitate à matrimonio excluditur. ergo consanguinitas, quantum est de lege naturæ, matrimonium non impedit.

¶Præterea, Ius naturale est quod natura omnia animalia docuit, vt dicitur in principio Digestorum: sed animalia bruta etiam cum matre coeunt. ergo non est de lege naturæ, quòd aliqua persona à matrimonio propter consanguinitatem repellatur.

¶Præterea, Nihil impedit matrimonium, quod non contrariatur alicui bono matrimonij: sed consanguinitas non contrariatur alicui bono matrimonij. ergo non impedit ipsum.

¶Præterea, Eorum quæ sunt magis propinqua, & similia, melior & firmior est coniunctio: sed matrimonium quædam coniunctio est. cùm ergo consanguinitas sit propinquitas quædam, matrimonium non impedit, sed magis vnit.

¶SED CONTRA, Illud quod impedit bonum prolis, etiam matrimonium impedit secundum legem naturæ: sed cõsanguinitas impedit bonum prolis, quia vt ex verbis Gregor. habetur, experimento didicimus, ex tali coniugio sobolem non posse succrescere. ergo consanguinitas secundum legem naturæ matrimonium impedit.

¶Præterea, Illud quod habet natura humana in prima sui conditione, est de lege naturæ: sed à prima sui conditione hoc habuit humana natura, quòd pater & mater à matrimonio excluderentur: quod patet per hoc quod dicitur, Gen. 2. Propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ. quod nõ potest intelligi quantùm ad cohabitationem, & sic oportet quòd intelligatur quantùm ad matrimonij coniunctionem. ergo consanguinitas impedit matrimonium secundum legem naturæ.

CONCLVSIO.

¶Consanguinitas quosdam ex natura iure à matrimonio repellit, & aliquos ex diuino iure, alios verò ex humanis legibus ac statutis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in matrimonio aliquid contra legem naturæ esse dicitur, per quod matrimonium redditur incompetens respectu finis, ad quem est ordinatum: finis autem matrimonij per se & primò est bonũ prolis, quòd quidem per aliquam consanguinitatem, scilicet inter patrem & filiam, vel filium & matrem impeditur, non quidem totaliter: quia filia ex semine patris potest prolem suscipere, & simul cum patre nutrire & instruere, in quibus bonum prolis consistit, sed non vt conuenienti modo fiat. Inordinatum enim est quòd filia patri per matrimonium iungatur in sociam causa generandæ prolis & educandæ, quam oportet per omnia patri esse subiectam, velut ex eo procedentem: & ideò de lege naturali est, vt pater & mater à matrimonio repellantur, & magis etiam mater quàm pater: quia magis reuerentiæ quæ debetur parentibus, derogatur, si filius matrem, quàm si pater filiam ducit in vxorem, cùm vxor viro aliqualiter debeat esse subiecta. Sed finis matrimonij secundarius per se est concupiscentiæ repressio, cui deperiret si quælibet consanguinea posset in matrimonium duci: quia magnus concupiscentiæ aditus præberetur, nisi inter personas quas oportet in eâdem domo conuersari, esset carnalis copula interdicta: & ideò lex diuina non solùm patrem & matrem excludit à matrimonio, sed etiam alias coniunctas personas, quas oportet simul conuersari, & quæ debent inuicem alterius altera pudicitiam custodire: & hanc causam assignat diuina lex dicens, Ne reueles turpitudinem talis vel talis, quia turpitudo tua est. Sed per accidens finis matrimonij est cõfœderatio hominũ & amicitiæ multiplicatio, dum homo ad consanguineos vxoris sicut ad suos se habet: & ideò huic multiplicationi amicitiæ præiudicium fieret, si aliquis consanguinitate coniunctam vxorem duceret, quia ex hoc noua amicitia per matrimonium nulla accresceret: & ideò secundum leges humanas & statuta Ecclesiæ plures consanguinitatis gradus sunt à matrimonio separati. Sic ergo ex dictis patet quòd consanguinitas quantum ad aliquas personas impedit matrimonium de iure naturali, quantũ ad aliquas de iure diuino, & quantùm ad aliquas de iure per homines instituto.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Eua quamuis ex Adam prodiit, non tamen fuit filia Adæ, quia non prodiit ex eo per modum illum quo vir natus est generare sibi simile in specie, sed operatione diuina, qua ita potuisset ex costa Adæ fieri vnus equus, sicut facta est Eua. Et ideò non est tanta naturalis conuenientia Euæ ad Adam sicut filiæ ad patrem, nec Adam est naturale principium Euæ, sicut pater filiæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd non procedit ex lege naturali quòd aliqui barbari parentibus carnaliter cōmisceantur, sed ex concupiscentiæ ardore, qui legem naturæ in eis offuscauit.

¶Ad tertium dicendum, quòd coniunctio maris & foeminæ dicitur esse de iure naturali, quia natura hoc animalia docuit: sed hanc coniunctionem diuersa animalia diuersimodè docuit secundum diuersas earum conditiones: commixtio autem carnalis ad parentes derogat reuerentiæ, quæ eis debetur. Sicut enim parentibus indidit natura solicitudinem filiis prouidendi, ita indidit reuerentiam filiis ad parentes: nulli autem generi animalium indidit solicitudinem filiorum aut reuerentiam parentum, in omne tempus nisi homini: aliis autem animalibus plus & minus necessitati sunt vel filij parentibus, vel parentes filiis. Vnde etiam in quibusdam animalibus abhorret filius cognoscere matrem carnaliter, quādiu manet apud ipsam, quod est cognitio matris, & reuerentia quædam ad ipsum, vt recitat Philosophus in 8. de Animalibus, de camelo & equo: & quia omnes honesti mores animalium in hominibus congregati sunt naturaliter, & perfectiùs quàm in aliis: & propter hoc homo naturaliter abhorret cognoscere non solum matrem, sed etiam filiam quod est adhuc minùs contra naturam, vt dictum est, & iterum in aliis animalibus ex propagatione carnis non contrahitur consanguinitas sicut in hominibus, & ideò non est similis ratio.

¶Ad quartum dicendum, quòd iam patet ex dictis quomodò consanguinitas coniugum bono matrimonij cōtrarietur: vnde ratio procedit ex falsis.

¶Ad quintum dicendum, quòd non est inconueniens duarum vnionum vnam ab altera impediri, sicut vbi est identitas non est similitudo: & similiter consanguinitatis vinculum potest impedire matrimonij coniunctionem.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm consanguinitatis gradus matrimonium impedientes potuerunt taxari ab Ecclesia.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd consanguinitatis gradus matrimonium impedientes non potuerunt taxari ab Ecclesia vsque ad quartum gradum. Matth. 19. dicitur, Quos Deus coniunxit, homo non separet: sed illos qui coniunguntur infra quartum consanguinitatis gradum, Deus coniunxit: non enim diuina lege eis coniunctio prohibetur. ergo nec debent humano statuto separari.

¶Præterea, Matrimonium est sacramentum, sicut Baptismus: sed non posset ex statuto Ecclesiæ fieri, quòd ille qui ad baptismum accedit, non accedit, non acciperet characterem baptismalem, si ex iure diuino eius capax sit. ergo nec Ecclesiæ statutum facere potest quòd matrimonium non sit inter illos, qui per ius diuinum matrimonialiter coniungi non prohibentur.

¶Præterea, Ius positiuum non potest ea quæ sunt naturalia remouere vel ampliare: sed consanguinitas est naturale vinculum, quod quantum est de se, natum est matrimonium impedire. ergo Ecclesia non potest aliquo statuto facere, quòd aliqui possint matrimonialiter coniungi vel non coniungi: sicut non potest facere quòd sint consanguinei, vel non consanguinei.

¶Præterea, Statutum iuris positiui debet aliquam rationalem causam assignare vel habere, quia secundum causam rationalem, quam habet, à iure naturali procedit: sed causæ quæ assignantur de matrimonio graduum, omninò videntur irrationabiles, cùm nullam habeant habitudinem ad causata: sicut quòd consanguinitas prohibeatur vsque ad quartum gradum propter quatuor elementa, vsque ad sextum propter sex ætates mundi, vsque ad septimum propter septem dies, quibus tempus omne agitur. ergo videtur quòd talis prohibitio nullum vigorem habeat.

¶Præterea, Vbi est eadem causa, debet esse idem effectus: sed causa quare consanguinitas impedit matrimonium, est bonum prolis, repressio concupiscentiæ, & multiplicatio amicitiæ, vt ex dictis patet, quæ omni tēpore necessaria æqualiter sunt. ergo debuissent æqualiter omni tempore gradus consanguinitatis matrimonium impedire, quod non est verum, cùm modò vsque ad quartum, antiquitùs vsque ad septimum gradum matrimonium consanguinitas impedierit.

¶Præterea, Vna & eadem coniunctio non potest esse in genere sacramenti, & in genere stupri: sed hoc contingeret, si Ecclesia haberet potestatem statuendi diuersum numerum in gradibus impedientibus consanguinitatem: sicut si aliqui in quinto gradu, quando prohibitus fuit, coniuncti fuissent, talis coniunctio stuprum esset, sed postmodùm eandem coniunctionem ecclesiastica prohibitione reuocante matrimonium esset. Et econuersò posset accidere, si aliqui gradus concessi possent postmodùm ab Ecclesia interdici. ergo videtur quòd potestas Ecclesię non se extendat ad hoc.

¶Prętereà, Ius humanum debet imitari ius diuinum: sed secundum ius diuinum, quod in lege veteri continetur, non æqualiter currit prohibitio graduum in sursum & deorsum, quia in veteri lege aliquis prohibebatur accipere in vxorem sororem patris sui, non tamen filiam fratris. ergo nec modò debet prohibitio de nepotibus & patruis manere.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit discipulis, Qui vos audit, me audit. ergo præceptum Ecclesiæ habet firmitatem, sicut præceptum Dei: sed Ecclesia quandoque prohibuit, & quandoque concessit aliquos gradus quos lex vetus non prohibuit. ergo illi gradus matrimonium impediunt.

¶Prætereà, Sicut olim matrimonia Gentilium dispensabantur per leges ciuiles, ita nunc per statuta Ecclesiæ: sed olim lex ciuilis determinabat gradus consanguinitatis, qui matrimonium impediunt, & qui non. ergo & modò potest hoc fieri per Ecclesiæ statutum.

CONCLVSIO.

¶Possunt ex Ecclesiæ statuto aliqui consanguinitatis gradus matrimonium impedientes taxari, prout vtile vniuersitati hominum Spiritu sancto inspirata, esse iudicauerit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum diuersa tempora inuenitur consanguinitas secundum gradus diuersos matrimonium impedisse. In principio enim humani generis solus pater & mater à matrimonio repellebantur, eo quòd tunc temporis erat paucitas hominum & oportebat propagationi humani generis maximam curam impendere: vnde non erant remouendæ nisi illæ personæ quæ matrimonio incompetentes erant, etiam quantùm ad finem matrimonij principalem, qui est bonum prolis, vt dictum est. Postmodùm autem multiplicato genere humano per legem Moysi, plures personæ sunt exceptæ, quæ iam concupiscentiam reprimere incipiebat: vnde vt dicit Rabbi Moyses, Omnes illæ personæ exceptæ sunt à matrimonio, quæ in vna familia cohabitare solent, quia si inter eos carnalis copula esse posset, maximum incendium libidini præstaretur: sed alios consanguinitatis gradus lex vetus permisit, imò quodammodò præcepit: vt scilicet de cognatione sua vnusquisque vxorem acciperet, ne successionum confusio esset, quia tunc temporis cultus diuinus per successionem generis propagabatur. Sed postmodū in lege noua, quę est lex Spiritus & amoris, plures gradus consanguinitatis sunt prohibiti, quia iam per spiritualem gratiam non per carnis originem cultus Dei deriuatur & multiplicatur: vnde oportet vt homines etiā magis à carnalibus retrahantur spiritualibus vacantes, vt amor ampliùs diffundatur: ideò antiquitùs vsque ad remotiores gradus consanguinitatis matrimonij impediębatur, vt ad plures per consanguinitatem & affinitatem naturalis amicitia permaneret, & rationabiliter vsque ad septimum gradum: tum quia vltrà hoc non de facili remanebat communis radicis memoria, tum quia septiformis Spiritus sancti gratiæ congruebat. Sed postmodùm circa hæc vltima tempora restrictum est Ecclesiæ interdictum vsque ad quartum gradum, quia vltrà inutile & periculosum erat gradus consanguinitatis prohibere. Inutile quidem, quia ad remotiores cōsanguineos quasi nullum foedus maioris amicitię, quàm ad extraneos habebatur charitate in multorum cordibus frigescente. Periculosum autē, quia concupiscentia & negligentia præualente, numerosam consanguineorum multitudinem homines non satis obseruabant: & sic laqueus damnationis multis iniiciebatur ex remo-

torum graduum prohibitione. Satis etiam conuenienter vsq; ad quartum gradum dicta prohibitio est restricta, tum quia vsq; ad quartam generationem homines viuere consueuerant, vt sic non posset consanguinitatis memoria aboleri. Vnde Deus in tertiam & quartam generationem peccata parentum visitaturum filiis comminatur, tum quia in qualibet generatione noua mixtio sanguinis, cuius identitas consanguinitatem facit, fit cum sanguine alieno, & quantùm miscetur alteri, tantùm receditur à primo: & quia elementa sunt quatuor, quorum quodlibet tantò faciliùs est miscibile, quantò est magis subtile: ideò in prima commixtione euanescit sanguinis identitas quantum ad primum elementum quod est subtilissimũ, in secunda quantum ad secundum, in tertia quantum ad tertium, in quarta quantum ad quartum: & sic conuenienter post quartam generationem potest reiterari carnalis coniunctio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Deus non coniungit illos, qui coniunguntur contra diuinum præceptum: ita nec coniungit illos qui coniunguntur contra Ecclesiæ præceptum, quod habet tantam obligationem sicut & diuinum præceptum.

¶Ad secundum dicendum, quòd matrimonium non tantùm est sacramentum, sed etiam est in officium: & ideò magis subiacet ordinationi ministrorum Ecclesiæ quàm baptismus, qui est sacramentum tantùm: quia sicut contractus & officia humana determinantur legibus humanis, ita contractus & officia spiritualia lege Ecclesiæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd quamuis consanguinitatis vinculum sit naturale, tamen non est naturale, quòd consanguinitas carnalem copulam impediat, nisi secundum aliquem gradum, vt dictum est: & ideò Ecclesia suo statuto non facit, quòd aliqui sint consanguinei, sed facit quòd carnalis copula sit licita, vel illicita secundum diuersa tempora in diuersis gradibus consanguinitatis.

¶Ad quartum dicendum, quod tales rationes assignatæ magis dantur per modum adaptationis & congruentiæ, quàm per modum causæ & necessitatis.

¶Ad quintum dicendum, quòd non est eadem causa secundum diuersa tempora gradus consanguinitatis prohibendi: vnde quod alio tempore vtiliter conceditur, alio salubriter prohibetur.

¶Ad sextum dicendum, quòd statutum non imponit modum præteritis & futuris. Vnde si modò prohiberetur vnus gradus, qui nunc est concessus, illi qui sunt in quinto gradu coniuncti, non essent separandi. Nullum enim impedimentum matrimonio superueniens ipsum potest dirimere, & sic coniunctio quæ prius fuit matrimonium, non efficeretur per statutum Ecclesiæ stuprum. Et similiter si aliquis gradus concederetur, qui nunc est prohibitus, illa coniunctio non efficeretur matrimonialis ex statuto Ecclesiæ ratione primi contractus, quia possent separari si vellent, sed tamen possent de nouo contrahere, & alia coniunctio esset.

¶Ad septimum dicendum, quòd in gradibus consanguinitatis prohibendis Ecclesia præcipuè obseruat rationem amoris, & quia non est minor ratio amoris ad nepotem, quàm ad patruum, sed etiam maior quantò propinquior est patri filius, quàm filio pater, vt dicitur in 8. Ethi. propter hoc æqualiter prohibuit gradus consanguinitatis in patruis & nepotibus. Sed lex vetus in personis prohibendis attendit præcipuè cohabitationem contra concupiscentiam prohibens illas personas, ad quas facilior pateret accessus propter mutuam cohabitationem. Magis autem consueuit cohabitare neptis patruo, quàm amita nepoti, quia filia est idem quasi cum patre, cùm sit aliquid eius: sed soror non est hoc modo idem cum fratre, cùm non sit aliquid eius, sed magis in eodem nascitur, & ideò non erat eadem ratio prohibendi neptem & amitam.

QVAESTIO QVINQVAGESIMA-
quinta, De impedimento affinitatis, in vndecim articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de impedimento affinitatis.

¶Circa quod quæruntur vndecim.

¶Primò, vtrùm affinitas ex matrimonio causetur.

¶Secundò, vtrùm maneat post mortem viri aut vxoris.

¶Tertiò, vtrùm causetur ex illicito concubitu.

¶Quartò, vtrùm ex sponsalibus.

¶Quintò, vtrùm affinitas sit causa affinitatis.

¶Sextò, vtrùm affinitas matrimonium impediat.

¶Septimò, vtrùm affinitas habeat per seipsam gradus.

¶Octauo, vtrùm gradus eius extendantur sicut gradus consanguinitatis.

¶Nonò, vtrùm matrimonium, quod est in consanguineos & affines, semper sit dirimendum per diuortium.

¶Decimò, vtrùm ad dirimendum tale matrimonium sit procedendum per viam accusationis.

¶Vndecimò, vtrùm in tali causa sit procedendum per testes.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm ex matrimonio consanguinei affinitas causetur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod ex matrimonio consanguinei affinitas non causetur, quia propter quod vnũ quodque, & illud magis: sed mulier ducta in matrimonium non coniungitur alicui de consanguinitate viri: cùm ergo non fiat viro affinis, nec alicui consanguineorum affinis erit. *Tho. 4 dist. 41. q. vnica. art. 1. q. 1. & 3.*

¶Præterea, Eorum quę sunt abinuicem separata, si vni aliquid coniungitur, non oportet propter hoc quòd sit alteri coniunctum: sed consanguinei iam sunt abinuicem separati. ergo non oportet quòd si aliqua mulier coniungatur alicui viro, quod propter hoc coniungatur consanguineis eius omnibus.

¶Præterea, Relationes ex aliquibus vnitionibus innascuntur: sed nulla vnitio fit in consanguineis viri per hoc, quòd ille duxit vxorem. ergo non accrescit eis affinitatis relatio.

¶SED CONTRA, Vir & vxor efficiuntur vna caro: si ergo vir secundum carnem omnibus suis consanguineis attinet, & mulier eâdem ratione attinebit eisdem.

¶Præterea, Hoc patet per autoritates in litera adductas.

CONCLVSIO.

¶Sicut ex naturali generatione efficitur consanguinitas, ita ex matrimonio, & carnali copula contrahitur affinitas inter virũ & vxoris consanguineos.

¶RESPONDEO dicendum, quòd amicitia quædam naturalis in communicatione naturali fundatur, naturalis autem communicatio est duobus modis secundum Philosophum octauo Ethicorum. Vno modo per carnis propagationem: alio modo per coniunctionem ad carnis propagationem ordinatam. Vnde ipse ibidem dicit, quòd amicitia viri ad vxorem est naturalis. Vnde sicut persona coniuncta alteri per carnis propagationem quoddam vinculum naturalis amicitiæ facit, ita si coniungatur per carnalem copulam: sed in hoc differt, quòd persona coniuncta alicui per carnis propagationem, sicut filius patri, fit particeps eiusdem radicis communis & sanguinis: vnde eodem genere vinculi colligatur filius consanguineis patris, quo pater coniungebatur, scilicet consanguinitate, quamuis secundum alium gradum propter maiorem distantiam à radice: sed persona coniuncta per carnalem copulam, non fit particeps eiusdem radicis, sed quasi extrinsecùs adiuncta: & ideò ex hoc efficitur aliud genus vinculi, quod affinitas dicitur: & hoc est quod in versu dicitur.

Mutat nupta genus, sed generata gradum.

Quia persona scilicet generata fit in eodem genere attinentiæ, sed alio gradu, per carnalem verò copulam fit in alio genere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis causa sit potior effectu, non tamen oportet semper quòd nomen idem effectui & causæ conueniat, quia quandoque illud quod est in effectu, inuenitur in causa non eodem modo, sed altiori: & ideò non conuenit causæ & effectui per idem nomen, neque per eandem rationem, sicut patet in omnibus causis æquiuocè agentibus: & hoc modo coniunctio viri & vxoris est potior, quàm coniunctio vxoris ad consanguineos viri, non tamen debet dici affinitas, sed matrimonium quod est vnitas quædã, sicut homo est sibiipsi idem, non consanguineus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd consanguinei sunt quodammodò separati, & quodammodò coniuncti, & ratione coniunctionis accidit quòd persona, quæ vni coniungitur, aliquo modo omnibus coniungatur: sed propter separationem & distantiam accidit quòd persona, quæ vni coniungitur vno modo, alijs coniungatur alio modo, vel secundum genus, vel secundum alium gradum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd relatio quandoque innascitur ex motu vtriusque extremi, sicut paternitas & filiatio, & talis relatio est realiter in vtroque: quandoque verò innascitur ex motu alterius tantùm, sed hoc contingit dupliciter. Vno modo, quando relatio innascitur ex motu vnius sine motu alterius vel præcedenti, vel concomitante, sicut in creatore & creatura patet, & sensibili & sensu, & scientia & scibili: & tunc relatio est in vno secundum rem, & in altero secundum rationem tantùm. Alio modo quando innascitur ex motu vnius sine motu alterius tunc existente, non tamen sine motu præcedente: sicut æqualitas fit inter duos homines per augmentum vnius, sine hoc quòd alius tunc augeatur, sed tamen prius ad hanc quantitatem, quam habet per aliquem motum vel mutationem peruenit: & ideò in vtroque extremorum talis relatio realiter fundatur, & similiter est de consanguinitate & affinitate, quia relatio fraternitatis quæ innascitur aliquo puero nato alicui iam prouecto, causatur quidem sine motu tunc existente, sed ex motu ipsius præcedente, scilicet, generationis eius. Hoc enim ei accidit, quòd ex motu alterius sibi tunc talis relatio innascatur. Similiter ex hoc quòd iste descendit per generationem propriam ab eâdem radice cum viro, prouenit affinitas in ipso ad vxorem sine aliqua noua mutatione ipsius.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm affinitas maneat post mortem viri aut vxoris.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd affinitas non maneat post mortem viri aut vxoris, inter consanguineos viri & vxoris, quia cessante causa cessat effectus: sed causa affinitatis fuit matrimonium, quod cessat in morte viri, quia tunc soluitur mulier à lege viri, vt dicitur Rom. 7. ergo nec affinitas prædicta manet.

¶ Prætereà, Consanguinitas causat affinitatem: sed consanguinitas viri cessat per mortem ad consanguineos suos. ergo & affinitas vxoris ad eos.

¶ SED CONTRA, Affinitas ex consanguinitate causatur: sed cōsanguinitas est perpetuū vinculum, quandiu personæ viuunt. ergo & affinitas, & ita non soluitur affinitas soluto matrimonio per mortem personæ.

CONCLVSIO.

¶ Ex morte viri, vel vxoris non tollitur affinitas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd relatio aliqua esse desinit dupliciter. vno modo ex corruptione subiecti: alio modo ex subtractione causæ: sicut similitudo desinit, quando alter similium moritur, vel quando qualitas quæ erat causa similitudinis, subtrahitur. Sunt autem quædam relationes, quæ habent pro causa actionem vel passionem, aut motum, vt in 5. Meta. dicitur: quarum quædam causantur ex motu, inquantùm aliquid mouetur actu, sicut ipsa relatio quæ est mouentis & moti: quædam autem inquantùm habent aptitudinem ad motum, sicut motiuum & mobile, dominus & seruus: quædam autem ex hoc quòd aliquid priùs motum est, sicut pater & filius, non ex hoc quod est generari, tunc adinuicem dicuntur, sed ex hoc quod est generatum esse: aptitudo autem ad motum & ipsum moueri transit: sed motum esse perpetuum est, quia quod factum est, nunquam desinit esse factum. Et ideò paternitas & filiatio nunquam destruuntur per subtractionem causæ, sed solùm per corruptionem subiecti per alterutrum extremorum. Et similiter dicendum est de affinitate, quæ causatur ex hoc quòd aliqui coniuncti sunt, non ex hoc quòd coniunguntur: vnde non dirimitur manentibus illis personis, inter quas affinitas est contracta, quamuis moriatur persona, ratione cuius contracta fuit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd coniunctio matrimonij causat affinitatem nō solùm ex hoc quod est actu coniungi, sed secundum hoc quod est priùs coniunctum esse.

¶ Ad secundum dicendum, quòd consanguinitas non est proxima causa affinitatis, sed coniunctio ad consanguineum, non solùm quæ est, sed quæ fuit: & propter hoc ratio non sequitur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm illicitus concubitus affinitatem causet.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd illicitus concubitus affinitatem non causet. Quia affinitas est quædam res honesta: sed res honestæ non causantur ex inhonestis. ergo ex inhonesto concubitu non potest affinitas causari.

¶ Prætereà, Vbi est consanguinitas, non potest esse affinitas, quia affinitas est proximitas personarum ex carnali copula proueniens, omni carens parentela: sed contingeret ad consanguineos & ad seipsum esse affinitatem, si illicitus concubitus affinitatem causaret, sicut quando homo carnaliter consanguineam suam incestuosè cognoscit. ergo affinitas non causatur ex illicito concubitu.

¶ Prætereà, Illicitus concubitus est secundum naturam & contra naturam: sed in illicito concubitu contra naturam non causatur affinitas, vt iura determinant. ergo nec ex illicito concubitu secundum naturam tantùm.

¶ SED CONTRA est, quòd adhærens meretrici vnum corpus efficitur, vt patet 1. Cor. 6. sed ex hac causa matrimonium affinitatem causabat. ergo pari ratione illicitus concubitus.

¶ Prætereà, Carnalis copula est causa affinitatis, vt patet per definitionem affinitatis, quæ est talis, Affinitas est propinquitas personarum ex carnali copula proueniens omni carens parentela: sed carnalis copula est etiam in illicito concubitu. ergo illicitus concubitus affinitatem causat.

CONCLVSIO.

¶ Fornicarius concubitus inquantum aliquid de carnali coniunctione participat, affinitatem causat, sicut licitus matrimonij concubitus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum Philosophum 8. Ethi. coniunctio viri & vxoris dicitur naturalis principaliter propter prolis productionem, & secundariò propter operum communicationem: quorum primum pertinet ad matrimonium ratione carnalis copulæ, sed secundum, inquantum est quædam societas, ad communem vitam. Primum autem horum est inuenire in qualibet carnali copula, vbi est commixtio seminum, quia ex tali copula potest proles produci, quamuis secunda desit: & ideo quia matrimonium affinitatem causabat secundum quòd erat quædam carnalis commixtio, etiā fornicarius concubitus affinitatem causat, inquantum habet aliquid de carnali coniunctione.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in fornicario cōcubitu est aliquid naturale, quod est commune fornicationi & matrimonio, & ex hac parte affinitatem causat: aliud est ibi inordinatum, per quod à matrimonio diuiditur, & ex hac parte affinitas non causatur: vnde affinitas semper honesta remanet, quamuis causa aliquo modo sit inhonesta.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est inconueniens relationes ex opposito diuersas eidem in esse ratione diuersorum: & ideò potest inter aliquas duas personas esse affinitas & consanguinitas, non solùm per illicitum concubitum, sed etiam per licitum, sicut cùm consanguineus meus ex parte patris duxit in vxorem consanguineam meam ex parte matris. Vnde cùm dicitur in definitione affinitatis, omni carens parentela, intelligendum est inquantùm huiusmodi: nec tamen sequitur, quòd aliquis consanguineam suam cognoscens sibiipsi sit affinis, quia affinitas, sicut consanguinitas diuersitatem requirit, sicut & similitudo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd concubitus contra naturam non habet commixtionem seminum, quæ possit esse causa generationis: & ideò ex tali concubitu non causatur affinitas.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm ex sponsalibus affinitas causetur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ex sponsalibus nulla affinitas causari possit, quia affinitas est perpetuum vinculum: sed sponsalia quandoque separantur. ergo non possunt esse causa affinitatis.

¶ Præterea, Si aliquis claustrum pudoris alicuius mulieris inuasit & aperuit, sed non peruenit ad operis consummationem non contrahitur ex hoc affinitas: sed talis est magis propinquus

pinquus carnali copulæ, quam ille qui sponsalia contrahit. ergo affinitas non causatur.

¶Præterea, In sponsalibus non fit nisi quædam sponsio futurarum nuptiarum sed aliquando fit sponsio futurarum nuptiarum,& ex hoc non contrahitur aliqua affinitas:sicut si fiat ante septennium:vel si aliquis habens perpetuum impeditum tollens potentiam coëundi:alicui mulieri spōdeat futuras nuptias aut si talis sponsio fiat inter personas, quibus nuptiæ per votum reddantur illicitæ,vel alio quocunque modo: ergo sponsalia non possunt esse causa affinitatis.

¶SED CONTRA est, quòd Alexan. Papa prohibuit mulierem quandam cuidam viro matrimonio coniungi, quia fratri suo fuerat desponsata, quod non esset, nisi per sponsalia affinitas contraheretur ergo,&c.

CONCLVSIO.

¶*Publicæ potius quædam honestatis iustitia ex sponsalibus contrahitur, quàm aliqua affinitas.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut sponsalia non habent perfectam rationem matrimonij, sed sunt quædam præparatio ad matrimonium, ita ex sponsalibus non causatur affinitas, sicut ex matrimonio: sed aliquid affinitati simile, quod dicitur publicæ honestatis iustitia, quę impedit matrimonium, sicut & affinitas,& secundum eosdem gradus: & definitur sic, Publicæ honestatis iustitia est propinquitas ex sponsalibus proueniēs, robur trahens ex Ecclesiæ institutione propter eius honestatem, ex quo patet ratio nominis & causa, quia scilicet talis propinquitas ab Ecclesia instituta est propter honestatē.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sponsalia non ratione sui, sed ratione eius ad quod ordinantur causant hoc genus affinitatis, quod dicitur publicæ honestatis iustitia: & ideò sicut matrimonium est perpetuum vinculum, ita & prædictus affinitatis modus.

¶Ad secundum dicendum, quòd vir & mulier efficiuntur in carnali copula vna caro per commixtionem seminum: vnde quantumcunque claustrum pudoris inuadat vel frangat, nisi commixtio seminum sequatur non cōtrahitur ex hoc affinitas: sed matrimonium affinitatem causat non solùm ratione carnalis copulæ, sed etiam ratione societatis coniugalis, secundum quam etiam matrimonium naturale est. Vnde & affinitas contrahitur ex ipso contractu matrimonij per verba de præsenti ante carnalem copulam: & similiter ex sponsalibus, in quibus fit quædam pactio coniugalis societatis, contrahitur aliquid affinitati simile, vt publicæ honestatis iustitia.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnia impedimenta quæ faciunt sponsalia non esse sponsalia, non permittunt ex pactione nuptiarum affinitatem fieri: vnde siue habens defectum ætatis, siue habens votum solenne continentiæ, aut aliquod huiusmodi impedimentum sponsalia de facto contrahat, ex hoc non sequitur aliqua affinitas, quia sponsalia nulla sunt, nec aliquis affinitatis modus. Si tamen aliquis minor, frigidus vel maleficiatus habens impedimentum ante annos pubertatis post septennium contrahat sponsalia cum adulta, ex tali contractu contrahitur publicæ honestatis iustitia, quia adhuc non erat in actu impediendi, cùm in tali ætate puer frigidus, & non frigidus quantùm ad actum illum sit æqualiter impotens.

ARTICVLVS V.

¶*Vtrùm affinitas sit causa affinitatis.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur etiam quòd affinitas sit causa affinitatis. Quia Iulius Papa dicit, Consanguineam relictam vxoris suæ nullus ducat vxorem: & in sequenti cap. dicitur, quòd duæ consanguineorum vxores vni viro altera post alteram nubere prohibentur: sed hoc non est nisi ratione affinitatis, quæ contrahitur ex coniunctione ad finem. ergo affinitas est causa affinitatis.

¶Præterea, Carnalis commixtio coniungit, sicut & carnalis propagatio, qui æqualiter computantur gradus affinitatis & consanguinitatis: sed consanguinitas est causa affinitatis. ergo & affinitas.

¶Præterea, Quæcunque vni & eidem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem: sed vxor viri alicuius efficitur eiusdem attinentiæ cum omnibus consanguineis viri: ergo & omnes consanguinei viri sui efficiuntur vnū cum omnibus, qui attinent mulieri per affinitatem, & sic affinitas est causa affinitatis.

¶SED CONTRA, Si affinitas ex affinitate causatur, aliquis qui cognouisset duas mulieres, neutram earum posset ducere in vxorem, quia secundum hoc altera efficeretur alteri affinis: sed hoc est falsum. ergo affinitas non causat affinitatem.

¶Præterea, Si affinitas ex affinitate nasceretur, aliquis contrahens cum vxore defuncti fieret affinis omnibus consanguineis prioris viri, ad quos mulier habet affinitatem: sed hoc non potest esse, quia maximè fieret affinis viro defuncto. ergo, &c.

¶Præterea, Consanguinitas est fortius vinculum quàm affinitas, sed consanguinei vxoris non efficiuntur affines consanguineis viri: ergo multò minùs affines vxoris efficientur eis affines: & sic idem quod priùs.

CONCLVSIO.

¶*Affinitas affinitatem non causat.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd duplex est modus, quo aliquid ex alio procedit. Vnus, secundum quem aliquid procedit in similitudinē speciei, sicut ex homine generatur homo. Alius, secundum quem non procedit simile in specie, & hic processus semper est in inferiorem speciem, vt patet in omnibus agentibus æquiuocè. Primus autem modus processionis quotiescunque iteratur, semper manet eadem species, sicut ex homine generatur homo per actum generatiuæ virtutis, & ex hoc generabitur homo: & sic deinceps. Secundus autem modus sicut in primo facit aliam speciem, ita quotiescunque iteratur, aliam speciem facit, vt ex puncto per motum procedit linea non punctus, quia punctus motus facit lineam & ex linea linealiter mota non procedit linea, sed superficies, & ex superficie corpus, & vlteriùs per talem modum processus aliquis esse non potest. Inuenimus autem in processu attinentiæ duos modos, quibus vinculum huiusmodi causatur. Vnus per carnis propagationem, & hic semper facit eandem speciem attinentiæ. Alius per matrimonialem coniunctionem, & hæc facit aliam speciem in principio sicut patet, quòd coniuncta matrimonialiter consanguineo non fit consanguinea, sed affinis. Vnde si & ille modus procedendi iteratur, non erit affinitas, sed aliud attinentiæ genus. Vnde persona quæ matrimonialiter affini coniungitur non est affinis, sed est aliud genus affinitatis, quod dicitur secundum genus. Et rursus si affini in secundo genere aliquis per matrimonium coniungatur, non erit affinis in secundo genere, sed in tertio, vt hoc versu suprà posito ostenditur:

Mutat nupta genus, sed generata gradus.

Et hæc duo genera olim erant prohibita propter publicæ honestatis iustitiam magis quàm propter affinitatem, quia deficiunt à vera affinitate, sicut illa quæ ex sponsalibus contrahitur. Sed modò illa prohibitio cessauit, & remanet sub prohibitione solùm primum genus affinitatis, in quo est vera affinitas.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alicui viro consanguineus vxoris suę efficitur affinis in primo genere, & vxor eius in secundo: vnde mortuo viro qui erat affinis, non poterit eam ducere in vxorem propter secundum affinitatis genus. Similiter autem si aliquis viduam in vxorem ducat, consanguineus prioris viri, qui est affinis vxori in primo genere, efficitur affinis secundo viro in secundo genere, & vxor illius consanguinei, quæ est affinis vxori viri huius in secundo genere efficitur affinis viro in tertio genere. Et quia tertium genus erat prohibitum propter honestatem quandam magis, quàm propter affinitatem: ideò Canon dicit, Duas consanguineorum vxores vni viro alteram post alteram nubere, publicæ honestatis iustitia contradicit, sed talis prohibitio nunc cessauit.

¶Ad secundum dicendum, quòd quanuis carnalis coniunctio coniungat, non tamen eodem genere coniunctionis.

¶Ad tertium dicendum, quòd vxor viri efficitur eiusdem attinentiæ cum consanguineis viri quantùm ad gradum eundem, sed non quantùm ad idem attinentiæ genus. Sed quia in oppositum ex rationibus quæ inducuntur, videtur ostendi, quòd nullum vinculum ex affinitate causetur, ad alias rationes respondendum est, ne antiqua Ecclesiæ prohibitio irrationalis videatur.

¶Ad quartum dicendum, quòd mulier non efficitur affinis

in primo genere viro, cui coniungitur carnaliter, vt ex prædictis patet. Vnde consequenter alij mulieri à viro eodem cognitæ non efficitur affinis in secundo genere: vnde nec ducenti vxorem vnam earum efficitur affinis alij in tertio genere affinitatis, & ita duas mulieres cognitas ab eodẽ viro, nec antiqua iura eidem successiuè copulari prohibebant.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut vir non est affinis vxori suæ in primo genere, ita nec efficitur affinis secundo viro eiusdem vxoris in secundo genere, & sic ratio non procedit.

¶ Ad sextum dicendum, quòd mediante vna persona non coniungitur mihi alia nisi ex hoc quòd ei adiungitur. Vnde mediante muliere, quæ mihi est affinis, nulla persona fit mihi attinens, nisi quæ illi mulieri adiungitur, quod non potest esse nisi per carnis propagationem ex ipsa, vel propter coniunctionem matrimonialem ad eam: & vtroque modo aliqua attinẽtia mediante prædicta muliere secundum antiqua iura mihi proueniebat, quia filius eius etiam ex alio viro efficitur mihi affinis in eodem genere, sed in alio gradu, vt ex regula priùs data patet: & iterum secundus vir eius efficitur mihi affinis in secundo genere. Sed alij consanguinei illius mulieris non adiunguntur ei. Sed ipsa, vel adiungitur eis, sicut patri & matri inquantùm procedit ab eis, vel principio eorundem, sicut fratribus: vnde frater affinis mei vel pater non efficitur mihi affinis in aliquo genere.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrùm affinitas matrimonium impediat.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd affinitas matrimonium non impediat. Nihil enim impedit matrimonium nisi quod est illi contrarium: sed affinitas non contrariatur matrimonio, cùm sit effectus eius: ergo non impedit matrimonium.

¶ Præterea, Vxor per matrimonium efficitur res quædam viri, sed consanguinei defuncti viri succedunt in rebus eius. ergo possunt succedere in vxore, ad quam tantùm manet affinitas, vt ostensum est. ergo affinitas non impedit matrimonium.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Leuit. 18. Turpitudinem vxoris patris tui non reuelabis: sed illa est tantùm affinis. ergo affinitas impedit matrimonium.

CONCLVSIO.

¶ *Affinitas matrimonium præcedens non modò contrahendum, sed contractum dirimit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd affinitas præcedens matrimonium impedit contrahendum, & dirimit contractum eâdem ratione qua & consanguinitas. Sicut enim inest necessitas quædam cohabitandi consanguineis adinuicem, ita & affinibus: & sicut est quoddam amicitiæ vinculum inter consanguineos, ita inter affines: sed si affinitas matrimonio superueniat, non potest ipsum dirimere: vt suprà dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd affinitas non cõtrariatur matrimonio, ex quo causatur, sed contrariatur matrimonio quod cum affine contrahendum esset, inquantùm impediret multiplicationem amicitiæ, & concupiscentiæ repressionem, quæ per matrimonium quæruntur.

¶ Ad secundum dicendum, quod res possessæ à viro non efficiuntur aliquid vnum cum ipso viro, sicut vxor efficitur vna caro cum ipso. Vnde sicut consanguinitas impedit matrimonium, vel coniunctionem ad virum, ita & ad vxorem viri.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrùm affinitas habeat per se gradus.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd affinitas habeat etiam per seipsam gradus. Cuiuslibet enim propinquitatis est accipere aliquos per se gradus: sed affinitas propinquitas quædam est. ergo habet gradus per se sine gradibus consanguinitatis, ex quibus causatur.

¶ Præterea, In litera dicitur, quòd soboles secundę coniunctionis non potest trãsire ad consortium affinitatis prioris viri: sed hoc non esset nisi filius affinis etiam esset affinis. ergo affinitas habet per se gradus sicut consanguinitas.

¶ SED CONTRA, Affinitas ex consanguinitate causatur. ergo & omnes gradus affinitatis causantur ex gradibus consanguinitatis, & sic non habet per se aliquos gradus.

CONCLVSIO.

¶ *Graduum distinctio per se consanguinitati conuenit, affinitati verò nõ, nisi mediante consanguinitate, vt quoto gradu consanguinitatis attinet mihi vir, toto gradu affinitatis attineat mihi vxor.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd res non diuiditur diuisione per se nisi ratione illius, quod competit sibi, secundum genus suum, sicut animal per rationale & irrationale, non autem per album & nigrum: carnis autem propagatio per se cõparatur ad consanguinitatem, quia ex ea immediatè consanguinitatis vinculum contrahitur: sed ad affinitatem non comparatur nisi mediante consanguinitate, quæ est causa eius: vnde cùm gradus attinẽtiæ per propagationem carnis distinguãtur, distinctio graduum per se & immediatè competit consanguinitati, sed affinitati mediante consanguinitate. Et ideò ad inueniendum gradus affinitatis est regula generalis, quòd quoto gradu consanguinitatis attinet mihi vir, toto gradu affinitatis attinet mihi vxor.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gradus in propinquitate attinentiæ non possunt accipi nisi secundum ascensum, & descensum propagationis, ad quam non comparatur affinitas nisi mediante consanguinitate: & ideò non habet affinitas gradus per se, sed sumptos iuxta gradus cõsanguinitatis.

¶ Ad secũdum dicendum, quòd filius affinis meæ ex alio matrimonio non per se loquendo, sed quasi per accidens, dicebatur antiquitùs affinis: vnde prohibebatur à matrimonio magis propter publicæ honestatis iustitiam, quàm propter affinitatem. & propter hoc etiam prohibitio nunc est reuocata.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrùm gradus affinitatis extendantur sicut gradus consanguinitatis.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd gradus affinitatis non extendantur sicut gradus consanguinitatis. Quia vinculum affinitatis est minùs forte quàm consanguinitatis, cùm affinitas ex consanguinitate causetur in diuersitate speciei, sicut à causa æquiuoca: sed quantò fortius est vinculum, tantò diutiùs durat. ergo vinculum affinitatis non durat vsque ad tot gradus, ad quot durat consanguinitas.

¶ Præterea, Ius humanum debet imitari ius diuinum: sed secũdum ius diuinum aliqui gradus consanguinitatis erant prohibiti, in quibus gradibus affinitas matrimonium non impediebat, sicut patet de vxore fratris, quam aliquis poterat ducere in vxorem, ipso defuncto, non tamen propriam sororem. ergo & nunc debet esse prohibitio æqualis de affinitate & consanguinitate.

¶ SED CONTRA, Ex hoc ipso est mihi aliqua affinis quòd meo consanguineo est coniuncta. ergo in quocunque gradu sit vir mihi consanguineus, in illo gradu est mihi affinis, & sic gradus affinitatis computari debent in eodem numero, sicut gradus consanguinitatis.

CONCLVSIO.

¶ *Tot sunt gradus affinitatis, quot consanguinitatis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex quo gradus affinitatis sumuntur iuxta gradus consanguinitatis, oportet quòd tot sint gradus affinitatis quot sunt gradus consanguinitatis: sed tamen quia affinitas est minus vinculum, quàm consanguinitas, faciliùs & olim & nunc dispensatio fit in remotis gradibus affinitatis, quàm in remotis gradibus consanguinitatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa minoritas vinculi affinitatis respectu consanguinitatis facit varietatem in genere attinentiæ non in gradibus: & ideò illa ratio non est ad propositum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd frater non poterat accipere vxorem fratris sui, nisi in casu, scilicet quando moriebatur sine prole, vt suscitaret semen fratri suo, quod tunc requirebatur, quando per propagationem carnis cultus religionis multiplicabatur, quod nunc locum non habet: & sic patet quòd nõ ducebat eam vxorem quasi generis propriã personam, sed quasi supplens defectum fratris sui.

ARTICVLVS IX.

¶ *Vtrùm coniugium contractum inter affines vel consanguineos semper sit dirimendum.*

Tho. 4. dist. 41. art. 5.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd coniugium quod inter affines vel consanguineos est cõtractum, non semper sit per diuortium dirimendum. Quia quod Deus coniunxit, homo non separet: cùm ergo Deus facere intelligatur quod facit Ecclesia quæ quandoque tales ignoranter coniungit, videtur quòd si postmodum in notitiam veniant, non sunt separandi.

¶ Præterea, Fauorabilius est vinculum matrimonij, quàm dominij: sed homo per longi temporis præscriptionem acquirit dominium in re, cuius non erat dominus. ergo per diuturnitatem temporis matrimonium ratificatur, etiam si prius ratum non fuit.

¶ Præterea, De similibus simile est iudicium: sed si matrimonium esset dirimendum propter consanguinitatem, tunc in casu illo quando duo fratres habent duas sorores in vxores, si vnus separatur propter consanguinitatem, & alius pari ratione separari deberet, quod non videtur. ergo matrimonium non est separandum propter affinitatem & consanguinitatem.

¶ SED CONTRA, Consanguinitas & affinitas impediunt contrahendum, & dirimunt contractum. ergo si probatur affinitas vel consanguinitas separandi sunt, etiam si de facto contraxerunt.

CONCLVSIO.

¶ Coniugium inter consanguineos & affines contractum semper dirimendum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm omnis concubitus præter licitum matrimonium sit peccatum mortale, quod Ecclesia omnibus modis impediri conatur, ad ipsam pertinet eos, inter quos non potest esse verum matrimonium, separare, & præcipuè consanguineos & affines, qui sine incestu contrahere non possunt carnaliter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Ecclesia quamuis dono & autoritate diuina fulciatur, tamen inquantùm est hominum congregatio, aliquid de defectu humano in actibus eius peruenit quod non est diuinum, & illa coniunctio quæ fit in facie Ecclesiæ impedimentis ignoratis, non habet inseparabilitatem ex autoritate diuina, sed est contra autoritatem diuinam errore hominum inducta, qui excusat à peccato, cùm sit error facti quandiu manet: & propter hoc quando impedimẽtum ad notitiam peruenit Ecclesiæ, debet prædictam coniunctionem separare.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa quæ sine peccato esse nõ possunt, nulla præscriptione firmantur: quia, vt Inn. dicit, Diuturnitas temporis non minuit peccatum, sed auget, nec ad hoc facit aliquid fauor matrimonij quod inter illegitimas personas esse non poterat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd res inter alios acta aliis nõ præiudicat in foro contentioso: vnde quamuis frater repellatur à matrimonio vnius sororum ex causa consanguinitatis, non propter hoc separat Ecclesia aliud matrimonium quod non accusatur: sed in foro conscientiæ non oportet quòd semper obligetur ad hoc alius frater ad dimittendum vxorem suam, quia frequenter tales accusationes ex maleuolentia procedũt, & per falsos testes probantur. Vnde non oportet quòd conscientiam suam informet ex his quæ circa aliud matrimonium sunt facta. Sed distinguendum videtur in hoc, quia aut habet certam cognitionem de impedimento matrimonij, aut opinionem, aut neutrum. Si primo modo, nec exigere, nec reddere debitum debet: si secundo modo, debet reddere, sed non exigere: si tertio, potest reddere & exigere.

ARTICVLVS X.

¶ Vtrùm ad separationem matrimonij contracti inter affines & consanguineos sit procedendum per viam accusationis.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd ad separationem matrimonij quod est inter affines & consanguineos contractum, non sit procedendum per viam accusationis, quia accusationem præcedit inscriptio qua aliquis se ad talionem obligat si in probatione defecerit. sed hæc non requiruntur quando de matrimonij separatione agitur. ergo ibi locum non habet accusatio.

¶ Præterea, In causa matrimonij audiuntur solùm propinqui, vt in litera dicitur: sed in accusationibus audiuntur etiam extranei. ergo in causa separationis matrimonij non agitur per viam accusationis.

¶ Præterea, Si matrimonium accusari deberet, tunc præcipuè hoc esset faciendum, quãdo minùs difficile est quod separatur: sed hoc est quando sunt sponsalia tantùm contracta, non autẽ tunc accusatur matrimonium. ergo nunquam de cætero debet fieri accusatio.

¶ Præterea, Ad accusandum nõ præcluditur via alicui per hoc quod non statim accusat: sed hoc fit in matrimonio, quia si primò taceat quando matrimonium contrahebatur, non potest posteà matrimonium accusare quasi suspectus. ergo, &c.

¶ SED CONTRA, Omne illicitum potest accusari: sed matrimonium affinium vel consanguineorum est illicitum. ergo de eo potest esse accusatio.

CONCLVSIO.

¶ Per viam accusationis procedendum est ad separationem matrimonij inter consanguineos & affines contracti.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd accusatio ad hoc est instituta, ne aliquis sustineatur innocens, qui culpam habet, sicut autem ex ignorantia facti contingit quòd aliquis homo reputatur innocens, qui in culpa est, ita ex ignorãtia alicuius circunstantiæ contingit quòd aliquod factum reputatur licitum, quod est illicitum: & ideò sicut homo accusatur quãdoque, ita & factum ipsum accusari potest. & sic matrimoniũ accusatur, quando propter ignorantiam impedimenti æstimatur legitimum, quod est illegitimum.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd obligatio ad pœnam talionis habet locum, quando accusatur persona de crimine, quia tunc agitur ad punitionem eius: sed quando accusatur factum, tunc non agitur ad pœnam facientis, sed ad impediendum quod est illicitum: & ideò in matrimonio accusator nõ se obligat ad aliquam pœnam: sed talis accusatio potest & verbis & scripto fieri, ita quòd exprimatur & persona accusans matrimonium quod accusatur, & impedimentũ propter quod accusatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd extranei non possunt scire cõsanguinitatem nisi per consanguineos, de quibus probabilius est quòd sciant. Vnde quando ipsi tacent, suspitio habetur contra extraneum, quòd ex maleuolentia procedat, nisi per consanguineos probare voluerit: vnde repellitur ab accusatione quando sunt consanguinei, qui tacent, & per quos probare nõ potest. sed consanguinei quantumcunque sint propinqui, non repellentur ab accusatione, quando accusatur matrimonium propter aliquod impedimentum, quod impedit contrahendũ, & dirimit contractum: sed quando accusatur ex hoc quòd dicitur non fuisse contractum, tunc parentes tãquam suspecti sunt repellendi, nisi ex parte illius, qui est inferior dignitate & diuitiis, de quibus probabiliter æstimari potest quòd libenter vellent quòd matrimonium staret.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si matrimonium nondum est contractum, sed sponsalia tantùm, non potest accusari, quia nõ accusatur quod non est: sed potest denuntiari impedimentum ne matrimonium contrahatur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ille qui tacuit primò, quandoque auditur, posteà si velit matrimonium accusare, quãdoque repellitur, quod patet ex Decret. quæ sic dicit, Si post contractum aliquis accusator appareat, cùm non prodierit in publicum, quando secundum consuetudinem in Ecclesia edebatur, vtrùm vox suæ accusationis debeat admitti, meritò quæri potest. Super quo respondemus, quòd si tempore denuntiationis præmissæ is qui iam cõiunctos impedit, extra diœcesim existebat, vel aliàs denuntiatio non potuit ad eius deuenire notitiam: vt puta, si nimiæ infirmitatis feruore laborabat, seu sanæ mentis patiebatur exilium, vel in annis erat tam teneris cõstitutus, quod ad comprehensionem talium eius ætas sufficere non valebat, seu alia causa legitima fuerit impeditus, eius accusatio debet audiri: alioquin tanquàm suspectus, est proculdubiò repellendus, nisi firmauerit iuramẽto quòd post didicerit ea quæ obiecerit, & ad hoc ex malitia non procedat.

ARTICVLVS XI.

¶ Vtrùm ad separationem matrimonij contracti inter affines & consanguineos procedi debeat per testes.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd in tali causa non sit procedendum per testes sicut in aliis causis, quia in aliis causis adducuntur, ad testificandum quicunque sunt omni exceptione maiores. ergo, &c.

¶Præterea, Testes suspecti de priuato odio vel amore, à testimonio repelluntur: sed maximè possunt propinqui esse suspecti de amore respectu vnius partis, & odio ad partem alteram. ergo non est audiendum eorum testimonium.

¶Præterea, Matrimonium est fauorabilius, quàm aliæ causæ, in quibus de rebus purè corporalibus agitur: sed in illis non potest idem esse testis & accusator. ergo in matrimonio videtur quòd non conuenienter in causa ista per testes procedatur.

¶SED CONTRA, Testes inducuntur in causis, vt super his de quibus dubitatur fiat iudici fides: sed ita facienda est iudici fides in causa ista, sicut in alijs causis, quia non debet præcipitare sententiam de eo quod non constat. ergo procedendū est hîc ex testibus sicut in alijs causis.

CONCLVSIO.

¶Procedendum est per testes in matrimonij contracti separatione inter consanguineos & affines.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in hac causa oportet quòd per testes veritas pateat sicut & in alijs: tamen, vt Iuristæ dicunt, in hac causa multa specialia inueniuntur, scilicet quod idem potest esse accusator & testis, & quòd non iuratur de calumnia, cùm sit causa quasi spiritualis, & quòd consanguinei admittuntur ad testificandum, & quòd nō obseruatur omnino ordo iudiciarius: quia denuntiatione facta contumax potest excommunicari lite non contestata: & valet hoc testimonium de auditu, & post publicationem testium testes possunt induci, & hoc totum est vt peccatum impediatur, quod in tali coniunctione esse potest.

¶Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO QVINQVAGESIMA-sexta, *De impedimento cognationis spiritualis, in quinque articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de impedimento cognationis spiritualis. Circa quod quæruntur quinque.

¶Primò, vtrùm spiritualis cognatio matrimonium impediat.

¶Secundò, ex qua causa contrahatur.

¶Tertiò, inter quos.

¶Quartò, vtrùm transeat à viro in vxorem.

¶Quintò, vtrùm transeat ad filios carnales patris.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm spiritualis cognatio impediat matrimonium.

Tho. 4. dist. 42. q. 1. art. 1. & seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd spiritualis cognatio matrimonium non impediat. Matrimonium enim non impedit nisi quod contrariatur alicui bono matrimonij: sed spiritualis cognatio non contrariatur alicui bono matrimonij: ergo non impedit matrimonium.

¶Præterea, Impedimentum perpetuum matrimonij non potest stare simul cum matrimonio: sed cognatio spiritualis stat simul aliquando cum matrimonio, vt in litera dicitur: sicut cùm aliquis in casu necessitatis filium baptizat, quia tunc fit vxori suæ spirituali cognatione coniunctus, nec tamen matrimonio separatur. ergo spiritualis cognatio matrimonium nō impedit.

¶Præterea, Vnio spiritus non transit in carnem: sed matrimonium est carnalis coniunctio. ergo cùm cognatio spiritualis sit vnio spiritus, non potest transire ad matrimonium impediendum.

¶Præterea, Contrariorum non sunt idem effectus: sed spiritualis cognatio videtur esse contraria disparitati cultus, cùm spiritualis cognatio sit propinquitas proueniens ex datione sacramenti, vel intentione ad idem: disparitas autē cultus consistit in sacramenti carentia, vt priùs dictum est: cùm ergo disparitas cultus matrimonium impediat, videtur quòd spiritualis cognatio non habeat hunc effectum.

¶SED CONTRA, Quantò aliquod vinculum sanctius est, tantò magis est custodiendum: sed vinculum spirituale est sanctius, quàm corporale: cùm ergo vinculum propinquitatis corporalis matrimonium impediat, videtur etiam quòd cognatio spiritualis idem faciat.

¶Præterea, In matrimonio coniunctio animarum est principalior, quàm coniunctio corporum, quia præcedit ipsam. ergo multò fortiùs spiritualis cognatio matrimonium impedire potest, quàm carnalis.

CONCLVSIO.

¶Sicut carnalis cognatio impedit matrimonium contrahendum ac contractum, ita & spiritualis: ex Ecclesiæ tamen statuto, si matrimonium præcedat.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut per carnalē propagationem homo accipit esse naturæ, ita per sacramenta accipit esse spiritualis gratiæ: vnde sicut vinculum, quod ex carnis propagatione contrahitur, est homini naturale, inquantum est res quædam naturæ, ita vinculum quod contrahitur ex sacramentorum susceptione, est aliquo modo naturale alicui, inquantum est membrum Ecclesiæ: & ideò sicut carnalis cognatio impedit matrimonium, ita spiritualis ex Ecclesiæ statuto. Tamen distinguendum est de spirituali cognatione, quia aut præcessit matrimonium, aut sequitur: si præcessit, impedit contrahendum, & dirimit contractum: si sequitur, tunc non dirimit vinculum matrimonij. Sed quantùm ad actum matrimonij est distinguendum, quia aut spiritualis cognatio inducitur causa necessitatis, sicut pater baptizat filium in articulo mortis, & tunc non impedit actum matrimonij ex neutra parte: aut inducitur extra casum necessitatis ex ignorantia, & tunc si ille ex cuius actu inducitur, diligentiam adhibuit, est eadem ratio sicut & de primo: aut ex industria extra casum necessitatis, & tunc ille ex cuius actu inducitur, amittit ius petendi debitum, sed tamen debet reddere si petatur, quia ex culpa eius non debet aliquod incommodum alius reportare.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis spiritualis cognatio non impediat aliquod de principalibus bonis matrimonij, tamen impedit aliquod de secūdarijs bonis, quod est amicitiæ multiplicatio, quia spiritualis cognatio est sufficiens ratio amicitiæ per se: vnde oportet quòd ad alios per matrimonium familiaritas & amicitia quæratur.

¶Ad secundum dicendum, quòd matrimonium est vinculum perpetuum: & ideò nullum impedimentum superueniens potest ipsum dirimere: & sic quandoque contingit quòd matrimonium & matrimonij impedimentum stant simul, non autē si impedimentum præcedit.

¶Ad tertium dicendum, quòd in matrimonio non est tantùm cōiunctio corporalis, sed etiam spiritualis: & ideò propinquitas spiritus ei impedimentum præstat sine hoc quòd propinquitas spiritualis transire debeat in carnalem.

¶Ad quartum dicendum, quòd non est inconueniens quòd duo contraria adinuicem contrarientur eidem, sicut magnum & paruum æquali: & sic disparitas cultus, & spiritualis cognatio matrimonio repugnant, quia in vno est maior distantia, in altero maior propinquitas, quàm matrimonium requirat: & ideò ex vtraque parte matrimonium impeditur.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm per solum baptismum spiritualis propinquitas contrahatur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd per solum baptismum spiritualis propinquitas contrahatur. Sicut enim se habet corporalis cognatio ad corporalem generationē, ita spiritualis ad spiritualem: sed solus baptismus dicitur spiritualis generatio. ergo per solum baptismum contrahitur spiritualis cognatio, sicut & per solam generationem carnalem carnalis cognatio.

¶Præterea, Sicut in confirmatione imprimitur character, ita in ordine: sed in susceptione ordinis non sequitur spiritualis cognatio. ergo nec ex confirmatione, & sic solùm ex baptismo.

¶Præterea, Sacramenta sunt digniora sacramentalibus: sed ex quibusdam sacramentis spiritualibus cognatio non sequitur, sicut patet in extrema vnctione. ergo multò minùs ex catechismo, vt quidam dicunt.

¶Præterea, Inter sacramentalia baptismi multa alia præter catechismum numerantur. ergo ex catechismo non magis contrahitur spiritualis cognatio quàm ex alijs.

¶Præterea, Oratio non est minùs efficax ad promouendum in bonum, quàm instructio vel catechizatio: sed ex oratione non contrahitur spiritualis cognatio. ergo nec ex catechismo.

¶Præterea,

¶Præterea, Instructio quæ fit baptizatis per prædicationem, non minùs valet quàm illa quæ fit nondum baptizatis: sed ex prædicatione non contrahitur aliqua cognatio spiritualis. ergo nec ex catechismo.

¶SED CONTRA, Primæ Cor. 13. In Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. & sic spiritualis generatio causat spiritualem cognationem. ergo ex prædicatione Euangelij & instructione fit spiritualis cognatio, & non solùm ex baptismo.

¶Præterea, Sicut per baptismum tollitur peccatum originale, ita per pœnitentiam actuale. ergo sicut baptismus causat spiritualem cognationem, ita & pœnitentia.

¶Præterea, Pater nomen cognationis est: sed per pœnitentiam, & doctrinam, & curam pastoralem, & multa huiusmodi aliquis dicitur alteri spiritualis pater. ergo ex multis aliis præter baptismum & confirmationem spiritualis cognatio contrahitur.

CONCLVSIO.

¶Spiritualis cognatio ex baptismi & confirmationis sacramentis contrahitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est multiplex opinio, quidam dicunt quòd spiritualis regeneratio sicut per septiformem Spiritus sancti gratiam datur, ita per septem efficitur, incipiendo à primo pabulo salis sacramenti, vsque ad confirmationem per Episcopum factam, & per quodlibet horum septem spiritualis cognatio contrahitur. Sed illud non videtur rationabile, quia cognatio carnalis non contrahitur nisi per actum generationis completum: vnde etiam affinitas non contrahitur nisi facta commixtione seminum, ex qua potest sequi generatio carnalis: spiritualis autem generatio non perficitur nisi per aliquod sacramentum: vnde non videtur conueniens quod spiritualis cognatio contrahatur nisi per aliquod sacramentum. Et ideò alij dicunt, quòd per tria tantùm sacramenta spiritualis cognatio contrahitur, scilicet per catechismũ, baptismum, & confirmationem. Sed isti propriam vocem videntur ignorare, quia catechismus non est sacramentum, sed sacramentale. Et ideò alij dicunt, quòd tantùm per duo sacramenta contrahitur, scilicet per cõfirmationem & baptismum, & hæc est opinio communior: tamẽ de catechismo horum quidam dicunt, quòd est debile impedimentum, quia impedit cõtrahendum, sed non dirimit contractum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd duplex est carnalis natiuitas. Prima in vtero, in qua adhuc quod natum est, est adeò debile quòd non possit extra exponi sine periculo, & huic natiuitati assimilatur regeneratio per baptismum, in quo regeneratur aliquis adhuc quasi fouendus intra vterum Ecclesiæ. Secunda est natiuitas ex vtero, quando iam quod natum erat, in vtero tantùm roboratum est quòd potest sine periculo exponi exterioribus, quæ nata sunt corrumpere: & huic assimilatur confirmatio, per quam homo roboratus exponitur in publicum ad confessionem nominis Christi: & ideò congruè per vtrunque istorum sacramentorum contrahitur spiritualis cognatio.

¶Ad secundum dicendum, quòd per ordinis sacramentum non fit alia regeneratio, sed quædam promotio potestatis, & proptereà mulier non suscipit ordinem, & sic non potest aliquod impedimentum præstari matrimonio: & ideò talis cognatio non computatur.

¶Ad tertium dicendum, quòd in catechismo fit quædam professio futuri baptismi, sicut in sponsalibus quædam sponsio futurarum nuptiarum: vnde sicut in sponsalibus contrahitur quidam modus propinquitatis, ita in catechismo ad minus impediens contrahendum, vt quidam dicunt, non autem in sacramentis aliis.

¶Ad quartum dicendum, quòd talis professio fidei non fit in aliis sacramentalibus baptismi sicut in catechismo: & ideò non est similis ratio.

¶Et similiter dicendum ad quintum de oratione & ad sextum de prædicatione.

¶Ad septimum dicendum, quòd Apostolus eos ad fidem instruxerat per modum catechismi, & sic aliquo modo talis instructio habebat ordinem ad spiritualem generationem.

¶Ad octauum dicendum, quòd per sacramentum pœnitentiæ non contrahitur, propriè loquendo, spiritualis cognatio: vnde filius sacerdotis potest cõtrahere cũ illa, quã sacerdos in cõfessione audiuit: aliàs filius sacerdotis nõ inueniret in tota parochia mulierem, cũ qua contrahere posset: nec obstat quòd per pœnitentiam tollitur peccatum actuale, quia hoc non est per modũ regenerationis, sed magis per modum sanationis. Sed tamẽ per pœnitentiam contrahitur quoddam fœdus inter mulierem & sacerdotem cõfitentem spirituali cognationi simile, vt tantùm peccet, eam carnaliter cognoscens, ac si esset sua spiritualis filia: & hoc ideò, quia maxima familiaritas est inter sacerdotem & confitentem, & ob hoc ista prohibitio est inducta, vt tollatur peccandi occasio.

¶Ad nonum dicendum, quòd pater spiritualis dicitur ad similitudinem patris carnalis: pater autẽ carnalis, vt Philosophus dicit in 8. Ethic. tria dat filio, esse, nutrimentum, & instructionem: & ideò spiritualis pater aliquis alicuius dicitur ratione alicuius horum trium: tamen ex hoc quòd est spiritualis pater, non habet spiritualem cognationem, nisi conueniat cum patre, quantùm ad generationem, per quam est esse: & sic etiam potest solui octauum, quod præcesait.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm cognatio spiritualis contrahatur inter suscipientem sacramentũ baptismi & leuantem de sacro fonte.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd cognatio spiritualis non contrahatur inter suscipientem sacramentum baptismi, & leuantem de sacro fonte. Quia in generatione carnali contrahitur propinquitas solùm ex parte eius cuius semine generatur proles, non autem ex parte eius qui filium natum suscipit. ergo nec spiritualis cognatio contrahitur inter eum, qui suscipit de sacro fonte, & eum qui suscipitur.

¶Præterea, Ille qui in sacro fonte leuat, anadechus à Dionysio dicitur: & ad eius officium spectat puerum instruere: sed instructio non est sufficiens causa spiritualis cognationis, vt dictum est. ergo nulla cognatio contrahitur inter eum & illum qui de sacro fonte leuatur.

¶Præterea, Potest contingere quòd aliquis leuet aliquem de sacro fonte antequàm ipse sit baptizatus, sed ex hoc non contrahitur aliqua spiritualis cognatio, quia ille qui non est baptizatus, non est capax alicuius spiritualitatis. ergo aliquem leuare de sacro fonte, non sufficit ad spiritualem cognationem cõtrahendam.

¶SED CONTRA est definitio spiritualis cognationis suprà inducta & autoritates, quæ ponuntur in litera.

CONCLVSIO.

¶Spiritualis cognatio inter suscipientem baptismi sacramentum, & ipsum leuantem de sacro fonte contrahitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in generatione carnali aliquis nascitur ex matre & patre, ita in generatione spirituali aliquis renascitur filius Dei sicut patris, & Ecclesiæ sicut matris: sicut autem ille qui sacramentum confert, gerit personam Dei, cuius instrumentum & minister est, ita ille qui baptizatum suscipit de sacro fonte aut confirmandum tenet, gerit personam Ecclesiæ: vnde ad vtrunque spiritualis cognatio contrahitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non tantùm pater, ex cuius semine generatur proles, habet cognationem carnalem ad natum, sed etiam mater quæ materiam subministrat, & in cuius vtero generatur: & ita etiam anadechus qui baptizandum vice totius Ecclesiæ offert & suscipit, & confirmandum tenet, spiritualem cognationem contrahit.

¶Ad secundum dicendum, quòd non ratione instructionis debitæ, sed ratione generationis spiritualis, ad quam cooperatur, cognationem spiritualem contrahit.

¶Ad tertium dicendum, quòd non baptizatus non potest aliquem leuare de sacro fonte, cùm non sit membrum Ecclesiæ, cuius typum gerit in baptismo suscipiens, nec tamen aliquam cognationem spiritualem contrahere potest, quia est expers spiritualis vitæ, in quam homo primò per baptismum nascitur.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm cognatio spiritualis transeat à viro in vxorem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd cognatio spiritualis non transeat à viro in vxorem, quia spiritualis vnio & corporalis sunt disparatæ & diuersorum generum. ergo mediante carnali coniunctione

ctione quæ inter virum & vxorem est, non transitur ad spiritualem cognationem.

¶ Præterea, Magis conueniunt in spirituali generatione, quæ est causa spiritualis cognationis pater, & mater spiritualis, quàm vir qui est spiritualis pater, & vxor: sed pater & mater spiritualis nullam ex hoc spiritualem cognationem contrahunt: ergo nec vxor contrahit aliquam spiritualem cognationem ex hoc quòd vir eius sit pater alicuius spiritualis.

¶ Præterea, Potest cõtingere quod est baptizatus vir, & vxor non est baptizata, sicut quando est ab infidelitate conuersus sine alterius coniugis conuersione: sed spiritualis cognatio non potest peruenire ad non baptizatum. ergo non transit semper de viro ad vxorem.

¶ Præterea, Vir & vxor possunt aliquem simul de fonte leuare. si ergo spiritualis cognatio à viro transiret in vxorem, sequeretur quòd vterque coniugum esset bis pater & mater spiritualis eius: quod est inconueniens.

¶ SED CONTRA, Bona spiritualia magis multiplicabilia sunt, quàm corporalia. sed consanguinitas corporalis viri trãsit ad vxorem per affinitatem. ergo multò magis spiritualis.

CONCLVSIO.

¶ Transit spiritualis cognatio à viro in vxorem quam carnaliter cognouit, si quis per proprium actum alterius filium de sacro fonte leuat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquis potest fieri alicuius compater dupliciter. Vno modo per actum alterius, qui baptizat, vel in baptismo suscipit filium eius, & sic cognatio spiritualis non transit à viro in vxorem, nisi fortè ille sit filius vxoris, quia tunc directè vxor contrahit cognationem spiritualem, sicut & vir. Alio modo per actum proprium, sicut cùm leuat filium alterius de sacro fonte, & sic cognatio spiritualis transit ad vxorem, quam iam carnaliter cognouit, non autem si nondum sit matrimonium consummatum, quia nondum effecti sunt vna caro, & hoc est per modum cuiusdam affinitatis: vnde etiam pari ratione videtur transire ad mulierem, quæ est carnaliter cognita, quamuis non sit vxor: vnde versus,

Quæ mihi, vel cuius natum mea fonte leuauit,
Hæc mea commater, fieri mea non valet vxor.
Si qua meæ natum non ex me fonte leuauit,
Hanc post fata meæ non inde vetabor habere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex hoc quòd sunt diuersorum generum vnio corporalis & spiritualis, potest concludi quòd vna non est altera: non autem quòd vna non possit esse causa alterius, vel per se vel per accidens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pater spiritualis & mater spiritualis eiusdem non coniunguntur in cognatione spirituali nisi per accidens, quia ad hoc vnus per se sufficeret. Vnde nõ oportet quòd ex hoc aliqua cognatio spiritualis inter eos nascatur, quin possit esse inter eos matrimonium: vnde versus,

Vnus semper erit compatrum spiritualis,
Alter carnalis, non fallit regula talis.

Sed per matrimoniũ fit & vir & vxor vna caro per se loquẽdo: & ideò non est simile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si vxor non sit baptizata, non perueniet ad eam spiritualis cognatio propter hoc quòd non est capax, non ex hoc quòd non possit per matrimonium traduci spiritualis cognatio à viro in vxorem.

¶ Ad quartum ergo dicendum, quòd ex quo inter patrem spiritualem & matrem non contrahitur aliqua cognatio spiritualis, nihil prohibet quin vir & vxor simul aliquẽ de sacro fonte leuent, nec est inconueniens quòd vxor ex diuersis causis efficiatur mater spiritualis eiusdem: sicut etiam potest esse quòd est affinis & consanguinea eiusdẽ per carnalem propinquitatẽ.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm cognatio spiritualis transeat ad filios carnales patris spiritualis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd non transeat ad filios carnales patris spiritualis, quia spirituali cognationi non assignantur gradus: essent autem gradus, si transirent à patre in filium, quia persona generata mutat gradum, vt suprà dictũ est. ergo non trãsit ad filios carnales patris spiritualis.

¶ Præterea, Pater eodem gradu attinet filio, & frater fratri: si ergo cognatio spiritualis transit à patre in filium, eâdem ratione transibit à fratre in fratrem, quod falsum est.

¶ SED CONTRA est quod in litera probatur per autoritatem.

CONCLVSIO.

¶ Spiritualis cognatio transit ad filios carnales spiritualis patris, ita quod dirimit contrahendum & iam contractum matrimonium.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd filius est aliquid patris, & non econuerso, vt dicitur in 8. Ethico. & ideò spiritualis cognatio transit à patre in filium, & non econuerso: & sic patet quòd tres sunt cognationes spirituales. Vna quæ dicitur spiritualis paternitas, quæ est inter patrem & filium spiritualẽ. Alia quæ dicitur compaternitas, quæ est inter patrem spiritualem & carnalem eiusdem. Tertia autem dicitur spiritualis fraternitas, quæ est inter filium spiritualem & filios carnales eiusdem patris, & quælibet harum impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd persona addita per carnis propagationem facit gradum respectu illius personæ quæ eodem genere attinet, non autem respectu eius quæ attinet in alio genere: sicut filius attinet in eodem gradu vxori patris in quo & pater, quamuis alio genere attinẽtiæ: spiritualis autem cognatio est alterius generis, quàm carnalis: & ideò non in eodem gradu attinet filius spiritualis filio naturali patris sui spiritualis, in quo attinet ei pater eius, quo mediante cognatio spiritualis transit: & ita non oportet quòd spiritualis cognatio habeat gradum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd frater non est aliquid fratris, sicut filius est aliquid patris: sed vxor est aliquid viri, cum quo effecta est vnum corpus: & ideò à fratre in fratrem non trãsit, siue sit ante genitus, siue post fraternitatem spiritualem.

QVAESTIO QVINQVAGESIMA septima, De cognatione legali, quæ est per adoptionem, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de cognatione legali quæ est per adoptionem. Circa quod quæruntur tria.

¶ Primò, quid sit adoptio.

¶ Secundò, vtrùm ex ea aliquod vinculum contrahatur matrimonium impediens.

¶ Tertiò, inter quas personas contrahatur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm adoptio conuenienter definiatur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter adoptio definiatur. Adoptio enim est extraneæ personæ in filium vel nepotem, vel deinceps, legitima assumptio: filius enim debet esse subditus patri: sed aliquando ille qui adoptatur, non transit in potestatem patris adoptantis: ergo non semper per adoptionem aliquis in filium assumitur. *Tho. 4. dist. 42. q. 1. art. 1.*

¶ Præterea, Parentes debent filiis thesaurizare, 2. Corin. 13. Sed pater adoptans non oportet quòd semper adoptato thesaurizet, quia quandoque adoptatus non succedit in bonis adoptãtis: ergo adoptio non est assumptio alicuius in filium.

¶ Præterea, Adoptio, per quam aliquis in filium assumitur, similatur generationi naturali, per quam naturaliter producitur filius: ergo cui competit naturalis generatio filij, competit adoptio: sed hoc est falsum, quia ille qui non est sui iuris, & qui est minor quindecim annis, & mulier, non possunt adoptare, qui tamen possunt filium naturaliter generare: ergo adoptio non dicitur propriè assumptio alicuius in filium.

¶ Præterea, Assumptio extraneæ personæ in filium videtur esse necessaria ad supplendum defectum naturalium filiorum: sed ille qui non potest generare, vt spado, vel frigidus, maximè patietur defectum in filiis naturalibus: ergo ei maximè cõpetit assumere aliquem in filium: sed non competit ei adoptare: ergo adoptio non est assumptio alicuius in filium.

¶ Præterea, In spirituali cognatione, vbi aliquis in filium assumitur, sine carnis propagatione, potest indifferenter, maior ætate effici pater minoris: & econuerso, quia iuuenis

potest

potest senem baptizare, & econuerso. Si ergo per adoptionem aliquis assumitur in filium sine carnis propagatione, similiter posset indifferenter senior iuniorem, vel minor seniorem adoptare, quod non est verum: & sic idem quod prius.

¶ Præterea, Adoptatus non differt secundum aliquem gradũ ab adoptante: ergo quilibet adoptatus adoptatur in filium, & sic inconuenienter dicitur quòd adoptatur in nepotem.

¶ Præterea, Adoptio ex dilectione procedit: vnde & Deus dicitur nos per charitatem in filios adoptasse: sed charitas maior habenda est ad proximos quàm ad extraneos: ergo non debet esse adoptio extraneæ personæ, sed magis propinquæ.

CONCLVSIO.

¶ Adoptio est extraneæ personæ in filium, seu filiam, vel nepotem legitima assumptio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ars imitatur naturam, & supplet defectum naturæ in illis, in quibus natura deficit: vnde sicut per naturalem generationem aliquis filium producit, ita per ius positiuum, quod est ars boni & æqui, potest aliquis alium sibi assumere in filium ad similitudinem filij naturalis, & ad supplendum filiorum deperditorum defectum, propter quod præcipuè adoptio est introducta: & quia assumptio importat terminum à quo, propter quod assumens non est assumptum, oportet quòd ille qui assumitur in filium, sit persona extranea: ergo sicut naturalis generatio habet terminum ad quem: scilicet formam, quæ est finis generationis, & terminum à quo, scilicet formam contrariam, ita generatio legalis habet terminum ad quem, scilicet filium vel nepotem, & terminum à quo personam extraneam: & sic patet quòd prædicta assignatio comprehendit genus adoptionis, quia dicitur legitima assumptio: & terminum à quo, quia dicitur extraneæ personæ: & terminum ad quem, quia dicitur in filium vel nepotem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd filiatio adoptionis est quædam imitatio filiationis naturalis: & ideò duplex est adoptionis species. Vna quæ perfectè naturalem filiationem imitatur, & hæc vocatur arrogatio, per quam traducitur adoptatus in potestatem adoptantis, & sic adoptatus succedit patri adoptanti ex intestato, nec potest eum pater sine culpa priuare quarta parte hæreditatis: sic autem adoptari non potest nisi ille qui est sui iuris, qui scilicet nõ habet patrem, aut si habet est, emancipatus, & hæc adoptio non fit nisi autoritate principis. Alia adoptio est quæ imitatur naturalem filiationem imperfectè, quæ vocatur simplex adoptio, per quam adoptatus non transit in potestatem adoptantis. Vnde magis est dispositio quædam ad perfectam adoptionem, quàm adoptio perfecta: & secundum hanc potest adoptari etiam ille qui non est sui iuris, & sine autoritate principis ex autoritate magistratus: & sic adoptatus non succedit in bonis adoptantis, nec tenetur ei adoptans aliquid de bonis suis in testamento dimittere nisi velit.

¶ Et per hoc patet solutio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd generatio naturalis ordinatur ad speciem consequendam: & ideò omnibus competit posse naturaliter generare, in quibus natura speciei non est impedita: sed adoptio ordinatur ad hæreditatis successionem, & ideò illis solis competit qui habent potestatem disponendi de hæreditate sua. Vnde qui non est sui iuris, vel est minor vigintiquinque annorum, aut mulier, non potest adoptare aliquem nisi ex speciali concessione principis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd per eum qui habet impedimentum perpetuum ad generandum, non potest hæreditas transire in posterum. Vnde ex hoc ipso iam debetur illis, qui succedere ei debent iure propinquitatis: & ideò non ei competit adoptare, sicut nec naturaliter generare: & prætereà maior est dolor de filiis amissis, quàm de illis qui nunquam sunt habiti: & ideò habentes impedimentum generationis, non indigent solatio contra carentiam filiorum, sicut illi qui habuerũt & amiserunt, vel etiam qui habere potuerunt, sed aliquo impedimento accidentali carent.

¶ Ad quintum dicendum, quòd spiritualis cognatio contrahitur per sacramentum quo fideles renascuntur in Christo, in quo non differt masculus & fœmina, seruus & liber, iuuenis & senex: & ideò indifferenter quilibet potest effici pater spiritualis alterius: sed adoptio fit ad hæreditatis successionem & quandam subiectionem adoptati ad adoptantem, non autem est cõueniens quòd antiquior iuueni in cura rei familiaris subdatur: & ideo iunior non potest adoptare seniorem, sed oportet secundum leges, quòd adoptatus sit in tãtum adoptante iunior, quòd possit eius esse filius naturalis.

¶ Ad sextum dicendum, quòd sicut contingit amitti filios, ita & nepotes, & deinceps: & ideò cùm adoptio sit inducta in solatium filiorum amissorum, sicut aliquis per adoptionem potest surrogari in locum filij, ita in locum nepotis, & deinceps.

¶ Ad septimum dicendum, quòd propinquus iure propinquitatis debet succedere: & ideò non competit ei quòd per adoptionem ad successionem deducatur: & si aliquis propinquus, cui non competat successio hæreditatis, adoptetur, non adoptatur inquantum est propinquus, sed inquantũ est extraneus à iure successionis in bonis adoptantis.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm ex adoptione contrahatur aliquod vinculum impediens matrimonium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd ex adoptione non contrahatur aliquod vinculum impediens matrimonium, quia cura spiritualis est dignior quàm cura corporalis: sed ex hoc quòd aliquis curæ alicuius subiicitur spiritualiter, non contrahit aliquod propinquitatis vinculum, aliâs omnes qui habitant in parochia, essent propinqui sacerdotis, & cum filio eius non possent contrahere: ergo nec adoptio quæ trahit adoptatum in curam adoptantis, hoc facere potest.

¶ Præterea, Ex hoc quòd aliquis alicui fit beneficus, non contrahitur aliquod propinquitatis vinculum: sed nihil aliud est adoptio, quàm collatio cuiusdam beneficij: ergo ex adoptione non fit aliquod propinquitatis vinculum.

¶ Præterea, Pater naturalis principaliter filio prouidet in tribus, vt Philosophus dicit: quia scilicet ab ipso habet esse, nutrimentum, & disciplinam: hæreditatis autem successio est posterius ad ista: sed per hoc quòd aliquis alicui prouidet in nutrimento & disciplina, non contrahitur aliud propinquitatis vinculum, aliâs nutrientes & pædagogi & magistri essent propinqui, quod falsum est: ergo nec per adoptionem, per quam aliquis succedit in hæreditate alterius, contrahitur aliqua propinquitas.

¶ Præterea, Sacramenta Ecclesiæ non subduntur humanis legibus: sed matrimonium est sacramentum Ecclesiæ: cùm ergo adoptio sit inducta per legem humanam, videtur quod non possit impedire matrimonium aliquod vinculum ex adoptione contractum.

¶ SED CONTRA, Cognatio matrimonium impedit: sed ex adoptione quædam cognatio causatur: scilicet legalis, vt patet per eius definitionem, est enim legalis cognatio quædam proximitas proueniens ex adoptione: ergo ex adoptione causatur vinculum, per quod matrimonium impeditur.

¶ Præterea, Hoc idem habetur ex autoritatibus in litera positis.

CONCLVSIO.

¶ Humanis legibus iure decretum est, & ab Ecclesia approbatum, vt legalis cognatio matrimonium impediat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd lex diuina illas præcipuè personas à matrimonio excludit, quas necesse erat cohabitare, ne, vt Rabbi Moyses dicit, si ad eas liceret carnalis copula, facilis pateret concupiscentiæ locus, ad quam reprimendam matrimonium est ordinatum: & quia filius adoptatus conuersatur in domo patris adoptantis, sicut filius naturalis, ideò legibus humanis prohibitum est inter tales matrimonium contrahi: & talis prohibitio est per Ecclesiam approbata, & inde habet quòd legalis cognatio matrimonium impediat.

¶ Et per hoc patet solutio ad prima tria, quia per omnia illa nõ inducitur talis cohabitatio, quæ possit fomentum concupiscentiæ præstare: & ideò in eis non causatur propinquitas, quæ matrimonium impediat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd prohibitio legis humanæ non sufficeret ad impedimentum matrimonij, nisi interueniret Ecclesiæ autoritas, quæ idem etiam interdicit.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm cognatio legalis contrahatur solùm inter adoptantem patrem & filium adoptatum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd talis cognatio non contrahatur nisi inter patrem adoptantem & filium adoptatum. Maximè enim videtur quòd deberet contrahi inter patrem adoptantẽ, & matrem naturalem adoptati, sicut accidit in cognatione spirituali: sed inter tales nulla cognatio est legalis: ergo nec inter aliaa aliquas personas præter adoptantem & adoptatum.

¶ Præterea, Cognatio impediẽs matrimonium, est perpetuum impedimentum: sed inter filium adoptatum & filiam adoptantia non est perpetuum impedimentum, quia soluta adoptione per mortem adoptantis vel emancipationem adoptati, potest contrahere cum ea: ergo cum ea non habuit aliquam propinquitatem, quæ matrimonium impediret.

¶ Præterea, Cognatio spiritualis in nullam personam transit, quæ non posit ad aliquod sacramentum tenere vel suscipere, vnde in non baptizatũ non transit: sed mulier non potest adoptare, vt ex dictis patet: ergo cognatio legalis non transit à viro in vxorem.

¶ Præterea, Cognatio spiritualis est fortior quàm legalis: sed spiritualis non transit in nepotem: ergo nec legalis.

¶ SED CONTRA, Plus concordat cognatio legalis cum coniunctione carnis vel propagatione, quàm spiritualis: sed spiritualis transit in alteram personam: ergo & legalis.

¶ Præterea, Ad hoc sunt autoritates, quæ in litera ponuntur.

CONCLVSIO.

¶ Legalis cognatio omnium descendentium, & per modum cuiusdam affinitatis contracta perpetuò matrimonium impedit, ea autem, quæ est inter filium adoptiuum & naturalem filium, tandiu impedit, quandiu manserit in adoptantis potestate.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd triplex est legalis cognatio. Prima quasi descendentium, quæ contrahitur inter patrem adoptantem & filium adoptatum, & filium filij adoptiui, & nepotem, & sic deinceps. Secunda, quæ est inter filium adoptiuum & filium naturalem. Tertia, per modum cuiusdam affinitatis, quæ est inter patrem adoptantem & vxorem filij adoptiui, vel econtrario inter filium adoptatum & vxorem patris adoptantis. Prima ergo cognatio & tertia perpetuò matrimonium impediunt. Secunda autem non, nisi quandiu manet in potestate patris adoptãtis: vnde mortuo patre vel filio emãcipato, potest contrahi inter eos matrimonium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per generationem spiritualem non trahitur filius extra potestatem patris, sicut fit per adoptionem, & sic filius spiritualis remanet filius vtriusque simul, non autem filius adoptiuus: & ideò non contrahitur aliqua propinquitas inter patrem adoptantem & matrem, vel patrem naturalem, sicut erat in cognatione spirituali.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cognatio legalis impedit matrimonium propter cohabitationem: & ideò quando soluitur necessitas cohabitationis non est inconueniens, si prædictum vinculum non maneat, sicut quando fuerit extra potestatem eiusdem patris: sed pater adoptans & vxor eius semper quandam autoritatem retinent super filium adoptatum & vxorem eius, & propter hoc manet vinculum inter eos.

¶ Ad tertium dicendum, quòd etiam mulier ex concessione principis adoptare potest: vnde & in ipsam transit cognatio legalis. Et præterea non est causa quare cognatio spiritualis non transit in non baptizatum: quia nõn potest tenere ad sacramentum, sed quia non est alicuius spiritualitatis capax.

¶ Ad quartum dicendum, quòd per generationem spiritualem filius non ponitur in potestate & cura alterius patris spiritualis, sicut in cognatione legali: oportet enim quòd quicquid est in potestate filij, transeat in potestatem adoptantis patris. Vnde adoptato patre, adoptantur filij & nepotes, qui sunt in potestate adoptati.

QVAESTIO QVINQVAGESIMAoctaua, *De impedimento frigiditatis, maleficij, furiæ & amentiæ, in quinque articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de quinque impedimentis matrimonij, scilicet de impedimento frigiditatis, maleficij, furiæ, vel amentiæ, incestus, & defectus ætatis. Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primò, vtrùm frigiditas matrimonium impediat.

¶ Secundò, vtrùm maleficium.

¶ Tertiò, vtrùm furia vel amentia.

¶ Quartò, vtrùm incestus.

¶ Quintò, vtrùm defectus ætatis.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm frigiditas matrimonium impediat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd frigiditas matrimonium contrahendum non impediat. *Tho. 4. dist. 34.*
Copula enim carnalis non est de essentia matrimonij, quia perfectiora sunt matrimonia hominum pari voto continentium: sed frigiditas nihil tollit de matrimonio nisi carnalem copulam: ergo non est impedimentum dirimens matrimonium contractum. *q. vnic. artic. 2. & seq.*

¶ Præterea, Sicut nimia frigiditas impedit carnalem copulam, ita nimia caliditas quæ hominem exiccat: sed caliditas non ponitur matrimonij impedimentum: ergo nec frigiditas debet poni.

¶ Præterea, Omnes senes sunt frigidi: sed senes possunt matrimonium contrahere: ergo, &c.

¶ Præterea, Si scit mulier virum esse frigidum, quando cum eo contrahit, verum est matrimonium: ergo frigiditas, quantum est de se, non impedit matrimonium.

¶ Præterea, Contingit in aliquo esse siccitatem sufficienter mouentem ad carnalem copulam cum aliqua corrupta, non autẽ cum aliqua virgine, quia citò calidum euaporat ratione suę debilitatis, vt ad corrumpendum virginem non sufficiat: & similiter est in aliquo sufficiens caliditas ad pulchram, quæ magis concupiscentiam inflammat, quæ non sufficienter ad turpem mouet: ergo videtur quod frigiditas, etsi impediat respectu vnius, non tamen impedit simpliciter.

¶ Præterea, Mulier est vniuersaliter frigidior viro: sed mulieres non impediuntur à matrimonio: ergo nec frigidi.

¶ SED CONTRA est quod dicitur extra, de frigidis & maleficiatis. Sicut puer, qui non potest reddere debitum, non est aptus coniugio: sic qui impotentes sunt, minimè apti ad contrahenda matrimonia reputantur: tales autem sunt frigidi: ergo, &c.

¶ Præterea, Nullus potest se obligare ad impossibile: sed in matrimonio homo se obligat ad carnalem copulam, quia ad hoc dat alteri sui corporis potestatem: ergo frigidus qui non potest carnaliter copulari, non potest matrimonium contrahere.

CONCLVSIO.

¶ Frigiditas, seu impotentia coëundi non quidem ex ætate, sed ex defectu naturæ, simpliciter incurabilis, dirimit matrimonium contrahendum, etiã contractum, post triennium ad minus ex Ecclesia statuto.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in matrimonio est contractus quidam, quo vnus alteri obligatur ad debitum carnale soluendum. Vnde sicut in aliis contractibus non est conueniens obligatio, si aliquis se obliget ad hoc quod non potest dare vel facere: ita non est conueniens matrimonio contractus, si fiat ab aliquo, qui debitum carnale soluere non posit: & hoc impedimentum vocatur impotentia coëundi nomine generali, quæ quidem potest esse vel ex causa intrinseca & naturali: vel extrinseca & accidentali, sicut per maleficium, de qua pòst dicetur. Si autem sit ex causa naturali, hoc potest esse dupliciter. Quia vel est temporalis, cui potest subueniri remedio medicinæ: vel per excessum ætatis, & tunc non soluit matrimonium: vel est perpetua, & tunc soluit matrimonium: ita quòd [illegible], ex parte cuius allegatur impedimentum perpetuò maneat absque spe coniugij, alius nubat cui vult in Domino. Ad hoc autem cognoscendum vtrùm sit impedimentum perpetuum vel non, Ecclesia tempus determinatum adhibuit, in quo huius rei posset esse experimentum, scilicet triennium. Quod si post triennium, in quo fideliter ex vtraque parte dederunt operam copulæ carnali implendæ, inueniatur matrimonium non esse consummatum, iudicio Ecclesiæ dissoluitur: & tamen in hoc quando

quandoque Ecclesia errat, quia per triennium quandoque nō sufficienter experiri potest perpetuitas impotentiæ. Vnde Ecclesia si se deceptam inuenit per hoc, quod ille in quo erat impedimentum, inuenitur carnalem copulam cum alia vel cum eadem perfecisse, reintegrat matrimonium præcedens, & dirimit secundum, quamuis de eius licentia sit factum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis actus carnalis copulæ non sit de essentia matrimonij: tamen sequitur ad hoc quòd est de eius essentia: quia per matrimonium datur vtrique coniugum potestas in corpore alterius respectu carnalis copulæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd caliditas superflua vix potest esse impedimentum: si tamen inueniretur quòd per triennium impediret carnalem copulam, iudicaretur perpetuum: tamen quia frigiditas magis & frequētius impedit (tollit enim non solùm commixtionem seminum, sed etiam vigorem membrorum, quo fit coniunctio corporum:) ideò frigiditas magis hîc ponitur impedimentum quàm caliditas, cùm omnis defectus naturalis ad frigiditatem reducatur.

¶Ad tertium dicendum, quòd senes quamuis non habeant caliditatem sufficientem ad generandum, tamen habent calidnatem sufficientem ad carnalem copulam: & ideò conceditur eis matrimonium, secundum quòd est in remedium, quamuis non competat eis secundum, quòd est officium naturæ.

¶Ad quartum dicendum, quòd in quolibet contractu hoc vtiliter tenetur, quòd ille qui est impotens ad soluendum aliquid, non reputatur idoneus ad contractum illum, quo se obligat ad eius solutionem: tamen potest impotens esse tripliciter. Vno modo, quia non potens soluere de iure, & sic talis impotentia omnibus modis facit contractum esse nullum, siue sciat ille, cum quo facit talem contractum hanc impotentiam, siue non. Alio modo, quia non sit soluendo de facto, & tunc si sciat ille, cum quo contrahit hanc impotentiam, & nihilominus contrahit, ostenditur quòd alium finem ex contractu quærit: & ideò contractus stat. Si autem nescit, tunc contractus nullus est: & ideò frigiditas quæ causat talem impotentiam, vt homo non possit de facto soluere debitum, & conditio seruitutis, per quā non potest homo de facto liberè reddere, impediunt matrimonium, quando alter coniugum ignorat hoc, quòd alius non potest reddere debitum: impedimentum autem per quod quis nō potest de iure reddere debitum, vt consanguinitas, annullat cōtractum matrimonium, siue sciat alter coniugum, siue non: & propter hoc Magister ponit, quòd hæc duo faciunt personas non omninò illegitimas.

¶Ad quintum dicendum, quòd non potest esse perpetuum impedimentum naturale viro respectu vnius personæ & non respectu alterius: sed si non possit implere carnalem actum cum virgine, & possit cum corrupta, tunc medicinaliter aliquo instrumento possunt claustra pudoris frangi & ei coniungi, nec esset hoc contra naturam, quia nō fieret ad delectatiōnē, sed ad medicamentum: abominatio autem mulieri non est causa carnalis, sed causa accidentalis extrinseca: & ideò de ea est iudicium idem, quod de maleficio, quod pòst dicetur.

¶Ad sextum dicendum, quòd mas est agens in generatione, sed fœmina est patiens: & ideò maior caliditas requiritur in mari, quàm in fœmina ad opus generationis. Vnde frigiditas facit impedimentū in viro, sed in muliere potest esse impedimentum naturale ex alia causa, scilicet arctatione: & tunc idem est iudicium de arctatione mulieris, & frigiditate viri.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm maleficium possit impedire matrimonium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd maleficium non possit matrimonium impedire. Huiusmodi enim maleficia fiunt operatiōne dæmonum: sed dæmones non habent potestatem ad impediendum matrimonij actum magis, quàm corporales alios actus, quos impedire non possunt: quia sic totum mundum peruerterent, si comestionem, & gressum, & alia huiusmodi impedirent: ergo per maleficia non potest impediri matrimonium.

¶Præterea, Opus Dei est fortius, quàm opus diaboli: sed maleficium est opus diaboli: ergo non potest impedire matrimonium, quod est opus Dei.

¶Præterea, Nullum impedimentum dirimit contractum matrimonium, quod non sit perpetuum: sed maleficium non potest esse impedimentum perpetuum, quia cum diabolus non habeat potestatem nisi super peccatores, expulso peccato tolletur maleficium, vel per aliud maleficium, vel etiam per exorcismos Ecclesiæ, qui sunt ordinati ad reprimendam vim dæmonum: ergo maleficium non potest impedire matrimonium.

¶Præterea, Carnalis copula non potest impedire nisi impediatur potentia generandi, quæ est principium eius: sed vnius viri generatiua potentia se habet ad omnes mulieres quasi æqualiter: ergo per maleficium non potest esse impedimentum respectu vnius nisi sit respectu omnium.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Decret. 33. q. 1. si per fornicarias vel maleficas, & infrà: Si sanari non poterunt, separari valebunt.

¶Præterea, Potestas dæmonum est maior quàm potestas hominis, Iob. 1. Non est potestas super terram, &c. sed opere humano potest aliquis fieri impotens ad carnalem copulam per aliquam potestatem vel castraturam, & ex hoc matrimonium impeditur: ergo multò fortiùs virtute dæmonis hoc potest fieri.

CONCLVSIO.

¶Impotentes ex maleficio perpetuo, & post triennium, alteram quærere copulam possunt, aliàs minimè.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt quòd maleficium nihil aliud erat in mundo nisi in æstimatione hominum, qui effectus naturales, quorum causæ sunt occultæ, maleficiis imputabant. Sed hoc est contra autoritatem sanctorum, qui dicunt quòd dæmones habent potestatem supra corpora, & supra imaginationem hominum, quando à Deo permittuntur. Vnde per eos malefici aliqua signa facere possunt. Procedit autem hæc opinio ex radice infidelitatis, quia non credunt esse dæmones nisi in æstimatione vulgi tantùm, vt terrores quos sibi facit homo ex sua æstimatione imputet dæmoni: & quod etiam ex imaginatione aliquæ figuræ apparent in sensu tales quales homo cogitat, & tunc creduntur dæmones videri. Sed hæc verba fides repudiat, per quam Angelos de cœlo cecidisse & dæmones esse credimus, & ex subtilitate suæ naturæ multa posse quæ nos non possumus: & illi qui eos ad faciendum talia inducunt malefici vocantur. Et ideò alij dixerūt quòd per maleficia præstari potest impedimentum carnali copulæ, sed nullum tale est perpetuum: vnde non dirimit matrimonium contractum, & dicunt iura esse reuocata quæ hoc dicebant. Sed hoc est contra experimentum, & contra noua iura, quæ antiquis concordant. Et ideò distinguendum est, quia impotentia coeundi ex maleficio, aut est perpetua, & tunc matrimonium dirimit: aut non est perpetua, & tunc non dirimit: & ad hoc experiendum eodem modo Ecclesia tempus triennij præfixit, sicut & de frigiditate dictum est: tamen hæc differentia est inter maleficium & frigiditatem, quia qui propter frigiditatem est impotens, ita est impotens ad vnam, sicut ad aliam: & ideò quando matrimonium dirimitur, non datur licentia ei, vt cōiungatur alteri: sed ex maleficio homo potest esse impotens ad vnam & non ad aliam: & ideò quando iudicio Ecclesiæ matrimonium dirimitur, vtrique datur licentia, vt alteram copulam quærat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia corruptio peccati prima, per quam homo factus est seruus diaboli, in nos per actum generatiuæ deuenit: ideò maleficij potestas permittitur diabolo à Deo in hoc actu magis quàm in aliis, sicut in serpentibus magis ostenditur virtus maleficiorum, quàm in aliis animalibus, vt dicitur, quia per serpentem diabolus mulierem tentauit.

¶Ad secundum dicendum, quòd opus Dei potest opere diaboli impediri diuina permissione, non quòd diabolus sit Deo fortior, vt per violentiam opera eius destruat.

¶Ad tertium dicendum, quòd maleficium est ita perpetuum, quòd non potest habere remedium humanum, quamuis Deus posset remedium præstare, dæmonem cogendo, vel etiam dæmon desistendo: nō enim semper oportet, vt id quod per maleficium factum est, possit maleficium per aliud destrui, vt ipsi malefici confitentur: & tamen si posset per maleficium remedium adhiberi, nihilominus perpetuum reputaretur, quia nullo modo debet aliquis dæmonis auxilium per maleficium inuocare. Similiter non oportet quòd si per peccatum aliquod diabolo data est potestas in aliquem, quòd cessante peccato

esset potestas, quia pœna interdum remanet, culpa trāseunte. Similiter etiam exorcismi Ecclesiæ non valerent ad reprimendum dæmones semper, quantum ad omnes molestias corporales, iudicio diuino hoc exigēte: sed semper tamen valent contra illas infestationes dæmonum, contra quas instituti sunt.

¶ Ad quartum dicendum, quòd maleficium quandoque potest præstare ad omnes impedimentum, quandoque ad vnam tantùm, quia diabolus voluntaria causa est non ex necessitate naturæ agens. Et præterea impedimentum maleficij potest esse ex impressione dæmonis & imaginatione hominis, ex qua tollitur viro concupiscentia mouens ad talem mulierem, & non ad aliam.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm furia impediat matrimonium.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd furia non impedit matrimonium. Matrimonium enim spirituale quod in baptismo contrahitur, dignius quàm carnale: sed furiosi possunt baptizari: ergo & matrimonium contrahere.

¶ Præterea, Frigiditas impedit matrimonium, inquantum impedit carnalem copulam, quæ non impeditur per furiam: ergo nec matrimonium.

¶ Præterea, Matrimonium non dirimitur nisi per aliquod impedimentum perpetuum: sed de furia non potest sciri quòd sit impedimentum perpetuum: ergo non dirimitur matrimoniū.

¶ Præterea, In versibus supradictis sufficienter continentur impedimenta impedientia matrimonium: sed ibi non fit mentio de furia: ergo, & cætera.

¶ SED CONTRA, Plus tollit vsum rationis furia quàm error: sed error impedit matrimonium: ergo & furia.

¶ Præterea, Furiosi non sunt idonei ad aliquem contractum faciendum: sed matrimonium est contractus quidam: ergo, & cætera.

CONCLVSIO.

¶ Furia matrimonium sequens, illud nullatenus dirimit, præcedens verò quandoque dirimit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd furia, aut præcedit matrimonium, aut sequitur: si sequitur nullo modo dirimit ipsum: si autem præcedit, tunc aut furiosus habet lucida interualla, aut non: si habet, tunc quamuis dum est in illo interuallo non sit tutum quòd matrimonium cōtrahat, quia nesciret prolem educare, tamen si contrahit est matrimonium: si autem non habet, vel si quando non habet contrahit, tunc quia non potest esse consensus vbi deest rationis vsus, non erit verum matrimonium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vsus rationis nō exigitur ad baptismum quasi causa ipsius, sicut exigitur ad matrimonium: & ideò non est similis ratio, cùm de baptismo furiosorum dictum est suprà.

¶ Ad secundum dicendum, quòd furia impedit matrimonium ratione suæ causæ quæ est consensus, quāuis non ratione actus, vt frigiditas: sed simul Magister de ea determinat, cum frigiditate, quia vtrunque est quidam naturæ defectus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd momentaneum impedimentum quod causam matrimonij, scilicet consensum impedit, matrimonium totaliter tollit, sed impedimentum quod impedit actum, oportet esse perpetuum ad hoc quòd matrimonium tollat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd impedimentum reducitur ad errorem, quia vtrobique est defectus consensus ex parte rationis.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm incestus, quo cognoscit quis sororem vxoris suæ, matrimonium dirimat.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd incestus, quo quis cognoscit sororem vxoris suæ, matrimonium non dirimat, quia mulier non debet puniri pro peccato viri: sed puniretur si matrimoniū solueretur: ergo, &c.

¶ Præterea, Plus peccat qui propriam consanguineam cognoscit, quàm qui cognoscit consanguineam vxoris: sed primū peccatum non impedit matrimonium: ergo nec secundum.

¶ Præterea, Si in pœnam peccati hoc infligitur, videtur etiam si mortua vxore cum alia contrahat incestuosus, quòd separari debeant, quod non est verum.

¶ Præterea, Hoc etiam impedimentum non connumeratur inter alia suprà enumerata: ergo non dirimit contractum matrimonium.

¶ SED CONTRA est, quia per hoc quòd cognoscit sororem vxoris, contrahitur affinitas ad vxorem: sed affinitas dirimit matrimonium contractum: ergo & incestus prædictus.

¶ Præterea, In quo quis peccat, in hoc punitur: sed talis peccauit contra matrimonium: ergo debet puniri quòd matrimonio priuetur.

CONCLVSIO.

¶ Cùm ex incestu, quo quis cognouerit vxoris consanguineam, quædam contrahatur affinitas, ante contractum matrimonium, etiam post sponsalia ex tali incestu impeditur matrimonium, post contractum verò minimè, sed tantum sic peccans iure priuatur petendi debitum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd si aliquis cognoscit sororem, aut aliam consanguineam vxoris suæ ante matrimoniū contractum etiam post sponsalia, oportet matrimonium separari ratione affinitatis contractæ: si autem post matrimonium contractum & consummatum, non debet totaliter matrimonium separari, sed vir admittit ius petendi debitum, nec potest sine peccato petere, sed tamen debet reddere petenti, quia vxor non debet puniri de peccato viri: sed post mortem vxoris debet omninò manere absque spe coniugij, nisi cum eo dispensetur propter fragilitatem suā, cùm timetur de illicito coitu: si tamen præter dispensationem contrahat, peccat, contra statuta Ecclesiæ faciens, non tamen matrimonium dirimitur, nec propter hoc separatur.

¶ Et per hoc patet solutio ab obiecta, quia incestus ponitur matrimonij impedimentum, non tam ratione culpæ, quàm ratione affinitatis quam causat: & ideo etiam non connumeratur aliis impedimentis, sed impedimento affinitatis includitur.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm defectus ætatis impediat matrimonium.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd defectus ætatis non impedit matrimonium. Secundum enim leges pueri accipiunt tutorem vsque ad vicesimumquintum annum: ergo videtur quòd vsque ad tempus illud non sit confortata ratio ad consensum, & ita videtur quòd illud debeat esse tempus statutum matrimonij ineundi: sed ante tempus illud matrimonium potest contrahi: ergo defectus staturæ ætatis non impedit matrimonium. In 4. dd. 36. q. vnica, art. 5.

¶ Præterea, Sicut vinculum religionis est perpetuum, ita & vinculum matrimonij: sed ante decimumquartum annum non potest facere professionem, secundum nouam constitutionem: ergo nec matrimonium contrahere, si defectus ætatis matrimonium impediret.

¶ Præterea, Sicut consensus ad matrimoniū requiritur ex parte viri, ita ex parte vxoris: sed mulier ante decimumquartum annum potest contrahere matrimonium: ergo & vir.

¶ Præterea, Impotentia coëundi nisi sit perpetua & ignorata, non impedit matrimonium: sed effectus ætatis non est perpetuus nec ignoratus: ergo non impedit matrimonium.

¶ Præterea, Non continetur in aliquo prædictorum impedimentorum, & ita non videtur esse matrimonij impedimentum.

¶ SED CONTRA, Decret. dicit quòd puer, qui non potest reddere debitum, non est aptus matrimonio: sed ante decimumquartum annum (vt in pluribus) non potest reddere debitum, vt in 9. Animalium dicitur: ergo, &c.

¶ Præterea, Omnium natura constantium positus est terminus magnitudinis & augmenti, & ita videtur cùm matrimonium sit naturale, quòd debeat habere determinatum tempus, per cuius defectum impediatur.

CONCLVSIO.

¶ Matrimonium ante annos pubertatis contractum nullum est, nisi fortè ætatis defectum vigor naturæ & rationis suppleuerit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd matrimonium per modum contractus cuiusdam ordinationi legis positiuæ subiacet, sicut

cet, sicut & alij cōtractus: vnde secundum iura determinatum est, quod ante illud tempus discretionis quo vterque possit sufficienter de matrimonio deliberare, & debitum sibi inuicem reddere, matrimonia non contrahantur, & si non ita facta fuerint dirimuntur: hoc autem tempus, vt in pluribus est, in masculis in quartodecimo anno. In fœmina autem in duodecimo anno: quia tamen præcepta iuris positiui sequuntur id quod in pluribus est, si aliquid ad perfectionem debitam ante tempus prædictum perueniat, ita quòd vigor naturæ & rationis defectum ætatis suppleat, matrimonium non dissoluitur: & ideò si contrahentes ante annos pubertatis, ante tempus prædictum carnaliter fuerunt copulati, nihilominus matrimonium perpetuò stat indissolubile.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in illis ad quæ natura inclinat, non exigitur tantus vigor rationis ad deliberandum, sicut in aliis: & ideò antè potest deliberans in matrimonium sufficienter consentire, quàm possit in contractibus aliis res suas sine tutore pertractare.

¶Et similiter est dicendum ad secundum, quia votum religionis est eorum quæ sunt sine inclinatione naturæ, quæ maiorem difficultatem habent, quàm matrimonium.

¶Ad tertium dicendum, quòd mulier citiùs ad tempus pubertatis peruenit, quàm vir, vt dicitur in 9. de Animalibus: & ideò non est simile de vtroque.

¶Ad quartum dicendum, quòd ex parte ista nō solùm est impedimentum propter impotentiam coëundi, sed etiam propter defectum rationis, quæ adhuc non sufficit ad consensum illum ritè faciendum qui perpetuò durare debet.

¶Ad quintum dicendum, quòd sicut impedimentum quod est ex furia, reducitur ad impedimentum erroris, ita etiam impedimentum quod est ex defectu ætatis, quia homo nondum habet plenum vsum liberi arbitrij.

QVAESTIO QVINQVAGESIMAnona, *De disparitate cultus, quæ matrimonium impediat, in sex articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de disparitate cultus, quæ matrimonium impediat.

¶Circa quod quæruntur sex.

¶Primo, vtrùm fidelis possit contrahere matrimonium cum infideli.

¶Secundò, vtrùm inter infideles sit matrimonium.

¶Tertiò, vtrùm coniunx conuersus ad fidem possit cōmanere cum infideli nolente conuerti.

¶Quarto, vtrùm possit vxorem infidelem relinquere.

¶Quintò, vtrùm ea dimissa possit aliam ducere.

¶Sextò, vtrùm propter alia peccata vir possit dimittere vxorem, sicut propter infidelitatem.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm fidelis possit contrahere cum infideli.

Tho. 4. dist. 39. q. vnica, artic. 1. & seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd fidelis possit matrimonium cùm Infideli contrahere. Quia Ioseph contraxit cum Aegyptia, & Hester cū Assuero: in vtroque autem matrimonio fuit disparitas cultus, quia alter erat infidelis, & alter fidelis: ergo disparitas cultus præcedens matrimonium ipsum non impedit.

¶Præterea, Eadem est fides, quam docet vetus & noua lex: sed secundum veterem legem poterat esse matrimonium inter fidelem & infidelem, vt patet Deute. 21. Si egressus ad pugnam videris mulierem pulchram in medio captiuorum, & adamaueris eam, introeas ad eam dormiens cum ea, & erit tibi vxor. ergo & in noua lege licet.

¶Præterea, Sponsalia ad matrimonium ordinantur: sed inter fidelem & infidelem possunt in aliquo casu contrahi sponsalia cum conditione futuræ conuersionis: ergo sub eadem conditione matrimonium potest contrahi inter eos.

¶Præterea, Omne impedimentum matrimonij est aliquo modo contrarium matrimonio: sed infidelitas non est contraria matrimonio, quia matrimonium est in officium naturæ, cuius dictamen fides excedit: ergo disparitas fidei non impedit matrimonium.

¶Præterea, Disparitas fidei etiam quandoque est inter duos baptizatos, sicut quando aliquis post baptismum in hæresi labitur: sed si talis cum aliqua fideli cōtrahat, nihilominus est verum matrimonium: ergo disparitas fidei matrimonium non impedit.

¶SED CONTRA est quod dicitur 2. Corinth. 6. Quæ conuentio lucis ad tenebras? sed maxima conuentio est inter virum & vxorem: ergo ille qui est in luce fidei, non potest contrahere matrimonium cum illa, quæ est in tenebris infidelitatis.

¶Præterea, Mala. 2. dicitur: Contaminauit Iudas sanctificationem Domini, quoniam dilexit, & habuit filiam Dei alieni: sed hoc non esset si inter eos posset verum matrimonium cōtrahi: ergo disparitas cultus matrimonium impedit.

CONCLVSIO.

¶Cultus disparitas matrimonium præcedens impedit ne contrahi possit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd principalius matrimonij bonum est proles ad cultum Dei educanda: cùm autem educatio fiat communiter inter patrem & matrem, vterque secundum fidem intēdit ad cultum Dei prolem educare: & ideò si sint diuersæ fidei, intentio vnius alterius intentioni contraria erit, & ita inter eos non potest esse conueniens matrimonium, & propter hoc disparitas cultus præcedens impedit ne contrahi possit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in veteri lege de aliquibus infidelibus erat permissum, quòd cum eis possent inire coniugia, & de aliquibus prohibitum. Specialiter tamen erat de infidelibus habitantibus in terra Chanaan: tum quia Dominus præceperat eos occidi propter eorum obstinationē, tum quia maius periculum imminebat, ne cōiuges filios Israël ad idololatriam peruerterent, quia filij Israël ad ritus & mores eorum proniores erant propter conuersationem cum eis: sed aliis Gentibus permisit præcipuè, quia non poterat esse timor pertrahendi ad idololatriam, & sic Ioseph, & Moyses, & Hester cum infidelibus matrimonia contraxerunt. Sed in noua lege etiam, quæ per totum orbem diffunditur, similis ratio prohibendi de omnibus infidelibus: & ideò disparitas cultus præcedens matrimonium impedit contrahendum, & dirimit contractum.

¶Ad secundum dicendum, quòd lex illa vel loquitur de aliis nationibus, cum quibus poterant inire coniugia, vel loquitur quando illa captiua ad fidem & cultum Dei conuerti volebat.

¶Ad tertium dicendum, quòd eadem est habitudo præsentis ad præsens, & futuri ad futurum: vnde sicut quando matrimonium in præsenti contrahitur requiritur vnitas cultus in vtroque contrahentium, ita ad sponsalia, quibus fit sponsio futuri matrimonij, sufficit conditio apposita de vnitate cultus futuri.

¶Ad quartum dicendum, quòd iam ex dictis patet quòd disparitas cultus contraria est matrimonio ratione principalioris boni ipsius, quod est bonum prolis.

¶Ad quintum dicendum, quòd matrimonium est sacramentū: & ideò quantum pertinet ad necessitatem sacramenti, requirit paritatem, quantum ad sacramentum fidei, scilicet baptismū magis quàm quantum ad interiorem fidem: vnde etiā hoc impedimentum non dicitur disparitas fidei, sed cultus disparitas qui respicit exterius seruitium: vt in 3. li. dictum est. Et propter hoc si aliquis fidelis cum hæretica baptizata matrimonium cōtrahat, verum est matrimonium, quamuis peccet contrahendo, si scit eam hæreticam; sicut peccaret si cum excommunicata cōtraheret, non tamen propter hoc matrimonium dirimeretur: & econtrariò si aliquis catechumenus habens rectam fidem, sed nondum baptizatus cum aliqua fideli baptizata contraheret, non esset verum matrimonium.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm inter infideles possit esse matrimonium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ inter infideles non possit esse matrimonium. Matrimonium enim est sacramentum Ecclesiæ: sed baptismus est ianua sacramentorum: ergo infideles qui nō sunt baptizati, matrimonium contrahere non possunt, sicut nec alia sacramenta suscipere.

¶Præterea, Duo mala sunt magis impeditiua boni, quā vnū, sed infidelitas vnius tantùm impedit bonum matrimonij: ergo

multò fortiùs infidelitas vtriusque: & ita inter infideles non potest esse matrimonium.

¶ Prætereà, Sicut inter infideles & fideles est disparitas cultus, ita inter duos infideles, vt si vnus sit Gentilis & alter Iudæus: sed disparitas cultus impedit matrimonium, vt dictum est: ergo ad minùs inter infideles qui habent cultum disparem, non potest esse verum matrimonium.

¶ Præterea, In matrimonio est vera pudicitia: sed sicut dicit Augustinus, & habetur in litera, non est vera pudicitia infidelis cum vxore sua. ergo nec verum matrimonium.

¶ Præterea, Matrimonium verum excusat carnalem copulã à peccato: sed hoc non potest facere matrimonium inter infideles contractum, quia omnis vita infidelium peccatum est, vt dicit glossa Romanorum nono. ergo inter infideles non est verum matrimonium.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. Corint. 7. Si quis frater vxorem habeat infidelem, &c. sed vxor non dicitur nisi propter matrimonium: ergo matrimonium quod est inter infideles, est verum matrimonium.

¶ Præterea, Remoto posteriori, non remouetur prius: sed matrimonium pertinet ad officium naturæ, quæ præcedit statum gratiæ, cuius principium est fides. ergo infidelitas non facit quin sit inter infideles matrimonium.

CONCLVSIO.

¶ Inter infideles verum matrimonium est, quamuis non ita perfectum sicut inter fideles.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd matrimonium principaliter est institutum ad bonum prolis non tantùm generandæ, sed etiam promouendæ ad perfectum statum, quia quælibet res intendit effectum suum naturaliter perducere ad perfectum: est autem in prole duplex perfectio naturæ, non solùm quantùm ad corpus, sed etiam quantùm ad animam per ea quę sunt in lege naturæ, & perfectio gratiæ, & prima perfectio est materialis & imperfecta respectu secundæ: & ideò cùm res quæ sunt propter finem, sint proportionatæ fini, matrimonium quod tendit in primam perfectionem, est imperfectum & materiale respectu illius quod tendit in perfectionem secundam: & quia perfectio prima communis esse potest infidelibus & fidelibus. Secunda autem tantùm est fidelium: & ideò inter infideles est quidem matrimonium, sed non perfectum vltima perfectione, sicut est inter fideles.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd matrimonium non est institutum in sacramentum, sed in officium naturæ: & ideò quamuis infidelibus non competat matrimonium, secundum quòd est sacramentum in dispensatione ministrorum Ecclesiæ consistens, competit tamen eis, in quantum est in officiũ naturæ: & tamen etiam matrimonium tale est aliquo modo sacramentum habitualiter, quamuis non actualiter eò quòd actu non contrahunt in fide Ecclesiæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd disparitas cultus non impedit matrimonium ratione infidelitatis, sed ratione disparitatis in fide. Disparitas enim cultus nõ solùm secundam perfectionẽ prolis impedit, sed etiam primam, dum parentes ad diuersa trahere intendunt, quod non est quando vterque est infidelis.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd inter infideles est matrimonium, prout matrimoniũ est in officium naturæ. Ea autem quæ pertinent ad legem naturę, sunt determinabilia per ius positiuum: & ideò si prohibentur ab alio iure positiuo apud eos infideles contrahere matrimonium cum infidelibus alterius ritus, ex iure diuino non prohibentur: quia apud Deum non differt qualitercunque aliquis à fide deuiet, quantum ad hoc quòd est ex gratia alienum esse: similiter nec aliquo Ecclesiæ statuto, quæ non habet de his quæ foris sunt iudicare.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd pudicitię & aliæ virtutes infidelium non dicuntur esse veræ, quia non possunt attingere finẽ veræ virtutis, qui est vera felicitas: sicut non dicitur esse verum vinum quod non habet effectum vini.

¶ Ad quintum dicendum, quòd infidelis cognoscens vxorem suam, non peccat, si propter bonum prolis, aut fidei qua tenetur vxori debitum reddat, cùm hic sit actus iustitiæ & temperantiæ quæ in delectabilibus iactus debitas circumstantias seruat, sicut non peccat faciens alios actus politicarum virtutum: nec dicitur omnis vita infidelium peccatum, quia quolibet actu peccent: sed quia per id quod agunt à seruitute peccati non possunt liberari.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm coniunx conuersus ad fidem possit commanere cum vxore nolente conuerti.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd coniunx conuersus ad fidem non possit commanere cum vxore nolente conuerti, cum qua in infidelitate contraxerat, vbi enim est idem periculum, oportet eandem cautelã adhiberi: sed propter periculum subuersionis fidei prohibetur ne fidelis cum infideli contrahat. Cùm ergo periculum sit si fidelis commaneat cum infideli, cum qua priùs contraxerat, & adhuc maius, quia neophyti faciliùs peruertitur, quàm illi qui sunt nutriti in fide, videtur quòd fidelis post conuersionem non possit commanere cum vxore infideli.

¶ Præterea, 28. q. 1. dicitur: Non potest infidelis in eius coniunctione commanere, quæ iam in Christianam translata est fidem: ergo fidelis habet necesse vxorem infidelem dimittere.

¶ Præterea, Matrimonium quod inter fideles contrahitur, est perfectius quàm illud quod contrahitur inter infideles: sed si fideles contrahant in gradu prohibito, ab Ecclesia dissoluitur eorum matrimonium: ergo & infidelium, & ita vir fidelis non potest cõmanere cũ vxore infideli, ad minùs quando, cùm ea in infidelitate contraxit in gradu prohibito.

¶ Præterea, Aliquis infidelis habet quandoque plures vxores secundum ritum suæ legis: si ergo potest commanere cum illis, cum quibus in infidelitate contraxit, videtur quòd possit etiã post conuersionem plures vxores retinere.

¶ Præterea, Potest contingere quòd repudiata vna vxore, aliã duxerit, & in illo matrimonio existens conuertatur: videtur ergo quòd saltem in hoc casu non possit cum vxore, quam de nouo habet commanere.

¶ SED CONTRA est, quòd Apostolus 1. Cor. 7. consulit quòd commaneant.

¶ Præterea, Nullum impedimentum superueniens vero matrimonio, tollit ipsum: sed matrimonium erat verum quando vterque infidelis erat: ergo quando alter conuertitur, non dirimitur per hoc matrimonium, & ita videtur quòd possit licitè commanere.

CONCLVSIO.

¶ Cùm inter infideles verum matrimonium sit, non propterea dissoluitur eius vinculum quòd alter coniugum ad fidem conuertitur altero in infidelitate manente: solui tamen potest & quo ad cohabitationem, & debiti solutionem, si nulla adsit correctionis spes.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd fides eius, qui est in matrimonio, non pollu[it], sed perficit matrimonium: vnde cùm inter infideles sit verum matrimonium, vt ex dictis patet, per hoc quòd alter eorum conuertitur ad fidem, non ex hoc ipso vinculum matrimonij soluitur. Sed aliquando vinculo matrimonij manente, soluitur matrimonium quantum ad cohabitationem & debiti solutionem, in quo pari passu currunt infidelitas & adulterium, quia vtrunque est contra bonum prolis. Vnde sicut se habet in potestate dimittendi adulteram vel cõmanendi cum ea, ita se habet in potestate dimittendi infidelẽ, vel commanendi cum ea: potest enim vir innocens liberè manere cum adultera spe correctionis, non autem si in adulterij peccato fuerit obstinata, ne videatur patronus turpitudinis, quamuis etiam cum spe correptionis possit liberè dimittere: similiter fidelis conuersus potest cum infideli commanere cum spe conuersionis, si eam in infidelitate obstinatam non viderit, & bene facit commanendo, tamen non tenetur, & de hoc est verbum Apostoli.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd faciliùs impeditur aliquid fiendum quàm destruatur quod ritè factum est: & ideò multa sunt quæ impediunt matrimonium contrahendum, si præcedant: quæ tamen ipsum non possunt dissoluere, si sequãtur, sicut de affinitate patet: & similiter dicendum est de disparitate cultus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in primitiua Ecclesiæ tẽpore Apostolorũ passim cõuertebantur ad fidem, & Iudæi & Gentiles: & ideò tunc fidelis vir poterat habere probabilem spem de vxoris cõuersione, etiã si conuersionẽ non promitteret. Postmodũ autem tempore procedente Iudæi sunt magis obstinati, quàm Gentiles: quia Gentiles adhuc intrabant ad fidem sicut tempore martyrum, & temporibus Constantini Imperatoris, & circa tempora illa: & ideò tunc non erat tutum fideli cum vxore infideli Iudæa cohabitare, nec erat spes de conuersione eius sicut erat de conuersione vxoris Gentilis: & ideò tunc fidelis

delis conuersus poterat cohabitare cum Gentili, sed non cum Iudæa, nisi conuersionem promitteret, & secundum hoc loquitur Decre. illud: Sed nunc pari passu ambulant vtrique, scilicet Gentiles & Iudæi, quia vtrique obstinati sunt: & ideò nisi vxor infidelis conuerti velit, non permittetur ei cohabitare, siue sit Gentilis, siue Iudæa.

¶ Ad tertium dicendum, quòd infideles non baptizati nõ sunt astricti statutis Ecclesiæ, sed sunt astricti statutis iuris diuini: & ideò si contraxerunt aliqui infideles in gradibus prohibitis secundum legem diuinam, Leuit. 18. siue vterque, siue alter ad fidem conuertatur, non possunt in tali matrimonio commanere: si autem contraxerunt in gradibus prohibitis per statutum Ecclesię, possunt commanere, si vterque cõuertatur, vel si vno conuerso sit spes de conuersione alterius.

¶ Ad quartum dicendum, quòd habere plures vxores est contra legem naturæ, cui etiam infideles sunt astricti: & ideò non est verum matrimonium infidelis nisi cùm illa, cum qua primò contraxit: vnde si ipse cum omnibus suis conuertatur, potest cũ prima commanere, & alias debet abiicere. Si autem prima cõuerti noluerit, & aliqua aliarum conuertatur, idem ius habet contrahẽdi cum illa de nouo, quod cum alia habet: de quo pòst dicetur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd repudium vxoris est cõtra legem naturæ, vnde infideli non licet vxorem repudiare: & ideò si conuertatur postquam vna repudiata alteram duxerit, idem iudicium est de hac, quia tenetur primam, quam repudiauerat, accipere, si conuerti voluerit, & aliam abiicere.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm fidelis conuersus possit vxorem infidelem dimittere volentem cohabitare sine contumelia Creatoris.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd infidelis conuersus non possit vxorem infidelem dimittere volentem cohabitare sine contumelia Creatoris. Maius enim est vinculum viri ad mulierem, quàm serui ad dominum: sed seruus conuersus non absoluitur à seruitutis vinculo, vt patet 1. Corint. 7. & 1. Timot. 6. ergo & vir fidelis non potest vxorem infidelem dimittere.

¶ Præterea, Nullus potest alteri præiudicium facere sine consensu ipsius: sed vxor infidelis habebat ius in corpore viri infidelis: si ergo per hoc quòd vir ad fidem conuertitur, mulier præiudicium pati posset, vt liberè dimitteretur, non posset vir conuerti ad fidem sine consensu vxoris, sicut nec ordinari, nec vouere continentiam sine consensu eius.

¶ Præterea, Si aliquis contrahat cum ancilla scienter, siue sit seruus siue liber, nõ propter diuersam cõditionem potest ipsam dimittere: cùm ergo vir qui quando contraxit cum infideli, sciuerit eam esse infidelem, videtur à simili quòd non possit eam dimittere propter infidelitatem.

¶ Præterea, Pater tenetur ex debito procurare salutem prolis: sed si discederet ab infideli vxore, filij communes matri remanerent, quia partus sequitur ventrem, & sic essent in periculo salutis: ergo non potest vxorem infidelem dimittere licitè.

¶ Præterea, Adulter non potest adulteram dimittere, etiã postquam de adulterio pœnitentiam egit: ergo si sit idem iudicium de adulterio & infideli, nec infidelis infidelẽ potest relinquere etiam, postquam ad fidem est conuersus.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit primæ Corinthiorum septimo.

¶ Præterea, Adulterium spirituale est grauius quàm carnale: sed propter carnale adulterium vir potest dimittere vxorem, quantum ad cohabitationem: ergo multò fortiùs propter infidelitatem, quæ est adulterium spirituale.

CONCLVSIO.

¶ Conuersus ad fidem potest dimittere vxorem, nec secum cohabitare, cùm conuerti non vult, nec illi debitum reddere tenetur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd homini secundũ aliã & aliam vitam diuersa competunt & expediunt: & ideò qui moritur priori vitæ, non tenetur ad illa, ad quæ in priori vita tenebatur: & inde est quòd ille qui in vita seculari existens, aliqua vouit, non tenetur ad illa quando mundo moritur, & vitã religiosam assumens perficere. Ille autem qui ad baptismum accedit, regeneratur in Christo & priori vitæ moritur, cùm generatio vnius sit corruptio alterius: & ideò liberatur ab obligatione qua vxori tenebatur reddere debitum: & ei cohabitare non tenetur, quando conuerti non vult, quamuis reddere debitum in aliquo casu liberè id possit facere, sicut dictum est: sicut & religiosus potest liberè perficere vota quæ fecit in seculo, si non sunt contra religionem suam, quamuis ad ea non teneatur, vt dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd seruitus non est aliquid incompetens Christianæ religionis perfectioni, quæ maximè humilitatem profitetur: sed obligatio mulieris siue matrimonij aliquid derogat perfectioni vitæ Christianæ, cuius summum statum continentes possident, & ideò non est simile de vtroque. Et præterea vnus coniugum non obligatur alteri quasi possessio eius, quasi domino seruus, sed per modum societatis cuiusdam quæ non congruè est infidelis ad fidelem, vt patet secundæ Corinthiorum sexto, & ideò non est simile de seruo & coniuge.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vxor non habebat ius in corpore viri nisi quandiu in vita illa manebat, in qua contraxerãt, quia etiam mortuo viro vxor soluta est à lege viri, vt patet Roma. 7. & ideò si postquam vir mutat vitam moriens priori vitæ ab ea discedat, nullum fit ei præiudicium. Transiens autem ad religionem moritur tantùm spirituali morte, nõ autem corporali: & ideò si matrimonium sit consummatum, non potest vir sine consensu vxoris ad religionem transire. Potest autem ante carnalem copulam, quando est tantùm copula spiritualis, sed ille qui ad baptismum accedit, corporaliter etiam consepelitur Christo in morte: & ideò à debito soluitur reddendo etiam post matrimonium consummatum. Vel dicendum, quòd ex culpa sua vxor præiudicium patitur, quæ conuerti contemnit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd disparitas cultus facit personã simpliciter illegitimam, non autem conditio seruitutis, sed solùm quando ignorata est: & ideò non sequitur similis ratio de infideli & ancilla.

¶ Ad quartum dicendum, quòd proles aut peruenit ad perfectam ætatem, & tunc poterit liberè sequi patrem fidelem vel matrem infidelem: vel est in minori ætate constitutus, & tunc debet dari fideli, non obstante quòd indiget matris obsequio ad educationem.

¶ Ad quintum dicendum, quòd adulter per pœnitentiam non transit ad aliam vitam, sicut infidelis per baptismum: & ideò non est similis ratio.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm fidelis discedens ab vxore infideli, possit aliam ducere.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd fidelis discedens ab vxore infideli, non possit aliam ducere in vxorem. Quia indissolubilitas est de ratione matrimonij, cùm repudium vxoris sit cõtra legem naturæ: sed inter infideles erat verum matrimoniũ: ergo nullo modo potest matrimonium solui, sed manente vinculo matrimonij ad vnam, non potest aliquis cum alia contrahere: ergo fidelis discedens ab vxore infideli, non potest cum alia contrahere.

¶ Præterea, Crimen superueniens matrimonio non soluit matrimonium: sed si mulier velit cohabitare sine cõtumelia Creatoris, non soluitur vinculum matrimonij, quia vir non potest aliam ducere: ergo peccatum vxoris quæ non vult cohabitare sine contumelia Creatoris, nõ soluit matrimonium, vt liberè possit vir aliam vxorem ducere.

¶ Præterea, Vir & vxor sunt pares in vinculo matrimonij: cùm ergo vxori infideli non liceat viuente viro alium virum ducere, videtur quòd nec fideli liceat.

¶ Præterea, Fauorabilius est continentiæ votum, quàm matrimonij contractus: sed viro fideli vxoris infidelis non licet, vt videtur, votum continentiæ emittere, quia tunc vxor fraudaretur matrimonio, si postmodum cõuerteretur: ergo multò minus licet ei matrimonium contrahere cum alia.

¶ Præterea, Filius qui remanet in infidelitate patre conuerso, amittit ius paternæ hæreditatis: & tamen si postea conuertitur, redditur ei hæreditas sua, etiam si alius in possessionẽ eius intrauit: ergo videtur à simili quòd si vxor infidelis pòst cõuertatur, quòd sit sibi reddendus vir suus, etiam si cum alia contraxerit, quod non posset esse si secundum matrimonium verum esset: ergo non potest contrahere cum alia.

¶ SED CONTRA, Matrimonium non est ratum sine sacramento baptismi: sed quod nõ est ratum, potest dissolui: ergo matrimonium in infidelitate contractum, potest solui, & ita soluto matrimoniali vinculo, licet viro aliam ducere in vxorem.

¶ Præterea, Vir non debet cohabitare vxori infideli nolenti cohabitare sine contumelia creatoris: si ergo non liceret ei aliam ducere, cogeretur continentiam seruare: quod videtur inconueniens, quia sic ex conuersione sua incommodum reportaret.

CONCLVSIO.

¶ Vir discedens ab infideli vxore nolente cohabitare sine creatoris contumelia, potest illam dimittere & alteram ducere, si autem velit pacifice cohabitare, potest quidem illam dimittere, non autem aliam ducere.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quando alter coniugū ad fidem conuertitur, altero in infidelitate manente, distinguendū est: quia si infidelis nō vult cohabitare sine cōtumelia creatoris, idest sine hoc quòd ad infidelitatem inducat, potest fidelis liberè discedere, sed discedens non potest alteri nubere. Si autem infidelis non velit cohabitare sine contumelia creatoris in verba blasphemiæ prorumpens, & nomen Christi audire nolens, tunc si ad fidelitatem pertrahere nitatur vir fidelis discedens potest alteri per matrimonium copulari.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd matrimonium infidelium est imperfectum: sed matrimonium fidelium est perfectum, & ita est firmius: semper autem firmius vinculum soluit minùs firmum, cùm ei sit contrarium: & ideò matrimonium quod pòst in fide Christi contrahitur soluit matrimoniū quod priùs in infidelitate contractum fuerat: vnde matrimonium infidelium non est omninò firmum & ratum, sed ratificatur postmodum per fidem Christi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd crimen vxoris nolentis cohabitare sine contumelia Creatoris absoluit virum à seruitute, qua tenebatur vxori, vt non posset ea viuente aliam ducere, sed nondum soluit matrimonium: quia si in blasphemia illa cōuerteretur antè, quàm ille aliud matrimonium contraheret redderetur ei vir suus: sed soluitur per matrimonium sequens, ad quod peruenire non posset vir fidelis nisi solutus à seruitute per culpam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd postquam fidelis contraxit solutum est vinculum matrimonij ex vtraque parte, quia matrimonium non claudicat, quantum ad vinculum, sed quandoque claudicat quantum ad effectum: vnde in pœnam vxoris infideli ei indicitur, quòd non posit cum alio contrahere magis quàm virtute matrimonij præcedentis: sed si postea conuertatur potest ei concedi dispensatiuè vt alteri nubat, si vir eius aliam duxit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd si post conuersionem viri aliqua probabilis spes de conuersione vxoris sit, non debet votū continentiæ vir emittere, nec ad aliud matrimonium transire, quia difficiliùs conuerteretur vxor viro suo sciens se esse priuatam. Si autem non sit spes de conuersione, potest ad sacros ordines vel ad religionem accedere, priùs requisita vxore quòd conuertatur, & tunc si postquam vir sacros ordines suscepit, vxor conuertatur, non est sibi vir suus reddendus, sed debet imputare sibi in pœnam tardæ conuersionis quòd viro suo priuatur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd vinculum paternitatis non soluitur per disparem cultum sicut vinculum matrimonij: & ideò non est simile de hæreditate & vxore.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm alia vitia soluant matrimonium.

D SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd alia vitia soluant matrimonium, sicut & infidelitas. Adulterium enim videtur esse directius contra matrimonium, quàm infidelitas: sed infidelitas soluit matrimonium in aliquo casu, vt liceat ad aliud matrimonium transire: ergo & adulterium idem facit.

¶ Præterea, Sicut infidelitas est fornicatio spiritualis, ita & quodlibet peccatum: si ergo propter hoc infidelitas matrimonium soluit, quia est fornicatio spiritualis, pari ratione quodlibet peccatum matrimonium soluet.

¶ Præterea, Matthæi decimooctauo dicitur, Si dextra manus tua scandalizat te, abscinde eam & proiice abs te: dicit Glossa, quòd in manu & dextro oculo possunt accipi frater & vxor, propinqui & filij: sed per quodlibet peccatum efficiuntur nobis impedimento: ergo propter quodlibet peccatum potest matrimonium dissolui.

¶ Præterea, Auaritia idololatria est, vt dicitur Ephesi. 5. sed propter idololatriam potest mulier dimitti: ergo pari ratione propter auaritiam, & ita propter alia peccata quæ sunt maiora quàm auaritia.

¶ Præterea, Hoc expresse Magister dicit in litera.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matth. 5. Qui dimiserit vxorem excepta causa fornicationis mœchatur.

¶ Præterea, Secundum hoc tota die fierent diuortia, cùm rarò inueniatur matrimonium, in quo alter cōiugum in peccatum non labatur.

CONCLVSIO.

¶ Coniugium, si ratificatum fuerit, quantum ad vinculum spectat, nulla ex causa solui potest: alioquin potest diuini infidelitate non adulterio. Verùm quantum ad actum dissolui potest fornicatione cùm corporali tùm spirituali; propter cætera verò vitia, nequaquam, nisi ad tempus castigandi sui causa.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd fornicatio corporalis & infidelitas specialem habent contrarietatem ad bona matrimonij, vt ex dictis patet: vnde specialem habent vim separandi matrimonia. Sed tamen intelligendum est quòd matrimonium dupliciter soluitur. Vno modo quantum ad vinculū, & sic non potest solui postquam matrimonium est ratificatū, neque per infidelitatem, neque per adulterium: sed si non est ratificatum soluitur vinculum permanente infidelitate in altero coniugum, si alter conuersus ad fidem ad aliud coniugiū transeat: nō autem soluitur vinculum prædictum per adulterium, aliàs infidelis liberè posset dare libellum repudij vxori adulteræ, & ea dimissa aliam ducere, quod falsum est. Alio modo soluitur matrimonium quantum ad actum, & sic solui potest tam per infidelitatem quàm per fornicationem spiritualem: sed propter alia peccata nō potest solui matrimonium etiam quātum ad actum, nisi fortè ad tempus se velit vir subtrahere à cōsortio vxoris ad castigationem eius, subtrahendo ei præsentiæ suæ solatium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis adulterium magis directè opponatur matrimonio, inquantum est in officium naturæ, quàm infidelitas, tamen econtrariò est, inquantum matrimonium est sacramentum ecclesiæ: ex quo habet perfectam firmitatem, inquantum significat indiuisibilem coniunctionem Christi & Ecclesiæ: & ideò matrimoniū quod non est ratum, magis potest solui quantum ad vinculum per infidelitatem, quàm per adulterium.

¶ Ad secundum dicendum, quòd coniunctio prima animæ ad Deum est per fidem: & ideò per eam anima quasi desponsatur Deo, vt patet Oseæ 2. Sponsabo te mihi in fide. Vnde in sacra Scriptura specialiter per fornicationem idololatria & infidelitas designantur: sed alia peccata magis remota significatione dicuntur spirituales fornicationes.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc intelligendum est quando mulier præstat magnam occasionem peccati viro suo, vt vir probabiliter sibi de periculo timeat, sic enim vir potest se subtrahere ab eius conuersatione, vt dictum est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd auaritia dicitur idololatria per quandam similitudinem seruitutis, quia tam auarus quàm idololatra potiùs seruit creaturæ, quàm Creatori, non autem per similitudinem infidelitatis: quia corruptio infidelitatis est in intellectu, sed auaritiæ in affectu.

¶ Ad quintum dicendum, quòd verba Magistri sunt accipienda de sponsalibus, quia propter crimen superueniens sponsalia solui possunt: vel si loquitur de matrimonio, intelligendum est de separatione à communi conuersatione ad tempus, vt dictū est: vel quando vxor non vult cohabitare nisi sub conditione peccandi: vt cùm dicit, Non ero vxor tua nisi mihi de latrocinio diuitias congreges, tunc enim potiùs eam debet dimittere quàm latrocinia exercere.

QVAESTIO SEXAGESIMA

De vxoricidio, in duos articulos diuisa.

EINDE considerandum est de vxoricidio. Circa quod quæruntur duo.

¶ Primo, vtrùm in aliquo casu liceat vxorem occidere.

¶ Secundò, vtrùm vxoricidium matrimonium impediat.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm liceat vxorem interficere inuentam in actu adulterij.

Tho. 4. dist. 37. q. vnica. artic. 1. & seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd liceat viro vxorem interficere in actu adulterij deprehensam. Lex enim diuina præcipit adulteras lapidari: sed ille qui legem diuinam exequitur, non peccat: ergo nec occidens propriam vxorem si sit adultera.

¶ Præterea, Illud quod licet legi, licet ei cui lex hoc committit: sed legi licet interficere adulteram, aut quamlibet personam ream mortis: cùm ergo lex cōmiserit viro interfectionem vxoris in actu adulterij deprehensæ, videtur quòd ei liceat.

¶ Præterea, Vir habet potestatem maiorem super vxorē adulteram quàm super eum qui cum ea adulterium commisit: sed si vir percutiat clericum quem cum propria vxore inuenit, nō est excommunicatus: ergo videtur quòd etiam liceat interficere propriam vxorem in adulterio deprehensam.

¶ Præterea, Vir tenetur vxorem suam corrigere, sed correctio fit per inflictionem iustæ pœnæ: cùm ergo iusta pœna adulterij sit mors, quia est capitale crimē, videtur quòd liceat viro vxorem adulteram occidere.

¶ SED CONTRA, In litera dicitur, quòd ecclesia Dei nunquam constringitur legibus humanis vel mundanis, gladium enim non habet nisi spiritualem: ergo videtur quòd ei qui vult esse de ecclesia, non sit licitus actus legis illius quæ vxoricidium permittit.

¶ Præterea, Vir & vxor ad paria iudicantur: sed vxori non licet interficere virum in adulterio deprehensum: ergo nec viro vxorem.

CONCLVSIO.

¶ Non licet viro propria autoritate sine reatu pœnæ æternæ occidere vxorem adulteram: potest tamen zelo iustitiæ eam iudicialiter accusare, vt in eam animaduertatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd virum interficere vxorem contingit dupliciter. Vno modo per iudicium ciuile, & sic non est dubium quòd sine peccato potest vir zelo iustitiæ, non liuore vindictæ aut odij motus, vxorem adulteram in iudicio seculari accusare criminaliter de adulterio, & pœnam mortis a lege statutam petere: sicut etiam licet aliquem accusare de homicidio, aut de alio crimine: non tamen talis accusatio potest fieri in iudicio ecclesiastico, quia ecclesia non habet gladium materialem, vt in litera dicitur. Alio modo posset eam per seipsum occidere, non in iudicio conuictam, & sic extra actum adulterij eam interficere quantumcunque sciat eam adulteram, neque secundum leges ciuiles, neque secundum legem conscientiæ licet. Sed lex ciuilis quasi licitum putat quòd in ipso actu eam interficiat, non quasi præcipiens, vel prohibens, sed quasi pœnam homicidij ei infligens propter maximum incitamentum, quod habet vir in tali facto ad occisionem vxoris. Sed Ecclesia in hoc non est astricta legibus humanis, vt iudicet eum sine reatu pœnæ æternæ, vel pœnæ ecclesiastico iudicio infligendæ ex hoc quòd est sine reatu pœnæ infligendæ per iudicium seculare, & ideò in nullo casu licet viro occidere vxorem propria authoritate.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd pœnam illam infligendam non commisit personis priuatis, sed personis publicis quæ habent officium ad hoc deputatum. Vir autem nō est iudex vxoris: & ideò non potest eam interficere, sed coram iudice accusare.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lex ciuilis non commisit viro occisionem vxoris, quasi præcipiens, quia sic non peccaret: sicut non peccat minister iudicis latronem occidens condemnatum ad mortem: sed permisit pœnam non adhibens: vnde etiā difficultates quasdam apposuit quibus retraherentur viri ab exoricidio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex hoc non probatur quòd sit licitum simpliciter: sed quantum ad immunitatem ad aliquam pœnam, quia etiam excommunicatio quædam pœna est.

¶ Ad quartum dicendum, quòd duplex est congregatio, quædam œconomica sicut familia aliqua, & quædam politica sicut ciuitas & regnum. Ille igitur qui præest secundæ congregationi vt rex: potest infligere pœnam & corrigere personam, & exterminare ad purgationem communitatis, cuius curam gorit: sed ille qui præest in prima congregatione vt paterfamilias, non potest infligere nisi pœnam corrigentem, quæ se non extendit vltra terminos emendationis, quam transcendit pœna mortis: & ideò vir qui sic præest vxori, non potest ipsam interficere, sed aliàs accusare vel castigare.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm vxoricidium impediat matrimonium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vxoricidium nō impediat matrimonium. Directius enim opponitur adulterium matrimonio quàm homicidium: sed adulterium non impedit matrimoniū: ergo nec vxoricidium.

¶ Præterea, Grauius est peccatum occidere matrē, quàm vxorem, quia nunquam licet verberare matrem, licet autem verberare vxorem: sed occisio matris non impedit matrimonium: ergo nec vxoris occisio.

¶ Præterea, Magis peccat qui vxorem alterius propter adulterium interficit, quàm vxorem propriam, inquantum minus habet de motiuo, & minùs ad eum spectat eius correctio: sed qui alienam vxorem occidit non impeditur à matrimonio: ergo nec ille qui propriam vxorem interficit.

¶ Præterea, Remota causa, remouetur effectus: sed peccatum homicidij potest per pœnitentiam remoueri: ergo & impedimentum matrimonij, quod ex eo causatur, & ita videtur quòd post peractam pœnitentiam non prohibeatur matrimonium contrahere.

¶ SED CONTRA est quod Canon dicit: Interfectores suarum coniugum ad pœnitentiam redigendi sunt, quibus penitus denegatur coniugium.

¶ Præterea, In eo in quo quis peccat, debet puniri: sed peccat contra matrimonium, qui vxorem occidit: ergo debet puniri vt matrimonio priuetur.

CONCLVSIO.

¶ Vir qui vxorem occiderit, aliam ex statuto Ecclesiæ ducere non potest, nisi ab ea sibi permissum fuerit vitanda fornicationis causa: si verò non dispensatus matrimonium contraxerit, non dirimetur, nisi eam, cum qua prius mœchabatur duxerit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vxoricidium ex statuto Ecclesiæ matrimonium impedit: sed quandoque impedit contrahendum, & non dirimit contractum: quādo scilicet propter adulterium vir occidit vxorem, aut etiā propter odium: tamen si timetur de incontinentia ipsius potest cum eo dispensari per Ecclesiam, vt licitè matrimonium contrahat: quandoque etiam dirimit contractū, vt quando aliquis interficit vxorem suam, vt ducat eam cum qua mœchatur: tunc enim efficitur illegitima persona simpliciter ad contrahendum cum illa, ita quòd si de facto cum ea contraxerit matrimonium, dirimitur. Sed per hoc non efficitur simpliciter persona illegitima respectu aliarum mulierum. Vnde si cum alia contraxerit, quamuis peccet, contra statutum Ecclesiæ faciens: tamen matrimonium contractum non dirimitur propter hoc.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homicidium & adulterium in aliquo casu impediunt matrimonium contrahendum & dirimunt contractum, sicut de vxoricidio dicitur, hic etiam de adulterio infrà dicetur. Vel dicendum, quòd vxoricidium est contra substantiam coniugij, sed adulterium contra bonum fidei et debitæ: sic adulterium non est magis contra matrimonium, quàm vxoricidium: & ita ratio procedit ex falsis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd simpliciter loquendo grauius peccatum est occidere matrem, quàm vxorem, & magis contra naturam, quia naturaliter homo matrem reueretur: & ideò minùs inclinatur ad interfectionem matris, & pronior est ad interfectionem vxoris, ad cuius pronitatis repressionem vxoricidis est matrimonium ab Ecclesia interdictum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd talis non peccat contra matrimonium, sicut ille qui propriam vxorem interficit: & ideò nō est simile.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non est necessarium, quòd deleta culpa, deleatur omnis pœna, sicut de irregularitate patet. Non enim pœnitentia restituit in pristinam dignitatem, quamuis possit restituere in pristinum statum gratiæ, vt dictum est.

QVAESTIO SEXAGESIMA prima, *De impedimento matrimonij quod est uotum solenne, in tres articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de impedimentis quæ superueniunt matrimonio. Et primò, de impedimēto quod prouenit matrimonio, scilicet de voto solenni. Secundò, de impedimento quod prouenit matrimonio consummato, scilicet de fornicatione.

¶Circa primum quæruntur tria.

¶Primò, vtrùm alter coniugum altero inuito post carnalem copulam posit religionem intrare.

¶Secundò, vtrùm ante carnalem copulam posit intrare.

¶Tertiò, vtrùm altero intrāte alter posit alteri nubere.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm alter coniugum altero inuito post carnalem copulam possit religionem intrare.

Tho. 4. dist. 27. q. 1. art. 3. q. 1. & sequen.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd alter coniugum etiam post carnalem copulam posit altero inuito ad religionem transire. Quia lex diuina magis debet spiritualibus fauere quàm lex humana: sed lex humana hoc permisit: ergo multò fortiùs lex diuina permittere debuit.

¶Prçtereà, Minus bonum non impedit maius bonum: sed matrimonij status est minus bonum, quàm status religionis, vt patet 1. Corinth. 7. ergo per matrimonium non debet homo impediri, quin posit ad religionem transire.

¶Præterea, In qualibet religione fit quoddam spirituale matrimonium. sed licet de leui religione ad arctiorem transire: ergo licet de matrimonio leuiori, scilicet carnali, ad arctius, scilicet matrimonium religionis, transire etiam inuita vxore.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. Corinth. 7. vt nec etiam ad tempus vacent orationi coniuges sine mutuo consensu à matrimonio abstinentes.

¶Præterea, Nullus potest facere licitè quod est in præiudicium alterius sine eius voluntate: sed votum religionis emissum ab vno coniugum est in præiudicium alterius, quia vnus habet potestatem corporis alterius: ergo vnus sine consensu alterius non potest votum religionis emittere.

CONCLVSIO.

¶Cùm quis non possit Deo oblationem præstare ex re aliena, non potest vir seipsum Deo offerre sine consensu vxoris, cuius suum corpus consummatione matrimonij esse dicitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nullus potest facere oblationem Deo de alieno: vnde cùm per matrimonium iam consummatum sit corpus viri factum vxoris, non potest sine consensu eius Deo ipsum offerre per continentiæ votum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd lex humana cōsiderat matrimonium solùm, inquātum est in officium naturæ: sed lex diuina secundum quòd est sacramentum. ex quo habet omnimodam indiuisibilitatem: & ideò non est simile.

¶Ad secundum dicendum, quòd non est inconueniens maius bonum impediri per minus bonum, quod habet contrarietatem ad ipsum, sicut etiam per malum bonum impeditur.

¶Ad tertium dicendum, quòd in qualibet religione contrahitur matrimonium ad vnam personam, scilicet ad Christum, cui tamen ad plura obligatur aliquis in vna religione, quàm in alia, sed matrimonium materiale & religionis non fiunt ad vnam personam: & ideò non est simile.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm alter coniugum possit altero inuito ante carnalem copulam religionem intrare.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd nec etiam ante carnalem copulam. Indiuisibilitas enim matrimonij pertinet ad matrimonij sacramentum, inquantum scilicet significat perpetuam coniunctionem Christi ad Ecclesiam: sed ante carnalem copulam post consensum per verba de præsenti expressum est verum matrimonij sacramentum: ergo non potest fieri diuisio per hoc quòd alter ad religionem intrat.

¶Præterea, In ipso consensu per verba de præsenti expresso, vnus coniugum in alterum potestatem sui corporis transfert: ergo statim potest exigere debitum, & alter tenetur reddere: & ita non potest vnus inuito altero ad religionem transire.

¶Præterea, Mat. 19. Quos Deus coniunxit homo non separet: sed coniunctio quæ est ante carnalem copulam, diuinitùs facta est: ergo non potest separari humana voce.

¶SED CONTRA est, quòd secundum Hier. Dominus vocauit Ioannem de nuptiis.

CONCLVSIO.

¶Sicut post carnalem copulam soluitur matrimonium per mortem carnalem, ita ante copulam carnalem, quod solum est vinculum spirituale, matrimonium dirimi potest per ingressum in religionē, cùm religio sit quædam mors spiritualis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ante carnalem copulam est inter coniuges tantùm vinculum spirituale, sed postea etiam est inter eos vinculum carnale: & ideò sicut post carnalem copulam matrimonium soluitur per mortem carnalem, ita per ingressum religionis ante copulam carnalem soluitur: quia religio est quædam mors spiritualis, qua aliquis seculo moriens viuit Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd matrimonium ante carnalem copulam significat illam coniunctionem, quæ est ad animam, quæ quidem soluitur per contrarium, scilicet per peccatum: sed per carnalem copulam significat cōiunctionem ad Ecclesiam, quantum ad assumptionem humanæ naturæ in vnitate personæ, quæ omninò est indiuisibilis.

¶Ad secundum dicendum, quòd ante carnalem copulam non est omninò translatum corpus vnius sub potestate alterius, sed sub conditione, nisi intereà alter ad frugem melioris vitæ conuolet: sed per carnalem copulam completur dicta translatio, quia tunc intrat vterque in corporalem possessionem sibi traditæ potestatis. Vnde etiam ante carnalem copulam non statim tenetur reddere debitum post matrimonium contractum per verba de præsenti, sed datur ei tempus duorum mensium propter tria: Primò, vt interim posit deliberare de transeundo ad religionem. Secundò, vt præparentur quę sunt necessaria ad solennitatem nuptiarum. Tertiò, ne vilem habeat maritus datam, quam non suspirauit dilatam.

¶Ad tertium dicendum, quòd coniunctio matrimonialis ante carnalem copulam est quidem perfecta quantum ad esse primum: sed non consummata quantum ad actum, secundum quę est operatio: & similatur possessioni corporali, & ideò non omnimodam indiuisibilitatem habet.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm mulier possit nubere alteri viro ante carnalem copulam, viro suo religionem ingresso.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod mulier non posit nubere alteri viro ante carnalem copulam viro suo religionem ingresso. Quia illud quod cum matrimonio stare potest, non soluit matrimoniale vinculum: sed adhuc manet vinculum matrimoniale inter eos qui pari voto religionem intrant: ergo ex hoc quod vnus intrat religionem, alter non absoluitur à vinculo matrimoniali: sed quandiu manet vinculum matrimoniale ad vnū, non potest nubere alteri: ergo, &c.

¶Præterea, Vir post ingressum religionis potest ante professionem redire ad seculum: si ergo mulier posset alteri nubere viro intrante religionem, & ipse posset alteram ducere, rediens ad seculum: quod videtur absurdum.

¶Præterea, Per Decretalem nouam, professio ante annum emissa, pro nulla reputatur: ergo si post talem professionem ad vxorem redeat tenetur eum recipere: ergo neque per introitū viri in religionem, neque per votum datur mulieri potestas alteri nubendi.

¶SED CONTRA, Nullus potest alterum obligare ad ea quæ sunt perfectionis: sed continentia est de his quæ ad perfectionem pertinent: ergo mulier non arctatur ad continentiam ex hoc quòd vir religionem ingreditur, & sic potest nubere.

CONCLVSIO.

¶Potest mulier, mortuo viro spiritualiter per ingressum religionis, alteri nubere, sicut etiam idem ei licet, viro defuncto morte corporali.

¶RESPON

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut mors corporalis viri hoc modo vinculum matrimoniale soluit, vt mulier nubat, cui vult secundum Apostoli sententiam. ita etiam post mortem spiritualem viri per religionis ingressum poterit cui voluerit nubere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quando vterque pari voto continentiam vouet, tunc neuter coniugali vinculo abrenunciat, & ideò adhuc manet: sed quando vnus tantum vouet, tunc, quantum est in se, abrenuntiat vinculo coniugali: & ideo alter absoluitur à vinculo illo.

¶Ad secundum dicendum, quòd non intelligitur mortuus seculo per religionis ingressum quousque professionem emiserit: & ideò vsque ad tempus illud tenetur eum vxor sua expectare.

¶Ad tertium dicendum, quòd de professione sic emissa ante tempus determinatum à iure est idem iudicium quod de voto simplici. Vnde sicut post votum simplex viri mulier ei debitum reddere non tenetur, cùm ipsa non habet potestatem alteri nubere: ita & hîc.

QVAESTIO SEXAGESIMA secunda, *De impedimento quod superuenit matrimonio consummato, quod est fornicatio, in sex articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de impedimento quod superuenit matrimonio consummato, scilicet de fornicatione quæ impedit matrimonium præcedens quo ad actum dirimentem vinculo matrimoniali.

¶Et circa hoc quæruntur sex.

¶Primò, vtrùm liceat viro dimittere vxorem causa fornicationis.

¶Secundò, vtrùm ad hoc teneatur.

¶Tertiò, vtrùm proprio iudicio eam dimittere possit.

¶Quartò, vtrùm vir & vxor quantum ad hoc sint æqualis conditionis.

¶Quintò, vtrùm post diuortiũ debeant manere innupti.

¶Sexto, vtrùm post diuortium possint reconciliari.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm propter fornicationem liceat viro vxorem dimittere.

Tho. 4. dist. 35. q. vnica. art. 1. & sequen.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd propter fornicationem non liceat viro vxorem dimittere. Non enim est malum pro malo reddendum: sed vir dimittendo vxorem propter fornicationem, videtur malum pro malo reddere: ergo hoc non licet.

¶Præterea, Maius peccatum est, si vterque fornicetur, quàm si alter tantùm: sed si vterque fornicetur non poterit propter hoc fieri diuortium: ergo nec si vnus tantum fornicatus fuerit.

¶Præterea, Fornicatio spiritualis & quædam alia peccata sunt grauiora, quàm fornicatio carnalis: sed propter illa non potest fieri separatio à toro: ergo nec propter fornicationem carnalem.

¶Præterea, Vitium cõtra naturam magis remotum est à bonis matrimonij, quàm fornicatio, quæ modo naturæ fit: ergo magis debuit poni causa separationis, quàm fornicatio.

¶SED CONTRA est quod dicitur Matth. 5.

¶Præterea, Illi qui frangit fidem, non tenetur aliquis seruare fidem: sed coniunx fornicando fidem frangit, quam alteri coniugi debet. ergo alter potest alterum causa fornicationis dimittere.

CONCLVSIO.

¶Cùm nullus sit obstrictus fidem ei seruare, qui eam violauerit, viro conceditur iuxta Domini verba vxorem fornicationis causa repudiare.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Dominus dimittere vxorem concessit propter fornicationem in pœnam illius qui fidem fregit, & in fauorem illius qui fidem seruauit, vt non sit astrictus ad reddendum ei debitum qui non seruauit fidem: & propter hoc excipiuntur septem casus in quibus non licet viro vxorem dimittere fornicatricem, in quibus vel vxor à culpa immunis est, vel vtrique æqualiter culpabiles sunt. Primus est si ipse vir similiter fornicatus fuerit. Secundus, si ipse vxorem prostituerit. Tertius, si vxor virum probabiliter mortuum credens propter longam eius absentiam alteri nupserit. Quartus est, si latenter cognita est ab aliquo sub specie viri lectum subintrante. Quintus, si fuerit vi oppressa. Sextus, si reconciliauit eam sibi post adulterium perpetratum, carnaliter eam cognoscens. Septimus, si matrimonio in infidelitate vtriusque contracto vir dederit vxori libellum repudij, & vxor alteri nupserit: tunc enim si vterque conuertatur tenetur eam vir recipere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum quòd vir si dimittat vxorem fornicantem liuore vindictæ, peccat: si autem ad infamiam propriam cauendam, ne videatur particeps criminis, vel ad vitium vxoris corrigendum, vel ad vitandum prolis incertitudinem, non peccat.

¶Ad secundum dicendum, quòd diuortium ex causa fornicationis fit vno accusante alium: & quia nullus potest accusare, qui in simili crimine existit, quando vterque fornicatur diuortium celebrari non potest, quamuis magis peccetur contra matrimonium vtroque fornicante, quàm altero tantùm.

¶Ad tertium dicendum, quòd fornicatio directè est contra bonum matrimonij, quia tollitur per eam certitudo prolis, & fides frangitur, & significatio non seruatur, dum vnus coniugum pluribus carnem suam diuidit: & ideò alia crimina quamuis fortè sint maiora fornicatione, non tamen causant diuortium. Sed quia infidelitas, quæ dicitur spiritualis fornicatio, etiam est contra bonum matrimonij, quod est proles educanda ad cultum Dei: etiam ipsa facit diuortium, sed tamen aliter quàm corporalis fornicatio: quia non propter vnum actum infidelitatis, sed propter consuetudinem quæ pertinaciam ostendit, in qua infidelitas perficitur.

¶Ad quartum dicendum, quòd etiam propter vitiũ contra naturam potest procedi ad diuortium: sed tamen non fit ita mentio de ipso, tum quia est passio innominabilis, tum quia rariùs accidit, tum quia non ita causat incertitudinem prolis

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm vir teneatur ex præcepto vxorem fornicantem dimittere.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vir teneatur ex præcepto vxorem fornicantẽ dimittere, vir enim cùm sit caput vxoris tenetur vxorẽ corrigere: sed separatio à toro est inducta ad correctionẽ vxoris fornicantis. ergo tenetur eam à se separare.

¶Præterea, Qui consentit peccanti, mortaliter ipse etiam mortaliter peccat: sed vir retinens vxorem fornicantem, consentire ei videtur, vt in litera dicitur. ergo peccat nisi eam à se eiiciat.

¶Præterea, Primæ ad Corinthios 6. dicitur, Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur: sed non potest aliquis simul esse membrum meretricis & Christi, vt ibidem dicitur. ergo vir vxori fornicanti adhærens, membrum Christi esse desinit, mortaliter peccans.

¶Præterea, Sicut cognatio tollit vinculum matrimonij, ita fornicatio separat à toro: sed postquam vir nouerit consanguinitatem sui ad vxorem, mortaliter peccat, eam cognoscens carnaliter. ergo & si cognoscit vxorem, postquam scit ipsam esse fornicatam, mortaliter peccat.

¶SED CONTRA, est quod dicit Glossa 1. Corinth. 7. Quòd Dominus permisit causa fornicationis vxorem dimittere. ergo non ex præcepto.

¶Præterea, Quilibet potest dimittere alteri quod in se peccauit: sed vxor fornicando peccauit in virum. ergo vir potest ei parcere, vt non dimittat eam.

CONCLVSIO.

¶Si vxorem adulterã pœniteat adulterium commisisse, non tenetur vir ex præcepto illam relinquere: sin minus, tenetur, ne peccato consentire videatur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd dimissio vxoris fornicantis introducta est ad corrigendum vxoris crimen per talem pœnam: pœna autem corrigens non requiritur vbi emendatio iam præcessit: & ideò si mulier de peccato pœniteat, vir non tenetur eam dimittere: si autem non pœniteat, tenetur, ne peccato consentire videatur, dum correptionem debitam non apponit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd peccatum fornicationis in vxore potest corrigi non tantum tali pœna, sed etiam verbis & verbere: & ideò si aliis ad correctionem sit

parata, non tenetur vir prædictam pœnam ad eius correctionem adhibere.

¶ Ad secundum dicendum, quòd tunc vir vxori consentire videtur quando eam tenet non cessantem à peccato præteritosi autem emendata fuerit, non ei consentit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex quo de peccato fornicationis pœnituit, meretrix dici non potest: & ideò vir ei se coniungendo, membrum meretricis non fit. Vel dicendum, quòd non coniungitur ei quasi meretrici, sed quasi vxori.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non est simile, quia consanguinitas facit vt non sit inter eos vinculum matrimoniale, & ideò carnalis copula sit illicita: sed fornicatio non tollit vinculum prædictum: & ideò actus remanet quantum est de se licitus, nisi per accidens illicitus fiat, inquantùm vir consentire turpitudini vxoris videtur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd permissio illa est intelligenda per prohibitionis priuationem: & sic contra præceptum non diuiditur, quia etiam quod cadit sub præcepto, non est prohibitum.

¶ Ad sextum dicendum, quòd vxor non tantum peccat in virum, sed etiam in seipsam & in Deum: & ideò vir non totaliter potest pœnam dimittere, nisi emendatio sequatur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm vir proprio iudicio posit vxorem fornicantem dimittere.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd proprio iudicio vir vxorem fornicantem posit dimittere. Sententiam enim à iudice latam absque alio iudicio exequi licet: sed Deus iudex iustus dedit hanc sententiam, vt propter fornicationem vir vxorem dimittere posit. non ergo requiritur ad hoc aliud iudicium.

¶ Prætereà, Matth. 1. dicitur, quòd Ioseph cùm esset iustus, cogitauit occultè dimittere Mariam. ergo videtur quòd occultè vir posit diuortium celebrare absq; iudicio Ecclesiæ.

¶ Prætereà, Si vir post fornicationem vxoris cognitam debitum ei reddit, amittit actionem quam contra fornicariam habebat. ergo denegatio debiti, quæ ad diuortium pertinet, debet Ecclesiæ iudicium præcedere.

¶ Prætereà, Illud quod non potest probari, non debet ad Ecclesiæ iudicium adduci: sed fornicationis crimen non potest probari, quia oculus adulteri obseruat caliginem: vt dicitur Iob 25. ergo non debet iudicio Ecclesiæ prædictum diuortium fieri.

¶ Prætereà, Accusationem debet inscriptio præcedere, qua aliquis se ad talionem obliget, si in probatione deficiat: sed hoc non potest esse in ista materia, quia qualitercunque res iret, vir consequeretur intentum suum, siue ipse vxorem dimitteret siue vxor eum. ergo non debet ad iudicium Ecclesiæ per accusationem adduci.

¶ Prætereà, Plus tenetur homo vxori, quàm extraneo: sed homo crimen alterius etiam extranei non debet Ecclesiæ deferre nisi monitione præmissa in secreto, vt patet Matth. 18. ergo multò minùs potest crimen vxoris ad Ecclesiam deferre, si eam priùs occultè non corripuerit.

¶ SED CONTRA, Nullus debet seipsum vindicare: sed si vir vxorem fornicantem proprio arbitrio dimitteret, ipse se vindicaret: ergo hoc non debet fieri.

¶ Prætereà, Nullus in eâdem causa est actor & iudex: sed vir est actor impetens vxorem de offensa in se commissa: ergo ipse non potest esse iudex, & sic non debet proprio arbitrio dimittere.

CONCLVSIO.

¶ Vir potest quantum ad torum solùm vxorem fornicariam dimittere: quantum verò ad torum & cohabitationem simul, non potest eam repudiare nisi iudicio Ecclesiæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd vir potest vxorem dimittere dupliciter. Vno modo quantum ad torum tantum, & sic potest eam dimittere quàm citò sibi constat de fornicatione vxoris proprio arbitrio, nec tenetur reddere debitum exigenti nisi per Ecclesiam compellatur, & taliter reddens nullum præiudicium sibi facit. Alio modo quantum ad torum & cohabitationem, & hoc modo non potest dimitti nisi iudicio Ecclesiæ: & si aliàs dimissa fuerit debet cogi ad cohabitandum, nisi posset ei vir incontinenti fornicationem probare. hæc autem dimissio diuortium dicitur: & ideò concedendum est quòd diuortium non potest celebrari nisi iudicio Ecclesiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sententia est applicatio iuris communis ad particulare factum. vnde Deus ius promulgauit, secundū quod sententia in iudicio formari debet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Ioseph voluit Virginem dimittere non quasi suspectam de fornicatione, sed ob reuerentiā sanctitatis eius, timens cohabitare ei: nec tamen est simile, quia tunc ex adulterio non solùm procedebatur ad diuortium, sed vlterius ad lapidationem, non autem nunc quando agitur in iudicio Ecclesiæ.

¶ Ad tertium patet solutio ex dictis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quandoque vir vxorem suspectam habens, ei insidiatur, vt deprehendere posit eam cum testibus in crimine fornicationis, & sic potest ad accusationem procedere. Et præterea, si de facto ipso non constat, possunt esse violentæ suspicationes fornicationis, quibus probatis videtur fornicatio probata esse, vt si inueniatur solus cum sola horis & locis suspectis, & nudus cum nuda.

¶ Ad quintum dicendum, quòd maritus potest accusare vxorem de adulterio dupliciter. Vno modo ad tori separationem coram iudice spirituali, & tunc inscriptio non debet fieri cum oblatione ad legem talionis: quia sic vir consequeretur intentum suum, vt probat obiectio. Alio modo ad punitionem criminis in iudicio seculari, & sic oportet quòd præcedat inscriptio, per quam ad pœnam talionis se obliget, si in probatione deficiat.

¶ Ad sextum dicendum, quòd sicut Decre. dicit, tribus modis in criminibus procedi potest. Primò, per inquisitionem, quam debet præcedere clamosa insinuatio quæ locum accusationis tenet. Secundò, per accusationem, quam debet præcedere legitima inscriptio. Tertiò, per denuntiationem, quam debet præcedere trina correctio. Verbum ergo Domini intelligitur, quādo agitur per viam denuntiationis, non quando agitur per viam accusationis: quia tunc non agit solùm ad correctionem delinquentis, sed ad punitionem propter bonum commune conseruandum, quod iustitia deficiente periret.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm vir & vxor in causa diuortij possint ad paria iudicari.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd vir & vxor non debeant in causa diuortij ad paria iudicari. Diuortium enim tenetur in lege noua loco repudij, quod erat in lege veteri, vt patet Matthæi 5. sed in repudio vir & vxor non iudicabantur ad paria, quia vir poterat repudiare vxorem, & non conuersò. ergo non debent ad paria iudicari.

¶ Præterea, Plus est contra legē naturę, quòd vxor plures viros habeat, quàm quòd vir plures mulieres: vnde hoc quandoque licuit: illud verò nūquàm. ergo plus peccat mulier in adulterio quàm vir, & ita non debent ad paria iudicari.

¶ Præterea, Vbi est maius nocumentum proximi, ibi est maius peccatum: sed plus nocet vxor adultera viro, quàm vir adulter vxori, quia adulterium vxoris facit incertitudinem prolis: non autem adulterium viri: ergo maius est peccatum vxoris, & sic non debent ad paria iudicari.

¶ Præterea, Diuortium inducitur ad crimen adulterij corrigēdum, sed magis pertinet ad virum, qui est caput mulieris, vt dicitur primo Corinth. vndecimo, corrigere vxorem quam econuerso. ergo non debent in repudio ad paria iudicari, sed vir debet esse melioris conditionis.

¶ Sed contrà, Videtur quòd in hoc vxor debeat esse melioris conditionis. Quia quantò est maior fragilitas in peccante, tātò magis est peccatum venia dignum: sed in mulieribus est maior fragilitas, quàm in viris, ratione cuius dicit Chrysostomus, Quòd propria passio mulierum est luxuria: & Philosophus dicit in septimo Ethicorum, Quòd mulieres non dicuntur continentes, propriè loquendo, propter facilem inclinationem ad concupiscentias: quia nec bruta animalia possunt continere propter hoc quòd non habent aliquid quod concupiscentiis obuiare posit. ergo mulieribus in pœna diuortij deberet magis parci.

¶ Præterea, Ponitur vir caput mulieris vt ipsam corrigat. ergo magis peccat quàm mulier, & sic debet magis puniri.

CONCLV-

CONCLVSIO.

¶In causa diuortij vir & vxor ad paria quidem iudicantur: ita vt idem sit licitum & illicitum vni quod alteri. Sed quantum ad bonum prolis plus peccat vxor adultera, quam vir moechus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in causa diuortij vir & vxor ad paria iudicantur, vt idem sit licitum & illicitum vni quod alteri, non tamen pariter iudicantur ad illa, quia causa diuortij est maior in vno quàm in alio, cùm tamen in vtroque sit sufficiens causa ad diuortium. Diuortium enim poena est adulterij, inquantùm est contra matrimonij bona, quantùm ad bonum fidei, ad quam coniuges æqualiter sibi inuicem tenentur. Tantùm enim peccat contra matrimonium adulterium vnius, sicut adulterium alterius, & hæc causa in vtroque sufficit ad diuortium. Sed quantùm ad bonum prolis plus peccat adulterium vxoris, quàm viri: & ideò maior est causa diuortij in vxore quàm in viro, & sic ad æqualia, sed non ex æquali causa obligantur, nec iniustè: quia in vtroque est causa sufficiens ad hanc poenam: sicut est etiam de duobus, qui damnantur ad eiusdem mortis poenam, quamuis alius altero grauius peccauerit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd repudium non permittebatur nisi ad euitandum homicidium: & quia in viris magis erat de hoc periculum, quàm in mulieribus, ideò viro permittebatur dimittere vxorem, non autem econuersò per legem repudij.

¶Ad secundum & tertium dicendum, quòd rationes illæ procedunt, secundum quòd in comparatione ad bonum prolis maior sit causa diuortij in vxore adultera, quàm in viro: non tamen sequitur quòd non iudicentur ad paria, vt ex dictis patet.

¶Ad quartum dicendum, quòd quamuis vir sit caput mulieris quasi gubernator, non tamen quasi iudex ipsius sicut nec econuersò: & ideò in eis quæ per iudicium facienda sunt, non plus potest vir in vxorem, quàm econuersò.

¶Ad quintum dicendum, quòd in adulterio inuenitur de ratione peccati idem quod est in fornicatione simplici, & adhuc plus quod magis grauat, scilicet matrimonij læsionem. Si autem consideretur id quod est commune adulterio & fornicationi, peccatum viri & mulieris se habent vt excedentia & excessa, quia in muliere est plus de humore: & ideò sunt magis ducibiles à concupiscentiis, sed in viro est plus de calore qui concupiscentiam excitat: sed tamen, simpliciter loquendo, cæteris paribus vir in simplici fornicatione plus peccat quàm mulier, quia plus habet de rationis bono, quod præualet quibuslibet motibus corporalium passionum. Sed quantùm ad læsionem matrimonij, quam adulterium fornicationi addit, ex qua diuortium causat, plus peccat mulier quàm vir, vt ex dictis patet: & quia hoc est grauius quàm simplex fornicatio: ideò simpliciter loquendo, plus peccat mulier adultera, quàm vir adulter, cæteris paribus.

¶Ad sextum dicendum, quòd quamuis regimen quod datur viro in mulierem, sit quædam circumstantia aggrauans, tamen ex illa circunstantia, quę in aliam speciem trahit, magis aggrauatur peccatum, scilicet ex læsione matrimonij, quod trahit ad speciem iniustitiæ in hoc, quòd furtiuè aliena proles submittitur.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm post diuortium vir alteri nubere possit.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd post diuortium vir alteri nubere possit. Nullus enim tenetur ad perpetuam continentiam: sed vir tenetur in aliquo casu vxorem fornicantem à se in perpetuum separare, vt patet ex dictis. ergo videtur quòd ad minùs in tali casu alteram ducere possit.

¶Præterea, Peccanti non est danda maior occasio peccandi: sed si ei qui propter culpam fornicationis dimittitur, non licet aliam copulam quærere, datur sibi maior occasio peccādi: non enim est probabile, quòd qui in matrimonio non continuit, quòd posteà continere possit. ergo videtur quòd liceat ei ad aliam copulam transire.

¶Pręterea, Vxor non tenetur viro nisi ad debitum reddendum & cohabitationem: sed per diuortium ab vtroque absoluitur, ergo soluta est à lege viri. ergo potest alteri nubere, & eadem ratio est de viro.

¶Præterea, Matth. 19. dicitur, Qui dimiserit vxorem, & aliam duxerit excepta causa fornicationis, moechatur. ergo videtur quòd si causa fornicationis dimissa vxore aliam duxerit, non moechetur: & ita est verum matrimonium.

¶SED CONTRA, Primæ Corin. 7. Præcipio non ego, sed Dominus vxorem à viro non discedere, quòd si discesserit, manere innuptam.

¶Præterea, Nullus ex peccato debet reportare commodum: sed reportaret, si liceret adulteræ ad aliud magis desideratum connubium transire: & esset occasio adulterandi volentibus alia matrimonia quærere. ergo non licet aliam copulam quærere neque viro neque vxori.

CONCLVSIO.

¶Non potest efficere adulterium, quin semper verum coniugium remaneat, ob id non licet vni altero superstite ad alias nuptias euolare, ratione adulterij.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nihil adueniens supra matrimonium, potest ipsum dissoluere: & ideò adulterium non facit quin sit verum matrimonium. Manet enim, vt Aug. dicit inter viuentes coniugale vinculum, quod nec separatio, nec cum aliquo iunctio potest auferre: & ideò non licet vni altero viuente ad aliam copulam transire.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis per nullus obligetur ad continentiam, tamen per accidens potest esse quòd obligetur: sicut si vxor sua ægritudinem incurabilem incurrat, & talem quæ carnalem copulam non patiatur, & similiter etiam est si incorrigibiliter spirituali infirmitate, scilicet fornicatione laboret.

¶Ad secundum dicendum, quòd ipsa confusio quam reportat à diuortio, debet eam cohibere à peccato, quia si cohibere nō potest, minus malum est, quòd ipsa sola peccet, quàm quòd peccati vir eius sit particeps.

¶Ad tertium dicendum, quòd quamuis vxor post diuortium non teneatur viro adultero ad debitum reddendum, & cohabitandum, tamen adhuc manet vinculum matrimonij, ex quo ad hoc tenebatur: & ideò non potest ad aliam copulam transire viro viuente, nisi videatur Ecclesia decepta fuisse per falsos testes sententiando de diuortio: quia in tali casu, etiam si votum professionis emisisset, restitueretur viro, & teneretur reddere debitum, sed non liceret ei exigere.

¶Ad quartum dicendum, quòd exceptio illa quæ est in verbis Domini, refertur ad dimissionem vxoris, & ideò obiectio ex falso intellectu procedit.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm post diuortium vir & vxor possint reconciliari.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd post diuortium vir & vxor non possint reconciliari. Regula enim est in iure, Quod semel benè definitum est, nulla debet iteratione retractari: sed iudicio Ecclesiæ deffinitum est, quòd debent separari. ergo non possunt reconciliari vlteriùs.

¶Præterea, Si posset esse reconciliatio, præcipuè videretur quòd post poenitentiam vxoris vir teneatur eam recipere: sed non tenetur, quia etiam vxor non potest pro exceptione proponere in iudicio suam poenitentiam contra virum accusantem de fornicatione. ergo nullo modo potest fieri reconciliatio.

¶Præterea, Si posset esse reconciliatio, videtur quòd vxor adultera teneretur redire ad virum ipsam reuocantem: sed non tenetur, quia iam separati sunt iudicio Ecclesiæ. ergo, &c.

¶Præterea, Si liceret reconciliare vxorem adulteram in illo casu præcipuè deberet fieri, quando vir post diuortium inuenitur adulterium committere: sed in hoc casu vxor non potest cogere eum ad reconciliationem, cùm iustè sit diuortium celebratum. ergo nullo modo potest reconciliari.

¶Præterea, Si vir adulter occultè dimittat vxorem conuictam de adulterio per Ecclesiæ iudicium, non videtur iustè factum diuortium: sed tamen vir non tenetur vxorem sibi reconciliare, quia vxor probare in iudicio adulterium viro non potest. ergo multò minùs quando diuortium iustè est celebratum reconciliatio fieri potest.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. Cor. 7. Quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.

¶Pręterea, Vir poterit eam non dimittere post fornicationem, ergo eâdem ratione eam reconciliare sibi.

CONCLV

CONCLVSIO.

¶ Potest vir vxorem causa adulterij dimissam reuocare, si emendata pœnitentiam de peccato egerit, secus non potest, quemadmodum nec retinere à peccato desistere nolentem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd si vxor post diuortium de peccato pœnitentiam agens emendata fuerit, potest eam sibi vir recõciliare: si autem in peccato incorrigibilis maneat, non debet assumere eam eâdem ratione, qua non licebat eam nolentem à peccato desistere retinere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sententia Ecclesiæ diuortium celebrantis non fuit cogens ad separationem, sed licentiam præbens: & ideò absque retractatione præcedentis sententiæ potest reconciliatio fieri, vel sequi.

¶Ad secundum dicendum, quòd pœnitentia vxoris debet inducere virum vt vxorem fornicantem non accuset aut dimittat, sed tamen non potest ad hoc cogi, nec potest per pœnitentiam eum vxor ab accusatione repellere: quia cessante culpa & quantùm ad actum, & quantùm ad maculam, adhuc manet aliquid de reatu, & cessante reatu etiam quantùm ad Deum adhuc manet reatus quo ad pœnam humano iudicio inferendam, quia homo non videt cor, sicut Deus.

¶Ad tertium dicendum, quòd illud quod inducitur in fauorem alicuius, non facit ei præiudicium: vnde cùm diuortium sit inductum in fauorem viri, non aufert ei ius petendi debitum vel reuocandi vxorem. Vnde vxor tenetur reddere, & ad eum redire, si fuerit reuocata, nisi de licentia votum continentiæ emiserit.

¶Ad quartum dicendum, quòd propter adulterium quod vir priùs innocens post diuortium committit, secundum rigorem iuris non debet cogi ad recipiendum vxorem adulteram: priùs tamen secundum æquitatem iuris iudex ex officio suo debet eum cogere, vt caueat periculo animæ eius, & scandalo maiorum, quamuis vxor non possit reconciliationem petere.

¶Ad quintum dicendum, quòd si adulterium viri sit occultum, per hoc non aufertur ius excipiendi contra accusationem viri vxori adulteræ, quamuis desit sibi probatio: & ideò peccat vir diuortium petens: & si post sententiam de diuortio vxor petat debitum, aut reconciliationem, vir tenetur ad vtrunque.

QVAESTIO SEXAGESIMA tertia, *De secundis nuptiis, in duos articulos diuisa.*

CONSEQVENTER considerandum est de secundis nuptiis.

¶Et circa hoc quæruntur duo.

¶Primò, vtrùm sint licitæ.

¶Secundo, vtrùm sint sacramentales.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm secundæ nuptiæ sint licitæ.

Tho. 4. dist. 42. q. 3. art. 1. & 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd secundæ nuptiæ non sint licitæ, quia iudicium de re debet esse secundum veritatem, dicit autem Chrysosto. quòd secundum virum accipere est fornicatio secundum veritatem, quæ non est licita. ergo nec secundum matrimonium.

¶Præterea, Omne quod non est bonum, non est licitum: sed Ambro. dicit quòd duplex matrimonium non est bonum: ergo non est licitum.

¶Præterea, Nullus arceri debet ne intersit illis, quæ sunt honesta & licita: sed sacerdotes arcentur ne intersint secundis nuptiis, vt in litera patet: ergo non sunt licitæ.

¶Præterea, Nullus reportat pœnam nisi pro culpa: sed pro secundis nuptiis aliquis reportat irregularitatis pœnam. ergo non sunt licitæ.

¶SED CONTRA est, quòd Abraham legitur secundas nuptias contraxisse, Gene. 25.

¶Præterea, Primæ Timo. 5. dicit Apostolus, Volo autem iuniores, scilicet viduas, nubere, filios procreare. ergo secundæ nuptiæ sunt licitæ.

CONCLVSIO.

¶Potest toties contrahi matrimonium, quoties alter coniugum mortuus est moriente enim altero coniugum vinculum matrimoniale soluitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd vinculum matrimoniale non durat nisi vsque ad mortem, vt patet Romanorum quarto, & ideò moriente altero coniugum, vinculum matrimoniale cessat: vnde propter præcedens matrimonium non impeditur aliquis à secundo, mortuo coniuge, & sic non solùm secundæ sed tertiæ, & sic deinceps nuptiæ sunt licitæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Chry. loquitur quantum ad causam, quæ aliquando solùm ad secundas nuptias incitaret, scilicet concupiscentiam, quæ etiam ad fornicationem incitat.

¶Ad secundum dicendum, quòd secundum matrimonium non dicitur esse bonum, quia non sit licitum, sed quia caret illo honore significationis, qui est in primis nuptiis, vt sit vna vnius: sicut est in Christo & Ecclesia.

¶Ad tertium dicendum, quòd homines diuinis dediti, non solùm ab illicitis, sed etiam ab illis quæ habent aliquam turpitudinis speciem, arcentur: & ideò arcentur à secundis nuptiis, quę carent honestate, quæ est in primis.

¶Ad quartum dicendum, quòd irregularitas non semper inducitur propter culpam, sed propter defectum sacramenti: & ideò ratio non est ad propositum.

ARTICVLVS II.

Vtrùm secundum matrimonium sit sacramentum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd secundum matrimonium non sit sacramentum. Qui enim iterat sacramentum, facit ei iniuriam: sed nulli sacramento facienda est iniuria. ergo si secundum matrimonium esset sacramentum, nullo modo esset iterandum.

¶Præterea, In omni sacramento adhibetur aliqua benedictio: sed in secundis nuptiis non adhibetur benedictio, vt in litera dicitur. ergo non fit ibi aliquod sacramentum.

¶Pręterea, Significatio est de essentia sacramẽti: sed in secundo matrimonio non saluatur significatio matrimonij, quia non est vna vnius sicut Christus & Ecclesia. ergo non est sacramentũ.

¶Præterea, Vnum sacramentum non impedit à susceptione alterius, sed secundum matrimoniũ impedit à susceptione ordinum. ergo non est sacramentum.

¶SED CONTRA, Coitus in secundis nuptiis excusatur à peccato, sicut & in primis: sed per tria bona matrimonij excusatur coitus matrimonialis, quæ sunt fides, proles, & sacramentum. ergo secundum matrimonium est sacramentum.

¶Præterea, ex secunda coniunctione viri ad mulierẽ modo sacramentali non contrahitur irregularitas, sicut patet ex fornicatione: sed in secundis nuptiis contrahitur irregularitas. ergo sunt sacramentales.

CONCLVSIO.

¶Secundum matrimonium est sacramentum, cùm in eo reperiantur quæ sunt de esse sacramenti, scilicet persona legitima, tanquam materia: & expressio consensus per verba de præsenti, tanquam forma.

¶RESPONDEO dicendum, quòd vbicunque inueniuntur illa quæ sint de esse sacramenti, ibi est verum sacramentum. Vnde cùm in secundis nuptiis inueniantur omnia quæ sunt de esse sacramenti, quia debita materia quam facit persona legitima, & debita forma, scilicet expressio consensus interioris per verba de præsenti, constat quòd etiam secundum matrimonium est sacramentum, sicut & primum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc intelligitur de sacramento quod inducit perpetuum effectum: tunc enim si iteratur sacramentum, datur intelligi quòd primum non fuit efficax: & sic fit primo iniuria, sicut patet in omnibus sacramentis quæ imprimunt characterem: sed illa sacramenta quæ habent effectum non perpetuum, possunt iterari sine iniuria sacramenti, sicut patet de pœnitentia: & quia vinculum matrimoniale tollitur per mortem, nulla fit iniuria sacramento si mulier post mortem viri iteratò nubat.

¶Ad secundum dicendum, quòd secundum matrimonium quamuis in se consideratum sit perfectum sacramentum, tamen in ordine ad primum consideratum habet aliquid de defectu sacramenti: quia non habet plenã significationẽ, cùm nõ sit vna vnius, sicut est in matrimonio Christi & Ecclesiæ, & ratione huius defect⁹ benedictio à secũdis nuptiis subtrahitur: sed hoc est intelligendum, quando secundæ nuptiæ sunt secũdę & ex parte viri & ex parte mulieris tãtùm: si enim virgo contrahat cũ viro, qui habuit aliã, vxorẽ nihilominus nuptiæ benedicũtur, saluatur enim aliquo modo significatio etiam in ordine ad primas nuptias. Quia Christus etsi vnã Ecclesiã sponsam ha-

ſam habeat, habet tamen plures perſonas deſponſatas in vna Eccleſia: ſed anima non poteſt eſſe ſponſa alterius quàm Chriſti, quia aliâs cum dæmone fornicatur, nec eſt ibi matrimoniũ ſpirituale. & propter hoc quando mulier ſecundò nubit, nuptię non benedicuntur propter defectum ſacramenti.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſignificatio perfecta inuenitur in ſecundo matrimonio ſecundum ſe conſiderato, non autem ſi conſideretur in ordine ad præcedens matrimonium: & ſic habet defectum ſacramenti.

¶Ad quartum dicendum, quòd ſecundum matrimonium impedit ſacramentum ordinis quantùm ad id quod habet de defectu ſacramenti, & non inquantùm eſt ſacramentum.

QVAESTIO SEXAGESIMA-quarta, *De annexis matrimonio & debiti redditione, in ſeptem articulos diuiſa.*

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de annexis matrimonio. & primò, de debiti redditione Secundò, de pluralitate vxorum. Tertiò, de bigamia Quartò, de libello repudij. Quintò, de filiis illegitimè natis.

¶Circa primum quæruntur ſeptem.

¶Primò, vtrùm alter coniugum teneatur alteri debitum reddere.

¶Secundò, vtrùm debeat aliquando reddere non poſcenti.

¶Tertiò, vtrùm vir & vxor in hoc ſint æquales.

¶Quartò, vtrùm vnus ſine conſenſu alterius poſsit votum emittere, per quod redditio debiti impediatur.

¶Quintò, vtrùm tempus impediat debiti petitionem.

¶Sextò, vtrùm petens tempore ſacro peccet mortaliter.

¶Septimò, vtrùm reddere teneatur tempore feſtiuo.

ARTCVLVS I.

¶Vtrùm alter coniugum teneatur alteri ad redditionem debiti.

Tho. 4. dist. 32. q. vnica, artic. 1. & seq.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd alter coniugum non teneatur alteri ad reditionem debiti ex neceſsitate præcepti. Nullus enim prohibetur à ſumptione Euchariſtiæ propter hoc quòd præceptum implet: ſed ille qui vxori debitum reddit, non poteſt carnes Agni edere: vt Hiero. in litera dicit. ergo reddere debitum non eſt de neceſsitate præcepti.

¶Præterea, Quilibet poteſt licitè abſtinere ab his quæ ſunt ſibi nociua in perſona: ſed aliquando reddere debitum poſcenti, eſſet perſonæ nociuum vel ratione infirmitatis, vel ratione ſolutionis iam factæ. ergo videtur quòd licitè poſsit debitum poſcenti negari.

¶Præterea, Quicunque facit ſe impotentem ad faciendum id, ad quod ex præcepto tenetur, peccat: ſi ergo aliquis ex neceſſitate præcepti tenetur ad reddendum debitum, videtur quòd peccet, ſi ieiunando, vel aliâs corpus ſuum attenuando, impotentem ſe reddat ad debiti ſolutionem: quod non videtur verum.

¶Præterea, Matrimonium, ſecundum Philoſophum, ordinatur ad procreationem prolis & educationem, & iterum ad cõmunicationem vitæ: ſed lepra eſt contra vtrunq; matrimonij finem: quia cùm ſit morbus contagioſus, mulier leproſo non tenetur cohabitare viro: ſimiliter etiam morbus frequenter tranſmittitur ad prolem. ergo viro leproſo vxor debitum reddere non tenetur, vt videtur.

¶SED CONTRA, Sicut ſeruus eſt in poteſtate domini ſui, ita & vnus cõiugum in poteſtate alterius: vt patet 1. Cor. 7. ſed ſeruus tenetur ex neceſsitate pręcepti domino ſuo debitum ſeruitutis reddere: vt patet Rom. 13. Reddite omnibus debita, cui tributum, &c. ergo & vnus coniugum ex neceſsitate præcepti tenetur alteri debitum reddere.

¶Præterea, Matrimonium eſt ordinatum ad fornicationem vitandam: vt patet 1. Corinth. 7. ſed hoc non poſſet per matrimonium fieri, ſi vnus alteri non teneretur debitum reddere, quando concupiſcentia infeſtatur: ergo reddere debitum eſt de neceſsitate præcepti.

CONCLVSIO.

¶Tenentur coniuges ſibi mutuò debitum præſtare, cùm ſacrum coniugium inſtitutum ſit vt & vitetur fornicatio, & vt liberis opera detur, ſalua tamen vtriuſque incolumitate.

¶RESPONDEO dicendum, quòd matrimonium principaliter eſt inſtitutum in officium naturæ: & ideò in actu ipſius ſeruandus eſt naturæ motus ſecundum quem nutritiua non miniſtrat generatiuæ, niſi illud quod ſuperfluit ad conſeruationem indiuidui, quia hic eſt ordo naturalis, vt prius aliquid in ſeipſo perficiatur, & poſtmodum alteri de perfectione ſua communicet, & hic eſt etiam ordo charitatis quæ naturam perficit. & ideò cùm vxor in viro poteſtatem non habeat, niſi quantùm ad generatiuam virtutem: non autem quantùm ad ea quæ ſunt de conſeruatione indiuidui ordinata, vir tenetur vxori debitum reddere in his quæ ad generationem prolis ſpectãt, ſalua tamen priùs perſonæ incolumitate.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquis implens aliquod præceptum, poteſt reddi inhabilis ad aliquod ſacrum officium proſequendum, ſicut iudex qui hominem ad mortem condemnans præceptum implens, irregularis efficitur: ſimiliter etiam ille qui præceptum implens debitum ſoluit, redditur ineptus ad diuina officia exequenda, non quòd ille actus ſit peccatum, ſed ratione carnalitatis illius actus. Et ſic ſecundum quòd Magiſter dicit, Hierony. loquitur tantùm de miniſtris Eccleſiæ: non autem de aliis qui ſunt ſuo iudicio relinquendi, quia poſſunt & ex deuotione dimittere, & ſumere corpus Chriſti abſque peccato.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd vxor non habet poteſtatem in corpus viri niſi ſalua conſiſtentia perſonæ ipſius, vt dictum eſt. Vnde ſi vltrà exigit, non eſt petitio debiti, ſed iniuſta exactio: & propter hoc vir non tenetur ei ſatisfacere.

¶Ad tertium dicendum, quòd ſi aliquis redditur impotens ad debitum ſoluendum ex cauſa ex matrimonio ſequuta, puta cùm priùs debitum reddidit, & eſt impotens ad debitum ſoluendum vlterius, mulier non habet ius petendi, & in petendo vlteriùs ſe magis meretricem, quàm coniugem exhiberet: ſi autem reddatur impotens ex alia cauſa, ſi illa eſt licita, ſic iterum non tenetur, nec poteſt mulier exigere: ſi nõ eſt licita, tunc peccat, & peccatum vxoris, ſi propter hoc in fornicationem labatur aliquo modo, ſibi imputatur: & ideò debet quantum poteſt dare operam, vt vxor contineat.

¶Ad quartum dicendum, quòd lepra ſoluit ſponſalia, ſed non matrimonium: vnde etiam vxor viro leproſo tenetur reddere debitum, non tamen tenetur ei cohabitare: quia non ita citò inficitur ex coitu, ſicut ex frequenti cohabitatione: & quamuis generetur infirma proles, tamen melius eſt ei ſic eſſe, quàm penitus non eſſe.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm vir teneatur reddere debitum vxori non petenti.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd non teneatur vir debitum reddere vxori non petenti. Præceptum enim affirmatiuum non obligat niſi ad tempus determinatum: ſed tempus determinatum ſolutionis debiti non poteſt eſſe, niſi quando petitur. ergo aliàs ſoluere non tenetur.

¶Præterea, De quolibet debemus præſumere meliora: ſed melius etiam eſt coniugibus continere, quàm matrimonio vti. ergo niſi expreſſe debitum petat, debet vir præſumere quòd ei placeat continere: & ſic non tenetur debitum ei reddere.

¶Præterea, Sicut vxor habet poteſtatem in virum, ita dominus in ſeruum: ſed domino non tenetur ſeruus ſeruire, niſi quando ſibi ab ipſo imperatur: nec ergo vir tenetur vxori reddere debitum, niſi quando ab eo exigitur.

Præterea, Vir poteſt aliquando vxorem exigentem precibus auertere, ne exigat. ergo multò magis poteſt non reddere, ſi non exigat.

¶SED CONTRA, In redditione debiti medicamentum præſtatur contra vxoris concupiſcentiam: ſed medicus, cui infirmus eſt commiſſus, tenetur morbo eius ſubuenire etiam ſi ipſe non petat. ergo vir vxori non petenti tenetur debitum reddere.

¶Præterea, Prælatus tenetur correctionis remedium circa peccata ſubditorum adhibere, etiam eis contradicentibus: ſed redditio debiti eſt in viro ordinata contra peccata vxoris. ergo tenetur vir debitum reddere quandoq; etiam non petenti.

CONCLV

CONCLVSIO.

¶Cùm natura mulieres sint verecundæ, ita vt non audeant petere debitum à viris sibi præstari, tenetur vir etiam vxori non petenti, debitum reddere, si aliquo signo id eam velle perceperit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd petere debitum est dupliciter. Vno modo expressè, vt quando verbis inuicem petunt. Alio modo est petitio debiti interpretata, quando scilicet vir percipit per aliqua signa quòd vxor vellet sibi debitum reddi, sed propter verecundiam tacet: & ita etiam non si expressè petat verbis debitum, tamen vir tenetur reddere, quando expressa signa in vxore apparent voluntatis reddendi debiti.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd tempus determinatum non est quando petitur, sed quando timetur ex aliquibus signis periculum, ad quod vitandum ordinatur debiti redditio nisi tunc reddatur.

¶Ad secundum dicendum, quòd vir potest talem præsumptionem habere de vxore, quando in ea contraria signa non videt, sed quando videt esset stulta præsumptio.

¶Ad tertium dicendum, quòd dominus non ita verecundatur à seruo petere debitum seruitutis, sicut vxor à viro debitum coniugij. Si tamen dominus non peteret vel propter ignorantiam, vel alia de causa, nihilominus seruus teneretur implere, si periculum immineret: hoc enim est non ad oculum seruire, quod Apostolus seruis mandat.

¶Ad quartum dicendum, quòd non debet vir vxorem auertere ne petat debitum, nisi propter aliquam rationabilem causam, & tunc etiam non debet cum magna instantia auerti propter pericula imminentia.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm vir & mulier sint in actu matrimoniali æquales.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd vir & mulier non sint in actu matrimonij æquales. Agens enim est nobilius patiente: vt Aug. dicit 12. super Gen. ad literam: sed in actu coniugali vir se habet vt agens, & fœmina vt patiens. ergo non sunt in actu illo æquales.

¶Præterea, Vxor non tenetur viro debitum reddere nisi petat: vir autem tenetur, vt dictum est. ergo non sunt pares in actu matrimonij.

¶Præterea, In matrimonio mulier propter virum facta est, vt patet Gene. 2. Faciamus ei adiutorium simile illi: sed illud propter quod est alterum, semper est principale. ergo, &c.

¶Præterea, Matrimonium principaliter ordinatur ad actum coniugalem: sed in matrimonio vir est caput mulieris, vt patet 1. Corin. 7. ergo non sunt æquales in actu prædicto.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. Corin. 7. Vir non habet potestatem sui corporis, & similiter dicit de vxore. ergo sunt æquales in actu matrimonij.

¶Præterea, Matrimonium est relatio æquiparentiæ, cùm sit coniunctio, vt dictum est. ergo vir & vxor sunt æquales in actu matrimonij.

CONCLVSIO.

¶Sunt vir & vxor in actu coniugij æquales quantum ad æqualitatem proportionis, non autem quantum ad æqualitatem quantitatis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd duplex est æqualitas, scilicet quantitatis & proportionis. Æqualitas quidem quantitatis est, quæ attenditur inter duas quantitates eiusdem mensuræ, sicut bicubiti in bicubitum. Sed æqualitas proportionis est quæ attenditur inter duas proportiones eiusdem speciei, sicut dupli ad duplum. Loquendo ergo de prima æqualitate vir & vxor non sunt æquales in matrimonio, neque ad actum coniugalem, in quo id quod nobilius est, viro debetur, neque quantum ad dispensationem domus, in qua vxor regitur & vir regit, sed quantùm ad secundam æqualitatem sunt æquales in vtroque, quia sicut tenetur vir vxori in actu coniugali & dispensatione domus ad id quod viri est, ita vxor viro ad id quod vxoris est, & secundum hoc dicitur in litera, quòd sunt æquales in reddendo debitum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis agere sit nobilius quàm pati, tamen eadem est proportio patientis ad patiendum & agentis ad agendum: & secundum hoc est ibi æqualitas proportionis.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc est per accidēs. Vir enim qui nobiliorem partem habet in actu cōiugali, naturaliter habet, quòd non ita erubescat petere debitum sicut vxor: & inde est quod non ita vxor tenetur reddere debitum non petenti viro, sicut vir vxori.

¶Ad tertium dicendum, quòd ex hoc ostenditur, quòd non sunt æquales absolutè: non autem quod non sint æquales secundum proportionem.

¶Ad quartum dicendum, quòd quamuis caput sit principalius membrum, tamē sicut membrum tenetur capiti in officio suo, ita caput membris: & sic est ibi æqualitas proportionis.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm vir & vxor possint emittere votum contra debitum matrimonij sine mutuo consensu.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd vir & vxor possint votum emittere contra debitum matrimonij sine mutuo consensu. Vir enim & vxor æqualiter obligantur ad debiti solutionem, vt dictum est, sed licitum est viro etiam vxore prohibente accipere crucem in subsidium terræ sanctæ. ergo etiam hoc licitum est vxori: & ideò cùm per votū redditio debiti impediatur, potest alter coniugum sine consensu alterius votum prædictum emittere.

¶Præterea, Non est expectandum in aliquo voto consensus alicuius, qui non potest sine peccato dissentire, quin alter coniugum continentiam voueat vel simpliciter vel ad tempus: quia impedire profectum spiritualem, est peccatum in Spiritum sanctum. ergo vnus potest votum continentiæ simpliciter vel ad tempus sine consensu alterius vouere.

¶Præterea, Sicut in actu matrimoniali requiritur debiti redditio, ita debiti petitio: sed vnus potest sine consensu alterius vouere, quòd debitum non petet, cùm in hoc sit suæ potestatis: ergo pari ratione quòd debitum non reddet.

¶Præterea, Nullus potest ex præcepto superioris cogi ad id quod non liceret sibi simpliciter vouere & facere, quia in illicitis non est obediendum: sed prælatus superior posset præcipere viro vt vxori ad tempus debitum non redderet, occupando eum in aliquo seruitio. ergo hoc etiam ipse posset facere, & vouere, per quod ad debiti redditionem impediretur.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. Cor. 7. Ne fraudetis vos inuicem nisi ex communi consensu ad tempus, vt vacetis orationi.

¶Præterea, Nullus potest facere votum de alieno: sed vir non habet potestatem sui corporis, sed vxor: ergo sine eius consensu non potest votum continentiæ facere vel vouere simpliciter vel ad tempus.

CONCLVSIO.

¶Non potest vir, aut vxor absque mutuo consensu continentiam vouere.

¶RESPONDEO dicendum, quòd vouere voluntatis est, vt etiam ipsum nomen ostendit: vnde de illis tantùm bonis potest esse votum, quæ nostræ subiacent voluntati, qualia non sunt ea, in quibus vnus alteri tenetur: & ideò in talibus non potest aliquis votum emittere sine consensu eius, cui tenetur: vnde, cùm coniuges sibi inuicem teneantur in redditione debiti, per quam continentia impeditur, non potest vnus absque consensu alterius continentiam vouere, & si vouerit peccat, & non debet seruare votum, sed agere pœnitentiam de voto malè facto.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd satis probabile est quòd vxor debeat velle continere ad tempus subueniendo necessitati Ecclesiæ generalis: & ideò in fauorem negotij pro quo crux sibi datur, institutum est quòd vir possit absque consensu vxoris crucem accipere: sicut etiam posset domino terreno, à quo feudum tenet, absque eius consensu militare: tamen omninò subtrahitur vxori ius suum, quia vxor potest eum sequi, nec est simile de vxore ad virum, quia cùm vir debeat regere vxorem, & non econuersò, magis tenetur vxor qui virum quàm econuersò. & præterea vxor cum maiori periculo castitatis discurreret per terras, quàm vir, & cum minori Ecclesiæ vtilitate: & ideo vxor non potest hoc votum facere sine viri consensu.

¶Ad secundum dicendum, quòd alter coniugum dissentiens voto continentiæ alterius non peccat: quia non dissentit vt bonum illius impediat, sed ne sibi præiudicium generetur.

¶Ad ter-

¶ Ad tertium dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio: quidam enim dicunt quòd vnus absque consensu alterius potest vouere, quòd non petat debitum: non autem quòd non reddat: quia in primo vterque est sui iuris, sed non in secundo. Sed quia si alter nunquam peteret debitum, ex hoc alteri matrimonium onerosum redderetur, dum oporteret vnum onus semper debitum petendi subire. Et ideò alij probabilius dicunt, quòd neutrum potest vnus sine consensu alterius vouere.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut mulier accipit potestatem in corpore viri, saluo hoc, in quo vir tenetur corpori suo, ita etiam saluo hoc in quo tenetur, alij domino: & ideò sicut vxor non potest debitum petere à viro contra salutem sui corporis, ita nec ad impediendum hoc in quo domino tenetur, sed præter hoc non potest dominus prohibere quin debitum reddat.

ARTICVLVS V.

¶ *Vtrùm in diebus sacris impediatur petitio debiti.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd temporibus sacris non debeat aliquis impediri, quin debitum petat. Tunc enim est subueniendum morbo, quãdo inualescit: sed possibile est quòd in die festo inualescat concupiscentia: ergo tunc debet ei subueniri per debiti redditionem.

¶ Præterea, Non est alia ratio quare non sit petendum debitum in diebus festiuis, nisi quia sunt orationi deputati: sed in illis diebus sunt horæ determinatæ orationi: ergo alijs horis liceret debitum petere.

¶ SED CONTRA, Sicut aliqua loca sunt sacra, quia deputata sunt sacris, ita aliqua tempora sunt sacra propter eandem rationem: sed in loco sacro non licet petere debitum: ergo nec in tempore sacro.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm actus matrimonialis propter delectationem carnis reddat hominem ineptum ad spiritualia, non licet petere debitum actus matrimonij diebus sacris.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd actus matrimonialis quanuis culpa careat, tamen quia rationem deprimit propter carnalem delectationem, hominem reddit ineptum ad spiritualia: & ideò in diebus, in quibus spiritualibus præcipuè est vacandum, non licet petere debitum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd tempore illo possunt alia adhiberi ad concupiscentiam reprimendam, sicut oratio & multa huiusmodi, quæ adhibentur etiam illis, qui perpetuò continent.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quanuis non teneatur omnibus horis orare, tamen tenetur tota die se conseruare idoneum ad orandum.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrùm petens debitum in tempore sacro mortaliter peccet.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd petens in tempore sacro mortaliter peccat. Grego. enim dicit in primo Dialo. quòd mulier quæ in nocte cognita est à viro, manè ad processionem veniens, à diabolo est arrepta: sed hoc non esset nisi mortaliter peccasset: ergo, &c.

¶ Præterea, Quicunque facit contra præceptum diuinum, mortaliter peccat: sed Dominus præcipit Exo. 19. Nolite appropinquare vxoribus vestris, quando scilicet erant legem accepturi: ergo multò magis peccant mortaliter si tẽpore quo sacris nouæ legis intendendum est, cum vxoribus viri commisceantur.

¶ SED CONTRA, Nulla circonstantia aggrauat in infinitum: sed indebitum tempus est circunstantia quædam: ergo non aggrauat in infinitum, vt faciat mortale quod aliâs esset veniale.

CONCLVSIO.

¶ *Non peccat mortaliter vir aut vxor, si debitum diebus festis petat, si tamen hoc faciat sola delectationis causa, grauius peccat, quàm qui hoc facit, vt sibi de lubrico carnis caueat.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd debitum petere in die festiuo, non est circunstantia trahens in aliam speciem peccati: vnde non potest in infinitum aggrauare: & ideò non peccat mortaliter vxor vel vir, si in die festo debitum petat, sed tamen grauius est peccatum si sola delectationis causa petatur, quàm si propter timorem, quo quis sibi cauet de lubrico carnis, debitum petat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non fuit punita mulier illa propter hoc quòd debitum reddidit, sed quia postmodum se temerè ad diuina ingessit contra conscientiam.

¶ Ad secundum dicendum, quod ex autoritate illa non potest probari quòd esset peccatum mortale, sed quòd sit incongruũ. Multa enim ad munditiam carnis pertinentia exigebantur de necessitate præcepti in veteri lege, quæ carnalibus dabatur, quæ in noua lege non exiguntur, quæ est lex Spiritus.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm vnus coniunx teneatur alteri debitum reddere in tempore festiuo.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd etiam non tenetur tempore festiuo reddere. Quia peccantes & consentientes pariter puniuntur vt patet Rom. 1. sed ille qui reddit debitum, consentit petenti, qui peccat: ergo & ipse peccat.

¶ Præterea, Ex præcepto affirmatiuo obligamur ad orandum, & ita ad aliquod tempus determinatum: ergo pro tempore illo in quo quis orare tenetur, reddere debitum non debet, sicut nec eo tempore quo tenetur temporali domino ad speciale obsequium.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. Corin. 7. Nolite fraudari inuicem nisi communi consensu ad tempus, &c. ergo quando petit, reddendum est ei.

CONCLVSIO.

¶ *Tenentur coniuges etiam diebus festis & quacunque hora sibi mutuò debitum reddere, salua tamen honestate.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm mulier habeat potestatem in corpore viri, quantùm ad actum generationis spectat, tenetur vnus alteri & debitum reddere quocunque tempore, & quacunque hora salua debita honestate, quæ in talibus exigitur: quia non oportet quòd statim in publico reddat debitum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iste quantùm in se est, non consentit, sed ad id quod ab eo exigitur inuitus, & cum dolore reddit: & ideò non peccat. Hoc enim est propter lubricum carnis diuinitus ordinatum, vt semper petenti debitum reddatur, ne aliqua occasio peccati detur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est aliqua hora determinata ad orandum, quin possit recompensari in alijs horis: & ideò obiectio non cogit.

QVAESTIO SEXAGESIMAquinta, De bigamia, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de pluralitate vxorum.

¶ Circa quod quæruntur quinque.

¶ Primò, vtrùm habere plures vxores sit contra legem naturæ.

¶ Secundò, vtrum aliquando fuerit licitum.

¶ Tertiò, vtrùm habere concubinas sit contra legem naturæ.

¶ Quartò, vtrùm accedere ad concubinam sit peccatum mortale.

¶ Quintò, vtrùm aliquando licitum fuerit habere concubinam.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm habere plures vxores sit contra legem naturæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd habere plures vxores non sit contra legem naturæ. Consuetudo enim legi naturali non præiudicat: sed habere plures vxores peccatum non erat, quando mos erat, vt ab Aug. habetur in litera: ergo habere plures vxores non est contra legem naturæ. *Tho. 4. dist. 33. q. 1. art. 1. et seq.*

¶ Præterea, Quicunque facit contra legem naturæ, facit contra præceptum: quia sicut lex scripta habet sua præcepta, ita & lex naturæ: sed Aug. dicit quòd habere plures vxores non erat contra præceptum, quia nulla lege erat prohibitum: ergo habere plures vxores non est contra legem naturæ.

¶ Præterea, Matrimoniũ principaliter ordinatur ad prolis procreationem: sed vnus potest ex pluribus prolem accipere, plures foecu

res fœcundando: ergo non est contra legem naturæ habere plures vxores.

¶ Præterea, Ius naturale est quod natura omnia animalia docuit, vt in principio Digestorum dicitur: sed natura non docuit hoc omnia animalia, quòd sit vna vnius, cùm vnus mas in multis animalibus pluribus fœminis coniungatur: ergo non est contra legem naturæ habere plures vxores.

¶ Præterea, Secundum Philos. 15. de Animalibus: in generatione prolis mas se habet ad fœminam, sicut agens ad patiens & artifex ad materiam: sed non est contra ordinem naturæ, quòd vnum agens in plura patientia agat, aut artifex ex diuersis materiis operetur: ergo nec est contra legem naturæ, quòd vnus mas plures vxores habeat.

¶ Sed contrà, Illud præcipuè videtur esse de iure naturali quod homini in sua institutione inditum est: sed quòd sit vna vnius in ipsa institutione humanæ naturæ, est ei inditum, vt patet Gen. 2. Erunt duo in carne vna: ergo est de lege naturæ.

¶ Præterea, Contra legem naturæ est quòd homo se ad impossibile obliget, & vt quod vni datum est, alteri detur: sed homo contrahens cum vna vxore, sui corporis potestatem sibi tradidit, vt necesse sit reddere debitum, cùm petierit: ergo contra legem est, si posteà alteri potestatem sui corporis tradat, quia nemo posset simul vtrique reddere debitum, si simul peterent.

¶ Præterea, De lege naturæ est, Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: sed vir nullo modo vellet quòd vxor alium virum haberet: ergo contra legem faceret naturæ, si vxorem aliam superduceret.

¶ Præterea, Quicquid est contra naturale desiderium, est contra legem naturæ, sed zelus viri ad vxorem, & vxoris ad virum naturalis est, quia in omnibus inuenitur: ergo cùm zelus sit amor non patiens consortium in amato, videtur quòd contra legem naturæ sit quòd plures vxores habeant vnum virum.

CONCLVSIO.

¶ Virum habere plures vxores, est contra legem naturæ, quantum attinet & ad communicationem operum inter virum & vxorem, & ad similitudinem coniunctionis Christi & Ecclesiæ, cum coniugio: quantum verò spectat ad prolis procreationem & educationem, pluralitas vxorum non est contra ius naturæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omnibus rebus naturalibus insunt quædam principia, quibus non solùm operationes proprias efficere possunt, sed quibus etiam eas conuenientes fini suo reddant, siue sint actiones quæ consequantur rem aliquam ex natura sui generis, siue consequantur ex natura speciei, vt magneti competit ferri deorsum ex natura sui generis, trahere ferrum ex natura suæ speciei. Sicut autem in rebus agentibus ex necessitate naturę sunt principia actionum ipsæ formæ, à quibus operationes propriæ prodeunt conuenientes finiita in his quæ cognitionem participant, principia sunt agendi cognitio & appetitus: Vnde oportet quod in vi cognitiua sit naturalis conceptio, & in vi appetitiua naturalis inclinatio, quibus operatio conueniens generi siue speciei reddatur competens fini. Sed quia homo inter cætera animalia rationem finis cognoscit & proportionem operationis ad finem: ideò naturalis conceptio ei indita, qua dirigitur ad operandum, conuenienter lex naturalis vel ius naturale dicitur: in cæteris autem æstimatio naturalis vocatur. Bruta enim ex vi naturæ impelluntur ad agendum conuenientes actiones magis quàm regulentur quasi proprio arbitrio agentia. Lex enim naturalis nihil aliud est quàm conceptio homini naturaliter indita, qua dirigitur ad conuenienter agendum in actionibus propriis, siue competant ei ex natura generis, vt generare, comedere, & huiusmodi: siue ex natura speciei, vt ratiocinari, & huiusmodi. Omne autem illud quod actionem inconuenientem reddit fini, quem natura ex opere aliquo intendit, contra legem naturæ esse dicitur: potest autem actio esse non conueniens fini vel principali vel secundario, & siue sic, siue sic, hoc contingit dupliciter. Vno modo ex aliquo quod omninò impedit finem, vt nimia superfluitas, aut defectus comestionis impedit salutem corporis, quasi principalem finem comestionis & bonam habitudinem in negotiis exercendis, qui est finis secundarius. Alio modo ex aliquo quod facit difficilem aut minùs decentem peruentionem ad finem principalem vel secundarium, sicut inordinata comestio, quantùm ad tempus indebitum. Si ergo actio sit inconueniens fini, quasi omnino prohibens finem principalem directè per legem naturæ prohibetur primis præceptis legis naturæ quæ sunt in operabilibus, sicut communes conceptiones in speculatiuis. Si autem sit incompetens fini secundario quocunque modo, aut etiam principali, vt faciens difficilem vel minùs congruam peruentionem ad ipsum, prohibetur non quidem primis præceptis legis naturæ, sed secundis, quæ ex primis diriuantur, sicut conclusiones in speculatiuis ex principiis per se notis fidem habent, & sic dicta actio contra legem naturæ esse dicitur. Matrimonium ergo habet pro fine principali prolis procreationem & educationem, qui quidem finis competit homini secundum naturam sui generis: vnde & aliis animalibus est conueniens. vt dicitur in 8. Ethic. & sic bonum matrimonij assignatur proles, sed pro fine secundario, vt dicit Philosophus, habet in hominibus solùm communicationem operum, quæ sunt necessaria in vita, & secundum hoc fidem sibi inuicem debent, quæ est vnum de bonis matrimonij. Habet vlteriùs alium finem, inquantùm in fidelibus est, scilicet, significationem Christi & Ecclesiæ, & sic bonum matrimonij dicitur sacramentum. Vnde primus finis respond[illegible] matrimonio hominis, inquãtùm est animal, secũdus inquãtùm est homo, tertius inquãtùm est fidelis. Pluralitas ergo vxorũ, neq; totaliter tollit, neq; aliqualiter impedit primũ finem, c[illegible] vnus vir suff[illegible]ciat pluribus vxoribus fœ[illegible]und[illegible]dis & educa[illegible] lis ex eis natis. Sed secundum finẽ etsi non totaliter tollit, tamẽ multùm impedit, eò quòd non facilè potest esse pax in famili[illegible] vbi vni viro plures vxores iunguntur, cùm non po[illegible] vnus vir sufficere ad satisfaciendum pluribus vxoribus ad votum quia communicatio plurium in vno officio causat litem, sicut figuli [illegible]ontrixantur adinuicem, & similiter plures vxores vnius vi[illegible] Tertium autem finem totaliter tollit, eò quod sicut Ch[illegible]stus est vnus, ita & Ecclesia vna: & ideò patet ex dictis, qu[illegible] pluralitas vxorum quodammodò est contra legem naturæ, & quodammodò non.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd consuetudo non præiudicat legi naturæ, quantùm ad prima præcepta, quæ sunt ipsius quasi communes animi conceptiones in speculatiuis, sed ea quæ ex istis trahuntur, vt conclusiones consuetudo auget: vt Tullius dicit in tertio Rhetoricorum: & similiter etiam min[illegible] & huiusmodi est præceptum legis naturæ de vnitate vxoris.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Tullius dicit res à natura perfectas & à consuetudine approbatas legum virtus & religio sanxit: vnde patet, quòd illa quæ lex naturalis [illegible] quasi ex principiis primis legis naturæ diriuata, non habent vim coactiuã per modum præcepti absolutè, nisi post[illegible]tam [illegible]ge diuina & humana sancita sunt: & hoc est quod dicit [illegible] quòd nõ faciebant contra legis præcepta, quia nulla lege erat prohibitum.

¶ Ad tertium patet solutio ex dictis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ius naturale multipliciter accipitur. Primò enim aliquod ius dicitur naturale ex princi[illegible] quia à natura est inditum: & sic definit Tullius in 2. Rheto. dicens, Ius naturale est quod non opinio genuit, sed quod lex quædam innata inseruit. Et quia in rebus naturalibus di[illegible]tur aliqui motus naturales, non quia sint ex principio extrinseco, sed quia sunt à principio superiori manente (Sicut motus qui sunt in elementis ex impressione corporum cælestium, n[illegible]turales dicuntur, vt Commentator dicit in tertio de [illegible]lo [illegible] Mundo) ideò ea quæ sunt de iure diuino, dicuntur esse de [illegible] naturali, cùm sint ex impressione & infusione superior[illegible] cipij, scilicet Dei: & sic accipitur ab Isidoro, qui dicit quod naturale est, quod in lege & in Euangelio continetur. T[illegible] dicitur ius naturale non solùm à principio, sed à natura, q[illegible] naturalibus est, & quia natura contra rationem diuiditur homo est homo: ideo strictissimo modo accipiendo [illegible]us [illegible]rale est illud quod ad homines tantùm pertinet, & [illegible] ctamine naturalis rationis, non dicitur esse de iur[illegible] illa tantùm quæ naturalis ratio dictat de his qu[illegible] aliisque communia. & sic datur dicta definiti[illegible] turale est quod natura omnia animalia docuit[illegible]ral[illegible] vxorum quamuis non sit contra ius natural[illegible] ceptum: est tamẽ contra ius naturale secũ[illegible] modo quia iure diuino prohibetur: & etiam contra ius na[illegible] mo modo acceptum, vt ex dictis patet: quia na[illegible]

h[illegible]

hoc cuilibet animali secundum modum conuenientem speciei suæ. Vnde etiam quædam animalia in quibus ad educationem prolis requiritur sollicitudo vtriusque, scilicet maris & fœminæ, naturali instinctu seruant coniunctionem vnius ad vnum, sicut patet in turture & columba.

¶ Sed quia rationes inductæ in contrarium videntur ostendere quòd pluralitas vxorum sit contra prima principia legis naturæ, ideo ad eas respondeo, & dico ad quintum, quòd natura humana absque omni defectu instituta est: & ideò non solùm sunt indita ei illa sine quibus matrimonij finis principalis esse non potest, sed etiam illa, sine quibus secundarius finis matrimonij sine difficultate haberi non posset, & hoc modo homini in ipsa sui institutione habere vnam vxorem sufficit.

¶ Ad sextum dicendum, quòd vir propter matrimonium non dat sui corporis potestatem vxori quantùm ad omnia, sed solùm ad illa quæ matrimonium requirit: non autem requirit matrimonium, vt quolibet tempore vxori petenti vir debitum reddat, nisi ad id, ad quod matrimonium principaliter est institutum, scilicet bonum prolis, & hoc est quantùm sufficit ad imprægnationem. Requirit autem hoc matrimonium, inquantùm est ad remedium institutum quod est secundarius ipsius finis, vt quolibet tempore debitum petenti reddatur, & sic patet quòd accipiens vxores non se obligat ad impossibile, considerato principali fine matrimonij: & ideò pluralitas vxorum non est contra præcepta legis naturæ.

¶ Ad septimum dicendum, quòd illud præceptum legis naturæ, Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, debet intelligi eâdem proportione seruata. Non enim si prælatus non vult sibi resisti a subdito, ipse subdito resistere non debet. Et ideo non oportet quòd ex vi illius præcepti, quòd sicut vir non vult quòd vxor sua habeat plures viros, vel alium virum, quòd ipse non habeat aliam vxorem: quia vnum virum habere plures nõ est contra prima præcepta legis naturæ, vt dictũ est, sed vnam vxorem habere plures viros est contra præcepta prima legis naturæ: eò quòd per hoc quantũ ad aliquid totaliter tollitur, & quantum ad aliquid impeditur bonum prolis quod est principalis matrimonij finis. In bono enim prolis intelligitur non solùm procreatio, sed etiam educatio. Ipsa enim procreatio prolis & si non totaliter tollatur, quia contingit, post imprægnationem primam, iterum mulierem imprægnari: vt dicitur in 9. de animalibus: tamen multum impeditur, quia vix potest accidere quin corruptio accidat, quantùm ad vtrunque fœtum vel quantùm ad alterum: sed educatio totaliter tollitur, quia ex hoc quòd vna mulier plures maritos haberet, sequeretur incertitudo prolis respectu patris, cuius cura necessaria est in educando: & ideò nulla lege vel consuetudine est permissum, vnam mulierem habere plures viros, sicut econuerso.

¶ Ad octauum dicendum, quòd naturalis inclinatio in appetitiua sequitur naturalem cognitionem. in cognitione enim, quia non ita est contra conceptionem naturalem, quòd vir habeat plures vxores, sicut quòd vxor habeat plures viros: ideò affectus vxoris non tantùm refugit consortium in viro, sicut econuerso: & ideò tam in hominibus, quam in aliis animalibus, inuenitur maior zelus maris ad fœminam, quàm econuersò.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm aliquando licitum fuerit habere plures vxores.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd habere plures vxores non potuerit esse aliquando licitum. Quia secundum Philosophum 10 a. Ethi. Ius naturale semper & vbique habet naturalem potentiam eandem: sed iure naturali prohibetur pluralitas vxorum, vt ex dictis patet. ergo sicut modò non licet, ita nunquam licuit.

¶ Præterea, Si aliquando licuit, hoc non fuit nisi quia per se licitum erat, vel per aliquam dispensationem licebat. Si primo modo, sic etiam nunc licitum esset. Si autem secundo modo, hoc esse non potest: quia secundum Aug. Deus cùm sit naturæ conditor, non facit aliquid contra rationes, quas naturæ inseruit: cùm ergo naturæ nostræ Deus inseruerit, quòd sit vna vnius, videtur quòd ipse contra hoc nunquam dispensauerit.

¶ Præterea, Si aliquid est licitum ex dispensatione, hoc non licet nisi illis in quibus dispensatio fit: non autem legitur aliqua dispensatio communis in lege cum omnibus facta: cùm ergo omnes communiter qui volebant plures vxores acciperent in veteri Testamento, nec ex hoc reprehendebãtur à lege vel à Prophetis, non videtur quòd fuerit ex dispensatione licitum.

¶ Præterea, Vbi est eadem causa dispensationis, debet eadem dispẽsatio fieri, sed causa dispensationis non potest alia poni, nisi multiplicatio prolis ad cultum Dei, quæ etiam nunc necessaria est. ergo adhuc dicta dispensatio duraret, præcipuè cùm non legatur reuocata.

¶ Præterea, In dispensatione non debet prætermitti maius bonum propter minus bonum: sed fides & sacramentum, quæ non videntur posse seruari in matrimonio quo vnus pluribus vxoribus coniungitur, sunt meliora quàm prolis multiplicatio: ergo intuitu huius multiplicationis dispensatio prædicta fieri non debuisset.

¶ SED CONTRA, Ad Galatas tertio dicitur, quòd lex propter præuaricatores posita est: vt scilicet eos prohiberet: sed lex vetus fecit mentionem de pluralitate vxorum sine aliqua eius prohibitione: vt patet Deuter. 20. Si habuerit homo duas vxores, &c. ergo habendo duas vxores, non erant præuaricatores, & ita erat licitum.

¶ Præterea, Hoc idem videtur exemplo ex sanctis Patribus, qui plures leguntur habuisse vxores, cùm Deo essent acceptissimi, sicut Iacob, & Dauid, & plures alij: ergo aliquando fuit licitum.

CONCLVSIO.

¶ Polygamia olim licita fuit antiquis Patribus & alijs, propter finem prolis multiplicandæ ad cultum Dei: nunc verò prohibetur, quia ille finis cateræque circunstantiæ cessarunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex dictis patet, pluralitas vxorum esse dicitur contra legem naturæ, non quàtùm ad prima præcepta eius, sed quantùm ad secunda, quæ quasi conclusiones a primis præceptis deriuantur. Sed quia & actus humanos variari oportet secundum diuersas conditiones personarum & temporum & aliarum circunstantiarum: ideò conclusiones prædictæ à primis legis naturæ præceptis non procedunt, vt semper efficaciã habentes, sed in maiori parte: talis est enim tota materia moralis, vt patet per Philosophũ in lib. Ethic. & ideò vbi eorũ efficacia deficit, licitè ea prætermitti possunt. Sed quia nõ est facile determinare huiusmodi varietates, ideò illi, ex cuius autoritate lex efficaciam habet, reseruantur: vt licentiam præbeat legem prætermittendi in illis casibus, ad quos legis efficacia non extendere se debet, & talis licentia dispensatio dicitur: lex autem de vnitate vxoris non est humanitùs, sed diuinitùs instituta, nec vnquam verbis aut literis tradita, sed cordi impressa, sicut & alia quæ ad legem naturæ qualitercunque pertinent: & ideò in hoc à solo Deo dispensatio fieri potuit per inspirationem internam, quæ quidẽ principaliter Patribus sanctis facta est, & per eorum exemplum ad alios deriuata est eo tempore, quo oportebat prædictum naturæ præceptum prætermitti, vt maior esset multiplicatio prolis ad cultum Dei educandæ. Semper enim principalior finis magis obseruandus est, quàm secundarius. Vnde cùm bonum prolis sit principalis matrimonij finis, vbi prolis multiplicatio necessaria erat, debet negligi ad tempus impedimentum quod posset in secundariis finibus euenire, ad quod remouendum præceptum prohibens pluralitatem vxorum ordinatur: vt ex dictis patet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ius naturale semper & vbique quantum est de se, habet eandem potentiã, sed per accidens propter aliquod impedimentum quãdoque, & alicubi potest variari, sicut ibi Philosophus exemplũ ponit de aliis rebus naturalibus. Semper enim & vbique dextra est melior quàm sinistra secundum naturam: sed per aliquod accidens contingit aliquem esse ambidextrum, quia natura nostra variabilis est, & similiter etiam de naturali iusto, vt ibidem Philosophus dicit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in Decret. quadam de diuortiis dicitur, quòd nunquam licuit plures habere vxores sine dispensatione per diuinam inspirationem habita, nec tamen talis dispensatio datur contra rationes quas Deus naturæ inseruit, sed præter eas: quia rationes illæ non sunt ordinatæ ad semper, sed vt in pluribus, vt dictum est: sicut etiam non est contra naturam, quando aliqua accidunt in rebus naturalibus miraculosè præter ea quæ frequenter solent euenire.

¶ Ad tertium dicendum, quòd qualis est lex, talis debet esse dispensatio legis: & quia lex naturæ est cordibus impressa, non oportuit dispensationem eorum quæ ad legem naturæ pertinent, lege scripta dari, sed per internam dispensationem fieri.

¶ Ad quartum dicendum, quòd veniente Christo fuit tempus plenitudinis gratiæ Christi, per quam cultus Dei in omnes gentes spirituali propagatione diffusus est: & ideò non est eadem ratio dispensationis, quæ erat ante Christi aduentum, quando cultus carnali propagatione multiplicabatur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd proles, secundum quòd est bonum matrimonij, includit fidem ad Deum seruandam, quia secundum, quòd proles expectatur ad cultum Dei educanda, ponitur matrimonij bonum. Fides autem ad Deum seruanda est potior quàm fides vxoris, quæ ponitur bonum matrimonij, & quam significatio quæ pertinet ad sacramentum, quia significatio ad fidei cognitionem ordinatur: & ideo non est inconueniens, si propter bonum prolis aliquid detrahitur aliis duobus bonis, nec tamen omninò tolluntur, quia & fides manet ad plures & sacramentum aliquo modo: quia quamuis non significaretur coniunctio Christi ad Ecclesiam inquantùm est vna, significatur tamen distinctio graduum in Ecclesia per pluralitatem vxorum, quæ quidem non solùm est in Ecclesia militante, sed etiam triumphante. Et ideò illorum matrimonia aliquo modo significant coniunctionem Christi ad Ecclesiam, non solùm militantem, vt quidam dicunt, sed etiam triumphantem in qua sunt diuersæ mansiones.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm habere concubinam sit contra legem naturæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd habere concubinam non sit contra legem naturæ. Legis enim cæremonialia non sunt de lege naturæ: sed fornicatio prohibetur Actuum 15. inter alia cæremonialia legis, quæ ad tempus credentibus ex Gentibus imponebantur: ergo fornicatio simplex, quæ est accessus ad concubinam, non est contra legem naturæ.

¶ Præterea, Ius positiuum à naturali iure perfectum est: vt Tullius dicit: sed secundum ius positiuum fornicatio simplex non prohibebatur, imò potiùs in poenam secundum antiquas leges mulieres lupanaribus tradendæ condemnabantur: ergo habere concubinam, non est contra legem naturæ.

¶ Præterea, Naturalis lex non prohibet quin illud quod datur simpliciter, possit dari ad tempus & secundum quid: sed vna mulier soluta potest dare viro soluto in perpetuum sui corporis potestatem, vt ea vtatur licitè cùm voluerit: ergo non esset contra legem naturæ, si dederit ei potestatem sui corporis ad horam.

¶ Præterea, Quicunque re sua vtitur vt vult, nemini facit iniuriam: sed ancilla est res domini: ergo si dominus ea vtitur ad libitum, nulli facit iniuriam, & ita habere concubinam, non est contra legem naturæ.

¶ Præterea, Quilibet potest alteri dare quod suum est: sed vxor habet potestatem in corpore viri, vt patet 1. Corinth. 7. ergo si vxor velit, vir potest alteri mulieri coniungi sine peccato.

¶ SED CONTRA, Secundum omnes leges filij qui de concubina nascuntur, sunt vituperabiles: sed hoc non esset nisi concubitus, ex quo oriuntur, esset naturaliter turpis: ergo habere concubinam, est contra legem naturæ.

¶ Præterea, Matrimonium est naturale: sed hoc non esset si sine præiudicio legis naturæ homo posset coniungi mulieri præter matrimonium: ergo contra legem naturæ est, concubinam habere.

CONCLVSIO.

¶ Cùm præcipuus finis appetenda concubina sit coitus, illam habere est contra legem naturæ, illius enim finis legi naturali aduersatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd illa actio videtur esse contra legem naturæ, quæ non est conueniens fini debito, siue quia non ordinatur in ipsum per actionē agentis, siue quia de se est improportionata illi fini: finis autem, quem natura ex tali concubitu intendit, est proles procreanda & educanda, & vt hoc bonum quæreretur, posuit delectationem in concubitu, vt Constantinus dicit: quicunque ergo concubitu vtitur propter delectationem, quæ in ipso est, non referendo in finem à natura intentum, contra naturam facit. & similiter etiam nisi sit talis concubitus, qui ad illum finem conuenienter ordinari possit: & quia res à fine plurimùm nominatur, tanquàm ab optimo, sicut coniunctio matrimonij à prolis bono nomen accepit, quod per matrimonium principaliter quæritur: ita concubinæ nomen illam coniunctionem exprimit, qua solus concubitus propter seipsum quæritur. Et si etiam aliquis quandoque ex tali concubitu prolem quærat, non tamen est conueniens ad prolis bonum, in quo non solùm intelligitur ipsius procreatio, per quam proles esse accipit: sed etiam educatio & instructio, per quam accipit nutrimentum & disciplinam à parentibus, in quibus tribus parentes proli tenentur, secundum Philosophum 8. Ethico. Cùm autem educatio & instructio proli à parentibus debeantur per longum tempus, exigit lex naturæ, vt pater & mater commaneant ad subueniendum proli. Vnde aues quæ communiter pullos nutriunt, ante completam nutritionem, non separantur à mutua societate, quæ incipit à concubitu vel in concumbendo. Hæc autem obligatio ad commanendum fœminam marito matrimonium facit: & ideò patet quòd accedere ad mulierem non iunctam sibi matrimonio, quæ concubina vocatur, est contra legem naturæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in Gentibus quantùm ad multa lex naturæ offuscata erat. Vnde accedere ad concubinam, malum non reputabant, sed passim fornicatione quasi re licita vtebantur: sicut & aliis quæ erant contra cæremonias Iudæorum, quamuis non essent contra legem naturæ. Et ideò Apostoli immiscuerunt prohibitionem fornicationis cæremonialibus propter discretionem, quæ erat in vtroque inter Iudæos & Gentiles.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex prædicta obscuritate, scilicet in quam ceciderunt Gentiles, Deo debitam gloriam non reddentes: vt dicitur Rom. 1. Lex illa processit, & non ex instinctu legis naturæ: vnde præualente Christiana religione, lex illa extirpata est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in aliquibus sicut nihil inconueniens sequitur, si rem aliquam, quam quis in potestate habet, alteri simpliciter tradat, ita etiam nec si tradat ad tempus, & sic neutrum est contra legem naturæ. non est autem ita in proposito: & ideò ratio non sequitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd iniuria iustitiæ opponitur: lex autem naturalis non solùm prohibet iniustitiam, sed etiam [illegible] posita omnium virtutum. Sicut contra legem naturæ est, vt aliquis immoderatè comedat, quamuis talis rebus vtens, nulli iniuriam faciat: & præterea ancilla quamuis sit res domini ad obsequium, non est tamen res sua ad concubitum, & [illegible]rum interest qualiter quisque re sua vtatur. Facit enim tali[illegible] iuriam proli procreandæ, ad cuius bonum non sufficienter talis coniunctio ordinatur, vt dictum est.

¶ Ad quintum dicendum, quòd mulier habet potestatem in corpore viri non simpliciter, quantùm ad omnia, sed [illegible] quantùm ad matrimonium: & ideò non potest contra bonum matrimonij corpus viri alteri tradere.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm accedere ad concubinam sit peccatum mortale.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur qu[illegible] accedere ad concubinam non sit peccatum mor[illegible] Maius enim peccatum est mendacium, quam f[illegible]catio simplex: quod patet ex hoc, quòd Iudas q[illegible] fornicationem non horruit cum Thamar committ[illegible], [illegible] fauit mendacium dicens, Certè mendacio arguere nos [illegible] rit: sed mendacium non est semper peccatum mortale neque fornicatio simplex.

¶ Præterea, Peccatum mortale morte puniri debet: sed lex [illegible]tus non puniebat concubitum concubinæ morte, nisi in [illegible] casu: vt patet Deut. 24. ergo non est peccatum mo[illegible]le.

¶ Præterea, Peccata mortalia carnalia sun[illegible] m[illegible] quàm spiritualia: sed non omnis superbia aut aua[illegible] catum mortale, quæ sunt spiritualia peccata. ergo non [illegible] fornicatio, quæ est peccatum carnale, est mortale.

¶ Præterea, Vbi est maius incitamentum, ibi est min[illegible] catum, quia magis peccat qui minori tentatione [illegible] concupiscentia maximè instigat ad venerem: ergo cum [illegible]

gulæ non semper sit peccatum mortale, nec fornicatio simplex erit mortale.

¶Sed contrà, Nihil excludit à regno Dei nisi peccatum mortale: sed fornicatores excluduntur à regno Dei: vt patet primæ ad Corinthios 6, ergo fornicatio simplex est peccatum mortale.

¶Præterea, Sola peccata mortalia crimina dicuntur, sed fornicatio dicitur crimen, vt patet Tobiæ 4. Attende tibi ab omni fornicatione, & præter vxorem tuam nunquam patiaris crimen conscientiæ.

CONCLVSIO.

¶Simplex fornicatio etiam ratione sui est peccatum mortale: quia tollit debitam ordinationem parentis erga liberos, ad quod maximè spectare debet coitus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in Secunda parte dictum est: Illi actus ex suo genere sunt peccata mortalia, per quos fœdus amicitiæ hominis ad Deum, & hominis ad hominem violatur, hæc enim sunt contra duo præcepta charitatis, quæ est animæ vita: & ideò cùm concubitus fornicarius tollat debitam ordinationem parentis ad prolem, quam natura ex concubitu intendit, non est dubium, quòd fornicatio simplex de sui ratione est peccatum mortale, etiam si lex scripta non esset.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd frequenter homo qui non vitat peccatum mortale, vitat aliquod peccatum veniale, ad quod non habet incitamentum: & ita etiam Iudas mendacium vitauit, fornicationem non vitans, quamuis illud mendacium perniciosum fuisset iniuriam habens annexam, si promissum non reddidisset.

¶Ad secundum dicendum, quòd peccatum non dicitur mortale, quia morte temporali puniatur, sed quia punitur æterna: vnde etiam furtum quod est peccatum mortale, interdum non punitur per leges temporali morte, & similiter etiam est de fornicatione.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut non quilibet motus superbiæ est peccatum mortale, ita nec quilibet motus luxuriæ, & huiusmodi sunt peccata venialia, & concubitus matrimonialis: interdum tamen aliqui luxuriæ actus sunt peccata mortalia, aliquibus motibus superbiæ venialibus existentibus, quia in verbis Greg. inductis intelligitur comparatio vitiorum secundum genus, non quantùm ad singulos actus.

¶Ad quartum dicendum, quòd illa circunstantia efficacior est ad aggrauandum, quæ magis appropinquat ad speciem peccati. Vnde quamuis fornicatio ex magnitudine incitamenti diminuatur, tamen ex materia, circa quam est, grauitatem habet maiorem, quàm inordinata comestio, cùm sit circa ea quæ pertinent ad fouendum fœdus societatis humanæ: & ideò ratio non sequitur.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm aliquando licitum fuerit concubinam habere.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquando licitum fuerit concubinam habere. Sicut enim habere vnam vxorem est de lege naturæ, ita non habere concubinam: sed aliquando licuit plures vxores habere. ergo & habere concubinam.

¶Præterea, Non potest aliqua simul esse ancilla & vxor: vnde secundum legem ex hoc ipso quòd ancilla in matrimonium ducebatur, libera reddebatur: sed aliqui amicissimi Deo, leguntur ad suas accessisse ancillas, sicut Abraham & Iacob. ergo non illæ erant vxores, & sic aliquādo licuit concubinas habere.

¶Præterea, Illa quæ in matrimonium ducitur, non potest eiici, & filius eius debet esse hæreditatis particeps: sed Abrahā eiecit Agar & filius eius non fuit hæres. ergo non fuit vxor Abrahæ.

¶SED CONTRA, Ea quæ sunt contra præcepta Decalogi, nunquam licuerunt: sed habere concubinam est contra præceptum Decalogi, scilicet, Non mœchaberis. ergo nunquam fuit licitum.

¶Præterea, Ambro. dicit in libr. de Patriarchis, Viro non licet quod mulieri non licet: sed nunquam licuit mulieri ad alium virum accedere, dimisso viro proprio. ergo nec viro vnquam licuit concubinam habere.

CONCLVSIO.

¶Nunquam licuit concubinam habere, etiam ex dispensatione, nisi matrimonio iunctam, est enim contra legem naturæ, cum non sit conueniens actus ad bonum prolis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Rabbi Moyses dicit, quòd ante tempus legis fornicatio non erat peccatum: quod probat ex hoc quòd Iudas cum Thamar concubuit. Sed ista ratio non cogit. Non enim necesse est filios Iacob à peccato excusari, cùm accusati fuerunt apud patrem crimine pessimo, & in Ioseph necem & venditionem consenserunt. Et ideò dicendum est, quòd habere concubinam non matrimonio iunctam sit contra legem naturæ: & nullo tempore secundum se licitum fuit, nec etiam ex dispēsatione. Sicut enim ex dictis patet, concubitus cum ea quæ non est matrimonio iuncta, non est conueniens actus ad bonum prolis, quod est principalis finis matrimonij: & ideò est contra præcepta legis naturæ, quæ dispensationem non recipiunt: vnde vbicumque legitur in veteri Testamento, aliquos concubinas habuisse, quos necesse sit à peccato excusari, oportet eas esse matrimonio iunctas: & tamen concubinas dici, quia aliquid habebant de ratione vxoris, & aliquid de ratione concubinæ: secundum enim quòd matrimonium ordinatur ad suum principalem finem, qui est bonum prolis, vxor viro coniungitur insolubili coniunctione, vel saltem diuturna, vt ex dictis patet: & circa hoc non est aliqua dispensatio, sed quantùm ad finem, qui est dispensatio familię & communicatio operum. vxor enim cōiungitur viro vt socia: sed hoc deerat in his quæ concubinæ nominabantur. In hoc enim poterat esse dispensatio cùm sit secundarius matrimonij finis, & ex hac etiam parte habebant aliquid simile cōcubinis, ratione cuius concubinæ nominabantur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd habere plures vxores non est contra prima præcepta legis naturæ, sicut habere concubinam: & ideo ratio non sequitur.

¶Ad secundum dicendum, quòd antiqui Patres ea dispensatione quam plures habebant, ad ancillas accedebant vxorio affectu, sed non erant vxores, quantum ad illam coniunctionem quæ respicit secundarium finem, cui cōditio seruitutis opponitur, cùm non possit simul esse socia & ancilla.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut in lege Moysi per dispensationem licebat dare libellum repudij ad euitandum vxoricidiū, vt dictum est: ita ex eādem dispensatione licuit Abrahæ eiicere Agar, ad significandum mysterium, quod Apostolus explicat Gal. 4. quòd etiam ille filius hæres non fuerit, ad mysterium pertinet: & quòd Esau filius liberæ hæres non fuit, vt patet Romanorum nono. Similiter etiam propter mysterium factum fuit, vt filij Iacob ex ancillis & liberis nati hæredes essent: vt Augustinus dicit: quia Christo nascuntur in baptismo filij, tam per bonos, quos libera significat, quàm per malos ministros, qui per ancillas significantur.

QVAESTIO. SEXAGESIMA-
sexta, De bigamia & irregularitate
ex ea contracta, in quinque
articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de bigamia & irregularitate ex ea contracta.

¶Et circa hoc quæruntur quinque.

¶Primò, vtrùm illi bigamiæ, quæ est ex hoc quòd aliquis duas vxores successiuè habuerit, sit irregularitas annexa.

¶Secundò, vtrùm irregularitatem contrahat, qui simul vel successiuè duas vxores habuit.

¶Tertiò, vtrùm irregularitas contrahatur ex hoc quòd quis vxorem virginem non acceipit.

¶Quartò, vtrùm bigamia per baptismum soluatur.

¶Quintò, vtrùm cum bigamo liceat dispensare.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm bigamiæ irregularitas sit annexa.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd illi bigamiæ, quæ est ex hoc quòd aliquis duas vxores successiuè habuit, nōn sit irregularitas annexa, *Tho. 4. dist. 27. q. 3. arti. 1. & seq.* quia multitudo & vnitas consequuntur ens: ergo ens & non ens non faciunt multitudinem aliquam: sed ille qui habet successiuè duas vxores, tunc vna est in esse: alia in non

esse. ergo ex hoc non efficitur vir non vnius vxoris, qui secundum Apostolum ab episcopatu prohibetur.

¶ Præterea, Maius signum incontinentiæ apparet in eo qui plures fornicariè cognoscit, quàm qui plures vxores successiuè habet: sed ex primo non efficitur aliquis irregularis: ergo nec ex secundo.

¶ Præterea, Si bigamia irregularitatem causat, aut hoc est ratione sacramenti, aut ratione carnalis copulæ: sed non ratione primi, quia sic si aliquis cum vna contraxisset per verba de præsenti, & ea mortua ante carnalem copulam subsecutam duceret aliam, efficeretur irregularis: quod est contra Decret. Inno. III Nec iterum ratione secundi, quia secundum hoc etiam qui plures fornicario concubitu cognosceret, irregularis esset, quod falsum est: ergo nullo modo bigamia irregularitatem causat.

CONCLVSIO.

¶ Cùm bigamia tollat significationem sacramenti integram, & per consequens significationem coniunctionis Christi cum Ecclesia, quæ est vnius ad vnam: meritò irregularitatem inducit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquis per sacramentum ordinis minister sacramentorum constituitur, & ille qui aliis sacramenta ministrare debet, nullum defectum in sacramentis pati debet. Defectus autem in sacramento est, quando sacramenti significatio integra non inuenitur, sacramentum autem matrimonij significat coniunctionem Christi ad Ecclesiam quæ est vnius ad vnam. Et ideò requiritur ad perfectam significationem sacramenti quòd vir sit tantùm vnius vir, & vxor sit tantùm vnius vxor: & ideò bigamia quæ hoc tollit, irregularitatem inducit. Et sunt quatuor modi bigamiæ. Primus est, cùm quis plures habet vxores de iure successiuè. Secundus, cùm simul habet plures, vnam de iure, aliam de facto. Tertius, cùm habet plures successiuè, vnam de iure, aliam de facto. Quartus, quando viduam ducit vxorem, & in omnibus his est irregularitas adiuncta. Alia autem causa consequens assignatur, quia in illis qui accipiunt sacramentū ordinis, maxima spiritualitas debet apparere, tum quia spiritualia ministrant, scilicet sacramenta, tum quia spiritualia docent & in spiritualibus occupari debent. Vnde cùm concupiscentia maximè spiritualitati repugnet, per quam totus homo caro efficitur, non debet aliquod signum concupiscentiæ permanentis in eis apparere, quod quidem apparet in bigamis, qui vna vxore contenti esse noluerunt, tamen prima ratio est melior.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd multitudo plurium vxorum simul existentium est multitudo simpliciter: & ideo talis multitudo totaliter significationi sacramenti repugnat, & propter hoc totaliter sacramento. Sed multitudo vxorum successiuè est multitudo secundum quid: & ideò non tollit significationem sacramenti totaliter, nec sacramentum euacuat quantum ad sui essentiam, sed quantum ad sui perfectionem, quæ requiritur in illis qui sunt sacramentorum dispensatores.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quanuis sit in fornicariis maioris concupiscentiæ significatio, non tamen concupiscentiæ ita adhærentis, quia per fornicationem vnius alteri non in perpetuo obligatur, & iterum non est defectus sacramenti.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dictum est, bigamia causat irregularitatem, inquantum tollit perfectam significationem sacramenti, quæ quidem consistit & in coniunctione animorum, quæ fit per consensum, & in coniunctione corporum: & ideò ratione vtriusq; simul oportet esse bigamiam quæ irregularitatem faciat. Vnde per Decre. Inno. III. obuiatur ei quod Magister in litera dicit: scilicet quòd solus consensus per verba de præsenti sufficit ad irregularitatem inducendam.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm irregularitas sit annexa bigamiæ, quæ contingit ex hoc quòd homo habet duas vxores, vnam de iure, & alteram de facto.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd irregularitas non sit annexa bigamiæ, quæ contingit ex hoc quòd homo habet duas vxores, vnam de iure, aliam de facto. Quia vbi nullum est sacramentum, non potest esse defectus sacramenti: sed quando aliquis contrahit de facto cum aliqua, & non de iure, non est ibi aliquod sacramentum, quia talis coniunctio non significat coniunctionem Christi ad Ecclesiam: ergo cùm irregularitas non consequatur bigamiam nisi propter defectum sacramenti, videtur quòd talem bigamiam irregularitas non consequatur.

¶ Præterea, Aliquis accedēs ad illam, cū qua contrahit de facto & non de iure, committit fornicationem, si nō habeat aliquam vxorem legitimā, vel adulterium, si habeat aliam: sed diuidere carnē suam per plures per fornicationem vel adulterium non causat irregularitatem: ergo nec dictus bigamiæ modus.

¶ Præterea, Contingit quòd aliquis antequàm cognoscat carnaliter illam, cum qua de iure contraxit, cum alia contrahit de facto non de iure, & eam carnaliter cognoscit siue prima mortua, siue viuente: talis contraxit cum pluribus vel de iure vel de facto, & tamen non est irregularis, quia carnem suam non diuisit in plures: ergo ex prædicto modo bigamiæ non contrahitur irregularitas.

CONCLVSIO.

¶ Siue vxorem vnam quis habuerit de facto, siue alteram de iure (vbi est quædam sacramenti similitudo) irregularis efficitur, atque bigamia vtroque modo irregularitas annexa est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in duobus secundis modis bigamiæ contrahitur irregularitas: quia quanuis in altero non sit sacramentum, est tamen quædam sacramenti similitudo. Vnde isti duo modi sunt secundarij, & primus est principalis in irregularitate causanda.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd quanuis ibi non sit sacramentum, est tamen ibi aliqua similitudo sacramenti, quæ non est in fornicatione vel adulterino concubitu, & ideò non est simile.

¶ Et per hoc patet solutio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in tali casu non reputatur bigamus, quia primum matrimonium non habuit perfectam significationem suam: tamen si per iudicium Ecclesiæ compellatur ad primam redire, & eam cognoscere, statim efficitur irregularis: quia irregularitatem non facit peccatum, sed imperfectio significationis.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm contrahatur irregularitas ex hoc quòd aliquis ducit vxorem non virginem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non contrahatur irregularitas ex hoc quòd aliquis ducit Vxorem non virginem. Quia plus impeditur aliquis defectu proprio, quàm alieno: sed si ipse contrahens non sit virgo, non fit irregularis: ergo multò minùs si vxor eius virgo non sit.

¶ Præterea, Potest esse quòd aliquis defflorauit aliquam, & postea ducat eam in vxorem, talis non videtur esse irregularis, quia non diuisit carnem in plures, nec etiam vxor eius, sed tamen ducit corruptam in vxorem: ergo talis modus bigamiæ non causat irregularitatem.

¶ Præterea, Nullus potest contrahere irregularitatem nisi voluntarius: sed aliquis quandoque ducit vxorem non virginem inuoluntarius, vt quando credit eam virginem esse, & postea inuenit eam corruptam fuisse, cognoscens eam: ergo talis modus non causat irregularitatem.

¶ Præterea, Corruptio sequens matrimonium est vituperabilior quàm præcedens: sed si vxor postquam est consummatum matrimonium, ab aliquo cognoscatur, non efficitur vir irregularis: aliàs puniretur pro peccato vxoris, & potest etiam esse postquam hoc sciat quòd reddat ei debitum poscenti antequā de adulterio condemnetur accusata: ergo videtur quòd ille modus bigamiæ non causet irregularitatem.

¶ SED CONTRA est quod Greg. dicit, Præcipimus ne vnquam illicitas ordinationes facias, ne bigamum, aut qui virginem non est sortitus in vxorem, aut ignorantem literas, aut habentem quamlibet partem corporis vitiatam, vel pœnitentiæ vel curiæ, aut cuilibet conditioni obnoxium, ad sacros ordines permittas accedere.

CONCLVSIO.

¶ Ex hoc quòd vir vxorem non virginem ducit, irregularis efficitur, non autem ex hoc quòd corruptus non corruptam ducit.

¶ RESPONDEO dicendum, q in cōiunctione Christi & Ecclesiæ veritas ex vtraq; parte inuenitur. Et ideò siue diuisio carnis inueniatur ex parte viri siue ex parte vxoris, est defe-

ctus sacramẽti. Sed tamẽ diuersimodè: quia ex parte viri requiritur, quòd aliam duxerit in vxorem, nõ quòd sit virgo: sed ex parte vxoris requiritur quòd etiã sit virgo, cuius ratio à Decretistis assignatur. Quia Episcopus significat Ecclesiam militantem, cuius curam gerit, in qua sunt multæ corruptiones. sed sponsa significat Christum, qui virgo fuit: & ideò ex parte sponsæ requiritur virginitas, sed non ex parte sponsi, ad hoc quòd aliquis Episcopus fieri possit. Sed hæc ratio est expresse contra Apostolum Ephesiorum quinto, Viri diligite vxores vestras sicut & Christus Ecclesiam. Ex quo apparet quòd vxor significat Ecclesiam & sponsus Christũ: & iterum: Quia vir est caput mulieris, sicut Christus Ecclesiæ. Et ideò aliqui dicunt quòd per sponsum significatur Christus, per sponsam Ecclesia triumphans in qua non est aliqua macula. Christus autem habuit primò synagogam quasi concubinam, & sic non tollitur aliquid de perfectione significationis sacramenti si priùs habuit sponsum. Sed hoc est valde absurdum, quia sicut est vna fides antiquorum & modernorum, ita vna Ecclesia. Vnde illi qui tempore synagogę Deo seruiebant, ad veritatem Ecclesię in qua Deo seruimus pertinebant. Et præterea, hoc est expresse contra illud quod habetur Ezech. 16. & Oseæ 2. vbi expresse fit mẽtio de desponsatione synagogæ, vnde non fuit sicut concubina, sed sicut vxor. Et præterea secundum hoc fornicatio esset sacramentum illius coniunctionis, quod est absurdum: & ideò Gentilitas priusquàm desponsaretur à Christo in fide Ecclesiæ, corrupta fuit à diabolo per idololatriam. Et ideò aliter dicendum, quòd defectus in ipso sacramento causat irregularitatem, corruptio autem extra matrimonium contingens, quæ præcessit matrimonium, nullum defectum facit in sacramento ex parte illius, in quo est corruptio, sed facit defectũ ex parte alterius: quia actus contrahentis matrimonium non cadit supra seipsum, sed supra alterum: & ideò ex termino specificatur, quòd est respectu illius etiam quasi materia sacramenti. Vnde si mulier esset ordinis susceptiua, sicut efficitur vir irregularis ex hoc quòd ducit vxorem corruptam, non autem ex hoc quòd corruptus contraxit: ita fieret mulier irregularis si contraheret cum corrupto, nõ autem si contraheret corrupta, nisi in alio matrimonio priùs corrupta fuisset.

¶Et per hoc patet solutio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicendum, quòd in tali casu sunt diuersæ opiniones, tamen probabilius est quòd non sit irregularis: quia carnem suam non diuisit in plures.

¶Ad tertium dicendum, quòd irregularitas non est poena inflicta, sed defectus quidam sacramentorum: & ideò non oportet quòd semper sit voluntaria bigamia ad hoc quòd irregularitatem causet: & ideò ille qui vxorem ducit corruptam, quam virginem credit, irregularis est eam cognoscens.

¶Ad quartum dicendum, quòd si mulier fornicetur post matrimonium contractum, non efficitur ex hoc vir irregularis nisi post corruptionem adulterij eam iteratò cognoscat, quia aliàs corruptio vxoris nullo modo cadit sub actu matrimoniali viri: sed si etiam per ius compellatur ei reddere debitum ante condemnationem adulterij, irregularis efficitur, quamuis de hoc sint opiniones, sed hoc quod dictum est, est probabilius: quia hic non requiritur quòd sit peccatum, sed significatio tantùm.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm bigamia soluatur per baptismum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd bigamia per baptismum soluatur. Dicit enim Hiero. in epistola ad Titum: quòd si quis ante baptismum plures vxores habuit, vel vnam ante & aliam post, non est bigamus: ergo bigamia per baptismum soluitur.

¶Præterea, Qui facit quod maius est, facit quod minus est: sed baptismus tollit omne peccatum quod est grauius, quàm irregularitas: ergo tollit bigamiæ irregularitatem.

¶Præterea, Baptismus tollit omnem poenam ex actu prouenientem: sed irregularitas est huiusmodi. ergo, &c.

¶Præterea, Bigamus est irregularis, inquantum deficit à repręsentatione Christi: sed per baptismum plenè Christo conformamur. ergo soluitur irregularitas.

¶Præterea, Sacramenta nouæ legis sunt magis efficacia, quàm sacramenta veteris legis: sed sacramenta veteris legis soluebant irregularitates, vt in primo libro dictum est à Magistro. ergo & baptismus, qui est efficacissimum sacramentum in noua lege, soluit irregularitatem ex bigamia contractam.

¶SED CONTR est quod Augustinus dicit: Acutiùs intelligunt, qui nec eum qui catechumenus aut paganus habuit alteram, ordinandum censuerunt, quia de sacramento agitur, non de peccato.

¶Præterea, Sicut idem dicit: Foemina si catechumena vel pagana vitiata est, non potest inter Dei virgines vel post baptismum velari: ergo eadem ratione, nec bigamus ante baptismum ordinari.

CONCLVSIO.

¶Sicut baptismus non tollit coniugium, sic nec bigamiæ irregularitatem tollere potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd baptismus soluit culpas & non soluit coniugia, vnde cùm ex ipso coniugio sequatur irregularitas, per baptismum tolli non potest, vt Augustinus dicit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum quòd in casu isto nõ tenetur Hieronymi opinio, nisi fortè velimus eum exponere quòd loquitur ad sanctiorem dispensationem.

¶Ad secundum dicendum, quòd non oportet quòd illud quod facit maius, faciat minus, nisi sit ad illud ordinatum, & hoc deficit in proposito, quia baptismus ad irregularitatem tollendam non ordinatur.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc intelligendum est de poenis quæ consequuntur ex actuali peccato quasi inflictæ, non infligendæ: non enim aliquis per baptismum virginitatem recuperat, nec similiter carnis indiuisionem.

¶Ad quartum dicendum, quòd baptismus conformatur Christo quantum ad virtutem mentis, sed non quantum ad statum carnis, qui consideratur in virginitate vel in diuisione carnis.

¶Ad quintum dicendum, quòd illæ irregularitates ex leuibus caussis non perpetuis erant contractæ: & ideò etiam per illa sacramenta auferri poterant, & iterum erant ad hoc ordinata, non autem baptismus ad hoc ordinatur.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm cum bigamo liceat dispensare.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd cum bigamo non liceat dispensare. Quia extrà, de bigamis dicitur: Cum clericis, qui inquantum in ipsis fuit, secundas sibi mulieres coniunxerunt matrimonialiter, tanquam cum bigamis non licet dispensare.

¶Præterea, Contra ius diuinum non licet dispensare: sed omnia quæ in Canone dicuntur, ad ius diuinum pertinent: cùm ergo Apostolus in scriptura Canonica dicat, oportet Episcopum vnius vxoris virum esse, videtur quòd in hoc non possit dispensari.

¶Præterea, Nullus potest dispensare in his quæ sunt de necessitate sacramenti: sed non esse irregularem, est de necessitate sacramenti ordinis, cùm significatio quæ est sacramento essentialis, desit: ergo non potest in hoc dispensari.

¶Præterea, Hoc quod rationabiliter factum est, non potest irrationabiliter mutari: si ergo potest rationabiliter dispensari cum bigamo, irrationabiliter est ei adiuncta irregularitas, quod est inconueniens.

¶SED CONTRA est, quòd Lucius papa dispensauit cum Episcopo Panormitano, qui erat bigamus.

¶Præterea, Martinus Papa dicit, Lector si viduã vxorẽ accipiat, in lectoratu permaneat, aut si necessitas fuerit, subdiaconus fiat, nihil autem suprà, similiter si bigamus fuerit: ergo ad minus vsque ad subdiaconatum cum eo dispensari potest.

CONCLVSIO.

¶Cùm irregularitas bigamiæ non sit de iure naturali, sed positiuo, potest Papa cum bigamo dispensare in omnibus ordinibus. Episcopus verò solùm in minoribus, nisi in quibusdam casibus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd bigamiæ non est adiuncta irregularitas de iure naturali, sed de iure positiuo: nec iterum est de essentialibus ordinis, quòd non sit bigamus, quod patet ex hoc quòd si aliquis bigamus ad ordines accedit, characterem accipit. Et ideò Papa potest dispensare in tali irregularitate totaliter, sed Episcopus, quantum ad minores ordines. Et quidam dicunt quòd etiam quantum ad maiores, in illis qui volunt Deo in religione seruire propter vitandum religiosorum discursum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per illam Decr. ostenditur eadem esse difficultas dispensandi in illis, qui de facto cum pluribus contraxerunt, ac si de iure contraxissent,

non quòd subtrahatur simpliciter potestas Papæ dispensandi in talibus.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc est verum quantum ad ea quæ sunt de iure naturali, & quantum ad ea quæ sunt de necessitate sacramentorum & fidei: sed in aliis quæ sunt de institutione Apostolorum, cùm Ecclesia habeat nunc eandem potestatem statuendi & destituendi, quam tunc habuerit, potest per eum qui primatum tenet, in Ecclesia dispensari.

¶Ad tertium dicendum, quòd non quælibet significatio est de essentia sacramenti, sed tantùm illa quæ pertinet ad officium sacramenti, & talis non tollitur per irregularitatem.

¶Ad quartum dicendum, quòd in particularibus non potest inueniri ratio, quæ omnibus competat æqualiter propter eorum diuersitatem: & ideò quòd vniuersaliter statutum est, rationabiliter consideratis his, quæ in pluribus accidunt, potest etiam per dispensationem rationabiliter remoueri in aliquo casu determinato.

QVAESTIO SEXAGESIMA,

septima De libello repudij, in septem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de libello repudij.

¶Circa quod quæruntur septem.

¶Primò, vtrùm inseparabilitas matrimonij sit de lege naturæ.

¶Secundò, vtrùm repudiare vxorem possit esse licitum per dispensationem.

¶Tertiò, vtrùm sub lege Moysi fuerit licitum.

¶Quartò, vtrùm liceat vxori repudiatæ alium virum accipere.

¶Quintò, vtrùm liceat viro repudiatam à se iterum ducere.

¶Sextò, vtrùm causa repudij fuerit odium vxoris.

¶Septimò, vtrùm causæ repudij deberent in libello scribi.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm inseparabilitas vxoris sit de lege naturæ.

Tho. 4. dist. 33. q. 1. art. 1. & seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd inseparabilitas vxoris non sit de lege naturæ. Lex enim naturæ communis est apud omnes: sed nulla lege præter legem Christi fuit prohibitum vxorem dimittere: ergo inseparabilitas vxoris non est de lege naturæ.

¶Præterea, Sacramenta non sunt de lege naturæ: sed inseparabilitas matrimonij ad sacramenti bonum pertinet: ergo non est de lege naturæ.

¶Præterea, Coniunctio viri & fœminæ in matrimonio ordinatur principaliter ad prolis generationem & educationem, & instructionem: sed hæc omnia aliquo certo tempore consummantur: ergo post illud tempus licet vxorem dimittere sine aliquo præiudicio legis naturæ.

¶Præterea, Ex matrimonio principaliter quæritur bonum prolis: sed inseparabilitas est contra bonum prolis. quia, vt dicunt Philosophi, aliquis vir non potest ex aliqua fœmina prolem accipere, qui tamen ex alia accipere posset, & quæ etiam ab alio viro imprægnaretur: ergo inseparabilitas matrimonij magis est contra legem naturæ, quàm de lege naturæ.

¶SED CONTRA, Illud præcipuè est de lege naturæ quod natura bene instituta accepit in sui principio: sed inseparabilitas matrimonij est huiusmodi, vt patet Matth. 19. ergo est de lege naturæ.

¶Præterea, De lege naturæ est, quòd homo Deo non contrarietur: sed homo quodammodo contrarius esset Deo, si separaret quos Deus coniunxit. cùm ergo ex hoc instituta sit inseparabilitas matrimonij, Matth. 19. videtur quòd sit de lege naturæ.

CONCLVSIO.

¶Cùm coniugij fines sint ita à lege naturæ constituti, vt perpetuò liberi educentur hæredesque instituantur, mutuò eodem iure vir ab vxore separari non potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd matrimonium ex intentione naturæ ordinatur ad educationem prolis, non solùm ad aliquod tempus, sed per totam vitam prolis. Vnde de lege naturæ est quod parentes filiis thesaurizent, & filij parentum hæredes sint. Et ideo cùm proles sit commune bonum viri & vxoris, oportet eorum societatem perpetuò permanere indiuisam secundum legis naturæ dictamen: & sic inseparabilitas matrimonij est de lege naturæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod sola lex Christi ad perfectum humanum genus adduxit, reducens in statum nouitatis naturæ. Vnde & in lege Moysi & in legibus humanis non potuit totum auferri quod contra legem naturæ erat, hoc enim soli legi Spiritus & vitæ reseruatum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd inseparabilitas competit matrimonio, secundum quòd est signum perpetuæ coniunctionis Christi & Ecclesiæ, & secundum quòd est in officium naturæ ad bonū prolis ordinatū, vt dictum est: sed quia separatio matrimonij magis directè repugnat significationi quàm prolis bono, cui consequenter repugnat, vt dictum est: inseparabilitas matrimonij magis in bono sacramenti intelligitur quàm in bono prolis, quanuis in vtroque intelligi possit, & secundum quod pertinet ad bonum prolis, esset de lege naturæ, non autem secundum quòd pertinet ad bonum sacramenti.

¶Ad tertium patet solutio ex dictis.

¶Ad quartum dicendum, quòd matrimonium principaliter ordinatur ad bonum commune, ratione principalis finis, qui est bonum prolis: quanuis etiam ratione finis secundarij ordinetur ad bonum matrimonium contrahentis, prout per se est in remedium concupiscentiæ. Et ideò in legibus matrimonij magis attenditur, quòd omnibus expediat quàm quòd vni competere possit: quanuis ergo matrimonij inseparabilitas impediat bonum in aliquo homine, tamen non est conueniens ad bonum prolis simpliciter, & propter hoc ratio non sequitur.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm potuerit esse licitum per dispensationem vxorem dimittere.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vxorem dimittere per dispensationem esse licitum non potuerit. Illud enim quod est in matrimonio contra bonum prolis, est contra præcepta legis naturæ, quæ indissolubilia sunt: sed dimissio vxoris est huiusmodi, vt ex dictis patet: ergo, &c.

¶Præterea, Concubina differt ab vxore præcipuè in hoc, quod non est inseparabiliter iuncta: sed habere concubinas fuit indispensabile: ergo & dimittere vxorem.

¶Præterea, Homines ita sunt modò receptibiles dispensationis, sicut fuerunt olim: sed modò non potest dispensari cum aliquo, vt vxorem dimittat: ergo nec olim.

¶SED CONTRA, Agar cognita est ab Abraham vxorio affectu, vt dictum est: sed ipse eam præcepto diuino eiecit, & non peccauit: ergo potuit per dispensationem fieri licitum, quòd homo vxorem dimitteret.

CONCLVSIO.

¶Siue inseparabilitas matrimonij inter prima præcepta legis naturæ, siue inter secunda contineatur, sub dispensatione cadere potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd dispensatione in præceptis præcipuè quæ sunt aliquo modo legis naturæ, est sicut mutatio cursus naturalis rei, qui quidem mutari dupliciter potest. Vno modo ex aliqua causa naturali per quam alia causa naturalis impeditur à cursu suo, sicut est in omnibus quæ in minori parte casualiter accidunt in natura: sed per hunc modum non variatur cursus rerum naturalium quæ sunt semper, sed quæ sunt frequenter. Alio modo per causam penitus supernaturalem, sicut in miraculis accidit. Sed hoc modo potest mutari cursus naturalis, non solùm qui est ordinatus, vt sit frequenter, sed qui est ordinatus etiam vt sit semper: vt patet in statione solis tempore Iosue, & reditu eius tēpore Ezechiæ, & de eclipsi miraculosa tēpore passionis Christi. Hæc etiā est ratio dispēsationis in præceptis legis naturæ, quādo est in causis inferioribus: & sic dispēsatio cadere potest supra secūda præcepta legis naturæ, nō autē supra prima, quia illa sunt quasi semper existentia, vt dictum est de pluralitate vxorum, & huiusmodi. Aliquando autem est tantùm in caussis superioribus, & tunc potest dispensatio esse diuinitus, etiam contra prima præcepta

cepta legis naturæ, ratione alicuius mysterij diuini significandi vel ostendendi: sicut patet de dispensatiuo præcepto Abrahæ facto de occisione filij innocentis. Tales autem dispensationes non fiunt communiter ad omnes, sed ad aliquas singulares personas, sicut etiam in miraculis accidit. Si ergo inseparabilitas matrimonij inter prima præcepta legis naturæ contineatur, solùm hoc secundo modo sub dispensatione cadere potuit. Si autem sit inter secunda præcepta legis naturæ, etiam primo modo cadere potuit sub dispensatione. Videtur autem magis inter secunda præcepta legis naturæ contineri. Inseparabilitas enim matrimonij non ordinatur ad prolis bonum, quod est principalis matrimonij finis, nisi quantū ad hoc, quòd per parentes filiis prouideri debet in totam vitā per debitam præparationem eorum, quæ sunt necessaria in vita, huiusmodi autem præparatio non est de prima intentione naturæ, secundum quam omnia sunt communia. Et ideò non videtur esse contra primam intentionem naturæ dimissio vxoris, & per consequens nec contra prima præcepta, sed contra secunda legis naturæ: vnde etiam primo modo sub dispensatione videtur posse cadere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in bono prolis, secundum quòd est de prima intentione naturæ, intelligitur procreatio & nutritio, quousque proles ad perfectam ætatem ducatur: sed quòd ei prouideatur in posterum per hæreditatis & aliorum bonorum dimissionem, videtur pertinere ad secundum legis naturæ præceptum.

¶Ad secundum dicendum, quòd habere concubinam est contra bonum prolis, quantum ad id quod natura in eo in prima intentione intendit: scilicet educationem & instructionem, quæ requirit diuturnam commansionem parentum, quod non est in concubina, quæ ad tempus assumitur: & ideò non est simile, tamen quantum ad secundam intentionem etiam habere concubinam sub dispensatione cadere potest: vt patet Oseæ 1.

¶Ad tertium dicendum, quòd inseparabilitas, quanuis sit de secunda intentione matrimonij, prout est in officium naturæ, est tamen de prima intentione ipsius, prout est sacramentum Ecclesiæ: & ideò ex quo institutum est, vt sit Ecclesiæ sacramentum, manente tali institutione, non potest sub tali dispensatione cadere, nisi fortè secundo modo dispensationis.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm sub lege Moysi licitum fuerit vxorem dimittere.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd sub lege Moysi fuerit licitum vxorem dimittere. Vnus enim modus consentiendi est non prohibere, cùm possit: consentire autem illicito est illicitum, cùm ergo Moyses non prohibuerit vxoris repudium, nec peccauerit, quia lex sancta est, vt dicitur Rom. 7. videtur quòd repudium fuerit aliquando licitum.

¶Prætereà, Prophetæ locuti sunt Spiritu sancto inspirante vt patet 2. Petri 1. sed Mala. 3. dicitur: Si odio habueris eā, dimitte: ergo cùm illud quod Spiritus sanctus inspirat, non sit illicitum, videtur quòd repudium vxoris non semper fuerit illicitum.

¶Prętereà, Chryso. dicit, quòd sicut Apostoli permiserunt secundas nuptias, ita Moyses permisit libellum repudij: sed secundæ nuptiæ non sunt peccatum; ergo nec repudium vxoris sub lege Moysi.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit, quòd libellus repudij datus est Iudæis propter duritiam cordis eorum: sed duritia cordis eorum non excusabat eos à peccato: ergo nec lex de libello repudij.

¶Prætereà, Chry. dicit super Matth. 1. quòd Moyses dando libellum repudij, non iustitiam Dei monstrauit, vt quasi per legem agentibus peccatum non videatur esse peccatum.

CONCLVSIO.

¶Non licebat Dei mandato sub lege Mosis vxorem repudiare, sed propter duritiam cordis Iudæorum illis permittebatur, vt maius malum vitaretur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio. Quidam dicunt quòd illi qui sub lege vxorem, dato libello repudij, dimittebant, non excusabantur à peccato, quanuis excusarentur à poena secundum legem infligenda: & per hoc dicitur Moyses libellum repudij permisisse: & sic ponunt quatuor modos permissionis. Vnus per priuationem præceptionis, vt quando maius bonum non præcipitur, minus bonum permitti dicitur: sicut Apostolus non præcipiendo virginitatem, matrimonium permisit, 1. Corin. 7. Secundus per priuationem prohibitionis, sicut venialia dicuntur permissa, quia non sunt prohibita. Tertius per priuationem cohibitionis, & sic peccata omnia dicuntur permitti à Deo, inquantum non impedit, cùm impedire possit. Quartus per priuationem punitionis, & sic libellus repudij in lege permissus fuit, non quidē propter aliquod maius bonum consequendum, sicut fuit dispensatio de pluribus vxoribus habendis: sed propter malum cohibendum, scilicet vxoricidium, ad quod Iudæi proni erant propter corruptionem irascibilis: sicut permissum est eis extraneis fœnerari propter corruptionem aliquam in concupiscibili, ne scilicet fratribus fœnerarētur: & sic propter corruptionem suspitionis in rationali fuit permissum sacrificium zelotypiæ, ne sola suspitio apud eos iudicium corrumperet. Sed quia lex vetus quanuis gratiam non conferret, tamen ad hoc data erat, vt peccatum ostenderet, vt communiter Sancti dicunt. Ideò aliis videtur quòd si repudiando vxorem peccassent, hoc saltem eis per legem ac Prophetas indicari debuisset, Isaiæ 58. Annuntia populo meo scelera eorum. Aliàs viderentur nimis esse neglecti, si ea quæ necessaria sunt ad salutem, quæ non cognoscebant, nunquam eis nuntiata fuissent, quod non potest dici, cùm iustitia legis tempore suo obseruata vitā mereretur æternam. Et propter hoc dicunt, quòd quanuis repudiare vxorem, per se sit malum, tamen ex permissione diuina licitum fiebat: & hoc confirmant autoritate Chrysostomi, qui dicit quòd à peccato abstulit culpam legislator quādo permisit repudium, & quanuis hoc probabiliter dicatur, tamen primum communiùs sustinetur: ideò ad vtrasque rationes respondendū est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquis qui potest prohibere, non peccat si à prohibitione abstineat, non sperans correctionem: sed maius malum æstimans ex tali prohibitione occasionem sumere, & sic accidit Moysi: vnde diuina autoritate fretus, libellum repudij non prohibuit.

¶Ad secundum dicendum, quòd Prophetæ Spiritu sancto inspirati non dicebant dimittendam esse vxorem, quasi Spiritus sancti præceptum sit, sed quasi permissum, ne aliqua peiora fierent.

¶Ad tertium dicendum, quòd illa permissionis similitudo non est intelligenda quantum ad omnia, sed solùm quantum ad causam eandem: quia vtraque permissio ad vitandam turpitudinem facta est.

¶Ad quartum dicendum, quòd quanuis duritia cordis non excusaret à peccato, tamen permissio ex duritie facta excusat. Quædam enim prohibentur sanis, quæ non prohibentur infirmis corporaliter, nec tamen infirmi peccant permissione sibi facta vtentes.

¶Ad quintum dicendum, quòd aliquod bonum potest intermitti dupliciter. Vno modo propter aliquod maius bonum consequendum, & tunc intermissio illius boni ex ordine ad maius bonū accipit honestatem: sicut intermittebatur singularitas vxoris honestæ à Iacob propter bonū prolis. Alio modo bonū aliquod intermittitur ad vitandū maius malū: & tunc si autoritate eius, qui dispensare potest, hoc fiat, reatum talis boni intermissio non habet, sed honestatem aliam non acquirit: & sic indiuisibilitas matrimonij in lege Moysi intermittebatur propter malum maius vitandum, scilicet vxoricidium. Et ideò Chrysostomus dicit, quòd à peccato abstulit culpam, quanuis enim ordinatio maneret in repudio, ex quo peccatum dicitur, tamen reatum poenæ non habebat, neque temporalis neque perpetuæ, inquantum diuina dispensatione fiebat, & sic erat ab eo culpa ablata: & ideò etiam ipse ibidem dicit, quòd permissum est repudium non malum quidem, tamen licitum, quod quidem illi qui sunt de prima opinione, referunt ad hoc tātùm quod non habebat reatum temporalis poenæ.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm liceat vxori repudiatæ alium virum habere.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd liceret vxori repudiatæ alium virum habere. Quia in repudio magis erat iniquitas viri repudiantis, quàm vxoris repudiatæ: sed vir poterat sine peccato aliam ducere vxorem: ergo vxor sine peccato alium virum ducere poterat.

¶Præterea, Aug. dicit quòd de duabus vxoribus (quando mos erat) peccatum non erat: sed tempore legis veteris erat talis consuetudo, quòd repudiata alium virum ducebat, vt patet Deute. 24. Cùm egressa virum alterum, &c. ergo non peccabat, alteri viro se iungendo.

¶Præterea, Matth. 5. Dominus iustitiam noui Testamenti ostendit superabundantem esse respectu iustitiæ veteris Testamenti: hoc autem dicit ad iustitiæ noui Testamenti superabundantiam pertinere, quòd vxor repudiata non ducit alterum virum: ergo in veteri lege licebat.

¶SED CONTRA est quod dicitur Matt. 5. Qui dimissam duxerit, mœchatur: sed mœchia nunquã fuit in veteri lege licita: ergo vxori repudiatæ non licuit alium virum habere.

¶Præterea, Deute. 24. dicitur, quòd mulier repudiata quæ aliũ virum duceret, polluta erat, & abominabilis facta coram Domino: ergo peccabat, alium virum ducendo.

CONCLVSIO.

¶Cùm mulier quanto tempore viuit, alligata sit legi viri, non potest etiam repudiata alteri nubere, nisi ex dispensatione diuina ei permissum fuerit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum primam opinionem post repudium vxor peccat alteri viro coniuncta, quia adhuc primum matrimonium non erat solutum. Mulier enim quanto tempore viuit, alligata est legi viri: vt patet Roman. 7. non autem poterat simul plures viros habere. Sed secundum aliam opinionem sicut licebat ex dispensatione diuina viro vxorem repudiare, ita vxori alium virum ducere: quia inseparabilitas matrimonij ex causa diuinæ dispensationis tollebatur, qua inseparabilitate manente, intelligitur verbũ Apostoli. Vt ergo ad vtrasq; rationes respondeamus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum quòd viro licebat plures vxores simul habere secundum dispensationem diuinam: & ideò vna dimissa in matrimonio non soluto, poterat aliam ducere, sed nunquam vxori licuit habere plures viros: & ideò non est simile.

¶Ad secundum dicendum, quòd in illo verbo Aug. mos non ponitur pro consuetudine, sed pro actu honesto, secũdum quòd à more dicitur aliquis morigeratus, quia est bonorum morum: & sic à more philosophia moralis nominatur.

¶Ad tertium dicendum, quòd Dominus Matthæi 5. ostendit nouam legem abundare per consilia ad veterem, non solùm ad ea quæ lex vetus licita faciebat, sed etiam quantum ad ea quæ in veteri lege illicita erant: sed à multis licita putabantur per non rectam præceptorum expositionem, sicut patet de odio inimici, & ita est etiam de repudio.

¶Ad quartum dicendum, quòd verbum Domini intelligitur quantum ad tempus nouæ legis in quo recta permissio est sublata: & sic etiam intelligitur quoddam verbum, Chryso. qui dicit quòd qui secundum legem dimittit vxorem quatuor facit iniquitates: quia quo ad Deum existit homicida, inquantum habet propositum occidendi vxorem, nisi eam dimitteret: & quia dimittit non fornicantem, in quo casu lex Euangelij vxorem dimittere permittit: & similiter quia facit eam adulteram, & illum cui copulatur.

¶Ad quintum dicendum, quòd quædam glo. interlinearis dicit, polluta est & abominabilis: sed illius iudicio qui quasi pollutam eam priùs dimisit, & sic non oportet quòd sit polluta simpliciter. Vbi dicitur polluta eo modo quo immundus dicebatur, qui mortuum tangebat vel leprosum, non immunditia culpæ, sed cuiusdam irregularitatis legalis: vnde & sacerdoti non licebat viduam, aut repudiatam ducere in vxorem.

ARTICVLVS V.

¶Virùm liceat viro repudiatam à se accipere.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd licebat viro repudiatam à se accipere. Licet enim corrigere quod malè factum est: sed malè factum erat, quòd vir vxorem repudiabat: ergo licebat hoc corrigere reducendo vxorem ad se.

¶Præterea, semper licuit peccanti indulgere, cùm sit mortale præceptum, quod in omni lege manet: sed vir accipiendo repudiatam, ei peccanti indulgebat: ergo & hoc licitum erat.

¶Præterea, Deute. 24. ponitur pro causa quare non possit accipi iterum, quia polluta est: sed repudiata non polluitur, nisi alterum virum ducendo: ergo saltem antè quàm alium virum duceret, licebat eam accipere.

¶SED CONTRA est quod dicitur Deutero. 24. quòd non poterat prior maritus accipere eam, &c.

CONCLVSIO.

¶Ne temerè vir vxorem repudiaret, prohibitum fuit ne semel ab eo repudiatam denuo in vxorem acciperet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in lege de libello repudij duo erant permissa, scilicet dimittere vxorem, & vxorem dimissam alteri iungi: & duo præcepta, scilicet scriptura libelli repudij, & quòd iterum maritus repudians eam accipere non possit: quod quidem secundum eos qui primam opinionem tenent, factum fuit in pœnam mulieris, quæ alteri nupsit, & in hoc peccato polluta est. Sed secundum alios, vt vir non de facili vxorem repudiaret, quam postea nullo modo recuperare posset.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad illius mali impedimentum, quod committebat aliquis, repudiando vxorem, ordinabatur quòd vir vxorem, repudiatam assumere iteratò non posset, vt patet ex dictis: & ideò diuinitùs ordinatum fuit.

¶Ad secundum dicendum, quòd semper licuit indulgere peccanti, quantum ad rancorem cordis, sed non quantum ad pœnam diuinitùs taxatam.

¶Ad tertium dicendum, quòd in hoc duplex est opinio. Quidam enim dicunt quòd licuit repudiatam viro reconciliari, nisi in matrimonio alteri viro esset iuncta. Tunc enim propter adulterium, cui se mulier voluntariè subdit, in pœnam dabatur ei quòd ad priorem virum non rediret, sed quia lex vniuersaliter prohibet: & ideò dicunt alij quòd etiam antequam alteri nuberet, non poterat reuocari, ex quo repudiata erat: quia pollutio non intelligitur quantum ad culpam, secundum quod dictum est.

ARTICVLVS VI.

¶Virùm causa repudij sit odium vxoris.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd causa repudij fuerit odium vxoris, secundum hoc quod dicitur Mala. 3. Si odio habueris eam, dimitte illam.

¶Præterea, Deute. 24. dicitur: Cùm non inuenerit gratiã in oculis eius propter aliquam fœditatem, &c. ergo idem quod priùs.

¶Sed contra, sterilitas & fornicatio magis contrariantur matrimonio quàm odium: ergo illa potiùs debuerunt esse causa repudij, quàm odium.

¶Præterea, Odium potest causari ex virtute eius qui odio habetur. si ergo odium est sufficiens causa, tunc mulier posset repudiari propter virtutem eius: quod est absurdum.

¶Præterea, Deute. 22. dicitur: Si dimiserit vir vxorem suam, & postea odio habuerit, & obiecerit ei stuprum ante coniugium, si in probatione defecerit, verberabitur, & centum siclis argenti condemnabitur, & non poterit eam dimittere omni tempore vitæ suæ: ergo odium non est sufficiens causa repudij.

CONCLVSIO.

¶Repudij proxima causa est odium viri in vxorem: quod cùm ex aliqua causa contrahebatur, alias esse causas, sed remotas, repudij fatendum est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd causa permissionis repudiandi vxorem fuit vitatio vxoricidij, vt sancti communiter dicunt. Proxima autem causa homicidij est odium: & ideo proxima causa repudij est odium, sed odium ex alia causa causatur sicut & amor: & ideò oportet etiam aliquas causas repudij ponere remotas, quæ erant causa odij. Dicit autem August. in glo. Deute. 24. Multæ erant in lege causæ dimittendi vxorem, solam Christus fornicationem excipit, cæteras molestias iubet pro fide & castitate coniugij sustinere. Hæ autem causæ intelliguntur fœtiditates in corpore: puta infirmitas vel aliqua notabilis macula, vel in anima, sicut fornicatio, vel aliqua huiusmodi, quod in moribus inhonestatem facit. Sed quidam has causas magis coarctant satis probabiliter dicentes, quòd licebat repudiare nisi propter aliquam causam post matrimonium superuenientem, nec propter quamlibet talem, sed propter illas solùm quæ possunt bonum prolis impedire: vel in corpore, vt sterilitas, aut lepra, aut aliquid huiusmodi: vel in anima, vt si esset malorum morum, quos filij ex conuersatione ad ipsam imitarentur. Sed quædam glo. super illud Deute. 24. Cùm non inuenerit gratiam, &c. Videtur magis arctare, scilicet ad peccatum, cùm dicit ibi, per fœditatem peccatum intelligi

intelligitur, sed peccatum glossa nominat non solùm in moribus animæ, sed etiam in natura corporis.

¶Sic ergo prima duo concedimus.

¶AD TERTIVM dicendum, quòd sterilitas & alia huiusmodi, sunt causa odij, & sic sunt causæ remotæ.

¶Ad quartum dicendum, quòd propter virtutem non est aliquis odibilis, per se loquendo, quia bonitas est causa amoris: & ideò ratio non tenet.

¶Ad quintum dicendum, quòd dabatur in poenam viri, quòd non posset in perpetuum repudiare vxorem in casu illo, sicut etiam in alio casu quando puellam deflorauit.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrùm causæ repudij debebant in libello scribi.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd causæ repudij debebant in libello scribi. Quia per libellum repudij scriptum à poena legis absoluebatur: sed hoc omnino videtur iniustum nisi causis sufficientibus repudij assignatis: ergo illas oportebat scribere in libello.

¶Præterea, Ad nihil aliud illa scriptura valere videbatur nisi vt causæ repudij ostenderentur: ergo si non inscribebãtur, frustra libellus ille tradebatur sibi.

¶Præterea, Hoc Magister dicit in litera.

¶SED CONTRA: Quia causæ repudij aut erãt sufficiẽtes, aut non: si sufficientes, percludebatur mulieri via ad secundas nuptias, quæ ei secundum legem concedebantur: si insufficientes, ostendebatur iniustum repudium, & sic repudium fieri non poterat: ergo nullo modo causæ repudij ibi in speciali inscribebantur.

CONCLVSIO.

¶Causæ repudij in libello particulatim non scribebantur, sed generatim.

¶RESPONDEO dicendum, quòd causæ repudij ibi in speciali non scribebantur in libello, sed in generali, vt ostenderetur iustum repudium: sed secundum Iosephum, vt mulier habens libellum conscriptum de repudio, alteri nubere posset, aliàs enim ei traditum non fuisset. Vnde secundum eum erat scriptura talis, Promitto tibi quòd nunquam tecum conueniã: sed secundum August. ideò libellus scribebatur, vt mora interueniente, & consilio Scribarum dissuadente, vir à proposito repudiandi desisteret.

¶Et propter hoc patet solutio ab obiecta.

QVAESTIO SEXAGESIMA- octaua, De filijs illegitimè natis, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de filiis illegitimè natis.

¶Et circa hoc quęruntur tria.

¶Primò, vtrùm qui nascuntur extra verum matrimonium, sint illegitimi.

¶Secundò, vtrùm illegitimi filij debeant ex hoc damnum reportare.

¶Tertio, vtrùm possint legitimari.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm filij qui nascuntur extra verum matrimonium, sint legitimi.

Tho. 4 dist. 41 q. vnica, art. 3. q. 1 & seq. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd filij qui nascuntur extra verum matrimonium, sint legitimi. Quia secundum legem natus legitimus filius dicitur: sed quilibet nascitur secundum legem ad minus naturæ quæ fortissima est: ergo quilibet filius dicitur legitimus.

¶Præterea, Communiter dicitur quòd legitimus filius est qui est de legitimo matrimonio, vel de eo, quod in facie Ecclesiæ legitimum reputatur: sed contingit quandoque quòd aliquod matrimonium legitimum reputatur in facie Ecclesiæ, quod habet impedimentum, ne sit verum matrimonium, & tamen à contrahentibus in facie Ecclesiæ scitur: & si occultè nubant, & impedimentum nesciant, legitimum videtur in facie Ecclesiæ, ex quo per Ecclesiam non prohibetur: ergo filij extra verum matrimonium nati non sunt illegitimi.

¶SED CONTRA, Illegitimum dicitur quòd est contra legem: sed illi qui nascuntur extra matrimonium, nascuntur contra legem: ergo sunt illegitimi.

CONCLVSIO.

¶Liberi qui nascuntur ex simplici fornicatione, non sunt legitimi sed solùm naturales: qui vel ex stupro vel ex adulterio, nec naturales nec legitimi sunt habendi.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quadruplex status est filiorum. Quidam enim sunt naturales & legitimi, sicut illi qui nascuntur ex vero & legitimo matrimonio. Quidam naturales & non legitimi, vt filij qui nascuntur de simplici fornicatione. Quidam legitimi & non naturales, sicut filij adoptiui. Quidam nec legitimi nec naturales, sicut spurij nati de adulterio & de stupro. Tales enim nascuntur & contra legem positiuam & contra legem naturæ expresse.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis illi qui nascuntur ex illicito coitu, nascuntur secundum naturam, quæ communis est homini & omnibus animalibus, tamen nascuntur contra legem naturæ, quæ est propria hominibus, quia fornicatio & adulterium & huiusmodi sunt contra legem naturę, & ideò tales secundum nullam legem sunt legitimi.

¶Ad secundum dicendum, quòd ignorantia excusat illicitum coitum à peccato nisi sit affectata. Vnde illi qui conueniunt bona fide in facie Ecclesiæ, quamuis sit impedimentum, dum tamen ignorent nõ peccant, nec filij sunt illegitimi. Si autẽ sciant quamuis Ecclesia sustineat quæ ignorat impedimentum nõ excusantur à peccato, nec filij ab illegitimitate. Si autem nesciant & in occulto contrahant non excusantur, quia talis ignorantia videtur affectata.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm filij illegitimi debeant aliquod damnum reportare.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd illegitimi filij non debeant aliquod damnum reportare. Quia filius non debet puniri pro peccato patris, vt patet per sententiam Domini, Ezechiel. 18. sed quòd iste nascatur ex illicito coitu, non est peccatum proprium, sed peccatum patris: ergo ex hoc non debet aliquod dãnum incurrere.

¶Præterea, Iustitia humana est extracta à diuina, sed Deus æqualiter largitur bona naturalia legitimis & illegitimis filiis: ergo & secundum iura humana filij illegitimi debent legitimis æquiparari.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 25. quòd Abraham dedit omnia bona Isaac, & filiis concubinarum largitus est munera: & tamen illi non erant ex illicito coitu nati: ergo multò magis debent illi, qui ex illicito coitu nascuntur, hoc damnum reportare, quòd non succedant in bonis paternis.

CONCLVSIO.

¶Liberi illegitimi duplici damno afficiuntur: vnũ, est quia non admittuntur ad actus legitimos: alterum, quòd non succedunt in hæreditate paterna in septima tamen parte succedere possunt naturales filij, spurij verò nulla ex parte, nisi quòd eis parentes necessaria suppeditare tenentur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquis dicitur damnum ex aliquo incurrere dupliciter. Vno modo per hoc quòd ei substrahitur, quod erat ei debitum: & sic filius illegitimus nullum damnum incurrit. Alio modo per hoc, quòd ei aliquid nõ est debitum, quod aliàs poterat esse ei debitum. & sic filius illegitimus damnum incurrit duplex: vnum, quia non admittitur ad actus legitimos, sicut ad officia & dignitates: quæ requirunt aliquam honestatem in illis qui hoc exercent: aliud damnũ incurrit, quia non succedit in hæreditate paterna. Sed naturales filij succedere possunt in septima parte tantùm, spurij autem in nulla parte, quãuis ex iure naturali parentes eis in necessariis prouidere teneantur. Vnde pertinet ad solicitudinem Episcopi, vt vtrunque parentum cogat ad hoc, quòd eis prouideant.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd incurrere damnum hoc secundo modo, non est poena: & ideò non dicimus quòd sit poena, quòd aliquis non succedit in regno aliquo per hoc, quòd non est filius regis: & similiter non est poena, quòd alicui qui non est legitimus, non debeantur ea quæ sunt legitimorum filiorum.

¶Ad secundum dicendum, quòd communiter illegitimus non est contra legem, inquantum est actus generatiuæ virtutis, sed inquantum ex praua voluntate proceditur: & ideò filius illegitimus non incurrit damnum in his, quæ per voluntatem fiũt vel possidentur.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm filius illegitimus possit legitimari.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd filius illegitimus non possit legitimari. Quantũ enim distat legitimus ab illegitimo, tantùm econuerso illegitimus à legitimo: sed legitimus in regno nũquam fit illegitimus: ergo illegitimus nunquam fit legitimus.

¶Præterea, Coitus illegitimus creat illegitimũ filium: sed coitus illegitimus nunquam fit legitimus: ergo nec filius illegitimus legitimari potest.

¶SED CONTRA est, Quod per legem inducitur, per legem reuocari potest: sed illegitimitas filiorum est per legem positiuam inducta: ergo potest filius illegitimus legitimari ab eo qui habet autoritatem legis.

CONCLVSIO.

¶Cum liberi dicãtur illegitimi lege positiua, per eandem etiam legem legitimari possunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd filius illegitimus potest legitimari, non vt fiat de legitimo coitu natus, quia coitus ille transiuit, & nunquam potest fieri legitimus, ex quo semel fuit illegitimus. Sed dicitur legitimari, inquantum damna quæ illegitimus filius incurrit, subtrahuntur per legis autoritatem. Et sunt sex modi legitimandi. Duo secundum Canones: scilicet cùm quis ducit vxorem illam, ex qua filium illegitimum generauit, si non fuit adulterium, & per specialem indulgentiam & dispensationem domini Papæ. Quatuor autem modi sunt secundum leges. Primus est, si pater filium naturalem curiæ Imperatoris offerat, ex hoc enim ipso legitimatur propter curiæ honestatem. Secundus, si pater in testamento nominet eum legitimum hæredem, & filius postmodùm testamentum Imperatori offerat. Tertius est, si filius nullus sit legitimus, & ipsemet filius se principi offerat. Quartus, si pater in publico instrumento vel cum trium testium subscriptione eum legitimum nominet, nec adiiciat naturalem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alicui potest sine iniustitia gratia fieri, sed non potest aliquis damnari nisi pro culpa: & ideò magis potest illegitimus fieri legitimus quàm econuersò. Et si est legitimus, aliquando hæreditate priuatur pro culpa, non tamen dicitur illegitimus filius, quia generationem legitimam habuit.

¶Ad secundum dicendum, quòd actus illegitimus habet defectum intra se inseparabilem, quo legi opponitur: & ideò nõ potest fieri legitimus, nec est simile de filio legitimo, qui non habet huiusmodi defectum.

QVAESTIO SEXAGESIMAnona, *De his quæ spectant ad resurrectionem, & primo de loco animarũ post mortem, in septem articulos diuisa.*

POST hoc agendum est de his, quæ spectant ad tractatum resurrectionis. Postquã enim dictum est de sacramentis, quibus homo liberatur à morte culpæ, consequenter dicendum est de resurrectione, per quam homo liberatur à morte pœnæ.

¶Circa tractatum autem resurrectionis tria considerãda sunt: scilicet præcedentia resurrectionem, concomitantia, & sequentia. Et ideò primò dicendum est de his, quæ pro parte, quanuis non ex toto, resurrectionem præcedunt. Secundò, de ipsa resurrectione & circunstãtibus eam. Tertiò de his, quæ eam sequuntur. Præcedẽtium autem resurrectionem prima consideratio est de receptaculis animarum post mortem eis assignatis. Secundò, de qualitate & pœna animarum separatarum eis ab igne inflicta. Tertiò, de suffragiis quibus animæ defunctorum à viuis adiuuantur. Quartò, de orationibus Sanctorum in patria existentium. Quintò, de signis iudicium generale

præcedentibus. Sextò, de igne vltimę conflagrationis mundi, qui faciem iudicis pręcedet.

¶Circa primum quęruntur septem.

¶Primò, vtrùm animabus post mortem receptacula assignentur.

¶Secũdò, vtrùm statim post mortem ad ipsa animę deducantur.

¶Tertiò, vtrùm de ipsis locis egredi valeant.

¶Quartò, vtrùm limbus inferni sit idem quod sinus Abrahę.

¶Quintò, vtrùm limbus sit idem quod infernus damnatorum.

¶Sextò, vtrùm limbus patrum sit idem quod limbus puerorum.

¶Septimò, vtrùm tot receptacula debeant distingui.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm assignentur receptacula animabus post mortem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd animabus post mortem receptacula non assignẽtur. Sicut enim dicit Boëtius in lib. de Hebdomadibus, communis animi conceptio est apud sapientes, incorporalia in loco non esse: cui concordat quod Augu. dicit 12. super Genes. ad literam: Citò quidem responderi potest, ad corporalia loca animam non ferri, nisi cum aliquo corpore: sed separata à corpore non habet aliquod corpus, sicut ibidem Aug. dicit: ergo ridiculum est animabus separatis aliqua receptacula assignare. In 4. dist. 41. q. 1. ar. 1. & sqq.

¶Præterea, Omne quod habet locum determinatum, magis conuenit cum illo loco, quàm cum alio: sed animæ separatæ, sicut etiam quælibet aliæ spirituales substantiæ, indifferenter se habent ad omnia loca: non enim potest dici quòd cum aliquibus corporibus conueniant, & cum aliis differant, cùm ab omnibus conditionibus corporalibus penitus sint remotæ: ergo eis receptacula determinata non sunt assignanda.

¶Præterea, Animabus separatis non assignatur aliquid post mortem, nisi quod cedat in pœnam vel in præmium: sed corporalis locus non potest eis esse in pœnam, vel in præmium, cùm à corporibus nihil recipiant: ergo non sunt eis assignanda certa receptacula.

¶SED CONTRA, Cælum empyreum est locus corporalis, & tamẽ ipsum factum mox sanctis Angelis est repletum, vt Beda dicit. Cùm ergo Angeli sint incorporei, sicut & animæ separatę, videtur etiam quòd animabus separatis sint certa receptacula assignanda: ergo, &c.

¶Præterea, Hoc patet per id quod Greg. dicit in 4. Dialo. scilicet animas post mortem ad diuersa loca corporalia esse deductas, vt patet de Paschasio, quẽ Germanus Capuanus episcopus in balneis inuenit, & de anima Theodorici regis, quã dicit ad gehennam esse deductam. ergo animæ post mortem habent certa receptacula.

CONCLVSIO.

¶Sicut Deum esse in cælo dicimus, ita animabus beatis, quæ deitatis perfectæ participes sunt, loca in cælo assignari: animabus verò, quæ huius deitatis sunt expertes, contrario loco deputari asserimus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quanuis substantiæ spirituales secundum esse suum à corpore non dependeant, corporalia tamen à Deo mediantibus spiritualibus guberna[ntur], vt dicit Augu. in 3. de Tri. & Greg. in 4. Dialo. & ideò est quædam conuenientia spiritualium substantiarum ad corporales substantias per congruentiam quãdam, vt scilicet dignioribus substantiis digniora corpora adaptentur. Vnde etiam Philosophi secundum ordinem mobilium posuerunt ordinem substantiarum separatarum: quanuis autem animabus post mortem non assignentur aliqua corpora, quorum sint formæ vel determinati motores, determinantur tamen eis quædam corporalia loca per congruentiam quandam secundum gradum dignitatis earum, in quibus sint quasi in loco eo modo quo incorporalia esse possunt in loco, secundum quod magis vel accedunt ad primam substantiam, cui locus superior per congruentiam deputatur, scilicet Deum, cuius sedem cælum Scriptura esse denunciat: & ideò animas quæ sunt in participatione perfecta deitatis, in cælo esse ponimus, animas verò quæ

à parti

à participatione huiusmodi impediuntur, loco contrario dicimus deputari.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd incorporalia nõ sunt in loco modo aliquo nobis noto & consueto, secundũ quòd dicimus corpora propriè in loco esse: sunt tamen in loco modo substantiis spiritualibus conuenienti, qui nobis plenè manifestus esse non potest.

¶Ad secundum dicendum, quòd dupliciter est conuenientia vel similitudo. Vna est quæ est per participationem eiusdem qualitatis, sicut calida adinuicem conueniunt. Et talis conuenientia incorporalium ad loca corporalia esse non potest. Alia per quandam proportionalitatem, per quam in Scripturis metaphoricè Deus dicitur esse sol, quia est principium vitæ spiritualis, sicut sol vitæ corporalis: & secundum hanc conuenientiam quædam animæ quibusdam locis magis conueniunt, sicut animæ spiritualiter illuminatæ, cum corporalibus luminosis: animę verò obtenebratæ per culpam, cũ locis tenebrosis.

¶Ad tertium dicendum, quod anima separata directè nihil recipit à locis corporalibus per modum quo corpora recipiunt quæ conseruant à suis locis, sed ipsæ animæ ex hoc quòd cognoscunt se talibus locis deputari, sibi gaudium ingerunt vel mœrorem: & sic locus cedit eis in pœnam vel præmium.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm statim post mortem animæ deducantur ad cælum vel ad infernum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod statim post mortem nullæ animæ deducantur ad cælos vel ad infernum, quia super illud Psalmi, Adhuc pusillum, & non erit peccator, dicit glossa, quòd sancti liberantur in fine mundi, post hanc tamen vitam non ibi erunt, vbi erunt sancti, quibus dicetur, Venite benedicti Patris mei: sed illi sancti erunt in cælo: ergo sancti post hanc vitam non statim ascendunt ad cælum.

¶Prætereà, Augustinus dicit in Ench. quòd tempus inter hominis mortem & vltimam resurrectionem interpositum animas abditis receptaculis continet, sicut vnaquæque digna est requie vel ærumna: sed hæc abdita receptacula non possunt intelligi cælum & infernus, quia in illis etiam post resurrectionẽ vltimam cum corporibus erunt. Vnde pro nihilo distingueret tempus ante resurrectionem & post resurrectionem: ergo non erunt nec in inferno nec in paradiso vsque ad diem iudicij.

¶Prætereà, Maior est gloria animæ quàm corporum: sed simul omnibus redditur gloria corporum, vt sit maior lætitia singulorum ex communi gaudio, vt patet Hebr. 11. super illud Deo pro nobis aliquid melius prouidente, &c. dicit glossa, Vt in communi gaudio omnium maius fieret gaudium singulorũ. ergo multò fortiùs gloria animarum debet differri vsque ad finem, vt simul omnibus reddatur.

¶Prætereà, Pœna & præmium quę per sententiam iudicij redduntur, iudicium præcedere non debet: sed ignis inferni & gaudium paradisi dabuntur omnibus per sententiam iudicantis Christi, scilicet in vltimo iudicio, vt patet Matthæi vicesimoquinto. ergo ante diem iudicij nullus ascendit in cælum, vel descendit ad inferos.

¶SED CONTRA est quod dicitur 2. Cor. 5. Si terrena nostra habitatio dissoluatur, domum habemus non manu factam & conseruatam in cælis: ergo dissoluta carne, anima habet mansionem quæ ei in cælis fuerat conseruata.

¶Prætereà, Philip. 1. dicit Apostolus: Cupio dissolui, & esse cum Christo: ex quo sic arguit Gregorius in quarto Dialogo. Qui ergo Christum in cælo esse non dubitat, nec Pauli animã in cælo esse negat: sed non est negandum Christum esse in cælo, cùm sit articulus fidei: ergo non est dubitandum animas sanctorum ad cælos ferri. Quòd etiam aliquæ animæ ad infernũ descendunt statim post mortem, patet Lucæ decimosexto. Mortuus est autem diues, & sepultus est in inferno.

CONCLVSIO.

¶Sicut corpora leuitate sua aut grauitate sursum aut deorsum feruntur, nisi aliquod sit impedimento: sic etiam animæ à carcere corporis liberatæ, præmio consequuto in cælum (nisi peccatum primùm depurgãdum obstiterit) aut pœna debita inflicta, in infernum feruntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in corporibus est grauitas vel leuitas, qua feruntur ad suum locum, qui est finis motus ipsorum, ita etiam est in animabus meritum vel demeritum, quibus perueniunt animæ ad præmium vel pœnam: quæ sunt fines actionum ipsarum. Vnde sicut corpus per grauitatem vel leuitatem statim fertur in locum suũ, nisi prohibeatur, ita animæ statim soluto vinculo carnis, per quod in statu viæ detinebantur, statim præmium consequuntur vel pœnam, nisi aliquid impediat: sicut interdum impedit consecutionem pręmij veniale peccatum, quod primùm purgari oportet, ex quo sequitur quòd præmium differatur. Et quia locus deputatur animabus secundum congruentiam pręmij vel pœnæ, statim vt anima absoluitur à corpore, vel in infernum immergitur, vel ad cælos euolat, nisi impediatur aliquo reatu quo oporteat euolationem differri, vt priùs anima purgetur. Et huic veritati autoritates Scripturæ canonicæ manifestè attestantur, & documenta sanctorum Patrum. Vnde contrarium pro hæresi est habendum, vt patet 4. Dialo. & in libro de ecclesiasticis dogmatibus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd glo. seipsam exponit. Quod enim dicit, Nondum eris vbi erunt sancti, &c. statim exponit subdens, id est non habebis geminam stolam, quã habebunt sancti in resurrectione.

¶Ad secundum dicendum, quòd inter illa abdita receptacula, de quibus Augustinus loquitur, etiam sunt computanda & infernus & paradisus, in quibus animæ aliquæ ante resurrectionem continentur. Et ideò distinguitur tempus ante resurrectionem, & post: quia ante resurrectionem sunt ibi sine corpore, post autem erunt cum corpore: & quia in aliquibus receptaculis nunc sunt animæ, in quibus post resurrectionem non erunt.

¶Ad tertium dicendum, quòd hominum corpora habent quãdam continuationem adinuicem, quia secundum ea est verum quod dicitur Actuum 17. Quòd Deus ex vno fecit omnium hominum genus, sed animas sigillatim finxit: vnde non est tanta congruentia vt omnes homines simul glorificentur in anima, sicut quòd glorificentur in corpore. Et prætereà gloria corporis non est ita essentialis sicut gloria animæ: vnde maius detrimentum esset sanctis, si gloria animæ differretur, quam de hoc quòd gloria corporis differatur, nec posset hoc detrimentũ gloriæ recompensari propter ampliationem singulorum gaudij de gaudio communi.

¶Ad quartum dicendum, quòd eandem obiectionem Greg. in 4. Dialo. proponit & soluit. Si, inquit, nunc in cælo sunt animæ sanctorum, quid est quod in die iudicij pro iustitiæ retributione recipiunt? & respondet, Hoc eis nimirum crescit in iudicio, quòd nũc animæ sola singulari retributione lætantur, postmodum verò etiam corporum beatitudine perfruuntur, vt in ipsa quoque carne gaudeant, in qua dolores pro Domino cruciatúsque pertulerunt: & eodem modo dicẽdum est de damnatis.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm animæ existentes in paradiso vel in inferno egredi valeant.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd animæ in paradiso vel in inferno existentes egredi non valeant. Augustinus enim dicit in libro de cura pro mortuis agenda: Si rebus viuentium vterentur animæ mortuorum, vt de aliis taceam, meipsum pia mater nulla nocte desereret, quæ terra marique secuta est, vt mecum viueret: & ex hoc concludit quòd animæ defunctorum rebus viuentium non intersunt, sed interesse possent, si de suis receptaculis exirent: ergo de suis receptaculis non exeunt.

¶Prætereà, In Psalmo dicitur: Vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ: & Iob 13. Qui descendit ad inferos, non ascendet: ergo tam boni quàm mali à suis receptaculis non exeunt.

¶Prætereà, Receptacula, vt dictum est, animabus post mortem dantur in præmium vel in pœnam: sed post mortem neque præmia sanctorum minuuntur, neque pœnæ damnatorum: ergo non exeunt de suis receptaculis.

¶SED CONTRA est quod dicit Hiero. contra Vigilantium, sic eum alloquens: Ais enim, in sinu Abrahæ vel in loco refrigerij vel subter aram Dei animas Apostolorum & Martyrum consedisse, nec posse suis tumulis cùm voluerint adesse præsentes: & ita tu Deo leges ponis, tu Apostolis vincula iniicis, vt vsque ad diem iudicij teneantur in custodia, nec sint cum Domino suo, de quibus scriptum est: Sequuntur

Agnum

Agnum quocunque ierit. & si agnus vbique est: ergo & hi qui cum eo sunt, vbique esse credendi sunt, ridiculum ergo est dicere quòd animæ mortuorum à suis receptaculis non recedant.

¶ Prætereà, Hieron. ibidem arguit sic: Cùm diabolus & dæmones vbique vagentur orbe toto, & celeritate nimia vbique præsentes sint, quare martyres post effusionem sanguinis actu obtinentur inclusi, & inde exire non potuerunt? Ex quo potest concludi non solùm de bonis, sed etiam de malis quod sua receptacula quandoque exeant, cùm non habeant maiorem damnationem quàm dæmones, qui vbique discurrunt.

¶ Præterea, Hoc idem probari potest per Gregorium in quarto Dialogo, vbi narrat de multis mortuis, qui viuis apparuerunt.

CONCLVSIO.

¶ Fieri non potest vt anima vel de paradiso vel de inferno exeant, simpliciter vt illic illis nullus relinquatur locus: ad tempus verò inde egredi possunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquem exire de inferno vel de paradiso, potest intelligi dupliciter. Vno modo ita quòd simpliciter inde exeat, vt iam locus eius non sit paradisus vel infernus, & sic nullus inferno vel paradiso deputatus finaliter inde exire potest, vt infrà dicetur. Alio modo potest intelligi, vt exeat ad tempus, & in hoc distinguendum est, quid eis conueniat secundum legem naturæ, & quid eis conueniat secundum ordinem diuinæ prouidentiæ, quia vt dicit Augustinus in libro de cura pro mortuis agenda: Alij sunt humanarum limites rerum, alia diuinarum signa virtutū, alia sunt quæ naturaliter, alia quæ inuisibiliter fiunt. Secundū ergo naturalem cursum animæ separatæ, propriis receptaculis deputatæ, à conuersatione viuentium penitus segregantur. Non enim secundum cursum naturæ homines in mortali carne viuentes substantiis separatis immediatè iunguntur, cùm omnis eorum cognitio à sensu oriatur: nec propter aliud à suis receptaculis eas exire conueniret, nisi vt rebus viuentium interessent. Sed secundum dispositionem diuinæ prouidentiæ aliquando animæ separatæ à suis receptaculis egressæ conspectibus hominum præsentantur: sicut Augustinus in libro prædicto narrat de Felice martyre, qui ciuibus Nolanis visibiliter apparuit, cùm à Barbaris oppugnarentur. Et hoc etiam credi potest quòd aliquando damnatis contingat, quòd ad eruditionem hominum & terrorem permittuntur viuentibus apparere, aut etiam ad suffragia expetenda, quantùm ad illos qui in purgatorio detinentur, vt per multa quæ in 4. Dialo. narrantur, patet. Sed hoc interest inter sanctos & damnatos, quòd sancti cùm voluerint apparere possunt viuentibus, non autem damnati. Sicut enim sancti viuentes in carne dona gratiæ gratis datæ accipiunt, vt sanitates & signa perficiant, quæ non nisi diuina virtute rationabiliter fiunt, quæ quidem signa ab aliis hoc dono carentibus perfici non possunt: ita etiam non est inconueniens vt ex virtute gloriæ aliqua potentia animabus sanctorum detur, per quam possint mirabiliter apparere viuentibus cùm volunt, quod alij non possunt, nisi interdum permissi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus (vt per sequentia patet) loquitur secundum communem cursum naturæ, nec tamen sequitur quòd etiam si mortui possunt vt volunt viuentibus apparere, toties appareant quoties apparent in carne viuentes: quia separati à carne vel omninò conformantur diuinæ voluntati, ita quòd non liceat eis nisi quod secundum diuinam dispositionem congruè inueniuntur: vel ita sunt pœnis oppressi, vt de sua miseria magis doleant quàm curent aliis apparere.

¶ Ad secundum dicendum, quòd autoritates illæ loquuntur quantum ad hoc quòd nullus de paradiso vel inferno egreditur simpliciter, & non quòd non egrediatur ad tempus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd (sicut ex dictis patet) secundum hoc locus animæ cedit in pœnam vel præmium, quòd anima afficitur ex hoc quòd tali loco deputatur vel gaudendo vel dolendo. Hoc autem gaudium, siue hic dolor de hoc quòd talibus locis deputatur, manet in anima, etiam quando extra loca prædicta fuerit: sicut pontifici, cui datur pro honore, vt in cathedra sedeat in Ecclesia, non minuitur gloria eius quando a cathedra recedit, quia etsi actu ibi non sedeat, locus tamen ille sibi deputatus est.

ARTIC. IIII.

Ex eodem tertio articulo.

¶ AD EA ETIAM quæ contrà obiiciuntur, respondere oportet. Ad quorum primum dicendum, quòd Hiero. loquitur de Apostolis & Martyribus, secundum quòd eis accrescit ex potestate gloriæ, & non secundum quòd eis congruit ex debito naturæ. Quod autem dicit eos vbique esse: non est intelligendum quasi simul sint in pluribus locis, aut vbique, sed quia esse possunt vbi volunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est simile de dæmonibus & angelis & animabus sanctorum & damnatorum. Angeli enim boni vel mali hoc officium sortiuntur, vt hominibus præsint, vel ad custodiam vel ad exercitium, quod de animabus hominum non potest dici. Sed tantum secundum potestatem gloriæ animabus sanctorum hoc congruit, & quod possunt esse vbi voluerint, & hoc est quod Hiero. intendit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis aliquando animæ sanctorum vel damnatorum præsentialiter adsint, vt apparet, non tamen credendum est hoc semper accidere. Aliquando enim huiusmodi apparitiones fiunt vel in dormiendo vel in vigilando operatione bonorum vel malorum spirituum, ad instructionem, vel destructionem, vel deceptionem viuentium. Sicut etiam viui homines aliquando aliis apparent: & eis multa dicunt in somnis, cùm constet eos non esse præsentes: sicut Augustinus per multa exempla probat in libro de cura pro mortuis agenda.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm limbus inferni sit idem quod sinus Abrahæ.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd limbus inferni non sit idem quod sinus Abrahæ. Sicut enim dicit August. 12. super Genes. ad literam, Nondum inueni inferos alicubi in bono posuisse Scripturam: sed sinus Abrahæ in bono accipitur, vt ibidem subiungit Augustinus, sic dicens: Non in bonum accipiendo sinum Abrahæ, & illam requiem, quò ab angelis pius pauper allatus est, nescio vtrum quisquam possit audire: ergo sinus Abrahæ non est idem quod limbus inferni. *Tho. 4. dist. 45. q. 1. arti. [illegible]*

¶ Præterea, In inferno existentes non vident Deum, sed in sinu Abrahæ videtur Deus: vt patet per August. 9. lib. confessionum, qui loquens de Nebridio dicit, Quicquid illic est, quod sinus Abrahæ vocatur, ibi Nebridius meus viuit: & ita iam non ponit aurem ad os meum, sed spirituale os ad fontem: tamen & bibit quàm potest sapientiam pro auiditate sua sine fine felix: ergo sinus Abrahæ non est idem quod limbus inferni.

¶ Præterea, Ecclesia non orat pro aliquo, vt ad infernum deducatur, orat autem, vt Angeli animam defuncti in sinum Abrahæ ferant: ergo videtur quòd sinus Abrahæ non sit idem quod limbus.

¶ SED CONTRA, Sinus Abrahæ dicitur, vbi mendicus Lazarus ductus est ad infernum: quia vt dicit glos. Iob 30. super illud, Vbi constituta est domus omni viuenti. Infernus domus erat omnium viuentium ante Christi aduentum: ergo sinus Abrahæ non est idem quod limbus.

¶ Præterea, Genes. 40. dixit Iacob filiis suis, Deducetis canos meos cum dolore ad inferos: ergo Iacob sciebat se ante mortē ad inferos transferendum: ergo & eadem ratione Abraham ad inferos translatus fuit post mortem: & ita sinus Abrahæ videtur esse aliqua pars inferni.

CONCLVSIO.

¶ Quia sanctorum animæ ante Christi aduentum habebant quietem per immunitatem pœnæ, limbus, sinus Abrahæ dicitur, qui fuit primum exemplum credentiū: sed quantum ad id quòd sanctis deerat requies desiderij, dicitur infernus.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd animæ hominum post mortem ad quietem peruenire non possunt nisi merito fidei; quia accedentem ad Deum oportet credere, Heb. 2. Primū exemplum credendi hominibus in Abraham datur, qui primo se à cœtu infidelium segregauit, & speciale signum fidei accepit: & ideò requies illa quæ hominibus post mortem datur, sinus Abrahæ dicitur: vt patet per Augustinum 12. super Genes. ad literam. Sed animæ sanctorum post mortem non omni

tempore

tempore eandem quietem habuerunt, quia post Christi aduentum habent plenam quietem diuina visione perfruentes, sed ante Christi aduentum habebant quietem per immunitatem pœnæ, sed non habebant quietem desiderij per consecutionem finis: & ideò status sanctorum ante Christi aduentum potest considerari & secundum id quod habebat de requie: & sic dicitur sinus Abrahæ: potest etiam cōsiderari quantùm ad id quod eis deerat de requie, & sic dicitur limbus inferni. Limbus ergo inferni & sinus Abrahæ fuerunt ante Christi aduentum vnum per accidens, & non per se: & ideò nihil prohibet post Christi aduētum esse sinum Abrahæ, & esse omninò diuersum à limbo, quia ea quæ sunt per accidens, separari contingit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quantum ad id, quod habebat de bono status sanctorum Patrum, sinus Abrahæ dicebatur, sed quātum ad id quod habebat de defectu, dicebatur infernus: & sic nec sinus Abrahæ in malum accipitur, nec infernus in bonum, quamuis quodammodò sint vnū.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut requies sanctorum Patrum ante Christi aduentum dicebatur sinus Abrahæ, ita & post Christi aduentum, sed diuersimodè. Quia enim ante Christi aduentum sanctorum requies habebat defectum requiei adiunctum: dicebatur idem infernus & sinus Abrahæ, tantùm enim ibi non videbatur Deus. Sed quia post Christi aduentum sanctorum requies est completa, cùm Deum videant, talis requies dicitur sinus Abrahæ: & nullo modo infernus: & ad hunc sinum Abrahæ Ecclesia orat fideles perduci. Vnde patet responsio ad tertium. Et sic etiam intelligenda est quædam glossa Lucæ decimosexto super illud, Factum est vt moreretur mendicus, & cætera: quæ sic dicit: Sinus Abrahæ est requies beatorum pauperum, quorum est regnum cælorum.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm limbus idem sit quod infernus damnatorum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd limbus sit idem quod infernus damnatorum. Christus enim dicitur infernum momordisse, non absorbuisse, quia aliquos inde extraxit, non autē omnes: non autem diceretur momordisse infernum, si illi quos liberauit, non fuisset pars multitudinis in inferno contentæ. Ergo cùm illi, quos liberauit in limbo inferni continerentur, iidem continebantur in limbo & in inferno: ergo limbus vel est idem quod infernus, vel pars inferni.

¶Præterea, Christus dicitur Symboto descendisse ad infernum: sed descendit ad limbum Patrum: ergo limbus Patrum est idem quod infernus.

¶Præterea, Iob decimoseptimo dicitur: In profundissimum infernum descendit anima mea: sed Iob cùm esset sanctus & iustus ad limbum descendit: ergo limbus est idem quod profundissimus infernus.

¶Sed contrà, In inferno nulla est redemptio: sed à limbo Sancti fuerunt redempti: ergo limbus non est idem quod infernus.

¶Preterea, Augustinus dicit super Genesim ad literam: Quomodò illam requiem quam Lazarus accepit, apud inferos esse credamus non video: sed anima Lazari ad limbum descendit: ergo limbus non est idem quod infernus.

CONCLVSIO.

¶Limbus quantum ad qualitatem loci diuersus est ab inferno damnatorum, sed quantum ad situm loci sunt loca continua, nisi quòd limbus Patrum pars superior inferni esse videtur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd receptacula animarum post mortem dupliciter distingui possunt, aut secundum situm, aut secundum locorum qualitatem, prout scilicet in aliquibus locis pœnas vel præmia recipiunt animæ. Si ergo cōsideretur limbus Patrum & infernus secundum locorum qualitatem prædictam, sic non est dubium quod distinguūtur, tum quia in inferno est pœna sensibilis, quæ non erat in limbo Patrum, tum etiam quia in inferno est pœna æterna, sed in limbo Patrum detinebantur sancti temporaliter tantùm. Sed si considerentur quantum ad situm loci, sic probabile est quòd idem locus vel quasi continuus sit infernus & limbus, ita tamen quòd quædam superior pars inferni limbus Patrum dicatur: existentes enim in inferno secundum diuersitatem culpæ diuersam sortiuntur & pœnam. Et ideò secundum quòd grauioribus peccatis etiam irretiuntur damnati, secundum hoc obscuriorem locum & profundiorem obtinent in inferno: vnde & sancti Patres, in quibus minimum erat de ratione culpæ, supremum & minùs tenebrosum locum habuerunt omnibus puniendis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum hoc quòd infernus & limbus sunt idem quantum ad situm, dicitur Christus infernum momordisse, & in infernū descendisse, quādo Patres à limbo eripuit suo descensu.

¶Et per hoc patet solutio ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd Iob non descendit in infernum damnatorum, sed in limbum Patrum, qui quidem dicitur profundissimus locus, non quidem respectu locorum pœnalium, sed in comparatione ad alia loca, secundum quòd sub eodem includitur omnis locus pœnarum. Vel dicendum, sicut Augu. soluit 12. super Gene. ad literam, de Iacob, sic dicēs: Iacob illud quod dicit ad filios suos, Deducetis senectutem meam cum tristitia ad inferos, videtur hoc magis timuisse, ne nimia tristitia sic perturbaretur, vt ad requiem bonorum non iret, sed ad inferos peccatorum: & sic potest exponi quòd est potiùs verbum timentis, quàm asserentis.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm limbus puerorum sit idem quod limbus Patrum.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd limbus puerorum sit idem quod limbus Patrum. Pœna enim debet respondere culpæ: sed pro eadem culpa detinebantur in limbo Patres & pueri, scilicet pro culpa originali: ergo idem debet esse vtrorumque locus pœnæ.

¶Præterea, August. dicit in Ench. Mitissima est pœna puerorum, qui cum solo originali decedunt: sed nulla est pœna mitior ea, quam sancti Patres habebant, ergo idem est locus pœnæ vtrorumque.

¶SED CONTRA est. Sicut actuali peccato debetur pœna temporalis in purgatorio, & æterna in inferno, ita & originali peccato debebatur pœna temporalis in limbo Patrum, & æterna in limbo puerorum. Si ergo infernus & purgatorium non sunt idem, videtur quòd nec limbus puerorum & limbus Patrum sint idem.

CONCLVSIO.

¶Cùm pueris in limbo nulla adsit spes beatæ vitæ, quæ Patribus aderat, qualitate præmij & pœnæ limbus puerorum differt à limbo Patrum non autem situ, etsi requies Patrum in superiori loco esse credatur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd limbus Patrum & limbus puerorum absque dubio differūt secundum qualitatē præmij vel pœnæ. Pueris enim non adest spes beatę vitæ, quæ Patribus in limbo aderat, in quibus etiam lumen fidei & gratiæ refulgebat: sed quantum ad situm probabiliter creditur vtrorumque locus idem fuisse, nisi quòd requies beatorum adhuc erat in superiori loco, quàm limbus puerorum, sicut de limbo & inferno dictum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad culpam originalem non eodem modo se habebāt Patres & pueri. In Patribus enim originalis culpa expiata est, secundum quòd erat infectiua personæ, remanebat tamen impedimentum ex parte naturæ, pro qua nondum erat satisfactum plenariè: sed in pueris est impedimentum & ex parte personæ & ex parte naturę: & ideo pueris & Patribus diuersa receptacula assignantur.

¶Ad secundum dicendum, quòd Augustinus loquitur de pœnis quæ debentur alicui ratione personæ suæ, inter quos mitissimam pœnam habent qui solo originali peccato grauantur, sed adhuc est mitior pœna eorum quos non impedit à perceptione gloriæ defectus personæ, sed solùm defectus naturæ, vt ipsa dilatio gloriæ quædam pœna dicatur.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrùm debeant tot receptacula distingui.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd non debeant tot receptacula distingui: sicut enim receptacula debentur animabus pro peccato post mortem, ita & pro merito, sed ratione meriti non debetur nisi vnum receptaculum, scilicet paradisus: ergo nec ratione peccatorum debetur nisi vnum receptaculum. *Tho. 4. dist. 45. art. 3.*

¶Præterea, Receptacula assignantur animabus post mortem

ratione meritorum: sed vnus est locus in quo merentur vel demerentur: ergo vnum tantùm receptaculum deberet eis assignari post mortem.

¶Prætereà, Loca pœnarum debent respondere ipsis culpis: sed non sunt nisi tria genera culparũ: scilicet originalis, venialis, & mortalis: ergo non debent esse nisi tria receptacula pœnalia.

¶SED CONTRA, Videtur quòd debeãt esse multo plura, quàm assignentur. Aër enim iste caliginosus est dæmonum carcer, vt patet 2. Petri 3. nec tamẽ computatur inter quinque receptacula, quæ à quibusdam assignantur: ergo sunt plura receptacula, quàm quinque.

¶Prætereà, Alius est paradisus terrestris, & alius paradisus cęlestis: sed quidam post statum vitæ huius ad paradisum terrestrem sunt translati, sicut de Enoch & de Helia dicitur: cùm ergo paradisus terrestris inter quinque receptacula non computetur, videtur quòd sint plura, quàm quinque.

¶Prætereà, Cuilibet statui peccantium debet aliquis locus respondere pœnalis: sed si ponatur aliquis in originali decedere cum solo veniali peccato nullum receptaculum assignatorum ei competeret. Constat enim quòd in paradiso non esset cùm gratia careret, & eadem ratione nec in limbo Patrum. Similiter etiam nec in limbo puerorum, cùm in ipso non sit pœna sensibilis, quæ tali debetur ratione venialis peccati. Similiter nec in purgatorio, quia ibi non est nisi pœna temporalis, huic autem debetur pœna perpetua. Similiter autem nec in inferno damnatorum, quia mortali peccato actuali caret: ergo oportet sextum receptaculum assignare.

¶Prætereà, Diuersæ sunt quantitates præmiorum & pœnarũ secundum differẽtias culparum & meritorum: sed infiniti sunt gradus meritorum & culparum: ergo infinita debent distingui receptacula, in quibus puniuntur vel præmiantur post mortẽ.

¶Prætereà, Animæ quandoque puniuntur in locis, in quibus peccauerunt, vt per Gregorium patet, 4. Dialogo. sed peccauerunt in loco vbi habitamus: ergo hic locus debet computari inter receptacula: & præcipuè cùm aliqui in hoc mundo pro peccatis puniantur suis, vt suprà Magister dixit.

¶Prætereà, Sicut aliqui in gratia decedentes habent aliqua venialia, pro quibus digni sunt pœna, ita aliqui in peccato mortali decedentes, habent aliqua bona pro quibus essent digni præmio: sed decedentibus in gratia cum peccatis venialibus assignatur aliquod receptaculum, in quo puniuntur antequàm præmia consequantur: scilicet purgatorium: ergo eadem ratione econtrariò debet esse de illis, qui in mortali decedunt cum aliquibus bonis operibus.

¶Prætereà, Sicut Patres retardabantur à plena gloria animæ, ita & nunc à gloria corporis: ergo sicut distinguitur receptaculum sanctorum ante Christi aduentum ab eo, in quo nunc recipiuntur, ita debet nunc receptaculum distingui ab eo in quo recipientur post resurrectionem.

CONCLVSIO.

¶ *Siue in statu consequendi pro meritis bonum, siue malum constituta sint animæ corporibus exutæ, conuenienter quinque loca distincta sunt, scilicet paradisus, limbus patrum, purgatorium, infernus, & limbus puerorum.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd receptacula animarum distinguuntur secundum diuersos status earum. Anima autem iuncta mortali corpori, habet statum merẽdi, sed exuta corpore, est in statu recipiendi pro meritis bonum vel malum: ergo post mortem vel est in statu recipiendi finale præmium, vel est in statu quo impeditur ab illo. Si autem est in statu recipiendi finalem retributionem, hoc est dupliciter. Vel quantum ad bonum, & sic est paradisus. Vel quantum ad malum, & sic ratione actualis culpæ est infernus, ratione autem originalis est limbus puerorum. Si verò est in statu quo impeditur à finali retributione consequenda, vel est propter defectum personæ, & sic est purgatorium in quo detinentur animæ, ne statim præmia consequantur propter peccata quæ commiserunt: vel propter defectum naturæ, & sic est limbus Patrum in quo detinebantur patres à consecutione gloriæ propter reatum humanæ naturæ, quæ nondum poterat expiari.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum contingit vno modo, sed malum multifariè, vt patet per Diony. 4. cap. de Diui. no. & per Philosophum 2. Ethico. Et propter hoc non est inconueniens si locus beatæ retributionis est vnus, loca verò pœnarum sunt plura.

¶Ad secundum dicendum, quòd status merendi & demerendi est vnus status, cùm eiusdem sit posse mereri & demereri: & ideò conuenienter debetur omnibus vnus locus: sed eorum qui recipiuntur pro meritis, sunt status diuersi: & ideò non est simile.

¶Ad tertium dicendum, quòd pro culpa originali potest aliquis puniri dupliciter, vt ex dictis patet, vel ratione personæ, vel ratione naturæ tantùm: & ideò illi culpæ respondet dupliciter limbus.

¶Ad quartum dicendum, quòd aër iste caliginosus non assignatur dæmonibus quasi locus in quo recipiant retributionem pro meritis, sed quasi competens officio eorum inquantum deputãtur nobis ad exercitium: & ideò inter receptacula, de quibus nunc agitur, non computatur: primò enim eis deputatur ignis inferni, vt patet Matthæi 25.

¶Ad quintum dicendum, quòd paradisus terrestris pertinet magis ad statum viatoris, quàm ad statum recipientis pro meritis: & ideò inter receptacula, de quibus nunc agitur, non computatur.

¶Ad sextum dicendum, quòd illa propositio est impossibilis, si tamen esset possibilis talis in inferno puniretur in æternum: q enim veniale peccatum in purgatorio temporaliter puniatur accidit ei, in quantum gratiam habet adiunctam: vnde si adiungatur mortali quod est sine gratia, pœna æterna in inferno punietur: & quia iste, qui cum originali peccato decedit, habet veniale sine gratia, non est inconueniens si ponitur æternaliter puniri.

¶Ad septimum dicendum, quòd diuersitas graduum in pœnis vel præmiis non diuersificat statum, secundum cuius diuersitatem receptacula distinguuntur: & ideò non sequitur.

¶Ad octauum dicendum, quòd licet animæ separatæ aliquando in loco nostræ habitationis puniantur, non est propter hoc quòd locus iste proprius sit locus pœnarum, sed hoc fit ad nostram instructionem, vt eorum pœnas videntes retrahamur à culpis. Quòd autem animæ existentes in carne hîc puniuntur pro peccatis, non pertinet ad propositum: quia talis pœna non trahit hominem extra statum merentis vel demerentis. Nunc autem agimus de receptaculis, quæ debentur animæ post statum meriti vel demeriti.

¶Ad nonum dicendum, quòd malum non potest esse purum absque commixtione boni, sicut bonum summum est absque omni commixtione mali. Et ideò illi qui ad beatitudinem, quæ summum bonum est, transferendi sunt, debet etiam ab omni malo purgari: & propter hoc oportet esse locum, in quo tales purgentur si hinc nõ omninò purgati exeant. Sed illi qui in inferno detrudentur, non erunt immunes ab omni bono: & ideò non est simile: quia ibi in inferno existentes, præmium bonorũ suorũ recipere possunt, inquantùm bona præterita eis valent ad mitigationem pœnæ.

¶Ad decimũ dicendum, quòd in gloria animæ consistit præmium essentiale, sed gloria corporis cùm redũdet ex anima tota, consistit in anima quasi originaliter, & ideò carentia gloriæ animæ diuersificat statũ, non carentia gloriæ corporis, & propter hoc etiam idem locus, scilicet cælũ Empyreũ, debetur animabus sanctis exutis à corpore & coniunctis corporibus gloriosis: non autem idem locus debetur animabus Patrum ante perceptionem gloriæ animæ, & post perceptionem ipsius.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA,

De qualitate animæ exeuntis à corpore & pœna ei inflicta ab igne corporeo, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de qualitate animæ exeũtis à corpore, & pœna igne corporeo inflicta.

¶Circa quod quæruntur tria.

¶Primò, vtrùm in anima separata remaneant potentiæ sensitiuæ.

¶Secundò, vtrùm remaneant in ea actus dictarum potentiarum.

¶Tertiò, vtrùm anima separata possit pati ab igne corporeo.

ARTI-

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm in anima separata remaneant potentiæ sensitiuæ.

Thomas 4. dist. 44. q. 3. art. 3. q. 1. & seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in anima separata remaneant potentiæ sensitiuæ. August. enim in libr. de Spiritu & Anima sic dicit, Recedit anima à corpore, secum trahens sensum & imaginationem, rationem & intellectum, intelligentiam, concupiscibilitatem, irascibilitatē: sed sensus & imaginatio, & vis irascibilis & concupiscibilis sunt vires sensitiuæ: ergo in anima separata vires sensitiuæ remanent.

¶ Præterea, Augustinus dicit in libro de Ecclesiasticis Dogmatibus: Solùm hominem credimus animam habere substantiuam, quæ exuta à corpore viuit, & sensus suos atque ingenia viuaciter tenet: ergo anima exuta à corpore viuit, & habet potentias sensitiuas.

¶ Præterea, Potentiæ animæ vel essentialiter ei insunt, vt quidam dicūt, vel ad minùs sunt naturales proprietates ipsius: sed id quod essentialiter inest alicui, non potest ab eo separari, neque subiectū aliquod deseritur à naturalibus proprietatibus: ergo impossibile est quòd anima separata à corpore, aliquas potentias amittat.

¶ Præterea, Non est totum integrum, cui aliqua partium deest: sed potentiæ animæ dicuntur partes ipsius: si ergo potentias aliquas post mortem suam anima amittit, non erit anima integra post mortem, quod est inconueniens.

¶ Præterea, Potentiæ animæ magis cooperantur ad meritum, quàm etiam corpus, cùm corpus sit solùm instrumētum actus, potentiæ verò principia agendi: sed necesse est quòd simul corpus præmietur cum anima, propter hoc quòd cooperabatur in merito: ergo multò fortiùs est necesse quòd potentiæ animæ simul præmientur cū ipsa: ergo anima separata eas non amittit.

¶ Præterea, Si anima cùm separatur à corpore, potentiam sensitiuam amittit, oportet quòd illa potentia in nihilum cedat: non enim potest dici quòd in materia aliqua resoluatur, cùm non habeat materiam partem sui: sed id quod omninò in nihilum cedit, non reiteratur idem numero: ergo anima non habebit in resurrectione eandem numero potentiam sensitiuam. Sed secundum Philosophum, sicut se habet anima ad corpus, ita se habēt potentiæ animæ ad partes corporis, vt visus ad oculum. si autem non est eadem anima, quæ redit ad corpus, non esset idem homo: ergo eâdem ratione non esset idem oculus numero, si non sit eadem numero potentia visiua: & simili ratione nec aliqua eadem pars numero resurgeret, & per consequens nec totus homo idem numero erit: non ergo potest esse quòd anima separata potentias amittat sensitiuas.

¶ Præterea, Si potentiæ sensitiuæ corrumperentur corrupto corpore, oporteret quòd debilitato corpore debilitarentur: hoc autem non contingit, quia vt dicitur in primo de Anima, Si senex accipiat oculum iuuenis, videbit vtique sicut iuuenis: ergo nec corrupto corpore sensitiuæ potentiæ corrumpentur.

¶ SED CONTRA est quod August. in libro de Ecclesiastici. dogmatibus dicit: Duabus substantiis homo constat, anima tantùm & carne, anima cum ratione sua, & carne cum sensibus suis. potentiæ ergo sensitiuæ ad carnem pertinent: ergo corrupta carne non manent potentiæ sensitiuæ in anima.

¶ Præterea, Philosophus in secundo Metam. de separatione animæ loquēs, sic dicit, Si autem aliquid remanet in postremo, quærendum est de hoc. In quibusdam enim non est impossibile: verbi gratia, si anima est talis dispositionis non tota, sed intellectus, tota enim, fortè impossibile: ex hoc videtur quòd anima tota à corpore non separetur, sed solùm potentiæ animæ intellectiuæ: non enim sensitiuæ vel vegetatiuæ.

¶ Præterea, In secundo de Anima Philosophus dicit de intellectu loquens: Hoc solùm contingit separari, vt perpetuum à corruptibili: reliquæ autem partes animæ manifestum est ex his quòd non separabiles sunt, vt quidam dicunt: ergo potentiæ sensitiuæ non manent in anima separata.

CONCLVSIO.

¶ In anima separata potentia sensitiua & aliæ similes non remanent simpliciter, sed secundum quid, hoc est, eo modo quo principiata sunt in principiis suis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est multiplex opinio. Quidam enim æstimantes potentias omnes esse in anima ad modum, quo color est in corpore, dicunt quòd anima à corpore separata, omnes potentias suas secum trahit. Si enim aliqua deesset, oporteret animam transmutatam esse secundum naturales proprietates, quæ subiecto manente variari non possunt. Sed dicta existimatio falsa est. Cùm enim potentia sit secundum quam potentes dicimur aliquid agere vel pati, eiusdem autem sit agere & posse agere: oportet quòd eiusdem sit potentia, sicut subiecti, quod est agens vel patiens. Vnde Philosophus in principio de Somno & vigilia dicit, quòd cuius est potentia, eius est actio: videmus autem manifestè quasdam operationes, quarum potentiæ animæ sunt principia, non esse animæ, propriè loquendo, sed coniuncti: quia explentur mediante corpore, vt est videre, audire, & huiusmodi. Vnde oportet quòd istæ potentiæ sint coniuncti, sicut subiecti: animæ autem sicut principij influentis, sicut forma est principium proprietatum compositi. Quædam verò operationes exercentur ab anima sine organo corporali, vt intelligere, & considerare, & velle: vnde cùm hæ actiones sint animæ propriæ, & potentiæ quæ sunt horum principia, non solùm sunt animæ vt principij, sed vt subiecti: quia ergo manente proprio subiecto manere oportet & proprias passiones, necesse est illas potentias, quæ in suis actionibus non vtuntur organo corporali, remanere in anima separata: illas autem quæ vtuntur organo corporali, corrumpi corpore corrupto: & huiusmodi sunt potentiæ omnes quæ pertinent ad animam sensibilem & vegetabilem, & propter hoc quidam in potentiis animæ sensibilibus distinguunt. Dicunt enim has esse duplices: quasdam quæ sunt actus organorum, quæ sunt ab anima effluxæ in corpus, & hæ cum corpore corrumpuntur: quasdam verò originales harum, quæ sunt in anima, quia per eas anima corpus sensificat ad videndum, & audiendum, & huiusmodi: & hæ originales potentiæ manent in anima separata. Sed hoc non videtur conuenienter dici. Anima enim per suam essentiam non mediantibus aliquibus aliis potentiis est origo illarum potentiarum, quæ sunt actus organorum: sicut & forma quælibet ex hoc ipso quòd per essentiam suam materiam informat, est origo proprietatum, quæ compositum naturaliter consequuntur. Si enim oporteret in anima ponere alias potentias, quibus mediantibus potentiæ quæ organa perficiunt, ab essentia animæ effluerent, eâdem ratione oporteret ponere alias potentias, quibus mediantibus ab essentia animæ effluerent illæ mediæ potentiæ, & sic in infinitum. Si enim statur alicubi, melius est vt in primo stetur. Vnde alij dicunt quòd potentiæ sensitiuæ & aliæ similes non manent in anima separata, nisi secundum quid, scilicet vt in radice, per modū scilicet quo principiata sunt in principiis suis. In anima enim separata manet efficacia influendi iterum huiusmodi potentias, si corpori vniatur: nec oportet hanc efficaciam esse aliquid superadditum essentiæ animæ, vt dictum est, & hæc opinio videtur magis rationabilis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum illud intelligendum est, quòd anima secum trahit aliquas illarum potentiarum in actu, scilicet intelligentiam & intellectū: quasdam verò radicabiliter, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sensus quos anima secum trahit, non sunt isti exteriores, sed interiores, qui scilicet ad partem intellectiuam pertinent, quia intellectus interdum sensus appellatur: vt patet per Basilium super Prouerbia: & Philosophum in 6. Ethic. vel si intelligit de sensibus exterioribus, dicendum sicut ad primum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut patet ex dictis, potentiæ sensitiuæ non comparantur ad animam, sicut naturales passiones ad subiectum, sed sicut ad originem: vnde ratio non procedit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd potentiæ animæ non dicuntur partes eius integrales sed potentiales. Talium autem totorum ista est natura, quia tota virtus totius consistit in vna parte partium perfectè. In aliis autem partialiter, sicut in anima virtus animæ perfectè consistit in parte intellectiua, in aliis autem partialiter. Vnde cùm in anima separata remaneant vires intellectiuæ partis, integra remanebit, non dimidiata: quāuis sensitiuæ potentiæ actu non remaneant, sicut nec potentia Regis manet dimidiata mortuo Præposito, qui eius potentiam participabat.

¶ Ad quintum dicendum, quòd corpus cooperatur ad meritum quasi

tum quasi pars essentialis hominis qui meretur: sic autem non cooperantur potentiæ sensitiuæ, cùm sint de genere accidentium: & ideò non est simile.

¶ Ad sextum dicendum, quòd potentiæ animæ sensitiuæ non dicuntur esse actus organorum, quasi formæ essentiales ipsorum, nisi ratione animæ cuius sunt, sed sunt actus ipsorum sicut perficientes ea ad proprias operationes ipsorum: sicut calor est actus ignis perficiens ipsum ad calefaciendum. Vnde sicut ignis idem numero remaneret, etiam si alius numero in eo calor esset, sicut patet de frigore aquæ, quod non redit idem numero postquam fuerit calefacta aqua, nihilominus eâdem manente: ita & organa erunt idem numero, quamuis potentiæ eædem nō sint numero.

¶ Ad septimum dicendum, quòd Philosophus ibi loquitur de huiusmodi potentiis, secundum quòd radicaliter in anima cōsistunt, quod patet ex hoc quòd dicit, quòd sensus non est in patiēdo ad animam secundū id in quo est, scilicet corpus, sic enim propter corpus neq; debilitātur nec corrūpuntur animæ virtutes.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm in anima separata remaneant actus sensitiuarum potentiarum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in anima separata remaneant etiam actus sensitiuarum potentiarum. Dicit enim Aug. in libr. de Spiritu & anima, Anima recedens ex corpore ex his, scilicet imaginatione, concupiscibilitate, irascibilitate, secundum merita afficitur ad delectationem siue dolorem: sed imaginatio & concupiscibilis & irascibilis sunt potentiæ sensitiuæ ergo secūdum sensitiuas potentias anima separata afficietur, & ita secūdum eas in aliquo actu erit,

¶ Prætereà, Aug. super Gen. ad literā lib. 12. dicit, quòd corpus non sentit, sed anima per corpus: & infrà, Quædam anima non per corpus, sed sine corpore sentit, vt est timor & huiusmodi: sed id quod animæ sine corpore contingit, potest inesse animæ à corpore separatæ: ergo tunc actu anima sentire poterit.

¶ Prætereà, Inspicere similitudines corporum, sicut in somno accidit, ad visionem imaginariam pertinet quæ est in parte sensitiua: sed huiusmodi similitudines corporum inspicere, sicut in somnis accidit, contingit animæ separatæ. Vnde August. 12. super Gene. ad literam sic dicit: Neque enim video cur habeat anima similitudinem corporis sui cū iacente sine sensu corpore; nondum tamen penitus mortuo, videt talia qualia multi ex illis viui redditi narrauerunt, & nō habeat cùm perfecta morte penitus de corpore exierit. Non enim potest hoc intelligi quòd anima similitudinem corporis habeat, nisi secundum quòd eam inspicit: vnde præmisit de iacentibus sine sensu, quòd gerunt quandam similitudinem corporis sui, per quam possunt ad locum corporalia ferri, & talia qualia vident similitudinibus sensuum experiri: ergo anima separata potest exire in actū potentiarum sensitiuarum.

¶ Prætereà, Memoria est potentia sensitiuæ partis, vt probatur in libr. de Memoria & reminiscentia: sed animæ separatæ actu memorabuntur eorum quæ in hoc mundo gesserunt: vnde & diuiti epuloni dicitur Lucæ 16. Recordare, quia recepisti bona in vita tua: ergo anima separata exibit in actum potentiæ sensitiuæ.

¶ Prætereà, Secundum Philosophum in 3. de Anima: Irascibilis & concupiscibilis sunt in parte sensitiua: sed in irascibili & concupiscibili sunt gaudium & tristitia, amor & odium, timor & spes: huiusmodi autē affectiones aliquas secūdum fidem nostram ponimus in animabus separatis: ergo animæ separatæ non carebunt actibus potentiarum sensitiuarum.

¶ SED CONTRA est, Id quod est commune animæ & corpori, nō potest remanere in anima separata: sed omnes operationes potentiarum sensitiuarum sunt communes animæ & corpori, quod patet ex hoc quòd nulla potentia sensitiua aliquem actum habet nisi per organum corporale: ergo anima separata carebit actibus sensitiuarum potentiarum.

¶ Prætereà, Philosophus dicit in 1. de Anima, Quòd corrupto corpore, anima non reminiscitur neque amat, & eadem ratio est de omnibus aliis actibus sensitiuarum potentiarum: ergo non procedit anima separata in aliquem actum alicuius potentiæ sensitiuæ.

CONCLVSIO.

¶ Actus sensitiuarum potentiarum nullo pacto remanent in anima soluta à corpore, nisi fortasse tanquam in radice remota.

¶ RESPONDEO dicendum, quod quidam distinguunt duplices actus sensitiuarum potentiarum: quosdam exteriores, quos per corpus exercet, & hi non remanent in anima separata: quosdam vero intrinsecos, quos anima per seipsam exercet, & hi erunt in anima separata. Hęc autem positio descendere videtur ab opinione Platonis, qui posuit animam corpori coniungi, sicut quandam substantiam perfectam in nullo [illegible] corpore dependentem, sed solùm sicut motorem mobili, quod patet ex transcorporatione quam ponebat. Quia autem secun[illegible] ipsum nihil mouebat nisi motum: & ne abiret in infinitum, [illegible]cebat quòd primum mouens mouet seipsum, & posuit quòd anima erat seipsam mouens: & secundum hoc erat duplex motus animæ, vnus quo mouebat seipsam; alius, quo mouebatur corpus ab ea, & sic anima habebat actum, qui est vid[illegible] primò in seipsa, secundum quod mouebat seipsam: & secund[illegible] in organo corporali, secundum quòd mouebat corpus. Hanc propositionē Philosophus destruit in 1. de Anima, ostendens q[illegible] anima non mouet seipsam, & quòd nullo modo mouetur [illegible] cundum istas operationes, quæ sunt videre, sentire, & hui[illegible] modi: sed istæ operationes sunt motus coniuncti tantum. V[illegible] de oportet dicere quòd actus sensitiuarum potentiarum nu[illegible]lo modo maneant in anima separata, nisi fortè sicut in radice remota.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd liber ille negatur à quibusdam fuisse August. Dicitur enim fuisse cuiusdam Cisterciensis, qui eum ex dictis August. compilauit, & quædam de suo addidit. Vnde quod ibi scribitur, pro autoritate habendum non est. Si tamen autoritas debeat sustineri, dicendum est quòd non debet intelligi quòd anima separata ex imaginatione & aliis huiusmodi potentiis afficiatur, quasi ipsa affectio sit actus potentiarum prædictarum, sed quia ex his quæ anima per imaginationem, & alias huiusmodi potentias commisit in corpore, in futurum afficietur, vel in bonum vel in malum: vt sic imaginatio & huiusmodi potentiæ non intelligantur elicere illam affectionem, sed elicuisse in corpore meritum affectionis illius.

¶ Ad secundum dicendum, quòd anima dicitur sentire per corpus, non quasi actus sentiendi sit animæ secundum se, sed quia est totius cōiuncti ratione animæ, eo modo loquendi, quo dicimus quòd calor calefacit. Quod autē subiungitur, quòd quæd[am] anima sentit sine corpore, vt timorem, & huiusmodi, intell[igen]dum est sine exterioris corporis motu, qui accidit in actibus sensuum propriorum: non enim timor & huiusmodi passio sine motu corporali contingunt. Vel potest dici, quòd Aug. l[o]quitur secundum opinionem Platonicorum, qui hoc ponebā[t], vt dictum est,

¶ Ad tertium dicendum, quòd August. ibi inquirendo [illegible] qui[illegible] non determinando, sicut ferè per totum illum librum patet. [P]atet enim quòd non est similis ratio de anima dormientis, & de anima separata. Anima enim dormientis vtitur organo imaginationis, in qua corporales similitudines imprimuntur [illegible] de anima separata dici non potest. Vel dicendum qu[illegible] tudines rerum sunt in anima & quantum ad potentiam [illegible] uam, & imaginariam, & intellectiuam secundum [illegible] & minorem abstractionem à materia, & à materialibus [illegible] tionibus: tenet ergo similitudo Aug. quantùm ad hoc [illegible] cut similitudines rerum corporalium sunt in anima [illegible] secundum excessum mentis patientis imaginabiliter, ita anima separata intellectualiter: non autem quòd in anima [se]parata sint imaginabiliter.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut in lib. prædicto [illegible] memoria dupliciter sumitur. Quandoque, prout est [illegible] sensitiuæ partis, secundum quòd concernit præteritum [tem]pus. & hoc modo actus memoriæ in anima separata non [illegible] Vnde dicit Philosophus in 1. de Anima, quod hoc cor[rupto vide]licet corpore, anima nō reminiscitur. Alio modo acc[ipitur me]moria prout est pars imaginationis ad intellectiuam [illegible] secundum scilicet, quòd ab omni differentia temporis [illegible] hit, cùm non sit tantùm præteritorum, sed etiam p[illegible] futurorum, vt August. dicit: & secundum hanc mem[or]iam [ani]ma separata memorabitur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd amor, & gaudium, & [illegible] & huiusmodi, dupliciter accipiuntur [illegible] quandoque qui[illegible] cundum quòd sunt passiones appetitiuæ sensibil[is] & si[c non] erunt in anima separata. Hoc enim modo non explent [illegible]

det

determinato motu cordis. Alio modo secundum quòd sunt actus voluntatis, quæ est in parte intellectiua, & hoc modo erunt in anima separata: sicut etiam & delectatione, quæ quodam modo est passio partis sensitiuæ. Sed alium modum accipiendi ponit Philosophus in Deo, dicens in septimo Ethic. Quod Deus vna simplici delectatione gaudet.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm anima separata pati possit ab igne corporeo.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd anima separata pati nō possit ab igne corporeo. August. enim 12. super Genes. ad literam dicit: Non sunt corporalia, sed corporalibus similia, quibus animæ corporibus exutæ afficiuntur, seu benè, seu malè: ergo anima separata igne corporeo non punitur.

¶ Præterea, August. in eodem libr. dicit, quòd agens semper est nobilius patiente: sed impossibile est aliquod corpus esse nobilius anima separata: ergo non potest ab aliquo corpore pati.

¶ Præterea, Secundum Philosophum in 1. de Generatione: & secundum Boëtium in lib. de Duabus naturis, Illa solùm agunt & patiuntur adinuicem, quæ in materia conueniunt, sed spiritualium & corporalium non est materia communis: vnde non possunt adinuicem transmutari, vt Boëtius in eodem lib. dicit: ergo anima separata ab igne non patitur.

¶ Præterea, Omne quod patitur, recipit aliquid ab agente: si ergo anima patiatur ab igne corporeo, aliquid ab eo recipiet: sed omne quod recipitur in aliquo, est in eo per modum recipientis: ergo quod recipitur ab igne in anima, non est in eo materialiter, sed spiritualiter: sed formæ rerum in anima spiritualiter existentes sunt perfectiones ipsius: ergo si patiatur ab igne corporeo, hoc non erit in eius pœnam, sed magis in eius perfectionem.

¶ Si dicatur quòd hoc ipso anima punitur ab igne, quòd ignem videt, vt videtur dicere Grego. 4. Dialo. contra, si videt anima ignem inferni, non potest videre nisi visione intellectuali, cùm non habeat organa, quibus visio sensitiua vel imaginaria perficitur: sed visio intellectualis non videtur, quòd possit esse causa tristitiæ: delectationi enim, quæ est in considerando, non est tristitia contrarium, secundum Philosophum: ergo ex tali visione anima non punitur.

¶ Si dicatur quòd anima patitur ab igne corporeo, eò quòd tenetur ab eo sicut nunc tenetur à corpore, dum viuit in corpore: contrà, anima dum in corpore viuit, tenetur à corpore, inquantum ex ea & corpore fit vnum, sicut ex materia & forma fit vnum: sed anima non erit forma illius ignis corporei: ergo supradicto modo non poterit ab illo igne teneri.

¶ Præterea, Omne agens corporeum agit per contactum: sed non potest esse aliquis contactus ignis corporei & animæ: cùm contactus solùm fit inter corpora, quæ habent vltima simul: ergo anima ab illo igne non patitur, &c.

¶ Præterea, Agens organicum non agit in remota nisi per hoc quod agit in media: vnde per determinatam distantiam agere potest proportionatam suæ virtuti, sed animæ, vel ad minus dæmones, de quibus etiam eadem est ratio, quandoque sunt extra locum inferni, cùm quandoque etiam in hoc mundo hominibus appareant, nec tamen tunc sunt à pœna immunes: sicut enim gloria sanctorum nunquam interrumpitur, ita nec pœna damnatorum: nec tamen videmus quòd omnia intermedia ab igne inferni patiantur, nec iterum est credibile aliquid corporeum de natura elementi esse tantæ virtutis, vt ad tantam distantiam actionem suam diffundat: ergo non videtur quòd pœnas, quas animæ damnatorum sustinent, ab igne corporeo patiantur.

¶ SED CONTRA, Eadem ratio est in animabus separatis & dæmonibus, quòd ab igne corporeo pati possunt: sed dæmones ab eo patiuntur, cùm puniantur ab illo igne, in quem corpora damnatorum proiicientur post resurrectionem, quem oportet esse corporeum: & hoc patet per sententiam Domini, Math. 25. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, &c. ergo & animæ separatæ ab igne corporeo pati possunt.

¶ Præterea, Pœna debet respondere culpæ: sed anima per culpam se corpori subiicit per prauam concupiscentiam: ergo iustum est, vt in pœnam rei corporeæ subiiciatur per passionem.

¶ Præterea, Maior est vnio formæ ad materiam, quàm agentis ad patiens: sed diuersitas naturæ spiritualis & corporalis non impedit quin anima sit forma corporis: ergo nec impedit quin possit à corpore pati.

CONCLVSIO.

¶ Ignis inferni, cùm vt organum diuinæ iustitiæ ab anima apprehendatur, propter visionem sui verè animam cruciare dicitur.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd supposito ex prædictis, quòd ignis inferni non sit metaphoricè dictus, nec ignis imaginarius, sed verus ignis corporeus: oportet dicere quòd anima ab igne corporeo patietur, cùm Dominus ignem illum Diabolo & angelis eius paratū esse dicat, Matth. 25. Qui sunt incorporei sicut illa. Sed quomodo pati possit multipliciter assignatur. Quidam enim dixerunt quòd hoc ipsum, quod est ignem videre, sit ab igne pati. Vnde Gregor. in 4. Dialo. dicit, Igne eo tempore patitur anima, quo videt. Sed illud non videtur sufficere, quia quodlibet visum ex hoc quòd videtur, est perfectio videntis: vnde non potest in eius pœnam cedere, inquantùm est visum: sed quandoque est punitiuum vel contristans per accidens, inquantum scilicet apprehenditur vt nociuum. Vnde oportet quòd propter hoc quòd anima ignem illum videt, sit aliqua comparatio animæ ad ignem, secundum quam animæ ignis noceat. Vnde alij dixerunt, quòd quanuis ignis corporeus non possit animam exurere, tamen anima apprehendit ipsum vt nociuum sibi, & ad talem apprehensionem afficitur timore & dolore, vt in eis impleatur id quod dicitur, Trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Vnde Greg. in 4. Dialo. dicit, quòd quia anima cremari se conspicit, crematur. Sed hoc iterum non videtur sufficere: quia secundum hoc passio animæ ab igne non esset secundum rei veritatem, sed secundum apparentiam tantùm, quanuis enim possit esse vera passio tristitiæ vel doloris ex aliqua falsa meditatione, vt Aug. dicit 12. super Genes. ad literam: tamen non potest dici quòd secundum illam passionem verè patiatur à re, sed à similitudine rei, quam conspicit: & iterum iste modus passionis magis recederet à reali passione, quàm ille, qui ponitur per imaginarias visiones, cùm ille dicatur per veras imagines rerum esse, quas anima secum defert: iste autem per falsas conceptiones, quas anima errans fingit: & iterum non est probabile quòd animæ separatæ vel dæmones, qui in subtilitate ingenij pollent, putarent ignem corporeum sibi nocere posse, si ab eo nullatenus grauarentur. Vnde alij dicunt quòd oportet ponere animā etiam realiter ab igne corporeo pati. Vnde & Greg. in 4. Dial. dicit, Colligere ex dictis Euangelicis possumus, quòd incendiū non solùm anima videndo, sed etiam experiendo patiatur. Sed hoc tali modo fieri ponunt: dicunt enim quòd ignis ille corporeus considerari potest dupliciter. Vno modo, secundum quòd est quædam res corporea: & hoc modo non habet quòd in animam agere possit. Alio modo, secundum quòd est instrumentum diuinæ iustitiæ: hoc enim diuinæ iustitiæ ordo exigit, vt anima quę peccando se rebus corporalibus subdidit, eis etiam in pœna subdatur. Instrumentum autem non solùm agit virtute propriæ naturæ, sed etiam in virtute principalis agentis: & ita non est inconueniens si ignis ille, cùm agat in virtute spiritualis agentis, in spiritum agat hominis vel dæmonis, per modum etiam quo de sacramentis dictum est, quòd animam sanctificant. Sed id non videtur sufficere, quia omne instrumentum in id circa quod instrumentaliter operatur, habet propriā actionem connaturalem, & non solùm illam actionem, secundum quam agit in virtute principalis agentis: imò exercendo propriam actionem, oportet quòd efficiat hanc secundam, sicut aqua lauando corpus in baptismo sanctificat animam, & serra secando lignum, producit illud ad formam domus. Vnde oportet dare igni aliquam actionem in animam, quæ sit ei connaturalis ad hoc quòd sit instrumentum diuinæ iustitiæ peccata vindicantis. Et ideò dicendum quòd corpus in spiritum naturaliter agere non potest, nec ei aliquo modo obesse, vel ipsum grauare, nisi secundum quòd aliquo modo corpori vnitur: sic enim inuenimus quòd corpus quod corrumpitur, aggrauat animam: Sap. 9. Spiritus autē corpori vnitur dupliciter. Vno modo, vt forma materiæ, vt ex eis fiat vnū simpliciter: & sic spiritus vnitus corpori, & viuificat corpus, & à corpore aliqualiter aggrauatur, sic aūt spiritus hominis vel dæmonis igni corporeo non vnitur. Alio modo sicut mouens mobili, vel sicut locatum loco, eo modo quo incorporalia sunt in loco: & secundum hoc

spiritus incorporei creati loco definiuntur, ita in vno loco existentes, quòd non in alio: quamuis autem res corporea ex sua natura habeat quòd spiritum incorporeum loco definiat, non tamen ex sua natura habet quòd spiritum incorporeum loco definitum detineat, vt ita alligetur illi loco, quòd ad alia diuertere non possit, cùm spiritus non sit ita in loco naturaliter, quòd loco subdatur: sed hoc superadditur igni corporeo, inquantum instrumentum est instrumentum diuinæ iustitiæ iudicantis, quòd sic detinet spiritum, & ita efficitur ei poenalis, retardans eum ab exequutione propriæ voluntatis, ne scilicet possit operari, vbi vult, & secundum quòd vult: & hunc modum ponit Gregorius quarto Dialogo. exponens enim quomodo anima incendium experiendo patiatur, sic dicit, Cùm veritas peccatorem diuitem damnatum in igne perhibeat, quisnam sapiens reproborum animas teneri ignibus neget? & hoc etiã Iulianus dicit, vt in litera Magister dicit. Si viuentis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore, cur etiam non tenetur post mortem corporeo igne? Augustinus etiam 21. de Ciuitate Dei dicit, quòd sicut anima in hominis conditione iungitur corpori vt dans ei vitam, quamuis illud sit spirituale & hoc corporale, & ex illa coniunctione vehementer concipit amorem ad corpus, sic ligatur igni vt accipiens ab eo poenam, & ex illa coniunctione concipit errorem. Oportet ergo omnes prædictos modos in vnum colligere, vt perfectè videatur quomodo anima ab igne corporeo patiatur: vt scilicet dicamus quòd ignis ex natura sua habet quòd spiritus incorporeus ei coniungi possit, vt loco locatum. Sed inquantum est instrumentum diuinæ iustitiæ, habet, vt ipsum quodammodo retineat alligatum, & in hoc veraciter ignis ille est spiritui nociuus, vt sic anima ignem vt sibi nociuum videns ab igne crucietur. Vnde Gregorius in quarto Dialogo. omnia ista per ordinem tangit, vt ex præmissis eius autoritatibus patet.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd August. loquitur inquirendo: vnde etiam alium modum ponit determinando libr. de Ciuitate Dei, vt ex dictis patet. Vel dicendũ quòd August. dicit vel intelligit, quòd ea quibus anima proximè afficitur ad dolorem vel tristitiam, sunt spiritualia, non enim affligeretur, nisi ignem vt nociuum sibi apprehenderet. ignis ergo apprehensus, est proximum affligens, sed ignis corporeus extra animam existens est affligens remotum.

¶Ad secundum dicendum, quòd quamuis anima simpliciter sit igne nobilior, ignis tamen est anima nobilior, inquantum est instrumentum diuinæ iustitiæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd Philosophus & Boëtius loquuntur de actione illa, per quam patiens transmutatur in naturam agentis: talis autem non est actio ignis in animam: & propter hoc ratio non concludit.

¶Ad quartum dicendum, quòd ignis agit in animam, non per modum influentis, sed per modum detinentis, vt ex dictis patet: & ideò ratio non est ad propositum.

¶Ad quintum dicendum, quòd in visione intellectuali nõ est tristitia ex hoc ipso quòd aliquid videtur, cùm illud quod videtur, nullo modo intellectui possit esse contrarium, inquãtum videtur: in sensu autem hoc quod videtur ex ipsa actione, quam agit in visum vt videatur, potest esse corruptiuum visus per accidens, inquantùm corrumpit harmoniam organi. Sed tamẽ visio intellectualis potest esse contristans, inquantum id quod videtur, apprehenditur vt nociuum, non quasi noceat eo ipso quòd videtur, sed alio quocunque modo: & sic anima videndo ignem affligitur.

¶Ad sextum dicendum quòd non est simile quantùm ad omnia, sed quantùm ad aliquid, vt ex dictis patet.

¶Ad septimum dicendum, quòd quamuis non sit tactus corporalis inter animam & corpus: tamen est inter ea aliquis tactus spiritualis: sicut etiam motor cæli, cùm sit spiritualis, spirituali tactu tangit cælum ipsum mouens per modum, quo dicitur cõtristans tangere: sicut dicitur in primo de generatione, & hic modus sufficit ad actionem.

¶Ad octauum dicendum, quòd spiritus damnati nunquam sunt extra Infernum, nisi ex dispensatione diuina, vel ad instructionem, vel ad exercitium electorum. Vbicunque autem extrà infernum sint, semper tamen vident ignem inferni, vt eis in poenam præparatum. Vnde cùm ista visio sit immediatè affligens, vt dictum est, vbicunque sunt ab igne inferni, affligũtur, sicut & captiui extra carcerem existentes, à carcere affligũtur dum vident se ad carcerem dãnatos: vnde sicut gloria electorùm non minuitur, nec quantum ad præmium essentiale, nec quantum ad accidentale, si aliquando extra cælum Empyreũ sint, sed quodam modo in eorum gloriam cedit: ita etiã in nullo minuitur poena damnatorum, si extra infernum ex diuina dispensatione ponantur ad tempus. Et hoc est quod Glos. dicit super illud Iac. 3. Inflammat rotam natiuitatis nostræ, &c. Diabolus vbicunque sit, siue sub aëre, siue sub terra, secũ trahit tormenta suarum flammarum. obiectio autem procedit ac si ignis corporeus affligeret immediatè spiritus, sicut affligit corpora.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAprima, *De suffragiis mortuorum, in quatuordecim articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de suffrag[iis] mortuorum.

¶Et circa hoc quęruntur quatuordecim.

¶Primò, vtrùm suffragia quę per vnum fiũ[t] aliis prodesse possint.

¶Secundò, vtrùm mortui iuuari possint ex ope[ri]bu[s] viuorum.

¶Tertiò, vtrùm suffragia per peccatores facta mortu[is] prosint.

¶Quartò, vtrùm suffragia pro mortuis facta facientibus prosint.

¶Quintò, vtrùm suffragia existentibus in Inf[er]no prosint.

¶Sextò, vtrùm prosint existentibus in Purgatorio.

¶Septimò, vtrùm valeant pueris existentibus in [L]imbo.

¶Octauò, vtrùm aliquo modo prosint existentibus in patria.

¶Nonò, vtrùm oratio Ecclesiæ, & sacramentum altaris, & eleemosyna prosint defunctis.

¶Decimò, vtrùm indulgentiæ, quas Ecclesia facit, eis prosint.

¶Vndecimò, vtrùm cultus exequiarum eis prosint.

¶Duodecimò, vtrùm suffragia magis prosint ei pro quo fiunt quàm aliis.

¶Decimotertiò, vtrùm suffragia pro mult[is] facta valeant tantùm singulis, ac si pro vnoquoque singularit[er] fierent.

¶Decimoquartò, vtrùm valeant tantum communia suffragia illis, pro quibus specialia non fiunt, quant[u]m illis, pro quibus fiunt valeant specialia & communi[a] simul.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm suffragia per vnum facta, aliis prodesse possint.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur [quòd suf]fragia per vnum facta, aliis prodesse non po[ssint]. Galat. 7. Quæ enim seminauerit homo, h[æc] & [met]et: sed si vnus ex suffragiis alterius cõsequeretur [fru]ctum, meteret ab aliis seminata: ergo ex suffragiis aliorum [nul]lus fructum consequitur.

¶Præterea, Ad iustitiam Dei pertinet vt vnicuique tr[ibuatur] pro meritis: vnde Psal. Tu reddes vnicuique secundum o[pera] sua: sed iustitiam Dei deficere est impossibile: ergo impo[ssibile] est, quòd vnus ex operibus alterius iuuetur.

¶Præterea, Secundum eandem rationem est aliquod opus [me]ritorium & laudabile, quia scilicet, inquantum est volun[tarium]: sed ex opere vnius non laudatur alter: ergo nec opus v[nius po]test esse alteri meritorium.

¶Præterea, Ad iustitiam diuinã pertinet simpliciter bona [red]dere pro bonis, & mala pro malis: sed nullus punitur [pro ma]lis alterius, imò vt dicitur Ezech. 18. Anima quæ pecca[uerit] ipsa morietur: ergo nec vnus iuuatur per bona alterius.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Parti[ceps] ego sum omnium timentium te, &c.

¶Præterea, Fideles per charitatem vniti sunt vnius [c]or[poris]

membro

membrorum Ecclesiæ: sed vnum membrum iuuatur per alterum: ergo vnus homo potest ex alterius meritis iuuari.

CONCLVSIO.

¶ Non potest opus vnius alteri prodesse per viam meriti, ad statum beatitudinis consequendum, sed per viam orationis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd actus noster ad duo valere potest. Primò, ad aliquem statum acquirendum, sicut per opus meritorium homo acquirit statum beatitudinis. Secundò, ad aliquid consequens statum, sicut homo per aliquem actum meretur aliquod præmium accidẽtale, vel dimissionem pœnæ. Ad vtrunque autem horum actus noster dupliciter valere potest. Vno modo per viam meriti. Alio modo per viam orationis: & est differentia inter istas duas vias, quia meritum innititur iustitiæ, oratio misericordię. Orans enim impetrat petitum ex liberalitate eius, qui oratur. Dicendum est ergo quòd opus vnius nullo modo potest alteri valere ad statum consequendum per viam meriti, vt scilicet, ex his quæ ego facio, aliquis mereatur vitam æternam, quia sors gloriæ redditur secundum mensuram accipientis. Vnusquisque autem ex actu suo disponitur & non ex alieno, & dico dispositione dignitatis ad præmium: sed per viam orationis & quantum ad statum consequendum opus vnius, alteri, dum est in via, valere potest, sicut quòd vnus homo impetret alteri primam gratiam. Cùm igitur impetratio orationis sit secundum liberalitatem Dei, qui oratur, ad omnia illa impetratio orationis se potest extendere, quæ potestati diuinæ subsunt ordinatè: sed quantum ad aliquid, quod est consequens vel accessorium ad statum, opus vnius poterit valere alteri, non solùm per viam orationis, sed etiam per viam meriti. Quod quidem dupliciter contingit: vel propter communicantiam in radice operis, quæ est charitas in operibus meritoriis. Et ideo omnes qui sibi inuicem charitate connectuntur, aliquod emolumentum ex mutuis operibus reportant, tamẽ secundum mensuram status vniuscuiusque, quia in patria vnusquisque gaudebit de bonis alterius: & inde est quòd articulus fidei ponitur, sanctorum communio. Alio modo ex intentione facientis, qui aliqua opera specialiter ad hoc facit, vt talibus prosint. Vnde ista opera quodammodo efficiuntur eorum, pro quibus fiunt quasi eis à faciente collata: vnde possunt eis valere, vel ad impletionem satisfactionis, vel ad aliquid huiusmodi, quod statum non mutat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd messio illa est perceptio vitæ æternæ: sicut habetur Ioan. 4. Et qui metit, fructum congregat in vitam æternam. Sors autẽ vitæ æternæ nõ datur alicui nisi pro propriis operibus, quia & si aliquis alteri impetret, vt ad vitam perueniat, nunquàm tamen hoc fit nisi mediantibus operibus propriis: dum scilicet precibus alicuius gratia alicui datur, per quam meretur vitam æternam.

¶Ad secundum dicendum, quòd opus quod pro aliquo fit, efficitur eius pro quo fit: & similiter opus quod est eius, qui mecum est, vnum quodammodo est meum: vnde non est contra dictam iustitiam, si vnus fructum percipit de operibus factis ab eo, qui est vnum secum in charitate, vel ab operibus pro se factis: hoc etiam secundum humanam iustitiam contingit, vt satisfactio vnius pro alio accipiatur.

¶Ad tertium dicendum, quòd laus non datur alicui nisi secundum ordinem eius ad actum: vnde laus est ad aliquid, vt dicitur in 1. Ethico. Et quia ex opere alterius nullus efficitur, vel ostenditur benè dispositus vel malè ad aliquid: inde est quòd nullus laudatur ex operibus alterius, nisi per accidens, secundum quòd ipse est aliquo modo operum illorum causa, consilium vel auxilium præbendo, seu inducendo, vel quocunque alio modo: sed opus est meritorium alicui non solùm considerata eius dispositione: sed etiã quantùm ad aliquid consequens dispositionem vel statum eius, vt ex dictis patet.

¶Ad quartum dicendum, quòd auferre alicui quod sibi debetur, hoc directè iustitiæ repugnat, sed dare aliquid alicui quod ei non debetur, hoc non est iustitiæ contrarium, sed metas iustitiæ excedit, est enim liberalitatis non autem posset aliquis lædi ex malis alterius nisi aliquid de suo subtraheretur, & ita non conuenit, quòd aliquis puniatur pro peccatis alterius, sicut quòd emolumentum accipiat ex bonis alterius.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm mortui possint iuuari ex operibus viuorum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd mortui non possint iuuari ex operibus viuorum. Primò, per hoc quod dicit Apostolus 2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque propria corporis quæ gessit: ergo ex his quæ post mortem hominis geruntur, quando extra corpus erit, nihil ei accrescere poterit ex aliquibus operibus.

¶Præterea, Hoc videtur ex hoc quod habetur Apoc. 14. Beati mortui qui in Domino moriuntur, opera enim illorum sequuntur illos.

¶Præterea, Proficere ex opere aliquo, est solùm in via existentia: sed homines post mortem iam non sunt viatores, quia de his hoc intelligitur quod legitur Iob 19. Semitam meam circumsepsit, & transire non possum: ergo mortui de suffragiis alicuius iuuari non possunt.

¶Præterea, Nullus iuuatur ex opere alterius, nisi sit aliqua vitæ communicatio inter eos: sed nulla communicatio est viuorum & mortuorum secundum Philosophum 1. Ethic. ergo suffragia viuorum non prosunt mortuis.

¶SED CONTRA est quod habetur 2. Maccha. 12. Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. sed hoc non esset vtile, nisi eos iuuaret: ergo suffragia viuorum mortuis prosunt.

¶Præterea, August. dicit in lib. de Cura pro mortuis agenda: Non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, autoritas, vt in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habeat etiam commendatio mortuorum: quæ quidem consuetudo ab ipsis Apostolis instituta est, vt dicit Dam. in quodam sermone de suffragiis mortuorum, sic dicens, Ministeriorum conscij Discipuli Saluatoris, & Sacri Apostoli in tremendis & viuificis ministeriis memoriam fieri eorum, qui fideliter dormierunt, sanxerunt. quod etiam per Diony. patet in vlti. cap. Eccle. Hierar. vbi ritum cõmemorat quo in primitiua Ecclesia pro mortuis orabatur, vbi etiam Diony. asserit suffragia viuorum mortuis prodesse: ergo hoc indubitanter credendum est.

CONCLVSIO.

¶ Cùm charitas nunquam excidat, opera viuorum mortuis prosunt, ad pœnæ diminutionem, non ad mutationem status mortuorum.

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd charitas, quæ est vinculum, Ecclesiæ membra vniens, non solùm ad viuos se extendit, sed etiam ad mortuos, qui in charitate decedunt. Charitas enim vita corporis non finitur, 1. Cor. 13. Charitas nunquã excidit. Similiter etiam mortui in memoriis hominum viuẽtium viuunt: & ideò intentio viuentium ad eos dirigi potest, & sic suffragia viuorum mortuis dupliciter prosunt, sicut & viuis, & propter charitatis vnionem, & propter intentionem ad eos directam: non tamen sic eis valere credenda sunt viuorum suffragia, vt status eorum mutetur de miseria ad felicitatem, vel econuerso: sed valet ad diminutionem pœnæ, vel aliquid huiusmodi, quod statum mortui non transmutat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo dum in corpore vixit, meruit vt hæc ei valerent post mortem: & ideò si post hanc vitam iuuantur, nihilominùs procedit ex his, quæ in corpore gessit. Vel dicendum secundum Ioan. Dam. in sermo. prædicto: quòd est intelligendum quantum ad retributionem, quæ fiet in finali iudicio, quæ erit æternæ glorię, vel æternæ miseriæ, in qua quilibet recipiet solùm secundum quòd in corpore gessit, interim autem iuuari possunt viuorum suffragiis.

¶Ad secundum dicendum, quòd autoritas illa expressè loquitur de sequela æternæ retributionis: quod patet ex hoc quod præmittitur: Beati mortui, &c. Vel dicendum quòd opera pro eis facta sunt etiam quodammodò eorum, vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd quamuis animæ post mortem non sint simpliciter in statu vię, sed quantùm ad aliquid adhuc sunt in statu viæ, inquantùm scilicet eorum progressus adhuc retardatur ab vltima retributione. Et ideò simpliciter eorum via est circumsepta, vt non possint vlteriùs per aliqua opera transmutari secundum statum felicitatis & miseriæ: sed quantum ad hoc non est circumsepta, quin quantùm ad hoc quòd detinentur ab vltima retributione possint ab aliis iuuari, quia secundum hoc adhuc sunt in via.

¶Ad quartum dicendum, quòd quanuis communicatio ciuilium operum, de qua Philosophus loquitur, non possit esse mortuorum ad viuos, quia mortui extra vitam ciuilem sunt: potest tamen eorum communicatio esse quantùm ad opera vitæ spiritualis, quæ est per charitatem ad Deum, cui mortuorum spiritus viuunt.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm suffragia facta per peccatores mortuis prosint.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod suffragia per peccatores facta mortuis non prosint: Quia, vt dicitur Ioan. 9. peccatores Deus nõ audit: sed si orationes eorum prodessent illis pro quibus orant, à Deo exaudirentur: ergo suffragia per eos facta mortuis non prosunt.

¶Præterea, Gregorius in Pastorali dicit, quòd cùm is qui displicet, ad interpellandum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur: sed quilibet peccator Deo displicet: ergo per peccatorum suffragia Deus ad misericordiam non flectitur: & ideò talia suffragia non prosunt.

¶Præterea, Opus alicuius videtur magis fructuosum facienti quàm alteri: sed peccator per opera nihil meretur sibi: ergo multò minus potest alteri mereri.

¶Præterea, Omne opus meritorium oportet esse viuificatum, id est, charitate informatum: sed opera per peccatores facta sunt mortua: ergo non possunt per ea mortui iuuari, pro quibus fiunt.

¶SED CONTRA est, quòd nullus potest scire de altero pro certo, vtrùm sit in statu culpæ vel gratiæ: si ergo tantùm illa suffragia prodessent, quæ fiunt per eos qui sunt in gratia, non posset homo scire per quæ suffragia subueniret suis defunctis, & ita multi à suffragiis procurandis retraherentur.

¶Præterea, Sicut August. dicit in litera, Secundum hoc iuuatur aliquis mortuus ex suffragiis secundum quòd dum viueret, meruit vt iuuaretur post mortem: ergo valor suffragiorum mensuratur secundum conditionem eius pro quo fiunt: non ergo differt, vtrùm per bonos vel malos fiant.

CONCLVSIO.

¶Suffragia à peccatore facta, quātū ad opus operās ratione sui mortuis nō prosunt: ratione verò alterius, siue totius Ecclesiæ personam gerat, siue agat, vt instrumentum, eis prosunt. Sed semper prosunt ratione operis operati.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in suffragiis quæ per malos fiunt, duo possunt considerari. Primò, ipsum opus operatum, sicut Sacrificium altaris. & quia nostra sacramenta ex seipsis efficaciam habent absque opere operantis, quam æqualiter explent per quoscunque fiant, quantùm ad hoc suffragia per malos facta defunctis prosunt. Alio modo quantū ad opus operans, & sic distinguendum est: quia operatio peccatoris suffragia facientis, potest vno modo considerari prout est eius, & sic nullo modo meritoria esse potest, nec sibi nec aliis. Alio modo inquantùm est alterius, quod dupliciter contingit. Vno modo inquantùm peccator suffragia faciens gerit personā totius Ecclesiæ, sicut sacerdos dum dicit in Ecclesia exequias mortuorum: & quia ille intelligitur facere, cuius nomine vel vice fit, vt patet per Dionys. in libr. Ecclesi. Hierar. inde est, quòd suffragia talis sacerdotis, quanuis sit peccator, defunctis prosunt. Alio modo quando agit vt instrumentum alterius: opus enim instrumenti est magis principalis agentis: vnde quanuis ille qui agit vt instrumentum alterius, non sit in statu merendi, actio tamen eius potest esse meritoria ratione principalis agentis: sicut si seruus in peccato existens, quodcunque opus misericordiæ facit ex præcepto domini sui charitatem habētis. Vnde si aliquis in charitate decedens præcipiat sibi suffragia fieri, vel alius præcipiat charitatem habens, illa suffragia valent defuncto, quanuis illi, per quos fiunt, in peccato existant: magis tamen valerent si essent in charitate, quia tunc ex duabus partibus opera illa meritoria essent.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd oratio per peccatorem facta quandoque non est peccatoris, sed alterius: & ideò secundum hoc digna est vt à Deo exaudiatur: tamen etiā quandoque Deus peccatores audit, quando scilicet peccatores petunt aliquid Deo acceptum: non enim solis iustis, sed etiam peccatoribus Deus bona sua prouidet: vt patet Matthæi quinto: non autem ex eorum meritis, sed ex sua clementia. Et ideò Ioannis nono super illud, Deus peccatores non audit, Glossa dicit quòd loquitur vt inunctus, non sicut plenè videns.

¶Ad secundum dicendum, quòd quanuis ex parte eius, qui displicet, oratio peccatoris non sit accepta, tamē ratione alterius, cuius vice vel imperio agitur, potest esse Deo accepta.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc quòd peccator faciens huiusmodi suffragia, nullum reportat commodum, contingit ex hoc quòd non est capax talis profectus propter propriam indispositionem, & tamen aliis, qui est dispositus aliquo modo, valere potest, vt dictum est.

¶Ad quartum dicendum, quòd quanuis opus peccatoris non sit viuum, inquantùm est eius, potest tamen esse viuum inquantum est alterius, vt dictum est.

¶SED QVIA rationes quæ sunt in oppositum, videntur concludere quòd non differat, vtrùm quis suffragia procuret per bonos vel per malos: ideò etiam ad eas est respondendum.

¶Ad primum ergo dicendum, quòd quanuis aliquis pro certo scire non possit de altero, an sit in statu salutis, potest tamen probabiliter æstimare de his quæ exteriùs de homine videt, ex fructu enim suo arbor cognoscitur: vt dicitur Matthæi 7.

¶Ad secundum dicendum, quòd ad hoc quòd suffragium alteri valeat, requiritur ex parte eius pro quo fit, capacitas huiusmodi valoris, & hanc homo acquisiuit per opera propria, quæ gessit in vita: & sic Augustinus loquitur, Requiritur nihilominus qualitas operis, quæ prodesse debet, & hoc non pendet ex eo, pro quo fit, sed magis ex eo, qui facit vel exequendo, vel imperando.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm suffragia quæ à viuis pro mortuis fiunt, facientibus prosint.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd suffragia quæ à viuis pro mortuis fiunt, facientibus non prosint: quia si aliquis pro altero debitum solueret, secundum humanam iustitiam ipse à debito proprio non absolueretur: ergo per hoc quòd aliquis suffragia faciens, debitū soluit pro illo pro quo facit, ex hoc à debito proprio non absoluitur.

¶Præterea, Vnusquisque quod facit, facere debet meliori modo, quo potest: sed melius est iuuare duos, quàm vnum. Si [illegible] qui per suffragia debitum mortui soluit, à proprio debito liberatur, videtur quòd nunquàm debet aliquis pro seipso satisfacere, sed semper pro alio.

¶Præterea, Si satisfactio alicuius pro alio satisfacientis æqualiter prodesset sibi, vt ei pro quo satisfacit, eâdem ratione æqualiter valebit tertio, si pro eodem satisfaciat, & similiter quarto, & sic deinceps: ergo vnus vna satisfacti[illegible]ne posset [illegible] omnibus satisfacere, quod est absurdum.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Oratio mea in sinu meo conuertetur. ergo eâdem ratione & suff[illegible]agia [illegible] pro aliis fiunt, satisfacientibus prosunt.

¶Præterea, Dama. dicit in sermone de his qui in fide [illegible]runt: Quemadmodum vnguento vel alio oleo sancto [illegible] ci[illegible] linire volens infirmum, primò ille, [illegible] et liniens, par[illegible] [illegible] vnctionem: deinde perungit laborantem: sic & quicunqu[illegible] pro proximi salute agonizat, primùm sibi prodest, deinde [illegible]mo: & sic habetur propositum.

CONCLVSIO.

¶Suffragium quod pro mortuis fit, facienti prodest [illegible] quantum attinet [illegible] vitam æternam: sed inquantum est expiatiuum pœnæ, vt sic [illegible] nullo modo prodest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd opus suffra[illegible] pro altero fit, potest considerari dupliciter. Vno modo [illegible] expiatiuum pœnæ per modum cuiusdam recōpens[illegible] quæ in satisfactione attenditur: & h[illegible] modo opu[illegible] su[illegible] quod computatur quasi eius, pro quo fit, ita absoluit eum [illegible] bito pœnæ, quòd non absoluit facientem [illegible] debito pœnæ [illegible]priæ, quia in tali recompensatione consideratur æquali[illegible] stitiæ. Opus autem illud satisfactorium ita potest ad[illegible] [illegible] reatus, quòd alteri non adæquetur: reatus enim duorum [illegible]torum maiorem satisfactionem requirunt, quàm reatus [illegible] Alio modo potest co[illegible]erari inquantùm est merito[illegible] [illegible]um

ætern[illegible]

æternæ, quod habet inquantum procedit ex radice charitatis: & secundum hoc non solum prodest ei, pro quo fit, sed facienti magis, & per hoc patet solutio ad obiecta. Propriæ enim rationes procedebant de opere suffragij, secundum quod est satisfactorium, sed aliæ secundum quòd est meritorium.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm suffragia prosint existentibus in inferno.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd suffragia prosint existentibus in Inferno: per hoc quod habetur 2. Macch. 12. vbi dicitur, quòd inuenerunt sub tunicis interfectorum donaria idolorum, à quibus lex prohibebat Iudæos: & tamen pòst subditur, quòd Iudas duodecim millia drachmas argẽti misit Hierosolymam offerri pro peccatis eorum: constat autem illos peccasse mortaliter, contra legem agentes, & ita in peccato mortali decessisse, & sic ad Inferos esse translatos: ergo existentibus in Inferno suffragia prosunt.

¶Præterea, In litera habetur ex verbis Augustini, quòd quibus valent suffragia, vel ad hoc prosunt, vt sit plena remissio: vel ad hoc, quòd tolerabilior sit eorum poena vel damnatio: sed solùm illi qui in Inferno sunt, damnati esse dicuntur: ergo etiam existentibus in Inferno suffragia prosunt.

¶Præterea, Dio. vlti. c. Eccle. Hierar. dicit, Si hîc iustorum orationes & secundum hanc vitam, quantò magis post mortem in illis qui digni sunt sacris orationibus operantur tantummodò: ex quo potest accipi quòd suffragia magis prosunt mortuis, quàm viuis, sed viuis prosunt etiam in peccato mortali existentibus, cùm quotidie oret Ecclesia pro peccatoribus, vt conuertantur ad Deum: ergo etiã & mortuis in peccato mortali existentibus suffragia valent.

¶Præterea, In vitis Patrum legitur, quod etiam Dama. in sermone suo refert, quòd Macharius, inuenta in via caluaria cuiusdam defuncti, oratione præmissa, quæsiuit cuius caput fuisset, & caput respondit, quòd fuerat sacerdotis, qui in Inferno erat damnatus, & tamen confessus est oratione Macharij se & alios iuuari: ergo suffragia Ecclesiæ etiam in Inferno existentibus prosunt.

¶Præterea, Dama. in eodem sermone narrat quòd Grego. pro Traiano orationem fundens, audiuit vocem sibi diuinitùs dicentem, Vocem tuam audiui, & veniam Traiano do. Cuius rei, vt Damas. dicit in dicto sermone, testis est Oriens omnis & Occidens: sed constat Traianum in Inferno fuisse, quia multorum martyrum necem amaram instituit, vt ibîdem Damas. dicit: ergo suffragia Ecclesiæ valent etiam in Inferno existentibus.

¶SED CONTRA est quod dicit Diony. 7. cap. Eccle. Hierar. Summus sacerdos pro immundis non orat, quia in hoc auerteretur à diuino ordine: & communiter ibîdem dicit quòd peccatoribus non orat remissionem, quia non audiretur pro illis: ergo suffragia existentibus in Inferno non valent.

¶Præterea, Grego. dicit in 34. lib. Moral. Eadem causa est cur non oretur tunc, scilicet post diem iudicij pro hominibus æterno igne damnatis, quæ nunc causa est quare non oretur pro Diabolo & angelis eius æterno supplicio deputatis: quæ etiam nunc causa est quare sancti non orent pro hominibus infidelibus impijsque defunctis: quia de eis vtique quos æterno damnatos supplicio iam nouerint, ante illum iudicis iusti conspectum orationis suæ meritum cassari refugiunt: ergo suffragia in Inferno positis non valent.

¶Præterea, Multa habentur ex verbis Aug. qui sine fide operante per dilectionem eiúsque sacramentis de corpore exeunt, frustra vel à suis huiusmodi officia impenduntur: sed omnes dãnati sunt huiusmodi: ergo eis suffragia non prosunt.

CONCLVSIO.

¶Cùm in Inferno nulla sit redemptio suffragia non prosunt damnati.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa damnatos fuit duplex opinio. Quidam dixerunt in hoc distinguendum esse dupliciter. Vno modo quantùm ad tempus: dicentes quòd post diem iudicij nullus in Inferno existens aliquo suffragio iuuatur, sed ante diem iudicij aliqui iuuantur suffragijs Ecclesiæ. Alio modo distinguebant quantùm ad personas in Inferno detentas, inter quos aliquos dicebant esse valde malos, qui scilicet sine fide & sacramentis decesserunt, & talibus quia de Ecclesia non fuerunt nec merito nec numero, suffragia Ecclesię prodesse non possunt. Alij verò sunt non valde mali, qui scilicet de Ecclesia fuerunt numero, & fidem habentes, & sacramẽtis abluti, & aliqua opera de genere bonorum facientes, & talibus suffragia Ecclesiæ prodesse debent.

¶Sed occurrebat eis quædam dubitatio eos perturbans, quia scilicet videbatur ex hoc sequi, cùm poena Inferni sit finita secundum intentionem, quamuis duratione infinita existat, quòd multiplicatis suffragijs, poena illa totaliter auferretur, quod est error Origenis. Et ideò hoc incõueniens euadere multipliciter voluerunt. Præpositus enim dixit quod tantum possunt suffragia pro damnatis multiplicari, quòd à tota poena redduntur immunes, non quidam simpliciter, vt Origenes posuit, sed ad tempus, scilicet vsque ad diem iudicij: tunc enim animæ iteratò corporibus coniunctæ in poenas Inferni sine spe veniæ detrudentur.

¶Sed ista opinio videtur diuinæ prouidentiæ repugnare, quæ nihil in rebus inordinatum relinquit. Culpa autem non potest ordinari nisi per poenam, vnde nõ potest esse vt poena tollatur nisi prius culpa expietur: & ideò cùm culpa continuè maneat in damnatis, eorum poena nullatenus interrumpetur.

¶Et ideò Porretani alium modum inuenerunt, dicentes, quòd hoc modo proceditur in diminutione poenarum per suffragia, sicut proceditur in diuisione linearum: quæ cùm sint finitæ, tamen in infinitum diuidi possunt, & nunquã per diuisionem cõsumuntur, dum fit subtractio non secundum eandem quantitatem, sed secundum eandem proportionem. Velut si primò auferatur pars quarta totius, & secundò pars quarta illius quartæ, & sic deinceps in infinitum. Et similiter dicunt quòd per primum suffragium diminuitur aliquota pars poenæ, & per secundum pars aliqua remanentis secundum eandem proportionem.

¶Sed iste modus multipliciter defectiuus est. Primò, quia infinita diuisio, quæ congruit continuæ quantitati, non videtur posse ad quantitatem spiritualem transferri. Secundò, quia nõ est aliqua ratio quare secundum suffragium minùs de poena diminuat, quàm primum, si sit æqualis valoris. Tertiò, quia poena diminui non potest nisi diminuatur & culpa, sicut nec auferri nisi ablata. Quartò, quia in diuisione lineæ tandem peruenitur ad hoc, quod non est sensibile corpus: corpus enim sensibile non est in infinitum diuisibile: & sic sequeretur quòd post multa suffragia poena remanens propter sui paruitatem non sentiretur, & non esset poena.

¶Et ideò alij alium inuenerunt modum. Cassiodôrus enim dixit quòd suffragia prosunt damnatis non quidem secundum diminutionem poenæ, vel per interruptionem, sed per confortationem patientis. Sicut si homo portaret graue onus & faciem suam perfunderet aqua: sic enim confortaretur ad melius portandum, cùm tamen onus suum in nullo leuius fieret.

¶Sed hoc iterum esse non potest, quia aliquis plus vel minùs æterno igne grauatur: vt Gregorius dicit secundum meritum culpæ: & inde est quòd eodem igne quidam plus, quidam minùs cruciantur. Vnde cùm culpa damnati immutata remaneat, non potest esse quòd leuiùs poenam ferat. Est nihilominus & prædicta opinio præsumptuosa, vtpote Sanctorum dictis contraria & vana, nulla autoritate fulcita est, & irrationalis: tum quia damnati in Inferno sunt extra vinculum charitatis, secundum quam opera viuorum continuantur defunctis: tum quia totaliter ad viæ terminum peruenerunt, recipientes vltimam pro meritis retributionem, sicut & sancti qui sunt in patria. Quod enim adhuc restat de poena vel gloria corporis, hoc rationem viatoris non præbet, cùm gloria essentialiter & radicaliter consistat in anima, & similiter miseria damnatorum: & ideò non potest eorũ poena diminui, sicut nec gloria Sanctorum augeri quantùm ad præmium essentiale. Sed tamen modus qui à quibusdam ponitur, quòd suffragia prosunt damnatis, posset aliquo modo sustineri: vt si dicatur quòd non prosunt, neque quantùm ad diminutionem poenæ vel interruptionem, vel quantùm ad diminutionem sensus poenæ, sed quia ex huiusmodi suffragijs eis aliqua materia doloris subtrahitur, quæ eis esse posset, si ita se abiectos conspicerent, quòd pro eis nullam curam haberent, quæ materia doloris eis subtrahitur, dum suffragia pro eis fiunt. Sed illud etiam non potest esse secundum legem communem: quia, vt August. dicit in libr. de Cura pro mortuis agenda, quod præcipuè de damnatis

est verum. Ibi sunt spiritus defunctorum, vbi non vident quæcunque aguntur, aut eueniunt in ista vita hominibus: & ita nō cognoscunt quando pro eis suffragia fiunt, nisi supra communem legem hoc remedium diuinitùs datur aliquibus damnatorum, quod est verbum omninò incertum. Vnde tutius est simpliciter dicere quòd suffragia non prosunt damnatis, nec pro eis Ecclesia orare intendit sicut ex inductis autoritatibus apparet.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd donaria idolorum non fuerunt inuenta apud illos mortuos, vt ex eis signum accipi posset, quòd in reuerentiam idolorum eis deferrent, sed ea acceperunt vt victores, quia eis iure belli debebantur, & tamen per auaritiam venialiter peccauerunt. Vnde non fuerunt in Inferno damnati, & sic suffragia eis prodesse poterant. Vel dicendū secundū quosdā quòd in ipsa pugna videntes sibi periculum imminere de peccato pœnituerunt, secundum illud Psal. Cùm occideret eos quærebant eum. & hoc probabiliter potest æstimari: & ideò pro eis fuit oblatio facta.

¶Ad secundum dicendum, quòd in verbis illis damnatio largè accipitur pro quacunque punitione, & sic includit etiam pœnam Purgatorij, quæ quandoque totaliter expiatur, quandoque autem non, sed diminuitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd quantùm ad hoc magis acceptatur suffragium pro mortuo, quàm pro viuo, quia magis indiget, cùm non possit sibi auxiliari, sicut viuis: sed quantùm ad hoc viuus est melioris conditionis, quia potest transferri de statu culpæ mortalis in statum gratiæ, quod de mortuis dici non potest: & ideò non est eadem causa orandi pro mortuis & pro viuis.

¶Ad quartum dicendum, quòd illud adiutorium non erat, quòd pœna eorum diminueretur, sed in hoc solo, vt ibidem dicitur: quòd eo orante concedebatur eis vt mutuò se viderent, & in hoc aliquod gaudium non verum, sed phantasticum habebant, dum implebatur hoc quod desiderabant. Sicut & dæmones gaudere dicuntur, dum homines ad peccatum pertrahunt, quamuis per hoc eorum pœna nullatenus minuatur: sicut non minuitur angelorum gaudium, per hoc quòd malis nostris compati dicuntur.

¶Ad quintum dicendum, quòd de facto Traiani hoc modo potest probabiliter æstimari, quòd precibus beati Gregorij ad vitam fuerit reuocatus, & ita gratiam consequutus sit per quam remissionem peccatorum habuit, & per consequens immunitatem à pœna: sicut etiam apparet in omnibus illis qui fuerunt miraculosè à mortuis suscitati, quorum plures constat idololatras & damnatos fuisse. De omnibus enim similiter dici oportet, quòd non erant in Inferno finaliter deputati, sed secundum præsentem propriorum iustitiam meritorum. Secundùm autem superiores causas, quibus præuidebantur ad vitam reuocandi, erat aliter de eis disponendum. Vel dicendum secundum quosdam, quòd anima Traiani non fuit simpliciter à reatu pœnæ absoluta, sed eius pœna fuit suspensa ad tempus, scilicet, vsque ad finem iudicij: nec tamen oportet quòd hoc fiat communiter per suffragia, quia aliqua sunt quæ lege communi accidunt, & alia quæ singulariter ex priuilegio aliquibus conceduntur: sicut alij sunt humanarum limites rerum, alia diuinarum signa virtutum, vt August. dicit in libro de Cura pro mortuis agenda.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm suffragia prosint existentibus in Purgatorio.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd nec etiam existentibus in Purgatorio. Quia purgatorium pars quædam Inferni est: sed in Inferno nulla est redemptio. Et Psal. dicit, In Inferno autem quis confitebitur tibi? ergo suffragia his qui sunt in Purgatorio non prosunt.

¶Præterea, Pœna Purgatorij est pœna finita: si ergo per suffragia aliquid de pœna diminuitur, tantùm poterunt multiplicari suffragia quòd tota tolletur, & ita peccatum remanebit totaliter impunitum: quod videtur diuinæ iustitiæ repugnare.

¶Præterea, Ad hoc animæ sunt in Purgatorio, vt ibi purgatæ, puræ ad regnum perueniant: sed nihil potest purgari nisi aliquid circa ipsum fiat: ergo suffragia facta per viuos pœnam Purgatorij non diminuunt.

¶Præterea, Si suffragia existentibus in Purgatorio valent, maximè ea videntur valere quæ sunt ad imperium eorum facta: sed hæc non semper valent. Sicut si aliquis decedens disponat tot suffragia pro se fieri: quæ si facta essent, sufficerēt ad totam pœnam abolendam: posito ergo quòd huiusmodi suffragia differantur quousque ille pœnam euaserit, illa suffragia nihil ei prodessent: non enim potest dici quòd prosint antequàm fiant, postquàm autem sunt facta, eis non indiget, quia iam pœnas euasit: ergo suffragia existentibus in Purgatorio non valent.

¶SED CONTRA est quod dicitur in litera ex verbis August. quòd suffragia prosunt his qui sunt mediocriter boni vel mali: sed tales sunt qui in Purgatorio detinentur: ergo, & cætera.

¶Præterea, Diony. dicit 7. cap. Eccle. Hiera. quòd diuinus sacerdos pro mortuis orans, pro illis orat, qui sanctè vixerunt, & tamen aliquas maculas habuerunt ex infirmitate humana contractas: sed tales in Purgatorio detinentur: ergo, &c.

CONCLVSIO.

¶Suffragia viuorum auxilio sunt iis qui in purgatorio detinentur, cùm opera vnius possint valere alteri ad satisfaciendum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd pœna Purgatorij est in supplementum satisfactionis, quæ non fuerat plenè in corpore consummata: & ideò sicut ex dictis patet, opera vnius possunt valere alteri ad satisfactionē, siue viuus siue mortuus fuerit: & ideò non est dubium quin suffragia per viuos facta existentibus in Purgatorio prosint.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd autoritas illa loquitur de Inferno damnatorum, in quo nulla est redemptio, quantùm ad illos qui sunt tali pœnæ addicti. Vel dicendum secundum Dama. in sermone de dormien. quòd huiusmodi autoritates sunt exponendæ secundum causas inferiores, id est, secundum exigentiam meritorum eorum, qui pœnis deputantur: sed secundum diuinam misericordiam, qui vincit humana merita, ad preces iustorum, aliquando aliter disponitur, quàm sententia prædictarum autoritatum contineat. Deus autē mutat sententiam & non consilium, vt dicit Gregor. vnde & Damas. ponit ad hoc exempla de niniuitis Achab & Ezechia, in quibus apparet quòd sententia cōtra eos lata diuinitùs fuit per diuinam misericordiam commutata.

¶Ad secundum dicendum, quòd non est inconueniens si multiplicatis suffragiis pœna existētium in Purgatorio annihiletur: non enim sequitur quòd peccata remaneant impunita, quia pœna vnius pro altero accepta alteri computatur.

¶Ad tertium dicēdum, quòd purgatio animæ per pœnas Purgatorij non est aliud quàm expiatio reatus impedientis à perceptione gloriæ. & quia per pœnam quam vnus sustinet pro alio, potest reatus alterius expiari, vt dictum est: non est inconueniens si per vnius satisfactionem alius purgetur.

¶Ad quartum dicendum, quòd suffragia ex duobus valent, scilicet ex opere operante, & ex opere operato: & dico opus operatum non solum Ecclesiæ sacramentum, sed effectum accidentem ex operatione: sicut ex collatione eleemosynarum consequitur pauperum releuatio, & eorum oratio pro defuncto apud Deum. Similiter opus operās potest accipi ex parte principalis agentis, vel ex parte exequētis. Dico ergo quòd quàm citò moriens disponit aliena suffragia sibi fieri, præmium suffragiorum plenè consequitur, antè etiam quàm fiant quantum ad efficaciam suffragij, quæ erat ex opere operante principalis agentis: sed quantùm ad efficaciam suffragiorum, quæ est ex opere operato, vel ex opere operante exequentis non consequitur fructum antequàm suffragia fiant: & si priùs contingat ipsum à pœna purgari, quātùm ad hoc fraudabitur fructu suffragiorum, quod redundabit in illos quorum culpa defraudatur: non enim est inconueniens quòd aliquis defraudetur per culpam alterius in temporalibus. Pœna autem Purgatorij temporalis est, quamuis quantùm ad æternam retributionem nullus defraudari possit nisi per propriam culpam.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrùm suffragia valeant pueris in limbo existentibus.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd suffragia valeāt pueris in limbo existentibus: quia illi non detinentur nisi pro peccato alieno: ergo maximè decens est vt ipsi iuuentur suffragiis aliorū.

¶Præterea,

¶Præterea, In litera habetur ex verbis August. quòd suffragia pro non valde malis propitiationes sunt: sed pueri non computantur inter valde malos, cùm sit mitissima eorum pœna: ergo suffragia Ecclesiæ eos iuuant.

¶SED CONTRA est quod habetur in litera ab Augustino, quia suffragia non prosunt illis qui sine fide operante per dilectionem hinc exierunt: ergo suffragia eis non prosunt.

CONCLVSIO.

¶Cùm per suffragia viuorum status mortuorum mutari non possit, illa pueris in limbo existentibus non prosunt: in quibus oporteret vt status mutaretur, quantum ad meritum essentialis meriti.

¶RESPONDEO dicendum, quòd pueri non baptizati non detinentur in limbo nisi quia deficiunt à statu gratiæ: vnde cùm per opera viuorum mortuorum status mutari non possit, maximè quantùm ad meritum essentialis præmij vel pœnæ, suffragia viuorum pueris existentibus in limbo prodesse non possunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quanuis peccatum originale sit huiusmodi, quòd pro eo possit aliquis ab alio iuuari, tamen animæ puerorum in limbo existentes sunt in tali statu, quòd iuuari non possunt: quia post hanc vitam non est tempus gratiam acquirendi.

¶Ad secundum dicendum, quòd August. loquitur de non valde malis, qui tamen baptizati sunt, quod patet ex hoc quod præmittitur: cùm ergo sacrificia siue altaris, siue quarumcunque eleemosynarum pro baptizatis omnibus offeruntur, &c.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrùm suffragia prosint sanctis existentibus in patria.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd aliquo modo prosint sanctis existentibus in patria, per hoc quod habetur in collecta Missæ, Sicut eis profunt, ad gloriam scilicet, sacramenta, ita nobis proficiant ad medelam: sed inter alia suffragia præcipuum est sacramentũ altaris: ergo suffragia prosunt his qui sunt in patria.

¶Præterea, Sacramenta efficiunt quod figurant: sed tertia pars hostiæ, scilicet, in calice missa, significat eos qui beatam vitam in patria ducunt: ergo suffragia Ecclesiæ prosunt etiam existẽtibus in patria.

¶Præterea, Sancti non solùm gaudent in patria de propriis bonis, sed etiam alienis: vnde Lucæ 15. dicitur, Gaudium est angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente: ergo ex bonis operibus viuentium sanctorum, qui sunt in patria, gaudiũ crescit, & ita etiam eis nostra suffragia prosunt.

¶Præterea, Damas. dicit in sermone de dormientibus inducens verba Chrysosto. Si enim Gentiles, inquit, cum his qui abierunt, sua comburunt, quantò magis te fidelem mittere cõuenit, cum fideli ipsius propria, non vt fauilla fiant, sed hæc velut illa, & vt maiorem hunc circumponas gloriam: & si quis peccator fuerit qui mortuus est vt peccamina soluas: si autem iustus, vt appositio fiat mercedis & retributionis: & sic idem quod priùs.

¶SED CONTRA est quod in litera habetur ex verbis Aug. Iniuria est in Ecclesia pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari.

¶Præterea, Eius est iuuari, cuius est indigere: sed sancti in patria sunt absque omni indigentia: ergo per suffragia Ecclesiæ non iuuantur.

CONCLVSIO.

¶Cùm Sancti in cælesti regno nullius rei indigeãt, diuina gloria inebriati, non iuuantur per nostra suffragia.

¶RESPONDEO dicendum, quòd suffragium Ecclesiæ de sui ratione importat quandam auxiliationem, quæ nõ competit ei qui defectum non patitur. Nulli enim iuuari competit nisi ei qui indigens est: vnde cùm Sancti qui sunt in patria, sint ab omni indigẽtia immunes, inebriati ab vbertate domus Dei, eis iuuari per suffragia non competit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiusmodi lectiones non sunt sic intelligendæ, quasi Sancti in gloria proficiant quantum ad se, quòd eorum festa recolimus: sed quia nobis proficit, qui de eorum gloria solennia celebramus, sicut ex hoc quòd Deum cognoscimus vel laudamus: & sic quodammodò eius gloria in nobis crescat, nihil Deo, sed nobis accrescit.

¶Ad secundum dicendum, quòd quanuis sacramenta efficiant quod figurant, non tamen illum effectum suum ponunt circa omne id quod figuratur: aliàs cùm figurent Christum, in ipso Christo hæc aliquid efficerent, quod est absurdum: sed efficiunt circa suscipientem sacramẽtum ex virtute eius, quod per sacramentum significatur: & sic non consequitur quòd sacrificia pro fidelibus defunctis oblata Sanctis prosint, sed quia ex meritis Sanctorum quæ recoluntur vel significantur in sacramento, prosint aliis, pro quibus offeruntur.

¶Ad tertium dicendum, quòd quanuis Sancti qui sunt in patria, de bonis nostris omnibus gaudeant, non tamen sequitur quòd multiplicatis nostris gaudiis, eorum gaudium augmentetur formaliter, sed materialiter tantùm: quia omnis passio formaliter augetur secundum rationem obiecti sui: ratio autem gaudendi in Sanctis de quibuscunque gaudent, est ipse Deus, de quo non possunt magis & minùs gaudere: quia sic essentiale eorum præmium variaretur, quod cõsistit in hoc quòd de Deo gaudent. Vnde ex hoc quòd bona multiplicantur, de quibus gaudendi ratio eis Deus est, non semper sequitur quòd intensiùs gaudeant, sed quòd de pluribus gaudeant: & ideò non sequitur quòd operibus nostris iuuentur.

¶Ad quartum dicendum, quòd non est intelligẽdum quòd fiat appositio mercedis vel retributionis illi bono per suffragia ab aliquo facta, sed facienti. Vel dicendum, quòd ex suffragiis potest appositio mercedis fieri beato defuncto inquantùm de suffragiis sibi faciendis adhuc viuens disposuit.

ARTICVLVS IX.

¶Vtrùm orationes Ecclesiæ, sacrificium altaris, & eleemosynæ prosint defunctis.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd non solùm orationibus ecclesiæ, & sacrificio altaris & eleemosynis animæ defunctorum iuuẽtur, vel quòd eis iuuentur præcipuè. Pœna enim debet per pœnã recompensari: sed ieiunium magis est pœnale, quàm eleemosyna, vel oratio: ergo ieiunium magis prodest in suffragiis quàm aliquod prædictorum.

¶Præterea, Greg. in istis tribus connumerat ieiunium, vt habetur in Cañ. 13. q. 2. animæ defunctorum quatuor modis soluuntur, aut oblationibus sacerdotum, aut eleemosynis charorum, aut oratione, aut ieiunio cognatorum: ergo insufficienter connumerantur hîc ab Aug. tria prædicta.

¶Præterea, Baptismus est potissimum sacramentorum, maximè quantum ad effectum: ergo baptismus vel alia sacramenta deberent vel similiter vel magis pro defunctis fieri, sicut sacramentum altaris.

¶Præterea, Hoc videtur ex hoc quod habetur 1. Corin. 16. Si omninò mortui non resurgunt, vt quid etiam baptizantur pro illis: ergo etiam baptismus valet ad suffragia defunctorum.

¶Præterea, In diuersis Missis est idem sacrificium altaris: si ergo sacrificium computatur inter suffragia, & non Missa: videtur quòd tantũdem valeat quæcunque Missa pro defuncto dicatur, siue de beata Virgine, siue de Spiritu sancto, vel quæcũque alia, quod videtur esse contra Ecclesiæ ordinationem, quæ specialem Missam pro defunctis instituit.

¶Præterea, Dama. in sermone de dormientibus docet ceras & oleum & huiusmodi pro defunctis offerri: ergo non solùm oblatio sacramenti altaris, sed etiam aliæ oblationes debent inter suffragia computari mortuorum.

CONCLVSIO.

¶Conuenienter Augustinus posuit tria præcipua subsidia viuorum pro mortuis, Eucharistiam & eleemosynam ratione charitatis, qua mortui viuentibus vniuntur: & orationem ratione intentionis directæ in mortuos.

¶RESPONDEO dicendum, quòd suffragia viuorũ prosunt defunctis, secundũ quòd vniuntur viuentibus charitate, & secundũ quòd intentio viuentis fertur in mortuos: & ideò illa opera præcipuè nata sunt mortuis suffragari, quæ maximè ad communicationem charitatis pertinent, vel ad directionem intentionis ad alterũ. Ad charitatem autem sacramentũ Eucharistiæ præcipuè pertinet, cùm sit sacramentũ ecclesiasticæ vnionis, continens illũ in quo tota Ecclesia vnitur & consolidatur, scilicet Christum: vnde Eucharistia est quasi quædam charitatis origo vel vinculum. Sed inter charitatis effectus est præcipuum eleemosynarum opus: & ideò ista duo ex parte charitatis præcipuè mortuis suffragantur, scilicet sacrificium Ecclesiæ & eleemosynæ: sed ex parte intentionis directæ in mortuos præcipuè valet oratio, quia oratio secundum suam

rationem, non solùm dicit respectum ad orantem, sicut & cætera opera, sed directiùs ad illud pro quo oratur: & ideò ista tria ponuntur quasi præcipua mortuorum subsidia, quãuis quæcumque alia bona quę ex charitate fiunt pro defunctis, eis valere credenda sint.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd in eo qui satisfacit pro altero: magis est cõsiderandũ ad hoc, quod effectus satisfactionis ad alterum perueniat, quàm illud, quo satisfactio vnius transit in alterum, quàm etiam satisfactionis pœna: quamuis ipsa pœna expiet reatum magis satisfacientis, inquantum est quædam medicina: & ideò tria prædicta magis valent defunctis, quàm ieiunium.

¶Ad secundum dicendum, quòd etiam ieiunium prodesse potest defunctis ratione charitatis & intentionis in defunctos directæ. sed tamen ieiunium in sui ratione non continet aliquid quod ad charitatem vel directionem intentionis pertineat, sed ei sunt hæc quasi extrinseca: & ideò August. non posuit, sed Gregor. posuit ieiunium inter suffragia mortuorum.

¶Ad tertium dicendum, quòd Baptismus est quædam spiritualis regeneratio: vnde sicut per generationem non acquiritur esse nisi generato, ita Baptismus non habet efficaciã nisi in eo qui baptizatur, quantũ est ex opere operato, quãuis ex opere operãte vel baptizãtis vel baptizati possit aliis prodesse, sicut & cætera opera meritoria: sed Eucharistia est signum Ecclesiasticæ vnionis: & ideò ex ipso opere operato eius efficacia ad alterum transire potest, quod non contingit de aliis sacramentis.

¶Ad quartum dicendum, quòd Gloss. istam autoritatem dupliciter exponit: vno modo sic: Si mortui non resurgunt, nec Christus resurrexit, vt quid etiam baptizantur pro illis? id est peccatis, cùm ipsa non dimittantur, si Christus non resurrexit: quia in baptismo non solùm Christi passio, sed resurrectio operatur, quæ est nostræ spiritualis resurrectionis quodammodò causa. Alio modo sic: fuerunt quidam imperiti, qui baptizabãtur pro his, qui de hac vita sine baptismo discesserant, putantes illis prodesse: & secundum hoc Apostolus non loquitur nisi secundum errorem aliquorum in verbis illis.

¶Ad quintum dicendum, quòd in officio Missæ non solùm est sacrificium, sed etiam sunt ibi orationes: & ideò Missæ suffragium continet duo horum quæ hîc Augustinus enumerat, scilicet orationem & sacrificium. Ex parte ergo sacrificij oblati Missa æqualiter prodest defuncto de quocunque dicatur, & hoc est præcipuum quod fit in Missa: sed ex parte orationum magis prodest illa, in qua sunt orationes ad hoc determinatæ, sed tamen iste defectus recompensari potest per maiorem deuotionem, vel eius qui dicit Missam, vel eius qui facit dici, vel iterum per intercessionem Sancti, cuius suffragium in Missa imploratur.

¶Ad sextum dicendum, quòd huiusmodi oblatio candelarum vel olei, potest prodesse defuncto, inquantum sunt eleemosynæ quædam quæ dantur ad cultum Ecclesiæ, vel etiam in vsum fidelium.

ARTICVLVS X.

¶Vtrùm indulgentia Ecclesiæ prosint mortuis.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd indulgentiæ, quas Ecclesia facit, etiam mortuis prosint. Primò, per consuetudinem Ecclesiæ quæ facit prædicari crucem vt aliquis indulgentiam habeat pro se & duobus vel tribus, & quandoque etiam decem animabus tam viuorum quàm mortuorum: quod esset deceptio nisi mortuis prodessent: ergo indulgentiæ mortuis prosunt.

¶Præterea, Meritum totius Ecclesiæ est efficacius quàm meritum vnius personæ: sed meritum personale suffragatur defunctis, vt patet in largitione eleemosynarum: ergo multò fortiùs meritum Ecclesiæ cui indulgentiæ innituntur.

¶Præterea, Indulgentiæ prosunt illis qui sunt de foro Ecclesię, sed illi qui sunt in Purgatorio, sunt de foro Ecclesiæ, aliâs Ecclesiæ suffragia non prodessent illis: ergo videtur quòd indulgentiæ defunctis prosint.

¶SED CONTRA est, quòd ad hoc quòd indulgentiæ valeant, requiritur causa conueniens, pro qua indulgentiæ dantur: sed talis causa non potest esse ex parte defuncti, quia non potest facere aliquid quod sit in vtilitatem Ecclesiæ, pro qua causa præcipuè indulgentiæ dantur: ergo videtur quòd indulgentiæ defunctis non prosint.

¶Præterea, Indulgentiæ determinãtur secundum arbitriũ eas facientis: si ergo indulgentiæ defunctis prodesse possunt, esset in potestate facientis indulgentiam, vt defunctum omninò liberaret à pœna, quod videtur absurdum.

CONCLVSIO.

¶Simpliciter & directè indulgentia non prosunt mortuis, secundariò verò & indirectè sunt illis auxilio, si ea sit forma earum, vt eis prosint.

¶RESPONDEO dicendum, quòd indulgentiam alicui prodesse, potest dici dupliciter. Vno modo principaliter. Alio modo secundariò: principaliter quidem prodest ei qui indulgẽtiam accipit, scilicet qui facit hoc pro quo indulgentia datur, vt qui visitat limina alicuius Sancti: vnde cùm mortui non possint facere aliquid horum, pro quibus indulgentiæ dantur, eis directè indulgentiæ valere non possunt. Secundariò autem & indirectè prosunt ei, pro quo aliquis facit illud quod est indulgentiæ causa. quod quandoque contingere potest: quandoque autem non potest secundum diuersam indulgentiæ formam: si enim sit talis indulgentiæ forma, quicunque facit hoc vel illud, habebit tantum de indulgentia: ille qui hoc facit, nõ potest fructum indulgentiæ in alium transferre, quia eius non est applicare ad aliquem intentionem Ecclesiæ, per quam communicantur communia suffragia, ex quibus indulgentiæ valent. Si autem indulgentia sub hac forma fiat, quicunque fecerit hoc vel illud, ipse & pater eius vel quicunque alius ei adiunctus in Purgatorio detentus tantum de indulgentia habebit, talis indulgentia non solùm viuo, sed etiã mortuo proderit: non enim est aliqua ratio quare Ecclesia transferre possit cõmunia merita, quibus indulgentiæ innituntur in viuos & non in mortuos: nec tamen sequitur quòd prælatus Ecclesiæ possit pro suo arbitrio animas in Purgatorio liberare, quia ad hoc vt indulgentiæ valeant, requiritur causa conueniens indulgentias faciendi, vt suprà dictum est.

ARTICVLVS XI.

¶Vtrùm cultus exequiarum defuncto prosint.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd cultus exequiarum defuncto prosint. Damas. enim in sermone de dormientibus inducit verba Athanasij sic dicentis, Licet in aera qui in pietate consummatus est, dispositus fuerit, ne renuas oleum & ceras Deum inuocãtes in sepulchro accendere, accepta enim ista sunt Deo, & multam ab eo recipiẽtia retributionem: sed huiusmodi pertinent ad cultum exequiarum: ergo cultus exequiarum prodest defunctis.

¶Præterea, Sicut August. dicit in lib. de Ciui. Dei, Antiquorum iustorum funera officiosa pietate curata sunt, & exequiæ celebratæ, & sepulchra prouisa, ipsique cùm viuerent, de sepeliendis & transferendis suis corporibus mandauerunt: sed hoc non fecissent filiis, nisi sepulchra, & huiusmodi, aliquid mortuis cõferrent: ergo huiusmodi aliquid prosunt defunctis.

¶Præterea, Nullus facit eleemosynam circa aliquem nisi ei proficiat: sed sepelire mortuos computatur inter opera eleemosynarum: vnde Augustinus dicit in primo de Ciuitate Dei, Tobias sepeliendo mortuos apud Deum promeruisse teste angelo commendatur: ergo huiusmodi sepulturæ cultus mortuis prodest.

¶Præterea, Inconueniens est dicere quòd frustretur deuotio fidelium: sed aliqui ex deuotione in locis aliquibus religiosis sepeliri disponunt: ergo sepulturæ cultus prodest defunctis.

¶Præterea, Deus pronior est ad miserandum quàm ad condemnandum: sed aliquibus nocet in aliquibus locis sanctis sepultura, si indigni sunt: vnde dicit Gregorius, quos peccata grauia deprimunt, ad maiorem damnationis cumulum potiùs quàm ad solutionem eorum corpora in Ecclesiis ponuntur: ergo multò amplius dicendum est, quòd sepulturæ cultus prosint bonis.

¶SED CONTRA est quod Augustinus, dicit in libro de Cura pro mortuis agenda: Corpori humano quicquid impenditur, non est præsidium vitæ æternæ, sed humanitatis officium.

¶Præterea, Gregor. dicit in 4. Dialo. Curatio funeris, conditio sepulturæ, pompa exequiarum, magis sunt viuorum solatia, quàm subsidia defunctorum.

¶Præterea, Dominus dicit, Matt. 10. Nolite timere eos qui corpus occidunt, & post hoc non habent ampliùs quid faciãt:

sed

sed post mortem sanctorum corpora possunt à sepultura prohiberi, sicut in Ecclesiastica historia legitur esse factum de quibusdam martyribus Lugduni Galliæ: ergo non nocet defunctis si eorum corpora inhumata remanseant: ergo nec cultus sepulturæ prodest.

CONCLVSIO.

¶ Non per se, sed per accidens cultus exequiarum defunctis prodest: eo enim cultu admonentur fideles vt pro eis orent.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sepultura adinuenta est & propter viuos & propter mortuos: propter viuos quidem, ne eorum oculi ex turpitudine cadauerum offendantur, & corpora fœtoribus inficiantur, & hoc quantum ad corpus: sed spiritualiter etiam prodest viuis inquantum per hoc astruitur resurrectionis fides. Sed mortuis prosunt ad hoc quòd inspicientes sepulchra memoriam retinent defunctorum, & pro defunctis orant: vnde & monumentum à memoria nomen accepit. Dicitur enim monumentum quasi monens mentem, vt dicit Aug. in lib. de ciu. Dei: & in lib. de cura pro mortuis agenda. Paganorum tamen error fuit, quòd ad hoc sepultura mortuo prosit, vt eius anima quietem accipiat: non enim credebant animas priùs quietem posse accipere, quàm corpus sepulturæ daretur: quod omninò ridiculum est & absurdum. Sed quòd vlteriùs sepultura in loco sacrato mortuo prodest, non quidem est ex ipso opere operato, sed magis ex opere operante: dum scilicet vel ipse defunctus vel alius corpus tumulari in loco sacro disponens patrocinio alicuius Sancti eum committit, cuius precibus per hoc credendus est adiuuari: & etiam patrocinio eorum qui loco Sancto deseruiunt, qui pro tumulatis apud se frequentiùs & specialiùs orant. Sed illa quæ ad ornatum sepulturæ adhibentur, prosunt quidem viuis inquantum sunt viuorum solatia. sed possunt etiam defunctis prodesse, non quidem per se, sed per accidens, inquantum scilicet per huiusmodi homines excitantur ad compatiendum, & per cõsequens ad orandum: vel etiam quantum ex sumptibus sepulturæ vel pauperes fructum capiunt, vel Ecclesia decoratur: sic enim sepultura inter cæteras eleemosynas computatur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd oleum & cera ad sepulchrum defunctorum prolata per accidens defuncto prosunt, vel inquantum Ecclesiæ offeruntur, siue pauperibus dantur, vel inquantum huiusmodi in Dei reuerentiam fiunt. Vnde & verbis præmissis subiungitur: Oleum enim & cera holocaustum sunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd ideò Sancti patres de suis corporibus tumulandis curauerunt, vt ostenderent corpora mortuorum ad Dei prouidentiam pertinere: non quòd mortuis corporibus aliquis sensus insit, sed propter fidem resurrectionis astruendam: vt patet per Augu. in primo de ciu. Dei. Vnde etiam voluerunt in terra promissionis sepeliri: vbi credebant Christum nasciturum & moriturum, cuius resurrectio nostræ resurrectionis est causa.

¶Ad tertium dicendum, quòd caro est pars naturæ hominis: naturaliter enim homo ad carnem suam afficitur: secundum illud Ephe. 5. Nemo carnem suam odio habet. Vnde secundum istum naturalem affectum inest viuenti quædam solicitudo, quid etiam post eius mortem de corpore sit futurum, doleretque si aliquid indignum suo corpori euenire priùs sentiret. Et ideò illi qui hominem diligunt ex hoc quòd affectui eius, quem diligunt, conformantur, circa eius carnem curam humanitatis impendunt: vt enim dicit Aug. de ciui. Dei: Si paterna vestis & annulus, ac si quid huiusmodi, tantò charius est posteris, quantò erga parentes maior affectus, nullo modo illa spernenda sunt corpora, quæ multò familiariùs atque coniunctiùs quàm quælibet indumenta gestamus. Vnde & in quantum affectui hominis satisfacit sepeliens eius corpus, cum ipse in hoc sibi satisfacere non possit, eleemosynam ei facere dicitur.

¶Ad quartum dicendum, quòd fidelium deuotio (vt Aug. dicit in libro de Cura pro mor. agen.) suis charis in locis sacris prouidens sepulturam, in hoc non frustratur quòd defunctum suum suffragio Sanctorum committit: vt dictum est.

¶Ad quintum dicendum, quòd sepultura in loco sacro impio defuncto non nocet, nisi quatenus hanc sepulturam sibi indignam propter humanam gloriam procurauit.

ARTICVLVS XII.

¶ Vtrùm suffragia quæ fiunt pro vno defuncto, magìs illi prosint pro quo fiunt, quam aliis.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd suffragia, quę fiunt pro vno defuncto, non magis proficiant ei pro quo fiunt, quàm aliis. Lumen enim spirituale magis est communicabile, quàm corporale lumen: sed lumen corporale, scilicet candelæ, quamuis accendatur pro vno tantum, æqualiter omnibus prodest qui simul commorantur, quamuis pro eis candela non accendatur: ergo cùm suffragia sint quædam spiritualia lumina, quamuis pro vno specialiter fiant, non magis valent ei, quàm aliis existentibus in Purgatorio.

¶Præterea, Sicut in litera dicitur, secundum hoc suffragia mortuis prosunt, qui dum viuerent hîc, sibi, vt postea possent, prodesse meruerunt: sed aliqui magis meruerunt vt suffragia sibi prodessent, quàm illi, pro quibus fiunt: ergo eis magis prosunt, aliàs eorum meritum frustraretur.

¶Præterea, Pro pauperibus non fiunt tot suffragia, sicut pro diuitibus: si ergo suffragia facta pro aliquibus eis magis quàm aliis valerent, pauperes essent peioris conditionis: quod est contra sententiam Domini, Luc. 6. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.

¶SED CONTRA, Iustitia humana exemplatur à iustitia diuina: sed iustitia humana si aliquis debitum pro aliquo soluit, eum solùm absoluit: ergo cùm ille qui suffragia facit, quodammodo soluat debitum eius pro quo facit, ei soli proderit.

¶Præterea, Sicut homo faciens suffragia, quodammodò satisfacit pro mortuo, ita etiam interdum aliquis pro viuo satisfacere potest: sed quãdo aliquis satisfacit pro viuo, satisfactio illa non computatur nisi illi, pro quo facta est: ergo & suffragia faciens ei soli prodest, pro quo facit.

CONCLVSIO.

¶ Suffragia pro vno defuncto facta aliis prosunt ratione charitatis, qua bona fiunt bona communia: ratione verò intentionis, magis ei pro quo fiunt, prosunt, imò soli, si solùm ratio dimissionis pœnæ habeatur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc fuit duplex opinio: quidam enim, vt Præpositiuus, dixerunt, quòd suffragia pro vno aliquo facta non magis prosunt ei pro quo fiunt, sed eis qui sunt magis digni. Et pònebant exemplum de candela quæ accenditur pro aliquo diuite, quæ non minùs prodest eis qui cum ipso sunt, quàm ipsi diuiti, & fortè magis si habent oculos clariores: & etiam de lectione, quæ non magis prodest ei, pro quo legitur, quàm aliis, qui simul cum eo audiunt, sed fortè aliis magis qui sunt sensu capaciores. Et si eis obiiceretur, quòd secundum hoc ordinatio Ecclesiæ esset vana, quæ pro eis specialiter orationes instituit: dicunt quòd hoc Ecclesia fecit ad excitandam deuotionem fidelium, qui proniores sunt ad facienda specialia suffragia, quàm communia, & frequentiùs etiam pro suis propinquis orant, quàm pro extraneis. Alij ecõtra dixerunt, quòd suffragia magis valent eis pro quibus fiunt. Vtraque enim opinio secundum aliquid veritatem habet: valor enim suffragiorum pensari potest ex duobus, valent enim vno modo ex virtute charitatis, quæ facit omnia bona communia: & secundum hoc magis valent ei qui magis charitate est plenus, quamuis pro eo specialiter non fiant, & sic valor suffragiorum attenditur magis secundum quandam interiorem consolationem: secundum quòd vnus in charitate existens de bonis alterius delectatur post mortem quantum ad diminutionem pœnæ. post mortem enim non est locus acquirẽdi gratiam vel augendi, ad quod nobis in vita valent opera aliorum ex virtute charitatis. Alio modo valent suffragia ex hoc quòd per intentionem vnius alteri applicantur, & sic satisfactio vnius alteri computatur: & hoc modo non est dubium quòd magis valent ei pro quo fiunt, imò sic ei soli valent, satisfactio enim propriè ad remissionem pœnæ ordinatur. Vnde quantum ad dimissionem pœnæ præcisè valet ad suffragium ei pro quo fit, & secundum hoc secunda opinio plus habet de veritate, quàm prima.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd suffragia prosunt per modum luminis, inquantum à mortuis acceptantur, & ex hoc quandam consolationem accipiunt: & tantò maior est, quanto maiori charitate sunt præditi. Sed inquantum suffragia sunt quædam satisfactio per intentionem facientis translata in alterum, non sunt similia lumini, sed magis solutioni alicuius debiti: non autem est necesse, vt si debitum pro vno soluitur, quòd & debitum aliorum soluatur.

 ¶Ad secun

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud meritum est conditionale, quo sibi meruerunt quòd prodessent si pro eis fierent, quod nihil aliud fuit, quàm facere se habiles ad recipiendum. Vnde patet, quòd non directè meruerunt illud iuuamen suffragiorum, sed per merita præcedentia se habilitauerunt vt fructum suffragiorum susciperent: & ideo non sequitur quòd meritum eorum frustretur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet diuites, quantum ad aliquid, esse melioris conditionis, quàm pauperes, sicut quantum ad expiationem pœnæ: sed hoc quasi nihil est comparatũ possessioni regni cælorum, in qua pauperes melioris conditionis esse ostenduntur, per autoritatem inductam.

ARTICVLVS XIII.

¶ An suffragia facta pro multis, tantundem valeant singulis, ac si specialiter pro vnoquoque fierent.

AD DECIMVMTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd suffragia facta pro multis, tantundem valeant singulis, ac si pro vnoquoq; specialiter fierent. Videmus enim quòd ex lectione, quæ pro vno legitur, nihil ei deperit, si simul & alij legatur: ergo & eadem ratione nihil deperit ei, pro quo fit suffragium, si ei aliquis connumeretur: & ita si pro pluribus fiat, tantùm valet singulis ac si pro vnoquoq; fieret.

¶ Præterea, Secundum communem vsum Ecclesiæ videmus quòd cùm Missa pro aliquo defuncto dicitur, simul etiam illic orationes adiunguntur pro aliis defunctis: hoc autem non fieret si ex hoc defunctus pro quo missa dicitur, aliquod detrimentum reportaret: ergo idem quòd prius.

¶ Præterea, Suffragia præcipuè orationum innituntur diuinæ virtuti: sed apud Deum sicut non differt iuuare per multos vel paucos, ita non differt iuuare multos vel paucos: ergo quantũ iuuaretur vnus ex vna oratione, si pro eo tantùm fieret, tantum iuuabuntur singuli, si eadem oratio pro multis fiat.

¶ SED CONTRA, Melius est plures iuuare, quàm vnum. si ergo suffragium pro multis factum valet singulis tantum, ac si pro vno tantùm fieret, videtur quòd Ecclesia non debuit instituisse, vt pro aliquo fieret singulariter missa vel oratio, sed quòd semper diceretur pro omnibus fidelibus defunctis, quod patet esse falsum.

¶ Præterea, Suffragium habet finitam efficaciam: ergo distributum in multos minùs prodest singulis, quàm prodesset si fieret pro vno tantùm.

CONCLVSIO.

¶ Suffragia, inquantum sunt satisfactiones ex intentione facientis translata in mortuos, magis prosunt ei, pro quo singulariter fiunt, quàm quæ fiunt pro eo & communiter pro aliis: inquantum verò accipiuntur, vt valent ex virtute charitatis, tantundem singulis prosunt, ac si pro vno tantùm fierent.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd si valor suffragiorum consideretur secundum quòd valet ex virtute charitatis viuentis, Ecclesiæ suffragia pro multis facta tantum singulis prosunt, ac si pro vno tantum fierent: quia charitas non minuitur si distribuatur affectus in multos, imò magis augetur: & similiter etiam gaudium quantò pluribus est commune fit maius: vt dicit August. 8. confes. & sic de vno bono facto non minùs lætantur multi in purgatorio quàm vnus. Si autẽ cõsideretur valor suffragiorũ, inquantum sunt satisfactiones quædam per intentionem facientis translatæ in mortuos, tunc magis valet suffragium alicui quod pro eo singulariter fit, quàm quod fit pro eo communiter & multis aliis: sic enim effectus suffragij diuiditur ex diuina iustitia inter eos, pro quibus suffragia fiunt: vnde patet quòd hæc quæstio dependet ex prima: & ex hoc etiã patet quare institutũ sit, vt suffragia specialia in Ecclesia fiant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd suffragia vt sunt satisfactiones quædam, non prosunt per modum actionis sicut doctrina prodest, quæ sicut & omnis alia actio effectum habet secundum dispositionem recipientis, sed valet per modũ solutionis debiti, vt dictum est: & ideò non est simile.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd suffragia pro vno facta, aliquomodo etiam aliis prosunt, vt ex dictis patet: ideò cùm pro vno missa dicitur, non est inconueniens, vt pro aliis etiam orationes fiant. Non enim ad hoc dicuntur aliæ orationes vt satisfactio vnius suffragij determinetur ad alios principaliter, sed vt illis etiam specialiter oratio fusa prosit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd oratio consideratur & ex parte orantis, & ex parte eius qui oratur, ex vtroq; eius effectus dependet: & ideo quamuis diuinæ virtuti non sit magis difficile absoluere multos, quàm vnũ, tamen huiusmodi orantis oratio non ita est satisfactoria pro multis sicut pro vno.

ARTICVLVS XIIII.

¶ Vtrùm tantum valeant suffragia communia illis, pro quibus specialia non fiunt, quantum illis, pro quibus fiunt specialia & communia simul.

AD QVARTVMDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd tantum valeant communia suffragia illis, pro quibus specialia non fiunt, quantum illis, pro quibus fiunt specialia & communia simul: vnicuique enim secundum propria merita reddetur in futuro: sed ille, pro quo non fiunt suffragia, meruit vt tantum iuuaretur post mortem, quantum ille, pro quo fiunt specialia: ergo tantum iuuabitur per communia, quantum & ille per specialia & communia.

¶ Præterea, Inter Ecclesiæ suffragia præcipuum est Eucharistia: sed hæc Eucharistia cùm contineat totum Christum, habet quodammodò efficaciam infinitam. ergo vna oblatio Eucharistiæ, quæ communiter pro omnibus fit, valet ad plenam liberationem eorum, qui sunt in purgatorio: & ita tantum iuuant communia suffragia sola, quantum iuuant specialia & communia simul.

¶ SED CONTRA est, quòd duo bona vno sunt magis eligenda: ergo suffragia specialia & communia magis prosunt ei, pro quo fiunt, quàm communia tantùm.

CONCLVSIO.

¶ Quantum attinet ad velociorem absolutionem pœnæ, plus valent suffragia specialia & communia simul, quàm communia tantum: quantum verò spectat ad finalem pœnæ liberationem æquè valent communia solùm suffragia, atque specialia & communia simul.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd huiusmodi etiam solutio dependet ex solutione primæ quæstionis. Si enim suffragia pro vno specialiter facta, indifferenter omnibus valeant, tũc omnia suffragia sunt communia: & ideò tantùm iuuabitur ille pro quo non fiunt specialia, quantùm ille pro quo fiunt, si sit æqualiter dignus. Si autem suffragia pro aliquo facta, non indifferenter omnibus prosunt, sed eis maximè pro quibus fiunt, tunc non est dubium quòd communia suffragia & specialia plus valent alicui, quàm communia tantùm: & ideò etiã Magister duas opiniones in litera tangit. Vnam dũ dicit, quòd æqualiter prosunt diuiti communia & specialia, & pauperi communia tantùm, quamuis enim ex pluribus iuuetur vnus, quàm alter, non tamen plus iuuatur. aliam autem tangit cùm dicit, quòd ille pro quo fiunt specialia, consequitur velociorẽ absolutionem, sed non pleniorem, quia vterque ab omni pœna liberabitur finaliter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iuuamen suffragiorum non cadit directè sub merito & simpliciter, sed quasi sub conditione: & ideò non sequitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis virtus Christi, qui continetur sub sacramento Eucharistiæ, sit infinita: tamen determinatus est effectus, ad quem illud sacramentum ordinatur: vnde non oportet quòd per vnum altaris sacrificium tota pœna eorum, qui sunt in purgatorio, expietur: sicut etiam nec per vnum sacrificium, quod aliquis offert, liberatur à tota satisfactione debita pro peccatis: vnde & quandoque plures missæ in satisfactione vnius peccati iniunguntur: credibile tamẽ est, quòd per diuinam misericordiam, si aliquid de specialibus suffragiis supersit his, pro quibus fiunt, vel si eis non indigeant aliis dispensetur, pro quibus non fiunt, si eis indigeant, vt patet per Dama. in sermone de dormientibus sic dicentem: Deus tanquam iustus commetietur impotenti possibilitatem, tanquã suscipiẽs defectum & mutationem, negotiabitur, quæ quidem negotiatio attenditur, si id quod deest vni, alteri suppleat.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA secunda, *De oratione respectu sanctorũ, qui sunt in patria, in tres articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de oratione respectu Sanctorum, qui sunt in patria.

¶ Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primò, verùm Sancti orationes nostras cognoscant.

¶ Secundò,

¶Secundò, vtrùm eos interpellare debeamus ad orandum pro nobis.

¶Tertiò, vtrùm orationes eorum pro nobis fusæ semper exaudiantur.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm Sancti orationes nostras cognoscant.

Tho. 4. dist. 45. q. 3. art. 2. et seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Sancti orationes nostras non cognoscant: Isa. 63. Pater noster es, & Abraham nesciuit nos, & Israël ignorauit nos. Glo. August. dicit quòd mortui Sancti nesciunt quid agant viui, etiam eorum filij. & sumitur ab Aug. de Cura pro mor. agen. vbi hanc autoritatem inducit, & sunt hæc verba Aug. ibidem. Si tanti Patriarchæ quid erga populū ab eis procreatum ageretur ignorauerunt, quomodò mortui viuorum rebus atque actibus cognoscendis adiuuandisque miscentur? ergo Sancti orationes nostras cognoscere non possunt.

¶Prætereà, Quarti Reg. 22. dicitur ad Iosiam regem, Idcirco, scilicet quod fleuisti coram me, colligam te ad patres tuos, vt non videant oculi tui mala omnia, quæ sum inducturus in locum istum: sed in hoc nullo modo per mortem Iosiæ subuentum fuisset, si post mortem quid genti suæ eueniret cognosceret; ergo Sancti mortui actus nostros non cognoscunt, & ita non intelligunt nostras orationes.

¶Prætereà, Quantò aliquis est in charitate perfectior, magis proximo in periculis subuenit: sed Sancti in carne viuentes, proximis & maximè sibi coniunctis in periculis consulunt, & manifestè auxiliantur: cùm ergo post mortem sint multò maioris charitatis, si facta nostra cognoscerent, multum aut plus suis charis sibi coniunctis consulerent & auxiliarentur in necessitatibus, quòd facere non videntur: ergo non videtur quòd actus nostros & orationes nostras cognoscant.

¶Prætereà, Sicut Sancti post mortem vident verbum tantùm, & angeli, de quibus dicitur Matth. 18. Angeli eorum semper vident faciem Patris mei: sed angeli verbum videntes non propter hoc omnia cognoscunt, cùm à nescientia minores à superioribus purgentur: vt patet per Diony. in 6. cap. Cæ. hier. ergo nec Sancti, quamuis verbum videant, in eo nostras orationes cognoscunt, & alia quæ circa nos aguntur.

¶Prætereà, Solus Deus inspector est cordium: sed oratio præcipuè in corde consistit: ergo solius Dei est orationes cognoscere, non ergo Sancti nostras orationes cognoscunt.

¶SED CONTRA, Super illud Iob 14. Siue nobiles fuerunt filij eius, siue ignobiles, non intelligent, dicit Grego. 12. lib. Mor. Hoc de animabus sanctis sciendum non est, quia quæ omnipotentis Dei virtutem vel charitatem vident, nullo modo credendum est, quòd sit foris aliquid quod ignorent: ergo ipsi orationes nostras cognoscunt.

¶Præterea, In 2. Dialo. Animæ videnti Creatorem angusta est omnia creatura: quantumlibet enim de luce Creatoris aspexerit, breue fit ei quod creatum est: sed hoc maximè impedire videtur, quòd animæ Sanctorum orationes & alia, quæ circa nos aguntur cognoscant. quia à nobis distant: cùm ergo distantia non impediat illa, vt ex prædicta autoritate patet, videtur quòd animæ Sanctorum cognoscant orationes & ea quæ hìc aguntur.

¶Prætereà, Si ea quæ circa nos aguntur, non cognoscerent, nec pro nobis orarent, quia defectus nostros ignorarent: sed hic est error Vigilantij, vt Hiero. dicit in Epistola contra eum: ergo Sancti ea quæ circa nos aguntur cognoscunt.

CONCLVSIO.

¶Sancti non omnia cognoscunt cùm essentiam Dei non comprehendant: in Verbo autem cognoscunt quæ ad nos spectant, & per consequens nostras orationes.

¶RESPONDEO dicendum, quòd diuina essentia est efficiens medium cognoscendi omnia, quod patet ex hoc quòd Deus videndo suam essentiam, omnia intuetur: non tamen sequitur quòd quicunque essentiam Dei vident, omnia cognoscāt, sed solùm qui essentiam comprehendunt: sicut nec in principio aliquo cognito, consequens est omnia cognosci, quæ ex principio consequuntur, nisi tota virtus principij comprehendatur: vnde cùm animæ Sanctorum diuinam essentiam non comprehendant, non est consequens vt omnia cognoscant quæ per essentiam diuinam cognosci possunt. Vnde etiam de quibusdam inferiores angeli à superioribus edocentur, quamuis essentiam diuinam videant. Sed vnusquisque beatus tantum de aliis rebus, necessarium est, vt in essentia diuina videat, quantum perfectio suæ beatitudinis requirit. Hoc autem ad perfectionem beatitudinis requiritur, vt homo habeat quicquid velit, nec aliquid inordinatè velit: hoc autem recta voluntate quilibet vult, vt ea quæ ad ipsum pertinent cognoscat: vnde cùm nulla rectitudo Sanctis desit, volunt cognoscere ea quæ ad nos pertinent: & ideò oportet quòd illa in verbo cognoscant: hoc autem ad eorum gloriam pertinet, quòd auxilium indigentibus præstent ad salutem, sic enim Dei cooperatores efficiuntur, quo nihil est diuinius, vt ait Diony. 3. c. Cæ. hierar. vnde patet quòd Sancti habent cognitionem eorum quæ ad hoc requiruntur, & sic manifestum est quòd in verbo cognoscunt vota & deuotiones & orationes hominum, qui ad eorum auxilium confugiunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum Aug. intelligendum est de cognitione naturali animarum separatarum: quæ quidem cognitio in Sanctis viris non est obtenebrata, sicut est in peccatoribus: non autem loquitur de cognitione quæ est in verbo, quam constat Abraham eo tempore quo hęc dicta sunt per Isaiam, non habuisse cùm ante Christi passionem nullus ad visionem Dei peruenerit.

¶Ad secundum dicendum, quòd Sancti, licet post hanc vitam cognoscant ea quæ hìc geruntur, non tamen credendum est quòd afficiantur doloribus, cognitis aduersitatibus eorum, quos in hoc seculo dilexerunt: ita enim repleti sunt gaudio beatitudinis, quòd dolor in eis locum non inuenit. Vnde etsi cognoscant suorum infortunia post mortem, nihilominus dolori eorum consulitur, si ante huiusmodi infortunia de hoc seculo subtrahantur. Sed fortè animæ non glorificatæ dolorem aliquem sentirent, si incommoda charorum suorum perciperent. & quia anima Iosiæ non statim glorificata fuit à corpore egressa: quantum ad hoc ex hac ratione Aug. concludere nititur, quòd animæ mortuorum cognitionem non habeant de factis viuentium.

¶Ad tertium dicendum, quòd animæ Sanctorum habent voluntatem plenariè conformem diuinæ voluntati etiam in volito: & ideò quamuis affectum charitatis ad proximum retineant, non tamen eis alter auxilium ferunt, quàm secundum diuinam iustitiam vident dispositū, & tamen credendū est quòd multùm proximos iuuant, pro eis apud Deum intercedendo.

¶Ad quartum dicendum, quòd quamuis vidētes Verbum, non sit necessarium in Verbo omnia videre, vident tamen ea quæ ad perfectionem beatitudinis pertinent eorum, vt dictum est.

¶Ad quintum dicendum, quòd cogitationes cordium solus Deus per ipsum nouit, sed tamen alij cognoscunt quatenus eis reuelatur vel per visionem Verbi, vel quocunque modo.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm debeamus Sanctos interpellare ad orandum pro nobis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non debeamus Sanctos interpellare ad orandum pro nobis. Nullus enim amicos alicuius interpellat ad orandum pro se, nisi quatenus credit apud eos se faciliùs gratiam obtinere. Sed Deus est in infinitum magis misericors quolibet Sancto: & sic voluntas eius faciliùs inclinatur ad nos exaudiendum, quàm voluntas alicuius Sancti: ergo videtur superfluum constituere mediatores inter eos & Deum, vt ipsi pro nobis intercedant.

¶Pręterea, Si eos ad orādum pro nobis interpellare debemus, hoc non est nisi quia scimus eorum orationem Deo esse acceptam: ergo semper debemus superiores pro nobis intercessores constituere ad Deum, & nunquam minores.

¶Præterea, Christus etiam secundum quòd homo, dicitur sanctus sanctorum, & eum secundum quòd homo orare competit: sed nunquam Christum ad orādum pro nobis interpellamus: ergo nec alios Sanctos interpellare debemus.

¶Præterea, Quicunque rogatus ab aliquo, vt pro eo intercedat, preces ipsius ei repræsentat, apud quem pro eo intercedit: sed superfluum est ei repræsentare aliquid, cui omnia sunt præsentia: ergo superfluum est quòd Sanctos intercessores constituamus pro nobis ad Deum.

¶Pręterea, Illud est superfluum quod fit propter aliquid, quod sine eo fieret vel non fieret: sed similiter Sancti orarent pro nobis, vel non orarent, siue nos oremus eos siue non oremus: quia

si sumus digni, vt pro nobis orent, etiam nobis eos non orantibus pro nobis orarent: si autem sumus indigni, etiam si petamus pro nobis, non orant: ergo interpellare eos ad orandum pro nobis, videtur omninò superfluum.

¶SED CONTRA est quod dicitur Iob 5. Voca si est qui tibi respondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere. Vocare autem nostrum est (vt Gregorius dicit ibidem) humili Deum prece deposcere: ergo cùm volumus Deum orare, debemus ad Sanctos conuerti, vt pro nobis Deum orent.

¶Prætereà, Sancti qui sunt in patria, magis sunt accepti Deo, quàm in statu viæ: sed Sanctos qui sunt in via, constituere debemus intercessores pro nobis ad Deum exemplo Apostoli, qui dicebat Romanor. 15. Obsecro vos fratres per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem Spiritus sancti, vt adiuuetis me in orationibus vestris pro me ad Dominum: ergo nos multo fortiùs petere debemus à Sanctis, qui sunt in patria, vt nos iuuent orationibus suis ad Deum.

¶Prætereà, Ad hoc est communis consuetudo Ecclesiæ, quæ in litaniis Sanctorum orationem petit.

CONCLVSIO.

¶Cùm Diuinæ legis ordo hoc postulet, vt nos qui longè distamus à Deo, per Sanctos, qui illi propinquissimi sunt, in illum reducamur, eos orare debemus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd iste ordo est diuinitùs institutus in rebus secundum Dionysium, vt per media vltima reducantur in Deum: vnde cùm Sancti qui sunt in patria, sint Deo propinquissimi, hoc diuinæ legis ordo requirit, vt nos qui manentes in corpore peregrinamur à Domino, in eum per Sanctos medios reducamur, quod quidem contingit dum per eos diuina bonitas in nos suum effectum infundit: & quia reditus noster in Deum respondere debet processui bonitatum ipsius ad nos, sicut mediantibus Sanctorum suffragiis Dei beneficia in nos deueniunt, ita oportet nos in Deum reduci, vt iteratò beneficia eius sumamus mediantibus Sanctis: & inde est quòd eos intercessores pro nobis ad Deum constituimus, & quasi mediatores, dũ ab eis petimus, quòd pro nobis orent.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut non est propter defectum diuinæ potentiæ, quod mediantibus secundis causis agentibus operatur, sed est ad complementum ordinis vniuersi, & vt eius bonitas multipliciùs diffundatur in res, dum res ab eo non solùm suscipiunt bonitates propinquas, sed insuper quòd aliis causa bonitatis existant: ita etiam non est propter defectum misericordiæ ipsius, quòd oporteat eius clementiam per orationes Sanctorum pulsare, sed est ad hoc, vt ordo prædictus seruetur in rebus.

¶Ad secundum dicendum, quòd quamuis Sancti superiores sint magis Deo accepti, quàm inferiores: vtile tamen est etiam minores Sanctos interdum orare: & hoc propter quinque rationes. Primò, ex hoc quòd quandoque aliquis habet maiorem deuotionem ad minorem Sanctum, quàm ad Sanctum maiorem, ex deuotione autem maximè dependet orationis effectus. Secundò, autem propter fastidium tollendum, quia assiduitas vnius rei fastidium parit, per hoc autem quòd diuersos Sanctos oramus, quasi in singulis nouus feruor deuotionis excitatur. Tertiò, quia quibusdam Sanctis datum est in aliquibus specialibus causis præcipuè patrocinari, sicut Antonio ad ignẽ infernalem. Quartò, vt omnibus honor debitus exhibeatur à nobis. Quintò, quia plurium orationibus quandoq; impetratur quod vnius oratione non impetratur.

¶Ad tertium dicendum, quòd oratio est actus quidam: actus autem sunt particularium suppositorum: & ideò si diceremus, Christe ora pro nobis, nisi aliquid adderemus, videretur hoc ad personam Christi referri: & ita videretur esse consonum illi errori Nestorij, qui distinxit in Christo personam Filij hominis à persona Filij Dei: vel errori Arrij, qui posuit personam Filij minorem Patre. Vnde ad hos errores euitandos Ecclesia non dicit, Christe ora pro nobis, sed Christe audi nos, vel miserere nobis.

¶Ad quartum dicendum, quòd sicut infrà dicitur, non dicuntur Sancti preces nostras Deo repræsentare, quasi ei incognita manifestent, sed quia eas exaudiri à Deo petunt, vel diuinam consulunt veritatem de eis, quid scilicet secundum eius prouidentiam fieri debeat.

¶Ad quintum dicendum, quòd ex hoc ipso aliquis efficitur dignus, vt sanctus aliquis pro eo oret, quòd ad ipsum in sua necessitate cum pura deuotione recurrit: & ita non est superfluum quod Sanctos oremus.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm orationes Sanctorum ad Deum pro nobis effusæ, semper exaudiantur.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd orationes Sanctorum pro nobis ad Deum fusæ, non semper exaudiantur: si enim exaudirentur, maximè exaudirentur Sancti de his quæ ad eos pertinent, sed de his non exaudiuntur. Vnde dicitur Apocalypsis, sexto, quòd martyribus petentibus vindictam de his quæ sunt super terrã dictum est, Vt requiescerent modicum tempus adhuc donec impleretur numerus fratrum suorum: ergo multò minùs exaudiuntur de his, quæ ad alios pertinent.

¶Prætereà, Hiere. 15. dicitur, Si steterit Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum: ergo Sancti nõ semper exaudiuntur, cùm pro nobis orant ad Deum.

¶Prætereà, Sancti in patria æquales angelis Dei dicuntur, vt patet Matthæi 22. sed angeli non semper exaudiuntur in suis orationib9, quod patet ex hoc quod habetur Danielis decimo, vbi dicitur: Ego veni propter sermones tuos, princeps autem regni Persarum restitit mihi vno & viginti diebus. Non autem venerat in adiutorium Danieli angelus, qui loquebatur, nisi à Deo liberationem petendo, & tamen est impedita orationis eius impletio: ergo nec etiam alij Sancti pro nobis orantes apud Deum semper exaudiuntur.

¶Præterea, Quicunque orationem impetrat aliquid, quodammodò meretur illud: sed Sancti qui sunt in patria, non sunt in statu merendi: ergo non possunt suis orationibus aliquid impetrare nobis apud Deum.

¶Præterea, Sancti per omnia conformant voluntatem suam voluntati Dei: ergo nolunt nisi quod sciunt Deum velle: sed hoc quod vult fieret etiam eis non orantibus: ergo eorum orationes non sunt efficaces ad aliquid impetrandum.

¶Præterea, Orationes totius cælestis Curiæ, si aliquid impetrare possunt, sunt efficaciores, quàm omnia præsentis Ecclesiæ suffragia: sed multiplicatis præsentis Ecclesiæ suffragiis factis pro aliquo in purgatorio existente, totaliter absolueretur à poena: cùm ergo Sancti qui sunt in patria, eadem oratione orent pro illis, qui sunt in purgatorio, sicut & pro nobis: si nobis aliquid impetrant, illos qui sunt in purgatorio, totaliter orationes eorum à poena absoluerent, quod falsum est: quia sic suffragia Ecclesiæ pro defunctis facta, superflua essent.

¶SED CONTRA est quod habetur secundi Machabæorum vltimo. Hic est qui multum orat pro populo & pro vniuersa sancta ciuitate Hieremias propheta Dei: & quod eius oratio sit exaudita, patet per hoc quod sequitur, quòd extendit Hieremias dexteram, & dedit Iudæ gladium dicens: Accipe sanctum gladium munus à Deo, &c.

¶Præterea, Hiero. in Epistola contra Vigilantium. Dicis in libello tuo quòd dum viuimus, mutuò pro nobis orare possumus. & hoc postea improbat dicẽs sic: Si Apostoli & martyres adhuc in corpore constituti, possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse soliciti, quantò magis post coronas, victorias, & triumphos?

¶Præterea, Ad hoc est consuetudo Ecclesiæ, quæ frequenter petit vt Sanctorum orationibus adiuuetur.

CONCLVSIO.

¶Sancti semper Deum precibus suis exorant, cùm nihil desiderent, nisi quod Deus voluerit: etsi ex parte nostra defectus impediat, quominus Sanctorum orationes effectum suum sortiantur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Sancti dicuntur dupliciter orare pro nobis. Vno modo oratione expressa, dum votis suis aures diuinæ clementiæ pro nobis pulsant. Alio modo quasi oratione interpretatiua, scilicet per eorum merita, quæ in conspectu eius existentia non solùm eis cedunt ad gloriam, sed sunt nobis etiam suffragia & orationes quædam, sicut etiã sanguis Christi pro nobis dicitur veniam petere. Vtroque autem modo Sanctorum orationes sunt, quantum est in eis, efficaces ad impetrandum quod petunt: sed ex parte nostra potest esse defectus, quòd non consequamur fructum orationum ipsorum, secundum quòd pro nobis orare dicuntur, ex hoc quòd merita eorum nobis proficiunt: sed secundum

quod

quòd orant pro nobis, votis suis aliquid nobis postulando, semper exaudiuntur: quia non volunt, nisi quod vult, nisi loquamur de voluntate antecedente, secundum quam vult omnes homines saluos fieri, quæ non semper impletur. Vnde nec est mirum si quod Sancti volunt per hunc modum voluntatis, interdum non impletur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa oratio martyrum non est aliud quàm eorum desiderium de obtinenda stola corporis & societate Sanctorum, qui saluandi sunt, & consensu quo consentiunt diuinæ iustitiæ punienti malos: vnde Apoca. 6. super illud, Vsquequò Domine, &c. dicit glo. Desiderant gaudium maius, & consortium Sanctorum, & iustitiæ Dei consentiunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd Dominus loquitur ibi de Moyse & Samuele secundum statum, quo fuerunt in hac vita. Ipsi enim leguntur pro populo orantes iræ Dei restitisse, vt Glossa interlinearia dicit: & tamē si in illo tēpore, vt fuissent, non potuissent orationibus Deum placare ad populum, propter populi illius malitiam: & hic est illius literæ intellectus.

¶Ad tertium dicendum, quòd ista pugna bonorum angelorum non intelligitur ex hoc quòd apud Deum contrarias orationes funderent, sed quia contraria merita ex diuersis partibus ad diuinum examen referebant, diuinam sententiam expectantes, & hoc est quod Gregorius 17. Mora exponens prædicta verba Dani. dicit: Sublimes spiritus gentibus principantes, nequaquam pro iniustè agentibus decertant, si eorum facta rectè iudicantes examinant: cùmque vniuscuiusque gentis vel culpa vel iustitia ad supernæ Curiæ solium ducitur, eiusdem gentis præpositus vel obtinuisse in certamine, vel non obtinuisse perhibetur: quorum tamen omnium vna victoria est super se opificis voluntas summa, quam dum semper aspiciunt, quod obtinere non valent, nequaquam volunt nec petunt: ex quo etiam patet quòd orationes eorum semper exaudiuntur.

¶Ad quartum dicendum, quòd licet Sancti non sint in statu merendi sibi postquam sunt in patria, sunt tamen in statu merendi aliis: vel potiùs ex merito præcedenti alios iuuandi: hoc enim apud Deum viuentes meruerunt, vt orationes eorum exaudirentur post mortem. Vel dicendum quòd oratio ex alio meretur & ex alio impetrat. Meritū enim consistit in quadam adæquatione actus ad finem, propter quem est qui ei quasi merces redditur: sed orationis impetratio innititur liberalitati eius qui rogatur, quod tamen ipse non meruit, & ita quamuis Sancti non sint in statu merendi, tamen non sequitur quòd non sint in statu impetrandi.

¶Ad quintum dicendum, quòd sicut ex autoritate Greg. inducta patet, Sancti vel angeli nolunt nisi quod in diuina voluntate conspiciunt, & etiam nihil aliud petunt, nec tamen oratio eorum est infructuosa: quia etiam sicut dicit Augustinus in libro de Prædestinatione Sanctorum, orationes Sanctorum in prædestinatis prosunt: quia fortè præordinatum est vt intercedentium orationibus saluentur: & ita etiam Deus vult, vt orationibus Sanctorum impleatur illud quod Sancti vident eum velle.

¶Ad sextum dicendum, quòd suffragia Ecclesiæ pro defunctis sunt quasi quædam satisfactiones viuentium vice mortuorum, & secundum hoc mortuos à pœna absoluunt, quam non soluerunt. Sed Sancti qui sunt in patria, non sunt in statu satisfaciendi: & ideò non est simile de eorum orationibus & Ecclesiæ suffragiis.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAtertia, *De signis quæ iudicium præcedent, in tres articulos diuisa.*

EINDE considerandum est de signis, quæ iudicium præcedent.

¶Circa quod quæruntur tria.

¶Primò, vtrùm aduentum Domini ad iudicium aliqua signa præcedent.

¶Secundò, vtrùm secundum veritatem sol & luna obscurari tunc debeant.

¶Tertiò, vtrùm virtutes cælorum Domino veniente moueantur.

¶Vtrùm aliqua signa præcedent aduentum Domini ad iudicium.

ARTICVLVS I.

D PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd aduentum Domini ad iudicium non præcedent aliqua signa, quia 1. Thessa. 5. Cùm dixerint pax & securitas, repentinus eis superueniet interitus: sed non esset pax & securitas si homines per signa præcedentia terrerentur: ergo signa non præcedent illum aduentum. *Tho. 4. dist. 48. q. 1. art. 4. q. 1. & seq.*

¶Præterea, Signa ad manifestationem alicuius requiruntur: sed aduentus eius debet esse occultus: vnde & 1. Thessa. 5. Dies Domini sicut fur ita in nocte veniet: ergo signa non debent ipsum præcedere.

¶Præterea, Tempus primi aduentus fuit præcognitum à Prophetis, quod non est de secundo aduentu: sed primum aduentum Christi non præcesserunt aliqua huiusmodi: ergo nec secundum præcedent.

¶SED CONTRA est quod dicitur Luc. 21. Erunt signa in sole & luna & stellis.

¶Præterea, Hiero. ponit 15. signa præcedentia iudicium dicens: quòd primo die maria omnia exaltabuntur 15. cubitis super montes. Secundò, omnia æquora prosternentur in profundum, quod vix videri poterunt. Tertiò, redigentur in statum antiquum. Quartò, belluæ omnes & alia quæ mouentur in aquis, congregabuntur, & leuabunt capita super pelagus more contentionis inuicem mugientes. Quintò, omnia volatilia cæli congregabuntur in campis inuicem plorantes, non gustantes aliquid nec bibentes. Sextò, flumina ignea surgent contra firmamentum ab Occasu solis vsque ad Ortum corruentia. Septimò, omnia sydera errantia & fixa ex se spargent igneas comas sicut cometæ. Octauò, erit magnus terræmotus, vt omnia animalia prosternantur. Nonò, omnes plantæ sanguineum dabunt rorem. Decimò, omnes lapides parui & magni diuidentur in quatuor partes, vnaquæque aliam collidente. Vndecimò, omnes colles & montes & ædificia in puluerem redigentur. Duodecimò, omnia iumenta venient ad campos de syluis & montibus rugientia & nihil gustantia. Decimotertiò, omnia sepulchra ab ortu solis vsque ad occasum solis patebunt cadaueribus ad resurgendum. Decimoquartò, omnes homines de habitaculis recedent, non intelligentes neque loquentes neque discernentes. Decimoquintò, omnes morientur & resurgent cum mortuis longè antè defunctis.

CONCLVSIO.

¶Multa signa præcedent diem iudicij, tum propter illius dignitatem, tum vt nos ad reuerentiam & subiectionem inducant.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Christus ad iudicandum veniens, in forma gloriosa apparebit propter autoritatem, quæ iudici debetur. Ad dignitatem autem iudiciariæ potestatis pertinet habere aliqua indicia quæ ad reuerentiam & subiectionem inducant: & ideò aduentum Christi ad iudicium venientis multa signa præcedent, vt corda hominum in subiectionem venturi iudicis adducantur, & ad iudicium præparentur huiusmodi signis præmoniti, quæ autem sint ista signa, de facili sciri non potest. Signa enim quæ in Euangeliis leguntur, vt August. dicit ad Esitium de fine mundi, nō solùm pertinent ad aduentum Christi ad iudicium, sed etiam ad tempus destructionis Hierusalem: & ad aduentum quo Christus continuè Ecclesiam suam visitat: ita quòd fortè si diligenter aduertatur, nullum eorum inuenitur ad futurum aduentum pertinere, vt ipse dicit: quia signa quæ in Euangeliis tanguntur, sicut pugnæ & terrores & huiusmodi, à principio humani generis fuerunt, nisi fortè dicatur quòd tunc temporis magis inualescent, sed secundum quam mensuram crescentia vicinum aduentum denuntient incertum est. Signa verò quæ Hierony. ponit, non asserit, sed in Annalibus Hebræorum se ea scripta reperisse dicit, quæ etiam valde parum verisimilitudinis habent.

¶AD PRIMVM ergo dicendum quòd secundum Augustinum in libro ad Esitium, quòd circa finem mundi erit persecutio malorum contra bonos: vnde simul aliqui timebunt, scilicet boni, & alij securi erunt, scilicet mali. Quod autem dicitur, cùm dixerint pax & securitas, &c. ad malos referendum est, qui signa futura iudicij paruipendent: ad bonos verò pertinet quod dicitur Luc. 21. Arescentibus hominibus, &c. Vel potest dici quòd omnia illa quæ circa iudicium erunt, infra tempus iudicij computantur, vt sic dies iudicij omnia

omnia illa contineat. Vnde quamuis ex signis apparentibus circa diem iudicij homines terreantur, ante tamen quàm signa illa apparere incipiant, in pace & securitate impij se esse credent post mortem Antichristi, non statim iudicantes mundum consummari, vt priùs existimabant.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dies Domini dicitur sicut fur venire, quia ignoratur determinatum tempus quod per signa illa cognosci non poterit, quamuis etiam sub die iudicij comprehendi possint omnia illa manifestissima, quæ immediatè præcedent, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in primo aduentu Christus venit occultus, quamuis determinatum tempus esset priùs cognitum à prophetis: & ideò non oportebat huiusmodi signa in primo aduentu apparere, sicut apparebunt in secundo aduentu, in quo manifestus veniet, quamuis determinatum tempus sit occultum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm sol & luna obscurabuntur circa iudicium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd circa iudicium secundum rei veritatem sol & luna obscurentur. Quia vt dicit Rabanus super Matth. Nihil prohibet intelligere, tunc temporis veraciter solem & lunam, cum syderibus cæteris suo lumine priuari, quomodò de sole constat factum esse tempore Dominicæ passionis.

¶ Præterea, Lux corporum cælestium ad generationem inferiorum corporum ordinatur, quia per eam influunt in hæc inferiora: & non solùm per motum, sed per lumen, vt dicit Auer. in libro de substantia orbis, sed tunc generatio cessabit: ergo nec lux in cælestibus corporibus remanebit.

¶ Præterea, Inferiora corpora purgabuntur, vt quibusdam videtur, à qualitatibus, quibus agunt: corpus autem cæleste non solùm agit per motum, sed per lumen, vt dictum est: ergo sicut motus cæli cessabit, ita & lumen corporum cælestium.

¶ SED CONTRA est, quòd secundum Astrologos sol & luna simul eclipsim pati non possunt: sed illa obscuratio solis & lunæ simul esse dicitur Domino ad iudicium veniente: ergo non erit obscuratio secundum rei veritatem per modum eclipsis naturalis.

¶ Præterea, Non congruit idem esse causam defectus alicuius rei & augmenti: sed veniente Domino lux luminarium augenda erit: vnde Isa. 30. Erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis septempliciter: ergo non est conueniens quòd veniente Domino lux illorum corporum cesset.

CONCLVSIO.

¶ Ratione momenti aduentus Christi non est credibile, neque solem neque lunam obscurari: ratione verò temporis propinqui, poterunt obscurari, ad incutiendum terrorem hominibus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd si loquamur de sole & luna, quantum ad ipsum momentum aduentus Christi, sic non est credibile quòd obscurentur sui luminis priuatione: quia totus mundus innouabitur Christo veniente & Sanctis resurgentibus, vt dictum est. Si autem loquamur de eis secundum tempus propinquum ante iudicium, sic esse poterit quòd sol & luna & alia cæli luminaria sui luminis priuatione obscurabuntur, vel diuersis temporibus, vel simul diuina virtute faciente ad hominum terrorem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Rabanus loquitur quantum ad tempus iudicium præcedens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lux est in corporibus cælestibus non solùm ad causandum generationem in istis inferioribus, sed etiam ad eorum perfectionem & decorem: vnde non oportet quòd cessante generatione lux corporum cælestium cesset, sed magis augeatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nõ videtur esse probabile quòd qualitates elementares ab elementis remoueantur, quamuis quidam hoc posuerint: si tamen remouerentur, non est simile de eis & de luce, eò quòd qualitates elementares habent adinuicem contrarietatem, vnde agunt corrumpendo. Lux autem non est principium actionis per viam contrarietatis, sed per viam principij regulantis contraria & ad concordiam reducentis, nec est simile de motu corporum cælestium. Motus enim est actus imperfecti, vnde & tolli debet quando tolletur imperfectio, quod de luce non potest dici.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm virtutes cælorum Domino veniente commouebuntur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd virtutes cælorum Domino veniente non commouebuntur. Virtutes enim cælorum dici non possunt nisi angeli beati: sed immutabilitas est de ratione beatitudinis: ergo moueri non poterunt.

¶ Præterea, Admirationis causa est ignorantia, vt patet in primo Metaphysicæ. sed sicut ab angelis longè abest timor, ita & ignorantia: quia vt dicit Gregorius, Quid est quod non videant, qui videntem omnia vident? ergo non poterunt per admirationem moueri, vt in litera dicitur.

¶ Præterea, Omnes angeli diuino iudicio astabunt: vnde Apocalypsis sexto dicitur: Omnes angeli stabũt in circuitu throni: sed virtutes nominant vnum specialem ordinem in Angelis: ergo non potiùs de eis dici potuit nec debuit quod moueantur quàm de aliis angelis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iob decimosexto, Columnæ cæli pauent aduentum eius: sed columnæ cæli non possunt intelligi nisi virtutes cælorum: ergo virtutes cælorum commouebuntur.

¶ Præterea, Matth. 24. dicitur: Stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur.

CONCLVSIO.

¶ Siue virtutes accipiantur pro omnibus cælestibus corporibus, siue proprio nomine Ordinis, Domino veniente, propter rei nouitatem & splendorem mouebuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd virtutes in angelis dicuntur dupliciter, vt patet per Diony. 11. cap. Cæl. hierar. quandoque enim nomen Virtutum vni ordini appropriatur, qui secundum ipsum est medius mediæ hierarchiæ: secundum verò Gregor. est supremus infimæ hierarchiæ. Alio modo accipitur pro omnibus Cælestibus spiritibus, & vtroque modo potest accipi in proposito. In litera enim exponitur, prout accipitur secundo modo pro omnibus angelis, & tunc dicũtur moueri propter admirationẽ nouitatis quæ in mũdo erit, sicut in litera dicitur. Potest etiam exponi prout Virtutes est propriũ nomen ordinis: & tunc ordo ille dicitur moueri præ aliis ratione effectus: quia illi ordini secundum Grego. attribuitur miracula facere, quæ maximè circa illud tempus fient: vel quia ordo ille cùm sit de media hierarchia secundum Dionysi. non habet potentiam limitatam, vnde oportet quòd eius ministeriũ sit circa causas vniuersales. Vnde proprium officiũ virtutũ esse videtur corpora cælestia mouere, quæ sunt causa eorum quæ in natura inferiori aguntur, & hoc etiam ipsum nomen sonat: quia virtutes cælorum dicuntur. Tunc ergo mouebuntur, quia ab effectu suo cessabunt, vlteriùs corpora cælestia non mouentes: sicut nec angeli qui sunt ad custodiam hominum deputati, vlteriùs custodiæ officio vacabunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mutatio illa nõ variat aliquid quod ad eorum statum pertineat, sed refertur vel ad effectus eorum qui immutari possunt sine eorum mutatione, vel ad nouam rerum considerationem, quam priùs secundum species concreatas videre non poterant: hanc autem vicissitudinem cogitationum ab eis beatitudo nõ tollit. Vnde dicit Augustinus quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempora.

¶ Ad secundum dicendum, quòd admiratio solet esse de his quæ nostram conditionem excedunt vel facultatem: & secundum hoc virtutes cælorum admirabuntur diuinam virtutem talia facientem, inquantum ab eius imitatione & comprehensione deficiunt, per quem modum dixit Agnes quòd eius pulchritudinem sol & luna mirantur: & sic non ponitur in angelo ignorantia, sed tollitur Dei comprehensio.

¶ Ad tertium patet responsio ex dictis.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA-quarta, *De igne vltimæ conflagrationis, in nouem articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de igne vltimæ conflagrationis mundi.

¶ Circa quod quæruntur nouem.

¶ Primò,

¶Primò, vtrùm aliqua mundi purgatio ſit futura.

¶Secundò, vtrùm per ignem ſit futura.

¶Tertiò, vtrùm ille ignis ſit eiuſdem ſpeciei cum igne elementari.

¶Quartò, vtrũ ignis ille ſit cælos ſuperiores purgaturus.

¶Quintò, vtrùm ille ignis ſit alia elementa conſumpturus.

¶Sextò, vtrùm omnia elementa ſit purgaturus.

¶Septimò, vtrùm ille ignis præcedat iudicium vel ſequatur.

¶Octauò, vtrùm per illum ignem conſumendi ſint homines.

¶Nonò, vtrùm per eum inuoluendi ſint reprobi.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm mundi purgatio ſit futura.

Tho. 4. d. 47. q. 2. ar. 1. q. 1. et ſeq.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd nulla mundi purgatio ſit futura. Non enim purgatione indiget, niſi quod eſt immundum: ſed creaturæ Dei non ſunt immundæ: vnde dicitur Act. 10. Quod Deus mundauit vel creauit, tu ne commune dixeris: id eſt non immundum: ergo creaturæ mundi non purgabuntur.

¶Præterea, Purgatio ſecundum diuinam iuſtitiam ordinatur ad auferendum immunditiam culpæ, ſicut patet de purgatione poſt mortem: ſed in elementis huius mundi nulla poteſt eſſe culpæ infectio: ergo videtur quòd purgatione non indigeant.

¶Præterea, Vnumquodque dicitur purgari quando ſeparatur quod eſt extraneum ab ipſo, inducens in eo ignobilitatem, ſeparatio enim eius quod nobilitatem inducit, non dicitur purgatio, ſed magis diminutio: ſed hoc ad perfectionem & nobilitatem elementorum pertinet, quòd aliquid extraneæ naturę eſt eis mixtum, quia forma corporis mixti eſt nobilior quàm forma ſimplicis: ergo videtur quòd elementa huius mundi nullo modo conuenienter poſsint purgari.

¶SED CONTRA, Omnis innouatio fit per aliquam purgationem, ſed elementa innouabuntur: vnde Apoc. 21. dicitur, Vidi cælum nouum & terram nouam. Primum enim cælum & prima terra abiit. ergo elementa purgabuntur.

¶Præterea, Primæ ad Corint. 7. ſuper illud, Præterit figura huius mundi, dicit Gloſſa, Pulchritudo huius mundi mundanorũ ignium conflagratione peribit, & ſic idem quod prius.

CONCLVSIO.

¶Sicut oportet hominem, cùm per corporis aſſumptionem glorificabitur, purgari, vt tollatur id quod gloriæ illi obſtaculo eſt: ita conueniens eſt, mundum, quo aliquo modo propter hominem factus eſt, antequam in nouitatem gloriæ adducatur, à contrariis diſpoſitionibus purgari.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quia mundus propter hominem aliquo modo factus eſt, oportet quòd quando homo per corpus glorificabitur, etiam alia mundi corpora ad meliorem ſtatum mutentur, vt ſit locus conuenientior & aſpectus delectabilior. Ad hoc autem quòd homo gloriam corporis conſequatur, oportet prius remoueri ea quæ gloriæ opponuntur, quæ ſunt duo, ſcilicet corruptio & infectio culpæ: quia, vt dicitur 1. Corint. 15. Corruptio incorruptelam non poſsidebit: &, A ciuitate gloriæ omnes immundi foris erunt. Apoc. vlti. Et ſimiliter etiam oportet elementa mundi purgari à contrariis diſpoſitionibus antequàm in nouitate gloriæ adducantur, proportionaliter ei quod de homine dictum eſt: quamuis autem res corporalis ſubiectum infectionis culpæ propriè eſſe non poſsit, tamen ex culpa quædam incongruitas in rebus corporeis relinquitur ad hoc quòd ſpiritualibus dicentur: & inde videmus quòd loca, in quibus aliqua crimina ſunt commiſſa, non reputantur idonea ad aliqua ſacra exercenda in eis, niſi purgatione quadam præmiſſa: & ſecundum hoc ex peccatis hominum quandam inidoneitatem ad gloriæ ſuſceptionem pars mundi recipit, quæ in vſum noſtrum cedit, vnde quantum ad hoc mundatione indiget. Similiter etiam circa medium locum propter elementorum contractum multæ ſunt corruptiones, & generationes, & alterationes elementorum quæ puritati eorum derogant: & ideò ab his oportet elementa purgari ad hoc, quòd decenter ſuſcipiant nouitatem gloriæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cùm dicitur omnis creatura Dei eſſe munda, hoc eſt intelligendum, quia non habet in ſubſtantia ſua alicuius malitiæ commixtionem, ſicut ponebant Manichæi dicentes, & malum & bonum eſſe duas ſubſtantias alicubi diuiſas & alicubi commixtas, non autem remouetur quin aliqua creatura habeat permixtionem naturæ extraneæ, quæ etiam in ſe natura bona eſt, ſed perfectioni huiuſmodi creaturæ repugnat. Similiter non remouetur ex hoc quin malum alicui creaturæ accidat, quamuis non ſit permixtum ei quaſi pars ſubſtantiæ ipſius.

¶Ad ſecundum dicendum, quòd quamuis elementa corporea ſubiectum culpæ eſſe non poſsint, tamen ex culpa commiſſa in eis aliquam ineptitudinem conſequuntur ad perfectionem gloriæ ſuſcipiendam.

¶Ad tertium dicendum, quòd forma mixti & forma elementi poſſunt dupliciter conſiderari: aut quantum ad perfectionem ſpeciei, & ſic corpus mixtum eſt nobilius: aut quantum ad perpetuitatem durationis, & ſic corpus ſimplex nobilius eſt, quia non habet in ſeipſo vnde corrumpatur niſi eius corruptio fiat ab aliquo exteriori. Corpus autem mixtum in ſeipſo habet cauſam corruptionis ſuæ, ſcilicet compoſitionem contrariorum: & ideò corpus ſimplex etſi ſit corruptibile ſecundum partem, eſt tamen incorruptibile ſecundum totum, quod de mixto dici non poteſt: & quia incorruptio eſt de perfectione gloriæ, perfectio corporis ſimplicis magis cõuenit perfectioni gloriæ, quàm perfectio corporis mixti, niſi etiam corpus mixtum in ſe habeat aliquod incorruptionis principium, ſicut humanum, cuius forma eſt incorruptibilis. Nihilominus tamen quamuis aliquo modo corpus mixtum ſit nobilius, quàm ſimplex, nobilius tamen eſſe habet corpus ſimplex, ſecundum ſe exiſtens, quàm exiſtens in mixto: quia in mixto ſunt corpora ſimplicia quodammodò in potentia, in ſeipſis autem exiſtentia ſunt in vltima ſui perfectione.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm mundi purgatio ſit futura per ignem.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd hæc purgatio non ſit futura per ignem. Ignis enim cùm ſit pars mundi, purgatione indiget ſicut aliæ partes: ſed non debet eſſe idem purgans & purgatum: ergo videtur quòd ignis non purgabit.

¶Præterea, Sicut ignis habet virtutem purgatiuã, ita & aqua: cùm ergo omnia non ſint purgabilia per ignem, ſed quædam neceſſe ſit aqua purgari, ſicut etiam vetus lex diſtinguit, videtur quòd ignis non purget ad minus vniuerſaliter.

¶Præterea, Purgatio ad hoc videtur pertinere, vt partes mundi ſegregatæ puriores reddantur: ſed ſegregatio partium mundi abinuicem in mundi initio ſola virtute diuina facta eſt, quia ex hac opus diſtinctionis determinatur: vnde & Anaxagoras ſegregationem poſuit, per actum intellectus mouentis omnia: ergo videtur quòd in fine mundi purgatio fiat immediatè à Deo, & non per ignem.

¶SED CONTRA eſt quod in Pſalmo dicitur, Ignis in conſpectu eius ardebit, & in circuitu eius tempeſtas valida. & poſtea ſequitur de iudicio, Aduocabit cælum de ſurſum, & terram diſcernere populum ſuum: ergo videtur quòd vltima purgatio mundi ſit futura per ignem.

¶Præterea, Secundæ Petri vlti. dicitur: Cæli ardentes ſoluentur, & elementa ignis ardore tabeſcent: ergo illa purgatio per ignem fiet.

CONCLVSIO.

¶Cùm ignis ſit omnium elementorum nobiliſſimum, & puriſſimum illiuſque ſphæra maximè diſtet à noſtra habitatione, conuenienter per eum fiet mundi purgatio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd illa mundi purgatio remouebit à mundo infectionem ex culpa relictam & impuritatem commixtionis, & erit diſpoſitio ad gloriæ perfectionẽ: & ideò quantum ad hæc tria, conuenientiſſimè fiet per ignem purgatio. Primò quia ignis cùm ſit nobiliſſimum elementorum, habet naturales proprietates ſimiliores proprietatibus gloriæ, vt maximè patet de luce. Secundò, quia ignis non ita recipit commixtionem extranei propter efficaciam virtutis actiuæ, ſicut alia elementa. Tertiò, quia ſphæra ignis eſt remota à noſtra habitatione, nec ita communis eſt nobis vſus ignis ſicut terræ, aquæ & aëris, vnde non ita inficitur: & præter hoc habet magnam efficaciam ad purgandum & ad diuidendum ſubtiliando.

¶AD PRIMVM ergo dicendum quòd ignis non venit

in vſum

in vsum nostrum prout est in materia propria, sicut enim remotus est à nobis, sed solùm prout est in materia aliena: & ideò quantum ad hoc poterit purgare mundum per ignem in sua puritate existentem: quantum verò ad hoc quòd habet de extraneo, adiunctum poterit purgari: & sic diuerso respectu idem erit purgans & purgatum, quod non est inconueniens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd purgatio mundi quæ facta est per diluuium, non respiciebat, nisi infectionem peccati, præcipuè autem tunc regnabat peccatum concupiscentiæ: & ideò conuenienter per contrarium purgatio facta fuit, scilicet per aquam. Secunda purgatio respicit etiam infectionem culpæ & commixtionis impuritatem, & quantum ad vtrunque conuenit magis quòd fiat per ignem. Aqua enim non habet vim disgregandi, sed magis congregandi: vnde per aquam naturalis impuritas elementorum tolli non posset sicut per ignem. Similiter etiam circa finem mundi regnabit vitium tepiditatis, quasi mundo iam senescente, quia vt dicitur Matth. 24. tunc refrigescet charitas multorum: vnde tunc conuenienter purgatio per ignem fiet, nec est aliquid quod igne purgari non possit aliquo modo. Sed quædam sunt quæ sine sui corruptione per ignem non possunt purgari, sicut panni & vasa lignea & huiusmodi: & talia lex præcipit purgari per aquam: quæ tamen finaliter omnia corrumpentur per ignem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd per opus distinctionis sunt rebus diuersæ formæ collatæ: quibus adinuicem distinguuntur: & ideò hoc fieri non potuit nisi per eum qui est autor naturæ: sed per finalem purgationem reducentur res ad puritatem, in qua conditæ fuerunt, & in hoc poterit natura creata exhibere ministerium Creatori: & propter hoc ministerium creaturæ committitur, quia hoc ad eius nobilitatem cedit.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm ignis, quo mundus purgabitur, sit eiusdem speciei cum igne elementari.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ille ignis non sit eiusdem speciei cum igne elementari. Nihil enim seipsum consumit: sed ille ignis quatuor elementa consumet, vt dicit glos. 2. Pet. vlt. ergo ignis ille non erit eiusdem speciei cum igne elementari.

¶ Præterea, Sicut virtus manifestatur per operationem, ita natura per virtutem: sed ille ignis habebit aliam virtutem ab igne, qui est elementum, quia scilicet purgabit vniuersum, quod ignis iste facere non potest: ergo non erit eiusdem speciei cum isto.

¶ Præterea, Ea quæ sunt eiusdem speciei in corporibus naturalibus, habent eundem motum: sed ille ignis habebit alium motum, quàm ignis, qui est elementum, quia circumquaque mouebitur, vt totum purgare possit: ergo non est eiusdem speciei.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit 20. de ciuitate Dei: & habetur in glossa, primæ ad Corinthios 7. quòd figura huius mundi mundanorum ignium conflagratione peribit: ergo ignis ille erit de natura ignis qui nunc est in hoc mundo.

¶ Præterea, Sicut erit purgatio futura per ignem, ita præcedens fuit per aquam, & vtraque adinuicem comparantur 2. Petri 3. sed in prima purgatione fuit aqua eiusdem speciei cum aqua elementari: ergo similiter erit in secunda purgatione ignis eiusdem speciei cum igne elementari.

CONCLVSIO.

¶ Sicut aqua elementari factum fuit Diluuium, sic & ignis quo mundus purgabitur, eiusdem erit cum hoc nostro igne.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc inueniuntur tres opiniones. Quidam enim dicunt quòd elementum, quod est in Sphæra sua, descendet ad purgationem mundi, modum autem descensionis ponunt per multiplicationem. Ignis enim appositus combustibili vndique augmentatur, & hoc præcipuè tunc fiet quando virtus ignis exaltabitur super omnia alia elementa. Sed contrà hoc esse videtur quòd ignis ille non tantùm descendet, sed etiam à Sanctis ascendere perhibetur: vt patet 2. Petri 3. vbi dicitur quòd tantum ascendet Iudicij ignis, quantum aquæ Diluuij, ex quo videtur quòd ille ignis sit circa locum medium generationis. Et propter hoc alij dicunt quòd ignis ille generabitur circa locum medium ex congregatione radiorum cœlestium corporum, sicut videmus quòd congregantur in speculo comburente: tunc autem loco speculorum erunt nubes concauæ, ad quas fiet radiorum reuerberatio. Sed hoc etiam non videtur conueniens, quia cùm effectus corporum cælestium sequatur determinatos situs & aspectus eorum, si ex virtute corporũ cælestium ignis ille generaretur, notũ tempus illius purgationis esset considerantibus motus astrorum, quod autoritati Scripturæ repugnat. Et ideo alij dicunt sequentes Augustinum, quod sicut mundanarum aquarum inundatione factum est Diluuium, ita mundanorum igniũ conflagratione figura huius mundi peribit: vt dicitur 20. de ciuitate Dei. Ista autem conflagratio nihil aliud est, quàm congregatio omnium causarum inferiorum & superiorum, quæ ex natura sua habent virtutem igniendi, quæ quidem congregatio non naturali cursu rerum, sed virtute diuina fiet: & ex omnibus istis causis sic congregatis generabitur ignis, qui faciem huius mundi exuret. Si autem opiniones hæ directè considerentur, inueniuntur diuersificari quantum ad causam generationis illius ignis, & non quantum ad speciem eius. Ignis enim generatus à sole vel ab inferiori faciente est eiusdem speciei cum igne, qui est in sua Sphæra, non inquantum admiscetur ei de materia aliena, quod quidem tunc oportebit: quia ignis non potest aliquid purgare nisi secundum quòd aliquid alterum efficitur materia eius aliquo modo. Vnde simpliciter concedendum est quòd ignis ille erit eiusdem speciei cum isto.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ignis ille quamuis sit eiusdem speciei cum igne, qui apud nos est, non tamen est idem numero. Videmus autem quòd duorum ignium eiusdem speciei vnus alterum destruit, maior scilicet minorem, consumendo materiam eius, & similiter etiam ille ignis ignem, qui apud nos est consumere poterit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut operatio quæ procedit à virtute, est virtutis indicium, ita & virtus eius est indicium essentiæ vel naturæ, quę procedit a principiis essentialibus rei: operatio autem, quæ non procedit ex virtute rei operantis, nõ indicat virtutem ipsius, sicut patet in instrumentis. Actio enim instrumenti magis manifestat virtute mouentis, quàm instrumenti virtutem quia virtutem agentis manifestant, vt primũ operationis principium: virtutem autem instrumenti non manifestat nisi quatenus est susceptiuum influentiæ principalis agentis, secundum quòd mouetur ab eo. Similiter etiam virtus quæ non procedit ex principiis essentialibus rei, non manifestat naturã eius, nisi quantũ ad susceptibilitatem, sicut virtus, qua aqua calefacta potest calefacere, non manifestat naturam eius nisi quantum ad calefactibilitatem: & ideò nihil prohibet quin aqua habens hanc virtutem, sit eiusdem speciei cum aqua non habente virtutem istam. Similiter non est inconueniens quòd ignis ille qui habebit vim purgandi faciem mundi, sit alterius speciei cum igne, qui est apud nos, cùm vis calefactiua non oriatur in ipso ex principiis essentialibus, sed ex diuina virtute vel operatione: siue dicatur quòd illa virtus sit aliqua qualitas absoluta, sicut calor in aqua calefacta: siue sit intentio quædam, sicut de instrumentali virtute in prima distinctione dictum est, & hoc probabilius est: quia ignis ille non aget, nisi vt instrumentum diuinæ virtutis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ignis ex propria natura non fertur nisi sursum, sed inquantum insequitur materiam quam requirit, extra propriam sphæram existens, sic sequitur materiæ combustibilis situm, & per modum istum non est inconueniẽs quòd vel in circuitu vel in deorsum moueatur, & præcipuè secundum quod agit vt instrumentum diuinæ virtutis.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm ignis ille purgabit etiam cælos superiores.

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ignis ille purgabit etiam cælos superiores, quia in Psalmo dicitur: Opera manuum tuarum sunt cæli, ipsi peribunt, tu autem permanes: sed etiam superiores cæli sunt opera manuum Dei: ergo & ipsi in finali mundi conflagratione peribunt.

¶ Præterea, secundæ Pe. 3. dicitur: Cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent. Cæli autem qui ab elementis distinguuntur, sunt cæli superiores, quibus infixa sunt sydera: ergo videtur etiam quòd illi per ignem illum purgabuntur.

¶ Præterea, Ignis ille ad hoc erit, vt remoueatur à corporibus in dispositionem ad perfectionem gloriæ: sed in cælo superiori

inuenitur

inuenitur indispositio, & ex parte culpæ, quia diabolus ibi peccauit: & ex parte naturalis defectus, quia Roma. 8. super illud, Scim° quòd omnis creatura ingemiscit & parturit vsque adhuc. dicit Glo. omnia elementa cum labore explent officia sua, sicut sol & luna non sine labore statuta implent sibi spatia: ergo purgabuntur per ignem illum.

¶SED CONTRA est, quòd corpora cælestia peregrinæ impressionis receptiua non sunt.

¶Præterea, Super illud 2. Thessa. 1. In flamma ignis dantis vindictam, dicit glo. Ignis erit in mundo qui præcedet eum, tantum spacium aeris occupans, quantum occupauit aqua in diluuio: sed aqua diluuij non ascendit vsque ad superiores cælos, sed solùm quindecim cubitis super altitudinem montium, vt habetur Gene. 7. ergo cæli superiores illo igne non purgabuntur.

CONCLVSIO.

¶ Superiores cæli, cùm nihil de eorum substantia remoueri oporteat, nec igne nec alia quauis actione purgabuntur sed ipsa eorum quies & motus cessatio vicem purgationis geret.

¶RESPONDEO dicendum, quòd purgatio mundi ad hoc erit vt remoueatur à corporibus dispositio contraria perfectioni gloriæ, quæ quidem perfectio est vltima rerum consummatio, & hæc quidem dispositio in omnibus corporibus inuenitur. sed diuersimodè in diuersis. In quibusdam enim inuenitur indispositio secundum aliquid inhærens substantiæ eorum, sicut in istis corporibus inferioribus, quæ per mutuam mixtionem decidunt à propria puritate. In quibusdam verò corporibus inuenitur indispositio non per aliquid substantiæ eorum inhærens, sicut in corporibus cælestibus, in quibus nihil inuenitur repugnans vltimæ perfectioni vniuersi, nisi motus qui est via ad perfectionē: nec motus quilibet, sed localis tātùm, qui non variat aliquid quod sit intrinsecum rei, vt substantiam, aut quantitatem, sed solùm locum, qui est extra rem: & ideò à substantia cæli superioris non oportet quod aliquid remoueatur, sed oportet quòd motus eius quietetur. Quietatio autem motus localis non fit per actionem alicuius contrarij agentis, sed per hoc, quod motor desistit à mouendo: & ideò cælestia corpora nec per ignem nec per alicuius creaturæ actionem purgabuntur, sed ipsa eorum quietatio sola voluntate diuina accidens, ei loco purgationis erit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Aug. dicit 20. de ciui. Dei, verba illa Psalmi sunt intelligenda de cælis aëris, qui purgabuntur per ignem vltimæ conflagrationis. Vel dicendum, quòd si etiam de superioribus cælis intelligatur, tunc dicuntur perire quantum ad motum, quo nunc continuè mouentur.

¶Ad secundum dicendum, quòd Petrus se exponit de quibus cælis intelligat, præmiserat enim ante verba inducta quòd cæli priùs & terra per aquam perierant, qui nunc sunt eodem verbo reposito igni reseruati in diem iudicij: ergo illi cæli per ignem purgabuntur qui priùs per aquam diluuij sunt purgati, scilicet cæli aërij.

¶Ad tertium dicendum, quòd ille labor & illa seruitus creaturæ quæ corporibus cælestibus secundum Ambro. attribuitur, nihil est aliud, quàm vicissitudo motus, ratione cuius tempori subiiciuntur & defectus vltimæ consummationis quæ finaliter in eis erit: ex culpa etiam dæmonum cælum empyreum infectionem non contraxit, quia statim peccando cælo expulsi sunt.

ARTICVLVS V.

Vtrùm ignis ille alia elementa consumet.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ignis ille alia elementa consumet. Quia vt dicit Glo. Bedæ 2. Petri vlt. elementa quatuor, quibus mundus consistit, ignis maximus absumet, nec cuncta in tantum absumet, vt non sint, sed duo ex toto consumet, duo verò in meliorem restituet faciem: ergo videtur quòd ad minus duo elementa per ignem illum destruenda sint totaliter.

¶Præterea, Apoca. 21. Primum cælum & prima terra abiit, & mare iam non est. sed per cælum aër intelligitur, vt Augustinus dicit: mare autem est aquarum congregatio: ergo videtur quòd illa tria elementa totaliter destruentur.

¶Præterea, Ignis non purgat nisi secundum hoc quòd alia efficiuntur materia eius: si ergo ignis purgat alia elementa, oportet quòd eius materia efficiantur: ergo quòd in naturam ignis transeant, & sic à natura sua corrumperentur.

¶Præterea, Forma ignis est nobilissima formarum, ad quam perduci possit elementaris materia: sed per illam purgationem omnia in nobilissimum statum perducentur vel mutabuntur: ergo alia elementa in ignem totaliter conuertentur.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. Corinth. 7. super illud, Præterit figura huius mundi. Pulchritudo non substantia præterit: sed ipsa substantia elementorum pertinet ad perfectionem mundi: ergo elementa non consumentur secundum suam substantiam.

¶Præterea, Illa finalis purgatio quæ fiet per ignem, respondebit primæ purgationi, quæ facta est per aquam: sed illa non corrupit elementorum substantiam: ergo nec illa quæ fiet per ignem, corrumpet.

CONCLVSIO.

¶ Quatuor elementa in mundi purgatione quantum ad substantiam & qualitates eorum proprias manebunt sed purgabuntur à sordibus & infectionibus, quas ab hominum peccatis contraxerunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hanc quæstionē est multiplex opinio. Quidam enim dicunt quòd omnia elementa manebunt quantum ad materiam, omnia autem mutabuntur quantum ad imperfectionem: sed duo eorum retinebunt propriam formam substantialem, scilicet aër & terra, in duobus verò, scilicet in igne & aqua, non remanebit forma substantialis eorum, sed mutabuntur ad formam cæli, & sic tria elementa, aër scilicet, ignis & aqua, cælum dicentur, quāuis aer retineat formam substantialem eandem quam nunc habet, quia nunc etiam cælum dicitur. Vnde etiam Apocalypsis decimosecundo non fit mentio nisi de cælo & terra. Vidi, inquit, cælum nouum & terram nouam. Sed hæc opinio est omninò absurda. Repugnat enim & philosophiæ, secundum quam poni non potest, quòd corpora inferiora sint in potentia ad formam cæli, cùm nec materiam habeant communem, nec contrarietatem adinuicem: & etiam Theologiæ, quia secundum hanc propositionem non saluabitur perfectio vniuersi cum integritate suarum partium, duobus elementis sublatis. Vnde per hoc quòd dicitur cælum, intelligitur quintum corpus, omnia verò elementa intelliguntur per terram sicut in Psalmo, Laudate Dominum de terra. & sequitur, Ignis, grando, nix, glacies, &c. Et ideò alij dicunt quòd omnia elementa manebūt secundum substantiam, sed qualitates actiuæ & passiuæ ab eis remouebuntur. Sicut etiam ponunt quòd in corpore mixto elementa saluantur secundum suas formas substantiales sine hoc quòd proprias qualitates habeant, cùm sint in medium reductæ, sed medium neutrum extremorum est. Et huic etiam videtur consonare quod Augustinus dicit 20. de ciuitate Dei: Illa conflagratione mundana elementorum corruptibilium qualitates quæ corporibus nostris congruebant, ardendo penitus interibunt, atque ipsa substantia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant. Sed illud non videtur probabile, cùm qualitates propriæ elementorum sint effectus formarum substantialium, quòd formis substantialibus manentibus, qualitates prædictæ possunt mutari nisi per actionem violentam ad tempus. Sicut in aqua calefacta videmus quòd ex vi suę speciei frigiditatem recuperat, quam per actionem ignis amisit, dummodò species aquæ remaneat. Et præterea ipsæ qualitates elementares sunt de perfectione secunda elementorum, sicut propriç passiones eorum: nec est probabile, quòd in illa finali consummatione aliquid perfectionis naturalis ab elementis tollatur. Et ideò videtur dicendum, quòd manebunt elementa quantum ad substantiam & qualitates eorum proprias, sed purgabuntur ab infectione, quam ex peccatis hominum contraxerunt, & ab impuritate quæ per actionem & passionem mutuam in eis accidit: quia iam cessante motu primi mobilis in inferioribus elementis mutua actio & passio esse non poterit, & hoc Augustinus appellat qualitates elementorum: scilicet innaturales dispositiones eorum, secundum quas corruptioni appropinquant.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ignis ille dicitur quatuor elementa absumere, inquantum ex aliquo modo purgabit: quod autem sequitur, quòd duo ex toto consumet, non est intelligendum quòd duo elementa secundum substan-

etiam destruantur, sed quia duo magis remouebuntur à proprietate, quam nunc habent, quæ quidem duo à quibusdam esse dicuntur ignis & aqua, quæ maximè excedunt in qualitatibus actiuis, scilicet calore & frigore, quæ sunt maximè corruptionis principia in aliis corporibus: & quia tunc non erit actio ignis & aquæ quæ sunt maximè actiua, maximè immutari videbuntur à virtute, quam nunc habent. Alij verò dicunt hæc duo esse aërem & aquam propter varios motus istorum duorum elementorum, quos consequuntur ex motu corporum cælestium: & quia isti motus non erunt sicut fluxus & refluxus maris & commotiones ventorum, & huiusmodi: ideò ista elementa maximè mutabuntur à proprietate, quam nunc habent.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut dicit Aug. 20. de ciuitate Dei, cùm dicitur: Et mare iam non est, per mare potest intelligi præsens seculum, de quo parum suprà antè dixerat, mare dedit mortuos suos: si tamen mare ad literam referamus, tunc est dicendum quòd in mari duo intelliguntur: scilicet substantia aquarum & earum dispositio quantum ad salsedinem & commotiones fluctuum: & quantum ad hoc secundum, mare non remanebit, remanebit autem quantum ad primum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ignis ille non aget nisi vt instrumentum prouidentiæ & virtutis diuinæ: vnde non aget in alia elementa vsque ad eorum consumptionem, sed solùm vsque ad purgationem: nec oportet quòd illud quod efficitur materia ignis, totaliter à specie propria corrumpatur, sicut patet in ferro ignito, quòd à loco ignitionis remotum ex virtute speciei remanentis ad proprium statum & pristinum redit: & ita etiam erit de elementis per ignem purgatis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in partibus elementorum non oportet considerari solùm quod congruat alicui parti secundum se acceptæ, sed etiam quod congruat secundum ordinem ad totum. Dico ergo quòd quanuis aqua esset nobilior, si haberet formam ignis, similiter terra & aër: vniuersum tamen esset imperfectius si tota elementorum materia formam ignis assumeret.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm omnia elementa per illum ignem purgabuntur.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd nec omnia elementa per illum ignem purgabuntur, quia ignis ille (vt iam dictum est) non ascendet nisi quantum ascendit aqua diluuij: sed aqua diluuij non peruenit vsque ad sphæram ignis: ergo nec per vltimam purgationem elementum ignis purgabitur.

¶ Prætereà, Apoca. 21. dicit glo. super illud: Vidi cælum nouum, &c. Immutatio aëris & terræ dubitabilis non est quin per ignem fiet: sed de aqua dubitatur, nam purgationem in seipsa habere creditur. ergo ad minus non est certum quòd omnia elementa purgentur.

¶ Prætereà, Locus qui est perpetuæ infectionis, nunquam purgatur: sed in inferno erit perpetua infectio: cùm ergo infernus inter elementa collocetur, videtur quòd elementa non totaliter purgentur.

¶ Prætereà, Paradisus terrestris in terra continetur: sed ille non purgabitur per ignem, quia etiam nec aquæ diluuij illuc ascenderunt, vt Beda dicit: & habetur in secundo Sententiarum: ergo videtur quòd non omnia elementa totaliter purgentur.

¶ SED CONTRA est glo. suprà inducta, quæ habetur 2. Petri vlti. quòd quatuor elementa ignis ille absumet.

CONCLVSIO.

¶ Impuritates elementorum, quæ ex eorum permistione proueniunt, per ignem purgabuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dicunt quòd ille ignis ascendet vsque ad summitatem spatij continentis quatuor elementa, vt sic elementa totaliter purgentur ab infectione peccati, quo etiam superiores partes elementorum sunt infectæ, vt patet per fumum idololatriæ superiora inficientis: & etiam à corruptione, quia elementa secundum omnes partes sui corruptibilia sunt. Sed hæc opinio repugnat autoritati Scripturæ: quia 2. Pet. 3. dicitur quòd illi cæli repositi sunt igni, qui fuerunt per aquam purgati. Et August. dicit 20. de ciui. Dei, quòd ille mundus qui diluuio periit, igni reseruatur. Constat autem quòd aqua diluuij non ascendit vsque ad summitatem spatij elementorũ, sed solùm vsque ad quindecim cubitos super altitudinem montiũ. Et prætereà notum est quòd vapores eleuati vel fumi quicunque non possunt pertransire totam sphærã ignis, vt perueniant ad summitatem eius. Et ita infectio peccati non non venit vsque ad spatium prædictum. A corruptibilitate etiam elementa non possunt purgari per subtractionem alicuius quod per ignem possit consumi: sed per ignem poterunt consumi impuritates elementorum, quæ ex eorum permixtione proueniunt. Huiusmodi autem impuritates præcipuè sunt circa terram vsque ad medium aëris interstitium, vnde vsque ad illud spatium ignis vltimæ conflagrationis elementa purgabit. Tantum enim aquæ etiam diluuij ascenderunt, quod probabiliter æstimari potest ex montium altitudine quos determinata mensura transcenderant.

¶ Primum ergo concedamus.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd ratio dubitationis in glo. exprimitur, quia scilicet aqua vim purgationis in se habere creditur, non tamen habet vim purgationis talis qualis futuro statui competit, vt ex dictis patet.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illa purgatio præcipuè ad hoc erit, vt quicquid est imperfectionis à sanctorum habitatione, remoueatur: & ideò in illa purgatione totum quod est fœdum, ad locum damnatorum congregabitur, vnde infernus non purgabitur, sed ad ipsum deducentur totius mundi purgamenta.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quamuis peccatum primi hominis in terrestri paradiso sit commissum, non tamen locus ille est locus peccantium, sicut nec cælum empyreum, ex vtroque enim loco homo & diabolus statim post peccatum sunt electi: vnde locus ille purgatione non indiget.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrùm ignis vltima conflagrationis iudicium debeat sequi.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd ignis vltimæ conflagrationis iudicium debet sequi. Augustinus enim 20. de Ciuitate Dei, hunc ordinem ponit eorum quæ in iudicio sunt futura, dicens: Circa iudicium has res dicimus esse venturas, Heliam Thesbitem, Iudæorum conuersionem, & Antichristũ persecuturum, Christũ venturũ vel iudicaturũ, mortuorũ resurrectionem, bonorũ malorúmque diuisionem, mundi conflagrationem, eiusdem renouationem: ergo conflagratio iudicium sequetur.

¶ Prætereà, Augustinus dicit in eodem libro, Iudicatis impiis & in æternum ignem missis, figura huius mundi mundanorum ignium conflagratione peribit: ergo idem quod priùs.

¶ Prætereà, Dominus ad iudicandum veniens, aliquos viuos reperiet, vt patet ex hoc quod habetur 1. Thessalo. 4. vbi ex persona eorum Apostolus dicit: deinde nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentu Domini, &c. sed hoc non esset si conflagratio mundi præcederet, quia per ignem resoluerentur: ergo ignis ille iudicium sequetur.

¶ Prætereà, Dominus dicitur iudicaturus orbem per ignem: & ideò conflagratio finalis videtur esse executio sententiæ vel diuini iudicij: sed executio sequitur iudicium: ergo ille ignis iudicium sequetur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psalmo: Ignis ante ipsum præcedet.

¶ Prætereà, Resurrectio præcedit iudicium, aliàs non videret omnis oculus Christum iudicantem: sed mundi conflagratio resurrectionem præcedet, sancti enim qui resurgent, corpora spiritualia & impassibilia habebunt, ita quòd non poterunt purgari per ignem, cùm tamen in litera dicatur ex verbis August. quòd per illum ignem purgabitur si quid in aliquibus sit purgandum: ergo ille ignis iudicium præcedet.

CONCLVSIO.

¶ Cùm mortuorum resurrectio iudicium præcedere verissimum sit, conflagratio ignis, quantùm ad mundi purgationem spectat, Dei iudicium præcedat oportet: quantum verò attinet ad illum ignis actum quo malos inuolet, iudicium ignis conflagrationem antecibit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd illa Conflagratio secundum rei veritatem quantum ad sui initiũ præcedet: quod ex hinc manifestè colligi potest, quòd mortuorum resurrectio iudiciũ præcedet, quod patet 1. Thessa. 4. quòd illi qui dormierunt, rapientur in nubibus in aëra obuiam Christo ad iudiciũ venienti, simul autem erit resurrectio communis & corporum sanctorum glorificatio, sancti enim resurgentes corpora gloriosa resument: vt patet per illud quod dicitur primæ Corinth. 15. Seminantur in ignobilitate, surgent in gloria: similiter & cùm corpora sanctorum glorificabuntur, cum tota creatura suo modo

suo modo renouabitur, vt patet per illud quod dicitur Rom. 8. quòd ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei: cùm ergo conflagratio mundi sit dispositio ad renouationem prædictam, vt ex dictis patet: manifestè potest colligi quòd illa conflagratio quo ad purgationem mundi iudicium præcedet, sed quo ad aliquem actum, qui scilicet est inuoluere malos, iudicium sequetur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus non loquitur determinando, sed opinando: quod patet ex hoc quod sequitur, Quæ quidem ventura esse credendum est, sed quibus modis & quo ordine veniant, magis docebit rerum experientia, quàm nunc ad perfectũ hominis intelligentia valeat consequi, æstimo tamen eo quo à me commemorata sunt ordine, esse ventura: ergo patet quod hæc dixit opinando.

¶Et similiter dicendum est ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnes homines morientur & resurgent, sed tamen illi dicuntur viui reperiri, qui vsque ad tempus conflagrationis viuent in corpore.

¶Ad quartum dicendum, quòd ille ignis non consequitur sententiam iudicis nisi quo ad inuolutionem malorum, & quantum ad hoc sequetur iudicium.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrùm ille ignis habiturus sit talem effectum in hominibus, qualis designatur.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd ille ignis non habebit talem effectum in hominibus, qualis designatur. Illud consumi dicitur quod in nihilum reducitur: sed corpora impiorum non resoluentur in nihilum: sed in æternum conseruabuntur, vt æternam pœnam sustineant: ergo ignis non erit malis consumptio, vt in litera dicitur.

¶Si dicatur quòd consumet malorum corpora inquantum ea resoluet in cinerem: contrà, Sicut corpora malorum ita & bonorum in cinerem resoluentur, hoc enim est Christi solius priuilegium, vt caro eius non viderit corruptionem: ergo etiam bonis tunc repertis erit consumptio.

¶Præterea, Infectio peccati magis abundat in elementis, secundum quòd veniunt ad compositionem humani corporis, in quo est corruptio fomitis, etiam quantum ad bonos, quàm in elementis extra corpus humanum existentibus: sed elementa extra corpus humanum existentia purgabuntur propter peccati infectionem: ergo multo fortiùs oportet per ignem purgari elementa in corporibus humanis existentia siue bonorum siue malorum, & ita oportet vtraque corpora resolui.

¶Præterea, Quandiu status viæ durat, elementa similiter agũt in bonos & in malos, sed adhuc durabit status viæ in illa conflagratione: quia post statum huius viæ non erit mors naturalis, quæ tamen per illam conflagrationem causabitur: ergo ille ignis æqualiter aget in bonos & malos, & ita nõ videtur quòd sit aliqua discretio inter eos quantum ad effectum illius ignis suscipiendum, sicut in litera ponitur.

¶Præterea, Illa conflagratio quasi in momento perficitur: sed multi inuenientur viui, in quibus erunt multa purgabilia: ergo illa conflagratio non sufficiet ad eorum purgationem.

CONCLVSIO.

¶Ignis naturaliter aget ante iudicium & in bonos & in malos, eos in cinerem resoluendo sed mali illius ignis actione cruciabuntur boni verò omnis doloris erunt expertes.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ignis ille finalis conflagrationis quantum ad hoc quòd iudicium præcedet, aget vt instrumentum diuinæ iustitiæ, & iterum per virtutem naturalis ignis. Quãtum ergo pertinet ad virtutem naturalem ipsius, similiter aget in malos & bonos qui viui reperientur, vtrorũque corpora in cinerem resoluendo: inquantùm verò aget vt instrumentum diuinæ iustitiæ, diuersimodè aget in diuersos quantum ad pœnam sensuum. Mali enim per actionem ignis cruciabuntur. Boni verò in quibus nihil purgandum inuenietur, omninò nullum dolorem ex igne sentient, sicut nec pueri senserunt in camino ignis: Dan. 3. quamuis eorum corpora non seruentur integra, sicut puerorum seruata fuerunt, & hoc diuina virtute fieri poterit, vt sine doloris cruciatu resolutionem corporũ patiantur. Boni verò, in quibus aliquid purgandum reperietur sentient cruciatũ doloris ex illo igne plus vel minùs pro meritorum diuersitate, sed quantum ad actum, quem post iudicium ille ignis habebit in damnatos tantùm aget, quia corpora boni omnes habebunt impassibilia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd consumptio ibi accipitur non per annihilationem, sed pro resolutione in cinerem.

¶Ad secundum dicendum, quòd bonorum corpora quamuis in cinerem resoluentur per ignem, non tamen ex hoc dolorem sentient, sicut nec pueri in fornace existentes: & quantum ad hoc est dissimile de bonis & malis.

¶Ad tertium dicendum, quòd elementa in corporibus humanis existentia purgabũtur per ignem etiã in corporibus electorum, sed hoc per diuinam virtutem fiet sine cruciatu doloris.

¶Ad quartum dicendum, quòd ignis ille non aget tantum secundum naturalem elementorum virtutem, sed etiam vt diuinæ iustitiæ instrumentum.

¶Ad quintum dicendum, quòd tres sunt causæ quare subitò illi, qui viui reperientur purgari poterunt. Vna est, quia in eis pauca purganda inuenientur cũ terroribus & persequutionibus præcedentibus fuerint purgati. Secunda causa est, quia & viui voluntariè pœnã sustinebũt, pœna enim in hac vita voluntariè suscepta multo plus purgat quàm pœna post mortem inflicta, sicut patet in martyribus, quòd si purgandum quid in eis inuenitur, passionis falce tollitur, vt Aug. dicit, cùm tamen pœna martyrij sit breuis in comparatione ad pœnam quæ in Purgatorio sustinetur. Tertia est quia calor ille recuperabit in intentione quantùm amittit in temporis breuitate.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm ille ignis inuoluet reprobos

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd ille ignis non inuoluet reprobos, quia super illud Mal. 3. Purgabit filios Leui. dicit Glossa, duos ignes legimus futuros: vnum quo purgabit electos & præcedet iudicium, alterum qui reprobos cruciabit, sed hic est ignis Inferni qui malos inuoluet. Primus autem est ignis finalis conflagrationis: ergo ille ignis conflagrationis non erit ille qui malos inuoluet.

¶Præterea, Ille ignis Deo obsequitur in purgatione mundi: ergo remunerari debet aliis elementis remuneratis, & præcipuè cùm ignis sit nobilissimum elemẽtorum: non ergo videtur quòd in Infernum debeat detrudi ad pœnam damnatorum.

¶Præterea, ignis qui malos inuoluet erit ignis Inferni: sed ignis ille ab initio mundi præparatus est damnatis: vnde Matthæi 25. dicitur, Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, &c. Isa. 30. Præparata est ab heri Thophet à Rege præparata, &c. Glossa ab heri, id est, ab initio Thophet vallis gehennæ: sed ignis ille finalis conflagrationis non fuit ab initio præparatus, sed ex concursu mundanorum ignium generabitur: ergo ille ignis non est ignis Inferni qui reprobos inuoluet.

¶IN CONTRARIVM est quod in Psal. de illo igne dicitur, Quòd inflammabit in circuitu inimicos eius.

¶Præterea, Dan. 7. dicitur, Fluuius igneus rapidúsque egrediebatur à facie eius. Gloss. vt peccatores traheret in gehennam. Loquitur autem autoritas de illo igne de quo nunc est mentio vt patet per quandam Glos. quæ ibi dicit, vt malos puniat & bonos purget: ergo ignis finalis conflagrationis in Infernum cum reprobis demergetur.

CONCLVSIO.

¶Igne conflagrationis inuoluentur reprobi, vt quicquid turpe & fœdum fuerit, in Infernum detrudatur: sicut quicquid pulchrum & nobile reperitur, in regnum cæleste attolletur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd tota purgatio mundi & innouatio ad purgationem & innouationem hominis ordinabitur: & ideò oportet quòd mundi purgatio & innouatio, purgationi & innouationi hominis, congruat: purgatio autem quædam erit quòd mali segregabuntur: vnde dicitur Lucæ 3. Cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit aream suam, & congregabit triticum suum, id est, electos in horreum suum: paleas autem, id est, reprobos comburet igne inextinguibili: vnde & ita erit de purgatione mundi, quicquid erit turpe & fœdum, in Infernum cum reprobis remittetur: quicquid vero pulchrum & nobile, conseruabitur in superioribus ad gloriam electorum, & ita etiam erit de illo igne conflagrationis: sicut dicit Basilius super illud Psalm. Vox Domini intercedentis flammam ignis; quia quo ad calidum vstiuum, & quantum

ad id quod in igne grossum reperietur descendet ad Inferos ad pœnam damnatorum: quod verò est ibi subtile & lucidum, remanebit superius ad gloriam electorum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ignis qui purgabit electos ante iudicium, erit idem cum igne conflagrationis mundi, quamuis quidam contrarium dicant: cõuenit enim vt cùm homo sit pars mundi, eodem igne purgetur homo & mundus. Dicuntur autem duo ignes, qui purgabit hos & cruciabit malos, & quantùm ad officium, & aliquo modo ad substantiam: quia non tota substantia ignis purgantis in Infernum detrudetur, vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd in hoc ille ignis remunerabitur: quòd illud quod est grossum in eo, separabitur ab ipso, & retrudetur in Infernum.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut gloria electorum post iudicium est maior quàm ante, ita & pœna reproborum: & ideò sicut charitas superiori creaturæ addetur ad augmentandum gloriam electorum, ita etiam quicquid est turpe in creaturis, retrudetur in Infernum ad augmentandam miseriam: & ita igni damnatorum ab initio præparato in Inferno non est inconueniens si alter ignis addatur.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAquinta, *De resurrectione, in tres articulos diuisa.*

POST hoc considerandum est de circonstantibus, & concomitantibus resurrectionem: Quorum prima consideratio est de ipsa resurrectione. Secunda de eius causa. Tertia de eius tempore & modo. Quarta de ipsius termino à quo. Quinta de conditionibus resurgentium.

¶Circa primum quæruntur tria.

¶Primò, vtrùm resurrectio corporum sit futura.

¶Secundò, vtrùm sit omnium generabilium.

¶Tertiò, vtrùm naturalis vel miraculosa.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm corporum resurrectio sit futura.

Tho. 4. dist. 43. q. vnica, arti. 1. q. 1. et seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd corporum resurrectio non sit futura. Iob 14. Homo cum dormierit non resurget, donec alteretur cælum: sed cælum nunquam alteratur, quia terra de qua omnis videtur, in æternum stat, vt patet Eccle. 1. ergo non resurget homo.

¶Præterea, Dominus Matth. 22. probat resurrectionem per autoritatem illam, Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, quia non est Deus mortuorum, sed viuentium: sed constat quando verba illa dicebantur, Abraham, Isaac, & Iacob non viuebant corpore, sed solum anima: ergo resurrectio non erit corporum, sed solùm animarum.

¶Præterea, Apostolus 1. Corinth. 15. videtur probare resurrectionem ex remuneratione laborum, quos in hac vita sustinent sancti, qui si in hac vita tantum confidentes essent, miserabiliores essent cæteris hominibus: sed sufficiens remuneratio omnium laborum hominis potest esse in anima tantum, non enim oportet quòd instrumentum simul cum operante remuneretur. Corpus enim instrumentum animæ est: vnde etiam in Purgatorio vbi animæ punientur pro his quæ gesserunt in corpore, anima sine corpore punitur: ergo non oportet ponere resurrectionem corporum, sed sufficit ponere resurrectionem animarum, quæ est dum transferuntur de morte culpæ & miseriæ in vitam gratiæ & gloriæ.

¶Præterea, Vltimum rei est perfectissimum in re, quia per illud attingit finem suum: sed perfectissimus status animæ est, vt sit à corpore separata: quia in hoc statu conformis est Deo & angelis & magis pura quasi separata ab omni extranea natura: ergo separatio à corpore est vltimus status eius, & ita ex hoc statu non redit ad corpus, sicut nec ex viro fit puer.

¶Præterea, Mors corporalis in pœnam hominis est inducta pro prima præuaricatione, vt patet Gene. 2. sic & mors spiritualis quæ est separatio animæ à Deo, est inflicta homini pro peccato mortali: sed de morte spirituali nunquam redeunt ad vitam post sententiam damnationis acceptam: ergo de morte corporali ad vitam corporalem non erit regressus, & sic resurrectio non erit.

¶SED CONRTA, est quod dicitur Iob 19. Scio quòd Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra resurrecturus sum, & rursus circun. pel. mea, &c. ergo resurrectio erit corporum.

¶Præterea, Donum Christi est maius quàm peccatum Adæ, vt patet Rom. 5. Sed mors per peccatum introducta est: quia si peccatum non fuisset, mors nulla esset: ergo per donum Christi à morte reparabitur ad vitam.

¶Præterea, Membra debent esse corpori conformia: sed caput nostrum viuit, & in æternum viuet in corpore & anima. Quia Christus resurgens ex mortuis iam nõ moritur, vt patet Rom. 6. ergo & homines qui sunt eius membra, viuent in corpore & anima, & sic oportet carnis resurrectionem esse.

CONCLVSIO.

¶Cùm homo non possit esse beatus nisi anima corpori verè vniatur, tanquam forma materiæ, fatendum est resurrectionem esse, in qua anima suo corpori in perpetuum vnietur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum diuersas sententias de vltimo fine hominis diuersificatæ sunt sententiæ ponentium vel negantium resurrectionem. vltimus enim finis hominis, quem naturaliter omnes homines desiderant, est beatitudo, ad quam quidem hominem posse pertingere in hac vita quidam posuerunt: vnde non cogebantur ponere aliam vitam post istam, in qua homo vltimam sui perfectionem consequeretur, & sic resurrectionem negabant: & hanc opinionem satis probabiliter excludit varietas fortunæ, & infirmitas humani corporis, scientiæ & virtutis imperfectio & instabilitas, quibus omnibus beatitudinis perfectio impeditur: vt Aug. prosequitur in fine de Ciu. Dei. Et ideò alij posuerunt aliam vitam esse post hanc, in qua homo tantum secundum animam viuebat post mortem, & hanc vitam ponebant sufficere ad naturale desiderium implendum de beatitudine consequenda: vnde Porphyrius dicebat, vt Aug. dicit in lib. de Ciu. Dei: Quia anima ad hoc quòd beata sit, omne corpus fugiendum est: vnde tales resurrectionem non ponebant. Huius autem opinionis apud diuersos diuersa erant falsa fundamenta. Quidam enim hæretici posuerunt omnia corporalia esse à malo principio, spiritualia verò à bono, & secundum hoc oportebat quòd anima summè perfecta non esset nisi à corpore separata, per quod à suo principio distrahitur, cuius participatio ipsam beatam facit: & ideò omnes hæreticorum sectæ, quæ ponunt à Diabolo corporalia esse creata vel formata, negant corporum resurrectionem. Huius autem fundamenti falsitas in principio 2. lib. ostensa est. Quidam verò posuerunt totam hominis naturam in anima constare, ita vt anima corpore vteretur sicut instrumento, aut sicut nauta naui: vnde secundum opinionem hanc sequitur quòd sola anima beatifica homo naturali desiderio beatitudinis non frustraretur, & sic non oportet ponere resurrectionem. Sed hoc fundamentum sufficienter Philosophus 2. de Anima destruit, ostendens animam corpori, sicut formam materiæ, vniri: & sic patet quòd sine hac vita homo non potest esse beatus: & ideò est necesse resurrectionem ponere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cælum nunquam atteretur quantum ad substantiam, sed quantum ad effectum virtutis, per quem mouet ad generationem & corruptionem inferiorum, ratione cuius dicit Apostolus 1. Corin. Præterit figura huius mundi.

¶Ad secundum dicendum, quòd anima Abraham non est propriè loquendo, ipse Abraham, sed est pars eius, & sic de alijs. Vnde vita animæ Abrahæ non sufficeret ad hoc quòd Abraham sit viuens, vel quia Deus Abraham sit Deus viuentis, sed exigitur vita totius coniuncti, scilicet animæ & corporis, quæ quidem vita quamuis non esset actu, quando verba proponebantur, erat tamen in ordine vtriusque partis ad resurrectionem: vnde Dominus verba illa subtilissimè & efficaciter resurrectionem probat.

¶Ad tertium dicendum, quòd anima non comparatur ad corpus solùm, vt operans ad instrumentum, quo operantur etiam vt forma ad materiam: vnde operatio est coniuncti & non tantum animæ, vt patet per Philosophum in 2. de Anima. Et quia operanti debetur operis merces, oportet quòd ipse homo com

mo compositus ex anima & corpore, opera sui mercedem accipiat. Venialia autem sicut dicuntur peccata, quasi dispositiones ad peccandum, non quod simpliciter habeant rationem peccati: ita pœna, quæ eis redditur in Purgatorio, non est simpliciter retributio, sed magis purgatio quædem, quæ seorsum fit in corpore per mortem & incinerationem, & in anima per Purgatorij ignem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cæteris paribus, perfectior est status animæ in corpore, quam extra corpus, quia est pars totius compositi, & omnis pars integralis materialis est respectu totius, & quamuis sit Deo conformis secundum quid: non tamē simpliciter: tunc enim, simpliciter loquendo, est aliquid maximè Deo conforme, quando habet quicquid conditio suæ naturæ requirit, quia perfectionem diuinam tunc maximè imitatur: vnde cor animalis magis est Deo cōforme immobili, quando mouetur, quàm quando quiescit, quia perfectio cordis est in moueri, & eius quies est eius destructio.

¶ Ad quintum dicendum, quòd mors corporalis est introducta per peccatum Adæ, quod est morte Christi deletum: vnde pœna illa non manet in æternum: sed peccatum, quod mortem æternam per impœnitentiam inducit, vltrà non expiabitur, & ideò mors illa æterna erit.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm resurrectio erit omnium generaliter.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd resurrectio non erit omnium generaliter: in Psal. enim dicitur, Non resurgent impij in iudicio: sed resurrectio non erit hominum nisi tempore iudicij vniuersalis: ergo impij nullo modo resurgent.

¶ Præterea, Dan. 12. dicitur, Multi de his qui dormiunt in puluere, euigilabunt: sed hæc loquutio quandam particularitatem importat: ergo non omnes resurgent.

¶ Præterea, Per resurrectionem homines conformantur Christo resurgenti. Vnde 1. Cor. 15. concludit Apostolus: Quia si Christus resurrexit, & nos resurgemus: sed illi soli debent Christo resurgenti conformari, qui imaginem ipsius portauerunt, quod est solùm bonorum: ergo ipsi soli resurgent.

¶ Præterea, Pœna non dimittitur nisi ablata culpa: sed mors corporalis est pœna peccati originalis: ergo cùm non omnibus sit dimissum originale peccatum, non omnes resurgent.

¶ Præterea, Sicut per gratiam Christi renascimur, ita per gratiam eius resurgemus: sed illi qui in maternis vteris moriuntur, nunquàm poterunt renasci: ergo nec resurgere poterunt, & sic non omnes resurgent.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 5. Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & qui audierint viuent: ergo omnes mortui resurgent.

¶ Præterea, Primæ Cor. 15. Omnes quidem resurgemus, &c.

¶ Præterea, Resurrectio ad hoc necessaria est, vt resurgentes recipiant pro meritis pœnam vel præmium: sed omnibus debetur vel pœna vel præmium pro merito proprio, sicut adultis, vel alieno, sicut paruulis: ergo omnes resurgent.

CONCLVSIO.

Cùm nulla anima perpetuò possit à corpore separari, necesse est sicut vnum ita & omnes resurgere.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ea, quorum ratio sumitur ex natura speciei, oportet similiter inueniri in omnibus quæ sunt eiusdem speciei: talis autem est resurrectio. Hæc enim est eius ratio, vt ex dictis patet, quod anima in perfectione vltima speciei humanæ esse non potest à corpore separata: vnde nulla anima in perpetuū remanebit à corpore separata: & ideò necesse est sicut vnum ita & omnes resurgere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd loquitur de spirituali resurrectione, qua impij non resurgent in iudicio discussionis conscientiæ, vt Gloss. exponit: vel loquitur de impijs, qui sunt animo infideles, qui non resurgent vt iudicentur: iam enim iudicati sunt.

¶ Ad secundum dicendum, quod Aug. exponit, id est, omnes: & hic modus loquendi inuenitur in sacra Scriptura: vel particulatio potest intelligi quantum ad pueros damnatos in limbo, qui quamuis resurgent, non propriè dicuntur euigilare, cùm nec sensum pœnæ nec gloriæ habituri sint: vigilia enim est solutio sensus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnes tam boni quàm mali conformantur Christo, viuendo in ista vita in his quæ ad naturam speciei pertinent: non autem in his quæ pertinent ad gratiam: & ideò omnes ei conformabuntur in reparatione vitæ naturalis: non autem in similitudine gloriæ, sed soli boni.

¶ Ad quartum dicendum, quod mortem, quæ est pœna originalis peccati, qui in originali decesserunt exoluerunt moriendo: vnde non obstante originali culpa, possunt à morte resurgere: pœna enim originalis peccati magis est mori quàm morte detineri.

¶ Ad quintum dicendum, quòd renascimur per gratiam Christi nobis datam, sed resurgimus per gratiam Christi, qua factum est, vt naturā nostram susciperet, quia ex hoc ei in naturalibus conformamur: vnde illi, qui in maternis vteris decedūt, quamuis renati non fuerint per susceptionem gratiæ, tamen resurgent propter conformitatem naturæ ad ipsum, quam consequuti sunt, ad perfectionem humanæ speciei pertingentes.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm resurrectio sit naturalis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd resurrectio sit naturalis: quia sicut dicit Dam. 3. libro quod communiter in omnibus inspicitur, naturam characterizat in his quæ sub ipso sunt atomis: sed resurrectio cōmuniter in omnibus inuenitur: ergo est naturalis.

¶ Præterea, Gregorius dicit 14. Moralium, Qui resurrectionis fidem ex obedientia non tenet, certè hanc ex ratione tenere debuerat. Quid enim quotidie mundus in elementis suis nisi resurrectionem nostram imitatur? & ponit exemplum de luce, quæ quasi moriendo oculis subtrahitur, & rursus quasi viuendo reuocatur, vel resurgendo: & de arbustis quæ viriditatem amittunt, & rursus quasi resurgentia reparantur: & de seminibus quæ putrescentia moriuntur, & rursus germinando quodammodo resurgunt: quod etiam exemplum Apostolus ponit, 1. Corinh. 15. sed nihil potest ex naturalibus operibus ratione cognosci nisi naturale: ergo resurrectio erit naturalis.

¶ Præterea, Illa quæ sunt præter naturam, non multo tempore manent, quia sunt quasi violenta: sed vita quæ per resurrectionem reparatur in æternum manebit: ergo resurrectio erit naturalis.

¶ Præterea, Illud ad quod tota naturæ reparatio intendit, maximè videtur esse naturale: sed resurrectio & glorificatio sanctorum est huiusmodi: vt patet Romanorum octauo. ergo resurrectio erit naturalis.

¶ Præterea, Resurrectio est motus quidam ad perpetuam coniunctionem animæ & corporis: sed motus est naturalis qui terminatur ad quietem naturalem: vt patet 5. Physic. Perpetua autem coniunctio animæ & corporis erit naturalis, quia cùm anima sit proprius motor corporis, habet sibi corpus proportionatum, & ita in perpetuū est similiter viuificabile ab ipsa, sicut ipsa in perpetuum viuit: ergo resurrectio erit naturalis.

¶ SED CONTRA, A priuatione in habitum non erit regressus, secundum naturam: sed mors est priuatio vitæ: ergo resurrectio, per quam est reditus de morte ad vitam, non est naturalis.

¶ Præterea, Ea quæ non sunt vnius speciei, non habent determinatum modum originis: vnde animalia quæ generantur ex putrefactione, & ex semine, nunquam sunt eiusdem speciei: vt dicit Commentarius in octauo Physi. Sed naturalis motus, quo homo oritur, est generatio ex simili in specie, quod non est in resurrectione: ergo non est naturalis.

CONCLVSIO.

¶ Resurrectio simpliciter nō est naturalis, sed miraculosa, nisi secūdùm quid.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd motus siue actio aliqua se habet ad naturam tripliciter: Est enim aliquis motus siue actio, cuius natura nec est principium nec terminus, & talis motus quandoque est à principio supra naturam, vt patet de glorificatione corporis: quandoque autem à principio alio quocunque, sicut patet de motu violento lapidis sursum, qui terminatur ad quietem violētam. Est etiam alius motus, cuius principium & terminus est natura, vt patet in motu lapidis deorsum. Est etiam alius motus, cuius terminus est natura, sed non principium: sed quandoque aliquid supra naturā, sicut patet in illuminatione cæci, quia visus naturalis est, sed illuminationis principium est supra naturam: quandoque autem aliquid aliud, vt patet in acceleratione florum vel fructuum per artificium facta. Quòd autem principium sit natura & non

Qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificauit mortalia corpora nostra: sed ipsa resurrectio Christi virtute diuinitatis adiunctæ est causa, quasi instrumentalis, resurrectionis nostræ. Operationes enim diuinæ agebantur mediante carne Christi, quasi quodam organo, sicut ponit exemplum Damas. in 3. lib. de Tactu corporali, quo mundauit leprosum, Matth. 8.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd causa sufficiens statim producit effectum suum, ad quem immediatè ordinatur: non autem effectum ad quem ordinatur mediante alio quantumcunque sit sufficiens: sicut calor quantumcunque sit intensus, non statim in primo instanti causat calorem, sed statim incipit mouere ad calorem, quia calor est effectus eius mediante motu. resurrectio autem Christi dicitur causa nostræ resurrectionis, non quia agat resurrectionem nostram, sed mediante principio suo, scilicet diuina virtute, quæ nostram resurrectionem faciet ad similitudinem resurrectionis Christi. Virtus autem diuina operatur mediante voluntate, quæ est propinquissima effectui: vnde non oportet quòd statim resurrectione Christi facta, nostra resurrectio sit sequuta, sed tunc sequatur quando voluntas Dei ordinauit.

¶Ad secundum dicendum, quod virtus diuina non alligatur aliquibus causis secundis, quin effectus illarum posset immediatè vel aliis causis mediantibus producere, sicut posset generationem corporum inferiorum causare etiam motu cæli non existente: & tamen secundum ordinem quem rebus instituit, motus cæli est causa generationis inferiorum corporum. Similiter etiam secundum ordinẽ, quem rebus humanis diuina prouidentia præfixit, resurrectio Christi est causa nostræ resurrectionis. Potuit tamen alium modum præfigere: & tunc esset alia causa nostræ resurrectionis, qualem Deus ordinaret.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit, quando omnia quæ sunt in vna specie, habent eundem ordinem ad causam primam illius effectus, qui est inducendus in totam illam speciem. Sic autem non est in proposito, quia humanitas Christi propinquior est diuinitati, cuius virtus est prima causa generationis, quàm humanitas aliorum. Vnde resurrectio Christi causatur à diuinitate immediatè, sed resurrectio aliorum mediante Christo homine resurgente.

¶Ad quartum dicendum, quòd resurrectio omnium hominum habebit aliquid similitudinis de resurrectione Christi, quod scilicet pertinet ad vitam naturæ, secundum quòd omnes Christo fuerunt conformes: & ideò omnes resurgent in vitam immortalem: sed in sanctis qui fuerunt Christo conformes per gratiam, erit conformitas quantum ad ea, quæ sunt gloriæ.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm vox tubæ sit causa nostræ resurrectionis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vox tubæ non sit causa nostræ resurrectionis. Dicit enim Dam. Crede resurrectionem futuram diuina voluntate, diuina virtute & nutu: ergo cùm hoc sit sufficiens causa resurrectionis nostræ, non oportet ponere causam eius vocem tubæ.

¶Præterea, Frustra vox emittitur ad eum, qui audire non potest: sed mortui non habebunt auditum: ergo non est conueniens, quòd vox aliqua formetur ad eos resuscitandum.

¶Præterea, Si vox aliqua sit causa resurrectionis, hoc non erit nisi per virtutem voci diuinitùs datam, vnde super illud Psal. Dabit voci suæ vocem virtutis, dicit Gloss. Resuscitandi corpora. sed ex quo potentia data est alicui, quanuis miraculosè detur: tamen actus, qui sequitur, est naturalis, sicut patet in cæco nato miraculosè illuminato, qui postea naturaliter videt: ergo si vox illa esset causa resurrectionis, resurrectio esset naturalis, quod falsum est.

¶SED CONTRA, est quod dicitur 1. Thessal. 4. Ipse Dominus in tuba Dei descendet de cælo, & mortui qui in Christo sunt, resurgent.

¶Præterea, Io. 5. dicitur, quòd Qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & qui audierint viuent: hæc autem vox dicitur tuba, vt in litera patet, ergo, &c.

CONCLVSIO.

¶Cùm Christus resurgens sit causa vniuoca nostræ resurrectionis, fit vt nostram resurrectionem operetur, tuba, hoc est sua voce imperante, dormientes excitabit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd causam & effectum oportet aliquo modo cõiungi, quia mouens & motum, faciens & factum sunt simul, vt patet in 8. Phys. Christus autem resurgens est causa vniuoca nostræ resurrectionis: vnde oportet quod in resurrectione corporum communi aliquo signo corporali dato, Christus resurgens operetur, quod quidem signum, vt quidam dicunt, erit ad literam vox Christi resurrectionem imperantis, sicut imperauit mari, & cessauit tempestas, Matth. 8. Quidam vero dicunt quod hoc signum nihil aliud erit, quàm ipsa repræsentatio euidens filij Dei in mundo, de qua dicitur Matthæi 24. Sicut fulgur venit ab Oriente, & apparet in Occidente, sic erit aduentus Filij hominis, & innituntur autoritati Gregor. dicentis, quòd tubam sonare, nihil aliud est quàm vt mundo iudicem filium demonstrare. Et secundum hoc ipsa apparitio filij Dei vox eius dicitur, quia ei apparenti obediet tota natura ad corporum humanorum reparationem sicut imperanti: vnde in iussu venire dicitur primæ Thessalonicen. quarto, & sic eius apparitio, inquantùm habet vim cuiusdam imperij, vox eius dicitur, & hæc vox quæcunque sit, quandoque dicitur clamor, quasi præconis ad iudicium citantis. Quãdoque autem dicitur sonus tubæ, vel propter euidentiam, vt in litera dicitur, vel propter conuenientiam ad vsum tubæ qui erat in veteri Testamento. Tuba enim congregabantur ad cõcilium, commouebantur ad prælium, & vocabãtur ad festum: resurgentes autem congregabuntur ad concilium iudicij, ad prælium quo orbis terrarum pugnabit contra insensatos, & ad festum æternæ solennitatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dama. in verbis illis circa materialem causam resurrectionis tria tetigit, scilicet voluntatem diuinam, qua imperat, virtutem quæ exequitur, & facilitatem exequendi in hoc quòd nutum adiunxit ad similitudinem eorum, quæ in nobis sunt. Illud enim valde facile est nobis facere, quod ad documentum nostrum fit: sed multò apparet maior facilitas, si ante verbum prolatum ad primum signum voluntatis, quod nutus dicitur, exequutio nostræ voluntatis per ministros fiat, & talis nutus est quædam causa prædictæ exequutionis, in quantum per ipsum inducũtur alij ad nostram voluntatem explendam. Nutus autem diuinus, quo fiet resurrectio, nihil aliud est quàm signũ ab ipso datum, cui tota natura obediet, vt ex dictis patet.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut formæ sacramentorum habent virtutem sanctificandi, non ex hoc quòd audiuntur, sed ex hoc quòd feruntur: ita vox quicquid sit habebit efficaciam instrumentalem ad resuscitandum, non ex hoc quòd sentitur, sed ex hoc quòd profertur: sicut etiam vox ex ipsa impulsione aëris excitat dormientem soluendo organum nõ ex hoc quòd cognoscatur: quia iudicium de voce veniente ad aures sequitur excitationem, & non est causa eius.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procederet, si virtus illi voci data esset ens perfectum in natura, quia tunc quod ex ea procederet, virtutem iam naturalem factam principium haberet: non est autem talis virtus illa, sed qualis supradicta est esse in formis sacramentorum.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm ad resurrectionem angeli operentur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nullo modo ad resurrectionem angeli operentur. Quia maioris virtutis est ostensiua resurrectio mortuorum, quàm generatio hominum: sed quando generantur homines, anima non infunditur corpori mediantibus angelis: ergo nec resurrectio, quæ est iterata coniunctio animæ & corporis, fiet ministerio angelorum.

¶Præterea, Si ad aliquos angelos hoc ministerium pertineat, maximè videtur pertinere ad virtutes, quarum est miracula facere: sed eis non ascribitur, sed archangelis, vt patet in litera: ergo non fiet ministerio angelorum.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. Thess. 4. quòd Dominus in voce archãgeli descẽdet de coelo & mortui resurgẽt: ergo resurrectio mortuorũ ministerio angelico cõplebitur.

CONCLVSIO.

¶In resurrectione vtetur Deus ministerio Angelorum, in his quæ corporaliter fieri debent: quantum verò ad id, quòd Deus de integro animam corpori vniet, non vtetur opera Angelorum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut August. dicit in 3. de Trin. quòd sicut corpora grossiora & infirmiora per subtiliora & potentiora ordine quodam reguntur, ita omnino cor-

pora reguntur à Deo per spiritum vitæ rationalem, & hoc etiam Greg. 4. Dialo. tangit. Vnde in omnibus quæ corporaliter à Deo fiunt, vtitur Deus ministerio angelorum, in resurrectione autem est aliquid ad transmutationem corporum pertinens, scilicet collectio cinerum & eorum præparatio ad reparationem humani corporis: vnde quantum ad hoc in resurrectione vtetur Deus ministerio angelorum, sed anima sicut immediatè à Deo creata est, ita immediatè à Deo corpori iteratò vnietur sine aliqua operatione angelorum. Similiter etiam gloriam corporis ipse faciet non ministerio angelorum, sicut & animam immediatè glorificat, & illud angelorum ministerium dicitur vox secundū vnam expositionē quæ tangitur in litera.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd patet solutio ex dictis.

¶Ad secundum dicendum, quòd ministerium istud erit principaliter vnius archangeli, scilicet Michaëlis, qui est princeps Ecclesiæ, sicut fuit synagogæ, sicut dicitur Dan. 10. qui tamen agit ex influentia virtutum & aliorum superiorum ordinum: vnde quod ipse faciet, superiores ordines quodammodo faciūt. Similiter inferiores angeli cooperabuntur ei circa resurrectionem singulorum, quorum custodiæ deputati fuerunt, & sic vox illa potest dici vnius vel plurium angelorum.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAseptima, De tempore & modo resurrectionis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de tempore & modo resurrectionis.

¶Circa quod quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrùm tempus resurrectionis differatur vsque ad finem mundi.

¶Secundò, vtrùm tempus illud sit occultum.

¶Tertiò, vtrùm resurrectio fiet in noctis tempore.

¶Quartò, vtrùm fiet subitò.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm tempus nostræ resurrectionis differri debeat vsque ad finem mundi.

Tho. 4. dist. 43. q. vnica, art. 3. q. 1. et seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd tempus resurrectionis non oporteat differri vsque ad finem mundi, vt omnes simul resurgant. maior est enim conuenientia capitis ad membra, quàm membrorum ad inuicem: sicut causæ ad effectus, quàm effectuum ad inuicem: sed Christus, qui est caput nostrum, non distulit resurrectionem suam vsque ad finem mundi, vt simul cum omnibus resurgeret: ergo non oportet quòd priorum sanctorum resurrectio vsque ad finem mundi differatur, vt simul cum omnibus resurgant.

¶Præterea, resurrectio capitis est causa resurrectionis membrorum: sed resurrectio quorundam membrorum nobilium propter vicinitatem ad caput, non est dilata vsque ad finem mundi sed statim resurrectionem Christi sequuta est, sicut piè creditur de beata Virgine & Ioanne Euangelista: ergo & aliorum resurrectio tanto propinquior erit resurrectioni Christi, quanto per gratiam & meritum magis ei fuerunt conformes.

¶Præterea, Status noui Testamenti est perfectior & expressiùs portat imaginem Christi, quàm status veteris Testamenti: sed quidam Patres veteris Testamenti Christo resurgente, resurrexerunt, sicut dicitur Matt. 27. Quia multa corpora sanctorum, qui dormierant, resurrexerunt: ergo videtur quod nec sanctorum noui Testamenti resurrectio differri debeat vsque ad finem mundi, vt fiat omnium simul.

¶Præterea, Post finem mundi non erit aliqua annorum numeratio: sed post resurrectionem mortuorum adhuc computantur multi anni vsque ad resurrectionem aliorum, vt patet Apoca. 20. Dicitur enim ibi, Vidi animas decollatorum propter testimonium Iesu & propter verbum Dei. Et infrà, Et vixerunt, & regnauerunt cū Christo mille annis, & cæteri mortuorum non vixerunt donec consummarentur mille anni: ergo resurrectio omnium non differtur vsque ad finem mundi, vt fit simul.

¶SED CONTRA est quod Iob 14. dicitur, Homo cùm dormierit, non resurget donec atteratur cælum, nec euigilabit [illegible] consurgat à somno suo: & loquitur [illegible] somno mortis: [illegible] vsque ad finem mundi, quando cælum atteretur [illegible] tio hominum differetur.

Præterea, Heb. 11. dicitur, Homines [illegible] testimonio [illegible] probati, non acceperunt repromissionem, [illegible] & corporis beatitudinem Deo aliquid [illegible] nobis prouidente, ne sine nobis consummarentur, id est perficerentur. Glos. [illegible] in communi gaudio omnium maius fieret gaudium singulorum, sed non erit ante resurrectio, quam [illegible] orum gloria ca[illegible] tio: quia reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, Phil. 3. & resurrecti [illegible] erunt [illegible] angeli in cælo: vt patet Matth. 22. ergo resurrectio [illegible] differetur vsque ad finem mundi, in quo omnes simul resurgent.

CONCLVSIO.

¶Cùm tota materia humanorum corporum subiiciatur motui cælestium corporum, conuenienter humanorum corporum resurrectio vsque ad finem mundi differetur, in quo motus cæli quiescet.

¶RESPONDEO dicendū, quòd sicut Aug. dicit [illegible] Trin. Diuina prouidentia statuit, vt corpora grossiora [illegible] riora per subtiliora & potentiora quodam ordine reg[illegible] ideò tota materia corporum inferiorum subiacet variati[illegible] secundum modum cælestium corporum: vnde esset [illegible] nem: quem diuina prouidentia statuit rebus, si materia inferiorum corporum ad statum incorruptionis produceretur [illegible] motu superiorum corporum. Quia secundum po[illegible] erit in vitam immortalem conformiter Chr[illegible] à mortuis, iam non moritur: vt dicitur Rom. [illegible] norum corporum resurrectio vsque ad finem m[illegible] in quo motus cæli quiescet. Et propter hoc etiam q[illegible] losophi, qui posuerunt motum cæli nunquam [illegible] runt reditum humanarum animarum ad corpora [illegible] qualia nunc habemus, siue ponerent reditum a[illegible] ad [illegible] corpus in fine magni anni, vt Empedocles, siue ad [illegible] tagoras posuit, quamlibet animam quodlibet [illegible] vt dicitur in 1. de Anima.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis caput magis conueniat cum membris conuenientia [illegible] quæ exigitur ad hoc quòd in membra fluat, quàm membra adinuicem: tamen caput habet causalitatem quādam super membra, qua membra carent, & in hoc membra differunt à c[illegible] & conueniunt adinuicem. Vnde resurrectio Christi [illegible] exemplar nostræ resurrectionis, ex cuius fide spes nobis de nostra resurrectione consurgit, non autem resurrectio alicuius membri Christi est causa cæterorum membrorum: & ideo Ch[illegible] rectio debuit præcedere resurrectionem aliorum [illegible] simul resurgere debuerunt in consummatione seculorum.

¶Ad secundum dicendum, quòd quamuis inter membra sint quædam aliis digniora & magis capiti conformia, [illegible] pertingunt ad rationem capitis, vt sint causa aliorum & [illegible] ex conformitate ad Christum, non debetur eis [illegible] eo[illegible] surrectio præcedat resurrectionem aliorum, quasi [illegible] exemplari, sicut dictum est de resurrectione Chr[illegible] aliquibus sit hoc concessum, quod eorū resurrectio [illegible] ad communem resurrectionem dilata, est ex [illegible] ali[illegible] priuilegio, non ex debito conformitatis ad Christum.

¶Ad tertium dicendum, quòd de illa resurrectione [illegible] cum Christo, videtur dubitare Hiero. in sermone de [illegible] ptione, Vtrùm si peracto resurrectionis testimonio [illegible] tui sint, vt sic eorum fuerit magis resuscitatio quædam, [illegible] Lazari, quàm vera resurrectio, qualis erit in fine mu[illegible] immortalem vitam verè resurrexerint, vt semper i[illegible] victuri in cælum cum Christo ascendentes corpora [illegible] Glossa dicit Matth. 27. & hoc videtur probabilius, quia [illegible] quòd verum testimonium de vera resurrectione Chr[illegible] ferrent, cōgruum fuit, vt verè resurgerent, sicut H[illegible] dicit. Nec eorum resurrectio propter ipsos accelerata [illegible] propter resurrectionem [illegible] testificandam [illegible] qu[illegible] testimonium erat ad fundandam fidem [illegible] decentiùs factum est per Patres veteris Testam[illegible] eos qui iam nouo Testamento fund[illegible] dec[illegible] T[illegible] dum est quod [illegible] de r[illegible] urr[illegible] ne co[illegible] tio fiat ante resurrectionem C[illegible] patet, intelligendum est per a[illegible] ipa[illegible] di[illegible] frequente[illegible] hi[illegible] iographus ac[illegible] di[illegible] n m v[illegible] ctione ante C[illegible] um resurrexer[illegible]

[illegible] dicitur 1. Cor. 15. Quamuis fuerint aliqui resuscitati ante Christi resurrectionem, vt de Lazaro patet.

¶ Ad quartum dicendum, quod occasione illorum verborum: vt Augustinus narrat, decimosecundo de Ciuitate Dei: quidam hæretici posuerunt primam resurrectionem futuram esse mortuorum, vt cum Christo mille annis in terra regnent: vnde vocati sunt Chiliastæ, quasi millenarij. Et ideò Augustin. ibidem dicit, verba illa aliter intelligenda esse, scilicet de resurrectione spirituali, per quam homines à peccatis dono gratię resurgunt. Secūda autem resurrectio corporum est. Regnum autem Christi dicitur Ecclesia, in qua cum Christo non solùm martyres, sed etiam alij electi regnant, vt à parte totum intelligatur: vel regnant cum Christo in gloria quantum ad omnes. Et fit specialiter mentio de martyribus, quia ipsi præcipuè regnāt mortui, qui vsque ad mortem pro veritate certauerunt: millenarius autem annorum non significat aliquem certum numerum, sed designat totum tempus quod nunc agitur, in quo nunc sancti cum Christo regnant, quia numerus millenarius designat vniuersitatem magis, quàm centenarius, eo quòd centenarius est quadratum denarij: sed millenarius est numerus solidus ex duplici ductu denarij in seipsum surgēs: quia decies decem centū sunt, & centū decies mille sunt: & similiter in Psalmo dicitur, Verbi quod mandauit in mille generationes, id est in omnes.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm tempus resurrectionis nostræ sit occultum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd tempus illud nō sit occultum. Quia cuius principium est determinatum & scitum, & finis potest determinatè sciri, eò quòd omnia mensurantur quadam periodo, vt dicitur in 2. de Generatione: sed principium mundi determinatè scitur: ergo & finis ipsius potest determinatè sciri, tunc autem erit tempus resurrectionis & iudicij: ergo tempus illud non est occultum.

¶ Præterea, Apocalyp. 12. dicitur, quòd mulier, per quam Ecclesia significatur, habet locum paratum a Deo, in quo pascatur diebus mille ducentis sexaginta. Danie. etiam 12. ponitur quidam determinatus numerus dierum, per quos anni significari videntur, secundùm illud Ezech. quarto, Diem pro anno: diem, inquam, pro anno dedi tibi: ergo ex sacra Scriptura potest sciri determinatè finis mundi & resurrectionis tempus.

¶ Præterea, Status noui Testamenti pręfiguratus fuit in veteri Testamento: sed scimus determinatè tempus in quo vetus Testamentum statum habuit: ergo & potest sciri tempus determinatè, in quo nouū Testamentum statū habebit: sed nouū Testamentum habebit statum in fine mundi: vnde dicitur Matt. vltim. Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi: ergo potest sciri determinatè finis mundi & resurrectionis tempus.

¶ SED CONTRA, Illud quod est ignoratū ab angelis, etiam hominibus multo magis erit occultum: quia ea quæ homines naturali ratione pertingere possunt, multò limpidius & certius angeli naturali cognitione cognoscunt. Similiter etiam reuelationes hominibus non fiunt nisi mediantibus angelis, vt patet per Diony. 4. cap. Ecclesi. Hiera. sed angeli nesciunt tempus determinate: vt patet Matthæi 24. De die illa & hora nemo scit, neq; angeli cælorū: ergo illud est hominibus occultū.

¶ Præterea, Apostoli fuerunt magis conscij secretorum Dei, quàm alij sequentes, quia vt dicitur Roman. 8. Ipsi primitias spiritus habuerunt. Glossa tempore priùs & cæteris abundantiùs. sed eis de hoc ipso quærentibus dictum est Actu. 1. Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ posuit Pater in potestate sua: ergo multò magis est aliis occultum.

CONCLVSIO.

¶ Tempus futuræ resurrectionis nec ratione naturali, nec reuelatione diuina numerari cognoscíue potest.

¶ RESPONDEO dicendum, qu[illegible] vt August. dicit in lib. [illegible] Quæstionum, qu[illegible] ætas vltima humani generis, quæ incipit ab Aduentu Domini vsque ad finem seculi, quibus generationibus computetur, incertum est [illegible] ætas, quæ est vltima [illegible] hominis, non determinatum habet tempus secundùm mensuram aliarum. [illegible] quā [illegible] sola tantum tenet [illegible] quantum omnes aliæ ætates. Huius autem ratio est, quia determinatus numerus futuri temporis sciri non potest, nisi vel per reuelationem, vel per naturalem rationem: tempus autem quod erit vsque ad resurrectionem, enumerari non potest naturali ratione, quia simul erit resurrectio & finis motus cæli, vt dictum est. Ex motu autem accipitur numerus omnium, quæ determinato tempore per naturalem rationem futura præuidentur: ex motu autem cæli non potest cognosci finis eius: quia cùm sit circularis, ex hoc ipso habet quod secundum naturam suam possit in perpetuum durare. Vnde naturali ratione tempus, quod erit vsque ad resurrectionem, numerari non potest. Similiter per reuelationem haberi non potest: ideò vt omnes sint soliciti & parati ad Christo occurrendum, & propter hoc etiam Apostolis de hoc quærentibus respondit Act. 1. Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in potestate sua: in quo, vt Aug. dicit 18. de Ci. Dei: Omnium de hac re calculantium digitos resoluit, & quiescere iubet. Quod enim Apostolis quærentibus noluit indicare, nec aliis reuelabit: vnde omnes illi qui tempus prædictum numerare voluerunt, hactenus falso loqui sunt inuenti. Quidam enim, vt Aug. dicit ibidem, dixerunt, ab Ascensione Domini vsque ad vltimum eius Aduentum quadringentos annos posse compleri, alij quingentos, alij mille, quorum falsitas patet & patebit, similiter eorum qui adhuc computare non cessant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd eorum quorum finis cognoscitur principio noto, oportet mensuram esse nobis cognitam: & ideò cognito principio alicuius rei, cuius duratio mēsuratur motu cæli, possumus cognoscere eius finem: eò quòd motus cæli est nobis notus: sed mensura durationis motus cæli est sola diuina dispositio, quæ est nobis occulta: & ideò quantumcunque sciamus principium, finem scire non possumus.

¶ Ad secundum dicendum, quod per mille ducentos sexaginta dies, de quibus fit mentio in Apoc. 12. significatur omne tempus in quo Ecclesia durat, & nō determinatus aliquis numerus annorū: & hoc ideò quia prædicatio Christi, super quā fundatur Ecclesia, durauit tribus annis cū dimidio, quod tempus fere cōtinet ęqualem numerum dierum numero prædicto. Et similiter etiā numerus eorum, qui in Daniele ponuntur, nō est referēdus ad numerū aliquem annorū, qui sunt vsque ad finē mundi vel vsque ad prædicationem Antichristi, sed debet referri ad tempus, quo prædicabit, & quo persequutio eius durabit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis status noui Testamēti in generali sit præfiguratus per statum veteris Testamenti, non tamē oportet quòd singula respondeant singulis, præcipuè cùm in Christo omnes figuræ veteris Testamenti, fuerunt cōpletæ. Et ideò Aug. 18. de Ciui. Dei, respondet quibusdam, qui volebant accipere numerum persecutionū, quas Ecclesia passa est, secundum numerum plagarū Aegypti, dicens, Ego per illas res gestas in Aegypto istas persequutiōes propheticè significatas esse nō arbitror, quāuis ab eis, qui hoc putant exquisitè & ingeniosè illa singula his singulis cōparata videantur non prophetico spiritu, sed coniectura mentis humanæ, quæ aliquando ad aliquod verum peruenit, aliquando fallitur: & similiter videtur esse de dictis Abbatis Ioachim, qui per tales coniecturas de futuris aliqua vera prædixit, & in aliquibus deceptus fuit.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm resurrectio futura sit in noctis tempore.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd resurrectio nō erit in noctis tempore. Quia resurrectio nō erit donec atteratur cælū: vt dicitur Ioan. 14. Sed cessante motu cæli, quod dicitur eius attritio, nō erit tempus, nec nox, nec dies: ergo resurrectio non erit in nocte.

¶ Præterea, Finis vniuscuiusque rei debet esse perfectissimus: sed tunc erit finis perfectissimus temporis: vnde in Apoc. dicitur quòd tempus ampliùs non erit: ergo tunc debet esse tēpus in sua optima dispositione, & ita debet esse dies.

¶ Præterea, Qualitas temporis debet respondere his quæ geruntur in tempore: vnde Ioan. 3. fit mentio de nocte, quādo Iudas exiuit à consortio lucis: sed tunc erit perfecta manifestatio omnium, quæ nunc latent, quia cùm venerit Dominus, illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordiū: vt dicitur 1. Cor. 4. ergo debet esse in die.

¶ SED CONTRA, Resurrectio Christi est exemplar nostræ resurrectionis: sed resurrectio Christi fuit in nocte, vt Grego. dicit in Homil. Paschali: ergo & nostra resurrectio erit tempore nocturno.

¶ Præterea, Aduentus Domini comparatur aduentui furis in domum, vt patet Luc. 12. Sed fur in tempore noctis in domum venit: ergo & Dominus tempore nocturno veniet, sed veniente ipso fiet resurrectio, vt dictum est: ergo fiet resurrectio in tempore nocturno.

CONCLVSIO.

¶ Etsi tempus futuræ reuelationis determinatè prætognosci numerarive non possit tamen probabiliter videtur, resurrectionem futuram in crepusculo, vt ad idem punctum redeant Sol & luna in quo creari cœperunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd determinata hora temporis, qua fiet resurrectio, sciri pro certo non potest, vt in litera dicitur: tamen satis probabiliter à quibusdam dicitur, quòd resurrectio erit in crepusculo Sole existente in Oriente, & Lunam Occidente: quia in tali dispositione Sol & Luna creduntur esse creata, vt sic eorum circulatio compleatur penitus per reditum ad idem punctum: vnde de Christo dicitur, quòd tali hora resurrexit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quando resurrectio erit, nõ erit tempus, sed terminus temporis: quia in eodem instanti, in quo cessabit motus cæli, erit resurrectio mortuorũ, & erit situs syderum secundum dispositionem, qua se habent nunc in aliqua determinata hora, & secundum hoc dicitur resurrectio futura tali vel tali hora.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd optima dispositio temporis dicitur esse in Meridie propter illuminationem Solis: sed tunc ciuitas Dei non egebit neque Sole neq; Luna, quia claritas Dei illuminabit eam, vt dicitur Apoc. vlti. & ideò quantum ad hoc non refert vtrùm in die vel in nocte resurrectio fiat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd tempori illi congruit manifestatio quantum ad ea, quæ tunc geruntur, & occultatio quantum ad determinationem ipsius temporis: & ideò vtrunque cõgruè fieri potest, vt scilicet sit resurrectio in die vel in nocte.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm resurrectio futura sit subitò vel successiuè.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd resurrectio nõ fiet subitò, sed successiuè. Quia Ezech. 37. prænuntiatur vbi dicitur, Accesserunt ossa ad ossa & vidi, & ecce super ea nerui & carnes ascenderunt, & extensa est in eis cutis desuper, & spiritum nõ habebant: ergo reparatio corporum præcedet tempore coniunctionem animarum, & sic resurrectio non erit subita.

¶ Præterea, Illud, ad quod exiguntur plures actiones se consequentes, non potest subitò fieri: sed ad resurrectionem exiguntur plures actiones se consequentes, scilicet, collectio cinerum, reformatio corporis, & infusio animæ: ergo resurrectio non fiet subitò.

¶ Præterea, Omnis sonus tempore mensuratur: sed sonus tubæ erit causa resurrectionis, vt dictum est: ergo resurrectio fiet in tempore, & non subitò.

¶ Præterea, Nullus localis motus potest esse subitò, vt dicitur in lib. de Sensu & sensato: sed ad resurrectionem exigitur aliquis motus, localis in collectione cinerum: ergo nõ fiet subitò.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. Corint. 15. Omnes quidem resurgemus in momento & in ictu oculi: ergo resurrectio erit subitò.

¶ Præterea, Virtus infinita subitò operatur: sed sicut Damas. dicit, Crede resurrectionem futuram diuina virtute, de qua constat quòd sit infinita: ergo resurrectio fiet subitò.

CONCLVSIO.

¶ Respectu eorum quæ agentur in resurrectione diuina virtute immediatè, resurrectio fiet subitò, ratione verò eorum quæ fient ministerio Angelorum, fiet successiuè.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in resurrectione aliqua fient ministerio angelorum, & aliqua virtute diuina immediatè, vt dictum est. Illud ergo quod fiet ministerio angelorum, non erit in instanti, si instans dicat indiuisibile temporis: erit tamen instans, si instans accipiatur pro tempore imperceptibili. Illud autẽ quod fiet virtute diuina immediatè, fiet subitò, scilicet in termino temporis, quo angelorum opus complebitur: quia virtus superior inferiorem ad perfectionem adducit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Ezechiel loquebatur populo rudi: vnde sicut & Moyses distinxit opera sex dierum per dies, vt rudis populus capere posset, quãuis omnia simul sint facta, secundum August. ita Ezechiel diuersa, quæ in

resurrectione futura sunt, expressit, quamuis [illegible] sint futura in instanti.

¶ Ad secundum dicendum, qu[illegible] quamuis [illegible] operationes s[illegible] se inuicem consequentes natu[illegible] simul [illegible] quia sunt simul in eodẽ instanti, vel [illegible] est [illegible] instant, ad quod alia terminatur.

¶ Ad tertium dicendum, quo[illegible] idem videtur e[illegible] dicendum de sono illo & de formis sacramentorum, [illegible] cet quod in vltimo instanti sonus effectum suum habebit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd congregatio cinerum, quæ sine motu locali esse non potest, fiet ministerio angelorum: & ideo erit in tempore, scilicet imperceptibili propter facultatem operandi, quæ competit angelis.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA-
octaua, De termino resurrectionis,
in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de t[illegible] à quo resurrectionis.

¶ Circa quod quæruntur tria.

¶ Primò, vtrùm mors sit te[illegible] à [illegible] resurrectionis in omnibus.

¶ Secundò, vtrum cineres vel pulueres.

¶ Tertiò, vtrùm illi pulueres habeant natural[illegible] nationem ad animam.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm mors erit terminus, à quo resurrectionis in omnibus

AD PRIMVM sic proceditur. V[illegible] qu[illegible] mors non erit terminus à quo resurre[illegible] in omnibus. Quia quidam non morientur, [illegible] immo [illegible] rate superuestientur. Dicitur enim in Symbolo [illegible] ipse venturus est iudicare viuos & mortuos. hoc aut[illegible] no[illegible] test intelligi quantum ad tempus iudicij, quia tũc [illegible] viui: ergo oportet quod referatur hæc distinctio ad tẽpus [illegible] cedens, & ita non omnes ante iudicium mor[illegible]ur.

¶ Præterea, Naturale & commune desiderium n[illegible]n potest [illegible] vacuum & inane, quin in aliquibus expleatur: sed secu[illegible] dum Apostolum 2. Cor. 4. Hoc est commune desiderium qu[illegible] lumus spoliari, sed superuestiri: ergo aliqui erunt qui nũquam expoliabuntur corpore per mortem, sed superuestientur glo[illegible] resurrectionis.

¶ Præterea, Aug. in Ench. dicit, quod quatuor vltimæ pet[illegible] nea Dominicæ orationis ad præsentem vitam pertinent, q[illegible] rum vna est, Dimitte nobis debita nostra: ergo Ecclesia pe[illegible] in hac vita sibi omnia debita relaxari: sed Ecclesiæ oratio no[illegible] test esse cassa, quin exaudiatur, Ioan. 16. Quicquid petieritis [illegible] trem in nomine meo, dabit vobis: ergo Ecclesia in aliq[illegible] vitæ tempore omnium debitorum remissionem con[illegible]equet[illegible] sed vnum de debitis quo pro peccato primi Parentis astri[illegible] mur est, quòd nascimur in originali peccato: ergo aliquado [illegible] Ecclesiæ Deus præstabit, q; homines sine originali [illegible] scentur: sed mors est pœna originalis pe[illegible]cati: ergo aliq[illegible] nes erunt in fine mũdi, qui nõ morientur, & sic idẽ quod [illegible]

¶ Præterea, Via compendiosior est semper sapi[illegible] genda: sed compendiosior via est, quòd homines qui [illegible] tur viui, in impassibilitatem resurrectionis transfer[illegible]tur [illegible] quòd prius moriantur, & posteà resurgant à morte [illegible] talitatem: ergo Deus, qui est summè sapiens, han[illegible] viam in his, qui viui inuenientur, & sic idem quod prius.

¶ SED CONTRA, Primæ Cor. 15. Quod semin[illegible] viuificatur nisi priùs moriatur, & loquitur sub simil[illegible] tudi[illegible] minis de resurrectione corporũ. ergo corpora à morte res[illegible]

¶ Præterea, Primæ Cor. 1[illegible]. Sicut in Adam omn[illegible] mori[illegible] ita in Christo omnes viuificabuntur. ergo in Adam om[illegible] rientur, & sic resurrectio omnium erit a morte.

CON[illegible]LV[illegible]I[illegible].

¶ Quia omnes homines Deus sententi[illegible] mort[illegible] [illegible] cat [illegible], prop[illegible] catum, & Scriptura [illegible] omnium [illegible] potest nisi prius omnes moriantur & ord[illegible] [illegible] nitatem reducatur, nisi per [illegible]rruptionem [illegible] turos, & à morte re[illegible] [illegible]

¶ RESPO[illegible]E[illegible] dicendum, qu[illegible]

variè loquuntur sancti, vt infra patet: tamen securior est hæc & communior opinio, quod omnes morientur & à morte resurgent, & hoc propter tria. Primò, quia magis concordat diuinæ iustitiæ, quæ humanam naturam pro peccato primi parentis damnauit, vt omnes qui per actum naturæ ab eo originem ducerent, infectionem originalis peccati contraherent, & per consequens mortis debitores essent. Secundò, quia magis concordat diuinæ Scripturæ, quæ omnium futuram resurrectionem prædicit. Resurrectio autem propriè non est nisi eius quod cecidit & dissolutum est, vt Dam. dicit. Tertiò, quia magis concordat ordini naturæ, in quo inuenimus, quòd id quod corruptum & vitiatum est, in suam nouitatem non reducitur, nisi corruptione mediante: sicut acetum non fit vinum, nisi aceto corrupto, & in humorem vuæ transeunte: vnde cùm natura humana in defectum moriendi deuenerit, non erit reditus ad immortalitatem, nisi mediante morte. Conuenit etiam ordini naturæ propter aliam rationem: quia vt in 8. Physicorum dicitur, Vt vita quædam natura existentibus est motus cæli, sic etiam motus cordis totius corporis vna quædam est. Vnde sicut cessante motu cordis, omnia membra mortificantur, ita cessante motu cæli, nō potest aliquid viuum remanere illa vita, quæ ex influentia illius motus conseruabatur, talis autem vita est, qua nunc degimus. Vnde oportet quòd ex hac vita discedant qui post motum cæli quiescentem victuri sunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd distinctio illa mortuorum & viuorum non est referenda ad ipsum iudicij tempus, neque ad totum tempus præteritorum: quia omnes iudicandi aliquo tempore fuerunt viui & aliquo tēpore mortui: sed ad illud tempus determinatum, quod immediatè iudiciū præcedet, quando scilicet iudicij signa incipient apparère.

¶Ad secundum dicendum, quòd perfectum desiderium sanctorum non potest esse vanum, sed nihil prohibet, desiderium conditionatum eorum vanum esse, & tale desiderium est quo nolumus expoliari, sed superuestiri, si possibile sit: & hoc desiderium à quibusdam velleitas dicitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc est erroneum dicere, quòd aliquis sine peccato originali concipiatur præter Christum: quia illi qui sine peccato originali conciperentur, non indigerent redemptione, quæ facta est per Christum, & sic Christus non esset redemptor omnium: nec potest dici quòd hac redemptione non indiguerunt, quia præstitum fuit eis vt sine peccato conciperentur, quia illa gratia facta est parentibus, vt in eis vitium naturæ sanaretur, quo manente sine originali generare non possent: vel ipsi naturæ, quo sanata est. Oportet autem ponere quòd quilibet personaliter redemptione Christi indigeat, non solùm ratione naturæ. Liberari autem à malo, vel à debito absolui non potest, nisi qui debitum incurrit vel in malum deiectus fuit: & ideò non possent omnes fructus Dominicæ orationis in seipsis percipere, nisi omnes debitores nascerentur & malo subiecti. Vnde dimissio debitorum, vel liberatio à malo non potest intelligi quòd aliquis sine debito vel immunis à malo nascatur, sed quia cum debito natus posteà per gratiam Christi liberatur. Nec etiam sequitur, si potest sine errore poni, quòd aliqui non moriantur, quamuis non sine originali nascantur, licet mors sit pœna peccati originalis: quia Deus potest ex misericordia relaxare alicui pœnam, ad quam obligatur ex culpa præterita, sicut adulteram sine pœna dimisit, Ioannis 8. Et similiter poterit à morte liberare, qui reatum mortis contraxerunt, cum originali nascendo. & sic non sequitur, si non moriuntur, ergo nascuntur sine originali peccato.

¶Ad quartum dicēdum, quòd non semper via compendiosior est magis eligenda, sed solùm quando est magis vel æqualiter accommoda ad finem consequendum. & sic non est hoc, vt ex dictis patet.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm resurrectio omnium erit à cineribus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non omnium resurrectio erit à cineribus. Resurrectio enim Christi est exemplar nostræ resurrectionis: sed resurrectio eius non fuit à cineribus, quia caro eius non vidit corruptionem, vt dicitur in Psal. & Actu. 2. ergo resurrectio omnium non erit ex cineribus.

¶Præterea, Corpus hominis non semper cōburitur: sed in cineres non potest aliquid resolui, nisi per combustionem: ergo nō omnes à cineribus resurgent.

¶Præterea, Corpus hominis mortui non statim in cinerem redigitur: sed quidam statim post mortem resurgent, vt in litera dicitur, scilicet illi qui viui inuenientur: ergo non omnes resurgent à cineribus.

¶Præterea, Termino à quo respondet terminus ad quem: sed terminus ad quem resurrectionis non est idem in bonis & malis, 1. Cor. 15. Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur: ergo non est idem terminus à quo: & sic mali resurgēt à cineribus, boni autem à cineribus non resurgent.

¶SED CONTRA est quod dicit Haymo: Omnes in originali peccato natos tenet hæc sententia, Terra es, & in terram ibis: sed omnes, qui in communi resurrectione resurgent, fuerunt nati in peccato originali, vel natiuitate ex vtero vel natiuitate in vtero: ergo omnes à cineribus resurgent.

¶Præterea, Multa sunt in corpore humano quæ nō sunt de veritate humanæ naturæ: sed omnia illa auferentur: ergo oportet omnia corpora in cinerem resolui.

CONCLVSIO.

¶Et autoritate Scripturæ, & ordine naturæ necessariò asseritur, resurrectionem omnium fore à cineribus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd eisdem rationibus, quibus ostensum est, omnes à morte resurgere, est etiam ostendendum, quòd omnes resurgent à cineribus in communi resurrectione, nisi aliquibus ex speciali priuilegio gratiæ sit indultū contrarium, sicut & resurrectionis acceleratio. Scriptura autē sacra sicut & resurrectionem prænuntiat, ita & corporum reformationem: Philip. 3. & ideò oportet quòd sicut omnes moriuntur ad hoc, quòd omnes verè resurgere possint: ita omniū corpora dissoluentur ad hoc, quòd omnium corpora reformari possint: sicut etiam in pœnam hominis mors à diuina iustitia est inflicta, ita & corporis resolutio, vt patet Gene. 3. Terra es, & in terram ibis. Similiter etiam ordo naturæ exigit, vt non solùm animæ & corporis coniunctio soluatur, sed etiam elementorū commixtio: sicut etiam acetum non potest in vini qualitatem reduci, nisi priùs facta resolutione in materiam præiacentem. Ipsa enim elementorum commixtio ex motu cæli causatur & conseruatur, quo cessante, omnia mixta in pura elementa resoluentur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd resurrectio Christi est exemplar nostræ resurrectionis quo ad terminū ad quē, non autem quo ad terminum à quo.

¶Ad secundum dicendum, quòd cineres intelliguntur omnes reliquiæ, quæ remanent humano corpore resoluto, duplici ratione. Primò, quia communis mos erat apud antiquos corpora mortuorum comburere, & cineres reseruare. Vnde inoleuit modus loquendi, vt ea in quæ corpus humanum resoluitur, cineres dicantur. Secundò, propter causam resolutionis, quæ est incendium fomitis, quo corpus humanum radicitùs est infectum: vnde ad purgationem huiusmodi infectionis, oportet vsque ad prima componentia corpus humanum resolui, quod autem propter incendium resoluitur, dicitur in cineres resolui: & ideò ea, in quæ corpus humanum resoluitur, cineres dicuntur.

¶Ad tertium dicendum, quòd ille ignis, qui faciem mundi purgabit, poterit statim corpora eorum qui viui inuenientur, vsque ad cineres resoluere, sicut & alia mixta resoluet in materiam præiacentem.

¶Ad quartum dicendum, quòd motus non accipit speciem à termino à quo, sed à termino ad quem: & ideò resurrectio sanctorum, quę erit gloriosa, oportet quòd differat à resurrectione impiorum, quæ non erit gloriosa penes terminum ad quem, non autem penes terminum à quo. Conuenit enim frequenter non esse eundem terminum ad quem, existente eodem termino à quo, sicut de nigredine potest aliquid moueri in albedinē, & in pallorem.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm pulueres illi, ex quibus humanum corpus reparabitur, aliquam habeant inclinationem naturalem ad animam, quæ eis coniungetur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd pulueres illi, ex quibus corpus humanū reparabitur, aliquā habeant inclinationem naturalem ad animā, quæ eis coniungetur. Si enim nullam inclinationem habent

habent ad animam, eodem modo se habent ad illam animam, sicut alij pulueres: ergo non esset differentia, vtrùm ex illis vel ex alijs pulueribus reficeretur corpus animæ coniungendum: quod falsum est.

¶ Præterea, Maior est dependentia corporis ad animam, quam animæ ad corpus: sed anima separata à corpore, adhuc habet aliquam dependentiam ad corpus: vnde retardatur eius motus in Deum propter appetitum corporis, vt dicit Hier. ergo multò fortiùs corpus separatum ab anima, adhuc habet naturalem inclinationem ad animam.

¶ Præterea, Iob 20. dicitur, Ossa eius implebuntur vitiis adolescentiæ suæ, & cum eo in puluere dormient: sed vitia non sunt nisi in anima: ergo adhuc in illis pulueribus remanebit aliqua naturalis inclinatio ad animam.

¶ SED CONTRA, Corpus humanum potest resolui ad ipsa elementa, vel in carnes aliorum animalium conuerti: sed elementa sunt homogenea, & similiter caro leonis vel alterius animalis: cùm ergo in aliis partibus elementorum vel animalium non sit aliqua inclinatio naturalis ad illam animam, nec in illis partibus, in quas conuersum est corpus humanum, erit aliqua inclinatio ad animam. Prima per autoritatem August. patet in Enchi. Corpus humanum, in quancunque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunque hominum seu animalium cibum cedat, carnéque vertatur, illi animæ humanæ in puncto temporis cedet, quo vt illud priùs fieret, viueret & cresceret, animauit.

¶ Præterea, Cuilibet inclinationi respondet aliquod agens naturale, aliâs natura deficeret in necessariis: sed nullo agente naturali, possunt prædicti pulueres eidem animæ iteratò coniungi: ergo in eis non est aliqua naturalis inclinatio ad prædictam coniunctionem.

CONCLVSIO.

¶ Ex diuina prouidentia constitutum est, illos cineres de integro animæ coniungi in mortuorum resurrectione & ideò in illis cineribus nulla est inclinatio naturalis ad naturam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est triplex opinio. Quidam dicunt quòd corpus humanum nunquam resoluitur vsque ad elementa, & ita in cineribus manet aliqua vis addita elementis, quæ facit naturalem inclinationem ad eandem animam. Sed hæc positio contrariatur autoritati Aug. inductæ, & sensui, & rationi: quia omnia composita ex contrariis, possibile est in ea resolui, ex quibus componuntur. Et ideò alij dicunt quòd illæ partes elementorum, in quas humanum corpus resoluitur, retinent plus de luce, ex hoc quod fuerunt animæ humanæ coniunctæ, & ex hoc habent quandam inclinationem ad animas. Sed hoc iterum friuolum est: quia partes elementorum sunt eiusdem naturæ, & æqualiter habent participationem lucis & obscuritatis. Et ideò aliter dicendum est, quòd in cineribus illis nulla est inclinatio naturalis ad resurrectionẽ, sed solũ ex ordine diuinæ prouidentiæ, quo statuit illos cineres iterum animæ coniungi, & ex hoc prouenit quòd illæ partes elementorum iteratò coniungentur, & non aliæ.

¶ Vnde patet solutio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd anima separata à corpore, manet in eâdem natura, quam habebat, cùm corpori esset vnita, quod de corpore nõ cõtingit: & ideò non est simile.

¶ Ad tertium dicendum, quòd verbum illud Iob non est intelligendum, quòd vitia actu maneant in pulueribus mortuorũ, sed secundum ordinem diuinæ iustitiæ quo sunt deputati cineres illi ad corporis reparationem, & quòd pro peccatis cõmissis cruciabuntur in æternum.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA nona, *De conditionibus Resurgentium, & primò de eorum identitate, in tres articulos diuisa.*

ONSEQVENTER agendum est de cõditionibus resurgentium. Vbi prima consideratio erit de his, quæ communiter ad bonos & malos pertinent. Secunda, de his quæ tantùm ad bonos pertinent. Tertia, de his quæ spectant tantùm ad malos. Ad bonos autem & malos communiter tria pertinent, scilicet ipsorum [illegible], [illegible], & qualitas. Et primò videndum est de resurgentium identitate. Secundò, de corporum integritate. Tertiò, de ipsorum qualitate.

¶ Circa primum quæruntur tria.

¶ Primò, vtrùm idem numero corpus resurget.

¶ Secundò, vtrùm idem numero homo.

¶ Tertiò, vtrùm oporteat eosdem pulueres ad easdem partes, in quibus antè fuerant, reuerti.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm in resurrectione anima idem corpus numero resumat.

D PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non idem corpus numero anima resumat in resurrectione, 1. Corin. 15. Non corpus quod futurum est, seminas, sed nudum granum: sed Apostolus ibi comparat mortem seminationi, & resurrectionem pullulationi: ergo non idem corpus quod per mortem deponitur, in resurrectione resumitur.

¶ Præterea, Cuilibet formæ aptatur materia secundum suam conditionem, & similiter cuilibet agenti instrumentum: sed corpus comparatur ad animam, sicut materia ad formam, & sicut instrumentum ad agentem: cùm ergo anima in resurrectione non sit eiusdem conditionis, sicut modo est, quia vel transfertur totaliter in cælestem vitam, cui inhæsit viuens in mundo: vel deprimitur in brutalem, si brutaliter in hoc mundo vixit: e[illegible] videtur quòd non resumet idẽ corpus, sed vel cæleste vel brutale.

¶ Præterea, Corpus humanum vsque ad elementa post mortẽ resoluitur, vt dictum est suprà, sed illæ partes elementorum, in quas corpus humanum resolutum est, non conueniunt [illegible]um humano corpore, quod in ea resolutum est, nisi in materia prima, quomodo quælibet aliæ partes elementorum cum pr[illegible] corpore conueniunt: si autem ex aliis partibus elementorũ corpus formaretur, non dicetur idem numero: ergo nec si ex illis partibus reparetur.

¶ Præterea, Illud corpus non erit numero idem, cuius partes essentiales sunt aliæ numero: sed forma mixti, quæ est essentialis pars corporis humani, sicut forma eius, non poterit eadem numero resumi: ergo corpus non erit idem numero. Probatio mediæ, Illud enim quod cedit in non ens, non potest idem numero resumi, quod patet ex hoc quòd non potest esse idem numero, cuius est esse diuersum: sed esse interruptum quod est act[illegible] c[illegible]ris, est diuersus, sicut & quilibet alius actus interruptus: f[illegible] forma mixtionis cedit penitus in non ens per mortem, cùm sit [illegible]ma corporalis, & similiter qualitates contrariæ, ex quibus fit mixtio: ergo forma mixtionis non redit eadem numero.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Iob, In carne mea videbo Deũ Saluatorem meũ: vbi loquitur de visione post [illegible]surrectionẽ, quod patet ex hoc quod præcedit, In nouissim[illegible] de terra surrecturus sum: ergo idem numero corpus resur[illegible]

¶ Præterea, Sicut Dama. dicit in 4. li. Resurrectio est [illegible]us, quod cecidit, secunda surrectio: sed hoc corpus quod nunc g[illegible]rimus, per mortem cecidit: ergo idem numero resurget.

CONCLVSIO.

¶ Cùm resurrectio dici non possit, nisi anima ad idem corpus redeat in resurrectione anima idem corpus numero resumet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hanc quæstionem Philosophi errauerunt, & quidã hæretici moderni erran[illegible] Quidam enim Philosophi posuerunt animas à corpore [illegible]ratas iteratò corporibus coniungi. Sed errauerunt in hoc quãtum ad duo. Primò quidem quantum ad modum coniunctionis, quia quidam ponebant corpori iterum coniungi naturaliter animam separatam per viam generationis. Secundò, q[illegible]tum ad corpus, cui coniungebatur, quia ponebant quòd s[illegible] da coniunctio non erat ad idem corpus, quod per mortem positũ est, sed ad aliud, quandoque idem specie, quandoq[illegible] tem diuersum. Ad diuersum quidẽ quando anima in cor[illegible] existens præter resurrectionis ordinẽ vitam duxerat. Vnde [illegible]sibat post mortem de corpore hominis in corpus alterius a[illegible]malis, cuius moribus viuendo se conformauit, sicut in c[illegible] canis propter luxuriam, in corpus leonis propter rapinam [illegible] violentiam, & sic de aliis. Sed in corpore eiusdem speciei [illegible] do anima benè in corpore viuens post mortem al[illegible]qua f[illegible]rate perfuncta post aliqua secula incipiebat ad corpus v[illegible]

redire, & sic iterum corpori coniungebatur humano. Sed hæc opinio ex duabus radicibus falsis venit. Quarum prima est, quia dicunt quod anima nō coniungitur corpori essentialiter, sicut forma materiæ, sed solùm accidentaliter, sicut motor mobili, aut sicut homo vestimento: & ideò ponere poterant, quòd anima præexistebat antequam corpori generato infunderetur in generatione naturali, & iterum quòd diuersis corporibus vniretur. Secunda est, quia ponebant intellectum non differre à sensu nisi accidentaliter: vt si homo diceretur intellectū habere præ aliis animalibus, quia in eo propter optimam corporis complexionem vis sensitiua amplius viget: vnde poterant ponere quod anima hominis in corpus animalis bruti transiret, præcipuè facta immutatione animæ humanæ ad effectus brutales. Sed illæ duæ prædictæ radices destruuntur à Philosopho in libro de Anima. quibus destructis, patet falsitas prædictæ positionis. Et simili modo destruuntur errores quorundam hæreticorum, quorum quidam in prædictas opiniones Philosophorum inciderunt. Quidam autem posuerunt animas iterato coniungi corporibus cælestibus, vel etiam corporibus in modum venti subtilibus, vt Gregorius de quodam Episcopo, constantius, narrat exponens illud. Iob 19. In carne mea videbo Deum, & cætera. & propter hoc prædicti errores hæreticorū destrui possunt ex hoc, quòd veritati resurrectionis præiudicāt, quod sacra Scriptura profitetur. Non enim resurrectio dici potest, nisi anima ad idem corpus redeat: quia resurrectio est iterata surrectio: eiusdem autem est resurgere & cadere. Vnde resurrectio magis respicit corpus, quod post mortem cadit, quàm animam, quæ post mortem viuit: & ita si non est idem corpus, quod anima resumit, non dicetur resurrectio, sed magis noui corporis assumptio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd similitudo non currit per omnia, sed quantum ad aliquid. In seminatione enim grani granum seminatum & natum non est idem numero, sed nec eodem modo se habet, cùm primò seminatum fuerit absq; folliculis, cum quibus nascitur: corpus autem resurgens erit idē numero, sed alio modo se habens, quia fuit mortale, & surget in immortalitate.

¶Ad secundum dicendum, quòd differentia inter animam resurgentis & animam in hoc mundo viuentis, secundum aliquid essentiale non est, sed secundum gloriam & miseriam, quę differentiam accidentalem faciunt: vnde non oportet quòd aliud corpus numero resurgat: sed alio modo se habens, vt respondeat proportionaliter differentia corporum differentiæ animarum.

¶Ad tertium dicendum, quòd illud quod intelligitur in materia ante formam, remanet in materia post corruptionem, quia remoto posteriori, adhuc potest remanere prius. Oportet autem, vt Commentator dicit in 1. Physic. & in libro de substantia orbis, in materia generabilium & corruptibilium, ante formam substantialem intelligere dimēsiones non terminatas, secundum quas attendatur diuisio materiæ, vt diuersas formas in diuersis partibus recipere possit: vnde & post separationem substantialis formæ à materia adhuc dimensiones illæ manēt eædem, & sic materia sub illis dimensionibus existens, quamcunque formam accipiat, habet maiorem identitatem ad illud, quod ex ea generatum est, quàm aliqua pars alia materiæ sub quacunque forma existens: & sic eadem materia ad corpus humanum reparandum reducitur, quæ prius materia eius fuit.

¶Ad quartum dicendum, quòd sicut qualitas simplex non est forma substantialis elementi, sed accidens proprium eius, & dispositio per quam materia efficitur propria tali formæ: ita forma mixtionis, quæ est qualitas resultans ex qualitatibus simplicibus ad medium venientibus, non est forma substantialis corporis mixti, sed est accidens proprium & dispositio, per quā materia fit necessaria ad formam. Corpus autem humanum præter hanc formam mixtionis non habet aliam formam substantialem, nisi animam rationalem: quia si haberet aliam formam substantialem priorem, illa daret ei substantiale esse, & sic per eam constitueretur in genere substantiæ: vnde anima iam adueniret corpori constituto in genere substantiæ, & sic comparatio animæ ad corpus esset, sicut comparatio formarum artificialium ad suas materias, quantum ad hoc quòd constituuntur in genere substantiæ per suam materiam: vnde coniunctio animæ ad corpus esset accidentalis, quod est error antiquorum à Philosopho reprobatus in lib. de Anima. Sequeretur etiam quòd corpus humanum & singulæ partes eius non æquiuocè retinerent priora nomina, quod est contra Philosophum in 2. de Anima. Vnde cùm anima rationalis remaneat, nulla forma corporis humani cedit penitus in non ens. Formarum autem accidentalium variatio non facit diuersitatem in numero: vnde idem numero resurget, cùm materia eadem numero resumatur, vt in præcedenti solutione dictum est.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm sit idem numero homo qui resurget.

D SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non sit idem numero homo qui resurget. Sicut enim dicit Philosophus in 2. de Generatione. Quæcunque enim habent speciem corruptibilem motā, non reiterantur eadem numero: sed talis est substātia hominis secundum præsentem statum: ergo non potest mutatione mortis reiterari idem numero.

¶Præterea, Vbi est alia & alia humanitas, non est idem homo numero: vnde Socrates & Plato sunt duo homines, & nō vnus homo, quia alia est humanitas vtriusque: sed alia est humanitas resurgentis ab ea, quam nunc habet: ergo non est idem numero. Media probari potest dupliciter. Primò, quia humanitas, quæ est forma totius, non est forma & substantia, sicut anima, sed est forma tantum: huiusmodi autem formæ cedunt penitus in nō ens, & sic non possunt iterari. Secundò, quia humanitas resultat ex coniunctione partium: sed non potest eadem numero cōiunctio resumi, quæ prius fuit, quia iteratio identitati opponitur: iteratio enim numerum importat, identitas autem vnitatē, quæ se non compatiuntur. in resurrectione autem coniunctio iteratur: ergo non est eadem coniunctio, & sic non est eadem humanitas, nec idem homo.

¶Præterea, Idem homo non est plura animalia: ergo si non est idem animal, non est idem homo numero: sed vbi non est idem sensus, non est idem animal, quia animal definitur per sensum primum, scilicet tactum, vt patet in 2. de Anima. Sensus autem cùm non maneant in anima separata (vt quidam dicunt) non possunt idem numero resumi: ergo in resurrectione non erit homo resurgens idem animal numero, & sic non idem homo.

¶Præterea, Materia statuę principalior est in statua, quàm materia hominis in homine, quia artificialia tota sunt in genere substantiæ ex materia, sed naturalia ex forma, vt patet per Philosophum 2. Physi. Idem dicit in 2. de Anima. Sed si statua ex eodem reficiatur, non est eadem numero: ergo multò minùs si homo ex eisdem pulueribus reficiatur, non erit idem homo numero.

¶SED CONTRA est quod dicitur Iob 19. Quem visurus sum ego ipse, & non alius, & loquitur de visione post resurrectionem: ergo idem homo numero resurget.

¶Præterea, Aug. dicit 8. de Trin. quòd resurgere nihil est aliud, quàm reuiuiscere: si autem idem homo numero rediret ad vitā, qui mortuus est, non diceretur reuiuiscere: ergo non resurget, quod est contra fidem.

CONCLVSIO.

¶Hæreticum est dicere, eundem hominem nō resurrecturum, qui mortuus est: alioquin enim homo vanè factus esset, si ad finem propter quem factus est, venire non posset.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necessitas ponendi resurrectionem est ex hoc, vt finem vltimum, propter quem factus est homo, consequatur, quod in hac vita fieri non potest, nec in vita animæ separatæ, aliàs esset homo vanè constitutus, si ad finem, ad quem factus est, venire non posset. Et quia oportet quòd illud idē numero ad finem perueniat, propter quem finem est factum, ne in vanum esse factum videatur, oportet quòd idem homo numero resurgat. & hoc quidem fit, dum eadem anima numero eidem corpori numero coniungitur, aliâs enim non esset resurrectio propriè, nisi idem homo repararetur: vnde ponere quòd idem numero non sit quod resurgit, est hæreticum, derogans veritati Scripturæ, quæ resurrectionem prædicat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de reiteratione, quæ fit per motum vel mutationem naturalem. Ostendit enim differentiam circulationis, quæ est in generatione & corruptiōe, ad circulationem, quæ est in motu cæli: quia cælum per motum localem redit idem numero ad principium motus, quia habet substantiam incorruptibilē

moram:

motam: sed generabilia & corruptibilia per generationem redeunt ad idem specie, non ad idem numero: quia ex homine generatur semẽ, ex quo sanguis, & sic deinceps vsquequo peruenitur ad hominem non eundem numero, sed specie: vnde patet quod ratio inducta secundum Philosophi intentionem non est ad propositum. Vel dicendum, quòd aliquorum generabilium & corruptibilium forma non est per se subsistens, vt post compositi corruptionem remanere valeat: sicut est de anima rationali, quæ esse quod sibi in corpore acquirit, & post corpus retinet, & in participationem illius esse corpus per resurrectionem adducitur, cùm non sit aliud esse corporis, & aliud animæ in homine, aliâs esset coniunctio animæ & corporis accidentalis: & sic interruptio nulla facta est in esse substantiali hominis, vt non possit idem numero redire homo propter interruptionem essendi: sicut accidit in aliis rebus corruptis, quarum esse omninò interrumpitur forma non remanente, materia autem sub alio esse remanente: sed tamen nec etiam homo per generationem naturalem reiteratur idem numero, quia corpus generati hominis non fit ex tota materia generantis: vnde est corpus diuersum in numero, & per consequens anima & totus homo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd de humanitate & qualibet forma totius est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quòd idem secundum rem est forma totius & forma partis: dicitur tamen forma partis, secundum quòd perficit materiam, totius autem secundum quòd ex ea tota ratio speciei consequitur: & secundum hanc opinionem humanitas secundum rem non est aliud, quàm anima rationalis: & sic cùm anima rationalis eadem numero resumatur, eadem numero erit humanitas, & etiã post mortem manet, quãuis non sub ratione humanitatis: quia ex ea compositum rationem speciei non consequitur. Alia opinio est Auic. quæ verior videtur, quòd forma totius non est forma partis tantùm, nec forma aliqua alia præter formã partis, sed est totum resultans ex compositione formæ & materiæ cõprehendens in se & vtrunque, & hæc forma totius essentialis quidditas dicitur. Quia ergo in resurrectiõe idem numero corpus erit & eadem numero anima rationalis, erit de necessitate eadem humanitas: ratio autem procedebat, ac si humanitas esset quædam alia forma superueniens formæ & materiæ: quod falsum est. Secunda autem ratio non potest identitatem humanitatis impedire: quia coniunctio significat actionem vel passionem, quæ quamuis diuersa sit, non potest identitatem humanitatis impedire, quia actio & passio, ex quibus erat humanitas, non sunt de essentia humanitatis. Vnde eorum diuersitas non inducit diuersitatem humanitatis. Constat enim quòd generatio & resurrectio non sunt idem motus numero, nec tamẽ propter hoc identitas resurgentis impeditur. Similiter etiam nec impeditur identitas humanitatis, si accipiatur coniunctio pro ipsa relatione: quia relatio illa non est de essentia humanitatis: sed concomitatur eam, eò quòd humanitas non est de illis formis, quæ sunt compositio & ordo, vt dicitur 2. Physi. sicut sunt formæ artificiatorum. Vnde existente alia compositione numero, non est eadem numero forma domus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa optimè concludit contra illos, qui ponunt animam sensibilem & rationalem diuersas in homine esse, & secundum hoc anima sensitiua in homine non esset incorruptibilis, sicut nec in aliis animalibus. Vnde in resurrectione non erit eadem anima sensibilis, & per consequens nec idem animal nec idem homo: si autẽ ponamus, quòd eadem anima secundum substantiam in homine; sit rationalis & sensibilis, nullas in hoc angustias patiemur: quia animal definitur per sensum, qui est anima sensitiua sicut per formam essentialem: per sensum autem, qui est eius potentia sensitiua, cognoscitur eius definitio, sicut per formam accidentalẽ, quæ maximam partem confert ad cognoscendum quod quid est, vt in primo de anima dicitur: post mortem ergo manet anima sensibilis, sicut & anima rationalis secundum substantiam. Sed potentiæ sensitiuæ secundum quosdam non manent, quæ quidem potentiæ cùm sint accidentales proprietates eorum, varietates identitatem animalis totius auferre non possunt, nec etiam partium animalis. nec dicuntur potẽtiæ perfectiones vel actus organorum, nisi sicut principia agendi, vt calor in igne.

¶ Ad quartum dicendum, quòd statua dupliciter potest considerari, vel secundum quòd est substantia quædam, vel secundum quòd est artificiale quoddam: & quia in genere substantiæ ponitur ratione suæ materiæ, ideò si consideretur, secundum quod est substantia quædam, est eadem numero statua, quæ ex eadem materia reparatur: sed in genere artificialium ponitur, secundum quod est forma, quæ accidens quoddam est, & transit statua destructa, & sic non redit idem numero, nec statua eadem numero esse potest: sed forma hominis, scilicet anima, manet post dissolutionem corporis, & ideo non est similis ratio.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm pulueres humani corporis ad eam partem corporis, quæ cum eis dissoluta est, per resurrectionem redire oporteat.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd oporteat pulueres humani corporis ad eam partem corporis, quæ cum eis dissoluta est, per resurrectionẽ redire. Quia secundum Philosophum in 2. de Anima, sicut se habet tota anima ad totum corpus, ita pars animæ ad partem corporis, vt visus ad pupillam, sed oportet quòd post resurrectionem corpus resumatur ab eadem anima: ergo oportet quòd partes etiam corporis resumantur ad eadem mẽbra, in quibus eisdem partibus animæ perficiantur.

¶ Prætereà, Diuersitas materiæ facit diuersitatem in numero: sed si pulueres non redeant ad easdem partes, singulæ partes nõ reficientur ex eadem materia ex qua priùs constabant: ergo nõ erunt eadem numero, sed si partes sunt diuersæ, & totum erit diuersum, quia partes comparantur ad totum sicut materia ad formam: vt patet in 2. Physi. ergo non erit idem numero homo: quod est contra veritatem resurrectionis.

¶ Prætereà, Resurrectio ad hoc ordinatur, quòd homo operũ suorũ mercedem accipiat: sed diuersis operibus meritoriis vel demeritoriis diuersæ partes corporis deseruiunt: ergo oportet quòd in resurrectione quælibet pars ad suum statum redeat, vt pro suo modo præmietur.

¶ SED CONTRA, Artificialia magis dependẽt ex sua materia, quàm naturalia: sed in artificialibus ad hoc, quòd idẽ artificiatum ex eadem materia reparetur, non oportet quod partes reducantur ad eundẽ situm: ergo nec in homine oportet.

¶ Prætereà, Variatio accidentis nõ facit diuersitatem in numero: sed situs partium est accidens quoddam: ergo diuersitas eius in homine non facit diuersitatem in numero.

CONCLVSIO.

¶ In resurrectione humani corporis idem situs seruabitur, maximè quantum ad partes essentiales.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in hac quæstione differt considerare quid fieri possit sine identitatis præiudicio, & quid fiet vt congruentia seruetur. Quantum ergo ad primum, sciendum est quòd in homine possunt accipi diuersæ partes dupliciter. Vno modo diuersæ partes totius homogenei, sicut diuersæ partes carnis vel diuersæ partes ossis. Alio modo diuersæ partes diuersarum specierum totius homogenei, sicut os & caro. Si ergo dicatur quòd pars materiæ redibit ad aliam partem speciei eiusdem, hoc non faciet nisi varietatem in situ partium, situs autem partium variatus non variat speciem in totis homogeneis: & sic si materia vnius partis redeat ad aliam, nullum præiudicium generabitur identitati totius: & ita etiam est in exemplo quod ponitur in litera, quia statua non redit eadẽ numero secundum formam, sed secundum materiam, secundũ quam est substantia quædam, sic autem statua est homogenea, quamuis non secundum formam artificialem. Si autem dicatur, quòd materia vnius partis redit ad aliam partem alterius speciei, sic de necessitate variatur non solùm situs partium, sed etiã identitas earum: ita tamen quòd tota materia aut aliud quod erat de veritate humanæ naturæ, in vnam aliam transferatur, non autem si aliquid, quod erat in vna parte superfluum, transferatur in aliam: ablata autem identitate partium, aufertur idẽtitas totius, si loquamur de partibus essentialibus, non autem de accidentalibus, sicut sunt capilli & vngues, de quibus videtur loqui August. Et sic patet qualiter translatio materiæ de parte in partem tollit identitatem totius, & qualiter non: sed loquendo secundum congruentiam, magis probabile est quòd etiam situs partium idem seruabitur in resurrectione, præcipuè quantum ad partes essentiales & organicas, quamuis fortè non quantum ad accidentales, sicut sunt vngues & capilli.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit

procedit de partibus organicis, & non de partibus similibus.

¶Ad secundum dicendum, quòd situs diuersus partium non facit diuersitatem in numero, quamuis eam faciat diuersitas materiæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd operatio propriè loquendo, non est partis, sed totius: vnde præmium non debetur parti, sed toti.

QVAESTIO OCTVAGESIMA,

De integritate corporum resurgentium, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de integritate corporum resurgentium.

¶Circa quod quæruntur quinque.

¶Primò, vtrùm omnia membra corporis humani, in ipso resurgant.

¶Secundò, vtrùm capilli & vngues.

¶Tertiò, vtrùm humores.

¶Quartò, vtrùm totum id quod fuit in eo de veritate humanæ naturæ.

¶Quintò, vtrùm quicquid in eo materialiter fuerit.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm omnia membra humani corporis resurgant.

Tho 4. di. 44. q. 1. arti. 2. q. 1. & sequen.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non omnia membra corporis humani resurgant. Remoto enim fine, frustra reparatur id quod est ad finem: finis autem cuiuslibet membri est eius actus: cùm ergo nihil frustra fiat in operibus diuinis, & quorundam membrorum vsus post resurrectionem non competat, præcipuè genitalium, quia tunc neque nubent neque nubentur: ergo videtur quòd non omnia membra resurgent.

¶Prætereà, Intestina quædam membra sunt, sed non resurgũt, plena enim resurgere non possunt, quia immunditias continẽt, nec vacua, quia nihil est vacuum in natura: ergo non omnia membra resurgent.

¶Prætereà, Ad hoc corpus resurget vt præmietur de opere, quod anima per ipsum gessit: sed membrũ propter furtũ amputatum ei, qui postea pœnitentiã agit, & saluatur, non potest in resurrectione remunerari, nec de bono, quia ad hoc cooperatũ est, nec de malo, quia pœna membri in pœnã hominis redundaret: ergo non omnia membra resurgent cum homine.

¶SED CONTRA, Magis pertinent ad veritatẽ humanæ naturæ alia membra, quàm capilli & vngues: sed ista restituentur homini in resurrectione, vt in litera dicitur: ergo multò fortiùs alia membra.

¶Prætereà, Dei perfecta sunt opera: sed resurrectio opere diuino fiet: ergo homo reparabitur perfectus in omnibus mẽbris.

CONCLVSIO.

¶Cùm oporteat in resurrectione corpus omni ex parte respondere animæ, oportet etiam omnia membra humani corporis, in resurrectione resurgant.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dicitur in secũdo de anima, Anima se habet ad corpus non solùm in habitudine formæ & finis, sed etiam in habitudine causæ efficientis. Est enim comparatio animæ ad corpus sicut comparatio artis ad artificiatum, vt dicitur in 3. de Animalibus: quicquid autem explicitè in artificiato ostenditur, hoc totum implicitè & artificialiter & originaliter in ipsa arte continetur: & similiter quicquid in parte corporis apparet, totum originaliter & quodammodo implicitè in anima continetur. Sicut ergo artis opus non esset perfectum si artificiato aliquid deesset eorum, quæ ars cõtinet, ita nec homo posset esse perfectus, nisi totum quod in anima implicitè continetur, exterius in corpore explicaretur, nec etiam corpus animæ ad plenum proportionaliter responderet: cùm ergo oporteat in resurrectione corpus hominis esse animæ totaliter correspondens: quia non resurget nisi secundum ordinem, quem habet ad animam rationalem, oportet etiam hominem perfectum resurgere, vt potè qui ad vltimam perfectionem consequendam reparatur, oportet etiam quòd omnia membra, quæ nunc sunt in corpore hominis, in resurrectione reparentur.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd membra possunt dupliciter considerari in comparatione ad animam, vel secundum habitudinem materiæ ad formam, vel secundum habitudinem instrumenti ad agentem: eadem enim est comparatio totius corporis ad totam animam, & partium ad partes: vt dicitur in 2. de Anima. Si ergo membrum accipiatur secundum primam comparationem, finis eius nõ est operatio, sed magis perfectum esse speciei, quod etiam post resurrectionem requiretur. Si autem accipiatur secundum secundam comparationem, sic finis eius est operatio: nec tamen sequitur quòd quando deficit operatio, quòd frustra sit instrumentum, quia instrumentũ non solùm seruit ad exequendam operationem agentis, sed ad ostẽdendam virtutem ipsius. Vnde oportebit quòd virtus potentiarum animæ in instrumentis corporeis demonstretur, & si nũquam in actũ prodeant, vt ex hoc commẽdetur Dei sapientia.

¶Ad secundum dicendum, quòd intestina resurgent in corpore sicut & alia membra, & plena erunt non quidem turpibus superfluitatibus, sed nobilibus humiditatibus.

¶Ad tertium dicendũ, quòd actus, quibus meremur, non sunt, propriè loquendo, manus vel pedis, sed totius hominis: sicut & operatio artis non attribuitur scientiæ, sed artifici vt principio: quamuis ergo membrum, quod ante pœnitentiam est mutilatum, non sit cooperatum homini in statu illo, quo gloriam promeretur, tamen ipse homo meretur, vt totum præmietur, qui ex toto quod habet Deo seruit.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm capilli & vngues resurgent in humano corpore.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd capilli & vngues non resurgent in corpore humano, quia sicut capilli & vngues ex superfluitatibus cibi generantur, ita vrina & sudor & aliæ superfluitates vel fæces: sed hæc non resurgent cum corpore: ergo nec capilli & vngues.

¶Prætereà, Inter alias superfluitates, quæ ex cibo generantur, maximè accedit ad naturæ humanæ veritatem semẽ, quod est superfluum, quo indigetur: sed semen non resurget in corpore hominis: ergo multò minùs capilli & vngues resurgent.

¶Prætereà, Nihil est perfectum anima rationali, quod non sit perfectum anima sensibili: sed capilli & vngues non sunt perfecti anima sensibili, quia eis non sentimus, vt dicitur in primo de anima: ergo cùm non resurgat corpus humanum nisi propter hoc quod est perfectum ab anima rationali, videtur quòd capilli & vngues non resurgent.

¶SED CONTRA est quod dicitur Luc. 21. Capillus de capite vestro non peribit.

¶Prætereà, Capilli & vngues sunt dati in ornamentũ hominis: sed corpora hominum præcipuè electorum debent resurgere cum omni ornatu: ergo debent resurgere cum capillis.

CONCLVSIO.

¶Quamuis capilli & vngues non sint de prima, sed de secunda perfectione corporis humani: tamen cùm homo resurrecturus sit in omni perfectione naturæ, capilli & vngues resurgent in ipso.

¶RESPONDEO dicendum, quòd anima se habet ad corpus animatum, sicut ars ad artificiatum: & ad partes eius, sicut ars ad sua instrumenta: vnde & corpus animatum organicum dicitur, ars autem vtitur instrumentis ad operis intenti executionem, & hæc instrumenta sunt de prima intẽtione artis. Vtitur etiam aliis instrumentis ad conseruationem principalium instrumentorum, & hæc sunt de secunda intentione artis, sicut ars militaris vtitur gladio ad bellum, & vagina ad gladij conseruationem: ita & in partibus corporis animati quædam ordinantur ad operationes animæ exequendas, sicut cor, hepar, manus, & pes: quædam autem ad conseruationem aliarũ partium, sicut folia sunt ad cooperturam fructuum, ita etiam capilli & vngues sunt in homine ad custodiam aliarum partium: vnde sunt de secunda perfectione corporis humani, quamuis non de prima: & quia homo resurget in omni perfectione suæ naturæ, propter hoc oportet, vt capilli & vngues resurgant in ipso.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illæ superfluitates expelluntur à natura quasi ad nihilum vtiles: vnde non pertinent ad perfectionem humani corporis. Secus autem est de illis superfluitatibus, quas natura sibi retinet ad generationem capillorum & vnguium, quibus indiget ad membrorum conseruationem.

¶Ad secũdũ dicendũ, quòd semine non indiget ad perfectionẽ indiuidui, sicut capillis & vnguibus, sed ad perfectionẽ speciei.

¶Ad

¶ Ad tertium dicendum, quòd capilli & vngues nutriuntur & augentur, & sic oportet quod aliqua operatione participant, quod non posset esse nisi essent partes aliquo modo ab anima perfectæ: & quia in homine non est nisi vna anima, scilicet rationalis, constat quòd ab anima rationali perfecta sunt, quanuis non vsque ad hoc quòd operationem sensus participant, sicut nec ossa, de quibus constat, quòd resurgent & sunt de integritate indiuidui.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm humores in corpore resurgent.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd humores in corpore non resurgent. nam 1. Corinth. 4. dicitur: Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt: sed sanguis est principalior humor: ergo non resurget in beatis, qui regnum Dei possidebunt, & multò minùs in aliis.

¶ Præterea, Humores sunt ad restaurationẽ deperditi: sed post restaurationem nulla deperditio fiet: ergo corpus non resurget cum humoribus.

¶ Præterea, Illud quod est via generationis in corpore humano, nondum est ab anima rationali perfectum: sed humores adhuc sunt in via generationis, quia sunt in potẽtia caro & os: ergo nondum sunt perfecti anima rationali: sed corpus humanum non habet ordinem ad resurrectionem, nisi secundum quòd est anima rationali perfectum: ergo humores in eo non resurgent.

¶ SED CONTRA est: quia quod est de constitutione corporis humani resurget in eo: sed humores sunt huiusmodi, vt patet per Aug. qui dicit quòd corpus constat ex membris officialibus, officialia ex consimilibus, consimilia ex humoribus: ergo humores resurgent in corpore.

¶ Præterea, Resurrectio nostra erit conformis resurrectioni Christi: sed in Christo resurrexit sanguis, aliâs tunc vinum non transubstantiaretur in sanguinem eius in sacramento altaris: ergo & in nobis resurget sanguis, & eadem ratione alij humores.

CONCLVSIO.

¶ Cùm humores in corpore humano pertineant ad perfectionem humanæ naturæ, eos simul resurgere cum corpore humano, est necesse.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quicquid pertinet ad integritatem humanæ naturæ in resurgente, hoc totum resurget ratione prædicta: vnde oportet quod illa humiditas corporia resurgat in homine, quæ ad integritatem humanæ naturæ pertineat. Est autem in homine triplex humiditas: quædã enim humiditas est in recedendo à perfectione huius indiuidui, vel quia in via est corruptionis & à natura abiicitur, sicut vrina, sudor, & sanies & huiusmodi: vel quia à natura ordinatur ad conseruationem speciei in aliquo indiuiduo, siue per actum generatiuæ, sicut semen, siue per actum nutritiuæ, sicut lac, & nulla talium humiditatum resurget: eò quòd non est de perfectione indiuidui resurgentis. Secunda humiditas est, quæ nondum peruenit ad vltimam perfectionem, quam natura operatur in indiuiduo, sed est ad illam ordinata à natura: & hæc est duplex. Quia quædam est, quæ habet aliquam formam determinatã, quæ continetur inter partes corporis, sicut sanguis, & alij tres humores, quos natura ordinat ad membra, quæ ex eis generantur, sed tamen habent aliquas formas determinatas, sicut & aliæ partes corporis: & ideò resurgent cum aliis partibus corporis: quædam verò humiditas est in via transeundi de forma in formam, scilicet de forma humoris in formam membri, & talis humiditas non resurget: quia post resurrectionem partes corporis singulæ in suis formis stabilientur, vt vna in aliam non transeat: & ideo non resurget illa humiditas, quæ est in ipso actu transeundi de forma in formam. Hæc autem humiditas potest in duplici statu accipi, vel secundum quod est in principio transmutationis, & sic vocatur ros illa, scilicet humiditas, quæ est in foraminibus paruarum venarum: vel secundum quod est in progressu transmutationis, & incipit iam dealbari: & sic vocatur cambium, in neutro autem statu resurget. Tertium autem genus humiditatis est, quod iam peruenit ad vltimam perfectionem, quam natura intendit in corpore indiuidui, quæ iam est dealbata, & incorporata membris: & hæc vocatur gluten, & cùm hæc sit de substantia membrorum, etiam resurget sicut & membra.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd caro & sanguis in verbis illis Apostoli non accipiuntur pro substantia carnis: sed pro operibus carnis & sanguinis quæ sunt opera peccati vel opera animalia vitæ: vel secundum quod dicit Augustinus in epistola ad Consentium: Caro & sanguis accipitur ibi pro corruptione, quæ nunc dominatur in carne & sanguine. Vnde & subditur in verbis Apostoli, Neque corruptio incorruptionem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut membra seruientia generationi erunt post resurrectionem ad integritatem humanæ naturæ, non ad operationem quæ nunc exercetur per membra illa, ita & humores erunt in corpore non ad restaurationem deperditi, sed ad integritatem humanę naturæ reparandam, & ad virtutis naturalis ostensionem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut elementa sunt in via generationis respectu corporum mixtorum, quia sunt eorum materia, non autem ita quòd semper sint in transeundo in corpore mixto, ita etiam se habent humores ad membra: & propter hoc sicut elementa in partibus vniuersi habent formas determinatas, ratione quarum sunt de perfectione vniuersi, sicut & corpora mixta: ita etiam humores sunt de perfectione corporis humani sicut & aliæ partes, quanuis non perueniant ad tantam perfectionem, sicut aliæ partes, nec elementa habent ita formas perfectas sicut mixta. Sicut autem partes omnes vniuersi à Deo perfectionem consequuntur non æqualiter, sed secundum suum modum vnumquodque, ita etiam humores aliquo modo perficiuntur ab anima rationali, non tamen eodem modo sicut partes perfectiores.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm totum quod fuit in corpore de veritate humanæ naturæ, resurget in ipso.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod non totum quod fuit in corpore de veritate humanæ naturæ, resurget in ipso. Quia cibus cõuertitur in veritatem humanæ naturæ: sed aliquando carnes bouis sumuntur in cibum: si ergo resurget quicquid de veritate humanæ naturæ est, resurget etiam caro bouis, quod est inconueniens.

¶ Præterea, Costa Adæ fuit de veritate humanæ naturæ in ipso, sicut & costa nostra in nobis: sed costa Adæ non resurget in eo, sed in Eua, aliâs Eua non resurgeret quæ de costa illa formata est: ergo nõ resurget in homine quicquid fuit in eo de veritate humanæ naturæ.

¶ Præterea, Potest esse quòd aliquid fuit de veritate humanæ naturæ in diuersis hominibus, sicut si aliqui carnibus humanis vescatur, quæ in substantiam eius transeant: ergo non resurget in aliquo quicquid fuit de veritate humanæ naturæ in ipsn.

¶ Si dicatur quòd non quicquid est in carne comesta, est de veritate humanæ naturæ: & ita aliquid eorum potest resurger primo & aliquid in secundo: contrà, de veritate human naturæ maximè videtur esse illud quod à parentibus trahitur si aliquis non comedens nisi carnes humanas filiũ generet, oportet quòd illud quod filius à parente trahit, sit de carnibus alrum hominum, quas pater suus comedit: quia semen est de superfluo alimenn, vt Philosophus probat in libro de Animalibus: ergo illud quod est de veritate humanæ naturæ in puero isto, fuit etiam de veritate humanæ naturæ in aliis hominibus, quorum carnes pater comedit.

¶ Si dicatur, quòd illud quod erat de veritate humanæ na in carnibus hominum comestorum, non transit in semen, illud quod erat ibi de veritate humanæ naturæ, non existe trà, ponatur quòd aliquis cibetur solum embryis, in quibus nihil videtur esse quod non sit de veritate humanæ naturæ, totum quod est in eis, à parentibus trahitur, si ergo superfluitas cibi conuertitur in semen, oportet quòd illud quod fuit de veritate humanæ naturæ in embryis, quæ etiam ad resurrectionem pertinent, postquam animam rationalem perceperunt, sit etiam de veritate humanæ naturæ in puero, qui ex tali semine generatur: & sic cùm non possit idem resurgere in duobus, non poterit in quolibet resurgere quicquid fuit de veritate humanæ naturæ in ipso.

¶ SED

¶SED CONTRA, Quicquid fuit de veritate humanæ naturę, fuit perfectum anima rationali: sed ex hoc habet corpus humanum ordinem ad resurrectionem, quia fuit anima rationali perfectum: ergo quicquid fuit de veritate humanæ naturæ, resurget in vnoquoque.

¶Præterea, Si à corpore hominis subtrahatur aliquid quod est de veritate humanæ naturæ, in ipso non erit corpus hominis perfectum: sed omnis imperfectio hominis tolletur in resurrectione, præcipuè ab electis, quibus promissum est Luc. 21. quòd capillus de capite eorum non peribit: ergo quicquid fuit de veritate humanæ naturę, resurget in homine.

CONCLVSIO.

¶Cum id quod se habet ad veritatem alicuius rei, ad illius esse se habeat, conueniens est vt omne id quod est de veritate humanæ naturæ, resurgat cum ipso.

¶RESPONDEO dicendum, quòd vnumquodque sicut se habet ad veritatem, ita se habet ad esse: vt dicitur in 2. Meta. quòd illa res vera est, quæ est ita vt videtur cogitari secundum actum: & propter hoc Auic. dicit quòd veritas vniuscuiusque rei est proprietas sui esse, quod stabilitum est ei, & secundum hoc aliquid dicitur esse de veritate humanæ naturæ, quia propriè pertinet ad esse humanæ naturæ, & hoc est quod participat formam humanę naturæ, sicut verum aurum dicitur, quod habet veram formam auri, ex qua est esse, proprium auri.

¶Vt ergo videatur quid est illud quod est de veritate humanæ naturæ, sciẽdum est quòd circa hoc est triplex opinio. Quidam enim posuerunt, quòd nihil de nouo esse incipit de veritate humanæ naturæ, sed quicquid ad veritatem humanæ naturæ pertinet, totum fuit in ipsa institutione humanæ naturæ de veritate eius: & hoc per seipsum multiplicatur, vt ex eo possit semen decidi à generante, ex quo filius generetur, in quo etiam illa pars decisa multiplicatur, vt ad perfectam quantitatẽ perueniat per augmentum, & sic deinceps, & ita multiplicatum est totum genus humanum. Vnde secundum opinionem hanc quicquid ex alimento generatur, quamuis videatur speciẽ carnis aut sanguinis habere, non tamen pertinet ad veritatem humanæ naturæ.

¶Alij autem dixerunt quòd aliquid de nouo additur ad veritatem humanæ naturæ per transmutationem alimenti in corpus humanum, considerata veritate humanæ naturæ in specie, ad cuius conseruationem ordinatur actus generatiuæ virtutis. Si autem veritas humanæ naturæ in indiuiduo consideretur, ad cuius conseruationem & perfectionem actus nutritiuæ virtutis ordinatur, non additur aliquid per alimẽtum quod sit primò de veritate humanæ naturæ huius indiuidui, sed solùm secundariò. Ponunt enim quòd veritas humanæ naturæ primò & principaliter consistit in humido radicali, ex quo est prima constitutio humani generis: quod autem conuertitur de alimẽto in veram carnem & sanguinem, non est principaliter de necessitate humanæ naturæ illius indiuidui, sed secundariò, sed potest esse principaliter de veritate humanę naturę alterius indiuidui, quod ex semine illius generatur. Semen enim ponunt esse superfluum alimenti vel cum admixtione alicuius, quod est primò de veritate humanæ naturæ in generatione, vt quidam dicunt: vel sine admixtione eius, vt dicunt alij: & sic quod est humidum nutrimentale in vno, fit humidum radicale in alio.

¶Tertia opinio est, quòd aliquid de nouo incipit esse principaliter de veritate humanæ naturæ etiam in isto indiuiduo: quia non est distinctio talis in corpore humano, vt aliqua pars materialia signata de necessitate per totam vitam remaneat, sed ad hoc indifferenter se habet quælibet pars significata accepta, quòd manet semper quantum ad id quod est speciei in ea, sed potest fluere quantum ad id quod est materiæ in ipsa: & sic humidũ nutrimentale non distinguitur à radicali ex parte principij, vt dicatur radicale, quod est ex semine generatum, nutrimentale verò quod generatur ex cibo sed magis distinguitur ex termino quod radicale dicitur, quod ad terminum generationis peruenit per actum generatiuæ vel etiam nutritiuæ virtutis, sed nutrimentale quod nondum peruenit ad hunc terminum, sed est adhuc in via nutriendi: & hæ tres opiniones in 2. libro Sententiarum dist. 30. pleniùs positæ & inuestigatæ sunt: & ideò non oportet hîc repetere, nisi quantum ad propositum pertinet.

¶Sciendum est ergo quòd secundũ has opiniones diuersimodè ad hanc quæstionem oportet respondere. Prima opinio per viã multiplicationis quã ponit, potest ponere perfectionem humanæ naturæ, & quantũ ad numerum indiuiduorum & quãtum ad debitam quantitatem vniuscuiusque indiuidui, absque eo quod est ex alimento generatum, quod quidem non addit nisi ad resistendum consumptioni quæ posset induci per actionem caloris naturalis, sicut argento apponitur plumbum, ne ex liquefactione consumatur. Vnde cùm in resurrectione oporteat naturam humanam in sua perfectione reparari, nec calor naturalis tunc agat ad consumptionem humidi naturalis, nulla necessitas erit quod resurgat aliquid in homine quod ex alimento sit generatum, sed resurget tantùm illud quod fuit de veritate humanæ naturæ indiuidui, & per decisionem & multiplicationem ad prædictam perfectionem peruenit in numero & quantitate.

¶Secunda autem opinio, quia ponit, quòd eo quod generatur ex nutrimento, indigetur ad perfectionem quantitatis indiuidui & ad multiplicationem, quæ fit per generationem, necesse habet ponere aliquid de hoc quod conuersum est in alimentũ resurgere, non tamen totum, sed solùm quantum indigetur ad perfectam reintegrationem humanæ naturæ, fuit in omnibus suis indiuiduis. Vnde ponit hæc opinio, quòd totum illud quod fuit in substantia seminis, resurget in illo homine, qui ex illo semine generatus est: quia hoc est principaliter de veritate humanæ naturæ in ipso, de eo autem quod postea aduenit per nutrimentum, tantum resurget in eo, quantum est necessarium ad perfectionem quantitatis. Sed quia hoc humidum nutrimentale fluit & refluit hoc ordine reparabitur: quia illud quod primò fuit de substantia corporis, totũ reparabitur, & de eo quod secundò & tertiò, & deinceps aduenit, quantum necessarium est ad quantitatem reintegrandam: quod patet duplici ratione. Primò, quia illud quod super hoc aduenit, inductum fuit vt illud quod primò erat deperditum, repararetur, & ita non ita principaliter pertinet ad veritatem humanæ naturæ sicut præcedens. Secundò, quia adiunctio humidi extranei ad primum humidum radicale facit, quòd totum permixtum non ita perfectè participet virtutem speciei, sicut primum participabat. Et ponit exemplum Philosophus in primo de Generatione, de aqua permixta vino quæ semper virtutem vini debilitat, ita quòd in fine ipsum aquosum reddit: vnde sicut secunda aqua, quamuis assumatur in speciem vini, non tamen ita perfectè speciem vini participat, sicut prima, quæ in vinum assumebatur: ita illud quod de alimento secundo in carnem conuertitur, non ita perfectè attingit ad speciem carnis, sicut quod primò conuertebatur: & ideò non ita pertinet ad veritatem humanæ naturæ nec ad resurrectionẽ. Sic ergo patet quòd hæc opinio posuit resurgere totum id, quod est de veritate humanæ naturæ principaliter, non autem totum quod est de veritate humanæ naturæ secundariò.

¶Tertia autem opinio, quantum ad aliquid differt à secunda, & quantum ad aliquid conuenit cum ea. Differt quantum ad hoc quòd ponit totum quod est sub forma carnis & ossis eadem ratione ad veritatem humanæ naturæ pertinere: quia non distinguit aliquid materiale signatum permanens in homine toto tempore vitæ eius, quod per se pertinet ad veritatem humanæ naturæ: & aliquid fluens & refluens: quod pertinet ad veritatem humanæ naturæ solùm propter quantitatis perfectionem, non propter primum esse speciei, sicut secunda opinio dicebat: sed ponit omnes partes, quæ non sunt præter intentionem naturæ aggeneratæ, pertinere ad veritatem humanæ naturæ, quantum ad id quod habet de specie, quia sic manent, non autem quantum ad id quod habet de materia, quia sic fluunt & refluunt indifferenter: vt ita etiam intelligamus contingere in partibus vnius hominis, sicut contingit in tota multitudine ciuitatis, quia singuli subtrahuntur à multitudine per mortẽ, aliis in loco eorũ succedẽtibus. Vnde partes multitudinis fluũt, & refluũt materialiter, sed formaliter manent, quia ad eadẽ officia & ordines substituũtur alij, à quibus priores subtrahebantur, vnde Respu. vna numero remanere dicitur. Et similiter etiam dum quibusdam partibus refluentibus aliæ reparantur in eadem figura & in eodem situ, omnes partes fluunt & refluũt secundũ materiam, sed manent secundum speciem, manet nihilominus homo idem numero: sed conuenit tertia cum secunda opinione, quia posuit quòd

partes secundò aduenientes, non ita perfectè attingunt ad veritatem speciei, sicut quæ primo aduenerunt: & ideò idem quod ponit resurgere in homine secunda opinio, ponit tertia, sed non penitus eadem ratione. Ponit enim totum illud quod ex semine generatum, est resurgere, non quia alia ratione pertineat ad veritatem humanæ naturæ quàm hoc quod postea aduenit, sed quia perfectiùs veritatem speciei participat, quem ordinē ponebat secunda opinio in his, quæ posteà aduenisset ex alimento, in quo etiam hæc opinio concordat cum alia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd res naturalis nō est id quod est ex sua materia, sed ex sua forma: vnde quamuis illud materiæ quod quandoque fuit sub forma carnis bouinæ, resurgat in homine sub forma carnis humanæ, non sequitur quòd resurgat caro bouis, sed caro hominis: aliàs enim posset concludi, quòd resurgeret limus de quo formatum est corpus Adæ, tamen prima opinio concedit hanc rationem.

¶Ad secundum dicendum, quòd costa illa non fuit in Adam de perfectione indiuidui, sed ordinata ad multiplicationem speciei: vnde non resurget in Adam, sed in Eua, sicut & semen non resurget in generante sed in genito.

¶Ad tertium dicendum, quòd secundum primam opinionem facile est ad hoc respondere: quia carnes comestæ nunquam sunt de veritate humanæ naturæ in comedente, fuerunt autem de veritate humanæ naturæ in eo, cuius carnes comeduntur, & ita resurgent in primo, & non in secundo: sed secundum secundam opinionem & tertiam vnusquisque in illo resurget, in quo magis accessit ad perfectam participationem virtutis speciei: & si æqualiter in vtroque accesserat, resurget in illo, in quo primo habuit ordinem ad resurrectionem ex coniunctione ad animam rationalem illius hominis: & ideò si in carnibus comestis fuit aliqua superfluitas, quæ non pertineret ad veritatem humanæ naturæ in primo, resurgere poterit in secundo, aliàs illud quod pertinebat ad resurrectionem in primo, resurget in eo, & non in secundo: sed in secundo loco eius sumeretur vel aliquid de eo quod ex aliis cibis in carnem secūdi conuersum est: vel si nullo cibo nunquam pastus fuisset nisi carnibus humanis diuina virtute aliunde suppleretur, quantum indigeretur ad perfectionem quantitatis, sicut etiam supplet in illis qui ante perfectam ætatem decedunt: nec per hoc aliquid præiudicatur identitati in numero, sicut nec præiudicatur per hoc quòd partes secundum materiam fluunt & refluunt.

¶Ad quartum dicendum, quòd secundum primam opinionem facile est soluere, quia ponit quòd semen non est ex superfluo alimenti: vnde carnes comestæ non transeunt in semen, ex quo puer generatur. Sed secundum alias duas opiniones dicendum est, quòd non est possibile, quòd totum quod fuit in carnibus comestis, in semen conuertatur, quia post multam depurationē cibi peruenitur ad decoctionem seminis, quod est superfluitas vltimi cibi: illud autem quod de carnibus comestis in semen conuertitur pertinet magis ad veritatem humanæ naturę in eo, quod ex semine nascitur, quàm in illo, ex cuius carnibus semen est generatum: & ideò secundum regulam priùs datam, hoc quod in semen conuersum est, resurget in eo, qui ex seminē nascitur, residuum verò materiæ resurget in illo, ex cuius carnibus comestis semen est generatum.

¶Ad quintum dicendum, quòd embrya non pertinent ad resurrectionem ante animationem per animam rationalem, in quo statu iam multum aduenit supra substantiam seminis de substantia nutrimenti, quia puer in vtero matris nutritur: & ideò si aliquis embryis vescatur, & ex superfluo illius cibi generetur aliquis, illud quod erit in substantia seminis, resurget quidem in eo qui ex semine generatur, nisi in illo contineretur aliquid quod fuisset de substantia seminum in illis, ex quorum carnibus comestis semen generatum est, quia resurgeret in primo & non in secundo: residuum autem carnium comestarum, quod non est conuersum in semen, constat quòd resurgeret in primo, vtrique diuina potentia implente quod deest. Prima autem opinio hac obiectione non arctatur cùm non ponat semen esse ex superfluo alimenti, sed aliæ multæ rationes sunt contra eam, vt in secundo libro patuit, distinctione tricesima.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm quicquid fuit materialiter in membris hominis, totum resurget.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd quicquid fuit materialiter in membris hominis, totum resurget. Minùs enim videntur pertinere ad resurrectionem capilli, quam alia mēbra: sed quicquid fuit in capillis, totum resurget, & si non in capillis, saltē in aliis partibus corporis, vt August. dicit in litera. ergo multo fortiùs quicquid in aliis membris materialiter fuit, totum resurget.

¶Præterea, Sicut partes carnis secundum speciem perficiūtur ab anima rationali, ita partes secundum materiam: sed corpus humanum habet ordinem ad resurrectionē ex hoc, quòd fuit anima rationali perfectum: ergo non solùm partes secundum speciem, sed omnes partes secundum materiam resurgent.

¶Præterea, Ex parte illa accedit corpori totalitas, ex qua parte accedit ei diuisio in partes: sed diuisio in partes accidit corpori secundum materiam, cuius dispositio est quantitas, secundum quam diuiditur: ergo & totalitas corporis attenditur secundum partes materiæ. si ergo non omnes partes materiæ resurgent, nec totum corpus resurget, quod est inconueniens.

¶SED CONTRA, Partes secundum materiam non manent in corpore, sed fluunt & refluunt, vt patet per illud quod dicitur in primo de Generatione. Si ergo omnes partes secundum materiam, quæ non manent in corpore, sed fluunt & refluunt, resurgerent, vel erit corpus resurgentis densissimum, vel erit immoderatæ quantitatis.

¶Præterea, Quicquid est de veritate humanæ naturæ in vno homine, totum potest esse pars materiæ in alio homine, qui eius carnibus vescitur: si ergo omnes partes secundum materiam resurgant in aliquo, sequetur quod resurget in vno id quod est de veritate humanæ naturæ in alio, quod inconueniens est.

CONCLVSIO.

¶ Solum id, quod est in homine materialiter, pertinens ad veritatem humanæ naturæ, resurget cum ipso.

¶RESPONDEO dicendum, quòd illud quod est in homine materialiter, non habet ordinem ad resurrectionem, nisi secundum quòd pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quia secundum hoc habet ordinem ad animam rationalem: illud autem totum quod est in homine materialiter, pertinet quidē ad veritatem humanæ naturæ, quantum ad id quod habet de specie, sed non totum considerata materiæ totalitate: quia tota materia, quæ fuit in homine à principio vitæ vsque ad finem, excederet quantitatem debitam speciei, vt tertia opinio d[illegible], quæ probabilior inter cæteras mihi videtur. Et ideò totum quod est in homine, resurget, considerata totalitate speciei q[illegible] attenditur secundum quantitatem significantem situm & [illegible] nem partium, non autem resurget totum considerata totalitate materiæ. Secunda autem opinio & prima non vtuntur hac distinctione, sed distinguunt inter partes, quarum v[illegible] que habet speciem & materiam. Conueniunt autem [illegible] opiniones in hoc quòd vtraque dicit quod illud quo[illegible] semine generatum, totum resurget, etiam totalitate [illegible] considerata: differunt autem in hoc quòd de eo quod [illegible] alimento generatur, nihil resurgere ponit prima opinio. [illegible] da vero aliquid eius resurgere ponit & non totum, v[illegible] ctis patet.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut [illegible] est in aliis partibus corporis, resurget considerata [illegible] speciei, non autem considerata totalitate materi[illegible] est de capillis. In aliis autem partibus aduenit aliqu[illegible] trimento, quod facit augmentum, & hoc computatur [illegible] v[illegible] alia pars considerata totalitate speciei: quia obtinet alium locum situm in corpore, & substat aliis partibus dimensionibus. [illegible] quid autem aduenit quod non facit augmētum, sed cedit [illegible] staurationem deperditi nutriendo, & non computatur v[illegible] para totius considerati secundum speciem, cùm non o[illegible] alium locum vel situm in corpore quam pars, quæ d[illegible] tenebat, quamuis possit alia para computari, consid[illegible] ra[illegible] litate materiæ: & similiter est de capillis. August. ergo loq[illegible] tur de incisionibus capillorum, quæ erant partes tamen tenentes augmētum: & ideò oportet quòd resurgant, non tamen in quant[illegible] rate capillorum, ne sit quantitas immoderata, sed in aliis partibus, vt necessarium iudicabit diuina prouidentia: vel loquitur in [illegible] su illo quando aliæ partibus deficiet, tūc enim eorum de[illegible] fectus poterit ex superfluitatibus capillorum reparari.

¶Ad se

¶Ad secundum dicendum, quod secundum tertiam opinionem eædem sunt partes secundum speciem & secundum materiam. Non enim illa distinctione vtitur Philosophus in primo de generatione, ad distinguendum diuersas partes, sed ad ostendendum quòd eædem partes possunt considerari secundum speciem, quantum ad illud quod est formæ & speciei in ipsis, & secundum materiam quantum ad illud, quod subest formæ & speciei: constat autem quòd materia carnis non habet ordinem ad animam rationalem, nisi inquantum est sub tali forma: & ideò ratione eius habet ordinem ad resurrectionem. Sed prima & secunda opinio, quæ ponunt alias esse partes, quæ sunt secundum speciem, & alias, quæ sunt secundum materiam, dicunt quòd anima quamuis vtrasque partes perficiat, tamen perficit partes secundum materiam mediantibus partibus secundum speciem: & ideò non habent æqualiter ordinẽ ad resurrectionem.

¶Ad tertium dicendum, quòd in materia generabilium & corruptibilium dimensiones interminatas oportet intelligere ante receptionem formæ substantialis: & ideò diuisio, quæ est secundum huiusmodi dimensiones, propriè pertinet ad materiam: sed quantitas completa & terminata aduenit materiæ post formam substantialem: & ideò diuisio, quæ est, vel fit secundum dimensiones terminatas, respicit speciem, præcipuè quando ad rationem speciei pertinet determinatus situs partium, sicut est in corpore humano.

QVAESTIO OCTAVAGESIMA- prima, *De qualitate resurgentium, in quatuor articulos diuisa.*

EINDE considerandum est de qualitate resurgentium.

¶Circa quod quæruntur quatuor.

¶Primò, vtrùm resurgant omnes in ætate iuuenili.

¶Secundò, vtrùm in æquali statura.

¶Tertiò, vtrùm omnes in eodem sexu.

¶Quartò, vtrùm in vita animali.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm omnes resurgant in eadem ætate.

Tho. 4. dist. 44. q. 1. art. 3. q. 1. & seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non omnes resurgent in eadem ætate, scilicet iuuenili. Quia Deus resurgentibus præcipuè beatis nihil subtrahet, quod ad perfectionem hominis pertineat: sed ætas pertinet ad perfectionem hominis, cùm senectus sit venerabilis ætas: ergo senes non resurgent in ætate iuuenili.

¶Præterea, Aetas computatur secundum mensuram temporis præteriti: sed impossibile est tempus, quod fuit præteritum, nõ præteriisse: ergo impossibile est eos, qui maioris ætatis fuerũt, ad ætatem iuuenilem reduci.

¶Præterea, Illud quod magis fuit de veritate humanæ naturæ in vnoquoque, maximè resurget in eo: sed quantò aliquid primò fuit in homine, tantò videtur magis ad veritatem humanæ naturæ pertinuisse: quia in fine propter veritatem speciei debilitatam comparatur vino aquoso corpus humanum, vt patet per Philosophum in primo de generatione: ergo si omnes debent in eadem ætate resurgere, magis decet, quod resurgant in ætate puerili, quàm iuuenili.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ephe. 4. Donec occurramus omnes in perfectum virum in mensuram ætatis plenitudinis Christi: sed Christus resurrexit in ætate iuuenili, quæ circa 30. annos incipit, vt Aug. dicit: ergo & alij in ætate iuuenili resurgent.

¶Præterea, Homo in maxima perfectione naturæ resurget: sed natura humana perfectissimum statum habet in ætate iuuenili: ergo in illa ætate resurgent omnes.

CONCLVSIO.

¶Cùm humana natura deficiat in pueris (quia nondum perfectionem vltimam sunt consequuti) & in senibus, (quia ab vltima perfectione recedunt) & hominem absque omni defectu humana natura resurgere oporteat: conueniens est, vt homines resurgant in iuuenili ætate, quæ inter crementum & decrementum constituitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd homo resurget absque omni defectu humanæ naturæ: quia sicut Deus humanam naturam absque defectu instituit, ita sine defectu reparabit. Deficit autem humana natura dupliciter. Vno modo, quia nondum perfectionem vltimam est cõsecuta. Alio modo, quia iam ab vltima perfectione recessit. Et primo modo deficit in pueris: secundo modo deficit in senibus. Et ideò in vtrisque reducetur humana natura per resurrectionem ad statum vltimæ perfectionis, qui est in iuuenili ætate, ad quem terminatur motus crementi, & à quo incipit motus decrementi.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ætas senectutis habet reuerentiam non propter conditionem corporis, quod in defectu est, sed propter sapientiam animæ, quæ ibi esse præsumitur, ex temporis antiquitate. Vnde in electis manebit reuerentia senectutis propter plenitudinem diuinæ sapientiæ, quæ in eis erit, sed non manebit senectutis defectus.

¶Ad secundum dicendum, quòd non loquimur de ætate quãtum ad numerum annorum, sed quantum ad statum qui in corpore humano ex annis relinquitur. Vnde Adam dicitur in ætate iuuenili formatus propter talem corporis conditionem quã primo die formationis suæ habuit: & ideò ratio non est ad propositum.

¶Ad tertium dicendum, quòd virtus speciei dicitur esse perfectior in puero, quàm in iuuene, quantum ad efficaciam agendi conuersionem alimenti aliquo modo, sicut etiam est perfectior in semine quàm in homine completo, sed in iuuenibus est perfectior, quantùm ad terminum complementi. Vnde illud quod maximè ad veritatem naturę pertinuit, ad illam perfectionem deducetur, quam habet in ætate iuuenili, non ad illam, quam habet in ætate puerili, in qua humores adhuc non peruenerunt ad vltimam digestionem.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm omnes resurgent eiusdem staturæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd omnes resurgent eiusdẽ staturæ. Sicut enim homo mensuratur quantitate dimensiua, ita quantitate durationis: sed quantitas durationis in omnibus reducetur ad eandem mensuram, quia omnes in eadem ætate resurgent: ergo quantitas dimensionis reducetur ad eandem mensuram, vt in eadem statura omnes resurgant.

¶Præterea, Philosophus in 2. de Anima dicit quòd omnium natura constantium terminus est & ratio magnitudinis & augmenti: sed iste terminus non est nisi ex virtute formæ, cui debet congruere quantitas, sicut & alia accidentia: ergo cùm omnes homines habeant eandem formam specificam in omnibus, debet esse secundum materiam eadem quantitatis mensura, nisi sit error: sed error naturæ corrigetur in resurrectione: ergo omnes resurgent in eadem statura.

¶Præterea, Quantitas resurgentis non poterit esse proportionata virtuti naturali, quæ primò corpus formauit, aliàs qui nõ potuerunt ad maiorem quantitatẽ perduci virtute naturæ, nũquã in maiori quantitate resurgent, quod falsum est: ergo oportet quod quãtitas illa proportionetur virtuti reparanti corpus humanum per resurrectionem, & materiæ, de qua reparatur: sed virtus reparans omnia corpora est eadem numero, scilicet diuina virtus: cineres autem omnes ex quibus reparantur humana corpora, se habent æqualiter ad suscipiendam actionem prædictæ virtutis: ergo ad eandem quantitatem terminabitur resurrectio omnium hominum, & sic idem quod priùs.

¶SED CONTRA, Quantitas naturalis consequitur naturam vniuscuiusque indiuidui: sed in resurrectione non variabitur natura indiuidui: ergo nec quantitas naturalis eius: sed nõ est eadem quantitas naturalis omnium: ergo non omnes resurgent in eadem statura.

¶Præterea, Natura humana reparabitur per resurrectionẽ ad gloriã vel ad pœnam: sed non erit eadẽ quãtitas gloriæ vel pœnæ in omnibus resurgentibus: ergo nec eadẽ quantitas naturæ.

CONCLVSIO.

¶Homines resurgent eius statura, cuius aut erant aut futuri erant in iuuentute, qui est terminus augmenti, si nullus naturæ error fuisset, qui si fuerit, diuina potentia corrigetur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in resurrectione non reparabitur humana natura solùm quãtùm ad idem specie, sed

quantum ad idem numero: & ideò in resurrectione non solùm attendendum est quod competit naturæ speciei, sed quod competit naturæ indiuidui. Natura autem speciei habet aliquam quantitatem, quam nec excedit nec ab ea deficit absque errore, quæ tamen quantitas habet aliquos gradus latitudinis, & non est accipienda secundum vnam mensuram determinatam. Vnunquodque autem indiuiduum in specie humana assequitur infra terminos illius latitudinis aliquem gradum quantitatis, qui competit naturæ indiuidui, & ad hanc perducitur in termino augmenti: si non fuit aliquis error in opere naturæ, per quem sit aliquid additum vel subtractum prædictæ quãtitati, cuius quidem mensura accipitur secundum proportionabilitatem coloris extendentis & humidi extensibilis, quod non est eiusdem virtutis in omnibus: & ideò non omnes resurgent in eadem quantitate, sed quilibet resurget in illa quantitate, in qua fuisset in termino augmenti, si natura non errasset vel defecisset: quod autem superest vel deficit in homine, resecabit, vel supplebit diuina potentia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iam patet ex dictis, quòd non dicuntur omnia in eadem ætate resurgere, quasi in omnibus competat eadem quantitas durationis, sed quia idem status perfectionis erit in omnibus, qui quidem status saluari potest in magna & in parua quantitate.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd quantitas huius indiuidui non solùm respondet formæ speciei, sed etiam naturæ indiuidui, & ideò ratio non sequitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd quantitas resurgentis non proportionatur virtuti reparanti, quia illa non est de natura corporis, neque omnibus secundum illum statum, in quo sunt ante resurrectionem, sed naturæ, quam primò indiuiduum habebat: tamen si virtus formatiua propter aliquem defectum non poterat perducere ad debitam quãtitatem, quæ competit speciei, diuina virtus supplebit in resurrectione defectum, sicut patet in nanis: & eadem ratio est illis, qui immoderatæ magnitudinis fuerunt vltra debitum naturæ.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm omnes resurgent in sexu virili.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd omnes resurgent in sexu virili. Quia dicitur Ephe. 4. quòd omnes occurremus in virum perfectum, &c. ergo non erit nisi sexus virilis ibi.

¶Præterea, In futuro omnis prælatio cessabit, vt dicit glossa 1. Corinth. 15. sed mulier ordine naturali subdita est viro: ergo mulieres non resurgent in sexu muliebri, sed virili.

¶Præterea, Illud quod est occasionaliter & præter intentionem naturæ inductum, non resurget, quia in resurrectione omnis error cessabit vel tolletur: sed sexus muliebris est præter intentionem naturæ inductus ex defectu virtutis formatiuæ in semine, quę non potest perducere materiam conceptus ad formam virilem: vnde dicit Philosophus decimosexto de Animalibus, quòd fœmina est mas occasionatus: ergo sexus muliebris non resurget.

¶SED CONTRA est quod dicit August. 22. de Ciuita. Dei: Melius sapere videntur qui vtrunque sexum resurrecturum esse non dubitant.

¶Præterea, Deus reparabit in resurrectione quod in homine fecit in prima conditione: sed ipse fecit mulierem de costa viri, vt patet Genesis secundo: ergo ipse sexum fœmineum in resurrectione reparabit.

CONCLVSIO.

¶Quemadmodum homines resurrecturi sunt diuersa statura, ita diuersorum sexuum: aberit tamen libido ad turpes actus incitans.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut considerata natura indiuidui debetur diuersa quantitas diuersis hominibus, ita considerata natura indiuidui debetur diuersus sexus diuersis hominibus: & hæc etiam diuersitas competit perfectioni speciei, cuius diuersi gradus implentur per dictam diuersitatẽ sexus vel quantitatis: & ideò sicut resurgent homines in diuersis staturis, ita in diuersis sexibus, & quamuis sit differentia sexuum, deerit tamen confusio mutuę visionis, quia aberit libido incitans ad turpes actus, ex quibus confusio causatur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cùm dicitur, Omnes Christo occurremus in virum perfectum, non dicitur propter ætatem virilem, sed propter virtutem animi, quæ erit in omnibus & viris & mulieribus.

¶Ad secundum dicendum, quòd mulier subditur viro propter imbecillitatem naturæ, & quantum ad vigorem animi & quantum ad robur corporis: sed post resurrectionem non erit differentia in his secundum diuersitatem sexuum, sed magis secundum diuersitatem meritorum: & ideo ratio non procedit.

¶Ad tertium dicendum, quòd quamuis fœminæ generatio sit præter intentionem naturæ particularis, est tamen de intentione naturæ vniuersalis, quæ ad perfectionem humanæ speciei vtrunque sexum requirit, nec ex sexu erit ibi aliquis defectus.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm omnes resurgent in vita animali.

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd resurgent in vita animali, vt scilicet vtantur actu nutritiuæ virtutis & generatiuæ. Quia resurrectio nostra erit cõformis resurrectioni Christi: sed Christus dicitur post resurrectionem comedisse, vt patet Matth. vlti. & Luc. vlti. ergo & homines post resurrectionem comedent, & eadem ratione generabunt.

¶Præterea, Distinctio sexuum ad generationem ordinatur, & similiter instrumenta quæ deseruiunt virtuti nutritiuæ ordinãtur ad comestionem: sed homo cum omnibus huiusmodi resurget: ergo vtetur actibus virtutis generatiuæ & nutritiuæ.

¶Pręterea, Totus homo beatificatur & secundum animam & secundum corpus: sed beatitudo secundum Philosophum in perfecta operatione consistit: ergo oportet quòd omnes potentiæ animæ & omnia membra sint in suis actibus in beatis post resurrectionem, & sic idem quod priùs.

¶Præterea, In beatis post resurrectionem erit perfecta & beata iucunditas: sed talis iucunditas omnes delectationes includit: quia beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus, & perfectum est, cui nihil deest: cùm ergo in actu virtutis generatiuæ & nutritiuæ sit magna delectatio, videtur quòd tales actus ad vitam animalem pertinentes in beatis erunt, & multò fortius in aliis, qui minùs spiritualia corpora habebunt.

¶SED CONTRA est quod dicitur Matth. 22. In resurrectione neque nubent, neque nubentur.

¶Præterea, Generatio ordinatur ad subueniendum defectui, qui per mortem accidit ad multiplicationem humani generis, & comestio ad restaurationem deperditi & augmenti quantitatis: sed in statu resurrectionis iam humanum genus habebit totam multitudinem indiuiduorum à Deo præfinitam. quia vsque ad hoc generatio differtur: similiter etiam quilibet homo resurget in debita quantitate, nec erit vltra mors, aut aliqua deperditio fiet à partibus hominis: ergo frustra esset actus generatiuæ & nutritiuæ virtutis.

CONCLVSIO.

¶Cùm in resurrectione prima perfectio non spectetur, quæ acquiritur vita animali, sed secunda, quæ versatur circa consequutionem vltimi finis, quod est æterna beatitudine: consequens est, vt resurrectio non futura sit vita animali.

¶RESPONDEO dicendum, quòd resurrectio non erit necessaria propter primam perfectionem ipsius quæ consistit in integritate eorum, quæ ad naturam spectant. quia ad hoc homo peruenire potest in statu præsentis vitæ per actionem causarum naturalium: sed necessitas resurrectionis est ad consequendam vltimam perfectionem, quæ consistit in peruentione ad vltimum finem. Et ideò illæ operationes naturales quæ ordinantur ad primam perfectionem humanæ naturæ vel causandam vel conseruandam, non erunt in resurrectione: & huiusmodi sunt actiones animalis vitæ in hominibus, & actiones mutuæ in elementis, & motus cæli: & ideò hæc non erunt in resurrectione. Et quia comedere, bibere, & dormire & generare ad animalem vitam pertinent, cùm sint ad primam perfectionem naturæ ordinatã, in resurrectione talia non erunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illa comestio, qua Christus comedit, non fuit necessitatis, quasi cibis indigeret humana natura post resurrectionem, sed fuit potestatis,

vt osten

vt ostenderet se veram naturam sumpsisse, quam prius habuerat in statu illo quando cum discipulis comederat & biberat: hæc autem ostensio nõ erit in resurrectione communi, quia omnibus notum erit: & ideò dicitur dispensatiuè Christus mãducasse, eo modo loquendi quo Iuristæ dicunt, dispensatio est communis iuris relaxatio: quia Christus intermisit hoc quod est communiter resurgentiũ, scilicet non vti cibis propter causam prædictam, & propter hoc ratio non sequitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd differentia sexuum & membrorum varietas erit ad naturæ humanæ perfectionem reintegrandam in specie, & etiam in indiuiduo: vnde non sequitur quòd sint frustra, quanuis animales operationes desint.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prædictæ operationes non sunt hominis, inquantum est homo, vt & Philosophus dicit: & ideò in eis non consistit beatitudo humani corporis, sed corpus humanum glorificabitur ex redundantia à ratione à qua homo est homo, inquantum erat ei subditum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd delectationes corporales, sicut dicit Philosophus in 7. & 10. Ethicorum, sunt medicinales, quia adhibentur homini ad tollendum fastidium: vel etiam ægritudines, inquantum eis homo inordinatè delectatur, ac si essent veræ delectationes, sicut homo habens infirmum gustum, delectatur in quibusdam quæ sanis non sunt delectabilia; & ideò non oportet quòd tales delectationes sint de perfectione beatitudinis, vt Iudæi & Sarraceni ponunt, & quidam hæretici po fuerunt, qui vocantur Ciliarchæ, qui etiam secundum doctrinam Philosophi non videntur sanum habere affectum: solæ enim delectationes spirituales secundum ipsum sunt simpliciter delectationes, & propter se quærendæ, & ideò ipsæ ad beatitudinem requiruntur.

QVAESTIO OCTVAGESIMA secunda, *De conditionibus beatorum resurgentium, in quatuor articulos diuisa.*

EINDE considerandum est de conditionibus beatorum resurgentium. Et primò, de eorum corporum impassibilitate. Secundò, de subtilitate. Tertiò, de agilitate. Quartò, de claritate.

¶ Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrùm Sancti resurgẽtes resurgant quoad corpora impassibiles.

¶ Secundò, vtrùm æqualis impassibilitas omnibus inerit.

¶ Tertiò, vtrùm illa impassibilitas sensum in actu à corporibus gloriosis excludat.

¶ Quartò, vtrùm sint in eis omnes sensus in actu.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum corpora Sanctorum post resurrectionem sint impassibilia.

Tho. 4. dis 44. q. 2. art. 1. q. 1. & seq.

D PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd corpora Sanctorum post resurrectionem non sint impassibilia. Omne enim mortale est passibile: sed homo post resurrectionẽ erit animal rationale mortale: hæc enim est definitio hominis, quæ non ab eo separabitur: ergo corpus erit passibile.

¶ Præterea, Omne quod est in potẽtia ad formam alterius, passibile est ab illo, quia secundum hoc aliquid est passiuum ab alio, vt dicitur in primo de generatione: sed corpora Sanctorum post resurrectionem erunt in potentia ad aliam formam: ergo erunt passibilia. Probatio mediæ: Quæcunque communicant in materia, vnum eorum est in potentia ad formam alterius, materia enim, secundum quòd est sub vna forma, non amittit potentiam ad aliam formam: sed corpora sanctorum post resurrectionem communicabunt cum elementis in materia, quia ex eadem materia reparabuntur, ex qua nunc sunt: ergo erunt in potentia ad aliam formam, & sic erunt passibilia.

¶ Præterea, Contraria nata sunt agere & pati adinuicem, vt in primo de generatione dicit Philosophus: sed corpora Sanctorum erunt ex contrariis composita, sicut & nunc sunt: ergo, & cætera.

¶ Præterea, In corpore humano resurget sanguis & alij humores, vt dictum est: sed ex pugna humorum adinuicem generantur ægritudines & huiusmodi passiones in corpore: ergo erunt corpora post Sanctorum resurrectionem passibilia.

¶ Præterea, Magis repugnat perfectioni defectus in actu, quã defectus in potentia: sed passibilitas importat solùm defectum in potentia. Cùm ergo in corporibus beatorum sint futuri aliqui defectus in actu, sicut cicatrices vulnerum in martyribus, vt in Christo fuerunt: videtur quòd nihil deperibit perfectioni eorum si ponantur habere corpora passibilia.

¶ SED CONTRA, Omne passibile est corruptibile, quia passio magis facta abiicit à substãtia: sed corpora sanctorum post resurrectionem erunt incorruptibilia, vt dicitur primæ ad Corinth. 15. Seminatur in corruptione, resurget in incorruptione: ergo erunt impassibilia.

¶ Præterea, Fortius non patitur à debiliori: sed nullum corpus erit fortius corporibus Sanctorum, de quibus dicitur primæ ad Corinth. 15. Seminatur in infirmitate, resurget in virtute: ergo erunt impassibilia.

CONCLVSIO.

¶ Cùm corpus humanum, & quicquid in eo est, post resurrectionem perfectè subiectum fuerit animæ, & anima Deo, sequitur, corpori glorioso non posse contingere passibilitatem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd passio dupliciter dicitur. Vno modo communiter, & sic omnis receptio passio dicitur, siue illud quod recipit sit conueniens recipienti & perfectiuum ipsius, siue contrarium & corruptiuum: & ab huiusmodi passionis remotione corpora gloriosa impassibilia non dicuntur, cùm nihil quod est perfectionis, eis sit auferẽdum. Alio modo passio dicitur propriè, quam sic definit Damas. in 2. lib. Passio est motus præter naturam: vnde immoderatus motus cordis passio eius dicitur, sed moderatus dicitur eius operatio. Cuius ratio est: quia omne quod patitur trahitur ad terminos agentis; quia agens assimulat sibi patiens: & ideò patiens inquantum huiusmodi, trahitur extra terminos proprios, in quibus erat sic ergo, propriè accipiendo passionem, non erit in corporibus resurgentium Sanctorum potentialitas ad passionem: & ideò impassibilia dicuntur. Huius autem impassibilitatis ratio à diuersis diuersimodè assignatur. Quidam enim eam attribuunt conditioni elementorum, quæ aliter tunc se habebunt in corpore, quàm nunc. Dicunt enim quòd elementa remanebunt ibi secundum substantiam, sed qualitates actiuæ & passiuæ ab elementis auferentur. Sed hoc non videtur verum, quia qualitates actiuæ & passiuæ sunt de perfectione elementorum: vnde si sine eis repararentur elementa in corpore resurgentis, essent minoris perfectionis, quàm modò sint. Et præterea cùm qualitates illæ sint propria accidentia elementorum ex forma & materia ipsorum causata, videtur valde absurdum, quòd causa maneat & effectus tollatur. Et ideò alij dicunt quòd manebunt qualitates, sed non habebunt proprias actiones, diuina virtute id faciente ad conseruationem humani corporis. Sed hoc etiam non videtur posse stare, quia ad mixtionem requiritur actio & passio actiuarum & passiuarum qualitatum, & secundum prædominium vnius vel alterius mixta efficiuntur diuersæ complexionis: quod oportet ponere in corpore resurgentis: quia erunt ibi carnes & ossa, & huiusmodi partes, quibus omnibus non competit vna complexio. Et præterea secundum hoc impassibilitas non posset poni dos in eis, quia non poneret aliquam dispositionem in substantia impassibili, sed solùm prohibitionem passionis ab exteriori, scilicet diuinam virtutem, quæ etiam posset idem facere de corpore hominis in statu huius vitæ.

¶ Et ideò alij dicunt, quòd in ipso corpore erit aliquid prohibens passionem corporum gloriosorum, scilicet materia quinti corporis, quam ponunt venire in compositionem humani corporis, ad conciliandum elementa in harmoniam quandam, per quam possunt esse debita materia animæ rationalis: sed tamen in statu huius vitæ propter dominium elementaris naturæ, corpus humanum patitur ad similitudinem aliorum elementatorum: sed in resurrectiõe dabitur natura quinti corporis, & ideò corpus humanum reddetur impassibile ad similitudinem corporis cælestis. Sed hoc non potest stare, quia corpus quintum non venit materialiter ad compositionem corporis humani, vt in 2. lib. ostensum est. Et præterea impossibile est dicere, quòd aliqua virtus naturalis, qualis est virtus corporis cælestis, transferat corpus humanum ad proprietatem gloriæ, qualis

est impaßibilitas corporis gloriosi, cùm immutationem corporis humani Apostolus attribuat virtuti Christi: quia qualis cælestis, tales cælestes, 1. Corinth. 15. & Philip. 3. Reformabit corpus humilitatis naturæ.

¶ Præterea, Non potest natura cælestis ita dominari in corpore humano, quin natura elementaris remaneat, cui ex essentialibus suis principijs paßibilitas inest. Et ideò aliter dicendum est, quòd omnis paßio fit per victoriam agentis super patiens, aliàs non traheret ipsum ad terminos suos: impoßibile est autem, quòd aliquid dominetur supra patiens, nisi inquantum debilitatur dominium formæ propriæ supra materiam patientis, loquendo de paßione, quæ est contra naturam, de qua nunc loquimur: non enim materia subiicitur vni contrariorum, sine hoc quòd tollatur dominium alterius super ipsam, vel saltem diminuatur. Corpus autem humanum & quicquid in eo est, erit perfectè subiectum animæ rationali, sicut anima perfectè erit subiecta Deo: & ideò in corpore glorioso non poterit esse aliqua mutatio contra dispositionem illam, qua perficitur ab anima: & ita corpora illa erunt impaßibilia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Anselmũ mortale ponitur in definitione hominis à Philosophis, qui non crediderunt hominem totum aliquando posse esse immortalem, quia non viderunt homines nisi secundum huius mortalitatis statum. Vel potest dici, quòd secundum Philosophum in octauo Metaph. quia differentiæ essentiales sunt nobis incognitæ, vtimur quandoque differentiis accidentalibus, ad significandum differentias essentiales, quæ sunt accidentalium causæ: vnde mortale in definitione hominis non ponitur quasi ipsa mortalitas ad essentiam hominis partineat, sed quia illud quod nunc est causa paßibilitatis & mortalitatis, secundum præsentem statum, scilicet compositio ex contrariis, est de essentia hominis: sed tunc non erit causa eius propter victoriam animæ super corpus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd duplex est potentia, ligata & libera, & hoc non solùm est verum in potentia actiua, sed etiam paßiua. Forma enim ligat potentiam materiæ, determinando ipsam ad vnũ, secundũ quòd dominatur super eam: & quia in rebus corruptibilibus non perfectè dominatur forma supra materiã, non perfectè potest ligare ipsam, quin recipiat interdũ per aliquã paßionem dispositionẽ contrariã formæ: sed in sanctis post resurrectionem diuina virtute anima dominabitur supra corpus, nec illud dominium aliquo modo poterit auferri, quia ipsa erit immutabiliter Deo subiecta, quod nõ fuit in statu innocentiæ: & in corporibus illis manet eadem potentia ad formam aliam, quæ nunc inest quantum ad substantiam potentiæ, sed erit ligata per victoriam animæ supra corpus, vt nunquam in actum paßionis exire poßit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd qualitates elementares sunt instrumenta animæ, vt patet in secundo de anima, quòd calor ignis in corpore humano regulatur in actu nutriendi per virtutem animæ. Quando autem agens principale est perfectum & non est aliquis defectus in instrumento, nulla actio procedit ab instrumento, nisi secundum dispositionem principalis agentis: & ideò in corporibus sanctorum post resurrectionem nulla actio vel paßio poterit prouenire à qualitatibus elementaribus, quæ sit contra dispositionem animæ, quæ intendit conseruare corpus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd secundum August. in epistola ad Constantinum, diuina potentia valet in ista visibili atque contractabili natura corporum quibusdam manentibus, auferre quas voluerit qualitates. Vnde sicut ab igne fornacis Chaldæorum abstulit virtutem comburendi, quantum ad aliquid, quia corpora puerorum illæsa seruata sunt: sed mansit quantũ ad aliquid, quia ignis ille ligna comburebat: ita auferet ad humoribus paßibilitatem & dimittet naturam. Modus autem quo hoc fiet, dictus est.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cicatrices vulnerum non erũt in sanctis, nec in Christo fuerunt, inquantum important aliquẽ defectum, sed inquantum sunt signa constantißimæ virtutis: quia paßi sunt pro iustitia & fide, vt ex hoc & ipsis & aliis gaudium crescat. Vnde dicit Augu. 22. de ciuitate Dei: Nescio quomodò sic afficimur amore martyrũ beatorum, vt velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnerũ cicatrices, quæ pro Christi nomine pertulerunt, & fortasse videbimus: non enim deformitas in eis, sed dignitas est quædam, quamuis in corpore sancto, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit. Nec tamen si aliqua martyribus amputata & ablata sunt membra, sine ipsis membris erunt in resurrectione mortuorũ, quibus dictum est, Capillus de capite vestro non peribit.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm impaßibilitas in omnibus erit æqualis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd impaßibilitas in omnibus erit æqualis. Quia primæ ad Corinth. 15. dicit Gloss. quòd æqualiter omnes habent quòd pati non possunt qui habent dotem impaßibilitatis: ergo impaßibilitas est æqualis in omnibus.

¶ Præterea, Negationes non recipiunt magis & minùs, sed impaßibilitas est quædam negatio vel priuatio paßibilitatis: ergo non potest esse maior in vno, quàm in alio.

¶ Præterea, Magis albũ dicitur quod est nigro impermixtius: sed nulli corporum Sanctorum admiscebitur aliquid de paßibilitate: ergo omnia erunt æqualiter impaßibilia.

¶ SED CONTRA, Merito debet respondere præmium proportionaliter: sed Sanctorum quidam fuerunt aliis maiores merito: ergo cùm impaßibilitas sit quoddam præmium, videtur quòd in quibusdam sit maior quàm in aliis.

¶ Præterea, Impaßibilitas diuiditur contra dotem claritatis: sed illa non erit æqualis in omnibus, vt patet 1. Corinth. 15. ergo nec impaßibilitas.

CONCLVSIO.

¶ Impaßibilitas quantùm ad se, omnibus erit æqualis: quantùm verò ad causam suam, erit in vno maior, quàm in altero.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impaßibilitas potest dupliciter considerari: vel secundum se, vel secundum causam suam. Si secundum se consideretur, quia solam negationem vel priuationem importat, non suscipit magis & minùs: sed erit æqualis in omnibus beatis. Si autem consideretur secundum suã causam, sic erit in vno maior quàm in alio. Causa autem eius est dominium animæ super corpus, quod quidem dominium causatur ex hoc quòd fruitur Deo immobiliter: vnde in illo qui perfectiùs fruitur, est maior impaßibilitatis causa.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gloss. illa loquitur de impaßibilitate secundum se, & non secundum causam suam.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis negationes & priuationes secundum se non intendantur nec remittantur, tamen intenduntur & remittuntur ex causis suis, sicut dicitur esse locus magis tenebrosus, qui habet plura & maiora obstacula lucis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliqua non solùm intenduntur per recessum à contrario, sed per accessum ad terminum, sicut lux intenditur. Et præterea etiam impaßibilitas est maior in vno quàm in alio, quamuis in nullo aliquid paßibilitatis remaneat.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm impaßibilitas sensum in actu à corporibus gloriosis excludat.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd impaßibilitas sensum in actu à corporibus gloriosis excludat. Quia sicut dicit Philosophus in 2. de Anima, sentire est quoddam pati: corpora autem gloriosa erunt impaßibilia: ergo non sentient in actu.

¶ Præterea, Immutatio naturalis præcedit immutationem animalẽ, sicut esse naturale præcedit esse intentionale: sed corpora gloriosa ratione impaßibilitatis non immutabuntur immutatione naturali: ergo nec immutatione animali, quæ requiritur ad sentiendum.

¶ Præterea, Quandocunque fit sensus in actu, cum noua receptione, fit nouum iudicium: sed ibi non erit nouum iudicium, quia erunt ibi cogitationes volubiles: ergo non fient ibi sensus in actu.

¶ Præterea, Quando anima est in actu vnius potentiæ, remittitur actus alterius potentiæ: sed anima summè erit intenta ad actum virtutis intellectiuæ, qua Deum contemplabitur: ergo non erit aliquo modo in actu virtutis sensitiuæ.

¶SED CONTRA est quod dicitur Apoc. 1. Videbit eũ omnis oculus:ergo erit ibi sensus in actu.

¶ Præterea, Secundum Philosophum in primo de anima, animatum ab inanimato distinguitur sensu & motu: sed ibi erit in actu motus, quia tanquam scintillæ in arundineto discurrẽt: Sap. 1. ergo & sensus in actu.

CONCLVSIO.

¶ Impassibilitas non excludit sensus in actu à corporibus gloriosis, sed erunt per susceptionem à rebus quæ sunt extra animam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquem sensum esse in corporibus Beatorum omnes ponunt, alias corporalis vita Sanctorum post resurrectionem assimularetur magis somno, quàm vigiliæ, quod non competit illi perfectioni, eò quòd in somno corpus sensibile non est in vltimo actu vitæ, propter quod somnus dicitur vitæ dimidium in primo Ethic. sed in modo sentiendi diuersi diuersa opinantur. Quidam enim dicunt quòd corpora gloriosa sunt impassibilia & propter hoc non receptibilia peregrinæ impressionis, & multo minùs quã corpora cælestia: quia non erit ibi sensus in actu per receptionem alicuius speciei à sensibilibus, sed magis extra mittẽdo. Sed hoc non potest esse, quia in resurrectione natura speciei manebit eadem in homine, & omnibus partibus eius, huiusmodi autem est natura sensus vt sit potentia passiua, vt in 2. de anima probat Philosophus. Vnde si in resurrectione Sancti sentient extrà mittendo & non recipiendo, nõ esset sensus in eis virtus passiua, sed actiua: & sic nõ esset eiusdem speciei cum sensu, qui nũc est, sed esset aliqua virtus eis data: sicut enim materia nunquam fit forma, ita potentia passiua nunquam fit actiua. Et ideò alij dicunt quòd sensus in actu fiet per susceptionem, nõ quidem ab exterioribus sensibus, sed per effluxum à superioribus viribus: vt sicut nunc superiores vires accipiunt ab inferioribus, ita ecõtrariò tunc inferiores accipient à superioribus. Sed iste modus receptionis non facit verè sentire: quia omnis potentia passiua secundum suæ speciei rationem determinatur ad aliquid actiuum speciale: quia potentia inquantũ huiusmodi, habet ordinẽ ad illud, respectu cuius dicitur: vnde cùm proprium actiuũ in sensu sit res existens extra animam, & nõ intentio eius existens in imaginatione vel ratione, si organũ sentiendi non moueatur à rebus extrà, sed ex imaginatione vel à superioribus viribus alijs, nõ erit verè sentire. Vnde non dicimus quòd phrenitici & alij mente capti, in quibus propter victoriam imaginatiuæ virtutis fit huiusmodi defluxus specierum ad organa sentiendi, verè sentiant, sed quia videtur eis quòd sentiant. Et ideò dicendũ est cum alijs, quòd sensus corporum gloriosorum erit per susceptionem à rebus, quæ sunt extra animam. Sed sciendũ est quòd organa sentiendi immutantur à rebus, quæ sunt extra animam dupliciter. Vno modo immutatione naturali, quando scilicet organum disponitur eadem qualitate naturali, qua disponitur res extra animam, quæ agit in ipsis: sicut cùm manus fit calida ex tactu rei calidæ, vel odorifera ex tactu rei odoriferæ. Alio modo immutatione spirituali, quando recipitur qualitas sensibilis in instrumento secundum esse spirituale, id est species siue intentio qualitatis & nõ ipsa qualitas, sicut pupilla recipit speciem albedinis, & tamen ipsa nõ efficitur alba. Prima ergo receptio non causat sensum, per se loquendo, quia sensus est susceptiuus specierum in materia præter materiam, id est præter esse materiale, quod habebant extra animã: vt dicitur in 2. de Anima: & hæc receptio immutat naturam recipientis, quia recipitur hoc modo qualitas secũdum esse suum materiale: vnde ista receptio nõ erit in corporibus gloriosis, sed secunda, quæ per se facit sensum in actu, & non immutat naturam recipientis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum (quòd iam patet ex dictis) quòd ex hac passione, quæ est in actu sentiendi, quæ non est aliud quàm receptio prædicta, nõ trahitur corpus extra naturalem suam qualitatem, sed spiritualiter perficitur: vnde impassibilitas gloriosorum corporũ hanc passionem nõ excludit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omne passiuũ recipit actionem agentis secundum suum modum: si ergo aliquid sit quod sit natum sic immutari ab actiuo naturali & spirituali immutatione, immutatio naturalis præcedit immutationem spiritualẽ, sicut esse naturale præcedit esse intentionale: si autem natum sit immutari spiritualiter tantùm, nõ oportet quòd immutetur naturaliter: sicut de aëre, qui nõ est receptiuus coloris secundũ esse naturale, sed solùm secundũ esse spirituale: & ideò hoc solummodo immutatur: sicut ecõtrariò corpora inanimata immutantur per qualitates sensibiles solũ naturaliter, in corporibus autẽ gloriosis nõ poterit esse aliqua immutatio naturalis: & ideò ibi erit spiritualis immutatio tantùm.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut erit noua receptio speciei in organo sentiendi, ita erit nouum iudicium sensus cõmunis, nõ autem nouum iudicium intelligens de hoc, sicut in eo qui videt aliquid quod priùs sciuit. Quod autem dicit Aug. nõ erũt ibi cogitationes volubiles, intelligitur de cogitationibus intellectiuæ partis: vnde nõ est ad propositum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quando vnum duorum est ratio alterius, occupatio animæ circa vnum non impedit vel remittit occupationem eius circa aliud. Sicut medicus dum videt vrinam, non minùs non potest considerare artis regulas de coloribus vrinarum, sed magis: & quia Deus apprehenditur à Sanctis, vt ratio omnium quæ ab eis agentur vel cognoscerentur: ideò occupatio eorum circa sensibilia sentienda vel quæcunque alia contemplanda in nullo impediet diuinam cõtemplationem, nec econtrario. Vel dicendum quòd ideò vna potẽtia impeditur in actu suo quãdo alia vehementer cooperatur, quia vna potentia de se non sufficit ad tam diuersam operationem nisi ei subueniatur per id quod erat alijs potentijs vel mẽbris influendum à principio vitæ: & quia in Sanctis erunt omnes potentiæ perfectissimæ, vna poterit intensè operari, ita quòd ex hoc nullum impedimentum præstabitur actioni alterius potentiæ, sicut & in Christo fuit.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm in Beatis post resurrectionem sint omnes sensus in actu.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd nõ sint ibi omnes sensus in actu. Tactus enim est primus inter omnes alios sensus, vt dicitur in lib. de Anima. sed corpora gloriosa carebunt actu tactus, quia sensus tactus fit in actu per immutationem corporis animalis, ab aliquo exteriori corpore prædominante in aliqua qualitatum actiuarum vel passiuarum, quarum est tactus discretiuus, qualis tunc immutatio esse non poterit: ergo non erit ibi omnis sensus in actu.

¶ Præterea, Sed gustus deseruit actui virtutis nutritiuæ: sed post resurrectionem huiusmodi actus non erit: ergo frustra esset ibi gustus.

¶ Præterea, Post resurrectionem nihil corrumpetur, quia tota creatura vestietur quadam virtute incorruptionis: sed sensus odoratus in actu suo esse non potest nisi aliqua corruptione facta, quia odor non sentitur sine aliqua fumali euaporatione, quæ in quadam resolutione consistit: ergo sensus odoratus non erit ibi in suo actu.

¶ Præterea, Auditus deseruit disciplinæ, vt dicitur in libro de sensu: sed non erit post resurrectionem beatis necessaria aliqua disciplina per sensibilia, quia diuina sapientia replebuntur ex ipsius visione: ergo non erit ibi auditus.

¶ Præterea, Visio fit secundum quòd in pupilla recipitur species rei visæ: sed hoc nõ poterit esse post resurrectionem in beatis: ergo nõ erit ibi visus in actu, qui tamen est omnium sensuũ nobilior. Probatio mediæ, Illud quod est lucidum in actu, nõ est receptiuum speciei visibilis: vnde speculum directè positũ sub radio Solis nõ repræsentat speciem corporis oppositi: sed pupilla sicut & totum corpus erit claritate dotata: ergo nõ recipietur ibi aliqua species colorati corporis.

¶ Præterea, Secundum perspectiuos omne quod videtur, sub angulo videtur: sed hoc nõ cõpetit corporibus gloriosis: ergo nõ habebunt sensum in actu. Probatio mediæ: Quandocunq; aliquid videtur sub angulo, oportet esse aliquam proportionẽ anguli ad distantiam rei visæ: quia quod à remotiori videtur, minus videtur & sub minori angulo: vnde posset esse ita paruus angulus quòd nihil de re videretur: si ergo oculus gloriosus videbit sub angulo, oportet quòd videat sub determinata distantia & ita quòd non videat aliquid à remotiori, quàm modò videmus, quod videtur absurdum: & sic videtur quòd sensus visus actu non erit in corporibus gloriosis.

¶SED CONTRA, Potentia coniuncta actui est perfectior quam non coniuncta: sed natura humana erit in beatis in maxima perfectione: ergo erunt ibi omnes sensus in suo actu.

¶ Præterea, Vicinius se habent ad animam potentiæ sensitiuæ, quàm corpus: sed corpus præmiabitur vel punietur propter

meritavel demerita animę: ergo & omnes sensus pręmiabũtur in beatis, & punientur in malis, secundũ delectationem & dolorem vel tristitiam quæ in operatione sensus consistunt.

CONCLVSIO.

¶ Sensus odoratus & auditus erunt post resurrectionem in actu, non autem gustus, nisi fortè per quandam immutationem linguæ à quodam humore adiuncto.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt quòd in corporibus gloriosis erũt omnes potentiæ sensuum, non tamen erunt in actu, nisi duo sensus, scilicet tactus & visus: nec hoc erit ex defectu sensuum, sed ex defectu medij & obiecti: nec tamen erunt frustra, quia erunt ad integritatem humanæ naturæ, & ad commendandã sapientiam Creatoris. Sed hoc non videtur verum, quia hoc quod est medium in istis sensibus, est etiam in alijs medium. In visu enim est medium aër, qui etiam est medium in auditu & odoratu, sicut patet in secundo de Anima. Similiter etiam gustus habet medium coniunctum sicut & tactus, cùm gustus sit tactus quidam, vt in eodem libro dicitur. Odor etiam erit ibi qui est obiectum odoratus: cùm Ecclesia cantet, quòd odor suauissimus erunt corpora sanctorum. Laus vocalis erit in patria. Vnde dicitur super illud Psal. Exultationes Dei in gutture eorum: quòd corda & linguæ non desinent laudare Deum. Et idem etiam habetur per Glossa super illud Oseæ 14. In canticis & cymbalis, & cætera.

¶Et ideò secundum alios dicendum, quòd odoratus & auditus erunt ibi in actu, sed gustus non erit ibi, ita quòd immutetur ab aliquo cibo vel potu sumpto, vt patet ex dictis: nisi fortè dicatur, quòd erit ibi gustus in actu per immutationem linguæ ab aliqua humiditate adiuncta.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd qualitates, quas tactus percipit, sunt illæ ex quibus constituitur animatum corpus vnde per qualitates tangibiles corpus animalia secundum statum præsentem natum est immutari immutatione naturali & spirituali ab obiecto tactus. Et ideò tactus dicitur maximè materialis inter alios sensus, quia habet plus de materiali immutatione adiunctum: non tamen immutatio materialis se habet ad actum sentiendi qui perficitur spirituali immutatione nisi per accidens. Et ideo in corporibus gloriosis, à quibus impassibilitas excludit naturalem immutationem, erit immutatio à qualitatibus tãgibilibus spiritualis tantũ: sicut etiã in corpore Adæ fuit quod nec ignis nec gladius scindere potuisset, & tamen horum sensum habuisset.

¶Ad secundum dicendum, quòd gustus secundum quòd est sensus alimenti, non erit in actu, sed secundum quòd est iudiciũ saporum, esse poterit fortè per modum prædictum.

¶Ad tertium dicendum, quòd quidam posuerunt quòd odor nihil aliud est quàm quædam fumalis euaporatio. Sed hęc propositio non potest esse vera: quod patet ex hoc quòd vultures immutantur ex odore percepto ad cadauera ex locis remotissimis: cùm tamen non esset possibile, quòd euaporatio aliqua pertingeret à cadauere ad tam remota loca, etiam si totum resolueretur in vaporem, & præcipuè cùm sensibilia in æquali distantia ad quamlibet partem immutentur. Vnde odor immutat medium quandoque & instrumentum sentiendi spirituali immutatione sine aliqua euaporatione pertingente ad organũ: sed quòd aliqua euaporatio requiratur, hoc est eò quòd odor in corporibus est humiditate aspersus. Vnde oportet resolutionem fieri ad hoc quòd percipiatur. Sed in corporibus gloriosis erit odor in sua vltima perfectione nullo modo per humidum respersus: vnde immutabit spirituali immutatione, sicut odor fumalis euaporationis facit & sensus odoratus in sanctis, quia nulla humiditate impedietur: & cognoscet non solùm excellentias odoris: sicut nunc in nobis contingit propter nimiam cerebri humiditatẽ, sed etiam minimas odorum differentias.

¶Ad quartum dicendum, quòd in patria erit laus vocalis, quãuis quidam aliter dicant, quòd sola immutatione spirituali organum auditus immutabit in beatis, nec erit propter disciplinam qua scientiam acquirat, sed propter perfectionem sensus & delectationem: quomodò autem vox ibi formari poterit, dictum est in secundo libro.

¶Ad quintum dicendum, quòd incensio luminis non impedit receptionem spiritualem speciei coloris, dummodò maneat in natura diaphani: sicut patet quantuncunque illuminetur aër potest esse medium in visu, & quantò est magis illuminatus, tantò per ipsum aliquid clarius videtur, nisi sit defectus ex debilitate visus. Quia autem in speculo directè opposito radio Solis non appareat species corporis oppositi, non est propter hoc quòd impediatur receptio, sed propter hoc quòd impeditur reuerberatio. Oportet enim ad hoc quòd forma in speculo appareat, quòd fiat quædam reuerberatio ad aliquod corpus obscurum: & ideò plumbum vitro adiungitur in speculo: hanc autem obscuritatem radius Solis repellit, vnde non potest apparere species in aliquo speculo. Claritas autem corporis gloriosi non aufert diaphaneitatem à pupilla, quia gloria non tollit naturam: vnde magnitudo claritatis in pupilla magis facit ad acumen visus quàm ad eius defectum.

¶Ad sextum dicendum, quòd quantò sensus est perfectior, tantò ex minori immutatione facta potest obiectum suum percipere: quantò autem sub minori angulo visus à visibili immutatur, tantò minor immutatio est: & inde est quòd visus fortior magis à remotis aliquid videre potest, quàm visus debilior, quia quantò à remotiori videtur, sub minori angulo videtur: & quia visus corporis gloriosi erit perfectissimus, ex paruissima immutatione poterit videre: vnde sub angulo multò minori videre poterit quàm modò possit, & per consequens multò magis à remotis.

QVAESTIO OCTVAGESIMA tertia, *De subtilitate corporum beatorum, in sex articulos diuisa.*

EINDE considerandum est de subtilitate corporum beatorum.

¶Circa quod quæruntur sex.

¶Primò, vtrùm subtilitas sit proprietas corporis gloriosi.

¶Secundò, vtrùm ratione huius subtilitatis possit esse in eodem loco cum alio.

¶Tertiò, vtrùm per miraculum duo corpora possint simul esse in eodem loco.

¶Quartò, vtrùm duo corpora gloriosa possint esse simul in eodem loco.

¶Quintò, vtrùm corpus gloriosum necessariò requirat æqualem sibi locum.

¶Sextò, vtrùm corpus gloriosum sit palpabile.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm subtilitas sit proprietas corporis gloriosi.

D PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd subtilitas non sit proprietas corporis gloriosi. Proprietas enim gloriæ excedit proprietatem naturæ, sicut gloriæ claritas claritatem Solis, quæ est maxima in natura: si ergo subtilitas est proprietas corporis gloriosi, videtur quòd corpus sit subtilius futurum omni quod est subtile in natura, & ita erit ventis aëréque subtilius: quod est hæresis à Greg. in Constantinopolitana vrbe damnata, vt ipse narrat in 4. lib. Moral.

Tho. 4. dis 44. q. 2. art. 2. q. 1. & seq.

¶Prætereà, Sicut caliditas & frigiditas sunt quędã qualitates simplicium corporum, scilicet elementorũ & subtilitas: sed calor & aliæ qualitates elementorum nõ intendentur in gloriosis corporibus magis quàm nunc, imò magis ad medium reducentur: ergo neque subtilitas in eis erit maior quàm nunc sit.

¶Præterea, Subtilitas inuenitur in corporibus propter paucitatem materiæ: vnde corpora quæ habent minus de materia sub æqualibus dimensionibus, dicimus magis subtilia vt ignem aëre, & aërem aqua, & aquam terra: sed tãtum de materia erit in corporibus gloriosis, quantum nunc est: ergo tunc non erunt magis subtilia, quàm nunc sunt.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. Cor. 15. Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale, id est spiritui simile: sed subtilitas spiritus excedit omnem subtilitatem corporis: ergo corpora gloriosa erunt subtilissima.

¶Præstereà, Corpora quantò sunt subtiliora, tantò nobiliora: sed corpora gloriosa sunt nobilissima: ergo erunt subtilissima.

CONCLV

CONCLVSIO.

¶ Cùm ratione animæ glorificatæ corpus gloriosum dicatur spirituale, merito subtilitas est proprietas corporis gloriosi per effectum spiritualis potentiæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd nomen Subtilitatis à virtute est assumptum, scilicet penetrandi: vnde dicitur in secundo de Generatione, quòd subtile est repletiuum partibus & partium partibus: quòd autem aliquod corpus sit penetratiuum, contingit ex duobus. Primò, ex paruitate quantitatis præcipuè secundum profunditatem & latitudinem: non autem secundum longitudinem, quia penetratio fit in profundum: vnde longitudo penetrationi non obstat. Secundò, ex paucitate materiæ: vnde rara subtilia dicimus, & quia in corporibus raris forma prædominatur materiæ magis: ideò translatum est nomen subtilitatis ad illa corpora quæ optimè substant formæ, & perficiuntur ab ea completissimo modo, sicut dicimus subtilitatem esse naturæ in Sole & Luna & aliis huiusmodi: sicut autem huiusmodi potest dici subtile, quando perfectissimè completur in esse & virtute suæ speciei. Et quia res incorporeæ quantitate carent & materia, nomen Subtilitatis ad eas transfertur non solùm ratione suæ substantiæ, sed etiam ratione suæ virtutis: sicut enim subtile dicitur penetratiuum, quia pertingit vsque ad intima rei: ita etiam dicitur aliquis intellectus subtilis, quia pertingit ad inspicienda intrinseca principia & proprietates naturales rei latentis. Et similiter dicitur aliquis habere visum subtilem, quia aliquod minimum potest visum pertingere, & similiter est de aliis sensibus, & secundum hoc diuersimodè subtilitatem corporibus gloriosis attribuerunt. Quidam etiam hæretici, vt Aug. narrat, attribuerunt eis subtilitatem secundum modum, quo spirituales substantiæ subtiles dicuntur, dicentes quòd in resurrectione corpus vertetur in spiritum, & ratione huius corpora resurgentium Apostolus spiritualia nominat, 1. Cor. 15. Sed non potest stare. Primò, quia corpus in spiritum transire non potest, cùm non communicent in materia, quod etiam Boëtius ostendit in lib. de Duabus naturis. Secundò, quia si hoc esset possibile corpore in spiritum conuerso, non resurgeret homo, qui ex anima & corpore naturaliter constat. Tertiò, quia si Apostolus sic intelligeret, sicut nominat corporalia spiritualia, pari, ratione nominaret corpora animalia, quæ in animam sunt conuersa: quod patet esse falsum. Vnde quidam hæretici dixerunt, quòd corpus in resurrectione remanebit, sed habebit subtilitatem secundum modum rarefactionis, ita quòd corpora humana in resurrectione erunt aërea, vel vento similia: vt Greg. narrat in 23. lib. Moral. sed hoc etiam non potest stare, quia corpus post resurrectionem palpabile habuit Dominus, vt patet Luc. vlt. Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. quod præcipuè subtile credendum est. Et præterea, corpus humanum cum carnibus & ossibus resurget, sicut corpus Domini, vt dicitur Luc. vlt. Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere: & Iob 19. dicitur, In carne mea videbo Deum saluatorem meum: natura autem carnis & ossis hanc raritatem non potest habere.

¶ Et ideò est assignandus corporibus gloriosis alius modus subtilitatis, vt dicantur subtilia propter completissimam corporis perfectionem: sed hanc completionem quidam eis attribuunt ratione quintæ essentiæ, quæ in eis tunc maximè dominabitur, quod esse non potest. Primò, quia nihil de quinta essentia potest venire in compositionem corporis, vt in 3. lib. ostensum est. Secundò, quia dato quòd veniret in compositionem corporis humani, non posset intelligi quòd dominaretur magis tunc, quàm nunc supra naturam elementarem, nisi ita quòd esset in corporibus humanis plus secundum quantitatem de natura cælesti: & sic corpora humana non essent eiusdem staturæ, nisi fortè minueretur natura elementaris in homine, quod repugnat integritati resurgentium: vel ita quòd natura elementaris indueret proprietates naturæ cælestis ex eius dominio in corpore, & sic naturalis virtus esset causa proprietatis gloriosæ, quod videtur absurdum.

¶ Et ideò alij dicunt quòd dicta completio, ex quo corpora humana subtilia dicuntur, erit ex dominio animæ glorificatæ, quæ est forma corporis super ipsum, ratione cuius corpus gloriosum spirituale dicitur, quasi omninò spiritui subiectum. Prima autem subiectio, qua corpus animæ subiicitur, est ad participandum esse specificum prout subiicitur sibi vt materia formæ: & deinde subiicitur ei ad alia opera animæ, prout anima est motor, & ita prima ratio spiritualitatis in corpore est ex subtilitate, & deinde ex agilitate, & aliis proprietatibus corporis gloriosi. Et propter hoc Apostolus in spiritualitate tetigit dotem subtilitatis, vt Magistri exponunt: vnde Gregor. dicit 14. Moral. quòd corpus gloriosum dicitur subtile per effectum spiritualis potentiæ, & per hoc patet solutio ad obiecta, quæ procedunt de subtilitate, quæ est per rarefactionem.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm ratione huius subtilitatis competat corpori glorioso esse in eodem loco cum alio non glorioso.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd ratione huius subtilitatis competat corpori, quòd sit simul in eodem loco cum alio non glorioso. Quia, vt dicitur Philip. 3. reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ: sed corpus Christi potuit simul esse cum alio corpore in eodem loco, vt patet per hoc quòd post resurrectionem intrauit ad discipulos ianuis clausis, vt dicitur Ioan. 20. ergo & corpora gloriosa ratione subtilitatis poterunt esse cum aliis corporibus non gloriosis in eodem loco.

¶ Prætereà, Corpora gloriosa erunt nobiliora omnibus aliis corporibus: sed quædam nunc ratione suæ nobilitatis possunt esse simul cum aliis corporibus, scilicet radij solares: ergo multo fortiùs hoc conueniet corporibus gloriosis.

¶ Prætereà, Corpus cæleste non potest diuidi ad minus, quantum ad substantiam sphærarum: vnde dicitur Iob 37. quòd cæli velut ære solidissimi firmati sunt: si ergo corpus gloriosum non potest simul esse cum alio corpore in eodem loco ratione subtilitatis, nunquam ad cælum empyreum ascendere poterit, quod est erroneum.

¶ Prætereà, Corpus quod non potest simul esse cū alio corpore, potest ex alterius obstaculo impediri in motu suo vel etiam includi: sed hoc non potest contingere corporibus gloriosis: ergo possunt simul esse in eodem loco cum aliis corporibus.

¶ Prætereà, Sicut se habet punctus ad punctum, ita linea ad lineam, & superficies ad superficiem, & corpus ad corpus: sed duo puncta possunt esse simul, vt patet quando lineæ se tangunt, & similiter duæ lineæ in contactu duarum superficierum & de superficie in contactu duorū corporū quia contigua sunt, quorum vltima sunt simul: vt patet 6. Phy. ergo non est contra naturam corporis quin possit esse simul cum alio corpore in eodem loco: sed quicquid nobilitatis natura corporis patitur, totum corpori glorioso præstabitur: ergo corpus gloriosum ex suæ subtilitatis proprietate habebit quòd possit esse simul cum alio corpore in eodem loco.

¶ SED CONTRA est quod Boët. dicit in lib. de Tri. in numero differentiam varietas accidentium facit. Nam tres homines neq; genere, neq; specie, sed suis accidentibus distāt: nam si omninò cuncta ab his accidentia separamus, tamen locus est cunctis diuersus, quem vnum fingere nullo modo possumus: ergo si ponantur duo corpora esse in vno loco, erit vnum corpus numero.

¶ Præterea, Corpora gloriosa maiorem conuenientiam habebunt cum loco quàm spiritus angelici: sed spiritus angelici, vt quidam dicunt, non possunt distingui numero nisi essent in diuersis locis, & propter hoc ponunt quòd necesse est esse eos in loco & quòd ante mundum creari non potuerunt: ergo multò magis debent dicere quòd duo corpora qualiacunque non possunt esse in eodem loco.

CONCLVSIO.

¶ Nullo modo competere potere corpori glorioso, vt ratione suæ subtilitatis possit esse simul cum corpore non glorioso, nisi ex operatione diuinæ virtutis, qua tollitur id quo impediebatur, ne cum corpore glorioso esse posset.

¶RESPONDEO dicendum, quòd non potest dici quòd corpus gloriosum ratione suæ subtilitatis habeat quòd possit esse cum alio corpore in eodem loco, nisi per subtilitatem auferatur id per quod prohibetur nunc esse simul cum alio corpore in eodem loco. Dicunt autem quidā quòd prohibetur ad hoc in isto statu ratione corpulentiæ, per quam habet quòd replet locum, quæ quidem corpulentia ab eo per subtilitatis dotem tolleretur. Sed nō potest hoc stare propter duo. Primò quia corpulentia, quam dos subtilitatis aufert, est ad defectum pertinēs, puta aliqua inordinatio materiæ non perfectè substantis suæ

formæ. Totum enim quod ad integritatem corporis pertinet, in corpore resurget, tam ex parte formæ quàm ex parte materiæ: quia quòd aliquod corpus sit repletiuum loci, hoc habet per illud, quòd est de integritate naturæ eius, & non ex aliquo defectu naturæ. Cùm enim plenum opponatur vacuo, illud solùm non replet locum, quo posito in loco, nihilominus manet vacuus locus. Vacuum autem definitur in 4. Phy. quòd est locus non plenus sensibili corpore: dicitur autem aliquod corpus esse sensibile ex materia & forma & naturalibus accidentalibus, quæ omnia ad integritatem naturæ pertinent: constat etiã quòd corpus gloriosum erit sensibile, etiam secundum tactum, vt patet in corpore Domini, Luc. vlt. nec enim deerit materia aut forma, aut naturalia accidentia, scilicet calidum & frigidũ, & huiusmodi. Vnde patet quòd corpus gloriosum non obstante subtilitatis dote replebit locum. Insania enim videtur dicere quòd locus vbi esset corpus gloriosum, esset vacuus. Secundò, ratio eorum prædicta non valet, quia coëxistentiam corporis impedire in eodem loco est plus quàm replere locum. Si enim ponamus dimensiones esse separatas sine materia, illæ dimensiones replent locum. Vnde quidam ponentes dixerunt vacuum esse locum, in quo sunt huiusmodi dimensiones sine aliquo sensibili corpore, & tamen istæ dimensiones prohibentur ne sint simul cum alio corpore in eodem loco, vt patet per Philosophum in 4. Physic. & in 3. Metaph. vbi habet pro inconuenienti, quòd corpus mathematicum, quod nihil est aliud quàm dimensiones separatæ, sit simul cum alio corpore naturali sensibili. Vnde dato, quòd subtilitas corporis gloriosi aufert ab eo hoc quod est replere locum, non tamen sequitur quòd propter hoc posset esse cum alio corpore in eodem loco: quia remoto eo quod minus est, non propter hoc remouetur quod plus est. Dicendum est ergo quòd illud quod impedit corpus nostrum nunc, ne simul cum alio corpore sit, in eodem loco, nullo modo poterit ab eo remoueri per dotem subtilitatis. Nihil enim potest prohibere corpus aliquod ne sit simul situatũ cum aliquo corpore in eodem loco, nisi in hoc quòd in eo requirit diuersum situm: nihil enim est impedimentum identitatis nisi quòd est causa diuersitatis. Hanc autem distinctionem situs non requirit aliqua corporis qualitas, quia corpori non debetur aliquis situs ratione suæ qualitatis: vnde remoto à corpore sensibili, quòd sit calidum & frigidum, aut graue, aut leue, nihilominus in eo remanet necessitas prædictæ distinctionis, vt patet per Philosophum in 4. Physic. & etiam per se planum est. Similiter etiam materia non potest inducere necessitatem prædictæ distinctionis, quia materiæ non aduenit situs nisi mediante quantitate dimensiua. Similiter etiam neque forma situm habet nisi ex materia situm habente: restat ergo quòd necessitas distinctionis duorum corporum in situ causatur à natura quantitatis dimensiuæ, cui per se conuenit situs. Cadit enim in definitione eius, quantitas enim dimensiua est quantitas habens situm: & inde est, quòd remotis omnibus aliis, quæ sunt in re, distinctionis necessitas inuenitur in sola quantitate dimensiua. Si enim accipiatur linea separata, oportet quòd si sint duæ lineæ vel duæ partes vnius lineæ, quòd sint distinctæ in situ, aliàs linea addita lineæ non efficeret maius, quod est contra communem animi conceptionem: & similiter est de superficiebus & corporibus mathematicis: & quia materiæ debetur situs, inquantum subsistit dimensioni, ex inde prædicta necessitas ad materiam situatam deriuatur: vt sicut non est possibile esse duas lineas vel duas partes lineæ, nisi sint distinctæ secundum situm: ita impossibile est esse duas materias vel duas partes materiæ, nisi sit distinctio situs: & quia distinctio materię est principium distinctionis indiuiduorum, inde est quòd Boëtius dicit in lib. de Trin. quòd duobus corporibus, vnum locum fingere nullo modo possumus, vt hanc saltem accidentium varietatem distinctio indiuiduorum requirat: subtilitas autem à corpore glorioso per dimensionem non aufert sibi prædictam necessitatem situs distinctionis ab alio corpore: & ideò corpus gloriosum non habebit ratione suæ subtilitatis, quòd possit esse cum alio corpore sed poterit simul cum alio corpore esse ex operatione virtutis diuinæ: sicut etiam corpus Petri non habuit ex aliqua proprietate indita, quòd ad vmbram eius sanarentur infirmi, sed hoc fiebat virtute diuina ad ædificationem fidei, ita faciet virtus diuina vt corpus gloriosum possit simul cum alio corpore esse ad perfectionem gloriæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corpus Christi non habuit ex subtilitatis dote quòd posset esse simul cum alio corpore in eodem loco, sed hoc factum est virtute diuina post resurrectionem sicut in natiuitate: vnde Greg. in Homilia dicit, Illud corpus Domini intrauit ad discipulos ianuis clausis, quod ad humanos oculos per natiuitatem suam clauso exiit vtero Virginis. Vnde non oportet quòd ratione suæ subtilitatis hoc conueniat corporibus gloriosis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd lumen non est corpus, vt in prima parte dictum est: vnde obiectio procedit ex falsis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpus gloriosum transibit sphæras cælorum sine eorum diuisione, non ex vi subtilitatis, sed ex diuina virtute, quæ eis ad nutum in omnibus subueniet.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ex hoc quòd Deus eis ad nutum aderit in omnibus quæ volunt, sequetur quòd non possint includi vel incarcerari.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut dicitur quarto Physicor. Puncti non conuenit esse locũ: vnde si dicatur esse in loco, hoc non est nisi per accidens, quia corpus cuius est terminus, est in loco: sicut autem totus locus respondet toti corpori, ita terminus loci respondet termino corporis. Contingit autem duorum locorum esse vnum terminum, sicut & duas lineas terminari ad vnum punctum: & ideò quamuis duo corpora non possunt esse nisi in diuersis locis: tamen duobus terminis duorum corporum respondet idem terminus duorum locorum, & secundum hoc dicuntur vltima corporum se contingentium esse simul.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrùm per miraculum fieri possit quòd duo corpora sint in eodem loco.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nec etiam per miraculum fieri possit quòd duo corpora sint in eodem loco. Non enim potest fieri per miraculum quòd duo corpora sint simul duo & vnum, quia hoc esset facere contradictoria esse simul: sed si ponantur duo corpora esse simul, sequeretur, illa duo corpora esse vnum: ergo non est possibile hoc per miraculum fieri. Probatio mediæ: Sint duo corpora in eodem loco, quorum vnum dicatur A, & aliud B, aut ergo dimensiones A, erunt eædem cum dimensionibus loci, aut aliæ: si aliæ, ergo erunt aliquæ dimensiones separatæ, quia non potest poni quòd dimensiones, quæ sunt inter terminos loci, non sint in aliquo subiecto, nisi sint in corpore locato: si ergo sunt eædem, ergo eadem ratione dimensiones B, erunt eædem cum dimensionibus loci: sed quęcunque vni & eidem sunt eadem, sibi inuicem sunt eadem: ergo dimensiones A, & B, sunt eædem: sed duorum corporũ non possunt esse eædem dimensiones, sicut nec eadem albedo: ergo A, & B, sunt vnum corpus & erant duo: ergo sunt simul vnum & duo.

¶ Prætereà, Cõtra communes animi conceptiones non potest aliquid miraculosè fieri: vt scilicet pars non sit minor toto: quia contraria communibus conceptionibus directè contradictionem includunt. Similiter nec conclusiones Geometricæ quæ à communibus conceptionibus infallibiliter deducuntur, sicut quòd triangulus non habeat tres angulos æquales duobus rectis. Similiter nec aliquid potest fieri in linea cõtra definitionẽ lineæ: quia separare definitionem à definito, est ponere duo contradictoria esse simul: sed duo corpora esse in eodem loco est contra conclusiones Geometriæ & contra definitionem lineæ: ergo non potest fieri per miraculum. Probatio mediæ: Conclusio est Geometriæ, quòd duo circuli non se tangunt nisi in puncto: si autem duo corpora circularia essent in eodem, duo circuli designati in eis se tangerent secundum totum. Similiter etiam est contra definitionem lineæ quòd infra duo puncta sit plus, quàm vna linea recta: quod fieret si duo corpora essent in eodem loco, quia infra duo puncta signata in diuersis superficiebus loci essent duæ lineæ rectę duorum corporum locatorum.

¶ Prætereà, Hoc videtur non posse fieri per miraculum, quòd corpus inclusum in alio corpore, nõ sit in loco, quia sic haberet locum communem & non proprium, quod non potest esse: sed hoc sequeretur si duo corpora essent in eodem loco: ergo nõ potest fieri per miraculum. Probatio mediæ: Sint duo corpora in eodem loco, quorum vnum secundũ quanlibet dimensionẽ sit

maius

maius alio, corpus minus erit inclusum in corpore maiore, & locus corporis maioris erit locus eius communis: locum autem proprium non habebit: quia non erit aliqua superficies corporis actu signata, quæ contineat ipsum quod est de ratione loci: ergo non habebit locum proprium.

¶Præterea, Locus proportionaliter respondet locato: sed nunquàm potest fieri per miraculum, quòd idem corpus sit simul in diuersis locis nisi per aliquam conuersionem, sicut accidit in sacramento altaris: ergo nullo modo potest fieri per miraculū quòd duo corpora sint simul in eodem loco.

¶SED CONTRA, Beata Virgo filium miraculosè peperit: sed in illo partu oportuit duo corpora esse simul in eodē loco, quia corpus pueri exiens claustra pudoris non fregit: ergo potest miraculosè fieri quòd duo corpora sint in eodem loco.

¶Præterea, Hoc idem potest ostendi per hoc, quòd Dominus ad discipulos intrauit clausis ianuis, Ioannis 20.

CONCLVSIO.

¶Cùm à Deo tanquam prima causa res conseruari possit cessantibus causis secundis, fatendum est, miraculosè fieri posse, vt duo corpora sint in eodem loco.

¶RESPONDEO dicendum, quòd, sicut ex dictis patet, propter hoc necesse est duo corpora in duobus locis esse, quia diuersitas materiæ requirit distinctionem in situ: & ideò videmus quòd quando conueniunt duo corpora in vnum, destruitur esse distinctum vtriusque & acquiritur vtrique simul esse vnum indistinctum, vt patet in mixtionibus: non potest ergo esse quòd duo corpora remaneant duo, & tamen sint simul, & vtrunq; conseruet esse distinctum quod priùs habebat, secundum quòd vtrunq; erat ens indiuisum in se & diuisum ab aliis. Hoc autem esse distinctum dependet à principiis essentialibus rei sicut à causis proximis, sed à Deo sicut à causa prima: & quia causa prima potest conseruare rem in esse cessantibus causis secundis, vt patet per primam propositionem libri de causis: ideò diuina virtute & ea sola fieri potest, vt accidens sit sine subiecto, vt patet in sacramento altaris: & similiter virtute diuina fieri potest & ea sola, quòd corpori remaneat esse distinctum ab alio corpore, quanuis eius materia non sit distincta in situ ab alterius corporis materia, & sic miraculosè fieri potest quòd duo corpora sint in eodem loco.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa est sophistica, quia procedit ex suppositione falsi, vel petit principium. Procedit enim ratio illa ac si inter superficies oppositas loci alicuius esset aliqua dimensio propria loco, cui oportet quòd vniretur dimensio corporis locati aduenientis. Sic enim sequeretur quòd dimensiones duorum corporum locatorum esset vna dimensio, si vtraq; vnum fieret cum dimensione loci. Hæc autem positio falsa est: quia secundum hoc quandocunq; corpus acquireret nouum locum, oporteret aliquam immutationem fieri in dimensionibus loci vel locati. Non enim potest esse quòd aliqua duo fiant de nouo vnum, nisi altero eorum immutato: si autem, sicut se rei veritas habet, loco non debentur aliæ dimensiones quàm dimensiones locati, patet quòd ratio nihil probat, sed petit principium: quia secundum hoc nihil est aliud dictum, quòd dimensiones locati sunt eædem cum dimensionibus loci, nisi quòd dimensiones locati continentur infra terminos loci, & secundum eorum mensuram distant termini, sicut distarent propriis dimensionibus, si eas haberent: & sic dimensiones corporum duorum esse dimensiones vnius loci nihil est aliud quàm duo corpora esse in eodem loco, quod est principale propositum.

¶Ad secundum dicendum, quòd posito quòd duo corpora sint simul in eodem loco per miraculum, non sequitur aliquid neq; contra communem animi conceptionem, neq; contra definitionem lineæ, neq; contra conclusiones aliquas Geometriæ. Sicut suprà dictum est, quantitas dimensiua in hoc differt ab omnibus aliis accidentibus, quòd habet specialem rationem indiuiduationis & distinctionis, quæ est sibi & omnibus accidentibus communis, scilicet ex materia subiecta. Sic ergo vna linea potest intelligi diuersa ab alia, vel quia est in alio subiecto, quæ consideratio est de linea naturali: vel quia distat in situ ab alia, quæ consideratio est de linea mathematica, quæ intelligitur præter materiam: si ergo remoueatur materia, non potest esse distinctio linearum nisi secundum situm diuersum, & similiter nec punctorum nec superficierum, aut quarumcunque dimensionum: & sic Geometria non potest ponere, quòd vna linea addatur aliæ, tanquam distincta ab ea nisi sit distincta in situ ab ea. Sed supposita distinctione subiecti sine distinctione situs ex diuino miraculo, intelligentur diuersæ lineæ quæ non distant situ propter diuersitatem subiecti: & similiter diuersa puncta: & sic diuersæ lineæ designatæ in duobus corporibus, quæ sunt in eodem loco, trahuntur à diuersis punctis ad diuersa puncta, vt non accipiamus punctum in loco, sed in ipso corpore locato: quia linea non dicitur trahi nisi à puncto quod est terminus eius: & similiter eòam duo circuli designari in duobus corporibus sphæricis existentibus in eodem loco quæ sunt duo non propter diuersitatem situs, aliâs non possent se tangere secundum totum, sed sunt duo ex diuersitate subiectorum, & propter hoc se totaliter tangentes, adhuc manent duo: sicut etiam circulus signatus in corpore locato sphærico tangit secundum totum alium circulum signatum in corpore locante.

¶Ad tertium dicendum, quòd Deus posset facere aliquod corpus non esse in loco, & tamen illa positione facta, non sequitur quòd aliud corpus non sit in loco: quia corpus maius est locus corporis minoris ratione illius superficiei, quod designaretur ex contactu terminorum corporis minoris.

¶Ad quartum dicendum, quòd vnum corpus esse simul localiter in duobus locis, non potest fieri per miraculum. Corpus enim Christi non est in altari localiter, quanuis miraculosè possit fieri quòd duo corpora sint in eodem loco: quia esse in pluribus locis simul, repugnat indiuiduo ratione eius, quòd est ens indiuisum in se: sequeretur enim quòd esset distinctum in situ: sed esse cum alio corpore in eodem loco, repugnat ei quantum ad hoc quòd est diuisum ab alio: ratio aūt vnius perficitur in diuisione: vt patet in 4. Metaph. sed diuisio ab aliis est de cōsequētibus ad rationem vnius. Vnde quòd idem corpus sit localiter simul in diuersis locis, includit contradictionem, sicut quòd homo careat ratione: sed duo corpora esse in eodem loco, non includit contradictionem, vt ex dictis patet: & ideò non est simile.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm vnum corpus gloriosum possit esse cum alio glorioso in eodem loco?

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd corpus gloriosum possit esse cum alio glorioso in eodem loco. Quia vbi est maior subtilitas, ibi est minor resistentia. si ergo corpus gloriosum est subtilius, quàm non gloriosum, minùs resistet corpori glorioso: & ita si corpus gloriosum poterit esse cum corpore nō glorioso in eodem loco, multò fortiùs cum corpore glorioso.

¶Præterea, Sicut corpus gloriosum est subtilius non glorioso, ita vnum gloriosum erit subtilius alio: si ergo corpus gloriosum poterit esse simul cum non glorioso, & corpus gloriosum magis subtile poterit esse cum glorioso minùs subtili.

¶Præterea, Corpus cæli est subtile, & erit tunc glorificatum: sed corpus alicuius sancti poterit simul esse cum corpore cæli, quia poterunt ad terram descendere & ascendere pro suo libito voluntatis: ergo duo corpora subtilia vel gloriosa poterunt esse simul.

¶SED CONTRA, Corpora gloriosa erunt spiritualia, id est, spiritibus quantum ad aliquid similia: sed duo spiritus nō possunt esse simul in eodem loco, vt in 1. lib. dictum est: ergo nec duo corpora gloriosa poterunt esse in eodem loco.

¶Præterea, Duorum corporum existentium simul vnum ab alio penetratur: sed penetrari ab alio corpore, est ignobilitatis, quæ omninò à corporibus gloriosis aberit: ergo non poterunt esse duo corpora gloriosa simul.

CONCLVSIO.

¶Quanquam diuina virtute fieri posset vt duo corpora gloriosa esse possint in eodem loco (nam ratione suæ proprietatis hoc minimè fieri posset) tamen conueniens non est vt vnum corpus gloriosum sit cum altero corpore glorioso.

¶RESPONDEO dicendum, quòd corpus gloriosum ratione suæ proprietatis non habet quòd possit esse cum alio corpore glorioso in eodem loco, sicut nec vt sit simul cum corpore non glorioso: diuina autem virtute fieri posset, vt duo corpora gloriosa essent simul, vel duo non gloriosa, sicut gloriosum & non gloriosum. Sed tamen non est conueniens quòd

corpus

corpus gloriosum sit simul cũ alio corpore glorioso: tum quia in eis seruabitur debitus ordo, qui distinctionem requirit: tum quia vnum corpus gloriosum non seponet alteri, & sic nunquàm duo corpora gloriosa erunt simul.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit ac si corpori glorioso inesset ratione suæ subtilitatis, quòd posset esse simul in eodem loco cum alio corpore: quod falsum est.

¶ Et similiter dicendum ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpus cæli & alia corpora æquiuocè dicuntur gloriosa, inquantùm participabunt aliquid gloriæ, & non quòd eis conueniant dotes corporum glorificatorum.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm ex sua subtilitate remoueatur à corpore glorioso necessitas existendi in æquali loco.

AD QVINTVN sic proceditur. Videtur quòd ex sua subtilitate remoueatur à corpore glorificato necessitas existendi in æquali loco. Corpora enim gloriosa erunt conformia corpori Christi, vt patet Philip. tertio: sed corpus Christi non coarctatur hac necessitate, vt sit in loco æquali: imò continetur totum sub paruis vel magnis dimensionibus hostiæ consecratæ: ergo & hoc idem erit in corporibus gloriosis.

¶ Præterea, Philosophus probat in quarto Physicorum, quòd si duo corpora sunt in eodem loco, sequatur quòd maximum corpus obtineat minimum locum, quia diuersæ partes eius poterunt esse in eâdem parte loci. Non enim differt vtrum duo corpora vel quæcunq; sint in eodem loco: sed corpus gloriosum erit simul in eodem loco cum alio corpore, vt dicitur communiter: ergo potest esse in quouis paruo loco.

¶ Præterea, Sicut corpus ratione sui coloris videtur, ita cõmensuratur loco ratione suæ quantitatis: sed corpus gloriosum ita subiectum erit spiritui, quòd poterit videri & non videri, & præcipuè ab oculo non glorioso pro suo libito voluntatis, vt in Christo patuit: ergo ita quantitas subiicietur nutui spiritus, quòd poterit esse in paruo vel magno loco, & habere paruam vel magnam quantitatem ad libitum.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 4. Physicorum, quòd omne quod est in loco, in æquali sibi est: sed corpus gloriosum erit in loco: ergo erit in loco æquali sibi.

¶ Præterea, Eædem sunt dimensiones loci & locati, vt probatur in 4. Physicorum: ergo si locus esset maior locato, esset idem maius & minus seipso, quod est inconueniens.

CONCLVSIO.

¶ Necessitas existendi in æquali loco tolli non potest à corpore glorioso ex sua subtilitate.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd corpus non comparatur ad locum nisi dimensionibus propriis, secundum quas corpus locatum circumscribitur ex contactu corporis locantis: vnde quòd corpus aliquod sit in minori loco quam sit sua quantitas, hoc non potest esse nisi per hoc quòd quantitas corporis propria efficitur aliquo modo minor seipsa: quod quidem non potest intelligi nisi dupliciter. Vno modo ex variatione quantitatis circa eandem materiam: vt scilicet materia quæ primò subest magnæ quantitati, posteà subsit paruæ: & hoc quidam posuerunt in corporibus gloriosis dicentes quòd quantitas eorum subest ad nutum, ita quòd cùm voluerint, possunt habere magnam quãtitatem, & cùm voluerint, paruam. Sed hoc nõ potest esse, quia nullus motus, qui sit secundum aliquid intrinsecum rei, potest esse sine passione abiiciente à substantia, & ideò in corporibus incorruptibilibus, scilicet cælestibus est solus motus localis, qui non est secundum aliquid intrinsecum: vnde patet, quòd mutatio quantitatis circa materiam repugnaret impassibilitati corporis gloriosi & incorruptibilitati. Et præterea sequeretur quòd corpus gloriosum quandoque esset rarius & quandoq; spissius: quia cùm nihil diuidi possit ab eo de materia sua, quia eadem materia esset sub paruis dimensionibus: & quandoq; sub magnis, & ita rarefieret & densaretur, quod non potest esse. Alio modo potest intelligi quòd quantitas corporis gloriosi efficiatur minor seipsa per variationem situs, ita scilicet, quòd partes corporis gloriosi subintrent seinuicem, & sic redeat ad quancunq; paruam quantitatem. Et hoc quidam posuerunt dicentes, quòd ratione suæ subtilitatis corpus gloriosum habebit, quòd possit esse simul cum alio corpore non glorioso in eodem loco. Et similiter potest vna pars esse intra aliam in tantum quòd totum corpus gloriosum poterit intrare per minimum porum vnius corporis: & sic ponunt quòd corpus quod exiuit de vtero Virginali, intrauit ianuis clausis ad discipulos. Sed hoc non potest esse, tũ quia corpus gloriosum nõ habebit quòd sit cũ alio corpore simul ratione subtilitatis: tum quia etiam si haberet, vt esset cum alio corpore, non tamen cum corpore glorioso, vt multi dicunt: tum quia repugnaret rectæ dispositioni corporis humani, quæ requirit determinatum situm & distantiam partium. Vnde nec per miraculum hoc vnquam fiet. Et ideò dicendum, quòd corpus semper erit in loco sibi æquali.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corpus Christi in altaris sacramento nõn est localiter, vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd probatio Philosophi procedit ex hoc quòd vna pars eâdem ratione subintraret aliam, sed talis subintratio corporis gloriosi inuicem non potest esse, vt dictum est: & ideò ratio non sequitur.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd corpus videtur ex hoc quòd agit in visum: quod autem agat in visum vel non agat, nihil variat in ipso corpore: & ideò non est inconueniens si possit quando vult videri & quando vult, non videri: sed esse in loco non est actio aliqua procedens ab eo ratione suæ quantitatis, sicut videri ratione sui coloris: & ideò non est simile.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrùm corpus gloriosum ratione suæ subtilitatis sit impalpabile.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd corpus gloriosum ratione suę subtilitatis sit impalpabile. Gregorius enim dicit in Homilia in Octaua Paschę: Corrumpi necesse est quod palpatur: sed corpus gloriosum erit incorruptibile: ergo erit impalpabile.

¶ Præterea, Omne quod palpatur, resistit palpanti: sed quod potest simul esse cum aliquo, non resistit ei: cùm ergo corpus gloriosum possit esse simul cum alio corpore, non erit palpabile.

¶ Præterea, Omne corpus palpabile est tangibile: sed omne tangibile corpus habet qualitates tangibiles excedentes qualitates tangentis: cùm ergo qualitates tangibiles non sint in excessu, sed reductæ in maximam æqualitatem, in corporibus gloriosis videtur quòd non sit palpabilia.

¶ SED CONTRA est, quòd Deus in corpore glorioso resurrexit, & tamen corpus palpabile habuit: vt patet Ioannis 20. Palpate & videte quia spiritus carnem & ossa non habet: ergo & corpora erunt palpabilia.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Dominus post resurrectionem in corpore glorioso habuerit corpus palpabile, sequitur, corpora gloriosa esse palpabilia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omne corpus palpabile est tangibile, sed non conuertitur: omne enim corpus quod habet qualitates, quibus natum est immutari sensus tactus, vt aër, ignis, & huiusmodi, sunt corpora tangibilia: sed omne palpabile vlteriùs addit quòd resistit tangenti: vnde aër qui nunquam resistit transeunti per eum, sed est facilimæ diuisionis, tangibilis quidem est, sed non palpabilis: sic ergo patet quòd palpabile dicitur aliquod corpus ex duobus, scilicet ex qualitatibus tangibilibus, & ex hoc quòd resistit tangenti, vt non pertranseat: & quia qualitates tangibiles sunt calidum, & frigidum, & huiusmodi, quæ non inueniuntur nisi in corporibus grauibus & leuibus, quæ habent contrarietatem adinuicem, ac per hoc sunt corruptibilia: ideò corpora cælestia, quæ sunt secundum naturam incorruptibilia, sunt sensibilia quidem visu, sed non tangibilia, & sic etiam nec palpabilia. Et hoc est quod Greg. dicit q corrũpi necesse est omne quod palpatur. Corpus ergo gloriosum habet à natura sua qualitates quæ sunt natæ immutare tactũ: sed tamẽ quia corpus est omninò subiectũ spiritui, in potestate eius est, vt secundũ eas immutet tactũ, vel nõ immutet. Similiter etiã secundũ naturã sibi competit, vt resistat cuilibet alteri corpori trãseũti, ita q non possit esse cũ eo simul in eodẽ loco: sed miraculosè hoc potest diuina virtute

contingere

contingere ad nutum ipsius, quòd sit cum alio corpore in eodem loco, & sic non resistet ei transeunti: vnde secundum naturam suam palpabile est corpus gloriosum, sed ex virtute supernaturali hoc ei competit, vt cum vult non palpetur à corpore non glorioso: & ideò Grego. dicit quòd Dominus palpandam carnem præbuit, quam clausis ianuis introduxit, vt perfectè ostenderetur post resurrectionem corpus suum esse & eiusdem naturæ & alterius gloriæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd incorruptibilitas gloriosi corporis non est ex natura componentium, secundum quam omne quod palpatur, necesse est corrumpi, vt ex dictis patet: & ideò non sequitur.

¶Ad secundum dicendum, quòd quamuis aliquo modo possit fieri quòd corpus gloriosum sit cum alio corpore in eodem loco: tamen corpus gloriosum habet in potestate sua resistere cuilibet tangenti, cùm voluerit: & sic palpari potest.

¶Ad tertium dicendum, quòd qualitates tangibiles in corporibus gloriosis non erunt reductæ ad medium rei secundum æquidistantiam ab extremis acceptum, sed ad medium proportionis secundum quòd optimè competit complexioni humanæ in singulis partibus: & ideò tactus illorum corporum est delectabilissimus, quia potentia semper delectatur in conuenienti, & tristatur in excessu.

QVAESTIO OCTVAGESIMA quarta, *De agilitate corporum beatorum, in tres articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de agilitate beatorum corporum resurgentium.

¶Circa quod quæruntur tria.

¶Primò, vtrùm corpora gloriosa sint futura agilia.

¶Secundò, vtrùm mouebuntur.

¶Tertiò, vtrùm mouebuntur in instanti.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm corpora gloriosa sint futura agilia.

Tho. 4. dist. 44. q. 2. art. 3. q. 1. & seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd corpora gloriosa non sint futura agilia. Illud enim quod de se agile est, ad motum non indiget aliquo deferente, sed corpora glorificata deferentur post resurrectionem in nubibus obuiam Christo in aëra ab angelis, vt dicit Glossa primæ Thessalon. 4. ergo corpora gloriosa non erunt agilia.

¶Præterea, Nullum corpus quod mouetur cum labore & pœna, potest dici agile: sed corpora gloriosa hoc modo mouebuntur, cùm motor eorum, scilicet anima, moueat in contrarium naturæ eorum, aliàs mouerentur semper in vna parte: ergo non erunt agilia.

¶Præterea, Inter omnes operationes animalis sensus est nobilior & proprior, quàm motus: sed non assignatur corporibus gloriosis aliqua proprietas, quæ perficiat eas ad sentiendum: ergo nec debet eis attribui agilitas, per quam perficiuntur ad motum.

¶Præterea, Natura dat diuersis instrumenta dispositionis diuersæ secundum diuersas virtutes ipsorum: vnde non eiusdem dispositionis dat instrumenta animali tardo & veloci: sed Deus multò ordinatiùs operatur quàm natura: cùm ergo corpus gloriosum habeat membra eiusdem dispositionis in figura & quantitate sicut modò, videtur quòd non habeat agilitatem aliam, quàm modò habet.

¶SED CONRTA est quod dicitur 1. Cor. 15. Seminatur in infirmitate, surget in virtute: glos. id est mobile & viuum: sed mobilitas nõn potest dicere nisi agilitatem ad motum: ergo corpora gloriosa erunt agilia.

¶Præterea, Tarditas maximè videtur spiritualitati repugnare: sed corpora gloriosa maximè erunt spiritualia, vt dicitur 1. Cor. 15. ergo erunt agilia.

CONCLVSIO.

¶Cùm corpus gloriosum sit omnino subiectum animæ glorificatæ, corpus gloriosum erit agile sicut anima, vt ei sit habile ad obediendum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd corpus gloriosum erit omninò subiectum animæ glorificatæ, non solùm vt nihil in eo sit quod resistat voluntati spiritus, quia hoc fuit etiam in corpore Adæ, sed etiam vt sit in eo aliqua perfectio effluens ab anima glorificata in corpus, per quam habile redditur ad prædictam subiectionem, quæ quidem perfectio, dos glorificati corporis dicitur: anima autem coniungitur corpori non solùm vt forma, sed etiam vt motor, vtroque autem modo oportet quòd corpus gloriosum animæ glorificatæ sit summè subiectum. Vnde sicut per dotem subtilitatis subiicitur ei totaliter, inquantum est forma corporis, dans esse specificum: ita per dotem agilitatis subiicitur ei, inquantum est motor: vt scilicet sit expeditum & habile ad obediendum spiritui in omnibus motibus & actionibus animæ. Quidam tamen causam agilitatis attribuunt quintæ essentiæ, quæ tunc in corporibus gloriosis dominabitur: sed de hoc frequenter dictum est, quòd non videtur conueniens. Vnde melius est, vt attribuatur animæ, à qua gloria in corpus emanat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corpora gloriosa dicuntur ferri baiulis angelis, & etiam in nubibus: non quasi eis indigeant, sed ad reuerentiam designandam, quæ corporibus gloriosis etiam ab angelis & omnibus creaturis deferetur.

¶Ad secundum dicendum, quòd quantò virtus animæ mouentis dominatur magis supra corpus, tantò minor est labor in motu, qui etiam fit contra naturam corporis. Vnde illi in quibus virtus motiua est fortior, & illi qui habent ex exercitio corpus magis habilitatum ad obediendum spiritui mouenti, minùs laborant in motu: & quia post resurrectionem animæ perfectè dominabitur corpori, tum propter perfectionem propriæ virtutis, tum propter habilitatem corporis gloriosi ex redundantia gloriæ ab anima in ipsum, non erit aliquis labor in motu Sanctorum, & sic dici poterunt corpora Sanctorum agilia.

¶Ad tertium dicendum, quòd per dotem agilitatis corpus gloriosum redditur habile non solùm ad motum, sed etiam ad sensum & omnes alias animæ operationes exequendas.

¶Ad quartum dicendum, quòd sicut natura dat velocioribus animalibus instrumenta diuersæ dispositionis in figura & quantitate, ita Deus dabit corporibus Sanctorum aliam dispositionem, quàm nunc habeant, non quidem in figura & quantitate, sed in proprietate gloriæ, quæ dicitur agilitas.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm Sancti agilitate sua nunquam vtantur, ita quòd moueantur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Sancti agilitate sua nũquam vtantur, ita quòd moueantur. Quia secundum Philosophum, motus est actus imperfecti: sed in illis corporibus nulla erit imperfectio: ergo nec aliquis motus.

¶Præterea, Omnis motus fit propter indigentiam: quia omne quod mouetur, mouetur propter adeptionem alicuius finis: sed corpora gloriosa non habebũt aliquam indigentiam: quia, vt August. dicit, ibi erit quicquid voles, non erit quicquid noles: ergo non mouebuntur.

¶Præterea, Secundum Philosophum 2. de Cæl. & mun. Illud quod participat diuinam bonitatem sine motu, nobiliùs participat illam, quàm quod participat illam cum motu: sed corpus gloriosum nobiliùs participat diuinam bonitatem, quàm aliud corpus: cùm ergo quædam alia corpora omninò sine motu remaneant sicut corpora cælestia, videtur quòd multò fortiùs corpora humana.

¶Præterea, Augu. dicit quòd anima stabilita in Deo, stabiliet corpus consequenter: sed anima ita erit in Deo stabilita, quòd nullo modo ab eo mouebitur: ergo nec in corpore erit aliquis motus ab anima.

¶Præterea, Quantò corpus est nobilius, tantò debetur ei locus nobilior: vnde corpus Christi, quod est nobilissimum, habet locum eminentiorem inter cætera loca, vt patet Hebr. 2. Excelsior cælis factus: Gloss. loco & dignitate. & similiter vnumquodque corpus gloriosum habebit eâdem ratione locum sibi conuenientem secundum mensuram suæ dignitatis: sed locus est de pertinentibus ad gloriam: cùm ergo post resurrectionem gloria Sanctorum nunquam varietur neque in plus neque in minus, quia erunt omninò tunc in termino, videtur quòd corpora eorum nunquàm de loco sibi determinato recedent, & ita non mouebuntur.

¶SED

¶SED CONTRA est quod dicitur Isa. 40. Current, & non laborabunt: volabunt, & non deficient. & Sapientiæ 3. Tanquàm scintillæ in arundineto discurrent: ergo erit aliquis motus corporum gloriosorum.

CONCLVSIO.

¶Sicut corpus Christi glorificatum in Ascensione motum est, ita & corpora gloriosa mouentur agilitate sua, vt eis libitum fuerit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd corpora gloriosa aliquando moueri necessarium est ponere: quia & ipsum corpus Christi motum est in Ascēsione: & similiter corpora Sanctorum quæ de terra resurgent ad cælum empyreum ascendent, sed etiam postquàm cælos conscenderint, verisimile est quòd aliquando moueantur pro suæ libito voluntatis, vt illud quod habent in virtute actu, exercentes diuinam sapientiam commendabilem ostendant, & vt visus eorum reficiatur pulchritudine creaturarum diuersarum, in quibus Dei sapientia eminenter relucebit. Sensus enim non potest esse nisi præsentium, quamuis magis à longinquo possint sentire corpora gloriosa, quàm non gloriosa: nec tamen per motum aliquid deperiet eorum beatitudini, quæ consistit in visione Dei, quem vbique præsentium habebunt, sicut & de angelis dicit Grego. quòd intra Deum currunt quocunque mittantur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd localis motus non variat aliquid eorum, quæ sunt intranea rei, sed est secundum id, quod est extra rem, scilicet, locum: vnde illud quod mouetur motu locali, est perfectum quantùm ad ea quæ sunt intra rem, vt dicitur 4. Physico. quamuis habeant imperfectionem respectu loci: quia dum est in vno loco, est in potentia ad alium locum, quia non potest esse actu in pluribus locis simul: hoc enim solius Dei est. Hic autem defectus non repugnat perfectioni gloriæ, sicut nec defectus, quòd creatura est de nihilo: & ideò manebunt defectus huiusmodi in corporibus gloriosis.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliquis dicitur indigere aliquo simpliciter, & secundum quid: simpliciter quidem indiget aliquis eo sine quo non potest conseruari in esse vel in sua perfectione, & sic motus in corporibus gloriosis non erit propter aliquam indigentiam: quia ad hæc omnia sufficiet eis sua beatitudo: sed secundum quid indiget quis illo, sine quo non potest aliquem finem intentum habere, vel non ita benè vel tali modo, & sic motus erit in beatis propter indigentiam. Non enim poterunt manifestare virtutem motiuam in seipsis experimento, nisi moueantur: huiusmodi enim indigentias nihil prohibet in corporibus gloriosis esse.

¶Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procederet si corpus gloriosum non posset etiam sine motu participare diuinam bonitatem multò altiùs quàm corpora cælestia: quod falsum est. Vnde corpora gloriosa non mouebuntur ad consequendam perfectam diuinæ bonitatis participationem. Hanc enim habent per gloriam, sed ad demonstrandam virtutem animæ: per motum autem corporum cælestium non posset demonstrari virtus eorum, nisi quam habent in mouendo corpora inferiora ad generationem & corruptionem, quod non competit illi statui, & ideò ratio non procedit.

¶Ad quartum dicendum, quòd localis motus nihil diminuit de stabilitate ab anima stabilita in Deo, cùm non sit secundum aliquid intrinsecum rei, vt dictum est.

¶Ad quintum dicendum, quòd locus congruus vnicuique glorioso corpori deputatus secundum gradum suæ dignitatis pertinet ad præmium accidentale: non tamen oportet quòd diminuatur aliquid de præmio, quandocunque est extra locum suum: quia locus ille non pertinet ad præmium, secundum quòd actu continet corpus locatum, cùm nihil influat in corpus gloriosum, sed magis recipiat splendorem ab eo, sed secundum quòd est debitus pro meritis: vnde gaudium de tali loco manet etiam ei, qui est extra locum suum.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm Sancti mouentur in instanti.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd moueantur in instanti. August. dicit quòd vbicunque voluerit spiritus, ibi erit & corpus: sed motus voluntatis, secundum quem spiritus vult alicubi esse, est in instanti: ergo & motus corporis est in instanti.

¶Præterea, Philosophus in 4. Phy. probat quòd non sit motus per vacuum, quia oporteret aliquid moueri in instanti: quia vacuum non resistit aliquo modo mobili: resistit autē plenum, & sic nulla proportio esset motus, qui fit in vacuo ad motum, qui fit in pleno, cùm proportio in velocitate sit secundum proportionem resistentiæ, quæ est in medio. Omnium autem duorū motuum, qui fiunt in tempore, oportet esse proportionales velocitates: quia omne tempus omni tempori proportionale est: sed similiter nullum spatium plenum potest resistere corpori glorioso, quod potest esse cum alio corpore in eodem loco, quocunque modo fiat, sicut nec vacuum alteri corpori: ergo si mouetur in instanti mouebitur.

¶Præterea, Virtus animæ glorificatæ quasi improportionaliter excedit virtutem animæ non glorificatæ: sed anima non glorificata mouet corpus in tempore: ergo anima glorificata mouet corpus in instanti.

¶Præterea, Omne quod mouetur æqualiter citò ad propinquum & distans, mouetur in instanti: sed motus corporis gloriosi est talis, quia ad quantumcunque distans spatium mouetur, in tempore imperceptibili mouetur. Vnde August. dicit in quæstionibus de resurrectione, quòd corpus gloriosum vtraque interualla pari celeritate pertingit vt radius Solis: ergo corpus gloriosum mouetur in instanti.

¶Præterea, Omne quod mouetur, vel mouetur in tempore, vel in instanti: sed corpus gloriosum post resurrectionem non mouebitur in tempore, quia tunc iam non erit: vt dicitur Apocal. 4. ergo motus ille erit in instanti.

¶SED CONTRA, In motu locali spatium & motus & tempus simul diuiduntur, vt demonstratiuè probatur in 6. Physic. sed spatium quod transit corpus gloriosum per suum motum, est diuisibile: ergo & motus diuisibilis & tempus diuisibile: instans autem non diuiditur: ergo motus ille non erit in instanti.

¶Præterea, Non potest esse aliquid simul totum in vno loco & partim in alio, quia sequeretur quòd altera pars esset in duobus locis simul, quod esse non potest: sed omne quod mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quē, vt ostensum est in 6. Physic. omne autem quod motum est, totum est in termino, ad quem est motus, non autem potest esse quòd simul moueatur & motum sit: sed omne quod mouetur in instanti, simul mouetur & motum est: ergo motus localis corporis gloriosi non poterit esse in instanti.

CONCLVSIO.

¶Corpora gloriosa mouentur in tempore, sed imperceptibili propter breuitatem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est multiplex opinio. Quidam dicunt quòd corpus gloriosum transit de vno loco ad alium sine hoc quòd transeat medium, & propter hoc potest corporis gloriosi motus esse in instanti sicut & voluntatis. Sed hoc non potest stare, quia corpus gloriosum nunquam perueniet ad dignitatem naturæ spiritualis, sicut nunquam desinit esse corpus. Et prætereà voluntas, cùm dicitur moueri de vno loco in alium, non transfertur essentialiter de loco in locū, quia neutro locorum illorum essentialiter continetur, sed dirigitur in vnum locum, postquam fuerat directa per intentionem ad alium, & pro tanto dicitur moueri de loco ad locum.

¶Et ideò alij dicunt quòd corpus gloriosum habet de proprietate naturæ suæ qua corpus est, quòd pertranseat medium, & ita quòd moueatur in tempore: sed virtute gloriæ, quam habet, infinitatem quandam supra naturam habet, quòd possit non pertransire medium: & sic in instanti moueri. Sed hoc non potest esse, quia implicant in se contradictionem, quod patet. Sit enim aliquod corpus quod moueatur ab A, in B, & corpus motum sit Z, constat quòd Z, quandiu est totum in A, non mouetur, similiter nec quando est totum in B, quia tunc motum est: ergo si aliquando mouetur, oportet, quòd neque sit totum in A, neque totum in B. ergo quando mouetur, vel nusquam est, vel est partim in A, vel partim in B, vel totum in aliquo alio medio, puta in C. aut partim in C, partim in A, & partim in B. Sed nō potest poni quòd nusquam sit, quia sic esset aliqua quātitas dimensiua, nō habēs sitū, quod est impossibile. Neque potest poni quòd sit partim in A, & partim in B, & nō sit in medio aliquo modo: quia cū B, sit locus distās ab A, sequeretur

in medio

in medio interiacente, quòd pars C, quæ est in B, non esset continua parti, quæ est in A, ergo restat quòd vel sit totum in C, vel partim in eo, vel partim in alio loco, quod ponetur medium inter C, & A, puta D, & sic de aliis: ergo oportet quòd Z, non perueniat de A, in B, nisi priùs sit in omnibus mediis, nisi dicatur quòd perueniat de A, in B, & nunquam moueatur: quod implicat contradictionem, quia ipsa successio locorum est motus localis: & eadem ratio est de qualibet mutatione, quæ habet duos contrarios terminos, quorum vtrunque est aliquid positiuè. Secùs autem est de illis mutationibus, quæ habent vnum terminum tantùm positiuum, & alteram puram priuationem: quia inter affirmationem & negationem seu priuationem, non est aliqua determinata distantia. Vnde quod est in negatione, potest esse propinquius vel remotius ab affirmatione vel econuersò, ratione alicuius quod causat alterum eorum: vel disponit ad ea, & sic dum quod mouetur, est totum sub negatione, mutatur in affirmationem, & econtrariò: vnde etiam in eis mutans præcedit mutatum esse, vt probatur in 5. Physi. Nec est simile de motu angeli, quia esse in loco, æquiuocè dicitur de corpore & angelo, & sic patet quòd nullo modo potest esse quòd aliquod corpus perueniat de vno loco ad alium, nisi transeat omnia media.

¶ Et ideò alij hoc concedunt, sed tamen dicunt quòd corpus gloriosum mouetur in instanti. Sed ex hoc sequitur quòd corpus gloriosum in eodem instanti sit in duobus locis simul vel pluribus, scilicet in termino vltimo, & in omnibus mediis locis, quod non potest esse. Sed ad hoc dicunt quòd quamuis sit idem instans secundum rem, tamen differt ratione, sicut punctus ad quem terminantur diuersæ lineæ: sed hoc non sufficit: quia instans mensurat hoc quod est in instanti secundum rem, non secundum hoc quod consideratur. Vnde diuersa consideratio instantis non facit quòd instans possit mensurare illa quæ non sunt simul tempore: sicut nec diuersa consideratio puncti potest facere quòd sub vno puncto loci continuantur quæ sunt distantia situ.

¶ Et ideò alij probabiliùs dicunt, quòd corpus gloriosum mouetur in tempore, sed imperceptibili propter breuitatem, & tamen quòd totum corpus gloriosum potest in minori tempore idem spatium pertransire, quàm aliud: quia tempus quantumcunque paruum accipiatur, est infinitum diuisibile.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud quod parum deest, quasi nihil deesse videtur, vt dicitur in 2. Physico. & ideò dicimus, Statim facio, quod post modicum tempus fiet, & per hunc modum loquitur Augusti. quòd vbicunque erit voluntas, ibi erit statim corpus. Vel dicendum, quòd voluntas nunquam erit inordinata in Beatis. Vnde nunquam volent corpus suum esse alicubi in aliquo instanti, in quo non possit ibi esse: & sic quodcunque instans voluntas determinabit, corpus erit in illo loco, quem voluntas determinat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quidam contradixerunt illi propositioni, quam Philosophus inducit in parte illa, vt Commentator ibidem dicit, dicentes, quòd non oportet esse proportiones totius motus ad totum motum secundum proportionem resistentis medij ad aliud medium resistens, sed oportet quòd secundum proportionem mediorum, per quæ transitur, attendatur proportio retardationum, quæ accidit in motibus ex resistentia medij. Quilibet enim motus habet determinatum tempus velocitatis & tarditatis ex victoria mouentis supra mobile, etiam si nihil resistat ex parte medij: sicut patet in corporibus cælestibus, in quibus non inuenitur aliquid quod obstet motui ipsorum, & tamen non mouentur in instanti, sed in tempore determinato secundum proportionem potentiæ mouentis ad mobile: & ita patet quòd si ponatur aliquid moueri in vacuo, non oportebit quòd moueatur in instanti, sed quòd nihil addatur tempori, quod debetur motui ex proportione prædicta mouentis ad mobile, quia motus non retardatur.

¶ Sed hæc responsio, vt Commentator dicit, procedit ex falsa imaginatione, qua quis imaginatur quòd tarditas, quæ causatur ex resistentia medij, sit aliqua pars motus addita motui naturali, qui habet quantitatem secundum proportionem mouentis ad mobile: sicut vna linea additur lineæ, ratione cuius accidit in lineis, quòd non remanet eadem proportio totius ad totam lineam, quæ erat linearum additarum adinuicem: vt sic etiam non sit eadem proportio totius motus ad totum motum sensibilem, quæ est retardationum contingentium ex resistentia medij. Quæ quidem imaginatio falsa est, quia quælibet pars motus habet tantum de velocitate, quantum totus motus: non autem quælibet pars lineæ habet tantum de quantitate dimensiua, quantum habet tota linea. Vnde tarditas vel velocitas addita motui, redundat in quamlibet partem eius, quod de lineis non contingit: & sic tarditas addita motui, non facit aliam partem motus: sicut in lineis accidebat, quod additum est pars totius lineæ. Et ideò ad intelligendam propositionem Philosophi, vt Commentator ibidem exponit, sciendum est quòd oportet accipere totum pro vno, scilicet resistentiam mobilis ad virtutem mouentis, & resistentia medij, per quod est motus, & cuiuscunque alterius resistentis: ita quòd accipiatur quantitas tarditatis totius motus secundùm proportionem virtutis mouentis ad mobile resistens quocunque mouetur, vel ex se, vel ex alio extrinseco. Oportet enim semper, quòd mobile resistat aliquo modo mouenti, cùm mouens & motum, agens & patiens, inquantùm huiusmodi sint contraria. Quandoque autem inuenitur resistere mobile mouenti ex seipso, quia habet virtutem inclinantem ad contrarium motum, sicut patet ex motibus violentis. vel saltem, quia habet locum contrarium loco, qui est in intentione mouentis: cuiusmodi resistentia inuenitur etiam corporum cælestium ad suos motores. Quandoque autem mobile resistit virtuti mouentis ex alio tantùm, & non ex ipso, sicut patet in motu naturali grauium & leuium: quia per ipsam formam eorum inclinantur ad motum talem: est enim impressio generantis, quòd est motor ex parte grauium & leuium: ex parte autem materiæ non inuenitur aliqua resistentia neque virtutis inclinantis ad contrarium motum neque contrarij loci, quia locus non debetur materiæ nisi secundum quòd sub dimensionibus consistens perficitur forma naturali. Vnde non potest esse resistentia nisi ex parte medij: quæ quidem resistentia est motui eorum naturalis. quandoque autem est ex vtroque, sicut patet in motibus animalium. Quando ergo in motu non est resistentia nisi ex parte mobilis, sicut accidit in corporibus cælestibus: tunc ipse modus mensuratur secundum proportionem motoris ad mobile, & in talibus non procedit ratio Philosophi: quia remoto omni medio, adhuc manet motus eorum in tempore. Sed in illis motibus, in quibus est resistentia ex parte medij tantùm accipitur mensura temporis secundum impedimentum, quod est ex medio solùm: vnde si subtrahatur omninò medium, nullum impedimentum remanebit: & sic vel mouebitur in instanti, vel æquali tempore mouebitur secundum vacuum spacium & plenum. Quia dato quòd moueatur in tempore per vacuum, illud tempus in aliqua proportione se habebit ad tempus in quo mouetur per plenum. Possibile est autem imaginari aliquod corpus in eadem proportione subtilius corpore, quo spatium plenum erat, quo si aliud spatium impleatur æquale, in tam paruo tempore mouebitur per illud plenum, sicut per vacuum. Primò, quia quantum additur ad subtilitatem medij, tantum subtrahitur de quantitate temporis, & quantò est magis subtile, minùs resistit: sed in aliis motibus, in quibus est resistentia ex ipso mobili & ex medio, quantitas temporis est accipienda secundum proportionem mouentis potentiæ ad resistentiam mobilis & medij simul. Vnde dato quòd totaliter medium subtrahatur vel non impediat, non sequitur quòd motus sit in instanti, sed quòd tempus motus mensuratur tantùm ex resistentia mobilis, neque erit inconueniens si per idem tempus mouetur per vacuum & per plenum aliquo subtilissimo corpore imaginatum: quia determinata subtilitas medij, quantò est maior, nata facere est tarditatem minorem in motu. Vnde potest imaginari tanta subtilitas, quòd erit nata facere minorem tarditatem, quàm sit illa tarditas, quam facit resistentia mobilis, & sic resistentia medij nullam tarditatem adiiciet ad motum. Patet ergo, quamuis medium non resistat corporibus gloriosis, secundum hoc quòd possint esse cum alio corpore in eodem loco, nihilominus motus eorum non erit in instanti: quia ipsum corpus mobile resistet virtuti mouenti ex hoc ipso, quia habet determinatum situm, sicut de corporibus cælestibus dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis virtus animæ glorificatæ excedit inæstimabiliter virtutem animæ non glorificatæ, non tamen excedit in infinitum, quia vtraque virtus est fini-

nita: vnde non sequitur quòd moueatur in instanti, si tamen esset simpliciter infinitæ virtutis, non sequeretur quòd moueretur in instanti, nisi separaretur totaliter resistentia, quæ est ex parte mobilis. Quamuis autem resistentia, qua mobile resistit mouenti per contrarietatem, quam habet ad talem motum ratione inclinationis ad contrarium motum, possit à mouente infinitæ virtutis totaliter superari: tamen resistentia, quam facit ex contrarietate, quam habet ad locum, quem intendit motor per motum, non potest totaliter separari, nisi auferatur ab ea esse in tali loco. Sicut enim album resistit nigro ratione albedinis, & tantò magis, quantò albedo magis distat à nigredine: ita corpus resistit alicui loco per hoc quòd habet locum oppositum, & tantò est maior resistentia quantò est distantia maior. Non autem potest à corpore remoueri quòd sit in aliquo loco vel situ nisi auferatur ei sua corporeitas per quam debetur ei locus: vnde quandiu manet in natura corporis, nullo modo potest moueri in instanti, quantumcunque sit virtus mouens: corpus autem gloriosum nunquàm suam corporeitatem amittet: vnde nunquàm in instanti moueri poterit.

¶Ad quartum dicendum, quòd par celeritas in verbis August. est intelligenda quantùm ad hoc quòd est imperceptibilis excessus vnius respectu alterius, sicut & tempus motus est imperceptibile.

¶Ad quintum dicendum, quòd quamuis post resurrectionem non erit tempus, quod est numerus motus cæli, tamen erit tempus consurgens ex numero prioris & posterioris in quocunque motu.

QVAESTIO OCTVAGESIMA-quinta, *De claritate corporum beatorum, in tres articulos diuisa.*

EINDE considerandum est de claritate corporum beatorum resurgentium.

¶Circa quod quæruntur tria.

¶Primò, vtrùm claritas inerit corporibus gloriosis.

¶Secundò, vtrùm claritas illa videri poterit ab oculo non glorioso.

¶Tertiò, vtrùm corpus gloriosum videri possit à corpore non glorioso.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm corporibus gloriosis claritas conueniat.

Tho. 4. dist. 44 q. 2. art. 4. q. 1. & seq.

D PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd corporibus gloriosis claritas non conueniat. Quia sicut dicit Auic. in 6. naturalium, omne corpus luminosum constat ex partibus peruiis: sed partes corporis gloriosi non erunt peruiæ, cùm in aliquibus dominetur terra, sicut in carnibus & ossibus: ergo corpora gloriosa non erunt lucida.

¶Prætereà, Omne corpus lucidum occultat illud quod est post se: vnde vnum luminare post aliud eclipsatur, flamma etiam ignis prohibet videri quod est post se: sed corpora gloriosa non occultabunt illud quòd intra ea continetur: quia, vt dicit Grego. super illud Iob, Non adæquabitur ei aurum & vitrum. ibi, scilicet in cælesti patria, vniuscuiusque mentem ab alterius oculis corpulentia non abscondet, patebitque corporalibus oculis etiam corporalis harmonia: ergo corpora illa non erunt lucida.

¶Prætereà, Lux & color contrariam dispositionem requirunt in subiecto: quia lux est extremitas perspicui in corpore non terminato, sed color in corpore terminato, vt patet in lib. de Sensu & sensato: sed corpora gloriosa erunt colorata, quia vt dicit August. 19. de Ci. Dei, pulchritudo corporis est partium conuenientia cum quadam suauitate coloris: pulchritudo autem corporibus cælestibus gloriosis deesse non poterit: ergo corpora gloriosa non erunt lucida.

¶Prætereà, Si claritas erit in corporibus gloriosis, oportet quòd sit æqualis in omnibus partibus corporis, sicut omnes partes erunt eiusdem impassibilitatis & agilitatis: sed hoc non est conueniens, quia vna pars habet minorem dispositionem ad claritatem quàm alia, sicut oculi quàm manus, & spiritus quàm ossa, & humores quàm caro vel neruus: ergo videtur quòd non debeant illa corpora esse lucida.

¶SED CONTRA est quod dicitur Matthæi 13. Fulgebunt iusti sicut sol in regno Patris mei. & Sapientiæ 3. Fulgebunt iusti & tanquàm scintillæ, &c.

¶Prætereà, Primæ Corinth. 15. Seminatur in ignobilitate surget in gloria: quod ad claritatem pertinet, vt patet per sequentia, vbi corporum resurgentium gloriam comparat claritati stellarum: ergo corpora Sanctorum resurgent lucida.

CONCLVSIO.

¶Ex Scriptura autoritate verissimum habetur, corpora Sanctorum post resurrectionem lucida fore.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd corpora, Sanctorũ fore lucida post resurrectionem ponere oportet propter autoritatẽ Scripturę, quę hoc promittit. Sed claritatis huius causam quidam assignant vel attribuunt quintæ essentiæ, quæ tunc dominabitur in corpore humano: sed quia hoc est absurdum, vt sæpe dictum est: ideò melius est vt dicatur quòd claritas illa causabitur ex redundantia gloriæ animæ in corpus. Quod enim recipitur ab aliquo, non recipitur per modum influentis, sed per modum recipientis, & ita claritas, quæ est in anima spiritualis recipitur in corpore, vt corporalis: & ideò secundum quòd anima erit maioris claritatis, secundum maius meritum, ita etiam erit differentia claritatis in corpore, vt patet per Apostolum 1. Corinth. 15. & ita in corpore glorioso cognoscetur gloria animæ, sicut in vitro cognoscitur color corporis, quod continetur in vase vitreo, vt Grego. dicit super illud Iob, Non adæquabitur ei aurum, vel vitrum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Auicenna loquitur de illo corpore, quod habet ex natura componentium claritatem: sic autem non habebit corpus gloriosum, sed magis ex merito virtutis.

¶Ad secundum dicendum, quòd Greg. comparat corpora gloriosa auro propter claritatem, & vitro propter hoc quòd erũt lucebunt: vnde videtur dicendum, quod erunt simul peruia & clara. Quia enim aliquod clarum non sit peruium, contingit ex hoc quòd claritas corporis causatur ex densitate partium lucidarum, densitas autem repugnat peruietati, sed tunc claritas erit ex alia causa, vt dictum est, densitas autem corporis gloriosi peruietatem non tollit ab eis, sicut nec densitas vitri à vitro. Quidam tamen dicunt quòd comparãtur vitro, non quia sint peruia: sed propter hanc similitudinem, quia sicut aliquid quod in vitro clauditur, apparet: ita animę gloria quæ corpore glorioso clauditur, non latebit. Sed primum melius est, quia saluatur dignitas corporis gloriosi, & magis consonat dictis Gre.

¶Ad tertium dicendum, quòd corporis gloria naturam non tollit, sed perficit: vnde color, qui debetur corpori ex natura suarum partium, remanebit in eo, sed superadditur claritas ex gloria animæ. Sicut etiam videmus corpora colorata ex natura sui solis splendore relucere, vel ex alia causa extrinseca seu intrinseca.

¶Ad quartum dicendum, quòd sicut gloriæ claritas redundat ab anima in corpus secundum suum modum, & ibi est alio modo quam sit in anima, ita in qualibet parte corporis redundabit secundum suum modum. Vnde non est inconue[illegible] q[illegible] diuersæ partes habeant diuersimodè claritatem, secundũ quo[illegible] sunt diuersimodè disposita ex sui natura ad ipsam: nec est simile de aliis dotibus corporis, quarum partes corporia non inueniuntur habere diuersam dispositionem.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm claritas corporis gloriosi possit videri à non glorioso oculo.

D SECVNDVM sic proceditur. V[illegible] quòd claritas corporis gloriosi non possit v[illegible] non glorioso oculo. Oportet [illegible]nim esse proportionem visibilis ad vi[illegible]um: sed oculus non glorificatus non proportionatus ad videndam claritatem gloriæ [illegible] rius generis, quàm claritas naturæ: ergo corporis gloriosi [illegible] tas non videbitur ab oculo non glorioso.

¶Præterea, claritas corporis gloriosi erit maior quam nu[illegible] claritas solis: quia etiam solis erit tunc maior quam mo[illegible], vt dicitur: & mult[illegible] maior ea erit claritas corpor[illegible] glo[illegible],

P[illegible]r

propter quod Sol & totus mundus claritatem maiorem accipiet.sed oculus non gloriosus non potest inspicere Solem in rota sua propter magnitudinem claritatis:ergo minùs poterit inspicere claritatem corporis gloriosi.

¶Præterea, Visibile oppositum oculis videntis necesse est videri,nisi sit læsio aliqua in oculo:sed claritas corporis gloriosi opposita oculis non gloriosis, non necessariò videtur ab eis, quod patet de discipulis,qui corpus Domini post resurrectionem viderunt claritatem eius non intuentes: ergo claritas illa non est visibilis ab oculo non glorioso.

¶SED CONTRA est quod dicit Glo.Phil.3.super illud, Configuratum corpori claritatis suæ. Assimilabitur claritati, quam habuit in transfiguratione: sed claritas illa visa fuit ab oculis discipulorum non glorificatis: ergo & claritas corporis glorificati ab oculis non gloriosis visibilis erit.

¶Præterea, Impij videntes gloriam iustorum ex hoc torquebuntur in iudicio,vt patet per hoc quod dicitur Sapien. 5. sed non plenè viderent gloriam ipsorum,nisi eorum claritatem inspicerent: ergo,&c.

CONCLVSIO.

¶Cùm lux ex essentia sua nata sit mouere visum, & visus secundum substantiam suam natus sit percipere lucem, meritò asserendum est, claritatem corporis non gloriosi,naturaliter ab oculo non glorioso videri posse.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt quòd claritas corporibus gloriosi non potest videri ab oculo non glorioso nisi per miraculum. Sed hoc non potest esse nisi claritas illa æquiuocè diceretur, quia lux secundum id quod est, nata est mouere visum, & visus secundum id quod est, natus est percipere lucem, sicut verum se habet ad intellectum & bonum ad affectum:vnde si esset aliquis visus, qui non posset percipere aliquam lucem omninò, vel ille visus diceretur æquiuocè,vel lux illa: quod non potest in proposito dici:quia sic per hoc quòd dicuntur gloriosa corpora futura esse lucida, nihil nobis notificaretur:sicut qui dicit carnem esse in cælo! nihil notificat ei,qui non nouit nisi carnem,quod est animal. Et ideò dicendum est,quòd claritas corporis gloriosi naturaliter ab oculo non glorioso videri potest.

¶AD PRIMVM ergo dicendum,quòd gloriæ claritas erit alterius generis quàm claritas naturæ, quantum ad speciei causam, sed non quantum ad speciem: vnde sicut claritas naturæ ratione speciei suæ est proportionata visui, ita claritas gloriosa.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut corpus gloriosum non potest pati aliquid passione naturę,sed solùm passione animæ, ita ex proprietate gloriæ non agit nisi actione animæ: claritas autem intensa non offendit visum, inquantum agit actione animæ, sed secundum hoc magis delectat: offendit autem inquantùm agit actione naturæ calefaciendo & dissoluendo organum visus & disgregando spiritus: & ideò claritas corporis gloriosi quamuis excedat claritatem Solis, tamen de sui natura non offendit visum, sed demulcet, propter quod claritas illa comparatur claritati lampadis, Apocalyps. 2.

¶Ad tertium dicendum, quòd claritas corporis gloriosi prouenit ex merito voluntatis:vnde voluntati subdetur, vt secundum eius imperium videatur vel non videatur:& ideò in potestate corporis gloriosi erit, ostendere claritatem suam vel occultare,& hæc fuit opinio Præpositiui.

ARTICVLVS III.

¶Cùm corpus gloriosum necessariò videatur à corpore non glorioso.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd corpus gloriosum necessariò videatur à corpore non glorioso. Quia corpora gloriosa erunt lucida:sed corpus lucidum manifestat se & alia : ergo corpora gloriosa necessariò videbuntur.

¶Præterea, Omne corpus quod occultat alia corpora post se existentia de necessitate visus,percipitur ex hoc ipso quòd alia, quæ sunt,pòst occultantur:sed corpus gloriosum occultabit visui alia corpora post se existentia, quia erit corpus coloratum: ergo & de necessitate videbitur.

¶Præterea, Sicut quantitas est de his quæ insunt corpori, ita qualitas per quā videtur:sed quātitas non suberit voluntati,vt corpus gloriosum possit esse maioris quantitatis vel minoris: ergo nec qualitas,per quam visibile est,vt possit non videri.

¶SED CONTRA est,quòd corpus nostrum glorificabitur in conformitate corporis Christi post resurrectionem: sed corpus Christi post resurrectionem non necessariò videbatur:imò disparuit ab oculis discipulorū in Emaus, vt dicitur Lucæ vltim. ergo & corpus glorificatum non necessariò videbitur.

¶Præterea, Ibi erit summa obedientia corporis ad animam: ergo corpus poterit videri vel non videri secundum voluntatem animæ.

CONCLVSIO.

¶Cùm corpus nostrum glorificatum sit conforme corpori Christi post resurrectionem, & cùm corpus gloriosum futurum sit maximè obediens animæ: ideo in potestate corporis glorificati erit, vt videatur, vel non.

¶RESPONDEO dicendū, quòd visibile videtur, secundum quòd agit in visum. Ex hoc autem quòd aliquid agit vel non agit in aliquod extrinsecum, non est aliqua mutatio in ipso:vnde sine mutatione alicuius proprietatis, quæ sit de perfectione corporis glorificati, potest contingere quòd videatur :vnde in potestate glorificati erit quòd corpus suum videatur vel, non videatur:sicut & quælibet actio alia corporalis in animæ potestate erit:aliâs non esset corpus gloriosum instrumentum summè obediens principali agenti.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod claritas illa obediet corpori glorioso vt possit eam ostendere vel occultare.

¶Ad secundum dicendum, quòd color corporis non impedit peruietatem ipsius, nisi inquantùm mutat visum: quia visus non potest immutari simul duobus coloribus, vt vtrunque perfectè inspiciat: color autem corporis gloriosi erit in perfecta potestate animæ, vt patet per ipsum immutet visum, vel non immutet:& ideò erit in potestate eius vt corpus quod est post se,non occultet.

¶Ad tertium dicendum, quòd quantitas est inhærens ipsi corpori glorioso, neque posset quantitas immutari ad imperium animæ sine mutatione intrinseca corporis gloriosi, quæ impassibilitati eius repugnaret:& ideò non est simile de quantitate & visibilitate,quia etiam qualitas illa, per quam est visibile, non potest subtrahi ad imperium animæ:sed actio illius qualitatis suspendetur, & sic occultabitur corpus ad imperium animæ.

QVAESTIO OCTVAGESIMA-
sexta, De conditionibus corporum damnatorum resurgentium, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de conditionibus damnatorum resurgentiū.

¶Circa quod quæruntur tria.

¶Primò,vtrùm corpora damnatorum cum suis deformitatibus resurgant.

¶Secundò,vtrùm eorum corpora erunt corruptibilia.

¶Tertiò,vtrùm erunt impassibilia.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm corpora damnatorum cum suis deformitatibus resurgent.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd corpora damnatorum cum suis deformitatibus resurgent. Illud enim quod in pœnam peccati inductum est, desinere non debet nisi peccato remisso: sed membrorum defectus qui accidunt per mutilationem, in pœnam peccati,inducti sunt,& similiter etiam omnes deformitates corporales:ergo à damnatis,qui peccatorum remissionem non sunt consequuti,in resurrectione non remouebūtur.

Tho. 4. di. 44. q. 3. arti. 1. q. 1. & sequen.

¶Præterea,Sicut resurrectio Sanctorum erit ad vltimam felicitatem,sic resurrectio impiorum ad vltimam miseriam : sed Sanctis resurgentibus non aufertur aliquid quod ad eorum perfectionem pertinere possit:ergo nec impiis resurgentibus aliquid aufertur quod ad eorum miseriam pertineat huiusmodi autem sunt deformitates, &c.

¶Præterea,Sicut ad defectum passibilis corporis pertinet de-

formitas, ita & tarditas: sed à corporibus damnatorum resurgentium tarditas non mouebitur, quia eorum corpora nõ erunt agilia: ergo eâdem ratione nec deformitas.

¶SED CONRTA, Primæ ad Corinth. 15. Mortui resurgent incorrupti, id est sine aliqua diminutione membrorum. Gloss. mortui, id est, peccatores vel generaliter omnes mortui resurgent incorrupti: ergo mali resurgent sine deformitatibus.

¶Prætereà, In damnatis non erit aliquid quod sensum doloris impediat: sed ægritudo impedit sensum doloris, inquantùm per ea debilitantur organa sentiendi, & similiter defectus membri impediret ne esset vniuersalis dolor in corpore: ergo sine ipsis defectibus damnati resurgent.

CONCLVSIO.

¶Cùm Deus in resurrectionem naturam humanam integrè reparaturus sit, nulli erunt defectus turpitudinis ex imbecilitate naturæ in corporibus damnatorum, nisi defectus, qui ex naturalibus principiis in humano corpore naturaliter consequuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in corpore humano potest esse deformitas dupliciter. Primò, ex defectu alicuius membri, sicut mutilatos turpes dicimus, deest enim eis debita proportio partium ad totum: & de tali deformitate nulli dubium est, quòd in corporibus damnatorum non erit: quia omnia corpora tam bonorum, quàm malorum integra resurgent. Alio modo deformitas conuenit ex indebita partium dispositione vel ex indebita quantitate vel qualitate vel situ, quæ etiam proportionem debitam partium ad totum non patitur: & de talibus deformitatibus & similibus defectibus, sicut sunt febres, & aliæ huiusmodi ægritudines, quæ interdum sunt deformitatis causa. August. indeterminatum & sub dubio relinquit in Enchirid. vt in litera Magister dicit. Sed apud Doctores modernos est duplex super hoc opinio. Quidam tamen dicunt quòd huiusmodi deformitates & defectus in corporibus damnatorum remanebunt, considerantes eorum damnationem qua ad summam miseriam deputantur, cui nihil incommoditatis subtrahi debet. Sed hoc non videtur rationabiliter dici. In reparatione enim corporis resurgentis magis attenditur naturæ perfectio quàm conditio quæ priùs fuit: vnde & qui infra perfectam ætatem decedunt, in statura iuuenilis ætatis resurgent. Vnde & illi qui aliquos defectus naturales in corpore habuerunt vel deformitates ex eis prouenientes, in resurrectione sine illis defectibus vel deformitatibus reparabuntur, nisi peccati meritum impediret: & ita si aliquis cum defectibus resurget, hoc erit ei in pœnam. Modus autem pœnæ est secundum mensuram culpæ. Contingit autem quòd aliquis peccator damnandus minoribus peccatis subiectus, aliquas deformitates vel defectus habeat, quas non habuit aliquis damnandus, peccatis grauioribus irretitus: vnde si ille qui in hac vita deformitates habuit, cum eis resurgat, sine quibus constat quòd resurgeret alius grauius puniendus, qui eas in hac vita non habuit: modus pœnæ non responderet quantitati culpæ, sed magis videretur aliquis puniri pro pœnis, quas in hoc mundo passus fuit, quod est absurdum. Et ideò alij rationabiliùs dicunt quòd Autor qui naturam condidit, in resurrectione naturam corporis integrè reparabit: vnde quicquid defectus vel turpitudinis ex corruptione vel debilitate naturæ siue principiorum naturalium in corpore fuit, totum in resurrectione remouebitur, sicut febris, lippitudo, & similia. Defectus autem, qui ex naturalibus principiis in humano corpore naturaliter consequuntur, sicut ponderositas, passibilitas, in corporibus damnatorum erunt, quos defectus ab electorum corporibus gloria resurrectionis excludet.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cùm pœna in quolibet foro infligatur secundum conditionem illius fori, pœnæ quæ in hac vita temporali infliguntur pro aliquo peccato, temporales sunt, & vltra vitæ terminum non se extendunt: & ideò quamuis peccatum non sit remissum damnatis, non oportet quòd easdem pœnas ibi sustineant, quas in hoc mundo sunt passi, sed diuina iustitia requirit, vt ibi pœnis grauioribus in æternum crucientur.

¶Ad secundum dicendum, quòd non est similis ratio de bonis & malis, eò quòd aliquid potest esse purum bonum, non autem, purè malum. Vnde sanctorum vltima felicitas hoc requirit, vt ab omni malo penitus sint immunes: sed vltima malorum miseria non excludit omne bonum, quia malum si integrum sit corrumpit seipsum, vt Philosophus dicit in 4. Ethic. Vnde oportet quòd miseriæ damnatorum substernatur bonum naturæ in ipsis, quod opus est Conditoris perfecti, qui ipsam naturam in perfectione suæ speciei reparabit.

¶Ad tertium dicendum, quòd tarditas est de illis defectibus, qui naturaliter consequuntur principia humani generis, non autem deformitas: & ideò non est similis ratio.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm corpora damnatorum erunt corruptibilia.

D SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd corpora damnatorum erunt corruptibilia. Omne enim compositum ex contrariis, necesse est corrumpi: sed corpora damnatorum erunt ex contrariis composita, ex quibus etiam nunc componuntur, aliàs non essent eiusdem speciei, & per consequens nec eadem numero: ergo erunt corruptibilia.

¶Prætereà, Si non erunt corruptibilia, aut hoc erit per naturam, aut per gratiam: sed natura non sunt, cùm sint futura eiusdem naturæ, cuius nunc sunt, & gratiam vel gloriam non habebunt: ergo erunt corruptibilia.

¶Prætereà, Illis qui sunt in summa miseria, subtrahere maximam pœnam videtur inconueniens: sed maxima pœnarum est mors, vt patet per Philosophum 3. Ethi. ergo à damnatis qui sunt in miseria, mors remoueri non debet: ergo eorum corpora corruptibilia erunt.

¶SED CONTRA est quod dicitur Apoc. 9. In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam, desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.

¶Prætereà, Damnati punientur in anima & corpore pœna perpetua. Matthæi 15. Ibunt hi in supplicium æternum: sed hoc esse non posset, si corpora corruptibilia essent: ergo eorum corpora erunt incorruptibilia.

CONCLVSIO.

¶Cùm corruptio sit mutatio quædam, & motus principium post resurrectionem, & desit & impediatur, nihil erit quo corpora damnatorum corrumpi possint.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cùm in omni motu oporteat esse aliquod principium motus, dupliciter motus aliquis vel mutatio à mobili remouetur. Vno modo per hoc, quòd deest principium motus. Alio modo per hoc, quòd impeditur principium motus, corruptio autem mutatio quædam est: vnde dupliciter potest contingere, vt corpus quod ex conditione suorum principiorum corruptionem habet, incorruptibile reddatur. Vno modo ex hoc quòd principium ad corruptionem mouens, totaliter tollitur, & hoc modo corpora damnatorum incorruptibilia erunt. Cùm enim primum cælum sit alterans per motum suum localem, & alia omnia agentia secunda in virtute ipsius agant, & quasi ab ipso mota, oportet quòd motu cæli cessante, nihil sit agens, quod possit corpus per alterationem aliquam transmutare à naturali sua proprietate: & ideò post resurrectionem, cessante motu cæli, nulla qualitas erit sufficiens vt corpus humanum alterare possit à sua naturali qualitate, corruptio autem est terminus alterationis, sicut & generatio: vnde corpora damnatorum corrumpi non poterunt, & hoc deseruit diuinæ iustitiæ, vt perpetuò viuentes perpetuò puniantur, vt diuina iustitia requirit, vt infra dicetur: sicut & nunc corruptibilitas corporum deseruit diuinæ prouidentiæ, per quam ex aliquibus corruptis alia generantur. Alio modo contingit ex hoc, quòd principium corruptionis impeditur. & hoc modo corpus Adæ incorruptibile fuit: quia contrariæ qualitates in hominis corpore existentes continebantur per gratiam Innocentiæ, ne ad dissolutionem corporis agere possent, & multò plus continebuntur in corporibus gloriosis, quæ erunt omninò subiecta spiritui: & sic in corporibus beatorum post resurrectionem communem coniungentur duo modi prædicti incorruptibilitatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd contraria, ex quibus corpora componuntur, sunt secunda principia ad corruptionem agentia. Primum enim agens est motus cælestis: vnde supposito motu cæli, necesse est vt corpus ex contrariis compositum corrumpatur, nisi sit aliqua causa potior impediens. Sed motu cæli remoto, contrariis, ex quibus corpus componitur, non sufficiunt ad corruptionem faciendam etiam se-

cundum

cundum naturam, vt patet ex dictis. Cessationem autem motus cælestis non cognouerunt Philosophi: vnde pro infallibili habebant quòd corpus compositum ex contrariis, corrumpatur secundum naturam.

¶Ad secundum dicendum, quòd incorruptibilitas erit per materiam, non quòd sit aliquod incorruptionis principium in corporibus damnatorum, sed per defectum primi mouentis ad corruptionem.

¶Ad tertium dicendum, quòd quamuis mors sit simpliciter maxima pœnarum, secundum quid, tamen nihil prohibet mortem esse in pœnarum remedium, & per consequens oblationem mortis in pœnarum augmentum. Viuere enim, vt dicit Philosophus 9. Ethi. videtur omnibus delectabile esse, eò quòd omnia esse appetunt, non oportet autem, vt ibidem dicitur, accipere malam vitam, neque corruptam, neque quæ est in tristitiis: sicut ergo viuere, simpliciter est delectabile, non autem vita quæ est in tristitiis: ita & mors quæ est priuatio vitæ, simpliciter est pœnosa & maxima pœnarum, inquantum subtrahit primum bonum, scilicet esse cum quo alia subtrahuntur: sed inquantum priuat malam vitam, & quæ est in tristitiis, est in remedium pœnarum, quas terminat: & per consequens mortis subtractio est in augmentum pœnarum, quas perpetuas facit. Si autem dicatur mors esse pœnalis propter corporalem dolorem, quem sentiunt morientes, non est dubium quòd multo maiorem dolorem damnati continuè sustinebunt. Vnde in perpetua morte esse dicuntur, sicut scriptum est in Psalmo, Mors depascet eos.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm corpora damnatorum sint futura impassibilia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd corpora damnatorum futura sint impassibilia. Quia secundum Philosophum in 6. Topi. Omnis passio magis facta abiicit à substantia: sed à finito, si semper aliquid abiiciatur, necesse est per illud tandem consumi, vt dicitur in primo Physico. ergo si corpora damnatorum erunt passibilia, & semper patientur, quandoque deficient & corrumpentur, quod falsum esse ostensum est: ergo erunt impassibilia.

¶Præterea, Omne agens assimilat sibi patiens: si ergo corpora damnatorum patientur ab igne, ignis ea sibi assimilabit: sed non consumit aliter ignis corpora, nisi inquantum ea sibi assimilans resoluit. Si ergo corpora damnatorum erunt passibilia, ab igne quandoque consumentur, & sic idem quod priùs.

¶Præterea, Animalia quæ in igne sine corruptione dicuntur viuere, vt de Salamandra dicitur, ab igne non affliguntur: animal enim dolore capitis non affligitur, nisi corpus aliquo modo lædatur: si ergo corpora damnatorum in igne sine consumptione remanere possunt, sicut & animalia prædicta, vt August. in lib. de Ciui. Dei dicit: videtur quòd nullam afflictionem ibi sustinebunt, quod non esset nisi eorum corpora impassibilia essent. ergo, &c.

¶Præterea, Si corpora damnatorum sunt passibilia, dolor qui ex eorum passione proueniet, vt videtur, superare debet omnē præsentem corporum dolorem: sicut & sanctorum iucunditas superabit omnem præsentem iucunditatem: sed propter immensitatem doloris quandoque contingit, in hac vita animam à corpore separari: ergo multò fortiùs si corpora illa futura sunt passibilia ex immensitate doloris, anima à corpore separabitur, & sic corpora corrumpentur, quod falsum est: ergo corpora illa erunt impassibilia.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. Corinth. 15. Et nos immutabimur. glo. Nos boni tantummodò immutabimur gloriæ immutabilitate & impassibilitate: ergo non erunt corpora damnatorum impassibilia.

¶Præterea, Sicut corpus cooperatur animæ ad meritum, ita cooperatur ei ad peccatum: sed propter cooperationem prædictam non solùm anima, sed corpus post resurrectionē præmiabitur: ergo simili ratione damnatorum corpora punientur, quod non esset si impassibilia forent: ergo erunt passibilia.

CONCLVSIO.

¶Corpora damnatorum futura sunt passibilia, sine mutatione naturalis dispositionis, propter iustitiam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd principalis causa quare corpora damnatorum ab igne non consumentur, erit diuina iustitia, qua eorum corpora ad pœnam perpetuam sunt addicta. sed diuinæ iustitiæ seruit ei naturalis dispositio ex parte corporis patientis & ex parte agentium, quia cùm pati sit recipere quoddam, duplex est modus passionis, secundum quòd aliquid in aliquo recipi potest dupliciter. Potest enim aliqua forma recipi in aliquo subiecto secundum esse naturale materialiter, sicut calor ab igne recipitur in aëre, & secundum hunc modum receptionis est vnus modus passionis, qui dicitur passio naturæ. Alio modo aliquid recipitur ab alio spiritualiter per modum intentionis cuiusdam, sicut similitudo albedinis recipitur in aëre & in pupilla, & hæc receptio simulatur illi receptioni, qua anima recipit similitudines: vnde secundum hunc modum receptionis est alius modus passionis, qui vocatur passio animæ. Quia igitur post resurrectionem motu cæli cessante, non poterit aliquod corpus alterari à sua naturali æqualitate, vt dictum est: nullum corpus pati poterit passione naturæ: vnde quantum ad hunc modum passionis corpora damnatorum impassibilia erunt, sicut & incorruptibilia. Sed cessante motu cæli, adhuc remanebit passio, quæ est per modum animæ: quia & aer à Sole illuminabitur, & colorum deferet differentias ad visum: vnde & secundum hunc modum passionis corpora damnatorum passibilia erūt: & quia in tali passione sensus perficitur, ideò in corporibus damnatorum sensus pœnæ erunt sine mutatione naturalis dispositionis. Corpora verò gloriosa etsi recipiant aliquid, & quodammodò patiantur in sentiendo, non tamen passibilia erunt, quia nihil recipient per modum læsiui, sicut corpora damnatorum quæ ob hoc passibilia dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de illa passione, per quam transmutatur patiens à sua naturali dispositione: talis autem passio non erit in corporibus damnatorum, vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd similitudo agentis est dupliciter in patiente. Vno modo per modum eundem, quo est in agente sicut in omnibus agentibus vniuocis, vt calidum facit calidum, & ignis generat ignem. Alio modo per modum diuersum à modo, qui est in agente: sicut est in omnibus æquiuocis, in quibus quandoque contingit quòd in agente est forma spiritualiter, quæ in patiente materialiter recipitur: sicut forma quæ est in domo facta per artificem, est materialiter in ipsa, & in mente artificis est spiritualiter. Quādoque verò econtrario est materialiter in agente, & recipitur spiritualiter in patiente, sicut albedo materialiter est in pariete à quo recipitur, spiritualiter in pupilla, & in medio deferente, & similiter est in proposito: quia species quæ materialiter est in igne, recipitur spiritualiter in corporibus damnatorum, & sic ignis sibi assimilabit eorum corpora, nec tamen ea consumet.

¶Ad tertium dicendm, quòd secundum Philosophum in libro de proprietatibus elementorum, nullum animal in igne viuere potest. Galenus etiam in libro de Simplicibus medicinis dicit, quòd nullum corpus est quod tandem ab igne non consumatur, quamuis quandoque quædam corpora sint, quæ ad horam in igne sine læsione permaneant, vt patet de Ebeno. Quod autem dicitur de Salamandra, non potest omninò esse simile, quia non posset perseuerare finaliter in igne sine corruptione, sicut corpora damnatorum in inferno: neque tamen oportet, quòd quia corpora damnatorum ab igne inferni per corruptionem aliquam non læduntur, quòd propter hoc ab igne non affligantur: quia sensibile non solùm natum est delectare vel affligere sensum, secundum quòd agit actione naturæ confortando vel corrumpendo organum, sed etiam secundum quòd agit actione spirituali: quia quando sensibile est in debita proportione ad sentiendum, delectat, econtrario autem quando se habet in superabundantia vel defectu: vnde & colores medij & voces consonantes sunt delectabiles, inconsonantes autem offendunt auditum.

¶Ad quartum dicendum, quòd dolor non separat animam à corpore, secundum quòd manet tantum in potentia animæ cuius est dolere, sed secundum quòd ad passionem animæ mutatur corpus à sua naturali dispositione secundum modum, qua videmus quòd ex ira corpus calescit, & ex timore frigescit: sed post resurrectionem non poterit transmutari à sua naturali dispositione, vt ex dictis patet: vnde quantuscunque sit dolor, animam à corpore non separabit.

QVAESTIO OCTVAGESIMA- septima, De cognitione quam habebunt resuscitati in iudicio respectu meritorum & demeritorum, in tres articulos diuisa.

POST hoc agendum est de his quę sequuntur resurrectionem. Quorum prima consideratio est de cognitione, quam habebunt resuscitati in iudicio respectu meritorum & demeritorum. Secundò, de ipso iudicio io generali, tempore & loco in quo erit. Tertiò, de iudicātibus & iudicatis. Quartò, de forma in qua iudex veniet ad iudicādum. Quintò, de statu mundi & resurgeotium post iudicium.

¶Circa primum quæruntur tria.

¶Primò, vtrùm cognoscat quilibet homo in iudicio omnia peccata sua.

¶Secundò, vtrùm posſit quilibet legere conſcientiam alterius.

¶Tertiò, vtrùm omnia merita & demerita vno intuitu quis videre posſit.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm post resurrectionem quilibet cognoscat peccata quæ fecit.

Tho. 4. dist. 43. art. vlti. q. 1. & sequent.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd post resurrectionem non cognoscat quilibet omnia peccata quæ fecit. Omne enim quod cognoscimus, vel de nouo per sensum accipimus, vel de thesauro memoriæ educitur: sed homines post resurrectionem sua peccata non poterunt sensu percipere, quia iam transierunt, sensus autem est tantum præsentium: multa etiam peccata à memoria excidunt peccantis, quæ non poterunt de thesauro memoriæ educi: ergo non omnium peccatorum quæ fecit resurgens, cognitionem habebit.

¶Præterea, Sicut in litera dicitur: Libri conscientiæ quidam sunt, in quibus merita singulorum leguntur: sed in libris non potest aliquid legi nisi eius nota contineatur in libro, notæ autem quædam remanent peccatorum in conscientia, vt patet Rom. 2. in glo. quæ non videntur aliud esse, quàm reatus vel macula: cùm ergo multorum peccatorum macula & reatus à multis sit deletus per gratiam, videtur quòd non omnia peccata quæ fecit, posſit aliquis in sua conscientia legere, & sic idem quod priùs.

¶Præterea, Crescente causa, crescit effectus: sed causa quæ facit nos dolere de peccatis, quæ ad memoriam reuocamus, est charitas: cùm ergo in Sanctis resurgentibus sit perfecta charitas, maximè de peccatis dolebunt si ea ad memoriā reuocabuntur, quod nō potest esse, quia fugiet ab eis dolor & gemitus, Apoc. 21. ergo peccata prima ad memoriam non reuocabuntur.

¶Præterea, Sicut se habebunt resurgentes damnati ad bona quæ aliquando fecerunt, ita se habebunt resurgentes boni ad peccata, quæ aliquando cōmiserunt: sed resurgentes dānati, vt videtur, cognitionem de bonis quæ aliquando fecerunt, nō habebunt, quia per hoc eorū pœna multùm alleuiaretur: ergo nec beati habebunt cognitionem peccatorum, quæ commiserunt.

¶SED CONTRA est quod Aust. dicit 20. de Ciui. Dei, quòd quædam diuina vis aderit, qua fiet vt cuncta peccata ad memoriam reuocentur.

¶Præterea, Sicut se habet humanum iudicium ad testimonium exterius, ita se habet diuinum iudicium ad testimonium conscientiæ: vt patet 1. Reg. 16. Homines vident ea quæ parent, Deus autem intuetur cor: sed non posset perfectè iudicium humanum esse de aliquo nisi testes de omnibus, de quibus iudicandum est, testimonium deponerent. ergo oportet cùm diuinum iudicium sit perfectissimum, quòd conscientia teneat omnia, de quibus iudicandū est: sed iudicandum est de omnibus bonis operibus & malis, 2. Corin. 4. Omnes astabimus ante tribunal Christi, &c. ergo oportet quòd conscientia vniuscuiusque retineat omnia opera, quæ fecit siue bona siue mala.

CONCLVSIO.

¶Cùm in die iudicij conscientia vnicuique testimonium redditura sit & cogitationes vnumquenque accusaturæ aut defensuræ sint, & in illo omnia opera hominum in iudicium sint ventura, oportet vt quisque omnium operum suorum notitiam habeat.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dicitur Rom. 2. In die illo cum iudicabit Dominus, testimonium vnicuiq; sua conscientia reddet, & cogitationes erunt accusantes, & defendentes, quia oportet quòd testis accusator & defensor in quolibet iudicio habeat eorum notitiam quæ in iudicio versantur: in illo autem communi iudicio, quia omnia opera hominum in iudicium venient, oportet quòd omnium operum suorum quisque tunc notitiam habeat: vnde conscientiæ singulorum erunt quasi quidam libri continentes res gestas, ex quibus iudicium procedet: sicut etiam in iudicio humano registris vtuntur, & isti sunt libri de quibus Apoc. 20. dicitur, Libri aperti sunt, & alius liber apertus est qui est vitę, & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erunt in libris secundum opera ipsorum: vt per libros qui dicuntur sic aperti, vt Augustinus exponit 20. de Ciui. Dei, significentur Sancti noui & veteris Testamenti in quibus Deus ostendit quæ mandata fieri iusisset. Vnde Richardus de sancto Victore dicit: Erunt corda eorū quasi quædam Canonum statuta. Sed per librum vitæ, de quo subiungitur, intelliguntur conscientiæ singulorum, quæ dicuntur singulariter liber vnus, quia vna virtute diuina fiet, vt cunctis ad memoriam sua facta reuocentur: & hæc vis inquantum ad memoriam homini reducet sua facta, liber vitæ dicitur: vel per primos libros, conscientiæ intelligantur: per secundum, sententia iudicis in eius prouidentia descripta.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis multa merita & demerita à memoria excidant, nullum eorum erit quod nō aliquo modo maneat in suo effectu: quia merita quæ non sunt mortificata, manebunt in præmio quod eis redditur, quæ autem mortificata sunt, manent in reatu ingratitudinis, quæ augetur ex hoc quòd homo post gratiam susceptam peccauit. Similiter etiam demerita quæ non sunt per pœnitentiam deleta, manent in reatu pœnæ, quæ eis debetur, quæ autem pœnitentia deleuit, manent in pœnitentiæ memoria, quam simul cum aliis meritis in notitiam habebunt: vnde in quolibet homine erit aliquid ex quo posſit ad memoriam sua opera reuocare, & tamen vt August. dicit, principaliter ad hoc diuina vis operabitur.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliquæ notæ manent in conscientiis singulorum de operibus à se factis, nec oportet quòd notæ istæ sint reatus tantùm, vt ex dictis patet.

¶Ad tertium dicendum, quòd quamuis charitas sit nunc causa dolendi de peccato, tamen sancti in patria erunt ita perfusi gaudio, quòd dolor in eis locum habere non poterit: & ideo de peccatis non dolebunt, sed potiùs gaudebunt de diuina misericordia qua eis peccata sunt relaxata, sicut etiam nunc angeli gaudent de diuina iustitia, qua fit vt deserti à gratia, in peccato ruant illi quos custodiunt, quorum tamen saluti solicitè inuigilant.

¶Ad quartum dicendum, quòd mali cognoscunt omnia bona que fecerunt, & ex hoc non minuetur eorum dolor, sed augmentabitur: quia maximus dolor est multa opera perdidisse: propter quod dicit Boëtius in 2. de Consolat. Quia summum infortunij genus est fuisse felicem.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm quilibet posſit legere omnia quæ sunt in conscientia alterius.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd non quilibet posſit legere omnia quæ sunt in conscientia alterius. Resurgentium enim non erit limpidior cognitio, quàm nunc sit angelorum, quorum æqualitas resurgentibus promittitur Matth. 22. sed angeli non possunt inuicem in suis cordibus videre ea quæ dependent libero arbitrio: vnde indigent locutione ad ea inuicem innotescenda: ergo resurgentes non poterunt inspicere ea quæ continentur in conscientiis aliorum.

¶Præterea, Omne quod cognoscitur, aut cognoscitur in se, aut in sua causa, vel in suo effectu: sed merita vel demerita, quæ continentur in conscientia alicuius, non poterit alius cognoscere in seipsis: quia solus Deus cordi illabitur, & secreta intuetur. Similiter nec in causa sua: quia non omnes videbunt Deum, qui solus potest imprimere in affectum, ex quo procedunt merita vel demerita. Similiter etiam nec in effectu: quia multa demerita erunt, quorum nullus effectus remanebit eis totaliter per

licet per

liter per pœnitentiam abolitis: ergo non omnia quæ sunt in conscientia alicuius, poterit quilibet alius agnoscere.

¶ Præterea, Chrysosto. dicit in litera: Nunc autem si recorderis peccatorum tuorum, & frequenter ea in conspectu Dei pronunties, & pro eis deprecceris, citiùs illa delebis: si verò oblitus fueris, tunc eorum recordaberis nolens volens quando publicabuntur, in conspectu omnium amicorum & inimicorum sanctorúmque angelorum proferentur. Ex hoc accipitur quòd illa publicatio pœna est negligentiæ, qua homo confessionem prætermittit: ergo illa peccata, de quibus homo confessus est, non publicabuntur aliis.

¶ Præterea, Solatium est alicui, si scit se habere multos socios in peccato, & minùs verecundatur inde: si ergo quilibet peccatum alterius cognosceret, cuiuslibet peccatoris erubescentia multum minueretur, quod non competit: ergo non omnes omnium peccata cognoscent.

¶ SED CONTRA, Super illud 1. Cor. 10. Illuminabit abscondita tenebrarum: dicit glos. Gesta & cogitata bona & mala tunc aperta erunt omnibus & nota.

¶ Præterea, Omnium bonorum peccata præterita æqualiter erunt abolita: sed quorundam Sanctorum peccata sciemus, sicut Magdalenæ & Petri & Dauid: ergo pari ratione aliorum peccata electorum scientur, & multò magis damnatorum.

CONCLVSIO.

¶ Cùm oporteat, in vltimo iudicio iustitiam diuinam omnibus apparere, necesse est etiam, vt cuilibet sua & aliorum præmiatio vel condemnatio manifesta sit, & per consequens omnium merita vel demerita, cùm ea proferri oporteat in iudicio.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in vltimo & in communi iudicio oportet quòd diuina iustitia omnibus euidenter appareat, quæ nunc in plerisque latet, sententia autem condemnantis vel præmiantis iusta esse non potest nisi secundum merita vel demerita proferatur: & ideo sicut oportet quòd iudex & assessor iudicis merita causæ cognoscant, ad hoc quòd iustam sententiam proferant: ita oportet ad hoc quòd iusta sententia appareat, quòd omnibus sententiam cognoscentibus merita innotescant. Vnde quia, sicut cuilibet nota erit sua præmiatio & sua damnatio, ita omnibus aliis innotescet: oportet, quòd sicut quilibet sua merita vel demerita reducet ad memoriam, ita etiam & aliena suæ cognitioni subiaceant: & est probabilior & communior opinio, quamuis contrarium Magister in litera dicat: scilicet quòd peccata quæ sunt per pœnitentiam deleta, in iudicio aliis non patefient: sed ex hoc quidem sequitur, quòd nec etiam pœnitentia de peccatis illis perfectè cognoscatur, in quo multum detraheretur Sanctorum gloriæ & laudi diuinæ, quæ tam misericorditer Sanctos liberauit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia merita præcedentia vel demerita facient aliquam quantitatem in gloria vel miseria hominis resurgentis. & ideo exterioribus visis poterunt cuncta in conscientiis videri, & præcipuè diuina virtute ad hoc operante, vt sententia iudicis iusta omnibus appareat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd merita vel demerita poterunt aliis ostendi in suis effectibus, vt ex dictis patet: vel etiam in seipsis per diuinam virtutem, quamuis ad hoc virtus intellectus creati non sufficiat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd publicatio peccatorum ad ignominiam peccantis est effectus negligentiæ, quæ committitur in omissione confessionis: sed quòd peccata Sanctorum reuelentur, non poterit eis esse erubescentia, vel verecundia: sicut nec Maria Magdalena est in confusione sua quòd peccata sua publicè in Ecclesia recitantur, quia verecundia est timor ingloriationis: vt Damasc. dicit, quæ in beatis esse non poterit. Sed talis publicatio erit eis ad magnam gloriam propter pœnitentiam quàm fecerunt: sicut & confessor approbat eum qui magna scelera sua confitetur. Dicuntur autem peccata esse deleta, quia Deus non videt ea ad puniendum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ex hoc quòd peccator aliorum peccata inspiciens, in nullo sua confusio minuetur, sed magis augebitur in alieno vituperio suum vituperium magis agnoscens: quod ex tali causa confusio minuatur contingit ex hoc quod verecundia respicit æstimationem hominum, quæ ex consuetudine redditur leuior: sed tunc confusio respiciet æstimationem rei quę est secundum veritatem de quolibet peccato, siue vt vnius tantum, siue multorum.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm omnia merita vel demerita, propria vel aliena, vno intuitu ab aliquo videantur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non omnia merita vel demerita propria & aliena ab aliquo vno intuitu videantur. Ea enim quæ sigillatim considerantur, non videntur vno intuitu: sed damnati sigillatim considerabunt sua peccata, & ea plangent. Vnde dicunt Sapientiæ quinto, Quid nobis profuit superbia? ergo non omnia videbunt vno intuitu.

¶ Præterea, Philosophus dicit in secundo Topic. Quòd non contingit simul plura intelligere. sed merita & demerita propria & aliena non videbuntur nisi in intellectu: ergo non poterunt simul omnia videri.

¶ Præterea, Intellectus damnatorum non erit post resurrectionem eleuatior quàm nunc sit beatorum & angelorum, quantùm ad cognitionem naturalem, qua cognoscunt res per species innatas: sed tali cognitione angeli non vident plura simul: ergo nec tunc damnati poterunt omnia facta simul videre.

¶ SED CONTRA, Super illud Iob octauo, Induentur confusione: dicit glossa, Viso iudice, mala omnia ante oculos mentis versantur: sed iudicem subitò videbunt. ergo similiter mala, quæ commiserunt, & eadem ratione omnia alia.

¶ Præterea, Augustinus 20. de Ciuitate Dei, habet pro inconuenienti, quòd legatur aliquis liber materialis in iudicio, in quo facta singulorum sunt scripta, eò quòd nullus valeat æstimare illius libri magnitudinem, vel quanto tempore legi posset: sed similiter etiam non posset æstimari tempus, quantum oportet ponere ad considerandum omnia merita & demerita sua, & aliena ab aliquo homine, si successiuè diuersa videat: ergo oportet ponere quòd omnia simul videat vnusquisque.

CONCLVSIO.

¶ Etsi in instanti aliquis visurus non sit singula, tamen breuissimo tempore auxilio diuinæ virtutis omnia particularia considerabit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt quòd omnia merita & demerita simul aliquis videbit sua & aliena in instanti, quod quidem de beatis facile credi potest, quia omnia in vno videbunt: & sic non est inconueniens quòd simul plura videant. Sed de damnatis quorum intellectus non est eleuatus, vt possint Deum videre, & in eo omnia alia, est magis difficile. Et ideò alij dicunt quòd mali simul omnia videbunt in genere peccata sua, & hoc sufficit ad accusationem illam quæ debet esse in iudicio, vel ad absolutionem: non autem videbunt omnia simul descendendo ad singula. Sed hoc etiam non videtur consonum dictis Augu. 20. de Ciuit. Dei, qui dicit quòd omnia mentis intuitu enumerabunt, quod autem in genere cognoscitur non enumeratur: vnde potest eligi media via quòd singula considerabunt, non tamen in instanti, sed in tempore breuissimo diuina virtute ad hoc adiuuante: & hoc est quod dicit Aug. ibidem, quod mira celeritate enumerabuntur, nec est hoc impossibile: quia in quolibet paruo tempore sunt infinita instantia in potentia. Et per hoc patet solutio ad vtramque partem.

QVAESTIO OCTVAGESIMAoctaua, *De iudicio generali, tempore & loco in quo fiet, in quatuor articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de iudicio generali, tempore & loco in quo fiet.

¶ Circa quod quæruntur quatuor.

¶ Primò, vtrùm generale iudicium sit futurum.

¶ Secundò, vtrùm quantum ad disceptationem fiet per vocalem locutionem.

¶ Tertiò, vtrùm fiet tempore ignoto.

¶ Quartò, vtrùm fiet in valle Iosaphat.

ARTICVLVS I.

Vtrùm generale iudicium sit futurum.

Tho. 4. dist. 47 q. 1. art. 1. q. 1. et sequent.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd generale iudicium non sit futurum. Quia vt dicitur Naum 1. Non iudicabit Deus bis in idipsum: sed nunc Deus iudicat de singulis hominum operibus, cùm post mortem poenas vel præmia pro meritis tribuit, & dum etiam quosdam in hac vita pro bonis vel malis operibus præmiat vel punit: ergo videtur quòd non sit aliud iudicium futurum.

¶ Præterea, In nullo iudicio executio sententiæ præcedit iudicium: sed sententia diuini iudicii quo ad homines est de adeptione regni vel exclusione à regno, vt patet Matthæi 25. Ergo cùm modò aliqui adipiscantur regnum æternum, & quidam excludantur ab ipso perpetuò, videtur quòd aliud iudicium non sit futurum.

¶ Præterea, Propter hoc aliqua in iudicium oportet adduci, quia dubium est quid de eis definiendum sit: sed ante finem mundi determinata est vnicuique sua damnatio, & cuique Sanctorum sua beatitudo: ergo, &c.

¶ SED CONRTA, Matth. 12. dicitur: Viri Niniuitæ resurgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam: ergo post resurrectionem aliquod iudicium fiet.

¶ Præterea, Ioan. 5. dicitur: Procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala in resurrectionem iudicii: ergo videtur quòd post resurrectionem aliquod iudicium sit futurum.

CONCLVSIO.

Quemadmodum in prima rerum productione immediatè omnia processerunt à Deo, ita vniuersale iudicium futurum est, respondens primæ illi rerum productioni, quo dabitur vltima completio mundo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut operatio pertinet ad rerum principium, quo perducuntur in esse, ita iudicium pertinet ad terminum, quo res ad finem suum perducitur. Distinguitur autem duplex Dei operatio: vna, qua res primitùs in esse perduxit, instituens naturam, & distinguens ea quæ ad completionem pertinent, à quo quidem opere Deus dicitur quieuisse Gene. 1. Alia eius operatio est, qua operatur in gubernatione creaturarum, de qua Ioan. 5. Pater meus vsque modò operatur & ego operor: ita etiam duplex eius iudicium distinguitur, ordine tamen conuerso. Vnum quod respondet operationi gubernationis quæ sine iudicio esse non potest, per quod quidem iudicium vnusquisque singulariter pro suis operibus iudicatur, non solùm secundum quòd sibi competit, sed secundum quod competit gubernationi vniuersi: vnde differtur vnius præmiatio pro vtilitate aliorum, vt patet Hebr. 11. & poenæ vnius ad profectum alterius procedunt: vnde necesse est vt sit aliud iudicium vniuersale correspōdens ex aduerso primæ rerum productioni in esse: vt videlicet sicut tunc omnia processerunt immediatè à Deo, ita tunc vltima completio mundo detur, vno quoque accipiente finaliter quod ei debetur secundum seipsum: vnde in illo iudicio apparebit manifestè diuina iustitia quantum ad omnia, quæ nunc ex hoc occultantur, quòd interdum de vno disponitur ad vtilitatem aliorum aliter quàm manifestè opera exigere videantur. Vnde etiam & tunc erit vniuersalis separatio bonorum à malis, quia vlteriùs non erit locus, vt mali pro bonis, vel boni per malis proficiant: propter quem profectum interim commixti inueniuntur boni malis quoadusque status huius vitæ per diuinam prouidentiam gubernatur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quilibet homo & est singularis quædam persona, & est pars totius generis humani: vnde & duplex ei iudicium debetur. Vnum singulare, quod de eo fiet post mortem, quando recipiet iuxta ea quæ in corpore gessit, quamuis non totaliter, quia non quo ad corpus, sed quo ad animam tantùm. Aliud iudicium debet esse de eo, secundum quòd est pars totius humani generis: sicut aliquis iudicari dicitur secundum humanam iustitiam, quando etiam iudicium datur de communitate, cuius ipse est pars: vnde & tunc quando fiet iudicium totius humani generis per vniuersalem separationem bonorum à malis, etiam quilibet per consequēs iudicabitur: nec tamen Deus iudicabit bis in idipsum, quia non duas poenas pro vno peccato infert, sed poena quæ ante iudicium completè inflicta non fuerat, in vltimo iudicio complebitur, postquam impii cruciabuntur quo ad corpus & ad animam simul.

¶ Ad secundum dicendum, quòd propria sententia illius generalis iudicii est vniuersalis separatio bonorum à malis, quæ illud iudicium non præcedet: sed etiam nunc quo ad particularem sententiam vniuscuiusque non plenè præcessit iudicii effectus: quia etiam boni ampliùs post iudicium præmiabuntur, tum ex gloria corporis adiuncta, tum ex numero sanctorum completo: & mali etiam plus torquebuntur ex adiuncta poena corporis: & in completo in poenis numero damnatorum, quanto cum pluribus ardebunt, magis ardebunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vniuersale iudicium magis directè respicit vniuersalitatem hominum, quàm singulos iudicandorum: quamuis ergo cuilibet homini ante iudicium sit certa notitia de sua damnatione vel præmio, non tamen omnibus damnatio vel præmium innotescet: vnde iudicium necessarium erit.

ARTICVLVS II.

¶ Verùm iudicium fiet per locutionem vocalem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd iudicium illud quantum ad disceptationē & sententiam fiet per locutionem vocalem. [illegible] vt Augu. dicit 20. de Ciui. Dei, Pe[illegible] quot dies futurum [illegible] iudicium tendatur, hoc incertum est: sed non esset incertu[illegible] illa quæ in iudicio dicuntur futura, tantùm mentaliter complerentur. ergo iudicium illud vocaliter fiet, & no[illegible] mentaliter.

¶ Præterea, Greg. dicit, & habetur in litera, Illi saltem verba iudicis audient, qui eius fidem verbo tenuerunt: hoc autem non potest intelligi de verbo interiori, quia sic omnes verba [illegible] audient, quia omnibus bonis & malis nota erunt omnia al[illegible] ergo videtur quòd iudicium illud vocaliter peragetur.

¶ Præterea, Christus secundum formam hominis iu[illegible], in qua corporaliter ab omnibus possit videri: ergo ead[illegible] ratione videtur quòd corporali voce loquatur, vt ab omnibus audiatur.

¶ SED CONTRA, August. dicit 20. de [illegible], q[illegible] liber vitæ de quo Apoc. 20. vis quædam intelligenda est diuina, qua fiet, vt cuique opera sua bona vel mala ad memoriam reuocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur, vt accuset vel excuset conscientia, atque ita simul & omnes hom[illegible] & angeli iudicentur: sed si vocaliter discuterentur merita si[illegible]lorum, nō possent omnes & singuli iudicari. ergo videtur q[illegible] illa discussio non erit vocalis.

¶ Præterea, Sententia proportionaliter debet testimon[illegible] spondere: sed testimonium & accusatio & excusatio e[illegible] talis: vnde Rom. 2. Testimonium illis reddente cons[illegible] ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accus[illegible] aut etiam defendentium in die, cùm iudicabit Deus oc[illegible]ta hominum: ergo videtur quòd illa sententia & totum [illegible]cium mentaliter compleatur.

CONCLVSIO.

¶ Cùm propè infinitum tempus requireretur [illegible] vniuersalis [illegible] per loquutionem fieret vocalem probabilius est, non per loquutionem vocalem, sed mentaliter vltimum futurum iudicium.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quid [illegible] quæstionem sit verum, pro certo definiri non potest. [illegible] probabilius æstimatur quòd totum illud iudicium & quo [illegible] discussionem & accusationem malorum, & commen[illegible] bonorum, & quo ad sententiam de vtrisque mentaliter [illegible]tur. Si enim vocaliter singulorum facta narrarentur [illegible]bilis magnitudo temporis ad hoc exigeretur: sicut [illegible] gustinus dicit 20. de Ciuitate Dei quòd [illegible] liber [illegible] ex[illegible] prura omnes iudicabuntur, vt dicitur Apoc[illegible] gitetur, quis enim magnitudinem aut longitudinem val[illegible] mare, aut quanto tempore legi poterit libe[illegible] q[illegible] sunt vniuersæ vitæ vniuersorum? Non autem m[illegible] quiritur ad narrandum ore tenus singulor[illegible] in [illegible] legendum si essent in libro materiali scripta. Vn[illegible] est quòd illa quæ dicuntur Matth. [illegible] non vocaliter [illegible] taliter intelligenda sunt esse perfici[illegible]

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quo[illegible] Augustinus, quòd incertum est per quot [illegible] datur, quia non est determinatum vtru[illegible] liter perficiatur. Si enim vocaliter per[illegible] ad hoc exigeretur: si autem m[illegible]

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam si iudicium fiat mentaliter tantùm, verbum Greg. saluari poterit: quia etsi omnibus innotescent sua & aliorum facta diuina virtute hoc faciente, quæ in Euangelio locutio dicitur: tamen illi, qui fidem habuerunt, quam ex verbis Dei conceperunt, ex verbis iudicabuntur: quia dicitur Rom. 2. Qui in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Vnde quodam speciali modo dicetur aliquid his, qui fuerunt fideles, quod non dicetur infidelibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Christus corporaliter apparebit vt ab omnibus corporaliter iudex cognoscatur, quod quidem subitò fieri poterit: sed locutio quæ tempore mensuratur, requireret immensam temporis longitudinem, si vocali locutione iudicium perageretur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm tempus futuri iudicij sit ignotum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd tempus futuri iudicij non sit ignotum. Sicut enim sancti Patres expectabant primum aduentum, ita nos expectamus secundum: sed sancti Patres sciuerunt tempus primi aduentus, sicut patet per numerum hebdomadarum, qui describitur Dan. vnde & reprehenduntur Iudæi, quod tempus aduentus Christi non cognouerunt: vt patet Luc. 12. hypocritæ faciem cæli & terræ nostis probare, hoc autem tempus quomodò non probastis? ergo videtur nobis esse determinatum tempus secundi aduentus, quo Deus ad iudicium veniet.

¶ Præterea, Per signa deuenimus in cognitionem signatorum: sed de futuro iudicio multa signa nobis proponuntur in Scriptura, vt patet Matth. 24. & Luc. 21. & Marc. 13. ergo in cognitionem illius temporis possumus peruenire.

¶ Præterea, Dicit Apostolus 1. Corin. 10. Nos scimus in quos fines seculorum deuenerunt. & 1. Ioan. 3. Filioli, nouissima hora est, &c. cùm ergo iam longum tempus transierit ex quo dicta hæc sunt, videtur quòd saltem nunc scire possumus, quòd vltimum iudicium sit propinquum.

¶ Præterea, Tempus iudicis non oportet esse occultum nisi propter hoc, quòd quilibet solicitus se ad iudicium præparet, dum determinatè tempus ignoret: sed eadem solicitudo remanet etiam si certum esset, quia cuique incertum est tempus suæ mortis. & sicut dicit Augustinus in epistola ad Esitium, in quo quemcunque inuenerit suus nouissimus dies, in hoc eum comprehendet mundo nouissimus dies: ergo non est necessarium tempus iudicij esse occultum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matth. 13. De die illa vel hora nemo nec angeli in cælo nec Filius scit, nisi Pater, dicitur autem Filius nescire, inquantùm nos scire non facit.

¶ Præterea, Primæ Thessalo. 5. Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet. ergo videtur cùm aduentus furis in nocte sit omninò incertus, quod dies vltimi iudicij sit omninò incertus.

CONCLVSIO.

¶ Cùm quæ soli potestati diuinæ subijciantur, soli Deo cognita sint (operatur enim ea in quibus nulla creatura ei cooperatur) conueniens est vt cognitio finis mundi soli Deo reseruetur, iuxta Domini sententiam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus per scientiam suam est causa rerum, vtrumque autem creaturis communicat dum & rebus tribuit virtutem agendi alias res, quarum sunt causæ, & quibusdam etiam cognitionem rerum præbet, sed in vtroque aliquid sibi reseruat. Operatur enim quædam, in quibus nulla creatura ei cooperatur, & similiter cognoscit quædam, quæ à nulla pura creatura cognoscuntur. Hæc autem nulla alia magis esse debent, quàm illa quæ soli diuinæ subiacent potestati, in quibus nulla creatura ei cooperatur & huiusmodi est finis mundi, in quo erit dies iudicij. Non enim per aliquam causam creatã mundus finietur, sicut etiam mundus esse incipit immediatè à Deo. Vnde decenter cognitio finis mundi soli Deo reseruatur, & hanc rationem videtur ipse Dominus assignare Actu. 1. Non est inquit vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate: quasi diceret, quę soli potestati eius reseruata sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in primo aduentu Christus venit occultus, secundum illud Isaiæ 45. Verè tu es Deus absconditus, sanctus Israël saluator: & ideò vt à fidelibus cognosci possit, oportuit determinare tempus determinatè, sed in secundo aduentu veniet manifestè, vt dicitur in Psalmo, Deus manifestè veniet, & cætera. & ideò circa cognitionem aduentus ipsius error esse non poterit, & propter hoc non est simile.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut dicit Augustinus in epistola de die iudicij ad Esitium: Signa quæ in Euangelijs ponuntur, non omnia pertinent ad secundum aduentum, qui erit in fine, sed quædam eorum pertinent ad tempus Hierusalem destructionis, quæ iam præterit, quædam verò & plura pertinent ad aduentum quo quotidie venit in Ecclesiam eam visitans spiritualiter: prout nos inhabitat per fidem & amorẽ. Nec illa quæ in Euangelijs vel Epistolis ponuntur ad vltimum aduentũ spectantia ad hoc possunt valere, vt determinatè tẽpus iudicij possit agnosci: quia illa pericula, quæ pronuntiantur, nunciantia vicinum Christi aduentum, etiam à tempore primitiæ Ecclesiæ fuerunt, quandoque intensiùs quandoque remissiùs vnde & ipsi dies Apostolorum dicti sunt nouissimi dies, vt patet Act. 2. vbi Petrus exponit illud Ioel. 2. Erit in nouissimis diebus, &c. pro tempore illo: & tamen ex illo iam tẽpore tempus plurimum transiuit, & quandoque plures, & quandoque pauciores tribulationes in Ecclesia fuerunt. Vnde non potest determinari, quãtum tempus sit futurum, nec de mense, nec de anno, nec de centum, nec de mille annis, vt Augustinus in eodem libro dicit. Et si credantur in finem huiusmodi pericula magis abundare, non potest tamen determinari, quæ sit illa quantitas periculorum, quæ immediatè diem iudicij præcedet vel Antichristi aduentum: cùm etiam circa tempora primitiuæ Ecclesiæ fuerint persecutiones aliquæ adeo graues, & corruptiones errorum adeo abundarent, quòd ab aliquibus tunc vicinus expectaretur vel imminens Antichristi aduentus, sicut dicitur in ecclesiastica historia: & Hieronymus in libro de Viris illustribus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex hoc quòd dicitur nouissima vel ex similibus locutionibus, quæ in Scriptura leguntur, non potest aliqua determinata quantitas temporis sciri. Non enim est dictum ad significandum aliquam breuem horam temporis, sed ad significandum nouissimum statum mundi, qui est quasi nouissima ætas, quæ quanto temporis spacio duret, non est definitum, cùm etiam nec senio, quod est vltima ætas hominis, sit aliquis certus terminus definitus, cùm quandoque inueniatur durare quantum omnes præcedentes ætates vel plus: vt dicit Augustinus in libro 83. Quæstionum Vnde etiã Apostolus secũdę ad Thessalonicenses secũdo, excludit falsum intellectum, quem quidam ex suis verbis conceperant, vt crederent diem Domini iam instare.

¶ Ad quartum dicendum, quod etiam supposita mortis incertitudine dupliciter ad vigilantiã valet incertitudo iudicij. Primò ad hoc quòd ignoratur vtrùm etiam tantũ differatur, quãtum est hominis vita, vt sic ex duabus partibus incertitudo maiorem diligentiam faciat. Secundo, quantum ad hoc quòd homo non gerit solùm solicitudinem de persona sua, sed de familia, vel ciuitate, vel regno, aut tota Ecclesiã, cuius non determinatur tempus durationis secundum hominis vitam, & tamen oportet vnumquenque horum hoc modo disponi, vt dies Domini inueniat paratos.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm iudicium fiet in valle Iosaphat.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd iudicium non fiet in valle Iosaphat, aut in loco circumstante Quia ad minùs oportet iudicandos in terra stare, eos autem tantùm eleuari in nubibus, quorum erit iudicare: sed tota terra promissionis capere non posset multitudinem iudicandorum: ergo non potest esse, quòd circa vallem illam sit iudicium. (Tho. 4. dist. 48. q. 1 art. 3. q. 4.)

¶ Præterea, Christo in humanitate datum est iudicium vt iustè iudicet, quia iniustè iudicatus est in prætorio Pilati, & sententiam iniusti iudicij in Golgotha suscepit: ergo loca illa magis debent ad iudicium terminari.

¶ Præterea, Nubes fiunt ex resolutione vaporum: sed tunc nulla erit euaporatio vel resolutio: ergo non poterit esse quòd iusti in nubibus obuiam Christo in aëra rapiantur, & sic oportebit & bonos & malos esse in terra, & ita multò amplior locus requiretur quàm sit vallis illa.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioel. 3. Congregabo omnes gentes, & educam eas in valle Iosaphat, & disceptabo ibi cum eis.

¶Præterea, Actu. 1. dicitur: Quemadmodum vidistis eum ascendentem in cælum, ita veniet: sed ipse ascendit in cælum in monte Oliueti, qui præeminet valli Iosaphat. ergo & circa loca illa ad iudicandum veniet.

CONCLVSIO.

¶Sicut Christus ex monte Oliueti in cælum ascendit, sic & circa illum locum eum descensurum probabile est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd qualiter illud iudicium sit futurum, & quomodò homines ad iudicium conueniant, non potest multum per certitudinem sciri: tamen probabiliter potest colligi ex Scripturis, quòd circa locum montis Oliueti descendet, sicut & inde ascendit, vt idem esse ostendatur qui descendit & ascendit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd magna multitudo in paruo spatio comprehendi potest. Sufficit autem ponere quantuncunque spatium circa locum illum ad capiendum multitudinem iudicandorum, dummodo ab illo spatio Christum videre possint, qui in aëre præeminens, & maxima claritate refulgens, à longinquo inspici poterit.

¶Ad secundum dicendum, quòd quamuis per hoc quòd iudicatus est, iustè iudiciariam potestatem meruit, non tamen iudicabit in forma infirmitatis, in qua iniustè iudicatus est: sed in forma gloriosa in qua ad Patrem ascendit. Vnde locus ascensionis magis competit iudicio, quàm locus vbi condemnatus est.

¶Ad tertium dicendum, quòd nubes hîc appellantur (vt dicunt quidam) densitates lucis resplendentis à corporibus sanctorum, & non aliquæ euaporationes ex terra & aqua. Vel potest dici quòd nubes illæ generabuntur diuina virtute ad ostendendum conformitatem in aduentu ad iudicium & ascensionem, vt qui ascendit in nube, ad iudicium veniat, nubes etiam propter refrigerium indicat misericordiam iudicantis.

QVAESTIO OCTVAGESIMAnona, *De iudicantibus & iudicatis in iudicio generali, in octo articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de iudicantibus & iudicatis in iudicio generali.

¶Circa quod quæruntur octo.

¶Primò, vtrùm aliqui homines iudicaturi sunt cum Christo.

¶Secundò, vtrùm voluntariæ paupertati correspondeat iudiciaria potestas.

¶Tertiò, vtrùm angeli sint etiam iudicaturi.

¶Quartò, vtrùm dæmones exequentur sententiam iudicis.

¶Quintò, vtrùm omnes homines in iudicio comparebunt.

¶Sextò, vtrùm aliqui boni iudicandi sint.

¶Septimò, vtrùm aliqui mali.

¶Octauò, vtrùm etiam angeli sint iudicandi.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm aliqui homines iudicabunt cum Christo.

Tho. 4. dist. 47. q. 1. art. 2. q. 1. et sequen.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nulli homines iudicabunt cum Christo. Ioan. 5. Pater omne iudicium dedit Filio, vt omnes homines, &c. sed honorificentia talis non debetur alicui nisi Christo: ergo, &c.

¶Præterea, Quicunque iudicat, habet autoritatem super illud quod iudicat: sed ea, de quibus debet esse futurum iudicium, sicut merita & præmia humana, soli diuinæ autoritati subsunt: ergo nulli competit de his iudicare.

¶Præterea, Iudicium illud non exercebitur vocaliter, sed mentaliter, vt probabilius æstimatur: sed hoc quòd cordibus hominum omnium notificentur merita & demerita, quod est quasi accusatio vel commendatio vel retributio pœnæ & præmij, quod est quasi sententiæ prolatio, sola diuina virtute fiet: ergo nulli alij iudicabunt nisi Christus qui est Deus.

¶SED CONTRA est quod dicitur Matth. 19. Sedebitis super sedes iudicantes duodecim tribus Israël: ergo.

¶Præterea, Isa. [illegible] Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui: ergo videtur quòd etiam alij iudicabunt cum Christo.

CONCLVSIO.

¶Iudicabunt perfecti viri cum Christo inquantum in eis continentur decreta diuinæ iustitiæ, in quibus homines iudicabuntur: non quidem ex propria autoritate, sed Christi sententiam in aliorum notitiam ducendo.

¶RESPONDEO dicendum, quod iudicare multipliciter dicitur. Vno modo quasi causaliter, vt dicatur illud iudicare vnde apparet aliquis iudicandus, & secundum hoc aliq[illegible] dicuntur iudicare comparatione, inquantum ex com[illegible]ratione aliorum aliqui iudicandi ostenduntur, sicut patet Mat[illegible]. Viri Niniuitæ surgent in iudicio, &c. sed sic iu[illegible]are [illegible]dicio communiter & bonorum & malorum est. Al[illegible]o mo[illegible]o dicitur iudicare quasi interpretatiuè, interpretatiuè enim aliquem facere, qui facienti consentit: vnde isti qui consentiunt iud[illegible] sententiam approbando, iudicare dicuntur [illegible] est omnium electorum. Vnde dicitur Sapien. 3. Iudicabunt [illegible] nationes. Tertio modo dicitur iudicare, & quasi per similitudinem: quia scilicet similitudinem iudici[illegible] habet, inquan[illegible] in loco eminenti, sicut iudex, & sicut assessores dicuntur [illegible]re: & secundum hunc modum dicunt quidam quod per[illegible] viri, quibus iudiciaria potestas promittitur, Matth. 19. iu[illegible]bunt, scilicet per honorabilem assessionem, quia superi[illegible] teris apparebunt in iudicio obuiantes Christo in aëra. Sed [illegible] non videtur sufficere ad promissionem Domini complend[illegible] qua dicitur, Sedebitis iudicantes. Videtur enim iudicium sessioni superaddere. Et ideò est quartus modus iudicandi [illegible] perfectis viris conueniet, inquantum in eis continentur d[illegible] diuinæ iustitiæ, ex quibus homines iudicabuntur, sicut [illegible] in quo continetur lex, iudicare dicatur. Vnde Apoc[illegible]. Iu[illegible]cium sedit, & libri aperti sunt. Et per hunc modum ha[illegible] [illegible]cationem Richardus de sancto Vict. exponit. [illegible]cit. Qui diuinæ contemplationi assistunt, qui in libro Sapi[illegible]tiæ quotidiè legunt, velut in cordium voluminibus transcribunt q[illegible] quid perspicua veritatis intelligentia comprehendunt. Et [illegible] quid sunt nota iudicantium corda, diuinitùs in om[illegible] ve[illegible]tatem edocta, nisi quædam Canonum decreta? sed quia iudicare importat actionem in alium procedentem: ideò propriè loquendo, iudicare dicitur qui sententiam loquendo in alterū profert. Sed hoc dupliciter contingit. Vno modo ex propria autoritate, & hoc est illius qui habet dominium in alios & potestatem, cuius regimini subduntur qui iudicantur. Vnde [illegible]us in eos ius ferre, sic iudicare est solius Dei. Alio modo iudicare est sententiam alterius autoritate prolatam in aliorum not[illegible] ducere, quod est sententiam latam pronuntiare, & hoc [illegible] perfecti viri iudicabunt, quia alios ducent in cognitionem [illegible]uinæ iustitiæ, vt sciant quòd iustè pro meritis ei[illegible] [illegible]ebeatur [illegible] sic ipsa reuelatio iustitiæ dicatur iudicium. Vnde [illegible] R[illegible]dus de sancto Victore: Iudices coram iudicandis [illegible]rum libros aperire, est, ad cordium suorum in[illegible] feriorum quorumlibet, sensúmque suum in his quæ ad [illegible] pertinent, reuelare.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio i[illegible]la p[illegible]cedit de iudicio autoritatis, quod soli Christo conuenit.

¶Et similiter dicendum ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd non est inconueniens, ali[illegible]os Sanctorum aliis quædam reuelare vel per modum illu[illegible]nationis sicut superiores angeli inferiores illuminant: v[illegible]l p[illegible] modum locutionis, sicut inferiores superioribus loquuntur.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm iudiciaria potestas correspondeat voluntariæ paupertati.

AD SECVNDVM sic proceditur. [illegible] quòd iudiciaria potestas non correspondeat vo[illegible]riæ paupertati. Hæc enim solutio duodecim [illegible]po[illegible]lis est promissa, Matth. 19. Sedebitis super s[illegible] &c. cùm ergo non omnes voluntariè pauperes sint [illegible] post[illegible] detur quòd non omnibus iudiciaria potestas respond[illegible].

¶Præterea, Maius est offerre sacrificium Deo de propr[illegible] pore, quàm de exterioribus rebus. sed martyres & [illegible] ferunt de proprio corpore sacrificium Deo, v[illegible] [illegible] pauperes de exterioribus rebus: ergo sublim[illegible] [illegible] testatis magis respondet martyribus & virginibus q[illegible] [illegible]luntariè pauperibus.

¶Præterea, Ioan. 5. Est qui accusat vos Moyses, in quo [illegible]pera[illegible] [illegible] vos.

vos. Glo. quia voci eius non credidis. Et Ioann. 12. Sermo quẽ locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die: ergo ex hoc quod aliquis proponit legem vel verbum exhortationis ad instructionem morum, habet quòd iudicet contẽnentes: sed hoc est doctorũ: ergo doctorib[9] magis cõpetit quã pauperib[9].

¶ Præterea, Christus ex hoc quòd iniustè iudicatus est, inquantum homo, meruit vt sit iudex omniũ in humana natura, Ioã. 5. Potestatem dedit ei iudiciũ facere, quia Filius hominis est: sed qui persecutionem patiuntur propter iustitiam iniustè iudicantur: ergo talis potestas magis competit eis quàm pauperibus.

¶ Præterea, Superior non iudicabitur ab inferiori: sed multi benè diuitiis vtentes erunt maioris meriti multis voluntariè pauperibus: ergo voluntariè pauperes non iudicabunt, vbi alij iudicabuntur.

¶ SED CONTRA, Iob. 36. Non saluat impios & iudicium pauperibus tribuet: ergo pauperum est iudicare.

¶ Præterea, Matthæi nono, super illud, Vos qui reliquistis omnia, &c. Dicit gloss. Qui reliquerunt omnia, & secuti sunt Deũ, hi iudices erunt, qui licita habentes rectè vsi sunt iudicabuntur, & sic idem quod prius.

CONCLVSIO.

¶ Non cuilibet pauperi datur iudiciaria potestas, sed ei, qui omnibus relictis, Christum sequentes fuerit, iuxta perfectionem vitæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd paupertati datur iudiciaria potestas specialiter propter tria. Primò, ratione congruitatis, quia voluntaria paupertas est eorum, qui omnibus, quæ mundi sunt, contemptis, soli Christo inhærent: & ideò nõ est eis aliquid quod eorum iudicium à iustitia deflectat. Vnde idonei ad iudicandum redduntur quasi veritatem iustitiæ præ omnibus diligentes. Secundo per modum meriti, quia humilitati respondet exaltatio pro merito, inter omnia autem, quę hominem in hoc mundo despectum faciunt, præcipuè est paupertas vnde & pauperibus excellentia iudiciariæ potestatis promittitur, sic qui propter Christum se humiliat exaltetur. Tertio, quia paupertas disponit ad prædictum modum iudicandi. Ex hoc enim aliquis Sanctorum iudicare dicetur, vt ex dictis patet: quia cor habebit edoctum omni diuina veritate, quam aliis potens erit manifestare, in progressu autem ad perfectionem primum quod derelinquendum occurrit, sunt exteriores diuitiæ, quia hæc sunt vltimò acquisita: quod autem vltimum in generatione est, est primum in destructione: vnde & inter beatitudines, quibus est progressus ad perfectionem, prima ponitur paupertas, & sic paupertati respondet iudiciaria potestas, inquantum est prima dispositio ad potestatem prædictam. Et hinc est quòd non quibuscunque pauperibus etiam voluntariè repromittitur potestas prædicta, sed illi qui relinquentes omnia, sequuntur Christum secundum perfectionem vitæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut Aug. dicit, 20. de Ciuitate Dei: Nequaquam super 12. sedes sessuros esse 12. solos homines, cum illo iudicaturos putare debemus, alioquin quia in locum Iudæ proditoris Apostolum Matthiam legimus ordinatum, Paulus qui plus aliis laborauit, vbi ad iudicandum sedeat, non habebit: vnde duodenario numero significata est vniuersa iudicantium multitudo, propter duas partes septenarij, scilicet tria & quatuor: quæ in se ductæ faciunt duodenarium. Septenarius autem est numerus perfectus: vel propter hoc quòd consistit in duplici senario, qui est numerus perfectus: vel quo ad literam duodecim Apostolis loquebatur, in quorum persona hoc omnibus eorum sequacibus promittebat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virginitas & martyrium non ita disponunt ad retinendum in corde decreta diuinæ iustitiæ, sicut paupertas, sicut è contrario exteriores diuitiæ ex sua sollicitudine suffocant verbum Dei: sicut dicitur Lucæ 8. Vel dicendum quòd paupertas non solùm sufficit ad meritum iudiciariæ potestatis, sed quia est prima pars perfectionis, cui respondet iudiciaria potestas: vnde inter ea quæ sequuntur ad paupertatem, ad perfectionem spectantia, possunt computari & virginitas & martyrium, & omnia perfectionis opera, non tamen sunt ita principalia sicut paupertas, quia principium est maxima pars rei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ille qui legem proposuit, aut exhortatus est, ad bonum iudicabit, causaliter loquẽdo, quia per comparationem ad verba ab ipso prolata vel proposita alij, iudicabuntur: & ideò non respondet propriè potestas iudiciaria prædicationi vel doctrinæ. Vel dicendum secundum quosdam, quòd tria requiruntur ad potestatem ordinariam. Primò abdicatio temporalium curarum, ne impediatur animus à sapientiæ perfectione. Secundò requiritur habitus continens diuinam iustitiam scitam & obseruatam. Tertiò, quòd illam iustitiam alios docuerint, & sic doctrina erit perfectio complens meritum iudiciariæ potestatis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd Christus in hoc quòd iniustè iudicatus est, seipsum humiliauit, oblatus est enim, quia voluit: & meritum humilitatis est iudiciaria exaltatio, qua ei omnia subduntur, vt dicitur Philip. 3. & ideò magis debetur iudiciaria potestas illis qui voluntariè se humiliant, bona temporalia abiiciendo, propter quæ homines à mũdanis honorãtur, quàm his qui ab aliis humiliantur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd inferior non potest iudicare superiorem autoritate propria, sed tamen autoritate superioris potest, sicut patet in iudicibus delegatis: & ideò non est inconueniens, si hoc quasi accidentale præmium pauperibus detur vt iudicent alios, etiam qui sunt excellentioris meriti respectu præmij essentialis.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm angeli debeant iudicare.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli debeant iudicare, Matth. 25. Cùm venerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cũ eo: sed loquitur de aduentu ad iudicium: ergo videtur quòd angeli etiam iudicabuntur.

¶ Præterea, Angelorum ordines nomina sortiuntur ex officio quod exercent: sed quidam ordo angelorum est ordo thronorũ, quod videtur pertinere ad iudiciariam potestatem, thronus enim sedes iudicis, solium regis, cathedra doctoris: ergo aliqui angeli iudicabunt.

¶ Præterea, Sanctis post hanc vitam promittitur angelorum æqualitas: Matthæi, 22. Si ergo homines hanc habebunt potestatem vt iudicent, multo fortiùs & angeli.

¶ SED CONTRA Ioan. 5. Potestatem dedit ei iudiciũ facere, quia Filius hominis est: sed angeli non communicant in humana natura: ergo nec in iudiciaria potestate.

¶ Præterea, Non est eiusdem iudicare & esse iudicis ministrũ: sed angeli erũt in iudicio suo vt ministri, vt dicitur Matthæi 13. Mittet Filius hominis angelos, & colligent de regno eius omnia scandala: ergo angeli non iudicabunt.

CONCLVSIO.

¶ Cùm angeli non sint humanæ naturæ participes, non competit eis iudicare, sed Christo, qui verè homo est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd assessores iudicis debent iudici esse conformes: iudicium autem Filio attribuitur, quia secundum humanam naturam omnibus apparebit tam bonis quàm malis, quanuis tota Trinitas iudicet per autoritatem: & ideò etiam oportet vt assessores iudicis humanam naturam habeant, in qua possint ab omnibus bonis & malis videri, & sic angelis non competit iudicare, quanuis angeli etiam aliquo modo possunt dici iudicare per sententiæ approbationem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut ex gloss. ibidem patet, angeli cum Christo venient non iudices, sed vt sint testes humanorum actuum, sub quorum custodia homines bene vel male egerunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nomen throni attribuitur angelis ratione illius iudicij quod Deus semper exercet, omnia iustissimè gubernando, cuius iudicij angeli sunt quodammodò executores & promulgatores: sed iudicium quod de hominibus per hominem Christum fiet, etiam requirit homines assessores.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hominibus promittitur angelorum æqualitas quantum ad præmium essentiale, nihil tamen prohibet aliquod præmium accidentale exhiberi hominibus, quod angelis non dabitur, vt patet de aureola virginum aut martyrum, & similiter potest dici de iudiciaria potestate.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm dæmones exequentur sententiam iudicis in damnatos.

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd post diem iudicij dæmones non exequentur sententiam iudicis in damnatos: quia secundum Apostolũ 1. Corinth. 15. tunc euacuabit omnem principatum & potestatem & virtutem: ergo cessabit omnis prælatio: sed exequi iudicis sententiam, quandam denotat prælationem: ergo dæmones post diem iudicij non exequentur sententiam iudicis.

¶Præterea, Dæmones magis peccauerunt quàm homines: ergo non est iustum quòd homines per dæmones torqueantur.

¶Præterea, Sicut dæmones suggerunt hominibus mala, ita angeli suggerunt bona: sed præmiare bonos, non est officium angelorum, sed hoc erit ab ipso Deo immediatè: ergo nec punire malos erit officium dæmonum.

¶SED CONTRA est, quòd homines peccatores se diabolo subdiderunt peccando: ergo iustum est vt eis subiiciantur in pœnis, quasi ab eis puniendi.

CONCLVSIO.

¶Quemadmodum beati beatos mutuò illuminant vt angeli, per quos diuinæ illuminationes deferuntur: ita probabile est, quòd dæmones, damnatos torquebunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc tangitur à Magistro in litera duplex opinio, & vtraque videtur Dei iustitiæ competere: ex hoc enim quòd homo peccat, iustè dæmoni subiicitur, sed dæmon iniustè ei præest. Opinio ergo illa quæ ponit dæmones, in futurum post diem iudicij hominibus non præesse in pœnis, respicit ordinem diuinæ iustitiæ ex parte dæmonum punientium. Contraria verò opinio respicit ordinem diuinæ iustitiæ ex parte hominum punitorum: quæ autem earum verior sit, certum nobis esse non potest. Verius tamen æstimo quòd sicut ordo seruabitur in saluatis, quòd quidam à quibusdam illuminabuntur & perficientur, eò quòd ordines cælestis hierarchiæ perpetui erunt, ita seruabitur ordo in pœnis, vt homines per dæmones puniantur, ne totaliter diuinus ordo, quo angelos medios inter naturam humanam & diuinam constituit, annulletur. Dicit enim Hierony. Sicut vtique per angelos bonos diuinæ illuminationes deferuntur, ita etiam dæmones sunt executores diuinæ iustitiæ in malos, nec ob hoc minuitur aliquid de dæmonum pœna, quia in hoc etiam quòd alios torquent, ipsi torquebuntur. Ibi enim miserorum societas miseriam non minuet, sed augebit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prælatio illa, quæ dicitur euacuanda per Christum in futuro, est accipienda secundum modum prælationis, quæ est secundum statum huius mundi, in quo & homines hominibus principantur, & angeli hominibus, & angeli angelis, & dæmones dæmonibus, & hoc totum ad perducendum ad finem vel abducendum à fine: tunc autem cùm omnia ad finem illum peruenerint, non erit prælatio abducens, sed conseruans in fine boni vel mali.

¶Ad secũdum dicendum, quòd quamuis meritum dæmonum non requirat quòd hominibus præferantur, quia iniustè sibi homines subiecerunt, tamen hoc requirit ordo naturę ipsorum ad naturam humanam. Bona enim naturalia in eis integra manent, vt Dionys. dicit 4. de Diui. nominibus.

¶Ad tertium dicendum, quòd angeli boni non sunt causa principalis præmij electis, quia hoc omnes immediatè à Deo percipiunt: sed tamen quorundam accidentalium præmiorum angeli hominibus sunt causa, inquantum per superiores angelos inferiores & angeli & homines illuminantur de aliquibus secretis diuinorum, quæ ad substantiam beatitudinis non pertinent: & similiter principalem pœnam damnati excipient immediatè à Deo, scilicet exclusionem perpetuam à visione Dei, alias autem pœnas sensibiles non est inconueniens hominibus per dæmones infligi. In hoc tamẽ est differentia, quia meritum exaltat, sed peccatum deprimit: vnde cùm natura angelica sit altior quàm humana, quidam propter excellentiam meriti in tantum exaltabuntur, quòd talis exaltatio excedet altitudinem naturæ & præmij in quibusdam angelis. Vnde quidam angeli per quosdam homines illuminabuntur, sed nulli homines peccatores propter aliquem gradum malitię peruenient ad illam eminentiam, quæ debetur naturæ dæmonum.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm omnes homines in iudicio compareant.

D QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd non omnes homines in iudicio compareant. Quia dicitur Mat. 15. Sedebitis super sedes iudicantes duodecim tribus Israel: sed non omnes homines pertinent ad illas tribus duodecim: ergo videtur quòd non omnes in iudicio compareant. [illegible]

¶Præterea, Idem videtur per hoc quod dicitur in Psalmo, Nõ resurgent impij in iudicio: sed multi sunt tales: ergo videtur quòd non omnes compareant.

¶Præterea, Ad hoc aliquis ad iudicium ducitur, vt eius merita discutiantur: sed quidam sunt qui nulla merita habuerunt, sicut pueri ante perfectam ætatem decedentes: ergo illos in iudicio comparare necesse non est.

¶SED CONTRA est quod dicitur Actuum 4. Quod Christus est constitutus à Deo iudex viuorum & mortuorum: sed sub istis differentiis cõprehenduntur omnes homines, qualitercunque viui à mortuis distinguantur: ergo omnes in iudicio comparebunt.

¶Præterea, Apoc. 1. dicitur: Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus: hæc autem non essent, si non omnes in iudicio comparerent: ergo &c.

CONCLVSIO.

¶Sicut Christus pro omnibus passus est (etsi non omnes passionis suæ effectum sentiant) ic congruum est, vt omnes iudicio illius sistant ad videndam suam exaltationem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd potestas iudic[illegible] a Christo homini collata est in præmium humilitatis, quam passione exhibuit, ipse autem sua passione sanguinem pro omnibus fudit, quantum ad sufficientiam, licet non in omnibus effectum habuit propter impedimentum in aliquibus inuentum: & ideò congruum est vt omnes homines in iudici[illegible] congregentur ad videndum eius exaltationem in humana natu[illegible], secundum quam constitutus est iudex à Deo viuorum & mortuorum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quò[illegible] sicut dicit Aug. 20. de Ciui. Dei: Non quia dictum est, Iudicantes duodecim [illegible] bus Israël, tribus Leui, quæ tertiadecima est, iudi[illegible]anda non erit, aut solùm illum populum, sed etiam gentes cæteras iudicabunt: ideò autem per duodecim tribus omnes aliæ gentes intelliguntur, quia in sortem duodecim tribuum per Christum sunt vocatæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd hoc quod dicitur, Non resurgent impij in iudicio si referatur ad omnes peccatores, sic [illegible] ligendum est, quòd non resurgent ad hoc quod iudicent. [illegible] autem impij dicantur infideles, sic intelligendum est quod [illegible] surgent ad hoc quòd iudicentur, quia iam iudicati sunt: sed [illegible] nes resurgent, vt in iudicio compareant ad gloriam iu[illegible] tuendam.

¶Ad tertium dicendum, quòd etiam pueri ante perf[illegible]ctam ætatem decedentes, in iudicio comparebunt, non vt iudicentur [illegible] vt videant gloriam iudicis.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm boni in iudicio iudicentur.

D SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd [illegible] li boni in iudicio iudicentur. Quia Ioan. 3. [illegible] in eum, non iudicatur, sed omnes boni credi[illegible] eum non ergo iudicabuntur.

¶Præterea, Illi non sunt beati, quibus est incerta sua beat[illegible] do, ex quo Aug. probat, dæmones nunquam fuisse beatos. [illegible] sancti homines nunc sunt beati: ergo certi sunt de sua bea[illegible] dine: sed quod certum est, non adducitur ad iudicium: [illegible] ni non iudicabuntur.

¶Præterea, Timor beatitudini repugnat: sed extremum [illegible] cium quod tremendum maximè dicitur, non poterit fieri [illegible] timore eorum, qui sunt iudicandi: vnde etiam Gregorius super illud Iob 40. Cùm sublatus fuerit, timebunt ange[illegible] Consideremus quomodò tunc iniquorum conscientia [illegible] tietur, quando etiam iustorum vita turbatur: ergo b[illegible] iudicabuntur.

¶SED CONTRA, Videtur quòd omnes boni iu[illegible] quia dicitur 2. Corint. 5. Omnes astabimus ante tribunal [illegible] sti, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit [illegible] sit bonum siue malum: sed nihil est aliud iudicari: e[illegible]o [illegible] iudicabuntur.

¶Præt

¶Præterea, Vniuersale omnia comprehendit: sed illud iudicium dicitur vniuersale: ergo omnes iudicabuntur.

CONCLVSIO.

¶Beati omnes quantum ad præmiorum retributionem iudicabuntur: quantum verò ad meritorum discussionem qui notabilem alicuius mali meriti habent, non iudicabuntur: at illi qui negotijs terrenis sunt implicati, ita tamen vt sua peccata per eleemosynas expiarent, iudicabuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ad iudicium duo pertinent, scilicet discussio meritorum, & retributio præmiorum. Quantum ergo ad acceptionem præmiorum omnes iudicabuntur, & vnusquisque recipiet ex diuina sententia præmiũ merito respondens: sed discussio meritorum non fit nisi vbi est quædam meritorum commixtio bonorum cum malis. Illi autem qui ædificant supra fundamentum fidei aurum & argentum & lapides pretiosos, diuinis seruitijs totaliter insistentes, qui nullam admixtionem notabilem alicuius mali meriti habent, in eis discussio meritorum locum non habet, sicut illi qui rebus mundi penitus abiectis, sollicitè cogitant solùm quæ Dei sunt: & ideò saluabuntur, sed non iudicabuntur: illi verò qui ædificant super fidei fundamentum ligna, fœnum, stipulam, qui adhuc scilicet amant secularia, & terrenis negotijs implicantur, ita tamen quòd nihil Christo præponant, sed student peccata eleemosynis, habent quidem commixtionem bonorum meritorum cum malis: & ideò discussio meritorum in eis locum habet, vnde tales quantum ad hoc & iudicabuntur, & tamen saluabuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia punitio est effectus iustitiæ, præmiatio autem misericordiæ: & ideò magis iudicio, quod est actus iustitiæ antonomasticè punitio attribuitur, vt interdũ iudicium pro ipsa condẽnatione accipiatur, & sic intelligitur autoritas inducta, vt per Glossam ibidem patet.

¶Ad secundum dicendum, quòd discussio meritorum electis non erit ad tollendum certitudinem beatitudinis à cordibus ipsorum iudicandorum, sed vt præeminentia bonorum meritorum ad mala ostendatur omnibus manifestè, & sic Dei iustitia comprobetur.

¶Ad tertium dicendum, quòd Gregorius loquitur de iustis in carne mortali existentibus. Vnde supra præmiserat: Hi qui in corporibus reperiri poterunt, quamuis iam fortes atque perfecti adhuc in carne sint positi, non possunt in tanti terroris turbine nulla formidine concuti: vnde patet quòd terror ille referendus est ad tempus, immediatè iudicium præcedens, timendum quidem, maximè malis. non autem bonis, quibus nulla erit mali suspicio.

¶Rationes autem quæ sunt ad oppositum, procedũt de iudicio quantum ad retributionem præmiorum.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrùm mali iudicabuntur.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd nulli mali iudicabuntur. Sicut contingit infidelium damnatio, ita & eorum, qui in mortali decedunt: sed propter damnationis certitudinem dicitur Ioan. 3. Qui non credit, iam iudicatus est: ergo eadem ratione nec alij peccatores iudicabuntur.

¶Præterea, Vox iudicis est valde terribilis eis, qui per iudiciũ condemnantur: sed sicut in litera ex verbis Grego. habetur, ad infideles locutio iudicis non fiet: si ergo fieret ad fideles damnandos, ipsi infideles de sua infidelitate commodum reportarent, quod est absurdum.

¶SED CONTRA, Videtur quòd omnes mali sint iudicandi, quia omnibus malis infligetur pœna secundum quantitatem culpæ: sed hoc sine definitione iudicij esse non potest: ergo mali iudicabuntur.

CONCLVSIO.

¶Infideles condemnabuntur, cùm in eis nullum sit fidei fundamentum.

¶RESPONDEO. dicendum, quòd iudicium quod est pœnarum retributio, pro peccatis omnibus competit: iudiciũ autem quod est discussio meritorum solùm fidelibus, quia in infidelibus non est fidei fundamentum, quo sublato, omnia opera sequentia perfecta rectitudinem intentionis carent, vnde non est in eis aliqua permixtio bonorum operum vel meritorum ad mala, quæ discussionem requirat: sed fideles in quibus manet fidei fundamentum, ad minus fidei actum laudabilem habent, quamuis non sit meritorius sine charitate, tamen quantum est de se, est ordinatus ad meritum: & ideò in eis iudicium discussionis locum habet: vnde ipsi fideles qui fuerunt saltem numero ciues ciuitatis Dei, iudicabuntur vt ciues in quos sine discussione meritorum sententia mortis non feretur: sed infideles condemnabuntur, vt hostes qui consueuerunt apud homines absque meritorum audacia æstimari.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis eis, qui in mortali decedunt, pro certo constet de eorum damnatione: quia tamen aliqua quæ pertinent ad bene merendum, habent annexa, oportet ad manifestationem diuinæ iustitiæ, vt discussio de eorum meritis fiat, per quam ostendatur, eos iustè à Sanctorum ciuitate excludi, cuius esse ciues numero exteriùs videbantur.

¶Ad secundum dicendum, quòd allocutio illa spiritualiter intellecta non erit aspera fidelibus condemnandis, quia in eis aliqua sibi placentia manifestabit quæ in infidelibus inueniri non possunt, quia sine fide impossibile est Deo placere, Heb. 11. Sed sententia condemnationis, quæ in omnes fertur, omnibus terribilis erit.

¶Ratio verò in contrarium adducta procedebat de iudicio retributionis.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrùm angeli in futuro iudicentur.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd angeli in futuro iudicentur. Quia dicitur 1. Corint. 6. Nescitis, quia angelos iudicabimus: sed hoc non potest referri ad statum præsentis temporis: ergo referri debet ad futurum.

¶Præterea, Iob 40. dicitur de Behemoth, per quem diabolus intelligitur: Cunctis videntibus præcipitabatur. & Marc. 1. exclamauit dæmon ad Christum: Venisti ante tempus perdere nos. & Glos. dicit ibidem, quòd dæmones in terra Dominum cernentes, se continuo iudicandos esse credebant. ergo videtur quòd eis finale iudicium reseruetur.

¶Præterea, Secundę Petri 2. dicitur: Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in iudicium reseruari: ergo videtur quod angeli iudicabuntur.

¶SED CONTRA, Deus non iudicabit bis in idipsum: sed mali angeli iam iudicati sunt. Vnde Ioan. 16. Princeps mũdi iam iudicatus est: ergo in futuro angeli non iudicabuntur.

¶Præterea, Perfectior est bonitas vel malitia angelorũ, quàm aliquorum hominum in statu viæ: sed quidam homines boni & mali non iudicabuntur, vt dicitur in litera: ergo nec angeli boni vel mali iudicabuntur.

CONCLVSIO.

¶Cùm in bonis angelis nihil mali inueniri possit, neque in malis Angelis aliquid boni, nullo modo iudicium discussionis eis competit. sed quantum ad propria merita iam iudicati sunt: iudicio tamen retributionis iudicabuntur, quantum ad merita, quæ alios incitarunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd iudicium discussionis nullo modo habet locum neque in bonis angelis, neque in malis: quia neque in bonis potest aliquid mali inueniri, neque in malis aliquid boni ad iudicium pertinens. Sed si loquamur de iudicio retributionis, sic est distinguẽda duplex retributio. Vna respondens proprijs meritis angelorum, & hæc à principio fuit vtrisque facta: vnde quidam in beatitudine sublimati sunt, quidam in miseria demersi. Alia retributio est, quæ respondet meritis bonis vel malis per angelos procreatis, & hæc retributio in futuro iudicio fiet, quia boni angeli amplius gaudium habebunt de salute eorum, quos ad meritum induxerunt, & mali ampliùs torquebuntur, multiplicata malorum ruina, qui per eos ad mala sunt incitati. Vnde directè loquendo, iudicium nec ex parte iudicantium neque iudicandorum erit angelorum, sed hominum: sed indirectè quodammodò respiciet angelos, inquãtum actibus hominum fuerunt commixti.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud verbum Apostoli est intelligendum de iudicio comparationis, quia quidam homines quibusdam angelis superiores inuenientur.

¶Ad se-

¶ Ad secundum dicendum, quòd ipsi dæmones cunctis videntibus præcipitabuntur, quia in perpetuum in inferni carcerem detrudentur, vt iam non sit eis liberum egredi extrà, quia hoc eis non concedebatur nisi secundum quòd ordinabatur ex diuina prouidentia ad hominum vitam exercendam.

¶ Et similiter dicendum est ad tertium.

QVAESTIO NONAGESIMA,

De forma iudicis venientis ad iudicium, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerádum est de forma iudicis venientis ad iudicium.

¶ Circa quod quæruntur tria.

¶ Primò, vtrùm Christus in forma humanitatis sit iudicaturus.

¶ Secundò, vtrùm apparebit in forma humanitatis gloriosa.

¶ Tertiò, vtrùm diuinitas possit sine gaudio videri.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm Christus in forma humanitatis sit iudicaturus.

Tho.4. dist.48. q.1. art.1. & seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Christus in forma humanitatis non sit iudicaturus. Iudicium enim autoritatem requirit in iudicante: sed autoritas super viuos & mortuos est in Christo, secundũ quòd est Deus: sic enim est & Dominus & creator omnium: ergo in forma diuinitatis iudicabit.

¶ Præterea, In iudice requiritur potestas inuincibilis: Vnde Eccle.7. Noli quærere fieri iudex nisi valeas virtute disrumpere iniquitates: sed virtus inuincibilis conuenit Christo, secundũ quòd est Deus: ergo in forma diuinitatis iudicabit.

¶ Præterea, Ioan.5. dicitur: Omne iudicium dedit Filio, vt omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem: sed honor æqualis patri non datur filio secundum humanam naturam: ergo non iudicabit secundum formam humanam.

¶ Præterea, Dani.7. dicitur, Aspiciebã donec throni positi sunt, & Antiquus dierum sedit: throni autem iudiciariam potestatẽ designant, antiquitas autẽ de Deo dicitur ratione æternitatis: vt Diony. dicit in libro de diui. nomi. ergo iudicare conuenit Filio prout est æternus: ergo non secundum quòd homo.

¶ Præterea, Augustinus dicit, & habetur in litera, quòd per Dei verbum fit animarum resurrectio, per verbum factum in carne Filium hominis fit resurrectio corporum: sed iudicium illud finale pertinet magis ad animam quàm ad carnem: ergo magis conuenit iudicare Christo, secundum quòd est Deus, quàm secundum quòd est homo.

¶ SED CONTRA, Ioan.5. Potestatem dedit ei iudiciũ facere, quia filius hominis est.

¶ Præterea, Iob 36. Causa tua quasi impij, iudicata est: Glossa Pilato. ideò iudicium causámque recipies: Glo. Vt iustè iudices. sed Christus secundum humanam naturam est iudicatus à Pilato: ergo secundum humanam naturam iudicabit.

¶ Præterea, Eius est iudicare, cuius est legem condere: sed Christus in humana natura apparens nobis legem Euangelij dedit: ergo secundum eandem naturam iudicabit.

CONCLVSIO.

¶ Cùm vltimum iudicium hanc ob causam ordinetur, vt boni recipiantur in regnum cæleste, mali verò ab eo arceantur, congruum est vt Christus secundum humanam naturam sit mundum iudicaturus, cuius redemptionis beneficio ad regnum cælorum admittimur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd iudicium aliquod dominium in iudicando requirit: vnde Roma.14. Tu quis es qui iudicas alienum seruum? & ideò secundum hoc Christo competit iudicare, quòd dominium super homines habet, de quibus principaliter erit finale iudicium. Ipse autem est noster dominus, non solũ ratione creationis, quia dominus ipse est Deus, Ipse fecit nos, & non ipsi nos, sed etiam ratione redemptionis, quod ei competit secundum humanam naturam, vnde Roma.14. in hoc Christus mortuus est & resurrexit, vt & mortuorum dominetur. Ad præmium autem vitæ æternæ nobis creationis bona non sufficerent, nisi redemptionis beneficium adderetur, propter impedimentum quod naturæ creatæ superuenit ex peccato primi parentis. Vnde cùm finale iudicium ad hoc ordinetur, vt aliqui admittantur ad regnum, & aliqui excludantur à regno, conueniens est vt ipse Christus secundum humanam naturam, cuius redemptionis beneficio ad regnum admittimur, illi iudicio præsideat: & hoc est quod dicitur Actuum 10. quod ipse cõstitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum: & quia per redemptionem humani generis non solùm homines reparauit, sed vniuersaliter totam creaturam, secundum quòd tota creatura, reparato homine, melioratur, vt habetur Colossen.1. Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in cælis, siue in terris: & ideò non solùm super homines, sed super vniuersam creaturam Christus per suam passionem dominiũ promeruit & potestatem iudiciariam: Matth. vlti. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in Christo secũdum diuinam naturam est autoritas diuina respectu vniuersalis creaturæ ex iure creationis, sed in Christo secundum humanam naturam est autoritas dominij, quam promeruit per passionem, & est quasi autoritas secundaria & acquisita, sed prima est naturalis & æterna.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quãuis Christus, secundum quòd homo, non habeat à se inuincibilem potestatem ex naturali virtute humanæ speciei, tamen ex dono diuinitatis etiam in humana natura inuincibilem habet potestatem, secundum quòd omnia sunt subiecta pedibus eius, vt dicitur 1. Corinth.15. & Heb.2. & ideò iudicabit in humana natura, sed ex diuinitatis virtute.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Christus non suffecisset ad humani generis redemptionem, si purus homo fuisset: & ideo ex hoc ipso quòd secũdum humanam naturam genus humanum redimere potuit, ac per hoc iudiciariam potestatem consecutus est, manifestè ostenditur quòd ipse est Deus, & ita æqualiter honorandus cum Patre, non inquantum homo, sed inquantum Deus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in illa visione Dani. manifestè totus exprimitur ordo iudiciariæ potestatis, quæ quidem sicut in prima origine est in ipso Deo & specialiùs in Patre, qui est fons totius deitatis: & ideò præmittitur primo quòd Antiquus dierum sedit: sed à Patre iudiciaria potestas traducta est in Filium non solùm ab æterno secundum diuinam naturam, sed etiam in tempore secundum humanam, in qua eam meruit: & ideò subiungitur in visione prædicta, Ecce cum nubibus cæli quasi Filius hominis veniebat, & vsque ad Antiquum dierum peruenit, & dedit ei potestatem & honorem & regnum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd Augustinus loquitur, vt per appropriationem quandam reducantur effectus, quos in humana natura fecit ad causas aliquo modo similes, & quia secundum animam sumus ad imaginem & similitudinem Dei, secundum autem carnem sumus eiusdem speciei cum homine Christo: ideò ea quæ in animabus nostris Christus fecit, diuinitati attribuit, quæ verò in carne fecit vel facturus est, attribuit eius carni: quamuis caro eius, inquantũ est diuinitatis organũ, vt dicit Dama. habeat etiã effectum in animabus nostris, secundũ id quod dicitur Hebr.10. quòd sanguis eius emundauit conscientias nostras ab operibus mortuis, & sic etiam verbum caro factum est causa resurrectionis animarum. Vnde etiam secũdum humanam naturam conuenienter est iudex, non solùm corporalium, sed etiam spiritualium bonorum.

ARTICVLVS II

¶ Vtrùm Christus in iudicio apparebit in forma humanitatis gloriosa.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Christus in iudicio non apparebit in forma humanitatis gloriosa. Ioan.19. Videbunt in quem transfixerunt. Glos. Quia in ea carne venturus est, in qua crucifixus est: sed crucifixus est in forma infirma: ergo in forma infirmitatis apparebit, non in forma gloriosa.

¶ Præterea, Matth.24. dicitur, quòd apparebit signum Filij hominis in cælo, id est, signum crucis: vt Chrysost. dicit, quòd veniet in iudicio Christus non solum vulnerum cicatrices, sed etiam ipsam mortem exprobratissimam ostendens: ergo videtur quòd non apparebit in forma gloriosa.

¶ Præterea, Secundum hanc formam Christus in iudicio apparebit, quæ ab omnibus conspici possit. sed Christus secundum formam

formam humanitatis gloriosam non poterit videri ab omnibus bonis & malis, quia oculus non glorificatus non videtur esse proportionatus ad vidēdam claritatem gloriosi corporis: ergo non apparebit in forma gloriosa.

¶ Præterea, Illud quod promittitur iustis in præmium, non conceditur iniustis: sed videre gloriam humanitatis promittitur iustis in præmium, Ioannis decimo. Ingredietur & egredietur & pascua inueniet, id est, resurrectionē in diuinitate & humanitate: vt Augustinus exponit. & Isaiæ 33. Regem in decore suo videbunt: ergo in iudicio non apparebit omnibus in forma gloriosa.

¶ Præterea, Secundum illam formam Christus iudicabit in qua iudicatus est. Vnde super illud Ioannis quinto, Sicut Filius quos vult glorificat: dicit Glossa, In qua forma iniustè iudicatus est, iustè iudicabit, vt possit ab impiis videri: sed iudicatus est in forma infirmitatis: ergo & in eâdem in iudicio apparebit.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Lucæ 21. Tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate: maiestas autem & potestas ad gloriam pertinent: ergo in forma gloriosa apparebit.

¶ Præterea, Ille qui iudicat, debet eminere illis qui iudicantur: sed electi qui iudicabuntur à Christo, corpora gloriosa habebunt: ergo multo fortiùs iudex in forma gloriosa apparebit.

¶ Præterea, Sicut iudicari est infirmitatis, ita iudicare est autoritatis & gloriæ: sed in primo aduentu, quo Christus venit ad hoc quòd iudicaretur, in forma infirmitatis apparuit: ergo in secundo aduentu ad hoc quòd iudicet, apparebit manifestè in forma gloriosa.

CONCLVSIO.

¶ Sicut decuit, christum vt pro nobis apud Patrem satisfaceret, formam serui accipere: sic conueniens est, vt in iudicio vltimo in gloria sua appareat, iustitiam Patris in homines demonstraturus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Christus dicitur Dei & hominum mediator, inquantùm pro hominibus satisfecit, & interpellat apud Patrem, & ea quæ sunt Patris, hominibus communicat: secundum quòd dicitur Ioannis 17. Claritatem quam dedisti mihi, dedi eis: secundum hoc autem vtrunque ei conuenit, quod cum vtroque communicat extremorum. Inquantùm enim cum hominibus communicat, vices hominum gerit apud Patrem, inquantùm verò cum Patre communicat, dona Patris transmittit ad homines. Quia ergo in primo aduentu ad hoc venit, vt pro nobis, satisfaceret apud Patrem, in forma nostræ infirmitatis apparuit: quia verò in secundo aduentu ad hoc venit, vt iustitiam Patris in homines exequatur, demonstrare gloriam habebit, quæ inest ei ex communicatione ad Patrem: & ideò in forma gloriosa apparebit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in eâdem forma apparebit, sed non similiter se habente.

¶ Ad secundum dicendum, quòd signum crucis apparebit in iudicio non ad iudicium tunc existentis infirmitatis, sed præteritæ, vt per hoc iustior condemnatio eorum appareat, qui tantam misericordiam neglexerunt, & eorum præcipuè qui Christum iniustè persequuti sunt. Cicatrices autem quæ in eius corpore apparebunt, non pertinebunt ad aliquam infirmitatem, sed erunt indicia maximæ virtutis, qua Christus per passionem & infirmitatem de hostibus triumphauit. Etiam exprobratissimam mortem ostendet, non sensibiliter eam oculis ingerens, ac si tunc eam pateretur, sed ex his quæ apparebunt, scilicet indiciis præteritæ passionis homines in recogitationem præteritæ mortis adducet.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpus gloriosum habet in potestate sua vt se demonstret oculo non glorioso, vt patet ex his quæ dicta sunt: & ideò in forma gloriosa Christus ab omnibus poterit videri.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut amici gloria est delectabilis, ita gloria & potestas eius qui odio habetur maximè contristat: & ideò sicut visio humanitatis Christi erit iustis in præmium, ita inimicis Christi erit in supplicium: vnde Isaiæ 26. Videant & confundantur zelantes populi, & ignis, id est, inuidia, hostes tuos deuoret.

¶ Ad quintum dicendum, quòd forma accipitur ibi pro natura humana, in qua iudicatus est, & etiam iudicabit: non autem pro qualitate naturæ, quæ non erit eadem in iudicante, scilicet infirma, quæ in iudicato fuit.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm diuinitas à malis sine gaudio videri possit.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd diuinitas à malis sine gaudio videri possit. Constat enim quòd impij manifestissimè cognoscent Christum esse Deum: ergo diuinitatem eius videbunt: & tamen de visione Christi non gaudebunt: ergo sine gaudio videri poterit.

¶ Præterea, Voluntas impiorum peruersa non magis aduersatur humanitati Christi, quàm eius diuinitati: sed in hoc quòd videbunt gloriam humanitatis, cedet eis in poenam, vt dictum est: ergo multò fortiùs si diuinitatem eius viderent, magis contristarentur, quàm gauderent.

¶ Præterea, Ea quæ sunt in affectu, non de necessitate sequuntur ad ea quæ sunt de intellectu. Vnde August. dicit, Procedit intellectus, & sequitur tardus aut nullus affectus: sed visio ad intellectum pertinet, gaudium autem ad affectum: ergo poterit esse diuinitatis visio sine gaudio.

¶ Præterea, Omne quod recipitur in aliquo, recipitur per modum accipientis, & non per modum recepti: sed omne quod videtur, quodammodò in vidente recipitur: ergo quamuis in se diuinitas sit delectabilissima, tamen visa ab illis qui sunt tristitia absorpti, non delectabit, sed magis contristabit.

¶ Præterea, Sicut se habet sensus ad sensibile, ita intellectus ad intelligibile: sed ita est in sensibus, quòd palato non sano poena est panis, qui sano est suauis, vt dicit Aug. & similiter accidit in aliis sensibus: ergo cùm damnati habeant intellectum indispositum, videtur quòd visio lucis increatæ magis afferat eis poenam, quàm gaudium.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, ex quo patet quòd essentia beatitudinis in Dei visione consistit: sed de ratione beatitudinis est gaudium: ergo diuinitas sine gaudio videri non poterit.

¶ Præterea, Ipsa essentia diuinitatis est essentia veritatis: sed vnicuique est delectabile videre verum. Nam omnes homines natura scire desiderant, vt dicitur in 1. Metaph. ergo diuinitas sine gaudio videri non potest.

¶ Præterea, Si aliqua visio non semper est delectabilis contingit, eam quandoque esse tristabilem: sed visio intellectiua nunquam est contristabilis, quia delectationi, quæ est in intelligendo, non opponitur aliqua tristitia, vt dicit Philosophus: cùm ergo diuinitas videri non possit nisi per intellectum, videtur quòd diuinitas sine gaudio videri non possit.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Deus sit essentialiter ipsa bonitas, non potest sine gaudio videri.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in quolibet appetibili duo possunt cōsiderari, scilicet id quod appetitur, vel quod est delectabile, & id quod est ratio appetibilitatis in ipso: sicut autem secundum Boe. in libr. de Hebdo. Id quod est, habere aliquid præterquàm quod ipsum est, potest, ipsum verò esse nihil aliud præter se habet admixtum: ita id quod est appetibile vel delectabile, potest habere aliquid aliud admixtum, vnde non sit delectabile vel appetibile: sed id quod est ratio delectabilitatis, nihil habet admixtum, vel habere potest propter quod non sit delectabile vel appetibile: res autem quæ sunt delectabiles per participationem bonitatis, quæ est ratio appetibilitatis & delectabilitatis, possunt apprehensa non delectare: sed id quod per essentiam suam est bonum, impossibile est quòd eius essentia apprehensa non delectet. Vnde cùm Deus essentialiter sit ipsa bonitas, non potest sine gaudio videri.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd impij manifestè cognoscent Christum esse Deum, non per hoc quod diuinitatem eius videāt, sed propter manifestissima diuinitatis indicia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd diuinitatem secundum quòd est in se, nullus potest odio habere, sicut nec ipsam bonitatem: sed quantum ad aliquos diuinitatis effectus dicitur ab aliquibus odio haberi, inquantum scilicet aliquid agit vel præcipit quod est contrarium voluntati: & ideò visio diuinitatis nulli potest esse non delectabilis.

¶ Ad ter

¶Ad tertium dicendum, quòd verbum Aug. est intelligendum quando id quod apprehenditur per intellectum præcedẽtem, est bonum per participationem, & nõ per essentiam, sicut sunt omnes creaturæ: vnde potest in eis esse aliquid, quare affectus non moueatur. Similiter etiam in via Deus cognoscitur per effectus, & intellectus non attingit ad essentiam ipsius bonitatis: vnde non oportet quòd affectus intellectum sequatur, sicut sequeretur si essentiam eius videret, quæ est ipsa bonitas.

¶Ad quartum dicendum, quòd tristitia non nominat dispositionem, sed magis passionem: omnis autem passio à contraria causa fortiori superueniente tollitur, & non aliam tollit, & ita tristitia damnatorum tolleretur, si Deũ per essentiam viderent.

¶Ad quintum dicendum, quòd per indispositionem organi tollitur proportio naturalis ipsius organi ad obiectum, quod natum est delectare, & propter hoc delectatio impeditur: sed dispositio, quæ est in damnatis, non tollit naturalem proportionem, quia sunt ordinati ad diuinã bonitatem, cùm imago semper in eis maneat: & ideò non est simile.

QVAESTIO NONAGESIMA- *prima, De qualitate mundi & resurgentium post iudicium, in quinque articulos diuisa.*

ONSEQVENTER agendũ est de qualitate mundi & resurgentiũ post iudicium, vbi triplex cõsideratio occurrit. Prima, de statu & qualitate mundi. Secunda, de statu beatorum. Tertia, de statu malorum.

¶Circà primum quæruntur quinque.

¶Primò, vtrùm Innouatio mundi sit futura.

¶Secundò, vtrùm motus corporum cælestium cessabit.

¶Tertiò, vtrùm corpora cælestia tunc magis fulgeant.

¶Quartò, vtrùm elementa maiorem claritatẽ recipient.

¶Quintò, vtrùm animalia & plantæ remanebunt.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm mundus innouabitur.

Tho. 4. dist. 48. q. 2. art. 1. & seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd mundus nunquam innouabitur. Nihil enim est futurum, nisi quod aliquando fuerit secundum speciẽ. Eccles. 1. Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est: sed nunquam mundus aliam dispositionem habuit, quàm nunc habet quantum ad partes essentiales & ad genera & ad species: ergo nunquam innouabitur.

¶Præterea, Innouatio, alteratio quædam est: sed impossibile est vniuersum alterari: quia etiam alteratum reducitur ad aliquod alterans non alteratum, quod tamen secundũ locum mouetur, quod non est extra vniuersum ponere: ergo non potest esse quòd mundus innouetur.

¶Præterea, Genes. 1. dicitur, quòd Deus die septimo requieuit ab omni opere quod patrârat: & exponunt Sancti, quod requieuit à nouis creaturis condendis. Sed in illa prima conditione non fuit alius modus rebus impositus, quàm ipse, quem nũc naturali ordine tenent: ergo nunquam alium habebunt.

¶Præterea, Ista rerum dispositio, quæ nunc inest rebus, naturalis est: si ergo in aliam dispositionem transmutentur, illa dispositio erit eis innaturalis. Sed illud quod est innaturale & per accidens, non potest esse perpetuum, vt patet in 1. Cæl. & mun. ergo etiam illa dispositio nouitatis quandóque ab ipso remouebitur, & ita erit ponere circulationem quandam in mundo: sicut Empedocles & Origenes posuerunt: & quòd post hunc mundum sit alius mundus iterum, & post illum iterum alius.

¶Præterea, Nouitas gloriç in prçmiũ rationali creaturç datur: sed vbi non est meritum, nõ potest esse præmiũ: cùm ergo creaturæ insensibiles nil meruerint, videtur quòd nõ innouabũtur.

¶SED CONTRA est quod habetur Isai. 66. Ecce, ego creo nouos cælos & terram nouam, & non erunt in memoria priora. & Apoc. 21. Vidi cælum nouum & terram nouam: primum enim cælum & prima terra abiit.

¶Præterea, Habitatio debet habitatori congruere: sed mundus factus est vt sit habitatio hominis, sed homo innouabitur: ergo similiter & mundus.

¶Præterea, Omne animal diligit sibi simile, Eccles. 13. ex quo patet quòd similitudo est ratio amoris: sed homo habet aliquã similitudinem cum vniuerso, vnde minor mundus dicitur: ergo homo vniuersum mundum diligit naturaliter: ergo & eius bonum concupiscit: & ita vt satisfiat hominis desiderio, debet etiam vniuersum meliorari.

CONCLVSIO.

¶Cùm mundus propter hominem factus esse credatur, conueniens est, vt sicut homo glorificatus erit, sic & mundum innouari.

¶RESPONDEO dicendum, quòd omnia corpora propter hominem facta esse creduntur: vnde & omnia dicuntur ei subiecta. Seruiunt autem homini dupliciter. Vno modo ad sustentationem corporalis vitæ: alio modo ad profectum cognitionis diuinæ, inquantum homo per ea quæ sunt facta inuisibilia Dei conspicit, vt dicitur Rom. 1. ergo ministerio primo creaturarum homo glorificatus nullo modo indigebit, cùm eius corpus sit futurum omninò incorruptibile, diuina virtute, id faciẽte per animam, quam immediatè glorificat. Secundo etiam ministerio non indigebit homo quantùm ad cognitionem intellectiuam, quia tali cognitione Deum Sancti videbunt immediatè, per essentiam. Sed ad hanc visionem essentialem oculus carnis attingere non poterit: & ideò vt eius etiam solatium sibi congruens de visione diuinitatis præbeatur, inspiciet diuinitatem in suis effectibus corporalibus, in quibus manifesta indicia diuinæ maiestatis apparebunt, & præcipuè in carne Christi: & post hoc in corporibus beatorum, & deinceps in omnibus aliis corporibus: & ideò oportebit vt etiam alia corpora maiorem influentiam à diuina bonitate suscipiant: non tamen speciẽ variantem, sed addentem cuiusdam gloriæ perfectionem, & hæc erit mundi innouatio: vnde simul mundus innouabitur, & homo glorificabitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Salomon ibi loquitur de cursu naturalium: quod patet ex hoc quod subditur, Nihil sub Sole nouum: cùm enim Sol circulariter moueatur, oportet ea quæ Solis virtuti subsunt, circulationem aliquã habere, quæ consistit in hoc quòd illa quæ priora fuerunt, iterum redeunt specie eâdem, numero diuersa: vt dicitur in fine libri de Generatione: ea verò quæ ad statum gloriæ pertinent, Soli non subsunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd illa ratio procedit de alteratione naturali, quæ habet agens naturale quod ex necessitate naturæ agit. Non enim potest tale agens variam dispositionem inducere nisi ipsum alio modo & alio se habeat: sed ea quæ diuinitùs fiunt, procedunt ex libertate voluntatis: vnde sine aliqua immutatione Dei volentis, potest nunc hęc nunc illa dispositio ab illo in vniuerso existere: & sic renouatio non reducitur in aliquod principium motum, sed in principium immobile, scilicet Deum.

¶Ad tertium dicendum, quòd pro tanto dicitur Deus die septimo à nouis creaturis condendis cessasse, quia nihil postea factũ est quod priùs non præcessit in aliqua similitudine secundum genus vel speciem, vel ad minus sicut in principio seminali, vel etiam sicut in potentia obedientiali. Dico ergo quòd nouitas mundi futura præcessit in operibus sex dierum, in quadam remota similitudine, scilicet in gloria & in gratia angelorum, præcessit etiam in potentia obedientiæ, quæ tunc creaturæ est indita ad talem nouitatem suscipiendam à Deo agente.

¶Ad quartum dicendum, quòd illa dispositio nouitatis nõ erit naturalis nec contra naturam, sed erit supra naturam: sicut gratia & gloria sunt supra animæ naturã, & erit à perpetuo agente quod eam perpetuo conseruabit.

¶Ad quintum dicendum, quòd quamuis corpora sensibilia nõ meruerint illam gloriam, propriè loquendo: homo tamen meruit, vt illa gloria toti vniuerso conferretur, inquantùm hoc cedit in augmentum gloriç hominis: sicut aliquis homo meretur, vt ornatioribus vestibus induatur, quem tamen ornatum ipsa vestis nullo modo meretur.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm motus corporum cælestium cessabit.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd motus corporum cælestium in illa mũdi innouatione non cessabit. Quia Genes. 8. dicitur, Cunctis diebus terræ frigus & æstus, æstas & hyems, nox & dies non requiescent: sed nox & dies, & æstas & hyems efficiuntur

cinntur per motum Solis: ergo nunquam motus Solis cessabit.

¶ Præterea, Hierem. 31. dicitur, Hæc dicit Dominus, qui dat Solem in lumine diei, ordinem Lunæ & stellarum in lumine noctis, qui turbat mare & sanat fluctus eius, Si steterint leges istæ coram me, tunc & semen Israel nunquam deficiet, sed in perpetuum permanebit: ergo leges diei & noctis & fluctuum maris quæ ex motu cæli causantur, in perpetuum erunt: ergo motus cæli nunquam cessabit.

¶ Præterea, Substantia corporum cælestium semper erit: sed frustra est ponere aliquid, nisi ponatur illud propter quod est factum: corpora autem cælestia ad hoc sunt facta, vt diuidant diem & noctem, & sint in signa & tempora, dies & annos: Genesis primo: quod non possunt facere nisi per motum; ergo motus eorum semper manebit.

¶ Præterea, In illa mundi nouatione totus mundus meliorabitur: ergo nulli corpori remanenti aufertur quod est de sui perfectione: sed motus est de perfectione corporis cęlestis: quia, vt dicitur in secundo de Cælo & mundo. illa corpora participant diuinam bonitatem per motum: ergo motus cæli non cessabit.

¶ Præterea, Sol successiuè illuminat diuersas partes mundi, secundum quòd circulariter mouetur: si ergo motus circularis cæli cesset, sequetur quòd in aliqua superficie terræ erit perpetua obscuritas, quod non conuenit illi nouitati.

¶ Præterea, Si motus cessaret, hoc non esset nisi inquantùm motus aliquam imperfectionem in cælo ponit, vtpote lassitudinis, vel laboris, quod non potest esse, cùm motus ille sit naturalis, & cælestia corpora sint impassibilia: vnde in suo motu non fatigantur, vt dicitur in secundo Cæli & mundi. ergo motus cæli nunquam cessabit.

¶ Præterea, Frustra est potentia, quæ non reducitur in actum: sed in quocunque situ ponatur corpus cæli, est in potentia ad alium situm: ergo nisi reduceretur in actum, illa potentia frustra remaneret, & semper esset imperfecta: sed non potest reduci in actum, nisi per motum localē: ergo semper mouebitur.

¶ Præterea, Illud quod se habet indifferenter ad plura, aut vtrunque attribuetur ei, aut nullum: sed Sol indifferenter se habet ad hoc quòd sit in Oriente vel Occidente: aliàs motus eius non esset vniformis per totum, quia ad locum vbi naturaliùs esset, velociùs moueretur: ergo vel neuter situs attribuitur ei, scilicet Soli, vel vterque: sed nec vterque nec neuter potest ei attribui nisi successiuè: oportet enim si quiescit, quòd in aliquo situ quiescat: ergo corpus Solis in perpetuum mouebitur, & eâdem ratione omnia corpora cælestia.

¶ Præterea, Motus cæli est causa temporis: si ergo motus cæli deficiat, oportet tempus deficere: quod si deficeret, deficeret in instanti: definitio enim Instantis est in octauo Physic. quod est initium futuri & finis præteriti: & sic post vltimum instans temporis esset tempus, quod est impossibile: ergo motus cæli nunquam cessabit.

¶ Præterea, Gloria non tollit naturam, sed motus, cæli est naturalis ei: ergo per gloriam ei non tollitur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Apocalypsis decimo, quòd angelus qui apparuit, iurauit per Viuentem in secula, quòd tempus ampliùs non erit, scilicet postquam vnus angelus tuba cecinerit, qua canente, mortui resurgent: vt dicitur 1. Corinth. decimoquinto. sed si non est tempus, non est motus: ergo motus cæli cessabit.

¶ Præterea, Isa. 60. Non occidet vltrà Sol tuus, & Luna tua non minuetur: sed occasio Solis & diminutio Lunæ ex motu cæli causatur: ergo motus cæli quandoque cessabit.

¶ Præterea, Vt probatur in secundo de Generatione, motus cæli est propter continuam generationem in istis inferioribus: sed generatio cessabit completo numero electorum: ergo motus cæli cessabit.

¶ Præterea, Omnis motus est propter aliquem finem, vt dicitur in secundo Meta. sed omnis motus, qui est propter finem, habito fine, quiescet: ergo vel motus cæli nunquam consequetur finem suum, & sic esset frustra, vel aliquando quiescet.

¶ Præterea, Quies est nobilior, quàm motus, quia secundum hoc quòd res sunt immobiles, Deo assimilantur, in quo est summa immobilitas: sed corporum inferiorum motus terminatur naturaliter ad quietem: ergo cùm corpora cælestia sint multò nobiliora, eorum motus naturaliter ad quietem terminabitur.

CONCLVSIO.

¶ Homine glorificato motus cæli cessabit, diuina voluntate id faciente.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa istam quæstionem est triplex positio. Prima est Philosophorum, qui dicunt quòd motus cæli semper durabit: sed hoc non est consonum fidei nostræ, quæ ponit certum numerum electorum præfinitum à Deo, & sic oportet quòd generatio non in perpetuum duret, & eâdem ratione nec alia quæ ad generationem hominum ordinantur, sicut est motus cæli & variationes elementorum. Alij verò dicunt quòd motus cæli cessabit secundum naturam: sed hoc etiam est falsum. Quia omne corpus quod naturaliter quiescit, & naturaliter mouetur, habet locum, in quo naturaliter quiescit, ad quem mouetur naturaliter, & à quo nō recedit nisi per violentiam: nullus autem talis locus potest assignari corporis cælestis, quia non est magis naturalis Soli accessus ad punctum Orientis quàm recessus ab eo: vnde vel motus eius non esset naturalis totaliter, vel motus eius non terminaretur naturaliter ad quietem.

¶ Vnde dicendum est secundum alios, quòd motus cæli cessabit in illa mundi innouatione, non quidem ex aliqua naturali causa, sed diuina voluntate faciente. Corpus enim illud, sicut & alia, in ministerium hominis facta sunt dupliciter, vt priùs dictum est: altero autem horum ministeriorum homo post statum gloriæ indigebit, scilicet secundum quòd corpora ei deseruiunt ad sustentationem corporalis vitæ. Hoc autem modo seruit ei corpus cæleste per motum, inquantùm per motum cæli multiplicatur genus humanum, & generantur plantæ & animalia, quæ vsui hominum sunt necessaria, & etiam temperies in aëre efficitur conseruans sanitatem: vnde homine glorificato, motus cæli cessabit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verba illa intelliguntur de terra secundum statum istum, in quo potest esse generationis principium, & corruptionis plantarum, quod patet ex hoc quod ibi dicitur, Cunctis diebus terræ sementis & messis: & simpliciter hoc concedendum est, quòd quandiu terra erit sementibus & messibus apta, motus cæli non cessabit.

¶ Et similiter dicendum est ad secundum, quòd Dominus loquitur ibi de duratione seminis Israël secundum præsentē statum, quod patet ex hoc quod dicit, Et semen Israël deficiet, vt non sit gens coram me cunctis diebus. Vicissitudo enim dierū post istum statum non erit: & ideò leges, de quibus fecerat mētionem, post istum statum non erunt.

¶ Ad tertium dicendum, quòd finis, qui ibi assignatur corporibus cælestibus, est finis proximus, quia est proprius eorum actus: sed iste actus vlteriùs ordinatur, ad alium finem, scilicet ad ministerium humanū, vt patet per id quod habetur Deute. 4. Ne fortè oculis eleuatis ad cælum videas Solem & Lunam & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea quæ creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cælo sunt: & ideò magis debet sumi iudicium de corporibus cælestibus secundum ministerium hominum, quàm secundum finem in Genesi assignatum: corpora autem cælestia per modum alium in ministerium hominis glorificati cedent, sicut priùs dictum est: & ideò non sequitur quòd frustra remaneant.

¶ Ad quartum dicendum, quòd motus non est de perfectione corporis cælestis, nisi inquantum per hoc est causa generationis in istis inferioribus: & secundum hoc etiam motus ille facit corpus cæleste participare diuinam bonitatem, per quandam similitudinem causalitatis: non autem motus est de perfectione substantiæ cæli, quæ remanebit: & ideò non sequitur quòd motu cessante, aliquid de perfectione cæli tollatur, secundū quòd remanebit.

¶ Ad quintum dicendum, quòd omnia corpora elementorum habebunt in semetipsis quandam gloriæ claritatem: vnde quāuis aliqua superficies terræ non illuminetur à Sole, nullo tamen modo remanebit ibi obscuritas.

¶ Ad sextum dicendum, quòd Rom. 8. super illud, Omnis creatura ingemiscit, &c. dicit Gloss. Ambros. expressè, quòd omnia elementa cum labore explent sua officia, sicut Sol & Luna non sine labore statuta sibi implent spatia, quod est causa nostri: vnde quiescent nobis assumptis: labor autem ille, vt credo, non significat aliquam fatigationem vel passionem illis

corporibus accidentem ex motu, cùm motus ille sit naturalis, nihil habet de violentia, vt probatur in primo de Cælo & mūdo. sed labor ibi intelligitur defectus ab eo, quòd aliquid intendit: vnde quia motus ille ordinatus est ex diuina prouidētia ad complendum numerum electorum, illo non completo, nōdum assequitur illud ad quod ordinatus est: & ideò similitudinariè dicitur labor, sicut homo qui non habet quod intendit: & hic etiā defectus à cælo tolletur, impleto numero electorum. Vel potest referri ad desiderium futuræ innouationis, quam ex diuina dispositione expectat.

¶ Ad septimum dicendum, quòd corpori cælesti non inest aliqua potentia, quæ perficiatur per locum, vel quæ facta sit propter hunc finem, qui est esse in tali loco: sed hoc modo se habet potentia ad vbi in corpore cælesti, sicut se habet potentia artificis ad hoc quòd faciat diuersas domos vnius modi, quarum si vnam faciat, non dicitur frustra potentiam habere: & similiter in quocunque statu ponatur corpus cæleste, potentia quæ est in ipso ad vbi, non remanebit incompleta, nec frustra.

¶ Ad octauum dicendum, quòd quanuis corpus cæleste secundum suam naturam æqualiter se habet ad omnem situm, qui est ei possibilis: tamen si cōparetur ad ea quę sunt extra ipsum, non æqualiter se habet ad omnes situs, sed secundum vnum situm nobilius disponitur Sol in die quàm in nocte: & ideò probabile est cùm tota innouatio mundi ad hominem ordinetur, quòd cælum habeat in illa nouitate nobilissimum situm, qui est possibilis in respectu ad nostrum habitabilem. Vel secundum quosdam cælum quiescet in illo situ, in quo factum fuit, aliâs aliqua reuolutio remaneret incompleta. Sed ista ratio nō videtur conueniens, quia cùm aliqua reuolutio sit in cælo, quæ non finitur nisi in triginta millibus annorum, sequeretur quòd mundus deberet tandiu durare, quod non videtur probabile. Et præterea secundū hoc posset sciri quando mūdus finiri debet. Probabiliter enim colligitur ab Astrologo, in quo situ corpora cælestia sunt facta, considerato numero annorum, qui cōputantur ab initio mundi, & eodem modo posset sciri certus annorum numerus, in quo ad dispositionem similem reuertetur: tempus autem finis mundi ponitur esse ignotum.

¶ Ad nonum dicendum, quòd tempus quandoque deficiet motu cæli deficiente, nec illud nunc vltimum erit principium futuri: dicta enim definitio non datur de nunc, nisi secundū quod est continuans partes temporis, non secundum quòd est terminans totum tempus.

¶ Ad decimum dicendum, quòd motus cæli non dicitur naturalis, quòd sit pars naturæ, eo modo quo principia naturæ naturalia dicuntur, nec iterum quòd habeat principium actiuum in natura corporis, sed receptiuum tantùm: principium autem actiuum huiusmodi est in substantia spirituali, vt dicit Commen. in princip. Cæl. & mun. Et ideò non est incōueniens, si per nouitatem gloriæ motus ille tollatur: non enim eo ablato, natura corporis cælestis variabitur.

¶ Alias rationes concedimus, scilicet tres primas, quæ sunt ad oppositum, quia debito modo cōcludunt. Sed quia aliæ duæ videntur concludere quòd motus cæli naturaliter cesset: ideò respondendum est ad eas.

¶ Ad primam ergo earum dicendum, quòd motus cessat eo habito propter quod est, si illud sequatur motum & non concomitetur ipsum. Illud autem propter quod est motus cęlestis, secundum Philosophos, concomitatur motum, scilicet imitatio diuinæ bonitatis in causalitate, quam habet super inferiora: & ideò non oportet quòd naturaliter motus ille cesset.

¶ Ad secundam rationem dicendum, quod quanuis immobilitas sit simpliciter nobilior, quàm motus: tamen motus in eo, quòd potest consequi aliquam perfectam participationem diuinæ bonitatis, est nobilior quàm quies in illo, quòd nullo modo per motum posset illam perfectionem cōsequi: & ratione hac terra quę est infimum elementorum, est sine motu, quanuis ipse Deus qui est nobilissimus rerum sine motu sit, à quo corpora nobiliora mouentur: & inde est quòd motus corporum superiorum possent poni secundum viam naturæ perpetuari, nec vnquam ad quietem terminari, quanuis motus inferiorum corporum ad quietem terminentur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm in corporibus cælestibus claritas augeatur in illa innouatione.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in corporibus cælestibus claritas nō augeatur in illa innouatione. Innouatio enim in corporibus superioribus erit per ignis purgationem: sed ignis non pertingit ad corpora cælestia: ergo nō innouabuntur per maioris claritatis susceptionem.

¶ Præterea, Sicut corpora cælestia per motum sunt causa generationis in istis inferioribus, ita & per lucem: sed cessante generatione, cessabit motus, vt dictū est: ergo similiter cessabit lux cælestium corporum magis quàm augeatur.

¶ Præterea, Si innouato homine, corpora cælestia innouantur, oportet quòd eo deteriorato, fuerint etiam ea deteriorata: sed hoc non videtur probabile, cùm illa corpora sint inuariabilia quantùm ad eorum substantiam: ergo nec innouato homine, innouabuntur.

¶ Præterea, Si tunc deteriorata fuerunt, oportet quòd tantum deteriorata fuerunt, quantum dicuntur esse melioranda in hominis innouatione: sed dicitur Isa. 30. quòd erit lux Lunæ sicut Solis: ergo & in primo statu ante peccatū Luna lucebat quantùm nunc lucet Sol: ergo quandocunque Luna erat super terram, faciebat diem, sicut nunc Sol, & hoc manifestè apparet esse falsum per id quod dicitur Gene. 1. quòd Luna facta est vt præesset nocti: ergo homine peccante non sunt cælestia corpora diminuta lumine, & ita nec eorum lumen augebitur in hominis glorificatione.

¶ Præterea, Claritas corporum cælestium ordinatur ad vsum hominum, sicut aliæ creaturæ: sed post resurrectionem claritas Solis non cedet in hominis vsum. Dicitur enim Isa. 60. Non erit tibi ampliùs Sol ad lucendum per diem, nec splendor Lunæ illuminabit te. & Apoc. 21. Ciuitas illa non eget Sole neque Luna, vt luceant in ea: ergo eorum claritas non augebitur.

¶ Præterea, Non esset sapiens artifex, qui maxima instrumenta faceret ad aliquod modicum artificium construendum: sed homo est quoddam minimum comparatione cælestium corporum, quæ sua ingenti magnitudine, quasi incomparabiliter hominis quantitatem excedunt: imò etiam totius terræ quantitas se habet ad cælum, vt punctus ad sphæram, vt Astrologi dicunt: cùm ergo Deus sit sapientissimus, non videtur quòd finis creationis cæli sit homo, & ita non videtur quòd eo peccante, cælum deterioratum sit, nec eo glorificato melioretur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 30. Erit lux Lunæ sicut Solis lux, & lux Solis septempliciter.

¶ Præterea, Totus mundus innouabitur in melius: sed cælum est nobilior pars mundi corporalis: ergo in melius mutabitur: sed hoc non potest esse nisi maiori claritate resplendeat: ergo crescet eius claritas.

¶ Præterea, Omnis creatura, quæ ingemiscit & parturit, expectat reuelationem gloriæ filiorum Dei, vt dicitur Roma. 8. Sed corpora cælestia sunt huiusmodi, vt ibidem dicit Gloss. Expectant gloriam Sanctorum: sed non expectarent, nisi ex hoc eis aliquid accresceret: ergo claritas eis per hoc accrescet, quia præcipuè decorantur.

CONCLVSIO.

¶ Corpora cælestia maiorem claritatem accipient in illa innouatione, vt quasi sensibiliter Deus ab homine videatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ad hoc innouatio mundi ordinatur, vt mundo innouato manifestis indicijs, quasi sensibiliter Deus ab homine videatur. Creatura autem præcipuè in Dei cognitionem ducit sua specie & decōre, quæ manifestat sapientiam facientis & gubernantis. Vnde dicitur Sapientiæ 13. A magnitudine speciei cognoscibiliter poterat videri Creator eorum: pulchritudo autem cælestium corporum præcipuè consistit in luce. Vnde Eccles. 43. dicitur, Species cæli gloria stellarum mundum illuminans in excelsis Dominus. Et ideò præcipuè quantùm ad claritatem corpora cælestia meliorabuntur: quantitas autem & modus meliorationis illi soli cognita est, qui erit meliorationis autor.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ignis purgans non causabit innouationis formam, sed disponet tantùm ad eam, purgando à fœditate peccati, & ab impuritate commixtionis quæ in corporibus cælestibus nō inuenitur: & ideò quāuis corpora cælestia per ignem non sint purganda, sunt tamen diuinitus innouanda.

¶ Ad secundum dicendum, quòd motus non importat aliquam perfectionem in eo quòd mouetur, secundum quòd in se consideratur, cùm sit actus imperfecti, quanuis possit pertinere ad perfectionem corporis lucentis, inquantùm est causa alicuius: sed lux pertinet ad perfectionem corporis lucentis, etiã in substantia sua consideratu: & ideò postquàm corpus cæleste desinet esse causa generationis, remanebit claritas eius, & non remanebit motus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd super illud Isa. 30. Erit lux Lunæ sicut lux Solis, dicit Glossa, Omnia propter hominem facta, sunt in eius lapsu peiorata, & Sol & Luna suo lumine minorata, quæ quidem minoratio à quibusdam intelligitur secundum realem minorationem luminis. Nec obstat, quòd corpora cælestia secundum naturam sunt inuariabilia, quia illa variatio facta est à diuina virtute. Alij verò probabiliùs intelligunt minorationem illam esse, dicentes non secundum realem luminis defectum, sed quod ad vsum hominis, qui non tantùm beneficium ex lumine corporum cælestium post peccatum consequutus est, quantùm antè fuisset, per quem etiam modum dicitur Genes. 3. Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi: quæ tamen antè spinas & tribulos germinasset, sed non in hominis pœnam. Nec tamen sequitur, si lux cælestium corporum per essentiam minorata non est homine peccante, quod realiter non sit agenda in eius glorificatione: quia peccatum hominis non immutauit statum vniuersi, cùm etiam homo priùs & post animalem vitam habuerit, quæ motu & generatione corporalis creaturæ indiget: sed glorificatio hominis statum totius corporalis creaturæ immutabit, vt dictum est: & ideò non est simile.

¶ Ad quartum dicendum, quòd minoratio illa, vt probabiliùs æstimatur, non fuit secundum substantiam, sed secundum effectum. Vnde non sequitur quòd Luna existens super terram, diem fecisset, sed quod tantum commodum ex lumine Lunæ homo habuisset, sicut nunc habet ex lumine Solis: sed post resurrectionem quando lux Lunæ augebitur secundum rei veritatem non erit alicubi nox super terram, sed solùm in centro terræ, vbi erit Infernus: quia tunc, vt dicitur, Luna lucebit quantùm lucet nunc Sol: Sol autem in septuplum quàm nunc: corpora autem beatorum septies magis Sole, quanuis hoc non sit aliqua autoritate vel ratione probatum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd aliquid plus cedere in vsum hominis est dupliciter. Vno modo propter necessitatem, & sic nulla creatura cedet in vsum hominis, quia ex Deo plenam sufficientiam habebit, & hoc significatur Apoca. 21. autoritate inducta, quæ dicit quòd ciuitas illa non indiget Sole vel Luna. Alius vsus est ad maiorem perfectionem, & sic homo aliis creaturis vtetur non quasi necessariis ad perueniendum in finem, sicut nunc eis vtitur.

¶ Ad sextum dicendum, quòd ratio illa est Rabbi Moysi, qui omninò improbare nititur, mundum propter hominem esse factum. Vnde & hoc quod in Veteri Testamento de innouatione mundi legitur, sicut patet in autoritatibus Isaiæ inductis, dicit esse metaphoricè dictum, vt sicut alicubi dicitur obtenebrari Sol, quando in magnam tristitiam incidit, vt nesciat quid faciat, qui est modus loquendi in Scriptura: ita etiam est econuersò. Dicitur enim Sol magis lucêre & totus mundus innouari, quando ex statu tristitiæ in maximam exultationem conuertitur. Sed hoc dissonat ab autoritatibus & opinionibus Sanctorum. Vnde rationi illi inductæ hoc modo respondendum est, quòd quanuis corpora cælestia maximè excedant corpus humanum, tamen multò plus excedit anima rationalis corpora cælestia, quàm ipsa excedant corpus humanum. Vnde non est inconueniens, ea propter hominem esse facta, non sicut ad principalem finem, quia principalis finis omnium est Deus.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm elementa innouabuntur per receptionem alicuius claritatis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd elementa non innouabuntur per receptionem alicuius claritatis. Sicut enim lux est qualitas corporis cælestis propria, ita calidum, & frigidum, & humidum, & siccum sunt qualitates elementorum: ergo sicut cælum innouatur per augmentum claritatis, ita debent innouari elementa per augmentum qualitatum actiuarum & passiuarum.

¶ Præterea, Rarum & densum sunt qualitates elementorum, quas elementa in illa innouatione non amittent: sed raritas & densitas elementorum resistere videntur claritati, cùm corpus clarum oporteat esse condensatum: vnde raritas aëris nõ videtur quòd possit claritatem pati: & similiter nec densitas terræ, quę peruietatem tollit: ergo non potest esse, quòd elementa innouentur per alicuius claritatis additionem.

¶ Præterea, Constat quòd damnati erunt in terra: sed ipsi erunt in tenebris non solùm interioribus, sed etiam exterioribus: ergo terra non dotabitur claritate, & eâdem ratione nec alia elementa.

¶ Præterea, Multiplicatio claritatis in elementis multiplicat calorem. Si igitur in illa innouatione erit maior claritas elementorum, quàm nunc sit, erit etiam per consequens maior caliditas & sic videtur quod transmutabuntur à suis naturalibus qualitatibus quę insunt eis secundum certam mensuram, quod est absurdum.

¶ Præterea, Bonum vniuersi quod consistit in ordine & harmonia, dignius est quàm aliquod bonum alicuius naturæ singularis: sed si vna creatura efficiatur melior, tollitur bonum vniuersi, quia non remanebit eadem harmonia: ergo si corpora elementaria, quæ secundum gradum suæ naturæ, quem tenent in vniuerso, claritatis debent esse expertia, claritatem accipiant, magis ex hoc deperibit perfectio vniuersi, quàm accrescet.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Apocal. 21. Vidi cælum nouum & terram nouam: sed cælum innouabitur per maiorem claritatem: ergo & terra, & similiter alia elementa.

¶ Præterea, Corpora inferiora fuerunt in vsum hominis, sicut & superiora: sed creatura corporalis remunerabitur per ministerium, quod homini exhibuit, vt videtur dicere Gloss. Roma. 8. ergo etiam elementa clarificabuntur sicut corpora cælestia.

¶ Præterea, Corpus hominis est ex elementis compositum: ergo partes elementorum, quæ sunt in corpore hominis, glorificato homine, glorificabuntur per receptionem claritatis: sed eandem conuenit esse dispositionem totius & partis: ergo & ipsa elementa conuenit claritate dotari.

CONCLVSIO.

¶ Cùm oporteat corpora inferiora maximè perfici secundum claritatem, in qua communicabunt cum cælestibus corporibus, elementa induentur claritate quadam, non tamen æqualiter.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut est ordo cælestium spirituum ad terrenos spiritus, scilicet humanos, ita etiam est ordo cælestium corporum ad corpora terrestria. cùm autem creatura corporalis sit facta propter spiritualem, & per eam regatur, oportet similiter disponi corporalia sicut & spiritualia disponuntur. In illa autem vltima rerum consummatione spiritus inferiores accipient proprietates superiorum spirituum, quia homines erunt sicut angeli in cælis, sicut dicitur Matth. 22. & hoc erit inquantum ad maximam perfectionem peruenient, secundum quod humanus spiritus cum angelico conuenit. Vnde etiam similiter cùm corpora inferiora cum cælestibus non communicent nisi in natura lucis & diaphani: vt dicitur in 2. de Anima: oportet corpora inferiora maximè perfici secundum claritatem. Vnde omnia elementa claritate quadam vestientur, non tamen æqualiter, sed secundum suum modum. Dicitur enim quòd terra erit in superficie peruia sicut vitrum, aqua sicut crystallus, aer vt cælum, ignis vt luminaria cæli.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd innouatio mundi ordinatur ad hoc, quod homo etiam sensu in corporibus quodammodo per manifesta indicia diuinitatem videat. Inter sensus autem nostros spiritualior est visus & subtilior: & ideò quantum ad qualitates visiuas, quarum principium est lux, oportet omnia corpora inferiora meliorari, qualitates autem elementares pertinent ad tactum, qui est maximè materialis, & earum excessus contrarietatis magis est contristatiuus quàm delectatiuus: excessus autem lucis erit delectabilis, cùm

contrarietatem non habeat, nisi propter organi debilitatem quæ tunc non erit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aër non erit clarus sicut radios proiiciens, sed sicut diaphanum illuminatum. Terra verò quamuis ex natura sui opacitatem habeat propter defectum lucis: tamen ex diuina virtute in superficie gloria claritatis vestietur sine præiudicio densitatis ipsius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in loco Inferni non erit terra glorificata per claritatem, sed loco huius gloriæ habebit pars illa terræ spiritus rationales hominum & dæmonum, qui quamuis ratione culpæ sint infimi: tamen ex dignitate naturæ sunt qualibet qualitate corporali superiores. Vel dicendum, quòd etiam si sit tota terra glorificata, nihilominus reprobi in tenebris exterioribus erunt: quia etiam ignis Inferni, qui quantùm ad aliquid, eis lucebit: quantum ad aliud, eis lucere non poterit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd claritas illa erit in istis corporibus in quibus calidictatem non causat: quia corpora ista tunc inalterabilia erunt, sicut modò sunt cælestia.

¶ Ad quintum dicendum, quòd non tolletur propter meliorationem elementorum ordo vniuersi: quia etiam omnes aliæ partes meliorabuntur, & sic remanebit eadem harmonia.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm plantæ & animalia remaneant in illa innouatione.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd plantæ & animalia remaneant in illa innouatione. Elementis enim non debet aliquid subtrahi quod ad eorum ornatum pertinet: sed animalibus & plantis elementa ornari dicuntur: ergo non auferentur in illa innouatione.

¶ Præterea, Sicut elementa homini seruierunt, ita etiam animalia, & plantæ & corpora mineralia: sed elementa propter prædictum ministerium glorificabuntur: ergo similiter animalia & plantæ & corpora mineralia.

¶ Præterea, Vniuersum remanebit imperfectum, si aliquid quod est de perfectione eius, auferatur: sed species animalium & plantarum & corporum mineralium sunt de perfectione vniuersi: cùm ergo non debeat dici quòd mundus in sua innouatione imperfectus remaneat, videtur quòd oporteat dicere plantas & alia animalia remanere.

¶ Præterea, Animalia & plantæ habent nobiliorem formam, quàm ipsa elementa: sed mundus in illa innouatione in melius immutabitur: ergo magis debet remanere animalia & plantæ, quàm elementa, cùm sint nobiliora.

¶ Præterea, Inconueniens est dicere, quòd naturalis appetitus frustretur: sed secundum naturalem appetitum animalia & plantæ appetunt esse perpetua, & si non secundum indiuiduũ, saltem secundum speciem, & ad hoc ordinatur eorum generatio continua, vt in secundo de Generatione dicitur: ergo inconueniens est dicere quòd istæ species aliquando deficiant.

¶ SED CONTRA, Si plantæ & animalia remanebũt, aut omnia, aut quædam. Si omnia, oporteb[illegible] etiam bruta quæ fuerunt mortua, resurgere, sicut & homines, quod dici non potest: quia cùm forma eorum in nihilum cedat, non potest eadẽ numero resumi. Si autem non omnia, sed quædam, cùm non sint maior ratio de vno quàm de alio, quòd in perpetuum maneat, videtur quòd nullum eorum in perpetuum remanebit: sed quicquid remanebit post mundi innouationem, in perpetuum erit generatione & corruptione cessante: ergo plantæ & animalia penitus post mundi innouationem non erunt.

¶ Præterea, Secundum Philosophum in 2. de Generatione, animalibus & plantis & huiusmodi corruptibilibus speciei perpetuitas non conseruatur, nisi ex continuatione motus cælestis: sed tunc ille cessabit: ergo non poterit perpetuitas in illis speciebus conseruari.

¶ Præterea, Cessante fine, cessare debet id quod est ad finem, sed animalia & plantæ facta sunt ad animalem vitam hominis sustentandam: vnde dicitur Genes. 9. Sicut olera virentia dedi vobis omnem carnem: sed post illam innouationem animalis vita in homine non erit: ergo nec plantæ nec animalia remanere debent.

CONCLVSIO.

¶ Cùm plantæ & animalia non possint ordinari ad incorruptionem, non remanebunt in illa mundi innouatione.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm innouatio mundi propter hominem fiat, oportet quòd innouationi hominis conformetur. Homo autem innouatus de statu corruptionis in incorruptionem transibit, & perpetuæ quietis, primæ ad Corinth. 15. Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: & ideò mundus hoc modo innouabitur abiecta omni corruptione, vt perpetuò maneat in quiete. Vnde ad illam innouationem nihil ordinari poterit, nisi quod habet ordinem ad incorruptionem. huiusmodi autem sunt corpora cælestia, elementa, & homines. Corpora autem cælestia secundum sui naturam incorruptibilia sunt, & secundum totum & secundum partes: elementa vero sunt corruptibilia secundum partes, sed incorruptibilia secundum totum: homines vero corrumpuntur & secundum totum & secundum partes: sed hoc ex parte materiæ, non ex parte formæ, scilicet animæ rationalis quæ post corruptionem hominis remanet incorrupta. Animalia verò & plantæ & mineralia & omnia corpora mixta corrumpuntur & secundum totum & secundum partem, sed hoc ex parte materiæ, quæ formam amittit: & ex parte formæ, quæ actu non manet: & sic nullo modo habent ordinem ad incorruptionem: vnde in illa Innouatione non manebunt, sed sola ea quæ dicta sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiusmodi corpora dicuntur esse ad ornatum elementorum, inquantum virtutes actiuæ & passiuæ, quæ sunt in elemẽtis ad speciales actiones contrahuntur: & ideo sunt ad ornatum elementorum in statu actionis & passionis: sed hic status in elementis remanere nõ potest: vnde nec animalia nec plantas remanere oportet.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nec animalia nec plantæ nec alia corpora in ministrando homini aliquid meruerunt, cùm libertate arbitrij careant: sed pro tanto dicuntur quædam corpora remunerari, quia homo hoc meruit, vt illa innouarentur quæ ad innouationem ordinem habent: plantæ autem & animalia non habent ordinem ad innouationem incorruptionis. Vnde ex hoc homo non meruit vt innouaretur: quia nullus potest alteri mereri nisi id cuius est capax, nec etiam ipse sibiipsi. Vnde etiam dato quòd animalia bruta mererentur in ministerio hominis, non tamen esset innouanda.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut perfectio hominis multipliciter assignatur: est enim perfectio naturæ conditæ, & naturæ glorificatæ: ita etiam perfectio vniuersi est duplex. Vna secundum statum huiusmodi immutabilitatis, altera secundum statum nouitatis. Plantæ autem & animalia sunt de perfectione eius secundum statum istum: non autem secundum statum nouitatis, cùm ordinem ad eam non habeant.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quamuis animalia & plantæ quantum ad quædam alia sint nobiliora quàm ipsa elementa, tamen quantum ad ordinem incorruptionis elementa sunt nobiliora, vt ex dictis patet.

¶ Ad quintum dicendum, quòd naturalis appetitus ad perpetuitatem in animalibus & plantis est accipiendus secundum ordinem ad motum cæli, vt tantùm scilicet, in esse permaneant, quantùm motus cæli durabit. Non enim est appe[illegible] effectu vt permaneant vltra causam suam: & ideò si cessant primi mobilis motu plantæ & animalia non remanent secundum speciem, non sequitur, appetitum naturalem frustrari.

QVAESTIO NONAGESIMA secunda, De visione diuinæ essentiæ per comparationem ad beatos, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER consid[illegible] de his quæ spectant ad [illegible]atos po[illegible] generale. [illegible] primò, de v[illegible]ne cor[illegible] ctu diuinæ essentiæ, in qua e[illegible]run bea[illegible] du principaliter consistit. Secund[illegible] eorum beatitudine & eorum mansionibus. T[illegible] do quo se erga damnatos habebunt. Q[illegible] ipsorum, quæ in beatitudine [illegible]rum con[illegible] tò, de aureolis, quibus eorum beatitudo pe[illegible] decoratur.

¶Circa primum quæruntur tria.

¶Primò, vtrum Sancti videbunt Deum per essentiam.

¶Secundò, vtrùm videbunt eum oculo corporali.

¶Tertiò, vtrùm videndo eum, videant omnia quę Deus videt.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm intellectus humanus possit peruenire ad videndum Deum per essentiam.

Tho. 4. dist. 49. q. 2 art. 1. & seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus humanus non possit peruenire ad videndum Deum per essentiam. Quia, Ioã. 1. dicitur, Deum nemo vidit vnquam, & exponit Chrys. quòd nec ipsę cælestes essentiæ, ipsa dico Cherubim & Seraphim, ipsum vt est nunquam videre potuerunt: sed hominibus non promittitur nisi æqualitas angelorum. Math. 22. Erunt sicut angeli Dei in cælo: ergo nec Sancti in patria Deum per essentiam videbunt.

¶Præterea, Diony. sic argumentatur 1. c. de Diui. nominibus: Cognitio non est nisi existentium: omne autem existēs finitum est, cùm sit in aliquo genere determinatum, & sic Deus cùm infinitus sit, est super omnia existentia: ergo eius non est cognitio, sed est super omnia existentia, & omnem cognitionem.

¶Præterea, Dionys. in 1. de Mystica Theolog. ostendit quòd perfectissimus modus, quo intellectus noster Deo coniungi potest, est inquantùm coniungitur ei ignoto: sed illud quod est visum per essentiam, nō est ignotum: ergo impossibile est quod intellectus per essentiam Deum videat.

¶Præterea, Dionys. in epistola ad Caium Monachum dicit, quòd suppositæ Dei tenebræ, quas abundantiam lucis appellat, cooperiuntur omni lumini, & absconduntur omni cognitioni. Et si aliquis videns Deū intellexit quod vidit, non ipsum videtur, sed aliquid eorum quæ sunt eius: ergo nullus intellectus creatus poterit Deum per essentiam videre.

¶Præterea, Sicut Diony. dicit in epistola ad Hierotheum: Non visibilis quidem est Deus existens propter excedentem claritatem: sed claritas eius sicut excedit intellectum hominum in via, ita excedit intellectum hominis in patria: ergo sicut inuisibilis est in via, sic erit in patria.

¶Præterea, Cùm intelligibile sit perfectio intellectus, oportet esse proportionem inter intelligibile & intellectum, visibile & visum: sed non est accipere proportionem aliquam inter intellectum nostrum & essentiam diuinam, cùm in infinitū distent: ergo intellectus noster non potest pertingere ad essentiam diuinam videndam.

¶Præterea, Plus distat Deus ab intellectu nostro, quàm intelligibile creatum à sensu: sed sensus nullo modo potest pertingere ad creaturam spiritualem videndam: ergo nec intellectus noster poterit pertingere ad videndam diuinam essentiam.

¶Præterea, Quandocunque intellectus intelligit aliquid in actu, oportet quòd informetur per similitudinem intellecti, quæ est principium intellectualis operationis in tale obiectum determinatæ, sicut calor est principium calefactionis: si ergo intellectus noster Deum intelligat, oportet quòd fiat per aliquam similitudinem informantem ipsum intellectum. Hoc autem non potest esse ipsa diuina essentia, quia formæ & formati oportet esse vnum: diuina autem essentia ab intellectu nostro differt secundum essentiam & esse: ergo oportet quòd forma, qua informatur intellectus noster in intelligendo Deū, sit aliqua similitudo impressa à Deo in intellectum nostrum: & similitudo illa cùm sit quid creatum, non potest ducere in Dei cognitionem nisi sicut effectus in causam: ergo impossibile est vt intellectus noster Deum videat, nisi per effectum ipsius: sed visio Dei, quæ est per effectus, non est visio Dei per essentiam: ergo intellectus noster non poterit Deum per essentiam videre.

¶Præterea, Diuina essentia magis distat ab intellectu nostro, quàm quicunque angelus vel intelligentia: sed sicut dicit Auicenna in sua Metaph. intelligentiam esse in nostro intellectu, non est essentiam intelligentem esse in intellectu nostro, quia sic scientia quam de intelligentia habemus, esset substantia & non accidens: sed hoc est impressionem intelligentiæ esse in nostro intellectu: ergo & Deus non est in intellectu nostro: sed illa impressio non potest ducere in cognitionem diuinæ essentiæ, quia cùm in infinitum distet à diuina essentia, degenerat in aliam speciem multò ampliùs quàm si species albi degeneraret in speciem nigri: ergo sicut ille, in cuius visu species albi degenerat in speciem nigri, propter indispositionem organi non dicitur videre album: ita nec intellectus noster, qui solùm per huiusmodi impressionem Deum intelligit, eum per essentiam poterit videre.

¶Præterea, In rebus separatis à materia idem est intelligens & quod intelligitur, vt patet in 3. de Anima: sed Deus est maximè à materia separatus: cùm ergo intellectus qui est creatus, non possit ad hoc pertingere, vt fiat essentia increata, non poterit esse quòd intellectus noster Deum per essentiam videat.

¶Præterea, Omne illud quod videtur per essentiam, de eo scitur quid est: sed de Deo intellectus noster non potest scire quid est, sed solùm quid non est, sicut Diony. dicit & Damas. ergo intellectus noster Deum per essentiam videre non potest.

¶Præterea, Omne infinitum, inquãtùm infinitum est, ignotum est: sed Deus est modis omnibus infinitus: ergo est omninò ignotus: ergo per essentiam ab intellectu creato videri non poterit.

¶Præterea, Augu. dicit in lib. de videndo Deo: Deus est natura inuisibilis: sed ea quæ insunt Deo per naturam, non possunt aliter se habere: ergo non potest esse quòd per essentiam videatur.

¶Præterea, Omne quod est alio modo, & alio modo videtur, non videtur secundum id quod est: sed Deus alio modo est, & alio modo videtur à Sanctis in patria: est enim per modum suum: sed videtur à Sanctis per modum eorum: ergo non videtur à Sanctis secundum illud quod est, & sic non videbitur per essentiam.

¶Præterea, Illud quod per medium videtur, non videtur per essentiam: sed Deus in patria videbitur per medium, quod est lumen gloriæ, vt patet in Psalmo, In lumine tuo videbimus lumen. ergo non videbitur per essentiam.

¶Præterea, Deus in patria videbitur facie ad faciē, vt dicitur. 1. Cor. 13. sed hominem quem facie ad faciem videmus, videmus per similitudinem: ergo Deus in patria videbitur per similitudinem, & non per essentiam.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. Cor. 13. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: sed id quod videtur facie ad faciem, videtur per essentiam. ergo Deus per essentiam videbitur a Sanctis in patria.

¶Præterea, Ioan. 3. Cùm apparuerit, similes ei erimus & videbimus eum sicuti est: ergo videbimus eum per essentiam.

¶Præterea, Primæ Corinth. decimoquinto, super illud, Cùm tradiderit regnum Deo & patri: dicit Glossa, vbi, scilicet in patria, essentia Patris & Filii & Spiritus sancti videbitur, quod solùm mundis cordibus dabitur, quæ est summa beatitudo: beati ergo Deum per essentiam videbunt.

¶Præterea, Ioannis decimoquarto dicitur, Si quis diligit me, diligetur a Patre, & ego diligam eum, & manifestabo meipsum ei: sed illud quod manifestatur, per essentiam videtur: ergo Deus à sanctis in patria essentialiter videbitur.

¶Præterea, Exod. 33. super illud, Non videbit me homo, & viuet: Gregorius improbat opinionem illorum qui dicebant, quòd in illa regione beatitudinis Deus in claritate sua conspici potest, sed in natura videri non potest, quia aliud non est eius claritas & eius natura: sed natura eius est essentia eius: ergo videbitur per essentiam suam.

¶Præterea, Sanctorum desiderium non potest omninò frustrari: sed Sanctorum desiderium commune est vt Deum per essentiam videant, vt patet Exo. 33. Ostende mihi gloriam tuam. & in Psal. Ostende faciem tuam, & salui erimus. & Ioan. 14. Ostende nobis Patrem, & sufficit nobis: ergo Sancti per essentiam Deum videbunt.

CONCLVSIO.

¶Quia finis vltima vita humana est videre Deum, quod est illius summa felicitas, beati in regno cælesti videbunt Deum facie ad faciem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut secundum fidem ponimus, finem vltimum humanæ vitæ esse visionem Dei, ita Philosophi posuerunt vltimam hominis felicitatem esse intelligere substantias à materia separatas secundum esse: & ideò:

circa hanc quæstionem eadem difficultas & diuersitas inuenitur apud Philosophos & apud Theologos. Quidam enim Philosophi posuerunt quòd intellectus noster possibilis nunquam potest ad hoc peruenire, vt intelligat substantias separatas, sicut Alpharabius in fine suę Ethicæ, quamuis contrarium dixerit in libro de intellectu, vt Commentator refert in tertio de Anima. Et similiter quidam Thologi posuerunt quòd intellectus humanus nunquam potest ad hoc peruenire, vt Deum per essentiam videat, vtrosque ad hoc mouet distantia inter intellectum nostrum & essentiam diuinam, & alias substantias separatas. Cùm enim intellectus in actu sit quodammodò vnum cum intelligibili in actu, videtur difficile quòd intellectus creatus aliquo modo fiat essentia increata. Vnde Chrysostomus dicit, Quomodò creabile videt increabile? Et maior difficultas est illis adhuc, qui ponunt intellectum possibilem esse generabilem & corruptibilem, vtpote virtute à corpore dependentem, non solùm respectu visionis diuinæ, sed respectu visionis quarumcunque substantiarum separatarum. Sed hoc ipsum stare omnino non potest. Primò, quia repugnat autoritati sacrę scripturę Canonicæ, vt Augustinus dicit in libro de Videndo Deum. Secundò, quia cùm intelligere sit maximè propria operatio hominis, oportet quòd secundum eam assignetur sibi sua beatitudo, cùm hæc operatio in ipso perfecta fuerit. Cùm autem perfectio intelligentis, inquantum huiusmodi sit ipsum intelligibile, si in perfectissima operatione intellectus homo non perueniat ad videndum essentiam diuinam, sed aliquid aliud, oportebit dicere quòd aliquid aliud sit beatificans ipsum hominem quàm Deus: & cùm vltima perfectio cuiuslibet sit in coniunctione ad suum principium, sequitur quòd aliquid aliud sit principium effectiuũ hominis quàm Deus, quod est absurdum. Et similiter est absurdum apud Philosophos, qui ponunt animas nostras à substantiis separatis emanare, vt in fine eas possimus intelligere. Vnde oportet ponere secundum nos, quòd intellectus noster quandoque perueniat ad videndam essentiam diuinam, & secundum Philosophos quòd perueniat ad videndam essentiam substantiarum separatarum: quomodo autem hoc possit accidere, restat inuestigandum. Quidam enim posuerunt, vt Alpharabius & Auempace, quòd ex hoc ipso quòd intellectus noster intelligit quæcunque intelligibilia, pertingit ad videndam essentiam substantiæ separatæ, & ad hoc ostendendum procedit duobus modis. Quorum primus est, quòd sicut natura speciei non diuersificatur in diuersis indiuiduis, nisi secundum quòd coniungitur principiis indiuiduantibus, ita forma intellecta hominis non diuersificatur apud me & te, nisi secundum quòd coniungitur diuersis formis imaginabilibus: & ideò quando intellectus separat formam intellectam à formis imaginabilibus, remanet quidditas intellecta, quæ est vna & eadem apud diuersos intelligentes, & huiusmodi est quidditas substantiæ separatæ. Et ideò quando intellectus noster ad summam abstractionem quidditatis cuiuscunque peruenit, intelligit per hoc quidditatem substantiæ separatæ, quæ est ei similis. Secundus modus est, quia intellectus noster natus est abstrahere quidditatem ab omnibus intelligibilibus habentibus quidditatem. Si ergo quidditas quam abstrahit ab hoc singulari habente quidditatem, sit quidditas non habens quidditatem, intelligendo eam, intelligit quidditatem substantiæ separatæ, quæ est talis dispositionis, eò quòd substantiæ separatæ sunt quidditates subsistentes quæ non habent quidditates: quidditas enim simplicis est ipsum simplex, vt Auic. dicit. Si autem quidditas abstracta ab hoc particulari sensibili sit quidditas habens quidditatem: ergo quidditatem illam intellectus natus est abstrahere. & ita cùm non sit abire in infinitum, erit deuenire ad quidditatem non habentem quidditatem, per quam intelligitur quidditas separata. Sed iste modus non videtur esse sufficiens. Primò, quia quidditas substantiæ materialis, quam intellectus abstrahit, non est eiusdem rationis cum quidditatibus substantiarum separatarum: & ita per hoc quòd intellectus noster abstrahit quidditates rerum materialium, & cognoscit eas, non sequitur quòd cognoscat quidditatem separatæ substantiæ, & præcipuè diuinam essentiam, quæ maximè est alterius rationis ab omni quidditate creata. Secundò, quia dato quòd esset vnius rationis: tamen cognita quidditate rei compositæ, non cognosceretur quidditas substantiæ separatæ nisi secundum genus remotissimum quod est substantia. Hæc autem cognitio est imperfecta nisi deueniatur ad propria rei. Qui enim cognoscit hominem solùm, inquantùm est animal, non cognoscit eum nisi secundum quid, & in potentia, & multò minùs cognoscit eum, si non cognoscat nisi substantiæ naturam in ipso. Vnde sic cognoscere Deum vel alias substantias separatas, non est videre essentiam diuinam, vel quidditatem substantiæ separatæ; sed est cognoscere per effectum & quasi in speculo.

¶ Et ideò alius modus intelligendi substantias separatas ponitur ab Auicenna in sua Metaphys. scilicet quòd substantiæ separatæ intelliguntur à nobis per intentiones suarum quidditatum, quæ sunt quædam earum similitudines non abstractæ ab eis, quia ipsæmet sunt immateriales, sed impressæ ab eis in animabus nostris. Sed hic modus etiam non videtur nobis sufficere ad visionem diuinam quam quærimus. Constat enim quòd omne quod recipitur in aliquo, est per modum recipientis in eo: & ideò similitudo diuinæ essentiæ impressa ab intellectu nostro, erit per modum nostri intellectus: modus autem intellectus nostri deficiens est à perfecta receptione diuinæ similitudinis: defectus autem diuinæ similitudinis potest tot modis accidere quot modis dissimilitudo inuenitur. Vno enim modo est deficiens similitudo quando participatur forma secundum eandem rationem speciei, sed non secundum eundem perfectionis modum, sicut est similitudo deficiens eius qui parum habet de albedine ad illum, qui multum habet. Alio modo adhuc magis deficiens, quando non peruenitur ad eandem rationem speciei, sed tantum ad eandem rationem generis sicut similitudo inter illum qui habet colorem citrinum, & illum qui habet colorem album. Alio modo adhuc est magis deficiens, quando ad rationem eius generis non pertingit, sed solùm secundum analogiam siue proportionem: sicut est similitudo albedinis ad hominem in eo quòd vtrunque est ens: & hoc modo est deficiens omnis similitudo, quæ est in creatura recepta respectu diuinæ essentiæ. Ad hoc autem quòd visus cognoscat albedinem, oportet quòd recipiatur in eo similitudo albedinis secundum rationem suæ speciei, quamuis non secundum eundem modum essendi: quia habet alterius modi esse forma in sensu & in re extra animam. Si enim fieret in oculo forma citrini, non diceretur oculus videre albedinem. Et similiter ad hoc quod intellectus intelligat aliquam quidditatem, oportet quòd fiat in eo similitudo eiusdem rationis secundum speciem, quamuis fortè non sit idem modus essendi vtrobique: non enim forma existens in intellectu vel sensu est principium cognitionis secundum modum essendi, quem habet vtrobique, sed secundum rationem, in qua communicat cum re exteriori. Et ita patet quòd per nullam similitudinem receptam in intellectu creato potest Deus intelligi, ita quòd essentia eius videatur immediatè. Vnde etiam quidam ponentes, diuinam essentiam per hunc modum videri, dixerunt quod ipsa essentia non videbitur, sed quidam fulgor quasi radius ipsius. Vnde nec iste modus sufficit ad visionem diuinam, quam quærimus.

¶ Et ideò accipiendus est alius modus, quem scilicet quidam Philosophi posuerunt, scilicet Alexander & Auerrois in 3. de Anima. Cùm enim in qualibet cognitione sit necessaria aliqua forma qua res cognoscatur aut videatur, forma ista qua intellectus perficitur ad videndas substantias separatas, non est quidditas quam intellectus abstrahit à rebus compositis, vt dicebat prima opinio, neque alia impressio relicta à substantia separata in intellectu nostro, vt dicebat secunda: sed est ipsa substantia separata quæ coniungitur intellectui nostro, vt forma, vt ipsa sit quod intelligitur, & quicquid sit de aliis substantiis separatis: tamen istum modum oportet nos accipere in visione Dei per essentiam, quia quacunque alia forma informaretur intellectus noster, non posset per eam duci in essentiam diuinam: quod quidem non debet intelligi, quasi diuina essentia sit vera forma intellectus nostri, vel quia ex ea & intellectu nostro efficiatur vnum simplex, sicut in naturalibus ex forma & materia naturali: sed quia proportio essentiæ diuinæ ad intellectũ nostrũ est, sicut proportio formæ ad materiã. Quandocunque aliqua duo quorum vnum est altero perfectius, recipiuntur in eodem receptibili, proportio vnius duorum ad alterum, scilicet magis perfecti ad minus perfectum est sicut proportio formæ ad materiam: sicut lux & color recipiuntur in diaphano, quorum lux se habet ad colorem sicut ad materiam: & ita cùm in anima recipiatur vis intellectiua,

& ipsa

& ipsa diuina essentia inhabitans, licet non per eundem modum, essentia diuina se habebit ad intellectum sicut forma ad materiam. Et quód hoc sufficiat ad hoc quód intellectus per diuinam essentiam possit videre ipsam diuinam essentiam, hoc modo potest ostendi: Sicut enim ex forma naturali, qua aliquid habet esse, & materia efficitur vnum ens simpliciter, ita ex forma qua intellectus intelligit & ipso intellectu fit vnum in intelligendo. In rebus autem naturalibus res per se subsistens non potest forma esse alicuius materiæ, si illa res habeat materiam partem sui: quia non potest esse, vt materia sit forma alicuius: sed si illa res per se subsistens sit forma tantùm, nihil prohibet eam effici formam alicuius materiæ, & fieri quo est ipsius compositi: sicut patet de anima. In intellectu autem oportet accipere ipsum intellectum in potentia quasi materiam, & speciem intelligibilem quasi formam, & intellectus in actu intelligens erit quasi compositum ex vtroque. Vnde si sit alia res per se subsistens, quæ non habeat aliquid intra se præter id quod est intelligibile in ipsa, talis res poterit esse forma qua intelligit intellectus: res autem quælibet est intelligibilis secundum id quod habet de actu, non secundum id quod habet de potentia: vt patet in 9. Metaphysi. & huiusmodi signum est quód oportet formam intelligibilem abstrahere à materia, & ab omnibus proprietatibus materiæ: & ideo cùm diuina essentia sit actus purus, poterit esse forma, qua intellectus intelligit, & hæc erit visio beatificans: & ideò dicit Magister, quód vnio animæ ad corpus est quoddam exemplum beatæ vnionis, qua ipse homo vnitur Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quód autoritas illa potest tripliciter exponi, vt patet per Augustinum in libro de Videndo Deum. Vno modo vt excludatur corporalis visio, qua nemo visurus est Deum in essentia sua. Alio modo vt excludatur etiam intellectualis visio Dei per essentiam ab his qui in ista mortali carne viuunt. Alio modo, vt excludatur visio comprehensionis ab intellectu creato, & sic intelligit Chryso. Vnde subdit: Notitiam huiusmodi dicit Euangelista certissimam considerationem & comprehensionem tantam, quantam habet Pater de Filio: & hic est intellectus Euangelistæ. Vnde subdit, Vnigenitus, qui est, &c. per comprehensionẽ volens probare filium esse Deum.

¶Ad secundum dicendum, quód sicut Deus excedit omnia existentia, quæ habent esse determinatum per essentiam suam infinitam, ita cognitio sua qua cognoscit est super omnem cognitionem: vnde quæ est proportio cognitionis nostræ ad essentiam creatam, ea est proportio cognitionis diuinæ ad essentiam suam. Ad cognitionem autem duo concurrunt, scilicet cognoscens, & quo cognoscitur. Visio autem illa qua Deum per essentiam videmus, est eadem cum visione, qua Deus se videt ex parte eius quo videtur: quia sicut ipse se videt per essentiam suam, ita & nos videbimus: sed ex parte cognoscentis inuenitur diuersitas quæ est inter intellectum diuinum & nostrum. In cognoscendo autem id quod cognoscitur, sequitur formam, qua cognoscimus, quia per formam lapidis videmus lapidem: sed efficacia in cognoscendo sequitur virtutem cognoscentis, sicut qui habet visum fortem, acutiùs videt: & ideò in illa visione nos videbimus quod Deus videt, scilicet essentiam suam, sed non ita efficaciter.

¶Ad tertium dicendum, quód Dionys. loquitur ibi de cognitione qua Deum in via cognoscimus per aliam formam creatam, qua intellectus noster formatur ad Deum videndum: sed sicut dicit Augustin. Deus omnem formam intellectus nostri subterfugit: quia quamcunque formam intellectus noster concipiat, illa forma non pertingit ad rationem diuinæ essentiæ: & ideò ipse non potest esse peruius intellectui nostro, sed per hoc eum perfectissimè cognoscimus in statu viæ, quód scimus esse eum super omne id quod intellectus noster concipere potest, & sic ei coniungimur quasi ignoto: sed in patria idipsum per formam, quæ est essentia sua, videbimus, & coniungemur ei quasi noto.

¶Ad quartum dicendum, quód lux est Deus, vt dicitur Ioan. 1. Lumen autem est impressio lucis in aliquo illuminato: & quia essentia diuina est alterius modi, quàm omnis similitudo ipsius impressa in intellectu: ideo dicit quód diuinæ tenebræ cooperiuntur omni lumine: quia scilicet essentia diuina, quam tenebras vocat propter claritatis excessum, manet indeterminata propter impressionem intellectus nostri, & per hoc sequitur quód abscondatur omni cognitioni: & ideo quicunque videntium Deum aliquid mente concipit, hoc non est Deus, sed aliquid diuinorum effectuum.

¶Ad quintum dicendum, quod claritas Dei quamuis excedat omnem formam, qua nunc intellectus noster informatur, non tamen excedit ipsam essentiam diuinam, quæ erit quasi forma intellectus nostri in patria: & ideo licet nunc sit inuisibilis, tamen tunc erit visibilis.

¶Ad sextum dicendum, quód quamuis finiti ad infinitum non possit esse proportio: quia excessus infiniti supra finitum non est determinatus: potest tamen esse inter ea proportionalitas quæ est similitudo proportionum. Sicut enim finitum æquabitur alicui finito, ita infinito infinitum: ad hoc autem quód aliquis totaliter cognoscatur, quandoque oportet esse proportionem inter cognoscentem & cognitum: quia oportet virtutem cognoscentis coæquari cognoscibilitati rei cognitæ: æqualitas autem proportio quædam est: sed quandoque cognoscibilitas rei excedit virtutem cognoscentis, sicut cùm nos cognoscimus Deum, aut econuerso sicut cùm ipse cognoscit creaturas, & tunc non oportet esse proportionem inter cognoscentem & cognitum, sed proportionalitatem tantùm: vt scilicet, sicut se habet cognoscens ad cognoscendum, ita se habet cognoscibile ad hoc quód cognoscatur: & talis proportionalitas sufficit ad hoc quod infinitum cognoscatur à finito, vel econuerso. Vel dicendum quód proportio secundum propriam nominis institutionem significat habitudinem quantitatis ad quantitatem secundum aliquem determinatum excessum vel adæquationem: sed vlterius est translatum ad significandum omnem habitudinem cuiuscunque ad aliud, & per hunc modum dicimus quód materia debet esse proportionata ad formam, & hoc modo nihil prohibet, intellectum nostrum, quamuis sit finitus, dici proportionatum ad videndum essentiam diuinam, non tamen ad comprehendendum eam, & hoc propter suam immensitatem.

¶Ad septimum dicendum, quód duplex est similitudo & distantia. Vna secundum conuenientiam in natura, & sic magis distat Deus ab intellectu creato quàm intelligibile creatum à sensu. Alia secundum proportionalitatem, & sic est econuerso: quia sensus non est proportionatus ad cognoscendum aliquod immateriale, sicut intellectus est proportionatus ad cognoscendum quodcunque immateriale: & hæc similitudo requiritur ad cognoscendum, non autem prima. Quia constat quod intellectus intelligens lapidem non est similis ei in naturali esse: sicut etiam visus apprehendit mel rubeum & fel rubeum, quamuis non apprehendat mel dulce. Fellis enim rubedo magis conuenit cum melle, inquantùm est visibile, quàm dulcedo mellis cum melle.

¶Ad octauum dicendum, quód in visione qua Deus per essentiam videbitur, ipsa diuina essentia erit quasi forma intellectus, qua intelligit: nec oportet quód efficiantur vnum secundum esse simpliciter, sed solùm quod fiant vnum quantùm pertinet ad actum intelligendi.

¶Ad nonum dicendum, quód dictum Auicennæ quantùm ad hoc non sustinemus, quia ei etiam ab aliis Philosophis in hoc contradicitur: nisi fortè velimus dicere quód Auicenna intelligit de cognitione substantiarum separatarum, secundũ quód cognoscuntur per habitus scientiarum speculatiuarum & similitudinibus aliarum rerum. Vnde hoc introducit ad ostendendum quód scientia non est in nobis substantia, sed accidẽs: & tamen diuina essentia quamuis plus distet secundum proprietatem naturæ suæ ab intellectu nostro, quàm substantia angeli, tamen plus habet directæ intelligibilitatis: quia est actus purus cui non admiscetur aliquid de potentia, quod non contingit in aliis substantiis separatis. Nec illa cognitio qua Deum per essentiam videbimus, ex parte eius quod videbitur, erit in genere accidentis, sed solùm quantùm ad actum ipsius intelligentis, qui non erit ipsa substantia intelligentis vel intellecti.

¶Ad decimum dicendum, quód substantia seperata à materia se intelligit, & intelligit alia, & vtroque modo potest verificari autoritas inducta. Cùm enim ipsa substantia naturæ separatæ essentia sit, per seipsam est intelligibilis in actu, & ò

quòd est à materia separata: constat autem quòd quando substantia separata intelligit se, quòd omninò est idem intelligens, & intellectum. Non enim intelligit se per aliquam intentionem abstractam à se, sicut nos intelligimus res materiales: & hic videtur esse intellectus Philosophum tertio de Anima, vt per Commentatorem ibidem patet. Secundum autem quòd intelligit res alias, intellectum in actu fit vnum cum intellectu in actu, inquantum forma intellecti fit forma intellectus, inquantum est intellectus in actu, non quòd sit ipsamet essentia intellectus: vt Auicenna probat 6. de Naturalibus: qui essentia intellectus manet vna sub duabus formis, secundum quòd intelligit res duas successiuè ad modum quo materia prima manet vna sub diuersis formis. Vnde etiam Commentator in tertio de Anima comparat intellectum possibilem quantum ad hoc primæ materiæ: & sic nullo modo sequitur quòd intellectus noster videns Deum, fiat ipsa essentia diuina, secundum quòd ipsa comparatur ad ipsum quasi perfectio & forma.

¶ Ad vndecimum dicendum, quòd autoritates illæ &, omnes similes sunt intelligendæ de cognitione, qua cognoscimus Deũ in via ratione priùs posita.

¶ Ad duodecimum dicendum, quòd infinitum priuatiuè dictum est ignotum, inquantùm huiusmodi: quia dicitur per remotionem complementi, à quo est cognitio rei. Vnde infinitum reducitur ad materiam subiectam priuationi, vt patet in tertio Physicorum. Sed infinitum negatiuè acceptum dicitur per remotionem materiæ terminantis: quia forma etiam quodammodò terminatur per materiam. Vnde infinitum hoc modo est maximè de se cognoscibile, & hoc modo infinitus est Deus.

¶ Ad decimumtertium dicendum, quòd Augustinus loquitur de visione corporali, qua nunquam videbitur: quod patet ex hoc quod præmittitur. Sicut enim videntur ista quæ visibilia nominantur, Deum nemo vidit vnquam, nec videre potest, & est natura inuisibilis sicut & incorruptibilis. Sicut autem secundum naturam suam est maximè ens, ita & secundum se est maximè intelligibilis: sed quòd à nobis quandoque non intelligatur, est ex defectu nostro. Vnde quòd videatur postquam visus non fuit à nobis, non est ex mutatione sua sed nostra.

¶ Ad decimumquartum dicendum, quòd Deus in patria videbitur à sanctis sicuti est, si hoc referatur ad modum ipsius visi. Videbitur enim à sanctis Deus habere illum modum quem habet. Sed si referatur modus ad ipsum cognoscentem, non videbitur sicuti est, quia non erit tanta efficacia intellectus creati ad videndum, quanta est efficacia essentiæ diuinæ ad hoc, quòd intelligatur.

¶ Ad decimumquintum dicendum, quòd medium in corporali visione & intellectuali inuenitur triplex. Primum est medium sub quo videtur, & hoc est quod perficit visum ad videndum in generali, non determinans visum ad aliquod speciale obiectum: sicut se habet lumen corporale ad visum corporale, & lumen intellectus agentis ad intellectum possibilem secundum quòd est medium. Secundum est medium quo videtur, & hæc est forma visibilis qua determinatur vterque visus ad speciale obiectum: sicut per formam lapidis ad cognoscendum lapidem. Tertium est medium, in quo videtur, & hoc est id per cuius inspectionem ducitur visus in aliam rem: sicut inspiciendo speculum ducitur in ea quæ in speculo spectantur, & videndo imaginem ducitur in imaginatum, & sic etiam intellectus per cognitionem effectus ducitur in causam vel econuersò. In visione igitur patriæ non erit tertium medium: vt scilicet Deus per species aliorum cognoscatur, sicut nunc cognoscitur, ratione cuius dicimur nunc videri in speculo: nec erit ibi secundum medium, quia ipsa essentia diuina erit, qua intellectus noster videbit Deum: sed erit ibi tantùm primum medium quod eleuauit intellectum nostrum ad hoc quòd possit coniungi substantiæ increatæ modo prædicto: sed ab hoc medio non dicitur cognitio mediata, quia non cadit inter cognoscentem & rem cognitam, sed est illud quod dat cognoscenti vim cognoscendi.

¶ Ad decimumsextum dicendum, quòd creaturæ corporales non dicuntur immediatè videri, nisi quando id quod est in eis cognoscibile, visui ei coniungitur: non sunt autem cognoscibiles per essentiam suam ratione materialitatis: & ideò tunc immediatè videntur quando eorum similitudo intellectui coniungitur: sed Deus per essentiam suam coniungibilis est intellectui: vnde non immediatè videtur nisi essentia sua coniungeretur intellectui, & hæc visio immediatè dicitur visio faciei. Et præterea similitudo rei corporalis recipitur in visu secundum eandem rationem, qua est in re, sed non secundum modum essendi: & ideò similitudo illa ducit in illam rem directè: non autem potest hoc modo ducere aliqua similitudo intellectus nostri in Deum, vt ex dictis patet, & propter hoc nõ est simile.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum Sancti post resurrectionem Deum oculis corporalibus videbunt.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Sancti post resurrectionem Deum corporalibus oculis videbunt. Oculus enim glorificatus maioris erit virtutis, quàm aliquis oculus non glorificatus: sed beatus Iob oculo suo Deum vidit: Iob 39. Auditu auris audiui te, nunc oculus meus videt te: ergo multò fortiùs oculus glorificatus per essentiam Deum videre poterit.

¶ Præterea, Iob 19. In carne mea videbo Deum Saluatorem meum: ergo in patria Deus corporalibus oculis videbitur.

¶ Præterea, August. 22. de Ciuitate Dei, loquens de visu oculorum glorificatorum, sic dicit: Vis præpollentior erit oculorum illorum, non vt acriùs videant, quã quidam perhibentur videre serpentes vel aquilæ, quantalibet enim acrimonia cernendi eadem animalia vigeant, nisi aliud quàm corpora possunt videre: sed vt videant incorporalia: quæcunque autem potentia cognoscitiua est incorporalium, potest eleuari ad videndum Deum: ergo oculi gloriosi Deum videre poterunt.

¶ Præterea, Quæ est differentia corporalium ad incorporalia, eadem est econuerso: sed oculus incorporeus potest corporalia videre: ergo oculus corporeus potest videre incorporalia, & sic idem quod priùs.

¶ Præterea, Gregor. in 6. Moralium super illud Iob 4. Stetit quidam, cuius non cognoscebam vultum, &c. sic dicit, Homo qui si præceptum seruare voluisset, carne spiritualis futurus fuerat, factus est peccando etiam carnalis mente: sed ex hoc quòd est mente factus carnalis, vt ibidem dicit, solùm ea cogitat, quæ ad animum per corporum imagines trahit: ergo etiam quãdo carne spiritualis erit, quod post resurrectionem Sanctis promittitur etiam carne spiritualia videre poterit, & sic vt priùs.

¶ Præterea, Homo solo Deo potest beatificari: beatificatur autem non solùm quantùm ad animam, sed etiam quantùm ad corpus: ergo non solùm intellectu, sed etiam carne Deum videre poterit.

¶ Præterea, Sicut Deus est præsens per suam essentiam in intellectu: ita etiam erit præsens in sensu, quia erit omnia in omnibus, vt dicitur 1. Corinth. 15. sed videbitur ab intellectu ex hoc quòd sua essentia ei coniungetur: ergo poterit v[illegible] etiam à sensu.

¶ SED CONTRA, Ambrosius dicit super Lucam, Nec corporalibus oculis Deus quæritur, nec circumscribitur visu, nec tactu tenetur: ergo nullo corporali sensu Deus videbitur.

¶ Præterea, Hieronymus dicit: Non solùm diuinitatem Patris, sed nec Filij, nec Spiritus sancti oculi carnis possunt aspicere, sed oculi mentis, de quibus dicitur, Beati mundo corde.

¶ Præterea, Idem Hieronymus dicit, Res incorporalis corporalibus oculis non videtur: sed Deus est maximè incorporeus: ergo, &c.

¶ Præterea, August. de videndo Deum: Deum nemo vidit [illegible] quàm, vel in hac vita, sicut ipse est, vel in angelorum vita, [illegible] cur visibilia ista, quæ corporali visione cernuntur: [illegible]d vita angelorum dicitur vita beata, in qua resurgentes viuent: ergo, &c.

¶ Præterea, Secundum hoc homo dicitur factus ad ima[illegible]em Dei quòd Deum conspicere potest: vt Aug. dicit, sed homo [illegible] ad imaginem Dei secundum mentem non secundum carnem: ergo mente & non carne Deum videbit.

CONCLVSIO.

¶ Beati post resurrectionem nullo modo videre poterunt Deum visu corporali, tanquam Deus esset per se visibilis, nisi per accidens.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sensu corporali aliquid sentitur dupliciter. Vno modo per se, alio modo per accidens. Per se quidem sentitur illud quod per se passionem sensui corporali inferre potest: per se autem potest passionem inferre aut sensui, inquantùm est sensus: aut huic sensui, inquantùm est hic sensus: quod autem secundo modo infert per se passionem sensui, dicitur sensibile proprium, sicut color respectu visus, & sonus respectu auditus: quia autem sensus inquantum est sensus, vtitur organo corporali, non potest in eo aliquid recipi nisi corporaliter: cùm omne illud quod recipitur in aliquo, sit in eo per modum recipientis: & ideò omnia sensibilia inferunt passionem sensibus, inquantum est sensus, secundum quòd habent magnitudinem: & ideò magnitudo & omnia consequentia, vt motus, quies, & numerus, & huiusmodi dicuntur sensibilia communia per se tantùm, per accidens tamen sentitur illud quod non infert passionem sensui, neque inquantum est sensus, neque inquantum est hic sensus, sed coniungitur his quæ per se sensui inferunt passionem: sicut Socrates & filius Darij, & amicus, & alia huiusmodi quæ per se cognoscuntur in vniuersali intellectu, in particulari autem virtute cogitatiua in homine, æstimatiua autem in aliis animalibus. Huiusmodi autem tunc sensus exterior dicitur sentire, quamuis per accidens, quando ex eo quòd per se sentitur vis apprehensiua, cuius est illud cognitum per se cognoscere, statim & sine dubitatione & discursu apprehendit: sicut videmus aliquem viuere ex hoc quòd loquitur, quando autem aliter se habet, non dicitur illud sensus videre etiam per accidens. Dico ergo quòd Deus nullo modo potest videri visu corporali, aut aliquo alio sentiri sensu sicut per se visibile, nec hîc nec in patria: quia si à sensu remoueatur id quod conuenit sensui, inquantum est sensus, non erit sensus. Et similiter si à visu remoueatur illud quod est visus, inquantum est visus, non erit visus. Cùm ergo sensus inquantum est sensus, percipiat magnitudinem, & visus inquantum est talis sensus, percipiat colorem, impossibile est quòd visus percipiat aliquid quod non est color nec magnitudo, nisi sensus diceretur æquiuocè. Cùm ergo visus & sensus sit futurus idem specie in corpore glorioso, non poterit esse quòd diuinam essentiam videat sicut visibile per se. Videbit autem eam sicut visibile per accidens, dum ex parte visus corporalis tantam gloriam Dei inspiciet in corporibus, & præcipuè gloriosis, & maximè in corpore Christi: & ex parte alia, intellectus tam clarè eum videbit quod in rebus corporalibus visis Deus percipietur sicut in locutione percipitur vita: quamuis enim intellectus noster non videat eum ex creaturis, tamen videbit Deum in creaturis corporaliter visis. Et hunc modum quo Deus corporaliter possit videri, Augustinus ponit in fine de ciuitate Dei, vt patet eius verba intuenti: dicit enim sic, Valde credibile est sic nos visuros mundana corpora tunc cœli noui & terræ nouæ, vt Deum vbique præsentem & vniuersa corporalia gubernantem clarissima perspicuitate videamus, non sicut nunc inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur, sed sicut homines mox vt aspicimus viuere non credimus, sed videmus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum illud Iob intelligitur de oculo spirituali, de quo dicit Apostolus Ephe. 1. Illuminatos habere oculos cordis nostri.

¶Ad secundum dicendum, quòd illa autoritas non intelligitur, quòd per oculos carnis Deum sumus visuri, sed quia in carne existentes Deum videbimus.

¶Ad tertium dicendum, quòd Augustinus loquitur inquirendo in verbis illis & sub conditione: quod patet ex hoc quod præmittitur, Longè itaque alterius potentiæ erunt, si per eos videbitur incorporea illa natura. & posteà subdit: Vis itaque, &c. Postmodum determinat, vt dictum est.

¶Ad quartum dicendum, quòd omnis cognitio fit per aliquam abstractionem à materia: & ideò quantò forma corporalis magis abstrahitur à materia, magis est principium cognitionis, & inde est quòd in materia existens nullo modo est cognitionis principium. In sensu autem aliquo modo prout à materia separatur, & in intellectu nostro adhuc meliùs: & ideò oculus spiritualis, à quo remouetur impedimentum cognitionis, potest videre rem corporalem: non autem sequitur quòd oculus corporalis, in quo deficit vis cognitiua, secundum quòd participat de materia, possit cognoscere perfectè cognoscibilia, quæ sunt in corpore.

¶Ad quintum dicendum, quòd quamuis mens facta carnalis non possit cogitare nisi accepta à sensibus, tamen ea cogitat immaterialiter: & similiter oportet quòd visus illud quòd apprehendit, semper apprehendat corporaliter. Vnde non potest cognoscere illa, quæ corporaliter apprehendi non possunt.

¶Ad sextum dicendum, quòd beatitudo est perfectio hominis, inquantum est homo: quia homo non habet quòd sit homo ex corpore: sed magis ex anima: corpora autem sunt de essentia hominum, inquantum sunt perfecta per animam: ideò beatitudo hominis non consistit principaliter nisi in animæ actu, & ex ea deriuatur ad corpus per quandam redundantiam, sicut patet ex his quæ dicta sunt. Quædam tamen beatitudo corporis nostri erit inquantum Deum videbit in sensibilibus creaturis, & præcipuè in corpore Christi.

¶Ad septimum dicendum, quòd intellectus est perceptiuus spiritualium, non autem visus corporalis: & ideò intellectus poterit cognoscere diuinam essentiam sibi coniunctam, non autem visus corporalis.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Sancti Deum videntes, omnia videant quæ Deus videt.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Sancti videntes Deum per essentiam, omnia videant quæ Deus in seipso videt, sicut Isidô. in lib. de Summo bono dicit, Angeli in verbo Dei omnia sciunt antequàm fiant: sed sancti angelis æquales erunt, vt patet Matt. 22. ergo & sancti videndo Deum, omnia vident.

¶Præterea, Gregorius 4. Dialog. dicit quòd illic omnes communi claritate Deum conspiciunt: quid est quod ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt? loquitur autem de beatis qui Deũ vident per essentiam: ergo qui vident Deum per essentiam, omnia cognoscunt.

¶Præterea, Sicut dicitur in 3. de Anima, intellectus cùm intelligit maxima, magis potest intelligere minima: sed maximum intelligibile est Deus: ergo maximè auget virtutem intellectus in intelligendo: ergo intellectus eum videns, omnia intelligit.

¶Præterea, Intellectus non impeditur ab intelligẽdo aliquid, nisi inquantum id superat ipsum: sed intellectum Deum videntem nulla creatura superat, quia dicit Gregorius in 2. Dialog. Animæ videnti Creatorem angusta fit omnis creatura: ergo videntes Deum per essentiam omnia cognoscunt.

¶Præterea, Omnis passiua potentia quæ non est reducta ad actum, est imperfecta, sed in intellectu possibili animæ humanæ est potentia quasi passiua ad cognoscendum omnia, quia intellectus possibilis est, quo est omnia fieri, vt dicitur in 3. de anima: si ergo in illa beatitudine non intelligeret omnia, remaneret imperfectus, quod est absurdum.

¶Præterea, Quicunque videt speculum, videt ea quæ in speculo resultant: sed in verbo Dei omnia sicut in speculo resultãt, quia ipse est ratio & similitudo omnium: ergo Sancti qui vidẽt verbum per essentiam, vident omnia creata.

¶Præterea, Vt dicitur Prouerbior. decimosecundo, Desiderium suum iustis dabitur: sed sancti desiderant omnia scire, quia omnes homines natura scire desiderant: & natura per gloriam non aufertur: ergo dabitur eis à Deo quòd omnia cognoscant.

¶Præterea, Ignorantia est quædam pœnalitas præsentis vitæ: sed omnis pœnalitas per gloriam à Sanctis aufertur: ergo & omnis ignorantia, & ita omnia cognoscent.

¶Præterea, Beatitudo Sanctorũ per prius est in anima quàm in corpore: sed corpora sanctorum formabuntur in gloria ad similitudinem corporis Christi, vt patet Phil. 3. ergo & animæ perficientur ad similitudinem animæ Christi: sed anima Christi in verbo omnia videt: ergo & omnes animæ sanctorum videbunt omnia in verbo.

¶Præterea, Sicut sensus, ita intellectus cognoscit omne illud,

cuius similitudine informatur; sed diuina essentia expressius indicat quamlibet rem, quam aliqua similitudo alicuius rei: ergo cùm in illa beata visione essentia diuina fiat, quasi forma intellectus nostri, videtur quòd Sancti videntes Deum, omnia videant.

¶ Præterea, Commentat. dicit in tertio de Anima, quòd si intellectus agens esset forma intellectus possibilis, intelligeremus omnia: sed diuina essentia clariùs repræsentat omnia, quàm intellectus agens: ergo intellectus videns Deum per essentiam, omnia cognoscit.

¶ Præterea, Propter hoc quòd inferiores angeli nunc non omnia cognoscunt, illuminantur de ignotis à superioribus: sed post diem iudicij angelus non illuminabit angelum, tunc enim prælatio cessabit, vt dicit glossa primæ Corinthior. decimoquinto: ergo inferiores angeli omnia scient, & eadem ratione omnes sancti Deum per essentiam videntes.

¶ SED CONTRA, Sicut dicit Dionysius in sexto Cæl. hierarch. Angeli superiores inferiores à nescientia purgant: angeli autem inferiores vident essentiam diuinam: ergo angelus videns essentiam diuinam, potest aliqua nescire: sed anima non perfectiùs videbit Deum quàm angelus: ergo animæ videntes Deum non oportet quòd omnia videant.

¶ Præterea, Solus Christus habet spiritum non ad mensuram, vt dicitur Ioannis tertio, sed Christo, inquantum habet spiritum non ad mensuram, competit quòd in Verbo omnia cognoscat: vnde ibidem dicitur, quòd Pater omnia dedit in manu eius: ergo nulli alij competit cognoscere omnia in Verbo nisi Christo.

¶ Præterea, Quantò aliquod principium perfectius cognoscitur, tantò plures eius effectus cognoscuntur per ipsum: sed quidam videntur Deum per essentiam perfectiùs aliis cognoscere, qui est rerum omnium principium: ergo quidam aliis plura cognoscent, & ita non omnes omnia scient.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm sancti in Paradiso non sint comprehensori Dei essentiam, videntes Deum, non omnia videbunt, quæ Deus videt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus videndo suam essentiam, cognoscit omnia quæ sunt, vel erunt, vel fuerunt, & hæc dicitur cognoscere notitia visionis: quia ad similitudinem visionis corporalis cognoscit ea quasi præsentia. Cognoscit insuper videndo suam essentiam, omnia quæ potest facere, quamuis nunquam fecerit, nec facturus sit, aliàs non perfectè cognosceret potentiam suam. Non enim potest cognosci potentia nisi sciantur potentiæ obiecta: & hæc dicitur cognoscere scientia vel notitia simplicis intelligentiæ. Impossibile est autem quòd aliquis intellectus creatus cognoscat omnia, videndo diuinam essentiam, quæ Deus potest facere: quia quantò aliquod principium perfectiùs cognoscitur, tantò plura sciuntur in illo. Sicut in vno demonstrationis principio, ille qui est perspicacioris ingenij plures conclusiones videt, quàm alius, qui est ingenij tardioris. cùm ergo quantitas potentiæ diuinæ attendatur secundum ea, in qua potest, si aliquis intellectus videret in diuina essentia omnia quæ Deus potest facere, eadem esset quantitas perfectionis in intelligendo, quæ est quantitas diuinæ potentiæ in producendo effectus, & ita comprehenderet diuinā essentiam, quod est impossibile omni creato intellectui. Illa autem omnia quæ Deus scit notitia visionis, aliquis intellectus creatus cognoscit in verbo, scilicet anima Christi. Sed de aliis videntibus diuinam essentiam duplex est opinio. Quidam enim dicunt quòd omnes videntes Deum per essentiam, vident omnia quæ Deus videt scientia visionis. Sed hoc repugnat Sanctorum dictis, qui ponunt angelos aliqua ignorare, quos tamen constat secundum fidem omnes Deum per essentiam videre. Et ideò alij dicunt quòd alij à Christo, quamuis videant Deum per essentiā, non tamen omnia vident quæ Deus videt, eò quòd essentiam diuinam non comprehendunt. Non est enim necessarium quòd sciens causam, sciat omnes eius effectus, nisi causam comprehendat, quod non competit intellectui creato: & ideò vnusquisque videntium Deum per essentiam, tantò plura in eius essentia conspicit, quantò clariùs diuinam essentiam intuetur: & inde est quòd de his potest vnus alium instruere, & sic scientia angelorum & animarum sanctarum potest augeri vsque ad diem iudicij: sicut & alia quæ ad præmium accidentale pertinent, sed vlteriùs non proficient quia tunc erit vltimus status eorum, & in illo statu possibile est quòd omnes omnia cognoscant, quæ Deus scientia visionis nouit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quod Isidô. dicit quòd angeli sciunt in verbo omnia antequam fiant, non potest referri ad ea quæ Deus scit scientia simplicis intelligentiæ tantùm, quia illa nunquam fient: sed referendum est ad ea tantùm quæ Deus scit scientia visionis, de quibus etiam non dicit quòd omnes angeli ea omnia cognoscant, sed fortè aliqui, & illi qui cognoscunt non perfectè cognoscunt omnia. In vna enim re est multas rationes intelligibiles considerare, sicut diuersas eius proprietates & habitudines ad res alias: & possibile est quòd eadem re scita à duobus communiter, vnus alio plures rationes percipiat, & has rationes vnus ab alio percipiat. Vnde & Dionysius dicit 4. c. de Diui. nomin. quòd inferiores angeli docentur à superioribus rerum scibiles rationes. & ideò etiam angeli qui omnes creaturas cognoscunt, non oportet quod omnia quæ in eis intelligi possunt percipiāt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ex verbo illo Gregorij ostenditur quòd in illa beata visione est sufficientia ad omnia intuēda ex parte diuinæ essentiæ, quæ est medium quo videtur, per quam Deus omnia videt: sed quod non omnia videantur, est ex defectu intellectus creati, qui diuinam essentiam non comprehendit.

¶ Ad tertium dicendum, quod intellectus creatus non videt diuinam essentiam secundum modum ipsius essentiæ, sed secūdum modum proprium, qui finitus est: vnde nō oportet quòd eius efficacia in cognoscendo ex visione prędicta amplietur in infinitum ad omnia cognoscenda.

¶ Ad quartum dicendum, quòd defectus cognitionis nō solùm procedit ex excessu cognoscibilis super intellectum, sed etiam ex hoc quod intellectui non coniungitur id quod est ratio cognoscibilis, sicut visus non videt lapidem quandoque ex hoc quòd species lapidis non est ei coniuncta: quamuis autem intellectui videntis Deum coniungatur ipsa diuina essentia quę est omnium ratio, non tamen coniungitur ei prout est omnium ratio, sed secundum quòd est ratio aliquorum, & tantò plurium, quantò quisque pleniùs diuinam essentiam intuetur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quando potentia passiua est perfectibilis pluribus perfectionibus ordinatis, si perfecta sit vltima perfectione sua, non dicitur imperfecta, etiam si aliquę dispositiones præcedentes ei desint. Omnis enim cognitio qua intellectus creatus perficitur, ordinatur sicut ad finem ad Dei cognitionem: vnde videns Deum per essentiam, etiam si nihil aliud cognosceret, perfectum intellectum haberet, nec est perfectio ex hoc, quia aliquid aliud cum ipso cognoscit, nisi quatenus ipsum pleniùs videt. Vnde Aug. in 5. Confess. Infelix homo qui scit omnia illa creata, te autem nescit: beatus autem qui te scit, etiam si illa nesciat. Qui verò te & illa nouit, non propter illa beatior, sed propter te tantùm beatus.

¶ Ad sextum dicendum, quòd speculum illud est voluntarium, & sicut ostendet se cui vult, ita in se ostendet quæ vult, nec est simile de speculo materiali, in cuius potestate non est quod videatur, vel non videatur. Vel dicendum quod in speculo materiali tam res quàm speculū videntur sub propria forma, quamuis speculum illud videatur per formam a re acceptam. Lapis verò per propriam formam resultantem in re alia: & ideo propter quam rationem cognoscitur vnum, & aliud. Sed in speculo increato videtur aliquid per formam ipsius speculi, sicut effectus videtur per similitudinem causæ, & e contrario: & ideo non oportet quod quicunque videt speculum æternum: videat omnia quæ in speculo resultant, non enim necesse est quòd videns causam, videat omnes effectus eius nisi comprehendat causam.

¶ Ad septimum dicendum, quòd Sanctorum desiderium, quo omnia scire desiderant, implebitur ex hoc solùm quòd Deū videbunt, sicut desiderium eorū quo omnia bona habere cupiūt, cōplebitur in hoc quòd Deum habebunt. Sic enim Deus in hoc quòd habet perfectam bonitatem, sufficit affectui, & eo habito omnia bona habentur quodammodò, ita eius visio sufficit intellectui, Ioan. 14. Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.

¶ Ad octauum dicendum, quòd ignorantia propriè accepta in priuationem sonat, & sic pœna est: sic enim ignorantia nescientia aliquorum quæ sciri debent, vel quæ necesse est sciri: nullius autem horum scientia Sanctis deerit in patria: quandoque autē ignorantia cōmuniter accipitur pro omni nescientia, & sic Angeli & Sancti in patria quædam ignorabūt. Vnde Diony.

Dionysius dicit quòd angeli à nescientia purgantur: sic autem ignorantia non est pœnalitas, sed defectus quidam: nec est necesse quòd omnis talis defectus per gloriam auferatur, sic enim etiam posset dici quòd defectus esset in papa Lino, qui non peruenit ad gloriam Petri.

¶ Ad nonum dicendum, quòd corpus nostrum conformabitur corpori Christi in gloria secundum similitudinem, non secundum æqualitatem: erit enim clarum sicut & corpus Christi, sed non æqualiter. Et similiter anima nostra habebit gloriam ad similitudinem animæ Christi, sed non ad æqualitatem: & ita habebit scientiam sicut anima Christi, sed non tantam, vt scilicet sciat omnia sicut anima Christi.

¶ Ad decimum dicendum, quòd quanuis essentia diuina sit ratio omnium cognoscibilium, non tamen coniungetur cuilibet intellectui creato, secundum quòd est ratio omnium: & ideò ratio non sequitur.

¶ Ad vndecimum dicendum, quòd intellectus agens est forma proportionata intellectui possibili: sicut & potentia materiæ est proportionata potentiæ agentis naturalis, vt omne quod est in potentia passiua materiæ & intellectus possibilis, sit in potentia actiua intellectus agentis vel naturalis agentis: & ideò si intellectus agens fiat forma intellectus possibilis, oportet quòd intellectus possibilis cognoscat omnia ad quæ se extendit virtus intellectus agentis: diuina autem essentia non est forma hoc modo nostro intellectui proportionata: & ideò non est simile.

¶ Ad duodecimum dicendum, quòd nihil prohibet dicere quòd post diem iudicij quando gloria hominum & angelorum erit penitus consummata, quòd omnes beati scient omnia quæ Deus scientia visionis nouit, ita tamen quòd non omnes omnia videant in essentia diuina, sed anima Christi ibi plenè videbit omnia sicut & nunc videt. Alij autem videbunt ibi plura vel pauciora secundum gradum quo Deum cognoscent, & sic anima Christi de his quæ præ alijs videt in verbo, omnes alias illuminabit. Vnde dicitur Apoc. 21. quòd claritas Dei illuminat ciuitatem Hierusalem, & lucerna eius est agnus. Et similiter alij superiores illuminabunt inferiores, non quidem noua illuminatione, vt scientia inferiorum per hoc augeatur, sed quadam continuatione illuminationis, sicut si intelligatur quòd Sol quiescens illuminat aërem: & ideò dicitur Dan. 12. quòd qui ad iustitiam erudiunt plurimos, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Prælatio autem ordinum dicitur cessatura quantum ad ea quæ nunc circa nos per eorum ordinata ministeria exercentur, vt patet per glossam ibidem.

QVAESTIO NONAGESIMA tertia, *De Sanctorum beatitudine & eorum mensionibus, in tres articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de Sanctorũ beatitudine & eorum mansionibus.

¶ Circa quod quæruntur tria.

¶ Primò, vtrùm sanctorum beatitudo augeatur post iudicium.

¶ Secundò, vtrùm gradus beatitudinis appellentur mansiones.

¶ Tertiò, vtrùm diuersæ mansiones distinguantur penes diuersos gradus charitatis.

ARTICVLVS I.

¶ An beatitudo Sanctorum sit maior futura post iudicium quàm ante.

Tho. 4. dist. 49. q. 1. art. 4. q. 1. et sequens.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudo Sanctorum non sit maior futura post iudicium quàm ante. Quantò enim aliquid accedit ad similitudinem diuinam, tanto perfectiùs beatitudinem participat: sed anima à corpore separata Deo similior est, quàm corpori coniuncta: ergo maior est beatitudo ante corporis resumptionem quàm post.

¶ Præterea, Virtus vnita est magis potens, quàm multiplicata: sed anima extra corpus est magis vnita, quàm cùm est corpori coniuncta: ergo virtus est maior ad operandum, & ita perfectiùs beatitudinem participat, quæ in actu consistit.

¶ Præterea, Beatitudo consistit in actu intellectus speculatiui: sed intellectus in suo actu non vtitur organo corporali, & sic corpus resumptum non efficiet vt anima perfectiùs intelligat: ergo beatitudo animæ non erit maior post resurrectionem.

¶ Præterea, Infinito non potest esse aliquid maius, & ita infinitum cum aliquo finito non sunt maius quàm infinitum ipsum: sed anima beata ante corporis resumptionem beatitudinem habet de hoc quòd gaudet de bono infinito, scilicet Deo: post resurrectionem autem corporis non habebit de alio gaudium nisi fortè de gloria corporis quæ est quoddam bonum finitum: ergo gaudium eorum post corporis resurrectionem non erit maius quàm ante.

¶ SED CONTRA est quod Apoc. 6. super illud, Vidi sub altare animas interfectorum, &c. dicit glos. Modò animæ Sanctorum sunt existentes sub, id est minori dignitate quàm sint futuræ: ergo maior erit eorum beatitudo post mortem.

¶ Præterea, Sicut bonis beatitudo redditur pro præmio, ita & malis miseria: sed miseria malorum post resumptionem corporum erit maior quàm ante, quia non solùm in anima sed in corpore punientur: ergo & beatitudo Sanctorum erit maior post resurrectionem corporum quàm ante.

CONCLVSIO.

¶ Cùm beatitudo Sanctorum sit in anima & corpore, extensiuè augebitur post iudicium, ideo Sancti beatiores erunt post iudicium, quàm ante.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd beatitudinem Sanctorum post resurrectionem augeri quidem extensiuè manifestum est, quia beatitudo tunc erit nõ solùm in anima, sed etiam in corpore. Et etiam ipsius animæ beatitudo augebitur extensiuè inquantum anima non solùm gaudebit de bono proprio, sed etiam de bono corporis. Potest etiam dici quòd ipsius animę beatitudo intensiuè augebitur. Corpus enim hominis dupliciter potest considerari. Vno modo secundum quòd est ab anima perfectibile. Alio modo secundum quòd est in eo aliquid repugnans animæ in suis operationibus, prout non perfectè corpus per animam perficitur. Secundum autem primam considerationem corporis, coniunctio ipsius ad animam addit animæ aliquem perfectionem, quia omnis pars imperfecta est, & completur in suo toto: vnde & totum se habet ad partem vt forma ad materiam. Vnde & anima perfectior est in esse suo naturali, cùm est in toto, scilicet in homine coniuncto ex anima & corpore, quàm cùm est per se separata. Sed vnio corporis quantùm ad secundam ipsius considerationem, impedit animæ perfectionem. Vnde dicitur quòd corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, Sapien. 9. Si ergo à corpore remoueatur omne illud, per quod animæ actioni resistit, simpliciter anima erit perfectior in corpore tali existens, quàm per se separata: quanto autem est perfectius in esse, tantò potest perfectiùs operari. Vnde & operatio animæ coniunctæ tali corpori erit perfectior quam operatio animæ separatæ. Huiusmodi autem corpus est corpus gloriosum, quod omninò subdetur spiritui: vnde cùm beatitudo in operatione consistat, perfectior erit beatitudo animæ post resumptionem corporis quàm ante. Sicut enim anima separata à corpore corruptibili perfectiùs potest operari, quàm ei coniuncta, ita postquam fuerit coniuncta corpori glorioso, perfectior est eius operatio, quàm quãdo erat separata: omne autem imperfectum appetit suam perfectionem: & ideò anima separata naturaliter appetit corporis coniunctionem, & propter hunc appetitum ex imperfectione procedentem eius operatio, qua in Deum fertur, est minùs intensa. Et hoc est quod dicit Hierony. quòd ex appetitu corporis retardatur ne tota intentione pergat in illud summum bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima coniuncta corpori glorioso est magis Deo similis, quàm ab eo separata, inquantum coniuncta habet esse perfectius. Quantò enim est aliquid perfectius, tãtò est Deo similius: sicut cor cuius vitæ perfectio in motu consistit est Deo similior quando mouetur, quàm quando quiescit, quanuis Deus nunquam moueatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtus, quæ de sua natura habet quòd sit in materia, magis est potens in materia existens, quàm à materia separata, quanuis, absolutè loquendo, virtus à materia separata sit potentior.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quanuis in actu intelligendi anima corpore non vtatur, tamen perfectio corporis quodammodò ad perfectionem operis intellectualis cooperabitur, inquantum ex coniunctione corporis gloriosi anima erit in natura perfectior, & per consequens in operatione efficacior, & secundum hoc ipsum bonum corporis cooperabitur quasi instrumentaliter ad operationem, in qua beatitudo consistit, sicut etiam Philosophus ponit in 1. Ethi. quòd bona exteriora cooperantur instrumentaliter ad felicitatem vitæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd quanuis finitum infinito additum non faciat maius, tamen facit plus: quia finitum & infinitum sunt duo, cùm infinitum per se acceptum sit vnum, extensio autem gaudij non respicit maius sed plus. Vnde extensiuè augetur gaudium, secundum quod est de Deo & de gloria corporis respectu gaudij, quod erat de Deo, gloria autem corporis operabitur ad gaudij intensionem, quod est de Deo, inquantum cooperabitur ad perfectionem operationum, qua anima in Deum fertur. Quantò enim operatio conueniens fuerit perfectior, tantò delectatio erit maior, vt patet ex hoc quod dicitur 4. Ethicorum.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm beatitudinis gradus mansiones dici debeant.

D SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd beatitudinis gradus mansiones dici non debeant. Beatitudo enim importat rationem præmij: sed mansio nihil significat quod ad præmium pertineat: ergo diuersi gradus beatitudinis mansiones dici non debent.

¶ Prætereà, Mansio locum significare videtur: sed locus quo Sancti beatificabuntur, non est corporalis, sed spiritualis, scilicet Deus qui vnus est; ergo non est nisi vna mansio: & ita diuersi gradus beatitudinis mansiones dici non debent.

¶ Prætereà, Sicut in patria erunt homines diuersorum meritorum, ita nunc sunt in purgatorio, & in limbo patrum fuerunt: sed in purgatorio & limbo non distinguuntur mansiones: ergo similiter nec in patria.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 14. In domo Patris mei mansiones multæ sunt, &c. quod Augustinus exponit de variis gradibus præmiorum.

¶ Prætereà, In qualibet ciuitate est ordinata mansionum distinctio; sed cælestis patria ciuitati comparatur, vt patet Apoc. 21. ergo oportet ibi diuersas mansiones distinguere secundum diuersos beatitudinis gradus.

CONCLVSIO.

¶ Sicut in rebus naturalibus, vnumquodque tendens ad eundem locum sursum, propius appropinquat, secundum quod est leuius: ita in Beatis erunt gradus beatitudinis, qui dimensiones appellantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd motus localis est prior omnium aliorum motuum: ideò secundum Philosophum nomen Motus & Distantiæ, & omnium huiusmodi, deriuatum est à motu locali ad omnes alios motus: finis autem motus localis est locus, ad quem cum aliquis peruenerit, ibi manet quiescens, & in eo conseruatur: & ideo in quolibet motu ipsam quietem in finem motus dicimus collocationem vel mansionem: & ideò cùm nomen Motus deriuetur vsque in actum appetitus & voluntatis, ipsa assecutio finis appetitiui motus dicitur mansio aut collatio in fine: & ideò diuersi modi consequendi finem vltimum diuersæ mansiones dicuntur, vt sic vnitas domus respondeat vniuersitati beatitudinis, quæ est ex parte obiecti, & pluralitas mansionum respondeat differentiæ, quæ in beatitudine inuenitur ex parte Beatorum: sicut etiã videmus in rebus naturalibus quòd est idem locus sursum, ad quem tendunt omnia leuia, sed vnumquodq; pertingit propinquiùs, secundum quòd est leuius, & ita habent diuersas mansiones secundum differentiam leuitatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mansio importat rationem finis, & per consequens rationem præmij, quod est finis meriti.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quanuis sit vnus locus spiritualis, tamen diuersi sunt gradus appropinquandi ad locum illum, & secundum hoc construuntur diuersæ mansiones.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illi qui erant in limbo, vel nunc sunt in purgatorio, nondum peruenerunt ad suum finem: & ideò in purgatorio vel in limbo non distinguuntur mansiones, sed solùm in paradiso & in inferno vbi est finis bonorum & malorum.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm diuersæ mansiones distinguantur penes diuersos gradus charitatis.

D TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd diuersæ mansiones non distinguantur penes diuersos gradus charitatis. Quia Matthæi vicesimoquinto dicitur: Dedit vnicuique secundum propriam virtutem: propria autẽ vniuscuiusq; virtus est eius vis naturalis ergo & dona gratiæ & gloriæ distribuuntur secundum diuersos gradus virtutis naturalis.

¶ Prætereà, In Psalmo dicitur: Tu reddes vnicuique secundum opera sua: sed illud quod redditur, est beatitudinis mensura: ergo gradus beatitudinis distinguuntur secundum diuersitatem operum, & non secundum diuersitatem charitatis.

¶ Prætereà, Præmium debetur actui & non habitui: vnde fortissimi non coronantur, sed agonizantes, vt patet 1. Ethi. & secundo Timoth. secundo, Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Sed beatitudo est præmium: ergo diuersi gradus beatitudinis erunt secundum diuersos gradus operum & non secundum diuersos charitatis gradus.

¶ SED CONTRA est, quòd quantò aliquis est Deo magis coniunctus, tantò erit beatior: sed secundum modum charitatis est modus coniunctionis ad Deum: ergo secundum differentiam charitatis erit & diuersitas beatitudinis.

¶ Prætereà, Si simpliciter sequitur ad simpliciter, & magis ad magis. sed habere beatitudinem sequitur ad habere charitatem: ergo & habere maiorem beatitudinem sequitur ad habere maiorem charitatem.

CONCLVSIO.

¶ Siue iuxta charitatem patriæ, siue iuxta charitatem viæ, quæ duo sunt principia distinctiua mansionum vel graduum beatitudinis, in regno cælesti diuersæ mansiones distinguuntur penes diuersos gradus charitatis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd principium distinctiuum mansionum siue graduum beatitudinis est duplex, scilicet propinquum & remotum. Propinquum est diuersa dispositio quæ erit in Beatis, ex qua continget diuersitas perfectionis apud omnes in operatione beatitudinis: sed principium remotum est meritum, quo talem beatitudinem consecuti sunt. Primò autem distinguuntur mansiones secundum charitatem patriæ, quæ quanto in aliquo erit perfectior, tantò eum reddet capaciorem diuinæ claritatis secundum [illegible]ius argumentum augebitur perfectio visionis diuinæ. Secundo verò modo distinguuntur mansiones secundum charitatem v[illegible]. Actus enim noster non habet quòd sit meritorius ex ipsa substantia, sed solùm ex habitu virtutis, quo informatur. [illegible]ius autem merendi in omnibus virtutibus est ex charitate, qu[illegible] habet ipsum finem pro obiecto: & ideò diuersitas in meren[illegible]ta reuertitur ad diuersitatem charitatis, & sic charitas viæ distinguet mansiones per modum meriti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus ibi non accipitur solùm pro naturali capacitate, sed pro naturali capacitate simul cum conatu ad habendam gratiam: & virtus hoc modo accepta erit quasi materialis dispositio ad mensuram gratiæ & gloriæ suscipiendæ: sed charitas est formaliter complens gloriam ad meritum: & ideò distinctio graduum in gloria accipitur penes gradus charitatis potiùs, quàm penes gradus virtutis prædictæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd opera non habent quòd e[illegible] retributio gloriæ reddatur, nisi inquantum sunt charitate formata: & ideò secundum diuersos charitatis gradus erunt diuersi gradus in gloria.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quanuis habitus charitatis vel cuiuscunque virtutis non sit meritũ, cui debeatur præmium, est tamen principium & tota ratio merendi in actu charitatis: & ideò secundum eius diuersitatem præmia distinguuntur, quanuis etiam ex ipso genere actus possit aliquis gradus in merendo considerari: non quidem respectu præmij essentialis quod est gaudium de Deo, sed respectu alicuius accidentalis præmij, quod est gaudium de aliquo bono creato.

QVAEST

QVAESTIO NONAGESIMAquarta, *De modo quo sancti se habebunt erga damnatos, in tres articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de modo quo se sancti habebunt erga damnatos.

¶Circa quod queruntur tria.

¶Primò, vtrùm Sancti pœnas damnatorum videant.

¶Secundò, vtrùm eis compatiantur.

¶Tertiò, vtrùm de eorum pœnis lętentur.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm Beati qui erunt in patria, videbunt pœnas damnatorum.

Tho. 4. dist. 50. q. 2. art. 4. q. 1. & sequ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Beati qui erunt in patria, non videant pœnas damnatorum. Maior enim est distantia damnatorum à Beatis, quàm viatorum: sed viatorum facta non videns, vnde Isa. 19. Abraham nesciuit nos: dicit glos. Nesciunt mortui etiam sancti quid faciunt viui etiam eorum filij: ergo multò minus vident pœnas damnatorum.

¶Præterea, Perfectio visionis dependet à perfectione visibilis: vnde Philosophus dicit 10. Ethicorum, quod perfectissima sensus operatio est sensus maximè dispositi ad pulcherrimum sub visu cadentium: ergo econtrariò turpitudo visibilis redundat in imperfectionem visionis: sed imperfectio nulla erit in Beatis: ergo non videbunt miserias damnatorum, in quibus est summa turpitudo.

¶SED CONRTA est quod dicitur Isa. vlti. Egredientur, & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati sunt in me: glos. Electi egredientur intelligentia vel visione manifesta, vt ad laudem Dei magis accendantur.

CONCLVSIO.

¶Cùm contraria iuxta se posita magis elucescant, Beati in regno cælesti videbunt pœnas damnatorum, vt beatitudo illis magis complaceat.

¶RESPONDEO dicendum, quòd à Beatis nihil subtrahi debet quod ad perfectionem beatitudinis eorum pertineat. Vnumquodque autem ex comparatione contrarij magis cognoscitur: quia contraria iuxta se posita, magis elucescunt: & ideò vt beatitudo Sanctorum eis magis complaceat, & de ea vberiores gratias Deo agant, datur eis vt pœnam impiorum perfectè videant.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd glos. illa loquitur de Sanctis mortuis secundum possibilitatem naturæ. Non enim oportet, vt naturali cognitione cognoscant omnia quæ erga viuos aguntur, sed Sancti qui sunt in patria, omnia clarè cognoscunt quæ aguntur, etiam apud viatores & apud damnatos. Vnde Greg. dicit. 12. lib. Moral. De animabus sanctis sentiendum non est, scilicet quod Iob dicit, siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, nescient, &c. quia intus habent Dei claritatem, nullo modo credendum est quòd sit foris aliquid quod ignorent.

¶Ad secundum dicendum, quòd quanuis pulchritudo visibilis ad perfectionem faciat visionis visibilis, tamen turpitudo sine visionis infectione esse potest. Species enim rerum in anima, per quas contraria cognoscuntur, non sunt contrariæ: vnde etiam Deus qui perfectissimam cognitionem habet, omnia pulchra & turpia videt.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm Beati compatiantur miseriis damnatorum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Beati miseriis damnatorum compatiantur. Compassio enim ex charitate procedit: sed in Beatis erit perfectissima charitas: ergo maximè miseriis damnatorum compatiuntur.

¶Preterea, Beati nunquam erunt elongati tantùm à compassione, quantum Deus est: sed Deus quodammodò miseriis nostris compatitur, vnde & misericors dicitur, & similiter angeli: ergo Beati compatientur miseriis damnatorum.

¶SED CONTRA, Quicunque alicui compatitur, fit miseriæ eius quodammodò particeps: sed Beati non possunt esse participes alicuius miseriæ: ergo miseriis damnatorum non compatiuntur.

CONCLVSIO.

¶Cùm damnati non possint transferri à sua miseria, Beati non compatiuntur eorum miseriis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd misericordia vel compassio potest in aliquo inueniri dupliciter. Vno modo per modum passionis, alio modo per modum electionis. In Beatis autem non erit aliqua compassio in parte inferiori, nisi consequens electionem rationis: vnde non erit in eis compassio vel misericordia, nisi secundum electionem rationis. Hoc autem modo ex electione rationis misericordia vel compassio nascitur, scilicet prout aliquis vult malum alterius repelli: vnde in illis quæ secundum rationem repelli non volumus, compassionem talem non habemus. Peccatores autem quandiu sunt in hoc mundo, in tali statu sunt, quòd sine præiudicio diuinæ iustitiæ possunt in beatitudinem transferri à statu miseriæ & peccati: & ideò Beatorum compassio ad eos locum habet, & secundum electionem voluntatis, prout Deus, angeli, & beati eis compati dicuntur: & eorum salutem volendo, & secundum passionem, sicut compatiuntur eis homines boni in statu viæ existentes, sed in futuro non poterunt transferri à sua miseria: vnde ad eorum miserias non debet esse compassio secundum electionem rectam: & ideò Beati qui erunt in gloria, nullam compassionem ad damnatos habebunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd charitas tunc est compassionis principium, quando possumus ex charitate velle remotionem miseriæ alicuius: sed Sancti ex charitate hoc velle non possunt de damnatis, cùm diuinæ iustitiæ repugnet, vnde ratio non sequitur.

¶Ad secundum dicendum, quòd Deus dicitur esse misericors, inquantum subuenit illis quos secundum ordinem sapientiæ & iustitiæ suæ conuenit à miseria liberari: non quòd damnatorum misereatur, nisi fortè puniendo citra condignum.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm Beati lætentur de pœnis impiorum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Beati non lætentur de pœnis impiorum. Lætari enim de malo alterius, ad odium pertinet: sed in Beatis nullum erit odium: ergo non lætabuntur de miseriis damnatorum.

¶Præterea, Beati in patria erunt summè Deo conformes: sed Deus non delectatur in pœnis nostris: ergo Beati non delectabuntur in pœnis damnatorum.

¶Præterea, Illud quod est vituperabile in viatore, maximè est culpabile, quòd reficiatur aliorum pœnis, & maximè laudabile, vt de pœnis doleat: ergo Beati nullo modo lætantur de pœnis damnatorum.

¶SED CONTRA est quod in Psalmo dicitur: Lætabitur iustus cùm viderit vindictam.

¶Præterea, Isa. vlti. Erunt vsque ad satietatem visionis omni carni. satietas autem refectionem mentis designat: ergo Beati gaudebunt de pœnis impiorum.

CONCLVSIO.

¶Sancti in regno cælesti, non gaudebunt per se de pœnis damnatorum, sed per accidens, contemplando in eis diuinam iustitiam, & suam ab eis liberationem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquid potest esse materia gaudij dupliciter. Vno modo per se, quando scilicet de aliquo gaudetur inquantum huiusmodi: & sic Sancti non lætabuntur de pœnis impiorum. Alio modo per accidens, id est ratione alicuius adiuncti: & hoc modo Sancti de pœnis impiorum gaudebunt, considerando in eis diuinæ iustitiæ rectitudinem, & suam liberationem de qua gaudebunt. Et sic, diuina iustitia & sua liberatio erit per se causa gaudij beatorum, sed pœnæ damnatorum per accidens.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd lætari de malo alterius, inquantum huiusmodi, pertinet ad odium, non autem lætari de malo alterius ratione alicuius adiuncti: sic autem aliquis de malo proprio quando lætatur, sicut cùm quis gaudet de propriis

de propriis afflictionibus secundum quòd prosunt ei ad meritum vitæ. Iacob. 1. Omne gaudium existimate fratres, cùm mei tentationes varias incideritis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quamuis Deus non delectetur in pœnis, inquantum huiusmodi, delectatur tamen in eis, inquantum sunt per suam iustitiam ordinatæ.

¶ Ad tertium dicendum, quod in viatore non est laudabile, si delectetur de aliorum pœnis secundum se, est tamen laudabile, si delectetur de eis quantum habēt aliquid boni annexum, tamen alia ratio est de viatore & comprehensore. Quia in viatore passiones frequenter insurgunt sine iudicio rationis, & tamen tales passiones interdum sunt laudabiles, secundum quòd bonam dispositionē mētis indicāt: sicut patet de verecūdia & misericordia & pœnitentia de malo: sed in comprehensoribus non potest esse passio, nisi iudicium rationis consequens.

QVAESTIO NONAGESIMAquinta, De dotibus beatorum, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de dotibus beatorum.

¶ Circa quod quęruntur quinque.

¶ Primò, vtrùm Beatis sint assignandę aliquę dotes.

¶ Secundò, vtrùm dos à beatitudine differat.

¶ Tertiò, vtrùm Christo insint dotes.

¶ Quartò, vtrùm angelis.

¶ Quintò, vtrùm conuenienter assignentur dotes.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrùm ponendæ sint aliquæ dotes in hominibus Beatis.*

Tho. 4. dist. 49. q. 4. art. 1. q. 1. et sequent.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sint ponendæ aliquæ dotes in hominibus beatis. Dos enim secundum iura datur sponso ad sustinenda onera matrimonij: sed Sancti non gerunt figuram sponsi, sed magis figuram sponsæ, inquantum sunt Ecclesiæ membra: ergo eis dotes non dantur.

¶ Præterea, Dotes non dantur secundum iura à patre sponsi, sed à patre sponsæ: omnia autem bona beatitudinis dantur Beatis à patre sponsi, scilicet Christi. 1. Iaco. 1. Omne datum optimum, & omne donum perfectum, &c. ergo huiusmodi dona, quæ Beatis dantur, non sunt dotes appellandæ.

¶ Præterea, In matrimonio carnali dantur ad faciliùs toleranda onera matrimonij: sed in matrimonio spirituali non sunt aliqua onera, maximè secundum statum Ecclesiæ triumphantis: ergo non sunt ibi aliquæ dotes assignandæ.

¶ Præterea, Dotes non dantur nisi causa matrimonij: sed matrimonium spirituale contrahitur cum Christo per fidem secundum statum ecclesiæ militantis: ergo eâdem ratione si Beatis aliquæ dotes conueniunt, conuenient etiam Sanctis existentibus in via: sed istis non conueniunt: ergo nec Beatis.

¶ Præterea, Dotes ad bona exteriora pertinent quæ dicuntur bona fortunæ: sed præmia Beatorum erunt de interioribus bonis: ergo non debent dotes nominari.

¶ SED CONTRA, Ephe. 5. dicitur, Sacramentum hoc magnum est, dico autem in Christo & Ecclesia: ex quo habetur quòd spirituale matrimonium per carnale significatur: sed in carnali matrimonio sponsa dotata traducitur in domum sponsi: ergo cùm Sancti in domum Christi traducuntur cùm beatificantur, videtur quòd aliquibus dotibus dotentur.

¶ Præterea, Dotes in matrimonio corporali assignantur ad matrimonij solatium: sed matrimonium spirituale delectabilius est quàm carnale: ergo ei sunt dotes maximè assignandæ.

¶ Præterea, Ornamenta sponsarum ad dotem pertinent: sed Sancti ornati in gloriam traducuntur, vt dicitur Isa. 6. Induit me vestimentis salutis & quasi sponsam ornatam monilibus suis: ergo Sancti in patria dotes habent.

CONCLVSIO.

¶ *Aliquibus donis, quæ à Theologis dotes appellantur, ornabuntur Beati in paradiso.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd absque dubio Beatis quando in gloriam transferuntur, aliqua dona diuinitus dantur ad eorum ornatum, & hi ornatus à magistris dotes sunt nominati. Vnde dantur quædam definitiones de dote, de qua nunc loquimur tales: Dos est perpetuus animæ & corporis ornatus vitæ sufficiens, in æterna beatitudine iugiter perseuerans. Et sumitur hæc descriptio ad similitudinem dotis corporalis, per quam sponsa ornatur, & prouidetur viro, vnde possit sufficienter sponsam & liberos nutrire, & tamen inamissibiliter dos sponsæ conseruatur ad eam, separato matrimonio. Sed de ratione nominis diuersi diuersimodè opinantur. Quidam enim dicunt quòd dos non accipitur ex similitudine ad matrimonium corporale, sed secundum modum loquendi, quo omnem perfectionem seu ornatū cuiuscunque hominis dotes nominamus. Sicut aliquis dicitur esse dotatus scientia, qui scientia pollet. Et Ouidius vsus est nomine Dotis dicens, Et quacunque potes dote placere place.

Sed hoc non videtur vsquequaque conueniens. Quia quandocunque aliquod nomen est impositum ad aliquid principaliter significandum, non consueuit ad alia transferri, nisi secundum aliquam similitudinem: vnde cùm secundum primam institutionem nominis dos ad carnale matrimoniū pertineat, oportet quòd in qualibet acceptione attendatur aliqua similitudo ad principale significatum. Et ideò alij dicunt quòd secundum hoc similitudo attenditur quòd dos propriè dicitur donum quod in matrimonio corporali datur sponsæ ex parte sponsi, quando ita ducitur in domum sponsi, ad ornatum sponsæ pertinens: quod patet ex hoc quod dixit Sichem Iacob & filiis eius, Genesis 34. Augete dotem, & munera postulate. Et exod. vicesimosecundo, Si seduxerit quis virginem, dormieritque cum ea, dotabit eam, & accipiet eam in vxorem. Vnde & ornatus qui à Christo Sanctis exhibetur, quando traducuntur in domum gloriæ, dos nominatur. Sed hoc manifestè est contra id quod Iuristæ dicunt, ad quos pertinet de his tractare. Dicunt enim quòd est dos propriè quædam datio ex parte mulieris facta his qui sunt ex parte viri pro onere matrimonij quod sustinet vir: sed illud quod sponsus dat sponsæ, vocatur donatio propter nuptias, & secundum hunc modum accipitur dos quarto Regum nono, vbi dicitur quod Pharao rex Aegypti cepit Gazo, & dedit eam in dotem filiæ suæ vxori Salomonis nec contra hoc faciunt autoritates inductæ. Quamuis enim dotes à parente puellæ consueuerunt assignari, tamen quandoque conuenit, quòd sponsus vel pater sponsi assignet dotes vice patris puellæ: quod contingit dupliciter. Vel pro nimio affectu ad sponsam, sicut fuit de Sichem, qui voluit assignare dotem, quam debebat accipere propter vehementem amorem filij sui ad puellam: vel hoc in pœnam sponsi, vt virgini à se corruptæ dotem de suo assignet, quod pater puellæ debuerat assignare, & in hoc casu loquitur Moyses in autoritate inducta. Et ideò secundum alios dicendum est quod dos in matrimonio corporali propriè dicitur, quando datur ab his qui sunt ex parte mulieris his autem qui sunt ex parte viri, ad sustentanda onera matrimonij, vt dictum est. Sed tunc remanet difficultas, quomodò hic assignatio possit aptari ad propositum, cùm ornatus qui sunt in beatitudine, dentur sponsæ spirituali à parte sponsi: quod manifestabitur respondendo ad argumenta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dotes quamuis assignentur sponso in carnali matrimonio ad vsum, tamen proprietas & dominium pertinet ad sponsam: quod patet ex hoc quòd soluto matrimonio, dos remanet sponsæ secundum iura: & sic etiam in matrimonio spirituali ipsi ornatus, qui sponsæ spirituali dantur, scilicet Ecclesiæ in membris suis, sunt quidem ipsius sponsi inquantum ad eius gloriam & honorem cedunt, sed sponsæ inquantum per eas ornatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pater sponsi, scilicet Christi, est sola persona Patris, pater autem sponsæ est tota [Trinitas], effectus autem in creaturis ad totam Trinitatem pertinet. Vnde huiusmodi dotes in spirituali matrimonio, [pro]priè loquēdo, magis dantur à patre sponsæ, quam à patre sp[onsi.] Sed tamen hæc collatio quamuis ab omnibus personis fi[at,] singulis personis potest appropriari per aliquem mod[um.] Personæ quidem patris vt danti, quia in ipso est autoritas etiam paternitas respectu creaturæ appropriatur, vt idem sit pater sponsi & sponsæ: Filio vero appropiatur [in]quantum propter ipsum dantur. Sed Spiritui sancto inquantum in

tum in ipso & secundum ipsum dantur, amor enim est communis dationis ratio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dotibus per se conuenit illud quod per dotes efficitur, scilicet solatium matrimonij: sed per accidens illud quod per eas remouetur, scilicet onus matrimonij, quod per eas leuigatur. Sicut gratiæ conuenit per se facere iustum, sed per accidens quòd de impio faciat iustum. Quamuis ergo in matrimonio spirituali non sint aliqua onera, est tamen ibi summa iucunditas: & ad hanc perficiendam iucunditatem dotes sponsæ conferuntur, vt scilicet delectabiliter per eas sponso coniungatur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd dotes non consueuerunt assignari sponsæ, quando desponsatur, sed quando in domum sponsi traducitur, vt præsentialiter sponsum habeat: quandiu enim in hac vita sumus, peregrinamur à Domino 2. Corint. 5. & ideò dona quæ Sanctis in hac vita conferuntur, non dicuntur dotes, sed illa, quæ conferuntur eis, quando transferuntur ad gloriam, in qua sponso præsentialiter perfruuntur.

¶ Ad quintum dicendum, quòd in spirituali matrimonio interior decor requiritur, vt in Psalmo: Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, &c. sed in matrimonio corporali requiritur decor exterior: vnde non oportet quòd dotes huiusmodi assignentur in matrimonio spirituali, sicut assignãtur in corporali.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm dos sit idem quod beatitudo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd dos sit idem quod beatitudo. Vt enim ex diffinitione dotis prędicta patet, Dos est ornatus corporis & animæ in æterna beatitudine iugiter perseuerans: sed beatitudo animæ est quidam ornatus eius: ergo beatitudo est dos.

¶ Præterea, Dos dicitur illud per quod sponsa delectabiliter sponso coniungitur: sed in spirituali matrimonio beatitudo est huiusmodi: ergo beatitudo est dos.

¶ Præterea, Visio secundum Augustinum est tota substantia beatitudinis: sed visio ponitur vna de dotibus: ergo beatitudo est dos.

¶ Præterea, Fruitio beatum facit, fruitio autem est dos: ergo dos facit beatum, & sic beatitudo est dos.

¶ Præterea, Secundum Boetium in libro de Conso. Beatitudo est status omnium bonorum congregatione perfectus: sed status beatorum perficitur ex dotibus: ergo dotes sunt beatitudinis partes.

¶ SED CONTRA, Dos datur sine meritis: sed beatitudo non datur, sed redditur: ergo beatitudo non est dos.

¶ Præterea, Beatitudo est vna tantùm, dotes verò sunt plures: ergo beatitudo non est dos.

¶ Præterea, Beatitudo inest homini secundum id quod est potissimum in eo, vt dicitur 1. Ethico. sed dos etiam in corpore ponitur: ergo dos & beatitudo non sunt idem.

CONCLVSIO.

¶ Beatitudo & dos realiter inter se differunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt quòd beatitudo & dos sunt idem re, sed differunt ratione. Quia dos respicit spirituale matrimonium, quod est inter Christum & animam, non autem beatitudo. Sed hoc non potest esse, vt videtur, cùm beatitudo in operatione consistat: dos autem non sit operatio, sed magis sit qualitas vel dispositio quædam. Et ideo secundum alios dicendum quòd beatitudo & dos realiter differunt, vt beatitudo dicatur ipsa operatio perfecta, qua anima beata Deo coniungitur: sed dotes dicuntur habitus vel dispositiones vel quæcunq; aliæ qualitates, quæ ordinantur ad huiusmodi perfectam dispositionem vel operationem, vt sic dotes ordinentur ad beatitudinem magis, quàm sint in beatitudine vt partes eius.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd beatitudo, propriè loquendo, non est animæ ornatus, sed est aliquid quod ex ornatu animæ prouenit, cùm sit operatio quædam: ornatus verò dicitur aliquis decor ipsius beati.

¶ Ad secundum dicendum, quòd beatitudo non ordinatur ad coniunctionem, sed ipsa coniunctio animæ cum Christo, quæ est per operationem: sed dotes sunt homini disponentia ad huiusmodi coniunctionem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd visio dupliciter potest accipi. Vno modo actualiter, id est pro ipso actu visionis: & sic visio non est dos, sed est ipsa beatitudo. Alio modo potest accipi habitualiter, id est pro habitu, à quo talis operatio elicitur: id est pro ipsa gloriæ claritate, qua anima diuinitùs illustratur ad Deum videndum: & sic est dos & principium beatitudinis, non autem est ipsa beatitudo.

¶ Et similiter dicendum ad quartum de fruitione.

¶ Ad quintum dicendum, quòd beatitudo colligit omnia bona, non quasi partes essentiæ beatitudinis, sed quasi aliquo modo ad beatitudinem ordinata.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm competat Christo habere dotes.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Christo competat habere dotes. Sancti enim ex Christo per gloriam conformantur, vnde dicitur Philippen. 3. Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ; ergo etiam Christus dotes habet.

¶ Præterea, In spirituali matrimonio assignantur dotes ad similitudinem matrimonij corporalis: sed in Christo inuenitur quoddam matrimonium spirituale, quod est sibi singulare, scilicet duarum naturarum in vna persona, secundum quòd dicitur natura humana in ipso esse desponsata à verbo, vt patet ex glos. super illud Psal. In sole posuit tabernaculũ, &c. & Apoc. 21. Ecce tabernaculum Dei cum hominibus: ergo & Christo competit habere dotes.

¶ Præterea, Vt dicit Augustinus in libro de doctrina Christiana: Christus secundum regulam Thiconij propter vnitatem corporis mystici, quæ est inter caput & membra, nominat se sponsum & sponsam: vt patet Isa. 61. Quasi sponsum decoratum corona & quasi sponsam ornatam monilibus suis: cùm ergo debeantur dotes sponsæ, oportet, vt videtur, in Christo dotes ponere.

¶ Præterea, Omnibus membris Ecclesiæ debetur dos cùm Ecclesia sit sponsa: sed Christus est Ecclesiæ membrum, vt patet 1. Corinth. 12. Vos estis corpus Christi, & membra de membro. glos. id est de Christo: ergo Christo debentur dotes.

¶ Præterea, Christus habet perfectam visionem, fruitionem, & delectationem: hæc autem ponuntur dotes: ergo, &c.

¶ SED CONTRA, Inter sponsum & sponsam exigitur distinctio personarum: sed in Christo non est aliquid personaliter distinctum à filio Dei, qui est sponsus: vt patet Ioan. 3. Qui habet sponsam, est sponsus: ergo cùm dotes sponsæ assignentur, vel pro sponsa, videtur quòd Christo non competat habere dotes.

¶ Præterea, Non est eiusdem dare & recipere dotes: sed Christus est qui dat dotes spirituales: ergo non Christo competit dotes habere.

CONCLVSIO.

¶ Si Christo aliquo modo competat habere dotes, non ita propriè sicut aliis sanctis competit: cùm tamen ea quæ dotes vocantur, excellentissimè ei conueniant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt quòd in Christo est triplex vnio. Vna, quæ dicitur consentanea, qua vnitur Deo per connexionem amoris: alia condignatiua, qua humana natura vnitur diuinæ: tertia, qua ipse Christus vnitur Ecclesiæ. Dicunt ergo quòd secundum duas primas vniones competit Christo habere dotes sub ratione dotis, sed quantum ad tertiam conuenit ei id quòd est dos excellentissimè, non tamen sub ratione dotis; quia in tali coniunctione Christus est vt sponsus, sed Ecclesia vt sponsa, dos autem datur sponsæ quantum ad proprietatem & dominium, quamuis detur sponso ad vsum. Sed hoc non videtur esse conueniens. In illa enim coniunctione, qua Christus vnitur patri per consensum amoris, etiam inquantum est Deus, non dicitur aliquod matrimonium esse, quia non est ibi aliqua subiectio, quam oportet esse sponsæ ad sponsum. Similiter etiam nec in coniunctione humanæ naturæ ad diuinam, quæ est in vnione personæ, vel etiam per conformitatem voluntatis potest esse ratio dotis propter tria. Primò, quia exigitur conformitas naturæ inter sponsum & sponsam in matrimonio illo in quo dantur dotes, & hoc deficit in

ficit in coniunctione humanæ naturæ ad diuinam. Secundò, quia exigitur ibi distinctio personarum: humana autem natura non est personaliter distincta à Verbo. Tertiò, quia dos datur quando sponsa de nouo traducitur in domum sponsi, & sic videtur ad sponsam pertinere, quòd de non coniuncta fit coniuncta. Humana autem natura, quæ est assumpta in vnitate personæ à Verbo, nunquam fuit quin esset perfectè coniuncta. Vnde secundum alios dicendum, quòd vel omninò non conuenit Christo ratio dotis, vel non ita propriè sicut aliis Sanctis, ea tamen quæ dotes dicuntur, excellentissimè ei conueniunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd conformatio illa est intelligenda secundum id quòd est dos, & non secundum rationem dotis, quę fit in Christo. Non enim oportet quòd illud, in quo Christo conformamur, sit eodem modo in Christo & in nobis.

¶Ad secundum dicendum, quòd natura humana non propriè dicitur sponsa in coniunctione illa qua Verbo coniungitur, cùm non seruetur ibi personarum distinctio, quæ inter sponsum & sponsam requiritur. Sed quòd quandoque dicatur desponsata humana natura, secundum quòd Verbo coniuncta est, hoc est inquantum habet aliquem actum sponsæ, quia scilicet inseparabiliter coniungitur: & quia in illa coniunctione humana natura est Verbo inferior, & per Verbum regitur sicut sponsa per sponsum.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc, quòd aliquando dicitur Christus sponsa, non est quia ipse verè sit sponsa, sed inquantum sibi assumit personam sponsæ suæ, scilicet Ecclesiæ, quæ est ei spiritualiter coniuncta: vnde nihil prohibet, quin per illum modum loquendi possit dici habere dotes, non quòd ipse habeat, sed quia Ecclesia habet.

¶Ad quartum dicendum, quòd nomen Ecclesiæ dupliciter accipitur. Quandoque nominat tantummodò corpus, quod Christo coniungitur sicut capiti: & sic tantum Ecclesia habet rationem sponsæ, sic verò Christus non est Ecclesiæ membrum, sed est caput influens omnibus Ecclesiæ membris. Alio modo accipitur Ecclesia secundum quòd nominat caput & membra coniuncta: & sic Christus dicitur membrum Ecclesiæ, inquantum habet distinctum officium ab omnibus aliis, scilicet influere vitam, quamuis non multum propriè dicatur membrum: quia membrum importat particularitatem quandam, in Christo autem bonum spirituale non est particulatum, sed est totaliter integrum. Vnde ipse est totum esse Ecclesiæ bonum, nec est aliquid maius ipso & aliis, quàm ipse solus. Sic autem loquendo de Ecclesia, non solum nominat sponsam, sed sponsum & sponsam, prout per coniunctionem spiritualem est ex eis vnum effectum: vnde licet Christus aliquo modo dicatur membrum Ecclesiæ, nullo tamen modo potest dici membrum sponsæ, & sic ei non conuenit ratio dotis.

¶Ad quintum dicendum, quòd in processu illo est fallacia accidentis. Non enim illa Christo conueniunt, secundum quòd habent rationem dotis.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm angeli habeant dotes.

D QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli habeant dotes. Quia super illud Cantic. 6. Vna est columba mea. dicit glos. Vna est Ecclesia in hominibus & angelis: sed Ecclesia est sponsa, & sic mēbris Ecclesiæ cōuenit habere dotes: ergo angeli dotes habēt.

¶Præterea, Luc. 12. super illud, Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertatur à nuptiis: dicit glossa, Ad nuptias Dominus iuit, quando post resurrectionem nouus homo angelorum sibi multitudinem copulauit: ergo angelorum multitudo est sponsa Christi: & sic angelis debentur dotes.

¶Præterea, Spirituale matrimonium in spirituali coniunctione consistit: sed spiritualis coniunctio non est minor inter angelos & Deum, quàm inter homines beatos & Deum: ergo cùm dotes, de quibus nunc agimus, ratione spiritualis matrimonij assignentur, videtur quòd angelis conueniant dotes.

¶Præterea, Spirituale matrimonium requirit spiritualem sponsum & spiritualem sponsam: sed in Christo, inquantum summus spiritus, magis sunt conformes in natura angeli, quàm homines: ergo magis potest esse spirituale matrimonium angelorum ad Christum, quam hominum.

¶Præterea, Maior cōuenientia exigitur inter caput & mēbra, quàm inter sponsum & sponsam: sed cōformitas, quæ est inter Christum & angelos, sufficit ad hoc quòd Christus dicatur caput angelorum: ergo eadem ratione sufficit ad hoc, quòd dicatur sponsus respectu eorum.

¶SED CONTRA, Origenes super Cantica, distinguit quatuor personas, scilicet sponsum & sponsam, adolescentulas & sodales spōsi, & dicit quòd angeli sunt sodales spōsi: cùm ergo dotes non debeantur nisi sponsæ, videtur quòd angelis dotes non conueniant.

¶Præterea, Christus desponsauit sibi Ecclesiam per incarnationem & passionem. Vnde figuratur per hoc quod dicitur Exod. quarto, Sponsus sanguinum tu mihi es, sed Christus per passionem & incarnationem non aliter fuit coniunctus angelis quàm prius erat: ergo angeli non pertinent ad Ecclesiam, sed quòd Ecclesia dicitur sponsa: ergo angelis non conueniunt dotes.

CONCLVSIO.

¶*Dotes propriè non competunt Angelis, sicut & hominibus sed metaphoricè.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd ea quæ ad dotes animæ pertinent, non est dubium, angelis sicut & hominibus conuenire: sed secundum rationem dotis non ita eis sicut hominibus conueniunt, eò quod non ita propriè conuenit angelis ratio sponsæ sicut hominibus. Exigitur enim inter sponsum & sponsam naturæ conformitas, vt sint eiusdem speciei. Hoc autem modo homines cum Christo conueniunt, inquantum naturam humanam assumpsit, per quam assumptionem factus est conformis in natura speciei humanæ omnibus hominibus: angelis autem non est conformis secundum vnitatem speciei, neque secundum naturam humanam: & ideò ratio dotis non ita propriè conuenit angelis sicut hominibus: cùm tamen in his quæ metaphoricè dicuntur, non requiratur similitudo quantum ad omnia, non potest ex aliqua dissimilitudine concludi quod metaphoricè aliquid de aliquo non prædicetur, & sic ex ratione inducta non potest simpliciter haberi, quòd angelis dotes non conueniant: sed solùm quòd non ita propriè, sicut hominibus ratione dissimilitudinis prædictæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis angeli pertineant ad vnitatem Ecclesiæ, non tamen sunt membra Ecclesiæ, secundum quòd Ecclesia dicitur sponsa per conformitatem naturæ, & sic non conuenit eis propriè habere dotes.

¶Ad secundū dicēdū, quod despōsatio illa largè accipitur pro vnione, quæ nō habet conformitatē naturæ in specie: & [illegible] nihil prohibet, largè accipiendo dotes, ponere dotes in angelis.

¶Ad tertium dicendum, quòd quamuis in matrimonio spirituali non sit nisi coniunctio spiritualis, tamen illos qui coniunguntur ad perfectam matrimonij rationem, oportet in specie naturæ conuenire, & propter hoc desponsatio propriè ad angelos non pertinet.

¶Ad quartum dicendum, quòd illa conformatio, qua angeli conformantur Christo, inquantum est Deus, non est talis quę sufficiat ad perfectam rationem matrimonij, cùm non sit secundum conuenientiam in specie, sed magis adhuc remanet infinita distantia.

¶Ad quintum dicendum, quòd nec etiam Christus propriè dicitur caput angelorum, secundum illam rationem qua caput requirit conformitatem naturæ. Tamen sciendum, quòd licet caput & alia membra sint partes indiuidui & vnius speciei, si tamen vnumquodque per se consideretur, non est cum alio eiusdem speciei: manus enim habet aliam speciem partis à capite. Vnde loquendo de mēbris secundum se, non requiritur inter ea alia cōuenientia, quā proportionis, vt vnum ab alio accipiat, & vnum alij subseruiat: & sic conuenientia quæ est inter Deum & angelos, magis sufficit ad rationem capitis quàm ad rationem sponsi.

ARTICVLVS V.

¶*Vtrùm conuenienter ponantur tres animæ dotes.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter ponantur tres esse animæ dotes, scilicet visio, dilectio, & fruitio. Anima coniungitur Deo secundum mentem, in qua est

imago

Imago Trinitatis, secundum memoriam, intelligentiam & voluntatem: sed dilectio ad voluntatem pertinet, visio ad intelligentiam: ergo debet aliquid poni quod memoriæ respondeat, cùm fruitio non pertineat ad memoriam, sed magis ad voluntatem.

¶ Prætereà, Dotes beatitudinis dicuntur respondere virtutibus viæ, quibus Deo coniungimur, quæ sunt fides, spes, charitas, quibus est ipse Deus obiectum: sed dilectio respondet charitati, visio autem fidei: ergo debet aliquid poni, quod pertineret ad spem, cùm fruitio magis pertineat ad charitatem.

¶ Prætereà, Deo non fruimur nisi per dilectionem & visionem: illis enim dicimur frui, quæ diligimus propter se, vt patet per Augustinum in libro de doctrina Christiana: ergo fruitio non debet poni alia dos à dilectione.

¶ Prætereà, Ad perfectionem beatitudinis requiritur comprehensio, 1. Cor. 9. Sic currite vt comprehendatis: ergo debet adhuc quarta dos poni.

¶ Prætereà, Anselmus dicit quod pertinent ad beatitudinem animæ, sapientia, amicitia, concordia, potestas, honor, securitas, gaudium: & sic videntur prædictæ dotes inconuenienter assignari.

¶ Prætereà, August. in fi. de Ciui. Dei, dicit quòd Deus in illa beatitudine sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur, ergo laus præassignatis dotibus, annumerari debet.

¶ Prætereà, Boëtius ponit 5. ad beatitudinem pertinentia in 3. de Consola. quæ sunt hæc, Sufficientia, quam promittunt diuitiæ: iucunditas, quam promittit voluptas: celebritas, quam promittit fama: securitas, quam promittit potentia: reuerentia, quam promittit dignitas: & sic videtur quòd potiùs ista deberent assignari dotes quam prædicta.

CONCLVSIO.

¶ Conuenienter tres assignatæ sunt animæ dotes, scilicet visio, quæ fidei: comprehensio, quæ spei: fruitio, quæ charitati respondet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ab omnibus communiter tres ponuntur animæ dotes, diuersimodè tamen. Quidam enim dicunt, quòd tres dotes animæ sunt, visio, dilectio, & comprehensio: quidam verò dicunt quòd sunt visio, fruitio, & comprehensio: omnes tamen hæ assignationes reducuntur in idem, & eodem modo earum numerus assignatur. Dictum enim est, quòd dos est aliquid animæ inhærens, per quod ordinatur ad operationem, in qua consistit beatitudo. In qua quidem operatione duo requiruntur, scilicet ipsa substantia operationis, quæ est visio, & perfectio eius, quæ est delectatio. Oportet enim beatitudinem esse operationem perfectam. Visio autem aliqua est delectabilis dupliciter. Vno modo ex parte obiecti, inquantum id quod videtur, est delectabile. Alio modo ex parte visionis, inquantùm ipsum videre, delectabile est, sicut delectamur in videndo mala, quamuis mala non delectent nos: & quia operatio illa, in qua vltima beatitudo consistit, debet esse perfectissima: ideò requiritur quòd visio illa sit vtroque modo delectabilis. Ad hoc autem quòd visio illa sit delectabilis, requiritur quòd sit facta connaturalis videnti per aliquem habitum: sed ad hoc quòd sit delectabilis ex parte visibilis, requiruntur duo, scilicet quòd ipsum visibile sit conueniens, & quòd sit coniunctum. Sic ergo ad delectabilitatem visionis ex parte sui requiritur habitus, qui visionem eliciat, & sic est vna dos, quæ dicitur ab omnibus visio: sed ex parte visibilis requiruntur duo, scilicet conuenientia, quæ est per affectum, & quantum ad hoc ponitur à quibusdam dos dilectio, & à quibusdam fruitio, secundum quod fruitio ad affectum pertinet. Illud enim quod summè diligimus, conuenientissimum æstimamus. Requiritur etiam ex parte visibilis coniunctio, & sic ponitur à quibusdam comprehensio, quæ nihil est aliud quàm in præsentia Deum habere, & seipso tenere. Sed secundum alios, fruitio prout est non spei, sicut est in via: sed iam rei, sicut est in patria. Et sic dotes respondent tribus virtutibus Theologicis, scilicet, visio fidei, spei verò comprehensio vel fruitio secundum vnam acceptionem: charitati verò fruitio vel dilectio secundum assignationem aliam. Fruitio enim perfecta qualis in patria habebitur, includit in se delectationem & comprehensionem: & ideò à quibusdam accipitur pro vno, à quibusdam verò pro alio. Quidam verò attribuunt has tres dotes tribus animæ viribus: visionem rationali, delectationem concupiscibili, fruitionem verò irascibili. Inquantùm talis fruitio est per quandam victoriã adepta, sed non propriè dicitur: quia irascibilis & concupiscibilis non sunt in parte intellectiua, sed in parte sensitiua, dotes autem animæ ponuntur in ipsa mente.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd memoria & intelligentia non habent nisi vnam operationem: vel quia ipsa intelligentia est operatio memoriæ: vel si intelligentia dicatur esse potentia quædam, memoria non exit in operationẽ nisi mediante intelligentia, quia memoriæ est notitiam tenere: vnde etiam memoriæ & intelligentiæ non respondet nisi vnus habitus, scilicet notitia: & ideò vtrique respondet tantùm vna dos, scilicet visio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fruitio respondet spei inquantùm includit comprehensionem, quæ spei succedet: quod enim speratur, nondum habetur: & ideò spes quodammodò affligit propter distantiam amati, & propter hoc in patria non remanet, sed succedet ei comprehensio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fruitio, secundum quòd comprehensionem includit, distinguitur à visione & dilectione, alio tamen modo quàm dilectio à visione. Dilectio enim & visio diuersos habitus nominant, quorum vnus pertinet ad intellectum, alter verò ad effectum. Sed comprehensio vel fruitio, secundum quòd ponitur comprehensio, non importat alium habitum ab illis duobus, sed importat remotionem impedimentorum, ex quibus efficiebatur, vt non posset mens Deo quasi præsentialiter coniungi: & hoc quidem fit per hoc quòd ipse habitus gloriæ animam ab omni defectu liberat, sicut quòd facit eam sufficientem ad cognoscendum sine phantasmatibus, & ad prædestinandum corpori, & alia huiusmodi, per quæ excluduntur impedimenta, quibus fit vt nunc peregrinemur à Domino.

¶ Ad quartum patet responsio ex dictis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd propriè dotes sunt immediata principia illius operationis, in qua perfecta beatitudo consistit, per quam anima Christo coniungitur. Alia autem quæ Anselm. enumerat, non sunt huiusmodi, sed sunt qualitercunque beatitudinem concomitantia vel consequentia non solùm in comparatione ad sponsum, ad quem sola sapientia inter enumerata ab eo pertinet, sed etiam in comparatione ad alios pares, ad quos pertinet amicitia, quantum ad vnionem affectuum: & concordia quantum ad consensum in agendis: vel inferiores, ad quos pertinet potestas, secundum quòd à superioribus inferiora disponuntur: & honor, secundum id quod ab inferioribus & superioribus exhibetur: & etiam per comparationem ad seipsum, ad quos pertinet securitas, quantum ad remotionem mali, & gaudium, quantum ad adeptionem boni.

¶ Ad sextum dicendum, quòd laus quæ ab Augustino ponitur tertium eorum, quæ in patria erunt; non est dispositio ad beatitudinem, sed magis ad beatitudinem consequens: ex hoc enim ipso quòd anima Deo coniungitur, in quo beatitudo consistit, sequitur quòd in laudem prorumpat, vnde laus non habet rationem dotis.

¶ Ad septimum dicendum, quòd illa quinque quæ enumerat Boëtius, sunt quędam beatitudinis conditiones, non autem dispositiones ad beatitudinis actum: eò quòd beatitudo ratione suæ perfectionis sola & singulariter habet per seipsum quicquid ab hominibus diuersis quæritur, vt patet per Philosophum in primo & decimo Ethi. & secundum hoc ostendit Boëtius illa quinque in vera beatitudine esse: quia hæc sunt quæ ab hominibus in vera felicitate temporali quæruntur, quæ vel pertinent ad immunitatem à malo, sicut est securitas: vel ad consecutionem boni conuenientis, sicut iucunditas, & perfectio sicut sufficientia: vel ad manifestationem boni, sicut celebritas, inquantum illius notitiæ vel boni signum aliquod exhibetur: reuerentia enim consistit in exhibitione honoris, qui est testimonium virtutis. Vnde patet quòd ista quinque non debent dici dotes, sed quædam beatitudinis conditiones.

QVAESTIO NONAGESIMA-sexta, De aureolis, in tredecim articulos diuisa.

ONSEQVENTER considerandum est de aureolis.

¶ Circa quod quæruntur tredecim.

¶ Primò, vtrùm aureola differat à præmio essentiali.

¶ Secundò, vtrùm differat à fructu.

¶ Tertiò, vtrùm fructus soli virtuti continentiæ debeatur.

¶ Quartò, vtrùm conuenienter assignentur tres fructus tribus partibus continentiæ.

¶ Quintò, vtrùm virginibus debeatur aureola.

¶ Sextò, vtrùm debeatur martyribus.

¶ Septimò, vtrùm debeatur doctoribus.

¶ Octauò, vtrùm Christo aureola debeatur.

¶ Nonò, vtrùm angelis.

¶ Decimò, vtrùm corpori humano debeatur.

¶ Vndecimò, vtrùm conuenienter tres aureolæ assignentur.

¶ Duodecimò, vtrùm aureola virginum sit potissima.

¶ Decimotertiò, vtrùm vnus alio intensiùs eandem aureolam habeat.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm aureola sit aliud à præmio essentiali, quod aurea dicitur.

Tho. 4. dist. 49. q.5. ar.1

D PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd aureola non sit aliquod aliud præmium à præmio essentiali, quod aurea dicitur. Præmium enim essentiale est ipsa beatitudo: sed beatitudo secundum Boe. est status omnium bonorum congregatione perfectus: ergo præmium essentiale includit omne quod habetur in patria, & sic aureola includitur in aurea.

¶ Præterea, Magis & minùs non diuersificant speciem: sed illi qui seruant consilia & præcepta, magis præmiantur, quàm illi qui seruant præcepta tantùm: nec in aliquo præmium eorum videtur differre, nisi quòd vnum est altero maius, cùm aureola nominet præmium, quod debetur operibus perfectionis: ergo videtur quòd aureola non dicat aliquid distinctum ab aurea.

¶ Præterea, Præmium respondet merito: sed radix totius meriti est charitas: cùm ergo charitati respondeat aureola, videtur quòd in patria non erit aliquod præmium ab aurea distinctum.

¶ Præterea, Omnes homines assumuntur ad angelorum ordines, vt dicit Greg. Sed in angelis, licet quædam data sint quibusdam excellenter, nihil ibi possidetur singulariter: omnia enim in omnibus sunt, non quidem æqualiter, quia alia aliis sublimiùs possident, quæ tamen omnes habent: vt Gregorius dicit: ergo in beatis non erit aliquod aliud præmium nisi omnium commune: ergo aureola non est præmium distinctum ab aurea.

¶ Præterea, Excellentiori merito excellens præmium debetur: si ergo aurea debetur operibus, quæ sunt in præcepto, aureola verò his quę sunt in consilio: aureola ergo erit perfectior quàm aurea, & ita non deberet diminutiuè significari, & sic videtur quòd aureola non sit præmium distinctum ab aurea.

¶ SED CONTRA, Exo. 25. Facies alteram coronam aureolam, dicit glos. Ad coronam pertinet canticum nouum, quòd virgines tantùm coram sponso cantant: ex quo videtur quòd aureola sit quædam corona non omnibus, sed quibusdam specialiter reddita, aurea autem omnibus beatis redditur: ergo aureola est aliud quàm aurea.

¶ Præterea, Pugnæ quam sequitur victoria, debetur corona, 2. Timo. 2. Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit: ergo vbi est specialis ratio certaminis, ibi debet esse corona specialis: sed in aliquibus operibus est specialis ratio certandi: ergo præ aliis aliquam coronam habere debent, & hanc dicimus aureolam.

¶ Præterea, Ecclesia militans descendit à triumphante, vt patet Apocalypsis 21. Vidi ciuitatem sanctam, &c. sed in Ecclesia militante specialia opera habentibus redduntur specialia præmia, sicut victoribus corona: currentibus brauium: ergo similiter debet esse in Ecclesia triumphante.

CONCLVSIO.

¶ Ex ratione operis meritorij quoddam accidentale præmium (quod aureola dicitur) debetur essentiali præmio, quod aurea appellatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod præmium essentiale hominis, quod est eius beatitudo, consistit in perfecta coniunctione animæ ad Deum, in quantum eo perfectè fruitur, vt viso & amato perfectè. hoc autem præmium metaphoricè corona dicitur vel aurea, tum ex parte meriti, quod cum quadam pugna agitur. Militia enim est vita hominis super terram, Iob 7. tum ex parte præmij per quod homo efficitur quodammodò diuinitatis particeps, & per consequens regiæ potestatis, Apocalypsis quinto, Fecisti nos Deo nostro regnum, & cætera, Corona autem est proprium signum regiæ potestatis & eâdem ratione præmium, quod essentiali additur, coronæ rationem habet. Significat etiam corona perfectionem quandã ratione figuræ circularis, vt ex hoc etiam perfectioni competat beatorum. Sed quia nihil potest superaddi, quin sit eo minus: ideò superadditum præmium aureola nominatur. Huic autem essentiali præmio, quod aurea dicitur, aliquid super a[...]tur dupliciter. Vno modo ex conditione naturæ eius, qui præmiatur, sicut supra beatitudinem animæ gloria corporis adiungitur: vnde & ipsa gloria corporis interdum aureola nominatur. Vnde super illud Exod. 25. Facies alteram coronam aureolam: dicit quædam glos. Quasi in fine aureola supponatur, cùm in Scriptura dicatur, quod eis sublimior gloria in receptione corporum seruetur, sicut autem nũc de aureola non agitur. Alio modo ex ratione operis meritorij, quod quidem rationem meriti habet ex duobus, ex quibus etiam habet bonitatis rationẽ, scilicet ex radice charitatis, quæ fertur in finem vltimum: & sic debetur ei essentiale præmium, scilicet peruentio ad finem, quæ est aurea, & ex ipso genere actus, quod laudabilitatem quandam habet ex debitis circunstantiis & ex habitu eliciente ex proximo fine, & sic debetur ei quoddam accidentale præmium, quod aureola dicitur: & hoc modo de aureola ad præsens intendimus. Et sic dicendum est quòd aureola dicit aliquid aureæ superadditum, id est quoddam gaudium de operibus à se factis, quæ habent rationem victoriæ excellentis, quod est aliud gaudium ab eo quo de coniunctione ad Deum quis gaudet, quod gaudium aureæ dicitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd beatitudo includit omnia bona, quæ sunt necessaria ad perfectam hominis vitam, quæ consistit in perfecta hominis operatione, sed quædam possunt superaddi non quasi necessaria ad perfectã operationem, vt sine quibus esse non possit, sed quia his additis est beatitudo clarior. Vnde pertinent ad bene esse beatitudinis & ad decentiam quandam ipsius, sicut & felicitas politica ornat nobilitatem & corporis pulchritudinem, & huiusmodi, sine quibus esse potest, vt patet in 1. Ethic. & hoc modo se habet aureola ad beatitudinem patriæ.

¶ Ad secundum dicendum, quod ille qui seruat consilia & præcepta, semper meretur magis, quàm ille qui seruat præcepta tantùm: secundum quòd ratio meriti consideratur in operibus ex ipso genere operum, non autem semper secũdum quòd ratio meriti pensatur ex radice charitatis. cùm quandoq; ex maiori charitate aliquis seruet præcepta tantùm quàm aliquis præcepta & consilia: sed & pluries accidit econtrariò: quia probatio dilectionis exhibitio est operis, vt Gregorius dicit. Non ergo ipsum essentiale intensum magis dicitur aureola, sed id quod præmio essentiali superadditur indifferenter, siue sit maius præmium essentiale habentis aureolam, siue minus, siue æquale præmio essentiali non habentis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd charitas est principium merendi, sed actus noster est quasi instrumentum, quo meremur: ad effectum autem consequendum non solùm requiritur debita dispositio in primo mouente, sed etiam recta dispositio in instrumento: & ideò in effectu aliquid consequitur ex parte primi principij, quod est principale, & aliquid ex parte instrumenti, quod est secundarium: vnde & in præmio est quod est ex parte charitatis, scilicet aurea, & aliquid ex genere operationis, scilicet aureola.

¶ Ad quartum

¶ Ad quartum dicendum, quòd angeli omnes in eodem genere actus suam beatitudinem meruerunt, scilicet in hoc quod sunt conuersi ad Deum: & ideò nullum singulare præmium inuenitur in vno quod alius non habeat aliquo modo, homines autem diuersis generibus actuum beatitudinem habent: & ideò non est simile. Tamen illud quod vnus videtur specialiter habere inter homines, quodammodò omnes communiter habent, inquantum scilicet per charitatem perfectam vnusquisque bonum alterius suum reputat: non tamen hoc gaudium, quo vnus alteri congaudet, potest aureola nominari, quia non datur in præmium victoriæ eius, sed magis respicit victoriam alienam: corona enim ipsis victoribus redditur, non victoriæ congaudentibus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd maior est excellentia meriti, quæ surgit ex charitate, quàm illa quæ consurgit ex genere actus: sicut finis, ad quem ordinatur charitas, est potior his quæ sunt ad finem, circa quæ actus nostri consistunt. Vnde & præmium respondens merito ratione charitatis quantumcunque paruum, est maius quolibet præmio respondente actui ratione sui generis: & ideò aureola diminutiuè dicitur respectu aureæ.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm aureola differat à fructu.

Tho.4. dist.49. q.5. art.3 q.4. & sequent.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd aureola non differat à fructu. Eidem enim merito non debentur diuersa præmia: sed eidem merito respondet aureola & fructus centesimus, scilicet virginitatis: vt patet in glossa Matth. 13. ergo aureola est idem quod fructus.

¶ Prætereà, Augustinus dicit in libro de virginitate: Quòd centesimus fructus debetur martyri, & idem debetur virgini: ergo fructus est quoddam præmium commune virginibus & martyribus, sed eisdem etiam debetur aureola: ergo aureola est idem quod fructus.

¶ Prætereà, In beatitudine non inuenitur nisi duplex præmium: scilicet essentiale, & accidentale, quod essentiali superadditur: sed præmio essentiali superadditur, vt dicitur, aureola: quod patet ex hoc quòd Exodi vigesimoquinto, aureola coronæ aureæ superponi dicitur: sed fructus non est præmium essentiale, quia sic deberetur omnibus Beatis: ergo est idem quod aureola.

¶ SED CONTRA, Quæcunque non sunt eiusdem diuisionis, non sunt eiusdem rationis: sed fructus & aureola non similiter diuiduntur, quia aureola diuiditur in aureolam virginum, martyrum, & doctorum: fructus autem in fructum coniugatorum, viduarum, & virginum: ergo fructus & aureola non sunt idem.

¶ Prætereà, Si fructus & aureola essent idem, cuicunque debentur fructus deberetur & aureola, hoc autem patet esse falsum: quia fructus debetur viduitati, non autem aureola: ergo, &c.

CONCLVSIO.

¶ Cùm fructus hoc loco consistat in gaudio dispositionis operum, & aureola in gaudio perfectionis operum, non est idem fructus quod aureola.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ea quæ Metaphoricè dicuntur, possunt variè accipi secundũ adaptationes ad diuersas proprietates eius, vnde fit transumptio. Cùm autem fructus propriè in rebus corporalibus dicatur de terræ nascentibus secundum diuersas conditiones quæ in fructibus corporalibus inueniri possunt, diuersimodè fructus spiritualiter accipitur. Fructus enim corporalis dulcedinem habet, quia reficit secundum quòd in vsu hominis venit. Est etiam vltimum, ad quod operatio naturæ peruenit: est etiam id quod ex agricultura expectatur per seminationem vel quoscunque alios modos. Quandoque igitur fructus spiritualiter accipitur pro eo quod reficit quasi vltimus finis: & secundum hanc significationem dicimur Deo frui perfectè in patria, imperfectè autem in via: & ex hac significatione accipitur fruitio, quæ est dos: sic autem nunc de fructibus non loquimur. Quandoque autem sumitur spiritualiter pro eo quod reficit tantùm, quamuis non sit vltimus finis: & sic virtutes fructus dicũtur, inquantũ mentẽ syncera dulcedine reficiũt: vt Ambros. dicit: & sic accipitur fructus Galat. 5. Fructus autẽ Spiritus, gaudiũ, &c. sic autem de fructibus nunc etiam non quæritur. Potest autem alio modo sumi fructus spiritualis ad similitudinem corporalis: inquantum corporalis fructus est quoddam commodum quod ex labore agriculturæ expectatur: vt sic dicatur illud præmium quod homo consequitur ex labore, quo in hac vita laborat, & sic omne præmium quod in futuro habebitur ex nostris laboribus, fructus dicetur: & sic accipitur fructus, Romanorum sexto. Habetis fructum vestrum in sanctificatione, finem verò vitam æternam: sic etiã nunc nos de fructu non agimus, sed agimus de fructu secundum quòd ex semine consurgit. Sic enim de fructu Dominus loquitur Matthæi decimotertio: vbi fructum diuidit in tricesimum, sexagesimum, & centesimum. Fructus autem secundum hoc potest prodire ex semine, quòd vis sementina est efficax ad conuertendum humores terræ in suam naturam, & quantò hæc virtus est efficacior & terra ad hoc paratior, tantò fructus sequitur vberior: spirituale autem semen quod in nobis seminatur, est verbum Dei: vnde quantò aliquis magis in spiritualitatẽ conuertitur à carne recedens, tantò in eo est maior fructus Verbi. Secundum hoc igitur fructus verbi Dei differt ab aurea & ab aureola: quia aurea consistit in gaudio quod habetur de Deo: aureola verò in gaudio quod habetur de operum perfectione, sed fructus in gaudio quod habetur de ipsa dispositione operantis secundum gradum spiritualitatis, in quem proficit ex semine verbi Dei. Quidam distinguunt inter aureolam & fructus, dicentes quòd aureola debetur pugnanti, secundum illud secundæ Timothei secundo: Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Fructus autem laboranti, secundum illud quod dicitur Sapientiæ quarto, bonorũ laborum gloriosus est fructus. Alij verò dicunt quòd aurea respicit conuersionem ad Deum, sed aureola & fructus consistunt in his, quæ sunt ad finem: ita tamẽ quòd fructus principaliùs respicit voluntatem, aureola autem magis corpus: sed cùm in eodem sit labor & pugna, & secundum idem & præmium corporis ex præmio animæ dependeat secundum prædicta non esset differentia inter fructum, auream, & aureolam nisi ratione tantùm, & hoc non potest esse, cùm quibusdam assignentur fructus, quibus non assignatur aureola.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non est inconueniens eidem merito secundum diuersa, quæ in ipso sunt diuersa præmia respondere: vnde & virginitati respõdet aurea, secundum quod propter Deum seruatur imperio charitatis: aureola vero, secundum quòd est perfectionis opus habens rationem victoriæ excellentis: fructus verò, secundum quòd per virginitatem homo in quandam spiritualitatem transit, à carnalitate recedens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fructus secundum propriam acceptionem, prout nunc loquimur, non dicit præmium commune martyrio & virginitati, sed tribus continentiæ gradibus: Glossam autem quæ ponit fructum centesimum martyribus respondere, largè accipit fructum, secundum quòd quælibet remuneratio dicitur fructus: vt sic per centesimum fructum remuneratio designetur, quæ quibuslibet operibus perfectionis debetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis aureola sit quoddã accidentale præmium essentiali superadditum, non tamen omne accidentale præmium est aureola, sed præmium de operibus perfectionis, quibus homo maximè Christo conformatur, secundum prædictam victoriam: vnde non est inconueniens quòd abstractioni à carnali vita aliquod accidentale præmium debeatur, quod fructus dicitur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm fructus debeatur soli virtuti continentiæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd fructus non debeatur soli virtuti continentiæ. Quia 1. Corinth. 15. super illud, Alia claritas Solis, &c. dicit Gloss. quòd claritati Solis illorum dignitas comparatur, qui vicentesimum fructum habent: Lunari autem, qui visexagesimum: stellæ verò, qui vitricesimum: sed illa diuersitas claritatem secundum intentionem Apostoli pertinet ad quancunque beatitudinis differentiam: ergo diuersi fructus non debent respondere soli continentiæ.

¶ Prætereà, Fructus à fruitione dicuntur: sed fruitio pertinet ad

præmium essentiale, quod omnibus virtutibus respondet: ergo, & cætera.

¶ Præterea, Fructus labori debetur, Sapientiæ quarto, Bonorum laborum gloriosus est fructus: sed maior est labor in fortitudine quàm in temperantia, vel in continentia: ergo fructus non respondet soli continentiæ.

¶ Præterea, Difficilius est modum non excedere in cibis qui sunt necessarij ad vitam, quàm in venereis, sine quibus vita cõseruari potest: & sic maior est labor parsimoniæ, quàm continentiæ: ergo parsimoniæ magis respondet fructus, quàm continentiæ.

¶ Præterea, Fructus refectionem importat: refectio autem præcipuè est in fine: cùm ergo virtutes Theologicæ finem habeant pro obiecto, scilicet ipsum Deum, videtur quòd eis fructus maximè debeat respondere.

¶ SED CONTRA est quod habetur in Glos. Matthæi 13. quæ fructus assignat virginitati, viduitati, & continentiæ coniugali, quæ sunt continentiæ partes.

CONCLVSIO.

¶ Continentiæ magis debetur fructus, quàm alij virtuti, cùm ea virtus præcipuè hominem liberet à subiectione carnis, ratione cuius fructus ei respondet.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd fructus est quoddam præmium quod debetur homini ex hoc quòd à carnali vita in spiritualem transit: & ideò illi virtuti præcipuè fructus respondet, quæ hominem præcipuè à subiectione carnis liberat: hoc autem facit continentia: quia per delectationes Venereas anima præcipuè carni subditur, adeò vt in actu carnali secundum Hierony. nec spiritus prophetiæ corda tangat prophetarum, nec in illa delectatione est possibile aliquid intelligere, vt Philosophus dicit. 7. Ethic. Et ideò continentiæ magis respondet fructus, quàm alij virtuti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Gloss. illa accipit fructum largè secundum quòd quælibet remuneratio fructus nominatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fruitio non sumitur à fructu secundum illam similitudinem, qua nunc de fructu loquimur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fructus, secundum quòd nunc loquimur, non respondet labori ratione fatigationis, sed secundũ quòd per laborem semina fructificant. Vnde & ipsæ segetes labores dicuntur in quantùm propter eas laboratur, vel labore acquiruntur. Similitudo autem fructus, secundum quòd oritur ex semine, magis aptatur continentiæ, quàm fortitudini: quia per passionem fortitudinis homo non subditur carni, sicut per passionem, circa quas est continentia.

¶ Ad quartum dicẽdum, quòd quamuis delectationes, quę sunt in cibis, sint magis necessariæ illis, quæ sunt in venereis: nõ tamen sunt ita vehementes: vnde per eas anima non ita subditur carni.

¶ Ad quintum dicendum, quòd fructus non sumitur hîc, secundum quòd frui dicitur qui reficitur in fine, sed alio modo: & ideò ratio non sequitur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm conuenienter assignentur tres fructus tribus continentiæ partibus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter assignentur tres fructus tribus continentiæ partibus. Quia Gal. quinto ponuntur duodecim fructus, gaudium, pax, &c. & ideò videtur quod non debeant poni tres tantùm.

¶ Præterea, Fructus nominat aliquod præmium speciale: sed præmium quod assignatur virginibus, viduis, & coniugatis, non est speciale quia omnes saluandi continentur sub aliquo horum trium: cùm nullus saluetur qui continentia careat: & continentia per has tres sufficienter diuidatur: ergo inconuenienter tribus prædictis tres fructus assignantur.

¶ Præterea, Sicut viduitas excedit continentiam coniugalem, ita virginitas viduitatem: sed non similiter excedit sexagenarius tricenarium, & centenarius sexagenarium: neque secundum Arithmeticam proportionem, quia sexagenarius excedit tricenarium in 30. & centenarius sexagenarium in 40. Neque etiam secundum proportionalitatem Geometricam: quia sexagenarius se habet in dupla proportione ad tricenarium: centenarius verò ad sexagenarium in superabundantia, quia continet totum & duas tertias eius: ergo inconuenienter aptantur fructus tribus continentiæ gradibus.

¶ Præterea, Ea quæ in sacra Scriptura dicuntur, perpetuitatem habent: Lucæ 21. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt: sed ea quæ ex institutione hominum sunt facta, quotidie possunt mutari: ergo ex his quæ ex institutione hominum sunt, non est accipienda ratio eorum quæ in Scriptura dicuntur: & sic videtur quòd inconueniens sit ratio, quam Beda assignat de istis fructibus dicens, quòd fructus tricesimus debetur coniugatis, quia in repræsentatione, quæ fit in abaco, 30. significantur per contactum pollicis & indicis secundum suam summitatem: vnde ibi quodammodò osculantur se, & sic tricenarius numerus significat coniugatorum oscula. Sexagenarius verò numerus significatur per tactum indicis super medium articulum pollicis, & sic per hoc quòd index iacet super pollicem opprimens ipsum, significat oppressionem, quam viduæ patiuntur in mundo: cùm autem numerando, ad centenarium peruenimus, ad dexteram à læua transimus: vnde per centenarium virginitas designatur, quæ habet proportionem angelicæ dignitatis, qui sunt in dextra, scilicet in gloria, nos autem in sinistra propter imperfectionem præsentis vitæ.

CONCLVSIO.

¶ Conuenienter assignantur tres fructus tribus continentiæ partibus, coniugali enim continentiæ tricesimus, viduali sexagesimus, virginali centesimus fructus debetur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd per continentiam, cui fructus respondet, homo in quandam spiritualitatem adducitur, carnalitate abiecta. Et ideò secundum diuersum modum spiritualitatis, quam continentia facit, diuersi fructus distinguuntur. Est enim quædam spiritualitas necessaria, & quædam superabundans. Necessaria est in hoc quòd rectitudo spiritus ex delectatione carnis non peruertatur: quod fit cùm aliquis per rectum ordinem rationis vtitur delectationibus carnis, & hæc est spiritualitas coniugatorum. Spiritualitas verò superabundans, est per quam homo ab huiusmodi delectationibus carnis spiritum suffocantibus omninò se abstrahit. Sed hoc contingit dupliciter. Vel respectu cuiuslibet temporis præteriti, præsentis, & futuri, & hæc est spiritualitas virginum. Vel secundum aliquod tempus, & hæc est spiritualitas viduarum: seruantibus ergo continentiam coniugalem datur fructus trigesimus, viduali sexagesimus, virginali centesimus, ratione illa quam Beda assignat: quamuis possit alia ratio assignari ex ipsa natura numerorum: tricenarius enim numerus ex ductu trinarij in denarium surgit: trinarius enim est numerus omnis rei, vt dicitur primo de Cælo & mun. & habet in se perfectionem quandam omnibus communem, scilicet principij, medij, & finis: vnde conuenienter tricenarius numerus coniugatis assignatur, in quibus supra obseruationem Decalogi, qui per denarium significatur, non additur aliqua perfectio nisi communis, sine qua non potest esse salus. Senarius autem, ex cuius ductu in denarium sexagenarius surgit, habet perfectionem ex partibus, cùm constet ex omnibus partibus suis simul aggregatis: vnde conuenienter viduitati respondet, in qua inuenitur perfecta abstractio à delectationibus carnis, quantum ad omnes circumstantias, quæ sunt quasi partes virtuosi actus: cum nulla enim persona & in nullo loco viduitas carnis vtitur delectationibus, & sic de aliis circumstantiis, quod non erat in continentia coniugali. Sed centenarius conuenienter respondet virginitati: quia denarius, ex cuius ductu centenarius surgit, est limes numerorum: & similiter virginitas tenet spiritualitatis limitem, quia ad eam nihil de spiritualitate adijci potest. Habet enim centenarius, in quantum est numerus quadratus, perfectionem ex figura: figura enim quadrata secundum hoc perfecta est, quòd ex omni parte æqualitatem habet, vtpote habens omnia latera æqualia: vnde competit virginitati, in qua quantùm ad omne tempus æqualiter incorruptio inuenitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ibi fructus non accipiuntur hoc modo, sicut hîc de eis loquimur.

¶ Ad secundum dicendum, quod nihil cogit, ad ponendum fructum esse præmium non omnibus saluandis commune. Non

folùm enim essentiale præmium commune est omnibus, sed etiam aliquod accidentale, sicut gaudium de operibus illis, sine quibus nõ est salus. Potest tamen dici quòd fructus non omnibus conueniunt saluandis, sicut patet de his qui in fine pœnitẽt, & incontinenter vixerunt. Eis enim non fructus, sed essentiale præmium debetur tantùm.

¶Ad tertium dicendum, quòd distinctio fructuum magis accipitur secundum species & figuras numerorum quàm secundum quantitates ipsorum: tamen etiam quantum ad quantitatis excessum potest aliqua ratio signari. Coniugatus enim abstinet tantum à non sua: vidua verò à suo & non suo: & sic inuenitur ibi quædam ratio duplicis, sicut sexagenarius est duplex ad tricenarium: centenarius verò supra sexagenarium addit quadragenarium, qui consurgit ex ductu quaternarij in denarium. Quaternarius autem est primus numerus solidus & cubicus, & sic contingit talis additio virginitati, quæ supra perfectionem viduitatis perpetuam incorruptionem adiungit.

¶Ad quartum dicendum, quòd quamuis illa repræsentatio numerorum sit ex humana institutione, tamen fundatur aliquo modo super rerum naturam, inquantùm secundum ordinem dictorum articulorum & contactuum numeri gradatim designantur.

ARTICVLVS V.

¶*Vtrùm aureola debeatur ratione virginitatis.*

Tho. 4. dist. 49. q. 5. art. 3. q. 1. & sequens.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ratione virginitatis non debeatur aureola. Vbi est enim maior difficultas in opere, ibi debetur maius præmium: sed maiorem difficultatem patiuntur in abstinendo à delectationibus carnis viduæ quàm virgines. Dicit enim Hieronymus, Quia quanto maior est difficultas ex parte quorundam à voluptatis illecebris abstinere, tantò maius est præmium: & loquitur in commendatione viduarum. Philosophus enim dicit in libro animalium, Quia iuuenes corruptæ magis appetunt coitum propter rememorationem delectationis: ergo aureola, quæ est maximum præmium, debetur magis viduis quàm virginibus.

¶Præterea, Si virginitati debetur aureola, vbi esset perfectissima virginitas, maximè inueniretur aureola: sed in beata Virgine est perfectissima virginitas: vnde & Virgo virginum nominatur, & tamen ei non debetur aureola, quia nullam pugnam sustinuit in continendo, cùm corruptione fomitis non fuerit infestata: ergo virginitati aureola non debetur.

¶Præterea, Ei quod non est secundum omne tempus laudabile, non debetur præmium excellens: sed virginitatem seruare in statu innocentiæ, non fuisset laudabile, cùm tunc præceptum esset, Crescite & multiplicamini, & replete terram: nec etiam tempore legis, cùm steriles erant maledictæ: ergo virginitati aureola non debetur.

¶Præterea, Non debetur idem præmium virginitati seruatę & virginitati amissæ: sed pro virginitate amissa quandoque debetur aureola, vt si aliqua inuita prostituatur à tyranno, quia Christum confitetur: ergo virginitati aureola non debetur.

¶Præterea, Excellens præmium non debetur ei quod inest nobis à natura: sed virginitas innascitur cuilibet homini & bono & malo: ergo virginitati aureola non debetur.

¶Præterea, Sicut se habet viduitas ad fructum sexagenarium, ita virginitas ad fructum centesimum, & ad aureolam: sed non cuilibet viduæ debetur fructus sexagenarius, sed solùm viduitatem vouenti, vt quidam dicunt: ergo videtur quòd non cuilibet virginitati aureola debeatur, sed solùm virginitati ex voto seruatæ.

¶Præterea, Præmium non respondet necessitati, cùm omne meritum in voluntate consistat: sed quædam sunt virgines ex necessitate, vt naturaliter frigidi & eunuchi: ergo virginitati non semper debetur aureola.

¶SED CONTRA est quod habetur Exodi 25. Facies & alteram coronam aureolam. Gloss. ad coronam pertinet canticum nouum quod virgines coram Agno concinunt, scilicet qui sequuntur Agnum quocunque ierit: ergo pręmium, quod virginitati debetur, dicitur aureola.

¶Præterea, Isaiæ 56. dicitur, Hoc dicit Dominus Deus eunuchis: & sequitur, Dabo eis nomen melius à filiis & à filiabus: Gloss. propriam gloriam excellentémque significat: sed per eunuchos, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum, virgines designantur: ergo sequitur quòd virginitati debetur aliquod excellens præmium, & hoc vocatur aureola.

CONCLVSIO.

¶*Cùm per virginitatem singularis quædam victoria contra carnem obtineatur, virginibus, quibus propositum fuit virginitatis perpetuò seruandæ, laureola ex merito debetur.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd vbi est præcellens ratio victoriæ, ibi debetur aliqua specialis corona: vnde cùm per virginitatem aliquis singularem quandam victoriam obtineat de carne, contra quam cõtinuè bellum geritur, vt patet ad Galatas 5. Spiritus concupiscit aduersus carnem, &c. virginitati spiritualis corona debetur, quæ aureola nominatur, & hoc quidem communiter ab omnibus tenetur. Sed cui virginitati debeatur aureola, non similiter omnes dicunt. Quidam enim dicunt aureolam actui deberi. Vnde illa quæ actu virginitatem seruat, aureolam habebit, si sit de numero saluandorum. Sed hoc non videtur esse conueniens. Quia secundum hoc illæ quæ habent voluntatem nubendi, & cùm ante quàm nupserint decedunt, habebunt aureolam. Vnde alij dicunt quòd aureola debetur statui & non actui: vt illæ tantùm virgines aureolam mereantur, quæ in statu virginitatis perpetuæ seruandę per votum se posuerunt. Sed hoc etiam non videtur conueniens, quia aliquis ex pari volũtate potest seruare virginitatem non vouens, sicut aliquis alius vouens. Et ideò aliter dici potest quòd meritum actui virtutis debetur à charitate imperato: virginitas autem secundum hoc ad genus virtutis pertinet, secundum quòd perpetua incorruptio mentis & corporis sub electione cadit, vt patet ex his quæ dicta sunt: & ideò illis tantum virginibus aureola propriè debetur, quæ propositum habuerunt virginitatem perpetuò conseruandi, siue hoc propositum voto firmauerunt, siue non. Et hoc dico secundum quòd aureola propriè accipitur, vt præmium quoddam merito redditum, quamuis hoc propositum aliquando fuerit interruptum, integritate tamen carnis manentem, dummodo in fine vitę inueniatur: quia virginitas mẽtis reparari potest, quãuis nõ virginitas carnis. Si autẽ aureolã largè accipiamus pro quocunque gaudio, quod in patria habebunt super gaudium essentiale: sic etiam incorruptis carne aureola respondebit, etiam si propositum non habuerunt perpetuò virginitatem seruandi. Non enim est dubium, quòd de incorruptione corporis gaudebunt, sicut & innocentes de hoc quòd immunes à peccato fuerunt, quamuis peccandi opportunitatem non habuerunt, vt patet in pueris baptizatis. Sed hæc non est propria acceptio aureolæ, sed valde communis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in continendo secundum aliquid, maiorem pugnam sustinent virgines, & secundum aliquid viduæ cæteris paribus. Virgines enim concupiscentia inflammat & experiendi desiderium, quod ex quasi quadam curiositate procedit, qua scilicet fit vt homo libentiùs videat quæ nunquam vidit, & etiam quandoque in eis concupiscentiam auget æstimatio maioris delectationis, quàm sit secundum veritatem, & etiam consideratio eorum incommodorum, quæ delectationi huiusmodi adiunguntur: & quantùm ad hoc viduæ minorem sustinent pugnam: maiorem autem propter delectationis memoriam, & in diuersis vnum alteri præiudicat secundum diuersas hominis dispositiones. Quia quidam magis mouentur hoc, quidam illo: quicquid autem sit de quantitate pugnæ, hoc tamen certum est quòd perfectior est victoria virginum quàm viduarum. Perfectissimum enim genus victoriæ est & pulcherrimum, hosti nunquam cessisse: corona autem non debetur pugnæ, sed victoriæ de pugna.

¶Ad secundum dicendum, quòd duplex circa hoc est opinio. Quidam enim dicunt quod beata Virgo pro virginitatis pręmio non habet aureolam, si aureola propriè accipiatur, secundum quòd respicit pugnam: tamen habet aliquid maius aureola propter perfectissimum propositum virginitatis seruãdæ. Alij verò dicunt quòd etiam aureolam sub propria ratione aureolæ habet & excellentissimam: quamuis enim pugnam non senserit, pugnam tamen carnis aliquam habuit: sed ex vehementia virtutis quam habuit à Deo, habuit carnem subditam quòd huiusmodi pugna ei insensibilis erat. Sed istud vide-

tur inconuenienter dici, quia cùm Virgo beata credatur omnino immunis fuisse à fomitis inclinatione propter eius sanctificationem perfectam, non est pium ponere aliquam pugnam à carne fuisse in ea, cùm talis pugna non sit nisi à fomitis inclinatione, nec tentatio, quæ est à carne sine peccato esse possit, vt patet per Glos. 2. Corint. 12. super illud, Datus est mihi stimulus carnis meæ, &c. Vnde dicendum est, quòd aureolam propriè habet, vt in hoc membris aliis Ecclesiæ conformetur, in quibus virginitas inuenitur: & quamuis non habuit pugnam per tentationem, quæ est à carne: habuit tamen pugnam per tentationem, quæ est ab hoste, qui nec etiam ipsum Christum reueritus fuit, vt patet Matth. 4.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virginitati non debetur aureola nisi inquantum addit quandam excellentiam super alios continentiæ gradus. Si autem Adam non peccasset, virginitas nullam perfectionem supra continentiam coniugalem habuisset: quia fuissent tunc honorabiles nuptiæ, & torus immaculatus nulla concupiscentiæ foeditate existente: vnde virginitas tunc seruata non fuisset, nec ei tunc aureola deberetur: sed mutata humanæ naturæ conditione virginitas specialem decorem habet: & ideò ei speciale redditur præmium. Tempore etiam legis Moysi, quando cultus Dei per carnalem actum propagandus erat, non erat omninò laudabile à commixtione carnis abstinere. Vnde nec tali proposito speciale præmium redderetur nisi ex diuino processisset instinctu, vt creditur de Hieremia & Helia, quorum coniugia non leguntur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd si aliqua per violentiam oppressa fuerit, propter hoc non amittit aureolam, dummodò propositum virginitatem seruandi inuiolabiliter seruet, illi actui nullo modo consentiens: non tamen per hoc virginitatem perdit: & hoc dico siue pro fide, siue pro quacunque alia causa corrumpatur violenter. Sed si hoc pro fide sustineat, hoc ei erit ad meritum, & ad genus martyrij pertinebit. Vnde Lucia dicit: Si me inuitam violare feceris, castitas mihi duplicabitur ad coronam. Non quòd habeat duas virginitatis aureolas, sed quia duplex præmium reportabit: vnum pro virginitate custodia, aliud pro iniuria quam passa est, dato etiam quòd taliter oppressa concipiat, nec ex hoc meritum virginitatis perdit: nec tamen matri Christi æquabitur, in qua fuit cum integritate mentis etiam integritas carnis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd virginitas nobis à natura innascitur quantùm ad id quod est materiale in virginitate: sed propositum perpetuæ incorruptionis seruandæ, ex quo virginitas meritum habet, non est innatum, sed ex munere gratiæ proueniens.

¶ Ad sextum dicendum, quòd non cuilibet viduæ fructus sexagenarius debetur, sed ei solùm quæ propositum viduitatis seruandæ retinet, quamuis etiam votum non emittat, sicut etiam de virginitate dictum est.

¶ Ad septimum dicendum, quòd si frigidi & eunuchi voluntatem habeant perpetuam incorruptionem seruare, etiam si facultas esset coëundi, virgines sunt dicendi & aureolam merentur. Faciunt enim de necessitate virtutem. Si verò voluntatem habeãt ducendi coniugem, si possent, aureolam non merentur. Vnde dicit Augu. in lib. de Sancta virginitate: Quibus ipsum virile membrum debilitatur, vt generare non possint, vt sunt eunuchi, sufficit cùm Christiani fiunt, & Dei præcepta custodiunt: eo tamen proposito sunt, vt coniuges si possent haberẽt coniugatis fidelibus adæquari.

ARTICVLVS VI.

¶ Virùm martyribus aureola debeatur.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd martyribus aureola non debeatur. Aureola enim præmium est quod operibus supererogationum redditur. Vnde dicit Beda super illud Exo. 25. Facies & aliam coronam, &c. de eorum præmio potest rectè intelligi, qui generalia mandata spontaneæ vitæ, perfectioris electione transcendunt: sed mori in confessione fidei, quandoque est necessitatis, non supererogationis, vt patet ex hoc quod dicitur Romano. 10. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: ergo martyrio non semper debetur aureola.

¶ Præterea, secundum Greg. seruitia quantò sunt magis libera, tantò sunt magis grata: sed martyrium, minimum habet de liberalitate, cùm sit poena ab alio inflicta violenter: ergo martyrio aureola non debetur, quæ respondet merito excellenti.

¶ Præterea, Martyrium non solùm consistit in exteriori passione mortis, sed etiam in voluntate: vnde Bernard. distinguit tria genera martyrum, scilicet, voluntate, non nece, vt Ioannes: voluntate & nece, vt Stephanus: nece & non voluntate, vt Innocentes: si ergo martyrio aureola debetur, magis deberetur martyrio voluntatis quàm exteriori martyrio, cùm meritum ex voluntate procedat. hoc autem non ponitur: ergo martyrio aureola non debetur.

¶ Præterea, Afflictio corporis est minor quàm afflictio mentis, quæ est per dolores & interiores animæ passiones: sed interior passio quoddam etiam martyrium est, vnde dicit Hieronymus in sermone de Assumptione: Ratione rectè dixerim, Dei genitrix Virgo & martyr fuit, quamuis in pace vitam finierit: vnde, Tuam ipsius animam pertransibit gladius, scilicet dolor de morte Filij: cùm ergo interiori dolori aureola non responderit, nec exteriori respondere debet.

¶ Præterea, Poenitentia martyrium quoddam est: vnde dicit Grego. Quamuis occasio persequutionis desit, habet tamen pax nostra martyrium suum, quia etsi carnis colla ferro non subiicimus, spirituali tamen gladio carnalia desideria in mente trucidamus: poenitentiæ autem quæ in exterioribus operibus consistit, aureola non debetur: ergo nec etiam omni exteriori martyrio debetur aureola.

¶ Præterea, Illicito operi non debetur aureola: sed illicitum est, sibiipsi manus inicere, vt patet per Augustinum in primo libro de Ciuitate Dei: & tamen quorundam martyria in Ecclesia celebrata sunt, qui sibi manus iniecerunt, tyrannorum rabiem fugientes, vt patet in Ecclesiastica Historia de quibusdã mulieribus apud Alexandriam: ergo non semper martyrio debetur aureola.

¶ Præterea, Contingit aliquando aliquem pro fide vulnerari, & postmodùm aliquo tempore superuiuere, hunc constat martyrem esse: & tamen ei aureola non debetur, quia eius pugna non durauit vsque ad mortem: ergo non semper martyrio debetur aureola.

¶ Præterea, Quidam magis affliguntur in amissione rerum temporalium, quàm etiam in propria afflictione, quod patet ex hoc quòd multas afflictiones sustinent ad lucra acquirenda: si ergo eis propter Christum temporalia bona diripiantur, videtur quod sint martyres: nec tamen eis vt videtur debetur aureola: ergo vt priùs.

¶ Præterea, Martyr videtur esse tantùm ille qui pro fide occiditur: vnde dicit Isidô. Martyres Græcè, testes Latinè, quia propter testimonium Christi passiones sustinuerunt, & vsque ad mortem pro veritate certauerunt: sed aliquæ aliæ virtutes sunt fide excellentiores, vt iustitia, & charitas, & huiusmodi: quæ sine gratia esse non possunt, quibus tamen non debetur aureola: ergo videtur quod nec martyrio aureola debeatur.

¶ Præterea, Sicut veritas fidei est à Deo, ita & quælibet alia veritas, vt dicit Ambros. Quia omne verum à quocunque dicatur, à Spiritu sancto est: ergo si sustinenti mortem pro veritate fidei debetur aureola, eâdem ratione & sustinentibus mortem pro alia qualibet veritate, quod tamen non debetur.

¶ Præterea, Commune est potius bono particulari: sed si aliquis pro conseruatione reipublicæ moriatur in bello iusto, nõ debetur ei aureola: ergo etiam si occidatur pro conseruatione fidei in seipso, & sic idem quod priùs.

¶ Præterea, Omne meritum ex libero arbitrio procedit: sed quorundam martyria celebrat Ecclesia, qui vsum liberi arbitrij non habuerunt: ergo aureolam non meruerunt, & sic in omnibus martyribus non debetur aureola.

¶ SED CONTRA, August. dicit in lib. de sancta Virginitate, Nemo, quantum puto, ausus fuit præferre virginitatem martyrio: sed virginitati debetur aureola: ergo & martyrio.

¶ Præterea, Corona debetur certanti, sed in martyrio est spiritualis difficultas pugnæ: ergo ei debetur spiritualis aureola.

CONCLVSIO.

¶ Quemadmodum virginibus, sic & martyribus aureola debetur, tum propter victoriam passionum martyrij, tum propter causam pugnæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut inest quædam

pugna

pugna spiritus contra interiores concupiscentias, ita etiam inest homini quædam pugna contra passiones exteriùs illatas: vnde sicut perfectissimæ victoriæ, qua de concupiscentia carnis triumphatur, scilicet virginitati, debetur spiritualis corona, quæ aureola dicitur: ita etiam perfectissimæ victoriæ, quæ habetur de impugnatione exteriori, debetur aureola: perfectissima autem victoria de exterioribus passionibus consideratur ex duobus. Primò ex magnitudine passionis: inter omnes autem passionis illatas exteriùs præcipuum mors locum tenet, sicut & in passionibus interioribus præcipuę sunt venereorum concupiscentiæ: & ideò quando quis obtinet victoriam de morte & ordinatis ad mortem, perfectissimè vincit. Secundò, perfectio victoriæ consideratur ex causa pugnæ, quando videlicet ex honestissima causa pugnatur, quæ scilicet est Christus, & hæc duo in martyrio considerantur, quòd est mors suscepta propter Christum, martyrem verò non facit pœna sed causa: & ideò martyrio aureola debetur, sicut & virginitati.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sustinere mortem propter Christum, quantum est de se, est opus supererogationis, non enim quilibet tenetur fidem suam coram persequutore confiteri: sed in casu est de necessitate salutis: quando scilicet à persequutore deprehensus de fide sua requiritur, quam confiteri tenetur, nec tamen sequitur quòd aureolam non mereatur. Aureola enim non debetur operi supererogationis, inquantum est supererogatio, sed inquantum perfectionem quandam habet: vnde tali perfectione manente, etiam si non sit supererogatio, aureolam aliquis meretur.

¶Ad secundum dicendum, quod martyrio non debetur aliquod præmium, secundum hoc quod ab exteriori infligitur, sed secundum hoc quòd voluntarie sustinetur: quia non meremur nisi per ea quæ sunt in nobis, & quanto id quod aliquis sustinet voluntariè, est difficilius, & magis natum voluntati repugnare, tantò voluntas, quæ propter Christum illud sustinet, ostenditur firmiùs fixa in Christo: & ideò ei excellentius præmium debetur.

¶Ad tertium dicendum, quòd quidam actus sunt, qui in ipso actu habent quandam vehementiam delectationis vel difficultatis, & in talibus actus semper addit ad rationem meriti vel demeriti, secundum quòd in actu oportet voluntatem variari ex vehementia actus à statu, in quo priùs erat: & ideò, cæteris paribus, actu luxuriam exercens, plus peccat quàm qui solùm in actum consentit, quia in ipso actu voluntas augetur. Similiter & cùm actus martyrij maximam difficultatem habeat: voluntas tamen martyrij non pertingit ad illud meritum, quod actui martyrij debetur ratione difficultatis: quamuis etiam possit peruenire ad alterius præmium considerata radice merendi, quia aliquis ex maiori charitate potest velle sustinere martyrium, quàm alius sustineat. Vnde voluntariè martyr potest mereri sua voluntate præmium essentiale, æquale vel maius eo quod martyri debetur, sed aureola debetur difficultati, quæ est in ipsa pugna martyrij: vnde aureola voluntariè tantùm martyribus debetur.

¶Ad quartum dicendum, quòd sicut delectationes tactus, circa quas est temperantia, præcipuum locum tenent inter omnes delectationes interiores & exteriores, ita dolores tactus omnibus aliis doloribus præeminent: & ideò difficultati illi, quæ accidit in sustinendo dolores tactus, puta qui sunt in verberibus & huiusmodi, debetur aureola magis quàm difficultati sustinendi interiores dolores, pro quibus tamen non propriè diceretur aliquis martyr, nisi secundum quandam similitudinem: & hoc modo Hierony. loquitur.

¶Ad quintum dicendum, quòd afflictio pœnitentiæ propriè loquendo, non est martyrium: quia non consistit in his quæ ad mortem inferendam ordinantur, cùm ordinetur solùm ad carnem domandam: quam mensuram si quis excedat, erit afflictio culpanda. Dicitur tamen propter similitudinem afflictionis martyrium, quæ quidem afflictio excedit martyrij afflictionem diuturnitate, sed exceditur intentione.

¶Ad sextum dicendum, quòd secundum Aug. in 1. de Ciui. Dei, Nulli licitum est sibiipsi manum inijcere quacunque ex causa, nisi forte diuino instinctu fiat ad exemplum fortitudinis ostendendum, vt mors contemnatur: illi autem, de quibus obiectum est, diuino instinctu mortem sibi intulisse creduntur, & propter hoc eorum martyria Ecclesia celebrat.

¶Ad septimum dicendum, quòd si aliquis propter fidem vulnus mortale accipiat & superuiuat, non est dubium quòd aureolam meretur, sicut de beata Cecilia patet, quæ triduò superuixit, & de multis martyribus, qui in carcere sunt defuncti: sed etiã si vulnus non mortale accipiat, & tamen exinde mortem incurrat, creditur aureolam mereri. Quamuis quidam dicant quòd aureolam non meretur si ex incuria vel negligentia propria mortem quis incurrat: non enim ista negligentia eum ad mortem induxisset nisi præsupposito vulnere, quod pro fide acceptũ est, & ita vulnus quod pro fide acceperat, est prima occasio mortis: vnde propter hoc aureolam non videtur amittere, nisi sit talis negligentia, quæ culpam mortalem inducat, quæ ei auream aufert & aureolam. Si verò ex mortali vulnere suscepto non moriatur aliquo casu cõtingẽte, vel etiã vulnera non mortalia susceperat, & adhuc carceres sustinens moriatur, adhuc aureolam meretur. Vnde quorundam sanctorum martyria in Ecclesia celebrantur, qui in carcere mortui sunt, aliquibus vulneribus longè antè susceptis, sicut patet de Marcello Papa. Qualiscũque igitur afflictio propter Christũ illata vsque ad mortem continuatur, siue mors inde sequatur, siue non, aliquis martyr efficitur & aureolam meretur. Si verò non continuatur vsque ad mortem, non propter hoc aliquis dicetur martyr, sicut patet de Syluestro, de quo non solennizat Ecclesia, sicut de martyre, quia in pace vitam finiuit, quamuis priùs aliquas passiones sustinuerit.

¶Ad octauum dicendum, quòd sicut temperantia non est circa delectationes in pecuniis, vel in honoribus & huiusmodi, sed solùm in delectationibus tactus quasi præcipuis: & ita etiã fortitudo est circa pericula mortis, sicut circa præcipua: vt dicitur in tertio Ethicorum. Et ideò soli iniuriæ quæ irrogatur circa corpus proprium, ex qua nata est mors sequi, debetur aureola. Siue etiam aliquis propter Christum res temporales, siue famam, vel quicquid huiusmodi amittat, non efficitur propter hoc propriè martyr, nec meretur aureolam. Nec aliquis potest ordinatè res exteriores plus diligere, quàm propriũ corpus: amor autem inordinatus non coadiuuat ad meritum aureolæ: nec etiam potest dolor de amissione rerum coæquari dolori de corporis occisione: & aliis huiusmodi.

¶Ad nonum dicendum, quòd causa sufficiens ad martyrium non solùm est confessio fidei, sed quæcunque alia virtus non politica, sed infusa quæ finem habeat Christũ. Quolibet enim actu virtutis quis testis Christi efficitur, inquantum opera quę in nobis Christus perficit, testimonia bonitatis ipsius sunt. Vnde aliquæ virgines sunt occisæ pro virginitate, quam seruare volebant: sicut beata Agnes, & quædam aliæ, quarum martyria in Ecclesia celebrantur.

¶Ad decimum dicendum, quòd veritas fidei habet Christum pro fine & pro obiecto. Et ideò confessio ipsius aureolam meretur, si pœna addatur, non solùm ex parte finis, sed etiam ex parte materiæ. Sed confessio cuiuscunque alterius veritatis nõ est causa sufficiens ad martyrium ratione materiæ, sed solùm ratione finis: vtpote si aliquis vellet priùs occidi, quàm quodcunque mendacium dicendo, contra ipsum peccare.

¶Ad vndecimum dicendum, quòd bonum increatum excedit bonum omne creatum: vnde quicũque finis creatus, siue sit bonum commune, siue priuatum, non potest actui tantam bonitatem præstare, quantam finis increatus, cùm scilicet aliquid propter Deum agitur: ideo cùm quis propter bonum commune non relatum ad Christum mortem sustinet, aureolam non meretur: sed si hoc referatur ad Christum, aureolam merebitur, & martyr erit, vtpote si rempub. defendat ab hostium impugnatione, qui fidem Christi corrumpere moliuntur, & in tali defensione mortem sustineat.

¶Ad duodecimum dicendum, quòd quidam dicunt quòd innocentibus occisis pro Christo, virtute diuina acceleratus est vsus rationis, sicut & in Ioanne Baptista, dum adhuc esset in materno vtero, & secundum hoc verè martyres fuerunt, & actu & voluntate, & aureolam habent. Sed alij dicunt quòd fuerunt martyres actu tantùm, & non voluntate: quod videtur sentire Bernar. distinguens tria genera martyrum, vt dictum est: & secundum hoc innocentes sicut non pertingunt ad perfectã rationem martyrij, sed aliquid martyrij habent ex hoc quòd passi sunt pro Christo: ita etiam & aureolam habent, non quidem secundum perfectam rationem, sed secundum aliquam participationem, inquantum scilicet gaudent se in

obsequium Christi occisos esse, vt dictum est de pueris baptizatis, quòd habebunt aliquod gaudium de innocentia & carnis integritate.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrùm Doctoribus aureola debeatur.

D SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd Doctoribus aureola non debeatur. Omne enim præmium quod in futuro habebitur, alicui actui virtutis respondet: sed prædicare vel docere, non est actus alicuius virtutis: ergo doctrinæ vel prædicationi non debetur aureola.

¶Præterea, Docere & prædicare, ex studio doctrinæ proueniunt: sed ea quæ præmiantur in futuro, non sunt acquisita per humanum studium, quia naturalibus & acquisitis non meremur: ergo pro doctrina & prędicatione nullus in futuro aureolam promerebitur.

¶Præterea, Exaltatio in futuro respondet humilitati in præsenti, quia qui se humiliat exaltabitur: sed in docendo & in prædicando non est humiliatio: imò magis superbiæ occasio: Gloss. dicit Matth. 4. quòd Diabolus multos decepit honore magisterij inflatos: ergo videtur quòd prædicationi & doctrinæ aureola non debeatur.

¶SED CONTRA, Ephe. 1. super illud, Vt sciatis quæ sit supereminens &c. dicit Gloss. quoddã incrementũ habebunt sancti Doctores vltra id quod alij communiter habebunt: ergo, &c. Et præterea Cant. 4. super illud, Vinea mea coram me est: dicit Gloss. ostendit quid singularis præmij Doctoribus eius disponit: ergo Doctores habebunt singulare præmium, & hoc vocamus aureolam.

CONCLVSIO.

¶Sicut virgines & martyres, ita doctores laureolam consequuntur, propter victoriam quam obtinent aduersus diabolum per prædicationem & doctrinam.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut per martyrium & virginitatem aliquis perfectissimam victoriam obtinet de carne & mundo, ita etiam perfectissima victoria contra Diabolum obtinetur quando aliquis non solùm Diabolo impugnanti non cedit, sed etiam expellit eum, & non solùm à se, sed etiam ab alijs: hoc autem fit per prædicationem & doctrinam: & ideò prædicationi & doctrinæ aureola debetur & virginitati & martyrio. Nec est dicendum, vt quidam dicunt, quòd debeatur tantùm prælatis quibus competit ex officio prædicare & docere: sed quibuscunque qui licitè hunc actum exercent. Prælatis autem non debetur, quamuis habeant officium prædicandi, nisi actu prædicent, quia corona non debetur habitui, sed pugnæ actuali, secundum illud 2. Timoth. 2. Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prædicare & docere sunt actus alicuius virtutis, scilicet misericordiæ: vnde & inter spirituales eleemosynas computantur.

¶Ad secundum dicendum, quòd quamuis facultas prædicandi & docendi quandoque ex studio proueniat, tamen vsus doctrinæ ex voluntate procedit, quæ per charitatem informatur à Deo infusam, & sic actus eius meritorius esse potest.

¶Ad tertium dicendum, quòd exaltatio in hac vita non diminuit alterius vitæ præmium nisi ei qui in tali vita propriam gloriam quærit. Qui autem talem exaltationem in vtilitatem aliorum conuertit, ex ea sibi mercedem acquirit. Cùm autem dicitur quòd doctrinæ debetur aureola, intelligendum est de doctrinis pertinentibus ad salutem, per quas Diabolus à cordibus hominum expugnatur, sicut quibusdam spiritualibus armis, de quibus dicitur 2. Corinth. 10. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed spiritualia.

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrùm Christo aureola debeatur.

D OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd Christo aureola debeatur. Debetur enim aureola virginitati, & martyrio, & doctrinæ: sed in Christo hæc præcipuè fuerunt: ergo ipsi præcipuè aureola competit.

Tho. 4. dist. 49. q. 5. art. 4. q. 1. & seq.

¶Præterea, Omne quod est perfectissimum in rebus humanis, Christo est attribuendum: sed præmium aureolæ debetur excellentissimis meritis: ergo & Christo debetur.

¶Pręterea, Cyprianus dicit, quòd imaginem Dei virginitas portat, virginitatis igitur exemplar in Deo est: & sic videtur quòd Christo etiam, inquantum est Deus, aureola competat.

¶SED CONTRA est, quod aureola est gaudium de conformitate ad Christum, vt dicitur: sed nullus conformatur vel assimilatur sibiipsi, vt patet per Philosophum: ergo Christo aureola non debetur.

¶Præterea, Christi præmium nunquam augmentatur: sed Christus ab instanti suæ conceptionis non habuit aureolam, quia tunc nunquàm pugnauerat: ergo nunquàm posteà aureolam habuit.

CONCLVSIO.

¶Quanquam competat Christo aurea, cùm strenue pugnauerit, & vicerit, non tamen aureola ei debetur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio. Quidam dicunt, quod in Christo est aureola secundum propriam aureolæ rationem, cùm in eo pugna inueniatur & victoria, & per consequens corona secundum propriam rationem. Sed diligenter considerando, quamuis Christo competat ratio aureæ vel coronæ: non tamen ei competit ratio aureolæ. Aureola enim ex hoc quòd diminutiuè dicitur, importat aliquid quod participatiuè & nunquam secundum sui plenitudinem possidetur. Vnde illis competit aureolam habere, in quibus est aliqua perfectionis victoriæ participatio secundum imitationem eius, in quo perfectæ victoriæ ratio plena consistit. Et ideò cùm in Christo inueniatur huiusmodi principalis & plena ratio, per cuius victoriam omnes victores constituuntur, vt patet Ioan. 16. Confidite, ego vici mundum. & Apoc. 5. Ecce vicit Leo de tribu Iuda: Christo non competit aureolam habere, sed aliquid aliud, vnde omnes aureolæ originantur: vnde dicitur Apoca. 3. Qui vicerit, faciam eum sedere in throno meo, sicut ego vici & sedeo in throno Patris mei. Vnde secundum alios dicendum est, quod quamuis id quod est in Christo, non habeat rationem aureolæ, tamen est excellentius omni aureola.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod Christus fuit verissimè Virgo martyr, & Doctor: sed cùm pręmium accidentale his respondens in Christo non habet aliquem nobilẽ quantitatem, in comparatione ad magnitudinem essentialis pręmij: vnde non habet aureolam sub ratione aureolæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd aureola quamuis debeatur operi perfectissimo, quo ad nos, tamen aureola, inquantum diminutiuè dicitur, significat quandam participationem perfectionis ab aliquo, in quo plenariè inuenitur: & secundum hoc ad quandam minorationem pertinet: & sic in Christo non inuenitur, in quo omnis perfectio plenissimè inuenitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd quamuis virginitas habeat aliquo modo exemplar in Deo, non tamen habet exemplar eiusdem rationis. Incorruptio enim Dei quam virginitas imitatur, non eâdem ratione est in Deo & in aliquo virgine.

ARTICVLVS IX.

¶Vtrùm angelis aureola debeatur.

D NONVM sic proceditur. Videtur quòd angelis aureola debeatur. Quia vt dicit Hierony. de virginitate loquens, In carne præter carnem viuere potiùs est vita angelica quàm humana. Et 1. Corinth. 7. dicit Glossa, Quia virginitas est portio angelica: cùm igitur virginitati respondeat aureola, videtur quòd angelis debeatur.

¶Præterea, Nobilior est incorruptio spiritus, quàm incorruptio carnis: sed in angelis inuenitur incorruptio spiritus, quia nunquàm peccauerunt: ergo eis magis debetur aureola, quàm hominibus incorruptis carne, qui aliquando peccauerunt.

¶Præterea, Doctrinæ debetur aureola: sed angeli nos docent purgando, illuminando, & perficiendo, vt Dion. dicit: ergo eis debetur aureola saltem Doctorum.

¶SED CONTRA, Secundæ Timo. 2. Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit: sed in angelis non est pugna: ergo eis aureola non debetur.

¶Præterea, Aureola non debetur illis, qui per corpus non exercentur: vnde amantibus virginitatem, martyrium, doctr[illegible],

doctrinam, si exteriùs eis hæc non insunt, aureola non debetur: sed angeli sunt spiritus incorporei: ergo aureolam non habent.

CONCLVSIO.

¶ Angelis non competit habere aureolam, cùm aureola respondeat cuilibet perfectioni ex merito, & id quod hominibus ex merito obtingit, angelis est connaturale.

¶RESPONDEO dicendum, quòd angelis aureola non debetur: cuius ratio est, quia aureola respondet cuilibet perfectioni excellenti in merito: ea verò quæ in hominibus ad perfectionem meriti pertinent, angelis sunt connaturalia, vel etiam spectant ad communem statum eorum, aut etiam ad ipsum præmium: & ideò ratione eorum, qua hominibus aureola debetur, angeli non habent aureolam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virginitas dicitur esse vita angelica, inquantū per gratiam virgines imitantur id quod angeli habent per naturam. Non enim virtutis est in angelis, quòd omninò à delectabilibus carnis abstinēt, cùm huiusmodi delectationes in eis esse non possint.

¶Ad secundum dicendum, quod perpetua incorruptio spiritus in angelis præmium essentiale meretur: est enim de necessitate salutis, cùm in eis non possit subsequi reparatio post ruinam.

¶Ad tertium dicendum, quòd illi actus secundum quòd angeli nos docent pertinent ad gloriam eorum & communem eorum statum: vnde per huiusmodi actus aureolam non merentur.

ARTICVLVS X.

¶ Vtrùm aureola etiam corpori debeatur.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd aureola etiam corpori debeatur. Præmium enim essentiale est prius quàm accidentale: sed dos quæ ad præmium essentiale pertinet, non solum est in anima, sed etiam in corpore: ergo & aureola quæ pertinet ad prēmium accidentale.

¶Præterea, Peccato quod per corpus exercetur, respondet pœna in anima & corpore: ergo & merito, quod exercetur per corpus, debetur præmium & in anima & in corpore: sed meritum aureolæ per corpus exercetur: ergo aureola etiam debetur corpori.

¶Præterea, In corporibus martyrum quædam virtus apparebit in ipsis cicatricibus corporis. Vnde Augustin. dicit 22. de Ciui. Dei, Nescio quomodò sic afficiamur amore martyrum beatorum, vt velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, quas pro Christi nomine pertulerunt, & fortasse videbimus. Non enim erit deformitas in eis, sed dignitas quædam, quamuis in corpore non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit: ergo videtur quòd aureola martyrum etiam in corpore sit, & eâdem ratione de aliis.

¶SED CONTRA, Animę, quando sunt in Paradiso, habent aureolas, nec tamen habent corpora: ergo proprium subiectum aureolæ non est corpus, sed anima.

¶Præterea, Omne meritum est ab anima: ergo præmium totum in anima esse debet.

CONCLVSIO.

¶ Cùm aureola sit gaudium de his operibus, quorum gratia ea debetur, propriè in mente esse dicitur, quamuis etiam aliquis decor ex gaudio laureolæ in corpore resultet.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aureola propriè est in mente. Est enim gaudium de operibus illis, quibus aureola debetur. Sed sicut ex gaudio essentialis præmij, quod est aureola, redundat quidam decor in corpore, qui est gloria corporis: ita ex gaudio aureolæ resultat aliquis decor in corpore, vt sic aureola principaliter sit in mente, sed per quandam etiam redundantiam refulgeat in corpore vel in carne. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Tamen sciendum est quòd decor cicatricum, quæ in corporibus martyrum apparebunt, non potest dici aureola: quia aliqui martyres aureolam habebunt, in quibus huiusmodi cicatrices non erunt, vtpote illi qui sunt submersi, aut famis inedia aut squalore carceris interempti.

ARTICVLVS XI.

¶ Vtrùm conuenienter assignentur tres aureolæ, virginum, martyrum, & prædicatorum

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter designentur tres aureolæ, virginum scilicet, martyrum, & prædicatorum. Aureola enim martyrum respondet virtuti fortitudinis eorū: Tho.4. dist.49. q.5. art. 5.q.1.et sequen.
aureola verò virginum virtuti temperantiæ: aureola verò Doctorum virtuti prudentiæ: ergo videtur quòd debeat esse quarta aureola, quæ respondeat virtuti iustitiæ.

¶Præterea, Exod. 25. dicit Glossa quòd corona aurea additur cùm per Euangelium his qui mandata custodiunt, vita æterna promittitur. Matthæi decimonono, Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Huic aureola superponitur, cùm dicitur, Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: ergo paupertati debetur aureola.

¶Præterea, Propter votum obedientiæ aliquis se subiicit Deo totaliter: ergo in voto obedientiæ maxima perfectio consistit, & ita videtur quòd ei aureola debeatur.

¶Præterea Multa sunt etiam alia supererogationis opera, de quibus homo in futuro speciale gaudium habebit: ergo multæ sunt aliæ aureolæ præter tres præfatas.

¶Præterea, Sicut aliquis diuulgat fidem prædicando & docendo, ita scripta compilando: ergo & talibus quarta aureola debetur.

CONCLVSIO.

¶ Cùm virgines, martyres & doctores in perpetua pugna sint, & victoriam ex ea consequantur, meritò eis conuenienter assignata sunt tres aureolæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd aureola est quoddam priuilegiatum præmium priuilegiatæ victoriæ respondens. Et ideò secundum priuilegiatas victorias in tribus pugnis, quæ cuilibet homini imminēt, tres aureolę sumūtur. In pugna enim quæ est contra carnem, ille potissimam victoriam obtinet, qui à delectabilibus venereis, quæ sunt præcipua in hoc genere, omninò abstinet: & ideò virginitati aureola debetur. In pugna verò, qua contra mundum pugnatur, illa est præcipua, cùm à mundo persecutionem vsque ad mortem sustinemus. Vnde & martyribus, qui in ista pugna victoriam obtinent, secunda aureola debetur. In pugna, qua contra Diabolum pugnatur, illa est præcipua victoria, cùm aliquis hostem non solùm à se, sed à cordibus aliorum remouet, quod fit per doctrinam & prædicationem: & ideò Doctoribus & prædicatoribus tertia aureola debetur. Quidam verò distinguunt tres aureolas secundum tres vires animæ, vt dicantur tres aureolæ respondere potissimis trium virium animæ actibus. Potissimus enim actus rationalis est veritatem fidei etiam in aliis diffundere, & huic actui debetur Doctorum aureola. Irascibilis vero actus potissimus est, mortem propter Christum superare, & huic debetur aureola martyrum. Concupiscibilis etiam actus potissimus est à delectabilibus carnis maximis abstinere penitus, & huic debetur aureola virginum. Alij verò aureolas tres distinguunt, secundum ea, à quibus Christo nobilissimè conformamur. Ipse enim mediator fuit inter Patrem & mundum. Fuit ergo Doctor, secundum quòd veritatem, quam à Patre acceperat, mundo manifestauit. Fuit autem martyr, secundum quòd à mundo persequutionem sustinuit. Fuit vero virgo, inquantum puritatem in seipso seruauit. Et ideò Doctores, martyres, & virgines ei perfectissimè conformantur: vnde talibus debetur aureola.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in actu iustitiæ non attenditur aliqua pugna sicut in actibus aliarum virtutum. Nec tamen verum est quòd docere sit actus prudentiæ: imo est potiùs actus charitatis vel materiæ, secundum quod ex tali habitu inclinamur ad huiusmodi actus exercitium, vel etiam sapientiæ vt dirigentis. Vel potest dici secundum alios, quòd iustitia circuit omnes virtutes: & ideò ei specialiter aureola non debetur.

¶Ad secundum dicendum, quòd paupertas, quamuis sit opus perfectionis, non tamen tenet summum locum in aliqua spirituali pugna. Quia amor temporaliū minùs impugnat, quàm concupiscentia carnis, vel persequutio inflicta in corpus propriū. Vnde paupertati nō debetur aureola, sed debetur ei iudiciaria potestas ratione humiliationis, quæ cōsequitur pauper-

tatem. Glos. autem inducta largè accipit aureolam pro quolibet præmio, quod redditur merito excellenti.

¶ Et similiter dicendum, ad tertium & quartum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd etiam scribentibus sacram Scripturam debetur aureola. sed hæc non distinguitur ab aureola Doctorum: quia scripta componere quidam modus docendi est.

ARTICVLVS XII.

¶ Vtrùm aureola virginum sit potissima inter alias.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd aureola virginum sit inter alias potissima. Quia Apocalypsis 7. de virginibus dicitur, quòd sequuntur Agnum quocunque ierit, & quòd nemo poterat dicere canticum, quod virgines cătabant: ergo virgines habent excellentiorem aureolam.

¶ Prætereà, Cyprian. de virginibus dicit, quòd sit illustrior portio gregis Christi: ergo eis maior aureola debetur.

¶ Item, Videtur quod potissima sit aureola martyrum. Quia dicit Aymo, quòd non omnes virgines coniugatas præcedunt, sed hi specialiter qui in tormento passionis virginitate insuper custodia coæquantur martyribus coniugatis: ergo martyrium dat virginitati præeminentiam super alios status: ergo martyrio potior aureola debetur.

¶ Item, Videtur quòd potissima debeatur Doctoribus, 1. Timoth. 5. Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè autem qui laborant verbo & doctrina: ergo in Ecclesia triumphante talibus potior aureola debetur.

CONCLVSIO.

¶ Simpliciter loquendo aureola martyrum est omnium potissima

¶ RESPONDEO dicendum, quòd præeminentia aureolæ ad aureolam potest dupliciter considerari vel attendi. Primò, ex parte pugnæ, vt dicatur aureola potior quæ fortiori pugnæ debetur, & per hunc modum aureola martyrum aliis aureolis supereminet quodammodò, & aureola virginum alio modo: pugna enim martyrum est fortior secundum seipsam & vehementiùs affligens, sed pugna carnis est periculosior, inquantum est diuturnior, & magis nobis eminet è vicino. Secundò, ex parte eorum de quibus est pugna: & sic aureola Doctorum inter omnes est potior, quia huiusmodi pugna versatur circa intelligibilia: aliæ verò pugnæ circa sensibiles passiones. Sed illa eminentia quæ attenditur ex parte pugnæ, est aureolæ essentialior, quia aureola secundum propriam rationem respicit victoriam & pugnam. Difficultas enim pugnæ attenditur ex parte ipsius pugnæ, inquantum est nobis vicinior: & ideò simpliciter loquendo, aureola martyrum inter omnes est potior. Et ideò dicitur Matth. 5. in Gloss. quòd in octaua beatitudine, quæ ad martyres pertinet, scilicet qui persequutionem patiuntur, &c. omnes aliæ perficiuntur: & propter hoc etiam Ecclesia in connumeratione Sanctorum martyres Doctoribus, virginibus præordinat, sed quantùm ad aliquid nihil prohibet, alias aureolas excellentiores esse.

¶ Et per hoc patet solutio ad obiecta.

ARTICVLVS XIII.

¶ Vtrùm vnus alio aureolam excellentiùs habeat.

AD DECIMVMTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd vnus aureolam virginitatis vel martyrij vel Doctoris excellentiùs alio non habeat. Quia ea quæ sunt in termino, non intenduntur & remittuntur: aureola autem debetur operibus, quæ sunt in termino perfectionis: ergo aureola non intenditur neque remittitur.

¶ Prætereà, Virginitas non suscipit magis & minùs, cùm importet priuationem quandam, & negationes, non intendantur nec remittantur: ergo nec præmium virginitatis, scilicet aureola virginum intenditur & remittitur.

¶ SED CONTRA, Aureola supponitur aureæ: aurea est intensior in vno, quàm in alio: ergo & aureola.

CONCLVSIO.

¶ Cùm meritum sit causa præmij, consequens est, vt sicut præmio præmium est maius, sic aureola vna maior altera esse dicitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm meritum sit quodammodò præmij causa, oportet diuersificari præmium, secundum quòd merita diuersificantur: aliquid enim intenditur & remittitur per intentionem & remissionem suæ causæ: meritum autem aureolæ potest esse maius & minus: vnde & aureola potest esse maior & minor. Sciendum tamen quòd meritum aureolæ potest intendi dupliciter. Vno modo ex parte radicis: alio modo ex parte operis. Contingit enim esse aliquos duos, quorum vnus ex minori charitate maius tormentum martyrij sustinet, vel magis prædicationi instat: aut etiam magis à delectabilibus carnis elongatur: intensioni ergo meriti quæ attenditur penes radicem, non respondet intentio aureolæ, sed intentio aureæ: intentioni meriti quæ est ex genere actus, respondet intentio aureolæ. Vnde potest esse quòd aliquis, qui minùs in martyrio meretur, quantùm ad essentiale præmium, habebit pro martyrio maiorem aureolam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd merita quibus debetur aureola, non attingunt ad terminum perfectionis simpliciter, sed secundum speciem, sicut ignis est subtilissimus corporum. Vnde nihil prohibet vnam aureolam alia esse excellentiorem, sicut vnus ignis est alio subtilior.

¶ Ad secundum dicendum, quòd vna virginitas potest esse maior alia propter maiorem recessum à virginitatis contrario, vt dicatur in illa esse maior virginitas, quæ magis occasiones corruptionis vitat. Sic enim priuationes intendi possunt: vt cùm dicitur, homo magis cæcus, quia magis elongatur à visu.

QVAESTIO NONAGESIMA-
septima, De pœna damnatorum, in septem articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de pertinentibus ad damnatos post iudicium. Et primò de pœnis damnatorum & igne quo eorum corpora cruciabuntur. Secundò, de his quæ pertinent ad eorum affectum & intellectum. Tertiò, de iustitia & misericordia Dei respectu damnatorum.

¶ Circa primum quæruntur septem.

¶ Primò, vtrùm damnati in Inferno sola pœna ignis affligantur.

¶ Secundò, vtrùm vermis quo affliguntur, sit corporalis.

¶ Tertiò, vtrùm fletus in eis existens sit corporalis.

¶ Quartò, vtrùm tenebræ eorum sint corporales.

¶ Quintò, vtrùm ignis quo affliguntur sit corporalis.

¶ Sextò, vtrùm sit eiusdem speciei cum igne nostro.

¶ Septimò, vtrùm ignis ille sit sub terra.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm damnati in Inferno sola pœna ignis affligantur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd damnati in Inferno sola pœna ignis affligantur. Matth. 25. vbi eorum damnatio exprimitur, fit mentio solùm de igne, cùm dicitur, Ite maledicti in ignem æternum. *Tho. 4. dist. 50. q. 2. art. 3. q. 1. & sequent.*

¶ Prætereà, Sicut pœna Purgatorij debetur peccato veniali, ita pœna Inferni debetur peccato mortali: sed in Purgatorio non dicitur esse nisi pœna ignis, vt patet per hoc quod dicitur 1. Cor. 3. Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit: ergo nec in inferno erit nisi pœna ignis.

¶ Prætereà, Pœnarum varietas refrigerium præstat, sicut calido, cùm transfertur ad frigidum: sed nullum refrigerium est ponere in damnatis: ergo non erunt diuersæ pœnæ, sed sola pœna ignis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Ignis, sulfur, & spiritus procellarum pars calicis eorum.

¶ Prætereà, Iob 33. Transibunt ab aquis niuium ad calorem nimium.

CONCLVSIO.

¶ Sicut per multa & varia damnati peccarunt, conueniens est, vt multiplicitur, & ex multis affligantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum Basilium in vltima

in vltima mundi purgatione fiet separatio elementis, vt quicquid est purum & nobile, remaneat superiùs ad gloriam beatorum, quidquid verò est ignobile & fæculentum, in Infernum proiciatur ad pœnam damnatorum: vt sicut omnis creatura erit beatis materia gaudij, ita damnatis ex omnibus creaturis tormentum accrescat, secundum illud Sapien. 5. Pugnabit cum illo orbis terræ contra insensatos. Hoc etiam diuinæ iustitiæ competit, sicut ab vno recedentes per peccatum in rebus materialibus, quæ sunt multa & varia, finem suum constituerunt: ita etiam multipliciter & ex multis affligantur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia ignis est maximè afflictiuus propter hoc quòd abundat in virtute actiua: ideò nomine Ignis omnis afflictio designatur si sit vehemens.

¶Ad secundum dicendum, quòd pœna Purgatorij non est principaliter ad affligendum, sed ad purgandum: vnde per solum ignem fieri debet, qui maximè habet vim purgatiuam: sed damnatorum pœna non ordinatur ad purgandum: vnde non est simile.

¶Ad tertium dicendum, quòd damnati transibunt ex vehementissimo calore ad vehementissimum frigus, sine hoc quòd in eis sit aliquod refrigerium: quia passio ab exterioribus non erit per transmutationem corporis à sua pristina naturali dispositione, vt contraria passio ad æqualitatem vel temperiem, reducendo refrigerium causet, sicut nunc accidit: sed erit per actionem spiritualem, secundum quòd sensibilia agunt in sensum, prout sentiuntur imprimendo formas illas secundum esse spirituale in organum, & non secundum esse materiale.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm vermis damnatorum sit corporalis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vermis, quo affliguntur damnati, sit vermis corporalis: Quia caro non potest affligi per vermem spiritualem: sed caro damnatorum affligetur per vermem. Iudith 16. Et dabit ignem & vermes in carnes eorum. & Eccle. 7. Vindicta carnis impij ignis & vermis: ergo vermis ille erit corporalis.

¶Præterea, Augusti. dicit 21. de Ci. Dei, Vtrunque, id est ignis & vermis, pœna erunt carnis: ergo, &c.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 20. de Ci. Dei, In pœnis malorum inextinguibilis ignis & viuacissimus vermis. Ab aliis autem aliter exponitur. Alij vtrunque ad corpus, alij vtrunque ad animam recensent, alij propriè ad corpus ignem, tropicè ad animam vermem, quod credibilius videtur.

CONCLVSIO.

¶Cùm post diem iudicij nullum corpus mixtum remansurum sit, vermis qui damnatis assignatur, non erit materialis sed spiritualis, qui conscientiæ remorsus dicitur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd post diem iudicij in mundo innouato, non remanebit aliquod animal vel aliquod corpus mixtum nisi corpus hominis tantùm, eò quòd non habeat aliquem ordinem ad incorruptionem, nec post illud tempus sit futura generatio & corruptio. Vnde vermis qui in damnatis ponitur, non debet intelligi esse materialis, sed spiritualis qui est conscientiæ remorsus, qui dicitur vermis, inquantum oritur ex putredine peccati, & animam affligit: sicut corporalis vermis ex putredine ortus affligit pungendo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipsæ animæ damnatorum dicuntur carnes eorum pro eo quòd carni subiectæ fuerunt. Vel potest dici etiam quod per vermem spiritualem caro affligetur, secundum quod passiones animæ redundant in corpus, & hìc & in futurum.

¶Ad secundum dicendum, quòd Augusti. loquitur sub quadam comparatione. Non enim vult simpliciter asserere quòd ille vermis sit materialis, sed quòd potiùs esset asserendum ignem & vermem materialiter intelligi, quàm quòd vtrunque spiritualiter intelligatur: quia sic nullam pœnam corporalem damnati sustinerent, vt patet seriem verborum eius ibidem inspicienti.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm fletus qui erit in damnatis, sit corporalis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd fletus, qui erit in damnatis, erit corporalis. Quia Lucæ decimotertio dicit quædam Gloss. quòd per fletum quem Dominus reprobis comminatur, potest probari vera corporum resurrectio, quod non esset, si fletus ille tantùm esset spiritualis: ergo, &c.

¶Præterea, Tristitia quæ est in pœna, respondet delectationi, quæ fuit in culpam, secundum illud Apocalypsis 18. Quantùm glorificauit se & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum: sed peccatores in culpa habuerunt delectationem interiorem: ergo habebunt fletum etiam exteriorem.

¶SED CONTRA, Fletus corporalis fit per quandam resolutionem lachrymarum: sed à corporibus damnatorum non potest fieri perpetua resolutio, cùm nihil in eis per cibum restauretur, omne enim finitum consumitur, si aliquid ab eo continuè abstrahatur: ergo in damnatis non erit corporalis fletus.

CONCLVSIO.

¶Ratione lachrymarum resolutionis fletus non erit in damnatis, ratione verò commotionis & turbationis capitis in damnatis fletus esse poterit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in fletu corporali duo inueniuntur, quorum vnum est lachrymarum resolutio, & quantùm ad hoc fletus corporalis in damnatis esse non potest quia post diem iudicij quiescente motu primi mobilis, non erit aliqua regeneratio vel corruptio vel corporalis alteratio: in lachrymarum au[illegible]olutione oportet esse illius humoris generationem, qui per lachrymas distillat: vnde quantùm ad hoc corporalis fletus in damnatis esse non poterit. Aliud quod inuenitur in corporali fletu, est quædam commotio & turbatio capitis & oculorum, & quantùm ad hoc fletus in damnatis esse poterit post resurrectionem: corpora enim damnatorum non solùm ab exteriori affligentur, sed etiam ab interiori, secundum quòd corpus immutatur ad passionem animæ bonam vel malam, & quantùm ad hoc fletus carnis resurrectionem indicat, & respondet delectationi culpæ, quæ fuit in anima & in corpore.

¶Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm damnati sint in tenebris corporalibus.

AD QVARTVM sic proceditur, Videtur quòd damnati non sint in tenebris corporalibus. Quia, vt dicit Gregorius in 9. libro Moral. super illud Iob 10. Sempiternus horror inhabitat: quamuis ignis ille ad consolationem non luceat, sed vt magis torqueat aliquid, lucet. Nam sequaces, quos secum traxerunt de mundo reprobi, flamma illustrati visuri sunt: ergo non erunt ibi tenebræ corporales.

¶Præterea, Damnati vident pœnam suam, hoc enim est eis ad augmentum pœnæ: sed nihil videtur sine lumine: ergo non sunt ibi tenebræ corporales.

¶Præterea, Damnati ibi habebunt potentiam visiuam post corporum resumptionem: sed frustra in eis esset, nisi aliquid viderent: ergo cùm nihil videatur, nisi in lumine, videtur quòd nō sint omninò in tenebris.

¶SED CONTRA est quod dicitur Matthæi 22. Ligatis manibus eius & pedibus, proiicite eum in tenebras exteriores: super quod dicit Gregor. Si ignis ille lucem haberet, in tenebras exteriores nequaquam diceretur.

¶Præterea, Basilius dicit super illud Psal. Vox Domini intercidentis flammam ignis, quod virtute Dei separabitur claritas ignis ab eius virtute adustiua, ita quòd claritas cedet in gaudium beatorum, & vstiuum ignis in tormentum damnatorum: ergo damnati habebunt tenebras corporales, quædam verò alia quæ ad pœnam damnatorum pertinent determinata sunt.

CONCLVSIO.

¶Vt dispositio Inferni miseriæ damnatorum conueniat, erunt in eo tenebræ corporales, cum quadam tamen luce, vt videant damnati ea quæ animam torquere possunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd dispositio Inferni erit talis, quod vt maximè miseriæ damnatorum competat.

Vnde secundum hoc sunt ibi lux & tenebræ, prout maximè spectant [illegible] miseriam damnatorum: ipsa autem visio secundum se d[illegible]ctabilis est: vt enim dicitur in principio Metaphy. sensus oculorum est maximè diligibilis, eò quòd per ipsum plura cognoscimus: sed per accidens contingit visionem esse afflictiuam, inquantùm videmus aliqua nobis nociua vel nostræ voluntati repugnantia: & ideò in Inferno hoc modo debet esse locus dispositus ad videndum secundum lucem & tenebras, vt nihil perspicuè videatur, sed solummodò sub quadam vmbrositate videantur ea quæ afflictionem cordi ingerere possunt. Vnde simpliciter loquendo locus est tenebrosus. Sed tamen ex diuina dispositione est ibi aliquid luminis, quantum sufficit ad videndum illa quæ animam torquere possunt, & ad hoc satisfacit naturalis situs loci, quia in terræ medio vbi Infernus ponitur, non potest esse ignis nisi fæculentus & turbidus, & quasi fumosus. Quidam enim tenebrarum harum causam assignant ex commassatione corporum damnatorum, quę præ multitudine ita replebunt locum Inferni, quòd ibi nihil de aëre manebit: & sic non erit ibi aliquid de diaphano quod possit esse subiectum lucis & tenebræ, nisi oculi damnatorum, qui erunt obtenebrati.

¶Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS V.

Tho. 4. dist. 44. q. 3. art. 2. q. 1 et sequent.

¶Vtrùm ignis Inferni sit corporalis.

AD QVINTVM sic [illegible] quòd ignis Infer[illegible] cruci[illegible] damnatorum, non sit [illegible]poreus. [illegible] Damas[illegible] 4. lib. in fine, Tradetur Diabolus & dæmones, & homo eius, scilicet Antichristus cum impiis & peccatoribus in ignem æternum, non materialem, qualis est qui apud nos est, sed qualem nouit Deus: sed omne corporeum est materiale: igitur ignis inferni non erit corporeus.

¶Præterea, Animæ damnatorum à corpore separatæ ad ignem Inferni deferuntur: sed Augu. dicit 12. super Genes. ad literam, Spiritualem arbitror esse, scilicet locum ad quem anima defertur post mortem, non corporalem: ergo, &c.

¶Præterea, Ignis corporeus in modo suæ actionis non sequitur modum culpæ in eo qui igne crematur, sed magis ad modum humidi & sicci. In eodem enim igne corporeo videmus affligi iustum & impium: sed ignis Inferni in modo suæ afflictionis vel actionis sequitur modum culpæ in eo, qui punitur. Vnde dicit Grego. in 4. Dialog. Vnus quidem est gehennæ ignis, sed non vno modo omnes cruciat peccatores. Vnusquisque enim quantum exigit culpa, tantum sentiet de poena: ergo non est corporeus.

¶SED CONTRA est quod dicitur 4. Dialogo. Ignem gehennæ corporeum esse non ambigo, in quo certum est corpora cruciari.

¶Præterea, Sapientiæ 5. dicitur, Pugnabit orbis terrarum contra insensatos: sed non totus orbis terrarum contra insensatos pugnaret, si solummodò spirituali poena & non corporali puniarentur: ergo punientur igne corporeo.

CONCLVSIO.

¶Cùm corpori non possit adaptari pœna nisi corporea, ignis inferni erit corporeus, maximè cùm dicatur, reprobos post resurrectionem detrudendos esse.

¶RESPONDEO dicendum, quòd de igne Inferni multiplex fuit opinio. Quidam enim Philosophi, vt Auic. Resurrectionem non credentes, solius animæ post mortem pœnam esse crediderunt. Et quia eis inconueniens videbatur vt animæ cùm sint incorporeæ, igne corporeo punirentur, negauerunt ignem corporeum esse, quo mali punirentur, volentes quòd quicquid dicitur de pœna animarum post mortem per aliqua corpora futura, metaphoricè dicatur. Sicut enim bonarum animarum delectatio & iucunditas non erit in aliqua re corporali, sed spirituali tantùm erit in consequutione sui finis: ita afflictio malorum spiritualis erit tantùm in hoc, scilicet quòd tristabuntur de hoc quod separabuntur à fine, cuius inest eis desiderium naturale. Vnde sicut omnia quæ de delectatione animarum post mortem dicuntur, quæ videntur ad delectationem pertinere corporalem, vt quòd reficiantur vel rideant, vel huiusmodi: ita etiam quicquid de earum afflictione dicitur, quod in corporalem punitionem sonare videatur, per similitudinem debet intelligi, sicut quòd in igne ardeant, vel fœtoribus affligantur, & huiusmodi. Spiritualis enim delectatio & tristitia, cùm sint ignota multitudini, oportet quod per delectationes & tristitias corporales figuraliter manifestentur, vt homines magis moueantur ad desiderium vel timorem. Sed quia in pœna damnatorum non solùm erit pœna damni quæ respondeat auersioni quæ fuit in culpa, sed etiam pœna sensus, quæ respondeat conuersioni: ideò non sufficit prædictum modum punitionis ponere: & ideò etiam ipse Auicenna alterum modum superaddit dicens, quòd animæ malorum post mortem non per corpora, sed per corporum similitudines puniantur: sicut in somnis propter similitudines prædictas in imaginatione existentes, videtur homini quòd torqueatur pœnis diuersis. Et hunc etiam modum videtur ponere August. in 12. super Genes. ad literam, sicut ibidem manifestè patet. Sed hoc videtur inconuenienter dictum esse. Imaginatio enim potentia quædam est vtens organo corporali: vnde non potest esse quòd visiones huiusmodi imaginariè fiant in anima separata à corpore, sicut in anima somniantis. Vnde etiam Auicen. vt hoc inconueniens euitaret, dixit quòd animæ separatæ à corpore vtebantur pro organo quasi aliqua parte cælestis corporis, cui corpus humanum oportet esse conforme ad hoc quod perficiatur anima rationali, quæ est similis motoribus cælestia corporis, in hoc sequutus quodammodò opinionem antiquorum Philosophorum, qui posuerunt animas redire ad orbes stellarum. Sed hoc est omninò absurdum secundum doctrinam Philosophi: quia anima vtitur determinato organo corporali sicut ars determinatis instrumentis: vnde non potest transire de corpore ad corpus, quod Pythagoras posuit, vt dicitur in 1. de Anima. Qualiter autem ad dictum August. sit respondendum, infrà dicetur. Quicquid autem dicatur de igne qui animas separatas cruciat, de igne tamen quo cruciabuntur corpora damnatorum post resurrectionem, oportet dicere quòd sit corporeus, quia corpori non potest conuenienter adaptari pœna nisi sit corporea. Vnde Grego. in 4. Dialogo. ex hoc ipso probat ignem Inferni esse corporeum, quòd reprobi post resurrectionem in eum detrudentur. Augustinus enim, vt habetur in litera, manifestè confitetur ignem illum, quo cruciabuntur corpora, esse corporeum. Et de hoc ad præsens est quæstio. Sed hoc suprà dictum est qualiter animæ damnatorum ab igne isto corporeo puniantur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Damascenus non negat simpliciter illum ignem materialem esse, sed quod non est materialis talis, qualis apud nos est, eò quòd quibusdam proprietatibus ab hoc igne distinguitur. Vel etiam dicendum est, quòd quia ignis non materialiter alterat corpora, sed quadam spirituali actione agit in ea punitionem: ideò dicitur non materialis esse, non quantùm ad substantiam, sed quantùm ad punitionis effectum in corporibus, & multo ampliùs in animabus.

¶Ad secundum dicendum, quòd dictum August. potest hoc modo accipi vt pro tanto dicatur locus ille, ad quem animæ deferuntur post mortem, non esse corporeus, quia anima in eo corporaliter non existit per modum scilicet quo corpora existunt in loco: sed alio modo spirituali, sicut angeli in loco sunt. Vnde dicendum quòd Aug. loquitur opinando & non determinando, sicut sæpe facit in libro illo.

¶Ad tertium dicendum, quòd ignis ille est instrumentum diuinæ iustitiæ punientis. Instrumentum autem non solùm agit in virtute propria & per proprium modum, sed etiam in virtute principalis agentis, & secundum quòd est regulatum ab eo. Vnde quamuis secundum propriam virtutem non habet quòd aliquos cruciet secundum magis vel minus, secundum modum prædictũ, habet tamen hoc secundũ quòd eius actio modificatur ex ordine diuinæ iustitiæ. Sicut etiam ignis fornacis modificatur ex industria fabri in sua actione, secundum quòd competit ad effectum artis.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm ignis inferni sit eiusdem speciei cum igne nostro.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd ignis ille non sit eiusdem speciei cum igne isto corporeo, quem videmus. August. enim dicit, & habetur in litera: Ignis æternus cuiusmodi sit, arbitror neminem scire, nisi

scire,nisi cui Spiritus diuinus ostendit:sed naturam istius ignis omnes,vel fere omnes,sciunt:ergo ignis ille nō est eiusdem speciei aut naturæ cum isto.

¶Præterea, Gregorius dicit 15.Moral.exponens illud Iob 22. Deuorabit eum ignis,qui non succenditur:ignis corporeus vt esse valeat,corporeis indiget fomentis,nec valet nisi succensus esse,& nisi refotus subsistere.Ac contrà gehennæ ignis, cùm sit corporeus,& in semetipso reprobos corporaliter exurat, nec studio humano succenditur,nec lignis nutritur,sed datus semel durat inextinguibilis, & successione non indiget, & ardore non caret: ergo non est eiusdem naturæ cum eo, quem videmus.

¶Præterea,Aeternum & corruptibile non sunt eiusdem rationis,cùm nec etiam in genere communicent, secundum Philosophum in 10.Metaphysicæ:sed iste ignis est corruptibilis, ille autem æternus. Matthæi 25. Ite maledicti in ignem æternum:ergo non est eiusdem naturæ.

¶Præterea,De natura huius ignis nostri est vt luceat,sed ignis Inferni non lucet:vnde Iob decimonono,Nónne lux impij extinguetur?ergo vt prius.

¶SED CONTRA, Secundum Philosophum in primo Topic. Omnis aqua omni aquæ est idem specie: ergo eâdem ratione,omnis ignis omni igni est idem specie.

¶Præterea,Sapient. 11, dicitur,Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur:sed homines peccant per res sensibiles huius mūdi:ergo iustum est vt per easdem puniantur.

CONCLVSIO.

¶Ignis quo torquentur damnati in inferno, erit eiusdem speciei cum igne qui apud nos est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ignis propter hoc quòd est maximæ virtutis in agendo inter reliqua elementa, alia corpora pro materia habet, vt dicitur in quarto Metaphys. Vnde & ignis dupliciter inuenitur, scilicet in materia propria, prout est in propria sua sphæra: vel in materia aliena,siue terrestri,vt patet in carbone:siue aërea,vt patet in flamma:quocunque autem modo ignis inueniatur,semper est idem in specie,quantùm ad naturam ignis pertinet. Potest autem esse diuersitas in specie,quantùm ad corpora quæ sunt materia ignis. Vnde flamma & carbo differunt specie, & similiter lignum igneum & ferrum ignitum: nec differt quantùm ad hoc,siue ignita sint per violentiam,vt in ferro apparet: siue ex principio intrinseco naturali, vt accidit in sulfure. Quia ergo ignis Inferni quantùm ad hoc quod habet de natura ignis, sit eiusdem speciei cum igne, qui apud nos est, manifestum est: vtrùm aut ille ignis sit in propria materia existens, aut si in aliena,in qua materia sit,nobis ignotum est: & secundum hoc potest ab igne,qui apud nos est,in specie differre materialiter consideratus,quasdam tamen proprietates differentes habet ab igne isto,vt quòd successione non indiget nec lignis nutritur. Sed istæ differentiæ non ostendunt diuersitatem in specie, quantùm ad id quod pertinet ad naturam ignis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus loquitur,quantùm ad id quod est materialiter in igne illo,non autem quantùm ad ignis naturam.

¶Ad secundum dicendum, quòd ignis qui apud nos est,lignis nutritur & ab homine succenditur,quia est artificialiter & per violentiam in aliena materia introductus: sed ignis ille lignis non indiget,quibus foueatur: quia vel in propria materia est existens,vel est in materia aliena non per violentiam, sed per naturam à principio intrinseco. Vnde non est ab homine succensus, sed à Deo qui naturam illam instituit, & hoc est quod dicitur Isaiæ 30. Flatus Domini sicut torrens sulfuris succendens eam.

¶Ad tertium dicendum, quòd sicut corpora damnatorum erunt eiusdem speciei,cuius & modò sunt, quamuis modò sint corruptibilia, tunc autem incorruptibilia ex ordine diuinæ iustitiæ, & propter quietem motus cœlestis: ita est & de igne Inferni quo corpora illa punientur.

¶Ad quartum dicendum, quòd lucêre non conuenit igni secundum quemlibet modum existendi, quia in propria materia existens non lucet. Vnde non lucet in propria sphæra, vt Philosophus dicit: etiam in aliqua materia ignis existens nō lucet, sicut cùm est in materia opaca terrestri,vt in sulfure: & similiter est etiā quando ex aliquo grosso fumo eius claritas obfuscatur. Vnde quòd ignis Inferni non luceat, non est sufficiens argumentum ad hoc quòd non sit eiusdem speciei.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrùm ignis Inferni sit sub terrā.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd ignis ille non sit sub terra, Iob 18. de homine damnato dicitur, Et de orbe transferet eum Deus: ergo ignis ille quo damnati punientur,non est sub terra,sed est extra orbem.

¶Præterea, Nullum violentum & per accidens, potest esse sempiternum: sed ignis ille erit in Inferno in sempiternum: ergo non erit ibi per violentiam, sed naturaliter: sed sub terra non potest esse ignis nisi per violentiam: ergo ignis ille non est sub terra.

¶Præterea, In igne Inferni omnia corpora damnatorum post diem iudicij cruciabuntur: sed illa corpora locum replebunt: ergo cùm futura sit maxima multitudo damnatorum,quia stultorum infinitus est numerus,Ecclesiast.1.ergo maximum oportet esse spatium, in quo ignis ille continetur: sed inconueniens videtur dicere,infra terrā esse tantam concauitatem, cùm partes terræ naturaliter ferantur ad medium: ergo ignis ille non erit sub terra.

¶Præterea,Sapientiæ 11.Per quæ peccat quis,per hæc & torquetur:sed mali super terrā peccauerunt:ergo ignis eos puniens non debet esse sub terra.

¶SED CONTRA dicitur Isaiæ 14. Infernus subtùs conturbatus est in occursum tui: ergo ignis Inferni sub nobis est.

¶Præterea,Gregorius dicit 18.Dialo. Quid obstat non video, quòd Infernus esse sub terra credatur.

¶Præterea, Ioannis secundo,super illud, Proiecisti me in corpore maris.Gloss.Interlinearis, id est, in Inferno: pro quo dicitur in Euangelio, Matthæi vicesimosecundo, in corde terræ: quia sicut cor est in medio animalis, ita Infernus in medio terræ perhibetur esse.

CONCLVSIO.

¶Etsi nullus sciat vbi infernus sit constitutus, nisi qui de hoc à Spiritu Sancto edoctus fuerit,conueniens tamen est,vt sub terra esse credatur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut Augustinus dicit,& habetur in litera, in qua parte mundi Infernus sit, scire neminem arbitror nisi cui diuinus Spiritus reuelauit. Vnde Gregorius in 4. Dialog. super hac quæstione interrogatus respondit,Hac de re temerè definire nihil audeo. Nonnulli namque in quadam terrarum parte Infernum esse putauerunt. Alij verò hunc sub terra esse existimant. Et hanc opinionem probabiliorem ostendit dupliciter. Vno modo ex ipsa nominis ratione,sic dicens: Si idcirco Infernum dicimus quia inferiùs iacet,quòd terra ad cœlum est,hoc esse inferius debet ad terram. Secundò, ex hoc quod dicitur Apocalypsis 5. Nemo poterat neque in cælo,neque in terra, neque subtus terram aperire librum:vt hoc quod dicitur in cœlo, referatur ad angelos: hoc quod dicitur in terra,referatur ad homines viuentes in corpore: hoc quod dicitur sub terra, referatur ad animas existentes in Inferno. Augustinus etiam in libro 12. super Genes. ad literam duas rationes tangere videtur,quare congruum sit, Infernum esse sub terra. Vna est, vt quoniam defunctorum animæ carnis amore peccauerant,hoc eis exhibeatur, quod ipsi carni mortuæ solet exhiberi:vt scilicet sub terram retrudantur. Alia est,quòd sicut grauitas in corporibus,ita tristitia in spiritibus, & lætitia sicut leuitas. Vnde sicut secundum corpus si ponderis sui ordinem teneant,inferiora sunt omnia grauiora, ita secundum spiritum inferiora sunt omnia tristiora: & sicut conueniens locus gaudio electorum est cœlum empyreum, ita conueniens locus tristitiæ damnatorum est infimum terræ. Neque mouere debet quod Augustinus ibidem dicit, quòd Inferi sub terris esse dicuntur vel creduntur, quia vt in libro Retractationum hoc retractans dicit, Mihi videor dicere debuisse magis, quòd sub terris sunt Inferi, quàm rationem reddere cur sub terris esse dicuntur siue creduntur. Quidam tamen Philosophi posuerunt quòd locus Inferni erat sub orbe terrestri,tamen supra terræ superficiem ex parte opposita, & hoc videtur Isidórus sensisse cùm dicit, quod Sol & Luna in

ordine

ordine quo creati sunt, stabunt, ne impij in tormentis positi fruantur luce eorum: quæ ratio nulla esset, si Infernus infra terram esse dicatur. qualiter & hæc verba possint exponi, patuit suprà. Pythagoras verò posuit locum pœnarum in sphæra ignis, quam in medio totius orbis esse dixit, vt patet per Arist. in 2. Cæli & mundi. Sed tamen conuenientiùs his, quæ in Scriptura dicuntur est, vt sub terra credatur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum illud Iob, De orbe transferet eum Deus, intelligendum est de orbe terrarum, id est, de hoc mundo, & hoc modo exponit Gregor. dicens, De orbe quippe transfertur, cum superno apparente iudice, de hoc mundo tollitur, in quo peruersè gloriatur. Nec est intelligendum quòd orbis hîc accipiatur pro vniuerso, quasi extra totum vniuersum sit locus pœnarum.

¶Ad secundum dicendum, quòd in loco illo conseruatur ignis in æternum ex ordine diuinæ iustitiæ, quanuis secundum naturam non possit extra suum locum aliquod elementum in æternum durare, præcipuè statu generationis & corruptionis manente in rebus. Ignis autem erit ibi fortissimæ caliditatis, quia calor eius erit vndique congregatus propter frigus terræ ipsum vndique circunstans.

¶Ad tertium dicendum, quòd infernus nunquàm deficiet in amplitudine, quin sufficiat ad damnatorum corpora capienda. Infernus enim, Prouerb. 30. inter tria insatiabilia ponitur: nec est inconueniens quòd inter viscera terræ tanta concauitas conseruetur diuina virtute, quæ damnatorum omnium corpora possit capere.

¶Ad quartum dicendum, quòd hoc quod dicitur, Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur, non est necessarium nisi in principalibus instrumentis peccandi: quia enim homo in anima peccat & in corpore, in vtroque punietur: non autem oporret quòd in loco, quo quis peccauit, in eodẽ puniatur, cùm alius sit locus, qui viatoribus & damnatis debetur. Vel dicendum, quòd hoc intelligitur de pœnis, quibus homo punitur in via, secundum quòd quælibet culpa suam pœnam habet annexã, prout quisque inordinatus animus sibi est pœna, vt dicit Aug.

QVAESTIO NONAGESIMA-octaua, De uoluntate & intellectu damnatorum, in nouem articulos diuisa.

ONSEQVENTER considerandũ est de pertinẽtibus ad affectum & intellectum damnatorum.

¶Circa quod quæruntur nouem.

¶Primò, vtrùm damnatorum voluntas sit mala.

¶Secundò, vtrùm aliquando pœniteant de malis quæ fecerunt.

¶Tertiò, vtrùm magis vellent non esse quàm esse.

¶Quartò, vtrùm vellent alios non esse damnatos.

¶Quintò, vtrùm impij habeant Deum odio.

¶Sextò, vtrùm ipsi demereri possint.

¶Septimò, vtrùm possint vti scientia hîc acquisita.

¶Octauò, vtrùm cogitent aliquando de Deo.

¶Nonò, vtrùm ipsi videant gloriam beatorum.

ARTICVLVS I.

¶Vtrùm omnis voluntas damnatorum sit mala.

Tho. 4. dist. 50. q. 2. ar. 1. q. 1. & seq.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non omnis voluntas damnatorum sit mala. Quia, vt dicit Dionys. 4. c. de Diui. nomin. dæmones bonum & optimum concupiscunt esse, viuere, & intelligere: cùm ergo damnati homines non sint peioris conditionis, quàm dæmones, videtur quòd ipsi bonam voluntatẽ habere possint.

¶Prætereà, Malum, vt dicit Dionys. est omninò inuoluntariũ: ergo si damnati aliquid volunt, illud volunt inquantum est bonum vel apparens bonum: sed voluntas quæ per se ordinatur ad bonum, est bona: ergo damnati possunt habere voluntatem bonam.

¶Prætereà, Aliqui erunt damnati, qui in hoc mundo existentes, aliquos virtutum habitus secum detulerunt, vtpote Gentiles, qui habuerũt virtutes politicas: sed ex habitibus virtutum elicitur laudabilis voluntas: ergo in aliquibus damnatis poterit esse laudabilis voluntas.

¶SED CONRTA, Obstinata voluntas nunquam potest flecti nisi ad mala: sed damnati homines erunt obstinati sicut dæmones: ergo voluntas eorum nunquam poterit esse bona.

¶Prætereà, Sicut se habet voluntas damnatorum ad malum, ita voluntas Beatorum ad bonum: sed Beati nunquàm habent voluntatem malam: ergo nec damnati aliquam habent voluntatem bonam.

CONCLVSIO.

¶Quanuis damnati voluntate naturali aliquod bonum velle possint, tamen voluntate deliberatiua non bene volunt illud.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in damnatis potest duplex voluntas considerari, scilicet voluntas deliberatiua, & voluntas naturalis. Naturalis quidem non est eis ex ipsis, sed ex actione naturæ, quæ in natura hanc inclinationem posuit, quæ naturalis voluntas dicitur: vnde cùm natura in eis remaneat, secundum hoc bona poterit in eis esse voluntas naturalis. Sed voluntas deliberatiua est eis ex seipsis, secundum quod in potestate est eorum inclinari per affectum ad hoc vel illud, & talis voluntas est in eis solùm mala: & hoc ideò, quia sunt perfectè auersi à fine vltimo rectæ voluntatis, nec aliqua voluntas potest esse bona nisi per ordinem ad finem prædictũ. Vnde etiam etsi aliquod bonum volunt, non tamen benè volunt illud, vt ex hoc voluntas eorum bona dici possit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum Dionysij intelligitur de voluntate naturali, quæ est inclinatio naturæ in aliquod bonum: sed tamen ista naturalis inclinatio per eorum malitiam corrumpitur, inquantùm hoc bonum quod naturaliter desiderant, sub quibusdam malis circunstantiis appetũt.

¶Ad secundum dicendum, quod malum inquantum est malũ, non mouet voluntatem, sed inquantum est æstimatum bonum, sed hoc ex eorum malitia procedit, quòd id quod est malum, æstiment vt bonum: & ideò voluntas eorum mala est.

¶Ad tertium dicendum, quòd habitus virtutum politicarum non remanent in anima separata, eò quòd virtutes illæ perficiunt solùm in vita ciuili, quæ non erit post hanc vitam: si tamẽ remanerent, nunquàm in actum exirent, quasi ligatæ ex obstinatione mentis.

ARTICVLVS II.

¶Vtrùm damnati pœniteant de malo quod fecerunt.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd damnati nunquam pœniteant de malis quæ fecerunt. Quia dicit Ber. in Cant. quòd damnatus semper vult iniquitatem suam quã fecit: ergo nunquàm de peccato commisso pœnitent.

¶Prætereà, Velle se non peccasse, est bona voluntas: sed damnati non habebunt bonam voluntatem: ergo damnati nunquã volent se non peccasse: & sic idem quod priùs.

¶Prætereà, Secundum Damas. hoc est hominibus mors, quod angelis casus: sed angeli voluntas post casum est inuertibilis hoc modo, vt non possit recedere ab electione, qua priùs peccauit: ergo damnati non possunt pœnitere de peccatis à se commissis.

¶Præterea, Maior erit peruersitas damnatorum in Inferno, quàm peccatorum in hoc mundo: sed aliqui in hoc mundo non pœnitent de peccatis commissis, vel propter excæcationem mentis, sicut hæretici: vel propter obstinationem, sicut qui lætantur, cùm malè fecerint & exultant in rebus pessimis, vt dicitur Prouerb. 2. ergo. &c.

¶SED CONTRA, Sapien. 5. de damnatis dicitur, Intra se pœnitentiam agentes.

¶Præterea, Philosophus 9. Ethico. dicit quòd pœnitudine replentur mali, mox enim tristantur de hoc in quo priùs delectati sunt: ergo damnati cùm sint praui maximè, magis pœnitent.

CONCLVSIO.

¶Damnati per se non pœnitebunt de peccatis, sed per accidens, inquantum affligentur à pœna, quam pro peccato sustinent.

¶RESPONDEO dicendum, quòd pœnitere de aliquo, contingit dupliciter. Vno modo per se, & alio modo per accidens. Per se quidem de peccato pœnitet, qui peccatum

in eo,

in eo, quod est peccatum abominatur. Per accidens verò qui illud odit ratione alicuius adiuncti, vtpote pœnæ alicuius. Mali igitur non pœnitebunt, per se loquendo, de peccatis, quia voluntas malitiæ peccati in eis remanet: pœnitebunt autem per accidens, inquantùm affligentur de pœna, quam pro peccato sustinent.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd damnati iniquitatem volunt, sed pœnam refugiunt: & sic per accidens de iniquitate omissa pœnitent.

¶Ad secundum dicendum, quòd velle se non peccasse propter turpitudinem iniquitatis, est bona voluntas: sed hoc non erit in damnatis.

¶Ad tertium dicendum, quòd sine aliqua auersione voluntatis contingit quòd damnati de peccatis pœniteant: quia non hoc refugiunt in peccatis quod priùs appetiuerunt, sed aliquid aliud, scilicet pœnam.

¶Ad quartum dicendum, quòd homines in hoc mundo quantuncunque obstinati, per accidens de peccatis suis pœnitent si pro eis puniantur: quia vt dicit August. in libro 83. Quæstionum, quòd videmus etiam ferocissimas bestias dolore pœnarū à maximis voluptatibus abstinere.

ARTICVLVS III.

¶Vtrùm damnati recta ratione vellent non esse.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd damnati recta ratione & deliberatiua non vellent non esse. Augustinus enim dicit in libro de Libero arbitrio, Considera quantū bonum est esse, quod beati & miseri volunt. Maius enim est miseris esse, quam omninò non esse.

¶Prætereà, Augustinus sic ibidem arguit, prælectio supponit electionem: sed non esse non est eligibile, cùm non habeat apparentiam boni, cùm nihil sit: ergo non esse non potest esse magis appetibile damnatis, quàm esse.

¶Prætereà, Maius malum magis est fugiendum: sed non esse est maximum malum, cùm tollat totaliter bonum, ita quòd nihil relinquit: ergo non esse est magis fugiendum, quàm miserum esse: & sic idem quod priùs.

¶SED CONTRA est quod dicitur Apocalypsis nono, In diebus illis desiderabunt homines mori, & fugiet mors ab eis.

¶Prætereà, Damnatorum miseria omnem huius mundi miseriam excedit: sed ad vitandum miseriam huius mundi appetibile est aliquibus mori. Vnde dicitur Eccles. 19. O mors quàm bonum est iudicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, & deficit ætate, & cui de omnibus cura est, & incredibili qui perdit sapientiam: ergo multò fortiùs est damnatis appetibile non esse secundum rationem deliberatiuam.

CONCLVSIO.

¶Non vellent damnati non esse, inquantum non esse consideratur secundum se, quia illud non est appetibile: inquantum verò consideratur vt est ablatiuum pœnalis vitæ aut alicuius miseriæ, non esse potest desiderari à damnatis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd non esse, potest dupliciter considerari. Vno modo secundum se: & sic nullo modo est appetibile, cùm non habeat rationem boni, sed sit boni pura priuatio. Alio modo potest considerari, inquantum est ablatiuum pœnalis vitæ, seu alicuius miseriæ, & sic non esse accipit rationem boni: carere enim malo est quoddam bonum, vt dicit Philosophus in quinto Ethic. & per hunc modum melius est damnatis non esse quàm miseros esse. Vnde Matth. 26. Bonum erat ei si natus non fuisset homo ille. & Hierem. 20. super illud, Maledicta dies in qua natus sum, &c. dicit Glossa, Hierony. Melius est non esse quàm malè esse. & secundum hoc damnati possunt eligere non esse secundum deliberatiuam rationem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum est, quòd verbum August. est intelligendum quòd non esse per se non est eligibile, sed per accidens: inquantùm scilicet est miseriæ terminatiuum: quod enim dicitur quòd esse & viuere ab omnibus appetitur naturaliter, non oportet hoc accipere quantùm ad malam vitam & corruptam, & eam quæ est in tristitiis, vt dicit Philosophus in 9. Ethic.

¶Ad secundum dicendum, quòd non esse non est eligibile per se, sed per accidens tantùm, vt dictum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet non esse, maximè sit malū, est tamen valde bonum, inquantum priuat miseriam, quæ est maximum malorum, & sic non esse eligitur.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrùm damnati vellent esse in inferno alios damnatos.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd damnati in inferno non vellent alios esse damnatos, qui non sunt damnati. Quia Lucæ 16. dicitur de diuite, qui orabat pro fratribus suis, ne irent in locum tormentorum ergo & eadem ratione, & damnati alij non vellent adminùs carnales suos amicos in inferno damnari.

¶Prætereà, Affectiones in inferno inordinatæ à damnatis non auferuntur: sed aliqui damnati inordinatè aliquos non damnatos dilexerunt: ergo non vellent eorum malum, quod est esse damnatos.

¶Prætereà, Damnati non desiderant augmentum suæ pœnæ: sed si plures damnarentur, maior esset eorum pœna, sicut etiam multiplicatio beatorum amplificat eorum gaudium: ergo dānati nollent saluatos damnari.

¶SED CONTRA est quod dicitur Isaiæ 14. super illud, Surrexerunt de soliis, dicit Glossa: Solatium est malorum, multos socios habere pœnarum.

¶Prætereà, In damnatis maximè regnat inuidia: ergo dolent de felicitate beatorum, & eorum damnationem appetunt.

CONCLVSIO.

¶Sicut beati propter perfectam charitatem gaudent de bono omnium: ita damnati propter consummatum odium gaudent de malo & dolent de bono: & sic vellent secum alios esse damnatos.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in Beatis erit perfectissima charitas, ita in damnatis perfectissimum odium. Vnde sicut Sancti gaudebunt de omnibus bonis, ita & ipsi de omnibus bonis dolebunt, vnde & felicitas Sanctorum considerata maximè eos affligit: vnde dicitur Isa. 26. Videant & confundantur zelantes populi, & ignis hostes tuos deuoret: vnde vellent omnes bonos esse damnatos.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd tanta erit inuidia in damnatis, quòd etiam propinquorum gloriæ inuidebūt, cùm ipsi sint in summa miseria, cùm etiam in hac vita hoc accidat crescente inuidia. Sed tamen minùs inuident propinquis, quàm aliis: & maior esset eorum pœna, si omnes propinqui dānarentur, & alij saluarentur, quàm si aliqui de suis propinquis saluarentur. Et exinde fuit quòd diues petiit fratres suos à damnatione eripi. Sciebat enim quòd aliqui eriperentur, maluisset tamen cum fratribus suis omnes alios damnari.

¶Ad secundum dicendum, quòd dilectio quæ non fundatur super honestum, facilè rescinditur, & præcipuè in malis hominibus, vt Philosophus dicit in 9. Ethico. Vnde damnati non seruabunt amicitiam ad eos quos inordinatè dilexerunt. Sed in hoc voluntas eorum remanebit peruersa, quòd causam inordinatæ dilectionis adhuc diligent.

¶Ad tertium dicendum, quòd quamuis de damnatorum multitudine pœna singulorum augeatur, in tantum tamen supercrescent odium & inuidia, quòd magis eligent torqueri cum multis quàm minùs soli.

ARTICVLVS V.

¶Vtrùm damnati odio habeant Deum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd damnati non habeant Deum odio. Quia, vt dicit Dionys. 4. cap. de Diui. nominib. omnibus diligibile est pulchrum & bonum, quod est omnis boni & pulchritudinis causa: hoc autem est Deus, ergo Deus à nullo odio haberi potest.

¶Prætereà, Nullus potest ipsam bonitatem odio habere, sicut nec ipsam malitiam velle: malum enim est omninò inuoluntarium, vt Dionys. dicit 4. c. de Diui. nomi. Deus autem est bonitas ipsa: ergo nullus ipsum odio potest habere.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Superbia illorum qui te oderunt, ascendit semper.

CONCLVSIO.

¶Damnati Deum odio prosequuntur, cùm illum non percipiant in se, sed in effectu suæ iustitiæ, qui est illis in pœnam.

¶RESPON

¶RESPONDEO dicendum, quòd affectus mouetur ex bono vel malo apprehenso. Deus autem apprehenditur dupliciter: in se, sicut à Beatis, qui eum per essentiam vident: & per effectus, sicut à nobis & damnatis. Ipse igitur in seipso cùm sit per essentiam bonitas, non potest alicui voluntati displicere. Vnde quicunque eum per essentiam vident, eum odio habere non possunt, sed effectus eius aliqui sunt voluntati repugnantes, inquantum contrariantur alicui, & secundum hoc aliquis non in seipso, sed ratione effectuum Deum odire potest. Damnati ergo Deum percipientes in affectu iustitiæ, qui est poena, eum odio habent, sicut & poenas, quas sustinent.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum Dionysij est intelligendum de appetitu naturali, qui tamen in damnatis peruertitur, per id quod additur ex deliberata voluntate, vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procederet, si damnati Deum in seipso conspicerent, inquantum est per essentiam bonus.

ARTICVLVS VI.

¶Vtrùm damnati demereantur.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd damnati demereantur. Damnati enim habent voluntatem malam, vt dicitur in litera: sed per malam voluntatẽ, quam hîc habuerunt, demeruerunt: ergo si ibi non demerentur, ex sua damnatione commodum reportant.

¶Præterea, Damnati sunt eiusdem conditionis cum dæmonibus: sed dæmones demerentur post suum casum: vnde serpenti, qui hominem ad peccandum induxit, est à Deo poena inflicta, vt dicitur Genes. 3. ergo & damnati demerentur.

¶Præterea, Actus inordinatus ex libertate arbitrij procedens, non excusatur quin sit demeritorius, etiam si aliqua necessitas assit, cuius aliquis sit sibi causa: ebrius enim meretur duplicem maledictionem, si ex ebrietate aliquod aliud peccatum committat, vt dicitur in 3. Ethicorum: Sed ipsi damnati fuerunt sibi causa propriæ obstinationis, per quam necessitatem patiuntur peccandi: ergo cùm eorum actus inordinatus ex libero arbitrio procedat, non excusantur à demerito.

¶SED CONTRA, Poena contra culpam diuiditur: sed peruersa voluntas in damnatis ex obstinatione procedit, quæ est eorum poena: ergo peruersa voluntas in dãnatis non est culpa, per quam demereantur.

¶Præterea, Post vltimum terminum non relinquitur aliquis motus siue profectus in bonum vel in malum: sed damnati maximè post diem iudicij ad vltimum terminum suæ damnationis peruenient, quia tunc finem habebunt duæ ciuitates: vt Augustinus dicit: ergo damnati post diem iudicij peruersa voluntate non demerebuntur, quia sic cresceret eorum damnatio.

CONCLVSIO.

¶Cùm meritum vel demeritum ordinentur ad aliquod bonum vel malum consequendum, neque boni merebuntur (quia bona voluntas in eis non erit meritum, sed præmium) neque boni demerebuntur, quia eorum mala voluntas non erit demeritum, sed poena.

¶RESPONDEO dicendum, quòd de damnatis ante diem iudicij & post distinguendum est. Omnes enim communiter confitentur quòd post diem iudicij non erit aliquod meritum vel demeritum: & hoc ideò est, quia meritum vel demeritum ordinatur ad aliquod bonum vel malum vlteriùs consequendum: post diem autem iudicij erit & vltima consummatio bonorum & malorum, ita quòd nihil erit vlteriùs addendum de bono vel de malo. Vnde & bona voluntas in Beatis non erit meritum, sed præmium: & mala voluntas non erit in damnatis demeritum, sed poena tantum. Operationes enim virtutis sunt præcipuè in felicitate, & eorum contrariæ sunt præcipuè in miseria, vt dicitur in primo Ethicorum. Sed ante diem iudicij quidam dicunt, & Beatos mereri, & damnatos demereri. Sed hoc non potest esse respectu præmij essentialis vel poenæ principalis, cùm quantum ad hoc vtrique ad terminum perueniant. Potest tamen hoc esse respectu præmij accidentalis, vel poenæ secundariæ quæ possunt augeri vsque ad diem iudicij: & hoc præcipuè in dæmonibus vel angelis bonis, quorum officio aliqui trahuntur ad salutem, ex quo beatorum angelorum gaudium crescit: vel ad damnationem, ex quo crescit poena dæmonum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd est summũ incommodum ad summum malorum peruenisse: ex quo contingit in damnatis quòd demereri non possunt, vnde patet quod ex peccato commodum non reportant.

¶Ad secundum dicendum, quod ad damnatorum hominum officium non pertinet ad damnationem alios pertrahere, sicut pertinet ad officium dæmonum, ratione cuius demerentur, quantum ad secundariam poenam.

¶Ad tertium dicendum, quòd propter hoc non excusantur à demerito, quia necessitatẽ habeant peccandi, sed quia ad summum malorum peruenerunt: tamen necessitas peccandi, cuius causa sumus, excusat à culpa, inquantum est necessitas quædam, quia omne peccatum oportet esse voluntarium, sed quod non excuset, hoc est inquantum à voluntate præcedente processit: & sic totum demeritum sequentis culpæ videtur ad primam culpam pertinere.

ARTICVLVS VII.

¶Vtrùm damnati possint vti notitia quam in hoc mundo habuerunt.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd damnati non possint vti notitia quam in hoc mundo habuerunt. In consideratione enim scientiæ est maxima delectatio, sed in eis nullam delectationem est ponere: ergo non possunt vti scientia priùs habita secundum aliquam considerationem. *Tho. 4. dist. quæst. 2. art. 2. q. 1. & seq.*

¶Præterea, Damnati sunt in maioribus poenis, quàm sint aliquæ poenæ huius mundi: sed in hoc mundo, dum aliquis est in maximis tormentis constitutus, non potest considerare aliquas intelligibiles conditiones, quas abstractus à poenis patitur: ergo multò minùs in inferno.

¶Præterea, Damnati sunt subiecti tempori: sed longitudo temporis est causa obliuionis, vt dicitur 1. Physicorum: ergo damnati obliuiscentur eorum quæ hîc habuerunt.

¶SED CONTRA est quod Luc. 16. dicitur diuiti damnato: Recordare quia recepisti bona, &c. ergo considerabunt ea quæ hîc sciuerunt.

¶Præterea, Species intelligibiles in anima separata remanent in eis, vt suprà dictum est: si ergo eis vti non possent, frustra remanerent in eis.

CONCLVSIO.

¶Damnati habebunt actualem considerationem eorum quæ sciuerunt, vt inde tristitia, non vt lætitia afficiantur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut propter perfectam Sanctorum beatitudinem nihil erit in eis quod non sit gaudij materia, ita nihil erit in damnatis quod non sit eis materia & causa tristitiæ, nec aliquid quod ad tristitiam possit pertinere, deerit, vt sit eorum miseria consummata. Consideratio enim aliquorum notorum quantum ad aliquid, inducit gaudium, vel ex parte cognoscibilium, inquantum diliguntur: vel ex parte ipsius cognitionis, inquantum est conueniens & perfecta. Potest etiam tristitiæ esse ratio & ex parte cognoscibilium quæ nata sunt contristari, & ex parte ipsius cognitionis, prout eius imperfectio consideratur: vtpote cùm aliquis considerat se deficere in cognitione alicuius rei, cuius perfectionem appeteret: sic etiam in damnatis erit actualis consideratio eorum quæ priùs sciuerunt, vt materia tristitiæ, non autem vt delectationis causa. Considerabunt enim & mala quæ gesserunt, ex quibus damnati sunt, & bona delectabilia, quæ amiserunt, & ex vtroque torquebuntur, de hoc quòd considerabunt notitiam, quam de rebus speculabilibus habuerunt imperfectam esse, & amisisse summam eius perfectionem, quam poterant adipisci.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quanuis consideratio sit per se delectabilis, tamen ex aliquo accidente potest esse tristitiæ causa, & sic erit in damnatis.

¶Ad secundum dicendum, quòd in hoc mundo anima coniungitur corruptibili corpori, vnde per hoc quòd corpus affligitur, consideratio animæ impeditur: sed in futuro anima non ita trahetur a corpore, sed quantumcunque corpus affligatur, tamen anima semper considerabit lucidissimè illa quæ ei potuerunt esse causa moeroris.

¶Ad tertium dicendum, quòd tempus est causa obliuionis per accidens, inquantum motus, cuius est mensura, est causa

transmu

transmutationis: sed post diem iudicij non erit motus cæli, vnde nec obliuio esse poterit ex quacunque diuturnitate, sed ante diem iudicij anima separata non mutatur a sua dispositione per motum cæli.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrùm damnati aliquando cogitabunt de Deo.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd aliquando damnati cogitabunt de Deo. Quia non potest haberi odio actu nisi id de quo cogitatur: sed damnati Deum odio habebunt, vt in litera dicitur: ergo de Deo aliquando cogitabunt.

¶ Præterea, Damnati habebunt remorsum conscientiæ, sed conscientia patitur remorsum de actis contra Deum: ergo de Deo aliquando cogitabunt.

¶ SED CONTRA: Perfectissima hominis cogitatio est quæ cogitat de Deo: sed damnati non erunt in statu perfectissimo: ergo de Deo non cogitabunt.

CONCLVSIO.

¶ Damnati nullo modo possunt cogitare de Deo per se, hoc est, tanquam totius bonitatis principio: per accidens verò, hoc est per Dei effectum, siquantum punit & aliud genus, poterit Deus à damnatis cogitari.

¶ REPONDEO dicendum, quòd Deus potest considerari dupliciter. Vno modo secundum se, & secundum id quod est ei proprium, scilicet esse totius bonitatis principium, & sic nullo modo cogitari potest sine delectatione: vnde sic nullo modo à damnatis cogitabitur. Alio modo secundum aliquid quod est ei quasi accidentale in effectibus eius, vtpotè puniri vel aliquid huiusmodi: & secundum hoc consideratio de Deo potest tristitiam inducere, & hoc modo damnati de Deo cogitabunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd damnati non habent Deum odio nisi ratione punitionis & prohibitionis eius, quod malæ eorum voluntati consonat: vnde non considerabunt eum nisi vt punitorem & prohibitorem.

¶ Et per hoc patet etiam solutio ad secundum: quia conscientia non remordet de peccato, nisi inquantum est diuino præcepto contraria.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrùm damnati gloriam Beatorum videant.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd damnati gloriam Beatorum non videant. Magis enim distat ab eis gloria Beatorum, quàm ea quæ in hoc mundo aguntur: sed ipsi non vident quæ circa nos aguntur: vnde dicit Gregorius 12. Moral. super illud Iob, Siue fuerint nobiles filij eius, &c. Sicut hi qui adhuc viuunt, mortuorum animæ quo loco habeantur, ignorant, ita mortui qui corporaliter vixerunt vitam in carne positorum, qualiter circa eos disponantur ignorant: ergo multò minùs possunt videre gloriam bonorum.

¶ Præterea, Illud quod conceditur Sanctis in hac vita pro magno munere, nunquã concedetur damnatis: sed Paulo pro magno est concessum videre vitam illam, qua sancti æternaliter cum Deo viuunt: vt dicitur primæ Corinth. 12. in glos. ergo damnati Sanctorum gloriam non videbunt.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Lucæ 16. Quòd diues in tormentis positus vidit Abraham & Lazarum in sinu eius.

CONCLVSIO.

¶ Damnati ante diem iudicij bonos in gloria sua vident, sed post diem iudicij visione Beatorum priuabuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd damnati ante diem iudicij vident bonos in gloria, non hoc modo quòd gloriam eorum, qualis sit, cognoscant, sed solùm cognoscunt eos esse in gloria quadam inæstimabili: & ex hoc turbantur, tum propter inuidiam dolentes de felicitate eorum, tum propter hoc quòd ipsi talem gloriam amiserunt: vnde dicitur Sapientiæ 5. de impijs: Videntes turbabuntur timore horribili. Sed post diẽ iudicij omninò bonorum visione priuabuntur, nec tamen ex hoc eorum pœna minuetur, sed augebitur: quia memoriam habebunt gloriæ bonorum, quam in iudicio videbunt. vel ante iudicium, & hoc erit eis in tormentũ: sed vlteriùs affligentur

in hoc quòd videbunt se indignos reputari etiam videre gloriam, quam Sancti merentur habere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea quæ in hac vita aguntur, non ita affligerent damnatos in inferno si viderentur, sicut Sanctorum gloria inspecta. Vnde non ita ostenduntur damnatis ea quæ hîc aguntur, sicut sanctorum gloria, quamuis etiam eorum quæ hîc aguntur ostendantur eis ea, ex quibus tristitiam habere possunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Paulus inspexit vitam illam, in qua Sancti cum Deo viuunt eam experiendo, & in futurum perfectius sperando, quod non est de damnatis. Et ideò non est simile.

QVAESTIO NONAGESIMAnona, *De misericordia Dei respectu damnatorum, in quinque articulos diuisa.*

DEINDE considerandum est de misericordia & iustitia respectu damnatorum.

¶ Circa quod quæruntur quinque.

¶ Primò, vtrùm ex diuina iustitia inferatur peccatoribus pœna æterna.

¶ Secundò, vtrùm per diuinam misericordiam omnis pœna tam hominum, quàm dæmonum terminetur.

¶ Tertiò, vtrùm saltem pœna hominum terminetur.

¶ Quartò, vtrùm saltem pœna Christianorum.

¶ Quintò, vtrùm illorum qui opera misericordiæ fecerunt.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrùm ex diuina iustitia inferatur pœna æterna peccatori.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ex diuina iustitia non inferatur peccatoribus pœna æterna. Pœna enim non debet excedere culpam: Deuterono. 25. Secundum mensuram delicti erit & plagarum modus: sed culpa est temporalis: ergo pœna non debet esse æterna. *Tho. 4. dist. 46. q. 1. ar. 3.*

¶ Præterea, Duorum peccatorum mortalium vnum est altero maius: ergo vnum debet maiori quàm alterum pœna puniri: sed nulla pœna est maior quàm æterna, cùm sit infinita: ergo non cuilibet peccato mortali debetur pœna æterna: & si vni non debetur, nulli debetur, cùm eorum distantia non sit infinita.

¶ Præterea, A iudice non infertur pœna nisi ad correctionem: vnde secundo Ethicorum dicitur, quòd pœnæ sunt quædam medicinæ: sed quòd impij in æternũ puniantur, hoc non est ad correctionem eorum, nec aliquorũ aliorũ, cùm tunc nõ sint aliqui futuri, qui per hoc corrigi possint: ergo secundum diuinam iustitiam non infertur pœna æterna.

¶ Præterea, Omne quod non est per se volitum, nullus vult nisi propter aliquam vtilitatem: sed pœnæ à Deo non sunt propter se volitæ, non enim delectatur in pœnis: cùm ergo nulla vtilitas accidere possit ex perpetua ratione pœnæ, videtur q talem pœnam pro peccato inferre non debeat.

¶ Præterea, Nihil quod est per accidens, est perpetuum, vt dicitur primo Cæli & mundi, sed pœna est eorum quæ sunt per accidens, cùm sit contra naturam: ergo non potest esse perpetua.

¶ Præterea, Iustitia Dei hoc exquirere videtur, vt peccatores ad nihilum redigantur, quia propter ingratitudinem videtur quis beneficia amittere, inter cætera autem Dei beneficia est ipsum esse: vnde videtur iustum, vt peccator qui ingratus Deo existit, ipsum esse amittat: sed si in nihilum redigantur, eorum pœna non potest esse perpetua: ergo non videtur esse consonũ diuinæ iustitiæ, vt peccatores perpetuò puniantur.

¶ SED CONRTA est quod dicitur Matth. 25. Ibunt hi, id est peccatores, in supplicium æternum.

¶ Præterea, Sicut se habet præmium ad meritum, ita pœna ad culpam: sed secundum diuinam iustitiam merito temporali debetur præmium æternum. Ioan. 6. Omnis qui videt Filium, & credit in eum, habet vitam æternam: ergo & culpæ temporali

secundum

secundum diuinam iustitiam debetur pœna æterna.

¶ Præterea, Secundum Philosophum in 5. Ethicorum, pœna taxatur secundum dignitatem eius, in quem peccatur: vnde maiori pœna punitur qui percutit alapa principem, quam alium quemcunque. Sed quicunque peccat mortaliter peccat contra Deum, cuius præcepta transgreditur, & cuius honorem alij impartitur, dum in alio finem constituit: maiestas autem Dei est infinita: ergo quicunque peccat mortaliter, dignus est infinita pœna, & ita videtur quod iustè pro peccato mortali quis perpetuò puniatur.

CONCLVSIO.

¶ Cùm peccatores peccent contra Deum, qui æternus est, conueniens est, vt pœna æterna eis ex diuina iustitia inferatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm pœna duplicem habeat quantitatem, scilicet secundum intensionem acerbitatis, & secundum durationem temporis, quantitas pœnæ respondet quantitati culpæ secundum intensionem acerbitatis, vt secundum quod grauius peccauit, secundum hoc grauior pœna ei infligatur. Vnde Apoca. 18. Quantum se glorificauit & in delitiis fuit, tantum date ei tormentum & luctum: non autem respondet duratio pœnæ durationi culpæ, vt dicit Augustinus 21. de ciuitate Dei. Non enim adulterium quod in momento temporis perpetratur, momentanea pœna punitur etiam secundum leges humanas: sed duratio pœnæ respicit dispositionem peccantis: quandoque enim ille qui peccat in aliqua ciuitate, ex ipso peccato efficitur dignus vt totaliter à ciuitatis consortio repellatur, vel per exilium perpetuum, vel etiam per mortem: quandoque verò non redditur dignus, vt totaliter à societate excludatur, & ideo vt possit esse conueniens membrum ciuitatis, pœna ei prolongatur, vel breuiatur, secundum quòd expedit eius curationi, vt in ciuitate conuenienter & pacificè viuere possit: ita etiam secundum diuinam iustitiam aliquis ex peccato redditur dignus penitus à ciuitatis Dei consortio separari, quod fit per omne peccatum, quo contra charitatem peccat, quæ est vinculum ciuitatem prædictam vniens: & ideò pro peccato mortali, quod est contrarium charitati, aliquis in æternum à societate Sanctorum exclusus, æternæ pœnæ adiicitur. Quia vt August. dicit in libro prædicto, quod est de ciuitate ista mortali homines supplicio primæ mortis, hoc est de ciuitate illa immortali homines supplicio secundæ mortis auferre: quod autem pœna quam ciuitas mundana infligit, perpetua non reputatur, hoc est per accidens, vel inquantum perpetuò homo non manet, vel inquantum etiam ipsa ciuitas deficit. Vnde si homo in perpetuum viueret, pœna exilij vel seruitutis quæ per legem humanam infertur, in eo perpetuò maneret: qui verò hoc modo peccant, vt inde non reddantur digni totaliter separari à sanctæ ciuitatis consortio, sicut peccantium venialiter, tantò eorum pœna erit breuior, vel diuturnior, quantò magis vel minùs purgabilea erunt, secundum quòd eis peccata plus vel minùs inhæserunt: quod in pœnis huius mundi & purgatorij secundum diuinam iustitiam seruatur. Inueniuntur etiam & aliæ rationes à Sanctis assignatæ, quare iustè pro peccato temporali aliqui pœna perpetua puniantur. Vna est quia peccauerunt contra bonum æternum, dum contempserunt æternam vitam, & hoc etiam est quod Augustinus in prædicto libro dicit, Factus est malo dignus æterno, quia hoc in se peremit bonum, quod esse posset æternum. Alia ratio est, quia homo in suo æterno peccauit. Vnde Gregorius dicit in 4. Dialog. Ad magnam iustitiam iudicantis pertinet, vt nunquam careant supplicio qui nunquam voluerunt carere peccato. Et si obiiciatur quòd quidam peccantes mortaliter proponunt vitam suam in melius commutare, & ita secundum hoc non essent digni æterno supplicio, vt videtur: dicendum secundum quosdam quòd Gregorius loquitur de voluntate quæ manifestatur per opus: qui enim in peccatum mortale labitur, propria voluntate se ponit in statum, à quo erui non potest, nisi diuinitùs. Vnde ex hoc ipso quòd vult peccare, consequenter vult in peccato manere perpetuò. Hoc enim est spiritus vadens in peccatum, & non rediens per seipsum. Sicut si aliquis se in foueam proiiceret, vnde exire non posset nisi adiutus, posset dici quòd in æternum ibi manere voluit, quantumcunque aliud cogitaret. Vel potest dici & melius, quòd ex hoc ipso quòd mortaliter peccat, finem suum in creatura constituit: & quia ad finem vitæ tota vita ordinatur: ideo ex hoc ipso totam vitam suam ordinat ad illud peccatum, & vellet in perpetuo in peccato manere, si hoc sibi esset impune. Et hoc est quod Gregorius in 34. libro Moralium, super illud Iob 41. Aestimabunt abyssum quasi senescentem iniqui: ideò cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. Voluissent quippe sine fine viuere: vt sine fine potuissent in suis iniquitatibus permanere, nam magis appetunt peccare quàm viuere. Potest & alia ratio assignari quare pœna peccati mortalis sit æterna: quia per eam contra Deum, qui est infinitus, peccatur. Vnde cùm non posset esse infinita pœna per intensionem, quia creatura non est capax alicuius qualitatis infinitæ, requiritur quod sit saltem duratione infinita. Est etiam quarta ratio ad hoc idem, quia culpa manet in æternum, cùm culpa non possit remitti sine gratia quam homo non potest post mortem acquirere, nec debet pœna cessare, quandiu culpa manet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd pœna non debet æquari culpæ secundum quantitatem durationis, vt videtur etiam per leges humanas accidere. Vel dicẽdum, sicut Gregorius soluit, quod quamuis culpa sit actu temporalis, volũtate tamen est æterna.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quantitati peccati respondet quantitas pœnæ secundum intensionem, & ideò peccatorum mortalium inæqualium erunt pœnæ inæquales intensione, æquales autem duratione.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pœnæ quæ infliguntur his, qui à ciuitatis societate non penitus eiiciuntur, sunt ad correctionem eorum ordinatæ: sed illæ pœnæ, per quas aliqui totaliter à ciuitatis societate exterminantur, non sunt ad correctionem eorum, possunt tamen esse ad correctionem & tranquillitatem aliorum, qui in ciuitate remanent: & ita damnatio æterna impiorum est ad correctionem eorum qui nunc sunt in Ecclesia. Non enim pœnæ sunt ad correctionem solùm, quando infliguntur, sed etiam quando determinantur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd impiorum pœnæ in perpetuum duraturæ non erunt omninò inutiles. Sunt tamen vtiles ad duo. Primò ad hoc quòd in eis diuina iustitia conseruatur quæ est à Deo accepta propter seipsum. Vnde Gregorius in Dialogo: Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatu non pascitur: quia autem iustus est, ab iniquorum vltione in perpetuum non sedatur. Secundò ad hoc sunt vtiles, vt de his electi gaudeant, dum in his Dei iustitiam contemplantur, & dum se euasisse cognoscant. Vnde Psalmo: Lætabitur iustus cùm viderit vindictã, & cætera. & Isaiæ vltimo: Erunt, scilicet impij, vsque ad satietatem visionis, scilicet Sanctis, vt gloss. dicit. Et hoc est quod Gregorius dicit 4. Dialog. Iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt, scilicet vt iusti omnes & in Deo videant gaudia quæ perceperunt, & in illis percipiant supplicia quæ euaserunt: quatenus tanto magis in æternum diuinæ gratiæ debitores se esse cognoscant, quãtò in æternum mala puniri conspiciunt, quæ eius adiutorio vicerunt.

¶ Ad quintum dicendum, quòd quamuis pœna per accidens respondeat animæ, tamen per se respondet animæ culpa infectæ: & quia culpa in perpetuum in ea manebit: ideo & pœna perpetua erit.

¶ Ad sextum dicendum, quòd quamuis pœna respondet culpæ, propriè loquendo, secundum inordinationem quæ inuenitur in ipsa, & non secundum dignitatem ipsius, in quem peccatur, quia sic cuilibet peccato responderet pœna infinita intensione: quamuis ergo ex hoc quòd aliquis peccat contra Deum, qui est actor essendi, mereatur ipsum esse amittere, considerata tamen ipsius actus inordinatione, non debetur ei amissio esse: quia esse præsupponitur ad meritum & demeritum, nec per inordinationem peccati esse tollitur vel corrumpitur: & ideò non potest esse debita pœna alicuius culpæ, priuatio ipsius esse.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrùm per diuinam misericordiam omnis pœna terminetur tam hominum quam dæmonum.

Tho. 4 dist. 46 q. 2. arti. 3 q. 1. & sequen.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd per diuinam misericordiam omnis pœna terminetur tam hominum quàm etiam dæmonum. Sapientiæ 11. Misereris omnium Domine, quoniam omnia potest: sed inter omnia etiam dæmones continentur qui sunt Dei creaturæ: ergo & ipsorum dæmonum pœna finietur.

¶ Præterea, Romanorum decimoprimo, Conclusit Deus omnia sub peccato, vt omniũ misereretur: sed Deus dæmones sub peccato conclusit, id est claudi permisit: ergo videtur quòd etiã dæmonum aliquando misereatur.

¶ Præterea, Sicut dicit Anselmus in libro, Cur Deus homo: Non est iustum vt Deus creaturam, quam fecit ad beatitudinem, omninò perire sinat: ergo videtur cum quælibet creatura rationalis creata fuerit ad beatitudinem, non esse iustum, vt omninò perire permittatur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matthæi 25. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: ergo æternaliter punientur.

¶ Præterea, Sicut boni angeli effecti sunt beati per conuersionem ad Deum, ita mali angeli effecti sunt miseri per auersionem à Deo. Si ergo miseria malorum angelorum finiatur quandoque, & beatitudo bonorum finem habebit, quod est inconueniens.

CONCLVSIO.

¶ Nulla pœna tam hominum quàm dæmonum per diuinam misericordiam terminabitur, tum ex Scripturæ testimonio, tum ex hac ratione, quòd alioquin ex vna parte diuina misericordia nimis extenderetur, ex altera verò nimis abbreuiaretur.

¶ REPONDEO dicendum, quòd error Origenis fuit (vt August. vicesimoprimo de Ciuitate Dei dicit) quòd dæmones quandoque per Dei misericordiam liberandi sunt à pœnis. Sed iste error est ab Ecclesia reprobatus propter duo. Primò, quia manifestè autoritati sacræ Scripturæ repugnat, quæ habetur Apocalypsis vicesimo: Diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulfuris, vbi bestiæ & pseudoprophetæ cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum: per quod in Scriptura significari æternitas consueuit. Secundò, quia ex vna parte nimis misericordiam extendebat, & ex alia parte nimis eam coarctabat. Eiusdem enim rationis esse videtur bonos angelos in æterna beatitudine permanere, & malos angelos in æternum puniri. Vnde sicut ponebat dæmones & animas damnatorum quandoque à pœna liberandas, ita ponebat angelos & animas bonorum quandoque à beatitudine in huius vitæ miserias deuoluendas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus quantum in ipso est, miseretur omnibus: sed quia eius misericordia sapientiæ ordine regulatur, inde est quòd ad quosdam non se extendit, qui se misericordiæ fecerunt indignos, sicut dæmones & damnati qui sunt in malitia obstinati. Tamen potest dici quòd etiam in eis misericordia locum habet, inquantum citra condignum puniuntur, non quòd à pœna totaliter absoluantur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ibi intelligenda est distributio pro generibus singulorum, & non pro singulis generum, vt intelligatur autoritas de hominibus secundum statum viæ, qua scilicet & Iudæorum & Gentilium, misertus est, sed non omnium Gentilium, vel omnium Iudæorum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Anselmus intelligit non esse iustum quantum ad decentiam diuinæ bonitatis, & loquitur de creatura secundum genus suum. Non enim est conueniens diuinæ bonitati, vt totum vnum genus creaturæ deficiat à fine, propter quod est factum. Vnde nec omnes homines nec omnes angelos damnari conuenit, sed nihil prohibet quin aliqui vel ex hominibus vel ex angelis in æternum pereant: quia voluntatis intentio impletur in aliis, qui saluantur.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrùm diuina misericordia patiatur homines in æternum puniri.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd diuina misericordia non patiatur saltem homines in æternum puniri. Genesis sexto, Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est: & accipitur ibi spiritus pro indignatione, vt patet per gloss. ibidem. Cùm ergo indignatio non sit aliud quàm eius pœna, nõ punietur æternaliter.

¶ Præterea, Charitas Sanctorum in præsenti hoc facit, vt pro inimicis exorent: sed tunc habebunt perfectiorem charitatem: ergo tunc orabunt pro inimicis damnatis, sed orationes eorum esse cassæ non poterunt cùm sint maximè Deo acceptæ: ergo in precibus Sanctorum diuina misericordia damnatos quandoq; à pœna liberabit.

¶ Præterea, Hoc quòd Deus pœnam damnatorum æternam prædixit, ad prophetiam comminationis pertinet: sed prophetia comminationis non semper impletur, quod patet per hoc quod dictum est de Niniue, quia non fuit subuersa, sicut prædictum fuerat per Prophetam, qui ex hoc etiam cõtristatus fuit: ergo videtur quòd multò ampliùs per diuinam misericordiam comminatio pœnæ æternę mutabitur in mitiorem sententiam, quando in nullius tristitiam, sed in omnium gaudium cedere poterit.

¶ Præterea, Ad hoc facit quod in Psalmo dicitur, Nunquid in æternum irascetur Deus? sed ira Dei est eius punitio: ergo, & cætera.

¶ Præterea, Isaiæ 14. super illud Tu autem proiectus es, &c. dicit glossa, Etsi omnes animæ aliquando habebunt requiem, tu nunquam: & loquitur de diabolo: ergo videtur quòd omnes animæ humanæ aliquando requiem habebunt de pœnis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matthæi vicesimoquinto simul de electis & reprobis: Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam: sed inconueniens est ponere quòd iustorum vita quandoque finiatur: ergo inconueniens est ponere quòd reproborum supplicium terminetur.

¶ Præterea, Sicut dicit Damasc. hoc est hominibus mors, quod est angelis casus: sed angeli post casum irreparabiles fuerunt: ergo & homines post mortem, & sic reproborum supplicium nunquam terminabitur.

CONCLVSIO.

¶ Sicut dæmonibus pœna inferni erit perpetua, ita & hominibus, quia vtrique sunt in malitia obstinati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut Augustinus dicit 21. de Ciuitate Dei) quidam in hoc ab errore Origenis declinauerunt, quòd dæmones posuerunt in perpetuum puniri, sed omnes homines quandoque liberari à pœna, etiam infideles. Sed hæc positio omninò est irrationabilis. Sicut enim dæmones sunt in malitia obstinati, & ita perpetuò puniendi: ita & hominum animæ qui sine charitate decedunt: cùm hoc hominibus sit mors, quod est angelis casus, vt Damasc. dicit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum illud est intelligendum de homine secundum genus suum: quia ab humano genere quandoque Dei indignatio est remota per Christi aduentum: sed illi qui in hac reconciliatione, quæ facta est per Christum, noluerunt permanere, in seipsis diuinam iram perpetuauerunt, cùm non sit nobis aliquis modus reconciliationis concessus nisi per Christum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Augustinus dicit 21. de Ciuitate Dei. Et Gregorius 25. Moralium, & 4. Dialog. quod Sancti in hac vita omninò pro inimicis exorant, vt conuertantur ad Deum, cùm adhuc conuerti possint. Si enim essent præsciti ad mortem, non magis pro eis quàm pro dæmonibus oraremus: & quia post hanc vitam decedentibus sine gratia tempus conuersionis non erit, nulla pro eis fiet oratio nec ab Ecclesia militante, nec à triumphante. Hoc enim pro eis orandum est, vt Apostolus dicit secundæ Timothei secundo, vt det illis Deus pœnitentiam & resipiscant à diaboli laqueis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd prophetia comminatoria pœnę tunc solùm immutatur, quando variantur merita eius, in quem comminatio facta est. Vnde Hieremiæ decimooctauo dicitur: Repentè loquar aduersus gentem & aduersus regnum, vt eradicem, & destruam & disperdam illud: si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaueram ei. Vnde cùm damnatorum merita mutari non possint, comminatio pœnæ semper in eis implebitur: nihilominus tamen prophetia comminationis semper quantum ad aliquem intellectum impletur: quia, vt dicit Augustinus in prædicto libro, euersa est Niniue, quæ mala erat, & bona ædificata est, quæ non erat: stantibus enim mœnibus

atque

atque domibus, euersa est ciuitas in perditis moribus.

¶ Ad quartum dicendum, quod illud verbum Psalmi pertinet ad vasa misericordiæ, quæ se indignos misericordia non fecerunt: quia in hac vita, quæ quædam ira Dei est, propter vitæ miserias, vasa misericordię mutat in melius. Vnde sequitur in Psalmo, Hæc mutatio dexteræ Excelsi. Vel dicendum quòd hoc intelligitur de misericordia aliquid relaxante, non de misericordia totaliter liberante, si extendatur etiam ad damnatos. Vnde non dicit, continebit ab ira misericordias suas, sed in ira: quia non totaliter pœna tolletur, sed ipsa pœna durante misericordia operabitur, eam diminuendo.

¶ Ad quintum dicendum, quòd glos. illa non loquitur simpliciter, sed sub hypothesi impossibilis, ad exaggerandum peccati magnitudinem ipsius diaboli vel Nabuchodonosor.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrùm pœna Christianorum damnatorum per diuinam misericordiam terminetur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd saltem Christianorum pœna per diuinam misericordiam terminetur. Quia Matth. vlt. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: sed hoc est omnium Christianorum: ergo omnes Christiani finaliter saluabuntur.

¶ Præterea, Ioan. 6. dicitur: Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: sed hic est communis cibus & potus Christianorum: ergo omnes Christiani finaliter saluabuntur.

¶ Præterea, Primæ ad Corinthios 3. Si cuius opus arserit, detrimentum patientur, ipse autem saluus erit sic quasi per ignem: & loquitur de illis in quibus fuit fundamentum fidei Christianæ: ergo omnes tales finaliter saluabuntur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur primæ ad Corinth. 9. Iniqui regnum Dei non possidebunt: sed quidam Christiani sunt iniqui: ergo non omnes Christiani ad regnum peruenient, & ita perpetuò punientur.

¶ Præterea, Secundæ Petri 2. dicitur: Melius erat eis viam veritatis non cognoscere, quàm post agnitam retroire ab eo quod traditum est illis sancto mandato: sed illi qui viam veritatis nō cognouerunt, æternaliter punientur: ergo & Christiani qui ab agnita retrocesserunt.

CONCLVSIO.

¶ Christiani soli qui in fide catholica finaliter perseuerabunt, & ab aliis criminibus reperientur finaliter absoluti, à pœna æterna erunt immunes.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam fuerunt (vt dicit Aug. in prædicto libro) qui non omnibus hominibus promiserunt absolutionem à pœna æterna, sed solis Christianis: & in hoc respectu diuersificati sunt. Quidam enim dixerunt quòd quicunque sacramenta fidei perceperunt, ab æterna pœna erunt immunes: sed hoc est contrarium veritati: quia quidam sacramenta fidei recipiunt, & fidem non habent, sine qua impossibile est placere Deo: Hebr. 11. Et ideò alij dixerunt quòd solùm illi ab ęterna pœna erunt immunes qui sacramenta fidei sunt consecuti, & fidem catholicam tenuerunt.

¶ Sed contrà hoc esse videtur, quòd aliquando aliqui catholicam fidem tenent, & posteà resipiscunt, qui non minori pœna sunt digni, sed maiori: quia 2. Petri 2. melius erat eis viam veritatis non cognoscere, quam post agnitam retroire. Planum est etiam peccare plus hæresiarchas qui de fide catholica recedentes nouas hæreses fingunt, quàm illos, qui à principio aliquam hæresim sunt secuti.

¶ Et ideò alij dixerunt quòd illi soli sunt ab æterna pœna immunes, qui in fide catholica finaliter perseuêrant, quantuncunque aliis criminibus inuoluantur. Sed hoc manifestè contrariatur Scripturæ, quia Iacobi 2. dicitur: Fides sine operibus mortua est. & Matth. 7. Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnū cælorū, sed qui facit voluntatē Patris mei, qui in cælis est: & in multis aliis locis Scriptura peccantibus æternas pœnas comminatur. Vnde non omnes finaliter in fide persistentes, à pœna æterna erunt immunes, nisi & ab aliis criminibus inueniantur finaliter absoluti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dominus ibi loquitur de fide formata, quæ per dilectionem operatur, in qua quicunque decesserit, saluus erit. Sed huic nō solùm opponitur infidelitatis error, sed quodlibet peccatum mortale.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verbum Domini intelligitur non de illis, qui tantùm sacramentaliter edunt, qui indignè quandoque sumentes iudicium sibi manducant & bibunt, vt dicitur primæ ad Corinth. 2. sed loquitur de manducantibus spiritualiter, qui per charitatem ei incorporantur, quam incorporationem facit sacramentalis comestio, si quis dignè accedat. Vnde quantum est ex virtute sacramenti, ad vitam æternam perducit, quamuis possit tali fructu priuari per peccatum, etiā postquam dignè consumpserit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fundamentum in verbis Apostoli intelligitur fides formata, supra quam qui peccata venialia ædificauerit, detrimentum patietur: quia pro eis punitur à Deo: ipse tamen saluus erit finaliter, quasi per ignem vel temporalis tribulationis, vel pœnæ purgatoriæ, quæ post mortem erit.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrùm omnes illi qui operantur misericordiæ opera, punientur æternaliter.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd illi omnes qui opera misericordiæ faciunt, non puniētur æternaliter, sed solum illi qui opera misericordiæ negligunt. Iaco. 2. Iudicium sine misericordia fiet ei qui non fecit misericordiam: & Matth. 5. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.

¶ Præterea, Matth. 25. ponitur disceptatio Domini cum reprobis & electis: sed illa disceptatio non est nisi de operibus misericordiæ: ergo solùm pro operibus misericordiæ omissis aliqui æternaliter punientur, & sic idem quod priùs.

¶ Præterea, Matth. 6. dicitur: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus, &c. & sequitur: Si enim dimiseritis hominibus, &c. ergo videtur quòd misericordes, qui aliis peccata dimittunt, ipsi veniam peccatorum consequentur, & sic non æternaliter punientur.

¶ Præterea, Primæ Timot. 4. super illud, Pietas ad omnia valet, dicit gloss. Ambros. Omnia summa disciplinæ Christianę in misericordia & pietate est, quam aliquis sequens, si lubricum carnis patitur, sine dubio vapulabit, sed non peribit: si quis autem solum exercitium corporis habuerit, perennes pœnas patietur: ergo illi qui insistunt operibus misericordiæ, qui peccatis carnalibus detinentur, non in æternum punientur, & sic idē quòd priùs.

¶ SED CONRTA est quod dicitur, primæ ad Corinth. 6. Neque fornicarij, neque adulteri regnum Dei possidebunt: sed multi qui se exercent in operibus misericordiæ, sunt tales: ergo non omnes misericordes ad regnum æternum peruenient, & ita aliqui eorum æternaliter punientur.

¶ Præterea, Iaco. 2. Quicunque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, est factus omnium reus: ergo quicunque seruat legem quo ad opera misericordiæ, & negligit alia opera, reatum de transgressione legis incurret, & ita æternaliter punietur.

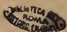
CONCLVSIO.

¶ Nec fides nec opera misericordiæ eripient à pœna æterna eos qui cum peccato mortali decedunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut August. dicit in libro prædicto: quidam posuerunt, non omnes qui catholicam fidem tenent, à pœna æterna esse liberandos, sed solùm illos qui operibus misericordiæ insistunt, quamuis etiam aliis criminibus sint subiecti. Sed istud non potest stare, quia sine charitate non prodest aliquid ad vitam æternam. Cōtingit autem aliquos operibus misericordiæ insistere, qui charitatem non habent: vnde his nihil prodest ad vitam æternam promerendam, vel ad immunitatē æternæ pœnæ, vt patet primæ ad Corinth. 13. Et præcipuè hoc apparet absurdum in raptoribus, qui multa rapiunt, & tamen misericorditer largiuntur. Et ideò dicendum, quòd quicunque cum peccato mortali decedunt, nec fides nec opera misericordiæ eos liberabit à pœna æterna, etiam post quantuncunque spatium temporis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illi misericordiam consequentur qui misericordiam ordinatè impendunt:

non au

non autem ordinatè misericordiam impendunt, qui seipsos in miserendo negligunt, sed magis se impugnant male agendo: & ideò tales misericordiam penitus absoluentem non consequentur, etsi consequentur misericordiam de peccatis debitis aliquid relaxantem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non propter hoc ponitur disceptatio de operibus misericordiæ solùm, quia pro eorum negligentia tantummodò, aliqui puniantur æternaliter: sed quia illi æterna pœna liberabuntur post peccata, qui per opera misericordiæ sibi veniam impetrauerunt, facientes amicos sibi de mammôna iniquitatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd illud à Domino dicitur his qui petunt sibi debitum relaxari, nõ illis qui in peccato persistunt: & ideò soli pœnitentes per opera misericordiæ consequuntur veniam penitus liberantem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd glos. Ambro. loquitur de lubrico venialis peccati, à quo aliquis post purgatorias pœnas, quas vapulationem dicit, per opera misericordiæ absoluetur: vel si loquamur de lubrico mortalis peccati, est intelligendum quòd adhuc in vita ista existentes illi qui ex fragilitate in carnalia peccata incidunt, per opera misericordię ad pœnitentiam disponuntur. Vnde talis non peribit, id est disponetur per talia opera ad non pereundum.

¶ ADDITIONVM AD TERtiam Summæ Sacræ Theologiæ D. Thomæ Partem accuratissimè emaculatissiméque, vt ità antehac nunquam, impressarum.

Series chartarum operis,

AAA BBB CCC DDD EEE FFF GGG HHH III KKK LLL MMM NNN OOO PPP. Omnes sunt quaterni, præter PPP quinternum.

FINIS.

